PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 27 (225) - joi 3 iulie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

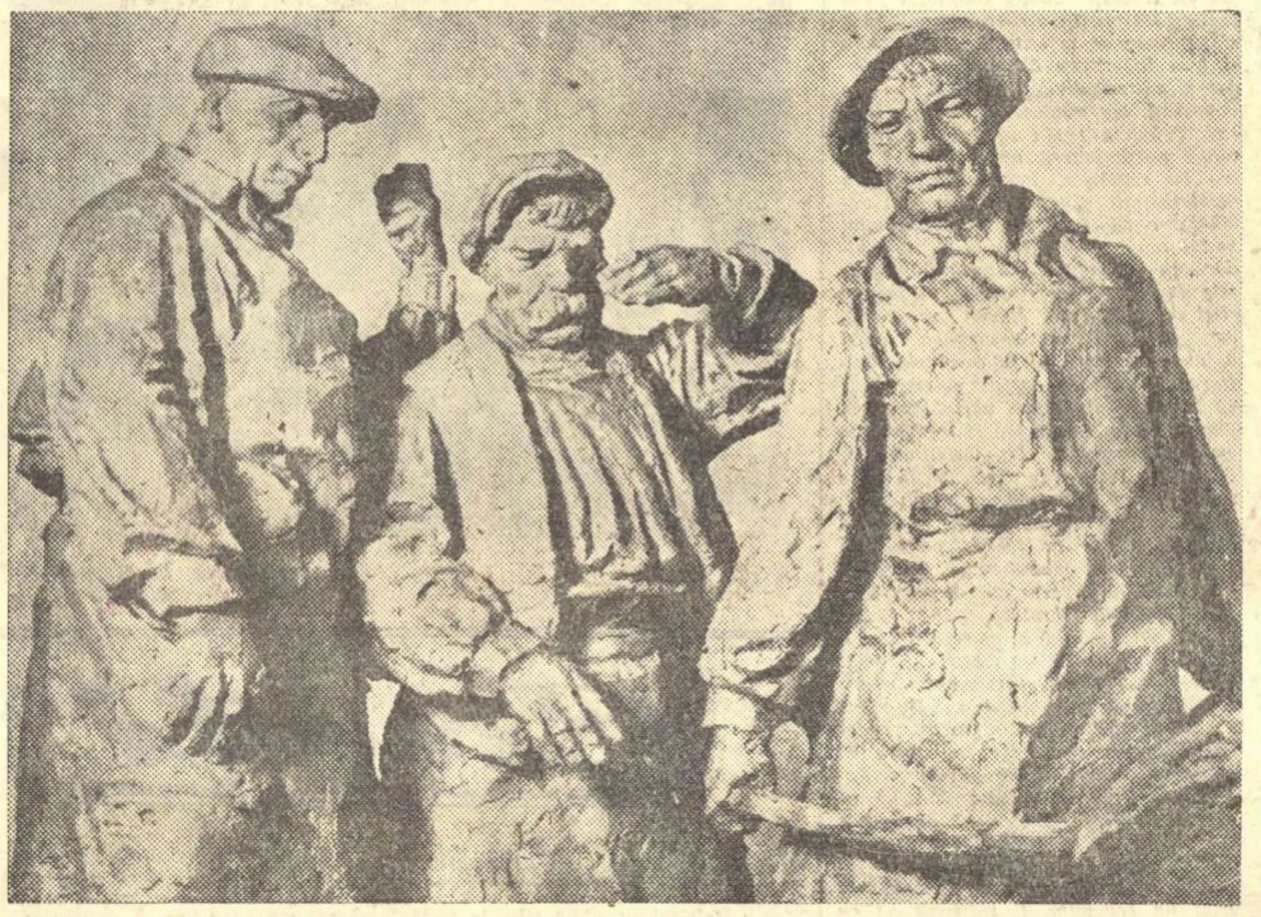

NAUM CORGESCU „Muncitori metalurgişti" (fragment)

COMENTARIUL SCENIC AL TEXTELOR CLASICE

Dintr-un obicei greu de priceput este neglijat cu stăruinţă în dezbaterea problemelor moştenirii literare un sector dintre cele mai importante. Operele literare ale trecutului nu ajung la confruntarea cu sensibilitatea contemporanilor numai pe calea tipăriturilor. Un număr cu mult mai însemnat de oameni se întîlnesc cu scriitorii dispăruţi în sălile încăpătoare ale teatrelor, în care fiecare cuvînt capătă contur şi fiecare exclamaţie îl adînceşte. Magia scenei operează pe un perimetru mai larg şi în tonuri mai categorice decît cerneala tipografică. La lectură cititorul intervine hotărîtor cu propria sa viziune despre lucruri şi despre viaţă, săvîrşind singur, măcar parţial, un efort interpretativ care la teatru este realizat, în cea mai mare măsură, de către autorii spectacolului. Problema preluării moştenirii literare se pune astfel pe planul reprezentării creaţiilor dramatice cu o acuitate excepţională.

Ca şi pentru instituţiile de editură, în teatru rezolvarea sarcinilor de preluare a vechiului tezaur literar se realizează prin selecţia critică a titlurilor dar, în acelaşi timp, şi prin comentariul decisiv al „îngrijitorilor de ediţii". Directorul de scenă devine astfel interpretul ideologic al textelor bătrîne, cărora le conferă un aparat critic impresionant şi subtil, chiar dacă utilizează în acest scop materiale perisabile cum ar fi cartonul sau grimasa actorului.

Alegerea pieselor vii din rafturile bibliotecilor presupune, în teatrele noastre de azi, capacitatea de a aplica la specificul colectivului artistic în cauză, principiile limpezi şi riguroase ale învăţăturii leniniste cu privire la moştenirea culturii vechi. Ne interesează astfel să înlăturăm colbul de pe vechile comedii ale lui Costache Caragiali, dar ne vom grăbi să reconsiderăm mai întîi năpăstuita „Năpastă", iar în ce priveşte „Romeo şi Julieta la Mizil", o vom uita cu conştiinţa împăcată. Din opera veselului Alecsandri vom trece la capitolul arhivisticii pe „Agachi-Flutur" sau „Lipitorile satelor", dar ne vom opri cu atenţie asupra canţonetelor şi nu vom înceta să detectăm sursele de întinerire ale Cucoanei Chiriţa Bîrzoi ot Bîrzoieni.

In viaţa noastră teatrală recuperarea pieselor din vechiul repertoriu romînesc se face, însă, mai ales printr-o ciudată insistenţă asupra unui număr limitat de titluri, dintre care unele devin „chic" şi se poartă cu furie pentru merite mai curînd exterioare. Foarte „en vogue" este în ultimul timp „Viforul", această dramă inegală şi de o construcţie capricioasă, în care momentele de strălucire alternează cu un melodramatism servit în largi efluvii emfatice. Stagiunea trecută la cinci teatre, stagiunea viitoare la încă două, s-au investit şi se vor investi costume scumpe, timp preţios şi fantezie pentru a însufleţi textul stufos al unei drame în care avîntul patriotic transpare pal, covîrşit de alura clinică a dezlănţuirilor lui Ştefăniţă şi de lamentările unei Ofelii epigonice. Ni se pare bizară preferinţa pentru această odraslă de inspiraţie veristă a autorului unei drame puternice ca „Apus de Soare", piesă mult mai rar jucată, cu toată superioritatea sa vădită faţă de celelalte două părţi ale trilogiei.

PROBLEMELE MOŞTENIRII LITERARE

Cu atît mai mult putem fi îngrijoraţi cu privire la atitudinea teatrelor noastre faţă de opera mereu proaspătă a gigantului Caragiale. Pentru unii directori de săli, ca şi pentru mulţi directori de scenă (directori de teatru, în adevăratul înţeles al cuvîntului avem foarte puţini) jiletca lui Dumitrache Titircă sau mundirul lui Pristanda nu pot concura cu hlamidele şi anteriile din întunecatele (şi adeseori întunecoasele) drame istorice de croială romantică. Nu ne putem ridica, în nici un fel, împotriva principiului reprezentării pieselor cu subiecte desprinse din vechile cronici, dar trebuie să avem luciditatea necesară pentru a înţelege că, în evoluţia specifică dramaturgiei romîneşti, nu în acest sector au fost realizate opere nepieritoare. Alecsandri însuşi trăieşte tînăr şi ferice încă în multe dintre satirele sale comice, dar răsuflă amarnic şi greu în stihurile din „Despot", în vreme ce în „Ovidiu" nu-l vom găsi decît anevoie şi sub o înfăţişare decrepită. Nu încape îndoială că tocmai comedia satirică caragialiană, prefigurată de primii dramaturgi şi Alecsandri, continuată în noi forme de către cei mai autentici scriitori de teatru de după 1900, reprezintă linia cea mare a dezvoltării literaturii dramatice naţionale. Comedia tragică de după 1920 s-a alcătuit, la rîndul ei, pe căile deschise de Caragiale, împletind incisivitatea replicii şi relieful adînc al tipurilor din comedii cu patetismul sobru dar tulburător al „Năpastei". Caragiale este astfel clasicul cel mai de seamă al dramaturgiei noastre şi totodată părintele teatrului modern romînesc. El ar fi putut lăsa cu „Titircă, Sotirescu et Co." un testament amplu şi explicit, dar este probabil că, de la moartea marelui dramaturg, autorii noştri dramatici nu fac altceva decît să scrie în forme variate şi cît mai originale comedia aceasta închinată evoluţiei personajelor din piesele terminate de pana lui Caragiale.

Cu toate acestea nu posedăm încă o adevărată ediţie critică a operei autorului „Scrisorii pierdute". Nici pe scenele teatrelor romîneşti nu s-a realizat pînă astăzi reconsiderarea contemporană a lucrărilor caragialiene. Nu s-a scris adică, în limbajul fluid al scenei, comentariul nou şi răscolitor al întîmplărilor dramatice în care se înfruntă Trahanache, Dandanache, Caţavencu şi dăscălimea. Cu piesele lui Caragiale, de zeci şi zeci de ani, s-a utilizat pe scenele noastre procedeul comod al orgei mecanice. Stilul de joc al interpreţilor de la sfîrşitul secolului trecut a devenit „tradiţie" imuabilă, pînă la cel mai mic gest, pînă la cea mai măruntă mişcare. A murit Brezeanu, a murit Ciucureasca, a murit Paul Gusty, dar noile generaţii au imitat cu măiestrie şi religiozitate ticurile şi rezolvările predecesorilor lor iluştri. In staluri s-au aşezat alţi spectatori, cu o viaţă sufletească simţitor modificată, cu o altă înţelegere a lucrurilor, pregătiţi pentru o tălmăcire mai adîncă şi mai completă a pieselor lui Caragiale, al căror subtext, de o bogăţie fără seamăn, n-a fost încă deplin fructificat.

V. Mîndra

(Continuare în pag. 6)

Fantoma lui Maiorescu

Esteticianul dogmatic

Despre esteticianul Maiorescu nu sînt multe de spus, deoarece nu e vorba de autorul unui sistem estetic original şi exhaustiv. Maiorescu n-a profesat studiul înalt şi de adîncime, ci a făcut operă didactică, de predare a unor noţiuni elementare, pe baza unei concepţii însuşite de la maeştrii recunoscuţi. Contribuţia personală, a unui om pasionat de idei, e minimă. Estetica sa, caracterizată în linii generale, e concis formulată de acad. G. Călinescu ca „un amestec de hegelianism (aşa cum îl profesau mai toţi esteticienii hegelieni în frunte cu Vischer) şi de schopenhauerism".

„Dogmatică şi dualistă", cum spune G. Călinescu, estetica maioresciană porneşte de la „cunoscuta dezbinare între minte şi inimă", deosebind „obiectele gîndirii" ca fiind, unele, „obiecte ale raţiunii reci sau logice", şi altele, „obiecte ale simţămîntului sau pasionale". Stabilind o „propoziţie limitativă", ca o premisă categorică, Maiorescu spune: „Ideea sau obiectul exprimat prin poezie este totdeauna un simţămînt sau o pasiune şi niciodată o cugetare exclusiv intelectuală sau care să ţină de tărîmul ştiinţific fie în teorie, fie în aplicare practică". Aşadar, arta cunoaşte numai „obiectele simţămîntului", acelea care ţin de „inimă" şi e net străină de „obiectele raţiunii..." Arta şi ştiinţa sînt incompatibile între ele, arta ocupîndu-se de frumos şi ştiinţa de adevăr.

Acest dualism, care îndepărtează principial adevărul din cîmpul artei

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

FĂCLIA PĂCII

Pentru cine scrieţi aceste articole despre pace? Pe cine vreţi să convingeţi? Există om care să n-o vrea? Indrăzneşte cineva să predice lupta fratricidă dintre naţiuni? Cine e nebunul care ar prefera măcelul universal sau parţial, liniştei fecunde, muncii rodnice, progresului pe toate domeniile, fericirii unanime?

Care este eficacitatea acestor apeluri repetate la infinit, astăzi ca şi ieri, acum o sută de ani sau acum cîteva milenii? De veacuri şi de veacuri, poeţii, oratorii, filozofii, conducătorii de popoare stigmatizează războiul asasin, aduc imnuri păcii binefăcătoare şi, totuşi, n-a fost epocă în care neînduratul zeu al războiului şi al morţii, cumplitul Ares, să nu-şi desfăşoare legiunile, lăsînd în urma lui mormane de cadavre şi de ruine, pustiul, foametea şi jalea. Pe cine vreţi să convingeţi?

★

Iată cîteva obiecţiuni fireşti cărora, în primul moment, nu le afli replica edificatoare.

Meditînd însă mai îndelung, nu vei întîrzia să le găseşti răspunsurile, tot atît de fireşti.

Vei începe tot cu o întrebare:

— Cine vă asigură că pacea o vrea toată lumea? Aţi uitat pe fabricanţii de scule exterminatoare, pe demagogii politicianişti, aţi uitat vanitatea generalilor imperialişti cu mintea înfierbîntată şi întunecată de gloria marilor cuceritori din trecut? Fiindcă nu-i auzim proclamînd făţiş elogiul supremei încăierări, este, oare, semn că nu o pregătesc din umbră, cu perfidie?

Pe aceştia, cataclismul nu i-ar atinge direct: vîrsta lor îi scuteşte de rigorile frontului. Locuinţele lor sînt blindate. Avioane le stau la dispoziţie să-i scoată în cîteva minute din zona primejdioasă.

— Prea bine, dar acestor oameni, care au cu ei puterea aurului şi a conducerii, puţin le pasă de apelurile mulţimilor neputincioase, ale „visătorilor", puţin le pasă de propaganda pentru pace!

— Desigur, prea puţin le pasă. Dar nici ei nu sînt infailibili, invulnerabili, neclintiţi pe picioarele şi pe poziţia lor!... Dacă ar fi ţinuţi într-o perpetuă şi unanimă ostilitate, dacă ar fi arătaţi mereu cu degetul, scoşi din bîrlogul lor şi demascaţi, poate c-ar deschide ei înşişi ochii, şi-ar da seama de nemernicia lor, s-ar cutremura, s-ar apuca de altă treabă.

Noi înşine, spectatori la teatrul vieţii, ar trebui să renunţăm la rolul de simpli spectatori. N-ajunge că nu vrem războiul. N-ajunge să-i privim fantoma cu indiferenţă.

Ni se pare că trăsnetele lui nu ne vor atinge. Războiul loveşte numai în alţii.

Pe noi, personal, ne ocoleşte, printr-un hatîr al providenţei. Ocrotiţi de divinitate, vom trece şi hopul acesta, culegîndu-i foloasele, şi lăsînd altora ponoasele. Amarnică iluzie!

Nu scapă nimeni, nicăieri! Asasinatul va fi în masă. Trăsnetul va cădea din cerul senin şi va cuprinde toate orizonturile.

De aceea, să stăm de veghe cu toţii... Să activăm, prin scris şi viu grai, pentru pace.

Războiul e făcut de oameni, tot oamenii trebuie să-l desfacă, să-l strivească în faşă.

Orgoliului celor lacomi de războaie să i se opună modestia omului de treabă, bunul simţ popular, nevoia de echilibru, de armonie şi de linişte a mulţimilor. Fanteziei demente să i se aplice cămaşa de forţă a chemării la realitate. Celor ce fîlfîie drapele mistice şi suflă în alămuri sonore şi bat în tobe ropotitoare, celor ce văd cum „oştile stau faţă-n faţă", ca la cadril, să li se pună sub ochi tablourile de groază ale oraşelor incendiate, ale trupurilor sfîrtecate, ale familiilor rămase fără cămin.

Şi nu e nevoie de viziuni apocaliptice, pe suprafeţe întinse. Ca să evoce urgia, ajunge scena celor doi soldaţi răniţi, care se tîrăsc, se împotmolesc în mlaştini, urmăriţi de monstrul nevăzut, dar prezent pînă la halucinaţie (filmul „Zboară cocorii..."). Cîţiva metri de peliculă care sînt mai elocvenţi decît o expoziţie de orori, decît o movilă de tomuri, decît un munte de documente.

★

După cum nu putem renunţa la permanenta propovăduire a adevărului, a dreptăţii, a frumosului, a progresului, tot aşa trebuie să ţinem aprinsă veşnic făclia păcii, fără de care n-ar mai fi pe pămînt nici dreptate, nici adevăr, nici frumuseţe, nici progres. De aceea, să ne mobilizăm total.

Apărarea liniştei universale e un comandament suprem. Chemările pe care oamenii de omenie le înalţă pe toate promontoriile planetei, repetînd cu înmiite ecouri: Pace! Pace! Pace! trebuie reluate şi amplificate în fiecare zi, aşa precum, în fiecare zi, răsărind, soarele îşi îndeplineşte menirea. S-a scris destul? S-a vorbit destul despre Pace? Nu. Nu va fi destul niciodată!

Lumina soarelui de ieri n-ajunge zilei de azi. Fiecare zi are dreptul la zorile ei proprii şi fiecare auroră nouă trebuie să scalde în razele ei de aur alba colombă a păcii.

Acad. Victor Eftimiu

Despre critică şi analiza conţinutului

Dezbaterea problemelor criticii e în plină desfăşurare. E mai ales îmbucurător că „săptămînă de săptămînă", discuţia cîştigă în consistenţă şi multilateralitate. Mai mult, prin intervenţiile participante s-au şi definit cîteva poziţii comune, de la care pornindu-se pot fi atacate probleme noi. A devenit clar că, astăzi, criticii i se cere în primul rînd ca, valorificînd succesele numeroase ale ultimilor ani, să-şi încordeze eforturile pentru a înlătura slăbiciunea caracteristică aceleiaşi perioade, acea „lipsă de preocupare pentru analiza tendinţei sociale, morale a operei, pentru relevarea conţinutului ei ideologic", *despre care vorbea „Lupta de clasă"*

Pe această linie aş vrea să încerc cîteva consideraţiuni care, poate, vor avea darul să alimenteze lupta de opinii. Se vorbeşte foarte mult în ultimul timp de obligaţia criticii de a analiza opera literară mai ales în conţinutul ei. Dar adeseori formula rămîne vagă. In ce constă în fond analiza conţinutului?

După mine, analiza conţinutului presupune în primul rînd confruntarea cu realitatea. Dar nu o confruntare mecanică, nu stabilirea doar a unui raport de corespondenţă sau asemănare, ci confruntarea cu dinamica epocii, cu lupta ideologică pe care o trăim, cu sarcinile majore pe care le rezolvă poporul în construirea socialismului. Pentru ce şi împotriva cui pledează lucrarea analizată, cum intervine activ (sau nu) în bătălie — iată cîteva întrebări pe care o critică militantă, marxist-leninistă, nu poate să le ocolească. Pe de altă parte, confruntarea amintită nu are dreptul să nu ţină seamă de specificul materialului analizat, nu are dreptul să uite pentru nici o clipă de faptul că oglindirea, pornind de la care ea (critica) reconstituie realul, e o oglindire artistică, ce nu există ca valoare decît pe planul artei. Cum sînt folosite în opera dată mijloacele artistice în lupta ideologică? — iată cum ar putea fi formulată — după părerea mea — întrebarea principală la care are de răspuns critica de conţinut.

Imi voi permite pentru exemplificare o scurtă digresiune polemică. In cronica sa amplă şi bine documentată asupra romanului „Setea" de Titus Popovici, tov. Radu Popescu îi reproşează la un moment dat autorului („Contemporanul" nr. 23 din 13 iunie 1958) că personajul Găvrila Ursului nu e tipic „Şi în cazul acesta, chiaburul care renunţă la îmbogăţire, chiaburul fără sete, *mai este oare reprezentativ? Şi mai poate el juca rolul de reprezentant tipic al unora din duşmanii de clasă cei mai dîrji, cei mai acerbi, în special în clipa unui mare impuls eliberator al ţăranilor săraci? Am impresia că nu". In continuare, cronicarul îşi lărgeşte obiecţia după ce constată că în roman elementele duşmănoase cele mai active în prima fază a luptei sînt* „doi apucaţi" *(Găvrila şi fratele său nelegitim Picu). Parcă simţim ceva şubred; în propria argumentare Radu Popescu „se opreşte" pentru a nu fi* «tratat drept „sociologist"» *şi încă* „vulgar ceea ce nu-i niciodată şi de loc plăcut". *Departe de noi gîndul de a împlini profeţia cronicarului, dar nu putem totuşi să nu obiectăm. Ni se pare anume că Radu Popescu confundă cele două sensuri pe care le are noţiunea „tipic" în sociologie, pe de o parte şi în ştiinţa literară pe de alta. Pentru un sociolog un caz tipic sau un individ tipic este acela în care s-au adunat într-o proporţie cît mai mare trăsăturile generale (ale fenomenului sau ale unei categorii sociale) şi care deci poate fi considerat — într-un mod mai potrivit — ca un exemplu pilduitor. Sociologul alege deci pentru exemplificare, dintre toate cazurile care-i stau la îndemînă, pe acela în care trăsăturile individuale (particulare) au greutatea specifică cea mai mică şi pot fi abstrase cu uşurinţă. Artistul, dimpotrivă, porneşte de la individual, sforţîndu-se să dezvăluie chiar şi în fenomenele cele mai singulare în aparenţă, generalul, legea obiectivă, dinamica marilor mişcări sociale. Iată de ce ni se pare că în cazul lui Găvrila Ursului esenţialul rezidă nu în măsura în care personajul seamănă sau nu — prin comportarea şi reacţiunile sale — cu majoritatea chiaburilor, ci în faptul că, în*

Mihai Novicov

(Continuare în pag. 2)

NECUNOSCUTUL CUNOSCUT

Primatul realităţii exterioare, independentă de subiectivitatea sau cunoaşterea umană, al adevărului istoric şi al actualităţii (în sensul larg de contemporaneitate) constituie premise solide ale unui sistem de gîndire estetică închinat problemelor realismului. Realismul, pentru Bielinski, este un fenomen de extremă complexitate, căruia caută să-i dezvăluie toate coordonatele.

In creaţia artistică realistă *conţinutul este realitatea*: „Prin urmare — adaugă Bielinski — el este inepuizabil şi fără de sfîrşit ca realitatea însăşi". („Indreptar pentru istoria universală"). Realismul decurge astfel dintr-o corelaţie stabilită între om (creator) şi realitate, sub imperiul nu numai al simplei sensibilităţi sau afectivităţi, dar sub controlul şi imboldul raţiunii, al determinării ideologice. „Omul care trăieşte prin simţire, în realitate e superior aceluia care trăieşte prin idee în fantastic *(adică în afara realităţii)*, dar omul care trăieşte prin idee *(ideea concretă)* în realitate e superior celui ce trăieşte în ea numai prin sensibilitatea sa nemijlocită" (scrisoare către M.A. Bakunin, din octombrie 1838).

Prin urmare, literatura realistă este *mai întîi* REALITATE şi *pe urmă* ARTA. Bielinski este autorul unui aforism fundamental pentru înţelegerea procesului intim al creaţiei realiste: „poezia este înainte de toate viaţă, iar abia după aceea, artă". („Istoria Malorusiei").

Sublinierea criticului este extrem de importantă şi completează în mod fericit latura determinării ideologice, fără de care realismul nici nu există. Nu orice *idee* este de natură să transforme inepuizabila realitate în conţinut artistic, ci numai *ideea concretă*, validată prin dezvoltarea istorică a societăţii, impusă de finalitatea istorică şi socială a momentului (epocii) în care creatorul trăieşte.

Ideologicul conferă actului creaţiei artistice, care în mod elementar este un act de oglindire, un caracter special. Creatorul nu este o oglindă inertă. Creaţia nu este un proces mecanic de simplă reflectare a unei naturi pasive, lipsită de mişcare, de sens. „Oglinda reflectă obiectele ce-i stau în faţă — scrie Bielinski — dar nu le vede şi pentru ea e tot una dacă le reflectă sau nu; importanţa sau lipsa de importanţă a acestei probleme există numai pentru om". („Discurs pentru critică").

De aici decurge o condiţie esenţială: scriitorul, pentru a deveni artist, *trebuie* să participe activ la zbuciumul acestei vieţi sociale care este obiectul activităţii lui creatoare. In lipsa *participării active* arta realistă este de neconceput: „Speranţa mea nu constă în refugiul în idee (exclusiv) ci în viaţă, printr-o participare mai mare sau mai mică la realitate, nu în mod contemplativ, ci activ". Şi ceva mai departe, Bielinski completează patetic ideea de realitate numind-o: „Realitatea mea de fier, cu dinţi şi ghiare de oţel". (din scrisoarea citată către Bakunin).

Realismul, în accepţia lui Bielinski, este un act creator, pătruns de caracter militant. Militantismul său avea finalitatea cea mai înaltă cu putinţă la acea epocă: eliberarea poporului rus din temniţa feudalităţii, a ţarismului. Literatura epocii sale, el a analizat-o în lumina acestui ţel. Prin acest element militant, expus cu claritate, estetica democraţilor-revoluţionari ruşi se apropie cel mai mult de punctul de vedere estetic al marxism-leninismului. De aceea şi este văzut ca o estetică premarxistă.

Dacă nu orice idee poate dărui conţinut artei realiste, trebuie adăugat că nu orice element al realităţii, în mod indiferent, poate constitui un

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

ALEXANDRU BALACI:

„Studii italiene"

Cunoaşterea şi influenţa timpurie a poeziei şi prozei italiene au fost adesea fecunde pentru propria noastră literatură. Cu „Studii italiene" Alexandru Balaci îşi propune nu numai să continue o tradiţie, ci să-i infuzeze de data aceasta un sînge nou. Scopul volumului este urmărirea pe întreaga perioadă care începe din secolul al XIII-lea şi se continuă pînă în vremurile noastre, a unei linii: aceea a evoluţiei literaturii italiene militante, active, pusă în slujba omului şi a progresului social, ilustrată prin figurile cele mai reprezentative. Cititorul neavizat, obişnuit cu clişeele mai vechi, e la început uşor surprins, apoi convins şi captivat. Dante, Petrarca, Boccaccio, sînt încadraţi în ceea ce autorul numeşte larg realism, şi, printr-un efort continuat pe aproape 400 de pagini, se stabileşte o trainică legătură între aceşti geniali precursori şi generaţiile care au urmat, pînă la Giosue Carducci şi pînă la romancierii moderni italieni. Simplul titlu „Studii italiene" putînd semnifica eventual doar aplecarea studioasă şi atentă asupra cîtorva probleme, ascunde de fapt bazele trainice ale unui posibil eseu despre realismul italian şi despre rolul lui efectiv în lupta ideilor şi în transformarea conştiinţei umane. In concepţia lui Alexandru Balaci, ceea ce trebuie evidenţiat este îmbinarea observaţiei asupra realităţii,

Horia Stancu

(Continuare în pag. 6)

AL. JEBELEANU:

„Certitudini"

Deschizîndu-şi volumul cu o „confesie", Al. Jebeleanu se autoportretizează: „Şi sufăr cînd te simt în mine plină / Şi nu ajung cu versul ce-l cioplesc / Să-ţi scot podoaba toată la lumină". („Poezia").

Părerea de rău e aici o atitudine lirică dar şi o caracterizare a poeziei tînărului timişorean, care prin ce are şi prin ceea ce va trebui să mai cîştige ne face să subscriem întru totul acestor stihuri. In genere, Al. Jebeleanu preferă gestul simplu şi spontan. Primăvara îl îndeamnă la exclamaţii juvenile: „Ce mai aştept?/ Nu peste mult / Şi mugurii şi oamenii / Vor da-n floare /" („Moment"). Iubirea este şi pentru el unul din sensurile fundamentale ale vieţii, fără de care nimic nu şi-ar avea rostul. Poate una dintre cele mai frumoase poezii din volum, „Fetele", subliniază uriaşele dimensiuni omeneşti ale sentimentului: „Fetele sînt bucuria pămîntului / Fără surîsul lor de aur / De ce şi-ar mai arcui arborii bolţile, / De ce şi-ar aprinde liliacul / Ciorchinii albaştri / Şi pentru cine crinii / Şi-ar dărui candoarea? / Pentru cine amurgul s-ar lăsa lin / Ca o pasăre sfioasă / S-ascundă şoaptele?"

Confundîndu-se cu năzuinţele vremii sale, Al. Jebeleanu se adresează cu recunoştinţă culegătorului tipo-

Al. Săndulescu

(Continuare în pag. 6)

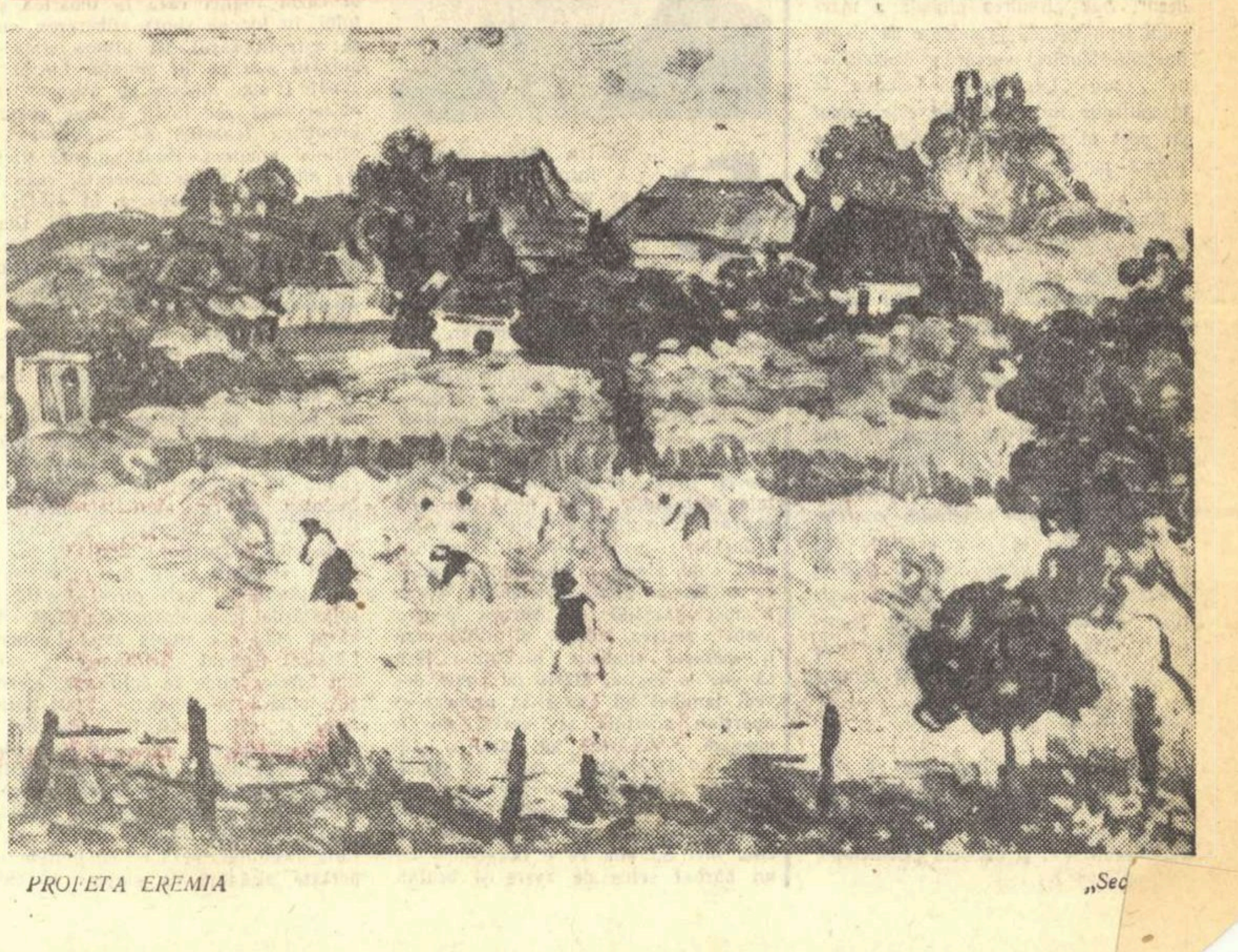

PROFETA EREMIA

Sec

Problemele criticii literare

CEVA ŞI DESPRE... CITITORUL DE CRITICĂ

Pasiunea lecturii, definitorie pentru activitatea criticului literar, se regăseşte în recrearea lumilor posibile ale literaturii, ca o lumină nouă a lor. O afli adeseori şi în cuvîntul plin de rigori al preţuirii exacte zvicnind ca o sevă care circulă nevăzută din afară. Mărturisirea ei ar părea superfluă, dacă exerciţiul critic nu ar dovedi-o. Iată de ce continui a crede, în ciuda tirajelor şi a opiniilor condescendente, că studiile, eseurile sau cronicile pot cîştiga şi ele cititori tot atît de pasionaţi ca şi romanul, că pot exprima realităţi într-un chip tot atît de convingător ca şi un roman, că pot avea eroi dacă nu tot atît de memorabili, cel puţin tot atît de vii.

Spre deosebire de roman — căci evident sînt deosebiri între cele două genuri de literatură! — critica are însă un număr mult mai mare de cititori întîmplători. Marea categorie a cititorilor fideli de romane o constituie acei care dăruiesc viaţă şi realitate romanelor, citindu-le şi recitindu-le, tocmai pentru realitatea şi viaţa pe care le exprimă. Fideli criticii sînt în primul rînd oamenii de meserie, criticii înşişi şi din cînd în cînd şi scriitorii, care nu sînt totuşi laolaltă atît de mulţi, trebuie să o recunoaştem. Atît pentru viaţa mai îndelungată a criticii, cît şi pentru formarea gustului pentru literatură este important ca mereu mai mulţi cititori întîmplători să devină, dacă nu nişte fideli, măcar nişte ferven‌ţi lectori de critică.

Mi se pare de aceea de mirare că atunci cînd se vorbeşte despre problemele criticii noastre, despre acest gen de cititor să se vorbească prea puţin, despre acel cititor care reprezintă, de fapt, opinia literară curentă, într-o neîncetată evoluţie şi formare. E firesc să se discute despre îndrumare, e necesar să se dezbată sisteme de valori şi să se facă delimitări, dar nu e firesc să fie uitate aproape cu desăvîrşire problemele acestui cititor. Ca să fim drepţi, el este presupus sau chiar invocat, dar cred că e bine totuşi să i se acorde ceva mai multă atenţie *).

O posibilitate esenţială de a transforma acest cititor întîmplător într-un om cu opinii şi cu un interes susţinut pentru critică şi deci şi pentru literatură o constituie cronica. Existenţa şi regularitatea cronicii literare în presa zilnică, precum şi în cea periodică o poate ajuta să îndeplinească rolul primordial al criticului, acela de care amintea şi marele Tolstoi: „menirea criticii, spunea el, este de a găsi şi de a le arăta şi altora raza de lumină ce străbate opera înlăuntrul ei, rază fără de care nu are nici o valoare. Trebuie să se scrie pour le gros du public“.

Ţinînd seama de acest rol, e lesne de înţeles cît de greşită ne apare definirea criticului ca „un celibatar al literaturii“, pentru că spre deosebire de romancier, de pildă, el nu ar avea a se supune exigenţelor unei familii pe care el însuşi ar întemeia-o. Criticul, şi mai cu seamă cronicarul, are, evident, a se feri de a rămîne cumva un „celibatar al literaturii“, deoarece el urmează să se supună unei familii de gusturi şi de opinii pe care o va crea, de îndată ce-şi va asuma, cu toată conştiinţa sa de pasionat dezvăluitor al „razei de lumină care străbate opera înlăuntrul ei“ — cu alte cuvinte al sensului operei — răspunderea aprecierii convingător argumentate a ceea ce e nou şi valoros în literatură. Sau de a respinge ceea ce stă la polul opus. Cititorul se aşteaptă de aceea de la cronicar ca entuziasmele să-i fie justificate, reprobările bine chibzuite. Şi aceasta numai în lumina principiilor unei critici ştiinţifice marxiste, bazate pe confruntarea permanentă a operei cu realitatea pe care o inspiră. Ce au comun, de pildă, cu această necontenită raportare la realităţile evocate, aprecieri care nu sînt considerente numai formale ci şi principii de valorificare estetică, cum sînt cele întîlnite în cronica apărută în „Iaşul literar“ nr. 3/1958 la volumul de poezii al lui A. E. Baconsky, „Fluxul memoriei“: „Pentru georgicele sale, transcrieri virgiliene contemporane, („Lucrări şi anotimpuri sau mişcarea de revoluţie“), pentru imnurile frenetice aduse zilei şi nopţii („Cîntece de zi şi de noapte“), pentru extazurile lui de contemplator reflexiv („Dincolo de iarnă“), A. E. Baconsky este preţuit ca un poet modern“. Sau „Intuirea globală a marşului temporal dă grandoare de elegie mistuită lăuntric versurilor baconskiene“... sau „Declamatoriu cîndva la începuturile lui, Baconsky este astăzi un poet al spectacolului cosmic, care ştie a pune savant surdinele“ (!) (s. n.).

Evident, nu toată cronica este scrisă pe acelaşi ton, pentru că ar fi fost desigur şi greu să i se dea adăpost în coloanele revistei, dar spiritul celor cîteva definiţii ale personalităţii poetice, deosebit de interesante ale lui Baconsky sau ale poeziei sale, sînt continuate în comentariul critic al volumului recent apărut. In loc de o încercare de a se aprecia în ce măsură poetul exprimă cu adevărat în imaginile sale conştiinţa contemporană, modul în care această conştiinţă relevă semnificaţiile şi ţelurile existenţei noastre de azi, cititorul este ţinut să creadă că „imnurile frenetice“, „extazurile de contemplator“ sau „intuirea globală a marşului temporal“ ar fi de fapt esenţa unei poezii „moderne“, a unei poezii militante din zilele noastre!

O neglijare a aprofundării criteriilor ştiinţifice, a unei considerări mereu specifice a relaţiei dintre formă şi conţinut, face posibile concluzii neconcludente ca acelea, de pildă, aflate la sfîrşitul cronicii închinate volumului de poeme Zilele care cîntă, de Aurel Gurghianu şi semnată de Victor Felea — „Steaua“ nr. 2/1958 (Ce e drept, el însuşi poet, dar cu frecvente exerciţii critice întreprinse în paginile revistei de la Cluj). După Victor Felea: „Zilele care cîntă e o carte edificatoare care se citeşte cu plăcere şi interes“. (Constatare şi inedită şi edificatoare). „E plină de ingenuitate, scrie cronicarul în continuare, dar şi de poză, de lirism cuceritor, dar şi de retorism, şi dacă nu e prea îndrăzneaţă, e în schimb expresia unui spirit ales şi echilibrat, la care afectivitatea e însoţită de lumina tare a reflexiei. Lipsa neliniştii şi a frămîntărilor de alt ordin decît cel sentimental e compensată prin armonia şi distincţia versurilor.“ etc. etc.

Caracterizările complezente şi vag generale continuă aşa pînă la sfîrşitul cronicii, dar cititorul nu rămîne deloc lămurit în raport cu ce fel de expresie lirică sînt valabile aceste „calităţi“, în raport cu exprimarea cărui conţinut se fac ele vizibile. Şi aceasta nu numai în concluzii, ci şi în restul cronicii, de altfel. Nu astfel desigur poate fi ajutată masa cititorilor de critică, „le gros du public“ de care vorbea Tolstoi, să înţeleagă şi mai ales să aprecieze poezia sau literatura în genere. Este clar că ambele cronici pomenite nu-şi îndeplinesc menirea, deoarece autorii lor au uitat că la baza valorificării unei opere literare trebuie să stea criteriile esteticii marxiste.

Cititorul întîmplător, pentru că despre el vorbim, preţuieşte foarte mult informaţia critică, scurtă; lui nu-i displace nici tonul polemic ades întîlnit în aceste note, dar consideră că ea trebuie făcută cu tot atîta atenţie şi seriozitate ca orice articol critic (cum în dezbaterile peripatetice esenţialul nu rămîne totuşi drumul, tot aşa nici în comentariul critic esenţialul nu constă de cele mai multe ori în numărul de coloane de gazetă). Dar cum se poate dumiri cititorul despre ce este vorba cînd află dintr-o „miniatură critică“, că versurile lui Dimos Rendis din „Geneza“... „impun o factură de lirism proaspăt, într-o manieră de aquaforte“. Sau dintr-o altă „miniatură“, că — autorul aprecierii profesînd o ironie gratuită şi superioară — valorosul volum de versuri al Ninei Cassian „Dialogul vîntului cu marea“ e o demonstraţie a faptului că „poezia se poate face din nimic şi din te miri ce cu condiţia ca poetul să urmărească exclusiv emoţia pură, nealterată de idei mari“. Lăsînd la o parte neseriozitatea tonului, pasă-mi-te polemic, e totuşi vădită neînţelegerea fundamentală tocmai a poeziei reflexive a Ninei Cassian. Mai puţin informaţia cît ideile criticului sînt într-adevăr miniaturale.

Neîndoios că toate acestea se pot întîmpla mai ales cînd critica se restrînge la cercetarea operei literare în sine, cînd ea nu îşi propune a exprima în acelaşi timp o opinie despre caracterul relaţiilor stabilite pe plan social, politic şi filozofic în epoca dată şi a o descifra şi în opera cercetată. Şi cititorul întîmplător de critică nu poate fi astfel cîştigat. El este atras de caracterul militant al criticii, de viziunea personală a fenomenului literar, obţinută prin integrarea în exerciţiul critic a principiului fundamental al esteticii marxiste: confruntarea operei cu realitatea care o inspiră.

Fără să fie apologie dar nici invectivă, critica literară, pentru a putea forma opinia cititorului, pentru a grăbi procesul de asimilare a literaturii noi, e în primul rînd afirmare şi discuţie, e o ilustrare particulară a principiilor generale ale esteticii materialiste.

S-a vorbit ades şi cu oarecare condescendenţă despre critica jurnalistică, despre critica „sentimentală“, etc., etc. şi s-au stabilit distincţii de ajuns de subtile între eseu, studiu şi cronică. S-au anunţat apropierile, s-au definit cu grijă deosebirile. Departe de mine intenţia de a nega necesitatea unor disocieri mereu mai precise, mereu mai adecvate de genuri, chiar sau mai ales în critică. Intreprinderea poate avea pînă la urmă însă un caracter scolastic, dacă nu ţine seama de un lucru fundamental: de modul şi de posibilitatea promovării adevăratelor valori literare. A acelor valori care se nasc prin maturaţia ce le-o asigură prezentul epocii noastre. Şi aici nu e atît vorba de o tehnică a criticii cît de finalitatea ei. Căile pe care se ajunge la aceasta pot fi diferite, cu o singură condiţie — să-şi atingă ţelul. Lucrul este, desigur, evident şi de aceea o pledoarie pentru un gen sau altul al criticii este de înţeles numai în năzuinţa de a se spori eficienţa de influenţare, de formare activă de opinii, a unui gen sau altul, şi nu în dorinţa de a se stabili deficienţe în sine sau limite apriorice.

Mă refeream mai sus la posibilităţile cronicii de a influenţa pe cititor mai direct şi mai „operativ“ decît alte forme de cercetare critică, la posibilitatea de a-i grăbi înţelegerea şi în consecinţă de a-i isca dragostea pentru ceea ce e bun în literatura nouă şi implicit în realităţile noi. De a face din lectorul întîmplător un cititor cu opinie, un cititor capabil de a influenţa opinia literară şi de a fi influenţat de ea. E vorba în primul rînd de acea pricepere care constă în a întreţine un dialog cu cititorul, nu a-l copleşi ex cathedra cu o serie de afirmaţii mai mult sau mai puţin convingătoare. A reface împreună cu cititorul un itinerar care să-l ducă la frumuseţile mai puţin vizibile ale operei literare, a-i arăta în ce măsură aceste frumuseţi sînt, de fapt, o reflectare a realităţilor pe care el însuşi le trăieşte dar nu le descoperă ca atare, înseamnă a crea condiţiile potrivite pentru întreţinerea acestui dialog. Aceasta e calea pe care critica poate menţine contact cu masele, cu masele care pot fi şi sînt active în formarea opiniei literare, numai dacă sînt ajutate să şi-o formeze. Criticii sînt supuşi şi greşelilor, iar corectarea pe care o aduce opinia literară curentă a masei poate avea o valoare deosebită, chiar şi de ordin metodologic. Pentru aceasta se cere, desigur, cercetării critice să fie călăuzită de cea mai profundă exigenţă ştiinţifică, şi în acelaşi timp e bine să nu uite că influenţa ei formativă, educativă e esenţială. Şi cu cît se va ţine seama de asta, cititorul întîmplător de critică va înceta să fie astfel. Imaginile pe care diferiţi critici le propun cititorilor cu privire la aceleaşi opere, interpretările pe care ei le dau aceloraşi texte, pot fi foarte diferite. Unitară trebuie să fie însă dorinţa de a-l învăţa pe cititor un mod de comprehensiune, acela al recunoaşterii adevăratelor valori şi frumuseţi, care sînt „expresia, realizarea în imagini artistice a conştiinţei contemporane, a cugetării contemporane despre semnificaţia şi scopurile vieţii, despre căile omenirii“, cum spunea atît de pregnant Bielinski.

Radu Lupan

---

*) Trebuie să mărturisesc că opiniile de mai jos nu au ţinut seama numai de un cititor ipotetic, ci sînt adesea rezultatul unor discuţii cu cititori reali. (V. şi ancheta „Contemporanului“, etc.).

Despre critică şi analiza conţinutului

(Urmare din pag. I)

pofida trăsăturilor care-l deosebesc de aceştia, destinul său personal, unic, ilustrează totuşi soarta istorică a categoriei sociale din care face parte. In cronica sa, Radu Popescu observă, şi pe bună dreptate, că Gavrila Ursului „este şi el un om al satului şi din foarte multe puncte de vedere ţăran“. Constatarea ne ajută. E doar un fapt notoriu că chiaburimea ca clasă nu constituie de loc o masă uniformă, ci — dimpotrivă — e foarte diferenţiată. In satele noastre — aşa cum au intrat ele în vîltoarea marilor prefaceri de după 23 August 1944 — au fost şi mulţi chiaburi „îmburghezţi“, cu pretenţii de a duce o viaţă cel puţin în parte de domni, cu copii daţi la şcoli înalte şi casele aranjate după moda de la oraş. Aceştia se izolaseră de mult de masa ţăranilor, fiind crunt duşmăniţi de ea. Dar erau şi mulţi chiaburi ţărani, gen Găvrila Ursului, încă legaţi prin fire tainice de obşte. De bună seamă, lupta împotriva acestora a fost şi este încă mai grea. Descriindu-se înfrîngerea unor asemenea duşmani, forţa partidului şi a maselor iese şi mai puternic în relief. Găvrila Ursului avea în lupta lui cu comuniştii multe atu-uri, pe care alţii (Cloambeş, de pildă) nu le aveau. Făcînd portretul personajului, Titus Popovici se opreşte mai îndelung tocmai asupra acestor atu-uri. Cumpătarea, moralitatea, firea liniştită a lui Găvrila şi multe alte trăsături l-au făcut să fie stimat în sat. Lucrîndu-şi pămîntul cu feciorii, nici nu apare ca exploatator, tocmai de aceea victoria asupra lui apare şi mai semnificativă, iar destinul său e cu atît mai tipic. Dacă partidul comunist, avînd în sat doar cîţiva aderenţi, a putut mobiliza în cele din urmă masa împotriva unui om ca Găvrila Ursului, obligîndu-l să-şi recunoască singur înfrîngerea, împrejurarea subliniază şi mai elocvent forţa de nebiruit a partidului. Iată cum arta de portretist a lui Titus Popovici, bine orientată din punct de vedere ideologic, a îmbogăţit conţinutul, dîndu-i o şi mai mare rezonanţă.

In legătură cu romanul „Setea“ ar mai fi şi alte observaţii de făcut. Cele două cronici mai substanţiale consultate de noi (ale lui Radu Popescu şi Paul Georgescu) scot în evidenţă într-un mod convingător valoarea romanului, dar parcă nu reuşesc să-i dezvăluie pînă la capăt conţinutul. Observaţiile privind arta portretizării, zugrăvirea satului (unde Titus Popovici continuă tradiţia marilor săi dascăli şi înaintaşi, Slavici şi Rebreanu, mai ales), însuşirile de a trasa cu pricepere şi siguranţă traiectoria de dezvoltare a unor tipuri reprezentative, şi chiar observaţia din final a lui Paul Georgescu că romanul „este un omagiu adus partidului care a dat pămînt ţăranilor“ sînt, incontestabil, foarte adevărate, dar — aşa mi se pare cel puţin — nu epuizează nici pe departe problema, nu dau întreaga măsură a izbînzii lui Titus Popovici. N-aş vrea să se înţeleagă prin aceasta că „Setea“ ar fi o carte fără cusururi. Cu altă ocazie poate mă voi încumeta şi în analiza unor inegalităţi ale romanului. Deocamdată aş dori doar să subliniez unele valori de conţinut pe care ceilalţi critici — după părerea mea — le-au subestimat. In „Setea“, Titus Popovici a reuşit să dea o imagine veridică şi impresionantă a unei situaţii revoluţionare. Această latură de conţinut a romanului îmi pare a fi deosebit de însemnată tocmai pentru că prin ea autorul se încadrează activ în lupta ideologică actuală. Se ştie că una din tezele revizioniste formulate în proiectul de program al U.C.I. a fost şi aceea potrivit căreia într-o serie de ţări din Europa, printre care şi în ţara noastră, victoria nu s-ar fi produs pe o cale revoluţionară. „Setea“ e un argument viu împotriva acestei născociri revizioniste. E uimitor, dar şi semnificativ în ce măsură situaţia de la noi din primăvara anului 1945, aşa cum apare în roman, confirmă parcă prin fapte justeţea tezei leniniste potrivit căreia o situaţie revoluţionară, adică totalitatea schimbărilor obiective care fac ca revoluţia să fie coaptă, e caracterizată prin neputinţa claselor stăpînitoare de a-şi menţine dominaţia şi prin înăsprirea sărăciei şi mizeriei dar şi a combativităţii maselor care activează independent pe arena istoriei. Totodată Lenin sublinia că o situaţie revoluţionară nu e acelaşi lucru cu revoluţia. Pentru ca situaţia revoluţionară să se transforme în revoluţie e nevoie şi de existenţa unui partid marxist-leninist capabil să conducă în revoluţie proletariatul şi masele muncitoare neproletare, în primul rînd ţărănimea. N-am vrea de loc să reducem frumoasa carte a lui Titus Popovici la o simplă ilustrare a unei teze, dar nu putem totuşi să trecem peste faptul că în acest roman şi scenele de masă şi frămîntările eroilor, reacţiunile lor spontane şi deliberate, ciocnirile concrete la care asistăm, totul vorbeşte viu, elocvent, pe de o parte despre jalnica neputinţă a stăpînitorilor de teapa colonelului Ionaşcu sau a plutonierului Gocîman, iar pe de altă parte de intrarea haotică, spontană, brutală, dar cu atît mai impresionantă a maselor ca o forţă independentă pe arena istoriei. Vedem totodată cum sub ochii noştri o situaţie revoluţionară se transformă în revoluţie prin intervenţia, adesea stîngace, dar totdeauna plină de hotărîre, lucidă, a comuniştilor. Romancierul face astfel să trăiască istoria şi reuşeşte, pentru că diversifică socialul într-o mulţime de destine individuale care se împletesc şi se întretaie, dar care fiecare reflectă în felul lui revoluţia. E suficient să ne îndreptăm privirea spre oricare din personaje — fie el ţăranul sărac Mitru Moţ, fie chiaburul Găvrila, fie Suslănescu sau Cloambeş, fie George Teodorescu sau Ardeleanu, ca să ne dăm seama că, pentru fiecare, evenimentele descrise constituie cîte o cotitură în viaţă şi încă o cotitură definitivă în sensul că nu permite nici o întoarcere înapoi. Cumpăna s-a rupt. Incepe o viaţă nouă. Revoluţia se transformă astfel în experienţă trăită de oameni, ceea ce conferă definitiv oglindirii literare pecetea autenticităţii.

Cîte ceva aş vrea să mai adaug despre George Teodorescu. Unii critici i-au reproşat lui Titus Popovici că n-a arătat procesul de transformare a învăţătorului cinstit dar apolitic de altădată într-un comunist convins. Mie îmi pare că originalitatea personajului rezidă tocmai în punerea acestui proces între paranteze. In „Străinul“, eroul principal, Andrei Sabin, e surprins în momentul în care trece printr-o intensă frămîntare ideologică, are de rezolvat o dilemă, trebuie să aleagă. In „Setea“, George Teodorescu intră pe scenă după ce-a ales. Imprejurarea nu-i sărăceşte de loc universul sufletesc, ci mai degrabă i-l îmbogăţeşte. Eroul are de rezolvat o mulţime de probleme dureroase dar care nu preced alegerea (ca în cazul lui Sabin), ci decurg din ea. Dintr-o atare construcţie a personajului se degajă un conţinut polemic (nu-mi dau seama dacă autorul l-a urmărit, dar asta e secundar în ultimă instanţă). Teodorescu, ca tip, polemizează cu concepţia potrivit căreia „interesant“ e numai omul care are de rezolvat un conflict interior sau în sufletul căruia elementele pozitive şi cele negative, înfruntîndu-se, se echilibrează la un moment dat („omul viu“ — după terminologia rappiştilor). In acest sens, antiteza Suslănescu-Teodorescu, semnalată de unii critici, capătă o nouă semnificaţie în strînsă legătură cu bătălia ideologică de astăzi: ea vorbeşte elocvent despre superioritatea morală şi intelectuală a omului integru, despre faptul că viaţa unui personaj angajat în lupta partidului e infinit mai bogată şi oferă, în consecinţă, scriitorului infinit mai multe posibilităţi de individualizare.

Mihai Novicov

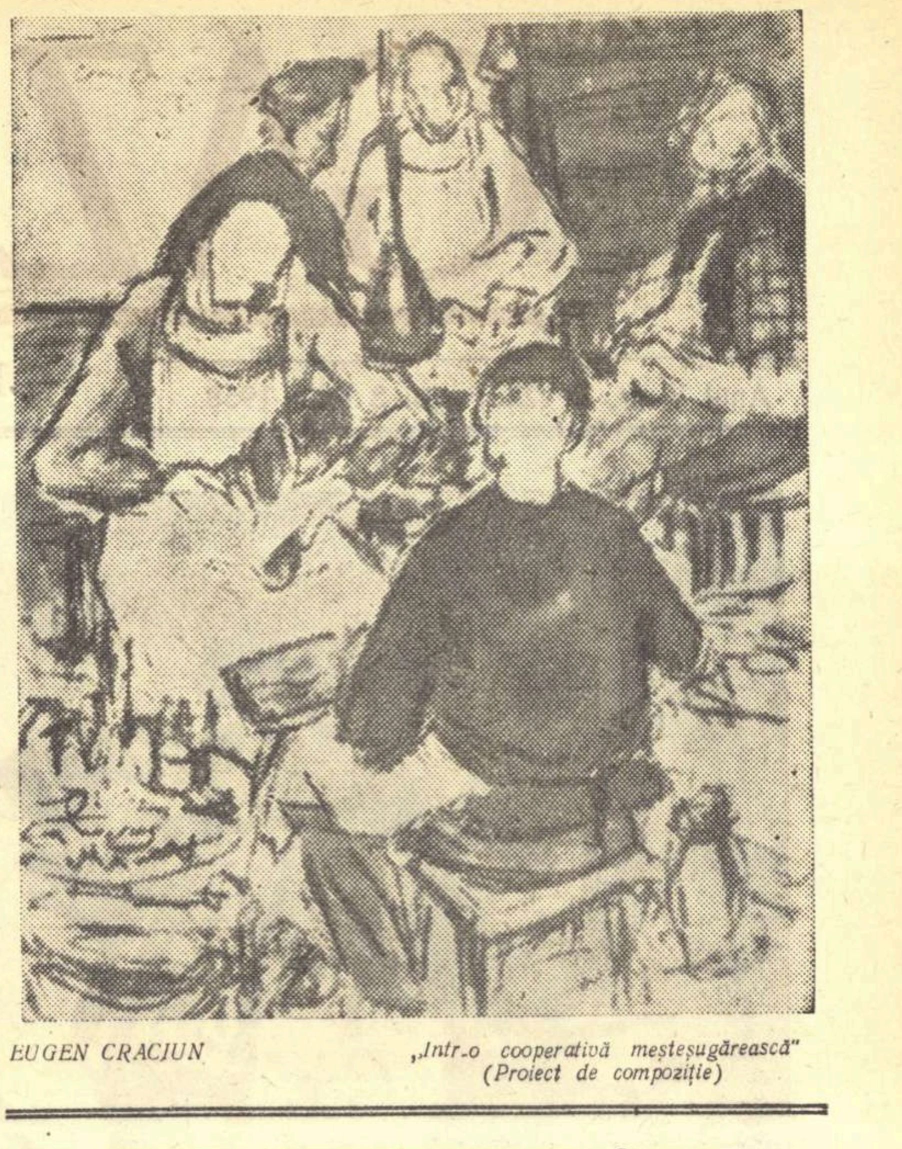

EUGEN CRACIUN „Intr-o cooperativă meşteşugărească“ (Proiect de compoziţie)

Cărţi

O. W. CISEK: „Tătăroaica“

In Balcicul cu stînci albe de cretă, cu veri toride, în care soarele îşi răsfrînge incendiile în mare, din forfota de oameni de diferite naţionalităţi — bulgari, tătari, turci — se desprinde figura frumoasei tătăroaice Muhibe, femeie mîndră, energică, plină de graţia firească a unei sălbăticiuni, făcută parcă anume pentru libertate, dar sortită, din pricina împrejurărilor sociale în care trăieşte (acţiunea nuvelei se petrece înaintea celui de al doilea război mondial) unei vieţi de trudă şi umilinţe. Părăsită de soţul ei Seifedin, pierde-vară oriental care, dispreţuind munca, îşi face veacul prin cafenele, Muhibe este nevoită să înfrunte singură sărăcia şi să agonisească cele necesare traiului ei şi al micuţei Narine. In ciuda mizeriei de neconceput în care trăieşte, în ciuda umilinţelor pe care trebuie să le suporte, tătăroaica nu-şi pierde niciodată dîrzenia, rămînînd delicat feminină în acelaşi timp şi unind curajul cu candoarea, seriozitatea cu cochetăria naivă, într-un amestec personal, unic, al cărui farmec îl simt toţi cei din preajma ei, fără a-l putea însă defini. Dar viaţa acestei femei pline de prospeţime, care iubeşte atît de mult, cu atîta nostalgie libertatea — la modul primitiv, dincolo de concepte sau teorii, — este de fapt o perpetuă sclavie.

Scrisă cu un realism pregnant tocmai prin marea-i obiectivitate, dar traversată totuşi de un continuu flux de lirism, nuvela scriitorului german din R.P.R. O. W. Cisek reaminteşte emoţionant despre viaţa tristă a femeii într-o orînduire nedreaptă.

C. Matei

VASILE NICOLESCU: „Enescu“

Inzestrat cu discreţie în tălmăcirea vibraţiilor sufleteşti, Vasile Nicolescu a ştiut să ocolească primejdia care pîndeşte întotdeauna un poem închinat unei mari personalităţi: grandilocvenţa. El a ales o modalitate lirică datorită căreia entuziasmul şi admiraţia pioasă s-au putut transforma fără gesturi mari, fără stridenţe, în poezie: comentariul poetic al cîtorva din momentele vieţii lui Enescu.

Evident, poetul nu avea dreptul să se limiteze strict la o reconstituire, fie ea şi lirică, a biografiei celui mai mare muzician ce s-a născut din mijlocul poporului nostru. Vasile Nicolescu a căutat să sugereze trăsăturile caracteristice ale artei marelui său erou. El a sezisat că limbajul subtil al muzicii nu poate fi transpus decît cu mare aproximaţie în cuvinte. Şi atunci a căutat punctele de interferenţă dintre cuvînt şi sunet muzical. Ajutat de o bună cunoaştere a mijloacelor în stare să creeze impresia muzicală (ritm, sonoritate), poetul nu a făcut greşeala, ispititoare de altfel, de a se limita la ele; a căutat să meargă mai în adînc, a schiţat legătura organică cu poporul creaţiei enesciene („Mica baladă“, „Ursitoarele“), uriaşul sentiment al naturii cuprins de ea („Marea rapsodie“), dramatismul ei simbolizat de jertfa lui Oedip.

Intr-o imagistică bogată, Vasile Nicolescu creează o atmosferă luminoasă (e semnificativă revenirea de leit-motiv a cuvîntului **lumină** în cele mai multe poeme ale ciclului), în care figura lui Enescu se apropie de dimensiunile ei. Imaginea lui, aşa cum e reclădită de versurile suitei, ne evocă pe aceea a artistului covîrşit de marea sa artă, trăind intens şi dramatic, aşa cum ni-l amintim din celebra fotografie a maestrului interpretînd **Poemul** lui Chausson.

Vasile Nicolescu e un sentimental care a încercat uneori să-şi echilibreze elanurile prin desenarea cîte unei linii mai rigide. In versurile destinate interpretării raţionale a artei lui Enescu, poetul nu a izbutit însă; sînt construcţii potrivnice temperamentului său. De aceea, o poemă ca **Noul Orfeu** (II) nu se armonizează cu celelalte, rămînînd, în pofida îmbinărilor de imagini, un simplu exerciţiu poetic.

Insufleţirea poetului în faţa celui care s-a făcut interpretul neegalat al sufletului unui întreg popor e vrednică de toată cinstea. Nu putem decît să fim de acord cu el cînd, în „Epilogul“ volumului, dă glas temerii că zugrăvirea în vers a personalităţii uriaşe a lui Enescu cere o pană măiastră în stare să urce pînă în înălţimile ameţitoare despicate de el. Dar, în acelaşi timp, nu putem să nu consemnăm reuşita suitei lirice care, din perspectiva unui admirator sensibil al muzicii lui Enescu, i-a înălţat o odă cu adevărat poetică.

Dan Grigorescu

CRONICA LITERARĂ

Dumitru Radu Popescu: „FUGA“

Dumitru Radu Popescu a intrat în literatură pe poarta de la Cluj. Deşi a publicat în revista „Steaua“ număr de număr mai bine de doi ani, nu a fost remarcat pe parcurs. Abia la apariţia schiţelor şi povestirilor sale în volum, s-a observat, dincolo de neîndemînarea inerentă a debutantului şi de sentimentalismul adolescentului, un simţ liric al durerii omeneşti şi o nevoie de puritate proprie descoperirii calităţilor morale.

Eroii, în majoritate tineri şi în special tinere, suferă dintr-o sensibilitate ultragiată şi o bună credinţă abuzată. Victoria l-a iubit pe Barbu, seducător profesionist şi fraudator, pînă cînd acesta a abandonat-o după ce o lăsase pradă prietenilor. Lucia a fost părăsită de Mircea pentru „seul“, zestrea colegei ei Milly care îi măreşte supliciul invitînd-o fără să ştie la nuntă. Maria nu poate dovedi familiei lui Lazăr că pruncul ei aparţine acestuia şi merită a-i fi nevastă, deoarece tot satul o ştie „fata lui Dumnezeu“, copil de pripas şi deci păcătoasă prin blestem. Ioanei i s-a zdrobit tinereţea fiind căsătorită cu sila de la 13 ani, pe cînd nici nu ştia ce e dragostea, cu un bărbat setos de avere şi brutal. Leonora, văduvă de cîteva ori şi mamă a doi copii, îndură calvarul unor părinţi cu apucături chiabureşti patologice. Suferinţa este reţinută nu datorită unei mari puteri de stăpînire, ci datorită unui fel de timiditate în faţa ei, unei slăbiciuni gata uneori să devină resemnare, să ia aspectul unor „dureri înăbuşite“, ca în cazul Ioanei care la moartea soţului, în loc să simtă eliberarea, cum se aştepta satul, îşi plînge viaţa epuizată sau ca în situaţia Luciei ce „poate-l mai iubeşte pe Mircea“. De obicei însă cei loviţi găsesc resurse împotriva tentaţiei de capitulare, în ultimul moment. Dacă singură Victoria alege o ieşire disperată, celelalte îşi păstrează încrederea în viaţă, în oameni, în muncă. „Fata lui Dumnezeu“ renunţă la gîndul de a-şi lepăda copilul, cum procedase maică-sa cu ea şi, strîngîndu-l la piept, îşi aşteaptă iubitul. Leonora, gata să se sinucidă, aruncă sticla cu sodă la auzul glasului fetiţei din curte şi, pentru ca aceasta să trăiască liber, să înveţe mai departe (fusese silită de bătrîni să rămînă acasă) să se joace cu fetiţele colectiviştilor detestaţi de părinţi, fuge dimpreună cu copila la bărbatul ei care, rupînd înaintea ei cu afurisitul neam al Gîtlanilor, se angajase mecanic.

Reacţia bărbaţilor, aflaţi în împrejurări similare, este mai promptă, consecventă şi mai direct legată de solicitările întocmirilor socialiste. Am văzut cum s-a smuls soţul Leonorei. Lăstărel ţiganul se întoarce la şatră din fabrica unde se calificase, crezînd că, luînd-o pe Luna, va trăi fericit între ai săi. Conflictul sîngeros cu un rival, mizeria sălaşului, îndeletnicirile degradante şi nostalgia înălţătoare a muncii şi atmosferei oraşului, a fabricii, îl determină să revină odată cu Luna. Nicolae Tîrlă, zis şi Cula Dantului, răzbună umilinţele suportate altădată ca slugă la chiaburul Timoteu. Făgăduindu-şi fata feciorului acestuia, pofteşte întreaga familie a fostului stăpîn la o imaginară logodnă unde-şi bate joc de el. Cam la fel acţionează Grigore Ghiţoaica cu Lae Ferăstrău „ăl de a avut cîrciumă“ care-l îndemnase să nu-şi dea fiica după fiul unui colectivist. Spre a-l convinge, intrigantul îi vîrîse în cap ideea că toţi colectiviştii obligaţi să înapoieze grîul cuvenit pentru muncă, sărăcesc, şi ca dovadă îi arătase „semnele sărăciei“ — nişte smocuri de iarbă în bătătură. Naivul îl ascultase; drept urmare fata îi fugise după băiat, intraseră laolaltă în gospodărie şi începuse să-i trimită ea lui darurl. Convins, în sfîrşit, de netemeinicia arătărilor duşmănoase, păcălitul se înscrie în rîndul ţăranilor înaintaţi şi, la primul prilej, îl pofteşte pe zvonist în ograda sa unde, alături de „semnele sărăciei“, se zăresc carele încărcate cu grîu.

Exemplul personajului din „Zi de toamnă“ e mai concludent pentru transformarea mentalităţii rurale. Năstase şi cu deosebire nevastă-sa sînt încredinţaţi că vor pierde procesul intentat preşedintelui gospodăriei colective pentru insultele provocate într-o ceartă: „Astăzi, dacă eşti puternic, cîştigi“. Spre surprinderea sa, preşedintele îşi declară singur vina, infirmînd şi mărturia depusă în mod mincinos în favoarea sa de un sătean temător de consecinţele adevărului. Năstase obţinuse să-şi apere dreptatea. Mîndria nu este însă bunul lui. Preşedintele are şi el demnitatea superioară de a-şi recunoaşte greşeala.

Problematica care formează substanţa naraţiunilor nu are înfăţişări patetice. Eroii evită ciocnirile nemijlocite cu adversarii chiar dacă atitudinile lor sînt radicale şi menite să-i opună definitiv unii altora. In pragul unui gest violent, fatal şovăie. Mihai Podrea se opreşte în ultima clipă înainte de a înfige cuţitul în grumazul lui Botezatu, chiaburul care şi-a ucis cumnatul pentru pămînt, — fiindcă nu are dovezi împotrivă-i. Victoria îl omoară, e adevărat, pe Barbu, dar numai în momentul cînd află de soarta pe care ticălosul o pregătise surorii ei. Lăstărel de asemenea ripostează agresorului atît cît e nevoie spre a se feri de moarte. Eroii consumă în ei încordarea însăşi, avînd grija de a nu lăsa să se întrevadă ce se petrece înlăuntrul lor. Atitudinea e dictată de temperamentul scriitorului, rezervat, discret pînă la pudoare? N-am spune fiindcă îl surprindem pe autor în flagrant delict de lirism. Totuşi nu aici e explicaţia fiindcă altă dată lirismul descriptiv sau uşor exaltat nu deranjează, profilîndu-se ca o umbră necesară a suferinţei şi a fărădelegii, sau ca o răsfrîngere luminoasă a optimismului (vezi tot „Fata lui Dumnezeu“, „Fuga“, „Cutia cu conserve“, primele pagini din „Singuri“).

Atunci, poate pentru că nu are ştiinţa dramatizării secrete, care ţine şi de o pătrundere mai adîncă a omului? Da, e lipsit de complexitate, preferînd să rezolve dezbaterile sufleteşti prin mijloace cîteodată comode şi uşor perimate. Practică monologul sentimental, dulceag, autoconfesiunea de genul jurnalului fetelor încă romanţioase, înfăţişarea stărilor de spirit prin reflexe ale peisajului; mînuieşte simboluri convenţionale, precum păpuşa spînzurată a Ioanei de la 13 ani, obsesia propriei umbre acuzatoare pentru logofătul părtaş la reprimarea răscoalei din 1907 şi pe care halucinat vrea să o sugrume, înecîndu-se în Dunăre —; vaietul pădurii în care a fost doborît Pascu, imaginea alegorică a fetei cu porumbei din „Europa“, sau dialogul cu soarele al Mariei din „Fata lui Dumnezeu“.

Cauza cauzelor este poziţia lui Dumitru Radu Popescu faţă de propriile plămădiri. Cînd concepţia, atitudinea sa cedează gustului mic burghez, viziunii mic-burgheze a pasivităţii în faţa vieţii, siluetele eroilor sînt inconsistente, procedeele ieftine, atmosfera dubioasă, melodramatică. Cînd sensurile sociale sînt precizate — o prejudecată, frica de foştii opresori, împărtăşirea mentalităţii vechi ori dimpotrivă revolta, afirmarea noii concepţii — eroii se închegă, relatarea e susţinută, anecdotica precisă, deznodămîntul logic, tensiunea creşte şi în general bucăţile se echilibrează. Tonul sfătos, mucalit, cu care vorbesc ţăranii amatori de farse pe seama chiaburilor este justificat şi chiar acela al idilelor vioaie, fără alt substrat decît sfiiciunea pasiunilor la tinerii colectivişti din „Ploaie“ şi „Zi de vară“ e agreabil, firesc. Cea mai izbutită schiţă rămîne „Cutia cu conserve“, mai exact în prima ei parte, căci a doua este de prisos. In cîteva pagini, deci cu o concizie remarcabilă, se stigmatizează fără nimic retoric mentalitatea oportunistului, a unui chiabur romîn care, sub ocupaţia horthystă, vrea să treacă drept ungur, laşitatea împletită cu setea de profit atît de tipică clasei sale. Ca nu cumva să fie bănuit a fi adăpostit nişte evrei dornici să treacă graniţa, nemernicul îi denunţă patrulei după ce le luase banii, pentru ca după arestarea şi probabil asasinarea lor, să mai cerceteze locurile „sperînd să găsească ceva de preţ“. Cutia cu conserve pe care o destinează nevestii-si spre a răsădi în ea o muşcată şi colţul de pîine azvîrlit cîinelui, — atît mai găsise, — reprezintă un simbol, dar un simbol realist, o expresie a unui caracter, fiind concomitent un detaliu de viaţă şi un obiect semnificativ pentru „generozitatea“ unui egoist mîrşav.

Scriitor al sensibilităţii, al demnităţii oamenilor care, mai tineri sau mai în vîrstă (Ştefan Podaru mototolind biletul de tren cu care feciorul, ajuns avocat la oraş, îl expediază îndată după nunta sa, stînjenit de originea lui, — e un bătrîn), Dumitru Radu Popescu dispune de două însuşiri destul de rar întîlnite. Are o rezervă de tandreţe, de afecţiune pentru sufletele simple nedesprinse din cleştele trecutului, al vechiului sau născuţi în condiţiile socialismului, dar şi capacitatea de a le exprima sobru mişcările. Condus de interesul pentru nou, de pasiunea evidenţierii tipurilor de oameni produşi sub ochii săi, concentrat asupra unei idei majore, mai răscolitoare decît cele de pînă acum, tînărul are perspectiva maturizării rapide ca un excelent nuvelist.

Mihail Petroveanu

ZI DE PRIMĂVARĂ

I

Lumina tare a dimineții însorite plutea de mult în camera unde Irinel mai dormea încă. Și dormea așa, ca orice copil de cinci ani, cu o mînuță sub cap, în timp ce obrazul — care obișnuit strălucea mobil și neastîmpărat în toate nuanțele zburdălniciei — era acum de-o „matură seriozitate", cum își zise tăticu cînd acoperi cu plapuma micul picior roz, dezvelit. Dar nu se gîndi să lase jaluzelele, așa că de la o vreme pleoapele, dincolo de care sălășluia somnul, se albiră, luminate lăptos ca un geam înflorit iarna cu gheață. Un fluture imaculat bătu de cîteva ori din aripi vesel și nerăbdător, chiar în fața ochilor mici, care se întorceau atunci din lumea viselor. Irinel întinse mîinile ca să-l prindă. Dar, el se topi într-o clipită. Unde era acum? Poate la geamul care scînteia? Il mai putea prinde?

Irinel fugi la fereastră, zdupăind mărunt cu picioarele goale pe parchet. Fluturele nu era nicăieri. In schimb cerul albastru, curat-curat și lustruit (de parcă l-ar fi frecat chiar ea și cu mămica) o făcu să zîmbească. In soare iarba era verde și moale, ca și haina de catifea a lui tăticu. Irinel începu să rîdă, gîndindu-se că pînă ieri au tot fost zile urîte, care au ținut-o în casă.

Atunci se simți prinsă de două brațe puternice. Se lipi fericită de pieptul larg bine cunoscut, care mirosea ca-ntotdeauna nedeslușit a tutun.

— De ce rîzi tu, Irinel?

— Nu vezi?

— Ce să văd?

— Nu zău, nu vezi nimic? Uită-te bine! se alintă fetița, înlănțuind cald gîtul puternic al tăticului.

— Mă uit, Irinel! Dar tot nu văd nimic. Nu-i nici o pisică, nici un cățel...

— Nu, tăticule, nu-i asta. Nu vezi c-a venit primăvara?

— Așa să fie? Ia să mă uit mai bine... Dar tu de unde știi?

— Pentru că s-au pus băncile în parc!

— Ia te uită la ea!

Tăticu o sărută pe obraz și ea se lasă din toată inima mîngîiată. In parcul mic din fața casei băncile parcă-s rupte din cer, așa sînt de albastre. Irinel le cunoaște pe toate de anul trecut.

— Cînd vine mămica, mă-mbrac și mă duc jos la joacă, gîngurește ea.

— Te duci jos, n-avea grijă! Da' îmi promiți c-ai să mănînci așa cum îmi place mie?

— Am să mănînc tot. Nimic n-am să las în farfurie! Numai să vină mămica din piață!

— Atunci... echiparea!

Cînd rămîne cu tăticu, pînă mămica se întoarce de la tîrguieli, așa-i spune totdeauna, după ce se trezește din somn. Irinel se duce la scaunul pe care-și pune seara hainele și începe... echiparea. Se grăbește pentru că știe că acum va putea sta de vorbă cu tăticu, așa ca-ntre doi oameni mari. Nu-l pierde din ochi. Stă la fereastră cu mîinile în buzunare. Și cu un zîmbet bun și îngîndurat pe gură. Il vede că-și caută o țigară. Dar n-o aprinde.

— Poți să fumezi, tăticule.

— Las' că-i prea de dimineață!

— Eu nu mă supăr ca mămica, zice fata, clipind ștrengărește.

— Știu eu ce fel de fetiță ești tu. Dar acum nu e cazul să aprind. Se umple casa de fum. Nu-i bun el nici pentru mine, dar pentru tine!

Țigara s-a mistuit la locul ei, în pachetul din buzunar. Mîinile mici ale lui Irinel au încheiat nasturii de la spate ai rochiței.

— I-am încheiat bine?

Erau toți cu o gaură mai jos și tăietura stofei stătea strîmbă. Irinel întreabă în timp ce tăticu umblă la nasturi:

— De ce-a venit așa greu primăvara?

— Se pare c-a avut un război crîncen cu iarna. Dar acum a învins. Nu se mai întoarce frigul, fii fără grijă!

Irinel se așează pe marginea canapelei de lîngă fereastră, își dă picior peste picior, potrivindu-și peste genunchi fusta, cu un gest de femeie bătrînă

— Tăticule, începe ea cu seriozitate, ce-i aia război?

— Ce trebuie să știi tu de-acuma? Nu-i de nasul tău. Tu, dacă mă uit mai bine, nici n-ai cine știe ce nas!

Aha, tăticu vrea să scape c-o glumă! Irinel face botișor. E-un lucru prea serios ce-ntreabă ea, ca să se poată glumi cu el. A auzit o dată la radio că războiul a ucis pe părinții unui copil care a rămas singur pe lume. Și a văzut un film cu fum și flăcări, și oameni care alergau, și copii care plîngeau.

— Tăticule, să-mi spui! Că Dănuț mi-a povestit mie ceva. Dar eu vreau să știu de la tine.

— Cînd o țară, uite cum ar fi a noastră în care trăim noi, ar fi atacată de dușmani, cu tunuri și avioane...

Irinel ascultă cu seriozitate și cu o concentrare uimitoare în ochii căprii. Se uită mereu la gura mare care se mișcă mereu și pe care nu mai e nici măcar o umbră de zîmbet.

— ...Și-atunci trebuie să punem și noi mîna pe arme, ca să-i alungăm pe dușmani.

Tăticu tace și-n spatele lui fereastra parcă și-a pierdut strălucirea.

— Și dacă se face război, reia Irinel, trebuie să te duci și tu?

— Da, răspunde scurt tăticu și fața parcă i se făcu neagră.

— De ce?

— Pentru că așa trebuie.

— Dar de ce trebuie?

— Pentru că toți se duc

— De ce?

— Iar și iar „de ce"! Pentru că fiecare are un copil sau mai mulți. Copiii au mămici. Și toți au căminuri care trebuie apărate. Și cu asta am terminat! Tu să te gîndești la primăvara de afară care arde de nerăbdare să te întîlnească și să se joace cu tine. Hai să-i mai facem odată cu mîna, căci acum vine mămica-ta și ai să te duci afară

Irinel se lasă din nou în brațele mari, care-o ridică în lumina geamului. Ea îl strînge pe tăticu cu mîinile mici pe după gît. Inima-i bate tare în piept și-n ochi simte usturimea lacrimilor.

— Să nu te superi, zice ea; nu-i așa, tăticule, că dacă vor oamenii, atunci nu se mai poate face război?

— Da, draga mea! Dacă popoarele nu vor să se războiască, o să fie pace!

O vrabie s-a oprit pe sîrma electrică de afară, din stradă. Irinel îi vede trupul cu penele umflate sub gușă.

— De ce face așa? întreabă Irinel.

— Pentru că se bucură de primăvară! răspunde tăticu.

Și ziua începu din nou să strălucească!

II

Iarba din parc e moale. Ce bine e să calci pe ea! Parcă-i covorul lui mămica, cel bun, pe care nu-l pune pe jos decît cînd e sărbătoare.

Irinel caută florile galbene și rotunde, ca niște nasturi, risipite din belșug peste tot în jur. Tulpinile lor se frîng ușor. Ea se uită la plînsul din ruptură... Dar vrea să facă și ea un buchet ca acelea pe care le aduce mămica din piață. Se duce mai departe. Pe-o altă floare, o gînganie mică dă cu grabă din picioarele subțiri ca ața de cusut. Își caută scăparea sub inima mică a florii. Irinel o ajută să scape scuturînd-o în iarbă. A adunat acum destule flori. Își adună tulpinile în pumn și buchetul i se pare frumos. Dă fuga la tăticu, care citește o carte stînd pe-o bancă albastră.

— Uite, ți-am adus un buchet de flori!

— Mulțumesc.

— Dar să nu le-arunci.

— N-am să le-arunc. E păcat să arunci florile proaspete!

Irinel fuge din nou pe iarbă.

— Hai să mergem acasă, Irinel, am promis să nu întîrziem!

— Mai stăm puțin! Adun flori și pentru mămica.

Irinel întîlnește o altă fetiță. Incearcă să se apropie de ea, dar aceasta e prea mofturoasă.

— Buchetul meu e mai mare! zice Irinel.

— Ba al meu.

Și cealaltă rupe cîteva flori cu furie; o tulpină iese cu rădăcini, cu tot. Țărîna i se lipește de mîini, i se prefiră printre degete. Atunci aruncă buchetul și-l calcă în picioare.

— E păcat ce faci! spune Irinel. Nu trebuia!

Cealaltă fuge plîngînd.

Irinel se duce din nou la tăticu.

— Asta-i pentru mămica, zice ea.

— Acum putem pleca.

— Mai stăm puțin.

— Uite că se-ntunecă.

Ceva nedeslușit, cenușiu, se topise în aer, tulburînd limpezimea zilei de primăvară. Irinel simți în nări aerul rece al serii. Prinse mîna lui tăticu, sculat de pe bancă. Se supăra mămica dacă nu venea la timp acasă!

— Tăticule, dar să nu uiți buchetul! aminti ea

— Nu îl uit.

— Am văzut o fetiță care a călcat florile în picioare. Și m-a durut inima.

— N-a făcut bine.

— Așa am zis și eu.

Il ținea de mînă pe tăticu simțind-o mare și caldă. Tremura deasupra lor o pînză albastră, străvezie, ca perdeaua de-acasă cu soarele-n ea. Era o lumină ca a lămpii de pe biroul lui tăticu, cu abajur verde. Și Irinel se bucura că e cu tăticu și că aveau fiecare cîte un buchet de flori. Rădăcinile se muiaseră și nasturii cei galbeni atîrnau ca ofiliți. Dar ea le ținea mai departe în mînă, cu mîndrie. Și toate ar fi fost frumoase și bune dacă nu se întîmpla să întîlnească tăticu pe un bărbat bondoc, îmbrăcat în haine negre, care, după ce salută, se opri cu chef de vorbă. Trebuiau tocmai să treacă pe partea cealaltă a străzii și ea se mai ținea încă de mîna mare și caldă. Era nerăbdătoare să meargă acasă, pentru că ar fi fost păcat să se ofilească florile de tot și-i era necaz că omul în haine negre nici n-o băgase în seamă și nici nu-i răspunsese la salut.

— ...așa că, naiba să știe! dar mersul evenimentelor nu prea-mi place, zicea acela. Nu putem ști unde ne vor duce: spre pace sau spre război.

Inima mică a lui Irinel începu să bată iar tare și-n ochi simți usturimea plînsului. Il scutură de mînă pe tăticu. El îi răspunde grăbit, strîngînd-o la rîndul lui poruncitor: stai cuminte!

— Inarmarea atomică, rampele din Germania occidentală... auzea ea glasul acelui bărbat negru, care întunecase lumina verde a serii. Se înfierbîntase și tăticu: Trebuie să se găsească drumul spre dezarmare... Și din nou îi scutură mîna mare. El însă se răsti la ea: Ce-i, Irinel? Astîmpără-te... După părerea mea vocile lucide ale lumii trebuie să fie ascultate altfel decît pînă acum. Pînă nu e prea tîrziu.

— Tocmai asta e?

— Tăticule, hai să mergem!

Omul cel negru îi zdrobea inima. Lacrimile îi inundară ochii.

— Vreau acasă! scînci Irinel.

— Ce-i cu tine? (Tăticu era supărat.) Pînă acum nu te-am putut urni. Lasă-mă să vorbesc cu nenea.

„Nenea" era însă negru și rău și Irinel începu să plîngă.

— Hai, hai să mergem! Scuză-mă, te rog, dar copiii de azi...

Plecară spre casă supărați — și tăticu și Irinel. In mîinile lor florile de păpădie se ofiliseră.

III.

Mama îi întîmpină cu o severitate prefăcută, dincolo de care Irinel îi ghici zîmbetul.

— Ți-am adus flori! zise Irinel, înseninîndu-se puțin sub sărutarea dulce.

— Sînt cam ofilite, dar ce să-i faci? Păpădie!

Tăticu își ascundea supărarea.

— La spălat mîinile, porunci mămica. Așteaptă cina după noi!

Se așezară la masă.

— Și ce-ați făcut pe unde-ați fost?

— Nu vezi? Am cules flori. Mai bine zis le-a cules Irinel, povesti în treacăt tăticu.

— Era așa de frumos. Mergem și mîine în parc! spuse fetița, cu gura plină.

— V-ați mai întîlnit cu cineva? întrebă iar mămica.

— Cu nimeni!

Răspunsul acesta o miră pe Irinel. Ea interveni numaidecît.

— Se poate, tăticule? Ai uitat?

— Ce să uit?

— Că ne-am întîlnit cu cineva.

— Un fleac!

— Nu-i adevărat, mămico. Ne-am întîlnit cu un „nene" care-a spus numai prostii. Zău, tăticule, numai prostii. M-a făcut să plîng. Și tăticu, mămico, s-a supărat degeaba pe mine!

— Mă, Irinel, mă! zise tăticu luînd-o în brațe de la masă. Mă, Irinel, fata tatii...

Irinel se lăsă în voia alintului. Se simțea împăcată și bine în brațele acelea mari și puternice ale lui tăticu; pentru că era în glasul și-n ochii lui ceva deosebit, ceva care-i împăcă și-i încălzi inima mică...

Mircea Șerbănescu

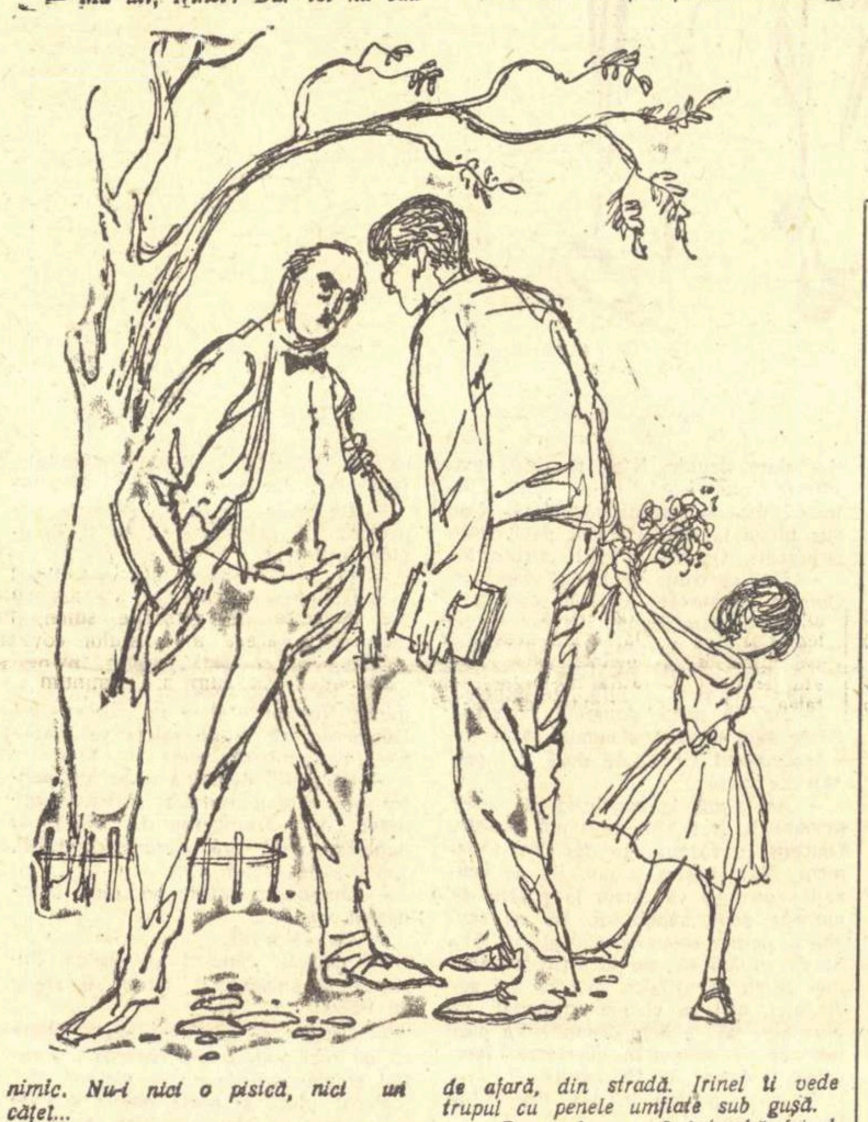

Desen de VAL. MUNTEANU

AM AUZIT UN CUVÎNT

Am auzit un cuvînt
De mii de ori repetat
Ca obrazul soarelui
De valurile mării.
In miezul munților
Suna atît de bogat,
Strălucitor de prospețime și nou,
De galerii legănat,
Din boltă în boltă,
Fierbinte ecou.

Am auzit un cuvînt
Care niciodată nu moare,
Murmur de vînt
Imprăștiat în văzduh și pămînt.

Cînd îl simt,
Zvîcnesc inimile bătrînelor propulsoare,
Ciocul de barză-al pikamerelor
Sfîrtecă șerpii
Filoanelor strălucitoare
Acolo-n adînc, în adînc, în adînc.

Inflorit pe buzele minerilor
Cuvîntul de mii de ori auzit,
Care pune pe umerii țării
Strai de lumină,
Părea că se naște din nou
Acolo-n aerul vînzolit și torid
Cuvîntul „Partid"
Mai superb decît minunea florii de mină!

Ion Brad

ZBORUL DE LUMINĂ

O, zborul de lumină al stelelor pe cer,
sărutul dat o clipă oceanului și ierbii,
depus, ca pe o frunte, pe-un sat, pe-un șantier,
împrumutat pădurii să-l poarte-n coarne cerbii,
cel furișat în cuiburi și năvălind în case
și-n visele frumoase,
orbita lui de flăcări ce gîndurile-o cer —
o, zborul de lumină al stelelor pe cer!...

Tiberiu Utan

DESTĂINUIRI

M-am dăruit cu sufletul luminii,
Puterii ei de vrajă, creatoare,
Ca pașii svelți să nu-mi încurce spinii,
Nici să-i afunde smîrcuri stătătoare.
Ca un potir am ridicat, la stele,
Inima mea — și s-a umplut cu rouă,
Ca să-mi inunde țarinile mele
Să plămădească-o omenire nouă.

Dar s-au stîrnit stihiile turbate,
Ucigătoare duhuri, în țărînă,
Să-mi spulbere ființele curate —
Din viul tot nimic să nu rămînă.

Ieșiți din încleștarea cu furtuna
Giganții mei, meniți eternității,
Au sfîșiat tenebrelor minciuna
Și-au pus de veghe soarele dreptății.
Dezmeticiți din veacul amăgirii,
Ei, zi de zi, cu brațul lor de faur.
Statornicind nădejdea omenirii
I-au descuiat izvoarele de aur.

Ion Calovia

IMN PĂCII

Ești apăsarea luminii pe umerii mei largi,
culoarea adevărului, puritatea
cu priviri sclipind albastru ca oțelul rupt.
Ești pasărea albă a liniștii
zburînd prin gîndul meu, paralelă
cu trecerea timpului spre viitorul adînc,
și cu visul de fericire
al celor care trudesc în numele tău, pretutindeni
și cu sensul istoriei.
Ești certitudinea zilelor mele, Vigoarea
care-mi cutreieră sîngele ca o taină de foc,
drumul spre mine însumi.
Ești steaua polară de platină
a tuturor năzuințelor mele
și răsfrîngerea dragostei mele pentru lumea aceasta
în ochii adînci ai oamenilor...
Și iată: limpezi sînt armele mele,
tăioase ca dîra stelelor căzătoare.
Cu ele sînt gata să te apăr împotriva oricui,
în orișice clipă.

Matei Călinescu

Constructori de nave

Arta de a face nave atrage, subjugă, recheamă. Industria navală cuprinde în manifestările ei acele elemente care-i conferă din cele mai vechi timpuri o vrajă proprie, o distincție încă necontestată.

A construi o navă e un lucru prin excelență spectaculos. Lucrătorul, bătînd cu ciocanul, ori plimbînd flacăra pe planșeul metalic, se mișcă într-un peisaj monumental, pasionant și are necontenit sentimentul de faur. Omul acestei industrii nu știe ce-i monotonia, lucrul de serie. Aici fiecare lucru ce iese de sub mîinile tale e nou și unic, — fărîmă dintr-un corp viu ce se împlinește sub privirile tale uimite. In fiece clipă ai sentimentul finalității muncii tale, bucuria aproape concretă a îndrăznelii de a înfrînge forța oarbă a mărilor, de a alcătui din foi de metal acea splendidă jucărie care să plutească pe toate oceanele lumii purtînd pe bord pe cei ce descind din curajosul Ulisse, din harnicii negutători ai Feniciei, ori pe noii și îndrăzneții Columbi ai timpului nostru.

De aceea, poate, arta de a face nave atrage, subjugă, recheamă...

Am intrat în orașul de la cotul superior al Dunării noastre să-mi măresc cunoașterea mea despre oamenii care alcătuiesc nave. Deși nu mă aflam pentru întîia dată într-un asemenea loc, abia aici, la Galați, am întîlnit imaginea amplă, sugestivă, plenară, a ceea ce înseamnă un șantier naval. Tot timpul șederii mele am fost un explorator, un călător aflat vremelnic pe o „terra incognita". Așadar primiți mărturisirile mele la valoarea lor subiectivă reală, cîntărindu-le ca pe niște impresii ivite spontan în fața unei lumi capabile să biciuiască în cel mai înalt grad sensibilitatea unui reporter.

De fapt, ce este un șantier naval? O vatră imensă copleșită de stive metalice pe întinsul căreia grupuri de oameni practicînd cele mai diferite profesii — strungari, forjori, tapițeri, turnători, sudori, lemnari, electricieni, cazangii, mecanici — alcătuiesc enorme lebede metalice pe care, rînd pe rînd le aruncă pe Dunăre, ispitiți parcă să umple fluviile și mările pămîntului cu această ciudată faună care pasionează atît de statornic firea omenească.

Macarale de mare tonaj, înfipte la poalele apei, își rotesc brațele de oțel pe sub cerul înalt, mutînd dintr-un loc în altul oasele metalice ce intră în corpul viitoarelor nave; limbile violete ale aparatelor de sudură ling necontenit complicata arhitectură a vaselor, oficiind mari operații chirurgicale; suspendați la înălțimi amețitoare, ori culcați pe spate, pe sub burți de vapoare, gata să fie date la apă, vopsitorii își agită bidinelele lor muiate în miniu, executînd migăloasa toaletă a colosilor...

Și-n orașul de la cotul superior al Dunării noastre, această activitate multilaterală se desfășoară pe o arie largă de aproximativ două milioane de metri pătrați.

Dacă un reporter ar mărturisi că intenționează să scrie o carte despre zgomotele unui șantier naval, sînt convins că ați zîmbi ca puși în fața unei glume. Și totuși, presupusa intenție a reporterului nostru este pe deplin rezonabilă și de loc lipsită de seriozitate. In cele ce urmează voi încerca să mă fac înțeles.

Multe decenii la rînd figura centrală a industriei producătoare de nave era nituitorul, omul care avea sarcina să prindă în zeci de mii de buloane planșeurile de metal ale unui vapor, pînă ca el să poată fi aruncat în vălmășagul furtunilor marine. Atît de mare prestigiu își cîștigase în conștiința publică această profesiune, încît, în mod obișnuit, cînd ziceai constructor de vase te gîndeai de fapt la munca nituitorului. Lucru într-un fel firesc, pentru că majoritatea muncitorilor șantierelor navale o alcătuiau oamenii care mînuiesc pistolul de bătut nituri. Construcția de vapoare se exprima fonic prin inepuizabile și infernale explozii zgomotoase produse în masă de sculele nituitorilor. O bandă de magnetofon înregistrată aici îți crea o halucinantă atmosferă de front. Cu greu îmi pot închipui un reportaj în care larma pistoalelor de bătut nituri să nu fi fost asemănată cu răpăitul sacadat de mitralieră, iar minuitorul cu un ostaș erou în plină bătălie.

Cine ar fi îndrăznit să bănuiască măcar că faima nituitorilor, întemeiată pe o mare tradiție, va păli brusc, tocmai în cumpăna veacului nostru?! Vestea a fost laconică și surprinzătoare: începem să construim nave cu ajutorul sudurii. Metoda este eficace, mărește mult viteza de lucru și aduce mari beneficii. Avem nevoie de sudori pricepuți; de adevărați artiști în meseria lor. Al lor e viitorul industriei navale moderne...

Lucrătorii șantierului naval din Galați au trăit revelația acestei noutăți în urmă cu aproximativ cinci ani. Ideile noi stîrneau în oameni neliniști. Inginerii se străduiau să explice avantajele însemnate ale noii metode, demonstrînd în ce mod poți coase cu flacăra electrică planșeurile mari de metal, cîștigînd timp, economisind forță, sporind beneficiile. S-au deschis școli de recalificare. Masa nituitorilor se urnea greu. Se risipea anevoie muta nedumerire care se cuibărise în oameni. Cum să-și părăsească ei meseria pe care mulți o profesau cu cinste, din tată-n fiu, vreme de mai multe generații? Și ce fel de șantier naval va fi acela unde nu-ți va mai stărui în auz bătaia sacadată a pistoalelor de nituri? Dar mai ales ce fel de vapor va fi acela care nu va avea în bordajul său nici un bulon, nici un nit?... Eh! coajă de nucă ce se va dezghioca la cea dintîi respirație a mării!...

Mulți nituitori așteptau. Unii s-au apucat de băutură, alții s-au grăbit spre șantiere navale mai mici unde scula de nituit mai avea încă cinste.

Dar iată că s-a dovedit și de data aceasta că cel mai bun leac al nedumeririlor este timpul. Vasele sudate electric n-au avut soarta cojii de nucă dezghiocate în jocul nestatornic al valurilor. Și nici șantierele n-au pierdut nimic prin amuțirea acelui țipăt metalic. Dimpotrivă. Au devenit locuri mai propice gîndirii. Rînd pe rînd unii mai degrabă, alții mai tîrziu, nituitorii au îmbrățișat meseria cea nouă, înțelegînd din imperativele timpului că lor le este dat să cîștige faimă acestei meserii tinere. Cîmpurile lor de bătălie trebuie să fie șantierele navale ale viitorului, lipsite de marile stridențe; copleșite mai degrabă de calmul și liniștea creației.

Sudorul Radu Ion este unul din lucrătorii șantierului naval, care a străbătut drumul de la nituire la sudura electrică. Il întîlnesc cățărat pe schelăria de fier a unui remorcher de 1.200 cai putere. Indoit ca un arc, se sprijină într-un genunchi mînuind cleștele de sudură în vîrful căruia sîrma-electrod aruncă scîntei violete, asemeni unei scăpărători de Crăciun. Mînuiește cu mișcări calme aparatul electric. Scînteile mici și incandescente sar puzderie; îi cad pe mîinile-i mari îmbrăcate în mănuși negre de piele, ori se lovesc de pieptul musculos și bombat ocrotit de pînza groasă a șorțului de sudură. La fiecare mișcare tresar șerpii mușchilor pe brațele-i mari și se văd cum zvîcnesc necurmat pe sub mînecarele sure de in. Fața lucrătorului n-o pot zări; este acoperită cu masca de carton în sticla căreia se răsfrînge în reflexe discrete și mate jocul violet al flăcării electrice. O clipă de răgaz. Cu un gest scurt lucrătorul reduce amperajul mașinii. Flacăra scade. Își ridică masca cu gestul scrimeurului istovit după o repriză de duel cu floreta. Abia atunci îi descopăr trăsăturile. In ochii mari, limpezi și bruni, stăruie jocuri adolescentine, trădînd intense arderi interioare. Un păr creț, castaniu, împodobește o frunte înaltă, severă, sub care bănuiesc o lume de gînduri. Obrazul sudorului e lat și mobil. Se încheie printr-o bărbie voluntară, construită din îmbinarea maxilarelor largi și proeminente. Tot ce văd îmi trezește în minte o figură de spartan, ascunsă sub priviri iscoditoare și un rîs molipsit de o ironie discretă. Intr-un cuvînt, sudorul Radu Ion pe care-l am în față e ceea ce se numește în limbajul comun o frumusețe virilă de 27 de ani.

Il iau un scurt interviu, cățărat acolo, lîngă el, pe schelăria metalică. Nimic senzațional. Omul îmi povestește simplu că a trecut de la nituri la sudură fără să fi avut măcar senzația că a-nvățat o nouă meserie. Il bucură această schimbare. Și pentru a mă convinge de roadele ei, îmi spune un lucru ce mi se pare extraordinar: înainte, cu metoda nituirii, ciclul de fabricație al unui șlep de o mie de tone era de șase luni. Astăzi, prin metoda sudurii electrice, șantierul naval de la Galați livrează cîte trei șlepuri pe lună. Raportul ar fi de unu la șaisprezece, adică un spor de 1.600 la sută.

Era ostaș, grănicer, la hotare, pe cînd a fost introdusă noua metodă. Reintors pe șantier, Radu Ion a înțeles ușor rațiunea acestei cotituri hotărîtoare. S-a apucat să învețe meseria cea nouă. Și iată-l sudor.

De fapt, ultimii zece ani din viața lucrătorului Radu Ion corespund cu o ascensiune neîntreruptă, dobîndită prin perseverență și învățătură. Se trage dintr-o familie de oameni nevoiași, ale cărei unice și prețioase podoabe au fost cinstea cea de toate zilele și cei șapte copii crescuți în mijlocul unor mari greutăți. De la părinți — oameni simpli și fără prea multă știință de carte — tatăl, docher, iar mama țărancă din Covurlui care a prins arta țesătoriei, feciorul n-a putut moșteni multe cele, în afară de nepotolită sete pentru dreptate și încăpățînarea fără capăt de a răzbi spre lumina cărților și civilizației. Rînd pe rînd a fost ucenic premiat, apoi nituitor lăudat. In armată a fost instructor artistic, campion de înot și ostaș fruntaș la învățătură în pregătirea politică și de luptă. A fost lăsat la vatră. Fostul nituitor al șantierului naval s-a întors între tovarășii lui deveniți acum sudori și s-a apucat din nou de școală. Dorea cu ardoare să se recalifice, să-i ajungă din urmă pe colegii lui de odinioară. A izbutit. Astăzi Radu Ion este un sudor priceput. Comuniștii din organizația numărul patru sudori l-au primit cu încredere candidat de partid, urîndu-i succes în realizarea marelui său vis de a deveni un artist în sudura de nave și un bun comunist.

Omul îmi mărturisește că dacă voi ști să fiu discret, el e dispus să-mi divulge un secret personal. Pentru asemenea treabă mă ia de mînă și mă vîră în catacombele întunecoase ale unei prove în construcție. Ne îndreptăm către jocul unei flăcări. Culcat pe spate, un om lucrează. E mic în statură și iute în mișcări. Zărindu-ne, cel de jos micșorează flacăra și-și ridică masca. O fată! Ii văd zulufii blond-aurii și dinții albi la lumina rebelă a aparatului de sudură. Rîde și de rîsul ei parcă se luminează prova vaporului.

— Faceți cunoștință — mă îndeamnă mîndru spartanul de lîngă mine.

Aud o voce energică, ușor mlădiată.

— Tanța Gheorghe, sudoriță...

Băiatul se apleacă spre mine și arătînd spre fată, îmi spune la ureche:

— Deocamdată mă concurează serios. E de zece ani în meserie. Iute ca flacăra. Dar las'pe mine, că rezolvăm noi curînd și problema asta... Cum să zic... la toamnă ne căsătorim!...

— Ia mai lăsați secretele, că vă ard cu flacăra, — ne amenință fata apoi îl ceartă pe băiat că-i nebărbierit, iar diseară au bilete la teatru.

Ne despărțim. Sudorița cea blondă mă salută cu masca ridicată deasupra zulufilor blond-aurii. Spartanul mă invită pentru a nu știu cîta oară să particip, după schimbul de lucru, la o cursă de înot pe Dunăre.

E o căldură caniculară. Scoicile de metal ale vaselor în construcție se încing ca niște plite. Cățărați deasupra lor, oamenii lucrează. Picăturile de sudoare, căzînd pe planșeurile fierbinți, sfîrîie scurt. Dunărea, trecînd pe la picioarele constructorilor, se leagănă leneș în matcă, așteptînd să poarte pe palmele ei aceste jucării colosale care ies din mîinile oamenilor.

Cineva m-a îndemnat să trec pe la serviciul de proiectări al șantierului naval, spre a cunoaște certificatul de naștere al primului cargou romînesc de 4.500 de tone. Așa am făcut.

Clădirea în care lucrează inginerii și tehnicienii proiectanți e situată undeva, la marginea șantierului. In jur, nici un zgomot. Cred că dinadins a fost oferit colțul acesta „poeților", cum mai sînt numiți proiectanții de către constructorii șantierului. Munca de creație are nevoie de liniște, de calm.

Inginerul Mircea Bartolomeu, șeful sectorului de proiectări, e un om volubil și totdeauna amator să ducă o conversație care are ca subiect marea sa pasiune: navele. De altfel e și unul din cei patru protagoniști principali care au conceput și proiectat cargoul romînesc de 4.500 de tone, primul vapor de o atare mărime, care de altfel a și intrat în fabricație.

Impreună cu inginerii proiectanți Anghel Flaviu, Weinberg Heinrich și Brătulescu Teodor, Mircea Bartolomeu a lucrat luni încheiate studiind, retușînd, îmbunătățind mereu complicatul proiect. Succesul a fost deplin. Terminat în decembrie 1957, proiectul tehnic al cargoului a fost supus unui riguros examen în fața unui registru internațional — în cazul de față cel sovietic, aflat la Leningrad, unde a fost considerat de către experți ca excepțional, obținînd o clasă maximă.

Stînd de vorbă cu inginerul Mircea Bartolomeu în fața hîrtiei de calc, mi-a plăcut să văd aievea noul vapor romînesc, care de pe acum a stîrnit entuziasmul unanim. Ajutat de explicațiile unuia dintre părinții spirituali ai acestei nave moderne, am putut să-mi construiesc în memorie un prim portret al cargoului de 4.500 de tone. Fantezia reporterului a reușit să aducă viitorul aproape.

...Anul una mie nouă sute șaizeci... și ceva. Un mare și bătrîn port din Mediterana. Un cargou alb ce navighează sub pavilion romînesc cere intrare. Arhitectura vasului atrage atenția. Curioșii se adună pe chei. Membrii echipajului salută populația orașului. Ancora. Acum vasul e aproape. Dansează ușor pe pieptul neliniștit al Mediteranei, arătîndu-și privirilor liniile elegante ale făpturii sale. Se apropie cu neîncredere și cîțiva oameni ai agențiilor de transport, care, în cele din urmă își solicită accesul pe vas. Căpitanul îi primește ca pe oaspeți. Inainte de a-i servi cu un Murfatlar de la gheață, își face datoriile de gazdă, prezentîndu-le vasul.

Străbat puntea de la pupă la provă. O sută de metri. Străinii pun întrebări: viteza? 13 noduri, cu un motor de 2.500 de cai putere. Agenții notează în carnete și schimbă primele impresii. Unul dintre ei intervine întrebînd în franțuzește:

— Votre cargou est un produit étranger, n'est ce pas?

Căpitanul răspunde calm:

— Non, monsieur, notre cargou est un produit roumain. Voilà!

Și căpitanul de vas le arată tăblița de fabricație prinsă pe bordajul alb al vaporului. Străinii descifrează fiecare în limba pe care o cunoaște „Fabricat în Romînia. Șantierele navale Galați"... „Made in Roumania"... In cele din urmă se pare că au priceput. Totuși par încă nedumeriți. Membrii echipajului le arată întăriturile pentru gheață cu care e prevăzut vasul spre a putea naviga printre blocurile din mările nordului... Gazda informează că tot ce au văzut e conceput, proiectat și executat în Romînia, cu excepția cîtorva mecanisme cumpărate din țările socialiste prietene.

Cala vasului. De fapt, de-aci încolo începe partea comercială a vizitei grupului de agenți. Magaziile de mărfuri sînt spațioase și ultramoderne. In ele se pot transporta cele mai diferite mărfuri: piei, cherestea, țiței, cereale, uleiuri vegetale și altele, de-a lungul unor itinerarii întinse ca Marea Neagră, Mediterana, Orientul apropiat și mările nordului.

Un cocktail în camera de oaspeți. Incep tratativele pentru a închiria cargoul pe diferite rute. Dispute. Doar paharele de Murfatlar reușesc să-i mai împace pe vorbitori. Opinii: — cargoul romînesc de 4.500 de tone concurează foarte bine cu alte vapoare de acest gen — turcești, germane, grecești... Primele negocieri, primele oferte. Un reporter aflat pe vas trimite întîia radiogramă: am început cu succes lupta economică pe mare. Concurăm pe armatorii străini. Cargoul romînesc de 4.500 de tone a pornit în rută...

Pop Simion

Desen de VAL. MUNTEANU

RĂDĂCINILE

CAP. XXV

INIMA

Rafira îl făcuse neom și-l blestemase în casă la Neaga și de față cu Neaga. Iar el, el, temutul inspector Grunz, răbdase. Nici n-o bătuse pe țăranca din Condor și nici măcar n-o înjurase. Marișca Balint nu se înfricoșase de înfricoșătoarea lui putere și-l înfruntase. N-o suduise și n-o lovise. Răbdase. O dăduse pe mîna lui Orbescu s-o moaie. Orbescu, împreună cu Landră și Pocal, se osteniseră lucrînd cu unguroaica o noapte întreagă, însă nădușiseră zadarnic. Fetișcana, bulgăroaica aceea frumoasă care pretindea că se numește Iovca Silef și pe care el o considerase prostuță — auzi? — cutezase nu numai să-i reziste dar chiar să-l gherăie pe obraz, să-i sîngereze și să-i strice obrazul... Atîtea eșecuri și toate într-un timp atît de scurt îl scoteau din pepeni.

Ii poruncise lui Găman să o ia pe fetișcană la spinare și s-o ducă în celula întunecoasă de la subsol. Toate le înțelegea. Dar pentru ce îi mai poruncise omului scurt și vînjos să nu se atingă de fetișcană? Ii oferise bulgăroaicei dragostea lui și protecția lui. Bulgăroaica preferase chinul și eventual moartea. Oare îmbătrînise el atît de mult încît o fetișcană să nu-l mai placă? Nu îmbătrînise. Abia împlinise patruzeci de ani și un bărbat la patruzeci de ani nu, nu e încă bătrîn. Atunci... Atunci pentru ce nu-l plăcuse fetișcana? Nu cumva chipul lui era hidos? Nu putea să creadă una ca asta. Nu i-o spusese nimeni, niciodată. Nu i-o spusese nici măcar oglinda. Avu, totuși, o îndoială. Căută oglinda și se uită în ea. Sări, fără să vrea, cu un pas îndărăt. Curiozitatea îl împinse din nou către oglindă. Iși văzu ochii tulburi și fruntea plină de sudoare. Iși văzu mustățile răvășite. Și-și văzu obrajii. Semănau cu harta rău desenată a unor ținuturi mlăștinoase. Iovca Silef îl gherăise adînc. Sîngele izvorîse și-i umpluse chipul. Se spălă de sînge. Apa udă zgîrieturile. Și zgîrieturile sîngerară iarăși. Voi să sune și să cheme sanitarul de serviciu cu alcool și cu vată. Ii fu rușine. Ce putea să creadă despre el subalternul acela? Se îmbrăcă, ridică gulerul îmblănit al paltonului, își înfundă căciula pe cap și plecă pe jos. Viscolul îl biciui și-i stinse fierbințeala însă nu și mînia.

— Am să mă duc la Mamița, să-mi panseze obrazul Mamița, să-mi explice Mamița ce e cu mine, că eu, unul, nu mai înțeleg nimic.

Ajunse cu greu acasă. La neobișnuința lui de a umbla pe jos se adăugase viscolul care îl chiora și nămeții înalți pe care trebuia să-i ocolească ori să-i treacă pieptiș. Se scutură de zăpadă, intră în casă și se dezbrăcă. Deși trecuse de mult miezul nopții văzu, pe sub ușă, că în dormitor e lumină. Il cuprinse o dulce înduioșare și-și spuse în gînd:

— Mamița!... Buna Mamița... Ca de obicei, mă așteaptă...

Ii auzi vocea:

— Ai venit, Puiule?

— Am venit, Mamițo.

Curaj să deschidă ușa nu prea avea. Mamița era într-adevăr bună. Ca să-l păstreze lîngă ea, Mamița îl lăsa să-și facă de cap cu femeile. Il ruga un singur lucru: să-i spună tot, să nu-i ascundă nici un nume, să nu-i tăinuie nici o aventură. „Dacă știu, la nevoie pot să te împiedic să cazi pe mîinile cine știe cărei păcătoase care ți-ar compromite cariera. Tu, Puiule, trebuie să urci, să urci".

— Intră, Puiule.

Crăpă ușa și-și vîrî capul prin crăpătură. Șopti cu glas plin de dragoste și de respect:

— Sărut mînuțele, Mămițo...

— Vai, Puiule!... Ce s-a întîmplat cu tine, Puiule? Te-au atacat tîlharii, Puiule... Te-au omorît hoții, Puiule... Ești plin de sînge ca un porc, Puiule... Vai, Puiule, Puiule...

Femeia bătrînă, scurtă și groasă ca un butoi, negricioasă și grasă, îmbrăcată într-o cămașă înflorată, lungă pînă la călcîie, ieși din pat, alergă desculță, îl trase în odaie, îl îmbrățișă și începu să-l sărute pe obrajii gherăiți, pe ochii tulburi, pe mustățile răvășite și pe gură. Grunz se gudură întocmai cum se gudurase Mox atunci cînd îl mîngîiase el înainte de a-l asmuți asupra lui Dragalina Farcaș.

— Spune-mi, Puiule, cine te-a lovit, Puiule, cine te-a desfigurat, Puiule, cine te-a nenorocit, Puiule...

Bărbatul tăcu, se smulse din îmbrățișări, se dezbrăcă, luă pe el o pijama cadrilată și se vîrî sub plapumă gemînd ca un bolnav.

— Am să-ți spun, Mamița, am să-ți spun, dar mai întîi șterge-mi obrazul de sînge.

Grasa trecu în altă odaie, se întoarse cu un lighean, cu o sticluță de alcool și cu un pachet de vată. Puse ligheanul jos, se urcă în pat, îl trase pe Grunz lîngă ea și-i luă capul în poală. Ii șterse obrazul, aruncă ghemele de vată în lighean.

— Puiule, Puiule, nu te mai astîmperi, Puiule. Slavă Domnului, nu te-a lovit nimeni, Puiule. Te-a gherăit o femeie, Puiule, fir-ar ea afurisită să fie, Puiule, că dacă aflu cine e, Puiule, mă duc la ea și-o omor, Puiule, chiar dacă ar fi contesă, Puiule. Spune-mi cine e, Puiule, că mă duc la parșivă acum, noaptea, și-o omor, Puiule...

— Am să-ți spun, Mamița, am să-ți spun. Lasă-mă să mă liniștesc, Mamița... Lasă-mă să mă liniștesc că simt că-mi plesnește capul.

Mamița îi mîngîie părul, îi mîngîie fruntea, îi mîngîie mîinile.

— Te simți mai bine, Puiule?

— Mă simt mai bine, Mamița. Iți sărut mînușițele, Mamița.

In timp ce Mamița îi legăna capul pe genunchi încet, ușor, de parcă ar fi vrut să-l adoarmă, Grunz se gîndi la această femeie, care era mult mai în vîrstă decît el și de care era legat de mai bine de o duzină de ani. Ce tînăr era cînd o cunoscuse... Slujea și învăța să tragă cu urechea și să bată la Brăila. Orașul de la Dunăre, care nu avea somn, îl vrăjise. Ii plăceau cafenelele ținute de greci. Erau totdeauna deschise și auzea în ele toate limbile pămîntului. Căpitanii de mari vase, care ocoliseră de mai multe ori pămîntul, care cunoșteau înfloritele insule ale Pacificului și misterioasele și cețoasele fiorduri norvege se întîlneau aci cu căpitanii de bărci, Kir Costache, Kir Panait, Kir Mavros, chefuiau și petreceau împreună. Il încînta culoarea și pitorescul portului cu steaguri care veneau de departe și plecau departe. Il atrăgeau cîrciumile portului și șantanele în care năvăleau, puși pe bătaie și pe harțag, marinarii de pe vasele străine care aduceau mărfuri și încărcau grîne.

— Grunz...

— Da, să trăiți, domnule inspector...

— Ai fost la Mamița?

— Nu am fost încă la Mamița, să trăiți, domnule inspector.

— Cum? Ești de o lună în oraș și n-ai fost încă la Mamița?

— Nu am fost încă, să trăiți, domnule inspector.

— Să te duci diseară, Grunz.

Inspectorul Mohoran îl chemase a doua zi la raport.

— Ei, Grunz, ți-a plăcut la Mamița?

— Mi-a plăcut, să trăiți, domnule inspector.

Ii dăduse instrucțiuni.

— Au să vină acolo niște marinari din San Salvador, care nu sînt din San Salvador... Dumneata...

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

De pe vasele străine pogorau marinarii. Intrau prin cîrciumi. Năvăleau prin șantane. Beau, spărgeau. Plăteau pagubele pricinuite. Nu rareori se mai și tăiau între ei. Port!... Toată lumea o cunoștea pe Mamița. Ținea casă mare cu fete una și una. In salon, pe tron auriu, Mamița supraveghea să nu fie călcată buna-cuviință.

— Ai venit la mine? la fată. Du-o la odaie. Plătește. Scandal să nu-mi faci.

— Bine, dar mie îmi place să dansez...

— Dansează. In salon. Ia fată și dansează.

Aduna banii. Nu-i punea la ciorap ci într-o geantă mare, de piele de crocodil. Nimeni nu-i cunoscuse nici o călcare alături de drum. Nimeni nu se putuse lăuda că a îmbrățișat-o și i-a mîngîiat pielea negricioasă. Nimeni nu-i cunoscuse nici o pasiune.

— Cam de pe unde s-o fi trăgînd Mamița?

— Nu știe nimeni.

Marinari maltezi încercaseră într-o noapte să facă scandal. Mamița pogorîse de pe tronul ei auriu cu bastonul de care nu se despărțea, îi ocărîse pe limba lor, îi croise pe spinare și-i alungase.

— Poate că în tinerețe a făcut meserie în Malta...

Grunz o văzu, mirosi că Mamița e cocă de bani — tocmai ce căuta — îi căzu la picioare, îi sărută mîinile, îi aduse flori. La fetele din casă nici nu se uită. Mamița rămase săptămîni de zile de piatră. Grunz o amenință cu sinuciderea.

— Secătură! Țiu atîtea fete una mai frumoasă decît alta. Ce ți-a cășunat de te legi de mine? Sînt femeie în vîrstă.

— Te iubesc, Mamița. Numai pe dumneata te iubesc.

— Secătură! Probează-mi.

— Cum?

— Vrei să mă iei de nevastă?

— Vreau

Se cununaseră cu trei popi. Lichidaseră casa cu fete. Grunz fusese avansat și mutat în Ardeal.

La Satu Mare o duceau bine. Frontieră. Contrabande. Le curgea aurul în poală.

— Ei, spune-mi, cine te-a gherăit?

Inspectorul îi povesti totul. O întrebă:

— Mamițo! De ce m-a disprețuit bulgăroaica? Am îmbătrînit? M-am urîțit?

— Nu, îi răspunse Mamița. Nu pentru că ai fi îmbătrînit sau te-ai fi urîțit, ci pentru că faci meseria pe care o faci. Nu ai omorît-o?

— N-am omorît-o.

— Ar fi trebuit s-o omori, Grunz... Trebuie s-o omori, Grunz.

Îl adunase pe toți într-o odaie mare cu pereți înalți și albi. Ferestrele nu erau oblonite. Se vedeau prin ele acoperișurile încărcate cu zăpadă ale caselor din vecinătate. Pe coșuri ieșea fum. Ieșeau uneori și scîntei care se ridicau în sus odată cu fumul. Viscolul prindea în frămîntarea lui fuioarele de fum negricios, le răsucea și le spulbera. Scînteile roșii se stingeau. Arestații auziră zumzetul orașului: șuierul unui vardist, chiotele unor cheflii întîrziați, un răcnet:

— Nu da. Nu da. De ce dai, mă?

— Dar de ce să nu dau? A? De ce să nu dau...

Se uitară unii la alții și se înțeleseră din ochi. Marișca Balint o privea pe Iovca Silef. Iovca Silef o privea pe Marișca Balint. Apoi amîndouă se apucară să-i privească pe ceilalți cu indiferență. Cine erau oamenii aceia? Nu-i cunoșteau. Trebuia să se uite la ei ca la niște necunoscuți. Se uitau la ei ca la niște necunoscuți.

Orbescu, Landră, Pocal, Găman căscau osteniți. Veni și inspectorul Grunz. Se așeză la biroul din colț și îl chemă pe Orbescu lîngă el.

— Să scrii! Să scrii tot ce vor mărturisi arestații.

— Am să scriu, să trăiți, domnule inspector...

— Marișca Balint...

— Aici, răspunse unguroaica

— Apropie-te...

Ii ascultă porunca.

— Licu Oroș.

— Aici.

— Apropie-te...

Și Licu Oroș ascultă porunca lui Grunz.

— Il cunoști?

— Nu, răspunse Marișca Balint.

— Nu l-ai văzut niciodată?

— Nu l-am văzut niciodată.

— Oroș!

— Da.

— O cunoști?

— Nu.

— N-ai văzut-o niciodată?

— Nu. N-am văzut-o niciodată.

— Ai scris, Orbescule?

— Am scris, să trăiți, domnule inspector.

— Tot?

— Tot ce-au spus, să trăiți, domnule inspector.

— Minu Uibaru, strigă inspectorul.

— Aici.

— Apropie-te.

Minu Uibaru se apropie de biroul lui Grunz.

— Ii cunoști?

Minu Uibaru se uită întîi la Marișca Balint. Pe urmă se uită la Licu Oroș. Făcu ochii mari, ridică din umeri, spuse:

— Nu-i cunosc.

— Nu i-ai mai văzut pînă acum niciodată?

— Acum îi văd întîia oară. Nu știu cine sînt.

— Bine... Bine, Uibarule...

— Gavril Toduță...

— Aici...

— Arăți cam rău...

— După schingiuirile la care am fost supus, nu puteam să arăt chiar ca Făt-Frumos...

— Mai ești și obraznic...

Gavril Toduță vru să-i răspundă. Iși mușcă limba și tăcu

— Toduță...

— Da...

— Ii cunoști?

Gavril Toduță avea un ochi umflat, vînăt, acoperit în întregime de pleoapă. Se uită cu ochiul zdravăn la Marișca Balint. Il măsură din cap pînă în picioare pe Oroș. Se strîmbă la Uibaru. Zise:

— Nu-i cunosc pe nici unul. Nu m-am întîlnit niciodată cu nici unul. In afară... în afară, bineînțeles, de Licu Oroș cu care am făcut armata în același regiment, în aceeași companie chiar...

— Dar de cînd v-ați eliberat din armată, tu și cu Oroș nu v-ați mai întîlnit niciodată?

— Nu. Niciodată. N-aveam de ce să ne întîlnim. Eu cu necazurile mele, el cu necazurile lui... El aici, la Satu Mare. Eu la Făgăraș și la Sibiu...

— Bine... Bine... Foarte bine, Toduță.

Se ridică de la birou, își aprinse o țigară și se apropie de arestați. Trase în dreptul fiecăruia, adînc, din țigară. Și fiecăruia îi aruncă o șuviță de fum în ochi. Cînd vru să se apropie de Iovca Silef, bulgăroaica ridică mîinile, își arătă unghiile și se încordă să sară asupra lui. Atunci, fără ca vreunul să spună un cuvînt, toți cei de față înțeleseră într-o clipă cine zgîriase atît de adînc obrazul inspectorului. Nimeni nu zîmbi. Inspectorului îi veni să intre în pămînt. Mamița avusese dreptate. Ar fi fost mai bine să fi omorît-o pe bulgăroaică. Lui însă îi trebuia procesul. Iar bulgăroaica, pentru proces, constituia o piesă importantă.

— Pe bulgăroaică o cunoașteți, mă?

— Nu, răspunseră bărbații aproape într-un glas.

Marișca Balint spuse:

— Eu, așa cum v-am mai spus, o cunosc. Am întîlnit-o pe stradă și am dus-o la mine acasă.

— Nu te-am întrebat nimic pe tine.

— Mă rog... Scuzați...

Grunz se duse lîngă Orbescu. Il întrebă:

— Ascultă, Orbescule, ce crezi dumneata de toată povestea asta?

Orbescu se sculă în picioare:

— De, domnule inspector, să trăiți, eu știu ce să cred? Nu știu ce să cred, să trăiți, domnule inspector. Să mă bată Dumnezeu dacă știu ce să cred.

— Să te bată Dumnezeu?... De ce să te bată Dumnezeu, Orbescule?

— Dacă nu voiți dumneavoastră, să nu mă bată, să trăiți, domnule inspector.

— Mă, Orbescule...

— Da, să trăiți, domnule inspector...

— Mă, Orbescule, mă... Mă, Orbescule, mă... Mie mi se pare, mă, Orbescule, c-am făcut o gafă, mă... Mi se pare c-am făcut-o de oaie, mă.

— Am făcut o gafă, să trăiți, domnule inspector... Am făcut-o de oaie, să trăiți, domnule inspector.

— Mă, Orbescule, mă, oamenii sînt nevinovați, mă.

— Nevinovați, să trăiți, domnule inspector.

— Mă, Orbescule, mă... Pe unde scoatem, mă, cămașa?

— Nu știu, să trăiți, domnule inspector.

— Nu știi! Te-ai prostit, mă, Orbescule... Te-ai prostit, mă. Ar trebui să știi, mă...

— Ar trebui să știu, să trăiți, domnule inspector... Dar, dacă nu știu...

— E grav, Orbescule, e foarte grav, Orbescule. Am arestat oameni nevinovați, Orbescule... Ce ne facem, Orbescule? Am călcat legea, Orbescule...

— Da, să trăiți, domnule inspector. Am călcat legea...

— Pușcăria ne mănîncă, Orbescule. Ocna ne paște, Orbescule.

Se duse lîngă Landră, Pocal și Găman, care așteptau unul lîngă altul porunci.

— Și pe voi, mă, o să vă mănînce pușcăria. Și pe voi, mă, vă paște ocna. Ne-ați adus informații greșite, mă, ne-ați pus în situația să arestăm oameni nevinovați, mă.

Landră, Pocal, Găman, oftară din rărunchi și puseră capetele în pămînt.

— Să trăiți, domnule inspector, zise Landră. Să trăiți și să ne iertați.

— Să trăiți, domnule inspector, zise Pocal. Să trăiți și să ne iertați. Pe viitor o să lucrăm mai bine.

Găman tăcu. Inspectorul Grunz se propti în fața lui.

— Găman...

— Da, să trăiți, domnule inspector.

— Dormi?

— Nu, să trăiți, domnule inspector.

— Atunci de ce taci? Tu de ce nu-i spui inspectorului tău nimic?

— Zic, să trăiți, domnule inspector, că tot era mai bine să mă fi lăsat să-i omor...

— Dar bine, mă, tu ești orb? Ești surd? Nu vezi că oamenii sînt nevinovați?

— Vinovați, nevinovați, parcă nu e tot una? E tot una, să trăiți, domnule inspector.

— Sînt nevinovați, Găman, nevinovați...

Orbescu, Landră, Pocal, Găman cercetau atenți fețele arestaților. Le cercetau degeaba. Rămîneau nemișcate, ca de pămînt. Nu se putea citi nimic pe ele.

— Ei! Ce zici, Orbescule? Clienții noștri nu sînt comuniști. N-au împrăștiat ziare ilegale. N-au răspîndit manifeste comuniste. Nu se cunosc între ei. Nu s-au întîlnit niciodată. N-au pus nimic la cale. Oameni nevinovați, Orbescule. Oameni cinstiți, Orbescule.

— Da, să trăiți, domnule inspector. Oameni nevinovați. Oameni cinstiți.

— Să le dăm drumul, Orbescule. Să se ducă fiecare la casa lui, Orbescule. Să-și vadă fiecare de treaba lui, Orbescule. Au și ei familii, Orbescule...

— Da, să trăiți, domnule inspector. Să le dăm drumul, domnule inspector.

Inspectorul Grunz se duse la arestați. Le vorbi:

— Am ajuns la concluzia că sînteți nevinovați. De! Sîntem și noi oameni. Oameni cu răspundere dar totuși oameni. Mai greșim și noi. Să ne scuzați pentru că vă ținem la păstru de aproape două săptămîni. Să ne scuzați și pentru celelalte mărunțișuri. Și... Și vă rugăm să nu povestiți nimănui nici ce-ați văzut aici, nici ce ați auzit aici, nici ce vi s-a întîmplat. Vă pare bine că vă dăm drumul? Vă pare bine că vă punem în libertate? Libertatea e dulce. A? Ce ziceți?

Arestații priviră în jos. Priviră în jos și tăcură.

— Ii vezi, Orbescule? Ii vezi? Ii punem în libertate și nu se bucură. Nici măcar nu ne mulțumesc!

— Ii văd, să trăiți, domnule inspector...

— Ei! Nu face nimic, Orbescule. Nu face nimic. Așa sînt oamenii. Nerecunoscători. Ori poate că au dreptate să fie supărați pe noi. Să le întocmești formele de punere în libertate. Acum. Imediat. Ai înțeles?

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Un timp inspectorul Grunz se plimbă prin odaie adîncit în gînduri. După schimonoselile obrazului său, se vedea că încearcă să-și aducă aminte de ceva foarte important și că nu izbutește. Dintr-o dată se opri, se plesni cu mîna peste frunte și se repezi spre subinspector. Izbucni:

— Ascultă, Orbescule, dumneata îți aduci aminte? Cîți oameni am arestat noi? Uite! De un ceas încerc să-mi amintesc și, parcă e un făcut, nu pot.

— Șase oameni am arestat, să trăiți, domnule inspector. Șase oameni. Patru bărbați și două femei.

— Așa, Orbescule, așa. Iți mulțumesc, Orbescule, că mi-ai adus aminte. Șase oameni am arestat. Patru bărbați și două femei. Intocmai, Orbescule, întocmai. Dar aici, Orbescule, văd numai trei bărbați și două femei... Unde e al patrulea bărbat, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, al patrulea bărbat, să vedeți...

— Ce să văd, Orbescule? Ce să văd dacă nu-l văd?

Grunz, cu pași mari, nervos, dar stăpînit, se duse la Găman. Ridică pumnul și, stînd gata să-l izbească în creștetul capului, răcni:

— Găman!... Bestie ce ești!... Nu cumva l-ai omorît pe al patrulea bărbat? Ți-am dat eu ordin să-l omori? De ce l-ai omorît, bestie? De ce l-ai omorît, asasinule?

— Să trăiți, domnule inspector, eu... eu...

— Cine ți-a dat ordin să-l omori? Nu cumva Orbescu? N-avea dreptul. O să înfundați amîndoi pușcăria, asasinilor...

— Să trăiți, domnule inspector, nu am omorît pe nimeni. V-am rugat să mă lăsați să-l omor pe Oroș, dar nu mi-ați permis, domnule inspector... Și eu...

— Atunci l-a omorît Landră? L-a omorît Pocal? L-a omorît domnul Orbescu? A? Spune-mi...

— Să trăiți, domnule inspector...

— Să trăiesc! Să trăiesc! Atîta știți să-mi spuneți, să trăiesc! Dar cum o să trăiesc? Cum o să mai pot eu să trăiesc dacă îmi faceți pocinoage?... A? Cum o să mai trăiesc eu, Gămane?

— Pe cel de al patrulea bărbat arestat nu l-a omorît nimeni, să trăiți, domnule inspector... Trăiește... Trăiește!...

— Așadar, trăiește! Slavă Domnului că trăiește!... Slavă Domnului... Dar... Dar dacă trăiește unde se află?

— La odaie, să trăiți, domnule inspector... La căldurică, să trăiți, domnule inspector.

— Și dacă trăiește de ce-l țineți la odaie? De ce nu l-ați adus aici?

— Iertați-ne, domnule inspector, am uitat să-l aducem.

— Ați uitat! Ați uitat! Totdeauna uitați. Pe toate trebuie să le țin eu minte. Numai eu! Dar ce, mă, eu sînt Dumnezeu, să le țin minte pe toate? Eu sînt Dumnezeu, mă?

— Să trăiți, domnule inspector, pentru noi dumneavoastră sînteți Dumnezeu... Alt Dumnezeu în afară de dumneavoastră nu avem, să trăiți, domnule inspector...

— Dumnezeu... Da, eu sînt Dumnezeul vostru...

— Da, să trăiți.

Se domoli. Binevoi să surîdă. Surîseră și subalternii. Grunz îi spuse lui Pocal:

— Caută-l pe acela, pe acela... Uite că nu mai știu cum îl cheamă.... Caută-l și vino repede cu el aici.

Pocal plecă și peste cîteva minute se întoarse cu Dragalina Farcaș. Funcționarul de la poștă arăta bine. Nici haine boțite, nici cămașă slinoasă. Obrazul rotofei, odihnit, ras proaspăt. Ochii, limpezi. Cum îl văzu intrînd, Grunz îl chemă la el.

— Ia vino încoa, mă...

Dragalina Farcaș se apropie de inspector zîmbind. Grunz îl repezi:

— Ce te rînjești, mă? Ce te rînjești? Unde te afli tu, mă, de te rînjești? La cîrciumă, mă? La șantan, mă? Acasă la mă-ta, mă? Te pomenești că mă-ta ține șantan, mă...

Dragalina Farcaș, care se apropiase de inspector cu intenția vădită de a-i întinde mîna, se fîstîci și se trase un pas îndărăt neștiind ce să creadă.

— Orbescule!...

— Da, să trăiți, domnule inspector...

— De ce i-ați lăsat cravată derbedeului? Scoate-i cravata puiului de curvă.

Subinspectorul îi scoase lui Dragalina Farcaș cravata de la gît.

— Să trăiți, domnule inspector, să-i scot și șireturile de la pantofi?

— Scoate-i-le...

— Să trăiți, domnule inspector, după cîte observ, arestatul poartă curea.

— Curea? Curea ai zis, Orbescule? Curea?

— Da... Curea... Curea, să trăiți, domnule inspector...

— I-ați lăsat cravata și cureaua? Și derbedeul nu s-a spînzurat? Minune! Minune!... Cum îi lași unui borfaș cureaua, cum se spînzură. Se spînzură și te bagă în belea. Derbedeul acesta nu s-a spînzurat...

— Nu s-a spînzurat, să trăiți, domnule inspector...

Orbescu îi scoase și cureaua.

Pantalonii îi căzură în vine. Rușinat, Dragalina Farcaș și-i ridică și fu nevoit să și-i țină cu mîinile.

— Ia vino încoa, mă, derbedeule...

Dragalina Farcaș, ținîndu-și pantalonii cu mîinile, veni în fața inspectorului și stătu drepți, ca la armată.

— De ce fugi de mine, derbedeule? De ce te ferești de mine, fecior de curvă?

Dragalina Farcaș îngăimă:

— Nu mă feresc, domnule inspector...

— Nu te ferești? Zici că nu te ferești? Uite că te ferești...

Intr-adevăr. Dragalina Farcaș se ferea. Palmele inspectorului Grunz cădeau, ploaie, pe obrazul lui...

— Zici că nu te ferești! Uite că te ferești, derbedeule...

Arestatului începu să-i curgă sînge din nas.

— Orbescule...

— Da, să trăiți, domnule inspector...

— Șterge-i puiului de curvă nasul.

— Nu am cu ce, să trăiți, domnule inspector. Mi-am uitat batista acasă.

— Atunci lasă-l să și-l șteargă singur.

Dragalina Farcaș își ținu pantalonii

SÎNT AMARE

cu o mînă. Cu cealaltă căută o batistă și-și tamponă nasul spart pînă cînd sîngele se opri. Grunz, încruntat, începu să-l sucălească:

— De ce ai furat, mă, derbedeule, banii poștei? De ce ai furat, mă, tîlharule, banii statului? Ce ți-au trebuit, mă, milioanele? Să le cheltui la șantane, mă? Tu nu știi, mă, că oamenii de treabă nu calcă prin șantane, mă? De ce ai furat, mă, averea statului? Leafa nu-ți ajungea, mă? De ce ai furat, mă?

— N-am furat nimic, domnule inspector. N-am furat nimic, de la nimeni.

— Il auzi, Orbescule? Il auzi ce spune, Orbescule? Zice că n-a furat, Orbescule...

— Așa zice, să trăiți, domnule inspector.

Grunz, făcînd un cap mirat, plin de indignare, li se adresă celorlalți arestați:

— Voi îl auziți ce spune? Spune că n-a furat. Spune că n-a pus mîna. Tăgăduiește că și-a vîrît mîinile pînă la coate în banii poștei, în banii statului... Voi ce ziceți, mă?

Arestații se uitară la Dragalina Farcaș, se uitară la inspector, însă de vorbit nu vorbiră. Tăcură.

— N-am furat, șopti zdrobit de durere și de rușine că fusese bătut, Dragalina Farcaș. N-am furat niciodată nimic, de la nimeni.

— N-ai furat, tîlharule... Zici că n-ai furat. Dar atunci pentru ce ai fost arestat și adus aici, în fața noastră?... In fața noastră, a inspectorului Grunz...

— Pentru că... Am fost arestat și adus aici, în fața dumneavoastră, domnule inspector, pentru că... pentru că...

— Spune odată, pui de curvă... Spune odată și nu te mai bîlbîi.

— Spun, domnule inspector... Spun tot... Am fost arestat și adus aici, în fața dumneavoastră, pentru că... pentru că m-am întîlnit cu comuniști...

— Il auzi, Orbescule? Il auzi, Orbescule? Spune că a fost arestat pentru că... pentru că s-ar fi văzut cu comuniști... Putem să credem noi o asemenea gugumănie, Orbescule?

— Nu, să trăiți, domnule inspector. Cum o să credem noi, oameni în toată firea, o asemenea — cum bine ați spus dumneavoastră — gugumănie. Nu putem să credem, să trăiți, domnule inspector.

— Auzi, mă, hoțule? Nici domnul subinspector Orbescu nu crede.

— Totuși, domnule inspector, n-am furat...

— Cum n-ai furat, mă? Cum n-ai furat?

— N-am furat...

— Dar unde ai găsit tu, mă, în România, comuniști? In țara noastră nu există, mă comuniști. Unde ai întîlnit tu, mă, comuniști? Unde ai văzut tu, mă, comuniști? Spune-ne, mă, și nouă unde? Arată-ni-i, mă, și nouă care sînt, că eu, unul, sînt gata să-i beau cu apă neîncepută dacă mi-i arăți...

Farcaș, care parcă numai atîta aștepta, întinse mîna și-i arătă:

— Uite-i... Aceștia sînt comuniști... Aceștia m-au atras în mrejele lor... Cu aceștia m-am întîlnit... Cu aceștia am vorbit. Cu aceștia am împrăștiat prin oraș ziare de-ale lor și manifeste...

— Vrei să scapi, derbedeule... Vrei să ascunzi că ai furat banii statului aruncînd ponosul pe niște nevinovați.

— Nu sînt nevinovați, domnule inspector. Sînt comuniști.

— Cum sînt comuniști, mă, cum sînt comuniști? Noi i-am cercetat Noi, personal. Noi, inspectorul Grunz. Și oamenii — da, da, tocmai oamenii aceștia — ne-au declarat că nu sînt comuniști, că nu știu ce e comunismul, că nu se cunosc, că nici măcar nu s-au văzut vreodată între ei. Și noi, noi, inspectorul Grunz, i-am crezut, mă...

— Rău ați făcut, domnule inspector.

— Auzi, Orbescule, că am făcut rău.

— N-am făcut rău că i-am crezut, să trăiți, domnule inspector.

Dragalina Farcaș își ținu cu amîndouă mîinile pantalonii. Incepu să urle:

— Sînt comuniști, credeți-mă, domnule inspector, sînt comuniști. Toți cîți se găsesc aci arestați sînt comuniști.

— Nu urla, bezmeticule, că nu sîntem surzi. Spune calm tot ce vrei să ne spui, dar nu urla. Nu urla și nu minți.

— Așa cum v-am spus, toți sînt comuniști. Toți. Și mai sînt încă mulți alți comuniști în oraș pe care nu-i cunosc. Și mai sînt și prin alte orașe. E plină țara de comuniști, domnule inspector. Așa să știți. Dar se ascund, domnule inspector. Știu să se ascundă, domnule inspector...

— Minte, Orbescule, ori spune adevărul?

— Minte, să trăiți, domnule inspector. Minte de îngheață apele.

Grunz îl întrebă pe Farcaș, rîzînd:

— Ascultă, mă pungașule, nu cumva ai vrea acum să ne convingi că și fetișcana asta, bulgăroaica asta, căreia încă nu i-a căzut cașul de la gură, e comunistă?

— Bulgăroaica? Dar ea, ea și nu altcineva, domnule inspector, a adus pachetele cu ziare comuniste și cu manifeste de la București...

— Orbescule...

— Da, să trăiți, domnule inspector.

— Mi se pare că se îngroașă gluma.

— Și mie, să trăiți, domnule inspector.

— Nu minți, Farcaș?

— Nu mint, domnule inspector.

— Ei bine, atunci spune-ne tot ce știi, cîntă, băiete.

— Spun tot ce știu, domnule inspector, dar vă rog să dați ordin să mi se restituie cureaua... Să fiu mai... mai liber în mișcări.

— Cureaua? Nu. Cîntă... Și, ține minte, dacă încerci să ne păcălești, îl aducem numaidecît pe Mox. L-ai uitat pe Mox?

— Nu l-am uitat, domnule inspector.

— Atunci dă-i drumul... Cîntă... Iar dumneata, Orbescule, scrie tot, notează tot.

Dragalina Farcaș îi povesti încă o dată inspectorului Grunz cum o cunoscuse pe Marișca Balint, cum Marișca Balint i-l prezentase pe Minu Uibaru și cum, la Marișca Balint acasă, de față fiind și Uibaru, îi cunoscuse pe Gavril Toduță și pe Licu Oroș care, pe atunci, erau soldați. Dădu amănunte asupra ședințelor la care luase parte și nu se zgîrci la vorbă cînd arătă cum, cînd și pe unde anume au răspîndit ei «Scînteia» și manifeste comuniste.

— Asta e tot?

— Nu. Mai e ceva, domnule inspector.

— Ce anume?

— Mai e părerea mea.

— Cînt-o...

— După părerea mea, în tot timpul în care Gavril Toduță și-a făcut armata a propagat comunismul în cazarmă.

— Și mai departe?

— După părerea mea, Minu Uibaru e numai unul din comuniștii de la căile ferate.

— Ce te face să crezi asta?

— N-aș putea să vă spun, însă din cele ce vorbea la întîlnirile noastre, reieșea că la căile ferate mai sînt și alți comuniști în afară de el.

— Și altceva?

— Altceva! Oroș! Licu Oroș trebuie să cunoască mulți comuniști.

— Dar Marișca Balint?

— Marișca Balint? Nu vă uitați la ea că e mărunțică și tace. După cîte am putut să-mi dau eu seama, Marișca Balint e cea mai veche comunistă dintre ei toți.

— E și mai bătrînă.

— Marișca Balint e comunistă de cînd i-a murit bărbatul, în Ungaria, poate chiar mai dinainte. Ea știe mai mult decît ei toți la un loc despre comuniști. La fabrica domnului Gross...

— Ce știi despre comuniștii de la fabrica Gross?

— Eu nu știu nimic, domnule inspector. Dacă aș ști, v-aș spune. Pe lumina ochilor mei că v-aș spune. Însă Marișca Balint știe multe, știe foarte multe, domnule inspector.

— Și bulgăroaica?

— Atîta știu: că ea a venit cu pachetele cu ziare și cu manifeste de la București...

— Ai scris, Orbescule?

— Tot, să trăiți, domnule inspector.

— Ei! Și acum, Orbescule, să ne ocupăm nițeluș de dumnealor.

— Să ne ocupăm, să trăiți, domnule inspector.

— Uibaru! Care ești Uibaru?

— Eu.

— Ai auzit ce-a spus Farcaș?

— Am auzit.

— Ce zici?

— Nu-l cunosc. Nu l-am văzut niciodată pînă acum.

— Bine!... Bine!... Toduță... Care ești Gavril Toduță? Ai auzit?

— Da.

— Ce ai de spus?

— Nimic. Nu-l cunosc.

— Bine!... Bine!... Oroș... Care ești Licu Oroș?

— Eu.

— Da, tu ești Oroș. Ai auzit?

— Nu.

— Cum n-ai auzit? Ești surd?

— Nu sînt surd, dar m-am gîndit tot timpul la altceva.

— Ce spui, mă? Și la ce te-ai gîndit?

— M-am gîndit la timpul în care am făcut armata

— Ți-a plăcut așa de mult armata încît să merite să te gîndești la timpul petrecut în cazarmă?

— Da. Mi-a plăcut.

— De ce?

— Am învățat să trag cu pușca.

— Dar înainte nu știai să tragi cu pușca?

— Știam. Insă la armată am învățat să trag și mai bine.

— Și la ce o să-ți folosească ție să știi să tragi mai bine cu pușca?

— Mă gîndeam că după ce o să-mi dați drumul o să părăsesc orașul, o să mă întorc la mine în munți, la Condor, să vînez.

— Palavre. Pe Farcaș îl cunoști?

— Nu-l cunosc. Pînă acum nu l-am văzut niciodată.

— Bine! Bine! Foarte bine, Oroș. Marișca Balint...

— Da.

— Tu l-ai auzit pe Farcaș?

— L-am auzit.

— Credeam că nu l-ai auzit, că și tu te-ai gîndit la ceva.

— L-am auzit.

— Și ce ai de spus?

— Nimic. Nu-l cunosc

— Așa? Bine! Bine!... Care va să zică nici unul nu sînteți comuniști? Care va să zică Farcaș ne-a mințit.

— V-a mințit, spuse Uibaru.

Grunz se repezi la Dragalina Farcaș:

— De ce ne-ai mințit, mă?

Inspăimîntat, Dragalina Farcaș uită să-și mai țină pantalonii. Crezînd că inspectorul vrea să-l bată, își acoperi obrazul cu mîinile. Pantalonii îi căzură în vine. Farcaș se prăbuși în genunchi.

— V-am spus adevărul, domnule inspector. Credeți-mă, domnule inspector. V-am spus adevărul...

— Bine! Bine! Ține-ți pantalonii. Ridică-te.

Farcaș se ridică și se trase lîngă zid. Ceilalți arestați se uitau la el.

— Ei, Orbescule, să-i lăsăm în pace în noaptea asta?

— Cum credeți dumneavoastră de cuviință, domnule inspector.

— Cum cred eu de cuviință! Eu sînt Dumnezeul vostru. Eu trebuie să hotărăsc.

— Da, domnule inspector, dumneavoastră trebuie să hotărîți.

— Ei, bine, Orbescule, hotărăsc să-i trimitem la culcare. O să continuăm cercetările noaptea următoare.

Arestații fură mînați către celulele lor. Dragalina Farcaș rămase mai în urmă. Vru să-i spună ceva lui Grunz, însă inspectorul nu-l luă în seamă. Il întrebă pe Landră care îl escortase pînă în odaia lui caldă și curată:

— Ce-a fost asta, domnule Landră?

— Cum ce-a fost? Confruntare.

— Confruntare! Asta am înțeles Dar de ce m-a bătut pe mine domnul inspector? Că eu vă mărturisisem totul de la început. De ce le-a spus acelora că sînt nevinovați și pe mine m-a bătut?

— Așa trebuia. Ca să se mai distreze și domnul inspector. Așa e piesa.

— Și... domnule Landră... Crezi că o să mă mai bată și de acum înainte inspectorul?

— De ce să nu te bată? Dacă o să trebuie ori o să aibă dumnealui poftă să te bată, o să te bată. Poate să te și omoare dacă-i place. Parcă are de dat cuiva socoteală?

Pe nici unul din arestați nu-l mirase trădarea lui Dragalina Farcaș, și nici măcar pe Marișca Balint. Omul era ușuratic, îi plăcea să pălăvrăgească vrute și nevrute și desigur că avea nervii slabi. Se speriase de Grunz și de ceilalți. Il bătuseră, îl schingiuiseră poate, și el nu izbutise să tacă. Farcaș căzuse odată cu ei. Așadar nu Farcaș îi vînduse ci altcineva. Farcaș fusese vîndut odată cu ei. Cine era vînzătorul? La această primă confruntare nu apăruse. Poate avea să apară la a doua confruntare ori la a treia, ori la a patra. Grunz le rezerva, fără îndoială, noi surprize. Insă nici unul din ei nu se mai temea de inspector. Mai departe decît mersese cu schingiuirile nu se putea să meargă. Grunz avea nevoie să-i ducă vii la proces. Ii va duce deci vii la proces. Nu-i va ucide. Primul pas era cîștigat. Iar la proces vor vedea ei cum se vor descurca. Poate îi va condamna la închisoare și nu la pedeapsa cu moartea. Imprăștiaseră ziare ilegale și manifeste. Se întîlniseră și discutaseră. Atît reieșise din mărturisirile lui Dragalina Farcaș. Atît și nimic mai mult. Nici Grunz, nici oamenii lui Grunz nu mai posedau alte date. Dacă lucrurile ar fi stat altfel, li s-ar mai fi pus și alte întrebări. Inchisoarea? Inchisoarea îi înspăimînta pe oamenii fragili, învățați cu traiul bun. Aceia nu rezistau regimului greu al închisorilor și piereau. Ei însă erau încercați, căliți, obișnuiți să doarmă cu capul pe piatră și să se mulțumească drept hrană cu te miri ce. Războiul se afla abia la început. După cît putea să se prevadă, avea să dureze mult și avea să schimbe multe. Poate... Poate... Nădăjduiau fără să dea glas nădejdilor.

Oros chema păianjenul și-l întreba:

— Am să mor în închisoare, Burticosule?

Păianjenul se legăna și Oroș înțelegea că păianjenul îi răspunde:

— Nu. N-ai să mori. Ai să ieși din închisoare și-ai să trăiești... Ai să trăiești...

Ceilalți își întrebau numai inimile. Și din bătăile liniștite ale inimilor înțelegeau și ei că vor trăi mai departe.

Ii mai arestaseră și pe alții? Dar atunci de ce nu-i aduseseși și pe aceia la confruntare? Gavril Toduță se gîndi la muncitorii din mișcare de la Făgăraș și de la Sibiu. Minu Uibaru se chinui și oftă de grija ceferiștilor care activau alături de el. Marișca Balint... Marișca Balint se temu pentru tovarășii și tovarășele de la fabrica domnului Gross și se certă îndelung pe ea însăși pentru ușurința cu care îl apropiase de partid pe Dragalina Farcaș. Era vinovată? Recunoscu că era. Sperase, lăsîndu-se înșelată de unele schimbări în bine care păreau că au loc în sufletul lui Farcaș, să scoată din funcționarul de la poștă un om întreg și un tovarăș util și demn. Dar oare numai din dorința de a mai aduce încă un om partidului se ocupase ea cu atîta grijă de Farcaș? O dureau ochii din pricina întunericului din celulă. O dureau picioarele. Stătuse cîteva ore în picioare, nemișcată, la confruntare. O pătrunsese și o înlemnise aproape frigul. Afară vuia viscolul dar ea nu-i auzea, acolo, sub pămînt, unde se afla, vuietul. Dacă ar fi fost liberă, ar fi alergat — mai avea putere să alerge chiar după toate cîte i se întîmplaseră — prin viscol și prin zăpadă pînă s-ar fi încălzit. Aci nu avea loc să alerge, ci numai cît să facă doi-trei pași la dreapta, doi-trei pași la stînga. Se pomeni că-i curg lacrimi. De ce plîngea? Pentru cine plîngea? Balint murise cu douăzeci de ani în urmă. Risipise destule lacrimi pentru el. Nu cumva își plîngea propria ei viață? După ce îi părea ei acum rău? După munca de la fabrică? După căsuța ei caldă și curată ca un ghioc? Poate după munca pe care o depunea pentru partid. Partidul avea mulți oameni. Unii cădeau. Erau omorîți la cercetări ori, dacă autoritățile simțeau nevoia unui proces, erau numai bătuți, schingiuiți, judecați de tribunalul militar și trimiși la închisoare. In locul celor care cădeau se ridicau alții. Cu cît urgia împotriva comuniștilor era mai mare, cu atîta sporeau rîndurile partidului. Atunci!... Atunci pentru ce îi curgeau ei lacrimi din ochi? Le șterse cu dosul mîinii. Se miră cît de aspre îi sînt mîinile. Aspre! Totdeauna avusese mîini aspre? Totdeauna. Mîinile unei femei care lucrează la fabrică nu pot rămîne moi, catifelate. Se asprесc. Abia acum băgă de seamă că are bătături în podurile palmelor. Obrazul i se uscă dar lacrimile care continuară să izvorască din ochii ei i-l udară din nou. Nu, nu. Trebuie să-și scormonească inima pînă la fund. Și-o scormoni. Cu cruzime. Cu sălbăticie. Iși scormoni inima ca și cum n-ar mai fi fost a ei.

— Spune-mi, afurisito, spune-mi ce zace în adîncul tău...

Inima i se zbătu în piept ca o pasăre de pădure prinsă în cursă. Se zbătu, dar tăcu.

— N-auzi, inimă? N-auzi? Spune-mi ce zace în adîncul tău?

Ochii i se uscară. Zîmbi. Și buzele plesnite și umflate o durură.

— M-am molipsit de la Grunz. Mă răstesc la inima mea întocmai cum se răstea inspectorul Grunz la mine. Și inima mea tace întocmai cum am tăcut eu în fața lui Grunz.

Inima nu-i mai zvîcni. Se potoli și Marișca Balint o auzi șoptindu-i:

— Ce vrei tu să știi, de la mine, Marișca Balint?

— Vreau să știu, inimă, dacă te-am asuprit...

— M-ai asuprit, Marișca Balint, m-ai asuprit ca și cum n-aș fi fost inima ta. Iți mai aduci aminte?

— De ce vrei tu să-mi aduc eu aminte, inimă?

— Iți aduci aminte de Fodor?

— Da, îmi aduc. Era un băiat înalt, roșcovan, cu mustața subțire și cu ochi... Imi aduc aminte, inimă...

— Eu l-am iubit mult pe Fodor, Marișca Balint.

— Nu trebuia, inimă.

— Nu trebuia... Mereu mi-ai spus de cînd mă știu bătînd în pieptul tău: „Nu trebuie... Nu trebuie..." Din „nu trebuie" nu m-ai scos. M-ai chinuit și m-ai asuprit mult, Marișca Balint.

— Dar Fodor?

— Fodor te-a iubit pe tine, Marișca Balint, mai mult decît oricare alt om din lume. Te-a iubit și s-a uscat de dorul tău, Marișca Balint.

— Mai mult decît Balint?

— Balint era mult prea tînăr cînd te-a cunoscut, Marișca, pentru a te putea iubi adînc. Balint a avut pentru tine mai mult o aprindere a sufletului și a cărnii, decît o dragoste adevărată. Și apoi, Marișca, adu-ți aminte, cît timp s-a odihnit Balint, noaptea, pe brațele tale tinere și flămînde după dragoste?

— Șase... ba nu... șapte luni și trei zile, inimă.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, inimă, Balint a plecat la război. Și s-a războit Balint, s-a războit și mi-a tot trimis cărți de pe toate fronturile pînă ce s-a isprăvit războiul cel mare.

— Și după aceea?

— După aceea Balint a venit acasă și a mai dormit pe brațele mele două luni. Apoi...

— Stai.... Stai...

— Stau...

— Nu se schimbase Balint?

— Se mai schimbase. Toți oamenii care făcuseră războiul, și pe lîngă care trecuse moartea atîția pustii de ani, se schimbaseră. Se schimbase și Balint.

— Ai găsit tu fotografia unei fetișcane din Tirol în buzunarul lui Balint?

— Am găsit. L-am întrebat și mi-a spus că într-o noapte, înainte de a intra în foc pe frontul italian, s-a culcat o noapte în casa părinților fetișcanei aceleia și că a strîns-o în brațe, așa, de urîtul războiului și de teama morții.

— Cînd s-a întors din război, Marișca, Balint nu mai avea inimă.

— Cum nu mai avea inimă?

— Inima lui Balint rămăsese la fetișcana aceea. Balint a plecat după fetișcana aceea să-și ceară îndărăt inima. Ori, poate, să rămînă lîngă inima lui.

— Dar el a murit pe front, în Ungaria, cu stea roșie la capelă.

— A murit așa cum spui, Marișca. Balint s-a dus în Tirol, a căutat-o pe fetișcana aceea, n-a mai găsit-o. S-a dus la Pesta și acolo, tot de șu-[illegible] soldați roșii și s-a făcut și el soldat roșu.

— Și înainte de a muri la cine s-a gîndit?

— N-a avut timp să se gîndească la nici una dintre voi. Pornise împreună cu compania lui la un atac cu baioneta. Gloanțele l-au lovit în frunte.

— Bietul Balint!...

— Lasă, că l-ai plîns destul. Mai bine l-ai plînge pe Fodor. Pentru Fodor n-a plîns nimeni, niciodată, o lacrimă.

— Dar ce am eu cu Fodor? Nu l-am mai văzut de ani de zile.

— Nu ți-am spus? Fodor te-a iubit mult, mult de tot, Marișca Balint.

— Se poate, însă eu nu l-am iubit pe Fodor. Ba chiar îmi era nesuferit. El mi-a adus știrea morții lui Balint.

— Nu minți, Marișca. Fodor își făcuse obicei din a veni seara pe la tine. Iți vorbea de ultimele luni trăite de Balint. Și ție îți plăcea să-l asculți.

— Mie, inimă?

— Poate că ai dreptate, Marișca. Poate că ție nu-ți plăcea Fodor. Poate că ție îți plăcea numai glasul lui Fodor. Dar mie, inima ta, mie îmi plăcea întreaga făptură a lui Fodor. Eu mă uscam după Fodor. Tu simțisei ceva și mă certai. Incercam să-ți spun: „Il iubesc pe Fodor. Il doresc pe Fodor. Dă-mi-l pe Fodor, Marișca". Te răsteai la mine: „Taci, inimă afurisită! Taci!"

— Taci, taci, că te sfărîm...

— Vezi cum ești, Marișca Balint? Intîi mă rogi să vorbesc și dacă vorbesc, țipi la mine. Țipi la mine la fel cum țipă la tine Grunz.

— Nu mă asemăna cu Grunz.

— Poartă-te în așa chip ca să nu-mi dai prilejul să te asemuiesc cu Grunz.

— Spune-mi mai departe.

— Ai să rabzi?

— Am să rabd, inimă. Cît am să pot, am să rabd, inimă.

— Intr-o seară, Fodor te-a strîns în brațe și ți-a mușcat gura. Tu l-ai îmbrîncit și l-ai ocărît. „Sînt văduva lui Balint și tu ai fost prietenul lui Balint. Cum de cutezi?" Așa i-ai strigat, Marișca. Și omul a plecat rușinat, și-a luat lumea în cap și nu s-a mai întors niciodată! Iar eu... eu m-am zbuciumat în pieptul tău, Marișca Balint, m-am zbuciumat și am gemut și tu nu mi-ai auzit gemetele. Eram gata să mă sting, Marișca Balint.

— Și de ce nu te-ai stins?

— Parcă tu nu știi? A venit Lillin, tovarășul Lillin, acela care a căzut acum trei ani la Cluj și despre care s-a auzit că a fost ucis și aruncat în Mureș.

— Spune, spune...

— Și Lillin m-a încălzit. Nu l-am uitat pe Fodor, pentru că Fodor nu poate fi uitat, dar Lillin mi-a îndulcit amărăciunea.

— Dar de ce l-ai iubit tu, inimă, pe tovarășul Lillin? Eu nu vedeam în el decît pe tovarășul care muncea și înfrunta primejdii pentru partid și pentru cauza cea dragă a partidului.

— L-am iubit pentru tot ceea ce ai spus tu acum în atît de puține cuvinte și l-am mai iubit și pentru altceva.

— Pentru ce anume, inimă?

— Pentru că era bun și blînd și pentru că era tare nefericit. Avea nevastă urîtă și bătrînă, certăreață și rea. Dacă ar fi cunoscut cauza pentru care se zbuciumă, nevasta tovarășului Lillin l-ar fi trădat.

— Și tovarășul Lillin m-a iubit pe mine?

— Te-a iubit, Marișca Balint.

— Și de ce nu mi-a mărturisit-o niciodată?

— Pentru că era comunist, Marișca Balint, comunist ca și tine. Și-a ascuns și și-a stăpînit dragostea, deși asta l-a făcut să sufere. Tovarășul Lillin punea mai presus de orice cauza pentru a cărei izbîndă lupta. A renunțat la orice bucurie a lui pentru izbînda cauzei.

— Afurisită mai ești, inimă. Poți să-mi spui ce taină ai mai ascuns în miezul tău?

— Am mai ascuns ceva, Marișca Balint. Am mai ținut ascunsă tocmai taina de care ție îți este cel mai mult frică.

— Taci! Taci, afurisito, că te scot din piept și te calc în picioare.

— Ba nu, Marișca Balint, am să vorbesc. Tu l-ai iubit pe Dragalina Farcaș... Și iubindu-l, l-ai adus la tine în casă. Și aducîndu-l la tine în casă, i-ai făcut cunoștință cu tovarășul Uibaru și cu ceilalți. Și...

Marișca Balint uită că vorbește cu inima ei în gînd. Uită chiar unde se află. Sări în picioare și începu să strige:

— Nu! Asta nu e adevărat! Nu e adevărat! Nu e adevărat!...

Capacul de la ferestruica din ușă se dădu la o parte. O șuviță de lumină lîncedă pătrunse în celulă. Capul soldatului de pază apăru în dreptul gratiilor.

— De ce strigi, femeie? Ce te-a apucat? Ce vrei?

— Mi s-a urît... Mi s-a urît cu atîta întuneric în jurul meu.

— Rabdă, femeie. Rabdă. Acum nu e nimic de făcut. Trebuie să rabzi.

Glasul soldatului era dulce, blajin.

— De unde ești dumneata, soldatule?

— Vino mai aproape.

Marișca Balint se duse lîngă ușă

— Din Apuseni. Din satul lui nenea Minu Uibaru care e închis și el aici, la sfîrșitul coridorului.

Marișca Balint își aminti de ținutul lui Uibaru, de Țara Moților în care oamenii cîntau seara din tulnice ca să sune și să răsune munții albaștri. Il întrebă pe soldat deși nu avea nici o trebuință de numele lui:

— Cum te cheamă, soldatule?

— Ilie Bunea...

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate.

Soldatul ciuli urechile. Liniștea era deplină. Șopti:

— Te rog, femeie, scoate-ți degetele printre gratii.

Marișca Balint nu pricepu pentru ce soldatul îi cerea să-și scoată degetele printre gratii. Poate vroia s-o izbească cu baioneta peste ele, să i le reteze. Avea însă glasul prea blajin ca să fie atît de crud. Se înălță pe călcîie. Scoase degetele printre gratii.

Soldatul i le sărută trecînd repede cu buzele fierbinți peste ele. Ii șopti:

— Rabdă, femeie. Rabdă. Trebuie să rabzi. Au să se schimbe vremurile, tovarășă... Au să se schimbe...

Zaharia Stancu

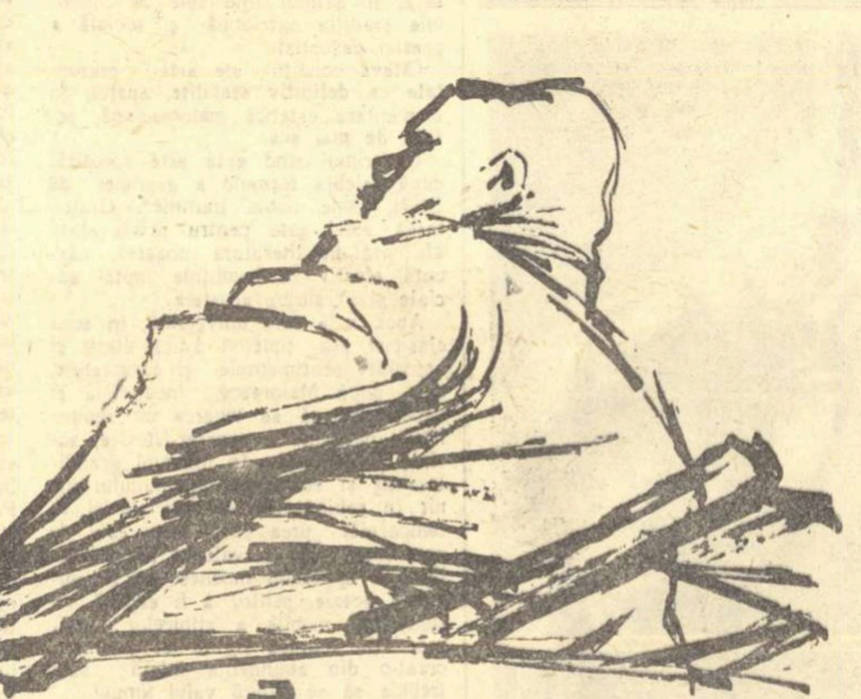

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Consfătuirea oamenilor de teatru

Marți dimineața a început la sediul Uniunii Ziariștilor din Capitală consfătuirea anuală a oamenilor de teatru organizată de Ministerul Invățămîntului și Culturii.

La consfătuire iau parte directori de teatru, regizori, scenografi, scriitori, critici dramatici, reprezentanți ai sfaturilor populare.

Lucrările consfătuirii au fost deschise de tov. Constanța Crăciun, adjunct al ministrului Invățămîntului și Culturii. Tov. Mircea Avram, directorul teatrelor din Ministerul Invățămîntului și Culturii a prezentat referatul „Pentru un repertoriu militant, bogat în idei, care să slujească poporul muncitor din patria noastră în opera măreață de construire a socialismului". Referatul a fost urmat de discuții.

Vom publica în numărul viitor o dare de seamă asupra lucrărilor consfătuirii.

Infățișarea comuniștilor în literatură

In „Lupta de clasă" nr. 5 (mai 1958), la rubrica „Note", a apărut articolul tov. Virgil Cazacu, prim-secretar al Comitetului raional de partid I. V. Stalin - București, intitulat „Observații de cititor, cu privire la înfățișarea în literatură a comuniștilor". Oprindu-se asupra schiței „Mina secretarului" din volumul „Nici o moarte nu e bună" de H. Rohan, tov. Virgil Cazacu arată că „Unele din schițele publicate în ultimele volume ale tovarășului H. Rohan „Amprenta" și „Nici o moarte nu e bună", le-am urmărit și atunci cînd au apărut în reviste și reținusem impresia care mi-o lăsaseră: un om cu mare dragoste de oameni pune sub lupă reacțiile sufletești ale celor ce au dus greul în vremurile vechilor rînduieli, îi urmărește în clipe de durere și nădejde și se bucură de demnitatea de astăzi a foștilor asupriți. Silion Vasile, Oprișa Baci, Alexandru Vira, Rojica, sînt eroi care-ți rămîn în memorie, în ei regăsești profilul moral al omului muncitor, bogatele lui resurse sufletești. De aceea te miri cînd printre ei întîlnești și figuri pe care nu le recunoști, atît de departe sînt de prototipul lor real".

Autorul articolului se referă apoi la schița „Mina secretarului", arătînd că: „Ceea ce remarci de la bun început și în această schiță, ca și în altele, este atenția deosebită pe care o acordă autorul problemelor sufletești ale eroului, conturării caracterului prin sondarea lumii interioare printr-o strînsă analiză psihologică. Aceasta este, după părerea mea, o trăsătură pozitivă". Analizînd în continuare schița, tov. Virgil Cazacu critică faptul că „imaginea pe care autorul ne-o pune în față nu are nimic de-a face cu un activist de partid. Autorul schiței „Mina secretarului" ne prezintă drept secretar al comitetului raional de partid pe un om obosit de viață care-și trece în revistă activitatea și constată cu luciditate propria-i indiferență față de ce se întîmplă în jurul lui". Și mai departe, autorul articolului se întreabă pe drept cuvînt: „Ce legătură poate exista între această imagine de om sfîrșit și însingurat care-și analizează cu răceală activitatea de funcționar indiferent, lipsit de scop în viață și un activist de partid, un om care desfășoară o activitate multilaterală și își consacră întreaga energie în slujba construirii socialismului, în slujba oamenilor?" După ce discută și alte aspecte ale nuvelei lui H. Rohan, tov. V. Cazacu arată că: „Un astfel de erou aduce o imagine denaturată a muncii de partid, a activiștilor de partid". Și autorul articolului conchide pe drept cuvînt: „Din felul în care e concepută această schiță, reiese că autorul ei e foarte departe de cunoașterea aprofundată a faptelor și a oamenilor pe care a vrut să-i înfățișeze. Sumarele observații enunțate aici se referă strict la una din numeroasele schițe ale lui H. Rohan și nu se referă la restul lucrărilor sale ale căror merite trebuie desigur analizate într-o recenzie cuprinzătoare. Am toată stima pentru talentul tovarășului H. Rohan, pentru lucrările lui pătrunse de dragoste față de lupta noastră pentru socialism, și tocmai de aceea am vrut să-i semnalez o greșeală care nu este caracteristică scrierilor sale".

Articolul din „Lupta de clasă" aduce un punct de vedere principial, combativ și plin de grijă față de dezvoltarea viitoare a prozatorului.

Lector

Laude nejustificate

Am citit cu satisfacție în unul din ultimele numere ale „Gazetei literare" articolul „Fantastic fără mesaj" în care se ia atitudine categorică împotriva feeriilor: „Șarpele Marao" și „Vrăjitoarele" de Dimitrie Stelaru.

Volumul respectiv ca de altfel și poemul „Gelu" apărut în anul 1956, tipărite cu nejustificată grabă de editurile noastre așa cum se arată în articolul respectiv, sînt învăluite într-o ceață mistică, semănînd confuzii grave. Nu înțelegem însă, de ce autorul articolului a căutat să găsească merite poeziei din trecut a lui D. Stelaru. Așa-zisul ei caracter protestatar nu reprezintă decît o poză ostentativă, un mod de anarhie boemă care maschează un individualism net. Atitudinea lui D. Stelaru exprimată în poeziile dinainte de 23 August 1944 este profund retrogradă. De altfel cum s-ar putea vorbi de „revoltatul" D. Stelaru care în anii acela a tipărit o odă de proslăvire a figurii odiosului dictator Antonescu.

De aceea nu încape îndoială că s-a procedat cu multă ușurință atunci cînd s-a dat o apreciere cu totul nejustificată poeziei din trecut a lui D. Stelaru. Aprecierile de acest fel nu pot ajuta îndrumării cititorilor și în special a celor tineri.

Emil Albu

COMENTARIUL SCENIC AL TEXTELOR CLASICE

(Urmare din pag. 1)

Pentru oamenii de astăzi, substanțial diferiți de cei care au asistat la cabalele lui Racoviță-Sfinx, se cuvin scoase la iveală semnificații nebănuite încă în vederea primelor montări. Constructorii unei societăți, care se înfăptuiește ca rodul cel mai de preț al rațiunii umane, nu se pot mulțumi cu reprezentarea lui Zaharia Trahanache, exponent monstruos al moralei monstruoasei coaliții, ca un magnific încornorat, bonom și ramolit. O viziune contemporană, luminată de o înțelegere marxistă a istoriei, trebuie să evidențieze în spectacolele caragialiene conținutul adevărat al „onorabilității" lui Titircă—Inimă rea. Legenda unui Cațavencu superior și diabolic față de un Farfuridi benign trebuie spulberată, ca și aureola idilică de care a fost înconjurat Cetățeanul turmentat, purtătorul teribilei întrebări „Eu cu cine votez?", a cărei semnificație gravă a fost anulată de sughițurile sonore ale interpretării tradiționale. Tălmăcirea într-un spirit nou a unor piese scrise cu ani în urmă nu trebuie să ducă, în nici un caz, la contrafacerea sensurilor inițiale ale lucrării, ci — dimpotrivă — la dezvăluirea mai amplă, mai suculentă a acestor înțelesuri care conferă operei în cauză tinerețe fără de bătrînețe.

Iată de ce nu ni se pare lăudabilă tratarea „Scrisorii pierdute" în ultima viziune scenică a Teatrului Național din București. Reluată și dichisită anume pentru vizita făcută în 1956 la Paris, regia (Sică Alexandrescu) a crezut posibil să dea textului lui Caragiale un lustru „occidental". S-a pornit de la ideea realizării unui „ritm parizian", motivată cu specificul publicului de pe malul Senei, care n-ar rezista la un spectacol mai lung de două ceasuri. După cîte știm nici „Berliner Ensemble" nu a comprimat tragica rătăcire a Măicuții Courage la baremul de mai sus și nici Laurence Olivier n-a ținut seamă de el cînd a apărut la „Théâtre des Nations" în „Titus Andronicus", regizat de Peter Brook. Ce-a rezultat însă din această siluire a textului „Scrisorii"? Anulîndu-se pauzele dintre un episod și cel următor, precipitîndu-se intrările și ieșirile, dîndu-se monoloagelor un debit verbal neobișnuit, întreaga atenție a regiei s-a concentrat asupra comicului de situații, trecîndu-se pe planul doi semnificația unor replici care trebuiesc anume „filate", a unor „poante" care au nevoie de spațiu pentru a-și prelungi ecoul. De fapt, în acest mod, nu știm dacă s-a ajuns la rîvnitul „ritm parizian", dar este sigur că a fost atins, într-o mare măsură, ritmul zglobiu și ușuratic al comediei de bulevard.

In acest caz, regia n-a făcut să schimbe din prescripțiile tradiționale decît elemente exterioare: ritmul, costumele și decorul (de o eleganță nefirească). Actorii, amintindu-și vechile interpretări, au păstrat, cît s-a putut în spectacol, tonul caragialesc care a străbătut, deși inegal și sărăcit. Unele ziare pariziene au și „înțeles" că numitul Ion Luca Caragiale este autorul unor farse bulevardiere. Față de asemenea înnoiri este desigur preferabilă vechea montare a bătrînului Gusty. Față de cerințele noului public, a venit timpul însă să ne gîndim la reconsiderarea înțeleaptă a pieselor celui mai de preț dintre scriitorii noștri de teatru.

Trebuie să înțelegem că cele mai bune intenții în această acțiune de reluare într-un alt spirit a unor lucrări clasice nu au șanse de reușită atunci cînd merg împotriva textului pe care-l interpretează. Ni se pare inacceptabilă ideea inovării prin răsturnarea construcției intime a operei scriitorului. Cînd pledăm pentru o reconsiderare a tezaurului dramatic ne gîndim, dimpotrivă, la descoperirea unor sensuri care-și capătă de abia azi dreptul la lumină și înțelegere. Infrîngerea rutinei nu poate fi obținută printr-o simplă înlocuire de termeni în conflictul de idei al piesei. Avem nevoie nu de inventatori pe tărîmul reîmprospătării clasicilor, ci de exploratori îndrăzneți, echipați cu ultimele lumini ale științei care dezleagă misterele omenirii.

In această ordine de idei experiența interesantă a Mariettei Sadova, care a încercat să dea un alt relief figurii lui Ștefăniță („Viforul" la Teatrul Național din Cluj), cu toate meritele sale, trebuie să o socotim un eșec. Regia s-a văzut obligată — în ciuda punctului său de vedere — să dea curs pledoariei impresionante a bătrînului Arbore, și nici n-a putut să sustragă silueta voievodului din umbra rătăcirilor patologice. Arbore n-a devenit astfel nici un moment personaj negativ, iar Ștefăniță nu ne-a cîștigat simpatia. Textul lui Delavrancea, sărac în nuanțe, s-a opus ideii reabilitării unui erou pentru osîndirea căruia autorul a făcut mereu apel la darul său retoric, întrucîtva fastidios. Mai aproape de reușită ni s-a părut spectacolul cu „Despot Vodă" la Teatrul Național din Iași. Regizorul și interpretul titular (Dan Nasta) a obținut într-o bună măsură întinerirea vechiului manuscris al lui Alecsandri, mai ales pentru că — în ciuda unei tendințe de shakespearizare a dramei — direcția sa principală a mers în întîmpinarea naturii romantice a lui „Despot". Intr-adevăr, Nasta a tratat piesa mai ales în lumina sensului tragic al luptei pentru putere în Moldova urmașilor lui Ștefan cel Mare. Lungile tirade ale poetului de la Mircești s-au dovedit apte pentru a resuscita, într-o lectură cu accente neobișnuite, drama unui erou care a crezut că poate birui ostilitatea poporului cu tăria ambițiilor sale deșarte. Oricum, asemenea încercări dau mărturie despre avîntul care începe să cuprindă teatrele noastre și în privința redobîndirii pentru spectatorul de azi a celor mai de preț dintre operele dramatice ale trecutului. Stagiunea viitoare ne-ar putea aduce vești mai bune în această privință. A devenit limpede că publicul așteaptă inițiativele temerare, destinate să le dăruiască edițiile scenice, ireproșabile, ale repertoriului clasic romînesc, într-un comentariu revelator și fascinant.

V. Mîndra

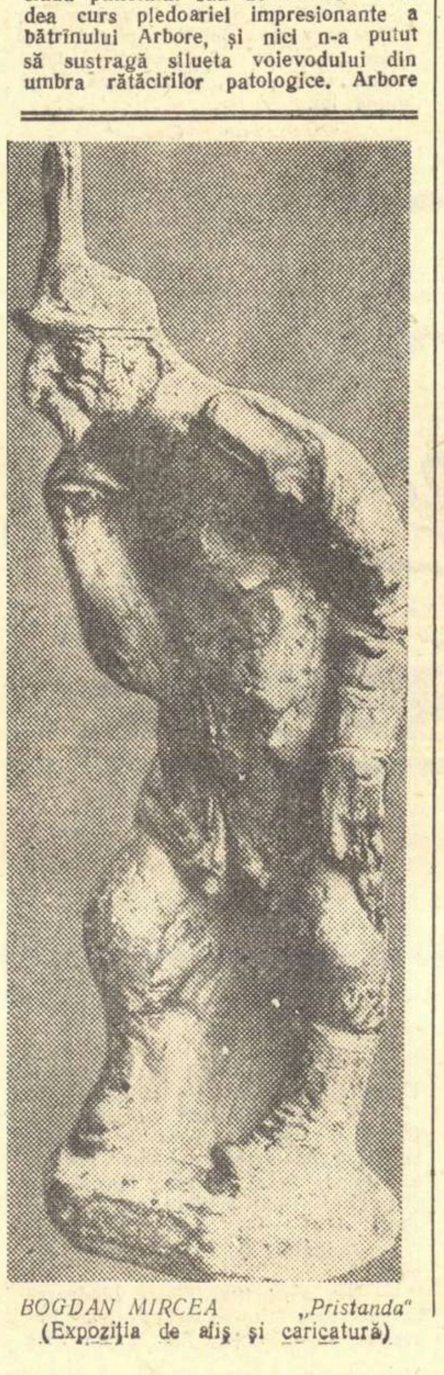

BOGDAN MIRCEA „Pristanda"
(Expoziția de afiș și caricatură)

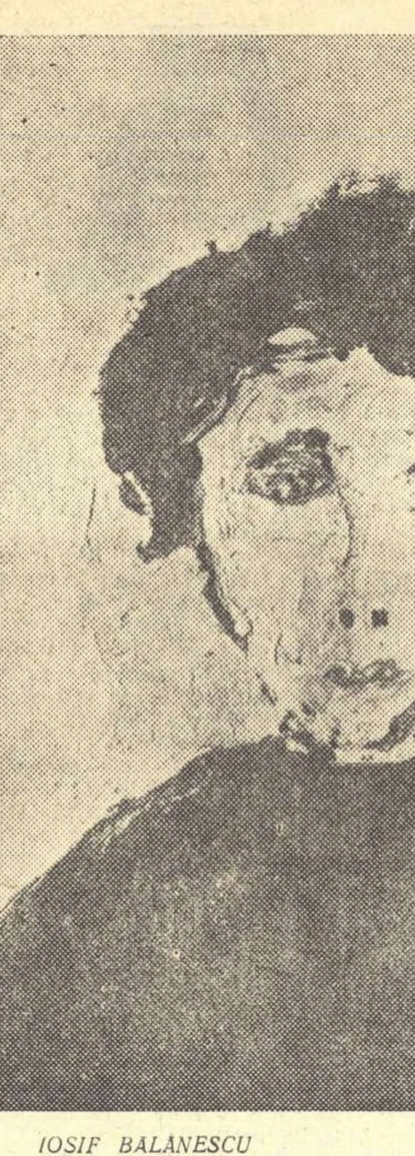

IOSIF BALANESCU
(Școala elementară nr. 120, cl. I)
„Fata cu părul roșu"

Esteticianul dogmatic

(Urmare din pag. 1)

și îi refuză deci acesteia funcția gnoseologică, nu aparține celui mai pur hegelianism. Estetica idealistă și transcendentală a lui Hegel vedea frumosul ca „manifestare sensibilă a Ideii", deci arta ca o formă specifică de cunoaștere, fie prin revelație. Maiorescu coboară mult arta și discuția estetică, schimbînd puțin formularea hegeliană, cînd arată că „frumosul cuprinde idei manifestate în materie sensibilă". Ideile maioresciene nu sînt deci Ideea hegeliană ci, ca în accepția curentă, conținutul inteligibil, transmis de poet, „obiectul exprimat prin poezie".

Frumosul fiind materializarea sensibilă a unui conținut, Maiorescu înțelege că opera de artă are un fond („condiția ideală a poeziei") și o formă („condiția materială — sau mehanică !). Unitatea dialectică dintre fond și formă nu pare să fi reținut prea mult atenția esteticianului nostru care, încă o dată, după expresia lui G. Călinescu, „e împămîntenitorul la noi a acelei false estetice hegeliste după care frumosul operei de artă este derivat din frumusețea în sine a formei și a ideii". De la Maiorescu încoace, cărțile de școală îi vor învăța pe copii să „redea" conținutul poeziei, apreciindu-i înălțimea, apoi să cunoască frumusețea formei în sine. Prejudecata didactică durează de atunci cu fermitate și astăzi încă există credința unei divizări a cuvintelor în poetice și nepoetice, capabile adică să constituie condiția materială a poeziei sau nu.

Pe de altă parte, limitarea „obiectului exprimat prin poezie" la „un simț" sau la „o pasiune", reduce nu numai funcția cognitivă a poeziei, ci și pe aceea socială, dînd artei acea funcție, la care ne-am mai referit, de a-l abstrage pe om din realitate. Dualismul esteticii maioresciene converge spre înlăturarea din artă a idealurilor sociale și politice. Argumentarea se face pe baza categoricei împărțiri a obiectelor gîndirii: „politica e un product al rațiunii; poezia este și trebuie să fie un product al fantaziei...: una dar exclude pe cealaltă". Și mai departe: „tot ce este produs al reflexiei exclusive, politica, morala, teoriile științifice etc. nu intră în sfera poeziei și orice încercare pentru aceasta a fost o eroare". Ținînd seama că Maiorescu niciodată n-a făcut propriu-zis discuție estetică, ci a indicat cîteva criterii estetice pentru o concretă politică literară, se înțelege de la sine că anularea poeziei politice se făcea cu scopul precis de a judeca în afara literaturii anumite creații, cu o anumită orientare, în primul rînd cele ce constituie tradiția patriotică și socială a poeziei pașoptiste.

Cîteva condiții ale artei, prezentate ca definitiv stabilite, susțin, în elementara estetică maioresciană, poziția de mai sus.

In primul rînd arta este socotită, după celebra formulă a doamnei de Staël, „une noble inutilité". Gratuitatea artei este pentru prima dată afirmată în literatura noastră, născută efectiv în condițiile luptei sociale și în slujba acesteia.

Apoi, arta este universală, în sens clasicist pur, tipizînd adică etern și aspațial sentimentele și caracterele, deci, după Maiorescu, incapabilă și nepotrivită să se încarce cu semnificații particulare, concret-istorice, sociale și naționale. In limbajul grandilocvent și cu tonul olimpianului jignit în seninătatea sa asocială și atemporală: „prea rară este, este de prea mare preț și valoare acea creațiune a spiritului omenesc ce se numește poezie, pentru a fi expusă vicisitudinii mobile a zilnicelor interese. De magica figură ce poetul a creat-o din abundența inimii sale, trebuie să se frîngă valul timpului..."

Dar, o cauză „mult mai importantă": Arta constituie repaosul inteligenței. In limbajul și la tonul de mai sus: „In mijlocul fluctuațiunii perpetue de care este mișcat acel straniu product al formațiunilor animalice, ce se numește minte omenească, arta se stabilește ca un liman de adăpost spre a reda inteligenței agitate o liniște salutară". De fapt, aici întîlnim ceea ce este fundamental pentru estetica maioresciană, ceea ce este consecința imediată a concepției acesteia despre esența și natura artei.

„Esența acesteia — preciza Maiorescu — este de a fi o ficțiune care scoate pe omul impresionabil în afară și mai presus de interesele lumii zilnice, oricît de mari ar fi în alte priviri".

Natura artei fiind irațională, după cum s-a văzut din neta împărțire în două a facultăților omului, Maiorescu lansează la noi formula germană a „entuziasmului impersonal". „Entuziasmul impersonal — iacă sensul hotărîtor al celor chemați" — scria Maiorescu.

Venită prin filieră germană (schopenhaueriană), formula întrebuințată de Maiorescu presupune iraționalism și revelație transcendentală în procesul creator, fiind în fond neschimbată după o vechime milenară. Ce s-a modificat în fond față de vorbele străbunului Platon, în „Apărarea lui Socrate":

.....am cunoscut adevărul și asupra poeților, cum că operele pe care le creează izvorăsc dintr-un dar al naturii, dintr-un entuziasm asemenea proorocilor și preoților — profeți... numai din înțelepciune nu !"

In concepția platoniciană, poetul se uită pe sine, ca individualitate gînditoare și simțitoare, făcîndu-se, prin totală despersonalizare și iraționalizare, receptacolul și ecoul revelației. Darul „entuziasmului", al extazului mistic era hotărîtor: „Cîtă vreme n-a căpătat asemenea dar — scria Platon în Ion — nu e în stare să facă versuri sau preziceri". Pentru Maiorescu: „Acela are vocațiune, care în momentul lucrării se uită pe sine".

Dar platonismul întîrziat al lui Maiorescu, venit de la posthegelienii iraționaliști, e radical opus iubitorului de rațiune Platon. Acesta, considerînd arta irațională, o alunga din statul său ideal. Platonienii moderni acceptă arta numai cu condiția iraționalității ei.

Platon considera plăcerea estetică, din momentul în care o stabilea ca aparținînd exclusiv sferei pasionale, ca o plăcere inferioară calitativ, adresîndu-se părții minore a omului. Ca idealiștii germani posthegelieni, Maiorescu vede calitatea supremă a artei în aceea că aduce „repaosul inteligenței", fiind o „mîngîiere binefăcătoare", o „liniște contemplativă" etc... Plăcerea estetică ar consta deci tocmai în reversul celei intelectuale, ca o destindere intelectuală, ca o pauză a gîndirii.

Această pauză vizează direct posibilitatea eschivării și ruperii de cugetarea asupra contemporaneității. Ceea ce, cum am văzut mai sus, este numit „mijlocul fluctuațiunii perpetue", de care mintea omului trebuie să fugă, altă dată este numit concret:

„In mijlocul agitărilor politice și sociale arta este chemată a ne da un liman de adăpost".

Considerentele estetice fiind, la Maiorescu, doar punctul de plecare pentru o direcție practică în cultura romînească, ele ținteau, prin gratuitatea, universalitatea și iraționalitatea artei, să compromită arta pusă în slujba idealurilor politice și sociale ale maselor. „Egoismul" de care am amintit mai de mult și care trebuie întotdeauna tradus prin „interes de clasă", în orice caz prin interes de colectivitate, de grup social sau național, își ocupă locul firesc printre obiectivele atacurilor maioresciene. Arta trebuie scoasă de sub ingerințele egoismului, păstrată pură pentru desfătarea estetică: „Ea nu aduce mulțimii nici un folos astfel de palpabil încît să o atragă de la sine din motivul unui interes egoist: ea există pentru noi numai întrucît ne poate atrage și interesa prin plăcerea estetică".

In esență, toate acestei idei ale esteticii maioresciene sînt enunțate încă din „O cercetare critică asupra Poeziei romîne de la 1867", primul studiu publicat de mentorul Junimii în „Convorbiri literare". La data apariției acelui studiu evident că încă nu putea fi vorba de o ripostă teoretică a esteticii materialiste. Sîntem înainte de primele manifestări socialiste în țara noastră, iar pînă la apariția Contemporanului și pînă cînd problemele artei vor fi în sfîrșit abordate de teoreticieni socialiști, vor mai trece aproape două decenii. La data apariției, un atac violent vine din partea lui Aron Densușianu, în Federațiunea: („Critica unei critice" = Federațiunea din Pesta, nr. 82, mai-iunie 1868 și urm). A. Densușianu nu avea autoritatea să-l combată pe Maiorescu, fiind efectiv unul din acei profesori fără pregătire care-și iau rolul în serios și aruncă sentințe ridicole. El a avut însă dreptate dezvăluind faptul că Maiorescu, prin tezele sale estetice și aplicațiile practice ale acestora „aruncă anatema asupra subiectelor istorice, a sentimentelor și tendințelor naționale". Adevărul este că Maiorescu, acționînd împotriva poeziei mediocre, patriotarde și retorice, lovea în principiu orice poezie patriotică și socială, iar Densușianu, apărînd poezia „sentimentelor și tendințelor naționale" acoperea fără discernămînt, cu un principiu elementar just, toate maculaturile epocii. In ceea ce privește poziția estetică propriu-zisă, A. Densușianu se mulțumea să denunțe studiul lui Maiorescu ca pe un plagiat din Vischer, ceea ce nu e departe de adevăr. In realitate, Maiorescu se ținuse pas cu pas de Estetica lui Vischer, preluînd chiar și unele exemple, astfel cum demonstrează pe larg Eugen Lovinescu (op. cit. pag. 212), cu precizarea efectiv necesară că ideile de bază ale studiului nu sînt nici originale, nici proprietatea categorică a lui Vischer, ci ideile curente ale esteticienilor germani posthegelieni. Studiul lui Maiorescu avea deci „un caracter didactic și elementar, cu idei curente în estetica idealistă a timpului" (Lovinescu, op. cit. ibid.).

Tocmai de aceea, o ripostă necesară, riposta teoretică a „Contemporanului" de mai tîrziu, combătînd estetica maioresciană, atacă nu un fenomen ideologic izolat, nu un sistem al unei individualități creatoare originale, ci înseși elementele esteticii idealiste a epocii.

Savin Bratu

VITRINA

ALEXANDRU BALACI: „Studii italiene"

(Urmare din pag. 1)

făcută cu mijloacele diverse ale liricei, epicei sau pamfletului, — cu lupta împotriva a ceea ce a reprezentat în decursul secolelor întunericul și tendința de a împiedica mersul înainte al societății. Asemenea aspecte fundamentale din operă sînt luminate și prin corelarea cu elemente biografice: scriitorii studiați de Balaci au fost mai totdeauna adînc scufundați în luptele și viața oamenilor contemporani cu ei, de la exilatul Alighieri pînă la republicanii secolului al XIX-lea și la modernii Jovine, Micheli, Pratolini. „Divina Commedia" dantescă răsună de vehemente diatribe împotriva feudalismului și a aristocrației; peisajele de pe celălalt tărîm, — ecouri vizuale ale peisajelor aievea, — sînt populate cu figuri contemporane odioase; lirica lui Petrarca nu este numai închinare Laurei ci și acuzare a feudalilor; Boccacio nu e numai un talentat povestitor de istorii luate din realitate ci și un adversar neîmpăcat al moralei conformiste și al falsei fațade ascunzînd decadența societății. Pentru Alexandru Balaci „Divina Commedia" este „un instrument de măsurare a creșterii conștiinței poporului italian", Canzonierul lui Petrarca reprezintă „o deplasare de valori de la divin la uman", — deci corespunde trecerii de la ev mediu la renaștere, Decameronul „o creațiune desăvîrșită a sincerității, a realismului în artă", cuprinzînd „cele mai caracteristice simptome ale revoltei împotriva ideilor și formelor înlănțuitoare medievale". După marea trinitate trecentistă, progresăm în studiul literaturii Renașterii cu Pontano, Folengo, Leonardo da Vinci, Bandello, Aretino, și cu Tomasso Campanella, Paolo Sarpi, Chiabrera, Redi, trecem dincolo, spre secolele XVII, XVIII. Numele scriitorilor larg cunoscuți alternează cu acelea ale unora mai puțin familiari cititorilor romîni, dar care îți dau surpriza unor personalități puternice, adesea pe nedrept lăsate mai în umbră. Din opoziția față de o societate îngustă și nedreaptă, din niște destine omenești uneori tragice, — Campanella a stat 27 de ani în închisorile cotropitorilor spanioli, — s-a născut o literatură severă și pasionată, făcută din dragoste pentru popor și pentru patrie și din adversitate ireductibilă față de reacțiunea vremii.

Alexandru Balaci urmărește filonul literaturii progresiste și în secolul XIX, oprindu-se în special la Giosue Carducci, „liricul celei de a treia Italii", „omul sintetic" al veacului, poet pasionat, om de acțiune, republican convins într-o vreme cînd triumfase monarhia. In veacul nostru, acest filon e continuat de romancierii țărănimii fără pămînt, ai adevărului întreg, ai mișcării socialiste și muncitorești: Francesco Jovine, Silvio Micheli, Vasco Pratolini, cunoscuți cititorilor noștri. Periplul italian este în felul acesta terminat. Rămîne o imagine a unui întreg șir de scriitori umaniști, cu preocupări largi, îmbrățișînd cele mai importante sfere ale activității omului, cîntînd viața și bucuria de a trăi, luptînd împotriva întunericului.

Cartea de studii a lui Alexandru Balaci cucerește pe mai vechii cunoscători ai literelor italiene prin suita de interpretări noi în care se îmbină biografia, sinteza istorică, analiza literară, este, pentru neinițiat un îndemn și o atracție pentru cunoașterea uneia din marile literaturi universale.

Horia Stancu

AL. JEBELEANU: „Certitudini"

(Urmare din pag. 1)

graf, tovarăș de vis și de muncă: „Știu, versul fără tine mi-ar licări stingher / Cum ar putea străbate acordurile-i sfinte? / El nu-ncolțea în inimi mulțimile s-avînte / Și nu sclipea în lupte ca spadele de fier", se alătură „prietenilor muncitori", însuflețit de eroismul luptei pentru binele colectiv: „Cînd armele-ți în pulbere-or fi toate / Și singur, părăsit, te resemnezi / Pe culmile nădejdii ai să vezi / Tovarășii cum urcă spre cetate. / Și de-o fi să pici ucis de cei mișei / Iți va rămîne inima-ntre-ai tăi" („Cu steagul vieții").

Steagul poetului este viața, de sub ale cărui falduri admiră simbolicul crucișător „Aurora" și lansarea primului sputnik. Intre asemenea coordonate, poetul simte că trăiește printre certitudini, biruitoarele certitudini ale timpului nostru, cărora, spre regretul cititorului, nu se dedică totuși pe deplin. Al. Jebeleanu, ca să-l parafrazăm, nu scoate încă „podoaba toată la lumină". Intențiile mărturisite nu devin totdeauna realizări. Artisticește, poezia sa mai trebuie rotunjită, șlefuită. Dacă evocăm figurile unor mari poeți ai lumii, Ovidiu, Edgar Poe, Pușkin, Rilke, el probează sensibilitate în fața unor profunde mesaje artistice și dacă se înaltă de obicei la imagini clare, simple, firești, alteori se împiedică într-un vers banal, insuficient lucrat (supărător prin cuvinte greoaie care se repetă: „să înflor", „să-nfloară"). Existența în același volum a unor poezii remarcabile („Fetele", „Muncitorului tipograf", „Noapte de august"), condamnă și mai mult graba, neglijența, cu care au fost scrise unele strofe în care licențele se iau la întrecere cu accentele trădate („Florile de cais").

Mai multă exigență față de sine și un spirit mai îndrăzneț în abordarea temelor noastre de azi — pentru că posibilități a dovedit chiar din acest volum — vor face ca Al. Jebeleanu să fie într-adevăr „ucenicul tînăr" care să scoată „fărîme noi de poezie/ Cînd alții c-un copac și două stele / Trag zilnic cîte șase poezele...".

Al. Săndulescu

Necunoscutul cunoscut

(Urmare din pag. 1)

punct de pornire al unei reflectări în sens realist. Bielinski spune extrem de sugestiv că „nu tot ce există în realitate este real" („Poeziile lui M. Lermontov") și în acest moment al meditațiilor sale cu privire la realism el introduce o idee esențială: artistul autentic recunoaște în realitate datul primordial, dar el nu este sclavul acestui dat, ci stăpînul lui. Artistul „introduce în ea (realitatea n.n.) idealurile sale care o transfigurează". Și Bielinski argumentează fenomenul cu o imagine pe care, peste decenii, o va folosi în altfel și Maiakovski: „Realitatea este ca aurul pur, dar nespălat dintr-un morman de minereu și pămînt; știința și arta spală aurul realității, îi dau forme frumoase".

Creația realistă este prin urmare extracție, sau cum spune Bielinski „triplul extract" al realității; în artă „realitatea este mai reală decît însăși realitatea" („Poeziile lui M. Lermontov"). Procesul de concentrare are loc prin selecție, prin eliminarea a tot ce este întîmplător și de reținere numai a caracteristicului. „Pentru poet nu prezintă interes fenomenele întîmplătoare, fragmentare, ci numai tipul ideal sau imaginile tipice care sînt în același raport cu fenomenele realității, ca genurile cu speciile și care, cu tot caracterul lor individual și particular, cuprind în ele toate caracteristicile generale ale unui întreg gen de fenomene posibile, exprimate de o singură idee cunoscută". („Poeziile lui M. Lermontov"). Tipul este pentru Bielinski punctul crucial în arta realistă. Un întreg univers devine cunoscut, simțit și trăit într-un Hamlet, Othello, Oneghin, Tatiana, Dobcinski, Bobcinski, etc. etc. etc. „ O lume întreagă într-un singur cuvînt!" exclamă Bielinski. Pentru el tipizarea (crearea eroului, a tipului reprezentativ, viabil) echivalează cu o adevărată descoperire. Marile invenții științifice nu sînt decît smulgeri din uriașul necunoscut care este universul înconjurător, a unor părți dăruite cunoașterii și practicii umane. Tipul literar este pentru Bielinski *„un necunoscut cunoscut"* („Despre nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol"). Formularea sa cuprinde, în modul cel mai subtil cu putință, farmecul marilor mistere ale eroilor literari deveniți un bun al umanității. Prin îndrăzneala concepției și eleganța formulării, Bielinski se apropie foarte mult în considerațiile sale asupra artei realiste de Balzac. Ideologul „școlii naturale" nu l-a înțeles întotdeauna, în profunzime, pe creatorul „Comediei Umane". El este mai apropiat de Pușkin, Lermontov, Gogol, Turgheniev, etc. etc. decît de Balzac. Dar atunci cînd vrea să explice una din laturile extrem de dificile ale creației realiste, și anume desăvîrșirea mișcării libere și perfect adevărate, obiective, a artistului în medii și personaje extrem de variate, îl oferă ca exemplu pe Balzac.

Tipul literar nu este o schemă, ci însăși complexitatea vieții cuprinsă în esența ei și transpusă într-o individualitate perfectă. In modul de tipizare se reflectă și marea originalitate a creatorului. Eroii gogolieni se disting astfel printr-o caracteristică: „Insuflețirea comică este întotdeauna învinsă de un profund sentiment de tristețe". Gogol e creator de comedii care te fac să plîngi. Coexistența comicului și tragicului este dublată, la Gogol, de perfecta îmbinare dintre sublim și ridicol. Tipizarea gogoliană este un proces de extremă complexitate. In enorma concentrare a imaginilor sale trăiește un întreg univers de zbucium uman. Și totul poartă pecetea firescului, veridicului, sobrietății, simplității.

Prin intermediul lui Pușkin și Gogol, Bielinski demonstrează că între realism și caracter național și popular este o corelație de identitate. Ultimele două categorii estetice nu trebuiesc văzute ca un simplu program de dogme prestabilite, care trebuiesc adăugate artei într-o anumită dozare. Adevăratul realism este totodată național și popular, în expresia lor cea mai fină și spontană. Trebuie adăugat că Bielinski, insistînd atît de mult asupra caracterului național al artei ruse, este în același timp cu totul ostil pornirilor șovine și naționaliste.

Atît de exigent în ceea ce privește planul existenței istorice, obiective a eroului literar, Bielinski era în egală măsură extrem de atent la viața sa interioară subiectivă. Il pasionau extremele care coexistă în aceeași inimă și acumularea cu artă a unor elemente psihice variate și discordante, în același timp, îl entuziasma. Recitiți analiza magistrală pe care o face lui Oneghin și Tatianei sau eroilor gogolieni. In asemenea analize, Bielinski este pasionat de subtilitatea psihologică a eroilor, de extrema lor complexitate sufletească, dar ca gînditor materialist și ca dialectician niciodată asemenea analize nu constituie o pledoarie pentru psihologism. In privința universului interior al eroilor literari, el stabilește un punct de vedere care nu poate fi ignorat: „Oricît de minunată, de bogată, ar fi viața interioară a omului, oricît de puternic ar pulsa viața în om și oricare ar fi valurile prin care s-ar revărsa peste margini, nu este deplină dacă interesele lumii exterioare, interesele societății și ale omenirii nu-și găsesc locul în ea" („Poeziile lui M. Lermontov").

Pentru Bielinski realismul presupune în primul rînd veridicitate. Precizia artistică în artă este în primul rînd o precizie a adevărului vieții. Criticul este un adversar implacabil al lipsei de adevăr, pe care o vede reprezentată mai ales prin idealizarea realității, prin înfrumusețarea ei. La acea epocă, într-adevăr acesta era pericolul major al realismului, de natură să facă inoperantă critica aspră a regimului feudal, a ororilor sale. Pentru realismul socialist dușmanul s-a dublat. Alături de idealizarea neprincipială, a apărut ca un puternic element distructiv al adevărului vieții *negativismul*, de natură să arunce o puternică îndoială asupra marilor, autenticelor cuceriri ale maselor, complet eliberate din exploatare, sau pe cale de a se elibera. Intrebarea pe care o ridică, de foarte multe ori, acei care nu pot face distincția între critica în spiritul marxism-leninismului a elementelor sociale nocive și negarea, așa-zis critică, a cuceririlor socialismului, este: cum e posibilă satira în realismul socialist? Cum e posibilă și care e modalitatea cea mai bună de exercitare, prin satiră, a spiritului critic? Am găsit la Bielinski o formulare extrem de clară a problemei, clară pare-mi-se și pentru noi, în etapa istorică pe care o traversăm. Trebuie să reamintesc că pentru Bielinski satira era judecata supremă asupra unei societăți decăzute.

In satiră, deci în critica elementului social-negativ, Bielinski vede o Nemesis și pentru fiecare nimicnicie el cere o altă Nemesis. „căci din cînd în cînd trebuie ca oamenii să se trezească din somnolența lor lipsită de sens și să-și amintească de demnitatea umană". („Despre nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol").

Faptul că satira e obligată să „amintească de demnitatea umană", mi se pare că anticipează spiritul necesar unei satire realist-socialiste, adversară atît unei etici idealizatoare, cît și spiritului dogmatic, dizolvant, negativist.

Finalitatea satirei Bielinski o vede într-un sens social foarte larg. Etica satirei și critica ei nu privesc numai un individ sau o categorie de indivizi; ele trebuie să trezească atenția societății întregi, să o facă conștientă de propria ei forță și menire. „Firește, ar fi ridicol să ne închipuim că satira, comedia, nuvela sau romanul l-ar putea îndrepta pe omul vicios; dar este în afară de orice îndoială că deschizînd ochii societății asupra ei înseși, contribuind la deșteptarea conștiinței ei de sine, ele țintuiesc viciul la stîlpul infamiei". Literatura trebuie să acționeze asupra „perfecționării morale a societății". („Gînduri și însemnări despre literatura rusă"). Afirmînd necesitatea satirei, Bielinski afirmă și încrederea în perfecționarea morală a lumii. Aici este punctul crucial. Negativismul, în condițiile noastre istorice, sub masca satirei, caută să răspîndească neîncrederea în lumea socialistă și în posibilitățile ei de neîncetată perfecționare. Intotdeauna, acei care manifestă tendințe negativiste se prevalează de „adevărul vieții", spunînd că lucrurile criticate „așa s-au întîmplat" în realitate. Bielinski arată limpede că arta nu este atît INTIMPLATUL cît POSIBILUL. Realismul este, pentru el, o artă excelentă a multiplelor posibilități ale omului, într-o realitate aflată în continuă mișcare înainte. Numai cercetînd *posibilul* dincolo de *întîmplat*, realismul este o modalitate iscoditoare, capabilă de mari investigații, capabilă să facă *„necunoscutul cunoscut"*.

Ion Vitner

CRONICA PLASTICĂ

Expoziția de afiș și caricatură

II

Cu vreo doi-trei ani în urmă, iubitorii caricaturii semnalau neliniștiți o împrejurare menită a frîna progresul genului: Caricatura își găsea prea puțin loc în presă și specialiștii ei păreau, cîteodată, mulțumiți să întîlnească publicul doar cu prilejul expozițiilor. Dar o caricatură nu-i un tablou, oricîtă nobilă voință de artă depune într-însa creatorul. Ea poate și e bine să fie admirată într-o expoziție; dar trebuie numaidecît s-o afli în paginile unui periodic. Așa cum, tot mai des, s-a întîmplat în ultima vreme. Căci iată o impresie pe care ți-o lasă mai toate caricaturile adunate la Dalles: nu le ghicești ambiția de a-și trăda condiția lor firească; dimpotrivă, le simți nerăbdătoare să-și prefacă existența aceasta festivă, excepțională, pe pereții expoziției, — în viața de toate zilele, în viața din plin eficace a presei.

Și tocmai pentru că s-a adaptat tot mai strîns respirației însăși a cotidianului, caricatura a izbutit să devină mereu mai cuprinzătoare. Contactul mai viu cu nevoile presei a obligat-o să exploreze un cîmp tematic din ce în ce mai variat; să ațintească un ochi mai atent asupra realităților noastre; să dea, cu alte cuvinte, însemnătatea ce li se cuvine temelor „interne": acelea pe care altădată, absorbiți de probleme internaționale, caricaturiștii le pierduseră uneori din vedere. E adevărat, au rămas și acum ținte însemnate, pe lîngă care săgețile caricaturii au trecut fără să se oprească. Ne-au întîmpinat, de pildă, în expoziția de la Dalles, nenumărate imagini biciuind nepăsarea și necinstea, proasta organizare a muncii ori birocratismul. Dar nici una din caricaturi nu ne-a adus aminte hotărît că viețuim înlăuntrul unei societăți care cunoaște încă lupta de clasă: că dușmanul n-a încetat să submineze construcția socialistă. Și cîte, dintre puținele piese inspirate de lumea satului, și-au propus să intervină într-un proces esențial cum e acela al constituirii de noi gospodării agricole colective? Nu l-am aflat acum pe nici un caricaturist dojenindu-i pe șovăitori ori denunțîndu-i pe cei ce uneltesc împotriva colectivizării.

AL. BENCZEDI: „Om de importanță"
(Expoziția de afiș și caricatură)

Diversitate sensibilă de teme, o anume suplețe în felul apropierii de realitate, — acestea sînt cîștiguri certe de care beneficiază artiștii întruniți la Dalles. Au dispărut în prezent anume scheme uniforme, înfloritoare în urmă cu cîțiva ani: a introduce în portrete sugestia animalității era, la unii, un procedeu prea sistematic folosit, și de aceea inexpresiv, al satirei. Și, mai ales, te însoțește acum, în caricatura noastră, mai multă veselie. S-a înțeles de către toți că poți fi, în acest gen, combativ cu voioșie; că hohotul nestăpînit de rîs pedepsește adeseori mai rău decît rictusul sarcastic.

Zimbești și rizi chiar, nu o dată, cind cercetezi lucrările expuse la Dalles. Insă ai prilejuri prea rare de rîs, dacă n-ai răbdare să parcurgi legendele ce stau în josul imaginilor. Căci sînt frecvente cazurile cînd textul nu se comportă ca un slujitor sau ca un frate geamăn al desenului, ci ca un stăpîn al său: cînd desenul e redus la rolul doar de a „ilustra" un text spiritual. Iată, de exemplu, lucrarea intitulată „Supraveghere necesară", de Fred Ghenădescu. Doi copii cu o minge și, în alt plan, la o masă, un om în vîrstă, care ține în față un caiet. Unul din băieți întreabă: „Dacă îți face tatăl tău problemele, de ce nu vii să ne jucăm? — Nu pot. Dacă plec de lîngă el, le dă rasol". Un „banc" bun, se înțelege. Dar ce-ar rămîne din comicul situației și din eficiența caricaturii, dacă ne-am decide s-o privăm de concursul prea complezent pe care i-l oferă elementul literar? Prea puțin. Fiindcă aici gesturile sînt mai degrabă niște indicii, fără expresivitate plenară. Desenul se ferește parcă să te rețină, convins că misiunea lui e aceea de a-ți purta privirea spre text. Dar niciodată caricatura nu se va rîndui printre faptele de indiscutabilă artă, atîta timp cît imaginea va accepta această situație, de simplu adjuvant al textului, și nu va lua asupra sa, deplin, răspunderea ce-i incumbă unui act critic și cetățenesc, de felul aceluia pe care îl săvîrșește caricaturistul. Daumier, patronul de drept al breslei, își impunea — și izbutea de obicei — să mînuiască în așa mod creionul litografic, încît să preschimbe în adaos inutil orice legendă. „Dacă desenul meu nu vă spune nimic — declara el —, înseamnă că e prost; legenda n-o să-l facă mai bun. Dacă e bun, îl înțelegeți singuri și la ce mai folosește legenda?" Cel care se bizuie înainte de toate pe poantă, nu se va înălța nicicînd pînă la stil. Și Daumier n-ar fi dat ocazia unei comparații cu Tacit și n-ar fi atins „sublimul" în niște compoziții destinate jurnalelor, dacă nu înțelegea cu atîta strictețe obligațiile care-i revin imaginii în caricatură.

Știu că nu există decît un singur Daumier: dar totdeauna e bine să-ți arunci privirile spre piscuri. Și exemplul marelui artist închide în el un îndemn spre elevație, pe care mulți caricaturiști de ai noștri s-ar cuveni să-l mediteze. Da, este loc, în această artă care nu se poate despărți de efectul comic, pentru asemenea valori sufletești; pentru valori cărora, de ajuns de frecvent, le regretăm lipsa în caricaturile noastre. Ne supără, de pildă, alunecarea spre trivial dintr-o lucrare a lui Nell Cobar, „Mondenele", unde o femeie poartă pe cap o oală de noapte. Mai ales că autorul, înzestrat cu o vervă comică destul de facilă, nu dispune de mijloacele care ar putea plasa detaliul într-o ambianță de umor fantastic. Căci iată și o altă caricatură a sa, „Șperțarul în vilegiatură". Un parc, perechi plimbîndu-se, totul văzut naturalistic, fără deformări. Numai un copac întinde un braț — nu o ramură, cu intenția certă, ai zice, de a strecura ceva în palma întinsă a șperțarului. „Unul care vede peste tot mîini întinse", comentează un martor scena. Dar asta vede în imagine oricine, nu numai șperțarul: un arbore ce agită chemător o mînă. Unde e atunci efectul satiric al lucrării? Ilogicul fanteziei se cere folosit cu o anume logică[1]).

Consecvență, logică, nu-s oare vorbe ce spun prea mult, cînd le aplici unei arte așa de capricioase cum e caricatura? De bună seamă, logică spontană, nu rigoare sistematică. Căci mecanismele delicate ce declanșează comicul nu se lasă urnite de mîinile prea stăruitoare. Am reținut, de pildă, în desenele prezentate acum de I. Doru — „Marfă pe sprînceană" e, cred, cel mai reușit — o manieră grafică care marchează, în arta sa, o înnoire interesantă. Dar nu ne-am putut împiedica să distingem uneori un efort prea deliberat, în caricaturile acestea, unde reliefurile figurii sînt sugerate arbitrar prin linii închise, asemenea curbelor de nivel de pe hărțile topografice. Și l-am vrea, parcă, mai spontan în factură și pe Eugen Taru, în ilustrațiile la „Povestea vorbei", în care graficianul ne înfățișează încă o dată cunoscuta sa știință de desenator. O vînă generoasă, care ne face să formulăm speranțe în legătură cu viitorul său artistic, am intuit în desenele lui Gh. Rădulescu din seria „Buruieni". Figuri grotești, cu ceva consumat, anxios, ori năuc în priviri și pe fețe, — „Bețivul" său, „Cartoforii" și „Șperțarul" sînt prinși în linii care rotunjesc constructiv forma. Și fiindcă discutăm despre spontaneitate, s-ar cădea să ne oprim mai îndelung asupra artei de linii tremurate, reveninde, și totuși de un neprevăzut așa de proaspăt, pe care-o descifrăm în portretele lui Silvan. Ne cerem însă îngăduința s-o facem într-o ultimă cronică pe marginea expoziției de la Dalles: Acolo unde am anunța, printre alte probleme ale caricaturii, și renașterea la noi — sau chiar apariția — unui gen: sculptura satirică.

Dan Hăulică

---

[1] In schimb, e amuzant în alte caricaturi, de pildă „Dilemă în S.U.A.".

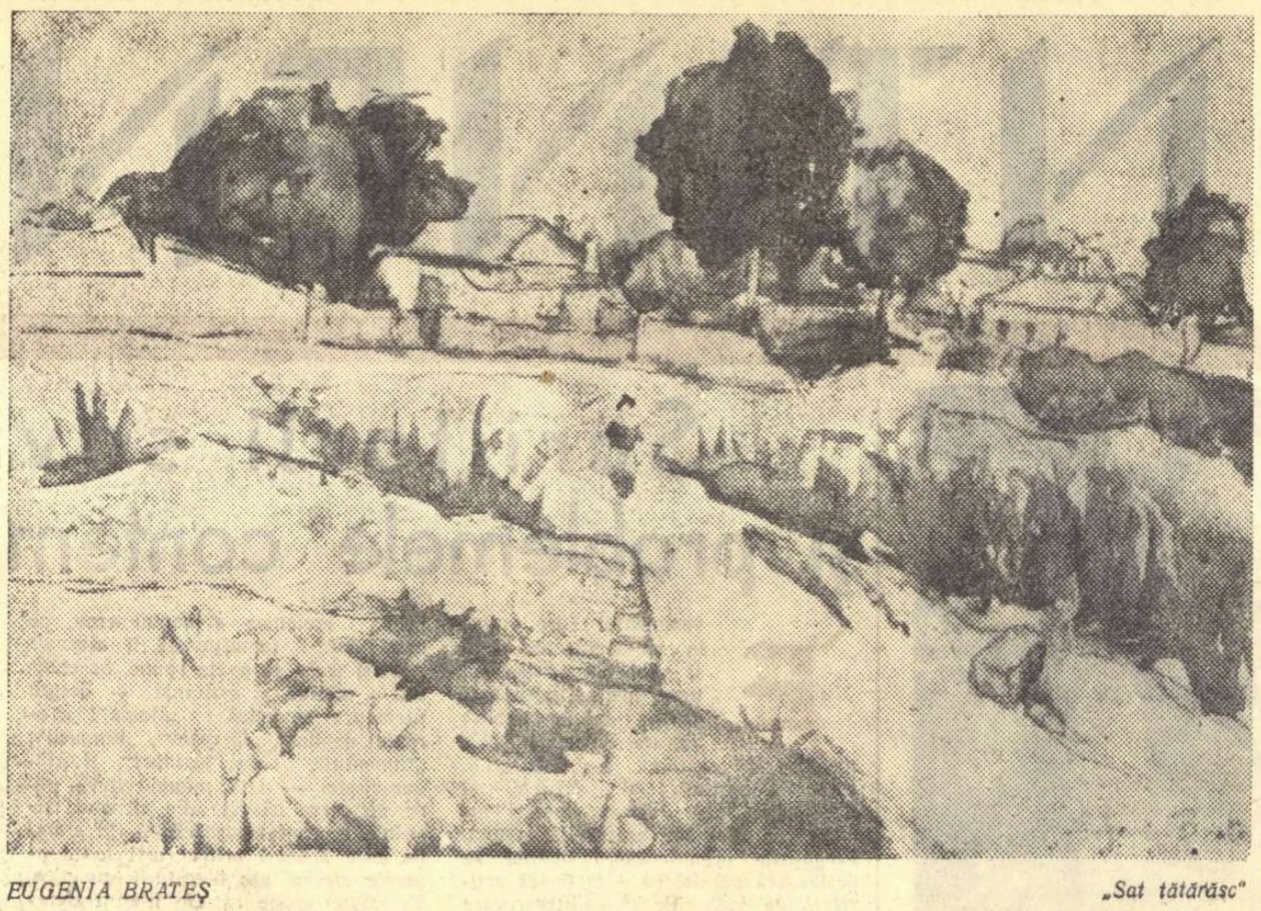

EUGENIA BRATEȘ *„Sat tătărăsc"*

Alături de sensurile poeziei militante

Cînd am citit în postfața volumului „Soarele și liniștea" de Victor Felea următoarele versuri: **„Poezia se naște din curaj și pasiune./ Ea e ca vîntul de primăvară: înviorează totul"**, ne-am bucurat. Desigur, declarațiile programatice ale poeților nu înseamnă încă totul, dar deslușeam în mărturisirea lui Felea un ideal artistic pozitiv, atracția spre o poezie viguroasă, hrănită la focul pasiunilor mari și nobile, angajată în luptele prezentului și sensibilă la frămîntările și avînturile contemporanilor noștri. Lectura volumului ne-a pus în fața unei alte realități și, în măsura în care Felea exprimă o atitudine de creație împărtășită practic și de alții, versurile sale au dobîndit în ochii mei o plenipotență cu atît mai regretabilă.

De fapt, între ceea ce declară poetul și realizările sale cuprinse în **„Soarele și liniștea"** este efectiv o prăpastie, o prăpastie pe care nu o poate acoperi atașamentul discursiv față de procesul muncii și nici elogiul naturii văzută ca un liman al eliberării din truda citadină.

Tendința pe care o descoperim în „Soarele și liniștea" aparține înclinației spre investigarea universului mărunt, a unui univers de senzații domestice (îngrijirea grădinii, tristețea amurgului, singurătatea și oboseala fizică), alterat de neurastenii și de insatisfacții erotice. Dar unde aflăm într-o asemenea problematică „curajul și pasiunea care să nască poezia" despre care atît de frumos și vai! atît de dezamăgitor se rostea programatic Felea? Limitîndu-se la dispoziții psihice mediocre, trăind monocord și firav stări de blazare, însingurare sau amăgire amoroasă, Felea ne oferă o poezie desprinsă de prezent, înțeles în accepția noastră ca trăire pasionată și lucidă a evenimentelor la care sîntem părtași. „Soarele și liniștea" ilustrează pe toate dimensiunile sale lirice o abdicare de la cerințele firești ale poeziei militante, refugiul în trăiri insignifiante, minore, stăpînite sub raportul emoției de timorare sufletească, iar sub cel al concepției de preocupări ce frîng zborul poetic. **„Ca un plîns liniștit, după o lungă tristețe, / Ploaia toamnei a început să cadă... / O umbră uriașă / S-a lăsat pe pămînt". „O tristețe ne amenință inima / Ca un val de întuneric..."** In acest cadru sumbru, autorul își circumscrie preferințele pentru contemplarea dezagregării materiei, pentru incertitudinile morale și simbolurile cețoase: **„Parcă am devenit mai mic și mai slab / Sub umbrele toamnei"**, sau **„Mi-am ascuns trupul sub haine, / Am uitat de el"** („Senzație de toamnă"). In „Steaua" nr. 9/1957, Felea a publicat poemul „O pasăre cîntă", străbătut de același scepticism (de esență blagiană) ce pare a considera însingurarea sau alienarea singurele atitudini posibile în zilele noastre ce stau la îndemîna „ființelor pure": **„O pasăre mică și cenușie / Cîntă în copacii nimănui, între ramuri". „Și cîntecul e numai dragoste, dragoste / Ca ramurile verzi, ca aerul, ca lumina — / Toți îl ascultă în treacăt / Dar mica pasăre cenușie / Stă în copacii nimănui / Străină, / Străină".**

Poetul, pe care nu o dată l-am cunoscut îndrăgostit de spațiile mari, însorite, încălzit de visele generoase ale oamenilor-fauri și care și în acest volum se vestește „credincios luminii vieții", s-a izolat în cercul unor trăiri macerate de sentimentalism fad, dialogînd sub solicitările dicteului interior cu putrefacția autumnală (**„Mă uit în grădină: au căzut frunzele, / S-au scuturat cu aceeași veche resemnare, / Și stau acum sub picioarele mele, / Foșnind uscat".**), cu iluzia iubirii și moartea. In „Cîntecul materiei" Felea evocă pacea cîmpului, tăcerea telurică a întinderilor, distinge „adormitorul cîntec al materiei". Și cînd ne-am aștepta ca fiorul lui să transmită euforia deșteptată de cromatismul peisajului, poetul șoptește, derutantă, întrebarea: „Oare **aceasta e moartea?"** Optica nebuloasă, aliată cu naturismul evazionist, produce o poezie atemporală. Pastelurile lui Felea, altădată însuflețite discret de prezența umană, rămîn crochiuri convenționale, sau, în cel mai bun caz, prilejuri de meditații vizuale, consumate în stilizări plastice de pură gratuitate.

Ciclul consacrat uzinei („Arde un foc nestins") rămîne, dincolo de unele imagini sugestive, dar sporadice, un experiment neizbutit, notabil prin concluzia ce o impune: fără un suport reflexiv corespunzător, el însuși plămădit dintr-o contopire a vocației poetice cu patosul comenzii sociale, chiar și cele mai actuale teme se irosesc în clișee obositoare. Declarații de genul: **„Am fost la cuptoarele Siemens-Martin"** sau **„Am stat privind la șarpele de foc"** etc. etc. ridică o dată mai mult chestiunea tratării dinăuntru a procesului muncii și condamnă eșecului tentativele politizării de circumstanță.

Severitatea cu care judecăm eșecul unui poet talentat se întemeiază pe sentimentul responsabilității față de evoluția sa, dar și pe necesitatea prevenirii altor tovarăși de breaslă, consumați de sterile înclinații egolatre.

Vom observa că maniera în care sînt cultivate și comunicate atari dispoziții poate cunoaște variații formale; efectul e însă la fel de deconcertant și întristător. Refugiul în mistica durerii, exaltarea unui nejustificat calvar sufletesc, îmbracă la Doina Sălăjan, poetă de remarcabile resurse, haina simbolului obscur: **„Toți cîntăreții durerii au intrat în inima mea / Fiecare aducîndu-și crucea lui grea / Răstignind fiecare cîte un Christ înțelept, / Suflet care reînvie mare și drept"** („Mulțumiri", „Viața romînească" nr. 9/1957).

Nu o dată am avut prilejul să citim sub semnătura lui Victor Felea și a Doinei Sălăjan versuri de ținută artistică, inspirate de evenimentele majore ale acestor zile. Talentul celor doi tineri scriitori este neîndoielnic. Insuccesul pe care l-au înregistrat cu ultimele lor producții trebuie pus pe seama lipsei unei orientări ideologice ferme, cît și ruperii contactului cu viața. Asemenea cauze și-au spus cuvîntul și în scrierile mai recente ale altor tineri poeți.

Emilia Căldăraru în „Triste imagini" cultivă pe același pretext al identificării toamnei cu deprimarea, o imagistică îmbibată de absenteism și disperare. Plecarea păsărilor spre sud, odată cu venirea iernii pe meleagurile noastre, inspiră versuri ce vorbesc despre „zăbranice", „spaimă", „plînsul sălciilor", „jale" și „umbre zălude", iar Ștefan Bitan într-o compunere în vers alb, intitulată „Fuga timpului", filozofează asupra curgerii ireversibile a vremii. Fuga timpului, văzut ca un fenomen căruia nu i se poate depista funcția progresistă, de vreme ce apare ca o entitate ce se irosește, vine să demonstreze pe linia aceleiași tematici, străină de realitățile socialiste, pînă la ce teme minore, absurde și nocive prin înțelesurile pe care le propagă conștient sau involuntar, pot coborî unii autori dezorientați: **„Sălciile se apleacă peste ape / Golașe ca niște arcușuri de vioară. / Simt timpul cum îmi lunecă printre degete / Cum zboară"** („Tribuna" nr. 43). Petre Stoica, tînăr cu năzuințe poetice moderne, își actualizează uneori convențional „decorativ" versul, ceea ce îl silește să recurgă și la procedee anacronice, ca în „Apa a săpat lărgindu-și malurile": **„Mergem pe cîmp după amiaza / venim din mereu depărtate orașe, / contemplăm iarba, trifoiul bine crescut, / salutăm păsările care vin și plugarul așezat pe tractor..."** („Steaua", nr. 9/1957).

Ceea ce nu înțeleg, se pare, unii poeți și mai tineri și mai vîrstnici, este faptul că în accepția noastră poezia este, după cum remarca Paul Eluard, „inseparabil legată de revoluție". Absența din cîmpul poeziei a problematicii politice echivalează cu dezertarea, paseismul unor producții fiind, în esență, o retragere fără acoperire din frontul literaturii. Evident, nu se poate reproșa poeților că își cîntă emoțiile, bucuriile sau durerile, în măsura în care ne recunoaștem în ele, sentimentele lor, deși personale, avînd o valabilitate obștească. Dar poezia realist-socialistă e străină prin însăși natura ei de criticismul sceptic sau de disperarea nihilistă. „Autumnalismul", tristețile fără leac, lamentările egocentrice promovează stări de spirit nesănătoase, deservesc cele mai bune intenții. Radu Stanca, în „Scrisul bănățean" (nr. 1/1958) dorește să închine un poem dragostei. Iată însă cum și-o reprezintă el: **„O insulă ciudată, cu drumuri și poteci / ce nu duc nicăirea sărmana mea plimbare".** Univers închis, cu zări mohorîte și orizonturi ce se năruiesc, iubirea e otravă ucigătoare: **„O să rămîi în mine și după ce-o să zbori / din inima mea neagră ca un canar din cuscă. / Tristețea mea ciudată te va ochi și-n nori: / tristețea mea țintește mai bine ca o pușcă".**

Mai poate fi vorba în asemenea cazuri de rolul educativ al artei? Fără îndoială, poezii de felul celor discutate mai sus acționează în chip negativ asupra conștiinței cititorilor. Este, de aceea, util să repetăm un adevăr cunoscut și pe care unii poeți au izbutit să-l uite: literatura noastră actuală, și implicit poezia, slujesc țelurilor poporului muncitor, construcției vieții noi prin capacitatea lor de a răscoli sufletul maselor și de a le modela conștiința în spirit revoluționar. Pentru a sluji acestor înalte îndatoriri, tinerii poeți, a căror prezență în actualitate este resimțită imperios, trebuie să fugă de izolarea egotistă, de evazionismul apolitic și diversionist, de cultul obscurității și al pitorescului patriarhalizant. Impasul, dificultățile unora dintre ei, trebuie să-i mobilizeze solidari în lupta cu inerția, rutina, stagnarea sau pseudo-soluțiile modernismului dizolvant. Ei trebuie să se întoarcă la făgașul artei autentice, deciși să redevină prin scrisul lor luptători pentru idealurile lumii angajate în procesul istoric „al luării cerului cu asalt".

H. Zalis

ARTE

Pentru bunul gust

Boileau îl dojenea pe Molière pentru excesele sale în materie de comedie, adică pentru abordarea farsei și folosirea „sacului" în care actorul se ascundea pentru a isca rîsul. Mustrați foarte rar, mulți realizatori ai „genului ușor" din zilele noastre au folosit prea des nu numai „sacul" ci l-au și golit de tot arsenalul de vechituri prăfuite, adunate în el veacuri de-a rîndul.

După multe căutări și incertitudini, spectacolul distractiv (revistă, estradă, concert-spectacol, căci există o diferență nuanțată între aceste „sub-genuri") a început să-și fixeze un anumit contur.

Incetul cu încetul, au început să-și facă loc vădite manifestări de prost gust, flagrante încălcări ale celui mai elementar simț estetic, „terenul" estradei devenind un „loc viran" în care diverși „condeieri" aveau să-și încerce norocul ca la Loto sau Pronosport.

Lipsa de exigență a conducerii teatrelor respective, a consiliilor artistice și deficiențele secretariatelor literare au făcut posibilă apariția unor texte care au promovat prea des gluma gratuită, uneori vulgaritatea sau chiar pornografia, toate făcînd însă într-un fel sau altul concesii prostului gust. Pare cel puțin curios că un teatru cum este „C. Tănase" nu are un secretariat literar-muzical calificat, discuțiile în consiliu decurgînd cel mai ades empiric, fără o temeinică analiză a conținutului tematic.

Formula „french-cancanului" (ce a fost invariabil introdus mai în toate spectacolele revuistice) „executat" de un corp de balet submediocru, și o montare ce ia mai mult ochii în loc să facă parte funcțional din spectacol nu pot singure rezolva problema unor texte literare, vii, actuale, transmițînd și gînduri, nu invitînd numai la rîs gratuit.

E de mirare cum în lucrările unor revuiști talentați și încercați, pot răzbate uneori accente potrivnice celui mai elementar gust artistic.

Oare de ce e nevoie ca publicul să asculte minute în șir la „Intre noi, femeile" cum o cîntăreață fără nici un accent personal debitează o lungă poveste cu „un gîscan care avea o gîscă" și căreia îi spunea mereu „ga-ga" în timp ce un cîrd de tinere împodobite cu penele respectivei pasări se mișcă disgrațios pe scenă. Sau de ce Ioana Radu e pusă să debiteze asemenea „aforisme": „Se-aude-un saxofon la schit" sau „Trec pustnicii în pas de mambo?" Pentru a trezi numai ridicolul? Publicul a rîs mai mult de ridicolul în care a fost pusă cîntăreața și nu de calitățile textului. (La acest capitol trebuie să amintim puțin și de hiperabuzul de romanțe. Oare nu sînt puțin prea multe „toamne", „lacrimi", „ofuri", „ahuri". Cînd ți-e lumea mai dragă la radio încep să se reverse șuvoaie de melancolii deprimante, invitații la lacrimi, flori și regrete. Departe de autorul acestor rînduri intenția de a dezaprecia romanța, gen iubit de popor și în cadrul căruia există creații valoroase. Dar și aci se pune problema calității și a cantității.

A străbătut țara și un turneu pus sub egida O.S.T.A. — „Cine cîntă cîștigă", exemplu de prost gust și vulgaritate în care se debitau versuri ca „Și-am zis verde de cosciug" sau „Foaie verde sfînta Vineri" sau „se crede Silvana Pampanini și cînd te uiți parcă-i Richard al III-lea".

Degeaba foarte mulți autori pledează pentru „textul de estradă care trebuie „auzit" cîntat și nu citit"... Paradoxul e nevalabil pentru că muzica, chiar asurzitoare, nu poate acoperi deficiențele unui text ca acela „strigat" de Simona Cassian, „Intre noi, femeile":

Dacă Dante Alighieri m-ar fi cunoscut cumva
Pot să jur c-ar fi uitat de Beatrice
Ca să umble prin infern și purgatoriu după ea
Cînd cu mine merge drept la Paradis...

Un anume conservatorism-șablon ține în loc pe foarte mulți autori de texte care nu vor să înțeleagă că revista trebuie să fie o imagine mereu actuală a vieții. Cupletul legat de evenimentul cel mai recent, sceneta „fierbinte" își așteaptă locul în spectacol. Ii revine meritul unui teatru din provincie de a fi încercat primul această formulă: Bacău. Un mic colectiv de actori a alcătuit un spectacol vioi de estradă care străbate gospodăriile colective, adaptîndu-și textele la situațiile locale, satirizînd „concret" și bucurîndu-se de un remarcabil succes. De asemenea spectacole au nevoie satele noastre și nu de cele de calitate îndoielnică pe care le oferă Teatrul de Estradă al regiunii București.

De multe ori la spectacolele de estradă din provincie se pot întîlni improvizații mai penibile, autori locali parodiind sau imitînd nefericit mostrele din Capitală. Să nu mai vorbim despre „textele" debitate în cadrul numeroaselor circuri particulare (din nefericire uneori și la cel de stat) care străbat țara. Aici nu mai poate fi vorba de prost gust căci ceea ce se poate auzi într-o arenă de către zeci și zeci de mii de spectatori depășește uneori limitele oricărei bune cuviințe... Asemenea „modele" se transmit din nefericire și în cadrul unor spectacole de amatori și în spectacolele unor brigăzi artistice.

Prostul gust dăunător trebuie extirpat și nu rezolvat prin... lipsa totală a unor spectacole estivale. Așa s-a întîmplat anul acesta cînd și Teatrul Satiric-Muzical și „O.S.T.A." și Circul de Stat așteaptă probabil trecerea verii pentru a-și rezolva problemele estivale. Intărirea calitativă a spectacolelor distractive trebuie abordată curajos. Rutina și conservatorismul folosesc formule vechi și desuete. Oare nu e de mirare faptul că cei mai puțini autori tineri, noi, apar tocmai în acest sector?

Pentru popularitatea sa, genul trebuie privit cu toată seriozitatea, nu supus unei critici hiperestetizante, nimicitoare, ci ajutat să-și afle drumul firesc. Este ușor să operezi în acest sector cu o critică nimicitoare. Important este însă ca producțiile acestui gen să fie străbătute totdeauna de acel mesaj pe care-l așteaptă oamenii muncii, cărora altminteri li s-ar da o imagine greșită despre ceea ce ar putea să însemne literatura.

Reiese limpede și pentru spectacolele de estradă sau revistă sarcina lor principală — aceea de a educa prin artă. Indrumările Plenarei C.C. al P.M.R. din 9—13 iunie privesc direct și pe creatorii genului atunci cînd sînt chemați să lupte împotriva concepției idealiste a esteticii burgheze, a manifestărilor moralei burgheze.

Al. Popovici

CRONICA FILMULUI

„FACEREA LUMII"

Jean Effel reface satiric cosmogonia creștină și circulă familiar prin spațiile siderale. Spirit fantast, umorist fin, el purcede, cu optică proprie, la o a doua Geneză, poemizînd amabil și ireverențios cu Vechiul Testament. Desenele lui Effel, animate de o ironie indulgentă, acreditează imaginea unei Divinități bonome, a cărei creație nu poartă pecetea gravă a miraculosului. Primele zile ale creației sînt scăldate într-o spumă de umor franțuzesc de cea mai bună origine și lipsite astfel de încrîncenarea lor originară. Eroii caricaturistului francez sînt Cel de Sus însuși, aghiotanții săi, îngeri bucălați și simpatici, Diavolul și cohorta sa de împielițați, dobitoacele plăsmuite de mîna Creatorului și primii oameni, Adam și Eva. Evident nu trebuie uitate principalele elemente ale Universului, născocite de Creator. Desenele lui Effel revelează nașterea luminii și a pămîntului. Spectatorii asistă la plămădirea munților, la geneza oceanelor.

Intreprinderea în care s-a angajat Jean Effel e dificilă. Cere izvoare nesecate de umor și fantezie, echilibru și capacitatea de a glumi mimînd permanent seriozitatea. Caricaturistul francez posedă toate aceste haruri ale umoristului și se pare că geniul lui nu a obosit.

Ființei umane, la începuturile ei, i se face un elogiu discret și nu lipsit de umor. In general, Effel nu profesează lirismul deși, pentru un ochi grăbit, ironia sa amabilă ar putea să denote un sentimentalism abia deghizat.

Studiourile cehoslovace au avut interesanta și îndrăzneața idee de a ecraniza desenele satirice ale lui Jean Effel. Această idee s-a materializat, fericit, într-un film de desen animat, în culori. Regizorul filmului, Eduard Hoffman, semnează și scenariul producției. Comentariul lui Adolf Hoffmeister e fidel spiritului în care și-a conceput Effel „Facerea lumii". Eforturile cineaștilor cehoslovaci s-au concretizat într-un film spiritual, care smulge hohote de rîs spectatorilor. Exceptînd cîteva infuzii patetice, străine umorului pe care-l practică Effel, artiștii cehi au intuit esențele desenelor, pe care le-au tratat cu pricepere cinematografică, cu bun gust și receptivitate la umorul original. La temelia filmului se află — după mărturia regizorului — 65.000 de imagini în culori. Hoffman s-a priceput să imprime acestor imagini dinamism și coeziune.

In fața spectatorilor se deschide priveliștea unui mic tărîm ceresc în care sălășluiește Creatorul Universului însoțit de trei îngeri. Desenele lui Effel — și filmul — îl însoțesc pe Creator în aventura pe care o întreprinde atunci cînd creează pămîntul și viețuitoarele. E o cascadă de umor, nestăvilită. Dumnezeu e, în optica lui Effel, un foarte agreabil bătrînel ale cărui peripeții se urmăresc cu încîntare. In ceruri, în primele zile, se desfășoară cursuri „sui generis". Animalele învață să se miște în medii specifice. Metoda este inteligentă. Dumnezeu, la pian, dă lecții de cînt păsărelelor. Prin puterea exemplului, Cel de Sus îl învață pe cangur să-și poarte în buzunar odrasla. Hazul suprem este atins însă atunci cînd, după ce depășește etapa, să-i spunem cosmică, și după ce dăruiește lumii o imensă menajerie — Domnul, simțind nevoia unei forțe de muncă ajutătoare, îl plămădește pe Adam. Mai întîi îl desenează — desenează ca un Dumnezeu, spune fin comentatorul. Odată depășită faza ideației, Adam este confecționat din materialele biblice. Lutul uman capătă formă și volum. Lui Adam i se dăruiesc intestine. iar Necuratul adaugă, ca sancțiune, apendicele. Conflictul Divinitate — Diavol este excelent realizat. Divinitatea este înfometată de perfecțiune. Diavolul încearcă să saboteze efortul creator. Necuratul este însă și el simpatic și nu i se poate tăgădui umorul. Adam, odată creat primul om, are angoasa solitudinii și înjghebează o idilă cu umbra sa. Domnul spre a remedia situația o plămădește pe Eva dintr-o coastă a lui Adam, operat după cele mai riguroase prescripții ale chirurgiei moderne. Apariția Evei e privită cu un misoginism agreabil. Limbuția și cochetăria primei femei sînt supuse unui tratament malițios și curtenitor. Femeia este mai puternică decît Diavolul — aceasta este ideea Rock and Roll-ului pe care-l dansează frenetic Eva și Satana. Intreg filmul este animat de o viziune specifică, în care Universul și Divinitatea sînt coborîte la nivel terestru. Totul în ceruri se petrece după legile și obiceiurile omenești și în bună măsură, în această metamorfoză stă secretul umorului effelian.

Desenul lui Effel, de o simplitate și o ingenuitate studiată, s-a pretat perfect la cinematografizare.

„Facerea lumii", la al cărei leagăn au vegheat Jean Effel și Eduard Hoffman, e un film savuros și inteligent. Dacă Dumnezeu n-ar fi existat, trebuia născocit — spunea Voltaire. Ceea ce a și făcut Effel, robul său de la Paris, desenator comunist, lovind cu arma suplă și tăioasă a ironiei în mitologia biblică.

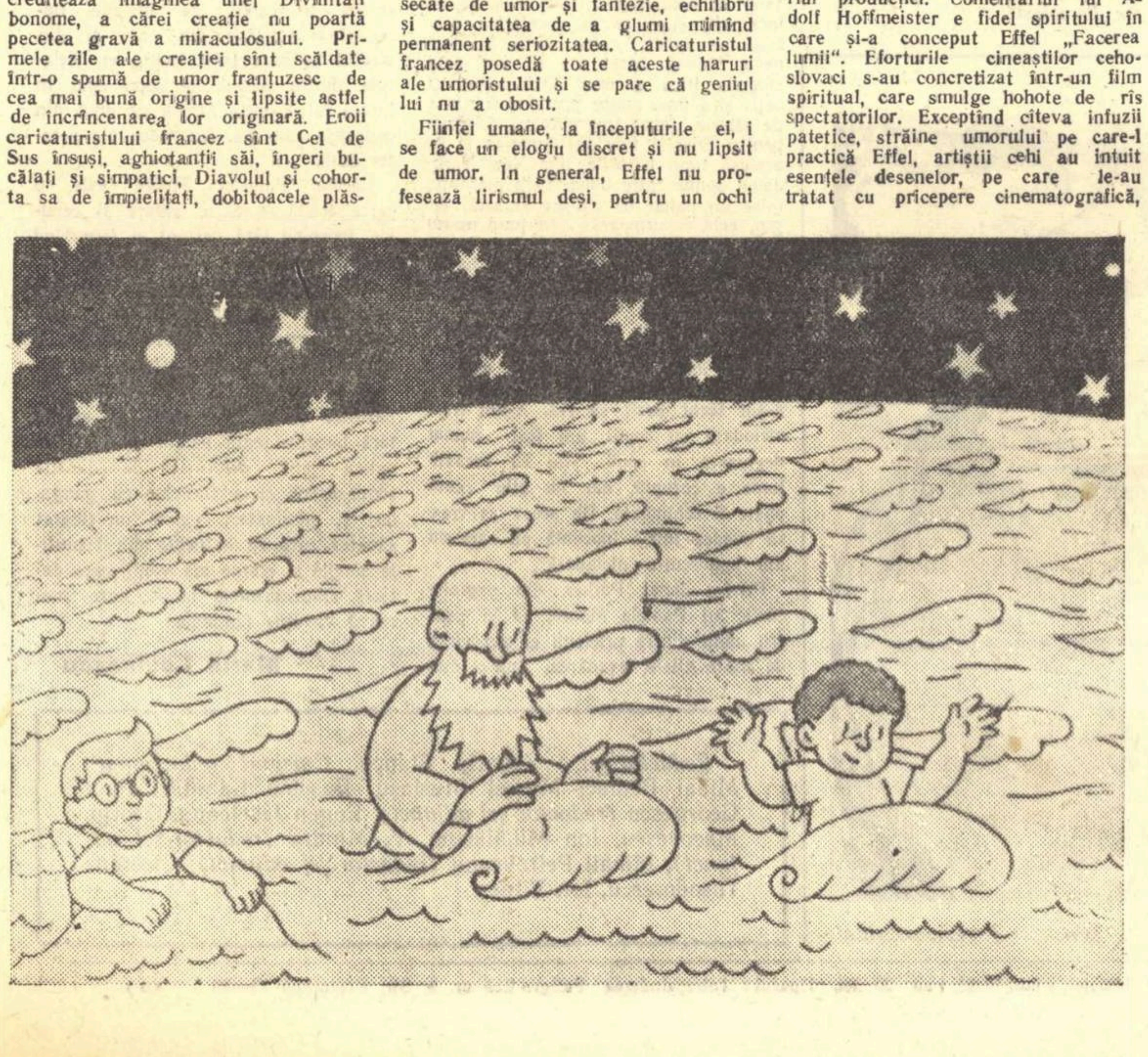

„FEMEIA ZILEI"

Da! Neorealiștii italieni fac politică. Da! Neorealiștii italieni detestă capitalismul. E necesar să mai repetăm aceste adevăruri, elementare, pentru ca opera cineaștilor italieni să nu fie privată nici o clipă de unul din atributele ei majore. „Femeia zilei" e un film realizat după un scenariu pe care-l semnează F. Bemporad, F. Masselli și Cezare Zavattini. Prezența acestuia din urmă, scenarist care și-a legat numele de cele mai bune creații neorealiste, e de bun augur. Regizorul filmului, Francesco Masselli — aflăm dintr-un buletin informativ al Direcției difuzării filmelor — se află la prima sa lucare independentă. N-am simțit în film tinerețea fizică și artistică a regizorului. „Femeia zilei" e un film bine construit, a cărui acțiune e condusă cu siguranță, în care planurile se înlănțuie firesc. E drept, filmul lui Masselli nu aduce un element inedit covîrșitor în contextul neorealist italian. Motivele devenite clasice ale neorealismului sînt și aici stoarse de semnificații. Această continuare cuminte a tradiției — neorealismul, curent tînăr, are totuși tradiție — nu răpește producției lui Masselli calitățile, ci doar îi precizează limitele.

„Femeia zilei" este un film neorealist bine regizat, bine jucat, cu fotografie excelentă și muzică bine integrată, care nu inovează însă profilul neorealismului italian și recomandă un regizor foarte talentat, deocamdată destul de prizonier al tinerei tradiții. La baza filmului se află întîmplarea cotidiană. Cotidianul căruia neorealiștii i-au închinat ode prezidează și acest film. Și aici, însă, creatorii filmului au vizat latura socială, — în care s-au manifestat protestatar, și latura umană — în care s-au vădit moraliști.

Eroina filmului — femeia zilei — este o blondă cu ochi serafici, chinuită de bovarism social. Visează să fie vedetă de cinema și în așteptare e manechin și pozează pentru reclame comerciale. Exasperată de așteptare, de o existență semi-mizeră, Liliana Atteni își regizează singură popularitatea. Imaginează un viol al cărui obiect ar fi fost și astfel devine „Femeia zilei", a cărei dramă e alimentată și folosită de presa de senzație. „Sesam s-a deschis" și fostul manechin e un personaj celebru, care cîștigă un mare concurs de frumusețe și obține un contract pentru un film a cărui vedetă va fi. „Femeia zilei" e nevoită însă, din inerție și timorare, să identifice în trei șomeri, autorii imaginarului viol. Aici se declanșează conflictul. Anna Grimaldi, soția unuia din cei trei, este raisonneurul filmului și izbutește în ceasul al doisprezecelea să obțină căința Lilianei. Un plan al acțiunii îl constituie începutul de idilă dintre Liliana și gazetarul Georgio Salustri, tînăr, onest și cu valențe de puritate și entuziasm, medic silit de necesități să practice, cu oroare resemnată, gazetăria. Liliana va sacrifica această iubire pe altarul ambițiilor sociale.

Ultima imagine a filmului: pe un caldarîm cenușiu, două femei — Anna Grimaldi și Liliana Atteni. Din „Femeia zilei" ochiul spectatorului distinge doar o fîșie de pînză albă. Ultimele cuvinte care se aud pe ecran sînt — „Impotriva cui îndreptăm procesul? — întrebare strict retorică pentru că filmul dă, implicit, răspunsul. Episoadele sînt cîntărite cu parcimonie. Creatorii filmului au, incontestabil, intuiția cinematograficului. Nimic în film nu treneză, totul se succede firesc și urmînd legile unei gradații lăuntrice.

E prezentă poezia citadină cu care ne-au obișnuit neorealiștii italieni. O seară într-un Milano luminat difuz și sonorizat de tramvaie, este magistral recreată. Clar-obscurul e cultivat, fără exagerare însă. Multe, foarte multe secvențe sînt filmate după canoanele jurnalului documentar. E aici o veche practică neorealistă, pe care maeștrii curentului au absorbit-o cu inteligență.

„Femeia zilei" e un film cinstit și curajos, realizat cu pricepere și talent. Să spunem, parafrazînd o celebră telegramă: „Neorealismul nu e mort. Urmează filme".

Sorin Arghir

CONTINENTE

A. A. MILNIKOV (U.R.S.S.) „Fetiţă în atelier"

Scriitorii sovietici şi problemele contemporaneităţii

Evenimentul care reţine în momentul de faţă şi probabil pentru un timp mai îndelungat atenţia opiniei publice literare sovietice şi a maselor de cititori din U.R.S.S. este Congresul al III-lea al Scriitorilor, ale cărui lucrări urmează să aibă loc la sfîrşitul anului. Pregătirile organizatorice intense se desfăşoară paralel cu o susţinută activitate de ordin ideologico-literar, care se concentrează în discuţii, schimburi de păreri, într-o vie participare la dezbateri şi în prezenţa în viaţa literară deopotrivă a scriitorilor tineri şi vîrstnici. a începătorilor şi maeştrilor consacraţi.

De pe acum două sînt problemele care se conturează pe primul plan al discuţiilor şi care, probabil, vor sta şi în centrul dezbaterilor Congresului. Pe de o parte problema legăturii dintre literatură şi actualitate, a temei contemporane în literatură, pe de alta cea a sarcinilor şi rolului ce revin criticii în etapa actuală de dezvoltare a literaturii sovietice. De fapt, problema contemporaneităţii are puternice contingenţe cu sectorul criticii, mai bine zis, ea îmbrăţişează toate domeniile de creaţie literară şi în toate se pune cu aceeaşi ascuţime. Interesul incontestabil pe care ea îl comportă a determinat recent organizarea la Moscova a unei discuţii cu tema: „Contemporaneitatea în proza din ultimii ani“, care a însemnat un foarte bun prilej pentru o sumă de scriitori să-şi confrunte punctele de vedere, să verifice justeţea poziţiilor adoptate, să ajungă la anumite concluzii.

Meritul discuţiei purtate şi al articolelor pe aceeaşi temă apărute în presă este, în primul rînd, de a fi pus foarte curajos problema zugrăvirii vieţii contemporane şi de a fi luat atitudine fermă împotriva tuturor teoriilor prin care se încearcă justificarea preferinţelor pentru evocarea unui trecut mai apropiat sau mai îndepărtat.

Se ştie că uneori se invocă argumentul după care literatura inspirată din actualitate ar crea opere efemere şi lipsite de valoare artistică. Iurii Laptev şi Mihail Skerin au arătat în articolele lor „In pas cu vremea“ şi respectiv „Literatura şi epoca“, cît de neîntemeiată este această „teorie“. Ea este contrazisă de toată istoria literaturii ruse şi sovietice şi. de fapt, de istoria literaturii universale. Capodoperele literaturii ruse clasice, pe care şi astăzi le citim cu mare plăcere, deşi decenii ne despart de momentul apariţiei lor, şi pe care încă multe generaţii le vor mai sorbi cu acelaşi nesaţ, au zugrăvit evenimente contemporane lor, au mers în pas cu vremea lor. Cel dintîi şi poate cel mai strălucit exemplu — dar în nici un caz singurul — ni-l oferă opera lui Turgheniev. Ce a fost romanul „Părinţi şi copii“ altceva decît ecoul artistic al frămîntărilor prin care trecea Rusia pe la 1860, iar Bazarov altceva decît o primă creionare a noului erou, pe care viaţa tumultuoasă îl afirma? Acelaşi lucru se poate spune, ba chiar într-o măsură şi mai mare — despre literatura sovietică. „Mama“, „Torentul de fier“, „Ceapaev“, „Bursucii“, „Cimentul“, „Timp, înainte!“, „Infrîngere“ etc. — iată numai cîteva pilde de opere născute din clocotul năvalnic al contemporaneităţii. Şi situaţia este aceeaşi pentru mai toate operele clasice ale literaturii sovietice. Se poate spune că ele n-au rezistat la verificarea istoriei şi că s-au învechit? Dimpotrivă se poate spune că din totalitatea de producţii literare ale vremii respective tocmai aceste opere, care se făceau ecoul frămîntărilor şi imperativelor majore ale epocii, au rezistat la examenul anilor, pe cînd peste multe altele s-a aşternut colbul uitării. Articolul lui Laptev mai aduce un exemplu foarte convingător, cel al romanului lui Şolohov „Pămînt desţelenit“. Cartea a fost scrisă — după mărturisirile autorului însuşi — pe urmele foarte proaspete ale evenimentelor. Tot timpul scriitorul a mers în pas cu vremea sa. Si pînă astăzi romanul nu s-a învechit, nu a devenit desuet, deşi, evident. viaţa colhoznicilor sovietici n-a stat pe loc.

Articolul lui Laptev se opreşte şi asupra argumentelor acelor scriitori, care susţin că poţi fi „actual“ tratînd şi teme istorice, cu condiţia să le priveşti de pe poziţiile zilei de astăzi. El arată că oricît de utilă ar fi tematica istorică, ea nu poate înlocui zugrăvirea zilei de astăzi, a vieţii contemporane.

Intemeindu-se pe operele clasice ale literaturii sovietice, pe experienţa marilor scriitori, şi îndeosebi pe materialul documentului de partid „Pentru o legătură strînsă a literaturii şi artei cu viaţa poporului“, participanţii la discuţie au ajuns la cîteva concluzii interesante în ce priveşte specificul abordării şi tratării temelor de actualitate.

Iurii Laptev socoteşte că problema „cea mai grea care se pune în faţa unui scriitor ce zugrăveşte oamenii şi evenimentele zilelor noastre“ este problema de a găsi şi înfăţişa „un conflict ascuţit,... adevărat şi dramatic în sensul real al acestui cuvînt“. O stavilă importantă el o vede în tendinţa unor scriitori de „a transforma patosul romantic, foarte lăudabil altfel, într-o elogiere fără rezerve, care se numeşte înfrumuseţare“, sau dimpotrivă „de a trece graniţele unei critici şi autocritici bolşevice severe... şi a ajunge, convenţional vorbind, la ponegrire“.

Originea acestor exagerări Laptev o vede în lipsa de principialitate a unor scriitori sau critici, în faptul că ei caută să aplice principiile leniniste conform intereselor lor personale sau conform conjuncturii de moment. In concluzie Laptev afirmă: „...desigur că în literatură e necesară critica a tot ce este învechit şi pînă astăzi mai frînează încă dezvoltarea societăţii noastre, dar mai vrednică de cinste este munca scriitorului care afirmă succesele incontestabile ale primului stat socialist din lume“.

Galina Nicolaeva. al cărei ultim roman „Bătălie din mers“ a fost citat ca un exemplu de operă inspirată din actualitate, a îndemnat scriitorii să se împărtăşească din experienţa înaintată a poporului, să meargă în pas cu dezvoltarea societăţii, pentru că altfel nu vor putea înfăţişa viaţa contemporană în toată complexitatea ei politică, socială, economică, spirituală.

Nikolai Asanov a invocat în sprijinul temei de actualitate pe care scriitorii ar trebui s-o prefere, faptul că ea îngăduie o cunoaştere nemijlocită, o documentare directă şi bogată, faptul că ea se îmbogăţeşte cu propria experienţă, cu amintiri personale.

Interesantă a fost intervenţia lui I. Paderin care a arătat necesitatea unei fundamentări şi interpretări filozofice a fenomenelor observate în realitate, fără de care nu se poate ajunge la înţelegerea adevărată a vieţii sovietice.

Dezbaterile în jurul problemei contemporaneităţii nu s-au încheiat odată cu închiderea discuţiei. Ele vor fi desigur continuate. Căci, aşa cum se arată în darea de seamă asupra discuţiei (publicată în „Literaturnaia gazeta“ nr. 73/19 iunie 1958), „problema contemporaneităţii în literatură este o problemă principală; sub semnul ei se vor desfăşura pregătirile pentru congresele republicane şi pentru congresul unional. Discuţia organizată de scriitorii din Moscova constituie doar un început, dar un început interesant şi binevenit“.

Tatiana Nicolescu

RENATO GUTTUSO „Miner“

„De ce în Italia lumea nu mai vine la teatru...“

Sub acest titlu Giampiero dell' Aqua a întreprins mai de mult o amplă anchetă, în ziarul „La Notte“ din Milano. Răspunsurile primite vin încă o dată să confirme că actuala criză a teatrului italian se datoreşte în primul rînd lipsei de contingenţă între spectacolele prezentate şi năzuinţele publicului. Ecoul mai mult decît precar stîrnit de piesele „liniştite“ — cum sînt numite de către un participant la această anchetă — jucate pe scenele unor companii particulare, îşi are rădăcina în ruptura dintre repertoriul existent şi problemele care interesează masele de spectatori. Dar nu numai atît. Răspunsurile primite de ziarul „La Notte“, deşi mai pe ocolite şi nu toate mergînd în adîncimea fenomenelor, mărturisesc starea deplorabilă a dramaturgiei italiene, nevoită să suporte ingerinţele cenzurii şi concurenţa unor piese de succes ieftin.

Dar să dăm cuvîntul participanţilor la anchetă:

„Concurenţa televiziunii nu are repercusiuni numai asupra cinematografului, ci şi asupra spectacolului naţional, provocînd destul de mult rău teatrului. După război, spectacolele originale din Italia au putut fi numărate pe degetele unei singure mîini. De ce nu vine lumea la teatru? Simplu. Pentru că n-o interesează. Un număr restrîns de spectatori frecventează la Roma, Bologna, Milano cele două spectacole pe an prezentate de Luchino Visconti. Un număr tot atît de mic de spectatori merg la Piccolo Teatro di Milano. Şi aceste excepţii confirmă un adevăr bine cunoscut. Marele public din Italia nu frecventează teatrul. Mai mult decît atît, nu există nici măcar o opinie publică teatrală. Cenzura nu permite să se vorbească despre Italia de azi sau de Italia trecutului apropiat. Autorul italian, dacă nu este un autor „liniştit“ sau „socratic“, ca Diego Fabri, este ocolit de toate companiile teatrale. Tinerii nu scriu deloc“.

Şi alt răspuns:

„Nu publicul este vinovat de acest dezinteres pentru teatru. Oamenii iubesc teatrul, dar ceea ce se joacă pe scenele italiene nu-i reprezintă. Piesele au pierdut orice contact cu realitatea...“.

„Teatrul Naţional Italian nu există. Şi nu publicul trebuie tras la răspundere, ci Statul, şi mai bine zis conducătorii lui“.

A. F.

CARL SANDBURG

(poet din S.U.A.)

Glasuri tot mai stins întreabă...*)

Glasuri tot mai stins întreabă: este într-adevăr
cu putinţă ca şase milioane de morţi să nu
aibă drept să cerşească un colţ de ogor pentru
văduvele lor şi pentru copiii orfani; un colţ
de ogor pentru cei în viaţă, fraţii şi surorile lor?

Buzele ofilite întreabă: este adevărat
că nu le-a rămas decît o brumă de aer din
cît mai este pe lume şi nici
o singură palmă din ţărîna prin care
şi-au terciuit sîngele cu noroiul
în necruţătoarele războaie?

Buzele ofilite întreabă: purpura cîtă e în dungile
steagului, numai aceasta e sîngele omului
care sta de neclintit pe ogoarele sale — iar
sîngele berbecilor înjunghiaţi de prin măcelării
nu-i pentru el?

Glasuri tot mai stins întreabă, scîncind în
tortura incertitudinii: oare în ale cui mîini
este ogorul pe care au stat pînă la genunchi
în sînge fraţii, părinţii, feciorii, de-a lungul
planetei aduse la disperare?

In romîneşte de
George Demetru Pan

---

*) In memoria victimelor primului război mondial.

Ciocolata de dimineaţă*)

Deruta unor tineri şi marasmul unor existenţe irosite absurd într-o societate incapabilă să le ofere un ideal de viaţă, iată ceea ce istoriseşte cartea tinerei scriitoare americane Pamela Moore, intitulată „Chocolates for Breakfast“... „Acest conflict — spune Pamela Moore prefaţîndu-şi ediţia franceză a romanului — este latent în toate inimile din ţara noastră şi neliniştește pe mulţi dintre noi. Incercăm să ne întoarcem faţa de la un adevăr îngrozitor, cu ceea ce aş numi un fel de rea-credinţă comună. Iată ce m-a determinat să mă exprim la început cu oarecare reticenţă în lucrarea mea. Dar după ce am reflectat mai mult, am înţeles că trebuie să încerc să ajung pînă la cauzele acelei crize morale de care suferă atîta tineretul despre care vorbesc aci“.

Pamela Moore se bucură în Statele Unite şi în general în Occident de o publicitate egală cu aceea care se face în jurul numelui lui Françoise Sagan autoarea cărţii „Bonjour, Tristesse“. Este şi ea socotită „un copil teribil“ al tinerei generaţii, un „fenomen“ de librărie, în privinţa rapidităţii cu care i se desfac ediţiile şi a interesului pe care îl suscită din partea unei anumite critici. Dar spre deosebire de cărţile lui Françoise Sagan, romanul tinerei scriitoare americane are un înţeles adînc şi grav. Desigur că Pamela Moore, deşi îşi propune a găsi „cauzele acelei crize morale de care suferă tineretul“ american, rămîne departe de reuşita unei descoperiri a rădăcinii răului. Dar valoarea obiectivă a mesajului ei rezidă în altceva: în căutarea disperată a „inocenţei“, a unei „copilării pierdute“, în nostalgia după ceva „absolut şi pur“, în visurile care bîntuie personajele din „Chocolates for Breakfast“, elevi ai unor colegii reputate, studenţi ai facultăţilor din Harvard şi Yale, membri ai unui tineret denumit şi în America „la jeunesse dorée“ (tineretul de aur). Nemulţumirea şi tristeţea de care suferă tînăra generaţie de peste ocean, conştiinţa că aşa cum trăieşte nu e bine, şi nostalgia după o lume care să bată la alt puls decît „cel al alcoolului“ — cum se exprimă unul din eroii cărţii — este evidentă. Şi mai este ceva tot atît de evident. Dacă ai parcurs cartea Pamelei Moore, o serie întreagă de fenomene absurde ale vieţii americane ţi se par fireşti! Ţi se pare firesc ca, în societatea acestor personaje, o fată de 14 ani să ucidă cu un cuţit de bucătărie pe amantul mamei sale. Scandalul asasinării gangsterului Stompanato, de către fiica cunoscutei actriţe hollywoodiene Lana Turner, scandal care a ţinut afişul ziarelor din Occident timp de săptămîni în şir, e lesne de închipuit, după ce ai ascultat-o vorbind pe Janet, eroina cărţii lui Pamela Moore. Janet are 15 ani, este singura fiică a unui tată bogat şi beţiv şi a unei mame puritane şi roasă de isterie. Janet frecventează colegiile pentru tinerele fete din America şi în acelaşi timp barurile din New York. Janet spune între două nopţi pierdute, între un pahar de whisky şi altul de gin, cele ce urmează: „In fond nu-mi place să beau, dar ştiu că trebuie să fac asta. Am trăit cu cocktailurile. N-am cunoscut niciodată inocenţa. Cînd eram mică făceam apropouri îndrăzneţe pentru a speria persoanele adulte. Cînd mama m-a luat pe genunchi într-o zi spre a-mi explica misterele staminelor şi ale pistilului, n-am făcut decît să rîd. N-am trăit niciodată cu copiii, am fost numai deghizată în copil. Ştiu că această lume e coruptă, dar nu ştiu cum poate fi schimbată. De aceea aş vrea să evadez într-o inocenţă pe care nu am cunoscut-o niciodată“.

Pentru Janet Parker, din paginile cărţii lui Pamela Moore, ca şi pentru mulţi dintre prietenii ei din viaţa de toate zilele, evadarea „într-o inocenţă pe care nu a cunoscut-o niciodată“ se soldează cu aruncarea în gol de la etajul 5, cu revolverul îndreptat spre tîmplă, cu tubul de stupefiante, sau altceva. De ce se termină aşa? Pentru că societatea părinţilor lui Janet Parker, educaţia marilor colegii de la Beverly Hills sau Scaisbroke, Hollywood-ul şi filmele lui sînt nu numai incapabile să deschidă porţile spre o lume a idealurilor nobile, a dragostei curate, a vieţii oneste şi generoase, dar nici măcar în stare să ofere pentru mai multă vreme satisfacţiile superficiale ale unei existenţe de lux şi dezmăţ.

Nefericirile acestui tineret nu vin numai din viaţa searbădă, săracă în simţire şi idei pe care o duce, din insatisfacţiile unui contact cu şcoala, cu biserica, cu arta, dar şi din teribila tragedie a relaţiilor familiale burgheze. „Crezi că mă amuză să stau acasă în fiecare seară, în compania beţivului meu de tată — răspunde Janet la una din observăţiile părintelui ei. — Tu numeşti asta un cămin?“ Iar unul din prietenii lui Janet, luînd apărarea reputaţiei ultragiate a fetei spune: „...ea îşi imaginează că a găsit la prietenii ei o tandreţe pe care o caută zadarnic acasă la ea“. In fond ceea ce precipită sinuciderea lui Janet este imposibilitatea de a mai trăi în preajma tatălui ei. Iar pentru Courtney, o altă eroină a cărţii, se impune necesitatea evadării din casa şi din mediul în care trăia mama ei. Relaţiile dintre părinţi şi copii apar în lumea lui Pamela Moore ca unul din aspectele cele mai dureroase ale acestei lumi.

Cartea Pamelei Moore este o carte tristă, o carte amară şi cenuşie, începînd fără orizont şi terminînd ca atare.

Dar din fericire ea este expresia unei lumi care nu cuprinde întregul tineret american. Dincolo de şcolile frecventate de copiii restrînşi ca număr al familiilor înstărite, dincolo de barurile şi seratele unde se amuză fără bucurie reală băieţii şi fetele cu optica vieţii deformată de educaţia comicsurilor şi a filmelor cu gangsteri şi asasinate, există un tineret sănătos care se hrăneşte din bucuriile simple şi eterne ale vieţii, care detestă amuzamentele facile, care onorează virtuţile familiale.

Maria Lovinescu

---

*) *Pamela Moore — „Chocolates for Breakfast“.*

Căutări fecunde?

Peisajul literar francez — ne spune Jacques Charpier în „Les lettres nouvelles“ (mai 1958) stă sub semnul căutărilor fecunde. Un tur de orizont peste ultimele apariţii editoriale, publicaţii şi reviste de artă ni se pare revelator.

Tînărul şi, de către cercurile moderniste, preţuitul poet Pierre Oster, cultivă în recentele sale poeme din „Singurătatea luminii“, „Cîntecul furios al enigmei“. Maurice Nadeau glosează pe marginea temei „Moartea ca substanţă a operei literare“, iar Jean Reverdy, autorul romanului de răsunet „Le corridor“ apărut la „Julliard“, publică cu fragmentul „Les Pertes“ (Pierderile) istoria unor mici neurastenii provocate de insatisfacţii erotice. Soluţia? Abandonarea unei legături vechi de zece ani sau rărirea întîlnirilor cu Marcelle, „la vieille amante“? Nu! Rafinarea voluptăţilor amoroase pînă la viciul „ce nu cunoaşte monotonie“. Astfel „servituţile degradante ale plăcerii“ vor deveni din nou suportabile „pentru că dincolo de ele se va profila moartea“. Deci, o nouă întîlnire cu Marcelle: „In sfîrşit, de mîine vor agoniza împreună“, conchide prozatorul. Filozofia sumbră a acceptării plictisului, refuzul de a descoperi ca izvor al răului, saţietatea egoistă şi cinică, se complac în savurarea unor porniri instinctuale.

Astfel prezentîndu-se în reviste recolta beletristică cea mai recentă, e interesant de văzut ce-au tipărit în acelaşi interval de timp editurile. „Căutări la fel de fecunde“ în variante fastidios de înrudite.

Bernard Eschasseriaux în „Les dimanches de Ville d'Avray“ (Grasset) istoriseşte amorul unui dement pentru o fetiţă necunoscută şi dragostea cu care-l înconjoară pe tînărul dezechilibrat o prostituată. Pierre de Lescure în „Les retardataires“ evocă avatarurile unui erou prin camere de hotel, cafenele şi bistrouri. De la o scenă de avort pînă la sinuciderea finală se perindă un lung film de violuri, excese sexuale, crize de nervi şi blesteme. Sub atrăgătorul titlu „Couches-toi sans pudeur“ (Corréa — Culcă-te fără ruşine) Henry Rode ne dă o suită de confesii scandaloase. După o copilărie nefericită, Françoise, încredinţată unei mătuşi imorale, e silită să se prostitueze. Fata dezlănţuie un amor neîmpărtăşit; nefericitul, la capătul tuturor suferinţelor, îşi ia viaţa.

Refugiul în oniric şi trivialitate, cultivarea senzualismului „pur“, iată în ce constau trăsăturile unor scrieri tipărite de curînd într-o ţară de mari şi strălucite tradiţii literare, umaniste. Şi atunci, despre ce „căutări fecunde“ mai poate fi vorba?

R. Z.

AGENDĂ

- In editura sovietică „Molodaia Gvardia“ a apărut romanul Mariettei Saghinian „Familia Ulianov“. Eroul central al acestui roman este tatăl lui Lenin, Ilia Nicolaevici Ulianov, unul dintre pedagogii progresişti ruşi de la sfîrşitul veacului trecut. Autoarea a început să lucreze la această carte cu douăzeci de ani în urmă. Versiunea apărută atunci a fost apreciată în mod deosebit de N. K. Krupskaia.

- Ultimul număr al revistei „Europe“ publică sub semnătura lui Francis Antoine o revistă a revistelor în care autorul se ocupă pe larg de realizările culturale obţinute în ţara noastră în cei zece ani de republică. „Nu e numai un bilanţ triumfal, dar şi o panoramă largă, înglobînd literatura, cinematograful, artele plastice, presa, muzica, teatrul şi ştiinţa, exprimate în forme noi de către oameni noi. Nu trebuie însă să se creadă că tradiţia naţională a lipsit culturii romîneşti. Ea e foarte bogată şi realizările ei excepţionale“.

- Reporterul elveţian Fernand Gigou şi-a editat de curînd un volum „Apocalipsul atomului“. Volumul înmănunchează cîteva reportaje scrise la Nagasaki, pe locul dezastrului din 1945.

- Revista „Innostranaia literatura“ publică prima parte a unui nou roman al lui Laxness, intitulat „Cronica cătunului Brekkukot“. In acelaşi număr al revistei (4/1958) a apărut necrologul lui Diego Rivera, semnat de Albert Malz, în care cunoscutul scriitor american elogiază figura marelui artist democrat.

- In colecţia „Classiques du Peuple“ tipărită de „Editions Sociales“ a apărut un volum în care sînt adunate nuvelele despre Sicilia scrise de Pirandello.

- In cursul anului 1957 s-au tipărit în Uniunea Sovietică un miliard o sută milioane de volume. Aceasta înseamnă că în fiecare minut au văzut lumina tiparului peste 7500 cărţi, editate în 85 limbi ale popoarelor Uniunii Sovietice.

- Planurile editoriale ale editurilor din R. P. Chineză sînt foarte bogate anul acesta. „Scriitorul“ şi „Literatura populară“, două din cele mai mari edituri chineze, vor tipări aproape 1000 de titluri, din care peste 300 cărţi noi.

- Institutul editorial de Stat din Varşovia a publicat primul volum din lucrarea intitulată „Cronica vieţii şi creaţiei lui Mickiewicz“. Volumul cuprinde date amănunţite despre viaţa şi opera poetului pînă în 1824, anul plecării sale în Rusia.

- Intr-un tiraj de 225.000 exemplare, în editura „Goslitizdat“ a apărut traducerea nuvelei „Regele automobilelor“ a lui Upton Sinclair, în care autorul dezvăluie realităţile din Statele Unite a căror politică e dictată de cercurile monopoliste.

- In luna octombrie a acestui an, va avea loc la Taşkent o conferinţă a scriitorilor din ţările Asiei şi Africii. Pînă acum şi-au anunţat participarea organizaţiile scriitoriceşti din republicile asiatice ale Uniunii Sovietice, R. P. Chineza, Republica Arabă Unită, India, Japonia. Pe ordinea de zi vor figura, printre altele, discuţii asupra dezvoltării literaturii asiatice şi africane, a schimburilor literare cu celelalte părţi ale lumii, a problemei literaturii pentru copii, etc.

- Sub auspiciile organizaţiei UNESCO au apărut traducerile în limba arabă ale operelor lui Aristotel, Descartes, Shakespeare, Montesquieu, Pascal, Racine, Corneille, John Locke, J. J. Rousseau.

- Conform statisticii publicate în ultimul număr al revistei „Le Courrier“ editată de UNESCO, în cursul anului 1956 cele mai multe traduceri au fost tipărite în Uniunea Sovietică: 4648 titluri.

- Picasso a pus la dispoziţia lui Luther Evans, director general al organizaţiei UNESCO, pictura murală care va decora noul edificiu al acestei organizaţii internaţionale, construit la Paris. Opera lui Picasso va fi aşezată pe un zid în formă de trapez, acoperind o suprafaţă de 80 metri pătraţi.

D. G.

KURT ZIMMERMANN (R.D.G.) „Prietenie germano-sovietică“

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional* Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

d

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 28 (226) - joi 10 iulie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Voința de pace a popoarelor

La Congresul mondial de la Stockholm, solii tuturor popoarelor de pe întreg întinsul globului pămîntesc se vor pronunța încă o dată pentru dezarmare. Încă o dată pentru colaborarea pașnică între popoare. Încă o dată, pentru utilizarea fecundă a noilor descoperiri și invenții științifice exclusiv întru binele și prosperitatea tuturor, de pretutindeni, așa cum dictează însăși rațiunea acestor descoperiri și invenții ale geniului uman, epocale în istoria lumii și a progresului.

Vorbe mari? Epitete sonore? Afirmații emfatice?

Nu, dimpotrivă.

Realitatea cea mai netăgăduită și mai lesne de verificat.

Se va afirma la Stockholm voința de pace a milioanelor de conștiințe omenești. Căci, cine în afară de neguțătorii morții, cine mai acceptă astăzi cu resemnare ori cu indiferență pasivă, perspectiva hecatombei de la Hiroșima, reluată cu instrumentele tehnice de ucis și de distrus încă mai perfecționate, încă mai inumane, mai odioase încă?

In fiecare casă unde gingurește un copil inocent în leagăn, cu ochii clari și neîntinați, cu mînuțele plăpinde urmărind palpitarea unei raze de soare, oriunde, sub orice constelații, de jur împrejurul planetei, în fiecare asemenea casă se înalță deodată, sinistru, spectrul victimelor de la Hiroșima. (Stronțiu. Degenerare. Moarte... Ce glacial fior! Ce posomorită încruntare menită să stingă brusc blînda lumină a razelor de soare! Acestea nu însumează de la sine tot atîtea mobilizări spontane ale conștiințelor, aducînd zilnic în tabăra păcii și a dezarmării alte și alte milioane de partizani?

Viața apărînd viața. Prezentul apărînd viitorul.

Dar mai presus de acest reflex de apărare a vieții amenințată pînă într-a ..-a spiță ca în blestemele biblice de odinioară, pentru ceasul de față ni se pare încă mai semnificativă și mai hotărîtoare alarma savanților specialiști și autorizați, care au conlucrat la captarea energiei nucleare, fără a întrezări deplin atunci oroarea efectelor aplicate „pe viu", cum amintea mai deunăzi o cronică de ziar, după sinuciderea matematicianului Donald A. Flanders, calculatorul primei bombe atomice de la Hiroșima. Alarma aceasta a savanților și reacția cu efect tardiv, asupra comparșilor cu voie sau fără voie, cu știință sau fără știință, la cel mai monstruos asasinat în masă din istoria veacurilor și popoarelor, nu spune totul?

E o recapitulare demonstrativă. Un bilanț de la sine grăitor.

In afară de savanții înspăimîntați de oroarea propriilor descoperiri și invenții, care au făcut mea culpa și luptă acum cu toată energia împotriva șantajului atomic, ce lungă procesiune de oameni ce-au sucombat cutremurați de conștiința intolerabilei răspunderi față de Istorie și de Omenire! Savanți, aviatori, părtași ai crimei de la Hiroșima, luîndu-și singuri viața, înnebunind, călugărindu-se, fugind de ei înșiși, ca să se confunde în anonimat și să ajungă grăjdari ca Albert Clark Reed...

Toate împreună nu alcătuiesc o tragică pagină de istorie a conștiinței omenești în clipa cînd geniul omenesc s-a învrednicit să descifreze cea mai decisivă taină a materiei și a energiei, a vieții, a viitorului? Și toate împreună n-ar sluji oare drept cel mai puternic argument în dezbaterile de la Stockholm, pentru a curma oarba lăcomie a concernelor de bancheri și industriași de armament, eliberind omenirea să se bucure în sfîrșit de triumful geniului omenesc, fără să-l mai păteze cu sînge și fără să-l profaneze, tîrît cu josnicie în noroiul josnicelor amenințări, precupețiri și scîrbavnice șantaje?

Veacul se va rosti. Căci cuvîntul din urmă este al veacului și al popoarelor, nu al unei clici de bancheri și de vechi antreprenori ai morții.

Acad. Cezar Petrescu

Salut revistei „Luceafărul"

Salutăm cu deosebită bucurie apariția „Luceafărului", noua revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Acest bilunar (va apărea la 1 și 15 ale lunii) se adaugă celorlalte publicații care militează în țara noastră pentru literatură realist-socialistă, pătrunsă de spirit de partid și menită să sprijine marea operă de construire a socialismului.

Sub direcția acad. Mihai Beniuc și sub îngrijirea unui colegiu de redacție, „Luceafărul" și-a stabilit de la început un profil variat și atrăgător. Publică poezie și proză, reportaje, numeroase scurte recenzii despre ultimele cărți apărute („O seamă de cuvinte"), cronică literară, rubrica permanentă „Mențiuni critice", articole și documente de istorie literară, articole teoretice, informații asupra mișcării literare de peste hotare, note polemice („Relief"). Remarcăm pagina dedicată poeziei sovietice. Binevenită ni se pare rubrica sugestiv intitulată „Steaua fără nume" în cadrul căreia se publică pentru prima dată producția unor condeie noi.

Primul număr al „Luceafărului" înmănunchează semnături de prestigiu de mult statornicit, alături de care întîlnim și numele unor poeți, prozatori și critici mai tineri. Frumos paginată și ilustrată, revista are un aspect atrăgător și plăcut.

In lupta pentru o literatură de actualitate la nivelul exigenței ridicate a oamenilor muncii din patria noastră, în combaterea oricărei concesii făcute revizionismului și altor influențe ale ideologiei burgheze, „Luceafărul" își va aduce desigur partea sa de contribuție. In îndeplinirea acestor sarcini de mare răspundere, urăm revistei „Luceafărul" succes deplin.

G. L.

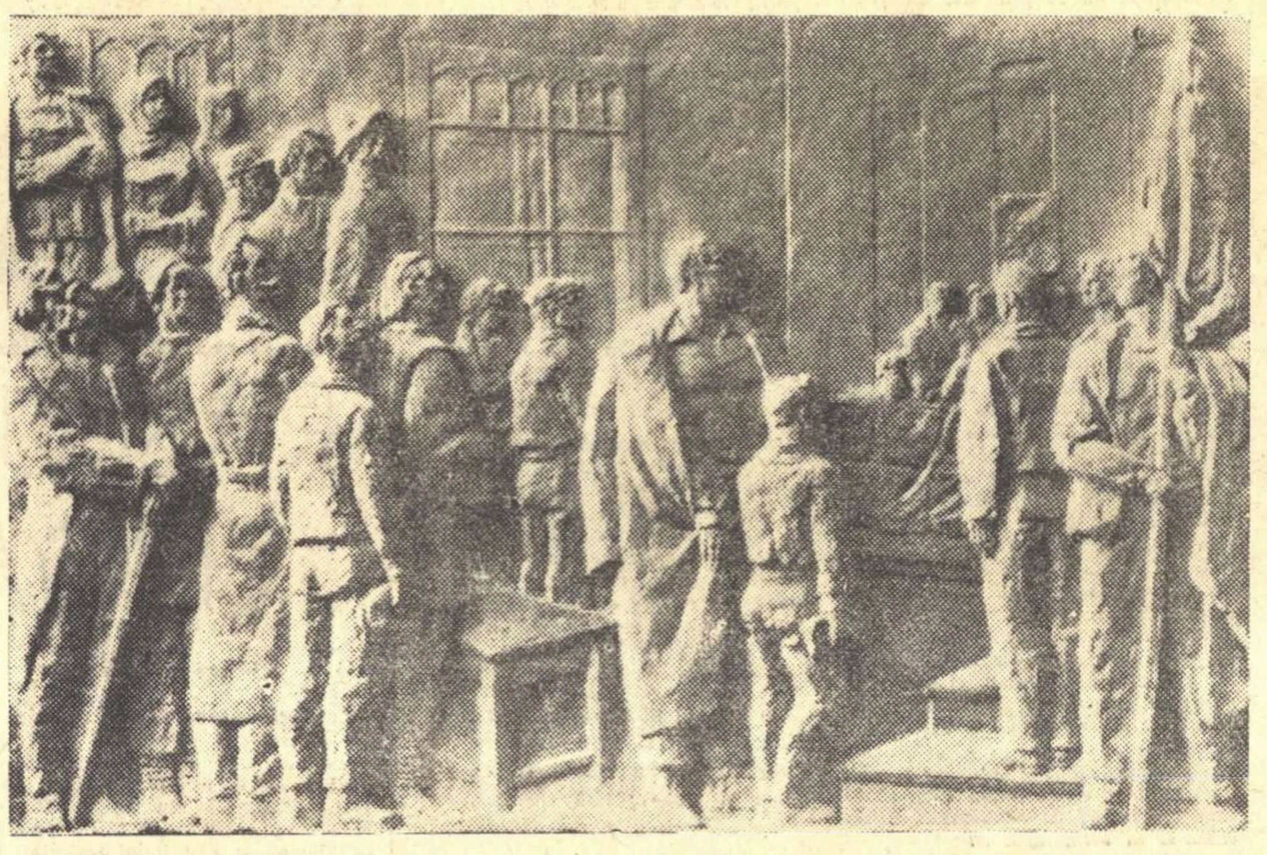

N. CRIȘAN „Primul Congres al P.C.R. (mai 1921)"

Romanul „Setea" și o interpretare excentrică

I

Mărturisesc de la bun început că nu sînt de acord cu comentariul critic al lui Radu Popescu la romanul „Setea" de Titus Popovici. Eram prevenit de tonul intempestiv al cronicarului revistei „Contemporanul". Oricîte imputări i s-ar putea adresa, numai moleșeală și monotonie nu degajă scrierile sale. Dimpotrivă, gustul pentru asociații izbitoare, impulsul nereținut spre exagerare, pe linia paradoxului, au provocat de multe ori deruta cititorilor cuminți, cu judecăți critice previzibile. De data aceasta surpriza verdictelor, cu care criticul cochetează, conștient de farmecul său, mi se părea imposibilă. Romanul „Setea" este ancorat deplin în actualitate și consfințește evoluția prodigioasă a unui tînăr scriitor, format după eliberare. Vastă frescă a luptei politice desfășurată de partid pentru cucerirea puterii și pentru satisfacerea revendicărilor poporului muncitor, cartea lui Titus Popovici demonstrează încă o dată valabilitatea orientării literaturii noastre spre marile teme sociale.

Mă așteptam deci la o frînare a poftei de extravaganță din opiniile cronicarului „Contemporanului" și la o analiză minuțioasă a valorii romanului, analiză făcută cu pricepere și inteligență. Am fost însă martorii unei execuții aspre, întretăiată de multe reverențe care nu afectau pînă la urmă judecata de valoare. Imi pare rău că spațiul nu permite să răspund tuturor obiecțiilor, dezvoltate sau insinuate în cronica lui Radu Popescu. Mă voi referi aici doar la una din rezervele cronicarului legată de prezentarea luptătorului comunist în „Setea", respectiv învățătorul George Teodorescu. Cum disputa în aprecieri implică motivări plauzibile, cer îngăduința unei extinderi a argumentației.

Cronicarul „Contemporanului" susține că drama lui George Teodorescu poartă pecetea unei tulburări neînțelese. Fiindcă se consumă într-o absolută singurătate, exterioară și interioară, ea devine inexplicabilă atît din punctul de vedere al moralei sale comuniste, cît și din acela al relațiilor sale cu oamenii cei mai apropiați și în primul rînd cu familia. De ce nu transmite celor din jur rezultatele meditațiilor prelungite, de ce tinde să se închidă ermetic, stăvilind orice curiozitate sau indiscreție? Se afirmă de asemenea că scrupulele morale anticipative, inhibițiile rezultate din faptul că omul s-a întors invalid de pe front, nu pot lămuri decît în foarte mica

S. Damian

(Continuare în pag. 6)

Fantoma lui Maiorescu

Esteticianul dogmatic

In acțiunea didactică întreprinsă de Maiorescu pe tărîm estetic există însă și o greutate specifică în acordarea întîietății demonstrative argumentului că arta trebuie scoasă de sub influența politicului și a socialului. Maiorescu este promotorul, la noi, al școlii „autonomiei esteticului" și cînd Gherea va începe polemica, în 1886, pornind de la un articol imediat anterior al celuilalt, nu împotriva acelui articol numai, ci a întregii școli se va îndrepta.

Școala maioresciană își făcuse tribuna **Convorbirilor Literare** care anunțau, din introducerea primului număr, poziția autonomistă a artei și războiului contra poeziei angajate în contemporaneitate. „Cînd vorbesc pasiunile politice — se afirma — arta și știința își ascund produsurile lor liniștite".

Pînă la vestitul articol de după 18 ani, **Comediile domnului Caragiale** (în „Conv. Lit.", sept. 1885), care va provoca nemijlocit polemica lui Gherea și afirmarea unei noi Direcții, a **Contemporanului**, Maiorescu nu va adăuga nimic esențial la tezele Direcției sale. De fapt, nici acest articol nu este decît o mutare a întregii greutăți teoretice pe ideea artei — repaus intelectual, a artei dezinteresate social, **a ceea ce se va** numi curînd **arta pentru artă** în marea polemică a epocii. Se accentua, la Maiorescu, schopenhauerismul, cu concepția sa despre artă provenind mai mult din Kant și împotriva lui Hegel, dar, în esență bătrînă de două mii de ani, căci fundamentul rămînea teoria platoniană a ideilor.

In articolul său despre Caragiale, Maiorescu începea prin a-l apăra pe marele scriitor împotriva atacurilor demagogice pe motivul **imoralității** operei sale. Apărarea nu se va face însă discutîndu-se în mod direct implicațiile etice ale comediilor lui Caragiale, ci argumentîndu-se estetic, de pe pozițiile arătate, însăși problema moralității în artă, a raporturilor artei cu etica și cu societatea contemporană ei.

Există o moralitate a artei? Aceasta va fi problema principală a articolului lui Maiorescu. „Arta în genere și în special arta dramatică are sau nu și o misiune morală? Contribuie ea la elucidarea și înălțarea poporului?" Sînt întrebări pe care le enunță Maiorescu pentru a da un răspuns ostentativ categoric: „Noi răspundem fără șovăire: da, arta a

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

Consfătuirea oamenilor de teatru

RĂSPUNDEREA NOASTRĂ

Ar fi o gravă greșeală să se socotească anuala Consfătuire a oamenilor de teatru, care a avut loc la începutul acestei veri (1-2 iulie), ca o adunare obișnuită de bilanț. Nu se poate tăgădui că, de data asta, Consfătuirea oamenilor de teatru a avut un caracter mai hotărît și mai net decît în anii precedenți, luînd atitudine fermă față de lipsurile ivite și de concesiile neprincipiale. Conștiința noastră de oameni care știu limpede că rostul lor de artiști și de indivizi aparținînd unei societăți în veșnic clocot revoluționar nu se poate împăca nici cu fisurile, nici cu golurile, nici cu concesiile, s-a frămîntat în ultimul timp cu probleme și întrebări la care nu se pot da două răspunsuri. Și lucrul a devenit foarte limpede cînd cei care s-au ridicat la cuvînt în timpul lucrărilor Consfătuirii au recunoscut, rînd pe rînd, fie greșeli personale de mai mare sau mai mică însemnătate, fie greșeli comise în jurul lor, față de care n-au protestat sau au protestat slab și ineficient la momentul potrivit. Plenara C.C. al P.M.R din 9—13 iunie și directivele date de ea ne-a mobilizat și ne-a înarmat mai bine pentru a respinge orice influențe ale ideologiei burgheze. Prestigiul unor principii lipsite de valoare omenească și socială riscă să înflorească pe alocuri. Literatura apuseană decadentă mai izbutește încă să ademenească unele spirite — nu destul de ferme, sau nu destul de adînci — cu gratuitatea care dă ideea unei false libertăți. Socialismul însă nu se poate construi cu jumătăți de măsură, cu șovăieli pe drum, cu cochetării. Socialismul te solicită întreg, pentru că și orizontul său este întreg. Pentru că el cuprinde viața pe toate laturile ei, întreagă, și făgăduiește o fericire întreagă. Luptătorii din sectorul ideologic trebuie să fie în întregime oameni care participă la viața noastră nouă. Am îmbrăcat de ani de zile demnitatea constructorilor, am simțit după chipul în care cuvîntul nostru a fost prețuit și folositor, ce grea și ce frumoasă e răspunderea artistului care duce și răspîndește principiile construirii socialismului. Am vorbit cu mîndrie de cîte ori am avut prilejul de marea noastră sarcină. Nu putem privi deci nici cu cea mai mică umbră de nepăsare greșelile sau abaterile care s-au comis de către noi înșine sau de către cel de alături de noi. Fiecare artist, aidoma fiecărui om de bună credință, cinstit și viu, din țara noastră, poartă răspunderea fiecărui fapt petrecut în sectorul în care lucrează. Numai un uriaș simț de răspundere poate duce pînă la capăt marea operă care se săvîrșește în patria noastră.

S-a vorbit la această Consfătuire despre ultima stagiune teatrală, despre repertorii, despre piese romînești, despre piese străine, regie, decor, presă teatrală. In toate acestea s-au făcut lucruri bune și s-au făcut lucruri slabe sau greșite. Cele bune nu le scuză pe cele slabe, nu scuză greșelile. Misiunea noastră e să stîrpim răul cu totul, pentru totdeauna. Binele trebuie să fie total și toate eforturile noastre se cuvine să tindă înspre asta.

S-a vorbit la Consfătuire despre piese slabe, confuze, care nu duc nicăieri sau duc alături de drum, despre cele care nu vorbesc despre realitate, care nu se ancorează în prezent, deși sînt scrise azi, despre altele care vorbesc poate despre prezent, dar ocolesc (din neputință sau din lipsa de poziție hotărîtă a autorului) problemele esențiale, majore, ale prezentului atunci cînd nu le prezintă deformat chiar, despre piese care zugrăvesc trecutul, dar nu ca să scoată din el sensurile progresiste, revoluționare, ci ca să se piardă în misterul unor simboluri vagi, narcotizante, sau într-o poezie care înfășoară bine regrete.

S-a vorbit despre piese străine care, în afară de „prestigiul" de a fi străine nu aduc noului, marelui public din țara noastră, — a cărui pricepere și sete de teatru a crescut în ultimii zece ani, în chip simțitor, — nici idei bogate, nici pilde semnificative, nici eroi adevărați, nici elan creator. Punerea în scenă a acestor piese a însemnat cheltuială de forțe omenești, de timp și de bani, bani care reprezintă eforturile celor ce muncesc, a însemnat o picătură de venin strecurată în sufletele celor care vin la teatru ca să se îmbogățească sufletește, să se fortifice, să crească.

Fără îndoială că alături de aceste piese au existat altele care înseamnă realizări, care au dăruit publicului ceasuri de bucurie, care i-au pus în fața ochilor imagini adevărate și mobilizatoare dar, repet, ele nu răscumpără nici greșelile și nici pagubele.

Dacă teatrele noastre au săvîrșit greșeala de a juca piese nevrednice de publicul de azi și indiferente sau ostile față de principiile pe care se clădește viața noastră, dacă directorii de teatru sau regizorii au vădit uneori o înclinație spre ușor, superficial, spectaculos, confuz, dar pretențios, asta nu diminuează vina scriitorilor care au scris asemenea piese. Vinile nu devin mai ușoare dacă sînt purtate de mai mulți, ci, sînt egal de grele pentru fiecare părtaș. Tot așa cum greșeala teatrelor de a

Lucia Demetrius

(Continuare în pag. 2)

UN PROMETEU RUS

Am trecut pînă acum prin domeniul fermecător al filozofiei lui Bielinski și evident că nu te poți opri aici. Bielinski nu este decît începutul unui drum de o însemnătate considerabilă în istoria filozofiei și esteticii universale. Contactul cu lumea ideilor, specifică inteligenței marelui democrat revoluționar, te obligă să continui călătoria începută și să treci mai departe, prin peisajul intelectual caracteristic lui Cernîșevski și Dobroliubov (pentru a limita excursia la democrații revoluționari ruși care au adus o contribuție excepțională în domeniul esteticii și criticii literare).

Trebuie să adaug că modestele însemnări de pînă acum și acele care vor urma nu sînt decît simple notații de lectură, o lectură efectuată în lumina cerințelor de azi ale literaturii noastre. Ca cititor, parcurg textele democraților revoluționari și subliniez acele momente și idei care mi se par utile pentru activitatea actuală a esteticii și criticii noastre literare.

In legătură cu textele care ne stau la îndemînă, trebuie să relev parcimonia lor numerică. Cititorul romîn, cu toate că se află în pragul a cincisprezece ani de la eliberarea țării noastre, nu poate folosi decît un număr extrem de limitat din extraordinara bogăție a textelor democraților revoluționari ruși. Sîntem recunoscători „Cărții Ruse" pentru volumele apărute pînă acum, dar ele nu au făcut decît să trezească interesul acut pentru opere uriașe din care ni s-au oferit numai fragmente.

Pot privi liniștit resturile splendidului Discobol aflat în Muzeul Național al Termelor din Roma și să completez cu imaginația, mergînd pe drumul mișcării întipărită pentru secole în ce a mai rămas, liniile fine ale capului, mîinilor și picioarelor care lipsesc. Pot face aceeași operație cu resturile uluitoarelor Nereide din Xanthos păstrate la British Museum, sau cu oricare alte vestigii ale lumii antice. Fantezia recuperează cu emoție ce s-a pierdut și nu mai poate fi aflat vreodată.

Pot reintegra, cu fantezia, strălucitoarele ruine ale lui Heraclit sau Empedocle, în marile edificii din care s-au desprins, și chiar trebuie să fac această operație, cu toate riscurile de exactitate pe care le comportă, pentru că nu pot citi resturi, ci numai întregul transmis în vestigiile care au supraviețuit.

Dar nu pot să mă mulțumesc numai cu „Arta și realitatea din punct de vedere estetic" a lui Cernîșevski, atunci cînd știu că există o extrem de interesantă lucrare a sa despre Lessing, o voluminoasă cercetare asupra literaturii ruse în epoca gogoliană, urmată de un Pușkin și mai ales un extraordinar „Jurnal", care-mi reconstituie drumul creator al acestui filozof și revoluționar de geniu. Din momentul în care am aflat de existența lor, nu am avut răgaz pînă ce, unele dintre ele, nu mi le-am procurat în traducere.

Am sentimentul că politica traducerilor din literatura rusă a fost deficientă (cel puțin în acest sector). Avem nevoie de culegeri masive din democrații revoluționari ruși, pentru a contribui la eliminarea din estetica și critica noastră literară a dăunătoarelor influențe ale idealismului occidental și autohton. O astfel de operație nu se poate face decît cu argumente atrăgătoare și extrem de serioase în același timp. Aici este vorba, prin urmare, nu de un interes acut al unor indivizi sau cercuri intelectuale limitate, ci de o necesitate de ordin social-politic și filozofic, totodată. In lupta împotriva influențelor ideologiei burgheze, textele de estetică și critică literară ale lui Bielinski, Cernîșevski,

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

MIHAIL SADOVEANU: „Opere" vol. XII

Fotografie din anul 1937.

Pornind să așterni pe hîrtie însemnările prilejuite de lectura unui volum din seria operelor lui Mihail Sadoveanu, ești tentat să observi mai înainte de toate unitatea celor trei sau patru cărți adunate acum sub aceeași copertă, pe criterii cronologice. Observația s-a mai făcut și cu prilejul discutării altor volume și ni s-ar părea stereotipă dacă ea n-ar exprima, în acest termen banal și cu expresivitatea cam tocită, unele din acele mari și tulburătoare tîlcuri ale universului sadovenesc. Mai mult decît oricînd, recitirea integrală a operelor maestrului în suita firească a zămislirii lor întărește convingerea că ea se prezintă asemenea unui uriaș cristal perfect cizelat ale cărui fațete atît de diverse și atît de strălucitoare, îngemănate indestructibil, reflectă — în apele lor — sufletul și aspirațiile poporului nostru.

Volumul doisprezece, pe care îl avem acum în față, cuprinde patru cărți asupra cărora în anii copilăriei și ai primei tinereți ne-am oprit adesea: „Creanga de aur" și „Viața lui Ștefan cel Mare", „Nopțile de Sînziene" și „Cele mai vechi amintiri". Scrise între anii 1933—1935, ele aduc un răspuns patetic și personal, înveșmîntat în procedeele figurate, dar atît de bogate în înțelesuri, frămîntărilor prin care trecea atunci țara noastră. Ar mai trebui să amintim și faptul că în acești ani a fost elaborată și monumentala capodoperă a literaturii romînești „Frații Jderi" pentru a avea imaginea completă a preocupărilor celui mai mare prozator romîn în anii cînd lanțurile monopolurilor străine înconjurau trupul țării, cînd starea de servitute față de marile puteri înrobitoare se accentua în fiecare zi, cînd demnitatea poporului romîn era tot mai mult călcată în picioare.

Și în acea vreme, așezat la masa de scris din dealul Copoului, Sadoveanu dădea prin cîteva cărți răspunsuri usturătoare celor ce uneltau spre robirea oamenilor și a frumuseților acestor meleaguri. Cărțile pe care le scrie atunci Sadoveanu erau, pentru anii și problemele ce frămîntau conștiința marilor mase de truditori ai pămîntului, cărți de o fierbinte actualitate, chiar dacă firul acțiunii lor se desfășura cu veacuri în urmă. Ca și altă dată, Sadoveanu aducea în dezbatere problemele cele mai grave ale timpului său prin parabole, metafore și simboluri.

Kesarion Breb, din „Creanga de aur", plecat să cunoască lumea, din porunca celui de-al treizeci și doilea Decheneu, cumulează în personalitatea lui legendară, împrumutînd ceva din măreția simplă a figurilor din vechile fresce moldovenești, inteligența, spiritul de justiție, intransigența și tăria spirituală a oamenilor noștri din popor. Idealul de viață ce îl insuflă cel de al treizeci și doilea Decheneu urmașului său Kesarion Breb este unul activ care presupune nu numai cunoașterea „celor văzute și celor tainice" dar și o participare la marile prefaceri ce aveau loc în lume atunci: **„Ca această nouă jertfă a ființei tale să fie spornică, nu pregeta să dai dragoste și înțelepciune semenilor tăi... Intrînd**

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 2)

MARIN P. CONSTANTIN „Treieriș".

PROBLEMELE CRITICII LITERARE

Despre critică și analiza conținutului (II)

Am încercat în prima parte a articolului, folosind exemplul romanului „Setea" (cel mai important eveniment literar din ultimul timp) să exemplific unele aspecte din ceea ce înțeleg prin analiza conținutului în cadrul aprecierii unei lucrări literare. După părerea mea, discuția despre problemele criticii literare nu va fi completă dacă nu ne vom referi și din acest punct de vedere la succesele și lipsurile volumelor de critică apărute în vremea din urmă. Mă gîndesc, de pildă, la studiul „Descompunerea unei clase" din „Firul Ariadnei" de Ion Vitner. E unul dintre cele mai reușite din cîte s-au scris despre fecunda operă a lui Petru Dumitriu. Nu se poate spune că, în acest studiu, analiza conținutului lipsește sau că este ruptă de aprecierea mijloacelor artistice. Dimpotrivă, surprinzînd cu finețe modul specific în care Petru Dumitriu realizează portretele eroilor, I. Vitner demonstrează convingător cum tocmai acest fel de a mișca eroii peste etape uneori destul de mari în istoria unei familii, dă conținutului demascator relief și masivitate. Procedeul acesta — arată criticul — este totodată și foarte propriu pentru cronica unei familii aristocratice în care, spre deosebire de familiile burgheze, arivismul și aventura, precum și goana după avere și situații lipsesc și, dimpotrivă, nota dominantă e „sațietatea", senzația aproape solemnă a unui sistem închistat de privilegii care nu se cîștigă ci se moștenesc, adică aparțin membrilor familiei ca un „dat", ca ceva ce se înțelege de la sine. Dar, cu toate aceste observații, și adînci și pline de bun simț, ceva parcă lipsește studiului lui I. Vitner. Ii lipsește tocmai o confruntare mai directă cu realitatea de azi, înțeleasă în sensul unei încercări mai îndrăznețe de a plasa „Cronica de familie" în plină luptă de clasă a zilelor noastre. La începutul studiului există o atare promisiune. Criticul constată că în literatura trecutului, în unele lucrări care denunță cu sinceră indignare pe ciocoi și parveniți, se face simțită în același timp și o anumită îngăduință, dacă nu chiar admirație, față de „aristocrația de neam". Petru Dumitriu încalcă tradiția. I. Vitner o spune. Insă semnificația pasului realizat astfel, ca și cauzele care au permis autorului să-l facă, sînt discutate fugar, fragmentar. Spre sfîrșit, criticul trage din nou o concluzie interesantă: „paginile romanului sînt organic pătrunse de conștiința socialistă a desfășurării timpului istoric și de o judecată obiectivă a personajelor, a faptelor lor". Din păcate, tocmai despre această conștiință socialistă, despre modul și limitele in care se manifestă și mai ales despre felul în care intră ea în conflict cu conștiința burgheză în aprecierea faptelor, a vieții, se vorbește prea puțin. Chiar și acele observații fugare ce se fac sînt parcă înecate în digresiuni foarte lungi, privind alte aspecte ale operei, mai mult sau mai puțin „neutre" din punct de vedere ideologic.

★

Un articol caracteristic pentru tendința de desconsiderare a problemelor de conținut în analiza literară este, —după părerea mea—și articolul „Un mare poet rus tradus în romînește" de Al. Philippide („Gazeta literară", nr. 16 din 17 aprilie 1958). Pare ciudat, dar citind acest articol destul de lung, de la titlu și pînă la ultimul rînd, un cititor neavizat nu va afla că Esenin n-a fost numai un mare poet rus, ci și un mare poet sovietic. Omisiunea e cu atît mai supărătoare, cu cît articolul amintit a apărut într-un moment în care, pe plan mondial, era în toi polemica aprinsă (ce continuă încă) în jurul moștenirii lui Esenin, ca și în jurul aprecierii altor scriitori sovietici a căror creație aparține în cea mai mare parte epocii 1917—1930. O serie de „specialiști" burghezi, iar pe urmele lor și revizioniștii de tot felul, se luptau din răsputeri să convingă lumea că prin contactul cu realitatea sovietică poezia lui Esenin s-ar fi „degradat". De altfel, aceasta a fost și părerea ce a stat la baza poeziei imaginiștilor de altădată, mică școală de ratați ce încerca să-și cîștige capital poetic reclamînd aderența — mai mult declarată, în ultimă instanță — a lui Esenin. Imaginiștii tunau și fulgerau ori de cîte ori Esenin scria cîte o poezie politică; ei blestemau amestecul partidului, datorită căruia Esenin înceta — pasă-mi-te — de a mai fi Esenin etc. E ciudat, dar și în articolul de care ne ocupăm nu se face nici o referire la vreo poezie politică a lui Esenin, deși această latură, cea mai valoroasă în creația poetului, e bogat reprezentată în volumul de traduceri al lui George Lesnea („Rusia Sovietică", „Toboșarul ceresc", „Lenin", „Balada celor douăzeci și șase", „Ana Sneghina" și altele).

Se știe că poezia lui Esenin se bucură și azi, mai ales în rîndurile tineretului, de o popularitate pe deplin meritată. Excepționala spontaneitate lirică, bogăția și prospețimea imaginilor, darul unic de a însufleți peisajul și mai ales intensitatea navalnică, debordantă, a sentimentelor — iată doar cîteva din calitățile poeziei lui Esenin, care fac ca versurile sale să nu fie doar citite ci și învățate pe de rost, repetate, declamate. Se știe de asemenea că poezia lui Esenin este, în conținutul ei, foarte contradictorie. Legat prin originea și prin fondul pur al inspirației sale de sufletul și viața simplă a poporului, lui Esenin i-a fost dat să trăiască o viață aventuroasă, în lungul căreia geniul său a fost solicitat de toate sclipirile înșelătoare ale lumii burgheze, mai ales de „boema" ei, de falsul miraj al „libertății absolute" și al „superiorității" poetului. Intre cele două forțe care-l atrăgeau deopotrivă de puternic, sufletul poetului oscila, iluminîndu-se complet mai ales atunci cînd era nevoit să recunoască, întorcîndu-se în satul natal că

„Străin mi-e graiul ce-l aud
și-mi pare
Că-n țara mea și eu-am
ajuns străin".
(„Rusia Sovietică").

De altfel, tocmai zbaterea între simțirea generoasă și dragostea de țară care-l împingeau pe Esenin către viața eroică a constructorilor socialismului, pe de o parte, și veninul dulce al boemei pe de altă parte, stă la baza poemului „Omul negru", în care Al. Philippide n-a găsit altceva decît o asemănare tematică cu Edgar Poë și Dostoievski. Cam puțin. Tocmai pentru că în opera genială a lui Esenin, în multe dintre poemele sale, seva vieții și veninul morții se amestecă indisolubil, sîntem datori, dacă vrem să răspundem în fapte și nu numai în vorbe de educația socialistă a tineretului, să-l ajutăm să înțeleagă ce trebuie să prețuiască și ce trebuie să respingă din moștenirea marelui poet.

★

In nr. 8/1957 al revistei „Steaua" a fost publicat un ciclu de poezii de Leonida Neamțu, închinat minerilor. N-am citit nici un studiu sau măcar vreun articol închinat acestor versuri; nu i-aș acorda nici eu o atenție specială, dacă în toate recenziile despre numărul respectiv al revistei poeziile amintite n-ar fi fost enumerate în șirul „elementelor pozitive", și aceasta numai pentru că ar fi „de actualitate". Și, într-adevăr, ce poate fi mai nobil decît să cinți truda oamenilor de azi! Dar să cităm una din aceste producții „de actualitate":

AURUL, METAL BLESTEMAT

Aurul, metal blestemat...
Flăcări galbene naște văzduhul
aproape de tine
Flăcări galbene lucesc
în ochi negri
Flăcări galbene se oglindesc
în pumnale
Flăcări galbene dănțuiesc pe orașe
Aur, metal blestemat...

Aur, metal luminos
Munca de veacuri a omului
sub pămînt
Ți-a spălat toate păcatele
Aur, metal luminos.

Și mă întreb: ce e actual în versurile de mai sus? In ce măsură concepția ce stă la temelia lor nu putea fi împărtășită și pe vremea lui Slavici sau Budai-Deleanu, din moment ce și astăzi contradicția dintre munca nobilă a acelora care scot aurul și scopurile nedemne ale acelora ce-l folosesc ar fi rămas neschimbată? Nu pot să citez tot ciclul, dar cine dorește se poate convinge mergînd la sursă. In tot ciclul închinat muncii minerilor de astăzi nu găsim nici o aluzie la evul socialist în care lucrează aceștia. In poezia „Miinile", poetul constată că aceleași mîini care altădată „izbeau în rocile dure / înarmate cu o unealtă informă", astăzi străpung muntele „înarmate cu ciocanul pneumatic". Și adaugă:

„Intre strofa întîia și a doua
Sînt vreo trei mii de ani".

Adică singura măsură a timpului o oferă progresul tehnic. Că înăuntrul „celor trei mii de ani", foarte aproape de zilele noastre s-a produs o răsturnare mai importantă decît toate revoluțiile tehnice, omenirea ieșind din preistorie ca să intre în adevărata ei istorie — despre asta poetul nu suflă nici un cuvînt — „munca minerului" a rămas neschimbată:

„Din adîncul fără aripi și vînt
Munca minerului vine spre mine,
Munca minerului vine spre tine
Mare și simplă, fără cuvinte".

Că poetul a avut o atare viziune statică, încremenită, aproape apocaliptică a muncii minerilor de azi, e desigur foarte dureros. Dar de ce trebuia apreciată o atare poezie ca un model de ancorare în actualitate?

★

Analiza conținutului unei opere literare presupune deci descifrarea clară a mesajului ei ideologic și raportarea lui la marile idei ale epocii noastre. Critica noastră e o critică partinică, ceea ce înseamnă că e o critică pe care o fac luptătorii pentru comunism. Ei nu pot să nu aprecieze lucrările literare în primul rînd din punctul de vedere al rolului (pozitiv sau negativ) pe care-l joacă în lupta pentru comunism. Nu este inutil, poate, în această fază a discuției noastre, să reamintim cunoscutele cuvinte ale lui Mao Țze-dun:

„Prin urmare avem pe de o parte criteriul politic, pe de alta pe cel artistic. Ce raport există între ele? Politica este altceva decît arta, și concepția generală despre lume nu este identică cu metodologia creației artistice. Noi nu recunoaștem valabilitatea unor criterii abstracte și invariabile nici în politică și nici în artă. Fiecare societate își are criteriile ei politice și artistice, dar de orice societate bazată pe clase și de orice clase a unei astfel de societăți ar fi vorba, criteriul politic trebuie să ocupe primul loc, iar criteriul artistic locul al doilea. Burghezia adoptă întotdeauna față de operele literare și artistice proletare, indiferent de valoarea lor artistică, o atitudine ostilă. Așadar, proletariatul trebuie și el să adopte față de operele literare și artistice burgheze o poziție prin care să condamne caracterul lor politic-reacționar și să accepte, sub rezerva criticii, numai caracterul lor artistic".

De bună seamă, atunci cînd e vorba de critica curentă practicată de acela care au de apreciat literatura contemporană din Republica Populară Romînă, ea nu prea mai are de luat atitudine față de „operele artistice și literare burgheze". Dar și la noi apar lucrări cu puternice infiltrații ale ideologiei burgheze. Pe de altă parte, nu toate lucrările scrise în spiritul socialismului combat cu aceeași eficiență pe fronturile principale ale luptei. Iată de ce îndemnul lui Mao Țze-dun își păstrează în întregime actualitatea.

Mihai Novicov

LUCIA PISO „Copil de țăran"

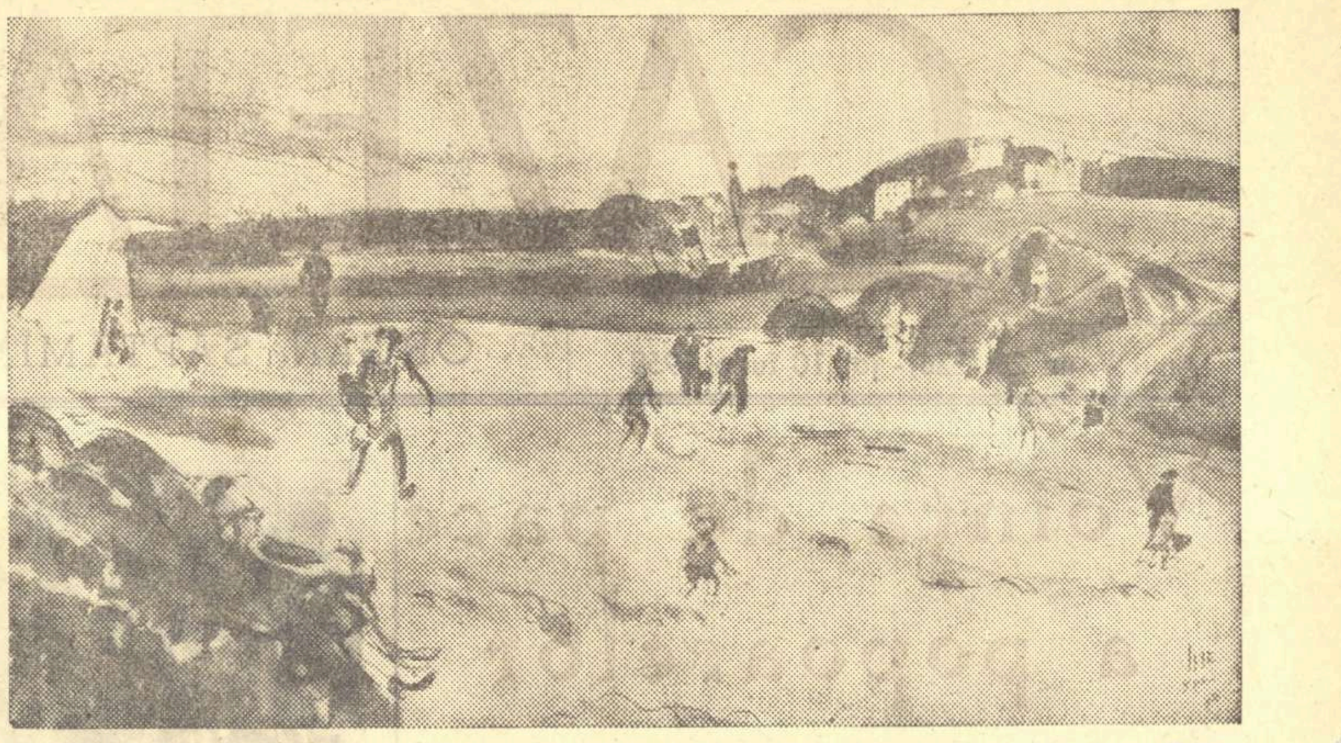

IOSIF ISER „Plajă"

RĂSPUNDEREA NOASTRĂ

(Urmare din pag. 1)

juca piese străine, lipsite de miez și de duh, lipsite de adevăr și inutile, nu e mai ușor de trecut cu vederea, pentru că o poate împărți cu Direcția Teatrelor din Ministerul Culturii care a înțeles că a da libertate de alegere în repertoriul teatrelor, înseamnă a închide ochii și a aștepta să constați mai tîrziu ce se întîmplă.

Alături de scriitorul care de bună voie și din totală convingere merge pe calea realismului socialist, regizorul și pictorul scenograf nu se pot abate de la această cale fără a nu deservi profund un text teatral. Fantezia, îndrăzneala, mijloacele noi despre care s-a vorbit mult în ultimii doi ani (după smerita mea părere, prea mult, ca despre niște idealuri de sine stătătoare) nu trebuie, fără îndoială, să fie respinse, dar ele trebuie orientate spre aceleași țeluri spre care se îndreaptă literatura. Ele sînt create ca să servească un text, ca să-i pună în lumină ideile, atmosfera, ca să-l facă înțeles, emoționant, cuceritor, nu ca să-l încarce, deformeze sau falsifice, nu pentru a trăi alături de el în chip independent și nici pentru a i se suprapune. Un decor nu e un tablou cu o viață proprie, ci un cadru adecvat la o anumită piesă și nu la alta, tot așa cum regia unei piese e strict legată de acea piesă anume, și marele ei merit e de a fi bună, nu originală. Originalitatea se naște singură dintr-o privire adîncă, din mijloace cinstite și puternice, și îndeobște n-o găsește cel care o caută, pentru că nu e de găsit nicăieri, în afară de individ, ci se naște din muncă și talent.

In privința „noului" de care am vorbit cu toții în ultima vreme, a formelor noi, lucrările Consfătuirii au lămurit poziția cea mai sănătoasă. Acest nou nu se poate „găsi" alergînd după el, el nu e numai al formei, — așa cum înclinau unii să creadă — și el nu e nici de ocolit cu spaimă, ca o primejdie. Principiile, ideile noastre sînt acelea pe care le cunoaștem și pe care nu e niciodată zadarnic să le mai studiem încă. Noi sînt anumite fenomene de viață, de creștere, de evoluție, așa cum e firesc să fie în etapa de construire a socialismului. Acest nou trebuie căutat cu sete, acest nou care apare în viața de la sate și de la orașe, în gospodăriile colective, în uzine și pe șantiere, în munca ardentă a intelectualilor devotați și acest nou din viață, înzestrat cu ceea ce meșteșugul nostru scriitoricesc, actoricesc regizoral, a cîștigat în ultimii ani, îmbogățit cu toate accentele sincerității noastre, ale emoției noastre în fața necontenitelor prefaceri revoluționare, va genera mereu forme noi, adecvate lui, bogate, expresive.

Teatrele noastre vor continua, fără îndoială, să pună în repertoriul lor piese clasice romînești și piese străine, cînd aceste piese aduc un aport cert de gîndire progresistă, date de viață adevărată, fără să păgubească prin numărul lor, prin predilecția pe care le-o arată (în luxul montării, în calitatea distribuției, în frecvența punerii pe afiș) nici literatura romînească de actualitate, nici piesele care ne vin din Uniunea Sovietică și din democrațiile populare. E firesc ca acestea să aibă precădere, pentru că ele ne vorbesc despre noi, oamenii de azi, despre viața noastră, despre munca și elanurile noastre. Ele ne dau putere și ne limpezesc problemele noastre proprii.

Literatura noastră dramatică trebuie să devină mereu mai deplin o literatură fermă, care să nu ocolească nimic, care să pună în lumină evenimentele cele mai semnificative, caracterele cele mai expresive, o literatură care să combată, să demaște, să slăvească, să arate drumul, într-un cuvînt o literatură care să construiască. Călătoriile de documentare făcute cu seriozitate, viețuirea în anumite locuri în care se muncește mult și se trăiește cu adevărat, nu i-ar strica azi scriitorului care a început să trăiască prea mult în oraș, în biroul lui și să scrie cu predilecție despre intelectuali, sub pretextul că „îi cunoaște mai bine". Să mai cunoască scriitorul și alți constructori ai vieții noi!

Ceea ce trebuie să ne preocupe acum pe noi, scriitorii de teatru, este înfățișarea actualității în aspectele ei esențiale, cu toate puterile noastre. O înfățișare plină de autentic, o literatură combativă și caldă, o literatură care să fie față de sine exigentă la maximum din punctul de vedere artistic. Nu putem ceda nimic, nici din ceea ce avem de spus, nici din chipul cum trebuie să spunem. Nici una dintre aceste două laturi ale artei noastre nu se poate ascunde îndărătul celeilalte, ca să fie scuzată de ea pentru slăbiciunile ei. Laolaltă cu toți oamenii de teatru: actori, regizori, pictori scenografi, directori de teatru, conducători ai teatrelor din Ministerul Culturii, noi, scriitorii, trebuie să dăm o mare ofensivă pentru promovarea literaturii de actualitate, a unei literaturi puternice, emoționante și convingătoare.

Viața adevărată stă în fața noastră. Dacă pătrundem în ea cu dragoste și cu dorința sinceră de a o înțelege și de a o zugrăvi, vom fi vrednici de sarcinile mărețe care ne stau în față.

Lucia Demetrius

VITRINA

(Urmare din pag. 1)

In vălmășagul ei, astfel vei cunoaște această lume mai bine". Dar „Creanga de aur" nu rămîne numai romanul unei experiențe de viață în momentul istoric al prăbușirii unei religii și al triumfului alteia, ci o pildă brodată cu aurul legendei și al fantasticului, despre marea forță pe care o reprezintă oamenii aceștia mulți și neștiuți și o filipică împotriva celor ridicați să cîrmuiască prin forță și vicleșug noroadele.

De la Kesarion Breb, înțeleptul și cumpătatul călător prin împărățiile lumii, cunoscător al tainelor naturii și oamenilor, Sadoveanu a trecut nu peste multă vreme la figura unuia din cei mai mari oameni ce s-au născut pe meleagurile acestea: Ștefan cel Mare. Patetica monografie literară aduce în paginile ei, scrise cu atîta vibrație și putere de evocare, chipul acelui care a îngenunchiat în fruntea poporului său semeția sultanilor otomani și a altor năvălitori. Evocarea lui Ștefan cel Mare în acei ani, a exemplului său strălucit de patriotism fierbinte și dăruire totală luptei pentru libertatea patriei sale, avea un sens profund acuzator. Viața lui Ștefan cel Mare este mai degrabă un magnific poem în proză despre frumusețile Moldovei, despre vitejia locuitorilor săi, despre aleasele lor însușiri morale. Scriitorul evocă jalea, durerea, vremelnica bucurie, dîrzenia, energia și neclintirea de stîncă a oamenilor însuflețiți în lupta lor de Ștefan. Incheind paginile cărții sale, Mihail Sadoveanu spune că puterea lui Ștefan cel Mare trăiește dincolo de moarte în inimile urmașilor acelor plugari care s-au jertfit la Valea Albă sau în Codrii Cosminului. Și parcă pentru a dovedi acest lucru, în același an Sadoveanu scrie „Nopțile de Sînziene", minunată împletire de feeric și real, a cărei acțiune se petrece în munții ce altădată i-au servit drept aliat și sprijin lui Ștefan. Patru veacuri mai tîrziu, acești codri ai Borzei trebuiau să cadă sub securea domnului Antoine Bernard, industriaș și financiar francez. Fagii seculari, doborîți la pămînt, curățați de podoabele lor, aveau să plece spre țărmuri îndepărtate pentru a acoperi datoriile nevolnicului boier Mavrocosti. Rezistența acestor oameni ai pămîntului, pădurarul Peceneaga, haiducul Liță Florea, vor zădărnici intențiile lui Antoine Bernard. Peceneaga sau Liță Florea semnifică pentru Sadoveanu rezistența oamenilor simpli la procesul oneros de subjugare și jefuire a patriei lor. Acestor oameni ai locurilor li se alătură ca un aliat de neînvins întreaga natură a țării, reprezentată prin codrii nemăsurați ai Borzei. Nu știu dacă celebrele cuvinte pe care Eminescu le punea pe seama lui Mircea cel Bătrîn: „De aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul, mi-e prieten numai mie, iară ție dușman ți-este" și-au găsit o mai fidelă tălmăcire în literatura noastră. Acoperită în horbota ironiei sadoveniene, în atmosfera ei de poezie diafană, amenințarea aceasta venită din partea omului, a codrului, a păsărilor cerului, a stihiilor naturii, se revarsă cu o putere de neînchipuit asupra celui ce s-a gîndit să îngenunche semeția codrilor Borzei și a pădurarului Peceneaga ori a haiducului Liță Florea.

Citite laolaltă, aceste mari poeme închinate eroismului și înțelepciunii conturează și mai deplin luminoasa figură a neîntrecutului scriitor care a mers mereu pe drumul ascendent al poporului.

Valeriu Rîpeanu

CRONICA LITERARA

O carte artificială: „Sub arșița verii" de Letiția Papu

Născută parcă pentru scriitori, viața socialistă le oferă un material inepuizabil cu o singură condiție, să fie respectată. Beneficiară și ea a generozității realității, Letiția Papu a acumulat date creatoare pentru un roman palpitant. A încălcat însă pactul, construind un conflict artificial.

Tînărul muncitor și comunist Andrei Nicoară a plecat voluntar la sate într-o gospodărie agricolă de stat. Evidențiindu-se în munca de partid și profesională devine un concurent pentru șeful său de atelier, Iantzer; iar cînd e pe punctul de a demasca amestecul fostului plutonier din armata hitleristă în furturile comise de magaziner, Nicoară este exclus din partid ca urmare a mașinațiilor acestuia.

Cum s-a ajuns aci, cum s-a ajuns ca cinstitul să cadă victimă necinstitului? Iantzer îi convinge pe Jila, secretarul organizației de bază și pe Ciobanu, inginerul șef — oameni îngăduitori — să nu-l dea pe magaziner pe mîna miliției, să-l concedieze numai. O dată arestat, complicele ar fi putut să-l trădeze. Obținînd să fie respinsă invenția lui Gilbert sprijinit de Nicoară, Iantzer își valorifică tehnicitatea în dauna „rivalului" care apare prezumțios în rîndurile unor colegi invidioși. Profitînd de dragostea tractoristei Persida pentru Nicoară, el colaborează din plin la discreditarea morală a adversarului. Incă o împrejurare îi ușurează împlinirea intenției. Tractorul pe care lucra Persida se defectează în plin timp. Nicoară — care tocmai o ajuta — ca să nu piardă timp și să pericliteze astfel execuția în termen a secerișului, primește propunerea unui chiabur de a-i munci ogorul în schimbul unei piese corespunzătoare. De unde acuzația că ar fi sprijinit dușmanul de clasă. Compromiterea lui Nicoară o obține însă instructorul regional Fuiorea sub presiunea șantajului lui Iantzer care fusese martor al unui episod din trecutul său legionar. Exploatînd slăbiciunea de caracter a lui Jila, conformismul unor membri de rînd ai organizației, silindu-l și pe chiabur să declare a-l fi plătit pe acuzat cu bani, determină eliminarea nevinovatului din partid.

Admițînd ca veridic fiecare pas al lui Iantzer, inclusiv bizara coincidență prin care acesta, avînd nevoie de bani, furase piesa tocmai de la tractorul Persidei în locul căreia pusese pe cea cu pricina; acceptînd și celălalt termen al problemei, lașitatea secretarului care-l condamnă pe Nicoară împotriva convingerilor sale și frica comuniștilor înaintea propriilor lor organe conducătoare, gata să credem că și instructorul putea foarte bine să fie un nemernic, în fine închizînd ochii cu o bună știință la tot acest lanț de conjuncturi defavorabile eroului, nu mai putem conveni asupra pasivității și credulității întregii regionale. Nu este măcar de presupus că excluderea unui membru de partid atît de destoinic ca Nicoară n-a întîlnit nici cel mai elementar răsunet, de nu un protest vehement în interiorul unui for superior de partid ca regionala unde, după cum ne asigură chiar autoarea, cel puțin prim-secretarul era un cap vigilent și unde se știa că Fuiorea trebuie privit cu circumspecție deoarece fusese trimis aci în mod disciplinar. Numai graba cu care Fuiorea operează infamia — tot romanul se petrece de altfel în cursul a două luni — înverșunarea depusă de el împotriva cuiva complet necunoscut ca Nicoară era normal să dea de bănuit. Oricît de abilă ar fi fost urzeala instructorului, sărăcia faptelor, lipsa probelor concrete, votul organizației însuși — cinci pentru, patru împotrivă — nu puteau să nu fie semnificative pentru neconcludența dacă nu netemeinicia acuzațiilor și cu atît mai mult a verdictului în ochii oricărui om de bună-credință și cu atît mai mult al unor conducători experimentați în lupta politică.

Urmărind dramatizarea indiferent de mijloace și de consecințe, Letiția Papu nu și-a pus astfel de întrebări. Ca și cum nu ar fi fost de ajuns atîtea nenorociri pe capul cel frumos, cu păr creț, fața îngustă și ochii verzi al lui Nicoară, scriitoarea îl mai încarcă cu o povară. Personajul rămîne singur și în familie, lipsit de sprijinul soției care, reținînd din drama bărbatului doar imaginara legătură cu Persida, se transformă din tovarășa admirabilă de viață, într-o geloasă rigidă, obtuză. Reacția nevestei, plauzibilă în sine, apare în contextul catastrofic ca impusă exclusiv de condeiul autoarei. Pe deasupra, Oedipul nostru este și retrogradat și numai mîndria sa de comunist îi va dicta să rămînă pe loc.

Tragedia eroului din „Sub arșița verii" este, prin caracterul ei confecționat, un eșec artistic și, prin concepția postulată, o deformare a adevărului vieții, o denaturare a sensului socialismului. Dacă drama lui Nicoară nu găsește ecou la cei apropiați și în primul rînd la factorii imediat răspunzători de soarta sa, deci la partidul în care el și-a investit întreaga ființă, concluzia e că omul chiar cel mai bine intenționat urmează să sufere singur, să fie condamnat tocmai de regimul pentru care militează. Scriitoarea nu a dorit, firește, o asemenea interpretare. Spre a o evita a pregătit, tot în pripă însă și mai puțin convingător, elementele reabilitării eroului. Dintr-o dată, conspirația răului care părea generală și triumfătoare, se vede destrămată. Grație cumva inițiativei partidului, a vreunuia dintre membrii biroului regionalei? Nu. Grație eroului însuși a cărui fire de luptător nu consimte să abandoneze terenul? Stimulat de îndemnul unui prieten și totodată unul dintre cei ce au votat împotriva excluderii, Nicoară face o contestație și hotărîrea de a munci mai departe acolo unde consideră a fi postul său de comunist, în gospodărie, deși pe o treaptă inferioară posibilităților sale, îl dezvăluie ca un caracter tare. Atît. Disprețul sau neîncrederea față de Jila îl face să ocolească sediul organizației, să refuze invitațiile repetate ale secretarului binevoitor și, cu atît mai mult, să bată la ușile etajelor superioare ale partidului. Grație atitudinii lui Jila? Șovăitorul are, e adevărat, remușcări, dar voința îi este pusă în mișcare de Persida care reușește să stîrnească în fine interesul primului secretar al regionalei pentru cazul Nicoară, desfășurînd o energie uimitor de tenace pentru ea, fată firavă, timidă, dezarmată în fața bîrfelilor. In absența ei, destinul lui Nicoară ar fi fost pecetluit. Așa, cu ajutorul ei și, tardiv al lui Jila, regionala — după ce se părea că va sancționa rezoluția organizației — o va dezaproba, Nicoară va reintra. Fuiorea va fi iarăși transferat (de ce numai atît? Pentru ca totul să nu fie complet idilic?), Iantzer va apărea și el ca autor al năpastei abătute asupra lui Nicoară, pe baza intervenției de ultimă oră a lui Gilbert. Veronica, sub influența lui Jila, se duce după bărbatul care, soț credincios, o încredințase deja pe Persida de zădărnicia nădejdilor ei. Iar drept semn suprem al schimbării radicale a lui Jila, feciorul său părăsește casa chiaburească a maică-si pentru cea părintească. Secretarul cel „moale" are deci confirmarea puterii sale de influență, deși autoarea insinuează că mai degrabă decît autoritatea tatălui, pe flăcău l-a sedus perspectiva vieții de licean la Timișoara. Cu excepția Persidei care, după ce a încercat să-l uite pe Andrei petrecînd o noapte cu Gilbert, se mută în altă comună, toți eroii se pot lăuda cu un deznodămînt fericit. Happy-end-ul este însă inutil, neputînd șterge impresia de elaborat factice a tragediei lui Nicoară și nici „compensa" erorile de optică și interpretare a vieții, erori artistice și politice.

★

Nu sînt totuși posibile situații ca acelea ale lui Nicoară? Oare „O chestiune personală", piesa lui Al. Stein, nu prezintă un caz identic? Cine ar răspunde da cu gura plină ar judeca în afara elementelor concrete, a trăsăturilor personajelor, în afara modului cum apar ele în cărțile respective.

Invinuirile mincinoase aduse eroului sovietic au un conținut mai adînc, grav, referindu-se la un obiect mai serios — era vorba de un secret de stat — decît istoria lanțului unui tractor și nu puține aparențe pledează împotriva lui Hlebnikov. Jocul denigratorilor era mult mai iscusit și efectiv mai primejdios pe cînd procesul înscenat lui Nicoară era cusut cu o ață prea groasă ca să nu fie vizibilă și prea putredă ca să nu fim de la început convinși că va fi ușor de rupt. De aceea, și formele de apărare ale lui Hlebnikov erau mai complicate, mai puțin evidente decît mijloacele replicii sale autohtone. Pe dușmanii lui Hlebnikov îi simțim puternici, îi simțim nu ca pe niște arivisți oarecari sau biete rămășițe ale vechiului, ci realmente dușmanii oamenilor sovietici, ai noului, ai partidului. Vrăjmașii lui Nicoară sînt, prin comparație, meschini, lamentabili în clipa prăbușirii. Nostalgia epocii fasciste în care Iantzer sorbea și el o picătură din beția aroganței, a puterii soldățești pare un atribut forțat, „lipit" de autoare, spre a-l face fioros, pe fața lui de om mărunt pînă și în învîrteli, temător de postul său și de situația familiei, bicisnic (cerșește îndurare lui Gilbert). Tavernek farmacistul, fostul său comandant și mentor e mai agresiv, mai periculos virtualmente, dar e o fantomă episodică, avînd sarcina geniului rău. Fuiorea, la rîndu-i, e un carierist răbdător, amator de venituri „suplimentare", care provoacă răul doar cînd e atacat personal și, în împrejurarea dată, cam fără motiv. O spune și autoarea că, după ce a satisfăcut pornirea lui Iantzer, își dă seama că acesta nu putea fi pentru el un izvor de mari încurcături. (Atunci de ce a făcut-o?) Numai așa s-ar explica și de ce a fost menținut în funcție. Să zicem însă că nici acesta nu e un argument, că niște nemernici — chiar neiscusiți — pot preface albul în negru lesne, în ciuda evidenței. Cum apar atunci forțele ce li se opun? In piesa sovietică, eroii pozitivi sînt oameni în întreaga accepție, de la Hlebnikov la prietenul și soția, familia sa, pînă la instructoare care, restabilind lucrurile, se dedica reabilitării cu o pasiune de comunist pentru care „dosarul personal" reprezintă viața, pentru care destinul acestuia este o cauză a întregii societăți, a partidului. Atitudinea ei ne întărește fidelitatea față de idealurile socialiste, încrederea în victoria adevărului, a dreptății, în cadrele noii orînduiri, în fundamentul umanist al societății, al partidului care o conduce. In „Sub arșița verii" ambele categorii de protagoniști sînt mult inferioare exigențelor unei tragedii. Talentul Letiției Papu nu merge dincolo de scene izbutite ca cele de familie sau amoroase, ca ședința de excludere, ciocnirile lui Nicoară cu vrăjmașii, ca momentele în care, disperat sau dîrz, el vorbește cu sine însuși. In materie de caractere, moralmente și literar, cel mai închegat și mai complex este al inimoasei Persida. Nicoară, dacă n-ar fi simplificat, obligat să se comporte uneori șablon, s-ar fi putut apropia de nivelul propriei lui drame. Jila, de asemenea, din cauza „anexei" personale, menită să lumineze rădăcina slăbiciunii sale, este handicapat iar revirimentul final este superficial și „adhoc". Prietenul eroului, Mathias, are un rol convențional, de stimulent mai mult oral, fiindcă nu acționează în sprijinul lui Nicoară și prim-secretarul Sergiu apare fugar, în postura de instanță binevoitoare, incapabil să figureze pregnant în „dosarul personal" chipul cadrelor partidului, luptător împotriva putregaiului de oriunde.

„Sub arșița verii", prin caractere, acțiune și atmosferă, trebuia să ascundă patos, să aibă tensiune. Este numai sentimentală, mediocră.

Mihail Petroveanu

R. CRIȘAN „Tînăr sportiv"

ȘOSEAUA NORDULUI

Fragment din romanul „Calea Negustorilor"

Mașina stopase brusc. Se auzise mai întîi un scîrțîit, ca și cînd cineva ar fi rupt o șipcă, apoi vocea șoferului, mai aproape de fereastra zăbrelită, înjurînd cumplit.

— De ce umblați cu farurile stinse? întreba cineva.

Motorul scrîșni din nou, se simți accelerarea și cei dinăuntru căzură unul peste celălalt. Însoțitorii se ridicară în picioare cu puțină spaimă strîngîndu-și mai bine Mauserele negre. Asfaltul șoselei era lovit de copitele unor cai și pe suprafața dură se tîra o bucată de fier. „Erau să se izbească de o căruță" gîndi Mareș și își închipui într-o clipă accidentul. Se vede treaba că șoferul era obosit de atîtea drumuri. Poate era la al treilea sau la al patrulea transport. Lîngă el, Dobre se mișcă încet ca și cînd ar fi vrut să-și apropie picioarele de ale lui. „Nu i-o trece prin minte să-mi spună ceva tocmai acum", surise trist în întunericul vag al dubei bărbatul. Prin ferestruica îngustă, cu zăbrele, se zărea pulberea nopții de toamnă luminată de lună. Mirosea a cîmp peste care căzuse bruma, un miros amărui și trist de lan cules. Bucureștiul rămăsese de mult în urmă, zgomotele sale se pierduseră pe rînd. Auziseră ultimele clopote de tramvai acum un sfert de ceas, cînd nu era nici miezul nopții și o dîră iute de benzină arsă îi însoțise pînă la o barieră. Rumoarea orașului, cu murmurul vag al mulțimii întîrziate care se întorcea de la cinematografe sau de la teatre, cu mugetul mecanic al claxoanelor sugrumate sub prima umezeală a lui septembrie, se stinsese pe nesimțite odată cu apropierea de marginile orașului. Luminile roșii, galbene și verzi, scînteile albăstrui ale troleielor frecate de cabluri se văzură tot mai rar, și după aceea urmară cinci minute de așteptare în fața unui canton de cale ferată, nu la linia de centură, ci mai înăuntru, în apropierea mahalalelor dinspre care se auzea scîrțîitul unei viori și cîteva voci de oameni. Fusese un răstimp chinuitor, cîntecul auzit de departe sub noapte, strecurîndu-se pînă la ei îi iritase, condamnații începuseră să se miște, alarmîndu-și paznicii.

După aceea, mașina pornise din nou, grăbită, cu un spor de viteză, cu o lăcomie de a înghiți spațiul. Podelele aspre, tocite și frînte pe alocuri ale dubei zuruiau, caroseria de fier a mașinii vibra, oamenii dinăuntru simțiră un gust aspru de rugină pe limbă, un praf de fier vechi care plutea în aerul puțin și se așeza pe fețele, pe mîinile și pe părul lor scurt.

Drumul se strică dintr-o dată, se auzi schimbătorul de viteze și autobusul își micșoră goana. Dar asta nu dură prea mult, destul însă pentru a-i neliniști pe condamnați. În apropiere erau cîteva păduri: Săftica, Băneasa, Andronache. Poate făceau economie de timp și atunci numărul transporturilor din noaptea asta era acela pe care-l bănuise Mareș cu cîteva clipe mai înainte. Numai după zece sau șapte minute, ori mai puțin, timpul pentru ei nu mai avea nici o importanță, asfaltul se simți iar sub roți și plutirea lină reîncepu. Mareș își auzi tovarășii răsuflînd adînc și ghici că gîndiseră cu toții același lucru. Acum simțea lîngă palma lui, mîna lui Dobre, păroasă, uscată și rece. Își frecară un timp degetele unul de altul, ca doi orbi care se recunosc în întuneric după anumite semne neștiute de nimeni, săpate în carnea lor. Nu puteau să-și spună nimic pentru că fuseseră avertizați încă din clipa în care se urcaseră în mașină că le este interzis să scoată vreun cuvînt. Și nu îndrăznise nimeni să rupă acest consemn pentru că nici unul dintre ei n-ar fi putut suporta bătaia călăilor, tocmai acum, înaintea morții apropiate. Gîndul că ar putea muri cu semne pe obraz, cu amintirea loviturilor în corp li se părea fiecăruia o insultă. Și semnul mut, bărbătesc, plin de dragoste și încredere al celuilalt, îl mișcă pe Mareș.

Pe lîngă ei treceau, tot mai rar alte mașini cu un vîjîit prelung, mai întîi stins, apoi tot mai violent, ca traiectoria unui obuz de artilerie, prefăcîndu-se după aceea într-un țiuit subțire, amestecat cu plescăitul cauciucurilor și scurtele eliminări de gaze care otrăveau aerul pur de cîmp. Urma iar liniștea, monotonia drumului, bîzîitul continuu al genților încinse sub anvelope și foșnetul pomilor din marginea șoselei, așezați la intervale regulate, parcă prea apropiați unul de altul din pricina vitezei cu care duba străbătea noaptea, un freamăt continuu de frunze, smulse din ramuri din pricina aerului spart de botul mașinii, vîrtejul de praf căzînd, abia așezîndu-se pe suprafața asfaltului, lăsat în urmă și iar liniștea nopții nesfîrșite în cîmpurile alăturate, la spațiile goale, fără pomi în margine, cînd duba părea că decolează și că se va înălța în curînd deasupra pămîntului, pierzîndu-și greutatea, și un fel de amețeală dulce, sentimentul plutirii, mai puternic decît frica ascunsă undeva în suflete, uitată cu premeditare, încercarea fiecăruia de a nu se gîndi la ceea ce va urma, efortul repetat și reluat cu încăpățînare de a te agăța în amintire de ceva plăcut, evocarea unor ceasuri fericite și apoi scuza sfîrșitului inevitabil, străduința de a justifica apropierea sau fatalitatea datei, iluzia că totul va fi scurt și nedureros; un zgomot de gloanțe scăpate pe o țeavă de pistol automat și, dincolo de el, o arsură iute în piele, o spaimă și apoi nimic în afară de gîndul că ai pierit făcîndu-ți datoria, că într-o zi curajul, încercarea de a răsturna un sistem politic odios, lupta neegală cu funcționarii, comisarii și călăii lui, se terminase deocamdată, în ceea ce te privea, dar că dincolo, în noapte, în orașul lăsat în urmă și în alte orașe, o armată întreagă, alți oameni la fel de curajoși, gata să moară oricînd, continuau lupta. Ei nu erau nici primii și nici ultimii.

Mareș simți un miros de gaze arse pătrunzînd de undeva, prin găurile prost sudate ale caroseriei. Poate se întîmplă ceva, poate momentul acela va mai întîrzia puțin, poate va gîndi exact ce trebuie să facă atunci, înainte de a nu fi prea tîrziu, pentru că de încercat să facă ceva trebuia încercat. Este foarte ușor să spui, acum am fost prins, mi-e indiferent ce se întîmplă, voi muri într-o jumătate de oră sau mai puțin și cu asta, gata. Dar a te lăsa ucis și stăpînit de gîndurile astea, cu mulțumirea că ți-ai făcut datoria, însemna aproape o trădare. Erau patru, Mareș presupunea că din o sută de șanse, existau foarte puține ca unul dintre ei să scape. Poate era absurd, dar trebuia să creadă.

Uite, de pildă acum, dacă motorul ar lua foc, dacă mașina ar face explozie, dacă paznicii înarmați cu Mausere negre, bine unse, s-ar speria puțin și ar încerca să iasă cît se poate de repede din această cușcă de fier în care ar arde cu toții, atunci, poate, una din șansele acelea, puține, s-ar ivi, și poate n-ar muri toți, poate unul dintre ei ar reuși să-și dezlege picioarele și mîinile și dincolo de marginea drumului ar fi cîmpul, noaptea prea luminoasă totuși pentru o evadare, anume aleasă de paznici.

Dar el știa bine că motorul nu va exploda, că mașina nu va lua foc, pentru că era absurd să se întîmple așa ceva, lucru știut și de călăii care stăteau liniștiți pe banca lor, în întuneric. Își continuă gîndul, reluîndu-l școlărește; vrea să zică asta însemna: patru morți, patru soldați mai puțin în frontul strîns al comuniștilor, patru oameni căzuți, patru locuri goale care trebuiau luate de alți patru tovarăși și își aminti cît de greu este cînd lanțul acela nevăzut se rupe într-un loc, cît de dificil era să se reînnoade legăturile și la cîte trădări erau expuși ceilalți. Nu era vorba numai de moartea lor, de pieirea a patru comuniști, ci de primejdiile, de moartea posibilă a cine știe cîtor alți comuniști.

Mareș se silea să n-ațipească. Privea din cînd în cînd profilul palid al celui din dreapta lui. Numele i-l auzise la proces: Lupu Marcel.

Mai tîrziu ascultase actul de acuzare dictat de președinte în care se stabileau vinile pentru care trebuia condamnat mai apoi acuzatul Lupu Marcel...

Mareș află că tînărul evreu încercase cu încă doi tovarăși să arunce în aer un tren german cu muniții, și că fusese prins numai pentru că o schijă îl doborîse în apropierea locului unde se petrecuse catastrofa. Și după aceea făcuse socoteala că de fapt ei se aflau în aceeași rețea, el, Mareș, contribuind într-un timp foarte îndepărtat la procurarea explozivului de care Marcel Lupu se servise.

Dar Mareș căuta acum să-și amintească numele lui adevărat. Interiorul mașinii se lumină din ce în ce mai mult. Luna bătea din stînga, se afla undeva deasupra copacilor de pe marginea șoselei și lumina ei pătrundea prin deschizăturile înguste de aerisire: niște dîre argintii care străbăteau întunericul dubei, mișcîndu-se odată cu distanța parcursă, mutîndu-și fascicolele albe către peretele de care se sprijineau călăii. Unul dintre ei fuma, cu arma între picioare. Fumul iute de țigară ieftină se ridica spre tavanul jos de tablă, vopsită de mult, cu coaja ei chimică, crăpată, mirosind încă a spirt vechi. Ciuperca albicioasă de fum se împrăștia, destrămîndu-se, și lua drumul de aer al ferestrei. Înăuntru rămînea numai o ceață albastră, cu miros ațîțător. „Asta trebuie că-l scoate din sărite pe Cojocaru, gîndi Mareș, el a cerut pînă acum soldaților cîte o gură de fum..." Și repetîndu-i numele se întrebă pentru a doua oară în noaptea aceea: cui trebuia să-i spuie ce avea de spus la coborîrea din mașină în așa fel încît să nu fie auzit de către ceilalți, de păzitorii ursuzi din fundul dubei? Socoti meticulos că dintre cei trei, singurul pe care ar fi trebuit să se bizuie era tot Lupu Marcel. Acesta era mai tînăr, ar fi putut să se miște mai ușor, numai dacă nu cumva loviturile primite la Siguranță nu l-au făcut mai greoi. Dobre, mai mult decît probabil, nu putea să fugă pentru că era rănit la picioare și fiecare pas pe care-l făcea însemna pentru el o suferință. Rămînea celălalt, Cojocaru, ceferistul. Mareș se gîndi că are peste 40 de ani, părea mai înalt decît ei toți, vorbea cu greutate și se mișca așa cum se mișcă un animal mare, dar dacă i-ar fi spus...

In clipa aceea înțelese că, de fapt, trebuia să le strige tuturor, nu numai unuia să fugă, cînd îi vor dezlega și li se va spune să meargă în întuneric pe șosea, drept înainte, fără să se abată în vreo parte... Era singura încercare pe care trebuiau s-o facă, șansa unică, unul din cele o sută de mijloace de a încerca să mai rămîi în viață, o tentativă aproape fără speranță, pentru că era limpede că altfel nu va scăpa nimeni...

Lumina lunii cădea acum mai de sus, zăbrelele argintii de lumină erau mai scurte și luminau numai picioarele condamnaților. Mareș văzu pantofii fără șireturi ai lui Dobre și ghetele greoaie ale ceferistului. „Astuia o să-i vină greu să fugă", își spuse. Lupu Marcel avea numai niște pantofi de tenis, albi, pătați de ulei, i se vedea o gleznă umflată caraghios. Nu purta ciorapi, lui îi lăsaseră șireturile, nu le fusese frică de o sinucidere, paznicii fiind siguri că „anarhistul" n-o să se spînzure. Erau niște șireturi roase, subțiri, destrămate. „Numai de l-ar ține, de nu l-ar împiedica la fugă..." Și pe urmă gîndul reveni iar: „Pe Dobre îl vor găsi mîine de dimineață desculț, într-o baltă de sînge, ca și pe mine, pentru că și mie mi-au luat șireturile și primul lucru pe care trebuie să-l fac dacă fug este acela de a lepăda perechea de pantofi cu tălpile sparte pentru că altfel mă voi împiedica și asta înseamnă moartea mea..."

Tot se mai auzea fîșîitul copacilor, freamătul stins, continuu, al frunzișului ars, cu miros amărui care pătrundea prin fereastra îngustă. Luna aflată undeva deasupra acoperișului de tablă al dubei nu se mai vedea. Înăuntrul mașinii părea acum mai întuneric și Mareș încercă să-și închipuie cum trebuie să fie afară pe drumul neted și pustiu, cum trebuie să strălucească banda de asfalt, acoperișul de tablă vopsit de mult, cu găuri mici, cu suprafața turtită pe alocuri și apoi copacii pe care nu-i vedea, cu coroanele lor arămii, roșii, în văpaia nopții de septembrie. Și desluși în depărtare un orăcăit de broaște, prelung, impudic, avînd în el o chemare stranie de dragoste, un cor de masculi care-și chemau femelele de sub apă la lumina lunii și aproape văzu fața acelui lac necunoscut, plin de lișiță, mirosind puturos, și auzi mișcarea apelor domoale, fărîmarea malurilor de lut, eroziunea înceată a ierbii putrezite. Ca să nu se mai gîndească la toate acestea, la locurile liniștite, pustii, de altădată, unde la vremea asta bate primul vînt rece de toamnă, mișcînd crengile uscate de vreme care scot un zgomot sec, trist, privi chipul paznicului din fața sa care fuma nepăsător. La lumina țigării, un foc mic, roșu, un punct ce se mișca de sus în jos, Mareș îi văzu fața proaspăt bărbierită și ochii negri, întunecați. Lîngă el stăteau alte trei umbre nemișcate, niște chipuri palide, cu un contur alb, ca într-o biserică observată din depărtare, printr-o ușă deschisă, cînd afară este soare și înăuntru e penumbră și nu mai distingi decît ovalul fețelor pictate. Mai jos, la înălțimea unde se aflau ei, se zărea lucirea stinsă a cizmelor, niște cizme lungi, pînă sub genunchi. Paznicii nu erau îmbrăcați în uniforme, aveau niște scurte de piele care luceau și ele stins în întuneric, ca mușamalele unei bucătării în care intri seara, fără să aprinzi lumina. La cîte o adiere mai tare de

vînt, condamnații le simțeau respirațiile grele cu iz de rachiu. Băuseră înainte de *asta*, nici nu se putea altfel, dar nu spuneau nimic ca și cînd alcoolul nu reușise să le clatine indiferența, încremenirea chipurilor nemișcate în întuneric.

In față, lîngă șofer, stăteau alți doi, Mareș abia le zărise fețele în lumina săracă a curții interioare a închisorii. Acolo, toți șase le vorbiseră cu o veselie curioasă, nervoasă. Nu se puteau înșela. Era limpede, oricît ar fi vrut să se mintă, că paznicii erau prea mulți pentru acest transport nocturn. Transferul la altă închisoare se făcea de obicei ziua și fără atîția oameni. Pentru fiecare dintre condamnați era limpede că peste cîteva ceasuri „vor fi scăpați de sub escortă".

Mareș nu le auzise vocile prin peretele subțire care-i despărțea și asta-i dăduse încă de la plecare siguranța că îi duceau la execuție. Călăii se temeau parcă de tăcerea nopții de septembrie, de ceea ce trebuiau să facă și liniștea sinistră a dubei începu să-l enerveze, se mișcă intenționat ca să atragă atenția paznicilor, dar aceștia nu se ridicară în picioare și nu spuseră nici măcar: Stați liniștiți. Nu se auzea decît fîșîitul exasperant al genților și frecarea cauciucului tocit de suprafața lustruită a asfaltului. In jur, prin fereastra strîmtă, cu limbi oblice, ca solzii unei perdele de șipci, se vedea o pată pătrată, cît conturul îngust, o pată albăstruie, decolorată, argintie, o bucată de cer luminat de lună. Dacă motorul ar fi tăcut, condamnații ar fi putut să audă sfîrîitul focului lunar în atingere cu suprafața acoperișului.

Cel care fuma își mai aprinse o țigară, ridicînd chibritul deasupra capului ca să-i privească pe condamnați. Interiorul dubei păstră puțin pe pereții cenușii lumina palidă, șovăitoare. Mareș se uită o clipă la chipurile tovarășilor săi, așezați cu spatele la ușile metalice. Ca și el, erau palizi, aveau pupilele mărite din pricina luminii neașteptate și gurile strînse, niște linii vinete, uscate. Dobre, cu capul aplecat puțin, părea resemnat, împăcat, căzut într-o amorțire somnolentă, deși tresărise o secundă la frecarea chibritului. Privirile mecanicului căzură pe mîinile legate în față, atîrnînd în deschizătura picioarelor, întinse pe podelele murdare. Chibritul se stinse și, în momentul acela, Mareș își aduse aminte de chipul lui Marcel Lupu. Îi zărise o clipă ochelarii cu lentilele groase, rama lor subțire, albă, de metal ieftin, și genele gălbui, decolorate ca și părul. Nu mai exista nici o îndoială, „anarhistul" lui era fiul stămbarului Haim, din Calea Griviței, stămbarul care abia scăpase cu viață în ianuarie 1941, dormind două zile și două nopți în podul croitorului Iotici care-l sculase noaptea la două și-l luase în cîrcă cît era de bătrîn și-l scosese pe o fereastră...

Îi veni să strige chiar în clipa aceea, „Mă, Samuel, tu erai, nu ți-ar mai muri moartea... Va să zică d-ăștia îmi ești. Tu mi-ai vîndut într-o seară, în fața tarabei tale cu cărți, niște broșuri cu copertele roșii ale lui Plehanov... Era întuneric, iarna, închiseseși, abia încuiasei cu lacătele tale grozave raftul cu cărți vechi pe care le vindeai pe nimic și suflai în palme și erai gata să te duci să te culci, cînd m-ai văzut și nu te-ai supărat cînd m-ai recunoscut, nu cumpărasem decît o singură carte de la tine, dar mă țineai minte, și ai descuiat cu mîinile roșii de frig toate lacătele și mi-ai întins două sau trei broșuri, ascunse după cărțile tale mirosind a hîrtie arsă, veche, umezită de ninsoare. Și trecuseră ani și acum o făceai pe nebunul, la proces nici nu m-ai privit, deși sînt sigur că tu știai, sau altcineva știa că ar trebui să ne cunoaștem, dar era mai bine așa pentru toți..."

Se stăpîni însă, bucuros totuși că își adusese aminte că pe Marcel Lupu nu-l chema așa, că numele lui adevărat era Sami Haim și că poate nimeni nu aflase lucrul acesta, pentru că „anarhistul" lui avea să ducă cu sine în mormînt secretul, apărînd astfel viața tatălui său, poate și a altora...

Mașina claxona îndelung, încetinindu-și mersul. In cele din urmă se opri și auziră cu toții zumzetul înfundat al nopții de toamnă. Răcoarea unei păduri din apropiere se simțea pînă în interiorul mașinii. Așteptau în fața altei bariere, probabil în marginea extremă a liniei de centură. Șoferul claxona într-una voind să-l silească pe cantonier să ridice pentru cîteva secunde brațele de lemn tărcat alb cu negru pentru ca să treacă. „Nu mai au răbdare, au început să se enerveze", gîndi, „vor să termine mai repede, așteptarea îi obosește ca și pe noi". Se scurseră cîteva minute. Nu se auzea nici o mișcare dincolo de pietrișul rambleului. Numai un foșnet apropiat de salcîmi care răspîndeau în jur mirosul lor amărui. Din față, printr-o fereastră deschisă a cantonului, se auzea glasul unui crainic citind ultimul radio-jurnal, cel de la orele 24.

Condamnații ciuliră urechile. Se anunțau bombardamente în Germania și bătălii scurte în Nord. Pe urmă spicherul citi comunicatul Marelui Stat Major romîn care anunța că pe „frontul de Est au loc lupte locale de puțină importanță..." Nimic schimbat, același comunicat stereotip de fiecare zi care-i scotea din sărite pe cei mai puțin răbdători.

Mareș își dădu seama că ascultaseră un radio cu baterii și vru să controleze bîzîitul continuu al elementelor pe care nu-l mai auzi însă din pricina zgomotului îndepărtat al unui tren ce se apropia. Osiile garniturii scoteau un zgomot de fier frecat, deslușiră cu toții izbiturile tampoanelor nelegate bine cu ancorele de fontă și scîrțîitul lemnăriei vechi de panoplie. Pe ferestruica îngustă se prelinse lumina unui felinar, dar numai o clipă, apoi trecu și iar se auziră vagoanele, ciocnindu-se unul de altul în mers. Mareș le numără în gînd. Erau peste treizeci. Transportau cherestea, simțise în nări mirosul ațîțător de brad proaspăt, de șipci abia tăiate de fierăstrău. Își aminti de o după-amiază de vară cînd călătorise de la Ciulnița pînă la Constanța deasupra unei stive de scînduri, privind cerul larg, albastru, cu mîinile sub cap. N-avea bani, se ferea de razii și trebuia să preia un sac plumbuit în care nici pînă în ziua de astăzi nu știa ce se afla, de la un tovarăș care lucra la Depoul de locomotive Constanța și să-l aducă la București...

Trenul trecu, se auzi ridicarea parimelor, felinarele legate de hulubele barierei se ridicară mai sus de fereastra zăbrelită zăngănind și mașina trecu repede peste șinele de fier. Drumul nu mai era asfaltat, viteza dubei descrescu. Mareș își spuse că din momentul acela nu trebuia să se mai gîndească la nimic altceva decît la ceea ce avea de făcut atunci cînd vor coborî din mașină. După cîte știa, li se vor dezlega mîinile și picioarele și vor fi lăsați liberi, de-a lungul unui drum pustiu. Vor merge cinci sau zece pași și pe urmă se vor auzi închizătoarele pistoalelor automate. Atunci, dacă nu-i vor fi înțepenite încheieturile va trebui să fugă cît poate în stînga sau în dreapta drumului, în zig-zag, aplecat înainte, culcîndu-se în primul tufiș, dacă va fi un tufiș în apropiere și după aceea imediat va trebui să se ridice și să alerge unde va vedea cu ochii, fără să mai privească înapoi, așteptînd numai să simtă arsura glonțului în spate, în ceafă...

Sîngele i se urcă în cap, un val fierbinte zvîcni sub tîmple. Paznicii bătură cu degetele în peretele subțire de tablă care-i despărțea de cabina șoferului. De dincolo se auziră cîteva ciocănituri de răspuns. Condamnații își simțiră sudoarea alunecînd de-a lungul spatelui. Zgomotul eșapamentului era acoperit acum de fîșîitul continuu al copacilor de pe margini. Se stîrnise vîntul și pomii mari și negri acopereau luna. In interiorul mașinii se făcu întuneric, nu se mai desluși decît focul mic și roșu al țigării celui din fața lor. Unul dintre călăi umblă sub haina scurtă de piele și se auzi deșurubarea unui dop de ebonit și apoi în dubă se răspîndi un miros de spirt. „Rom", gîndi Mareș, „un rom prost din acela care se găsește în birturi mărginașe, un rom ieftin, pentru că nu erau plătiți cum se cuvine. La un asemenea eveniment se cerea măcar puțin coniac". Urmă un plescăit scurt, și sticla trecu din mînă în mînă. Paznicii băură pe rînd cîte un gît.

Se auzi apoi un glas spart, întrebînd:

– Mă, bolșevicilor, care vă e frig, mă, să beți o gură de rom?

Nu răspunse nimeni. Mareș simți mîna lui Dobre aproape, tremurînd ușor și înțelese că el ar fi vrut, dar ceva mai puternic, o scîrbă neînfrînată îl oprise la timp.

— Luați, mă, se auzi iar vocea, că vă face bine, dă curaj...

Omul cu țigara rîse scurt și spuse pentru toți:

— Lasă-i! Dă-mi mai bine mie...

Pe urmă iar se auzi un plescăit și zgomotul genților, frecarea cauciucurilor de pietrele ascuțite care săreau într-o parte și alta a drumului. Mașina încetinise de tot, se aflau pe un drum strîmt de care, cu maluri neregulate pentru că arcurile se lăsau cînd pe o parte, cînd pe alta. Se auzea tot mai distinct foșnetul copacilor și aerul era rece, le îngheța pielea umedă. Lui Mareș îi amorțiseră genunchii și începu să și-i miște tocmai pentru ca să-și simtă circulînd bine sîngele. Aerul din mașină se rărise, fumul gros de țigară se lăsa din ce în ce mai jos. Fereastra cu zale de metal nu reușea să-l absoarbă și ceilalți paznici începură să tușească zgomotos.

„Cîte minute încă?" se întrebă Mareș încordat, cu o durere ascuțită sub genunchi. Mașina frînă brusc, se auzi de deasupra un țipăt de pasăre și un bufnet. Cineva coborî și condamnații simțiră frica ascunsă pînă atunci sub o nepăsare aparentă sau sub oboseala ultimelor zile. Mareș așteptă să audă cheia în gura strîmtă a ușilor și vocea comandantului, spunîndu-le simplu:

— Dați-vă jos!

Trecură cîteva clipe.

Cel care fumase pînă atunci strivi țigara în peretele de tablă și își strînse centironul. Se auzi clănțănitul Mauserelor, alunecarea încărcătoarelor în teaca lor metalică. Mirosea a ulei de armă și a cîlți, a fier ruginit și dincolo de pereții dubei se auzea talazul de frunze mișcate de vînt, parcă o cădere de apă de la înălțime. Cineva umbla în jurul mașinii, alegea probabil locul execuției. Se scurseră cinci sau șase minute, apoi ușa se trînti din nou, simțiră cum cel care cercetase împrejurimile se așează pe banca de piele și motorul bîzîi ușor, ca zborul unui fluture în jurul unei lămpi. Duba se mișcă încet, parcă cu prudență, înainte. Se mergea cu zece sau cincisprezece kilometri la oră, evitîndu-se gropile drumului de pămînt deasupra căruia fuseseră aruncate căruțe de pietriș. Nu spunea nimeni nimic, ca și mai înainte, dar în tăcerea aceasta se ghicea încordarea și disperarea. După încă cinci minute, mașina se opri din nou. De data aceasta ușile metalice fură deschise și întorcîndu-se instinctiv, toți deodată, văzură fețele celor doi: comandantul și ajutorul său. Nu spuneau nimic, priveau numai amîndoi interiorul negru al dubei. Paznicii se sculară de pe banca lor și așteptară. Urmă un minut de tăcere în care nu se auzi decît carburatorul încins, lepădînd puțină apă pe pietrișul drumului și păsările de noapte trecînd deasupra pădurii.

— Coborîți, zise înăbușit comandantul cu o liniște nefirească, țeapăn. Coborîră. Aveau picioarele legate cu o frînghie subțire care le permitea mișcarea. Stăteau tot cu mîinile atîrnînd în față, strînse una lîngă alta. Aveau genunchii amorțiți și la atingerea pietrelor, tălpile le tresăriră dureros. Mareș avu grijă să piardă unul din pantofii largi, fără șireturi. Spera să nu fie observat, deși călca aproape șchiopătînd. Făcură cîțiva pași în spatele dubei uitată cu ușile larg deschise. Șoferul nu coborîse, lăsase motorul să duduie, controla frînele, își cunoștea după cum se vedea bine rolul, pentru că voia să facă cît mai mult zgomot.

Se aflau într-un luminiș aproape rotund, în marginea drumului de țară, neregulat, cu gropi, presărat cu pietre mari de cale ferată, niște pete albicioase în noaptea limpede de septembrie. Aerul era pur, rece, se auzea distinct vîntul, acolo unde talpa mecanicului găsi iarba, simți prima rouă a zorilor încă îndepărtate. Nici nu-i veni să creadă, poate erau numai urmele unei ploi vechi, strînse în găurile de lut ale drumului prost.

Paznicii se adunaseră în fața lor, erau șase umbre neliniștite, cu spatele bătute de lună, lăsînd urme lungi pe drumul stricat. Unul dintre cei șase se apropie. Rîdea tare, fără motiv, cu un fel de bunăvoință care cerea mila condamnaților, o scuză nejustificată, ceva absurd ca un cîntec la o înmormîntare, un cîntec indecent, porcos. Călăul mirosea a rom, un miros de etil, ceva ce aducea cu parfumul puturos al benzinei, al gazelor strecurate prin găurile caroseriei. Nici nu se uitară la fața lui. Vorbea, bolborosea ceva neînțeles, îi era frică. Îi tremurau mîinile cînd le desfăcu legăturile pe rînd. Mareș își spuse că o să vadă că-și pierduse un pantof, dar se înșelase, el desfăcea numai legăturile de la mîini și îi strigase lui Cojocaru, matahală nemișcată, bărbat puternic, cu brațele acum libere, să se aplece la glezne și să-și deznoade singur legătura, să poată umbla, și acesta se aplecase cu o resemnare tristă, dar fără frică acum, cu o împăcare și o amînare a gesturilor ce nu mai înșela pe nimeni, pentru că aici era vorba de cîștigat cîteva secunde de viață, atît cît să mai ai timp să contempli luminișul bătut de lună și drumul de asfalt care se vedea undeva în stînga, departe, o linie argintie sub lună, ca țărmul unei ape, ca linia fixă, metalică, oxidată a unui ocean liniștit.

Ceilalți cinci, comandantul mai într-o parte, nemișcat, atent, cu ochii măriți, supraveghind operația meticuloasă, enervantă, a celui de-al șaselea, și restul, patru umbre fără chip, ca niște siluete de tir, înalte păpuși în haine, numai conturul unor oameni fără nume, așteptau într-o tăcere tristă. Stătuse și vîntul, nu mai treceau nici păsări. Condamnații se strînseră unul lîngă celălalt, cu umerii foarte apropiați. Mareș reușise să-și scoată și celălalt pantof din piciorul încălțat și acum pîndea încordat, desculț, ceea ce avea să urmeze. Simțea un gol în stomac, ca după o lovitură în plex, într-o clipă își aminti de o mie de lucruri risipite, trase cu lăcomie aer în piept, își mișcă ușor picioarele să-și dea seama dacă nu-i sînt amorțite încheieturile, ca înaintea unei alergări pe care voia s-o cîștige. Dacă nu s-ar fi gîndit să fugă peste cîteva clipe numai, și-ar fi ales un cuvînt grosolan, o înjurătură pentru călăi, înainte de a simți arsura morții, dar acum i se părea absurd să plătească această poliță a fiecărui condamnat. Unii muriseră cîntînd „Internaționala", poate numai cîteva măsuri, cine știe, dar acești patru, el, Cojocaru, evreul acela cu fața palidă, curajos, și Dobre, mai bătrîn, poate puțin înspăimîntat, fără s-o arate, vor muri în tăcere, numai cu brațele unul lîngă celălalt, simțindu-și unul altuia pielea fierbinte, cu sîngele zvîcnind în artere. Într-o febrilitate ultimă, un sînge care, peste cîteva momente numai, va curge pe pămîntul gloduros, și cel rămas în corp, se va răci apoi încet, încet...

Mareș își simți ochii uzi. Lăcrima fără să simtă vreo durere a inimii, era numai un protest mut în fața absurdității acestei situații fără ieșire, necazul nu că în curînd totul se va sfîrși, ci că e neputincios ca și tovarășii săi în fața acelor arme, lucind scurt în lumina săracă a nopții.

— Gata? întrebă comandantul.

Cel de-al șaselea terminase și se îndepărtase cu pași mari, fericit că a terminat cu o treabă stupidă, neplăcută, asigurat că nu i se mai poate întîmpla nimic, aflat lîngă ceilalți.

— Intoarceți-vă! spuse comandantul, aspru, gîtuit.

Condamnații se întoarseră. Erau acum cu spatele spre luna nevăzută, ascunsă undeva după frunzișul pomilor înalți, cîțiva stejari bătrîni, cu coroane neregulate, ca niște baloane antiaeriene, negre și foșnitoare. Își văzură umbrele în iarba umedă, aplecate spre stînga, dincolo de malul de lut al drumului îngust. Așteptau într-un rînd rărit, ca și cînd le-ar fi fost frică să nu cadă unul peste celălalt cînd vor fi doborîți. Călăii rămăseseră pe loc, nu le auzeau pașii. La cîțiva metri depărtare, într-un con de umbră, duduia motorul dubei încălzit la maximum. Deodată se auzi și claxonul, un strigăt continuu, metalic, umplînd aerul de vibrații.

Mareș spuse fără să întoarcă deloc capul:

— După cinci pași, fugiți, cît mai departe unul de celălalt!

Nu răspunse nimeni. In marginea din dreapta drumului era Cojocaru, la mijloc Lupu Marcel, și Dobre lîngă Mareș, aflat în stînga.

— Mergeți! porunci comandantul.

Se urniră, rărind instinctiv rîndul, depărtîndu-se unul de altul ca să ofere o țintă cît mai proastă celor șase din spate. Mareș privi înainte, înțelegînd de ce călăii aleseseră locul acesta. Peste șapte sau opt metri se afla o răspîntie, drumul se bifurca, urcînd. Dincolo de acest orizont apropiat se zărea cerul, o mare fîșie goală, albăstruie, cu stele galbene, clipind mărunt. Mecanicul simți în urechi un țiuit, ceva care aducea cu senzația celor ce se îneacă, o asfixie, o astupare a urechilor, o apăsare aproape dureroasă pe timpane. Făcuseră cinci pași, înumăraseră fiecare mecanic. „Acum trebuie să tragă", își zise Mareș și așteptă cu puțină resemnare să audă închizătoarele. Nu se auzi nimic și știu că dacă ar fi pierdut orice speranță, în clipa aceea ar fi trebuit s-o piardă, cînd se simțise nehotărît, cînd o lene ucigătoare îi înmuiase voința.

Se opriseră toți patru fără să vrea, nedumeriți, ezitînd, așteptînd ca unul dintre ei să fugă primul. Dar nu numai aceasta era pricina nehotărîrii lor. Tresăriseră în același timp pentru că auziseră un alt zgomot de motor care venea din față, de pe porțiunea acoperită a drumului care se bifurca, și nu știură cîteva secunde din care parte anume sosea într-o viteză redusă un alt vehicul, alarmat de claxonul dubei trasă într-o parte. Mareș ghici că paznicii nu auziseră încă acest duduit înfundat de motor și își făcu repede socoteala că într-o zecime de secundă se vor vedea farurile celeilalte mașini și vor fi pierduți dacă nu fug exact în momentul în care luminile puternice din față se vor proiecta pe chipurile călăilor surprinși.

— Mergeți înainte! se auzi iar vocea poruncitoare a comandantului și auziră clănțănitul metalic al armelor...

— Acum! strigă Mareș. Fugiți, tovarăși!

In aceeași clipă văzură dîrele albe ale farurilor mașinii din față. Săriră într-o parte: întîi Lupu Marcel, aruncîndu-se aproape pe burtă, atît cît să nu fie atins de prima salvă, pe urmă Dobre, greoi, prăbușindu-se imediat, lovit în spate, strigînd scurt, zvîrcolindu-se puțin și ceilalți doi: Cojocaru făcînd doi sau trei pași înainte, lovit și el, împiedicîndu-se, tîrîndu-se, și Mareș, cu o arsură în mușchii spatelui, ajungînd dincolo de locul luminat puternic acum de farurile mașinii necunoscute care înfrînă brusc. Se auzi un zăngănit de geamuri sparte de gloanțele trase la înălțimea motorului, un răcnet de surpriză și de moarte, țipătul comandantului care nu găsea nimic altceva mai bun de făcut decît să spună aproape tînguitor:

— Inapoi! Inapoi!

In clipa următoare, Mareș se afla dincolo de un șanț, bîjbîind între doi copaci. Simțise glonțul pătrunzîndu-i în carne, își făcu socoteala că poate avusese noroc să fie atins numai într-o margine a plămînului și înțelese că vor fi urmăriți și hăituiți și el și Lupu Marcel, deși apariția neașteptată a celeilalte mașini îi încurca teribil pe călăi. Se auzeau voci amestecate, înjurături și vaiete. Un nor de praf se ridică deasupra locului. Un far se stinse, celălalt arunca un șuvoi de lumină argintie între copacii de peste drum. Se auzeau foarte aproape cizmele călăilor călcînd și rupînd niște crengi. Cineva alerga bezmetic prin apropiere. Mecanicul nu simțea nici o durere, doar o căldură umedă, căzînd de sub omoplat, sîngele probabil. Începu să alerge cu prudență, aproape tîrîndu-se, îndepărtîndu-se de cele două mașini. Se mai auziră două focuri răzlețe, nu era o serie de pistol automat, ci împușcăturile trase una după alta de către comandant. „Poate îl vînează pe Lupu Marcel", gîndi Mareș și după aceea auzi pașii urmăritorilor. Se aplecă, luă un bolovan de pămînt, greu și aspru, abia umezit la suprafață de roua nopții și îl aruncă în direcția de unde plecase. Se auzi un trosnet de crengi frînte și glasul urmăritorilor care strigau:

— Pe aici, pe aici!

Se întoarse și se îndepărtă de locul unde se afla, cu pași neauziți. Alergă cît putu de repede, privi răspîntia aflată în întuneric și mai văzu umbra unei autocamionete, aproape răsturnate într-o parte: mașina salvatoare care apăruse pe neașteptate. Își făcuse o socoteală simplă: știa că întîi îl vor căuta în pădure pentru că era firesc să se ascundă într-un loc acoperit, dar pădurea era întinsă și vor pierde cel puțin un sfert de ceas pînă își vor da seama că au fost păcăliți.

Era la aproape cincizeci de pași de urmăritorii care apucaseră în direcție opusă, dar părăsind marginea pădurii, umbra ei, putea fi văzut de cineva; trebuia să se tîrască cît putea de repede pînă la limba argintie de asfalt și acolo, dacă avea noroc, va găsi o mașină sau o căruță în care să se ascundă. Fără să ezite, străbătu o porțiune luminată de lună, în goană, aplecat înainte. In spate se auziră împușcături repetate, dar în altă direcție. Voiau să-i înspăimînte, crezînd că folosise drumul prin pădure. Străbătu un ogor arat de curînd, căută din ochi umbra celuilalt pentru că avea presimțirea că și Lupu Marcel scăpase, dar nu văzu nimic. Ostenise, simțea umezeala sîngelui scurs de-a-lungul spatelui dar nu se opri. Mai avea cincizeci de metri și ajungea într-un lan de porumb cules de curînd. Se grăbi. In spate auzi claxonul cunoscut al dubei. Călăii se dumiriseră, ieșiseră la răspîntie și acum cercetau cu farurile mașinii cîmpia. Se culcă la pămînt, gîfîind, distinse clar vocea comandantului, spunîndu-i șoferului:

— Ia-o la stînga, vezi dacă n-a fugit pe drum!

Mașina ambreie puternic, făcu o întorsătură și porni în goană pe șoseaua de lut, deasupra căreia se ridică un nor de praf. Mareș mai așteptă cîteva minute, deși știa că timpul este foarte prețios. Cînd auzi alte împușcături în pădure, se ridică și străbătu aplecat cei cincizeci de metri care-l despărțeau de lanul de porumb. Ajunse, era istovit, începea să simtă o oboseală sufocantă și porni orbește înainte, cu ochii la linia argintie de asfalt. Se apropie, își văzu de cîteva ori umbra între grămezile de pămînt, uitate de la ultima prășilă și recunoscu locul: se afla lîngă șoseaua Nordului, la cîțiva kilometri de magistrala nemțească a petrolului, între drumul strategic aflat în construcție pe unde fuseseră aduși și autostrada de autocamioane. La cîțiva kilometri în urmă trebuia să dea de pompa lui Gaie, de adăpostul Terezei, unde dormise într-o noapte, cu doi ani în urmă. Mai avea două sau trei sute de metri și ajungea la linia de asfalt. Văzu în depărtare un felinar cu lumina mică, bălăbănindu-se sub o căruță încărcată cu fîn. Se grăbi și sleit așteptă în șanțul plin de buruieni. Între hulubele nevopsite ședea un țăran tînăr, moțăind. Caii mergeau în trap leneș. Mecanicul se ascunse mai bine, lăsă căruța să treacă și o urmă. Îi veni să rîdă sălbatic cînd simți asfaltul rece sub tălpile goale, se agăță de coada unei furci înfiptă în grămada de fîn și fu cît pe aci să cadă pe spate. După aceea se prinse de o prăjină înaltă și, cu încă un efort, fu sus, căzînd cu fața în fîn, moleșit, cuprins de o oboseală dulce...

Eugen Barbu

Ilustrație de GETA BRĂTESCU

RĂDĂCINILE

CAP. XXVI

OROŞ (IV)

Mor stelele. Arborii mor. Ierburile. Fluturii. Mor şi oamenii.

Nu ştim dacă stelele şi fluturii se gîndesc la moarte. Nu ştim dacă ierburile şi arborii se gîndesc la moarte. Nu avem cum să ştim.

— Dar oamenii? Oamenii se gîndesc la moarte?

— Uneori se gîndesc. Insă gîndul morţii e departe de ei tocmai atunci cînd moartea le dă tîrcoale.

Intors în celulă, după confruntarea cu ceilalţi arestaţi şi după ce fusese pus faţă în faţă cu Dragalina Farcaş, Licu Oroş fu năpădit de o sumedenie de gînduri. Grunz încercase să-i păcălească şi să-şi bată joc de ei. Dragalina Farcaş îi trădase, devenise unealta supusă şi plină de frică a lui Grunz. Totuşi Grunz îl bătuse pe Farcaş şi-l acoperise de ruşine. Fu mîndru de Gavril Toduţă şi de Minu Uibaru. O văzuse şi pe Marişca Balint şi inima i se umpluse de bucurie.

— Fii cinstit cu tine, Oroş, cum eşti cinstit şi cu ceilalţi. Fii cinstit, Oroş! Oare inima ta e plină de bucurie pentru că ai văzut-o pe Marişca Balint? Tu te bucuri pentru că l-ai văzut şi pe Gavril Toduţă. Tu te bucuri pentru că l-ai văzut şi pe Minu Uibaru. Tu te bucuri pentru că toţi ceilalţi pe care îi ştii nu au căzut odată cu voi. Tu te bucuri pentru că toţi cei care n-au căzut continuă să lucreze pentru cauza care îţi este ţie atît de dragă. Auzi? Pentru toate acestea te bucuri tu, Licu Oroş. Şi te mai bucuri, Licu Oroş, şi pentru...

In frigul şi întunericul celulei, omul se ghemui în colţ, îşi alungă gîndurile ca pe un roi de viespi supărătoare şi chemă somnul. Somnul veni. Licu Oroş adormi. Inainte de a adormi, se rugase nopţii să-i dea somn adînc, netulburat de vise. Noaptea, copleşită de viscol şi de vuiet, îi dărui somn adînc. Insă nu trecu mult şi visele împletite cu vagi amintiri se năpustiră asupra lui. Apărură Grunz şi Orbescu. Ii cunoscu după siluete. Grunz răsuci un buton tăinuit în pervazul uşii. Nu se aprinse nici un bec. Dar cei patru pereţi vineţi ai celulei dintr-o dată se luminară şi străluciră ca soarele. Rămase vînătă şi umedă podeaua pe care el, Licu Oroş, dormea. Şi tavanul rămase vînăt. Burticosul, copleşit de atîta năvală de lumină, se sperie şi-şi agită picioarele lungi. Incepu să fugă pe tavan, căutînd năuc un ungher întunecos în care să se ascundă. Nu găsi. Toate ungherele erau luminate. Grunz spuse, arătînd spre tavan:

— Il vezi, Orbescule, îl vezi?

— Il văd, să trăiţi, domnule inspector.

— Şi lui îi e frică de noi, Orbescule

— Da, să trăiţi, domnule inspector. Şi păianjenului îi e frică de noi.

— De ce i-o fi frică de noi, Orbescule? Noi nu avem nimic cu păianjenii, Orbescule.

— Da, să trăiţi, domnule inspector. Noi nu avem nimic cu păianjenii. Noi avem ce avem cu comuniştii.

— Oroş...

Glasul inspectorului Grunz răsunase puternic. Oroş, deşi cufundat în somnul cel mai adînc, îi răspunse:

— Aici!

— Ridică-te!

Oroş, plictisit, îşi simţi trupul obosit, obosit... Inţelese că trupul lui mai vrea să doarmă. Işi lăsă, deci, trupul să doarmă. Ieşi din el ca dintr-un înveliş vechi care nu-i mai făcea nici o trebuinţă şi se duse lîngă inspector. Grunz îl privi, îl privi, spuse:

— Vezi, Orbescule, vezi? Ţi-am spus eu că nu e de-a bună cu Oroş?

— Mi-aţi spus, să trăiţi, domnule inspector!

— Un Oroş doarme în colţ ghemuit şi alt Oroş, parcă ceva mai tînăr şi mai curat, stă de vorbă cu noi.

— Nu e de-a bună, să trăiţi, domnule inspector!

— Orbescule!

— Da, să trăiţi, domnule inspector!

— Ia uită-te în sus, Orbescule, ia uită-te în sus!

— Mă uit, să trăiţi, domnule inspector!

— Ce vezi, Orbescule?

— Păianjenul, să trăiţi, domnule inspector, păianjenul...

— Şi altceva ce mai vezi, Orbescule?

— Firele pînzei păianjenului, să trăiţi, domnule inspector.

— Orbescule, am o idee.

— Da, să trăiţi, domnule inspector, aveţi o idee. Totdeauna dumneavoastră aveţi idei, domnule inspector.

— Trebuie să-l legăm pe Oroş cu picioarele în sus şi să ne distrăm puţin cu el. Leagă-l, Orbescule! Spînzură-l pe Oroş cu picioarele în sus, Orbescule! Cu firele păianjenului să mi-l spînzuri pe Oroş, Orbescule!

— Am să-l spînzur, să trăiţi, domnule inspector!

Orbescu întinse mîinile spre tavan Şi mîinile lui Orbescu se lungiră, se lungiră... Orbescu desfăcu firele subţiri, le împleti şi-l legă cu ele de picioare pe Oroş cel adormit.

Celălalt Oroş se retrase lîngă perete şi privi. Orbescu scoase din buzunar un cîrlig şi-l înfipse în tavanul vînăt. Trecu fragila frînghie prin cîrlig. Grunz, care urmărea atent operaţia, striga:

— Acum trage de frînghie, Orbescule, trage de frînghie!

Orbescu trase de fragila frînghie şi Oroş cel adormit se întinse pe duşumea. Orbescu trase mai departe de frînghie şi picioarele lui Oroş cel adormit se ridicară către tavan... Capul lui Oroş cel adormit atîrna ca la două palme deasupra duşumelii.

— Leagă frînghia, Orbescule!

— Da, să trăiţi, domnule inspector, leg frînghia.

Oroş cel treaz nu se miră. Mai văzuse el aşa ceva, ba chiar mai îndurase.

— Loveşte, Orbescule! Incepe dumneata, Orbescule!

Orbescu ridică piciorul drept, se încordă şi vru să lovească cu botul pantofului capul lui Oroş cel adormit. Se uită din întîmplare spre tavan. Rămase cu ochii aţintiţi în sus. Buzele începură să-i tremure. Abia şopti:

— Priviţi, domnule inspector, priviţi!

Grunz se uită şi el în sus. Ţipă îngrozit. Ochii i se holbară, i se holbară. I se holbară atît de mult încît Oroş cel treaz aştepta ca din clipă în clipă ochii lui Grunz să sară din orbite şi să se rostogolească pe duşumea ca două mingi. Ochii lui Grunz însă nu ieşiră afară din orbite şi Grunz se uita mai departe spre tavan ca vrăjit. Se uită spre tavan şi Oroş cel treaz. Dar el nici nu ţipă, nici măcar nu se miră. Dimpotrivă, zîmbi. Burticosul se umfla, creştea văzînd cu ochii, picioarele i se îngroşau şi i se lungeau, iar ochii îi luceau în cap de parcă ar fi fost faruri. Pogorîndu-se pe un fir de aur, Burticosul se legănă cîteva clipe, îşi făcu vînt şi se repezi asupra lui Grunz. Inspectorul găsi în el putere să se ferească. Burticosul se opri din legănat. Două din picioarele Burticosului se lungiră şi în vîrfurile lor apărură două palme omeneşti, mari, păroase, avînd fiecare cîte cinci degete. Inspectorul se lăsă pe vine. Palmele însă crescură şi mai mult, se lungiră, se apropiară de obrazul lui şi începură să-l plesnească. Grunz căzu în genunchi. Incepu să plîngă şi să se roage:

— Iartă-mă, domnule păianjen!

Cu un glas care semăna uimitor cu glasul lui Oroş, Burticosul vorbi:

— De ce baţi oamenii, Grunz?

— Iartă-mă, domnule păianjen, n-am să-i mai bat!

— De ce omori oamenii, Grunz?

— Iartă-mă, domnule păianjen, n-am să-i mai omor!

Păianjenul îl întrebă pe Oroş cel treaz:

— Să-l cred, Oroş?

— Dacă vrei, poţi să-l crezi, Burticosule! Eu unul nu-l cred.

— Grunz, auzi ce spune Oroş?

— Aud, domnule păianjen.

— Ce să fac eu cu tine, Grunz?

— Să mă ierţi, domnule păianjen.

— Bine, am să te iert, Grunz. Dar trebuie să te fac să nu uiţi.

— Fă-mă să nu uit, domnule păianjen!

Cele două mîini apucară urechile lui Grunz, le răsuciră pînă cînd le rupseră. Grunz îşi acoperi tîmplele cu palmele.

— Au, cum mă doare! Au, cum mă ustură!

— Să te doară, Grunz! Să te usture, Grunz!

Burticosul îl lăsă în pace pe Grunz. Il căută pe Orbescu. Orbescu, de teamă, se ascunsese în hîrdăul de lîngă uşă. Dar nu izbutise să se ascundă în întregime. Capul spilcuit, cu ochelarii pe nas, îi rămăsese deasupra hîrdăului.

— Unde te-ai ascuns, Orbescule?

— In hîrdău, să trăiţi, domnule păianjen!

— Ţine gura deschisă, Orbescule!

— O ţin, să trăiţi, domnule păianjen.

Păianjenul îi vîrî în gură cele două urechi ale inspectorului Grunz.

— Mănîncă-le, Orbescule!

Orbescu le mestecă între măsele, le înghiţi, raportă:

— Le-am mîncat, să trăiţi, domnule păianjen!

Burticosul se făcu mic, mic, se legănă, se urcă spre tavan, se lipi de tavan. Pe sală se auziră paşii santinelei: Boc, boc... Boc, boc... Pereţii se întunecară, redeveniră vineţi. Oroş cel treaz intră în omul ghemuit din colţ. Oroş cel adormit oftă prin somn. Işi trase genunchii îngheţaţi la gură şi dormi somn greu. Dormi adînc, dormi adînc. Apoi se văzu la el acasă, cu mulţi, cu foarte mulţi ani în urmă, pe cînd era copilandru. La Condor, în munţi, toamna era, ca toate toamnele, de aur şi de aramă.

— Bine că am scăpat de visul cu Grunz şi cu Orbescu!

Se şterse la ochi ca să alunge orice urmă a visului urît. Surise:

— Mi-a plăcut cum l-a pălmuit Burticosul pe inspector.

Se miră că poate vorbi în somn cu el însuşi. Prin faţa ochilor îi trecu un cortegiu de năluci, ale căror chipuri nu le recunoscu. Cortegiul trecu, trecu... Şi după ce se isprăvi cortegiul, Licu Oroş îşi dădu seama că e copil. Să tot fi avut opt-nouă ani. Se uită peste munţi şi văzu că pe bolta înstelată răsărise mare, galbenă, rotundă, luna. Se bucură. Insă dintr-o dată bucuria i se întunecă. Işi duse mîinile la fălci. Deşi Rafira i le oblojise, tot îl mai dureau dinţii.

— Vino lîngă mine, Licule, ţucu-ţi ochii!

Licu se duse lîngă Rafira şi Rafira îl luă de mînă. Se plimbară mult timp amîndoi prin ocol, văzură vacile rumegînd şi viţeii oploşiţi lîngă ugere. Văzură brazii pădurii şi stelele care umpleau şi luminau bolta. Rafira se aşeză pe un stog de fîn, îl luă pe Licu pe genunchi şi-l legănă să-l adoarmă. Dar durerea îl împiedică pe Licu să doarmă. Copilul vorbi:

— Mămucă, mie mi se pare că odată cu genunchii tăi se leagănă şi munţii.

— Poate că se leagănă şi munţii, Licule.

— Mămucă, dar pămîntul stă totdeauna neclintit. Aşa ştiu. Pămîntul cu munţi şi cu ape nu se clinteşte niciodată. Nu se leagănă. De ce mi se pare mie acum că odată cu genunchii tăi se leagănă şi munţii?

— Nu, Licule, pămîntul se mişcă şi el. Numai că noi nu băgăm de seamă. Pe uriaşa lui scoarţă noi sîntem prea mici ca să simţim cum se clatină pămîntul. Pămîntul, Licule, se leagănă în văzduh.

— Şi nu cade?

— Cum o să cadă?

— Să cadă în jos!

— Nu. Pentru că pămîntul e legat de lună cu fire de aur. Şi cînd bate vîntul cel mare, pămîntul se leagănă, se leagănă... Aşa cum te legeni tu pe genunchii mei.

— Şi luna de care e spînzurat pămîntul de ce nu cade?

— Pentru că... Pentru că şi luna e legată de cer.

— Şi cu ce e legată luna de cer?

— Tot cu fire de aur, Licule.

— Şi de ce nu se văd firele de aur?

— Sînt subţiri, Licule, subţiri ca firele de păianjen.

— Şi dacă sînt subţiri de ce nu se rup?

— Firele de aur sînt tari şi nu se rup, Licule.

— Mămucă!

— Da.

— Vreau să te mai întreb ceva, mămucă.

— Intreabă-mă, Licule.

— Cerul, cerul de ce este legat?

— Cerul nu e legat de nimic. Cerul e... cer.

Licu nu prea înţelegea. Dar se mulţumea cu răspunsurile pe care i le dădea mămuca.

— Mă dor dinţii, mămucă.

— Rabdă, Licule, rabdă. O să-ţi treacă.

— Cînd o să-mi treacă?

— Pînă mîine o să-ţi treacă, Licule.

— Cînd o să fie mîine, mămucă?

— După ce apune luna, Licule, şi după ce se sting pe cer stelele.

— Mămucă!

— Da, Licule.

— Tu ai putere multă, multă...

— Multă, Licule.

— Atunci, mămucă, suflă tu în stele şi stinge-le. Şi întinde tu mîna în sus şi împinge luna dincolo de munţi, să apună mai repede... Să vină mîine, să nu mă mai doară dinţii.

— Vezi tu, Licule, suflarea omului nu poate să ajungă pînă la stele. Şi nici mîna omului nu poate să ajungă pînă la lună. Luna e departe de noi. Şi stelele sînt şi mai departe de noi, Licule.

— Imi pare rău.

Privi luna, şi i se păru că luna şugubeaţă îi face cu ochiul. Privi stelele. Şi i se păru că şi stelele şugubeţe îi făceau cu ochiul.

— Mămucă!

— Da, Licule.

— Cine m-a adus pe mine pe lume, mămucă?

— Eu, Licule.

— Şi pe tine cine te-a adus pe lume, mămucă?

— Mămuca mea.

— Ştiu. Şi pe mămuca ta altă mămucă, şi aşa mai departe. Dar atunci, la început, cînd nu era nici o mămucă pe pămînt, cine şi de unde şi cum i-a adus pe lume pe oameni?

— Cum cine i-a adus pe lume pe oameni? Nu i-a adus nimeni.

— Atunci cum s-au iscat oamenii pe pămînt?

— S-a frămîntat pămîntul. S-a frămîntat, multe zile şi multe nopţi s-a frămîntat pămîntul. Şi pe pămînt s-au iscat ape. Şi cîmpuri s-au iscat pe pămînt. Şi din frămîntarea pămîntului s-au iscat dealuri... Şi pămîntul s-a frămîntat şi s-a frămîntat. Multe zile şi multe nopţi s-a frămîntat... Şi din frămîntarea pămîntului au răsărit munţii noştri. Şi din munţi au răsărit arbori. Şi pe sub arbori şi prin poiene a răsărit iarba. Şi din iarbă au răsărit fluturi şi gîngănii... Şi după ce au răsărit şi au crescut arborii, şi după ce a răsărit şi a crescut iarba, şi pămîntul s-a umplut de gîngănii şi de lighioane, din piatra munţilor, Licule, au răsărit şi oamenii, aşa cum răsărise iarba şi aşa cum răsăriseră copacii. Şi după ce au răsărit din piatra munţilor oamenii, oamenii au crescut. Şi după ce au crescut a suflat peste ei cineva şi le-a dat viaţă. Şi atunci oamenii s-au desprins de piatra din care răsăriseră. Şi au început să umble. Şi să-şi ridice case. Şi să pască turme. Şi...

— Dar copacii de ce nu s-au desprins de piatră? De ce n-au început să umble şi copacii? De ce asupra copacilor n-a suflat nimeni ca să-i facă să umble?

— Pentru că aşa a fost rînduit de cel care a făurit lumea, Licule.

— Mămucă!

— Da, Licule.

— Vreau să te mai întreb ceva.

— Intreabă-mă Licule.

— Să-mi spui tu mie cine a făurit lumea? Şi stelele şi luna cine le-a făurit?

— Dumnezeu, Licule.

— Dumnezeu are mai multă putere decît oamenii?

— Are putere multă. Mai multă decît toţi oamenii la un loc, Licule.

— Şi unde stă Dumnezeu, mămucă?

— Acolo sus, în cer, Licule.

— Şi mai sînt şi alţi Dumnezei pe acolo?

— Nu, numai Dumnezeu Sfîntul. Singur.

— Şi nu-i e urît să stea singur în cer?

— Nu-i e urît. El toată ziua şi toată noaptea se uită la oameni.

— Şi e bun?

— E bun, Licule.

— Şi dacă e bun, de ce te lasă pe tine să plîngi? De cînd te ştiu, pufti lupi şi plîngi. Plîngi şi pufti lupi...

Rafira tace. Tace şi îşi şterge lacrimile. Şi asupra lui Licu pogoară de undeva din cer o mîhnire adîncă şi o tristeţe adîncă.

— Mă dor dinţii, mămucă.

— Rabdă, Licule. Trece. Pînă mîine dimineaţă trece.

Veni o pînză de întuneric şi acoperi visul. Omul adormit se răsuci încă o dată, se întinse, oasele îi trosniră, căscă, făcu ochi. Auzi vuietul viscolului în streaşina mansardei. Auzi şi goarna care suna deşteptarea la cazarmă. Il chinuia frigul. Il chinuiau şi rădăcinile dinţilor. Dinţii îi fuseseră rupţi. Ii fuseseră rupte şi măselele. Rădăcinile dinţilor şi ale măselelor rămăseseră însă în gingii şi-l dureau. Incepu să se plimbe prin celulă. Se mai încălzi. Sosi dimineaţa. Şi odată cu ea omul care îi aduse pîinea şi apa zilnică. Mîncă o parte din pîine. Bău o parte din apă. Cu hîrdăul şi cu mirosul hîrdăului se obişnuise. Gîndurile se prăvăliră iarăşi asupra lui. Il va mai chema Grunz? Il va mai confrunta? Şi cu cine? Il va mai schingiui? Şi apoi... Apoi ce va mai fi? Procesul... Ei... La proces va şti el ce să facă. Şi apoi... Apoi... Inchisoarea. Iar după închisoare... Libertatea... Libertatea şi poate triumful cauzei.

Atunci cînd va fi în libertate se va întîlni iarăşi cu Neaga. Tocmai atunci? Cu Neaga se va întîlni şi la proces. Neaga devenise una din piesele vii de care Grunz se va folosi negreşit în faţa justiţiei militare. Neaga îl vînduse nu numai pe el. Neaga îi vînduse şi pe ceilalţi. Şi dacă Neaga ar fi cunoscut şi alte nume, n-ar fi întîrziat să le rostească. Dar cu fetişcana aceea, cu bulgăroaica aceea despre care spunea Farcaş că adusese ziarele şi manifestele, se va mai întîlni oare? Unde? Cînd? Desigur, se va întîlni cu fetişcana aceea la proces şi poate la o nouă confruntare. Dar ce era cu el? Ce se întîmpla cu el? Se pomenise şoptind:

— Ah, de-ar veni mai curînd o nouă confruntare!

De ce dorea el o nouă confruntare? Ii făceau plăcere confruntările? Nu, nu. Voia să-l vadă încă o dată pe Gavril Toduţă. Voia să-l vadă încă o dată pe Minu Uibaru. Voia într-adevăr? Ori îi ducea dorul bunei Marişca Balint? Ce avea el cu Marişca Balint? De ce dorea el să o vadă încă o dată şi încă o dată pe Marişca Balint? Nu, nu era asta la mijloc. Cît despre Dragalina Farcaş care îl trădase, nu voia să-l întîlnească decît mai tîrziu cînd vor fi toţi în libertate. Dragalina Farcaş va trebui să-şi plătească atunci trădarea. O va plăti. Dar Neaga? Şi Neaga va trebui să-şi plătească trădarea. Intre el şi Neaga nu va mai fi niciodată nimic. Niciodată. Neaga trăia însă în carnea lui. Neaga îşi făcuse sălaş în carnea lui şi nu se lăsa izgonită de acolo. Zdrobit şi îngheţat cum se afla, acolo în celulă, încă o mai dorea. Ştia bine că-l trădase. Ştia bine că Neaga îi vînduse şi pe ceilalţi. Şi totuşi. Fir-ar afurisită de carne să fie! El o mai dorea. Bănuie, nu, nu bănuie, e sigur că Neaga s-a încurcat cu Grunz. E sigur că Neaga trăieşte cu Grunz cu aceeaşi lipsă de ruşine care o făcuse să trăiască mai înainte cu mulţi alţii. Şi totuşi... Totuşi el o dorea pe Neaga. O mai dorea.

— Cu timpul o s-o uit. O s-o arunc afară din inima mea...

S-o arunce afară din inima lui! S-o arunce afară din carnea lui! Era mai uşor de gîndit şi de spus decît de făcut. Cum s-o arunce afară din inimă? Inima lui era inimă de om. Inima lui, ca orice inimă de om, avea şi ea nevoie de dragoste. Inima lui nu voia să rămînă goală, pustie de dragoste. Nu voia.

Cu puţin timp înainte de a se lăsa prins în mreje de Neaga, din pricina tinereţii lui, a lipsei lui de experienţă şi a singurătăţii în care vieţuia, plecase într-o duminică de unul singur, la Berend, în Oaş. Petrecuse la horă cu flăcăii. Imprumutase de la cîrciumar un cuţit şi dansase şi el laolaltă cu ceilalţi, străvechiul dans al cuţitului. Neştiind bine vechiul joc, uneori pierdea ritmul, alteori nu ştia încotro să îndrepte vîrful ascuţit al cuţitului. Fuse cît pe aci să înţepe privitorii, care rîseseră şi se feriseră de el. O fetişcană îi şi strigase:

— Hei, dumneata, din Condor, dacă nu ştii, să nu te prinzi în horă, feciorule!

— N-o să mai mă prind, fată!

Nici nu se mai prinsese. Rămăsese pînă spre seară, cînd se spărsese petrecerea, pe margine, printre cascăgură. Fata aceea care se legase de el, cu fuste înfoiate şi cu dinţi ca mărgelele albe, — nici n-o întrebase cum o cheamă, — îi plăcuse. După ce se întorsese la oraş, zi şi noapte se gîndise la ea, zi şi noapte. O plăcuse numai? Poate că o şi iubise. Voia să se mai întoarcă la Berend, s-o mai vadă, ba chiar s-o dănţuiască, s-o îmbrăţişeze în focul dansului. Intîmplarea i-o scosese însă în cale pe meştera Neaga, care se aruncase asupra tinereţelor lui ca un lup flămînd. Pe fata din Berend o uitase. Abia acum îşi aduce aminte de ea. Bine că îşi aduce aminte şi acum! N-o s-o mai uite. Are s-o caute după ce îi vor da drumul din închisoare. Dar oare la cîţi ani îl vor condamna? La cîţi ani? Nu trebuia să se gîndească la numărul anilor la care îl vor osîndi. La altceva trebuia să se gîndească. Acum e război. Războiul se va întinde. Va veni însă o zi în care războiul se va sfîrşi. Poate că ziua în care se va sfîrşi războiul va fi una cu ziua în care porţile închisorii se vor închide în urma lui. Poate...

Bulgăroaicei, pe care o văzuse la confruntare şi căreia îi spuneau Iovca Silef, nici prin cap nu-i trecea probabil că el, Licu Oroş, se gîndea la ea. Era adevărat. De cînd o văzuse pînă acum, mereu se gîndise la Iovca Silef. Dar cine era fetişcana asta? Fără îndoială că Marişca Balint ştia multe despre ea. El, Oroş, nu ştia mai nimic. Poate că într-o zi va şti şi el. Şi atunci... Atunci...

Retrăi clipă cu clipă orele penibile ale confruntării. Dragalina Farcaş îl scîrbise. Era şi el om, însă om asemeni lui Grunz şi asemeni lui Orbescu. Cum de nu-i dibuise Marişca Balint mîrşăvia mai dinainte? Se părea că Marişca Balint îl cunoştea de multă vreme pe Farcaş. Aaa! O pune în discuţie pe Marişca Balint! El, Oroş! Dar pentru ce tocmai el, Oroş, încearcă să arunce umbră asupra unei vechi comuniste ca Marişca Balint? El de ce n-a bănuit-o niciodată pe Neaga? De ce nu şi-a dat osteneala s-o cunoască mai bine decît o cunoscuse? El, Oroş, trăise atîta timp lîngă Neaga, şi nu-i cunoscuse sufletul.

— Sufletul... Parcă poţi să cunoşti vreodată sufletul omului...

— Poţi. Dacă ai ochiul ager, poţi.

Adică ce voia el să spună cu asta?

In afară de Marişca Balint, care poate că avusese în inima ei vreo slăbiciune pentru Dragalina Farcaş, se mai afla acolo la confruntare încă o femeie. Nu, nu era o femeie. Era o fetişcană. O fetişcană oarecare. Era bulgăroaica aceea care adusese ziarele partidului şi manifestele. Cum spuneau că o cheamă? Iovca Silef? Da, aşa o chema. Sau aşa pretinsese ea că o cheamă: Iovca Silef. Din pricina bulgăroaicei căzuseră ei în mîinile lui Grunz.

— Stai, stai! Cum adică din pricina bulgăroaicei?

— Păi, da. Dacă nu aducea bulgăroaica ziare şi manifeste de la Bucureşti, ei n-ar fi ieşit noaptea să le răspîndească. Şi dacă el, Oroş, n-ar fi fost prins împrăştiind manifeste, Neaga n-ar fi avut prilejul să vîndă lui Grunz numele celorlalţi. Aşadar...

— Ce aşadar? Nici un aşadar...

— Atunci ce? Ce?

— Vai, Oroş, cît de jos te-ai prăvălit! Măi băiete, măi, tu nu înţelegi?

— Ce să înţeleagă? Nu era nimic de înţeles. De ce el, Oroş, care a îndurat toate bătăile şi schingiuirile lui Grunz şi ale celorlalţi, şi a tăcut mîlc, ca un adevărat comunist, se prăvălise? A? De ce? Şi de ce vai?

— Cum de ce? Te mîndreşti că ai tăcut? Află, băiete, că era de datoria ta să rabzi. Află, băiete, că era de datoria ta să taci. Cînd ai fost primit în partid te-ai angajat pe conştiinţa ta că în cazul în care vei fi prins şi schingiuit, vei găsi în tine putere să rabzi şi vei găsi în tine putere să-ţi ţii limba. Iată. A fost nevoie să rabzi şi ai răbdat. Şi a fost nevoie să taci şi ai tăcut. Ai răbdat. Ai tăcut. Atîta tot. Nu cumva îţi închipui că ai şi devenit erou?

Oroş simţi că i se aprinde obrazul de ruşine.

— Erou? Oho! Mult îmi trebuie mie pînă să ajung erou!

— Aa! Va să zică te gîndeşti să ajungi erou! Oroş, Oroş! Abia ai intrat în partid. Ai participat şi tu ca oricare altul la cîteva şedinţe. Ai răspîndit şi tu ca oricare altul ziare. Ai împrăştiat şi tu ca oricare altul manifeste. Şi ai fost prins, Oroş. N-ai ştiut să te păzeşti, Oroş! Şi te-ai lăsat prins, Oroş! Este adevărat, Oroş, că ai răbdat schingiuirile şi ai ştiut să-ţi stăpîneşti limba. Insă nevastă-ta te-a dat de gol nu numai pe tine. Nevastă-ta i-a dat de gol şi pe alţi tovarăşi ai tăi. La asta te-ai gîndit, Oroş?

— Nu, nu vreau să devin erou. Vreau numai să devin un bun comunist şi să ajut şi eu după puterile mele la triumful cauzei partidului.

— Ai ajutat, Oroş. Ai să mai ajuţi, Oroş. Ai tot ce-ţi trebuie, Oroş, ca să ajungi un bun comunist. Insă

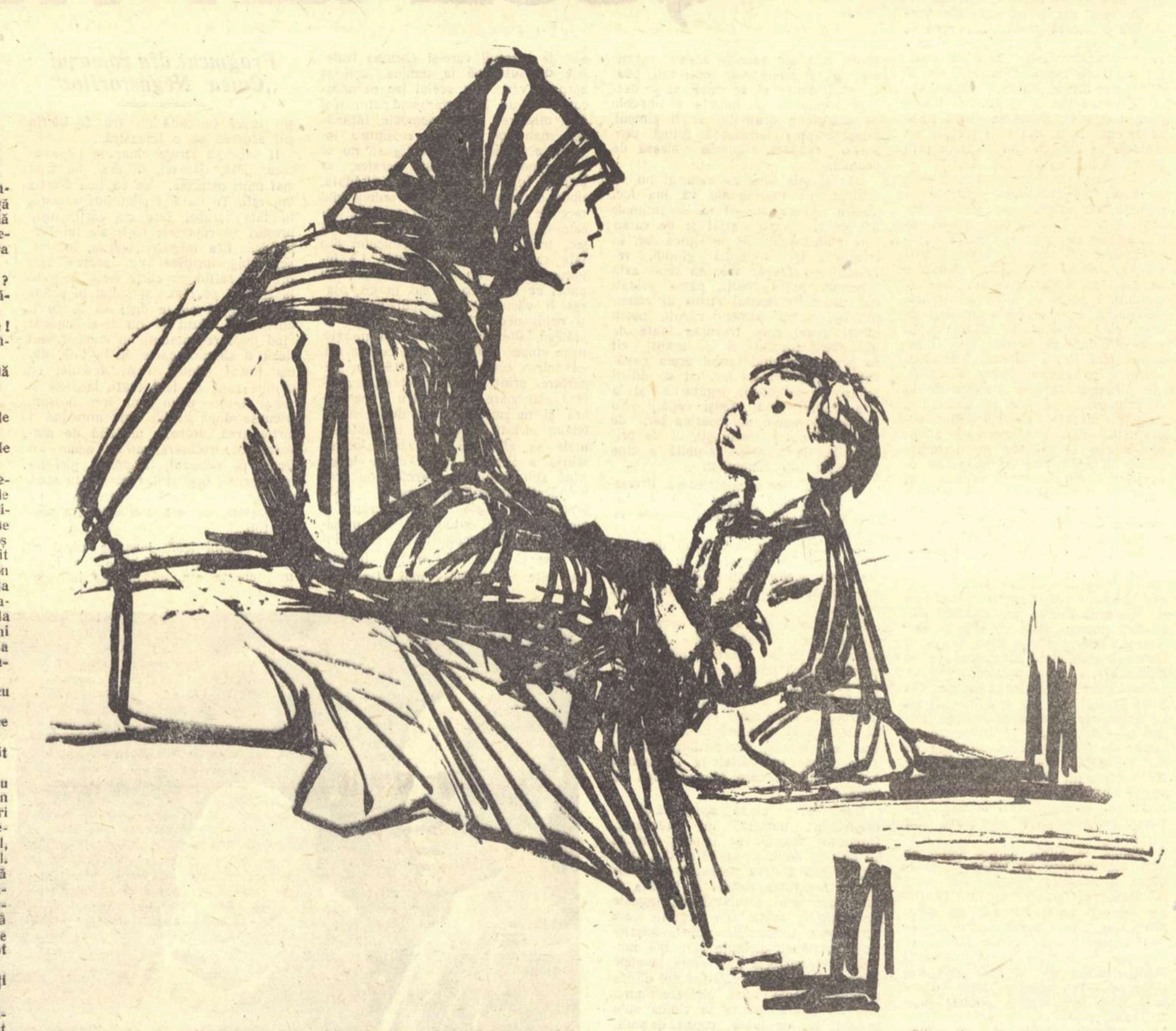

SÎNT AMARE

acum, tovarășe Licu Oroș, te-ai prăvălit jos, jos de tot.

— Cum m-am prăvălit și de ce m-am prăvălit?

— Simplu, tovarășe Oroș. Incerci să arunci vina căderii tale și a căderii celorlalți asupra fetișcanei, asupra bulgăroaicei...

— Dar ea a venit cu ziarele și manifestele.

— Și nu trebuia să vină, tovarășe Oroș?

— Trebuia...

— Și dacă nu venea ea, Iovca Silef, nu trebuia să vină altcineva?

— Da, ar fi venit altcineva. Dar de ce m-am prăvălit eu, Oroș, eu care n-am trădat, eu care am știut să tac?

— Tovarășe Oroș, dacă începi să gîndești greșit, dacă în cugetul dumitale începi să născocești păcate și să le arunci în capul tovarășilor tăi, ia întreabă-te, cam ce fel de comunist ești?

— Dar nu am spus nimănui nimic. Ce-am avut de spus mi-am spus mie însumi. Și încă în gînd.

— Odată ce-ai început să gîndești greșit, n-o să treacă multă vreme și o sa începi să spui în dreapta și în stînga ceea ce gîndești. Ai să răspîndești printre tovarăși, printre cunoscuți, îndoiala în partid. Așa că de la gînd pînă la faptă nu mai este decît un pas.

— Pînă la ce faptă?

— Pînă la ceea ce ți-am spus. Și pînă la acreală. Și pînă la cîrtirea partidului. Și pînă la trădarea partidului.

Licu Oroș se uită la ziduri. Erau vinete. Cum le știa erau. Le visase luminînd și strălucind ca soarele. Se uită la tavan. Era întocmai cum îl știa. Inălță mîna și chemă păianjenul. Rămase multă vreme cu mîna în sus. Burticosul se lăsă nițel în jos, pe fir, ca să-i arate lui Oroș că încă e viu. Apoi se repezi în sus și se lipi de tavan.

— Nici tu, Burticosule, nu mai vrei să te apropii de mine. Nici tu, Burticosule. Eu sînt un om cinstit, cinstit...

Se plimbă prin mansardă. Se plimbă pînă osteni.

— Dar bulgăroaica? De ce am ciudă pe bulgăroaică. De cum am văzut-o am prins ciudă pe dînsa.

— Nu ți-a plăcut cum arăta la față?

— Ba mi-a plăcut. Avea o față frumoasă cum n-am mai văzut alta pe lume pînă acum. Era obosită fața ei. Era trudită fața ei. Dar poate că tocmai din pricina oboselii și a trudei fața fetișcanei avea o frumusețe neasemuită. Grunz o mai și chinuise.

— Nu ți-au plăcut ochii ei?

— N-am văzut alți ochi mai adînci, mai calzi și... și mai frumoși.

— Oroș! Poate nu ți-a plăcut trupul fetișcanei

— Era subțire și înaltă ca trestia.

— Ai privit-o mult, Oroș.

— Aproape tot timpul cît am stat acolo în fața lui Grunz și a celorlalți nu m-am uitat decît la dînsa. La Iovca Silef.

— Și acum, Oroș? Mi se pare că oricîte eforturi ai face să te gîndești la altceva, tot la Iovca Silef ți se întoarce gîndul.

— Este adevărat.

— Oroș! Ai adormit cu Iovca Silef în gînd!

— Este adevărat.

— Și te-ai trezit cu Iovca Silef în gînd. Oroș!

— Și asta este adevărat.

— Și nu te întrebi pentru ce, Oroș?

— Poate... Poate că... Pentru că astă-noapte, în timpul confruntării, am văzut-o întîia oară...

— Numai pentru atîta? Ia gîndește-te mai bine, Oroș! Ia gîndește-te mai bine, tovarășe Oroș!

— Am să mă gîndesc mai bine.

Pe fata din Berend o iubise. De cum o văzuse o iubise. Dar cît? Răsăriseră, în sufletul lui, mugurii iubirii. Dacă s-ar mai fi dus la Berend și ar mai fi văzut-o, dacă ar mai fi vorbit cu ea și ar fi cunoscut-o mai bine, mugurii dragostei lui ar fi crescut și ar fi înflorit. Avusese însă nenorocul ca în drum să-i iasă femeia care îl captivase. Cu mîinile ei catifelate, Neaga rupsese mugurii dragostei lui pentru fata din Berend. Acum, gîndindu-se la toate cîte i se întîmplaseră de cînd se încurcase cu Neaga, Oroș băgă pentru întîia oară de seamă că nevastă-sa rupsese în sufletul lui nu numai muguri, ci și crengi înflorite. Neaga îl ținuse departe de Condor. Neaga îl ținuse departe de munții lui. Neaga — acum trebuia să-și mărturisească și să recunoască și acest adevăr — îl ținuse departe și îl înstrăinase oarecum și de Rafira. Inima Rafirei sîngerase și deseori ochii frumoși ai Rafirei lăcrimaseră. Iar buzele ei nu o dată rostiseră:

— Țucu-ți ochii, Licule, m-ai uitat, Licule.

Multe fuseseră care nu trebuiau să fie...

Inainte de a fi arestat, viața lui se desfășurase ca într-un fel de vîrtej de foc; munca la gară care îl istovea și-i dăula trupul puternic de bour; nopțile pe care le împărțea cu Neaga și care îl sleiau; ședințele de la Marișca Balint; convorbirile tăinuite și îndelungi cu tovarășii; activitatea lui de partid dusă în condiții grele, care îl silea să fie mereu cu urechile ciulite și să se ferească mereu pînă și de propria-i umbră. Nu prea avea timp să se gîndească nici la trecut și parcă nici la viitor. Era om întreg, obișnuit să muncească. La închisoare îi lipsea nu numai hrana îndestulătoare, îi lipsea nu numai patul de odihnă, îi lipsea și munca, îi lipsea și contactul cu alți oameni. Ii rămîneau gîndurile. Unele gînduri îl umpleau de amărăciune și căutau să-l slăbească, să-l descurajeze și să-l ducă demoralizat în fața lui Grunz. Cine trimitea asemenea gînduri asupra lui? Nu le trimitea nimeni. Gîndurile negre izvorau, ca și celelalte care îl bucurau și îl întăreau, din însăși ființa lui.

— Trebuie să mă lupt cu Grunz și cu uneltele lui Grunz. Dar trebuie să mă lupt și cu gîndurile mele nesănătoase.

— Socotești nesănătoase și gîndurile care-ți aduc mereu sub ochi pe Iovca Silef?

— M-am gîndit bine. Cred... Cred.. Că... de fapt... eu o iubesc pe Iovca Silef...

— Dar repede te mai aprinzi, Oroș! Repede te mai aprinzi, tovarășe Oroș!

— Nu te năpusti asupra mea cu cearta! Sînt tînăr. Sînt atît de tînăr... De fata din Berend cu fuste înfoiate și dinți albi ca mărgelele a fost să nu am parte. Cu Neaga m-am înșelat. Ce să fac? Timpul nu-l pot întoarce înapoi. Nimeni nu poate să întoarcă timpul scurs înapoi și să-l trăiască încă o dată. Ce-a fost a fost! Frunza care a căzut a căzut. Fata din Berend s-o fi măritat. Ori dacă nu s-o fi măritat se va mărita. Cînd voi ieși din închisoare, o voi găsi cu un roi de copii în jurul ei. Neaga! De Neaga nici nu vreau să mai aud.

— Dar Neaga mai trăiește în inima ta. Și mi se pare că mai mult decît în inima ta, Neaga trăiește în carnea ta.

— Trăiește! Trăiește și în inima mea, trăiește și în carnea mea. Insă mai mult decît oriunde, Neaga trăiește acum în disprețul meu, în dezgustul meu. Pe cîtă vreme Iovca Silef...

— Iovca Silef a început să trăiască în inima ta, Oroș. Recunoaște!

— Recunosc. Deși nu-mi vine ușor. Recunosc că Iovca Silef a început să trăiască în inima mea.

— Și de aci pînă la dragoste...

— De aci pînă la dragoste nu mai e decît un pas. Ori poate mai puțin decît un pas.

— Nu cumva te joci cu vorbele, Oroș?

— Nu mi-a plăcut niciodată să mă joc cu vorbele.

— De ce, tovarășe Oroș?

— Pentru că... Pentru că, după cum spune un proverb, pe unde ies vorbele, iese și sufletul. Și eu nu vreau să-mi iasă sufletul — cînd va fi să-mi iasă — pe unde au ieșit vorbe neadevărate.

Inima, care ascultase cum Oroș discutase cu Oroș, de parcă în făptura lui s-ar fi aflat nu unul ci doi oameni, se încălzi și se bucură. Inima auzi pași venind către ea. Auzi cum la poarta ei bate sfios un deget subțire. Iși deschise poarta. Și în poarta ei inima lui Oroș o văzu pe Iovca Silef. Era o Iovca Silef cu obrajii obosiți de nesomn, dar frumoși. Era o Iovca Silef cu ochii triști și obosiți de nesomn, dar neasemuiți de frumoși. Era o Iovca Silef cu mijloc subțire și mlădios ca trestia. Și inima lui Oroș prinse grai și o întrebă pe Iovca Silef:

— Ce cauți tu, fetișcană, în pragul meu?

— Inimă a lui Oroș, vreau să intru în inima lui Oroș.

— Dar pentru ce să intri tu, fetișcană, în inima lui Oroș?

— Inimă a lui Oroș, vreau să intru în inima lui Oroș pentru că, fără să vreau, inima mea mi-a fugit din piept și s-a ascuns aici, în inima lui Oroș. Iar eu, inimă a lui Oroș, nu pot să viețuiesc decît acolo unde viețuiește și inima mea.

Inima lui Oroș zîmbi. Zîmbi și spuse:

— Poftim, Iovca Silef! Poftim! Intră și te așează aici, în inima lui Oroș, unde se află și inima ta, Iovca Silef!

Și Iovca Silef se descălță și-și lăsă dincolo de pragul inimii lui Oroș încălțămintea. Și Iovca Silef, cu obrazul ei obosit de nesomn, dar frumos, cu ochii ei triști de oboseală, dar frumoși, trecu pragul inimii lui Oroș, și pătrunse desculță în inima lui Oroș ca într-o încăpere largă, luminată, dar în care se aflau și unghere întunecoase. Și odată ajunsă înlăuntrul inimii lui Oroș, fetișcana își strigă inima ei. Și inima ei veni. Și fetișcana își luă inima în palmă și o privi îndelung. Și se miră ea singură cît de curată și de străvezie îi era inima. O puse într-unul din ungherele întunecate. Inima suspină și o întrebă:

— De ce m-ai aruncat? De ce nu m-ai pus în pieptul tău, acolo unde mi-e locul?

— Pentru că tu, inimă, m-ai părăsit. M-ai părăsit. Ai fugit de la mine și te-ai ascuns în inima lui Oroș.

— Mi-era dor de inima lui Oroș. Ce altceva puteam face?

— Trebuia să aștepți, inimă, pînă chibzuia mintea mea. Nu e bine ca omul să se ducă totdeauna după inima lui. Auzi?

Inima auzi. Și iarăși începu să suspine. Dar Iovca Silef o lăsă să suspine. Nu se mai uită la inima ei. Și nu-i mai spuse inimii ei nici un cuvînt.

— Inimă a lui Oroș, îmi îngădui să te cercetez?

— Iți îngădui.

Fetișcana se plimbă desculță prin inima lui Oroș. Se plimbă. Apoi se opri la fereastra din dreapta a inimii lui Oroș și se uită afară. Fereastra era limpede, limpede. Și uitîndu-se prin ea, fetișcana văzu munții sălbatici ai Maramureșului. Soarele fulgera crestele de piatră și le dăruia strălucire de argint și strălucire de aur. Păduri bătrîne foșneau. Și în poienile pădurilor bătrîne urșii vechi, cu labe tocite de timp și cu ochi galbeni, se luaseră la trîntă ca oamenii și se luptau între ei încercîndu-și puterile. Și se uită mai bine fetișcana, și văzu cățărate pe creste casele de lemn din Condor. Și se uită și mai bine. Și văzu casa Rafirei. Și o văzu pe Rafira tînără, alăptînd la sîn un prunc dolofan. Și Iovca Silef știu că dolofanul acela, puiul acela de om care sugea lacom era puiul de om din care timpul, în curgerea lui neîntreruptă, îl scosese pe Oroș cel drag, pe Oroș cel închis, în a cărui inimă se afla ea acum. Și o strigă pe Rafira cea tînără. Și Rafira cea tînără nu-i răspunse și nici măcar nu întoarse capul către ea. Și îl strigă pe Oroș cel cu părul cîrlionțat. Și Oroș cel cu părul cîrlionțat nu-i răspunse și nici măcar nu întoarse capul către ea.

Mîhnită, Iovca Silef se duse în cealaltă parte a inimii lui Oroș și se uită afară pe fereastra din stînga a inimii lui Oroș. Și fereastra era limpede, limpede. Și uitîndu-se prin ea, fetișcana văzu orașul de margine de țară în care o arestaseră oamenii lui Grunz. Și văzu că orașul era bîntuit de viscol. Și ciuli urechile cum le ciulește fiara urmărită de vînător. Și auzi vuietul viscolului. Și se uită mai bine. Și o văzu pe Rafira cea de azi. Luneca, se ridica, și deși se sprijinea în toiag, Rafira cădea iarăși și iarăși abia se ridica din zăpadă. La toate casele se uita. Mergea, cădea, se ridica, iar mergea. Și nu rămînea casă pe care Rafira să n-o cerceteze cu ochii.

— Inimă a lui Oroș, spune-mi, ce caută în orașul acesta Rafira?

Și inima lui Oroș îi răspunse:

— Ciulește-ți urechile și mai mult, fetișcană! Și vei auzi gîndurile Rafirei.

Iovca Silef își ciuli și mai mult urechile și auzi gîndurile Rafirei.

— Mai trăiește fiul meu, Licu?

— Licule, țucu-ți ochii, Licule, în care din casele acestea blestemate ești închis, Licule?

— Ieși pentru o clipă, Licule! Să-ți țuc ochii, Licule. Să-ți țuc obrajii, Licule.

Casele orașului rămîneau mute și oarbe. Și Rafira mergea, cădea, se ridica, iar mergea. Și o scălda recea sudoare. Și o înfășura viscolul. Și Rafira mergea, cădea, se ridica, iar mergea, către toate casele se uita cu ochi triști.

Iovca Silef prinse glas și o strigă. Și Rafira auzi. Și Rafira întrebă:

— Cine mă strigă?

— Eu, Iovca Silef!

— N-am auzit de dumneata

— Ai să auzi.

— Ce vrei cu mine?

— Vino lîngă mine!

— Dar unde te afli dumneata?

— Eu? In inima lui Oroș mă aflu.

Auzind, Rafirei i se lumină chipul. Fugi, căzu, se ridică, iarăși alergă. Și ajunse la poarta inimii fiului ei. Fetișcana se grăbi și-i deschise poarta. Și în pragul porții inimii lui Oroș, Rafira Oroș își aruncă straiele cele groase și pline de zăpadă de pe ea, își lepădă broboada și-și scoase cizmele. Și intră în inima lui Oroș curată și desculță. O privi pe Iovca Silef și o întrebă:

— Dumneata, fată, ce cauți în inima fiului meu?

— Inima mea l-a văzut pe Licu. Și cum l-a văzut, m-a părăsit. A fugit de la mine. A venit aici și s-a ascuns aici. Și eu m-am luat după inimă. Am venit să-mi găsesc inima. Și să mi-o iau îndărăt. Ori să rămîn lîngă ea.

— Și dumneata, fată, ți-ai găsit inima?

— Am găsit-o.

— Aș vrea s-o văd. Arată-mi-o și mie!

Iovca Silef se duse, își luă inima și și-o puse în palmă. Inima încetă să suspine și zîmbi. Dar Iovca Silef nici nu se uită la inima ei. I-o arătă Rafirei.

— Dumneata, fată, vrei să-mi dai inima s-o țin în palma mea, să mă uit la ea mai de aproape?

Iovca Silef îi dădu inima ei Rafirei și Rafira luă în palma ei inima străină și o privi. O privi îndelung. Zise:

— N-am văzut, fată, inimă mai limpede și mai curată ca inima dumitale. Inima dumitale, fată, e tot atît de curată și tot atît de limpede ca lacrimile pe care le-a vărsat Maica Domnului lîngă crucea fiului ei.

Iovca Silef își lăsă capul în jos. Și șopti:

— Uită-te mai bine la inima mea!

Și Rafira se uită mai bine. Și zise:

— Da, fetișcană. Ai dreptate, fetișcană. Văd în inima ta, într-un colțișor, ca într-o oglindă aburită, chipul unui tînăr. Ce cauți dumneata, fată, în inima fiului meu, dacă în inima dumitale porți icoana altui tînăr?

Cu capul în jos, Iovca Silef șopti:

— Tînărul acesta a fost. A fost și nu mai este. Il chema Ile. Lucra pentru aceeași cauză ca și mine. L-au prins. L-au chinuit. I-au frînt șira spinării. Noaptea l-au aruncat în curte, pe pavaj, de la etajul șapte. Mi-au spus că s-a aruncat singur. Era și logodnicul, nu numai tovarășul meu. Mi l-au dat să-l îngrop. L-am îngropat pe Ile. L-am plîns pe Ile. Pînă mi s-au uscat ochii l-am plîns.

Se închină de trei ori Rafira. Spuse:

— Mă închin, Doamne, pentru odihna sufletului acestui tînăr. Mă închin, Doamne, pentru odihna sufletului acestui sfînt.

O luă pe Iovca Silef de mînă.

— Ia să vedem, fetișcană, ce se mai află aici, în inima fiului meu?

Rafira și Iovca începură să umble prin inima lui Oroș. Se țineau de mînă, voind parcă să nu se piardă una pe alta. Și umblau încet, cu grijă. Văzură o umbră fumurie prinsă pe unul din zidurile inimii lui Oroș.

— Ce chip s-o fi aflînd sub acest fum închegat?

Rafira întrebă, iar Iovca îi răspunse:

— Aș vrea ca pe zidurile inimii lui Oroș să nu se găsească nici o umbră.

— Și eu aș vrea, zise Rafira.

Iovca Silef se apropie de fumul închegat și suflă. Fumul închegat se destrămă și se risipi. Și pe zidul inimii lui Oroș se arătă Neaga. Și Iovca o întrebă pe Rafira:

— Cine să fie femeia aceasta?

— Neaga este, îi răspunse Rafira.

— Și ce caută ea în inima lui Oroș?

— I-a fost soție fiului meu. Și după lege îi mai este încă.

Și pe cînd ele se uitau la fața spălăcită a femeii cu păr de hîrtie, se ivi alături de Neaga făptura grăsună a lui Grunz.

Rafira o întrebă pe Iovca Silef:

— Dumneata, fată, îl cunoști?

— Il cunosc, îi răspunse Iovca.

— Il cunoști și totuși mai trăiești.

— Da, îl cunosc și totuși mai trăiesc. Dar nu știu cît voi mai trăi. Deși are chip de om acesta e un cîine care mănîncă oameni.

Grunz o apucă pe Neaga de gît și începu să-i muște umerii goi.

Rafira duse mîna la ochi să nu vadă ce se va petrece mai departe. Spuse:

— Să nu-i lăsăm, fată, să spurce inima fiului meu.

— Să nu-i lăsăm. Ar fi păcat dacă i-am lăsa.

Rafira o luă pe Neaga de mijloc și nu i se păru nefiresc că Neaga e ușoară ca un fulg. O purtă pe sus pînă la poarta inimii lui Oroș. Pe Grunz îl luă și-l purtă pe sus pînă la poarta inimii lui Oroș fetișcana. Și văzîndu-le cum se apropie de ea, poarta inimii lui Oroș se deschise singură. Rafira se uită afară. Se uită afară și Iovca Silef. Și amîndouă văzură că afară viscolea. Și amîndouă auziră cum vuia viscolul alb. Și pe cînd ele se uitau afară, veniră prin viscolul alb și prin cumplitul vuiet, în zbor pripit, un corb negru și o corbiță neagră. Corbul negru își strînse aripile și croncăni. Lîngă corbul negru se așeză corbița neagră și își strînse și ea aripile și croncăni. Și Rafira îl întrebă pe corbul negru:

— Corbule negru, o vrei tu pe Neaga?

— O vreau, răspunse corbul.

Și deschise ciocul. Și Rafira o zvîrli pe Neaga. Și corbul negru o prinse în ciocul lui. O prinse în ciocul lui corbul negru pe Neaga și așteptă. Și atunci Iovca Silef grăi:

— Neagră corbiță, îl vrei tu pe Grunz?

Și neagra corbiță răspunse:

— Il vreau.

Și deschise ciocul și așteptă. Și Iovca Silef i-l azvîrli pe Grunz. Și neagra corbiță îl prinse în ciocul ei pe Grunz. Și corbul negru se uită la corbiță și neagra corbiță se uită la corbul negru. Și amîndouă păsările negre fîlfîiră din aripi și zburară în viscolul alb, și fură prinse de viscolul alb. Și odată cu viscolul alb, pe amîndouă păsările negre le prinse și vuietul. Și se depărtară negrele păsări prin viscolul alb. Se depărtară pînă nu se mai văzură. Și atunci poarta inimii lui Oroș se închise singură. Iar cele două se întoarseră în inima lui Oroș. Și odată întoarse în inima lui Oroș se ținură de mînă și se apucară să colinde. Și colindară... și colindară... Pînă cînd văzură că unul din zidurile inimii lui Oroș era acoperit cu o pînză subțire de argint.

— Iată o pînză de argint, spuse Rafira.

Iovca Silef privi pînza de argint. O pipăi cu buricele degetelor și zise:

— Da, pînza e de argint. Nu se putea să fie decît de argint pînza.

— S-o ridicăm, zise Rafira, să vedem ce se ascunde dincolo de ea.

— S-o ridicăm, încuviință și Iovca Silef.

Rafira prinse între degetele ei colțul din dreapta al pînzei de argint, iar colțul din stînga al pînzei de argint îl prinse între degetele ei Iovca Silef. Se uitară una în ochii alteia și-și făcură semn și ridicară lin, lin, pînza de argint. Și li se arătă dănțuitoarea din Berend. Și ele amîndouă văzură că dănțuitoarea din Berend avea fustele înfoiate și dinții albi ca albele mărgele. Și ele amîndouă văzură că ochii fetei din Berend erau triști. Și ele amîndouă văzură că și obrazul fetei din Berend era trist. Iar Rafira, ca una ce se afla mai în vîrstă, cuteză s-o întrebe:

— Au cine ești dumneata, fetișcană?

— Maria din Berend sînt.

— Și ce cauți dumneata, Maria din Berend, în inima fiului meu?

— Ce caut? Intreabă-l pe fiul dumitale. Nu mă întreba pe mine.

— N-am cum să-l întreb pe fiul meu, căci nu știu unde este. Dar cum se face că ai ajuns dumneata aici?

— Odată, mai demult, fiul dumitale a venit la Berend să dănțuie. Și n-a știut dănțui frumos. Și am rîs în glumă de el. Și de aci mi-a venit pedeapsa. M-a luat și m-a ascuns în inima lui. Și după ce m-a ascuns în inima lui, m-a uitat. Și pînza aceasta de argint e pînza de argint a uitării.

— Vrei să pleci din inima fiului meu, Maria din Berend?

— Unde să plec? Și de ce să plec? Aici mi-e bine și mi-e cald.

— Maria din Berend...

— Da!

— N-ai tu alt loc în inima altui om?

— Nu am.

— Ai tu bărbat, Maria din Berend?

— Am, nu l-aș mai avea!

— Și n-ai tu loc în inima bărbatului tău, Maria din Berend?

— Nu am. Mă suduie și mă bate. Mă bate și mă suduie. Și de piatră e inima lui. Și într-o inimă de piatră nu-i loc nici pentru o libelulă, necum pentru făptură de om.

Și spunînd acestea, o tristețe și mai mare se scrise pe chipul Mariei din Berend. Și spunînd acestea, o tristețe și mai plină de neguri îi învălui ochii.

— S-o acoperim cu pînza de argint a uitării, spuse Rafira.

— S-o acoperim, spuse și Iovca Silef.

Și ținîndu-se de mînă ca două copile, cele două plecară să colinde mai departe prin inima lui Oroș. Și colindară, și colindară... Și se opriră cînd văzură că unul din zidurile inimii lui Oroș era acoperit cu o pînză de aur pe care mîini meștere țesuseră miriade de stele roșii.

— Pînză de aur, șopti Rafira. Pînză de aur galben.

— Și stele de aur, șopti Iovca Silef. Stele de aur roșu ca flacăra focului.

Tăcură mult timp. Tăcură. Apoi Rafira zise:

— Dincolo de această pînză de aur trebuie să fie un altar.

— Da, șopti Iovca Silef. Dincolo de această pînză de aur înstelată trebuie să fie un altar. Orice om are în inima lui un altar.

Și iarăși tăcură. Și după ce se săturară amîndouă de tăcere, Rafira șopti:

— Să ridicăm această pînză de aur înstelată, să vedem ce tăinuie în altarul inimii lui, fiul meu.

— S-o ridicăm, zise Iovca Silef.

Rafira prinse între degetele ei colțul din dreapta al pînzei de aur înstelate. Iar colțul din stînga al pînzei de aur înstelate îl prinse între degetele ei Iovca Silef. Se uitară una în ochii alteia, își făcură semn și ridicară pînza de aur înstelată. Și amîndouă priviră în altarul inimii lui Oroș. Și văzură... Rafirei nu-i venea să-și creadă ochilor. Intrebă cu glas tremurat:

— Ce se află acolo între munți, fetișcană?

— Acolo? Doftana.

— Și ce este Doftana?

— Inchisoare.

— Și cine sînt oamenii aceia înlănțuiți și zăvorîți în odăi strîmte și întunecoase?

— Tovarășii fiului dumitale și tovarășii mei.

— Și acolo, sub acel deal, ce se află? Parcă ar fi o cetate.

— Aiudul.

— Și ce este Aiudul?

— Inchisoare.

— Și cine sînt oamenii aceia înlănțuiți și zăvorîți în odăi strîmte și întunecoase?

— Tovarășii fiului dumitale și tovarășii mei.

— Și acolo ce este?

— Inchisoare.

— Și acolo ce este?

— Inchisoare.

— Și acolo ce este?

— Inchisoare.

— Și toți oamenii aceia care sînt întemnițați sînt comuniști?

— Comuniști.

— Multe închisori sînt în țară, fată. Și mulți tovarăși are fiul meu. Și mulți tovarăși ai dumneata, fată.

— Adevărul îl grăiești, spuse Iovca Silef.

Priviră și tăcură. Tăcură și priviră. Și pe urmă Rafira spuse:

— Să lăsăm pînza de aur înstelată peste altarul din inima fiului meu.

— S-o lăsăm, mămucă.

Lăsară pînza de aur înstelată peste altarul din inima lui Oroș. Și Rafira o prinse pe Iovca Silef de mîini. Ii zise:

— Mi-ai spus mămucă...

— Da, ți-am spus mămucă.

— N-am nici o fată. Numai pe fiul meu îl am.

— Știu, mămucă.

— Vrei să fii fata mea?

— Vreau, mămucă.

Oroș mîncă pîine și bău apă în timp ce la cazarma din apropiere gornistul suna masa de prînz. Ii invidie pe ostașii care se îndreptau acum spre sala de mese. Aceia mîncau nu numai un colț de pîine, ci și o gamelă de ciorbă de fasole. Dori să soarbă și el ciorbă de fasole. Și dori atît de mult încît i se păru că aburii dulci ai ciorbei îi și gîdilă nările.

Pe cînd fusese ostaș, Oroș urîse ciorba. Acum o rîvnea. Ei, dar multe mai rîvnea el acum cînd se afla închis. Trebuia să se învețe să nu mai rîvnească la nimic. Trebuia.

Mestecă un dumicat de pîine în gură. Il scoase și-l frămîntă în palmă, îl făcu gogoloaie. Il chemă pe Burticos. Burticosul pogorî, își luă porția, se urcă și o puse în plasa lui de lîngă tavan. Pogorî din nou Burticosul. Oroș suflă ușor asupra lui și Burticosul începu să se dea în leagăn.

Goarna care sunase în apropiere masa de prînz îi aduse aminte lui Oroș nu numai de ciorba fierbinte pe care o sorbeau acolo soldații, ci și de cîntecele pe care le învățase el de pe la cei de prin alte ținuturi. Nu mai cîntase de mult. Ii veni chef să cînte. Cîntă încet, pentru el și pentru Burticos, un cîntec dobrogean. Și se gîndi că poate și Iovca Silef știa cîntecul acela, și poate că și ea îl îngîna în celula ei chiar acum.

Pescarii plecau pe mare. Și marea era ca oglinda. Și două bărci goale lăsaseră pescarii pe țărm. Și copiii pescarilor se urcaseră în ele. Și plecaseră și ei vîslind pe oglinda albastră a mării. Și din senin se iscase furtuna. Și valurile...

Oroș auzi pași pe sală. Tăcu.

Se deschise ușa celulei și se ivi Orbescu.

— Cînți, Oroș?

— Am cîntat.

— Nu e voie să cînți, Oroș.

— N-o fi.

— Dacă spun eu că nu e voie să cînți, nu e voie, Oroș.

— Și de ce te superi dumneata? N-o să mai cînt.

Oroș suflă iarăși asupra Burticosului și Burticosul se legănă, se legănă...

— Dar ce faci tu acolo, Oroș?

— Mă joc cu păianjenul.

— Aaa! Te joci cu păianjenul? Ia să-ți văd și eu păianjenul, Oroș!

Orbescu se apropie de Oroș. Burticosul se legăna, se legăna... Orbescu întinse mîinile și și le plesni una de alta, ca și cum ar fi vrut să prindă și să strivească între ele o muscă. Firul păianjenului se legănă singur în gol. Orbescu se uită în podul palmelor. Iși simți podurile palmelor ude. Și văzu că purtau pe ele cîteva fire subțiri, lipicioase, albicioase. Iși arătă palmele lui Oroș.

— Uite ce-a mai rămas din păianjenul tău, Oroș. N-ai voie să ai păianjen în celulă, Oroș. Nu e voie să te joci cu păianjenul în celulă, Oroș. Trebuie să stai singur, singur. Ai înțeles, Oroș?

Iși căută batista în buzunar să-și șteargă palmele. N-o găsi. Iși șterse palmele pe straiele lui Oroș. Oroș se ridică liniștit, se apropie de ușă și o închise. Il întrebă încet pe Orbescu:

— De ce mi-ai omorît păianjenul? Ce rău îți făcea păianjenul?

Și fără să-i îngăduie lui Orbescu să facă o singură mișcare, Oroș se năpusti asupra lui, îl luă de gît, îi astupă gura și începu să-l dea repede cu capul de perete. Și în timp ce-l da cu capul de perete, îi spunea:

— De ce mi-ai omorît păianjenul? Ce rău îți făcea păianjenul?

Slăbit o clipă din strînsoare, Orbescu izbuti să scoată un strigăt plin de spaimă.

Năvăliră paznicii. Licu Oroș se luptă cu ei cît se luptă. Il pocniră cu tocurile pistoalelor în cap și-l îngenunchiară.

Cînd se trezi, băgă de seamă că e pus în lanțuri. Inspectorul Grunz, din pragul celulei, tocmai le spunea lui Landră, lui Pocal și lui Găman:

— Sînt mai mult ca sigur că au organizat sub ochii noștri răzvrătirea. Acesta e al doilea caz de răzvrătire în celule pe ziua de azi. Al doilea caz, băieți, al doilea caz...

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Expoziţia Bibliotecii Academiei R.P.R.

se deschide cu o sugestivă vitrină în care sînt prezentate, alături de fotocopia actului de înfiinţare a Societăţii literare romîne şi fotografiile lui Ion Ghica, V. A. Urechia, A. Treboniu Laurian, Timotei Cipariu şi Al. Odobescu — primii donatori ai viitoarei biblioteci academice. Au trecut de atunci 90 de ani. Inşghebată iniţial prin donaţiile unor entuziaşti, Biblioteca Academiei R.P.R. reprezintă, după nouă decenii de activitate, un adevărat oraş cultural. Cîteva cifre sînt grăitoare: dacă în anul 1879 Biblioteca nu avea decît vreo şapte mii de volume, astăzi ea adăposteşte cca. 3.500.000 volume. Faţă de anul 1891, cînd Biblioteca achiziţionase doar 900 de manuscrise, astăzi ea se mîndreşte cu un fond de aproape 13.000 manuscrise, 600.000 documente şi 100.000 scrisori ale marilor oameni de cultură din ţara noastră şi de peste hotare. Vitrinele expoziţiei înfăţişează şi alte bogăţii ale Bibliotecii Academiei: cîteva exponate din cele 110.000 gravuri, desene, albume şi fotografii ale Cabinetului de stampe, apoi felurite exemplare rare aparţinînd Cabinetului numismatic.

T. Milcoveanu

Saadi a scris „Grădina florilor" în romîneşte?

Duminică 6 iulie a.c. la ora (după program : 19.05) adicatelea 19,35 fix — telespectatorii au avut bucuria să vadă şi să audă o scenarizare televizată după „Golestan" („Grădina florilor") capodopera poetului persan SAADI, din Siraz, emisiune cu prilejul sărbătoririi a celor 700 de ani de la apariţia „Golestan"-ului.

Televiziunea noastră a scenarizat cîteva istorioare din „Golestan", fapt pentru care merită elogii.

Dar (iar pirdalnicul „dar"!) spre mirarea subsemnaţilor traducători ai „Golestan"-ului ce apare pentru prima dată în limba romînă, spre uluirea amîndurora, Televiziunea n-a binevoit să anunţe telespectatorilor noştri şi numele celor care asudă de luni de zile şi nopţi la tălmăcirea „Golestan"-ului după originalul pers-arab. Totuşi, emoţionanţi, amîndoi am nădăjduit că de pe buzele salvatoare ale crainicei vor înflori şi pîrlitele noastre nume. Dar în zadar ne-a fost zgîirea ochilor şi ciulirea urechilor. Crainica a înşiruit numele actorilor (pe care îi felicităm pentru realizarea „Saadi din Siraz"), a rostit apoi şi numele regizorului, al tehnicienilor, apoi s-a autorecomandat şi... „emisiunea noastră s-a terminat". Confratele iranian Puia Piruz a zîmbit politicos şi m-a întrebat: „Saadi a scris „Golestan" în romîneşte?"

Puia Piruz şi George Dan

O casă memorială Ion Slavici

Cu sprijinul Muzeului regional din Arad, la Şiria se lucrează la organizarea unei case memoriale Slavici. Din volumul Lumea prin care am trecut reiese cît de mult a iubit scriitorul regiunea sa natală, ce ataşament plin de căldură a simţit faţă de ţăranii ce-şi munceau glia, din viaţa şi graiul cărora şi-a plămădit nepieritoarea operă. Eminescu a fost entuziasmat de „şiriana" prietenului său, îndemnîndu-l să scrie în acea limbă, curată ca unda izvorului dintre padine.

Din păcate casa unde s-a născut Slavici nu mai există. Muzeul, în curs de amenajare, va fi adăpostit în fostul palat Bohus, azi cămin cultural.

Acum aproape două decenii i s-a ridicat lui Slavici, la Şiria, un bust, sculptat de un amator. In curînd se va deschide un concurs pentru o nouă compoziţie sculpturală închinată prozatorului.

Petre Pascu

Sistem preferenţial?

Cu cîtva timp în urmă i s-a reproşat „Editurii tineretului" că la volumul „Tigrii din Himalaia" de Fritz Rudolph reproducerea hărţilor de pe contracopertele originalului german a fost făcută doar pe forzaturile exemplarelor cartonate (tiraj 5050 volume), iar cititorii celor 15.100 volume broşate au fost văduviţi de cunoaşterea acestor preţioase auxiliare în urmărirea itinerariilor străbătute de eroii cărţii.

Cu „Fiii Marei Ursoaice" (de ce marei ?) de Liselotte Welskopf Heinrich, „Editura tineretului" perseverează în promovarea acestui procedeu. Intr-adevăr, şi în acest caz, 12.000 cititori care au intrat în posesia volumelor broşate se pot plînge, pe bună dreptate, că nu sînt trataţi pe picior de egalitate cu ceilalţi 3.500 care, procurîndu-şi exemplarele cartonate, au la îndemînă atît harta cu locurile unde se desfăşoară acţiunea cît şi reprezentarea grafică a diferitelor arme şi obiecte indiene pe care le folosesc personajele cărţii.

E uşor de înţeles că printr-un astfel de „sistem preferenţial" se aduce un flagrant deserviciu masei largi de cititori, căreia îi este opusă — volens-nolens — o mînă de... privilegiaţi. Or, nu credem că editura şi-a propus cu tot dinadinsul asta.

Emilian Georgescu

Cine-i?

Cine-i acela „pentru care universul pare să nu mai aibă nici o taină" ? Cine e acela care „ştie precis cum s-a format sistemul solar" ? Cine e acela care „ştie precis cum se va ateriza în Lună şi în Marte şi desenează aparatele aşa cum desenează orice inginer o schemă de motor Diesel" ? Acela, care „cunoaşte principiile ciberneticii, amănunte cu privire la anul geofizic, teoriile lui Einstein şi descoperirile". Apoi, cine este, „antisentimental, mereu lucid, mereu ironic" ? E acelaşi care „imortalizează lupta speciilor şi momentul epocal cînd omul coboară din copac"...

Nu vă speriaţi! Cel care posedă toate aceste formidabile calităţi este... Gopo, regizorul desenului animat „Şapte arte". Am aflat toate acestea însă nu din cronica închinată vreunuj film de al lui Gopo, ci... filmului cehoslovac după caricaturile lui Effel. (Vezi cronica Ecaterinei Oproiu — „Facerea lumii" în „Contemporanul").

A. C.

ESTETICIANUL DOGMATIC

(*Urmare din pag. 1*)

avut totdeauna o înaltă misiune morală şi orice adevărată operă artistică o îndeplineşte".

La prima impresie, o categorică afirmare a misiunii morale de elucidare şi înălţare a poporului nu poate apărea decît ca o acceptare a ideii că pe calea artistică îşi pot deschide drum idealurile şi tendinţele sociale, de înaltă ţinută etică, ce vizează îmbunătăţirea multilaterală a vieţii poporului.

In realitate, însă, răspunsul atît de categoric al lui Maiorescu afirmă cu totul altceva. Adeseori termenii unei discuţii apar echivoci şi, fără anticipata elucidare a lor, cea mai definitivă contrazicere poate părea cel mai perfect acord, termenii fiind înţeleşi diferit. Logician magistral, şi, în cazul de faţă, mai interesat să-şi explicitez termenii discuţiei decît în cazul egoismului, Maiorescu precizează numaidecît că „rămîne să ne înţelegem în ce consistă, în ce poate consista acea influenţă morală a lucrărilor de artă". „In ce consistă dar moralitatea artei?"

Iar răspunsul explicitat al lui Maiorescu rupe de fapt orice legătură a artei cu etica, moralitatea artei în genere şi a oricărei opere de artă în particular fiind de o natură aparte, intrinsecă. Arta e morală prin sine, cînd este efectiv artistică, prin aceea că-l smulge pe om din realitatea concretă, îl ridică deasupra ei şi-l face să uite interesele cotidiene. Cu cuvintele lui Maiorescu: „Orice emoţiune estetică, fie deşteptată prin sculptură, fie prin poezie, fie prin celelalte arte, face pe omul stăpînit de ea, pe cîtă vreme este stăpînit, să se uite pe sine ca persoană şi să se înalţe în lumea ficţiunii ideale". Arta creează acea „stare sufletească în care egoismul este nimicit pentru moment". In sensul acesta constituind „o înălţare morală".

Arta nu are deci, în concepţia lui Maiorescu, alte scopuri morale decît acela conţinut în însăşi esenţa ei de a fi o ficţiune care scoate pe om „în afară şi mai presus de interesele lumii zilnice, oricît de mari ar fi ele în alte priviri". Arta deci nu slujeşte nici unei acţiuni sociale, nici unui ideal social, nici unui „egoism", nici măcar aceluia care se cheamă patriotism, adică nici măcar conştiinţei intereselor comune ale unui popor. Patriotismul însuşi, chiar precizează Maiorescu într-o frază des citată, „nu are ce căuta în artă, ca patriotism ad-hoc, căci orice amintire reală de interes practic nimiceşte emoţiunea artistică". Singura moralitate a artei este de a se sluji pe sine, de a realiza la maximum emoţia artistică şi, prin ea, „înălţarea impersonală". Iar: „înălţarea impersonală este însă o condiţie aşa de absolută a oricărei impresii artistice, încît tot ce o împiedică şi o abate este un duşman al artei..."

Aşadar, conţinutul ideologic şi moral al artei este indiferent, opera de artă fiind morală prin valoarea ei intrinsecă, de artă, oricare ar fi problematica directă, concretă, a ei. In schimb, devine imorală orice operă de artă care exprimă fie şi cea mai înaltă năzuinţă umană şi socială. După Maiorescu, existenţa tendinţelor în opera dramatică, de pildă, „este imorală în înţelesul artei, fiindcă aruncă pe spectatori din emoţiune impersonală a ficţiunii artistice în lumea reală cu cerinţele ei şi, prin chiar aceasta, îi coboară în sfera zilnică a egoismului". (Aici e mai clar ca oriunde ce se înţelege prin „egoism").

In ceea ce priveşte raportul artă-societate, găsim în acest articol unele precizări semnificative. Maiorescu nu contestă că realitatea socială şi naţională serveşte sau poate servi ca sursă de inspiraţie, dar numai în vederea unei tratări „ideal-artistice", adică în afara problematicii concret istorice: „Subiectul poate să fie luat din realitatea poporului, dar tratarea nu poate fi decît ideal artistică fără nici o preocupare practică". Idealul clasicist al tipizării universale şi atemporale îi slujeşte lui Maiorescu drept suport pentru scoaterea autorului de sub influenţa mediului social şi naţional a timpului său şi a propriilor sale idealuri, pentru impersonalizarea creatorului pînă la anonimizare. Pe aceste considerente Titu Maiorescu acceptă valabilitatea artistică a poeziei populare, pe care o interpretează ca pe o expresie impersonală a unor sentimente veşnice şi universale, fără pecetea autorului şi a societăţii sale: „Fapta lui devine fapta lor, el însuşi piere necunoscut... Din poezia lui îţi vorbeşte însăşi durerea şi însăşi bucuria, dar nu un individ care suferă, un individ care se bucură".

Homer, credea Maiorescu, a putut fi contestat ca autor al marilor epopei antice „într-atît poetul celei mai frumoase epopei s-a consumat şi s-a pierdut fără vreo urmă a individualităţii sale în lucrarea ce a produs-o..."

Absurditate denunţată de orice exegeză modernă a literaturii homerice! Astfel, cum orice exegeză ştiinţifică a poeziei populare constată diferenţierea emoţională a poeziei populare, trădînd un anumit suflet care aparţine unui anumit popor, unei anumite epoci, unei anumite poziţii sociale...

Cu asemenea constatări, geniul critic al lui Maiorescu nu se prea manifestă. Dar despre criticul Maiorescu, în numărul viitor.

Savin Bratu

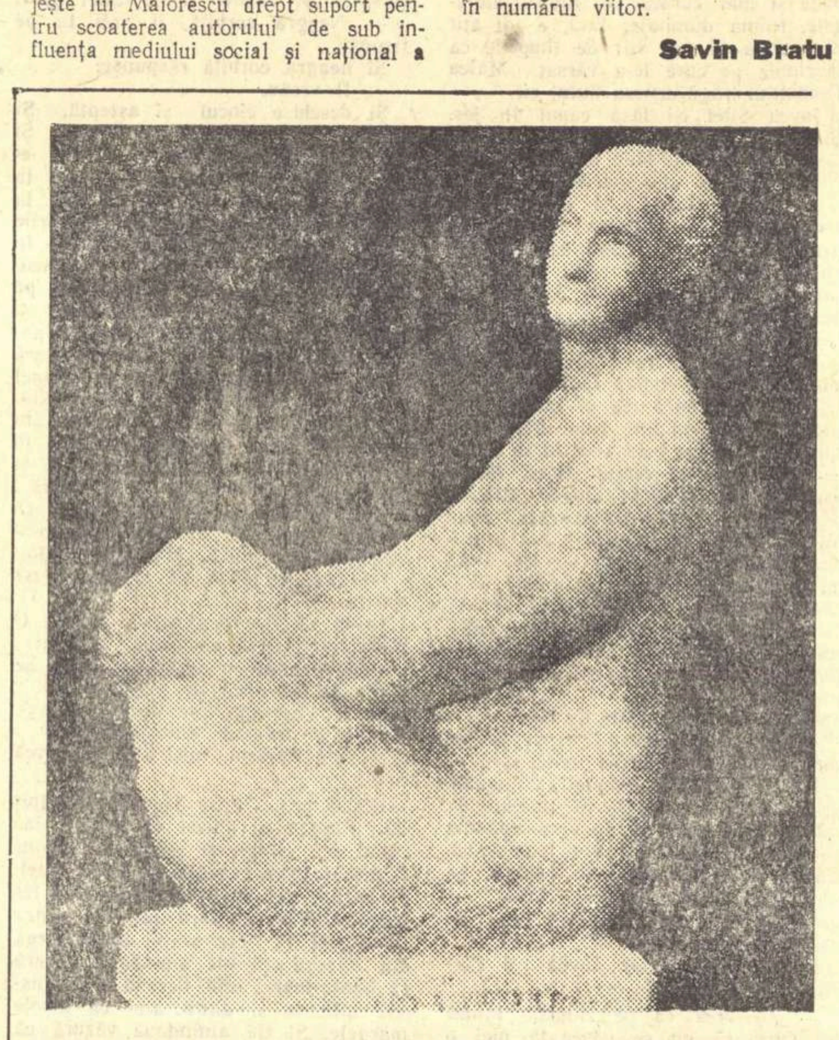

BALOGH PETER „Odihnă"

UN PROMETEU RUS

(*Urmare din pag. 1*)

Dobroliubov etc. etc., pot avea un rol capital.

In general, creaţia democraţilor-revoluţionari este de o mare diversitate. Ne aflăm în faţa unor spirite enciclopedice care pun o cultură temeinică şi variată în slujba revoluţiei sociale împotriva ţarismului.

Cernîşevski este filozof, istoric, economist, estetician, critic literar şi romancier, pentru a numi disciplinele mari în domeniul cărora s-a afirmat. Uimitoare la el este nu atît diversitatea mare a problemelor cercetate, cît faptul că a creat o operă uriaşă în condiţiile unei existenţe înfiorător de chinuită. Epoca de libertate civică destinată creaţiei (nu poate fi vorba despre libertate de creaţie sub ţarism) nu depăşeşte pentru Cernîşevski un deceniu. In 1853 el îşi termină dizertaţia „Arta şi realitatea din punct de vedere estetic", iar în 1862 este întemniţat.

Viaţa lui Cernîşevski este, ea însăşi, o extraordinară operă de creaţie, în sensul revoluţionar cel mai pur şi înalt cu putinţă.

In 1854, ca o continuare a dizertaţiei sale, Cernîşevski începea să scrie o lucrare „Despre sublim şi comic" (rămasă neterminată) în care, la fel ca şi despre conceptul de frumos, el demonstra faptul că sublimul, tragicul, eroicul nu sînt pure abstracţii ale minţii umane, ci manifestări concrete, perfect reale, datorită prezenţei omului în lume. Sublimul, tragicul, eroicul înainte de a exista în artă, există în viaţă. La un moment dat, Cernîşevski scrie: „Aşadar, adevăratul sublim sălăşluieşte chiar în om, în viaţa sa intimă. Omul are voinţă, are diferite aspiraţii. La unii oameni voinţa este atît de neclintit îndreptată spre un anumit ţel, aspiraţiile lor sînt atît de intense, încît aceşti oameni ne par infinit de puternici în comparaţie cu toţi cei din jur... Asemenea oameni sînt sublimi, asemenea aspiraţii sînt sublime".

Aşternînd cu simplitate aceste rînduri pe hîrtie, filozoful nici nu bănuia că vorbeşte despre sine. De altfel acest om, de excepţională inteligenţă şi simplitate, n-ar fi îndrăznit niciodată să-şi dăruiască atribute pe care, analitic, el le conferea marilor eroi ai umanităţii. El îşi atribuia numai obligaţii şi îndatoriri aspre, străbătute de un suflu eroic: „Eu nu-mi voi cruţa viaţa pentru triumful convingerilor mele, pentru triumful libertăţii, egalităţii, fraternităţii şi prosperităţii, pentru desfiinţarea sărăciei şi a viciului; dacă voi fi convins că părerile mele sînt adevărate şi că vor triumfa; iar dacă voi fi sigur că vor triumfa, nu voi regreta că n-am să văd ziua triumfului şi a domniei lor şi nu voi muri împăcat decît dacă voi fi convins de acest lucru".

Sînt puţine existenţele celebre, în care să existe o astfel de strictă concordanţă între idei şi practică. In acest sens, Cernîşevski însuşi, ca om, este o excepţională creaţie a umanităţii. La vîrsta de 20 de ani este zguduit de tumultul mişcărilor europene de la 1848. Este epoca în care conştiinţa sa se radicalizează, capătă o frumoasă şi timpurie maturitate. Intr-o însemnare de „Jurnal" din septembrie 1848 el face o netă distincţie între liberalism, ca demagogie a libertăţii, şi adevărata luptă revoluţionară pentru libertate: „Nu-mi plac aceşti domni, care rostesc libertate, libertate şi limitează această libertate la simpla rostire a cuvîntului şi la scrierea lui în legi fără să-l introducă în viaţă. Ei vor să desfiinţeze legile care vorbesc despre inegalitate, dar nu desfiinţează orînduirea socială în care nouă zecimi din popor sînt sclavi şi proletari. Chestiunea nu constă în faptul dacă va fi sau nu un ţar, dacă va fi sau nu o constituţie în relaţiile sociale, ci în faptul ca o clasă să nu mai sugă sîngele alteia". Şi ceva mai departe, în acelaşi „Jurnal": „...Iată imaginea ideii mele despre Rusia: aşteptarea de neînvins a revoluţiei apropiate şi setea după aceasta, cu toate că ştiu că multă vreme, poate foarte multă vreme, nu va ieşi nimic bun din aceasta, că poate pentru multă vreme va creşte numai oprimarea etc. Ce contează! Omul care nu este orbit de idealizare... nu se poate teme de aceasta... Eu ştiu că fără convulsii nu se poate face niciodată un pas înainte în istorie. Oare sîngele nu se mişcă în om, în mod convulsiv? Oare bătaia inimii nu este convulsivă? Omul merge fără să se mişte? Nu! Cu fiecare pas el se apleacă, se clatină şi calea lui este o înlănţuire de asemenea aplecări..."

Cînd în anul 1848 el scrie în „Jurnal": „Mi se pare că în convingerile mele cu privire la ţelurile finale ale omenirii, am devenit adeptul hotărît al socialiştilor, comuniştilor şi republicanilor radicali", el trasează linia eroică a existenţei sale. Socialist şi comunist utopic, în teorie, prin însăşi forţa condiţiilor istorice în care a creat şi în lipsa unei ample mişcări muncitoreşti, el este totuşi comunist în exemplara conduită a vieţii sale.

La 7 iulie 1862 este arestat şi închis în celula cu numărul 11 a fortăreţei Petropavlovsk[1]) cea mai teribilă temniţă a Rusiei ţariste. Aici stă timp de doi ani de zile, pentru că autorităţile sînt incapabile a găsi elemente concrete, pe baza cărora arestatul să fie condamnat. Este adevărat că arestatul făcuse agitaţie revoluţionară, tipărise violente manifeste antiţariste, organizase cercuri de revoluţionari şi simpatizanţi, dar toate acestea cu un extraordinar simţ al activităţii ilegale, cu un tact şi o subtilitate a mişcării subterane atît de desăvîrşite, încît anchetatorii nu aveau la îndemînă nici o dovadă palpabilă, în afara unor martori cumpăraţi şi a unor scrisori false. In cele din urmă, el este condamnat, împotriva tuturor normelor judiciare, la 14 ani muncă silnică în mine şi apoi la deportare pe viaţă în Siberia. Minele Cadainsc (la frontiera mongolă) — temniţa din Viliuiscul îngheţat (Iacuţia) — fierbintele Astrahan: acestea sînt punctele cardinale ale existenţei lui Cernîşevski timp de 27 de ani. Mai mult nu se poate spune în cîteva rînduri. Ce s-a întîmplat în aceste aproape trei decenii de fantastică detenţiune, prin asprimea ei, ar putea fi spus numai într-un mare roman sau poem dramatic. Detenţiunea era atît de severă încît trei încercări succesive de eliberare, pregătite de către prieteni, printre care una (în 1870) din iniţiativa lui Karl Marx, sînt sortite eşecului.

In 1874 (după doisprezece ani de muncă silnică şi temniţă grea) un demnitar al autorităţilor ţariste îl vizitează la Viliuisc, propunîndu-i să adreseze ţarului o cerere de graţiere, pe care i-o prezintă de altfel gata redactată. Deţinutul trebuia să puie numai o semnătură pentru a fi liber.

Cernîşevski ia hîrtia, o citeşte cu atenţie şi apoi, cu un calm care l-a înspăimîntat pe înaltul demnitar: „Vă mulţumesc. Dar nu prea înţeleg pentru ce anume trebuie să cer graţiere? Aici este o problemă. Am sentimentul că surghiunul meu se datoreşte faptului că între capul meu şi capul şefului de jandarmi Şuvalov este o mare deosebire — dar pentru aceasta se poate oare cere graţiere? Vă mulţumesc încă o dată pentru osteneală. In ce priveşte însă cererea, refuz cu hotărîre s-o semnez".

Cernîşevski a murit la 17 octombrie 1889, după 27 de ani de temniţă, muncă silnică şi deportare. In tot acest timp a scris enorm şi el însuşi a distrus o bună parte din cele scrise, pentru a nu cădea în mîna călăilor săi. O altă parte s-a pierdut în drumurile hazardate pe care manuscrisele au fost trimise, dincolo de cercul de fier al detenţiunii sale.

O singură clipă de-a lungul acestei existenţe de infern, buzele sale nu au rostit un cuvînt de deznădejde. Scrisorile către soţie şi fiii săi sînt pline de elan, de îndemnuri optimiste.

In acest om de geniu, ideile nu s-au transformat numai într-un cîntec covîrşitor prin subtilitate, dar şi într-o forţă morală uimitoare. El a crezut atît de mult în viaţa viitoare a ideilor sale, încît suferinţa sau moartea nici nu au mai existat pentru el.

Plehanov, cînd vorbeşte despre Cernîşevski, îl numeşte „un Prometeu al literaturii". Nici nu poate fi numit altfel. El a demonstrat prin propria-i existenţă, că marile mituri nu sînt numai vestigii ale unor realităţi pierdute dar şi anticipări ale altora viitoare.

Aş adăuga doar că a fost un Prometeu rus. Aceasta ca un omagiu adus poporului care a dat naştere unui astfel de om.

Ion Vitner

---

[1]) După 16 ani discipolul său, Gherea, va fi întemniţat în aceeaşi fortăreaţă, în celula cu n-rul 19.

TRADUCERE NEIZBUTITĂ

Se vede că Teodor Pică a vrut să infirme tradiţia „Cărţii ruse" care ne-a oferit de cîţiva ani încoace traduceri în versuri de bună calitate. E cu atît mai regretabil că volumul, în traducerea căruia i s-a împleticit condeiul, a fost tocmai „Cîntarea eroică" de Musa Djalil, una din operele cele mai emoţionante şi mai pline de patos cetăţenesc pe care le-a dat în ultima vreme literatura sovietică.

In primul rînd, traducătorul face greşeli elementare de înţelegere a textului rusesc. De pildă, în tălmăcirea poeziei „Cîntările mele" citim: „M-am înălţat împlinind o comandă / Dată de inimă / şi de popor / Pentru prieten — suavă ofrandă / Trăsnet — duşmanului necruţător!"

In original însă versurile corespunzătoare au următorul înţeles: „Fie ca inima-mi să răsune de cîntec / De adevărul ce-i este atît de scump / Cu cîntec mi-am alinat prietenii / Cu cîntec am nimicit duşmanii".

In poezia „Călăului" verbele din prima strofă ar fi trebuit traduse cu optativul („Chiar de m-ai întemniţa, chiar de m-ai vinde... chiar de mi-ai tăia capul..."), în timp ce în poezia „Condamnatul" substantivul „fiica" nu trebuia substituit prin „fiu". Tot aşa şi în „Cîntec" nu se ştie de ce traducătorul a înlocuit „fiica" (ea e aceea căreia i se adresează poetul în strofa a treia) cu „ţara". In originalul poeziei „Hadiceа" portarul este asemuit cu o cîrtiţă, ce doarme adînc sub pămînt, iar traducătorul scrie: „fiindcă portarul doarme dus / Ca ursul sub pămînt". Greşeli numeroase de înţelegere a textului original găsim şi în poezia „Despre poi".

T. Pică are predilecţie pentru neologisme şi expresii pretenţioase, comparaţii nefireşti. Intr-o poezie cu afirmată nuanţă populară citim: „Cu mîna tandră, dulce / şi tăcută / Mi-alintă vîntul părul răsfirat..." („Intîia ploaie"). Dacă mîna poate fi „tăcută", apoi nu ne mirăm că tot în aceeaşi poezie „de după munte norii strănută". In alte versuri ale tălmăcitorului găsim expresii ca acestea: „imbolduri vechi spre pol mă răsucesc", „i-a fost o baltă sumbră viaţa-ntreagă", „In vorbă însă tot lenesc ca mutul" etc. Şi pentru a da o imagine edificatoare asupra valorii „artistice" a traducerii mai citez următoarea strofă, care vulgarizează în mod condamnabil textul original:

„In colţul meu îmbătrînesc azlent.
Inima-mi rece abia, abia, veghează.
Batistă am la mine permanent
Şi mă feresc să nu stau în curent.
Insă iubirea nu mă vizitează".

Nici pe T. Pică se pare că nu l-a prea „vizitat" muza cînd a lucrat la traducere.

Tatiana Nicolescu

Romanul „Setea" şi o interpretare excentrică

(Urmare din pag. 1)

măsură solitudinea interioară a învăţătorului Teodorescu. Aşadar, reflectarea luptei de clasă în viaţa satului, cu momentele patetice înfăţişate, suferă din pricina fizionomiei dubioase a personajului central, care era destinat în compoziţia romanului să fie forţa motrice a acţiunii. Vinovată ar fi predilecţia psihologistă excesivă a autorului.

Să fie oare valabile aceste supoziţii caracterologice? A păcătuit Titus Popovici prin alterarea sensului clar al luptei comuniştilor? Mi se pare că vehemenţa criticii se uneşte aci cu o anume opacitate. Personajul nu e conceput liniar şi implicaţiile sufleteşti adînci nu pot incomoda pe cei care altădată exultau sondajul psihologic. Este posibil ca în zugrăvirea eroului, relatarea unor reflecţii să fie de prisos, chiar şi o oarecare insistenţă asupra infirmităţii produse de război. Deşi nu fiecare gest al lui George Teodorescu are avantajul transparenţei, cutez să afirm că învăţătorul din Lunca e unul din cele mai izbutite profiluri de comunişti din literatura noastră. Titus Popovici a încercat să dezbată o problemă morală dificilă, determinată de conţinutul istoriei contemporane. Nu numai fresca epocii ci şi grandioasa prefacere a caracterelor omeneşti, în împrejurări sociale nemaiîntîlnite pînă acum. Noua structură a eroului contemporan se plămădeşte în situaţii inedite pentru vechiul ecouism. Raportul între individ şi colectivitate, ştiinţa de a conduce mulţimile, antiteza între schema abstractă, rectilinie şi practica revoluţionară, complicată şi originală, — iată că frămîntarea lui George Teodorescu cuprinde aspecte esenţiale ale formării eroului comunist. Cum se obţine armonia interioară în intelectualul care a supus unui examen crunt trecuta sa formaţie spirituală, a participat la fazele zguduitoare ale răsturnărilor politice, a asimilat avid concepţia revoluţionară a marxismului şi se străduie să-şi aşeze viaţa conform acestei concepţii? Ideea armoniei interioare a omului aflat în etapa de tranziţie spre o mentalitate socialistă l-a suscitat şi pe Marin Preda. Ca să parcurgi traiectoria pînă la starea de detaşare senină, înzestrat cu înţelegerea lucidă a mecanismului istoriei, trebuie să curmi patimile vanităţii, să te integrezi marelui şuvoi al necesităţii istoriei. Numai aşa îţi păstrezi şi acea posibilitate de contemplare voioasă, fiind un militant înjocat ca Ilie Barbu. Altfel te aşteaptă impasul tragic donquijottesc al lui Moromete.

La Titus Popovici alternativa stăpîneşte un personaj cu veleităţi intelectuale superioare, înclinat spre logică şi sistematizare. Pretenţiile polemicei impun refacerea antecedentelor biografice ale eroului în lumina sugestiilor oferite de autor. Inainte de război, George Teodorescu fusese un dascăl onest, efectuînd conştiincios obligaţiile pedagogice, complăcîndu-se în orizontul închistat din mediul rural. Dispus să accepte supravegherea severă a raţiunii, învăţătorul nu era liniştit decît dacă dobîndea noţiunea exactă a cursului evenimentelor, căreia i se conforma scrupulos. Vocaţia pentru ordine şi simetrie îi acorda o gravitate funciară. Teribila confruntare cu viaţa, confruntare prin război, a răvăşit universul logic al lui George Teodorescu. Au venit ani fioroşi de spaimă şi acte necugetate, care au clătinat datinele străvechi. Pavăza făurită de erou nu era impenetrabilă.

(„... George nu voia să dea nimic acestor ani, nimic din ceea ce era el cu adevărat: trebuia ca învăţătorul şi omul normal, plin de bun simţ să rămînă undeva, departe, iar în locul lui să se mişte un fel de automat;... el îşi spunea că absurdului nu i se putea opune decît o rigurozitate geometrică, tot atît de absurdă"). *Ceea ce a înmagazinat în anii petrecuţi pe front, asistînd, cu un ochi lucid şi cast, la spectacolul degradării umane, era o povară de experienţă de care puţini din locuitorii satului Lunca beneficiau. Acesta era primul handicap care îl despărţea de comuna lui natală. Intîlnirea cu oamenii sovietici i-a dezvelit deodată învăţătorului o altă perspectivă asupra lumii şi asupra propriului destin. Mersul istoriei căpăta acum o succesiune stringentă şi toate fenomenele îşi aveau compartimentul lor, ierarhizat după clasificări sigure. George şi-a dat seama de obtuzitatea vechiului său umanitarism, de limitele onestităţii mic-burgheze. Era satisfăcută de astă dată, obiectiv şi ştiinţific, nevoia lui elementară de dreptate absolută. Principalul criteriu devenea participarea la lupta socială, înregimentarea în partidul comuniştilor. Năzuind spre o ţinută etică ireproşabilă, George Teodorescu îşi propunea să trăiască după modelul comandanţilor sovietici din lagărul de prizonieri. Apostolatul nu se mai reducea la îndeplinirea menirii de învăţător, în hotarele educaţiei apolitice, ci însemna dăruire în bătălia colectivă pentru eliberarea de sub exploatare. Cum raţiunea avea pentru George o forţă imbatabilă, ea era aptă să epureze rapid prejudecăţi mucegăite.*

Intors în sat, învăţătorul era un alt om, numerit însă într-un peisaj anacronic, cu moravuri şi inerţii mocirloase. „Se simţea străin de pămînt, de „proprietate" şi acum îşi spunea că toată viaţa fusese aşa, fără să-şi dea seama, împlinind ritualuri". *Ascendentul lui era determinat tocmai de eliberarea lui spirituală, prin adeziunea la comunism. Readaptarea după privaţiunile războiului şi mai ales după ce a atins acea aversiune netă faţă de convenţii şi superstiţii sociale i se părea groaznic de anevoioasă. De aci enorma complicaţie a actului său eroic, de aci frămîntarea interpretată arbitrar ca o tulburare neînţeleasă.*

Sarcina lui de partid era să ridice împreună cu Ardeleanu şi ceilalţi comunişti, conştiinţa de clasă a ţărănimii muncitoare, desluşindu-i, în haosul curentelor contradictorii, propriile interese: nimicirea forţelor reacţionare ale partidelor istorice pentru a smulge pămîntul din stăpînirea moşierilor. In schema lui încă romanţioasă asupra revoluţiei, George ignora la început o cerinţă indispensabilă propagării adevărului: necesitatea de a adopta o tactică. „Acest adevăr era — şi asta o ştie, aşa cum ştia că trăieşte — adevărul unei întregi epoci care va veni. Nu trebuia să se întrebe dacă el era pregătit sau demn să-l comunice tuturor celor pe care-i iubea, sau nu. Avea un singur gînd şi, în afară de asta, nimic nu mai era posibil. Şi, undeva, în această împletitură, pe care din '43 nimic nu reuşise s-o spargă, nici mizeria, nici razboiul, nici prezenţa zilnică a morţii, se zbătea ceva care i se opunea, de care se temea. Neputinţa de a-i face pe cei apropiaţi să înţeleagă, pe Emilia, în primul rînd".

Ataşarea de oameni devine obiectivul strădaniei învăţătorului. Revoluţia nu se poate înfăptui prin olimpianism, ci prin comuniune. Ca să înlături abţineri conservatoare, deşteptînd elanul revoluţionar în conştiinţele ţărăneşti toropite, trebuia să menajezi obiceiuri şi credinţe consacrate, care abia mai tîrziu, cu vremea, se vor evapora. Pentru izbîndă se cereau manevre tactice, concesii momentane în serviciul principiilor de prim rang. („Poate nici nu era vorba de sinceritate, ci de dumnezeu ştie ce deranjament al unei ordini pe care şi-o distrusese în el, dar care, pentru alţii, continua să existe, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Era adevărul lor, adevărul altora... necruţător şi parţial".) *Cînd asculta spovedania ţicei lui Gavrila, speriată de barbarele precepte care guvernau relaţiile între oameni în sat,* „din ce în ce mai încurcat George nu ştia ce să facă, ce să spună; ar fi vrut să plece, să fugă de aici, dar nu se putea... oamenii trebuiau înţeleşi, chiar dacă prin asta împărţeai cu ei durerile lor străine ţie". *Apropierea de oameni este pentru George şi o şcoală: el învaţă de la ei să înfrunte pieptiş viaţa, cîştigă un simţ concret al muncii, împrumută din optimismul şi tăria poporului.*

In formarea lui ca militant comunist, contactul cu practica luptei politice a dat conţinut viziunii încă abstracte asupra revoluţiei. Pagini excelente ale romanului descriu „aeristrea" lui George, primenit în sudura cu poporul. Autorul nu a substituit comunistului un robot, angrenat în mecanismul empiric, rece şi insensibil; el a înfăţişat tocmai, prin abordarea problemelor terestre ale ciocnirii de clasă, revitalizarea unui om prea însetat de construcţii teoretice.

Chinul lui George e de natură intelectuală, e un chin al cunoaşterii („Ştia că liniştea lui ar putea izvorî numai dintr-o înţelegere totală, fără rezerve, din acea armonie, fără compromisuri, de care rîdea amărît Suslănescu şi pe care el o credea posibilă".). *Din această aplecare spre autoanaliză s-a putut deduce că învăţătorul era un ins fără vlagă, secătuit de introspecţie, nedotat pentru luptă. Greşit. Cînd şovăia, erau în joc doar interesele lui intime (de pildă, gîndul obsedant că şi el e proprietar, stăpîn de pămînt). George e în primul rînd om de acţiune! Cine depune mai multă energie şi tenacitate în înfăptuirea reformei agrare? Perseverenţa lui uimeşte pe ţărani. Iar în clipele încordate ale conflictului de clasă (întrunirea de la Tîrnăuţi, scena împărţirii pămîntului, bătălia în noapte cu teroriştii manişti etc), George dovedeşte prezenţă de spirit şi iniţiativă de conducător încercat. Atunci se relaxează. Ciocnirea simplifică contradicţiile, luminează precis taberele armatelor, locul tranşeelor, valoarea muniţiei starea de spirit a combatanţilor. Atunci George vede clar antagonismul şi înlătură inhibiţia. La marea adunare, în tîrgul de la Tîrnăuţi, cînd învăţătorul se decide să vorbească sătenilor, faţa lui e înviorată de un surîs care îl face pe neaşteptate foarte tînăr.* [„ — De ce rîdeţi? se întoarse Ardeleanu, mirat, spre George. — Rîd, spune el, pentru că îmi pare bine. (Nici asta nu se putea spune. Aici se trăieşte... Revoluţia, e aici, dintr-un cuvînt)"]. *Frămîntarea nu denotă aşadar ezitare, ci cumpănire în faţa posibilităţilor grave deschise înaintea sa. E ceva din Hamlet în această conştiinţă a misiunii sale selecte:* „Incurcătura lui venea din faptul că trebuia să joace un rol pentru care nimic nu-l pregătise şi care-l depăşea; iar de acum înainte tot ce vor face oamenii, toate gesturile lor, aparţin într un sens istoriei, capătă o altă gravitate".

Deci crisparea provine din conştiinţa răspunderii. Cu multă fineţe descrie autorul procesul de radicalizare a învăţătorului. In luptă frămîntările se sfîrşesc. Descoperind resorturile care împing masele la activitate revoluţionară, George capătă o siguranţă de neclintit. Invăţătorul e privit mai întîi cu neîncredere, apoi calomniat, hulit, izgonit din casă, ameninţat cu moartea şi chiar urmărit într-o cavalcadă fantastică de huligani legionari. Cîtă fermitate partinică arată el în aceste împrejurări! Titus Popovici redă convingător forţa încrederii în mase. In încleştarea politică dispar dilemele de prisos şi eroul, înţelegînd mobilurile acţiunii mulţimii, se sforţează fără descurajare în faţa eşecurilor trecătoare, s-o urnească din letargie în scopul luptei de clasă. In bătălia pentru pămînt se sădesc germenii conştiinţei revoluţionare. Cu tact — şi nu brutal, incendiar ca în primele întîlniri — el inoculează în Mitru semeţia puterii, credinţa în victoria celor ce muncesc. Desfăşurarea obiectivă a evenimentelor influenţează hotărîtor pe ţăranii săraci, dar George şi Ardeleanu ştiu să accelereze metamorfoza. Marea încercare — încăierarea cu banditii manişti — strînge rîndurile răzleţite ale satului, apropie pe cei îmbibaţi de porniri individualiste. „George visa însă o altfel de solidaritate şi aceasta era posibilă, atîta timp cît gruparea umană a comuniştilor va putea respira nestînjenită, într-o perioadă revoluţionară de lungă durată".

S. Damian

D. DIMITRIU-NICOLAIDE „Periferie"

Pe marginea revistei „Flacăra"

„Flacăra" e o revistă „social-politică și literar-artistică". Aspectul „literar-artistic" care ne interesează ca o modalitate specifică de exprimare a social-politicului se află din păcate în suferință. Cercetînd numerele apărute în ultimele două luni, „Flacăra" ne apare în ansamblu ca o revistă care manifestă o slabă exigență față de colaboratorii săi, din sectorul de care ne ocupăm.

Intre poeziile publicate în răstimpul la care ne referim se află unele semnate de Radu Boureanu, Nicolae Tăutu, Cezar Drăgoi, Florin Mugur. Dacă aceste poezii nu reprezintă întotdeauna adevărata forță artistică a poeților respectivi, nu vom trece firește întreaga vină asupra revistei. Vom reproșa însă redacției faptul că versurile semnate de poeți tineri, cu puține excepții, sînt exerciții care nu meritau să vadă lumina tiparului. Incurajarea poeților tineri nu trebuie să ia forma lipsei de exigență, cum se întîmplă la „Flacăra" și cum ne dovedește, de pildă, publicarea poeziei „*Fericită fii, copilărie*", de Ion Horia Crețeanu, care se încheie într-un conștiincios stil școlăresc:

„Azi în casa noastră luminoasă
Fericită fii, copilărie!
Visurile tale-ntr-aripate,
Le-om turna-n poem de veșnicie".

La o lectură susținută a revistei apare evidentă lipsa poeziilor care să trateze teme de actualitate. Cele mai multe trec în tangență cu actualitatea, exprimînd un extaz și un optimism facil ca „*Istorice jobene*" de Mihail Cosma.

Intr-adevăr, din nefericire, actualitatea este în general insuficient prezentată sub latura „literar-artistică". Reportajele care se ocupă de imediata realitate, nu satisfac, din punct de vedere artistic, nici chiar exigențele minime, cu rare excepții ca surprinzătorul — prin umorul nesilit, de calitate, care servește la reliefarea aspectelor pozitive — „Prometeu" semnat de Grigore Mihai. Dimpotrivă, multe dintre ele, ca spre exemplu „Simplu dar complicat" („reportaj de anticipație despre o problemă actuală") înregistrează faptele, aș spune, mecanic, tern, cu destul plictis. In schimb, reportajele cu adevărat artistice (vezi „Călătorului îi șade bine cu drumul" de S. Păstorescu) tratează mai rar teme de actualitate. Firește, notele de drum prin Japonia, ale lui Eugen Jebeleanu, trezesc interesul atît prin materialul impresionant care le stă la îndemînă cît și prin ținuta literară în care acesta este prezentat. Asemenea colaborări sînt însă prea puțin frecvente în paginile revistei.

Schițele sau fragmentele literare publicate de „Flacăra" nu imprimă nici ele revistei un caracter mai apropiat de preocupările zilelor noastre. Intîlnim în ultimele două luni semnătura lui I. Ludo („O sticlă de vichy la ghiață") și a lui Aurel Mihale („Sfîrșit de noapte") — ceea ce, în treacăt fie spus, este prea puțin pentru o revistă care publică literatură — dar cei doi scriitori se ocupă de probleme sociale aparținînd trecutului. Actualitatea este reprezentată prin schițe de o substanță artistică îndoielnică: „Autocritica sau o întîmplare pe nedrept uitată de povestitor" de Vasile Bolocan, „Mondena" și „Meiomanul" de Liviu Maior etc. Schița „Mondena", de pildă, care tinde să realizeze un portret satiric, se remarcă tocmai prin lipsa de atitudine critică, totul rezumîndu-se de fapt la orgoliul masculin rănit, — se pare chiar al autorului; iar în „Melomanul" autorul încearcă să satirizeze un defect cunoscut fără să-l proiecteze însă pe un fond social. Un exemplu de escamotare a realității actuale este povestirea „Comoara" de Constanța Coporan. La început și la sfîrșit, apare un bătrîn, proaspăt colectivist, mulțumit de viața pe care o duce în prezent. Apariția acestui bătrîn este de fapt un pretext actual la adăpostul căruia ni se relatează o poveste duioasă și convențională despre un alt bătrîn, un turc sărac, care n-a apucat vremurile de astăzi.

Deși în curs de apariție (deci ferit deocamdată de primejdiile ce vin din partea criticii) romanul-foileton „Farul 4" de Maria Roman ni se prezintă, în limitele convenționale ale genului, interesant. Acest roman dă o anumită vivacitate revistei. De asemenea povestirile științifico-fantastice, ca de pildă „Oceanul în flăcări" de Radu Nor, publicate cu mai multă consecvență ar putea spori vioiciunea și combativitatea revistei.

In ceea ce privește critica literară, redacția revistei dovedește un dezinteres ciudat. In ultimele două luni „Flacăra" a publicat cu mare zgîrcenie asemenea articole. Traian Stoica semnează un articol despre volumul lui Marcel Breslașu „Cînd poezia este greșit înțeleasă", articol în care polemica este neconvingătoare deși justă în tendința ei, iar conținutul cărții de fapt escamotat. In afară de aceasta au mai apărut două scurte recenzii despre „Ala-bala portocala" de Octav Pancu-Iași și „Basmele mării" de Al. Mitru, un alt articol al lui Traian Stoica despre volumul lui Cezar Petrescu și cîteva note bibibliografice. Dacă este în intenția redacției de a cultiva sectorul de critică și pe viitor — ceea ce ni se pare necesar — evident că zgîrcenia ei va trebui să se preschimbe într-o selecție foarte riguroasă. Firește, „Flacăra", prin specificul ei, este o revistă care nu suportă articole multe și ample despre probleme de critică literară. Totuși, socotim că este de datoria redacției să facă loc în paginile revistei unor articole de informare a cititorilor asupra mișcării literare. Iar acestea trebuie să reprezinte totuși o opinie hotărîtă în acest domeniu, adică să discute cărțile cele mai reprezentative și atunci să aducă puncte de vederi limpezi.

In general, reproșul cel mai serios pe care cititorii pot să-l aducă „Flacării" în ceea ce privește preocupările ei literare rămîne lipsa actualității. In paginile ei de beletristică se reflectă prea puțin realitatea vie, imediată, a construirii socialismului, pe care o vedem în ilustrațiile ce împodobesc revista.

G. Horodincă

MIRCEA ȘTEFANESCU „Docherul"
(proiect pentru monumentul din portul Brăila)

AFIRMAȚII ERONATE

Cunoscutul critic D. I. Suchianu a publicat, acum cîteva săptămîni, în „Contemporanul" (nr. 12/958), un articol intitulat promițător „Cuvînt și cinematografie". Presupunerea că ne aflăm în fața unui studiu concentrat despre raporturile dintre replică și logica secvenței, dintre sensurile și funcțiunile noționale ale cuvîntului și valorile vorbirii cinematografice, a făcut, după o prealabilă lectură, loc unei cu totul alte impresii. D. I. Suchianu a aglomerat într-un foileton — indiferent de intențiile de la care pornise — o serie de afirmații confuze sau eronate.

D. I. Suchianu începe prin a afirma: „La început a fost cuvîntul. Poate că această antică afirmație nu e tocmai adevărată. Cuvîntul... este o achiziție omenească relativ recentă. Există la om, ca să folosim expresia lui Pierre Janet, o inteligență anterioară a limbajului".

Dar unitatea limbii cu gîndirea a fost, după cum se știe, deseori subliniată de Marx și Engels. Sînt bine cunoscute tezele lui Marx: „Ideile nu există rupte de limbă" și „Limba este realitatea nemijlocită a gîndirii. Ea este tot atît de veche ca și conștiința". In continuare, reluînd o veche butadă ce ținea de necesitatea istorică a disimulării, în condițiunile opresiunii capitaliste: „vorbirea i-a fost dată omului pentru a-și ascunde gîndul", D. I. Suchianu întreprinde o ciudată pledoarie în favoarea ipocriziei, scriind negru pe alb că butada la care ne-am referit „devine o profundă realitate". Prin urmare, după părerea d-sale, viața reactualizează indiferent de circumstanțele social-politice valabilitatea butadei, cu atît mai mult cu cît, în alt loc, criticul ne încredințează: „...putem fără teamă afirma că omului i-a fost dat cuvîntul între altele și pentru a-și bate joc de gîndire" (!). Asemenea aserțiuni nu pot decît surprinde și îngrijora. Caracterul lor nociv și derutant, fiind de domeniul evidenței, apare de neînțeles de ce D. I. Suchianu le preia din arsenalul esteticii idealiste subiective.

Criticul face unele considerații despre rolul sugestiei în dialog, despre funcțiile poetice ale tăcerii ca mijloc de realizare a unei atmosfere intime în desfășurarea conflictului asupra cărora, principial, nu se pot face rezerve. Totuși, chiar și în acest context, de strictă specialitate, formulările confuze, echivoce, nu lipsesc: „Personajele vorbesc nu numai ca să-și ascundă gîndurile ci și pentru treburi mai mărunte" (ne vine greu să credem că invitația la filistinism e totuși apreciată ca o treabă măruntă, mediocră; doar însuși criticul își consacră o întinsă parte a foiletonului demonstrării aplicațiilor filistine).

Preluînd opiniile lui Pierre Janet, D. I. Suchianu consideră că „originea limbajului este comanda, porunca, ordinul". Aici eroarea (descusuta teorie a voluntarismului) se împletește în fapt cu încercarea de a „corecta" tezele marxist-leniniste asupra originii limbii. Marx și Engels, după ce afirmă că „limba e tot atît de veche ca și conștiința; limba este de fapt însăși conștiința reală, practică" precizează că omul, ca și limba, au apărut în procesul muncii. „Limba, subliniază Lenin, este cel mai important mijloc de comunicare". Suchianu, inspirat de Janet, conferă cuvîntului și limbii un caracter de clasă, punîndu-le în legătură cu noțiunea de exploatare și „cu împărțirea oamenilor în comandanți și comandați". Astăzi este un dat științific faptul că limba nu are de fel caracter de clasă (ar însemna să cădem din nou în greșeala lui Marr). Din ceea ce spune D. I. Suchianu, se înțelege că limba apare determinată de procesul exploatării oamenilor, ceea ce ar însemna că pînă la sclavagism oamenii comunicau prin intermediul unor semne practic neinteligibile.

In sfîrșit, în încheierea cercetării sale, D. I. Suchianu adaugă noi afirmații arbitrare, derutante. După ce face bizara recomandare: „cuvintele să nu fie determinate de evenimente", anulează dintr-o trăsătură de condei rolul reflexivității: „Hotărîrile noastre nu le luăm în viața reală ca efect al vreunor decisive conversații anterioare". Criticul încheie cu o invitație entuziastă la introducerea în dialogul cinematografic a zgomotului, element constitutiv „al traiului oamenilor în societate".

Publicînd articolul „Cuvînt și cinematografie", „Contemporanul" a făcut un rău serviciu autorului și cititorilor săi. Abandonarea criteriilor științifice și a fermității ideologice nu poate duce decît la eșecuri dureroase, precum în cazul de față.

H. Zalis

„Zbateri" zadarnice

S-a încetățenit de la o vreme falsa convingere că scriitorul poate obține din partea cititorilor certificatul „seriozității" numai dacă i se înfățișează cu un tom de proporții enorme și greutatea cărămizii. Voluminoasele apariții din ultimul timp semnalează pericolul, reclamînd măsuri pe care, fără îndoială, editurile nu vor întîrzia să le ia. Cartea lui Toma Spătaru e un exemplu elocvent în această direcție. Cele peste șase sute de pagini adunate sub titlul „Intîmplări din Mîndruța" formează — sîntem avertizați încă de la coperta interioară — volumul I al unui ciclu ce nu-și știe încă sfîrșitul. Totul e în funcție de suflul scriitorului...

Negreșit „Zbateri" atestă un condei talentat, înzestrat cu reale virtuți de povestitor. Cartea nu e, în ciuda aparenței, un roman, lipsindu-i o linie epică. Scriitorul povestește într-o limbă moldovenească, nu lipsită de stridențe, cu destulă pricepere. Dar ceea ce viciază cartea din punct de vedere compozițional e incapacitatea autorului de a-și organiza materialul, de a-și ordona universul în care acționează. Intîmplările din Mîndruța sînt lăsate să se desfășoare... la întîmplare, includerea lor în volum nesluiind întotdeauna unei logici anume. Numai obsesia dimensiunii, fuga de concentrație și poate goana după pitoresc cu orice preț pot explica prezența acelor lungi și diluate capitole ca „Primăveri în toamnă". „Ion Ailenii" *și mai ales* „Moș Precup". *Ele nu fac decît să complice și să ramifice de prisos, obositor, firul acțiunii. Și evident, tot ca o consecință a acestei dezordini compoziționale, apare supraaglomerarea „demografică". Cartea e populată de multe zeci de personaje cu apariții foarte capricioase, lucru care, bineînțeles, nu concură la individualizarea lor. La aceasta contribuie probabil și faptul că prezentarea tipurilor e discontinuă și pronunțat discursivă. Ne referim la cele cîteva personaje lăsate să circule pe întreaga întindere a volumului; cele mai multe sînt silite să viețuiască însă numai în limitele înguste ale unui capitol, unde marea densitate demografică le înăbușă.*

„Zbateri" vrea să evoce satul moldovean din anii treizeci ai veacului nostru. Autorul surprinde uneori sugestiv atmosfera mediului rural, mai ales sub raportul străvechilor obiceiuri, amendate, acum, de „novitalele" civilizației. Din păcate însă totul este învăluit într-o ceață idilică, denaturînd adevărata fizionomie a satului romînesc din vremea aceea. De sărbători, finii adunați la nași petrec la îndemnul lăutarilor și între două pahare „fac" politică. Pețitul conceput negustorește, cu tocmeală, se încheie fericit numai dacă socrii mari nu țin la „palmacul" lor. Nunțile durează cîte o săptămînă încheiată și toamna pînă la lăsata secului și de cîșlegi satul vuiește de larmă și chiot. Duminică, în postul mare, cînd nu se face horă, pe toloacă țîncii mai mărișori și flăcăii bat mingea, jucînd, după o ierarhie a vîrstei, poarca, țica și oina. Iar țăranii „se omenesc" cu plăcinte, poale-n brîu, sarmale cu frunză de vie tînără, borș cu tăiețel, malai dulce, miei la frigare și beau teraz, dacă se poate, fiecare din via lui.

Ceea ce surprinde în cartea lui Toma Spătaru e cromatica socială a satului. Cu excepții neînsemnate, peste Mîndruța domnește o prosperitate aproape unanimă. Foamea de pămînt devine la țăranii lui Toma Spătaru aproape o reminiscență atavică, ținînd mai curînd de tradiția țărănească decît de nevoi economice absolute. In Mîndruța, țăranii pot să trăiască cu pămîntul pe care-l au, sau cu cel luat în parte. Ar dori să aibă mai mult numai ca să trăiască mai bine. Procesul de diferențiere social-economică nu e un fenomen cunoscut în Mîndruța lui Toma Spătaru. Aceasta în dinamica conflictului epic. In afara acesteia, autorul, sezisînd probabil falsitatea imaginii realizate, introduce undeva, în două pagini, parcă după o lecție învățată pe dinafară, date asupra profilului real al procesului social al vremii. Aici sînt enumerate (acesta e cuvîntul) o serie de cauze ale procesului de diferențiere socială — datoriile la bănci, fărîmițarea loturilor în urma căsătoriei tinerilor etc. etc. Dar cum spuneam, numai în aceste subsidiare două pagini. Nimic nu e lăsat să pătrundă în acțiunea propriu-zisă. Este simptomatic și elocvent faptul că în întregul volum nu apare cu un rol mai important nici un țăran sărac. Gligore — de condiție săracă — nu întîrzie să capete cheag printr-o manevră iscusită — de fapt o adevărată lovitură de teatru — cumpărînd o întreagă pădure cu 5.000 de lei. („Gligore nu mai așteaptă să belească pe boieri, să le ia moșiile. El le cumpără").

Nu mai puțin stranii apar în aceste condiții și antagonismele de clasă în cartea lui Toma Spătaru. Cei mai înverșunați dușmani ai boierului nu sînt, cum am fi ispitiți să credem conform adevărului istoric, țăranii săraci, ci chiaburii și cei mai înstăriți dintre mijlocași. („Dușmanii boierului sînt cei care au pămînt. Iștilalți, umplutură"). *Lupta împotriva boierului Gănuță o conduce „fruntea satului", chiaburul Șchiopu,* „fost notar, secretar, primar, viitor primar, șef de partid", *iar această luptă nu urmărește scopuri economice. Ura lui Șchiopu e ura ancestrală, moștenită din părinți ca și setea de pămînt. Cît privește pe tovarășul de luptă al Schiopului, Iurașcu, acesta* „ține mijlocia satului, însă-i dușman cu boierul, dacă s-ar putea spune așa, din principiu... Urăște și el pe boier, dar el îl urăște numai pentru că-i boier". *Conflictul amintit nu are determinări social-economice și se limitează la o bătălie între partide burgheze (boierul e țărănist, Schiopu cu ai lui — liberali). Țăranii săraci, apariții foarte, foarte episodice, sînt domoliți, resemnați ai sorții, neîndrăznind să iasă din cuvîntul celor doi potentați în jurul cărora se și grupează.*

La propria lor sărăcie se referă constatativ, ca la o fatalitate.

Cititorul încearcă reale regrete după lectura volumului. Autorul dispunea de însușiri scriitoricești cu care ar fi putut realiza o carte capabilă să satisfacă exigențele. Lungimea supărătoare (cu totul disproporționată față de materialul de viață surprins) și deficiențele grave în reflectarea structurii sociale, de clasă, a satului din preajma celui de al doilea război i-au compromis în foarte mare măsură încercarea.

D. Olmazu

O confuzie regretabilă

In penultimul ei număr (26, din 28 iunie a.c.), „Tribuna" a oferit tov. I. Domșa o pagină întreagă pentru un articol intitulat „Un pseudonim necunoscut al lui Coșbuc". *Pagina e ilustrată cu portretul poetului; redacția a acordat deci toată prețuirea contribuției colaboratorului său. Și se va fi considerat foarte îndreptățită s-o facă: e într-adevăr extrem de interesant să descoperi un pseudonim neștiut pînă acum al unui mare poet. Numai că articolul lui I. Domșa nu comunică o descoperire; nu e nici mai mult, nici mai puțin decît... o gafă. Autorul, cercetînd revista „Foaia interesantă", care a apărut la București din ianuarie 1897 pînă la începutul lunii noiembrie a aceluiași an (de la 1 iunie, sub îngrijirea lui Coșbuc), „descoperă" o poezie originală,* Eroică hotărîre, *și mai multe traduceri semnate* M. Petru. *Cine a fost M. Petru? Aglomerînd zelos o serie de argumente, reproducînd poezii întregi pentru demonstrație, I. Domșa conchide: M. Petru nu e altul decît Coșbuc. Se bucură, pe de o parte, că a putut stabili identitatea poetului necunoscut, iar pe de alta că a scos la iveală niște traduceri foarte frumoase uitate în paginile* „Foii interesante", *revistă atît de rară... In realitate, atît poezia originală cît și traducerile sînt foarte cunoscute. Cît privește pe M. Petru, el nu e Coșbuc, ci — fapt iarăși bine cunoscut și încă de multă vreme — St. O. Iosif. Poezia care, după I. D., are* „mult umor, iz coșbucian și chiar referințe autobiografice" *(sic!) a fost retipărită de Iosif în primul său volum de poezii,* Versuri *(Edit. „Librăriei școalelor", C. Sfetea, 1897, pp. 56—57). A fost reprodusă, între alții, de P. V. Haneș în ediția St. O. Iosif,* Poezii, *vol. I, pp. 119—120 (Edit. „Universul", Buc. 1943) și citată bibliografic de Șerban Cioculescu în „ediția definitivă" din 1944 (vd. p. 372).*

Cît privește traducerile, dacă Cel din urmă oaspe *de* Platen *și* Un vis *de „Lermontof" au rămas în paginile* „Foii interesante", Excelsior *de Longfelow a fost retipărită de Iosif în „Floare-albastră" (I, seria II, nr. 34, 30 mai 1899, p. 3) și semnată cu inițialele sale: St. O. I., apoi în „Sămănătorul" (VI, nr. 10, 4 martie 1907, p. 182), cu mențiunea: „Trad. de St. O. Iosif". Aceeași traducere a mai apărut în* Tălmăciri *ediția antumă (Minerva, 1909, pp. 252—254), ca și în toate cele postume. In amintita ediție a lui Șerban Cioculescu se află la pp. 273—274. In mica noastră antologie (St. O. Iosif,* Poezii *Biblioteca pentru toți, E.S.P.L.A., 1952)* Eroică hotărîre *și* Excelsior *sînt citate în bibliografia anexă — de altfel incompletă (vd. p. 216 și, respectiv, p. 195).*

Cu pseudonimul M. Petru (și M. Pătru), Iosif a semnat versuri originale și traduceri și în „Epoca literară" *(1896) și* „Epoca" *(1897). Poetul obișnuia să-și publice versurile sau tălmăcirile și cu alte pseudonime (I. Darie, de pildă); multe le-a tipărit semnîndu-le cu inițiale sau le-a publicat chiar fără semnătură. E adevărat că bibliografii și editorii au ignorat colaborarea lui Iosif la „Foaia interesantă" (cuprinsul și bibliografia ediției critice a operei poetului, pe care o pregătim și al cărei prim volum a fost predat Editurii de stat pentru literatură și artă, înlătură această lacună). Dar „necunoscutul" pseudonim al lui St. O. Iosif putea fi totuși cunoscut lui I. Domșa, de pildă din cartea lui Paul I. Papadopol* (Un sol al biruinței, *Cartea romînească, 1930) sau din ediția lui Șerban Cioculescu.*

Ion Roman

ARTE

Ștefan Ruha

Nu știm de ce pe parcursul stagiunii 1957—58 nici una din orchestrele bucureștene nu a programat un concert tînărului violonist Ștefan Ruha. A trebuit să vină ultimele zile ale anului muzical, în căldura insuportabilă a sălii Ateneului, pentru ca orchestra Cinematografiei, dirijată de Sergiu Comissiona, să înscrie în programul său concertul pentru vioară de Ceaicovski, interpretat de tînărul laureat al recentului concurs internațional de la Moscova. In orice caz sîntem mulțumiți că ni s-a oferit chiar în asemenea condiții și chiar cu atît de multă întîrziere, posibilitatea să cunoaștem pe unul din cei mai talentați interpreți ai generației tinere din țara noastră. Cînd a apărut pe estrada Ateneului, Ștefan Ruha ni s-a părut un licean la prima sa întîlnire cu publicul. Are o înfățișare de adolescent studios, timid și emoționat; este un artist care se uită pe sine și se dăruie. La început ni se părea stăpînit de trac și am avut la rîndul nostru emoții, pînă cînd din vioara lui au izbucnit calm, cu siguranță, primele acorduri din acest atît de dificil concert. Am recunoscut de la bun început în Ștefan Ruha un violonist care nu merge spre efecte factice și care disprețuiește tot ce ține de poza ieftină, meșteșugărească. Arta lui interpretativă dovedește în primul rînd o căutare continuă de a pătrunde în esența operei de artă. Ștefan Ruha ne poartă pe aripile muzicii cu o discreție și o subtilitate remarcabile pentru vîrsta lui tînără. Nu e încă ceea ce obișnuit numim un tehnician de înaltă clasă. Amatorii interpretărilor strălucitoare, ai efectelor de mare virtuozitate, vor fi fost poate întrucîtva dezamăgiți. In mod cert, Ștefan Ruha mai are de învățat: în acest concert s-a luptat în special cu pasajele acute ale partiturii care n-au fost la nivelul interpretării generale. Dar noi am reținut capacitatea de transfigurare, posibilitatea de a reda nuanțele și farmecul partiturii ceaicovskiene. Ștefan Ruha este un artist prin excelență liric, receptiv îndeosebi la valorile poetice ale textului muzical. Nu e însă unilateral și aceasta ne-au arătat-o cele trei suplimente acordate la sfîrșitul concertului. Entuziasmul publicului care a chemat în repetate rînduri pe tînărul violonist a fost pe deplin justificat. Ștefan Ruha va înțelege însă că la viitoarea sa întîlnire cu publicul bucureștean exigențele acestuia vor fi desigur mai mari. Sîntem convinși că nu va dezamăgi speranțele. Școala interpretativă romînească are în persoana tînărului Ștefan Ruha un reprezentant de autentică valoare.

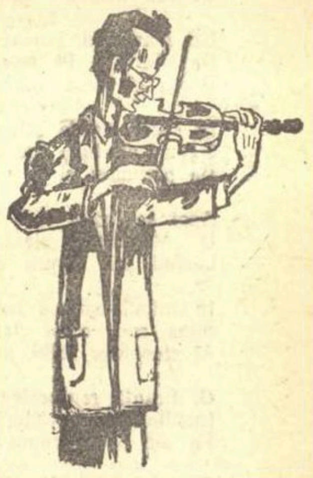

Violoncelistul Ștefan Ruha
văzut de SILVAN

Gheorghe Stănescu

EXPOZIȚIA DE AFIȘ ȘI CARICATURĂ

Cronica PLASTICĂ

Cine scrie despre o amplă manifestare colectivă cum e aceea de la Dalles se simte îndemnat să se oprească mai puțin asupra caracterizării fiecăruia din talentele strînse aici laolaltă, și să treacă, în schimb, în revistă aspectele generale, comune mai tuturor artiștilor adunați în expoziție.

Și totuși...! Totuși originalitatea îți iese uneori așa de hotărît în întîmpinare, că te silește să faci popasuri îndelungi în fața cîte unei individualități. Unde, spre exemplu, în ce categorie, s-ar rîndui portretele lui Silvan? Avem măcar dreptul să le zicem caricaturi? Ne-am învățat, obișnuiți cu desenele lui Ross, să căutăm numaidecît într-un portret, o mască; de la o șarjă, așteptăm să ne ofere un chip mai degrabă frapant decît viu; și uneori gîndim că e obligatoriu pentru portretist să-și aranjeze modelul în profil, ca să dea trăsăturilor lui maxima vizibilitate. Nimic din toate acestea la Silvan: figurile lui sînt, mai ades, văzute din față. Nu se vor efigie cu contur tranșant, ci-s doar o rețea subțire de linii: năvod fragil care, aruncat pe albul hîrtiei, adună totdeauna tresărirea vieții, în ochiurile lui neregulate, parcă rupte. Un chip căzut în firele acestei plase vibrante se vede tratat fără ceremonie; dar parcă, de asemenea, fără înverșunarea care e proprie caricaturii. Căci linia nu-i lăsată aci să se aștearnă, pornită, decisă; e numai o capcană în care să se prindă sufletul. Și simți că desenatorul care întinde această cursă e așa de absorbit, că pîndește așa de atent respirația unei vieți interioare, încît nu-i rămîn disponibilități pentru a carica,

III

Există portretiști pe care ni-i putem închipui lucrînd și altceva decît portrete. Nu însă pe Silvan. La el desenul însuși se refuză reprezentării altei realități decît fluidul dinlăuntru ce se răsfrînge pe un obraz ori deșteaptă un gest. Linia sa nu e făcută să înconjoare obiecte; pare ușor dezadaptată cînd întîmpină stabilitatea materială a unui decor, a unor accesorii: accesoriile, de pildă, pe care artistul le notează dacă are a înfățișa actori în anume roluri, pe scenă. Portretele lui Silvan cer, împrejurul figurilor, un spațiu abstract; o dovadă, poate, că aceste imagini nu stau, cu toată palpitarea lor de viață, prizoniere ale instantaneului. Mobilitatea lor nu-i calchiată, de altminteri, după zvîcnirea clipei; o astfel de artă știe drumul ce duce spre permanențele umane.

Nicăieri nu se alunecă mai lesne, decît în caricatură, pe panta unor stereotipii formale. Am simțit, în destule lucrări de la Dalles, o factură prea asemănătoare. Ne-a apărut de ajuns de comună — căci n-am întîlnit-o numai la Gion, ci și la Arno, Poch și Gh. Marinescu —, o anume exterioară fermitate, o energie nițel ascuțită. De aceea, ne-am și oprit atît de insistent asupra portretisticei lui Silvan. Pentru că liniei sale nu-i afli forța afirmativă spre care tind nu știu cîți alți desenatori din expoziție; fiindcă, nesigur la prima vedere, el are parte de o certitudine mai rară, ivită din miezurile gîndului; din bogăția unei prezențe sufletești. Te bucuri, de asemenea, să întîlnești la Dalles și graficieni ce se încred în expresivitatea curbelor: George Voinescu, de exemplu, ori un tînăr la care întrezărim putința unei promițătoare dezvoltări. E vorba de Constantin Cazacu, cel care a atins „Fără cuvinte", cu șfichiul unei linii foarte pure, năravuri de pretinși protectori ai naturii. Intr-un copac cît o nuia, subțire și elastic, un ins a înfipt un cui gigantic, ca să fixeze această inscripție: „Nu stricați pomii".

In fine, dacă discutăm despre originalitate, se cuvine a face loc, în elogiul nostru, și unor lucrări care sînt satiră, fără a fi caricatură. „Uneori uitați că în familia voastră crește un om și că sînteți răspunzători de el". Această frază din Makarenko i-a inspirat Getei Brătescu un ciclu de intenție deschis educativă: compoziții pe care le-am vedea foarte bine multiplicate, precum niște panouri. Căci limbajul artistei se arată sintetic, bărbătesc și franc, iar punerea în pagină adesea izbitoare. Una din piese, aceea care concretizează limpede semnificația întregii suite, e construită chiar pe o idee de afiș: silueta măruntă a copilului aruncă o umbră uriașă, de om mare. In acest ciclu, dacă vreți moralizator, Geta Brătescu mărturisește o căutare pe care am dori-o împărtășită de mai mulți din satiricii noștri: aceea a unui ton realmente major. Și, de asemenea, verificăm aici încă o dată cîștigul care, în desenul satiric, însoțește renunțarea la culoare. Tehnica aceasta în grisaille, în stare a sugera o ambianță gravă, ne amintește, în fond, de noblețea alb-negrului. In schimb, te supără adesea, în caricaturile expoziției, aspectul oarecum pestriț, vulgar, pe care li-l împrumută culoarea. Exemple am putea culege destule, de la L. Darian, Poch, Gheorghe Th. Popescu ori de la alții. In opoziție cu ele, vom semnala sobrietatea sfielnică a culorii în caricaturile lui Chiriac. Sau efectul pe care-l scoate Cik Damadian cînd își compune portretele din puține tonuri, surde, întinse în suprafețe mari. El și-a făurit, în aceste portrete, o factură care ți se impune, chiar dacă uneori — cu privire la portretul maestrului Baba, de pildă — artistul ne dă temeiuri să-l reproșăm că e puțin cam exterior. O anume vigoare, un stil larg ne îndeamnă să recunoaștem uneori, la Cik ceva ca o sugestie de sculpturalitate.

Sculptura, de altminteri, ni se pare a constitui surpriza expoziției de la Dalles. Avem artiști — am înțeles acum — ce știu să atace ori să mustre glumeț și atunci cînd modelează lutul. Unii, Mircea Ștefănescu, de exemplu, vădesc vervă și pitoresc, alții se înalță chiar pînă la o viziune mai închegată: Bogdan Mircea, în cîteva din figurile reprezentînd eroi caragialeni precum Dandanache, Pristanda și Cațavencu. Dar, mai ales, ne-au încîntat statuetele lui Al. Benczedi. Instantanee, într-un fel, cele mai multe: oameni la meci, pieptănîndu-se, făcîndu-și masaj, sau arătînd un cal veterinarului. Dar cîtă admirabilă trăinicie are oricare din aceste grupuri! Ce gravitate se ascunde în această artă care nu ocolește deloc ridicolele firii! Să fie pentru că sculptura, cum s-a spus odată, solemnizează totul? Asta e, în orice caz, adevărat pentru o plastică gîndită strict, în planuri mari, cum e aceea a lui Benczedi. Modelele lui le-aș căuta la Barlach sau, poate, mai departe. „Ipocritul", cu mîinile așezate cucernic pe piept, ne poartă gîndul, în nuda lui rigoare, spre statua chaldeeană a regelui Gudea; „Măcelarul", rotund și chel, cu un aer important, ținînd cuțitul ca pe o insignă, și-n cealaltă mînă un but asemenea unui trofeu, l-am pune în succesiunea egipteanului Șeik-el-Beled, celebrul „Primar al satului". Nu gestul, însă, ca atare, e comic îndeobște la Benczedi. Este rizibil veterinarul ce caută la dinți un cal? Zîmbim, totuși, pentru că ne surprinde atenția încordată pe care o depune insul în această operație, să-l zicem trivială; fiindcă ne surprinde ingenuitatea cu care omul e grav. Bineînțeles, aici n-ar fi loc pentru satiră. Și mai toate lucrările lui Benczedi mărturisesc un umor bonom. Insă ne place să încheiem aceste rînduri semnalînd un lucru asupra căruia poate s-ar cuveni ca Benczedi să mediteze: izbînda sa cea mai întreagă, sculptorul a cules-o tocmai în statuetele care se cheamă „Ipocritul" și „Om de importanță". Adică în domeniul satirei.

Dan Hăulică

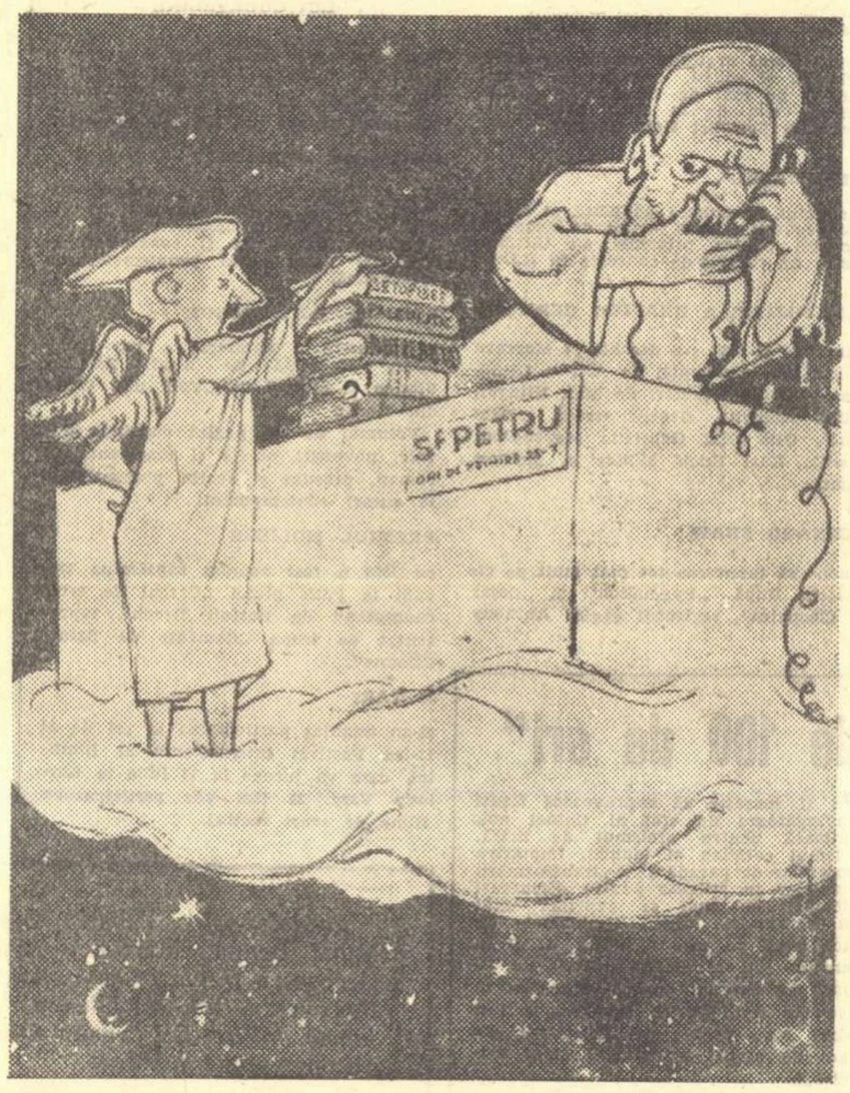

CIK DAMADIAN

„Sf. Petru: — Alo! Uniunea Scriitorilor din R.P.R.? Il cunoașteți? El susține c-a trăit în secolul XX!

Comentarii „originale"

Mă aflu printre numeroșii cititori ai revistei „Magazin" și urmăresc uneori cu interes materialele variate ce le cuprind ilustratele ei coloane, alteori, dimpotrivă, mă surprinde și mă nedumerește graba cu care sînt redactate unele articole, mai ales cele din pagina... literară și care amintesc din păcate uneori stilul vechilor fițuici teatrale.

Iată, de pildă, în unul din numerele trecute este prezentat un tînăr actor: Florin Piersic. După ce i-am putut admira profilul pe prima pagină, nu i-am putut admira și răspunsurile la un „interviu". Tînărul actor explică de ce îi place teatrul: „E așa de frumos!" Intrebat fiind de ce îi place mai mult filmul, răspunde la fel de inspirat: „Pe scurt, e mai greu de făcut, dar tocmai de aceea e și mai frumos!" E limpede. Din același „emoționant" interviu care dezbate „frămîntările creatoare" ale unui tînăr actor, mai aflăm că: Florin Piersic nu crede că o să fie căsătorit așa de curînd și că mama sa, „e cea mai bună mamă din lume". Induioșător și important pentru ca acest material să domine pagina. Insă în aceeași pagină, din păcate, există și materiale mai „teoretice". Cronicara Mariana Pîrvulescu își încearcă forțele cu Shakespeare, „bardul de la Stratford" (probabil prin comparație cu „bardul de la Mircești") după o ortografie personală. Aflăm din articol că „Măsură pentru măsură" e considerată de unii comentatori ca o lucrare mai slabă. M. P. ne lămurește spunîndu-și poziția: «Argumentele acestea „contra" sînt multiple și tot atît de convingătoare ca și cele „pro"». Clar? Mai aflăm despre „galeria fățarnicilor lui Shakespeare" și că „ai senzația că Shakespeare s-a jucat în această piesă" (dar nu și cronicara în articolul ce pare foarte „muncit"). Există și aprecieri despre spectacol. Se arată că regizoarea a pornit de la o idee care a fost: „Punctul de plecare și ținta". Punct. De asemeni M. P. constată documentată că „e puțin probabil ca un tînăr al Vienei sec. XVI vorbește uneori moldovenește". Posibil. In concluzie, o „spumoasă montare mustind de conținut". Inovațiile estetice sînt evidente și Marianei Pîrvulescu îi revine meritul de a le fi descoperit, arătînd că într-o piesă conținutul poate musti ca o pară... Cititorii așteaptă însă altceva decît asemenea „perle" chiar atunci cînd sînt legate pe o „ață" doctă și pretențioasă.

Nici Florin Piersic și nici... Shakespeare n-au fost serviți de ultimul număr din „Magazin".

Al. Vasiliu

CONTINENTE

LÉON MOUSSINAC

14 IULIE 1944 LA SAINT-CERE

In zori, pe crestele tăcute,
Un curcubeu de parașute
Se înălțase către soare —

Soli albi, venind în ajutor
Maquis-ului și tuturor
Părtașilor la lupta mare.

La Saint-Laurent, în turn urcată
(Unde-s războaiele de-alt'dată ? !)
Sta sora Anne, pîndind speranța.

In turnul amintirii-acum,
Vedeam cu ochii-n zare, cum
Dă buzna viitoru-n Franța,

Codanele, în mîndre straie,
Cu ochi de pară și văpaie,
Vindeau cocarde tricolore.

Semeți bărbații se țineau,
Iar clopotele vechi băteau
De pe la ceasul aurorei.

In ritmurile boarei, stranii,
Treceau în rînduri partizanii,
Nimbați de o tăcere dură.

Iar umbra morților, precum
Și sîngele — măr roșu-n drum,
Dădeau luminii-o calmă ură.

Un glas rosti, mișcat, cuvinte
De libertate. Pe morminte
Părea că iarba-i iarăși vie.

In soare armele sclipeau —
De un alt Iulie aminteau,
De porumbei, și de mînie.

Apoi se înălță spre slavă
O „Marsilieză" clară, gravă,
Lăsînd prin lanuri diamante.

In inimile-aprinse iar
Suna, suna ecoul clar
Al clopotelor vechi, normande.

O, Franță, regăsește-ți gloria !
Insuflețească-te victoria
Pe ale păcii drumuri noi !

Răzbună-ți morții, fără-a plînge,
O, Franță, trandafir de sînge
Al rănilor căscate-n noi !

In romînește de
Petre Solomon

DRUMUL COMPLEX AL UNEI LITERATURI

N-am apucat să ciocănim și ușa s-a deschis larg. Eram în brațele lui Rafael Alberti, cunoscut poet militant și eminent luptător pentru pace, unul din luptătorii de frunte ai Spaniei republicane, traducătorul lui Eminescu în limba spaniolă. Senora Alberti ne strînge mîinile și ea, se bucură și ne întreabă despre Romînia, despre vechile cunoștințe din lumea scriitorilor, despre redactorii „Gazetei literare", despre toate. In jurul nelipsitelor ceșcuțe de cafea neagră discuția se desfășoară degajat. La ordinea zilei sînt sputnicul și propunerile guvernului romîn către țările balcanice, serata recital din poezia lui Eminescu ce a avut un succes răsunător și expoziția retrospectivă de pictură Lino Eneas Spilimbergo. Gazdele, mereu volubile, antrenează în discuție pe un bărbat înalt, tăcut, cu fața distinsă și gestul măsurat, cu ochii inteligenți și glasul moale. Este editorul Losada, cel care se ocupă de tipărirea lui Eminescu în limba spaniolă. Mi se arată ultimele corecturi, iar Alberti nu se poate reține să nu spună cu ochii închiși versurile pe care le-a simțit pînă în adîncul sufletului și pe care, de aceea, le-a și tradus impecabil. Nu-ți vine să părăsești atît de repede casa aceasta primitoare unde te așteaptă mereu un cuvînt de duh, o discuție aprinsă cu privire la literatură și mereu două inimi calde de prieteni. Nici nu am băgat de seamă cum au trecut două ore...

Cîteva zile mai tîrziu eram primit la Societatea scriitorilor. Clădirea nu e prea arătoasă iar sala prelungă, îngustă, pare rece, străină. Lume diversă: vîrstnici și tineri, poeți, prozatori. Nici un dramaturg. Aceștia își au asociația proprie. „Mai bogată decît a noastră", mi se spune cu o nuanță de invidie.

Ascultăm o expunere interesantă despre literatura actuală chiliană, apoi asistența se împarte în grupuri și, fără nici o planificare prealabilă, se desfășoară discuții pe diferite teme, probleme. Se dau informații, se schimbă idei. Fac cunoștință cu diferiți scriitori, mi se pun la dispoziție o serie de date cu privire la personalitățile de frunte ale literaturii.

Primele lucrări literare se semnalează prin secolul al XVI-lea. Dar abia spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea vor apare primele lucrări cu un caracter național propriu, lucrări legate de lupta de eliberare a poporului argentinian împotriva stăpînirii spaniole. De fapt acum încep să se cristalizeze cele două linii tematice care își vor pune amprenta pentru multă vreme asupra creației literare argentiniene: tema libertății, inspirată din avîntul național spre independență și tema gauchescă, aceea a luptei țăranilor liberi, păstori independenți, îmblînzitori de cai, oameni mîndri și curajoși, împotriva moșierimii creole care le răpea pămîntul și-i transforma în argați. Totodată în această perioadă vor apare lucrări care aduc în literatură chipul indienilor, moravurile și zbuciumul lor, opere scrise de pe poziția unei înțelegeri calde, a compasiunii și protestului împotriva exterminării la care sînt supuși.

Inceputul secolului al XIX-lea se consumă sub semnul întăririi luptei împotriva colonialismului spaniol, pentru independența Argentinei. Era firesc să apară nu numai ecoul ei în literatură, ci și mai mult, lupta pentru independență să devină unul din mijloacele afirmării naționale. Așa se și întîmplă. Numai că de data aceasta rolul de frunte îl capătă poezia, în cea mai mare parte lirică, care cheamă pasionat la luptă, la rezistență. Cei mai mari poeți ai timpului sînt Bartolome Idalgo Esteban de Luca, Juan Crus Varella și Viconte Lopes i Planes, autorul imnului național argentinian.

In anii cumplitei dictaturi a lui Rosas, Esteban Echiveria, cea mai de seamă personalitate literară a epocii, a militat în fruntea partizanilor democrați. El a condus „Asociația din mai", organizație clandestină, care lupta cu înverșunare pentru răsturnarea regimului tiranic. Este de remarcat că programul acestei asociații cuprinde multe idei generoase care se apropie de socialism utopic. Cert este că, în vreme ce a existat și a fost promovată o literatură searbădă, conformistă, reacționară, din care istoria literaturii n-a reținut nimic valoros, mișcarea condusă de Esteban Echiveria a dat creatori ca Alverdi, cîntărețul gauchilor Ascasubi, poet cu deosebire remarcabil. In lupta împotriva reacțiunii lui Rosas a căzut victimă poetul José Marmol, care în exil fiind scrie romanul „Amalia" — prima operă valoroasă de proză argentiniană, purtînd amprenta specificului național.

Dar cel mai de seamă creator al acestei vremi e poetul epic José Hernandez, autorul monumentalului poem „Martin Fierro", scriitor considerat pe drept cuvînt drept clasicul literaturii Argentinei. Chipul viguros de gaucho, suflet larg și generos, însetat de libertate, dreptate, frumusețe, este făurit din trăsături dăltuite cu înaltă măiestrie. Odată cu eroul apare mediul în care trăiește, cu toate caracteristicile lui, obiceiurile, înclinațiile și tradițiile lui. Limba acestui poem este atît de adînc populară, presărată de imagini atît de strîns legate de specificul național argentinian încît multe pasaje sînt cvasi-intraductibile. José Hernandez a scris șase ani mai tîrziu continuarea, de data aceasta sub titlul „Intoarcerea lui Martin Fierro". Poemele lui au intrat în tezaurul literaturii universale; ele sînt traduse — în ciuda marilor dificultăți — în nenumărate limbi străine.

Spre sfîrșitul veacului trecut, în literatura argentiniană se conturează o orientare nouă care rupe de fapt cu poziția tradițională, militantă, cetățenească. Sub presiunea forțelor reacționare, în condițiile extinderii înăbușitoare a stăpînirii marilor latifundiari, în prezența amestecului nedeghizat al capitalului englez, tendința zugrăvirii realiste a gauchilor-luptători dispare treptat. Militînd pentru capitulare în fața spoliatorilor, în literatura argentiniană se conturează un fel de curent sămănătorist, idilizant, care plăsmuiește un fel de personaj principal în chip de fermier — țăran pașnic și mulțumit. Acest păstor patriarhal, devine eroul unor peripeții și aventuri năstrușnice.

In ultimii treizeci și cinci de ani literatura argentiniană se dezvoltă sub semnul dominant al două curente contradictorii: Boedo și Florida. Sînt denumirile a două cartiere, două mari raioane ale Buenos Aires-ului. In vreme ce Florida este centrul elegant, monden și extrafin al descendenților nobilimii creole, Boeda nu e „decît" un puternic centru industrial, locuit de oameni săraci, cei mai mulți muncitori în fabrici, meseriași, hamali etc. Linia ideologică a Floridei este însă foarte semnificativă. Concentrați în jurul revistei „Martin Fierro" (numele nu a fost ales din întîmplare), militanții acestui curent revendicau tradiția gauchescă căutînd să se prezinte drept urmașii ei nemijlociți. In fapt însă, ocolind marele adevăr al dispariției gauchilor, ca rezultat al exproprierii pămînturilor de către marii latifundiari și transformării lor în salariați, ocolind aspectele reale ale contradicțiilor de clasă existente, în cea mai mare parte, conștient sau nu, scriitorii Floridei încetățeneau o viziune idilizantă asupra vieții din Argentina, căutau să opună satul orașului, cîntau „pitorescul" și „rusticul" vieții la țară, ignorînd revolta mereu crescîndă a maselor. Această orientare, influențînd puternic creația multor scriitori de real talent, înfățișa în fond poziția ideologică a claselor dominante și cultiva ancorarea în evazionism, în romantism reacționar.

Boedo, curentul celor legați de mase, sau cum li se spunea „cei fără cămăși", s-au grupat în jurul revistei „Gînditorii". In ciuda unor confuzii, orientarea grupului era profund democratică. A scrie despre popor pentru popor, a spune adevărul despre cauzele vieții de mizerie și ale luptei pentru un viitor mai bun, a făuri o literatură realistă, militantă, cetățenească, umană — acestea au fost obiectivele Boedei de la început. Ea ataca puternic, permanent, mișcarea reacționară, fascismul. Și, smulgînd masca unei societăți prost întocmite, invada domeniile „Floridei", cucerea suflete, minți, inimi. In jurul anilor 1925—1935 au loc ciocniri puternice, polemici. Apar mai multe reviste, se editează cărți mai numeroase în tiraje din ce în ce mai mari. Printre fruntașii Boedei se află Alvaro Djunke. Romanul său „Culfucura" readuce problema indienilor, descriindu-le viața, zbuciumul și frumusețea sufletească, spunînd adevărul despre nedreapta lor exterminare. Pe drumul Boedei a mers Carlos Ruiz Daudet, nuvelist și romancier remarcabil (președintele asociației de prietenie argentiniano-romîne astăzi), prozatorul Luis Franco, poetul José Petroni. O figură remarcabilă de poet-cetățean este Raul Gonzales Tunion, care a știut să învingă începuturile literare influențate de decadentism pentru a ajunge la poezia revoluționară, realistă. Pe drumul Boedei, în noi condiții azi merg scriitori ca Echegaray, Raul Larra, nuvelist și romancier, autorul emoționantei „Sin tregua", Alberto F. Orlandini, autorul romanelor „El Encuentro" și „Rebeliunea din Salva Mansa", nuvelistul Amaro Villanueva, poetul Alfredo Varella și alții. Dintre critici se impun numele lui Carlos Astrada, filozof și istoric literar, și al lui Cordova Iturburu, competent și apreciat cercetător și istoric al artelor plastice.

N. Moraru

19 piese originale

„Să punem în centrul repertoriului piese actuale ale dramaturgilor bulgari": sub această lozincă a fost deschisă, în toamna anului 1957, stagiunea teatrală pe scenele Bulgariei. Acum, cînd stagiunea se apropie de sfîrșit, se face bilanțul roadelor muncii asidue desfășurate pentru promovarea dramaturgiei naționale.

După cum anunță ziarul **„Otecestven Front"**, pe scenele teatrelor bulgare se joacă acum 28 piese ale scriitorilor bulgari contemporani, dintre care 19 sînt montate pentru prima oară. Printre cele mai remarcabile lucrări se numără piesa lui **Lozan Strelcov „Zile de neuitat"**, pusă în scenă la teatrul popular **„Kristin Sarafov"**, în care sînt reînviate zilele memorabile din Septembrie 1944 — eliberarea Bulgariei de către Armata Sovietică. Mai multe teatre joacă piese ale unor scriitori și poeți consacrați, care au abordat însă pentru prima oară genul dramatic: **„Focurile din Aprilie"** a scriitorului **Veselin Gancev**, **„Fiecare seară de toamnă"** a poetului **Ivan Peicev** etc.

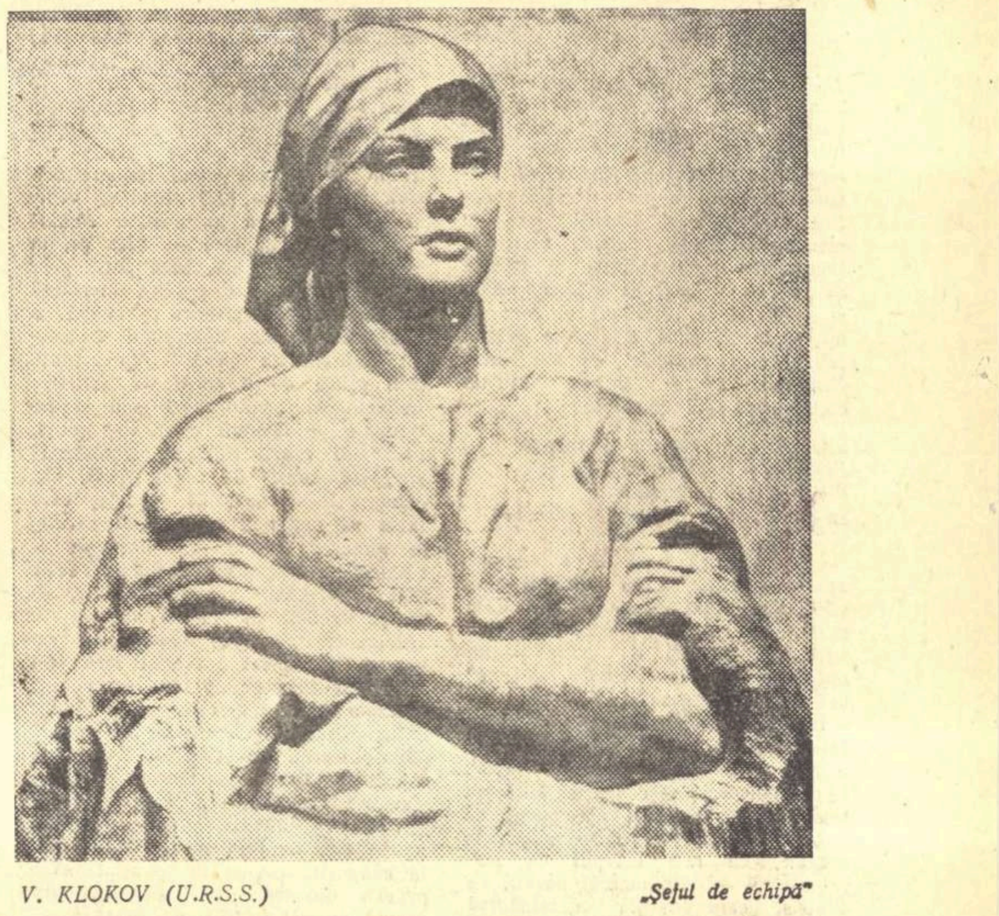

V. KLOKOV (U.R.S.S.) „Șeful de echipă"

Dezbateri în jurul problemelor realismului socialist

Revista „Probleme de literatură" a publicat recent scrisoarea profesorului Alexandr Iarmenko în care sînt abordate unele probleme ale realismului socialist. Intrucît redacția a considerat-o de un larg interes, a antrenat în clarificarea aspectelor controversate la care s-a referit Al. Iarmenko un număr de personalități calificate din domeniul esteticii, istoriei și teoriei literaturii. Acestei dezbateri i-a făcut loc în paginile ei și revista „La littérature soviétique" (mai 1958).

Al. Iarmenko își exprimă, în esență, două nedumeriri. Citind statutul Uniunii scriitorilor sovietici care definește realismul socialist drept o metodă ce zugrăvește realitatea în mod veridic, istoricește concret și în dezvoltarea ei revoluționară, el se întreabă dacă realismul, ca metodă literară, n-a făcut același lucru, judecînd în lumina operelor lui Pușkin, Gogol, Nekrasov, Tolstoi și Cehov. Iar dacă se consideră (cf. Timofeev, Dementiev, etc.) ca o particularitate distinctivă a realismului socialist înfățișarea luptei dintre nou și vechi, oare — spune Iarmenko — clasicii ruși n-au reflectat acest fenomen prin tipuri ca Bazarov, eroul romanului lui Turgheniev „Părinți și copii", și nu i-au și dat o rezolvare, în spirit democratic, progresist? A doua nedumerire se referă la „Manualul de literatură rusă pentru clasa a X-a" în care „Mama" este apreciată drept opera de constituire a realismului socialist. Considerațiile autorilor manualului se întemeiază pe afirmația potrivit căreia Gorki ar fi realizat o operă nouă, deoarece a pus în centrul ei eroi pozitivi și, în al doilea rînd, în „Mama", viața e prezentată în dezvoltarea ei revoluționară.

Participanții la dezbatere, esteticianul Grigori Abramovici, criticii Al. Dementiev și Tamara Motileva, teoreticienii B. Bialik și M. Kuznețov au luat în discuție, fiecare, cîte un aspect al problemelor ridicate de Iarmenko.

Kuznețov, bunăoară, se consacră spulberării unor formulări și poziții dogmatice în domeniul delimitărilor teoretice privind realismul socialist. Existența sau absența personajelor pozitive nu e condiția sine qua non *a succesului unei opere concepute sub semnul realismului socialist. Dovada — afirmă Kuznețov — o oferă „Klim Samghin", „Pe Donul liniștit" sau romanele satirice ale lui Ilf și Petrov. Demonstrația sa este riguroasă și edificatoare. Ceea ce contează — relevă Kuznețov — este viziunea scriitorului și, evident, în absența unui erou reprezentativ pentru societatea socialistă, optimismul umanist al autorului, înțelegerea intimă a evoluției sociale.*

Intr-o direcție similară stăruie B. Bialik care disociază între natura constatativă a realismului și cea afirmatoare a realismului socialist. Citindu-l pe Gorki, Bialik ne reamintește una din reflecțiile marelui scriitor: „Realismul socialist este realismul celor ce transformă și refac lumea. E o manieră de a gîndi prin imagini, întemeiată pe experiența creatoare, novatoare a socialismului". *O atare experiență novatoare nu exista în capitalism; realismul și realismul critic sînt prin urmare condiționate filozofic de practica socială a sistemului pe care îl reflectă.*

Punctul de vedere al lui B. Bialik este împărtășit și în continuare, nuanțat, de Gr. Abramovici. Acesta pleacă de la exemplele date de Iarmenko în scrisoarea sa. Astfel, viața lui Klim Samghin dezvăluie procesul unei dezagregări morale caracteristic burgheziei. Lumii crepusculare în care se consumă descompunerea acestei clase Cernîșevski i-a opus „Ce-i de făcut?" Dar oricît ar fi de apreciată scrierea lui, experiența marelui democrat revoluționar nu poate satisface integral, din cauza unor elemente utopice constitutive opticii romancierului și gînditorului.

Exigențele stricte ale veracității și istorismului, singurele ce permit afirmarea idealurilor comuniste, nu pe terenul unor plăsmuiri, oricît ar fi ele de admirabile, ci pe solul statornic al activității umane, chemată să transforme realitatea, lipsesc din „Ce-i de făcut?". In schimb, în „Calvarul" interpretarea justă, riguros consecventă a legilor dezvoltării societății, ne dă o reprezentare complexă a epocii evocate.

Așadar, realismul socialist — atrage atenția Grigori Abramovici — realizează efectiv un salt în înțelegerea și reflectarea vieții, pune într-o lumină nouă însuși destinul umanității, pentru că este singura metodă de creație ce se revendică și se adresează oamenilor conștienți de propria lor măreție, pătrunși de sublimul actelor ce le săvîrșesc și de frumusețile materiale și spirituale cărora le dau viață.

Realismul socialist, notează Dementiev, preia toate cuceririle valabile ale realismului, dar el nu marchează o etapă în desfășurarea cronologică a realismului, precum s-ar adăuga o nouă verigă într-un lanț. Realismul socialist reprezintă o sinteză majoră de particularități ideologice și artistice, proprii literaturii viitorului.

Dezbaterea inițiată de revista „Probleme de literatură" s-a bucurat de un larg ecou. Explicabil, dacă ținem seama de însemnătatea și semnificația problemelor puse în discuție.

Radu Zamfir

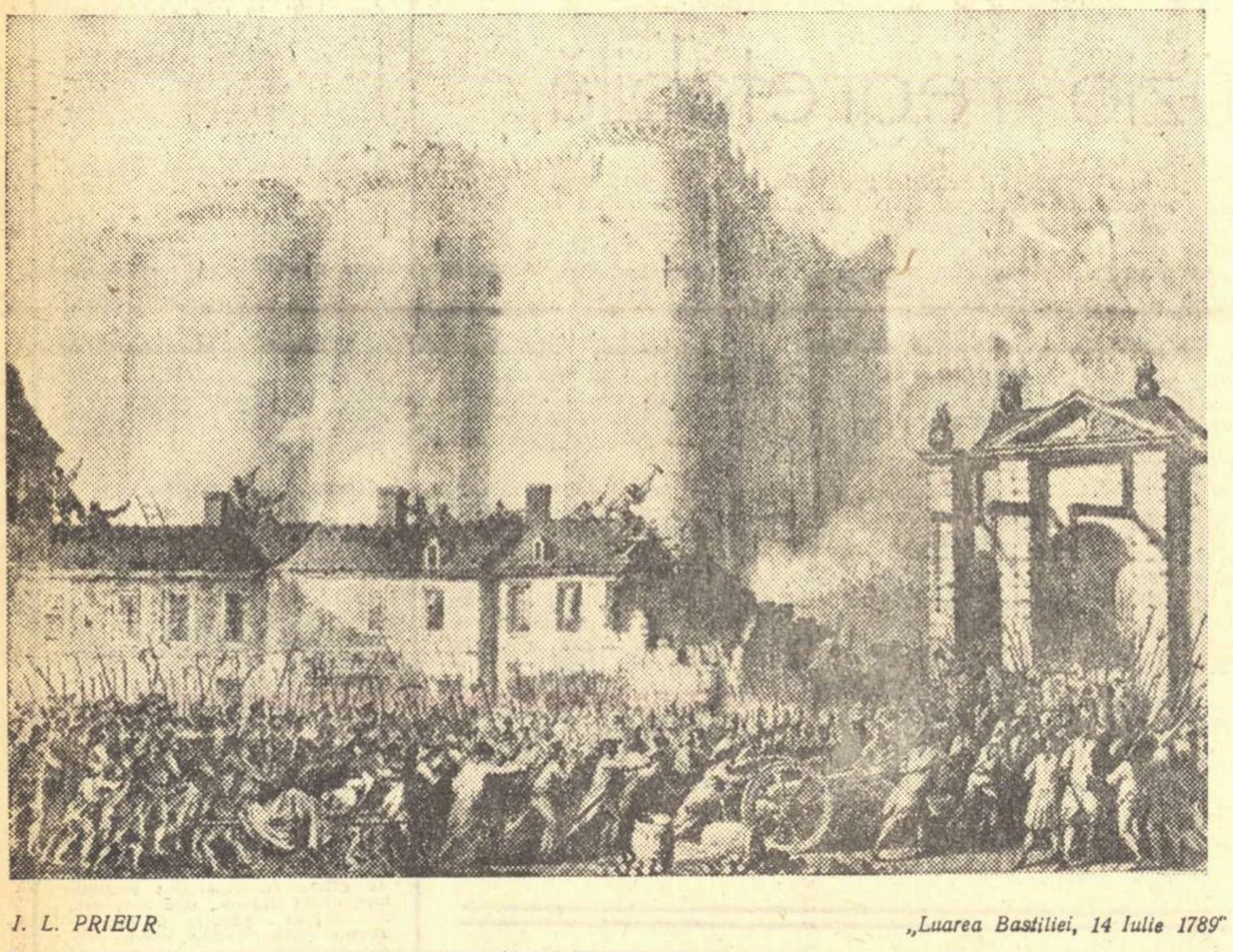

I. L. PRIEUR „Luarea Bastiliei, 14 Iulie 1789"

AGENDĂ

ERICH WEINERT,

poetul și dramaturgul revoluționar german, a fost sărbătorit la 29 iunie de către Uniunea scriitorilor germani și Academia Germană de Arte. Despre personalitatea și opera sărbătoritului au vorbit Willi Bredel, Hedda Zinner și Kurt Stern. A luat de asemenea cuvîntul André Stil, redactorul șef al ziarului „L'Humanité", care a reliefat rolul lui Weinert, ca traducător al liricii revoluționare franceze, în apropierea dintre popoarele francez și german.

FESTIVALUL FILMULUI SOVIETIC

care a avut loc în a doua decadă din iunie la Moscova, a fost o cuprinzătoare trecere în revistă a celor mai bune producții din cele 144 filme turnate în anul 1957. Timp de două săptămîni au fost prezentate 39 filme artistice de lung metraj, 27 filme documentare, 13 filme de știință popularizată și 9 filme de desene animate. In urma hotărîrii Ministerului Culturii al U.R.S.S., festivaluri asemănătoare vor avea loc anual.

VALOAREA REDUSA

a tablourilor expuse la pavilionul Statelor Unite de la Expoziția Universală de la Bruxelles, a făcut obiectul unui raport special al senatorului Styles Bridges către președintele Eisenhower, care a ordonat o anchetă oficială.

„PACEA ȘI RAZBOIUL ATOMIC"

se numește volumul recent publicat de celebrul filozof și medic Albert Schweitzer, înainte de întoarcerea sa la spitalul din Lambarene (Africa), unde, după cum se știe, își consacră eforturile îngrijirii medicale a populației negre.

„BALADA DESPRE KARL MARX"

se intitulează oratoriul pentru cor mare, orchestră și soliști, compus de Ottmar Gerster, pe text de Walther Victor, în cinstea celui de al 5-lea Congres al Partidului Socialist Unit German.

„FLUIERAȘUL",

ansamblul de muzică populară al R.S.S Moldovenești, a fost invitat de Asociația germană pentru prietenia cu U.R.S.S. pentru un turneu de concerte în R.D.G.

O EXPOZIȚIE A GRAFICII GERMANE

între 1880 și 1957 s-a deschis la Moscova în clădirea Academiei de Arte a URSS. Sînt prezentate lucrări de Max Klinger, Käthe Kollwitz, George Grosz, Paul Rosié, Otto Dix, Gabrielle Meyer-Dennewitz, Karl Erich Müller și Meinort Splett.

BERNARD SHAW

începe să intereseze tot mai mult pe cineaști. După „Pygmalion" și „Cesar și Cleopatra", regizorul englez Anthony Asquith va pune în scenă „Doctorul în dilemă" și „Discipolul diavolului"

CENTENARUL NAȘTERII LUI COURTELINE

a fost sărbătorit la Paris prin acordarea premiului care poartă numele ilustrului satiric și umorist. Laureatul anului acesta a fost Marcel Pagnol pentru cele două volume de amintiri „Gloria tatălui meu" și „In grădina mamei mele".

PESTE 1000 ARHITECȚI

vor participa la al V-lea congres internațional al arhitecților care va începe la 21 iulie la Moscova.

Ordinea de zi va fi consacrată în cea mai mare parte problemelor de urbanistică.

SOMMERSONNENWENDE

se numește o antologie a prozei romîne, efectuată de acad. Zaharia Stancu și editată de „Volk und Welt" din Berlin.

Volumul de 400 pagini cuprinde nuvele, povestiri, schițe și fragmente de roman, precum și scurte prezentări a 10 autori contemporani.

PREMIUL MOLIÈRE

pe 1958 a fost acordat săptămîna trecută la Paris piesei „Cercul de cretă caucazian" de Bertolt Brecht, reprezentat de trupa „Comédie de Saint-Etienne".

39 ȚARI

și-au anunțat participarea la cel de al 11-lea Festival internațional al filmului, care va începe la 12 iulie la Karlovy Vary. 29 țări vor participa cu filme de scurt metraj.

„Oțelul s-a călit de 100 de ori"

Una dintre cele mai interesante apariții din ultima vreme în literatura chineză este romanul scriitorului Ai U intitulat „Oțelul s-a călit de 100 de ori". Nu numai titlul, ci și întregul spirit în care autorul și-a conceput lucrarea îndreptățesc asemuirea ce se face cu celebra operă a lui N. Ostrovski.

Fabulația romanului se circumscrie în jurul unui incident petrecut la o mare uzină din China: un tînăr oțelar obține un record de productivitate, care duce însă la prăbușirea cuptorului la care lucra. Evenimentul provoacă o vie emoție în rîndurile muncitorilor care îl bănuiesc pe oțelar de egoism, de lipsă de grijă față de bunul obștesc în goana după glorie și premii.

Ai U reușește să zugrăvească figuri convingătoare de eroi ai Chinei noi, militează pentru eroismul de masă, eroismul cotidian al muncii, împotriva succeselor de paradă și a „transformării furnalelor în tribune pentru discursuri solemne" — cum se exprimă unul din personajele cărții. Problemele de etică nouă pe care le ridică Ai U în romanul său și modul tratării lor literare au suscitat aprinse dezbateri în cercurile scriitoricești. Romanul a fost foarte bine primit de muncitorii din rîndurile cărora Ai U și-a cules materialul.

S. C.

Redactor-șef : Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional.* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Ciceron Theodorescu, Ion Vitner.

Un roman de Leonhard Frank

La doi ani după terminarea ultimului război mondial, Leonhard Frank revine la o temă pe care o îmbrățișase exact la doi ani după încheierea primei conflagrații: aceea a generației copiilor și orfanilor care ridică fruntea spre viață într-o lume profund rănită, în haos și mizerie.

In 1920, „Hoții" (Die Räuberbande), roman de debut, vădea simpatia autorului pentru faptele și visurile unor tineri inspirați de poezia aventurilor lui Fenimore Cooper și Karl May. Eroii caută în felul lor o soluție romantică de luptă împotriva filistinismului și nedreptei ordini burgheze. In 1947 (deși „Apostolii" au apărut abia zece ani mai tîrziu), Frank culege, printre ruinele unui oraș din Germania vestică distrus de aviația americană, aceeași „bandă" de dezmoșteniți în căutarea unei soluții la nedreptatea înconjurătoare. De astă dată inspirația lor nu mai este de domeniul aventurii exotice, deși aceeași naivitate o animă. Considerîndu-se apostoli ai unui creștinism primitiv, imberbii zdrențăroși și famelici se erijează — așa cum glăsuia categoricul lor jurămînt — în „executori ai justiției". Crezul lor sună astfel: „luăm de la bogați care posedă totul și dăm celor săraci care n-au nimic". Și dacă organizația „Hoților" s-a destrămat cînd adolescența i-a pus în contact cu problemele existenței, cu lupta pentru menținerea pe linia de plutire în societatea burgheză, „apostolii" își dizolvă din proprie inițiativă comunitatea lor secretă, atunci cînd își dau seama că ea nu constituie decît un biet paleativ la relele ordinii existente. „Hoții" se despărțeau, „apostolii" rămîn însă uniți în cadrul organizației de tineret muncitoresc la care aderă și căreia îi aduc puritatea lor sufletească, entuziasmul și voința lor de mai bine.

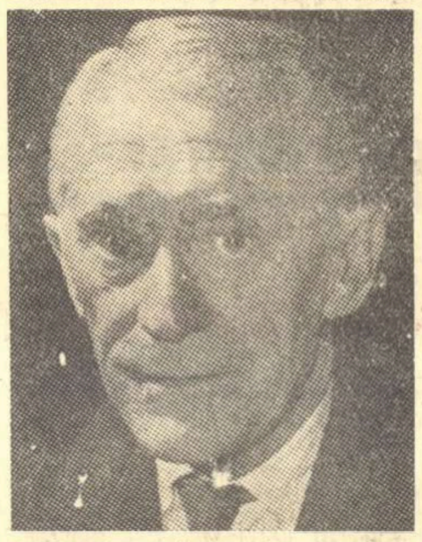

In jurul avatarurilor celor 12 copii se centrează redeșteptarea la viață a unui burg secular redus la bordeie. Romanul lui Frank istorisește durerosul sfîrșit al unei fete îndrăgostite de un soldat din trupele de ocupație; tragedia unei tinere evreice întoarse de la Auschwitz și dintr-un bordel de front al trupelor hitleriste; și, mai presus de toate, din perspectiva acestor suferințe ia atitudine față de învierea, sprijinită de autorități, a nazismului, proces ce debutează cu aparent inofensive antrenamente în stil militar, pentru a ajunge pînă la încălcarea justiției și făptuirea crimelor. Cele petrecute în provincialul Würzburg sînt tipice în mic pentru întreaga Germanie occidentală, de la barzii reacționari ai „invincibilității" prusace și de la cavalerii bursei negre, pînă la remilitarizare și lupta muncitorimii pentru o ordine care să excludă un viitor război.

„Ce va deveni Germania peste zece ani ?" se întreabă unul din „apostolii" lui Frank, pe ultima pagină a cărții, în clipa cînd, încheind un capitol al vieții lor, se pregătesc să înceapă unul nou. Micul erou fanatizat de ideea dreptății n-are nici pregătirea și nici luciditatea să scruteze viitorul. Dar romancierul, sprijinit de luminile umanismului, a detectat, incomparabil, încă din primele zile, liniile dezvoltării Germaniei occidentale în următorul deceniu. Și acesta nu este cel mai mic merit al cărții.

M. R.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 29 (227) - joi 17 iulie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Salut Congresului de la Stockholm

LA 16 iulie, în marea sală a Municipalității Sporturilor de la Stockholm, s-a deschis Congresul mondial pentru dezarmare și colaborare internațională. Ochii milioanelor de oameni cinstiți sînt îndreptați spre locul în care reprezentanții popoarelor își vor afirma încă o dată voința lor nestăvilită de a apăra pacea, de a găsi căile cele mai potrivite pentru frățeasca înțelegere între toate semințiile globului. Eminenți savanți și cunoscuți oameni de știință, ziariști și membri ai parlamentelor, profesori și activiști sindicali, conducători ai asociațiilor culturale sau religioase, membri ai consiliilor municipale și cooperatori, foști miniștri și filologi, pe scurt oameni aparținînd unor profesiuni foarte diverse, unor grupări și curente politice de concepții deosebite, avînd păreri diferite sau chiar opuse asupra vieții, își dau mîna, conștienți de pericolul ce amenință astăzi omenirea întreagă.

Acest congres urmărește să deschidă calea spre convocarea conferinței la nivel înalt a țărilor din Vest și Est, să faciliteze calea tratativelor în problemele internaționale și să excludă războiul ca mijloc de soluționare a acestor probleme. Problema dezarmării va forma de aceea obiectul central al discuțiilor de la Stockholm. Marea adunare a popoarelor are menirea să ceară cu hotărîre luarea unor măsuri practice și urgente în vederea dezarmării, în acest moment în care Statele Unite și Anglia continuă experiențele nucleare, iar alte țări occidentale se pregătesc să meargă și ele pe calea nefastă a înarmărilor atomice. Exemplul Uniunii Sovietice care a luat hotărîrea încetării experiențelor cu arme nucleare constituie un prim pas pe drumul destinderii internaționale și al stabilirii unor relații de încredere reciprocă.

Vor veni la Congresul de la Stockholm reprezentanți din toate colțurile globului. Vor veni la Congresul de la Stockholm delegații popoarelor Uniunii Sovietice și ai țărilor de democrație populară. Solii Țării Socialismului victorios au mîndria să fie purtătorii de cuvînt ai unui stat care depune toate eforturile pentru convocarea unei conferințe la nivel înalt, care a încetat, spre satisfacția deplină a întregii omeniri, experiențele cu armele atomice și nucleare, chemînd și celelalte state să urmeze această cale, a unui popor care în ultimii ani și-a redus masiv forțele sale armate, al cărui buget nu este copleșit de cheltuieli militare, ci afectat în cea mai mare parte obiectivelor constructive pentru creșterea nivelului de trai al oamenilor. Vor veni de asemeni și reprezentanții țărilor de democrație populară care recent și-au micșorat numărul forțelor armate și vor afirma, încă o dată, voința lor de a trăi în pace, — chezășia dezvoltării rapide spre un viitor luminos. Vor veni și solii popoarelor din țările în care vremelnicii stăpînitori pun la cale uciderea în masă a omenirii. Vor veni și vor spune că milioanele de oameni care au suferit de pe urma războaielor de pînă acum nu le mai vor reînviate. Vor spune că ei, oameni simpli, cinstiți, de la muncitor pînă la savant, de la funcționar pînă la preot, indiferent de convingerile politice sau religioase, vor lupta din toate puterile pentru ca mîna criminală a unui grup de conducători inconștienți să nu dezlănțuie forța ucigătoare a atomului.

Hotărîți să apărăm pînă la capăt cauza păcii, urăm Congresului care se desfășoară la Stockholm, succes deplin pentru triumful nobilelor și înaltelor idealuri ce se vor afirma acolo.

Mihail Sorbul

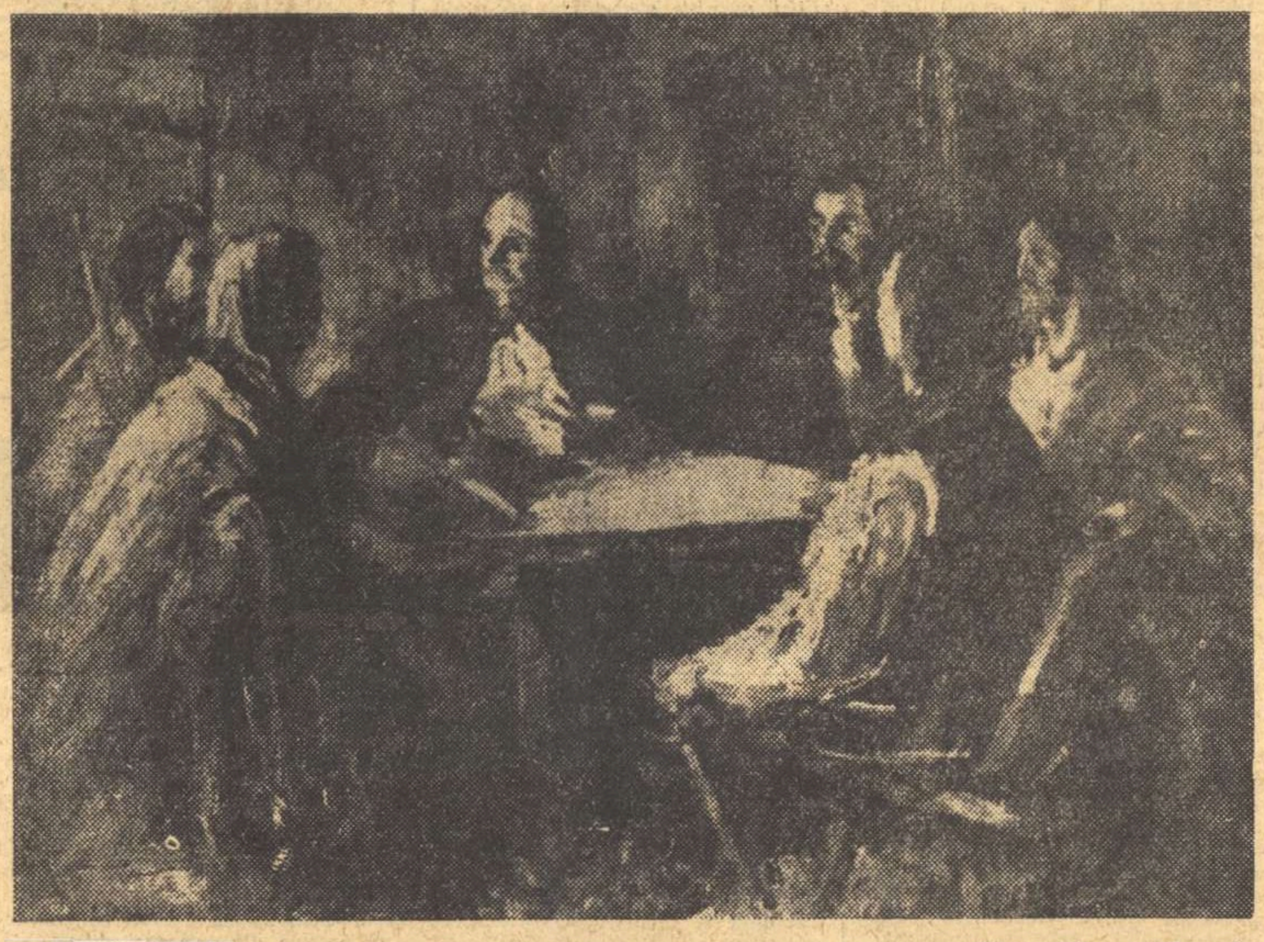

EUGEN GISCA „Horia, Cloșca și Crișan"

ESTETICA ÎMPĂCIUIRII ȘI ESTETICA LUPTEI INTRANSIGENTE

„Arta și realitatea din punct de vedere estetic", lucrarea fundamentală care ne introduce în lumea ideilor specifică lui Cernîșevski, prezintă pentru estetica noastră un interes deosebit. Nu este vorba de importanța acestei lucrări în mișcarea mondială a ideilor estetice, prin respingerea clară și energică a datelor esteticii idealiste, într-un secol în care aceasta reprezenta „teoria predominantă" (cu Hegel), dar de legătura, indirectă bineînțeles, dintre textul filozofului rus și teoria estetică a maiorescianismului, predominantă pînă nu de mult la noi în țară.

Teza de doctorat a lui Cernîșevski este în esență o aprinsă polemică îndreptată împotriva ideilor hegeliene, prin filiera lui Vischer [1]). Autor al unei **„Aesthetick oder Wissenschaft der Schönen"** (Estetica sau știința frumosului), Fr.-Th. Vischer (1807—1887), hegelian ortodox (și nu un „hegelian de stînga", cum credea Cernîșevski, într-o notă din 1888), era de fapt un vulgarizator al sistemului hegelian, într-o manieră lipsită de fiorul dialectic al „Esteticii" lui Hegel, dar avînd interesante expuneri cu privire la istoricul diferitelor arte. In prefața la ediția a treia a tezei sale (apărută postum) Cernîșevski îl caracterizează cu ascuțime critică pe Vischer ca: **„un gînditor destul de viguros, dar, în comparație cu Hegel, rămîne doar un pigmeu. Ori de cîte ori se îndepărtează de ideile fundamentale din „Estetica" lui Hegel, nu face decît să le prejudicieze".**

Acest „pigmeu" a fost maestrul lui Maiorescu și „Estetica" sa izvorul cel mai apropiat al ideilor maioresciene, cum a arătat convingător Aron Densușianu în denunțul său de plagiat. Lectura **„Criticelor"** lui Maiorescu îți oferă sentimentul penibil al manipulării unor lozinci hegeliene, rupte din contextul „Esteticii". Este în „Estetica" lui Hegel o tensiune a ideilor, (ceea ce el numește „vertijul bachic") pe care, evident, Maiorescu nu a putut-o suporta și pătrunde. De aceea refugiul său, pînă la plagiat, în „Estetica" lui Vischer, text domestic, compatibil cu percepția filozofică limitată a conducătorului „Junimii", și de aici și familiaritatea sa cu Schopenhauer, care prezintă problematica filozofică într-o formă intuitivă, accesibilă și unui ins nedeprins cu generalizări și abstracții.

Iată cum, prin Vischer, **„Arta și realitatea din punct de vedere estetic"** este, indirect, un text anti-maiorescian de excelentă calitate. Bineînțeles polemica lui Cernîșevski se situează la un nivel calitativ excepțional, ținînd — dincolo de paravanul limitat al „Esteticii" lui Vischer — foarte departe în vastul domeniu al esteticii idealiste.

Cărui proces intelectual se datorește această strălucită fundamentare materialistă a esteticii? Lectura „Jurnalului" și a prefeței la plănuita ediție a treia a tezei sale ne oferă informații solide în această direcție. „Jurnalul" ne dezvăluie o extrem de rapidă maturizare a conștiinței tînărului filozof. După o scurtă perioadă de studii teologice, cu influențele idealiste respective, Cernîșevski este atras de scrierile lui Bielinski și Herzen. Cei doi titani ai democratismului revoluționar rus devin maeștrii săi spirituali și nu o dată în lucrările sale va apărea caldul elogiu închinat strălucitei lor amintiri. Bielinski îl scutește de fapt pe Cernîșevski de zbaterile între instanțe contradictorii care au caracterizat evoluția celui dintîi. De aci rapida fermitate în gîndire caracteristică evoluției intelectuale a lui Cernîșevski. Autorul celebrei teze din domeniul esteticii va trece repede și prin perioada hegeliană, destul de întinsă la Bielinski. In prefața ediției a treia a tezei de doctorat, măr-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

POVESTEA HOLDEI

tovarășului Vasile Vîlcu

Vin spice
cu lăncile
scăpărătoare,
vin lanuri
cu platoșe
mari de dogoare.
Și soarele-aruncă
îndemnuri pe creste:
mai e pîn-la capăt,
de lucru mai este.

Visați, spune Lenin
cu vorba lui dreaptă,
dar visul să crească
în spice de faptă...
Din vorba-nțeleaptă
adună-ți puteri.
Ce astăzi e faptă
e visul de ieri!

Inalte
ni-s grînele,
toate visară
să fie
o singură
holdă în țară.
Și brazii răsună
și marea dă veste:
mai e pîn-la capăt,
dar mult nu mai este

Visați, spune Lenin
cu vorba lui dreaptă,
dar visul să crească
în spice de faptă...
De pace și pîine
spun lanuri și brazi.
Iar fapta de mîine
e visul de azi!

Ca ochii
ce scapără,
zorii cu rouă
mîngîie
și apără
holda cea nouă.
Muncesc și visează
bărbați și neveste
a holdei de aur
frumoasă poveste.

Visați, spune Lenin
cu vorba lui dreaptă,
dar visul să crească
în spice de faptă...
E-o vorbă-nțeleaptă
și visul e treaz.
Iar mîine, e faptă
și visul de azi!

Cicerone Theodorescu

Între trecut și secolul XXV se află prezentul

„De la pămînt la lună", *„Sfinxul ghețarilor"*, *„Aventurile lui Sherlock Holmes"*, *„Un romîn în lună"*, *„Robinsoni pe Planeta Oceanelor"* — iată cîteva din titlurile cărților pentru tineret apărute în ultima vreme. Să mai adăugăm volumul *„Două ambasade"*, a cărui acțiune, e drept, nu se petrece așa de departe — în lună — ci în Moldova, și nici după anul 2000, ci mai către zilele noastre, văleatul 1700... Și totuși n-am citat tot. In vitrinele librăriilor mai sînt și alte cărți, proaspete, despre călătorii în Marte sau expediții în cine știe ce ținuturi pămîntești, dar îndepărtate, foarte pitorești, mai ales pentru că întîmplările se petrec cu cîteva decenii sau secole în urmă.

Departe de mine gîndul să contest valoarea, literară și educativă, a cărților citate. Unele poartă semnături celebre care ne sînt dragi: Jules Verne de pildă. Cartea lui Henric Stahl, *„Un romîn în lună"*, nu poate fi primită decît cu interes și simpatie. Sînt în ea destule naivități care la nivelul științei și tehnicii de astăzi ne fac să zîmbim. Să ținem însă seama de faptul că a fost scrisă în 1914 și, mai ales, să observăm că, deși povestește despre întîmplări fantastice, este împănată, mai la fiecare pagină, cu observații critice, constatări, aprecieri, vioaie și inteligente, despre stările de lucruri din vremea în care a fost scrisă. N-aș vrea, de asemenea, să fiu considerat printre adversarii literaturii de aventuri sau ai literaturii științifico-fantastice. Literatura de anticipație, cultivată și în trecut, cunoaște astăzi o perioadă de înflorire perfect explicabilă. Ne aflăm doar în era atomică și perspectivele ce se deschid înaintea noastră sînt nelimitate. In răstimp de numai cîteva luni, nu unul, ci trei sateliți artificiali sovietici s-au ridicat, splendizi, în regiuni înalte pînă la care numai fantezia înaripată reușise să urce. Cred că și insul de ai cărui umeri nu prea se prinde aripa visului cutezător tot tresare însuflețit și cercetează cerul spuzit de stele, ca să surprindă pentru o clipă strălucirea celui de-al treilea sputnik, a cărui rotire e un simbol al capacităților creatoare descătușate și fecundate de socialism. Nu vom opune deci nici un veto creatorilor de literatură științifico-fantastică ci, dimpotrivă, îi vom dori activi și inspirați. Ne bucurăm de aceea că I. M. Ștefan și Radu Nor au publicat o carte interesantă, superioară multora dintre cele ce s-au scris în acest gen la noi, și în care au rezolvat probleme specifice genului cu mai mult succes decît au făcut-o în prima lucrare rezultată din colaborarea lor. *„Robinsoni pe Planeta Oceanelor"* se citește cu plăcere și chiar dacă emoția își aprinde scînteia numai ici-colo în paginile cărții, progresul e vădit: într-un volum de literatură științifico-fantastică întîlnim nu numai rachete, ecrane și butoane colorate, ci și oameni.

Nu sînt nici un adversar al literaturii de inspirație istorică și împărtășesc convingerea că evocarea unor fapte și figuri eroice din trecutul de luptă al poporului contribuie eficient la stimularea unui sentiment de mare însemnătate în cadrul educației comuniste a tinerei generații — patriotismul. *„Două ambasade"* de Mihnea Gheorghiu, care a dovedit și în alte lucrări virtuți de evocator al trecutului vitejesc, reînvie chipul și epoca marelui Dimitrie Cantemir. Ion Vodă, Dimitrie Cantemir, Ștefan cel Mare, sau eroii mai mărunți și anonimi, haiducii, sînt vrednici de atenția scriitorilor; cititorii tineri îi iubesc și văd în ei modele de dragoste față de popor și libertate, de vigoare morală și nobilă vitejie.

Dar între oamenii veacului XXI sau XXII (*„Cele povestite mai jos s-au întîmplat întocmai la începutul veacului al XXVI"* — scrie autorul unei povestiri de anticipație) și cei din veacurile trecute există o perioadă istorică infinit mai interesantă, mai vie, pentru bunul motiv că e a noastră, a celor de azi: *prezentul*. Sînt anii aceștia de răscruce istorică, de activitate creatoare, de patos revoluționar, anii construirii socialismului. Construirea socialismului înseamnă industrializare, transformarea socialistă a agriculturii, înseamnă crearea unei baze materiale noi, înseamnă totodată și construirea unui om nou. Reflectarea chipului acestui om nou, constructor pasionat al socialismului, e o problemă esențială a literaturii noastre în general. Despre faptul acesta s-a vorbit și el va trebui să ne preocupe mereu. Dar mi se pare că teoretic și practic neglijăm modul în care chestiunea se pune și în domeniul literaturii pentru tineret și copii. E adevărat — cum observa cineva — că tineretul nu rămîne străin de literatura, să-i spunem, pentru maturi. Sadoveanu, Arghezi, Beniuc și ceilalți maeștri ai scrisului nostru de astăzi sînt apropiați și dragi tinerilor și copiilor și prin cărțile care nu le sînt dedicate lor anume. Multe romane suscită mult interes printre tineri și contribuie la educarea generațiilor care cresc spre zorile comunismului. Nu e mai

(Continuare în pag. 6)

Ion Roman

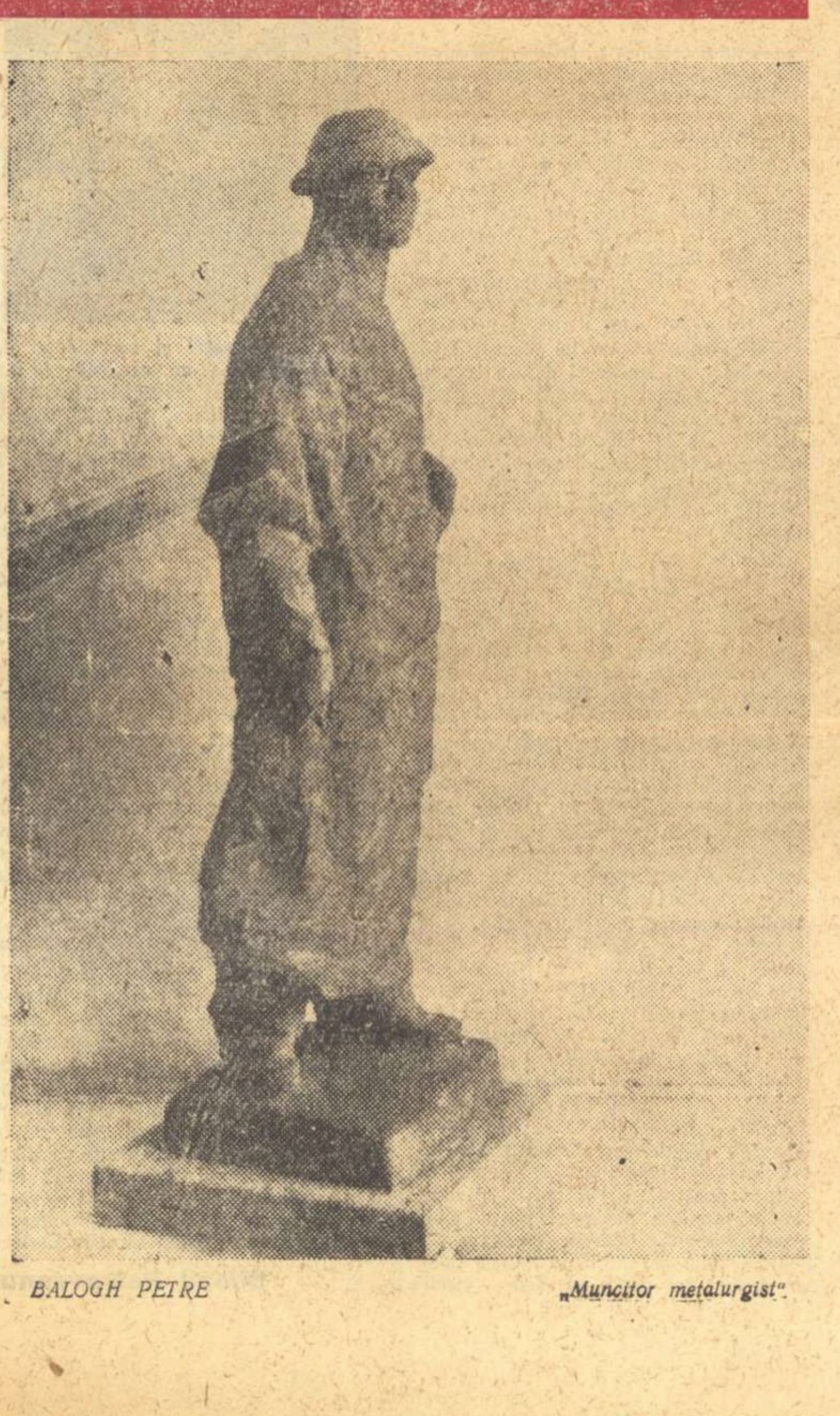

BALOGH PETRE „Muncitor metalurgist"

Fantoma lui Maiorescu

Criticul judecător

I

Chiar în anul începerii efective a polemicii Gherea-Maiorescu, acesta din urmă, prin articolul Poeți și critici, *decreta solemn că, în faza maturizării literaturii noastre, „scade trebuința unei critici generale". „Poeziile lui Eminescu, Pastelurile și Ostașii lui Alecsandri vor curăți de la sine atmosfera vițiată de Macedonski, Aricescu, Aron Densușianu etc. etc..." Chiar lăsînd de o parte confuzia valorilor, care pune alături pe Macedonski de Aricescu și îl vede pe Macedonski curățat de Alecsandri, trebuie să reținem ideea lui Maiorescu, oricum eronată, precum că existența unor opere valoroase ar îndeplini de la sine funcția de epurare a literaturii de non-valori. Critica, din acest punct de vedere, rămîne periferică. „Nu-i vorbă — scrie Maiorescu — aprețierile critice izolate nu vor lipsi și nu vor trebui să lipsească niciodată dintr-o mișcare literară". „Dar — adaugă imediat — acestea sînt lucrări de amănunte".*

Realitatea e că, în felul cum o concepea Maiorescu, critica își încheiase viața. Critica maioresciană „generală", cum îi spune promotorul ei, își luase sarcini proprii perioadelor de început și de formație ale unei literaturi. Ea înțelegea să îndrume în general mersul literaturii, stabilind anumite criterii de apreciere și o scară de valori rezul-

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

Mînă Lungă

Mînă Lungă pare cel mai cumsecade om din lume la prima vedere. Știe să dea ziua bună, nevestii îi zice chiar „sărut-mînușițele", n-ai trece pe lîngă el fără să te întrebe cum te mai simți cu sănătatea, nici n-apuci să-l rogi ceva că a și deschis gura: „E-n regulă!" Și după ce-ți arată o dantură sănătoasă, adaugă într-o doară: „Insă..." Știi despre ce este vorba, pe Mînă Lungă îl mănîncă urechea stîngă. O freacă cu două degete, o dată, de două ori. Trebuie să-l ungi.

N-ai priceput, atita-ți trebuie. Nu te mai cunoaște. Intri dumneata în magazinul în care cine știe ce gură-cască l-a numit responsabil, ceri cutare lucru, ce-ți răspunde dumnealui?

— Este, dar s-a isprăvit!

— Păi că să vezi, că acum.

— Nimic.

N-a văzut, n-a auzit. Marfa statului a devenit marfa lui. Și dacă mai insiști, te face surd și te invită să-l cauți pe-afară, că are treabă, că nu vrea să primească salariul pe de pomană. A, dac-ai fi știut să-l tragi deoparte, dacă i-ai fi spus la ureche două vorbe dulci, mai înțelegea. Pricepi dumneata, nici așa pe gratis, nu te servește.

Dacă țipi la el, dă din umeri. Ia-i caii de la bicicletă. Omul „are sfinți", cu leafă la centrală, „dă", nu pleacă din postul lui cu una cu două, ce tot te rățoiești la el! Parcă n-a mai fost prins odată cu ocaua mică, c-a fost. Ei și?

A stat ce-a stat unde trebuie, s-a mai odihnit, s-a întors la oamenii lui, le-a clipit dintr-un ochi, s-a aranjat! Scrie în acte că a făcut învîrteli, scrie, totul e să nu știe prea multă lume treaba asta! Și cînd vreun binevoitor îl scoate basma curată, Mînă Lungă o ia de la cap. Iși pune halatul bine călcat, începe iar să-ți zîmbească, trage din nou la cîntar, fură de la dumneata un leu, de la altul doi, mîine-poimîine auzi că și-a cumpărat motocicletă și că strînge bani să-și ridice o casă. Se îngrașă, arată bine, dacă vrea Dumnezeu drăguțul, pînă în primăvară și-a făcut suma...

Cînd mai are și cîteva clase de liceu comercial, Mînă Lungă se face contabil, răspunde de o gestiune. Pas de-l dovedește în codrul ăsta de nepătruns al cifrelor! Dumnealui are o figură sfrijită de sfînt, nici nu ți se uită în lumina ochilor, i s-a lăsat un umăr „de muncă", spune, din pricina atîtor calcule a trebuit să consulte un oculist. Practica l-a făcut îndrăzneț și de la o vreme, Mînă Lungă devine magician. Să vezi dumneata cum îți

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

NICOLAE DELEANU:

„Nedeia din Poiana Miresei"

(VOL. II)

Cu aproape trei ani în urmă a văzut lumina tiparului primul volum al romanului *„Nedeia din Poiana Miresei"*, începutul unui ciclu despre apariția și dezvoltarea așezărilor minerești din Valea Jiului. Nicolae Deleanu, autorul acestei lăudabile dar dificile întreprinderi, s-a dovedit un povestitor înzestrat. Prima sa carte scrisă după o îndelungă activitate ziaristică era remarcabilă — în același timp — și prin solida ei construcție arhitectonică.

Fiind și istoric cu experiență, scriitorul și-a propus să dea cititorului nu numai imaginea artistică a acelor ani atît de frămîntați pe plan social și politic, dar și amănunte asupra moravurilor și stării economice de la începutul secolului al XIX-lea din satele și orășelele din sudul Transilvaniei. Acțiunea celor două volume se ramifică și se adună în același timp, reve-

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 6)

I. LUDO:

„Ilustrul N. N. din N. N."

S-au publicat în ultimii ani foarte multe documente despre răscoalele țărănești de la 1907. Probele de dosar ale vinovăției burgheziei și moșierimii, pe care acestea le-au ținut ascunse și încuiate cu șapte lacăte atîta vreme, au putut ajunge la cunoștința opiniei publice, acuzînd pe făptașii uneia dintre cele mai înspăimîntătoare crime sociale. Sentința definitivă de condamnare a claselor exploatatoare din țara noastră, pe care a rostit-o istoria, e sprijinită, între atîtea altele, și de acest dosar al sîngeroaselor evenimente de acum o jumătate de veac.

Ridicarea țărănimii oropsite, apoi represiunea care a înecat în sînge satele, au răscolit conștiința multor scriitori nu numai contemporani, ci și de mai tîrziu. Implinirea a cincizeci

Șt. Grigore

(Continuare în pag. 6)

PROBLEMELE CRITICII LITERARE

Unitatea analizei în critica marxistă

Inainte de a intra în fondul propriu zis al însemnărilor de față, vreau să mă opresc asupra unor formulări din articolul lui Geo Șerban „Autoritatea criticii", publicat în coloanele „Gazetei literare". Exprimînd adevărul că un critic trebuie să adopte o poziție creatoare în interpretarea faptelor literare, autorul articolului construiește o întreagă teorie despre „integrare" și „adaptare". In sprijinul tezelor sale folosește însă în mod anti-istoric un citat din Dobroliubov care susținea că *„osîndindu-se să fie roaba teoriei dominante, ea* (critica) *se condamnă la o continuă și stearpă ostilitate față de orice progres"*. Dar criticul nu evidențiază faptul că Dobroliubov se referea la teoria dominantă din vremea lui, și anume la scolastica profesorală idealistă care, e drept, condamna pe cel ce i se supunea la o continuă și stearpă ostilitate față de orice progres. Afirmația lui Dobroliubov nu poate fi în nici un caz aplicată, indiferent de circumstanțele istorice. Teoria dominantă a vremii noastre: filozofia marxist-leninistă este garanția cea mai sigură a progresului. Geo Șerban e de acord desigur că modul în care a citat, la care se adaugă ironiile sale cu destinație imprecisă contra criticilor *„care prelucrează pur și simplu teorii gata elaborate (?!)*, care *«popularizează» — principii generale"*, e de natură să creeze confuzii. De ce insist asupra necesității unei exprimări precise în atare problemă? Deoarece, după cum a arătat discuția despre critică, apariția unor studii tributare spiritului și metodologiei vechii estetici își are explicația în faptul că s-au dat uitării teoriile „gata elaborate", ideologice. Snobismul afișat față de „principiile generale", cunoscute, stabilite, i-a făcut pe unii critici să se întoarcă la nu mai puțin cunoscutele procedee ale estetismului. Pe de altă parte, să ținem seamă că adversarii ideologici sub pretextul „mlădierii" noțiunilor generale, caută să revizuiască date fundamentale din concepția noastră despre lume. Critica noastră își trage tăria din baza sa teoretică, filozofia marxist-leninistă, care îi asigură caracterul științific și un prestigiu nu numai estetic dar și social. In momentul de față se impune cu acuitate reamintirea unor idei, care constituie bunuri cîștigate în știința despre artă.

Am să încerc să discut pe marginea cîtorva articole o cunoscută trăsătură a criticii marxiste și anume viziunea monistă despre artă, prin care înțeleg principiul că nu putem despărți particularitățile artei de sensurile ei ideologico-sociale.

Studiul lui Al. Piru despre Panait Istrati apărut în „Viața romînească" țintește să epateze prin asociațiile literare neașteptate și prin formulările, pe alocuri, teribiliste. Dar care sînt principiile generale care diriguiesc părerile criticului? Privitor la „Chira Chiralina", autorul studiului subliniază că nimeni n-a observat acolo *„intenția vizibilă de a zugrăvi modul de viață oriental din vestita raia turcească, o lume de delicvenți din punct de vedere material și moral, femei căutînd plăcerea cu nesocotirea tuturor opreliștilor"* etc. Oare la aceasta se rezumă semnificația socială a vestitei povestiri istratiene? Dar o atare observație a fost un loc comun în critica veche, fie că servea ca argument pentru osîndirea povestirii — vezi Iorga în „Ramuri" — fie că admirîndu-i-se „orientalismul" — vezi E. Lovinescu în „Rampa" — se trăgea concluzia inexistenței vreunei preocupări de ordin etic. Am putea continua demonstrația și în cazul analizei altor opere. (Spre exemplu, aplicarea mult afirmatei teze despre umanitarismul gorkian al lui Istrati la o povestire ca „Sotir", unde apologia individualismului se opune direct concepției marelui scriitor proletar). Mai luăm în discuție un ultim exemplu. Cum lămurește studiul avatarurile existenței și operei lui Istrati? E drept, criticul își exprimă dezaprobarea pentru greșelile ideologice ale scriitorului din ultima parte a vieții. Dar cum au apărut aceste greșeli? Nestrăduindu-se să descifreze concepția etică și ideologică a lui Istrati, ce trebuia înțeleasă în funcție de evenimentele specifice ale epocii, explicația s-ar părea că rezidă în faptul că scriitorul era *„un spirit aventurier, contradictoriu, fără o axă morală de neclintit, vagabond incorigibil"* etc. Cu alte cuvinte, o explicație de ordin psihologic. Formula nu e nouă. Am întîlnit-o, între alții, la Pompiliu Constantinescu. Istrati — afirma criticul în „Mișcarea literară" — este victima „structurii sale psihice". E clar: interpretarea unilaterală a luptei împotriva efectelor dogmatismului are ca efect elaborarea unor studii care nu se deosebesc prea mult de pozițiile criticii burgheze. Trăsăturile secundare sînt hipertrofiate în dauna elementelor esențiale, de conținut. Aș vrea să mai dau un exemplu, în care, de astă dată, tendința de nivelare a deosebirilor dintre critica marxistă și critica estetizantă este declarată fățiș. In articolul său „Delimitări", Ov. S. Crohmălniceanu ia poziție față de recenzia „Vieții romînești" la volumul lui Pompiliu Constantinescu, afirmînd că *«se cultivă aceeași amabilă conciliere a contradicțiilor „criticului"»*. In realitate însă, recenzia nu numai că nu exprimă rezerve din punctul de vedere al concepției marxiste, dar ridică nevoalate elogii *„puternicei poziții estetice"* a lui Pompiliu Constantinescu, care ar caracteriza și pe *„ceilalți confrați ai epocii lui"*. Recenzentul începe prin a lăuda crearea între cele două războaie mondiale a *„prozei noastre teoretice în cadrul mentalității moderne"*, înțelegînd, probabil, proza teoretică modernă a lui E. Lovinescu. Găsim aci afectarea directă a principiilor noastre teoretice, ceea ce demonstrează cît de actuală e apărarea cu fermitate a teoriilor gata elaborate în învățătura marxistă. Aș dori însă să fiu bine înțeles. Poziția pe care se situează atari autori, contrară unor cunoscute teze ideologice, îi determină să se întoarcă la mijloace critice depășite de evoluția științei despre artă, să repete papagalicește ceea ce s-a spus — cîteodată inspirat chiar — cu decenii în urmă, ajungînd în impasul, în înfundătura estetismului. Critica marxistă este superioară oricărei metode, din trecut, de analizare a fenomenelor literare — nu pentru că așa dorim ori vrem noi, ci dat fiind că se sprijină pe un criteriu *obiectiv* în aprecierea estetică, pe legile care produc frumosul în artă. In legătură cu aceasta, vreau să atrag atenția asupra unuia dintre principiile care au suferit cel mai mult de pe urma tratării sociologist-vulgare și anume condiționarea social-istorică a operelor literare. Am întîlnit articole ale tinerilor critici cu pretenția că sînt pe deplin marxiste deoarece analizează concepțiile creatorilor și modul în care aceste concepții capătă chip de imagine artistică. Dar a ne rezuma numai la atît, cred eu, înseamnă a nu depăși metodologic școala criticii hegeliene — vezi prima parte a activității lui Bielinski — care se ocupa și ea de filozofia autorilor transpusă în limbajul artei. Critica marxistă este o critică materialistă, în sensul că explică producțiile „ideale" prin condițiile materiale ale societății, viziunea autorilor, exprimată în opere, o integrează unui context de semnificații obiective. M. Petroveanu arăta însă recent cum chiar articole prețioase prin problematica pe care o cuprind fac concesii subiectivismului. Bunăoară, notele despre critică ale lui L. Raicu, care pierd pe alocuri din vedere criteriul obiectiv al judecății de valoare: practica socială. Să mi se permită să spun că și volumul lui Petru Dumitriu „Noi și neobarbarii", privit ca un *studiu* asupra modernismului — cum îl prezenta cronica „Gazetei literare" — oferă lacune. Chiar autorul mărturisea, la un moment dat: *„nu pot analiza fundamentul său social-istoric; ar fi prea mult de lucru"*. Și e adevărat, în general, Petru Dumitriu se oprește asupra laturii subiective a curentelor — faptul că acestea nu acceptă raționalitatea lumii, că se opun caracterului popular al artei, etc. — fără să dovedească și condiționarea social-istorică a acestor idei, sau o face în mod enunțiativ, general. Dar scriitorul nici nu și-a propus să înlocuiască sarcina criticilor, ci, transcriind observații din laboratorul său de creație, să combată literatura modernistă pe care din păcate unii din tinerii noștri scriitori o mai admiră încă. Ceea ce ne-a surprins a fost osîrdia lui M. Petroveanu de a dovedi că am găsi în acest volum explicația modernismului pe baza caracterizării „relațiilor economice", a „situației clasei exploatatoare" etc., supralicitări care nu fac decît să încurce sensul exact al noțiunilor și practic îl deservesc pe scriitor.

Ca expresie a manifestărilor, discutate mai sus, în presa noastră literară, militîndu-se pentru diversitatea de stiluri în critică, s-a ajuns să se facă demarcații între așa zisa critică sociologică, critica „de idei" și critica estetică. Dar împărțirea făcută astfel este total anti-științifică. Critica marxistă are o viziune *monistă* asupra artei, adică reclamă oricărui stil de critică să nu despartă particularitățile estetice de semnificațiile ideologice și sociale. Plehanov, în articolul său *„Sarcinile criticii materialiste"*, definește analiza „echivalentului social" al artei și a valorii ei artistice, ca o unitate dialectică indestructibilă, afirmînd că fiecare din această latură devine complementul celeilalte. Ceea ce nu presupune eclectism, funcția determinantă avînd-o latura ideologică-socială. Totodată reiese clar importanța evaluării estetice a operelor. Din atare pricină mă declar de acord cu S. Damian că anumite formulări din articolul despre critică al lui M. Gafița sînt susceptibile de discuții. Spre pildă, zice tov. Gafița, *„Dintre modalitățile criticii, socot că exersarea asupra mijloacelor, modalităților literare, frecventă de exemplu la Dumitru Micu, e cea mai ușor îndrumătoare spre estetism"*. Trebuie însă să înțeleg că dacă am să mă opresc mai puțin asupra mijloacelor și modalităților literare am să fiu mai ferit de estetism și mai aproape de marxism? Problema mi se pare că stă în viziunea pe care am s-o am față de aceste elemente ale operelor, dacă le absolutizez ori le subordonez sarcinilor conținutului. Altfel, criticii se vor feri să se ocupe cu asemenea lucruri, pentru a nu plana asupra lor tenebroasa amenințare a estetismului. De ce insistăm asupra unui punct de vedere hotărît, în această chestiune? Deoarece argumentul obișnuit al dușmanilor noștri ideologici e caracterul „conținutistic" al criticii marxiste. Răspunzînd unor învinuiri asemănătoare, Plehanov, în articolul citat, declara categoric: *„definiția echivalentului sociologic al oricărei opere literare va fi incompletă, și prin urmare inexactă, dacă critica se refuză aprecierilor asupra meritelor artistice. Cu alți termeni, primul act al criticii materialiste, departe de a considera al doilea act de prisos, îl reclamă ce pe complementul său necesar"*.

Critica marxistă valorifică rezultatele evoluției istorice a vechilor metode de analizare a fenomenului estetic. Ea își însușește orice observație valabilă din trecut asupra artei. Numai că analizei particularităților talentelor, a structurii psihice a creatorilor și a stilului literar ca și a cutărei ori cutărei chestiuni de pur meșteșug îi dă o direcție conformă concepției sale materialiste. Aceasta îi și creează criticii marxiste posibilitatea să poată cuprinde în întregime, din interior, operele de artă, să le descifreze sensurile adevărate, să ridice vălul misterului de peste multe fenomene de creație care, pentru vechea critică, fie că rămîneau pur și simplu neînțelese, fie că provocau impresii lăturalnice, minore. Căci în zilele noastre, oricîte răstălmăciri și falsuri ar comite dușmanii marxismului, a face critică de artă științifică înseamnă a face critică marxistă.

Al. Oprea

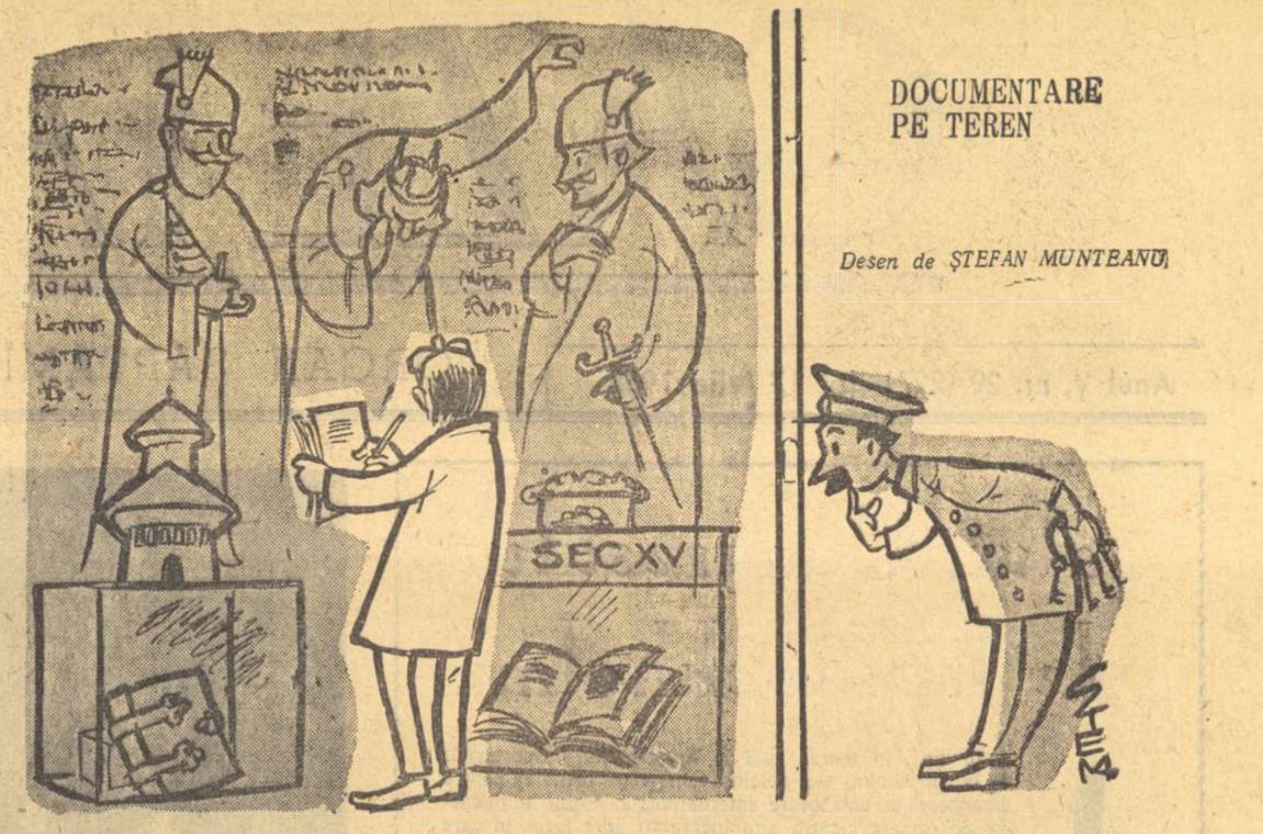

DOCUMENTARE PE TEREN

Desen de ȘTEFAN MUNTEANU

CĂRȚI

BORIS POLEVOI:

„Impresii din America"

Boris Polevoi a cunoscut America cu 10 ani înaintea primei sale călătorii pe meleagurile Statelor Unite. Era în 1945, pe Elba. Traversînd apele umflate de ploi ale fluviului într-o barcă veche, pe țărmul unde se aflau trupele sovietice au sosit cîțiva soldați americani, gălăgioși, bucuroși nespus că-și întîlnesc prietenii îndepărtați. Printre ei era un om mărunt, încărunțit prematur de anii războiului. Purta în buzunar fotografia soției și a copiilor pe care nu-i văzuse de patru ani. Numele lui era cel mai obișnuit cu putință pentru un american. Il chema John Smith.

Cînd, în 1955, Polevoi a debarcat la New York, a vrut să-și întîlnească vechea cunoștință, omul care, în acea primăvară a lui 1945, aștepta întoarcerea în patrie ca să-și înceapă din nou viața întreruptă de război. Era desigur peste putință să-l afle între cei nouă milioane de new-yorkezi, dintre care cîteva zeci de mii se numesc John Smith. Dar pretutindeni, în toate colțurile marilor orașe și în îndepărtatele ferme din Nevada și California, Polevoi a regăsit sute și sute de semeni ai lui John Smith. Oameni preocupați de munca lor cinstită, îngrijorați de continua urcare a impozitelor, de prețul griului sau de scăderea salariilor. Oameni care se scoală dis-de-dimineață în huruitul monoton al lungilor șiruri de mașini, citesc în grabă, bîndu-și cafeaua preparată din pastile, ziarele cu pagini mari, acoperite de reclame, și pleacă apoi la lucru. Oameni obosiți de munca lor mecanizată, și care, ani în șir, trebuie să execute aceeași și aceeași mișcare.

Insemnările lui Polevoi consemnează aspecte din cele mai diferite domenii ale vieții americane. Dar de pretutindeni, din cuprinsul paginilor sale, apare figura omului acestuia simplu, care, dincolo de avalanșa de minciuni a presei monopoliste, vrea să cunoască adevărul despre Uniunea Sovietică și e nespus de bucuros cînd află lucruri pe care, în condițiile sistemului capitalist, oamenii obișnuiți nu și le pot îngădui. In notații de o simplitate convingătoare, Polevoi stabilește în permanență termenii unei comparații. Ei decurg din actele cotidiene ale vieții. Tehnicitatea excesivă în care se desfășoară traiul cetățeanului american nu poate înlocui în nici un fel, subliniază în repetate rînduri Polevoi, avantajele regimului socialist. Muncitorii americani, epuizați înainte de vreme de munca lor hipermecanizată, nu se bucură de nici un fel de ajutor social. Pentru ei, concediile plătite, asistența medicală gratuită, trimiterea în stațiunile de odihnă sînt visuri irealizabile.

Cu aceleași argumente de o mare putere sugestivă, Polevoi stabilește adevărul asupra unor noțiuni fluturate adesea de propaganda oficială sau neoficială americană. Faptele de viață, observate în cursul scurtei călătorii, vorbesc de la sine. „Libertatea de opinii" înseamnă libertatea acordată unor indivizi dubioși de a manifesta huliganic sub ochii binevoitori ai policemenilor. „Libertatea presei" înseamnă obligația impusă oricărui ziarist, cu primejdia pierderii slujbei sau chiar cu riscul chemării în fața celebrei comisii senatoriale, de-a scrie conform intereselor businessmanului care patronează ziarul. Nimeni nu se interesează de propriile opinii ale gazetarului.

Concluzia lui Polevoi, întemeiată pe starea de spirit pe care a aflat-o în mulțimea miilor de Johni Smith întîlniți în America, e de un optimism realist, reconfortant. John Smith nu dorește războiul. Își caută și el, cu puterile lui, fericirea. E convins că nu o va putea găsi decît în împrejurările unei păci trainice, statornicite pe întregul pămînt. Și a înțeles, uneori mai limpede, alteori mai puțin, ce are de făcut pentru dobîndirea acesei fericiri. Propoganda trustmenilor și a generalilor n-a izbutit să-l pervertească. El a rămas același prieten al sovieticilor în întîmpinarea cărora a trecut apele umflate de ploi ale Elbei, atunci, în primăvara lui 1945.

Victor Ștefan

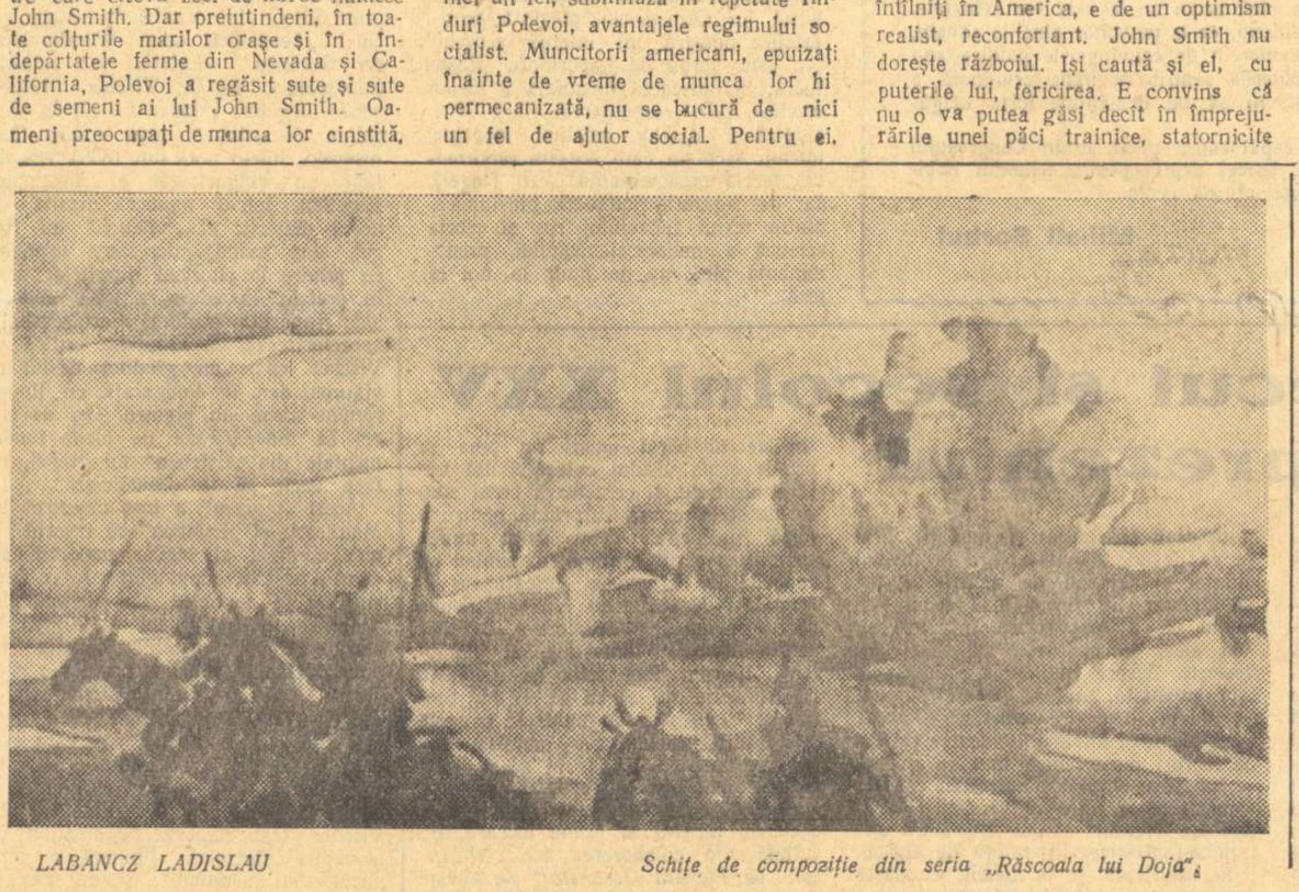

LABANCZ LADISLAU *Schițe de compoziție din seria „Răscoala lui Doja"*

CONST. ARGEȘANU:

„Pilot fără noroc"

Amintirile unui aviator care a cunoscut perioada „romantică" a zborului celor dintîi păsări cu motor, oferă o lectură care trezește interesul. Cititorului i se relevă fapte și întîmplări din viața grea a primilor noștri aviatori pîndiți la tot pasul de pericole. Curajoși, eroii lui Constantin Argeșanu, pionieri ai aviației romînești, cu o seninătate și o dezinvoltură cuceritoare, săvîrșesc adevărate acte de eroism. Autorul, amintindu-și de „cavalerii aerului" — prin perspectiva celor aproape cincizeci de ani trecuți — transcrie totul într-o haină de poezie nostalgică. Acest lucru face ca elementele de critică socială să apară adeseori estompate. C. Argeșanu a evitat aspectele dureroase, tragice ale acestei existențe zbuciumate. Autorul a fost tentat îndeosebi să vadă spectacolul sărbătoresc al vieții piloților. Inclinat, de pe altă parte, spre ironie, o ironie fină, nu scapă însă prilejul de a biciui ignoranța, eroismul de paradă, îngîmfarea, servilismul.

Acțiunea celor mai multe din schițele lui Argeșanu se încheagă în jurul unei „misiuni" care de obicei e destul de simplă. Un aviator pleacă din Tecuci cu destinația Buzău și nimerește la... Rîmnicul-Sărat. Altuia, tema de luptă îi cere să meargă din București la Sibiu, dar capriciile meteorologice îl fac să aterizeze la... Rusciuc. Alți aviatori se iau la întrecere și în glumă doboară recordul țării la înălțime. Din aceste întîmplări, autorul încheagă situații comice pe care le descrie cu multă savoare. Alteori, umorul reiese din ignoranță, din necunoașterea unor termeni militari, ducînd la situații de-a dreptul caraghioase („Belerege").

Cele mai realizate pagini ale sale, Constantin Argeșanu nu le-a dat în schițele unde, furat de pitorescul și de comicul situațiilor a cultivat un umor gratuit, ci în acelea în care observația realistă s-a îmbinat firesc cu ironia caustică.

Ilie Teodorescu

CRONICA LITERARĂ

„CERTITUDINI" *)

de Al. Jebeleanu

Al. Jebeleanu crede în viață. Pentru el florile înfloresc, stelele strălucesc, pomii dau roadă, soarele încălzește, pămîntul îi este prietenul cel mai scump. Moartea nu e mai tare ca viața. Izbînzile ei sînt vremelnice. Gerul poate nimici primul val al primăverii, primele **„flori de cais"**, care împărtășesc soarta pionierilor. Copacul va răzbate la următorul asalt al firii: **„Nu fiți triști caișii mei/ Cînd primul val ești/ Se-ntîmplă și să riști!"** După iarnă vine primăvara. Poetul ne invită să ne uităm la urșii care, refugiați în peșteri **„ca sufletele noastre așteaptă și visează/ Să-i cheme iarba nouă, cu miros de sulfină"**. Stelele ce se desprind din baletul nopții **„le vom găsi rouă pe flori"**. Noaptea are farmecele ei dar noi trebuie să dorim erupția soarelui: **„Tu, soare, lasă-ți visele mărunte/.** (De ce mărunte?) **Și urcă-te pe creasta unui munte/ Ca un părinte dornic să-i mîngîi/ Cu raza ta curată, cea dintîi".** In cursul călătoriei prin Uniunea Sovietică, poetul remarcă cum **„viața a crescut și s-a ridicat peste ruini/ Și pretutindeni o simți cum clocotește".** Alt semn al vieții este albul nopților leningrădene: **„Zadarnic întunericul încearcă/ Să urce obosit și bolnav/ Pe tronuri aurite/ Culoarea albă a cucerit/ Toate orele/ Și fîlfîie pînă departe".** Inaintea casei din Gorki, unde a murit Lenin, gîndul că spiritul învățăturii sale s-a încarnat te face să-i recunoști nemurirea: **„Lenin a plecat?/Acum cînd visul lui ocolește/ Globul înaripat iar stelele lui sclipesc peste orice casă?/ Cine-ar putea crede? Lenin trăiește!/ N-a fost niciun ianuarie trist, n-a fost nici o seară atît de dureroasă".**

Cine crede în puterea creatoare a vieții elementare va crede și în puterea creatoare a vieții noi, a constructorilor socialiști. Ca „și mugurii și oamenii vor da în floare", zice Al. Jebeleanu pe care nu-l intimidează nici de data asta înfrîngerile sau piedicile din drumul către ținta finală. Condiția biruinței este fermitatea, neclintirea în convingeri unită cu conștiința marșului irezistibil al tovarășilor săi, al poporului: **„Cînd armele-ți în pulbere-or fi toate/ Și, singur, părăsit, te resemnezi/ Pe culmile nădejdii ai să vezi/ Tovarășii cum urcă spre cetate/ Și de-o să pici ucis de cei mișei/ Iți va rămîne inima-ntre-ai tăi".** Este în firea omului năzuința de a preface visul în faptă: **„Le urmărim, în imagini, în vise/ Indrăgostiți din tinerețe/ Și le-ajungem nicicînd./ Dar cine se lasă înfrînt?"** Pentru ce atunci să abandonezi lupta? Impins de această convingere, Al. Jebeleanu polemizează cu scepticii, cu osteniții, șovăitorii sau colegii săi momiți de aparențe, sub care s-a infiltrat otrava răului: **„Știi fructul că-i cu sucuri otrăvite/ Și totuși te apleci unei ispite./ Sub țipătul culorii casa cheamă/ Tu bănui o dulceață fără seamă/ Și muști din coaja rumenă, subțire/ Sorbind otrava fără-mpotrivire".**

Spre deosebire de cei care își lamentează îndoielile sterile și de cele mai multe ori mimate — o ultimă modă — Al. Jebeleanu își afirmă fără sfială dar și fără ostentație **„certitudinile".** (Și lui Rilke și lui Edgar Poë le reproșează poetul timișorean filozofia morții.) Meritul atitudinii sale a mai fost subliniat chiar în gazeta noastră, odată cu o rezervă asupra insuficienței măiestriei artistice a poetului. Opinie grăbită. Stîngăcia, uneori și prozodică, limbajul metaforic prea uzual, banalitățile izolate pot fi depășite mai mult sau mai puțin ușor. Greu e de atins originalitatea autentică care ține de un talent mai inventiv, de un temperament mai vibrant, dar în primul rînd de o meditație mai adîncă. Optimismul poziției lui Al. Jebeleanu, în raport cu evazionismul sau melancolia fără obiect a unor tineri e bine venit, însă nu rămîne mai puțin superficial, declarativ în fond. Poetul se adresează prietenilor muncitori, tipografilor care îi culeg slova, omului de astăzi cu un avînt curat, cu un efort de delicatețe chiar, fără să pătrundă însă în lumea lui de idei, în plămada lui sufletească, nici măcar în ambianța sa cotidiană. Plenitudinea acestuia, vitalitatea orînduirii socialiste, constituie doar un punct de program artistic pe care nu izbutește să-l sensibilizeze datorită înțelegerii naive și mecanice a procedeului său favorit, analogia dintre înfăptuirile prezentului și produsele spontane, ale naturii. Pînă și încleștarea cu dușmanul de clasă, acțiunea dificilă și încordată de stîrpire a vechiului, îi apare ca o operă calmă a unui grădinar care, dezmierdînd pomul sănătos, **„doar putregaiul nemilos retează".**

Lui Al. Jebeleanu îi lipsește experiența, meșteșugul. Principalul e că are nevoie de aprofundarea propriei poziții, a modului în care se desfășoară bătălia pentru socialism, pentru maturizarea conștiinței oamenilor. Spre a fi consecvent cu înseși aspirațiile sale către o artă militantă, robustă, dedicată muncitorilor de care vorbește, trebuie să părăsească deprinderile lirice călduțe, comode. Atunci va abandona și clișeele verbale, va renunța fatal la cumințenia ștearsă, fără semnificație pe care o cultivă. Poetul realismului socialist, poetul care se vrea sorbit de viitor ca o mare, cum spune el singur, nu poate confunda simplitatea cu simplismul și nici discreția, pudoarea sentimentelor cu placiditatea. Atașamentul față de realitatea actuală a lui Al. Jebeleanu reclamă impetuozitate și îndrăzneală în concepție.

ENESCU — SUITĂ LIRICĂ *)

de Vasile Nicolescu

Chemîndu-te Eminescu, transpunerea în versuri a artei de interpret și compozitor a lui Enescu este irealizabilă din principiu. Mai mult, dacă însuși Enescu ar fi scris în versuri ce compunea pe note, rezultatul era același. Enescu muzicianul s-ar fi deosebit poate categoric de Enescu poetul. Spunînd că Eminescu este un muzician al versului sau că Beethoven e un dramaturg al muzicii, întrebuințăm un limbaj lipsit de rigoare, metaforic. Din punctul nostru de vedere, care nu este de altfel de loc original, artele, și în primul rînd muzica, nu sînt echivalente și de aceea nu sînt substituibile. Și o mobilă se strică cînd o deplasezi dintr-o locuință în alta! Mutînd Simfonia a IX-a în genul literar care pare cel mai apropiat, într-o epopee sau în poem dramatic să zicem, pierdem pe drum „ceva" și acest „ceva" e tocmai esențialul. Admițînd conservarea spiritului general, a atitudinii față de viață, a ideii de la baza operei „transportate", dispar odată cu nuanțele numeroase și decisive elemente de fond. Toate artele majore reflectă în ultimă instanță vederi, sentimente, poziții comune despre lume, societate, om. Dar în ultimă instanță, deoarece fiecare artă, urmărind obiective identice cu artele vecine, are de exprimat și conținuturi proprii dictate de scopuri și de procedee specifice. Intrînd pe teritoriul muzicii, literatura e departe de a-l acoperi și, natural, invers. Patriotismul care l-a animat pe Enescu poate fi împărtășit aidoma și de un poet. Modalitățile muzicii vor dezvălui însă alte sensuri ale patriotismului decît acelea cuprinse în poezie. Totuși practica se încăpățînează și produce schimburi între arte nu rareori uimitoare. Cum se explică? Simplu. Prin pătrunderea cît mai fidelă a motivului inspirator. Precum artistul ce reflectă direct viața, cel ce reflectă o operă de artă finită trebuie să fie fidel obiectului. Legea e aceeași.

Deși Vasile Nicolescu a tratat chipul enescian mai mult ca un punct de plecare, totuși tentația de a reproduce cu mijloacele sale momente interpretative sau creatoare din activitatea lui Enescu a fost mai mare. Nu asta e răul. Rău e că nu se arată consecvent cu intențiile sale. De aci și caracterul inadecvat — în afara obiectului — al unor poezii din suita sa lirică, ca „Bach" sau „Oedip". Cîntînd Bach, Enescu îl înalță pe poet pe „munți cu aripi de zăpezi și albe piscuri", unde îl impresoară stelele. Impresia de ascensiune alpină ar fi putut să-i fie foarte bine provocată și de alt compozitor, fie tot în execuția lui Enescu, de pildă de Strauss în... „Simfonia Alpilor". Imaginea adoptată e deci prea generală pentru a fi revelatoare. Senzația de vrăjitorie pe care i-o comunică arta maestrului, ca și aspirația acestuia către imensitate, lumină, puritate și eternitate, deșteptată de concertul din Bach, sînt tipice lui Enescu de oriunde. **„Oedip"**, operă care, după cîte știm, nu s-a scenarizat la noi (poetul o va fi audiat) este la o distanță mult prea mare și de versiunea lui Enescu și mai ales de prototipul antic, ca să nu ridice o problemă de concepție. In versuri amestecate — unele cu avînt tragic și fundal cosmic, altele pline de o retorică greoaie, confuză — Vasile Nicolescu l-a transformat silnic pe Oedip în Prometeu. Poezia debutează cu un fel de conflict între beznă, care figurează destinul, și omul sforțîndu-se să se elibereze din strînsoarea lui. Omul încalcă porunca întunericului și luptă să se emancipeze. Acesta îl pedepsește pe el, pedepsindu-l pe Oedip prin soarta ce i-o hărăzește. Urmează evocarea istoriei tebanului care duelează romantic, în apostrofe, cu destinul orb și o încheiere de slăvire a triumfului incestuosului. Oedip triumfător?! Răsturnarea completă a înțelesului originar al mitului prezidează oare „Oedipul" lui Enescu? Necunoscînd opera, trebuie să ne abținem de a răspunde. Important e că „Oedipul" poetului nostru este o proiecție chinuită și pretențioasă a opticii sale ciudate despre Oedip.

In schimb, **„Cîntec de dor", „Crepuscul de primăvară"** și **„Cîntec trist"** dezvoltă asociații mult mai proprii melodiilor (lieduri și cîntece) enesciene alese ca teme pentru variațiuni poetice. Nostalgia celui dintîi resfirată în ceață consumîndu-se în decorul țării, chemarea din cel de-al doilea la vindecarea sufletului „rănit, sîngerînd" prin mîngîierile de somn dulce ale naturii, iar în ultimul atmosfera de voioșie patriarhală, de han al Ancuței, peste care s-a așternut timpul, păstrează cuta de melancolie senină a originalelor.

Izbutite sînt și **„Nașterea cîntecului"** și **„Marea rapsodie"**, în care geniul enescian este văzut ca o sinteză folclorică și istorică a neamului său: **„primi din glasul tainic de talangă / tristețea mută-a oboselii-n cale, / cînd apăsat de-a norilor falangă / pălmașu-și plimbă uitătura-n vale; / primi și jalea-n buciume nestinsă / amarul lor sorbi cu-nfiorare / mocnitul viers al coaselor aprinse chemînd iobagii-n nopți răzbunătoare".** In **„Marea rapsodie"** Enescu apare ca un personaj mitic, născut ca un copil al Carpaților și crescut printre țăranii aspri, mîndri luptători pentru libertate. Conturul musculos, de braț vînjos, al versului, chiar accentul de mitologie antică („Sub bolțile de frunze săltam ca un Silene / suflînd pe cîte-un flaut cu lemnul amărui") relevă o notă nouă, în orice caz răspunde unei stăruințe de modificare a portretului tradițional al muzicianului prea serafic, prea puțin terestru. **„Mica baladă", „Ursitoarele", „Luceafărul de ziuă". „Intermezzo"** reiau subiectul, înfățișînd apariția lui Enescu, în cultura noastră, tot în spirit și uneori în manieră folclorică directă sau alecsandriniană. Marele creator a fost zămislit de întreaga natură **„pe-un picior de plai"**, strunele viorii sale sînt **„giuvaeri și sori"** (mai nefericită e ideea cu arcușul „fir de păpușoi"), a fost privegheat în leagăn de cîmpia, pădurea, păsările, horele, cerul și satul romînesc, ca de niște ursitoare și cînd a trebuit să plece la Viena l-a însoțit Luceafărul. Poeziile sînt luminoase, suple, punctate de un fior de adorație sacră față de Enescu, dar sînt prea puțin inventive, și „Intermezzo" e, în partea a doua, de un gust minor, duios-dulceag.

„Noul Orfeu" care, cum rezultă din titlu, îl asimilează pe Enescu cîntărețului elin, este hibridă, manieristă și, în final, derutantă: **„doar albele jivini muiate-n mosc și vis / extatic se opriră s-audă tremurate"** (?). **„La Luchian"** e convențională și sentimentală, iar în **„File dintr-o cronică"** opoziția dintre mentalitatea lui Carol I pentru care, „muzica ce-mi place" era tunul — și aceea a violonistului ce a cîntat răniților este artificială iar stilul e de cronică rimată.

Concepînd pe Enescu cu o evlavie ce devine extaz ca înaintea unui sfînt (**„Miniile"**) sau a unui monument intangibil (**„Epilog"**) Vasile Nicolescu se apropie de model acolo unde-i captează vîna populară și patriotică, și-l întunecă acolo unde îl aureolează cu un nimb emfatic, de aed sau mit păgîn, la un mod prețios și uneori nedibaci, autorul nefiind încă stăpîn pe talentul său. Și la Vasile Nicolescu, poet de perspective, succesul este o problemă de concepție, de respectare a legilor artei realiste, indiferent de natura materialului viu sau livresc.

Mihail Petroveanu

---

*) E.S.P.L.A.

SIMION

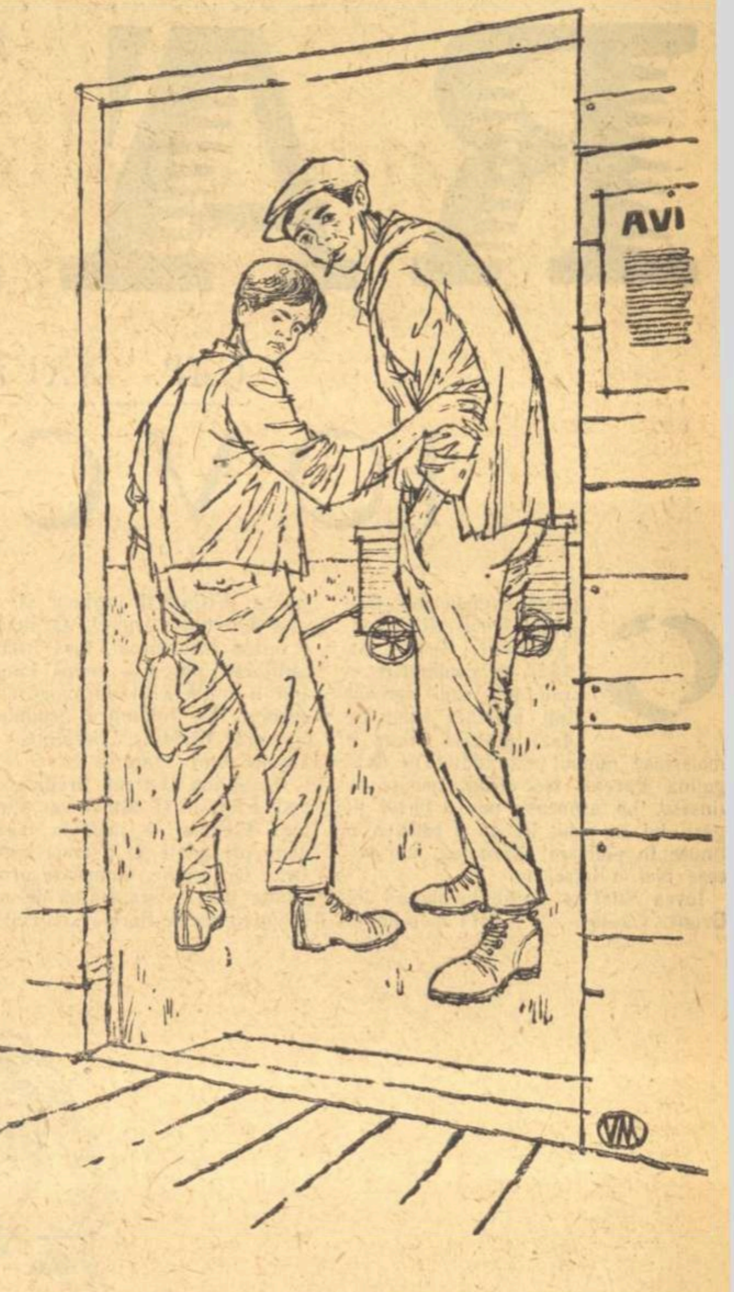

Turna, aproape de o săptămînă, cu găleata. Salcîmul se chircea, înfiorîndu-se, sub cernerea deasă, neistovită a ploii. Cînd și cînd, de către cornul-caprii cerul da semne c-ar fi dispus să se răzbune, apărea un petecuț, nu mai mare ca o frunzuliță de salcîm, de-un albastru spălăcit. Iți venea nu știu cum să-ți faci degetul cîrlig și să tragi perdeaua cenușie a norilor deoparte. Petecul de-un albastru spălăcit, ca o amăgire, era însă din nou acoperit de nori zdrențuiți, suri, care lunecau agale, mereu spre apus, schimbîndu-și ca-ntr-o joacă înfățișarea, semănînd cînd cu un cojoc ponosit de oaie, cu blana întoarsă, cînd cu vreo vietate ca-n basme. Băieții găseau și-n asta un prilej de trecere de vreme.

— Vezi? Seamănă cu-n moș bărbos.

— Celălalt cu-n balaur.

— Nici ploaia nu poate ține o veșnicie... să vezi numai mîine! prevestise Ocneanu, cu o zi înainte, pe cînd săpau șănțulețe de scurgere a apei de pe holdă, sub biciul neîndurător al ploii. L-a întrerupt Simion, un vlăjgan ciolănos, posomorît.

— Altele s-or fi oprit ele, dar ploaia asta nu dă semne de ducă. S-or adunat atîția nori că nu-i chip să-i măture cineva de pe cer. Ce să vezi mîine?

— Am eu semnele mele. Se schimbă vremea. Mă doare operația. Și-ntotdeauna cînd mă doare, se schimbă vremea, întări Ocneanu.

Simion nu-i mai răspunse, azvîrlind cu ciudă un bulgăre de pămînt, gălbui, vîscos, peste grîu, ca îndată să-i pară rău. Rămăsese la ale lui. Ploaia, cerul sur, zilele de nemișcare, departe de cîmp, întins pe o pătură aspră în vagon, cu ochii lipiți de geamul pe care șiroia apa necontenit, cu salcîmul ăsta zgribulit de frig, de toate acestea se săturase pînă dincolo. Și-apoi pînă s-a limpezi cerul, dacă se va mai limpezi vreodată (unde o

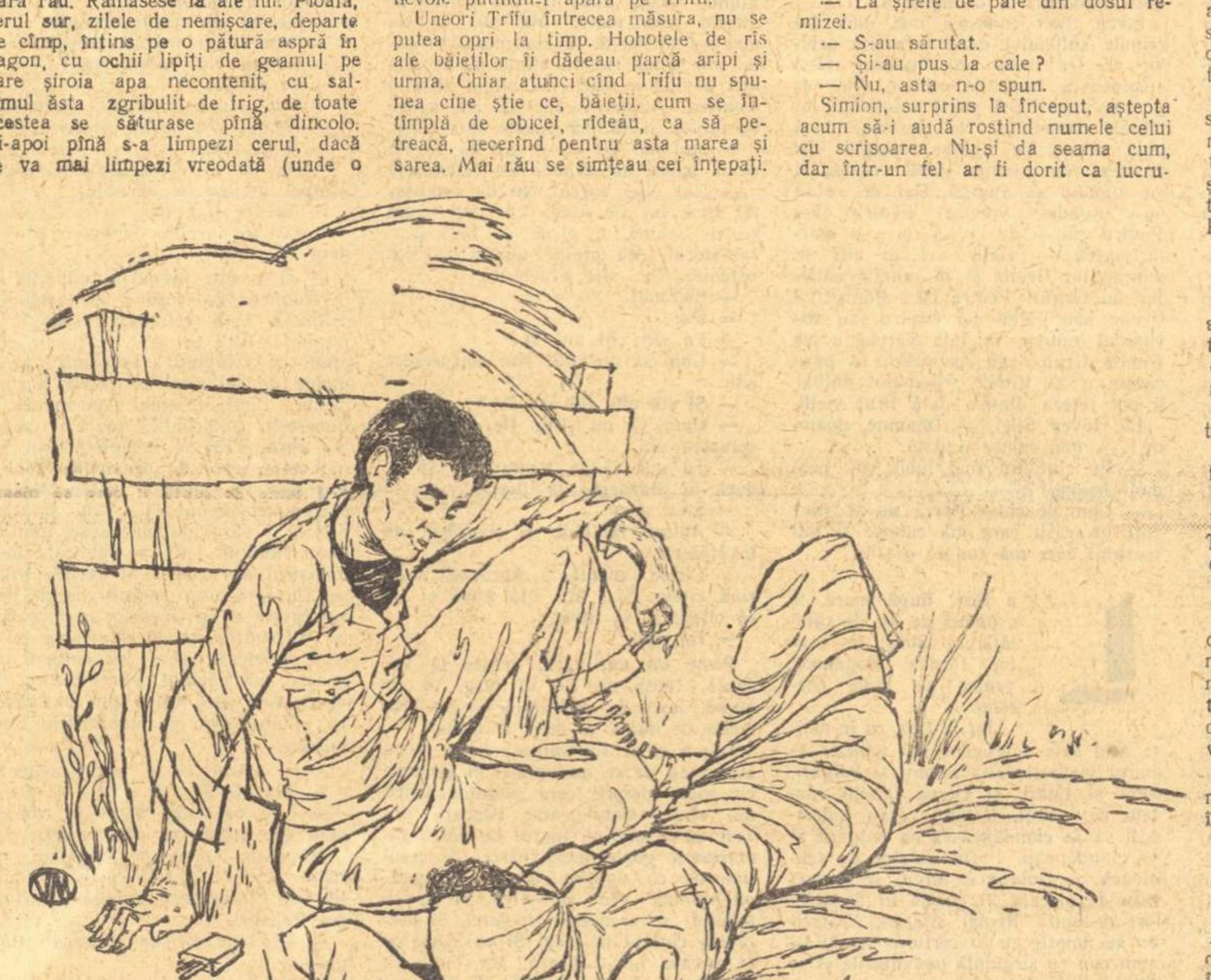

să cari atîta amar de nori!), pînă s-a zbici pămîntul, care-i mai mult apă decît pămînt, ce să mai întindem vorba.

Dar, spre mirarea lui, prevestirile lui Ocneanu se adeveriră. Pe la șase salcîmul se auri sub razele soarelui. Simion, privind pe geamul vagonului, își spuse că de mult n-a văzut ceva mai frumos decît verdele gingaș al frunzulițelor de salcîm.

Aprinse o țigară și întinse pachetul spre Ocneanu. Acesta alese una, o răsuci între degete și, înecîndu-se, tuși.

— Acuma, trebuie să pice ca și-aseară cei de la a treia și-ncepe gluma.

— Vrei să zici c-o-ncepe Trifu cu Bică, zise Simion.

— Care alții s-o facă, dacă nu ei?

— Mie, făcu Simion, să-ți spun drept, nu-mi prea plac glumele lor. Mă simt nu știu cum cînd încep cu trăncăneala.

— Lasă-i, mă. Ne mai descrețim și noi. Cui îi strică?

Viorel, Iulică și Zaharie îi ascultau, fără să se amestece în vorba lor. Viorel, pentru că era veșnic preocupat de cum să-și așeze mai bine picioarele în patul strîmt, se tot mișca; Zaharie, cel mai mic de stat din toată stațiunea, își cosea un nasture, iar Iulică, gorjanul, mînca și, gîndindu-se de pe acuma la drumul ce-l are de bătut a doua zi, pînă în sat s-aducă de mîncare, nu știa cum s-o potrivească să-l convingă pe Zaharie să meargă în locul lui.

Simion nu se prea da în vînt după glume. Muncea tăcut, încruntat, își număra la chenzine alene banii, îi împăturea frumos între cămăși, în cufăr. Despre Ocneanu toți găseau că-i băiat frumos și că pe nimeni altul nu l-ar fi putut alege Iustina. Despre Simion așa ceva nu se putea spune. Nu era băiat frumos. Și nu puteai nici ghici ce anume îl face să nu fie frumos. Avea un cap mare, era negricios, cu un păr aspru ca sîrma, buze groase. Fire închisă, mai blînd, cu ceva îngăduitor în felul lui de-a fi, era un om pe care nu-l băgai repede în seamă. Băieții, în taină, îl porecliseră mutălăul. Il iubeau totuși, pentru liniștea lui, pentru faptul că nu-și arăta niciodată puterea și, deși nu era băgat în seamă, cînd era trimis undeva pe mai multă vreme, îi simțeau lipsa. Unica lui patimă: fumatul. Era în stare să aprindă țigară după țigară. Fuma și noaptea, dacă se trezea cumva, iar primul gest care-l făcea dimineața era să se-ntindă după pachetul de țigări din buzunarul salopetei aruncate pe spătarul scaunului.

De fapt toți îi așteptau pe cei din a treia. Nu vroiau să piardă ultima seară de stat la povești. De mîine, cum zicea Ocneanu, cu ploaia s-a zis, o să bată vîntul și-o să-nceapă lucrul. Vreme de glume n-o să mai rămînă.

Intîi s-a arătat Trifu, mai bine spus nasul lui ascuțit, răsfrînt și el ca-n glumă în sus, după el s-a ivit Bică, știrbul. Acesta avea un dar de a imita și îngîna pe oricine, de la director la bucătăreasă.

Băieții s-au mai strîns, le-au făcut loc și-au așteptat ca Trifu să-nceapă. Acesta întîrzia însă. Iși arunca ochii din cînd în cînd la Bică, cerîndu-i parcă ajutor. Trifu se trăgea de prin părțile Năsăudului. Era ca un sac plin de snoave, ghicitori, vorbe cu două înțelesuri. Era vestit în toată stațiunea pentru gura lui slobodă, nestăpînită, pentru trăncăneala lui, adeseori înțepătoare. El născocise aproape toate poreclele care circulau în stațiune. Directorului îi ziceau „bastiment", magazinerului „locă", unde acesta suferea de astmă și sufla greu. Cînd îi cășuna lui îl sîcîia pe cîte unul zile întregi. De se nimerea ca cel intrat odată „în fabrică", după cum se spunea între băieți, să fie mai slab decît el nu se lăsa pînă ce acesta nu-și ieșea din fire. Știa să-și aleagă cu dibăcie victimele, între băieții mai tăcuți, mai puțin porniți pe gîlceavă. Mîncînd de cîteva ori trînteală, alianța cu Bică a fost salutară. Unul mai pe măsura lui nu și-ar fi găsit să fi căutat cu luminarea. Bică era scurt, îndesat, foarte puternic, la nevoie putîndu-l apăra pe Trifu.

Uneori Trifu întrecea măsura, nu se putea opri la timp. Hohotele de rîs ale băieților îi dădeau parcă aripi și urma. Chiar atunci cînd Trifu nu spunea cine știe ce, băieții, cum se întîmplă de obicei, rîdeau, ca să petreacă, necerînd pentru asta marea și sarea. Mai rău se simțeau cei înțepați. Trifu născocea noi și noi „șmecherii", Bică imita. Era în toate acestea ceva copilăresc de care cei mai în vîrstă își dădeau seama. Cel mult se pomeneau că-și zic:

— Măi frate, ai dracului, de unde dracu le mai scornesc?

Dar era și cruzime amestecată aici, de cele mai multe ori cei atinși suferind, fără a încerca să răspundă. A da de înțeles că-i doare nu se putea. La urma-urmei e vorba de-o glumă și de ce să fie urîcioși. Cu toții se sileau să pară nepăsători și chiar să rîdă. Ultima săptămînă Trifu și Bică fuseseră stăpînii recunoscuți ai vagonului 8. Ploaia, cerul somnoros, toate erau potrivite cislei și ca să-ți alungi urîtul cel mai bun leac e rîsul...

*

Și deodată Trifu începu să vorbească, despre „oarecine". Iar acel „oarecine" (pe care-l cunosc dar nu vreau să vi-l spun) suferă de cîtăva vreme chinuri nemaipomenite.

— Se zbate, uite-așa, ca peștele-n frigare... completă Bică.

— Dar unde să meargă și cui să-i spuie, la cine să se plîngă omul nostru?

— El tace, pentru că-i mut!

— Tot ca un pește...

— Dar ce-l doare? se interesează Trifu.

— Că mereu s-apleacă peste un cufăr. Și caută pînă găsește, sub prima, a doua...

— A treia cămașă. Acolo-i așezat un plic galben. Il desface și se uită la el, întîi, apoi îl desface și ce scoate de-acolo?

— O poză.

— O poză?

— Și-n poză... ei, ce-i în poză?

— O fată. El tace și se uită, apoi își șterge o lacrimă și parcă se miră. Ce frumoasă ești!

Băieții urmăreau dialogul celor doi fără să priceapă încă mare lucru. Un băiat, o poză și în poză o fată. Lucrul acesta nu lipsea aproape din nici un cufăr.

Simion însă păli. Il cuprinse așa ca o căldură în dreptul pieptului și simți că-l strînge cămașa la gît. Dădu să sloboadă nasturele. De abia cînd ridică mîna își dădu seama că sub salopetă n-are cămașă. Gestul neobservat de ceilalți nu-i scăpă lui Trifu. Incurajat de fîstîceala lui Simion, îi făcu cu ochiul lui Bică.

— De vorbit, cum am văzut, omul nostru nu vorbește. Dar de scris, scrie. Am să-l rog pe Bică să ne spună ce-a scris... Fii bun, știrbule!

— Dragă A...ă. Așa o cheamă. Ești cea mai frumoasă fată din semete. Nimeni nu-i ca tine. Ce-i drept, ai picioare groase, nu ai decît doi negi pe obraz și...

Băieții începură să rîdă. Ghiciră. Era, fără îndoială, vorba de Anica, fata de la cantină. O fată urîțică, care se temea pînă și de umbra ei. Nu umbla în sat, iar cînd se făceau reuniuni în clubul semeteului, de-o lua careva la joc se fîstîcea și tremura ca varga. Băieții, la început, au necăjit-o, curînd însă se obișnuiră cu felul ei retras de-a fi și nu-i mai dădură nici o atenție. Nici la joc n-o mai invitau. Odată s-a rîs în sala de mese, cînd Bică se rugase de ea să-l ia de bărbat. Era ceva atît de caraghios în felul cum fata se mistuise pe ușa bucătăriei încît Trifu strigase atunci, peste mese, către Bică:

— Ți-a lăsat ca amintire un papuc.

Cu acestea însă se sfîrșise totul. Băieții, prinși de treburile de fiecare zi, plecați care-ncotro prin raion cu brigăzile, nici nu-și mai aminteau de ea.

Acum așteptau amănunte, dintre care cel mai important era: cine scrisese scrisoarea.

— Eu adun ban cu ban, continuă Bică. Ii pun în cufăr, lîngă chipul tău. Nu-s cheltuitor, nu beau. Doar atît că fumez.

— Și-ncă mult.

— Dragoste mare!

— S-au întîlnit. Unde credeți?

— La șirele de paie din dosul remizei.

— S-au sărutat.

— Și-au pus la cale?

— Nu, asta n-o spun.

Simion, surprins la început, aștepta acum să-i audă rostind numele celui cu scrisoarea. Nu-și da seama cum, dar într-un fel ar fi dorit ca lucrurile să ia sfîrșit, să nu-i mai audă, chiar plătind scump destăinuirea, așteptată de toți, a numelui. Pentru că în istoria aceasta despre el și numai despre el putea fi vorba. El are trei cămăși în cufăr. Iar sub cele trei cămăși se găsește un plic și banii tot acolo-s împăturiți într-o hîrtie albă. Să mai fie cineva care să aibă la fel așezate lucrurile în cufăr? Simți că s-ar fi bucurat să afle că și altul are lucrurile așezate la fel și că și altul are o fotografie.

Gîndul că și altul putea să aibă o fotografie de la Anica ar fi trebuit să-l doară. Nu-l durea așa cum s-ar fi cerut, după un an întreg, de cînd cei doi se aflau în vorbă. Se mira chiar cum de-a trecut un an fără ca nimeni să afle și să nu vorbească despre asta? Acum, după un an, dumicată și înmuiată în batjocură, lui însuși povestea îi părea searbădă și fără rost. Ar fi vrut să se știe scăpat de ea ca să poată rîde și el, deși numai de rîs nu-i ardea.

Ii răsări pe neașteptate în minte o scenă petrecută între ei doi, înainte de-a pleca pe cîmp, la brigadă.

El o aștepta, la locul știut, după șira de paie, în care scormoniseră un adăpost, ca să se poată apăra de ploaie, încă-n vara trecută. Fata întîrzia. Simion, cu spatele rezemat de șiră, se uita la stele. Era noapte și se lăsase frig. Stelele sclipeau și parcă-i făceau cu ochiul. Nu-și dădu seama cum a trecut timpul decît după ce depănă în minte cam tot ce se petrecuse între ei într-un an. Pînă atunci Simion nu intrase în vorbă cu nici o fată. Se știa urît, neîndemînatic și-i era o frică de neînțeles față de fete. I se păreau alte făpturi, ciudate. El avusese numai frați și cît a fost mic se jucase numai cu băieți. La școală sta în ultima bancă, tot între băieți. Asculta și pălăvrăgeala, uneori deșănțată, a băieților despre fete, credea tot ceea ce spuneau ei, deși într-un anumit fel simțea că ei mint și-și ascund sfiala, asemănătoare cu a lui, în dosul vorbelor. Pentru Ocneanu, pe care-l știa împreună cu Iustina, gata să se însoare, avea un soi de admirație amestecată cu invidie. Il privea de multe ori atent și-l durea că nu-i nici pe jumătate atît de frumos ca el. Cînd se gîndea la Anica și-i venea-n minte Ocneanu, suferea. Era convins că și Anicăi i-ar fi plăcut mai mult un băiat ca Ocneanu, la care și casierița se uita rumenindu-se la obraji și-nchizînd ochii cînd îi număra banii la ghișeu.

Cu Anica totul se petrecuse ușor, nesperat de simplu. Au așteptat odată în gara raionului un tren de întoarcere. Au vorbit. Cu ea Simion nu se simțea stînjenit. Și-apoi toate s-au petrecut cum se petrec de-obicei. Dar lui Simion nu i se păreau nicidecum obișnuite lucrurile și i-a vorbit Anicăi de militărie, de vremea cînd se va întoarce, a întrebat-o dacă o să-l aștepte. Ea la toate răspundea: da. A fost și acasă la ea. Au stat de vorbă pînă noaptea tîrziu, ei singuri, în odaia din față, unde i se făcuse lui patul. Acolo, în odaia luminată palid de lună, obrazul i-arăta înfrumusețat, ochii cu pupila mărită, negri, erau umezi, cu-n fel de rugă în care parcă fata cerea deopotrivă să fie cruțată și-n același timp i se încredința. Dacă pînă în seara aceea, de cîte ori o ținea în brațe simțea că fata se apără, c-ntreagă stă încordată, gata să-l respingă și să fugă, că-l ține departe, acolo pe marginea patului, Simion simți că fata nu se mai apără, că nu se ferește, că se lasă, moale și greu, pe pieptul lui, cu ceva duios de cald în felul cum se lăsa îmbrățișată. Ceva asemănător, Simion nu mai simțise. Neîndemînatic, îi atinsese sînii cu dosul palmei dînd să-și ia țigările de pe prichiciul ferestrei. Ea nu se feri ca altădată, cînd seara, el, ațîțat de poveștile băieților, îi căuta trupul. Acum încremeni cu mîna întinsă după țigări, neîndrăznind să repete gestul. Fata, singură, i se sui în brațe. Atunci o simțise, toată.

Ca o străfulgerare se gîndi să facă așa cum și alții fac. Știa că fata nu s-ar împotrivi. A doua zi i s-ar fi dezlegat și lui graiul și-ar fi povestit, cu înflorituri, tot ce s-a întîmplat.

Simion a așteptat-o mult. Era gata să plece. Era și mînios dar și neliniștit. Cînd a zărit năframa albă plutind pe sub meri, inima i-a tresărit și mînia i se topi. Fata se lipi de el, tremurînd ca atunci acasă la ea. Plîngea.

— Monule!

— Ce-i?

Anica-i povesti că Bică o înghesuise-ntr-un colț pe cînd ieșea din bucătărie și-a dat s-o sărute. Apoi, fiindcă ea n-a vrut, a început s-o înjure și să rîdă de ea, de i-a trezit pe băieți.

S-au vîrît în paie, strînși, unul într-altul. Fata îl privi de jos, tristă:

— Știu și io că-s urîtă, da'ce pot face.

Simion tăcu, gîndindu-se la Bică și la ce vor spune băieții dacă-l stîlcește. Tot de el o să rîdă. Și încet, rușinat de moarte, își spuse:

— Mă tîrguiesc...

— Simioane, îl întrerupse din gînduri fata, rostindu-i de astă dată numele întreg. Dacă n-ai fi tu aici de mult m-aș fi dus din stațiune. De-atunci, de cînd cu batjocura lui Bică, din cantină. Acuma, fă cu mine ce-i vrea.

Și-așa s-a-ntîmplat că ei doi n-au mai avut ce să-și ascundă de-atunci încolo.

*

— Și-acum mă tîrguiesc, își spuse. Asudase de-atîta încordare și se mira că nu găsește în el puterea să se împotrivească. Cei doi continuau să dea amănunte pe care ceilalți le sorbeau cu nesaț, rîzînd cu hohote.

— Și-ntr-o șiră de paie, măi țîncilor, s-a găsit un adăpost, așternut cu paie.

— Tare bătucit, măi...

— O să fie o pereche frumoasă...

Simion ridică sfios privirile. Il duru pînă-n inimă rîsul nepăsător de pe fața lui Trifu. Simți că nimic n-a urît în viața lui cum urăște acum nasul ascuțit ridicat în vînt, gura care se lărgea într-un rîs usturător ca un bici, ochii aceia pe jumătate închiși, nesimțitori, care fără să le pese taie nemilos într-însul.

Se-ntinse după țigări. Pe dosul palmei, ca o părere, simți cum îl mîngîie, moale și greu, atingerea sînilor ei, ca-n seara de-atunci de la ea, de-acasă.

Aprinse tremurînd țigara și-n întunericul care începea să se cearnă în vagon întîlni ochii lui Ocneanu ațintindu-l. Fără îndoială acesta ghicise și Simion a înțeles din privirea aceea că Ocneanu așteaptă.

In acel moment fu sigur că și ceilalți, și Zaharie și Iulică și Viorel au priceput.

Pentru că în tot vagonul nu răsuna decît rîsul celor doi, rîsul lui Trifu și Bică.

Simion își șterse fruntea cu mîna. Afară o creangă de salcîm se lovi de geam.

— Suflă vîntul, își spuse. O să arăm mîine.

In vagon nu mai rîdea nimeni. Stingheriți, ca și cum ceva urît, de care nu și-au dat seama, s-ar fi petrecut între ei, băieții-și ascundeau privirile.

Trifu și Bică așezați lîngă ușă păstrau încă pe figură urme din veselia de-adineauri.

— Ei, după ce v-am înveselit, ne dați acum o țigară? Una singură. Că Bică și cu mine o să fumăm cîte o chenzină din ea.

Era gluma cu care-și încheiau ei de-obicei seara. Rostiseră însă fără convingere, neștiind ce altceva să mai spună.

Atunci ușa fu împinsă atît de tare cu piciorul de către Ocneanu, încît se mai lovi de două ori în uscior. Vorbi răspicat, cu un fel țărănesc, fără înconjur, ca să fie limpede pentru totdeauna, tuturor.

— Hai, să isprăvim odată! Faceți bine și nu mai veniți pe la noi, niciodată. Nu știți să fiți ca oamenii. Nu mai avem ce vorbi. Credeți că noi nu știm că Simion și Anica s-or lua? Și n-am găsit nimic de glumit aici. Ieșiți cu buna, hai!

Simion simți din nou că-l strînge ceva ca un nod în gît. De astă dată însă altcumva. Il vedea pe Ocneanu ținînd cu piciorul ușa vagonului să n-o aducă vîntul înapoi, pe cei doi în picioare, neștiind ce să facă, încurcați, îndemnîndu-se se pare unul pe altul, ceea ce Zaharie observă îndată:

— Ca domnii, se poftesc unul pe altul.

Ocneanu îi îndemnă încet:

— Ieși, tu, Bică, știrbule, întîi. Doar tu te-ai mai legat de Anica, o dată.

Simion respiră adînc, strînse tare de tot degetele în pumn, pînă-l durură.

Cei doi se depărtară, nehotărîți, pe cîmp, și-abia după vreo sută de pași și-au dat seama c-au luat-o greșit. Ocoliră vagonul și o tăiară drept prin arătură spre vagonul lor. Lui Simion, fără să vrea, i se făcu milă de ei. Dar curînd îl înecă un alt sentiment, mai dureros decît toate. Ii vorbea Ocneanu de față cu toți:

— Ești o cîrpă, Simioane. Ehei, să fi încercat ei s-o ia așa-n răspăr pe Iustina!

Ștefan Luca

Ilustrații de VAL MUNTEANU

De veghe

...Din cerul nopților de veghe
voi croi un costum albastru popoarelor
(semn al marii prietenii)
...Din pînza stelelor și-a lunii
voi face o cămașă albă pămîntului

Iar din marele răsărit învăpăiat
un covor de culoarea inimii mele.
pe care îl voi așterne peste glob...
să pășească omenirea.

Aripile albe-ale lumii

Uriașa ciupercă-a stihiei,
mușcă din aerul proaspăt al secolului
Și pîndește inima ta — omule!
Pîndește obrazul rumen, ca de copil
al pămîntului

Vrea să calce încă o dată

peste cîmpul de lebădă al sufletului omenesc

...Aripile albe-ale lumii veghează!

In această dimineață

In această dimineață a lumii,
cînd zina și-arată ochii ei albaștri
In clarul zorilor,
din razele acestui răsărit îmbujorat
Și din respirația mea întretăiată
Eu înfăptuiesc, Prietenia!
Pe care cu mîinile amîndouă
ți-o dăruiesc.
Ție ți-o dăruiesc!
Iți dăruiesc această prietenie

Ca să-ți crească aripi neastîmpărate
Ți-o dăruiesc ca pe-o armă,
Ca pe o flacără ți-o dăruiesc
Ți-o dăruiesc pentru ca în glasul tău
Să apară triluri de ciocîrlie.
Ți-o dăruiesc pentru a simți mireasma vieții
Și pasul vesel al omului,
Și pentru ca ochii tăi negri și ochii mei albaștri. —
Să se cufunde în zarea tînără...

Coman Șova

Sputnikul

O nouă lună s-a aprins pe cer...
Parcă-ar fi scăpat din inimă un cerb
și alergînd printre stîncile prăpăstioase
ale aerului, încă neatinse de picior,
a pătruns în pădurile Cosmosului...

Atunci soarele a ieșit după o căpiță de fîn
și i-a turnat în spate o găleată de lumină
și cerbului i-au crescut numaidecît aripi
Iar coarnele i s-au preschimbat în flaute
și luna a început să cînte deasupra lumii...

Ciobanul dormea încă printre oile lui
și l-a trezit o muzică din sfere...
Nu, nu era vis, cînta luna... luna cînta!
și, în regiunile luminoase ale văzduhului,
stelele s-au ascuns după gard,
ca fetele cînd trece Făt-Frumos...

In taină stelele s-au logodit cu omul!

Constantin Nisipeanu

Intîi a fost doar marea...

Intîi a fost doar marea, pe urmă o părere,
și-apoi în geana zării orașul s-a deschis,
și am zîmbit pierdut, c-o undă de durere
și poate c-o clipire fugară ca de vis.

Pe-aici treceau strămoșii către cetatea morții,
Novac și fiul Gruie cel fără de-nfricare
și poate Brîncoveanu, ostatec mîndru-al porții,
poporului s-aducă și țării alinare.

Și robi treceau în lanțuri, convoaie nesfîrșite,
un șir de trupuri frînte și fețe-nsîngerate,
femei din vatră smulse să fie pîngărite,
copii aduși să-și uite de limbă și de frate...

Intîi a fost doar marea, pe urmă o părere,
și-apoi în geana zării orașul s-a deschis,
și am zîmbit pierdut, c-o undă de durere
și poate c-o clipire fugară ca de vis

O piață-n Istanbul...

O piață-n Istanbul și porumbei pe stradă,
un stol ce amintește de-al păcii drag cuvînt;
pe trotuar copiii s-au strîns ca la paradă —
micuțe mîini, firave, grăunțe-aruncă-n vînt.

Stau și privesc bătrînii cuprinși de-îngîndurare,
au pletele albite de griji și de furtuni;
se-opresc în loc femei cu chipul ars de soare
și-un licăr de speranță tresare-n ochii buni

Iar în răgazul serii bărbații vin s-asculte
la gunguritul tainic, cu fețele plecate,

înnegurate frunți, dureri și chinuri multe
în fîlfîiri de-aripă o clipă mîngîiate...

Dar iată că tăcerea deodată-i alungată,
în huruit vin monștri, se-apropie pe drum

întunecate tancuri, sălbateca armată
ce vrea pămîntu-n flăcări, orașele în scrum.

A tresărit mulțimea, dar șade neclintită
și-n fața ei convoiul în scrîșnet s-a oprit...

Nu, n-au lăsat ei piața să fie pîngărită
și în unire moartea pe loc au biruit.

Cetatea lui Ahmed

S-a ruinat cetatea ce a-mpărțit durere
și-nvăluită zace în umbră și tăcere.

S-a ruinat cetatea ce a-mpărțit tristețe

și suferinți adînci pe ofilite fețe.

S-a ruinat cetatea ce a-mpărțit mînie
și zilele ei crude nicicînd n-or să mai vie.

Ștefan Gheorghiu

Istanbul, noiembrie 1957.

RĂDĂCINILE

CAP. XXVII

IOVCA (II)

Ciudată confruntare!... Sau puţin obişnuită confruntare! După cîte ştia, la confruntări erau toţi sau aproape toţi arestaţii bătuţi. De data aceasta Grunz îl molestase numai pe trădător, pe Dragalina Farcaş. De ceilalţi nu se atinsese. Le aruncase numai fumul ţigării lui în ochi. Pe ea o adusese, o ţinuse în picioare cîteva ore, nu-i pusese nici o întrebare.

Iovca Silef se uitase la obrazul lui Grunz. Căutase să prindă în ochii ei ochii inspectorului. Nu izbutise. Copleşit încă de ruşinea înfrîngerii, Grunz îşi ferise ochii cu grijă. Obrazul însă nu avea nici cum să şi-l ferească, nici cum să şi-l ascundă. Şi ce mai obraz avea! Cu toate că Mamiţa i-l medicamentase şi i-l dichisise, urmele adînci ale proaspetelor zgîrieturi se vedeau cît de colo. Avea s-o ierte Grunz? Nici pomeneală! Neoameni ca Grunz — mai ales cînd au situaţia lui Grunz — nu uită şi nu iartă nici o jignire şi nici o înfrîngere. Ea, Iovca Silef, îl jignise refuzînd să-i îndeplinească pofta şi-l înfrînsese rezistîndu-i lui, lui Grunz, care, între altele, se credea cuceritor înnăscut. N-o cucerise el pe Mamiţa? Şi care din femeile caselor deochiate îi rezistase? Iovca Silef era îndreptăţită să se întrebe şi se şi întreba:

— Ce va urma? Îi va da Grunz ordin lui Orbescu s-o chinuie? Îi va porunci lui Găman s-o sugrume? In orice caz, înainte de a o ucide — dacă au cumva gîndul s-o ucidă — o vor chinui îngrozitor. Va izbuti ea să reziste tuturor chinurilor? Nu putea să scape de acest gînd sîcîitor.

Pe Ile nu-l omorîseră de-a dreptul. Intîi îl chinuiseră în chip şi fel. Pentru a-i slăbi rezistenţa, în faţa ei îl chinuiseră. Îi fărîmaseră oasele, îi zdrobiseră carnea, îi rupseseră, lovindu-l cu răngi de fier, şira spinării. Pe urmă îl aruncaseră de la etaj. Îi culeseseră trupul rupt şi încheiaseră un proces verbal în care scriseseră negru pe alb că arestatul Ile Orlof se sinucisese. Era felul lor obişnuit de a justifica asasinatele. Dar nu singurul. Uneori încheiau un proces verbal în care spuneau că arestatul cutare şi arestatul cutare au încercat să fugă de sub escortă pe cînd erau duşi de la o închisoare către altă închisoare. Ostaşii din escortă i-au somat să stea. Insă arestatul cutare şi arestatul cutare n-au ţinut seama de somaţia legală şi deci conform legilor şi regulamentelor în vigoare au fost împuşcaţi. Justiţia lua totdeauna drept bune asemenea afirmaţii şi nu căuta să afle adevărul. Nu avea ce face cu adevărul.

Îi trecu prin amintire făpturile comuniştilor torturaţi şi ucişi pe care îi cunoscuse. Apoi îi trecu prin amintire, într-un lung cortegiu, făpturile comuniştilor torturaţi şi ucişi despre care ea, Iovca Silef, auzise numai.

Acolo, la confruntare, o văzuse nu numai pe buna Marişca Balint. Mai văzuse încă trei comunişti. Il văzuse pe Minu Uibaru, lunganul de la căile ferate. Il văzuse pe tînărul Gavril Toduţă. Il văzuse pe acela, voinicul... Cum îl chema oare? A, da! Licu Oroş. Da, da... Licu Oroş. Şi-l mai văzuse şi pe trădător, pe Dragalina Farcaş.

Pe trădător, Grunz îl batjocorise şi-l bătuse în faţa lor. Pe trădători, chiar neoameni ca Grunz îi dispreţuiau. Se slujeau de ei, storceau tot ce puteau stoarce de la ei apoi, cînd nu le mai erau de nici un folos, îi aruncau.

Intunericul celulei o înconjura şi o apăsa. Frigul îi îngheţa şi aproape că-i înlemnea trupul. O înconjura şi o apăsa întunericul, însă înlăuntrul ei strălucea parcă o mare lumină. Frigul îi îngheţa şi aproape îi înlemnea carnea. Dar înlăuntrul trupului ei inima era fierbinte, fierbinte, ca sîmburele unui soare.

Dragalina Farcaş trădase. Poate mai trădase şi altcineva. Cine anume? Trebuia să iasă la iveală la a doua ori poate la a treia confruntare. Ori... Ori, poate, tocmai la proces. Stăpînilor ţării le era teamă de comunişti. Îi vînau ca pe fiarele sălbatice. Doreau să-i stîrpească. Aruncaseră partidul în afara legii. Pe comunişti — atunci cînd izbuteau să-i prindă — îi schingiuiau, îi ucideau sau îi torturau, le intentau procese şi îi aruncau în temniţe. Toate acestea se cunoşteau. Dacă voiai să devii comunist, trebuia să te gîndeşti bine la ce te aşteaptă în cazul în care vei cădea. Trebuia să fii tare. Trebuia să fii curajos. Trebuia, orice s-ar fi întîmplat cu tine, să rabzi. Trebuia să rabzi şi să taci. Trebuia să nu trădezi nici o taină a partidului. Trebuia să nu rosteşti numele nici unui tovarăş. Trebuia să nu-ţi fie teamă de durerea fizică, de durerea morală. Trebuia să nu-ţi fie teamă nici de moarte şi trebuia să fii gata oricînd să mori pentru cauză, să-ţi dai viaţa pentru partid. Era greu. Partidul nu-i primea decît pe cei care veneau cu inima plină de dragoste pentru cauză, pe cei hotărîţi. Uneori însă, cu toată vigilenţa partidului, se strecurau şi oameni ca Farcaş.

Ea, Iovca Silef, se temea oare de moarte? Ca oricărui alt om îi plăcea şi ei dulceaţa vieţii. Ca oricărui alt om? Nu. Ei îi plăcea dulceaţa vieţii poate mai mult decît altor oameni. Da? Atunci pentru ce intrase în mişcare? Cunoştea doar că intrînd în mişcare trebuia să activeze fără şovăială şi să îndeplinească fără a clipi din ochi sarcinile ce i se vor da. Să îndeplinească sarcinile ce i se vor da? Fără să şovăie? Oricît de grele ar fi sarcinile? Dar asta însemna să-şi pună în primejdie în orice clipă libertatea. Numai libertatea? Un comunist trebuie să-şi pună în primejdie şi viaţa. Viaţa! Era adevărat că ei îi plăcea viaţa. Era adevărat că ea iubea viaţa poate mai mult, decît alţi oameni. Dar nu orice fel de viaţă iubea. Ea iubea viaţa pentru că rîvnea să-i dea vieţii ei un scop înalt, un rost deosebit în lume. Ea iubea viaţa pentru că rîvnea să-şi pună viaţa ei în slujba vieţii oamenilor. Ea iubea viaţa pentru că voia să-şi folosească viaţa ei ajutînd la marea schimbare a lumii.

Mulţi comunişti îşi pierduseră numai libertatea. Şi ea, Iovca Silef, îşi pierduse deocamdată numai libertatea. Işi va pierde oare şi viaţa? I-ar fi părut rău. Să nu mai poată munci pentru viitor! Să nu mai ajungă şi ea să trăiască viitorul!...

Cînd se află închişi, izolaţi între patru ziduri, ca să le treacă mai uşor vremea oamenii sînt înclinaţi să se gîndească la trecut. La trecutul lor. La trecutul altora. Se gîndesc aşadar la trecutul lor, la trecutul altora. Se gîndesc însă şi la viitor.

Se gîndi şi Iovca Silef la trecutul ei. Pe urmă se gîndi şi Iovca Silef la viitorul ei.

Viitorul ei! Doamne, cum avea să fie oare viitorul ei? Peste o zi, ori poate peste două zile, Grunz avea s-o cheme la o nouă confruntare. Pe urmă va mai trece o zi, şi încă o zi, şi încă o zi, şi iarăşi Grunz o va chema la încă o confruntare. Şi apoi va mai trece o zi, şi încă o zi, şi încă o zi, şi Grunz o va chema la încă o confruntare. Apoi? Apoi va veni procesul. Cu rechizitoriul procurorului care, ca un cîine turbat, va lătra şi-i va muşca pe rînd... Cu apărarea... Cine îi va apăra şi cum? Sentinţa...

Dar pentru ce trecea ea atît de repede de la o confruntare la alta? Şi pentru ce trecea ea atît de repede de la confruntări la proces? Se cam grăbea Iovca Silef! In cazurile asemănătoare, pe care ea le cunoscuse cu prilejul căderii altor tovarăşi, autorităţile nu se grăbiseră. Cercetările durau, se tărăgănau, se căutau dovezi şi se inventau dovezi, arestaţii erau confruntaţi, interogaţi pînă la sleire. Apoi iarăşi erau interogaţi, iarăşi erau confruntaţi, iarăşi se căutau dovezi şi iarăşi se inventau dovezi...

Cei torturaţi erau lăsaţi să se mai înzdrăvenească. Pe urmă li se aplicau din nou torturi. Incă o dată, încă o dată şi încă o dată!

Se urmărea cu perseverenţă demoralizarea comuniştilor, sfărîmarea demnităţii lor omeneşti, zdrobirea curajului lor, transformarea lor în biete epave umane, în zdrenţe umile, gata să se tîrască în genunchi, gata să cerşească iertarea şi îndurarea şi gata, mai ales, să declare orice li s-ar fi cerut.

De obicei cei care trădau, trădau de la primele cercetări. Aşa cum trădase Dragalina Farcaş. Se cunoşteau însă şi cazuri cînd arestaţii trădaseră mai tîrziu, după ce înduraseră o nesfîrşită gamă de suferinţe. Ea, Iovca Silef, va izbuti oare să se ţină mereu dîrză? Îi venea să-şi smulgă limba. Dac-ar avea curajul să-şi smulgă limba, ar fi mult mai sigură că se va ţine dîrză pînă la sfîrşit. Dar cînd va fi sfîrşitul? Şi care anume va fi sfîrşitul?

Simţi că i s-a acoperit fruntea de rece sudoare. Cum de-a ajuns ea, Iovca Silef, să-şi pună o asemenea întrebare? Ea, Iovca Silef, va rezista. Fără îndoială că va rezista pînă la sfîrşit. Nu va vorbi. Va şti să îndure şi va şti să tacă. Să tacă! Uşor de gîndit. Uşor şi de spus. Dar pe ce îşi întemeiază ea încrederea aceasta oarbă în forţa ei? Pe curaj? Dar de unde ştie ea că la un moment dat curajul ei nu o va părăsi? Credinţa ei în partid? Dar de unde ştie ea că suferinţele nu vor fi atît de cumplite încît credinţa ei în partid se va clătina, apoi se va întuneca şi, odată ce credinţa în partid i se va întuneca, gura ei va începe să turuie, şi limba ei va începe să rostească vrute şi nevrute? Nu cumva a şi devenit trufaşă? Fereşte-te ca de foc de trufie, Iovca Silef! De trufie se fereşte ea cît poate. Dar de orgoliu se fereşte? Poate ea să se ferească şi de orgoliu? Nu. Nu se va lăsa stăpînită nici de orgoliu. Acum. Bineînţeles că acum. Dar mai tîrziu? Ce va fi cu ea mai tîrziu? Nu se va lăsa ispitită de orgoliu. Nici mai tîrziu nu se va lăsa ispitită de orgoliu. Cînd mai tîrziu? Atunci cînd va fi liberă. Intr-o zi ea tot va trebui să fie liberă. Intr-o zi cauza va triumfa. Şi ea, Iovca Silef, va ieşi din închisoare. Va începe să lucreze pentru partid la lumina zilei. Atunci... Ei bine, ce va fi atunci? Atunci mii de oameni, zeci de mii de oameni, sute de mii de oameni, poate milioane de oameni vor lucra cu rîvnă şi cu abnegaţie, ca şi ea, pentru cauza partidului, pentru înfăptuirea programului partidului. Şi atunci ea, Iovca Silef, cu ce ochi se va uita ea oare la oamenii aceia care nu au riscat nimic pentru partid în anii lungi şi grei ai ilegalităţii şi care s-au raliat partidului după ieşirea lui din ilegalitate, după izbînda lui? Nu cumva cu dispreţ? Nu cumva cu neîncredere? Nu cumva cu teamă că unul sau altul din noii sosiţi lucrează mai bine decît ea şi i-o iau înainte? Atunci... Atunci ar fi pierdută. Ar fi pierdută pentru că n-ar mai sluji cauza partidului. Socialismul nu se poate face de o mînă de oameni. Socialismul se construieşte de popoare. De milioane şi milioane de oameni. Toate acestea ea, acum, le ştie bine. Dar atunci? Atunci cînd ea va lucra la lumina zilei, nu le va uita oare?

Dar pentru ce se gîndeşte ea atît de mult la viitor? Se gîndeşte la viitor! Dar cum să nu se gîndească? Pentru ce a intrat ea în mişcare dacă nu pentru a pregăti lumii şi a-şi pregăti şi ei însăşi un viitor? Ei însăşi! Mai mult celorlalţi decît ei însăşi. Poate că ea va cădea pe drum. Poate că ea se va prăpădi pe drum. De fapt ea a şi căzut. Acum, ea, Iovca Silef, se află în mîinile lui Grunz şi în mîinile călăilor de sub porunca lui Grunz. Dacă va scăpa din mîinile lui Grunz şi din mîinile călăilor lui Grunz, va intra pe mîinile tot atît de sălbatice ale celor de la tribunalul militar. De ani şi ani pe comunişti îi judecă tribunalele militare. Judecată aspră îi judecă. Cu uşile închise îi judecă... Din mîinile celor de la tribunalul militar ea, Iovca Silef, va trece în mîinile crude ale temnicerilor, bineînţeles, dacă va ajunge vie pînă în temniţă. Deocamdată... Deocamdată ea se găseşte în puterea lui Grunz şi în puterea călăilor lui Grunz. Deocamdată... Deocamdată ar face bine să se odihnească, să mai prindă puteri. Fără puteri cum va izbuti mîine să-l înfrunte pe Grunz? Da. Deocamdată trebuie să-şi adune toate puterile şi tot curajul. Deocamdată trebuie să nu cadă în deznădejde. Deocamdată trebuie să se pregătească să-l înfrunte iarăşi pe Grunz. Să-i reziste lui Grunz. Ah, ce bine îi rezistase lui Grunz femeia aceea măruntică şi puţină la trup, tovarăşa aceea veche, buna Marişca Balint! Şi ce bine îi rezistase lui Grunz lunganul acela de la căile ferate, Minu Uibaru! Dar cei doi tineri? Îi rezistase lui Grunz fostul, pînă de curînd, soldat Gavril Toduţă. Şi îi rezistase lui Grunz şi celălalt tînăr, acela voinicul, Oroş.

Inima ei, care mai fusese sfărîmată odată, tresări. In timpul ciudatei şi lungii confruntări ochii ei căutaseră ochii lui Grunz. Îi căutase pentru a-i batjocori. Inspectorul, ruşinat de înfrîngerea suferită, cu obrazul zgîrîit, îşi ferise ochii. Insă ea se mai uitase şi la ceilalţi. Ochii ei se uitaseră în ochii lui Minu Uibaru. Şi ochii lui Minu Uibaru îi spuseseră:

— Curaj, fetişcano! Curaj, tovarăşă!

Ochii ei se uitaseră în ochii lui Gavril Toduţă. Şi ochii lui Gavril Toduţă îi spuseseră:

— Curaj, frumuşico! Curaj! Curaj, tovarăşă! Să te ţii bine, tovarăşă! Să te ţii ca noi, tovarăşă!

Dar cel mai mult ochii ei se uitaseră în ochii lui Oroş. De ce? Ei, asta e acum! Să mai spună şi de ce. Aşa le veniseră ochilor ei să se uite. Aşa le plăcuse ochilor ei. Nu cumva trebuia să dea socoteală cuiva pentru ce ochii ei se uitaseră în ochii unui om mai mult decît în ochii altor oameni? N-avea să dea nimănui nici o socoteală. Nici chiar ei însăşi n-avea să dea socoteală? Poate. Trebuia să se mai gîndească înainte de a-şi răspunde. Adică de ce să se mai gîndească? Ea, Iovca Silef, ştia bine pentru ce ochii ei se uitaseră mai mult în ochii lui Oroş decît în ochii celorlalţi. Ei îi plăcuseră ochii lui Oroş. Erau parcă mai frumoşi decît ai celorlalţi. Erau mai plini de curaj, mai dîrzi, mai tineri. Dar oare ochilor ei numai ochii lui Oroş le plăcuseră? Poate că le plăcuseră ochilor ei şi Oroş, nu numai ochii lui Oroş.

Pe cînd Oroş se uita la ea, ochii lui Oroş spuneau ochilor ei:

— Curaj, Iovca Silef! Curaj, tovarăşă Iovca Silef!

Numai atîta spuseseră ochii lui Oroş ochilor ei? Ochii lui Oroş spuseseră ochilor ei mult mai multe. Mai multe? Desigur. Dar ce anume?

— Cu voi, ochi frumoşi, avem să ne mai întîlnim...

Şi atunci ochii ei răspunseseră ochilor lui Oroş:

— Da, noi ne vom mai întîlni. Aici, la o altă confruntare. La o altă confruntare ne vom întîlni. Şi poate ne vom întîlni şi la proces.

Inţelegînd acestea, ochii lui Oroş se mîhniseră o clipă. Apoi ochii lui Oroş grăiseră către ochii ei:

— Voi, ochi frumoşi, voi, ochi mult frumoşi, nu m-aţi înţeles.

— Cum nu v-am înţeles? Spuneţi-ne mai limpede ce vreţi să ne spuneţi.

— Cu voi, ochi mult frumoşi, vrem să ne mai întîlnim şi după confruntări. Şi chiar după proces.

— Pînă atunci o să mai treacă timp.

— O să mai treacă timp. Nu face nimic. O să lăsăm timpul să treacă.

— Timpul va trece şi dacă vom vrea noi să treacă şi dacă noi nu vom vrea să treacă. Timpul trece oricum.

— Este adevărat. Timpul trece oricum. Insă noi trebuie să umplem trecerea timpului cu nădejdi. Cu nădejdi privitoare la viitorul cauzei noastre.

— Nu şi cu nădejdi privitoare la viitorul nostru, ochi ai lui Oroş?

— Viitorul nostru e una cu viitorul cauzei noastre. Dacă mişcarea noastră va triumfa, viitorul nostru va fi plin de muncă şi de fericire.

— La ce fericire vă gîndiţi voi, ochi ai lui Oroş?

— La fericirea pe care o dă munca pentru izbînda cauzei.

— Ochi ai lui Oroş, ni s-a părut că vedem licărind în lumina voastră şi puţină dragoste pentru noi.

Ochii lui Oroş au clipit şi au spus:

— Aşa şi este.

— Ochi ai lui Oroş, cunoaşteţi proverbul care spune că ochii care nu se văd se uită?

— Cunoaştem. Dar nu credem.

Ajunsă cu gîndul aci, Iovca Silef simţi că i se mohorăşte sufletul şi că începe să-i lăcrimeze. Lacrimile ochilor sînt mai uşor de îndurat. Uneori lacrimile ochilor aduc chiar uşurare. Plîngi şi te alini. Lăcrimezi. Şi pe măsură ce lăcrimezi, liniştea se pogoară asupra ta ca o binefacere. Un om după plîns adoarme liniştit şi doarme ca un prunc care a fost îmbăiat cu grijă. Dar lacrimile sufletului nu ostoiesc durerea, ci o adîncesc. Lacrimile sufletului nu împrăştie negura mîhnirii, ci o îngroaşă.

Iovca Silef cunoştea mai mult lacrimile sufletului decît lacrimile ochilor ei. De mulţi ani învăţase să-şi stăpînească lacrimile ochilor. Nu ajunsese însă să-şi poată stăpîni şi lacrimile sufletului. Nu ajunsese încă pînă acolo. Va ajunge, desigur. Cu vremea. Va ajunge dacă vremea îi va îngădui să ajungă. Dar de ce să nu-i îngăduie vremea? Pentru că... Pentru că — de ce să nu şi-o mărturisească — viaţa ei se află în mîinile lui Grunz şi în mîinile călăilor lui Grunz. Pentru că... Pentru că Grunz sau călăii lui Grunz sau tribunalul militar în faţa căruia o va trimite Grunz sau temnicerii în paza cărora o va trimite tribunalul militar îi pot reteza dintr-o dată firul vieţii.

Ea, Iovca Silef, — Doamne, doamne! — mai iubise o dată.

— Pe cine aţi mai iubit voi, ochi mult frumoşi?

— Cum pe cine? Parcă nu se ştie? Toţi tovarăşii care mă cunosc şi toţi oamenii care mă cunosc o ştiu.

La Isar, lîngă mare, la o palmă de loc de satul tătăresc Sorg, în casa lui Iordan Bogdanof, venise pe lume Ştefana.

Iar la Isar, ca în multe alte sate dobrogene, îşi mîncau amarul vieţii laolaltă romîni şi bulgari, turci şi tătari, şi cîteva familii răzleţe de nemţi. Romînii erau îndemnaţi să se ciondănească cu bulgarii şi se ciondăneau. Foştii stăpîni de odinioară ai Dobrogei, turcii, se pregăteau de plecare. Îi chema în Anatolia lor străbună Kemal Ataturk. Tătarii nu se amestecau în certuri. Nemţii îşi munceau cu sîrguinţă pămînturile şi se ţineau deoparte.

— Pe unde mi-ai umblat toată ziua, fată?

— Am fost cu copiii la mare

— Vezi să nu te îneci.

— Cum să mă înec? Inot ca un peşte.

— Deseori se îneacă tocmai aceia care ştiu să înoate.

— N-am cum să mă înec. Totdeauna cînd ies în larg vine şi înoată alături de mine Ile.

— Dar de ce umbli tu mereu cu Ile?

— Eu ştiu? Nu eu umblu cu Ile, ci Ile umblă cu mine.

— Adică? Ia stai, fato! Cum vine asta?

— Dacă eu mă joc cu copiii pe ţărm, vine şi Ile.

— Şi se joacă şi Ile cu voi? El e doar băiat mare!

— Nu se joacă. Se uită la noi cum ne jucăm. Şi atunci cînd cutează careva să mă îmbrîncească ori să mă bată, Ile sare şi mă scapă.

— Cu alte cuvinte Ile a devenit un fel de înger păzitor al tău.

— Cam aşa ceva.

— Şi cu înotul cum e?

— E bine, cum să fie! Scot fusta de pe mine şi mă arunc în mare.

— Iţi place marea?

— Imi place. Grozav de mult îmi place. Cred că fără mare nici n-aş putea să trăiesc.

— Şi lui Ile îi place marea?

— Dacă-mi place mie, îi place şi lui. Tot ce-mi place mie îi place şi lui Ile. După ce mă azvîrl eu în mare, se azvîrle şi el. Şi încearcă să mă ajungă. Uneori mă ajunge, alteori nu.

— Cînd te ajunge?

— Atunci cînd am eu poftă să mă ajungă.

— Şi cînd nu te ajunge, ce-ţi spune?

— Strigă după mine cît poate. Intoarce-te, strigă, întoarce-te! Marea înşală!

— Şi tu te întorci?

— Nu mă întorc.

— De ce nu te întorci?

— Cu cît ştiu că marea e mai adîncă sub trupul meu, cu atît îmi place mai mult să înot. Ile vine după mine. Inoată, înoată... Eu mă opresc, fac pluta. Şi cînd Ile se apropie de mine şi încearcă să mă prindă, mă dau afund şi ţin ochii deschişi. Şi-l văd pe Ile lung şi subţire cum vine şi el în afund după mine. Şi eu cobor mai adînc, tot mai adînc... Ile simte că se sufocă. Nu mă mai urmăreşte. Ţîşneşte în sus ca un şarpe de apă. Mi se face milă de el. Ţîşnesc şi eu în sus. Ies la suprafaţă şi-i strig: Vezi că nu m-ai prins? Ile se repede spre mine. Mă apucă de picior şi eu mă las apucată de picior. Şi Ile mă ceartă, mă ceartă... Fac pe supărata. Îi strig: Iar mă duc afund... Dacă mă mai cerţi mă duc afund, acolo unde îşi are palat de cleştar zîna mării. Mă duc şi nu mai ies niciodată la suprafaţă. Proasto! îmi spune Ile. In afund nu se află nici o zînă a mării. In afund se află moartea. Atunci îl las să mă apuce de mijloc şi să mă poarte spre ţărm.

— Ştefana! De ce îl laşi tu pe Ile să te apuce de mijloc? De oboseală?

— Nu! Nici vorbă! Nu de oboseală! Insă lui Ile, după cîte am băgat eu de seamă, îi place să facă pe... salvatorul. Mă prefac numai că sînt ostenită. Ile... Ile e fericit...

— Ştefana!

— Da.

— Tu ştii cîţi ani ai?

— Cum să nu ştiu? Am doisprezece ani.

— Şi ştii cîţi ani are Ile?

— Cum să nu ştiu? Ile are cincisprezece ani.

— Tu ştii că la toamnă ai să te duci la Bazargic la liceu?

— Ştiu.

— Atunci fă bine şi apucă-te de învăţătură!

— Citesc, mamă. Aproape toată ziua citesc. Şi... Şi... Mă ajută şi Ile să citesc şi să învăţ.

— Iar Ile!

Peste un an, vara, venise în vacanţă. Inota cu Ile în larg, se da afund, ieşea la suprafaţă, şi se lăsa luată de mijloc şi dusă la ţărm.

Intr-o zi se întîmplase cu ea şi cu alţii ceea ce se întîmplase în vechime cu copiii despre care amintea bătrînul cîntec dobrogean: Pescarii din Isar plecaseră pe mare. La ţărm rămăseseră goale două bărci. Şi cerul limpede ca oglinda era. Şi limpede ca oglinda era şi marea. Şi copiii satului se urcaseră în bărci. Şi porniseră cîntînd în larg. Şi ea, Ştefana, se urcase într-o barcă. Iar după ea se urcase şi Ile. In larg îi prinsese furtuna. Barca se răsturnase. Cîţiva se înecaseră. Pe ea o prinsese de mijloc Ile. O adusese la ţărm Ile. O salvase Ile. Pe Lenk, puiul de tătar, din Sorg, maică-sa îl scăpase de înec, Uruma, tătăroaica.

— Uruma! De ce te sui dumneata în barcă? Lasă-i pe copii să se bucure singuri. Cerul e senin, marea e liniştită!

— Lenk e inima mea. Nu vreau să mă despart nici o clipă de inima mea.

Mulţi oameni văzuse Ştefana înotînd, însă om care să înoate ca tătăroaica Uruma nici ea nu mai pomenise, nici alţii. In vîrtejul valurilor îl apucase pe Lenk de păru-i lung şi zburlit. Şi îl adusese tîrîndu-l prin valuri şi peste valuri la ţărm. Şi pe cînd femeile din Sorg şi cele din Isar îşi plîngeau copilandrii înecaţi, Uruma îl luase pe Lenk pe genunchi şi-l bătea de-l stingea.

— Na, na, era cît pe aci să te îneci! Na, na!

Ile îi scăpase atunci viaţa. Ile o adusese în mişcare. Ile propusese să i se dea numele conspirativ de Iovca Silef. Se logodise cu Ile. Aşteptase să termine universitatea şi să se mărite cu Ile. Căzuseră amîndoi. Pe ea o schingiuiseră mai puţin. Izbutise să scape ieftin. Numai cu schingiuirea. N-o implicaseră în proces. Pe Ile însă îl batjocoriseră. Îi frînseseră oasele şi îi zdrobiseră carnea şi-l omorîseră. Iar ea îl jelise, îl jelise... Acum... Acum pe cine plînge sufletul ei? Acum după cine plînge mohorîtul ei suflet?

— Boc, boc! Boc, boc! Boc, boc!...

Erau, pe coridor, paşii ritmici, egali, ai soldatului de pază.

— Boc, boc! Boc, boc! Boc, boc!

I se păru că cineva îi bate lungi cuie în creştet.

Incepuse războiul. Urmăream zi de zi cumplita lui desfăşurare. Oraşele poloneze cădeau unul după altul. In timp ce frontul de apus rămînea încremenit şi comunicatele anunţau doar „rare schimburi de focuri între patrule", Germania uimea încă o dată lumea cu faptele ei de arme în Răsărit şi mai ales cu cruzimile ei. Războiul era, fără îndoială, război. Războiul îşi avea totuşi nişte legi ale lui, scrise, şi nişte legi ale lui, nescrise, dar intrate în uz, de veacuri. Ostaşii Germaniei lui Hitler începură a se socoti victorioşi şi stăpîni ai lumii, de cum făcură primii paşi pe pămînt polonez. Călcară toate legile şi făptuiră toate fărădelegile. Incendiară. Jefuiră. Uciseră. Şi îşi cîntară pe toate tonurile izbînzile.

— Nemţii vor zdrobi Polonia.

— Au şi zdrobit-o.

— Nemţii vor zdrobi Franţa.

— Nemţii vor invada Anglia.

— Nemţii vor cuceri Asia.

— Şi Africa.

— Vor ocupa Uniunea Sovietică...

— Nemţii vor ocupa America.

— N-au flotă.

— Au să se folosească de flota Angliei învinse şi ocupate.

— Noi ce facem?

— Ce să facem? Trebuie să ne dăm cu nemţii.

Zi şi noapte trenurile aduceau de la frontiera de Nord a ţării refugiaţi polonezi. Unii refugiaţi veneau cu maşinile. Alţii pe jos. Hotelurile erau pline de refugiaţi. Incepură să se umple de refugiaţi şi casele particularilor. Cînd nu mai încăpură în Bucureşti, autorităţile luară măsuri şi-i răspîndiră pe refugiaţi prin primitoarele oraşe de provincie. Veni la Bucureşti şi guvernul polon. Veni şi preşedintele republicii. Veni şi statul major. Il văzui pe bulevarde, plimbîndu-şi cîinii în lanţ, pe faimosul Beck, ministrul de externe al vecinei învinse. Il văzui şi-mi amintii cît de prieten fusese el cu Goering, cu Goebbels, cu Ribbentrop şi cît se trufea cu aceste prietenii. Ţara lui sîngera şi gemea sub călcîiul cotropitorilor. Iar el, cu faţa uşor trasă dar tot trufaşă, îşi plimba cîinii pe bulevardele Bucureştilor.

— Ai văzut ce-au păţit polonezii?

— Am văzut.

— Toţi cei care nu i se vor supune lui Hitler vor păţi la fel.

Triumfau legionarii. Triumfau cuziştii. Triumfau ţărăniştii şi triumfau liberalii. Burghezia aplauda înfrîngerea Poloniei.

— Vă bucuraţi de căderea Poloniei?

— Ne bucurăm de victoria Germaniei. Hitler va pune o nouă ordine în lume.

— Hitler va distruge Rusia bolşevică.

— Hitler va stîrpi bolşevismul.

Legionarii îl asasinaseră pe Armand Călinescu. Noul guvern al regelui Carol, intrat în spaimă, omorî într-o singură noapte o sumedenie de legionari.

— Cîinii! Se mănîncă între ei, cîinii...

Toamna frumoasă prinse miros de crimă şi miros de sînge şi de stîrv. Obosit de întîmplări şi de oraş, simţii că se năpusteşte asupra mea urîtul şi lîncezeala. Urîtul era vechiul duşman al spiritului meu. Lîncezeala era vechea şi crîncena duşmană a şubredului meu înveliş. Părăsii oraşul plin de larmă şi-mi căutai liniştea şi ră-

SÎNT AMARE

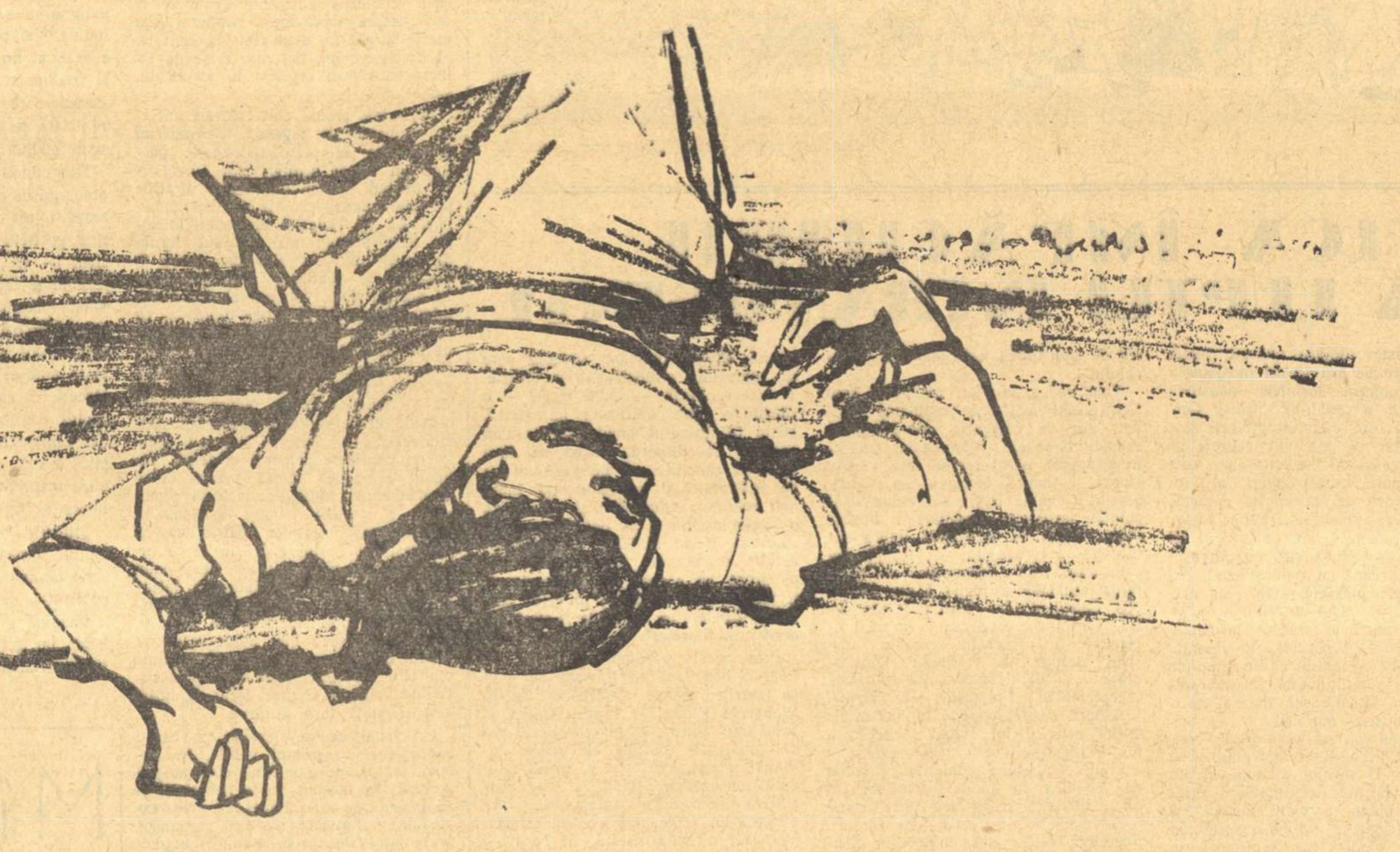

gazul trebuincios pentru a scrie o carte la țărmul mării. Poposii la Eforie. Imi zîmbi cerul albastru. Imi zîmbi și marea albastră. Cerului îi răspunsei cu zîmbete. Mării albastre îi sărutai buzele amare și albe.

Și marea îmi sărută și ea buzele, se legănă și îmi spuse:

— Ce amare sînt buzele tale, Darie. Amare... Amare...

— Poate că altădată au fost dulci. De fapt, nu știu. Nici un om nu știe dacă buzele lui sînt dulci sau amare. Trebuie să i-o spună altcineva. Mie de mult nu mi-a mai gustat nimeni buzele, mare.

Marea se legăna. Se uită la mine și iarăși se legănă. Zise:

— Nu, Darie. Buzele tale au fost totdeauna amare. De cînd te știu, tu ai avut buzele amare.

— Mă știi demult, mare?

Marea se legănă. Se gîndi. Iarăși se legănă. Și cînd își aduse aminte îmi răspunse:

— Te știu demult, Darie. De atunci de cînd erai argat la tătarul din Sorg, te știu.

— E mult de atunci, mare.

Marea se legănă. Numără anii trecuți și stinși în timp, încet, de parcă abia ar fi știut să numere și i-ar fi numărat pe degete. Și cînd sfîrși de numărat, zise:

— Nu e așa de mult, cum îți închipui tu, Darie. Sînt numai douăzeci de ani... Chiar douăzeci de ani în cap, Darie. Ce înseamnă douăzeci de ani? Mai nimic!...

Marea tăcu. Tăcui și eu. Și ca să nu tulbur tăcerea mării mă apucai să număr și eu, în gînd, anii trecuți și stinși în timp. Și-i numărai încet, de parcă abia aș fi știut să-i număr și i-aș fi numărat pe degete. Iar după ce sfîrșii de numărat îi spusei mării:

— Ai dreptate, mare. De atunci de cînd am fost argat la Selim, hapsînul tătar din Sorg, și pînă acum, au trecut douăzeci de ani, mare. Chiar douăzeci de ani în cap.

Mă întristai. Pe atunci, ori de cîte ori mă gîndeam la trecerea anilor mă întristam. Și marea, văzîndu-mă trist, rîse de mine. Rîse de mine și de tristețea mea. Rîse pînă făcu spume la gură. Și după ce se sătură de rîs se potoli. Zise:

— Ți se par mulți cei douăzeci de ani care au trecut?

— Mult, mare.

— Mie, nu.

— Te cred. Dar eu sînt om, mare.

Marea tăcu. Tăcui și eu. Și pentru că eram ostenit și cuprins de bolnavă lîncezeală, îmi aruncai straiele de pe mine, mă descălțai de sandale și mă așezai pe nisipul mărunt ca făina al țărmului.

Mă așezai pe nisipul mărunt ca făina al țărmului. Privii marea. Și tăcui să nu-i tulbur tăcerea.

Marea tăcu. Tăcu. Apoi începu să se legene. Se legănă. Se legănă pînă se sătură de legănat. Se potoli și îmi spuse:

— Tu, Darie, te uiți la mine cu aceeași tristețe și cu aceeași nedumerire cu care se uita la mine cu milenii de milenii de ani în urmă cel dintîi om al acestor pămînturi.

— Iți mai aduci aminte de el, mare?

— Cum să nu-mi aduc? Imi aduc aminte de tot.

Tăcui. Tăcu și marea. Și cînd mă săturai de tăcere îmi umplui mîinile cu nisip. Și văzui că nisipul alb ca făina era. Și începui să-l vîntur. Și văzîndu-mă că vîntur nisip, marea începu să se legene. Și se legănă. Se legănă pînă se sătură de legănat. Și cînd se sătură de legănat, zise:

— Intreabă-mă, Darie. Mi se pare că vrei să mă întrebi ceva și nu cutezi..

— Mare, spune-mi cum era întîiul om care s-a ivit aici, pe țărmul tău, și s-a uitat la tine cu tristețe și cu nedumerire? Este adevărat că era păros și strîmb și cu fruntea îngustă?

Marea zîmbi. Zîmbi îndelung. Și după ce zîmbetul ei se risipi îmi spuse:

— Era întocmai ca tine, Darie. Numai că avea ochii mai ageri, brațele mai vînjoase, mijlocul mai mlădios, picioarele mai sprintene.

După ce îmi spuse acestea, marea se legănă. Și din legănarea ei se desprinse un talaz. Și talazul veni și-mi înfășură picioarele. Se sperie. Se retrase. Și se făcu una cu marea. Și marea, mirată, zise:

— Ce reci îți sînt picioarele, Darie. Parcă ți-ar fi înghețat.

— Da, parcă mi-ar fi înghețat.

— Poate că și inima ți-a înghețat, Darie.

Vrusei să-i răspund. Insă veniră din spre larg albi pescăruși în zbor. Marea se luă la harță cu ei. Se hărțui marea cu pescărușii. Se hărțui pînă ce albii pescăruși își luară zborul către apus. Odată cu ei și alba ziuă zbură spre apus. Intrebai marea:

— Mare, unde se află acum omul acela care cel dintîi s-a ivit aici pe...

Marea nu mă lăsă să-mi sfîrșesc firul vorbei. Se uită la mine și văzînd că tot mă mai joc cu nisipul mărunt ca făina al țărmului, îmi răspunse:

— Omul acela, și toți oamenii care au trăit după omul acela, Darie, sînt în firele de nisip pe care le vînturi.

Vrusei să-i mai spun ceva mării, dar gura mi se pecetlui. Veni lîngă mine o umbră lungă și subțire. Pe urmă veni lîngă mine și omul de picioarele căruia era legată umbra. Mă întrebă:

— Vorbeai singur, domnule?

— Da, vorbeam singur.

Și pe cînd îi răspundeam, băgai de seamă cu cea mai mare mirare că vocea omului care mă întrebase era aidoma cu vocea cu care îi răspunsesem. Ridicai ochii spre el și aproape că mă speriai. Ii spusei bîlbîind:

— Stai jos, omule!

Și omul, ascultîndu-mi poftirea, se așeză în fața mea pe nisip.

Marea își adună valurile. Le repezi unele asupra altora. Și rîse. Și rîse. Lăsînd marea să rîdă cît i-o fi cheful, ne uitarăm unul la altul. Și după ce ne uitarăm unul la altul, omul zise:

— Peste douăzeci de ani eu voi arăta întocmai ca dumneata.

— Și dumneata, îi spusei eu omului tînăr, semeni cu acela care am fost eu acum douăzeci de ani. Numai că ai ochii mițeluși piezișí de parcă ai fi sămînță de tătar.

Tînărul rîse:

— Mama e tătăroaică.

— De unde?

— Din Sorg.

— Și cum te cheamă, tinere?

— Lenk.

Atît ne spuserăm. Imi adunai straiele și mă îmbrăcai. Imi încălțai și sandalele. Venise deodată de undeva, din larg, suflare de gheață. Mă ridicai. Se ridică și tătarul. Plaja era pustie. Soarele scăpăta. Plecai spre casa în care trebuia să mă adăpostesc peste noapte. Tătarul mă întrebă:

— Pot să te însoțesc ?

— Dacă vrei.

Umbrele se tîrau în urma noastră, lungi. Umbra tătarului era ușoară ca umbra. Umbra mea de plumb vînăt era.

— La cine ai tras ?

— La Bioran.

— La care Bioran?

— Cum la care Bioran ?

— Sînt doi.

— La Ilie Bioran.

— Să bagi de seamă. Umblă noaptea la portofel.

— Am să bag de seamă. Mulțumesc.

Mă conduse pînă în poarta casei. După ce ne spuserăm seara bună, tătarul zise:

— Am să-i spun mamei că la Ilie Bioran stă în gazdă un om care seamănă cu mine.

— Spune-i. Dacă vrei, spune-i.

Intrai în casă. Incercai să dorm. Nu-mi merse. Mă năpădiră purecii. Pe pămînt trăiesc nu numai oameni. Trăiesc și purecí. Luai o pătură, ieșii în curte și mă lungii sub salcîmi. Mă văzu pe fereastră doamna Clementina Bioran, gazda. Mă întrebă:

— Nu e așa că nu ai somn, efendi?

— Da, doamnă, ai ghicit. N-am somn.

— Nervii, efendi, nervii. Marea întărîtă nervii, efendi.

— Se poate, doamnă.

Se trase de la fereastră. Mulțumii Domnului că nu mă mai supără cu pălăvrăgeala ei. Insă mă înșelasem. Doamna Clementina Bioran își puse pe ea un halat și veni cu picioarele goale, se așeză jos, pe iarba țepoasă, în apropierea mea.

— Nici eu nu pot să dorm, efendi.

— Nervii?

— Da, efendi, nervii.

— Te supără și pe dumneata marea?

— Da, efendi, mă supără.

Din întuneric se ivi o pisică. Doamna Clementina Bioran o luă în poală. Incepu s-o mîngîie.

— Amărîtul de Bioran a plecat la Constanța.

— Afaceri, desigur.

— Ce afaceri? Cazinoul.

— Joacă?

— Mai joacă, mai zgîiește ochii.

— O să se întoarcă. Trebuie să fie pe drum.

— Ași! Pînă mîine în zori cînd se închide Cazinoul nu se dezlipește de lîngă mesele de joc.

Pisica sări dintr-o dată din poala doamnei Clementina Bioran, îmi dete ocol, apoi veni și mi se așeză lîngă piept. Doamna Clementina Bioran veni și se așeză și ea lîngă pisică. Incepu iarăși s-o mîngîie. Pisica toarse. Doamna Clementina Bioran se supără din senin, o apucă de spinare și o aruncă departe, în iarbă. Pisica se răsuci în aer și căzu în picioare.

— Fire-ai afurisită de pisică să fii! Te bagi în sufletul omului. De ce te bagi tu în sufletul omului?

Pisica se depărtă, se duse la uluci, le sări, se pierdu în noapte.

— Așa este cum îți spun eu, efendi, pînă la ziuă Bioran nu se dezlipește de mesele de joc de la Cazinou. Nu se dezlipește nici mort...

— Așa o fi.

— N-ai pernă, zise doamna Bioran.

— Nu am.

Işi vîrî o mînă sub capul meu. O întrebai:

— Ce faci?

— Pernă! Să ai pernă sub cap. Pămîntul e tare.

— Da. Pămîntul e tare.

Mai tîrziu mă dusei la țărm. Răsări luna. Și cum răsări, jumătate rămase scrisă pe cer, iar jumătate, ca o corabie de aur, începu să plutească pe mare. Luna mă văzu. Mă văzu și nu-mi spuse nimic. Nu-mi spuse nimic nici corabia de aur. Dar marea se uită mult la mine. Și după ce se sătură de uitat zise:

— Stai jos, pe nisip, Darie. Vîntură cu mîinile nisipul mărunt ca făina, Darie...

M-am așezat pe nisip. Și multă vreme am vînturat nisip.

A doua zi dimineața, m-au trezit glasurile soților Bioran.

— Unde mi-ai umblat, hîrbarule? Ai petrecut toată noaptea la Constanța, cu femei stricate, hîrbarule...

— Nu, Clementino. Iți jur că nu, Clementino.

— Pe ce-mi juri?

— Pe ochii tăi, Clementino...

M-am arătat. Cum m-au văzut, s-au și potolit. Doamna Clementina Bioran mi-a zîmbit:

— Ați dormit bine, domnule? Să vă pregătesc o cafeluță, domnule?

Imi sorbeam cafeaua sub salcîmi. A venit tătarul cu Uruma. Tătarul s-a ținut deoparte. Tătăroaica mi-a strîns mîna de parcă ne despărțisem în ajun. Soții Bioran au plecat la Constanța. Ne-au lăsat singuri.

— Il vezi pe Lenk? E băiatul tău, Lenk...

Tătarul a venit și s-a așezat și el lîngă noi. Ne asculta vorbind și zîmbea.

— L-am numit Lenk, știi, așa cum îți scornisem eu ție nume atunci cînd ai lucrat... Atunci cînd ai locuit la noi... Lenk e băiatul tău, Lenk...

— N-am știut că am un fiu aici, pe țărmul mării, Uruma.

— N-ai știut? De unde era să știi? Iți pare bine că ți-am născut un fiu, Lenk?

— Poate că ai mai născut și alții, Uruma.

— Nu, Lenk.

— Te-ai măritat, Uruma?

— Nu m-am măritat.

— Te-a certat domnul Selim?

— M-a certat. Cîțiva ani m-a certat. Pe urmă a murit și nu m-a mai certat.

— Uruma...

— Da, Lenk...

— Dacă mi-ai născut un fiu, de ce nu m-ai căutat?

— Unde era să te caut? Lumea e largă, Lenk. Și, la urma urmelor, de ce era să te caut?

— Te-aș fi ajutat să crești băiatul. Să-l dai la școală...

Uruma rîse. Rîse ca marea. Și după ce se sătură de rîs, îmi spuse:

— Și să fi scos din el un cioflingar. Și eu să fi rămas singură la Sorg. Nu, Lenk. Eu nu aș fi avut putere să mă despart de băiatul meu.

Era încă tot tînără și suplă și purta feregea de mătasă.

— Ce tînără ai rămas, Uruma. Și cît de frumoasă te-ai făcut, Uruma...

— Lenk...

— Da, Uruma...

— Ia-ți valiza.

— Pentru ce?

— Mergi cu noi la Sorg. Să înotăm toți trei, Lenk... Să te odihnești la noi, Lenk...

Am trăit o lună la Sorg. Am uitat de război și am uitat de lume. N-am scris nici o carte.

— Și ai fost fericit, Darie?

— Eu știu? Poate să am fost.

Mamița îl potoli pe Grunz și-l adormi. Iar după ce-l adormi, îi privi fața zgîriată adînc ca de ghiarele unei sălbăticiuni. Și privindu-l prinse o ură nemărginită pentru fetișcana care cutezase să-l înfrunte pe soțul ei, să-i strice fața și să-l arunce în gura lumii. Mînia i se aprinse și o împiedică să doarmă. Grunz avu somn zbuciumat. Tresări. Bolborosi. Injură în somn și se bătu cu toți diavolii iadului. Se trezi devreme.

— Mamița, tu n-ai dormit.

— Nu s-a lipit somnul de mine, Puiule.

— De mine s-a lipit. Dar mai bine nu s-ar fi lipit, Mamița. Toată noaptea am visat urît.

— Ce-ai visat, Puiule?

— Nu-mi aduc aminte. Insă atîta pot să-ți spun, Mamița, că am visat urît.

— Mi-am dat seama, Puiule. Te-ai întors cînd pe o parte, cînd pe alta, de parcă ai fi fost o găină pusă în frigare.

— Am înjurat prin somn, Mamițo?

— Ai înjurat, Puiule.

— Să mă ierți, Mamițo. N-am vrut, Mamițo. Tu știi, Mamițo, că eu nu vreau să înjur în fața ta, Mamițo. Eu te iubesc, Mamițo. Și te respect ca pe o icoană, Mamițo...

— Puiule...

— Da, Mamițo...

— Ai face bine să nu mă mai respecți atîta, Puiule...

Ii pudră obrazul, i-l drese. Adînciturile însă nu se lăsau ascunse. Mîncă cu poftă. Bău. Se ameți. Chemă o sanie și se plimbă prin oraș ca și cum ar fi vrut să surprindă cine știe ce taine. Viscolul și frigul îi alungară aburii băuturii din cap.

Masa de prînz o luă la „Trei ochi subt plapumă". Patronul, bucureștean de fel, îi cunoștea gusturile și-l servi ca pe un împărat. Bău iarăși pînă se ameți de-a binelea.

— Să vină o sanie, patroane!

— A și venit, coane. Așteaptă la ușă.

Plecă uitînd să plătească nota. Urlă la vizitiu:

— Repede! Repede! Scoate foc din cai, dobitocule! Scoate foc din cai, că te omor.

Vizitiul biciui caii. Oamenii care se uitau pe ferestre la viscol văzură o sanie străbătînd ca o nălucă străzile și în sanie îl văzură pe Grunz în picioare, lovindu-l pe vizitiu cu cravașa. La rîndul lui, înnebunit, vizitiul biciuia caii cu străşnicie.

La poarta sinistrei clădiri în ale cărei subsoluri și mansarde se aflau celule, vizitiul opri brusc. Grunz sări din sanie și se năpusti în sus, pe scări, strigînd:

— Orbescule! Unde ești, Orbescule? N-auzi, Orbescule?

Vizitiul, înspăimîntat, izbi caii nădușiți. Caii își încordară puterile. Sania trecu iarăși ca o nălucă prin oraș.

Landră, Pocal, Găman îl auziră pe Grunz. Inlemniră. Landră spuse:

— A turbat șeful.

— Măcar de-ar turba, îi răspunse Pocal.

Găman îi întrebă:

— Dar domnul Orbescu unde s-o fi aflînd?

— La unguroaică. Ii găurește urechile. Vrea s-o ducă la proces cu cercel. Fugi, Gămane, și cheamă-l!

Găman se repezi la subsol să-l aducă pe Orbescu. Intre timp năvăli peste ei Grunz.

— Orbescule! Unde ești, Orbescule?

Dădu cu ochii de Landră și Pocal. Răcni:

— Unde e Orbescu? De ce nu-l văd pe Orbescu?

— Vine, să trăiți, domnule inspector. Numaidecît vine, să trăiți, domnule inspector.

— Cînd vine, mă, cînd vine? Dacă nu vine numaidecît, vă rup în bucăți.

— Iată-l! A venit, să trăiți, domnule inspector.

Orbescu spuse, abia trăgîndu-și sufletul:

— La ordin, să trăiți, domnule inspector. La ordinul dumneavoastră, să trăiți, domnule inspector.

Văzîndu-l pe Orbescu, inspectorul se potoli. Spuse:

— Bine, Orbescule. Vino cu mine, Orbescule. Avem de lucru, Orbescule.

Plecară. Se închiseră în birou și discutară. Orbescu ieși, căută pe cel ce ținea în păstrare cheile celulelor.

— Dă-mi cheile de la celule!

— Toate?

— Toate. Pentru domnul inspector.

Omul îi întinse cheile.

— Care e cheia de la celula bulgăroaicei?

— Asta.

— Și care de la ușa celulei lui Oroș?

— Asta.

Orbescu coborî la subsol în urma lui Grunz. Vîrî cheia în ușa unei celule, o întoarse și-i spuse:

— Aici o ținem pe Iovca Silef, să trăiți, domnule inspector.

— Bine, bine, Orbescule. Bine. Dumneata du-te la Oroș și mai dă-i peste bot. Și nu uita, spune-i în drum sentinelei să nu se apropie de această celulă cît mă aflu și eu înlăuntru, orice s-ar întîmpla și orice s-ar auzi aici. Ai înțeles, Orbescule?

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Iovca Silef sta ciucită într-un colț. Sta ciucită într-un colț și își sufla în pumni să și-i încălzească. Și în timp ce-și sufla în pumni să și-i încălzească, în sufletul ei era vară. Se vedea la mare, la Isar, înotînd în largul albastru, sub cerul albastru, cu Ile. Se vedea la Isar, treierînd în apropierea mării albastre și sub cerul albastru, în aria lor largă, grîul, cu caii. Și se vedea la confruntare cu ochii în ochii mari, plini de lumină și de curaj, al lui Oroș. Și se vedea, departe, în viitor, mergînd braț la braț cu Oroș cel voinic și dîrz, pe o cărare de raze spre soare.

— M-a amețit lumina, sufletul meu,

— După ce ai stat mult timp la întuneric, lumina amețește, inima mea.

Cheia scrîșni în broască și ușa se deschise. Și în prag apăru Grunz. Desfăcu oblonul care acoperea ferăstruia cu gratii din ușă și o șuviță palidă de lumină pătrunse în celulă. Grunz încuie ușa pe dinăuntru și puse cheia în buzunar. Se dezbrăcă de palton și-l întinse pe jos ca pe o pătură. Işi scoase căciula din cap și-o aruncă peste palton. Apoi zise zîmbind:

— Bună ziua, domnișoară.

Iovca Silef tăcu. Grunz nu se supără. O întrebă:

— Se pare că nu prea ești bucuroasă de oaspeți, domnișoară Iovca Silef.

Fetișcana tăcu. Işi strînse genunchii, însă din loc nu se clinti.

— Am venit, domnișoară Iovca Silef, să te întreb pentru ce m-ai desfigurat? Ce-ai avut dumneata cu obrazul meu de mi l-ai desfigurat? A? Ai putea să-mi spui? Desigur că ai putea. Spune-mi...

Iovca Silef tăcu. Grunz simți că această tăcere începe să-l paralizeze. Se temu de un nou eșec. Ridică glasul:

— Nu înțelegi că trebuie să-mi răspunzi? Nu înțelegi? Te strivesc ca pe o viperă. Viperă! Am venit aici ca să te strivesc.

Iovca Silef își suflă în pumni să și-i mai încălzească. Apoi îi spuse lui Grunz:

— Dumneata nu ai venit aici ca să mă strivești. Dumneata ai venit aici pentru altceva. Pentru cu totul altceva.

Grunz se lumină la față.

— Va să zică ai înțeles? Va să zică te-ai hotărît? O să-l lași pe nenea Grunz să te iubească nițeluș? Și, poate, poate, domnișoară, la rîndul dumitale să-l iubești și tu nițeluș pe nenea Grunz?

Iovca Silef tăcu. Tăcu îndelung. Știu că s-ar putea ca peste cîteva clipe chiar ea, Iovca Silef, pe adevăratul ei nume Ștefana Bogdanof, în vîrstă de douăzeci și trei de ani, și nu de optsprezece, cum îi spusese lui Grunz, să treacă pentru totdeauna în marea tăcere și în marea noapte. Incă o dată îi păru rău după viața ei pe care și-o pierdea înainte de a și-o împlini. Se gîndi și la Ile. Se gîndi la părinții ei. Se gîndi și la Oroș. Apoi se gîndi la cauza pentru care luptase ea și se bucură că moare pentru că a slujit celei mai nobile cauze din lume.

— Taci?

— Da, tac.

— De ce?

— Mă gîndesc.

— La ce te gîndești?

— Trist cadru ți-ai ales, domnule inspector, pentru amorurile dumitale.

Grunz se apropie de ea. Vru s-o ia în brațe, s-o sărute.

Iovca Silef sări în picioare. Grunz o apucă de mijloc. Iovca Silef îl plesni peste obraz și încercă să-i scoată ochii cu degetele. Grunz se feri. O frînse. O doborî. O izbi cu capul de dușumea s-o domolească. Fetișcana se zbătu, se apără, lovi. Atunci Grunz, exasperat, îi prinse gîtul. Apăsă. Apăsă pînă ce simți că trupul de sub genunchii lui se moaie. Se sperie. Se dete în lături. O clătină.

— Hei! N-auzi? Ai murit? De ce ai murit, prostuțo? A?

Işi luă căciula și și-o puse pe cap. Işi îmbrăcă paltonul. Descuie ușa. Ieși. O încuie la loc.

Cînd ajunse sus, Găman îi spuse:

— Sus, la celula de sub acoperiș, să trăiți, domnule inspector, s-a răzvrătit Oroș. A sărit asupra domnului subinspector și l-a lovit. L-am pus în lanțuri.

— Nu face nimic, Gămane. Nu face nimic. Și la subsol s-a răzvrătit unul, sau una, nu prea știu bine. Și nici pentru ce. Dar o să vedem noi, Gămane. O să vedem noi. Le venim noi de hac comuniștilor. Ii învățăm noi minte pe comuniști, Gămane.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Prin biblioteci

Cineva vrea să consulte colecţia revistei „Littérature Soviétique". Il interesează un studiu pe care-l ştie apărut în cursul anului 1957. Firesc, paşii i se îndreaptă spre Biblioteca ARLUS. După minime formalităţi, obţine un loc în sala de lectură unde, scurtă vreme de la predarea fişei, primeşte 10 sau chiar 9, dar în nici un caz 12 volume, cîte ştie că au apărut şi desigur a primit biblioteca.

S-ar putea ca studiul căutat să se afle în cuprinsul celor 10 sau 9 volume (numărul lor e variabil în funcţie de ziua săptămînii). Dar tot atît de bine s-ar putea să nu se afle. Sînt împrumutate. Nu în sală. Sau poate s-au pierdut. Oricum nu sînt, deşi au fost.

Dar de la biblioteca ARLUS la Biblioteca Academiei nu-i drum lung, cam vreo jumătate de ceas de mers bun. E drept că prin apropiere se află Biblioteca centrală, dar e încă în mutare... Tot în drum şi mai aproape s-ar afla şi cea a Relaţiilor culturale cu străinătatea, care însă se tot reorganizează din primăvară.

La Academie, completînd o fişă, după oarecare aşteptare obţine volumele apărute în primul semestru al anului 1957, frumos legate. Dacă din nefericire pentru el, studiul căutat nu se află într-unul din volumele acestui semestru, e inutil să le ceară pe celelalte. Sînt date la legat! N-are biblioteca duplicate? Ba are. Dar nu le pune la îndemîna cititorilor. Cititorul nostru e om calm. Nu se necăjeşte. Ceva tot a aflat procedînd prin eliminare logică. A aflat că studiul e tipărit în unul din numerele pe care nu le-a putut cerceta.

P. S. Cazul revistei „Littérature Soviétique" nu e singurul. Mai toate colecţiile de ziare şi reviste recente sînt uneori descompletate — nu cu mult: un număr sau două — iar alteori plecate la legat. In răstimp, duplicatele se odihnesc.

R. Iacob

Naufragii...

In contrast cu saltul considerabil realizat de editurile noastre în materie de traduceri, sînt cu totul surprinzătoare unele tălmăciri făcute de mîntuială care trădează o indiferenţă totală, atît faţă de scriitori, cît şi faţă de limba noastră. Ne vom referi de data aceasta la traducerea unor scrieri pe teme marinăreşti care ignorează vocabularul suficient de bogat de care dispune limba romînă în acest domeniu.

Nu ne vom întoarce la lucrări mai vechi şi ne vom mulţumi să cităm două traduceri recente ce constituie adevărate naufragii. In prima: «Bun găsit, „Aurora"!», traducătorul, tov. Săraru, deşi a avut în faţă un text uşor şi presărat cu puţini termeni marinăreşti, a preferat să adopte eroic procedeul „pionierilor" de acum un veac al „Misterelor Parisului" (ex.: cap. „Uă fiica din Spagna" — „Contele luă pistoleta de pe şemineă"). Tov. Săraru a îmbogăţit astfel limba romînă cu termenii: „rostră" (pag. 24) şi „scanţă" (pag. 31) pe care, cu multă conştiinciozitate, caută să-i şi explice în note de traducător în josul paginilor, deşi cu mai puţină trudă ar fi găsit termenii corespunzători de mult existenţi în limbă. Tot atît de simplu i-ar fi fost să afle că nu numai pe „Aurora", dar nici pe altă navă din lume nu pot exista „feldwebeli" (chiar feld — cîmp! — nu le dă voie, căci altfel am avea şi „feldamirali"!), cum ar fi aflat şi că vapoarele nu au „şalupe cu visle" (pag. 46), că marinarii nu circulă niciodată prin „trape", ca stafiile, că „efectivul" se numeşte totdeauna „echipaj", iar „instalaţia de desărare a apei de mare" se numeşte scurt „distilator", încă de cînd s-a construit primul exemplar. Noroc că autorul, A. Nevolin, deşi marinar, a fost extrem de zgîrcit în termeni marinăreşti, bănuind probabil ce-l aşteaptă, căci, aşa cum o luase, tov. Săraru ne-ar fi prilejuit probabil recoltarea şi altor asemenea perle.

Tovarăşii Ionescu-Nişcov şi N. Mihăilescu, traducătorii romanului ceh „Marinarul Karel" (autor. A. J. Urban) au preferat să boteze cum le-a venit la îndemînă o serie de noţiuni de mult cunoscute şi le-au repetat cu variaţiuni uneori surprinzătoare pentru unul şi acelaşi termen. Rezultatul este un text amintind acele de tristă amintire „Aventuri ale submarinului Dox" (gen: Peter sări sprinten pe insulă şi priponi submarinul de un eucalipt). Aşa, vaporul „Bendingo" nu are ca mijloc de propulsiune „elici" cum normal ar fi tradus oricine, ci cînd „şurupuri" cînd „zbaturi", care-s cu totul altceva. Traducătorii nu par lămuriţi ce-i o corabie şi ce-i un vapor — ex: „Vaporul rămase cu pînzele căzute" (pag. 70), — care-i diferenţa dintre „maşină" şi „motor" chestiune de altfel de cultură generală, întrebuinţînd aceşti termeni la întîmplare, scriind „prova" în loc de „pupa" (pag. 34), „cilindri" în loc de „axele elicilor", „firul cu plumb" (care este o sculă de zidărie) în loc de „sondă" (pag. 158), „cargobot" de pasageri (pag. 117) în loc de „pachebot", „inginer" în loc de „mecanic". Le-a fost probabil mai uşor de tradus aşa, dar nu-i corect. Necorect e interpretat şi cuvîntul „timonier" care în romîneşte nu-i niciodată „ofiţer". Traducătorii preferă preţiosul „gong" prozaicului „clopot" şi ignorează faptul că în marină nu se spune niciodată „sufragerie" încăperii numite „careu" sau chiar simplu „post".

Socotim necesar să relevăm aceste edificatoare exemple atît din respectul pentru munca scrupuloasă a altor traducători, care înving cu succes texte mult mai grele, cît şi din uimirea ce ne-o produc asemenea scăpări atît din partea traducătorilor, cît şi a redactorilor de carte şi a verificatorilor tehnici probabil calificaţi.

Călin Petre

Platitudini

Dim. Rachici, în „Scrisul bănăţean" (nr. 5/1958), ne dă prilejul să facem din nou cîteva triste constatări asupra facilităţii cu care rimează unii poeţi. Poetul Dim. Rachici observă, la o fereastră alăturată, un copil care împreună cu mama lui priveşte cum sub balconul lor îşi face cuib o pereche de rîndunele. Faptul, după cum se vede, n-are nimic revelator într-însul.

Dar poetul mai observă un lucru tot atît de semnificativ „...după balustrada balconului, / O, dincolo de balustrada balconului, / zăresc o rîndunică-n şorţ alb / mai frumoasă decît rîndunelele lumii... / ...Şi primăvara-mi galopează prin sînge". Zîmbim jenaţi de stîngăcia situaţiei. Construită pe un paralelism strident şi pueril imaginea se mai încarcă şi de clişeu ce se vrea semn al impetuozităţii şi al vitalităţii fizice.

Radu Rotaru

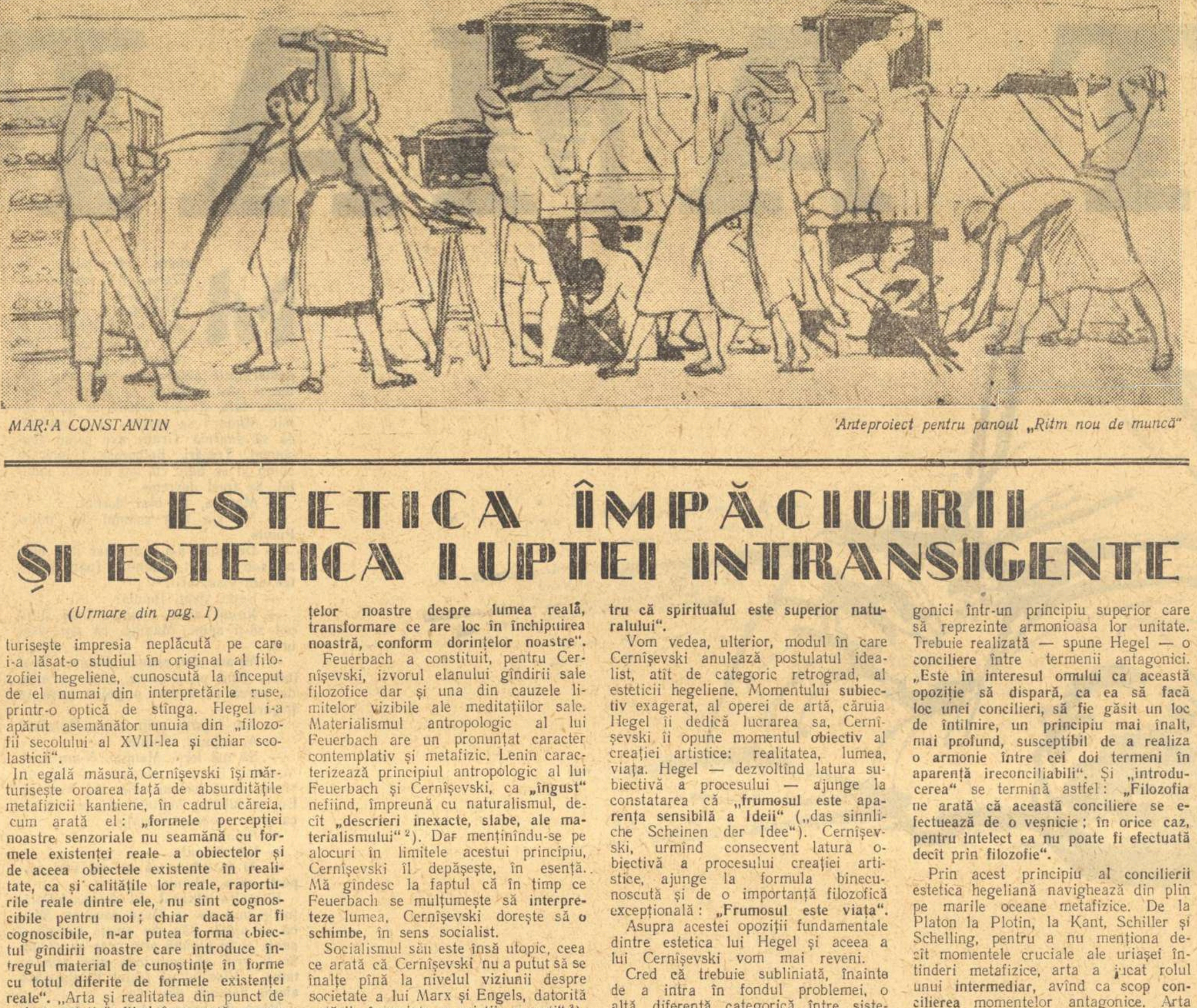

MARIA CONSTANTIN — *Anteproiect pentru panoul „Ritm nou de muncă"*

ESTETICA ÎMPĂCIUIRII ŞI ESTETICA LUPTEI INTRANSIGENTE

(Urmare din pag. 1)

turiseşte impresia neplăcută pe care i-a lăsat-o studiul în original al filozofiei hegeliene, cunoscută la început de el numai din interpretările ruse, printr-o optică de stînga. Hegel i-a apărut asemănător unuia din „filozofii secolului al XVII-lea şi chiar scolasticii".

In egală măsură, Cernîşevski îşi mărturiseşte oroarea faţă de absurdităţile metafizicii kantiene, în cadrul căreia, cum arată el: „formele percepţiei noastre senzoriale nu seamănă cu formele existenţei reale a obiectelor şi de aceea obiectele existente în realitate, ca şi calităţile lor reale, raporturile reale dintre ele, nu sînt cognoscibile pentru noi; chiar dacă ar fi cognoscibile, n-ar putea forma obiectul gîndirii noastre care introduce întregul material de cunoştinţe în forme cu totul diferite de formele existenţei reale". „Arta şi realitatea din punct de vedere estetic" fiind în esenţă o respingere a tezelor hegeliene, afectează şi metafizica lui Kant.

In momentul în care Cernîşevski îşi elaborează lucrarea, el este un adept convins şi entuziast al filozofiei lui Feuerbach. Filozoful german constituie pentru el o culme a gîndirii universale şi sistemul său o adevărată revelaţie. Inţelegem sentimentele încercate de Cernîşevski la lectura unei cărţi cum este „Esenţa creştinismului", în care esenţa falsă, teologică, a religiei este înlocuită cu esenţa ei antropologică. Feuerbach l-a eliberat pe Cernîşevski din scurta sa detenţiune în cadrul dogmelor religioase şi i-a revelat în acelaşi timp latura clericală a sistemului filozofic hegelian. Este firească astfel devoţiunea sa faţă de Feuerbach, al cărui simplu discipol se intitulează, cu extremă modestie. In prefaţa amintită, el spune că teza sa de doctorat nu este decît „încercarea de a aplica ideile lui Feuerbach la rezolvarea unor probleme fundamentale de estetică". Plecînd de la sistemul filozofului german, Cernîşevski ajunge la premisa că: „lumea concretizată în imagini nu este decît transformarea cunoştinţelor noastre despre lumea reală, transformare ce are loc în închipuirea noastră, conform dorinţelor noastre".

Feuerbach a constituit, pentru Cernîşevski, izvorul elanului gîndirii sale filozofice dar şi una din cauzele limitelor vizibile ale meditaţiilor sale. Materialismul antropologic al lui Feuerbach are un pronunţat caracter contemplativ şi metafizic. Lenin caracterizează principiul antropologic al lui Feuerbach şi Cernîşevski, ca „îngust" nefiind, împreună cu naturalismul, decît „descrieri inexacte, slabe, ale materialismului"[2]. Dar menţinîndu-se pe alocuri în limitele acestui principiu, Cernîşevski îl depăşeşte, în esenţă. Mă gîndesc la faptul că în timp ce Feuerbach se mulţumeşte să interpreteze lumea, Cernîşevski doreşte să o schimbe, în sens socialist.

Socialismul său este însă utopic, ceea ce arată că Cernîşevski nu a putut să se înalţe pînă la nivelul viziunii despre societate a lui Marx şi Engels, datorită „stării înapoiate a vieţii ruseşti"[3]. Pentru înţelegerea rolului excepţional şi limitelor gîndirii lui Cernîşevski nu putem să nu ne referim la „suplimentul" cu care se încheie „Materialism şi empiriocriticism" de V. I. Lenin, capitol închinat în întregime „marelui hegelian şi materialist rus", „singurul scriitor rus cu adevărat mare care a ştiut, începînd din al şaselea deceniu al secolului trecut şi pînă în 1888, să se menţină la nivelul unui materialism filozofic integral".

Obiectul dizertaţiei lui Cernîşevski îl aflăm în negarea şi anularea principiilor esteticii hegeliene. Pentru Hegel estetica este „ştiinţa frumosului, mai precis a frumosului artistic, cu excluderea frumosului natural". Cu aceste cuvinte începe „Introducerea" la „Estetica". „Spiritul — adaugă Hegel — fiind superior naturii, superioritatea sa se comunică în egală măsură produselor sale, şi în consecinţă artei. De aceea frumosul artistic este superior frumosului natural. Tot ce provine din spirit este superior a ceea ce există în natură. Cea mai josnică idee care străbate spiritul unui om este cu mult mai bună pentru că ea provine din spirit şi pentru că spiritualul este superior naturalului".

Vom vedea, ulterior, modul în care Cernîşevski anulează postulatul idealist, atît de categoric retrograd, al esteticii hegeliene. Momentului subiectiv exagerat, al operei de artă, căruia Hegel îi dedică lucrarea sa, Cernîşevski îi opune momentul obiectiv al creaţiei artistice: realitatea, lumea, viaţa. Hegel — dezvoltînd latura subiectivă a procesului — ajunge la constatarea că „frumosul este aparenţa sensibilă a Ideii" („das sinnliche Scheinen der Idee"). Cernîşevski, urmînd consecvent latura obiectivă a procesului creaţiei artistice, ajunge la formula binecunoscută şi de o importanţă filozofică excepţională: „Frumosul este viaţa".

Asupra acestei opoziţii fundamentale dintre estetica lui Hegel şi aceea a lui Cernîşevski vom mai reveni.

Cred că trebuie subliniată, înainte de a intra în fondul problemei, o altă diferenţă categorică între sistemele estetice ale celor doi filozofi, diferenţă care a atras mai puţin atenţia cercetătorilor.

Pentru Hegel arta este un intermediar, un conciliator între instanţe antagonice, în fapt între: „exteriorul sensibil şi gîndire, între Natură, realitatea finită şi libertatea infinită a gîndirii". In finalul „Introducerii" la estetica sa, Hegel desenează tabloul momentelor contradictorii între care omul şi gîndirea sa se zbat, după el, zadarnic. Astfel este opoziţia dintre legi şi înclinările naturale, dintre libertate şi necesitate, dintre „vulgara realitate" şi „ideile eterne", dintre datorie şi sentiment. „Astfel — scrie el — se ridică unul împotriva altuia, domeniile ostile ale gîndirii şi realităţii, ale vieţii subiective şi conceptului rece, ale teoriei şi experienţei".

Omul modern simte, după Hegel, cu mult mai multă acuitate decît în alte epoci istorice, acest destin nefericit care face din el „un fel de amfibie, trăind în două lumi contradictorii, între care conştiinţa ezită fără încetare, incapabilă de a se fixa şi de a lua o decizie satisfăcătoare".

Neliniştea alternativei trebuie înlăturată prin resorbţia termenilor antagonici într-un principiu superior care să reprezinte armonioasa lor unitate. Trebuie realizată — spune Hegel — o conciliere între termenii antagonici. „Este în interesul omului ca această opoziţie să dispară, ca ea să facă loc unei concilieri, să fie găsit un loc de întîlnire, un principiu mai înalt, mai profund, susceptibil de a realiza o armonie între cei doi termeni în aparenţă ireconciliabili". Şi „introducerea" se termină astfel: „Filozofia ne arată că această conciliere se efectuează de o veşnicie; în orice caz, pentru intelect ea nu poate fi efectuată decît prin filozofie".

Prin acest principiu al concilierii estetica hegeliană navighează din plin pe marile oceane metafizice. De la Platon la Plotin, la Kant, Schiller şi Schelling, pentru a nu menţiona decît momentele cruciale ale uriaşei întinderi metafizice, arta a jucat rolul unui intermediar, avînd ca scop concilierea momentelor antagonice. Arta a fost din totdeauna, pentru estetica idealistă, o zonă neutră, în care — printr-o viziune fundamental greşită — individul ar fi eliberat de povara opoziţiilor, împăcat astfel cu lumea şi cu sine însuşi. La noi, Maiorescu socotea că: „frumoasele arte, şi poezia mai întîi, sînt repaosul inteligenţei. In mijlocul fluctuaţiunii perpetue, de care este mişcat acel straniu product al formaţiunilor animalice, ce se numeşte minte omenească, arta se stabileşte ca un liman de adăpost spre a reda inteligenţei agitate o linişte salutară".[4]

Estetica lui Cernîşevski este net opusă principiului concilierii. Impotriva acestui concept el proclamă superioritatea luptei, a sensului militant al esteticii şi al artei. Finalitatea acestei lupte este perfecţionarea neîncetată a omului şi a societăţii, cu preţul răsturnărilor violente, al revoluţiilor. „Frumosul este viaţa" comportă ca un corolar inevitabil ideea că viaţa oamenilor trebuie să fie ameliorată în sensul frumuseţii, al desăvîrşirii, în folosul maselor, al popoarelor. Datorită acestei finalităţi, orice conciliere, orice împăcare cu puteri adverse, ostile vieţii şi frumuseţii ei, este de neconceput.

Esteticii hegeliene, conciliatoare, împăciuitoriste, i se opune, în a doua jumătate a secolului XIX, estetica militantă, combativă, a lui Cernîşevski. Principiul luptei împotriva oricărei concilieri cu idealismul pe care se bizuie „Arta şi realitatea din punct de vedere estetic", a fost desăvîrşit mai tîrziu de către estetica marxist-leninistă. Afirmaţiei lui Hegel că de-a lungul întregii filozofii a operat concilierea, îi opunem astăzi principiul leninist al spiritului de partid şi constatarea că: „nu se poate să nu se vadă o luptă de partide în domeniul filozofiei, luptă ce exprimă în ultimă instanţă tendinţele şi ideologia claselor vrăjmaşe ale societăţii contemporane. Filozofia modernă este tot atît de pătrunsă de spirit de partid, ca şi cu două mii de ani în urmă".[5]

Ion Vitner

---

[1] Cernîşevski s-a folosit de Vischer în mod tactic, pentru că, la epoca susţinerii şi apoi a tipăririi tezei sale, numele lui Hegel era interzis de către cenzura ţaristă (ca şi numele lui Feuerbach). De aceea autorul a fost silit să recurgă la perifraze esopice. Cînd vorbeşte de „sistemul predominant" este vorba de Hegel, iar cînd scrie despre „ştiinţa contemporană" se referă la Feuerbach.

[2] V. I. Lenin: „Caiete filozofice", pag. 55, ESPLP, 1956.

[3] V. I. Lenin: „Materialism şi empiriocriticism", p. 408, Edit. P.M.R., 1948

[4] T. Maiorescu: „Critice", vol. I, p. 37, Edit. Socec, 1926.

[5] V. I. Lenin, op. cit., p. 404.

Criticul judecător

(Urmare din pag. 1)

tată din confruntarea fenomenului literar cu criteriile stabilite. O asemenea activitate, în momentul istoric respectiv, ar fi fost, fără îndoială, de mare însemnătate dacă cel ce o întreprindea n-ar fi orientat-o ideologic împotriva forţelor progresului.

„Direcţia nouă" maioresciană avea caracteristicile şcolilor legislatoare care încep preluarea critică a trecutului şi fixează norme pentru clasicizarea literaturii. Malherbe pusese ordine în inventar, clasificase valorile (micşorînd pentru o vreme strălucirea lui Ronsard), ironizase iniţiativele poetice şi lingvistice şi hotărîse codul care singur putea constitui criteriul de creaţie şi apreciere în literatură. Nu fuseseră tocmai drepte aprecierile lui Malherbe, dogmatismul său rigid şi sec înăbuşise sau înfrînase talente neconformiste, priceperea sa în poezie era limitată şi critica sa se făcea mai mult în numele bunului simţ prozaic, dar, fără Malherbe, drumul spre clasicism n-ar fi fost deschis.

Maiorescu avea veleitatea pentru care nu era pregătit de a fi un Malherbe, într-o literatură care străbătuse, în jumătate de veac, un drum de căutări şi de descoperiri impresionante, pentru a ajunge din urmă curente şi idealuri literare întemeiate în ţări cu cîteva veacuri de literatură. Epoca literară era, evident, a unei tranziţii spre definitivare: acumularea experienţei se făcuse. Eminescu, genial, nu s-ar fi putut naşte înainte de Bolintineanu şi de Alecsandri. „Direcţia nouă" a lui Maiorescu lansa cuvîntul de ordine al criticii în vederea clasicizării necesare: „Din momentul în care se recunoaşte că sîntem în tranziţiune — proclama el — din acel moment se recunoaşte legitimitatea criticii şi se osîndeşte lenevirea care aşteaptă binele în viitor fără nici o luptă". Critica, în spiritul de care am vorbit, ar fi avut să ajute literatura la a „păşi cu siguranţă".

Adică, după normele fixate de legislator. Care au fost normele, am văzut în relatarea concepţiilor ideologice şi estetice ale lui Maiorescu şi acestea condamnă de la bun început şcoala „Direcţiei noi".

Critica „începuse", clasic, prin inventarul necesar. „Junimea" a alcătuit o antologie a literaturii romîneşti de pînă atunci, selectînd ceea ce ea considera pînă atunci acceptabil şi respingînd restul ca non-literatură. Văcăreştii sînt total excluşi de la prima şedinţă. Ceva se opreşte din Bolintineanu şi Grigore Alexandrescu. Din Eliade nimic, nici măcar excepţionalul „Zburător". După alegere, care a redus un drum literar la cîteva poezii, legislatorul şi judecătorul, întruniţi în aceeaşi persoană, a lui Maiorescu, elaborează „O cercetare critică asupra Poeziei romîne de la 1867".

Activitatea de inventariere, care stă într-adevăr la baza oricărei mişcări literare, ar fi fost folositoare dacă normele selecţiei n-ar fi exclus din principiu întreaga epocă literară anterioară ca introducînd în poezie, pe lîngă afecte — singurul conţinut acceptat — şi idei ba încă politice (şi revoluţionare).

După inventariere, începe activitatea de promovare a „Direcţiei noi".

Bilanţul „Direcţiei noi" (1872), înregistra, pentru poezie: Alecsandri (de fapt anterior şi independent de Direcţia maioresciană, dar citat întotdeauna din linguşire), Eminescu, Bodnărescu, Matilda Cugler, Şerbănescu, Petrino. In 1908, la un nou bilanţ, celor de mai sus „li s-au adaos poeţii Naum şi Vlahuţă". Atunci se înregistrau şi „comediile d-lor Caragiale şi I. Cerchez".

A face procesul scărilor de valoare stabilite de un critic la un moment dat, e adeseori nedrept. Unde însă este vina istorică a lui Maiorescu? In orbirea sa fanatică, pe baza urii sale contrarevoluţionare, care l-a făcut să contrapună poeziei lui Eliade, Bolintineanu, Alexandrescu, Bolliac, poezioarele de mult uitate ale lui Bodnărescu et co. care nu erau superioare celor ale lui George Sion din punct de vedere artistic. Numai că ale lor erau puerile şansonete de amor în vreme ce ale lui Sion erau patriotice. Şi rar un astfel de confuzionism consecvent ca acela care-i permite lui Maiorescu în 1908, cu cîţiva ani înainte de afirmarea lui Arghezi, să-l avanseze în ierarhie pe nevinovatul junimist Naum, uns şi academician la bătrîneţe, în vreme ce Macedonski era socotit definitiv scos din literatură iar poezia modernă romînească, ce germina pe urmele lui, era total ignorată. Şi rar o asemenea apreciere arbitrară ca aceea care-l alătură pe un I. Cerchez lui Caragiale, cam în vremea cînd acesta din urmă, sărbătorit la 60 de ani, reprezenta în mod obiectiv cea mai mare glorie a literaturii romîne.

Desigur că, pentru asemenea răsturnări şi încurcături în apreciere trebuie să fi intervenit, pe lîngă criteriile ideologice şi altceva. Căci, după cum scria G. Călinescu, „ceea ce se remarcă numaidecît la Titu Maiorescu este îngustimea recepţiunii sale critice, sărăcia sufletească".

In ceea ce priveşte îndrumarea literaturii, Maiorescu e responsabil, pe de-o parte, pentru criteriul superiorităţii artei apolitice, în ceea ce priveşte „condiţia ideală", a poeziei, dar şi pentru criteriul aşa-zisei exigenţe formale, în ceea ce priveşte „condiţia materială" a poeziei. Caracterul didactic al acestui din urmă criteriu, stabilit după elementare manuale de poetică, desigur că restrîngea cîmpul investigaţiei critice. Cînd Maiorescu spunea că o „condiţiune pentru admiterea comparărilor" este ca „ele să fie juste", el respingea, ca şi Malherbe, versurile în numele prozei şi ironiza la nivelul celui mai obtuz dintre burghezi.

Ca şi alţi Malherbi mediocri, Maiorescu ar fi putut juca totuşi un anumit rol pozitiv în epoca respectivă. In general, în dezvoltarea unei literaturi spre maturizare atenţia faţă de forma artistică, grija pentru respectarea cîtorva eterne norme ale poeziei, înguste dar sănătoase, promovarea expresiei curate, limpezi, logice, ca şi popularizarea unor cuceriri ale culturii europene, toate acestea ar fi putut fi utile

Fără nefasta sa estetică, şi idealistă şi dogmatică, se poate spune că prin funcţia concretă de curăţire a artei literare de impurităţi formale, Maiorescu ar fi putut contribui, didactic, la aşezarea clasică a literaturii romîne. In actualitate, judecînd în perspectiva istorică pe esteticianul reacţionar şi pe criticul mărginit, nimic, dar absolut *nimic, nu poate fi folositor din desueta critică maioresciană.*

Dar dacă atîta vreme cît literatura însăşi încă nu-şi crease marile ei modele clasice (cu Eminescu, Creangă şi Caragiale), funcţia aceasta de legislator şi judecător, cu penalităţi pentru încălcări formale, îşi putea avea rostul, chiar izolată, la un moment dat ea devine supărătoare prin însăşi insuficienţa scopurilor ei programatice. In secolul marilor critici ruşi şi francezi, care aproape dublau producţia literară prin comentariul lor complex — estetic, filozofic, istoric, politic... — noi începeam să avem opere geniale iar Direcţia maioresciană, dominantă, continua să emită judecăţi generale, incapabilă să analizeze capodoperele, să le explice valoarea şi să sezizeze amploarea problematicii lor. Un stadiu nou, în evoluţia criticii literare romîneşti, urmează să fie analizat desfiinţînd mitul pseudocriticii maioresciene.

Savin Bratu

VITRINA

NICOLAE DELEANU:

„Nedeia din Poiana Miresei"

(Urmare din pag. 1)

nînd neîncetat spre matca principală: viaţa grea şi lupta muncitorilor mineri din Valea Jiului împotriva împilării. Planurile adiacente (cum ar fi cele despre moravurile nobilimii sau marii burghezii) s-au restrîns mult în al doilea volum, iar cele existente se încadrează mai organic în ansamblul subiectului.

Portretele eroilor sînt colorate uneori cu elemente de legendă. Ne referim bineînţeles la personajele care, purtînd un mesaj pozitiv, sînt aureolate cu nimbul actelor de vitejie, dîrzenie şi înţelepciune, proprii creaţiei populare. La N. Deleanu elementul folcloric este prezent nu atît sub forma sa nudă, cît mai ales încorporat în maniera de realizare a personajelor. In acelaşi timp, volumul al doilea elimină documentarul expus direct şi, cu toate că distingem încă ceea ce ţine de fantezia autorului de ceea ce aparţine adevărului istoric ca atare, totul se împleteşte mai strîns. Pe scurt, cel de al doilea volum aduce un spor sensibil în definirea personalităţii scriitoriceşti a lui Nicolae Deleanu, indică o maturizare artistică evidentă. Volumul al doilea punea pentru autor probleme mai dificile: dacă în prima parte a acestei trilogii asistam la destrămarea relaţiilor patriarhale şi iobăgeşti din satul ardelean şi la începutul vieţii mamereşti, cea de a doua carte urmăreşte să oglindească intensificarea exploatării capitaliste şi creşterea conştiinţei muncitorilor asupriţi. Autorul sondează mai adînc existenţa acelui conglomerat de mineri originari din ţări deosebite, însă uniţi prin suferinţa comună şi prin dorul de libertate şi viaţă fără asuprire.

Urmărind destinul eroilor pe care-i cunoaştem din primul volum, N. Deleanu surprinde momentul cînd aceştia pornesc, la început poate nehotărîţi şi nelămuriţi, pe calea luptei împotriva exploatării. Sîntem martorii primelor greve spontane, ai celor dintîi înjghebări de asociaţii proletare, ai procesului de înfrăţire dintre naţionalităţi.

Pe parcursul celor peste cinci sute de pagini simţim cum încolţeşte germenele revoltei în inimile celor mai aprigi şi mai hotărîţi muncitori ai proaspetelor pe atunci exploatări carbonifere.

Cititorul are deci înaintea ochilor o secţiune mare de viaţă, evocată într-o limbă literară îngrijită, pe alocuri chiar căutată. Scriitorul participă intens la suferinţele şi victoriile eroilor săi, îi iubeşte, îi urmăreşte cu căldură şi-şi destăinuie prin comparaţii hiperbolice uneori, alteori prin descripţii entuziaste, simpatia pentru acei oameni care ţin fruntea sus în faţa stăpînilor şi-şi îndeamnă fraţii la luptă. Poate de aceea le şi împrumută uneori opinii şi idei ce depăşesc nivelul de gîndire al epocii. Ne referim de exemplu la Radu Zăican şi la preotul Niculae.

Fireşte, evoluţia eroilor se va contura definitiv în ultimul volum al „Nedeii", acest roman care reînvie artistic momente de mare însemnătate din istoria unuia din cele mai puternice şi însemnate centre muncitoreşti ale ţării noastre.

Valeriu Rîpeanu

I. LUDO:

„Ilustrul N. N. din N. N."

(Urmare din pag. 1)

de ani de la răscoale a stimulat încă mai mult interesul scriitorilor pentru tragicele evenimente. S-au întreprins anul trecut cercetări noi, s-au scos la iveală alte documente, s-au publicat studii. Literatura s-a îmbogăţit mai ales cu poeme şi poezii; participarea poeţilor a fost aproape unanimă.

Poate că datorită acestor împrejurări s-a hotărît I. Ludo să scrie cartea despre răscoalele din 1907, care a apărut cu titlul „Ilustrul N.N. din N.N.", la Editura tineretului. Intre volumele despre 1907, cartea lui Ludo are un caracter cu totul original şi nu-şi află asemănare. Construită pe baza unei informaţii vaste care, dacă n-a epuizat materialul, în orice caz n-a trecut cu vederea nimic esenţial, e în primul rînd un volum de documente. Autorul citează din articolele vremii, din discursuri, din corespondenţa oficială, din registre şi legi, din mărturii. Fragmentele se subordonează unei idei organizatoare, pentru a compune un tablou cu atît mai acuzator şi cu atît mai emoţionant prin caracterul autentic al elementelor. Fireşte, I. Ludo, temperament polemic, nu poate fi un strîngător şi un comentator indiferent de documente. De altfel, materialul însuşi interzice indiferenţa şi, aprinzînd indignarea sau emoţia, obligă la atitudine. Valorificînd informaţia, I. Ludo a realizat un pamflet de o vehemenţă la înălţimea temei. In ansamblul său, cartea pare o demonstraţie patetică realizată pe material intuitiv, în faţa unui auditor.

Menţinîndu-se voit în limitele unei antologii de documentare, I. Ludo utilizează totuşi procedeele literare conturînd portrete individuale — de politicieni — şi colective — de partide, precum şi tablouri sociale, ca să dezvăluie premisele răscoalelor. Paginile despre expoziţia jubiliară de la 1906 sînt dintre cele mai reuşite. Zguduitoare sînt cele despre represiune. Pe alocuri, cercetătorul de arhive lasă deplin loc scriitorului, şi atunci, citim remarcabile schiţe satirice, ca de pildă aceea, de la început, despre comica inspecţie a lui Ion Lahovary, ministru al Agriculturii, pe Bărăgan.

„Ilustrul N. N. din N. N." putea să fie un roman. Poate că I. Ludo va scrie cîndva şi un roman. Aşa cum a publicat-o, cartea lui oferă însă oricui o imagine a răscoalelor „aşa cum au fost", iar scriitorilor subiecte nu pentru un roman, ci pentru zece.

Şt. Grigore

Mînă Lungă

(Urmare din pag. 1)

face din unu doi, mai abitir ca scamatorii de bîlci. Nu-i rezistă nici maşinile de calculat, cîtă precizie ar avea ele. E gata-gata să te convingă, în particular, că există şi o poezie a matematicii ordinare şi că la fel cum se întîmplă în orice artă, în contabilitate se pot face figuri de stil. Dintr-un condei, miile devin sute şi diferenţele zboară de ţi-e mai mare dragul în buzunarele dumnealui. Cu un indigou aşezat cum trebuie şi-a asigurat berea de la prînz pe-o lună. Pune cinci sub cinci, n-o să iasă zece, ci doisprezece, secretul îl ştie Mînă Lungă, nu se trădează cu una cu două. Umblă-i în scripte, te-apucă durerile de cap. Omul nostru are scriere frumoasă, îl face însă pe trei ca pe opt şi pe şapte ca pe nouă, dacă n-ai vreme, treci cu vederea lipsa unui zero din coada unei cifre lungi. Şi cîte bucurii se ascund sub semnul acesta abstract, pentru cei mai mulţi o nulă înseamnă infinitul, lui Mînă Lungă însă cifra îi aduce femei şi petreceri, vacanţe plăcute în locuri pitoreşti...

Ei, că mai există şi riscuri, şi că în locul unui repaus scurt pe Valea Prahovei, Mînă Lungă se alege cu invitaţia de a sta la umbră într-un penitenciar şi încă pe termene lungi, asta e altă poveste! Cine nu riscă, nu cîştigă.

Numai că aşa nu mai merge! Trebuie să-l luăm de gît pe domnul ăsta! Pentru el ceea ce se numeşte avut obştesc înseamnă o Vlăsie oarecare, un buget al nimănui, un buzunar fără fund în care cauţi şi găseşti mereu dacă nu descurajezi şi ai puţină îndrăzneală, dar pentru noi, ăilalţi, cei ce asudăm din zori pînă seara pentru ca să schimbăm faţa acestei ţări, batjocorită atîta vreme de o ceată de năimiţi, obsedaţi de buna lor stare, leii furaţi, nu unul, nu doi, reprezintă o cărămidă mai puţin la temelia socialismului. Aşa că o să ţi-o mai scurtăm, domnule, Mîna asta Lungă, o s-o împodobim cu lanţuri şi-o să te scoatem de pe unde te mai ascunzi, o să ne uităm cu lupa în cifrele dumitale şi-o să-ţi învăţăm chichirezul, că prea îţi faci de cap!

Eugen Barbu

Intre trecut şi secolul XXV se află prezentul

(Urmare din pag. 1)

puţin adevărat totuşi că există şi trebuie să existe şi o literatură destinată în mod special tineretului, în măsura în care există atîtea mari probleme specifice tinereţii. Tinereţea de astăzi evoluează pe alte coordonate decît cele din trecut, e atît de frumoasă, de pătimaşă şi de complexă. Adolescenţii aceştia, veniţi pe lume cînd orologiul istoriei bătea o oră nouă, caută soluţii pe care experienţa personală a părinţilor, a educatorilor, pe care literatura trecutului şi cea a veacului XXV nu le pot oferi. Atitudinea faţă de muncă, alegerea unei profesiuni, relaţiile de prietenie, dragostea — iată cîteva din seria de probleme ale tineretului, şi tot atîtea teme literare. Şi toate presupun un element decisiv: *noul.* Nu se poate spune că nu s-a făcut nimic în această privinţă. *„Nota zero la purtare"* de Virgil Stoenescu şi O. Sava, în teatru, povestirile lui Nicuţă Tănase, schiţele lui T. Mazilu, sînt numai cîteva din realizările citabile. Viaţa studenţească n-a fost nici ea ocolită, dar e regretabil că, în explorarea acesteia, Corneliu Leu nu a depus eforturile de care tema era vrednică. Cîte alte teme nu-şi aşteaptă însă rapsozii! Zilnic gazetele ne informează despre elanul cu care atîtea brigăzi lucrează pe şantiere ale tineretului. Nu ar fi oare foarte indicat ca unul sau mai mulţi scriitori — tineri şi ei — să poposească o vreme printre aceşti băieţi şi fete, ca să dea cititorilor de aceeaşi vîrstă povestiri, poate un roman al şantierelor de tineret, adevărate pepiniere de oameni noi? Nu sînt aceşti brigadieri nişte „cutezători" şi eroismul lor nu-i îndrituieşte oare să figureze printre personajele colecţiei „Cutezătorii" dedicată acum unor eroi din alte vremuri şi de pe altă lume? Atelierul şi ogorul, şcoala şi facultatea, internatul în care cresc maeştrii de mîine ai tehnicii şi intelectualitatea nouă sînt prea puţin, dacă nu chiar deloc, cercetate. Activitatea utemiştilor rămîne aproape neştiută pentru scriitori. E timpul, desigur, să avem în sfîrşit romanul bun al adolescenţei, această vîrstă de aur din care scriitori amatori de senzaţional au adunat altădată numai zgura. O replică, viguroasă prin profunzime şi frumuseţe, ar trebui în sfîrşit să fie dată cărţilor acelor scriitori care, înainte de război, au tratat tinereţea fals şi idilic sub vălul alb-roz al florilor de cais sau sub umbra scandalului prin trivialitate.

Nu e locul aici să discutăm despre specificul literaturii pentru tineret, dar că o asemenea literatură, prin eroi şi prin destinaţie, îşi află justificarea, ni se pare mai presus de orice îndoială.

Reflectarea actualităţii este o problemă ce se pune şi pentru literatura destinată cititorilor mai mici, de la vîrsta cărţilor cu poze pînă la aceea a cravatei roşii. Reproşul pe care, la Congresul scriitorilor, Marcel Breslaşu îl aducea autorilor de literatură pentru copii rămîne încă întemeiat: prea multe povestiri cu animale, prea multe basme. Cu *„Raţa cu mărgele"*, cu *„Orologiul împăratului"* nu putem face mare lucru în educaţia etică şi civică a cetăţenilor de mîine, după cum nu vom obţine succese în aceeaşi direcţie povestindu-le despre *„Copii, babe şi moşnegi"* de altădată. Literatura noastră pentru copii a cunoscut succese, din păcate prea puţin evidenţiate de critică la vremea lor. Cu atît mai mult, maturizîndu-se, este necesar să abordeze o tematică mai variată şi, mai ales, să-şi concentreze forţele pentru a valorifica aşa cum se cuvine tema *„cea mai mare şi mai importantă"* despre care vorbea Boris Polevoi în raportul prezentat la tribuna celui de-al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici: tema măreţiei muncii creatoare, eroismul şi romantismul muncii oamenilor din fabrici şi de pe ogoarele noi. Părerea că o temă mare nu poate fi accesibilă copiilor este pe de-a întregul eronată. Aşa cum sublinia tot Boris Polevoi, practica maeştrilor genului infirmă categoric o asemenea părere; dacă un scriitor nu reuşeşte în această direcţie — *„de vină nu sînt posibilităţile genului, ci — din păcate — lipsa de măiestrie sau graba exagerată".*

Literatura sovietică pentru copii şi tineret oferă scriitorilor noştri modele dintre cele mai instructive.

Faptul că, recent şi aproape concomitent, au apărut mai multe cărţi pentru copii cu eroi de astăzi — pionieri şi şcolari (de pildă, *„Cine-i Niţă Peniţă?"* de Victor Vîntu şi *„Jurnalul lui Andrei Hudici"* de F. Aderca) poate fi un semn de bun augur.

Intre trecut şi viitorul îndepărtat, pe de o parte, şi viaţa din zilele noastre, pe de alta, cititorii de-o şchioapă şi cei cărora le mijeşte mustaţa nu stau la îndoială să aleagă, cu condiţia ca temele prezentului să fie tratate cu măiestrie, în toată frumuseţea lor. Fiindcă în cărţile inspirate din actualitate pot afla în primul rînd răspunsuri la problemele ce-i preocupă. Aceste cărţi le vorbesc despre noul care creşte şi se dezvoltă şi care înseamnă socialism. Şi nu sînt oare copilăria şi adolescenţa vîrstele cele mai avide de nou?

Ion Roman

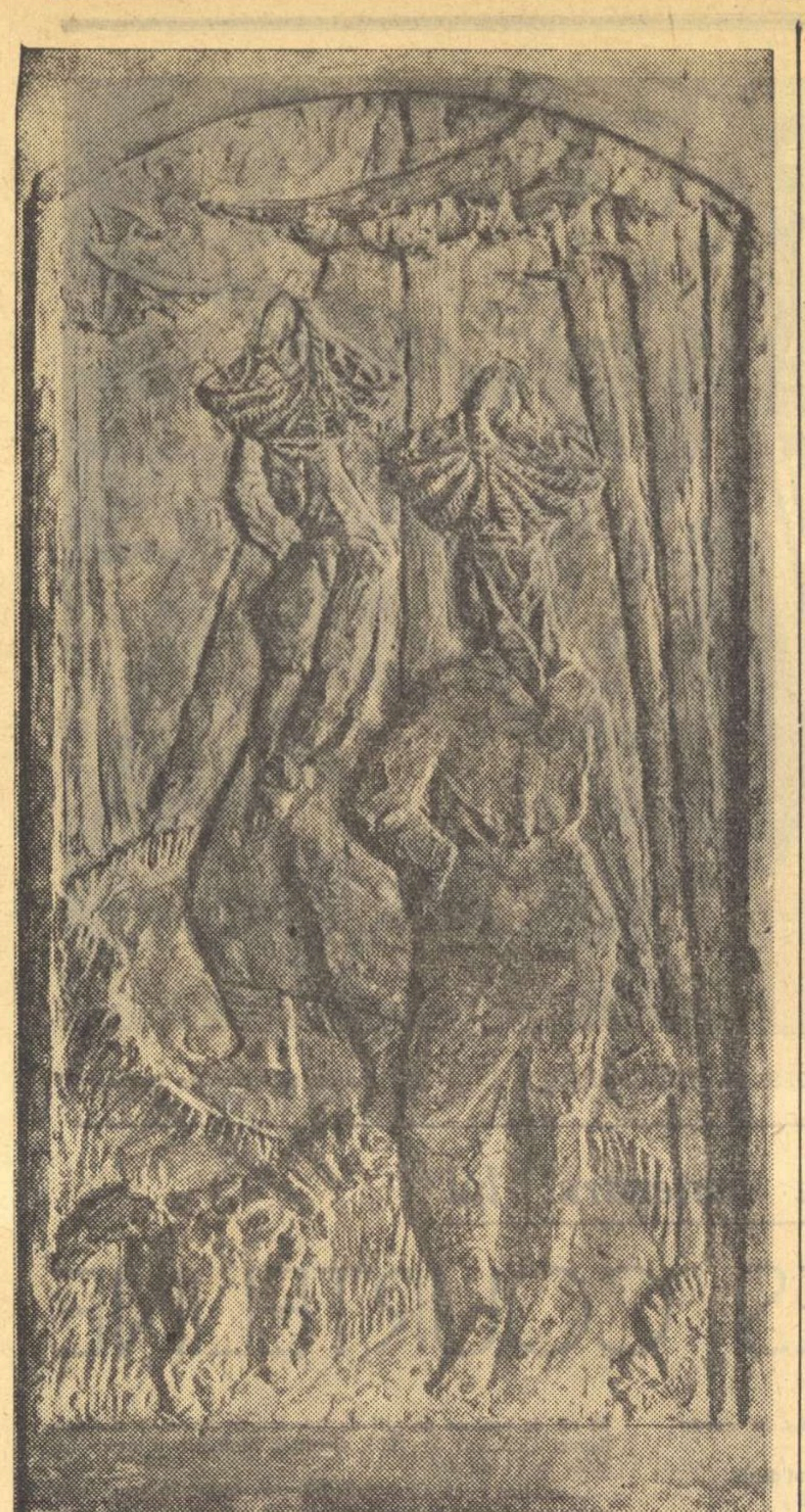

N. CRIŞAN „La zmeură" (relief)

ROMANUL „SETEA“ ŞI O INTERPRETARE EXCENTRICĂ

II

Dacă obiectivul articolului anterior era dezlegarea acelei „enigme", care conferea dramei învăţătorului din „Setea" o „tulburare neînţeleasă", de data aceasta îmi propun să înlătur învinuirea, formulată tot în cronica lui Radu Popescu din „Contemporanul", cum că prezentarea lui George Teodorescu în roman ar pleda pentru zbucium solitar.

Ţinta învăţătorului este tocmai realizarea solidarităţii. *„Poate că fraternitatea pe care o visa — destul de neclar de altfel, ca pe un fel de necesitate personală — să nu se poată clădi pe nişte zbuciumări şi nesfîrşite probleme de conştiinţă, ci în timp, răbdător şi calm?"* Tentaţia osmozei este persistentă. Neîncetat George încearcă să comunice. Il atrage spre confidenţă Suslănescu, dar reţineri puternice îi stăvilesc mai tîrziu avîntul. Nu poate suporta maleabilitatea flască a convingerilor profesorului. Ii e silă de perspicacitatea lui Suslănescu, gata să scormonească şi să pîngărească toate certitudinile. George e conştient de superioritatea lui, superioritatea alegerii. I se poate reproşa însă scriitorului că, în controversele între George şi Suslănescu, primul nu se dezbară de o anume mecanică verbală, cedînd iniţiativa adversarului, care se distrează scotocind procesele sale de conştiinţă. E facil însă amuzamentul lui Suslănescu, căci directorul din Lunca îl va surclasa prin însuşi adevărul istoriei, dur şi infailibil. Indemnat de constituţia sa de iederă, Suslănescu va căuta să se agaţe de omul solid, temerar, hărăzit să conducă. George, care are pudoarea lucrurilor sfinte, nu mai doreşte însă să-i împărtăşească idealurile sale comuniste.

De Ardeleanu, cu intransigenţa lui granitică, învăţătorul se sfieşte. Trebuie să ţinem seama că romanul oglindeşte abia primii paşi ai revoluţiei. Ne aflăm la începuturile călirii politice, în epoca activităţii eroice de pionierat, cînd militanţi de partid erau răspîndiţi în colţurile cele mai depărtate ale ţării ca să înfrunte josnicia vrăjmaşului şi tăria tradiţiilor retrograde. Din toate faptele eroului respiră nevoia de colectivitate. Niciodată el nu aureolează solitudinea, evadarea. Neliniştea singuratică, o califică, chiar el, ca o aberaţie. (*„Nici o nelinişte singuratică nu înseamnă adevăr, nu înseamnă nimic"*).

Intre Mitru, Ardeleanu şi George Teodorescu se cimentează o solidaritate despuiată de fariseism. Acesta i se pare învăţătorului triumful suprem. Faptul îl impresionează şi pe scepticul Suslănescu: *„Doamne, dumnezeule, se gîndi. Fraternitatea virilă, tandreţea stîngace a acestor oameni... ce lucruri necunoscute"*.

Scenele în care apar mari mişcări ale mulţimii (adunarea de la Tîrnăuţi, împărţirea pămîntului, urmărirea teroriştilor manişti) sînt momente în care George acţionează cu o energie contagioasă, sorbind putere din comuniunea cu poporul. Astfel, autorul demonstrează forţa unităţii comuniştilor cu masele.

Efortul de a armoniza relaţiile de familie probează tot detestul singurătăţii. Titus Popovici a conceput viaţa personală a eroului ca o concentrare în miniatură a raporturilor cu ambianţa satului. Sînt subtil surprinse disensiunile care mistuie pacea căminului lui George pînă la împăcarea finală, smulsă prin luptă comună. Distanţa faţă de Emilia şi fiul său Dan exprimă aceeaşi dificultate a întoarcerii spre trecut cu convenţiile laşe. Emilia a rămas o soţie devotată, cuminte, harnică gospodină, care putea facilita o existenţă tihnită. Obsesia pămîntului o făcea însă inaccesibilă lui George, scîrbit de tentaculele individualismului. (Tîrguiala pentru pămînt între Mitru — cel din primele pagini ale romanului — şi Emilia, se desfăşoară feroce în ochii învăţătorului: *„George asculta discuţia, cu o atenţie uimitoare; deşi ani de-a rîndul „darea pămîntului în parte" se petrecuse la fel, acum modul în care nevastă sa şi Mitru se pîndeau şi se încercau, i se părea groaznic şi umilitor pentru amîndoi"*). In propria familie, trebuia să ridice baricada pe care i-o impunea şi o parte a satului.

Complică mai mult relaţiile cu soţia rigorismul său. Entuziasmul raţional care a însoţit adeziunea la comunism se manifesta uneori în forme rigide, George fiind ispitit de o geometrie perfectă, care să-i dimensioneze fiecare clipă a vieţii. Trebuia să se dedice integral cauzei revoluţiei, lepădînd ambiţiile de natură pur personală. Zidurile micului său univers intim se dărîmau, fiindcă nimic nu trebuia să tulbure abnegaţia pentru colectivitate. George era apăsat mereu de o furie mocnită, deoarece intuia faptul că animozităţile de familie rămîneau în fond sterile. Depărtarea dintre ei îl obosea şi bănuia străduinţa Emiliei de a o străbate cu un fel de siguranţă (asta îl enerva mai mult, calmul şi decizia simplistă contravenind stării sale de spirit). Emilia suferea ca şi George (*„nu se puteau găsi decît noaptea, pe întuneric, cu un fel de furie şi deznădejde, care o ruşina şi o umilea a doua zi"*). De altfel, învăţătorul nu fusese niciodată rece, calculat, în pornirile afective, el doar le comprimase dintr-o accepţie romanţioasă a abnegaţiei revoluţionare. Ceea ce modifică brusc traiul familiei, aducînd destinderea, este tot încercarea cumplită prin care trece satul şi în care George îşi periclitează viaţa. Se celebrează, de fapt, înfrîngerea egoismului Emiliei, dar şi convertirea de la ascetism a învăţătorului. Scena împăcării: *„Cînd ajunseseră în faţa bucătăriei, ea se opri. Se încleştă de braţul lui, cu unghiile:*

— George, spuse, încercînd să-i găsească ochii... cu pămîntul... vei face cum vrei tu... Cum ai tu dreptate... El dădu din cap şi Emilia se gîndi că ar fi bine să-i dea ceva de mîncare".

In cuprinderea omenească a revoluţiei, o verigă este nu numai Emilia, ci şi Dan. Tacit, George considera sentimentul patern o abdicare de la cauza comună. Prima întîlnire cu fiul după război e dominată de emoţie. Tatăl pare stîngaci, nu ştie cum să umple anii necunoscuţi, goi, ai despărţirii. Reţine mîna fiului în mîna sa, dorind să stabilească timid, fără vorbe, un fluid de intimitate. (*„Ai crescut, şopti... — Ce să fac? răspunse Dan"*). O uimire fericită şi o frică neînţeleasă îi cuprind pe amîndoi. Ca să se consacre neabătut ţelului social, tatăl evită amintirea fiului. Cînd în fervoarea luptei, Emilia invoca datoria faţă de Dan, George se chinuia din cauza opoziţiei absurde pe care o născocise. *„Nu pot acum, spuse el după o pauză, în timp ce se îmbrăca. Ea se uita pe geamul spart afară (era o dimineaţă încă cenuşie, dar undeva soarele se zbătea şi mai tîrziu trebuia să fie frumos) şi nu-i vedea chipul în clipa aceea: s-ar fi speriat de neliniştea şi deznădejdea cu care o privea, de expresia de rugăminte mută pe care nu i-o văzuse niciodată"*. Episodul final al romanului (deşi insuficient elaborat) aduce revelaţia existenţei lui Dan — aspiraţii glaciale, de un individualism blazat — şi marchează o etapă spre realizarea armoniei în sufletul învăţătorului. El constată cu o ciudată bucurie că responsabilitatea de părinte nu contrazice activitatea în folosul colectivităţii. Dimpotrivă, revoluţia îi impune veghea pentru soarta celor apropiaţi. Manifestarea de simpatie a ţăranilor (ultimele pagini ale romanului) îi găseşte împreună, pe tată şi pe fiu, Dan recepţionînd întîia oară cu mîndrie prestigiul moral al învăţătorului. E o fereastră deschisă spre volumul următor.

Intenţia autorului nu a fost deci poetizarea suferinţei — abjurarea dragostei, prieteniei — ci criticarea acestor tendinţe. In practica revoluţiei George verifică absurditatea normelor ascete şi cu sinceritate, ca în capitolul final cu Dan, caută să repare rătăcirea de scurtă durată.

Prin reconstituirea fizionomiei lui morale am nădăjduit să ilustrez consistenţa personajului. Frămîntările lăuntrice au o explicaţie. Este continuu prezentă străduinţa autorului de a condiţiona istoriceşte tribulaţiile sufleteşti. Stigmatul de psihologism mi se pare de aceea nedrept, infamant. Titus Popovici a înfăţişat apropierea unui intelectual de revoluţie. Pare verosimilă, raportată la situaţia din primele luni după eliberare, prezenţa elementelor romantice, cu limitările şi exagerările lor, în mentalitatea unui pionier de noi relaţii în satul romînesc. Numai practica revoluţiei corectează deformările. Tocmai integrarea lui în bătălia de clasă rezolvă zbuciumul, spulberă inhibiţiile, îl căleşte politic. Cu o structură sufletească complicată, George Teodorescu se afirmă în esenţă ca un luptător comunist.

Se poate contesta pe drept cuvînt utilitatea unor cugetări care macină steril mintea logică a învăţătorului. Sînt insuficient justificate unele reacţii psihologice, iar, din punctul de vedere al compoziţiei, episodul frontului şi al prizonieratului nu e prea bine sudat în ansamblul arhitecturii epice. Aceste lacune nu impietează însă asupra sensului general al imaginii, figura lui George Teodorescu constituind o încercare victorioasă a autorului.

Ar merita încurajat zelul tînărului romancier de a pătrunde în adîncime psihologia unui erou pozitiv, care nu e un palid exponent de categorie socială, ci un om, cu orizont ideologic, cu personalitate complexă. Aşteptăm cu încredere, de la viitorul volum al romanului, un George Teodorescu evoluat, trecut prin faza primelor dibuiri revoluţionare, constructor clarvăzător şi tenace al orînduirii noi, socialiste.

La capătul incursiunii analitice, declar încă o dată că mi se pare eficace stabilirea divergenţei de opinii în aprecierea eroului comunist din „Setea", deoarece Titus Popovici a adăugat o experienţă preţioasă într-o direcţie principală a literaturii noastre. Totuşi, nu aş fi insistat atît asupra polemicii, acordînd unui personaj din roman un spaţiu disproporţionat, dacă interpretarea din cronica lui Radu Popescu n-ar fi ilustrat o tendinţă mai largă.

Judecata nimicitoare asupra lui George Teodorescu este doar o infimă doză de foc din tirul critic al cronicarului. Să recapitulăm sumar cele trei foiletoane din „Contemporanul". Primul aglomerează mărinimos laudele preliminare. Dar, vai! Din imperiul surîsului intrăm, odată cu caracterizarea personajelor, în zona umbroasă a admonestărilor. Discrepanţa între elogiile de la început şi masivele rezerve ulterioare nu l-a stînjenit pe cronicar. Subit, ancorează la premisa că obiectul analizei e un scriitor tînăr „care trebuie încurajat printr-o critică atentă şi temeinică". De la această altitudine aflăm că portretul tipologic — în care Titus Popovici se evidenţia iniţial — este axat pe „o psihologie excesivă, nu rareori sterilizantă, un adevărat psihologism". Figurile principale, în afară de Mitru, sînt nereuşite epic: Suslănescu, (deşi interesant, e totuşi „adăugat şi exterior", nu reprezintă „un erou organic, de sînge, al plasmei narative"), Găvrila Ursului (integral netipic, datorită abandonului în lupta de clasă), Ardeleanu (inconsistent, „personajul cel mai puţin lucrat"), George Teodorescu (fals în frămîntările sufleteşti). Ni se spune că grija de a realiza „o evidenţă şi o statistică a tuturor tic-tac-urilor unui suflet" duce la risipirea personajului respectiv (după plastica şi neuzata metaforă: „pădurea transformîndu-se în copaci"). Ce scapă atunci, ca porţiune intactă, în organismul cangrenat? Poate subiectul? Nu, fiindcă „iluzia dinamicii psihologice se substituie adevăratei mişcări epice, se dezvoltă în dauna ei". Intervine şi pitorescul, mai întotdeauna înclinat spre comic şi grotesc, care încurcă şi el „dezvoltarea continuă, monumentală, a conflictului epic". Tot aşa „nu se simte timpul, această componentă primordială a epicii". Căci, vreţi să ştiţi în ce stadiu a rămas „Setea"? „Epica lui Titus Popovici este încă o epică microcosmică, o epică a agitaţiei atomice". Poate salvează vorbirea eroilor compoziţia lîncedă a cărţii? Să nu ne hrănim cu speranţe desarte. Limbajul e „unul din elementele cele mai plăcute ale cărţii, dar prin supraaccentuare, spre exagerare, el devine un element de stagnare". Atenţie! Titus Popovici e mustrat de la catedră că n-a învăţat bine lecţia, uitînd pildele ilustre: „Marii scriitori epici nu-şi ascultă eroii vorbind prea mult". După decimare, diagnosticul final expus cu răceala imparţialităţii: „Toate acestea dovedesc că „Setea" e departe de a fi o carte perfectă, sau măcar o carte de prima mărime". Şi puţină generozitate: Dar perseverînd, autorul va putea, etc. etc. Cum rezistă acele piscuri rare din roman — recunoscute de cronicar ca remarcabile — în faţa avalanşei dezlănţuite?

Nu am înşirat obiecţiile lui Radu Popescu spre a replica amănunţit; cronici publicate în ultima vreme au răspuns, indirect, prin cercetarea lor la obiect. Cred că aceste observaţii critice culese sumar laolaltă, aici, în finalul disputei noastre, arată cum repudierea lui George Teodorescu este numai un detaliu dintr-o viziune minimalizatoare asupra romanului „Setea".

S. Damian

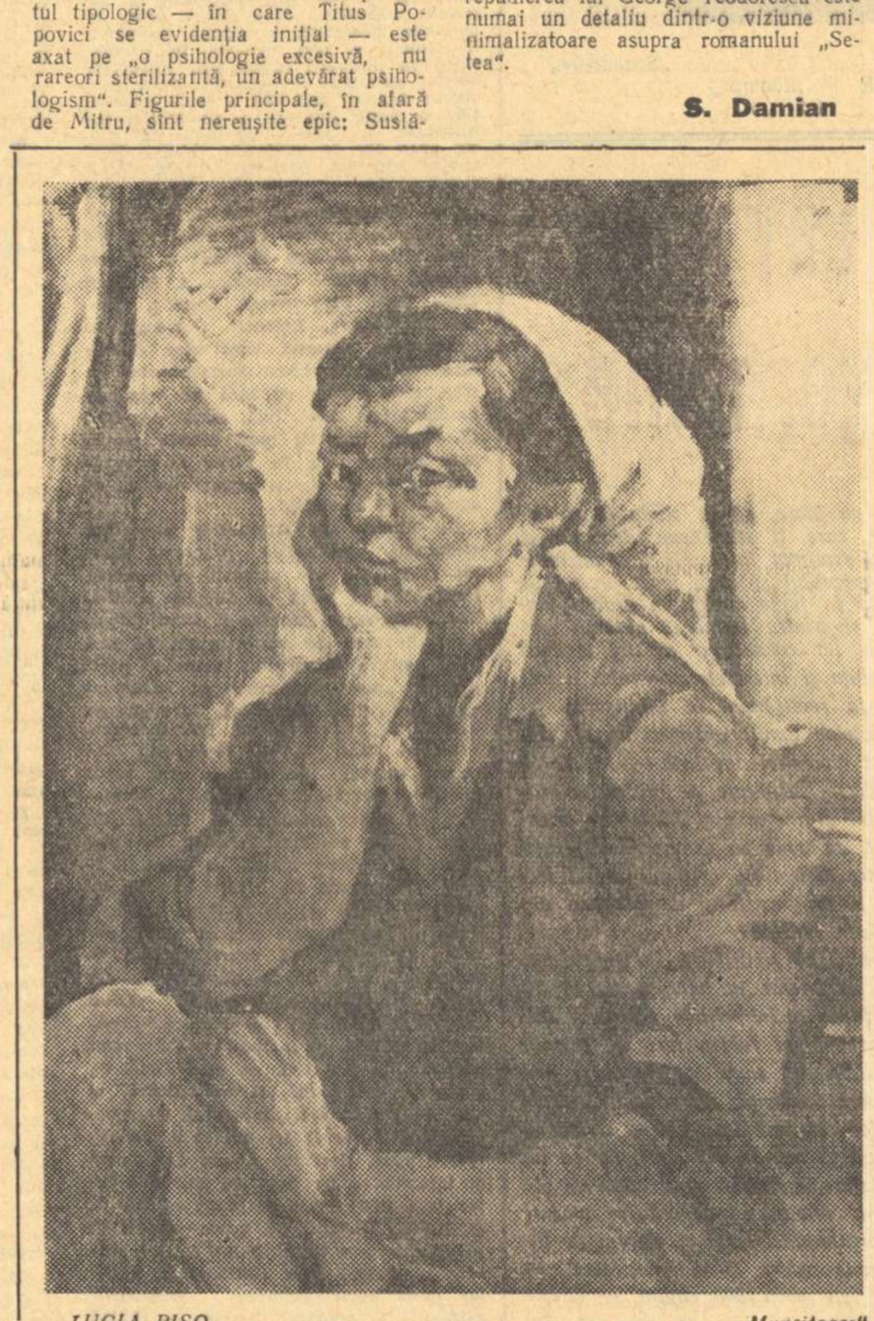

LUCIA PISO „Muncitoare"

ARTE

Ceva despre public

La sfîrşit de stagiune muzicală ar trebui să ne oprim puţin asupra unei probleme ignorată multă vreme sau privită superficial şi sub aspectele ei neesenţiale. Ne referim anume la publicul care frecventează sălile de concerte şi la rolul lui în dezvoltarea vieţii noastre muzicale.

La începutul fiecărei stagiuni muzicale, Filarmonica „George Enescu" şi Radio-ul contractează abonamente cu persoanele doritoare să-şi aibă asigurat fotoliul la săptămînalul simfonic al orchestrelor respective. Foarte frumos! Dar problema este privită de conducerile respectivelor instituţii dintr-un punct de vedere pur comercial, uitîndu-se criteriile politice care trebuie să stea la baza recrutării publicului. Se formează un număr de cîteva sute de obişnuiţi dintre care mulţi nu înţeleg muzica şi nici n-au resurse să o priceapă, dar vin la concerte din considerente tangente sau străine artei. Publicul acesta snob şi opac, fără spirit de selecţie, care se interesează în primul rînd de toaleta solistei, de fizicul dirijorului şi de alte amănunte de aceeaşi natură, supără pe iubitorii muzicii, care reuşesc să pătrundă sub cupola Ateneului. Ni se va răspunde: bine, dar nu putem avea un barometru al cunoştinţelor muzicale şi al gradului de percepţie artistică după care să putem admite şi respinge un solicitant de bilet. De acord. Dar nu aici vedem noi greşeala, ci în faptul că de ani de zile Filarmonica, Radio-ul şi OSTA nu fac absolut nimic pentru atragerea în sălile de concerte a acelui public muncitoresc, sănătos, capabil să poată aprecia creaţia simfonică romînească, bucuros să asculte noile lucrări ale compozitorilor noştri.

Direcţiunea Radio-ului a încetat să mai organizeze de multă vreme acele utile şi instructive concerte educative, în care se prezentau bucăţi simfonice de mică amploare, însoţite de explicaţii de natură istorică şi artistică. Filarmonica „George Enescu" a programat sîmbătă dimineaţa repetiţii generale cu public. Dar se pune întrebarea: cui sînt adresate aceste repetiţii? Oamenilor care muncesc, studenţilor, elevilor? Sîmbătă dimineaţa, la ora 10, ei sînt în procesul de producţie. Atunci, tot unui număr restrîns de oameni fără ocupaţie. Conducerea Filarmonicii nu ar putea programa o asemenea repetiţie la ore convenabile pentru tineretul muncitoresc şi studios? Nu ar fi bine oare ca funcţionarii Filarmonicii să fie mai puţin servili faţă de anumite cuconiţe, care n-au altă treabă decît tocirea treptelor biroului de abonamente şi bilete, în scopul obţinerii unui regim preferenţial? Sistemul de abonamente, dacă va mai fi păstrat, trebuie să ţină în primul rînd seama de cerinţele celor ce muncesc şi nu de cele ale snobilor. Trebuie pus o dată pentru totdeauna capăt nepăsării şi lipsei de criterii politice în această problemă. Că lipseşte preocuparea ca iniţiativele bune să fie dezvoltate şi lărgite ne-o dovedeşte şi experienţa concertelor-lecţie, organizate de Filarmonica „George Enescu". Bucurîndu-se de o largă audienţă, ele sînt programate totuşi într-o sală prea puţin încăpătoare. Nu crede Filarmonica bucureşteană că aceste concerte-lecţii ar trebui să devină o adevărată şcoală de promovare a publicului nou spre formele mai grele de activitate artistică? Incheindu-se contracte cu unităţile industriale, culturale şi de învăţămînt, ciclurile s-ar putea desfăşura în sala Ateneului în zilele de duminică şi la o oră potrivită. Ciclurile ar trebui să privească dezvoltarea muzicii în perspectiva ei istorică şi în acelaşi timp să facă accesibile publicului tainele muzicii grele. Asemenea concerte-lecţii bine pregătite, avînd exemplificări bogate „pe viu" (ar deveni mai atractive) trebuiesc difuzate şi la posturile noastre de radio.

Poate că, pentru a avea publicul pe care-l dorim, va trebui ca unii funcţionari birocratizaţi, ce nu au în faţă decît cifre, să meargă în uzine ca să vadă cît de dornici sînt oamenii muncii de muzică. Va trebui de asemenea scuturată inerţia unora şi lipsa de încredere a cîtorva superrafinaţi.

Ce rezultate frumoase ne aşteaptă însă la capătul acestei acţiuni!

Gheorghe Stănescu

O rectificare

Revista poloneză „Nowa Kultura" care a publicat nu de mult o notă neinformată despre noua noastră literatură — notă de care cititorii noştri au luat cunoştinţă — revine în numărul 26/1958 (pag. 8) asupra acestei chestiuni. Sub semnătura scriitoarei Danuta Bienkovska, bună cunoscătoare a limbii şi literaturii romîne, „Nowa Kultura" restabileşte adevărul, tipărind o rectificare sub titlul „In chestiunea unei crize".

„In nr. 22 al acestei reviste — scrie autoarea — a apărut o informaţie succintă însă pe de-a întregul fantezistă, despre un nou roman al lui Mihail Sadoveanu. In primul rînd autorul notiţei l-a confundat pe Mihail Sadoveanu cu Ion Marin Sadoveanu, care a scris „Ion Sîntu". Intre acesta din urmă şi patriarhul literaturii romîne, laureat al Premiului de Stat, există numai identitatea numelor de familie, ca între Adolf Rudnicki şi Lucjan Rudnicki.

In al doilea rînd se cuvine să mai facem o rectificare. Literatura romînă nu trece nicidecum printr-o criză, aşa cum pretindea autorul respectivei notiţe, ci, dimpotrivă, în ultimii ani a atins realizări de factură aproape europeană, iar numărul debuturilor promiţătoare e încă mai mare decît în Polonia. Nenorocirea e că la noi s-au tradus cîteva opere foarte slabe, după care publicul şi-a făcut o părere greşită asupra literaturii romîneşti în genere. Un timp, romînii au tălmăcit şi ei lucrări poloneze contemporane care nici pe departe nu pot fi considerate drept reprezentative. Mai recent, însă, ei au început să ne judece mai bine literatura, traducînd pe Prus, Zeromski, Sienkiewicz, Kruczkowski, Dombrowska, Brandys; în prezent sînt preocupaţi de pregătirea unei antologii a poeziei poloneze contemporane; nu de mult, au dat o tălmăcire a lui „Pan Tadeusz".

In schimb, la noi stăruie aceeaşi necunoaştere a literaturii romîne".

In continuare, după ce citează cîteva succese ale literaturii romîne („Moromeţii", „Setea", „Cronică de familie"), scriitoarea poloneză observă:

„Presa noastră literară ar trebui să semnaleze măcar unele romane romîneşti — chiar netraduse — pentru uriaşul material de cunoaştere, cît şi pentru interesantele căutări în materie de tehnică a romanului".

Expresivitatea figurii comunistului

— Pe marginea nuvelei „Filonul" de N. Jianu —

Analiza compoziţiei unui caracter de comunist nu poate constitui un simplu prilej pentru cercetarea rece, impasibilă, a mijloacelor de portretizare. Măiestria zugrăvirii acestui personaj este o problemă politică. Fantezia, sensibilitatea artistică a scriitorului sînt chemate să zugrăvească o fiinţă umană superioară pe plan moral şi spiritual, care ne apare mereu nouă într-o uimitoare diversitate de existenţe şi destine. Povestea vieţii unor eroi, cum sînt Levinson din romanul „Infrîngere" de Al. Fadeev, Izvekov din „Primele bucurii" şi „O vară neobişnuită" de K. Fedin, Teleghin din „Calvarul" de Alexei Tolstoi, încheagă imagini emoţionante din viaţa zbuciumată şi eroică a unor oameni aflaţi în plină luptă pentru cauza comunismului. Eficienţa operei literare consacrate imaginii comuniştilor — capacitatea ei de a influenţa şi de a educa în spiritul moralei comuniste — depinde de calitatea artistică a realizării figurii lor umane. Şi, desigur, aceasta presupune mai cu seamă aprofundarea trăsăturilor concrete particulare, prin care generalizarea unor asemenea personaje, reprezentative pentru cea mai înaintată parte a societăţii noastre, să-şi găsească relieful şi culoarea vie, autentică, a unui chip omenesc.

Participarea intensă la lupta pentru înfăptuirea politicii partidului se evidenţiază artistic prin imaginea epică a desfăşurării acţiunilor care recomandă un om, un destin autentic şi unic. Dacă ne-am gîndi la o apropiere cu artele plastice, ar trebui să ne referim în primul rînd la „capul de expresie", ca la una dintre modalităţile esenţiale în realizarea profilului pregnant al unui activist al partidului. Ei, comuniştii, sînt într-adevăr „oameni de o structură deosebită". Imaginea lor de neuitat se întîlneşte din ce în ce mai des în operele literare contemporane, ca o efigie sobră încununată de elanuri eroice, strălucitoare de voinţă şi dîrzenie.

Portretul eroului comunist se defineşte mai adevărat în clipele luptei, ale participării directe la acţiunile de mare amploare întreprinse de partid.

Descriind evenimentele istorice care au marcat la noi cucerirea puterii politice şi economice de către clasa muncitoare, proza primilor ani de după eliberare ni l-a recomandat pe Ion Păvăloaia, eroul central al romanului „Oţel şi pîine" de Ion Călugăru. Şi aici, ca şi în celelalte romane de valoare care au urmat acestei cărţi, întregul cadru al acţiunii, atmosfera generală a ciocnirilor şi a victoriilor conturează trăsătura comună a figurilor de eroi comunişti. Aceasta este conştiinţa puterii, a superiorităţii morale, ca şi a certitudinii în dreptatea socială ce se înfăptuieşte prin revoluţia socialistă. Ea se vădeşte a fi o convingere profundă, crescută parcă organic din carnea şi sîngele omului, întemeiată într-un lung şir de experienţe personale de viaţă. In personalitatea lui Adam Jora, Petru Dumitriu a realizat o expresie proeminentă a unei asemenea convingeri politice care înviorează resursele umane, le conferă un sens nobil, le înfrumuseţează. Puterea aceasta lăuntrică, izvorîtă din devotamentul pentru ţelurile politice ale partidului, constituie o dimensiune hotărîtoare în construcţia portretelor de comunişti din paginile unor romane cum sînt „Bărăgan" de V. Em. Galan, „La cea mai înaltă tensiune" de Nagy Istvan, „In oraşul de pe Mureş" şi „Statuile nu rîd niciodată" de Francisc Munteanu. Mai presus de orice, principialitatea fermă şi omenia profundă sînt caracteristice ale celor mai valoroase portrete de comunişti din literatura ultimului deceniu. Inzestraţi cu o structură sufletească specifică ei impresionează mai cu seamă prin extraordinara lor capacitate de a fi oameni originali, cu trăsături proprii şi neconfundabile. Imaginea eroului comunist nu poate fi realizată prin trăsături care simplifică şi sărăcesc expresivitatea umană a portretului. Ultimul volum al lui Nicolae Jianu, culegerea de nuvele „Drumul spre cer", în care autorul descrie numeroase figuri de comunişti, trezeşte reproşuri tocmai din acest punct de vedere. Autorul estompează conturul specific personajului, acele trăsături prin care el ar trebui să trăiască, omeneşte, problemele politice.

O nuvelă care atrage în mod special atenţia în acest volum este „Filonul". Se urmăreşte aici, în personalitatea cîtorva eroi, evidenţierea unor trăsături esenţiale tipului de muncitor comunist. Problema fundamentală pe care trebuia s-o rezolve prozatorul era, fireşte, reliefarea individuală a unor chipuri prin care să se exprime nuanţat, verosimil, un mănunchi întreg de caracteristici generale. Indrăzneala spiritului novator, repulsia pentru stagnare şi inerţie, abnegaţia, simţul răspunderii, urmează să se verifice în construcţia nuvelei în momentele unor încercări grele, cînd se punea problema deschiderii unui filon nou, menit să ridice productivitatea muncii la un trust minier. Acţiunea se desfăşoară pe două planuri principale. Pe de o parte, discuţiile preliminare ale directorului Gheorghe Domide, cel care ia hotărîrea investigării filonului şi, pe de altă parte, evoluţia minerului comunist Nicolae Vălean, cel care aduce la îndeplinire sarcina preluării noului loc de muncă. Pentru că discuţiile pe teme tehnologice şi organizatorice dintre Domide şi colaboratorii săi rămîn la stadiul expunerii generale a problemei, obiectivul principal al analizei pare să fie centrat de fapt pe figura lui Vălean, comunistul care munceşte eroic pentru deschiderea noului abataj. Evident, construcţia nuvelei este menită să verifice conştiinţa politică a eroului, să marcheze un moment hotărîtor în descrierea înaltelor sale însuşiri moral-politice. Acestea nu se fixează însă prin mijlocirea unor aspecte concrete în stare să particularizeze plastic personajul respectiv. Imprecizia expresiei individuale a eroului duce la o descriere banală şi confuză. Vălean poate fi foarte bine confundat cu Domide. Portretul celui din urmă e realizat de prozator prin urmărirea unor obiecte personale cum ar fi de pildă lampa grea de sistem vechi „cu care a venit la mina aceasta prin 1947 de la o exploatare din munţii Rodnei" sau „...şapca de piele bătută cu pulbere de minereu, scorojită de apele subpămîntene..." Obiectele respective, fireşte, nu recomandă firea personajului mai mult decît ne-ar putea spune cîteva fraze dintr-un reportaj. Autorul, e adevărat, încearcă să surprindă în elementele biografiei lui Domide aspecte etice, o trăire sufletească intensă. Descriindu-i figura, el notează: „Chipul lui încremenit lasă în asemenea clipe să-i scape o abia văzută îndulcire. Numai ochii îi ard necontenit şi toată viaţa lui sufletească pare concentrată în aceste două luminiţe albastre". Comentariul este însă exterior personalităţii eroului. Văzut în ansamblu, portretul lui Domide apare inconsistent, lipsit de vlaga firească unui personaj literar. Aceeaşi deficienţă o vădeşte şi imaginea activistului care trece meteoric prin acţiunea nuvelei. „Trimisul raionului de partid" — aşa cum îl şi pomeneşte, evident simbolic, autorul — este o făptură complet ştearsă. Şi este cu atît mai regretabil, cu cît omul vine în mijlocul muncitorilor ca reprezentant al unui for important de conducere, al comitetului raional al partidului. Sarcinile lui, pe care le debitează apatic, pe un ton egal, presupuneau un sentiment acut al răspunderii, o cumpănire matură a hotărîrilor care trebuiau luate. Dar, „activistul", aşa cum îl numeşte în continuare autorul, intră în discuţie numai pentru a da replica cuvenită, după o obişnuită reţetă schematică. Avem senzaţia că-i ascultăm glasul impersonal şi rece venind de undeva, dindărătul unei cortine opace, impermeabile, care ascunde complet identitatea umană a personajului. Figura activistului de partid, principialitatea şi justeţea atitudinilor sale nu sînt sensibile realmente printr-o înfăţişare omenească, verosimilă. Reflectarea conducerii de către partid în această nuvelă este nesatisfăcătoare.

In restul lucrării, tentativele de a isca un conflict în care să scînteieze o anumită personalitate se istovesc într-o discuţie aridă. Vălean îl înfruntă cu un calm placid pe Mureşan care este un muncitor înapoiat lipsit de elanuri îndrăzneţe, omul a cărui „minte bătrînă nu-l mai ajuta să se descurce în hăţişurile vremii". Mureşan încearcă să-l convingă pe Vălean, să-l împiedice a-şi pune viaţa în pericol lucrînd în abatajul unde-l pîndeau prăbuşiri şi explozii. Discuţia lor este neconcludentă, pentru că argumentele fiecăruia se pot prevedea cu mult înainte, iar vorbele şi gesturile au aspectul tocit al unor dialoguri anonime. Citim în continuare numeroase pasaje care intenţionează să descrie entuziasmul lui Vălean. Autorul încearcă să sugereze spontaneitatea juvenilă, dezinvoltura adoptării unor hotărîri eroice cu sufletul deschis, cutezanţa şi bărbăţia. Se fac astfel notaţii menite să sublinieze în această atmosferă certitudinile eroului, fermitatea convingerilor lui. Astfel, la un moment dat, Vălean „scoase copilăreşte pieptul înainte şi-şi încordă grumazul. Nu era el prea voinic, dar pesemne simţea zbătîndu-i-se sub pielea arămie o putere mare..." Paliditatea eroului este şi mai evidentă în scena culminantă în care începe lucrul la abatajul periculos. Eroul nostru descinde zglobiu la faţa locului, aşa cum scrie autorul: „Veni şi Nicolae Vălean, vesel, dar purtînd pe chip urmele unui somn grăbit, frămîntat...". Acelaşi personaj este văzut apoi cu ochii lui Iosif Uda, ajutorul său în clipele forţării abatajului. Uda desăvîrşeşte în continuare viziunea generală, nesemnificativă pentru identitatea eroului nostru: „In fiecare clipă învăţa de la Vălean că un miner nu e numai un om de curaj, ci un muncitor, cu o minte organizată, fiecare mişcare fiind gîndită, fiecare clipă socotită în procesul de producţie..." etc. Şi aşa mai departe, o notaţie după alta accentuează caracterul abstract al prezentării acestor eroi.

Reproşul pe care cititorul îl aduce autorului în cazul nuvelei „Filonul" se referă în principal la realizarea figurii comunistului Vălean. Alegerea personajului, care este muncitor miner şi membru de partid, situarea lui în centrul unor împrejurări actuale importante, implică răspundere şi exigenţă deosebită. Bogăţia umană a eroului comunist este incompatibilă cu prezentarea lui neinteresantă, vlăguită de elementele dramatice ale realităţii.

Prezentînd palid, schematic, figura comuniştilor, denaturînd raportul între activişti şi mase, nuvela lui N. Jianu nu respectă de fapt adevărul vieţii. In felul acesta autorul nu ţine seamă de unul dintre principiile esenţiale ale realismului socialist: reflectarea concret-istorică a realităţii revoluţionare.

Ideologia partidului, a clasei muncitoare, învăţătura marxist-leninistă orientează literatura contemporană cu fermitate pe drumul reflectării adevărului vieţii, a destinului pe care-l urmează aceşti eroi ai zilelor noastre. Ei, comuniştii, cei mai înaintaţi din rîndurile clasei muncitoare, sînt în măsură să inspire artiştilor contemporani pagini de epopee. Personalitatea lor se încheagă mai plastic în opere literare dintr-un ansamblu de trăsături exprimînd fermitatea şi umanitatea personajului. Vorbind despre însuşirile remarcabile ale eroilor comunişti aflaţi în plină luptă, Engels observa că ei „trebuie să-şi dea la iveală trăsăturile lor cele mai simpatice, cele mai nobile şi cele mai omeneşti, tocmai în acţiunea de protest, în lupta de clasă". Către o expresie de mare valoare plastică, „în mărime naturală", a acestor trăsături omeneşti ale eroului comunist, trebuie să tindă astăzi scriitorii noştri.

Miron Dragu

Miturile Egiptului antic

După „Legendele şi miturile Greciei antice" de Kun, volum care s-a epuizat în foarte scurtă vreme, „Editura ştiinţifică" a publicat recent o carte despre miturile Egiptului antic, datorită de asemenea unui specialist sovietic, M. E. Matie. Intreprinzînd în spirit ştiinţific cercetarea legendelor care au înflorit în vechime pe malurile Nilului, Matie nu se limitează numai la prezentarea acestora, ci le şi comentează şi tălmăceşte. Autorul şi-a propus ca sarcină — şi a îndeplinit-o într-un mod exemplar — să clarifice apariţia şi dezvoltarea miturilor, să evidenţieze modul în care acestea au reflectat reprezentările vechilor egipteni despre natură şi societate. Studiul se bizuie pe o cunoaştere profundă a mitologiei şi istoriei Egiptului şi comunică, în părţile lor esenţiale, texte originale. Numeroase note şi amănunţite comentarii dau lucrării un caracter erudit, fără însă a o împovăra.

Multele desene liniare şi seria de planşe, admirabil realizate grafic şi însoţite de descrieri şi explicaţii minuţioase, completează în chip fericit volumul.

I. R.

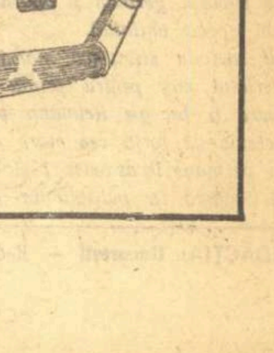

CONTINENTE

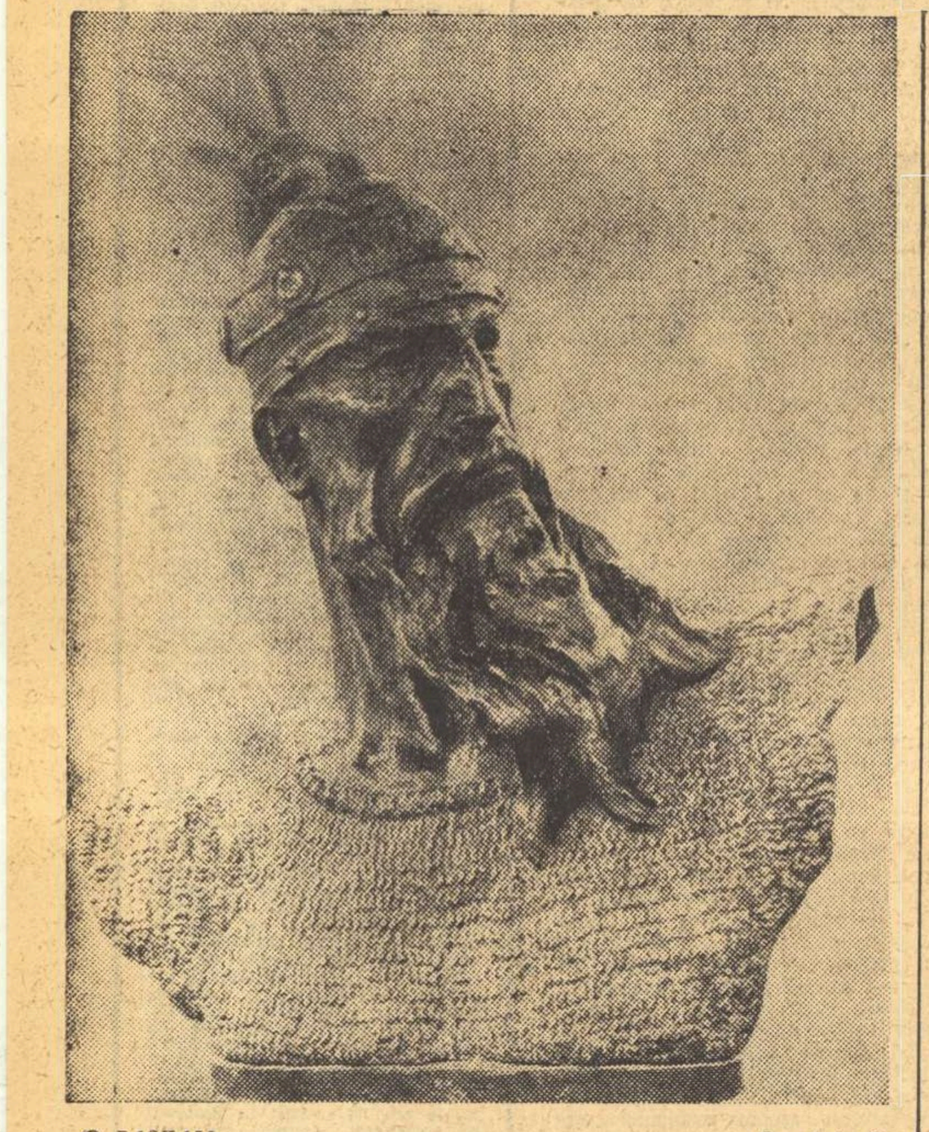

O PASKALI (Expoziția „Arta plastică din R. P. Albania") „Scanderbeg"

O istorie marxistă a literaturii germane *)

Subintitulată „Contribuție la istoria și critica literaturii germane", (Dietz-Verlag, Berlin) această prezentare de vaste proporții a secolului care începe cu apariția lui Lessing și sfîrșește cu revoluția burgheză constituie de fapt o lucrare deschizătoare de drumuri noi în istoriografia literară germană. Fără a nega aportul unor Biedermann și Hertner, pentru secolul al XVIII-lea și Brandes, pentru secolul trecut, Reimann pune în lumină falsele premize ideologice ale istoricilor literari burghezi, precum și deficiențele lor metodologice. El pornește de la concepția că literatura socialistă, bazată pe metoda realismului socialist, constituie dezvoltarea logică a tradițiilor și teoriilor estetice progresiste ale trecutului; că toate fenomenele mai importante ale literaturii pot fi înțelese numai prin legătura lor nemijlocită cu tendințele progresiste ale poporului și că metoda realistă a creației literare a fost și în trecut cea mai fecundă.

Deși autorul afirmă că nu intenționează să scrie o istorie a literaturii germane, totuși faptul că urmărește dezvoltarea acesteia în principalele ei curente și în ordine cronologică; că încearcă o nouă periodizare a istoriei literare, infirmă această afirmație datorită numai modestiei. E drept că Reimann nu face o prezentare coordonată a operelor scriitorilor citați, ci urmărește, de cele mai multe ori, în fragmente separate, aspectele diverse ale acelor creatori a căror influență se întinde pe mai multe perioade. Dar tocmai această metodă imprimă adevărată valoare unei periodizări care ține seama de raporturile dintre literatură și dezvoltarea economică și politică a Germaniei. Reimann împarte secolul studiat în șase perioade: prima, de formare a literaturii național-burgheze (1750—1770); a doua, de „Sturm und Drang" și început al clasicismului (1770—1790); a treia, de clasicism și ecou al revoluției burgheze franceze (1790—1805); a patra, de predominare a romantismului (1805—1815); a cincea, de decădere a romantismului și trecerea la realismul burghez (1815—1830); și a șasea, de dezvoltare a literaturii democratice și realiste și de început a literaturii socialiste (1830—1848). In această periodizare, Herder, de pildă, e tratat în perioada a doua și a treia; Goethe, într-a doua, a treia, a patra și a cincea; Heine într-a cincea și a șasea. Aceeași periodizare permite autorului să dea mai multă importanță decît se făcea pînă acum unor scriitori cu Wekhrlin, Knebel, Knigge sau Forster; să accentueze rolul lui Jean Paul, Seume și Kortum în dezvoltarea literaturii democratice; să consacre în sfîrșit capitole speciale unui Herweg și mai ales lui Weerth, ceea ce istoriile burgheze evitau.

O altă caracteristică principală a lucrării este utilizarea operelor clasicilor marxism-leninismului ca surse de indicații permanente, cu atît mai mult cu cît ele abundă în observații adînci asupra literaturii germane în epoca tratată. Recursul la **Franz Mehring** este și el foarte frecvent. Se remarcă de asemenea referința la lucrările literar-istorice ale revoluționarilor democrați ruși: Bielinski, Cernîșevski și Ogariov cît și încercarea de a schița o istorie a schimburilor culturale între poporul german și popoarele slave în epoca amintită.

Atît metoda științifică marxistă cît și materialul pus pentru prima dată în valoare îl fac pe Reimann să tragă concluzia că forța cea mare a literaturii germane, în așa-zisa perioadă clasică, constă în indisolubila ei legătură cu viața, că în ciuda contradicțiilor care îi stînjeneau dezvoltarea, ea a exprimat interesele fundamentale ale poporului și că a jucat un rol de frunte în lupta împotriva ordinii feudale și pentru formarea națiunii germane. Iar consecința acestei legături cu viața și interesele poporului a fost metoda realismului în înfățișarea fenomenelor lumii contemporane. Infrîngerea revoluției din 1848—49, trădarea de către burghezie a intereselor poporului și trecerea ei în tabăra reacțiunii, au avut ca urmare nemijlocită ruptura literaturii germane de tradițiile ei progresiste și democratice din perioada clasică.

Punînd la contribuție nu numai un material literar în bună parte inedit, sau fapte social-politice caracteristice, ci trasînd un tablou larg al vremii, cu citate din ziare contemporane sau din corespondență; reproducînd cîntece satirice sau anecdote tipice; scrisă cu pasiune și într-un stil alert, cartea lui Reimann depășește mult limitele ce și le-a impus; ea capătă pe alocuri proporțiile unei largi și extrem de interesante istorii a culturii, care, cu toate cele peste 800 pagini, se citește cu nesațul la care se pare că sînt îndreptățite în general numai romanele.

M. Roșca

---

*) Paul Reimann — *Hauptsprömungen der deutschen Literatur 1750-1848.*

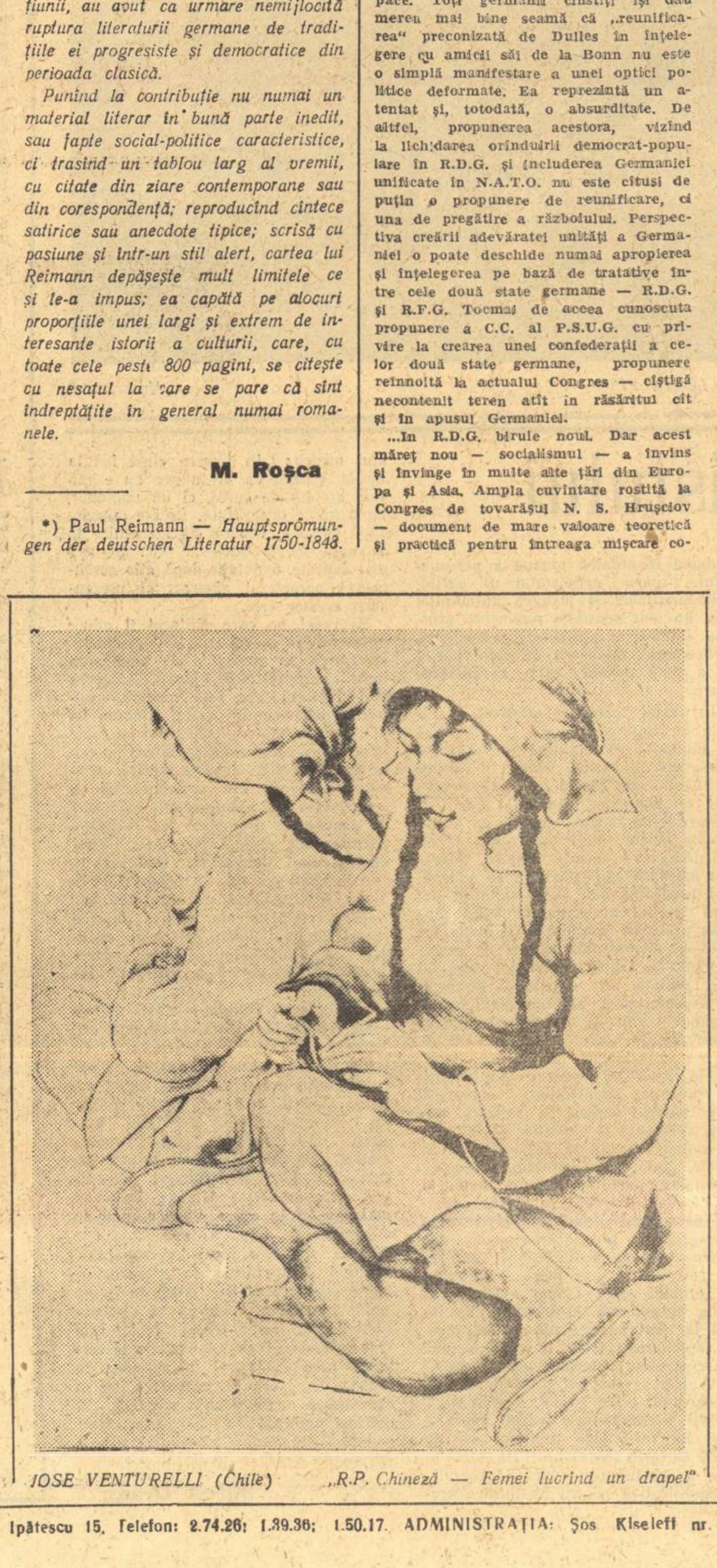

JOSE VENTURELLI (Chile) „R.P. Chineză — Femei lucrînd un drapel"

Săptămîna

BIRUIE NOUL

In aceste zile, în fața sălii Werner-Seelenbinder din Berlin poate fi văzută o locomotivă de un tip nou, în greutate de 135 tone. Mașina este un dar făcut de tineretul feroviar din R. D. Germană Congresului al V-lea al Partidului Socialist Unit din Germania (P.S.U.G.).

Inăuntrul sălii, peste 4000 de oameni — 2260 delegați și 2000 de oaspeți — asistă la Congres. Importanța evenimentului e sugestiv subliniată de o inscripție laconică, aflată deasupra tribunei prezidiului: „Socialismul învinge".

Da, puternica locomotivă expusă afară are, cert, o valoare simbolică... Intr-o parte a Germaniei — în R.D.G. — devine realitate marea cauză a lui Marx și Engels. Este cauza pentru care și-au jertfit viața Karl Liebknecht, Roza Luxemburg, Ernst Thälmann și în numele căreia au adus imense sacrificii în lupta antifascistă Heinrich Mann și numeroși alți reprezentanți de seamă ai intelectualității. Iar îndatorirea de cinste de a asigura înfăptuirea acestei sarcini istorice îi revine partidului clasei muncitoare — P.S.U.G. — continuator al celor mai bune tradiții ale mișcării muncitorești germane.

Programul drumului spre victoria socialismului în R. D. Germană a fost prezentat Congresului de primul secretar al C.C. al P.S.U.G., tov. Walter Ulbricht. Raportul său înfățișează tabloul consolidării puterii statului muncitoresc-țărănesc, al întăririi continue a capacității sale industriale, al sporirii într-un ritm accelerat a bunurilor materiale și valorilor spirituale, în interesul poporului. Iată cîteva date. In perioada 1951—1955, producția industrială globală a fost dublată în comparație cu perioada antebelică, întreprinderilor socialiste revenindu-le încă anul trecut 88,7 la sută din această producție. O nouă dublare a producției industriale, de astă dată față de 1957, va avea loc în perioada celui de-al treilea cincinal (1961—1965). Intre noile întreprinderi ce vor lua ființă, vor figura două centrale electrice pe bază de cărbune brun — cele mai mari din lume. Pînă în 1960 urmează a fi terminată refacerea centrelor a 10 mari orașe, între care Berlin, Leipzig, Dresda, Magdeburg, Rostock, Potsdam. In agricultură, datorită succeselor dobîndite în dezvoltarea socialismului la sate, este posibil ca încă în acest an producția de lapte, ouă, carne de porc, să atingă în linii mari cifrele prevăzute pentru 1960. In viitor se prevede crearea de raioane și regiuni întregi cu agricultură socialistă.

De dincolo de frontierele sale, din Germania occidentală, progresul istoric al R.D.G. este urmărit cu concentrată atenție. Dacă pe adepții politicii Bonn-ului acest progres îi îngrijorează, pe milioanele de vest-germani ce resping politica Bonn-ului, incluzînd perspectiva „morții atomice" și scindarea țării pe timp nelimitat, dezvoltarea R.D.G. îi bucură și îi îmbărbătează. Faptul e firesc. R.D.G. reprezintă reazemul tuturor germanilor care luptă pentru renașterea națională a Germaniei ca stat democrat și iubitor de pace. Toți germanii cinstiți își dau mereu mai bine seamă că „reunificarea" preconizată de Dulles în înțelegere cu amicii săi de la Bonn nu este o simplă manifestare a unei optici politice deformate. Ea reprezintă un atentat și, totodată, o absurditate. De altfel, propunerea acestora, vizînd la lichidarea orînduirii democrat-populare în R.D.G. și includerea Germaniei unificate în N.A.T.O. nu este cîtuși de puțin o propunere de reunificare, ci una de pregătire a războiului. Perspectiva creării adevăratei unități a Germaniei o poate deschide numai apropierea și înțelegerea pe bază de tratative între cele două state germane — R.D.G. și R.F.G. Tocmai de aceea cunoscuta propunere a C.C. al P.S.U.G. cu privire la crearea unei confederații a celor două state germane, propunere reînnoită la actualul Congres — cîștigă necontenit teren atît în răsăritul cît și în apusul Germaniei.

...In R.D.G. biruie noul. Dar acest măreț nou — socialismul — a învins și învinge în multe țări din Europa și Asia. Ampla cuvîntare rostită la Congres de tovarășul N. S. Hrușciov — document de mare valoare teoretică și practică pentru întreaga mișcare comunistă și muncitorească internațională — cuprinde o însuflețitoare imagine a acestui adevăr istoric. Dacă pînă în prezent într-o singură țară — în Uniunea Sovietică — a fost desăvîrșită construirea socialismului, acum intrăm în epoca de desăvîrșire a construirii socialismului într-o serie de țări democrat-populare. Mînă în mînă, strîns unite, popoarele marii familii socialiste, în frunte cu Uniunea Sovietică, împărțind frățește atît bucuriile victoriei, cît și greutățile luptei, pășesc înainte impetuos.

Pe reprezentanții lumii vechi, marile izbînzi ale forțelor socialismului și păcii îi înspăimîntă și îi scot din fire. In încercarea de a stăvili biruința noului, echivalentă cu aceea de a opri răsăritul soarelui, sînt puse în bătaie toate agenturile imperialismului, sînt folosiți fel de fel de oportuniști. Pe bună dreptate, oportunismul de dreapta, revizionismul în mișcarea comunistă, a fost apreciat drept cal troian al imperialiștilor. Dar spre deosebire de trecut, anticul patruped are, în zilele noastre, un caracter oarecum deosebit. „...Deși calul troian mai este și acum periculos, el a fost însă mai periculos pentru Troia — subliniază tov. N. S. Hrușciov. — Pe timpurile lui Homer, oamenii, rezistînd asediului, se închideau în fortăreață. In zilele noastre nu sînt necesare astfel de fortărețe și de aceea calul troian evident că nu mai poate avea acum rolul pe care l-a avut odinioară.

Rușii au următoarea zicătoare populară: „Nu-i priește calului nutrețul". Țăranul îndoapă, tot îndoapă calul, iar acesta nu se îngrașă, ci slăbește mereu. Și țăranul zice: nu e cal care merită să fie îndopat, nici din coadă nu prea dă. Așa și imperialiștii cheltuiesc în zadar. Orice pomeni ar da ei calului lor, el nu poate abate carul revoluției din drumul trasat de marxism-leninism".

Biruie noul... Și acest proces se desfășoară în lumea contemporană pe un front larg, manifestîndu-se de asemenea în însuși cadrul lumii capitaliste. Așa s-a întîmplat zilele acestea în Finlanda, unde, în cursul alegerilor parlamentare, forțele de stînga au repurtat o remarcabilă victorie. Candidații Uniunii Democrate a Poporului Finlandez (U.D.P.F.) care grupează pe comuniști, socialiști de stînga și agrarieni de stînga au întrunit 23,6 la sută din numărul voturilor, obținînd 50 de mandate de deputați (față de 43 cîte avea anterior). In același timp, Uniunea agrariană și partidul social-democrat — alte două partide principale — au pierdut voturi, obținînd respectiv 48 și 50 de mandate. Cînd rezultatele au devenit cunoscute, propaganda occidentală a sărit ca mușcată de șarpe: „Comuniștii au înregistrat în Finlanda cîștiguri alarmante!" Copleșită de nostalgia pentru trecutul mai puțin defavorabil grupărilor anticomuniste, agenția americană „U.P.I." constată cu regret: „După ultimele rezultate, este puțin probabil că comuniștii își vor pierde locul întîi de cel mai important partid politic al țării".

Rezultatul alegerilor din Finlanda este cu atît mai semnificativ, cu cît el vine după rezultate similare obținute recent de forțele de stînga și în alte țări capitaliste, cum sînt Italia și Grecia. După cum rezultă din presa occidentală, „surpriza cea mare" pentru cercurile imperialiste o constituie faptul că aceste rezultate au fost înregistrate în condițiile în care reacțiunea internațională a pornit o nouă campanie veninoasă împotriva forțelor socialismului, campanie țesută în jurul sentinței pronunțate în R. P. Ungară în procesul trădătorului Nagy Imre și al complicilor săi. De unde inițiatorii acestei campanii se așteptau la o „slăbire a forțelor progresiste", ei s-au ales cu o slăbire a forțelor reacțiunii, cu un nou și incontestabil eșec.

Biruie noul... In Orientul arab puterile colonialiste au primit zilele acestea o lovitură năprasnică. Explozia s-a produs în Irak — socotit de cercurile imperialiste ca pilonul lor principal în Orientul arab, vertebra centrală a pactului agresiv de la Bagdad. In mai puțin de 24 de ore, uraganul mîniei populare a măturat monarhia și guvernul prooccidental al lui Nuri Said, dînd naștere celei mai tinere republici de pe glob — Republica Irak. Noul guvern a ieșit din federația irakiano-iordaniană și a denunțat pactul de la Bagdad. La ora cînd încheiem rîndurile de față, zăpăceala și deruta produse la Washington și Londra de acest eveniment au atins culmea.

Ultimele știri sosite din Bagdad subliniază că regimul republican din Irak se consolidează.

După cum arată faptele cercurile imperialiste încearcă să împiedice procesul ireversibil al destrămării sistemului lor colonial cu ajutorul tunurilor și bombelor.

Telegramele de presă anunță că la 15 iulie unități de marină ale Statelor Unite, cu un efectiv de 5.000 de oameni înarmați pînă-n dinți, au debarcat în Liban, în apropierea Beirutului. Alte forțe armate americane, engleze și franceze stau gata să intervină și ele pentru a lărgi atacul. In felul acesta puterile colonialiste în frunte cu S.U.A. au săvîrșit un act fățiș de agresiune împotriva popoarelor arabe.

De la un capăt la altul al lumii popoarele iubitoare de pace își exprimă mînia împotriva intervenționiștilor, cer retragerea imediată a trupelor americane din Liban. „Jos mîinile de pe Orientul arab!" — răsună impunător glasul popoarelor.

Orice ar face reprezentanții lumii vechi, noul biruie și va birui!

B. Stoian

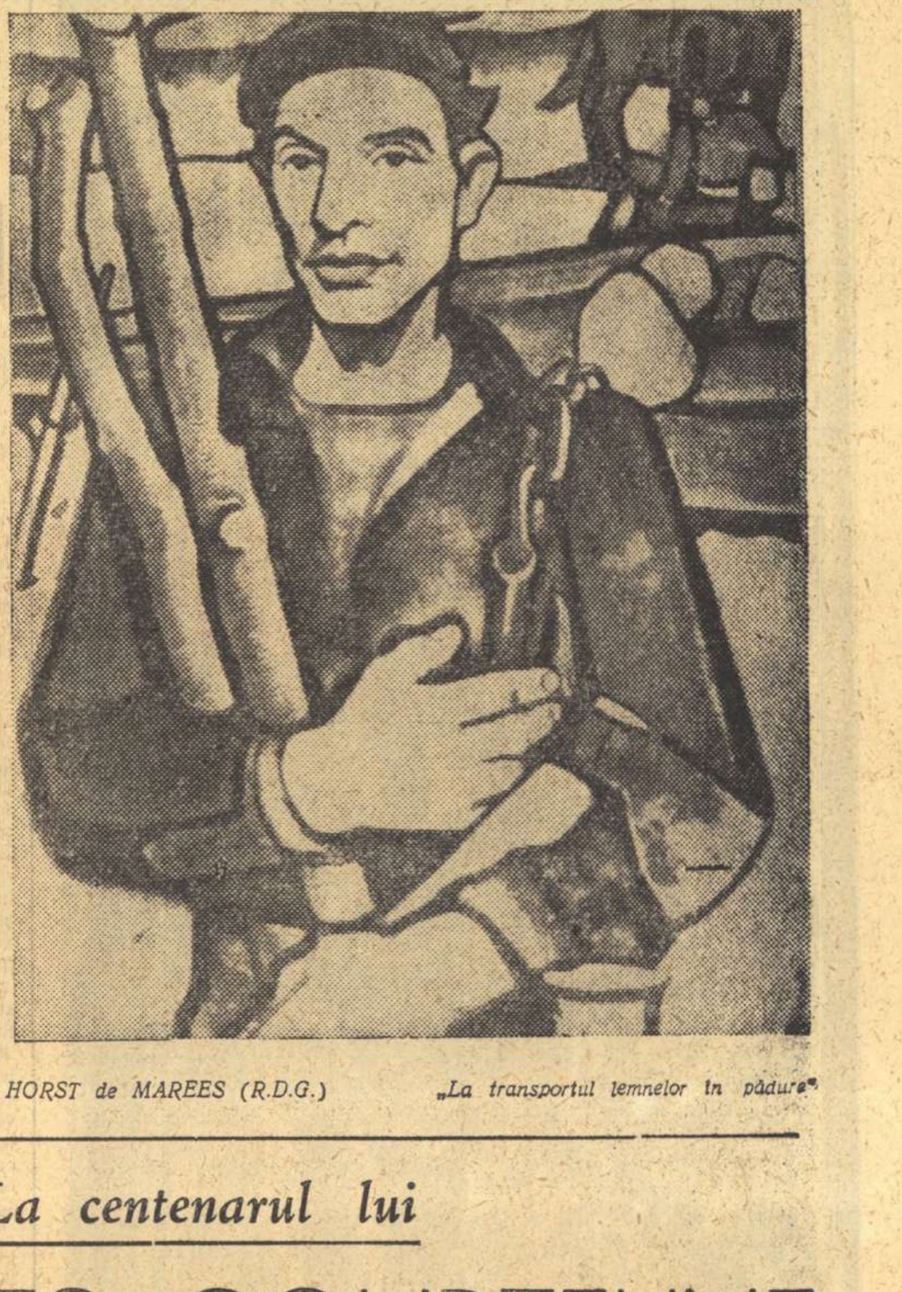

HORST de MAREES (R.D.G.) „La transportul lemnelor în pădure"

La centenarul lui

GEORGES COURTELINE

„— E îngrozitor! gemu el. Gîndește-te că o să am în curînd șaizeci de ani...

Un surîs jucă în barba bătrînului său confident:

— Eu, dragă prietene, am peste șaptezeci...

— Cu dumneata nu-i același lucru. Dumneata ești un geniu, și geniul e nemuritor.

Atunci Anatole France se opri și, punîndu-i mîna pe umăr, spuse cu glasul lui pițigăiat:

— Dacă-i așa, fii fără grijă. N-ai să mori niciodată".

Dialogul acesta, evocat de curînd de președintele Academiei Goncourt, Roland Dorgelès, se petrecea pe aleia de la Béchellerie la sfîrșitul primului război mondial. Au trecut de atunci patru decenii și profeția domnului France s-a împlinit: Courteline n-a murit, e azi centenar și se pregătește pentru o viață eternă... A ajuns un clasic al secolului XX și a dobîndit tinerețea veșnică, acea tinerețe pe care a îndrăgit-o ca nimeni altul.

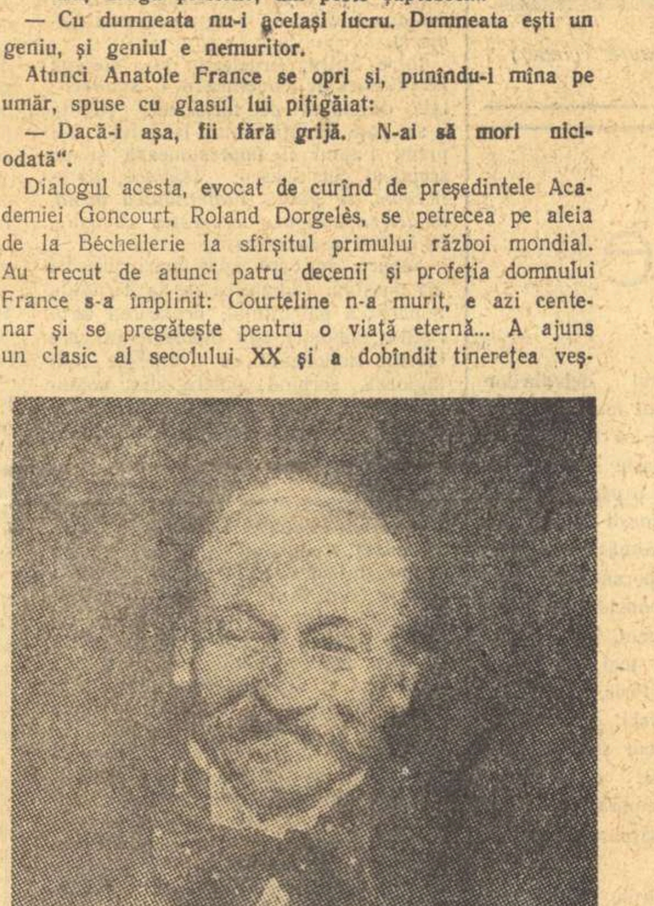

Născut la Tours în 1858 (și nu în 1860 cum îi plăcea să declare) Courteline era fiul publicistului Jules Moinaux. Bunicul după tată fusese tîmplar de mobile, iar tatăl mamei, debitant de tutun. Courteline aparținea acelei Franțe artizanale cu oameni curați și simpli, perseverenți și generoși, cum sînt în Turena. Viața lui s-a clădit din expediente și situații mediocre, care i-au permis doar un singur lucru esențial: să scrie. Elev chiulangiu, militar terorizat de majuri, funcționar comod veșnic hîrțuit de zeița Birocrației, Courteline s-a impus de timpuriu în boema literară a vremii. Umoristul și-a plăsmuit opera din realitățile trăite: armata, justiția, lumea funcționarilor și a gazetelor. **„Les gaîtes de l'Escadron"** (1886) l-au făcut, peste noapte, celebru în Parisul umoriștilor. Au urmat rînd pe rînd **Soțiile de prieteni**, **Trenul de 8,47**, **Lidoire și la Biscotte**, **Boubourouche**, **Messieurs les Ronds-de-Cuir**, **Un client serios**, **Théodore caută chibriturile**, **Domnul Badin**, **Comisarul e băiat bun**, **Jandarmul e fără milă**, **Articolul 330**, și atîtea alte scenete, farse sau schițe care i-au adus o celebritate, pe cît de precoce pe atît de întemeiată. Membru al Academiei Goncourt în 1926, Georges Moinaux a murit în 1929, la 71 de ani.

Courteline e un Caragiale francez. Aflăm în bună măsură la amîndoi aceeași putere amară de a surprinde gestul esențial, de a demonta mecanismul psihic al personajelor, de a „creiona" tipurile sociale cele mai caracteristice ale vremii. Pe amîndoi îi însuflețește același profund dezgust față de filistinismul burghez, același sarcasm față de ipocrizia și bunele maniere ale semidocților și îmbuibaților, aceeași nemărturisită iubire față de oamenii de rînd, amărîți și umiliți. Courteline îi e inferior lui Caragiale însă prin unilateralitatea preocupărilor sale: el e comentatorul vieții citadine, văzută din perspectiva comicului care atinge grotescul. Ii lipsește, prin însuși scepticismul său mic burghez, mînia și patetismul lui Caragiale. Courteline n-a scris și n-ar fi putut scrie nici **Năpasta**, nici **O făclie de Paști**, nici **La Hanul lui Mînjoală**, nici, mai ales, **1907, din primăvară pînă în toamnă.**

Geniul lui se exersează pe o arie îngustă: lumea micii burghezii, demontată, dezarticulată, dezvăluită în jalnica ei realitate. Courteline nu caută situații extraordinare; el nu are inventivitatea lui Mark Twain și nici malițiozitatea umilă a lui Șalom Alechem.

Urmînd lui Henri Monnier și lui Daumier, Courteline e un umorist care purcede din marea literatură a moraliștilor francezi. Insemnările sale, reflecțiile eroilor săi țintesc să surprindă, sub diversitatea aparențelor, esența resorturilor umane. Courteline e un moralist eminamente francez, guvernat de rațiune și de simțul proporțiilor, fugind de tot ce e extraordinar, colosal, supraumam. Elanurile inimii și ale imaginației sînt estompate de un scepticism permanent, de o mizantropie aparentă. Umoristului Courteline, cu precădere anti-eroic și anti-liric, îi e parcă rușine să afirme că crede în oameni, într-atît lumea în care a trăit l-a dezamăgit, l-a ulcerat. Cuprins o dată de o dorință de destăinuire, Courteline își mărturisește simpatia pentru bieții soldați din primul război mondial. **„Ei m-ar fi împăcat — dacă lucrul e cu putință — m-ar fi împăcat cu oamenii, dîndu-mi despre umanitate o idee mai bună și deci... falsă!"** Severitatea necruțătoare a lui Courteline nu se preface în indulgență față de sine însuși. Lucid și aspru cu propriile sale defecte, Courteline notează odată, în spiritul marilor moraliști clasici: **„Dacă ar trebui să tolerăm altora ceea ce ne îngăduim nouă înșine, viața ar deveni insuportabilă".** Lui Courteline, mai bine decît oricărui alt scriitor satiric al vremii sale, i s-ar fi putut atribui butada prietenului său Tristan Bernard: **„Sînt mizantrop, pentru că mă cunosc".** Și totuși Courteline nu e un suflet uscat, meschin, acru. Inima lui bate, poate cu prea multă discreție, în fața bucuriilor naturii, se îmbată de pitorescul vieții din Montmartre, urăște violența corridelor ca și atrocitățile războiului, caută iubirea, deplînge tinerețea prea curînd irosită, se închină artei, ca supremă mîngîiere și desfătare. S-a spus despre Courteline că a fost Molière-ul secolului XX. Formula, izvorîtă dintr-un zel apologetic, conține totuși o bună parte de adevăr, în măsura în care creatorul lui Boubourouche s-a apropiat de creatorul lui Arnolphe, prin cunoașterea sufletului oamenilor, prin spiritul său neiertător și generos totodată. Amintirea centenarului lui Courteline e binevenită, în vara lui 1958 mai mult decît oricînd. Căci e încă un prilej de prețuire a adevăratelor valori izvorîte din umanismul multisecular al culturii poporului francez.

Valentin Lipatti

AGENDĂ

In China au apărut pînă în prezent cinci volume din seria de „Opere complete" *ale marelui scriitor Go-Mo-Jo.*

Vercors a publicat un nou roman, „Pe acest țărm", *al cărui subiect îl formează lupta poporului algerian împotriva colonialismului.*

Erich Maria Remarque lucrează la ecranizarea romanului său „Zeit zu sterben, Zeit zu leben" („Timpul morții, timpul vieții").

La Editeurs Français Réunis a apărut un nou roman al lui André Stil, „Ne vom iubi mîine". *Cartea e inspirată de acțiunile colonialiștilor în Algeria. Eroul, un tînăr muncitor silit să ia parte la războiul criminal din Africa de Nord, își dă seama de nedreptatea cauzei pentru care luptă. Viața sa sufletească e tulburată de conștiința că, fără voia lui, s-a transformat într-un instrument în mîna asasinilor poporului algerian.*

La Funcian, în apropiere de Pekin, se lucrează la descifrarea a aproape 12.000 lespezi acoperite cu inscripții. Acestea au fost scrise începînd din secolul al XVI-lea pînă în secolul al XVII-lea al erei noastre și cuprind texte religioase budiste. Cercetările au dus la rezultate foarte interesante în legătură cu istoria artelor chineze în această lungă perioadă

Cartea lui Serghei Obrazțov, „Impresii din Londra", *apărută de curînd într-o editură engleză, a fost primită foarte călduros de presa din Anglia care subliniază spiritul fin de observație și umorul artistului sovietic.*

Revista berlineză „Sonntag" *publică în numărul său din 29 iunie un articol al lui Georg Leopold, regizor la teatrul din Erfurt, care a stat timp de trei luni în țara noastră, regizînd mai multe spectacole la Teatrul german din Timișoara. Autorul remarcă marile succese ale dramaturgiei noastre originale precum și ale artei interpretative romînești.*

Ziarul londonez „Daily Worker" *anunță că în luna septembrie a acestui an se va deschide sub auspiciile sale, în capitala Marii Britanii, o expoziție de desene ale copiilor din 22 de țări*

O echipă de arheologi sirieni a început săpăturile pentru dezgroparea palatului Abassizilor, pe terasa căruia, spune legenda, Șeherezada a istorisit poveștile din „O mie și una de nopți".

La Paris a apărut traducerea monografiei despre Napoleon a savantului sovietic E. Tarlé.

„Revista de cultură", *editată de Universitatea* „San Simon" *din Cochabamba, Bolivia, publică recenzii despre revistele* „La Roumanie Nouvelle" *și* „Revue roumaine", *reliefînd rolul pe care-l îndeplinesc aceste publicații, în opera de cunoaștere a culturii popoarelor, precum și nivelul înalt al articolelor prezentate de ele.*

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional.* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 30 (228) - joi 24 iulie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

CAUZA PĂCII — CAUZA ÎNTREGII OMENIRI

Crimă împotriva păcii

Statele Unite și Marea Britanie sînt pe cale să săvîrșească premeditat cea mai mare crimă împotriva omenirii: crima împotriva păcii. Purtînd, cu cinism, o mentalitate veche de colonialiști înrăiți, cele două state imperialiste caută să păstreze prin forță, pentru ele, bogățiile — petrolul mai ales, — ale Orientului Mijlociu, zvîrlind mizeria războiului și dezastrul peste țările arabe. După Liban, Iordania atrage acum cuirasatele și avioanele americane și engleze. In plină Mediterană, așadar, un nesăbuit act de violență care trebuie oprit cu orice preț pentru că desăvîrșirea lui ar putea pune foc lumii.

In vreme ce Congresul de la Stockholm leagă gîndurile cele mai luminoase pentru fericirea omenirii, pe Mediterana răsăriteană cad umbrele întunecate ale războiului ce se uneltește de către S.U.A. și Marea Britanie. Indrăzneala agresiunii însăși se unește cu sfidarea aruncată de cele două guverne Congresului Mondial al Păcii care reprezintă cea mai înaltă manifestare de superioară morală internațională.

Se știe că în albastrele ape mediteraneene, între Cipru și coasta răsăriteană, foiesc, mai mult ca oriunde, rechinii. Au vrut anglo-americanii să nu-i lase singuri să amenințe singurătatea apelor. Și pe ape și în aer au vrut să le imite exemplul. Numai că lăcomiei lor i se împotrivește astăzi lumea întreagă. Se vor ridica legitimele riposte ale popoarelor arabe conștiente astăzi de drepturile lor la libertate, se vor ridica să le apere toate popoarele iubitoare de pace. E timpul ca agresorii să înțeleagă și să nu săvîrșească cea mai mare crimă: crima împotriva păcii.

Ion Marin Sadoveanu

EUGENIA BICIOLA „Pace"

CARAVANA MAMELOR

„Caravana" evocă un șir de cămile, beduini cu turbanul și veșmîntul alb, fata morgana... Caravana care ne străbate teritoriul n-are nici un atribut exotic. In locul cămilelor, un autobuz, — apoi, după defectarea lui pe drum, un camion; în locul beduinilor, douăzeci de femei fără văl, din Anglia; în locul mirajului din pustiu, chipul radios al femeilor care le-au întîmpinat pretutindeni cu căldură. In ce moment internațional a ajuns originalul convoi în republica noastră? In Sud, o agresiune războinică: invazia americană în Liban, intrarea trupelor engleze pe teritoriul Iordaniei; în Nord, o ofensivă a păcii: Congresul de la Stockholm. Coincidența însăși e grăitoare. In aceste zile de încordare, de agravare a primejdiei războiului, a trecut peste podul Prieteniei și a pus piciorul pe pămîntul liber al patriei noastre solia de pace a mamelor din Anglia.

Cum s-a născut această pitorească, dar nobilă inițiativă? La sesiunea Consiliului internațional al mamelor, care a avut loc în martie a.c. la Sofia, Dora Russel a anunțat dorința unui grup de femei engleze de a parcurge continentul din Apus spre Răsărit, cimentînd prin contact direct năzuința fierbinte de pace a femeilor de oriunde. Entuziastele au plecat din Londra în luna mai, au cutreierat pînă acum Franța, Belgia, R.F.G., Elveția, Italia, Albania, Iugoslavia, Bulgaria, urmînd să pășească, după trecerea prin R.P.R., înspre Ungaria, Austria, Cehoslovacia, Polonia și Uniunea Sovietică...

Cine sînt femeile pornite în lunga lor peregrinare cu o mică bucătărie de campanie, cîteva corturi și saltele, și purtînd în palme, ca Danko, inima sa, de flăcări, iubirea lor de om? *„Nu sîntem femei de seamă"*, spunea conducătoarea caravanei. *„Sîntem simple femei, de vîrste și profesii deosebite, care au activat în Anglia împotriva războiului, împotriva fabricării armelor nucleare"*. Sînt profesoare și jurnaliste, infirmiere și operatoare de film, magistrate și gospodine; decana lor de vîrstă, Jane Wyatt, — profesoară pensionară și quaker — are nici mai mult, nici mai puțin de 79 de ani, iar mezina, funcționara irlandeză Poly Popp, 21! Jane Wyatt, bătrîna cu părul alb strîns sever în fileu, membră a ligii internaționale pentru pace și libertate, a participat, în ciuda anilor, la marșul păcii spre orașul Aldermaston, unde se află uzina de arme atomice, a stat pe ploaie și vînt în fața fabricii, înălțîndu-și protestul împotriva morții. Iar Poly Popp, ca să se angajeze pe acest itinerar al înfrățirii, a trebuit să-și dea demisia din slujba ei de modestă funcționară.

Autobuzul cu pancarte anti-războinice a rulat pe șoselele Europei, pe drumurile unde altădată huruiau tancurile și bocăneau soldații. Femei sim-

Veronica Porumbacu

(Continuare în pag. 6)

GLASUL RAȚIUNII

Va veni cîndva un timp în care, citind scrisul nostru de astăzi, oamenii vor zîmbi și nu vor înțelege de ce trebuia să pledăm pentru apărarea păcii, de ce trebuia să luptăm pentru pace, de ce se organizau mișcări pentru pace. Vor zîmbi și nu vor înțelege, cum nu vor înțelege dacă vor afla că pledam pentru aerul necesar respirației, pîinea necesară hranei, camera necesară odihnei. Știu că va veni un astfel de timp și nu mă rușinez de fel gîndindu-mă că oamenii de atunci nu ne vor înțelege. Noi înțelegem. Cînd pacea va fi un bun al tuturor, ca aerul pe care-l respirăm, noi, cei de azi, ne vom fi făcut datoria. Deocamdată aerul acesta nu-l au toți, deși ar trebui să fie un drept sacru al fiecăruia. Cîtă vreme mai sînt minți înfierbîntate care se mai gîndesc la război, pacea nu este în siguranță. Cu atît mai mult cînd, străbătînd țări și mări, vin armate de la un capăt al pămîntului pentru ca să invadeze o țară de la celălalt capăt al pămîntului. Privesc harta și simt că logica a devenit, pentru unii, un preș de șters picioarele. Ce caută armata americană în Liban? Dar unde nu este logică, trebuie să fie altceva. Aici sînt interesele unui pumn de afaceriști nesățioși cărora nu le intră cu nici un chip în cap ideea că un popor nu poate fi tratat ca o slugă. Ce-l interesează pe afaceristul american poporul libanez? Pe el îl interesează petrolul. Ce-l interesează că petrolul este, de fapt, al altuia? Pe el îl interesează tot petrolul. Ce-l interesează că vor muri oameni, printre care și tineri americani? Pe el îl interesează tot

Mihu Dragomir

(Continuare în pag. 6)

Arta și realitatea

În „Privire asupra concepțiilor estetice contemporane", Cernîșevski socotește că *„un artist autentic își bizuie întotdeauna operele numai pe idei actuale"*. *Constatarea este în egală măsură valabilă pentru gînditor sau estetician.*

„Arta și realitatea din punct de vedere estetic" *te atrage nu numai prin originalitatea concepțiilor, dar și prin puternicul ecou al unei epoci istorice și al unei lupte concrete, pe care aceste concepții le dețin. Filozoful analizează idei a căror existență este milenară. De la Stagirit încoace problema corelației dintre artă și realitate a fost dezbătută în fel și chip. Intr-o astfel de problemă fundamentală pentru înțelegerea procesului intim al creației artistice, dar purtînd pe ea povara unei imense cantități de timp, Cernîșevski introduce suflul autentic al epocii lui intr-o viziune îndrăzneață, revoluționară.*

Pentru a demonstra caracterul inovator în estetică al ideilor democrat-revoluționare, fără îndoială că nimic nu putea fi mai nimerit decît respingerea polemică a ideilor „Esteticii" lui Hegel. Cernîșevski nu anulează în întregime estetica hegeliană. El e conștient de faptul că în „Estetica" filozofului german există momente valoroase, care pot constitui argumente ale unei construcții estetice materialiste. Astfel, pentru Hegel frumosul *nu poate fi recunoscut decît intr-un obiect individual, viu, idee care va fi mult amplificată la Cernîșevski. Și arătînd că la Hegel frumosul natural nu are această semnificație decît prin aluzia la om pe care o cuprinde, Cernîșevski exclamă: „...mare, profundă idee! Ah, cît de*

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

Ce ne facem, domnilor?

Făcînd socoteala, scumpii noștri domni, stăm prost! Foarte prost! De la o vreme ne tot facem bagajele. Ce le-o fi apucat pe bietele „popoare înapoiate", de nu ne mai suferă! Din Europa, cum o știe fiecare, ne-am cam cărăbănit, s-a dus dracului petrolul, dividendele în lire sterline și în dolari, le-a luat apa sîmbetei. Unde-i frumoasa Indie, unde-i imensa China despre care un deștept spunea că e un fel de elefant a cărui întreținere duce la ruină sigură? Din Maroc a trebuit s-o ștergem și nu s-ar putea zice că în Algeria o să mai putem întîrzia mult. Mai făceam un dever la Suez, dar și de acolo a trebuit să ne luăm tălpășița și încă într-un mod rușinos. Asta n-ar fi nimic, dar a început să-i mănînce palma și pe cei mai mici. Pe unde mai exista cîte o sfîrîială cu mangan, cu niscai nichel, am fost poftiți afară!

Prin lume bate un vînt de libertate, frumoasele noastre discursuri din Parlament despre misiunea noastră civilizatoare nu mai fac doi bani, mai curînd adormi copiii cu ele decît să convingi pe cineva. L-am luat pe Dumnezeu ca martor, am început să agităm gogorița pericolului comunist, nu se mai prinde. „Popoarele înapoiate" au început să citească, au ambiții mărunte, silabisesc din ce în ce mai des acest cuvînt curios: independență. Am început să fim înjurați în gura mare, ceea ce, trebuie să recunoașteți, naivii noștri domni, că nu se mai poate tolera. Depozitele noastre cu bombe H și bombe A, cu bombițe tactice și cu bombițe strategice, cu bombițe curate și cu bombițe murdare, îi lasă rece pe sălbatici. Splendida noastră aviație care

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

Frumos e Orientul...

Frumos e Orientul! O minune-i!
Se risipesc culorile luminii
pe minaretul alb al semilunei
din care cîntă leneși muezinii.

Aici se simt acasă trandafirii
cu roua și cu soarele pe buze, —
iar peștii beți de slava strălucirii
cu gingășii se-aleargă prin havuze.

Sub umbra lată-a plantelor palmate
califi se plimbă, cu hanger de aur. —
Al nopții cer suflat cu nestemate
e parcă o manta de rege maur.

Aici și piatra mai bogat scînteie
și clipele-s mai dulci și mai încete.
Un lin parfum mînat de alizee
ți se încurcă-n barbă și în plete.

Cadînele, în mîini cu-o portocală,
te-ntîmpină cu-o tainică plăcere.
Ah! Orientul e o moleșeală
și-un somn profund ca după somnifere.

Bălăngănindu-ți pe oblînc pistolul
te simți stăpîn pe frumusețea vie
cînd regii te primesc cu protocolul
atîtor veacuri de slugărnicie.

Arabii regi îți știu, subtili, temeiul
și țara ți-o servesc ca pe o fructă
căci gîlgîie sub trandafiri țițeiul
și sub havuz, petrolul în conductă

Iți face plecăciuni orientale
ploconitoare țara. Și cuminții
califi golesc în geanta dumitale
sudorile, bancnotele, arginții.

Și totul merge bine, ca pe ață,
spinarea s-a deprins a sta curbată,
jobenul cu ținuta lui semeață
se fudulește...
Totuși, iată, iată

din toropeală s-a trezit Suezul
și se trezește, luminat, Libanul
și iarăși spada își rostește crezul
și fruntea-și saltă vrednică tulpanul

In haine albe, de zăpadă parcă, —
pe-aici unde zăpada-n veci nu vine —
ca dinamita țara se descarcă
sub semnul urii, capital, spre tine.

Nu doarme Orientul. Cum să doarmă
cînd foamea-i fură somnul și-l furnică.
Și ce frumos stă mîna lui pe armă
iar fruntea-i neagră ah! cum se ridică.

Căci ridicat măreț, pe baricadă
e-n Orient avînt și frumusețe, —
ca-n viitor mai limpede să-și vadă
înaltă, viitoarea-i frumusețe.

Te înspăimînți și îți privești dolarii
prin sită, ca în ceasuri de beție.
Cine te-a pus să treci peste fruntarii
precum pirații mării, la hoție?

Pe ceruri luna e hanger. Și poate
că stelele vrăjit de lucitoare
sînt țăndările-a sute de granate
ce vor trufia-ți aspră s-o doboare.

Căci se ridică aspru Orientul
nu într-o țară, ci în zeci de țări
și-n trup iți scapără precum curentul
electric. Hăituind din zări în zări,

zadarnic verși cuvîntul tău narcotic
cu vicleșug bătrîn și cu minciuni:
nu-i Orientul numai țărm exotic,
ci e lăcașul noilor furtuni.

Furtuna curată și-ntinerește
purifică și mătură din drum
trufia ta iscată tîlhărește...
Din ea s-alege pulbere și scrum.

Al. Andrițoiu

HORIA

Dramă istorică în 5 acte
de MIHAI BENIUC

PROLOGUL

Scena reprezintă un drum de țară. La marginea lui, în fund, se văd niște căruțe cu coviltire și cu ciubere, la adăpostul unei sălcii bătrîne și răsucite. E noapte. In fața căruțelor, un foc. In jurul focului șed patru moți — doi mijlocii ca vîrstă, unul tînăr, altul bătrîn. Mijlociii stau cu fața spre public, dincolo de foc, pe un trunchi străvechi. Bătrînul în dreapta, pe un bolovan, față în față cu tînărul, care șade pe pămînt.

La ridicarea cortinei, se aud tălăngile cailor ce pasc prin apropiere, apoi răsună mai depărtat prin noapte un nechezat.

PRIMUL MOȚ MIJLOCIU: (amărît și visător)
Umblă moțul prăpădit pe țară...
TÎNĂRUL: (imitînd strigătul moților)
Hai la cercuri de legat ciubară!
AL II-LEA MOȚ MIJLOCIU: (cătrănit)
Murgul bate peatra cu copita...
BĂTRÎNUL: (resemnat)
Lungu-i drumul și amară-i pita!
PRIMUL MOȚ: Iar în miezul muntelui
Arde ochiul dracului, —
Aurul, aurul,
Peste el bălaurul.
Da' bălaurul mi-i om,
Dacă-i om și cine-i domn...
AL II-LEA MOȚ: Cum să fie om, fîrtate,
Cine mîncă din furate?
Doage nu face, nu ară,
Numai umple la hambară
Și-n viață ni se-ncuibă
Și se-mbuibă, și se-mbuibă!
PRIMUL MOȚ: Nemeșug, nemeșug,
Ai! ce te-aș mai pune-n jug...

(Bocește o cucuvaie)

BĂTRÎNUL: (făcînd semnul crucii)
Ceasul nu-i curat, Satana
Iacă și-a deschis dugheana:
Vinde sînge de cocon,
Inimă de fată mare,
Și pe Iuda-l dă plocon...
Doamne feri de arătare!
Auziți cum coace vraja?
TÎNĂRUL: Sst! Aduce dracul straja.

(Intră două străji)

PRIMA STRAJĂ: Bună seara, oameni de-omenie.
PRIMUL MOȚ: D'apoi, frate, bună da' să fie
A II-A STRAJĂ: Unde-ați fost și-ncătrău plecați?
AL II-LEA MOȚ: Ia, umblăm pe lume-nstrăinați
Colindînd împărăția toată,
Stăm pe loc ca veverița-n roată.
Roata merge, lumea se tot mișcă
Bat-o sfîntul soare de morișcă!
Numai noi ne coacem în necaz
Și cum fu ieri așa rămase azi.
PRIMA STRAJĂ: Pesemne că așa ne este data.
BĂTRÎNUL: Bine-ai grăit, așa grăia și tata.
A II-A STRAJĂ: Dar n-ar fi rău să fie-un pic mai bine.
PRIMUL MOȚ: Te uiți, de parcă binele-i la mine.
Hei, binele-i la domni și la-mpăratul!
De ei ne-or da, s-o bucura și satul.
Sărmanul, opincarul, zdrențărosul
Ca bietul cîne cînd îi cade osul.
AL II-LEA MOȚ: Așa-i cînd omul nu știe să-și iee
Și-așteaptă numai alții să-i tot dee!
PRIMA STRAJĂ: Și zi așa! Dac' ați lua chiar voi
Ați mai scăpa de grijuri și nevoi.
BĂTRÎNUL: (mirosind parcă aerul)
Ortace, nu-i pe-aici miros de fiară?
A II-A STRAJĂ: (liniștindu-l, cu înțeles):
Avem și noi destule pe la țară.
Căci grofu-i grof și-n munte și la șes.
Nici nouă tare rău nu ne-ar părea
De n-ar fi iobăgia tot mai grea.
(tainic):
Am auzit că este, măi fîrtate,
Un moț ce caută după dreptate.
Nicola Ursu-i zice, din Albac,
Holoangăr, om de-al vostru și sărac,
Dar învățat: a fost și la-mpăratul.
Barem pe-aici așa vorbește satul.
Cunoașteți-l?
PRIMUL MOȚ: Ferească sfîntul soare!
PRIMA STRAJĂ: Păcat. Păcat!
BĂTRÎNUL: Brrrh! S-a făcut răcoare.
AL II-LEA MOȚ: De el nu știm nimic.
PRIMA STRAJĂ: Poate-i minciună
A II-A STRAJĂ: Poate nu știu. Să-i crezi! Noa!
Noapte bună.

(Pleacă)

TÎNĂRUL: Umblară să ne prindă cu cuvîntul.
BĂTRÎNUL: Nu prinde bivolul în coarne vîntul.
PRIMUL MOȚ: Cine să știe? Și ei sînt iobagi,
Dar dacă nu știi, taci și nu te bagi.
AL II-LEA MOȚ: Hai să dormim că uite găinușa
De după deal a răsărit acușa.

(Se aciuiează, culcîndu-se în jurul focului, care se stinge încet. Răsare luna, ultim pătrar, și aruncă lumină pe drum. Din direcția opusă căruțelor vine Horia. La marginea drumului, cu desagă pe umăr și cu toiag în mînă. Se oprește și privește peste public).

HORIA: Ai! drumuri, drumuri, drumuri fără capăt,
Mult oare vă mai bat eu pînă scapăt?
Hîrtoape, coborîșuri și suișuri,
Știu fiecare tufă de pe Crișuri:
De mult în sate cînii nu mă latră,
Imi face loc orice rumîn la vatră.
Dar din Cîmpeni pînă-n Viena nu-i
Om să se simtă mai al nimănui
Ca mine! Umblu, umblu, umblu,
umblu
Și numai cu amar pieptul mi-l umplu.
Amară-i frunza-n care zic de jale,
Amar e mărul pădureț din cale,
Amară-i pita ce mi-o dă iobagul,
Amar doinește Arieșul, dragul,
Și Dunărea cea tulbure-i amară
Ducînd mînia ei din țară-n țară.
Dulceața vieții-i strînsă pe la curți
Domnești, și se topește-n burți
Impinsă de lăboacele grăsune.
Hei! dare-ar ceru-n lume o minune!
Dar ceru-i mut și-nchis ca o-nchisoare,
Iar soarele nu pentru noi răsare.
Săracul n-are-n viață nici un drept
Decît să-i bată inima în piept.
Să-i bată? Pentru ce să-i bată atîta?
Mai bine-ar bate-odată el cu bîta
La porțile castelelor grofești:
Deschide! Timpu-i să te socotești!

(Se așează obosit pe un pietroi)

Zădarnic. Nu-i nici o nădejde-n lume.
Jucăm ca o găoace printre spume
Pe valurile-n volburi și-n vîrteje,
Ne vînzolim ca peștii prinși în mreje,
Și nu-nțelegem, cum e cu putință
Atît amar, atîta suferință.
Doar e pămînt, e ploaie și e soare,
Și omu-i om, și doar o viață are!
De ce trăgînd cu nasul prin pămînt
Să moară unii fără de cuvînt
In timp ce alții-i calcă pe spinare
Zdrobindu-i fără milă și-ndurare?
Așa e dat? De cine? Pînă cînd?
Și drumul meu sfîrșește-ntr-un mormînt.
Nepoții după mine au să vină
Pe-același drum de pulbere și tină,
In inimă cu-același trist opait,
Pe umeri cu aceleași goale straiți,
Cu-aceleași răni ce sîngeră-n opincă,
Plîngînd la-aceleași doine din tilincă
Ah! moții mei, cu ce mă-ntorc la voi?
Plecai visînd, plîngînd vin înapoi.
De patru ori la împărat am fost,
Dar și la dumnezeu e fără rost!

(Se scoală)

De n-om găsi aici în piept tărie,
Vom rămînea de-a pururi în robie.
Am adunat ceva hîrțoage scrise,
Semnate de-mpăratul, pare-mi-se,
Dar împărații astăzi scriu, apoi,
Ștergînd ce-au scris, trag vorbele-napoi.
Atît ai cît norodul cucerește
Și ține-apoi în mînă vitejește!

(Se uită la cei ce dorm lîngă foc):

Ai mei mai dorm. E timpul să se scoale.
N-au fost de mult pe-aici prin munți răscoale!
Sculați-vă, voi codrilor bătrîni,
Voi crengilor, vă faceți toate mîni,
Voi frunzelor, schimbați-vă-n topoare,
Arzînd cu buze de oțel în soare!
Bătrîne Criș, gătește-te de nuntă,
Cănește-n roșu unda ta căruntă.
Crișane, Cloșco, timpul a sosit,
S-a rumenit a ziuă-n răsărit!

(Pleacă. Moții se trezesc speriați, întîi bătrînul, apoi ceilalți și se uită unii la alții. Se face ziuă).

BĂTRÎNUL: Grea noapte fu, măi frații mei. Visai
Un om, ori poate c-a fost arătare,
Cu haină mohorîtă și călare,
Și-a zis: Urmează-mă! De nu, te tai!
TÎNĂRUL: Eu am visat pe coadă coasa dreaptă.
PRIMUL MOȚ: Mai știe dumnezeu ce ne așteaptă!
AL II-LEA MOȚ: Te uită, urmă proaspătă pe drum.
Se duse unul către munți acum.
Vedeți-l? E de-al nostru. E al nostru!
Stai, Horeo, stai și tîlcue-ne rostul!
BĂTRÎNUL: Nu mai plecăm la țară. Hai la munte!
Inhamă caii. Vezi? Zările sînt crunte.
PRIMUL MOȚ: Hai, moșule, și s-o luăm la coastă.
Avui și eu un vis, poate-i noroc,
Anume, se făcuse mare foc
Sus, tocmai la Biharia pe creastă!

(Fug toți după cai; se aude foarte aproape un nechezat de cal).

(Cortina)

MIRCEA BOGDAN „Horia"

Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară*)

1.

Succesele obținute an de an, apariția unor noi opere valoroase, demonstrează din plin vitalitatea literaturii noastre noi, dovedește capacitatea ei de a se ridica la nivelul tot mai înalt al cerințelor cititorilor.

După cum se știe, un însemnat rol militant în dezvoltarea literaturii noastre realist-socialiste i-a revenit și-i revine criticii literare. Stimularea creației literare de actualitate, îmbogățirea conținutului și ridicarea nivelului ei artistic, combaterea tuturor piedicilor din calea acesteia și, în primul rînd, a influențelor ideologiei burgheze constituie rațiunea de a fi a criticii marxiste. In această lumină trebuie analizate realizările și slăbiciunile ei.

In anii puterii populare s-a format și s-a dezvoltat în lupta pentru înfrîngerea concepțiilor estetice burgheze, o critică literară marxist-leninistă, care a adus o însemnată contribuție la orientarea cu succes a scriitorilor pe drumul realismului-socialist, la valorificarea critică a moștenirii literare. Critica literară a obținut în ultima vreme noi realizări. O seamă de articole, studii, volume apărute, se ocupă cu competență de fenomenul literar actual, de probleme ale valorificării moștenirii literare, iau atitudine împotriva ideologiei imperialiste și a literaturii burgheze decadente din Occident, combat unele înrîuriri și manifestări dăunătoare din creația și critica literară din țara noastră. Așa, de pildă, în cartea lui Paul Georgescu „Incercări critice", articolul intitulat „Pămîntul e rotund" satirizează manifestările de apolitism și evazionism frecvente în producțiile unor tineri poeți. De asemenea merită a fi remarcat articolul „Principii" publicat într-unul din numerele recente ale „Gazetei literare", în care criticul combate concret diverse manifestări liberaliste, împăciuitoriste în domeniul literaturii. In volumul „Drumuri literare" de Silvian Iosifescu, studii și articole ca „Romantism contemporan", „Modern și anacronic", „Stil cu șapte văluri" pledează — deși cu exemplificări insuficient de concrete — pentru realismul socialist, împotriva ploconirii în fața curentelor moderniste, împotriva stilului alambicat, pretențios, accesibil doar unui cerc restrîns de snobi și estetizanți.

Au publicat de asemenea culegeri de eseuri și articole critice și unii prozatori sau poeți. Intr-un șir de articole Mihai Beniuc militează pentru apropierea literaturii de viața poporului, pentru îmbrățișarea pasionantelor teme ale actualității, relevînd exemplul mobilizator al literaturii sovietice. Unele dintre eseurile lui Petru Dumitriu, reprezintă luări de poziție contra feluritelor concepții filozofice și estetice obscurantiste, caracteristice artei burgheze reacționare.

In ultimele luni se observă o bine venită înviorare, o creștere a combativității unor critici.

Pot fi menționate, ca exemplificări, contribuțiile aduse de Mihail Petroveanu — într-un ciclu de articole în care sînt analizate și combătute convingător denaturări idealiste și manifestări recente de împăciuitorism ale unor critici și istorici literari din țara noastră, studiul interesant și folositor publicat de N. Tertulian cu privire la criticul burghez E. Lovinescu („Viața romînească", nr. 4 și 5), articole pe teme de critică și istorie literară ale lui Mihai Gafița.

Fermitatea cu care partidul a combătut și combate ideologia burgheză, tendințele oportuniste, a făcut ca aceste tendințe să nu se poată dezvolta pentru a da naștere unui curent revizionist închegat. Orientarea ideologică și în general conducerea justă asigurată de partid artei și literaturii au creat condiții favorabile și pentru dezvoltarea ascendentă a literaturii, pentru o muncă rodnică a creatorilor talentați. In măsura în care și-a însușit și a răspîndit orientarea marxist-leninistă dată de partid, critica literară și-a cîștigat merite în îndrumarea literaturii pe făgașul realismului socialist, a adus un aport la zădărnicirea încercărilor revizioniste de a denigra valorile artei realist-socialiste, a sprijinit pe scriitori în făurirea unor opere valoroase, inspirate din viața poporului.

2.

Se pune însă întrebarea: și-a îndeplinit oare critica literară pe deplin rolul său în îndrumarea literaturii, a ajutat în măsura cuvenită la dezvoltarea acesteia? A dat critica riposta cuvenită manifestărilor de confuzionism, de infiltrare a unor influențe străine? A ținut ea mereu trează conștiința răspunderii ideologice și artistice a scriitorului față de popor?

In discuțiile deschise de mai multe publicații pe marginea problemelor criticii literare, a predominat, o bună bucată de vreme, o atmosferă de satisfacție, pornind de la lărgirea cantitativă a activității criticii și apariția unui număr de volume. Trebuie spus însă că din punctul de vedere al orientării și profunzimii acestei activități, al eficacității ei, auto-mulțumirea este departe de a fi justificată. Problemele esențiale ale literaturii de actualitate sînt dezbătute de multe ori slab și superficial, lipsesc studiile de generalizare, nu au fost combătute în mod operativ și argumentat tendințele negative ce mai apar în literatură. Ocolirea sarcinilor centrale ale dezvoltării literaturii, înfundarea în preocupări minore, laterale, dovedesc scăderea nivelului ideologic al criticii, tocirea ascuțișului ei.

Se știe, de pildă, că în ultimii ani reacțiunea din întreaga lume, sprijinită de diferiți reprezentanți ai revizionismului contemporan, a pornit o campanie furibundă de calomniere a realismului socialist și a operelor valoroase, prețuite și iubite de multe milioane de oameni, care au fost create pe baza acestei metode. Respingerea acestor atacuri, demonstrarea superiorității categorice a artei realist-socialiste față de arta decadentă burgheză, reprezintă o sarcină de frunte a criticii marxiste, pe plan internațional. O seamă de critici literari n-au acordat atenție suficientă combaterii tezelor revizioniste în problemele literaturii, teze puse în circulație peste hotare; prea puțini dintre criticii noștri cunoscuți au înțeles să ia atitudine, prin lucrări substanțiale, în această problemă vitală a literaturii zilelor noastre și să lege lupta pentru afirmarea realismului socialist de obiectivele concrete ale creației, dezvoltînd contribuția noastră la îmbogățirea esteticii marxist-leniniste.

Mulți critici s-au dovedit nepăsători față de fenomene nocive cum ar fi unele manifestări de apolitism, de golire de conținut a poeziei lirice. Intr-o anchetă publicată de „Viața romînească" (nr. 12/1957), numeroși scriitori întrebați despre aspectele negative pe care le-au remarcat în ultimul timp în cîmpul literaturii, au semnalat primejdia acestui gen sterp de poezie lipsită de mesaj. Ar fi fost de așteptat ca, în numărul următor, revista să revină cu articole documentate, care să concretizeze aceste observații și să îndrepte focul criticii împotriva poeziei individualiste rupte de frămîntările epocii noastre. Dar numărul 1/1958 al „Vieții romînești", deși consacră majoritatea materialelor sale critice problemelor poeziei, abordează în special teme abstracte sau îngust-meșteșugărești, se ocupă de „valoarea sugestiei în poezie" sau de „simbol în poezie" însă nu cuprinde nici o luare de poziție directă și combativă împotriva poeziei apolitice. „Oare melancolia mediocră a unora dintre poetesele noastre care stau și tot stau fără să se plictisească în mijlocul drumului și așteaptă, și tot așteaptă un iubit care să le ia, să le ia, și să le ducă, să le ducă... n-a enervat pe nici un critic?" se întreabă pe bună dreptate într-un articol tînărul scriitor Teodor Mazilu.

Marxismul a răsturnat definitiv mitul esteticii idealiste care izola arta de realitate. Arta e o expresie specifică vieții sociale, oglindește adevărul vieții sau, dimpotrivă, îl denaturează. Unii critici au ajuns însă să se îndepărteze de noțiunile marxiste ale veridicității, ale conținutului și rolului social al artei.

De pildă, într-un articol din „Viața romînească" nr. 4/1958, Lucian Raicu ironizează pe tov. N. Doreanu, care punea întrebarea legitimă: „pe cine să iubească" și „pe cine să urască" cititorul dintre personajele romanului „Groapa". Denumind în derîdere acest punct de vedere „conținutistic", Lucian Raicu se pronunță pentru o „moralitate proprie", independentă de societate, a operei de artă. Astfel, el se situează împotriva criteriilor științifice ale criticii literare marxiste, care țin seama de modul în care creațiile artistice reflectă aspirațiile claselor progresiste ale societății, de modul în care ele oglindesc veridic lupta între vechi și nou și izbînda noii morale socialiste în viață.

Numai datorită faptului că au uitat criteriile marxiste de apreciere a operei de artă, o seamă de critici au elogiat o carte ca „Groapa" în care tendințele realiste sînt copleșite de cele naturaliste și care, flatînd gusturile cele mai înapoiate, vine în contradicție cu misiunea educatoare a literaturii noastre.

Unul din fenomenele dăunătoare dezvoltării creației literare îl constituie negativismul, tendința unor scriitori de a se ocupa exclusiv de laturile „umbroase" ale realității, pierzînd perspectiva înaintării victorioase spre socialism a oamenilor muncii, care sub conducerea partidului înving toate greutățile și piedicile.

Unii critici literari, nu numai că n-au combătut această tendință, dar au și încurajat-o stimulînd o „modă" după care a zugrăvi elanul și succesele poporului muncitor în munca și lupta pentru construirea noii societăți, înseamnă, chipurile, a da dovadă de „primitivism", de „poleire" a vieții, înseamnă a crea literatură de proastă calitate. Asemenea critici au cultivat o aversiune preconcepută față de eroul pozitiv, decretat cu anticipație a fi „schematic", în timp ce creatorii unor asemenea eroi erau considerați fără nici o justificare ca dogmatici. Or, faptele arată că dacă eroul pozitiv a dispărut din capetele unor critici, el există în mii de exemplare în viața noastră de toate zilele. Tendințe de acest soi ale unor critici literari au contribuit la dezorientarea cîtorva scriitori, la ezitări de a aborda cu curaj temele actualității sau, în unele cazuri, la tratarea lor greșită. Judecînd în felul acesta, un șir de critici au trecut cu vederea lipsurile ideologice care s-au manifestat în lucrări ca „Rețeta fericirii" de Aurel Baranga sau „Cinstea noastră cea de toate zilele" de Al. I. Ștefănescu. Ba chiar, unii critici literari au elogiat piesa dăunătoare a Anei Novak „Ce fel de om ești tu", care are la bază o viziune falsă asupra întregii opere de construcție socialistă precum și unele poezii cu totul străine de ideologia noastră ale Doinei Sălăjan.

Așa cum se subliniază în raportul tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul al II-lea al P.M.R., „realismul socialist exclude deopotrivă tendința de a prezenta viața în culori trandafirii, de a ignora conflictele ei, ca și tendința de pescuire bolnăvicioasă a tot ce este putred, morbid, de prezentare în culori întunecate a realității noastre și a eroilor vieții noi". Critica este fără îndoială indispensabilă, dar o critică făcută de pe acele poziții de înaltă perspectivă pe care o oferă scriitorului înțelegerea profundă a politicii partidului, a intereselor vitale ale poporului, a marilor transformări revoluționare care duc inevitabil la victoria forțelor noului asupra a tot ce e învechit și dăunător.

Intr-un gen prin excelență militant, cum este critica literară, sînt de neacceptat apatia, plutirea în generalități, sfiala și șovăiala în a reacționa față de tot ceea ce dăunează artei. In publicistica literară a încercat totuși să-și facă loc ideea împăciuitoristă a neutralității ideologice, a unei „coexistențe pașnice" între teoria literară marxistă și cea antimarxistă, între literatura realismului socialist și literatura burgheză decadentă. Impăciuitorismul — practicat în mod conștient sau nu — netezește calea revizuirii bazelor esteticii marxist-leniniste, renunțării la criteriile marxist-leniniste de apreciere a valorilor literare și înlocuirii lor cu formule echivoce, ca „modernitate", „modernism", sau „sensibilitate contemporană". Deși aceste confuzii au primit unele riposte critice, ele continuă să circule în diferite reviste. Iată, de pildă, cronica publicată în „Iașul literar" nr. 3 din martie 1958, sub semnătura lui G. Margarit. Criticul concepe un fel de antagonism între a exprima aspirațiile, gîndurile și sentimentele oamenilor în mijlocul cărora trăiește scriitorul și a fi modern „pe plan universal": „Nici un lector avizat din Coreea sau Olanda — scrie el — nu va prețui ca modern pe x, poetul socotit modern numai în țara lui". „Creatorul este modern — scrie G. Margarit în continuare — cînd poate pătrunde firesc în consensul unei receptivități largi dintr-o anume epocă și poate furniza — prin opera lui — trăsături caracteristice gustului acelei epoci, istoricului literar viitor".

Cum se vede, unor critici li se pare prea „îngust" să fii modern în țara ta socialistă, să fii exponentul poporului tău care construiește socialismul, să vorbești în numele oamenilor celor mai înaintați, care luptă în întreaga lume pentru progresul social. Modul în care pune problema G. Margarit sună ca o invitație directă adresată scriitorilor de a părăsi pozițiile realismului socialist în favoarea unor poziții acceptabile și pentru burghezie. „Receptivitatea largă", valabilă deopotrivă din Coreea pînă în Olanda, trece cu buretele peste deosebiri de clasă, ascunde diferența structurală dintre arta realismului socialist și arta burgheză. „Spiritul modern" astfel conceput e o noțiune antiștiințifică și străină marxismului.

Nu există un „gust al epocii" comun tuturor claselor și ideologiilor. Acela care vrea să fie mai „larg" și mai „universal" apropiindu-se de gustul burgheziei decadente, se va îndepărta inevitabil de gustul și ideologia clasei muncitoare, va părăsi terenul fertil al creației realiste.

Slaba combativitate ce s-a manifestat de multe ori în critica literară a creat teren prielnic apariției teoriilor eclectice și propovăduirii deschise a acestor teorii. Eclectismul este o concepție burgheză, care, manifestată în filozofie, estetică și alte ramuri ale ideologiei, propovăduiește acceptarea celor mai diverse puncte de vedere fără nici un criteriu științific, părăsirea oricărei principialități, împăcarea unor poziții radical opuse, care nu se pot împăca în nici un fel. Această concepție caracterizează activitatea unor critici literari. Intr-un articol din „Viața romînească" nr. 1/1958, intitulat „Notă despre critica poeziei" Al. Piru declară că nu dorește să dea rețete pentru critici și preferă să le predea concluziile unei cărți recente de Mario Fubini, apărută în Italia. Fubini este un discipol al esteticianului idealist Croce. Fubini însă — după cum ne informează autorul — „ține cont nu numai de critica sociologică, dar și de cea marxistă". Referindu-se la punctul de vedere eclectic al lui Mario Fubini, pe care-l expune pe larg și fără rezerve, Al. Piru afirmă: „Critica cea mai bună, mai „oportună", e de obicei suma tuturor modurilor de critică, critica deschisă „aperta", străină de orice dogmatism și de prejudecăți, critica variată și ductilă". La care autorul adaugă în încheiere: „Noi credem totuși că cea mai valabilă recomandație a lui Fubini este aceea de a ne folosi de toate felurile de critică posibile pentru a discerne misterul poeziei".

Ar fi absurd să se creadă că toate felurile de critică, atît cele științifice cît și cele neștiințifice, se pot împăca și „completa". Și în literatură, ca și în oricare alt domeniu, eclectismul nu înseamnă în definitiv altceva decît o largă deschidere a porților în fața ideologiei burgheze, ceea ce se vede limpede și din modul în care însuși autorul articolului citat aplică propriile sale recomandații. Criticul publică în nr. 3/1958 al „Vieții romînești" o notă despre Macedonski, în care „conflictul eului cu lumea", situarea poetului în „zona superioară a disprețului", precum și atitudinea de „geniu romantic osîndit la izolare și impopularitate", sînt privite ca trăsături prin care poezia dobîndește „o semnificație adîncă". Cele mai anti-sociale noțiuni ale esteticii idealiste sînt astfel restabilite cu seninătate, criticul uitînd pe semne că scrie nu într-o revistă adresată aristocraților snobi, ci într-o publicație care aparține poporului, tocmai acelui popor pe care îl privesc cu dispreț unii poeți și critici.

In nr. 4/1958 al „Vieții romînești" același autor reia teoria conviețuirii tuturor metodelor critice, ajungînd să se declare de acord pînă și cu un așa-zis „realism" — „înțelegînd prin reale — după Schopenhauer din Skizze einer Geschichte der Lehre vom Idealen und Realen — formele eterne ale lumii, lucrurile în sine". De pe aceste poziții, autorul își arogă dreptul de a atrage atenția că „dogmatismul e piedica cea mai însemnată în calea unei critici marxiste, principiale, creatoare". E clar că prin „dogmatism" nu se înțelege aci nimic altceva decît refuzul de a accepta „pluralitatea criticii", de a tolera mișmașul ideologic.

După cum se știe, partidul a combătut la timpul său și combate în continuare cu fermitate orice manifestări de dogmatism, de vulgarizare a esteticii marxist-leniniste. Aplicînd consecvent învățătura marxist-leninistă, partidul combate manifestările de sociologism vulgar, de neglijare a problemelor privitoare la forma artistică. Viața arată însă că acum, mai mult ca oricînd, principalul pericol pentru dezvoltarea literaturii îl constituie tocmai infiltrările estetismului burghez, ale concepțiilor idealiste asupra artei.

De cele mai multe ori promotorii acestor teorii caută să creeze o diversiune arătînd cu degetul spre „dogmatism" și strigînd: „prindeți hoțul". Sub steagul luptei împotriva „dogmatismului" se încearcă astfel revizuirea principiilor fundamentale ale teoriei literare marxiste.

Unii au încercat crearea unui curent de opinie care să ducă la intimidarea, imobilizarea și chiar eliminarea din literatură a unor critici și scriitori care stau pe pozițiile realismului socialist, dar care nu erau pe placul respectivilor recenzenți sau redactori. La unii critici mai persistă și acum obiceiul de a ponegri creația valoroasă a unor scriitori pe care nu-i simpatizează.

Se observă că unii critici, care s-au dovedit capabili să elaboreze lucrări serioase, scrise de pe pozițiile științifice ale esteticii marxist-leniniste, intimidați de zarva „antidogmatică" și de teamă să nu pară, pasă-mi-te, „înguști", nu numai că ezită uneori să se opună, dar se simt chiar datori să-și dovedească lipsa de „prejudecăți", cochetînd cu teoriile idealiste și arătîndu-se toleranți față de ele.

Neutralismul în critică nu este însă un atribut al culturii și rafinamentului, cum ar dori să pară, ci semnul unei poziții mălăiețe, lesne influențabile, al unei poziții împăciuitoriste, oportuniste, care, în momentul de față, reprezintă atitudinea cea mai dăunătoare pe frontul ideologic și principalul aliat al revizionismului. Neglijarea principialității marxiste în favoarea unei „receptivități mai largi" creează teren pentru reînvierea vechilor principii ale criticii burgheze, pentru aplaudarea estetismului, a izolării poetului de lume etc.

Ce poate avea comun cu interesele dezvoltării literaturii noastre socialiste acest gen de critică „variată și ductilă" care ține sau nu ține seama „și de" marxism? Cum a putut ea să-și facă loc în reviste ale Uniunii scriitorilor?

Și pentru ce redacțiile revistelor literare, criticii literari cu formație marxistă și cu experiență nu au luat, la timp, poziție fermă împotriva acestor fenomene negative?

Piedica cea mai însemnată în calea unei critici marxiste principiale este în momentul de față liberalismul, împăciuitorismul.

Trebuie spus că pe cît de îngăduitor și flexibil este liberalismul față de teoriile idealiste, pe atît de necruțător și intolerant se arată el la adresa literaturii realist-socialiste și a criticii marxiste. In „Steaua", de pildă, cine nu era de acord cu opiniile „moderniste" era deseori declarat, pînă nu de mult, drept „dogmatic" și „sociologist".

Influențele concepțiilor burgheze în artă, literatură, critică trebuie să primească o ripostă hotărîtă din partea criticii marxiste, din partea presei și a tuturor celor ce activează pe frontul ideologic. Lupta împotriva ideologiei burgheze sub toate formele este o parte integrantă din lupta pentru zdrobirea împotrivirii claselor exploatatoare, o latură esențială a revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului.

3.

In lumina concepției științifice marxist-leniniste se desfășoară munca de valorificare critică a operelor scriitorilor noștri din trecut. Au fost analizate aspecte esențiale ale istoriei literare și a fost schițată personalitatea unora dintre scriitorii noștri de frunte, dintr-un unghi cu adevărat științific. Printre altele, a fost reliefată esența de clasă a criticii idealiste estetizante, care reprezintă o latură a ideologiei burgheze, precum și rolul social reacționar, antipopular al poeziei puriste, ermetice, decadente. Cercetătorii marxiști din țara noastră mai au foarte mult de făcut pentru valorificarea critică a operelor care au adus un aport pozitiv la tezaurul culturii noastre progresiste. Această muncă este însă îngreunată de faptul că în ultima vreme s-au făcut încercări de a impune false autorități și modele, incompatibile cu spiritul artei noastre și menite să dezorienteze.

Presa s-a ocupat la timp de abaterile de la învățătura leninistă despre cele două culturi și despre moștenirea literară cuprinse în articolul lui A. E. Bakonsky, despre Mateiu I. Caragiale. In revistele literare au apărut însă și alte false interpretări ale operelor literare și de critică literară din trecut. In vreme ce tradițiile înaintate pe care le reprezintă în critica noastră literară C. Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu și alții sînt — în mod profund nejust — foarte puțin studiate și amintite, s-au ivit prin unele reviste încercări de a reabilita teoriile idealiste ale lui Maiorescu, Lovinescu și ale altor critici burghezi.

Urmărind, de pildă, articolele semnate de I. Negoițescu, se poate constata că el a desfășurat o activitate sistematică și fățișă de respingere a tezelor marxiste în problemele esteticii și ale istoriei literare, de canonizare a criticii idealiste și de proslăvire a literaturii decadente. Astfel, în articolul „Anna și stilul academic" („Viața romînească", nr. 9/1957) autorul face apologia lui Maiorescu și a maiorescianismului, afirmînd printre altele în mod fals că mentorul „Convorbirilor literare", corifeul fostei școli idealiste și estetizante din critica literară romînească, „cerea literaturii mai multă substanță, mai mult adevăr al vieții". Sub aceeași semnătură întîlnim în „Viața romînească" o recenzie la volumul de „Scrieri alese" ale lui Pompiliu Constantinescu, care cuprinde ditirambe și mai deșănțate la adresa esteticii idealiste. Sub pretextul caracterizării umanismului lui Pompiliu Constantinescu, autorul recenziei folosește prilejul pentru a elogia, ca „valori esențiale" ale acestui „umanism", „estetismul academic" al lui Titu Maiorescu, „alexandrinismul platonizant din întîia fază a lui Lovinescu" ș.a.m.d. Ce pot avea comun toate aceste „idei" cu realismul socialist, cu caracterul popular și democratic al literaturii noastre noi? Citind asemenea articole ai impresia că autorul lor, cunoscut pentru vechea sa atitudine reacționară, a fost cuprins de o ciudată amnezie și și-a închipuit că istoria s-a întors cu vreo 14 ani înapoi.

O admirație fără rezerve pentru „modernism" se face remarcată și în recenzia la vol. „Ostrovul meu" de Ion Frunzetti („Viața romînească" nr. 2/1958). In evoluția poetică a autorului recenzat, I. Negoițescu caută stăruitor „filonul blagian", „filtrele impuse de Ion Barbu" sau „vii reminiscențe din Mateiu Caragiale". Perseverentul critic găsește de altfel prilejul să elogieze poezia modernistă chiar și atunci cînd scrie despre... Bolintineanu. Intr-adevăr, în „Caiete critice" nr. 1., D. Bolintineanu e declarat precursorul lui Ion Pillat, Mateiu Caragiale și Ion Barbu, care sînt proclamați nici mai mult, nici mai puțin decît... „maeștri ai formei poetice din veacul nostru" (?!).

In felul acesta, unii critici tind să stabilească modele și genealogii aproape „obligatorii" în istoria noastră literară. In scrierile fiecărui poet sau prozator ei încearcă să găsească cu orice preț influențe, reminiscențe sau ecouri ale criticilor idealiști sau ale literaturii decadente dintre cele două războaie. Citarea, uneori, a lui Bacovia, alături de Blaga, Barbu etc. arată că respectivii autori se interesează nu de aspectele înaintate, sociale pe care le putem găsi în opera lui Bacovia, ci de ceea ce este negativ, decadent, în poezia sa. S-au manifestat tendințe de a prelua în bloc, necritic, opera lui Goga, Panait Istrati, Iorga, Minulescu, Brătescu-Voinești. Asemenea tendințe greșite și-au găsit expresia și în pregătirea manualului de „Istorie a literaturii romîne contemporane" pentru cl. X-a.

Recent, într-un amplu articol din „Tribuna", Aurel Martin pleda pentru preluarea în bloc a operei lui Ilarie Chendi, fără a găsi măcar un cuvînt de critică față de ideile naționaliste și alte greșeli ale acestuia, ba chiar folosind citate din articole naționaliste ale lui Chendi.

Atitudini lipsite de principialitate s-au manifestat și față de lucrările trecute și prezente ale unor critici literari din generațiile mai vechi.

E îmbucurător faptul că mulți dintre acești critici și esteticieni, văzînd progresele pe care le-a adus democrația populară s-au apropiat și de ideologia care stă la baza transformărilor revoluționare din țara noastră. Scrierile lor, reflectînd aceste noi tendințe și partea pozitivă, valoroasă a operei lor din trecut, sînt prețuite și folosite.

Recent au fost editate scrieri literare din trecut ale acad. Mihail Ralea, unul din colaboratorii apropiați ai criticului G. Ibrăileanu. Aceste scrieri conțin lucrări de critică și istorie literară de esență democratică, în care își găsește expresie efortul de a trata științific fenomenul literar, deși printre ele sînt și unele lucrări astăzi depășite. Intelectualitatea noastră, oamenii muncii în general privesc cu respect pe acei vechi cercetători literari care, ca de pildă, acad. Perpessicius, desfășoară o muncă serioasă de valorificare a moștenirii literare și vădesc interes față de literatura noastră nouă. Chiar dacă acad. Perpessicius nu a izbutit încă să se plaseze întotdeauna pe poziții marxiste, activitatea sa rodnică — ca și a altor critici și istorici literari din vechea generație, care fac eforturi în aceeași direcție — este demnă să fie apreciată cu toată căldura.

Colaborarea criticilor literari de formație veche, care au acumulat o îndelungată experiență și numeroase cunoștințe a fost și poate fi cu adevărat folositoare numai atunci cînd are la bază efortul susținut de a exprima un punct de vedere științific, materialist. Din păcate, unele publicații literare privesc această colaborare cu totul neprincipial, de pe pozițiile renunțării la punctul de vedere marxist-leninist în tratarea problemelor literaturii, publicînd fără nici un discernămînt articole eronate, care n-au nimic comun cu știința literară. Poziția neprincipială față de criticii din vechea generație a fost chiar și teoretizată de către George Munteanu, într-un articol publicat recent în „Viața romînească" (nr. 4/1958). Autorul stabilește un fel de „ierarhie" a criticilor conform căreia criticii marxiști ar trebui să se așeze în bănci ca simpli elevi și să ia lecții de la criticii de formație veche, nemarxiști, proclamați „profesori", indiferent de pozițiile lor și chemați „să mențină tradiția și să conserve gustul". (Despre *ce* tradiție e vorba și al *cui* gust trebuie conservat, autorul nu precizează).

Este știut că marxismul asimilează tot ce-i viabil, valoros, în creația oamenilor de știință, a criticilor din generațiile mai vechi, respingînd consecvent vechile concepții idealiste ale acestor cercetători și combătînd rămășițele acestor concepții în lucrările lor actuale.

Unii critici literari mai tineri își închipuie însă că în această problemă se pot mulțumi cu compromisuri. Astfel, Dumitru Micu publică — tot în „Viața romînească" nr. 4 — un articol neprincipial despre opera critică a acad. G. Călinescu, articol care constituie un exemplu tipic de „coexistență" a criticii marxiste și a celei nemarxiste. Arătînd, de pildă că studiile mai vechi ale acad. G. Călinescu se întemeiază pe o concepție idealistă asupra istoriei (și, implicit, asupra istoriei literaturii), D. Micu este totuși de părere că „oricît de contestabile însă, concluziile teoretice din studiul acad. prof. G. Călinescu prezintă mare însemnătate prin indicațiile metodologice pe care le conțin", că această metodă s-ar dovedi, în mod practic, „un instrument de cercetare eficace".

Desigur, acad. G. Călinescu este un scriitor de mare talent, un critic literar de o vastă erudiție, cu o inteligență pătrunzătoare, ceea ce face ca în lucrările sale de istorie literară să existe o serie de observații judicioase, sclipitoare prin noutatea lor. Dar aceasta nu ne poate face să uităm că principiile care au stat la baza acestor lucrări sînt de esență idealistă și că metodologia lor este lipsită de rigurozitate științifică, ceea ce n-a putut să nu aibă ca urmare aprecierea eronată a multor fenomene esențiale ale dezvoltării literaturii noastre ca și emiterea de judecăți estetice subiectiviste asupra multor scriitori și opere de artă.

Cum poate ignora oare D. Micu legătura dintre aceste aprecieri eronate și concepția și metoda neștiințifică ce le-au stat la bază? Incercînd „să spele de zgura idealistă" teoriile din trecut ale acad. G. Călinescu, D. Micu ajunge să-și însușească și să recomande ca „instrument de cercetare eficace" o metodă neștiințifică, metodă care, de pildă, l-a dus pe acad. G. Călinescu nu numai în trecut, dar și recent, la neînțelegerea naturii satirei sociale a marelui Ion Luca Caragiale, care consta în viguroasa critică socială a orînduirii burghezo-moșierești.

De asemenea, în volumul „Noi și neobarbarii" — a cărui justă orientare antimodernistă a mai fost remarcată în ziarul nostru — Petru Dumitriu greșește atunci cînd invocă în sprijinul combaterii modernismului o carte bazată de fapt pe concepții agnostice, nerealiste, despre artă: „Principii de estetică", publicată în 1939 de acad. G. Călinescu.

Partidul cere ca față de intelectualii din generațiile mai vechi să existe o atitudine atentă; ei trebuie ajutați să-și însușească concepția marxist-leninistă, concepția cea mai înaintată despre lume, care fructifică gîndirea și creația artistică. Este vorba însă nu de o atitudine pasivă, ci de o influențare activă a lor. In măsura în care vechii critici vor fi ajutați, cu grijă prietenească, să-și reconsidere într-o lumină nouă propria lor creație din trecut, ei vor putea să dezvolte ceea ce este valoros și înaintat în ea, respingînd ceea ce este perimat, antiștiințific. Cine încearcă să prezinte lucrurile altfel, să înlocuiască valorificarea critică prin poziții apologetice, nu face deloc un serviciu criticii literare în general și cu atît mai puțin criticilor din vechea generație ci, dimpotrivă, îngreunează valorificarea a ceea ce a fost cu adevărat bun în operele lor din trecut și nu-i ajută cîtuși de puțin să aducă un aport mai mare la problemele actuale ale criticii literare.

In altă ordine de idei trebuie spus că s-a manifestat o tendință de a înlocui principialitatea marxistă cu ploconeală snobă în fața „autorităților" consacrate de cultura burgheză. Firește că în lucrările unor critici burghezi de seamă ca Sainte-Beuve și Thibaudet și alții putem găsi și un șir de considerații folositoare. Dar a-i cita la fiecare pas, a se referi la ei în mod absolut necritic, a devenit pentru unii critici un fel de autoreclamă, așa cum în trecut teatrele particulare scriau pe afiș că prezintă decoruri și costume confecționate la Paris sau la Viena. Lucrările criticilor și esteticienilor burghezi, din care noi preluăm ceea ce este bun dar față de care avem o atitudine critică, sînt trecute astfel de unii pe primul plan și declarate adevărate „cărți de căpătîi". O notă din „Steaua" semnată st. r. ((omițînd de altfel cu totul faptul că ne lipsesc traduceri din criticii marxiști Mehring, Lafargue, sau Lunaciarski) cere cu insistență o culegere din întreaga operă a idealistului italian De Sanctis fără menționarea însă a nici unui fel de criteriu de selecționare critică.

Poziția îngăduitoare a criticii față de estetica idealistă și față de literatura decadentă s-a reflectat și asupra activității editoriale. Critica nu a reacționat cu combativitate față de avalanșa reeditărilor din literatura nu totdeauna realistă dintre cele două războaie și nu a susținut cu toată vigoarea stimularea literaturii de actualitate.

Analiza științifică marxistă pune în valoare cu grijă și dragoste tot ceea ce este de preț în literatura din trecut și destramă fără cruțare aureola țesută de burghezie în jurul unor „valori" fie false, fie exagerate. Pentru noi are cu adevărat prestigiu nu ceea ce a „scris" faimosul critic X și „se poartă la Paris", ci ceea ce corespunde ideologiei marxiste și artei realiste, legate de popor.

4.

Prin maniera în care înțeleg să exercite critica, unii încearcă să acrediteze ideea că a desluși sensul ideologic, mesajul artistic al unei opere ar fi o treabă comună și vulgară, pe cînd criticul „fin" și „subtil" trebuie să se dovedească mai „original". Iată o mostră de asemenea critică pretins „erudită" și „personală":

„Filonul tradiționalist trebuie să-l înțelegem, la Gurghianu, ca un drum cultivat cu rafinament intelectual, poetul nefiind omul impresiilor fruste, ci unul pentru care universul agricol și silvic e descoperit în sine prin introspecție și investigat voluntar, ca izvor liric autentic".

Această șaradă, pe care ne îndoim că autorul însuși a înțeles-o bine, reprezintă caracterizarea dată tînărului poet A. Gurghianu de către Savin Bratu. Trebuie spus că într-un șir de cronici semnate de Savin Bratu, pe lîngă un verbiaj pretențios, s-au observat deseori atitudini de ploconire neprincipială față de o serie de lucrări analizate, ceea ce a dus la scoborîrea fermității ideologice și exigenței sale artistice. Asemenea manifestări sînt cu atît mai regretabile cu cît criticul a dovedit în alte articole și studii (ca, de pildă, cele despre T. Maiorescu), că poate exprima cu claritate idei juste.

Ne punem întrebarea: pentru cine scriu criticii care folosesc un astfel de limbaj, ce urmăresc ei cu scrisul lor? Doresc să răspîndească ideile esteticii marxiste, să contribuie la îndrumarea literaturii pe drumul realismului socialist, sau să epateze printr-un stil căutat și alambicat?

Se ascund oare în asemenea „cronici" idei atît de ample și profunde, încît n-ar fi încăput în limitele unui limbaj omenesc? Nu, dimpotrivă. Verbiajul pretențios și încîlcit servește adesea drept fațadă incompetenței, imprecizei și superficialității, în articole de acest fel neîntîlnindu-se nici măcar o apreciere mai profundă asupra formei artistice a operei analizate.

Trebuie spus că printre unii critici și scriitori se cultivă snobismul literar, se încearcă promovarea acestui gen de critică, considerîndu-l culmea rafinamentului intelectual.

Deosebit de primejdioasă este ceața în care se ascund asemenea scrieri „dificile" tocmai pentru că ea creează ambianța favorabilă strecurării ideilor antimarxiste.

Ce poate avea comun limbajul păsăresc al unor snobi cu adevărata cultură a criticului? Scriitorii și criticii cei mai valoroși din trecut și de astăzi n-au folosit niciodată un asemenea limbaj. Este curios că în vreme ce unii încearcă să reînvie pozițiile reacționare de mult zdrobite ale lui Titu Maiorescu, nu se dă ca pildă ceea ce se poate într-adevăr învăța de la adversarul hotărît al „beției de cuvinte" — grija față de stil și de limbă, claritatea și precizia în exprimarea ideilor.

Oameni de cultură serioși, publicul larg tot mai exigent privesc cu îndreptățită nemulțumire asemenea exhibiții și se miră că presa, publicațiile noastre umoristice nu s-au apucat încă să supună sistematic această modă rîsului public, pînă la completa ei dispariție.

5.

Experiența luptei ideologice desfășurate în ultimii ani în diferite țări confirmă marea însemnătate socială a respingerii influențelor burgheze în literatură, a combaterii tendințelor revizioniste, legătura dintre această luptă și lupta pentru întărirea democrației populare, pentru construirea socialismului.

Lupta pentru o critică științifică, eficientă, competentă, capabilă să contribuie la dezvoltarea literaturii realist-socialiste, se identifică cu partinitatea, cu întărirea principialității și combativității de clasă pe tărîmul literaturii.

Trebuie să înlăturăm cu toată hotărîrea apolitismul și împăciuitorismul din critica literară, să ridicăm critica noastră marxistă la înălțimea rolului său militant.

Faptele dovedesc că nimeni nu poate rămîne neutru, acceptînd deopotrivă marxismul și idealismul, critica subiectivistă și pe cea materialist-dialectică. Liberalismul și eclectismul duc inevitabil la alunecarea pe pozițiile ideologiei burgheze.

Se înșeală cine își închipuie că se poate menține multă vreme în critică păstrînd un balast întreg de eclectism, de snobism. Numai datorită toleranței de neconceput a unor redacții literare li s-a putut pune la dispoziție unor asemenea „critici" paginile revistelor, plus drepturile de autor nemeritate. Cititorii se întreabă pe bună dreptate, de pildă, la ce bun redactorul-șef al revistei, tov. Ov. S. Crohmălniceanu a dat la tipar numărul 4 al revistei „Viața romînească", o adevărată antologie de idei false și dăunătoare în materie de critică literară? Acest lucru apare cu atît mai de neînțeles cu cît criticul Ov. S. Crohmălniceanu, publică în același număr, un articol „Delimitări", just orientat în general, în contradicție cu restul revistei, cu cît același critic a scris studii și articole valoroase de pe poziții marxist-leniniste.

Trebuie spus că un timp îndelungat și în „Gazeta literară" au apărut unele producții literare și articole de critică literară greșit orientate, între care se numără și unele articole ale tov. M. Petroveanu. In ultimul timp sectorul de critică al „Gazetei literare" a devenit mai combativ, participînd mai activ la lupta împotriva ideologiei burgheze.

Presa literară, căreia i s-au creat condiții fără precedent în țara noastră, are o mare răspundere. Toleranței de neîngăduit față de asemenea fenomene negative pe care le-am amintit trebuie să i se pună capăt cu hotărîre. Trebuie să fie limpede că revistele și editurile noastre literare nu pot servi drept teren pentru experiențele pseudo-literare ale unor oameni neformați din punct de vedere ideologic, pentru semănătorii de confuzii.

O sarcină de mare importanță este valorificarea critică a moștenirii literare, sarcină în îndeplinirea căreia criticii și istoricii noștri literari trebuie să fie călăuziți, ca în toată activitatea lor, de spiritul de partid. In această acțiune, un rol de seamă revine și editurilor, care sînt datoare să vegheze ca prefețele edițiilor de opere ale scriitorilor din trecut să fie just orientate ideologic și științific. Este recomandabil ca sarcina elaborării prefețelor la operele scriitorilor care pun în mod ascuțit probleme ideologice, cum sînt mulți dintre autorii situați între cele două războaie mondiale, să fie încredințată unor critici marxiști, calificați.

Criticii noștri literari au datoria de cinste de a milita permanent pentru orientarea literaturii spre oglindirea marilor transformări care au loc în țara noastră la orașe și sate. Nici o operă literară de acest fel nu trebuie să scape atenției criticilor, care sînt chemați să îmbine dragostea pentru literatura noastră nouă cu exigența față de tot ce este deficitar din punct de vedere al conținutului și al formei artistice. Criticii marxiști sînt chemați să-și îndrepte forțele, experiența și cunoștințele spre generalizarea problemelor celor mai însemnate ale realismului socialist în literatura noastră, spre abordarea problemelor esteticii marxist-leniniste. Ocolirea problemelor teoretice ale artei este cu atît mai dăunătoare cu cît au apărut o serie de articole confuze în domeniul esteticii. Rezultatele efective ale muncii criticilor în această lumină reprezintă măsura după care pot fi judecate competența, calitatea și combativitatea criticii literare.

Grija pentru dezvoltarea literaturii arată că trebuie manifestată cea mai mare atenție călirii ideologice a tinerilor critici. Cei ce vor să fie critici literari trebuie să muncească cu perseverență și modestie pentru a-și însuși concepția marxist-leninistă, cu spiritul de abnegație propriu omului de știință și cu atît mai mult propriu unor oameni care vor să slujească cauza construirii socialismului.

Prin orientarea sa politico-educativă, prin combativitatea și nivelul ei științific și artistic, critica noastră literară trebuie să devină o armă ascuțită a partidului în lupta sa pentru făurirea culturii noi, socialiste.

Cronicar

---

*) *Articol reprodus din ziarul „Scînteia" nr. 4270/71 din 18—19 iulie 1958.*

ALHIMIȘTII DE LA BARIERA CÎMPINEI...

Chimia evului mediu se numea alchimie. In acea perioadă a istoriei, magii fizicii și chimiei se încuiau în odăițe tăinuite, transformate în laboratoare primitive, printre retorte și eprubete, căutînd cu înfrigurare secretul pietrei filozofale, respectiv transmutația metalelor. Se temeau și de umbra lor, deoarece erau considerați, în mentalitatea oficială, drept „vrăjitori", iar unii au ispășit chiar pe rug, sau în temnițe mucede, dorința de a smulge naturii taina supremă: disocierea și reasocierea particulelor moleculare ale metalelor ordinare, spre a le preface în aur.

Firește că, alături de oamenii de știință cinstiți, se erijau în alchimiști și o seamă de șarlatani, care escrocau mulți naivi, fluturîndu-le înaintea ochilor mirajul aurului sintetic. Este de asemenea neîndoios că s-au găsit destui ahtiați după o îmbogățire rapidă prin aur picat de-a gata — metal care avea puterea magică de a preface plebei în patricieni, mercenari în generali și mici meșteșugari în fruntași ai vieții publice, venerați de mulțime și primiți cu onoruri la curțile imperiale.

Cu privire la această epocă, fizicianul francez Jean Reynaud a scris într-unul din tratatele sale că a fost „un torent care deschidea toate poftele" și că „partea cea mai ambițioasă a marilor aventurieri s-a năpustit cu violență spre cucerirea aurului, după cum mai tîrziu s-a avîntat spre cucerirea Americii". Alchimiștii nu și-au ajuns, desigur, scopul. Toți doctorii Faust au închis ochii fără să-și vadă împlinit visul: fabricarea aurului. Cu toate acestea, cercetărilor făcute de ei le datorăm descoperirea acizilor sulfuric, nitric și clorhidric, amoniacului, alcalinelor și eterului — o uriașă moștenire științifică lăsată omenirii de către precursorii chimiei moderne. In definitiv, Avicenna și Averroes, Paracelsius și Bacon, fac parte din pleiada alchimiștilor celebri, care au adus chimiei servicii incalculabile și au împins știința cu cîteva trepte mai sus.

Socoteam că, în epoca sputnicilor, alchimiștii au rămas o simplă amintire a trecutului, îngropați în lexicoane și tratate de chimie. M-am înșelat. Și încă rău de tot. Fiindcă am descoperit, spre marea mea nedumerire, o întreagă echipă de alchimiști în Ploești, la bariera Cîmpinei. Și, culmea! — își duc activitatea la lumina zilei, în văzul tuturor. Se adăpostesc într-un complex de clădiri falnice, care seamănă leit cu marile uzine, deși poartă o firmuliță anodină: „Petrochim". Sînt aproape trei sute, dețin diplome de doctori, ingineri și chimiști și au năstrușnica idee de a industrializa „nimicul": respectiv gazele de sonde și reziduurile de țiței, altădată privite cu dispreț și irosite zadarnic. E vorba despre Institutul de cercetări petrochimice...

Inchipuiți-vă că acești vrăjitori moderni și-au pus în gînd și urmăresc cu tenacitate să scoată nu aur ci venituri și nicidecum prin transmutația metalelor, ci într-un mod mult mai lucrativ, prin valorificarea gazelor de cracare. Și, lucru de necrezut: au izbutit în mare măsură. In laboratoare moderne, dotate cu aparataje ingenioase, cu filtre, eprubete, sticle, flacoane, alambicuri și termometre de cele mai variate forme, dimensiuni și culori, alchimiștii noștri filtrează și distilează, asociază și descompun elementele chimice ale gazelor din sonde și reziduurilor de țiței, scoțînd din ele materia primă pentru o sumedenie de articole de consum: alcool, cauciuc, mase plastice, medicamente, mobilier, țesături (ce înlocuiesc perfect lîna, mătasea și bumbacul), sticlă, conducte metalice, materiale de construcții și un izolant ideal.

Dacă s-ar fi apropiat de dvs., cu douăzeci de ani în urmă, un ins care ar fi pretins că e capabil să extragă toate aceste materii prime, semi și chiar fabricate finite din gaze de sondă v-ați fi uitat în jur să descoperiți un agent al forței publice, care să transporte de urgență, într-o casă de sănătate, pe omul cu doaga sărită și l-ați fi compătimit din inimă: „sărmanul!..." Azi, asculți docil prelegeri savante despre aceste subiecte, întregite cu termeni științifici, ba, mai mult, iei chiar parte la demonstrații convingătoare, ce te lasă cu gura căscată. Cine dintre noi nu cunoaște „aragazul"? Ni-l aduce distribuitorul, la primul apel telefonic, cînd ni se termină vechea butelie. Dar rămîi uimit cînd afli cîte produse industriale se pot extrage din acest banal gaz de sondă. Să exemplific: din aragaz se extrage butadiena, iar din aceasta se obține etilena ce servește la fabricarea alcoolului etilic și metilic; oxidul de etilenă care este părintele materiilor plastice, al izolatorilor ideali, conductelor durabile și extrem de practice.

Dacă nu v-ați plictisit cumva, pot continua exemplificările. Din același oxid de etilenă se extrage un anticongelant minunat pentru timp de iarnă, care ferește motoarele de îngheț și le scutește de eforturi inutile. Apoi o fibră numită „terilenă", mult mai bună decît lîna obținută de la oile de rasă merinos. Inginerul chimist Pompiliu Teodoriu mi-a arătat, cu orgoliu, o sticlă plină c-un lichid gălbui: „Aici se află terilena!" „Mi-ați vorbit despre o fibră"... — am holbat eu ochii. „Exact — mi-a precizat tînărul chimist. După o prelucrare industrială, acest lichid devine fibră. Iar stofele rezultate din aceste fibre vor avea o durabilitate de zeci de ani și, ulterior, după unele perfecționări, poate chiar de sute de ani..." Iată, așadar, că-n viitorul apropiat, un rînd de haine nu va mai ține un an sau doi, ci o viață-ntreagă, după care va fi lăsat, prin testament, nepoților și strănepoților... Din același oxid de etilenă se extrag detergenți pentru spălat (azi confecționați din grăsime animală), antidăunători, îngrășăminte chimice (fosfați și azotați), solvenți pentru materii plastice, etc., etc. Din același modest aragaz se mai extrage etilbenzenul care produce stiren, polistiren și polietilenă — materii prime pentru cauciuc și cele mai moderne fire de țesături: nylon, relon și perlon. Iată o altă sticlă c-un lichid portocaliu. In această sticlă se află, în embrion, ciorapii, mănușile, rochiile și bluzele de nylon. Tot din gaze de sonde se extrag glicerina sintetică, apa oxigenată, acetona, fenolul și o seamă de medicamente, iar din ciclohexan (cum se numește lichidul portocaliu) fibrele de nylon pe care le-am amintit.

Din aceleași gaze de sondă se extrage polietena, care servește drept materie primă pentru izolatori de cabluri de înaltă frecvență, butoaie, conducte și... flori artificiale. Un alt produs, policlorura de vinil, se preface în piele și talpă sintetică, superioare celor naturale. Adio, deci, vițel, porc și vită. Nu vor mai fi jupuiți! Putem renunța la „ambalajul" lor pigmentat. Il vom confecționa din gaze, respectiv din... văzduh. Să mai amintesc un produs: vinilidenul. El înlocuiește cuprul și plumbul la fabricarea conductelor antioxidabile și anticorosive, pînzelor pentru filtre, frînghiilor și țesăturilor de mobile (ce înlocuiesc inul și cînepa) precum și instalațiilor sanitare. Acestea din urmă sînt atît de ușoare (deși mai rezistente decît cele metalice) încît un singur om va putea transporta fără efort conductele, cada, chiuvetele și celelalte accesorii dintr-o baie, ducîndu-le în brațe, deodată. Asta, trebuie să recunoașteți, e adevărată vrăjitorie... Incă o cifră — singura — după ce am terminat cu inepuizabilul șir de termeni și denumiri: din gaze de sondă și reziduuri de țiței se pot confecționa 700 articole industriale și de larg consum...

Marele mag al acestei armate de alchimiști este doctorul inginer Nicolae Debie, director general la „Petrochim". Nu-i de fel „diabolic", nici misterios ca vechii alchimiști. Este, dimpotrivă, un perfect om de lume, cult, amabil și spiritual, care conduce cu pricepere și competență batalioanele de chimiști, ingineri, laboranți și operatori.

— Sînteți cumva și în posesia unei baghete magice? — am riscat o întrebare cu tîlc. Răspunsul m-a uluit. Doctorul Debie mi-a confirmat, zîmbind cu îngăduință și, poate, cu un pic de ironie:

— Am într-adevăr o baghetă. Nu știu dacă-i magică, dar ceea ce știu precis este că dirijez cu ea orchestra filarmonică amatoare din Ploești, al cărei conducător muzical sînt de la înființare.

— Știința se împacă deci cu muzica?

— De ce nu? Intocmai ca poezia cu matematica. De fapt — a continuat dr. Debie, serios de astă dată — s-a depășit de mult, în știință, stadiul baghetei magice. A fost înlocuită cu experiențe practice, în laboratoare, precedate de o documentare tehnică minuțioasă și, finalmente, prin verificarea rezultatelor în stații-pilot. După aceste operații, întregul procedeu tehnologic este predat uzinelor de petrochimie existente cît și celor aflate în construcție, care vor reproduce, pe scară industrială, experiențele noastre restrînse și vor transforma gazele de sonde în produse utile și ieftine.

Alături de „marele vrăjitor" Debie, „oficiază" și ceilalți trei directori: inginerul Iordan Marcovici, doctor Iuliu Butaciu și dr. inginer Gh. Rădulescu. Cum inginerul doctor Butaciu conduce direcția chimizării — cea mai importantă ramură de cercetări din petrochimie — am stat cu el mai mult de vorbă. Impreună cu șeful său de secție, dr. inginer Dumitru Curcăneanu, m-a plimbat prin laboratoare, secții și stații-pilot, explicîndu-mi amănunțit, ca unui profan, miracolele ce se desăvîrșesc de la captarea gazelor de sonde și pînă la metamorfozarea lor în produse de consum. Directorul Butaciu nu este numai un savant îndrăgostit de știință, cutezător și original, ci, totodată, un om cu un apreciabil orizont politic și social. Aspectul său, la prima vedere, n-are nimic deosebit. E mărunt, îmbrăcat modest, domol în gesturi și vorbe și își ascunde privirile după ochelari cu suficiente dioptrii. L-ai putea lua mai ușor drept dascăl de strană, decît ceea ce este în realitate: un om de știință cu o cultură solidă și cu o experiență demnă de invidiat.

— Petrochimia — mi-a demonstrat doctorul Butaciu — va constitui în viitorul apropiat o importantă sursă de materii prime pentru industria țării și va contribui la sporirea considerabilă a multor bunuri de consum, practice și ieftine. Va contribui, astfel, la îndeplinirea dezideratului socialist: ridicarea neîncetată a nivelului de trai material și social al oamenilor. Dar asta încă nu e totul. Petrochimia va scuti economia națională de folosirea unei întregi serii de produse naturale, cărora li se vor putea da alte întrebuințări. Să mă explic: în prezent se cheltuiesc sute de mii de tone de cereale pentru fabricarea alcoolului. Scoaterea acestuia din gaze de sondă, va destina cerealele pentru o hrană mai îmbelșugată, pentru bunuri de consum, furaje, etc. Petrochimia poate înlocui treptat inul și cînepa, oleaginoasele, rășinile naturale, mătasea și lîna, lemnul și fierul, prin produse sintetice mai bune, mai durabile și mai ieftine decît cele naturale.

— Cu alte cuvinte produsele naturale vor deveni inutile?

— Nicidecum! — a rîs directorul Butaciu, amuzat. Poate că m-am exprimat greșit. Produsele sintetice vor completa pe cele naturale, sporind considerabil produsele de consum. In felul acesta, petrochimia dă o dezmințire categorică afirmațiilor tendențioase ale adepților lui Malthus, care se vaită caraghios că populația globului a crescut înspăimîntător și că nu mai poate fi hrănită. Ei mai susțin că, în această situație, războaiele devin necesare și sacrificarea a zeci de milioane de vieți, o măsură indispensabilă pentru a scuti omenirea de foame și mizerie. Această teorie retrogradă, preluată tendențios de matadorii imperialiști ai războiului total — rece sau cald — de campionii bombelor atomice și cu hidrogen, este spulberată și de petrochimie. Această știință și rezultatele la care a ajuns demonstrează că mijloacele de producție ale bunurilor de consum sînt — practic — nelimitate și că tehnica este capabilă să îndestuleze cu toate cele necesare întreaga populație a lumii, chiar dacă ar fi de patru ori mai numeroasă decît cea din zilele noastre.

Al treilea director, inginerul Iordan Marcovici, mi-a zugrăvit un tablou impresionant al dezvoltării viitoare în petrochimia romînească. Fabrici, uzine și combinate în Ardeal, Muntenia și Moldova — unele existente, altele în construcție — vor fructifica cercetările și experiențele petrochimiștilor. „Viitorul este al petrochimiei!"— mi-a declarat cu convingere directorul Marcovici. „Țițeiul este inepuizabil în subsolul romînesc, deși geologii n-au prospectat nici o pătrime din straturile subpămîntene, iar gazele de sonde constituie cea mai ieftină materie primă ce se poate imagina...".

Am vizitat apoi cîteva stații „micro"-pilot. Chimiștii au, neîndoios, o optică stranie, făcînd extrem de relativă noțiunea de „micro", întrucît aceste stații ating înălțimi pînă la zece metri, în timp ce stațiile-pilot obișnuite sînt de trei-patru ori mai înalte și-ți apar ca adevărate uzine, cu mașini și aparataje complicate. Am mai discutat cu chimiști și laboranți care reiau cu tenacitate, de zeci de ori, aceeași experiență și muncesc luni de zile, adesea din zori pînă seara și nu-și găsesc odihna pînă ce nu soluționează problema. Este o muncă nobilă, constructivă, dar anonimă. Vreți, poate, să cunoașteți numele unora dintre acești cercetători modești, care fug de reclamă? Iată cîteva: Rosita Charles, Valentina Boeșianu, Georgeta Moldoveanu, dr. Cerchez, Constantin Năstase, inginer Scarlat Radu și inginer chimist Vladimir Macialov... Fiecare este, în felul său, un sol de alchimist în cea mai înaltă accepție a noțiunii și contribuie, pe măsura puterilor, la progresul petrochimiei și la bunăstarea poporului nostru. Pînă azi, dintre confrații mei întru meșteșug literar, nu s-a ivit nici unul dornic de a imortaliza, în opera sa, ca un Goethe al zilelor noastre, strădaniile acestor doctori Faust moderni, care au prefăcut umile gaze de sondă într-un adevărat corn al abundenței. Păcat! Beletristica s-ar putea îmbogăți cu lucrări valoroase, pasionante, care ar fi urmărite de milioane de cetățeni, dornici să cunoască epopeea științei și tehnicii moderne, cu nimic mai prejos decît epopeile antice. N-ar fi rău ca aceste puține rînduri să deschidă ochii curiozității profesionale și ca pelerinii literaturii noastre să-și sprijine cu încredere toiagul de poarta alchimiștilor moderni, care își au sălașul în Ploești, aproape de bariera Cîmpinei.

. . . .

Inainte de a ne despărți, doctorul N. C. Debie, directorul general al Institutului, m-a tratat c-un lichior parfumat, cu gust delicios.

— Știți ce ați băut?

— Chartreuză! — m-am hazardat eu, pozînd în „cunoscător".

— Aș! s-a distrat copios marele vraci al alchimiștilor ploeșteni. E un alcool rafinat din butadienă, sau, mai prozaic, din aragaz...

Pentru a doua oară în aceeași zi, am fost k. o. și, cum s-ar spune în termeni sportivi, fără drept de revanșă.

Tudor Mihail

Ilustrații de IULIAN OLARIU

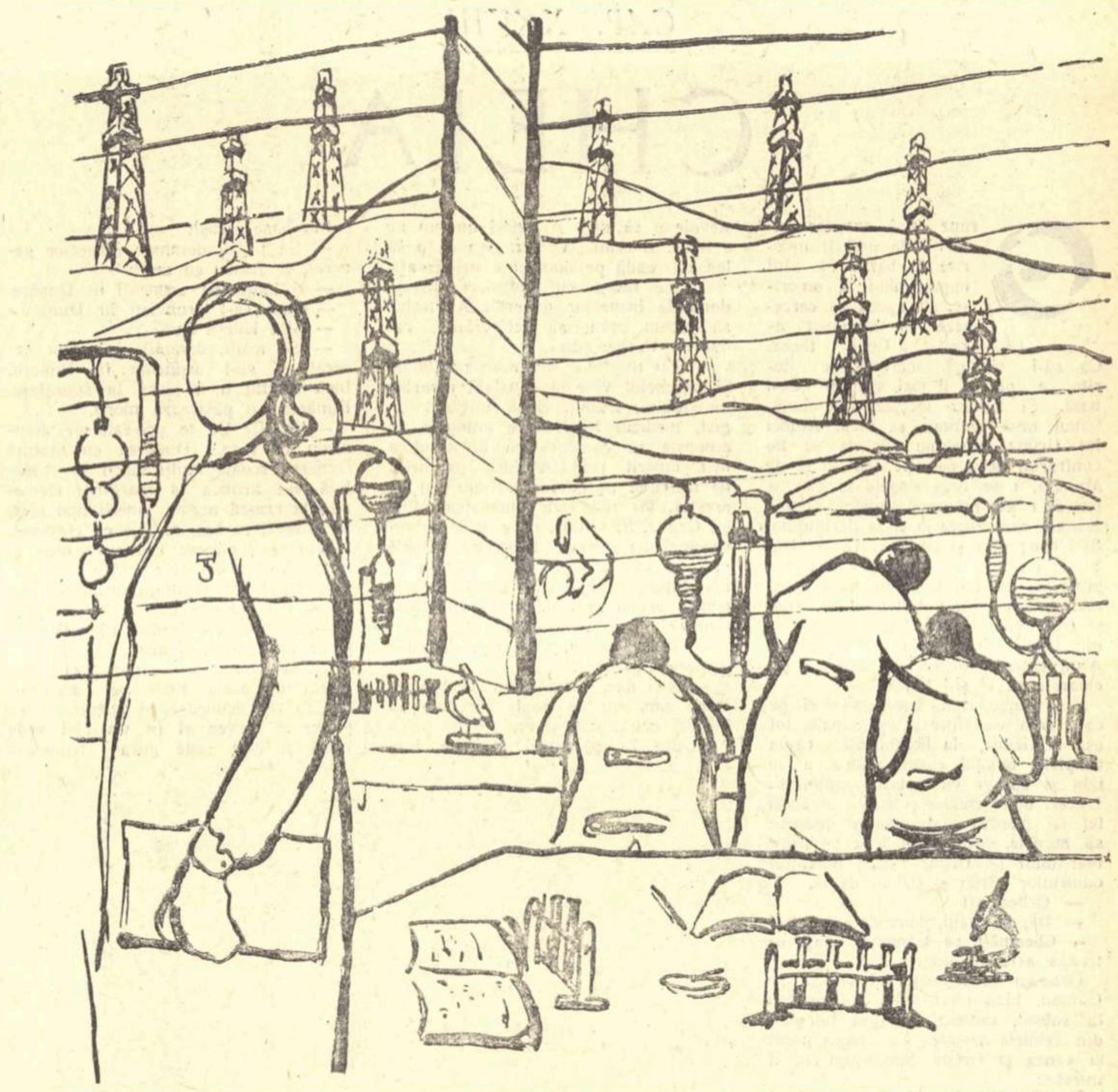

MIHU VULCANESCU: „Chipuri din Paring".

JOS MÎINILE DE PE LIBAN!

STRIGĂTUL TELEGRAMELOR

Pîndim telegramele: strigăt, nu veste.
Din lanțul robiei verigile scad.
O, Harun al Rașid, calif din Bagdad,
aceasta nu-ți este
știuta poveste...

Toți cedrii Libanului sar în furtună
smulgînd rădăcinile lor din afund.
In jurul cetăților biblice, crunt,
nisipuri în dună
se-alungă, s-adună...

Nici apa Iordanului nu mai e blînda
iertare ce mîntuie vechiul păcat
Tîlhari vin să fure precum au furat
dar apa, flămînda,
le cere osînda.

Cu focul se joacă nebunii, cu focul,
deasupra întinselor mări de țiței.
Explozia e gata sub ei
să curețe locul,
să curme tot jocul.

Secundele trec în tic-tac de rafale,
istoria toată-ntr-un ceas o măsori:
îi frînge pe noii și vechii-agresori,
îi spulberă-n cale,
își vede de cale...

Ștefan Iureș

AVERTISMENT

Noi n-am uitat. N-a fost odată
ca niciodată... să uităm curînd
Coreea-n două sfîrtecată
și glasul sîngelui curgînd?

Ca și atunci, mîna mijită
întinde ghearele domol:
ar vrea țărîna umilită,
și sclavi ar vrea scurmînd petrol.

Oricît de lungi, de-a lungul, anii-s
nu-i vom uita vreodată-n cîntec
nici pe Rusbech,
și nici pe Beloiannis,
zvîrliți pămîntului în pîntec.

Libanul liber să rămînă!
e strigătul țărînii, viu.
Feriți-vă de strigăt, pînă
n-o să vă-nlănțuie-n pustiu.

E strigăt viu, nu fraged murmur
din talger smuls, aerian.
Libanul liber nu e singur,
Jos mîinile de pe Liban!

Nichita Stănescu

CEDRII LIBANULUI

Freamătă cedrii milenari ai Libanului —
o sevă nouă și luminoasă
le vibrează frunzișul.

Le luminează frunzișul
freamătul adînc al răzvrătirilor drepte
clorofila demnă a luptei
și vîntul speranței.

Și văzduhul speranței
îl întunecă nourii corbilor negri
venind dinspre mare
cu pliscuri ucigătoare și reci
croncănind nefast și lugubru.

Adumbrind nefast și lugubru
să nu se apropie corbii
cuib sîngeros să nu-și facă
în cedrii Libanului.

In cedrii milenari ai Libanului
treziți de vîntul speranței
cuib să-și aibă și cîntec să-nalțe
doar pasărea cu pene de soare
a libertății.

Arborii nu-i pot ajuta
decît pe cei care-i iubesc și îi apără.

Și oamenii au rădăcini
nevăzute dar nu mai puțin adînci
în pămîntul în care se înalță și cresc
odată cu arborii.

De aceea sînt ceasuri
cînd toate rădăcinile se regăsesc
într-o întîlnire ce le dăruie
vigoare și sens.

De aceea este ceasul acum
cînd cedrii somnoroși se trezesc cîte unul
ca niște sentinele bătrîne
din colină în colină
ca să fie alături de oameni
culcuș de tăcere și pîndă
și loc de veghe a cerului și a pămîntului
să le fie
celor care-i iubesc și îi apără.

Alexandru Lungu

LIBAN

Vîntul sărat, mînios de pe mare te-ncearcă,
agită sinistru chipul tăios, de dușman.
Vîntul se strivește-ntre dinți, amărui —
arsură de ierbi și pămînt coreean.

Nu te-ngenunche, nici nu te sperie,
vîntul nu te supune, nu te supune.

Mîinile vor să-ți astîmpere-adînc în petrol,
mîinile tale febrile și brune.

E o pădure de mîini care știe să-nvingă,
nu-și flutură marea speranță în van.
Ii sîntem alături. N-o să se-mplînte
steagul vostru de moarte-n Liban!

Grigore Hagiu

LA POARTA VASTELOR ARABII

Astăzi nu mă-nclin spre foi deșarte:
Cerul lumii s-a învinețit.
Și aproape, chiar dacă departe,
Imi lucește-n iriși un cuțit.

Prin desișul albelor mantale
Din nisipuri arse, se aprind
Așteptări și vise orientale
Altă cale vieții lor dorind.

Cîte arabescuri și algebre
S-au născut sub frunțile de tuci!
Astăzi trec cămilele funebre
Spre trecuturi, din răscruci.

Sîngele mai curge. Dar și vrerea
Sieși de a-și fi stăpîni acum.
Libertatea lor, ca adierea
Caravanei peste arsul drum.

Dar ca în gurguiul unei scabii
Se adună umbre de yankei
Către poarta vastelor Arabii
Căutîndu-și chei.

Visul însă nu se mai întoarce.
Sîngele vărsat rămîne viu.
Poate din nisip își vor mai toarce
Răpitorii, giulgiul de sicriu.

Va veni și din Liban mireasă.
Cerul se va-ntinde, tot mai clar.
Muribundei lumi are să-i lasă
Din orbite visul tutelar.

Victor Kernbach

RĂDĂCINILE

CAP. XXVIII

CHEIA

Grunz mai omorîse oameni. Pe unii îi omorîse în bătăi. Pe alții împușcîndu-i îi omorîse. Se apuca să cerceteze un comunist arestat. Omul tăcea. Ca să-i smulgă mărturisirile dorite, ce putea fi mai simplu? Să-l bată. Și Grunz începea să-l bată. Omul însă continua să tacă. Atunci lui Grunz, care nu suporta să fie contrariat decît de superiorii lui și de Mamița, i se urca sîngele la cap și parcă i se întuneca vederea. Forța brutală care zăcea în el se dezlănțuia. Și Grunz urla și lovea, lovea și urla. Și cu cît urla mai tare și lovea mai puternic, cu atît îi venea să urle și mai tare, cu atît îi venea să lovească și mai puternic. Arestatul, chiar voinic fiind, sfîrșea prin a se prăbuși. Atîta aștepta Grunz. Se suia cu picioarele pe el și-l fărîma.

Cum lupul caută beregata vitei pe care vrea s-o sfîșie și s-o hăpăie, tot așa și Grunz, la fierbințeală, căuta tîmplele omului căzut pentru a le izbi și sparge cu tocurile pantofilor. Uneori omul chinuit și strivit în acest fel își pierdea cunoștința și începea să horcăie. Nimic nu-l irita pe lume mai mult pe Grunz decît horcăitul oamenilor bătuți și striviți de el.

— Orbescule!

— Da, să trăiți, domnule inspector!

— Cheamă-l pe Găman! Luați otreapa asta și duceți-o jos!

Orbescu se repezea și-l chema pe Găman, luau muribundul și-l duceau la subsol, unde îl aruncau într-una din celulele izolate. Nu trecea mult și venea și Grunz. Subinspectorul îl întreba:

— Să trăiți, domnule inspector, îmi permiteți să-l achit?

— Nu, Orbescule, nu. Rezervă-mi mie plăcerea.

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Grunz scotea pistolul și-i găurea omului capul. De obicei descărca toate gloanțele în capul unui om ca să se bucure la auzul pocnetelor.

Morții erau urcați noaptea în mașină, duși și aruncați în fundul prăpăstiilor de care munții din apropiere erau plini și pe unde nu ajungeau niciodată pași omenești și nici măcar ochi omenești. Ce ascundeau în adîncurile lor prăpăstiile era bine ascuns.

Despre omorurile pe care le făptuia Grunz trimitea la București rapoarte secrete Orbescu. Omorurile săvîrșite de Orbescu erau semnalate confidențial Bucureștilor de către Landră și Pocal. Dosarul lui Grunz creștea cu fiecare omor pe care îl făptuia. Tot așa creștea și dosarul lui Orbescu. Bucureștii îi avea astfel la mînă pe toți slujbașii din branșă. Iar slujbașii, știind că centrul îi are la mînă, erau totdeauna unelte sîrguincioase și oarbe, gata oricînd să împlinească orice fel de ordine.

La primul omor pe care îl săvîrșise — era la Brăila subinspector și ucisese un tînăr muncitor de la șantierele navale, arestat sub învinuirea că ar fi comunist — nu simțise plăcere, ci frică. Era adevărat că frica i-o vîrîse în oase nu numai omorul ci și inspectorul general Paleu.

— Ai omorît om, Grunz

— Am omorît, să trăiți, domnule inspector general.

— De ce ai omorît om, Grunz?

— Să trăiți, domnule inspector general, chiar dumneavoastră mi-ați dat ordin!

— Ești nebun, Grunz. Ar trebui să te punem în cămașă de forță și să te trimitem la balamuc, Grunz. Ai înnebunit de-a binelea. Ai omorît om și încerci să-ți acoperi crima cu un așa-zis ordin al superiorilor. Faci rău, Grunz. Faci foarte rău, Grunz.

Grunz rămăsese buimac. Tremurase. Ii clănțăniseră dinții. Pe urmă prinsese un pic de curaj. Spusese:

— Să trăiți, domnule inspector general, nu sînt cîtuși de puțin nebun. Chiar dumneavoastră mi-ați dat ordin.

— Eu? Cînd ți-am dat eu ordin să omori om, Grunz?

— Aseară, să trăiți, domnule inspector general.

— Și cum suna ordinul meu, Grunz? Poți să-ți aduci aminte?

— Da, să trăiți, domnule inspector general.

— Dacă îți aduci aminte, cîntă, Grunz. Adu-ți aminte și cîntă, Grunz.

— Să trăiți, domnule inspector general, mi-ați ordonat: „Grunz, ia-l pe tinerelul acela de la șantierele navale și lucrează-l! Și dacă tace, Grunz, zminteşte-l în bătăi! Și dacă după ce-l zminteşti în bătăi continuă să tacă, bate-l pînă vorbeste, Grunz! Bate-l pînă-l omori în bătăi, Grunz!" Așa mi-ați spus, să trăiți, domnule inspector general.

— Ai memorie bună, Grunz.

— Vă mulțumesc pentru apreciere, să trăiți, domnule inspector general.

— Ia spune, Grunz, mai departe cum a fost? Cîntă, Grunz, cîntă!

— Și eu v-am întrebat: „Și dacă tot nu vorbește, pînă cînd să-l bat, să trăiți, domnule inspector general?" Și dumneavoastră mi-ați răspuns: „Bate-l pînă-l omori în bătăi, Grunz!"

— Este adevărat, Grunz. Dar cu ce poți să probezi dumneata că eu ți-am ordonat să-l omori pe tînărul acela de la șantierele navale? A omorî un om în bătăi înseamnă a-l bate zdravăn, dar nu chiar a-l ucide, a-l lăsa fără suflare. Atîta lucru trebuie să știi, Grunz. Măcar atîta lucru!...

— Eu așa am înțeles să procedez, cum am procedat, să trăiți, domnule inspector general. Insă acum cred că dumneavoastră nu mă puteți lăsa să intru la apă. Sînteți om de onoare, domnule inspector general. La caz de nevoie n-o să negați că mi-ați dat ordinul pe care mi l-ați dat.

— Desigur, Grunz, sînt om de onoare. In ceea ce privește onoarea nu mă abat de la ea nici cît negru sub unghie. Insă, băiete, la caz de nevoie o să neg. A omorî un om nu e fleac. E crimă, Grunz. Așa că o să las să cadă pe dumneata măgăreața.

— Ce facem cu mortul, să trăiți, domnule inspector general! Ar trebui să facem ceva, să înlăturăm cadavrul. Proba adică.

— Cu mortul... Anunțam parchetul. Și parchetul vine și constată moartea individului, trimite după medicul legist, medicul legist face autopsia, la autopsie se constată că arestatul a fost omorît prin lovituri, parchetul ne întreabă pe mîna cui l-am dat pe arestat. Iar noi vom spune: pe mîna lui Grunz. Și Grunz, cît e el de subinspector, își pierde libertatea. Poate vrei să mă întrebi, Grunz, ce ți se mai întîmplă pe urmă? Vei fi judecat pentru crimă și condamnat. Iți place, Grunz?

— Nu-mi place, să trăiți, domnule inspector general.

— Nici mie, Grunz. Dar dacă ai omorît om, nu se poate. Trebuie să înfunzi ocna. Așa spune legea.

Căzuse în genunchi înaintea inspectorului general Paleu. Ii sărutase picioarele și-l implorase:

— Iertați-mă, domnule inspector general. N-am să mai omor om. Cîte zile voi avea n-am să mai omor om. N-am să mă mai ating nici cu vîrful degetului de un om.

— N-ai să te atingi nici cu vîrful degetului de un arestat? Bine! Foarte bine, Grunz... Dar cum ai să-i scoți secretele din burtă? Cu ce metode?

— Cu stăruință.

— Și pe urmă?

— Iar cu stăruință.

— Și n-ai să ajungi la nici un rezultat, Grunz! Și ai să fii dat afară, Grunz! Și țara e plină de someri, Grunz! Și o să ajungi măturător, Grunz! Bineînțeles, dacă ai să găsești pe undeva un loc vacant de măturător...

Grunz se și văzu îmbrăcat în zdrențe și măturînd cheiul Dunării de pleavă și de bălegar. Ii veni să-și scuipe sufletul de greață.

— Iertați-mă, domnule inspector general. Dacă nu mă iertați, mă sinucid.

Inspectorului general Paleu i se păruse că mersese prea departe cu gluma. Zisese:

— Ridică-te, Grunz! Am glumit, Grunz. Mai glumesc și eu cîteodată, Grunz!

Tinerelul se ridicase și-l întrebase pe inspectorul general:

— Atunci, să trăiți, domnule inspector general, învățați-mă cum să mă descurc eu cu serviciul?

— Cum? Cum se descurcă și ceilalți, Grunz! Să bați, Grunz, să bați Să și omori, Grunz. Dar să ai grijă să nu se afle. Dacă nu bați, dacă nu schingiui, dacă nu omori om, Grunz, în bransa noastră nu prețuiești nici cît o ceapă degerată, Grunz.

Il năpădiseră sudori reci.

— Vă mulțumesc pentru iertare și vă mulțumesc și pentru sfat, să trăiți domnule inspector general.

— N-ai pentru ce, Grunz.

Intrebase iarăși:

— Să trăiți, domnule inspector general, ce facem cu mortul?

— Il luați și-l aruncați în Dunăre.

— Cum să-l aruncăm în Dunăre?

— Știu băieții cum.

— Să trăiți, domnule inspector general, o să-l aruncăm în Dunăre. Insă mortul o să iasă la suprafață. Dunărea nu păstrează morți.

— Ei și? Ce te privește pe dumneata ce face Dunărea cu morții? Dunărea scoate mulți morți la suprafață și-i aruncă la margine. Oamenii din orașul acesta, tinerii mai ales, se îmbată, se bat, se taie cu cuțitele... Mereu se făptuiesc crime în oraș și mereu sînt aruncați morți în Dunăre.

— Să trăiți, domnule inspector general, însă mortul meu...

— Se vede cît de colo că ești începător în branșă, Grunz...

Multă vreme s-a gîndit Grunz la lucrătorul acela tînăr pe care-l omorîse și-l aruncase în Dunăre. I se părea și aievea și în vis că-l vede ochii și că-i vede gura frumoasă strîmbată de durere. Insă după ce mai omorîse încă unul și încă unul se obișnuise să omoare oameni. Așa cum se obișnuiește parlagiul să ucidă vite la abator. Iar după ce se obișnuise să omoare oameni, Grunz băgase de seamă că începe să-i și placă. A omorî oameni era pentru Grunz o plăcere mai mare decît aceea de a-i bate sau de a-i schingiui.

In epoca aceea de început în branșă, se căsătorise el, Grunz, cu faimoasa Mamița. Mamiței îi spusese destule din tainele branșei lui și nu rareori îi ceruse sfat. Insă de omorurile pe care le tot făptuia parcă nu avea curaj să-i vorbească. Intr-una din nopți însă, în care Mamița îl trudise pînă îl sleise cu dragostea, nu se mai putuse stăpîni. Șoptise:

— Mamița... Tu... Tu știi că Grunz al tău, atunci cînd îi pretinde meseria, ucide oameni?

Mamița nu se mirase cum se așteptase el. Nu se indignase. Nici măcar nu avusese curiozitatea să-l întrebe cum și în ce chip anume ucide el, Grunz, oameni. Zisese cu tonul ei obișnuit:

— Nu e cine știe ce să omori un om. Oamenii mor chiar dacă nu-i ucide nimeni. Tu, Puiule, să fii însă atent, să nu intri în vreun bucluc cu omorurile. Și niciodată să nu mai vorbești despre asta nici cu mine, nici cu alții. Omoară, dacă ți se cere să omori, dar pune-ți lacăt la gură.

Acum o ucisese pe prostuța, pe bulgăroaica aceea care declarase că se numește Iovca Silef... O omorîse pentru că nu se supusese dorințelor lui. Nu simțise plăcere. O omorîse într-o clipă de întunecare a minții. Ah! Cum îi fierbea atunci sîngele în trup! Atunci cînd o sugrumase. Acum... Acum însă îl mușca teama. Ca o fiară cu gură mare, mare și cu o mie de dinți îl mușca de pretutindeni frica. Grunz se întrebă: pentru ce acum se temea? De ce și de cine îi era frică? Aveau s-o încarce pe moartă în mașină Landră și Pocal și aveau s-o ducă în munți și s-o arunce — cum mai aruncaseră și alți morți — într-o prăpastie. Urmele crimei au să se șteargă, au să se piardă. Bine, bine, urmele crimei au să se șteargă, dar el, Grunz, ce se face el, Grunz, cu procesul? Ar fi avut mare nevoie de Iovca Silef la proces. Bulgăroaica adusese manifestele și ziarele interzise de la București. Dacă ar fi păstrat-o, și ar fi lucrat-o cu mai multă iscusință, poate că prostuța și-ar fi descleștat fălcile, ar fi cîntat. Și s-ar fi descoperit și nucleul din Capitală care se îndeletnicea cu tipărirea ziarelor interzise și a manifestelor. Ehehe! Ce succes! Ce grandios succes ar fi avut atunci el, el, inspectorul Grunz! Mulțumită iscusinței lui s-ar fi pus în sfîrșit mîna pe comuniștii cei vechi, care pînă acuma știuseră să ocolească toate capcanele ce li se întinseseră. Poate! Nu poate, ci sigur, el Grunz ar fi fost avansat, ar fi fost decorat, ar fi fost mutat la București. La București! S-ar fi împlinit visul Mamiței. Cît de mult dorea Mamița să trăiască la București. Dar de ce se mai gîndea el la visurile Mamiței și la toate celelalte care ar fi putut fi și acum se spulberaseră? Da, acum se spulberaseră toate aceste iluzii spre care rîvnea. Pierduse totul, totul! Din pricină că-i plăcuse Iovca Silef. Și, mai ales, pentru că nu izbutise să-și înfrîneze nesățioasa lui poftă după muieri. Dar Mamița? De ce-l îndemnase Mamița s-o omoare pe Iovca Silef? Nu cumva Mamița avea interes să-l vadă prins în laț? Nu cumva Mamița se săturase de el și pusese ochii pe altul sau chiar se încurcase cu altul? Cu cine? Rîse singur de prostiile care-i trecură prin minte.

— O femeie în vîrstă ca Mamița.. Și cu fizicul ei... Nu! Nu! El, Grunz, iată unde ajunsese. Devenise ridicol. Ce gînduri! Se lepădă de ele, însă rîsul i se risipi. Bănuiala îi arse iarăși și iarăși inima cu fierul ei roșu.

— Adică... Adică de ce nu? S-a mai văzut.

Ii trecură prin minte cîteva fapte neînsemnate cărora pînă atunci nu le dăduse nici o importanță. Oare faptele acelea mărunte și măruntele într-adevăr nu aveau nici o importanță în viața Mamiței? Dar despre ce era vorba în definitiv? Despre ce era vorba? Hm! De cîtva timp Mamița se băcănea și se gătea ca în primul lor an de căsnicie. Pentru cine se băcănea Mamița? Pentru cine se gătea Mamița, cînd ea știa foarte bine că el, Grunz, o plăcea și o iubea așa cum era?

— Nu-ți spune „de cîtva timp", Grunz! Dumneata, să trăiești, domnule inspector Grunz, dumneata ești polițist! Ia-o încet, cu metodă! Precizează-ți, Grunz, de cît timp se băcănește, se parfumează, se unge cu alifii și se gătește Mamița?

— De un an, aproape de un an.

— Pînă aici e bine, Grunz. Dar ia vezi acuma, Grunz, caută și descoperă, Grunz, ce s-a întîmplat în casa ta sau în orașul acesta acum un an sau acum aproape un an?

Grunz se gîndi, se zbuciumă, aprinse țigară de la țigară. Pe unele în loc să le aprindă le mușcă și le mestecă între dinți, ba le și înghiți. Ceru băutură. Ciungul cu cap de vulpe îi aduse băutură. Și Grunz bău, bău... Și se turmentă. Și tocmai atunci intră Orbescu, care-i zise ca de obicei:

— Să trăiți, domnule inspector.

— Bine, bine...

— Să trăiți, domnule inspector. Am onoare să vă raportez că Oroș s-a apucat să îngîne niște cîntece de pe la țară pe care le știe el. L-am pus în lanțuri. L-am bătut de l-am frînt în bătăi. L-am bătut și eu, l-a bătut și Landră, l-a bătut și Pocal. Și Găman l-a bătut. Și el îngînă într-una cîntece. Ingînă cîntece de parcă ar fi înnebunit. Să trăiți, domnule inspector, ce să-i mai facem lui Oroș? Cîntă, deși nu are voie să cînte.

Grunz îl ascultă pe Orbescu, însă nici gînd să-i răspundă la întrebarea pe care acesta i-o pusese. Zise brusc:

— Ascultă, mă, Orbescule, cînd ai venit dumneata aici cu serviciul?

— Să trăiți, domnule inspector, eu am venit aici cu serviciul acum un an sau acum aproape un an.

— Știi că ai dreptate, mă, Orbescule? Ai mare dreptate, Orbescule.

Grunz se duse la ușă, întoarse cheia în broască, o scoase și o vîrî în buzunar. Veni și se opri în fața lui Orbescu. Ii porunci:

— Scoate-ți ochelarii, Orbescule!

— Să trăiți, domnule inspector, fără ochelari văd ca prin ceață.

— Nu face nimic, Orbescule. Scoate-ți ochelarii, Orbescule! Nu face nimic că o să vezi ca prin ceață, Orbescule.

— Să trăiți, domnule inspector!

— Orbescule, n-auzi? Scoate-ți ochelarii!

— Nu înțeleg pentru ce să-i scot, să trăiți, domnule inspector.

— Scoate-ți ochelarii, Orbescule, pentru că eu, eu, inspectorul Grunz, șeful dumitale și Dumnezeul dumitale, vreau să-ți văd ochii. Doresc să-ți văd ochii, Orbescule!

Orbescu își scoase ochelarii și-i puse pe birou. Păli dintr-odată. Grunz îl întrebă încet:

— Să-mi spui, Orbescule, de cîtă vreme te-ai încurcat dumneata cu Mamița?

— Eu?

— Da, dumneata, Orbescule, chiar dumneata.

Subinspectorul se uită la pumnii încleștați ai lui Grunz. Mărturisi:

— De... De unsprezece luni, să trăiți, domnule inspector. De unsprezece luni.

— Adică... Aproape de cînd ai venit aici cu serviciul, Orbescule.

— Să trăiți, domnule inspector, la... la două săptămîni după ce am venit aici cu serviciul.

Pumnii inspectorului Grunz căzură grei ca doi bolovani în capul lui Orbescu. Subinspectorul, care pînă atunci nu fusese atins de nimeni nici măcar cu un deget, se întinse pe dușumea. Grunz îl pocni de cîteva ori cu vîrfurile pantofilor, în cap, în coaste. Il auzi pe Orbescu întîi gemînd, apoi scîncind și plîngînd ca un copil. Grunz îl culese de pe jos și-l așeză pe scaun Fără pic de mînie în glas îi spuse:

— Șterge-ți ochii, Orbescule. Șterge-ți obrajii, Orbescule. Iți stă rău cu lacrimi în ochi, Orbescule! Iți stă rău cu obrajii muiați în lacrimi, Orbescule, băiatule! Mă știi, Orbescule, că am inimă bună. Mă știi, Orbescule, că nu pot să văd om plîngînd. Șterge-ți ochii, Orbescule, șterge-ți obrajii, Orbescule, însenineazǎ-te, Orbescule, zîmbește, Orbescule! Rîzi, băiatule! Hohotește, mă!

Orbescu căzu ca din pod. Se căută prin buzunare, la haină, la pantaloni, gîngăvi:

— Să trăiți, domnule inspector, mi-am uitat batista acasă.

— Niciodată n-ai batistă la tine, Orbescule! Ești neglijent, Orbescule! Ești papă-lapte, Orbescule...

Ii întinse batista.

— Ține batistă, Orbescule! Ia batista, Orbescule, și șterge-ți ochii, Orbescule! Șterge-ți obrajii, Orbescule!

Orbescu întinse o mînă tremurătoare, luă batista lui Grunz, își șterse ochii, își șterse obrajii, își șterse gîtul. Ii întinse lui Grunz batista. Grunz zise:

— Păstrează-o, Orbescule! După ce mi-ai luat-o pe Mamița, Orbescule, poți să-mi iei și batista.

Orbescu ezită. Văzînd însă ochii care deveniseră poruncitori ai inspectorului, băgă batista într-unul din buzunarele hainei și rosti încet:

— Să trăiți, domnule inspector! Vă mulțumesc, domnule inspector.

— Porcule! Imi mulțumești! Pentru batistă îmi mulțumești, porcule, dar pentru Mamița de ce n-ai venit să-mi mulțumești, a? Pentru Mamița de ce n-ai venit să-mi mulțumești? Ar fi trebuit să vii să-mi mulțumești și pentru Mamița numaidecît.

— Să trăiți, domnule inspector. Mult onorata doamnă Grunz m-a sfătuit să păstrez cea mai mare taină.

Lui Grunz i se umpluse iarăși fața de sudoare. Nu putea îndura să aibă fața plină de sudoare, mai ales că sudoarea se scurgea prin adînciturile făcute pe obrazul lui de Iovca Silef și-l ustura. Vru să se șteargă. Uitase că-i dăruise batista lui Orbescu. O căută și n-o găsi. Iși aduse aminte ce anume făcuse cu ea.

— Orbescule!

— Da, să trăiți, domnule inspector!

— Dă-mi înapoi bastista, Orbescule!

— Poftiți, să trăiți, domnule inspector! Poftiți, domnule inspector!

Grunz luă batista și își șterse sudoarea groasă care îi năpădise obrazul. Observă că și mîinile îi fuseseră năpădite de sudoare. Și le șterse. Cum știa că sudoarea odată pornită nu-l iartă, își vîrî batista în buzunar. Și dintr-o dată se văzu înșelat de Mamița, trădat de Mamița, purtînd coarne puse de Mamița. Se înduioșă de propria-i soartă și îl podidi plînsul.

Orbescu, care pînă acum nu avusese niciodată curaj să vorbească cu Grunz înainte de a fi întrebat, zise:

— Să trăiți, domnule inspector, nu plîngeți. Vă rog să nu plîngeți, domnule inspector. Nu merită, domnule inspector.

Ca izbit de bici, Grunz tresări, se îmbățoșă și strigă:

— Cum adică nu merită? Ce nu merită?

— Să trăiți, domnule inspector, spuse Orbescu cu cel mai dulce glas din lume, nu merită ca un om ca dumneavoastră să plîngă pentru o femeie. Femeile...

Grunz nu-i îngădui să-și isprăvească fraza. Se năpusti asupra lui și-i prinse fața într-un vîrtej de palme scăpărătoare. Orbescu văzu stele verzi. Incepură să-i țiuie urechile. Picioarele i se muiară. Căzu prostit în genunchi. Grunz îl mai izbi de cîteva ori cu vîrfurile pantofilor în coaste și se mai răcori. Orbescu se lungi pe covor. Pe urmă se prinse cu mîinile de pîntec de parcă ar fi avut colici. Incepu să geamă și să se vaiete.

— Să trăiți, domnule inspector. m-ați omorît, domnule inspector! S-a zis cu mine, domnule inspector! M-ați omorît, domnule inspector!

Zvîcni din picioare, dete ochii peste cap, făcu spume la gură.

Zvîrcolirile lui Orbescu risipiră mînia lui Grunz. Il luă pe Orbescu în brațe și-l întinse pe masă. Moale, Orbescu nu se mai zvîrcoli. Continuă să facă spume la gură și începu să horcăie. Grunz se înspăimîntă de-a binelea. Se apropie de capul lui Orbescu și-i șopti în ureche:

— Orbescule... Mă, frate Orbescule, nu muri! Te rog, mă, frate Orbescule, nu muri! Te rog mă, Orbescule, mă, frate-meu, nu mă nenoroci!

Orbescu însă părea că nu-l aude. Făcea tot mai multe spume la gură, horcăia tot mai încet, tot mai încet. Iar Grunz pierdut îl implora fierbinte:

— Mă, frate Orbescule, nu muri, mă! Nu mă nenoroci, mă, frate Orbescule! Te rog, mă, frate Orbescule, nu muri, mă! Nu mă nenoroci, frate Orbescule!

Auzi cum cineva bătea violent și cu insistență în ușă. Il lăsă pe Orbescu în plata Domnului. Se duse, vîrî cheia în broască, o răsuci, întredeschise ușa. Nu apucă să întrebe nimic. Il văzu pe Găman cel voinic agitat și în spatele lui Găman cel voinic descoperi un bărbat între două vîrste, elegant, și cam tot atît de pirpiriu la trup ca și Orbescu. Bărbatul elegant și pirpiriu avea fața gălbuie și încrețită, purta ochelari cu ramă de aur, bărbuță înspicată tunsă scurt și sub nas mustață subțire și pomădată. La subțioară, pirpiriul elegant purta o geantă mare, umflată, de culoare neagră. Cînd îl văzu pe Grunz, pirpiriul dete la o parte pe Găman și întinzîndu-i mîna inspectorului se recomandă:

— Imi dați voie! Stînjinel! Inspector general. Trimis la dumneata cu misiune specială.

Grunz se dezmetici. Ii trecu beția. Iși păstră firea. Rosti, înclinîndu-se:

— Să trăiți, domnule inspector general, bucuros de cunoștință. La ordinul dumneavoastră, domnule inspector general!

Deschise larg ușa și-i făcu semn cu mîna:

— Poftiți, domnule inspector general! Ce plăcere pentru noi! Ce bucurie pentru noi, domnule inspector general! Ce fericire, domnule inspector general! Am auzit de dumneavoastră, domnule inspector general. Sîntem bucuroși că avem prilejul să vă cunoaștem, domnule inspector general.

Stînjinel mulțumi din cap de poftire și intră în birou. Il văzu pe Orbescu întins pe masă, și apropiindu-se băgă de seamă că omul întins pe masă face spume la gură. Nu avu pentru ce să se mire. Il întrebă surîzînd pe inspector:

— Mi se pare că te-am tulburat.

— Nu, să trăiți, domnule inspector general.

— Luai interogatoriul individului? Imi pare rău că te-am deranjat în exercițiul funcțiunii, domnule inspector! Imi pare foarte rău, foarte rău!

— Să vedeți, domnule inspector general... Dumnealui nu e... Dumnealui e subinspectorul Orbescu... Dumnealui, să trăiți, domnule inspector general...

Orbescu se mișcă. Deschise ochii, se șterse la gură cu dosul mîinii și clătinîndu-se coborî de pe masă. Ca abia ieșit dintr-un somn adînc, spuse:

— Să trăiți, domnule inspector general. Sînt subinspectorul Orbescu. Mă aflam aici cu domnul inspector Grunz. Discutam asupra serviciului. Și tocmai cînd discutam mai aprinși asupra serviciului, m-a apucat o criză de... de ficat, să trăiți, domnule inspector general. Și atunci domnul inspector Grunz și-a dat osteneala în toate chipurile să mă aducă la normal.

Stînjinel făcu ochi mari.

— Cum? Dumneata ești bolnav de ficat?

— Da, să trăiți, domnule inspector general, sînt bolnav de ficat. Slujba, grija... M-am pricopsit și eu cu ceva de cînd stau aici, pe frontieră și muncesc pînă dau în brînci.

Grunz îl pofti pe inspectorul general să ia loc. Il pofti cu delicatețǎ și pe Orbescu. După ce se așeză, inspectorul general Stînjinel se uită cu părintească duioșie și cu colegială înțelegere la Orbescu.

— Afurisită boală, boala de ficat. Mă chinuie și pe mine de vreo cincișase ani. Pe dumneata te-a luat mai devreme, tinere. De cînd anume?

— Să trăiți, domnule inspector general, sînt bolnav de un an sau de aproape un an. M-a sleit, munca, să trăiți, domnule inspector general.

— Și cu ce te tratezi, tinere? Cum te tratezi? Fii drăguț și spune-mi! Mă interesează! Mă interesează foarte mult!

— Să trăiți, domnule inspector general... Să vedeți, domnule inspector general... Din cauza serviciului care îmi cere multă muncă... Din cauză că în acest păcătos de oraș de frontieră nu se află nici un specialist într-adevăr priceput, nu mă tratez cu nimic. Adică... De fapt... Mă tratez... Să trăiți, domnule inspector general, mă tratez cu indiferență.

— Păcat, subinspectore, mare păcat! Ficatul neîngrijit duce la mormînt. Păcat de dumneata. Păcat că nu te îngrijești, subinspectore! Ai să mori tînăr, subinspectore.

Orbescu ridică din umeri:

— Să trăiți, domnule inspector general, înainte de orice, serviciul!

— Ințeleg, serviciul, însă și sănătatea. Nu se poate să nu-ți îngrijești sănătatea, tinere!

— Să trăiți, domnule inspector general, în condițiile în care trăiesc aici va fi greu, va fi foarte greu. Va fi aproape cu neputință, domnule inspector general.

— Voi reține cazul dumitale. Imi voi permite, subinspectore, să propun ca dumneata să fii mutat la București. Bineînțeles, dacă ești de acord și dacă chestiuni de ordin familiar sau sentimental nu te leagă de acest oraș.

— Vă mulțumesc, domnule inspector general. Să vă spun drept, nu speram. Să trăiți, domnule inspector general, vă mulțumesc din toată inima, din toată inima. Cît privește orașul acesta, nu mă leagă nimic de el. Familia... Familia mea e la București.

— Ia stai, tinere! Nu cumva dumneata ești rubedenie cu domnul Pompil Orbescu?

— Să trăiți, domnule inspector general, ți sînt nepot de frate.

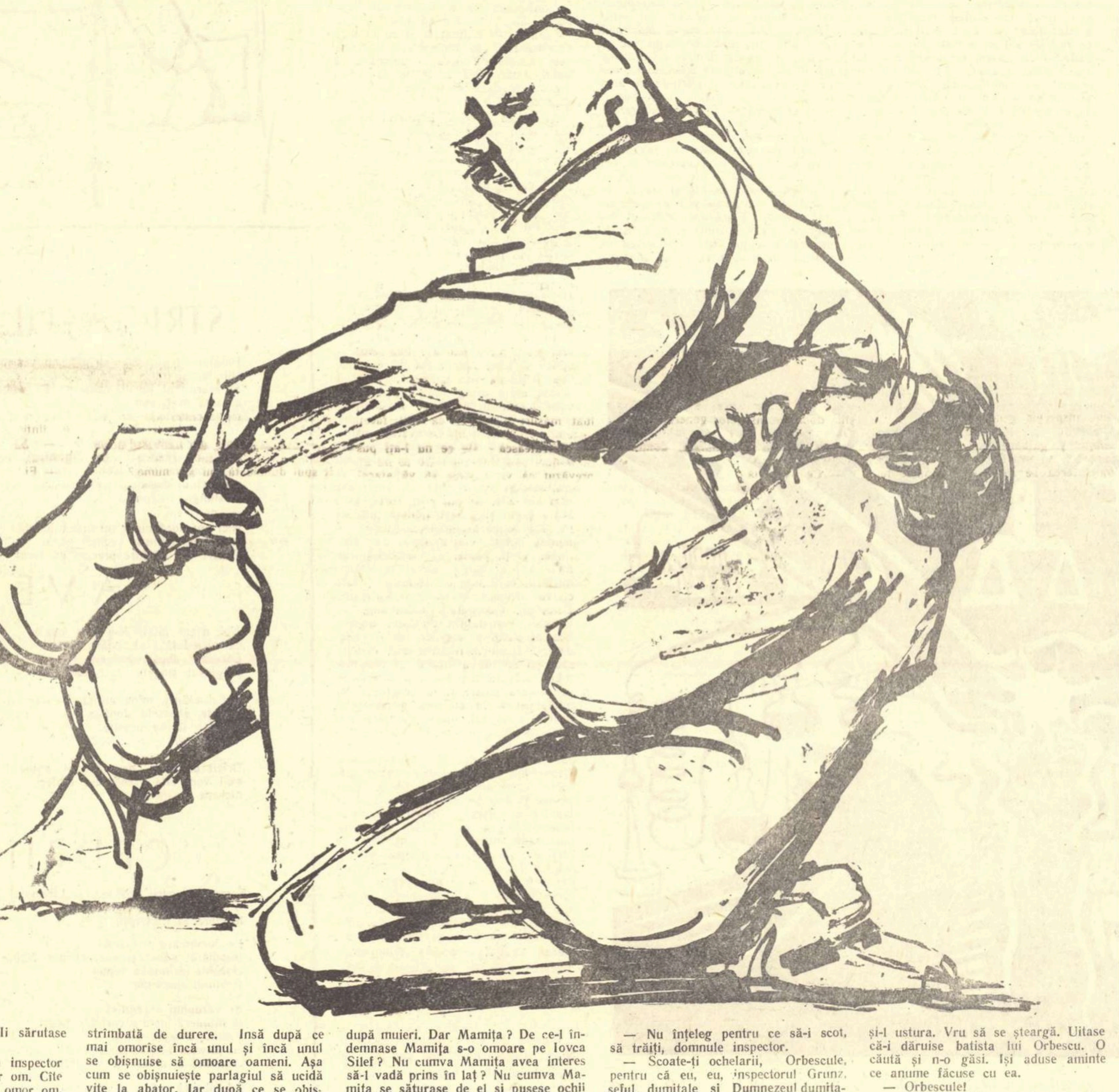

SÎNT AMARE

Ochii mici și ascunși după ochelarii cu ramă de aur ai lui Stînjînel se luminară.

— Pot spune că unchiul dumitale, Pompil Orbescu, îmi este ca și un frate. Ne-am petrecut tinerețele împreună. La studii. Mă mir că nu mi-a pomenit niciodată de dumneata.

Orbescu se întristă sincer.

— Să trăiți, domnule inspector general, se cuvine să cunoașteți că între unchiul Pompil și răposatu-mi tată au avut loc certuri de familie pentru moștenirea unei moșii. A pierdut tata și a cîștigat unchiul Pompil. Certurile...

— Ei, certurile! Sîngele apă nu se face, subinspectore! Prietenul meu, domnul Pompil Orbescu, după cîte știm — și ce știm știm din sursă sigură — va intra poate chiar zilele acestea în guvern, ca subsecretar de stat. Și unde crezi, subinspectore? La Interne! Chiar la Interne, tinere! Așa că poți să te socotești chiar de pe acum că ți-a pus Dumnezeu mîna în cap!

— Vă mulțumesc, să trăiți, domnule inspector general.

Grunz rămăsese în picioare și ascultase conversația dintre Stînjînel și Orbescu cu sufletul la gură. Spuse:

— Să trăiți, domnule inspector general, faceți un mare bine. Domnul Orbescu este unul dintre cei mai buni funcționari ai noștri. Zelos, credincios, harnic, discret... V-o afirm pe cuvînt de onoare! Domnul Orbescu este unul dintre cei mai buni funcționari ai noștri. Am fost fericiți de colaborarea cu domnul Orbescu! Ne mîndrim cu domnul Orbescu! Domnul Orbescu va lăsa aici un mare gol. Dar, așa cum ați binevoit să remarcați, domnule inspector general, sănătatea e... sănătate. Omul trebuie să-și îngrijească sănătatea. Fără sănătate omul nu face două parale.

Inspectorul general Stînjînel zîmbi și căută să dea zîmbetului său un aer de adîncă înțelepciune. Zise:

— La București, domnul Orbescu va putea să-și îngrijească sănătatea. La București sînt doctori mari, specialiști mari! Domnul Orbescu ne va aduce în același timp și mari servicii. De altfel dumneata, inspectore Grunz, și dumneata, subinspectore Orbescu, ne-ați și adus un mare, un foarte mare serviciu prin activitatea și descoperirile dumneavoastră din ultimele săptămîni. Probabil că nici nu știți care.

— Da, spuse Grunz, îngîmfîndu-se, însă fără să întreacă măsura, am făcut și noi ce-am putut și ce ne-am priceput, domnule inspector general.

— Ați făcut mult! Și de priceput, ce să mai vorbim? Ați pus mîna aici — și cine s-ar fi așteptat, cine s-ar fi așteptat? — pe o comunistă pe care noi am căutat s-o dibuim de multă vreme. Ați pus mîna pe o bulgăroaică, pe o fetișcană care face pe țărăncuța și se ascunde sub numele de Iovca Silef! Mare captură, Grunz! Grozavă captură, Orbescule! Nici nu vă închipuiți pe ce ați pus mîna! Nici nu vă închipuiți!

— Să trăiți, domnule inspector general...

— Și dumneata să trăiești, Grunz! Și dumneata să trăiești, Orbescule! Să ne trăiți, că ne mai trebuiți. Să aveți noroc de capturi de mare calibru, ca Iovca Silef! Eu, domnilor... Am venit aici tocmai ca s-o văd pe această Iovca Silef. S-o interoghez pe această Iovca Silef. Să scot de la Iovca Silef mai mult decît ați scos dumneavoastră. Deși îmi închipui că ați stors-o pe această Iovca Silef ca pe o lămîie. Și apoi, domnilor, apoi am s-o iau pe Iovca Silef cu mine și s-o duc la București, conform ordinului pe care l-am primit. Dar știți ceva? Sînt plin de curiozitate. Aș vrea să-i văd fața acestei bulgăroaice. Aș vrea s-o văd chiar acum pe Iovca Silef. Să mi-o aduceți chiar acum pe așa numita Iovca Silef.

Grunz se fistîci. Insă Orbescu îi spuse cu sînge rece lui Grunz:

— Să trăiți, domnule inspector! Vă rog să-mi dați cheia de la celula așa zisei Iovca Silef!

— Cheia? Care cheie? se miră Grunz.

— Da, cheia, stărui Orbescu. Cheia de la celula în care este închisă Iovca Silef.

— Dar ce am eu cu cheia, Orbescule? Ai înnebunit? Nu țin eu cheile de la celule.

— Să trăiți, domnule inspector, cheia de la celula așa zisei Iovca Silef se află la dumneavoastră în buzunar. V-a adus-o adineauri Găman, care a condus-o la celulă pe bulgăroaică după ce i-ați luat dumneavoastră încă un supliment de interogatoriu. Să trăiți și să mă scuzați, domnule inspector, dar aveți un lapsus.

— Ai dreptate, Orbescule! Am un lapsus, Orbescule! Din cauza oboselii, Orbescule! E firesc. Poftim, cheia, Orbescule! Dă fuga, Orbescule, și ad-o mai degrabă aici pe Iovca Silef! S-o vadă și domnul inspector general Stînjînel pe prostuța noastră!

Orbescu luă cheia, plecă.

Grunz vru să risipească tăcerea care se lăsase după plecarea lui Orbescu. Spuse:

— Domnule inspector general, sînt dator să vă confirm că Orbescu e un element excepțional. Excepțional în toată puterea cuvîntului. Era păcat, era mare păcat să fie uitat aici, la marginea țării.

Lui Stînjînel îi făcu plăcere aprecierea inspectorului.

— E de datoria noastră, a celor mai în vîrstă și mai înalți în grad, să descoperim elementele capabile și să le aducem la centru, inspectore. De cei din generația mea și din generația dumitale nu s-a prea îngrijit nimeni. Ne-am făcut loc cu greu. Și am urcat cu întîrziere treptele. In tinerețe eu am lucrat mai prin toate orașele de provincie. Intr-un fel mi-a prins bine. Cunosc lumea, cunosc țara. Insă orișicît, Capitala rămîne Capitală. In Capitală se trăiește altfel. Nu ești de aceeași părere, inspectore?

— Mai încape îndoială? Sînt de aceeași părere cu dumneavoastră, domnule inspector general.

Stînjînel își pieptănă cu degetele subțiri și galbene barba pe jumătate înspicată și tunsă scurt. Se gîndi la binefacerea pe care i-o făgăduise lui Orbescu. Se înduioșă de bunătatea inimii care bătea în pieptul lui.

— Dumneata, inspectore, te vei fi mirînd poate că port barbă.

— Nu mă mir, să trăiți, domnule inspector general.

— Nu te miri! Dar aș vrea să știu de ce crezi dumneata că port eu barbă?

— Cred că purtați barbă, domnule inspector general, pentru că v-ați dat seama cît de bine vă stă cu barbă. Și într-adevăr, domnule inspector general, vă stă chiar foarte bine cu barbă.

— Așa mi-a spus și nevasta-mea, inspectore. Imi zice mereu: „Stînjinel, Stînjînel, eu nici n-aș putea să te concep pe tine fără barbă!" Insă trebuie să știi, inspectore dragă, că motivul e altul. In tinerețe am studiat, ca și prietenul meu Pompil Orbescu, teologia. Eu visam să mă călugăresc, să ajung episcop, mitropolit, poate patriarh. El să devină profesor de patrologie. Insă una vrea omul și alta dispune Domnul. M-am îndrăgostit de o văduvioară, inspectore, și m-am căsătorit. Și cunoscînd dulceața căsătoriei, am renunțat pentru totdeauna la călugărie. Cît despre Pompil Orbescu, la cererea stăruitoare a familiei, a trecut de la teologie la drept și a ajuns, așa cum poate cunoști și dumneata, as al baroului de Ilfov. Ehei, inspectore, inspectore! Viața are grijă să ne joace tuturor feste. Am renunțat la călugărie, dar inima mi-a rămas blajină, ca a unui călugăr, iar credința în Dumnezeu nu numai că nu mi-a scăzut, dar mi-a și crescut, inspectore.

Își dete la o parte cravata și-și vîrî mîna în sîn.

— Vezi, inspectore? Port atîrnată de gît cruciulița aceasta de aur. Mă rog seara, mă rog dimineața. La masă mă închin. Mă comport în toate ca un bun creștin. Și să știi, inspectore, sînt un bun creștin.

Orbescu întrerupse fără să vrea confesiunea inspectorului general Stînjînel.

— Să trăiți, domnule inspector general, să trăiți, domnule inspector, am onoarea și durerea să vă raportez că arestata Iovca Silef a murit.

Stînjînel își vîrî crucea de aur în sîn, își încheie cămașa la piept și-și potrivi cravata.

— Cum? Ce-ai zis, subinspectore? Poate n-am auzit bine. Mai zi o dată.

— Să trăiți, domnule inspector general, am onoarea și durerea să vă raportez că arestata Iovca Silef a murit.

— Dă-mi lămuriri, subinspectore. Cum a murit? Cînd a murit? De ce a murit?

Se duse lîngă Orbescu și așteptă să audă răspunsul. Subinspectorul își păstră sîngele rece. Raportă:

— Să trăiți, domnule inspector general, acum o oră domnul inspector Grunz i-a luat un supliment de interogatoriu numitei Iovca Silef. Pe urmă i-a încredințat-o lui Găman s-o conducă la celulă. Găman a condus-o pe numita Iovca Silef la celulă, a încuiat ușa și i-a adus cheia domnului inspector Grunz. Cînd m-a apucat criza de ficat, domnul inspector Grunz tocmai îmi spunea să încerc s-o mai descos și eu în seara asta pe numita Iovca Silef. Cum a murit? N-aș avea cum să știu. Cînd a murit? In acest interval de timp trebuie să fi murit, domnule inspector general. De ce a murit? Nici asta n-aș avea cum să știu, domnule inspector general. Insă... Dacă n-o fi murit de inimă, îmi permit să am o bănuială, domnule inspector general.

— Ce bănuială?

— Să trăiți, domnule inspector general, îmi e teamă, ca să zic așa, îmi e teamă să mă exprim.

— Exprimă-te, subinspectore! N-are de ce să-ți fie teamă.

— Să trăiți, domnule inspector general, eu bănui că Iovca Silef a fost ucisă.

Pe Grunz îl trecură iarăși sudori reci. Scoase batista și se șterse, se șterse.

— Cine putea s-o ucidă pe Iovca Silef, subinspectore? Și de ce s-o ucidă? Doar nu avea asupra ei nici bani, nici bijuterii. In general, comuniștii sînt săraci lipiți pămîntului.

— Să trăiți, domnule inspector general, bănui că pe numita Iovca Silef a ucis-o unul dintre ai noștri.

— Dar pentru ce, Orbescule? Pentru ce?

Lui Grunz i se păru că i se clatină pămîntul sub picioare, se deschide și-l înghite de viu. Se apropie de birou și se sprijini cu mîinile de marginea lui. Își spuse în gînd: „Desigur, desigur... Acum, ticălosul de Orbescu se răzbună. Acum, ticălosul de Orbescu mă dă în vileag." Spre surprinderea lui Grunz, subinspectorul nu rosti încă nici un nume, ci spuse:

— Să trăiți, domnule inspector general, din nenorocire se găsește aici printre noi un individ brutal, pot spune chiar un individ criminal. Un individ care întrece măsura: bate mai mult decît se cuvine, tortureaza mai mult decît e nevoie. Bănui, să trăiți, domnule inspector general, că acest individ brutal, că acest individ criminal a ucis-o pe numita Iovca Silef. De ce a ucis-o și cum a ucis-o n-aș putea să vă spun, domnule inspector general.

Stînjînel căscă ochii mari de parcă abia acum ar fi văzut bine fața lui Orbescu. Zise:

— Ia ascultă, subinspectore! Ce ai dumneata pe obraz? Ce înseamnă vînătăile acestea? Cu cine te-ai bătut dumneata acum un ceas?

Orbescu, care pînă aci răspunsese prompt și cu sînge rece, tăcu. Stînjînel se răsuci către Grunz.

— Dumneata ce spui, inspectore Grunz? Cu cine și în ce împrejurări s-a bătut subinspectorul dumitale?

Inainte ca Grunz să aibă timp să răspundă, Stînjînel se miră iarăși:

— Dar de ce te întreb eu cu cine s-a bătut Orbescu? Și dumneata, inspectore Grunz, te-ai încăierat cu cineva. Te-ai încăierat cu cineva care ți-a zgîriat obrazul, inspectore Grunz. Urmele de pe obrazul dumitale, inspectore Grunz, sînt urme de unghii de femeie. Nu încerca să negi. Cunosc unghiile femeilor din experiență. Nu cumva...

Orbescu, care între timp își recîștigase sîngele rece, spuse:

— Astăzi, să trăiți, domnule inspector general, am avut chiar aici în sediu un grav caz de răzvrătire.

— Răzvrătire?

— Da, răzvrătire.

— Cine a îndrăznit?

— Arestatul Oroș. Pe cînd îi inspectam celula a sărit pe neașteptate asupra mea și m-a lovit. Domnul inspector Grunz, informat asupra faptului, a venit și mi-a sărit în ajutor. Răzvrătitul, care e foarte voinic, zbătîndu-se să ne scape și să se apere pe cînd îl puneam în lanțuri, i-a zgîriat obrazul.

— Cum s-a răzvrătit? De ce nu ați luat măsuri din timp ca să-l faceți inofensiv? De ce i-ați dat prilejul să se răzvrătească? De ce nu l-ați pus în lanțuri mai dinainte? De ce nu ați prevăzut că va încerca să vă atace?

— Părea docil.

— Docil! A tăcut sau a mărturisit?

— A tăcut. N-a mărturisit nimic. Insă părea docil, foarte docil chiar.

Stînjînel păru că îl crede.

— Dar pe bulgăroaică cine a omorît-o?

— Să trăiți, domnule inspector general, pe Iovca Silef — în cazul în care n-a murit de inimă — nu putea s-o omoare decît individul acela brutal, individul acela criminal.

Stînjînel nu-și pierdu răbdarea. Își pieptănă iarăși barba scurtă cu degetele, își pipăi crucea de aur atîrnată pe piept, sub cămașă, ca și cum ar fi vrut să-i ceară ajutor lui Dumnezeu pentru descurcarea acestei afaceri, și-l întrebă:

— Subinspectore, dar individul acela brutal, individul acela criminal, cum îi spui dumneata, nu are nume?

— Să trăiți, domnule inspector general, are.

— Și de ce nu mi-l spui?

— Să trăiți, domnule inspector general, sînt gata să vi-l spun.

Grunz se pierdu cu totul. Gîndi: „Acum... acum ticălosul de Orbescu mă va vinde cum l-a vîndut Iuda pe Cristos."

— Spune-mi-l. Ce mai aștepți?

— Să trăiți, domnule inspector general, individul acela brutal, individul acela criminal se numește... se numește Găman.

Stînjînel rîse.

— Găman? Ei bine, domnilor, pe Găman îl cunosc. Am lucrat acum cîțiva ani cu el la Constanța. Intr-adevăr, e cam brutal individul. Insă e foarte bun meseriaș, foarte bun meseriaș... Dar cam brutal...

— Foarte brutal, zise și Grunz. Cu cît îmbătrînește, cu atît devine mai brutal. Abia izbutim să-l ținem în frîu. Și acum ne-a făcut-o.

— Așadar și dumneata, inspectore, te raliezi bănuielii domnului Orbescu. Și dumneata crezi că pe Iovca Silef a ucis-o Găman.

— Da, să trăiți, domnule inspector general, întocmai.

— Dumneata, inspectore Grunz, în cazul Iovca Silef, ți-ai dat seama de importanța capturii?

Grunz se grăbi să răspundă:

— Desigur, domnule inspector general. Cu experiența pe care o am, mi-am dat seama numaidecît.

— Ți-ai dat seama și dumneata, subinspectore Orbescu?

Orbescu clipi repede din ochii miopi, își trecu mîna peste frunte, alungă aburul fumuriu care sta gata să-i înece mintea, spuse:

— Să trăiți, domnule inspector general, în fața dumneavoastră eu... eu trebuie să fiu cinstit. Nu mi-am dat seama, domnule inspector general.

— Nu ți-ai dat seama?

— Nu, să trăiți, domnule inspector general. Eu... eu am crezut că bulgăroaica e o țărăncuță oarecare, căzută în afacerea aceasta ca musca în lapte. Altfel... altfel, să trăiți, domnule inspector general, luam — cu toate că am aici un șef care răspunde de ce se întîmplă — luam măsuri, domnule inspector general.

— Ce fel de măsuri ai fi luat dumneata, domnule subinspector, dacă ți-ai fi dat seama de importanța capturii și, în același timp, ai fi avut întreaga răspundere?

— Să trăiți, domnule inspector general, luam măsuri straşnice, s-o păzim și s-o păstrăm pe Iovca Silef ca pe ochii din cap.

— Il auzi, inspectore Grunz? Il auzi pe subinspector ce spune?

— Il aud, să trăiți, domnule inspector general.

— Va să zică dumneata — dumneata, inspectorul Grunz — ți-ai dat seama de la început de importanța capturii.

— Mi-am dat seama... însă...

Stînjînel lungi gîtul să asculte cu cea mai mare atenție și cu cel mai viu interes răspunsul lui Grunz. Insă inspectorul bolborosi cîteva cuvinte din care nu se înțelese nimic. Apoi tăcu și roși.

— Te roșești la obraz, inspectore Grunz. Taci, inspectore Grunz. Nu răspunzi, inspectore Grunz. Mi se pare că încep să înțeleg de ce roșești. Mi se pare că încep să înțeleg de ce taci. Mi se pare că încep să pricep de ce nu răspunzi, inspectore Grunz.

Glasul lui Stînjînel nu mai avea nimic călugăresc în el. Era dur, rece, tăios ca oțelul. Orbescu își luă inima în dinți. Zise:

— Să trăiți, domnule inspector general, eu cred că...

— Ei! Ce crezi? Ce mai crezi? Spune! Nu te sfii!

— Eu cred că domnul inspector Grunz tace pentru că... Pentru că e disperat și emoționat de moartea fetei.

— S-ar putea, conveni Stînjînel fără amabilitate. Pentru noi moartea fetei este o catastrofă. Inţelegi, inspectore Grunz?

— Inţeleg.

— Prin Iovca Silef am fi izbutit să ajungem la capătul unui fir. Avem mare nevoie să ajungem la capătul acelui fir de-a lungul căruia facem de multă vreme cercetări. Insă... însă nici dumneata, inspectore Grunz, nici dumneata, subinspectore Orbescu, nu ați luat măsurile cerute de împrejurări. Poate fata a murit de inimă. N-ar fi de mirare. Ați lucrat-o ca să scoateți mărturisiri de la ea. Și ați lucrat-o, desigur, cu prea multă perseverență. Ați lucrat-o, desigur, cu grosolănie. Iovca Silef era probabil o făptură fragilă care nu putea suporta brutalitățile. Trebuia s-o descoasă un maestru. Da, da, fetișcana a fost o făptură fragilă...

— Foarte fragilă, spuse Grunz.

— Ați bătut-o?

— Nu, răspunse Grunz. Nici nu ne-am atins de ea, domnule inspector general.

— Ați spînzurat-o cu capul în jos?

— Nu, șopti Grunz.

— Ați umflat-o cu apă?

— Nu ne-a trecut prin gînd.

— Atunci ce Dumnezeu i-ați făcut, oameni buni?

— Să trăiți, domnule inspector general, nu i-am făcut nimic. Nici nu ne-am atins de ea. Am interogat-o. Cu gingășie, cu delicatețe. Intocmai cum spuneați dumneavoastră... Insă cu oarecare stăruință.

— Nu mai înțeleg nimic.

Stînjînel își mai pieptănă barba, își scoase ochelarii și și-i șterse cu batista. Zise:

— Inspectore Grunz...

— Da, să trăiți, domnule inspector general.

— Trimite să aducă fata aici, așa moartă cum este. Vreau s-o văd.

Grunz îi porunci lui Orbescu:

— Subinspectore, ia-l cu dumneata pe Găman, du-te la celulă, scoateți fata și aduceți-o aici.

— Are să ne vadă sentinela.

— Luați-o pe moartă de subțiori între voi. Sentinelei o să i se pară că fata e lipsită de puteri și că o ajutați să meargă.

— Totuși...

— Nu-ți fie teamă. Sentinelele au mai văzut cazuri asemănătoare. După ce urcați scările, să-i spui lui Găman s-o ia la spinare pe moartă.

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Rămaseră între ei.

— Acum, inspectore, pentru că sîntem numai noi doi aci, te rog să-mi spui adevărul.

— Sînt gata să vi-l spun, domnule inspector general.

— Ce s-a întîmplat cu bulgăroaica?

— Nu știu.

— Inspectore Grunz, nu cumva ai ucis-o dumneata?

— Nu, domnule inspector general. N-am ucis-o eu.

— Grunz, sîntem între colegi. Te înțeleg. Insă și dumneata trebuie să pricepi că acest caz e un caz grav, un caz extrem de grav. Noi aveam nevoie de Iovca Silef. Și dumneata ai ucis-o pe Iovca Silef, sau ai îngăduit ca Iovca Silef să fie ucisă aci, la dumneata. Inţeleg că nu-ți este ușor să mărturisești adevărul. Dar trebuie, Grunz. Mie trebuie să-mi spui adevărul, Grunz, numai adevărul. Chestiunea nu este simplă.

— Nu, nu este simplă, conveni Grunz.

— S-ar putea să fii destituit, Grunz. S-ar putea să ți se sfărîme cariera, Grunz.

— Ar fi păcat, spuse Grunz. Sînt un om valoros. Am muncit cinstit. Și tot ce-am făcut, am făcut ca să-mi îndeplinesc misiunea. Să-i descopăr pe comuniști, să-i stîrpesc ori să-i trimit, cu dosare bine întocmite, tribunalului militar, să înfunde pușcăriile cu ei... Am muncit cinstit... Sînt un om cinstit, domnule inspector general...

— Cinstea! Dumnezeu ne știe, Grunz. Toți sîntem cinstiți, în branșa noastră, Grunz. Dar aici nu e vorba numai de cinstea și de cariera dumitale. S-ar putea să intri în pușcărie pentru crimă, Grunz. Ne-ai făcut mare rău, Grunz. Ne-ai lipsit de o piesă rară, Grunz. Ne-ai împiedicat să punem mîna pe un nucleu important, Grunz. Asta nu se iartă, Grunz. Nu se iartă.

Inspectorul oftă. Spuse trist:

— Să trăiți, domnule inspector general, cînd eram tînăr și abia intrat în meserie, am avut ghinionul să-mi moară în mîini, la Brăila, un tînăr muncitor de la șantierele navale. Și atunci, să trăiți, domnule inspector general, domnul Aristide Paleu, care era inspector general ca și dumneavoastră, iar astăzi este așa cum cunoașteți secretarul nostru general, s-a jucat cu mine. M-a amenințat cu pușcăria. Evident, domnule inspector general, eu eram tinerel, eram boboc în branșă. Am început să tremur și mi-a înghețat inima. Mi-am pierdut firea. Imi este rușine, dar trebuie să vă mărturisesc, domnule inspector general. M-a apucat și plînsul atunci. Și pe cînd plîngeam, domnului inspector general Paleu i s-a făcut milă de mine și mi-a spus că a glumit. Și atunci m-am liniștit, domnule inspector general. Acum, să vă spun drept, domnule inspector general, cum vedeți și dumneavoastră, nu mai sînt tînăr. Sînt om în putere. Pot spune că sînt mai aproape de vîrsta dumneavoastră decît de a lui Orbescu. M-au trecut sudorile. Inima nu mi-a înghețat. Și nici tremuriciul nu m-a apucat. Dar trebuie să înțelegeți, domnule inspector general, că totuși mi-e teamă. Sînt și eu om. Vă rog să nu vă jucați cu mine, domnule inspector general. Gîndiți-vă la Dumnezeu, că sînt și eu om. Așa că vă rog, domnule inspector general...

— Ce mă rogi, inspectore Grunz? Ia fii drăguț, inspectore Grunz, și spune-mi mai limpede, spune-mi dumneata mie mai concret, ce anume mă rogi?

Orbescu deschise larg ușa. Și pe ușă intră Găman cu Iovca Silef la spinare. Orbescu închise ușa în urma lui și întoarse cheia în broască. Găman îl întrebă pe Grunz:

— S-o arunc jos, domnule inspector?

— Nu, răspunse Grunz. Pune-o pe masă.

Găman o așeză pe Iovca Silef pe masă.

— Poți să pleci, îi spuse Grunz lui Găman.

— De ce să plece? Să nu plece, zise Stînjînel.

Grunz se apropie de masă. Intinse picioarele fetei, le strînse unul lîngă altul și le acoperi bine cu fusta. Mîinile i le întinse pe lîngă trup. Ii închise și ochii care îi ieșiseră nițeluș din orbite.

— Gata? întrebă Stînjînel.

— Gata, să trăiți, domnule inspector general, îi răspunse Grunz.

Inspectorul general Stînjînel veni lîngă moartă și începu s-o examineze din ochi.

Zaharia Stancu

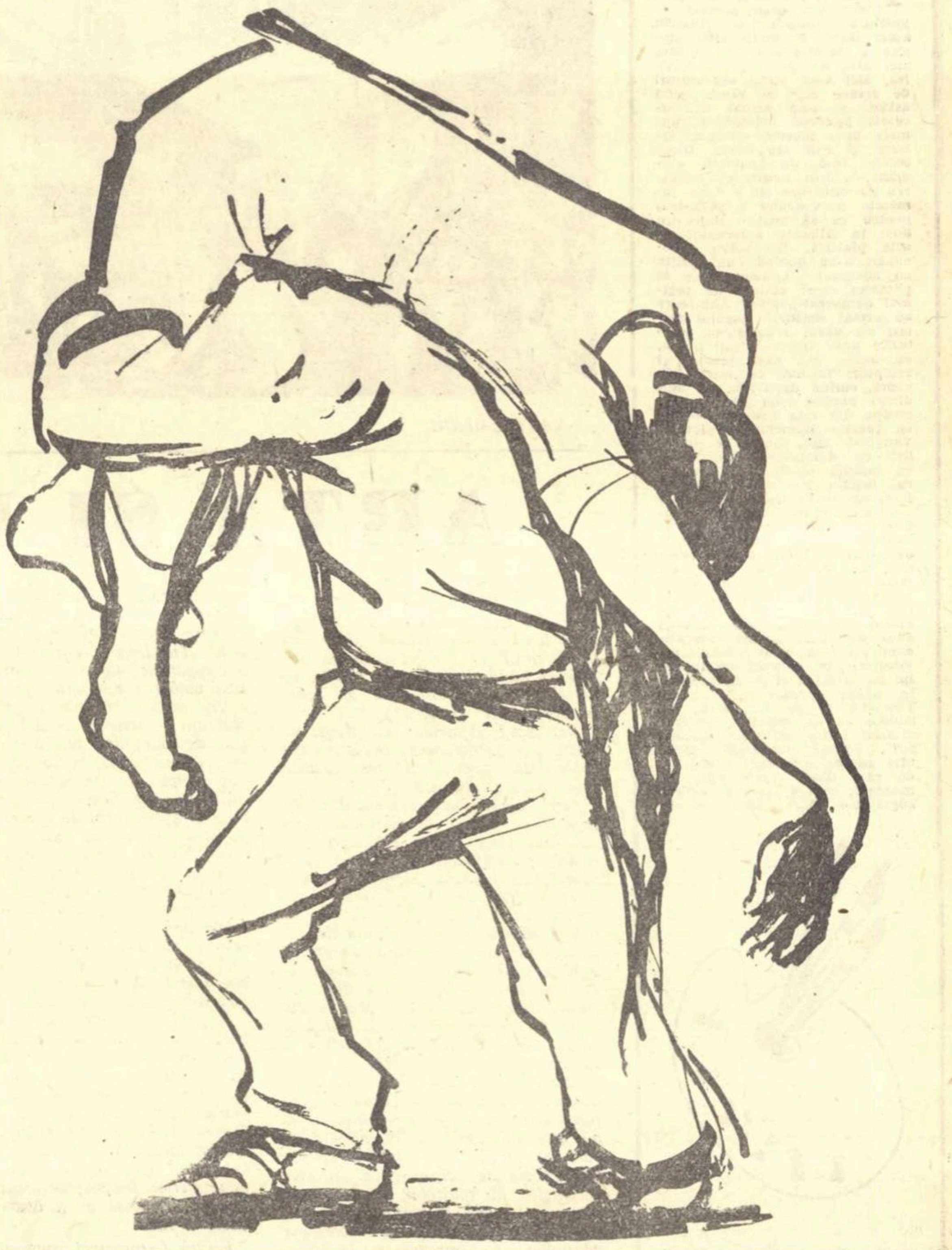

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Arta plastică din R.P. Albania...

In Albania există urme de artă străveche, pe care arheologia le-a cules din așezările Iliriei, din orașe precum Apollonia: sculpturi care înscriu acest tărîm în orbita artei clasice a Mediteranei. Mai tîrziu, mai ales de prin secolul al XIV-lea, aici s-au pictat ansambluri de fresce care au rămas pînă astăzi. Și s-au păstrat, din această perioadă îndepărtată, numele unor meșteri vrednici, Onufri și fiul său David. După secole, însă, de dominație otomană, a fost nevoie de mișcarea de eliberare din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, pentru ca să poată mijí din nou, în Albania, preocupări de artă plastică. Dar aceste preocupări n-au dobîndit un sprijin cu adevărat susținut decît în climatul creat culturii de regimul democrat-popular. Anii care au urmat scuturării jugului fascist au văzut reunindu-se eforturile unor tineri ridicați acum, cu acele ale unor pictori și sculptori formați cu decenii în urmă, curînd după 1900. Pe unii dintre aceștia i-am aflat în expoziția din sala Batiște, prezenți cu lucrări numeroase: pictorul Vangjush Mio, iubitor de priveliști cu deschidere panoramică, cu lumină violetă, ori sculptorul Odhise Paskali, cel care a fixat în bronz figura semeață a vestitului Skanderbeg, eroul național al Albaniei. El este, de asemeni autorul cîtorva portrete de partizani, la fel cu alți sculptori, L. Nicolla, de pildă, ori pictori, care s-au străduit să evoce momente și eroi din lupta împotriva fascismului. Căci amintirea zilelor glorioase care-au adus poporului albanez independența și i-au creat posibilitatea integrării în frontul socialismului l-a urmărit și pe B. Sedjini, în pînza intitulată „Eliberarea Tiranei", și pe S. Kaceli, în tabloul ce se cheamă „Trecerea diviziei întîia peste rîul Șkumbin". Peisaje numeroase, stăpînite adesea de munți trufași și de zări largi, figuri dîrze de munteni, cum e aceea pe care a zugrăvit-o Guri Madhi, cîteva imagini ale muncii libere de azi — „Recoltarea sfeclei de zahăr", „Selecționarea semințelor" — ori, în fine, gravurile, precum niște vignete ale lui S. Kaceli, au venit să întregească expoziția de plastică albaneză: acest prilej, pe care ni l-a oferit Institutul Romîn pentru relațiile culturale cu străinătatea, de a cunoaște ceva din cultura poporului frate, constructor al socialismului pe valea Drinului și a Vojusei, între munții înalți și albastrul Adriaticii.

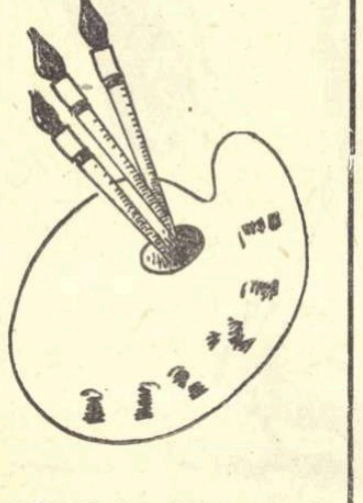

D. H.

Frați ?

Consultînd pînă și cel mai elementar lexicon, redactorul volumului „Teroarea și mizeriile celui de al III-lea Reich" de Bertolt Brecht, recent apărut în colecția „Meridiane", ar fi putut foarte ușor afla nu numai că Ștefan Zweig și Arnold Zweig n-au fost frați (cum se afirmă în prefața acestui volum), dar și că între cei doi mari scriitori n-a existat nici cea mai mică legătură de rudenie. Autorul monografiilor asupra lui Balzac, Dickens și Dostoievski, născut la Viena, a fost austriac, în timp ce recentul laureat al Premiului Lenin pentru întărirea păcii între popoare, originar din Glogau, este german.

A.

„Are sau nu febră termometrul?..."

Intrebarea și-o pune autorul unei notițe marginale din ultimul număr al revistei „Contemporanul". Notița se referă la unul din cele mai recente filme ale studioului nostru de desene animate și păpuși „Termometrul are febră", film care a rulat cu mult succes în completare, atît la „Timpuri noi" cît și la cinematograful „Patria" (Regizor I. Hermeneanu, autorul scenariului M. Stoian). Tema scenariului este familiarizarea copiilor cu tratamentul medical în timpul bolilor, iar lumea în care se petrece acțiunea este aceea măruntă a unui sertar în care acul de cusut, prietenul fetiței, căciuperca de lucru forfecuța și termometrul însuși, suferă și sînt preocupați din pricina îmbolnăvirii micii lor stăpîne. De altfel, autorul notiței povestește cu destul umor subiectul și ne întrebăm de ce îl califică el însuși, în final, drept anost? Ceea ce îl supără — se pare — în primul rînd, este că în realitate nu termometrul, ci bineînțeles fetița e aceea care are temperatură. Dar nu este oare aceasta o trăsătură specifică imaginației copilului, care îl face să creadă că la durerile și bucuriile lui participă și cei mai intimi prieteni, păpușa de cîrpe, ursulețul de pluș, trenul, obiectele mărunte dintr-un sertar?

In ceea ce privește scopul, utilitatea filmului, acestea ni se par evidente. De altfel, am putut urmări în sală reacțiile spectatorilor mari cît și, mai ales, ale celor mici care nu numai că s-au amuzat, dar au și înțeles.

Incă ceva. Autorul notiței compară „Termometrul are febră" cu filmul lui Gopo, distins cu medalia de aur la Cannes. Dar Gopo se adresa evident, prin scenariu și desen, unui public adult. Este ca și cum, în literatură, ai face analiza volumului „Ala-Bala-Portocala" de Pancu-Iași, pornind de la „Moromeții" lui Marin Preda.

M. Bogdan

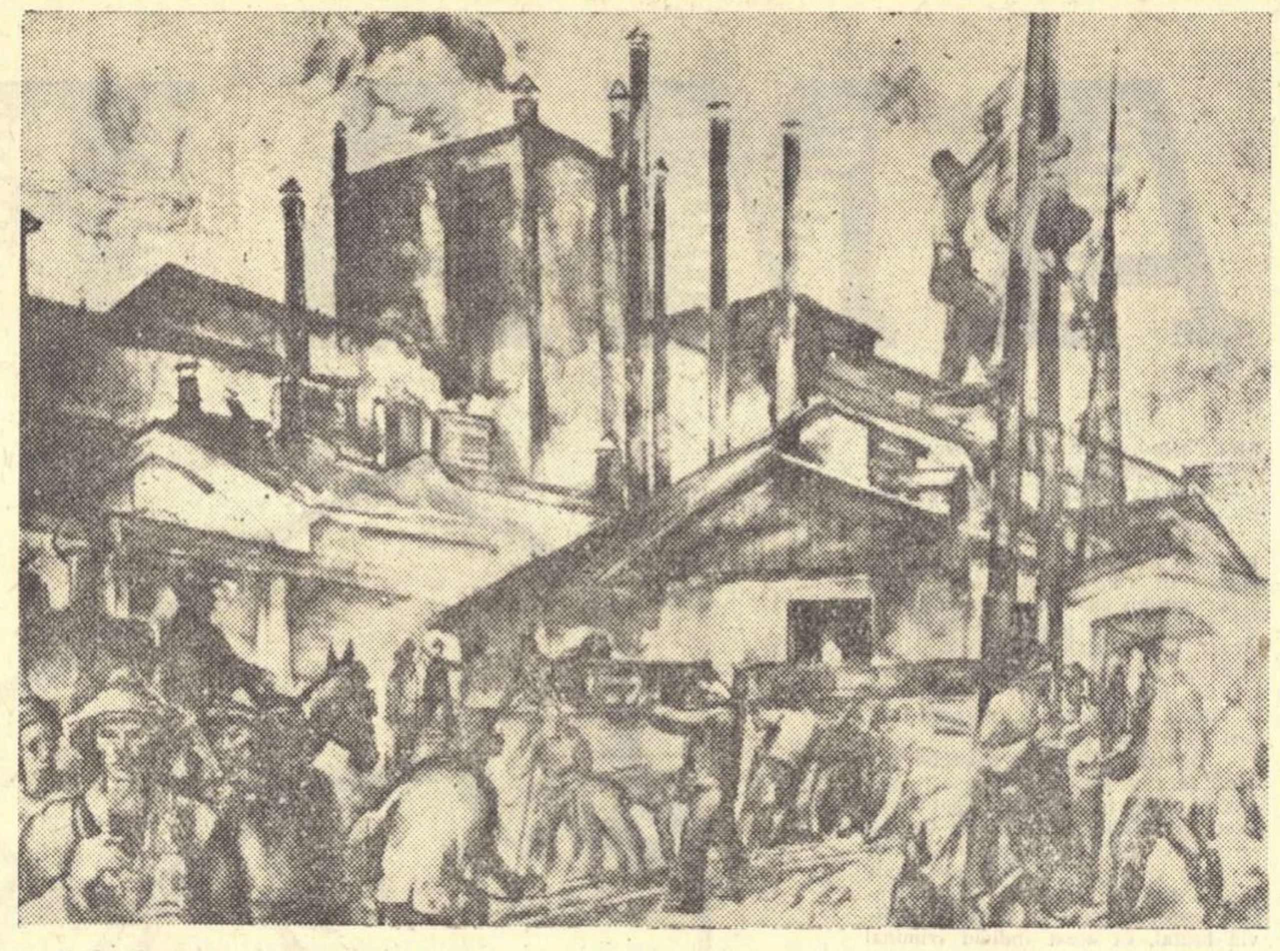

NAGY EMERIC „Petroșani"

ARTA ȘI REALITATEA

(Urmare din pag. 1)

splendidă ar fi fost estetica lui Hegel dacă această idee minunat dezvoltată în cuprinsul ei i-ar fi servit ca fundament în locul fantasticei căutări îndreptate spre plenitudinea de manifestare a ideii" (p. 37).[1]

Dar dacă „Estetica" lui Hegel uimește prin subtilitate analitică, nu este „splendidă" pentru că baza analizei e de natură idealistă.

Hegel abordează problema artei din punctul de vedere al spiritului absolut, arta fiind pentru el etapa inferioară a unei înălțări al cărei capăt superior e filozofia. Arta e un moment inferior pentru că fiind manifestare a Absolutului, totuși nu satisface nevoia noastră deplină de Absolut. Din punctul acesta de vedere religia e superioară artei, cu toate că și arta este o expresie a divinului. Pentru Hegel nu poate fi luat în discuție decît frumosul artistic, singurul dăruit cu realitatea incontestabilă a spiritului. Frumosul natural nu are o existență obiectivă și frumosul artistic nu există în natură. „Frumosul natural este un reflex al spiritului. El nu este frumos decît în măsura în care își asigură participarea spiritului. El trebuie conceput ca un mod incomplet al spiritului, ca un mod cuprins el însuși în spirit, ca un mod lipsit de independență și subordonat spiritului" (v. Introducere la „Estetică"). Astfel, pentru Hegel, frumosul artistic este indiscutabil superior aceluia natural. Din această cauză arta, în estetica hegeliană, trăiește din aparențe și creează aparențe. Ca o consecință, frumosul artistic nu este de ordin logic, făcînd parte din alt domeniu decît gîndirea. In sfera aparențelor, de care arta ține, domnesc arbitrarul și anarhia. Arta intră în domeniul accidentalului și de aceea nici nu se poate preta, după el, unui studiu științific.

In fine, arta este o Atlantidă cufundată pentru totdeauna în apele clasicismului grec. Numai atunci și mai tîrziu în epoca evului mediu (vîrsta de aur a artei, după Hegel) arta era expresia sublimei detașări de contingent. Astfel arta „este un lucru al trecutului". Epoca modernă nu mai poate fi creatoare de valori artistice, din cauza: „complexității accentuate a vieții sociale și politice".

„Putem deplînge — scria Hegel — faptul că atenția noastră este absorbită de interese meschine și de puncte de vedere utilitare, ceea ce a făcut ca sufletul să-și piardă seninătatea și libertatea, singurele care fac posibilă bucuria dezinteresată a artei".

Acesta este Hegel, în liniile directoare extrem de simplificate ale sistemului său. Impotriva acestor idei, predominante în epoca sa, va da Cernișevski bătălia.

In „Privire asupra concepțiilor estetice contemporane" aflu o însemnare extrem de caracteristică pentru atitudinea estetică proprie lui Cernișevski: „Apollo din Belvedere și Venus de Medici au fost de mult descriși și cîntați, așa că nouă nu ne rămîne decît să admirăm oamenii vii și viața vie de care uită autorii lucrărilor de estetică, atunci cînd tratează despre Hercule din Farnese și despre tablourile lui Rafael". Insemnarea nu trebuie să fie interpretată ca dispreț pentru valorile trecutului. Cernișevski este un intelectual de mare și fină cultură, un excelent elenist, printre altele. El gîndește însă prin opoziții ferme. Estetica idealistă este paseistă, arta este pentru ea un obiect de studiu inanimat, aparținînd trecutului. Prin opoziție, Cernișevski creează o estetică a imediatului, a vieții înconjurătoare. De aceea, în sistemul său estetic, latura obiectivă a procesului creator (realitatea) capătă o întinsă dezvoltare, în dauna întrucîtva a laturii subiective. Dar o astfel de construcție e de înțeles, pentru că Cernișevski are de luptat tocmai împotriva tiraniei subiectivului în domeniul esteticii.

Vorbind despre realitate, Hegel afirma: „ceea ce noi numim realitate este o iluzie mai puternică, o aparență mai înșelătoare decît aparența artei" (v. Introducere la „Estetică").

Pentru Cernișevski realitatea este terenul fertil din care crește, în toată complexitatea și în toate determinările lui, fenomenul artistic.

Realitatea este existență primordială, independentă de subiectul gînditor: „Realitatea ni se înfățișează într-un chip independent de voința noastră" (p. 118). Teza fundamentală a sistemului său estetic este afirmată de la început: „Respect pentru viața reală, neîncredere în ipotezele apriorice, chiar dacă acestea ar fi pe placul fanteziei — iată caracterul tendințelor ce domină astăzi în știință. Autorul este de părere că și convingerile noastre estetice trebuie să fie aduse la acest numitor, dacă, în genere, ar mai avea rost să vorbim despre estetică" (pag. 28). Conceptul de realitate la Cernișevski are și o latură temporală, de previziune, care ne face să înțelegem caracterul premarxist al esteticii sale: „Realitatea nu înglobează numai natura moartă, ci și viața umană, nu numai prezentul, ci și trecutul în măsura în care el s-a manifestat prin acțiuni, precum și viitorul, în măsura în care acesta este pregătit de prezent". (p. 155). Cernișevski folosește o comparație sugestivă pentru a preciza valoarea realității și corelația dintre artă și realitate: „fenomenele realității — scrie el — sînt ca un lingou de aur fără marcă; chiar numai pentru acest motiv foarte mulți vor refuza să-l primească, iar mulți alții nu vor putea face distincția între el și o bucată de aramă; operele de artă sînt ca un bilet de bancă a cărui valoare intrinsecă este minimă, în timp ce valoarea lui convențională este garantată de întreaga societate, fiind prețuit, din această cauză, de toată lumea, astfel că foarte puțini oameni își dau seama, în mod clar, că valoarea ce i se atribuie rezultă din faptul că el ține locul unui lingou de aur". (p. 119-120).

Plasîndu-se pe terenul ferm al realității, Cernișevski analizează în primul rînd categoriile clasice ale esteticii: frumosul, sublimul, tragicul, comicul. Nu vom intra în amănunte, lucrarea lui Cernișevski fiind cunoscută la noi. Filozoful rus respinge argumentat ideea că frumosul este un dat subiectiv, apoi că frumosul natural este inferior frumosului artistic și în fine că frumosul ar fi aparența sensibilă a Ideii.

Pentru Cernișevski frumosul este o categorie estetică avînd existență obiectivă, independentă de noi. Zona principală de manifestare a frumosului este realitatea: „realitatea este superioară prin frumusețea ei creațiunilor fanteziei, cărora le servește drept mijloc de realizare" (pag. 159). Dacă frumosul există în mod obiectiv în realitate, fiind superior frumosului artistic pe care-l generează, esența frumosului este însăși viața. Aici, Cernișevski stabilește o corelație de identitate, cu un caracter extrem de original și îndrăzneț: „Așadar, cred că...: „frumosul este viața", „frumoasă este ființa în care viața ne apare precum ar trebui să fie ea după concepțiile noastre", „frumos este obiectul ce manifestă indicii de viață sau ne aduce aminte de viață" (pag. 33-34).

De la Baumgarten, inițiatorul noii discipline, pentru care estetica era o știință a afectelor (în direcția semantică a cuvîntului), o teorie a cunoașterii senzoriale, la Cernișevski, saltul este amețitor. Coborîrea frumosului din cerul hegelian în tumultul vieții constituie un act revoluționar.

In „Privire asupra concepțiilor estetice contemporane", Cernișevski completează ideea sa fundamentală, lămurind ce înțelege prin frumosul vieții: „In lumea accesibilă simțurilor nu există ființă superioară omului; de aceea, în lumea accesibilă simțurilor noastre, personalitatea umană constituie forma superioară de frumusețe, iar toate celelalte grade de frumusețe care există în lume au valoare de frumos numai în măsura în care prezintă anumite asemănări și aspecte comune cu omul. In societate, indivizii izolați se unesc într-un întreg; de aceea, societatea umană reprezintă sfera superioară a frumosului".

Cernișevski s-a oprit aici. Trebuia făcut încă un salt pentru a ajunge la marxism, la dialectica frumosului în cadrul complexei dialectici a socialului. Dar saltul acesta Cernișevski nu-l putea face fiind ținut în loc de principiul antropologic, feuerbachian, cu preferința sa pentru general uman, cu neputința disocierii socialului și a introducerii omului în activitatea practică, socială.

Cernișevski face totuși un pas mai departe decît Feuerbach, atunci cînd intuiește specificul de clasă al frumosului. Ampla sa comparație între frumusețea fetei de țară și a celeia din mediul avuților este excelentă.

Definiția lui Cernișevski presupune că: „nu există idei abstracte în domeniul frumosului, ci doar făpturi individuale, căci viața n-o putem vedea manifestîndu-se decît în făpturi reale, vii" (pag. 131), iar individualul fiind garanția frumosului urmează că între frumos și absolut nu există nici o legătură, idee care dă o puternică lovitură absolutului hegelian.

In estetica lui Cernișevski totul este subordonat realității și vieții. Sublimul, tragicul, comicul, sînt admirabil analizate în viziunea sa proprie, dezvăluindu-li-se geneza în realitate, în viață. Conținutul artei scapă și el din strînsoarea frumosului hegelian și devine: „întreaga diversitate de obiecte, evenimente, probleme și aspecte ale vieții care prezintă interes pentru om" (pag. 129).

Plecînd de la acest centru de rotație al realității, în sistemul lui Cernișevski se desfășoară în mod armonios diferitele elemente și categorii ale esteticului.

Afirmația absolută, larg argumentată, cu privire la superioritatea realității față de artă, a făcut pe mulți critici, unii foarte apropiați de noi, să spună că pentru Cernișevski arta are de fapt o importanță minimă. Filozoful a fost astfel criticat (de astă dată îndreptățit) pentru ideea că arta ar fi un „surogat" al realității, idee care este însă fugară, ca o neglijență a condeiului în focul luptei împotriva idealismului.

Adevărul este că Cernișevski acordă artei o finalitate de extremă însemnătate. In primul rînd arta, ca reproducere a realității, trebuie să ofere „tot ceea ce prezintă interes pentru om în viață" (pag. 166), trebuie în plus să explice fenomenele vieții și să le aprecieze. Arta, în sistemul estetic al lui Cernișevski, este astfel socotită ca o extrem de necesară activitate morală. Artistul este un gînditor, dar și un îndrumător al oamenilor. In finalul expunerii sale apare o definiție, prin care Cernișevski intră în imediata noastră actualitate: „Să se mulțumească, deci, arta cu înalta și măreața ei menire: aceea de a... constitui un manual care să-i slujească omului drept călăuză în viață" (pag. 141).

Ion Vitner

---

[1] Citatele aparțin ediției: „Arta și realitatea din punct de vedere estetic"". Edit. „Cartea rusă", 1949.

CARAVANA MAMELOR

(Urmare din pag. 1)

ple au ieșit din case, în R.F.G., le-au urat succes și și-au manifestat încrederea în triumful idealului lor. Femei simple s-au adunat în mitinguri la Verona. Femei simple din Franța le-au îmbrățișat. Femei simple le-au primit în Albania cu brațele deschise. Pe podul prieteniei romîno-bulgare, peste apele Dunării, mamele din Anglia au sărutat la despărțire surorile din umbra Balcanilor, iar azi, iată-le printre noi.

Cîte nu s-au întîmplat în jur de cînd își poartă mesajul! Cîți nori siniștri nu s-au adunat pe cer pînă cînd au ajuns pe meleagurile romînești! Armatele americane au atacat Libanul spre indignarea și revolta lumii. La mitingul femeilor din 22 iulie, misionarele păcii, unindu-și glasul cu vocea poporului nostru, au chemat la înțelegere, la colaborare între popoare.

La sfîrșitul acestei săptămîni, emoționanta caravană își încheie etapa în țara noastră. Luîndu-ne rămas bun, strîngîndu-le mîinile, le transmitem conștiința grijii și răspunderii noastre pentru soarta vieții omenești. Fie ca sentimentele generoase ale femeilor care v-au arătat ospitalitate și dragostea poporului romîn, să vă întărească în lupta pentru apărarea celui mai de preț bun al pămîntului. Fie ca tot ce veți povesti surorilor voastre de dincolo de Marea Mînecii, să contribuie la izbînda cît mai grabnică a cauzei sfinte comune: pacea.

Veronica Porumbacu

GLASUL RAȚIUNII

(Urmare din pag. 1)

petrolul. Și, vorba poetului, „la un semn deschisă-i calea", armata americană pornește să lupte în Liban, în timp ce în toată lumea se aud protestele rațiunii.

Și, în același timp, cei care au dat ordinul de invazie, vorbesc despre pace. Fac război și vorbesc despre pace. Omoară oameni și vorbesc despre pace. Ba chiar cutează să arunce pe alții vina încordării generale. Numai că zilele vorbelor goale s-au dus cam de mult. Nu există popor, inclusiv cel american, care să nu judece, judecata simplă și necruțătoare, încăpățînata, judecată a lui 1 și cu 1 fac 2.

De unde a pornit inițiativa de a sista experiențele cu arma atomică și cu hidrogen? Din Uniunea Sovietică.

De unde a pornit ideea unei zone denuclearizate în Europa? Din țările de democrație populară.

Cine susține consecvent ideea întîlnirii la nivelul cel mai înalt? Uniunea Sovietică.

Cine a redus efectivul forțelor armate? Uniunea Sovietică și țările de democrație populară.

Cine a propus, acum, o întîlnire pentru reglementarea situației din Orientul Apropiat și Mijlociu? Uniunea Sovietică.

Și ale cui sînt armatele care au pătruns în Liban? Ale Statelor Unite.

Socoteală simplă. In timp ce la Stockholm reprezentanții popoarelor cer măsuri reale pentru dezarmare, pentru asigurarea păcii, armele americane vor să îngenunche poporul libanez. Ca în întunecatele vremuri ale trecerii populațiilor din America prin foc și sabie, navele aducătoare de moarte străbat oceanele pentru a „civiliza" oameni care nu vor decît să trăiască în libertate. Pacea a fost atacată. In ciuda oricărui bun simț, pacea a fost atacată. Scînteile au început să joace în aerul saturat de exploziibil. Numai că rațiunea n-a încetat de-a exista, și nu va înceta niciodată.

Este încă timp! Propunerea sovietică așteaptă un răspuns, popoarele cer ca acest răspuns să fie afirmativ. Cu un efort comun, spectrul războiului poate fi alungat. Dacă am arunca în balanță dorința omenirii, războiul ar putea fi nimicit pentru totdeauna. Dar atîta timp cît nu este încă nimicit, cît se mai aude zăngănitul armelor, trebuie să stăm neclintiți, fiecare la postul nostru, calmi, conștienți de răspunderea istorică ce ne revine, demni și curajoși. Pacea poate fi salvată! Rațiunea trebuie să triumfe asupra intereselor josnice. Și, cînd va veni timpul în care, citind scrisul nostru de azi, oamenii vor zîmbi și nu vor înțelege de ce trebuia să pledăm pentru apărarea păcii, va însemna că noi ne-am făcut datoria și n-am lăsat ca distrugerea să se întindă peste planeta dornică de viață.

Mihu Dragomir

Ce ne facem, domnilor?

(Urmare din pag. 1)

a bombardat Germania și Japonia, nu le spune nimic nenorociților care altă dată cădeau cu fruntea la pămînt numai cînd intram noi într-un hotel. Unde o să ne mai vindem gramofoanele, unde e lîna noastră, cui o să mai plasăm automobilele noastre demodate, măsline nu ne mai vin decît din Cipru și ați auzit ce bine ne merge și-acolo. Pe masa noastră sînt din ce în ce mai puține portocale și în buzunarele noastre a început să fluiere vîntul. Scad acțiunile, o să ne ruinăm, numărul bogaților care se sinucid a început să crească, dacă mai ține așa o să trebuiască să ne vindem domeniile și yachturile, să mai renunțăm la amante și la croazierele anuale. Unde mai pui prestigiul șifonat, unde mai pui lipsa de respect!

Scumpii noștri domni, așa nu mai merge! Dacă pînă ieri-alaltăieri am tot răbdat, de-acum s-a isprăvit! Auziți îndrăzneală: s-a iscat răzmerița și în Liban, oamenii au ieșit cu mic cu mare în stradă și-l înghesuie pe omul nostru, „județul" ăsta vrea independență, amărîții ăștia se așează împotriva Americii și a Marii Britanii, (de Franța să nu mai vorbim că despre ea se zice că e putere de mîna a doua), uitînd de bombele noastre, de flota noastră, de generalii noștri. In Irak, cît ai clipi din ochi au fost scurtate cîteva căpățîni ilustre, cum s-ar zice am fost dați afară pe ușa cea mare într-o noapte. Aliatul nostru, regele Iordaniei, tremură și el pe tron văzînd că în lume sînt din ce în ce mai puțini regi și înțelegînd că nu poți să stai la infinit pe un pachet de dinamită. La drept vorbind, nouă, domnilor, puțin ne pasă de cîteva coroane aruncate la gunoi și de cîteva cadavre regale oferite ciorilor, nouă ne pasă că se duce petrolul, că se duce benzina, că se duc dolarii și lirele sterline.

Așa că în numele democrației și al libertății, suiți-vă pe bordul crucișătoarelor, urcați-vă în carlinga avioanelor, îndreptați tunurile spre aceste popoare neliniștite, ucideți, schingiuiți, umpleți închisorile și învățați minte pe ultimul răzvrătit că nu e timp de zaveră. Ce-i aia unitate arabă? Ce-i aia că vrea fiecare să fie stăpîn în casa lui? Vorbe goale. Vom fi acolo în numele civilizației, vom pacifica, vom trece prin foc și sabie totul în numele principiilor noastre umanitare. Ce dacă strigă o lume întreagă că ne purtăm ca niște tîlhari de drumul mare, istoria se scrie cu sînge, nu cu cerneală simpatică.

Fii ai Americii și ai Albionului, închideți ochii, scrîșniți din dinți, uitați totul! Nu vă uitați la cei ce vă spun că jocul ăsta cu petrolul e un joc cu focul, că o să ne ardă pămîntul de sub picioare.

In numele libertății și al democrației, dați lumii îngrozite exemplul furiei neputinței noastre. Spuneți: Iată cum se respectă dreptul la autodeterminare, sfințiți prin crimele voastre drepturile „egale" ale statelor mici cu statele mari, arătați ce-i aceea „neamestecul în treburile interne ale altor țări, conform principiilor Națiunilor Unite"!

Eugen Barbu

Fantoma lui Maiorescu

Criticul judecător

II

In dezvoltarea criticii literare europene, a doua jumătate a secolului XIX marchează un salt calitativ, spre analiza științifică a operei literare. In Rusia apar democrații-revoluționari ruși, străluciți pre-marxiști, în aceeași măsură militanți progresiști și critici multilaterali. In Franța, domină discipolii determinismului biologic în cîmpul literelor, confuzi ideologic, fără suflu revoluționar, uneori chiar conservatori, dar înțelegînd istoricitatea și influența mediului înconjurător.

Maiorescu rămăsese al Germaniei hegeliene, închinată sistemelor estetice și speculațiilor generale. In Romînia el putea fi în cel mai bun caz un corect popularizator, de înaltă ținută didactică, al unor elemente de estetică, dar nu era pregătit să coboare din generalitate în concret. „Titu Maiorescu nu avea plăcerea analizei cărților" — scria G. Călinescu, în Istoria Literaturii Romîne, remarcînd săracele caracterizări făcute poeților „Direcției noi" și mai ales faptul că nici în articolul de mai tîrziu despre Eminescu, cînd apărea volumul de „Poezii" și geniala operă incita la profunde comentarii, „el nu putea ieși din generalități didactice, deși acum era momentul analizei". „Maiorescu, observă Călinescu, nici nu are bănuiala existenței unei critici analitice..."

Iar Eugen Lovinescu, discipol și apologet al mentorului junimist, adaugă acestei observații un document istoric: „Una din cele mai evidente dovezi de lipsa de interes a lui Maiorescu pentru studiile critice propriu-zise, ce presupun analiza științifică, vaste cercetări bio-bibliografice, e faptul de a fi păstrat manuscrisele lui Eminescu cel puțin treisprezece ani fără a le fi cercetat, deși le bănuia marea importanță. Abia în ședința de la 25 ianuarie 1902 oferi Academiei cele 43 de volume-manuscris cu un total de vreo 15 mii de foi..."

Critica literară, astfel cum s-a dezvoltat ea în sec. XIX, atît în Franța cît și în Rusia, oricît de diferite, de opuse au fost direcțiile ei ideologice și estetice, s-a născut din ideea explicării artei prin determinism și a antrenat, prin ea, ample discuții privind societatea, raporturile dintre artă și societate și efectul social ar artei. Concepția lui Maiorescu despre artă și poziția sa ideologică generală nu puteau fi receptive la însuși fenomenul social al necesității criticii literare și i se împotriveau.

Maiorescu nu concepea altfel rolul său decît ca acela de judecător, arogîndu-și dreptul de a emite mandate în numele nepărtinirii, al impersonalizării, întocmai după teoriile sale estetice. Ba, mai mult, criticul-judecător devenea, în ochii lui, adevăratul prototip al degustătorului impersonal al artei, netulburat de interese „egoiste", spre deosebire de însuși creatorul de artă. Judecătorul de artă ar fi, după Maiorescu, prin naștere destinat funcției sale, firea sa fiind receptivă la sensibilitățile altora și mai puțin marcată printr-o sensibilitate proprie. Spre deosebire de el, creatorul de artă, o personalitate puternică, respinge tot ce e străin personalității sale. „Criticul este din fire transparent, artistul este din fire refractar". De aceea, în concepția lui Maiorescu, artistul n-avea voie să exercite critica, iar criticul nu putea fi scriitor. De fapt, monopolul criticii era reținut pentru judecător pe temeiul incapacității creatoare a acestuia.

Realitatea literară contrazicea total concepția lui Maiorescu. El însuși nu era nepărtinitor, — ci dimpotrivă, — fapt pregnant înscris în toate bilanțurile „Direcției noi". Cîteva cuvinte ale lui Ibrăileanu despre nepărtinirea lui Maiorescu merită să fie citate: „Pasiunea politică — scrie Ibrăileanu despre Maiorescu — ajunge uneori atît de vădită în scrisul său, încît îi slăbește chiar și arhitectura logică... Pasiunea l-a dus la exagerarea teoretică, declarînd că sentimentele patriotice n-au ce căuta în artă... Cînd a avut ocazia să vorbească de romanul modern, el n-a amintit cu un cuvînt romanul rus, romanul cel mai puternic al veacului trecut, care pentru Maiorescu însă, avea, desigur, defectul de a fi atît de social, atît de umanitar, atît de evanghelic, atît de politic și revoluționar uneori!"

Apoi, chiar între contemporanii săi apropiați, personalitatea excepțională a lui Eminescu se dovedea capabilă de o înaltă „critică artistă", gen care în alte țări concura puternic critica specialiștilor în critică.

In fine, criticul nu poate fi un profesor rigid care-i învață pe elevi cum să scrie și le pune cu severitate note, sigur de el tocmai pentru că el însuși e lipsit de sensibilitatea artistică necesară creatorului. Marii critici sînt ei înșiși personalități puternice chiar „refractare" uneori, sau prea puțin „transparente" și totuși opera lor are mare valoare istorică și literară. Dar aceasta tocmai pentru că nu funcția de judecător, singură, le conferă această valoare, ci capacitatea de a vedea în opera literară un infinit obiect de analiză, a cărui concluzie abia o constituie aprecierea valorică (deși trebuie spus că opera fără valoare e de la început condamnată, nerezistînd analizei!).

Critica judecătorească, cum îi va spune Gherea, a lui Maiorescu, — chiar dacă ar fi avut o orientare mai pozitivă — de la un moment dat trebuia depășită și răsturnată. Acesta va fi rolul istoric al lui Gherea — primul nostru critic literar în adevăratul înțeles al cuvîntului. Această afirmație o putem întări, cu satisfacție, prin aprecierea adversarilor noștri ideologici, siliți să recunoască, cu enervare, rolul lui Gherea. Il cităm din nou pe Lovinescu: „culturală și normativă, critica lui Maiorescu nu se putea dezvolta decît în epoca turbure de formație; depășind-o, sau s-a abținut, sau s-a limitat la cîteva articole întîmplătoare. Sumară și intermitentă, cu drept cuvînt ea a fost numită „judecătorească", adică enunciativă și nu demonstrativă și fără să atingă problemele ridicate de critica europeană intrată pe cale deliberativă, dacă nu și a pozitivării. Rolul acesta a revenit lui C. Dobrogeanu-Gherea, pe atunci I. Gherea."

Arătînd că îi e „penibil" să recunoască ceea ce totuși e „neîndoios", Lovinescu scria mai departe: „C. Dobrogeanu-Gherea a luat din mîinile lui Maiorescu torța unei critice pe care o crezuse sfîrșită cu dînsul". Pentru că: „Inițiatorul mișcării de emancipare a criticei din fața generalului și a culturalului și de îndrumare a ei pe calea cercetărilor speciale, a fost C. Dobrogeanu-Gherea — întemeietorul criticei noastre în accepția modernă a metodelor analitice..."

„Intr-adevăr, Gherea este întemeietorul criticii noastre literare, implicit acela al școlii științifice a criticii romînești — și acest adevăr neîndoios, penibil pentru ideologii reacțiunii, e unul din principalele merite istorice ale mișcării socialiste și ale revistei sale culturale Contemporanul.

Gherea avea formația spirituală și concepția ideologică opuse direcției maioresciene și tocmai concepția sa și tocmai formația sa erau cele necesare pentru a opune criticii judecătorești metafizice o critică științifică, astfel cum esteticii metafizice i s-a opus o estetică științifică.

Gherea a crescut la școala democraților revoluționari ruși, pentru care critica literară era cea mai vastă posibilitate de dezbatere a problemelor sociale și ideologice (a se vedea, în acest sens, Bielinski — Discurs despre critică). A discuta opera literară raportînd-o la omul care a creat-o, la societatea în care a trăit acest om și la influența ei asupra spiritelor — era propriu, într-un fel sau altul, întregii critici din această școală.

Gherea a cunoscut de asemenea școala franceză a criticii literare, de la Sainte-Beuve la Taine și de la acesta la Brunetière.

Educat de revoluționarii ruși, influențat de asemenea de criticii francezi citați, Gherea avea posibilitatea să-și ia un model de pasiune analitică, asupra operei, scriitorului și societății, tinzînd spre epuizarea explicativă a semnificației unei creații analitice. Iar pasiunea discuției, a polemicii largi desfășurate în pilde și ipoteze, izvorîte din cercetarea fără limite a literaturii — această pasiune este poate, prima caracteristică a intelectualului Gherea.

Concepția despre artă a lui Gherea este întemeiată pe ideea determinismului — natural și îndeosebi social —, integrată într-o largă viziune materialistă a istoriei. Numai o asemenea concepție, susținută de o adecvată formație de specialitate, putea să transforme critica literară dintr-o instanță de judecată dogmatică într-o activitate științifică, bazată pe analiză, explicație și demonstrație argumentată. Numai o asemenea concepție, împreună cu pregătirea literară corespunzătoare, putea scoate obiectul criticii din izolarea metafizică, punîndu-l în complexele sale raporturi de cauzalitate cu viața.

Pornind de la Gherea, critica literară romînească intră în sfera criticii literare contemporane a Europei. De aci înainte, critica va fi, — indiferent chiar de poziția ideologică, deși linia ei de dezvoltare mai puternică va coborî din Gherea, — studiu de cercetare multilaterală, cu implicații vaste sociale și ideologice, privind omul și viața sa, opera și înrîurirea sa. Critica literară, pornind de la Gherea, devine un complex instrument de analiză a operei, pe baza concepției materialiste a artei și o armă în lupta socială. Critica literară, căreia Titu Maiorescu îi anunțase sfîrșitul, înțelegîndu-i îngust menirea, își începe abia acum adevăratul drum. Pe acest drum, realizînd saltul calitativ al criticii marxist-leniniste, cucerire a epocii de triumf al socialismului, mergem noi azi. Fantoma lui Maiorescu, ca orice fantomă, nu mai poate urmări decît pe cei ce, în general cred în învierea duhurilor.

Savin Bratu

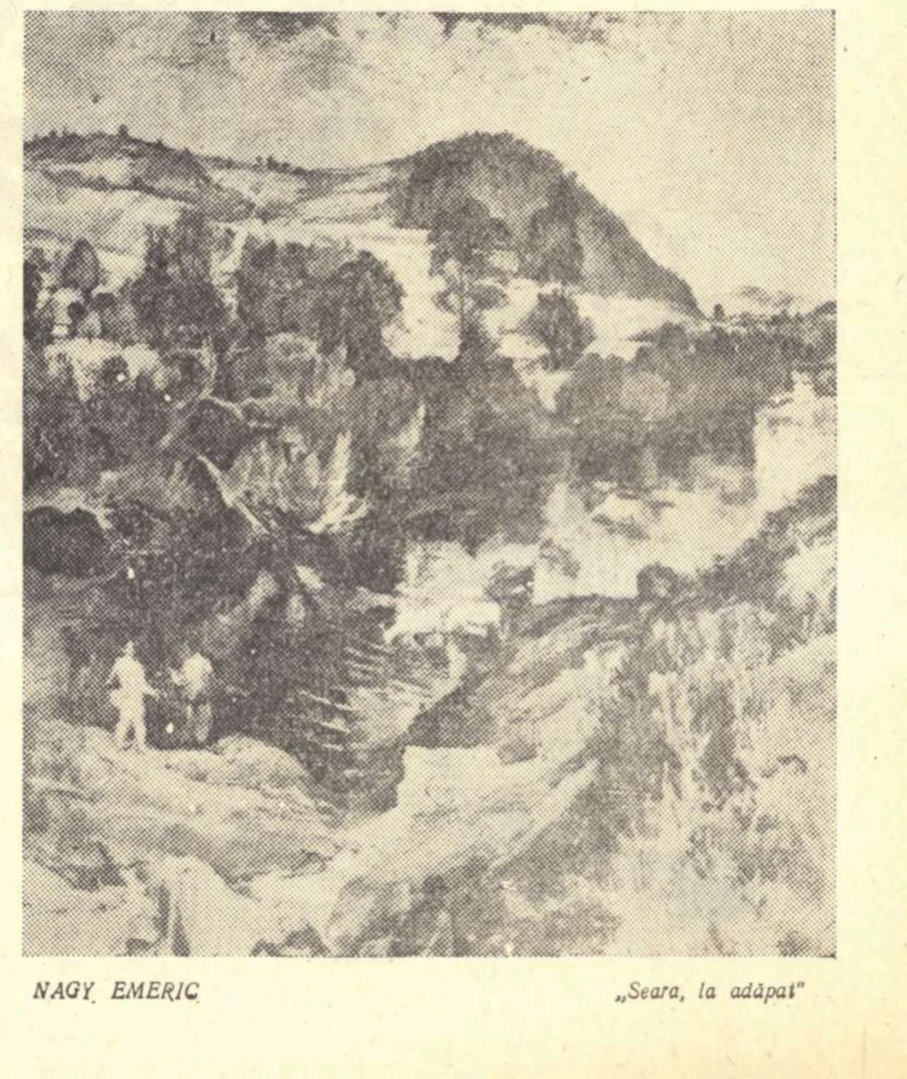

NAGY EMERIC „Seara, la adăpat"

TEATRU ȘI ACTUALITATE

Cine se interesează cîtuși de puțin de problemele teatrului nostru, n-a putut trece indiferent pe lîngă ancheta întreprinsă de revista „Tribuna". Vreo douăzeci, cred, de răspunsuri, venite de la dramaturgi și regizori, critici și directori de teatre, s-au aliniat firesc sub titlul pe care li l-a dăruit redacția: „TEATRUL-AZI". Căci am recunoscut, nu o dată, în aceste pagini, gîndul de a sluji în chip eficace prezentul; am aflat aici destule formulări judicioase și sugestii de un interes practic imediat. Și ne-am bucurat să-i vedem pe oamenii de teatru îngrijindu-se, mai toți, de îmbunătățirea repertoriului, de acordul lui structural cu imperativele momentului istoric pe care-l străbatem. Dar ne-am întîlnit, uneori, în cuprinsul acestei anchete, cu propuneri a căror oportunitate ni s-a părut foarte îndoielnică. Cineva s-a gîndit, de pildă, că regizorii se cade să dezgroape, spre a îmbogăți repertoriul, producții precum „Poezia depărtării" a lui Duiliu Zamfirescu. O piesă în care contemporanii au depistat atmosfera searbădă din scrierile lui Bourget: „Atmosfera (...) unei clase al cărei suflet cască prin saloane, se întinde pe canapele și care, leneșă la inteligență și flască, își omoară timpul citind cărți frumoase, dar închise peste puterile ei, ca niște lăcate". Cuvintele acestea îi aparțin lui Tudor Arghezi. Poetul, care semna pe atunci — era în 1913! — cronica teatrală la „Viața romînească", califica astfel, cu energia sa pamfletară, piesa pe care, în 1958, Radu Stanca o desemnează atenției regizorilor: „...Poezia depărtării reflectă, încă de la titlu, intelectualismul ei de pensionat de domnișoare, lecturi excelente și nedigerate. E-o „mizerie de școli literare. (...) Poezia depărtării ...*Princesse lointaine*, o poezie care nu apare de nicăiri, dar care revine în piesă, independent de dînsa, în cuvinte, în fraze fără cadru, de un efect crispant de ridicol. Nu te poți gîndi la una, de un comic desăvîrșit, fără s-o citezi:

— Domnule Ministru, adu pe fiul meu înapoi că micșorezi poezia depărtării...". Răspunde oare o astfel de producție dramatică „sensibilității contemporane", căreia — arăta Radu Stanca în același răspuns din „Tribuna" — trebuie să i se conformeze orice spectacol? Hotărît lucru, repertoriul nu va crește mulțumitor și nu se va constitui în unitatea organică pe care i-o dorim, atîta timp cît vom apela la titluri ca acesta pe care ni l-a propus acum Radu Stanca.

Dar, cum ne-au convins lipsurile ultimei stagiuni, efortul principal al oamenilor de teatru se cere îndreptat spre dramaturgia contemporană; spre piesele inspirate de frămîntările actualității". „Nu știu cum se poate scrie teatru în afară de actualitate" — sună răspunsul lapidar, pe care, în această problemă, l-a dat Horia Lovinescu. E o necesitate constrîngătoare, pentru un adevărat dramaturg, să mediteze asupra înțelesurilor vremii sale. Să lupte pentru adevărurile ei. Am descifrat adesea, în răspunsurile prilejuite de ancheta „Tribunei", conștiința acestei necesități. Dar am citit și rînduri care pledează într-un chip ciudat pentru actualitate. Știm bine, de pildă, că nu e ușor să zugrăvești o realitate în mers, să captezi țîșnirea proaspătă a noului. Dar tocmai în această dificultate stă frumusețea inedită a creației și satisfacția cea mai pură a scriitorului. Și ne întrebăm, de aceea, cum trebuie apreciat un autor care vorbește despre „limitele, neplăcerile și riscurile inerente" prezentului, așa cum face Ana Novak, în răspunsul ei la ancheta „Tribunei". Ce trebuie să credem, de asemenea, despre pasiunea curajoasă pe care și-o arogă scriitoarea? „O pasiune deasupra prudenței și a calculelor", zice Ana Novak. Dar nu ne putem împiedica, citind o asemenea declarație, să ne gîndim la ambianța etică în care autoarea și-a cufundat ultima piesă, aceea intitulată „Ce fel de om ești tu?" Să ne gîndim la oboseala fricoasă care bîntuie personajele acestei lucrări; la mentalitatea dezabuzată și văităreață care se lasă de atîtea ori auzită în cuprinsul piesei. Oamenii se tem acolo de fericire și unul chiar din cei pe care autoarea i-a vrut înaintați își apără tihna mediocră și liniștea moale, convins că tot ce este foarte viu doare. Să ne amintim că, doar cu cîțiva ani în urmă, scriind „Preludiul", Ana Novak așezase, în fruntea acestei piese, un motto semnificativ din Goethe:

„Dreptul la fericire nu-l are decît cel
Ce zilnic se avîntă la luptă pentru el"?

Acest adevăr, scriitoarea l-a uitat în „Ce fel de om ești tu?". După cum a uitat și alte adevăruri esențiale ale luptei pentru socialism. Căci iată, Toma, secretarul de partid din piesă, cel care trebuie să-l aducă pe drumul bun pe directorul Ianoș, nu are în vedere nimic altceva decît măsurile imediate privind traiul oamenilor. E prizonierul unei optici pe care autoarea n-o denunță, ci, dimpotrivă, o înconjoară cu un nimb de prestigiu: o optică făcută din indiferență față de marile eforturi constructive, față de perspectiva largă în care evenimentele se cer plasate. Creșterea industriei noastre, încordarea productivă a clasei muncitoare apar aici, împotriva sensului lor real, altceva decît operă de construcție a socialismului. Nu o singură dată cîte un personaj refuză să privească spre ziua de mîine, se dezice de viitor; ca și cum singura certitudine ar fi folosul oricît de mărunt al clipei de față. „Un spor de o copeică la o rublă — credeau economiștii — valorează mai mult decît orice socialism" și muncitorii trebuie să lupte „pentru ei înșiși și pentru copiii lor, și nu pentru cine știe ce generație viitoare sau cine știe ce socialism viitor". „Asemenea fraze — scria Lenin — au fost totdeauna arma preferată a burghezilor din apusul Europei..." Asemenea fraze — neînsoțite de o replică zdrobitoare — atestă, în piesa Anei Novak, penetrația unor teze revizioniste. Ce preț poate avea atunci programul pe care-l enunță scriitoarea în „Tribuna"? „A spune tot ce crezi sau condamni, tot ce speri și visezi aici, acum". Cum pretinde a spune „tot", cineva care vede așa de puțin din figura complicată a prezentului? Cineva căruia i-au scăpat aspecte cardinale ale vremii noastre? Care a devenit nepăsător față de dimensiunea eroică și față de tensiunea nobilă a bătăliei pentru socialism?

Nu numai unul dintre cei întrebați de „Tribuna" s-au plîns de aspectul eclectic pe care l-a luat, în cursul stagiunilor trecute, repertoriul scenelor noastre. Horia Deleanu a încercat să explice fenomenul. A vorbit în „Tribuna", despre înțelegerea simplistă a problemelor de care dau dovadă unii directori, despre insuficienta competență a secretariatelor literare, despre consilii artistice cu existență fantomatică.

Dar a omis, ni se pare, o împrejurare care a înrîurit asupra alcătuirii repertoriului, cel puțin la fel de puternic ca și cauzele enumerate de el. E vorba de orientarea, de atîtea ori capricioasă și apolitică a unor cronicari și comentatori dramatici. De revista de specialitate a oamenilor de teatru, care s-a situat ea însăși pe poziții eclectice, absentînd adesea de la chemările actualității. Nu e, de altminteri, pentru nimeni un secret că „Teatrul" s-a ocupat îndeobște mai insistent de problemele spectacolului decît de acelea ale repertoriului. Asta, deși redactorul său responsabil, Horia Deleanu, subscrie acum, și a subscris și altă dată, acest „adevăr poncif" — epitetul îi aparține, și, îl folosește fără să observe nuanța lui peiorativă — : „repertoriul constituie baza existenței artistice a teatrului". In fapt, revista „Teatrul" nu a ajuns în mod consecvent la vederi principiale, asupra repertoriului. In întregul său, deși i s-a atras la vreme atenția prin „Scînteia". „Considerațiile la repertoriul noii stagiuni" pe care le semna Florian Potra în nr. 9 din 1957, erau pierdute în cifre statistice, nu îndeajuns de concludente; măsurau proporția de 35% pe care-o reprezenta dramaturgia originală în ansamblul repertoriului, dar nu se opreau să semnaleze nefirescul atîtor programări de la teatrele din provincie și chiar din Capitală: „Turandot", de pildă, al lui Gozzi, trecut pe lista spectacolelor pe care trebuia să le pregătească teatrul din Reșița. „După începutul stagiunii", în nr. 12 din 1957, cînd carențele organizării repertoriului apăreau mai clar, Horia Deleanu găsea nimerit să protesteze încă în contra „atmosferei sumbre", care i-ar fi împins la generalizări pripite pe unii critici, să combată judecata aspră cu care piese de o „viziune minoră" fuseseră întîmpinate de unii cronicari dramatici. Nici o mirare că în „Teatrul" a fost primită cu bunăvoință „Masca lui Neptun" și că atîtea melodrame n-au devenit acolo obiectul unei sancțiuni estetice hotărîte.

„Am convingerea — scrie Horia Deleanu în „Tribuna" — că o seamă de autori dramatici nu sînt deplin edificați asupra unei noțiuni fundamentale: actualitatea". Dacă lucrul este, vai, adevărat, apoi o vină serioasă are într-aceasta, fără îndoială, și revista „Teatrul". Nu numai prin optimismul obstinat care s-a manifestat aici mai totdeauna în probleme de repertoriu; ci, mai ales, prin modul neconvingător în care s-au discutat problemele centrale ale dramaturgiei. Nicăieri, în nicio revistă a noastră, n-am aflat mai temeinic instăpînite decît în „Teatrul", prețiozitatea expresiei și eleganța chinuită. Numere de-a rîndul, se putea găsi în articolele lui Horia Deleanu un mănunchi destul de precar de idei, învelit într-un ambalaj înșelător de anecdote și divagații, care în loc să facă textul spumos, îl îngreunau. Ca să spună că oamenii de teatru s-au adunat la Sinaia, spre a discuta probleme ale dramaturgiei originale, Horia Deleanu ne oferea, de pildă, o asemenea frază: „Interesul *nostru*, constituit în numitor comun (*s.n.*) se îndrepta spre descifrarea, spre tălmăcirea unor sensuri ale literaturii dramatice originale". N-am stărui atît asupra unor asemenea chestiuni, dacă n-am fi încredințați că unei critici principiale, partinice, oricît de nuanțate, îi sînt indispensabile franchețea tonului și limpezimea ideilor: ceea ce de multe ori nu am putut descoperi în cronicile din „Teatrul".

Se cade, de altfel, să fii elegant cu anume grație, după cum nici îndrăznelii nu-i șade bine ținuta ostentativă. Există — spunea pregnant Radu Stanca în discuția din „Tribuna" — „o rutină a îndrăznelii", de care trebuie să ne ferim. Avertismente asemănătoare ne-au venit și de la alte condeie pe care le-a solicitat ancheta „Tribunei". Și tocmai de aceea vom obiecta identificării pe care-o operează Horia Deleanu atunci cînd scrie că „subtextul" îndrăznelii ar fi talentul și acela al rutinei, lipsa de talent. Adevărata înzestrare creatoare împinge fără greș spre îndrăzneală, dar îndrăzneala singură se ivește de atîtea ori din veleități care nu pot fi confundate cu impulsul poruncitor al talentului. Cunoaștem, din nefericire, destule gesturi teribiliste, care nu duc nicăieri. Și ne îndoim că păcatul cel mai grav în care au căzut realizatorii noștri de spectacole, în anii din urmă, e acela al „neaoșismului", așa cum scrie Laurențiu Fulga. Avem, de bună seamă, nevoie de un teatru „cu circulație universală". Dar nu-l vom realiza căutîndu-l anume; ci încercînd, pur și simplu, să evocăm, cu mijloacele spectacolului, adîncimea și adevărul vieții; adevărul prezentului, al luptei noastre pentru socialism.

Dan Hăulică

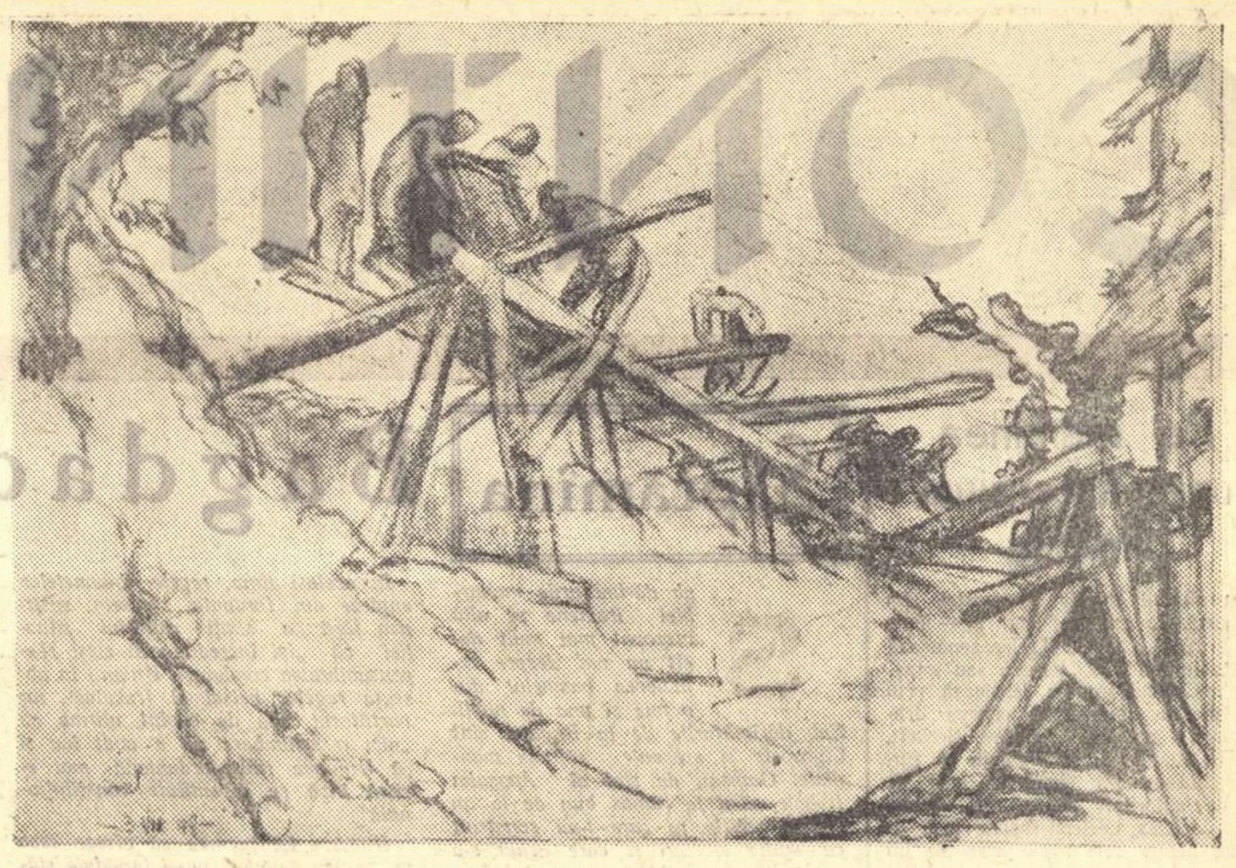

EUGEN BOUȘCA „Imagine de muncă pe șantier"

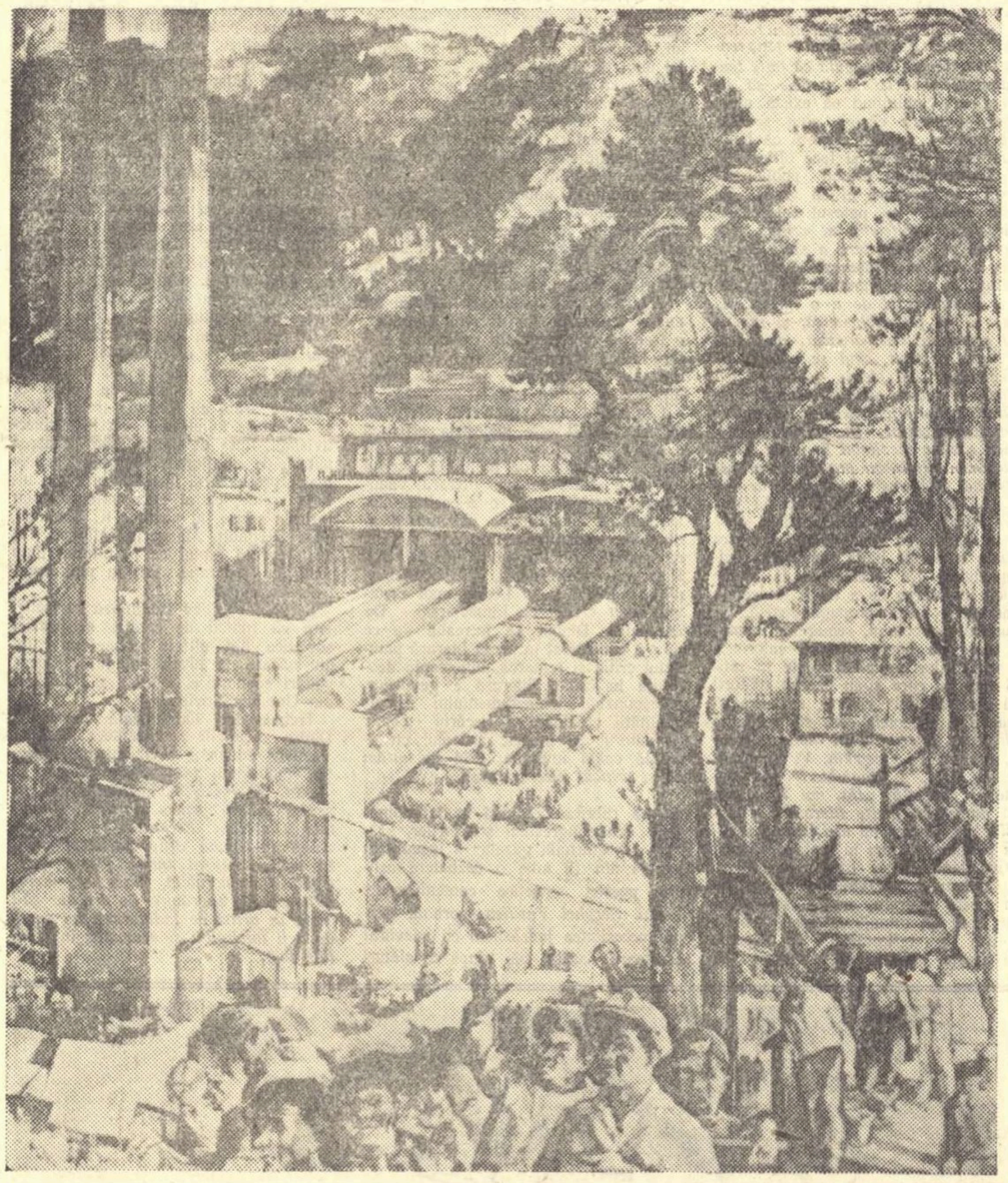

NAGY EMERIC „Construcția fabricii de ciment la Bicaz

„Cazul lui Ștefan Baciu"

Dintre toate subiectele, cel mai ușor și în același timp cel mai greu de tratat, se pare că este subiectul — caz. Foarte ușor este pentru că din moment ce avem de a face cu un „caz", am și intrat în plin senzațional, în neobișnuit, în interesant și deci în curiozitatea lectorilor. Și greu, foarte greu este să faci din „caz" un serv al sensurilor generale. Prin firea lui „cazul" este individualist și refuză să colaboreze cu confrații lui. Ca să-l disciplineze, scriitorul este nevoit, pînă la urmă, să-l trateze astfel încît să facă din el un mijloc de promovare a generalului, a calităților care reprezintă esența, obișnuitul unui fenomen. Nicolae Moraru și-a ales pentru schița sa „cazul lui Ștefan Baciu". Autorul și-a imaginat probabil că o situație complicată, cu totul ieșită din comun va contribui la revelarea calităților deosebite ale eroilor săi, — lucru care se putea dovedi perfect valabil și în „cazul lui Ștefan Baciu". Dar, din păcate, nu acesta este...

Ștefan Baciu, un comunist vechi, cunoscut și iubit pentru calitățile lui deosebite, pentru intransigența principiilor sale, se află la un moment dat într-o situație dificilă și complicată. Soția sa, o veche tovarășă de luptă, din pricina torturilor suferite la Siguranța generală, paralizează, rămînînd astfel invalidă pe viață. Ștefan Baciu o îngrijește cu devotament, o îmbărbătează și rămîne alături de ea, deși la un moment dat se îndrăgostește de o tînără studentă, Dana. Cazul lui Ștefan Baciu este deci cazul unui om care are două neveste... Un caz într-adevăr complicat pentru un om care e cinstit și care e comunist, deci un om cu respectul principiilor și al moralei proletare. Intrebarea care se pune deci este: cum rezolvă un comunist această situație? Și iată că, de fapt, Ștefan Baciu nu rezolvă în nici un fel această situație, nu transformă „cazul" său într-o întîmplare în care să se manifeste calitățile sale permanente, obișnuite. Ștefan Baciu socoate că cel mai bun lucru pe care-l are de făcut este să ascundă tuturor viața sa dublă: soției, prietenilor, partidului. Cînd totuși iese la iveală „bigamia" comunistului Ștefan Baciu, cînd este dat afară din partid pentru grava încălcare a moralei proletare, eroul nostru socoate din nou că cel mai bun lucru pe care-l are de făcut este să tacă și să lase lucrurile statu quo. Ștefan Baciu socoate că situația sa este fără ieșire, acceptă să fie exclus din partid și-și arogă un soi de mîndrie a omului care se știe nevinovat în forul său intim și se supune totuși unei formalități necesare. Cînd cineva face o aluzie la starea sa echivocă:

— Dumneata vorbești de omenie, dumneata care...

Baciu răspunde demn și sigur de sine:

— Da, eu „care"... Eu vorbesc de omenie. Eu vorbesc despre simțul realității.

Adevărata soluție a problemei o aduce de fapt soția lui Ștefan Baciu, Inna, care, aflînd de excluderea soțului ei din partid, cît și de motivul acestei excluderi, înțelege să lămurească lucrurile.

Presa de partid a criticat sever și cu justețe imaginea deformată a comunistului pe care ne-o oferă „Cazul lui Ștefan Baciu". Atitudinea lui Ștefan Baciu este departe de a fi atitudinea unui comunist. Eroul lui Nicolae Moraru este, în fond, un om neputincios, slab, care nu are curajul să rezolve în spirit comunist o situație mai dificilă și se complace în minciună și înșelătorie. El preferă să ducă o viață dublă, să joace, pe de o parte, rolul soțului devotat care înțelege să se jertfească pe altarul căminului și în același timp să practice o conjugalitate clandestină. Se înțelege că Ștefan Baciu nu reușește, așa cum ar dori autorul lui, să fie în același timp un nobil martir al datoriei conjugale și un îndrăgostit fără prihană, care numai la amintirea angelului său se transfigurează: „o căldură interioară îi încălzește privirile și îi luminează fața palidă, trasă". N-am dori să-i sugerăm lui Nicolae Moraru alegerea unei soluții în dauna altora. Ștefan Baciu dacă s-ar fi purtat ca un adevărat comunist, ar fi trebuit să aleagă între cele două femei, între adevăr și minciună. In nici un caz nu avea dreptul să se poarte ca un călugăr ipocrit, care îmbracă rasa neagră a ascezei și în taină nu disprețuiește nici bucuriile mai lumești.

Viziunea ideologic greșită a autorului a avut repercusiuni artistice dintre cele mai nefericite. Nu numai personajul principal, dar toți cei care gravitează în jurul lui, acționează mereu în contradicție cu ei înșiși. Nicolae Moraru se străduie să-l înconjoare pe Ștefan Baciu de stima, dragostea și prețuirea tuturor celor care-l cunosc tocmai pentru a ne convinge că eroul său este un adevărat comunist. Totuși, acest adevărat comunist acceptă să fie exclus din partid, deși în sinea lui nu se socoate vinovat. Tînăra Dana, de a cărei pasiune curată și înaltă moralitate autorul ține de asemenea să ne asigure, ajunge și ea în situația absurdă — dacă e să dăm crezare calităților afirmate mai sus — de a învinui pe toți cei care condamnă duplicitatea lui Ștefan Baciu. Ea vede în oprobriul lor un soi de ipocrizie socială, care oprește un om căsătorit să trăiască în același timp și cu o altă femeie. Secretarul comitetului raional de partid, „acest om care-și cîntărește fiecare cuvînt, a cărui conștiinciozitate și cinste erau atît de bine cunoscute", „simte" că în mod greșit a fost sancționat Ștefan Baciu, deși se află în fața unui caz clar pe care nici cel învinuit nu-l neagă, de gravă încălcare a moralei proletare.

Unul dintre personaje nu reușește să-și justifice cît de cît prezența. Acesta este profesorul Mușat, care în calitate de prieten al lui Baciu își asumă misiunea de detectiv. El care ar fi trebuit să fie descoperitorul tuturor ascunzișurilor dramei nu dă dovadă pînă la urmă nici de inițiativă, nici de intrepiditate. Toate „descoperirile" lui sînt incidentale sau descoperite de alții înaintea lui, așa încît acest binevoitor care vrea cu atîta ardoare și nobil dezinteres să-și ajute prietenul ne apare nu numai ca un detectiv improvizat, ceea ce n-ar fi atît de grav, dar și inutil. Tot zelul lui bine intenționat nu are nici un efect iar ajutorul prietenesc pe care-l dă e iluzoriu. Prezența lui e neconcludentă, gratuită.

Dar finalul schiței este o încununare a greșelilor ideologice îmbinate cu cele artistice. Este greșită disculparea totală a lui Ștefan Baciu, care — sub pretextul omeniei își mințise soția, tovarășii, prietenii. Dar în același timp, e penibilă această scenă, în care toată lumea răsuflă ușurată aflînd că soția lui Baciu e invalidă. Toți sînt mulțumiți că eroul lor pe care îl „simțeau" nevinovat iese — după cum cred ei — cu fața curată din această poveste urîtă, ba chiar încărcat de glorie că a tăinuit cu atîta tărie „o nenorocire personală care privea pe un alt tovarăș, pe un prieten iubit, o femeie". Puțin a lipsit ca să fim chemați și la nuntă...

De fapt, Nicolae Moraru n-a știut să trateze „cazul lui Ștefan Baciu", astfel încît acesta să devină, cum ar fi vrut probabil autorul, un prilej de manifestare a intransigenței comuniste în domeniul moralei. Interesul schiței ar fi început tocmai de la comportarea curajoasă a eroului, a comunistului, într-o situație dificilă ca aceasta. Dar eroul său, cu totul pasiv și incapabil să-și rezolve în spiritul moralei proletare situația, nu oferă decît o imagine denaturată a comunistului.

Georgeta Horodincă

Mai mult spirit de răspundere

Societatea de științe istorice și filologice a prezentat recent „Editurii Științifice" o culegere de „Studii de literatură universală". După mărturisirea din prefață a Consiliului de conducere s-a urmărit să se pună în discuție materiale de literatură străină *„mai puțin accesibile lectorilor din țara noastră și în același timp să publice și cîteva articole din literatura romînă de interes deosebit"*.

De la început trebuie să spunem că eroarea de bază a culegerii, care cuprinde articole semnate în majoritatea cazurilor de specialiști competenți, precum Aram Frenkian, Iorgu Iordan, Perpessicius, Al. Dima, Philippide, Al. Rosetti, — stă tocmai în scopul propus, în caracterul ei prea îngust cum de altfel reiese limpede din rîndurile citate mai sus, căci editorii volumului au scăpat din vedere faptul că publicațiile Societății de științe istorice și filologice din R.P.R. nu sînt totuși publicații academice, ci au o altă destinație, adresîndu-se unei categorii mai largi de cititori de nivelul căreia trebuie neapărat să se țină seama. De aceea, referindu-ne la proporționarea tematică a volumului, socotim că în cadrul sărbătoririi bimileniului Ovidiu, de pildă, nu era neapărat nevoie de articole pe teme atît de restrînse ca „Atitudinea lui Dante față de Ovidiu" sau „Ovidiu în literatura germană medievală". Și ne întrebăm dacă este oportun să se cheltuiască eforturi și o erudiție, fie și neîndoielnică, în studii ca acela intitulat „Baltazar Gracian în Romînia" sau „Francesco de Sanctis educator".

In perioada unei atît de puternice revoluții culturale ca aceea prin care trece țara noastră, e necesar ca fiecare publicație să-și îndeplinească rosturile și să răspundă deplin sarcinilor ei. Nimeni n-are de gînd să ceară tipărirea unor articole de simplă popularizare, bazate pe informații sărace sau pe interpretări superficiale. Dimpotrivă, prezența unor atari articole chiar în numărul de față ne contrariază. E cazul textului care se intitulează „*Mesajul lui Saint-Exupéry* gîndit școlărește și confundînd umanismul scriitorului francez cu un radicalism social la care acesta nu a ajuns vreodată.

Ni se pare de asemenea nefiresc faptul că într-o astfel de publicație se rezervă un spațiu atît de restrîns problemelor situate în miezul însuși al stadiului literaturii universale.

Interesează, credem, mai mult decît circulația și răsunetul unor valori literare într-o țară sau în alta, teme mai adînci, de un interes cu adevărat umanist, cum e aceea de care s-a ocupat Aram Frenkian: „*Intelesul suferinței umane în tragediile lui Sofocle*". Astfel de preocupări ar fi corespuns, considerăm, mai bine unei atare culegeri.

Dar, mult mai criticabile decît insuficienta proporționare a problemelor și a preocupărilor este lipsa fermității ideologice care a dus la apariția unor pagini eclectice, obiectiviste, incompatibile cu cerințele unei publicații marxiste.

De pildă, articolul „Nicolae Iorga-poet" al tînărului cercetător Emil Manu, care a semnat pînă acum cîteva contribuții la cunoașterea mai intimă a literaturii romîne, trădează confuzii de gîndire și o dezorientare ideologică evidentă. Ignorînd învățătura leninistă despre moștenirea culturală a trecutului și celebra teză a celor două culturi, Emil Manu abordează fără discernămînt un aspect cu totul minor și nesemnificativ din bogata dar atît de contradictoria activitate a savantului Nicolae Iorga. Plătind tribut greu obiectivismului, tînărul cercetător înregistrează ca un arhivar, fără nici o rezervă ideologică, faptul că „*Iorga e un erotic eminescian fără virtuozități formale*", că „*alteori e purtătorul unui exotism vecin cu maniera simbolistă. facil, nu lipsit însă de unele virtuozități lirice*", că „*geografic, temele lui Iorga coincid cu ale lui Eminescu, la Iorga însă lipsește culoarea și căldura*"; că „*într-un pastel italian tonul poeziei devine calm, de o eleganță parnasiană*". Cam astea sînt observațiile lui Emil Manu pe marginea poeziei lui Nicolae Iorga.

Singurele rezerve, timide, privesc realizarea estetică a versurilor și nicidecum sensul lor ideologic.

Or, e îndeobște cunoscut că activitatea istoricului a fost puternic umbrită de naționalism, de concepții semănătorist-retrograde, care au lăsat urme în întreaga lui creație beletristică. Insă Emil Manu nu pomenește o vorbă despre ideile reacționare, propovăduite de Nicolae Iorga în unele din poeziile sale, și pe care noi nu le putem prelua sub nici o formă. Cum am interpreta, de pildă, următoarele versuri despre fericire:

Dar însutit și înmiit / Mai fericit ca ei îmi pare / Cel ce, trăind ca orișicare / N-a vrut să fie fericit.

(„Fericiri" vol. Din opera poetică a lui N. Iorga, Ed. Ramuri, Craiova, 1921, pag. 406).

sau concluzia la poezia *Se duc*... prin care li se spune celor „Cu pumnii încleștați de ură / Frați buni la luptele vieții":

Apoi cînd toate s-au sfîrșit / Și cade țerna-n pături, / Cei ce atîta s-au urît. / Dorm sub pămînt alături.

(Idem, pag. 107)

Filozofia aceasta împăciuitoristă a resemnării, a izolării și a zădărniciei vieții se desprinde și din alte poezii, de o calitate artistică scăzută.

Iată îndemnul la izolarea olimpiană:

„Inchide peste tine a traiului portale; / Departe de ale vieții nemernice dorinți, / Ascunde-ți pentru lume și dor și suferinți / Și-nalță imnuri mîndre vedeniilor tale".

(Olimpul dispăruse, Idem, pag. 71).

Intr-un studiu științific de valorificare a moștenirii literare astfel de aspecte din opera scriitorului cercetat nu pot fi trecute cu vederea. Istoria literară marxistă preia ceea ce e bun și valoros din creațiile mai vechi și respinge cu argumente ceea ce e înapoiat și lipsit de valoare. Arbitrarul trebuie să rămînă străin de știința noastră literară. De aceea se impune cercetătorilor să dea judecăți sigure și obiective. Emil Manu evită însă să se pronunțe asupra chestiunii esențiale: merită poezia lui Iorga să fie reconsiderată? Ca poet, cunoscutul istoric a fost numai un epigon eminescian, tributar ambianței poetice semănătoriste, în unele versuri, — sau un eclectic nerealizat în altele. Chiar dacă a debutat la „Contemporanul" și s-a bucurat cîndva de aprecierea lui Gherea, el n-a fost niciodată un poet socialist, cum se străduiește să ne convingă tovarășul Manu care, bazat pe cîteva poezii cu temă socială, scrie: „E interesantă activitatea socialistă a tînărului Iorga care, în afară de poeziile publicate în „Contemporanul", pe linia ideologiei fixată de revistă, scrie în 1892 poezia *Inainte*, caracteristică activității poetice din epocă", (pag. 238).

Cîteva articole din culegere constituie un omagiu adus academicianului Tudor Vianu cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani.

Gîndirea estetică a profesorului Vianu a respins întotdeauna interpretările care considerau arta efectul unui hazard fericit, al harului inspirației, promovînd o concepție rațională asupra talentului și a creației artistice. In concepția sa, fapta de artă se bucură de o înaltă apreciere, fiind socotită forma cea mai înaltă a efortului creator al omului; profesorul Vianu a subliniat hotărît înțelesul social de muncă al artei.

Despre acest aspect cardinal al gîndirii acad. Tudor Vianu se ocupă profesorul Al. Dima într-un articol frumos ordonat, dar ale cărui observații nu pot fi întotdeauna acceptate. Era necesar ca profesorul Dima să sublinieze hotărît că ideea artei ca formă a muncii încă nu este marxism, așa cum s-ar putea înțelege datorită unor insuficiente precizări.

Incheind aceste rînduri, trebuie să ne arătăm încă o dată surpriza pentru faptul că o publicație ca „Studii de literatură universală", care trebuie să dea dovadă de o maximă exigență în valorificarea critică a moștenirii culturale de pe pozițiile marxism-leninismului, face serioase concesii obiectivismului și eclectismului. Așteptăm de la colectivul ce se îngrijește de apariția volumului, o mai atentă selectare a materialului, pentru a înlătura acele articole pe teme minore, neinteresante, discutînd mărunțișuri și amănunte lipsite de semnificație, care nu aduc nimic nou la înțelegerea și explicarea unor personalități de seamă ale culturii naționale sau universale.

I. D. Bălan

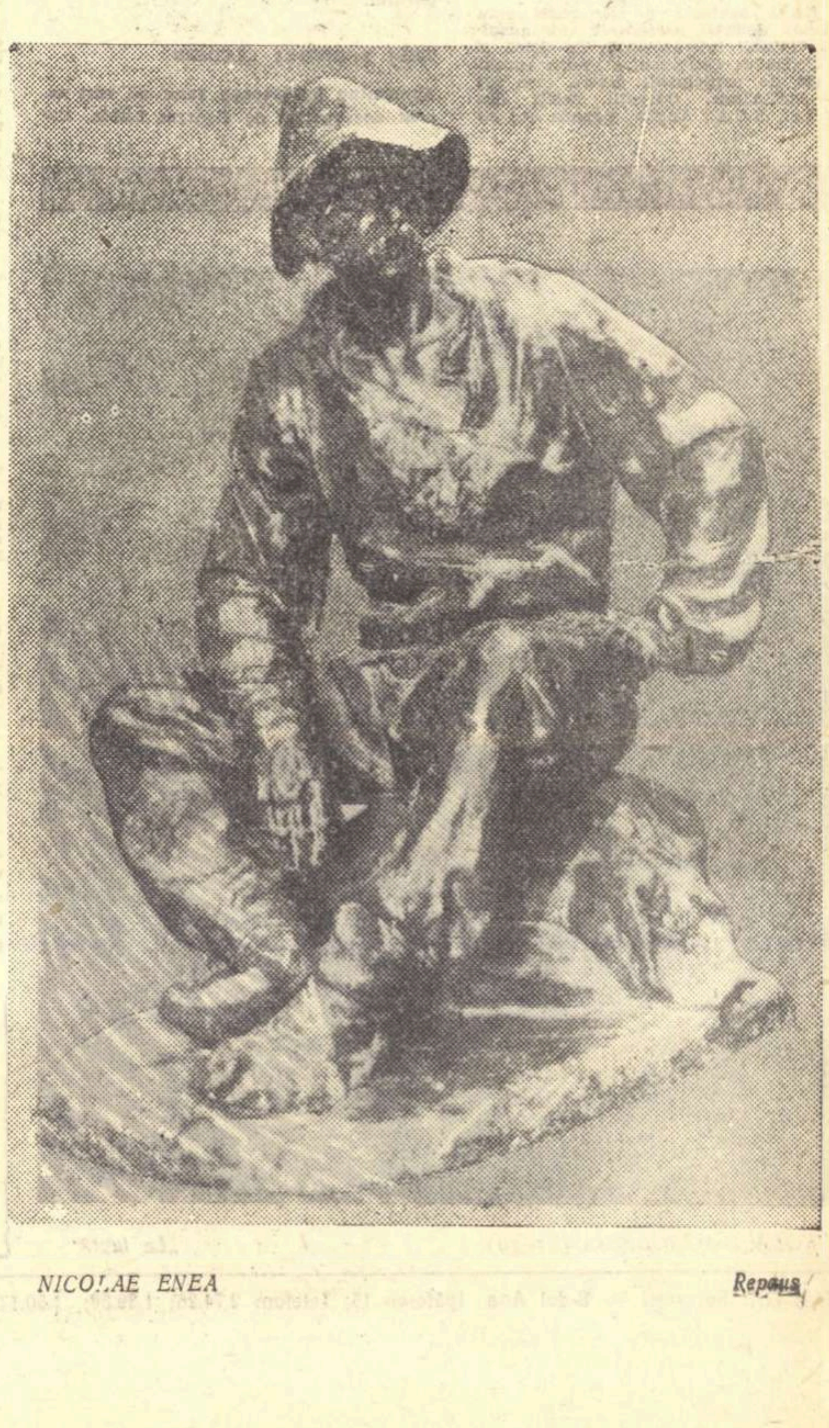

NICOLAE ENEA Repaus

CONTINENTE

Pe marginea unei ascensiuni insolite

In ultimul număr al revistei „La nouvelle critique“ (nr. 97 — iunie 1958), Jacques Leclerc semnează un studiu intitulat: „Ionesco sau mlaștina“. Criticul francez debutează prin a remarca ascensiunea cîtorva dramaturgi, precum Adamov, Beckett, etc. în rîndul cărora prezența lui Eugen Ionesco s-a impus în mod pe cît de autoritar, pe atît de neobișnuit. Jacques Leclerc supune unei analize atente cele nouă piese ale lui Ionesco, reprezentate pe scenele franceze din 1950 pînă azi, din dorința de a face lumină asupra cauzelor ce au determinat ascensiunea și presupusul prestigiu al dramaturgului.

După Leclerc, meritul pieselor lui Ionesco nu constă în profunzimea mesajului artistic, cît în inovații. Despre ce inovații este vorba? In primul rînd și cea mai puțin însemnată: extravaganța titlurilor („Cîntăreața cheală“ 1950, „Jacques sau supunerea și tabloul“ — 1955 ș.a.m.d.). In al doilea rînd maniera de a cultiva o limbă personală, ieșită din comun. In această privință, Leclerc îl citează pe Sartre care crede a descoperi în construcțiile lingvistice ale lui Ionesco, un protest față de convențiile sociale, — limba acestuia, bizară, de neînțeles. fiind o formă a opoziției față de „tabieturile“ lumii căreia i se adresează. De fapt, după cum rezultă din citatele oferite abundent de Leclerc, din volumul de opere al lui Ionesco, apărut nu de mult la N.R.F. (Gallimard), acesta utilizează un lexic ce încalcă legile topicii și logica, în mod aproape sistematic și de o asemenea manieră încît devine inintelegibil. Unde sînt și mai ales cum pot fi sezisate pretinsele intenții critice la adresa societății burgheze, a fundamentelor ei?

Impresia cultivării unui teatru ermetic se impune mai presus de interpretările cîtorva exegeți blajini amintiți în treacăt de Leclerc. Luînd poziție polemică, Leclerc remarcă cu îndreptățire că Ionesco a alunecat într-un teatru al oniricului, preocupat de scormoniri psihanalitice și de ambiguitățile unui limbaj difuz și cețos.

Leclerc ne informează că Eugen Ionesco se bucură de simpatiile dreptei. Evident, nu întîmplător. După cum, nu întîmplător, teatrele care îl reprezintă, deși nu puține la număr, sînt atît la Paris cît și în restul Franței după expresia criticului, „săli confidențiale“, teatre cu o existență efemeră, întrunind la cele 7—8 spectacole pe care le prezintă între 80 și 100 de spectatori. Așadar, un public de snobi care se regăsește în problematica minoră și morbidă oferită de Ionesco. Absența maselor largi de spectatori la reprezentarea pieselor lui Eugen Ionesco semnifică mai mult decît o lipsă de interes. Este refuzul conștiințelor cinstite de a accepta o artă care e desumanizată.

Radu Rotaru

Săptămîna

Bagdad fără Bagdad

Sub dărîmăturile monarhiei irakiene se află îngropat mai mult decît un vis despre reînvierea basmelor din o mie și una de nopți. Sub dărîmăturile de la Bagdad sînt îngropate și speranțe politice mondiale. Oamenii de stat ai Apusului trebuie să-și ia rămas bun de la un sistem politic pe care l-au construit cu multe eforturi și care acum s-a prăbușit — conchidea cu destulă luciditate cunoscutul ziar vest-german Die Welt, comentînd ultimele evenimente din Orientul Mijlociu.

Dar la o zi după răsturnarea revoluționară din Irak, care făcea ca pactul de la Bagdad să rămînă fără capitală, trupele americane debarcau la Beirut în Liban și, puțin mai tîrziu, trupe engleze își făceau apariția în Iordania, demonstrînd că unor oameni politici și mai ales unor financiari le este foarte greu să-și ia rămas bun de la niște speranțe deșarte ce s-au prăbușit.

In numele căror „mari principii“, în numele căror „idealuri“ ale umanității s-a produs această intervenție a trupelor americane și engleze în Liban și Iordania? Senatorul american Wayne Morse, membru al comisiei senatoriale pentru relații externe, recunoștea joi într-un discurs ținut în senat că „S.U.A. și Anglia și-au unit forțele pentru a apăra interesele lor petrolifere în Orientul Mijlociu“, iar ziarul vest-german Vorwaerts considera că „nimeni nu va putea să afirme că S.U.A. luptă pentru libertăți democratice din moment ce ea intervine cu forța armată în favoarea unor case regale reacționare și a unor magnați corupți ai petrolului“. Nici regele Hussein al Iordaniei, nici președintele Șamun al Libanului nu suferă de prea multă popularitate în țările lor, după cum Cian kai-și sau Li-sin man ar fi măturați imediat din Taiwan sau Coreea de Sud dacă n-ar fi menținuți cu forța de baionete americane. Spre deosebire de perioada din timpul agresiunii împotriva Egiptului, cînd S.U.A. poza în țară „neutră“ cu intenția de a „umple vidul“ lăsat de Anglia, în evenimentele actuale din Orientul Mijlociu imperialiștii americani au părăsit masca de „prieteni“ nedoriți ai țărilor arabe și au apărut limpede, la lumina zilei, ceea ce au fost și ceea ce sînt, niște colonialiști orbiți de furie care încearcă să oprească cu forța mișcarea de independență a popoarelor Asiei. Obiectivele agresiunii anglo-americane nu vizează numai Iordania și Liban. New-York Times din 18 iulie referindu-se la surse diplomatice din Washington, relata că „Statele Unite și Marea Britanie își vor limita intervenția lor în Orientul Mijlociu PENTRU MOMENT (subl. n.) în Liban și Iordania“.

In același timp, regele baionetelor engleze din Iordania, Hussein, susținea fără a simți ridicolul situației că „își încredințează sieși responsabilitatea conducerii Uniunii în absența regelui Feisal al Irakului“, iar purtătorul său de cuvînt afirma că „nici o schimbare nu a avut loc și că Uniunea irako-iordaniană mai există încă ca o entitate constituțională“.

Hussein își permite să viseze ceea ce, pentru moment, nu-și îngăduie stăpînii săi: un marș militar spre Bagdad și, mai apoi, de ce nu, spre Cairo și Damasc.

In febra lor agresivă, cercurile imperialiste din S.U.A. n-au ezitat să calce în picioare suveranitatea Austriei, trimițîndu-și, fără permisiune, avioanele să zboare pe cerul acestei țări în drum spre Turcia.

Iar răspunsul dat de un purtător de cuvînt al Departamentului de Stat la nota de protest a guvernului Austriei e o mostră fără pereche de cinism și obrăznicie yankee: „elementul timp nu ne-a îngăduit să cerem autorizație oficială din partea Austriei pentru zborurile deasupra teritoriului ei“ și „pe viitor ESTE PROBABIL (subl. n.) că avioanele americane vor ocoli Austria“.

Agresiunea americano-engleză a provocat cea mai penibilă impresie în toate țările Asiei și Africii. „Hindustan Standard“, un influent ziar indian, scria că „acțiunea americană în Liban are toate semnele caracteristice diplomației de mare putere sau mai bine zis nu are nici una din nuanțele mai fine și mai subtile ale diplomației. Și pentru că diplomația nu a reușit nici să slujească pactului de la Bagdad, nici doctrinei Eisenhower, se recurge la putere sau la o desfășurare de forțe fără justificări de nici un fel, legale sau morale, iar ziarul japonez „Asahi Simbun“ observa că: „Americanii au debarcat în Liban pentru un scop minor, dar ei ar putea provoca un val mai mare de antiamericanism în întregul Orient Mijlociu“.

Lipsa de perspectivă a agresiunii anglo-americane este recunoscută pînă și de ziarul conservator englez „Daily Telegraph“ care scrie că „forțele revoluționare din Orientul Mijlociu au în spatele lor forțe puternice și bine organizate și fără îndoială că se bucură de sprijin din partea poporului. Aceasta face ca intervenția occidentală să fie periculoasă și grea“.

Acțiunile agresive ale noilor și vechilor colonialiști au fost condamnate de întreaga opinie publică a globului pămîntesc, iar S.U.A. și Anglia se află într-o izolare politică și mai mare decît în timpul crizei Suezului. In condițiile actuale, nu le rămîne decît o singură cale de a ieși din impasul pe care și l-au creat ele singure, să-și retragă trupele din Orientul Mijlociu și să recunoască popoarelor din aceste țări dreptul la autodeterminare. In timp ce statele imperialiste, în furia și orbirea lor încăpățînată de a nu recunoaște uriașele schimbări care se întîmplă în lume, sînt gata să aprindă butoiul cu pulbere din Orientul Mijlociu și să provoace izbucnirea războiului, Uniunea Sovietică, apărătoare a independenței popoarelor și promotoare neobosită a păcii, prin mesajul adresat de primul ministru N. S. Hrușciov, a propus convocarea urgentă a unei conferințe la care să participe șefii guvernelor S.U.A., U.R.S.S., Angliei, Franței și Indiei pentru a discuta și rezolva conflictul izbucnit în Orientul Apropiat, înainte ca flăcările războiului să provoace moartea a milioane de oameni și distrugerea unor imense avuții.

Ecoul pe care l-a provocat acest mesaj în întreaga lume este excepțional de puternic. Primul ministru al Indiei, Nehru, a acceptat imediat invitația făcută de N. S. Hrușciov. Laburiștii englezi au cerut guvernului să se pronunțe pentru convocarea imediată a unei conferințe la nivel înalt.

Senatorul Humphrey, președintele subcomitetului pentru problemele Orientului Mijlociu, a declarat că convorbirile la nivel înalt ar trebui să aibă loc imediat. După cum transmitea agenția „United Press-International“ din Paris: „Franța va sfătui pe aliații săi britanic și american să accepte conferința oriunde ar fi ea ținută“, iar cercurile oficiale suedeze au salutat inițiativa lui N. S. Hrușciov drept o cale posibilă pentru slăbirea încordării internaționale.

Asemenea atitudini sînt influențate fără îndoială de marea presiune pe care o exercită opinia publică mondială, adică de ceea ce recunoștea agenția „France Presse“ și anume că „propunerea sovietică va avea evident efectul psihologic urmărit asupra unei opinii publice îngrijorate de desfășurarea posibilă a crizei actuale“.

O asemenea influență a opiniei publice explică declarația Casei Albe, în care nu se ascunde că „personalitățile americane nu sînt entuziaste cu privire la ideea lui Hrușciov, dar ar putea să-și modifice oarecum atitudinea, ținînd seama de valoarea propagandistică a propunerii sovietice“.

In ce sens va ține seama S.U.A. „oarecum“ de voința opiniei publice, se pare că ne lămurește o informație a agenției U.P.I. care, referindu-se la sursa din Washington, afirmă că puterile occidentale vor încerca să minimalizeze primejdia de război pe care o implică agresiunea lor din Orientul Mijlociu, respingînd propunerea unei conferințe la înalt nivel și substituind-o cu o discuție în cadrul Consiliului de Securitate.

Faptele arată că vigilența popoarelor lumii trebuie să fie trează pentru a împiedica uneltirile care se urzesc în continuare în culise la Washington sau Londra, pentru a ridica la un asemenea nivel indignarea și oprobriul opiniei publice mondiale, încît imperialiștii să fie siliți să-și înceteze agresiunea în Orientul Mijlociu.

Ion Mihăileanu

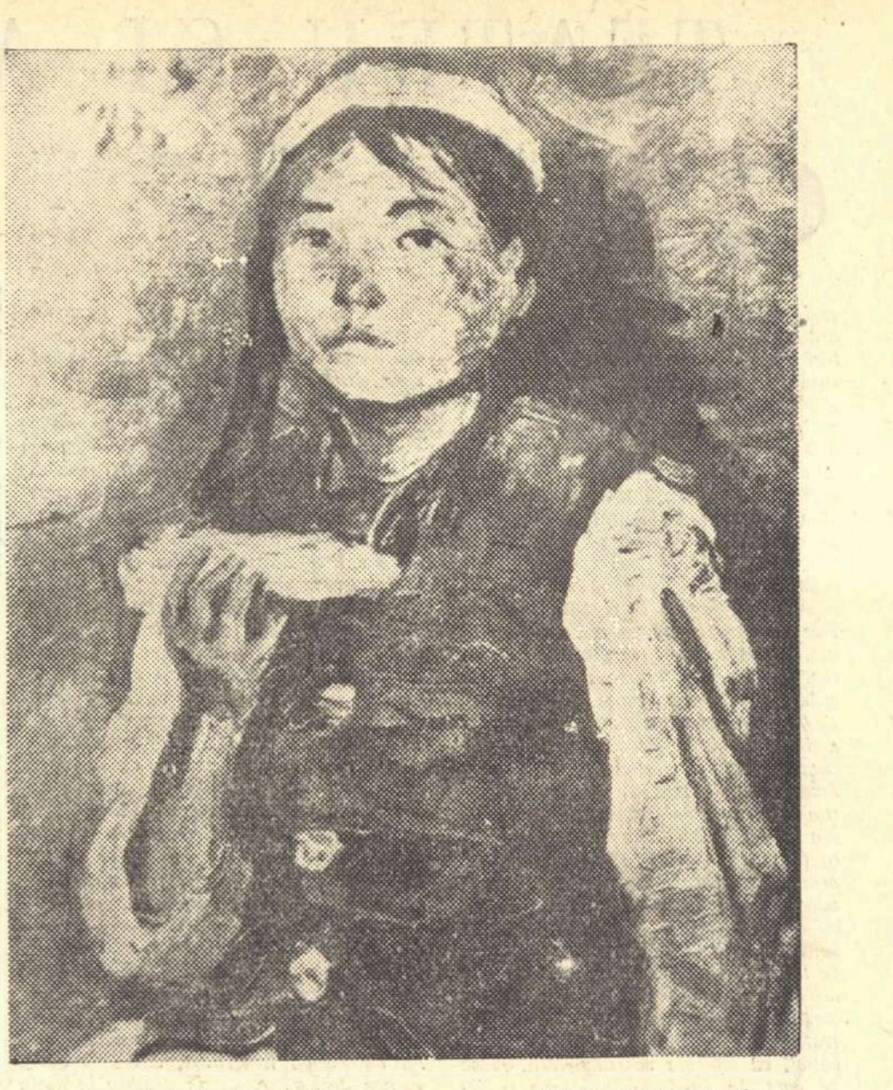

SEMION CIUIKOV (U.R.S.S.) „Fetiță mîncînd porumb“

Scriitorii sovietici înaintea congresului

Al. Dîmșiț discută în „Literaturnaia gazeta“ nr. 83 din 12 iulie despre caracterul publicistic și măiestria criticii. „După cum se știe, scrie autorul, una din trăsăturile literaturii realismului socialist este caracterul ei fățiș tendențios. Aceasta înseamnă că fățiș tendențioasă, publicistică, trebuie să fie și critica“. Subliniind că există mulți critici în opera cărora nota aceasta sună distinct, autorul regretă că fenomenul nu e general și face observația că fundamentul criticii publicistice constă în legătura ei cu viața, cu pulsul social, cu patosul cetățenesc. „Caracterul publicistic al criticii este o formă de manifestare a spiritului ei activ, social și cetățenesc. Critica, în tendința ei de a interveni în dezvoltarea literaturii și de a o înrîuri, nu poate să nu fie publicistică; și invers, cînd critica se îndepărtează de clocotul luptei obștești, cînd se apropie de „academism“, își pierde patosul publicistic și devine palidă, anemică, concentrată asupra fenomenelor secundare și nesemnificative. In chipul acesta, critica rămîne inevitabil în urma vieții, ocolindu-i interesele principale și nerezolvînd problemele ideologice de bază“. Al. Dîmșiț se referă aci la una din lipsurile grave ale criticii și anume la întîrzierea inadmisibilă cu care aceasta a pornit lupta împotriva revizionismului. De asemenea, îi aduce criticii imputarea de a nu fi totdeauna o autentică forță propagandistică.

Autorul articolului, remarcînd numărul mare de opere literare valoroase ale scriitorilor sovietici create în ultimul timp și care și-au cucerit cititorii fără „intermediul“ criticii, se întreabă „unde sînt articolele care să analizeze realizările, diferite prin natura creației, ale lui V. Ovecikin, V. Tendreakov, E. Grin, I. Naghibin?“ Mai departe el constată: „Da, noi îi sîntem încă datori cu multe literaturii, realizărilor ei“. Critica nu are destulă ascuțime publicistică nici în lupta dusă împotriva fenomenelor literare negative; nu totdeauna, dezvăluind cusururile unor opere literare, critica se dovedește aptă să mînuiască arma teoriei leniniste a reflectării. In sprijinul acestei observații, Dîmșiț se referă la volumul de versuri „Făgăduința“, de E. Evtușenko, pe care critica i-a tratat cu seriozitate, dar fără combativitate publicistică. Chiar în prima poezie a volumului, Evtușenko prezintă necritic profilul unui tînăr egocentrist și înfatuat („Vă sînt necesar“, zice poetul, sau: „Vreau artă felurită, cum sînt eu“), cîntăreț al boemei („Cînt și beau“). Asemenea versuri, notează criticul, răspund tendințelor decadente ale unei infime minorități a tineretului, așa cum odinioară anumite poezii ale lui I. Molceannov și I. Utkin. Recunoscînd talentul lui Evtușenko, A. Dîmșiț arată însă necesitatea de a combate cu tărie atari tendințe decadente, care nu pot fi de folos nimănui.

Pentru a scrie publicistic, criticii au multe temeiuri: imperativul timpului, o tradiție cum n-au alți critici din alte țări, adică fuziunea dintre marile tradiții ale criticilor ruși democrat-revoluționari și critica marxist-leninistă.

Cea de a doua problemă discutată de Al. Dîmșiț este măiestria artistică a criticului. Autorul observă că nu toți criticii țin seama de faptul că scrisul lor nu e străin de arta literară, văduvindu-și articolele de o eficacitate autentică, de posibilitatea pătrunderii adînci în conștiința cititorilor. Aci el recomandă criticilor pilda lui Belinski, Pisarev, Cernîșevski, Dobroliubov, pilda măreață a lui Lenin, apoi exemplul unor critici ca Lunaciarski. De asemenea, Dîmșiț se întreabă de ce nu s-a consolidat în presa literară pamfletul critic și remarcă importanța deosebită în critica literară a genurilor, corespunzînd temperamentului individualității creatoare a fiecărui critic. Și autorul își încheie articolul cu această caldă invitație: „Să nu uităm că și criticul este scriitor“.

La rubrica deschisă în întîmpinarea congresului scriitorilor, „Literaturnaia gazeta“ a început în nr. 84 din 15 iulie o dezbatere asupra poeziei sovietice contemporane. Poetul *Serghei Vasiliev*, vorbind despre necesitatea îndrăznelii cu adevărat creatoare, arată că, după ce alături de Vladimir Maiakovski au fost reconsiderați și alți poeți valoroși, o vreme uitați de critică, precum Demian Bednîi și Serghei Esenin, după reabilitarea unor poeți ca Boris Kornilov și Pavel Vasiliev, nu e pentru nimeni utilă nici prezentarea apologetică a unora din ei (cum face K. Zelinski cu P. Vasiliev). După o enumerare critică a unor astfel de reeditări și după citarea detailată a aportului însemnat adus poeziei sovietice de mulți poeți, vîrstnici și tineri, Serghei Vasiliev subliniază realizările valoroase și multilaterale cu care poezia sovietică se va prezenta la apropiatul congres.

In ciuda unor mari și serioase realizări — adaugă autorul articolului — există și umbre. Astfel, Serghei Vasiliev îi aduce lui A. Tvardovski imputarea că în ultimul său poem („Zări după zări“), „nu a oferit cititorilor cel mai bun produs al talentului său“. Ocupîndu-se apoi de Leonid Martînov, a cărui poezie e iubită de public, S. Vasiliev arată că acestuia trebuie să i se obiecteze în ultimele versuri subiectivismul, lipsa de patos civic, scăderea puterii de emoționare. Serghei Vasiliev mai reproșează și mersul tihnit din ultima vreme, ca al unor automobile cu farurile stinse, al poeților K. Simonov, Olga Bergholț, Margarita Aligher. Tot așa, regretă faptul că în ultimul timp poeții cu reputație nu au mai creat texte de cîntece.

Serghei Vasiliev subliniază în încheiere că indicii de creație ai poeziei sovietice din ultima vreme nu sînt, din păcate, la nivelul magnificei dezvoltări economice, tehnice și științifice din Uniunea Sovietică.

Trebuie deci îndrăzneală creatoare. Dintre piedicile existente, Serghei Vasiliev enumeră revizionismul, inerția, snobismul, pseudoinovația ș.a.

„C.C. al P.C.U.S., încheie poetul, *ne spune: luptați pentru claritate, simplitate și precizie. Poporului i-a fost și-i va fi totdeauna drag adevărul vieții în artă, înfățișat într-o formă accesibilă și memorabilă. Cercetarea noilor mijloace de zugrăvire nu trebuie să-l rupă pe artist de îndatorirea lui sacră de a fi inteligibil și armonios în creațiile lui*“.

AGENDĂ

LA VENEȚIA

se desfășoară între 17 și 27 iulie cel de-al 9-lea Festival internațional al filmului documentar și de scurt metraj și cel de-al 10-lea Festival internațional al filmului pentru copii. La primul festival participă 24 de națiuni, iar zece sînt reprezentate la cel de-al doilea.

ENCICLOPEDIA ENERGIEI ATOMICE

va apare în curînd în Uniunea Sovietică. Este vorba de o lucrare consacrată energiei nucleare, cuprinzînd aproximativ 2500 de articole, fișe, medalioane etc.

In aceeași editură (Editura Marii Enciclopedii sovietice) vor mai vedea lumina tiparului în cursul acestui an un dicționar cuprinzînd biografiile filozofilor, savanților și inventatorilor de la Aristot pînă în zilele noastre și o enciclopedie filozofică în 4 volume.

LUCRARILE PRIMULUI CONGRES

de fizică nucleară de la Paris s-au încheiat deunăzi. Organizat sub auspiciile Uniunii Internaționale de fizică și ale UNESCO, Congresul a reunit aproape 600 de participanți dintre care 360 din străinătate. Oaspeții, sosiți din U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Canada etc au luat parte la dezbaterea referatelor și comunicărilor și au vizitat instalații complexe la Saclay și Paris. Discuțiile desfășurate în cadrul celor zece secții au afirmat necesitatea salvgardării păcii, în afara căreia progresele științei sînt de neconceput.

A LUAT FIINTA

Asociația scriitorilor vietnamezi. Pentru moment ea nu cuprinde decît scriitorii consacrați. Programul asociației cheamă la promovarea realismului socialist, la zugrăvirea în spirit veridic a vieții poporului.

TREI SCRISORI INEDITE

aparținînd lui George Sand au fost recent descoperite de Georges Lubin. Ele se referă la întîmplări din perioada octombrie 1843—martie 1844, perioadă caracteristică pentru relațiile scriitoarei cu Fréderic Chopin.

UN MARE SUCCES

a cunoscut cu prilejul celor două reprezentații date pe scena Teatrului Națiunilor de la Paris Ansamblul de dansuri din Ceylon. Spectacolele au fost în mod unanim considerate ca o biruință a folclorului asiatic.

LITERATURA CHINEZA

aniversează anul acesta o jumătate de veac de la mișcarea pentru crearea unei drame naționale. Cu această ocazie, Teatrul tineretului din Pekin a reprezentat piesa lui Tian Han, „Soarta celor trei femei“ — scrisă acum zece ani — care înfățișează evenimentele ce-au precedat eliberarea Chinei.

O ENCICLOPEDIE A ȘTIINȚELOR ISTORICE

in 12 volume, însumînd peste 25.000 articole, va apare între 1959 și 1965 la Moscova. Editată de Academia de științe a U.R.S.S., sub conducerea academicianului E. Jukov, va fi cea mai impunătoare publicație lexicografică consacrată pînă în prezent istoriei universale, de la societatea primitivă și pînă în zilele noastre.

TEATRUL NEGRU AFRICAN

și funcțiunile lui sociale fac obiectul primului studiu dedicat acestei probleme de către scriitorul african Bakary Traore.

NOUA SECOLE DE LITERATURA FRANCEZA

este titlul unei istorii literare colective, apărută recent în editura pariziană „Delagrave“ sub conducerea lui Émile Henriot, de la Academia franceză.

MUNICIPALITATEA DIN PISA

a fost solicitată de către miliardarul american Bruce Lambert, din Deerplec-Massachusett, să-i vîndă faimosul turn înclinat. Oferta nefiindu-i luată în considerare, omul de afaceri yankeu s-a arătat foarte consternat...

983 VOLUME

vor publica, pînă la sfîrșitul acestui an, două din cele mai mari edituri chineze, „Editura pentru literatură populară“ și „Scriitorul“. Cifra aceasta întrece cu 60% activitatea editorială pe anul precedent și este de 8,6 ori mai mare decît numărul de volume editat în 1952.

OSEMINTELE LUI DESCARTES

sînt subiectul unei polemici între presa și autoritățile franceze. In virtutea unui decret din 1793 al Convenției naționale, rămășițele marelui filozof ar fi trebuit să se odihnească de aproape două secole la Pantheon. Dar ele continuă să rămînă împrăștiate: craniul este expus sub sticlă la „Muzeul omului“, iar resturi de tibie, de femur și fragmente de cubitus și radius sînt îngropate în capela de la Saint-Germain-des-Près.

VINATOAREA DE VRAJITOARE

inițiată de faimosul MacCarthy și întrucîtva slăbită după moartea acestuia, a fost reluată cu multă publicitate săptămîna trecută de Comisia pentru cercetarea activităților anti-americane. In primele două zile după reluarea anchetelor au fost interogați nu mai puțin de 19 oameni de știință, scriitori, muzicieni, actori și regizori.

500 ANI DE ISTORIE GERMANO-CEHOSLOVACA

este titlul unei lucrări colective, care urmează să apară în august în limbile germană și cehă, în cinstea conferinței de colaborare a istoricilor din ambele țări din septembrie de la Praga.

CINTECELE TINEREȚII

se numește romanul recent apărut al scriitorului chinez Yan Me, care descrie lupta studenților din Pekin împotriva ciankaișiștilor.

IN AFGANISTAN

s-a descoperit de curînd prima inscripție budistă în limba greacă. E vorba de o gravură bilingvă, în grecește și arameeană, executată pe o stîncă de lîngă Kandahar, în secolul al III-lea înaintea erei noastre. Este un edict al lui Asoka, primul suveran budist al Indiei.

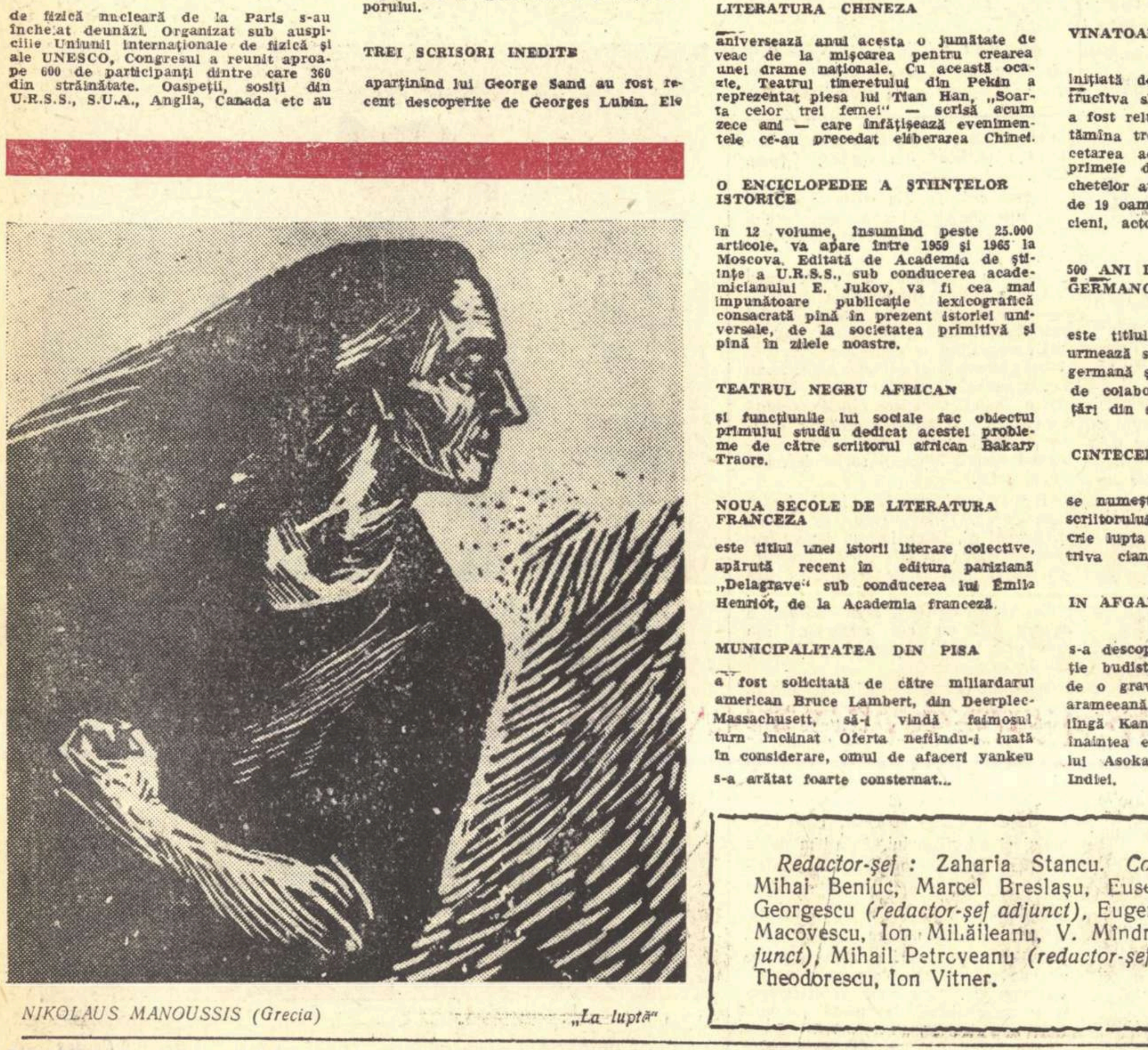

NIKOLAUS MANOUSSIS (Grecia) „La luptă“

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu (*redactor-șef adjunct*), Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra (*redactor-șef adjunct*), Mihail Petroveanu (*redactor-șef adjunct*), Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

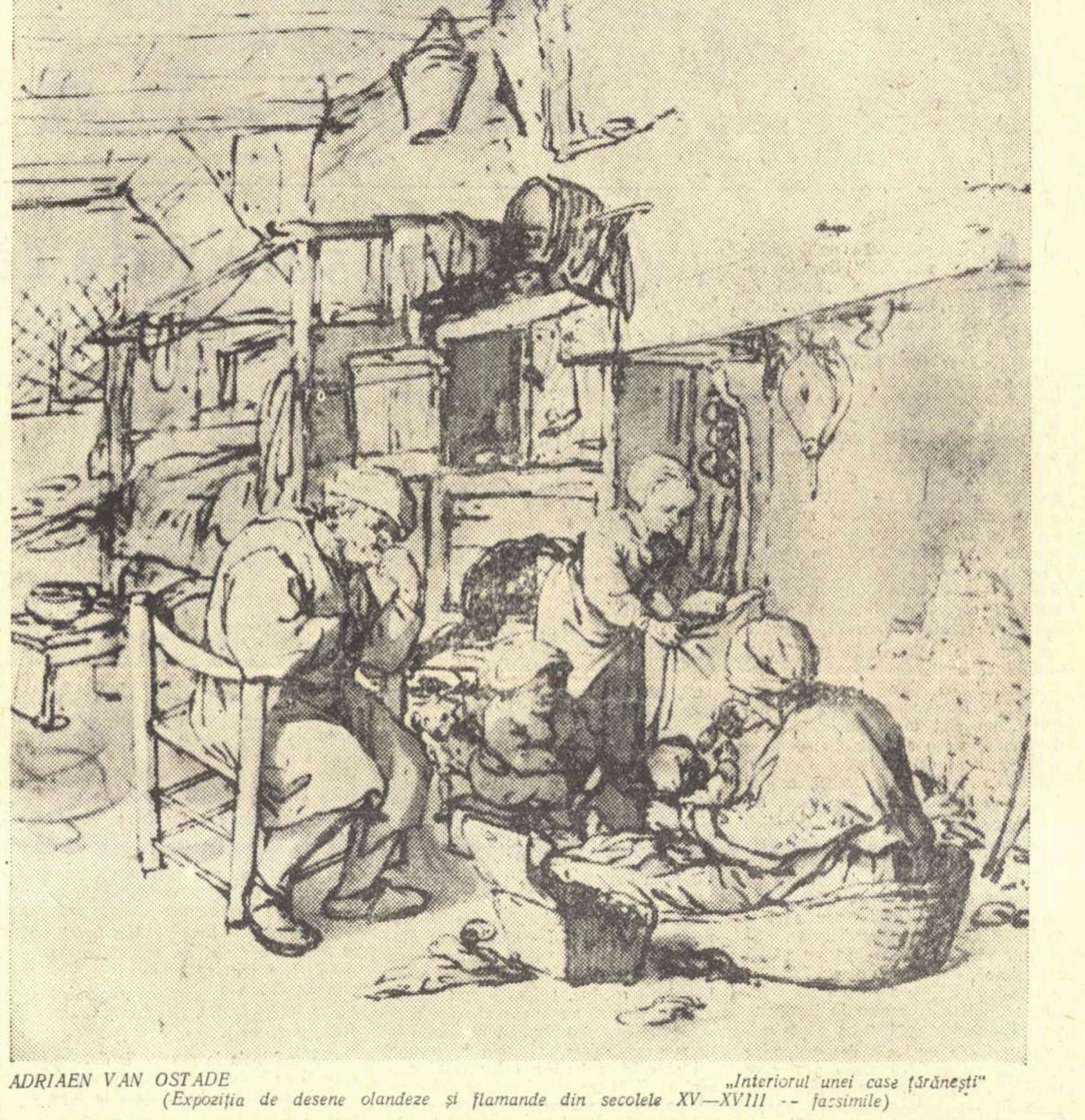

ADRIAEN VAN OSTADE „Interiorul unei case țărănești“
(Expoziția de desene olandeze și flamande din secolele XV—XVIII -- facsimile)

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 31 (229) - joi 31 iulie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Către scriitorii din lumea întreagă

APELUL SCRIITORILOR DIN UNIUNEA SOVIETICĂ

Scriitori ai tuturor țărilor și popoarelor!

In ceasul acesta amenințător și aspru, cînd agresiunea S.U.A. și Angliei în Liban și Iordania a adus omenirea la hotarul celei mai mari catastrofe, noi, scriitorii sovietici, ne adresăm tuturor scriitorilor de pe globul pămîntesc.

Războiul bate la ușa fiecărei case. Din vina cîtorva oameni care și-au pierdut rațiunea, și care au la dispoziție putere și arme, tot restul de două miliarde și jumătate de vieți omenești se află sub amenințarea celui mai brutal, celui mai nimicitor război, cum omenirea n-a mai cunoscut pînă acum. Frazele mincinoase despre caracterul local al noului război nu pot înșela pe nimeni. Oricine își dă seama clar că e de ajuns să se facă un pas spre subminarea păcii, pentru ca după el să urmeze alți pași — și incendiul războiului, care începe să pîlpîie acum în Orientul Arab, va cuprinde întreaga planetă.

Există o lege diabolică după care fiece război mare de pe planeta noastră începe cu folosirea în masă a mijloacelor de distrugere cu care s-a încheiat precedentul mare război.

La sfîrșitul primului război mondial au apărut adevăratele avioane de luptă, și întîiul prototip primitiv al tancului modern — așa numita „cutie muzicală" — s-a tîrît mugind prin barierele de sîrmă ghimpată.

N-au trecut mulți ani și cînd fascismul german, acest dușman înrăit al omenirii, a ațîțat noul război, zeci de mii de avioane rapide și zeci de mii de tancuri s-au rostogolit ca o lavină pe întinsul pămîntului, lăsînd în urma lor sînge, cenușă și lacrimi.

Noi știm bine cu întrebuințarea căror mijloace de distrugere s-a terminat cel de al doilea război mondial. Oare bomba atomică, de la a cărei explozie în Japonia mai mor și acum oameni, n-a fost decît acea „cutie muzicală", acel palid simulacru al noii arme purtătoare de moarte care e gata să se surpe asupra omenirii o dată cu începutul unui al treilea război mondial?

Noi, oamenii sovietici, am purtat pe umerii noștri povara unor pustiitoare și sîngeroase războaie. Noi știm bine ce înseamnă mormanele de cenușă și milioanele de oameni fără adăpost. Noi nu putem uita zilele și nopțile de blocadă la Sevastopol, Leningrad, și ținem minte că pămîntul Stalingradului este pe jumătate alcătuit din schije de proiectile și de bombe. Și facem apel la voi să nu îngăduiți, ca, pe malurile Hudsonului sau ale Tamisei, să fumege iarăși ruinele, să nu îngăduiți ca pe pămîntul pe care înfloresc grădini să se ridice din nou dîmburile mormintelor comune. Este de neîngăduit ca marile creații ale geniului uman, născute din truda și gîndirea atîtor generații, să ardă în focul veninos de milioane de grade al bombelor cu hidrogen, de la care nu se vor putea salva nici cei ce îi vor fi jertfe fără voie, nici cei ce vor începe războiul!

Vremurile colonialismului au trecut, și au trecut pe vecie vremurile cînd li se putea impune popoarelor o voință străină pe calea amenințărilor și a silniciilor. In fiecare popor, fie el mare sau mic, trăiește un măreț suflet al nației. Acest suflet al nației poruncește fiecărui popor să-și aleagă drumul său propriu. De aceea este fără sens și fără speranță încercarea cercurilor conducătoare din S.U.A. și Anglia de a împiedica popoarele din Liban, din Iordania sau din alte țări ale Orientului Arab să-și hotărască singure destinul.

(Continuare în pag 6)

Rondelul sîngelui arab

O sondă în miniatură
Ajunse-arabul, un schelet,
De cînd streinii — lung banchet
Cu sîngele arab dădură.

Sugeau petrolul ca pe-o mură,
Ca pe-un gustos desert discret...
Și-o sondă în miniatură
Ajunse-arabul, un schelet.

...Petrolu-acum ridică-ncet
Licăritoarea lui armură:
Explozii ies, țîșnește ură
Din sîngele arab, nămeți,
Din sonda în miniatură!

Cicerone Theodorescu

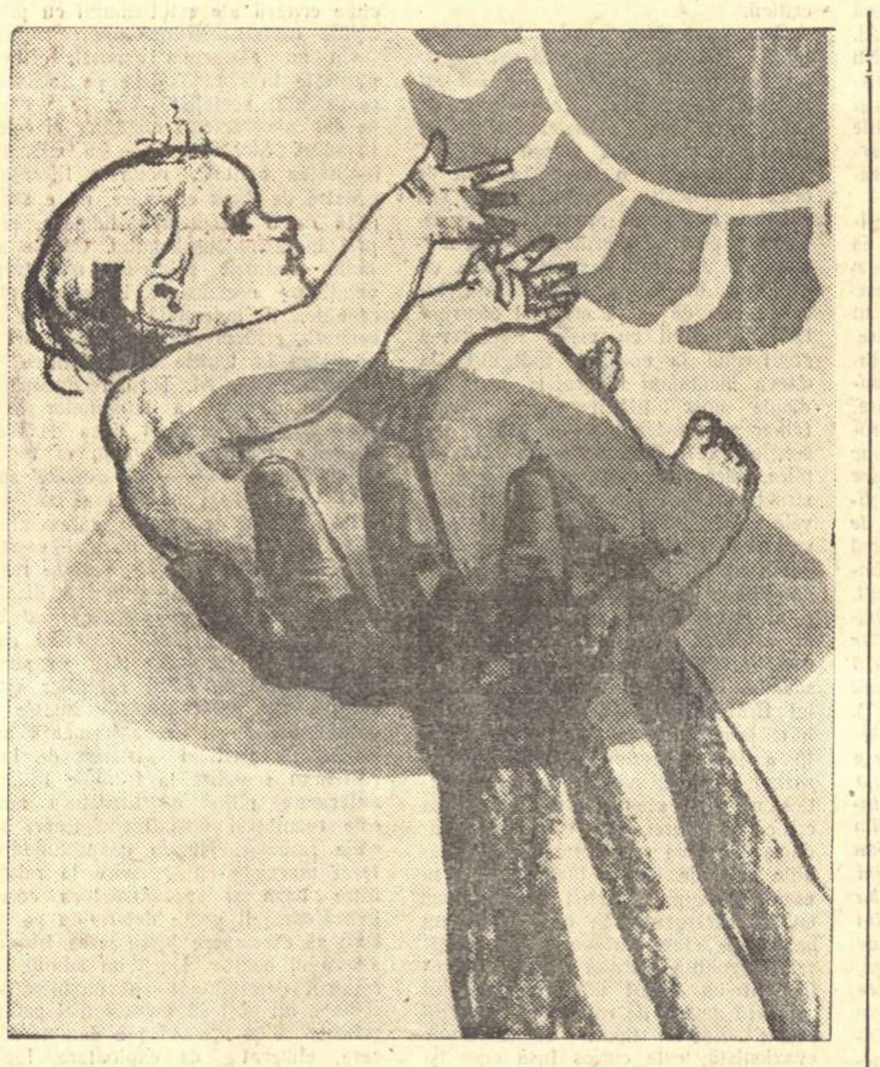

RADU VELUDA „Pentru ei apărăm pacea"

PENTRU PRINCIPIALITATE MARXIST-LENINISTĂ ÎN CRITICA LITERARĂ!

In cadrul general al dezbaterii problemelor specifice ale literaturii noastre actuale, problemele criticii literare s-au aflat în centrul preocupărilor în timpul din urmă. Aceasta pentru că o fermă și consecventă situare a criticii pe pozițiile marxism-leninismului are un rol esențial pe de-o parte în opera de îndrumare a literaturii însăși, în consolidarea și dezvoltarea realismului socialist, pe de altă parte, în opera de îndrumare și educare a cititorilor în spiritul socialismului.

Dezbaterea a fost ajutată de faptul că au apărut numeroase volume de critică reprezentînd rodul activității multora dintre criticii noștri în perioada recentă; de asemenea, în presa literară și în general în presa de informație articolele de critică s-au înmulțit. Nu de mult, la E.S.P.L.A., a apărut chiar un volum, „Caiete critice" care marca aceeași sporire a activității desfășurate de sectorul criticii literare.

Concluziile acestei dezbateri încă n-au fost trase. Se poate spune însă de pe acum că ea va avea o însemnătate deosebită pentru munca viitoare în acest sector, pentru activitatea criticilor literari în perioada următoare. Ea a avut adesea, așa cum se și cuvenea să aibă, caracterul unei discuții ideologice privind întregul domeniu al literaturii, bazele ei ideologice, perspectiva ei. In același timp ea a analizat mijloacele și căile specifice criticii, și nu rareori a fost edificatoare pentru orientarea și pentru poziția pe care o ocupă în frontul nostru literar unele din publicațiile noastre și unii din criticii literari. Trebuie adăugat că această dezbatere n-a cuprins mai adînc sectorul esteticii literare care este încă foarte slab cercetat și analizat; în schimb a adus prețioase lămuriri și în ce privește unele probleme de bază ale istoriei literare, atît în privința metodologiei ei, cît și în chestiuni concrete, legate de anumiți scriitori și opere și de anumite curente și școli literare din trecut. Se poate spune pe drept cuvînt că dezbaterea din sectorul criticii literare va folosi într-o măsură însemnată și criticii plastice precum și criticii muzicale, unde nu puține probleme s-au pus și li s-a căutat rezolvarea într-un mod destul de asemănător cu acela din critica literară.

In cadrul acestei dezbateri privind obiectivele, orientarea și mijloacele acestui important sector ideologic al

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

Mobilizarea conștiințelor

In anii aceștia zbuciumați, de cîte ori spada războiului amenința liniștea și viața oamenilor, de tot atîtea ori s-a auzit răsunînd peste continente glasul neînfricat, puternic și hotărît al Uniunii Sovietice. Era glasul unei înalte conștiințe, care se ridica în apărarea bunului celui mai de preț al omenirii: Pacea. Acest cuvînt simplu și imens închide în el garanția păstrării valorilor spirituale făurite de generațiile trecute, asigură continuitatea muncii și a creației, conține rostul suprem al existenței popoarelor.

Orice atentat în contra păcii trebuie privit ca o crimă împotriva umanității, împotriva valorilor ei sacre, împotriva viitorului speței umane, deoarece războiul este însăși negația vieții. In împrejurările actuale, de o covîrșitoare importanță pentru noi, cînd forțele agresiunii apasă pe talgerul războiului, condamnarea lor morală trebuie să fie necruțătoare. Este absolut necesar să fie oprită mîna inconștientă care a dezlănțuit ostilitățile în Liban și Iordania, trebuie stins cît mai curînd focarul celui de al treilea război mondial, aprins de Statele Unite și Anglia în Orientul Mijlociu. In flăcările izbucnite pe pămîntul arab se proiectează incendiul care va cuprinde întreg globul, dacă nu se va stăvili agresiunea.

Nimeni, deci, nu are dreptul să rămînă pasiv în fața războiului care ne amenință, și cu atît mai puțin exponenții opiniei publice, purtătorii de cuvînt ai popoarelor — scriitorii. Poate că niciodată în istorie sarcina lor n-a fost mai grea și mai nobilă. Și iată că, în acest ceas de răscruce, cei mai reprezentativi scriitori sovietici adresează un zguduitor și patetic apel

Ieronim Șerbu

(Continuare în pag. 6)

Telegrama scriitorilor irakieni

Uniunea Scriitorilor din R.P.R. a primit următoarea telegramă din Bagdad:

Scriitori de pretutindeni,

In numele scriitorilor liberi din noua republică Irak, vă salutăm în calitatea voastră de scriitori cu răspundere, a căror principală misiune este descoperirea adevărului și slujirea umanității. Noi credem că una din cele mai mari sarcini comune este înlăturarea obstacolelor din calea păcii, a primejdiilor care amenință civilizația omenirii. Ca și noi în republica noastră, voi luptați pentru apărarea drepturilor omului, pentru propagarea justiției sociale, pentru ștergerea de pe fața pămîntului a sclaviei, pe care, sub diferite pretexte, reacționarii, puterile coloniale, caută să o impună încă. Noua noastră republică este o expresie a acestei lupte, este o sinceră expresie a voinței și hotărîrii poporului nostru de a trăi în pace cu toate popoarele și de a-și asigura toate condițiile necesare unei vieți civilizate, în care resursele naționale și potențialul nostru uman să nu mai fie exploatate în folosul intereselor unei minorități acaparatoare, ci să fie consacrate bunăstării generale a țării și deci a omenirii. Noi sîntem gata să salvgardăm independența și libertatea, democrația și dreptatea socială, nesocotite, ca niște simple vorbe fără valoare, sub vechiul regim regal reacționar.

In apărarea republicii noastre, în luptă pentru un viitor mai bun, în luptă pentru oprirea agresiunii anglo-americane în țările arabe surori — Liban și Iordania —, noi facem apel la voi.

Sîntem convinși că spiritul de răspundere vă cere și vouă să arătați poporului din care faceți parte justețea aspirațiunilor republicii noastre, să-i arătați că ea se bucură de sprijinul majorității covîrșitoare a poporului nostru, că republica noastră este un rezultat al unei lupte continui, al atîtor revoluții desfășurate de poporul nostru împotriva vechiului regim — în 1941, 1948, 1952 și 1956.

Este de datoria voastră de a protesta împreună cu noi împotriva oricărui amestec străin în afacerile noastre interne și în problemele țărilor arabe surori. Dacă un astfel de amestec și o agresiune se vor produce împotriva noastră, noi le vom înfrunta cu toate forțele și mijloacele de care dispunem, și cu sprijinul țărilor iubitoare de pace din lume.

Nădăjduim sincer că bunul simț și simpla decență omenească vor învinge dovedind cercurilor războinice din cîteva Capitale apusene — care vor parcă cu tot dinadinsul să tîrască lumea în prăpastie — că pacea lumii și libertatea noastră vor fi salvate.

IN NUMELE SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA IRAK

Salih Jawad, Altoma Salah, Chalis Abdul, Malik Nuri, Mahdi Murtaeha, Ali Al Hilli

Primită în 29.VII.1958.

OMENIREA VREA PACE, FACĂ-SE VOIA EI!

Gravitatea momentului istoric prin care trecem nu ne permite să căutăm cuvinte alese. Imperialismul anglo-american prin agresiunea sa din Liban și Iordania umblă să dezlănțuie războiul, să dea foc lumii. Ne trebuie cuvinte tari, dar nu de simplă înfierare și de indignată condamnare contra unui gest nedrept și criminal, de amestec în treburile interne ale unor țări ci de trezire a conștiinței umane în întregimea sa. E cazul ca din țară în țară pe toată planeta, din popor în popor pe toate continentele, din om în om, în orice casă să se strige: Luați aminte! E primejdie de catastrofă mondială. Imperialiștii vor să înece în sînge omenirea și să topească în flăcări bunurile seculare și truda de fiecare zi a popoarelor!

Visul lor e o nebunie fără precedent pe pămînt, dar sînt în stare să o facă disperați că le alunecă de sub cizme imperiile coloniale și că popoarele exploatate de veacuri ridică unul după altul steagul independenței și al libertății. Oare mîna de criminali ce urzesc planuri de distrugere pe scară planetară la adăpostul rampelor de rachete și a bombelor nucleare, pentru a-și păstra avantaje dobîndite pe nedrept în istorie și pentru a-și spori profiturile materiale, nu cugetă la ceea ce-i poate aștepta pe ei, la propria lor pieire? Poate că da. Poate. Dar ei, reprezentanți ai unor clase

Acad. Mihai Beniuc
Prim-secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

(Continuare în pag. 6)

Să ne aducem bine aminte!

Acum douăzeci de ani, în Europa, bîntuia uraganul fascismului german. Au sîngerat pietrele Stalingradului, s-au înroșit fiordurile norvegiene. Pretutindeni, pe ruinele bătrînului continent, crima neagră și demența brună și-au dat mîinile. Noaptea fascistă a luat sfîrșit la 9 mai 1945. Dar cine îi va putea uita masacrele și ororile? Dezlănțuitorii celui de al doilea război mondial au sfîrșit în ștreangurile Nürenbergului, ridicați de mînia popoarelor. Rușinea secolului nostru, pe nume Adolf Hitler, a pierit otrăvit ca guzganii în pivnițele Reichstagului. Dar nu s-au stins toți criminalii celui de al doilea război mondial. Unii au ieșit din pușcării invadînd comandamentele Pactului Atlantic. Sub egida imperialismului american și a acoliților lui englezi, slugile hitleriste visează noi spații vitale. Războiul sfîrșit acum treisprezece ani ne bate iarăși la ușă. Norii sîngeroși acoperă cerul păcii iarăși.

Pămîntul este încăpător pentru întreaga omenire. Pămîntul are destule bogății și resurse să ne poată hrăni pe toți.

De ce să izbucnească al treilea război mondial?

De ce să-și înalțe ciupercile atomice tulpina de fum și de moarte?

Proiectată în piatră, umbra care și-a pierdut omul la Hiroșima le strigă noilor asasini: Nu! Ajunge! E destul! Să nu se mai repete!

Apelul scriitorilor sovietici către scriitorii din întreaga lume e un act de înaltă demnitate umană. Pana trebuie să contribuie la zădărnicirea încrucișării spadelor. Pentru ca urmașii să se bucure de comorile culturii omenești, pentru ca să nu se surpe nici Ermitajul, nici Luvrul! Pentru ca, de pe continentul american și din stepele sovietice, să-și ia zborul tot mai mulți sateliți artificiali ai planetei!

Agresorii să plece imediat din Orientul Arab! Agresorii să nu se mai joace cu focul! Mercenari americani și englezi, plecați acasă! Nu zăboviți lîngă frontierele lagărului nostru unit și pașnic! Pentru că nu vom precupeți nimic, nici un efort, nici chiar viața, dacă va fi să ne apărăm pacea de care avem atîta nevoie!

Popoarele nu vor măcelul. Popoarele vor conviețuire și întrecere pașnică!

Scriitori din toate țările, ascultați glasul scriitorilor sovietici! Convingeți-l pe domnul președinte Eisenhower că singura înțelepciune a ceasului de față este să se întîlnească, mai bine, conducătorii de popoare între ei și să preîntîmpine războiul. Convingeți-l să renunțe la război ca la o afacere nerentabilă. Spuneți generalilor prea înfierbîntați că dacă va fi nevoie de un nou Nürenberg nu va mai scăpa de la ștreang nici un criminal de război.

Forțele păcii vor stăvili planurile ațîțătorilor la un nou război. Apărați pacea!

Victor Tulbure

Scriitorii romîni apără pacea

Marele front al scriitorilor lumii

Vibrantul apel al scriitorilor sovietici, adresat condeierilor „tuturor țărilor și popoarelor" — în ceasul de cumpănă grea prin care trece omenirea — va trezi desigur un puternic ecou în sufletele colegilor noștri de breaslă, pretutindeni de-a lungul și de-a latul planetei. Scriitorii sovietici ne cheamă să ne unim glasurile, pe deasupra convingerilor politice, pentru a contribui la salvgardarea — cît mai este vreme — a valorilor materiale și culturale ale lumii grav amenințate de extinderea așa-zisului război „local" din Orientul Apropiat și Mijlociu. Infierînd agresiunea colonialistă americană și engleză din Liban și Iordania, ei subliniază primejdia unei conflagrații mondiale. Apelul acesta nu vine din partea unor „pacifiști de profesie", timorați și concesivi — ci dimpotrivă din partea unor oameni angajați în marea bătălie pentru progres și libertate, combatanți cu arma scrisului, și a căror conștiință se confundă cu aceea a poporului sovietic, cel care a instaurat cea mai înaintată orînduire socială, a consolidat-o și a trecut radiosul prag al comunismului. Odată mai mult simțim la lectura acestor fremătătoare pagini, rostindu-se înaltul comandament profesional și cetățenesc al îndeletnicirii noastre: acela de a fi purtători de cuvînt ai mulțimilor, de a căuta și a găsi cuvintele care exprimă în modul cel mai limpede și mai convingător aspirațiile și hotărîrile, dragostea și ura, entuziasmul și mînia care animă largile mase populare.

Apelul se adresează „cu deosebită speranță" scriitorilor din lumea capitalistă, americani, englezi, francezi, celor care se mai țin la o parte de responsabilitățile ce le au față de popoarele lor — și care ar putea înrîuri politica războinică dusă de guvernanții înfeudați intereselor marilor trusturi — și acelor scriitori rătăciți, dezertori de la obligațiile lor morale, care în mod criminal, conștient sau inconștient fac jocul ațîțătorilor la război, fie făcîndu-se fățiș apologeții acestuia, fie minimalizînd pericolul ce ne paște, fie abătînd atenția cititorilor asupra unor preocupări minore, apolitice, atemporale.

Cu cît mai puternic răsună însă chemarea tovarășilor sovietici în inimile și în cugetele noastre, scriitori comuniști atît membri de partid cît și fără de partid, care ne-am investit toate forțele în slujirea sublimei cauze a construirii unei patrii socialiste, iubitoare de pace, solidară cu năzuința de libertate a tuturor popoarelor, păstrătoare a tezaurului civilizației — prin firescul drept de moștenire al celor mai înaintați — apărătoare a vieții, a muncii, a fericirii!

La apelul lansat de scriitorii sovietici, fiecare scriitor din țara noastră își reînnoiește angajamentul de a lupta cu întreaga vigoare a ființei sale, cu toată forța talentului său pentru mobilizarea întregului popor în sprijinirea politicii înțelepte a partidului și guvernului nostru, pentru contribuția creatoare a țării noastre — factor activ al lagărului socialist în frunte cu glorioasa Uniune Sovietică — la împlinirea epocalelor sarcini ce stau în fața noastră. Fiecare dintre noi, pe măsura puterilor lui, răspunde, fără șovăire și fără rezervă răscolitoarei chemări, „fiecare clipă e scumpă! Pacea este în pericol! Cultura este în pericol! E în primejdie viața a milioane de oameni" — PREZENT!

Marcel Breslașu

SALUT APELUL SCRIITORILOR din Uniunea Sovietică!

Inapoindu-mă din călătoria făcută în Japonia, am fost întrebat nu odată: — Cum arată Hiroshima?

Orașul de dinainte de 6 august 1945, orele 8 și 15, nu mai arată în nici un fel. El nu mai e.

Există un oraș nou, de fapt o schiță de oraș nou; în locul sălciilor seculare am văzut sălcii noi, pitice; impunătorii copaci de camfor nu mai sînt; temple de veacuri au mai rămas doar în memoria puținilor supraviețuitori, dintre care o bună parte agonizează în spitale.

Bomba atomică lansată de avionul american B-29 a ucis și a distrus.

De atunci au trecut 13 ani — și fabricanții celei dintîi bombe atomice, campionii celui mai monstruos asasinat în masă, amenință să se depășească.

Agresiunea americană și engleză în Liban și Iordania este, în acest sens, o dovadă. Ea poate fi preludiul unui război planetar. Al unui război care, dacă s-ar declanșa, ar secera, într-un „timp-record", nu sute de mii de vieți nevinovate, ci multe milioane.

Frumuseți, tezaure de artă și de gîndire, transmise de mii de ani, ca niște făclii, din generație în generație, s-ar volatiliza în cîteva minute. Nici un colț din lume n-ar putea să se pună la adăpost de infernul dezlănțuit.

Numai nebunii, numai criminalii din sadism, doar cei care nu numai că n-au trăit, dar nici măcar nu-și pot imagina fața cumplită a războiului în care arma atomică și cu hidrogen și-ar spune cuvîntul, — numai ei pot rămîne, în aceste clipe decisive, indiferenți.

Nici un popor n-a vărsat mai mult sînge în lupta împotriva întunericului, decît popoarele Uniunii Sovietice. Nici un glas nu poate fi, așadar, mai patetic decît al Uniunii Sovietice. Prin vocea ei grăiește puterea care derivă din înțelepciunea și calmul celui trecut prin cele mai tragice încercări — ale încercărilor puse în slujba întregii umanități și depășite cu glorie. Glasul ei este glasul adevărului. El pune întreaga omenire în gardă. Cea care a frînt grumazul hitlerismului este astăzi mai puternică decît oricînd. Ea cheamă pe toți oamenii cinstiți, pe oamenii conștienți de pretutindeni, să facă scut pentru apărarea Păcii.

Chemarea scriitorilor din Uniunea

Eugen Jebeleanu

(Continuare în pag. 6)

CUVINTE – ARMĂ ÎMPOTRIVA ARMELOR UCIGAȘE

Avem puterea cuvîntului, care mișcă munții din loc. Ca să merităm numele de scriitori, sufletul nostru trebuie să fie fierbinte, treaz, veșnic atent, primitor și darnic, mintea noastră iute și pătrunzătoare. Mintea și sufletul nostru, dacă nu răspund la toate chemările vieții, dacă nu strigă de durere cînd viața e îndurerată, dacă nu se revoltă cînd viața e amenințată, dacă nu devin puternice și armate întru apărarea vieții și a dreptății, nu au dreptul să pîlpîie în pieptul nostru, să creadă că scînteie sub fruntea noastră.

Nu cel ce ține un condei în mînă și chiar scrie toată ziua cu el, e un scriitor, ci acel care face din acest condei aripă, leac, armă, atunci cînd omenirea are nevoie de aripi, de leacuri sau de arme.

Clipa de față cere de la noi cuvinte-armă împotriva armelor ucigașe pe care imperialiștii anglo-americani vor să le îndrepte împotriva omenirii. Paginile scrise de noi azi trebuie să întreacă în tărie ura și violența, să aibă tăria pe care o poate avea numai dragostea, dragostea care vrea să apere, dragostea care știe să se prefacă în flacără, ca să purifice și să păstreze frumusețea lumii, binele cald, omenesc, pruncii noștri, tihna creatoare, fericirea cotidiană pentru care omul trudește, fericirile mari care cuprind în clipele de liniște devenirea, întregul orizont al oamenilor e acum amenințat și ne cer să-l ocrotim.

Clipa de față nu are nevoie de mobilizare ca să strîngă în jurul ei scriitorii. Cei vii vor scrie, fără îndoială, și literatura să fie un zid în fața pohoiului demenței.

Lucia Demetrius

PENTRU VIAȚA ȘI PACEA LUMII!

Apelul scriitorilor din Uniunea Sovietică nu se adresează numai scriitorilor din toată lumea, scriitorilor din toate țările și ai tuturor popoarelor. Este chemarea uriașă, pornind din adîncurile omenescului și îndreptată către tot ce înseamnă suflare omenească.

Apelul exprimă clar și patetic, înfiorat de gravitatea ceasului și a faptelor, dar și cu o demnă vigoare tot ceea ce gîndesc nu numai artiștii progresiști, nu numai artiștii generoși și conduși de bunul simț, de logica vieții, ci toate conștiințele din omenire, conștiința globală a omenirii.

E firesc ca scriitorii, artiștii să fie printre primii care să ia atitudine, să

Radu Boureanu

(Continuare în pag. 6)

In tabăra cea dreaptă

Gîndeam că peste suflet s-a așternut durata,
Opacă, protectoare, de corn și de calcar,
Și iată, carnea vie, mereu neînvățata,
Sub țestul mort dă țipăt și sîngerează iar.

Cu vești ce se revarsă prin unde și ziare,
Pătrund din nou pe poarta bătrînului infern:
Sub zări coloniale tortura e în floare,
Debarcă vechea Moarte cu utilaj modern.

Și iarăși dau deoparte lințolii anonime
— Știri, cifre, telegrame — ca să-ntregesc un chip,
Un glas unic, un zîmbet unic, o frăgezime,
Din pulberea de chipuri întoarse la nisip.

Pe drumul ce măsoară mormintele comune,
Atîta e lumină, cît scapără un sens.
— Cum te-a aflat sfîrșitul, prieten fără nume?
Ți-ai înțeles destinul de miză-n joc imens?

Așa întreb la gura mormintelor deschise,
Și chipu-asemeni mie îl pipăi ca un orb.
O clipă doar palpită cu trăsături precise,
Și parcă iarăși valuri în spume negre-l sorb.

Cobor atunci în vreme, spre cercuri mai afunde,
Spre valea cea cumplită a chinului fascist.
Miasma grea de stîrvuri în pieptul meu pătrunde,
Și iar i-un joc al sorții, absurd, că mai exist.

Pe cînd străbat în silă poteca-nfricoșată,
Cu ochii-n jos de groaza acelui trist ținut,
— Tu cine ești? Și cine-s ai tăi? — aud deodată,
Și capu-ntorc spre vadul de sînge străbătut.

Inalt, semeț, din groapă săltîndu-și piept și frunte,
Stă Fucik dinainte-mi, iscat pînă la brîu,
Și pare cu disprețu-i tot iadul să-l înfrunte,
Sălbateca durere și-o ține parcă-n frîu.

Așa i se-arătase lui Dante, Farinata,
Ateul, partizanul, neîmblînzit de iad;
Așa îl văd pe Fucik, cu fața-nsîngerată,
Incandescent umană, pîn-la supremul grad.

Și nu simt nici sfială și nici cutremurare
Cînd îi vorbesc și veste îi dau de pe pămînt:
— Tot sfîșiată-n două a dulcii lumi suflare!
In tabăra cea dreaptă, ai mei cu tine sînt.

Și tot răsar nebunii ce cred că între taberi
Există loc de tihnă și pajiști pentru cort,
Că poți frumos și bine în sinea lor să aperi
Și să aștepți alinul stihiilor în port.

I le spuneam acestea acelui ce, prin vreme,
Străbate mai departe de trecătorul ceas,
dar i-e viitorul din adîncimi să cheme,
Ca soarele sămînța din humusul cel gras.

Iar el, înțelegîndu-mi mai bine decît mine
Meandrele făpturii și ritmu-i zbuciumat,
Mă aținti c-un zîmbet lucid: — Să știi că nimeni
Din cercul vremii sale să iasă nu-i iertat.

In tabără e legea și sensul vieții tale,
Atît cît mai sînt lanțuri pe lume și căluș.
Pustiu și stins și singur va-ntinde brațe goale
Acel ce între taberi își va dura culcuș.

— In tabără e sensul! ecoul mă cuprinse,
Pe cînd în vale umbra se scufunda imens,
Iar eu porneam sub bolta cu-ntunecimi prelinse,
Spre gura de lumină, spre singurul meu sens.

iulie, 1958

Maria Banuș

Korolenko şi Romînia

105 ani de la naşterea lui Korolenko

Începînd să publice din 1879, Vladimir Korolenko a creat, de-a lungul a patruzeci de ani, o operă trainică, închinată umiliţilor şi exprimînd încredere în izbînda maselor asuprite.

Cunoaşterea, prin intermediul traducerilor, a operelor literare ale lui Vladimir Korolenko, a început în ţara noastră curînd după debutul acestuia, încă în anul 1889, cînd „Telegraful romîn“ *publică povestirea „Bătrînul clopotar“. Studiul competent şi bibliografia utilă semnate de Valeriu Ciobanu în* „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor“ *(1955) aduc unele date inedite sau insuficient aprofundate înainte, cu privire la traducerile în romîneşte a lucrărilor scriitorului rus, şi mai ales, privind vizitele pe care acesta le-a făcut în cîteva rînduri în Romînia. Colindînd prin meleaguri dobrogene, însoţit sau nu de cumnatul său, refugiat aici, doctorul narodnic Petre Alexandrov din Tulcea, Vladimir Korolenko a avut prilejul să cunoască în mod nemijlocit viaţa poporului romîn.*

Intr-un număr recent din „Innostranaia literatura“ *(3/1958) A. Rubinstein vorbeşte despre şase caiete cu „Insemnări din Romînia“, aflate printre manuscrisele lui Korolenko de la Biblioteca centrală V.I. Lenin. Cuprinzînd note, desene, schiţe de dialoguri, versuri în limba romînă, din timpul vizitelor pe care scriitorul rus le-a făcut în ţara noastră în anii 1893, 1897, 1903, 1904, 1907, 1911 şi 1915. „Insemnările din Romînia“ prezintă o importanţă deosebită pentru studierea relaţiilor culturale romîno-ruse. Scriitorul a vizitat oraşele Bucureşti, Ploeşti, Tulcea, Galaţi, Slănic, ş.a. Deosebit de importantă (şi o traducere integrală a scrisorilor în limba romînă se impune) este corespondenţa dintre Korolenko şi Dobrogeanu-Gherea. Pe Gherea, Korolenko l-a cunoscut în iulie 1893, la Londra. Intr-o scrisoare adresată soţiei sale, îi scrie despre noul prieten.* „Ieri l-am condus pe Costică, el pleacă în Elveţia. Ţi-am scris mai înainte ce impresie mi-a produs acest om plin de viaţă, energic şi inteligent, care a reuşit să-şi păstreze şi în străinătate interesele şi năzuinţele sale vii“.

O scrisoare a lui Gherea, din 4 august 1912, prezintă pentru noi o importanţă majoră prin faptul că acesta îi comunică scriitorului rus vestea morţii lui Ion Luca Caragiale. „Un alt eveniment, neobişnuit de trist pentru Romînia, este moartea lui Caragiale. A murit în mai, la Berlin, subit, în urma unui atac de cord. Eu, împreună cu soţia, începusem la Govora (localitate cu ape minerale) o cură de băi sulfuroase şi de iod, dar primind această groaznică ştire de la Berlin, am plecat imediat acolo. Prin moartea lui ţara a suferit o mare pierdere, iar pentru mine personal a fost o pierdere copleşitoare.

Prin inteligenţa sa, Caragiale era cel mai mare om pe care mi-a fost dat să-l întîlnesc în viaţă. In condiţiile triste şi mizere din ţară, el n-a dat nici a suta parte din ceea ce îl înzestrase Dumnezeu. Şi iată că acest om, de o inteligenţă şi un talent unic, moare şi nimeni afară de mica Romînie nu spune nici un cuvînt despre această pierdere“. *De asemenea, în fondul de manuscrise Korolenko, se află — după cum ne comunică în acelaşi articol A. Rubinstein, — traducerile făcute de scriitorul rus la schiţele lui Caragiale „Telegrame“ şi „Temă cu variaţiuni“.*

In timpul vizitei din anul 1903, pe cînd Korolenko se afla în Bucureşti, (în drum spre Sinaia unde urma să se întîlnească cu Dobrogeanu-Gherea), vechiul publicist D. Teleor, aflîndu-l în tovărăşia a doi prieteni, îi ia un scurt interviu. Portretul fizic al scriitorului, făcut cu deosebită căldură, se află inserat în coloanele „Universului literar“ *din acel an (nr. 31/25 august 1903):* „Korolenko e un om de statură mijlocie, cu barbă roşcată, plină cu fire albe, cu păr netuns şi cam inelat. Are ceva din alurele lui Gherea, figura e însă arsă de soare ca a unui zidar. Ochii albaştri cam stinşi sunt plini de bunătate. Imbrăcămintea pe el nu valorează nici 20 de lei“.

Patru povestiri, din păcate puţin cunoscute în ţara noastră, rod al acestor călătorii, dovedesc cu prisosinţă simpatia pe care scriitorul rus o nutrea poporului romîn. „Deasupra limanului“ *(1897),* „Ai noştri pe Dunăre“ *(1909),* „Turcul şi noi“ *(1913), şi* „Nirvana“ *(1913) se desfăşoară în cadrul cunoscut al meleagurilor romîneşti, văzute prin ochiul scrutător al unui rus obişnuit cu întinderile vaste ale stepei, uimit acum de frumuseţile sălbatice ale Dobrogei şi încîntat de vestigiile unui trecut zbuciumat. Ne urmăreşte părerea de rău că n-am avut posibilitatea să străbatem toate aceste povestiri într-o bună traducere romînească. Numai una dintre ele* („Deasupra limanului“) *este tradusă în mod satisfăcător într-un cotidian de la sfîrşitul secolului trecut.*

Publicînd de multe ori în foileton lucrări de prestigiu, ziarul „Epoca“, *anunţa la 9 iunie 1898 tipărirea unei „splendide nuvele“, intitulată* „Pe malurile Dunării“ *şi scrisă de* „ilustrul scriitor rus V. Korolenko“. *Prin note repetate mai multe zile în şir era anunţată traducerea nuvelei care* „are aproape dimensiunile unui roman a cărei acţiune se petrece în ţara romînească. Deosebitele cestiuni la ordinea zilei în ţara noastră, obiceiurile, credinţele, apucăturile poporului romîn, sunt prinse cu admirabilă măiestrie de marele scriitor“. *Era vorba de fapt de nuvela* „Deasupra limanului“. *Insoţită de menţiunea* „Din carnetul unui călător“, *nuvela este mai mult un jurnal de călătorie în care principala atenţie este acordată pitorescului; nu lipsesc însă, cu preocupările lor cotidiene, oamenii pe care scriitorul îi întîlneşte de-a lungul călătoriei pe lacul Razelm şi în împrejurimi. Soarta populaţiei ruse, refugiată în această regiune sub conducerea atamanului Ignatii Nekrasov, încă din timpul răscoalei lui Bulavin (sec. XVI) îl preocupă îndeosebi. Dar viitorul Dobrogei în care domnea primitivismul, nu-l poate lăsa indiferent.*

Peisajul romînesc, inedit în parte, îi încîntă privirile şi descrierea calmă, nostalgică, aminteşte surprinzător de Sadoveanu.

Cunoscut şi apreciat în Romînia, Vladimir Korolenko s-a bucurat de dragostea intelectualilor romîni care i-au înţeles mesajul şi au căutat să-l popularizeze în rîndul maselor largi de cititori. Axinte Frunză, primul traducător în limba romînă a nuvelei „Fără grai“, în articolul publicat la moartea scriitorului („Viaţa romînească“, *nr. 1/1922) sintetiza în cîteva cuvinte, străbătute de statornică dragoste, semnificaţia operei scriitorului rus, vestitor al lumii noi ce atunci prindea să se înfiripe, scriitor care* „leagă trecutul cu viitorul“: „Nădejdea în om, într-un viitor mai bun, mai luminos, nu ne părăseşte şi împreună cu scriitorul vedem şi noi, cînd zări care se deschid, cînd jocuri schimbătoare de lumină, cînd nouri groşi în depărtare... care vor aduce cu ei poate şi furtuni şi dezastre dar şi ploaia binefăcătoare...“.

Tiberiu Avramescu

CONSTANTIN BACIU „Schiţă din uzină“

PROBLEME ALE CRITICII LITERARE

PRINCIPII ESTETICE CARE NU POT FI APĂRATE

Cîteva articole, semnate de criticul literar Al. Piru, au fost judecate sever, dar judicios pentru eclectism ideologic. Să cercetăm mai îndeaproape activitatea lui publicistică din ultimul an. Recitind articolele incriminate cît şi celelalte vom găsi o concepţie unitară asupra fenomenului literar şi o metodă, aplicată cu destulă consecvenţă, în analiza critică la obiect. Ni se pare că, fără prea multe văluri, poziţia lui Al. Piru în critica literară este o renovare a estetismului, aclimatizat pe cît se poate noilor condiţii.

— „Nu-i adevărat, ne va striga criticul indignat. De ce nu apreciaţi străduinţa mea de a răspunde exigenţelor actuale?“ Din păcate, această străduinţă se manifestă în forme convenţionale, copleşită de vechile opinii estetice vicioase pe care Al. Piru le împărtăşeşte. Să nu ne grăbim însă cu concluziile.

De la prima lectură, fiecare studiu sau scurtă notă, care beneficiază de iscălitura criticului, oferă o abundenţă de date, îngrămădite fără zgîrcenie, mărturisind o bună informare. Prezentarea se efectuează într-un stil degajat, mlădiat după pretenţiile materialului. Sîntem purtaţi pe meridianele literaturii, ispitiţi de asociaţii de amploare. Constatînd disproporţia între migăloasa înşirare de fapte literare şi sărăcia comentariului personal, am fi înclinaţi să calificăm operaţia critică a lui Al. Piru simplă arhivistică literară. Nu este chiar aşa. Demontînd mecanismul criticii sale, descoperim totuşi un sistem şi o finalitate. Detaliile arhitecturii literare nu sînt culese arbitrar ci selectate după precise preferinţe estetice.

Cînd se dedică creaţiei unui scriitor, criticul adună una după alta, ca într-un inventar, lucrările sale, relatînd conştiincios, pe îndelete deseori, subiectul. Neavizat, te afunzi în această colecţie de mici istorioare aşteptînd o străfulgerare, care să lumineze combinaţia eterogenă, conform unei viziuni generalizatoare. Astfel peregrinezi prin împărăţia prozei lui Sadoveanu[1]): „...*Neculai Isac narează aventura sa de dragoste care i-a cauzat pierderea unui ochi. O ţigancă frumoasă, Marga, e pusă de tatăl ei, Hasanache, să ademenească pe căpitanul de mazili la fîntîna dintre plopi, unde urma să fie jefuit. Marga, îndrăgostită de chipeşul căpitan, îi destăinuie planul, acesta se luptă cu vitejie şi scapă de hoţi, însă fiica trădătoare e ucisă şi aruncată în fîntînă*“ („*Fîntîna dintre plopi*“). Urmează în aceeaşi cadenţă şi celelalte povestiri. Iată nararea unei piese de Brătescu-Voineşti[2]): „*Sora Ana poreclită pe scurt Sorana, a fost invitată să-şi petreacă vacanţa la vila boierului Grigore Cruceru. Soţia mai tînără a acestuia, Eliza, are relaţiuni de dragoste cu magistratul Barbu Viespeanu. Mişu, fiul lui Grigore din prima căsătorie se îndrăgosteşte de profesoara sorei sale vitrege, Olga. Spre a înlătura bănuielile lui Grigore Cruceru. Ana ascunde pe Barbu Viespeanu la ea, apoi, deşi iubea la rîndul ei pe Mişu, suspectată pe nedrept de imoralitate de Grigore, pleacă*“.

Există posibilitatea ca şi prin reconstituiri ale operei să evidenţiezi semnificaţii ideologice. Dar Al. Piru se absolvă singur de obligaţiile criticii de conţinut. Rarele popasuri în subiectele cu caracter social sînt mai mult impuse de lucrarea respectivă, — ocolul nefiind cu putinţă.

Ce anume înseilări epice îi plac cu deosebire? Imitînd un model renumit în critică, pe acela al lui G. Călinescu, Al. Piru relevă mai ales situaţiile sau notele care au darul de a „carica“, de a „exagera“, dezvelind o faţetă surprinzătoare a lucrurilor. Mimarea nu dispune însă de intuiţia mereu proaspătă a maestrului şi de aceea multe ţîşniri imprevizibile, departe de a extrage o sugestie inedită, arată doar dorinţa de a epata gustul cuminte. In rezumarea lui Panait Istrati[3]) sînt reproduse cu savoare cele mai licenţioase aventuri: „*Scriitorul se amuză de un soţ care îşi pîndeşte soţia, pe Lina Bucureşteanca, cu puşca. Cînd are chef, Lina pleacă de acasă şi se înapoiază secondată de un ţigan cu trombon. Femeile îşi provoacă avorturi cu undrele, mămăligă, sodă caustică, perii de dinţi*“. etc. etc. „*Groapa*“ lui Eugen Barbu[4]) îi stîrneşte delicii puţin obişnuite, căci recompune pe un spaţiu întins universul lingvistic al mahalalei. O mostră dintr-un text fără sfîrşit al cronicarului extaziat: „*Cînd au bani, hoţii, ca de altfel şi alţi mahalagii se îmbată, se hitrofonesc, se matolesc sau se matosesc, bînd vin moale, molan, măsuri de vin, triftăr sau de rachiu, gamoaie, morocare, umblînd apoi beţi chiauni, corcofeliţi, mazguguri*“.

Deci, predilecţie pentru amănuntul izbitor, propus în prim plan, fără discernămînt ideologic. Nu e de mirare că problematica politico-istorică sau chiar morală se volatilizează aproape întotdeauna în interpretările lui Al. Piru. Se poate dovedi că adesea imaginile care-i suscită atenţia sînt tocmai cele opuse funcţiei educative a criticii.

Ceea ce reţinem aşadar în metoda lui Al. Piru este ignorarea conţinutului de idei în literatură. De aci insistenţa sa asupra procedeelor de construcţie sau verbale, izolate de substanţa ideologică a operei.

Ideea artistică o disociază tacit de orice implicaţii „impure“, etice sau politice. Cel puţin aşa reiese din activitatea practică a criticului. Cînd afirmăm că Al. Piru desparte forma de conţinut, în dauna conţinutului, înţelegem şi că evită criteriul confruntării literaturii cu viaţa. Raportarea scriitorului la epocă e mărginită la cîteva incursiuni biografice şi la indiciile unor filiaţii strict literare, (chiar şi acestea sînt nu rareori neconcludente). Cum se poate însă explica, fără o investigaţie istorică în structura de clasă a societăţii, gravele erori ideologice din creaţia unui scriitor? Pentru Al. Piru actul trădător al lui Panait Istrati pare mai degrabă o consecinţă a temperamentului individualist, dezabuzat, un joc al vanităţii, scriitorul, vagabond incorijibil, năzuind să-şi facă faimă prin scandal. Nici poziţiile retrograde ale lui Brătescu-Voineşti nu sînt dezvăluite prin raport cu fascizarea treptată a ţării în perioada premergătoare războiului antisovietic. Vederile politice nu sînt stigmatizate în analiza critică a operei, Al. Piru menţinîndu-se pe linia obiectivismului. Studiile sale de istorie literară omit în esenţă principiul leninist al celor două culturi divergente, în cadrul naţiunii bazate pe clase antagonice şi înfăţişează evoluţia literaturii ca un proces lin, într-un torent unic. In articolul „*O sută de ani de roman*“[5]) sînt semnalate diferite tipuri de literatură evazionistă; este curios însă cum îşi închipuie autorul că elucidează situaţia romanului romînesc între cele două războaie mondiale fără a depista curentele ideologice principale, care reflectau opoziţiile de clasă pe plan suprastructural. Se ajunge în acest fel la definiţii bizare, confuze, dintre care caracterizarea lui „*Ion*“ este de-a dreptul denaturată, tendenţioasă: „*Ion este apoi romanul energiei naţionale, o imagine veridică a realităţilor specifice, exprimînd vitalitatea poporului nostru şi îndreptăţirea sa la viaţă*“. Oare „energia naţională“, „vitalitatea poporului romîn“ pot fi identificate cu setea de pămînt, cu lupta pentru prosperitatea individuală? ...Sau, în admiraţie în faţa tipurilor literare de parveniţi, voluntari, lucizi, tenace în realizarea intereselor de chivernisire, Al. Piru decretează că „*eroul veritabil de roman e adaptabil prin definiţie la orice condiţii*“. Deficienţa romanului lui C. Mille ar fi aceea că personajul principal e un neadaptat. Dacă expulzează pe revoltaţii neconformişti din orbita romanului, cum va reuşi să reliefeze forţa critică a unor opere literare? Este incontestabil că neputinţa tragică de acomodare la societatea burghezo-moşierească a constituit tema profund socială a cîtorva romane de mare valoare din literatura romînă.

Trecerea spre contemporaneitate, în istoria romanului, se face mai mult ca o politeţă, îngheţată în gesturi de uzanţă: „*In numai un deceniu de la abolirea monarhiei, sub îndrumarea Partidului clasei muncitoare şi după exemplul literaturii sovietice, romanul romînesc a făcut însemnate progrese cu concursul noii generaţii de scriitori, cît şi cu contribuţia esenţială a scriitorilor din generaţiile anterioare*“. Ca să deslușească fizionomia şi direcţiile de dezvoltare a romanului, autorul evocă, într-o dulce armonie, cele mai variate ipoteze ale criticii din trecut.

In cercetările monografice de istorie literară, Al. Piru a încercat de cele mai multe ori să concilieze vechile criterii ale estetismului cu principiile marxism-leninismului.

Cu un asemenea arsenal, criticul porneşte în recunoaştere pe teritoriul realismului socialist. Aici se verifică pe deplin caracterul dăunător al eclectismului. Sforţarea de a cuprinde realitatea calitativ nouă a literaturii noastre de după eliberare, nu e susţinută de o perspectivă limpede, proprie marxism-leninismului. Cărţile actuale, distincte printr-un accent revoluţionar necunoscut literaturii precedente, îl îndeamnă într-adevăr la concesii, criticul străpungînd uneori opacitatea la temele social-politice. In „*Moromeţii*“[6]), Al. Piru recunoaşte o evoluţie decisivă a tendinţelor antisemănătoriste, elogiind lipsa de idealizare a ţăranului. Totuşi, el relevă numai latura rapace (Moromete apărînd pămîntul şi averea) şi subestimează fondul de omenie, care contravine în mod tragic năvalei capitaliste. O idee mai veche, pare-se favorită, derutează judecata criticului („*eroul veritabil de roman fiind cel adaptabil prin definiţie la orice condiţii*“). Ilie Moromete nu se poate supune însă maleabil relaţiilor mercantile, iar acest refuz dramatic al eroului lui Marin Preda formează axa romanului. Criticul reduce de fapt realismul socialist la formule literare anterioare, uitînd că literatura nouă este rezultatul unei transformări sociale radicale. Numai neaprofundarea tezei marxiste cu privire la relaţia între bază şi suprastructura corespunzătoare, îl poate determina pe Al. Piru să estompeze justificarea istorică a eroului pozitiv. Dacă nu admiţi caracterul determinant al modificărilor sociale, nu poţi să pledezi nici pentru reflectarea în literatură a omului nou, care, eliberat de exploatare, luptă victorios împotriva tuturor anomaliilor degradante ale trecutului. Al. Piru emite teze dubioase, provenind din false alternative: „*Problema omului „bun“ în literatura mai veche, ca şi aceea a personajului pozitiv în literatura actuală, s-a dovedit spinoasă. Don Quijotte însuşi, prototipul clasic al omului „bun“ e pozitiv numai pe jumătate (căci s-a vorbit şi de „la locura“, nebunia lui). In tot cazul, decît să prezentăm sub emblema de personaje pozitive, scheme sumar alcătuite, e mai profitabil să înfăţişăm oameni răi, condamnabili din punct de vedere etic, dar vii*“. Iată cum se încurcă un critic contemporan în dileme „pur“ artistice în timp ce scriitorii noştri îşi îndreaptă efortul tocmai spre a depăşi schemele începutului, zugrăvind realist eroii pozitivi vii, care înfăptuiesc orînduirea socialistă.

Criticul se consideră destinat să ferească realismul socialist de didacticism. „*Datoria romancierului e nu să polemizeze cu eroii săi buni sau răi, ci să-i desfăşoare cît mai plauzibil sub raportul adevărului artistic*“. E drept, aici el protestează împotriva intervenţiilor declarative, care ştirbesc logica imaginii. Ar fi trebuit să adauge însă şi ideea atitudinii scriitorului, necesitatea spiritului de partid în creaţie (ca tendinţă implicită). Dar nu! Lui Al. Piru îi place numai sfera autonomă a adevărului artistic. De aceea nu trebuie să-l surprindă învinuirea de obiectivism. Sigur că, în felul acesta, el nu poate fi receptiv la trăsăturile caracteristice realismului socialist. Noi acordăm o importanţă hotărîtoare concepţiei despre viaţă, căci fără asimilarea marxism-leninismului, scriitorul este ameninţat să rătăcească în haosul evenimentelor. Al. Piru are o altă părere, judecînd după astfel de formulări echivoce, în care se reiau cunoscutele teze fixiste, burgheze, despre imuabilitatea caracterelor umane: „*Că o societate nouă ar modifica radical această tipologie, ni se pare îndoielnic... Balzac, în vremea sa, era legitimist, un scriitor romîn de astăzi va avea o conştiinţă socialistă. Dar ambiţiosul, tipul voluntar, tipul creator, entuziastul şi prudentul rămîn cu uşoare deosebiri, aceiaşi*“[7]).

Credincios normelor esteticii burgheze, Al. Piru nu agreează pe reprezentanţii actualei orientări în critică. Aplecat condescendent asupra unor lucrări monografice recente, el le supune unei comparaţii minimalizatoare cu studii dinainte de eliberare, făcîndu-se a nu observa că „între timp“ noi am promovat principiile leniniste ale reconsiderării. Activitatea criticilor formaţi în aceşti ani îl irită şi de aceea caută fisuri chiar milimetrice spre a-i persifla. Intr-o recenzie la volumul de cronici al lui Savin Bratu,[8]) Al. Piru îl etichetează „comentator zelos de cărţi“ şi printre alte merite distinge şi capacitatea „de a judeca cu un spirit obiectiv politic“ (?).

Cum s-a mai arătat, Al. Piru e adeptul unei critici „pluraliste“, găsind în acest talmeş-balmeş şi un ungher criticii marxiste[9]). Toate părerile sînt bune, toate punctele de vedere pot convieţui. Să trăiască toate curentele ideologice într-o simbioză paşnică! Eclectismul ideologic se împacă bine cu tendinţele estetizante.

Talentul critic evident se iroseşte pe căi înfundate. Deşi se intitulează ştiinţifică, critica lui Al. Piru este încă departe de marxism. Dacă doreşte să contribuie la înflorirea culturii noi, socialiste, Al. Piru trebuie să rectifice profund propriile sale vederi estetice, să lepede povara estetismului şi să afirme răspicat adeziunea la critica militantă, de pe poziţia clasei muncitoare.

S. Damian

---

1) „*Recitind pe Sadoveanu*“ (*Viaţa romînească nr. 8/1957*)
2) „*I. Al. Brătescu-Voineşti*“ (*Iaşul literar, nr. 2/1958*)
3) „*Panait Istrati*“ (*Viaţa romînească nr. 2/1957*)
4) „*Din aspectele romanului actual*“ (*Viaţa romînească, nr. 12/1957*)
5) „*O sută de ani de roman*“ (*Viaţa romînească, nr. 6/1957*)
6) „*Din aspectele romanului actual*“. (*Viaţa romînească, nr. 12/1957*)
7) „*Cronica de familie—P. Dumitriu*“ (*Iaşul literar, nr. 5/1957*)
8) „*Savin Bratu—Cronici*“ (*Viaţa romînească, nr. 9/1957*)
9) „*Tehnica criticii literare*“ (*Viaţa romînească, nr. 4/1958*)

Criticii şi poezia

I

Despre limbajul pretenţios, cu „şapte văluri“, al unor articole de critică s-a mai discutat în revistele noastre. Pornindu-se de la problema criticii ca artă sau ştiinţă, s-a remarcat că adoptarea uneia sau alteia dintre aceste două opinii nu trebuie să însemne sacrificarea limpezimii şi accesibilităţii judecăţii critice. Nu voi reveni asupra acestei discuţii; mi se pare evident că, indiferent de rezolvarea care va fi dată dilemei, nu trebuie uitată, aşa cum am mai arătat într-un trecut articol, finalitatea criticii. Aceea de a nu fi destinată numai specialiştilor sau „iniţiaţilor“, aceea de a nu fi inaccesibilă publicului cititor printr-un pedantism steril, de a se refuza înţelegerii acelui „mare public“ de care pomenea Tolstoi. Şi, deoarece în critică de multe ori scriitorii au fost aceia care au lămurit prin formulări fericite probleme spinoase, aş vrea să citez aci cuvintele lui Konstantin Fedin, dintr-o recentă carte de amintiri, articole şi portrete literare, cuvinte care mi se par deosebit de edificatoare şi în problema noastră. «Pentru a clarifica problema „cum să scrii“ — spune Fedin — trebuie să ştii „pentru ce scrii“».

Şi de aceea, în cele ce urmează, chiar dacă nu voi cita pilde de flagrant verbiaj critic, voi cita în orice caz pilde în care „pentru ce a scris“ nu a fost suficient de limpede criticului, ceea ce a avut drept urmare şi lipsa de claritate în felul „cum a scris“. Şi, fără îndoială că în aceste cazuri critica nu a putut folosi nici scriitorului respectiv, nici nu a putut ajuta cititorului să înţeleagă mai bine sensurile reale ale operei literare, şi în nici un caz nu a putut contribui la promovarea sau stimularea literaturii necesare timpului nostru.

Considerînd aşadar că articolele, studiile, eseurile, profilurile critice etc. etc. trebuie să furnizeze mijloace pentru o mai bună înţelegere a literaturii, că trebuie să ducă la concluzii teoretice şi practice menite a stimula avîntul poeziei, prozei sau dramaturgiei noastre, voi arăta cum se realizează aceasta în unele din numeroasele articole publicate prin diverse reviste.

Voi începe cu poezia şi, ştiind că cititorii sînt doritori să afle în primul rînd ce e un volum de poezii, îl voi lăsa pe Radu Popescu să le explice. „Un volum de versuri — scrie criticul în articolul închinat volumului Mariei Banuş şi apărut în „Contemporanul“ nr. 26 a.c. — trebuie să fie, astăzi, o parolă de comuniune a sufletelor, a minţilor, o formulă bogată şi translucidă a vieţii tuturor, recunoscută de toţi şi acceptabilă pentru toţi, sub semnul prestigiului şi autorităţii glasului de poet, care ordonează haosul aparent şi exprimă chemarea idealului urmărit de toţi“. E clar, nu? Dar, pentru că se vor găsi totuşi unii circotaşi care vor pretinde că n-au înţeles bine ce înseamnă, „o formulă bogată şi translucidă a vieţii“ sau alţii care vor întreba despre ce „ordonare“ a cărui „haos aparent“ e vorba, îmi iau îngăduinţa să explicitez, cu un cuvînt îndrăgit de unii critici, cum stau lucrurile de fapt.

Precum bine se ştie — şi fireşte nu-mi închipui că voi da în cele ce urmează o definiţie completă — poezia cu caracter realist-socialist se inspiră din realitate şi oferă, potrivit mijloacelor proprii fiecărui poet, o imagine unică a ei, dar identificabilă în realitatea cunoscută şi făurită de mase. Cronicarul sau nu a ţinut seama de acest adevăr sau i s-a părut prea simplu. Rezultatul a fost că a lăsat să se strecoare astfel o seamă de confuzii. Poetului i se conferă astfel un rol de demiurg al realităţii, nu de cîntăreţ al ei, „formula translucidă a vieţii tuturor“ fiind acceptată „sub semnul prestigiului şi autorităţii glasului de poet“, care nici mai mult, nici mai puţin „ordonează un haos aparent“. Dacă e vorba de calitatea esenţială a artei ca instrument de cunoaştere — teză fundamentată de estetica marxistă — de explicare a lumii, nu poate fi vorba de nici un haos, chiar aparent fie el. E adevărat că poetului înzestrat cu înţelegerea marxist-leninistă a lumii întreg universul i se arată într-o inepuizabilă bogăţie de aspecte, de o prospeţime neveştejită nici de alte priviri, nici de alte explorări. Lumea — pornind de la afirmaţiile lui Lenin din „Materialism şi empiriocriticism“ — este pentru materialist mai bogată, mai vie, mai variată, decît ne apare, orice progres al ştiinţei adăugind şi un progres al cunoaşterii, al sensibilităţii umane. Dar de aici pînă la facultatea demiurgică a poetului de a ordona „un haos aparent“ (!) e o cale lungă şi mai ales o cale complicată în chip inutil. Nu-i de mirare că, încercînd să definească, după o serie de aprecieri parţiale, de altfel judicioase şi relevante, specificul poeziei Mariei Banuş, acelaşi cronicar, împins iar de o greşită considerare a ceea ce e poezia, va spune că el constă în „supralumina (şi adaugă precaut, n.n.) dacă mi se îngăduie acest termen, în care sînt scăldate poemele ei“. Şi, apoi, va descoperi în cascadă un şir de calităţi de felul celor care urmează: „legănarea, balansul unor imagini oarecum aeriene, gravitatea şi patetismul omului care a fost, şi este în permanenţă cutremurat de revelaţia marilor adevăruri şi obligaţiuni ale omeniei sale, energia şi chiar violenţa trăirii maxime (!), transfigurarea neîncetată, redimensionarea, fie spre intim, fie spre monumental, a sentimentelor fundamentale“. (Sublinierile ca şi exclamaţia îmi aparţin. R.L.).

Simţi într-adevăr nevoia, după lectura acestei fraze, pe care am mai scurtat-o cu îngăduinţa cititorului, să o redimensionezi, cum ar spune cronicarul, dar, hotărît lucru, nu în spre monumental!

Aş vrea să atrag atenţiunea asupra faptului că nu m-am oprit aici, ca şi în exemplul anterior, la afirmaţiile care nu joacă un rol important ci, dimpotrivă, am stăruit asupra acelora care definesc poziţia cronicarului faţă de artă sau faţă de opera respectivă. Şi nu se poate să nu se admită că, în ambele cazuri, lipsa de consecvenţă în înţelegerea mai profundă, ştiinţifică, a caracterului social al artei, al poeziei în speţă, duce la aprecieri de ordin formal, în care înţelegerea materialistă a lumii s-a transformat într-o „supralumină“, pasiunea pentru adevărul realităţii şi al sentimentelor a devenit... o „violenţă a trăirii maxime“, iar prospeţimea şi înnoirea sentimentelor considerate cu o optică nouă, socialistă, nu s-au dovedit a fi altceva decît o... „redimensionare“, etc. etc.

Şi e ciudat faptul că asemenea interpretări sau afirmaţii îşi găsesc loc alături de opinii judicioase în genere despre diversele lucrări literare pe care criticul le-a analizat în cronici apreciate nu de puţine ori de către cititori.

Dar, după cît se pare, analizarea poeziei oferă un teren prielnic pentru alunecările în imprecizie sau într-un imagism de multe ori impropriu şi nerelevant. Intr-o cronică închinată volumului „Fluxul memoriei“ de A. E. Baconsky — publicată în „Gazeta literară“ nr. 4 a.c. — Mihail Petroveanu încearcă să definească trăsăturile caracteristice liricii poetului clujean, spunînd printre altele: ...„(Baconsky) solemnizează enunţurile simple („mă uit la vînt şi nu-l văd“), punîndu-le să alunece într-un ritm maiestuos şi intim totodată, de vast acord şoptit ca şi cum le-ar rosti însuşi timpul“.

Perspectiva lirică din care realitatea aparent banală poate fi transformată în substanţă poetică nu e lămurită astfel, şi cititorul nu progresează nici în înţelegerea poeziei şi nici a cunoaşterii poeziei lui Baconsky în special: Şi aceasta în ciuda faptului că, în chip obişnuit, tocmai în direcţia interpretării poeziei Mihail Petroveanu vădeşte, cu un termen iarăşi ades folosit, o „receptivitate“ deosebită.

Aprecierea poeziei cunoaşte, sub pana altor critici, doritori de a-i defini calităţile, diverse aventuri. Astfel, după Al. Căprariu, într-o cronică apărută în „Tribuna“ nr. 21 a.c., volumul de versuri al regretatului Nicolae Labiş, care trebuie citit „cu încredere şi candoare“, este nici mai mult, nici mai puţin decît „însuşi itinerarul unui straniu Columb spre continentul cu vegetaţii luxuriante şi miraculoase ale marii poezii“. Stranie şi miraculoasă, dacă-mi este îngăduit să folosesc cu toată modestia aceste cuvinte sacre, se dovedeşte a fi o asemenea definire, chiar şi în imagini, a poeziei.. Dar asemenea aprecieri se mai întîlnesc şi în alte articole scrise despre poeţi din aceeaşi revistă. Astfel, într-un studiu al volumului de versuri „Drepturi şi datorii“ de Virgil Teodorescu, apărut în „Tribuna“ nr. 27 a.c., criticul Ioan Oarcăsu, care nu greşeşte în unele din consideraţiile sale anterioare, ajunge totuşi, la un moment dat, la concluzia că „Peisagistica sa (a lui V. T.) bogată şi policromă aduce în plus o vigoare cu totul remarcabilă, un aer de prospeţimi campestre, oarecum pe linia lui Pillat, evident fără ortodoxie şi nota de violentă adaptare a unei viziuni clasicizante în decorul autohton“. Dar atunci, cum trebuie să înţelegem acest oarecum, mai puţin oarecum sau chiar mai mult oarecum? Şi ce fel de consideraţie critică mai e şi aceasta în care, pe lîngă discutabila apropiere, se mai fac şi astfel de relativizări şi „negativizări“ care anulează însăşi comparaţia?

Am arătat în cele cîteva exemple de mai sus formulări care, pornind de la idei neclare, nu pot fi în cel mai bun caz decît confuze, imprecise şi deci nu pot folosi nici autorilor cercetaţi, nici scriitorilor, nici afirmării unor principii de critică riguroasă, cu caracter real ştiinţific.

Alături de formulări de genul celor de mai sus şi care constituie de fapt, în chip obiectiv, încercări de a întuneca adevăruri clare, teze fundamentale ale esteticii marxiste, se mai găsesc însă şi formulări de o confuzie... perfectă.

Iată ce ne spune C. Ţoiu despre sugestia poetică într-un articol publicat în „Viaţa romînească“ nr. 1, a.c. pe marginea poeziei lui Bacovia. In „Plumb“ „sugestia poetică se realizează prin repetarea obsedantă a unuia şi aceluiaşi cuvînt, un cuvînt banal, însă aici (a se băga bine de seamă, n.n.) plin de un fluid nou în hipostazierile lui, de un fluid straniu, circulînd rece, sur, între sunetele guturale, casante, ale rimelor „strig — frig“, înălţate ca nişte obeliscuri funerare“. (Iarăşi ar trebui să pun un semn de exclamaţie, ierte-mi cititorul uimirea.) Straniu, ce mai încolo, cum se produce această sugestie poetică, dar şi mai straniu e că se publică asemenea consideraţii preţioase şi ridicole în „Viaţa romînească“.

Nici D. Florea-Rarişte, în articolul său intitulat „Cîntăreţi ai mării şi pămîntului natal“, publicat în „Steaua“ nr. 4 a.c., nu rezistă ispitei de a face consideraţii savante şi preţioase cu privire la poezia Ninei Cassian din volumul „Dialogul vîntului cu marea“. Şi după o înşiruire de cuvioase banalităţi, el descoperă o calitate esenţială a poemelor cuprinse în acest volum. Ar fi vorba de o „euforie romantică“ care „determinată de contopirea fiinţei umane cu universul, ce se identifică prin abstractizarea elementelor cu însuşi timpul, se realizează pe plan poetic şi filozofic, printr-o ingenioasă reducere la unitate, a unor disparate elemente concrete şi abstracte.“ Cît se poate de limpede! Atît de limpede încît, renunţînd la a mai comenta acest citat, nu pot decît să conchid cu cuvintele aceluiaşi critic, cuprinse în acelaşi articol: „Poezia se pretează la diferite interpretări“. Da, la diferite interpretări potrivit formaţiei şi înclinaţiilor criticului care o studiază. In nici un caz, însă ea nu trebuie să dea loc la acele interpretări care ascund confuzii sau idei de-a dreptul greşite şi care-şi găsesc totuşi un spaţiu oferit cu o generozitate mult prea necritică de către revistele noastre. E bine să se vegheze cu mai multă grijă la această ciudată coexistenţă de imprecizie şi confuzie cu limpezimea ştiinţifică şi literară din unele articole critice. Pe cît se ştie subtilitatea şi comprehensiunea reală nu au fost niciodată duşmane principialităţii şi clarităţii ideologice. A afirma şi a reafirma principiile care stau la baza criticii ştiinţifice, marxiste, nu înseamnă a exclude existenţa stilului personal în critică, nu înseamnă a exclude originalitatea unghiului de vedere care poate fi divers, dar care trebuie să se sprijine întotdeauna pe cercetarea marxistă a fenomenului literar, a legăturilor sale cu realitatea care-l inspiră şi pe care o promovează.

Am arătat în cele de mai sus cîteva pilde ale felului în care se scrie în unele din articolele critice despre poezie. Intr-un viitor articol voi reveni asupra felului în care se scrie de către unii critici despre proză şi dramaturgie. Şi toate acestea, pentru a ne clarifica iar şi iar pentru ce scriem şi cui ajutăm cînd scriem.

Radu Lupan

VÎLTOAREA...

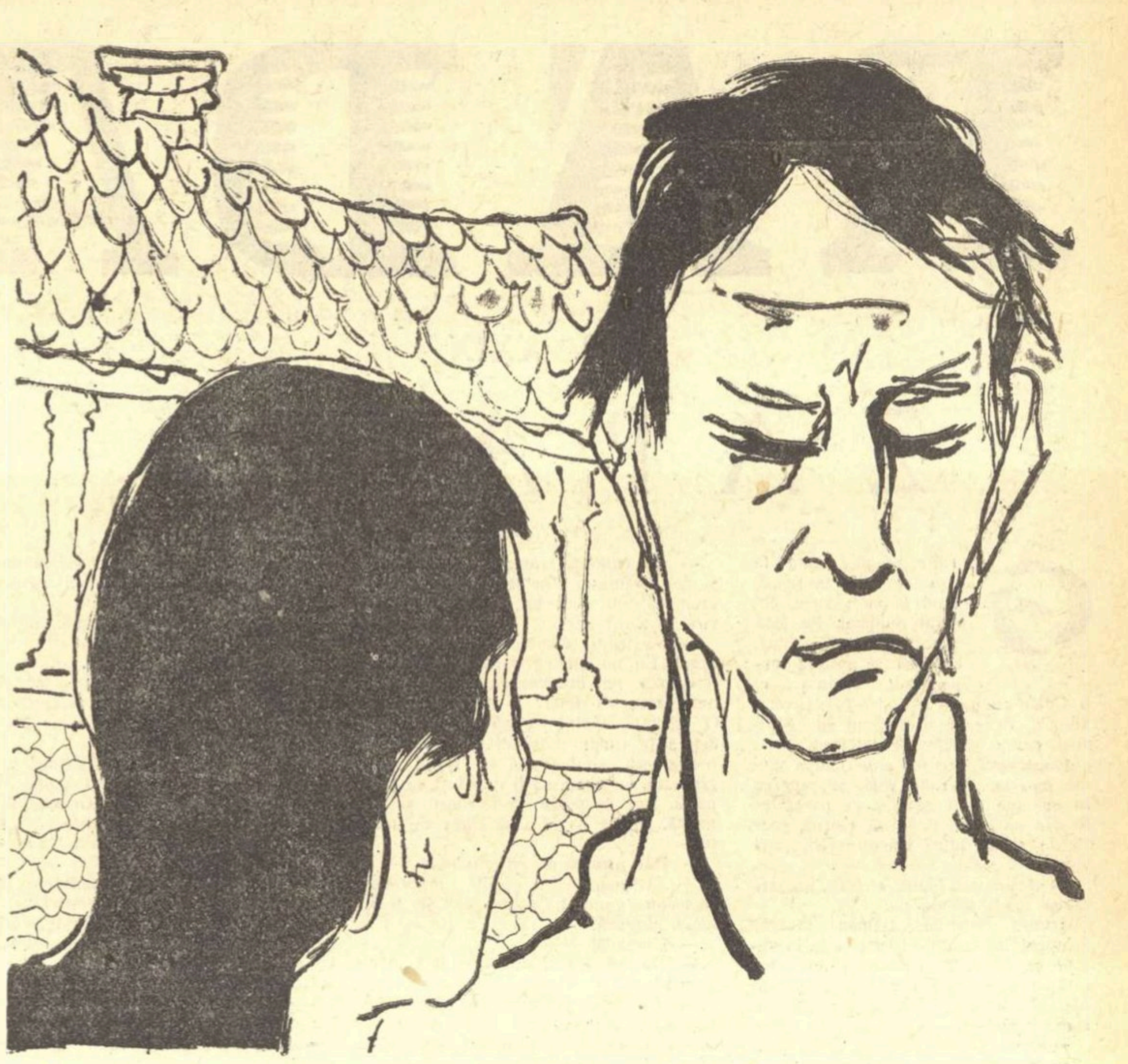

...Multă vreme, nimeni n-a văzut zgura ce se așternea peste flori. Florile din inima lui Toader Rogoz: dragostea de muncă, cinstea, veselia. Cum să le vadă ? La cîmp — puțini se încumetau să țină pasul cu el. Nici nu puteau. Rogoz avea mîini de aur. Și minte isteață. De aceea l-au și ales în consiliul de conducere al gospodăriei. Dar s-a stîrnit un vînt, ca din senin. Intr-o noapte, grăjdarul a dat alarma. Lipseau doi cai. Președintele a întors foaia răspîndirilor în cîmp pe o parte și pe alta. A adunat, a socotit, a numărat — degeaba. Lipseau doi cai. Grăjdarul punea mîna în foc: nu intraseră seara în grajd. A încremenit deodată. Tiii ! Ia stai. Stai puțin ,tovarășe președinte. Caii ăștia au fost ai lui.... ai cui dracu au fost ? Stai ! A colindat grajdul de la un cap la altul, cercetînd animalele. Iepele ! Sigur. Cele două iepe roșcate lipseau. Ale lui Toader Rogoz. Nu ții minte, tovarășe președinte ? Aveau rapăn cînd a venit cu ele în gospodărie. Dumneata mi-ai spus: izolează-le !

Președintele se trîntise pe un maldăr de fîn, rezemîndu-și bărbia pe genunchii înlănțuiți de brațe. Inchisese ochii. Parcă dormea. Grăjdarul s-a trîntit și el alături. Țiuia afară un pui de vînticel, mîngîind coardele primăverii. In grajd, felinarele pîlpîiau, înfiorate parcă de răsuflarea caldă, tihnită, a cailor. Intr-o vreme, grăjdarul rupse tăcerea.

— Adică... să fie... nuuu ! Asta nu pot eu să cred ! Rogoz ?

Nu i-a răspuns președintele. Altele îi furaseră gîndurile. Caii ăștia au lucrat de la început în brigada întîia. Brigada lui Rogoz. Chiar el lucra cu ei. Numai el. Și oamenii spuneau: Rogoz își ține caii îndeaproape. Parcă ni i-ar fi dat cu chirie. S-a făcut că nu vede și nu aude. Muncea bine Rogoz. Și caii îi purta bine. Atunci ! Ce rău face ? Nici un rău. Cînd l-au ales în consiliul de conducere, Rogoz trecea zilnic prin grajd. Așa, în control. Control ? Hm ! Legat la ochi — asta am fost. Dar poate... măi, dacă mă înșel ? Nu-i Rogoz din acei care se întorc din drum. Eeeh ! S-a și speriat grăjdarul cînd președintele a sărit în sus. Nici n-a mai avut vreme să-l întrebe ce are de gînd. Dar a înțeles. Uruitul repede al roților de la șaretă, pierzîndu-se în noapte pe ulița mare a satului, spre vale, i-a spus totul.

★

— Toadere ! Toadere ! Măi, Toadere, mă !

Dulăul s-a dat furios, dar simțind om cunoscut, de-al casei, s-a tolănit pe burtă, schelălăind înăbușit. Președintele a strigat și a ciocănit în poartă pînă ce la una din ferestre perdeaua s-a mișcat neliniștită. Apoi fereastra s-a deschis.

— Cine-i ?

— Eu sînt, Ioană.

— Care eu ?

— Ei, Simion. Acasă ți-i bărbatul ?

Tăcere. Grea, ca de plumb. Fereastra s-a închis. Perdeaua a căzut, încremenind. Se agita însă dincolo de ea o umbră. A apărut peste puțin pe veranda din fața casei, strecurîndu-se grăbită spre poartă.

— Nu-i acasă, tovarășe președinte. Dar ce ai cu el ?

— Dar caii, sînt aici ?

— Ce cai ? Care cai, tovarășe președinte ?

— Ioană ! Te întreb: caii sînt aici?

— Nu sînt ! Uite, intră, caută. Nu sînt... zău nu sînt.

— Dar Toader, nu știi unde-i ?

— Nu știu. O fi prin sat...

— Prin sat... De cînd au flăcăii 50 de ani ?

Odată s-a oțărît femeia, strîngîndu-și broboada pe umeri și trîntindu-i președintelui poarta în nas.

— Ce mă ispitești atîta ?

Și s-a întors val-vîrtej în casă. Tot așa s-a întors spre ziuă și bărbatu-său, Toader.

★

Scrumiera era plină vîrf. Și-n odaie, o pîclă să afumi la ea șunci pentru o iarnă întreagă.

— Eu, așa gîndesc. Să-l scoatem din consiliul de conducere.

— Mă opun, tovarăși. Rogoz e colectivist destoinic. Ajută mult conducerea gospodăriei. Să nu ne pripim.

— Om destoinic, da, așa este. Dar a luat caii gospodăriei și a lucrat pămînt în arendă. Ce fel de destoinicie e asta ? Așa colectivist...

Comuniștii din biroul organizației de bază au stat în ședință pînă în puterea nopții. Simion, președintele, parcă amuțise. Asculta ce spune unul, ce spune altul, privindu-i în adîncul ochilor. Cobora apoi privirile în podea și rămînea așa, pironit. Doar atîta a spus :

— In consiliul de conducere, oricum nu mai are ce căuta. Cine l-ar mai urma ? Mă întreb dacă și în gospodărie mai are loc. Oamenii sînt porniți...

Hotărîrea a fost luată a doua zi, în adunarea generală a colectiviștilor.

— Individualule !

— Sac fără fund — asta ești !

— Colectivist arendaș — bravo membru în consiliul de conducere ne-am ales !...

— Ia-ți caii și du-i la păscut, pricopsitule !...

Un uragan să-l fi prins pe Toader Rogoz, în cîmp, și nu l-ar fi înfricoșat atîta. I-au dat cuvîntul. Ce să spună ? Că a greșit ? Asta o știau ei singuri. Să-mi cer iertare. N-am omorît pe nimeni. Ce au tăbărît așa pe mine ? Colectiviștii l-au iertat. Pentru mîinile lui de aur. L-au scos însă din consiliul de conducere al gospodăriei.

Cîtăva vreme oamenii s-au uitat chioriș la el. Nu cu ură. Cu ciudă. Dar munca, verile încinse ale holdelor aurii, toamnele încărcate de pîine, au spulberat amărăciunea și Rogoz a început să fie privit cu aceiași ochi: om harnic, cinstit, priceput.

Urechile prind însă și răul. Dacă acesta cade pe o rană abia uscată, prinde rădăcini, se întinde. Rogoz avea o rană. Poate nici nu-și dădea seama că o are. S-ar fi vindecat singur. I-au redeschis-o însă vreo cîțiva, care de asemenea o purtau. Dușmanul de clasă își exercita influența nefastă, clătinînd mai mult pe șovăielnici. „Ai furat ceva ? N-ai furat. Ai luat un pogon în arendă. Nu se scufunda pămîntul" ; „Il munceai tu, cu brațele tale. Noaptea. Și caii, doar au fost ai tăi odată"; „Te-au dat jos pe nedrept. Un om ca tine..."

Din cauza aceasta a căzut Rogoz în vîltoare. De fapt n-a căzut. A fost împins din spate. Pe neobservate. Ca într-un vis urît, în care cineva îți dă brînci, și nu știi cine, și cazi, te prăbușești în gol și ai vrea să te agăți de ceva, să te salvezi, dar nu poți, nu știi cum să scapi.

Cum de s-a întîmplat aceasta, Toader Rogoz nici astăzi nu-și dă seama. Se încruntă cînd își amintește și nu mai scoate o vorbă. Lațul s-a strîns, s-a strîns, gata-gata să-i sugrume conștiința. Veninul a izbucnit pe neașteptate, într-o adunare generală cînd colectiviștii puneau la cale lucruri din cele mari.

— Ce ne trebuie să creștem animale ? Dăm cu banii în vînt. Banii ăștia sînt ai noștri...

L-a fulgerat cu vorba o femeiușcă.

— Păi de-aia facem ce vrem cu ei, fiindcă sînt ai noștri.

S-a ridicat președintele, liniștit.

— Zice Toader Rogoz că nu ne trebuie animale. Să vedem: lapte ne trebuie ? — ne trebuie. Brînză ne trebuie ? — ne trebuie. Lînă, carne, bani... Ce să facem, nu plouă cu d-alde astea.

— Bună socoteală ne face președintele. Să cumpărăm vaci, oi, porci, să-i creștem, să ridicăm grajduri și cei ce vor veni mîine în gospodărie să găsească totul de-a gata, mură în gură. Treabă-i asta ?

— Așa-i ! Are dreptate...

— Așa-i...

Răzlețite, cele cîteva glasuri ce-i cîntau lui Rogoz în strună, s-au pierdut sub murmurul înfundat ce a cuprins sala. Furtuna s-a dezlănțuit grea, necruțătoare.

— Mă, individual ai fost, individual ai să mori.

— Pînă ai intrat tu în gospodărie, crezi că noi am stat cu mîinile-n sîn ?

— Poate vrei să punem de mămăligă și să așteptăm cereri noi de înscriere ?

Un bătrîn l-a certat aspru cu mîna, rostindu-i răgușit sub nas :

— Oamenii vin la bogăție, Toadere. Animalele ce sînt — nu sînt bogăție? Ai capul înfierbîntat, băiete. Răcorește-te...

O pădure de brațe a votat planul în care era prevăzută dezvoltarea fermei zootehnice din gospodărie. Rogoz n-a ridicat brațul. Il simțea amorțit, uscat, ca de lemn. Și în piept, un jar ce-l mistuia.

— Eu unul, plec. Mă duc. Nu m-a făcut mama colectivist.

Și dus a fost. Cu el, și cei cîțiva cu care se rătăcise.

★

— Nu dormi, Toadere?

— ...

— Toadere, de ce nu dormi?

— Lasă-mă, femeie...

Ioana a smucit plapuma peste cap. Dar nu l-a lăsat. Bombănea.

— ... că de vorba mea, n-ai vrut să știi. Ai ajuns tu, om de frunte în gospodărie, să tai frunza la cîini !

— Taci odată, moară neferecată !

— Tac. Cum să nu tac... Tu de ce n-ai tăcut? De ce, Toadere? Ai orbit? Vine toamna, omule, a venit...

Toader și-a luat tabachera și a ieșit suduind în curte. Sclipeau pe cerul de sticlă, stelele. Pînze cenușii pluteau în răstimpuri sub ele, acoperindu-le. Și iar clipeau.

„Vine toamna ! Acum se împlinește anul. Un an ! Dar nu mă întorc. Nu mă întorc nici mort! Mă descurc eu".

Altădată, gîndul, simțămîntul acesta îi dădea aripi. Acum i se părea searbăd, șters. Poți uita ? 2.000 kg. grîu la hectar încă din anul înființării gospodăriei. Și porumb — aproape 4.000 kg. boabe la hectar. Nici n-a avut unde să pună ceea ce primise în toamna aceea. In anii următori belșugul a crescut. Anul trecut, venitul bănesc al gospodăriei a ajuns la aproape 2.000.000 lei. Cîte familii erau la început? 44. După un an, dintr-o dată au intrat în gospodărie încă 250 de familii. Apoi altele și altele. Sînt 500 de familii astăzi. Incă pe atîtea s-au unit în întovărășiri agricole. „Oamenii vin la bogăție, băiete. Animalele ce sînt — nu sînt bogăție?" Mustrarea bătrînului îl urmărise și în alte nopți. Și vorbele președintelui: „Nu plouă cu de-alde astea". Intr-o seară se furișase în cîmp, la saivan. 700 de oi ! Și vaci cu viței: 51, porci — 230, păsări, stupi... Hm ! Hm ! Președintele, cînd tot venea pe la el, îl ațîța, așa, de-al dracului, sau spunea adevărul?: la anul vrem să creștem vreo 3.000 de păsări. Știi că anul ăsta am scos 2.500 kg. grîu la hectar? Fondul de bază o să crească la peste 1.000.000 de lei".

Un an ! Ce înseamnă un an pentru gospodăria colectivă ? Dar pentru el? Ce înseamnă pentru el? Vine toamna. Toamna...

O toamnă mohorîtă a fost pentru Toader Rogoz. Peste case a inundat lumina. In ziua în care în gospodăria agricolă colectivă a început împărțirea veniturilor, s-a urcat în pod și podul a răsunat a pustiu. A intrat în cămară și cămara mirosea a mucegai. Odăile l-au primit reci, ca pe un mort.

— Ce te jelești, femeie, ca o bocitoare? Pune mîna și te îmbracă... Mergem la gospodărie.

Ioana a făcut ochii mari. Nici în vremurile tinereților aprinse nu s-a îmbrăcat așa de repede.

— Nu cu straie de sărbătoare, Ioană. Ia-ți pe cele de lucru...

In ziua aceea, Toader Rogoz și femeia lui au făcut prima zi-muncă din acel an în gospodăria colectivă. Deșertînd grîul în sacii colectiviștilor. Nimeni nu a rîs. Nimeni nu și-a dat coate. Nimeni nu i-a întrebat nimic. Dar era în tăcerea oamenilor liniștea, mulțumirea aceea adîncă pe care o simt plugarii cînd o ploaie binefăcătoare alungă seceta. Asudat, Rogoz încărca bănicioara, o răzuia cu șipca de lemn și răsturna grîul în gura sacului. Găsise, în sfîrșit, în vîltoarea care-l zbuciumase, în prăbușirea spre adîncuri, singura forță care-l putea salva: realitatea. Colectiva exista și progresa uimitor. Și a redat mîinilor sale de aur strălucirea fără de seamăn a faptelor.

Ștefan Pîrvu

Desen de IULIAN OLARIU

AH, NU-ȚI MAI PLAC!

Ah, nu mai mă suferi! Păi, treabă-i asta? M-am apucat să scriu despre obiele, despre ciocane și despre sudoare. Rîndurile mele îți miros, unde-i parfumul, unde-i melancolia mea? Ce-i cu optimismul ăsta? Ce-i cu entuziasmul ăsta? Ce-oi vedea eu frumos în jur? Ce mi-o place?

A se clădește!

Ei și? Nu s-a mai clădit? Parcă Palatul Telefoanelor nu l-a ridicat burghezia, săraca, cu bani americani? Vrei să-mi spui că fabrici n-aveam? Slavă Domnului! Nu era domnul Malaxa, nu era Auschnit? E drept că tractoare, de ce să nu fiu cinstit, importam, dar ce nevoie au țăranii de tractoare, domnule!

O să-mi vorbești despre locuințele pentru muncitori. Parcă noi n-aveam garsonierele noastre, uite, numai eu țineam trei: una în centru, una în dealul Spirii, una pe Cotroceni. Să nu știe Mimi de Fifi și Fifi de Lola. Ce timpuri, ce timpuri!

Spui că nu-ți mai face nimeni semn la pălărie auzind că ești scriitor? Ei și? Glumeam, domnule. Din tandrețe spuneam că poeții au sticleți în cap. Zici că ți se plătește ultimul rînd. Ce, noi nu dădeam bacșiș? Numai eu cîte sute am scos din buzunar împărțindu-le în dreapta și în stînga. Îmi spui că dacă vrei să scrii te duci la „casele de creație"? Parcă noi n-aveam conacele noastre unde chemam cîte un coate goale vara, să doarmă o săptămînă-două?

Dar să te întreb eu pe dumneata, mai poți parcă să descrii angoasele unei femei de lume bună, înnebunită de plictiseală? Ia să-mi răspunzi! Te-au pus pe drumuri, nu te mai lasă să răsufli, să stai ore dulci la Capșa și să spui anecdote cu două înțelesuri, te mînă de colo-colo, ba la Magistrala de Est, ba la laminorul de la Roman. Cînd ți-e lumea mai dragă, tranc telefonul, ia aleargă, băiatule, pînă la Hunedoara, că nu știu ce-au mai făcut ăia pe-acolo...

Și pe urmă nu te-ai săturat de atîtea strunguri, de atîtea țevi, de mîini unsuroase, de trudă? Trebuie să știi să te învîrtești, cărțile nu se scriu în tranșee, ci acasă, în fotoliu capitonat, fumînd și bînd cafele. Uite, alții nu se omoară, poftim am un zid de cărți. Nu ți-e dor de parfumul nimicniciei, n-ai dori să filozofezi despre neant, să plutești nițel pe culmile disperării? Știam că într-o vreme scriai versuri, ai uitat că Platon mi se pare, spunea că oamenii mari sînt melancolici? Te entuziasmezi de un baraj, dar asta-i treaba inginerilor! Ești fericit că în nu știu ce oraș pîrlit de provincie s-a mai ridicat un teatru. Ei și? Pentru cine se aruncă milioane de cărți pe piață? Pentru niște orbeți care abia au învățat să citească! Ce știu ei despre elita spirituală a acestei țări îndopată cu cultură occidentală? Dumitale îți plac tablourile astea pline de coșuri de fabrică? Nu te-ai săturat de atîtea răscoale? E timpul să ne mai distrăm, să ne mai gîndim și la vremea de Apoi, la îngeri. Nu sîntem numai materie cum spuneți voi, marxiștii, avem și un suflet care ne va părăsi pentru un Tărîm necunoscut. Nu ți-e frică de viitor, ai uitat de Infern și de Rai? Ai să fii pus la casne, te va arde focul Gheenei, ignorezi dăruirea martirilor, superba figură a sfintei Tereza? De ce nu scrii, domnule, o nouă legendă a lui Tristan și a Isoldei? Ce-i febrilitatea asta, stilul ăsta bolovănos? Ajunge cu atîta eroism, mi-e dor de nițică lașitate, vreau un viol, doresc să văd un film în care o femeie frumoasă se dezbracă, mi-ajung maramele și scurteicile, salopetele și uzinele!

Mă îngrijorează destinul dumitale de scriitor. Ai să te strici. Ai coborît la reportaj și la pamflet. E drept că au mai făcut-o și alții, mai iluștri, dar nu e timpul acum. Ești tînăr încă, lasă treaba asta de grăjdar altora. Fii eteric, urcă la stele și disprețuiește pleava, dacă poți, fii neînțeles! Or să aibă grijă alții să te interpreteze mai tîrziu. Dacă ții să ai bust în piață, citește, domnule, ce-ți dau eu, ți-am mai spus, am un zid de cărți. N-ai să regreți. Dă dracului istoriile colectivelor, ce-i ăla: omul zilelor noastre? De unde ai scos-o că avem de-a face cu un tip complex, înarmat cu o filozofie? Un ciocănar rămîne un ciocănar, ce-mi tot dai zor cu palavrele dumitale! Îmi spui că muncitorii îl studiază pe Shakespeare și pe Ibsen. Fleacuri!

Îmi vorbești cu mîndrie de alfabetizare, uitînd că ignoranța este o stare fericită, v-ați pus să traduceți în romînește tot ce este mai bun în cultura universală, parcă vulgul ar înțelege ceva din ea?

— Ah, ce ipocrit ești!

Ai cabinet particular, te plimbi printre noi, ne minți și ne înșeli, ești șiret ca vulpea și îți schimbi culoarea ideilor ca un cameleon după caz. Trăiești omenește, ba chiar destul de bine. Ai casă și ți-ai cumpărat mașină pentru că exerciți o meserie rentabilă, călătorești cu trenurile, avioanele și vapoarele noastre, folosești robinete făcute în uzinele noastre, bei apa pe care o bem toți, dacă n-ai vin de prima calitate la masă, ești la curent cu ultimele cancanuri mondene din lumea la care visezi, statul ăsta „autoritar", cum îi spui, nu ți-a închis ușile bisericilor, te lasă să asculți muzică electronică, seara îmi umbli cu femei de lux și te dai în spectacol în marile restaurante, dansînd calipso, dacă nu-ți place ceva, poți s-o spui în gura mare, zici că suspini pentru fericirea țărișoarei ăsteia, dar te doare că nu mai plătim cu bani grei șuruburile străine, totul îți pute, dar mănînci pîinea făcută din grîul celor a căror istorie mă silesc, uneori fără succes, s-o scriu eu, nu te strînge cureaua, nu te țin pantofii și țipi că n-ai libertate.

Știu ce vrei, să-mi dai iar bacșiș, să vin iar cu căciula în mînă la dumneata și să-mi scapi un pol, să-mi faci semn la pălărie că am sticleți, să mă vezi stînd cu chirie, să te-așezi dumneata în castel, acolo unde e azi „casă de creație", să ai trei fabricuțe și să papi bănișorii noștri la Monte-Carlo.

Te-mbraci cu stofă englezească și cu cămăși nylon „din pachet", dar, o, dac-ai putea muri de foame la Paris!

Și mă plîngi și mă căinezi, și ți se rupe inima de mine, te sufocă grija de viitorul meu, afirmi că nu voi dobîndi nemurirea, mă vrei eteric, cu capul în nori, dar de fapt îmi dorești moartea, o știu, dar, plăcerea asta n-am să ți-o fac. Ai plase invizibile în gîndire și cîntece fermecătoare sub limbă, îmi întinzi acadele spirituale și eu refuz să mă îndop, îmi place mai mult sudoarea și mirosul de ulei, și în proza mea sînt prea multe drapele, optimismul meu te revoltă cînd dumneata m-ai vrea doborît de lacrimi.

Știu că n-o să-mi mai dai bună ziua, că o să mă bîrfești la cafenea și la juriuri, o să spui că nu mai am talent, lumea dumitale mă va înmormînta cu onoruri, cînd o să vină vorba despre mine o să discutați ca despre un răposat, dar, crede-mă, puțin îmi pasă!

Eugen Barbu

IANNIS RITSOS

POEM DESPRE DOFTANA

(Fragmente)

I

Aci sfîrșesc vocabulele ploii
Sticloasa sîrmă ghimpată a unei vane tristeți
Aci sfîrșește studiul liniilor tăcerii
în palma desfăcută-a unei frunze moarte.
In frunza aceasta am văzut ramificîndu-se
vinele uscate ale unei delicateți defuncte
perfida noblețe ca o caracatiță strivită de istorie
Aci sfîrșește subtila șovăială
Aci sfîrșesc mofturile pretențioase ale bolnavilor
Aci cuvintele își pierd sunetul ambiguu
Un zid nu-i decît un zid.
Un tovarăș e atît: un tovarăș
In fiecare tovarăș — e lumea.

Ințelesurile sînt verticale — ca o linie-mplîntată-n pămînt,
urcînd panta cerului ; ca un cuțit înfipt în pîine
ca sensul dreptății împlîntat în inima celui nedreptățit
ca încrederea în comunism sădită în sîngele eroilor și martirilor
ca sabia soarelui înfiptă-n trupul întunecimii.

II

Două chei încrucișate, vopsite în alb,
pe tăblița neagră de la intrare.
Două chei ca două oase-ncrucișate
In liniștea timpului — zăngănitul lanțurilor
Un imens schelet de fier proptit în pieptul soarelui.
Fiare legate la gîtul, la mîinile și la picioarele tovarășilor
Fierul e ros de rugină. Pașii nu ruginesc.
Ii auzi în mersul lor rănit și sigur
acolo, departe, pe iarba tînără a nemuririi.
Un culoar lung, ciclic ca disperarea,
care-și calcă într-una pe urme
ca hohotul de plîns care se mișcă pe propria-i orbita.
ca adevărul care-nconjură, mereu și mereu,
gîtlejul care n-are voie să strige. Adevărul
care dacă-l fereci între patru ziduri, sapă sub zid
un tunel de comunicare cu soarele; dacă-l îngropi în pămînt,
țîșnește ca o fîntînă spre ceruri ; dacă-l astupi în gîtlej,
găurește și fierul și gîtlejul ; rana însăși
e o gură care proclamă dreptatea.
Un imens schelet de fier proptit ca un zăvor la poarta timpului
Două chei încrucișate ca două gratii pe cea mai înaltă ferestruică a speranței

Două oase-ncrucișate, oasele martirilor
au devenit chei ca să deschidă poarta lumii.

III

Recunosc aceste paturi de fier fără saltea
aceste bare de fier prin care trece gerul
ca spaima prin vinele oamenilor.
Recunosc izul acestei igrasii care seamănă cu tîrîișul șarpelui,
acest miros al hainei de lînă tocite
acest miros ca aerul închis din subsuoara istoriei !

Cunosc atingerea fierului la încheietura mîinilor mele
ca încetarea fără de veste a unui cîntec în noapte.
Cunosc bezna celulelor, o beznă cu părul măciucă
beznă zgribulită ca la apropierea unei fiare.

Cunosc această tăcere de dinaintea torturii,
tăcerea din timpul torturii, cînd aerul tremură
ca o întrebare schilodită și fără răspuns.

Cunosc această tăcere cu obrazul jupuit
Această tăcere de după tortură
Această tăcere cu tîmplele însîngerate
Această tăcere cu dinții-ncleștați.
Această tăcere care rămîne-n picioare ca un strigăt suprem: Libertate sau moarte

Și-apoi această tăcere care-ncepe să surîdă cu buzele pline de sînge.

IV

Tovarăși, ating fierul paturilor voastre
și în fierul înghețat, vă aud pulsul bătînd.
Vă ating hainele rănite și ascult
în fiecare fibră, suspinul vostru adînc.
Fiindcă hainele tovarășilor au un glas al lor, de taină,
o tristețe, o poveste, un surîs.

Această tichie atîrnată-n cuiul celulei
e o boltă care-a adăpostit un cuget liber,
o boltă pentru templul nou al vieții ; în scobitura ei
e urma creștetului ras al unui tovarăș,
e urma sudorii și sîngelui unui tovarăș.

Această tichie e bolta bisericii noastre ;
pe această boltă e pictat cu sudoare și sînge
frumosul, profundul, dîrzul, chinuitul.
atotputernicul comunism.

V

Umblu, ating, adulmec, ascult.
In urma fiecărui pas, ecoul, ca un al doilea pas.
Aci totul e simplu, cert și decis.
Aci stă nuditatea durerii și-a credinței.
Aci lucrurile se botează din nou, luînd numele lor adevărat.
Aci istoria își desface simplu cămașa
arătîndu-și rana și gloria.

Putem deci să vorbim fără șovăială
așa cum spunem „iubesc", cum spunem „vom învinge".
cum spunem „fericirea e cu putință", fiindcă iubirea se afirmă
trecînd din ochii unui tovarăș în ochii celuilalt tovarăș,
fiindcă vorbele sînt cîteodată pietre care zidesc un pod
între cele două maluri abrupte ale singurătății.

Și această lampă din celula lui Ilie Pintilie
mai păstrează-n sticla ei îngustă și ursuză
zarea aspră-a nopților de izolare,
un pumn de lumină izbit în pieptul beznei

VI

In atelierul muncii silnice
ating roțile, nicovalele, ciocanele,
și, prin fier, ating mîinile voastre, tovarăși.
Această roată, a doua după roata vieții,
e roata fiecărui vis întrerupt.
Acest ciocan a izbit pe nicovală metalul întunericului,
făurind o statuie-a surîsului. Pe nicovala aceasta,
a fost crestată, pe furiș, monograma libertății.
Ciocanul acesta e o hotărîre : să răsară
soarele de grîu al pîinii pe fiecare masă ;
să răsară cîntecul pe buzele-nflorite ale oamenilor.

Iată obiectele mărunte, modeste, lucrate-n lemn și în os,
penare mute și păsări parcă aduse din Makronissos,
figuri dăltuite pe ascuns, ocolind privirea paznicilor
ca să nu uite vreodată omeneștile degete sfințenia muncii —
obiecte mărunte, tăcute și cugetătoare, toate sfințite
de marea tăcere a rezistenței. Și-ntr-un clopot de sticlă,
un glob pămîntesc din lemn, cu proletarul înlănțuit,
răstignit pe pîntecul pămîntului ; iar în creștetul globului
muncitorul frîngînd lanțurile.
Alegorie comună, stîngace
săpată-n lemn, cu frumoasa exagerare a stîngăciei,
cu migala neînvățată a celor învățați cu bărbăția.
Și-am văzut acest glob începînd să se miște sub clopotul de sticlă,
ca împins de răsuflarea largă a nădejdii,
ca o planetă nouă a voinței
pe firmamentul sacrificiului.

VII

Fotografii cu chipuri chinuite.
Chipuri, chipuri, ca niște vapoare cu două lumini plutind în beznă.
Chipuri tăcute ca amintirea.
Chipuri solemne ca așteptarea. Chipuri nerase
cu, îndărătul asprei lor bărbi, un zîmbet,
o pasăre mută după-un copac dezgolit.

Chipul adînc al lui Andrei Bernat,
chipul lui Ianoș Herbak — de după tristețea lui,
străluminează-n cuget, ca zorile-ndărătul ruinelor.
Chipul lui Ion Fonaghi cu cei 29 de ani ai lui,
ca 29 de chiparoși în cîmpia primăverii.
Gura lui — un triunghi exact și hotărît. Pe ochelari.
reflexele a două ferestre deschise spre viitor.

Chipuri tăcute, o, chipurile mele tovarășe,
chipuri frățești ale eroilor și martirilor,
pline de idee, de nădejde și de certitudini,
chipuri fericite și grele
ca roadele coapte-ale pomului tău, libertate.

VIII

Scrisori de-ntemnițați. Inrămate
Poezii înrămate. Cunosc acest scris
Ar putea să fie al lui Tatakis sau al lui Beloiannis.
Scrisorile tuturor întemnițaților seamănă între ele.
Inchisorile — pe-ntreg pămîntul — seamănă între ele.
Zîmbetul hotărîrii are aceeași culoare pe toate buzele.

Poezii zgîriate cu unghiile-n zid,
cuvinte repetate — mereu o auroră roșie la capătul nopții,
cuvinte roșii, sînge roșu, ochi roșii de veghe,
cuvinte repetate, familiare — așa cum se repetă bătăile inimii noastre
cum se repetă iambul într-un cîntec popular,
cum se repetă bocetul la căpătîiul morții,
cum se repetă ovațiile la o defilare de 7 Noiembrie.

Sîngele luptătorilor e primul poem autentic.

Și-aceste amprente digitale, atîrnate pe zidul alb
sînt pinacoteca națională a onestității. Și ale mele
se găsesc azi în arhivele Siguranței din Atena !
și poate că tocmai ele
sînt cele mai frumoase poezii pe care pot să vi le ofer,
tovarășii mei.

X

Prin deschizăturile pătrate-ale celulelor,
ochi mari au privit moartea în față,
au privit noaptea în față,
au privit soarele-n față.
Aici, în chinuri, și-a făcut ucenicia cutezanța omenească.
Aici, în igrasie și beznă, au scăpărat stelele marxismului.
Aici, pe foițe de țigară,
s-au scris articolele dialecticii.

Aici s-a înființat prima Universitate romînească a revoluției.
Aici, morții înșiși, cu ochii deschiși, au coborît scara de lemn în spirală
și au pornit în noapte să semene grîu și margarete, margarete și grîu...

XII

Dînd în lături poarta greoaie-a Doftanei, a pornit
barajul „Lenin" de la Bicaz, aruncînd munții în aer.
Pe aici au ieșit, cu spinarea lor lată, uzinele socialiste,
lărgind, prin răsufletul lor, Romînia.
Pe aici au ieșit minele cu fețele mînjite
arătîndu-și dinții albi într-un zîmbet.

Pe aici au pornit cîntînd
colectivele Dobrogei, cu mînecile sumese
Pe aici a ieșit porumbul în armate de aur
mișcîndu-și ca-ntr-o apoteoză coifurile pașnice

Iar acum, sus, pe Doftana, palpită steagul roșu
ca o vînă-n care palpită sîngele comuniștilor morți,
sîngele noii vieți urcînd panta spre inima lumii
aprinzînd doi bujori de sănătate pe obrajii fraternității.

Doftana, 15.VI.1958

In romînește de
Nina Cassian și Iannis Veakis

RADĂCINILE

CAP. XXIX

ZĂPADĂ

Grunz se uita cînd la moarta întinsă pe masă, cînd la inspectorul general Stînjinel. Pe faţa moartei nu se citea, aşa cum se aştepta inspectorul, spaima ci o linişte adîncă şi o tristeţe şi mai adîncă. In schimb, obrazul lui Stînjinel părea grozav de tulburat.

Inspectorul general privi multă vreme moarta. Viscolul vuia, se repezea în obloane şi le zgîlţîia, de parcă ar fi vrut să le deschidă, să spargă geamurile şi să intre înăuntru. Stînjinel zise:

— Frumoasă fată a fost această Iovca Silef, domnilor.

Grunz, Orbescu, Găman tăcură. Stînjinel luă mîinile fetei şi i le încrucişă pe piept. Se uită pe pereţi căutînd ceva. Văzu portretul regelui care le zîmbea cu buze groase dintr-o ramă aurită.

— Grunz!

— Da, să trăiţi, domnule inspector general.

— Lipseşte ceva din biroul dumitale, Grunz.

— Nu înţeleg la ce vă referiţi, domnule inspector general.

— Dumneata ce eşti, Grunz? Creştin eşti, păgîn eşti?

— Să trăiţi, domnule inspector general, sînt creştin.

— Şi ce fel de creştin eşti dumneata, Grunz?

— Ortodox, să trăiţi, domnule inspector general. Creştin ortodox.

— Şi dumnealor?

— Ca şi mine, domnule inspector general, creştini ortodocşi.

— Nu-mi vine să te cred, Grunz.

— V-am spus adevărul, domnule inspector general. Adevărul curat.

— Dacă eşti creştin ortodox, Grunz, aşa cum pretinzi, cum se face că din biroul dumitale lipseşte icoana?

— Nu mi-a trecut prin gînd să-mi pun icoană în birou, domnule inspector general. Nu se prea obişnuieşte.

— Ar trebui să se obişnuiască, Grunz. Acolo unde se află portretul majestăţii-sale, trebuie să se afle şi icoana Maicii Domnului. Pentru că puterea majestăţii-sale vine de la Dumnezeu şi de la Maica-Domnului, Grunz.

— Voi lua măsuri să împlinesc lipsa chiar mîine, domnule inspector general.

— Dacă vrei, Grunz. De obligat nu te poate obliga nimeni. S-ar putea ca dumneata să fii liber cugetător.

— Pe cuvînt de onoare, domnule inspector general, sînt creştin. Creştin ortodox.

— Bine! Bravo! Bine! Să nu-l uiţi niciodată pe Dumnezeu, Grunz! Şi dacă-ntr-adevăr eşti creştin ortodox, să-ţi pui icoană în birou, Grunz, şi să te-nchini din cînd în cînd la ea.

Stînjinel se închină. Se închină şi Grunz. Se închinară şi ceilalţi doi. Numai moarta nu se închină. Stînjinel zîmbi mulţumit.

— Văd că n-aţi uitat să vă-nchinaţi.

— N-am uitat, domnule inspector general. Insă... cum ştiţi şi dumneavoastră... serviciul nostru...

— Adică ce vrei să spui, Grunz?

— Vreau să spun, domnule inspector general, că serviciul nostru ne ia prea mult timp. Lucrăm mult, domnule inspector general. Cînd să mai avem timp şi pentru altele?

— N-ai dreptate, Grunz. Oricît ar lucra de mult, credinciosul găseşte timp şi pentru rugăciune. Să-ţi găseşti timp pentru rugăciune, Grunz. Să te rogi ca să-ţi ajute Dumnezeu, Grunz. Chiar ai nevoie să-ţi ajute Dumnezeu.

— Mă voi ruga, domnule inspector general.

— Să te rogi, Grunz. Ai nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Chiar acum ai nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Fără ajutorul lui Dumnezeu, Grunz, nu văd cum ai să ieşi din încurcătura în care ai intrat.

Ii arătă moarta. Il întrebă:

— Ei, ce mai poţi să-mi spui, Grunz?

— Să trăiţi, domnule inspector general, vă spun ceea ce v-am spus şi mai înainte.

— Mai clar, Grunz. Mai clar.

— N-am ucis-o eu pe Iovca Silef.

— Fata a murit sugrumată. Se văd pe gîtul ei urmele mîinilor care au sugrumat-o, Grunz. Cu mijloacele pe care le avem la dispoziţie astăzi, proba nu e greu de făcut, Grunz.

Inspectorul se încăpăţînă.

— N-am ucis-o eu pe Iovca Silef. domnule inspector general.

— Atunci cine-a ucis-o? Găman? Parcă dumneata, Orbescule... ai afirmat că pe fată ar fi ucis-o Găman.

— Da, să trăiţi, domnule inspector general. Eu v-am spus că în cazul în care Iovca Silef nu a murit de inimă, nu ar fi avut cine s-o ucidă în afară de Găman. Deseori l-am auzit rugîndu-l pe domnul inspector Grunz să-i îngăduie s-o omoare pe bulgăroaică. Nu ştiu pentru ce prezenţa bulgăroaicei îl irita.

— Auzi, Găman?

— Aud, să trăiţi, domnule inspector general. Aud şi nu-mi vine să cred. Nu înţeleg pentru ce domnul subinspector Orbescu mă acuză pe mine de moartea fetei. Mă acuză degeaba, domnule inspector general.

— Degeaba? Atunci spune ce ştii, Gămane. Cîntă, Gămane!

— Să trăiţi, domnule inspector general. De ştiut, nu ştiu nimic.

— Cum se poate să nu ştii nimic, Gămane? Un om ca tine ştie totdeauna.

— Nu ştiu cine-a ucis-o pe Iovca Silef, domnule inspector general. Tăiaţi-mă, omorîţi-mă... Dacă nu ştiu, nu ştiu.

— Gămane...

— Da, să trăiţi, domnule inspector general.

— Te joci cu focul, Gămane. Trebuie să-mi spui tot ce ştii, Gămane. Să nu-mi ascunzi nimic, nimicuţa, Gămane.

— Să trăiţi, domnule inspector general, dumneavoastră mă cunoaşteţi pe mine destul de bine. Am lucrat şi sub ordinele dumneavoastră la Constanţa, domnule inspector general.

— Te cunosc, Gămane. Te cunosc şi te preţuiesc. Tocmai de aceea te invit să îmi spui tot ce ştii cu privire la acest caz.

— Să trăiţi, domnule inspector general. Eu nu înţeleg pentru ce vă interesează pe dumneavoastră atît de mult moartea fetei. A murit o fată. O arestată. Gata! Ce să vă mai pierdeţi atîta timpul vorbind de ea. Dumneavoastră spuneţi că a murit sugrumată. Se poate să fi murit şi sugrumată. Dar se poate să fi murit şi de inimă. Multe femei sînt slabe de inimă.

— Dar urmele de pe gîtul ei?

— Urmele... Să trăiţi, domnule inspector general, poate că şi le-a făcut singură.

— Gămane!

— Da, să trăiţi, domnule inspector general.

— Cu cine vorbeşti tu? Pe cine vrei să păcăleşti tu?

— Să trăiţi, domnule inspector general. Cu dumneavoastră vorbesc, domnule inspector general. Şi nu vreau să vă păcălesc. Nu aş cuteza să vă păcălesc, domnule inspector general. Cînd a simţit că se înăbuşă, fata şi-a dus instinctiv mîinile la gît. Zbătîndu-se, şi-a făcut şi nişte semne.

— S-ar putea să aibă dreptate Găman, domnule inspector general.

— Grunz! N-are nici o dreptate Găman. Fata n-a murit de inimă. A murit sugrumată. Priviţi-i obrazul. A şi început să se înnegrească.

Intr-adevăr obrazul moartei începuse să se înnegrească uşor.

— Gămane!

— Da, să trăiţi, domnule inspector general.

— Spune-mi ce crezi. Spune-mi cine crezi tu că a ucis-o pe Iovca Silef? Trebuie să aflu cine a ucis-o pe Iovca Silef. Aveam nevoie la Bucureşti de Iovca Silef. Trebuia s-o duc la Bucureşti pe Iovca Silef, vie. Cu cadavrul ei nu avem ce face la Bucureşti. Dar eu trebuie să raportez cum şi în ce împrejurări a murit această fată.

— N-am ucis-o eu pe Iovca Silef. Nu ştiu nimic cu privire la moartea ei. Şi nu mai cred nimic.

Inspectorul general Stînjinel se întoarse cu faţa spre răsărit, ascultă cîteva clipe năprasnicul vuiet al viscolului care zgîlţîia obloanele şi se închină de trei ori. Spuse:

— Să mă ierte Dumnezeu pentru ceea ce vreau să fac. Insă trebuie, domnilor. Trebuie. Văd că altfel nu se poate.

Grunz nu înţelese. Nu înţelese nici Orbescu. Găman pricepu şi se trase repede lîngă perete.

— Orbescule!

— Da, să trăiţi, domnule inspector general.

— Aveţi pe-aci din întîmplare o pereche de cătuşe?

— Avem, să trăiţi, domnule inspector general.

— Să le văd, Orbescule.

Grunz deschise un sertar de la birou. Scoase cătuşele. I le întinse lui Orbescu.

— Orbescule!

— La ordin, să trăiţi, domnule inspector general.

— Iţi ordon să-l pui pe Găman în cătuşe.

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector general.

Orbescu se apropie de Găman. Zise:

— In numele legii, te declar arestat. In numele legii, întinde mîinile să ţi le prind în cătuşe, Gămane.

Găman întinse mîinile. Orbescu vru să i le prindă în cătuşe. Fulgerător, Găman i le smulse din mîini, le ridică şi-l izbi cu ele în cap pe Orbescu. Subinspectorul se lungi pe covor. Nescăpîndu-l din ochi pe inspectorul general, Găman se trase pe lîngă zid către uşă.

In timp ce Grunz rămăsese ca paralizat, privindu-l pe Orbescu cum sta lungit, nemişcat, şi pe Găman cum încearcă să fugă, Stînjinel spuse calm:

— Sus mîinile, Gămane! Altfel te împuşc.

In mîna lui Stînjinel luci ţeava pistolului. Găman zvîrli cătuşele şi ridică mîinile în sus.

— Grunz!

— La ordin, să trăiţi, domnule inspector general.

— Pune bestia în cătuşe!

Grunz culese cătuşele de pe covor şi, cu vădită teamă, se apropie de Găman

— Intinde mîinile.

De data aceasta Găman se supuse şi Grunz îi puse cătuşele.

Stînjinel vîrî revolverul în buzunar şi-i spuse lui Grunz:

— Ai grijă de Orbescu. Trezeşte-l.

Grunz îngenunchie lîngă Orbescu. Ii pipăi pulsul. Ii ascultă răsuflarea. Raportă:

— Să trăiţi, domnule inspector general, Orbescu trăieşte.

— Foarte bine, foarte bine, inspectore. Trezeşte-l.

Grunz dădu la o parte perdeaua care masca o uşă. Se duse şi se fofilă dincolo de ea. Se întoarse cu o cană mare de sticlă plină cu apă. I-o turnă lui Orbescu în cap cu plăcere şi cu duşmănie.

Ud leoarcă, Orbescu se răsuci, deschise ochii, suspină:

— Trăiesc, trăiesc...

— Da, trăieşti. Trăieşti, Orbescule. Fierul dracului nu piere cu una-cu două.

Grunz îl ajută să se ridice. Il sprijini de subsuoară. Merse cu el cîţiva paşi şi-l aşeză pe scaun. Nu trecu mult şi Orbescu îşi veni cu totul în fire. Stînjinel îl întrebă:

— Ei, ţi-ai revenit în puteri, voinicule?

— Mi-am revenit, să trăiţi, domnule inspector general.

Işi pipăi capul. Spuse ca pentru sine:

— Mi-au crescut cucuie.

— Orbescule!

— La ordin, domnule inspector general.

— Găman a fost făcut inofensiv. N-ai vrea să-l interoghezi dumneata, Orbescule? Poate izbuteşti să-l convingi să mărturisească omorul!

Subinspectorul se apropie de Găman. Omul scurt şi vînjos ridică mîinile prinse în cătuşe. Mîrîi printre dinţi:

— Să nu te-atingi de mine, stîrpitură, că te strivesc.

Orbescu se trase îndărăt.

— Să trăiţi, domnule inspector general. Cred c-ar fi mai potrivit ca pe Găman să-l ancheteze chiar domnul inspector Grunz.

— Ar fi o idee. Ce zici, Grunz, primeşti? Vrei să-l anchetezi dumneata pe Găman? Anchetează-l Grunz! Am să stau şi eu lîngă dumneata. Am să stau lîngă dumneata şi-am să-ncerc să te ajut, Grunz.

— Sînt gata să vă împlinesc ordinul, domnule inspector general.

Stînjinel îşi scărpină barba scurtă şi înspicată şi începu să se plimbe cu mîinile la spate.

Grunz începu ancheta.

— Gămane, să ne spui cum şi pentru ce ai ucis-o pe Iovca Silef. Auzi, Gămane, nu mai tăgădui. Tăgăduieşti zadarnic.

Găman bolovăni ochii şi tăcu. Grunz insistă:

— N-auzi, Gămane? Trebuie să ne spui cum şi pentru ce ai ucis-o pe Iovca Silef.

— N-am ucis-o eu. Dumneavoastră, domnule inspector, ştiţi foarte bine că nu eu am omorît fata.

— Gămane, dacă nu mărturiseşti, te fărîm. Auzi?

— Puteţi să mă fărîmaţi, domnule inspector. Dar veţi da socoteală. Nu eu am ucis-o pe Iovca Silef. Iovca Silef a murit din cauză că...

Grunz se repezi şi-l plesni de cîteva ori cu pumnul peste gură.

— De ce minţi? A? De ce minţi? De ce nu mărturiseşti adevărul? De ce nu spui că tu ai omorît-o pe Iovca Silef? A? De ce minţi, bestie? De ce cauţi să arunci vina pe altcineva, ticălosule?

Găman scuipă sîngele care-i umpluse gura şi zise:

— Dumneavoastră aţi ucis-o pe Iovca Silef, domnule inspector.

Grunz se năpusti iarăşi asupra lui să-i rupă dinţii, să-i astupe gura. Insă nu mai apucă să-l lovească. Il înlătură Stînjinel.

— Aşa, Gămane! Ştiam eu că eşti băiat bun, Gămane. Ştiam eu că pînă la urmă o să spui, Gămane. Cîntă, băiatule! Spune-mi adevărul, copile! Cine a omorît-o pe Iovca Silef? Cine a îndrăznit să ucidă o persoană de care noi cei de la Bucureşti aveam atîta nevoie? Cine ne-a răsturnat nouă toate planurile prin uciderea acestei fete? A? Cîntă, Gămane! Cîntă, băiatule!

— Să trăiţi, domnule inspector general. Pe arestata Iovca Silef a omorît-o domnul inspector Grunz.

— Nu e adevărat, zise Grunz.

— Nu e adevărat, spuse şi Orbescu.

— Cum nu e adevărat? E adevărat, răcni Găman.

Stînjinel, cu glas blajin, îi îndemnă:

— Potoliţi-vă, măi băieţi, potoliţi-vă, pentru Dumnezeu. E ruşine să vă certaţi şi să răcniţi unul la altul. Dacă nu vă e ruşine de mine, să vă fie ruşine cel puţin de majestatea-sa regele, care vă priveşte din ramă.

Se apropie de portretul regelui. Inălţă umil ochii:

— Iartă-i, majestate! Iartă-i că nu ştiu ce fac.

Se întoarse către Grunz şi către ceilalţi:

— Majestatea-sa regele v-a iertat dar să nu vă mai certaţi.

Grunz se întrebă în gînd dacă nu cumva inspectorul general Stînjinel îşi ieşise din minţi.

— Gămane, spune-mi cum a ucis-o Grunz pe Iovca Silef şi de ce a ucis-o.

— Să trăiţi, domnule inspector general, bulgăroaica era tare încăpăţînată. Nici Dumnezeu n-ar fi izbutit să scoată o vorbă din gura ei. Tăcerea bulgăroaicei l-a întărîtat pe domnul inspector. Apoi domnul inspector a plăcut-o. A vrut... A vrut s-o iubească. Fata i-a rezistat. Şi azi după amiază domnul inspector Grunz a venit la serviciu cam... cam băut. A cerut cheia de la celula fetei. S-a dus acolo jos. Probabil că a vrut s-o siluiască. Probabil că fata s-a opus. Şi atunci, înfuriat şi fiind şi cam... cam băut, domnul inspector Grunz a sugrumat-o. Pe gîtul moartei se văd nişte urme. Să trăiţi, domnule inspector general, se poate constata cu uşurinţă că acele urme sînt urmele mîinilor domnului inspector Grunz.

— Altceva ce mai poţi să-mi spui, Gămane?

— Domnul inspector Grunz n-a interogat-o astăzi pe Iovca Silef aici în birou. S-a dus la fată în celulă. Acolo a sugrumat-o.

— Şi altceva, Gămane, altceva...

— Altceva... ce-aş mai putea să vă spun? Cînd am intrat cu domnul Orbescu în celulă, fata era moartă. Să tot fi murit acum un ceas. Cel mult două.

Stînjinel, vesel, îi zise lui Grunz:

— Vezi, inspectore? Cu puţină răbdare şi cu puţină bunăvoinţă am ajuns să aflu adevărul. Adevărul adevărat, inspectore. M-a ajutat Dumnezeu să aflu adevărul, inspectore, să nu arunc vina pe un nevinovat.

Grunz, cu ochii în jos, spuse:

— Nu luaţi în seamă, domnule inspector general. Găman minte.

— Pentru mine, Grunz, ceea ce a rostit Găman înseamnă adevărul. Il cunosc de multă vreme pe Găman. Ştiu cînd spune adevărul şi-l miros de departe cînd minte.

— Vă mulţumesc pentru toate cîte le spuneţi despre mine, domnule inspector general.

Stînjinel îi porunci lui Orbescu să-l libereze pe Găman din cătuşe. Grunz scoase pistolul ca pentru a se apăra. Stînjinel îl linişti:

— Pune-ţi pistolul în buzunar, Grunz. Găman va fi cuminte. Nu va sări la dumneata. Ţi-o garantez eu.

Grunz îşi băgă pistolul în buzunar. Găman începu să-şi frece mîinile pentru a şterge de pe ele urmele cătuşelor.

— Şi acum, domnilor, să ne sfătuim. Vă rog, luaţi loc pe scaune.

La amabila invitaţie a inspectorului general, Grunz şi Orbescu se aşezară. Găman rămase în picioare. Stînjinel îl observă. Ii spuse:

— Aşează-te şi tu, Gămane.

— Să trăiţi, domnule inspector general, mă voi aşeza numai dacă îmi vor permite superiorii mei. Domnul inspector Grunz şi domnul subinspector Orbescu... Pînă acum, să trăiţi, domnule inspector general, de cînd fac serviciu cu dumnealor, niciodată nu m-au poftit să iau loc pe scaun.

— Vă rog, domnilor, să aveţi în vedere că trăim o noapte excepţională, şi să-i permiteţi.

— Ii permit, zise Grunz.

— Nici eu nu mă opun, mîrîi Orbescu.

Găman se aşeză pe scaun. Işi şterse cu dosul mîinii buzele pe care se închegase sîngele. Privea la Stînjinel ca la Dumnezeu.

— Domnilor, spuse Stînjinel. Crima a fost făptuită. Am dovada că pe Iovca Silef dumneata ai omorît-o, Grunz.

Inspectorul negă din cap.

— Bine, Grunz, dacă vrei, poţi să continui să negi. Voi sezisa Parchetul chiar în noaptea aceasta. Găman va sta la dispoziţia Parchetului ca martor. Iar pe dumneata, Grunz, te vor lua în păstrare ca făptuitor. N-o să scapi nici dumneata, Orbescule. S-a făptuit o crimă. Dumneata ai cunoscut omorul şi l-ai tăinuit. Eu nu mai insist. De-acum încolo e treaba Parchetului. Şi nu mă îndoiesc că Parchetul va face lumină. Judele instructor şi procurorul se vor repezi asupra dumitale şi asupra lui Orbescu cu toată mînia. Poate vreţi să vă spun şi pentru ce? Cazul este senzaţional. Dumneavoastră, aci în oraş, aveţi multă putere. Cîştigaţi cît vreţi, trăiţi bine. Aşa că va intra în joc invidia, va intra în joc ura. Iar eu... Eu voi telegrafia la Bucureşti ce am găsit aici şi bineînţeles voi cere instrucţiuni. Insă... însă numai după ce voi deferi cazul Parchetului. Grunz... e bună propunerea mea? Dumneata ce spui de această propunere, Orbescule?

— Am onoare să vă mărturisesc, să trăiţi, domnule inspector general, că propunerea dumneavoastră nu e bună, zise Grunz.

— Şi eu, adăugă Orbescu, cred, să trăiţi, domnule inspector general, că propunerea dumneavoastră nu numai că nu este bună, dar este de-a dreptul catastrofală.

Stînjinel făcu pe miratul.

— Dar pentru ce socotiţi dumneavoastră că propunerea mea este atît de rea?

Cei doi tăcură.

— Ia spune tu, Gămane.

— Păi, să trăiţi, domnule inspector general, ştiţi şi dumneavoastră foarte bine. Unde am ajunge noi dacă Parchetul va începe să-şi vîre nasul în afacerile noastre?

— Are dreptate Găman, zise Grunz.

— Mare dreptate, zise şi Orbescu.

— Dar eu, domnilor, sînt om cinstit şi... pe deasupra mai sînt şi creştin. Cum pot să tăinui eu o crimă? Trebuie să vă dau numaidecît pe mîna Parchetului.

— Intrebaţi centrul, domnule inspector general, zise Grunz.

Stînjinel rîse.

— Centrul... Ar trebui. S-ar cuveni. Dar mi se pare că nu se mai poate vorbi cu Bucureştii. Viscolul, domnilor, viscolul. Şi situaţia aceasta va mai dura cel puţin trei-patru zile.

— Totuşi, spuse Grunz, ar trebui să încercăm să prindem Bucureştii.

— Ar fi să ne pierdem timpul zadarnic, Grunz.

Ca şi cum ar fi vrut să confirme spusele lui Stînjinel, viscolul vui năprasnic şi zgîlţîi şi mai tare obloanele.

— Gămane!

— Da, să trăiţi, domnule inspector general.

— Poţi să pleci. Insă nu părăsi sediul. Rămîi pe aproape. Poţi să pleci şi dumneata, Orbescule. Insă şi dumneata să rămîi pe aproape.

Cei doi plecară. Stînjinel scoase o batistă din buzunar, acoperi faţa moartei şi se aşeză la loc.

— I s-a înnegrit de tot obrazul, inspectore.

— Da, am observat şi eu.

— Ascultă, inspectore. Ia spune-mi mie acum, între patru ochi, ce Dumnezeu ţi-a venit să-i iei viaţa?

Grunz tăcu. Stînjinel insistă:

— Acum poţi să-mi spui, inspectore dragă. Sîntem numai noi, între noi.

Grunz şopti:

— Să trăiţi, domnule inspector general, aproape că nici nu-mi dau seama cum s-au petrecut lucrurile. Eram... eram, să mă scuzaţi, domnule inspector general, eram cam turmentat de băutură. Mă întărîtase şi-mi întunecase mintea şi rezistenţa ei, tăcerea ei, încăpăţînarea ei. Tăcea de parcă ar fi fost făcută din piatră.

— Te înţeleg, Grunz. Desigur că te înţeleg. Sîntem colegi de breaslă. Mîine-poimîine avansezi — da, da, ai tot dreptul, ţi-a venit vremea să fii avansat, Grunz — o să fim colegi şi de grad. Aşa că te înţeleg. Sînt dator, dacă pot să spun aşa, să te înţeleg. Dar ce facem? Cunosc crima, Grunz. Şi n-am dreptul s-o tăinui. Şi apoi mai cunosc crima oameni ca Orbescu şi ca Găman. Aceştia nu-şi vor ţine gura, Grunz. Şi odată cu dumneata voi intra şi eu la apă pentru tăinuire.

— Ei îşi vor ţine gura, domnule inspector general. N-au nici un interes să pălăvrăgească.

— Garantezi dumneata pentru ei?

— Garantez pentru Orbescu, domnule inspector general.

— Şi cu Găman ce te faci, Grunz? Pe Găman l-ai mai şi lovit.

— Garantez şi pentru Găman.

— Dar de mine, Grunz, ce crezi? Poţi să garantezi şi pentru mine?

— Desigur, domnule inspector general. Un om ca dumneavoastră...

— Te înşeli, Grunz. Un om ca mine nu poate tăinui o crimă făptuită de altul. Legea. Superiorii. Avem legi, Grunz. Avem superiori, Grunz. Şi superiorii ştiu că ai arestat-o pe Iovca Silef.

— Dar, domnule inspector general, o să vă lase pe dumneavoastră inima să mă distrugeţi?

— Nu de mine e vorba, Grunz. Dumneata ai ucis un om. Ai distrus un om. Iar omul acesta era o persoană foarte importantă pentru noi. Dumneata ai sugrumat tocmai persoana de la care noi am fi putut afla multe. Tocmai persoana de care noi aveam mare nevoie la Centru. Cum o să tac? Nu pot să tac, Grunz. Şi dumneata nu-mi poţi cere mie — mie care sînt cunoscut ca om drept şi cinstit — să tac şi să-ţi acopăr cu tăcerea mea crima. Nu am posibilitatea să tac, domnule inspector. Inţelegi?

— Poate s-ar găsi, domnule inspector general.

— Nu cred, Grunz. Nu văd, Grunz.

— Domnule inspector general, aşa cum fără îndoială ştiţi, eu sînt căsătorit de mulţi ani. Soţia mea, mult respectata doamnă Grunz, este o femeie ceva mai în vîrstă decît mine. E plină de experienţă şi e plină de înţelepciune, domnule inspector general.

— Am aflat cîte ceva, Grunz, nu numai despre dumneata, ci şi despre mult respectata dumitale soţie. V-aţi cunoscut la Brăila, nu?

— La Brăila, domnule inspector general.

— Şi tot la Brăila v-aţi şi căsătorit?

— La Brăila ne-am şi căsătorit, domnule inspector general.

— Inspectore, dar pentru ce mi-ai pomenit de soţia dumitale?

— Aş vrea, domnule inspector general, să vă rog să acceptaţi o invitaţie.

— Despre ce invitaţie ar putea fi vorba, Grunz?

— Deşi e tîrziu, aş dori să acceptaţi să luaţi masa la mine acasă, domnule inspector general. Cu prilejul acesta o veţi cunoaşte şi pe soţia mea. Ne vom sfătui şi cu dumneaei, domnule inspector general. Poate că soţia mea ne va da sfatul de care avem nevoie. Nu trebuie să vă pripiţi să anunţaţi Parchetul, domnule inspector general.

— Nu prea îmi arde mie de masă, dar ca să nu te refuz... Mulţumesc, Grunz.

Inspectorul îl chemă pe Orbescu.

— Iei o sanie. Treci pe la „Trei ochi sub plapumă". Duci repede la mine acasă tot ce se cuvine pentru o masă cum ne place nouă. O altă sanie să fie aici în cinci minute. Ai înţeles?

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector.

Orbescu dispăru. Grunz tăcu. Stînjinel se plimbă un timp cu mîinile la spate, ascultînd vuietul cumplit al viscolului care se repezea în obloane şi le zgîlţîia. Apoi se opri, descoperi obrajii moartei. Zise:

— Frumoasă fată a fost bulgăroaica asta, Grunz. Grozav de frumoasă, mă! Păcat de ea, mă! Păcat că i-ai luat viaţa, mă!

— Da, domnule inspector general. A fost grozav de frumoasă. Acuma însă...

— S-a înnegrit. O să înceapă să miroase.

— Eu zic, să trăiţi, domnule inspector general, că în noaptea asta ar trebui musai să ne descotorosim de moartă.

— Sînt de aceeaşi părere, Grunz. Insă aceasta trebuie s-o hotărîm după ce stăm de vorbă cu soţia dumitale.

Intră Găman. Raportă:

— Să trăiţi, domnule inspector general, să trăiţi, domnule inspector. A sosit sania trimisă de domnul subinspector Orbescu.

— Cine e cu sania, mă?

— Ioil. Ioil bărbosul.

— Spune-i să ne aştepte. Venim numaidecît.

— Prea bine, să trăiţi, domnule inspector.

Găman plecă. Grunz îl întrebă din nou pe inspectorul general:

— Ce facem cu cadavrul, domnule inspector general?

— Ce să facem? Deocamdată îl lăsăm aici. După masă, la cafea, hotărîm.

Ieşiră. Grunz încuie uşa. Stînjinel zise:

— Te rog să-mi dai mie cheia biroului, inspectore.

Grunz îi întinse cheia. Stînjinel o luă şi o vîrî într-un buzunar la vestă.

— Mulţumesc, Grunz.

— Mă rog. Insă nu înţeleg pentru ce aţi luat cheia la dumneavoastră, domnule inspector general.

— Nu înţelegi? Pentru că stă mai bine la mine în buzunar decît la dumneata. S-ar fi putut ca dumneata s-o pierzi, Grunz. Ori s-o-mprumuţi cuiva în timpul mesei.

— Cum s-o împrumut, domnule inspector general? N-aş avea cui şi nici pentru ce.

— Poate că ai fi fost tentat, Grunz, să i-o dai lui Orbescu şi la rîndul lui Orbescu ar fi fost tentat să se repeadă pînă aici. Şi atunci moarta ar fi fost şi ea dispusă să dispară, Grunz.

— Şi pe urmă?

— Ei, Grunz! Parcă dumneata nu ştii ce-ar fi fost mai pe urmă. Mi-ai fi rîs în nas şi mi-ai fi spus: „Ce tot mă bateţi la cap cu Iovca Silef? Care Iovca Silef? Ce tot îmi vorbiţi mie de moartă? Unde vedeţi dumneavoastră o fată moartă? N-am arestat nici o Iovca Silef. N-a murit nimeni!"

— Dar eu am raportat Centrului, domnule inspector general, că am arestat pe Iovca Silef.

— Este adevărat că ai raportat. Dar ai putea să trimiţi un supliment de raport în care să spui: „V-am raportat din greşeală că am arestat o fată cu numele de Iovca Silef. Din cercetări a reieşit însă că arestata noastră se numeşte Cristina Banciu sau... sau cum ar fi chemat-o pe fata pe care ai fi pus mîna".

Grunz rîse cu poftă.

— Nimic din toate acestea nu mi-au trecut prin cap, domnule inspector general.

— Te cred, Grunz, te cred. Insă eu sînt îndreptăţit să presupun că ar fi fost posibil să-ţi treacă.

— Poate că aveţi dreptate, domnule inspector general.

— Viaţa! Viaţa m-a învăţat să fiu prudent, Grunz.

— Să mă iertaţi, domnule inspector general. Eu, desigur, mă înclin în faţa marii dumneavoastră experienţe de viaţă. Insă... însă îmi permit să cred că nici un om nu poate să-şi ia toate măsurile de prevedere pe care ar trebui să le ia pentru ca o faptă a lui să nu iasă în vileag. Chiar cei mai prudenţi oameni uită cîte ceva.

— Cu alte cuvinte, chiar eu am uitat să-mi iau suficiente măsuri de prudenţă. Asta vrei să-mi spui dumneata, Grunz?

— Nu, domnule inspector general, cu dumneavoastră este altceva. Cu totul altceva.

— Ce-ar putea fi cu mine? Spune-mi, Grunz. Imi place să cred că acum ne cunoaştem destul de bine ca dumneata să-mi poţi spune mie orice.

— Cu dumneavoastră este altceva, domnule inspector general. Dumneavoastră sînteţi o excepţie. O adevărată excepţie.

Viscolul crîncen îi prinse între aripile lui albe, îi înfăşură, aproape îi orbi. Se urcară în sanie.

— Tu eşti, Ioil?

— Eu, să trăiţi, domnule inspector.

— Mînă, Ioil.

— Incotro?

— La mine acasă, Ioil. Pe drumul cel mai scurt, Ioil. Ne grăbim, Ioil.

Birjarul îngheţat învîrti biciul şi atinse cu sfîrcul lui caii care tremurau. Sania porni şi înaintă greu prin viscol. Oraşul părea cu totul înecat în zăpadă, copleşit de zăpadă. Pe alocuri nămeţii se aşezaseră de-a lungul zidurilor. Sania înainta atunci mai uşor. Pe la răscruci însă şi pe uliţele mai înguste nămeţii erau puşi parcă într-adins de-a curmezişul. Caii, biciuiţi, luau nămeţii în piept şi sania în care se aflau trei oameni abia trecea peste movilele de zăpadă afînată.

— Păcătos oraş, murmură Stînjinel.

— Grozav de păcătos, domnule inspector general. Ferice de Orbescu. Scapă de mizeria de aici. Il mutaţi la Bucureşti.

— Depinde de dumneata, Grunz. Depinde numai de dumneata ca să fii chemat la Centru poate chiar înaintea lui Orbescu.

— Credeţi c-ar fi posibil, domnule inspector general?

— De ce nu? Trebuie să ştii să ungi osiile, Grunz. Dacă ungi osiile, căruţa dumitale o să te ducă direct la Bucureşti.

Sania se opri. Grunz îi spuse lui Ioil:

— Aşteaptă-ne aci. Am să-ţi trimit rachiu să te încălzeşti.

— Mulţumesc, domnule inspector.

Sări de pe capră şi-şi acoperi caii cu nişte pături slinoase, peticite. Celor doi le deschise Orbescu.

— Ai şi sosit, Orbescule?

— Acum un minut, domnule inspector.

Intrară în casă. Orbescu îi ajută să se dezbrace de paltoanele groase. Le scutură căciulile de zăpadă. Le curăţă cu o măturică încălţămintea.

— Ce face Mamiţa, Orbescule? Bucuroasă de oaspeţi?

— Ca totdeauna, bucuroasă, domnule inspector. Pregăteşte masa.

— Poftiţi, domnule inspector general. Poftiţi în salonaş.

Stînjinel se opri în prag. Ca om bine crescut, spuse:

— Frumos. E foarte frumos la dumneata, inspectore.

— Soţia... Ea a montat casa. Dumneaei se pricepe.

— Se vede că e femeie de gust, inspectore. O femeie care se pricepe să monteze şi să îngrijească o casă, mare lucru. Ai avut noroc cu căsnicia, inspectore Grunz.

— Mulţumesc lui Dumnezeu, nu mă pling, domnule inspector general.

— Mobilă rară, oglinzi, tablouri... Şi icoane. Un perete întreg acoperit cu icoane. Imi place, inspectore! Imi place!

— Poftiţi, domnule inspector general. Intraţi. Avem de toate, domnule inspector general.

— Tablourile cu marinari sînt de o rară frumuseţe, inspectore.

— Mamiţa ţine la ele ca la ochii din cap.

— Şi oglinzile, inspectore. Ascultă-mă pe mine: oglinzile nu sînt de dispreţuit, inspectore Grunz. Trebuie să vă fi costat o sumedenie de parale.

— Tot Mamiţa, domnule inspector general. Are boală nu numai la mobilă şi la icoane. Are boală şi la oglinzi. Zice: „Puiule, îmi place să avem multe oglinzi în casă. Să mă uit în ele, Puiule. Să mă văd în ele, Puiule. Că după ce voi muri, Puiule, n-o să mă mai uit în nici o oglindă şi n-o să mă mai văd în nici o oglindă, Puiule!" Şi se închină la icoane, domnule inspector general. A făcut noduri la genunchi, domnule inspector general, bătînd mătănii.

Stînjinel, deşi Grunz uitase să-l poftească, se aşezase într-un fotoliu larg de piele în care făptura lui părea şi mai pirpirie decît era în realitate. Intrebă zîmbind:

— Că soţia dumitale se închină la icoane, înţeleg şi aprob. Şi eu mă închin la icoane, inspectore. Şi eu am casa plină de icoane, Grunz. Dar pentru ce se gîndeşte aşa de mult respectata dumitale soţie la moarte?

— Eu ştiu, domnule inspector general? Poate pentru că iubeşte prea mult viaţa.

— Toţi iubim viaţa, Grunz. Toţi o iubim, deşi viaţa nu e totdeauna dulce.

— Ba e dulce, domnule inspector general. Uneori e mai dulce decît mierea.

Stînjinel întinse gîtul. Şopti:

— Inspectore dragă, crezi că dacă ar mai fi trăit, viaţa ar fi fost dulce şi pentru Iovca Silef?

Lui Grunz nu-i plăcu întrebarea. Aştepta să fie poftiţi la masă din moment în moment. Pentru el, om sănătos şi voinic, stăpînit totdeauna de o mare poftă de mîncare şi de băutură, masa era masă şi nimic nu trebuia să i-o tulbure. Iar Stînjinel aruncase tocmai acuma, şi nu fără scop, amintirea neplăcută a moartei care începuse să se înnegrească şi pe care el o lăsase întinsă pe biroul lui. Avu chef

SÎNT AMARE

să-l înjure pe Stînjinel. Ba chiar să-l bată ca pe un arestat oarecare, să-l scoată afară în viscol şi să-l tăvălească gol prin zăpadă. Işi stăpîni cruntele porniri. Şi răspunse blajin:

— Nu, domnule inspector general. Pentru Iovca Silef viaţa n-ar fi fost în nici un caz dulce.

— Cu alte cuvinte, dumneata crezi că întîmplîndu-se ce s-a întîmplat cu Iovca Silef, de fapt i-ai făcut un bine. Ai scutit-o de un lung şir de suferinţe. Nu? Asta vrei să-mi spui.

— Cînd s-a întîmplat ce s-a întîmplat, aşa cum s-a întîmplat şi cum v-am mai spus, nu m-am gîndit la nimic, domnule inspector general. Imi luase Dumnezeu minţile. Insă acum cred că aveţi dreptate. Dacă nu murea, Iovca Silef ar fi avut mult de suferit.

Stînjinel se ridică şi se apropie de peretele acoperit aproape în întregime cu icoane. Işi scoase ochelarii, îi aburi, îi şterse cu batista şi şi-i aşeză iarăşi pe nas.

— Inspectore dragă, dumneata ştii că icoanele acestea sînt adevărate comori de artă?

— Nu mă prea pricep la icoane şi nici la artă, domnule inspector general. Mamiţa se pricepe. Ea are mania icoanelor. Are mania icoanelor tot aşa cum are mania oglinzilor. Eu... Dacă-i plac Mamiţei, îmi plac şi mie.

— Ascultă-mă pe mine, inspectore dragă. Icoanele acestea sînt adevărate opere de artă. Mai ales acestea, pictate pe sticlă. Dacă te-ai putea duce cu ele în străinătate şi le-ai pune în comerţ, ai înjgheba o mare avere, inspectore.

— S-ar putea să aveţi dreptate, domnule inspector general. Am auzit şi noi spunîndu-se că prin ţinuturile acestea ar fi trăit cîndva nişte mari meşteri iconari.

Orbescu, care o ajutase pe Mamiţa să pună masa, ba chiar să se înveşmînteze şi să se dichisească, deschise uşa. Spuse:

— Mult respectata doamnă Grunz!

Mamiţa îşi făcu apariţia. Stînjinel căscă ochii. Işi stăpîni mirarea. Se înclină ceremonios.

— Sărutăm mîinile, stimată doamnă.

Molipsit, se însenină şi Grunz care abia îşi înăbuşise un strigăt de mirare. Mamiţa întrecuse toate aşteptările. Imbrăcase o veche rochie de matroană malteză, brodată, ca nişte odăjdii, cu strălucitoare fire de argint şi de aur. Părea o împărătească bizantină readusă prin cine ştie ce minune, după veacuri şi veacuri, la viaţă. Părul lung şi creţ, proaspăt vopsit în negru-abanos, şi-l adunase într-un turn etajat şi şi-l prinsese cu un nemaivăzut meşteşug în scumpe şi strălucite spelci. Mîinile îi străluceau grele de inele. Iar braţele îi zornăiau pînă mai sus de coate de încărcătura brăţărilor. De urechile lungi şi negre îi atîrnau cercei africani, de aur galben-arămiu care îi băteau umerii cărnoşi. Ochii vopsiţi de jur-împrejur şi cu tainică licoare turnată pe bulbi, îi străluceau. Grunz se întrebă dacă Mamiţa se gătise şi se dichisise în acest chip ciudat pentru a-i dovedi lui Stînjinel că este o femeie care dispune sau pentru a-l ameţi şi a-l rătuti şi mai mult pe ameţitul şi mult-rătutitul Orbescu. De întrebat se întrebă Grunz, însă răspunsul în mintea lui nu-l găsi.

Ii sărută şi el mîna Mamiţei. Iar Mamiţa folosi ocazia pentru a-i spune, prin strîngerea degetelor: „Nu te mira, prostănacule. Ştiu eu ce fac".

Grunz înţelese că Orbescu nu-şi pierduse vremea zadarnic. Mamiţa cunoştea şi crima lui Grunz, cunoştea şi intenţiile de jumulire care erau destul de greu de împlinit ale lui Stînjinel cel căzut ca din cer peste nefericita ispravă.

— Fiţi binevenit în casa noastră, domnule inspector general. Dumnezeu să vă aibă în mila şi îngrijirea lui.

Inspectorul general îi mulţumi şi el, folosind cu iscusinţă cuvinte şi chiar fraze întregi luate din biblie. Mamiţa îi pofti la masă. Orbescu se scuză şi dispăru. Insă atît Grunz cît şi Stînjinel ştiură că el nu a părăsit casa şi că, grijuliu, se învîrteşte în vîrful picioarelor şi trage cu urechea pe lîngă uşi.

Văzînd marea masă întinsă — sarmale munteneşti şi cîrnaţi ardeleneşti prăjiţi pe varză acră, curcan la tavă şi găini fierte în sos, pui la frigare şi pui tăvăliţi în mujdei, brînzeturi lîngă brînzeturi şi struguri brumaţi de parcă atunci ar fi fost culeşi din viile lui Barbu Ştirbey — inspectorul Stînjinel exclamă:

— Ah, doamnă... Ah, scumpă doamnă Grunz... sînt mai mult decît încîntat. Dar totodată, scumpa mea gazdă, sînt îndreptăţit să mă întreb: urmăriţi oare să mă ospătaţi au să mă asasinaţi cu belşugul unui ospăţ sardanapalic?

Invăluită de înfloritul compliment, Mamiţa se făcu a nu pricepe că Stînjinel vorbise de funie în casa spînzuratului, surîse şi rosti încet, cu modestie:

— Dacă aş fi ştiut mai din vreme, domnule inspector general... N-am ştiut. Soţul meu are un obicei prost de care oricît l-aş bătea eu la cap nu izbuteşte să se dezbare. Totdeauna cînd avem un musafir mă anunţă în ultimul moment. Injghebez şi eu ce pot şi ce mă pricep, la repezeală.

— Ah, doamnă, doamnă... Dar nu lipseşte nimic de la această masă, doamnă! Nu lipseşte absolut nimic, stimată doamnă!

— Poftiţi, domnule inspector general. Poftiţi.

Grunz, cu uriaşa lui foame de lup, se apucă să înfulece. Intîmplările prin care trecuse, emoţiile pe care le avusese pe neaşteptate una după alta, îl istoviseră. Mînca şi i se părea că nu o să se sature niciodată. Mamiţa, ca o doamnă de lume mare, ciugulea ca o pasăre. Tot ca o pasăre ciugulea şi inspectorul general Stînjinel. Subse un gît de rac, muşcă dintr-un cîrnat prăjit, mestecă o lingură de varză, mîncă o ureche de purcel, roase cu meticulozitate o aripă de pui, gustă dintr-o felie de tort şi bău o jumătate de pahar de apă minerală.

— Cît despre vin, scumpele mele gazde, să mă iertaţi. Nu obişnuiesc.

— Ne pare rău, spuse Grunz.

— Numai atît de puţin mîncaţi, domnule inspector general?

— Mănînc numai cît îmi este necesar ca să trăiesc, stimată doamnă. Nu abuzez. Iar ceea ce am mîncat la masa dumneavoastră îmi este de ajuns.

— Aveţi principii?

— In ceea ce priveşte hrana trupului, a acestui trecător veşmînt pămîntesc, am un singur principiu, mult stimată doamnă: să nu mă asupresc cu mîncare. Strictul necesar. Numai strictul necesar.

Grunz, care între timp dăduse peste cap cîteva pahare de vin tare, îl luă în răspăr:

— Păi dacă nu beţi şi dacă nu mîncaţi pe săturatelea, atunci pentru ce mai trăiţi, domnule inspector general?

Stînjinel surîse ca un stareţ de mînăstire şi spuse:

— Ca să mă pregătesc pentru viaţa de dincolo. Ca să mă pregătesc pentru viaţa cea veşnică, inspectore dragă.

Mamiţa rîse, glumi, îşi sună brăţările, se întrecu pe sine. Povesti amintiri din fabuloasa ei viaţă şi povestindu-le cu şart le arginti şi le auri. Unor amănunte le puse coarne. Alte amănunte le camuflă sub fumul amăgirilor. Presără printre amintirile ei, cu rar meşteşug, şi anecdote picante pe care Stînjinel, rîzînd cînd discret şi cînd hohotind, arătă că şi el este om de lume şi că ştie să preţuiască şi fineţurile dar şi expresiile mustoase. In clipele în care tăcerea se aşternea ca o pînză de plumb între ei, auzeau vuind viscolul care se repezea în obloane şi le zgîlţîia. Ajunseră şi la cafea. Se retrase pentru un sfert de ceas şi o pregăti chiar Mamiţa. Aduse cafelele. Grunz îi deschise uşa Mamiţei şi o urmară în salon. Se aşezară. Din ceştile de cafea se ridicau în aerul cald al odăii aburi alburii.

— Serviţi-vă, domnule inspector general.

Spunîndu-i acestea, Mamiţa întinse în faţa lui Stînjinel farfurioara cu ceaşca fierbinte.

Stînjinel luă ceaşca, o apropie de gură, o mirosi îndelung şi nările îi palpitară.

— Grozavă e cafeaua dumitale, scumpă doamnă Grunz. De mulţi ani nu mi s-a mai servit o cafea atît de bogată în aromă.

Mamiţa se lăudă:

— Am pregătit-o după tipicul turcesc. In ibric de aramă, proaspăt cositorit, la foc domol, pe cărbuni.

Stînjinel mirosi îndelung cafeaua însă nu sorbi. I-o întinse lui Grunz.

— Te rog, inspectore, fii bun, bea-o dumneata.

Grunz luă farfurioara din mîna inspectorului şi o puse pe masă lîngă cealaltă ceaşcă de cafea pe care Mamiţa i-o destinase lui. Spuse:

— Eu, să trăiţi, domnule inspector general, mai mult cu băuturile tari. Nu mă împac cu cafeaua. Rareori sorb o înghiţitură-două.

— Imi pare rău, spuse Stînjinel.

Grunz tăcu. Mamiţa spuse:

— Vai, domnule inspector general! Cafeaua n-aţi băut-o... De vin nu v-aţi atins... Din bucatele noastre abia aţi ciugulit... Ce idee v-aţi făcut oare dumneavoastră despre noi? Se poate, domnule inspector general? Cu atîta bucurie v-am primit la noi în casă! Să ştiţi că îmi pare foarte rău, domnule inspector general.

Păru sincer şi adînc mîhnită. Jignită chiar.

Stînjinel zîmbi.

— O idee excelentă, mult stimată doamnă. O idee cu totul şi cu totul excelentă.

Se uită la ceas. Spuse:

— Iubite gazde, dumneavoastră ştiţi că a trecut de miezul nopţii? E ora două. Se apropie ziua.

— Sîntem în mijlocul iernii, spuse Mamiţa. Pînă la opt nu se luminează.

— Da, aveţi dreptate — replică Stînjinel — pînă la opt nu se luminează, însă noi, adică eu şi cu domnul inspector, mai avem şi altceva de făcut pînă la ziuă. Recunosc, mult stimată doamnă, casa dumneavoastră e primitoare şi conversaţia plăcută. Extrem de plăcută.

Grunz înţelese că a venit momentul cel greu. O întrebă pe nevastă-sa:

— Mamiţo, te-a pus Orbescu în curent cu problemele noastre?

— Desigur că m-a pus.

— Ei, şi ce spui dumneata, Mamiţo?

— Spun că trebuie să stăm de vorbă.

— Stimată doamnă Grunz, eu... Coleg. Vreau să dau o mînă de ajutor. Insă... Gîndiţi-vă: superiorii... Guri multe. Trebuie să le astupăm.

Mamiţei nu-i plăcură ocolişurile. Il întrebă cu brutalitate:

— Cît?

— Nu pentru mine, stimată doamnă. Pentru...

Mamiţa repetă întrebarea:

— Cît?

— Vai, doamnă! Nu poate fi vorba de bani. Bani are toată lumea. Cum o să mă duc eu la unul sau la altul dintre mai marii noştri şi să le spun: „Poftiţi bani de la colegul Grunz".

Zicînd acestea, Stînjinel se uita la bijuteriile Mamiţei şi ochii mici îl sticleau dincolo de ochelari.

Grunz spuse mîhnit:

— Adu caseta, Mamiţo. Ce să mai vorbim! N-avem încotro.

Femeia plecă. Grunz vru să se ridice de pe scaun şi să se plimbe prin salon. Stînjinel zise:

— Stai liniştit, Grunz. Şi dacă ai cumva la dumneata un revolver te-aş ruga să mi-l împrumuţi.

Grunz rămase liniştit. Scoase revolverul de ţeavă şi i-l întinse.

— Mulţumesc, dragă inspectore.

Mamiţa se întoarse cu o casetă stacojie. Inţelese că între timp, între inspector şi Stînjinel, s-a petrecut ceva. Zise:

— Aici se află tot ce avem, domnule inspector general.

— Nu-mi prea vine să cred, spuse Stînjinel. Niciodată o femeie nu-şi arată de la început toate comorile. Dar, în sfîrşit, vom vedea.

Mamiţa descuie caseta. O deschise. Scoase un inel cu briliant. Lămuri:

— Cinci carate, domnule inspector general.

— Alb-albastru, zise Stînjinel.

— Tăietură Amsterdam.

— Şi altceva, mult stimată doamnă?

— Un inel chevalieră.

Stînjinel strîmbă din nas. Mamiţa se răsti la el:

— Dar multe inele ca acesta aţi mai văzut dumneavoastră, domnule inspector general? Treizeci şi cinci grame de aur, 18 carate, briliant de patru carate.

Stînjinel continuă să strîmbe din nas.

— Galben., cuconiţă. Galben şi cu gheaţă.

— In Brazilia asemenea inele au mare preţ.

— Dar ce Dumnezeu să caut eu în Brazilia? Adică nu, nu eu... Că mie nu-mi trebuie nimic... Mai marii noştri... Ce să caute mai marii noştri în Brazilia?

— Nu se ştie niciodată pe unde poate purta Dumnezeu paşii unui om, domnule inspector general.

— Mă rog, dacă stăruiţi... Mai departe!

— O brăţară de aur...

— E o nimica toată, mult stimată doamnă. Vor rîde de mine cînd voi încerca să le-o dăruiesc... E o nimica toată...

— Cum nimica toată, domnule inspector general? Filigran!

— Mă rog, dacă stăruiţi...

— Ajunge, domnule inspector general?

— Glumiţi, stimată doamnă! Cum o să ajungă? Superiori mulţi, stimată doamnă. Şi fiecare superior are acasă o cuconiţă drăguţă...

Mamiţa oftă.

Oftă şi Grunz.

Stînjinel spuse rece:

— Să nu mai pierdem timpul.

— Poftiţi: o pereche de cercei.

Stînjinel observă:

— Pandantiv cu smaragde.

Mamiţa întregi observaţia:

— Ca un ochi de şarpe. Şi adăugă: Vă pricepeţi la bijuterii, domnule inspector general.

— Nu în aceeaşi măsură ca dumneavoastră, mult stimată doamnă, dar orişicît...

— Două coliere de perle, domnule inspector general. Odată cu ele vă dau şi inima.

— Păstraţi-vă inima. Perlele sînt de cultură?

— Orientale, spuse Mamiţa.

Stînjinel încercă perlele cu dinţii însă cum avea dantura artificială nu-şi dădu seama dacă erau într-adevăr orientale sau nu. Gîndindu-se că s-ar fi putut păcăli cu perlele, zise:

— Mai adăugaţi ceva, scumpă doamnă.

— Ce să mai adaug? Broşele pe care le vedeţi n-au nici o valoare. Şi în afară de podoabele de pe mine nu mai posedăm altele.

— Ar fi bine să le examinăm şi pe cele pe care le purtaţi.

Mamiţei îi sări ţandăra.

— Nu cumva voiţi să mă despuiaţi, domnule inspector general?

— N-aş fi tentat, doamnă. Doresc numai să împliniţi dorul pe care aţi binevoit să mi-l încredinţaţi cu cîteva fişicuri de napoleoni. Sînt informat că nu vă lipsesc.

— Napoleoni? N-avem, domnule inspector general.

— Aveţi, mult stimată doamnă. Aveţi chiar mai mulţi decît aţi putea să mărturisiţi cuiva.

Grunz oftă încă o dată din adîncul inimii. Zise, copleşit de durere:

— Du-te, Mamiţo, şi adu-i un fişic de cincizeci.

— Vino cu patru, mult stimată doamnă. Cu trei nu aş avea ce să fac iar două nici n-aş dori să văd.

— Vai de sufletul meu, spuse Grunz. Rămîn sărac lipit pămîntului.

— Nu-l supăra pe Dumnezeu, Grunz. Iţi rămîne destul. Şi-ţi mai rămîn şi perspectivele... Avansarea. Mutarea...

Mamiţa aduse patru fişicuri. Stînjinel le cîntări în palme, apoi puse bijuteriile şi fişicurile în geanta lui de culoare neagră. Inchise geanta. Apoi se duse la uşă şi-l chemă pe Orbescu. Cînd acesta se arătă în uşă, Stînjinel îi spuse:

— Orbescule, ştiu că ai la dumneata un revolver. Fii bun şi dă-mi-l. Imi trebuie.

Orbescu se execută.

Se îmbrăcară toţi trei. Stînjinel îşi încheie nasturii de la palton, îşi înfundă căciula pe cap şi se înclină adînc în faţa doamnei Grunz.

— Vă sărut mîinile, cuconiţă. Sper să ne mai vedem. A fost grozavă masa...

Plecară. Pe Ioil îl găsiră în viscol bătînd cu picioarele zăpada. Se urcară în sanie.

— La mine, la birou, îi spuse Grunz lui Ioil.

Peste oraşul bîntuit de cumplitul viscol atîrna întunericul gros al nopţii. Merseră... merseră şi ajunseră.

— Dumneavoastră să rămîneţi în sanie, spuse Stînjinel lui Grunz şi lui Orbescu.

Se duse la uşă şi sună. Ieşi Găman. Stînjinel îi porunci:

— Imbracă-te, Gămane. Mergi cu noi.

Găman plecă să se îmbrace. Stînjinel îl întoarse din drum. Ii înmînă cheia de la biroul lui Grunz şi-i spuse:

— Vezi că pe biroul domnului inspector se află fata aceea, Iovca Silef. Ia-o la spinare şi vino cu ea s-o ducem la margine.

Stînjinel scoase pistoalele celor doi din buzunar şi le aruncă în zăpadă. Spuse:

— Să le căutaţi mîine. N-am nici o îndoială că o să le găsiţi.

Găman plecă. Peste puţin se întoarse cu moarta la spinare. O aşeză în sanie, la picioarele lui Grunz şi ale lui Orbescu. Grunz îi spuse lui Ioil:

— Ioil, în noaptea asta n-ai văzut nimic, n-ai auzit nimic. Ai dormit acasă, lîngă nevastă şi lîngă copii. Ai înţeles?

— Am înţeles, domnule inspector.

Stînjinel îl întrebă pe Grunz:

— Există vreun rîu în apropiere? Sînt slab la geografie.

— Există. La marginea oraşului. Insă cred că e îngheţat.

— Cu atît mai bine. Dacă nu descoperim o bulboană, facem copcă.

— Ioil!

— Da, domnule inspector.

— La margine! Du-ne la margine. La rîu.

Sania, încărcată cu cinci oameni vii şi cu un mort, abia înainta prin oraşul viscolit şi adormit în care la nici o fereastră nu licărea lumină. Pe la răspîntii, unde nămeţii crescuseră mari, Ioil sărea din sanie, biciuia fără milă caii, împingea cu umărul sania şi bolborosea printre dinţi cuvinte al căror înţeles numai el îl cunoştea. Se văzură, cu chiu-cu vai, la margine. Aci viscolul năvăli din toate părţile asupra lor. Se apropiau zorile. Cerul alburiu se făcuse parcă una cu pămîntul. Nămeţii, cît movilele. Caii, osteniţi, se opriră. Oamenii, pe care îi pătrunsese frigul, se dădură jos din sanie. Stînjinel întrebă:

— Mai e departe pînă la rîu?

— Trei-patru sute de paşi, îi răspunse Grunz.

— Orbescule!

— La ordin, să trăiţi, domnule inspector general.

— Impinge la sanie!

— Impinge şi tu Gămane, că eşti voinic ca un bivol, spuse Grunz.

Orbescu şi Găman împinseră sania. Ioil, mergînd înaintea cailor, îi trăgea după el.

După sanie, la cîţiva paşi, se tîrau, luptîndu-se cu zăpada, Stînjinel şi Grunz. Stînjinel mergea în urmă. Grunz înainte. Ajunseră la ţărmul rîului. Ioil opri caii. Grunz privi apa. Spuse:

— Am nimerit bine. Dedesubtul nostru se află o bulboană unde apa încă nu a îngheţat.

— Aruncaţi moarta în bulboană. O s-o ia apa şi-o s-o ducă pe dedesubt departe, foarte departe. Şi apoi, pînă la primăvară, sînt multe, încă multe luni.

Grunz, Orbescu şi Găman luară moarta din sanie, o purtară pe braţe pînă la malul apei şi o aruncară în bulboana care fierbea. Ioil se întorsese cu spatele să nu vadă nimic. Stînjinel privi totul cu atenţie. Ii spuse lui Grunz:

— Acum, dragă inspectore, poţi să fii liniştit. Eu ştiu să tac. Dumneata însă să bagi de seamă să nu-ţi facă bucata Orbescu.

— Orbescu? O să fie mormînt.

— Găman merge cu mine, inspectore.

— La Bucureşti?

— Nu. Ce să caute la Bucureşti? Nu ştii că liniile sînt înzăpezite? Eu mai rămîn pe aici cîteva zile. Acuma vreau să fac o cercetare pe graniţă. Să împlinesc încă o misiune specială. Vreau să cercetez, dragă inspectore, dacă pe o vreme afurisită ca asta se face sau nu cum trebuie paza frontierei.

— Mă rog, dacă doriţi. V-aş putea însoţi şi eu cu Orbescu?

— Ar fi să vă osteniţi prea mult pentru mine, dragă inspectore. Vreau să mi-l daţi numai pe Găman. Să nu fiu singur.

— Dar cum o să vă luptaţi cu nămeţii, cu viscolul?

— Il luăm şi pe birjar cu noi. Ne ducem cu sania.

— Voia dumneavoastră, domnule inspector general.

Se salutară de departe, fără să-şi dea mîinile.

Grunz şi Orbescu plecară prin zăpadă către oraş. Viscolul îi orbea şi le biciuia cu străşnicie obrazul. Stînjinel şi Găman plecară cu sania către frontieră. Ii înfăşură şi pe ei viscolul.

Nu trecu mult şi prin vuietul viscolului Grunz şi Orbescu auziră un foc de revolver. Se opriră. Apoi se întoarseră şi începură să alerge către rîu. Zorile veniseră şi luminau cu lumina lor puţină şi vînătă rîul îngheţat, cîmpul larg şi marginea pădurii de dincolo de frontieră. Viscolul năvălea şi asupra lor şi asupra întregului peisaj din toate părţile. Oricum ai fi vrut, n-aveai cum să te fereşti de el. Se uitară chiorîndu-se prin focul alb al viscolului. Şi-l văzură pe Ioil întins în zăpadă. Şi plimbîndu-şi ochii mai departe, văzură cum sania alerga spre frontieră. Găman mîna caii şi Stînjinel sta în picioare în sanie la spatele lui Găman.

— O şterg peste graniţă, zise Orbescu.

— Oarba după ei! spuse Grunz.

Dar tocmai atunci izbucniră o sumedenie de împuşcături. Căscară ochii în viscol. Şi văzură cum după sania în care se aflau cei doi alergau şi trăgeau focuri de armă patru sau cinci grăniceri. Găman biciuia caii. Dintr-o dată se poticni şi căzu din sanie. Stînjinel luă hăţurile şi trase puternic de ele. Caii se ridicară în două picioare şi se opriră. Omul cu bărbuţă tunsă scurt se aplecă, luă geanta de piele neagră din sanie şi o zbughi în pădure. Se repezi printre arbori. Coti la dreapta, coti la stînga. Pădurea şi viscolul îl ascunseră. Grănicerii se opriră şi se aplecară asupra lui Găman.

Grunz spuse:

— Să mergem acasă.

— Nu, să trăiţi, domnule inspector. Să nu mergem acasă, ci la serviciu. Poate că au mai rămas acolo ceva urme care trebuiesc şterse.

Se întoarseră. Şi la adăpostul perdelelor de viscol care se înteţeau şi se îngroşau, se grăbiră către oraş. Se luptară mult cu viscolul şi cu zăpada şi ajunseră la sediu istoviţi. Se scuturară de zăpadă şi intrară în biroul lui Grunz.

Găman, în graba lui, uitase cheia în uşă. Grunz îl sună pe băiatul ciung, cu cap de vulpe, şi cînd acesta veni cu somnul pe ochi îi comandă cafele fierbinţi. După ce băură cafelele, fumară şi se încălziră. Grunz zise:

— Ascultă, mă Orbescule, acuma poţi să-mi spui. Acuma trebuie să-mi spui. De ce m-a înşelat, mă, Mamiţa cu dumneata?

Orbescu făcu un cap plictisit, amărît, îndurerat.

Grunz ridică vocea:

— Acuma poţi să-mi spui, Orbescule, că sînt calm, Orbescule. Sînt calm cum n-am fost niciodată în viaţa mea, Orbescule.

Orbescu tăcu. Grunz se ridică. Se duse lîngă el şi, pentru a-l încuraja să mărturisească, îl sărută pe amîndoi obrajii. Apoi începu să-l zgîlţîie, însă cu dragoste, ca pe un copil care s-ar fi supărat dintr-un fleac şi pe care el, Grunz, ar fi vrut să-l împace.

— Ascultă-mă, Orbescule. Spune-mi, mă, frate Orbescule, de ce m-a înşelat pe mine Mamiţa cu dumneata, tocmai cu dumneata? Spune-mi, mă, frate Orbescule. Că sînt calm, Orbescule. Sînt calm, calm...

Orbescu, înduioşat şi înduplecat, deschise gura. Incepu să vorbească, dar buzele îi tremurau ca şi cum ar fi fost cuprins de friguri.

— Să trăiţi, domnule inspector... Să vedeţi cum a fost, domnule inspector... Eu n-am vrut, domnule inspector. Din stimă pentru dumneavoastră, eu am ezitat, domnule inspector. Insă... Mult respectata doamnă Grunz...

Cineva bătu tare în uşă şi intră înainte de a fi fost poftit.

Grunz întoarse repede capul. Il văzu pe Stamate. Contrariat şi înfuriat, răcni:

— Ce e, Stamate? Ce te-a găsit, Stamate? Nici nu s-a luminat bine de ziuă, Stamate! Şi te-ai şi apucat să mă deranjezi, Stamate!

Stamate se frînse de mijloc. Cu voce înfricoşată şi umilită spuse:

— Să trăiţi, domnule inspector, vă rog să mă iertaţi, domnule inspector. Serviciul, domnule inspector.

— Ce serviciu, Stamate? Care serviciu, Stamate? M-aţi înnebunit cu serviciul, Stamate! Nici nu s-a luminat bine de ziuă şi-mi dai zor cu serviciul, Stamate! O să-mi iau lumea-n cap, Stamate! O să vă las orfani de mine, Stamate!

Şi mai umilit, şi mai plecat, Stamate vorbi:

— Să trăiţi, domnule inspector. Tocmai acuma am primit o radiogramă cifrată de la Bucureşti.

— Pentru mine?

— Să trăiţi, domnule inspector. Pentru dumneavoastră.

— Ai descifrat-o, Stamate?

— Poftiţi, domnule inspector. Am descifrat-o cu cea mai mare grabă.

Grunz, curios din cale-afară, luă foaia de hîrtie pe care i-o întinsese Stamate şi citi: „Prindeţi, arestaţi şi înaintaţi-ne de urgenţă pe Teofil Stînjinel, fost pînă acum cinci zile inspector general în Ministerul nostru. Numitul, destituit pentru escrocherii, a părăsit Capitala, plecînd spre o destinaţie necunoscută. Cum ulterior destituirii s-a dovedit că de multă vreme se îndeletnicea cu spionajul în favoarea unei puteri apusene, se presupune că va încerca să se strecoare peste frontieră. Vegheaţi. Prindeţi-l. Arestaţi-l. Şi înaintaţi-ni-l de urgenţă. Sub pază specială. Semnat: Subsecretar de Stat Eufen Piteanu".

Nevenindu-i să-şi creadă ochilor, Grunz mai citi o dată radiograma. Apoi, întinzîndu-i foaia lui Orbescu, îi spuse răcnind:

— Iată, Orbescule, cine-mi era protectorul dumitale. Iată cine te proteja, Orbescule! Citeşte, Orbescule! Şi află, Orbescule, că nu te iert, Orbescule! Află că te mănînc de viu, Orbescule!

Zaharia Stancu

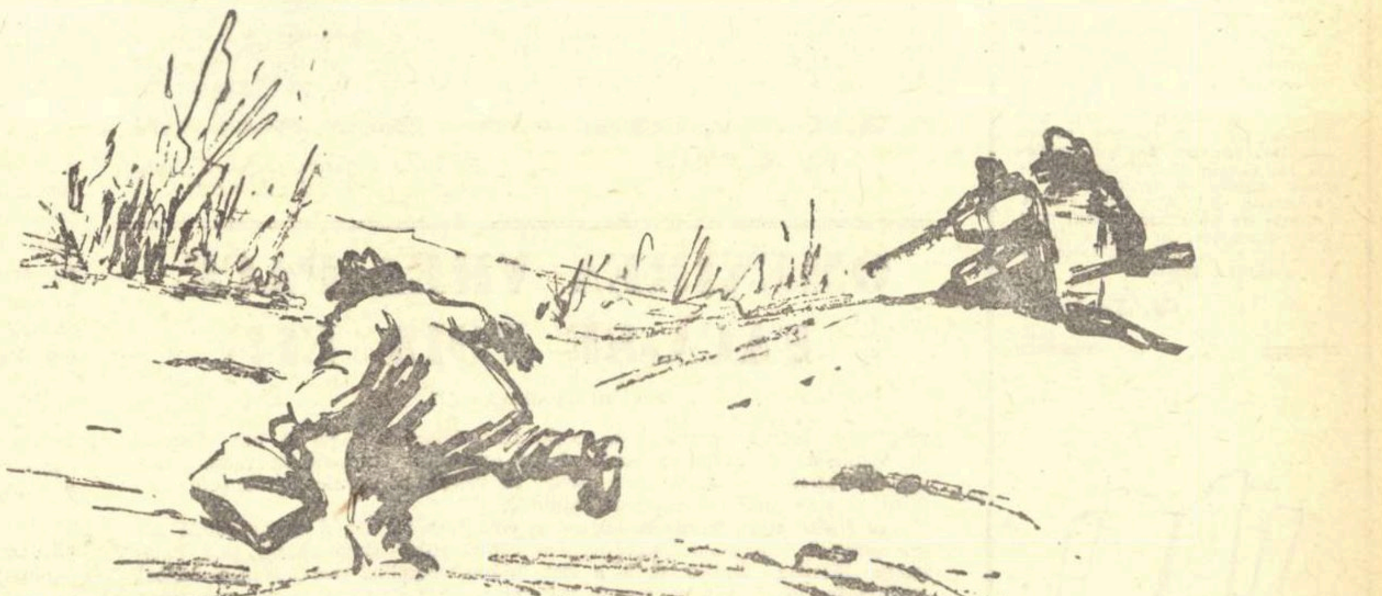

Ilustraţii de FLORICA CORDESCU

NOTE

Un nou roman despre colectivizare

In ultimul număr al „Vieții romînești" se publică un fragment din romanul „Cuscrii" de Al. Ivan Ghilia, ce urmează să apară la ESPLA. Tînărul scriitor, cunoscut ca autor de nuvele și schițe, ne oferă de astă dată un tablou mai amplu al vieții satului de ieri. Țăranii din Hîrtoapele, sub conducerea Partidului, vor să înjghebeze o gospodărie colectivă. Dar voința lor are de înfruntat rezistența perfidă a dușmanului care, simțindu-se din ce în ce mai slăbit, uneltește și instigă. Și dacă cei care au depus cererile de înscriere în colectiv ar avea de luptat numai contra unor chiaburi ca Bursuc și Vițelaru, lucrurile s-ar limpezi mai degrabă. Al. Ivan Ghilia pătrunde însă în relațiile mai adînci ale vieții satului, dînd la iveală conflictele ce survin între părinți și copii, între rubedenii, între „cuscri", conflicte în cadrul cărora evoluează eroi ca mijlocașii Petre Istrate și Maftei Zvorișteanu. Numai din paginile publicate în „Viața romînească" am putut desprinde cîteva figuri specifice psihologiei rurale actuale. Cu Petre Istrate, Al. Ivan Ghilia pare că a făcut un pas mai departe, înfățișînd figura unui mijlocaș care parcurge „calea spinoasă a înțelegerii" de care vorbește Mihail Sadoveanu.

Toate aceste ciocniri interne, „de familie" ce alcătuiesc textura romanului, sînt generate de conflictul de clasă, în care se conturează pe de o parte chipul zîmbitor al comunistului Ion Airinei, om simplu, dar credincios pînă la moarte cauzei comune, iar pe de alta, viclenia lui Costin Marchidan, instrument veninos al vrăjmașului.

Romanul lui Al. Ivan Ghilia promite de pe acum tabloul unei vieți autentice, în care acțiunea și eroii cresc din realitatea de azi a satului nostru.

V. Traian

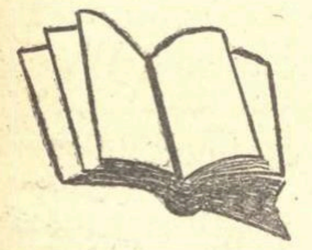

Unde este obiectivitatea ?

La rubrica „O seamă de cuvinte", din primul număr al revistei „Luceafărul", a apărut o serie de recenzii. Una dintre ele se ocupă de volumul „Fuga" de Dumitru Radu Popescu. Autorul recenziei, Al. Hanță, consemnează unilateral doar cîteva nuvele ale volumului și anume cele mai puțin semnificative pentru personalitatea talentatului prozator clujean. Ignorînd caracterul realist al descrierii, temele majore ale actualității pe care le tratează, marea majoritate a nuvelelor cuprinse în acest volum, Al. Hanță prezintă ca esențiale la D. R. Popescu tocmai acele trăsături negative pe care le credem accidentale în proza scriitorului.

Recenzentul preferă să prezinte pe primul plan tocmai acele teme periferice și de interes secundar cum ar fi „dureri și aspirații înăbușite, întîmplări trecute legate de setea de pămînt, vechea iasmă născătoare de patimi și uri", și este nedreaptă afirmația că D. R. Popescu „mai ales vorbește despre iubiri putrede și lașe ce-și deapănă istoriile sub ploi de frunze veștede și moarte".

Este lipsit de obiectivitate un asemenea chip de a prezenta o carte nouă, anume disecînd exclusiv aspectele nerealizate, trecîndu-se cu vederea meritele categorice ale volumului. Recenzia respectivă nu poate închega o imagine reală asupra valorii ideologice și artistice a acestui volum a cărui calitate principală o constituie tocmai axarea nuvelelor în actualitate, tratarea îndemînatecă și originală a temelor contemporaneității. Subliniind cu legitimă satisfacție tocmai această trăsătură caracteristică volumului „Fuga", în „Scînteia" din 20 iulie a.c. se scrie despre cartea lui D. R. Popescu: „Afirmarea răspicată a demnității și a mîndriei umane, aspirația consecventă către însușirea moralei comuniste, ca și respingerea vehementă a tarelor mentalității burgheze caracterizează în genere profilul spiritual al eroilor lui Dumitru Radu Popescu. Personajul central al nuvelelor cuprinse în paginile volumului „Fuga" este omul contemporan — de obicei țăranul colectivist sau intelectualul înaintat din lumea satului..." Și în „Scînteia" se vorbește în continuare pe larg despre acele nuvele remarcabile ale volumului cum sînt „Logodna", „Semnul sărăciei", „Singuri", „Cutia de conserve" sau „Europa", arătînd că pretutindeni în aceste lucrări, „în poziția eroilor, și în replicile adresate dușmanului de clasă sensul politic vibrează cu intens potențial sufletesc".

Recenzia apărută la rubrica „O seamă de cuvinte" este cu atît mai depărtată de obiectivele sale cu cît sugerează inconsistența originalității prozatorului, care ar fi pe rînd tributar „preceptelor eroticii coșbuciene", creator al unor «„Sultănici" ale epocii noastre», sau ar relua în nuvela „Urlau cîinii pe dealuri" — „celebra figură a lui A. Chamisso, omul care și-a pierdut umbra..."

Și dacă insistăm asupra carențelor obiectivității în recenzia amintită la volumul „Fuga", aceasta se datorește mai cu seamă semnificației deosebite a acestei culegeri de nuvele consacrate în cea mai mare parte problemelor vitale ale zilelor noastre. Cărțile bune care reflectă artistic aceste realități scumpe nouă trebuiesc îmbrățișate cu satisfacția și entuziasmul firesc întîmpinării oricărei reușite literare.

Pavel Iliescu

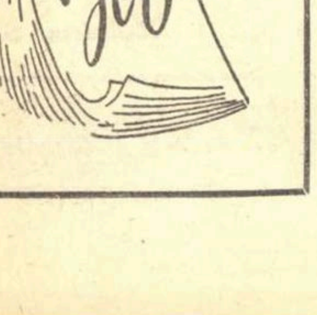

Scriitorii romîni apără pacea

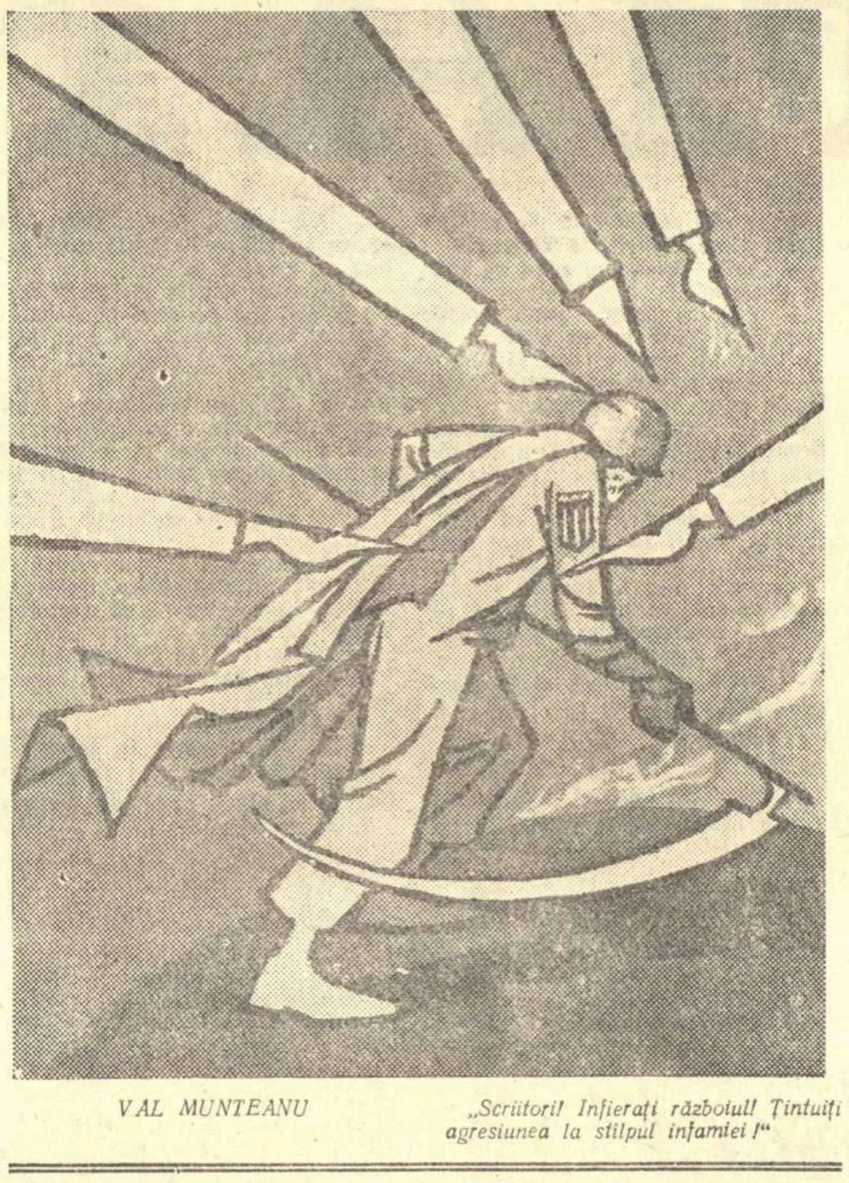

VAL MUNTEANU

„Scriitori! Infierați războiul! Țintuiți agresiunea la stîlpul infamiei!"

OMENIREA VREA PACE, FACĂ-SE VOIA EI!

(Urmare din pag. 1)

și grupuri sociale deprinse de secole să trăiască din jaf și din războaie de subjugare și asuprire, contează pe ignoranța omenirii în mare parte, față de pericolul atomic ce o paște, pe inerția popoarelor luate prin surpriză și puse înaintea faptelor împlinite.

Și Hitler acum douăzeci de ani a crezut la fel. După ce ani după ani și-a pregătit sub ochii binevoitori ai capitaliștilor sîngeroasele sale batalioane fasciste, dintr-o dată a dat drumul cumplitei sale mașini de război, atacînd în apus, în miazănoapte, în miazăzi, în răsărit! Lumea s-a trezit. Ura popoarelor a crescut năvalnică împotriva fascismului. Fiara setoasă de spațiu vital pentru sîngeroșii ei adepți a fost înecată în propriu-i sînge, în propriu-i bîrlog la Berlin, spre salvarea omenirii și a culturii sale multimilenare, spre gloria eternă a eroilor ce au luptat și au învins, fii ai mamelor, părinți ai copiilor din atîtea țări și mai ales din marea Uniune Sovietică!

Am uitat oare jertfele de atunci, orașele și căminele distruse, viețile omenești nimicite, prețul în sînge al victoriei, care ne-a asigurat vindecarea rănilor grele, înflorirea cea nouă a vieții, renașterea? Să ne aducem aminte, făcînd să vibreze fiecare coardă a sufletului nostru la evocarea grozăviilor timpului de atunci! Să-i facem să înțeleagă cumplitul trecut și relele fără seamăn de mari cauzate omenirii de războaiele fasciste, să-i facem să se zguduie de ceea ce ar putea să vină. Căci un nou război le-ar întrece pe toate cîte au fost, în furie, în stricăciuni, în distrugere și moarte, în prăpăd! Și iată acest război vor să-l aducă peste omenire, peste continente, pe pămînt, pe mare și-n văzduh, imperialiștii anglo-americani și asociații lor. Putem să-i oprim încă? Da!

Scriitorii sovietici au adresat un apel scriitorilor din lumea întreagă să-și ridice glasul pentru salvarea păcii și împotriva războiului pe care-l poate aprinde din oră în oră agresiunea din Liban și Iordania a imperialiștilor anglo-americani. Dar acesta nu trebuie să fie numai glasul purtătorilor cuvîntului scris în carte și în presă. El trebuie să devină, în acest ceas, lege pentru orice om care pune mai presus de moarte dragostea de viață, mai presus de întuneric lumina, mai presus de jaf, omor, nimicire, cultura, bună starea pentru toți, progresul. Acest glas trebuie să determine capii statelor mari să ajungă la înțelegere, la scăderea tensiunii războinice, la începutul dezarmării, așa cum a cerut Uniunea Sovietică.

E timpul suprem.

Popoarele vor prietenie și colaborare. Omenirea vrea pace. Să se facă voia omenirii!

Acad. Mihai Beniuc

MOBILIZAREA CONȘTIINȚELOR

(Urmare din pag. 1)

către toți scriitorii din lume și îndeosebi către cei americani, englezi și francezi, chemîndu-i să-și pună condeiele în slujba păcii.

Intr-adevăr, orice scriitor demn de acest nume va înțelege că este momentul să intre în acțiune, să-și concentreze toate resursele sale de energie morală și spirituală, în vederea mobilizării tuturor conștiințelor. A lupta pentru împiedicarea extinderii incendiului, a înăbușirii lui în fașă, constituie acum scopul major al activității sale. Cum ar putea rămîne indiferent la evenimente scriitorul american, englez, francez sau oricare altul, cînd și cerul patriei sale nu este ferit de explozia nucleară, amenințînd să pulverizeze într-o clipă secole de cultură și civilizație? Cum ar putea rămîne indiferent scriitorul oricărui popor, cînd distrugerea atomică nu va cruța pe nimeni?

Neutralitatea, pasivitatea, în cazul de față, nu înseamnă doar o dezertare de la unul din rosturile esențiale ale scriitorului, ci, mai mult decît atît, o complicitate. A tăcea este egal cu a consimți, a aproba cea mai sălbatică barbarie: războiul de agresiune. De aceea, însăși rațiunea, etica scriitorului, credința sa în viitor și progres, îi cere să denunțe orice atentat împotriva libertății și independenței popoarelor.

Știm că acest lucru nu este ușor în Occident și că o luare netă de atitudine comportă riscuri. Dar ele sînt neînsemnate față de coșmarul pe care îl va trăi omenirea, în eventualitatea că forțele criminale își vor atinge țelul. Demnitatea, onoarea, simțul răspunderii îi dictează scriitorului să înfrunte aceste riscuri și să-și facă auzit glasul clar și răspicat. E de datoria sa să înfiereze violența unora, să risipească primejdioasa iluzie a altora, că războiul va bate cu pumnu-i de fier doar la poarta vecinului, și să le amintească tuturor că același pumn va bate cu siguranță în poarta, în fereastra casei lor, lovindu-i în ce au mai scump. Dar atunci va fi prea tîrziu.

Acum, cît mai este vreme, să răscolim conștiințele, să le ținem treze, să le mobilizăm în apărarea păcii. Nici un creator nu poate scăpa profunda semnificație a emoționantului apel adresat de scriitorii sovietici tuturor scriitorilor lumii. Este cel mai cald, cel mai uman mesaj, pătruns de o adîncă dragoste și răspundere față de omenire, față de valorile sale morale și spirituale, pentru a căror conservare nu trebuie precupețit nici un efort.

Ieronim Șerbu

SALUT APELUL SCRIITORILOR DIN UNIUNEA SOVIETICĂ!

(Urmare din pag. 1)

Sovietică, adresată scriitorilor din lumea întreagă este un document istoric. Ea face apel la tot ceea ce este mai nobil și mai de preț în inima scriitorului: la sentimentul responsabilității *întru apărarea zestrei comune a umanității; la sentimentul* datoriei, *pe care fiecare scriitor adevărat o are, de a sluji adevărul, de a salvgarda libertatea și viața.*

Salut apelul scriitorilor din Uniunea Sovietică! Salut apelul scriitorilor care — cei dintîi din lume — au pus în serviciul progresului nu doar aripile talentului lor, ci și sîngele lor, nu o-dată!

Chemarea voastră ne găsește prezenți pe linia luptătorilor pentru apărarea Păcii, împotriva agresorilor americani și englezi. Chemarea voastră îmi dă un nou — și cît de prețios — imbold pentru a termina cît mai repede poemul la care lucrez: „Surîsul Hiroshimei".

Vom face, alături și împreună cu voi, din scrisul nostru făclie și scut. Vom ști să apărăm, împreună cu voi, împreună cu scriitorii cinstiți din lumea întreagă, Pacea!

Afară cu agresorii anglo-americani din Liban și Iordania! Trăiască Pacea!

Eugen Jebeleanu

PENTRU VIAȚA ȘI PACEA LUMII!

(Urmare din pag. 1)

lupte cu toate puterile și formele expresiei împotriva războiului pe care-l pregătește capitalismul criminal și dement, omenirii, planetei.

Cei care rîd și plîng odată cu rîsul și plînsul copiilor din lume, să urle revolta și furia pedepsitoare împotriva celora care vor să fie ucigașii copiilor din lume!

Cei care tremură la gîndul dispariției și pulverizării vestigiilor de frumusețe a trecutului și a zestrei sporitoare a frumosului, să strige cu crîncenă indignare grija aceasta!

O! poeți ai lumii! Faceți din condeiele voastre săgeți și din arcurile conștiinței voastre arme, săgeți care să ajungă să se înfigă în inimile de piatră și de venin ale nesăbuiților propovăduitori de moarte și distrugere, imperialiștii anglo-americani.

Oameni ai artei și scrisului de pretutindeni, cereți ca războiul și moartea din țările arabe să fie oprite — și viața, pacea și dragostea să se așeze pretutindeni! Cerem agresorilor anglo-americani să-și evacueze neîntîrziat trupele din Liban și Iordania!

Radu Boureanu

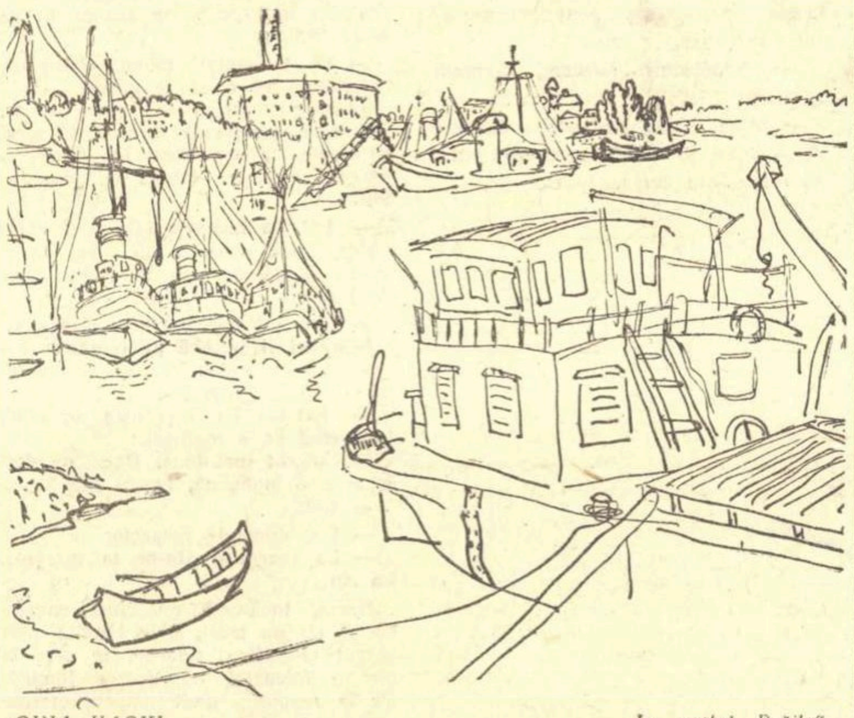

GINA HAGIU

„In portul Brăila"

ZIUA MARINEI

MESAJ MARIN

Ora marină pe brazde de apă
Minutele calme își bate-n etrave.
Cerul din zare cu cearcăn sub pleoapă
Iși sună în boltă minutele grave.

Carturi atente pe ape grozave.
Cearcănul cerului. Orele, grave.

Colo pescarii în luntri cu vele,
Carturi pe nave alături de ele.
Acolo e țărmul, aici trec pescarii.
Și-n liniștea păcii, tictacul de carii.

Dar cine se plimbă sub mări cu rechinii,
In hula marină, printre actinii?
Ies steaguri de moarte din ape amare,
Ciuperci otrăvite din ape amare.

Dar flamura navelor noastre e roșie.
Carturi atente, carturi de mare
Sub flamura navelor, roșie, roșie.

Matrozul din cart e-ncruntat și puternic
Trec Baltici prin sîngele lui, și-„Aurore"
In inima lui bat Doftane și Griviți...

Navele noastre,
Păstra-veți, iubi-veți
Pacea crescută în veacuri și ore,
Pacea chemată de brave-„Aurore"!

Victor Kernbach

Apelul scriitorilor din Uniunea Sovietică

(Urmare din pag. 1)

Scriitori din toată lumea! Pe umerii noștri apasă astăzi o mare răspundere. Noi nu putem fi satisfăcuți de rolul unor martori inactivi, cînd se săvîrșește o crimă împotriva omenirii. Cuvîntul scriitorilor a fost totdeauna ascultat de guverne și de popoare.

Ne adresăm vouă cu apelul de a ne uni eforturile. Fiecare scriitor este obligat să-și ridice glasul, să-și dăruiască toate forțele minții și talentului său pentru cauza apărării păcii și democrației. Acum nu mai poate fi vorba de ceva mai important. Trebuie să găsim cuvintele care să exprime în sute de limbi voința popoarelor globului pămîntesc. Fie ca prin gura noastră să vorbească toată populația planetei. Trebuie mobilizate toate mijloacele convingerii: ziarele, radio-ul, televiziunea, cinematograful, cuvîntul viu al scriitorului, pentru a zădărnici războiul. Noi ne alăturăm glasul la glasul Guvernului Sovietic care susține stăruitor întîlnirea grabnică dintre șefii marilor state.

Vă adresăm cu deosebită speranță chemarea noastră, vouă, scriitori ai Americii. Faceți totul pentru ca războiul să fie stins chiar de la început! Oricare v-ar fi convingerile politice, oricăror partide sau grupuri sociale ați aparține, oricare v-ar fi atitudinea față de comunism și de capitalism, nu veți scăpa de răspunderea față de poporul vostru, față de întreaga omenire, pentru grelele urmări ale aventurilor războinice. Căci anume la voi, în S.U.A., monopoliștii lacomi și generalii înfierbîntați caută să le ațîțe. Ridicați-vă deci glasul de protest împotriva crimei care stă să se producă!

Ne adresăm vouă, scriitori ai Angliei. Oare veți admite voi în tăcere și fără obiecție începerea unui nou război mondial, care va distruge și marea voastră cultură multiseculară?

Ne adresăm vouă, scriitori ai Franței, cu aceleași probleme și chemări, cum ne-am adresat și colegilor americani și englezi.

Noi facem apel la scriitorii tuturor țărilor și popoarelor ca în aceste zile amenințătoare să ia singura atitudine demnă de fiecare scriitor cinstit și plin de bărbăție: atitudinea de apărător al păcii. Noi ne declarăm solemn solidaritatea deplină cu popoarele țărilor arabe care luptă pentru independența lor națională. Impreună cu ele, împreună cu toate popoarele iubitoare de libertate, noi cerem retragerea imediată a armatelor americane și engleze din Liban și din Iordania, cerem curmarea imediată a silniciilor făcute împotriva independenței țărilor din Orientul Apropiat și Mijlociu.

Scriitori ai întregii lumi, fiecare clipă e scumpă. Pacea este în pericol! Cultura este în pericol! E în primejdie viața a milioane de oameni!

Noi așteptăm răspunsul vostru. Sîntem încredințați că rațiunea și omenia vor învinge!

I. Abașidze, V. Ajaev, M. Aibek, M. Aligher, S. Antonov, M. Arazi, M. Auezov, G. Așirov, M. Bajan, I. Baltușis, G. Bașirov, P. Brovka, E. Bucov, V. Vasilevskaia, R. Gamzatov, F. Gladkov, P. Glebka, N. Gribaciov, D. Gulia, M. Husein, Ș. Dadiani, A. Dementiev, A. Dehoti, V. Druzin, D. Eremin, V. Ermilov, K. Zelinski, S. Zorian, Zulfia, V. Ivanov, V. Kazin, M. Karim, V. Kataev, A. Kahhar, B. Kerbabaev, V. Kojevnikov, A. Kopteaeva, A. Korneiciuk, V. Kocetov, K. Krapiva, A. Kulesov, B. Lavrenev, V. Lațis, G. Leonidze, L. Leonov, M. Lukonin, W. Luks, M. Linkov, G. Markov, S. Marșak, E. Mejelaitis, G. Meniuc, M. Mirșakar, S. Mukanov, G. Musrepov, G. Mustafin, V. Panova, Z. Papernîi, F. Panferov, B. Polevoi, E. Popovkin, A. Prokofiev, S. Rahman, R. Rza, A. Sakse, G. Sarian, G. Sevunț, K. Seitliev, I. Semper, S. Sergheev-Țenski, V. Smirnov, S. V. Smirnov, S. S. Smirnov, L. Sobolev, I. Smuul, V. Solouhin, A. Sofronov, V. Sitin, R. Suleiman, A. Surkov, T. Sîdîkbekov, G. Tabidze, M. Tank, A. Tvardovski, V. Tevekelian, T. Tilvitis, A. Timonen, N. Tihonov, A. Tokombaev, P. Tîcina, S. Ulug-Zade, A. Upit, A. Usenbaev, N. Certova, S. Cikovani, M. Șaghinian, M. Șolohov, A. Stein, S. Șcipaciov, I. Ehrenburg, A. Jakobson, K. Iașen.

PENTRU PRINCIPIALITATE MARXIST-LENINISTĂ IN CRITICA LITERARĂ!

(Urmare din pag. 1)

literaturii, articolul „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară" publicat de Scînteia în două numere consecutive (4270-71 din 18—19 iulie 1958) aduce o analiză profundă și aprecieri principiale în legătură cu un mare număr de probleme și cu unele manifestări și atitudini din critica literară. După ce subliniază cuceriri și poziții înaintate exprimate ferm în volume și în articole din presă, articolul se ocupă în principal de abaterile de la principialitatea marxist-leninistă ivite în critica literară. Prin ampla cuprindere a problemelor, prin confruntarea pe care o realizează între sarcinile criticii și situația concretă din frontul criticii literare, prin profunzimea și stringența argumentației, acest articol constituie nu doar o bună participare la discuții, sau o contribuție însemnată la lămurirea unor chestiuni controversate; el este un ajutor principal dat criticilor literari, o luare de poziție de o mare cumpănire și fermitate, în problemele fundamentale care privesc obiectivele și dezvoltarea criticii noastre literare.

Analiza pe care o întreprinde articolul din Scînteia privește deopotrivă volumele de critică apărute și articolele din presă. In presa noastră au apărut în ultimul timp unele greșeli ideologice serioase și manifestări de liberalism și împăciuitorism față de ideologia burgheză; mai mult decît atît, au putut să apară chiar articole care se îndepărtau atît de mult de principiile marxism-leninismului, încît la un moment dat tindeau să închege chiar un sistem cu totul opus esteticii marxist-leniniste.

Din cînd în cînd își fac apariția în limbajul criticii literare expresii, definiții, teorii ciudate, care circulă o vreme și a căror esență se dovedește pînă la urmă a fi anti-marxistă. Acum doi ani și mai bine a fost lansată noțiunea „adevărului integral", nu mult apoi a început lunga și confuza discuție despre „spiritul modern", discuție ale cărei rămășițe întîrziate mai apar ici și colo. Mai încoace, prilejuită de dezbateri despre receptivitatea criticului față de opera literară, a început să se vehiculeze ideea „receptivității mai largi", să se ceară criticii să fie „mai ductilă și mai variată", adică mai exact și spirit burghez în critica literară. Astfel de teorii au caracterizat activitatea de critic literar a lui Al. Piru, atît cea desfășurată mai de mult, cît și aceasta recentă, semn că nimic nu s-a schimbat în felul său de a gîndi și că nici nu a manifestat dorința de a înțelege estetica marxist-leninistă. Articolul din Scînteia arată că o activitate tot atît de sistematică și fățișă de respingere a tezelor marxist-leniniste în critică și în literatură a desfășurat și I. Negoițescu. Redacțiile publicațiilor literare, editurile, criticii marxiști, au dat dovadă de o condamnabilă nepăsare și îngăduință, lăsînd atîta timp să se tipărească și să rămînă fără cuvenita denunțare astfel de paradă de ideologie burgheză.

Domeniul cercetării și valorificării moștenirii literare, în special cu privire la literatura dintre cele două războaie a fost unul unde s-au exercitat presiuni dintre cele mai mari, ale spiritului burghez, care au avut consecințe dăunătoare. Editurile, și în special E.S.P.L.A., au pierdut la un moment dat criteriile științifice în valorificarea moștenirii, pe care le-au înlocuit cu tendința de preluare în bloc a moștenirii literare, de a cultiva și populariza deopotrivă ceea ce e înaintat în literatura anterioară, ceea ce aparține tezaurului culturii noastre ca și ceea ce e antirealist, nepopular, înapoiat în creația unor scriitori.

Trebuie spus că unii din criticii literari au căzut în această greșeală fie scriind ei înșiși articole caracterizate de îngăduință neprincipială față de laturi negative ale operelor literare din trecut, fie închizînd ochii și lăsînd să treacă articole care ignorau vădit sau ocoleau intenționat învățătura leninistă despre cele două culturi și despre problemele moștenirii literare.

Această tendință s-a vădit cu deosebire în munca de pregătire a manualului de istoria literaturii pentru ultima clasă medie. Aici, mulți critici și istorici literari au scris capitole întregi greșite, sau au dat girul lor unei orientări care minimaliza literatura noastră realistă, absolvea multe lucrări tributare ideologiei burgheze, deprecia și semăna confuzie cu privire la literatura realismului socialist.

Presa literară poartă o mare răspundere pentru pătrunderea unor greșeli și tendințe ca acelea semnalate mai sus. Din păcate, multe din aceste greșeli și tendințe străine de estetica marxist-leninistă și-au aflat adăpost în revistele Uniunii Scriitorilor, și în primul rînd în Viața romînească. Pe lîngă poezia evazionistă, formalistă și proza negativistă, pe care revista le-a publicat adesea, și în bună companie cu acestea, critica Vieții romînești a manifestat o inexplicabilă confuzie și s-a caracterizat prin grave abateri.

Redacția acestei reviste a tolerat numere de-a rîndul să apară articole în care frazeologia, aparținînd nici măcar deghizat vechii critici, tindea să abandoneze și să înlocuiască criteriile științifice în aprecierea operelor literare cu tot felul de gusturi burgheze sau să le adapteze treptat gustului burghez. Lupta împotriva îngustimii dogmatice a fost adesea folosită pentru a se lăsa drum deschis liberalismului.

Cele mai multe din articolele lui Al. Piru și I. Negoițescu aici au fost publicate și, alături de altele, au contribuit la scăderea tot mai accentuată a nivelului ideologic al revistei.

Nici Steaua n-a avut o poziție mai justă, în destule prilejuri. In paginile acestei reviste a fost întreținută mult timp o atmosferă stătută, în care arbitrarul în aprecierea literaturii contemporane s-a împletit strîns cu ploconirea față de o anumită literatură occidentală și cu admirația față de modernism. Articolul din Scînteia arată că și în alte reviste ale Uniunii Scriitorilor s-au manifestat abateri de la criteriile marxist-leniniste în critica literară, ca de exemplu în Iașul literar. Se știe că Scrisul bănățean a făcut loc în coloanele sale unei manifestări crase de naționalism și că a participat mult timp la întreținerea unor răfuieli mărunte și neprincipiale cu revista Steaua.

Gazeta literară care a publicat — în ultimul timp mai cu seamă — numeroase articole bine orientate, menționate de articolul din Scînteia, are și ea răspunderea de a fi găzduit de multe ori nu numai confuzii dar și teze greșite. Multe din discuțiile despre „spiritul modern" au apărut chiar în paginile Gazetei literare a cărei redacție a dovedit prea multă îngăduință și chiar obiectivism în legătură cu teorii nejuste și cu manifestări ale spiritului burghez ivite în presa literară. Ca principal organ literar al Uniunii Scriitorilor, ca publicație săptămînală, avînd deci mari posibilități de a fi operativă, Gazeta literară a practicat o timiditate excesivă, vecină cu împăciuitorismul, cu acceptarea față de abaterile de la marxism-leninism în critica literară. In articolul din Scînteia sînt date exemple evidente de articole greșit orientate sau de limbaj critic pedant și confuz, înviind arsenalul vechii terminologii a criticii și pe care Gazeta literară le-a adăpostit atît în articolele de critică literară, cît și în cronicile ei cinematografice incompetente și superficiale pe care le-a publicat în numere recente, unde lipsa de gust s-a asociat cu lipsa de orientare. In multe cronici și articole care reprezentau linia și programul revistei, Gazeta literară a întreținut un spirit de adulație neprincipială față de anumiți scriitori, scutindu-i de o critică principială și obiectivă, care ar fi folosit și respectivilor scriitori și cititorilor.

Analiza principială și exigentă pe care o face articolul din Scînteia ajută publicațiile Uniunii Scriitorilor să descopere și să examineze cu luciditate activitatea lor, să privească în profunzime poziția lor, le ajută să lupte pentru a putea răspunde la cel mai înalt nivel sarcinii lor de publicații care să slujească scopul educației comuniste a cititorilor și a orientării și îndrumării literaturii.

In același timp, prin ascuțimea și precizia criticii pe care o desfășoară, articolul din Scînteia îndeamnă la o analiză serioasă și tot atît de adîncă a sectoarelor de critică de la alte publicații, ca de exemplu la Contemporanul și Tribuna unde s-au petrecut de asemenea greșeli și abateri în probleme esențiale. Cronica literară semnată de Radu Popescu de la Contemporanul, recenziile și unele informații literare au fost adesea de natură să deruteze pe cititori, prin lipsa de criterii pe care au practicat-o.

Tribuna la rîndul său a avut față de literatura noastră actuală atît de vădite căderi dintr-o extremă în alta, atitudini atît de surprinzătoare și contradictorii în probleme esențiale, încît e destul de greu să descoperi orientarea revistei în hățișul încîlcit pe care-l promovează, amestecînd valorile cu non-valorile. Vor trebui de asemenea analizate în adîncime și rubricile de critică literară ale revistelor care apar în limbile minorităților naționale din țara noastră. In aceste reviste, mai ales în Utunk și în Neue Literatur au apărut atît teze străine esteticii marxiste, cît și materiale literare, scrise de pe poziții opuse realismului socialist, ideologiei noastre și unei vehicului expresii care de mult trebuiau înmormîntate pentru totdeauna.

Este o datorie a criticii literare să combată cu toată exigența și promptitudinea manifestările ideologiei burgheze oriunde apar ele, în critica literară ca și în scrieri literare, să nu arate nici un fel de îngăduință față de greșeli sau față de încercările conștiente de a abandona marxism-leninismul, spiritul partinic în literatură și în critica literară.

Articolul din Scînteia arată cît se poate de clar că înțelegerea și ajutorul pe care trebuie să-l dăm tendințelor de apropiere sinceră de pozițiile partidului nu trebuiesc confundate cu slăbirea exigenței și cu îngăduința față de încercările de a abate critica pe căi lăturalnice, opuse principiilor noastre științifice, marxist-leniniste.

In concluziile ce vor trebui să încheie în curînd dezbaterile cu privire la critica literară, aceste criterii și situarea fermă, intransigentă pe pozițiile spiritului de partid în critica literară, în istoria literaturii, vor trebui să-și afle locul principal. Ele vor trebui să devină mult mai mult decît pînă acum îndreptarul în munca pe care o au de desfășurat criticii literari. Prin toată activitatea lor, criticii literari marxist-leniniști trebuie să ocupe cu consecvență locul de frunte în frontul ideologic, în îndrumarea și analizarea literaturii, în orientarea și educarea cititorilor în spiritul socialismului. Combaterea concepțiilor burgheze în teorie și în estetică, în istoria literaturii și în practica și aprecierea creației va trebui să fie mereu unul din obiectivele principale ale criticii noastre literare. Promovarea literaturii realismului socialist este indestructibil legată de lupta pentru nimicirea oricăror manifestări și poziții pe care încearcă să și le închege ideologia burgheză. Cauza nobilă a marelui viitor către care mergem, poporul nostru, constructor al socialismului, partidul care ne călăuzește și ne conduce, cer criticilor literari să ocupe cu consecvență și fermitate această înaintată poziție în lupta pentru socialism. De la această datorie nu poate lipsi, această luptă n-o poate abandona nici un critic literar care este credincios marilor tradiții progresiste ale literaturii noastre și care e legat de năzuința de a sluji idealul socialismului.

Mihai Gafița

EPOSUL ŞI ELOCINŢA

In volumul de versuri „Ceva mai greu", Dan Deşliu îşi închină activitatea poetică muzei Calliope. Mamă a lui Linos şi Orfeu, Calliope este,— după cum se ştie — muza poeziei epice şi a elocinţei. In poezia „Sub scutul zînei", Deşliu vede însă în Calliope: „...domniţa muzelor eline / a eposului zînă...". Dintr-o dată scutul a cărui protecţie o invocă devine incomplet şi vulnerabil. Calliope, fără universul elocinţei, nu poate fi imaginată, iar elocinţa lipsită de disciplina riguroasă, pe care muza a inspirat-o, este de natură să dăuneze poeziei. Dar asupra acestei idei vom reveni, şi în primul rînd trebuie să fim de acord cu Dan Deşliu că muza sa protectoare este Calliope. Dintre succesele sale poetice de pînă acum, nu pot fi uitate „Lazăr de la Rusca" şi „Minerii din Maramureş", bune exemple ale unui epos realist-socialist, în care eroismul comuniştilor este elogiat cu patos şi cu un real talent de a crea oameni, de a le da viaţă, contur, mişcare, personalitate.

Volumul „Ceva mai greu" relevă noi laturi ale talentului lui Dan Deşliu. Mă gîndesc în primul rînd la excelentul poem „Cîntec de ruină" şi la „Micul intermezzo transoceanic", care introduc în activitatea poetului un capitol nou, cu o inedită sensibilitate pentru fantezia spumoasă şi diatriba corosivă. Dan Deşliu este un poet militant şi în activitatea sa pamfletul antiimperialist abundă, nu odată însă minat de verbozitate. In „Cîntec de ruină" ideea poetică a fost supusă unei cizelări atente, astfel că discursul a putut fi stăpînit cu deplină siguranţă în toate finele lui articulaţii.

De obicei se vorbeşte, în literatură, de cizelarea cuvîntului şi munca pentru adecvarea acestui material primordial al scrisului, la un întreg proces creator, nu poate fi neglijată cîtuşi de puţin. Personal însă cred că extraordinara muncă de şlefuitor a poetului începe cu stăruitoarea cizelare a ideii poetice. Dominarea întregului material necesar creaţiei poetice îşi are aici izvorul, geneza. Cînd vorbesc de retorism, schematism, abstracţie sau lipsă de claritate, etc., etc. în legătură cu poezia, nu fac decît să numesc efecte secundare ale unei nedesăvîrşite, deficiente idei poetice.

In „Cîntec de ruină" Dan Deşliu a mers, cu inteligenţă artistică, direct la esenţa fenomenului social, în virtutea căruia acţionează imperialismul american. „Babilonul de beznă şi lumină" al Noului York impresionează prin gigantismul tehnicii, alcătuind în ansamblu, pentru poet, un „lăcaş al celor foarte bizari închinători / la mici hîrtii albastre — ce li se par eterne..." In pofida aglomerării coloşilor de beton, New-Yorkul este pentru Deşliu „Cetatea Ruinii", în virtutea faptului că fiecare tonă de beton sau kilogram de aur, sau pachet de bancnote, este rezultatul nefericirii, al ruinii sau morţii semănată undeva pe întinsul Americii sau al lumii.

Mirajul constructiv al New-Yorkului are pentru poet un sens erostratic şi este sensul real, esenţa însăşi, a imperialismului american. De aici imaginea îngemănată a acestei uriaşe Cetăţi a Ruinii cu reuşitul spectru al „supremei cotoroanţe", simbolul şi viziunea de spaimă a unei lumi agonice, în descompunere.

Portretul „supremei cotoroanţe" este o indiscutabilă reuşită poetică şi picturală. Deşliu îşi mărturiseşte aci afinitatea cu maeştrii olandezi ai penelului (mai curînd cu flamanzii Bosch şi Breughel — bătrînul). Dar în precizia şi supleţea cuvîntului sarcastic, în acumularea zdrobitoare de trăsături din domeniul hidosului, răsună experienţa poetică în materie, a unui Baudelaire, transpusă pe un bun motiv politic:

Ruină devorată de vicii şi de timp,
trecea sulemenită o veche tîrîtură,
crăiasă de bordeluri pe care o avură
cîndva, pe bani — toţi craii urbanului
Olimp.

In cicatricea gurii cîrmîzul s-ar părea
că-i sînge stins... Crăpate sigilii de
văpsele
pecetluiesc al feţii linţoliu de piele...
Din scoică de ureche, — sclipeşte-o
peruzea!

Sarcasmul inventează, în continuare, noi linii şi trăsături, completînd o terifiantă imagine a descompunerii, mascată sub false străluciri. Patosul antiimperialist al poetului a pus în mişcare o bogată fantezie, tăinuită pînă acum în resursele lirice şi epice ale lui Deşliu. Contrastul dintre spectrul „supremei cotoroanţe", viziunea de infern a Cetăţii Ruinii şi puritatea melodiei lui Robeson sau zîmbetului „acelei adolescente brune, / trist nenufar de seară prin parcul fără flori / din Manhattan...", invocarea „săracelor inimi sub tălpile Ruinii", sau a umbrelor trecutului, de la pierdutele Piei-Roşii la oştenii lui Sherman şi Grant, creează o puternică mişcare interioară a poemului, dominată şi condusă cu inteligenţă. Diatriba împotriva jalnicilor admiratori ai falselor străluciri ale Ruinii, legitimează însufleţirea versului aforistic din partea finală a poemului: „Iubire-omenirii / Ruinii — numai ură! / Mai dreaptă lege-n lumea întreagă — nu cunosc!".

„Micul intermezzo transoceanic" completează în mod fericit mesajul „Cîntecului de Ruină".

Este limpede că în activitatea poetică a lui Deşliu tot acest capitol are semnificaţia unei bune investigaţii artistice, în domeniul poeziei militante, politice, în care poetul şi-a exersat şi pînă acum posibilităţile. Dar reuşita lui Deşliu în lirica şi pamfletul antiimperialist nu trebuie, cred, limitată numai la activitatea lui Deşliu. Sîntem în faţa unei contribuţii de valoare, la orientarea liricii noastre pe un drum fertil. Mă gîndesc, cînd scriu aceste rînduri, la ampla discuţie, de multe ori neprincipială în jurul modernismului, care a avut loc la noi, şi la faptul că sprijinitorii acţiunii de „modernizare" a poeziei şi literaturii, au introdus în cetatea noastră literară un cal troian purtător al unor puternice tendinţe apolitice, care s-au manifestat mai ales în poezia tinerilor, fără a-i lăsa liberi de orice influenţă pe cei vîrstnici. O privire, chiar fugară, aruncată asupra poeziei noastre de astăzi, poate arăta că vechea prejudecată estetică idealistă (maiesciană, în speţă, pentru noi) cu privire la aşa-zisul caracter dăunător, pentru poezie, al politicului, nu a dispărut cu totul şi că lupta împotriva apolitismului în poezie şi literatură rămîne o problemă actuală. Contribuţia pe care o aduce Dan Deşliu în această luptă nu este de neglijat. In „Cîntec de Ruină" el demonstrează că politicul ajută la pătrunderea în esenţa fenomenelor şi la solicitarea largă a fanteziei fine şi a subtilităţii poetice.

Valoarea volumului „Ceva mai greu" nu se reduce la poemele citate. Incepînd chiar cu poezia-program a volumului, trecînd la poezii ca: „Divizia noastră", „Formulele rachetei", „Dealul florilor", „Hic fuerunt tartari", etc. aflăm vechi virtuţi ale poeziei lui Deşliu în direcţia caldului elogiu adus militanţilor comunişti căzuţi în luptă, sau anonimilor constructori ai socialismului de astăzi, continuatori ai mesajului lăsat de predecesori.

Reapar însă în volumul „Ceva mai greu" şi vechi deficienţe ale activităţii poetice a lui Deşliu. Arătam la începutul acestui articol că din harurile pe care tradiţia le conferă muzei Calliope, poetul a păstrat eposul şi a eliminat elocinţa. Gestul e lipsit de înţelepciune şi descoperă, de fapt, unul din punctele vulnerabile ale poeziei lui Deşliu. Este poetul cumva un partizan al „Artei poetice" a lui Verlaine, care ne recomandă: „Prends l'éloquence et tords-lui son cou!"? Dimpotrivă! Elocinţa, în poezia lui Deşliu, se plimbă de cele mai multe ori liberă, nestingherită, ameninţînd ea, prin exces de zel, gîtul fin al poeziei. Există, prin urmare, între poezie şi elocinţă o relaţie, care nu poate fi ignorată decît în dauna elementului poetic.

De ce muza Calliope este inspiratoarea eposului şi a elocinţei totodată? Pentru că anticii puneau între aceste două arte o relaţie de identitate, uneori elocinţa fiind socotită predecesoarea poeziei. Pentru Cicero, de exemplu, Homer este în primul rînd un mare orator.

Vechile arte poetice sînt moduri specifice de manifestare a unei retorici. Dacă Poetica lui Aristot e gîndită fără Retorica şi în absenţa colecţiei logice a Organonului, Poetica poate fi cu greu înţeleasă în toate ramificaţiile şi conexiunile ei. Retorica antică nu era numai o artă a exprimării orale, dar şi a comportării în lume (prin conexiune cu etica) şi a scrierii alese. Lui Dan Deşliu, adversar îndreptăţit al estetismului şi falsei lui originalităţi, nu i-ar putea fi indiferentă, de exemplu, marea „Instituţie oratorică" a lui Quintilian adversar şi el al preţiozităţilor spiritului „modern" al epocii sale şi care recomanda, pentru formarea insului superior, modelele epocii clasice. Mai tîrziu, pentru Dante (pe care Deşliu îl invocă în „Sub scutul zînei") elocinţă şi poezie aveau semnificaţie sinonimică.

Orice poetică este în acelaşi timp şi o retorică aplicată şi orice manifestare literară (poezia şi drama, mai ales) are o latură de elocinţă, sau este un mod specific de elocinţă. Romantismul, odată cu sfînta lui furie împotriva clasicismului, a discreditat şi Retorica, deşi romanticii sînt, în bună măsură, tribuni şi retori şi arta lor poetică, în mod vădit, a beneficiat de pe urma studiului retoricii.

De ce insist asupra acestor fapte? Pentru că Dan Deşliu este tribun şi retor, în cea mai largă parte a activităţii lui poetice. Este un poet animat de marile afectivităţi ale urii şi iubirii, cum am văzut. El însuşi spune, nu odată, că are o inimă fierbinte. Dar din inimă porneşte elocinţa, (sau pornesc oratorii) cum a stabilit cu bun simţ Quintilian, pe care l-am numit mai sus: „Pectus est quod disertos facit". Este clar că remediul bunei poezii nu poate privi inima, dar nu poate ignora debitul oratoric. Intre finalitatea Retoricii şi aceea a Poeticii nu există un abis. Două din comandamentele retoricii, cel puţin, nu ne pot fi indiferente, şi anume docere şi movere. Şi poezia trebuie să instruiască şi să emoţioneze. Dar pentru aceasta este necesară o întreagă disciplină, un studiu atent al cuvîntului şi exprimării lui, pentru că poezia nu-şi poate împlini menirea dacă nu convinge. Ce-i trebuie elocinţei pentru a deveni poezie şi nu retorism? Cred că faptul concret, individualul, particularitatea plină de semnificaţie. Acolo unde ideea poetică se diluează în abstracţie, începe retorismul şi încetează poezia. Printre numeroasele exemple de acest fel, pe care Dan Deşliu ni le oferă, aş insista asupra poeziei „Evocare", unde poetul a realizat, parcă anume, un exerciţiu pentru a ne demonstra ce înseamnă retorism şi ce anume poezia.

Prima parte a poeziei este construită pe consideraţii în legătură cu interzicerea de către Adenauer a Partidului Comunist din Germania. Poetul a făcut vizibile eforturi de a face discursul său concret şi interesant, prin imagini variate, prin referiri la istoria antică, etc. etc. Dar totul nu este decît un discurs, lipsit de fiorul poeziei. Şi, dintr-o dată, în final, apare o scurtă evocare a ultimului adăpost al fuehrerului în Berlinul fascist şi agonic, din care nu a mai rămas decît: „claie de zgură şi de pietre pe un cîmp arat cu tunul":

Doar bălării deasupra creşteau...
Era spre seară,
şi mirosea maidanul a mirişte amară;
şi soarele de sînge sub
Brandenburger Tor
murea treptat... Şi singur
şedeam, nemişcător,
în linişte adîncă, de asfinţit
de lume...
Şi-o cucuvaie, parcă, zicea
cuiva pe nume.

Discursul s-a topit în indiferenţă şi, brusc, atenţia şi emoţia înregistrează apariţia poeziei. Finalul este excelent, este scurt şi exprimă cu mult mai bine tot ceea ce lungul discurs premergător se străduia să spună în mod inutil. Inseamnă aceasta că poezia este numai concizie şi nu discursivitate, că este faptul sau sentimentul concret, individual şi nu abstracţia lipsită de emoţie? Inseamnă toate acestea şi mult mai mult decît atît. Inseamnă că faptul din viaţă, particular şi limitat, are un imens potenţial de generalizare, manifestat cu sobrietate şi e singurul care, odată aflat, e capabil să genereze emoţia şi înţelegerea poetică. Indemnul de a învăţa de la viaţă, nu trebuie niciodată uitat. Viaţa ne învaţă şi arta poetică şi stăpînirea elocinţei.

Ion Vitner

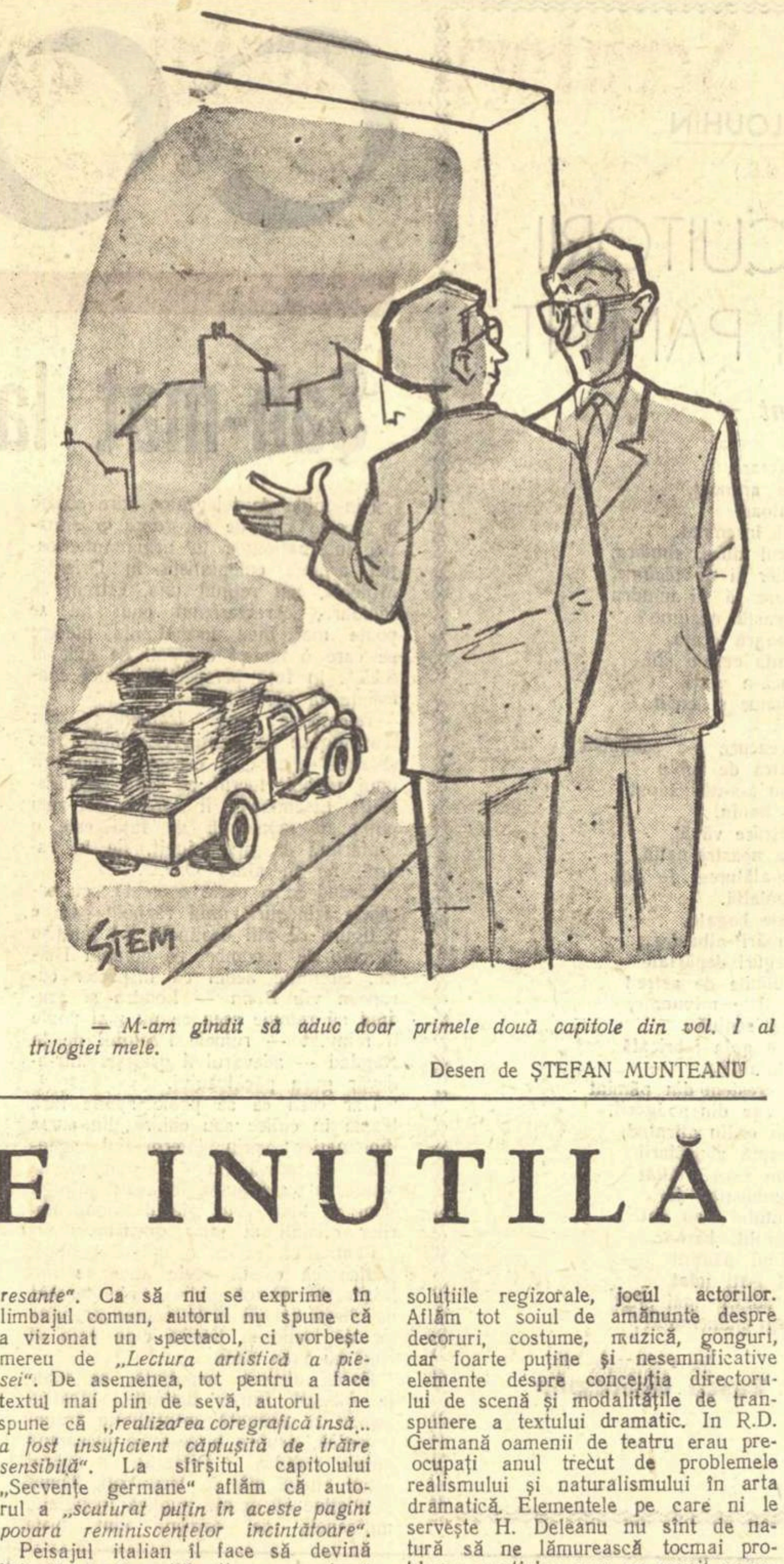

— M-am gîndit să aduc doar primele două capitole din vol. I al trilogiei mele.

Desen de ŞTEFAN MUNTEANU

O APARIŢIE INUTILĂ

Zilele trecute a apărut la „Editura tineretului" volumul „Oraşe şi Teatre Germania-Italia '57" aparţinînd lui Horia Deleanu. Titlul poartă ceva solemn şi ademenitor. Aşa se explică de ce ne-am încumetat să-l citim deşi anterioarele lucrări ale autorului, în special „Triumful lui Goldoni", — carte de compilaţie elementară, scrisă într-un stil tern, împănat cu preţiozităţi — ar fi trebuit să ne îndemne la o folosire mai utilă a timpului.

Trebuie să mărturisim, de la bun început, că dezamăgirea noastră a fost mare. Chiar din primele rînduri etalînd o falsă şi ostentativă erudiţie, Horia Deleanu ne-a făcut să ne dăm seama că este prizonierul aceluiaşi stil preţios, afectat, care în nici un caz nu putea să ascundă lipsa de idei şi să inducă în eroare cititorii. Autorul vorbeşte de amintirile care se îmbulzesc *„în anticamera manuscrisului"*, de obiectele de artă *„mai vechi decît cea mai adîncă bătrîneţe, mai tinere decît cea mai nealterată adolescenţă"*, ne comunică adevăruri uluitoare de tipul acestuia: *„Se spune că prima impresie are, adesea, o însemnătate covîrşitoare în dragoste: e vorba de acel* coup de foudre (subl. aut.), *violenta, paralizanta lovitură de trăznet, de sub imperiul căreia nu te mai poţi elibera"*, aceasta ca introducere savantă la capitolul amorului *„contractat pentru Leipzig"*. Autorul crede că profesiunea de regizor *„trebuie* să cuprindă în preistoria ei (subl. n.) *cunoaşterea directă, înţelegerea, etc."*. Un spectacol îi dă senzaţia *„unor trăiri aproape dureroase, simţite în carnea emoţiilor celor mai ascuţite"*. Amintindu-ne faptul că *„Există în Germania o* instituţie (s. n.) *extrem de civilizată"*, aflăm cîteva rînduri mai jos că această instituţie (reţineţi termenul) este *autostrada*. Horia Deleanu explică foarte doct noţiuni complicate cum ar fi sensul unic, pe care îl defineşte astfel: *„pe fiecare fişie* (de şosea n. n.) *se merge numai într-o singură direcţie"*. Mai aflăm că autostrada este o *„extrem de confortabilă invenţie"* pe care mergînd *„în mod invariabil te întîlneşti cu dosul maşinilor"*. Cam la acest nivel sînt elementele revelatoare ce ni le comunică autorul. Ele se însoţesc cu consideraţii pregnante privind artele plastice, cum ar fi (ne aflăm în galeria de la Dresda). *„Am văzut o serie de tablouri excepţional de interesante"*. Ca să nu se exprime în limbajul comun, autorul nu spune că a vizionat un spectacol, ci vorbeşte mereu de *„Lectura artistică a piesei"*. De asemenea, tot pentru a face textul mai plin de sevă, autorul ne spune că *„realizarea coregrafică însă... a fost insuficient căptuşită de trăire sensibilă"*. La sfîrşitul capitolului „Secvenţe germane" aflăm că autorul a *„scuturat puţin în aceste pagini povara reminiscenţelor încîntătoare"*.

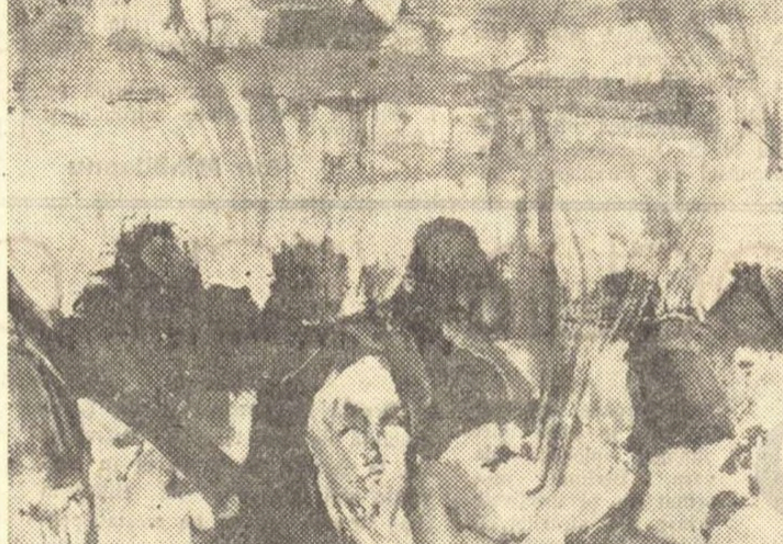

CLARETTE WACHTEL

Din ciclul „Un om între oameni"

Peisajul italian îl face să devină liricoid şi să emită cîteva „maxime" ce pot fi înscrise într-o antologie a speciei: *„Fiindcă orice poet care o întîlneşte pe a sa Beatrice, trăind euforia dantescă, e pentru cîteva momente, la proporţiile universului său, genialul autor al unei Divine Comedia"* sau *„Fiindcă orice tînăr, care îşi găseşte frumoasa, unica sa Veroneză, se simte pentru o secţiune de timp în rînd cu Romeo"*, mai aflăm de asemenea că la Costineşti şi Mamaia *„marea, soarele, nisipul fuzionează, amestecîndu-te fericit, în această mixtură miraculoasă"*.

Noi n-am avut intenţia să culegem toate „maximele" din lucrarea lui Horia Deleanu, am vrut numai să arătăm care este nivelul acestei cărţi, înecată în platitudini şi constatări banale. Nimic deosebit, nimic sugestiv, nimic demn de memorat. Cititorul se va convinge că Horia Deleanu nu face altceva, vizitînd o galerie de artă, decît să transcrie din catalog titluri de obiecte preţioase, vizitînd un muzeu să reproducă aproximativ explicaţiile ghidului şi să ne informeze mai înainte de toate despre stările sale sufleteşti şi despre preferinţele sale personale (de ex.: aflăm că nu-i plac spectacolele de operă decît dacă asistă *„la ele într-un fotoliu acasă"*, explicîndu-ne că... *„nu comoditatea mă face să am astfel de preferinţe"*, ci *„senzaţia... că asist la muzică cu prea puţin teatru"*). Nu ştim de ce asemenea banalităţi (şi exemplele s-ar putea înmulţi) trebuiesc aduse neapărat la cunoştinţa cititorului. Peste tot locul autorul descrie stîngaci, aproximativ şi înşiră lucruri cunoscute şi arhicunoscute culese din manualele elementare de istorie şi istoria artei. Dar un fapt nemulţumeşte mai mult decît orice. Horia Deleanu şi-a intitulat cartea „Oraşe şi teatre", a fost în ţările respective ca om de teatru, şi vrea să împărtăşească cititorilor avizaţi sau neavizaţi în problemele artei scenice, impresiile culese din această lungă şi instructivă călătorie. Domnia sa, ca om de teatru, face *„lectura artistică"* a textului ca să-i folosim expresia favorită şi apoi etalează cu aplomb cîteva impresii marginale, toate la nivelul unei cronici de serviciu. Ni se serveşte rezumatul piesei, iar despre spectacol totul este spus la modul general ce nu-ţi poate contura nici o ideie privitoare la înscenarea piesei, soluţiile regizorale, jocul actorilor. Aflăm tot soiul de amănunte despre decoruri, costume, muzică, gonguri, dar foarte puţine şi nesemnificative elemente despre concepţia directorului de scenă şi modalităţile de transpunere a textului dramatic. In R.D. Germană oamenii de teatru erau preocupaţi anul trecut de problemele realismului şi naturalismului în arta dramatică. Elementele pe care ni le serveşte H. Deleanu nu sînt de natură să ne lămurească tocmai probleme esenţiale: cum au reuşit oamenii de teatru germani să rezolve în spiritul realismului socialist această „dispută" cum o numeşte dînsul. Dacă ar fi să-i dăm crezare lui H. Deleanu, naturalismul în teatru s-ar reduce pur şi simplu numai la problemele ţinînd de execuţia decorului şi la utilizarea excesivă a unor elemente pur tehnice în spectacol. De aceea şi „discuţia" asupra spectacolelor vizionate se opreşte în special la exterior şi nu surprinde ceea ce ar fi fost esenţial, primordiala contribuţie a elementului uman. Este îngrijorător cum un om de teatru asistînd la spectacolele unor valoroase ansambluri germane, poate să comunice atît de puţine idei, menţinîndu-se la simple povestiri diluate, lipsite de sugestie. Aprecierile sînt la nivelul următor: *„Parodia lui Synge susţinută strălucit mai cu seamă de Heinz Schubert... şi-a descoperit pe scena lui Berliner Ensemble o serie de sensuri noi"* sau piesa pune *„o serie de probleme"*. (De altfel, la fiecare pagină te întîmpină de două-trei ori *„nişte"* şi *„o serie de"*).

Pe Horia Deleanu îl interesează prea puţin spectacolul privit în multilaterala lui desfăşurare şi prea mult detaliile tehnice, acele elemente frapante care impresionează pe oricine la prima vedere. Deşi ne spune în cîteva rînduri că a discutat cu oamenii de teatru problemele realismului şi naturalismului, în cartea sa întîlnim doar vagi aserţiuni care expediază discuţia în mod elementar, primitiv şi diletant.

Despre realismul socialist nu vorbeşte decît extrem de puţin şi în fugă, neconvingător. Disputa realism-naturalism din teatrul german este privită dintr-un punct de vedere obiectivist şi eclectic, iar poziţia celui ce scrie este ambiguă şi de natură a induce în eroare cititorul. Expunînd sumar o părere sau alta, combătînd în treacăt naturalismul şi nu pe direcţiile esenţiale, ci în amănunte mai mult sau mai puţin importante, Horia Deleanu nu aduce teatrului nostru nici un serviciu.

Scrisă într-un stil pedant, umplută cu recenzii superficiale despre spectacole, necomunicînd nimic nou şi interesant, cartea lui H. Deleanu stîrneşte dezaprobarea cititorilor şi nu-şi justifică apariţia.

Valeriu Rîpeanu

Sensul şi generalizarea operei literare

— Despre nuvela „Drumul spre cer" de Nicolae Jianu —

Stăruinţa în analiza eroilor şi a compoziţiei nuvelelor cuprinse în volumul „Drumul spre cer" este determinată în primul rînd de însemnătatea social-politică a temelor pe care le tratează Nicolae Jianu în volumul său. Este desigur firesc să acordăm deaceea o atenţie deosebită mesajului ideologic al unora din aceste nuvele. Infăţişarea personalităţii muncitorului din zilele noastre presupune evidenţierea entuziasmului creator, a sentimentului răspunderii pentru cauza comună, a optimismului şi a încrederii lucide în viitorul fericit al zilelor noastre. Exprimarea însuşirilor morale esenţiale în centrul operelor literare actuale constituie o condiţie elementară pentru reflectarea veridică a realităţii concret-istorice.

O nuvelă importantă — „Drumul spre cer" — cea care dă şi titlul volumului, încheagă o falsă imagine asupra profilului spiritual şi sufletesc al muncitorului.

Nuvela e consacrată unei drame zguduitoare, petrecute în anii de după eliberare, pe care o povesteşte la persoana întîia un inginer trimis să lucreze într-o mină din nordul ţării. Inaintea sosirii lui, undeva la capătul unei galerii insuficient explorate s-a prăbuşit un bloc enorm de stîncă, zdrobind corpul unei tinere muncitoare sub ochii îngroziţi ai iubitului ei. Acesta — un miner încărunţit de mizerii şi nevoi — înfăţişează pe larg inginerului nostru această teribilă împrejurare.

Minerul încercat atît de cumplit de viaţă pare împietrit pentru totdeauna: „ceva îl împiedica să treacă dincolo de pragul unei experienţe proprii, foarte dureroase care ucisese în el puterea de a se închipui fericit". Scriitorul a desluşit aici o durere imensă, emanînd din povestea tragică a minerului care şi-a pierdut iubita şi s-a simţit dator să o evoce cu vehemenţa unui act de acuzare. Inginerul care primeşte zguduit spovedania impresionantă a minerului face însă o apropiere firească între deprimarea acestuia şi atmosfera generală care domneşte în colonia minerilor. Aceasta pare copleşită de o fatalitate nelămurită: „Nicăieri nu mi s-a părut moartea mai lipsită de solemnitate şi nu ştiam dacă aceasta se numea înţelepciune sau neputinţă şi resemnare". In acest sens, ca un om cult, înaintat, eroul nostru încearcă din capul locului să se opună descurajării, „splendidei seninătăţi în faţa morţii", atitudinii resemnate, fataliste, care copleşeşte pe oamenii aflaţi la lucru în mină.

Cum încearcă povestitorul să infirme legitimitatea acestei atitudini în faţa vieţii? S-ar putea dovedi mai curînd că, dimpotrivă, întreaga nuvelă explică valabilitatea, persistenţa „splendidei seninătăţi în faţa morţii"! Autorul crede nimerit să facă unele consideraţii de sociologie, urmărind să demonstreze că minerii despre care scrie ar fi într-un sens „...prizonierii unui proces legendar". Astfel, vechea robie ar fi pus o pecete inextricabilă pe sufletul lor, i-a silit să adopte, cu preţul chinurilor milenare, o filozofie stupidă a morţii, ca o moştenire blestemată. Aceşti mineri — scrie N. Jianu — „...pentru duşmănoasa conspiraţie a trecutului au păstrat o neînţeleasă indiferenţă".

Nuvela creează în permanenţă aparenţa unei superiorităţi a forţelor retrograde în comparaţie cu cele înaintate. Pe de o parte, eroul povestirii se pretinde a fi iniţial „apostol al unei noi filozofii faţă de moarte". Dar frazele sale, încercările prea timide, formulate pe un ton scăzut — reflectînd parcă inconsistenţa propriilor convingeri — sînt covîrşite, pas cu pas, de replica fiecărui element al compoziţiei nuvelei. Minerul care relatează inginerului povestea tragicului sfîrşit al dragostei lui, obişnuieşte să păstreze tăceri exasperante. El are o fizionomie care „luminată de flacăra lămpii de carbid, arăta ca un spectru". Expresia ochilor lui era „fără interes, fără dragoste", „şi în colţurile gurii îi tremura un zîmbet sceptic şi batjocoritor". Din cînd în cînd, autorul identifică „mîna lui aspră şi rece" cu „o bucată de metal ruginit".

Sînt amănunte care desăvîrşesc portretul unui naufragiat al vieţii, insensibil la orice adiere a speranţei, a încrederii sau a optimismului. Or, compoziţia întregii nuvele îşi însuşeşte viziunea deprimantă a acestui om. Personalitatea remarcabilă a minerului — bărbăţia, eroismul şi curajul lui — este estompată în această poveste neverosimilă care proslăveşte împietrirea durerii. Cum încearcă să ne dovedească povestitorul că opune acestei poziţii retrograde, atitudinea inginerului, a celui ce se pretindea iniţial „apostolul unei noi filozofii faţă de moarte"? De fapt, întregul mediu muncitoresc este redus la o imagine izolată şi întîmplătoare. Situîndu-şi eroii şi acţiunea nuvelei sale în mijlocul minerilor, scriitorul avea toate elementele necesare pentru a demonstra incompatibilitatea concepţiei fataliste, a indiferenţei laşe în faţa morţii.

Pe drept cuvînt ideologia clasei muncitoare, spiritul ei combativ, eroic, optimismul celor ce construiesc un viitor fericit, ofereau prilejul unei replici nimicitoare date concepţiei retrograde despre „splendida seninătate în faţa morţii". Dar ce se întîmplă de fapt?

Pe primul plan al compoziţiei nuvelei, eroul central al povestirii — minerul — apare ca un exaltat al suferinţei. El consideră clipe de sublimă fericire omenească pînă şi momentele de coşmar, în care poartă pe umeri — în „drumul spre cer" — într-un urcuş halucinant, corpul însîngerat al iubitei: „Am rămas cu singura mîngîiere că cele trei ceasuri, cît a ţinut urcuşul, au însemnat de fapt viaţa mea adevărată". Pentru ca pînă în cele din urmă tragedia să devină un paradoxal prilej de uşurare, ca într-un vis cu întorsături absurde, de necrezut. „Toate chinurile îndurate de cînd o îndrăgisem pe Floarea, nopţile de îndoială şi aşteptare, se adunau acum, prefăcute în mîngîiere şi linişte. Acum Floarea era a mea..."

Nimic nu înseninează atmosfera de un tragism epic în care pînă şi dragostea cu împlinirile şi razele ei de lumină este întunecată de o stranie apologie a morţii. Nici amintirea gingăşiei şi a purităţii fetei, nici cea mai uşoară sugestie a trăiniciei sentimentului nu sînt tolerate în compoziţia nuvelei. Finalul cenzurează violent orice element în stare să strecoare o umbră de omagiu adus puterii sentimentelor umane, credinţei elementare în viaţă, în resursele acesteia: „După cîţiva zeci de paşi întorsei capul convins că voi vedea silueta albă a Floarei. Intunericul era neclintit, nepăsător, ca un mormînt!" In felul acesta, capitularea inginerului care încercase să se afirme ca un „apostol al unei noi filozofii faţă de moarte", este exprimată cu limpezime. Intenţiile cele mai frumoase de afirmare a unei concepţii optimiste se dovedesc incomparabil de şubrede în faţa mesajului confuz, fatalist, al nuvelei. Autorul găseşte parcă o savoare specifică în insistenţa asupra elementelor deprimante sau chiar lugubre care nimicesc orice încercări de ripostă umană în faţa morţii: „Cine are putere să înfrunte duhurile ce sălăşluiesc de mii de ani în galeriile umede? Moartea stă aici în fiecare piatră, în apele mîloase care trec ca sîngele din trupul muntelui în întunericul gros şi fierbinte care te cuprinde şi te apasă, în faţa căruia eşti mai slab decît o gîză. Cînd omul este scos terciuit din fundul muntelui, el nu mai păstrează nimic din înfăţişarea unei fiinţe. Natura inertă se răzbună şi-l îmbracă în pulberea ei vînătă, îi pune un ochi de minereu sticlos şi oasele trecute prin cărnuri seamănă cu aşchiile de stîncă. Adus astfel la chipul şi soarta unei pietre, omul este pus într-un sac şi scos la lumină..." Este o stăruinţă obsedantă, asemenea unui straniu cult al morţii, care caracterizează în ansamblu atmosfera nuvelei. Voluptatea suferinţei, gesturile macabre amintesc o filozofie de tristă memorie.

Concluziile care se desprind din cercetarea unor nuvele ca „Filonul" şi „Drumul spre cer" se pot rezuma în observaţia că asemenea scrieri contravin elementelor obiective ale realităţii, deformează imaginea reală a contemporanilor noştri. Este regretabil ca un scriitor talentat să ajungă la o dezvoltare confuză a unor teme de importanţă hotărîtoare în ansamblul literaturii noastre.

Generalizarea ideologică şi artistică constituie un act de înaltă răspundere politică şi cetăţenească în creaţia literară. In aceasta, cititorul e îndreptăţit să afle dovada fermităţii politice a scriitorului, o luare de poziţie fără echivoc, răspicată, la un înalt nivel artistic.

Miron Dragu

ARTE

Cartea spectatorului de operă

Editura Muzicală a Uniunii compozitorilor din R.P.R. pune la îndemîna spectatorilor de operă un ghid interesant şi sistematic. Numărul crescînd al teatrelor de operă, al teatrelor muzicale precum şi al spectacolelor independente de operă care au loc în ţara noastră, impunea tipărirea unei asemenea cărţi. Volumul lui Nicolae Negrea, scris într-o formă limpede şi concisă, urmăreşte să comunice cititorului linia evolutivă a unei opere, desfăşurarea detaliată a acţiunii ei scenice. Avertizat asupra acestora, spectatorul poate sezisa mai bine substanţa muzicală a operei respective şi implicit expresia şi relieful anumitor sentimente sau idei. Nu mai puţin binevenite în acest sens sînt şi indicaţiile care punctează nararea acţiunii (arie, recitativ, cavatină, leit-motiv, intermezzo orchestral) unele corespunzînd, altele anticipînd momentele intens dramatice din operă.

Schiţele biografice ale compozitorilor — şi analizele asupra valorii muzicale şi a conţinutului conferă cărţii lui N. Negrea atributele unei lucrări utile. Vom reproşa autorului faptul că, scriind despre operele lui Richard Wagner, procedează mai mult descriptiv, ocolind astfel explicaţia ştiinţifică a contradicţiilor grave caracteristice personalităţii complexe a compozitorului.

Deşi N. Negrea nu şi-a asumat sarcina să depăşească prin prezentări mai ample linia modestă, concisă şi explicită, rămîne totuşi dator unei informări mai depline a cititorului. Dacă pe scena unui teatru de operă din Capitală sau provincie se joacă într-o stagiune cutare operă mai puţin valoroasă, acesta nu e un motiv să fie inclusă în ghid — în dauna unor opere mai puţin cunoscute, dar mult mai preţioase. Nu e un secret că cei pasionaţi după muzica de operă doresc o lărgire continuă a ariei cunoştinţelor lor în această privinţă. Mijloacele moderne de audiere a operelor — sală, radio, televizor, magnetofon, pick-up, cinema, mijloace curente la îndemîna publicului nostru — ar fi reclamat, chiar pe linia intenţiei autorului, cunoaşterea unor opere de largă circulaţie. Lipsesc din cartea lui N. Negrea spre surprinderea şi regretul cititorului multe din piesele reprezentative ale clasicilor italieni, ruşi, germani sau ai altor popoare, ca să nu mai vorbim de faptul că despre: Monteverdi, Lully, Gluck, Massenet, Thomas, Korsakov, Ravel, De Falla, Richard Strauss, Prokofiev se aminteşte în treacăt sau deloc

Rămîne de asemenea inexplicabilă — în ciuda unei motivări neconvingător schiţate în finalul introducerii — lipsa prezentării capodoperei literaturii noastre muzicale, „Oedip" de George Enescu. Nu erau de învins dificultăţi prea mari, cu atît mai mult cu cît există o bună bibliografie în această privinţă. Mă refer la documentele studii — primul, semnat de Em. Ciomac şi care precede traducerea celebrului libret al lui Edmond Fleg, al doilea, mai detaliat, existent în cartea care poartă titlul operei însăşi, aparţinînd muzicologului Lucian Voiculescu. (ESPLA 1956).

Editura Muzicală ar fi trebuit să lucreze mai atent cu autorul pentru a oferi un ghid care să nu rămînă la simpla înfăţişare a subiectului şi să depăşească nivelul unui „program de sală".

Al. Nicolau

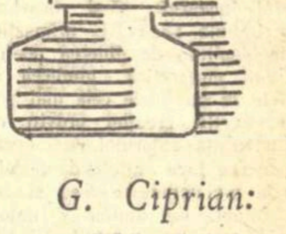

G. Ciprian: „Măscărici şi mîzgălici"

Dubla personalitate artistică — de actor şi scriitor — a lui G. Ciprian i-a adus mari avantaje în realizarea recentei sale cărţi, Măscărici şi mîzgălici. Autorul a beneficiat de calităţile scriitorului, iar acesta a găsit în activitatea interpretativă a primului un bogat material de viaţă. Rezultatul? O carte de memorii deosebită substanţial de cele apărute mai înainte.

Datorită deprinderii condeiului şi obişnuinţei de a-şi aşterne gîndurile pe hîrtie, G. Ciprian a izbutit de pildă să întreprindă analize critice — deşi uneori sumare — totdeauna clare şi competente asupra interpretării unor roluri susţinute de colegii de scenă sau asupra unor spectacole şi evenimente teatrale. Deosebit de interesante ni se par aprecierile comparative pe care le schiţează uneori autorul cu privire la succesivele distribuiri de actori în acelaşi rol, vreme de cîteva decenii. Trebuie subliniată de asemenea cu satisfacţie atitudinea critică a autorului faţă de moravurile teatrului burghez şi intransigenţa pe care nu s-a sfiit s-o folosească în comentarea unor interpretări nepotrivite a unor colegi. Se mai cuvine apreciat simţul autocritic al lui G. Ciprian, vădit în întregul cărţii — acolo unde a fost cazul — atît în ceea ce priveşte opera sa literară cît şi cea scenică.

Totuşi Măscărici şi mîzgălici nu ne-a mulţumit pe deplin. O spunem cu tot regretul, tocmai pentru că această carte este rodul unei duble şi valoroase personalităţi artistice. Ne referim în primul rînd la exagerările pe care le capătă uneori degajarea în cartea lui Ciprian. Nu putem fi împotriva unui stil vioi şi spiritual, dar nici nu putem aplauda un stil care duce, din fericire de puţine ori, la superficialitate. Din păcate titlul cărţii accentuează, din capul locului, această deficienţă. In plus, în ansamblul volumului apare mult prea lungă partea introductivă, cuprinzînd istoria copilăriei autorului, de multe ori abundentă în amănunte nesemnificative, tributare exagerărilor amintite.

Dincolo de asemenea reproşuri, cartea lui G. Ciprian rămîne un punct însemnat al memorialisticii teatrale romîneşti; ea constituie un izvor preţios pentru istoriografi şi o lucrare plină de învăţăminte pentru generaţiile tinere de actori.

N. B. Ce păcat că E.S.P.L.A. — cu ajutorul graficianului Dumitru Ionescu — a contribuit la accentuarea deficienţelor cărţii îmbrăcînd-o într-o supracopertă de-a dreptul neserioasă.

Mihai Vasiliu

VLADIMIR SOLOUHIN

(poet din U.R.S.S.)

CATRE LOCUITORII ÎNTREGULUI PĂMÎNT

— fragment —

Urcase aparatul în sfere-amețitoare,
In spațiile vaste de-un ordin aruncat.
Secretă era ruta și pe indicatoare
Curînd se-arată ținta și locul însemnat.
Deasupra lumii-n aripi motorul duce, sumbru,
Un concentrat al morții, de fier și de tăciune.
Pilot, de zboru-acesta, poți oare să fii mîndru?
Putea-vei să te bucuri de-această misiune?
In cîteva minute a morții neagră ceață,
O vei lansa în goluri spre ținta care-o știi.
Acolo e pămîntul. Acolo-s încă-n viață
Bărbați bătrîni și tineri și mame și copii.

. . . .

Diamantul în cărbune, prin veacuri, s-a schimbat
Și-a scăpărat în raze ca piatra de rubin
Tot astfel și-n gîndirea din om s-a-ntruchipat
Cristalul rațiunii senine-a lui Lenin.
Ea e stindardul nostru cu veșnice văpăi,
Cu el ne-apropiarăm de ținta noastră-naltă.
Noi știm că-ntreg pămîntul e-alăturea de noi.
Popoarele trezite se-adună laolaltă.
Pămîntul! Caucazul și holdele bogate
Neapole sau Gange, întinse mări albastre...
Nu-i poate-n universul din neguri depărtate
Planetă mai frumoasă prin lumile de astre!
Pămînt! Păduri de umbră, palate minunate,
Și antice coloane de marmură senină...
Dar moartea grea și neagră e gata fabricată
Cu grijă tăinuită, ferită de lumină...
Ostași ai vremii noastre, noi creștem din pămînt
Păduri cu dulce freamăt sau vița din podgorii,
Dar moartea-i fabricată, de-un ordin atîrnînd,
Și-ascunsă în hangare și-așteaptă zburătorii,
Și poate că motoare, din nou s-au înălțat
Luînd pe bord rezerve de combustibil iar,
Căci mai trăiesc cei care pilotului i-au dat
Nesăbuitul ordin, absurd, cumplit, barbar...
O, clasă muncitoare a-ntregului pămînt
Și voi, ce cu sudoare ogorul l-ați udat,
La luptă pentru viață; nu-i adevăr mai sfînt,
La luptă, căci pămîntul întreg e-amenințat!

In romînește de
Tașcu Gheorghiu

CONTINENTE

Şah-mat la diplomaţia războiului

Din miile de telegrame care sosesc în aceste zile de încordare a situației internaționale în urma intervenției armate colonialiste în Orientul Mijlociu, am reținut una, extrem de lapidară, caracterizînd cum nu se poate mai bine formidabila plăcere pe care o resimt oamenii de stat ai S.U.A. în fața perspectivei unei conferințe la nivel înalt.

Telegrama era transmisă din Washington de agenția Associated Press și suna așa: „Cu excepția izbucnirii unui război, lucrul pe care administrația Eisenhower îl dorește cel mai puțin în momentul de față este o conferință la nivel înalt, fie în cadrul, fie în afara O.N.U.".

Lăsînd la o parte expresia „cu excepția izbucnirii unui război" care e o figură de stil destinată a-l înfățișa în chip de porumbel pe domnul Dulles, circulînd acum ca inspector european via Bonn — Londra și asudînd să reînvie ceea ce nu mai poate fi reînviat — ruinele Pactului de la Bagdad — adevărul îl grăiește într-adevăr gura păcătosului.

Dar ceea ce se poate spune fără teamă în culise sau chiar „din surse diplomatice" prin intermediul agențiilor de presă nu e posibil să se spună în gura mare, în auzul întregii lumi și încă prin glasul conducătorilor oficiali ai unor guverne.

Pentru că există o opinie publică, pentru că există acele sute de milioane de pe tot globul, care deschid de cîteva ori pe zi butoanele aparatelor de radio și judecă cine vrea și cine nu vrea pace.

Furie, dispreț, neputință, pe toate le găsești într-o definiție, plastică pentru o anumită mentalitate transoceanică, asupra a ceea ce înseamnă opinie publică. Definiția a apărut acum cîteva zile în **New-York Times** și susține că opinia publică mondială, milioanele de oameni sînt niște „persoane naive care cred că există ceva supranatural care face ca chiar și cea mai grea problemă să poată fi rezolvată numai dacă șefii guvernelor țărilor principale reușesc să se întîlnească".

Sînteți naivi, domnilor de la **New-York Times**, dacă vă închipuiți că „persoanele naive" sînt atît de naive încît să nu priceapă toată farsa tragică dar și ridicolă pe care încearcă s-o joace pe scena întregului glob diplomația occidentală.

Nici pentru cea mai naivă dintre persoane nu mai e un secret faptul că S.U.A. și Anglia au condiționat conferința marilor puteri — propusă de Uniunea Sovietică — de desfășurarea ei în cadrul Consiliului de Securitate, cu gîndul că U.R.S.S. o va respinge.

Pentru nimeni nu mai e un secret că acceptarea acestei forme de conferință de către Uniunea Sovietică a fost o dureroasă surpriză pentru cercurile oficiale din S.U.A.

După o zi de buimăceală, au fost lansate diverse baloane de încercare pentru a pregăti terenul prielnic unei înmormîntări cu pompă a propriilor propuneri occidentale. S-a spus și s-a scris că data conferinței e prematură, că ea ar trebui „bine pregătită" și amînată la calendele grecești, că „în cercurile oficiale din Washington domnește pesimism asupra rezultatelor practice la care s-ar ajunge la o asemenea conferință", că la New-York există temeri în legătură cu asigurarea securității delegației sovietice; dar ce nu s-a mai spus și scris!

SĂPTĂMÎNA

Nostim și grotesc în același timp ni se pare faptul că n-a fost cruțată nici persoana președintelui Eisenhower, asupra căruia, din motive tactice, a căzut o ploaie de aprecieri din cele mai puțin măgulitoare pentru un conducător de stat.

Ziarele britanice în special au excelat în lansarea unor formulări de-a dreptul jignitoare la adresa președintelui S.U.A.

Sunday Pictorial scria că „Ike nu este apt pentru conferința la înalt nivel" și adăuga cu subînțeles că „ideile președintelui sînt mai puțin precise, iar cuvintele sale sînt mai greu de urmărit", afirmație care ar ultragia chiar și pe un pensionar ce urmărește joaca păsărelelor în grădina publică.

Iar **Sunday Dispatch**, sub semnătura corespondentului său din New-York, mergea chiar mai departe, susținînd că „Dulles este de părere că faptul de a-l pune pe președintele Eisenhower — fără o ordine de zi — față în față cu Hrușciov, ar putea provoca un dezastru pe plan diplomatic pentru Statele Unite și supărări personale președintelui Eisenhower".

După cum se vede, în asemenea cazuri de forță majoră, amabilitatea diplomatică dintre conducătorii transoceanici e atîrnată undeva într-un cui și pusă bine la păstrare.

Dar au trecut zile și cercurile oficiale din S.U.A. și Anglia erau obligate să dea un răspuns **oficial** la mesajul lui N. S. Hrușciov. Desigur că în răspunsul lui Eisenhower nu se putea declara deschis că S.U.A. nu dorește o conferință la înalt nivel și atunci s-a recurs la un truc de duzină, afirmîndu-se că întîlnirea șefilor de guverne trebuie să aibă loc în cadrul unei ședințe a Consiliului de Securitate, în cadrul procedurii obișnuite, cu rezoluții, drept de veto etc. ceea ce, evident, va duce la un eșec.

Nu altcineva decît tot un ziar american **Washington Post** reproșa „tonul irascibil din noua notă adresată lui Hrușciov. Fără îndoială — scria ziarul — politica americană a suferit un insucces. Supărarea însă nu poate înlocui judecata calmă și trecerea la fapte. Mai este încă timp să se remedieze această lipsă de amabilitate, mai înainte ca ceea ce este în prezent un insucces să se transforme într-o înfrîngere uriașă.

Nota este a președintelui, dar tonul pare să fie acela al secretarului Dulles. Atitudinea lui Dulles față de participarea S.U.A. la întrunirea șefilor de guverne seamănă cu aceea a unui părinte grijuliu care caută să apere virtutea unei fete neștiutoare".

Pe bună dreptate, în mesajul de răspuns al tovarășului N. S. Hrușciov la noile note occidentale, se arată că în atitudinea S.U.A. și Angliei se observă o retragere a propriilor lor propuneri, subliniindu-se încă o dată că singura soluție este întrunirea unei conferințe a celor cinci mari puteri cu participarea secretarului general O.N.U. indiferent dacă ea are loc la New-York, Moscova, Geneva, Viena sau Paris. Noul mesaj adresat de N. S. Hrușciov puterilor occidentale vine în întîmpinarea propunerii pe care a exprimat-o guvernul francez în ultima sa notă.

Și de data aceasta propunerile U.R.S.S. stau în centrul atenției opiniei publice mondiale. Dialogul Est-Vest se desfășoară la lumina zilei, iar N. S. Hrușciov apare ca purtătorul de cuvînt al năzuințelor de pace exprimate de toate popoarele lumii. Diplomaţia S.U.A., condusă de Dulles, se demască încă o dată că se împotriveşte cu încăpăţînare oricărei propuneri de pace, voinței de independență a popoarelor din Asia și orice parte a globului, ceea ce făcea ca revista vest-germană **Der Spiegel** să scrie: „Nu ne vine a crede și totuși trebuie să constatăm că diplomația Washingtonului înțelege mai puține în politică decît mulți conducători de triburi în deșert".

Insă, mai mult ca niciodată în vreo epocă a istoriei, voința limpede exprimată a locuitorilor acestui pămînt are un rol hotărîtor asupra desfășurării evenimentelor internaționale.

Așa cum, de teama maselor, conducătorii transoceanici au fost obligați pînă acum să accepte formal ideea unei conferințe a marilor puteri, ei vor fi siliți s-o accepte într-adevăr, iar „persoanele naive" de care vorbea cu atîta dispreț **New-York Times** vor veghea ca această conferință să nu se soldeze cu un eșec, ci să ducă realmente la reglementarea conflictului armat din Orientul Mijlociu și la retragerea trupelor agresoare colonialiste.

Acum e șah, dar pînă la urmă va fi șah-mat la diplomația petrolului și războiului!

Ion Mihăileanu

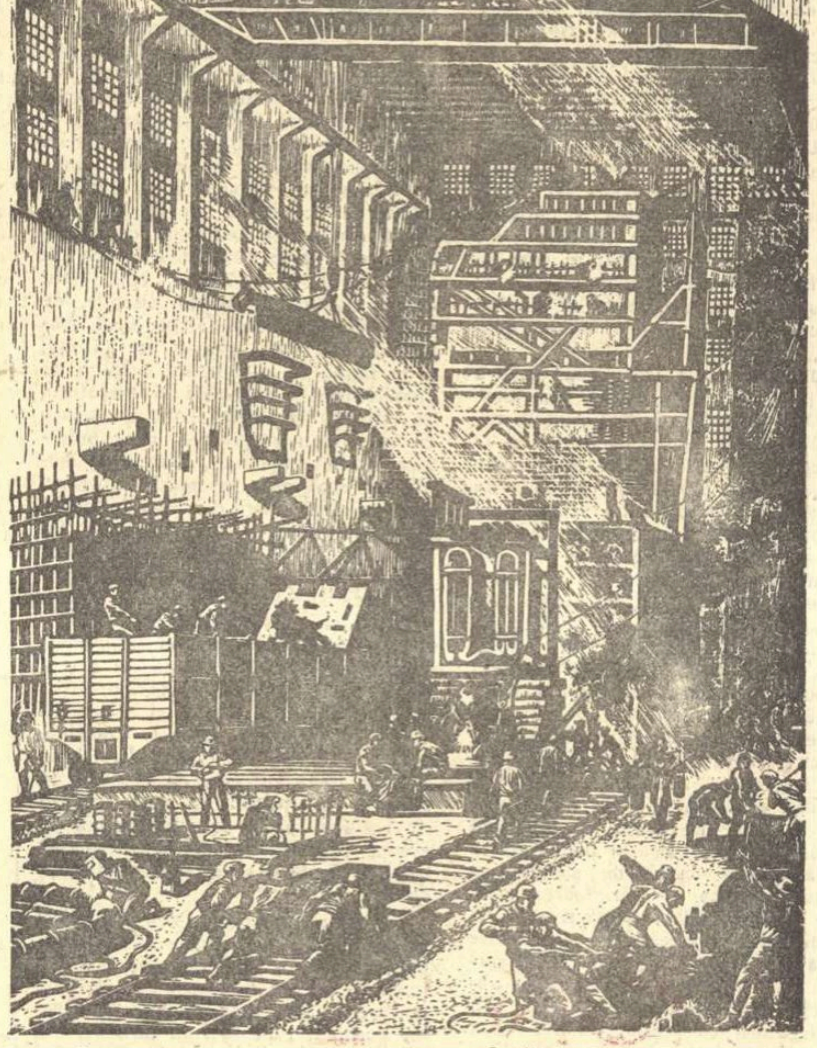

Tzian Tzian „Şantier" (gravură în lemn)

SCRIITORII SOVIETICI ÎNAINTEA CONGRESULUI

In continuarea discuțiilor de la rubrica consacrată întîmpinării congresului scriitorilor sovietici, despre care gazeta noastră a relatat în numărul trecut, în nr. 85, din 17 iulie, „Literaturnaia gazeta" publică un amplu articol al poetului Vladimir Solouhin, intitulat Poezia și timpul. Pornind de la ideea necesității imaginii artistice în exprimarea convingătoare a sentimentelor și combătînd iraționalismul în artă, autorul acestui articol își întemeiază argumentele pe faptul că poezia nu poate fi despărțită cu nici un chip de gîndire. Intre ideea poetului și ceea ce înțelege cititorul din cuvintele cu care poetul încearcă să-și exprime ideea nu trebuie să existe prăpastie, și aceasta depinde de puterea poetului de a-și concretiza gîndirea și sentimentele în cuvintele cele mai potrivite. Chinurile creației provin de fapt din năzuința autorului unei opere de artă de a se face înțeles de ceilalți oameni, de a-și comunica ideea și sentimentul, intact. Ce anume e dator artistul să comunice oamenilor? Vl. Solouhin răspunde concret: timpul, adică timpul în care trăiește artistul, timpul înregistrat în eroii operelor de artă. Revenind la tema articolului său și vorbind de eroul liric al poeziei, Vl. Solouhin precizează că acesta este însuși poetul.

In ordinea ideilor din articol, Vl. Solouhin se oprește întîi asupra operei poetice a lui Alexandr Tvardovski, reliefîndu-i marile calități și subliniind: „Tocmai de aceea Tvardovski este cel mai important poet sovietic rus din anii 1930, 40, 50, pentru că cele mai de seamă, cele mai decisive evenimente din viata țării și poporului și-au găsit reflectarea optimă anume în poezia lui" și: „Viitorul istoric de peste veacuri, citind documentele procesului colectivizării și ale desfășurării Marelui Război pentru Apărarea Patriei, va lua apoi poemele lui Tvardovski și atunci va înțelege și va simți mai deplin gustul și parfumul timpului nostru". Vl. Solouhin precizează că Tvardovski nu este însă singurul poet care-și reprezintă epoca.

Trecînd apoi la forma prozodică a poeziei, și citînd numeroase exemple din poezia clasică și din cea contemporană, Vl. Solouhin arată că stăruitoarea căutare de a inova formele în sine nu este decît formalism, și că poetul autentic nu se străduiește, lucrîndu-și textul, decît să se facă mai bine simțit și înțeles de cititor. Aceste instrumente exterioare, aparținînd formalismului, nu fac decît să acopere golul de idei și simțăminte, sau să abată atenția cititorului de la conținut, cînd conținutul există. Vl. Solouhin nu interzice poeților exercițiile formale, dar le recomandă să și le facă acasă, în intimitate, cum fac atleții înainte de a ieși pe ring. Asemenea experiențe sînt valabile cînd poetul le face în intimitate spre a cuceri apoi simplitatea în formă și puterea de convingere a cititorului pe această cale a simplității.

Mai departe, autorul articolului din „Literaturnaia gazeta" respinge iluzia că poeziile s-ar împărți în jurnalistice și nejurnalistice, întemeindu-și argumentul întîi pe exemplul lui Maiakovski. Sînt, zice Vl. Solouhin, numai versuri bune și versuri proaste. Poezia bună, adevărată, trebuie să răspundă celor mai acute evenimente contemporane. Această acuitate, această prezență a atitudinii politice nete n-a împiedicat de pildă „Divina comedie" a lui Dante să devină ceea ce a devenit pentru toate popoarele pămîntului. Poezia este politică oricînd. Iar „apolitismul, adaugă Vl. Solouhin, este și el politică".

Citînd pe marii poeți, pe Dante, pe Homer ș.a., Vladimir Solouhin trage concluzia firească a valorii atitudinii politice fățișe în marea poezie a omenirii și conchide că poeții trebuie să scrie astfel, ca și peste o mie de ani urmașii noștri să-și țină minte trecutul, să cunoască prin operele poeților timpul în care au fost scrise. Căci, cum spune Vl. Solouhin în ultimul capitol al articolului său, „arta este memoria omenirii".

★

La aceeași rubrică din numărul 88 (24 iulie) din „Literaturnaia gazeta" găsim, sub semnătura lui E. Reabcikov, o înflăcărată apărare a reportajului. Incepînd cu o polemică, apărătorul acestui gen literar atît de răspîndit, de iubit și de specific pentru vremurile noastre, aduce în sprijinul argumentelor sale teoria și practica lui Maxim Gorki, el însuși apărător al reportajului și autor de minunate reportaje. E. Reabcikov chiar citează definiția perfectă dată de Gorki reportajului literar: un gen între schiță și darea de seamă. E. Reabcikov combate părerea că reportajul literar ar fi „cronică" (cronica în sens jurnalistic presupunînd relatarea seacă — spune el — a faptelor curente).

Citînd numeroasele pilde de excelente reportaje scrise de clasici și de marii scriitori contemporani, în încheiere, E. Reabcikov subliniază următoarele:

„Partidul comunist totdeauna le-a cerut scriitorilor și le cere o cunoaștere profundă a vieții. Reportajul literar ajută literatura să se afle în primele rînduri ale vieții. De aceea este important ca reportajul literar să se dezvolte, să crească, să se maturizeze, să-și desfacă aripile, și nu să fie despărțit de beletristică printr-un hotar".

P. I.

AGENDA

Sub auspiciile „Casei Pușkin" din Moscova a ieșit de sub tipar primul număr al revistei „Literatura rusă" care va publica studii și documente privind literatura clasică rusă. Revista va apare trimestrial

Intr-o editură daneză a fost dată publicității ultima parte a trilogiei „Morten cel roșu" de Martin Andersen-Nexö: romanul „Janeta" din care marele prozator nu a scris decît 15 capitole

Revista londoneză „Recorded Folk Music" publică un articol al muzicologului A. L. Lloyd, intitulat „Muzica populară romînească în realitate și pe discuri". Autorul articolului subliniază marea originalitate și diversitatea de expresie a muzicii noastre populare, precum și calitatea bună a imprimărilor realizate de casa Electrecord

Biblioteca Jagellonă din Varșovia, întemeiată în 1364, deține cel mai mare număr de incunabule. 11% din totalul incunabulelor din întreaga lume se află în depozitele ei.

Editura canadiană „Progress Books" din Toronto a publicat patru volume de traduceri din opera marelui clasic al literaturii chineze Lu-Sin

In Norvegia a apărut cartea „Nordal Grieg, așa cum l-am cunoscut", scrisă de soția poetului. Volumul cuprinde numeroase documente inedite referitoare la viața și opera celui ce, luptînd ca aviator în armata sovietică, a căzut pentru eliberarea patriei sale de sub jugul hitlerist.

In Republica Arabă Unită s-au decernat premiile de stat pentru literatură pe anul 1957. Premianții sînt doi scriitori egipteni: N. Mahfuza, pentru romanele „Intre două palate" și „Palatul pasiunilor", și dr. N. Hussein, pentru volumul „Satul nedreptății".

Editura Academiei de Științe a U.R.S.S. a editat celebra culegere de versuri chinezești din sec. XII—V î.e.n. intitulată „Șitzin" („Cartea poeziei").

Editura italiană „Editori reunitti" a tipărit cel de-al XIV-lea volum al operelor lui Gorki. Volumul cuprinde romanul „Intreprinderile Artamonov".

Revista elvețiană „Cinemonde" anunță că Chaplin turnează un film în care va interpreta rolul lui Napoleon Bonaparte

Profesorul suedez Erkand von Rofszen a publicat un articol în care cere schimbarea fundamentală a criteriilor de decernare a premiului Nobel pentru literatură. „Democratizarea neîntîrziată a sistemului e primul imperativ ce trebuie luat în seamă" scrie el

La Moscova, în editura Goslitizdat, a apărut traducerea unui volum de povestiri ale scriitorului englez G. K. Chesterton.

LOCURI VECHI CU VIAȚĂ NOUĂ

Note de drum din R. D. Germană

După aproape douăzeci de ani, în zorii unei dimineți ploioase de vară, Berlinul m-a primit cu perspectivele uriașe ale străzilor, cu murmurul subpămîntean al U-bahnului și cu rănile tragice rămase în urma războiului. Acolo unde cîndva a fost viermuiala unui mare oraș, astăzi sînt, cît bate ochiul, locuri vagi acoperite de iarbă, străjuite de ruinele înalte ale unor clădiri oarbe, înnegrite de fum și flăcări. Berlinezii sînt și astăzi chemați, și răspund bucuroși, la muncă voluntară, pentru reconstruirea orașului lor, berlinezii angajați, ca întreaga Republică Democrată Germană, la construirea socialismului în țara lor. Ei nu mai văd decît ceea ce răsare nou sub mîna lor, sub efortul care readuce viața și aci ca și la Dresda — atît de asemănătoare Berlinului prin suferințe și ruine pricinuite de fascism. Acolo piața orașului și Zwingerul sînt iarăși în picioare. Și dacă urci pînă la încîntătorul „Weisser Hirsch", de unde peisajul Dresdei se desfășoară unic și miniatural în bucla Elbei, vezi scînteind edificiile cele noi în masele cenușii de ruine. O reînviere largă avînd ca temelie munca încordată și voința neclintită de a trăi în formele nobile ale avutului artistic se întinde deasupra întregii Germanii estice.

Dar Dresda și acum leagă încă inimile iubitorilor de frumos și creatorilor. Aci, într-o seară luminoasă, la marginea orașului, într-un cartier de grădini, într-o căsuță modestă unde podoaba esențială sînt florile și gîndurile, am fost ospătat de scriitoarea Auguste Lazar, o bătrînică sprintenă, inteligentă, cu o asociație multiplă și cu humor. De origină vieneză — ca și Helene Weigel soția lui Bertolt Brecht și continuatoarea în stil și chemare a activității trupei de la Berliner Ensemble — Auguste Lazar mi-a povestit o seară întreagă cu vervă impresiile unei călătorii de la Dresda la Moscova cu un T. U. Stabilită de mai bine de treizeci de ani la Dresda, ea a plecat în emigrație, din Germania lui Hitler în clipa în care era să fie arestată pentru vechile ei idei sociale, progresiste. Din tribulațiile unei aspre emigrări care a purtat-o prin multe țări, dar mai ales în Anglia, Auguste Lazar a scris astăzi o carte tumultuoasă, patetică și grațioasă în același timp, „Arabesken", editată la Dietz.

Cartea prezentată de toate vitrinele Republicii e pe sfîrșite. Un succes răsunător, de care vorbește cu modestie, aduce totuși un zîmbet de satisfacție pe buzele autoarei. De altfel cărțile prieteniei astăzi libere și renăscute merg împreună. Auguste Lazar e bună prietenă cu soții pictori Hans și Lea Grundig, a căror expoziție atrage întreg Berlinul pe Unter den Linden. Hans Grundig e și scriitor. Și cartea lui, tot de memorialistică din anii prigoanei și emigrării „Zwischen Karneval und Aschermittwoch" își împarte succesul cu cartea Augustei Lazar. Cercul acesta al intelectualității germane din Republică astăzi, emigranții de odinioară, se întregește cu critici ca Erwin Reiche, cu artiste ca Friedel Nowack, talentata interpretă de la Maxim Gorki-theater și cu atîți alți cari nu au altă dorință decît să îndrume tinerele generații și din ceea ce le oferă trecutul lor de luptă ca material de creație, dar mai ales din priveliștile muncii constructive din Germania progresistă de astăzi. Astfel întîlnești scriitori și artiști asociați tuturor eforturilor făcute de poporul german.

Dresda are firește și căsuța galbenă pe o stradă prăvălită, în care Schiller a scris „Don Carlos", are și galeria de tablouri reconstituită, și la Moritzburg, castelul insular, o expoziție permanentă în cinstea marii desenatoare Käthe Kollwitz, care urmărită de tragedia războiului cutreierînd întreaga țară, a venit să moară aci. Dar acțiuni mai noi scriitorii cești întovărășesc munca și o cîntă astăzi pretutindeni.

Dacă pleci, de pildă, din Berlin și cobori spre răsărit, trecînd prin atît de crunt lovitul Franckfurt-pe-Oder, patria lui Kleist, și te îndrepți spre noul oraș Stalinstadt, creația totală a Republicii socialiste de azi, și poposești în acest oraș de muncitori, vei întîlni acolo, stabilită definitiv, în mijlocul lumii acesteia noi pe scriitoarea Maria Langner, autoarea romanului „Stahl". Bucuroasă de oaspeți ea împarte cu tine o salată verde și un pahar de bere în eleganta sală a restaurantului comun, stînd însă ca pe ghimpi căci are de urmărit—pentru informarea ei sau inițierea unui tînăr, — cine știe ce întîmplare care nu trebuie să-i scape. Maria Langner ascultă de ani de zile, cu pasiune, inima orașului acesta de tineri muncitori, așezare ce crește neîncetat. Și părăsindu-te, în fugă, te invită la o cafea, la etajul al treilea, cu balcon, în una din clădirile ce adăpostesc pe muncitorii de la noua întreprindere siderurgică. Stalinstadt pornit în construcție abia din 1951, e semnul încrederii și prieteniei între popoare, pentrucă numai cîțiva kilometri îl despart de granița poloneză. Orașul crește pe un plan chibzuit. Au deja o mare și spațioasă sală de teatru botezată cu numele dramaturgului progresist Friedrich Wolf. E o sală elegantă și confortabilă care seamănă mult cu teatrul de la Leipzig, reconstruit. In planul cel nou, o altă sală și mai mare îi va lua locul. Caracteristica uimitoare a acestui oraș este că nici un locuitor nu este trecut de treizeci de ani. Au fost tineri cînd au venit în pionierat aci din toate părțile — fete și băieți — de la cîmp, din fabrici, de la pescărie — și azi sînt părinți. Frumoasă e sala în care se leagă căsătoriile acestui neam de oameni tineri, muncitori liberi, harnicii constructori ai socialismului german. Deosebit de interesante sînt școlile împodobite cu fîntîni care în faianță colorată poartă, după vîrste, fie poveștile lui Münchhausen, fie mitologie greacă și germanică. Este o școală unde am văzut pe copii neputîndu-se despărți de locul învățăturii, care prin climat și metode a ajuns un loc de atracție pentru toate vîrstele.

Firește că nu numai Maria Langner se străduiește să traducă în valori literare viața nouă din Stalinstadt. Aspectele creșterii și ale muncii de aci au dat și alte opere literare. Astfel „Helle Nächte" a lui Karl Mundstock și „Roheisen" a lui Hans Marschwitza fac parte din darurile literare ale acestei experiențe izbutite de noi așezări.

Pentru veselie și bucurie de viață nimic nu este uitat. Pe un monticul ce domină orașul în cadrul unei săli festive se cîntă și se dansează. De acolo ochiul prinde departe pînă înspre Fürstenberg, așezare ce va fi desigur înglobată noului oraș în dezvoltare (astăzi are 18.000 de locuitori) înspre Canalul Oder-Spreea și înspre dealurile molatece și albăstrii ale Poloniei.

In clocotul acesta de viață uiți ruinele Dresdei și ale Berlinului și urîciunea morală și ura dementă a fascismului care le-a pricinuit. Acum în țara asta de muncă încordată sînt prefaceri mari, spre o zi de mîine mai bună pentru care lucrează știința, tehnica, arta și întregul popor din Republica Democrată Germană.

Ion Marin Sadoveanu

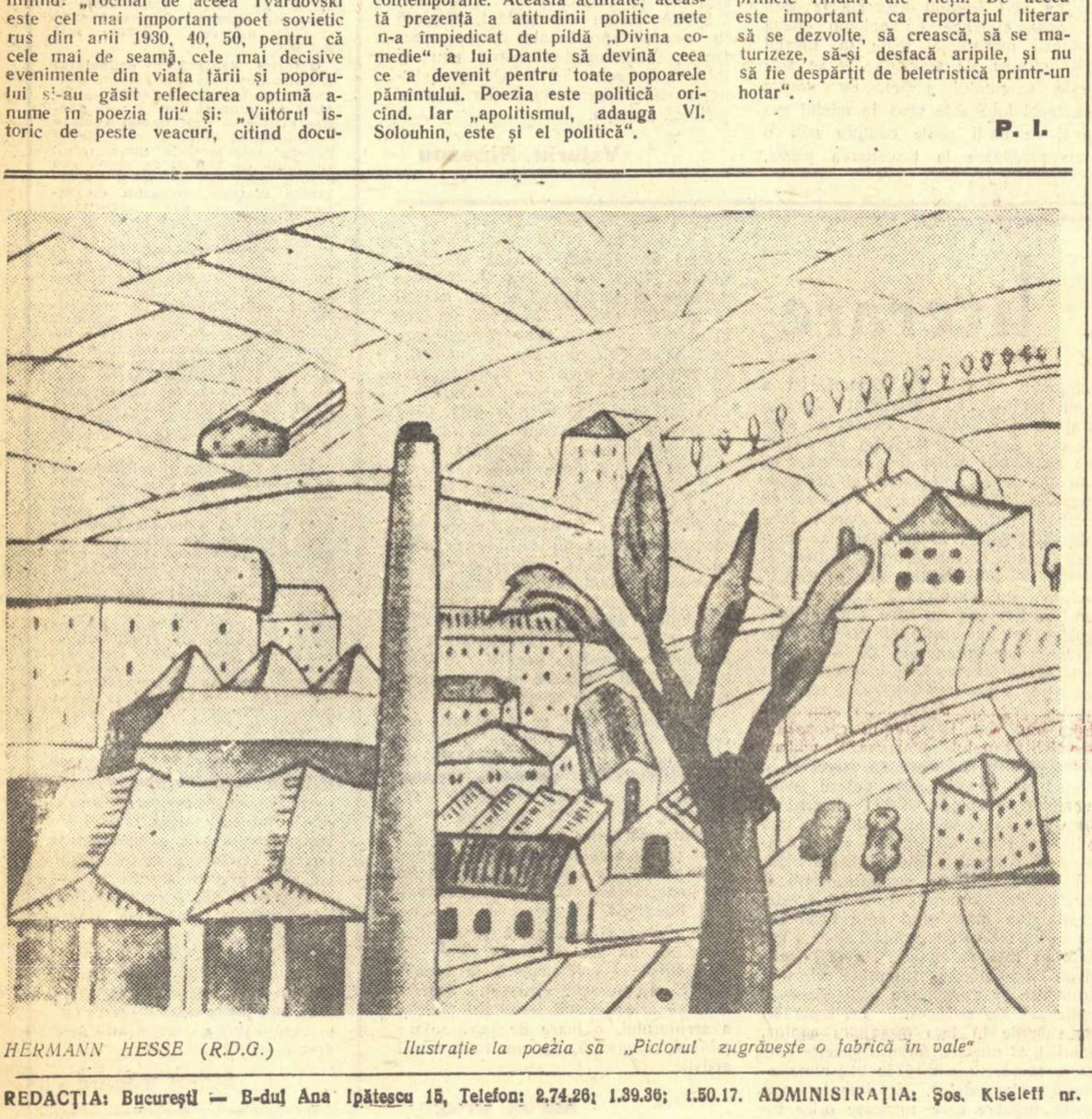

HERMANN HESSE (R.D.G.) Ilustrație la poezia să „Pictorul zugrăvește o fabrică în vale"

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 32 (230) - joi 7 august 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

„ANTI-DŰHRING“ ȘI COMBATEREA TEZELOR ESTETICE REVIZIONISTE

Model strălucit de elaborare a ideilor materialismului dialectic, de combatere a revizionismului și oportunismului, opera lui F. Engels, „Anti-Dühring", de la a cărei apariție s-au împlinit 80 de ani, prezintă o însemnătate deosebită pentru oricine vrea să înțeleagă profund baza filozofică a esteticii marxiste.

Engels face în introducere o scurtă privire asupra procesului de dezvoltare a socialismului de la utopie la știință, proces în cadrul căruia **„idealismul a fost izgonit din ultimul său refugiu, din studiul istoriei, creîndu-se o concepție materialistă a istoriei și descoperindu-se calea pentru a se explica conștiința oamenilor prin ființa lor, iar nu, ca pînă acum, ființa** prin **conștiința lor"**. Unirea materialismului cu dialectica, făurirea materialismului dialectic marxist, a pus capăt speculației abstracte despre diferitele domenii ale activității și creației umane, le-a supus cercetării riguros științifice. „Ceea ce rămîne, ca element de sine stătător, din toată filozofia de pînă acum — arăta Engels — este știința despre gîndire și despre legile ei — logica formală și dialectica. Restul intră în știința pozitivă despre natură și istorie". In felul acesta, alături de economie politică, de psihologie sau pedagogie, s-au creat și premisele pentru transformarea esteticii într-o știință pozitivă.

Respingînd tezele subiectiviste ale lui Dühring, Engels expune în mod sistematic punctul de vedere științific marxist asupra lumii, asupra societății și gîndirii omenești. El ironizează nimicitor utopiile și iluziile idealiste ale lui Eugen Dühring, care proclama inepții supte din deget, cu pretenția de a stabili adevăruri definitive.

Numele lui Dühring ar fi fost uitat de mult, dacă n-ar fi intrat în istoria filozofiei precedat de particula „anti" pe care i-a adăugat-o Engels. Dar Dühringi ai momentului există și astăzi în persoanele revizioniștilor care caută să falsifice esența teoriei marxiste. Ca și predecesorul lor, ei se pretind socialiști și profesează un „socialism“ sui-generis, opus legilor obiective ale dezvoltării societății și dușmănos maselor populare. Ei încearcă să împingă socialismul pe drumul invers, de la știință la utopie, și anume la utopia reacționară a împăcării între clase.

O trăsătură a „lucrărilor" revizioniste, care amintește pronunțat de Dühring, este haosul cel mai desăvîrșit al ideilor, îngîmfarea ridicolă cu care sînt „descoperite" absurdități evidente, înlocuirea probității științifice elementare și a criteriilor obiective prin etalarea pretențioasă a diverselor bazaconii, scorneli și interpretări fanteziste. Printre altele, revizioniștii neagă fără rușine caracterul științific al ideilor esteticii marxiste, decretează arbitrarul, resping în mod deschis însăși posibilitatea existenței unei științe a esteticii.

Pornind de la afirmația că estetica nu este o „adevărată știință", revizionistul iugoslav Sveta Lukici încurcă limba în gură spunînd ba că „nu este eronat" să se vorbească despre o estetică marxistă, ba că e „dificil de spus" ce este estetica marxistă și în fine că estetica marxistă urmează abia să fie constituită (a se citi: revizuită). Un alt revizionist, Ervin Șinko, scrie: „A venit timpul să spunem, în sfîrșit: teza după care Marx, Engels și Lenin ar fi creat o estetică științifică este o invenție"... Atît unul cît și celălalt urmăresc să discrediteze rolul „programatic" al esteticii marxiste — cu alte cuvinte, să nege influența exercitată de concepția marxistă asupra artei și literaturii.

Care este însă poziția programatică a revizioniștilor? «Noi nu dorim ca arta noastră să fie adresată „maselor"» — scrie vechiul troțkist, stabilit în Iugoslavia, Ervin Șinko. „Arta „pentru mase" nu este artă. Există numai **Arta**. Lozinca „arta pentru popor" este o discriminare și a masei și a artei". Această concluzie net reacționară, anti-populară, întru totul conformă teoriilor idealiste ale „artei pentru artă" și ale aristocratizării artei, este direct opusă concepției materialist-dialectice despre raporturile estetice dintre artă și realitate, despre rolul social al artei.

Andrei Băleanu

(Continuare în pag. 6)

„Cine scoate sabia...“

Foarte rar a cunoscut omenirea primejdii mai mari ca primejdia ceasului de față; au fost poate momente asemănătoare numai cînd băteau clopotele Europei la apropierea călărimilor lui Gingis; de aceea și răspunderea noastră, a tuturor oamenilor de bine de pe pămînt, e cu atît mai considerabilă! Se știe că războaiele sînt cei mai mari dușmani ai culturii și civilizației, copitele cailor și roțile motorizatelor zdrobesc tot ce creează geniul uman, topoarele năvălitorilor dărîmă statuile și edificiile, din cusăturile celebre și din pergamentele pe care sînt scrise faptele de glorie, își fac obiele! Sunetul armelor odioase ale cotropitorilor amuțesc harpele cîntăreților, însă toți cei ce atacă și cuprind pămînturi străine rămîn pînă la urmă pulbere, și-l avem exemplu proaspăt pe Adolf Hitler, incendiatorul ultim al globului, cel ce făcea rînduială în lume pentru viitorii o mie de ani, după cum se lăuda urlînd la megafoane...

E drept că primejdia ceasului de față a unui război atomic nu se poate asemăna cu nimic, însă niciodată, în nici un timp, nu s-au adunat atîția oameni de pe întregul glob pentru a apăra cel mai sfînt ogor și cea mai sfîntă grădină, pacea, creatoarea tuturor valorilor. Savanți, oameni de artă și cultură, scriitori, muncitori cu brațele, reprezentînd popoare și seminții, și-au spus cu hotărîre cuvîntul la Stockholm, cuvînt peste care cu greu s-ar putea trece. Considerăm că niciodată omenirea n-a făcut front mai puternic în fața vreunei primejdii. Și se va dovedi că mișcarea mondială pentru pace va fi una din cele mai tari arme, pentru apărarea vieții, culturii și civilizației, că voința oamenilor se va dovedi mai tare decît orice arme scornite de către invadatorii americani și englezi. Cuceririle de pînă acum ale frontului păcii sînt incalculabile, ele cuprinzînd aproape tot globul, și repetăm că niciodată nu s-a aflat o acțiune de o atît de înaltă noblețe și grandoare. Adunarea de la Stockholm este unul dintre cele mai strălucitoare semne ale secolului douăzeci! Opinia publică din întreaga lume, peste măsură indignată de intervenția în Orientul Mijlociu a trupelor imperialiste, a condamnat și condamnă aceste acțiuni ale violenței împotriva unor popoare care se zbat spre a-și apăra independența și suveranitatea, opinia publică protestează cu toată vigoarea și cu toată ura ei sfîntă împotriva acestor acte de piraterie modernă care-l amintesc pe sus-pomenitul Hitler, ultimul incendiator al globului. Glasurile tuturor oamenilor cinstiți de pe

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. 6)

Cedrii Libanului nu se vor prăvăli

Incă un glas adăugit valului de proteste ce învolburează lumea celor ce gîndesc cu adevărat, de pe coastele Pacificului și pînă la capătul transsiberianului și dincolo de el pînă în mările Japoniei — mai poate fi, într-un fel sau altul operant? Răspunsul s-ar grăbi să sune negativ dacă geologia nu ne-ar fi învățat de mult că fiecare picătură își are rostul ei în univers, oricît de minusculă s-ar părea căci prin stăruință și prin asociere cu numeroasele ei semene, izbutește să sfredelească și stînca cea mai înaltă și mai îndărătnică. Și apoi o altă știință, cununa tuturor științelor, ne-a mai învățat că ideile și opiniile odată pătrunse în mase devin o forță materială de neclintit peste care nu se poate trece în nici un chip, orice unelte și mașini s-ar folosi.

Iată de ce am socotit că și această picătură, această opinie, nu va rămîne cu totul fără urmare și am înscris-o aci ca să contribuie și ea la sfredelirea stîncii îndărătnice.

Renumiții cedri ai Libanului nu vor fi retezați de ferăstraiele ascuțite ale năvălitorilor căci frunțile lor semețe — asemeni unor înalte antene sensibile — vor prinde de pretutindeni, din toate colțurile lumii, zvonul tot mai năvalnic al solidarității unanime a oamenilor drepți ce le vor întări trunchiul și vor zdrobi dinții oțelului răuvoitor. Iată de ce îmi alătur glasul milioanelor de voci hotărîte care cer să se pună capăt complotului imperialist anglo-american împotriva libertății popoarelor și împotriva păcii.

Al. Dima

Afară cu imperialiștii din țările arabe!

Ceea ce se întîmplă azi în țările arabe năpădite de imperialiștii anglo-americani este aidoma atacului unor răufăcători de rînd care ar năvăli peste o familie tulburîndu-i viața, luîndu-i toate bunurile, călcînd-o în picioare și silind-o pe deasupra să declare că toate acestea sînt conforme cu dorințele ei cele mai fierbinți. Noi am suferit năvălirile tătărești, am cunoscut neomenia ocupației turcești, austriace și în urmă a celei hitleriste și horthyste, așa că sîntem îndrituiți să facem astfel de comparații fără a fi acuzați că exagerăm. Dar ceea ce este pentru noi numai o amintire tristă, pentru popoarele arabe reprezintă un prezent sumbru. Armatele imperialiste care le-au călcat pămîntul amenință să pună lumea întreagă într-o situație asemănătoare celei a popoarelor arabe. Pe deasupra, drept pretext pentru această agresiune, imperialiștii mai invocă motive ce depășesc toate minciunile de pînă acum și tot cinismul menit să rănească profund demnitatea omenească. Domnii imperialiști sînt dispuși la orice josnicie aptă incendierii păcii mondiale. Numai la mesele conferințelor nu au curajul să vină, numai propunerile venite din partea Uniunii Sovietice le evită domnii aceștia. In ciuda eșecurilor suferite, ei nu renunță la politica de forță mascată de aparențe mincinoase Ar dori să ne convingă că a lupta pentru pace înseamnă a-ți recunoaște lipsa de forță. Dar opinia publică mondială, sănătoasă, vede clar de partea cui se află forța istorică reală. Ce fel de putere este aceea căreia i se împotrivește cu tot mai multă energie nu numai întreaga lume socialistă în plină dezvoltare, ci și masele populare din jumătatea nesocialistă a Asiei, din întreaga lume arabă și din Africa și Europa apuseană. Faptul că și în Anglia, ba chiar și în S.U.A., unele cercuri burgheze critică din ce în ce mai aspru politica externă a țărilor respective, nu este oare o dovadă că forța pe care se sprijină agresorii este șubredă? Zadarnic zăngăne armele în Liban. Protestele pline de revoltă ale popoarelor lumii sînt mai puternice. Propunerile tovarășului Hrușciov care cer urgentarea convocării conferinței la nivel înalt a șefilor de guverne, stîrnesc azi însuflețire și aprobare chiar și în cele mai ascunse colțișoare ale lumii, fiind întîmpinate aprobativ și de către numeroși politicieni capitaliști. Ideile exprimate în mesajul adresat scriitorilor din lumea întreagă de către scriitorii sovietici, aspirațiile cărora le-au dat glas colegii irakieni vor fi mai puternice decît tropotul armatelor imperialiste năvălite în Liban, Iordania și recent în Columbia, sau decît bubuitul exploziilor atomice experimentale continuate de către imperialiști cu atîta încăpățînare.

Uniți frățește, scriitorii, artiștii, savanții și toți ceilalți oameni ai muncii din orașe și sate ai tuturor naționalităților conlocuitoare din Republica Populară Romînă se înrolează cu trup și suflet în acest front, strîngînd rîndurile cu dîrzenie în jurul partidului și guvernului nostru împotriva agresorilor. Impreună cu toți cei porniți la luptă alături de cauza popoarelor arabe, exclamăm hotărîți:

Afară cu imperialiștii din Liban și Iordania!

Nagy Istvan

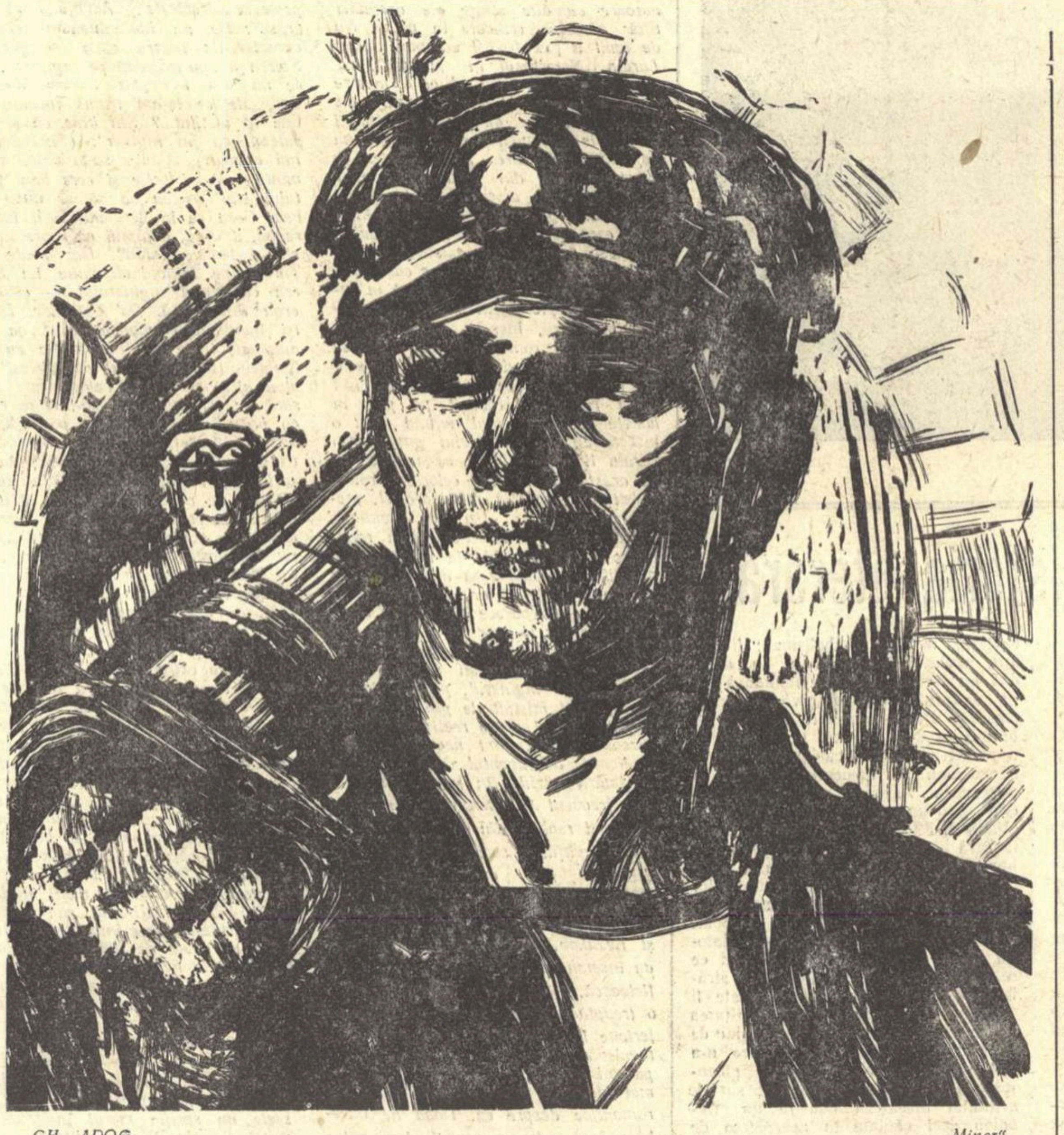

GH. ADOG. „Miner".

In numele culturii

Nu știu cum înțeleg ceilalți oameni, celelalte popoare cuvîntul „cultură". Inseamnă el numai erudiție și prezența unei vaste biblioteci?

Dacă prin substantivul „cultură" și prin cuvintele derivate din el, se înțelege simțul măsurii, adică înțelepciunea, atunci s-ar putea crede că înțelepciunea nu este apanajul exclusiv al oamenilor de cultură excepțională, cu toate că ea se află, sub forma bunului simț, și la oamenii bănuiți de incultură. Scurtele zicale populare și folclorul cuprind tot atîta înțelepciune ca și cărțile pline de gîndire adîncă iar, uneori, poate, și mai multă.

Nu ne putem închipui că înțelepciunea șefilor de state n-ar putea să influențeze, și să influențeze chiar binefăcător, dezvoltarea legăturilor culturale dintre popoare la întîlnirea lor mult așteptată de către popoarele dornice de pace. Socotind bine, toate popoarele vor pace și numai pace. Pacea e hrana sufletului și a minții, iar cultura e condiția esențială a păcii. Cultura este viața, este buna înțelegere și liniștea omenirii astăzi covîrșită de amenințarea agresiunii colonialiste."

Tudor Arghezi

SCRIITORII ROMÎNI APĂRĂ PACEA

CEREM RETRAGEREA TRUPELOR INVADATOARE DIN LIBAN ȘI IORDANIA

Pentru cartea la care lucrez acum, am avut nevoie să consult documente privitoare la războiul civil din Spania, unde au luptat cîteva sute de comuniști din Romînia. Cu acest prilej, am dat peste o cuvîntare ținută la postul de radio Barcelona, în martie 1938, de către un scriitor comunist german, voluntar în brigăzile internaționale. Descria ruinele Barcelonei bombardate de avioanele lui Hitler și Mussolini. Și încheia cu aceste cuvinte: „*Imi adresez chemarea către întreaga lume civilizată. V-am transmis o întîmplare înfricoșătoare. Mă adresez vouă, vouă milioane, vouă tuturor. In puține cuvinte seci vreau să vă dau o idee despre ceea ce vă așteaptă dacă nu înțelegeți că mijloacele protestului au devenit insuficiente. Ceasul cheamă la acțiune. Astăzi a fost bombardată Barcelona. Mîine vor fi Parisul și Londra! Dar poimîine va fi Berlinul!*"

Aceste cuvinte s-au dovedit adevărate. Tot așa cum s-ar dovedi adevărate în cazul izbucnirii unui nou război mondial cuvintele adresate de scriitorii sovietici scriitorilor din lumea întreagă: „*Nu se vor putea salva nici cei ce-i vor fi jertfe fără voie, nici cei ce vor începe războiul!*"

Apelul scriitorilor sovietici ca și telegrama scriitorilor irakieni din 1958 nu trebuie să aibă soarta celui din 1938. De data asta, cu exemplul înfiorător al recentului dezastru sub ochi, imperialiștii care vor să dezlănțuie un nou război, trebuiesc constrînși de opinia publică mondială pînă nu va fi prea tîrziu pentru ei, — dar din păcate și pentru milioane de nevinovați.

Vrem să înfăptuim frumosul și binele. Vrem pace în lumea întreagă. Șefii marilor state au datoria să primească propunerea lui N.S. Hrușciov, să asculte glasul omenirii și să se întîlnească spre a găsi calea către pace. Cerem retragerea trupelor invadatoare din Liban și Iordania!

Petru Dumitriu

PUTEREA NEÎNDUPLECATĂ A CUVÎNTULUI

Scriitorii au fost totdeauna purtătorii de cuvînt ai păcii și ai dragostei de oameni. Fericită că ei nu și-au dezmințit nici de data aceasta marea și nobila lor misiune, salut din toată inima și îmi însușesc cu toată căldura apelul scriitorilor sovietici. Uneltelor ucigașe, cu care forțele colonialiste amenință popoarele arabe, întreaga omenire, noi, scriitorii, le opunem unealta noastră, simplă dar neînduplecată: cuvîntul.

Otilia Cazimir

Nu, agresiunii! Nu, colonialismului!

Maeștri ai cuvîntului scris ori abia la cele dintîi nopți de veghe aplecați asupra manuscriselor — ne găsim deopotrivă sensul vieții și al mîndriei în slujirea cauzei nobile a poporului nostru, a comandamentului veacului nostru. Am alcătuit împreună o singură familie de la venerabilii, înțelepții bunici, pînă la noi, mezinii care încă n-am tocit prima peniță, fără teamă că nu vom încăpea toți, fără teamă că ne stînjenim, ba cu imensa bucurie de a ne simți cotul, de a ne auzi inimile.

Aici, azi poate mai mult ca oricînd, ne găsim în fața unui unic condei căruia conștiința noastră îi dictează același cuvînt. Ridicîndu-l, îl simțim încins de mîinile celor care l-au înălțat înaintea noastră — simțim căldura mîinii lui Sahia, a lui Fucik, a lui Péri — poruncindu-i să aștearnă ceea ce glasurile popoarelor strigă în stradă, ceea ce incendiatorii aud și înțeleg prea greu:

— Nu vă jucați cu focul!

Gravitatea excepțională a situației create de pirateria militariștilor americani și englezi în Liban și Iordania este fără precedent. Incendiul stîrnit de imperialiști în orientul arab amenință să cuprindă întreaga planetă. Nu mai este ceea ce s-a numit un „joc cu focul“ Este însuși focul, focul pe care omenirea îl cunoaște.

Focul trebuie să fie stins imediat. Conferința la un înalt nivel a celor cinci puteri, propusă de U.R.S.S., nu mai poate fi amînată. Popoarele cer cu insistență ca guvernele S.U.A. și Angliei să părăsească periculoasa tactică a tergiversărilor. Fiecare clipă de întîrziere poate avea urmări ireparabile. Conferința la un înalt nivel poate și trebuie să preîntîmpine catastrofa.

Maeștri ai cuvîntului scris sau abia la cele dintîi nopți de veghe asupra manuscriselor, avem fiecare atît de multe de împărtășit oamenilor, ne zoresc atîtea cuvinte grele de înțelesuri să le adunăm între copertele cărților și să le dăruim ca pe un omagiu modest omului și luptei sale pentru fericire.

Dar dintre toate, a alege azi cuvîntul „nu“, — Nu, agresiunii! Nu, colonialismului, rușinea timpului nostru! Nu, tărăgănelii conferinței la un nivel înalt! — înseamnă a alege singurul cuvînt care nu mai poate aștepta nici o clipă, pentru că astăzi el sintetizează mesajul nostru cel mai înalt, răspunderea noastră cea mai profundă.

Octav Pancu-Iași

RĂSPUNSUL

scriitorilor din R.P.R. la telegrama scriitorilor irakieni

Dragi colegi,

Scriitorii din Republica Populară Romînă au primit cu căldură vibranta telegramă semnată de scriitori ai poporului liber irakian. Poporul nostru, care a cunoscut în trecut suferințe asemănătoare cu acelea pe care le-a străbătut poporul irakian, admiră curajul și hotărîrea cu care ați luptat pentru răsturnarea regimului monarhic reacționar aflat în slujba colonialismului acaparator, și stă alături de voi în lupta voastră nobilă pentru apărarea independenței țării voastre.

Scriitorii din Republica Populară Romînă văd în această luptă o contribuție de seamă la cauza păcii și a progresului întregii omeniri. De aceea ei sînt solidari cu aspirațiile voastre legitime de a vă consacra forțele creatoare patriei voastre dornice de libertate și viață fericită, își exprimă adeziunea lor deplină la apelul vostru și vă asigură că vor lupta alături de voi pentru zădărnicirea complotului imperialist, care amenință deopotrivă independența Irakului, dreptul țărilor arabe de a-și hotărî singure soarta ca și pacea întregii lumi.

In numele scriitorilor din Republica Populară Romînă: Academician MIHAIL SADOVEANU, Președinte al Uniunii Scriitorilor, Academician MIHAI BENIUC, prim-secretar al Uniunii Scriitorilor, AUREL BARANGA, MARCEL BRESLAȘU, OVID CROHMĂLNICEANU, PETRU DUMITRIU, MIHAI GAFIȚA, secretar al Uniunii Scriitorilor, VALERIU EM. GALAN, PAUL GEORGESCU, EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R., AUREL MIHALE, secretar al Uniunii Scriitorilor, NAGY ISTVAN, membru corespondent al Academiei R.P.R., SZEMLER FERENC, secretar al Uniunii Scriitorilor, Academician ZAHARIA STANCU.

VĂ DAM MINA, PRIETENI DIN IRAK

Sînt unul dintre cei mulți cărora v-ați adresat și le-ați cerut să vă aiute în lupta voastră dusă pentru apărarea Republicii irakiene, pentru un viitor mai bun al poporului irakian, pentru oprirea agresiunii anglo-americane în Liban și Iordania.

V-am auzit strigătul, prieteni din țara Irakului, așa cum noi, oameni ai veacului al douăzecilea, trebuie să auzim strigătul celor ce își caută libertatea asemenea florilor cîmpului căutătoare ale luminii soarelui, fără de care nu pot să viețuiască.

V-am auzit și v-am înțeles. Cîndva am fost și noi, scriitorii din Romînia, în situația în care ați trăit voi pînă nu de mult. Pe vremea aceea, poporul nostru spunea:

„Țara noastră aur poartă
Noi cerșim din poartă-n poartă".

Pe vremea aceea, aurul nostru negru — petrolul — curgea, ca și al vostru, în vinele uscate și îmbătrînite ale imperialiștilor.

Pe vremea aceea, o mînă de acaparatori sugruma libertatea și democrația în Romînia.

Vremea aceea a trecut. La noi, poporul muncitor este stăpîn pe soarta lui, pe țara lui, pe bunurile lui. Nu ne-a fost ușor să ajungem aici. Calea spre steaua libertății nu este pavată cu dale de marmură albă și nici boschete de trandafiri nu se înșiruie pe dreapta și pe stînga. Am avut, însă, prieteni care ne-au întins mîna și am atins limanul.

Fiți siguri, scriitori de pe malurile vechiului Eufrat, că nici voi nu sînteți singuri. Aveți zeci, sute de milioane de prieteni pretutindeni unde bate o inimă caldă, unde există o conștiință cinstită. Și lumea, lumea cea mare a celor ce muncesc, este plină de asemenea conștiințe, trăiește prin asemenea inimi.

Fiți siguri, prieteni din depărtare, că viitorul este al vostru, al nostru, al celor ce voim pace, voim să trăim voim să nu mai existe mizerie, să nu mai auzim plînsul celor năpăstuiți și jefuiți, ci cîntecul de bucurie al omului liber.

Fiți siguri că nici tunurile, nici aurul, nici ura celor ce azi vă privesc cu dușmănie și se pregătesc să vă atace, nu vor putea înfrînge hotărîrea poporului irakian de a-și lua soarta în propriile mîini. Istoria a arătat, fără încetare, că acei ce se așează în drumul ei sînt zdrobiți. Iar imperialiștii nu fac altceva.

Vă întindem mîna, scriitori din Republica Irak! Sprijiniți-vă pe ea! Este mîna unor prieteni. Și prietenii, la nevoie se cunosc.

George Macovescu

La masa de discuții, domnilor!

Popoarele nu vor război!... — noi, care am văzut cu ochii noștri, am simțit pe pielea noastră și am suferit în conștiința noastră grozăviile a două războaie mondiale pornite de imperialiști, o știm foarte bine.

Popoarele știu — căci mase largi de oameni au fost și sînt trezite mereu de istorie la o cunoaștere clară a destinului lor — că războiul poate fi evitat prin lupta lor. De aceea susțin ele cu tot sufletul propunerile repetate și insistente, clare și neechivoce ale Uniunii Sovietice, pentru pace, printre care întrunirea imediată a unei conferințe la nivel înalt.

Prin tergiversări inutile, prin declarații imprecise, prin fel de fel de mașinațiuni diplomatice, caută cercurile imperialiste să amîne, chiar să împiedice realizarea propunerilor concrete ale tovarășului Hrușciov și ale guvernului sovietic, voind să ne pună în fața unor fapte împlinite în Liban, Iordania, și chiar și în Irak. Popoarele doritoare de pace strigă însă șefilor guvernelor apusene cu glasul lor din ce în ce mai clar și mai tare: „La masa de discuții, domnilor!..." Și acest strigăt nu poate să nu fie auzit.

Sînt sigur că vor trebui să-l audă.

Căci vai de cei surzi în această lume în care popoarele sînt hotărîte să-și apere pacea și libertatea!

Szemler Ferenc

Nici un popor sub jugul colonialist!

Citind apelul scriitorilor sovietici, aflați și de astă dată în primele rînduri ale armatei păcii, mă declar hotărît împotriva acelora care atentează la libertatea popoarelor, iar faptul că trupe americane și engleze se găsesc în prezent pe teritoriul unor state arabe nu-l pot califica decît ca o agresiune directă și nerușinată și nu-l pot considera altfel decît ca o jignire la adresa întregii umanități.

Am văzut Coreea ruinată de bombardamentele americane și m-am îngrozit la gîndul că asemenea acte de barbarie supremă ar putea avea loc și aiurea, aducînd acestui secol drept efigie un nou stigmat al crimei după revărsarea furiei fasciste. Experiența tragică de la paralela 38° nu trebuie să se mai repete. In aceste momente de încordare, cred că numai conferința la cel mai înalt nivel, propusă de N. S. Hrușciov, poate soluționa problemele păcii iar cei care se opun unei asemenea conferințe vor purta întreaga răspundere.

E timpul ca magnații finanței să înțeleagă că nici un popor nu mai poate accepta jugul colonialist. Iar cine ridică sabia în slujba cătușelor trebuie să se gîndească la ștreangurile Nürenbergului.

Exprimîndu-mi întreaga mea simpatie și solidaritate pentru cauza dreaptă a popoarelor din Liban și Iordania, mă alătur milioanelor de voci care cer cu hotărîre convocarea conferinței la cel mai înalt nivel. Vreau în același timp să-i asigur pe scriitorii irakieni că mă simt alături de ei, că răspund la emoționanta lor telegramă.

A. E. Baconsky

Săptămîna

Mînia popoarelor

După ce au pregătit cu înfrigurare agresiunea împotriva noii și tinerei republici Irak, S.U.A. și sateliții lor dau o aparentă lovitură de teatru diplomatică, recunosc existența ei ca stat.

Ce s-a întîmplat?

A demisionat domnul Dulles? A decedat politica de forță? Au secat puțurile de petrol în Orientul Mijlociu? De mult s-ar fi abătut asupra Irakului civilizatele occidentale bombe atomice, dacă în lume n-ar fi existat cea mai mare forță a păcii pe care a cunoscut-o omenirea: Uniunea Sovietică, China și alături de ele celelalte țări socialiste, iar în jurul lor voința majorității oamenilor de pe întregul glob.

Au apus de mult vremurile expedițiilor coloniale nepedepsite în care erau măcelăriți copii, femei și bătrîni, în care erau rase de pe suprafața pămîntului orașe și sate. Neocolonialiștii yankei cedează numai de teamă în fața mîniei popoarelor. Numai atunci ghiara își pune mănușa diplomatică.

Noul Bagdad e recunoscut, dar la Londra se încearcă a se cîrpi la repezeală vechiul Bagdad, punîndu-se la cale în taină noi acte de agresiune împotriva republicilor independente din Asia. In același timp, în Liban și Iordania continuă să debarce mesagerii nepoftiți și înarmați ai trusturilor petrolifere, deciși să omoare pînă la ultimul asiatic. Recunoașterea noului Bagdad odată cu sfărîmarea alianței atît de impopulare în Orientul Mijlociu re-

Ion Mihăileanu

(Continuare în pag. 6)

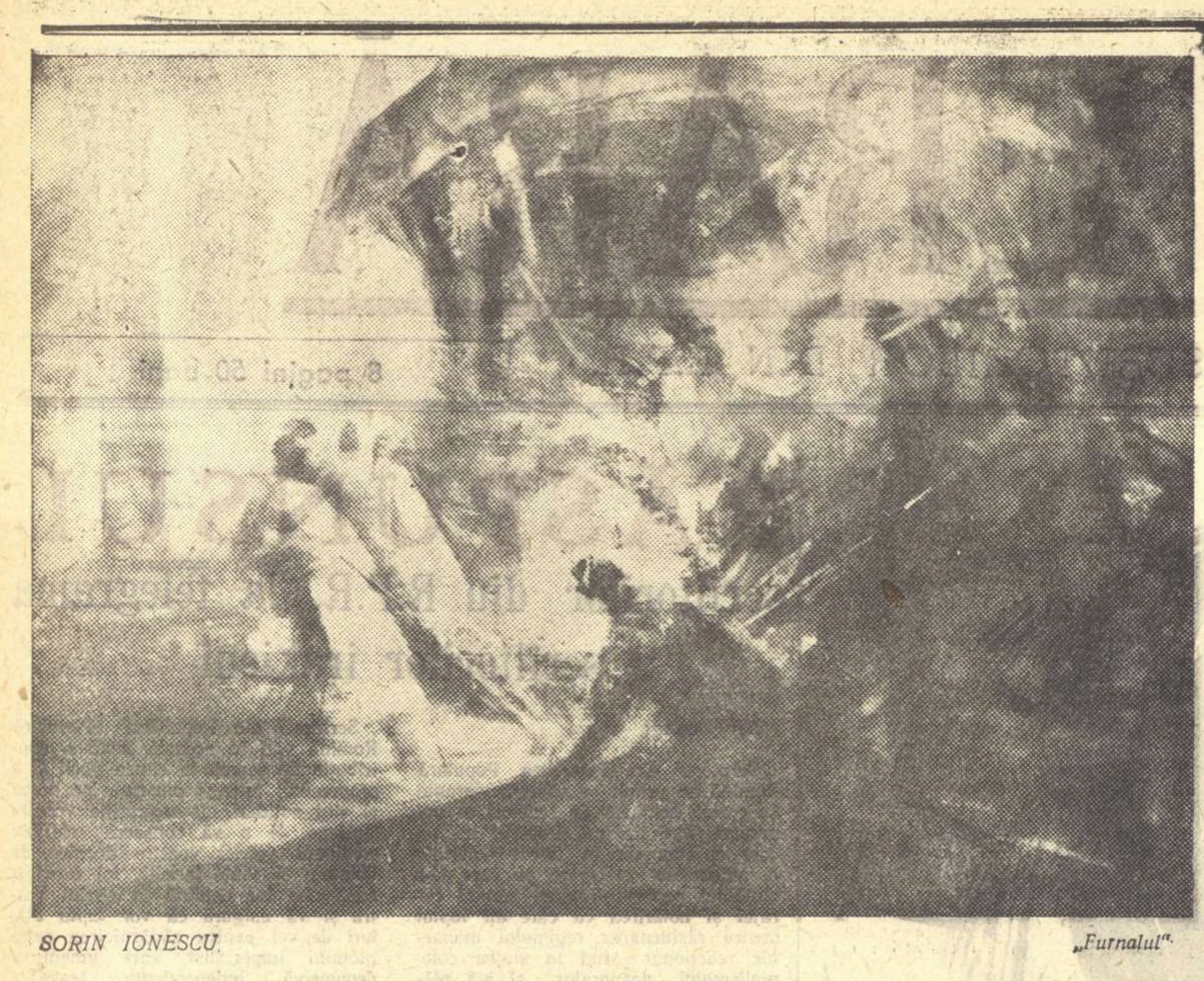

SORIN IONESCU „Furnalul".

Adevărata frumusețe a vieții și impasul negativismului

In mult criticatul număr 4 al „Vieții romînești", din acest an, a apărut și schița lui Nicolae Țic „Un om invidiat" care prezintă trăsături asemănătoare cu alte schițe ale aceluiași tînăr prozator, criticate în presă. Nu de mult a fost tipărit volumul Soniei Larian „Șmecherul în paradis", iar cartea lui H. Rohan „Nici o moarte nu e bună", ca și unele povestiri ale lui Radu Cosașu, au provocat discuții în ziarele și revistele noastre pe tema negativismului. Cred că e vremea ca acest fenomen din creația tinerilor scriitori să fie discutat cu toată severitatea. Concepțiile false și confuziile care se manifestă la unii autori trebuiesc supuse unui examen ascuțit.

Schița „Un om invidiat" e construită pe principiul surprizei, frecvent în lucrările lui Țic. Altă schiță, „Decorația" bunăoară, începea cu descrierea emoției unui rom colectivist care se pregătea să se ducă la raion pentru a-și ridica decorația. Finalul ni-l arată pe erou prăbușit pe pat, în hohote de plîns, totul nefiind decît o înscenare a președintelui gospodăriei căruia îi venise ideea să-și bată joc de acest rom în fața celorlalți colectiviști — decorația primind-o el, președintele. Schița „Un om invidiat", publicată de curînd în „Viața romînească", pornește de la invidia unui muncitor petrolist față de un inginer pe care-l crede că ar „crăpa de mulțumit ce e", deoarece din simplu muncitor a ajuns inginer și, deși urît, are o soție frumoasă. Autorul va dovedi însă că amîndoi eroii sînt egal de nenorociți — inginerul, părăsit de nevastă, fiind mistuit de gîndul că este imposibil să-și poată realiza o fericire personală. Aici simt necesitatea unei explicații. Sentimentul dezamăgirii, al sfărîmării iluziilor în fața realității, a fost frecvent în literatură. Dar chiar la marii realiști din trecut — în pofida condițiilor sociale cunoscute — decepția n-a copleșit totdeauna în mod iremediabil eroul. Să ne amintim de personajele lui Tolstoi, Levin și Bezuhov, pentru care dezamăgirile au însemnat totodată o îmbogățire sufletească, o dezvoltare a vieții lor pe o treaptă superioară. Experiențele nefericite le-au demonstrat faptul că într-adevăr realitatea e alta dar incomparabil mai bogată, mai variată și mai vie decît reprezentările subiectiv-romantice despre ea. Dacă ne întrebăm însă care e sensul deziluziilor trăite de eroii lui Țic — schițate în cîteva linii — ajungem la concluzii triste. Ne vom opri asupra faptelor concrete din „Un om invidiat". Atrage atenția aici, de la început, caracterul închis al lumii sufletești a eroilor în care nu întîlnim nici un gînd social important. Spirea, de exemplu, este muncitor la secția de intervenție — un muncitor bun, de vreme ce inginerul Dima recunoaște că putea fi trimis în locul lui la facultate. Eroului i se întîmplă o nenorocire: soția, în urma unui accident, rămîne alienată mintal. Schița ni-l prezintă după doi ani de la această întîmplare. Fostul său prieten, întorcîndu-se de la institut ca inginer, Spirea „se ține mereu de urma lui, îl privește cu ochi răi". Motivul: Dima „are în brațele cui să se legene". Intr-o discuție el îi spune înrăit inginerului: „In fiecare seară înainte de-a mă culca, mi te-nchipui cum intri în dormitor, cum îți sare a ta de gît, se lipește, se zvîrcolește... Am ajuns să te urăsc". De un individualism feroce, caracteristic pentru mica burghezie, Spirea îl apostrofează pe inginer: „De ce *mi* s-a intîmplat tocmai mie?" Ori, „de ce te-am trimis tocmai pe tine la institut...? Știi bine că și *eu* puteam să fiu inginer". (Sublinierile îmi aparțin). Ajunge să-și vîndă veșmintele de protecție și cere bani fostului său prieten ca să se ducă să bea. Ceea ce în permanență îl torturează, îl ațîță, e faptul că n-are lîngă el „o femeie caldă". Dar poate că Țic opune individualismului lui Spirea caracterul inginerului — celălalt erou din schiță. Da' de unde. Dima își îndeplinește munca exact ca un automat, trece printre oameni ca un lunatec, terorizat și el de același tablou al unei „femei calde" care să-i sară de gît la sosire, să-i ofere roșii cu brînză, o țuiculiță și posibilitatea unei conversații despre „nimicuri". Cînd Spirea își mărturisește pustiul sufletesc, inginerul propovăduiește o filozofie de om slab, bicisnic, sfătuindu-l să se refugieze în lumea „nimicurilor", — expresia îl obsedează. „Nici nu bănuiești ce bine-i să mergi, să tot mergi și să taci, gîndindu-te la nimicuri. „Doamne, cît a crescut noroiul de azi dimineață. Trece peste bocanci. Așa ceva n-am mai pomenit". — Și să ți se pară că ai făcut o descoperire extraordinară. Crede-mă, e plăcut, — și sînt bucurii la care nu trebuie să renunțăm". Dar e de crezut că în viața sufletească a acestor muncitori tineri — au 24 de ani — nu pătrunde nici un ecou al frămîntărilor social-politice? Să ne referim la povestirea lui Șolohov „Soarta unui om". Lui Sokolnikov i s-au întîmplat nenorociri și mai mari. O bombă i-a făcut praf căsuța și i-a ucis soția și cele două fetițe. El însuși cunoaște calvarul înfiorător al vieții dintr-un lagăr hitlerist. Ultimul său fiu, căpitan artilerist, este împușcat la Berlin chiar în zilele de dinaintea victoriei. Și lacrimile neplînse atunci — spune eroul — i s-au uscat parcă în inimă, de îl doare încă inima așa de cumplit. Dar Sokolnikov — pe care Șolohov necontenit îl prezintă ca om de rînd — nu cade în genunchi, nu bocește și cu atît mai puțin nu ajunge să urască pe ceilalți oameni. El găsește un sprijin moral în freamătul vieții din jur. N. Țic ar putea să-mi răspundă că există caractere și caractere. Dar aici e vorba de altceva. In „Soarta unui om" se profilează tabloul societății sovietice. Care este însă fundalul întîmplărilor consemnate de N. Țic? In „Un om invidiat", în afară de personajele caracterizate pînă acum, se mai vorbește despre un șofer care a invitat-o în cabină pe nevasta lui Spirea, „cu gînduri lesne de înțeles", dar observînd că e însărcinată „îi pierise plăcerea" și aleargă cu mașina bezmetic pînă cînd, la un pod, o răstoarnă. Aflăm de asemenea că tatăl inginerului cere mereu cîte cinci sute de lei pentru a-și pune dinții — mai are un singur dinte în gură de legătură — dar banii îi bea la circiumă. Sînt amănunte care creează o atmosferă apăsătoare, lîncedă. Autorul parcă vrea să ne spună: viața nu-i așa cum o arată scriitorii idiliști, în tonuri siderale, ci teribil de obișnuită, de cenușie. Spirea declară la un moment dat că toți oamenii cînd sînt mulțumiți „tot ce fac e numai pentru a-i umili pe ceilalți". „El — Spirea, n.n. — numai de umilinți o să aibă parte de aci înainte". Sînt afirmații cu pretenții generalizatoare, care, aplicate societății noastre, devin pur și simplu calomnii.

Ideea așa-zisului caracter comun, cenușiu, al vieții o întîlnim teoretizată în schița lui H. Rohan, „Mîna secretarului". „Așa piere ce e bun în tine — spune eroul — în umbra obișnuinței. Zilele încep să semene una cu alta, același soare, același colț de stradă", etc. Chiar activitatea unui secretar al raionului de partid apare astfel: „Altul! Alta! Alt dosar! Altă hîrtie la semnat! Alte ședințe și de cîte ori aceleași concluzii". Important de relevat e că autorul nu intenționează să denunțe falsitatea acestor păreri despre realitate ale personajului. Nu! Eroul pare un comunist bun care are un singur cusur: se lasă dominat de viața „obișnuită". De aci, soluția facilă. Va trebui să fie „lovit în inimă" de o întîmplare ieșită din comun: nu poate strînge mîna unui muncitor, acesta avînd la amîndouă mîinile proteze. Finalul — de un sentimentalism banal, — certifică viziunea greșită a autorului, potrivit căreia numai asemenea situații de efect ar da „culoare" vieții, care altfel e monotonă, „obișnuită", și amenință pe oamenii de treabă cu „uscăciune" sufletească. In aceste schițe nu a fost înțeleasă poezia interioară care străbate activitatea de zi cu zi a construirii noii societăți. Am alăturat cele două schițe deoarece, dincolo de diferențele de nivel artistic, eroarea este comună: sînt de un romantism refulat. Am să explic imediat afirmația. Stîrnește curiozitate faptul că atît Țic cît și Rohan, în creațiile lor scrise cu ani în urmă, se făceau vinovați de o descriere pompoasă (sic!) a realității. Unele dintre schițele lui Rohan erau covîrșite de atîtea lozinci, iar Țic — vezi povestirea „Tudor" — făcea apoteoza ascetismului vieții unui comunist. In schițele citate în loc să se manifeste îmbogățirea viziunii despre viață, retușarea concepțiilor lor, dimpotrivă, își face loc naturalismul. Procesul mi-l explic astfel: iluziile lor fals-romantice necorespunzînd realității, acești autori au ajuns la concluzia că în viață nu există romantism, că totul e obișnuit, searbăd. S-ar putea să fiu prea dur. Sînt însă păreri pe care le semnează Radu Cosașu, — ale cărui schițe intră în aceeași categorie — recenzînd nuvela Ioanei Munteanu „Intoarcerea". Referindu-se la „Intoarcerea" — nuvela e plină de confuzii naturaliste, — Cosașu laudă eroii nuvelei pe motivul că «nu-s eroi de concepție, de idei, purtători, cum ne place atît de des să proclamăm, ai unor „mesaje înalte"», ci «oameni absorbiți de existența imediată, mai puțin dispuși la teorie și teoretizări, la schimb de „idei și sentimente majore"». Și iată concluzia: „proza bună obligă o coborîre la tern, la comun, la diurn". Există aici, pe undeva, o nuanță de adevăr. Nici noi nu agreem proza retorică, proza care „înfrumusețează" adevărul vieții. Dar nu pot să nu văd că urînd, în modul indicat de Cosașu, tot ce înseamnă poleire, idealizare, ajungi să nu vezi nici frumusețea adevărată a realității. Căci nu e oare ridicol ca, în vreme ce în societatea noastră au loc transformări radicale, în vreme ce construcția socialistă se realizează prin nenumărate acte de eroism, să avem oroare față de tot ceea ce e „tern", „comun"? Apoi, avem dreptul să ironizăm „eroii de concepție", purtători ai „unor mesaje înalte" și să ridicăm în slăvi eroii care nu-s „dispuși" la schimb de „idei și sentimente majore"? In viață se află desigur și aspecte banale. Existența unor indivizi se caracterizează încă prin lipsă de orizont. Dar toată problema stă în modul în care sînt potențate artistic aceste aspecte. Un artist nu copiază pur și simplu ceea ce vede ci, în urma unui proces complicat de prelucrare și sintetizare, la flacăra idealului său etic și estetic, zugrăvește poetic realitatea. Pentru a cita exemplul unui mare realist din trecut, Tolstoi, descriind existența plată, mediocră, a lui Ivan Ilici, nu-și coboară proza la un nivel de mediocritate și platitudine. Infățișîndu-l în ultimele clipe ale vieții cînd personajul își analizează întreaga biografie, Tolstoi „ascute" situațiile, potrivit crezului său după care existența oamenilor trebuie să aibă conținut. Or, autorii citați oprindu-se asupra unor aspecte cenușii, plate, folosesc drept mijloace artistice tocmai cenușiul, platitudinea. Este un impas de creație pe care-l întîlnim și la unii literați din occident sau la noi în literatura dintre cele două războaie mondiale. Se știe că odată cu sezisarea caracterului „finit" al societății capitaliste, o seamă de artiști, pe de o parte, neaflînd poezie în viață, iar pe de alta, negăsind drumul către o mișcare socială importantă — în acea perioadă, luptele clasei muncitoare, — au ajuns să creeze o artă care, oprindu-se la aspecte superficiale, hidoase, urîte, a devenit ea însăși antipoetică, urîtă, hidoasă. Cum se împacă însă trăsăturile acestei creații cu vremea noastră în care revoluția umple activitatea oamenilor cu preocupări înalte, cu elanuri și acte luminoase? Trebuie s-o spunem deschis: negativismul se explică prin izolarea de frămîntările social-politice ale țării. Evident că în afara luptei poporului și a unui ideal militant, comunist, viața apare banală, mediocră, în contururi dezolante, lipsită de romantism.

In condițiile cînd țara noastră, făcînd parte din lagărul țărilor socialiste, se află în prima linie de luptă pentru apărarea destinelor omenirii, cînd pe umerii oamenilor noștri apasă sarcina construcției socialismului și a apărării păcii, atari exerciții literare apar derizorii și meschine. Ele nu fac decît să dovedească la ce rezultate penibile ajung în creația lor, chiar tineri prozatori talentați, dacă se lasă robiți de false concepții asupra vieții, dacă înlocuiesc prin obiectivism pasiunea revoluționară a scriitorului realist-socialist.

Al. Oprea

Impotriva obiectivismului în istoria literară

Recentul editorial din „Scînteia" a atras atenția asupra gravității unor abateri de la învățătura leninistă despre cele două culturi și despre moștenirea literară. Respingerea unor asemenea abateri este o obligație de onoare a criticilor și istoricilor noștri literari care sînt preocupați de consolidarea succeselor obținute pînă acum în domeniul preluării critice a moștenirii înaintașilor și doresc să nu-și precupețească eforturile pentru a obține noi realizări. Indicațiile și îndrumările partidului le vor ajuta ca și în alte împrejurări să lichideze lipsurile, să-și orienteze activitatea mai ferm, pe baze cu adevărat științifice.

Ce tipărim și cum tipărim din moștenirea literară sînt întrebări de maximă importanță asupra cărora s-au purtat discuții în ultima vreme în presa noastră literară. Vrem să subliniem faptul că vrăjmașul cel mai primejdios în munca de reconsiderare a tradiției clasice este obiectivismul. Obiectivismul minează însăși baza științifică a acestei munci, întrucît se traduce prin ignorarea tezelor leniniste fundamentale asupra celor două culturi și asupra moștenirii literare. Obiectivismul duce la preluarea în bloc a moștenirii, sprijină reeditarea operelor literare produse de o mentalitate înapoiată și care au, ca atare, un caracter nociv. S-a reproșat, pe bună dreptate, unor articole de critică literară din ultima vreme anumite tendințe estetizante. Reproșul se cuvine în egală măsură și unei serii de articole despre moștenirea literară, în care interesul față de conținut dispare aproape cu totul, pentru ca „subtilitatea" în analiză să se exercite asupra formei. Dar aceasta înseamnă ruperea fondului de formă, adică abaterea de la un principiu de bază al esteticii marxist-leniniste. Intr-un articol despre opera poetului ieșan Mihai Codreanu, publicat în „Scrisul bănățean" (nr. 12/1957), Agripina Foreanu face, către încheierea articolului, observația: „Este drept, însă, că pentru realitățile sociale ale timpului său, (poetul) nu și-a acordat prea des lira". Mai exact ar fi fost: nu prea și-a acordat deloc lira. Aceasta nu o împiedică însă pe autoarea articolului să aglomereze o serie nesfîrșită de ditirambi în legătură cu opera poetului ieșan. Pentru Agripina Foreanu, Mihai Codreanu este un mare poet pentru că a fost un maestru al sonetului, pentru că sonetele „acestui închinător la templul frumosului" au un „nu știu ce și nu știu cum". Poetul a avut o „concepție înaintată" despre poezie, fiindcă „face din gîndire material poetic". Că această gîndire nu s-a aplicat asupra marilor probleme ale vremii, pe autoarea articolului n-o mai interesează. Zeloasă întru apărarea versului care cere „un lector cultivat", Agripina Foreanu își arată disprețul față de „amatorii de poezie directă" — pe care o consideră „instinctuală". Articolul se transformă în cele din urmă într-o pledoarie în favoarea poeziei intimiste în conținut și „rafinate" în formă.

Rafinamentul, caracterul „modern" au putut deveni pentru unii exegeți o calitate care să justifice singură aprecierea pozitivă a operei unui scriitor din trecut. In această ordine de idei vom cita studiul profesorului D. Macrea, „Rolul lui Ovid Densușianu în dezvoltarea lingvisticii romînești", publicat în „Limba romînă" (nr. 2/1957). Profesorul D. Macrea a întreprins o susținută și utilă muncă de reconsiderare a activității lingviștilor și filologilor romîni. Studiile sale dovedesc o aprofundare remarcabilă a temelor, dar nu sînt lipsite pe alocuri de o slăbire a spiritului critic. In ceea ce-l privește pe Ovid Densușianu, profesorul D. Macrea nu ocolește, și pe bună dreptate, activitatea lingvistului în domeniul literaturii. Ovid Densușianu a făcut critică și istorie literară, a scris versuri și și-a asumat chiar, prin publicarea „Vieții noi", rolul unui îndrumător literar. In aprecierea acestei activități, D. Macrea formulează opinii contradictorii dar, în general, preia sarcinile unui apărător al literatului și gînditorului social Densușianu. Făcînd observația că directorul „Vieții noi" a militat pentru poezia simbolistă, îl consideră totuși un adversar al poeziei moderniste „pe care a condamnat-o pentru lipsa ei de fond sufletesc și de expresie". In opoziție cu semănătorismul, Densușianu — după D. Macrea — „a pornit de la convingerea justă că literatura noastră trebuie să facă un pas înainte prin redarea unui conținut modern"... In ce constă însă acest conținut „modern" în poezia lui Densușianu și a colaboratorilor „Vieții noi"? In înlocuirea tematicii rustice prin una citadină. Tematică rustică sau citadină nu înseamnă totuși nimic ca atare; e vorba doar de sursa de inspirare, tratarea literară putînd fi și într-un caz și în altul realistă sau antirealistă. Decorul citadin din poezia „Vieții noi" nu poate primi o calificare pozitivă cită vreme înapoia lui nu întrezărim măcar realitățile vii ale orașului romînesc de pe la 1905, frămîntările social-politice din acel timp, cînd sub influența primei revoluții burghezo-democratice din Rusia proletariatul din țara noastră începe să-și refacă rîndurile și caută căile reorganizării. Considerînd simbolismul „Vieții noi" ca o reacțiune împotriva diversiunii semănătoriste, nu-i putem da totuși notă bună, fiindcă și el, în comparație cu realismul militant, nu ne poate apărea decît tot ca o diversiune. Formula literară a lui Ovid Densușianu, acordînd atenție formei (moderne!) și condamnînd tendința, se încadrează în concepția „artei pentru artă", fapt pe care și profesorul D. Macrea îl consemnează. De ce, dar, în ciuda acestei recunoașteri, să admitem că „trebuie prețuită lupta lui (Densușianu) pentru introducerea spiritului modern în cultura și știința noastră..."? O asemenea concluzie reprezintă o vădită concesie făcută obiectivismului. Dar prof. D. Macrea nu arată exigență critică nici în aprecierea semănătorismului. Așezîndu-l pe N. Iorga, fruntașul cel mai zgomotos și perseverent al semănătorismului, alături de G. Ibrăileanu, el consideră că lupta istoricului „corespundea în acea epocă dominantelor sensibilității romînești". Aceasta ar și explica de ce „literatura rafinată a unei aristocrații" și formula „artă pentru artă", propovăduită de Ovid Densușianu nu puteau „să aibă ecou într-o țară în care țărănimea forma marea masă a populației". Precum vedem, lucrurile se încurcă și mai rău. Dacă marea masă ar fi fost alcătuită din orășeni, formula „artei pentru artă" ar fi avut mai multe șanse să prindă? Și-apoi ce „dominante ale sensibilității romînești" au putut sta la baza diversiunii semănătoriste? A admite existența reală a unor asemenea dominante înseamnă a găsi justificări acestei diversiuni. Marea masă a populației nu a avut nimic comun nici cu semănătorismul, nici cu simbolismul; literatura ambelor curente nu i-a adus nici un serviciu, fiindcă amîndouă nu au apărat, ci au deservit interesele maselor. De o apreciere pozitivă se bucură în studiul prof. D. Macrea și o altă tendință criticabilă a lui Ovid Densușianu în domeniul culturii și literaturii. Autorul studiului transcrie dintr-un articol al directorului „Vieții noi" următorul pasaj: „Viața noastră trebuie desfăcută de ce o împiedică să-și ia un avînt mai larg, mai liber, trebuie deschisă curentelor mari care au prefăcut lumea din alte părți... Un scriitor nu se poate izola de ce se petrece aiurea, datoria lui e să urmărească zi cu zi ce se petrece în mișcarea literară a străinătății și să aleagă tot ce poate fi folositor literaturii, la înălțarea căreia voiește să aducă partea lui de muncă". După Densușianu, care n-a fost străin de atitudinea de ploconire în fața culturii franceze, sursele avîntului literaturii noastre nu trebuiau deci căutate în apropierea de viața poporului, de realitățile social-politice din țară, ci în curentele literare de peste hotare. Pasajul putea fi citat, desigur, dar pentru a critica o tendință vădit cosmopolită și nu, cum face prof. D. Macrea, pentru a elogia „tendința principală a lui Ovid Densușianu de a deschide orizonturi noi culturii și literaturii noastre". Ovid Densușianu are desigur mari merite în dezvoltarea lingvisticii romînești; o serie dintre articolele lui de critică sau dintre studiile de istorie literară afirmă păreri interesante și juste. Aceste merite nu pot constitui însă o justificare pentru preluarea în bloc a activității sale.

Reconsiderarea în spirit științific a moștenirii culturale nu are menirea să îndulcească asperitățile din opera scriitorilor din trecut și nici să împace contradicțiile acestora ci, dimpotrivă, să le dezvăluie și să le arate rădăcinile.

Ion Roman

CĂRȚI

MIHAIL ISAKOVSKI: „Versuri alese"*)

Cred că mai toți tinerii din generația mea — care se apropie acum de 30 de ani — au fredonat odată cu primele romanțe de dragoste și melodia unui cîntec nou și tulburător, ce răsuna de pe tancurile și carele blindate sovietice în marșul victorios spre Berlin. Era *Katiușa*. Nu știam cine a scris versurile pe care încercam să le învățăm în original și nu știu dacă aceasta ne interesa în primul rînd. Cîntam *Katiușa* pentru că ne plăcea, pentru că ne cucerise cu ritmurile ei săltărețe, cu jocul acela vioi, atît de specific și atît de pătrunzător.

Pe autor, pe Mihail Isakovski, l-am aflat mai tîrziu. Și nu e greu de închipuit că imaginea lui a rămas pentru mine, mai departe, legată de cîntecul furtunos de pe tancuri, de chipul fetei săgetată de dor, care-și îmbărbătează iubitul plecat să apere Patria: *„Oi, tu, cîntec, cîntecel de fată, / Du-ți spre viul soare al tău zbor / Și, pe front ostașului i-arată, / De departe, al Katiușei dor! / Fă de ea mereu să-și amintească / Pe Katiușa s-o audă-n cînt. / El, pămîntul patriei păzească, / Ea, păzi-va dragostea cîntînd".*

Pornind de la *Katiușa*, găseam în poezia lui M. Isakovski prospețimea și tumultul vieții, trăsături pe care țăranul ridicat la lumină din negurosul Smolensk le va transforma cu vremea în virtuțile propriei sale arte poetice. Descopeream încă o dată, citind poezia lui Isakovski, simplitatea, stilul direct și expresiv al cîntecului folcloric, descopeream sufletul sentimental și generos al poporului rus, tezaurul atîtor elanuri și înfăptuiri. Ascultam o muzică ale cărei melodii neștiute le bănuiam, o muzică ale cărei acorduri înalte sînt închinate patriotismului și Revoluției, omului care a înfrînt destinul, supunîndu-și-l. Accentuez pe cuvîntul *muzică*, pentru că Isakovski, poetul, nu poate fi despărțit de autorul cîntecelor de masă. Concepția sa poetică pare a se defini în funcție de această activitate care i-a adus, pe bună dreptate, renumele în literatura sovietică de după 1930. Intr-o conferință *„Despre munca asupra cîntecului"*, rostită în fața studenților de la Institutul „Maxim Gorki", Isakovski nota cîteva idei valabile pentru întreaga sa poezie: *„După părerea mea, cîntecul cîștigă foarte mult atunci cînd vorbește despre soarta cuiva, despre un eveniment oarecare, despre un moment din realitatea noastră. Un asemenea cîntec place mai mult, atît cîntărețului, cît și ascultătorului, tocmai prin faptul că omul află din el ceva nou, original. În afară de aceasta, subiectul disciplinează și munca poetului, făcîndu-l să fie cît se poate de concis și exact".*[1]

Și autorul *Katiușei* răspunde întru totul acestor exigențe, afirmîndu-se ca un excelent cronicar al timpului său, ca un rapsod popular care aspiră mereu spre impetuozitatea liniei simple, spre sunetul cristalin al apei. Este prezentă aici, fără îndoială, tradiția clasică însăși, a lui Pușkin și Nekrasov, în spiritul căreia au fost plăsmuite cele mai de seamă opere ale poeziei sovietice. Fără să rămînă doar la problematica satului, Isakovski debutează totuși ca un poet al țarinii, al peisajului cîmpenesc, evocat în pasteluri ce amintesc pe Alecsandri al nostru: *„În zori, în satul nostru, un cîntec nu răsună, / Armonica nu plînge la poartă pe-nserat / Și doar privighetoarea cîntă duios sub lună, / Cu liniștea adîncă stă singură la sfat".* (*Trecutul*).

Dar țăranul Rusiei pravoslavnice privește cu ochii înnegurați de suferință, el nu poate contempla farmecul stepei, atîta vreme cît *„Nevoia crunt ne taie și fără de cuțit / Și telelea prin lume ne mînă și ne-alungă".* (Id.)

In peisajul frust, bîntuit de uscăciune și sărăcie, rătăcesc pierdute pe întinsuri nesfîrșite convoaiele de obidiți în căutarea unor zile mai bune. Asistăm la un tragic „Pohod na Sibir", care pustiește satele de bărbați, la un episod sfîșietor din viața încrîncenată a țărănimii ruse de acum o jumătate de veac. Oamenii pornesc în necunoscut, străbat imensitățile siberiene, pre ca sufletul lor împietrit, și într-un tîrziu ajung pe meleaguri îndepărtate, de unde trimit vești în scrisa cărora nu mai pîlpîie decît mîngîierea finală de a muri la vatra părintească: *„Dragi părinți. Sîntem flămînzi și goi. / Rătăcim prin lume cu bocceaua. / Nu mai puneți vreo nădejde-n noi / Am veni, dar nu găsim paraua. / Și de nu ne-om face nici un rost, / Vom porni pe jos prin gări și halte / Ne-om întoarce goi precum am fost / Să murim în sat la noi încalte!"* (*Trecutul*).

In poemul *„Trecutul"* îl descoperim pe Isakovski din anii 1926—27, poet al narațiunii epice zguduitoare, pictor al unor ample tablouri ale epocii dinaintea revoluției. Glasul său îndurerat deșteaptă mînii binecuvîntate, din a căror revărsare se vor ivi cei dintîi muguri de speranță într-un viitor mai luminos și mai drept.

Intrarea țăranilor în colhoz, electrificarea, lupta înverșunată cu dușmanii revoluției sînt motive ce revin ades în poezia lui M. Isakovski. Colectivizarea însemna pentru fiecare țăran un moment de meditație asupra propriei sale vieți din trecut: *„De cîtă vreme într-una, secătuit de vlagă, / Bătut-am aste cîmpuri și codrii ăștia toți — / Și hurduca prin șleauri teleaga mea miloagă / Din toate patru roți"* (*De vorbă cu un cal*). O asemenea existență nu are nimic de invidiat și hotărîrea de a veni la colhoz nu întîmpină piedici. Țăranul sărac se alătură revoluției pentru că s-a convins de schimbarea condiției sale, pentru că *„stăpîn sînt nu pe-o brazdă de sînge năclăită / ci pe întreaga-mi țară, pe zări de necuprins"* (Id.).

Increderea în noile orînduieli e încrederea învingătorului care se simte trup și suflet legat de cuceririle sale, dobîndite cu un preț atît de scump.

Cînd chipul dușmanului se arată hidos ca un fur și ca un pîngăritor de altare, mulțimea îl țintuiește la stîlpul infamiei, cu blestemul urii ce nu va pieri niciodată: *„De jaf și chinuri, vremea dinainte, / Noi pînă la mormînt vom ține-o minte. / Și ca pe-o groaznică legendă, viața ta / Bătrînii o vor povesti cîndva".*

„Biografiile" lui Isakovski (*De vorbă cu un cal, Biografia colhoznicului, Geografia vieții*) aduc freamătul revoluționar al luptei pentru zidirea societății socialiste care, biruitoare, ar putea să înscrie pe ruinele vechiului regim versurile poetului nostru: *„Va spune omul triumfal / Că-aici / Și-a încheiat veleatul / Rusia cu un singur cal"* (*Dimineața*).

Dincoace de această piatră de hotar, poetul se înclină în fața *Memoriei lui N.*, tovarăș căzut în lupta pentru izbînda ideilor leniniste, elogiază virtuțile omului simplu (*Mătușa Cristina*), cîntă bucuria dragostei și a tinereții (*Scrisoare, Un flăcău ce-mi este drag*), dar în tot locul cu aceeași atitudine degajată, cu aceleași gesturi firești ale lui Kuzma Grigorie din *Biografia colhoznicului*. In poezia lui Isakovski se vor auzi mai des de-acum încolo acordurile chitarei și ale armonicii. Șăgălnicia fetei care găsește pretexte spre a-i scrie instructorului raional produce un umor sănătos, popular: *„Tu știi marxism. / Eu, mai degrabă / Mă fac de rîs! / În general / Ni-i legătura foarte slabă / Cu comitetul / Raional... / Problema este actuală. / Hai, să o rezolvăm cumva. / Îți scriu, scrisoare oficială... / Deci să nu crezi că-i altceva..."* (*Scrisoare*).

Spiritul vioi, hazliu, sursă de optimism, constituie o trăsătură fundamentală a poeziei lui Isakovski, devenită cu atît mai dragă și mai apropiată cititorului.

Dar bucuria de a trăi, de a munci într-o țară liberă de asuprire, presupune un sentiment generator al tuturor elanurilor creatoare, fără de care viața nu și-ar găsi adevăratul ei sens. Iubirea patriei sovietice, i se impune poetului ca o condiție a existenței sale artistice și cetățenești. Am putea spune că patriotismul devine un propulsor al întregii poezii create de M. Isakovski în ultimii douăzeci de ani.

Patria cu frumusețile ei trebuie apărată: *„Și-s păsări sub zarea albastră, / Și fumegă vatra-ncălzită.. / Și toate sînt patria noastră, / Și ea trebuiește păzită"*, pentru ea *„Moartea venind prin foc și fum / Să nu ne-ngrozească / Și ceea ce-i de săvîrșit / Ostașul săvîrșească"*.

Un capitol foarte bogat al operei lui Isakovski îl formează cîntecele de front, în care e afirmată credința în victorie, unde cuvîntul de ură contra cotropitorului se îngemănează cu îmbărbătarea: *„Ni-i rîndul, vremea a venit / Prieteni, să pornim / De dragu-a tot ce-am trăit / Și-a tot ce ne dorim, / De dragul țării noastre dragi / Și-al celor ce pălesc / Alt cîntec cîntă-ne armonist / Un cîntec ostășesc"* (*In pădurea de lîngă front*).

Dacă poezia lui Mihail Isakovski poartă mesajul unei lumi și a unei societăți noi, dacă în stihurile sale vibrează sufletul omului sovietic, dacă în cîntecul său ne regăsim pe noi înșine, toate acestea se datoresc acelei iubiri nețărmurite pentru țara socialismului, acelui sentiment copleșitor care-i susține ca o cheie de boltă tot edificiul artistic.

Al. Săndulescu

---

*) Editura „Cartea Rusă", 1958, trad. de Al. Andrițoiu, Maria Banuș, M. Calmîcu, Nina Cassian, Mihail Cosma și M. Djentemirov.

[1] Cf. M. Isakovski — *Măiestria poetică*, „Cartea rusă", 1953, pg. 33.

HORIA LIMAN: „Hotarul soarelui"

Horia Liman e unul din reporterii cei mai activi. Ii întîlnim numele în multe din publicațiile noastre și pe bună dreptate s-a situat printre cei dintîi care prezintă cu emoție realizările regimului democrat popular pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. *„Hotarul soarelui"* este de fapt mica monografie a regiunii Baia Mare. Pornind de la acest volum, apărut la „Editura tineretului", putem urmări o linie ce atestă modul original de a ne face cunoscute întîmplări și oameni din epoca noastră. In reportajele lui Horia Liman actualitatea se proiectează fosforescent pe istorie. Se simte că înainte de a fi pornit să înregistreze, datele prezentului el cunoaște, în amănunt, trecutul social-politic al acelei regiuni pe care își propune s-o facă familiară cititorului. La Horia Liman implicația istorică izbutește să arate cît de aprigă și susținută a fost lupta poporului nostru pentru libertate. Succinta evocare, în care se înglobează și elementul geografic, sporește posibilitatea autorului, și implicit a cititorului, de a sezisa aspectele noi, revoluționare, din patria noastră. Confruntarea dintre trecut și prezent Horia Liman o face cu sobrietate. El urmărește să convingă, și convinge, mergînd uneori la realitatea nudă a documentului, la statistici pe care le citează pentru a vorbi singure despre frumusețea vremurilor noastre. Horia Liman mînuiește de asemenea plasticul contrastelor cu multă siguranță.

In acest volum, *„Hotarul soarelui"*, la confluența istoriei cu legenda apare un Gheorghe Pintea, haiducul care pe locurile unde astăzi socialismul se afirmă biruitor, cuteza, multe secole în urmă, să facă dreptate poporului. De acest haiduc, a cărui dreaptă justiție a înfricoșat nobilii și grofii Ardealului habsburgic, își amintesc și astăzi oamenii din aceste locuri. Cînd se află că Vida Géza s-a decis să sculpteze figura lui Pintea, reporterul nostru ne spune că țărani romîni și maghiari au plecat într-un adevărat pelerinaj spre atelierul artistului. Există o tradiție revoluționară pe care Horia Liman o evocă, și anii de după 23 August apar firesc ca începutul unei ere pentru care poporul nostru a luptat de-a lungul întregii sale istorii. Din acest ținut, astăzi hotarul soarelui, s-au alăturat romîni și maghiari cauzei lui Doja. Tot aici Sandor Petőfi scria în toiul revoluției cîteva din poemele de aprinsă adeziune la lupta celor două națiuni împotriva nedreptății. Ultimele decenii ale veacului trecut înseamnă în Ardeal, ca pretutindeni în țara noastră, organizarea mișcării muncitorești. Fuseseră descoperite noi mine de aur și exploatarea în această regiune a îmbrăcat formele cele mai tragice. Minerii erau asemenea unor vietăți subterane, „predestinate" mizeriei. Valea Borcului se mai numea și Valea văduvelor pentru că aici a fost o vreme cînd toți minerii mureau de silicoză. Viața de astăzi înseamnă de fapt saltul de la preistorie la civilizație.

Sînt amintite în *„Hotarul soarelui"* ecourile pe care le-a avut revoluția rusă din 1905 și mai ales Marea Revoluție din Octombrie asupra mișcării muncitorești în nordul Ardealului. Au fost momente de mare avînt și de consolidare a prieteniei dintre muncitorii romîni și maghiari.

Horia Liman găsește loc pentru frumoase și stenice descrieri de obiceiuri. Folclor inedit, scurte conversații cu oamenii sporesc viața reportajului. Prin asemenea discuții ți se conturează portretul interlocutorilor (Pop, Zoica și Gheorghe, Maria Zidaru). La Baia Mare *„într-o casă modestă, de om modest, printre dalte și ciocane, fierăstraie și menghine, bătrînul Mouje Alexandru făurește viori. N-or fi ele niște Stradivarius, dar cutreieră pămîntul"*. Acest artizan popular i-a dăruit cîndva lui George Enescu o astfel de vioară, și marele muzician îi spunea că „sună foarte bine".

In călătoria sa, Horia Liman s-a oprit la gospodăria agricolă „Sub steagul lui Lenin", a cărei președintă, Maria Zidaru, i-a vorbit despre experiența ei plină de învățăminte și despre realizările acestei gospodării fruntașe. Horia Liman a reținut pînă și acele parimii care colorează vorbirea poporului nostru.

Inainte de a încheia volumul, Horia Liman și-a avertizat cititorii: *„Autorul acestei cărți consideră că o regiune nu poate fi cunoscută din cîteva fragmente izolate. Dacă detaliile pot să lumineze uneori ansamblul — în măsura în care ele sînt cu adevărat semnificative — tabloul general ar putea reliefa mai pregnant amănuntul — fie el și foarte caracteristic. De aceea, trecînd peste prejudecata tiparelor consacrate, vă invităm — la capătul acestei călătorii pe tărîmurile „țărilor de miazănoapte" — să refacem conturul regiunii Baia Mare, urmărindu-l cu degetul pe hartă"*.

In acest „tablou general" conturul se reface și pe hartă urmărim marile realizări ale vremii noastre. Horia Liman a scris *„Hotarul soarelui"* pe una din viorile lui Mouje Alexandru, vioara despre care George Enescu spunea că „sună foarte bine".

Liviu Călin

ZIUA MINERULUI

La orizont se văd munții...

Pînă la gazeificarea zăcămintelor subterane, cînd straturile de cărbune, transformate în substanțe subtile, vor fi absorbite la suprafață, fără a mai fi scormonite din interior, cum se prevede în tehnica viitorului, minerul, echipat cu caschetă și ciocan de abataj, dînd piept cu stîncile aspre, rămîne încă unul din făurarii de bază ai civilizației, fără de care nu ne putem închipui mișcarea trenurilor, a termocentralelor sau a vapoarelor moderne.

Blînzi și aspri, demni și puternici, dar cu atenția trează la primejdiile galeriilor și ale infamiilor lumii burgheze, contra căreia au luptat și n-au uitat-o încă, minerii exprimă acel umanism nou, care, îmbinînd dragostea și intransigența severă, poate reclădi lumea. Acești oameni, care formează majoritatea dominantă a locuitorilor, au imprimat Văii Jiului o atmosferă sobră și revoluționară, grefată pe vechi tradiții, ce-i este atît de specifică și impresionează la tot pasul pe călător.

Se poate vorbi astăzi de conturarea unui nou peisaj al localităților miniere. Pe vremuri, localitatea minieră era o succesiune de pete negre, care se mai văd și astăzi, spre a sublinia și mai mult, prin contrast, diferența enormă față de noile cvartale de locuințe, înalte de cîteva etaje, prevăzute cu tot confortul necesar unei vieți civilizate, care își croiesc loc prin demolarea cocioabelor de lemn cenușii și putrezite, aparținînd fostelor colonii, clădite de burghezie cu atîta zarvă demagogică despre „binefacerile“ și „sacrificiile fără seamăn“ în folosul muncitorimii. Cvartalul de blocuri este celula urbană nouă, socialistă, care, alăturată clădirilor impunătoare de cinematografe și cluburi muncitorești, și altor cvartale asemănătoare (s-au clădit pînă acum 5.000 de apartamente, iar alte 2.700 sînt în proiect) schimbă radical înfățișarea centrelor miniere, transformîndu-le în adevărate orașe. Colonia și cvartalul nu sînt numai două tipuri de ansambluri arhitecturale deosebite, ci reprezintă două lumi, două concepții, una primitivă și degradantă, alta umană și civilizată, despre viața muncitorului.

Orașul Lupeni este, fără îndoială, centrul minier cel mai complex și cel mai important din Valea Jiului. Ca mărime și ca număr de locuitori, se situează imediat după Petroșani, dar ca extindere a exploatărilor miniere stă în fruntea tuturor.

In ultima vreme, a devenit prin excelență un oraș al tineretului, ceea ce-i dă un aer proaspăt și viguros. Dintr-un loc de blestem și exod, unde minerii au făcut greve și au fost uciși de jandarmi, localitatea s-a schimbat, datorită condițiilor de viață create în acești ani, într-un punct de atracție al muncitorilor tineri, mai ales țărani, care sosesc încoace din toată țara. E un fenomen semnificativ pentru toată Valea Jiului, lucru pe care l-am constatat stînd de vorbă cu diverși tineri de aici. Astfel Constantin Ocneanu, maistru de sector la Lupeni, s-a reîntors în localitate, după o absență de 15 ani. Tatăl său a lucrat la Lupeni, a luat parte la evenimentul sîngeros din 1929, a fost „discontat“ de societate și a plecat în 1933 în satul său de obîrșie din regiunea Cluj, unde a și murit. Și iată că fiul, în anul 1949, revine în localitate, se stabilește definitiv, cu gîndul să n-o mai părăsească niciodată. E o consecință firească a schimbărilor esențiale ce s-au petrecut în viața orașului, cît și în toată Valea Jiului.

In direcția Bărbătenilor, lîngă apa Jiului, se vede clădirea filaturii „Lupeni“ care produce fire de mătase artificială — a doua sau a treia de acest gen din țară. Majoritatea muncitoarelor sînt fete tinere, provenite de la țară, din Transilvania sau Oltenia, care au venit aici să-și facă un rost în viață, sau altele mai în vîrstă, necăsătorite sau divorțate, unele chiar din localitate, cărora uzina le asigură o situație independentă și nădejdea că-și vor afla, pe viitor, un cămin. Astfel, Ana Rusu, țărancă din Oltenia, divorțată de un soț bețiv și scandalagiu, a venit împreună cu copilul, în 1950, la Lupeni și s-a angajat ca muncitoare la filatură. Aici, după cîțiva ani, s-a recăsătorit, întemeindu-și un cămin în care domnește buna înțelegere. Actualul ei soț, tot muncitor la filatură, originar din Alba-Iulia, împarte cu ea grijile gospodăriei, vede de copii și face de mîncare, atunci cînd dînsa e plecată la uzină.

Datorită unui standard de viață mai ridicat în urma eliberării, fii de mineri au putut să învețe în școli și institute superioare, îndreptîndu-se către posturi calificate de maiștri și ingineri. Nimic mai firesc. In Valea Jiului de astăz casa minerului e strîns legată de munca din abataje, iar copilul învață noțiunile elementare de minierit la vîrsta jucăriilor și a întrebărilor naive, cînd receptează totul sub unghiul ineditului fabulos. Denumirea și folosirea uneltelor, modul cum se umblă în mină, primejdiile posibile, îi sînt familiare la vîrsta cea mai fragedă.

Școala de mineri, școala de maiștri, liceul, institutul de mine din Petroșani, care-i stau astăzi la îndemînă, sînt trepte firești către calificarea cea mai înaltă. A le urca pe rînd, nu mai constituie o problemă insolubilă ca altădată. Inginerul Felea, de la sectorul II al minei Petrila, a străbătut un drum tipic în zilele noastre, pentru o astfel de carieră. Fiul unui miner din Abrud, venit de multă vreme în Valea Jiului, a învățat la liceul din Petroșani, apoi la Institutul de mine absolvindu-l în 1953. S-a căsătorit încă din studenție, stabilindu-se în orașul natal. Mina o cunoaște de fraged copil, din contactul cotidian cu lumea minerilor. Cît a învățat la liceul din Petroșani, în vacanțele de vară lucra ca miner la abataj. Calitățile esențiale ce se cer unui bun inginer de mină, forța fizică și experiența practică îngemănate cu teoria înaltă, le-a dobîndit, în mod firesc, pe parcursul acestui drum ascendent.

Acum douăzeci-treizeci de ani, Petroșaniul era un loc anost, fără personalitate. O enciclopedie îl caracteriza în cuvinte banale: „Oraș din s-ul jud. Hunedoara, în valea superioară a Jiului. Are mari exploatări carbonifere. Reședință a regiunii a IV-a miniere“.

In schimb apologeții societăților miniere vedeau peste tot „un suflu nou de civilizație“, transformînd localitatea în scrierile lor ditirambice într-un paradis. Aparent, tot ce exista în oraș, de la distracții pînă la magazine de alimente, era destinat „pentru muncitori“. De fapt însă, capitalismul, travestit grotesc în haine democratice, își imprimă pretutindeni amprenta rapace, creînd o atmosferă apăsătoare. Distracțiile, mîncarea și cultura erau distribuite strict pe categorii sociale. Muncitorii aveau alt cazinou decît funcționarii. Industriașii își aveau locurile lor de petrecere. Care miner a jucat tenis sau a patinat pe terenurile de sport ale societăților miniere? Consumurile „pentru muncitori“ aparțineau de-o societate anonimă, finanțată de întreprinderile miniere, care obțineau, pe această cale, un spor de beneficiu, sub masca de binefăcători. Cultura „pentru muncitori“, răspîndită prin tot felul de asociații cu nume de prinți, era de joasă calitate. Spectacole naive, sub formă de „șezători pentru copii și părinți“, în cadrul cărora se producea „un admirabil cor pe patru voci“ sau vreo piesă de teatru dată de elevi, constituiau nivelul artistic suprem al acestei culturi pseudo-populare.

Dintr-un mic orășel de provincie în care instituțiile mai de seamă se puteau număra pe degete (pretură, perceptorat, judecătorie de ocol, direcția generală „Petroșani S.A.R.“, un liceu, cîteva cazinouri) Petroșaniul este astăzi nu numai un centru industrial de prim rang, dar și un centru cultural care posedă un teatru de stat, o școală populară de artă, un institut superior, un ziar cotidian, cenacluri de pictură și literatură, fără a mai pune la socoteală stațiile de radio-amplificare, care emit programe locale, sau numeroasele cinematografe, considerîndu-le ca fiind instituții de importanță curentă. Intre Petroșaniul de ieri și cel de astăzi există o diferență calitativă. Orașul a căpătat acum o nouă dimensiune, neavînd termen de comparație cu trecutul.

Față de șezătorile date de elevi, cu declamații și coruri, puerile și stîngace, Teatrul „Valea Jiului“ e o realitate nouă, incomparabilă, un for de artă veritabilă, prin sălile căruia s-au perindat în cîțiva ani de zile mai bine de un sfert de milion de spectatori, care au aplaudat cele 73 de piese reprezentate, din care unele în premieră pe țară. E un public de oameni simpli, mai ales de tineret, din fața căruia revoluția socialistă a distrus vechile bariere, ce-l reduceau la situația de paria. Astăzi, îl poți vedea frecventînd terenurile de sport, sălile de spectacol, bibliotecile, localurile din centru, ceea ce dă întregului oraș un caracter viu, dinamic, tumultuos.

Școala de artă, înființată în 1953, cu secții de canto, pian, acordeon, vioară, violoncel, contrabas, clarinet, instrumente de alamă, desen și pictură, actorie, regie și balet, e frecventată de vreo patru sute de elevi, din care mulți provin din alte centre miniere. Pasiunea pentru muzică a cucerit mai ales tineretul. Ion Suciu, electrician la mina Aninoasa, vine aproape zilnic cu autobusul, după terminarea lucrului, ca să ia lecții de canto, vioară și dirijat. Fiica unui miner din Vulcan, Anuța Brînzeu, elevă în anul al doilea la canto, e o mezzo-soprană specializată în arii populare. In holul școlii, deasupra unei scări ce duce la etaj, am admirat pictura în ulei executată de un fost elev al școlii, Lascu Virgil, care înfățișează pe Doja la închisoare, stînd gînditor lîngă o masă, cu fața severă, luminată de o rază ce răzbate pe fereastră. Tabloul certifică un real talent și, după cum am fost informat, autorul său, încă tînăr, va pleca la un institut de artă plastică. Mulți dintre profesorii școlii, și însuși directorul, sînt compozitori, membri ai uniunii de specialitate, scriu melodii pentru cîntece de masă și iau parte cu perseverență la strîngerea folclorului muzical din Valea Jiului. Am avut ocazia să ascult cîteva din numeroasele melodii populare imprimate pe bandă de magnetofon, care urmează să fie descifrate și clasate, pentru a constitui un capitol dintr-o amplă monografie a Văii Jiului în curs de elaborare din inițiativa comitetului raional de partid.

Prin mijlocirea unui tînăr profesor la secția de artă plastică a școlii, am făcut cunoștință cu un grup entuziast de pictori sub 30 de ani, proaspeți absolvenți ai institutului din Cluj, care s-au stabilit la Petroșani, pentru a cunoaște nemijlocit lumea minerilor. Sînt organizați într-un cenaclu, la sediul căruia există un atelier unde lucrează toți împreună. Temele noi li se impun impetuos, din realitatea imediată. Cu carnetul de schițe colindă minele din satele de munte. Lucrul în colectiv prilejuiește confruntări de opinii și discuții prietenești despre tablourile în curs de elaborare. Pînă și metoda de documentare le-a ridicat inițial, probleme dificile. Dar acolo unde un artist tînăr, încă neexperimentat, s-ar fi ciocnit de obstacole de netrecut, ori s-ar fi descurajat la primul insucces, colectivul a reușit să răzbească. De pe acum tinerii pictori din Petroșani au satisfacția să constate că merg pe un drum bun, fructuos pentru formarea lor artistică și în vreme ce colegii lor rămași în orașe mai comode se prezintă la expoziții cu flori și naturi moarte, ei se pot mîndri cu o serie numeroasă de linogravuri și picturi inspirate din viața minerilor, ca acelea pe care le-au trimis la ultima expoziție inter-regională de la Timișoara.

Vorbind despre Petroșani, nu se poate omite în nici un caz Institutul de mine, care constituie una din mîndriile raionului, ca și echipa de fotbal „Jiul“ care-și are suporterii ei înflăcărați. Petroșani este un centru universitar, iar figura studentului în uniformă neagră, cu nasturi aurii, a devenit extrem de populară în oraș. Inființat în 1948 sub numele de „Institutul cărbunelui“ a funcționat cîțiva ani în localuri improvizate, pînă la terminarea noilor clădiri, prevăzute cu săli de cursuri și laboratoare moderne. Situate pe deal, cele două edificii impozante ale institutului se văd de departe, proiectîndu-se pe un fond de azur și de brazi. De curînd, institutul s-a mărit prin contopirea lui cu institutele similare din Timișoara și București, avînd actualmente două facultăți: una de mine și alta de electromecanică minieră.

Institutul e iubit în Valea Jiului, fiindcă toți inginerii tineri l-au frecventat ani de-a rîndul, iar mulți dintre studenții actuali sînt copii de-ai minerilor. Apoi, lucru și mai important, teoriile nu se predau în gol ci în strînsă legătură cu practica în subteran. Incă în primul an, studenții trec prin toate treptele muncii miniere ști, de la vagonetar și pînă la șef de echipă, sub imediata îndrumare a minerilor bătrîni. Novicele își dă seama de la început dacă mina e pe placul său ori nu; iar cei patru cinci ani de studenție la Petroșani îi leagă sufletește de mediul minieresc.

Institutul de mine din Petroșani, mai e și un for științific, de înaltă competență. Dă consultații foștilor săi studenți, azi ingineri, în probleme tehnice, care cer documentație modernă, ori soluționează cazuri dificile de practică minieră, cum ar fi îndiguirea focurilor subterane. Și — lucrul cel mai remarcabil — prin acest institut, Petroșaniul de astăzi a devenit un oraș cu multiple relații internaționale în domeniul științific. Comunicările cu forurile de știință minieră din străinătate, mai ales cu cele din țările vecine, democrat-populare, ca academiile de mine din Freiberg (R.D.G.) și din Cracovia, sau cu institutele de mine cehoslovace, din Ostrava și Kosice, sînt la ordinea zilei. Se fac vizite de studiu, schimburi de publicații științifice, sau conferințe comune, la care Institutul din Petroșani, cel mai tînăr, și-a dobîndit totuși un prestigiu.

Deși vremea era vitregă, nu m-am îndurat să părăsesc Valea Jiului fără să ajung tocmai lîngă culmea Retezatului, la Cîmpul lui Neag, singura comună care n-a fost atrasă în circuitul minier și-a rămas pînă astăzi la tradiționala ocupație a păstoritului și a tăierii lemnului din pădure.

La prima vedere satul acesta molcom, cu case de lemn vopsite într-o culoare brună, cu moșnegi care vorbesc tărăgănat, pare cu totul străin de ritmul general al Văii Jiului. Afli că bătrînii mai țin și astăzi sărbătorile străvechi, zice-se de origine păgînă, a trăsnetului și a ursului (de 1 august), cînd nu lucrează de frică să nu-i lovească fulgerul ori să nu le mănînce ursul oile. Localnicii au simțul tradiției și-ți povestesc că satul lor, cel mai vechi din Valea Jiului, a fost al unui Neag, ce-a ridicat aici primele case, că pe vremuri primăria era tocmai la Pui în Hațeg, cale de două zile pîn-acolo, că lemnele tăiate din pădure se transportau pe Jiu, bucată cu bucată, că unii din ei posedă documente vechi scrise pe „piele de mîță“ și că, în fine, primul automobil a intrat în sat abia în 1934. Dar dincolo de aparențele arhaice, semnele vieții noi, cu ritmul lor dinamic, își afirmă cu vigoare prezența înnoitoare. Tinerii din generația nouă îmbracă salopeta și pufoaica și cunosc să mîne motojoagărele. In sat au apărut, printre vechile case de lemn, clădiri noi, de cărămidă, construite prin împrumut de stat, de către minerii pensionari sau de lucrătorii de la „IFET“. Sînt tot în stilul celorlalte dar mai înalte, mai mari, unele din ele vopsite în verde brun — „culoarea pădurii“ — putînd sluji de exemplu chiar arhitecților, în privința armonizării cu peisajul din jur. Un bătrîn, întîlnit la sfatul popular, mi-a mărturisit regretul că vremurile noi nu l-au apucat mai tînăr, căci „s-ar fi făcut mecanic la mină“. Se petrece o radicală deplasare în mentalitatea acestor oameni, chiar la o vîrstă mai înaintată.

Și, spre surprinderea mea, am discutat în acest sat, înfundat în munte, cu doi tineri pădurari, care m-au uimit prin varietatea și bogăția cunoștințelor. Unul din ei, abonat la „Știință și tehnică“, mi-a arătat distincția, cu argumente istorice, dintre Sarmisegetuza dacă și cea romană, știind cînd au fost construite și unde se află fiecare. Cunoștea drumul pe care au trecut trupele romane, prin munți, ca să cadă în spatele armatelor dace.

Vizita la Cîmpul lui Neag mi-a confirmat o concluzie, la care ajunsesem încă mai înainte, după ce-am văzut mai multe sate de munte, că nu pot exista astăzi localități izolate de ritmul acestui secol transformator, oricît ar fi de îndepărtate și oricît s-ar ajunge de greu pînă la ele.

*

De multe ori, cînd întrebam pe cineva cum se simte pe pămîntul minieresc, mi se răspundea printr-o locuțiune: „Cine bea din apa Jiului (sau de Petroșani) n-o mai uită niciodată“.

Aparent, locuțiunea motivează atașamentul față de aceste meleaguri, prin frumusețea naturii. In fond, însă, sentimentul de afecțiune se adresează mai mult oamenilor care le populează. Nu fac o constatare de circumstanță, întoarsă fericit din condei. Un doctor din Petroșani, care a trăit 30 de ani în Valea Jiului, mi-a mărturisit că timpul petrecut la Lupeni, printre mineri, i-a dat cele mai mari satisfacții sufletești. Deși lucra într-un spital improvizat, fără aparatură necesară, luptîndu-se cu mari greutăți, a fost recompensat prin dragostea fără preț a populației simple. Venea cîte-o femeie, căreia îi salvase copilul sau soțul, cu un buchet de flori în mînă: „Domnule doctor, n-am bani să-ți plătesc, dar primește aceste flori cu mulțumire“. De Anul Nou, dimineața, a fost trezit de-un grup de mineri, care așteptau în fața casei. Intrigat, veni la fereastră și-atunci unul din mulțime se ridică pe gard și-i spune: „Muncitorimea din Lupeni a venit să vă ureze un An Nou fericit“. „Nici aurul n-ar fi prețuit cît aceste dovezi de recunoștință, înduioșătoare“, își încheie doctorul povestirea, înduioșat ca de amintirea unei vechi iubiri.

Unul din tinerii profesori de la Institutul de mine, sosit și el în aceste meleaguri și-a motivat dorința de a rămîne aici pentru totdeauna, referindu-se tot la atașamentul față de mineri. „E drept că sînt duri. Dar sînt mai deschiși, mai largi la inimă. Gîndesc mai sănătos, muncitorește, sînt mai aproape de vederile mele de viață. De aceea mă simt bine între ei și-n Valea Jiului...“

V. Nicorovici

Desene de Iulian Olariu

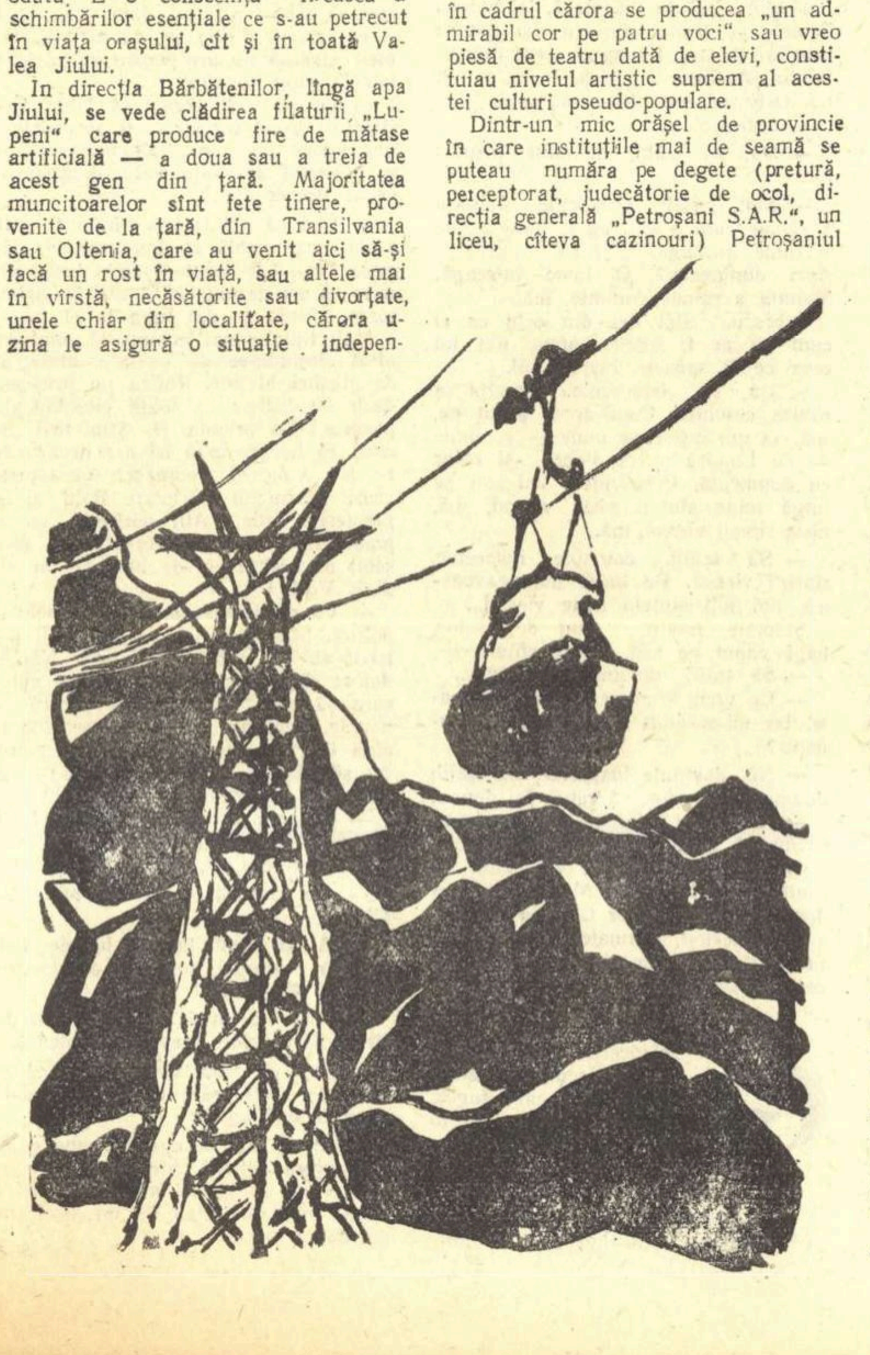

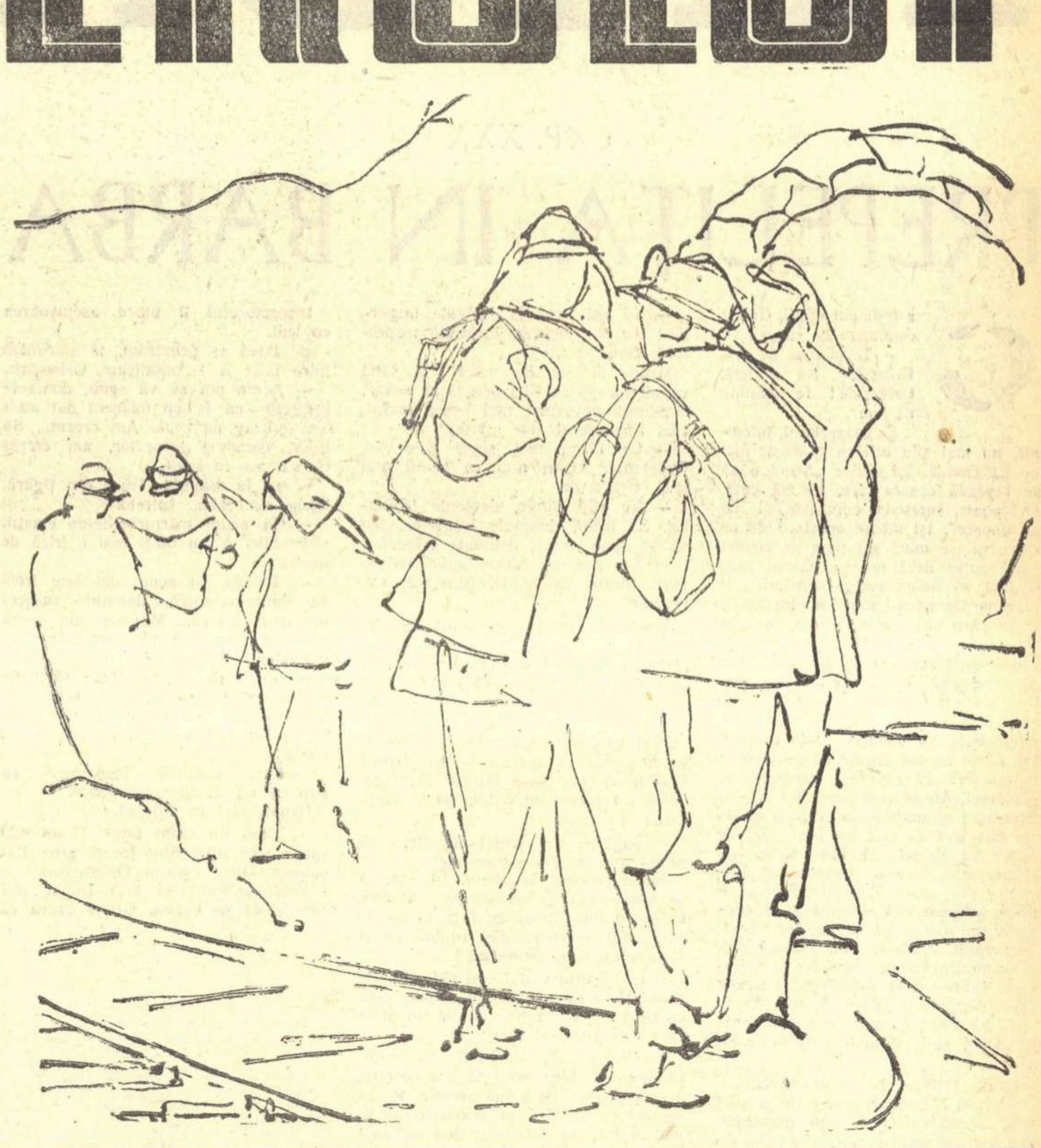

Stea deasupra minelor

Ai înflorit nădejdile în tine,
O, stea de jar, pe veci nepieritoare,
Cu mii de rădăcini înfipte-n mine,
In miezul greu de noapte și dogoare,
Soare și floare,
Stea deasupra minelor.

Cu focul tău în ochi pornesc minerii,
Luceafăr al oștirii truditoare,
Și răscolesc prin stîncile tăcerii,
Și te aprind mai viu pe larga zare,
Soare și floare,
Stea deasupra minelor.

Baia Sprie, april 1958.

Ion Brad

Aurul

Omul era înalt și avea mîinile mari și negre,
în ochii lui ardeau, în fulgere candide,
focurile roșii ale speranței.
Ducea cu el, în mînă,
alături de inimă
cuvîntul Partidului...
Inima nu și-a contenit bătaia
decît atunci,
cînd un om al patronului
a prăbușit, în iadul minei, o lespede
peste trupul comunistului.
I-au căutat trupul
și l-au găsit, sfîrtecat, acolo-n adînc.
Sîngele se prelingea din răni
amestecat cu țărîna și pulberea aurie
și minerii l-au luat pe brațe și l-au dus
afară, la lumina soarelui.
Nimeni nu plîngea, numai vîntul durerii
foșnea în frunzele palmelor aspre,
lacrimile se pietrificau în suflet,
amare...
Convoiul se apropia, în tăcere,
tovarășii îl aduceau
și carnea însîngerată a comunistului
se înfrățea cu trupurile lor tinere.
Au apărut, la gura minei,
și pentru prima oară, după trei mii de ani
minerii au scos din adîncuri,
aurul, aurul...

Gheorghe Tomozei

In adîncul minei

In adîncul minei,
oamenii nu-și spun nici bună-dimineața,
nici bună-seara;
aici nu-i dimineață și nu-i seară.
Timpul e minereu
în blocul de stîncă.
Il desfaci cu pichamerul
fărîmă cu fărîmă.
Cu fiecare metru săpat
extragi din munte
o tonă de pirită
și-o tonă de timp.

Undeva, minereul curat se-alege de rocă,
undeva, timpul-aur se alege de timpul-zgură
undeva, tonele de minereu curat
se unesc cu tonele de timp-aur
și cu tone de vis
și se fac conștiința omului nou
și istorie.

Florența Albu

Dimineața

Dimineața, cînd brazii își scutură ceața
și răsare cel dintîi miner în praguri,
ce adîncime capătă cerul
îndărătul liniștii lui.

Iși leagănă lampa grea cu carbid, lampă de-ostaș,
mereu aprinsă în miezul pămîntului,
merge încet, puțin aplecat, de parcă ascultă
cum cresc, bogate, în adîncul țării rădăcinile minei.

Pămîntul îi știe vigoarea
supus pînă-n vîrful palmelor grele,
aceste palme peste conturul cărora cade acum
flacăra scurtă-a surîsului.

Acolo, jos, în inimă de munte,
cuvintele partidului, desfășurate steag,
în fiecare zi le flutură
pe unde-i stînca mai colțoasă s-o detune.

Cînd își poartă pașii prin subteranele galerii
și chiotul echipei acoperă glasul dinamitei,
din somnu-i milenar se trezește
sîngele negru-al cărbunelui.

Același cărbune ce lunecă între maluri
legănîndu-se o dată cu toate șlepurile Dunării,
același cărbune ce-și încinge la alb energia
în marile cuptoare hunedorene.

Dimineața, cînd brazii își scutură ceața
și răsare cel dintîi miner în praguri,
ce adîncime capătă cerul
îndărătul liniștii lui.

Grigore Hagiu

Din mină

Cărări de umbră — galerii săpate...
Copaci giganți și negrii conservați
In antracit... Păduri înnegurate!
Și luna de cristal de cîtiva wați.

Invie-n mine vremea risipită
Cînd omului speranța i-a zîmbit,
Sub bolta lui sălbatic înfrunzită
Să fie-n viitor mai fericit.

Incerc o bucurie ne-ncercată,
Noi abataje freamătă-n ecou...
Vecia din retină-i spulberată,
In ere vechi răzbate timpul nou.

Minerii mei de-aici, cutezătorii,
Din biruinți cu piatra, și-au păstrat
Puterea ce-a strivit asupritorii, —
Cioplind în diamantul fermecat.

Stăpîni pe avuția lor străbună
Prieteni buni, cu muntele și mina,
Din tone de cărbuni care le-adună
Dă veacului căldura și lumina.

I. Calovia

Codri

Intrați pe sub pămînt ca o pădure
Minerii teferi ca niște goruni,
Sub pocnetul pichamerelor dure
Scot din adînc pădurea de cărbuni.

Se bat aici în subteran, aieve
Doi codri mari. Un codru mort, apus
Și-un codru omenesc mustind de seve...
Se bat, ca pacea să domnească sus.

Rusalin Mureșanu

RĂDĂCINILE

CAP. XXX

PREPELIŢA IN BARBA

Ca ieşit din minţi, Grunz continua să strige:

— Te mănînc de viu, Orbescule. Nu te iert, Orbescule! Te mănînc de viu.

Subinspectorul, înlemnit, nu mai ştiu nici ce să facă, nici ce să creadă. Işi spuse: „Acum o să se repeadă asupra mea, să mă bată. Ori poate, surescitat cum este, să mă şi omoare". Işi scoase ochelarii de pe nas. Intinse mîna şi-i puse pe birou: „Cel puţin dacă mă va pălmui încă o dată, să nu-mi spargă ochelarii". Il privi pe Grunz şi-l văzu ca prin ceaţă. I se păru mai puţin fioros. Se uită spre uşă, voind să calculeze dacă ar putea să ajungă la ea din două sau din trei salturi. Să fugă. Să scape. Dete cu ochii peste o mogîldeaţă. In zăpăceala care-l cuprinsese, socoti că mogîldeaţa nu poate fi decît Găman. Işi aduse repede aminte că pe Găman îl lăsaseră în zăpadă împuşcat de grăniceri. Atunci cine putea fi? A, da! Stamate! Stamate de la cifru. Stamate nu ştia nici de moartea fetei, nici de conflictul ridicol care se iscase pe neaşteptate între el, Orbescu, şi inspector din cauza Mamiţei. Orice-ar fi să se întîmple mai pe urmă cu el, Stamate nu trebuia să fie martor. Ar fi pălăvrăgit. Poate că l-ar fi amuzat să şi comunice despre cearta lor la Bucureşti. Intinse mîna şi-l arătă lui Grunz care, desigur, îl uitase. Spuse:

— Să trăiţi, domnule inspector, poate doriţi să-i ordonaţi ceva lui Stamate.

Grunz privi şi el spre uşă. Urlă:

— N-ai plecat, Stamate? De ce mai stai, Stamate? Du-te sub muşuroiul tău, cîrtiţă! Sterge-o în vizuina ta, dihorule! Du-te dracului, Stamate!

Omul de la cifru se înclină:

— Mă duc, domnule inspector. Să trăiţi, domnule inspector, plec.

— Pleacă odată, Stamate. Lasă-ne singuri, Stamate! Am de vorbit cu Orbescu, Stamate!

Omul de la cifru plecă şi închise uşa pe dinafară. O clipă, Orbescu, nevăzîndu-i faţa care se roşise şi se schimonosise de mînie, crezu că Grunz s-a mai potolit. Zise, aproape şoptit:

— Să trăiţi, domnule inspector. Să trăiţi şi să mă iertaţi, domnule inspector. Vă rog, domnule inspector.

Grunz vedea că buzele lui Orbescu se mişcă. Işi dădea seama că inspectorul îi spune ceva. Dar ce anume îi spunea Orbescu nu pricepea. Mintea lui Grunz era stăpînită de o singură imagine. Mamiţa era mare şi era goală. Era negricioasă şi lipicioasă şi sta culcată în patul lor vast din somptuosul dormitor. Şi lîngă trupul cald al Mamiţei pe care el îl iubea şi-l dorea, cu toate că deseori îl înşela, i se părea că zăreşte trupul spelb şi sfrijit al subinspectorului. Viziunea îi aprindea ciuda şi gelozia. Il turba.

— Fugi, Orbescule! Fugi, Orbescule, că te omor, Orbescule! Fugi, Orbescule, că te mănînc de viu!

Se repezi spre Orbescu cu intenţia să-l prindă şi să-l sfărîme. Subinspectorul, care sta cu spatele aproape lipit de zid, sări în lături. Grunz, care nu se aştepta la săritură, se izbi de zid. Nasul începu să-i sîngere. Se întoarse, înjură şi se luă după Orbescu. Acesta începu să alerge ca înnebunit în jurul biroului. Grunz fugi după Orbescu pînă-l trecură sudorile. Gîfîind şi alergînd, spunea:

— Stai, Orbescule, să te prind, Orbescule. Stai, să te mănînc de viu, Orbescule. N-auzi, Orbescule? Stai să te omor, Orbescule. N-auzi, Orbescule?

Orbescu îl auzea. Insă spaima care pusese stăpînire pe el îl împiedica să se oprească.

— Stai, Orbescule, stai să te omor, Orbescule!

— Nu stau, să trăiţi, domnule inspector. Nu stau.

Cu toată spaima care îl stăpînea, se uită în urmă. Şi văzîndu-l ca prin ceaţă pe Grunz care îl fugărea, îşi aduse aminte de cîinele Mox, care îl fugărise, îl încolţise şi-l muşcase pe Dragulina Farcaş. Şi i se păru că Grunz semăna cu Mox. Şi i se păru că lui Grunz i se transformase capul în cap de cîine. Ii veni să rîdă. Şi rîse. Grunz se opri, scoase batista, îşi şterse faţa de năduşeală. Işi şterse nasul, îşi şterse şi mîinile. Se opri şi Orbescu să mai răsufle. Se opri şi pîndi mişcările lui Grunz, ca la nevoie să se aştearnă iarăşi pe fugă. Incercă să-şi alunge rîsul care-i rămăsese prins pe faţă şi pe gură. Nu reuşi. Il auzi pe Grunz spunînd:

— A! Care va să zică, mai şi rîzi de mine, Orbescule? După ce că mi-ai ademenit-o pe Mamiţa şi-ai tîrît-o în păcat, şi-ai făcut-o să-mi pună coarne, mai şi rîzi de mine, Orbescule! Mă mai şi batjocoreşti în faţă! Stai, Orbescule, că-ţi arăt eu ţie, Orbescule! Te-nvăţ eu minte, Orbescule.

Apucă un scaun, îl ridică şi-l aruncă în Orbescu. Subinspectorul auzi vîjîitul scaunului prin aer şi se cluci. Cum lui Grunz îi tremuraseră mîinile, scaunul nu-şi atinse ţinta. Aruncat prea sus, izbi portretul înrămat şi atîrnat în perete al regelui şi-l făcu ţăndări. Atît scaunul cît şi rămăşiţele portretului se prăbuşiră peste Orbescu. Subinspectorul, lovit în cap, se scutură şi năzuind să se folosească de uluiala momentană a lui Grunz, se năpusti spre uşă. Grunz însă îi bară calea şi întinzînd piciorul îi puse piedică. Orbescu se lungi pe covor. Grunz îl întoarse cu faţa în sus şi încălecă pe el.

— Aşa! Care va să zică, Orbescule, nu mai asculţi de inspectorul tău. Nu mai asculţi de Dumnezeul tău, Orbescule. Vrei să fugi, Orbescule. Vrei să scapi, Orbescule. Vrei să mă laşi nerăzbunat şi nenorocit, Orbescule.

Subinspectorului îi vîjîia capul. Văzu ca prin negură obrazul roşu şi schimonosit al inspectorului şi se înfricoşă şi mai mult. Gîndi: „Acum mă omoară... Acum mă omoară..." Zguduit de frică, ţipă:

— Nu mă ucideţi, domnule inspector! Nu mă omorîţi, domnule inspector! Spun tot.

Grunz îl luă de urechi. Ii săltă capul. Incepu să i-l izbească de covor. Grosimea covorului mai uşură loviturile. Inspectorul zise scrîşnit:

— Ce să-mi mai spui? Ştiu tot, Orbescule. Acum n-ai ce să-mi mai spui, Orbescule.

— Nu ştiţi nimic, domnule inspector. Să trăiţi, domnule inspector, am să vă spun multe, domnule inspector.

— Aş, n-ai ce să-mi spui, Orbescule. Minţi, Orbescule. Ştiu tot, Orbescule.

Grunz îşi simţi gura plină de clăbuc amar. Işi supse fălcile, adună tot clăbucul cu limba şi cum Orbescu tocmai deschisese gura vrînd să se tînguie şi să se roage din nou de iertare, îi aruncă amarul clăbuc drept în fundul gîtului. Orbescu vru să-l scuipe pe inspector cu acelaşi clăbuc. Grunz însă îi observă jocul fălcilor şi al gîtului şi-l plesni cu palma peste dinţi. Zise:

— Inghite, Orbescule! Inghite, că şi eu am înghiţit, Orbescule!

Subinspectorul se zbătu. Incercă să se răsucească şi să scuipe alături. Grunz îl ţinu strîns cu faţa în sus.

— Inghite, Orbescule! Inghite, că şi eu am înghiţit, Orbescule!

Il mai plesni o dată cu palma peste dinţi. Orbescu înghiţi nu numai ceea ce nu voise să înghită dar şi un dinte care i se rupsese. Zise:

— Omorîţi-mă, domnule inspector. Omorîţi-mă dacă vreţi să mă omorîţi, dar nu înainte de a mă asculta. Posed secrete cu privire la persoana dumneavoastră. La onoarea dumneavoastră.

Grunz îl mai pocni o dată cu capul de covor, însă ceva mai încet.

— Minţi, Orbescule. Minţi ca să-mi scapi.

— Nu mint, domnule inspector. Dacă se va dovedi că mint, să mă împuşcaţi, domnule inspector.

Grunz îl slăbi.

— Scoală-te, Orbescule! Scoală-te şi cîntă! Insă nu cumva să încerci să mă minţi că te ucid, Orbescule.

Subinspectorul se ridică cu greu, îşi potrivi hainele care i se boţiseră pe trup, îşi pipăi buzele umflate, luă ochelarii de pe birou şi şi-i aşeză pe nas.

— Să trăiţi, domnule inspector. Acuma dumneavoastră trebuie să vă arătaţi om tare. Om foarte tare. Vă aşteaptă încercări mari.

— Asta voiai să-mi spui, Orbescule?

Cu paşi mari se îndreptă spre el, gata să-l îngenunche din nou. Orbescu însă observă că mînia inspectorului nu mai era în clocot. Zise:

— Dacă vreţi, sugrumaţi-mă, domnule inspector. Sugrumaţi-mă ca pe Iovca Silef.

Grunz se trase îndărăt.

— De ce-mi aminteşti de bulgăroaică?

— Din prostie, domnule inspector. Dar, dacă vreţi, sugrumaţi-mă. Insă înainte de a mă sugruma, trebuie să mă ascultaţi.

Grunz tăcu şi îşi muşcă buzele. O ucisese pe Iovca Silef. Se lăsase înşelat şi jefuit de Stînjinel. Acum se lăsa copleşit de mînie împotriva lui Orbescu pentru că Mamiţa îl înşelase cu subinspectorul. Avea dreptate Orbescu să-l îndemne să fie om tare. Ba chiar să fie om foarte tare. Mîndria nu-i îngădui să-şi recunoască slăbiciunile.

— Adică ce vrei dumneata să-mi spui, Orbescule? De ce să fiu om tare, ba chiar om foarte tare? Nu sînt eu tare, Orbescule? Nu sînt eu foarte tare, Orbescule? Află că sînt tare. Află că sînt foarte tare, Orbescule.

— Să mă iertaţi, domnule inspector. Ar fi bine să fiţi, însă din nefericire nu sînteţi.

— Dar eu bat oameni, Orbescule, şi nu mi-e frică. Omor oameni, Orbescule, şi nu mi-e frică. Ce vrei mai mult de la mine, Orbescule? Nu ţi-e ruşine să vrei mai mult de la mine, Orbescule?

— Să trăiţi, domnule inspector, vreau să vă fac o propunere.

— Incă una, Orbescule?

— Incă una, domnule inspector.

— Te ascult. Cîntă, Orbescule!

— Dumneavoastră sînteţi obosit, domnule inspector.

— Da, Orbescule, sînt obosit. Sînt chiar foarte obosit.

— Şi eu sînt obosit, domnule inspector.

— Se poate, băiete. Insă nu văd unde vrei să ajungi. Parcă vorbeai de o propunere. Cîntă!

— Cînt, domnule inspector. Propun să stăm pe scaune, să fumăm cîte-o ţigară şi să bem cafea. Să ne mai venim în puteri. Am multe să vă spun, domnule inspector.

— Ah, Orbescule, Orbescule, ce pezevenghi eşti. Ce pui de lele îmi eşti, Orbescule.

Orbescu zîmbi. Spuse:

— Sînt pezevenghi, domnule inspector. Sînt pui de lele, domnule inspector. Aveţi dreptate, domnule inspector.

Se aşezară. Aprinseră ţigări. Grunz sună. Ciungul cu bot de vulpe aduse cafele.

— Intr-adevăr, sînt foarte obosit, Orbescule.

— N-aţi închis ochii toată noaptea, domnule inspector.

— Nu asta e pricina, Orbescule. Nu e întîia oară cînd nu dorm o noapte. Insă...

Arătă cu mîna.

— Aţi alergat după mine în jurul biroului, domnule inspector.

— Drept să-ţi spun, Orbescule, nu aş fi bănuit niciodată că eşti atît de sprinten. Fugeai ca un iepure de pîrloagă, Orbescule.

— Şi dumneavoastră, să trăiţi, domnule inspector, alergaţi după mine ca un leu.

Inspectorului îi plăcu asemănarea cu leul.

— Dacă te prindeam, te sfărîmam între fălci şi te înghiţeam, Orbescule.

— Acum pot să vă spun, domnule inspector, că la un moment dat mi-a fost grozav de frică. Am crezut... Să trăiţi, domnule inspector, am crezut că s-a zis cu mine.

Grunz fu măgulit. Trase din ţigară. Sorbi din cafea. Intrebă:

— Şi acum mărturiseşte-mi cinstit, Orbescule. Acum nu-ţi mai e frică de mine?

— Ba da. Şi acum îmi este frică de dumneavoastră, domnule inspector, mai ales că... Mai ales din cauza celor ce vreau să vă spun, domnule inspector.

— Frică de mine trebuie să-ţi fie totdeauna, Orbescule. Sînt şeful dumitale şi sînt Dumnezeul dumitale. Dar, în sfîrşit, spune ce vrei să-mi spui. Cîntă!

— Intîi, domnule inspector, să ştiţi că nu sînteţi un om tare.

Grunz sări ca înţepat.

— Cum nu sînt tare? Ţi-am mai spus: sînt tare. Sînt foarte tare. Bat oameni. Omor oameni, Orbescule...

Subinspectorul îşi lăsă trupul să-i lunece de pe scaun. Grunz crezu că lui Orbescu i s-a făcut rău. Se duse lîngă el şi se aplecă să-l ajute. Orbescu porni de-a buşilea şi se ascunse sub masă.

— Ce înseamnă asta, Orbescule? Ţi-a luat Dumnezeu minţile?

— Nu, să trăiţi, domnule inspector. Insă... Insă mi-e frică de dumneavoastră. Să nu tăbărîţi cu palmele pe mine.

Grunz rîse.

— Şi vrei să-mi vorbeşti de sub masă?

— Da, să trăiţi, domnule inspector. Se poate vorbi şi de sub masă.

— Bine, Orbescule. Te ascult. Cîntă, Orbescule.

— Este adevărat, domnule inspector, că bateţi oameni. Insă oamenii aceia sînt arestaţi. Sînt în puterea dumneavoastră. Şi nu se pot apăra în nici un chip.

— Şi mai departe? Cîntă mai departe, Orbescule.

— Şi este adevărat că omorîţi oameni, domnule inspector. Insă oamenii aceia sînt în puterea dumneavoastră. Superiorii ştiu, dar se prefac a nu sti şi nu vă trag la răspundere.

— Şi mai departe? Cîntă, Orbescule. Cîntă. Vreau să văd pînă unde ajungi cu neruşinarea.

— Aţi omorît-o pe Iovca Silef

— Iar începi cu bulgăroaica?

— Iar, domnule inspector. Cînd aţi omorît-o pe Iovca Silef nu v-a fost teamă.

— De ce era să-mi fie teamă?

— La început nu v-a fost teamă pentru că nu avea de ce să vă fie. Insă a venit domnul inspector general Stînjinel. Şi atunci...

— Orbescule!

— La ordin, să trăiţi, domnule inspector.

— Nu-i mai spune escrocului inspector general. Şi nu-l mai domni. Nu mai e inspector general. E numai un escroc. Un spion. Un tîlhar. Un...

— Da, domnule inspector general. A venit pretinsul inspector general Stînjinel. V-a întrebat de Iovca Silef. V-a înştiinţat că Iovca Silef e cerută la Bucureşti. Şi atunci... Atunci, domnule inspector, v-a intrat frica în oase. V-aţi pierdut firea. V-aţi fîstîcit. V-aţi încurcat în declaraţii.

— Eu? M-am încurcat eu în declaraţii, Orbescule?

— V-aţi încurcat, domnule inspector. Se vedea cît de colo că sînteţi vinovat. Eu, domnule inspector, am încercat să vă ajut.

— Intr-adevăr, Orbescule, dumneata ai încercat să mă ajuţi. Dar pentru ce-mi aduci acum aminte de toate acestea?

— Pentru că aş dori să vă convingeţi, domnule inspector, că vă stimez şi că vă iubesc.

Grunz strînse pumnii. Scrîşni. Spuse apăsat, de parcă ar fi vrut să-l strivească pe Orbescu cu vorbele:

— Dacă m-ai stimat şi m-ai iubit, Orbescule, atunci pentru ce m-a înşelat Mamiţa cu dumneata? Şi pentru ce ai acceptat, Orbescule, ca Mamiţa să-mi pună coarne cu dumneata? Tocmai cu dumneata?

— Dacă veţi avea răbdare să mă ascultaţi pînă la capăt — şi trebuie să aveţi, domnule inspector, — vă voi spune totul.

— Mi-ai mai făgăduit de cîteva ori pînă acum, Orbescule.

— Şi-am să mă ţin de cuvînt, domnule inspector.

— Să te văd, Orbescule.

— Dumneavoastră, domnule inspector, sînteţi un om fricos.

— Eu, mă, eu?

— Da, dumneavoastră, domnule inspector.

— Orbescule...

— Da, să trăiţi, domnule inspector.

— Ieşi de sub masă.

— De ce să ies de sub masă, domnule inspector?

— Vreau să te omor, Orbescule.

— Intîi trebuie să mă ascultaţi, pînă la sfîrşit, domnule inspector.

— Bine, Orbescule, vorbeşte, Orbescule, cîntă, Orbescule. Dar să ştii că dacă mai îmi spui necuviinţe, pînă la urmă tot te omor, Orbescule.

— Spuneam că sînteţi un om slab, domnule inspector, un om fricos.

— Eu, fricos?

— Da, dumneavoastră, chiar dumneavoastră, domnule inspector.

Grunz tăcu un timp. Dădu de cîteva ori ocol mesei. Luă scaunul cu care azvîrlise în Orbescu şi-l aşeză la locul lui, după ce-l examină să vadă dacă nu cumva i s-a frînt vreun picior. Adună cioburile portretului regelui şi le aruncă în coşul de hîrtii de lîngă birou.

— Nu sînt fricos, Orbescule.

— Ba sînteţi, domnule inspector.

— Dă-mi cîteva exemple, Orbescule.

— Exemple? Cîte vreţi, domnule inspector. Să zicem că v-aţi afla pe stradă şi v-aţi întîlni cu un om despre care nu aţi şti nimic, nici cum îl cheamă, nici cu ce se ocupă şi care v-ar fi antipatic, aşa, fără nici un motiv. Nu vi s-a întîmplat, domnule inspector, să întîlniţi oameni antipatici?

— Mi s-a întîmplat, Orbescule. Fiecărui om i se întîmplă.

— Ei bine, domnule inspector, aţi avea curajul să luaţi omul acela la palme, acolo, în plină stradă?

— Eşti nebun, Orbescule. Cum o să iau omul la palme, aşa, din senin, numai fiindcă mi-ar fi antipatic?

— Să mergem mai departe, domnule inspector.

— Să mergem, Orbescule.

— Să zicem că nu vă place mutra lui cutare sau a lui cutărică. Aţi avea curajul să-l ucideţi pe cutare ori pe cutărică în văzul lumii şi apoi să trageţi consecinţele?

— Ţi-am mai spus o dată, Orbescule, eşti bun de legat. Cum să omor eu om în văzul lumii?

— Aşadar, nu aţi omorî om în văzul lumii?

— Păi... Păi, m-ar aresta, m-ar condamna...

— Dar aici de ce bateţi oameni?

— Ca să le smulg secretele.

— Şi de ce îi omorîţi?

— Pentru că nu-mi dau secretele lor, secretele de care avem noi nevoie...

— Şi cînd bateţi aici oameni nu vă este frică de ei?

— Cum o să-mi fie frică? Nici unul nu ar cuteza să ridice mîna asupra mea. Şi dacă ar cuteza, l-aş face harcea-parcea.

— Dar cînd omorîţi om aici vă este cumva frică, domnule inspector?

— Nu. Nu mi-e frică.

— Desigur, nu vă este frică de cei pe care îi omorîţi. De obicei la noi, înainte de a fi omorît, un om e torturat. Şi un om torturat este atît de slăbit încît nici nu mai are putere să schiţeze un gest de apărare. Dar frică de cei care v-ar putea cere socoteală de omoruri nu aveţi, domnule inspector?

— Eşti nebun, Orbescule. Pe legea mea că eşti nebun. Cine să ne ceară socoteală? De aceea sîntem puşi unde sîntem puşi. Să batem. Să smulgem secrete. Să omorîm.

— Poate că aveţi dreptate. Poate că sînt nebun, domnule inspector. Insă eu... Eu, de la o vreme, mă prăpădesc de frică.

— Şi de cine îţi este dumitale frică, Orbescule?

— De ziua de mîine, domnule inspector. Mi-a intrat în cap că nu ştiu ce ne aduce ziua de mîine.

— Prostule! Lui Landră şi lui Pocal, lui Stamate şi celorlalţi trebuie să le fie frică de dumneata. Apoi, tuturor să vă fie frică de mine, numai de mine.

— Şi dumneavoastră?

— Mie trebuie să-mi fie frică de inspectorii generali. Inspectorilor generali de cei mai mari în grad decît dînşii, pînă la rege.

— Mie mi-e frică de dumneavoastră, domnule inspector, dar îmi este frică şi de ziua de mîine. Nu ştiu ce-o să ne aducă ziua de mîine.

— Prostii, Orbescule. Ţi-au intrat gărgăunii în cap. Altceva mai vrei să-mi spui?

— Aş mai vrea, domnule inspector, însă mă tem să nu vă supăr.

— Cîntă, Orbescule. Mai mult decît sînt supărat acum, n-ar putea să mă supere nimeni. Spune-mi, Orbescule, cum a fost posibil să mă înşele Mamiţa cu dumneata? Tocmai cu dumneata? Ce-a găsit Mamiţa la dumneata?

— Să trăiţi, domnule inspector, nu ştiu. Insă eu m-am băgat pe fir din stimă pentru dumneavoastră, din dragoste pentru dumneavoastră şi pentru respectata doamnă Grunz.

Inspectorul începu să rîdă.

— Acum, dobitocule, vrei să mă convingi că trăind cu Mamiţa mi-ai făcut un serviciu, nu? M-ai pricopsit cu o binefacere, nu?

— Intocmai, domnule inspector.

Grunz îşi înghiţi rîsul. Luă scaunul pe care îl aruncase în Orbescu, îi rupse un picior, îl cîntări în mînă, spuse:

— Ieşi de sub masă, Orbescule.

— Vreţi să mă omorîţi, domnule inspector. Pentru mine... Pentru mine, să trăiţi, domnule inspector, va trebui să daţi socoteală. Am neamuri mari, domnule inspector. Şi neamurile mele vă vor cere socoteală, domnule inspector.

— Nu te speria, Orbescule. Mi-a mai trecut furia. Nu vreau să te omor, Orbescule. Vreau numai să te cotonogesc.

— Mi-e frică, domnule inspector. Era cît pe aci să mă omorîţi, domnule inspector.

— Dar ceva trebuie să-ţi fac, Orbescule. Dumneata nu înţelegi că nu te pot lăsa necotonogit? Mamiţa m-a înşelat cu dumneata. De Mamiţa nu mă pot atinge. Am făcut legămînt să n-o ating nici măcar c-o floare.

— Nu merita, domnule inspector.

— Orbescule...

— Da, domnule inspector...

— Mi-ai mai spus o dată vorba asta.

— Nu merita, domnule inspector. Cînd am intrat eu pe fir, ştiţi dumneavoastră cu cine se iubea mult respectata doamnă Grunz?

— Cu mine, Orbescule. Numai cu mine, Orbescule.

— Vă înşelaţi, domnule inspector. Mult respectata doamnă Grunz se încurcase cu...

— Orbescule...

— Da, să trăiţi, domnule inspector.

— Ieşi de sub masă, Orbescule. Acuma nu mai vreau să te cotonogesc, Orbescule. Acuma vreau să te omor, Orbescule.

— Mi-e frică, domnule inspector. Ascultaţi-mă pînă la capăt, domnule inspector. Vă rog, domnule inspector.

— Bine, Orbescule. Fie, Orbescule. Iţi fac ultima concesie. Cîntă, Orbescule...

— Inainte de a intra eu pe fir, domnule inspector, mult respectata doamnă Grunz se încurcase cu Landră şi cu Pocal. Amîndoi umblau la dumneaei. O zi, Landră. O zi, Pocal...

Grunz apucă piciorul gros al scaunului de amîndouă capetele, se aplecă, îl potrivi pe genunchi şi încercîndu-şi puterile îl rupse în două.

— Ce spui, Orbescule? Cu Landră şi cu Pocal? Mamiţa? Eşti nebun, Orbescule. Acuma m-am convins că într-adevăr eşti nebun, Orbescule. Nebun de legat şi de trimis la balamuc, Orbescule.

Subinspectorul scînci:

— Să trăiţi, domnule inspector, nu sînt nebun.

— Eşti nebun, Orbescule. Ţi-a luat Dumnezeu minţile, Orbescule. Ieşi de sub masă. Nebunii sînt ca sfinţii, Orbescule. Nimeni nu are voie să-i bată pe nebuni, Orbescule.

Orbescu ieşi de sub masă. Işi potrivi hainele pe trupul pirpiriu. Işi potrivi ochelarii pe nas. Grunz se aşeză într-un fotoliu. Aprinse o ţigară. Ii întinse şi lui Orbescu una. Rîse mulţumit.

— Orbescule...

— Da, să trăiţi, domnule inspector.

— Sînt fericit, Orbescule. Mamiţa a rămas cum o ştiu eu şi cum o ştie o lume întreagă. O lume întreagă. Auzi dumneata? O lume întreagă. Mamiţa a rămas cuminte, mă.

Orbescu clipi des din ochi ca şi cum nu ar fi înţeles nimic din tot ceea ce îi spusese inspectorul.

— Da, da, Orbescule. Mamiţa a rămas cuminte. Cum ar fi putut ea, mă, să mă înşele pe mine — pe mine — cu Landră şi cu Pocal şi chiar cu dumneata, Orbescule? Voi toţi pe lîngă mine sînteţi nişte viermi, mă, nişte simpli viermi, mă.

— Să trăiţi, domnule inspector, sîntem viermi. Pe lîngă dumneavoastră, noi toţi sîntem nişte viermi...

Stamate, umilit, frînt de mijloc, băgă capul pe uşă. Spuse sfios:

— Să trăiţi, domnule inspector...

— Ce vrei, Stamate? Intră, Stamate. Iar mi-ai adus o radiogramă, Stamate?

— Nu, domnule inspector. Să trăiţi, domnule inspector, vă caută doi domni.

— Ce domni, Stamate? N-au nume, Stamate? Cum îi cheamă, Stamate?

— Să trăiţi, domnule inspector, vă caută domnul prefect Marius Bold şi domnul avocat doctor Claudiu Pap.

— Pofteşte-i, Stamate. Repede, Stamate. Vizita dumnealor îmi face plăcere, Stamate.

Grănicerii mai traseră cîteva focuri de armă după omul care fugea. Prinseră caii şi-i opriră. Intoarseră sania. Deteră peste Găman şi peste loit bărbosul.

— Pe măruntel l-am puşcat noi.

— Bărbosul a fost puşcat de măruntel ori poate de celălalt care a luat-o la sănătoasa.

Ii culeseră din zăpadă şi-i aruncară în sanie. In drum spre pichet trecură pe lîngă bulboană. Unul se uită. Şi văzu trupul fetei cu care apa se juca învîrtejindu-l. Strigă. Şi grănicerul care mîna caii opri. Pogorîră lîngă apă.

— S-o scoatem?

— Nu putem lăsa trup de om să-l ducă apa. Oricine ar fi femeia, trebuie îngropată creştineşte.

— Or fi aruncat-o împuşcatul din sanie şi acela care ne-a scăpat.

Puseră baionetele la arme şi astfel, cu puştile lungite, izbutiră, după destul chin, s-o tragă la mal. O luară şi o puseră în sanie lîngă ceilalţi.

— O să ne înjure domnul maior Blîndu că îi dăm bătaie de cap.

— S-ar putea să-i şi placă. Procese verbale, anchete...

După ce îl înghiţi pădurea, Stînjinel se opri şi-şi trase sufletul. Işi ciuli urechile. Nu auzi nici paşi, nici glasuri omeneşti. Nu mai auzi nici împuşcături. Auzi numai vuietul viscolului care învălmăşea zăpada şi răsucea crengile copacilor. Se linişti şi porni înainte. Din cînd în cînd se oprea şi se uita îndărăt. Il văzură nişte ciori şi-l ciriiră. Inaintă greu prin zăpadă. Ocoli nămeţii cei mari. Pe cei mărunţi îi luă în piept şi-i birui. Il lătră un cîine. Se opri şi strigă. Cîinele mare, flocos, ţîşni dintre nămeţi şi copaci şi lătrîndu-l începu să-i dea tîrcoale. Stînjinel ştiu că buldogul nu vrea să-l muşte şi că prin furiosu-i lătrat nu urmăreşte decît să-l semnaleze prezenţa. Nu trecu mult şi doi soldaţi, îmbrăcaţi în şube grele şi cu căciuli mari pe cap, se arătară. Intinseră puştile. Stînjinel ridică mîinile în sus. Unul dintre soldaţi îl întrebă:

— Romîn?

— Da, răspunse Stînjinel.

— Ai fugit din ţară sau te-ai rătăcit? Dacă te-ai rătăcit, te putem duce înapoi.

— Nu, răspunse Stînjinel. Am fugit. Mă urmăresc pentru că... Dar mai bine duceţi-mă la pichet. Voi lămuri tot ce trebuie lămurit ofiţerului vostru...

Grănicerii îl luară între ei. Cîinele flocos, potolit, plecă înainte. Zăpada înaltă şi moale îl împiedica să zburde. Soldatul care vorbea romîneşte — era un flăcău blond, cu sprîncene rare — spuse:

— Dă-mi geanta să ţi-o duc, domnule, o fi grea şi dumneata pari a fi bătrîior.

— Geanta e uşurică, ostaşule, n-am cine ştie ce în ea, numai nişte albituri, iar cît despre vîrstă, abia am împlinit cincizeci de ani.

— Pari mai trecut.

— N-am dus o viaţă prea veselă, ostaşule.

La pichet Stînjinel îi declară ofiţerului care îl luă în cercetare:

— Sînt om important, om al führerului. Vă rog să mă puneţi cît mai curînd în contact cu autorităţile germane.

Soldaţii auziră. Blondul îi spuse celuilalt grănicer:

— Era mai bine dacă îl împuşcam.

— Da, ar fi fost mai bine. Acum e prea tîrziu.

Ofiţerul se închise cu Stînjinel. Băură ceai şi vorbiră îndelung. Intre timp un soldat plecă în satul din apropiere şi se întoarse cu o sanie. Stînjinel se urcă în sanie. Doi grăniceri i se urcară alături. Vizitiul mînă caii. Sania se pierdu în focul alb al viscolului care răvăşea şi spulbera zăpada.

Preoteasa Tilda rămase un timp pe gînduri. Apoi ridică fruntea, se uită în ochii părintelui Coriolan Bold şi spuse:

— De, sfinţite părinte, Rafira ar putea să doarmă o noapte, ori chiar mai multe, la noi, dar...

Părintele Cori surîse în barbă:

— Mă bănui cu păcat, preoteasă Tildă...

— Dacă ar fi vrut Dumnezeu să fie la mijloc numai bănuiala...

— Preoteasă Tildă...

— Am înţeles, părinte Cori... Şi sînt de aceeaşi părere cu cinstitul sfinţiei tale obraz. Schimbul de vorbe trebuie să aibă loc numai între noi. Cred şi eu, ca şi sfinţia ta, că această femeie străină nu are pentru ce să afle tainele casei noastre.

— Nu mă ierţi, preoteasă Tildă. Ursitoarele te-au înzestrat cu aceeaşi fire împungace cu care l-au înzestrat şi pe stimatul dumitale frate, domnul avocat doctor Pap.

— Văd că astă-seară sfinţia ta eşti acela care umblă cu împunsături, părinte Cori. Cît despre fratele meu, cunosc că ori de cîte ori te afli la strîmtoare, sfinţia ta dai fuga la el...

Mult timp se mai împunseră unul pe altul slujindu-se de cuvinte alese şi de glasuri blajine. Rafira nu pricepea decît un lucru: că toată ciondăneala pornise din pricina ei. Ştia mai de mult că fiecare casă îşi are necazurile ei. Nu voia să sporească necazurile casei părintelui Coriolan Bold şi a preotesei Tilda. Atît părintele cît şi preoteasa se arătaseră faţă de ea deosebit de săritori şi de inimoşi. Se ridică. Vorbi:

— Vă mulţumesc amîndurora pentru poftire. Socotesc însă că nu ar fi potrivit să vă tulbur mai mult. Năduşduiesc să găsesc în oraş un om milos care să mă adăpostească pentru o noapte. Dacă nu, îmi voi petrece timpul pînă la ziuă, cum mi l-am mai petrecut şi altădată cînd am venit la oraş, ghemuită pe scaun, la o locantă.

— Aceasta n-o voi îngădui, Rafiră, ne-ar bate Dumnezeu.

— Părinte Cori, părinte Cori...

— Fă cum îţi spun eu, preoteasă Tildă.

— Ai să rămîi la noi, femeie. Este dorinţa sfinţiei sale de care trebuie să ţii seamă.

— Casa este mai mult a femeii decît a bărbatului, cucoană preoteasă.

— Este şi voia mea, Rafiră. Vino cu mine să-ţi arăt odaia, să te culci şi să te odihneşti.

Rafira îşi luă desaga aproape goală şi o urmă supusă. Străbătură un coridor lung şi îngust şi intrară într-o odăiţă luminată slab de un bec atîrnat de tavan.

SÎNT AMARE

— Bună seara, Velico, spuse preoteasa Tilda. Ţi-am adus musafir pentru noapte.

Pe un pat larg, de lemn, ţărănesc, se afla o femeie cu faţă veştedă. Femeia peticea nişte rufe, chiorîndu-se la lumina săracă a becului.

— Bună seara, preoteasă Tilda.

In colţ ardea focul într-o sobă neagră, de tuci. Lîngă sobă, un braţ de lemne ude.

Preoteasa Tilda plecă. Femeia o rugă pe Rafira să se descotorosească de straiele grele, să se descalţe şi să-şi usuce picioarele îngheţate la sobă şi apoi să se pregătească de culcare.

Rafira se dezbrăcă, se descălţă şi se aşeză lîngă sobă.

— Abia acum îmi dau seama cît am fost de îngheţată, dumneata, Velico.

— Apăi, vei fi umblat mult prin viscol.

— Mult, mult de tot.

— Cu necazuri, femeie?

— Cu necazuri. Că nu-şi lasă nimeni casa la vreme de iarnă, să bată uliţele şi zăpezile şi să acire adăpost de noapte de la străini de florile-mărului.

— Necazurile cad pe oameni. Dacă ar cădea pe copaci n-ar mai fi necazuri. Ar fi trăznete.

Se trase lîngă sobă, se aplecă, luă lemne şi umplu soba. Lemnele începură să sfiriie. Jarul le pătrunse, se aprinseră şi soba se roşi.

— Trebuie să fie cumplit afară.

— Viscol, spuse Rafira. Viscol şi ger moale.

— Cînd viscoleşte, gerul e moale. Gerul se inteţeşte abia după ce stă viscolul şi prinde a bate vîntul.

Velica se dădu jos din pat, se tîrî pînă la uşă şi puse ivărul — un ivăr lung şi gros de lemn. Rafira băgă de seamă că Velica avea picioarele tăiate mai sus de genunchi şi că mergea greu, tîrîndu-se pe cioturi şi sprijinindu-se în mîini. Intrebă:

— Dar pentru ce tragi dumneata, Velico, ivărul? Ne aflăm în casa prea cinstitului părinte Bold. Crezi oare că vor năvăli peste noi, la noapte, tîlharii să ne jefuie avutul care ne lipseşte?

Drept răspuns, Velica bombăni cîteva cuvinte din care Rafira nu înţelese nimic. Se tîrî pînă lîngă pat, se apucă de margine cu mîinile, se sprijini în cioturi şi se sui la loc. Luă din nou cămaşa ruptă şi continuă să-i coasă peticul.

— Cămaşa e a paracliserului. Mai mă miluie şi el din cînd în cînd cu cîte un colac.

Rafira căută în desagă, scoase pîine şi brînză. Impărţi mîncarea cu Velica.

— Mulţam.

Mîncară mult timp tăcute, mestecînd cu grijă dumicaţii înainte de a-i înghiţi, ca oamenii chibzuiţi care nu au niciodată grabă. Băură apă dintr-un cofăel de lemn.

Rafira se miră în sinea ei de faptul că o femeie din casa părintelui Bold, veştedă şi schiloadă pe deasupra, mîncase cu atîta poftă din darul ei. Sătulă şi îmblînzită, Velica prinse grai limpede:

— Te-ai mirat pentru ce am pus ivărul la uşă....

— M-am cam mirat, spuse încet Rafira.

— Din pricina hîrbarului.

Rafira nu înţelese. Intrebă:

— Care hîrbar?

— Apăi, dumnealui, părintele Cori.

— Părintele Cori? Mi s-a părut om cumsecade.

— I s-a dus buhul peste şapte hotare de cumsecade ce este... Dar dumneata de pe unde eşti de nu ţi-a ajuns nimic la urechi?

— Din munţi, de la Condor.

— Părintele Cori o duce tot într-o harţă cu preoteasa Tilda.

— Dar ce nu li se ajunge de se hărţuie? Din ce a intrat vrajba în casă?

— Ţi-am spus. Părintele Cori e hîrbar. Se leagă de muierile oamenilor. Au fost şi anchete. Duminica biserica e aproape goală. Mahalaua nu-l mai vrea. De mulţi ani la părintele Cori nu mai vine nici o femeie la spovedit.

— I s-a luat harul?

— Nu i s-a luat nici un har. Părintele Cori are proptele. Fratele mai mic al sfinţiei sale a fost făcut prefect. Dar mahalaua abia îl mai rabdă. Numai că nu-i dă cu huo. Se leagă de muierile oamenilor. Cînd veneau la sfinţia sa la spovedit, se lega de ele pe cînd le spovedea. Pe multe le-a şi tîrît în păcat.

Cu toată tristeţea de care era stăpînită, Rafira rîse:

— Şi dumneata, Velico, te-ai temut că părintele Cori o să dea buzna peste noi la noapte? Sîntem amîndouă femei aproape bătrîne.

— Părintele Cori se află sub blestem. De cum se lasă întunericul peste pămînt şi pînă se luminează, în părintele Cori intră satana. La lumina zilei părintele Cori e mai domol, dar pe întuneric să te ferească Dumnezeu sfîntul. Ii tremurară nările ca unui armăsar. Nu mai are nici o lege.

Rafira se duse şi controlă ivărul. Velica spuse:

— E trainic ivărul şi e bine pus.

— Şi părintelui Cori nu i s-a întîmplat niciodată ca una sau alta dintre femeile de care s-a legat să-i jumoale barba?

— I s-a întîmplat. Şi nu numai o dată. Unele s-au ridicat de sub patrafir şi au părăsit sfînta biserică ocărîndu-l. Altele l-au tras, cum spui dumneata, de barbă. Insă boala părintelui Cori se pare că nu are leac. L-a blestemat Dumnezeu, Rafiră, cu greu blestem. Intr-o duminică — faptul s-a petrecut acum doi ani — părintele Cori a aflat că Neagu Negru, grefierul, care are casă peste drum de biserică, ar fi plecat la vînătoare, în munţi. A lăsat baltă slujba şi a trecut drumul. A găsit-o în tindă pe Parasca, nevasta lui Neagu.

— Te plac, puică...

— Sînt femeie măritată, părinte. E păcat.

— Mă rog eu lui Dumnezeu să ne ierte păcatul, Parască.

Femeia l-a îmbrîncit. Părintele Cori a început să se lupte cu ea. La ţipetele Parascăi, a ieşit din odaie Neagu Negru cu puşca de vînătoare în mînă.

— Fugi, părinte, i-a spus. Fugi că te puşc şi intru în puşcărie.

Părintele Cori a lăsat femeia în pace, şi-a ridicat sutana şi-a luat-o la goană. Cînd a fost să treacă trotuarul, părintele Cori s-a împiedicat în sutană şi a căzut. Neagu Negru a descărcat puşca cu două ţevi în şezutul sfinţiei sale. Cartuşele erau încărcate cu alice pentru iepuri. S-a adunat lumea ca la urs. A venit preoteasa Tilda şi cu paracliserul, l-au ridicat şi l-au adus aici, acasă. Au chemat doctorul. O săptămînă l-a ţinut doctorul întins pe pat, cu barba în jos, şi i-a scos alicele din şezutul ciuruit... In casă... In casă preoteasa Tilda nu poate să ţină nici fată, nici femeie. Pe cîteva le-a lăsat părintele Cori cu burta la gură. Preoteasa Tilda le-a alungat. M-a adus pe mine, o schiloadă.

— Dar ce muncă poţi face dumneata, Velica?

— Destulă, pentru leafa pe care nu o primesc şi pentru pîinea pe care nu o mănînc. Casa o scutură preoteasa Tilda. Curtea o mătură ţîrcovnicul. Rufele... Ei... Eu spăl rufele. Mă tîrăsc pînă lîngă albia pusă jos şi spăl şi spăl... Mi s-au umflat şi mi s-au jupuit mîinile de atîta apă fierbinte şi de atîta sodă... Mă tîrăsc la bucătărie. Aprind focul, spăl vasele, gătesc cu ochii la foc mîncăruri alese. Ii place să mănînce bine părintelui Cori şi mereu alte feluri de bucate. Nici nu ştiu ce să mai născocesc ca să-l mulţumesc.

— Iar curcan, Velico, iar curcan? Tot curcan am mîncat şi ieri...

Rafira asculta. I se strîngea inima şi o podidea greaţa. Intrebă:

— Dar pentru ce stai, dumneata, Velica, la o asemenea casă?

— Aşa cum sînt, fără picioare, unde m-aş putea duce? Cine m-ar primi?

— N-ai fete? N-ai feciori?

— Am o fată, draga mamei, dragă. Bărbatul mi-a murit pe cînd eram încă tînără. Trăiam la Berend. Aveam casa mea, vitişoarele mele, pămîntul meu. Am crescut fata. Am măritat-o şi mi-am băgat ginere în casă. Voiam să nu rămîn singură. Aş fi dus-o bine, dacă nu rămîneam fără picioare...

— Cum ţi-a venit nenorocirea?

— Se pregăteau alegeri. Treceau tîrgoveţi prin sat cu maşinile. Intr-o zi m-a izbit o maşină şi mi-a rupt picioarele. M-au adus aici la spital. Se umflaseră. Innegriseră. Mi le-a tăiat doctorul. A venit fata şi ginerele. M-au luat şi m-au dus acasă cu căruţa.

— Dumneata, mamă, — mi-a spus ginerele, — să ne faci acte.

— Ce fel de acte?

— Să mergem la oraş, la avocat, să ne faci acte de vînzare.

— Ce să vînd şi cui să vînd?

— Să ne vinzi, mie şi Glafirei, casa şi boii, vaca şi pămîntul şi toate acareturile.

— Şi eu cu ce să trăiesc?

— Cum cu ce să trăieşti, mamă soacră? O să te ţinem noi. Ca în palmă, o să te ţinem, iubită mamă soacră.

A venit şi Glafira.

— I-ai spus, bărbate, mamei, ce vrem noi?

— I-am spus, Glafiră.

— Ei, ce spui, mamă?

— Ce să spun? Mă întreb pentru ce vă trebuiesc acte? Eu tot mor mîine-poimîine, şi cu mine, în mormînt, nimic nu iau. Că nici bogatul, nici săracul, nu pot lua cu ei în mormînt nimic. Venim pe lume goi şi cu capul înainte. Şi plecăm din lume cu tălpile înainte şi înveşmîntaţi în straie sărmane.

Tăcu. Femeile auziră vuietul crîncen al viscolului. Auziră şi goarna care, undeva departe, suna la cazarmă stingerea. Rafira îşi aduse aminte de vremea în care Licu era soldat şi ea îi aducea din munţi, de la Condor, slană şi pită în desagă. Bună vreme fusese vremea aceea. Inima i se întristă şi mai mult. Velica vorbi mai departe.

— Nu mi-au mai dat pas. S-au aşezat cu anasîna pe mine. Le-am împlinit voia. De la oraş, după ce le-am făcut vînzător tot ce aveam, ginere-meu s-a întors băut şi cu flori la pălărie, Glafira cu mărgele la gît. A trecut o săptămînă, au trecut două. L-am auzit pe ginere-meu întrebînd-o pe Glafira:

— Ce facem cu schiloada? Nu e bună de nimic. Ne împiedicăm de ea prin casă şi prin ogradă. Ne mănîncă pîinea degeaba.

— Ce să facem? Trebuie s-o ţinem, i-a răspuns Glafira. Imi este mamă şi ne-a dat tot ce-a avut.

— Ba n-o s-o ţinem de loc. Nu-mi place să văd schilozi în casa mea. Cînd dau cu ochii de soacră mi se întoarce rînza pe dos. Zic s-o ducem la oraş, la azil, să ne scăpăm de ea.

Fata zicea nu, ginerele zicea da. Se ciondăneau cît era ziulica de mare şi cît ţinea noaptea. Ajunseseră să se păruiască şi să se ciomăgească. L-am chemat pe ginere şi i-am spus:

— Nu-i mai mînca sufletul fetei, cîine. Urcă-mă în căruţă şi du-mă la oraş. Mi-oi găsi eu un rost.

A chiuit de bucurie. S-a repezit, m-a ridicat, m-a luat în braţe şi m-a pupat.

— Ştiam eu că eşti femeie înţeleaptă, mămico. Ştiam eu că nu vrei să ne faci supărări. La oraş, mămico, o să trăieşti mai bine decît la noi.

Focul era pe stinse. Soba de tuci se răcise. Se răcise şi aerul din odaie. Rafira aruncă în sobă lemne şi soba începu să duduie.

— M-au adus aici şi m-au lăsat la uşa bisericii să cerşesc. N-am întins mîna şi nici nu aş fi avut la cine. M-a văzut preoteasa Tilda şi m-a luat femeie în casă. Mi-a spus:

— De dumneata n-o să se lege părintele Cori. N-o să-i dea inima brînci la o schiloadă.

Tot nu-l cunoştea.

La capătul coridorului izbucniră voci.

— Nu ţi-e ruşine, pentru Dumnezeu! Rafira e femeie bătrînă.

— Nu e bătrînă, preoteasă Tildă, nu e de loc bătrînă. Dacă nu mă laşi să mă duc la ea, îmi smulg barba.

— Smulgeţi-o, că atîta ţi-ai smuls-o că acum nu mai ai ce smulge.

Părintele Cori se certă mult timp cu preoteasa Tilda, folosind amîndoi, aşa cum aveau obiceiul, cuvinte alese şi glasuri cuviincioase.

— Dumneata, Velico, socoteşti că o să încerce să năvălească peste noi?

— N-ar fi de mirare, Rafiră.

Femeia din Condor pogorî din pat, alese o scurtătură noduroasă, spuse:

— In munţii noştri, la Condor, eu am puşcat lupi. Aici, dacă va fi nevoie, voi cotonogi pe sfinţia sa părintele Coriolan Bold cum nu l-a cotonogit încă nimeni de cîndu-i lumea lume.

— Eu nu am avut putere să mă apăr, Rafiră. M-am plîns preotesei Tilda şi preoteasa Tilda a adus meşter şi mi-a adăugat ivăr trainic la uşă. Insă părintele Cori tot mai vine uneori în miez de noapte, împinge uşa cu umărul, s-o scoată din balamale şi mă roagă să mă tîrăsc şi să i-o deschid. Ţip cît mă ţine glasul, aude preoteasa Tilda, are somnul uşor, ca pisica, aleargă şi-l îmblînzeşte pe sfinţia sa, îl ia de mînă şi-l duce. Ii spune: «Hai, părinte Cori. Linişteşte-te, părinte Cori». Uneori mi se face şi milă.

Mai vorbiră o vreme. Le cuprinse somnul. Adormiră cu lumina aprinsă şi dormiră somn bun.

Dimineaţa, preoteasa Tilda o chemă pe Rafira în bucătărie, o puse s-o ajute pe Velica la pregătitul bucatelor şi-i spuse ca s-o bucure:

— Părintele Cori a plecat cu noaptea în cap la fratele meu, avocatul doctor Claudiu Pap. Părintele Cori se va duce împreună cu fratele meu la domnul prefect Bold care îi este frate mai mic sfinţiei sale. Se vor sfătui şi vor interveni unde trebuie pentru ca dumneata, Rafiră, să-ţi poţi vedea chiar astăzi fiul. Se ştie unde se află şi cu ajutorul lui Dumnezeu vor izbuti în această lucrare...

— Mulţumesc frumos, preoteasă Tildă. Vă voi rămîne recunoscătoare. Voi şti să vă mulţumesc şi altfel decît cu vorbe, preoteasă Tildă.

— Mulţumirea, Rafiră, trebuie să fie îndreptată întîi către Dumnezeu. El e atotputernic.

— Dumnezeu se mulţumeşte cu închinăciuni, preoteasă Tildă. Oamenilor, ca să te ajute pînă la capăt, trebuie să le mai dărui şi altceva, nu numai cuvinte pornite din inimă.

— Ai dreptate, Rafiră. Viaţa te-a învăţat să te porţi cu înţelepciune. Ai să izbîndeşti să-ţi scoţi fiul din ananghie.

Velica scăpă o farfurie din mînă. Farfuria căzu pe duşumeaua curată ca oglinda a bucătăriei şi se sparse în ţăndări. Preotesei Tilda i se învineţi obrazul. Deschise gura, gata s-o certe ori chiar s-o ocărască pe Velica, însă se stăpîni ca să nu-i facă impresie proastă Rafirei. Işi înghiţi veninul şi tăcu. Velica ridică glas tremurat:

— Să mă iertaţi, cucoană preoteasă Tildă. Am cîţiva lei pe care îi păstram să-i am de lumînare cînd voi muri. O să-l trimit pe paracliser să vă cumpere o farfurie, să nu aveţi pagubă din pricina stîngăciei şi slăbiciunii mele.

Preotesei Tilda îi înflori un zîmbet pe buze. Zise:

— O! Velica, Velica! Se vede că Dumnezeu ţi-a dat nu numai necazuri, ţi-a dat şi minte puţină. Ce să fac eu cu o farfurie? Farfuria pe care ai scăpat-o din mînă ca o sărmană cu duhul ce eşti, era din tacîmul de douăsprezece persoane la care părintele Cori ţine ca la ochii din cap. Un tacîm desperecheat nu mai e tacîm. Va trebui, Velico, să ne cumperi întregul tacîm. Numai aşa se poate drege paguba.

Velica duse mîna la gură şi ridică ochii implorînd cu tristeţea şi cu durerea lor adîncă îndurare. Abia atunci văzu Rafira cît de frumoşi erau ochii femeii fără picioare. Pe obrajii veştejiţi frumuseţea şi mîndria de altădată se topiseră, dar cîteva urme mai rămăseseră. Velica spuse:

— Dar tacîmul întreg trebuie să coste o avere, preoteasă Tildă. De unde să găsesc eu atîta bănet?

— O să vină primăvara, Velico, şi apoi o să vină vara şi după vară o să vină toamna. O să-l rugăm pe paracliser să te ducă în oraş, la un colţ pe unde trece lume multă. O să cerşeşti, Velico, şi-o să aduni atîţia bani încît o să-ţi ajungă să cumperi tacîmul, ba o să-ţi mai şi rămînă. Oamenii au inimă bună, Velico. Sînt miloşi cu schilozii. Iar cerşetorii sînt plăcuţi lui Dumnezeu şi-i ajută.

Rafira simţi că se înăbuşă.

— Preoteasă Tildă, daţi-mi o lopată. Pînă vine părintele Coriolan din oraş cu vestea cea bună, aş vrea să fac pîrtie largă de la uşă pînă la poarta din uliţă.

— Mulţumesc, Rafiră. Se vede cît de colo că eşti femeie harnică, învăţată cu munca. Omul harnic n-are timp de odihnă.

— Ne vom odihni destul după ce vom răposa, preoteasă Tildă. Ne vom tot odihni pînă la sfîrşitul lumii.

Preoteasa Tilda îi dete o lopată. Luptîndu-se cu gerul care se inteţise şi o îngheţa, şi cu viscolul care se năpustea asupra ei cu duşmănie din toate părţile, Rafira croi pîrtia. Părintele Coriolan Bold veni şi-o găsi muncind de zor şi pe terminatelea.

— Veste bună am pentru dumneata, Rafiră. Mi-a ajutat Dumnezeu să izbutesc. O să-ţi poţi vedea feciorul chiar azi şi poate chiar peste un ceas.

Ii pieri glasul Rafirei. Ii mulţumi părintelui Cori numai prin mişcarea buzelor.

— Numai să intru în casă, Rafiră, să beau o litruţă de şliboviţă, să mai prind puteri şi plecăm. Te duc să ţi-l vezi pe Licu.

Rafira aruncă zăpada, să mai lărgească pîrtia. O strigă din prag preoteasa Tilda:

— Ai muncit îndeajuns, Rafiră. Lasă lopata şi vino în casă. Părintele Cori vrea să-ţi mai spună ceva.

— De bine, preoteasă Tildă?

— Numai de bine, Rafiră.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa, preoteasă Tildă.

Pe părintele Coriolan Bold îl găsi la masă. Băuse litruţa de şliboviţă. Infuleca lacom ouă prăjite cu slănină şi pîine bine coaptă. Setea şi-o potolea cu vin. Ii spuse vesel, între două înghiţituri:

— Ia loc, Rafiră.

Femeia din Condor se aşeză pe o margine de scaun şi aşteptă pînă cînd sfinţia sa îşi termină masa. Părintele Cori îşi şterse buzele cu şervetul. Intrebă:

— Preoteasă Tildă, fii bună şi spune-mi dacă nu cumva mi-a rămas vreo prepeliţă în barbă? N-aş vrea să mă mai ostenesc pînă la oglindă.

— Nu ţi-a rămas, cinstite părinte.

— Cafeluţa!

— Mă duc să ţi-o aduc, părinte.

Preoteasa Tilda plecă la bucătărie după cafea. Părintele Cori îi spuse Rafirei:

— Te duc să-ţi vezi feciorul, Rafiră.

— Mulţumesc, părinte.

— A fost greu, Rafiră. A fost foarte greu. Dar mi-a dat Dumnezeu gîndul cel bun. M-a luminat la cine să mă duc şi ce fel de vorbe să vorbesc. L-am pus pe drumuri pe frate-meu, prefectul Marius Bold. Şi totodată l-am pus pe drumuri şi pe cumnatu-meu, avocatul doctor Claudiu Pap. Şi ne-a ajutat Dumnezeu să cîştigăm mare izbîndă, Rafiră.

— O să vă mulţumesc la toţi şi altfel, nu numai cu vorbe, părinte. De altfel, am spus acestea şi cinstitei preotese Tilda.

— Cuvinte de aur ţi-au ieşit din gură, Rafiră. Prefectul e om ajuns. N-are nici o pretenţiune la dumneata. Nu mai are nici o pretenţiune la dumneata nici domnul avocat doctor Pap. Insă acela care îl ţine în puterea lui pe fiul dumitale e nesătul. Are gură mare, Rafiră, şi noi i-am făgăduit că o să-i astupăm gura. Nu pe toţi oamenii i-au făurit mîinile lui Dumnezeu ca pe noi. Uneori prea sfintele mîini au mai şi greşit şi-au ieşit dintre ele şi au venit pe lume făpturi rele şi flămînde după avuturi.

— Tot ce-am avut, prea cinstite părinte, i-am încredinţat domnului avocat doctor pentru proces... Altceva...

— Chiar dumneata ai spus, Rafiră, că mai stăpîneşti o casă, în munţi, la Condor.

— Casă veche, de lemn, şi ogradă plină de brazi şi de pietroaie. Cine s-o cumpere şi la ce să-i slujească?

Oamenii din Condor au case şi dacă le mai trebuie îşi ridică. Piatra e lîngă ei. Şi tot lîngă ei se află şi lemnul.

— S-ar găsi. Am discutat chestiunea cu fratele meu, prefectul Marius Bold. Ar fi gata s-o cumpere el. Să odihnească o noapte-două pe an în ea cînd se duce la vînătoare cu prieteni de-ai lui, de la Bucureşti. Preţul casei l-ar împărţi în două. O jumătate i-ar da-o aceluia care îl ţine în puterea lui pe fiul dumitale şi care ne-a îngăduit să te ducem să ţi-l vezi pe Licu. Cealaltă jumătate i s-ar înmîna domnului avocat doctor Pap pentru cheltuieli de proces. Dumneata trebuie să ştii, Rafiră, că fiului dumitale, Licu Oroş, i se pregăteşte proces. Procesul va fi greu. Domnul avocat doctor Pap va trebui să se pregătească multe zile şi multe nopţi. Iar ca să uşureze situaţia fiului dumitale va trebui să mişte şi din urechi. Nădăjduim, Rafiră, că şi pe dînsul îl va ajuta Dumnezeu să izbîndească întocmai aşa cum m-a ajutat şi pe mine astăzi.

Rafira se gîndi la casa din munţi în care se născuse Licu şi Balc şi Licu cel bătrîn a cărui faţă ea nu apucase s-o vadă. Se gîndi la fiecare palmă de loc, la fiecare piatră se gîndi şi la fiecare brad şi la fiecare colţişor. Inima îi bătu tare. Şi-o stăpîni. Se gîndi la fiul ei. Avea să-l vadă peste un ceas ori poate chiar peste mai puţin. Şi se mai gîndi că renunţînd la casa aceea de lemn, din munţi, de care era legată toată viaţa ei, va reuşi să-i scape viaţa lui Licu şi chiar să i-o uşureze. Spuse:

— Bine, părinte Cori. Să fie aşa precum spui sfinţia ta.

— Pînă la întocmirea actului, Rafiră, ar fi potrivit să semnezi chiar acum această hîrtiuţă pregătită la cererea domnului prefect Marius Bold de către domnul avocat doctor Pap. Pe temeiul ei, domnul prefect îi va da, astăzi chiar, celui ce-l ţine în puterea lui pe fiul dumitale suma de bani asupra căreia s-a căzut la cinstită înţelegere.

Aşadar îi fixaseră preţul casei fără ca măcar s-o întrebe. Ii şi luaseră casa. Ea, Rafira, trebuia numai să semneze hîrtiuţa aceea. Preoteasa Tilda îi aduse părintelui Cori cafeaua.

— Dar Rafirei nu te-ai gîndit să-i pregăteşti o cafeluţă?

— I-am şi adus-o, părinte Cori. Iată! Cafeluţa cu caimac e pentru Rafira.

— Credeam că e pentru dumneata, preoteasă Tildă.

— Eu, părinte Cori, îmi pot bea şi mai tîrziu cafeaua. N-am zor.

Rafira luă cafeaua. O duse la buze. Cafeaua fierbinte i le arse. Rafira însă nu ţinu seamă de arsură. Sorbi cafeaua dintr-o înghiţitură întocmai cum părintele Cori şi ceilalţi îi înghiţiseră, tot dintr-o sorbitură, casa din munţi.

— Nu ştii să bei cafea, Rafiră, spuse părintele Cori.

— Noi, ţăranii din munţi, nu obişnuim cafea, părinte. Cafeaua n-a ajuns pînă la noi. A rămas aici, la oraş, la sfinţia voastră. De altfel, părinte Cori, multe au rămas aici, la oraş, la sfinţia voastră.

Preoteasa Tilda, la un semn al părintelui Cori, veni cu cerneala şi condeiul. Rafira nu citi hîrtia. Intrebă:

— Unde să iscălesc, părinte Cori?

— Aici...

La început lanţurile nu-l supărară pe Oroş. Se uită la ele ca la nişte ciudăţenii. Işi mişcă ritmic mîinile. Lanţurile de la mîini sunară ritmic. Işi mişcă ritmic şi picioarele. Sunară ritmic şi lanţurile de la picioare. Oroş gîndi că dacă le-ar mişca într-un anumit fel, lanţurile ar putea cînta.

Il durea îngrozitor întregul trup. Orbescu intrase tam-nesam în celula lui şi îi omorîse păianjenul, îl omorîse pe Burticos. El, Oroş, sărise asupra lui Orbescu şi-l izbise cu capul de pereţi. Orbescu ţipase. Şi apoi... Apoi ce se mai întîmplase? Se arătase sentinela. Năvăliseră peste el Landră şi Pocal. Nu lipsise nici Grunz. Il bătuseră şi-l călcaseră în picioare. După aceea... După aceea îl împodobiseră cu lanţurile acelea. Şi iarăşi îl bătuseră.

In tot timpul în care îl bătuseră şi-l călcaseră în picioare îşi încordase trupul şi carnea lui, devenită tare ca piatra, îndura mai uşor loviturile. Durerea cărnii, durerea cea adîncă pe care nu putea s-o scoată din trup şi s-o arunce, se năpustise asupra lui după ce-l lăsaseră în pace. Intotdeauna, de cînd îl prinseseră şi-l tot băteau, se petrecea acelaşi lucru: durerea cea adîncă venea după bătaie, după tortură.

Fără să le cheme — ori poate le chemase fără să-şi dea seama cu sunetele ritmice ale lanţurilor — îi veniră deodată în minte toate cîntecele pe care le ştia şi, spre uimirea lui, chiar acelea pe care numai le auzise şi nu-şi dăduse niciodată osteneala să le înveţe. Incepu să cînte. Sentinela raportă că arestatul Licu Oroş cîntă. Veniră iarăşi Orbescu, Landră, Pocal şi-l mai bătură încă o dată. Il bătură pînă osteniră. Plecară. Şi sentinela raportă din nou că „arestatul Oroş cîntă". Il lăsară în pace. Şi el cîntă, cîntă... Işi aduse aminte de munţi şi de păduri. Işi aduse aminte de văi şi de ape. De soare îşi aduse aminte şi de lună şi de stele. Şi îşi aduse aminte şi de Rafira. Atunci cîntecul îi zbură de pe buze şi în ochi îi izvorîră lacrimi. Şi le şterse cu dosul mîinii. Lanţurile sunară.

— Nu. Nu trebuie să plîng. Dacă cei ce m-au închis ar şti că plîng, s-ar bucura. Nu trebuie să fac nimic care ar putea să-i bucure pe cei ce m-au închis şi m-au schingiuit.

Ochii i se uscară. Spuse încet:

— Mămucă... Mămucă...

De la Rafira gîndul fără frîu îi sări la Neaga. Se încruntă.

— Fugi, diavoliţă. Fugi.

Diavoliţa nu fugi. Făcu un semn şi veniră chinurile. Se repeziră asupra cărnii lui. Oroş cîntă iarăşi. Şi cîntecul i-o aduse în faţa ochilor pe Iovca Silef. Neaga pieri. Se mai ostoiră şi durerile cărnii. Iovca Silef îi zîmbi în întunericul celulei. Zîmbi şi Oroş. Şi pentru că buzele lor nu izbutiră să se apropie unele de altele şi să se sărute, se sărutară zîmbetele lor. Zîmbetul lui Oroş ardea ca focul. Ca ghiaţa era de rece zîmbetul pe care îl purta pe buze Iovca Silef. Oroş se întrebă:

— De ce e rece ca ghiaţa zîmbetul care a înflorit pe buzele fetei?...

Pereţii celulei erau vineţi. Vînăt era şi tavanul. In streşini vuia viscolul.

— Oroş! Ridică-te, Oroş. Iţi vine musafir, Oroş. Trebuie să arăţi bine, Oroş!

Dar acesta era glasul lui Grunz! Fără îndoială inspectorul venea să-l supună unor noi interogatorii şi unor noi torturi. Se ridică. Lanţurile de la mîini sunară. Sunară şi lanţurile de la picioare. Oroş se lipi de zid. Se deschise uşa. Şi în uşă, aşa cum se aştepta, îl văzu pe Grunz.

— Bucură-te, Oroş. Te-ai purtat prost cu noi, Oroş. Dar noi sîntem blajini, Oroş. Ţi-a venit musafir, Oroş. Şi noi am îngăduit să vorbeşti cu musafirul, Oroş.

Grunz se dădu la o parte. Şi în pervazul uşii, înaltă şi puternică şi vînjoasă ca munţii în care crescuse, se iscă, cu fruntea sus, cu chipul plin de linişte, Rafira.

Oroş făcu un pas către ea. Lanţurile sunară. Se opri. Ii căută ochii. Zîmbi şi spuse:

— Imi pare bine că ai venit să mă vezi, mămucă. Ţucu-ţi mîna, mămucă. Ţucu-ţi inima, mămucă...

Rafira tăcu. Intră în celulă şi tăcu. Grunz reapăru în pervazul uşii. Privi. Rafira se frînse de mijloc. Sărută lanţurile de la mîinile lui Oroş. Apoi îngenunche. Şi sărută lanţurile de la picioarele lui Oroş. Se ridică şi tăcu. Işi îmbrăţişă fiul. Şi-i sărută, pentru întîia oară în viaţa ei, adînc, adînc de tot, buzele. Şi nu se miră că buzele fiului ei ardeau ca flăcările focului. Nu se miră.

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Cine a susținut „sincronizarea"?

Sub titlul „Inovatorism anacronic", „Tribuna" de săptămîna trecută schițează un gest de respingere a pledoariilor în favoarea modernismului. Spunem un gest, fiindcă nu este vorba propriu zis de o luare de atitudine, ci numai de semnalarea problemei deocamdată, folosindu-se ca pretext un articol recent din presa germană. Chiar dacă expunerea acestui articol se face atît de succint încît mult folos nu putem trage din comentarea lui, inițiativa în sine apare binevenită, socotind că „Tribuna" se angajează astfel să-și aducă propria contribuție la combaterea erorilor moderniste.

Desigur, o asemenea contribuție presupune situarea fermă pe terenul faptelor și nu doar vizarea cazurilor arhicunoscute sau aluzii pe care le pot descifra doar cei inițiați. Nota „Inovatorism anacronic" se mulțumește să constate lucrurile de la o mare și abstractă înălțime: „Unul din argumentele principale ale promotorilor așa zisului „spirit modern" în literatura noastră, a fost acela al sincronizării creației artistice cu transformările sociale revoluționare". S-ar putea crede că asemenea declarații au fost făcute oriunde aiurea, numai „Tribuna" n-ar avea nici un amestec. In realitate, dacă ținem să respectăm faptele, ne aducem aminte imediat că teoria, astăzi condamnată în mod justificat, a fost susținută chiar în aceeași pagină a revistei clujene. Intr-o notiță de dimensiuni egale aproape cu cea de astăzi — vezi „Tribuna" din 9 noiembrie 1957 — se constata cu satisfacție evoluția poeziei noastre spre o creație lirică fluidă, nesupusă legilor prozodice clasice, în acord cu orientarea poeziei moderne universale. N-am avea nimic de obiectat acestei constatări, dacă n-ar fi însemnat o pledoarie pentru modernism.

Se vorbea textual de „un fenomen de sincronizare, de afiliere la o întreagă tendință". Printre reprezentanții „clasici" ai tendinței călduros susținute erau citați, fără nici un discernămînt, poetul modernist italian Quasimodo, ca și suprarealistul iugoslav Vasko Popa. Mai este cazul să demonstrăm cît de greșită era teoria afilierii la asemenea tendințe? Ne întrebăm însă cum este posibil ca „Tribuna" să uite că eroarea susținerii unor astfel de puncte de vedere s-a comis nu undeva în Sirius, ci chiar în paginile sale, care de altminteri au adăpostit și destule poezii ilustrînd aceeași teorie confuză și dăunătoare literaturii noastre actuale.

G. Șerban

De ce?

Săptămîna care a trecut ne-a adus bucuria unui eveniment artistic deosebit: deschiderea stagiunii de vară a Teatrului Tineretului. Inițiativa consiliului artistic este lăudabilă. După cum e și firesc, în perioada de vară spectacolele sînt foarte puține, departe de a satisface exigențele publicului. Noua stagiune vine să umple un gol care se făcea simțit.

Nu mică ne-a fost însă mirarea cînd am luat cunoștință de repertoriul anunțat. Alături de „Antigona" și de „Inșir-te mărgărite" conducerea Teatrului Tineretului, nefiind probabil sigură că cele două piese sînt de strictă actualitate, programează și o a treia. Și această piesă „de actualitate" nu este alta decît pseudo-comedia lui Grinevici și Pantelimon, „Masca lui Neptun". Presa a relevat serioasele carențe ale lucrării. Consfătuirea oamenilor de teatru a dezvăluit de asemenea slăbiciunile care o grevează, falsitatea mesajului ei, imaginea deformată a realității pe care piesa o prezintă. Nu e cazul să recapitulăm și să comprimăm în cuprinsul unei note deficiențele binecunoscute ale „Măștii lui Neptun". Dar se naște o întrebare firească: Teatrul Tineretului nu e la curent cu istoria „Măștii lui Neptun"? Sau... ce știe tot satul nu știe bărbatul?

Ne exprimăm de asemenea mirarea față de turneul Teatrului de Stat din Ploești. In afară de „Inșir-te mărgărite" teatrul din orașul petroliștilor se prezintă în București cu comedia „Take, Ianke și Cadîr" pe care a mai înfățișat-o în Capitală și acum doi ani. Oare această instituție culturală care activează într-un puternic centru muncitoresc nu consideră de a sa datorie să sprijine dramaturgia de actualitate?

Al. Ionescu

Informare?

Vrem să ne oprim în cîteva rînduri asupra modului în care este informat publicul prin anunțuri, note bibliografice, asupra cărților care văd lumina tiparului. Asistăm uneori la anomalii de acest fel: pe coperta volumului „Arghezi" din colecția „Cele mai frumoase poezii", apărut în prima decadă a lunii iunie, se indică, după recomandarea cărților deja apărute, că „în pregătire" se află „Whitmann" și „Shakespeare", deși culegerea de versuri din opera poetului american se afla în librării cu mai bine de o lună înaintea celei care-o anunța. Ce părere aveți despre acest gen de... operativitate?

Dacă printr-un astfel de procedeu cititorii nu pot fi decît derutați, ei vor rămîne însă cu totul dezorientați în cazul cînd se vor conforma notelor bibliografice ce-și găsesc mai ales loc în ziarele de provincie. Redactate fie de serviciile de popularizare ale editurilor, fie de Direcția difuzării cărții — aceste comprimate de tămîie și de apă de trandafiri decretează ostentativ fiecare din noile apariții drept modele geniale ale genului. Să exemplificăm. In „Flacăra Iașului" nr. 3.664 din iunie a.c. a apărut o astfel de recenzie. Ea se ocupă de placheta de versuri „Soarele și liniștea" editată de ESPLA.

Pentru a nu pune la grea încercare răbdarea cititorilor, reproducem numai finalul acesteia: „Pentru Victor Felea poezia naște din curaj și din pasiune, ea înviorează totul ca vîntul de primăvară. Pentru a-i da o vigoare nouă și un sens mai adînc, ea trebuie să crească de la adolescență la maturitate, de la maturitate la perfecțiune. Este tocmai drumul pe care înaintează cu pași siguri tînărul poet Felea și al cărui țel final fără îndoială îl va atinge".

O notă bibliografică redactată în aceeași manieră publică „Viața nouă" din Galați, în nr. 4.244 din 20 iulie a.c., despre volumul „Fetele lui Barotă" de Cella Serghi.

Emilian Georgescu

„Anti-Dühring" și combaterea tezelor estetice revizioniste

(Urmare din pag. 1)

Engels subliniază în „Anti-Dühring" că „toată istoria de pînă acum, cu excepția stărilor primitive, este istoria unor lupte de clasă, că aceste clase sociale aflate în luptă sînt totdeauna produse ale raporturilor de producție și de schimb, cu un cuvînt ale raporturilor economice din epoca respectivă; că deci întotdeauna structura economică a societății constituie fundamentul real, prin care urmează a se explica în ultimă instanță întreaga suprastructură a instituțiilor juridice și politice, ca și aceea a concepțiilor religioase, filozofice și de altă natură, din fiecare perioadă istorică". Arta aparține și ea acestei suprastructuri, oglindește în ultimă instanță viața socială și își exercită la rîndul său influența activă asupra acesteia. Marxismul ne dă posibilitatea să înțelegem determinarea istorică a apariției unor lozinci ca „arta pentru artă" sau „arta pentru popor". Acestea nu sînt simple invenții ale unor teoreticieni, ci expresii ale unor interese de clasă. Revoluția socialistă pune la ordinea zilei înlăturarea definitivă a „artei pentru artă", transformarea reală a artei într-un bun al maselor. Această necesitate o înțelege oricine a aprofundat și și-a însușit teoria marxist-leninistă a reflectării, oricine a reușit să priceapă că desființarea exploatării omului de către om, transformarea tuturor avuțiilor materiale în bunuri ale oamenilor muncii, este urmată inevitabil de o schimbare corespunzătoare în conștiință, de punerea în slujba poporului a creațiilor și bunurilor sale spirituale. In sfîrșit, concepția materialismului dialectic ne ajută să înțelegem însăși determinarea socială a poziției revizioniștilor, care prin teoriile lor estetizante servesc burgheziei și imperialismului.

*

Cercetarea științifică a artei, a raporturilor ei cu viața socială, ideea că arta se dezvoltă și conform unei necesități interioare, nu implică nicidecum o concepție mecanicistă, explicarea îngustă a fenomenelor suprastructurale exclusiv prin legile care acționează în domeniul lumii materiale. Engels și-a bătut joc de „adevărurile eterne" pe care pretindea a le stabili Dühring în știință și mai ales în acel „grup de științe, al celor istorice, care cercetează condițiile de viață ale oamenilor, raporturile sociale, formele juridice și politice cu suprastructura lor ideologică ca: filozofie, religie, artă, etc., în succesiunea lor istorică și în rezultatul lor actual".

O asemenea concepție mecanicistă încearcă să acrediteze revizionistul iugoslav Ianko Kos, cu privire la estetica materialistă. „Materialiștii — scrie el în chip cu totul eronat — sînt convinși că realitatea obiectivă și singura esențială pe care artistul o reprezintă, este lumea fenomenelor materiale și că arta trebuie să reflecte această lume în modul cel mai adecvat cu putință, reprezentînd-o așa cum este ea în „realitate", în natura sa materială, **independentă de conștiința** umană..." (s.n.) Iar în sprijinul acestei afirmații, Kos mai are și impertinența să invoce definiția dată de Engels concepției materialiste asupra lumii care „nu înseamnă nimic altceva decît înțelegerea naturii așa cum este ea, fără elemente străine".

O falsificare mai grosolană a marxismului ar fi greu de închipuit! Cînd și unde au afirmat marxiștii că arta se limitează la reprezentarea lumii „fenomenelor materiale", ignorînd lumea ideilor, intervenția conștiinței umane? Cînd și unde au spus clasicii marxismului că înțelegerea materialistă a naturii „așa cum este ea, fără adaosuri străine" e tot una cu anularea factorului subiectiv și a importanței sale în viața socială? Oare nu este suficient să citești cu bună credință pasajele vehemente îndreptate de Engels împotriva materialismului vulgar al lui Dühring, pentru a vedea cît este de departe marxismul de asemenea nerozii? In realitate, tocmai estetica marxistă este aceea care afirmă importanța atitudinii politice, a partinității, deci a conștiinței, în opera de artă, pe cînd revizioniștii pledează pentru reproducerea mecanică, obiectivistă a realității, reproducere care în cel mai bun caz păstrează numai aparența exactității, dar elimină esențialul, deformează realitatea, tocmai pentru că este lipsită de perspectiva conștientă asupra ei.

După ce definește în mod fals, caricatural, principiul fundamental al esteticii materialiste, I. Kos dezvăluie chipurile și „latura slabă, negativă" a ideii pe care el însuși a pus-o pe seama marxismului, și anume că arta reflectă realitatea obiectivist, „fără nici un element străin". „Noi știm — scrie el — că numeroase opere de artă ale trecutului, de la „Epopeea" lui Ghilgameș pînă la „Divina Comedie" sau „Faust", sînt pline de aceste „elemente străine", care nu constituie defecte de care aceste opere s-ar fi putut lipsi, ci reprezintă un principiu important, s-ar putea spune chiar principiul constitutiv esențial al valorii lor". Dar adevărul că arta nu e o copie naturalistă a realității, stimate estetician Ianko Kos, a fost remarcat de Marx, Engels și Lenin și decurge din concepția materialist-dialectică din care dumneata n-ai înțeles absolut nimic! Una este a concepe natura în unitatea ei materială, fără intervenția nici unei forțe supranaturale, și cu totul altceva este să-ți imaginezi că reflectarea artistică a acestei naturi este posibilă fără a se ține seama de rolul activ al factorului conștient, al elementelor suprastructurale.

„...După concepția materialistă a istoriei, — scria Engels lui J. Bloch — factorul în **ultimă instanță** hotărîtor în istorie e producerea și reproducerea vieții reale. Nici Marx, nici eu n-am afirmat vreodată mai mult. Și dacă acum cineva denaturează aceasta, afirmînd că factorul economic este **singurul** hotărîtor, preface teza de mai sus într-o frază goală, abstractă și absurdă. Starea economică este baza, dar diferitele elemente ale suprastructurii — formele politice ale luptei de clasă și rezultatele ei, constituțiile date de clasa biruitoare după cîștigarea luptei, etc. — formele juridice, ba chiar și oglindirea tuturor acestor lupte reale în mințile participanților: teoriile politice, juridice, filozofice, concepțiile religioase și dezvoltarea lor ulterioară în sisteme dogmatice își exercită de asemenea înrîurirea asupra desfășurării luptelor istorice și determină în multe cazuri, în special, **forma** lor".

Iată deci că marxiștilor niciodată nu le-ar fi putut trece prin cap teoria inventată de Kos despre reproducerea în artă a „naturii materiale, independentă de conștiința umană", deoarece clasicii marxismului au subliniat rolul conștiinței umane în viața socială. Iar dacă așa stau lucrurile, cum rămîne cu teza, atît de dragă revizioniștilor, că partinitatea și în genere factorul conștient nu are nici o însemnătate în artă?

Teoriile lui Kos, ca și ale lui Vidmar și ale altor revizioniști, sînt menite să excludă din artă factorul conștient, să tăgăduiască importanța orientării ideologice a artistului. Acestor teorii le aduce apă la moară și afirmația lipsită de temei — care a circulat cîndva și pe la noi — că arta nu face parte din suprastructură. După cum s-a văzut mai sus, Engels a arătat foarte limpede în „Anti-Dühring" că arta se încadrează în suprastructura ideologică.

Combaterea teoriei revizioniste a oglindirii spontane a realității în artă, și a subaprecierii factorului conștient e cu atît mai necesară cu cît s-au găsit și în țara noastră unii care să pună în circulație teze asemănătoare. Astfel, în două referate de estetică ținute la studioul cinematografic „București", P. Luscalov a înlocuit determinarea concretă de clasă a fenomenelor artistice cu așa-zise legi permanente ale sufletului omenesc, preexistente și independente de voința claselor. Asemenea legi supra-istorice, proprii naturii umane „în genere", ar constitui obiectul reflectării artistice. De aci se ajungea la afirmația că nu există trăsături tipice pentru o clasă sau o pătură socială oarecare, ci doar trăsături general-omenești. In felul acesta, referentul a părăsit terenul esteticii marxiste, a îmbrățișat teoria idealistă a unei arte situate pe deasupra claselor, pe deasupra antagonismului de clasă și în afara partinității.

Știința marxistă, incompatibilă cu dogme, utopii sau așa-zisele adevăruri supraistorice, e singura care creează baza înțelegerii juste a fenomenului artistic, a determinării sale de clasă, a rolului său activ în transformarea lumii.

Premisele ridicole ale revizioniștilor nu pot duce decît la concluzii practice ilariante. Eugen Dühring voia să interzică studiul lui Goethe în școli. Revizioniștii contemporani, încă și mai artăgoși în problemele artei, vor, nici mai mult, nici mai puțin, decît să șteargă cu buretele realismul socialist, împreună cu toate valorile sale. Dar nu s-a văzut pînă acum un munte care să se prăbușească pentru că l-au ros șoarecii, iar lupta împotriva rozătorilor de hîrtie revizioniști nu face decît să întărească biruința ideilor marxismului.

Andrei Băleanu

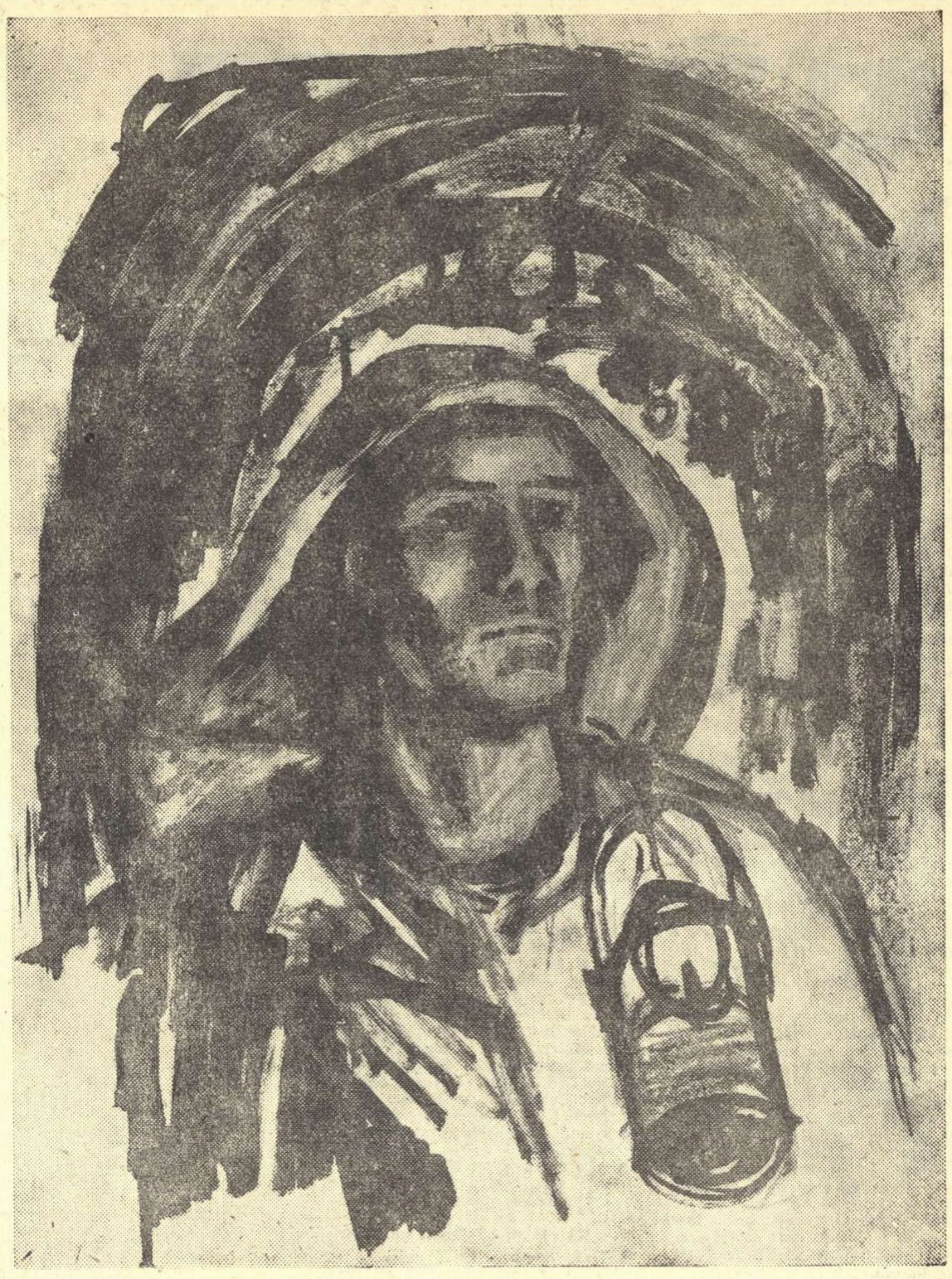

EUGEN MIHAESCU „La ieșirea din mină"

„Cine scoate sabia..."

(Urmare din pag. 1)

pămînt cer retragerea imediată a forțelor străine din Liban și Iordania, cer cu stăruință ca glasul Uniunii Sovietice să fie ascultat, conducătorii marilor puteri să se întîlnească de îndată, pentru a rezolva cu o clipă mai devreme impasul prin care trece istoria.

II.

Congresul mondial pentru dezarmare și cooperare internațională se adresează tuturor oamenilor printr-un stăruitor și fierbinte apel să apere pacea, să demaște faptele mîrșave săvîrșite de către Statele Unite și Marea Britanie. Congresul de la Stockholm este un pas către alte fapte, mai mari, pentru îndepărtarea primejdiei războiului. Toate eforturile oamenilor de bine vor trebui să se concentreze mai mult ca oricînd, sub zborul alb al porumbelului. Imi aduc aminte de cuvintele fierbinți ca focul rostite de oameni de pe întregul glob, și am avut deodată conștiința trezirii la viață a unor neamuri ținute pînă acum în anonimat, sub cizma cotropitorilor. Poeți, ziariști, profesori, au arătat cu indignare că atîta vreme cît în patriile lor va exista colonialism, va stărui și primejdia războiului ca un spectru. In secțiile adunării de la Stockholm s-au luat foarte multe hotărîri privind lupta pe plan cultural. S-a învederat încă o dată că arta adevărată înfrățește pe toți adevărații artiști, peste zăngănitul armelor, că artiștii pot contribui masiv, prin operele lor, chiar la înlăturarea definitivă a strigoiului celui mai îngrozitor care bîntuie de atîtea milenii istoria omenirii. Dacă omul, prin geniul său creator, a izbutit să ajungă pînă la apropiata cucerire a luceferilor, tot el a creat cu mîna lui mijloace de autodistrugere cum n-au mai existat. Artiștii sînt cei ce trebuie să le arate oamenilor cum să depășească impasul momentului dramatic. Prin istorisiri, prin poeme și monumente, ei trebuie să deschidă ochii acestei generații asupra viitorului, să sîntem încredințați că scutul lui Marte va fi aruncat înapoi în peșteri, definitiv, în focul și în fierul elementar unde l-au turnat ciclopii.

III

Dacă rolul artiștilor în împămîntenirea păcii este incalculabil, ei se vor uni pentru a apăra ogorul liniștii din care răsar imaginile poeților, siluetele magnifice ale monumentelor și impulsul spre descoperirile științifice. La Stockholm s-a învederat că [illegible] secolului XX este o menire extraordinară și sîntem încredințați că pînă la urmă Minerva cea blondă va rămîne numai zeița înțelepciunii, că își va azvîrli casca în fața cîntării înălțate de artiști, care se opun întrebuințării descoperirilor științifice spre rău, iar energia nucleară va fi determinată să apuce calea firească a binelui.

Intîlnirea noastră de la Stockholm a fost un sobor al scriitorilor, artiștilor și tuturor intelectualilor luminați, hotărîți să scoată omenirea din peșteri definitiv, s-o determine să privească cu încredere spre viitor, bucurîndu-se de pîine și de încîntarea operelor de artă.

Se vor tipări cărți servind cauza progresului, se va tipări o revistă care să oglindească eforturile luptătorilor pentru pace de pe întregul glob. Conferințe, reuniuni artistice internaționale, expoziții, concerte prezentare de filme, toate vor fi contribuții cît mai repezi și mai folositoare la deschiderea ochilor acestei generații asupra monștrilor care ridică sabia. Se va înjgheba și o expoziție internațională de fotografii, reprezentînd distrugerile ultimului război. Și consider că printre punctele de onoare luminate la adunarea noastră de la Stockholm este grija nețărmurită față de generația tînără care trebuie să fie educată în spiritul păcii și progresului. Glasuri multe s-au ridicat și împotriva literaturii distrugătoare de suflete, pornografice, care trebuie cel puțin smulsă din mîna generației tinere. Trebuie să se țină seama — s-a subliniat în timpul dezbaterilor — că dacă noi, generația mai veche, nu vom avea grijă de cei ce ne urmează, se pot ridica alte generații de războinici. Astfel, adunarea de la Stockholm a deschis drumuri largi spre lumină, și depinde de fiecare din noi în parte să ne dăm tributul pentru lărgirea și continuarea acestor drumuri spre culmile viitorului. Ne-am întors în patria noastră cu inima și mai însetată de fericire, și mai înarmată pentru lupta cea mare a progresului. Și sîntem încredințați că dacă ne vom uni forțele vom înlătura definitiv primejdia și obsesia războiului, iar patria noastră și toate popoarele muncitoare din lume vor putea trăi în liniște și bună învoire, secerîndu-și grîul, iubind și citindu-și cărțile. Scriitorii din țara noastră își arată încă o dată indignarea față de imperialiștii care au cotropit pămînturile Libanului și Iordaniei, își arată hotărîrea de luptă pentru salvarea ogorului liniștii, și își arată nespusa iubire față de scriitorii irakieni, cărora le spunem: „nu sunteți singuri, nu vă lăsăm singuri, inimile noastre zvîcnesc alături de voi, și vă vom sprijini pînă la capăt!" Poporul nostru nu va ridica niciodată sabia decît spre a se apăra. Insă nădăjduim că zăngănitul armelor va înceta definitiv, că oamenii vor ajunge, prin discuții, la bună învoire, și că vom putea spune împreună cu Aristophan, poetul antic al „Păcii":

„Ce bine-i șade sapei lustruite,
Și furcii cu trei colți, lucind în soare,
Și via mea cum s-ar mîndri cu ele!
Aș vrea să merg cu un hîrleț, să-mi sap

Ogorul părăsit de-atîta timp!
Vă amintiți viața de-altădată,
Din vremurile păcii nesfîrșite:
Grămezi de fructe puse la uscat,
Smochine, mirt, must dulce, toporași;
Alături de fîntîni creșteau măslinii,
Pe care îi iubim atît de mult!
Acum, în schimbul bunătăților
Ce ni le dă, veniți s-o preaslăvim,
Să lăudăm în veci Zeița Păcii...".

Eusebiu Camilar

Scriitorii sovietici înainte de congres

In preajma Congresului Scriitorilor Sovietici, presa literară din U.R.S.S. întreprinde trecerea în revistă a numeroaselor realizări ale literaturii realismului socialist în cei 40 de ani care s-au scurs de la Revoluție.

Astfel, în revista „Znamea" nr. 7, Viktor Pankov publică un articol din seria „Eroul principal", prezentînd succesele literaturii sovietice, îndeosebi din ultimul deceniu. Capitolele studiului său au teme deosebit de interesante: unul este închinat simțului viitorului; altul se ocupă de profilul omului multilateral, al omului sovietic din zilele noastre, stegarul evului nou și creatorul acestui ev; într-alt capitol, autorul prezintă fenomenul devenit curent în literatura realismului socialist, al atitudinii active, transformatoare pe care o are artistul față de viață, de realitate. Un alt capitol este consacrat forței esențiale a literaturii sovietice: spiritul ei de partid. Caracteristicile pe care le subliniază Pankov în studiul său mai ales în literatura sovietică o trăsătură importantă, cercetată în alt capitol: puterea artistului de a sezisa în fenomenele curente ale vieții pulsul istoriei.

Ca o ripostă netă dată tuturor încercărilor de revizuire a marilor tradiții ale realismului socialist sună cuvintele de încheiere ale articolului:

„Viața Uniunii Sovietice, a întregului lagăr socialist, se dezvoltă în condițiile unei complicate situații internaționale, în luptă ascuțită împotriva ideologiei burgheze, împotriva revizionismului. Poziția noastră de partid este supusă neîncetat la tot felul de atacuri directe și indirecte...

Și în perioada postbelică a dezvoltării sale, literatura sovietică a realizat succese de creație tocmai pentru că s-a aflat cu fermitate pe poziția clară de partid, comunistă. ...Și tocmai datorită acestui fapt, în anii de după război au fost create multe opere minunate și novatoare.

...Literatura noastră a crescut simțitor în ultimul deceniu. Ea n-a dat uitării, ci, dimpotrivă, a îmbogățit tradițiile artei revoluționare a poporului. Ea a venit totdeauna în întîmpinarea vieții, a căutat și caută motive de inspirație în gîndurile și preocupările poporului.

...Dezvoltarea literaturii sovietice continuă; marile talente se găsesc nu numai în trecut, ci și în prezent; ele trăiesc printre noi, inspirîndu-se din atmosfera zilelor noi".

Este interesant de semnalat, în aceeași ordine de idei, că, acum, în perioada de pregătire a congresului, a fost dezvelită marea statuie a lui Maiakovski din piața cu același nume, la Moscova. In cuvîntarea sa oficială de la festivitatea dezvelirii, poetul Nikolai Tihonov a spus între altele:

„In inima poporului, în inimile noastre de poeți contemporani trăiește numele lui Vladimir Maiakovski. Munca lui poetică neobosită, fidelitatea lui față de caracterul popular și uman al artei fidelitatea lui față de principiile partidului leninist, față de cauza construirii comunismului au devenit un măreț exemplu pentru poeții vremilor de azi și ai vremilor viitoare".

In ultimele sale numere, „Literaturnaia gazeta" a publicat cîteva articole semnate de diferiți scriitori din republicile unionale și autonome cu privire la marile tradiții de dezvoltare a literaturii sovietice multinaționale. Mai toți autorii au subliniat rolul pozitiv pe care l-a jucat în acest sens colaborarea efectivă dintre organizațiile scriitoricești naționale. Intîlnirile și consfătuirile dintre scriitorii diferitelor popoare conlocuitoare. S-a cerut însă dezvoltarea schimbului de idei și experiență, a muncii comune. Așa bunăoară, Anatoli Horunjii din Kiev reclamă sporirea tirajelor și înmulțirea tipăriturilor menite să facă cunoscute realizările literaturii fiecărui popor pe tot teritoriul Uniunii Sovietice. Scriitorul Mirtemir din Tașkent, relevînd folosul consfătuirilor reciproce, dorește și el intensificarea acestora.

Scriitorii autentici, trăind în clocotul vremurilor de construcție a societății comuniste, nu duc lipsă de motive de inspirație. Faptul e dovedit nu numai de discuțiile purtate în ultima vreme în presă, ci în primul rînd de practică, adică de numeroasele opere de valoare create în ultima vreme. In „Literaturnaia gazeta" nr. 89 (26 iulie), poetul uzbek Sabir Abdullah publică un interesant poem-manifest, intitulat: „Avem despre ce să scriem". Poemul imaginează un dialog între spiritul de observație al poetului și realitatea înconjurătoare.

Poetul este chemat să scrie, oricît s-ar mai fi scris de alții pe aceleași teme, despre zori și anotimpuri, despre ogoare și fabrici, despre flori și despre oamenii tineri, grădini și recolte, despre muncitoarele textiliste și cîntărețe, despre profunzimea vieții și munții de bumbac, despre sufletul omenesc. Poetul încheie astfel:

„Prieteni, învățați ce-i viața, deci;
Prin gura voastră s-auzim vorbind
Izvoarele vieții-n veci de veci
Și zilele de muncă, clocotind:
„Chiar dacă ne-ați cîntat oricît
de mult
E tot puțin: mai scrieți și mai mult:
Imaginea-i fîntînă fără fund!"

P. I.

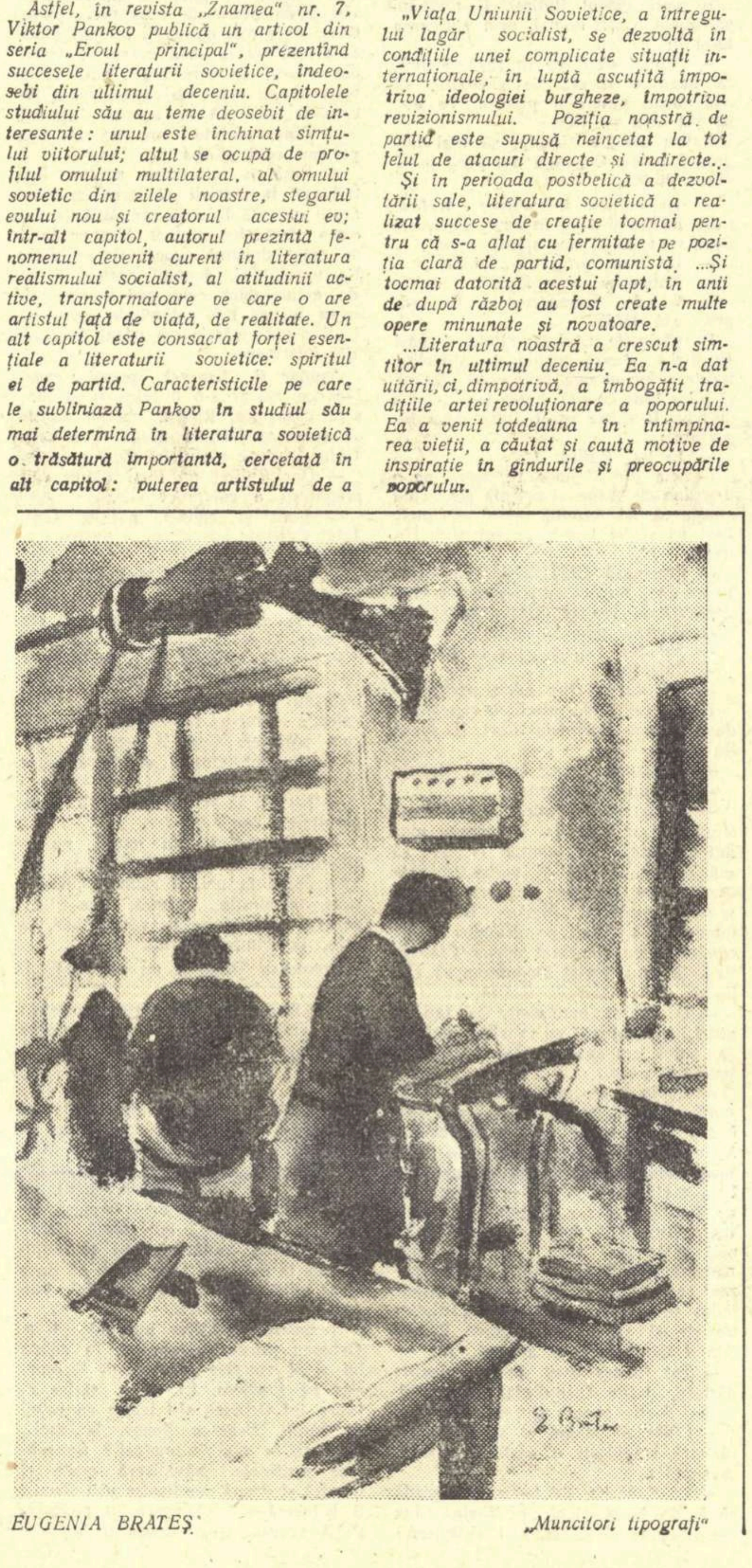

EUGENIA BRATEȘ „Muncitori tipografi"

Mînia popoarelor

(Urmare din pag. 1)

prezintă o înfrîngere a diplomației occidentale, dar primejdia agresiunii e serioasă atîta timp cît armatele imperialiste continuă să rămînă în Orientul Mijlociu și să amenințe libertatea și independența popoarelor din această regiune.

Intreaga politică a cercurilor imperialiste din S.U.A. se bazează pe iluzii. Una din marile iluzii este aceea că uriașa Chină cu 600 milioane de locuitori nu există, existînd în schimb un general fantomă, căruia i se fac regulat injecții cu dolari, numitul Cian kai-și.

Frați de cruce cu Cian-kai-și, campionii libertății dolarului și bombardierelor americane, există destui în Asia și nu numai în Asia. Stimabilul rege Hussein, actualul fost președinte al Libanului Șamun, sîngerosul dictator al Vietnamului de sud Ngo-Dinh-Diem, istericul ațîțător la război Li Sin Man, „democratul" Battista din Cuba, ca să nu mai pomenim de generalul Franco, de trista istorie din Guatemala sau de eșuata acțiune din Indonezia, reprezintă doar cîteva exemple mai izbitoare, cîteva prototipuri ale exportului de democrație transoceanică.

Iluzia stă la baza diplomației S.U.A., iluzia că sîntem în secolul XIX și nu în secolul XX, iluzia că regimurile reacționare pot apărea ca regimuri democratice, iluzia că agresiunea nerușinată din Orientul Mijlociu pentru apărarea intereselor dolarului și ale dinastiei Rockefeller poate fi înfățișată ca un zbor al porumbelului păcii, iluzia că bombardierele americane ar putea fi luate drept vestitoare ale independenței popoarelor din Asia.

Experiența arată însă că miliardele de dolari aruncate pe armament exportat în diverse țări nu salvează imperialismul de la prăbușire. Ele n-au putut opri pe Cian kai-și să fugă în Taivan (și să se refugieze acolo, cît timp i-a mai rămas?), ele n-au salvat de la înfrîngere armata americană în Coreea, ele n-au putut împiedica catastrofa de la Suez și măturarea în 24 de ore a regimului putred din Irak întrupat de omul de încredere al S.U.A., Nuri Said.

Iluzia (de aceea e iluzie) e sortită să dispară în fața realităților. Nu fără a încerca să oprească mersul implacabil al istoriei prin dezlănțuirea nebunească a unui conflict armat ce se poate repede transforma într-o conflagrație mondială.

Așa cum au fost siliți să recunoască Irakul, datorită presiunii opiniei publice din întreaga lume, tot așa, de teama forțelor păcii și socialismului, de teama indignării sutelor de milioane de oameni din propriile lor țări și de pe tot întinsul globului, agresorii vor fi siliți să se retragă din Orientul Mijlociu.

O zicală arabă spune cam așa: „Să nu încaleci tigrul că n-ai să te poți da jos". Imperialiștii mai au doar zile și minute numărate ca să mai poată să descalece de pe tigrul războiului și agresiunii împotriva popoarelor arabe. Altminteri vor simți pe propria lor piele cît de înfricoșată și adevărată este această veche zicală a Orientului Mijlociu.

Ion Mihăileanu

ÎNAINTEA STAGIUNII 1958-1959

De vorbă cu: Lucia Sturza-Bulandra, Lazăr Vrabie, Liviu Ciulei, Beate Fredanov

Un interviu cu oamenii de teatru în plină vacanță artistică pare un adevărat anacronism. Cortinele s-au coborît pentru două luni, reflectoarele și-au stins și ele pentru același timp luminile e drept, totuși actorii, regizorii, decoratorii, tehnicienii nu și-au încetat munca.

Recentele documente de partid ca și consfătuirea oamenilor de teatru au pus în fața slujitorilor artei noastre dramatice sarcini de mare răspundere politică și artistică, ce nu pot fi duse la bun sfîrșit prin campanii ocazionale. De aceea viitoarea stagiune preocupă în chip cu totul deosebit pe cei ce sînt chemați să prezinte începînd din luna septembrie un repertoriu bogat în conținut, alcătuit din piese cu un înalt și valoros mesaj, inspirate din realitatea socialistă.

In seria convorbirilor pe care le inițiază „Gazeta literară" ne-am adresat la începutul săptămînii trecute unui grup de actori și regizori de la Teatrul Municipal din București.

Ne-am întîlnit mai întîi cu artista poporului Lucia Sturza-Bulandra, directorul artistic al Teatrului și cu actorul Lazăr Vrabie, director adjunct. Ne-am oprit, la începutul convorbirii, asupra repertoriului stagiunii 1957—58. Discutînd despre greșelile comise în selecționarea și proporționarea pieselor reprezentate, Lazăr Vrabie ne-a spus:

— Consfătuirea oamenilor de teatru și în special documentele de partid

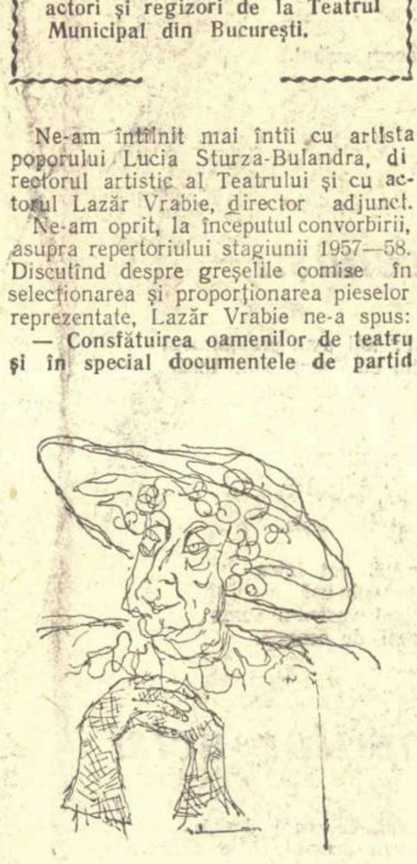

Lucia Sturza-Bulandra

ne-au arătat cît de serioase au fost lipsurile teatrelor noastre în cursul ultimei stagiuni. S-au făcut nepermise concesii gustului mic-burghez căruia i se adresau acele farse minore, bulevardiere, lipsite de idei ce au văzut lumina rampei pe scenele unor teatre. Asemenea piese mediocre atrăgeau în sălile de spectacol, nu publicul de care avem nevoie și căruia trebuie să ne adresăm, ci o minoritate bucuroasă să asiste la reprezentarea unor piese atemporale, propagînd idei străine nouă, confuze sau dăunătoare.

In ceea ce ne privește, în prima parte a stagiunii trecute am prezentat trei piese romînești și una sovietică. După aceea, ne-a luat foarte multă vreme pregătirea spectacolelor cu „A douăsprezecea noapte", „Profesiunea doamnei Warren" și „Sfînta Ioana", una din ele montată chiar peste planul inițial. La prima vedere repertoriul nostru ar părea corespunzător cerințelor, cercetat mai adînc se vede că din punct de vedere ideologic noi am comis grave greșeli.

— Vă referiți desigur la piesa „Ce fel de om ești tu?" Am vrea să cunoaștem cauzele care au dus la montarea acestei piese străină realismului socialist, profund ostilă regimului de democrație populară.

— Dorința de a pune în scenă piese care să reflecte adevărurile și patosul vremilor noastre, piese care să nu poleiască realitatea, dar nici s-o defăimeze, ne-a condus tot timpul pe cei ce răspundem de bunul mers al treburilor din acest teatru. In acest sens, ni s-a părut că piesa Anei Novak — „Ce fel de om ești tu?" — are la bază elemente care să determine apariția unei interesante opere din viața de azi a comuniștilor și a muncitorilor. S-a pornit munca cu autoarea, mergîndu-se pe linia că insuficientele cunoștințe ideologice și politice, insuficienta cunoaștere a vieții noastre noi, generalizarea pripită stă la baza greșelilor piesei. Mai tîrziu în urma discuțiilor care au avut loc pe marginea piesei și a articolului din „Scînteia" ne-am dat seama că autoarea se situează pe o poziție ideologică și politică net ostilă regimului de democrație populară, iar piesa ei reflectă clar această poziție de esență anarhică și revizionistă.

Greșeala mare a teatrului și în mod special a mea personală constă în:

a. Superficialitatea cu care am analizat conținutul piesei și miopia politica dovedită. S-a lucrat pe replici, pe idei secundare, schimbînd unele cuvinte, atenuînd unele asertiuni, dar fără a ne da seama de concepția politică de bază a piesei care în ultimă instanță este contrarevoluționară.

b. Impăciuitorismul, care a pătruns ca urmare directă a concesiilor făcute, în diferite etape, în munca cu autoarea.

Atît timp cît „zbuciumul" autoarei a fost apreciat ca o luptă firească de opinii pusă-n slujba vieții noastre noi, am continuat lucrul. După 4—5 spectacole însă, văzînd reacția publicului și în mod special a muncitorilor, a activiștilor de partid și de stat, ne-am dat seama clar că lucrurile sînt mult mai complicate și mai adînci și că noi am greșit profund prezentînd această piesă ce și-a atras pe bună dreptate oprobriul maselor muncitoare.

— Cred că se pot da numeroase exemple în legătură cu indignarea stîrnită în rîndurile publicului de piesa Anei Novak.

— Desigur. Voi cita aici un exemplu edificator. Un prieten muncitor, student la o școală de partid, invitat special de mine, mi-a spus textual că piesa e falsă și dușmănoasă. „Nu e posibil — și avea perfectă dreptate — ca un muncitor, comunist ilegalist, să ajungă să se îndoiască de adevărurile partidului său, să renunțe în cîteva ore la țelurile vieții sale, la însăși rațiunea de a trăi, pentru că... a fost criticat la gazetă. Este o absurditate". Autoarea a transpus fals în viața unui muncitor frămîntările ce există într-o anumită categorie a micii-burghezii de la noi.

In fond, pe Ana Novak n-a interesat-o decît un motiv oarecare, pentru a-i da posibilitatea lui Modoroș să înceapă să-și dezvolte „ideile" care toate nu demonstrează decît mlaștina îndoielii în cauza dreaptă a clasei muncitoare și care toate răspîndesc confuzie.

S-ar putea face un studiu larg asupra numeroaselor replici care contravin flagrant chiar politicii de stat privind apărarea bunului obștesc.

Sigur că era bine ca lucrurile să poată fi văzute clar atunci, în toamna anului 1957, cînd s-a dat premiera. E o dovadă că cedarea în fața presiunilor revizioniste nu poate duce decît în mlaștina oportunismului și împăciuitorismului.

Partidul a atras atenția în numeroase rînduri și atrage și acum asupra pericolelor pe care le prezintă lipsa de fermitate în fața atacului ideologiei burgheze. Numai ridicarea noastră permanentă ideologică și politică va putea face ca pe viitor o instituție de stat, fie ea teatru sau editură, să nu pună la dispoziție eforturile morale și materiale pentru manifestări ca acelea semnalate în piesa Anei Novak.

Personal îmi iau angajamentul de a lucra cu autorii cu aceeași dragoste și pasiune (fără de care nu poate fi concepută arta), dar de a nu mai face nici o concesie. Aceasta, spre binele teatrului, al colectivului, al poporului care muncește cu atîta rîvnă pentru socialism.

O situație în parte asemănătoare am avut și cu lucrarea lui Al. I. Ștefănescu „Cinstea noastră cea de toate zilele", pe care — deși am pregătit-o timp de aproape patru luni, — n-am reușit s-o salvăm de unele lipsuri semnalate pe bună dreptate de presa de partid.

Aici, artista poporului Lucia Sturza-Bulandra a ținut să precizeze: Intr-adevăr, am greșit serios montînd piesa dușmănoasă „Ce fel de om ești tu?" care aduce în scenă idei revizioniste, dăunătoare. Avem însă forțele și resursele necesare pentru ca, însușindu-ne critica dreaptă ce ni s-a făcut și recunoscînd pe deplin vina noastră, să putem trece la lichidarea acestor deficiențe.

Am întrebat apoi care sînt planurile teatrului privind repertoriul stagiunii viitoare. Actorul Lazăr Vrabie ne-a răspuns:

— Stagiunea noastră se va deschide cu două piese romînești „Recolta de aur" de Aurel Baranga (versiune nouă) și „Dansatoarea, gangsterul și șomerul" de Victor Birlădeanu. De asemenea vom monta o piesă sovietică de mare însemnătate, „Omul cu arma" de Pogodin care aduce în scenă zilele Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și transformările petrecute în

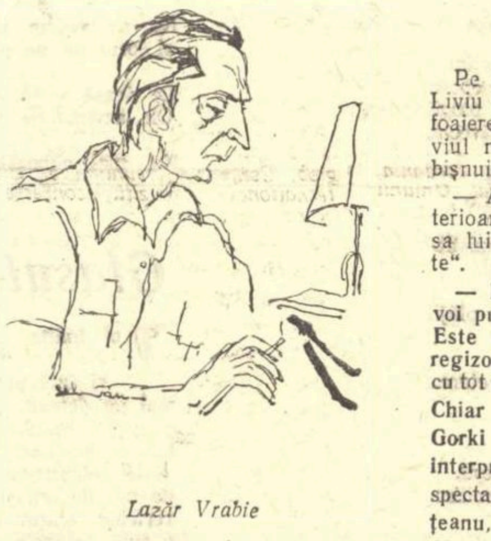

Lazăr Vrabie

conștiința oamenilor sovietici. Este o piesă de o deosebită valoare artistică și colectivul nostru va trebui să depună eforturi serioase pentru a reda bogatul ei conținut de idei. Vom mai prezenta și „Azilul de noapte" de Gorki, pus în scenă de Liviu Ciulei. După aceea, va vedea lumina rampei „Hamlet" de Shakespeare, în regia lui Ion Olteanu și vom prezenta spectacolul „Soțul ideal" de Oscar Wilde, început anul acesta și neterminat din motive tehnice. Mai vrem să anunțăm de asemenea că teatrul nostru va oferi spectatorilor o deosebit de interesantă piesă sovietică — „Fotoliul 16" de Ugrimov — inspirată din viața artiștilor dramatici, precum și lucrarea scriitorului progresist brazilian Figueredo — „Vulpea și strugurii". In mare, acesta va fi profilul stagiunii viitoare.

Ne-am interesat apoi de măsura în care teatrul se preocupă de asigurarea unor noi piese originale pentru stagiunile viitoare. A intervenit din nou Lazăr Vrabie:

— De-a lungul stagiunii trecute am lucrat cu cîțiva autori, unii dintre ei începători, alții cu mai multă experiență în teatru. Am avut cîteva discuții și cu unele lucrări ne aflăm într-un stadiu, să-i spunem, avansat. Pînă acum, am primit piese de Horia Lovinescu, Eugen Barbu, Lucia Demetrius etc. Avem contracte cu Francisc Munteanu și, recent, am încheiat o înțelegere cu Titus Popovici, care ne va scrie o piesă despre actul revoluționar de la 23 August. Cu această piesă vrem să deschidem stagiunea 1959—1960, chiar în ziua de 23 August, răspunzînd astfel chemării pe care academicianul Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național a lansat-o la Consfătuirea pe țară a oamenilor de teatru.

Discuția noastră s-a purtat apoi asupra problemelor „profilului" în teatru. Artista poporului, Lucia Sturza-Bulandra ne-a spus printre altele:

— In discuția pe această temă s-a afirmat că Teatrul Municipal își păstrează profilul său. Ce înțeleg eu prin profil? Prezentarea unor lucrări cu conținut înaintat, care să corespundă problemelor majore ale realității, cu o înaltă ținută literară, aducerea pe scenă a tot ce e mai valoros din literatura universală, din operele marilor scriitori clasici, care au înfățișat de-a lungul secolelor mersul ascendent al omenirii. A păstra profilul adecvat unei instituții de artă socialistă înseamnă a respinge piesele ușoare, comediile ieftine, tot ce poate jigni gustul spectatorului din epoca socialistă și a înfățișa scenic lucrări educative și instructive.

In aceeași chestiune, Lazăr Vrabie a adăugat:

— In jurul problemei profilului în teatru, am impresia că s-au făcut multe jocuri de cuvinte. Principalul este ca fiecare teatru, să promoveze cu fermitate politica partidului nostru. Teatrul trebuie să sprijine efortul maselor pentru construirea socialismului. Colectivul teatrului nostru vrea să facă lucruri noi, interesante, să prezinte spectacole de un înalt conținut și într-o formă artistică superioară. In spectacolele noastre vom lupta pentru nou cu mai multă pasiune, căutînd să reflectăm cu mijloacele noastre realitatea socialistă.

★

Pe regizorul, actorul și decoratorul Liviu Ciulei, l-am întîlnit într-unul din foaierele Teatrului Municipal. Interviul nostru a fost cum se spune obișnuit, „fulger":

— Am aflat dintr-o convorbire anterioară că d-voastră veți regiza piesa lui Maxim Gorki „Azilul de noapte".

— Intr-adevăr, în stagiunea viitoare voi pune în scenă „Azilul de noapte". Este o întîlnire foarte grea pentru regizor și artiști. Noi ne vom apropia cu tot respectul de capodopera gorkiană. Chiar dacă nu în totalitate, piesa lui Gorki și-a găsit pe scenele romînești interpreți ce au rămas în memoria spectatorilor: Tony Bulandra, Băltățeanu, Manolescu, Storin ș.a. Teatrul Municipal, beneficiază și el de un colectiv actoricesc foarte bun, caracterizat printr-o mare seriozitate profesională. Fiecare din rolurile piesei reprezintă pentru actorii noștri o sarcină foarte grea, ademenitoare. Rolurile din „Azilul de noapte" sînt deosebit de generoase pentru actori. In distribuția, pe care mă abțin încă s-o anunț, vor intra toate vîrfurile ansamblului și vor încerca realizări și cîteva tinere elemente din teatrul nostru

— Am vrea să cunoaștem concepția d-voastră regizorală în ceea ce privește punerea în scenă a „Azilului de noapte".

— Soluțiile asupra montării spectacolului sînt abia în stare de germinare. Vreau să evit — și de altfel acesta e un principiu general pe care mi-l impun — originalități cu orice preț (același gînd călăuzitor l-am avut și în montarea piesei „Sfînta Ioana"). Aș putea să spun că ținta finală ar fi aceea a realizării unui spectacol pregnant, înțelegînd prin aceasta o reliefare deosebită a fondului ideologic al piesei. Pornesc de la principiul că emoția artistică nu este un scop în sine, ea trebuind să servească trans-

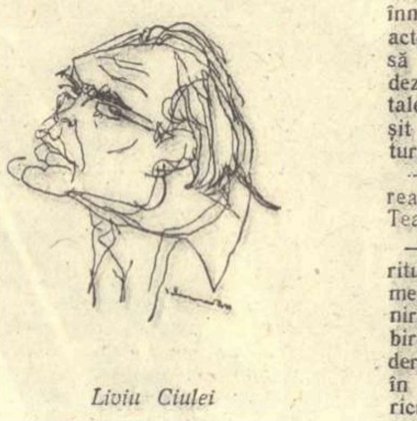

Liviu Ciulei

miterea, în rîndul spectatorilor, a concepției poetului dramatic. Această pregnanță a ideilor cred că trebuie tradusă publicului romînesc, așa cum piesa este tradusă literar în limba romînă, adică într-un limbaj scenic apt să fie înțeles nemijlocit. Nu vom nesocoti nota specifică a artei gorkiene și nici nu vom elimina culoarea locală, dar nici nu vom face din aceasta din urmă un scop al înscenării noastre.

— După cîte înțeleg, d-voastră vă referiți la descoperirea echivalențelor care pot apropia cît mai mult de publicul nostru mesajul ideologic al dramei.

— Vreau să precizez că nu doresc să realizez un „Azil de noapte" romînesc. Intenționez o „traducere" în termeni scenici care să păstreze caracterul național al piesei. Problema este destul de delicată. Mesajul gorkian este însă atît de clar încît însăși această claritate mă va ajuta la rezolvarea problemelor amintite.

— Cum priviți d-voastră, ca regizor și actor, înnoirea mijloacelor artei teatrale?

— Indrăzneala artistică creatoare este consolidată de întărirea atenției față de conținutul ideologic. De aceea pledoaria tov. Lucia Demetrius — făcută la recenta Consfătuire a oamenilor de teatru, — pentru un teatru calm și cuminte, n-ar face decît să țină pe loc arta scenică romînească, să o văduvească de încercările novatoare realist-socialiste. Cred că preferințele personale, cum ar fi eliminarea unuia sau altuia dintre mijloacele capabile să impresioneze publicul, nu trebuie să intre în discuție. Existența sau absența muzicii în spectacol nu se poate judeca decît de la caz la caz și ea depinde de textul dramatic și de fantezia celui ce vrea să interpreteze cît mai propriu opera de artă. Afirmînd neîncetat primatul textului, nu trebuie să uităm că realismul socialist cere din partea slujitorilor scenei îndrăzneală, noutate și fantezie.

★

Am încheiat seria interviurilor noastre cu artista emerită Beate Fredanov.

— Am vrea să cunoaștem părerea d-voastră cu privire la sarcinile artiștilor noștri.

— Nu a trecut mult de cînd au luat sfîrșit dezbaterile pe care le-au purtat oamenii de teatru în conferința lor pe țară. Resimt încă emoția profundă și însuflețirea de care au fost cuprinși toți cei prezenți la citirea telegramei adresate Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn, în care participanții își exprimă hotărîrea de a lupta pentru un repertoriu pătruns de spirit de partid, pus în slujba educării comuniste a oamenilor muncii din țara noastră. Intr-adevăr, din analiza atentă a stagiunii trecute și din discuțiile care au avut loc, au apărut limpede îndatoririle viitoare ale teatrelor: întocmirea unui repertoriu militant, plin de grijă pentru promovarea pieselor noastre romînești, contemporane, lupta pentru un înalt nivel al spectacolelor, întărirea muncii în colectiv a tuturor celor care trebuie să contribuie la buna desfășurare a teatrului, adîncirea cunoștințelor ideologice ale artiștilor, utilizarea în acest scop a celor mai adecvate forme de studii și o mai echilibrată distribuire a forțelor actoricești. De asemenea, Consfătuirea a recomandat preocuparea de a îmbunătăți mereu nivelul creator al colectivelor artistice, prin dezvoltarea și înnoirea mijloacelor profesionale ale actorilor, a atras atenția că trebuie să existe o grijă deosebită pentru dezvoltarea multilaterală a tinerelor talente. In sfîrșit, din discuții a reieșit necesitatea unei mai strînse legături a teatrelor cu viața nouă a țării.

— Cum vedeți d-voastră îndeplinirea angajamentelor de care vorbiți la Teatrul Municipal?

— In primul rînd, prin ascuțirea spiritului de răspundere al tuturor elementelor care colaborează la împlinirea producției artistice. Numai slăbirea acestui spirit de înaltă răspundere a făcut ca și eu să nu apreciez în mod just conținutul ideologic periculos al piesei Anei Novak, prezentată în stagiunea trecută la teatrul nostru.

La lectura piesei „Ce fel de om ești tu?" n-am participat și nici la discutarea ei în vreun consiliu artistic, după cum nici la pregătirea spectacolului, lipsind în acea perioadă din țară. Amăgită de tendința spre „originalitate", — care de fapt nu are nimic comun cu reflectarea realistă a vieții, bogată și complexă, așa cum se desfășoară în jurul nostru — nu am dat destulă atenție examinării ideilor reacționare pentru care milita autoarea, n-am stabilit în mod limpede mesajul dușmănos pe care-l aduce piesa. Cred că aceasta se datorește și faptului că, în ultimul timp unii oameni de teatru au suferit influența unor concepții și gusturi străine de scopul teatrelor noastre. In acest fel, cred, a putut să-mi scape caracterul nepartinic și concluziile dăunătoare ale piesei „Ce fel de om ești tu?"

In legătură cu piesa Anei Novak, am înțeles că, urmărind formele artistice cele mai expresive și mai variate, nu poate exista curaj creator fără fermitate ideologică și spirit militant. Numai acestea pot determina ca fiecare faptă artistică să contribuie efectiv la ridicarea conștiinței sociale.

— Am vrea să ne spuneți cîteva cuvinte despre propria d-voastră muncă.

— E vorba deocamdată ca anul acesta în afara reluărilor să joc în „Azilul de noapte" și în „Soțul ideal". Vreau însă să vă mărturisesc ceva. In zilele Consfătuirii mă gîndeam la o piesă în care mi-ar plăcea cu deosebire să joc. M-am gîndit anume la o piesă care să aibă în centru figura unei învățătoare de tip nou. Cunosc din activitatea pe care o duc în cadrul organizațiilor de femei asemenea intelectuale modeste, muncitoare care, luptînd pentru transpunerea în viață a directivelor Partidului, reprezintă poziții avansate în combaterea obscurantismului, misticismului, avînd de înfruntat multe obstacole, dar culegînd și roade frumoase. In figura unei învățătoare s-ar putea concretiza esența activității pozitive pe care o duc mulți din acești oameni în satele și orașele noastre.

— Ce părere aveți despre ridicarea nivelului ideologic al artiștilor?

— Repertoriul despre care vi s-a vorbit în interviul de față ridică mari probleme în fața artiștilor noștri. Teatrul Municipal a fost preocupat de consolidarea pregătirii ideologice a actorilor săi și în același timp de perfecționarea pe plan profesional. Au existat cercuri de studii cu caracter ideologic în care s-a discutat despre procesul de creație, măiestria actoricească, vorbirea scenică. Această activitate trebuie astăzi reluată și îmbunătățită, întrucît sarcinile actorilor devin mai mari pe măsura creșterii exigenței spectatorilor. Trebuie să ne întrebăm mereu: cît trebuie să știm noi, ca să fim printre cei care insuflă publicului sentimente și idei noi?

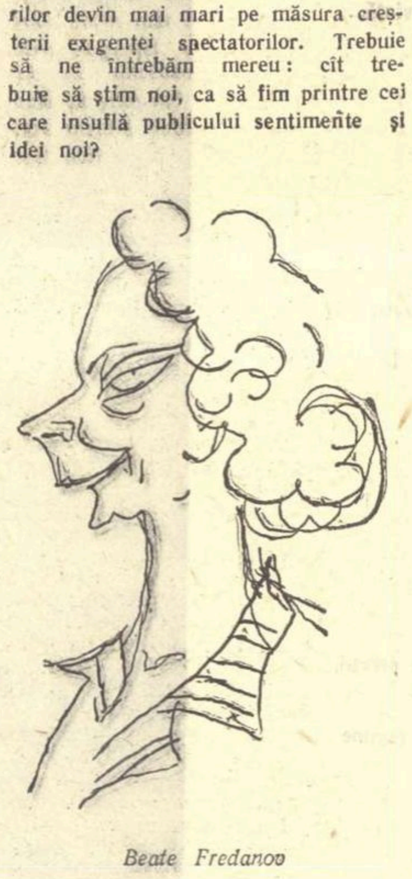

Beate Fredanov

După cum ați avut prilejul să vedeți, stagiunea viitoare a Teatrului Municipal, se anunță deosebit de promițătoare. Spectatorii vor ca speranțele lor să nu fie dezmințite.

Valeriu Rîpeanu

Desene de SILVAN

Aprecieri grăbite

Articolele publicate cu prilejul centenarului nașterii lui Delavrancea nu au adus și nici nu și-au propus întotdeauna să aducă noi contribuții în legătură cu moștenirea literară a autorului lui Hagi Tudose. Și-au asumat în general sarcina mai modestă de a populariza ceea ce este valoros în această moștenire. Acestea sînt și limitele în care se înscrie articolul publicat de Lucian Valea în „Scrisul bănățean" nr. 4. Din păcate, caracterul succint al articolului nu l-a împiedicat pe colaboratorul revistei timișorene să facă loc unor interpretări e adevărat personale, dar nu mai puțin eronate. Impărțind opera lui Delavrancea pe grupe de scrieri după interesul pe care l-ar prezenta cititorilor de diferite vîrste, Lucian Valea referindu-se la tinerii din trecut, afirmă că aceștia „luau contactul dur și necrutător cu primele înfrîngeri pe care le oferea viața unor personaje din seria intelectualilor timorați, aflați permanent la marginile vieții, însingurați și blazați de tipul Trubadurului, sau inadaptabilii roși de nostalgia unei vieți idilice și patriarhale, ca în Sultănica". Nici caracterizarea Trubadurului nu este cea mai precisă, dar cea privitoare la Sultănica apare atît de stranie, încît s-ar părea că autorul articolului a uitat care e subiectul și care sînt personajele nuvelei. Cine să fie oare inadaptabilul roș de nostalgia unei vieți idilice și patriarhale? Ticălositul caporal Drăgan, sau victima lui, Sultănica?

Păreri ciudate formulează Lucian Valea și în legătură cu Apus de Soare. Nefăcînd nici o distincție între acest poem dramatic, pe care-l prețuim pentru conținutul său patriotic, și celelalte două piese ale trilogiei, asupra cărora sînt de formulat serioase rezerve, Lucian Valea generalizează: „Delavrancea glorifică trecutul de pe poziții de clasă..., întîlnindu-se astfel peste ani pe același avanpost ideologic cu Ureche Vornicul și demonstrînd că nimic nu s-a schimbat în mintea și concepția celor ce vor să-și păstreze cu orice preț privilegiile". Cîtă vreme este vorba de evocarea chipului lui Ștefan cel Mare, o asemenea generalizare nu poate fi considerată decît ca pripită și nedreaptă, atît pentru Delavrancea, cît și pentru Grigore Ureche.

I. R.

ARTE

Cronica noastră cinematografică

Revista noastră și-a asumat obligația de a avea o cronică cinematografică, deoarece a considerat că înrudirea dintre arte face utilă pentru fiecare în parte dezbaterea problemelor comune tuturor, sau specifice uneia dintre ele. Ar însemna să repetăm adevăruri de mult cunoscute, arătînd ce a dat literatura, în materie de scenariu, cinematografiei, sau ceea ce a cîștigat ea însăși din tehnica cinematografică. Rostul acestei cronici într-o revistă literară era așadar mai mult decît îndreptățit. Cronicarului cinematografic îi revenea importanta și dificila răspundere de a orienta opinia publică din punct de vedere ideologic și artistic, militînd pentru conținutul social al celei mai populare, mai răspîndite dintre arte. Din păcate, intențiile bune ale revistei noastre nu au fost servite de cronicile semnate de Sorin Arghir, care a făcut din această rubrică un teren al diletantismului și al confuziilor. Tonul suficient, retorismul, speculațiile tehniciste au invadat cronicile lui Sorin Arghir, substituindu-se analizei conștiincioase a filmelor, făcute în spirit de răspundere, pe care o așteptau cititorii. De obicei, cronicarul acorda o atenție minimă conținutului social-politic al filmelor, conținut pe care îl expedia printr-o formulă generală și neelocventă („Ciulinii Bărăganului" este, după Sorin Arghir, „o monografie lirică a Bărăganului"; „Strada mare" — „un tratat riguros întocmit al mizeriei etice, fatală pe coordonatele provinciei mic-burgheze). Discutînd „Casa în care locuiesc" Sorin Arghir neglijează cu dezinvoltură, semnificațiile bogate ale acestui film, arătîndu-se încîntat doar de faptul că regizorii sovietici „fac sondaje îndrăznețe investigînd și zonele de tristețe ale sufletului omenesc". Cronicarul a considerat probabil că sufletul omenesc e împărțit în mai multe zone, bine delimitate, iar zonele de tristețe au fost pînă acum ocolite în „imanența" lor. In loc să discute problemele morale pe care acest film le tratează în spiritul principialității comuniste cu mijloace artistice superioare, Sorin Arghir hamletizează pe tema: „Au urmărit oare regizorii să obțină cu orice preț lacrimile spectatorilor drept obol și omagiu?" sau, de la o mare înălțime face considerații „de specialitate", a căror profunzime nu mai trebuie relevată: „Fără a demonstra virtuozitate, regizorii „Casei în care locuiesc" au știința petelor de culoare, a umbrelor, a contrastelor".

In filmul „Bijuterii de familie" cronicarul nu vede de asemenea importantul progres făcut de cinematografia noastră pe drumul dezvăluirii, prin mijloace specifice, a unui conținut social și politic de mare însemnătate. Discuția pe care Sorin Arghir o întreprinde în jurul acestui film se rezumă la o seamă de observații „tehnice" și considerații „teoretice", situate la un nivel foarte scăzut. Cronicarul susține, de pildă, cu toată seriozitatea, că un cineast care se inspiră dintr-o operă literară are voie să aducă unele modificări textului literar numai dacă aceste modificări ajută filmului! Dacă aceste modificări nu sînt binevenite pentru film atunci, după părerea lui Sorin Arghir, e mai bine ca cineastul să nu le facă... Citām: „Repetăm (sic) în măsura în care asemenea libertăți sînt spre folosul filmului, și deci și al textului — prin derivație și simpatie — ele au o funcție salutară. Dacă micșorează valoarea și eficiența operei literare, prejudiciază implicit filmului considerat ca un tot unitar". Datorită acestui efort teoretic al lui Sorin Arghir,

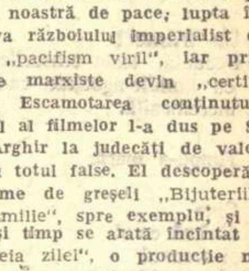

cineaștii noștri au putut, așadar, învăța că nu e bine să facă scenarii rele.

Chiar atunci cînd se ocupă mai îndeaproape de conținutul unui film (ceea ce nu i se întîmplă decît foarte rar cronicarului). Sorin Arghir o face într-un stil pretențios, care trădează propria lui confuzie: „Zboară cocorii" este o declarație de război făcută războiului, de pe cele mai bune poziții umaniste. Un pacifism viril întemeiat pe certitudini, nu pe angoasă și pe sentimente catastrofice". Astfel politica noastră de pace, lupta împotriva războiului imperialist devine „pacifism viril", iar principiile marxiste devin „certitudini". Escamotarea conținutului social al filmelor l-a dus pe Sorin Arghir la judecăți de valoare cu totul false. El descoperă o mulțime de greșeli „Bijuteriilor de familie", spre exemplu, și în același timp se arată încîntat de „Femeia zilei", o producție minoră a neorealismului italian, transformat în metodă industrială.

Sorin Arghir a publicat și un articol teoretic, „Neorealismul și realismul socialist" în care, între altele, stabilește cu „precizie" următoarea definiție a neorealismului: „Neorealismul este o realitate artistică puternică și copleșitoare, contagioasă prin originalitate și farmec personal, produsă în Italia și care a prezidat geneza unor lucrări cinematografice de răsunet mondial". Dacă cineva nu a știut, pînă la citirea articolului lui Sorin Arghir, ce este această „realitate artistică" posesoare de „farmec personal", probabil nu va ști nici de aici înainte. Cu atît mai puțin va ști ce este realismul socialist și care sînt raporturile între realismul socialist și neorealism.

Cronica cinematografică semnată de Sorin Arghir s-a dovedit ineficace și incompatibilă cu principiile pentru care noi militam în domeniul artei. Semănînd confuzia și estompînd conținutul social-politic al producțiilor cinematografice în schimbul unei erudiții de specialitate cu totul îndoielnice, Sorin Arghir n-a reușit să îndeplinească în spirit de răspundere sarcina ce și-o asumase. Gazeta noastră a arătat o indulgență blamabilă, neprincipială, publicînd timp de mai multe luni la rînd asemenea cronici cinematografice improvizate.

G. Horodincă

STANISLAVSKI

S-au împlinit douăzeci de ani de la trecerea spre cele veșnice — și poate că niciodată expresia n-a sunat mai potrivit, — a celui mai pătimaș iubitor de frumos, îndrăgostit al teatrului, din cîți a cunoscut epoca noastră: Konstantin Sergheevici Stanislavski. La sfîrșitul unui veac intoxicat de vicii și ipocrizii, la începutul altuia, saturat de o superioară indiferență intelectuală, la vîrsta cînd intelectualii mic burghezi divagau în dantela „răului secolului", K. S. Stanislavski ridica stindardul temerar al unei arte care „să redea scriitorului mesajul, actorului demnitatea și publicului conștiința".

Iar această frază lapidară avea să devină, de-a lungul unei vieți în întregime închinată chinurilor și bucuriilor artistice, crezul de luptă al unui artist pătruns de o înaltă răspundere civică. Mesajul, demnitatea și conștiința, iată cele trei elemente constituind, după propria-i expresie, „unitatea fundamentală" a gîndirii sale artistice. Cei care în „sistemul Stanislavski" văd o cheie menită să deschidă sertare secrete în care zac misterele actului de creație, uită esențialul și anume că acest „sistem Stanislavski" nu poate fi înțeles în afara sferei de rigori civice și morale cărora artistul le-a rămas credincios pînă la ultima suflare a vieții sale.

S-au scris și se vor mai scrie tomuri despre Stanislavski, într-atîta este de uriașă personalitatea lui și influența sa binefăcătoare asupra culturii lumii, dar niciodată comentatorii lui nu-i vor surprinde esența, dacă vor ocoli, cu știință sau fără, ceea ce constituie baza activității sale: ancorarea profundă a artistului în epocă, rolul activ al creatorului cetățean, nu martor, ci participant pasionat în procesul prefacerilor sociale, conștiința lui de soldat ce apără o tranșee morală. „Nimic din ce se petrece în jurul meu nu-mi este indiferent" — notează undeva Stanislavski — „și între ultimele telegrame venite din îndepărtate colțuri ale lumii și viziunea mea asupra lui Othello e o strînsă corelație, oricît de ciudat ar putea să pară acest lucru".

Dacă cei ce se apropie de sistemul lui Stanislavski nu înțeleg înainte de a aprofunda problema „acțiunilor fizice", de pildă, că artistul și-a conceput arta ca „un glas al conștiinței sociale", ca un ordin de zi al umanității pentru construirea unui univers liber de rapacități și de instincte degradante, dacă ne vom mulțumi să-l discutăm înarmați doar cu o jalnică scolastică, vom pricepe din uriașa lui strădanie cît înțelege din mișcarea astrelor și din legile ce o comandă o efemeridă ce se naște și moare între răsăritul și apusul soarelui.

Sistemul lui Stanislavski nu e un compendiu de legi menite să dea talent celui venit pe lume văduv de har și nici un tabel de norme în stare să facă dintr-un nechemat un regizor. Sistemul lui Stanislavski e un univers de sugestii menite să alunge din teatru empirismul și diletantismul, improvizatul și mediocritatea, transformîndu-l pe regizor dintr-un simplu meșteșugar al intrărilor și ieșirilor din scenă într-un subtil șef de orchestră care, fără să fie văzut sau presimțit, armonizează și conduce partitura lucrării dramatice pe liniile de forță ale piesei, linii de forță ce trebuie să se integreze organic concepției înaintate despre lume și viață; e, în același timp, metoda de lucru menită să scoată actorul din situația „marionetei fără inițiativă", sporindu-i prin cunoașterea plurală, diversificată, a personajului interpretat, posibilitatea redării vieții în tot ce are realitatea mai esențial. Teatrul, spune necontenit Stanislavski, „este oglinda și placa radiografică a lumii sau nu e nimic. Este actul de prezență al unei epoci, sau nu e nimic. Este manifestul colectivității sau nimic"

O asemenea concepție despre artă este evident că nu se putea dezvolta în condițiile unui armistițiu cordial în secolul celei mai încrîncenate lupte între idealism și materialism, între realism și antirealism, între arta angajată și arta fără mesaj — citește: artă inutilă sau artă non sens — era firesc ca Stanislavski să întîmpine împotriviri, zîmbete „superioare" sau negări furibunde. Am în față o carte apărută la Paris imediat după primul război mondial, și purtînd o semnătură care a făcut oarecare vîlvă în primele decenii ale veacului nostru: N. Evreinov. Volumul poartă titlul înșelător:

„Teatrul în viață" și nu e decît o sistematică și îndîrjită negare a tot ce a însemnat truda lui Stanislavski pentru un teatru angajat, pentru o artă cu manifest caracter militant, pentru un teatru realist căruia metoda realismului socialist avea să-i adauge o nouă și sporită dimensiune.

„Teatrul reflectare a vieții — se întreabă ingenuu Evreinov — dar atunci ce va mai rămîne din teatru și din mesajul său, dacă îl vom coborî în mlaștina perfidă a cotidianului?"

„Mesaj artistic? Dar ce va mai aduce scriitorul dacă vom aștepta din partea lui altceva decît ne poate da o privighetoare care, cu cît vede mai puțin, cu atît cîntă mai frumos?"

Am ales aceste două exemple, fiindcă am impresia că descifrez în citatele din Evreinov o semnificație mai complexă dincolo de crunta lor banalitate. Evreinov este autorul unei piese — cap de serie — „Comedia fericirii" și în care pentru prima oară în epoca noastră se pledează pentru primatul iluziei „împotriva acestei realități dezgustătoare care e viața".

Piesa s-a bucurat de o largă circulație în anii ce-au urmat primului război mondial, a intrat apoi într-un con de umbră, pentru ca în ultimii ani să reapară deghizată în zeci de producții, în care concluziile exasperate ale lui Evreinov să fie duse mai departe spre culmile absurde ale unei filozofii detracate și antiumane. Am văzut în ultima stagiune teatrală new-york-eză cel puțin patru lucrări care nu fac decît să reia în transcripție refrenul desuet al „Comediei fericirii", împins cu o stupidă violență spre concluzii macabre. Mai intransigenți decît maestrul, epigonii epigonului decretează moartea vieții, a iluziei și a visului. „Nu mai e nimic de așteptat, nu mai e nimic de sperat", spune Beket cu al său „Godot" și Saroyan în „Locuitorii beciurilor".

Mi-am adus aminte de aceste vaiete agonice, fructe ale stuporii profunde și ale unei disperări simulate, fiindcă mi se pare că teatrul evaziunii izvorăște din „Comedia fericirii", după cum unii dintre actualii denigratori ai lui Stanislavski pornesc — fără să-l citeze — de la cartea de teorie teatrală a aceluiași Evreinov: „Teatrul în viață".

Aud în ultima vreme, în presa apuseană, diverși doctrinari vorbind despre „caducitatea sistemului lui Stanislavski", despre „naturalismul" lui Stanislavski, despre „cartea poștală Stanislavski" și văd cum prăfuitele afirmații ale lui Evreinov de acum treizeci de ani sînt reluate și revehiculate într-un vocabular ajustat. Se vorbește din nou despre „teatrul — joc pur", despre „teatrul — exhibiție gratuită", despre „actorul — marioneta ideală și marioneta — actor absolut" (cred că bietul Gordon Craig, la vîrsta senectuții senine, sughite artistic la auzul reluării unor elucubrații la care el însuși a renunțat de mult), se agită din nou drapelul zdrențuit și fără glorie al artei pentru ea însăși.

Dar, spre deosebire de anii de început, cînd atacurile împotriva lui Stanislavski aveau uneori justificarea ignoranței, astăzi „recrudescența" împotriva învățăturii sale n-are decît explicația pe care o dă îndîrjirea atacului și reaua-credință care intră în joc.

Și se dă această bătălie cu arme insalubre fiindcă nu se duce lupta de la epolet la epolet.

Astăzi ce a gîndit și creat Stanislavski formează focarul de atracție a tot ce are lumea artistică a lumii mai valoros și mai cinstit, în timp ce teoreticienii „anti-Stanislavski" nu fac decît un cor jalnic de avariați intelectuali, despre care — parafrazîndu-l pe Stanislavski — putem spune că întocmai unor actori foarte proști — „joacă atît de lamentabil, încît uneori te pot induce în eroare crezînd că joacă bine. Și totuși îți fac milă. Sărmanii. Joacă pentru patroni"

★

La 20 de ani de la moartea maestrului, lumina lăsată de el moștenire lumii e atît de mare și de fertilă încît tot ce încearcă s-o umbrească, nu face decît să-i sporească, prin contrast, strălucirea

Aurel Baranga

„SURÎSUL HIROSHIMEI"

— FRAGMENT —

Ieri, 6 august, s-au împlinit 13 ani de la monstruoasă crimă săvîrşită împotriva poporului japonez: lansarea bombei atomice de către un avion american asupra oraşului Hiroshima. Ecoul şi urmările catastrofei, întîmplată acum 13 ani, continuă să zguduie conştiinţa omenirii care se opune cu toate puterile războiului şi pericolului atomic.

Poetul Eugen Jebeleanu, oaspete al poporului japonez, a închinat — după cum se ştie — poemul său „Surîsul Hiroshimei", oraşului atît de greu încercat. In acest moment în care Uniunea Sovietică depune toate eforturile pentru preintîmpinarea unui nou război şi pentru înlăturarea primejdiei atomice, încetînd unilateral experienţele cu arma nucleară, în acest moment în care agresiunea americană în Orientul Arab ameninţă să reediteze tragedia coreeană, surîsul Hiroshimei, dureros dar încrezător în forţa raţiunii, în forţa popoarelor doritoare de pace, capătă valoarea unui simbol.

Călăii

În partea cea mai neatinsă-a lumii,
acolo unde n-a trecut războiul,
acolo unde
se ştie despre ceea ce-i războiul
din cifrele înscrise în registre,
acum,
stăpînii lor treziţi îşi iau cafeaua
cu gesturi măsurate, de echere.
Nu-i unul să zîmbească, nu mai poate
nici unul să zîmbească, de demult...
fiece zîmbet costă o avere,
fiece zîmbet poate să stîrnească
oricăruia hemoragii de aur,
fiece zîmbet poate-oricînd să surpe
secretul echilibru al acestor
cetăţi fără de stele,
imense orgi de piatră-n care suie
un sînge monoton de ascensoare...
Fiece pas al lor uimeşte-ntocmai
cum ar uimi un pas făcut de-un idol
cu pulpele de marmoră, prin care
— după milenii lungi de-ncremenire —
ar luneca şopîrle mici de sînge
şi-n care muşchii minerali ar prinde viaţă...

In fiecare seară,
maşinile-i conduc pînă la paturi,
le scot cu gesturi măsurate haina,
îi iau în braţe, îi întind cu grijă
şi le cronometrează-n taină somnul.
Un sînge ordonat le-mbujorează
arareori, cu mare chibzuinţă,
profilurile de metal cromat.
Acum, îşi beau cafeaua şi privesc,
toţi în acelaşi timp,
din cînd în cînd, tăcuţi spre cronometre,
privesc din cînd în cînd spre cronometre.

(Văzduhu-nspăimîntat îşi schimbă faţa...)

Işi beau cafeaua şi vorbesc cu glasul
unor profesori care pregătesc
serbarea de sfîrşit de an
spunînd: — Vor fi
fără-ndoială numeroşi copii!

(In cuibul lui de raze transparente,
luceafărul de zi e mut şi palid).

— Deocamdată (spune cineva)
e doar o încercare. Nu vor fi
mai mult de... (Albi de groază stau pereţii,
o năduşeală rece-i înfioară!...)

— Iar cei ce-or să rămînă-n viaţă (spune
acelaşi glas echilibrat) vor face,
doar arătîndu-şi faţa celorlalţi,
să nu mai fie om în univers
ce-ar îndrăzni să ni se-arate altfel
decît sub chip de fiară-ascultătoare...

(Aleargă vîntul deznădăjduit
şi caută s-aducă nori de piatră,
zăgaz să pună timpului, să stea.
Un ocean văzduhu-ar vrea să fie,
să-nece timpul care-l săgetează,
să-nece-aripa morţii ce-l străbate.
Opreşte timpul! E un urlet cerul.
Opreşte timpul!
Dar timpul zboară, stelele pălesc,
şi-s toate cronometrele cu el
şi toate cronometrele bătînd
la fel, la fel, la fel, la fel, la fel
cu-aripi de aur alergînd tăcute,
cu dinţi de aur viaţa măcinînd-o...).

(Oh, blestemată fie ziua, ceasul...
căci le-am trăit şi eu fără să ştiu,
fără să ştiu, vai, ce se pregăteşte,
fără să pot să urlu din o mie
de guri: — Feriţi copiii! Duceţi-i în grabă
acolo unde botul căprioarei
nu-i încă ars de nitroglicerină,
acolo unde ochiul de metal
al monştrilor tăcuţi n-ajunse încă,
acolo unde pruncii
cu cozi de mînji şi cu breton cuminte,
ucişii prunci,
nu pot să mai ajungă niciodată...)

Privindu-şi degetele terminate
în lungi butoane roze, transparente,
un mag al cifrelor vesteşte calm:
— Mai au întocmai încă trei minute.

Noaptea soarelui

Speranţele aleargă cu pumnii strînşi la tîmple,
speranţele se-ntreabă din ochi: — Ce-o să se-ntîmple,
speranţele ducîndu-şi la buze-un deget pal
se-ndepărtează...
— Taci!...)

Ca un pumnal ce sfîşie o piele,
un avion alunecă pe cer.

Opt şi un sfert!
Mai mult, nici o secundă.

Un trăsnet!
Deodată, toate ceasurile-au stat,
cu limbile-ngheţate ca-ntr-o gură
încremenită.

Timpu-a murit.

Cine
dărîmă cerul
şi oceanul
şi-oraşul?
Taci!

O ghiară-a scăpărat
şi-a sfîşiat din creştet
pînă la talpa lui albastră
muiată-n apa mărilor
văzduhul.

Urlînd, încovoiat, împotrivindu-se,
văzduhul zămisleşte
sicrie de cenuşă, mari dricuri ce se surpă,
flăcări şi cenuşă,
şi leagă cerul şi pămîntul
cu stîlpi de flăcări şi cenuşă.
Plouă cenuşă pe oraşu-n flăcări.

Nourii-nuferi au încremenit.
O moarte
nemaicunoscută
i-a prefăcut nu-n ploaie,
ci-n jerbe de cenuşă otrăvită.
Unde-s copiii ce-i priveau?
(Taci, taci!)

Piatra — blestem! — se umflă, putrezeşte,
îşi clatină puterea, nu mai poate,
nu mai e în stare, nu, să se păstreze
în frontierele-i de milioane
de-ani... Un animal e-acum şi ea
cu pori, un animal ce-agonizează,
topindu-se sub apăsarea morţii...
lungi, rîurile toate au plesnit
ca nişte-artere,
încearcă bîjbîind prin beznă,
sugrumate-ncearcă
prin bezna arzătoare
să-şi regăsească albia pierdută.

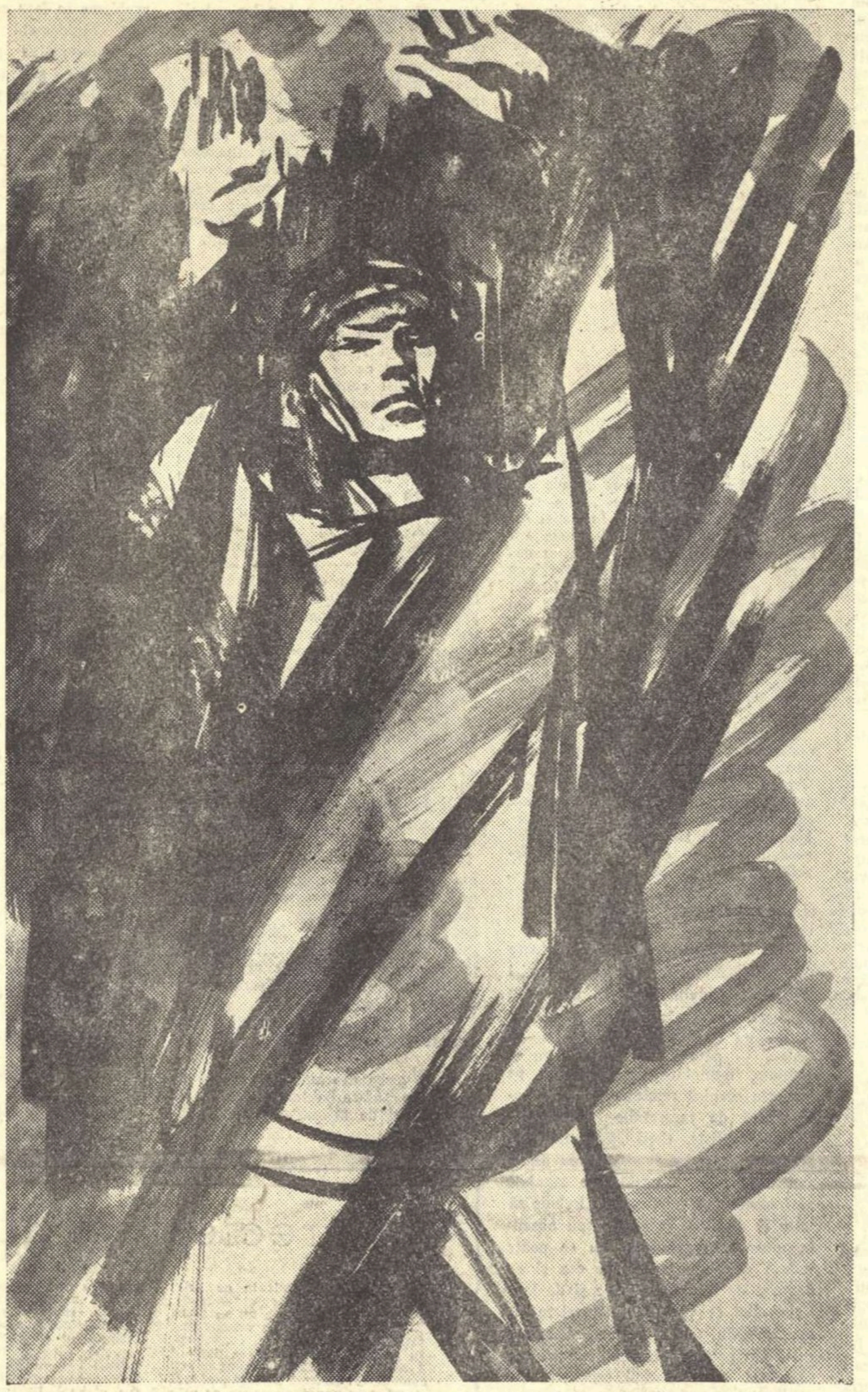

Oştirile tulpinelor de bambus
gem secerate, arse,
se chinuiesc zadarnic
să se ridice
ca nişte colosale coloane vertebrale
ale pădurii —
care nu mai e...
Un sînge negru-ntunecă văzduhul...
văzduhul,
la faţă vînăt, gata-i să-şi dea duhul,
se-neacă...,
plîngînd, leşie varsă peste-ai lui,
peste oraşul lui,
şi-şi caută prin iadul
de flăcări negre
ochiul,
pierdutu-i ochi de aur.
Vai, unde
sînt oamenii
şi unde, unde sînt
şi aşezările-omeneşti:
de lemn sărac, de piatră, de beton?
Cheamă văpaia, să răspundă ea,
cheamă pe ucigaşi...
şi cheamă Crima
cu părul de flăcări,
cu mîinile-i de ştreanguri,
cu capu-i de satîr ascuns în beznă!
Ele să-ţi dea răspunsul.
Nimic nu văd... doar simt
cum se topeşte totul...
Pînă
şi platoşele caselor de bani
curg ca o lavă neagră
din care aurul se scurge-alunecînd
şi se strecoară
în vipere lichide
acolo de-unde a fost răpit:
în măruntaiele ascunse-ale pămîntului.

Oraşul nu mai e...
Taci, nu striga...
Ţi-s buzele de scrum.
Oraşu-i, tot, în beznă,
ecourile-s toate de cenuşă...

Dar nu! Priveşte!
Smulgînd-o
din caierul de întuneric şi de vaiere,
cu o sforţare care face
să clănţăne de spaimă dinţii beznei,
o mie
de braţe omeneşti arzînd
înalţă
ca o mie de toarte
fruntea
cu colosale tîmple de lumină,
a soarelui,
o suie, lin o suie,
o mîngîie,
o şterg de năduşeală şi de sînge,
şi-o pun să lumineze chipul
oraşului ucis
şi să dezvăluiască faţa crimei...

Glasul unei femei

Daţi-mi copilul
— orişicum ar fi —
de-ar fi să fie
cu chipul
de fiară,
oricum ar fi să fie —
daţi-mi copilul
orişicum ar fi,
de nu se poate pentru-ntreaga viaţă
(pentru această păcătoasă viaţă
şi-atît de scurtă chiar de-ar fi de-un veac)
măcar pentru o zi,
pentru o zi,
atîta cît să vie
spre mine, cum venea,
cu braţele întinse, ca de orb,
cu degetele pale de petale.
Daţi-mi copilul
chiar de-ar fi să fie
cu chipul ca de fiară:
îi voi ieşi în cale
şi-mi va surîde...
îmi va surîde...
de-ar fi la chip ca fiara chiar,
îmi va surîde
şi-i voi deschide uşa
de-ar fi să-i fie chipul
oricum...
Daţi-mi copilul,
daţi-mi copilu-oricum,
dar nu cenuşa,
daţi-mi copilu-oricum,
dar nu nisipul...
Ştiu, s-ar putea
să-i fie altă faţa,
dar cînd va plînge,
îl voi recunoaşte
şi ca să nu mai plîngă,
voi stinge luna
(în întuneric chipul nu se vede),
şi dacă va zîmbi,
un zîmbet cît de mic
îmi va preface lacrimile toate
în cerul înstelat...
Dar nu-mi daţi cerul fără el,
albastrul cer de-oţel neîndurat,
nu, nu mi-l daţi...
Daţi-mi copilul...
Fără de el, sînt stelele nisip,
fără de el, sînt stelele cenuşă:
o pleavă-nşelătoare ce se scurge
fără de rost
de mii de ani
din sacul destrămat al nopţii...
Daţi-mi copilul,
daţi-mi copilu-oricum
daţi-mi copilul, orice fel de chip
ar fi să aibă...

Stau în dulap hăinuţele
şi-aşteaptă...

îi vor rămîne mici...

Cine-a văzut?...

Cine-a văzut pe ucigaş şezînd
şi după ce-a ucis,
alăturea de victimă, ani lungi?
Cine-a văzut pe cei ce-au sugrumat
copiii-n faşă,
plimbîndu-se fumînd nepăsători
şi ochii aţintindu-şi surîzînd
în ochii mamelor orbiţi de lacrimi?

Cine-a văzut pe cei ce, prefăcînd
într-o sahară de cenuşă
nu o cetate, nu doar case,
nu străzi doar, nu doar templele
de veacuri,
ci prunci de-o zi —
mai vîntură şi azi cu paşii lor
cenuşa sfîntă,
stîrnind nori grei, rîzînd,
cu genele împovărate
nu de polenul lotuşilor, nici
de rouă,
ci de cenuşă?

Cine-a văzut un om,
dar om
un om
ce-ar mai putea să umble
şi nu s-ar prăbuşi
ca un copac trăsnit,
ştiind că praful
ce i se-aşterne
pe botul cizmelor, nu este praf,
ci pulberea copiilor ucişi?

Cine-a văzut făptură
care să fie-n stare să mai treacă,
fără să simtă că e gata
să înlemnească,
pe locul unde-aprinşi de torţa sa —
în jeturile roase ţintuiţi
în scrum se prefăcură paraliticii...

Cine-a văzut,
cine-a văzut pe omul ce-i în stare
s-arunce focul peste surdo-muţi
şi-apoi să stea ascuns, privindu-i cum
sînt sfîşiaţi de flăcări şi cum plîng
şi vor cu lacrimile lor să stingă focul?

Cine-a-ntîlnit un om care-a ucis
şi care-n urmă face
statisticile propriilor crime,
chemîndu-şi victimele
la radioscopii
ca să le vadă
palmierii măcinaţi ai oaselor
şi-apoi c-un gest să le arate drumul:
— Plecaţi acasă,
sînteţi morţi...

Ecoul celor optzeci de milioane

Noi l-am văzut,
noi îl cunoaştem,
noi îl vedem şi-l auzim mereu,
noi, cele vreo optzeci
de milioane.
Noi îl cunoaştem,
îl ştim prea bine şi-l simţim,
căci stă în casa noastră nepoftit,
călcînd prin ea-ncălţat şi pîngărind-o,
scuipîndu-ne amuletele străvechi,
sfărmînd surîsul zeilor
şi presărînd peste cerneala
scrisorilor pe care le trimite
în ţara lui
cenuşa celor ce ne-au zămislit.
Noi nu-l scăpăm din ochi,
căci îl cunoaştem.
E cel ce lasă pe argintul plăjii
urme de paşi cu ghiare,
cel ce-i obişnuit
să calce, sfărîmînd fără-ncetare...
E cel ce cariază
măselele pămîntului
şi le plombează-apoi
cu cranii, cu rotule omeneşti,
cu tibii, cu ciment de cimitire.
Noi, îl vedem mereu.
Noi îl cunoaştem. El e
acela care
ne-ntinde nervii
ca să-i prefacă, după plac, în harfe,
să-i bucure urechea...,
el e
acel ce face
din nervii-ntinşi, cînd vrea,
sîrme ghimpate, coarde
cu spini,
pe care cîntă moartea
cu-arcuşul ei de-obuze şuierînd.
El e acel ce face din tranşee
sicrie —
şi giulgiuri foarte ieftine
din voaluri moi de gaze-asfixiante...
El e acela ce ne făureşte
manşete
civilizate,
manşete de fier
stropite cu vreo patru stropi
de levănţică...

El e acel care a stîrpit bizonii
cu bărbi de magi asirieni
şi a făcut
din scurtele pumnale ale coarnelor —
cuiere.
El e cel ce ucide poezia.
El a stîrpit pe indieni
c-un uragan de foc
luînd trofee glorioase: arcuri
şi-un fluviu lung de sînge şi de pene..

Il ştim, e-acelaşi, el e:
cu pieptul albăstrit de tatuaje,
cu călcătura grea ce lasă
pe plaje
urme de paşi cu ghiare.
Noi îl cunoaştem,
îl cunoaştem bine —

el, însă, nu pe noi!

Cîntec de pomenire pentru morţii neştiuţi

Oh, pomeniţi-i, pururi pomeniţi-i
pe morţii neştiuţi din Hiroshima:
pe gîrbovul pescar ce-şi împletise
un nou năvod făcut din ochi de soare,
prin care
petalele-oceanului sclipeau
ca nişte violete parfumate;
pe omul — cal căzut în faţa casei
în clipa-n care surîzînd spre prunci
le arăta un animal ciudat,
o veche bicicletă cumpărată,
spunînd: „Cu ea, mai pot s-alerg un veac";
pe mamele ucise lîngă leagăn;
pe cei ucişi în vreme ce munceau;
pe fata care peste-un sfert de oră
şi-ar fi văzut logodnicul, plecat
de patru ani pe front şi-ntors rănit;
pe cei nefericiţi ce se rugau
în templele cu umbre de izvoare;
pe pruncii care nu s-au mai întors
din şcoli şi ale căror şorţuri mici,
ce-acum se leagănă în vînt orfane,
cu mult mai triste-s decît însăşi moartea...
Oh, pomeniţi-i, pururi pomeniţi-i
pe morţii neştiuţi din Hiroshima...

Şi nu uitaţi pe cei ce i-au ucis.

Vocile păsărilor din Hiroshima

Unde, unde-s?
— Cine?
— Unde, unde-s?
— Cine? Cine?
— Unde-s?
— Cine? Cine?
— Oamenii...
— Nu ştiu. Uite fulgi de cenuşă...
Au zburat toţi...
— Unde, unde?
— Nu ştiu. Să ne facem cuibul.
— Unde,
unde,
unde,
unde,
unde?...

Glasul cenuşii

Nu ştiu a cui sînt; toţi s-au preschimbat
în mine. Nu ştiu cine sînt, sînt însă.
Uşoară sînt şi grea ca un blestem,
sînt piatră şi sînt viaţă neajunsă.

Nu vă jucaţi cu mine, ucigaşi,
v-alunec printre degete, sînt vie,
zvîrliţi-mă în ocean; e-n van:
în cupa voastră sînt, şi sînt leşie.

Fugiţi! Căci sînt cenuşă, pot intra
ca umbra lunecîndă pe sub uşă
şi să mă cern pe chipul vostru-n somn
şi să vă dau sărutu-mi de cenuşă.

Corul copiilor ucişi

Ce deasă ceaţă, vai, ce ceaţă deasă...
Nu mai cunoaştem drumul către casă...

Sîntem uşori şi ceaţa e ca fumul
Vai, unde-o fi, unde s-ascunde drumul?

Ce deasă ceaţă, vai, ce ceaţă mare
Unde-i cărarea, doamnă-nvăţătoare?

Sub taină n-avem nici un drum... plutim...
Vai, unde-i casa? cum să nimerim?...

Şi sîntem goi şi ne cuprinde teama
Unde e tata? Unde este mama?

Nu ne vedem nici între noi deloc
şi jocul nu ne place, nu e joc.

Ce deasă ceaţă, vai ce ceaţă mare
Oh, azvîrliţi-ne cîte-o cărare.

Nu mai cunoaştem drumul către casă
şi ceaţa este deasă, deasă, deasă...

Glasul muncitorului

Voi înălţa cetatea din nou... Cuprindeţi-vă mîinile,
şi iată pumnii mei: sînt arşi
mai de demult. S-au învăţat cu focul,
cu varul nestins, cu gurile de iad
ale cuptoarelor. Războaiele-au trecut
peste coloana-mi vertebrală
de mii de ori, şi-n locul fiecărei
vertebre sfărîmate, au crescut
o sută de inele mai mult, o sută
de sclipitoare
şenile de calcar.
Urăsc războiul, însă nu şi lupta.
Spinarea mea e-un arc subpămîntean
ce-azvîrle lumii
planetele de fier şi de cărbuni,
dar creştetul mi-i neîncovoiat,
grumaz îmi e furnalul
bătut de vînturi libere,
iar păru-mi şiroind de năduşeală
luceşte-n noapte, uneori, ca stelele..
Sînt şi fierarul,
încununat de-un paşnic nimb de jar
în care pîlpîie
garoafe, umbre, fluturi, constelaţii...
Potcoavele pe care
le făuresc
aşteaptă ca nişte
danturi de uriaşi
să-ntîmpine c-un zîmbet
galopu-nvingător al aurorei.
Inlănţuiţi-vă, voi, braţe arse!
Voi face
din mîinile-mpletite noduri
de fier
şi poduri o să fac
din strigătele voastre de durere,
pe care-o să le-ntind
peste-oceane.
Iau zîmbetul tăcut de pe obrazul
ucişilor — şi-l reînviu şi fac
din el din nou surîsul vieţii.
Iau scrîşnetul mîniei
şi fac din el oţel călit ce zbîrnîie
şi roţi dinţate, ce sfărîmă crima.
Iau amintirea
şi fac din ea beton,
făclii şi scuturi.
Iau lacrimile orbilor şi fac
din ele ochi de veghe-ai lumii-ntregi.
Iau sîngele nevinovat, nu-l las
pămîntul să ni-l soarbă,
şi fac din el o oaste
de steaguri şi le fîlfîi
de-a pururi vii, pe lume.
Iau tot ce-i suferinţă, tot ce-i muncă,
şi le prefac în bucurie
şi într-o nouă
speranţă...
Eu nu pot fi ucis. Sînt pretutindeni.
Cu toţi cei care suferă şi luptă
voi înălţa cetatea din nou.
Inlănţuiţi-vă, voi, braţe arse!

Şi, iată, primul zid se şi înalţă!

Eugen Jebeleanu

Ilustraţie de FLORICA CORDESCU

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacţional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAŞU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.: **PAUL GEORGESCU (redactor-şef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-şef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-şef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 33 (231) - joi 14 august 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Scriitorii romîni apără pacea

AMI, GO HOME!

Americanii — care-i acuză pe sovietici de intenții agresive — au debarcat în Liban (nu în New-Jersey, nu în Minessota, nu la Boston, ci în Liban), au trimis acolo infanteriști, vapoare, avioane cu reacție și mai ales gloanțe, s-au instalat ca în Minessota, ca în New-Jersey, ca la Boston și au început să tragă în libanezi, să verse sînge de libanez, să ucidă trupuri de libanezi. Ce caută New-York-ul în Liban? Cine l-a poftit? Cine l-a dorit? Ami, nu confunda țările și cară-te acasă!

Englezii — care-i acuză pe sovietici de intenții agresive, — au debarcat în Iordania (nu în Scoția, nu în Țara Galilor, nu la Liverpool, ci în Iordania), au trimis acolo infanteriști, vapoare, avioane cu reacție și mai ales gloanțe, s-au instalat ca în Scoția, ca în Țara Galilor, ca la Liverpool și au început să se îngrijească de poporul iordanez, să se îngrijească de sufletul poporului iordanez. Ce caută Londra în Iordania? Cine a poftit-o? Cine a dorit-o? Englezule, nu confunda țările și du-te acasă!

Ami — îți spunem și noi de-aici vorbele care-au onorat zidurile europene, asiatice și latino-americane de vreo 14 ani de zile: Ami, go home!

Al. Mirodan

SÎNTEM ALATURI DE VOI

Am citit cu emoție apelul scriitorilor sovietici și telegrama scriitorilor din Irak. Sînt din toată inima alături de ei, cu atît mai mult cu cît țelul luptei lor este unul singur: pacea popoarelor, libertatea. Condamn cu toată tăria acțiunile mîrșave ale imperialismului colonial, care rîvnește, depășind orice scrupule, la libertatea și independența unor popoare pașnice. Omenirea întreagă blamează acțiunea criminală a invadatorilor americani și englezi care caută să subjuge din nou popoarele arabe, dornice să-și făurească o nouă viață. Cotropitorii au uitat atîtea lecții date de istorie și anume că, atunci cînd poporul își cucerește un drept legitim, nu-i este permis nimănui să i-l răpească; și că orice încercare de a oprima popoarele întîmpină oprobriul public.

Alături de poporul irakian și în deplin acord cu mesajul scriitorilor irakieni, cu lupta lor nobilă pentru pace și independență a țării, sîntem și noi, scriitorii romîni din generația mai veche. Unim glasul nostru torentului de glasuri care străbate lumea de la un capăt la altul și cerem răspicat retragerea imediată a trupelor americane și engleze din Liban și Iordania pentru a stăvili izbucnirea unui foc periculos în această parte a lumii.

Mihail Sorbul

Clipe de mare răspundere

In aceste clipe de mare răspundere pentru toți scriitorii lumii, îmi alătur glasul glasului rațiunii și înfierez mîrșavul atentat la cel mai scump bun al omenirii: pacea. Ca om, ca scriitor, fac parte din acea generație care și-a pierdut copilăria în anii de pregătire a celui de-al doilea război mondial, care și-a risipit tinerețea printre baionete, alarme aeriene și mine purtătoare de moarte.

Fac parte din acea generație a cărei conștiință, concepție despre viață, s-a format sub influența măreţului Octombrie, conștiință care mă obligă să slujesc totdeauna și cu toate puterile mele poporul. Ce e dacă nu agresiune, ce e dacă nu atentat la cauza păcii, intervenția armată anglo-americană în Liban și Iordania?

Alături de glasurile cinstite, iubitoare de pace, ale scriitorilor conștienți de misiunea lor, să se audă și glasul meu, ca domnii de peste ocean, cei din Albion, să-l audă și să știe că pacea ne e scumpă și sîntem gata să o apărăm.

Francisc Munteanu

PROTESTEZ!

Inainte de-a ști prea bine ce e viața, am văzut morți înșirați la margine de drum, pe străzi, ca niște pachete de zdrențe însîngerate; înainte de-a ști prea bine cum se clădește o casă, am văzut blocuri scufundîndu-se în pămînt; înainte de a ști cîtă trudă, cîte aspirații, cîte speranțe sînt împletite într-o ființă omenească, am aflat că bomba al cărei șuierat îl aud nu va cădea pe mine, dar poate următoarea... Uneori îmi aduc aminte de nopțile înfrigurate de neliniște, de jargonul din adăposturi, de mulțimile revărsate pe cîmpuri sub un cer de plumb, de bucuria, împotriva naturii pe care o simțeau oamenii cînd nu se vedeau stelele, de răsuflarea unanimă de ușurare atunci cînd războiul s-a sfîrșit, de entuziasmul și puritatea spirituală cu care am pășit în era speranței. Nici nu e așa de mult de atunci: prietenii cu care mă jucam în stradă și mă aruncam în șanțuri cînd treceau, scuipînd gloanțe, „Messerschmidt"-urile au ajuns ingineri, medici, profesori, eu am scris două cărți.

Pentru toate acestea și pentru miile de imagini ale vieții care se îngrămădesc în mintea mea și se cer spuse, îmi ridic glasul împotriva absurdului botezat nu știu cum, în numele căruia imperialismul contemporan își trimite pușcașii marini să înăbușe mișcarea de eliberare a popoarelor care pînă mai ieri nu erau socotite în rîndul oamenilor, împotriva tergiversărilor care vor să împiedice glasul rațiunii și al unității de-a se face auzit; ca fiu al unui popor care și-a cucerit demnitatea mă simt solidar cu lupta pe care popoarele arabe o duc împotriva rușinii secolului nostru, colonialismul.

Istoria nu e numai un efort imens, obscur timp de milenii și conștient din clipa cînd a bubuit tunul de pe „Aurora" prin care omenirea vrea să-și cucerească dreptul de-a trăi: istoria e și o groapă comună în care zac, sub oprobriul conștiinței universale călăii, asupritorii, armele, filozofia și justificările lor.

Zăngănitul armelor, chiar dacă ele fiind mai noi au un sunet deosebit, nu va putea acoperi glasul omenirii vii în care doresc să se topească și glasul meu.

Afară cu invadatorii americani și englezi din Liban și Iordania!

Titus Popovici

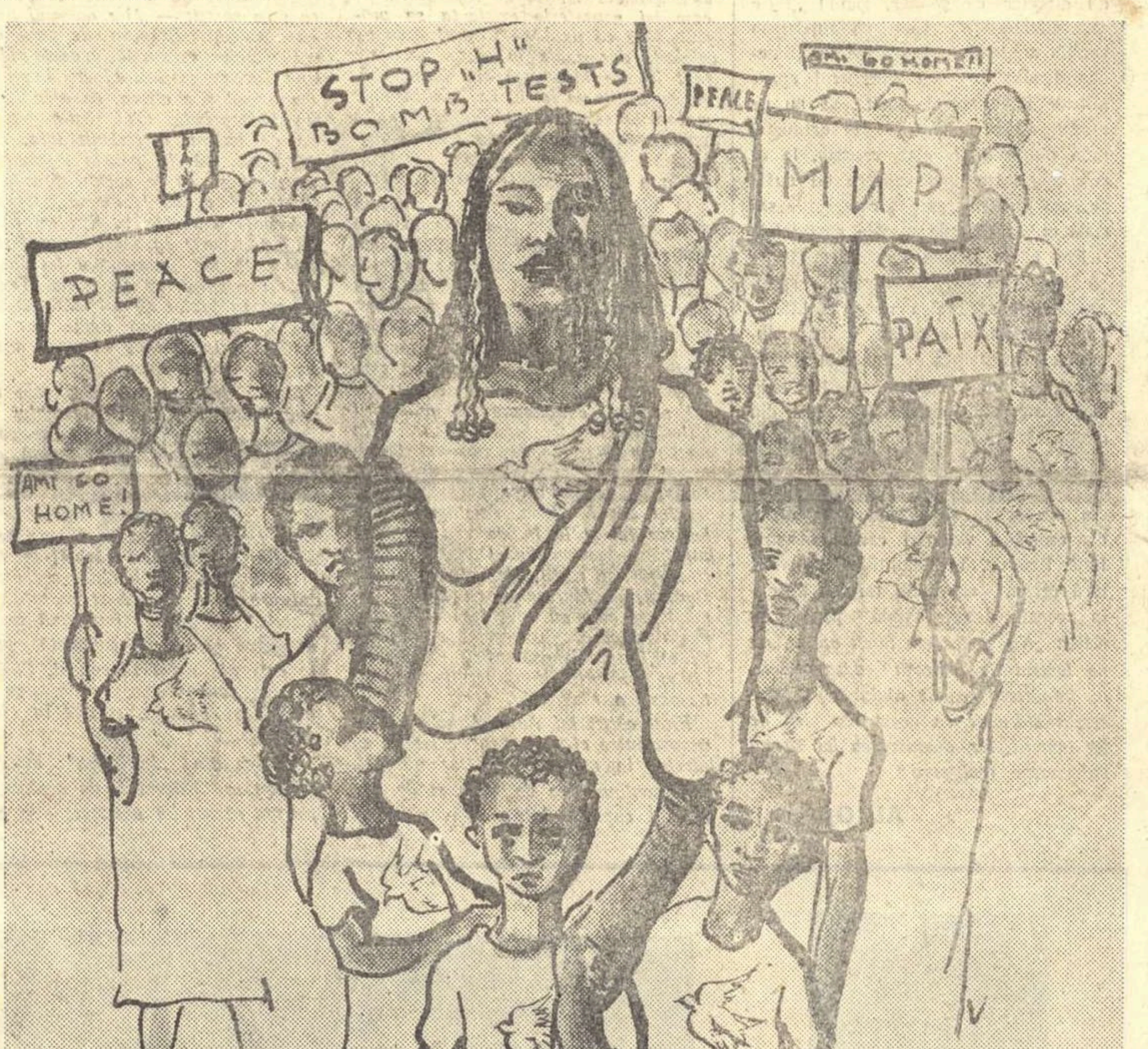

„Vrem pace!"

Desen de IULIAN OLARIU

Să se pună capăt agresiunii!

Printre filozofii din Statele Unite ale Americii, e la modă, astăzi, ceea ce se numește curentul semantic. Am auzit chiar că unii dintre ei au ajuns să atribuie impreciziilor invaziei pînă și cauza neînțelegerilor social-politice între oameni.

Ideea aceasta ar părea de-a dreptul comică, dacă guvernele puterilor occidentale, și în primul rînd guvernul Statelor Unite, n-ar face de la o vreme parcă totul spre a se convinge că e ceva adevărat în teoriile filozofilor semantici.

Cuvintele au început, în limbajul diplomatic, în emisiunile de radio și în presa imperialistă, să nu mai corespundă deloc sensului lor obișnuit.

Americanii și englezii debarcă la nu știu cîte mii de kilometri de țara lor și declară că aceasta înseamnă pentru ei „apărarea securității naționale".

Deplasează unitățile flotei și le îndreaptă cu tunurile în bătaie către porturile arabe și consideră acestea măsuri pentru menținerea ordinei și asigurarea unor alegeri democratice în interiorul țării.

Se pregătesc să atace tînăra republică Irak, masînd trupe la hotarele ei și strigă peste tot că aceasta se cheamă acțiune pentru împiedicarea complotului comunist îndreptat împotriva civilizației atlantice.

Nu știu cît de subtilă o fi filozofia „semantică". Popoarele însă au început să-i prindă repede „cheia" și cînd imperialiștii zic „pace și amiciție", toată lumea înțelege „petrol", cînd zic „democrație", știe că prin aceasta se subînțelege „regele Husein și clica lui", cînd în sfîrșit zic „libertate", e vorba de exploatare nerușinată colonială.

Oamenii cinstiți de pe întreg pămîntul au început să se și sature de un asemenea limbaj, cu sau fără justificare „filozofică", și mai ales de „aplicațiile" lui practice, în genul ultimei agresiuni din Orientul Apropiat.

De aceea, îmi alătur vocea de toate celelalte voci care strigă: „Să se pună capăt rușinoasei agresiuni din Orientul Mijlociu. Afară cu agresorii imperialiști din Liban și Iordania!"

Ov. S. Crohmălniceanu

Legenda despre arabi și diavolul

Există o străveche legendă orientală care ne povestește că într-o zi arabii, ocupați cu cultivarea ogoarelor lor, s-au întîlnit cu diavolul. Spre a-i înspăimînta, diavolul susținu în fața lor că e stăpîn peste jumătate din tot ce există pe pămînt. In consecință, le ceru drept dijmă jumătate din recolta lor. Arabii însă au fost mai deștepți decît diavolul. I-au oferit partea rămasă în pămînt. Totuși diavolul stărui să primească partea de la suprafața pămîntului. Atunci arabii au semănat pe ogoarele lor sfeclă de zahăr și la recolta următoare i-au oferit frunzele de sfeclă. Contrariat, diavolul ceru acum pentru la anul viitor partea care urma să rămînă în adîncul ogoarelor. Arabii, mereu isteți, au semănat atunci grîu, oferindu-i la recolta următoare miriștea.

Arabii contemporani se ocupă și ei cu cultura ogoarelor. Cu cultura ogoarelor libertății și independenței, a drepturilor lor suverane în dorința de a-și crea o viață națională proprie, prin munca lor și spre a se putea bucura de roadele muncii lor. Dușmanul lor actual e imperialismul care, atras de mirosul petrolului, continuă vechea politică expansionistă imperialistă care de la Wilhelm, împăratul german, și pînă la căpeteniile imperialismului britanic și american de astăzi au amenințat pacea Orientului mijlociu. Astăzi „diavolul" nu își mai cere partea lui din sfecla de zahăr și din grîul lor. Comorile rîvnite sînt sondele de la Kuweit și Irak. E o trăsătură esențială a imperialismului contemporan că din timp în timp el se autodemască. Monopoliștii anglo-americani prin invazia lor în Liban și în Iordania au aruncat masca, înfățișîndu-se ca adevărați agresori, care periclitează pacea lumii.

In străvechea legendă, arabii îl înving pe diavol datorită istețimii lor. In actuala lor luptă cu „diavolul galben", arabii nu mai sînt singuri. Alături de ei se află toate popoarele lumii, care luptă pentru libertate și independență, pace și colaborare între popoare. Alături de ei se află marea prietenă a omenirii progresiste: Uniunea Sovietică. De aceea convingerea noastră este că în lupta arabilor cu diavolul imperialismului, acesta va fi biruit și că lagărul păcii și al progresului va triumfa.

Franz Liebhardt

PACEA E VIAȚĂ — S-O APĂRĂM!

Cu o săptămînă în urmă colindam, îmbătat de strălucirea comorilor artei, — Tretiakovul și Ermitajul. La gîndul că peste această trudă de veacuri ar putea să dea o bombă, simt în inimă o durere acută. Dar Luvrul? Dar British Museum? Cui nu-i descrețește fruntea zîmbetul de trandafir al unui copil? Să fie stins acest zîmbet? Ființa oricărui om normal refuză asemenea gînd.

Și totuși. Minți demente, minți de zarafi și cămătari ar dori închise în safeuri toate sufletele omenești, transformate în monede de aur, visează la dezlănțuirea unui îngrozitor flagel mondial.

Apelul scriitorilor din Uniunea Sovietică cheamă sub drapelul luminos al păcii pe toți condeierii lumii. Agresiunea S.U.A. și Angliei în Liban și Iordania amintește de năvala hoardelor hitleriste peste popoarele pașnice.

Scriitori-ostași ai păcii, acesta e titlul de onoare al condeierului secolului XX!

Dumitru Ignea

VOINȚA POPOARELOR TRIUMFĂ

Imperialiștii și-au dat iar arama pe față. Au azvîrlit peste bord vorbăria despre „libertate", despre „democrație".

Acum au trecut la intervenția directă. „Lumea arabă să stea cuminte, altfel"... Altfel deasupra nisipurilor sub care zac cele mai mari rezerve de petrol din lume, explodează bombele cunoscute la Suez!

Dar lumea arabă — talazuri de neînfrînt — nu mai poate sta „cuminte". I-a ajuns cuțitul răbdării la os. Atîta risipă de „civilizație" occidentală a binecuvîntat-o cu mizeria cea mai neagră. Și-ar dori arabii avuțiile acasă, nu pompate prin „pipe-line" în nesățioase safeuri din apus. Lumea arabă a înțeles că veacul jefuirii nerușinate s-a încheiat. Pentru totdeauna! O treime din mîinile de pe glob au rupt pilduitor ruginitele cătușe. Răsuflă slobozi oamenii pe o mare parte a planetei.

Să se teamă agresorii de verdictul implacabil al istoriei. Voința popoarelor triumfă și nu cunoaște opreliște!

Dumitru Mircea

UN NOU FALIMENT AL COLONIALIȘTILOR

Incă de pe la începutul veacului nostru, popoarele Orientului s-au deșteptat. Numai conducătorii de azi ai politicii externe a Statelor Unite și Marii Britanii au rămas într-o stranie stare de somnolență crezînd că sînt încă reprezentanții de neînvins a ceea ce numiseră cîndva „epoca victoriană". Dar de-atunci a trecut o jumătate de secol și mai bine, au trecut două războaie mondiale cu groaznicele lor peripeții — scăldate în sîngele multor milioane de oameni nevinovați. De atunci „apogeul" jalnic al imperialismului colonialist a fost forțat de conștiința trezită a popoarelor să facă loc respirației descătușate a omenirii din răsărit. Astfel, toată evoluția istorică a lumii apusene — și îndeosebi a Marii Britanii și a Statelor Unite — a fost o continuă înlănțuire de falimente.

Nici o agățare de principiile și imaginile megalomane ale trecutului n-au putut și nu vor reuși să stingherească, într-un mod mai serios, drumul lumii spre socialism și comunism, drumul spre dezrobirea totală a Orientului din cătușele capitaliștilor.

Invazia armatelor americane și britanice în Liban și Iordania e o crimă premeditată dintre cele mai nerușinate. Ea va duce, fără îndoială, la aceleași rezultate ca toate celelalte manifestări falimentare din ultimele decenii.

Lumea nouă rîvnește la o viață nouă. Măreţele evenimente din Irak ne-au dovedit-o încă o dată cu prisosință. Politica externă, inspirată numai și numai din idolatrizarea dolarului, va fi din nou înfrîntă de spiritul rodnic al libertății.

Oskar Walter Cisek

Colonialismul va fi înfrînt

Am citit cu emoție apelul scriitorilor sovietici și mă alătur cu entuziasm chemării lor. In vremea noastră conștiința popoarelor e mai trează ca oricînd; nimeni nu se poate juca nepedepsit cu dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta. Să încerci să zăgăzuiești marșul spre independență al unui popor — cît ar fi de puțin numeros — nu-i numai o infamie fără egal, dar e și o absurditate.

Am vizitat de curînd Vietnamul de Nord și am văzut urmele grele ale stăpînirii colonialiste. Cunoscînd amănuntele luptei pentru independență dusă de poporul vietnamez și lupta pentru îndepărtarea urmărilor unui secol de împilare colonialistă și pentru un trai mai bun al poporului, mi-am dat seama mai limpede cît de puternice sînt popoarele însuflețite de idealul libertății. Nimic nu poate opri aceste popoare în drumul lor spre afirmare. E datoria noastră, a tuturor ce trăim în această țară cu adevărat liberă, să ne unim vocile cu a milioanelor de oameni din lumea întreagă, care cer hotărît retragerea trupelor americane și engleze din Liban și Iordania

Remus Luca

De partea cui e dreptatea?

Ce vor arabii?

Vor ca roadele pămîntului unde ei viețuiesc și bogățiile naturale ale acestuia să fie însușite de ei. Vor ca de roadele muncii lor să dispună ei înșiși și tot ei înșiși să dispună de propria lor soartă.

Ce vor milionarii americani și englezi?

Vor să-și însușească bogățiile țărilor arabe. Vor ca arabii să trudească pentru ei. Vor ca arabii să-și ducă traiul potrivit bunului plac al milionarilor.

De partea cui e dreptatea?

Conștiința, inima noastră și implacabila logică a istoriei dau dreptate arabilor. Am citit telegrama scriitorilor irakieni: „Poporul nostru vrea libertate și independență". Scriitorii irakieni luptă pentru împlinirea voinței poporului lor. Ei își îndeplinesc o îndatorire de onoare. Iși îndeplinesc îndatorirea și scriitorii sovietici atunci cînd cheamă la luptă pe muncitorii condeiului din întreaga lume împotriva colonialiștilor și împotriva aventurilor războinice imperialiste.

Americanii și englezii trebuie să țină seama de dreptatea cauzei popoarelor arabe. Trebuie să-și retragă trupele din Iordania și Liban iar litigiile dintre ei și celelalte popoare trebuie să fie rezolvate pe calea negocierilor pașnice.

Szabedi Laszlo

Pace în Orient, pace în lume!

Scribii și agenții presei imperialiste din apus vor să minimalizeze protestele prin care scriitorii și oamenii de cultură, cu sentimente adevărat democratice și umanitare, condamnă agresiunea împotriva independenței popoarelor arabe din Orientul Apropiat, declarîndu-le drept „manifestări individuale". Prin aceasta ei vor să deformeze însemnătatea mondială a protestelor pe care reprezentanții cei mai autorizați ai spiritualității popoarelor le ridică în toate limbile globului, deși s-ar cuveni să-și dea seama că în aceste glasuri vibrează formidabilul strigăt a sute de milioane de oameni: „Nu mai vrem război, nu mai tolerăm exploatarea colonialistă!"

Popoarele lumii știu că reprezentanții cei mai de seamă ai intelectualității de pe tot globul pămîntesc au dreptate cînd cer răspicat respectarea independenței țărilor arabe. Ele știu că arabii au dat umanității nu numai cifrele cu care capitaliștii își înregistrează profiturile, ci și valori culturale nepieritoare în domeniul filozofiei, matematicii, arhitecturii, etc., care au exercitat cu un mileniu înainte influențe determinante asupra culturii popoarelor europene.

Soarta Libanului și a Iordaniei nu e un fenomen izolat. Vom lupta pentru apărarea păcii în Orient, pentru apărarea păcii în lume!

Franyo Zoltan

NU, AGRESORILOR!

Recent am avut cinstea să-l vizitez, la locul unde își petrece vacanța, pe maestrul Mihail Sadoveanu, marele nostru scriitor și unul din luptătorii de frunte ai țării noastre, pentru pace. In singurătatea serilor de munte, l-am auzit cuvîntînd cu vigoare despre pace, despre pacea atît de dragă întregii omeniri și nouă tuturor, pacea pentru a cărei dăinuire au lansat apelul frații noștri scriitorii sovietici. In sprijinul acestui apel, mă aliez eu cu toată conștiința mea de cetățean și scriitor, hotărît să lupt din toate puterile pentru pace și spunînd cu hotărîre ațîțătorilor la un nou război: Nu! Agresorilor anglo-americani le spunem: părăsiți Libanul și Iordania!

George Lesnea

Împotriva oricăror infiltrări ale ideologiei burgheze în critica literară

Partinica și intransigenta „critică a criticii" făcută de curînd activității unor critici literari ne pune în fața unor întrebări și ne obligă la răspunsuri — și la răspunderi! — de la care, cu conștiința politică și cu curaj autocritic, nu avem dreptul să ne eschivăm.

Ideologia burgheză nu se manifestă fățiș acolo unde tezele sale primesc imediat riposta distrugătoare a forțelor partinice.

O eficientă combatere, nu numai a infiltrării ideologiei burgheze, dar și a germanilor săi, nu se poate face fără o elucidare a felului în care s-a înfățișat tipic, în orientarea literară din alte țări, revizionismul, fățiș sau ascuns, mergînd direct la țintă sau folosind mijloace de luptă ocolită, utilizînd orice slăbiciune și orice confuzie din frontul literar.

Fățiș, acest revizionism literar a prezentat tezele principale ale revizionismului politic, nefiind decît o manifestare specifică a acestuia.

Dacă revizionismul neagă sau diminuează rolul conducător al partidului clasei muncitoare în construcția socialistă, e firesc ca, în ipostaza sa sinceră, să tăgăduiască și conducerea de către partid a literaturii, ca și a întregii vieți ideologice. Conducerii de către partid i s-a opus, pe linia revizionistă, așa-zisa dezvoltare spontană a literaturii. Opoziția între una și alta e sofistică. Conducerea de către Partid nu anulează spontaneitatea creației, dimpotrivă, o stimulează, dîndu-i impulsul unei orientări majore. Nimeni nu a făcut din creația artistică o producție planificabilă matematic, repartizată pe sectoare și apreciată după calcule cantitative, privind îndeplinirea și depășirea prevederilor de plan. Dar propovăduirea „dezvoltării spontane" are un obiectiv precis: de a scoate literatura țărilor socialiste de sub îndrumarea partidului, de a anula orientarea ideologică, stenică și mobilizatoare, de a întoarce creația în marasmul literaturii dezaxate, lipsite de perspectivă, descurajatoare sau pur și simplu inutile. E limpede că literatura poate constitui o barieră în calea propagandei burgheze, cînd e temeinic așezată ideologic și partinic, astfel cum îi poate deschide porțile împrăștiind confuzionismul și dezorientarea, sau poate fi „neutralizată", prin reducerea ei la un joc gratuit sau la o minoră confesie sentimentală, fără interes obștesc.

Spiritul de partid în literatură presupune nu numai o angajare conștientă a scriitorului în slujba idealurilor generale ale socialismului, ci și o integrare disciplinată a fiecărui creator în lupta concretă — politică și socială — a partidului. Celebrul articol al lui Lenin „Organizația de partid și literatura de partid" nu e un oarecare articol cu acțiune imediată, limitată la momentul și împrejurările date, ci o precizare teoretică programatică, valabilă pentru viziunea leninistă asupra literaturii partinice: „Literatura trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale a proletariatului, „o rotiță și un șurub" al unui mecanism social-democrat unic și măreț, pus în mișcare de întreaga avangardă organizată a întregii clase muncitoare". Cum știe oricine, integrînd literatura de partid în activitatea organizată a partidului, Lenin atrăgea atenția și asupra specificului muncii artistice care „este mai puțin decît oricare alta susceptibilă de egalizare mecanică, de nivelare, de dominație a majorității asupra minorității", și care necesită „un cîmp mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, să se dea cîmp liber gîndirii și fanteziei, formei și conținutului". Dar greutatea principiului fundamental exprimat de Lenin rămîne aceea a trecerii de la literatura simpatizantă, declarativă, etc. la o literatură care să răspundă în fiecare perioadă acțiunilor principale ale partidului, mergînd în pas și sprijinind progresul luptei partidului.

O formă subtilă a revizionismului literar a fost aceea care a încercat să tăgăduiască importanța principială a articolului lui Lenin și să înlocuiască spiritul militant al literaturii cu un vag spirit de partizanat artistic. După unii teoreticieni revizioniști, scriitorul de partid acționează pe cont propriu, numai după conștiința sa individuală, nu răspunzînd la chemarea partidului. Desigur, și aici intră în bună parte sofism și demagogie. Principiul spiritului de partid se opune tezismului, a introducerii din afară, a executării mecanice a unei teme date, a unei orientări poruncite. Autentica integrare a scriitorului în lupta partidului înseamnă transformarea marilor campanii politice și a fundamentalelor aspecte ale vieții revoluționare în probleme personale vitale pentru conștiința creatorului. Acesta nu poate să nu răspundă chemărilor partidului. Ce acțiune în afara partidului și a luptei sale poate mobiliza pe scriitorul de partid, pentru a se opune, ca individualitate, supremei colectivități a avangărzii revoluționare? Inlocuirea spiritului de partid cu un așa-zis partizanat nu are alt sens decît propovăduirea indivi-

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

Literatura popoarelor arabe

Îi rog pe prietenii mei, cititori ai acestei reviste, să-mi permită mai întîi să pun în lumină un aspect foarte important pentru înțelegerea celor ce urmează. Este vorba de problema limbii arabe. Amintesc cititorilor, de la început, că limba arabă este aceeași limbă vorbită de 80 de milioane de arabi răspîndiți de la Golful Persic în răsărit pînă la Oceanul Atlantic în apus. Limba arabă este limba cititului și a scrisului popoarelor din Irak, Liban, Siria, Iordania, Palestina, Arabia Saudită, Yemenul, Protectoratele britanice situate în sudul Peninsulei Arabe și de asemenea a popoarelor din Egipt, Sudan, Libia, Tunisia, Algeria, Marocul și, mai la sud, din Somalia.

Popoarele acestor țări au limbi vorbite care pot fi mai mult sau mai puțin deosebite una de alta — potrivit influenței vecinilor, a izolării, a nivelului cultural și a influenței imperialiste, — însă toate aceste limbi izvorăsc, în ultimă instanță, din limba arabă literară care este mama lor.

Literatura scrisă în limba arabă este una singură, nu mai multe. Se poate spune, evident, că există o literatură egipteană, una siriană, una irakiană... dar numai ca părți ale unei literaturi arabe.

Istoria literaturii arabe începe cu cîteva secole înainte de apariția Islamului la Mecca, capitala Peninsulei Arabe, la mijlocul celui de al șaselea secol î.e.n. Literatura antică, transmisă din acele timpuri, este reprezentată aproape numai prin poezie, deoarece a învăța pe dinafară poezia este mult mai ușor decît a reține proza. Mai tîrziu, arabii au scris în mai toate genurile literare: filozofie, istorie, dicționare, critică, cărți de povestiri, memorialistică... Însă cea mai interesantă parte din toate aceste producții rămîne poezia. Geniul popoarelor arabe din vechime, fii ai deșertului, nomazi și călători în căutarea apei și a vegetației, este un geniu poetic și arabii n-au abordat alte genuri literare decît după ce au cucerit Damascul și Bagdadul și instituit regate în țările nord-africane și în Andaluzia.

Au preluat mult de la greci și au retransmis această influență, mai departe, prin Andaluzia în Europa. Prin aceasta au fost un element creator de legătură între gîndirea greacă antică și gîndirea europeană modernă, care a luat primele sale lecții de la profesori arabi în universități arabe.

Noua renaștere culturală arabă a început odată cu intrarea albanezului Mohamed Ali în Egipt, cînd el a eliberat țara de sub dominația sultanului pentru a instaura propriul său regat ce se întindea pînă în Siria, cu puțin mai înainte de mijlocul secolului trecut. Mohamed Ali a trimis mulți studenți în țările Europei pentru a se specializa în diferite ramuri ale științelor și artei.

Un alt element principal al renașterii culturale, întotdeauna legat de avîntul conștiinței naționale și sociale, sînt numeroșii emigranți care au părăsit Siria și mai cu seamă Libanul (există mai mulți libanezi în afara Libanului decît în cuprinsul său) pentru America de Nord și de Sud. Printre aceștia au apărut un mare număr de poeți remarcabili care au ajutat la reînnoirea stilului și formelor poetice. Poemele lor erau întotdeauna impregnate de sentimentul patriotismului și pătrunse de ură față de impilatorii străini, fie ei turci, englezi sau francezi.

In Siria și Liban, începutul mișcării literare și teatrale a fost marcat de apariția cîtorva culegeri de poeme, de articole și studii literare. Insă faptul cel mai însemnat al acestei perioade a fost vasta acțiune de traducere a literaturilor europene, fenomen care a înlăturat multe din valorile literare mai vechi din țările arabe.

Activitatea literară s-a concentrat, în special la începutul secolului nostru, în Egipt. Printre primii scriitori despre care se poate vorbi este Mohamed Moneilhy care a scris la începutul secolului trecut un roman demn de a fi citat printre primele opere din genul său în arabă.

Insă cel mai mare eveniment al acestei perioade a fost apariția lui Taha Hussein, tînărul țăran orb, primul doctor arab în litere, al Universității din Cairo, în 1915. Teza sa

Salah Dehny

Secretar al Asociației Scriitorilor Arabi din Siria

(Continuare în pag. 6)

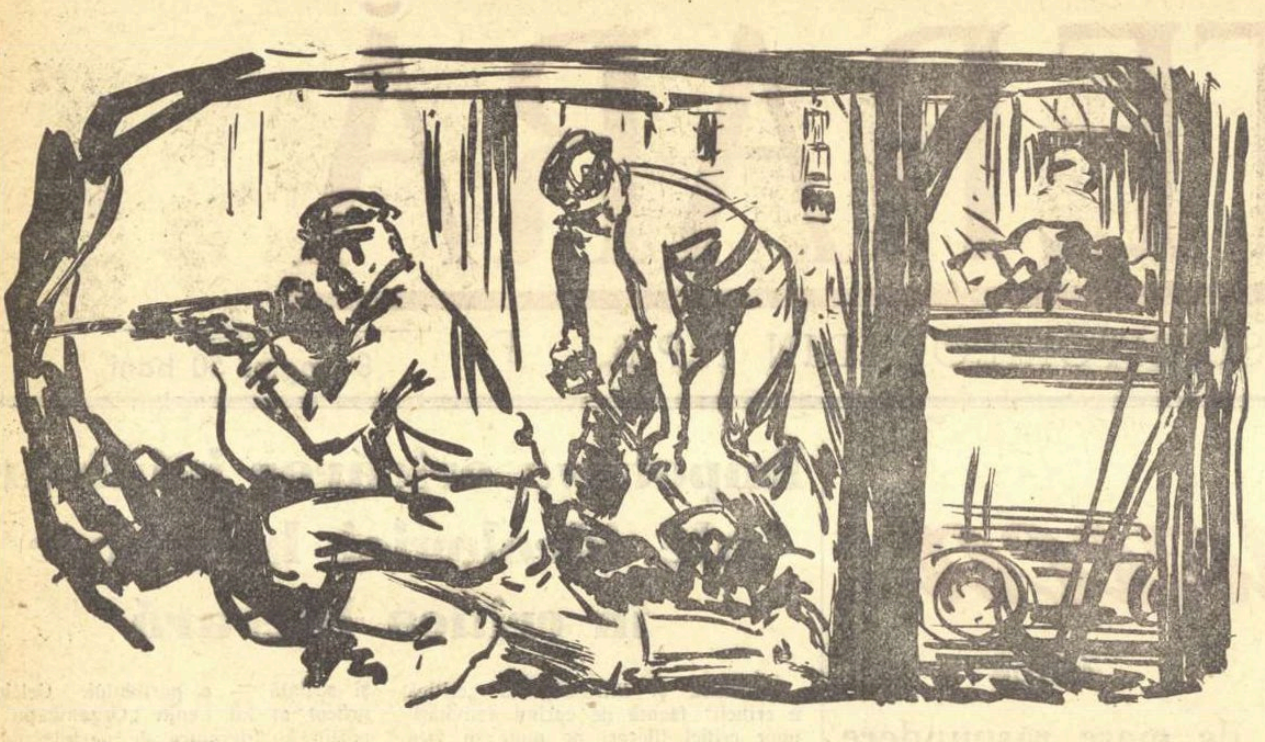

GH. ADOG „In abataj"

CARE ESTE OBIECTIVUL SATIREI?

Există o prejudecată comună privitoare la autorii satirici care ar trebui să fie neapărat acri, suferinzi parcă de ficat, în orice caz de o secreție prea abundentă a glandei biliare, indivizibil cusurgii, gata să dezvăluie cu bucurie răutăcioasă defectele semenilor. Interesant e că, cercetînd trăsăturile marilor satirici, descoperim cu stupefacție că aceștia sînt în fond niște... incurabili romantici. Se cunoaște butada lui Caragiale care, fiind lăudat undeva ca genial autor satiric, a răspuns indignat că nu e satiric ci sentimental. De altfel, dacă ținem seama că cel care biciuise furios pe Trahanachii și pe Tipăteștii zilelor sale, idealiza în „Năpasta" chipul Ancăi, afirmația nu mai apare sub aspectul ei paradoxal. Să ne amintim și de cel mai mare satiric rus, Gogol. Opera sa „Suflete moarte", nemiloasă demascare a societății țariste, este întretăiată de izbucniri lirice. Inainte de a ne face cunoștință, bunăoară, cu chipul respingător al lui Pljușkin, Gogol descrie minunatul tablou al unor mesteceni în soare care reprezintă simbolul plenitudinii vieții. Nu este însă atît de ușor să fii scriitor satiric în adevăratul și înaltul înțeles al cuvîntului. Fără o țintă bine precizată, satira ajunge să ia în derîdere tocmai fenomenele pozitive, cedînd tentațiilor unui umor de dragul umorului. Grecii poate aveau dreptate nepermițînd exercitarea satirei care batjocorea pe oricine și orice, decît o singură dată pe an, și nu în sărbătorile dionisiace, ci în cele leeneene, atunci cînd porțile cetății erau închise și intrarea străinilor interzisă.

★

Imi vine greu să critic volumul Soniei Larian, „Șmecherul în paradis". Și-mi vine greu pentru că eu însumi în urmă cu cîțiva ani, în „Mic manual pentru uzul făcătorilor de literatură", nefixînd bine obiectul satirei, făceam să fie ironizate nu atît schemele literare — cum intenționam eu și celălalt autor — cît lucrările scrise pe teme de actualitate. Dar poate că acest fapt îmi creează și un avantaj: pot să dezvălui mai exact unde anume se află eroarea schițelor din „Șmecherul în paradis". Despre Sonia Larian s-a vorbit în critica literară. Incă pe cînd unii „șmecheri" apăreau la miscellaneea „Vieții romînești", a fost comparată chiar cu La Bruyère. (Vezi articolul din „Contemporanul" «Tineri critici în „Viața romînească"») Așa că sînt eliberat de obligația de a demonstra talentul tinerei prozatoare. Căci în „Șmecherul în paradis" găsim incontestabil aptitudinea Soniei Larian de a zugrăvi aspectele satirice din realitate. Cîteva foiletoane, spre exemplu „Șmecherul student" ori „Șmecherii la cinematograf", cuceresc printr-o șarjă bine orientată și de un umor irezistibil. Insuși tipul psihologic pe care-l creează autoarea, al șmecherului, individul care caută să se „învîrtească" pe seama fraierilor, mai bine zis a celor gură-cască, este important de analizat. Dar o seamă de schițe dau o orientare greșită volumului. Mai întîi, provoacă uimire concepția pe care o are autoarea despre șmecheri. In cuvîntul ei introductiv, Sonia Larian zice că „vizează nu o categorie socială, ci o psihologie a vieții". Tot acolo afirmă că pe „coordonata sa socială un șmecher poate fi foarte bine chiabur", iar în altă parte că pot fi întîlniți și șmecheri coșari ori intelectuali. In schița „Șmecherul și lumea" se vorbește despre un „bulibașă" al șmecherilor care ciocnește pahare de vin «la o masă festivă, cu un director de șantier zicînd: „Intre noi, directorii!"» Cu alte cuvinte, „șmecherismul" ar fi o psihologie a vieții care aparține unor indivizi din cele mai diferite categorii sociale, de la umilul coșar la chiabur și de aci la directorul întreprinderilor noastre. De altminteri, în foiletonul amintit, autoarea discută despre „fondul etern" al șmecherului care ar fi același în orice epocă, schimbările privind doar forma manifestărilor. Această concepție a Soniei Larian, care privește șmecherismul ca o trăsătură psihologică abstractă, are mai multe repercusiuni asupra viziunii schițelor. In primul rînd, neancorînd direct în social, anumite aspecte grave, pernicioase, ale fenomenului descris, sînt omise. Sonia Larian, spre pildă, se indignează la culme de afabilitatea șmecherului, care o bate condescendent pe umăr și-i spune: „Merge, merge", ori „Inveți, înveți". Iar „Șmecherul în administrație" după autoare ar fi insul orgolios, care-ți eliberează bonuri ori altă hîrtie cu aerul că dacă vrea îți dă, dacă nu vrea nu-ți dă. Am impresia însă că Sonia Larian trage cu artileria modernă în niște pui de vrabie. Nu găsim în schimb nimic despre „hoții veseli", cum i-a numit cineva pe jefuitorii avutului statului nostru, care preocupă în momentul de față opinia publică. Ba, în foiletonul citat, autoarea declară sentențios: „Cu șmecherul șpertar nu stăm de vorbă". De ce? (In paginile „Gazetei literare" Eugen Barbu a semnat cîteva reușite foiletoane pe această temă, iar Teodor Mazilu a demonstrat prin „Insectar de buzunar" cît de folositoare poate fi satira în combaterea unor racile importante ale vieții noastre.) Insă chiar Sonia Larian, — oricît ar părea de paradoxal, deoarece ea este aceea care în permanență se plînge că „unii" nu înțeleg primejdia eroilor de care se ocupă —, are o atitudine indulgentă față de șmecheri. Astfel, într-un loc, imaginîndu-și cum ar arăta lumea ideală a șmecherilor, comentează: „Intr-o țară a șmecherilor, societatea ar fi scutită, e drept, de prejudecăți, dar o țară a șmecherilor n-ar avea nici tradiții și nici eroi, nici astronomi și nici poeți, n-ar avea poduri, legende și statui". Frumos spus, numai că o atare societate „scutită de prejudecăți" ar fi mai mult decît atîta, adică ar putea să aibă și poduri și statui — statui ale șmecherilor, bunăoară, — dar ar cuprinde neapărat libertatea de jefuire sau de înșelare în voie a semenilor. Căci lumea lor ideală este, pentru a spune cuvîntul exact, lumea capitalistă. Poate tocmai pentru că nu are o optică precisă asupra unui atare tip, Sonia Larian ajunge să ia în bătaie de joc chiar trăsături pozitive pe care le prezintă ca trăsături ale șmecherilor. Citiți, spre exemplu, „Șmecherul literat". Se știe cum, în anul care a trecut, unii șmecheri căutau să devină „nemuritori" pastișînd stihuri formaliste, scrise între cele două războaie mondiale, ori mimînd în publicistică limbajul criticii impresioniste. Sonia Larian acordă însă eticheta de șmecher criticului care vorbește în numele cititorilor. „Simțeam, spune ea, cum mă roade invidia gîndindu-mă la marele noroc care a dat peste capul șmecherului literat, de a trăi în preajma cititorului, cînd deodată mi-am dat seama că nu numai un șmecher literat, ci toți, par, atunci cînd le citești articolele, a întreține relații la fel de intime cu acest personaj. Să locuiască șmecherii literați toți în același bloc și să fie astfel, cu toții, vecini cu Cititorul? Cine știe!". In același foileton sînt luați peste picior criticii care repetau lucruri „arhicunoscute" ca, spre exemplu, faptul că în „Revizorul" lui Gogol eroul pozitiv e rîsul. etc. De altminteri, într-o miscellanee publicată în „Viața romînească", intitulată „Anamnesis", Sonia Larian își închipuia un vis unde, printr-un proces de transmutare, ar fi devenit cizmar și și-ar fi dat seama cum „unii oameni au ajuns să spună cu atîta seriozitate tot felul de fleacuri". Printre expresiile care au terorizat-o în cealaltă lume — adică în viața de toate zilele — ar fi: „Vezi la Gorki...", „Dumneata pui aici în gura eroului...", „Cititorii așteaptă!", „E reprobabil!" etc. Asemenea cuvinte „acolo, în acea lume, aveau mare, foarte mare însemnătate... Cei care le rosteau se umflau în pene, iar cei care le ascultau se cutremurau ușor". Este clar însă că lupta unilaterală dusă contra efectelor dogmatismului a făcut-o pe Sonia Larian, ca și pe alți tineri scriitori, să ironizeze tocmai principii vitale ale literaturii noastre. A-ți exprima nemulțumirea față de trimiterile repetate la opera lui Gorki, ori față de referințele frecvente la exigențele cititorului, înseamnă a oferi argumente acelora care, pozînd în admiratori față de ceea ce e „modern", ceea ce nu e „uzat", resping de fapt realismul socialist. De altfel ideea că unele teze, numai prin simplul fapt că sînt cunoscute, nu-și pierd valabilitatea, o dovedește însuși volumul Soniei Larian. Una din cerințele principale ale cititorilor (sic!) e aceea ca, satirizîndu-se aspectele retrograde din realitate, să se țină totodată seama de caracterul nou specific al societății noastre. Este drept, unele dintre schițe conțin atari asertiuni vehemente: „șmecherul întîmpină intransigența unei societăți căreia îi sînt structural străini toți cei ce se strecoară". Dar, chiar în foiletonul din care am reprodus citatul, autoarea mai exprimă și altă părere cu privire la soarta șmecherului în lumea noastră: „Șmecherul ne pare — și este într-adevăr — imun la orice nenorocire... Șmecherul nu pleacă niciodată și nu e niciodată părăsit, nu șovăie, nu e dezamăgit, nu se sinucide și nici nu rămîne singur". Dar poate că avem de-a face cu o simplă declarație contrazisă de anecdotica celorlalte foiletoane. Dar lucrurile nu stau astfel. Citiți „Șmecherul în paradis". Profitorul este supus unui rechizitoriu violent de umbrele lui La Bruyère, Daumier etc. Dar e de ajuns să vie o ploaie și acuzatul să aducă fiecărei umbre cîte o umbrelă, pentru ca umbrele să fie cuprinse de o imensă bună dispoziție, și nimeni să nu se mai gîndească la „excomunicarea șmecherului". Șmecherul părăsește din proprie inițiativă paradisul. In „Șmecherul amabil" se susține din nou că „șmecherul" se bucură de o virtute neobișnuită: „Oriunde s-ar afla, prezența sa ne pare firească în locul acela". Prin urmare, s-ar zice că sfera de acțiune a inșilor care se „învîrtesc", a hoților, șperțarilor etc. nu numai că nu-i din ce în ce mai îngustată, dar că, în condițiile noastre, au spațiu deplin pentru desfășurarea „calităților" lor. In schița „Șmecherul și lumea", șmecherul se miră sincer că toți nătîngii, naivii, nătăfleții și nepricopsiții călătoresc, claie peste grămadă, într-un car cu boi, și nu ca el pe o motocicletă — în altă variantă era vorba de o mașină. „Oricare dintre nătăfleții înghesuiți în carul cu boi ar putea, la rîndul său, să stea pe o motocicletă. Ce să-i faci însă dacă e fraier?" Dar aceste lepădături nu întîmpină nici o împotrivire, nu primesc sancțiunea morală și juridică a societății noastre? Și cum să înțelegem afirmația citată mai sus, după care șmecherul bulibașă ar sta la masa festivă și ar ciocni pahare de vin cu un director de șantier, zicînd „între noi directorii"? Cum să înțelegem poziția autoarei care susține în „Șmecherul amabil" că șmecherul apare atît de imun social, încît să nu ne mirăm dacă-l găsim și în cabinetul unui ministru? E clar, credem, la ce concluzii false poate ajunge un autor pe care nu-l interesează categoriile sociale ci „trăsăturile morale abstracte".

Noi avem nevoie de creații care să dezvăluie curajos aspectele retrograde din societatea noastră. Literatura realismului socialist, tocmai pentru că e însuflețită de un ideal pozitiv măreț, demască, satirizează în chip mai aprig decît oricare literatură din trecut. Dar noi cerem ca, în înfățișarea a tot ceea ce murdărește idealul nostru politic și moral, să răsune melodia adevărului și a frumuseții, melodia eroică a victoriei cauzei noastre. Incă Pisarev, în condițiile dezolante, fără orizont, ale lumii țariste, formula această datorie vitală pentru un artist: *„Nu pretindem iluzii optice, nu ne temem de impresii dezagreabile, nu întoarcem spatele răului moral, dar cerem stăruitor ca acest rău să ne fie lămurit, iar demascarea lui să nu calomnieze realitatea"*

Al. Oprea

VIEȚI PARALELE

Am putut aprecia, pentru a mia oară, subtila intuiție estetică a lui Cernișevski, pentru care una din forțele esențiale ale artei este „puterea amintirii", citind captivanta carte a lui Aurel Mihale: „Nopți înfrigurate". Volumul este emoționant prin rememorarea unei epoci istorice de răscruce, epocă pe care fiecare dintre noi a străbătut-o în altfel. Este vorba de timpul trăit cu maximă intensitate, în preajma zilei de 23 August 1944, ziua eliberării noastre de sub dictatura fascistă, începutul noului drum istoric pe care înaintăm și astăzi. Eu, cititorul X, îmi aduc aminte, în amănunt, de modul și împrejurările în care am resimțit clipele acelor zile memorabile. Pot evoca și reacția celor foarte apropiați de mine. Dar chiar în acele zile care nu vor fi uitate nicicînd, sub focul bombardamentelor aeriene anglo-americane, mai întîi, al celor naziste, mai apoi, eu, cititorul X, insul anonim pierdut în mulțime, mă gîndeam, uneori cu răsuflarea oprită de emoție, la uriașa desfășurare a evenimentelor pe întinsul țării.

Am avut în acele zile, de nenumărate ori, sentimentul că mă aflu în fața unui imens Plutarh închis și enigmatic, din care nu puteam desluși decît zece, douăzeci, o sută de file, cînd nu aveam decît să străbat zecile de mii de pagini ale uriașului foliant, alcătuit din existența paralelă a anonimilor. Or, lucrul acesta era cu neputință de realizat de către un singur om. Uriașul Plutarh al existențelor simple, anonime, și-a dezvăluit sensul prin cele ce au urmat.

Astăzi, la treisprezece ani de la cele petrecute atunci, Aurel Mihale ne dăruiește, prin existența paralelă a optsprezece eroi anonimi, o extrem de vie și sensibilă secțiune verticală în conștiința maselor, din acest memorabil și tulburător moment istoric.

In paginile cărții sale vorbesc, la modul autobiografic, un utemist, un sergent, un rezervist, un ucenic, o țărancă, un ofițer, un rănit, un invalid, un caporal, un soldat, etc. etc. Sînt existențe paralele, expunîndu-și fiecare viața, sentimentele, faptele săvîrșite în acel moment istoric de răscruce. Fiecare își povestește existența sa proprie, fără ca unul să fi știut ceva de celălalt, dar luate în ansamblu de fapt fiecare lămurește și luminează, întărește într-un fel ideile, sentimentele și faptele celuilalt, alcătuind laolaltă legitimarea atitudinii unui popor. Construcția volumului pornește, credem, de la o astfel de idee fundamentală.

O altă latură a modului original în care Aurel Mihale și-a dispus eroii cărții, în atacarea evenimentelor, stă în cuprinderea temporalului și a geograficului. Mărturia utemistului, cu care volumul se deschide, privește momentul imediat anterior prăbușirii frontului antonescian din Moldova, iar povestirea ofițerului de rezervă, cu care volumul se încheie, cuprinde momentul solemn, emoționant, al prăbușirii hitlerismului și încheierii păcii. Prin vieți paralele, izolate, volumul înaintează nu numai în timp, dar și în spațiu. Locul primelor povestiri este frontul din Moldova. Asistăm la prăbușirea lui și la întoarcerea armelor împotriva fascismului. Odată cu diferiții eroi ai cărții, străbatem ținutul Dunării, al Mureșului, cu luptele nimicitoare care au avut loc acolo, apoi pusta ungară, Budapesta. pătrundem pe teritoriul Cehoslovaciei, unde are loc și momentul final: terminarea victorioasă a războiului.

Eroii cărții lui Aurel Mihale nu se cunosc între ei și existențele lor nu se întrețes în mod direct. Dar indirect, prin continuitatea de timp și de loc, ei sînt cuprinși într-o acțiune comună, într-un destin unic, pe care fiecare îl argumentează în felul său, astfel că volumul „Nopți înfrigurate", subintitulat modest „Povestiri din război" este în ansamblu un captivant roman al zilelor care au premers și urmat evenimentelor de la 23 August 1944, un roman inedit, mai ales sub raportul luptelor purtate pe frontul antihitlerist de către armata romînă, în strînsă colaborare și sub comanda armatei sovietice.

Privit sub o anume perspectivă, personajul principal al volumului „Nopți înfrigurate" este prin urmare RĂZBOIUL, cu toate faptele lui eroice, cu toate distrugerile uriașe de bunuri materiale și vieți omenești, cu imensele prefaceri în conștiința și sensibilitatea umană pe care le determină. Utemistul, soldatul, caporalul, invalidul, țăranca, paginile uriașului Plutarh popular ar trebui să fie de fapt ipostazele, materializarea eroului tutelar al cărții. Or, printr-o proiecție interesantă, determinată de viziunea realist-socialistă a autorului, această carte de război este o vibrantă pledoarie pentru pace, pentru socialism, pentru bunăstare umană și prietenie între cei ce muncesc, pledoarie concretă, decurgînd organic din intimitatea faptelor narate, astfel că este convingătoare și emoționantă. Privit din acest unghi, volumul „Nopți înfrigurate" are drept erou poporul-în-război și Aurel Mihale a închinat un sincer și cald omagiu măreției autentice a unicului făuritor de istorie.

Povestirile acestei cărți de război nu încep, de aceea, cu o imagine a războiului, ci cu aspectul dramatic al mizeriei maselor, în timpul războiului antonescian. In „Dezertorul", Cristache e plecat pe front, femeia lui se istovește pe moșia unui Frangopol, îndurînd împreună cu cei doi copii asprimea chinuitoare a foamei. Pe front, Cristache a tras cu arma într-un ofițer și apoi a dezertat, revenind la satul lui, împrejurul căruia rătăcește ca o nălucă. E căutat de jandarmi și se ascunde, ducînd o viață de sălbăticiune hăituită. Intr-o noapte, înfruntînd primejdia, vine la ai lui. Cristache îi explică nevestei, care vrea să-l convingă să se dea prins: „ — Floare, tu crezi că de frică am fugit?!... Dacă mi-era frică, fugeam de-atunci de cînd s-a pornit războiul!... A tăcut o clipă, atît numai cît să-și înmoaie glasul asprit de împotrivirile-i lăuntrice și a șoptit: — Mor oamenii degeaba, Floare!... Dreptatea de care avem noi nevoie n-o s-o găsim acolo pe front. Nu! Ea este aici, în sat la noi, în mîna lui Frangopol și-a altora, ca alde Boblete și Mădărache!... Cu ăștia trebuie să ne batem, a scrîșnit tata, cutremurător... să le punem genunchiul pe piept și să le sucim gîturile! — Cristache! a sărit mama, speriată, șuierîndu-și șoapta... Ești un răzvrătit, Cristache!" In aceeași noapte, Cristache dă foc armanului lui Frangopol și e prins de jandarmi. Tragicul constă în faptul că existența „răzvrătitului" se termină numai cu două săptămîni înainte de intrarea armatelor sovietice în sat.

Figura de erou a lui Cristache luminează ura împotriva războiului antisovietic și a nazismului, pe care o manifestă pe front, fără teamă, caporalul Nana. Sergentul, din fragmentul „Nopți înfrigurate", își amintește: „...căutam răspuns întrebării pe care Nana o striga în fiecare seară: — Ce ne-a trebuit război, mă?!... Și se înfuria dintr-o dată, căci era iute din fire ca o flacără și necruțător ca biciul..." Sergentul, împreună cu toată grupa pe care o comandă, găsesc în cele din urmă răspunsul. Chiar în noaptea care premerge prăbușirea frontului din Moldova, ei trec în liniile sovietice.

Ostașii din „Intîlnirea" manifestă aceeași ură puternică, de nestins, împotriva războiului antisovietic și a hitlerismului. Frontul s-a prăbușit și ei rătăcesc prin păduri. In jurul unui foc își pun întrebarea ce vor face de acum înainte și mai ales cum vor răspunde la întrebările ostașilor sovietici, împotriva cărora au luptat fără voia lor. Mitriță Bălașa imaginează răspunsul: „— Eu tovarășilor, vreau pace! Uite, de patru ani de cînd mă vîntură concentrările și frontul, n-am mai pus mîna pe plug. Pot să spun c-am și uitat să ar!... Acuma, bine c-ați venit! O să iau viața de la început! In toamnă o să intru din nou cu plugul în brazdă". Și Mitriță Bălașa își mărturisește presimțirea pe care o are „că nici domnilor, și nici boierilor n-o să le mai fie bine!"

Cu fragmentul „La vad" încep episoadele, impresionante prin eroism ostășesc, ale frontului antihitlerist. Dar fără capitolele anterioare, grandiosul și firescul acestui eroism rămînea oarecum neexplicitat. Trebuie să adaug că Aurel Mihale este un bun narator al faptelor de eroism. Proza eroică este una dintre cele mai dificile, pîndită tot timpul de primejdia hiperbolizării, a senzaționalului etc. etc. Aurel Mihale are darul de a da faptelor eroice tot firescul și toată simplitatea, singurele care pot asigura apariția sentimentului de sublim, de grandoare unică. Povestirea „Grișa", cu lupta pentru apărarea cotei 495 din zona Mureșului, este un poem eroic închinat prieteniei de arme romîno-sovietice. Grigore Petrovici Beluschin, ofițerul sovietic de legătură care cade pentru apărarea pămîntului romînesc, este un simbol și o realitate. In trăsături extrem de simple, A. Mihale a sugerat în Grișa virtuțile unei națiuni și ale unei orînduiri sociale. Portretul ofițerului, lupta înfiorătoare pentru menținerea poziției, moartea lui eroică, totul este memorabil.

La fel de memorabilă este și povestirea „Moș Andrei". Rezervistul, trecut de mult de limita acceptabilă pentru lupta activă, care participă la greul campaniei antihitleriste cu nedespărțitul său „căluț", este un erou care se ignoră, ca de altfel orice erou adevărat. Legătura dintre om și cal, sacrificiile pe care le face pentru a salva viața animalului, adaugă un puternic contur de umanitate acestui personaj de legendă.

La nivelul sublimului se înalță și moartea celor cincisprezece soldați din plutonul de șoc, care cu prețul vieții deschid drum armatei prin zidul, aparent de nepătruns, al cazematelor naziste. („O lacrimă"). Povestitorul, un comandant de batalion, își amintește de clipele care au premers bătăliei nimicitoare: „Stăteau ascunși în gropile acoperite de cetină, cu grenadele, pistoalele-mitralieră și încărcăturile de trotil la îndemînă. Unul ronțăia liniștit un pesmet, scrutînd întunecat adîncul pădurii străjuit de cazematele nemțești. Altul stătea întins cu fața în sus și urmărea zbuciumul ceva mai potolit al brazilor din jur. Dincolo de ei, cineva cînta, ascuns într-o groapă deasupra căreia se legăna cetina... Ce e asta? mă frămîntam eu. Nepăsare? O împăcare absurdă cu ideea morții?... Nu, îmi răspundeam. Războiul mă învățase să cunosc mai adînc și sufletul ostașilor mei... Mor, asemenea cum trăiesc, tot așa de simplu..."

Cele mai reușite povestiri ale volumului sînt închinate impresionantelor fapte de vitejie ale ostașilor romîni pe frontul împotriva armatelor lui Hitler. Aurel Mihale are darul nuanțării momentelor eroice pe date concrete oarecum uniforme (preludiul bătăliei, zgomotul exploziilor, accidentele de teren, atmosfera de încordare etc. etc.) Deși decorul este aproape același, conflictul întotdeauna de același tip, sentimentul ineditului îl oferă profilul moral al eroilor în luptă. Autorul a trăit clipele prezente în carte și fiecare om, fiecare moment al cumplitelor lupte, fiecare palmă de loc pe care o descrie, este străbătută de fiorul autenticității. In asemenea episoade prozatorul se identifică întru totul cu eroii săi.

Mai puțin reușite sînt episoadele care impuneau autorului o detașare de sine și de propria sa experiență de viață, o pătrundere în alte psihologii, o metamorfoză de ordinul invenției artistice. Utemistul, ucenicul sau țăranca din Bărăgan, de exemplu, își relatează întîmplările dramatice ale existenței lor pe același ton cu al soldatului, invalidului, caporalului etc. etc. ceea ce dă o impresie de artificial.

Dincolo de sobrul și impresionantul realism al momentelor de luptă, Aurel Mihale a intuit cu claritate mesajul vieții, mobilul marilor fapte de război pe care le narează. Frontul antihitlerist a fost o excelentă școală de educație revoluționară. Eroismul ostașilor nu este gratuit, nici temperamental, el are o determinare și o finalitate revoluționară. Soldații lui Mihale sînt țărani oprimați de veacuri, sărăciți de exploatare. Ei au o singură aspirație; pămîntul, și o singură dorință: dispariția boierilor. La doi pași de moarte, ostașii discută cu febrilitate despre viață. In pusta ungară se dau lupte crîncene. In scurtul răgaz dintre lupte, Stănică și Sava comentează știrile venite din țară; ...„gata, s-a dus vremea boierilor! — Zău mă?! — Da, așa zicea... Zicea că-n primăvară, vor nu vor, noi tot intrăm cu plugurile în moșii... Pînă atuncea toate-or să se împartă... Mai întîi nouă, ăstora care sîngerăm pe fronturi..." Cînd simte că moare, lunetistul Țupa („Casa de piatră") îi spune prietenului său: „— Dobriță... poate că unul dintre voi tot o să scape!... Mă! a scrîșnit amenințător... Mă, să nu uitați că și ai mei trebuie să primească pămînt!" Iar Năstase Drăgan („Ceasul amenințărilor") întors invalid de pe front, vine în satul lui de la Dunăre și-l conduce pe țărani în lupta împotriva moșierilor. Și aici este un front și lupta nu este mai puțin lipsită de pericole. Drăgan cade ca un erou, în fruntea unui detașament țărănesc, ucis de un vechil al moșierului Cristofor. Dar pe moșia acestuia țăranii au intrat. Soldatul Murea („Ultimul asalt") aflat pe frontul din Cehoslovacia, comentează știrile primite de acasă: „ — Acuma, dacă am primit și eu pămînt — după cum îmi scrie femeia că ne-a tăiat și nouă din moșia lui Cristofor — se cheamă c-o să fie altă viață... Or apuca și copiii mei un viitor mai bun, că prea am fost lipsiți de toate pînă azi..."

Prin simple fapte ale vieții, Aurel Mihale demonstrează de ce s-a prăbușit frontul antisovietic și de ce s-a prăbușit fascismul. Cartea lui este extrem de actuală și de valoroasă printr-un subtext, care nu lasă nici un dubiu: ceea ce a fost cucerit cu atîtea sacrificii, oricînd va fi apărat cu eroism și sacrificiu egal.

Ion Vitner

CĂRȚI

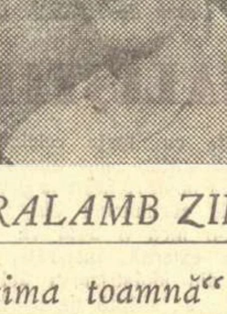

HARALAMB ZINCĂ:

„Ultima toamnă"

Lupta maselor muncitoare din țara noastră împotriva fascismului și a exploatării, în perioada premergătoare actului revoluționar de la 23 August 1944, și-a găsit în Haralamb Zincă un entuziast cronicar. Debutînd în roman cu „Ultima toamnă", el s-a adresat unei teme care solicită interesul cititorilor, surprinzînd cu mijloace în curs de maturizare lupta eroică a oamenilor muncii din Romînia pentru eliberarea de sub jugul fascist. Tensiunea este bine susținută; autorul știe să creeze impresia continuă că acțiunile la care asistăm nu fac parte decît din prologul marii încleștări. Urmăriți de sîngeroasa Siguranță antonesciană, muncitorii comuniști, pe care îi întîlnim de-a lungul paginilor romanului, reprezintă forța „clasei în atac". Mai stăpîn pe mijloacele de expresie decît în lucrările anterioare, Haralamb Zincă dovedește în „Ultima toamnă" o însușire mai profundă a artei de povestitor. Romanul este o mărturisire incontestabilă că autorul „Jurnalului de front" se află pe drumul bun al formării unui stil personal. De altfel, „Ultima toamnă" reconstituie în mic acest drum ascendent. Depășind scenele melodramatice, naive și neconvingătoare din primele capitole, constatăm că acțiunea prinde să se închege, că personajele devin mai consistente, că ritmul se precipită vertiginos, cucerindu-ne atenția (vezi scena sabotajului). E adevărat că faptele de viață, cărora li s-a adresat scriitorul, au furnizat ele însele materialul emoționant ce a stat la baza celor mai bune pagini ale romanului. Căci Haralamb Zincă, trăgîndu-și izvorul inspirației din frămîntările unui moment revoluționar, a folosit cu meșteșug posibilitățile de realizare a unei acțiuni încordate și deseori a reușit.

Păcat că, urmărind să înfățișeze un mănunchi de personaje reprezentînd cele mai diverse forțe sociale încleștate în luptă, autorul nu a reușit să reliefeze cu aceeași pregnanță eroii. Ni s-a părut nerealizată literar, în partea a doua a romanului, figura muncitorului comunist Vasile Vîrlan, surprins pînă atunci în linii viguroase, convingătoare. Comportîndu-se egal de-a lungul întregului roman, Mihai Vîrlan, element declasat, atras de îngrozitoarea minciună legionară, are o evoluție motivată și urmărită cu o minuție de romancier autentic.

Aflat în al doilea plan, cuplul Andrei Vîrlan — Elena Predescu ne cîștigă simpatia, prin dragostea proaspătă care-i leagă, prin încrederea bazată pe o convingere de neclintit în victoria incontestabilă a clasei muncitoare, aflată în pragul unor evenimente cruciale (23 August). Poetul decadent Traian Odeanu, cinic, vicios, manifestînd o aparentă independență față de societatea care îl susținea, este de fapt produsul acesteia și robul ei, autorul sezisîndu-i cu sarcasm trăsăturile caracterologice esențiale.

Ii reproșam autorului edulcorarea unor episoade, diluarea substanței epice prin renunțarea la firesc în favoarea sentimentalismului desuet. N-am insista asupra acestei probleme, dacă pericolul melodramatismului, în germene aici și nesezisabil la o lectură grăbită, nu l-ar pîndi realmente. Sobrietatea prozei, care nu presupune nicidecum detașarea obiectivistă a scriitorului de narațiune, îl caracterizează pe Haralamb Zincă și nu pot decît să surprindă paginile cu iz de roman foileton. Cititorii vor zîmbi jenați cînd Maria, femeia simplă, naivă și cinstită, pe care Mihai Vîrlan o folosește numai pentru satisfacerea unor necesități fizice, îl întreabă pe amantul ei la fiecare întîlnire cu caracter intim: „Povestește-mi despre logodnica ta". In orice caz, compătimirea pe care autorul sconta să ne-o deștepte în legătură cu personajul umil evocat se topește pe de-a-ntregul în zîmbetul jenat pomenit mai sus. Biografia prostituatei Nuți, fata cu chip diafan căzută pradă tîrgului de carne vie burghez, și în general toate episoadele legate de apariția ei, fără a șoca prea mult prin insistențe naturaliste, amintesc de o întreagă literatură protestatară, dar naivă, și lipsită de orizont.

Romancier încă nu pe deplin format, dar dovedind aptitudini certe pentru acest gen, Haralamb Zincă a demonstrat, prin izbutite imagini artistice în romanul „Ultima toamnă", *că actul de la 23 August a fost rezultatul unei lupte îndelungate și grele, culminată cu victoria maselor muncitoare, sub conducerea Partidului.*

Tiberiu Avramescu

VICTOR KERNBACH:

„Țara dintre zăpezi și portocali"

O copertă jumătate albă, jumătate de culoarea naramzei; un titlu care aduce aminte, măcar vag, de vestitul vers al lui Goethe: „Kennst du das Land wo die Zitronen blühn?" (Cunoști tu țara în care înfloresc lămîii?). In Georgia înfloresc și lămîi, și portocali, și mandarini; și roadele lor se adună în grămezi fabuloase (vreo 400 de milioane într-un an, în 1957!). Dar mulțumirea de a întîlni aici soarele sudului pălește în fața altor bucurii. E țara surprizelor — ne spune încîntat Victor Kernbach. Și ghidul nostru e un om care, deși lucid, știe ce farmec rar are plăcerea de a se lăsa surprins: de a întîmpina priveliștile noi cu un suflet niciodată obosit sau blazat.

Surprize îți dăruiește în Gruzia, la tot pasul; peisajul, de o inepuizabilă diversitate: „o antologie a naturii", cum i-a zis Victor Kernbach, uimit de generozitatea magnifică pe care-o dovedește aici firea. Dar, mai ales, surprinzător este destinul acestui popor străvechi, bătrîn de cîteva milenii și totuși în stare să se bucure de viață cu setea proaspătă a tinereții. Antichitatea nu stă, în Georgia, precum aiurea, irevocabil despărțită de prezent. Dacă pornești de la ziua de azi spre trecutul imemorial, aici nu plutești doar pe unda abstractă a timpului. Simți în jur o continuitate vie: un popor contemporan cu vechii egipteni și-a păstrat ființa pînă în vremea noastră; ca și cum istoria însăși a mileniilor apuse a vrut să fie de față în clipa cînd avea să se ivească aurora socialismului. Iată Tbilisi, capitala gruzină: numără peste 1.500 de ani vechime; dar eliminați-l, în această cifră, de două ori pe zero și veți obține vîrsta unui oraș vecin, Rustavi; un centru industrial ridicat pe o cîmpie aridă, fierbinte. Nu era acolo nici măcar mirajul unei oaze, povestește călătorul. Dar omul „a vrut oază și a făcut oază"; „a pus fierul să lupte cu flăcările, a poruncit copacilor să lupte cu căldura, a cerut apelor să-i dea electricitate". Omul care a săvîrșit acestea se chema, însă, comunist și nu se găsea singur: îl ajutau frățește celelalte popoare ale Uniunii. Astfel, lăudînd darurile de totdeauna ale georgienilor, Victor Kernbach nu uită să sublinieze sporul hotărîtor de forță și de vrednicie pe care li l-a oferit orînduirea socialistă. El semnalează, chiar dacă nu le descrie de ajuns totdeauna, înnoirile aduse în Gruzia de anii puterii sovietice. Sînt înnoiri îmbitoare, care te aruncă în plin viitor, în viitorul comunist, care te fac să întorci o clipă ochii, perplex, spre anul pe care-l poartă însemnat calendarul. Intr-un colhoz, la Boboqvati, călătorul a găsit, pe străzi asfaltate, clădiri de stil și o casă a conducerii zidită precum un mic palat. Și bănuiți cine e autorul cel mai citit din Boboqvati? Este Shakespeare!

Cel mai citit dintre străini. Căci, înaintea oricărei alte scrieri, georgianul iubește epopeea sa națională, „Viteazul în piele de tigru". Și Victor Kernbach, tălmăcitorul în romînește al poemului lui Rustaveli, a tresărit de emoție cînd a descoperit în Gruzia o tradiție cum nu cred să se mai afle altundeva pe glob. „Unde — într-adevăr, — în ce altă țară, mai este obiceiul din această miraculoasă Georgie în care, încă din vremuri străvechi, zestrea unei fete nu e socotită deplină fără un exemplar frumos (copiat caligrafic în trecut, tipărit azi în ediție de lux) din cartea poetului național?" Obicei mărturisind, la cei mai mulți, o dragoste pilduitoare pentru cultură.

Despre acest popor, Victor Kernbach a scris o carte de o ținută certă. O constatăm nu numai în finețea unor observații și în bogăția impresionantă a referirilor livrești pe care ni le servește autorul; dar și în calitatea expresiei, în tăietura neșovăielnică, definitivă, a atîtor formulări și în relieful categoric pe care-l dobîndesc finalurile de capitole. Au un accent grav aceste finaluri, la fel de altminteri cu pasajele cele mai izbutite ale cărții. Căci autorului îi convine mai bine un asemenea registru sufletesc decît acela al ironiei. Victor Kernbach și-a amintit aici — se simte lesne — de lecția de compoziție din „Pseudo-Kineghetikos"; arhitectura volumului se ascunde cochet sub ghirlanda capricioasă a unor asociații varii, desfășurate în copioase arborescențe. Și abilitatea facturii se cuvine răspicat lăudată — în ciuda cîtorva treceri forțate ori a unor crîmpeie de text care se răsucesc într-o redactare pretențioasă. Recunoști în acest volum, între altele, o preocupare de stil care rînduiește lucrarea lui Victor Kernbach printre cele mai bune însemnări de călătorie apărute în ultimii ani. Cu toate că termenul — „însemnare de călătorie" — n-o definește îndestul. Căci ni se pare că am minimaliza cartea văzînd într-însa doar relatarea unui voiaj. „Ecouri dintr-un itinerar caucazian" — i-a zis autorul în subtitlu. Ecouri prelungite mult după ce evenimentul călătoriei s-a consumat. Căci Victor Kernbach n-a țintit numai să ne comunice cele văzute în Georgia, de-a lungul a șapte săptămîni. Traducătorului lui Rustaveli, această experiență caucaziană i-a angajat atît de puternic făptura sufletească, încît, vorbind despre Gruzia, autorul a trebuit să vorbească direct despre ceea ce are el mai adînc și mai al său: despre gusturile lui artistice, despre năzuințele lui etice. Relatarea s-a dublat pe nesimțite cu un fel de confesiune. Am aflat pe această cale, în paginile volumului, un om care-și iubește semenii și societatea lor, care se tulbură cînd zărește nori grei pe cerul păcii, și care e mîndru de victoriile socialismului.

Dan Hăulică

MAGISTRALA DE EST

ENTUZIASM

Spre Tîrgul Săcuiesc, drumul drept ca o riglă străbate o cîmpie albastră. Vara miroase aici a grîu copt şi a fîn cosit, a zmeuriş şi a frunză pălită la lumina soarelui. Pe dealuri, o mare galbenă de secară cosită îşi aruncă valurile de paie spre văile trandafirii în ceaţa dimineţii. Au înflorit macii, cupe albe-roşii, ca nişte palme deschise spre cer şi tutunul verde are o undă întunecată. La bătaia vîntului se aud clopote din turlele galbene ale satelor rămase în urmă. Dincolo de cîmpurile de cartofi, ninse acum parcă, la arii, duduie batozele, şi sub orizont vîslesc berze leneşe.

In Sînzieni, sub un mal de piatră, sterp şi aspru, deasupra căruia veghează o capelă catolică, mică şi frumoasă ca o bijuterie, pe o pajişte de iarbă, găsim tabăra brigadierilor veniţi din răsăritul ţării ca să construiască magistrala de est, adică un drum de conductă ce va străbate munţii Oituzului aducînd gaz metan din Transilvania pînă în Moldova.

Impresionează de la început organizarea bună: în jurul unui pavilion pe care flutură în vîntul moale drapelul, cîteva barăci albe, acoperite cu carton gudronat. Nu este un loc de vacanţă, dimpotrivă. Se trăieşte după program, adică cu ore fixe pentru deşteptare, pentru masă, pentru ora somnului.

Spre seară, am asistat la întoarcerea acestor brigăzi de la şantier. Pacea unui amurg violet, rece şi parfumat, fu tulburată de claxoane şi cîntece. Peste o sută de tineri îmbrăcaţi în salopete cenuşii au coborît într-un minut. S-a primit raportul de către comandant şi după aceea s-a servit masa.

După masă, pe grupe, se face informarea politică şi după aceea se trece la un program de voie. Cred că ora aceasta de seară m-a impresionat cel mai mult din cele văzute pe acest şantier. Sînt două lucruri ce se cer neapărat subliniate cînd este vorba despre viaţa din această tabără, unde oricît li s-ar părea de tocit cuvîntul unora, se făureşte într-adevăr un om nou. Pentru cei ce nu cunosc în amănunţime modul de recrutare al brigadierilor, trebuie să spunem că venirea aci se face voluntar. Şi pe urmă ţinem să spunem că (proporţia n-o cunosc) majoritatea muncitorilor sînt muncitori calificaţi. Stagiul pe şantier durează trei luni, după care, fiecare este liber să se înapoieze la munca lui. Am stat de vorbă cu o mulţime de brigadieri. Vîrsta lor variază între 18 şi 28 de ani. Unii au făcut armata, alţii abia vor pleca s-o facă. Sînt în general firi energice, pentru care un loc necunoscut reprezintă o atracţie. Ştiu că aici vor cîştiga bani mai mulţi şi haine. Sînt liberi să plece cînd nu le mai convine şi totuşi n-o fac, deşi condiţiile de muncă, aşa cum o să vă povestesc mai departe, sînt destul de grele. Ce-i ţine atunci? Tocmai viaţa organizată cu care nu au fost obişnuiţi şi cunoştinţele pe care le capătă. Cei mai mulţi vin din îndepărtatele comune ale Moldovei, din regiuni ţinute multă vreme în întuneric de burghezie. Aici găsesc un alt mod de a trăi, iar şantierul nu e organizat de către un patron rapace, grăbit, neglijent, avid de cîştig, gîndindu-se numai la punga lui. Echipe speciale au venit aci înainte de sosirea brigadierilor şi au organizat baracamentele. Nimic n-a fost neglijat: de la bucătăria utilată modern şi pînă la Colţul Roşu (o baracă spoită cu var, strălucind de curăţenie, în care în afara cărţilor aflate în biblioteca din colţ se găsesc şi cîteva mese cu „jocuri"). Intre aceşti patru pereţi de scînduri, am asistat la o şedinţă care m-a impresionat profund. 20 de tineri ascultau citirea unui articol şi erau întrebaţi din cînd în cînd de către lectori: „Mă, Cutare, ia să-mi spui unde-i ăla Orientu'Apropiat?" Aci nu se făcea numai educaţia politică a unor tineri adunaţi din unghiurile cele mai îndepărtate ale ţării, ci şi geografie şi istorie şi ceva mai mult: ar fi trebuit să ascultaţi ca mine explicaţia dată cuvîntului optimist de către doi sau trei brigadieri interogaţi de un tînăr.

Eram de faţă mai mulţi oameni: un compozitor (l-am numit pe Mauriciu Vescan), o echipă a cinematografiei, şi doi reporteri şi cred că nu exagerez cînd spun că realizasem toţi fiorul acela general care dă aripi inspiraţiei, un entuziasm a cărui intensitate o resimt şi astăzi. Se pregătea un foc de tabără, în altă grupă se făcea repetiţia unui cîntec (peste două zile, la Oituz, la capătul unui drum lung aveam să asist la altă repetiţie: un ţambalagiu şi un gurist care se antrenau în vederea întrecerii între şantiere). Am stat de vorbă cu şeful unei brigăzi, un moldovean timid, un şofer tînăr care avea o poezie sufletească ce m-a uimit şi un respect pentru muncă cum n-am întîlnit la alţi oameni pînă acum, şi am înţeles că aşa numita muncă politică nu e o vorbă goală. Cred că comandantul detaşamentului de brigadieri nu a folosit multe sancţiuni pentru a-i disciplina pe oamenii săi. Este un om vesel, un Ionescu oarecare, pirpiriu cum am spus, o mînă de carne, care a reuşit totuşi să-i facă pe brigadieri să meargă la săpat ca la nuntă. O spune asta şi faptul că sînt zile cînd nu găseşte în colectivul său nici măcar trei sau patru inşi care să ajute bucătăreselor la curăţatul cartofilor! Nu pot să afirm că totul merge pe roze, că nu mai sînt şi cazuri negative. Un băiat îndesat, numit de ceilalţi Tronson (după numele secvenţelor conductei) a fost consemnat nu ştiu pentru ce absenţe şi poate mai sînt şi alte necazuri pe care le are comandantul şi eu nu le-am aflat, dar neplăcerile sînt atît de neînsemnate pe lîngă atîtea fapte pozitive încît nici n-ar fi meritat să le pomenesc.

★

De la Sînzieni urcăm pe o şosea foarte bine întreţinută şi după aproape 20 de km apucăm pe un drum desfundat de ploi. Minunea peisajului văzut în zori, printr-o ceaţă albăstruie, ca fumul de benzină, se uită la greutăţile întîmpinate. Pe aci au trecut mastodonţi moderni pe şenile. Pămîntul e răscolit, copacii sînt rupţi pe alocuri de ghiare metalice. Intîi s-a defrişat traseul conductei şi pe urmă o echipă de montori a lăsat din autocamioane bucăţile de conductă, nişte ţigarete dintr-un aliaj special, învelite într-un strat subţire de smoală, cu un ambalaj gălbui de hîrtie. Puse cap la cap, cîte patru sau cîte trei, s-au sudat şi au luat numele de tronsoane, adică nişte bucăţi de ţeavă lungi de 33 sau de 44 de metri pe care lansatoarele pe şenile le-au introdus în groapa săpată de brigadieri.

Aci, sub poalele muntelui, n-a mai rămas decît o urmă de pămînt, un piton de lut, ce se tîrăşte pe sub porumbişti în marginea unor lanuri înclinate. Motocicleta nu mai poate să urce şi o lăsăm la poalele muntelui. Urcăm chiar pe conductă, deasupra unui rîu licărind în soare. E foarte cald; undeva, deasupra pădurii verzi se strîng norii şi se presimte umezeala ploii. Peste cinci sute de metri întîlnim prima brigadă.

Munca de săpător nu are nimic spectaculos în ea, e numai un efort crîncen, o luptă cu greutatea pămîntului, cu osteneala ce coboară repede în muşchi. Dar trebuie să vă gîndiţi la un lucru impresionant: sînt mai mult de o sută de kilometri care trebuiesc săpaţi, aici, în munte. Uneori se întrebuinţează dinamita, dar numai în cazuri deosebite, în rest nu se poate lucra decît cu lopata. Maşinile s-ar strica în piatră şi de aceea nu sînt întrebuinţate. Pare aproape absurd ca în veacul zborurilor interplanetare, să se mai recurgă la instrumentul rudimentar, dar asta este realitatea, lopata nu poate fi înlocuită. Aci sînt brigadieri care au lucrat la reconstrucţia oraşului Galaţi, alţii vin din locuri şi mai îndepărtate şi pe toţi îi însufleţeşte un spirit cu adevărat eroic.

I-am văzut săpînd în gropi pline de apă, între grămezi de piatră, luptîndu-se cu greutatea unor argile albastre, lipicioase, care aruncate alături lîngă şanţ păreau solzii unui peşte frumos, ucis cu lopeţile, am stat cu ei sub o ploaie deasă de munte şi i-am auzit izbind încă îndîrjit cu tîrnăcopul şi niciodată nu mi s-a părut că pădurea răsună mai frumos decît atunci. Mi s-a spus că vin uneori revărsări de ape, puhoaie teribile care surpă aceste şanţuri realizate cu atîta trudă, dar n-am auzit pe nimeni plîngîndu-se. Dacă îi întrebi pe brigadieri dacă le place munca îţi vor răspunde că da.

Urcăm din ce în ce mai sus. De departe se aude păcănitul lansatoarelor, imense tancuri pe şenile ridicînd cu ajutorul unor macarale tronsoanele, depunîndu-le în şanţul proaspăt săpat. Mai sus, ard focuri. Se simte mirosul bitumului ars, toată pădurea e luminată de flăcări. Aflăm că acolo se pregătesc locurile pentru sudare. Ajunşi între imensele broaşte ţestoase ale lansatoarelor ne grăbim să ne găsim un loc. Aci au fost aduse butoaie cu smoală, canistre cu benzină, numeroşi stîlpi, pîrghii imense pentru rostogolirea bucăţilor de conductă, la un loc, o muncă gigantică, ţinîndu-se seama că ne aflăm la 1200 de metri altitudine. Miroase a carbid, aparatele de sudat aruncă flăcări intense, violacee, sîntem uluiţi de ritmul în care se munceşte. Către vîrful muntelui găsim o echipă renumită de săpători, nişte lipoveni tineri, cu spinarea arsă de soare. Ni se spune că sînt neîntrecuţi şi că se dă o adevărată bătălie între şantiere pentru a-i angaja. Ii privim cum mînuiesc sapele. Muncesc în tăcere cu o îndîrjire care stîrneşte admiraţia. Oamenii aceştia: numai fibre întinse, numai încordare, dau asalt vîrfului. Vîrfurile de fier ale tîrnăcoapelor scînteiază. A început să plouă, o rapăială repede, rece. Ritmul muncii nu slăbeşte.

Am ajuns deasupra unei văi. In depărtare zăresc toată cîmpia lăsată jos, imens covor multicolor. Ştiu vîntul care îndoaie spicul secarei şi simt încă în nări mirosul grîului copt. Pînă la noi, în tăria muntelui urcă păsările. Aripile lor bat tot mai sus sub cerul înalt sub care se aude acum un cîntec cunoscut: marşul brigăzii. De jos, urcă strigătele celor care au adus masa.

Sub noi a rămas coada pitonului de lut, semnul superbului efort făcut de această mînă de oameni care mănîncă acum flămînzi şi veseli.

Eugen Barbu

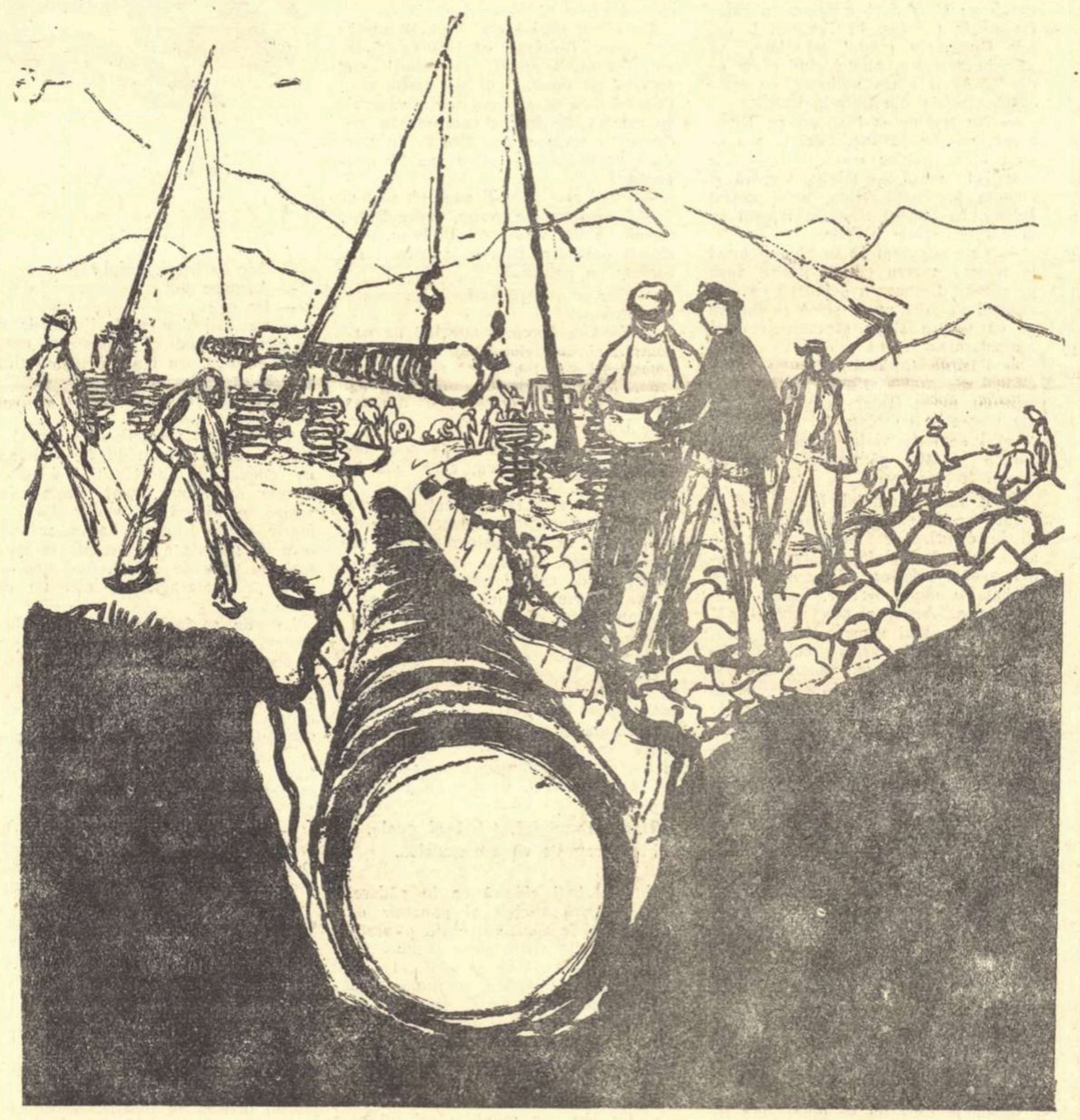

Ilustraţie de IULIAN OLARIU

CE ESTE OPTIMISMUL?

La anul, cantonierii conductei magistrale de est vor călca pe prima iarbă răsărită lîngă firele de oţel ale unui cablu rupt, vor îngropa sub talpă rămăşiţele nefolositoare ale electrozilor de sudură electrică şi nu vor şti că, dacă ar săpa puţin, ar mai descoperi poate în pereţele canalului care adăposteşte conducta, aproape de suprafaţa pămîntului, nişte iniţiale. Litera „D", sau „B", sau „H", sau „I".

Ei nu vor şti că fiecare literă, scrisă cu ascuţişul cazmalei, aparţine unui nume, numelui unui om, unui brigadier care şi-a însemnat astfel locul de unde pînă unde a săpat, norma lui din ziua cutare sau cutare.

Eu voi şti cărui om aparţine, voi şti cum arăta, cum vorbea, cum rîdea, cum muncea. Voi şti cum îşi aprindea ţigara, cum apuca paharul, cum mînca, cum îşi dregea glasul înainte de a porni la lucru „cu cîntec înainte, marş!", dînd glas efervescenţei eroice de care era stăpînit.

Iniţialele unui singur om vor lipsi: ale comandantului. Dar eu voi şti că de puterea lui de a insufla tinerilor respect şi dragoste pentru munca şi viaţa organizată, era legată menţinerea continuă a acestei stări de spirit eroice.

La anul, comandantul va fi, poate, pe un alt şantier, organizînd şi conducînd alte brigăzi de tineret, ca omul care face aceasta de 12 ani.

Si acolo unde va fi se va ocupa cu aceeaşi calmă pasiune de disciplină şi de aşternuturi curate, de ora de informare politică şi de focul de tabără, va sancţiona dintr-o ochire, cu un simţ înnăscut al dreptăţii şi al valorii educative, abaterile de la morala proletară şi va recomanda cu însufleţire reporterilor pe cei mai buni, cum ni i-a recomandat nouă pe Craiu, comandantul brigăzii a 4-a, şi pe Bărbosu.

— Craiu, tovarăşii vor dormi la tine.

Craiu, un zdrahon blond, cu păr scînteietor, ondulat, şi ochi mici albaştri, ars de soare, cu ceafa dreaptă, ne-a întins o mînă de săpător, grea şi noduroasă, şi ne-a zîmbit: foarte bine.

Greşeală. Nu mînă de săpător. Mînă de fochist pe locomotivă. Fochist la depoul din Iaşi. De ce a venit Craiu pe şantierul magistralei? Munca e muncă şi pe locomotivă şi pe şantier. De plătit se plăteşte şi aici şi acolo. Lui îi place să muncească. Unde-l pui, acolo munceşte. Dar aici nu l-a pus nimeni: a venit de bună voie. Te poţi angaja pe un şantier. Nu e tot una. Viaţa de tabără... calitatea de brigadier ... un şantier naţional al tineretului... au un alt farmec... Astea le mai poţi apuca doar cît eşti tînăr. De ce ai venit, Craiule, pe şantierul magistralei? Pentru o chestiune complicată. Are 30 de ani. Ca mîine nu mai e tînăr.

La ora de informare politică stătea „în prezidiu", drept şi spătos, şi asculta, plimbîndu-şi privirea limpede pe deasupra capetelor goale prăfuite, a şepcilor şi bascurilor pătate. Aceasta era brigada a 4-a astupare. Vreo treizeci de bărbaţi tineri, care se adunau în fiecare seară dintr-o pornire caracteristică noii lor condiţii umane. Făceau o muncă fizică, o muncă elementară pe scara calificăriii, erau conştienţi de natura ei, dar tocmai în aceasta găseau plăcere, fiindcă, totodată, erau conştienţi de sensul acestei munci, care se înscria în vîrful valorilor. Conducta va încălzi Moldova, va schimba sistemul energetic în multe întreprinderi, va furniza materie primă fabricii de perlon şi în ultima instanţă, va aduce multe îmbunătăţiri vieţii. O lucrare de interes naţional. Iar ei, pînă mai ieri oameni cu preocupări obişnuite, erau făuritorii ei. Caracterul elementar al muncii era inevitabil, dar accidental. Altădată ducea la abrutizare. Seara nu se încheia cu o anestezie alcoolică, ci cu o activitate care încărca de demnitate munca de peste zi, recuperînd pentru starea de spirit generală elanul necesar zilei următoare.

Acum, după ce luaseră masa de seară, toţi aceşti treizeci de bărbaţi erau aici, unii pe bănci, în fund, sub portretele scoase dintr-un album şi înrămate stîngaci ale eroilor utecişti, alţii lîngă masă, călare pe un scaun, în picioare, fiecare cum apucase, mîndri de actul important pe care-l făceau: tari pe dreptul care li-l dădea ziua de muncă încheiată, îi judecau pe Eisenhower şi Dulles, pe Mac Millan, pentru debarcarea agresivă a trupelor americane şi englezc în Liban şi Iordania.

Nu treceţi în grabă peste această ştire. Reţineţi pentru uzul de fiecare zi următorul instantaneu:

...Lectorul, un băiat slab, cu dinţi albi, puţin încălecaţi în faţă, dar cu o dicţiune degajată, cu o chică desuetă de poet, şi bascul mic, tras mult pe frunte, şmechereşte, cu haina prăfuită a salopetei descheiată, lăsînd să se vadă tricoul alb, citează diversele declaraţii ale lui „Associated Press" şi ale altor agenţii de presă occidentale, stîlcindu-le senin denumirile şi, la un moment dat, fără să ridice privirea de pe ziar, întreabă pe cineva de pe o bancă, (nu i-am reţinut numele):

— Cutare... ce-ai înţeles cu privire la deosebirea de principii dintre Uniunea Sovietică şi „se-u-a", în vederea unei conferinţe la nivel înalt?

„Cutare" e chiar în faţa noastră (stăm afară, a răsărit luna şi privim prin fereastra deschisă ce se petrece înăuntru).

— Eu am înţeles că Uniunea Sovietică... că „se-u-a"... nu vrea...

Tace. Lectorul aşteaptă fără să-l privească. Craiu îşi trece nervos mîna prin păr.

— Că Uniunea Sovietică nu vrea să se amestice alţii în treburile interne...

Tace. Lectorul aşteaptă. Craiu se posomorăşte.

— Că ONU...

Tace.

— Că Uniunea Sovietică nu poate să fie de acord cu principiile capitaliste, îl ajută lectorul.

— Da, că nu poate să fie de acord cu principiile capitaliste.

Craiu îl priveşte dezamăgit. Atîta lucru să nu ştii!

— Că ea apără principiile socialiste ale oamenilor muncii, îl ajută mai departe lectorul.

— Ea apără principiile socialiste, ca oamenii muncii să fie stăpîni pe ţara lor şi să nu se amestice alţii, se însufleţeşte cel întrebat

— Bine.

Craiu se mai destinde puţin şi-l mustră dînd din cap.

Replicile lectorului sînt revelatoare. Parcă se leapădă de înfăţişarea lui puţin extravagantă.

Lectura continuă. Pornind de la textul care suna cam aşa: „oamenii muncii privesc cu optimism viitorul", lectorul se adresează altcuiva:

— Cutare... ce este optimismul?

Nu vă mai relatez toate salturile şi oscilaţiile gîndirii, toate stîngăciile de exprimare, vă redau numai fraza finală:

— Optimismul este... ce vrem noi.

Băiatul cu chică se gîndeşte puţin, apoi spune:

— Bine.

Şi toată lumea se foieşte uşor, mulţumită de răspuns. Cele spuse sînt în asentimentul ei. Optimismul este ce vrem noi!

★

In dreptul acestor trei brazi, puţin mai sus de locul unde conducta înscrie o paranteză peste o apă, l-am întîlnit a doua zi pe băiatul cu chică. Hugeanu Pavel. De ce-ai venit, Hugene, pe şantierul magistralei? Hugeanu e citit, are cîteva şcoli, elementară, medie, de planorişti, de şofer. Părinţii n-au vrut să-l lase pe şantier. Nici pe fratele său, Ion, de meserie morar şi, acum în urmă, strungar. Au dat ascultare unei porniri mai tari, pornirea tuturor generaţiilor tinere de a-şi împlini destinul. De ce-ai venit, Hugene, pe şantier? Pentru o chestiune de destin! Le-am scris o scrisoare şi nu ne-au răspuns. Ne pare rău. Dar noi nu mai putem gîndi ca ei care au trăit sub burghezie. Doar să ne ţie lîngă casă, să aducem leafa şi să nu vedem şi alte locuri şi să nu facem şi altceva, mai mare.

Cantonierul nu va şti cu ce sentimente s-a astupat conducta în dreptul celor trei brazi. Şi nu va şti că în dreptul acestui izvor, pămîntul ascunde litera „B", semnul brigadierului Bărbosu, din ziua de 31 iulie 1958. Eu voi şti. Şi voi păstra amintirea lozbelor de rocă albastră smulse din pămîntul chiftind de apă şi zvîrlite la peste doi metri deasupra capului, pe mal. De ce-ai venit, Bărbosule, pe şantierul magistralei? Bărbosu are o faţă copilărească, fără nici un pic de barbă, e slab şi modest. Trage tare la tîrnăcop, e cel mai bun din brigada a doua — săpători. S-a trimis acasă, părinţilor săi, o scrisoare de mulţumire în numele şantierului, pentru munca şi comportarea lui exemplară. Speră să se reîntoarcă glorios, cu insigna de brigadier fruntaş şi diplomă. De ce ai venit, Bărbosule, pe şantier? Pentru o chestiune de orgoliu! Orgoliul se condamnă. Dar: orgoliu şi orgoliu! Cînd eşti pirpiriu şi nu străluceşti cine ştie ce, trebuie să faci ceva ca să fii luat în seamă, să fii respectat şi admirat. De pildă, să poţi spune: mă, ştii tu cine sînt eu? Eu sînt Bărbosu de la magistrala de est. Şi toţi să se mire în sinea lor: ia uite, mă, nici n-ai zice că ăsta e Bărbosu ăla! Sau: ai un stagiu pe un şantier naţional al tineretului şi ai o comportare bună, ai dreptul să-ţi alegi locul de muncă (de meserie e albitor — o calificare în fabricile de ţesătorie). Vrei să te angajezi acolo unde lucrează cine ştii tu. Arăţi hîrtia: eu sînt Bărbosu de la magistrala de est. Bine, tovarăşe, dreptul dumitale. Şi, cine ştii tu, cînd te vede... Ce să mai vorbim!

Se apleca în canalul albastru, chiftind de apă, înfigea lopata şi zvîrlea simplu şi ritmic spărturile de rocă albastră pe mal.

Eu voi şti cum arăta munca vie, canalul dezvăluit, anatomia lui, sudura sub stratul de citom, smoală şi hîrtie protectoare a capetelor de tronsoane, cifrele aplicate cu electrodul în dreptul fiecărei suduri reprezentînd semnătura sudorului. Despre alte evenimente petrecute pe şantier voi şti numai din cele povestite de Reliucovschi. Omul care a străbătut aproape întregul traseu al conductei, de la Nades pînă la Oneşti, pe jos din şantier în şantier.

Conducta a intrat în viaţa lui ca unul din acele evenimente care lasă urme. Inginer la „Combustibilul", după propria sa declaraţie, cînd se gîndea la o conductă i se părea un lucru simplu: un şanţ, se sudează ţevile cap la cap, se astupă şi se dă drumul la robinet. Imaginea presupusă s-a izbit de realitate, s-a spulberat şi în faţa ochilor s-a dezvăluit în toată măreţia dimensiunilor ei geografice, de sol, tehnice, umane, magistrala de est. Şi dacă la un asemenea şoc n-ar fi reacţionat un suflet şi o conştiinţă de comunist, fără îndoială ar fi fost strivit.

Simţul lui de apreciere a spaţiului şi timpului e supus unei influenţe directe a muncii de mari proporţii pe care o conduce din punct de vedere tehnic.

— E departe grupul agregatelor de sudură?

Stătea lîngă un brad, cu jacheta de balonseide pe umeri şi privea începutul săpăturilor pe coasta superioară a vadului unui firicel de apă, acum secat. Şi-a aşezat mai bine haina, cu o mişcare a umerilor, şi a pornit alături de noi.

— Vă conduc eu. Cinci minute.

Urcam pe pîrtia făcută în pădure de defrişatori şi-mi spuneam că, odată ajunşi pe podiş, vom da de grupul agregatelor; apreciind distanţa pînă acolo, cinci minute nu puteau fi interpretate altfel. Dar podişul — pustiu! Doar munţi de jur-împrejur, cîţiva nori albi pe cer şi pîrtia defrişată în faţa noastră, rădăcini de arbori smulse.

— Ah, ce ţară! Ce frumuseţi, spuse Reliucovschi pe neaşteptate, arătînd cu mîna munţii albaştri.

Şi povesti ce locuri văzuse de-a lungul traseului conductei, peste ce ape bogate în însuşiri terapeutice dăduse, imagină, chiar pe locul prin care treceam, nişte hoteluri gigantice pentru a se da posibilitatea turiştilor să admire frumuseţile ce ni se perindau sub ochi.

Şi iar merserăm pe pîrtia defrişată şi ascultarăm poemul vagabonzilor subterani şi al luptei societăţii împotriva lor. Vagabonzii subterani sînt tensiuni electrice ce se plimbă prin scoarţă fără nici un căpătîi, fulgere prăbuşite în pămînt, declasate, fără nici o urmă din strălucirea de odinioară, care n-au ce face şi se furişează prin noaptea ţărînei, înfrigurate. Se întîlnesc cu ape subterane, şopîrliţe perfide, purtătoare de săruri corosive, se însoţesc cu ele şi acolo unde bitumul e mai slab şi conducta e vulnerabilă, atacă! Se produce întîi o rană superficială, o pată, apoi, cu timpul, metalul se subţiază... presiunea dinăuntru umflă locul... Pierderi considerabile de gaz metan s-ar produce dacă vagabonzii n-ar fi reprimaţi. Din loc în loc, cantonierii vor trece pe lîngă prizele de potenţial pentru protecţia catodică a conductei. Prin aceste prize — tuburi care ating metalul îngropat — societatea îşi va apăra conducta de atacul vagabonzilor subterani. Un curent de joasă tensiune, dar mai puternic decît cel al vagabonzilor, îi va ţine la respect.

Reliucovschi vorbeşte, eu îl privesc şi mă gîndesc: conducta e un şanţ, ţevi sudate cap la cap, se astupă şi se dă drumul la robinet.

Cum se schimbă oamenii!

Am ajuns. Am parcurs cam trei kilometri în urcuş. Trei sferturi de oră. Pentru Reliucovschi, cinci minute! Cînd străbaţi aproape întreg traseul conductei pe jos, nici nu e de mirare. Lui i s-a părut că a făcut cîţiva paşi.

Şi în timp ce priveam tronsoanele cum se mişcau încet pe role cu ajutorul unor cleşti uriaşi, de a căror pîrghie un om stătea suspendat în aer, folosindu-se de toată greutatea lui pentru a le roti cîţiva centimetri şi ghiceam în colţul ochiului, care nu îndrăznea să se uite la vîrful electrodului, lumina albastră şi sfîrîiala sudurii — din vale, de la brigada a 4-a astupare, pînă aici sus, la sudori, simţeam cum toată natura se supune muncii. Pămîntul este îndărătnic şi măreţ. Şi munca este îndărătnică şi măreaţă.

Optimismul este ce vrem noi!

H. Rohan

EUGEN BOUŞCA „Pe şantier"

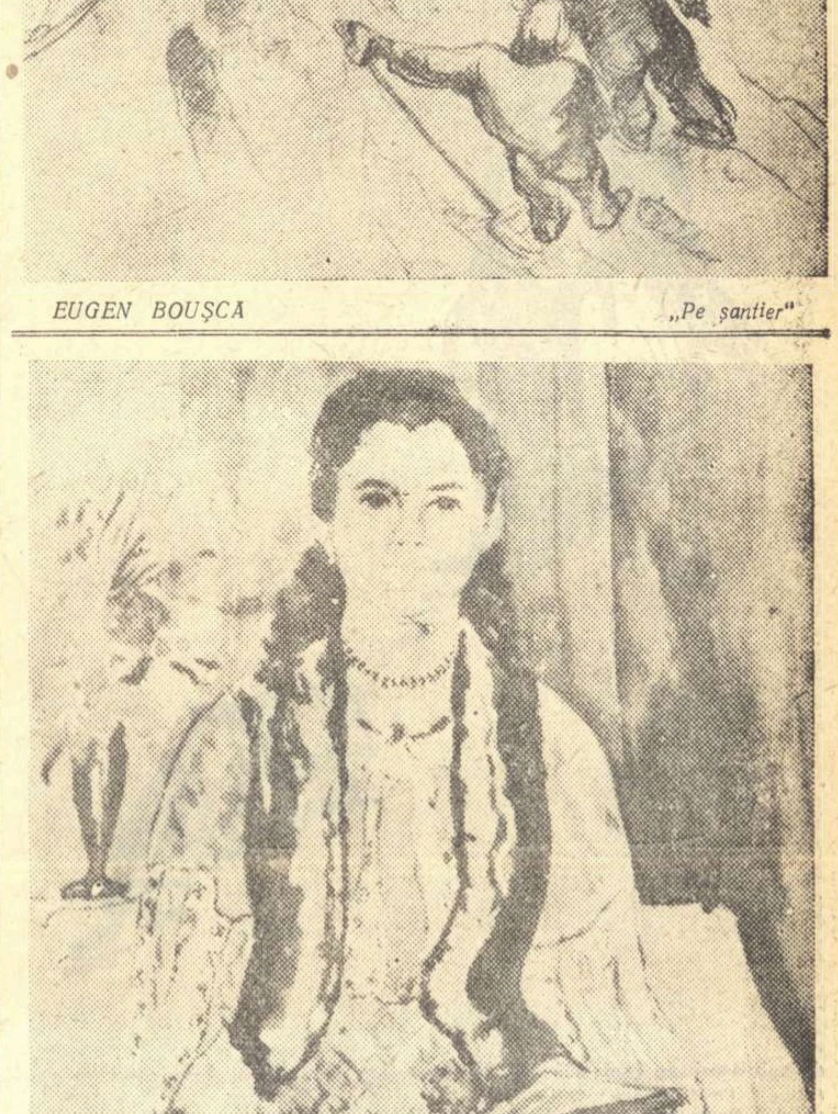

MEDI DINU „Învăţătoarea din Bădeni"

RĂDĂCINILE

CAP. XXXI

COMPLICAȚII

Viscolul se potoli. Veni alergînd, tocmai de la marginile lumii, vîntul și alungă norii. Se arătă soarele. Se muie gerul. Streșinile începură să picure. Orașul, vechi și dărăpănat, pierdu strălucirea pe care i-o dăruise albul neprihănit al zăpezilor. Se uriți. Arborii își scuturară crengile și aruncară de pe umeri mantiile de puf. Rămaseră goi și negri, strîmbi, răsuciți, buboși. Pe străzi, pe ulițe, pe trotuare se iviră băltoace. Oamenii mari le ocoleau cu silă. Copiii însă călcau dinadins în ele, ba le mai și plesneau cu picioarele, își udau straiele și se umpleau pînă în creștet de stropi groși de noroi.

— Diavolii!... Nu miroase încă a primăvară și ei au și început să se bălăcească.

— Ce să le faci! Copii!...

Rafira se repezi pînă în munți, la Condor, urcă aplecată de mijloc drumul care ducea pînă la ogradă, luă actele casei și ale pămîntului pe care le păstra încuiate în lacră și pogorî. Așteptă, în vale, la circiuma lui Ford, să treacă un car ori o sanie către oraș ca să nu facă singură drumul lung și la vreme de iarnă și greu. Ii înghețaseră mîinile. Ii înghețaseră picioarele. Obrajii nici nu și-i mai simțea. Bău palincă și se încălzi. Ford o întrebă:

— Ei, Rafiră, ai dat de urma feciorului?

— Am dat.

— E sănătos Licu?

— Ca piatra, domnule Ford.

— Arată bine?

— Apăi, dacă e sănătos, cum vrei să arate? Bine arată.

— Nu l-au bătut, Rafiro?

— Cum o să-l bată și de ce să-l bată? O să-i facă proces.

— Procesul o să te coste.

— Toate procesele costă. Domnii avocați cei mari vor bani. Pe gratis nu dă nici unul cu gura.

— Și ai găsit bani, Rafiră?

— Găsesc, domnule Ford. Vînd casa. Mi-o cumpără domnul prefect Marius Bold, fratele sfinției sale, părintele Cori Bold. Mă duc să iscălesc înscrisul.

— Dar ce îi trebuie prefectului casa dumitale, Rafiră?

— Ii trebuie. Vrea să doarmă în ea cînd vine cu prietenii de la București, la vînătoare. Să doarmă. Să petreacă. Așa mi-a grăit părintele Cori Bold...

— Și ți-au dat preț bun pe casă, Rafiră?

— Numai Dumnezeu știe, domnule Ford, că eu de tocmă nu m-am tocmit și nici măcar nu am întrebat. Mi-o da ce l-o lăsa inima. Nu e vreme să umblu după cîștig. Mă strădui să-l scot pe Licu din pocinog.

Domnul Ford, ca unul ce cunoștea bine oamenii, dete din cap. Zise:

— Rafiră, Rafiră, pe rele mîini ai încăput. Rămîi fără casă. Și de omul fără casă e rău, Rafiră. N-are unde-și pune capul pntru odihnă.

— Să-mi scape feciorul cu viață și de la pușcărie, domnule Ford. O să muncească Licu, o să muncesc și eu și-o să ne ridicăm altă casă. Numai zile să avem. Că dacă omul nu mai are zile, ce-i trebuie casă?

— Iți vor lua domnii casa și nici o treabă nu-ți vor face. Nimeni nu are putere să-i scoată pe comuniști

de sub asprimea legii. Mă mir că-mi spui că nu s-au atins de băiatul dumitale. Poate că le-o fi făcut placul celor ce-l țin arestat. Poate că le-a spus tot ce știe. Și-o fi vîndut tovarășii, Rafiră.

Femeia din Condor se uită lung la Ford.

— Cum poți să gîndești așa și să vorbești așa despre fiul meu, domnule? Au nu ți-e frică de Dumnezeu și nu ți-e rușine de obrazul meu? Mi-l știi pe Licu de mult. Iudă eu nici nu am născut și nici la sîn n-am crescut.

— Nu te mîhni, Rafiră. Am spus și eu o vorbă proastă.

— Cu adevărat vorbă proastă ai grăit, domnule Ford.

— Vezi, Rafiră, cunoști un om cum se poartă la bine. Dar de unde poți ști cum se poartă un om cînd îl ajunge greul? Am văzut în viața mea, Rafiră, oameni care păreau rupți din munte, atît de voinici erau, și pe care prima lovitură a soartei îi dobora și-i nemernicea. Și am văzut, Rafiră, slăbănogi pe care nimic nu-i îndoia.

— Lui Licu nu-i purta grijă, domnule Ford. In cinste l-am crescut, în cinste trăiește, și-n cinste o să moară cînd i-o veni, ca fiecărui om, rîndul să moară.

In fața circiumii se opri o sanie trasă de boi. Intră în circiumă un bărbat în putere, mustăcios, purtînd pe umeri un cojoc lung, întors pe dos, și pe cap o căciulă cît banița.

— Ziua bună, domnule Ford.

— Bună, Meletie.

— O litruță de palincă.

Domnul Ford îi servi palinca. Omul o bău încet, cu socoteală, încercînd cu limba fiecare strop, să-i simtă bine gustul.

— Dacă o dai pe gît din cîteva înghițituri, nu te alegi cu nimic.

— Da, așa e, spuse ca un mare cunoscător ce era, domnul Ford. Apoi îl întrebă:

— Incotro, Meletie?

— La oraș. Duc negustorilor niște butoiașe de brînză.

— Multe?

— Cîte au încăput în sanie. Drumul e prost. Nici de car, nici de sanie.

Ford îl rugă s-o ia și pe Rafira. Omul cu căciulă cît o baniță privi femeia. Zise:

— O iau, dacă vrei dumneata și dacă dumneaei nu-i este urît de mine.

— Eu te rog, spuse Ford, și femeia o să-ți mulțumească.

— Cu ce să-mi mulțumească? Cu vorbe? Nu-mi trebuie vorbe. Poate să și le țină.

Se mai uită o dată la Rafira, zîmbi sub mustățile lungi și zburlite și grăi:

— Dacă ar fi fost mai tinerică, îmi părea și bine. O luam sub cojoc și ne încălzeam amîndoi cîtu-i drumul de lung.

— Dar soață nu ai? îl întrebă Rafira înțepată. Dacă ai, ar fi trebuit s-o iei și pe dînsa la drum, s-o vîri sub cojoc, să-ți ție de cald, iar la oraș s-o dărui cu o pereche de conduri...

— Mă pricopsise Dumnezeu cu una, măicuță, dar mi-a furat-o notarul.

— Și după cîte se vede nu-ți pare rău după dînsa.

— Rău? Lumea e largă și foiește de muieri. Mi-oi găsi eu alta pe plac și pe potrivă, dar grabă la însurătoare nu am.

— Ai rămas tot vesel, Meletie, spuse Ford.

— D-apoi de ce să nu fiu vesel, domnule Ford? Viața e scurtă. Să mai treci prin viață și trist, zău că atunci viața n-ar mai avea nici gust, nici haz.

— Nici așa nu are, Meletie.

— Ba are, domnule Ford, însă de dumneata s-a apropiat bătrînețea și te-a uscat.

— Hehe!... Mai am pînă la bătrînețe...

Țăranul plăti palinca, își luă ziua bună de la Ford, se întoarse către Rafira și-i spuse:

— Hai, femeie. Hai și urcă-te în sanie. Și să știi că dacă o să-mi fie frig pe drum, tot te poftesc sub cojoc să-mi ții de cald.

— Bată-te să te bată, omule

— Nu-i lua în seamă glumele, Rafiră, spuse Ford. Meletie e rumîn de treabă. Numai că șuguie într-una.

— Cînd eram mai tînără îmi plăcea și mie să șugui, domnule Ford. Insă cu inima pe care o am acum... De nimic nu-mi mai arde.

Boii pășeau încet. Pe unde era zăpadă, sania luneca lin și ușor. Pe unde se topise zăpada, sania abia se tîra și boii gîfîiau. Meletie, în pofida laudelor, nici nu șuguise, nici nu fusese vesel. Iși mînase boii tăcut și îngîndurat.

La oraș, Rafira trase după înțelegere la preoteasa Tilda. O găsi foc și pară.

— Inchipuiește-ți, Rafiră, am descoperit că cioanta e taler cu două fețe.

Rafira nu pricepu de la început despre cine anume vorbea cu atîta neagră mînie preoteasa Tilda. Plină de respect o întrebă:

— De care cioantă glăsuiești, preoteasă Tildă?

— De cioanta noastră, că una e pe lume, nu-s două, Rafiră. De Velica vorbesc.

— Ți-a mai spart vreo farfurie din tacîm, preoteasă Tildă?

— Mai rău, Rafiră, mai rău.

— Nu văd ce ar fi putut să făptuie Velica mai rău la casa dumitale.

— Dumneata, Rafiră, ești ca o stelbă de busuioc, tocmai bună de pus la icoană. Velica... Velica n-a mai pus seara ivărul și părintele Cori...

— O fi uitat să-l pună, cinstită preoteasă Tilda.

— Cum să uite, Rafiră? Și de ce să uite?

— Parcă știe omul de ce uită una și de ce ține minte alta?

— Rafiră, Rafiră, ivărul m-a costat o sumedenie de parale. Cum să uite Velica să tragă ivărul care m-a costat o sumedenie de parale? Cioanta a lăsat ușa neîncuiată într-adins. Am s-o schilodesc în bătăi, Rafiră.

— Nu-ți pune mintea cu ea, cinstită preoteasă Tildă. Și de schilodit, ce s-o mai schilodești? A schilodit-o mașina aceea care a lăsat-o fără picioare.

Pe Velica o găsi coșind în odaia ei.

— S-a potolit viscolul, Velico.

— S-a potolit, Rafiră. Numai mînia preotesei Tilda nu se potolește. De două zile mă surchidește.

Rafira se prefăcu a nu ști nimic și se miră.

— Dar ce poate să aibă cu dumneata, femeie necăjită și sărmană, cinstita preoteasă Tilda?

— A venit părintele Cori, cum are obicei, la ușă, acuma trei seri.

— Și dumneata, Velico, oi fi uitat ivărul nepus?

— Vai, Rafiră, cum să uit eu să pun ivărul? Ivărul era pus.

— Atunci pentru ce s-a supărat cinstita preoteasă Tilda?

— Să vezi dumneata, Rafiră. Ivărul era pus. Dar eu m-am dat jos din pat, Rafiră, m-am tîrît pînă la ușă și am descuiat-o. Cu mîna mea am descuiat ușa, Rafiră, cu mîna mea.

Rafirei nu-i veni să-și creadă urechilor

— Dar pentru ce ai făcut asta, Velico? Nu cred. Nu te pot crede, Velico.

— Ba să mă crezi, Rafiră, și să mă prea crezi. A fost întocmai cum îți spun c-a fost.

— Dacă vrei să te cred, am să te cred, Velico, însă nu înțeleg. Dumneata? Dumneata, Velico?

— Da, Rafiră. Eu.

— Pentru ce?

— Părintele Gori n-a mai strigat, nici n-a mai încercat să spargă ușa. A căzut în genunchi în coridor și a început să spună rugăciuni. Și a spus așa, în șoaptă, toate rugăciunile pe care le știe, dumneata, Rafiră. Pe urmă s-a pornit pe plîns. Și, dumneata, Rafiră, a plîns ca un copil. Atunci m-am dat jos din pat, m-am tîrît la ușă și i-am spus: „Du-te la preoteasa Tilda, sfinția părinte". „Trage ivărul, Velica". „Nu-l trag, părinte. Du-te, părinte, la preoteasa Tilda". Dumneata, Rafiră, crezi că a vrut să plece? N-a vrut să plece. S-a pornit iarăși pe spus rugăciuni. I s-a rugat lui Dumnezeu și i s-a rugat Maicii Domnului. La toți sfinții s-a rugat și la toate sfintele. Și mie mi s-a muiat inima, Rafiră, și am descuiat ușa, Rafiră, că mi se făcuse milă de sfinția sa, Rafiră. Și sfinția sa a dat năvală și a tăbărît pe mine, Rafiră. S-a trezit preoteasa Tilda, a venit fuga, l-a luat și l-a dus cu dumneaei, Rafiră. Spune-mi, Rafiră, cu ce sînt vinovată? Mi s-a muiat inima și m-a potopit mila pentru sfinția sa, Rafiră. Că prea se ruga cu foc, Rafiră. Și prea plîngea, Rafiră.

— Nu am cădere să te judec, Velico, însă socot că preoteasa Tilda e îndreptățită să fie mînioasă și o să te alunge din casă.

Velica ridică fruntea. Rafira îi văzu ochii frumoși strălucind și-i văzu obrazul limpezit și întinerit. Ridică și glasul Velica.

— Să mă alunge. Abia aștept să mă alunge. M-am săturat pînă în gît de preoteasa Tilda și de toate ifosele ei. Dacă are bărbat, să știe să și-l ție. Iar dacă nu se pricepe să și-l ție, să-l lase în pace. Bărbatul rămîne bărbat chiar cînd poartă barbă și anteriu. Să mă alunge dacă vrea. Să mă alunge...

— Și ce ai să te faci? Unde ai să te duci?

Velica rîse. Și după ce rîse șopti:

— Dumneata, Rafiră, știi ce mi-a spus părintele Cori?

— De unde vrei să știu?

— Mi-a spus că oriunde m-aș duce, sfinția sa vine după mine, vine la mine... Că preoteasa Tilda, pe lîngă mine, așa cioantă cum sînt, nu face două parale.

Pe Rafira o strigă preoteasa Tilda.

— Intreabă părintele Cori de dumneata, Rafiră.

Se grăbi. Părintele Cori, rotofei, bine dispus, își pieptăna cu degetele barba rară și roșie. Rafira băgă de seamă că și sfinția sa avea obrazul limpezit și întinerit ca și Velica.

— Cum ai găsit casa, Rafiră? Nu au dat tîlharii buzna într-însa?

— Nu, părinte. Prin munții noștri au fost stîrpiți de mult tîlharii.

— Ai găsit actele casei?

— Le-am găsit, părinte.

— Le-ai adus, Rafiră?

— Le-am adus, părinte.

— Dă-mi-le să le cercetez, Rafiră.

Părintele Coriolan Bold cercetă cu atenție hîrtiile. Spuse mulțumit:

— Lasă-le la mine, Rafiră. Chiar astă seară mă duc la domnul avocat doctor Claudiu Pap să întocmească actele. Mîine le iscălești.

— Le iscălesc, părinte.

Preoteasa Tilda îi servi părintelui Cori cafea neagră. Rafirei îi aduse un bob de dulceață de struguri și un pahar cu apă. Părintele Cori își bău cafeaua. Rafira înghiți bobul de dulceață. Apoi părintele Cori zise:

— Ascultă, Rafiră, inspectorul acela, Grunz, care îl ține în puterea lui pe Licu, s-a mirat mult de dumneata.

— Dar de ce s-a mirat, părinte? Ce a văzut dumnealui la mine de s-a mirat?

— Zicea că încă n-a întîlnit pînă acum o femeie mai aprigă.

— I s-a părut, părinte. Sînt ca oricare alta de prin părțile noastre.

— Zicea că l-ai văzut pe Licu sfărîmat și în lanțuri.

— L-am văzut. Intr-adevăr fiul meu era sfărîmat în bătăi și purta la mîini și la picioare lanțuri grele.

— Și n-ai scos nici un țipăt. Și n-ai vărsat nici o lacrimă.

— Nici țipătul, nici lacrimile nu mi-ar fi slujit la nimic, părinte Coriolan. Cu țipătul nu aș fi dărîmat zidurile închisorii și cu lacrimile nu i-aș fi rupt lanțurile. Insă dacă aș fi țipat și aș fi plîns, i-aș fi amărît sufletul și i-aș fi slăbit curajul inimii.

— Tare muiere trebuie să fii, Rafiră.

Femeia din Condor nu mai luă în seama cuvintele părintelui Cori care urmăreau s-o amețească și s-o moaie. Il întrebă:

— Părinte Coriolan, oare domnul avocat doctor Pap va izbuti să-l smulgă de la nefericire pe fiul meu, au ba? Mi s-a spus că pe comuniști nu poate să-i scoată nimeni de sub asprimea legii.

— Cine ți-a vînturat pe sub nas asemenea negre brașoave, Rafiră?

— Nu știu dacă sînt ori nu sînt brașoave. Cuvintele mi le-a spus Ford, circiumarul din Condor. E om umblat prin lume, părinte, și trecut de multe ori prin ciur și prin dirmon.

Părintele Cori se supără.

— Ford e un palavragiu. Cine nu-l cunoaște! A umblat prin lume, este adevărat, însă n-a putut să facă purici pe nicăieri. S-a întors în sărăcia de la Condor. Ehe! Să-mi fi dat mie Dumnezeu gîndul cel bun, să plec în America, atunci cînd eram tînăr!... Aș fi ajuns milionar, ca episcopul Cioprag din Detroit, Rafiră.

— Nu trebuie să-l superi pe Dumnezeu, sfințite părinte. Sărăcia v-a ocolit casa. Pentru două guri — cîte sînteți la masă — sfinția voastră și cinstita preoteasă Tilda, aveți destul belșug. In pămînt nu-și ia nimeni cu el averea, sfinte părinte.

— Este adevărat că în pămînt nu-și ia nimeni averea cu el, Rafiră, însă pe pămînt Dumnezeu a hotărît ca unii oameni să aibă avere și să se bucure de ea pentru slava și mărirea celui atotputernic.

— Părinte Coriolan, dar eu vînd casă, cu ogradă cu tot. Nu mai rămîn cu nimic. Doar cu viața. Cu viața mea și cu viața lui Licu, dacă o să i se ierte viața. Vînd și rămîn săracă lipită pămîntului, părinte. Nu-mi trebuie avere.

— E voia Domnului, Rafiră. Vei fi săracă pe pămînt, dar plină de bogății în ceruri. Cît despre Licu, o să i se ierte viața, Rafiră. Domnul avocat doctor Claudiu Pap e bărbat cu multă trecere, cum ți-am mai spus. Acum a pus umărul și-l va pune și mai departe, fratele meu, domnul prefect Marius Bold. O face pentru că l-am rugat eu. O face și pentru că i-a venit îndemn de la Dumnezeu care toate le cunoaște, le chibzuiește și le potrivește.

— Părinte Coriolan, actul de vînzare o să-l iscălesc mîine. Dar cînd dorește domnul prefect să ia în primire casa? Intreb că mai am acolo boarfe și trăncănăi și trebuie să mă gîndesc să văd unde le duc și în seama cui le las.

— Domnului prefect îi trebuie casa numaidecît, Rafiră. Vrea să trimită meșteri s-o repare și s-o mobileze. După vînzare o să te duci dumneata la Condor — n-o să-ți fie greu că a dat Dumnezeu și s-a mai îmblînzit vremea — să-ți ridici boarfele și trăncănăile și să le lași în grija vreunui vecin. La Condor ai vecini buni, nu?

— Am, părinte Coriolan, că nu am fost, har Domnului, neam de oameni gîlcevitori.

Părintele Cori nu se gîndi cum își va duce de aici înainte viața Rafira, unde va dormi, cu ce se va arini. Aceasta nu-l privea pe părintele Coriolan Bold. O privea numai pe Rafira. Și-l mai privea și pe Dumnezeu cel sfînt și atotputernic din ceruri care hotărîse s-o aducă pe lume pe Rafira. Dumnezeu avea s-o învețe pe Rafira cum să se descurce, dar nu numai s-o învețe ci s-o și ajute.

— Dumnezeu e bun, Rafiră. O să ne ajute și-o să te ajute. Vino mîine dimineață să mergem la tribunal pentru semnarea actului. Insă bagă de seamă, femeie, să nu întîrzii. Domnul avocat doctor Claudiu Pap este foarte ocupat și nu i-ar plăcea să-și piardă timpul așteptîndu-te. Cît despre domnul prefect, domnia sa e om punctual și așteptarea l-ar mîhni și i-ar răci dragostea care l-a prins pentru dumneata.

— N-o să întîrzii, părinte Coriolan.

Se duse în odaie la Velica și își luă desaga.

— Pleci? o întrebă Velica.

— Plec.

— Ai unde dormi?

— O să găsesc, Velica.

— Dumneata, Rafiră...

Vru să-i spună ceva. Se răzgîndi. Rosti numai:

— Du-te cu Dumnezeu. Du-te cu Dumnezeu și să ne vedem cu bine.

Mergînd pe ulițe și pe străzi, prin lumina săracă a felinarelor rare, femeia din Condor ocoli pe cît putu băltoacele. Iși udă încălțămintea și-i înghețară picioarele. Mai avea ceva pîine în desagă. Mai avea și cîțiva lei în pungă. Pîinea putea s-o mănînce. De bani însă nu trebuia cu nici un chip să se atingă. Banii trebuia să-i păstreze și să se folosească de ei numai în cazul în care nu ar izbuti să-și cîștige prin muncă traiul. Iși va da toate silințele ca să nu ajungă acolo. Dar ce să facă? Poate că avea să izbutească să-i salveze viața lui Licu. Poate că avea să izbutească să i-o și ușureze. Cînd își vînduse vitele, i se păruse că-și vinde carnea. Acum, cînd își vindea și casa, i se părea că-și vinde sîngele. Rămînea — cum rămînea? rămăsese chiar — pe drumuri. Fiul ei merita toate sacrificiile.

Atunci pentru ce se mai gîndea ea cu părere de rău la niște prăpădite de vite și la o biată casă pe care prefectul Bold o cumpărase fără ca măcar s-o vadă? Se gîndea și îi părea rău pentru că omul e slab și, la urma urmelor, și ea, Rafira, nu era decît un biet om. Ce trebuia să facă acum? Ceea ce făceau toți săracii pămîntului. Să muncească. Orice. Oriunde. Pe oricît. Să muncească și să trăiască pînă cînd îl va vedea slobod pe Licu. Pe urmă... Pe urmă, dacă nu va mai avea zile, să închidă ochii liniștită. Orice om trebuie să închidă odată și odată ochii. Moartea nu iartă pe nimeni. Nici pe bogat, nici pe sărac.

Cu voia ori fără voia ei pașii o purtară prin zăpadă și băltoace la locanta unde mai petrecuse ea o noapte și unde omul acela îmbrăcat în negru, băut, dansase cu scaunul în brațe și se legase cu nerușinare de ea. Auzi muzică. Intră. Fumul acru îi lovi ochii și nările. La nici o masă nu era loc gol. Chelnerul care o servise atunci cu palincă o văzu și o recunoscu. O întrebă:

— Ai mai venit pe la noi să dănțuiești cu popa cel stricat, mămucă?

— Nu am venit pentru danț și nici pentru popa stricat.

Chelnerul glumi:

— Chiar dacă ai venit pentru popa stricat, mămucă, nu am de unde să ți-l scot și să ți-l dau. L-a chemat vodă la București și l-a uns ministru. Păcat că n-ai vrut atunci să dănțuiești cu sfinția sa. Ai fi avut și dumneata acum o protecție. Dar, de! Ce să-ți fac! Te-ai ținut mîndră.

— Apăi că nici nu-mi vine să cred, domnule, că vodă își culege și-și alege sfetnicii din gunoiul circiumilor.

— Am citit în jurnal, mămucă.

— O fi altul, se încăpățînă să susțină Rafira. O fi altul și s-o fi potrivit cu popa cel stricat numai la nume.

— I-am văzut poza la jurnal. Și sub poză scria că vodă l-a făcut ministru. Și nu era altul. Era chiar acela care dănțuia cu scaunul în brațe.

Un client chemă chelnerul, îl înjură de-l trecu Dunărea, apoi îi comandă vin. Chelnerul ascultă înjurăturile cu șervetul pe mînă. Fugi și-i aduse vin. Clientul bău și se potoli. Chelnerul se apropie de Rafira care sta în picioare în mijlocul locantei și nu știa dacă ar trebui să plece sau să mai rămînă.

— Să-ți caut și să-ți aduc un scaun.

— Nu-mi trebuie scaun, spuse Rafira, că nu am venit nici să beau, nici să mă odihnesc. Du-mă la patron, să vorbesc cu patronul.

— Dar ce vrei să vorbești dumneata cu patronul?

— Caut de lucru. Poate îmi dă patronul aici, la circiumă. Să lucrez ceva. Să-mi cîștig traiul.

— Du-te dumneata și vorbește cu domnul Maicu.

— Unde să-l găsesc?

— La casă. Acela e patronul locantei, domnul Maicu, care stă la casă.

Rafira se uită la bărbatul care sta la casă, nota atent comenzile și primea banii de la chelneri. Era un bărbat smead, slab os, cu capul lunguieț, ca de cal, și părul tuns scurt. Pe buze purta spoit un zîmbet de care, desigur, nu se despărțea nici în somn. Rafira își luă inima în dinți, se duse la el și-i dădu seară bună.

Domnul Maicu, adîncit în socotelile pe care le făcea cu creionul pe o bucată vînătă de hîrtie, nu-i răspunse. Pe estrada scundă unde se aflau lăutarii se urcă o fată vopsită pe obraz, cu ochi albaștri și, acompaniată de întregul taraf, începu să cînte:

Tristă Duminică, tristă și goală,
Fără dragoste viața e smoală...

Unii bărbați chiuiră ca în pădure. Alții apucară sticlele și paharele de pe masă și le sparseră. Mulți plînseră și cerură alte sticle pline și alte pahare. Cît ținu zarva și cîntecul chinuitor, domnul Maicu continuă să-și facă socotelile. Orchestra trecu de la cîntecul buclucaș la un ceardaș. Domnul Maicu ridică ochii și-i spuse Rafirei:

— Știu ce vrei.

— De unde?

— Eu am auz ascuțit. Aud tot ce se vorbește în locantă. Te-am auzit cînd îi spuneai lui Rudi că ai dori să lucrezi aici. Presupun că ești harnică și că nu te-ai stricat slujind și la alți stăpîni.

— Drept este. Pînă acum n-am slujit la nimeni, numai la casa mea.

— Du-ți desaga la bucătărie. Cere mătura și fărașul cel mare. Adună cioburile sticlelor și ale paharelor. Fii atentă cînd umbli cu sticlăria, să nu-ți tai mîinile. Pentru ceea ce trebuie să muncești aici ai nevoie de mîini sănătoase, fără bube.

Rafira îi mulțumi. Se duse la bucătărie, se dezbrăcă de greaua-i bundă, își lăsă desaga lîngă bundă, luă mătura și fărașul cel mare, se întoarse în locantă și, ferindu-se să deranjeze clienții, se apucă să culeagă cioburile. Un client băut îi turnă, pe cînd sta plecată, vin pe ceafă. Altul o ciupi de coaste și încercă s-o gidile. Un tinerel căruia încă nu-i căzuse cașul de la gură îi șopti:

— După ce sfîrșești cu adunatul cioburilor, să mă aștepți lîngă zid, la întuneric. Te alegi cu un pol.

Rafira răbdă totul. Răbdă și tăcu. Se hotărî să rabde multe. Să îndure orice. La bucătărie grataragiul — un bărbat scund și păros mirosind a zoaie și a grăsime — o întrebă:

— Lucrezi la noi, muiere?

— Cum vezi și dumneata, lucrez.

— Numai să te țină curelele.

— Cît m-or ține.

Chelnerul deschise oblonașul care despărțea salonul locantei de bucătărie. Strigă comenzile:

— Șase mici pentru domnul Florin de la prefectură, mai pipărați; două fleici pentru domnul Condilescu de la tribunal și pentru doamna Condilescu; un mușchi în sînge pentru domnul Ianoș, de la bancă...

— Se face. La moment... Se face...

Chelnerul închise oblonașul. Bucătarul scund și păros alese șase mici. Spuse:

— Pentru domnul Florin de la prefectură. Scîrbos rumîn. Nu mi-a trimis niciodată bacșiș.

Scuipă mititeii și-i puse la fript. Luă două fleici. Le întoarse pe o parte și pe alta.

— Domnul și doamna Condilescu... Domnul și doamna Condilescu, totdeauna fac nazuri. Niciodată nu sînt mulțumiți de fleicile noastre.

Scuipă fleicile și le puse pe grătar.

— Un mușchi în sînge! Pentru domnul Ianoș de la bancă. De cînd îl știu, domnul Ianoș de la bancă numai mușchi în sînge mănîncă și tot sfrijit a rămas.

Scuipă mușchiul și-l puse la fript, pe grătar, lîngă fleicile și mititeii care începuseră să sfîrîie. Rafira spuse:

— N-o să mănînc niciodată friptură ieșită din mîinile dumitale.

— Nici n-o să ai prilejul s-o refuzi. Friptura e pentru clienți și pentru stăpîn.

— Tot ce frigi, scuipi?

— Aproape tot.

— De ce?

— Ca să-i dau gust. Fripturile de la locanta domnului Maicu sînt renumite în oraș. Eu îmi prăjesc ochii la foc și dumnealor se desfată cu fripturi pregătite de Franț... Eu sînt Franț, ca să știi.

Rafira spălă vase. Frecă și spălă și lustrui cuțite și furculițe. Se mai duse de cîteva ori în locantă și șterse mesele de lemn. Franț, grataragiul, scuipă mulți mititei, multe fleici și foarte multe fripturi. Rafira se miră cum de găsește atîta scuipat în gură, însă își văzu de treabă, nu-l mai supără pe grataragiu cu nici un cuvînt.

Locanta se închise la ziuă. Rafira, ajutată de Rudi, strînse scaunele și le puse pe mese. Apoi chelnerul căscă și plecă. Rafira mătură locanta, aduse apă caldă de la bucătărie și, sub ochii obosiți ai domnului Maicu, frecă dușumelele cu gheme de zdrențe pînă le Tăcu lună. Patronul rămase mulțumit. O duse și-i arătă o odăiță în care se afla o rogojină întinsă pe jos și o pătură soldățească.

— Odihnește-te pînă către prînz. La prînz o să am nevoie de dumneata. O să trimit pe careva să te trezească. Pînă atunci poți să dormi fără grijă.

Domnul Maicu plecă. Pe Rafira o dureau genunchii pe care se tîrîse, o dureau șalele, iar mîinile... Mîinile i se umflaseră, se roșiseră și o usturau. Le privi un timp. Se culcă, se acoperi cu pătura. Inainte de a se lăsa în voia somnului care începuse să-i dea tîrcoale, își aduse aminte că-i făgăduise părintelui Coriolan Bold să se afle la sfinția sa dis-de-dimineață. Sări în picioare. Găsi apă. Se spălă. Iși potrivi fustele. Se încălță. Se îmbrăcă cu bundra și plecă. Era o dimineață limpede și rece de iarnă. Mic și galben ca lămîia, soarele răsărise și atîrna în văzduh la marginea cerului. Băltoacele prinseseră pojghiță. Zăpada scîrțîia. Gerul îi mușcă obrazul tras de osteneală și nesomn. Ii mușcă și mîinile umflate și roșii care o usturau de o secau la inimă.

— Să mă doară carnea cît o vrea să mă doară. Și mîinile să mă usture oricît. Numai sufletul să mi-l liniștești, Doamne! Numai sufletul să mi-l liniștești! Dacă omul are sufletul liniștit, îndură orice, Doamne! Orice și oricît.

Dumnezeu n-o auzi. Tocmai își pieptăna barba albă în oglinda unui lac rotund, din munți. Lacul înghețase de ger. Și oglinda lui rotundă sclipea în soare.

Cînd Dumnezeu își pieptăna barba, nu auzea nimic din ceea ce îi rugau oamenii.

Văzîndu-l pe Grunz cu fața gherăită și nervos, Neaga rise de se prăpădi.

— Mamița! In sfîrșit, Mamița te-a mirosit că umbli după muieri și ți-a administrat cuvenita pedeapsă. Nu, domnule inspector?

— Să nu pronunți numele soției mele. Să nu te referi niciodată la soția mea. Auzi? Nu permit. Nu permit nimănui. Nimănui. Auzi? Cu atît mai puțin ție care ești o...

Ridică mîna s-o lovească. Neaga se feri și se oțărî:

— Dacă ții atîta la soția dumitale, ce cauți la mine? Poți să-mi spui? Dacă o iubești și o respecți atît de mult pe negricioasă, de ce îți pică, toată ziua și toată noaptea, mucul la mine sau la altele ca mine? Spune-mi dacă poți să-mi spui. Mătăuzule...

Grunz își vîrî mîinile în buzunare pentru ca în cazul în care i-ar veni poftă s-o plesnească din nou pe Neaga, să aibă vreme să se răzgîndească și să se stăpînească. Porni să se plimbe prin odăi. Insă odaia în care trăia Neaga era micuță. Și în afară că era micuță mai era și supraîncărcată de mobilă. Patul larg. Oglinda din colț. Garderobul. Și, în mijloc, masa rotundă cu patru scaune. Dacă nu se învîrtea în jurul mesei nu avea cum să se plimbe. Totuși trebuia să se plimbe. Mișcarea îl potolea, îi calma nervii. Se apucă deci să se plimbe dînd ocol mesei. Neaga sta pe marginea patului. Iși ridicase rochia, să nu i se boțească, și picioarele i se vedeau pînă mai sus de genunchi. Avea genunchi rotunzi și picioare frumoase.

Incepu să și le legene de parcă ar fi dat un copil huța. Grunz trecea, în ocolul pe care îl da mesei, pe lîngă ea. Atunci Neaga, ca să nu-l lovească, își oprea legănatul picioarelor. Mișcarea mereu întreruptă a picioarelor femeii sfîrși prin a-l irita.

— Ascultă, Neaga, cînd ai să încetezi să-l dai huța pe dracul?

— Exact în momentul în care dumneata nu ai să-i mai dai mesei ocol, și ai să iei loc pe scaun, ca oamenii, ori să te așezi pe pat, lîngă mine, cum ar face orice bărbat pe care l-aș fi primit la mine.

— Am să mă plimb pînă o să mă satur de plimbat.

— Plimbă-te cît poftești. Dar dacă voiai să te plimbi trebuia să te plimbi pe bulevard. Aveai mai mult loc decît aici. Ințelegi?

— Ințeleg...

Ocolind masa, Grunz își aduse aminte cum în biroul lui se plimbase tot în jurul unei mese, însă alergînd cu sufletul la gură, ca să-l prindă pe Orbescu și să-l bată. Goana după Orbescu în jurul mesei îl făcu să se gîndească la masă. Iar masa îi mînă gîndurile la Iovca Silef. Cît timp avea să se mai gîndească el la Iovca Silef? Omorîse, de-a lungul carierei lui, mulți oameni. In diferite chipuri îi omorîse. Și pe toți, în afară de primul, îi uitase. Pe Iovca Silef de ce nu o uita? Pînă la Iovca Silef omorîse numai bărbați. Iovca Silef era întîia femeie pe care el, Grunz, o omorîse. De bătut, de schingiuit, bătuse și schingiuise destule. Ah! Dar pentru ce își amintea el acum de toate cîte le făptuise „în exercițiul funcțiunii"? Nu avea nici un rost să-și amintească, dar își amintea. Cauza era, fără îndoială, tot bulgăroaica, tot Iovca Silef. Dacă s-ar fi stăpînit, dacă ar fi avut mai mult tact, nu s-ar fi apucat s-o ucidă pe bulgăroaică. Și dacă nu ar fi ucis-o, nu ar mai fi acum prada atîtor amintiri care nu-i trebuiau și nu ar mai fi prada atîtor obsesii care îi fură somnul și-l chinuie. Adoarme. Cu chiu cu vai, și după ce Mamița îl leagănă și-l luluie ca pe un copil și-l îndoapă cu somnifere, adoarme. Și numaidecît visează. O visează pe Iovca Silef întinsă pe masă. El, Grunz, el, temutul inspector Grunz, stă pe fotoliu. E moale fotoliul. Il odihnește. Scoate pachetul de țigări din buzunar. Iși aprinde o țigară. Trage fumul adînc, în piept, și apoi îl aruncă afară pe nări. Și o privește pe Iovca Silef. Și acolo, pe tărîmul visului, unde se află el cu Iovca Silef, el, Grunz, știe că Iovca Silef e moartă. Și știe că pe Iovca Silef el, inspectorul Grunz, a omorît-o, cu mîinile lui. S-a repezit asupra ei, a apucat-o de păr și a izbit-o cu capul de dușumea. Și după ce a izbit-o cu capul de dușumea a sugrumat-o. Se simte bine în vis, el, inspectorul Grunz. Și se simte bine pentru că el, inspectorul Grunz e viu și numai Iovca Silef e moartă.

Dar moarta deschidea ochii, respira — deși el o sugrumase, respira — întorcea capul și-i spunea:

— Trăiesc, domnule inspector, trăiesc. Nu m-ai omorît. Pe mine nu mă poate omorî nimeni.

El, temutul inspector Grunz, ajunsese să se trezească brusc din somn, urlînd de spaimă. Mamița! Ce înger era Mamița. Dovedea că are o răbdare nesfîrșită.

— Potolește-te, Puiule! Calmează-te, Puiule. Mănîncă zahăr, Puiule, că zahărul liniștește nervii.

Se învățase să mănînce zahăr ca un cal de curse.

SÎNT AMARE

Faptul că Teofil Stînjinel căzuse peste el din senin și îl supusese în fața lui Orbescu și a lui Găman unor lungi și neplăcute interogatorii, îl jignise și îl umilise adînc. Apoi, Teofil Stînjinel îl mai și jefuise. Nu-i părea rău după bijuterii. Bijuteriile cu care Mamița îi scosese ochii lui Stînjinel prețuiau ceva, însă destul de puțin față de ceea ce Mamița păstrase și nu scosese la vedere. Ca întotdeauna, și în acea împrejurare, Mamița arătase că are cap. Adusese și deschisese sub ochii pretinsului inspector general caseta vișinie. Caseta verde, cu care faimosul Atațchi, contrabandist de bijuterii, de făcuse înconjurul lumii, își cumpărase libertatea și în care se aflau piese rare, de o valoare neprețuită, n-ar fi găsit-o Stînjinel nici dacă s-ar fi apucat să-i percheziționeze casa cu o echipă întreagă de specialiști. Cînd se gîndea însă la cele patru fișicuri de napoleoni pe care Stînjinel și-i însușise, îl prindea amețeala. Acum, el trebuia să pună la loc ceea ce pierduse. Se lăsase mituit de prefect și de avocatul doctor Pap și-i îngăduise Rafirei să-și vadă fiul. Mita nu era de disprețuit. Totuși, nevoile lui erau mult mai mari.

— Neaga...

— Ei !... Spune ce vrei să-mi spui. Nu ezita și nu-ți mai căuta atîta cuvintele, că numai bîlbîit nu ești.

Grunz, care se obișnuise să fie repezit de Neaga, nu-i luă în seamă vorbele. Se gîndi și se răzgîndi. Se întrebă dacă Neaga e destul de abilă pentru a-l ajuta la împlinirea planului care i se iscase în minte și ajunse la concluzia că n-ar fi rău să încerce. Pînă acum îl slujise destul de mulțumitor.

— Neaga, tu îl cunoști pe domnul Ianoș de la Banca Maramureșului ?

— Nu-l cunosc, Grunz. Nu am avut încă de-a face cu oameni de bancă.

Inspectorul începu să i-l descrie. Ianoș era holtei. Mînca prin restaurante. Cunoștea șantanurile. Era ușor de agățat. Neaga trebuia să se gătească, să-i ia urma, să frecventeze aceleași localuri, să atragă atenția lui Ianoș asupra ei, să-l întărîte și să-l atragă și pînă la urmă să se lase cucerită.

— Și cu ce să mă îmbrac eu, Grunz ? Și cu ce să plătesc săniile sau trăsurile ? Și bani de cheltuială ?

— Am să-ți aduc mîine cît îți trebuie. Investițiile se fac în folosul serviciului. Pentru bani îmi dai chitanță.

— Ca să mă ai la mînă ?

— Așa se obișnuiește.

— Și după ce mă las cucerită de directorul Băncii Maramureșului, ce-o să mai am de executat ?

— Te încurci cu el. Trăiești cu el. Te duci la el acasă. Îl inviți la tine acasă. Umbli cu el prin restaurante. Îl rogi să te poarte prin localurile de noapte, chiar prin cele mai deochiate. N-o să-ți displacă.

— Dimpotrivă, Grunz. O să mă simt în al nouălea cer.

— In sfîrșit, Neaga, faci tot ce se cuvine ca să vă vadă împreună cît mai multă lume, să cunoască și să vorbească de legătura voastră, dacă se va putea, întregul oraș.

— Și cu ce o să mă aleg eu din treaba asta ?

— Cu mult, Neaga.

— Și mai pe urmă ?

— Iți voi da la timp instrucțiuni.

Grunz se mai liniști. Se așeză lîngă Neaga. Femeia i se agăță de gît. Apoi, în joacă, începu să-l tragă de urechi. Își aduse aminte că avea urechi mari, clăpăuge, urîte, și i se păru că Neaga, jucîndu-se cu urechile lui, de fapt își bate joc de el. Se ridică și-și reluă plimbarea în jurul mesei. Neaga deschise brațele să-l ademenească.

— Nu. Astă seară, nu.

Refuzată, Neaga îl împunse:

— Mamița te-a desfigurat. Orice ai spune, ți-e frică de Mamița, inspectore. Mori de frica Mamiței, Grunz. Cred că în fața ei stai „drepți" ca la militărie.

Inspectorul se opri din mers.

— Ți-am spus să nu vorbești de Mamița. N-ai tu nas s-o pui în discuție pe Mamița.

Se certară. Neaga uită cîtă putere are inspectorul. Îl ocărî, iar peste numele Mamiței turnă la repezeală un șuvoi de cuvinte tulburi. Grunz nu-i rămase dator cu nimic. Încercă s-o pălmuie. Neaga se urcă în pat cu picioarele și se lipi de perete. Inspectorul întinse mîinile spre ea, ca și cum ar fi vrut s-o apuce de gît și s-o sugrume. Neaga îi strigă:

— Pe mine n-ai să izbutești să mă omori cum ai omorît-o pe bulgăroaica aceea despre care tot orașul pălăvrăgește. Eu știu să mă apăr, bortosule. Pe mine nu o să poți să mă omori...

Grunz ameți de parcă l-ar fi izbit cineva cu ciocanul în creștet. Nescăpînd-o din ochi pe Neaga, se trase lîngă ușă și se sprijini. Spuse încet:

— Ascultă, Neaga. Dar ce știi tu de bulgăroaică ? De unde ai auzit tu că eu aș fi omorît o bulgăroaică ?

Neaga se porni pe rîs. Grunz, dezmeticit, urlă :

— Nu rîde. Auzi ? Nu mai rîde că te stîlcesc în bătăi. Auzi ? Nu mai rîde, că scot pistolul și te împușc ca pe o cățea.

Neaga își încleștă fălcile și tăcu. Rămase însă tot în pat, în picioare, lipită de perete. Inspectorul se așeză pe scaun lîngă masă. Cu glas blajin, o imploră :

— Vino și stai lîngă mine, Neaga.

— N-o să mă sugrumi ca pe bulgăroaică ?

— Nici n-o să mă ating de tine.

— Nu te cred, însă ca să-ți dovedesc că nu mi-e teamă de dumneata, am să vin.

Se așeză pe scaun. Intre ea și Grunz se afla masa rotundă, iar pe masă se găsea o sticlă de vin înfundat. Neaga luă sticla, o puse pe genunchi și-i mîngîie gîtul.

— Ce vrei să faci cu sticla ?

— Să te lovesc cu ea în cap. Bineînțeles dacă va fi nevoie.

— Ce știi tu despre bulgăroaică ? De unde ai aflat această minciună sfruntată că eu aș fi omorît o bulgăroaică ? A ? Unde ai auzit, Neaga, minciuna, și de la cine ?

— Nu te supăra pe mine, inspectore, dar nu pot să-ți precizez nimic. Nu știu unde am auzit vorba și nici de la cine. Insă, inspectore, ceea ce trebuie să cunoști este că orașul nu vorbește decît de această... întîmplare.

Ii venise să spună crimă. Băgase de seamă la timp și se corectase. Grunz spuse ca pentru sine, dar îl auzi și Neaga :

— O să-i învăț eu minte pe nemernicii din orașul acesta. O să le arăt eu lor.

— Îmi vine iarăși să rîd, inspectore, ca adineauri. O să mă stăpînesc, ca să nu te supăr. Cum o să înveți dumneata minte un oraș întreg ? Ce-o să le arăți dumneata oamenilor care clevetesc ? Cum o să le astupi gura ?

— Am eu metodele mele, nu-mi purta grija.

— Ba trebuie să ți-o port. Vreau, nu vreau, trebuie să ți-o port. M-ai amestecat în afacerile dumitale. Dacă dumneata ieși rău din cauza acestei cri..., din cauza acestei întîmplări nenorocite, cu bulgăroaica, nici mie nu poate să-mi fie ușor.

— Ce spune lumea? Vorbește-mi mai pe larg despre ce spune lumea, Neaga.

— Ți-am spus. Ți-am spus tot ce-am știut.

— Mai pe larg, mai pe larg...

— Setos ești de noutăți, inspectore.

— Sînt. Mai ales cînd noutățile mă privesc.

— Se spune, Grunz, că atunci cînd ați arestat-o pe Marișca Balint și pe ceilalți, ați arestat și o studentă de la București, o bulgăroaică.

— Pînă aici totul este adevărat.

— Și se mai zice, că în timpul interogatoriului, dumneata ai omorît fata prin sugrumare.

— Și mai departe?

— Mai departe, se spune că încă nu se știe unde ați aruncat-o sau unde ați îngropat-o pe fata aceea.

— Minciuni, Neaga, minciuni. Fata trăiește. Nu i s-a clintit un fir de păr din cap. Trăiește. Nu știu dacă e de la București. Nu știu dacă e studentă. Nu știu dacă e bulgăroaică. Insă fata pe care am arestat-o la Marișca Balint trăiește.

Rîse îndelung, ca un nebun. Apoi se duse lîngă Neaga, îi răsturnă capul pe spate și-i mușcă gura. Cînd se desprinse, inspectorul își șterse mustățile. Spuse:

— Zvonuri, Neaga. Minciuni, Neaga.

Femeia spălăcită nu-i împărtăși bucuria.

— Nu te bucura prea mult și prea devreme, inspectore. Du-te și cheamă-i la dumneata pe aceia care îți mănîncă pîinea. Intreabă-i și pe ei ce știu. Poate că ei au aflat mai mult decît mine. Silește-i să-ți spună ce știu, Grunz. Aflînd, vei putea să te aperi.

— S-ar putea să ai dreptate, Neaga. Dar vezi tu, lor le este frică de mine. Le-am băgat spaima în oase, Neaga. N-or să cuteze să repete zvonurile proaste cu privire la mine.

— Să-i strîngi cu ușa, inspectore. Să-i silești să spună tot ce au aflat. Știi să strîngi cu ușa. Știi să silești oamenii să vorbească. Nu pe toți. Dar aceia din subordinea dumitale sînt din plămadă slabă. Au să vorbească.

Mohorît, îngrijorat, Grunz își luă seara-bună de la Neaga.

La birou trimise să fie chemat Orbescu. Omul de serviciu îl căută prin toate camerele. Nu-l găsi. Ii telefonă acasă. Nu răspunse nimeni. Grunz trimise oameni să-l caute prin localuri. După un ceas, oamenii se întoarseră dezolați.

— L-ați găsit pe subinspector?

— Nu l-am găsit, să trăiți, domnule inspector. Nu l-am găsit. L-am căutat prin tot orașul și nu l-am găsit. Parcă l-a înghițit pămîntul.

— Ah ! Ce bine ar fi fost să-l fi înghițit pămîntul ! Ce bine ar fi fost... Să vină la mine Landră și Pocal.

Cei doi se arătară numaidecît. Îi întrebă:

— Unde e Orbescu?

— Nu știm, să trăiți, domnule inspector, spuse Landră.

— Nu avem cum să știm, să trăiți, domnule inspector. A plecat în mod misterios acum două ore. Nu ne-a spus încotro se duce, raportă Pocal.

— Era grăbit, adăugă Landră.

— Și mai era gătit și pomădat, întregi Pocal.

— Bine, bine. Să-l lăsăm în pace pe Orbescu. O fi avînd și el vreo aventură. Om e... Luați loc.

— Vă mulțumim, să trăiți, domnule inspector, spuse Landră.

— Vă mulțumim, să trăiți, spuse și Pocal.

Se așezară pe cîte o margine de scaun.

— Așezați-vă bine, le spuse Grunz. Avem multe de vorbit.

— La ordinele dumneavoastră, să trăiți...

— Ascultați, măi băieți, ia spuneți-mi voi, ce se vorbește în oraș de cîteva zile pe socoteala mea ?

Cei doi se uitară unul la altul, se înțeleseră din priviri și ridicară din umeri :

— Să trăiți, domnule inspector, nu se vorbește nimic.

— Măi băieți, mă, nu vă fie frică, mă. Spuneți-mi, mă, că nu mă supăr, mă.

— Să trăiți, domnule inspector, nu se vorbește nimic. Și dacă nu se vorbește nimic, nu avem ce să vă raportăm, domnule inspector.

— Măi băieți, mă, spuneți-mi, mă, că dacă nu îmi spuneți, e vai de mama voastră, mă... Vă pălmui, mă. Vă stîlcesc, mă. Vă omor în bătăi, mă.

Cei doi iarăși se uitară unul la altul.

— Să trăiți, domnule inspector, noi putem să vă spunem, însă vă rugăm să nu vă supărați, cum aveți obiceiul, și să săriți asupra noastră.

— Nu mă supăr, Landră. Vă făgăduiesc că nu mă supăr.

Vorbi, cu ochii în jos, Pocal.

— Să trăiți, domnule inspector, în oraș se spune că ați omorît aici o fată care era arestată.

— O bulgăroaică, adăugă Landră.

— Și mai departe? Mai departe ce se mai spune?

— Că ați luat-o și ați dus-o cu sania la margine, spuse Pocal.

— Interesantă poveste... Și mai departe ?

— Se mai spune că erați însoțit de domnul Orbescu, de Găman și de o persoană cu barbă scurtă care a fugit peste graniță, în Slovacia.

— Senzațional ! Senzațional, domnilor. Cîntați ! Cîntați mai departe...

— Orașul afirmă că moarta a fost aruncată în rîu, în bulboană...

Grunz rîse din plin. Zise :

— Dar de unde știe orașul, mă, că am aruncat fata în bulboană ?

— Grănicerii au găsit fata în bulboană și au scos-o. Cadavrul fetei, cadavrul lui Găman și cadavrul lui Ioil bărbosul au fost duse la pichet. Și maiorul Blîndu de la pichet face anchetă. Și orașul vorbește. Poate că maiorul Blîndu o fi povestit cuiva ceea ce au descoperit grănicerii lui.

— Să trăiți, domnule inspector, dumneavoastră știți cum este provincia. Abia așteaptă să se petreacă un fapt neobișnuit pentru ca oamenii să aibă sămînță de vorbă.

— Altceva ce se mai spune?

— Să trăiți, domnule inspector, se mai vorbește că la început maiorul Blîndu l-a bănuit de omor pe bărbosul care a fugit. Și a telefonat peste graniță să-l ancheteze autoritățile slovace. Individul acela a răspuns că dumneavoastră ați comis omorul și a dat amănunte. Acum maiorul Blîndu, bazîndu-se pe declarația lui Stînjinel, își îndreaptă cercetările spre dumneavoastră.

— Și voi ce credeți, mă ?

— Noi, să trăiți, domnule inspector, noi credem că totul e scornitură. De aceea nici n-am îndrăznit să vă tulburăm.

— Scornitură... Scornitură... Mă întreb însă ce interes are maiorul Blîndu să împrăștie asemenea calomnii pe socoteala noastră.

— Gelozia, să trăiți, domnule inspector. Domnul maior Blîndu este gelos de succesele noastre.

— Și de multă vreme ne mai poartă și pică. Zice că deseori noi abuzăm și ne amestecăm în atribuțiile grănicerilor.

— S-ar putea să aveți dreptate, mă.

Se gîndi puțin, apoi îi întrebă :

— Cam cîți oameni avem la îndemînă astă-seară ?

— Doisprezece. Și cu noi doi paisprezece.

— Ascultați, mă, băieți, vă dau o misiune importantă.

— La ordin, să trăiți, domnule inspector.

— Incepînd de la miezul nopții și pînă spre ziuă, să-mi operați cîteva arestări.

— Cam cîte, să trăiți, domnule inspector ?

— Șapte sau opt.

— Floare la ureche, spuse Landră.

— Glumă, adăugă Pocal. Dacă ne dați ordin pînă la ziuă arestăm un sfert de oraș.

— Deocamdată nu avem nevoie decît de șapte-opt arestări. Veniți peste o oră să vă dau lista.

Landră și Pocal plecară. Grunz descuie biroul și scoase niște liste. Se adînci în lectura numelor. Din cînd în cînd mîzgălea un semn pe margine. Și pe cînd mîzgălea semnul, murmura :

— Vă arăt eu vouă. Vă învăț eu minte pe voi. O să vedeți voi cine e Grunz. O să simțiți voi cine e Grunz. O să jucați cum o să vă cînte nenea Grunz...

Transcrise numele însemnate și adresele pe o bucățică de hîrtie. Sună. Landră și Pocal veniră. Inspectorul le întinse lista. Le spuse:

— Dacă vă scapă vreunul, vă belesc de vii. Ați înțeles ? Vă belesc de vii, dacă vă scapă vreunul. Luați aminte la ce v-am spus. Marș...

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Mamița îl sorbea pe Orbescu din ochi.

— Ar trebui să mai pui carne pe tine, Orbescule. Te-ai jigărit de tot.

— Cred și eu. Dacă ar fi fost să îndur numai cîte le-am îndurat zilele acestea de la domnul inspector. Au fost momente în care am crezut că-mi ia zilele.

— Slavă Domnului. Furia inspectorului a trecut cu toate că noaptea îl mai chinuie vise urîte.

— Să nu ne înșelăm, Mamițo. Inspectorul e pe drojdie. O să iasă mare scandal cu bulgăroaica. Maiorul Blîndu se laudă pe toate drumurile că nu se lasă pînă nu-l dă în gît pe inspector. Nu-l iartă. Inspectorul s-a amestecat în contrabanda cu aur și și-a luat partea leului.

— Și ție, Orbescule, ce-ți pasă ? Ești amestecat cumva în omorul bulgăroaicei ?

— Nu sînt amestecat. Dar orișicît. Inspectorul mi-e șef.

— N-o să-ți mai fie, Orbescule. Te mut la București. Ne mutăm la București, Orbescule. Numai că trebuie să mai pui puțină carne pe tine. N-aș vrea să ies în lume cu un bărbățel atît de puțin la trup. Mulți vor crede că ești fiul meu, Orbescule. Fiul meu ori craiul meu. Așa că te rog, mai pune carne pe tine, Orbescule.

— O să pun, Mamițo, dar... Dar mă gîndesc dacă o să avem cu ce trăi la București. Stînjinel v-a luat bijuteriile. V-a luat aurul. Domnul inspector Grunz n-o să consimtă la divorț fără despăgubiri serioase.

— Cine n-o să consimtă la divorț? Grunz? Strîns cu ușa cum o să fie, va consimți și se va mulțumi cu puțin.

— Dar nouă? Nouă ce ne va mai rămîne, Mamițo ? Numai cu leafa mea, la București... O să fie greu, Mamițo, o să fie grozav de greu.

— Prostule ! Grunz nu cunoaște nici a zecea parte din ceea ce am pus, din vreme, la păstru. Am avere, Orbescule, că nici dacă ne-am apuca s-o mîncăm cu lingura, n-o isprăvim într-o viață de om.

Orbescu își aduse aminte că trebuie să fie tandru. Îi sărută pîlnia negricioasă a urechii și-i șopti:

— Mamițo, Mamițo, te iubesc ca pe lumina ochilor mei, Mamițo. Ca pe lumina ochilor mei...

— Ești un băiețaș mincinos și prostuț, Orbescule. Iubești, ca și Grunz, bijuteriile mele și iubești banii mei, Orbescule. Dacă ai ști că n-am chioară în pungă, nici nu te-ai uita la mine, Orbescule. Cunosc bine la om, băiete. Și trăiesc cu picioarele pe pămînt.

Orbescu se încălță. Se îmbrăcă. Își puse cravata. Spuse solemn :

— Așa e, Mamițo. Ai dreptate, Mamițo. Dar să nu-mi porți ciudă. Că mie... Mie tot mi-ești dragă. Insă în lumea în care trăim, nimic nu se face fără bani, Mamițo. Și eu sînt băiat sărac, Mamițo. Sînt grozav de sărac... Dacă ai ști cît de sărac sînt, mi-ai plînge de milă, Mamițo.

— Să-ți plîng de milă ! Chiar pînă acolo nu aș merge cu prostia, Orbescule...

Grunz sună și ceru de băut. Bău pe stomacul gol și simți că i se înflăcărează mintea. Nu-i plăcea, cînd avea mintea întărîtată și înflăcărată, să rămînă de unul singur. Intrebă ușierul:

— A venit subinspectorul Orbescu?

— Acum cîteva minute, domnule inspector.

— Urgent la mine.

— Am înțeles, să trăiți.

Orbescu veni supt la față, gătit, mirosind a esențe rare.

— Ah, Orbescule, Orbescule, nici n-a venit primăvara și dumneata ai și început să-mi umbli ca motanul pe acoperișuri.

— Să trăiți, domnule inspector, tinerețea...

— Da, da, tinerețea. Dar serviciul? Ai uitat serviciul, subinspectore. Ai lipsit de la serviciu, Orbescule, tocmai cînd aveam mare nevoie de dumneata.

Orbescu vru să se scuze dar Grunz i-o luă înainte.

— Am dat ordin să se facă șapte-opt arestări în noaptea asta.

— Foarte bine, domnule inspector. Era și timpul, domnule inspector.

— Nu ești curios să afli pe cine am hotărît să umflăm, Orbescule?

— Dacă binevoiți să-mi spuneți, domnule inspector... Este de datoria mea să știu... Să contribui...

Grunz rîse:

— Surprize, Orbescule, surprize. Orașul trăncănește. Maiorul Blîndu m-a aruncat în gura lumii. Ei bine, Orbescule, de mîine dimineață orașul o să vorbească despre altceva. Aici e lovitura ! Orașul o să vorbească de cu totul altceva...

— Cum o să vorbească de altceva? De obicei noi ținem secrete arestările, bineînțeles în măsura în care aici se pot păstra secrete.

— De data aceasta, Orbescule, o să facem o excepție. Arestările vor fi zgomotoase. Iar dumneata vei avea grijă ca zgomotul să se amplifice la maximum, ca numele unora dintre arestați să circule, să circule...

— Aș putea participa și eu la arestări ? Știți cîtă plăcere îmi face să ridic oameni.

Grunz se uită la ceasul care îi ticăia la mînă.

— Băieții au plecat. Să-i lăsăm să opereze singuri, Orbescule. Să-i lăsăm să învețe să aibă răspundere. I-am dădăcit destul. Trebuie să învețe și ei să meargă pe picioarele lor. Să le dăm impresia că nu mai sînt boboci.

Îl pofti pe scaun. Îi oferi și băutură. Orbescu refuză băutura.

— Nu am vigoarea dumneavoastră, domnule inspector. Nu rezist la băutură. Sînt cam slăbuț de constituție...

— Dar la amor reziști, pezevenghiule? Din muieri o să ți se tragă moartea.

Orbescu schimbă vorba.

— Ați aflat, desigur, să trăiți, domnule inspector, că pe Iovca Silef au scos-o grănicerii din bulboană. Probabil gheața...

— Am aflat. Măgarul de Blîndu va încerca să ne lucreze. Escrocul de Stînjinel a vorbit și el, din Slovacia. I-a trimis lui Blîndu o declarație telegrafică. Insă pe cuvintele unui escroc, care s-a mai ocupat și cu spionajul, nu va pune nimeni temei...

— Poate că totuși va pune, domnule inspector. Iovca Silef...

— Care Iovca Silef, Orbescule? Și dumneata începi? N-am văzut nici o bulgăroaică. N-am arestat nici o Iovca Silef. N-am omorît nici o Iovca Silef. Să-ți intre bine în cap ce-ți spun. Pricepi ?

— Dar cadavrul...

— Cadavrul? Dar de cînd sîntem noi răspunzători de cadavrele pe care le găsesc grănicerii pe cîmp ori le pescuiesc din apă? A? De cînd răspundem noi de ce se întîmplă prin cîrciumi? S-ar putea ca moarta să fie bulgăroaică. S-ar putea s-o cheme Iovca Silef sau altfel. A venit de la București sau din altă parte, Dumnezeu știe cînd și pentru ce. A umblat prin locante. S-o fi dus cine știe unde cu cine știe ce derbedeu. Și derbedeul acela, pentru un motiv sau altul, a ucis-o și-a aruncat-o în apă. S-au mai făptuit în oraș destule crime. De ce acum nu s-ar mai fi comis încă una?

— Să trăiți, domnule inspector, e cam cusută cu ață albă povestea...

— Orbescule, nu cunoști lumea și nu cunoști țara. Multe sînt cusute cu ață albă în țara asta, Orbescule, și merg, Orbescule, merg.

— Aveți dreptate, domnule inspector. Sînt prost, domnule inspector.

Grunz se apropie de subinspector. Îl mirosi:

— Nu ești chiar așa de prost cum vrei să pari, Orbescule. Dar să știi, băiete, că nu ești nici atît de deștept cum te crezi...

Se plimbă prin odaie cu mîinile la spate. Se opri lîngă subinspector și-l mirosi din nou.

— Parcă aș cunoaște parfumul acesta, Orbescule. Parcă m-am mai întîlnit eu cu el. Dar cînd? Unde și cînd? Mă, băiatule, m-a lăsat memoria, mă. Incep să îmbătrînesc, mă...

Ajunși în biroul lor, Landră și Pocal se apucaseră să citească lista pe care le-o dăduse inspectorul. Landră fluieră a mirare. Fluieră a mirare și Pocal. Landră spuse:

— Aiureală. Oamenii aceștia nu au nici o vină.

Pocal zise:

— Ai dreptate. Insă inspectorul a înnebunit iar noi doi nu ne putem opune nebunului.

Landră îl întrebă pe Pocal:

— Ce facem? Îi arestăm?

Pocal răspunse:

— De ce să nu-i arestăm? Am primit ordin să-i arestăm, trebuie să-i arestăm. Răspunde inspectorul.

Landră întrebă:

— Și pe Inocențiu? Inocențiu e grangur mare.

Pocal adăugă:

— Grangur verde. Periculos.

Landră rămase o vreme dus pe gînduri. Pe urmă zise:

— Inspectorul răspunde, fără îndoială, însă cu Inocențiu o să fie greu. O să urle mîine tot orașul. Cum o să justifice inspectorul arestarea lui Inocențiu? Centrul a ordonat să nu ne atingem de legionari. Guvernul duce tratative cu capii lor, să-i îmblînzească. Regele vrea să-i introducă pe legionari în guvern.

— Inspectorul ne-a poruncit să-l arestăm și pe Inocențiu. Deci, noi îl vom aresta și pe Inocențiu.

— Am o idee, zise Landră.

— Dă-i drumul repede, spuse Pocal, să nu-ți zboare din cap înainte de a o rosti.

— Zic să-l facem scăpat pe Inocențiu. Îi luăm un șperț gras și-l facem scăpat. Dacă reușesc tratativele guvernului cu legionarii, ori intră și la noi nemții, ca în Cehoslovacia, Inocențiu va juca un rol mare. Poate o să avem nevoie de el. N-ar strica să ne rămînă obligat.

— Bine gîndit, zise Pocal, însă numai pe jumătate. Să-l facem scăpat, dar fără șperț. Dacă îi luăm șperț nu mai are nici o obligație față de noi, în viitor. Să-i atragem atenția că nu-l arestăm, deși avem ordin să-l arestăm și să-l împușcăm, pentru că simpatizăm mișcarea din care face el parte, că dacă nu am fi ce sîntem am fi îmbrăcat și noi, de mult, cămașa verde.

— Ești deștept, Pocal.

— Nici tu nu ești prost, Landră.

Pocal mai parcurse o dată lista cu ochii.

— Landră...

— Da...

— Îmi pare rău de Petra Părtuns.

— Și mie îmi pare rău, Pocal. Fata a fost drăguță cu noi.

— A fost...

— Zic s-o facem și pe ea scăpată.

— Prostie.

— De ce?

— Grunz are nevoie de fetișcană s-o implice în proces.

— Dar Petra Părtuns nu are nici în clin nici în mînecă cu comuniștii.

— Nu are. Insă inspectorul o s-o silească să declare că are. Inspectorului îi trebuie o fată în proces în locul bulgăroaicei pe care a omorît-o.

Landră se uită la ceas.

— Miezul nopții. Ar cam fi timpul să plecăm.

— Mă duc să pregătesc oamenii.

— Stai o clipă, Pocal.

— Ți-a mai țîșnit în cap încă o idee ?

— Intocmai.

— Dă-i drumul

— Zic să-l luăm cu noi pe Dragalina Farcaș.

— De ce să-l luăm cu noi pe lepădătura de Farcaș ?

— Cunoaște oamenii pe care vrem să-i arestăm. Le cunoaște și adresele.

— Să-i cerem voie inspectorului.

— Să nu-l mai tulburăm. Discută cu Orbescu, care a venit de la Mamița. Îl luăm cu noi pe Dragalina Farcaș. O să ne înlesnească mult treaba. O să ne mai și distrăm cu această ocazie.

Pocal se duse și după destulă trecere de timp veni cu Dragalina Farcaș. Landră îl întrebă pe Pocal:

— L-ai pălmuit?

— Nu. Deși trebuia. Am fost nevoit să-l trag de picioare și să-l dau jos din pat ca să se trezească. Dormea și sforăia ca un bivol.

Landră se duse la Dragalina Farcaș. Îl întrebă răstit:

— De ce ne faci mizerii, domnule?

— Nu vă fac mizerii. V-am spus tot ce-am știut... Iar de dormit, dorm greu. Așa mi-e firea.

— Te pui contra... Mai ești și obraznic.

Îi trase două perechi de palme. Obrajii bucălați și bine rași ai lui Dragalina Farcaș se aprinseră. Urechile începură să-i țiuie.

— Nu mă bate, domnule, nu mă mai bate. Spuneți-mi ce doriți de la mine. M-ați trezit tocmai cînd mi-era somnul mai dulce. Și acum... Acum mă mai și bateți...

— Ai să mergi cu noi, Farcaș...

— Acuma?

— Da, acuma.

— Unde?

— O să-ți spunem noi unde.

Landră și Pocal scoaseră pistoalele din buzunare, le controlară să vadă dacă sînt încărcate, le puseră la loc. Dragalina Farcaș holbă ochii. Obrazul rotofei și bine ras îi îngălbeni.

— Nu cumva...

— Te ducem la margine, zise Landră.

— Și te împușcăm, adăugă Pocal.

— Dar de ce? Pentru ce? V-am spus tot ce știam. Absolut tot ce știam. V-am servit.

— Da? Ne-ai mințit, Farcaș. Ne-ai dus cu preșul, Farcaș, spuse Landră.

— Ceea ce era important ne-ai ascuns, zise Pocal.

— Așa că, domnule Farcaș, am primit ordin să te curățăm, spuse Landră.

— Ce v-am ascuns? Nu v-am ascuns nimic.

Pocal se repezi la el, îl pălmui, pe urmă îi puse sub ochi lista scrisă de mîna inspectorului.

— Citește!

Dragalina Farcaș citi lista. Clipi des din ochi.

— Îi cunoști pe oamenii aceștia? îl întrebă Landră.

— Îi cunosc, răspunse Farcaș. Trăiesc de mulți ani aici. Cunosc aproape tot orașul.

— O cunoști și pe domnișoara Petra Părtuns?

— O cunosc... Am fost odată la dînsa. A rămas supărată pe mine. Nu i-am plătit. O cunosc, dar nu e domnișoară... Este...

— Știm noi ce este...

Landră îl învălui iarăși într-un vîrtej de palme.

— Ai fost la dînsa și nu i-ai plătit ! De ce nu i-ai plătit?

Dragalina Farcaș gemu. Pe urmă tăcu. Landră așteptă răbdător pînă cînd Dragalina Farcaș ieși din năuceală.

— Dacă i-ai cunoscut pe oamenii aceștia, pentru ce nu ne-ai spus?

— Nu vi i-am spus pentru că... Pentru că...

— Pentru că ești mincinos, Farcaș. Pentru că ești ticălos, Farcaș. Pentru că ești o lepădătură, Farcaș.

Dragalina Farcaș începu să plîngă. Lacrimi mari i se rostogoleau pe obrajii bucălați și bine rași.

— Ți-am spus eu, Pocal, că domnul Farcaș ne duce.

— Mi-ai spus, însă eu îl credeam sincer.

— Te-ai înșelat, Pocal.

— O să-mi ispășesc greșeala. Te rog să mă lași pe mine să-l achit.

— Dacă n-ai nimic împotrivă, propun să tragem amîndoi deodată. Tu să-l ochești în cap. Eu o să-l ochesc în burtă... Poate că are noroc să scape de glonțul tău. Cu burta găurită mai trăiește un ceas-două.

Farcaș sughiță. Apoi îi întrebă:

— Ce trebuie să fac, ca să nu mă împușcați?

— Acum nu mai ai nimic de făcut. Mergi cu noi la margine, zise Pocal.

Landră îi spuse lui Farcaș:

— Domnul inspector Grunz voia să te cheme la domnia-sa să-ți dea ordin să te despoi și să-l asmută pe Mox asupra ta, să te sfîșie Mox și să te mănînce. Noi l-am rugat să te cruțe și să ne lase să te împușcăm. Oricum, de glonț se moare mai ușor și mai repede. L-am rugat mult, Farcaș, pînă cînd am obținut hatîrul...

Farcaș se zbătea de ceasul morții. Nu-și pierdu întreaga nădejde. Intrebă:

— Nu mai am nici o portiță de scăpare? Nici una?

Landră rămase pe gînduri. Căzu pe gînduri și Pocal. Aprinseră țigări. Le fumară. Aprinseră altele. Fața bucălată a lui Dragalina Farcaș era scăldată în sudoare.

— Ce zici, Pocal, l-am mai putea salva pe Farcaș? E ticălos dar simpatic.

— Cred că nu. Ordinul e ordin.

— Totuși... Dacă ne-ar mai aduce vreun serviciu...

— Ce serviciu ar mai fi în stare să ne aducă unul ca el?

— Eu știu?...

— Zic să mergem să-l împușcăm. E tîrziu și mi-e somn.

Farcaș se agăță de un fir de pai.

— Vreți să arestați oamenii aceia de pe listă. Luați-mă cu dumneavoastră. Să vă arăt unde locuiesc. O să vă fie mai lesne. O să mă tîrăsc la ușa lor, la fereastra lor, o să-i trezesc din somn, o să-i chem să iasă afară, n-o să vă mai osteniți, vi-i dau în mînă. Pe urmă... Pe urmă, după ce îi aduceți aici, vă spun despre fiecare dintre ei tot ce doriți... Numai să mă învățați dumneavoastră ce trebuie să spun. Să mă învățați bine, că eu nu știu. Nu știu nimic despre ei. Dar spun tot ce doriți dumneavoastră. Numai să... Numai să nu mă împușcați...

Landră tăcu și aprinse a treia țigară. Aprinse a treia țigară și Pocal. Îl lăsară pe Dragalina Farcaș să se zbată, să se zbuciume, să plîngă. Nici măcar nu se mai uitară la el.

Omul se tîrî în genunchi și sărută pantofii lui Landră. Apoi se tîrî și sărută pantofii lui Pocal.

Landră îl lovi cu piciorul în coastele din dreapta. Pocal îl lovi în coastele din stînga. Farcaș se trase lîngă ușă. Lăcrima și scîncea.

Landră spuse:

— Să-l luăm cu noi, să ne ajute. Dacă arestările ne izbutesc... Dacă nu ne scapă nimeni...

— Să-l luăm, zise și Pocal, să-l dăm o șansă.

— Au să reușească arestările. N-o să vă scape nimeni. Garantez... Garantez...

— Nu te repezi cu garanțiile, Farcaș.

Se îmbrăcară, își înfundară căciulile pe cap, chemară echipa și plecară.

Cerul spuzit de stele era senin. Adia vînt rece. Zăpada scîrțîia sub picioare. Băltoacele înghețaseră. Dragalina Farcaș lunecă și căzu. Pocal îl ajută să se ridice.

Dragalina Farcaș îi spuse:

— Să începem cu Stoienică. E în drumul nostru.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Premii pentru inactualitate și evazionism

Acum cîteva luni, revista clujeană „Tribuna" a inițiat un concurs literar cu scopul de a stimula dezvoltarea literaturii noastre de actualitate. Pe parcurs, însă, revista s-a îndepărtat de la țelul propus și a acordat premii unor poezii și schițe în care cu greu se poate descoperi vreun ecou din clocotul contemporaneității. O privire succintă asupra acestor lucrări ne dovedește că toate au cîteva însușiri comune. In primul rînd, ele se caracterizează prin... inactualitate. Ca eroi ai zilelor de astăzi apar figuri schematice, chinuite de bizare frămîntări sufletești, iar realitatea socialistă e redusă la o lume stranie, refulată, străină de interesul cititorilor. Pe aceștia nu poate decît să-i mire premierea celor „Trei motive la o simfonie celestă" ale poetului Alexandru Lungu. E cu totul surprinzător cum un poet de real talent poate să se irosească în asemenea exerciții sterile. In primul motiv sînt cîntate surîsul „de femeie-împlinită / de madonă pe care n-o mint bunăvestirile" în nopțile cînd, „îmbrățișați mai adînc / am visat neliniștea majestoasă a cerului". Și-atît. In al doilea motiv al „Simfoniei celeste" se invocă țărmul unei mări patetice unde „în vaierul lumii ascuns în neliniștea scoicilor / lîngă eternitatea spartă a valului — / aminte-mi aduc / cum te-ntristă ploaia căzîndelor stele... / Fiecare stea căzătoare / cu degete de vînt și spaimă / cu o răsuflare de flacără moartă / părul în juru-mi ți-l despletea". Și-atît. Ba nu: „Fiecare sclipăt în gol luminînd (așa tresăreai) / — un semn al morții e / furindu-ne viața / ochiul speriindu-l / în noi înșine adumbrindu-ne sumbru". In motivul trei, poetul declara cu o gravitate solemnă: „Noi vom fi sortiți cu-adevărat / să ascultăm muzica sferelor". Și acestui poem — credeți-mă că nu-i o farsă — i s-a atribuit premiul pentru... actualitate.

Mai aproape de prezent sînt poeziile lui Valeriu Gorunescu din ciclul „Țara dintre ape" distins cu premiul II. Valeriu Gorunescu a încercat conceperea unui vast reportaj liric despre transformările înnoitoare survenite în Delta Dunării în anii democrației populare. Din păcate, poetul s-a lăsat adesea furat de pitorescul și misterul vegetației și al apelor ascunse ale Deltei, de vechi legende și snoave, uitînd să vorbească despre faptele eroice și despre oamenii noi ai acestor ținuturi.

In domeniul prozei, evaziunea e mai voalată. Locul muzicii sferelor e luat de un pseudo-conflict amoros sau de o înfruntare între conștiințe cu prăbușiri și inerente treziri, toate pe fundalul unui decor ce ar vrea să semnifice, chipurile, realitatea nouă. Pentru „Răscruci" și „Alt joc" Vasile Rebreanu a primit premiul II. Deși nu publică de multă vreme, Vasile Rebreanu s-a impus într-un timp destul de scurt, datorită talentului său. „Originalitatea" pe care o caută în cazul unor schițe s-a dovedit însă în defavoarea sa, îndepărtîndu-l de la adevărul psihologic al personajelor și situațiilor. Atît „Răscrucile" cît și „Alt joc" vehiculează simboluri obscure care provoacă înțelesuri echivoce. Axente Horoba din „Răscruci" e în optica tînărului prozator un activist straniu, chinuit de întrebări ridicole și obsedat de instincte animalice. Este greu să crezi că această schiță a fost investită cu atributele actualității numai pentru finalul ei, în care aflăm că Axente, cu toate remușcările de rigoare, pleacă totuși la o școală de... partid. Premiul III încununează două povestiri: „6 tacîmuri" de Ștefan Luca și „Pe baltă" de Valeria Colban. Prima povestire, în contrast cu viguroasele lucrări despre oamenii zilelor noastre scrise de Ștefan Luca, deși tratează tema unui învins care își găsește pe un șantier axul vieții sale, lasă totuși o impresie ciudată de artificialitate. Contribuie la aceasta și falsele complicații psihologice cu care Ștefan Luca își încarcă eroul. Ultima suferă de aceleași defecte pe care (vai!) tinerii prozatori clujeni le consideră calități și cuceriri ale unei maniere artistice proprii. Intîlnim, din nou, o dragoste neîmplinită, o Ana care frămîntă lut și se căsătorește cu un Elisei pe care nu-l iubește, apoi un Elisei torturat de ideea părăsirii căminului, și apoi viziunea unei sinucideri anume creată spre luminarea eroilor. Un ton reținut, un stil sobru, rece, lucid, nu fără calități literare, slujește unui conflict artificios, pueril. Și din nou întrebarea: unde-i actualitatea? Că de sute și sute de ani pe baltă oamenii frămîntă lut și pescuiesc pește, broaștele umplu „văzduhul cu orăcăitul lor fără istov, iar sus, pe cer, se aprind stelele" (vezi finalul schiței).

Bizară optică asupra actualității a vădit revista „Tribuna" premiind asemenea producții literare. Este nepermis faptul că s-au irosit bani destinați pentru susținerea unor lucrări inspirate din munca și victoriile poporului nostru în drum spre socialism, premiindu-se schițe și poezii evazioniste, ermetice, lipsite de mesaj actual.

Teșu Milcoveanu

In preajma centenarului Vlahuță

La 5 septembrie, anul acesta, se împlinesc 100 de ani de la nașterea lui A. Vlahuță. In întîmpinarea acestei aniversări, I. Cremer publică în „Revista de pedagogie" (nr. 7 din 1958) un articol despre activitatea ca revizor școlar a scriitorului. După un studiu similar asupra lui Eminescu, semnat de Gh. Ștefan, aflăm acum date noi în legătură cu neostenitul animator cultural care a fost Vlahuță vreme de cîteva decenii. Dragostea pentru oamenii din popor și-a exprimat-o autorul lui „Dan" nu numai în opera literară, dar și în activitatea practică, în calitate de profesor, de referendar la Casa Școalelor și de revizor școlar.

I. Cremer în articolul amintit discută, pe baza documentelor rămase în arhive și în ziarele vremii, perioada iunie—decembrie 1888, cînd scriitorul a deținut funcția de revizor școlar al județelor Buzău și Prahova. In afara datelor informative, privind istoria învățămîntului nostru elementar, I. Cremer atrage atenția asupra concepției pedagogice a lui Vlahuță prin caracterul ei înaintat, înrudită cu aceea a lui Eminescu. Dorința celor doi poeți de a se aplica în școli metode antidogmatice, accentul pus pe intuiția și înțelegerea elevilor, țintind formarea unei culturi armonice, sînt elemente ale unei pedagogii progresiste care se integrează celor mai bune tradiții educative.

„Vlahuță pedagog" e titlul unui capitol din monografia ce urmează a fi scrisă și I. Cremer, prin articolul său, aduce o contribuție demnă de luat în seamă.

A. Sandu

Impotriva oricăror infiltrări ale ideologiei burgheze în critica literară

(Urmare din pag. 1)

dualismului mic-burghez, anarhic și orgolios, ca factor de destrămare a unității combative a literaturii partinice.

Opunîndu-se fermei dictaturi a proletariatului ca singura posibilitate de menținere a puterii și de construire a socialismului, revizionismul dorește renunțarea la hegemonia ideologică a clasei muncitoare și proclamă libertatea de manifestare a ideologiei dușmane. In numele „libertății" de creație, revizionismul denigrează realismul socialist, care este metoda superioară de creație a epocii contemporane, întrunind reflectarea veridică a realității cu viziunea ideologică cea mai înaintată, imaginea autentică a prezentului înfățișat cu perspectiva viitorului înțeles și pregătit. Revizionismul îi refuză realismului socialist dreptul de existență sau, în cel mai bun caz, îi lasă dreptul de a conviețui cu toate metodele de creație antirealiste sau pur și simplu depășite istoric. Desigur, socialismul poate fi mai ușor atacat dacă, în locul unei literaturi care să-l reflecte în esența lui și în procesul său de creștere, de edificare complexă spre culmi, ar precumpăni o literatură fără orizont, supusă șovăielilor și scepticismului mic-burghez, mărginirii ideologice și sentimentale, mizantropiei sau indiferentismului politic și social. Fără rușine, revizionismul, acolo unde s-a putut manifesta, a încurajat, tematic, o anumită literatură direct tezistă, menită să demonstreze, sub firma realismului critic opusă realismului socialist, caracterul reprezentativ al unor aspecte negative din viața în țările socialiste.

Sub asemenea forme deschise a îndrăznit să se înfățișeze revizionismul în literatura unor state prietene, subminînd îndrumarea partinică a literaturii, dezorientînd, demobilizînd și pregătind terenul ideologiei burgheze contrarevoluționare. Asemenea teze revizioniste au mers, în R.P. Ungară, mînă în mînă cu organizarea bestialei contrarevoluții, din octombrie 1956. Vigilența popoarelor care construiesc socialismul, mobilizate puternic de primejdia concretă și imediată a ofensivei dușmane, nu face posibile atari manifestări, violent antipartinice, nici acolo unde, nu de mult, se desfășurau aproape nestingherite.

Orice confuzie însă dă speranțe de pătrunderea ideologiei dușmane. Iar pasivitatea unora poate avea un climat favorabil confuziilor azvîrlite ingenuu sau cu rea voință.

Plăcută dușmanului a putut fi lupta împotriva dogmatismului ori de cîte ori în această luptă a fost uitată principialitatea marxist-leninistă, sensul ei revoluționar, eficiența ei pentru îndreptarea greșelilor spre binele construcției socialiste. Intotdeauna, ca și azi, revizionismul declara drept „dogmatism" linia marxismului autentic, opunînd, în numele dialecticii, ajustări teoretice care tind, de fapt, să anuleze marxismul și lupta revoluționară a clasei muncitoare. Este evident că „dialectica" revizionistă este o falsă dialectică, urmărind, de fapt, sofistic, nu să aplice creator marxismul, ci să-l denatureze pentru a-l adapta intereselor oportuniste de dreapta. Recentul catehism revizionist, reprezentat de programul U.C.I., arată limpede că acolo adevărata dialectică e înlocuită cu abdicarea de la principiile fundamentale și că lupta împotriva „dogmatismului" tinde să lovească în înseși legile principale ale construcției socialiste — pe plan economic, social, politic și cultural deopotrivă.

Adevărata luptă împotriva dogmatismului, de pe pozițiile dialecticii revoluționare, o duc partidele marxist-leniniste, marxism-leninismul fiind incompatibil, prin definiție, cu bucherismul și cu metafizica. Dar eliberarea de orice dogmatism a comuniștilor nu numai că nu atinge legile fundamentale, obiective, ale dezvoltării societății spre socialism, ci dimpotrivă, le întărește, confirmîndu-le în aplicarea lor vie la realitatea istorică, în transformare revoluționară.

Ca și în alte domenii, pe tărîm literar lupta împotriva dogmatismului trebuie să fie dusă ca o luptă în slujba socialismului, a ideologiei marxist-leniniste. O asemenea luptă însă trebuie să o ducem permanent, nu ca pe o campanie, ci ca pe o acțiune de educare (și de autoeducare) în spiritul științei revoluționare. A fi într-adevăr antidogmatic înseamnă a fi un bun marxist-leninist. Cea mai bună combativitate în acest sens este, categoric, aceea dovedită prin capacitatea și străduința de a gîndi marxist-leninist, de a da studii temeinic înarmate cu ideologia noastră. Nu criticii nemarxiști sînt chemați să dea lecții antidogmatice, ei care abia trebuie să ajungă măcar la gradul de înțelegere pe care l-au dovedit criticii care, străduindu-se să fie marxiști, n-au înlăturat uneori înclinația metafizică spre dogme și și-au limitat investigația creatoare.

Dacă, de pildă, Al. Piru vrea să se integreze frontului nostru critic, el trebuie mai întîi să învețe ce este marxism-leninismul, să se dezbare de propriul său dogmatism idealist, nu să ne dea sfaturi antidogmatice de pe poziții eclectice, în fond antimarxiste. Cum se poate admite ca într-o revistă condusă de partid să se opună așa-zisului dogmatism în critica marxistă remediul unui Fubini?

Dacă, asemenea greșeli și confuzii s-au produs, este din cauză că și unii dintre noi am uitat uneori că avem un dușman principal, asupra căruia trebuie să ne îndreptăm toată atenția: ideologia burgheză. Am uitat că existența influenței burgheze este izvorul intern al revizionismului. In felul acesta, ne-am cheltuit cîteodată, în campanii secundare, energia pe care ne-o cerea lupta activă împotriva influențelor străine, permițînd afirmarea altui dogmatism, propriu esteticii burgheze. Dacă ne scrutăm conștiința, mulți dintre noi sînt vinovați că, neglijînd inamicul principal, am permis să iasă la lumină, mînioși pe „dogmatism", discipolii dogmatismului maiorescian, atît de puternic sădit în vechea școală, și ai altor „dogmatisme" idealiste.

Ceea ce nu avem dreptul de a uita este faptul incontestabil că principala primejdie o reprezintă pentru noi infiltrarea ideologiei burgheze!

In ultimii ani, unii critici literari au uitat, în articolele lor, nu numai să formuleze idealul realismului socialist, dar și să confrunte operele discutate cu acesta ideal. Răsfoind presa literară, găseai articole în care se vorbea pur și simplu de realism ca și cum epitetul socialist ar fi implicit, sau n-ar adăuga în esență nimic nou. Realismul socialist este însă un fenomen obiectiv, reprezintă o fază, astăzi cea mai înaltă, în evoluția reflectării artistice a vieții. Chiar dacă studiul la obiect al noii metode este încă deficitar, fenomenul există, diferențiat și superior altor metode, de asemenea realiste. Tendința ce s-a observat uneori era aceea de a vedea în literatura realistă particularitățile realismului critic. Dar, apreciind capodoperele realismului critic, și însăși metoda acestuia, ca cea mai evoluată, pînă la un moment dat, noi nu ne mai putem situa azi pe pozițiile realismului critic, înapoiate în raport cu viziunea noastră, materialist-istorică, asupra dezvoltării societății.

La vremea sa, realismul critic sezisase caracterul societății capitaliste și-i făcuse, prin imaginea artistică, o critică necruțătoare, contribuind la slăbirea ei. „Prin descrierea fidelă a situației reale — scria Engels, despre literatura realismului critic — destramă păienjenișul iluziilor convenționale dominante, zdruncină optimismul lumii burgheze, face inevitabilă îndoiala în ceea ce privește valabilitatea veșnică a situației existente, chiar fără a oferi direct o soluție, ba, după împrejurări, uneori chiar fără a lua măcar atitudine în mod net". Și astăzi, aceeași literatură realist-critică, în sensul indicat de Engels, slujește luptei împotriva capitalismului, pentru socialism, și — cu voia sau fără voia lor — marii scriitori realiști ai occidentului ne sînt aliați.

Pentru noi însă, azi, în R.P.R., a rămîne pe pozițiile realismului „fără a oferi direct o soluție", și uneori „fără a lua măcar o atitudine în mod net". categoric e cu totul altceva. Nu te poți declara scriitor angajat, legat de partidul marxist-leninist, ignorînd perspectiva revoluționară, lăsînd faptele sociale fără o interpretare, neluînd atitudine în mod net față de propriile tale personaje. Nu te poți declara critic literar marxist fără să vezi opera de artă prin prisma mesajului ideologic oferit, a atitudinii politice luate de creator.

Lupta pentru depășirea realismului critic nu e ușoară. Gorki atrăgea tinerilor scriitori sovietici atenția, în 1934, că faptele vieții noi sînt încă prea puțin reflectate, „pentru că atenția acestora tot mai este îndreptată pe făgașul vechi al realismului critic, care, în mod natural și justificat, s-a „specializat" în „fenomenele negative ale vieții." In condițiile actuale, a mai merge pe „făgașul vechi al realismului critic", a te „specializa" în „fenomenele negative ale vieții", nu mai reprezintă un ajutor dat luptei pentru construirea socialismului, ci dimpotrivă o situare pe poziția „defetiștilor" pe care îi critica Lenin arătînd despre ei că „nu cunosc alt realism decît cel tîrîtor; habar n-au de dialectica revoluționară a realismului marxist." In schimb, acest realism tîrîtor, tipic defetist, convine revizioniștilor, satisface dorința acestora de a defăima realitatea noastră în transformare revoluționară și de a demobiliza clasa muncitoare, a face o diversiune primejdioasă, a o domina prin îndoială și lipsă de perspectivă.

Adevăratul realism al literaturii noastre nu poate fi decît acela care dezvăluie sensul dezvoltării societății noastre în perioada trecerii spre socialism. Un asemenea realism nu reflectă numai forțele înaintate ale vieții noastre, numai fenomenele luminoase ale vieții, pentru că realitatea în transformarea revoluționară înseamnă luptă de clasă, luptă între vechi și nou, între etica burgheză și etica socialistă, nu numai în ansamblul societății, ci și în fiecare element al ei, chiar în fiecare individualitate. Dar un asemenea realism nu poate niciodată ignora sau subaprecia forțele pozitive, fenomenele pozitive, determinante în societatea noastră caracterizată prin progresul ei continuu. Adevăratul și singurul realism al epocii noastre, în țările care construiesc socialismul, ca și deplinul realism al secolului XX oriunde, este realismul socialist.

Nu există ceva, în viața noastră, care să nu poată fi reflectat veridic în literatura realismului socialist. Acesta nu trebuie să ascundă nimic, să poleiască nimic. Idilismul îi este intolerabil. Dar reflectînd viața cu forța de înțelegere pe care i-o dă concepția revoluționară, realismul socialist poate și trebuie să dezvăluie, în ciocnirea dintre vechi și nou, certitudinea victoriei noului, chiar acolo unde aparent vechiul este încă puternic, mai îmbracă încă aspectul stabilității, prezentîndu-se drept nou. Realismul critic era (și este) pesimist, condamnînd o societate rău așezată și ignorînd forțele ce o pot răsturna. Realismul socialist e optimist în esența sa; el dezvăluie prin particular legile de dezvoltare ale societății spre comunism și-și exercită funcția de transformare, pe care o are cunoașterea marxist-leninistă. Revizionismului îi place pesimismul realismului tîrîtor. Trebuie să veghem să nu i se poată oferi opere plăcute lui. Cu spirit de partid sigur și pătrunzător, să prevedem eficiența educativă, mobilizatoare, în lupta noastră, a operelor pe care le scriem (sau pe care le discutăm critic).

Facem jocul dușmanului ideologic ori de cîte ori uităm, ca scriitori sau critici literari, că nu orice realism este drumul nostru, ci numai realismul socialist.

Au avut în vedere acest lucru criticii care au făcut din „Groapa" unul din modelele literaturii noastre noi?

S-a afirmat apoi o literatură, mai ales poetică, însoțită de critica ei de susținere, bătăioasă la culme, care amintește în mod trist filiera de la „Sămănătorul" lui Iorga pînă la „Gîndirea" lui Crainic, deși face paradă de patriotism socialist. Este vorba de poezia care a rămas în stadiul Romîniei pitorești, în ițari și opinci, cu flinta pe umăr și cu buciumul sprijinit în pămînt, cîntînd, în ciuda aparențelor, nu viața de azi, nici o alta de ieri, ci una pastorală, atemporală, ivită în imaginația antirealistă a tradiționaliștilor și ortodoxiștilor. Nici haiducii, nici vitejii pe cai albi răsărind din senin, nu reprezintă pe omul secolului nostru, constructor al socialismului, luptător, dacă e nevoie, și cu arma în mînă, pentru apărarea cuceririlor populare. Cui folosește o asemenea poezie? Pe cine deșteaptă buciumele ei războinice? O arată mai fățiș critica ei de susținere, care teoretizează, aproape fără ocol, tradiționalismul, cultivînd tradițiile strămoșești vagi, în locul tradițiilor revoluționare ca în unele articole din „Tribuna", „Steaua" etc. Fără îndoială, asemenea „revizuiri" ale viziunii marxist-leniniste asupra vieții nu folosesc decît celor ce, de pe o platformă străină vor, de fapt, să o anuleze.

Savin Bratu

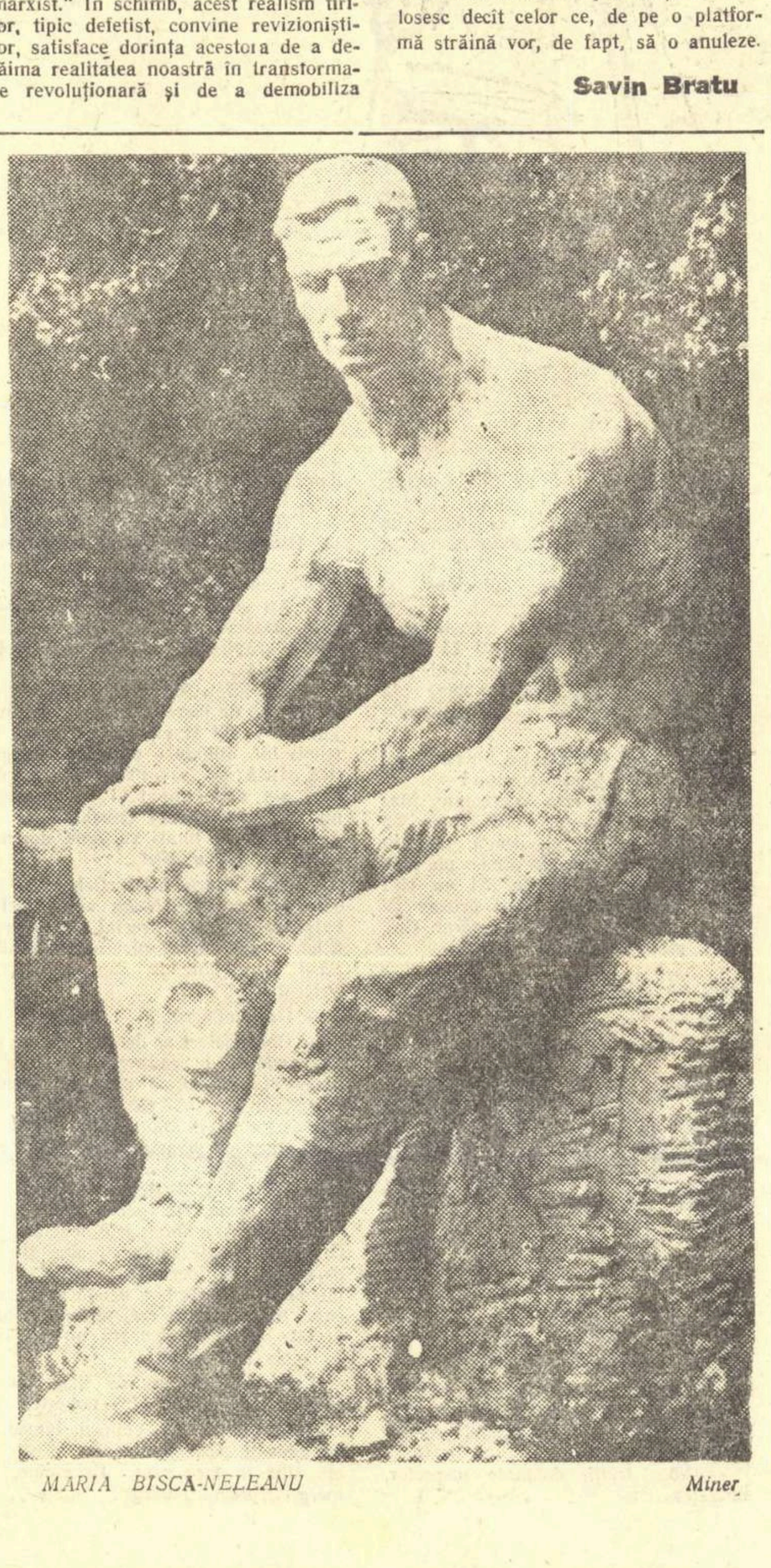

MARIA BISCA-NELEANU „Miner"

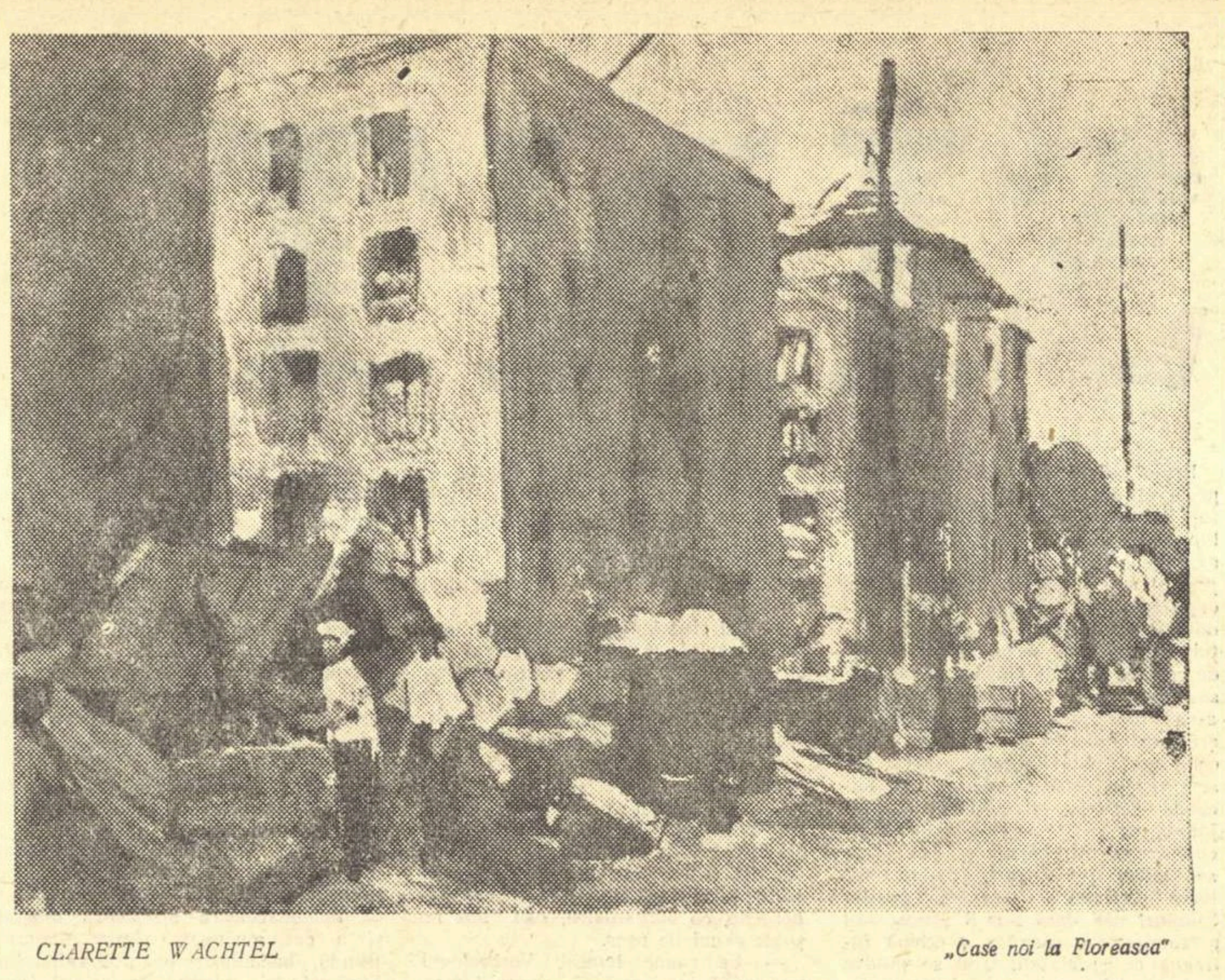

CLARETTE WACHTEL „Case noi la Floreasca"

LITERATURA POPOARELOR ARABE

(Urmare din pag. 1)

„Incercare asupra literaturii pre-islamice" a fost considerată ca o revoluție în critica literară. El a aplicat pentru prima dată asupra unor opere antice principiile criticii europene și a emis cîteva idei noi datorită cărora s-a bucurat de antipatia cîtorva fanatici religioși și a fost dat afară din universitate. Taha Hussein a scris mai tîrziu celebra sa carte „Zilele", care a fost tradusă de atunci în franceză, rusă și în multe alte limbi. El creează în numeroase genuri, ultimul său roman „Condamnații pămîntului" bucurîndu-se de un mare succes.

Printre celelalte nume nu mai puțin notorii voi aminti pe Ioufi El-Hakim care poate fi considerat primul dramaturg de limbă arabă. Operele sale au fost traduse în mai multe limbi străine — mă gîndesc la „Pygmalion" și „Seherezad", și îndeosebi nuvela sa „Jurnalul unui judecător de țară". Insă cel mai mare romancier al lumii arabe rămîne Naghib Mahfuz, autorul volumului „Calea Al-Midack", care oglindește viața unor locuitori dintr-o stradă situată într-un cartier populat al orașului Cairo și influența pe care cel de-al doilea război mondial a exercitat-o asupra vieții locuitorilor săi. Romanele lui Mahfuz se disting prin realismul lor, prin imaginea veridică pe care o dau despre viața păturilor muncitoare. Anul trecut i-a apărut ultimul volum din trilogia „Intre două palate", roman monumental de 2000 pagini, în cuprinsul căruia autorul povestește o istorie amplă asupra vieții cercurilor aristocratice alcătuite din pașalele egiptene în timpul monarhiei și a modului în care aceste cercuri complotau împotriva poporului colaborînd cu imperialiștii.

In domeniul poeziei, egipteanul Ahmed Șawki, numit „prințul poeților" a devenit cunoscut prin poemele sale anticolonialiste. In Irak au apărut poeți remarcabili printre care Al-Zahavi, Al-Rasafi, Al-Kebili și Al-Jawahari. In Siria vom cita pe Omar Abdul Richard iar în Liban pe Omar Fakhouri. Nașterea unei literaturi progresiste e legată, în această regiune, de revistele Al-Talia (Avangarda) la Damasc și Al-Tarik (Calea) la Beirut.

Omar Fakhouri a fost conducătorul acestei literaturi și cartea sa, „Uniunea Sovietică, piatra unghiulară" poate fi considerată ca una din primele cărți aparținînd unui scriitor arab ce precizează importanța existenței istorice a Uniunii Sovietice și sensul acestei existențe. Omar Fakhouri a murit în ultimul an al războiului; cercurile intelectuale progresiste au organizat în fiecare an la Beirut un mare miting în memoria lui. Cele două reviste Al-Talia și Al-Tarik au jucat un rol primordial în orientarea activității literare în lumina ideilor progresiste în timpul celui de-al doilea război mondial. Ultima îndeplinește, în acest sens, un rol pozitiv și astăzi; ea a devenit purtătorul de cuvînt al mișcării pentru pace din Siria și Liban.

Ridicarea nivelului conștiinței naționale și sociale, printre păturile largi ale popoarelor arabe, a jucat un rol de seamă în orientarea activității intelectuale către ideile progresiste. Perioada postbelică a fost o perioadă de formare a unei noi conștiințe, perioadă absolut nouă în istoria gîndirii arabe. Succesele socialismului în U.R.S.S., în democrațiile populare și în China, tragedia Palestinei devenită focar de uneltiri datorită politicii sioniste sprijinită de puterile imperialiste: Franța, Anglia și în special America, toate acestea au jucat un rol însemnat în dezvoltarea noii conștiințe a păturilor largi arabe.

La Beirut două mari reviste au polarizat de la apariție aproape întreaga mișcare intelectuală arabă. Dintre ele „Cultura națională" este un autentic purtător de cuvînt al intelectualității progresiste. Tirajul său continuă mereu să crească; ea este astăzi una din cele mai mari reviste din țările arabe, dacă nu chiar prima.

La sfîrșitul anului 1951 a fost creată la Damasc „Asociația scriitorilor sirieni" a cărei titulatură a fost schimbată ulterior în „Asociația scriitorilor arabi" la sfîrșitul unui congres ținut în 1954. Această asociație a fost creată inițial de un grup de scriitori tineri progresiști care au chemat toți confrații să colaboreze sub lozinca „libertate și pace". In mai puțin de cîteva luni, numărul scriitorilor și poeților din asociație depășea în Siria 30. In Liban membrii grupului „Muntele inspirat" și-au dizolvat organizația și s-au alăturat filialei asociației din Liban.

In celelalte țări arabe situația este diferită. In Egipt toți scriitorii, de orice categorie și orice tendință, fac parte dintr-un singur organism constituit încă din timpul revoluției conduse de președintele Naser. Este vorba de „Societatea scriitorilor", al cărei secretar general, Iusef El Sibai, este în același timp și secretarul general al Congresului țărilor din Asia și Africa. De observat că în același timp, în situația existentă în Iordania și, odinioară, în Irak, nu era cu putință ca scriitorii să se grupeze.

Din fericire, situația s-a schimbat astăzi în bine. După unirea sirio-egipteană și instituirea Republicii Arabe Unite, au avut loc convorbiri în vederea unificării societății din Egipt cu asociația scriitorilor arabi din Siria și cu alte grupări de mai mică importanță. Astăzi, după patriotica lovitură de stat din Irak, se poate aștepta la o dezvoltare literară și în această țară plină de talente, cunoscute și apreciate. Este de așteptat, de asemenea, să ia ființă o filială a „Asociației scriitorilor arabi" care n-a avut posibilitatea să se constituie legal, după adevărata sa înjghebare din 1954, pe cînd se parafa pactul de la Bagdad.

★

Literatura arabă este în acest moment o literatură combativă. Din timp în timp, izbucnesc în reviste sau la radio discuții asupra chestiunilor estetice privind conținutul și forma, însă interlocutorii sfîrșesc prin a cădea de acord că literatura trebuie să fie pusă în slujba poporului. In trei congrese guvernamentale ale scriitorilor din țările arabe, ținute pînă în prezent, și anume: Liban — 1955, Siria — 1956 și Egipt — 1957, s-a recunoscut acest fapt. Trebuie să menționez de asemenea că imperialismul occidental, prin marile sale greșeli și crime, prin conspirațiile lui necontenite împotriva independenței noastre naționale și prin sprijinul moral și material dat statului Israel, a contribuit în mare măsură la maturizarea într-un sens bun a conștiinței oscilante a multor scriitori; el nu a permis cu nici un chip unora, ispitiți de chemări reacționare, să se izoleze în idilicul „turn de fildeș".

Una din cele mai bune opere create în ultimii ani este desigur romanul „Pămîntul" de A. R. Șarkawi, unul din tinerii care au luptat cu ardoare în mișcarea pentru pace din Egipt. Acest roman istorisește viața unui sat egiptean într-o perioadă dificilă a istoriei țării (prin 1930) și lupta țăranilor împotriva influenței unui mare feudal. Acest roman a avut un mare succes în toate țările arabe. El a fost tradus și în limbile rusă, bulgară și cehă. Șarkawi a publicat în 1952 un lung poem intitulat „Un tată egiptean scriindu-i lui Truman". Autoritățile lui Faruk au confiscat cartea și poetul a reimprimat-o în același an într-o editură progresistă din Beirut. Un tînăr scriitor, apărut surprinzător și care s-a impus repede ca unul din cei mai buni nuveliști, este tînărul medic Iusef Idriss. Prima sa culegere de nuvele, „Nopțile cele mai dragi", a făcut o bună impresie. Taha Hussein l-a salutat pe tînărul scriitor în termeni entuziaști. Nuvelele lui Iusef Idriss sînt în general foarte scurte; ele se întemeiază pe observații minuțioase ale celor mai neînsemnate detalii din viața curentă. Multe din aceste nuvele au fost traduse în limba rusă. Idriss este foarte fecund: i-au apărut pînă acum cîteva culegeri dintre care „Campionul", „Nu-i așa?" și două mari nuvele. El lucrează în prezent la o piesă de teatru. Mulți alți tineri scriitori se încearcă pe acest tărîm care cunoaște o vie înflorire în țările arabe. Unul dintre cei mai buni nuveliști este Mahmud Taimur, adevăratul părinte al nuvelei arabe moderne. Cei mai buni nuveliști lucrează în prezent în „Asociația scriitorilor arabi". Să amintim cîțiva dintre dînșii: Said Horanie, Sawki, Bagdadi, Lian Deyrani, Fateh Mudares în Siria și A. — M. Nuri, Gaeb Farman și vechiul deputat Zunun Aiub în Irak. In ce privește traducerile, activitatea desfășurată este citabilă numai prin ceea ce s-a făcut după 1950. Ea cuprinde un mare număr de lucrări în special progresiste. Traducătorii au tălmăcit în arabă tot ce le-a stat la îndemînă din Gorki, care se bucură de cel mai mare succes în țările noastre. Au mai tradus Tolstoi, Cehov, Gogol, Ehrenburg și multe alte opere apărute în anii puterii sovietice. Traducătorii au tălmăcit în arabă și numeroase opere progresiste americane. Alte scrieri, — cehoslovace, ungurești, indiene, germane, italiene, franceze, chineze. Eu însumi am avut onoarea să traduc, între altele, opera marelui Caragiale, „Scrisoarea pierdută", și alte cîteva piese. Prieteni de-ai mei sînt pe cale de a traduce opera marelui clasic Eminescu și a unor poeți romîni moderni. Aceiași traducători au tălmăcit din bulgară operele lui Botev, Vapțarov și Bagriana.

★

Aceste însemnări reprezintă o sumară trecere în revistă a vieții culturale din țările arabe. Imi cer scuze că nu am vorbit despre alte domenii ale acestei activități, foarte importante, desigur, dar în afara preocupărilor mele. Ar fi fost, desigur, cazul să vorbesc și despre țările arabe din Africa de Nord. Singura mea circumstanță atenuantă este aceea că noi nu știm aproape nimic despre viața intelectuală a Mahgrebului arab. Francezii nu permit nici unei producții intelectuale să iasă sau să intre în Mahgreb, împiedicînd chiar și vizitele. In sfîrșit, un ultim cuvînt pe care aș vrea să-l adresez cititorilor din această frumoasă țară care este Romînia. După cum se poate constata din titlurile operelor traduse în arabă, un mare loc îl ocupă cele progresiste și îndeosebi cele aparținînd popoarelor din lumea socialistă. Fără îndoială, lucrul nu este întîmplător.

Noi simțim unitatea legăturilor de luptă cu voi. Am rămas ca și voi, aici, multe secole sub jugul turcesc. Țara noastră a stat împărțită; Palestina e încă martirizată. Irak rîndunelele anunță de pe acum primăvara. Unirea dintre Siria și Egipt, revolta irakiană sînt primii pași spre o unire completă și de mult așteptată. Literatura voastră este un mare sprijin moral pentru noi. Pentru toate acestea vă sîntem recunoscători.

Salah Dehny

Expoziția de artă siriană

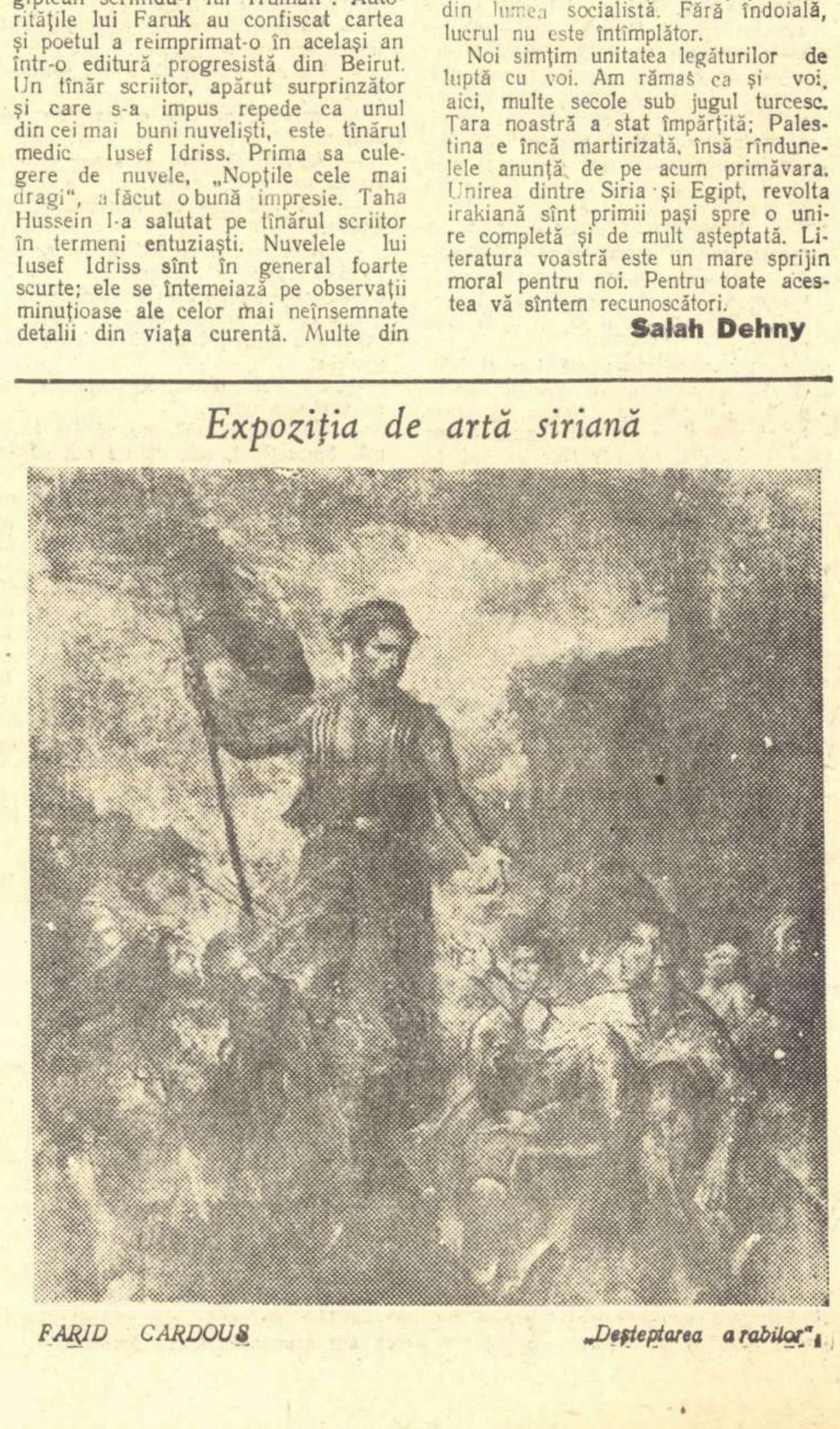

FARID CARDOUȘ „Deșteptarea arabilor"

Franz Mehring și problemele criticii

S-a vorbit recent — și cu drept cuvînt — în cuprinsul articolului „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară" de tendința unor cercetători, cronicari și recenzenți, de a se extazia în fața numelor reprezentative ale criticii burgheze, fără a le circumscrie în același timp și limitele. Pe de altă parte, s-a arătat de asemeni, și anume justificat cu totul, puțina atenție ce s-a acordat criticii marxiste din trecut ale cărei autorități — se citează acolo Mehring, Lafargue, Lunaciarscki — au fost rareori comentate și niciodată editate la noi. Abia acum, în ultimele săptămîni, „Mica bibliotecă critică" a schițat primul gest de reparație — nu e oare surprinzător să te exprimi astfel azi? — publicînd o modestă culegere de „pagini critice" *) aparținînd unuia dintre cei dintîi critici marxiști, lui Franz Mehring. Cercetătorul apare în imediata succesiune a aplicațiilor critice ale lui Marx și Engels și este, poate, după Plehanov, unul dintre cei mai de seamă critici marxiști ai epocii, dacă observăm că Paul Lafargue, care l-a precedat cu unele articole scrise între 1885 și 1890, a activat mai răzleț și în genere mai puțin închegat.

Activitatea de critic și istoric literar a lui Franz Mehring începe de fapt încă de pe la jumătatea deceniului al optulea al veacului trecut în revista „Die Waage", dar cercetătorul devine marxist abia după 1891 cînd intră în rîndurile socialismului internațional și în partidul social-democrat german, ajungînd conducător al aripii lui stîngi. In acest nou și hotărîtor moment al vieții lui, Mehring se dedică pasionat publicisticii și anume în paginile lui „Die Neue Zeit" și „Leipziger Volkszeitung" care-l consacră ca exponent al criticii marxiste. Cel dintîi mare studiu al său — „Legenda lui Lessing", 1893, 400 pag. — a fost urmat de o întreagă serie de cercetări, strălucind prin combativitate și vioiciune articole și studii adunate de către Ed. Fuchs, în 1929 și 1931, în volume — la „Soziologische Verlagsanstalt" („Zur Literaturgeschichte von Calderon bis Heine", 1929, „Zur Literaturgeschichte von Hebbel bis Gorki", 1929, „Zur Geschichte der Philosophie", 1931). E cuprins aci un material masiv de sute de pagini din care s-ar putea închega o antologie mult mai bogată și mai complexă ca cea a „Micii biblioteci critice". Să spunem însă un cuvînt despre această primă realizare care merită multe laude.

Textele alese de Paul Langfelder sînt în genere prețioase și semnificative pentru Mehring, arcuind o privire asupra cîtorva clasici germani de la Goethe la Hauptmann, alături de o seamă de sclipitoare observații cu privire la unii clasici ai literaturii universale ca de pildă cele referitoare la Calderon, Voltaire, Ibsen. Lipsesc, din păcate, extrase din „Legenda lui Lessing", lucrare fundamentală care ar fi putut interesa mult pe cititorii romîni.

Prefața, semnată de Ernst-Maria Flinker, e clară, în genere satisfăcătoare, cu excepția prezentării prea sumare a deficiențelor lui Mehring, pomenite doar în treacăt și ocolind printre altele, de pildă, supraestimarea lui Schiller.

Obiectivul rîndurilor de față nu-l constituie însă o recenzie a volumașului din cadrul „Micii biblioteci critice" ci — folosind materialele acestuia — ne propunem să reliefăm calitățile metodologice încă operante ale criticii lui Mehring și prin urmare, caracterul ei, cel puțin în parte, pilduitor și pentru strădania criticilor și istoricilor noștri literari actuali.

★

Am vrea să atragem mai întîi atenția asupra stilului criticii lui Mehring. Transparența lui e totală ca o apă vie de munte pe care o pătrunzi pînă în adîncurile ei limpezi. Nici o afectare, nici un joc ascuns, nici o grație erudită. Fraza clară, fără a fi monotonă sau didactică, curge ușor, preocupată doar de țelul ei firesc: comunicarea ideilor în care autorul crede cu fermitate și naturalețe. Dacă ne gîndim că Mehring scrie la sfîrșitul veacului trecut și la începutul secolului nostru, într-o perioadă prin urmare în care stilul estetizant pătrunsese și în critică, și tendința impresionistă epata, stilul scriitorului e cu atît mai lăudabil. Noua poziție ideologică pentru care el milita era astfel servită cu mijloacele literare cele mai adecvate și în contrast vizibil cu manierismul criticii mai vechi. Nu trebuie socotită aceasta ca ultima explicație a succesului lui Mehring.

Nu mai puțin pilduitoare e apoi, mai departe, modalitatea combativă a stilului criticului nostru. Mehring folosea deopotrivă forma viguroasă a pamfletului cît și pe cea a spiritului ironic de fină calitate. El nu ezita astfel să-l califice pe Schopenhauer ca pe unul din „lacheii spirituali ai unui despotism lipsit de orice spiritualitate" („Pagini de critică" pag. 112) sau să caracterizeze concepția istorică a lui Nietzsche ca pe „o grosolănie brutală și stupidă" (pag. 128), dar altă dată își manifesta combativitatea față de același mai sus pomenit Schopenhauer într-un stil spiritual.

Franz Mehring a aplicat printre cei dintîi, — după Marx și Engels — concepția materialismului istoric la explicarea fenomenului literar. Dat fiind momentul în care scria și noutatea metodei, criticul a trebuit să procedeze — de mai multe ori — declarativ, subliniind în cuprinsul articolelor și studiilor sale caracteristicile poziției ideologice pe care o reprezenta. Aceste trăsături se încheagă în spiritul renumitei prefețe la „Contribuțiile la critica economiei politice" și anume în felul pasajului clasic: „Modul de producție a vieții materiale condiționează în genere procesul vieții sociale, politice și spirituale". Ocupîndu-se de pildă în articolul „Despre cultul lui Shakespeare în Germania" (1898) de acțiunea tradițiilor ideologice asupra literaturii, Mehring le recunoaște influența, dar numai pe baza „condițiilor materiale" respective sau a „modului de producție a bunurilor materiale" (pag. 97), după cum se exprimă singur. De asemeni vorbind, în același articol, despre dezvoltarea gustului estetic în Germania, criticul constată că ea „a fost obiectiv determinată de întreaga dezvoltare națională adică în ultima instanță de transformările ce s-au produs în modul de producție economic" (pag. 106). Astfel de probleme ideologice apar ca generalizări fundamentale în studiile lui Mehring și au dubla funcțiune de a-i explicita doctrina și de a o populariza. Dar, criticul își dă seama și de pericolul „șablonizării și schematizării pur mecanice" (pag. 106) de care e acuzat pe nedrept materialismul istoric și ține să protesteze răspicat împotriva deformării acestuia. Aci aplicațiile sînt mai prețioase decît formulările teoretice și intervențiile lui Mehring alcătuiesc adevărate exemple ce pot fi urmate și astăzi. Vom menționa aci doar două din cele mai expresive. Ocupîndu-se, de pildă, cu prilejul caracterizării lui Calderon sau a descrierii subiectului din „Egmont" al lui Goethe, de poziția ideologică a protestantismului și catolicismului, criticul german observă că el nu procedează șablonard atribuind „catolicismului ca atare" numaidecît și totdeauna un „conținut reacționar" și „protestantismului ca atare" unul „revoluționar" (pag. 18), ci el constată că fenomenele sînt mult mai complicate, că ele au valențe deosebite după țări și momente istorice. In Anglia și Olanda, protestantismul a lovit în catolicismul feudal, pe cînd în Germania a devenit repede reacționar, în urma alianței cu nobilimea (pag. 19). Cel de al doilea exemplu se referă la o noțiune des comentată și astăzi, la naturalism. Și această denumire e doar „generică" — observă din nou Mehring — fiindcă și conținutul ei e variabil, „în funcție de poziția istorică a clasei căreia în epoci diferite naturalismul îi slujea drept purtător de cuvînt literar" (pag. 156).

Mehring a lucrat, după cum se vede, cu un spirit istoric plin de nuanțe.

Cu aceste unelte ale materialismului istoric, mînuite cu adecvare și suplețe, criticul a caracterizat cu exactitate pe cîțiva din scriitorii și filozofii germani și străini, și precizările lui au rămas valabile pînă astăzi. Mehring a etichetat astfel pe Nietzsche ca „filozof social al capitalismului" găsind cu drept cuvînt că „firul roșu al contradicțiilor lui Nietzsche este încercarea de a descoperi morala de clasă a capitalismului pe actuala ei treaptă de dezvoltare" (pag. 130) și observația — nu trebuie să uităm — s-a produs încă de la 1891. In opera atît de interesantă și contradictorie a lui Kleist, cu elemente înaintate alături de altele retrograde, Mehring a identificat plumbii care i-au retezat scriitorului „zborurile îndrăznețe" și anume trăsăturile junkerimii prusace, „mlaștina" din care nu s-a putut desprinde. In marii clasici ai literaturii germane, în Lessing, Goethe, Schiller, criticul a văzut apoi pe exponenții burgheziei în ascensiune, luptători pentru emanciparea și eliberarea omenirii și de aceea le-a dedicat studii întinse, cu accente excesive uneori ca în cazul lui Schiller ale cărui limite nu le-a văzut cu limpezime.

O singură eroare de seamă a săvîrșit Mehring în această direcție și ea îl privește pe Skakespeare în care criticul a distins doar „o coloratură fundamental aristocratică" (pag. 17), cel mult „poetul aristocrației robuste, virile și chiar înburghezite" (pag. 17) la care „elementul burghez și cu atît mai mult cel proletar apar într-o lumină defavorabilă", ceea ce e surprinzător date fiind numeroasele observații ale clasicilor cu privire la baza burgheză a concepției înaintate a marelui realist englez, exponent al Renașterii.

In genere însă, analizele lui Mehring — cu unele excepții ca cea de mai sus — au încă și astăzi o valoare exemplară. Obiectul lor îl constituie, în primul rînd, conținutul de idei al operelor respective și criticul și-a teoretizat această poziție ideologică printre altele și în articolul său „Naturalismul de azi" (pag. 193). „In arta politică, nu este important numai modul de exprimare, dar și cel de gîndire", dar faptul nu trebuie să ducă la „programe de partid dramatizate" sau la „articole de fond rimate" (pag. 161-163), ceea ce înseamnă că cercetătorul n-a ignorat nici caracterul specific al artei și a știut să respingă alcătuirile artificiale.

Dintre analizele sale artistice cităm îndeosebi pătrunzătoarea prezentare a „Ulciorului sfărîmat" al lui Kleist, o prețioasă cercetare a meritelor literare ale unei comedii clasice al cărei subiect fusese transpus dintr-o simplă gravură a unui meșter din Țările de Jos (pag. 87-88).

Dar articolele și studiile lui Mehring sînt pilduitoare și prin multe alte probleme ridicate de ele. Am dori să subliniem, dintre acestea, însemnătatea pe care o acordă el nu numai operei ca atare, ci și personalităților scriitorilor privite în ansamblu. Este astfel tipic „cuvîntul" lui despre Voltaire (1894), în care criticul nu se ocupă de loc de opera acestuia, ci — cu prilejul bicentenarului nașterii scriitorului francez — ține să-l apere doar de acuzația că ar fi fost un spirit financiar prea abil, observînd că de fapt „regele iluminismului european" nu s-a străduit decît să-și dobîndească independența materială folosind mijloace economice oferite de epoca lui plină de posibilități speculative. De altfel, elementele biografice sînt copios utilizate de Mehring și unele studii ale lui au chiar obiective dominant biografice ca — de pildă — excelenta descriere a vieții lui Heine. Aci trebuie adăugat însă încă o observație care ridică o nouă problemă a istoriografiei literare: care sînt și trebuie să fie relațiile dintre biografie și operă în cadrul unei exegeze monografice? Mehring a înțeles — în spiritul cel mai autentic al marxismului — că viața și opera unui scriitor se împletesc și se determină reciproc în strînsă corelație dialectică și că ele exprimă în fond — și una și cealaltă — structura generală a epocii și atitudinea artistului față de ea. In felul acesta a scris el acea biografie a lui Heine (1919), adevărat model în schiță al unei monografii științifice.

Am dori să reținem în sfîrșit, pentru cercetătorii noștri de azi, modul superior sub care a înfățișat Mehring problemele de literatură universală în fundamentalul său studiu despre care am pomenit mai sus: „Cultul lui Shakespeare în Germania" (1898). El a urmărit aci, cu viu simț istoric și cu aleasă suplețe, soarta lui Shakespeare în Germania începînd din veacul al 18-lea și pînă la sfîrșitul celui de al 19-lea, identificînd motivele obiective ale selectării sale și legîndu-le „în ultimă instanță" de condițiile materiale variabile de la perioadă la perioadă. Studiul e — după opinia noastră — exemplar pentru cercetările cu teme analoage și o condamnare implicită a celor care reduc influențele dintre scriitori și epoci la simple relații livrești.

Firește, nici moștenirea lui Mehring nu poate fi preluată global și fără rezerve critice, printre care trebuie examinată influența aripii oportuniste a mișcării social-democrate în opera sa, a Internaționalei a II-a, influență care, deși mai puțin apăsătoare decît în cazul altor fruntași, ca de exemplu Gherea de la noi, totuși s-a resimțit și în creația sa. Unele dintre acestea au și fost de altfel amintite mai sus, dar dacă ne gîndim la epoca inundată de estetism sau sociologism în care el a scris, contribuția științifică rămîne deosebit de prețioasă și multe din directivele ei — ca de pildă cele reliefate anterior — se dovedesc rodnice și pentru critica și istoriografia noastră de azi.

Al. Dima

---

*) Editura de stat pentru literatură și artă, 1958, nr. 117, pag. 267.

Exigența scriitorului și tematica actuală

Volumul de nuvele „Drumul spre cer" se numără printre cărțile care dezbat teme importante, probleme centrale ale contemporaneității: lupta clasei muncitoare din Romînia împotriva dictaturii fasciste, pentru refacerea țării și începutul construcției socialismului.

Desigur că tocmai însemnătatea socială și politică a tematicii asupra căreia s-a oprit scriitorul, incumba o mare răspundere. Generalizarea ideologică și artistică, pe care o realizează prozatorul în unele nuvele cuprinse în volumul „Drumul spre cer", se dovedește a fi însă nesatisfăcătoare. Articolele noastre care au încercat să analizeze cele două nuvele („Filonul", „Drumul spre cer") indicau deopotrivă inconsecvența autorului în reflectarea realistă a oamenilor și a împrejurărilor în mijlocul cărora ei ni se înfățișează. Lipsa de expresivitate a personajelor descrise acolo se împletea cu schematismul figurilor de comuniști, cu estomparea unor trăsături etice și politice esențiale ale eroilor.

Răceala falsei umanizări, încărcarea eroilor în mod abstract și general cu podoabe morale nefirești („Filonul") ca și prezentarea falsă a concepției despre viață a muncitorilor noștri („Drumul spre cer") — reprezintă, în egală măsură, o îndepărtare de principiile veridicității realist-socialiste. Orientarea spre tematica actuală nu a presupus niciodată o slăbire a exigenței scriitorului! Remarcabilă prin rîvna descrierii mediilor muncitorești, precum și a unor împrejurări istorice importante din lupta proletariatului romîn, — proza lui Nicolae Jianu rămîne încă datoare cititorului cu tratarea aprofundată a acestor fapte dramatice de o acută semnificație social-politică. Volumul „Drumul spre cer" cuprinde și unele nuvele inspirate din alte domenii ale actualității. Descrierea luptei ostașilor romîni pentru eliberarea de sub jugul fascist („Ilse a murit") ca și afirmarea unor forțe morale înaintate în conștiința satului de astăzi („Fecior de suflet" sau „Pîinea lui Dumnezeu") desăvîrșesc tematica de actualitate a acestor nuvele.

Judecind după o altă nuvelă a volumului care este mai bine realizată — „Unul de la Neptun" — cititorul recunoaște unele posibilități reale de analiză ale scriitorului. Eroul principal al nuvelei, muncitorul Tudor Manea, beneficiază de o prezentare realistă: viața socială ca și viața intimă a eroului se dezvăluie într-o imagine unitară, caracterizată prin simplitate și firesc. Prozatorul urmărește formarea conștiinței înaintate a eroului său din primele momente ale intrării în fabrica Neptun și pînă în zilele luptelor dramatice de după 23 August. Cristalizarea unor virtuți caracteristice luptătorului comunist este urmărită treptat, în raport cu împrejurările grele, cu traiul anevoios și cu atmosfera apăsătoare în care trăiește eroul. Formarea conștiinței sale de clasă este urmărită în scene semnificative. Infiriparea căminului său, anii privațiunilor dureroase, în care se formează premisele convingerilor ferme de mai tîrziu, sînt văzute prin prisma vieții intime a eroului și a soției sale. Prozatorul descrie cu sobrietate tandrețea și duioșia care îi apropie pe cei doi îndrăgostiți, sugerînd trăinicia și vigoarea sentimentelor care-l caracterizează pe eroul său. Este o prezentare realistă a maturizării personajului care devine un luptător conștient și curajos pentru cauza partidului. Ritmul alert al acțiunii și în genere atmosfera dramatică a povestirii aduc mărturii îmbucurătoare despre capacitatea prozatorului de a reflecta momente importante din viața eroilor contemporani. De altfel, vioiciunea episoadelor și precizia notației, a descrierilor de natură sau a interioarelor, este o trăsătură prezentă și în alte nuvele ale volumului. Peripețiile „feciorului de suflet" din nuvela cu același nume, urgisit și năpăstuit de chiaburi, care ajunge să-i demaște pe asupritorii săi, se desfășoară pe fondul unui peisaj rustic, zugrăvit cu plasticitate.

Considerăm îndeosebi nuvela „Unul de la Neptun" de bun augur pentru evoluția ulterioară a creației scriitorului.

Limpezind mesajul ideologic al nuvelelor sale, autorul volumului „Drumul spre cer" va reuși să reflecte cu mai multă profunzime adevărul zilelor noastre.

Miron Dragu

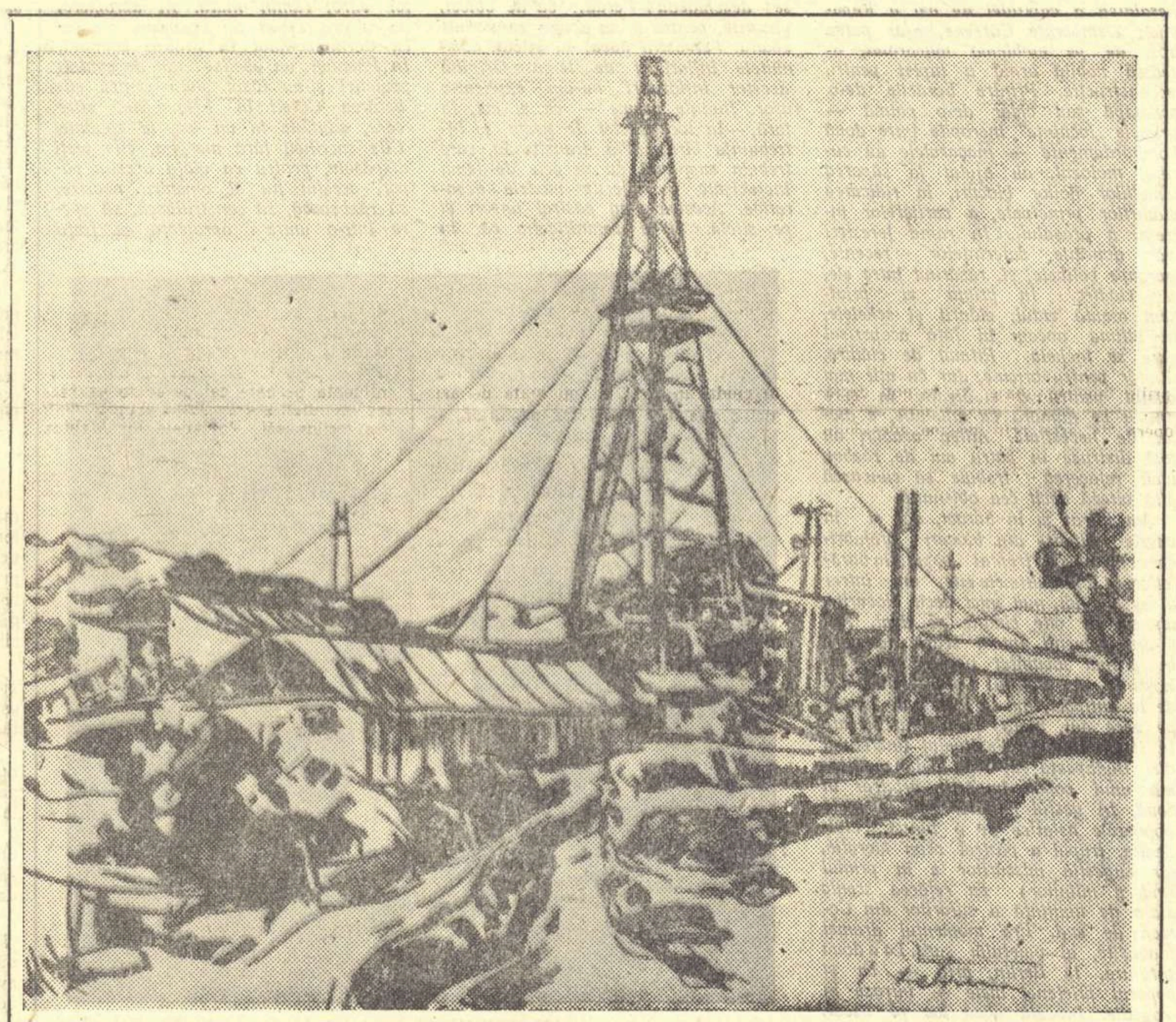

I. PETROVICI *„Sondă la Moinești".*

Reeditare și reconsiderare

„Flăcări" de Radu Tudoran

Problema reeditărilor din literatura dintre cele două războaie a făcut în ultima vreme obiectul a numeroase discuții în presa noastră literară. S-a subliniat, pe bună dreptate, că nu rareori a fost pierdut din vedere faptul că acțiunea de reeditare este în primul rînd operă de reconsiderare de pe pozițiile marxiste, avînd ca atare drept sigură călăuză indicațiile leniniste cu privire la moștenirea literară. Numai nesocotirea acestor fundamentale cerințe poate explica regretabilele apariții purtătoare de idei confuze. Și tot așa se explică aparițiile obiectiv utile, dar care, lipsite de prefețe competente și serioase, care să facă efectiv operă de reconsiderare, nu erau mai puțin dăunătoare.

Apariția romanului „Flăcări" de Radu Tudoran readuce problema în discuție.

Cartea lui Radu Tudoran, scrisă în 1943—44, s-a tipărit prima oară în 1945. Prin particularitățile sale, aparține însă pe de-a-ntregul prozei dintre cele două războaie. Ca și în alte opere din această perioadă, întîlnim aici acel amalgam contradictoriu, în care elemente realiste viguros critice conviețuiesc alături de confuzii ce vizează însăși concepția romanului. Evident, pentru paginile sale realmente valoroase, pentru caracterul său realist, romanul lui Radu Tudoran trebuia reeditat, dar aceasta fără a se abdica de la exigențele de bază ale acțiunii de reconsiderare. Era necesară în primul rînd o prefață de atitudine, amplă și documentată, care să fi discutat și soluționat virtual problematica și problemele cărții și nu de o „notă a autorului" care să evoce într-o singură pagină, fugitiv, atmosfera epocii. Autorul avea datoria față de cititorul de azi să-și fi revăzut volumul, îmbunătățindu-l pe linia evoluției ideologice pe care, după cum el însuși o mărturisește, a trăit-o. Refacerea unei opere literare semnifică o atitudine artistică nouă și fără îndoială o reală conștiință profesională. Artiștii adevărați nu și-au considerat niciodată operele lor neperfectibile. Se pot cita numeroase exemple de mari scriitori care au reluat chiar de cîteva ori lucrări care au intrat apoi în patrimoniul culturii universale. O atare atitudine exigentă față de propria operă se impunea în cazul romanului „Flăcări". Cartea vădește, cum spuneam, o concepție azi depășită de autor. Reluarea i-ar fi dat posibilitatea să-și curețe romanul de zgura nocivă, de elementele care îi rod substanța, primejduindu-i valoarea. Dar Radu Tudoran a ales și „Editura tineretului" a acceptat soluția cea mai comodă, reeditînd „Flăcări" în forma inițială.

Ca și în „Arhanghelii" lui Agîrbiceanu, „Flăcări" surprinde consecințele dureroase ale procesului de otrăvire și descompunere umană ca urmare a nepotolitei sete de îmbogățire. Acțiunea petrecută în lumea petrolului parcurge, din considerente compoziționale, două mari etape. In prima parte, sondele erup, proprietarii pămînturilor devin peste noapte milionari, iar societățile petrolifere acumulează beneficii fabuloase, după care — în partea a doua — izvoarele, prădalnic exploatate, secătuiesc, crahul e unanim, proaspeții îmbogățiți trăind clipele prăbușirii, ale ruinii materiale și morale. Autorul, pictor de atmosferă, a zugrăvit cu pricepere detaliile mediului. Respiră cu acuitate în pagini izbutite ceva din climatul special al lumii petrolului, realizîndu-se astfel fundalul pe care va evolua destinul eroilor în cele două mari momente. Huruie necontenit tractoare grele care duc pe munte scheletele viitoarelor sonde. Mii de oameni ostenesc zi și noapte la instalații și forări. Izvoare trezite răzbesc sălbatic la suprafață, trimițîndu-și lichidul negru în vîrtejuri la înălțimi amețitoare. Păcura curge gîrlă în dîră lată, potopind și mînjind tot ce întîlnește. Nopțile, întunecate și pline de fîlfîiri ciudate, sînt luminate parcă ireal de flacăra sondelor mistuite de incendii, ce plesnesc cerul. In aer plutesc efluviile grele ale aurului negru, amestecate cu mirosul consistent, apăsător, al cărnii arse. De departe se aud urletele deznădăjduite, înnebunitoare, ale muncitorilor cuprinși de flăcări, iar pe drumuri de munte coboară încet ambulanțe, camioane și căruțe pline de răniți avînd la căpătîi, preventiv, un boț de lumînare. Și, deodată, totul se liniștește. Instalațiile se desfac, inginerii pleacă, muncitorii sînt concediați, prăvăliile și cîrciumile se închid, din dogoarea vechilor incendii mai rămîn doar urmele funinginii, iar din pămîntul chinuit, sfîrtecat și pîrjolit, răsar, pe urmele lăsate de șenilele tractoarelor, firav și miraculos, tremurînde fire de iarbă.

Patima rapidei îmbogățiri se profilează pe acest fond în culori pregnante. Autorul urmărește conflictul numai pe plan etic, adoptînd de aceea o linie epică simplă, capabilă să-l servească relativ ușor. Se disting ambiții balzaciene în urmărirea și reliefarea goanei după aur, limitate — din păcate — la geometrizarea caracterelor. Personajele au o singură trăsătură, o qualité maîtresse dominatoare care interzice complexitatea, schematizîndu-le. Bocanu e o mașină imensă, greoaie, nesățioasă, care îngurgitează, emite salivă și strînge hulpav bani, sfîrșind simbolic, înjunghiat în ziua de Ignat, alături de porcul pe care el îl tăia se, cu sîngele amestecat într-un șuvoi comun. Coteiul, un Păturică mai abil și mai tîrîtor, va ajunge, tot mimînd din slugărnicie apucăturile stăpînului, să se confunde cu ele, devenind un Bocanu tot atît de brutal și respingător. Gogoiu trăiește animalic, bogăția neproducîndu-i altă satisfacție decît cea a beției fără popas. Cristea Dumitrică, obsedat de zornăitul muzical al cocoșeilor, va muri în timp ce oficia, cu religiozitate, slujba numărării lor. Lipănescu, negustorul stăpînit de mirajul ierarhiei, își va pierde, pentru a se cocoța cît mai sus, averea și mințile. Dimopol, mai mult cămătar decît bancher, cu avariția transformată în manie, piere stupid — cum a și trăit — din cauza zgîrceniei. Toți eroii sînt așadar dominați de o singură facultate, liniar urmărită. Vigoarea critică a acestor personaje e netăgăduită, dar vicii de fond o îngustează, o sărăcesc și, ce-i mai grav, o deformează.

Și aceasta pentru că unilaterală, lipsită de orizont și perspectivă, e și viziunea scriitorului. Un naturalism intens, gros și obositor, hrănește întregul volum. Eroii sînt robii instinctelor și reprezintă cei mai mulți cazuri de morbiditate clinică. Scenele obscene, scabroase sînt relatate cu minuție insistentă, limbajul străduindu-se — prin cruditate — să dea culoare plastică situației. Causa causorum a tuturor relelor cu care se soldează furia petrolului e însuși petrolul. O înțelegere simplistă încețoșează realitățile, încercînd să ateste convingerea că nenorocirea abătută asupra acelui colț de țară se datorește — întreagă — tehnicii, dezvoltării industriale care, în evoluția ei, distruge frumosul, destramă bunele rosturi care au fost și se pierd. (Copila e un simbol livresc al acestei înțelegeri). De asemenea în concepția romanului, îmbogățirea e un fel de fatum, un joc orb al destinului, exploatarea ca proces social fiind în afara cauzelor producătoare de valori și bogăție. De aceea muncitorii, de pe urma trudei cărora se acumulează grămezile cu galbeni, sînt apariții șterse, episodice, cu existența îngrămădită în planuri de mîna a șaptea. Apar întotdeauna în grupuri nediferențiate, se vorbește despre ei numai la plural, n-au conștiința clasei din care fac parte și nici stare civilă, nu cunosc binefacerile organizării, cauzele exploatării n-au ajuns încă pînă la ei, iar în fața valului de concedieri, reacționează tăcut și resemnat. In plus, sînt puși în situații degradante, care le conferă un profil moral subuman. Au toți „darul" beției, alimentînd suita însetată a lui Gogoi, aținînd calea Copilei, o dată fără succes, dar altă dată, noaptea, în grup, izbutesc s-o siluiască.

De tratament asemănător se bucură în roman, în general, toți oamenii simpli și necăjiți. Aceștia par niște dezechilibrați (Motoacă), pe jumătate nebuni (Pădurețu), vidați de sentimente paterne (bătrînul Motoacă, personaj care aduce mult cu cuplul Pascu-Tinca oloaga din „Maidanul cu dragoste" al lui G. M. Zamfirescu) sau prostituate prin vocație și benevolă opțiune (cele cinci surori Motoacă care împreună formează „exploatarea Motoacă").

Intolerabil e și faptul că într-o carte despre lumea petrolului, în care societățile petrolifere ocupă poziții economice dominante, să se vorbească despre ele neutral, fără a se dezvălui esența lor socială și de clasă, absolvite fiind de caracterul lor rapace și păgubitor. Societățile n-au în roman legături cu capitalul străin și nici nu-l reprezintă, nu exploatează pe nimeni, iar directorul general e o persoană distinsă, amabilă și binevoitoare care privește îndurerat spectacolul incendiului, interesîndu-se însă de salvarea... motoarelor.

Dacă autorul ar fi pornit de la ideea că scrie pentru cititori și că dorește ca lucrările sale să le placă oamenilor, să-i ajute și să-i învețe, ar fi procedat la o refacere a cărții. Și aceasta nu presupunea rescrierea ei, ci eliminarea acelor supărătoare escrescențe naturaliste, concesii regretabile făcute de autor prostului gust, și îmbunătățirea substanțială a modalității de prezentare a muncitorilor. Aceasta ar fi angajat pozitiv mesajul romanului. Ceea ce era pe deplin posibil și cartea, scriitorul și cititorii n-ar fi avut decît de cîștigat. Lucrurile s-au întîmplat altminteri, Radu Tudoran rămînînd — deși mărturisește dorința contrarie în „nota autorului" — în situația de „datornic față de contemporanii săi".

De altfel, datoria autorului față de contemporanii săi se manifestă și în faptul că pînă acum a evitat să trateze teme legate de actualitate, să se angajeze ca romancier al epocii de construire a socialismului.

Z. Ornea

ARTE

Expoziția de artă siriană

Expoziția siriană de pictură, folclor și artizanat, deschisă în sala Institutului de Arhitectură „Ion Mincu" este, în primul rînd, un îmbucurător mesaj al păcii și prieteniei dintre popoare. Expoziția oferă publicului nostru prilejul de a cunoaște arta unui popor cu o tradiție de milenii, o artă de o desăvîrșită măiestrie, care exprimă înaltul simț artistic al popoarelor din Siria, hărnicia, bogata lor fantezie. Ea înfățișează, de asemenea, caracterul ei național, trecutul de luptă al poporului, momente din lupta de eliberare de sub silnicia colonialistă. Dominația străină de cîteva secole n-a urmărit numai jefuirea acestei țări și exploatarea nemiloasă a poporului, ci și distrugerea vechii ei civilizații, a tezaurelor de artă, înăbușirea elanului creator.

Eliberată de colonialism în anul 1946, stăpînă pe destinele ei și unită de curînd cu Egiptul, Siria se așează în rîndul popoarelor iubitoare de pace și de colaborare frățească, reluînd firul rupt de asupritorii imperialiști.

„Una din sarcinile cele mai urgente cărora Siria trebuie să le facă față astăzi — se scrie în prefața catalogului — este să reconstituie personalitatea sa artistică, să salveze elementele încă vii ale artei ei populare și să creeze din nou orînduielile tradiționale ale artizanatului său".

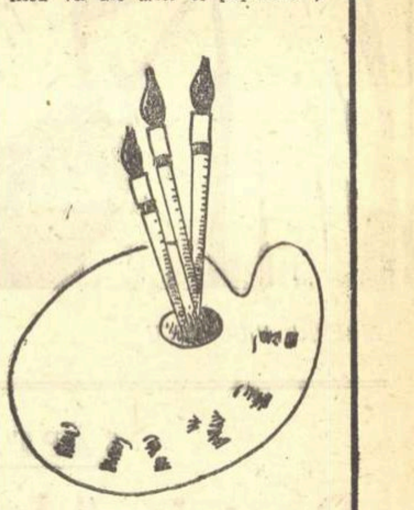

Expoziția cuprinde 50 de tablouri, reprezentînd pictura contemporană a Siriei. Deși artiștii ei plastici se manifestă în diferite școli și curente, ei sînt cu toții pătrunși de dragostea de patria lor, sînt legați de lupta poporului lor pentru libertate, exprimă viața națională siriană. Aceste aspirații ar fi fost mai bine reprezentate dacă expoziția ar fi cuprins și cîteva din tablourile pe care le-am văzut anul trecut la expoziția de pictură și sculptură din Damasc, inspirate de lupta poporului sirian împotriva acelora care-i amenințau independența, cum au fost picturile „Săptămîna fortificațiilor" de M. A. Hatmal, „Poporul luptă" de M. Q. Chihobi și altele.

Tablourile în maniera școlilor cubiste, suprarealiste și abstracte — prezente în expoziția din sala Institutului de Arhitectură — contrastează discrepant cu tablourile realiste, adevărate realizări de artă majoră atît în ceea ce privește conținutul, cît și forma lor. Expoziția demonstrează, prin lucrările numeroase inspirate din realitățile contemporane, din tradițiile poporului, că Siria are pictori de talent, de concepție atașată realităților vremii lor. Astfel sînt pînzele lui Michel Kurche, Nazem Dja-fari, Mahomed Djelal, Marvan Kasabachi.

Costumele, obiectele populare, încrustările în fildeș, țesăturile de bumbac și mătase sînt toate de o frumusețe emoționantă, înfățișînd în același timp comoara artistică nesecată a poporului, puternica lui personalitate. Cu deosebire impresionează obiectele de artizanat, lucrate de meșterii sirieni cu o mare finețe și cu un simț artistic remarcabil.

In dragostea cu care a fost întîmpinat filmul „Nicolae Grigorescu" anul trecut, la Damasc, am văzut dorința poporului sirian de a cunoaște valorile noastre artistice și sentimentele sale de prietenie pentru poporul romîn. Expoziția siriană din București, la rîndul ei, este primită de publicul nostru cu aceeași dragoste și prietenie, reprezentînd o contribuție importantă la cunoașterea și colaborarea dintre popoare.

Gheorghe Dinu

V. Bălțatu: „Cum se face un film"

După un succint istoric, acest atît de necesar și binevenit volum de inițiere în tainele cinematografiei ne indică principalele faze ale realizării unui film, ne introduce apoi pe platoul de filmare unde ne familiarizează cu tot echipamentul tehnic și toate modalitățile lui de utilizare, după care ne transportă în laboratorul de developare și copiere a peliculei, pentru a ne părăsi în cele din urmă în sala de proiecție, nu înainte însă de a ne explica principiile de bază ale filmului în culori, în relief și pe ecran lat.

Pe cît de concrete, de clare, de amănunțite și de fundamentate științific sînt toate aceste relatări, pe atît de vagi și laconice sînt puțin numeroasele pagini dedicate tocmai „bazei artistico-ideologice a filmului", scenariul, despre care V. I. Bălțatu se mărginește a spune doar astfel de generalități:

„Autorul scenariului trebuie să cunoască adînc și multilateral viața cu realitățile ei... Scenariul trebuie să conțină un material bogat în idei și sentimente... Intr-un bun scenariu literar, tema este interesantă pentru toate categoriile de spectatori..."

Pentru a exemplifica tot atît de concret, de clar și amănunțit cum trebuie întocmit un bun scenariu, de ce autorul n-a procedat la fel de științific ca și în celelalte capitole ale cărții, reproducînd și analizînd cîteva importante secvențe ale unora dintre cele mai reușite filme din ultimul timp?

A.

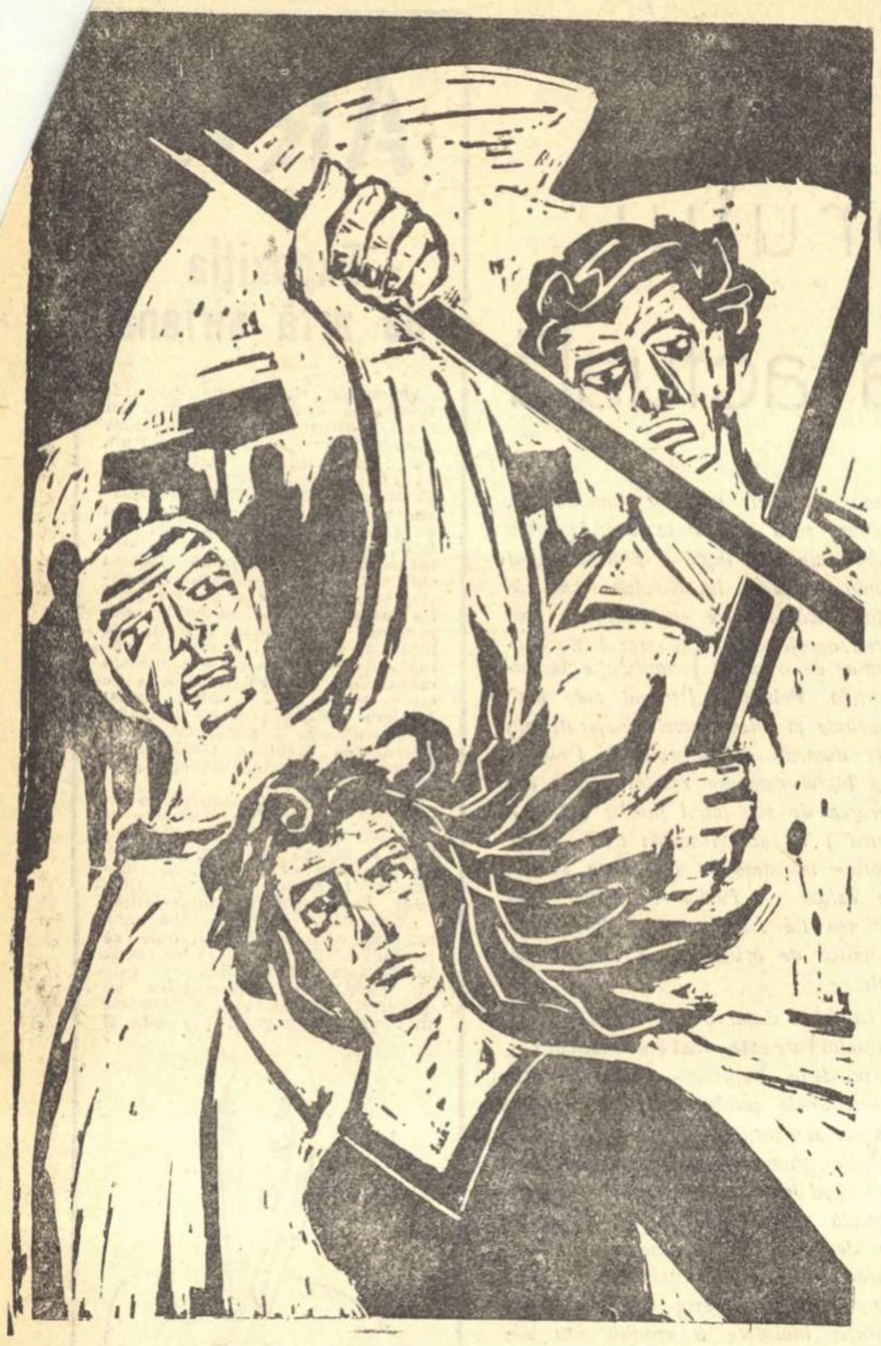

TIBERIU NICORESCU „Afară cu agresorii din țările arabe!"

SĂPTĂMÎNA

„Doctrina" domnului Dulles sau despre agresiune directă și indirectă

După ofensiva diplomatică a Uniunii Sovietice, care s-a dovedit încă o dată marea campioană a păcii, întruchiparea voinței opiniei publice mondiale, are loc în aceste zile ședința Adunării Generale a O.N.U. consacrată discutării situației primejdioase creată în Orientul Mijlociu în urma agresiunii trupelor americane și engleze.

S.U.A. și Anglia apar la O.N.U. pe banca acuzării, ceea ce nu e deloc plăcut pentru diplomația occidentală. După teribilul eșec din Suez, cînd majoritatea Adunării Generale O.N.U. a condamnat războiul barbar purtat de colonialiști împotriva Egiptului, imperialismul trebuie să dea din nou socoteală pentru acțiunile sale îndreptate împotriva păcii. E foarte dificil să aperi o asemenea cauză și domnul Dulles, avocatul a tot soiul de cauze pierdute, a fost silit să inventeze la iuțeală alibiuri, pretexte, justificări, care să dea cît de cît o aparență de onorabilitate inculpaților. Probabil că n-a căutat mult în dicționar, și în cadrul unei conferințe de presă în Brazilia, unde se pare că a fost primit cu cele mai calde ovații în cinstea plecării sale grabnice, Dulles a lansat două cuvinte magice: agresiune indirectă. Cine își închipuie că în Liban sau Iordania asistăm la o acțiune directă a S.U.A. și Angliei împotriva acestor țări, e un copil nevinovat, un om lipsit de subtilitate. In Orientul Mijlociu s-a produs, domnilor, o agresiune indirectă. O agresiune indirectă a Angliei și S.U.A.? Nu, domnilor, vă înșelați (trupele engleze și americane sînt o închipuire a sfîntului duh), agresiunea indirectă au provocat-o alte misterioase puteri străine. Sau, cum s-a exprimat însuși șeful departamentului de stat printr-o definiție memorabilă, „agresiunea indirectă este provocarea de război civil în interesul unei puteri străine".

N-are nici o importanță faptul că observatorii O.N.U., porniți în expediție în munții Libanului, n-au găsit urmă de putere străină decît în momentul cînd din înaltul cerului și din talazurile mării s-au ivit trupele domnului Dulles. N-are nici o importanță faptul că Mansfield, unul din liderii majorității democrate, a declarat în senatul S.U.A. că „atît cît vezi cu ochii la frontiera libaneză nu există nici un soldat rus", dar în schimb „trupele străine care se află în văzul populației Orientului Mijlociu sînt cele americane și engleze". Domnul Dulles a inventat propria sa formulă pe care presa engleză a și poreclit-o „doctrina Dulles" (parcă „doctrinele" Eisenhower și Rockefeller n-ar fi fost suficiente) și o formulă magică nu se împiedică de fapte mărunte.

Să vedem însă ce s-ar întîmpla dacă geniala definiție a domnului Dulles ar fi aplicată în treburile internaționale. Cum ar putea fi calificată lovitura de stat din Guatemala, cînd un guvern legal, popular, ales de imensa majoritate zdrobitoare a națiunii, a fost răsturnat de o clică militară dictatorială, subvenționată cu arme și bani din afară? Cum ar putea fi calificate „revoluțiile" de palat care schimbau o dată la șase luni pe aventurierii militari din fruntea unor țări ale Americii Latine?

Cum trebuie încadrată în definiția domnului Dulles falimentara istorie a „rebelilor" din Indonezia? Dar prezența trupelor americane pe teritoriul insulei chineze Taivan și înarmarea rămășițelor ciankaișiste pentru a invada China Populară? Dar ce ne facem cu cele o sută milioane de dolari pe care senatorii americani le votează în fiecare an pentru a subvenționa pe toți spionii și trădătorii, însărcinați cu misiunea murdară dar iluzorie de a răsturna pe calea crimei și asasinatului orînduirile legale de stat ale democrațiilor populare?

Cine a comis în toate aceste cazuri și în multe alte cazuri (nu vrem să răscolim acum toată istoria postbelică a instalării cu forța de baze militare americane în numeroase țări ale Europei occidentale și Asiei) agresiuni indirecte și „în interesul cărei puteri străine"? Inspiratorul diplomației americane și autorul formulei „agresiune indirectă" poate răspunde mai bine decît oricine la asemenea întrebări.

In toată povestea asta, cu agresiunea indirectă a domnului Dulles, există însă și un dram de ridicol. N-o să pomenim de personajele la ordinea zilei, Nuri Said, Hussein și Șamun, sărmane victime ale agresiunii populare directe din propriile lor țări. Să ne închipuim însă ce s-ar întîmpla dacă la Taipe în Taivan, chinezii de pe această insulă nu s-ar mulțumi cu ornamentarea ambasadei americane, așa cum au executat-o cu un pronunțat simț artistic acum cîtva timp, ci i-ar alunga pe musafirii nepoftiți de peste ocean împreună cu celebra lor caricatură Cian Kai-și? Sau dacă popoarele cuban și guatemalez și-ar aerisi casele găsind un binemeritat loc de odihnă pentru diverșii Battista, oploșiți în fiece zi cu dolari și armament yankeu? Sau dacă cipriotii ar izbuti în sfîrșit să expedieze în patria lor mumă mitralierele britanice, iar algerienii „să se salveze în mod public" de comitetele lui Soustelle și mai ales de gloanțele trupelor colonialiste?

Ceea ce se întîmplă sau se va întîmpla în ordinea firească a lucrurilor, în desfășurarea inevitabilă a istoriei, în lupta popoarelor pentru cucerirea libertății și independenței lor, pentru domnul Dulles e agresiune indirectă. De aici și pînă la soarta lui Forrestal care și-a terminat viața cum și-a terminat-o de la al nu știu cîtelea etaj al ospiciului de nebuni, nu există o mare distanță.

Revista cercurilor de afaceri londoneze „Economist", avînd ceva mai mult spirit practic și simț al umorului decît șeful departamentului de stat, remarca următoarele: „Dacă s-ar da ascultare lui Dulles, nici un guvern nu ar mai avea dreptul să cadă fără consimțămîntul său. Cu alte cuvinte, o națiune puternică ar debarca forțele sale armate într-o altă țară, ori de cîte ori ar fi vorba de o revoltă populară sau de amenințarea unei revolte împotriva unui regim nepopular și autocrat, sub presupunerea că este vorba de o agresiune indirectă și de subversiune din partea unei țări străine."

La ordinea zilei, la O.N.U., este chestiunea agresiunii directe a trupelor americane și engleze împotriva popoarelor din Orientul Mijlociu și nici un fel de alibiuri la care recurg inculpații de soiul „agresiunii indirecte" nu trebuie să împiedice hotărîrea dreaptă pe care o așteaptă popoarele lumii din partea sesiunii actuale a Adunării Generale O.N.U.: retragerea trupelor agresoare din Liban și Iordania.

Ion Mihăileanu

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

CONTINENTE

13 ani de la eliberare

VIAȚA NOUĂ A COREII

Ultimele seri

PRIETENI VECHI

Ca o dialectică a sentimentelor, — pe măsură ce dorul de casă creștea în mine — melancolia despărțirii de prietenii mei coreeni începea să-și facă loc, umbrind nerăbdarea întoarcerii. Mă legasem în călătorie de oamenii aceștia cu grația statuetelor de jad, dar cu duritatea stîncilor de cremene, de munții încărunțiți în cel mai cumplit dintre războaiele acestor ani, de terasele aurii de orez, cultivate și irigate cu o răbdare și migală fără seamăn, de monumentele seculare salvate într-o infimă proporție, de toată viața înălțătoare în eroismul ei civil, a unei țări care renaște la propriu din propria ei cenușă.

Ultimele zile am rămas în Phenian. De la fereastra hotelului cuprindeam cu privirea un colț obișnuit, dar specific al orașului de azi. Rîul Te-Don, cu largile și liniștitele ape, cu podurile refăcute, cu ostrovul plimbărilor duminicale din parcul Morambô, cu casele în care se așează cărămidă de cărămidă, și blocurile albe, prefabricate, ridicate de macarale imense. Dacă s-ar compune o heraldică a capitalei de azi a Republicii Democrate Coreene, n-ar putea lipsi de pe emblemă macaraua, această nobilă armă a luptei pentru reconstrucție. Printre barăcile de-o șchioapă sau chiar de-o palmă — primele „locuințe" încropite între două bombardamente — macaralele au curățat molozul, au ajutat la săparea temeliilor noilor blocuri, la ridicarea clădirilor principale, a cartierelor întregi, a orașului... In rama ferestrei văd dovezile suferințelor recente, aproape colibele, și, răsărind între ele, o clădire. In prima zi priveam atentă zidul, zidarii și schelele, în ultima aveam în față acoperișul care se încheia. Ritmul de clădire, uluitor pentru oricine, dar cu atît mai ciudat pentru o civilizație în care timpul se numără cu mileniile, e dictat de necesitate. Atîtea veacuri au fost distruse în patru ani de război, încît refacerea trebuie să cunoască altă viteză decît cea obișnuită.

Am intrat și în barăci, dar și în casele clădite din blocuri prefabricate care absorb treptat populația barăcilor. Și tot în ultimele zile, am intrat în casele noi, mai mici decît blocurile, un soi de vile clădite pe deal. Așa m-am pomenit într-o seară de vară în pragul locuinței vechii mele cunoștințe, An Son-hi. De prietena mea de la antipozi, mi se leagă, de aproape zece ani, viața. La prima plecare în străinătate, la Festivalul tineretului din Budapesta, An Son-hi dansa drama unui popor împărțit arbitrar în două. In gestul miinilor (ca la toate popoarele asiatice de o lungă civilizație, trupul a păstrat ceva hieratic, iar sugestia mișcărilor e în primul rînd a miinilor) ea refăcea scenic viața de umilință a surorilor din Coreea de sud. Era momentul dramei înăbușite, al vaietului surd. La a doua întîlnire, la Berlin, arta — ca și poporul prietenei mele — intrase în tragedie. Invazia avea loc pe uscat, pe apă, din aer. Dansul mamei înnebunite de groază în fața raidurilor inamice era mai zguduitor decît lupta cu forța destinului. Cerul care își înfigea colții obuzelor în pămîntul natal, fără întrerupere, spulberind orice adăpost al pruncului; deznădejdea mamei în fața morții acestuia, dar și ridicarea ei finală ca o statuie vie a mîniei, avea o măreție antică. In luptă, omul nu căzuse cu fruntea în țărînă... Peste alți patru ani, la București, am trăit în preajma tinerilor coreeni, bucuria păcii. Erau primele lacrimi tonice, ale unui popor cu ochii secați de atîta plîns morții!... Și, în sfîrșit, în toamna trecută, mi-a fost dat să-mi revăd prietena, în țara și în casa ei...

Mama prietenei mele, Țoi Sen-hi, e întemeietoarea școlii de balet coreene; tatăl, un critic literar de seamă. Amîndoi, cu o căldură și simpatie neforțată, care apropie și cîștigă inima. In casă, simplitatea își dă mîna cu un perfect bun gust, de la tacîmuri la perdele și la mobilele de un rafinament neobișnuit. In sufragerie nu-mi puteam dezlipi ochii de un dulap-bufet negru, încrustat cu scoici în chip de flori și animale. Pe scena de abanos, sideful mării și arta meșterilor își jucau ciudatele irizări ale

...OBIȘNUITELOR COMORI MARINE

Cunoșteam sideful micilor scoici ale țărmului nostru. Colecționară pasionată, veșnic îndrăgostită de sclipirea lor, mă repezisem pe plaja de la Ha-Mun să culeg primele „giuvaere", neobișnuite față de dimensiunile de la noi. Marea era mai albastră ca a noastră, într-un apus care însîngera stîncile uriașe de pe țărm, preludiul depărtat al munților de diamant marin. In solemnitatea trecerii spre amurg, eu m-am desprins de grupul coreenilor, ca să adun scoici. Erau atît de mari, încît cuvintele prietenilor care mă asigurau că sînt numai fleacuri în comparație cu ceea ce voi găsi la Sin-Po mi se păreau o impietate. Mă simțeam pe un tărîm de basm în care o forță miraculoasă îmi îngăduia să culeg cîte pietre scumpe puteam duce cu mine!

Drumul de la Ha-Mun la Sin-Po trece peste șapte munți și șapte văi, prin șapte vaduri și șaptezeci de serpentine. Drum greu, prin munții bătrîni cu arborii tineri, înroșiți de vîntul de toamnă — dacă războiul n-ar fi ras pădurile, m-aș fi crezut în miticii codri de aramă! In așezarea pescărească Sin-Po, unde ajunsesem după șase ore de drum, peisajul nu era însemnat de multe stînci, ci de insule, și se lăuda cu o fabuloasă bogăție de pește. Aici s-a construit noua fabrică de conserve, cu ajutor sovietic, cu ingineri sovietici și cu alții, mai tineri, care au învățat în țările prietene din Asia și Europa. Nu mică mi-a fost mirarea cînd — auzindu-mă vorbind romînește — un tehnician mi-a spus firesc, în limba noastră: „Bine ați venit!". Acolo, la mii și mii de leghe departe de țară, guști parcă mai mult încă dulceața graiului tău... Tehnicianul învățase la o școală medie din Galați și se întorsese cu puțin înainte în patria sa. In jurul fabricii, cherhanaua, peștii întinși pe rogojini sau agățați de cîrlige pe niște spaliere. Coreenii mănîncă pește uscat la soare și sărat, așa cum se consumă la noi semințele de floarea-soarelui. E una din pasiunile lor gastronomice.

Masa am luat-o în casa unui pescar. Ușile camerelor nu se deschideau; erau, ca de obicei, glisante, pentru a nu ocupa prea mult spațiu. Fereastra avea, pe sticlă, obișnuitele înflorituri de lemn. Origina acestor înflorituri mi-am explicat-o ușor. Inainte vreme — ca și azi, la țară, — în locul sticlei de geam, se întrebuința hîrtia albă, translucidă, care trebuia susținută cu vergele de lemn încrucișate în diferite modele decorative. Acestea s-au păstrat uneori și pe sticlă. Și e semnificativ că, în clădirea construită de coreeni la Pamunjon în numai patru zile, pentru întîlnirea cea mare în vederea încheierii armistițiului, zidarii n-au uitat, în ciuda războiului și a grabei, aceste podoabe!...

Cînd gazda își dădu seama cît îmi plac „farfuriile", ea schimbă cîteva vorbe cu băiatul ei, băiatul o tuli pe ușă, pentru ca, după masă, ieșind în stradă, să văd alergînd spre mine o duzină de copii din vecini, cu poala plină de scoici, care de care mai mari și mai frumoase! Ne-am așezat pe jos, gazda mi-a oferit o lădiță, copiii le-au răsturnat pe un ziar, și-am pornit să alegem împreună tot ce era neciobit și frumos colorat. Nu erau firește melcii și scoicile neobișnuite, cumpărate la bazar, dar, printre jucăriile favorite ale fetiței mele, sînt și azi scoicile culese, cu o mișcătoare dragoste spontană, de către copiii de pescari din Sin-Po. Părinții lor — care se aflau în acea după amiază într-o ședință de producție — au primit de la mine, în dar, un album cu viața pescarilor din Deltă. Un coreean bătrîn mi-a spus mulțumindu-mi: „Ai! de mulți și atît de mult ne vom uita cum trăiesc pescarii din țara dumitale, încît îți făgăduim că peste un an, cartea va arăta mai săracă, dar inimile noastre vor fi mai bogate...".

★

Un monument? Nu. Un fel de cavou din piatră. Simplu. Sobru. Dedesubt o groapă. Nu o groapă obișnuită; o groapă comună, în care zac laolaltă, din oase adunate, treizeci de mii de morți în războiul pentru patrie, pentru patria socialistă. Treizeci de mii. In fața strigătului acestor cifre, rămîn mută. In apropiere, un altul: 11000 de voluntari chinezi își dorm somnul în groapa comună. In Phenian, un obelisc: mii de soldați sovietici și-au lăsat viața pentru eliberarea Coreii în 1945. Sînt cifre care, adunate la un loc, te zguduie. Cîte sacrificii fără margini, cîte vieți dispărute, pentru ca viața acestui popor, acestui fiu al omenirii noastre, să răzbească, să construiască, să spere într-o unire apropiată cu frații din sud, în pacea zilelor de mîine, într-o viață mai bună, mai dreaptă? Și ce imensă obligație morală, pentru noi, ce-am rămas în viață, de a fi demni de moartea eroică a fraților noștri depărtați, de eroismul civil al unui popor mic ca număr de oameni, dar mare prin jertfa și prin speranțele lui tenace!

Veronica Porumbacu

AN SON-HI în rolul lui Li-cien

DOUĂ PORTRETE

Auzisem din ziare că Phenianul distrus de bombe, ars de napalm, Phenianul pus la pămînt, se ridică iar. Și l-am închipuit, ici un corp de case, colo un bloc-două, o stradă poate. Dar și de astă dată imaginația scriitorului s-a dat de rușine înaintea realității. S-au construit artere întregi, palate de cultură, hoteluri, blocuri de locuințe, școli, magazine, așezăminte de folos obștesc, fabrici, cartiere întregi de locuințe.

Se construiește, se construiește, se construiește!

Se construiește așa cum nu-ți poți închipui. Dimineața ai trecut pe dinaintea unui loc viran. Un loc viran cu cîteva nefericite colibe ridicate printre ruine din resturile clădirilor bombardate. Și a trecut seara. Nu mai vezi nefericitele căscioare pitite printre ruine. Dar nici ruinele nu le mai vezi. In locul tristului peisaj, grupuri de tineri și mai vîrstnici cu hîrlețe, lopeți, pe spate cu coșuri din paie de orez. Se sapă fundațiile. Se îndepărtează o mînă de lut care însemna pereții bordeiului, și cele cîteva paie de orez afumate care împreună cu rogojina scorojită și ea de fum însemnau acoperișul. Se îndepărtează trecutul.

In locul acestui trist trecut, un grup de steaguri în culori vii, înseamnă prezentul, înseamnă viitorul.

A apărut un grup de steaguri: s-a deschis un nou șantier. In ziua următoare apare o turlă-macara, spintecînd cerul cu brațul său. Apoi apar blocuri prefabricate... Și peste o săptămînă-două, noul corp de clădiri începe să fie locuit. Și această minune o trăiește în fiecare zi fiecare colț al Phenianului. Macaralele se profilează pe cerul Phenianului ca niște uriași din poveste, uriași buni, veniți în ajutorul omului.

Ca niște cocori ai păcii — așa se profilează pe cerul Phenianului turlele-macara. Și fiecare turlă-macara înseamnă un nou șantier, un nou bloc, un nou grup de case de locuit, o nouă fabrică, încă o creșă, un teatru...

★

S-ar cuveni să mă opresc cu de-amănuntul asupra eroicilor constructori, muncitori talentați și îndemînatici, oameni demni și de respectat, precum și asupra țăranilor care, aplecați asupra răsadnițelor cu orez, pregătesc Coreii hrana ei cea de toate zilele.

Comandantul. Are 23 ani. La 15 ani a intrat voluntar în aviație. Acum este comandantul bimotorului care face cursa Cita-Phenian.

Echipajul bimotorului — patru la număr (mă îndoiesc dacă toți patru laolaltă numără 100 de ani) — la salutul meu, mi-a răspuns cu o plecăciune după care trei din ei, cu un zîmbet arătînd spre cel de al patrulea tînăr, mi-au spus: „Comandant".

Nu i-am notat numele și îmi pare rău. Fiindcă această figură de om tînăr, blînd și în același timp hotărît, aveam să-l întîlnesc mereu, sub mii de înfățișări, uneori chiar și mai tînăr, deseori de aceiași ani sau mai vîrstnic, cu aceeași hotărîre și blîndețe, aceeași privire caldă ca de copil, rareori umbrită ca de un vînt rece, de aspre aduceri aminte. L-am văzut jucînd cărți cu echipajul și rîzînd în hohote cum îi șade bine unui tînăr. Dar l-am văzut și în cabina de comandă pilotînd pe o vreme păcătoasă, de ceață, pilotînd liniștit bimotorul pe genunchi cu rigla și harta.

Azi îmi pare tare rău că nu i-am notat numele. Acestui tînăr care pilota cu sînge rece bimotorul pe acea păcătoasă ceață, comandantului de 23 de ani, i-au căzut amîndoi părinții, partizani, în luptele cu japonezii, un frate i-a căzut ucis de americani în războiul din 1950—1953. El însuși rănit în două rînduri și maturizat brusc de același război, trăind cu intensitate fiecare ceas al vieții sale și-a păstrat totuși privirea duioasă de om tînăr, om tînăr care n-a avut răgaz să se bucure de tinerețe.

Floarea de catifea neagră a ochilor săi, în furtuna încercărilor prin care a trecut, a căpătat greutatea privirii bărbatului, dar nu și-a pierdut duioșia. Nici duioșia, nici rîsul deschis, vesel, de om tînăr și sănătos.

★

Colhoznica. Pak-sin-ok are 21 de ani și în anul care a trecut a făcut 450 zile-muncă. Pentru cele 450 zile-muncă a primit două tone orez iar din vînzarea merelor și a verzei ce a prisosit, a primit 12.478 de voni. Am întîlnit-o în pauza de prînz la răsadnița de orez a gospodăriei. Este o fată plăcută la înfățișare, veselă. Cu nimic deosebită de prietenele sale cu care se adăpostea de vînt după o perdea din paie de orez. Aproape de ea, o carte. Tocmai se oprise din citit. „Grîul de toamnă" de Li-ghi-ion. Citește în toate răgazurile. Citește și seara după lucru. Acasă citește cu glas tare s-o asculte și maică-sa. Mama-i bătrînă. Tatălui n-are cum îi citi. Tatăl său a fost împușcat de trupele americane pentru vina de a fi fost secretarul raionului de partid Ken-vîn. Pentru vina de a fi fost comuniști, în afară de bătrîna și copila Sin-ok, toți membrii familiei Pak au fost împușcați.

Orezăriile gospodăriei colective San-ion unde lucrează Pak-sin-ok, ca mai toate orezăriile pînă aproape de Phenian, se alimentează cu apa lacului de acumulare Ke-non, nu departe de așezarea gospodăriei.

In timpul războiului, americanii au bombardat și distrus digul de beton al lacului de acumulare Ke-non. Era în preajma înfloririi orezului. Orezul înflorește sub apă. Fără apa binefăcătoare, întreaga regiune ar fi fost amenințată cu foametea.

Treizeci de mii de voluntari chinezi și ostași din armata coreeană au pornit reconstrucția digului. Intr-o lună, digul de beton în lungime de 80 de metri a fost reconstruit. Aceasta sub neîncetatul bombardament și tir al tunurilor și mitralierelor aviației americane. Aviației dușmane îi răspundeau și piloții coreeni. Răspundeau și tunurile anti-aeriene de pe sol. Duelul continua zilnic. In tot acest timp cei treizeci de mii de ostași constructori nu și-au oprit lucrul nici un ceas. Intr-o lună digul a fost gata, orezăriile au primit apa necesară și regiunea — orezul cel de toate zilele.

Vitejilor constructori ai digului și aviatorilor căzuți în timp ce-l apărau li s-a ridicat pe malul lacului un monument din piatră. Dar monumentul cel viu, nepieritor, le-a fost ridicat în sufletele colhoznicilor ca Pak-sin-ok, care au dat în anul trecut 450 zile-muncă.

Știam de atrocele distrugeri pe care raidurile aviației americane le-au făcut în Phenian. Unele scene le-am văzut din filme, multe altele le-am închipuit. Dar, deși în meseria mea de scriitor mă folosesc de imaginație ca de un instrument ascultător, tot ce îmi închipuisem din țară a fost mult prea palid, de necomparat cu groaznicele distrugeri din Phenian, de necomparat cu realitatea unui oraș care a fost ras de pe suprafața pămîntului.

Azi, la aproape 5 ani de la încetarea ostilităților, după o nemaicunoscută în istorie muncă de îndepărtare a rănilor războiului, stau înaintea distrugerilor cîte au mai rămas — adevărate monumente ale crimei, bestialității și nebuniei distrugerii, și încerc un sentiment de rușine — rușinea că sînt contemporan cu ucigașii copiilor, femeilor și bătrînilor din Phenian.

Și mă întreb cu tristețe: oare ce ar fi gîndit aviatorii care azvîrleau bombele cu napalm peste liniștitele case ale Phenianului, dacă printr-un joc al soartei în aceste case s-ar fi găsit mamele, surorile sau frățiorii lor.

Mihail Davidoglu

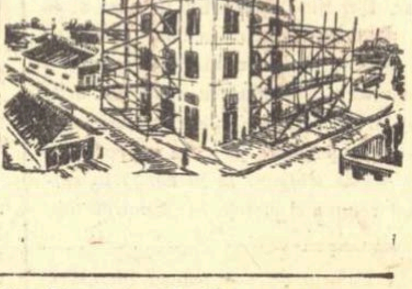

Diminețile răcoroase ale peninsulei

Florile coborîte de pe muntele celor opt dragoni unde și ele trăiseră ascunse în vremea războiului, însoțesc șoseaua, destul de scurtă altfel, care duce spre Hînam. Cîmp cu lanuri de orez și gaolean, de ridiche și salată verde iar la orizont mereu aceiași munți lunecînd printr-o ceață străvezie. Cei cîțiva kilometri au trecut și iată prima dintre cele două renumite uzine ale Hînamului care au apărut acum cîteva zeci de ani, transformînd neînsemnatul sat pescăresc de odinioară într-un port renumit. La cea de a doua, aflată chiar pe malul mării, vom poposi căutînd s-o vedem mai îndeaproape. Intre timp, însoțitorul meu îmi povestește cîte ceva despre aceste uzine.

Pe vremea cînd Coreea era o simplă provincie a imperiului nipon, veniseră prin aceste locuri reprezentanții unor mari societăți din Tokio și dîndu-și seama de bogatele zăcăminte minerale aflate în nord și de energia fluviului Ialu, hotărîră să zidească două uzine chimice capabile să furnizeze îngrășăminte și alte chimicale întregii Asii. Le-au construit aici, unde golful generos al Hînamului oferea cele mai bune condiții pentru întemeierea unui port, iar pe apele fluviului de graniță, între Coreea și China, au ridicat o gigantică hidrocentrală. Pe întinderea Asiei nu există asemenea coloși iar faima lor a ajuns în Europa și America, situîndu-le printre cele mai mari uzine chimice din lume. Astfel, bogățiile Coreei, furate de marii capitaliști japonezi, plecau cu vapoarele spre cele mai îndepărtate porturi ale Pacificului sau Oceanului Indian. Muncitorii erau coreeni și erau plătiți cu jumătate din tariful în vigoare pentru Japonia iar tehnicienii și inginerii veniți din metropolă își clădiseră locuințe confortabile lîngă colibele foștilor pescari deveniți muncitori peste noapte.

Cînd ajung la cea de a doua uzină, sînt nevoit să-mi amintesc aceleași cuvinte care mă însoțesc în călătorie ca un obsesiv și tragic leit-motiv: ruini, moloz, distrugere sumbră. Aceleași avioane americane au dărîmat mai mult de jumătate din această uzină și faptul mi se pare atît de absurd în bestialitatea lui. Au fost oare vreodată avioanele coreene să arunce bombe peste marile uzine ale capitaliștilor din Chicago sau Detroit; peste cheile portului New-York? Ce căutaseră atunci acele avioane cu steagul lor plin de stele sinistre, în țara răcoarei și a liniștei de dimineață, în țara crizantemelor și a munților albaștri care trec pururea la orizont învăluiți în palidă și delicată ceață?

Pornim prin hale însoțiți de Kim-Pion-Shik — inginerul șef al uzinei, om mai în vîrstă, cu o frunte neobișnuit de mare și cu părul încărunțit de-a binelea, care ne arată ce se poate vedea din mers; ca să cercetezi uzina ți-ar trebui două-trei săptămîni. Halele au două sute metri lungime, cincizeci metri lățime și 10—15 metri înălțime, iar numărul lor e impresionant. Activitatea e dublă, pe de o parte uzina se reconstruiește, pe de altă parte producția ei își urmează cursul. Prin hale, mașini imense, vuind surd, și oameni extrem de puțini. Totul e automat, încît omul mai mult asistă decît lucrează practic.

Multe hale sînt încă așa cum le-au lăsat bombardamentele: schelete sumbre de fier, grămezi de tablă arsă, grinzi mari prăbușite printre care se văd apele cenușii, aproape albe, ale golfului. Linii ferate pleacă în toate direcțiile, vagoane pline cu materiale de construcții stau îngrămădite pe șine, sclipesc flăcările albastre ale aparatelor de sudat, dar eu înțeleg prea puțin din toate acestea. Cu nepriceperea mea aproape totală în materie de chimie, privesc universul acesta și mă bucur mai mult de animația și hotărîrea cu care oamenii refac ceea ce sîngerosul război a nimicit, mă bucur poate pentru că toate acestea îmi vorbesc despre măreția omului comunist.

A. E. Baconsky

(Fragment din volumul în curs de apariție, la E.S.P.L.A.).

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17, ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxi

TRĂIASCĂ 23 AUGUST, MAREA SĂRBĂTOARE NAŢIONALĂ A POPORULUI NOSTRU, ZIUA ELIBERĂRII ROMÎNIEI DE SUB JUGUL FASCIST!

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 34 (232)- joi 21 august 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

23 AUGUST și revoluția culturală

Pentru a se înțelege mai bine ce înseamnă revoluția culturală în țara noastră, este necesar să înfățișăm, fie și în grabă, acum, la a patrusprezecea aniversare a lui 23 August, cîteva aspecte dinaintea eliberării.

In vechea Romînie existau eminenți oameni de știință, existau scriitori talentați și muzicieni de seamă, arta plastică număra valori importante, pe scenele teatrelor puteau fi văzuți actori talentați. Existau, de asemenea, școli primare și secundare și existau, în București, la Cluj și la Iași, universități. In librării se puteau găsi cărți romînești și, mai ales, ultimele noutăți ale editurilor franțuzești. După aparențe, se putea crede că s-au făcut progrese și că țara a început să se ridice la nivelul unora dintre țările europene cele mai avansate. Realitatea însă — pe care noi înșine am trăit-o — arăta cu totul altfel. Romînia era una din țările europene cu numărul cel mai mare de neștiutori de carte. Cele mai bune cărți de proză atingeau un tiraj de 3.000 exemplare iar versurile nu se tipăreau decît în tiraje de la 500 la 1.000 exemplare. Cele mai valoroase piese de teatru se jucau de 15 pînă la 20 de ori. Din bunurile culturii se înfruptau numai bogații. Pentru ei funcționau școlile. Pentru ei se tipăreau cărți. Pentru ei se juca teatru și aveau loc concerte. Pentru ei se trudeau artiștii plastici. Poporul muncitor de la orașe și sate era ținut departe de bunurile culturale, cum era ținut departe și de bunurile materiale.

Starea sanitară a satelor, și chiar a multor orașe de provincie, era deplorabilă : spitale puține, medici puțini. La sate nu se pomenea de spitale iar medicii erau adevărate rarități. Ajunseserăm să fim cunoscuți din trista faimă de a avea o ridicată mortalitate infantilă, asemănătoare doar îndepărtatelor colonii africane și asiatice.

Intre anii 1920—1940 burghezo-moșierimea a ridicat în București cartiere de vile. Dar, în același timp, mahalalele adăposteau în cocioabe dărăpănate sute de mii de oameni ale căror vieți erau secerate de bolile sociale. Muncitorimii și țărănimii romîne îi era impus un regim de viață și de exploatare colonială. Făgăduielile politicienilor burghezo-moșieri, în legi mai drepte și într-o viață mai bună, cûrgeau cu nemiluita înaintea deselor alegeri parlamentare, dar din promisiunile lor nu se alegea pînă la sfîrșit nimic. Școlile rămîneau tot dărăpănate, spitalele continuau să ofere aspecte cutremurătoare, iar viața culturală era restrînsă la preocuparea îngustă, egoistă și meschină a unui număr restrîns de bogătași. Intelectualii șomau. Ei erau numiți „cerșetori în haine negre". Oamenii de artă și cultură erau disprețuiți și nevoiți să trăiască și să creeze în condiții morale și materiale greu de închipuit.

Dacă cineva cercetează cu atenție istoria literaturii noastre observă că cei mai mulți dintre scriitorii noștri de seamă s-au stins de mizerie între 30 și 50 de ani. Nici creatorii din alte sectoare ale artei nu au avut o soartă mai bună.

Așa arăta țara noastră înainte de eliberare. Sînt încredințat însă că tabloul schițat aci este incomplet.

Orice intelectual, orice artist cinstit din țara noastră, care a trăit vechile vremuri, ar putea să întregească această schiță de tablou cu experiența sa personală.

De la 23 August 1944 și pînă astăzi au trecut 14 ani. Este clar că acest interval de timp înseamnă un răgaz destul de scurt nu numai în raport cu istoria, dar chiar în raport cu viața unui om. Și totuși, cîte nu s-au înfăptuit în această scurtă vreme! Partidul marxist-leninist al clasei noastre muncitoare, ieșit din lungă și neagră ilegalitate, și comitetul său central, au început să dea — și în acest oropsit sector — o bătălie uriașă. Totul a fost luat aproape de la început. Muncitorimea și țărănimea au fost chemate la o viață nouă iar la viață nouă nu se putea ajunge cu neștiutori de carte. Analfabetismul, această plagă rușinoasă, a devenit astăzi doar o tristă amintire. In acești 14 ani toți acei care la vîrsta copilăriei n-au putut învăța carte au urmat cursuri și școli și astăzi nu mai există în țara noastră neștiutori de carte. Sub îndrumarea neostenită a partidului s-a dus o luptă vastă, plină de abnegație, și niciodată nu vom osteni să aducem laude miilor și miilor de

Acad. Zaharia Stancu

(Continuare în pag. 6)

Succesele poeziei actuale

Interviu cu acad.
MIHAI BENIUC
Prim-Secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

— Ce ne-ați putea spune despre succesele poeziei noastre contemporane în reflectarea procesului de construire a socialismului ?

— Anul care a trecut poate fi socotit un an bogat. Poezia a continuat să meargă pe drumul ei mare, înregistrînd succese în spiritul ei combativ și în tot mai bogata definire a individualității și personalității poetice a fiecărui creator. Retipăririle care s-au dovedit a fi o necesitate editorială, — Maria Banuș, Radu Boureanu, Veronica Porumbacu etc. — sînt indiscutabil un semn al viabilității poeziei din ultimii ani, care a pătruns în conștiința maselor populare.

S-au făcut totuși și unele concesii în activitatea de reeditare a unor poezii apărute într-un trecut mai îndepărtat. Concesie în sensul unei mai scăzute principialități în legătură cu moștenirea literară. In privința marilor volume de versuri, care și-au făcut apariția în ultimul an, trebuie spus că ele merită o consemnare specială nu numai prin faptul că continuă ascendent activitatea poetică anterioară, combativă și legată de realitățile noastre, ci și prin tot mai pregnanta afirmare a personalității artistice a celor ce au publicat cărți noi. Merită, în acest sens, să fie menționate volumele lui Marcel Breslașu, ale Ninei Cassian, precum și ale lui Dan Deșliu, Aurel Rău, Victor Tulbure, Mihu Dragomir, Aurel Gurghianu și alții.

In ultimul timp, se remarcă o înviorare în activitatea poetică printr-o nouă apropiere mai viguroasă de problemele majore ale actualității. Evenimentele mari internaționale n-au rămas fără ecou în activitatea poeților noștri iar construcția socialistă îi angajează la un continuu studiu atît al realității cît și al mijloacelor de întruchipare artistică.

— Care ar fi, după dumneavoastră, principala problemă pe care trebuie să o rezolve astăzi poezia noastră contemporană ?

— Principala problemă rămîne pentru poezia noastră cuprinderea cît mai largă a aspectelor pe care le evidențiază realitatea și totodată combaterea necruțătoare a oricăror fenomene de dezorientare în raport cu drumul realismului socialist, cu acea metodă de creație de hotărîtoare importanță în activitatea celor mai buni poeți ai noștri din ultimii zece ani.

Deși nu se poate vorbi de manifestări cu caracter revizionist, sau despre atitudini dușmănoase la poeții noștri, totuși, unele tendințe apolitice și abordarea frecventă a temelor fără semnificație pentru masele cititorilor, ca și folosirea unor forme poetice învechite, caracteristice decadentismului depășit cu mult în țara noastră, încă înainte de primul război mondial, precum și unele influențe din poezia burgheză occidentală, pot crea un teren prielnic unor tendințe nesănătoase. Tocmai de aceea este necesară o îndrumare pentru cunoașterea realităților noi și mai cu seamă cerința ca poeții să aibă o atitudine clară, fără echivoc, în realizările lor. Combaterea ideologiei burgheze, a infiltrărilor ideologiei burgheze în frontul nostru literar, rămîne o datorie permanentă, de onoare, a scriitorilor noștri.

— In ce măsură credeți că și-au însușit poeții noștri metoda fundamentală de creație, metoda realismului socialist ?

— Prin faptul că baza ideologică și realitatea de la care pornesc poeții noștri — construcția socialistă — este aceeași pentru toți, fără îndoială, există un numitor comun, în ciuda marilor diferențe personale, la poeții noștri. Acest numitor comun îl constituie în realitate modul de apropiere al poetului de temele artistice. Mod care

(Continuare în pag. 6)

AVÎNTUL DRAMATURGIEI NOASTRE CONTEMPORANE

De vorbă cu AUREL BARANGA

— Este de la sine înțeles, tovarășe Baranga, că prima întrebare se referă la dramaturgia noastră contemporană.

— Dramaturgia noastră contemporană, sub îndrumarea partidului, creată după metoda realismului socialist, și-a trecut examenul de maturitate. S-au scris în ultimii paisprezece ani lucrări de teatru valabile, care au cucerit, cele mai multe dintre ele, adeziunea unui public nou și entuziast. Aș putea da nenumărate exemple, dar ele sînt cunoscute. Ceea ce vreau să subliniez aici e că succesele lor izvorăsc dintr-o tematică inedită și cuceritoare, din conflicte în care oamenii noștri se recunosc, din caractere care, în pofida lipsurilor lor, au trăsături adînci, interesante și — de ce n-am spune-o? — uneori tulburătoare.

— Nimeni nu neagă astăzi acest fapt. Am vrea totuși să ne vorbiți și despre lipsurile acestor lucrări.

— Vreau să spun de la bun început — această idee am mai dezvoltat-o și

(Continuare în pag. 6)

Prietenia romîno-sovietică

Intr-o pagină de mare frumusețe, din strălucita sa operă, Mihail Sadoveanu evocă un ospăț al vitejilor zaporojeni și al ostașilor lui Nicoară Potcoavă, închinat zbuciumatei amintiri a lui Ioan Vodă. Ei se strînseseră într-olaltă în fraternitatea pasiunii pentru libertate. In dramaticul și eroicul efort al poporului romîn pentru a-și dura o casă a sa, am avut necontenit alături brațul puternic și viteaz al poporului rus. Momentul solemn al proclamării independenței noastre ne-a găsit alături. Patru veacuri de grea istorie stau mărturie prieteniei noastre, patru veacuri în care lumina nădejdii ne-a venit de la răsărit.

Ar fi necesar cu mult mai mult spațiu pentru a reaminti nenumăratele legături dintre cultura noastră în formație și cultura popoarelor prietene din răsărit. Dar e cu neputință să nu amintesc influența binefăcătoare a marii literaturi realiste ruse care a avut un rol important în formarea romanului nostru realist, orientat către problemele fundamentale ale societății. In epoca în care procesul de descompunere al artei burgheze începuse, lumea a privit cu uimire apariția unor titani ai literaturii, mari între cei mari, conștiințe treze nu numai ale poporului rus care le insuflase forță, ci ale întregii umanități. Scriitorii autentici din întreaga lume s-au reorientat, prin puterea exemplului realiștilor ruși, spre sursele eterne ale marii arte : cunoașterea profundă și complexă a vieții poporului, contopirea cu aspirațiile înaintate ale maselor, crearea unei arte de idei centrată pe problemele majore ale omului real. Intr-o vreme în care scriitorii burghezi se închiseseră în meschina cochilie a eului lor, marii realiști ruși se azvîrleau în oceanul vieții, căutau furtuna și o înfruntau. Ei învățau de la popor, scriau pentru popor, de aceea în operele lor răsună patetica, uriașa forță a poporului. Se cunosc mărturiile lui Caragiale, ale lui Mihail Sadoveanu, Rebreanu și ale atîtor alți scriitori romîni pentru care cunoașterea marilor realiști ruși a avut o importanță hotărîtoare. Nu e încă îndeajuns de cercetată — deși rolul său este de pe acum evident — influența gîndirii progresiste ruse asupra gîndirii politice, filozofice și estetice de la noi. Se știe îndeosebi contribuția deosebită a concepției democraților revoluționari ruși în constituirea și fundamentarea criticii literare romînești. Astfel încît e semnificativ că un scriitor a fost acela care, la noi, a rostit cu ecoul unei ample opere vestita formulă : „Lumina vine de la răsărit!"

Totuși, fără a coborî treptele istoriei, în veacuri, găsim în propria noastră memorie temeiurile emoționante ale marii prietenii. La sfîrșitul primului război mondial, într-o lume pus-

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

Cuvînt de recunoștință

Cei paisprezece ani care au trecut de la măreața zi a eliberării patriei noastre de sub robia fascistă au fost pentru cultura romînească ani de nemaicunoscută și splendidă înflorire. Scriitorii generațiilor mai vechi au avut în acest răstimp fericirea să vadă cum talentul, priceperea și munca lor sînt prețuite și răsplătite la adevărata lor valoare. Anii de umilințe, desconsiderare și lipsă de încredere au rămas în urmă ca un vis rău, neplăcut, dar de care mereu și mereu trebuie să ne aducem aminte. Scriitorul cinstit, dar care în anii dinainte de 23 August 1944 nu și-a aflat adevărata sa cale, a avut fericirea ca după actul eliberării să se alăture forțelor populare, să scrie, pentru prima dată în viața lui, liber și așa cum îi dictează conștiința și să știe că fiecare rînd scris de el își găsește un profund ecou în masele cele mai largi.

Noi, cei din generația vîrstnică, am trăit deci bucuria deplină a împlinirii unui vis scump nouă, a împlinirii unei dorințe sfinte, datorită victoriei forțelor populare conduse de înțeleptul Partid Muncitoresc Romîn.

De aceea, gîndurile noastre de sinceră recunoștință se îndreaptă astăzi către partidul care, eliberîndu-ne din lanțurile artei fără finalitate, a umilinței și sterilității, ne-a ridicat la nobila demnitate de scriitori ai poporului, ne-a făcut să ne înțelegem din plin adevărata noastră menire.

Mihail Sorbul

Înflorirea literaturii maghiare din R.P.R.

Care este nota dominantă a literaturii maghiare de după 23 August 1944 din țara noastră? In primul rînd, literatura maghiară din R.P.R. s-a dezvoltat în frățească colaborare cu literatura romînă, pe un drum comun : realismul socialist.

***O literatură a minorității maghiare** de la noi a existat și înainte de eliberare. Ea a fost baza fără de care literatura de după actul istoric al eliberării n-ar fi existat. Reprezentanții cei mai buni ai literaturii maghiare dintre cele două războaie mondiale se mai află printre noi. Il amintim mai întîi pe Nagy Istvan ale cărui romane și nuvele au adus pentru prima dată pe scena literaturii noastre viața zilnică a muncitorimii exploatate. Poeți ca László Tompa, Béla Serestély, Jenö Szentimrei, László Salamon, cu toată vîrsta lor înaintată, cîntă frumusețea vieții noi, libere, lupta noastră dîrză pentru apărarea păcii și a cuceririlor poporului muncitor. Károly Endre, în ciclul său de poeme „Elegiile de la Gorizia" evocă grozăviile primului război mondial pentru a ne înarma împotriva celor ce pregătesc un al treilea război mondial. Janós Bartalis, în volumul „Doar vine primăvara", continuă o veche tradiție umanistă, progresistă, slăvind bucuria creatoare a omului muncitor. Dintre prozatorii acestei generații să amintim pe András Szilágyi, autor a două romane revoluționare, între cele două războaie, și pe Géza Tabéry, decedat de curînd. Sau să ne gîndim la zgu-*

Szemlér Ferencz
Secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

(Continuare în pag. 6)

Literatura lui 23 August 1944

Tema războiului și a eliberării țării de sub fascism poate fi cercetată sub numeroase raporturi. Principalul ni se pare a fi acela care pune în lumină însemnătatea acestei teme în însușirea realismului socialist de către scriitorii noștri.

In abordarea acestei teme s-au format noile unelte ale scriitorilor, s-a constituit noul lor univers poetic, noua lor viziune despre lume și despre rostul scrisului.

Și era firesc să fie așa!

Războiul trecut a început pentru poporul nostru ca sfîrșitul unei oribile aventuri. După ani lungi de suferință, de abjectă propagandă antisovietică, de cenzură a gîndului și de pușcărie pentru luptătorii dreptății, după rușinea regimului fascist legionar și a dictaturii antonesciene, războiul a însemnat actul fatal al prăbușirii unei lumi. Dincolo de el, dincolo de toate sîngeroasele masacre și distrugeri, se contura începutul unei alte vieți, a erei de libertate, pe care a marcat-o actul de la 23 August 1944. S-ar putea spune, deci, că însăși desfășurarea istorică a evenimentelor aducea cu dînsa acel element primordial al realismului socialist care este perspectiva noului. Realitatea s-a însărcinat ea însăși să determine literaturii o nouă viziune.

Zugrăvirea realistă — în adevăr realistă — a războiului, a obligat pe scriitori să așeze, la capătul corteguluí întunecat al faptelor, marea lumină a eliberării, dincolo de care se proiecta limpede, încă de la început, revoluția socială care se apropia — și care contribuise esențial la însuși sfîrșitul războiului și întoarcerea armelor împotriva fascismului. Realismul îi obligă deci pe scriitori să descifreze și în faptele anterioare lui 23 August, în însuși vălmășagul războiului, acele fapte, acei oameni, acele forțe fără de care nu se poate explica nici eliberarea și nici întreaga uriașă prefacere care a urmat încă din primele luni după eliberare. Literatura a fost obligată de viață să meargă mai adînc în explorarea vieții. Și astfel, au apărut elementele unei noi literaturi. Ale acelei literaturi în care evidenție-

Mihai Gafița
Secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

(Continuare în pag. 6)

SA NU UITĂM!

Generația noastră a trebuit și trebuie să răstoarne multe cuvinte ale celor vechi. Poetul sau filozoful care spunea cîndva că muzele tac cînd răsună armele va fi avut dreptate poate la vremea lui. Vorba asta se va fi născut în grădinile de mirt, în niște crînguri ale izolării. Insă, după cît știm, nici marii artiști antici n-au stat cu mîinile cruciș cînd patria lor se frămînta. Oare neîntrecutul și divinul Eschil a stat cu mîinile cruciș cînd perșii i-au invadat patria? Și oare Aristophan n-a scris chiar în focul evenimentelor? Scriitorii din tabăra socialismului au abandonat abstractul și visul gol, și participă la toate frămîntările istoriei, ei sînt nu martori spectatori ai timpului, ci pun umărul ori de cîte ori e nevoie. Asta cred că-i deosebește pe scriitorii taberei socialismului de toate generațiile de visători de pînă azi, și pentru asta condeierii noștri trebuie să fie mîndri! Transformarea creionului în armă de luptă nu e un cuvînt gol! Aș îndrăzni să dau doar două exemple — dovezi că muzele noastre nu iubesc tăcerea. In primul rînd voi remarca „Surîsul Hiroșimei", preafrumosul poem al lui Eugen Jebeleanu, și poezia Mariei Banuș „In tabăra cea dreaptă", amîndouă apărute în „Gazeta literară". Scrise la înalt nivel, la raza de sus a imaginii poetice, sus-amintitele lucrări sînt în același timp arme puternice ale unor luptători căliți în focul realităților, la școala înaltei învățături a artei militante.

Poetul adevărat se naște, trăiește și moare luptător pentru dreptate. Arta militantă își are sîmburele dincolo de milenii și evi, tocmai în pîntecele timpului! Numai orbii nu văd adevărul acesta, numai orbii umblă cu capul prin abstract, și numai neputincioșii preferă și caută răgaz și comoditate cînd în preajma lor scapără istoria!

Omenirea trece prin momente dramatice, în multe părți ale globului tunul bubuie, însă noi nu ne „dispersăm" muzele în așteptarea unor timpuri liniștite! Slujim o cauză care e una cu viața noastră, slujim zidirea socialismului, și acest 23 August ne află cu armele breslei în mîini, țintind și lovind drept în inima vrăjmașilor imperialiști!

E drept că virtutea de a uita este una din cele mai mari binefaceri pentru durerile omenești, însă această virtute devine primejdie și beteșug cînd uităm prea repede! De aceea găsesc că trebuie să amintim, și cu prilejul acestei mari sărbători, ce forță colosală au avut de zdrobit armatele sovietice; pentru că, fără zdrobirea acelei forțe, noi nu ne-am fi bucurat de această zi de August, poporul romîn ar mai fi trebuit să orbecăiască și să mai necăjească cine știe cît dacă monstrul fascist n-ar fi fost doborît la timp! In afară de această reamintire pentru istoria noastră afirmăm că zdrobirea marii primej-

Eusebiu Camilar
Membru corespondent al Academiei R.P.R.

(Continuare în pag. 6)

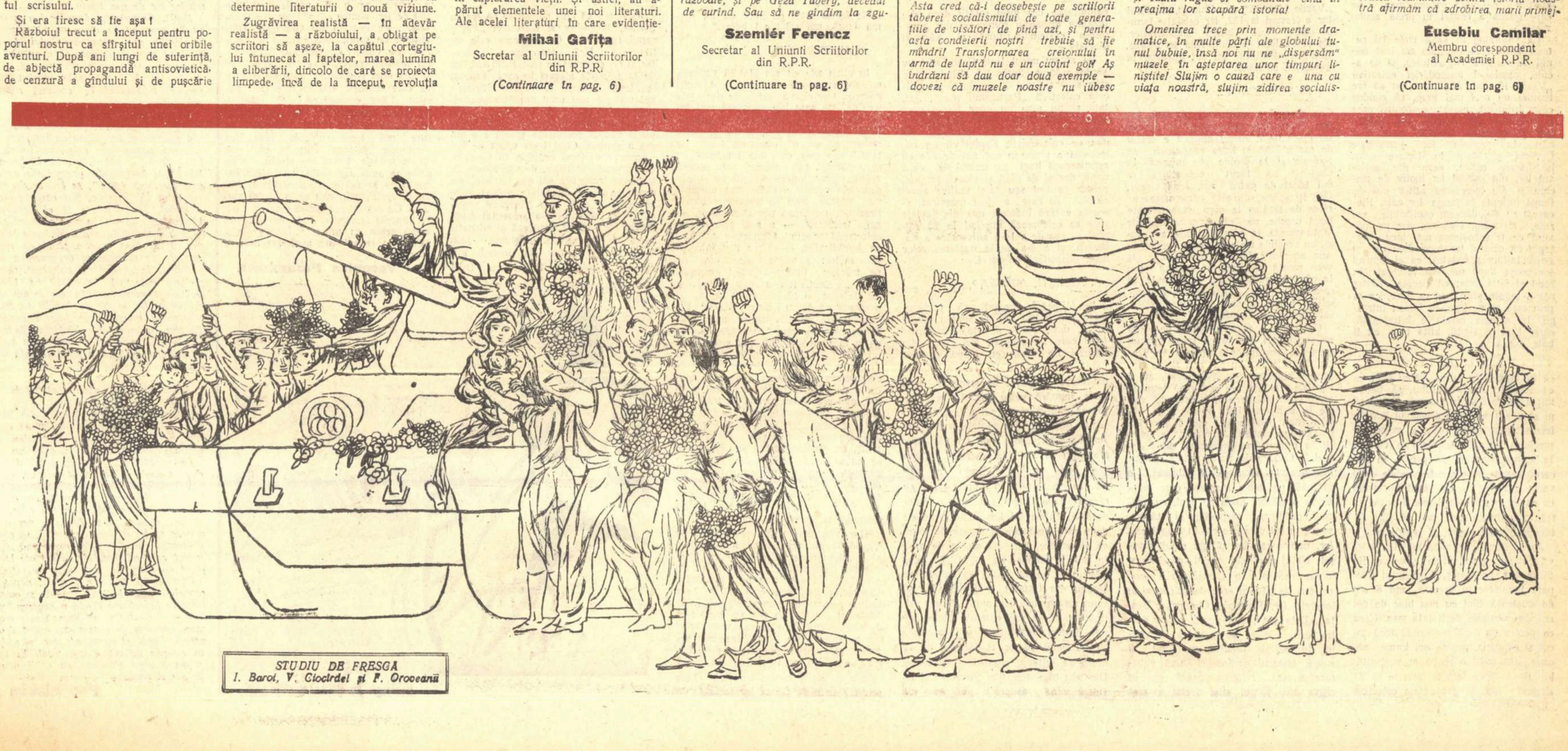

STUDIU DE FRESCĂ
I. Baroi, V. Ciocîrdel și F. Oroveanu

Oameni ai zilelor noastre

Am ajuns la Reşiţa noaptea, pe ploaie. Cînd am coborît din tren mi s-a arătat dintr-o dată, arzînd puternic în văzduh, o flacără ca o uriaşă torţă olimpică, cu reflexe albăstrii. Flacăra ardea undeva deasupra oraşului-uzină, şfichiuind întunericul şi dînd străluciri ciudate boabelor de ploaie, de parcă acolo se năşteau şi se sfărîmau curcubeele pămîntului...

— E flacăra de control a cuptoarelor, mi-a explicat cineva. Un semn al arderii nepotolite şi neîntrerupte al uriaşelor focuri care nasc oţelul... O emblemă a cetăţii de foc... Deşi e un oraş modern în care totul e calculat, prevăzut, în care străzile au ceva din forfota marilor oraşe, Reşiţa are totuşi ceva care-i îndreptăţeşte botezul cu poeticul nume de „Cetatea de foc"... Marea şi eroica bătălie a oamenilor cu elementele, cu focul şi cu oţelul. E o bătălie epopeică, neîntreruptă, care are o tradiţie de două sute de ani. Populaţia Reşiţei numără peste 40.000 de locuitori. Majoritatea muncesc în combinatul metalurgic. Cealaltă parte nu poate fi socotită în afara combinatului. O constituie soţiile, mamele, copiii, intelectualii, artiştii. Viaţa şi ocupaţiile lor se încadrează perfect în viaţa combinatului. Combinatul e prezent peste tot: în inima oraşului, în instituţiile lui, în Teatrul de Stat şi-n şcoala populară de muzică, pe terenul sportiv şi-n visurile de dragoste ale fetelor... Insăşi casa de cultură e un combinat al artei populare — în care se întîlnesc obişnuit oţelarii cu copiii lor, cu familiile lor, cu artiştii lor. Orchestra simfonică aduce cu regularitate în cetatea de foc muzica lui Bach, Beethoven, Ceaikovski... Muncitorul Pavel Lera e interpret principal în „Ianoş Vitez" — operetă de Pangracz, precum laminoristul Anton Zoman cîntă la pian „Patetica" lui Beethoven... Artiştii teatrului de stat, majoritatea veniţi din alte oraşe — au devenit şi ei cetăţeni ai „Cetăţii de foc", s-au naturalizat în toată puterea cuvîntului Succesele oţelarilor şi turnătorilor îi umplu şi pe ei de mîndrie, ca şi pe toată lumea oraşului, ca şi cum şi ei ar avea partea lor de contribuţie în realizarea lor... Şi, de fapt, îşi au partea lor de contribuţie, aşa cum toată lumea Reşiţei şi-o are...

„Cetatea de foc" nu şi-a cîştigat numele numai datorită focului şi oţelului, ci şi dragostei şi înţelegerii dintre oameni, psihologiei lor specifice.

Confundîndu-se cu oraşul, îmbrăţişîndu-l, ridicîndu-şi în plin centru fumurile cuptoarelor oţelăriei, arcuindu-şi peste străzi conductele şi pasarelele, mărginindu-şi uriaşele hale cu pieţele, trecînd peste apa Bîrzavei să-şi implînte furnalele, turnătoriile, ori cucerind noi spaţii în valea aceea îngrămădită între dealuri pentru noi secţii, marele combinat domină viaţa de-aici şi-i impune un anumit ritm, un anumit caracter...

EROII REŞIŢEI

Am intrat în oţelărie şi m-a izbit dintr-o dată vuietul uriaşelor macarale şi viscolul milioanelor de scîntei ţîşnind din pîlniile de turnare a oţelului în forme. Cîteva clipe n-am putut vedea decît incandescenţa cuptoarelor şi zborul greoi al calelor de oţel fluid, prinse în ghearele monştrilor de fier. Oamenii erau atît de mici, atît de neînsemnaţi, atît de umbriţi de giganţii care forfoteau rulînd pe nişte şine suspendate, cu ţipete stridente de clopot şi scrîşnete înfundate, încît mi se părea că abia îi văd. Fluviul de oţel fierbinte curgea neîntrerupt, flăcările cuptoarelor dogoreau năprasnic, milioanele de scîntei scăpărau viscolind prin hala uriaşă. Totul se supunea parcă unei puteri de titan nevăzut şi neînduplecat...

Stăteam înmărmurit în faţa acestei uriaşe dezlănţuiri de forţe şi elemente, îngrămădite acolo în hala aceea înaltă şi puse să se încaiere, să se bată pentru a se distruge şi a se transforma în folosul oamenilor, cînd în preajma cuptoarelor răsună un glas puternic:

— A zecea mie!...

A fost un strigăt care a dominat pentru cîteva clipe zgomotul infernal al halei. Un strigăt care-a făcut ca în întreaga hală să izbucnească după aceea urale şi fluturări de şepci. Şi oamenii, oamenii aceia, s-au desprins de lîngă lingotiere şi vagonete, au sărit din cabinele macaralelor, revărsîndu-se ca un flux spre platoul cuptoarelor.

— A zecea mie de tone peste plan!... mi-a strigat la ureche inginerul Aurelian Blagoie, un tînăr mărunt şi subţiratic.

Am pornit şi noi spre platoul cuptoarelor. Acolo, în numai cîteva clipe, s-a sărbătorit o victorie de mare preţ: zece mii de tone de oţel peste plan! O victorie a Reşiţei întregi, o victorie a industriei siderurgice. In numai cîteva clipe pe platoul cuptoarelor s-a înălţat un steag, în numai cîteva clipe pe platoul cuptoarelor s-au ivit flori... Şi-n numai cîteva clipe Reşiţa întreagă ştia vestea şi arbora şi ea steaguri...

In faţa cuptoarelor oţelarii se felicitau. Işi scoteau pentru cîteva clipe mănuşile de protecţie şi ochelarii de cobalt, să-şi strîngă mîinile şi să se bată prieteneşte pe umăr. Obrajii arşi de dogoare s-au umplut de zîmbet, mîinile au şters apoi frunţile de sudoare, ochelarii de cobalt au coborît să apere privirile şi bătălia a reînceput mai îndîrjită. Clopotul avertizator al macaralelor de alimentare a cuptoarelor cu calcar şi fier vechi au început a suna, gurile cuptoarelor se deschideau iar să-şi înghită hrana arătîndu-şi colţii flăcărilor flămînde, în vreme ce o fată în salopetă scria pe panoul de onoare numele fruntaşilor: Adam Jemănaru, prim topitor; Iosif Focht, prim topitor; Vasile Macca, prim topitor; Dumitru Drăghici, prim topitor; Teodor Sava, macaragiu, Ion Masca, Gheorghe Prundeanu. Şi alături de ei inginerii: Gheorghe Chiţu, Hedtbachny Francisc, Aurelian Blagoie...

In clipele acelea oamenii oţelăriei mi-au apărut dintr-o dată în toată splendoarea lor eroică, stăpînind şi strunind uriaşa bătălie a elementelor. M-am uitat în sus, la plafonul halei, şi am văzut alţi oameni muncind deasupra cuptoarelor şi macaralelor, să ridice mai sus, pe schelele de oţel, acoperişul. Erau constructorii chemaţi să lărgească şi să înalţe „Cetatea de foc", să o facă mai puternică, mai maiestuoasă... Careva dintre ei a strigat către cuptorari:

— Sînteţi buni de cinste!

— Sîntem...

In aceeaşi seară, la restaurantul „Reşiţa" un şir de mese cu tacîmurile puse şi ospătari gravi aşteptau sosirea... fruntaşilor...

★

Am ieşit din oţelărie însoţit de Constantin Untan, fost oţelar, astăzi activist sindical. Am pornit să ne plimbăm, să schimbăm impresii, gînduri. Constantin Untan mi-a mărturisit că ar vrea să se facă gazetar, că-i place nespus meseria aceasta.

— Aş vrea să scriu despre Reşiţa care se dezvoltă mereu. Acum construim o nouă turnătorie şi o nouă hală. Pentru prima dată în ţara noastră... Un întreg colectiv de specialişti pune la punct documentaţia ştiinţifică... Pînă acum Reşiţa a construit locomotive obişnuite, turbine, poduri metalice, schele metalice şi atîtea altele. Viaductele de la Ilva, traversele de oţel care ţin „Casa Scînteii" din Bucureşti, schelăriile de metal de la uzinele „Republica" şi „23 August" sînt reşiţene. Să nu mai vorbesc de utilajul petrolifer (trolii, pompe duplex, mese Rotary)... E greu să-ţi închipui vreo construcţie mare din ţară fără aportul Reşiţei...

...Intr-adevăr a scrie despre Reşiţa e o treabă minunată... „Cetatea de foc", care împlineşte curînd 200 de ani, a devenit una din marile centre industriale ale ţării.

An de an Reşiţa creşte, se lărgeşte, se modernizează. Noi secţii şi maşini intră în funcţiune, noi cartiere, „noi oraşe", cum li se spune, se ridică pe locurile virane.

Un oraş cu zeci de blocuri, cu străzi largi, asfaltate, un oraş impozant. Fiecare bloc are zeci de apartamente. Sînt locuite de oţelari, de turnători, de laminorişti, de electricieni, de mecanici, de ingineri, de funcţionari. Un oraş care s-a ridicat în cîţiva ani şi care se măreşte mereu. Un oraş care a alungat vînturile şi pustiurile unei lunci şi le-a înlocuit cu clădiri maiestuoase, cu oameni, cu copii şi lumini. Un oraş pe care oţelarii l-au visat, dar nu l-au putut avea altădată. Acum însă îl au. Un vis împlinit, dar şi o răsplată...

...ŞI POVESTEA BIRZAVEI...

Bîrzava taie în două „Cetatea de foc"... Ţîşnită de undeva din ceruri albastre şi culmi verzi, trece pe sub flamurile de fum ale Reşiţei, pe lîngă Bocşa Romînă şi se lasă apoi domolită în şesurile Gătaiei, dînd peisajului industrial o notă de inedită poezie campestră... Dar Bîrzava prezintă şi altceva decît un element al peisajului. Apele ei prezintă o forţă şi acest lucru n-a fost neglijat. Bîrzava colaborează cu oamenii „Cetăţii de foc" în bătălia pentru oţel şi fontă. Bîrzava are, deci, o poveste a ei... Am aflat-o de la inginerul Andrei Mihăilescu, şeful secţiei hidro-tehnice a Combinatului metalurgic... A muncit şi el la supunerea ei şi se luptă cu ea de treizeci de ani... E un om scund, dar bine legat, comunicativ, jovial. Se pare că cea mai mare pasiune a sa este aceea de a descrie, cu hărţi, cu planuri directoare, cu schiţe făcute la moment, drumul şi povestea Bîrzavei.

— Avem nevoie de mulţi litri pe secundă de la ea pentru nevoile uzinei: alimentări de cazane, răciri de cazane, energie electrică şi apă potabilă... Aşa că vă daţi seama cît de preţioasă ne este această zburdalnică şi capricioasă Bîrzavă...

— Şi aţi reuşit s-o... convingeţi?...

Inginerul Mihăilescu rîde:

— Desigur... Am adus în albia ei toate izvoarele, toate pîraiele... Şi i-am dat şi de lucru pe parcurs: să pună în mişcare două centrale electrice: la Văliug şi la Grebla care ne furnizează curentul electric. Centrala Văliug este prima centrală electrică din planul de electrificare a ţării...

Am fost în susul Bîrzavei, a doua zi, să-i văd vadurile noi de beton.

Bîrzavă, Bîrzavă,
Apă de ispravă...

îi spun oamenii Reşiţei. Intr-adevăr le-a devenit un vrednic tovarăş de muncă. O găseşti muncind pretutindeni: la furnale, dar şi la fabrica de motoare electrice, la cazane, dar şi la fabrica de locomotive, bricheţi, poduri... Sus, pe izvoare, odrăsleşte păstrăvi, iar la Bocşa mişcă o turbină, o fabrică de cherestea şi una de gudron. Mai la vale, în şesurile Gătaiei, udă ogoarele de grîu şi de porumb... Şi, pe deasupra, canalizează „Cetatea de foc" şi alte aşezări turnîndu-şi argintul în pahare de cristal...

...De treizeci de ani Bîrzava „munceşte" la porunca omului. De treizeci de ani Bîrzava a intrat în istoria „Cetăţii de foc", alături de atîtea generaţii de oţelari, — iar de zece ani Bîrzava se străduieşte să ţină pas cu dezvoltarea marelui combinat care-i cere tot mai mult, tot mai mult.

— N-avem de ce ne plînge de ea: îşi îndeplineşte cu cinste rosturile industriale... Ne ascultă. Ne dă mulţi litri de apă pe secundă... m-a asigurat cu mîndrie inginerul Andrei Mihăilescu la despărţire.

Dragoş Vicol

Tinereţe luminoasă

Faţă de cel care nu-ţi intră în casă pe uşă sau, mai exact, faţă de cel care-ţi intră în casă pe altundeva decît pe uşă (geam, horn, pivniţă...) o veche zicătoare moldovenească recomandă să te înarmezi cu toată răbdarea.

Am uitat însă televizorul! Invenţia asta năstruşnică sporeşte numărul locurilor vulnerabile prin care cineva poate să-ţi intre în casă fără să bată la uşă. L-am uitat — şi nu-mi pare rău.

Aşa, pentru prima oară mi-a intrat în casă strungarul Ion Moldoveanu.

Deşi trecuse de opt seara, mai avea treabă şi se reîntorcea la uzină.

... Puternic, blond, cu ochi mari, negri, dacă mergi alături de el pe stradă simţi îndreptate spre tine privirile invidioase ale tuturor fetelor. Le observă şi el — şi zîmbeşte. De fapt, zîmbeşte tot timpul. Bănuesc că şi prin somn. Şi totuşi, pe nici un pictor idealist nu l-ar tenta acest zîmbet. N-are în el nimic din „zîmbiţi vă rog"-ul frumosului ciobănaş care, pierdut în albul ireal al mioarelor, pare să nu fi auzit că pe undeva, pe aproape, mai trăiesc şi lupii cenuşii. Ii reliefează zîmbetul faţa sa deschisă, prietenoasă, şi poate că mai mult altceva: felul său de a vorbi despre sine cu conştiinţa că vorbeşte despre o întreagă generaţie, mirarea că-l întrebi pe el lucruri pe care ai putea să le afli de la mulţi, mulţi alţii. I se pare că într-o singură frază îi încape întreaga viaţă — şi ţi-o spune: „Datorez totul partidului, libertăţii, vremii acesteia noi."

Are 29 de ani. Orice tînăr ţi-ar spune aceasta cu gravitate. El zîmbeşte pentru că ţine să adauge: „La uzină, la „Timpuri Noi", sînt socotit printre bătrîni". Lucrează de 14 ani. A venit la Bucureşti cu puţin timp înainte de eliberare, dintr-un sat din Ardeal. Purta pe umeri o traistă sărăcăcioasă şi în inimă dorinţa de a învăţa meseria de strungar. Şi iar zîmbeşte.

Tu îi ceri amănunte şi lui — zîmbind — i se pare că prea se lungeşte la vorbă şi începe să-ţi telegrafieze: „In 1948 am absolvit cursurile şcolii profesionale de pe lîngă uzină. Paralel activam în U.T.M. Am fost ales în comitetul de întreprindere şi cinstea asta nu voiam s-o dau pe ruşine". Şi n-a dat-o. A condus o brigadă utemistă care în scurt timp a devenit fruntaşă pe ţară. Brigada depăşea normele cu cinci sute la sută! „Eram punctuali, disciplinaţi, plini de idei, ce mai, băieţi buni", — adaugă. Munca în brigadă, şi desigur nu numai ea, l-a recomandat în partid. Tot ea i-a îndemnat pe tovarăşii din uzină să-l propună candidat în sfaturile populare şi tot ea şi activitatea de gospodar ca deputat au făcut să fie ales în Marea Adunare Naţională. Şi iar zîmbeşte. De data aceasta pentru că a găsit o portiţă de scăpare: n-o să-ţi mai vorbească despre el; o să-ţi vorbească despre „băieţii buni". „Toţi 52 sînt fruntaşi ai întrecerii socialiste. Fiecare membru al brigăzii a devenit conducătorul unei alte brigăzi..." Despre el nu-ţi mai spune nimic. Afli pe urmă de la tovarăşii săi că a fost decorat cu Medalia Muncii şi cu Ordinul Muncii clasa III-a, că a întovărăşit la Budapesta brigada artistică a uzinei, că s-a întors de curînd dintr-o călătorie în Uniunea Sovietică şi Bulgaria, că nu odată numele său, numele strungarului Ion Moldoveanu, s-a aflat pe prima pagină a ziarelor, că... Nu, despre toate acestea nu-ţi mai spune nimic. Şi ca nici să nu-l mai întrebi, te pofteşte la el acasă unde te îndoapă cu prăjituri să-ţi fie gura plină şi să taci. Numai că şi aici, în casă, găseşti cine să-ţi mai vorbească despre el. Iţi oferă un scaun cu spatele la bibliotecă, presimţind că privindu-i cărţile ai mai avea ceva de întrebat, dar tu arunci priviri furişe şi întîlneşti în rafturi numele lui Caragiale, Cehov, Moliére, Shakespeare, Fucik, Şolohov... Vrînd nevrînd, e totuşi gazdă şi e obligat să-ţi dea explicaţii: „Citesc două-trei ceasuri pe zi". Şi zîmbind (bineînţeles!), de data aceasta ca o scuză: „In concediu o să citesc mai mult..."

Treptat, pe măsură ce-l cunoşti mai bine, cu şi mai ales fără voia lui, înţelegi de ce e îndemnat să-şi cuprindă întreaga viaţă într-o singură frază: „Datorez totul partidului, libertăţii, vremii acesteia noi". E convins că dacă nu cumva eşti picat din lună, atîta îţi va fi destul ca să recompui din fraza aceasta alte zeci de mii de biografii. Şi printre ele — „dacă te interesează neapărat" — poţi s-o alegi şi pe a sa.

Octav Pancu-Iaşi

TREI GENERAŢII

Am fost în vremea din urmă oaspetele colectiviştilor din Slobozia-Mîndra. S-a potrivit să prind tocmai zilele cînd se împlineau nouă ani de la înfiinţarea gospodăriei lor colective, şi oamenii m-au poftit la un pahar de ţuică de prune.

Colectiviştii au răsturnat pe o masă de brad nişte roşii cărnoase, calupi mari de brînză de oaie, pîini fierbinţi abia scoase din ţesturi, iar la piciorul mesei au aşezat o vadră cu ţuică de prună, limpede ca lacrima, atunci suptă de la răcoarea butoiului. Am prins să sfîşiem bucatele şi să tot muiem tiuga în vadra aceea, dînd-o din mînă în mînă, ca pe-o pipă. Ne înfruptam din bucatele crescute pe întinsa moşie a oamenilor slobozi şi lăudam în cuvintele noastre sporul de grîne, hărnicia şi dragostea faţă de viaţa cea nouă a ţăranilor care alcătuiesc laolaltă marea şi trainica familie a colectiviştilor din Slobozia, care împlinea nouă ani de existenţă. Cei care se aflau de faţă rosteau felurite istorii, evocînd fiecare măcar un moment din scurta dar infinit de interesanta biografie a gospodăriei agricole colective „1907". In seara acelui ospăţ rustic, la masa de brad s-au rostit pînă-n miez de noapte ample romane, încă netipărite, despre destinele contemporane ale foştilor „desculţi", despre marele şi anevoiosul lor drum spre libertate străbătut cu ajutorul şi sub îndrumarea partidului. Vă istorisesc ceva despre drumul acesta, aducîndu-vă aproape chipul unuia dintre colectiviştii pe care l-am cunoscut atunci, la masa de brad. Om la peste 50 de ani, cu părul aspru şi scurt, copleşit de argintul vîrstei. Il cheamă Ion Dachin şi e comunist. Dar ca istorisirile mele să fie bine înţelese, sînt nevoit să mă întorc cu o jumătate de veac înapoi, schiţînd de fapt drumul a trei generaţii, vorbind despre tată, fiu şi nepot.

★

La început a fost revolta. Revolta cumplită şi dreaptă, ivită spontan şi anarhic din imensa mînie a ţărănimii oprimate. Pe scara generaţiilor care alcătuiesc neamul Dachinilor din Slobozia-Mîndra, ţăranul răsculat Stan Dachin personifică însăşi Revolta. In 1907 el a fost cap de răscoală.

...Pămîntul era al boierului. Griul şi secara, şi porumbul, ale lui; apa cu peştii ei era a boierului; ale lui erau livezile cu fructele lor rotunde şi dulci; via cu strugurii, grădinile cu florile bine mirositoare, casele frumoase şi multe, odihna şi plăcerile mari. Toate erau ale boierului. Pînă şi cerul era al lui, şi aerul pe care-l respirau satele ţărăneşti ascunse în bordeie de lut, ori soarele mîndru care vestea în fiece zi dimineaţa. Ale ţăranilor erau doar truda de rob, sudalma, biciul şi bolile care mistuiau trupurile supte de vlagă. Aşa s-a iscat în cîmpia Munteniei marele vînt de răscoală al anului 1907. Aşa s-au încins în nopţile primăverii geroase marile ruguri care au mistuit cuiburile ciocoieşti, aflate pe pămînturile mănoase dintre Dunăre şi Olt. Stan Dachin, ţăran cu duh şi har, coborît parcă din baladele haiduceşti, a fost atunci în fruntea răzvrătiţilor. El avea o puşcă veche, de vînătoare. I-o lăsase taică-so ca să puşte cu ea prepeliţe, iepuri de cîmp, ori lupi suri dacă s-or găsi prin cîmpie. Stan Dachin s-a socotit că ar trebui mai degrabă să împuşte lupi turbaţi ai satelor ţărăneşti. S-a apucat, aşadar, de vînătoarea de „lupi". Intr-o noapte plină de taină a ţintit în ceafă rumenă de boier. Il ţinea isonul glotimea flămîndă a Sloboziei, agitînd în lumina lunii coasele lungi cu care au adunat pîinea albă a cîmpiei, topoarele cu care au doborît pădurile ca să aibă boierul căldură, scaun, masă şi casă frumoasă. Nopţile acele erau adînci şi cu lună, pe sub cer se zbăteau pălălăile înalte ale conacelor incendiate, iar boierii fugeau ca potîrnichile, ca să ceară tunuri şi armată.

Acel ţăran cu duh şi har, pe nume Stan Dachin, nu mai este. A fost zdrobit în bătăi cumplite, iar preţul îndrăznelii sale a fost moartea. O moarte anonimă şi mută, cuprinsă de monstruoasa crimă premeditată a burgheziei şi moşierimii, care s-a soldat cu 11.000 de ţărani ucişi.

In inima comunei Slobozia-Mîndra, în faţa noului cămin cultural, pe un dîmb frumos, se află un parc mare şi tînăr. Un parc plin de flori. In mijlocul lui se înalţă o piatră comemorativă. Pe trupul rece al marmurei sînt tăiate cu dalta cîteva cuvinte care cinstesc memoria lui Stan Dachin şi a lui Florea Neaţu, celălalt cap de răscoală. De cîte ori oamenii din Slobozia, venind la căminul cultural să înveţe ori să asculte cuvîntul partidului, trec prin faţa acestui grav şi răscolitor monument, ei se gîndesc cu mîndrie şi răspundere la rădăcinile mai îndepărtate ale luptei lor din anii aceştia.

Aşadar, la început a fost Revolta. Revolta cumplită şi dreaptă, ivită spontan şi anarhic din imensa mînie a ţărănimii oprimate.

★

A urmat apoi treapta înţelegerii. Inţelegere a scopurilor revoluţiei proletare, în care-şi găseau împlinire năzuinţele de decenii ale ţărănimii muncitoare din Romînia.

Eliberarea. Victoria glorioaselor Armate Sovietice asupra fascismului. Ţară nouă. In Slobozia-Mîndra abia acum are loc marea slobozie a oamenilor sărmani. Insetata năzuinţă spre libertate a celor ridicaţi cîndva în foc şi răzmeriţi de către ţăranul Stan Dachin, se limpezeşte acum, se amplifică, îşi găseşte chezăşia în lupta organizată a clasei muncitoare. Pe scara generaţiilor care alcătuiesc neamul Dachinilor, ţăranul comunist Ion Dachin, fiul celui care a fost cap de răscoală, este printre cei ce aveau de străbătut drumul spinos al înţelegerii, personificînd însăşi lupta pentru dobîndirea conştiinţei de clasă a ţărănimii noastre

Ion Dachin, omul acesta cu părul aspru şi ascuţit, copleşit de argintul vîrstei, cu privirea neliniştită şi vie, cu surîsul său calm, reţinut şi ironic, era încă tînăr prin august 1944. Tresăririle mari ale timpului cîntau în inima lui însetată de dreptate, ca în strunele întinse ale unei viori roşii. S-a înscris în Partidul Comunist Romîn. Impreună cu alţi trei ţărani săraci, înfiinţează în Slobozia-Mîndra întîia celulă de partid, creierul şi inima înfăptuirilor lor de mai tîrziu.

1945... Comunistul Ion Dachin a ieşit cu oamenii în cîmp ca să soarbă în plămîni primăvara pămîntului. A păşit larg prin stepa întinsă, şi, zornăind în urma lui lanţurile măsurătorii, a tăiat plin de îndrăzneală pămînt săracilor, înfăptuind în comună reforma agrară...

...Intr-o altă primăvară, în 1949, a fost printre aceia care, ascultînd îndemnul partidului, pregăteau cu înfrigurare naşterea gospodăriei colective. In mijlocul verii, la 31 iulie, la Slobozia-Mîndra a luat fiinţă gospodăria agricolă colectivă „1907", în frunte cu comunistul Ion Dachin, fiul răsculatului.

Astăzi, Ion Dachin, şi el aproape bătrîn, se află tot în fruntea marii familii a colectiviştilor din Slobozia-Mîndra, îndeplinind munca plină de răspundere de secretar al organizaţiei de partid de la gospodăria colectivă. Gospodăria colectivă, înfiinţată în 1949, a crescut nemăsurat în cei 9 ani de existenţă. De la 90 de familii la 540, cuprinzînd marea majoritate a gospodăriilor ţărăneşti din Slobizia-Mîndra. După revolta care i-a mistuit pe buni şi străbuni, iată că a sosit treapta înţelegerii.

★

Am vorbit pînă acum despre tată şi fiu.

Colectivistul Niculae Dachin din Slobozia-Mîndra, om trecut de 30 de ani, este fiul comunistului Ion Dachin şi nepotul răsculatului. Şi el e comunist.

Pe nepotul răsculatului, partidul l-a dus la şcoli şi i-a isteţit mintea, dîndu-i învăţătură de carte; l-a trimis în Uniunea Sovietică să vadă cu ochii lui viaţa îmbelşugată a colhozurilor, şi să povestească. Mai tîrziu i s-a dat cinstea să fie activist de partid, să răspîndească prin cîmpia munteană cuvîntul cald al partidului. Pe toate le-a făcut cu dragoste şi tragere de inimă.

Comunistul Niculaie Dachin, nepotul răsculatului de la 1907, trăieşte şi munceşte în luminoasa epocă a împlinirilor. Sub privirile lui se realizează cele mai mari năzuinţi pe care le-au nutrit prin vreme bunii şi străbunii lor pierduţi în negura adîncă a trecutului. Şi tot el va ajunge să vadă cu ochii visul de aur al omenirii — comunismul.

Pop Simion

COLECTIVIŞTII DIN CHINARI

Scriu însemnările de faţă în satul Chinari, într-o odaie ţărănească albă, cu scoarţe cafenii în dungi, cu urcioare şi căni ardeleneşti, cu valuri de pînză pe lada de zestre şi cu un ştergar deasupra patului meu, pe care gazda a brodat în urma acului zicale.

Ca să ajung în satul unde îşi petrece fetiţa mea vara, nu am luat trenul direct spre Tîrgu-Mureş, şi de acolo, camionul gospodăriei colective „Vasile Roaită". Mi-a fost dat să fac înainte un ocol mai lung, să conduc către frontieră caravana pentru pace a mamelor din Anglia. Am admirat peregrinarea femeilor care adunau în privirile lor priveliştile Europei şi lăsau în fiecare oraş, la fiecare oprire, ceva din sufletul lor, din nobilul lor motiv de plecare şi din încrederea atîtor mii de femei întîlnite în lunga lor cale. Plecasem cu ele, dădeam explicaţiile cerute, zîmbeam, vorbeam, dar pe măsură ce le cunoşteam mai bine, simţeam că drumul lor lung dinainte şi după întîlnirea noastră, ca şi scurtul lor popas lîngă noi, era închinat în fond şi fetei mele; că fiecare dintre noi e legată prin ceea ce face, ca şi prin ceea ce nu face, de lumea întreagă, în reţeaua căreia e întreţesută, chiar fără să simtă, atîta timp cît îi bate inima.

Şi am ajuns în sfîrşit în sat. Voiam să fiu numai cu fetiţa. Să-mi spăl cu ea ochii în apa Mureşului, să batem împreună cărările în porumb, lăsînd să ni se unească deasupra capului lănciile frunzelor în arcuri ogivale, voiam să urmărim fiecare semiton de culoare la apusul soarelui, să privim în fiecare seară stelele. In satele din valea Mureşului, am văzut împreună cu ea un crîmpei din lumea în care va trăi, din lumea care se schimbă în bine sub ochii noştri, şi pentru ea...

Aş rezuma schimbarea în cîteva cuvinte: gospodăriile colective din Sînta-Ana pe Mureş, Curteni şi Chinari, împlinesc în această lună 8 ani de existenţă. Sînt cu mai bine de doi ani mai vîrstnice decît fata mea. Ceea ce pentru un copil reprezintă încă jocul şi copilăria, pentru noi forme sociale înseamnă o probă a maturităţii: de la 43 de familii înscrise la 23 August 1950 în gospodăria colectivă „Vasile Roaită" din Chinari, numărul lor a crescut la 132, iar celelalte familii s-au unit într-o întovărăşire. Ca şi Curtenii şi Sînta-Ana pe Mureş, Chinarii alcătuiesc un sat aproape în întregime socialist.

AUZ ABSOLUT...

...se cheamă o ureche atît de fină, încît recunoaşte orice notă ar scoate un instrument. Auzul absolut e destul de rar întîlnit şi între muzicienii de profesie şi la şcolile de muzică. In Curteni am făcut cunoştinţa unui băiat de patru ani, Iosif Graur, care îţi spune, din altă odaie, notele atinse de tată-su la pian, şi potriveşte după ureche, pe clape, orice melodie cîntă acesta la vioară. Unde am auzit cu urechile mele ce poate copilul cu auz absolut? Credeţi cumva că la vreo şcoală populară de muzică sau la căminul cultural din sat? Nu! In casa tatălui său, Mihai Graur, responsabilul punctului sanitar din Curteni, satul vecin cu Chinarii.

Curteni e o aşezare veche, de altfel ca şi Chinari. Pe aici a trecut primul drum al romanilor la intrarea în Dacia. Numele ce l-au dat mai tîrziu Ungurii Chinarilor, — „Várhegy", adică muntele cetăţii, — confirmă legenda unei fortăreţe dace măcinate de vreme în pulbere. Deci satele sînt bătrîne, mai bătrîne ca epoca Mioriţei, în care un cioban „ungurean" a coborît în timpul transhumanţei, din Ardeal. Conacurile însăşi din aceste locuri, sînt seculare. In Chinari, o grofoaie pe nume Mariafy, care moştenise o clădire mare pe deal, cu grădină, grădinar, serpentine şi ţărani, venea în sat cu caleaşca, în trapul cailor, numai ca să-şi plîngă soţul răposat aici şi să adune rodul pămîntului lucrat de săteni. In Curteni, alţi proprietari de pămînt erau domnii mari ai locului: Dr. Rozsnyai Gheorghe, Sestan, Debreceny, sînt numai cîţiva dintre foştii moşieri de pe valea Mureşului. In război, tunurile au lovit şi ruinat conacul grofoaiei. După eliberare, a venit reforma agrară şi, în cîţiva ani, plugul altei vremi a arat pămînturile din jurul cetăţii dace, din preajma drumului roman şi din apropierea castelului ruinat al văduvei Mariafy.

Pe atunci micul Iosif Graur nici nu venise pe lume. Soţia lui Mihai Graur abia se înscrisese în gospodăria agricolă colectivă „Partizanul roşu". Azi, tată şi fiu stau nu doar într-o casă nouă: toată strada Viilor din Curteni e formată din locuinţe proaspăt clădite de colectivişti. Faptul că un colectivist a putut în opt ani de zile să agonisească bani nu numai de casă nouă, dar şi de pian şi vioară proprie, pentru ca fiul său să-şi cultive auzul absolut cu care a fost înzestrat, aceasta e fără îndoială una din faptele care se celebrează implicit la 23 August — cea de a 14-a aniversare a eliberării, şi a 8-a de la naşterea celor două gospodării colective.

TU EŞTI, MIRCEA ?

Nu, Mircea de care am să vorbesc, nu e „un bătrîn atît de simplu după vorbă, după port". Acesta e mai curînd tatăl care l-a adoptat, Ion Puni din Chinari, un romîn cu chipul decupat parcă din columna lui Traian. Mircea cel-mic e tovarăşul de joacă al fetei mele, numără patru ani, doi ochi negri ca murele şi un surîs care te face să te gîndeşti la cuvintele mamei lui Ion Creangă: „Ieşi copil cu păr bălai afară, şi fă să rîdă soarele". Mama cea bună a lui Mircea a murit la naştere. In urma ei au rămas şase copii. Atunci, cumnată-sa, Silvia lui Ion Puni, o femeie de o rară distincţie şi putere de muncă şi omenie, care nu mai e de mult în prima tinereţe, l-a înfiat pe noul născut. Şi ca să vedeţi ce suflet au ţăranii din Chinari, e destul să vă spun un singur amănunt: Mircea-cel-tînăr nu e cel mai cuminte dintre băieţi. Pentru năzbîtiile fireşti la vîrsta lui, probabil că ar fi încasat de la maică-sa cîteva scatoalce zdravene. Dar nici bace Ion, nici Silvia Puni nu ridică mîna asupră-i: „Să nu mă certe inima mea, că dacă nu i-s mumă bună, mă rabd a-l bate..."

CALEIDOSCOP

In cinci zile cît am stat în Chinari, nu pot spune că am cunoscut mulţi oameni. Dar cîteva crîmpeie din viaţa lor, da. De care îmi amintesc mai întîi? De tinerii căsătoriţi sau logodnici? Pînă acum cîţiva ani, secole şi poate milenii în şir, o căsătorie bună la ţară făcea fata care lua un băiat cu mult pămînt, sau flăcăul care primea zestre cîteva jugăre. Odată cu noile raporturi sociale, altele sînt unităţile de măsură, deci de valoare. Zolomy Francisc, un ţăran din Porumbeni, — azi tractorist, — a arat pămînturile colectiviştilor din Chinari, a plăcut-o pe Ana Beereş, — şi n-a mai întrebat de zestre: a văzut-o cu ochii, de pe tractor: întreg cîmpul gospodăriei! Colectiva le-a dat amîndoror loc de casă, şi perechea stă acum pe o stradă nouă din Chinari. Maria Erkedi, tînără colectivistă şi instructoare de pionieri, care face şase norme pe zi la seceră — logodită şi ea după un S.M.T.-ist — s-a întors de curînd dintr-un concediu la Borsec, plătit de conducerea gospodăriei. Ţărani în concediu de odihnă: nimic mai mult şi nimic mai puţin. Iar nivelul de trai? Familia Erkedi avea în total, la intrarea în gospodărie, 0,58 ari, şi nici o vită. Azi are două vaci, şi-a durat casă nouă, iar juna logodnică se gîndeşte de pe acum să-şi ridice căminul ei. In general, ritmul de clădire este uluitor de rapid. Familii întregi dorm vara în şură, îşi aduc ţigle de la cărămidăria satului, şi-şi ridică alte case. Istoria schimbă şi geografia satelor.

Dar vîrstnicii? L-aş putea uita pe Vasile Cazan, acum opt ani preşedinte al comitetului de iniţiativă pentru întemeierea gospodăriei colective şi azi preşedinte al ei? Sau pe Alexandru Ciontoş, preşedintele cooperativei din Chinari, care a inaugurat, chiar în zilele cît am fost în sat, un local modern, construit prin muncă voluntară? Un amănunt: din darea de seamă, serioasă şi plină de pondere a preşedintelui, a reieşit că în ultimii ani cooperatorii au ieşit cu un beneficiu care acoperă cu mult partea lor socială!

Aş putea să nu-l pomenesc pe Hajdu Ştefan, brigadier al colectivei „Partizanul roşu" din Curteni, care este de 10 ani fără întrerupere secretar al organizaţiei de partid din sat, iar de la ultimele alegeri încoace, deputat în Marea Adunare Naţională? Nu, nu-i pot uita pe nici unul din Mureşeni, şi mai puţin încă, pe învăţători. Poate fiindcă eu însămi am fost învăţătoare, poate fiindcă realmente şcoala e o inimă a satului. Cînd l-am văzut pe Ion Cazan în mijlocul copiilor, în vacanţă, în mijlocul părinţilor, de sărbătoare, în tovărăşia colegilor săi din Curteni, am avut încă o dată nostalgia primei mele şi poate a celei mai frumoase profesiuni. Iar cînd mi s-a prezentat învăţătorul de romînă, franceză şi educaţie fizică de la şcoala maghiară din Curteni, am uitat să închid gura de mirare. Il chema Doja Francisc, şi e de neam din Ghindari, satul în care şi azi multe familii mai poartă numele capului răsculaţilor. Gheorghe Doja a pierit acum 4 secole pe tronul de jar, pentru pămînt, pentru dreptate. Pe nepotul lui Gheorghe Doja chinuit de grofi, fără pămînt şi dreptate, l-a cîntat Ady Endre. Strănepotul marelui răzvrătit e învăţător în şcoala unei gospodării agricole colective care numără 430 hectare de pămînt. Fără comentarii. ...Şi iată-mă pe malul Mureşului, cu un picior în barcă — mic pod plutitor pe care mă trece dincolo fata lui Ambrozie podarul. Dincolo, sînt culturile noi de tutun, de sfeclă, ariile unde se aude zgomotul treierişului. Intre mine şi sat e acum Mureşul. Norii se răsfrîng în apă ca o turmă ciudată. Cărările în porumb se deschid iar cu lănciile frunzelor. Fata îmi face un ultim semn cu mîna: „Intoarce-te"... Drumul spre autobuz, apoi spre oraş, a început...

Veronica Porumbacu

Ilustraţii de IULIAN OLARIU

POEȚII CÎNTĂ SĂRBĂTOAREA ELIBERĂRII

Nu uita

Vulturii veghează sus pe culmi,
Porumbeii gîngurese în ulmi,
Roșii flamuri clocotesc în vînt,
Crește viață nouă pe pămînt.
Poama-i grasă și vestește must
Și-i zîmbește două'ș'trei august
Salutînd a paisprezecea oară
Plaiul tău muncit cu trudă, țară!
Minereu, cărbune și bucate
Ale tale-s, fiu al muncii, toate.
Doar partidul a gonit stăpînii
Și luptînd ți-a pus în floarea mînii
Forța de-a clădi și bucuria
Slobod să trăiești în Romînia!
Bucură-te, Dunăre bătrînă,
Codrule, tu cîntec nou îngînă,
Cîntă, barde, cîntul ce se cere
Cînd poporu-i însuși la putere!

— Insă veselindu-te mereu
Și de soare și de-argintul ploii,
Nu uita c-a fost odată greu,
Nu uita pe cei căzuți, eroii.

Sîngele voinicului s-adună,
Flori, pe groapa morților comună.
Cine să mai știe care-a fost
Pavel al Mariei, Petre Lupul?
Plumb ori schijă le-a trecut prin rost,
Baioneta ruptu-le-o fi trupul...
Dar acele cimitire dalbe
Cu steluță roșie pe peatră?
In Ural ai lor i-au plîns la vatră,
In Carpați ei dorm pe veci subt nalbe.
Miriști, miriști, îi țineți voi minte
Cum zăceau căzuți pe jos ca snopii
In acel cumplit august fierbinte?
Mi se plimbă-n gînd ca niște dropii
Mari tristeți din timpul de pe-atunci —
Nu-nfloreau maci purpurii pe lunci,
Sîngele voinicilor cursese
Și cădeau obuze dese, dese...

Dar nu bocet răsuna de jale
De la Murăș, frate, mai la vale,
Ci scrîșnea dușmanul sfîrtecat
Cu spinarea ruptă pe un hat.
Coiful său cu svastică zburase,
Cerbicia-i se schimbase-n geamăt
Și cu mii de ramuri bătăioase
Codrul peste el venea cu freamăt.
Stepele și codrii se-nfrățise,
Răsăreau noi stele, alte vise!..

Comuniștii au zdrobit o ușă,
Puseră călăilor cătușă
Și-ntr-o clipă țară și popor
Au pornit prin foc spre viitor!

Amintește-ți, ungurească pustă,
Cum i se părea că ești îngustă
Fiarei ce prin șesu-ți nesfîrșit
Se grăbea fugind spre asfințit!
Se izbeau divizii de divizii,
Nemții crunți nu mai aveau provizii
Se gătase sîngele din trup!
Dar mușca, mușca rănitul lup,
Sfîșia turbat urlînd pe drum
Și lăsa durere, fum și scrum.

Tatră, Tatră, tu măreață Tatră,
Poate-n tine nu pe orice peatră
E-nsemnat cu de-amănuntul anul,
Cîte-o stîncă-i însă ca mărgeanul,
Vr-un oltean o polei cu sînge,
Improșcînd vrăjmașii cu grenade —
Poate-o mierlă din brădet îl plînge
Cînd pe stîncă asfințitul cade.
Iar într-un cătun slovac de munte
Pionieri cu steagul lor în frunte,
Pe cînd sună valea-ncet și rar,
Vin la cimitirul militar,
Pe morminte albe să depună
Un buchet, o floare, o cunună.

...Nu uita c-a fost odată greu,
La eroi gîndește-te mereu.

Le zîmbește două'ș'trei august
Cînd salută-a paisprezecea oară
Plaiul tău muncit cu trudă, țară,
Grasă poama ta cu dulce must,
Și le va zîmbi și-a mia oară!
Roșii flamuri clocotesc în vînt,
Crește viață nouă pe pămînt,
Porumbeii gîngurese în ulmi,
Vulturii veghează sus pe culmi.

Mihai Beniuc

23 August 1944

Părul în vînt să fluture liber.
Să nu mi-l apese o cască.
Nedrepte războaie să nu ne strivească,
Ah, părul în vînt să fluture liber.

Primul sărut să scapere liber.
Să fim de-a pururi aproape:
Spaima am pus-o cu botul pe labe.
Ah, primul sărut să scapere liber!

Azi, conștiința noastră împarte liber
Fiecărei vîrste, un sens.
Ah, viața, ah, viața să-și urce imens
Uralele-n aerul liber!

Nina Cassian

A paisprezecea vară

Ca să cinstim a paisprezecea vară
De cînd e slobodă-a ta frunte,
Ți-aducem floarea de pe pisc de munte
Și-a înspumatelor ape brățară,

In ele inimile ni-s răsfrînte,
Și bucuria saltă-n ele
Cu mari rotiri de rîndunele,
Cu toatele voiesc să-ți cînte
Imnul de slavă cel mai de preț.

Iar om și fire stau îngemănate,
Ca visul, ce-i acum prezent măreț,
Turnat în fapte vii, adevărate.

Stăm credincioși în jurul tău de pază
Ca din lumină să nu piară o rază,
Și din brățară, nici o nestemată

Camil Baltazar

Noi sîntem viața

Marea bătea cu vîsla ei albastră
De la-nceput, în coastă, țara noastră;
Incep de-aici, din Pontul Euxin
Ce-a legănat în „Tristii", negru-i chin.
Incep de-aici, de unde spală marea
Osînza vremii moarte, cu uitarea;
Din malul unde rîvna, cu mistria
Inalță zid și-l urcă bucuria;
Să nu mai facem cumpăna-ntre vremuri,
Că-i un adînc de care te cutremuri,
Ci să urcăm mai bine culmea clară
Spre care suie era proletară.
Marea-și trimite unda ei albastră
Să oglindească vis din țara noastră!

Știi Lacul Roșu priponit în trunchiuri
De conifere-ascunse în adîncuri?
Știi marea-nchipuită la Bicaz
Cu unda ei pornită către azi?
Catargele uzinelor ca fumuri
Ce se-mpletesc în nesfîrșite drumuri.
Și toate cîte le-am cîntat și-așteaptă
Un cîntec nou pentru o nouă treaptă!

Tu care ne privești din depărtare
Cu ochiul rău plecat înspre trădare,
Care-ai crescut din glie, mătrăgună
Și-acum, departe, clatini a furtună,
Zadarnic mirui tălpile dușmane
Să te întoarcă-n brazdă, la plocoane:
Noi, pentru otrăvite buruieni
Avem casmale roșii, albi osteni;
Din pragul zilei care ne desparte
Noi sîntem viața, voi porniți spre moarte!

Radu Boureanu

Agendă

Coasta de argint

Știi tu al mării noastre țărm vrăjit
Cu toate plajele spre răsărit
Și golfurile deschizînd în soare
Cozi de păun fierbinți, licăritoare?

Odihnă, farmec, vis, uitări, alint, —
Pe coasta romînească de argint
E loc să vină oameni, toată vara,
Din toate țările, din toată țara.

Țărm romînesc

Țărm romînesc prietenos și bun,
Legănătoare coadă de păun,
Păunul mării-și licăre lumina
De la Mangalia pîn'la Sulina.

Aici, cu inimi-ancore, rămîn
Cei credincioși păunului bătrîn:
Aici răsare soarele din mare
Și visul altor zori aici răsare.

Cicerone Theodorescu

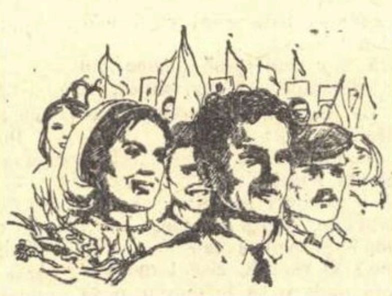

Tablou antitetic

Bloc-notes, pix,
urechea ciulită gazetărește.
Rângi izbite scrîșnesc
apocaliptic.
Uzina vuiește.
Din umbră, fix,
cu ochi goi ca de orb
— schelet, fără uși, fără ferestre —
un vagon mă privește.
Prin golul ferestrelor,
cînd și cînd,
țîșnește-o văpaie albastră.

Timpu-și întoarce dubla lui față de Ianus.

...Unde sîntem?
Poate-ntr-o gară...
Șinele-s răsucite.
Nici o cifră nu-i scrisă pe fața vagonului.
Nici un strop de ulei nu lucește.
Sîntem într-o gară ce-a ars.
A ars și vagonul.
El a dus ostași.
A dus deportați,
adolescenți și bătrîni.
Pe podelele lui năclăite de sînge
scuipați
și fecale,
oameni s-au legănat ca prin ceață
și-au străbătut
ceasul suprem al marii lor treceri.
Ultimul petec de cer întrezărit
a fost dreptunghiul acesta înscris
în ferestrele goale.
Sau poate au fost călători,
simpli, de rînd călători,
surprinși de rafale:
femei cu coșnițe,
prunci gălăgioși,
oameni plecați după treburi,
după plăceri,
oameni marcați, obosiți,
oameni clocotitori,
fiecare cu altă sclipire, cu alt accent,
oameni multicolori, necunoscuți,
oameni x,
x oameni,
surprinși de bombardament,
în cutare zi a anului patruzeci și patru.

Timpu-și întoarce dubla lui față de Ianus.

Uzina vuiește.
Fix, de departe, cu ochii lui goi,
un vagon mă privește.
Pe fața lui plumburie și ternă
nici o cifră nu-i scrisă,
nici un strop de ulei nu lucește.
Cînd și cînd,
prin golul ferestrelor
țîșnește-o văpaie albastră.

O, Timpule Ianus, în dubla ta față,
în tragicul chip antitetic
al zilelor noastre,
își află obîrșia
cîntecu-acesta
ce crește în mine
biruitor și frenetic.

Nașterea cîntă, bătrîno,
Naștere e și nu moarte.
Uite-l, e trenul.
Fluierul lui o să sune departe.

Uite, sudorul lucrează,
Colo-n a flăcării pară.
Ce-o să-și mai fluture mînzul
Coama de fum peste țară!

Nașterea cîntă, bătrîno,
Naștere e și nu moarte.
Ochi se deschid către lume,
Ochi și nu orbite sparte.

Totul de-abia se îmbină,
Totu-i prefigurare.
Golul cel negru se duce,
Golul și trista culoare

Dintr-un dreptunghi ca acesta,
Prunci se uită la mine,
Vara, cînd pleacă-n vacanță,
Trenul cu rîsul ciorchine.

Maria Banuș

Pe cîmpul înnoptat

Era în August, pe-un cîmp înnoptat...
Se desfăcea țărîna, sub coaste, c-un oftat.

Porumbul copt de gloanțe foșnea, necules.
Frații mei tăceau. Și n-am înțeles.
Frații mei tăceau, ca-n blesteme.
Știam că-i iubesc, — și nu-i înțelegeam.
A fost multă vreme,
mi-am tîrît pieirea în raniță, și tot nu știam.
Niciodată n-am știut prea devreme.

Parcă făcusem războaiele toate...
Noroiul mi-așternea un pat frățesc,
știam numai mersul șerpesc,
mă tîram, ca hoții, pe coate.
Ne tîram pe cîmp, alergam, mouream.
Vom ajunge dincolo — fără cine?
Limba verii tot n-o deslușeam
deși sîngera în fiece mărăcine.

O, nu cunoașteți, prieteni, cîmpiile!
Fiecare cută e semnul lăsat
de-un obraz pămîntiu, de soldat,
fiecare val e săpat cu pieptul,
fiecare mușuroi cu bărbia,
praful a fost curățat cu sprînceana și geana
tîmplele au prășit toată cîmpia,
fruntea a catifelat toate pietrele,
și tot pămîntul e modelat
de obrazul neras, de soldat.

Fetelor, nu vă feriți mîna,
cînd simțiți, pe fruntea iubitului, țărîna!
Cînd sărutul vi se pare ciudat,
poate-a rămas pe buze un fir de lut uscat!
Nu tresăriți, n-a intrat nimeni în odaie!
Doar la tîmplele iubitului e-un foșnet de ploaie...

Nu-ntrebați. N-o să răspundă.
Nici mie nu-mi răspundeau țărînele
cînd m-adînceam în ele, cu săptămînile,
cînd știam numai cuvîntul „acasă"
și rămăsesem doar o întrebare dureroasă.

Era în August, pe-un cîmp înnoptat.
Ultima noapte cînd s-a înnoptat.
Tunurile hohoteau, căutîndu-ne,
pămîntul se clătina în eter, beat de flăcări,
tunetele păreau șoapte
în iadul gonind cu copite de munți peste noi,
cerul se-nchisese, pietrificat.

Și deodată pămîntul a țipat.
A țipat între început și sfîrșit.
A țipat rugîndu-ne și disprețuindu-ne.
Și, pentru prima oară, am auzit.
Te-am auzit, mamă tăcută și călcată în picioare,
prietenă care pui și-n scaiete o floare,
învățătoarea părinților mei,
casa mea, cartea mea, partea mea,
baladă de fluier și nea...

Și cerul pietrificat s-a despicat
c-un fulger din scară în scară sărit.
Și noaptea s-a făcut răsărit.

Vuiau oștile roșiei stele.
Vuia vara, dogoritoare și roșie.
Și-n vuietul crescînd uriașesc
se auzea cum tot pămîntul meu
se răsucea pe vechea-i osie,
venind încet spre locul lui firesc.

Era în August, pe-un cîmp înnoptat
Și, cu pămîntul odată, ne-am ridicat...

Mihu Dragomir

Intre munte și mare

Intre munte și mare
Stînd și visînd comunismul...
Marea întinderii și munții-nălțimii
cît de măreț se-ntîlnesc.
Soarele veșnic și-nalt înlesnește
parcă-întîlnirea aceasta. Și văd
vremuri venind, cu veșminte de aur,
evul cel mare aproape îl simt.
Inima-mi tînără freamătă, freamătă,
a așteptare și a salut

Vine un ev de întinderea mării
și de-nălțimea semeților munți, —
vine un ev luminos cum e soarele, —
inima mea îl presimte de-acum,
inima mea îl așteaptă și-l cheamă
brațul meu alb îl arată, întins.

Stînd între munte și mare
Stînd și visînd comunismul.
Gura mea cîntă fierbinte și roșie,
Ochii-mi se bucură
mîinile-mi ard.
Munții-nfloresc
și cum scapără marea!
Soarele-așterne pe toate lumini.

Al. Andrițoiu

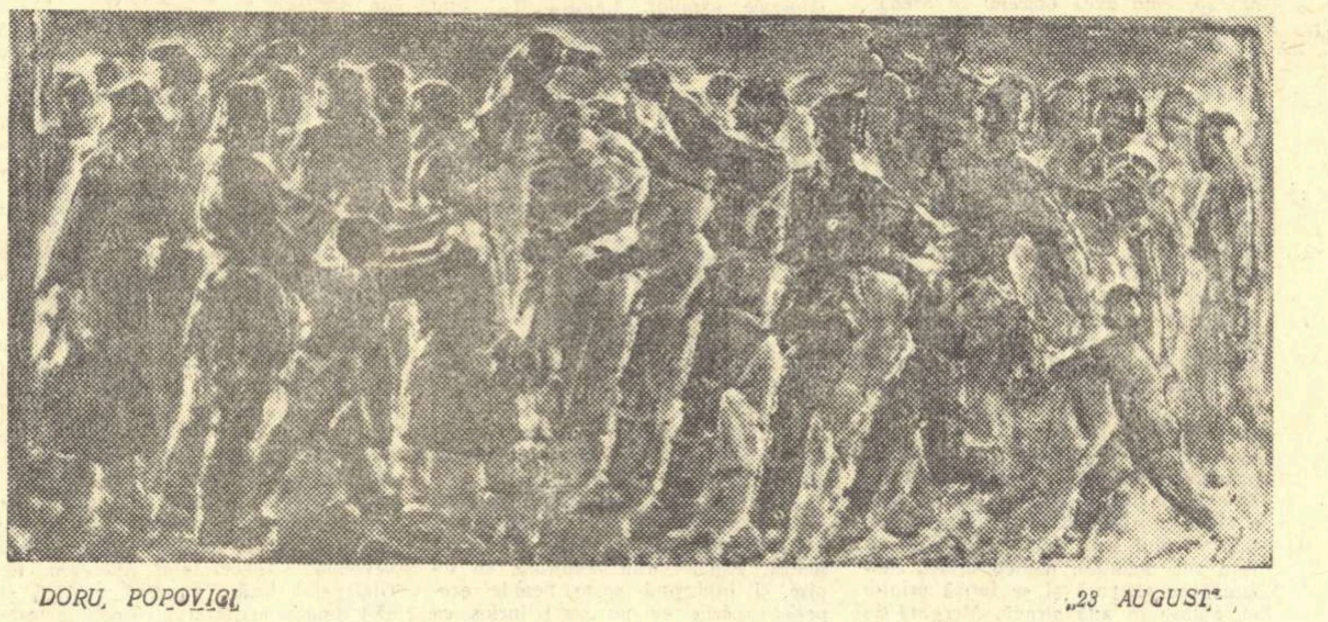

DORU, POPOVICI „23 AUGUST"

Cînd soarele viu...

Basmele le-ai pierdut și poveștile
copilărie agățată de toate ferestile.
Ți-aduci aminte cum trecură prin tine
cizmele brune, cizmele haine
și ochiul tău speriat, printre case
și neîmplinitele tale oase
urcînd cu mîinile subțiri și cu genunchii
ruinele nopții pe muchii...

Pasul de gîscă izbit în caldarîme
întețea umbrele răsturnate;
drumurile țării, apăsate,
intrau în pămînt ca niște rîme.

Copilărie netrăită, minune,
iți izbiră pămîntul cizmele brune,
basmele tale și anii
otrăviți cu sunete stranii.

Dar cum se topiră, cum se mai topiră
noaptea cu ritmuri de cizme pe șiră
și bulbul ochiului de fiară
din visul cel rău
și amarnicul gust,
cînd soarele viu fulgeră peste țară
în a douăzeci și treia zi din august!

Nichita Stănescu

Dialoguri în august

Ții minte Chirnogenii, Karaomer, și cîte
Hotare altădată pustii și mohorîte!
Sub vînturi dobrogene întoarse dinspre mare
Ne-mprejmuiau înalte înrourări stelare —
Și-mi aminteam de August cu jerbe de lumină
Cînd parcă-ntreg pămîntul de suflet ți se-anină
Și-ți cere să te-audă cîntînd și să te vadă
Cum ieși din sat pe cîmpuri în sus ori spre livadă.
Ții minte ce lumină lăsau peste comună
Salcîmii plini de floare și scuturați de lună!
In praful dus pe uliți sub ziduri și prelins
Hogea întors din timpuri s-a furișat și stins —
Și-mi aminteam de August, cînd și-a stîrnit din nopți
Cotiuga încărcată din nou cu pepeni copți
In marginea comunei să-ntîmpine la drum
Pe cei veniți din lupte cu liniștea de-acum.
Ții minte dimineața cum alergau sub soare
Nemărginite lanuri de grîu, legănătoare!
Intîrzia și luna prin valuri mari și dune
Și macii lîngă drumuri ieșeau să spună: — du-ne
Să ne-amintim de August mereu aprinși, oriunde
Lumina lui din holde-o chemăm și ne răspunde.
Și era-n mai, cu oameni și locuri laolaltă
Intorși din alte zile în ziua lor înaltă.

Ții minte, era vremea porumbului, și ploi
Căzură pe pămînturi, trecură peste noi!
Cît îți plăcea prin ploaia de vară să te pierzi
Fugind prin iarba udă către porumburi verzi —
Și-mi aminteam de August cu ploile de plumb,
Cum ne-ascundeam în umbra pădurii de porumb, —
Cînd am ieșit în pacea luminilor de sus,
Pe cîmpuri era toamnă, războiul era dus.
Ții minte seara ceea, o, cîte-ar fi să spun
De oamenii și vîrsta pămîntului comun,
Cînd era plină sala și oamenii vorbeau
De tot ce n-au fost încă, de tot ce-acum erau.
Și-mi aminteam de August, de noaptea ceea cînd
Departe peste cîmpuri am auzit chemînd
Să ieși în calea toamnei din casa ta afară
Că-i toamna împlinirii la margine de țară.
Ne amintim de toate-n amiaza zilei drepte
Cînd soarele deasupra oprește să te-aștepte
Și-n ceasul dimineții și-n fiecare seară
Luceafărul cînd prinde întîiul să răsară,
Și ne-amintim în August, cînd în tăceri prelungi,
Te cheamă poama coaptă pe crenguri s-o ajungi,
Desăvîrșiți sub steaua acestor timpuri noi...

Ion Horea

RĂDĂCINILE

CAP. XXXII

ULIȚA

Cotiră la dreapta. Intrară în fundătura Horvath. Felinarele cu lumină puțină și săracă rămaseră în urmă. Arborii bătrîni și deși dintr-o parte și alta a fundăturii își împreunaseră sus ramurile. Nu se mai văzură decît petice fumurii de cer și cîteva stele. Prin întuneric, oamenii din echipă mergeau atenți. Ocoleau băltoacele înghețate, să nu lunece, și se fereau și de zăpada care scîrțîia. Intr-o curte, împrejmuită cu uluci rare, se trezi un cîine și începu să latre furios. Omul din coada cîrdului se apropie de gard, scoase o chiftea lunguiață din buzunar și o aruncă în curte. Cîinele, atras de miros, se repezi, găsi chifteaua și o mîncă din cîteva înghițituri. Se lungi în zăpadă și începu să se zvîrcolească întocmai ca un om asupra căruia s-a năpustit moartea. Chelălăi. Scînci. Gemu. Tăcu.

Pocal îl întrebă pe Dragalina Farcaș:

— Acolo, nu? Casa din capătul fundăturii...

— Da, răspunse Farcaș. Chiar acolo.

Landră îl consultă pe Pocal:

— Inconjurăm casa?

Inainte ca Pocal să aibă vreme să răspundă, se băgă în vorbă Dragalina Farcaș:

— Cred că nu e nevoie. O să-i bat la fereastră...

Pocal se supără. Ii dete pe înghesuite un pumn în coaste lui Farcaș. Lovitura veni pe neașteptate și cu putere. Farcaș fu gata să se prăvălească în zăpadă. Icni. Și în clipa în care icni îl sprijini Landră. Pocal spuse:

— Trebuie să înconjurăm casa. Nu putem lua drept bune toate propunerile lui Farcaș.

Landră se întoarse către oamenii din echipă care se opriseră mai în urmă și așteptau ordine. Intrebă:

— Cămăraș? Ești aici, Cămăraș?

Un bărbat, cu obrazul rotund și lat în spate, se desprinse din ceață, înaintă cîțiva pași. Răspunse:

— Să trăiți, sînt aici.

— Noi vom deschide poarta și ne vom lipi de perete, lîngă ușă. Tu iei oamenii. Mergeți în vîrful picioarelor. Inconjurați casa și rămîneți la pîndă, tăcuți. Dacă individul încearcă să opună rezistență, vă chem. Dacă îl îndeamnă dracu să fugă, trageți. In general însă este de dorit...

— Tăcere, șopti Pocal.

Și-i arătă lui Landră doi oameni care, ținîndu-se de mijloc, intraseră în fundătură și veneau către ei.

Landră chemă încet:

— Catopol...

Careva îi răspunse:

— Aici...

— Apropie-te.

Bărbatul care răspunsese la numele de Catopol, se apropie.

— La ordin.

— Ii vezi?

— Da.

— Ia trei oameni. Călușe. Cătușe. Ii identificăm la cercetări.

— Am înțeles.

Se întoarse la ceata care sta mută, lipită de uluci și învăluită în întuneric. Făcu semn. Patru oameni se desprinseră din întuneric și săriră repede, ca niște lupi, asupra celor doi care veneau fără grijă. Cei doi nu avură timp să se ferească, nici măcar să strige. Se zbătură cîteva clipe, apoi se pomeniră prăvăliți în zăpadă, cu călușe la gură și cu cătușe la mîini. Cămăraș și ceilalți ajutară grupul mai mic al lui Catopol să tîrască victimele lîngă uluci, unde întunericul era mai gros. Catopol veni și-i raportă lui Landră:

— S-a făcut. Sînt doi tineri. Un băiat și o fată.

— Păstrați-i. Ne trebuie. Lasă un om de pază.

Landră și Pocal, avîndu-l între el pe Dragalina Farcaș, intrară în curte. Landră se lipi de perete, într-o parte a ușii. De partea cealaltă se lipi Pocal. Dragalina Farcaș se apropie tiptil de fereastră, însă nu se grăbi să bată în ea. Landră îi ordonă prin semne să se așeze pe vine sub fereastră și Dragalina Farcaș se supuse.

Casa era una obișnuită, de mahala, scundă, cu tindă și bucătărie și o singură odaie mai mare, cu fereastră largă, spre capătul fundăturii. O altă fereastră da spre partea din dreapta a curții. Bucătăria avea o ușă care se deschidea spre curtea cea mare, din dos, în care se aflau o stivă de lemne, un coteț pentru păsări și cîțiva peri pe jumătate sălbăticiți. Cămăraș intră și el cu oamenii lui în curte. Inconjurară casa, scoaseră pistoalele, pîndiră ușile și ferestrele. Pocal îi spuse lui Farcaș:

— Gata! Bate!...

Fie din pricina emoțiilor prin care trecuse, fie din pricina fricii care îl năpădise subit, că arestarea lui Gherghe Stoienică nu va izbuti, lui Dragalina Farcaș i se muiase încheieturile. Vru să se ridice. Picioarele nu-l ajutară. Căzu. Pocal, care sta cu ochii pe el, nu înțelese ce se petrece. Crezu că Dragalina Farcaș alunecase întocmai ca pe stradă. Il înjură în gînd de toți sfinții și de toate neamurile, se strecură la el, îl trase, îl puse pe picioare, îl lipi de peretele casei.

— Bate! Bate și trezește omul, că te omor.

Tremurînd, Dragalina Farcaș bătu încet în geam. In casă nu se auzi nici o mișcare. Pocal îl înghionti:

— Bate mai tare, n-auzi? Bate mai tare și trezește omul, că te omor.

Dragalina Farcaș își adună puterile și bătu în geam cu vigoare. Din casă se auzi voce de femeie somnoroasă:

— Care ești acolo? Tu ești, Gherghe? Of! Gherghe! Gherghe!... Bată-te să te bată, Gherghe... Totdeauna vii acasă tîrziu și mă scoli tocmai cînd e somnul mai dulce...

Aprinse lampa. Farcaș o văzu prin fereastră cum pune o țoală pe ea și se îndreaptă spre ușă s-o descuie. Pocal îl părăsi pe Farcaș și se întoarse la ușă. Femeia întoarse cheia și se arătă în prag. Pocal o apucă de mîini și o smuci afară. Femeia țipă. Landră îi puse căluș la gură și-i reteză țipătul. Inainte de a tîrî după el în casă femeia care se zbătea și gemea înfundat, Landră îl chemă pe Cămăraș. Ii porunci:

— Luați-l pe Farcaș între voi. Dacă face gălăgie, astupați-i gura. Dacă dă de bănuit că vrea să fugă, faceți-i de petrecanie.

Imbrînciră femeia în casă, închiseră ușa după ei și o împinseră în patul desfăcut și cald. Femeia se uita la ei cu ochi mici din care somnul fugind lăsase loc spaimei. Era o femeie încă tînără, pieptoasă cum sînt uneori femeile sterpe, și cu picioarele albe și groase. Era desculță și îmbrăcată numai într-o cămășuță scurtă și subțire. Iși pusese pe umeri o haină veche, bărbătească, atunci cînd se dusese să deschidă ușa, însă în timp ce Landră și Pocal o îmbrînciseră și o împinseseră, haina bărbătească îi lunecase de pe umeri și rămăsese pe undeva prin tindă. Femeia duse mîinile la ceafă să dezlege nodul călușului. Cămașa i se desfăcu la piept și i se văzură și mai bine sînii mari și pietroși. Pocal o ciupi de gușă apoi o izbi peste mîini.

— Stai cuminte. Dacă ești cuminte, îți scoatem călușul, îi spuse Landră.

Pocal adăugă:

— Iar dacă după ce îți scoatem călușul strigi, îți rupem dinții. Ar fi păcat. Ai dinți albi și frumoși.

Femeia răspunse din cap că o să fie cuminte. Pocal îi scoase călușul. Landră zise:

— Nu te speria. Nu sîntem hoți. N-am venit după jaf.

Pocal găsi de cuviință să-i dea și el asigurări:

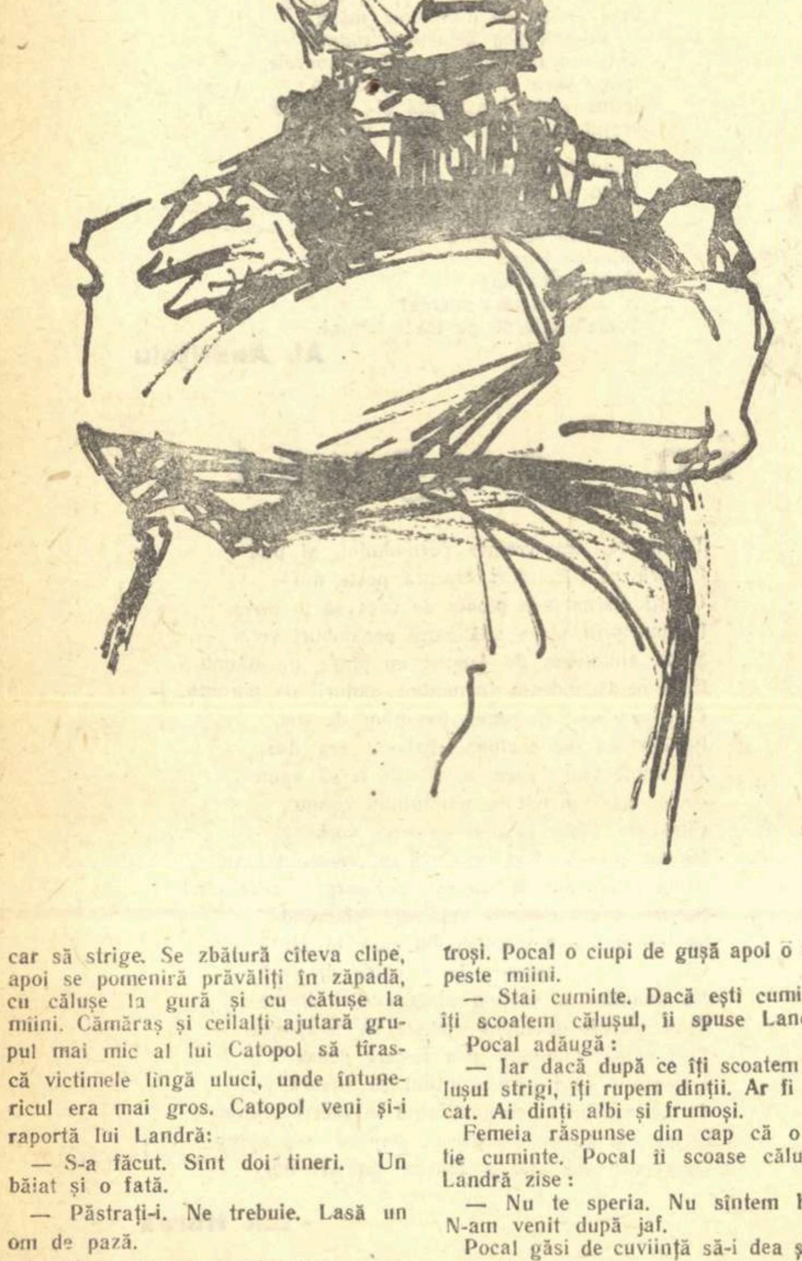

— Nu sîntem nici derbedei. N-am venit să... N-am venit să facem dragoste cu tine.

— Sîntem oamenii stăpînirii, spuse Landră. Il căutăm pe Gherghe Stoienică. E soțul tău, nu? Aici stă, nu?

— Gherghe Stoienică e omul meu. Și aici stă... Cînd vrea să doarmă acasă, aici stă. Cînd nu vrea să doarmă acasă, mai doarme și prin alte case, pe la altele.

Landră și Pocal se porniră pe rîs.

— Așadar, Gherghe Stoienică te înșeală?

— Mă iubește, dar le mai iubește și pe altele.

Pocal o întrebă:

— Și tu te superi?

— Mă supăr, nu mă supăr... Treaba mea. Dar de ce mă tutuiești dumneata pe mine? Că doar nu ți-s slugă!

Landră și Pocal se făcură că nu o aud. Pocal zise:

— In noaptea asta crezi că-ți mai vine bărbatul acasă?

— Dacă n-a venit pînă acuma, nu mai vine, domnule, nu mai vine...

— Ei! Ce facem? îl întrebă Landră pe Pocal.

Pocal răspunse:

— Ridicăm femeia.

Landră îi porunci femeii:

— Imbracă-te. Mergi cu noi.

— Unde? Și pentru ce?

— Unde? O să afli, zise Landră.

— Acolo unde o să te ducem, o să afli și pentru ce, spuse Pocal.

Femeia ridică din umeri. Pe urmă vorbi:

— Vă rog să vă duceți în tindă și să mă așteptați. Cum o să umblu, așa cum sînt, prin casă și să mă îmbrac în fața dumneavoastră?

— Am văzut noi multe, zise Landră.

— In fața noastră s-au îmbrăcat și s-au dezbrăcat muieri mai de soi decît tine.

Femeia se acoperi toată cu pledul. Spuse:

— Puteți să mă tăiați, să mă omorîți, dacă nu mă lăsați singură nu mă îmbrac.

Pocal vru să tragă pledul de pe ea și s-o silească să se îmbrace în fața lor. Landră zise:

— N-are cum să ne scape. Să mergem în tindă. Intîrziem. Și așa am pierdut prea multă vreme aici.

Din prag, Pocal întoarse capul:

— Am uitat să te întrebăm: cum te cheamă?

— Galina, răspunse femeia. Galina mă cheamă.

Landră și Pocal așteptau în tindă. Ușa fusese lăsată întredeschisă. Femeia se îmbrăcase. In fundătură se auzi glasul unui om cu chef.

— Care sînteți aci, mă? Pe cine pîndiți aci, mă?

Galina se repezi la fereastră, o deschise, strigă:

— Fugi, Stoienică. Au venit să te ridice, Stoienică... Vor să te aresteze, bărbate...

Landră năvăli în casă, se prăvăli asupra femeii, o trase de la fereastră, o înghesui într-un colț și-i astupă gura cu pumnul. Pocal se năpusti în fundătură. Pînă să ajungă, paznicii celor doi tineri săriseră asupra lui Gherghe Stoienică. Omul cu chef era voinic și vînos. Văzîndu-se atacat și încolțit, se îndîrji. Se apără cu pumnii și cu picioarele, înjură și strigă după ajutor. Venind, Pocal încercă să-l izbească în cap, cum avea obiceiul în asemenea împrejurări, cu tocul pistolului. Gherghe Stoienică, după întiia lovitură primită, prinse mîna lui Pocal, îi smulse revolverul, îl pocni cu piciorul în pîntec și-l răsturnă. Pocal nu izbuti să rabde durerea. Urlă. Intimidați de puterea și dîrzenia lui Stoienică, băieții lui Catopol se traseră lîngă uluci. Cămăraș alergă cu ceata care pînă atunci ținuse casa împresurată. Văzîndu-i cum vin în goană, Stoienică se temu că-l vor prinde și-l vor lega. Descărcă un glonte în Pocal care încerca să se ridice, apoi începu să tragă în oamenii lui Cămăraș. Căzură doi. Ceilalți se culcară în zăpadă și începură și ei să tragă. Din cîteva salturi Gherghe Stoienică ajunse la capătul fundăturii, coti la stînga și continuă să fugă cît îl țineau picioarele. Inainte ca urmăritorii să ajungă în stradă și să-l vadă, se opri o clipă în dreptul unui loc viran. Aci, viscolul care bîntuise orașul cîteva zile adunase nămeți uriași. Stoienică se strecură și se furișă printre ei, ajunse în altă stradă. Mergînd pe lîngă case și pe lîngă garduri, o apucă spre marginea orașului. Urmăritorii se învîrtiră aproape jumătate de oră prin cartier și pierzînd nădejdea că-l vor găsi se întoarseră în fundătură. Landră îi pusese Galinei căluș la gură și o luase cu el. In fundătură îl află pe Pocal ținîndu-se cu mîinile de pîntec, zvîrcolindu-se în zăpadă și gemînd. In apropierea lui Pocal, mai gemeau în zăpadă încă doi oameni. Cămăraș raportă:

— Individul i-a smuls lui Pocal pistolul din mînă și l-a împușcat. Individul ne-a mai împușcat grav încă doi oameni.

Landră îl întreabă:

— Cel puțin l-ați prins?

— Nu.

Landră își mușcă limba, să nu înjure.

Impușcăturile, vaietele, vorbele treziseră fundătura. La cîteva case se aprinseră lumini. Se deschiseră ferestre. Și în deschizături se iviră capete somnoroase și speriate.

— Ce este?

— Ce s-a întîmplat?

— A fost omorît cineva?

Cămăraș, fără să-l mai întrebe pe Landră, le răspunse:

— Nu s-a întîmplat nimic. Vedeți-vă de treabă. Stingeți luminile și culcați-vă.

Luminile fură stinse. Ferestrele se închiseră. Insă mahalagiii nu se culcară. Rămaseră la pîndă, după perdele.

Landră se plecă spre Pocal:

— Te-a lovit rău?

— In pîntec. S-ar putea să mă curăț.

— Nu te gîndi la moarte, zise Landră. Dibuie rana și încearcă s-o astupi cu mîna. O să mergem repede la sediu, să te vadă un doctor.

— Doctor? Mai curînd să-mi aduceți un popă, să mă spovedească și să mă împărtășească.

— S-a trezit creștinul în tine.

— S-a trezit.

Landră îi porunci lui Cămăraș:

— Ii iei pe cei trei arestați și-i duci domnului inspector. Aveți grijă să nu vă scape vreunul pe drum. Trei oameni rămîn cu mine aici. Unul din voi se duce pas alergător la „Trei ochi sub plapumă". Trebuie să se afle acolo cîteva sănii care așteaptă clienți întîrziați. Să ia două sănii și să vină cu ele aici în goana cailor. S-a înțeles?

— S-a înțeles, răspunse Cămăraș.

O luară între ei pe Galina. Luară între ei perechea tînără. Plecară. Unul lung și subțire ca o prăjină se desprinse din grup și o luă la fugă înainte.

Landră se răzgîndi. Il strigă pe Cămăraș și-i ordonă să rămînă pe loc. Il și lămuri:

— Cred că e mai bine să mergem odată cu arestații și cu răniții. O să ne facă un tapaj inspectorul...

Pocal se zvîrcolea și gemea. Din cînd în cînd, își oprea gemetele și striga:

— Mamăăă... Mamăăă...

— N-o mai striga, Pocal, o strigi degeaba! N-are cum să te audă.

Pocal însă continua să strige disperat:

— Mamăăă... Mamăăă...

Ceilalți doi răniți sufereau fără să se vaiete. Unul, care fusese lovit în piept, își potolea setea, care-l cuprinsese dintr-o dată, mîncînd zăpadă. Celălalt, se ținea cu amîndouă mîinile de genunchiul care îi fusese spart.

Landră se uită la casa lui Gherghe Stoienică. Uitase lampa aprinsă și ușa deschisă. Se duse, stinse lampa, încuie ușa și băgă cheia în buzunar. Cînd vru să iasă din curte, auzi plîns de om. Intrebă:

— Care plîngi acolo, mă?

Plînsul se opri și prin întuneric veni către el glas șoptit:

— Eu, Dragalina Farcaș. Domnul Cămăraș nu mi-a spus ce să fac. Domnul Cămăraș m-a uitat aici. Poate m-a făcut uitat ca pe urmă să se întoarcă, să-mi spună că m-am ascuns și...

— Ai fost cumva rănit?

— Nu, domnule Landră.

— Scoală-te și hai cu mine.

— Te rog...

— Ce dracu vrei să mă mai rogi?

— Te rog, ajută-mă să mă ridic. Nu... Nu mă mai țin picioarele...

Se văietă că nu mai are nici un strop de putere în el, că se simte sleit, că-i vine să leșine. Landră îl căută prin întuneric și nu-l găsi.

— Unde ești, Farcaș?

— Sub fereastră.

Landră se duse sub fereastră. Iși descărcă toată mînia care se adunase în el, lovindu-l pe Farcaș și înjurîndu-l.

— Spuneai că ni-i dai pe toți în mînă! Ne asigurai că n-o să ne scape nici unul! Ticălosule...

Sub loviturile năucitoare ale lui Landră, care îl lovea cu tot mai multă violență, Dragalina Farcaș își regăsi forțele pierdute, sări în sus și spuse:

— Iertați-mă... Iertați-mă.

Landră îl îmbrînci spre poartă.

Veniră săniile, după care trimiseseră. Intr-una îl așezară pe Pocal și pe ceilalți doi răniți. In cealaltă înghesuiră arestații legați.

O parte din oamenii din echipă se urcară și ei cu picioarele pe tălpigele săniilor. Landră îl ținu lîngă el pe Farcaș. Porunci vizitiilor să-i ducă pe drumul cel mai scurt la sediu. Caii porniră. Zăpada întărită de ger scîrțîia sub copitele potcovite ale cailor și sub tălpigele late și lucioase ale săniilor. Se apropiau zorile. Cerul se acoperi de nori fumurii. La multe case se aprinseseră lumini. Orașul pînă atunci tăcut se trezea și prindea viață.

Pe cînd săniile coteau către o stradă mai largă, Dragalina Farcaș îi spuse lui Landră:

— Aici locuiește domnul doctor Glad Inocențiu. Mi se pare că și pe dumnealui trebuie să-l... Trebuia să-l vizităm...

Landră tăcu. După o sută de pași însă strigă vizitiilor să oprească. Ii dădu ordin lui Cămăraș să-l păzească pe Farcaș. Apoi îi spuse:

— Așteptați-mă aici cîteva minute.

Se întoarse. Intră în curtea doctorului Glad Inocențiu, urcă scările de piatră. Zăpada, rău măturată, se topise și înghețînd peste noapte acoperise scările cu un strat lucios ca sticla. Lunecă, însă avu timp să se apuce cu mîna de balustradă și nu căzu. Căută soneria și apăsă tare și îndelung. Peste cîteva clipe auzi pași. Ușa se deschise și apăru o femeie de serviciu.

— Ce dorești dumneata?

— Un accident. Am nevoie numaidecît să-l văd pe domnul doctor.

Femeia, obișnuită cu vizite la orice oră din zi sau din noapte, îi spuse:

— Poftește dumneata și așteaptă în salonaș. Mă duc să-l trezesc.

In oraș trăiau trei frați Inocențiu: Geza Inocențiu, avocat doctor, Iroaie Inocențiu, inginer, și Glad Inocențiu, doctor care învățase medicina, după vechea tradiție ardelenească, la Viena. Erau fiii fostului protopop de Sebeș, acum episcop, cunoscut în tot Ardealul pentru un faimos discurs ținut în parlamentul din Buda, în calitatea, pe care o deținuse mulți ani, de deputat de Sebeș. In acel faimos discurs, deputatul protoereu Kiș Inocențiu ridicase glas, la începutul primului război mondial, și-l asigurase pe bătrînul împărat Franț Iosif de la Viena că romînii ardeleni vor lupta cu credință pe fronturi pînă la ultima lor picătură de sînge, pentru biruința și slava imperiului. La sfîrșitul discursului său, protoereul deputat îi blestemase în numele lui Dumnezeu și al nației pe cei care își vor arunca ochii spre vechiul regat și vor visa cumva la unirea Ardealului cu regatul care avea drept capitală Bucureștii. Cîștigînd astfel bunăvoința guvernanților de la Buda și de la Viena, deputatul protoereu obținuse cu ușurință ca fiii săi — Geza, student în drept, și Iroaie, student la politehnică, — să capete scutire de front pentru a putea să-și isprăvească învățătura. Pentru Glad nu trebuise să bată la nici o ușă. Glad intrase cu numai doi ani înainte la liceu și pînă la vremea recrutării mai era vreme.

In toată vremea cît durase războiul, protopopul deputat de Sebeș publicase o mulțime de articole în presa ungurească și austriacă în care îi da mereu înainte cu credința romînilor ardeleni față de împăratul din Viena și față de imperiu. „Romînii ardeleni iubesc imperiul și pe scumpul lor împărat. Cu credință în Dumnezeu ei vor lupta pînă la ultima lor picătură de sînge pentru imperiu și pentru împărat".

Prăbușirea imperiului habsburgic și desfacerea lui în bucăți îl dezamăgise. Insă, ca om vîrstnic ce era și cunoscător într-ale lumii și ale politicii, hotărî să se schimbe peste noapte la obraz.

— Ce facem, taică? îl întrebaseră feciorii.

— Mă va învăța Dumnezeu. Totdeauna Dumnezeu mi-a luminat calea. O să mi-o lumineze și acum, feciori.

Și, într-adevăr, Dumnezeu îl lumină. Părintele protoereu Kiș Inocențiu declară de pe amvon credință regelui de la București și-și povățui ascultătorii să-l urmeze. „Să nu se mai gîndească nimeni — spuse părintele protoereu — la ceea ce eu am vorovit ori am scris și am iscălit altădată la gazetă. Am vorovit ceea ce știți că am vorovit, am scris ceea ce cunoașteți că am scris și am iscălit, pentru că nu aveam încotro și pentru că stăpînirea de la Buda și de la Viena era hotărîtă de la Dumnezeu. Insă inima mea și sufletul meu au fost totdeauna lîngă iubiții noștri frați dintre Dunăre și Carpați și lîngă iubitul nostru rege și stăpîn de la București".

Unii, care aveau și ei muște pe căciulă, îl crezură sau se prefăcură că-l cred. Alții rîseră și vorbind între ei spuseră că părintele protoereu era același de cînd îl știau și și-l aminteau. Nu credea în nimic și în nimeni. Nu credea nici măcar în Dumnezeu. Se mlădia după cum bătea vîntul și-și păzea cu străşnicie — precum cîinele ciolanul — interesele.

Trecură cîteva zile numai de la aparenta schimbare la obraz a părintelui protoereu Inocențiu și se și înfățișă la sfinția-sa, mieros trimis de la Blaj în persoana părintelui Firică.

— Sfințite protoereu, binecuvintează-mă.

— Te binecuvîntez, părinte.

— Sînt părintele Firică...

— Ca pe un cal breaz te cunosc, cinstite părinte. Ca pe un cal breaz te cunoștea imperiul. Ca pe un cal breaz o să te cunoască în curînd și țara noastră cea nouă...

Riseră amîndoi.

— Sînt trimis la sfinția-ta din Blaj...

— Ca să-mi amintești de vechea mea politică și să-mi aduci mustrare? N-am de gînd să mă las mustrat de nimeni, părinte Firică.

Trimisul se scărpinase în barba scurtă și rară și se mirase:

— Așa de greșit îl cunoști sfinția ta pe domnul Maniu al nostru?

— N-aș spune că-l cunosc bine, deși ne întîlnim și ne ciondănim de ani. E om viclean și ascuns. Nu ghicești niciodată ce-i zace în burtă.

— Domnul Maniu m-a trimis să-ți dau sfat și să-ți aduc rugare să te înscrii în partidul nostru. Și dacă s-ar putea și cu feciorii. Avem nevoie, prea sfinte, să ne adunăm cît mai mulți laolaltă. Altfel ne mănîncă hoții de Brătieni...

Se sfădiseră, băuseră, se tocmiseră o noapte întreagă. Pînă la urmă se înscrisese în partidul domnului Maniu. Fiind, prin voia lui Dumnezeu, văduv, căzură la învoială ca la primul loc vacant care se va ivi să fie uns episcop.

— Cît despre feciori, nu mă pot angaja. Sînt majori, părinte Firică, și-și au fiecare vederile lor.

Nu trecuse anul de la înțelegere și părintele protoereu Kiș Inocențiu prezida, cu calm și energie, dezbaterile Camerei Deputaților din București. De pe scaunul prezidențial se uita cu plăcere spre băncile opoziției. Din grupul liberalilor lui Ionel Brătianu îi făcea cu ochiul deputatul avocat doctor Geza Inocențiu, iar din partea rezervată averescanilor îi zîmbea deputatul inginer Iroaie Inocențiu.

— Eu voi fi pînă la moarte cu Maniu, copii. Tu, Geza, să te ții de Brătieni, iar tu, Iroaie, să devii umbra devotată a generalului Averescu. Pe Glad să-l lăsăm să mai crească și să-l ținem în rezervă. Romînia este nemulțumită și se frămîntă. După toate semnele va mai ieși la iveală un partid. Dacă partidul acela, nou, va prinde puteri, și se va apropia vădit de guvernare, i-l vom dărui, curat ca lacrima, pe Glad. Va fi la cîrma țării partidul domnului Maniu? Vă voi proteja și vă voi înfige în pîine eu. Vor guverna liberalii domnului Brătianu? Ne va proteja și ne va apăra interesele avocatul doctor Geza Inocențiu. Il vor aduce în capul guvernului valurile demobilizaților pe general? Ne vom adăposti sub mantia inginerului Iroaie Inocențiu... Iar pentru viitor — căci Dumnezeu singur știe ce va aduce viitorul — îl avem pe Glad.

Maniu nu-și ținuse cuvîntul dat protoereului prin părintele Firică întîi și apoi confirmat direct. Se ivise o vacanță la scaunul din Gherla. Candidatura părintelui protopop Kiș Inocențiu fusese înlăturată:

— De dumneata, cinstite protoereu avem trebuință la Cameră. Nu putem spune că ești iubit, însă prin legăturile de familie pe care le ai cu opoziția îndulcești unele ciocniri, afli din vreme despre unele mașinațiuni, ne pui în gardă, ne faci apărarea mai lesnicioasă.

— Bine, dar mi-ați făgăduit un episcopat. Am fost om modest și așezat. N-am pretins o mitropolie ci numai un episcopat. Se cuvine acum să-mi dați episcopatul făgăduit.

— Ți-am făgăduit, părinte protoereu, și la momentul potrivit ne vom ține făgăduiala. Insă acum ne este peste poate.

Părintele protoereu Kiș Inocențiu pierdu, cu toate zbaterile lui, episcopatul de Gherla, în al cărui sfînt scaun președintele partidului național făcu să fie ales un nepot bătrîior, doctor în iură, de la Buda, care îmbrăcase cu cîteva săptămîni înainte rasa călugărilor.

Părintele protoereu Kiș Inocențiu își înghiți greu mînia însă nu trecu mult și guvernul de coaliție, dirijat din umbră de Maniu, pierdu puterea pe care o preluă generalul Averescu. Pentru a dovedi că are în jurul său și ținuturile recent alipite vechiului regat, generalul încredință cîteva posturi unor ardeleni. Tînărul inginer

Iroaie Inocențiu se pomeni subsecretar de stat la Președinție.

— Acum, tată, mi-a venit rîndul să-ți arăt recunoștință. Am să te ung episcop.

— O să vrea generalul?

— De ce să nu vrea? Este în interesul lui. Le va arăta ardelenilor că în cele bisericești nu ține seama de politică ci numai de voința credincioșilor și a clerului.

— Dar nu e vacant nici un loc de episcop, Iroaie.

— Va fi.

— Trage vreunul să moară? Aș fi aflat...

— Nu. Insă îl vom sili pe episcopul Coroiu de la Oravița să se retragă la mînăstire. Se zice că... Dar ce să-ți mai dau amănunte? Multe se zic pe socoteala sfinției sale. Am și numit o comisie de anchetă alcătuită pe sprînceană.

— Iroaie, Iroaie.... Guvernul vostru abia a venit la putere și se clatină. Incapacitate. Sărăcie. Greve. N-o să rămîneți mult la putere, Iroaie...

— Incapacitate!... Cu timpul vom învăța să guvernăm. Sărăciei nu avem ce-i face. Vom încerca să contractăm un împrumut în străinătate. Generalul a trimis specialiști la Paris și la Londra. Cît despre greve, trebuie să știi, tată, că generalul nu se teme. Va trage. A mai tras.

— Apăi că ce va face ori nu generalul, nu mă privește. Tu, Iroaie, grăbește ancheta împotriva episcopului Coroiu și apoi să grăbești alegerea.

Ca episcop de Oravița, sfinția-sa Inocențiu făcuse să se știe că, deși a fost înscăunat sub general, el îi rămîne credincios domnului Maniu.

— Noi, ardelenii, ne putem cirii între noi oricît. Insă pe cei dintre Dunăre și Carpați, să se știe, chiar dacă ne vor binele, nu-i răbdăm.

In iarna anilor 1939—1940, cînd se petrec întîmplările povestite la începutul acestui capitol, episcopul de Oravița era încărcat de ani și de onoruri. Avocatul doctor Geza Inocențiu se înscrisese, împreună cu mulți alți liberali care îl urmaseră pe Guță Tătărăscu, în partidul regelui, în Frontul Renașterii Naționale. Purta cu fală — el, care nici măcar nu făcuse armata — uniforma albastră a Frontului, era decanul baroului local, adunase avere frumușică și fusese ales de curînd președintele consiliului de administrație al Băncii Maramureșului și al puternicei societăți forestiere „Dragoș Vodă" care despuia munții Maramureșului de păduri.

Inginerul Iroaie Inocențiu, după scurta sa carieră de subsecretar de stat, se retrăsese din viața publică. Generalul decedase. Fratele său, Geza, îl numise director la societatea „Dragoș Vodă".

— Nu te înscrii în Front, Geza?

— Aștept.

— Ce?

— Să văd ce se mai întîmplă. Războiul va aduce schimbări. Nu aș vrea ca schimbările să mă găsească angajat. De altfel acesta e și sfatul episcopului de Oravița. Așa că nu mă grăbesc.

Glad Inocențiu luase contact la Viena, unde studiase medicina, cu tineri hitleriști. Se întorsese în țară, cum se mai întorseseră în țară și alți cuconași care trecuseră cu nasul prin școlile germane, „om de dreapta". Venirea la putere a lui Adolf Hitler îi încălzise și mai mult inima pentru fascism.

— Viitorul este al fascismului. Germania lui Adolf Hitler va deveni stăpîna lumii.

Bătrînul episcop de Oravița căutase să-i tempereze entuziasmul.

— Nu te angaja încă, Glad. Mai așteaptă.

— Nu-i cunoști bine pe germani, tată. Ai trăit la Viena. Nu-i confunda pe vienezi cu germanii. Führerul organizează armata, fabrică tunuri, tancuri, avioane. Führerul va face din armata germană cea mai puternică armată din lume. Führerul va porni războiul. Va distruge și va cuceri Rusia Sovietică. Apoi va cuceri Europa... Apoi... Nu va fi pace în lume pînă cînd Germania Führerului nu va cuceri întreaga lume. Așa spune Führerul. Și așa va fi.

Bătrînul politician se gîndi multă vreme. Pe urmă îi spuse fiului său:

— Germanii, Glad, se pricep să pregătească războaiele. Se pricep să le și pornească. Insă nu știu cum se face că le pierd. Au un talent special de a ridica toată lumea împotriva lor. Mai așteaptă, Glad.

— Nu înțelegi ce se întîmplă în lume, tată. Ai îmbătrînit, episcopule. Noi, tinerii, trebuie să facem politica timpului nostru, tată. Iar politica timpului nostru este fascismul. Dacă Italia are azi de spus un cuvînt în lume, este pentru că se află acolo, de mulți ani, la putere, Mussolini și cămășile lui negre. Și dacă mîine Germania va face popoarele să tremure de teama ei...

— Bine, Glad. Fă cum te taie capul și cum te îndeamnă inima. Poate că într-adevăr eu nu mai înțeleg vremurile. Din tinerețea mea și pînă acum s-au schimbat prea multe.

Doctorul Glad Inocențiu, specialist în boli de ochi, veni la București, îl văzu pe Codreanu și se înscrise în legiune a doua zi după procesul în care pledară mulți și vestiți avocați și în care, împotriva așteptărilor oamenilor și a oricărei dreptăți, fură condamnați la închisoare numai cei trei legionari care îl asasinaseră cu pistoalele pe I. G. Duca. Autorii morali ieșiseră din proces spălați de orice vină. Se încadră cu voință dîrză regulilor aspre ale organizației fasciste legionare, participă la marșuri, munci la construire de case și de tabere cu mîinile, învăță să tragă cu pistolul la țintă, scrise în presa fascistă articole violente, călători de cîteva ori în Germania, în sfîrșit, făcu tot ce-i stătu în puteri ca să se remarce și se remarcă. Șeful legiunii îl numi comandant legionar, îi conferi „Crucea albă" și-l asigură că atunci cînd legiunea va veni la putere îi va încredința un minister.

Arestarea, judecarea și asasinarea lui Codreanu sub guvernul prezidat de patriarhul Miron Cristea, însă condus de fapt de Armand Călinescu — omul mărunt, cu monoclu negru — îi mai potoli entuziasmul. Era pentru violență. Insă violența trebuia s-o folosească ei, fasciștii, nu regele sau guvernele regelui. Nu era dispus să moară. Atunci cînd fusese arestat Codreanu, inspectorul Grunz primise ordin de la București să aresteze și el cîțiva legionari și în primul rînd să-l aresteze pe doctorul Glad Inocențiu. Avertizați din timp și în cea mai mare taină de subinspectorul Orbescu, frații Geza și Iroaie Inocențiu îl vizitaseră pe inspector, mișcaseră din urechi și-l rugaseră să-l facă uitat pe doctorul Glad Inocențiu. Grunz acceptase, însă cu o condiție:

— Doctorul Glad să părăsească localitatea pentru două-trei luni și să stea retras pe undeva pe la niscaiva neamuri, în satele din munți. Am să raportez la București că a dispărut. Peste două-trei luni le trece furia domnilor de la București și doctorul va putea să se reîntoarcă, să declare public că se leapădă de legiune și să-și reia ocupațiile.

Doctorul Glad Inocențiu își închisese cabinetul și dispăruse. Geza și Iroaie susțineau că doctorul s-ar afla la odihnă în munți să-și însănătoșească plămînii. Grunz însă dispunea de date ceva mai clare. Și datele pe care le poseda îi întăriseră convinge-

SÎNT AMARE

rea că Glad Inocenţiu a ajuns la Berlin unde ţine contact strîns cu naziştii şi cu legionarii fugiţi din ţară şi oploşiţi sub pulpana lui Hitler.

După asasinarea lui Armand Călinescu de către legionari urmaseră represalii sîngeroase. Dar Adolf Hitler declanşase războiul, strivise Polonia în cîteva săptămîni şi, după toate cîte se auzeau, acum aştepta sosirea primăverii pentru a se arunca asupra Apusului. Unii dintre cei ce urmăreau mersul evenimentelor susţineau că armatele hitleriste se vor năpusti asupra Franţei şi îşi vor rupe colţii în fortificaţiile faimoasei linii Maginot. Alţii erau de părere că Adolf Hitler va începe o extraordinară ofensivă aeriană asupra Londrei, ceea ce va duce neîntîrziat la capitularea Marii Britanii şi implicit a Franţei. Fapt era că pretutindeni diplomaţia Germaniei naziste se deda la o propagandă uriaşă care intimida pe mulţi şi care făcea ca micile state europene să tremure de teama armatelor germane. Folosind victoria pe care o obţinuse asupra Poloniei şi ameninţarea cu declanşarea unei ofensive nimicitoare asupra Franţei şi a Angliei, precum şi ameninţarea cu distrugerea oricărui stat mai mic care ar cuteza să-l indispună pe führer, Berlinul semnase cu guvernul din Bucureşti acorduri economice înrobitoare pentru Romînia. In plus, Berlinul obţinuse din partea guvernului romîn şi asigurarea că legionarilor — prieteni şi aliaţi declaraţi ai nazismului — nu li se vor mai face zile fripte.

Legionarilor mai cu nume li se luaseră declaraţii că se lasă de politică şi se „cuminţesc" şi declaraţiilor li se dăduse o mare publicitate prin presă. Primejdia fascistă însă era departe de a fi stinsă. Mocnea numai, ca un foc acoperit, sub cenuşă.

In această epocă doctorul Glad Inocenţiu apăruse pe neaşteptate în oraş, îşi deschisese cabinetul şi începuse în secret — un secret pe care îl cunoştea toată lumea — o vastă şi iscusită acţiune de regrupare a forţelor fasciste din regiune. Grunz informase centrul despre prezenţa în oraş a doctorului Glad Inocenţiu şi despre tăinuita lui activitate şi ceruse instrucţiuni dacă trebuie să-l aresteze sau nu. Centrul îi răspunsese prin telegramă cifrată să-l lase în pace şi să se prefacă a nu şti nimic despre activitatea lui politică. In telegrama cifrată centrul adăuga: „S-ar putea ca dintr-un moment într-altul führerul să se împace cu aliaţii din Apus şi să pornească război împotriva Uniunii Sovietice. In cazul acesta sînt presupuneri că noi ne-am alia cu Germania. Intreaga atenţie a organelor de stat trebuie îndreptată, prin urmare, asupra comuniştilor. Supravegheaţi totul, dar mai ales muncitorii. Arestaţi-i pe cei bănuiţi că sînt comunişti, smulgeţi-le declaraţii, pregătiţi procese".

Subinspectorul Orbescu cunoştea instrucţiunile. Le cunoşteau, bineînţeles, şi Landră şi Pocal. De aci mirarea acestora din urmă cînd îl văzură pe doctorul Glad Inocenţiu — omul lui Hitler şi al lui Goebbels, al lui Goering şi al lui Himler — trecut pe lista celor ce trebuiau să fie arestaţi. De aci mirarea lui Landră şi a lui Pocal. Dar nu numai de aci.

La arestarea unui om important ca doctorul Glad Inocenţiu, căruia acum începuse să-i curgă din belşug apa la moară, se cuvenea să participe în persoană chiar inspectorul Grunz, sau cel puţin subinspectorul Orbescu. Inspectorul Grunz însă îi lăsase pe ei să se descurce. Dacă va ieşi scandal, să plătească oalele sparte ei doi, Landră şi Pocal. Nici Landră şi nici Pocal nu erau lipsiţi de minte. Hotărîseră prin urmare să nu-l aresteze pe doctor ci să-l avertizeze şi să-l facă scăpat. Fapta lui Orbescu, care îl scăpase altădată pe doctorul Inocenţiu de arestare, nu le era nici ea străină.

Intins în sanie, Pocal se ţinea cu mîinile de pîntec, gemea şi se văieta. Dragalina Farcaş, păzit de unul din oamenii lui Cămăraş, îl consola:

— Lasă, domnule Pocal, că ajungem acum la domnul inspector Grunz. Şi domnul inspector Grunz o să trimită după medic. Şi medicul o să vină şi o să te facă bine, domnule Pocal.

Consolările lui Farcaş îl plictiseau pe Pocal şi parcă îi creşteau şi mai mult durerile.

— Farcaş...

— Da, domnule Pocal...

— Apleacă-te. Nu pot vorbi tare. Vreau să-ţi spun ceva.

Dragalina Farcaş se apropie de Pocal şi se plecă peste el gata să-i soarbă vorbele din gură.

— Te ascult, domnule Pocal.

— Imi pare rău că nu te-am împuşcat, Farcaş. Dacă mă vindec, să ştii că nu mă las pînă nu te împuşc.

Cuvintele lui Pocal nu-l durură, nici nu-l speriară. Se plecă şi mai mult şi-i şopti la ureche:

— Să dea Dumnezeu să te faci sănătos, domnule Pocal. Că dacă te faci sănătos, de bucurie te răzgîndeşti şi nu mă mai împuşti. Şi, drept să-ţi spun, domnule Pocal, dacă ai muri mi-ar părea rău de dumneata. Mi-ai adus într-o seară ţigări şi chibrituri. Se cheamă că mi-ai făcut un bine.

— Am avut ordin de la inspector să-ţi dau ţigări, Farcaş..

— Totuşi, mi le-ai adus.

Doctorul Glad Inocenţiu se culcase tîrziu. Femeia din casă fu nevoită să-l apuce de umeri, să-l scuture, ca să-l trezească.

— Sculaţi-vă, domnule doctor. Vă caută un domn. Acident grav. E urgent.

Işi puse un halat pe umeri, porunci femeii să-i pregătească repede o cafea, îşi vîrî picioarele în papuci, întrebă:

— Unde e omul care mă caută?

— In salon, domnule doctor.

Se duse în salon. Il găsi pe Landră şi-l cunoscu. Landră zîmbi şi se înclină adînc în faţa doctorului:

— Bună dimineaţa... Să trăiţi, domnule doctor.

Doctorul îşi alungă de pe ochi ultimele urme ale somnului şi, gata de apărare, îşi încleştă mîinile de speteaza unui scaun.

— Ce vrei dumneata? Cum îţi permiţi să mă trezeşti la această oră? Ce doreşti?

Landră rămase liniştit şi îşi întinse începutul de zîmbet pînă la urechi. Spuse:

— Nu vă supăraţi, domnule doctor. V-am deranjat pentru binele dumneavoastră, domnule doctor.

Doctorul rămase bănuitor şi nu-şi părăsi poziţia de apărare.

— Vorbeşte. Spune-mi pentru ce ai venit... Ce vrei de la mine?

— Am primit ordin de la domnul inspector Grunz să vă arestez. Am primit ordin ca în cazul în care opuneţi rezistenţă, să vă împuşc. Insă...

— Şi vrei să mă arestezi? Dumneata?

— Tocmai, că nu vreau, domnule doctor. Echipa am lăsat-o la colţ. Eu, domnule doctor, simpatizez mişcarea dumneavoastră. Admir mişcarea dumneavoastră. De mult... Insă... pricepeţi... Am venit să vă avertizez să fugiţi. Voi raporta domnului inspector Grunz că nu v-am găsit acasă.

Doctorul Glad Inocenţiu se apropie de Landră şi-i întinse mîna.

— Iţi mulţumesc, Landră. Te voi ţine minte. Dacă te vei simţi vreodată încolţit după ce vom lua noi puterea, să mă cauţi. Poate că în dimineaţa asta ţi-ai salvat viaţa. Iţi mulţumesc.

Landră se înclină şi porni spre uşă.

— Să-i spui lui Grunz că ai aflat că sînt la frate-meu Geza, că m-ai căutat şi m-ai găsit acolo, dar că aflîndu-se mai mulţi musafiri la frate-meu, nu ai găsit potrivit să mă ridici.

— Dar dumneavoastră nu vă faceţi nevăzut din oraş, domnule doctor?

— Nici nu mă gîndesc. Mă îmbrac şi mă duc chiar acum la frate-meu Geza. Il voi ruga să-l invite la masă la prînz pe inspector. Vom mînca în trei — se mănîncă grozav de bine la frate-meu Geza — şi vom aranja lucrurile. In orice caz, dumitale îţi rămîn profund îndatorat.

Pocal, care tremura în sanie, cînd veni Landră, îl întrebă:

— L-ai găsit pe doctor?

— Nu era acasă.

Săniile plecară. Pocal se văieta, gemea şi-l întreba prosteşte pe Landră:

— A? Ce spui, Landră? Ce crezi, prietene? Scap ori mă curăţ?

— Aş vrea să scapi, Pocal. O să-mi fie greu fără tine.

Nici nu apucaseră caii să se încălzească de mers cînd Dragalina Farcaş îi atrase atenţia lui Landră:

— Trebuie să oprim din nou.

— De ce să mai oprim?

— Aici stă Petra Părtuns. Era vorba s-o luaţi. Parcă aşa poruncise domnul inspector.

— Da, da, uitasem. Afurisită noapte, Farcaş.

Landră strigă vizitiilor să oprească. Dragalina Farcaş îl întrebă:

— Să te însoţesc? Fata e supărată pe mine.

— Mă duc singur. Porţi ghinion, ticălosule.

Intră într-o curte îngustă. In fund, printre mormane de zăpadă, îşi ridica acoperişul o casă cu cocoş de tablă pe creastă. Bătea uşor vîntul. Neobosit, cocoşul de tablă se învîrtea. Bătu la uşă zgomotos. Vecinii erau departe. Se aprinse lumina. Pe urmă se deschise uşa şi în uşă apăru o fată abia trecută de douăzeci de ani care se îmbrăcase în grabă peste cămaşa de noapte cu un pardesiu. In lumina zorilor care veniseră, Landră îi văzu părul negru tuns scurt, bărbăteşte, lucind.

— Te îmbraci şi mergi cu mine, Petra.

— Acum?

— Da, chiar acum.

— Unde?

— La noi. Are ceva socoteli cu dumneata domnul inspector Grunz.

— Pofteşte dumneata în casă.

Landră o urmă. In odaie îl găsi întins în pat, învelit pe jumătate cu plapuma roză, clipind din ochi, căscînd şi întinzîndu-se, pe domnul Marius Bold. Fata gînguri:

— Marius, auzi ce spune dumnealui, Marius?... Zice să mă îmbrac şi să mă duc numaidecît cu dumnealui, că mă cheamă inspectorul Grunz... Ce zici, Marius? Să mă duc cu dumnealui?

Domnul prefect Marius Bold se uită nedumerit la omul care-i tulburase somnul. Il întrebă:

— Cine zici că te-a trimis, mă?

— Domnul inspector Grunz.

— Vă ţineţi de prostii. Lasă fata în pace. Am să vorbesc eu cu Grunz.

— Nu vă supăraţi, domnule prefect. Am ordin să ridic fata şi trebuie s-o ridic.

— Ieşi...

— Domnule prefect...

— Ieşi! Ieşi pînă nu mă supăr. Că pe urmă..

— Domnule prefect...

— Cară-te...

Pe Orbescu, cu toate că sorbea cafea după cafea, îl năpădea somnul. Ii venea să caşte. Ducea mîna la gură. Işi auzea fălcile trosnind. De teamă şi din respect pentru inspector, se ţinea, cu un efort supraomenesc, treaz. Ca să-i facă inspectorului pe plac, mai şi rîdea.

— Auzi, Orbescule, auzi? Landră şi Pocal o să mi-i aducă acum pe toţi legaţi pachet. Pe doctorul Glad Inocenţiu nu-l atingem. Infundăm beciul cu el. Ehe, băiete! Ehehe, Orbescule! O să intervină prefectul. O sa intervină avocatul doctor Geza Inocenţiu. O să-mi cadă în genunchi inginerul Iroaie Inocenţiu. Toţi mi se vor milogi, toţi îmi vor cere să-i dau drumul doctorului... Iar eu o să le spun: „Care doctor, domnilor? N-am arestat nici un doctor. A! De doctorul Glad Inocenţiu e vorba? Nu l-am arestat pe doctorul Glad Inocenţiu. Ce să am eu cu doctorul Glad Inocenţiu? S-ar putea, domnilor, să-l fi arestat maiorul Blîndu de la grăniceri. Că am auzit, ca şi dumneavoastră de altfel, că maiorul Blîndu de la grăniceri, depăşindu-şi atribuţiile, face anchete, se ocupă de morţii aduşi de ape şi ne stropeşte pe toţi cu noroiul calomniei. Da, da, domnule prefect, ne stropeşte cu noroi şi pe dumneavoastră şi pe mine. Duceţi-vă la maiorul Blîndu. Vorbiţi cu maiorul Blîndu. Trataţi cu maiorul Blîndu. Dumneavoastră sînteţi prieteni cu maiorul Blîndu. Dumneavoastră îl susţineţi pe maiorul Blîndu. Eu nu am raporturi cu Blîndu de mai bine de un an. Da, da, trataţi dumneavoastră cu maiorul Blîndu. Şi... dacă maiorul Blîndu vrea, poftiţi-l la mine, să tratez eu cu dumnealui. S-ar putea, domnilor, ca în urma acestor tratative — totul, dar absolut totul, depinde de Blîndu — să vi-l descopăr pe doctorul Glad Inocenţiu, să vi-l dau viu şi nevătămat pe doctorul Glad Inocenţiu".

— Sînteţi grozav, să trăiţi, domnule inspector. Sînteţi grozav.

— Mă voi împăca cu Blîndu. Prostul!... Ce interes are el să fie la cuţite cu mine? Vom îngropa bulgăroaica. In locul ei o vom duce la proces pe Petra Părtuns. Şi pe ceilalţi cinci sau şase. Lot mare, Orbescule, lot important.

— Dar aceia, să trăiţi, domnule inspector general, acei cinci sau şase oameni pe care i-au arestat în noaptea aceasta Landră şi Pocal, nu sînt comunişti şi dacă nu sînt comunişti, oricît i-am suci şi i-am răsuci noi, nu vor declara nimic.

— Orbescule...

— Da, să trăiţi, domnule inspector...

— Eşti nătărău, Orbescule. Degeaba te învîrteşti de doi ani pe lîngă mine, Orbescule. N-ai învăţat nimic, Orbescule. Eşti cel mai mare nătărău pe care l-am văzut în viaţa mea, Orbescule. Imi pare rău că ţi-o spun. Insă trebuie să ţi-o spun. Ca să ştii, Orbescule.

— Să trăiţi, domnule inspector. Am înţeles. Sînt cel mai mare nătărău pe care l-aţi cunoscut dumneavoastră. Insă vă rog să-mi explicaţi, domnule inspector, pentru ce sînt cel mai mare nătărău?

— Pentru că nu înţelegi nimic, Orbescule. Fata aceea, Petra Părtuns, şi oamenii aceia pe care i-am arestat şi pe care ni-i vor aduce din clipă în clipă — mă mir chiar de ce întîrzie atîta — Landră şi Pocal, vor declara că sînt comunişti tocmai pentru că nu sînt. Nu ne vor putea rezista. Vor declara tot ceea ce le vom cere noi să declare şi-şi vor iscăli declaraţiile.

Orbescu făcu mai departe pe nătărăul:

— Vor iscăli dacă-i vom strînge cu uşa, însă la proces vor nega. Vor spune că au declarat ce-au fost siliţi să declare şi au iscălit ca să scape de bătaie.

— Ei şi? Treaba tribunalului. Să se descurce cum vor şti. Insă în situaţia actuală tribunalul militar va ţine seama de ceea ce va fi scris în dosarele încheiate de noi şi nu de declaraţiile pe care le vor face ei în instanţă la îndemnul avocaţilor... Ai înţeles, Orbescule?

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector.

— Pricepi acum pentru ce ţi-am zis că eşti nătărău?

— Pricep, să trăiţi, domnule inspector.

— Am să-i spun şi Mamiţei că ai recunoscut că eşti nătărău, Orbescule.

— Mult stimata doamnă Grunz ştie că sînt nătărău însă o să-i facă plăcere dacă va auzi că şi dumneavoastră mă consideraţi nătărău, domnule inspector. Mult stimatei doamne Grunz o să-i facă chiar mare plăcere.

Se pornise iar vînt rece. Şi vîntul rece zgîlţîia oblonele de parcă ar fi vrut să le scoată din balamale. Orbescu spuse:

— Să trăiţi, domnule inspector, încep să mă întreb pentru ce Landră şi Pocal întîrzie? S-a luminat de ziuă.

— Nu le purta grija, Orbescule. Pînă le-au găsit casele, pînă i-au trezit din somn, pînă i-au adunat... Le-am dat cam mult de lucru băieţilor.

— Poate că era mai bine, domnule inspector, dacă mă trimiteaţi pe mine cu echipa. N-am ce zice. Şi Landră şi Pocal sînt băieţi buni, însă la operaţii de acest fel e nevoie şi de experienţă, de multă experienţă.

— Te-aş fi trimis, Orbescule. Dar nu erai la serviciu, Orbescule. Cînd mie-mi ardea aici buza, cine ştie cui puneai dumneata coarne, Orbescule.

— Să trăiţi, domnule inspector...

— Taci, Orbescule, taci. Nu-mi mărturisi nimic. Fii cavaler. Păstrează-ţi secretele amoroase, Orbescule. Nimic nu e mai dezagreabil decît un bărbat care îşi dă în vileag secretele amoroase.

Landră bătu în uşă. Intră. Şi după ce închise uşa în urma lui se uită posomorît în jos. Grunz îl privi. Şi parcă-l plesni cineva cu biciul peste obraz. Se repezi şi-l apucă pe Landră de gît. Incepu să urle la el:

— Idiotule! De ce taci? De ce nu-mi raportezi ce-aţi făcut? Unde e Pocal? Unde sînt arestaţii?

Cu gîtul strîns între mîinile inspectorului, Landră se sufoca. Ochii i se bulbucau, îi ieşeau din cap. Interveni Orbescu:

— Lăsaţi-l, domnule inspector. Il omorîţi. Daţi-i drumul, domnule inspector.

Grunz nu-l auzea. Il strîngea şi mai tare pe Landră de gît.

— Unde e Pocal? Idiotule! Unde sînt arestaţii?

Disperat, Orbescu urlă:

— Nu-l omorîţi, domnule inspector. Nu-l sugrumaţi ca pe Iovca Silef, domnule inspector. Moare ca Iovca Silef, domnule inspector. Moare ca Iovca Silef, dacă nu-l slăbiţi, domnule inspector.

Il trase de haină şi repetă ca un ieşit din minţi:

— Iovca Silef, Iovca Silef. Iovca Silef...

In cele din urmă, Grunz auzi numele bulgăroaicei. Se dezmetici şi-l slăbi din strînsoare. Landră suspină adînc, îşi pipăi gîtul şi şopti:

— Apă...

Orbescu îi aduse un pahar cu apă. Landră bău. Inspectorul, ruşinat de cele făptuite, i se adresă blajin:

— Dragă Landră, iubite Landră, m-ai înnebunit pur şi simplu cu tăcerea dumitale şi mai ales cu mutra dumitale plouată. Spune-mi, dragă Landră, raportează-mi, iubite Landră, ce s-a întîmplat?

Cîteva clipe Landră tăcu. Făcu semn că-l doare încă gîtul apoi vorbi:

— La Gherghe Stoienică... Ne-am dus întîi la Gherghe Stoienică... L-am luat cu noi şi pe Dragalina Farcaş...

In Grunz se iscă iar mînia şi începu să fiarbă.

— L-aţi luat cu voi pe Dragalina Farcaş? Fără să-mi raportaţi? Fără să-mi cereţi permisiunea? Şi de ce l-aţi luat cu voi pe Farcaş?

— Să trăiţi, domnule inspector, să ne arate casa.

— Numai pentru atîta? Dar aveaţi adresa lui Stoienică. Cunoşteaţi adresa lui Stoienică. Ce vă trebuia Farcaş?

— Aveam adresa. Cunoşteam casa lui Stoienică. Insă Farcaş îl cunoştea personal pe Stoienică. Voiam să-l strige, să iasă afară, să-l arestăm fără tămbălău.

— Nemernicule! Dar eu vă ordonasem ca arestările să le faceţi cu tămbălău.

— Păi tămbălău a ieşit, domnule inspector, chiar mai mult decît aţi intenţionat dumneavoastră.

— Spune, Landră. Cîntă, Landră. Ce fel de tămbălău a ieşit, Landră?

— Au fost împuşcături.

— Multe?

— Multe.

— Şi l-aţi arestat pe Stoienică?

— Nu.

— Atunci pe cine aţi arestat?

— Am arestat un băiat. Am arestat şi o fată. Am arestat-o şi pe Galina, nevasta lui Stoienică...

— Cine e băiatul?

— Nu ştiu.

— Şi fata?

— Nu ştiu.

— Pe Petra Părtuns aţi arestat-o?

— Nu.

— Pentru ce?

— Să trăiţi, domnule inspector, cînd m-am dus s-o arestez pe Părtuns, l-am găsit acolo pe domnul prefect Bold. Dormea la fată. S-a trezit din somn şi m-a alungat. M-a şi insultat, domnule inspector, deşi mă aflam în exerciţiul funcţiunii. Mi-a spus că o să vorbească dumnealui cu dumneavoastră.

— Dar pe doctorul Glad Inocenţiu mi l-aţi adus?

— Nu, domnule inspector. Nu era acasă. Se afla la frate-său, la domnul avocat doctor Geza Inocenţiu. Şi cum nu aveam dispoziţii să calc casa domnului avocat doctor Geza Inocenţiu, n-am călcat-o...

— Şi cu ceilalţi? Pe ceilalţi de pe listă de ce nu mi i-aţi adus?

— Din cauza împuşcăturilor din fundătură, cînd am vrut să-l arestăm pe Stoienică. Impuşcăturile şi urmărirea lui Stoienică ne-au făcut să pierdem mult timp. Avem şi răniţi, domnule inspector.

— Răniţi?

— Da.

— Cîţi?

— Trei. Pocal şi doi oameni din echipă.

— Cine i-a împuşcat?

— Stoienică. Cu pistolul lui Pocal. A fost o încăierare. Stoienică i-a smuls lui Pocal pistolul din mînă. Şi pe urmă...

— Şi pe urmă Stoienică a tras în Pocal şi în ceilalţi.

— Intocmai, să trăiţi, domnule inspector.

— Şi răniţii noştri unde sînt?

— In stradă. In sănii.

— Duceţi-i undeva într-o odaie şi chemaţi un medic să-i vadă şi să-i îngrijească.

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector.

Landră vru să plece să împlinească ordinul. Grunz îl opri:

— Arestaţii unde sînt?

— Afară, în sanie.

— Vino cu ei aici să-i văd.

Landră plecă şi veni cu perechea de tineri şi cu femeia lui Stoienică.

— Ia-le căluşele.

Landră le luă căluşele de la gură. Grunz privi băiatul. Privi şi fata. O întrebă:

— Cum te cheamă?

— Bălănica Dron.

— Unde lucrezi?

— La fabrica de cherestea a domnului Gros.

— Cunoşti cumva o lucrătoare măruntică, numită Marişca Balint?

Fata zîmbi:

— Vai, domnule, cum să n-o cunosc? O cunosc. Toată lumea o cunoaşte pe tanti Marişca.

— Pe tine cum te cheamă?

— Justin Vlaicu.

— Unde lucrezi?

— La căile ferate.

— Cunoşti pe unul Licu Oroş care munceşte la gară?

— Pe Licu Oroş? Il cunosc. De cîteva ori am şi băut împreună cîte o litruţă-două de palincă.

— Bravo! Bravo! Imi pare bine. Imi pare nespus de bine. Landră...

Se apropie de nevasta lui Stoienică. Ii dădu ocol. Se opri la un pas în faţa ei. O întrebă:

— Cum te cheamă?

— Galina.

— Eşti nevasta lui Gherghe Stoienică?

— Nu, domnule.

— Atunci cine eşti?

— Una din ţiitoarele lui.

— Cîte ţiitoare are Stoienică?

— Trei. Cu mine patru.

— Le cunoşti?

— Da...

— Landră...

— La ordin, să trăiţi, domnule inspector.

— Du-i.

Landră îi luă şi-i duse la beci.

— Vezi, Orbescule, vezi? Deşi au avut ghinion, băieţii tot au făcut o treabă bună. Avem un tînăr. Avem o tînără. Avem ţiitoarea unuia care mai are încă trei ţiitoare... Ingroşăm lotul, Orbescule. O să avem succes, băiete. Mare succes.

Veni Stamate şi-i înmînă o scrisoare. Inspectorul o desfăcu şi o citi. Il întrebă pe Orbescu:

— Ştii ce scrie aci, Orbescule?

— Voi şti dacă îmi veţi spune, domnule inspector.

— Domnul avocat doctor Geza Inocenţiu mă invită astăzi la prînz să iau masa la dumnealui. Cu Mamiţa mă invită, Orbescule. Mare onoare, Orbescule. Este întîia oară de cînd ne aflăm aici, Orbescule, cînd un om de vază mă invită la masă la el acasă cu Mamiţa. Mare cinste mi se face. Inţelegi, Orbescule?

— Inţeleg, să trăiţi, domnule inspector. Deşi sînt un mare nătărău, înţeleg.

Zaharia Stancu

Ilustraţii de FLORICA CORDESCU

23 AUGUST și revoluția culturală

(Urmare din pag. 1)

activiști și de învățători de pe tot cuprinsul patriei noastre care s-au devotat acestei mărețe opere: stîrpirea analfabetismului.

Infățișarea satelor noastre s-a schimbat fundamental. S-au înființat la sate — uneori folosind casele somptuoase și conacele foștilor moșieri — spitale și case de nașteri, farmacii și creșe, biblioteci și cămine culturale, săli de teatru și cinematograf. Ziarele, revistele, broșurile, cărțile de literatură politică și cele de beletristică au pătruns în toate satele și în toate casele. O mare importanță s-a dat electrificării satelor și radioficării. Toate acestea sînt roadele muncii partidului, roadele regimului nostru de democrație populară, roadele ajutorului dat poporului nostru de marea noastră prietenă Uniunea Sovietică, ale cărei armate i-au izgonit acum 14 ani pe hitleriști de pe meleagurile noastre.

De obicei nu mă folosesc de cifre în articolele mele. Abordînd aci problema revoluției noastre culturale sînt nevoit totuși să amintesc că aproape 20.000 de echipe artistice brăzdează astăzi țara în lung și în lat, ducînd bucuria artei, a cîntecului și a jocului în cele mai îndepărtate sate și cătune, unde altădată domnea neștiința cea mai deplină.

Existau în țara romînească înainte de eliberare patru teatre de stat și multe companii particulare funcționînd toate în condiții ce impuneau slujitorilor scenei o viață de privațiuni și de umilință. In acești 14 ani, ai noștri, au fost înființate patruzeci de teatre de stat, cu trupe subvenționate de stat, care joacă teatru în orașe de provincie unde odinioară nu poposeau nici turneele cele mai modeste.

Naționalitățile conlocuitoare care înainte de cel de al doilea război mondial nici nu puteau visa la o viață culturală, au astăzi universități, școli, teatre, biblioteci, laboratoare, edituri, ziare, reviste literare.

A fi astăzi, la noi, scriitor, muzician, artist plastic, om de știință înseamnă să deții un titlu cetățenesc de mare prețuire. Poporul urmărește lucrările noastre cu o dragoste deosebită. Cărți care altădată apăreau în două sau trei mii de exemplare cunosc acum tiraje de zeci de mii de exemplare. Cărțile bune ating astăzi la noi tiraje pînă la o sută de mii de exemplare. Cele foarte bune depășesc și acest tiraj. Poate că din nou o cifră va putea spune mai mult decît o lungă argumentare: cu prilejul „Centenarului Eminescu" s-au vîndut în Romînia mai multe volume din opera acestui poet decît s-a vîndut sub burghezo-moșierime vreme de 60 de ani.

Casele de odihnă și de creație puse la dispoziția scriitorilor sînt numai o palidă mărturie a condițiilor care ne-au fost create. De aceleași condiții se bucură artiștii noștri de teatru, artiștii noștri plastici, muzicienii noștri. Altădată priviți ca niște paria, ca niște oameni de la marginea societății, artiștii noștri de frunte se bucură de toată prețuirea, ei poartă cu mîndrie titlurile ce le-au fost conferite de artiști ai poporului, de artiști emeriți, și mulți au pe pieptul lor decorații și medalii, expresie a recunoștinței cu care sînt înconjurați de popor pentru realizările lor în domeniul literaturii și al artei.

Infloreşte în patria noastră o industrie cinematografică înzestrată cu mijloace ultramoderne. Tineretului studios îi sînt deschise toate porțile și dacă am face o comparație între numărul studenților care învățau carte înainte de 23 August și numărul lor de astăzi, vom vedea că acest număr a fost sporit de peste zece ori. Studenții au la dispoziție cantine, cămine și burse pentru ca cei mai merituoși să poată studia în condiții cît mai prielnice. Putem spune pe scurt că în acești 14 ani de dezvoltare a artei și culturii noastre sub îndrumarea partidului, în domeniile literaturii și artei au fost create opere deosebit de importante care au sporit nu numai tezaurul nostru, dar și marele tezaur de artă și cultură al omenirii.

Așadar roadele revoluției noastre culturale în curs de dezvoltare n-au întîrziat să se arate.

Dacă astăzi știința romînească, literatura și arta romînească înscriu succese nu numai în țara noastră, dar și peste hotare, acest fapt se datorește muncii partidului, îndrumării partidului, condițiilor create de către regimul nostru democrat-popular.

Ni se umple inima de mîndrie cînd aflăm că Filarmonica noastră înregistrează succese peste hotare. Ni se umple inima de mîndrie cînd aflăm că Teatrul Național din București culege aplauze în competiții internaționale. Sîntem fericiți atunci cînd cărți romînești ajung să fie traduse și tipărite în zeci de limbi străine, și atunci cînd aflăm că descoperirile oamenilor noștri de știință se bucură de stima forurilor internaționale sau cînd soliști, tineri sau mai vîrstnici, culeg succese la concursuri internaționale.

Toate aceste victorii le datorim partidului marxist-leninist al clasei noastre muncitoare, regimului nostru de democrație populară.

De aceea, cu atît mai mare este ura noastră și revolta noastră atunci cînd vedem că o mînă de transfugi și trădători, goniți din țara noastră de mînia poporului, uneltesc undeva departe de țara noastră cu gîndul ca să întoarcă îndărăt roata istoriei și să impună iarăși poporului nostru vremea analfabetismului, a pelagrei și a tuturor umilințelor.

Această mînă de trădători, străini de poporul nostru, ar fi în stare, de dragul moșiilor pierdute, de dragul industriilor pierdute, să sacrifice tot ceea ce acest popor, talentat și harnic, a agonisit în acești 14 ani de libertate, cu atîta trudă. Numai că ei uită un lucru elementar: 14 ani sînt foarte puțini în raport cu istoria dacă avem o viziune îngustă a istoriei și dacă ne mulțumim să socotim anii numai în raport cu calendarul. 14 ani sînt hotărîtori, și constituie ei înșiși Istoria fiindcă în acești ani poporul și-a realizat visul său de secole, cucerindu-și libertatea, demnitatea, independența și deschizîndu-și calea spre fericire.

La capătul a paisprezece ani de lupte și de victorii privim cu încredere viitorul patriei noastre, viitorul lagărului nostru socialist, viitorul omenirii însăși.

Acad. Zaharia Stancu

„Manifestație de 23 August" S. TOROSIAN

Literatura lui 23 August 1944

(Urmare din pag. 1)

rea tragică a marilor dezastre materiale și morale pricinuite de război *trebuia* să se asocieze, *trebuia* să fie însoțită, echilibrată, *dominată*, de perspectiva victoriei pe care a adus-o 23 August, și revoluția care a urmat.

Iar această perspectivă a conferit o nouă forță, o nouă aureolă vechiului realism, manifestat în abordarea temei războiului; mai exact, a generat un nou *realism*, realismul socialist.

Literatura noastră contemporană despre ultimul război adaugă noi piese acestei teme acuzînd imensa crimă care e războiul imperialist, această monstruoasă aventură, în care și poporul nostru a fost tîrît. Cu atît mai importantă e acuzarea pe care literatura o aduce ultimului război, cu cît acesta a provocat masacre neînchipuite, mergînd pînă la nimicirea a sute de mii de oameni în cîteva clipe, de către bomba atomică americană aruncată la Hiroșima.

De la „Negura" de Eusebiu Camilar, prima lucrare amplă dedicată acestei teme, și pînă la „Nopți înfrigurate" de Aurel Mihale și „Setea" de Titus Popovici, pînă la suita de poeme ale lui Eugen Jebeleanu, „Surîsul Hiroșimei", apărute în presă, tablourile războiului sînt create cu mare putere artistică, acuzarea războiului imperialist și antisovietic este profundă și continuă.

Să ne amintim de lunga suită de tablouri din „Negura", de oameni simpli care mor tragic, din primele zile ale ostilităților, pînă la acele sălbăticii care dezlănțuie oamenii împotriva oamenilor, în tablourile care descriu retragerea, înfrîngerile, deruta. „Negura" a dat în primele sale două volume apărute o patetică mărturie a dramei colective, urmărind-o pe front, în spatele frontului și în țara devastată de jale și moarte. Laurențiu Fulga a urmărit aspecte ale marii drame, în special pe front, în romanul său „Eroica" a cărui atmosferă o vestise încă piesa sa de acum un deceniu, „Ultimul mesaj". Armata în derută, înfrîntă, descompusă, după ce înaintase într-o ameţeală oarbă și lipsită de sens, îi prilejuiește lui Fulga tablouri care adaugă o contribuție importantă la actul acuzării adus fascismului și războiului. Viața de front evocată în dramaticul capitol retrospectiv asupra prizonieratului lui George Teodorescu, în romanul „Setea" de Titus Popovici, viața de front la care participă deopotrivă armata și populația civilă în „Străinul", romanul aceluiași scriitor, adaugă pagini realiste specificului literaturii de război. Condamnarea războiului ticălos antisovietic o aduc numeroase versuri ale lui Mihai Beniuc, Maria Banuș, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Victor Tulbure, romanul „Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine" de Cezar Petrescu, nuvele ale lui Francisc Munteanu, romanul „Valea Fierului" de Dragoș Vicol; pagini de un mare realism despre dezastrele de pe frontul fascist le avem în „Cronică de familie" de Petru Dumitriu. Amplul poem al lui Mihu Dragomir, „Războiul", este o izbutită piesă de condamnare a războiului imperialist. Acestea și multe alte opere importante, multe din ele reprezentînd treptele cele mai înalte realizate de literatura noastră nouă, sporesc acuzarea pe care conștiința cinstită a umanității o aduce marilor drame colective care sînt războaiele nejuste. Sînt tot atîtea proteste ale vieții împotriva morții.

Mihai Gafița

(Continuare în numărul viitor)

Prietenia romîno-sovietică

(Urmare din pag. 1)

tiită, cu încrederea în viitor calcinată, s-a ridicat dintre valuri de ură, dintre interesele feroce ale monopoliștilor, retrograzilor, colonialiștilor, s-a ridicat deasupra tuturor acestora tînărul stat al Sovietelor, strălucitoarea republică a muncitorilor și țăranilor! După cum oamenii care trăiesc în aceeași epocă nu-și sînt cu toții contemporani, ci unii trăiesc de fapt cu secole în urmă, iar alții vestesc viitorul, tot astfel există state care reprezintă trecutul, iar altele închegarea formelor viitoare. Tînărul stat al Sovietelor, — pe care Romain Rolland, într-o emoționantă scrisoare către Gorki îl denumea „făclia viitorului", „Rusia liberă și eliberatoare" — a reprezentat încă de la formarea sa concretizarea ideilor seculare ale popoarelor exploatate și — în același timp — concretizarea viitorului. Prin însăși existența sa, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste a cristalizat speranțele celor mai buni fii ai popoarelor, a dat un nou avînt luptei maselor exploatate, popoarelor din colonii, după cum a atras ura oarbă a claselor exploatatoare, a dictatorilor amatori de aventuri demente, cît și a derbedeilor intelectualității. Nu a fost minciună, calomnie, de la cea mai grosolană la cea mai suprarealistă, care să nu fi căutat să submineze, să surpe încrederea oamenilor în bastionul socialismului. Antisovietismul a fost și este semnul de raliere al reacționarismului contemporan, de la Hitler la revizioniștii de azi, trecînd prin toți Quislingii, Antoneștii, Beneșii, Husseinii, Ciankaișii și toate lighioanele născocite de burghezia anacronică. După cum dragostea și admirația pentru U.R.S.S. a fost și este semnul de raliere a tot ce înseamnă progres, știință, civilizație, de la docherul comunist din Franța la englezul pașnic care nu mai vrea ca bombele morții să-i stea suspendate deasupra căminului, de la savantul marxist din Berlin la preotul budist din Birmania care dorește pacea și la scriitorul irakian care dorește renașterea patriei sale pînă mai ieri umilită și exploatată de colonialiști, tot ce este cinstit în lumea întreagă privește cu nădejde și recunoștință către țara păcii și a socialismului.

Toată furia stupidă a fascismului nu a putut întuneca lumina care venea de la răsărit. Bancheri țărăniști, democrați fasciști, toată fauna cameleonică de afaceriști, lumpenpoliticieni, poeți legionari, teoreticieni ai melancoliei, escroci ai turnului de fildeș, gheșeftari mistici și tulnicători retrograzi, cu capital liberal și bîte legionare, n-au reușit să întunece lumina care vine de la răsărit. Oprind năvala generalilor cu creierul în pinteni, frîngîndu-i și zdrobindu-i prin eroismul lor legendar, oamenii sovietici s-au ridicat din războiul pentru apărarea patriei cu un uriaș prestigiu internațional. Atît de puternică este atractia viitorului, încît prin simpla sa prezență Uniunea Sovietică a constituit imbold popoarelor asuprite de secole care au început unul cîte unul, cu o irezistibilă forță, să scuture dominația colonialistă. Vocea calmă și puternică a Uniunii Sovietice a oprit de atîtea ori mîna asasină a imperialiștilor care nu s-ar fi dat în lături să azvîrle o dată mai mult omenirea într-un oribil război, pentru a-și apăra acțiunile de la o companie petroliferă sau alta. Pentru atitudinea sa fermă și consecventă în apărarea păcii, U.R.S.S. și-a cîștigat pe deplin recunoștința oamenilor cinstiți de pretutindeni.

Strivind armatele demente ale hitleriștilor cotropitori și dînd o lovitură morală reacționarilor de la noi, trupele sovietice eliberatoare au dat posibilitate forțelor progresiste populare, pînă atunci prigonite cu înverșunare, să treacă la contraofensivă. Sub îndrumarea înțeleaptă a partidului nostru, forțele populare patriotice au înfrînt reacțiunea internă și, preluînd puterea în stat, au realizat aspirațiile seculare ale maselor. In toată această perioadă de prefaceri revoluționare, poporul nostru a găsit totdeauna sprijin multilateral dezinteresat la prietenii noștri, la popoarele Uniunii Sovietice. Se cuvine cu prilejul marii noastre sărbători naționale să mulțumim deschis Uniunii Sovietice, oamenilor sovietici, pentru sprijinul lor prietenesc.

Scriitorii romîni mulțumesc cu deosebire scriitorilor sovietici care, prin operele lor, prin exemplul lor personal, prin atitudinea lor cetățenească i-au ajutat să rupă cu literatura decadentă și să lupte împotriva ideologiei burgheze. Drumul străbătut de scriitorii noștri sub îndrumarea partidului a fost mult ușurat de exemplul literaturii sovietice care s-a identificat cu aspirațiile înalte ale poporului. Operele lui Gorki și Șolohov, Ehrenburg și Fadeev, Fedin și Leonov, poemele lui Maiakovski și ale lui Esenin, ca și atîtea alte opere de înaltă valoare, izbînzi ale realismului socialist, răspîndite în masa cititorilor romîni, au constituit pentru scriitorii noștri, devotați construirii socialismului, prilej de rodnice meditații. Scriitorii romîni mai au fără îndoială foarte multe de realizat. Ei au creat numeroase opere valoroase și doresc să creeze acele opere demne de contemporanii noștri, constructori ai socialismului, și care să rămînă mărturie a efortului eroic al poporului nostru. Și fără îndoială vor găsi pe mai departe la scriitorii sovietici același sprijin prietenesc.

Sîntem siguri, de asemenea, dragi colegi din Uniunea Sovietică, de faptul că în această zi de sărbătoare și voi luați parte la bucuria noastră.

Paul Georgescu

AVINTUL DRAMATURGIEI NOASTRE CONTEMPORANE

(Urmare din pag. 1)

cu alte prilejuri — că mi se pare nefiresc ca primele noastre lucrări de teatru să fi fost libere de slăbiciuni, să nu plătească nici un tribut schematismului. Să nu uităm. Odată cu dramaturgia noastră nouă urca pe scenă un erou nou, fără modele — cu excepția literaturii sovietice — în alte istorii de artă, un om cu un peisaj sufletesc inedit, cu alt univers moral decît al eroilor care l-au precedat. S-au scris între cele două războaie mondiale cîteva mii de piese cu bancheri, cîteva mii de piese cu femei mai mult sau mai puțin fatale, cîteva mii de piese cu diverși fermecători escroci. Cîte piese se pot cita cu muncitori, cu țărani, cu intelectuali dornici să creeze o societate nouă? Istoria literară a lumii arată că ori de cîte ori s-au ivit cotituri profunde, esențiale în mersul umanității, s-au creat opere literare deosebit de interesante și de valoroase, dar care prezintă, în mod fatal, goluri, lipsuri, neîmpliniri.

— *Bineînțeles nu încercați să le justificați.*

— Desigur. Și vreau să mă explic. Cred că nici viitoarele noastre opere dramatice nu vor fi în întregime ferite de lipsuri, dar imperfecțiunile vor fi din ce în ce mai puține. E vorba în fapt de un lung și anevoios proces de creștere și desăvîrșire artistică. Iar drumul e unul singur. Cu cît vom cunoaște mai bine viața, cu atît operele noastre vor fi mai bune.

— *Ce ne puteți spune despre relațiile dintre critică și dramaturgie?*

— Critica a muncit și bine și rău. Bine cînd s-a luat o operă, cînd a fost analizată temeinic și cînd i s-a arătat în mod convingător autorului unde a înlocuit viața prin fabricate, scheme și erzațuri. Acesta a fost un mod bun de muncă. Dar cred că s-a muncit și rău sau chiar foarte rău, dacă aici termenul „muncit" mai e la locul său.

— *Susțineți, cu alte cuvinte, că au existat și în domeniul artei noastre dramatice încercări de infiltrare a ideologiei burgheze, străine nouă.*

— Fără îndoială, și sînt încredințat că ajutorul dat de partid prin chemarea la lupta împotriva oricăror încercări revizioniste este un ajutor direct și de neprețuit dat creației noastre.

— *Cum s-au manifestat încercările de revizuire a esteticii marxiste?*

— In chipuri felurite și — trebuie să recunoaștem — uneori subtile. Atunci cînd s-a reluat în critica scrisă sau orală teoria „necesității perspectivei", cînd se afirmă că scriitorul are nevoie de un răgaz de cel puțin cincisprezece-douăzeci de ani, pentru ca să poată descifra actualitatea, am impresia că surprind aici o încercare grosolană de abatere a scriitorului angajat de la rosturile lui majore, dîndu-se o altă interpretare principiului literaturii de partid decît i-a dat-o Lenin în celebrul său articol „Organizația de partid și literatura de partid". Cînd se teoretiza despre egalitatea temelor — orice temă ar fi importantă, depinde cum o realizează autorul — eu văd aici o tentativă de îndepărtare a noastră, a scriitorilor, de la tema majoră a zilelor noastre: lupta pentru construcția socialismului, cea mai profundă și mai dramatică temă a epocii. Cînd se teoretiza despre o anumită „realitate prozaică", nepoetică, ternă și cenușie, fiindcă e a cotidianului, simt în această încercare un perfid atentat împotriva unei literaturi ce trebuie să se lege cît mai strîns de ziua noastră de astăzi, cu toate problemele pe care le ridică. Nu s-au auzit în ultima vreme glasuri susținînd că mediul în care se petrece o acțiune n-are nici o însemnătate și că publicul s-a săturat să vadă pe scenă fabrici și gospodării colective? Și combătîndu-se, chipurile, șablonul, nu s-a ajuns la scrierea unor opere dramatice cu conflicte „foarte îndrăznețe", ca acela din „Ce fel de om ești tu?" Acesta este modul nostru de combatere a dogmatismului? Am văzut și eu stupefiat această piesă și m-am întrebat: în ce colț al lumii se petrece? Cine sînt oamenii de pe scenă? Ce replici ascult? Și mai ales ce vrea să demonstreze autoarea? Ce „adevăr" propagă și în slujba cui? Această e o adevărată și cinstită luptă împotriva dogmatismului?

Spuneam că Documentele ultimei plenare a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn sînt un ajutor deosebit dat muncii noastre artistice. Inarmați de către partid, preveniți să vadă care e dușmanul principal, în cazul de față revizionismul, dramaturgii noștri își vor spori universul de cunoaștere, capacitatea de a cuprinde fenomenele și de a și le explica în corelația lor dialectică, vor înțelege mai bine, mai profund oamenii și munca lor, vor descifra mai ușor sensurile de dezvoltare a societății noastre și în acest chip e sigur că lucrările lor viitoare vor căpăta o și mai mare adîncime, personajele lor un relief și mai pregnant, conflictele — profunzime. In acest mod șablonul și schema își vor găsi din ce în ce mai greu locul în piesele noastre. Temele epuizate, tratate după un trist și rudimentar tipic, vor părea și mai desuete, conflictele prefabricate mai artificiale, iar personajele — cuiere de idei — se vor goni singure de pe scenă.

Ne aflăm la capătul a paisprezece ani de muncă și avem toate temeiurile să privim în urmă cu mîndrie. Sînt convins că ne așteaptă de aici înainte o muncă și mai rodnică încununată de succese și mai trainice. Sub conducerea partidului nostru și sub îndrumarea lui, vom da piese emoționante, convingătoare, artistice, așa cum așteaptă poporul din partea noastră.

Rep.

Desen de N. MOCANU

Succesele poeziei actuale

(Urmare din pag. 1)

consistă în înfățișarea veridică a vieții oamenilor, a luptei lor, cu scoaterea în evidență a perspectivei și țelurilor urmărite de ei, sub îndrumarea clasei muncitoare și a partidului ei — de fapt acesta este drumul realismului socialist.

Deci o poezie pusă în slujba idealurilor poporului constructor al vieții noi socialiste, o poezie bogată în conținut, clară ca idei, comunicativă ca mijloace de expresie, natural, rămînîndu-i fiecărui poet deplina libertate de a rezolva singur, în mod creator, aceste grele probleme.

— Ce influență a exercitat metoda realismului socialist asupra dezvoltării personalității creatoare a poeților?

— Temperamentul, preferințele tematice, experiența individuală și, desigur, înzestrarea artistică au început să se manifeste din plin, ideile noi, lupta poporului pentru construirea socialismului dîndu-le o nouă viață celor mai vechi și creîndu-le nelimitate posibilități de dezvoltare celor mai tineri. Ceea ce cu secătuirea pe care o aduce talentelor lipsa de orizont a ideologiei burgheze ar fi ajuns lemn uscat, a început să înverzească și să înflorească prin altoiul revoluționar ce s-a prins pe tulpinele cu rădăcini puternice și sănătoase în pămînt. Iar comunitatea de idei și contactul cu faptele vieții, departe de a-i uniformiza, le-a dat noi posibilități de diversificare, pe o bază mai largă, nimicitoare a formelor înguste, a „școlilor" și a tendințelor arogante de „superioritate" a artistului față de masă. Arghezi, de pildă, continuîndu-se pe sine, dar atacînd probleme majore, cum este, de pildă, răscoala țăranilor din anul 1907, sau ideile de ridicare prin luptă a omenirii din „Cîntare omului", a devenit mai simplu și mai popular în versul său. Maria Banuș, altădată cu înclinații intimiste, a ajuns, prin exprimarea sentimentelor mari ale luptei pentru pace și ale dragostei de om, mai comunicativă, cîștigînd în limpezime prin versul ei liber, prin cuvîntul ei nesilit. Jebeleanu, înfrîngînd vechile lui cătușe moderniste, este unul din cei mai viguroși și mai lapidari cîntăreți ai trecutului patriei și ai umanismului socialist, ai zilelor noastre. Marcel Breslașu, folosind cu succes fabula, a devenit unul din cei mai ageri mînuitori ai versului, plin de spirit și de umor, pus în slujba progresului și a luptei poporului nostru. Imaginile din poeziile lui Cicerone Theodorescu, altădată neclare și confuze, sînt azi mai luminoase, reflectînd actualitatea. Mare este diversitatea tinerilor formați după eliberare, asupra cărora s-ar putea stărui îndelung din punct de vedere al individualității lor artistice. Sub steagul unificator al partidului, din punct de vedere al țelurilor luptei revoluționare socialiste, crește tot mai mult personalitatea artistică a poeților, prin opera lor.

— Ne-ați putea vorbi despre tinerele talente pe care le-a evidențiat poezia anilor construcției socialiste?

— **S-au impus multe nume de poeți noi care au început să tipărească versuri după eliberare. Merită să fie menționați: prin lirica sa optimistă și plină de inventivitate artistică, Nina Cassian; prin aportul său epic, străbătut de spirit combativ, Dan Deșliu; prin varietatea tematică și finețea versului său, A. E. Baconsky; prin lirismul lor revoluționar versurile Veronicăi Porumbacu, prin patriotismul lor** versurile lui Victor Tulbure și prin curajul cu care atacă temele noi poeți ca Mihu Dragomir, E. Frunză, Șt. Iureș, A. Rău și N. Labiș, acesta din urmă lăsînd versuri deosebit de valoroase, deși s-a stins foarte de tînăr.

Există, în ultimii ani, la poeții mai tineri și o tendință spre teme nesemnificative, spre o limbă pretențioasă, mimînd o subtilitate sufletească în realitate lipsită de profunzime.

— Cum este rezolvată relația dintre tradiție și modern în opera poeților fruntași din Romînia?

— Modern este ceea ce corespunde cu idealurile de luptă revoluționară ale clasei muncitoare și cu perspectivele deschise omenirii de umanismul socialist. In spirit leninist, aceasta înseamnă continuarea progresului uman din trecut ridicat la etapa victoriilor socialismului. In acest sens, nu există contradicție între tradițiile care au însemnat trepte în dezvoltarea omenirii și mai pot fi factori educativi în continuarea luptei pentru progres. Unii încearcă însă să pună problema luptei dintre nou și vechi ca o luptă între „tradiționalism" și „modernism", făcîndu-se că uită de semnificația istorică și depășirea acestor curente literare și căutînd să abată atenția de la linia întîia, de la linia revoluționară a literaturii noastre, ce se află în cruntă bătălie cu ideologia burgheză și revizionismul. O astfel de punere a problemei între tradiție și modern trebuie aspru combătută ca străină și dușmănoasă nouă.

— Care este, după părerea dumneavoastră, menirea criticilor noștri în această perioadă? Cum poate ajuta critica la dezvoltarea poeziei?

— Fără îndoială că critica literară, pentru o justă orientare în sensul celor spuse mai sus, a poeziei noastre, trebuie să îndeplinească o funcțiune primordială. Ea nu poate avea un caracter de epi-fenomen al fenomenului literar, și în speță poetic, ea nu se poate mulțumi cu înregistrarea faptelor, cu recenzarea rece a cărților de versuri apărute, ci, pornind de la principii clare în judecarea de pe poziții marxist-leniniste a valorilor artistice, ea trebuie să își ia, cu toată seriozitatea, în considerație rolul ei de îndrumare în creație și de valorificare deplină a ceea ce s-a realizat.

— Am vrea să împărtășim cititorilor noștri cîteva dintre proiectele dumneavoastră de viitor. La ce lucrați acum?

— Am terminat partea întîi a unui roman vorbind despre comuniștii din Romînia în timpul războiului. Partea întîi cuprinde epoca de la Diktatul din Viena, prin care Hitler și Mussolini au răpit Romîniei Transilvania de Nord și au dat-o lui Horthy, și pînă la izbucnirea războiului fascist împotriva Uniunii Sovietice. Partea a doua cuprinde anii războiului, lupta de eliberare a Transilvaniei de către armatele sovietice și romîne, precum și participarea armatei romîne la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei. Mă ispitește mereu și se cere scrisă o piesă de teatru în versuri despre Horia, pe care am și început-o.

Poezia este ocupația mea de fiecare zi și pînă la sfîrșitul anului voi avea un nou volum gata de tipar.

Aproape gata de tipar am și o carte de catrene, destinată să trezească interesul cultural al copiilor mai mari. Și așteaptă cu nerăbdare să fie redactate, sub formă de carte, cîteva caiete dintr-o călătorie pe care am făcut-o în China în anul 1956.

Reporter

SĂ NU UITĂM!

(Urmare din pag. 1)

dii fasciste trebuie să fie pildă pentru imperialiștii de astăzi care se fălesc cu armamentul lor, precum se făleau odinioară Hitler și Mussolini. Zdrobirea gorilelor fasciste, care au urlat din peșteri și au îngrozit lumea, trebuie să dea de gîndit tuturor celor ce se apucă „să facă rînduială" în țările ce se zbat pentru libertate și pîine! Vă amintiți de anii ultimului război? Să recapitulăm puțin...

La începutul anului 1941 aproape toate roțile Europei cotropite fugeau spre Răsărit, necontenit. „Toate roțile spre Răsărit!" poruncise Hitler și porunca lui răsunase ca o nouă spaimă. Roțile veneau mîncînd meridianele, miliarde de roți de fier se rostogoleau unele după altele zile și nopți, săptămîni și luni, tot spre Răsărit, numai spre Răsărit. După trenuri căptușite cu infanterie, curgeau cele cu artilerie antiaeriană, și toate țevile erau îndreptate spre slava cerului și numai spre Răsărit. Mortierele cu boturi groase pîndeau linia depărtărilor. Tancurile înțepenite pe platformele vagoanelor păreau monștri adormiți în preajma unei dezlănțuiri. Și roțile fugeau unele după altele, mereu unele după altele, străbătînd cîmpiile continentului, scrîșneau pe poduri, sunau în tact din ce în ce mai impresionant: „spre Răsărit! spre Răsărit!" Și pentru ca toate roțile să fugă necontenit, nici un braț omenesc nu trebuia să steie. Și astfel, abia tîrîndu-și pașii prin glodul înghețat al minelor, păziți la spate cu baioneta, minerii rupți și lihniți de foame zdrobeau cu cazmalele rărunchii munților, scoțînd cărbuni pentru locomotivele cotropitorilor. Dacă scrîșnea minerul, dacă cerea ceasuri omenești de muncă, intra în temnițele curților marțiale. Dar nu numai în măruntaiele munților era așa: în atelierele căilor ferate unde se durau roțile, locomotivele și vagoanele, viața muncitorilor sta apăsată sub bocancul jandarmului, baioneta ruginise în inima clasei muncitoare. Cînd inima aceea zvîcnea, pumnul răsucea baioneta, o răsucea și mai adînc, încît pentru o vorbă, pentru o aruncătură de ochi, oamenii erau aruncați și înțepeniți în carcerele fabricilor... Pentru cei mai îndrăzneți, erau procurorii curților marțiale, acei dulăi negri care abia îi așteptau după crucile cu Cristi de lemn... Glasul partidului comunist era mereu viu. Avea în el dureri, suna și răsuna ca o trîmbiță de luptă pe un munte nespus de înalt, să se audă din cele mai îndepărtate unghiuri ale pămîntului... Așa a stat această forță a lumii, neclintită, luptînd zi cu zi pentru dărîmarea puterii zvasticii.

Iată ce am vrut să amintesc cu prilejul marii sărbători a patriei noastre. Efortul armatei roșii a fost formidabil, peste putință de închipuit, iar jertfele lăsate în lungul pămîntului sînt dureroase. 23 August 1944 nu se putea înfăptui fără aceste colosale sacrificii. Nici o bucurie n-am fi avut fără sacrificiul eroilor ce au doborît monstrul înspăimîntător al secolului XX! Imperialiștii anglo-americani, care se laudă cu armamentele noi și cu armatele lor, să ia aminte! Orice încercări de aventură spre dominarea lumii s-ar scălda cu un eșec tot atît de mare ca eșecul celor ce se lăudau cu instaurarea unei noi ordini pe continente!

Scriitorii realismului socialist sînt mîndri de această zi de 23 August și o serbează cu toată iubirea lor, cu toată inima deschisă spre cei ce s-au jertfit. Chestiunea izolării scriitorului e de mult perimată, și mai poate răsări doar în capetele seci. Caută comoditate și fug de evenimente numai pseudo-artiștii care ne încurcă la treabă, numai cei ce au borș și nu sînge în artere!

Mai mult ca oricînd, ne amintim azi de toți cei ce și-au vărsat sîngele pe treptele superbului monument al libertății!

Eusebiu Camilar

Inflorirea literaturii maghiare din R. P. R.

(Urmare din pag. 1)

duitoarea piesă „Budai Nagy Antal" de Károly Kós, care ridică un monument nepieritor luptei comune a iobagilor maghiari și romîni de odinioară. Să ne aducem aminte de nuvelele lui Carol Moltar și de romanul său „Tibold Márton"—descriind cu umor și pasiune viața orașelor de provincie — precum și de proza lui Sándor Kacsó.

Iată baza literaturii noastre maghiare de după eliberare.

Dovezi ale dezvoltării literaturii noi sînt, începînd mai ales cu anii 1948 — 1949, o serie de romane de mare succes. „Vîntul nu se stîrnește din senin" de István Asztalos a ridicat problema luptei pentru cooperativizarea sătească și, în același timp, a combătut șovinismul. In romanul „Cu ghiarele și cu dinții" de György Kovács revine aceeași temă — a combaterii naționalismului nociv, — de data aceasta însă ca notă dominantă a operei. „Brazdă peste haturi" al lui István Horváth descrie în mod remarcabil transformarea conștiinței țăranului maghiar din republica noastră. Iar István Nagy în „La cea mai înaltă tensiune" eternizează actul istoric al naționalizării mijloacelor de producție, creînd în același timp și un erou pozitiv de neuitat în figura lui Károly Buasi.

Apare pe arenă literară András Sütö cu o serie de nuvele pline de avînt și umor (strînse mai tîrziu în volumele intitulate „Pornesc oamenii" și „Un pachet de tutun"), în care ne înfățișează omul zilelor noastre. Un alt tînăr, Ferencz Papp, scrie schițe, nuvele, povestiri mai lungi despre viața muncitorilor forestieri din valea Mureșului. Un nuvelist mai vechi, László Gagyi nu numai că își regăsește în acești ani elanul tineresc, dar capătă și o notă nouă, optimistă în creația sa, atunci cînd vorbește de oamenii noi ai timpurilor noastre („Păstrăvii de la Ilva").

Să vorbim, în fine, și de unele cuceriri în poezie, cum este lirica luptei pentru pace a lui Imre Horváth, poemul cu mare răsunet „Să mă conducă partidul" de László Szabédi sau „In peștera de la Vad" de Jenő Kiss; o mărturie vie a frăției romîno-maghiare: „Venea furtuna" de Lajos Létay sau, mai tîrziu, o dovadă frumoasă a internaționalismului proletar: „Stelele lui Jean Rigolet" de József Méliusz.

Exemplele date mai sus (căci în afară de ele s-ar mai fi putut enumera un șir de cuceriri definitive ale literaturii noastre maghiare), pot dovedi, cu toată convingerea, oricărui cititor, că operele scriitorilor noștri maghiari, create în anii puterii populare, reflectă realitățile republicii noastre populare — care sînt identice pentru toți fiii ei, de orice limbă sau neam.

Este îndeobște cunoscut că acest rezultat se datorește ajutorului dat de partid literaturii și literaților. Rolul de conducere și de îndrumare al partidului a fost recunoscut de scriitorii maghiari ai țării noastre, de la bun început. Politica națională a Partidului Muncitoresc Romîn, concretizată printr-o serie de importante măsuri guvernamentale, a contribuit la dezvoltarea largă a literaturii naționale a minorității maghiare din R.P.R.

Sub îndrumarea partidului și cu ajutorul unei consecvente politici de stat, literatura minorității maghiare și-a putut valorifica din plin comorile progresiste ale moștenirii clasice maghiare și ale literaturii maghiare dintre cele două războaie. In același timp, ea a putut să ia cunoștință de cuceririle literaturii noi, socialiste, din Republica Populară Ungară prietenă.

Această unitate ideologică de nezdruncinat cu literatura poporului romîn, ca și posibilitatea de a se adăpa liber de la sursele unei culturi naționale proprii, au făcut ca lupta continuă pentru o literatură de înaltă principialitate și de un nivel artistic ridicat să dea rezultate remarcabile.

Szemlér Ferencz

(Continuare în numărul viitor)

ZORI DE AUGUST

Noaptea fusese înăbușitoare. Dinspre lacuri venea o boare răcoroasă și umedă. In aer se auzea bîzîitul subțire al țînțarilor. Oamenii fumau tăcuți, așezați în șanțul din marginea șoselei. Stăteau pe iarba uscată cu spatele rezemat de taluzul de pămînt, strîngînd pistoalele automate lîngă ei, așteptînd ordinele. In depărtare se zăreau luminile Bucureștiului, rare și palide. Locuitorii mahalalelor ridicaseră perdelele de camuflaj și petreceau veseli. La cîte un răstimp răbufneau cîntece întrerupte de repetarea comunicatului despre ieșirea Romîniei din război, un șir de cuvinte nedeslușite, abia aduse pînă aici de vînt, și apoi iar melodiile acelea săltărețe. Sosise un biciclist cu ordinele comandamentului și Dumitrana citise la lumina unei brichete o foaie de hîrtie acoperită cu litere de mașină. Omul care o adusese era un muncitor de la „Vulcan", îmbrăcat într-o salopetă decolorată, cu o șapcă cadrilată pe cap, nădușit de cît drum făcuse. Cam în același timp pe șosea sosiră două camioane cu soldați.

Cei din șanțuri se ridicară curioși, stingîndu-și țigările. Căștile metalice luciră și se auzi frecarea centurilor de uniformele vechi, mirosind încă a sudoare, și lunecarea țintelor pe asfaltul umezit. Un ofițer porunci regruparea. Mareș zări plutonul de umbre negre, patru rînduri mute în noapte, numai răsuflare și atenție, încordare și apoi relaxare și după aceea urmă un murmur surd de aprobare și o împrăștiere dezordonată. Dumitrana îl chemase lîngă el. Nu era singur. Stătea împreună cu doi ofițeri care salutară cu mîna la chipiu. Mecanicul nu le strînse mîna, așteptă numai să audă glasul comandantului său.

— Mareș, zise zidarul încet și rar ca și cînd s-ar fi temut să nu-l audă ceilalți. Iți iei grupa și mergi spre aeroport. Mîine vom fi și noi acolo. Nemții abia se repliază spre șoseaua București-Tîrgoviște și pădurea Băneasa. Vor ataca orașul. Trebuie să-i oprim cu orice preț pînă sosesc întăriri din alte garnizoane.

Tăcu puțin și după aceea întrebă militărește:

— Ai înțeles?

— Am înțeles.

— Aeroportul este încă ocupat de aviația lor. Va trebui să-i scoatem cît se poate de repede de acolo.

— Pot pleca?

— Da.

Mareș se întoarse la oamenii lui. Erau opt, cu el nouă, între care două femei: Ina și Tereza, așteptînd în șanțul șoselei.

— Gata, tovarăși, spuse. Pornim.

Alături se auzeau glasurile soldaților, glumele lor fără perdea. Fumau și, la scăpărarea chibritului, Mareș le zărise chipurile palide. Tereza se apropie de el, punîndu-i mîna pe umăr.

— Incotro?

— Spre aeroport.

Se apropiase și studentul, ascultînd fără să zică ceva.

— Haideți, nu mai e timp de așteptat.

Se lumina. Era mai răcoare, dinspre lacuri venea un miros de ierburi putrezite. Văzură grămada de soldați așezați acum pe taluzul de pămînt, plictisiți de așteptarea fără scop. Grupa mecanicului se strînse grămadă: șoferul Tomulete, în frunte, încadrat de cei doi lucrători tineri, nedormiți, cu aerul aiurit al celor care au pierdut o noapte, semănînd unul cu altul ca doi gemeni, Wexler mergînd cu un pas întins, abia reușind să-i ajungă pe ceilalți, Tereza și Ina, cu Mauserele atîrnînd de gît, fără ca armele să le împrumute vreun aer războinic, și mai în urmă cei doi uteciști, uluiți puțin, înțelegînd în cele din urmă că de-abia acum începea războiul adevărat. Mareș îi urma tăcut, fără să mai privească înapoi, fumînd cu nepăsare. Se auziră glasurile cîtorva soldați, strigînd după ei:

— Io-te, mă, la ăștia, au și muieri cu ei!

— O să vă încurcați în fuste, fetelor!

— Stîng, stîng, stîngu'! comandă un altul.

Se depărtară, mică îngrămădire de oameni, abia vorbind între ei, osteniți, tîrîndu-și picioarele. Cerul se limpezise, mult în urmă se zărea silueta de piatră a podului în fața căruia se întîlneau cele trei șosele. Apa neagră în lumina zorilor reflecta o împletitură tremurătoare de linii. Era liniște, o liniște ciudată, ca după sau înaintea unei zile neobișnuite. Oamenii dormeau în casele joase, zăriră cîteva ferestre deschise spre grădinile opărite de căldura lui august. Cei doi lucrători duceau cîte o pușcă mitralieră cu încărcătoarele lor cu tot, strînse în doi saci verzui atîrnați la șold, bălăbănindu-se cu zgomot. „Dracu- știe ce-o să-mi pățească sufletul cu civilii ăștia!" gîndea Mareș, căpătînd pe neașteptate psihologia unui militar încercat. Nu-i spusese nimic lui Dumitrana, dar bănuia că va găsi în fața aeroportului sau în apropierea lui măcar un pluton de soldați sau un grup al gărzilor patriotice pentru că altfel i se părea de neînchipuit să-l ia cu două femei și băieți care poate atunci abia văzuseră cu ochii lor o pușcă mitralieră. Cam mahmur, cu capul în pămînt, urma pe cei opt oameni și se gîndea că un comandant ca lumea i-ar fi sfătuit să doarmă mai întîi, pentru că era a treia zi de cînd nu închiseseră ochii.

Se aflau în fața unei bariere și cantonierul îi privi mirat la început, apoi exclamă cu veselie:

— Incotro? Bună dimineața! Tovarăși?

— Tovarăși! îi răspunse unul dintre cei doi lucrători.

— Partizani, partizani? mai întrebă ceferistul.

Nu mai zise nimeni nimic. Părăsiseră șoseaua și mergeau acum paralel cu linia ferată, pe un drum de pietriș ce ducea spre pădure. Apucară pe partea stîngă, prin spatele uscătoriei de stuf, atît de cunoscută Terezei. Linia ferată se bifurca, o șină îngustă o lua spre lizieră și cei nouă oameni o urmară. Era o linie întrebuințată rar pentru că iarba crescuse sălbatic între lemnele terasamentului. In zece minute nu mai zăriră cantonul. In dreapta rămăsese uscătoria de stuf cu piramidele ei galbene.

— In cît timp ajungem? întrebă Tomulete.

— O jumătate de ceas. Am tăiat drumul, aeroportul se află în fața noastră.

Trecură un pod de fier, vopsit de mult, cu carcasa albăstruie și ajunseră în marginea pădurii. Bătea vîntul de dimineață și lumina scăzu îndată ce ajunseră sub primii copaci. Lui Mareș nu-i plăcea tăcerea posomorîtă a oamenilor lui.

— Ați ostenit? întrebă.

— Nuuu! răspunseră în cor uteciștii, întorcînd spre el chipurile lor tinere.

— Bine. Cum ajungem, punem două plantoane și... somn de voie!

Studentul rămăsese în urmă și în cele din urmă îl ajunse, mergînd cîtva timp lîngă mecanic.

— La ce te gîndești? îl întrebă Mareș.

— Nu știu nici eu prea bine. Sînt frînt și de abia aștept să dau cu ochii de „prietenii" ăștia ai noștri...

— La război e ca la vînătoare, numai ceva mai obositor, rîse celălalt.

— Sînt stăpînit de ură.

Drumul urca în pantă lină. Prin frunzișul copacilor se zăriră primele raze de soare.

— O să fie foarte cald și astăzi, zise Mareș ca și cînd n-ar fi auzit ce-i spusese Wexler.

— Crezi?

Mecanicul tăcu.

— De fapt îmi place armata asta neinstruită, rosti iar studentul, uită-te la femeile noastre... Cînd or fi învățat să tragă cu pistolul?

— Au avut timp, zise Mareș.

Fiecare tînjise la ziua răzbunării. Și el ardea de nerăbdare să plătească pentru ceea ce îndurase.

Se aflau undeva în spatele șoselei Nordului, ascunsă privirii de copacii foșnitori și mecanicul nu putea să nu-și aducă aminte de noaptea cînd îi duseseră la execuție.

Ajunseră în fața altui canton, o mică magazie de lemn, stropită cu catran, cu acoperișul cuprins de iedera ce urca pe pereți, un fel de chioșc mic, călduros, pustiu. Ida strigă tare, să fie auzită:

— Hei, nu-i nimeni aici?

Nu primi nici un răspuns. Trecură, privind prin ușa deschisă și în interiorul cantonului văzură lucrurile ceferistului împrăștiate pe podele. La douăzeci de metri mai departe, patru oameni dezbrăcați pînă la brîu, asudați, arși de soare, cu pălării soioase pe cap, descărcau lemne dintr-un vagon de marfă. Cantonierul, un om pirpiriu, îmbrăcat într-o haină scurtă și peticită în coate, îi salută speriat puțin.

— Incotro e aeroportul? întrebă unul din uteciști.

— Drept înainte, ajungeți la șosea, treceți de ea și o să-l vedeți.

— Mai sînt nemți acolo? întrebă Mareș.

— Cine știe? făcu cantonierul cu o îndoială prefăcută.

Trecură. „Aștia habar n-au despre ce se întîmplă în jurul lor!" își spuse studentul. „Trec niște oameni înarmați pe lîngă ei și nici măcar nu-i întreabă încotro merg..." Dar tocmai atunci auziră pe unul care le striga:

— Trageți în ei, fraților! Nu-i lăsați!

Intrară iar sub umbra verde a copacilor. Lumina soarelui exploda în coroanele joase ale arțarilor. Pe alocuri rămăseseră straturi de frunze de anul trecut, o îngrămădire moale, putrezită. Pădurea, numai coloane de lemn, cu scoarțe negre, cu un acoperiș vegetal, pălit ușor, foșnea din cînd în cînd la unison, ecourile ei repercutate în depărtarea senină se întorceau tîrziu: numai niște șoapte, și lumina iar se întuneca acolo unde intrau mai înlăuntrul acestei îngrămădiri de trunchiuri de arbori.

Mecanicului, drumul mut, furișat, îi aducea aminte de o dimineață de demult cînd căzuse prima zăpadă, un strat alb și rece, strălucitor, așezat pe un strat de frunze, cafeniu și putred ca acest strat de frunze cafenii și putrede, strivite acum sub pași. Era foarte devreme, într-o zi de noiembrie, și zăpada mirosea ca o rufă curată sau ca un fruct oarecare, proaspăt, necopt încă, abia atins de căldura verii. Lumina cristalelor de omăt căzute de curînd, îl orbea. De sus mai cădeau încă lent și rar fulgi moi și zăpada se strîngea numai în anumite locuri, acolo unde scăpa de sub îngrămădirea de crengi și călcînd-o aveai impresia că te scufunzi. Geruia, aerul se mineralizase între trunchiurile lucioase și devenise un fel de pînză de păianjen, strălucitoare, argintie, o plasă subțire, ruptă cu trupul, pe care o străbăteai fugind cu pușca sub cot, alergînd și culcîndu-te înainte, pe burtă, pentru a nu fi lovit de focurile de manevră ale unor pușcași ascunși după alți copaci, închipuind un inamic imaginar. Toată goana în pădurea necunoscută fusese un fel de beție. Aerul era rece, iute și bun. După ani de zile Mareș înțelesese de ce existau și oameni cărora le plăcea cariera armelor. Și ceea ce altădată fusese numai un exercițiu militar, un fel de antrenament pentru o eventualitate îndepărtată, acum devenise realitate. Se afla într-o pădure din marginea Bucureștiului și mărșăluia grăbit să ajungă în fața unui aeroport ocupat de un inamic adevărat.

Ii privi pe cei patru tineri din fruntea grupei: cei doi lucrători aveau chipurile încordate, ca și uteciștii, unul parcă ucenic la „Malaxa" și celălalt muncitor la o altă fabrică, brava gardă de mîine a partidului, cei ce se primejduiseră în ultimele luni, lipind afișe antifasciste pe zidurile Bucureștiului și care acum, în această dimineață sau mai tîrziu, peste cîteva ore numai, vor intra în lupta adevărată și poate vor muri, toți sau numai unul, sau numai doi dintre ei, pentru că bătălia așteptată cu atîta nerăbdare nu era o joacă de copii. In urmă, pe șoseaua ce ducea spre podul acela de piatră, rămăsese Dumitrana, comandantul lui, omul ce răspundea în fața partidului de apărarea Bucureștiului în acest sector, el și cu două plutoane de soldați, atunci sosite,

Pentru Mareș nu se punea acum decît problema de a învinge aici, în locul ăsta, cu efectivul de oameni pe care-l avea: opt civili înarmați, între care două femei, opt oameni fără experiență, dornici numai să lupte, nu însă destul de capabili să și învingă oricum, cu avantajul sigur față de dușmanii lor că știau ce vor. Acum avea în sfîrșit posibilitatea să se măsoare, alături de cîțiva, cu fantoma fascismului, cum ar fi spus studentul, reprezentată probabil de o grupă de soldați orbiți, derutați, gata să asasineze, să uzeze de toate mijloacele pentru a scăpa, pentru a găsi un drum pe care ei trebuiau să-l închidă. Işi dădea seama că era pornit, că și pe el îl rodea ura și că mergea grăbit înainte pe sub copacii acelei păduri, pentru a întîlni mai repede pe cei cîțiva soldați nemți ce păzeau aeroportul, arzînd de dorința de a-i ucide. Ar fi fost primul act al răzbunării sale tîrzii, al urii învechite ascunse sub o falsă nepăsare. Trebuia însă să se stăpînească. Acum nu era decît comandantul unui grup de partizani comuniști, trimiși în acest punct, la marginea Bucureștiului, să apere cu armele orașul de furia nemților. Era de presupus ca atacul acestora să se dezlănțuie foarte devreme, să se încerce ocuparea Capitalei și orice întîrziere ar fi dus la un dezastru sigur, la represalii teribile.

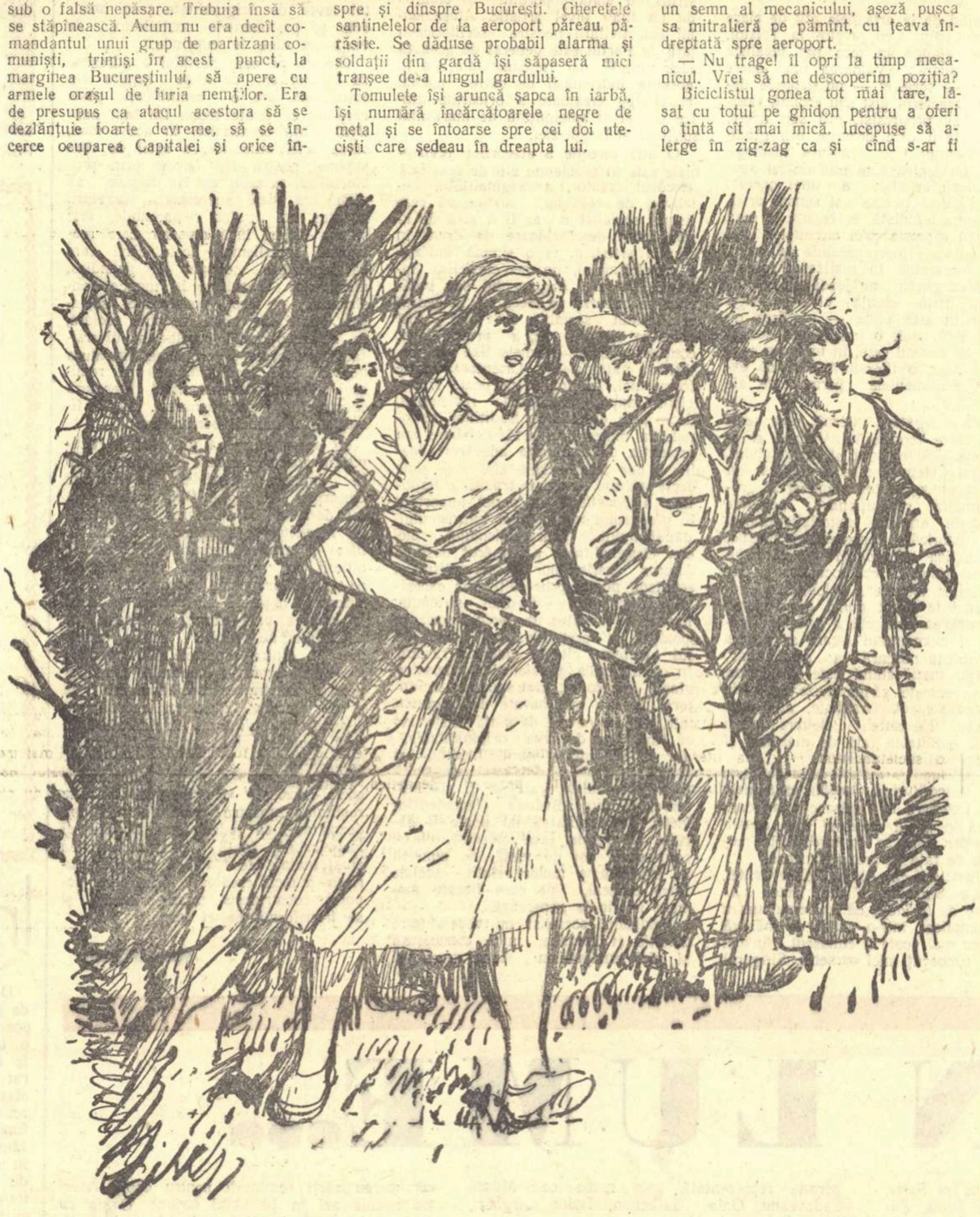

Ieșiseră din pădure. Calea ferată rămăsese în urmă. In dreapta se zărea linia de asfalt a șoselei Nordului, licărind în soare, cu carapacea ei cenușie-violetă de smoală radiind aburi albi. Roua căzută peste noapte se evapora la căldură și deasupra drumului se tîra un fum străveziu, umed, purtat de vînt spre cîmpia din apropiere. Mareș văzu pompa galbenă de benzină a lui Gaie, cu brațul ei ruginit și cu limba manometrului înțepenită. La capătul șoselei alergau mai mulți cai, trăgînd cîteva căruțe. Primii evacuați din comunele învecinate se grăbeau spre bariere. Zgomotul șinelor de fier ale roților se amestecau cu chiotele căruțașilor grăbiți. Hary Wexler înțelese că „somnul de voie" la care rîvneau toți, promis de Mareș, se dusese dracului. Dincolo de linia de centură, orașul pîndea liniștit. Coșurile fabricilor sale abia fumegau, aerul vibra de larma îndepărtată, panorama policromă a Bucureștiului se ștergea treptat la încălzirea continuă a aerului, rămînînd numai un desen vag, fără contururi. Studentul își aminti de noaptea abia trecută, de echipele de motocicliști și bicicliști care duceau de la o extremitate la alta a orașului ordinele comandamentului forțelor patriotice: niște oameni plini de praf, osteniți de atîta nesomn, gata-gata să se prăbușească din șeile vehiculelor, învingîndu-și mereu oboseala ce-i dobora, pornind mai departe, controlîndu-și armele, gata să lase totul pentru a intra în șanțurile pregătite cu febrilitate de echipele de săpători. Mulți nu petrecuseră deloc după aflarea veștii armistițiului. Primul lucru făcut fusese acela de a se îndrepta spre sediul unde se împărțeau arme. Și la sediile partidului soseau neîncetat bărbați care doreau să lupte. Mergeau pe drumul de asfalt, pe lîngă lanurile verzi de porumb, neculese, căutînd cu privirile marginea aeroportului, gardul său de sîrmă ghimpată. Erau încă acoperiți de un pîlc de pomi foarte tineri cu trunchiurile albicioase, mișcîndu-se în vîntul dimineții, feriți de privirile patrulelor germane. Căruțele refugiaților nu se mai vedeau, șoseaua rămăsese pustie. Pe linia de asfalt se așezau din cînd în cînd vrăbiile în stoluri. In fața lor era un șanț și, dincolo de el, malul galben de lut al unui rîu leneș. Cîțiva copii, păzind cai liniștiți ce pășteau iarba din jur, se alergau de-a lungul apei, sărind din cînd în cînd în oglinda ei strălucitoare. Mai la stînga, dincolo de o miriște galbenă și țepoasă se zărea aeroportul, un cîmp albastru, neted, cu marginile pierdute sub linia ștearsă a cerului.

Studentul se uită la cele două femei. Nu obosiseră încă. Mergeau amîndouă în pas egal, fără un cuvînt. Sora lui, Ida, avea cearcăne vinete sub ochi și mîinile foarte palide. Pentru un străin, curioasă putea să pară numai rochia Terezei, umflată de vînt, o rochie femeiască totuși în grupul de bărbați mărșăluind acum mai repede, pîndind linia orizontului cu încordare.

Mareș le făcu semn să se oprească. Se culcară unul lîngă altul în șanțul șoselei. Mecanicul își scoase binoclul și cercetă cîmpul dinaintea lui. Prin lentile se zări mai întîi gardul de sîrmă ghimpată. Dincolo de el se distingeau clădirile cu acoperiș rotund ale hangarelor. Deasupra, vîntul umfla sacul meteorologic de pînză albă. Drumul era pustiu. Toate barierele fuseseră închise. Comandamentul forțelor patriotice comunicase că nici un autovehicul nu mai avea voie să treacă spre și dinspre București. Gheretele santinelelor de la aeroport păreau părăsite. Se dăduse probabil alarma și soldații din gardă își săpaseră mici tranșee de-a lungul gardului.

Tomulete își aruncă șapca în iarbă, își numără încărcătoarele negre de metal și se întoarse spre cei doi uteciști care ședeau în dreapta lui.

— Cum e, bobocilor? Dacă v-ar vedea mamele voastre, v-ar plînge de milă!

— De ce să ne plîngă de milă? întrebă cu o mîndrie obraznică unul dintre ei, cel cîrn și blond, vînzătorul de magazin.

— Nu vă e frică? mai zise șoferul, înțelegînd că-i jignise.

— Nu cred, făcu celălalt, cel care tăcuse pînă atunci.

Mareș ascultă scurta convorbire, privind mai departe prin binoclu. Către ușile hangarelor alergau cîțiva soldați.

— Ce fac? întrebă Hary Wexler cu o oarecare nerăbdare.

— Scot avioanele de la adăpost.

Femeile, una lîngă alta, verificau închizătoarele Mauserelor.

— Și-i lăsăm? întrebă iar studentul.

— Trebuie să aștept ordinul lui Dumitrana.

— Cîți sînt?

— Vreo șase se văd de aici, mai e probabil garda și chiar aviatorii.

Tomulete privi și el linia îndepărtată a cîmpiei. Nu avea binoclu și cu ochiul liber abia zărea hangarele cu acoperișul vopsit în verde și galben și sacul meteorologic de pînză, umflat de vînt, mișcîndu-se cînd într-o parte, cînd în alta.

— Ne-am putea strecura mai aproape, zise și el în cele din urmă.

— Da, și eu cred că trebuie să ne apropiem, spuse Mareș. După mine, cîte unul, ordonă în clipa următoare și începu să se tîrască de-a lungul șanțului. Ceilalți îl urmară. După vreo cîteva sute de metri se opriră. Gheretele santinelelor se vedeau bine: niște dreptunghiuri negre, tăiate de cîte o lamă de lumină, ceea ce însemna că nici acum nu erau ocupate de soldați, pentru că altfel le-ar fi zărit siluetele. Ușile metalice ale hangarelor erau date de perete și din deschizătura lor neagră se iviră trei sau patru avioane argintii. Cîțiva mecanici în salopete împingeau afară butoaiele cu benzină. Un autocamion trecu în goană pe o șosea interioară ridicînd în urma lui un nor de praf. Cîtva timp Mareș cercetă încordat cu binoclul baza de pămînt a gardului. Zări garda germană: zece căști verzui (numără de două ori, ca să nu se înșele), la înălțimea malului în care erau înfipți stîlpii.

— Atenție, spuse mecanicul, cu glasul ușor sugrumat. Nu pleacă nimeni de lîngă mine fără ordin...

Auziră distinct zgomotul unui motor de avion ce abia se încălzea. După cinci minute, aparatul plană deasupra cîmpului pustiu, ridicîndu-se.

— Incotro? întrebă Ida cu ochii ridicați spre soare.

— București, răspunse Tereza.

— Or să bombardeze?

— Nu se știe, zise mai încet cealaltă, gînditoare.

In clipa aceea se întîmplă un lucru de necrezut. Pe șoseaua de asfalt, venind dinspre barieră, își făcu apariția un biciclist.

— Asta cine dracu mai este? întrebă Tomulete.

Mareș privi prin binoclu.

— Un curier probabil.

— Tii, că prost mai e! Alt drum nu și-a găsit? Or să-l curețe nemții!

Biciclistul înainta destul de repede, pîndind cu capul întors marginea aeroportului. Nu-l mai despărțeau nici o mie de metri de locul unde se afla Mareș cu grupa lui. Omul se aplecă și mai mult pe ghidon, ca un jocheu la cursele de cai. Atunci pîrîi prima salvă a gărzii nemțești, cinci sau șase focuri scurte.

— Nu l-au lovit! strigă unul dintre lucrători și în clipa următoare, la un semn al mecanicului, așeză pușca sa mitralieră pe pămînt, cu țeava îndreptată spre aeroport.

— Nu trage! îl opri la timp mecanicul. Vrei să ne descoperim poziția?

Biciclistul gonea tot mai tare, lăsat cu totul pe ghidon pentru a oferi o țintă cît mai mică. Incepuse să alerge în zig-zag ca și cînd s-ar fi jucat. Dincolo de gardul de sîrmă ghimpată se auziră alte lovituri repetate. Urmă un clinchet scurt, metalic, cum ai fi aruncat un lanț greu pe o suprafață tare și ciclistul căzu înainte, tîrîndu-se repede pe șosea, pe coate, către șanțul din margine în care mai mult se azvîrli decît ajunse. Gloanțele unei puști mitralieră se înfipseră în asfalt aruncînd în sus schije mici.

Tomulete se ridică ușor pe coate.

— Mă duc să-l ajut, zise.

— Nu-i nevoie! îl opri Mareș, n-a fost rănit, n-au făcut decît să-i strice bicicleta. Uite-l cum vine.

Necunoscutul alerga acum spre ei, aproape în patru labe. Işi pierduse șapca, dar nu se oprise. Avea fața congestionată, lucioasă de sudoare. Se auzi a treia salvă și aerul fu străbătut de un stol metalic de plumbi care trecu puțin deasupra șanțului. Ciclistul căzu cu fața la pămînt, oprindu-se puțin să respire. Femeile îl crezură mort sau rănit, dar după cîteva secunde el își continuă drumul. Acum garda trăgea la întîmplare. Din asfalt săreau bucăți de smoală și, cînd focul se înteți, șoseaua păru suprafața unei ape bătute de ploaie.

— Trag destul de prost! spuse unul dintre uteciști.

Ciclistul ajunsese lîngă ei. Era un bărbat între două vîrste, îmbrăcat într-o cămașă cadrilată, leoarcă de sudoare. Pe braț purta o bandă tricoloră îngustă, răsucită acum, semnul gărzilor patriotice.

— De unde vii, tovarășe? îl întrebă Mareș.

— Grupul comandamentului 1.

— Ai pățit ceva?

— Nimic.

Avea o față palidă, tremura puțin și vorbea cu greutate. Fuga îl istovise. Ii întinse mecanicului un ordin scurt pe care acesta îl citi. Trebuiau să mai aștepte cîteva ceasuri pînă soseau întăririle pe care Mareș bănuise că le va găsi aici, în preajma aeroportului. 50 de oameni mărșăluiau spre aeroport, mult în urma ciclistului.

— Sînt înarmați? întrebă mecanicul.

— Da, răspunse curierul răsuflînd încă greu.

— Și de ce se mișcă atît de greu?

— Pentru că cele două camioane în care se aflau au fost oprite la o barieră. Eu am reușit să mă strecor. Se face o verificare de către armată. Ce vrei, sînt și ofițeri care nu văd cu ochi buni gărzile patriotice...

In clipa aceea se auziră primele explozii îndepărtate. Avionul care plecase cu cîteva minute înainte, bombarda Bucureștiul. Mareș își privi oamenii și făcu o socoteală scurtă. Erau mai puțini, dar nu mai puteau să aștepte. Dumitrana avea să se supere că nu-i așteptase ordinul, însă aici era o chestiune de repeziciune, de inițiativă. Nemții trebuiau scoși cu orice chip de pe aeroport, și dacă nu s-ar fi putut lucrul acesta, măcar trebuiau încolțiți, încurcați, hărțuiți cu orice chip...

Din depărtare se auziră iar bombele, pămîntul vibră surd, o vibrare verticală, înfiorătoare, un muget înfundat al scoarței pe care fiecare dintre cei de față îl cunoștea atît de bine. Acolo, în oraș, mureau oameni, izbucneau incendii. Sunau acum și sirenele straniu, prelung. Deasupra liniilor vagi ale peisajului: o îngrămădire de turle abia lucind în ceața albăstruie, coșuri roșii de fabrici, numai cît niște creioane și siluete cenușii de clădiri vechi, se ridicau norii albi de praf ai exploziilor repetate. Se auzi decolarea celui de-al doilea avion. Incetaseră și sunetele de sirenă, puteai asculta lăstunii deasupra miriștilor galbene. Aerul se încălzise și mai tare, totul se vedea ca printr-o perdea subțire de apă. Era obosit, ar fi vrut să pună măcar cinci minute capul pe pămînt, să doarmă intens și pe urmă să se trezească dintr-o dată, învingîndu-și oboseala, dar nu era chip să mai întîrzie. Umbra cenușie a celui de-al doilea avion trecu deasupra cîmpului.

— Băieți, zise Mareș celor doi lucrători care așezaseră puștile mitraliere în bătaie, voi rămîneți aici și trageți la baza gardului de sîrmă ghimpată. Ceilalți, după mine! Treceți cîte unul șoseaua!

Se tîrî cîțiva metri și sări primul din șanț traversînd în goană șoseaua. Se auzi pîrîitul cunoscut al unei puști mitraliere. Focurile trecură de data asta mult deasupra asfaltului, rupînd crengile firave ale unui pom.

— Zbîrci! zise unul dintre uteciști și în clipa următoare, fără să mai aștepte îndemnul cuiva, îl urmă pe mecanic ținîndu-și cu un braț pistolul automat care-i atîrna pe un șold. In față îi săriră cîteva bășicuțe de smoală, o perdea sonoră de gloanțe, clănțănind ca o mașină de cusut, și în secunda următoare se trezi în partea cealaltă a șoselei la cîțiva pași de Mareș care aștepta să audă și bătaia celor două puști mitraliere mînuite de lucrători. Işi găsiseră amîndoi două grămezi de pămînt moale, afînat și negru, în spatele cărora se ascunseseră cu capul cît mai aproape de țărîna frumos mirositoare.

— Ce dracu faceți de nu trageți? strigă mecanicul la pușcașii săi.

— S-a blocat un închizător! gîfîi cineva atunci sosit de dincolo de linia șoselei.

Mecanicului îi veni să rîdă, dar îl cuprinse dintr-o dată furia. Uite cu ce oameni vrea Dumitrana al meu să iau aeroportul! își zise cu amărăciune. Dar după numai o secundă auzi răpăitul sacadat al gloanțelor pornite din cele două puști mitraliere. Se întrebă de ce nu trăsese măcar celălalt pînă atunci, dar pe urmă uită totul urmărind tirul armelor. „Nu e rău!" își spuse. La baza gardului pe o lungime de cincizeci de metri se ridicase un nor de pămînt spulberat. Nu putea spera că vor omorî cîțiva soldați, dar cel puțin în felul acesta îi sileau să tragă la întîmplare sau mai puțin precis asupra șoselei.

Cele două femei trecură șoseaua una după alta, la un interval scurt.

Se aflau la cîteva sute de metri de gardul de sîrmă ghimpată și schimbul de focuri încetase. Cele două grupe de luptători se cercetau în tăcere. Mareș își făcu socoteala că după încă trei salturi vor putea să ajungă lîngă șanțurile de apărare ale soldaților nemți.

Primul avion se întorcea dinspre oraș. Il văzură lăsîndu-se deasupra cîmpului, aterizînd ușor, urmărit de șase siluete negre care împingeau niște cărucioare. Nu mai era timp de pierdut, altfel aviatorii ăștia și-ar fi făcut toată ziua de cap. Privi către stînga, pe șoseaua pustie ce strălucea în lumina soarelui ca o panglică de metal și văzu resturile bicicletei sfărîmate. Nu se putea face nimic în afară de a încerca să-i scoți pe soldați din șanțurile lor și a-i sili să se retragă spre hangare. Cît despre evacuarea aeroportului, era nevoie de mai mulți soldați și de o mitralieră. Mecanicul se întoarse spre cei de lîngă el:

— La primul semnal, încă un salt! spuse.

Făcu un semn cu mîna celor doi lucrători și aceștia începură să tragă din nou la înălțimea gardului. Se auzi tirul de răspuns al soldaților germani și se ridicară unul cîte unul în picioare, răspîndiți, alergînd cinci sau șase pași și culcîndu-se după aceea în spatele grămezilor de pămînt negru, umed și afînat. Era foarte cald, își auzeau respirațiile unul altuia și se ridicară încă o dată, în bătaia gloanțelor. Tomulete simți o arsură în umăr. Corpul îi fu zguduit ca și cînd l-ar fi lovit cineva cu o catapultă, se clătină și căzu, scăpînd din mînă pistolul automat, îl căută în țărînă contrariat, neînțelegînd prea bine ce se petrece cu el. Rămăsese mult în urma celorlalți, dădu să se ridice, dar renunță simțind o durere sfîșietoare deasupra pieptului.

Grupa lui Mareș ajunsese cam la o sută de metri de gheretele santinelelor. Din urmă veneau cei doi lucrători, tîrîndu-și puștile mitraliere, aplecați înainte, culcîndu-se din zece metri în zece metri și ridicîndu-se iar. Se auziră împușcăturile soldaților, dar de data aceasta traseră și cei ascunși în spatele movilițelor de pămînt ale miriștii. Tirul nemților fu imprecis. Urmă un lung răstimp de așteptare. Dincolo de locul în care se aflau, începea o porțiune netedă, fără vreo groapă, acoperită de iarbă. Se auzeau comenzile subofițerilor germani ascunși în șanțul de apărare și mecanicul își dădu seama că de aici înainte nu se mai putea înainta fără un risc sigur. Făcu semn celor doi lucrători să lungească tirul, arătîndu-le butoaiele cu benzină, scoase în fața ușilor largi ale hangarelor. Işi numără oamenii și își dădu seama că șoferul lipsea. Lîngă el stăteau Hary Wexler și Tereza. Aveau amîndoi buzele uscate, păreau mai palizi, dar de pe chipurile lor se ștersese oboseala. Ciclistul se apropie tîrîndu-se pînă în apropierea lui.

— Pune capul la pămînt, îi zise acesta.

Ascultară și Mareș și cei doi uteciști. Nu se auzea nimic în afară de foirea unor insecte ascunse în iarbă. Ciclistul rîse fericit fără a fi priceput de ceilalți.

— Vin! spuse în cele din urmă.

— Cine?

— Soldații...

— Care soldați? întrebă mecanicul și auzi și el dintr-o dată un huruit surd de șenile.

Intoarse capul și-l văzu pe Tomulete năclăit de sînge, pîndind și el cu capul ridicat. Mareș înțelese că pe drumul pe care veniseră înaintau acum două sau trei tancuri grele, ceea ce însemna că cele două plutoane de soldați și grupa lui Dumitrana fuseseră depășite și că avangarda trupelor germane în retragere se apropia de aeroport. Soldații de dincolo de gardul de sîrmă începură să tragă intens, pricepînd că le soseau întăriri. In aceeași clipă, ciclistul fu gata-gata să se ridice în picioare și să facă semne celor două autocamioane pline cu oameni din gărzile patriotice, atunci ivite, dincolo de barieră. Ida îl trase brusc la pămînt și în clipa următoare o salvă bine trasă răscoli pămîntul negru al miriștii.

— Vrei să te sinucizi? întrebă studentul. Las-o pentru mai tîrziu!

Mareș răsuflă ușurat. Spaima ce-l cuprinsese la auzul înaintării tancurilor îi trecu dintr-o dată. Pădurea din spate răsuna de scrîșnetul șenilelor pe un drum de pietriș. Se auzi un trosnet prelung de crengi sfărîmate ca și cînd ar fi fost călcate de o turmă de mistreți și în secunda următoare văzură țeava strălucitoare a unui tun montat pe o turelă. Dincolo de barieră, membrii gărzilor patriotice începură să se răsfire. Inaintau grăbiți către gardul de sîrmă al aeroportului și abia mai tîrziu văzură tancurile ivite la lizieră. Mareș se întoarse spre oamenii lui:

— După mine, salt înainte!

Eugen Barbu

Ilustrație de AL. ALEXE

Fragment de roman.

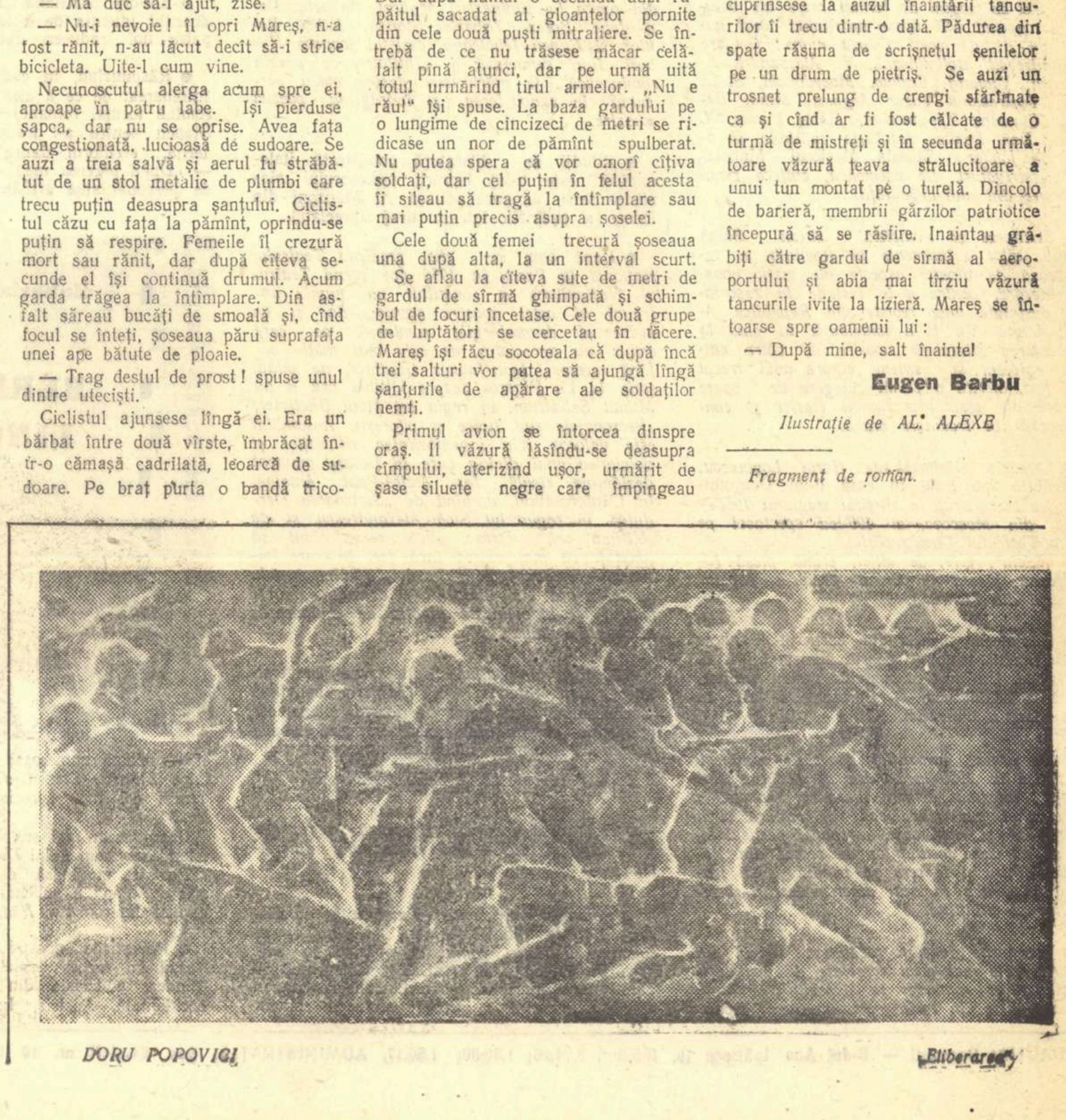

DORU POPOVICI

Eliberarea

Pentru realismul socialist

Momentele festive impun o clipă de răgaz în curgerea vertiginoasă a timpului. Ridici ochii de pe lucrările care trebuie să fie gata încă astăzi, și cînd te uiți spre ieri, constați cu uimire că au trecut aproape cincisprezece ani de cînd ai intrat într-un mîine, pregătit cu lupte și cu jertfe. Cînd și cum au trecut acești trei lustri, dintr-o modestă existență individuală, care nu-i poate multiplica la infinit? Mă uit în rafturile bibliotecii și răsar reperele. Mai întîi o broșură de care amintirea nu se poate despărți, pentru că nu este un număr de file, ci un impresionant monument de luptă: „Lumina vine de la răsărit" de Mihail Sadoveanu. In puține pagini se află concentrată înțelepciunea geniilor anonimi care au dat naștere Mioriței. Unul din cei mai străluciți urmași ai lor semnează aici un impresionant act de adeziune la socialism. Și ceva mai departe „Nicoară Potcoavă", monument al mirajelor unui grai și suflet colectiv și al unei străvechi prietenii. In alt raft „1907" și „Cîntare omului" de Tudor Arghezi, diatribă strălucitoare împotriva unui trecut monstruos, alături de unele din cele mai subtile imagini închinate umanismului socialist. Și pentru că mă aflu la reperele poetice, nu pot uita în rafturile de sus, unde sînt cărțile începutului, „Un om așteaptă răsăritul" de Mihai Beniuc, veșnic toboșar al timpului întotdeauna nou. Din alt raft, o carte care alătură voluptatea bunei lecturi cu sentimentul mîndriei legitime, firești, în absența oricărui deșert orgoliu. Pe coperta cărții două picioare desculțe, muncite, chinuite. Desprinse dintr-un timp de amară amintire, aceste picioare de țăran romîn au făcut aproape ocolul pămîntului, au străbătut distanța dintre Islanda și India, dintre Franța și China. Popoare extrem de diferite prin limbă, spiritualitate și moravuri cunosc rafinamentul artistic al poporului nostru prin cartea lui Zaharia Stancu.

Privind literatura de astăzi în contextul marilor realizări ale socialismului, maestrul Mihail Sadoveanu a rostit la primul Congres al scriitorilor cuvinte care nu pot fi uitate, pentru că în cizelarea lor personală ele cuprind un consens unanim al colectivității scriitoricești: „Mulțumesc din inimă și cuprins de o profundă emoție Partidului Muncitoresc Romîn și guvernului democrat că în anii destul de înaintați ai vieții mele am ajuns să văd aceste realizări pe care altădată nu le puteam nici visa".

Am citat cuvintele maestrului Mihail Sadoveanu, pentru că ele exprimă nu numai o caldă gratitudine dar și un principiu care oferă de fapt explicația succeselor literaturii noastre. Este vorba de principiul leninist al literaturii de partid, a îndrumării fenomenului literar de către partid, a literaturii văzută ca parte integrantă a cauzei generale proletare.

In mai puțin de cincisprezece ani a luat naștere în țara noastră o puternică mișcare literară de avangardă. Rostesc cuvîntul în sensul pe care-l are de „înainte mergătoare", „deschizătoare de drumuri" și cred că trebuie făcută specificația că nu orice avangardă este credincioasă sensului noțiunii și poate fi socotită într-adevăr deschizătoare de drum. Dadaismul și suprarealismul s-au proclamat la timpul lor mișcări de avangardă, dar în loc să desțelenească drumuri au dus literatura în mediocre fundături lipsite de orice perspectivă. De obicei, mișcările literare de avangardă își afirmă existența prin manifeste răsunătoare, manifestații publice regizate cu ostentație și scandal, etc. etc. Avangarda noastră literară este ostilă grandilocvenței și preferă să se afirme prin creații solide, bazate pe principii ferme și prin apărarea purității acestor principii. Numele avangardei noastre literare este *realismul socialist*, și în tipare naționale se încadrează armonios într-o vastă mișcare literară internațională, caracteristică în momentul de față nu numai lumii socialiste dar și creatorilor progresiști din țările capitaliste.

Realitatea artei contemporane impune un adevăr istoric, care nu poate fi ignorat, și anume, că actul creator autentic nu poate face abstracție de experiența avansată a realismului socialist. Realismul, astăzi, în sensul lui cel mai înalt, nu poate fi decît socialist, de la sensul strict al noțiunii și pînă la acela foarte larg de manifestare democratică, progresistă. Arta adevărată nu poate ignora masele, viața și ideile lor, nu poate ignora contradicția esențială dintre muncă și exploatare decît cu prețul greu al dispariției ei.

Incercările de a deturna arta zilelor noastre de la finalitatea ei esențială, sînt din ce în ce mai numeroase. Cu un interes deosebit am citit un amplu studiu semnat de M. Lifșiț și intitulat „Cu privire la articolul lui Iosif Vidmar „Pagini de jurnal" („La litterature sovietique — septembrie — octombrie 1957) în care este analizată una din aceste încercări. Vidmar este un cunoscut critic sloven și președintele Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia. Iosif Vidmar întreprinde o exegeză a textelor leniniste, care ar incita rîsul prin ridicolul ei, dacă gravitatea tendințelor revizioniste ale criticului ar permite o simplă reacție de umor.

Pornind de la articolele atît de clare ale lui Lenin cu privire la Tolstoi, Vidmar ajunge la teze net idealiste și reacționare: „Valoarea unei opere de artă — scrie el — nu depinde deloc de caracterul just sau eronat, reacționar sau progresist, util sau nociv, al orientării care decurge din gîndirea artistului . . . Tendința ideologică nu influențează în nici un fel asupra valorii artistice a unei opere". După Vidmar natura și sensul artei, în accepția leninistă, se reduce la ceea ce Lenin exprima prin cuvintele: „Să pictezi tablouri incomparabile ale vieții", adică o sarcină în realizarea căreia orientarea gîndirii nu joacă un rol însemnat. „Prin esența ei — adaugă Vidmar în altă parte — gîndirea nu are în artă decît o importanță secundară." Și criticul cere, în una din concluziile sale, o literatură care să exprime „sentimentele permanente ale umanității".

Există o legătură internă, ușor sezisabilă, între teoriile lui Vidmar și acelea ale unui renegat al marxismului, ca Henri Lefebvre care a publicat nu de mult un zgomotos manifest al „romantismului revoluționar". Lefebvre înlocuiește analiza materialist-dialectică și istorică a fenomenului artistic, cu „analiza *diacronică* a distorsiunilor în timp, a echivocurilor și neînțelegerilor istorice". Noul său „romantism" ia drept punct de plecare: presupunerea concretă a „vidului spiritual al momentului", care ar genera o „conștiință obscură a posibilului". Limbajul manifestului este pretențios dar nu reușește să mascheze tendințele net idealiste, obscurantiste, ale autorului său. De altfel, Lefebvre nu-și ascunde ostilitatea față de marxism și față de realismul socialist.

Indiferența în materie de ideologie a lui Vidmar, sau „vidul spiritual" al lui Lefebvre își găsesc o aplicare practică în „noul realism" sau „școala obiectelor" care se conturează în momentul de față în proza franceză.

Romancieri ca Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Michel Butor ș.a., pornesc de la ideea că universul uman s-a complicat într-o astfel de măsură încît nu mai poate fi cunoscut. Nu mai pot fi cunoscuți nici oamenii. Singurul element care poate fi surprins este reacția eului individual, în fața „vidului izolat în inima lumii", un eu lipsit de orice determinare, aruncat într-un univers locuit de obiecte. Relația dintre om și obiecte devine la Robbe-Grillet o dictatură a obiectelor asupra unei conștiințe dominată de irațional. Voluptatea cu care romancierul (dacă mai poate fi numit astfel!) descrie colțuri ale camerelor, scări, scaune și alte ustensile, în momentul în care libertatea poporului francez este grav amenințată de interesele imperialismelor occidentale, capătă o nuanță tragică în ridicolul ei. „Noul realism" își afirmă și el „indiferența" față de orice ideologie dar nu poate înșela decît pe naivi. „Școala obiectelor" manifestă una din cele mai reacționare tendințe ale ideologiei burgheze. In același timp, apare cu claritate oricui că acest „realism" lipsit în aparență de determinare ideologică, este un anti-realism de cea mai pură speță.

Plasată în perspectivă istorică, îndrumarea oferită de partidul nostru în direcția realismului socialist, a fost salutară pentru literatura romînă a ultimului deceniu și jumătate. Numeroase talente autentice, ale căror începuturi au fost tributare ideologiei burgheze (formalismul, naturalismul, suprarealismul etc. etc.) au fost salvate de la declin, dăruite contactului strîns cu viața poporului și creației de un înalt nivel artistic. Atașamentul colectivității noastre scriitoricești față de Partid este generat de această idee simplă, dar fundamentală, că în absența îndrumării de către partid, activitatea creatoare a oricăruia dintre noi ar fi amenințată de marasmul spiritual al burgheziei.

O altă direcție a atacurilor revizioniste este în problema, atît de sensibilă oricărui creator, a originalității. Lefebvre, de exemplu, susține că realismul socialist nu ar fi o artă de avangardă, deschizătoare de drum în creația artistică, ci o simplă imitație a clasicismului, un neo-clasicism lipsit de valoare. Argumentul său hotărîtor se bazează pe ideea că, în cadrul realismului socialist, ceea ce a fost dorit ca radical nou, a primit drept conținut vechiul (formele fixe ale tradițiilor naționale). Orientarea către forme noi, originale, nu poate fi posibilă, după esteticianul revizionist, decît prin eliminarea tradițiilor naționale în materie de artă. Lefebvre are pretenția de a enunța adevăruri inedite, dar teoriile sale sînt mai mult decît prăfuite. Anularea tradițiilor naționale a constituit un punct important în programul ideologic al futurismului, dadaismului, suprarealismului etc. etc. Originalitatea a apărut posibilă tuturor varietăților de formalism și estetism, numai prin cultivarea excesivă a unor forme inedite, stridente, lipsite de tradiție, de predecesori. In opoziție cu pretențioasele teorii ale lui Lefebvre, cît de puternic răsună, în actualitatea problemelor noastre, glasul lui Rodin, care spunea: „Sculptura nu are atît nevoie de originalitate, cît are nevoie de viață". Este clar că Rodin nu dezavua originalitatea, dar o subordona vieții. Ineditul artistic nu provine din anularea tradițiilor progresiste, care ar fi stînjenitoare, ci din adîncirea fenomenelor vieții. Originalitatea nu poate fi dăruită de forme (sau obiecte), ci de conținuturi noi de viață, de punerea în evidență a noilor relații sociale între oameni, pe care fiecare moment istoric le generează.

Realismul socialist nu vede între tradiție și inovație, nici concurență și nici antagonism. Intre trecut și prezent există o continuitate a marilor valori progresiste. Saltul calitativ îl oferă conținutul nou al vieții, surprinderea lui în accepția istorică concretă. In această privință marxism-leninismul oferă creatorului de artă un ajutor fundamental. Originalitatea fără dubiu a unui roman ca „Moromeții" de Marin Preda, pentru a da un exemplu, constă în faptul că într-o literatură dominată de figura țăranului însetat după pămînt (realitate neîndoielnică a unei epoci istorice), romancierul a creat un țăran pentru care pămîntul, după care a rîvnit, a devenit coșmar și teroare, definind astfel cu excelentă intuiție artistică specificul vieții țărănești în epoca imperialismului.

Experiența artei contemporane demonstrează cu destulă evidență că, în domeniul formei, descoperiri excepționale nu mai pot fi făcute. Arta non figurativă occidentală care cultivă în mod exclusiv senzaționalul formei, este de o platitudine desăvîrșită, arătînd, în același timp, înfiorătoarea sărăcie spirituală a iraționalului. In momentul de față, în Occident se dezvoltă o puternică mișcare artistică ostilă artei iraționale non figurative, mișcare orientată către om și problemele lui complexe, către realism și realism socialist.

Este clar că numai contemporaneitatea poate oferi astăzi un inepuizabil izvor de originalitate prin imensele și pasionantele conținuturi de viață pe care le cuprinde.

Cerința pe care partidul o adresează scriitorilor de a se inspira din actualitate, are o semnificație peste care nu se poate trece. De fapt partidul arată creatorilor, în acest mod, sursa artei autentice, a artei de care poporul nostru are nevoie prin problematica și eroii ei. Nu trebuie să uităm că, deși succesele literaturii noastre noi sînt remarcabile, mai sîntem datori încă maselor care realizează socialismul, acele cărți care să reprezinte efortul lor grandios, marile lor rezultate în munca constructivă, pe eroii construcției socialiste. Față de viața noastră socială, de o excepțională bogăție și diversitate în aspecte și probleme, literatura noastră este încă tributară cu realizări. Trebuiește dezvoltată literatura construcției socialismului, nobila finalitate a muncii scriitorilor.

In acest sens, ca un ghid al activității noastre, trebuie să păstrăm vii în amintire cuvintele tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, rostite la cel de-al doilea Congres al Partidului Muncitoresc Romîn: „Oamenii de litere și artă au izbutit să creeze în ultimii ani opere care și-au cîștigat pe merit dragostea poporului. Dar succesele obținute nu trebuie să ducă la crearea unei atmosfere festive, de automulțumire. Multe dintre temele mari și dintre aspectele fundamentale ale luptei eroice a poporului muncitor pentru construirea socialismului ca și din istoria ultimelor decenii, nu și-au găsit oglindirea în literatură și artă decît în slabă măsură... Poporul cere scriitorilor și artiștilor opere care să înfățișeze esența fenomenelor social-istorice descrise, să prezinte realitatea noastră nouă în continuă dezvoltare, să redea toată bogăția ei inepuizabilă, toată multilateralitatea ei și înainte de toate să înfățișeze uriașa muncă creatoare prin care poporul construiește noua orînduire și se transformă pe el însuși".

Ion Vitner

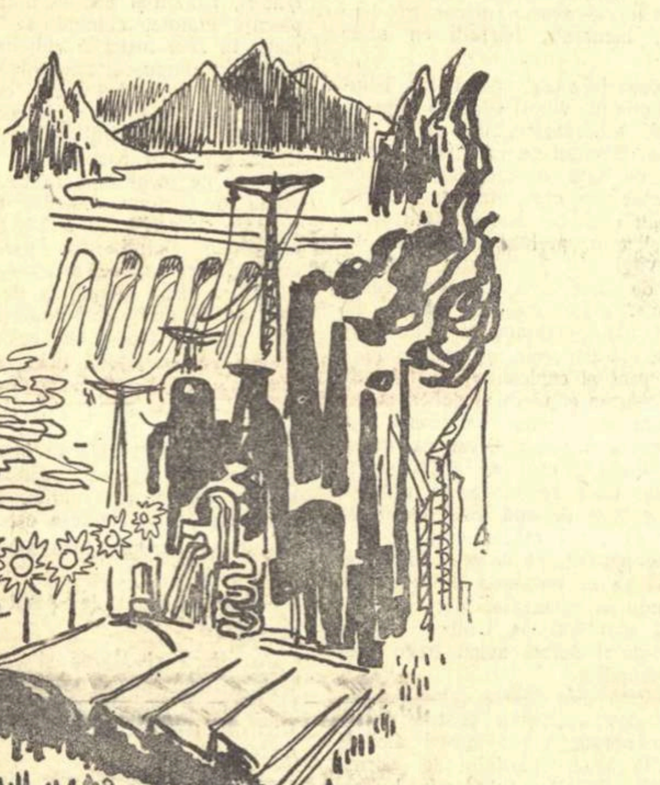

Desen de ROMEO VOINESCU

VERA MUHINA „Ostaș sovietic"

PAVEL ANTOKOLSKI

Furtuna din Octombrie

Furtuna lui Octombre-aduce peste
Toți cei ce dorm, trezie luminată.
Ea judecă, și sună-n aer veste
De tot ce-a fost cîndva, va fi și este.
Furtuna de Octombrie se-arată
In pînza de corăbii turburată,
In fumul dinastiilor căzute
Și în amurgul grelelor dughene
Sau în molozul marilor bancrute.
Ea rupe zid și garduri orășene
Și descheindu-și gulerul udat,
Cu moartea luptă peste vreme
Și vieții viață i-a lăsat.

Cu ea am înnodat prietenie
Cînd spre Kremlin soldații se mișcară.
De sete grea, ardea, în gură, pară.
Eram flămînzi, dar inima amară
Visa pe tot pămîntul bucurie.
O, luciul aspru-al norilor de plumb
De pe rugina vechilor palate;
O, spaime în palat cutremurate
In fața puștii,-n fața-oricărui bumb!
O, cît de veseli ne-am simțit la treabă
Cînd valului de oameni dîrji și grei
Istoria îi dete, scris în grabă,
Mandatul ei.

In romînește de
Victor Kernbach

In circuitul mondial

O antologie a poeziei romînești, de peste 500 de titluri și peste 80 de poeți, se află sub tipar la Moscova; o antologie a prozatorilor romîni de la 1848 pînă în zilele noastre a apărut în Italia, una a prozei noastre clasice în Bulgaria și una a prozei romînești contemporane la Berlin. Eminescu e de curînd într-o nouă tălmăcire — a lui Hubert Juin — în mîna cititorilor francezi; a celor de limbă spaniolă în traducerea lui Rafael Alberti și a celor slovaci în versiunea lui Ivan Krasko. „Capra cu trei iezi" a lui Creangă cunoaște o asemenea răspîndire încît versiunile din diferite limbi totalizează aproape un milion de exemplare. Caragiale, Slavici, Sadoveanu au devenit nume familiare iubitorilor de literatură nu numai din Uniunea Sovietică dar și din China, din India, din Chile, din Anglia, din Iran, din Finlanda... „Răscoala" lui Rebreanu și-a aflat, de asemenea, nu puțini cititori, în nu puține limbi. „Desculț"-ul lui Zaharia Stancu și-a depășit recent propriu-i record, numărul limbilor în care e tradus atingînd cifra de 20. „Pasărea furtunii" a lui Petru Dumitriu, „Anii împotrivirii" lui Geo Bogza, „Negura" lui Eusebiu Camilar — pentru a nu lungi șirul operelor și autorilor citați — au intrat și ele în circuitul internațional.

In enciclopediile străine, literatura romînă nu mai poate fi astăzi expediată în cîteva aliniate, așa cum se proceda pe vremuri. Cel puțin 10 dintre marii noștri scriitori, începînd cu Eminescu, intră astăzi ca o realitate ce nu mai poate fi ocolită chiar în cele mai pretențioase dintre enciclopediile apusene, de obicei atît de zgîrcite cu literatura „țărilor răsăritene", și expoziții ale cărții romînești se fac nu numai la Moscova și în țările socialiste, ci la Paris sau Viena, la Dublin, în Irlanda. In buletinul U.N.E.S.C.O., Romînia figurează cu peste 125 de publicații periodice cu care face schimb și cînd am vizitat Biblioteca centrală din New York, am găsit trecute în fișier numeroase opere din literatura noastră contemporană.

Nu numai biblioteca și librăria, dar scena, radio și televiziunea constituie tot mai frecvente posibilități de cunoaștere a literaturii noastre dramatice. Opt piese romînești s-au jucat într-o singură stagiune pe scenele sovietice. „Ultima oră" a lui Mihail Sebastian am auzit-o la radio în Finlanda, înainte de a fi pusă pe scena teatrului din orașul Turku, și după ce cîștigase laurii criticii la Paris. „Mielul turbat" al lui Baranga a înscris un deosebit succes în Germania, neegalat decît de „Citadela sfărîmată" a lui Horia Lovinescu. Cît despre „Scrisoarea pierdută" a lui Caragiale, ea a intrat ca o piesă de valoare clasică în repertoriul nu numai al teatrelor din Europa occidentală, dar și în cele ale Americii latine.

Se-nțelege că asemenea succese ale literaturii noastre nu numai în țările socialiste, nu numai în țările de relații culturale mai vechi, ca Franța și Italia, dar și în cele mai îndepărtate, ca India, Ceylon, Brazilia sau Argentina, trebuie explicate în cadrul general al interesului mereu crescînd pentru arta poporului nostru în ansamblul ei. Enescu e un mesager consacrat al culturii romînești alături de Sadoveanu, Brîncuși, alături de Arghezi. Dar nu mai puțin Paul Constantinescu sau Marțian Negrea, ca exemple dintre muzicienii noștri contemporani, Dumitru Ghiață sau Geza Vida, dintre artiștii noștri plastici, alături de Zaharia Stancu sau Petru Dumitriu, de Marin Preda sau V. Em. Galan.

Frumoasele noastre dansuri și plastica noastră populară — la care am adăuga și unele succese în film, — sînt de asemenea tot atîtea componente ale unui ansamblu de creație artistică purtînd un specific național și un vibrant mesaj de caldă umanitate.

Ce anume explică și vehiculează acest tot mai sporit și mai elocvent interes pentru cultura romînească (în sfera căreia știința noastră își dă și ea o contribuție de asemenea tot mai prețuită)?

Desigur, nu numai valorile intrinsece ale acestei culturi, nu numai ponderea proprie în circuitul culturii universale, dar în primul rînd valoarea și ponderea specifică pe arena internațională a țării însăși, a Republicii Populare Romîne. Aceasta e realitatea majoră, și ea, Romînia contemporană, Romînia nouă, a zilelor noastre, Romînia democrat-populară, prestigiul ei ca factor activ de pace și de progres — iată ceea ce explică și vehiculează în primul rînd interesul, stima și prețuirea celorlalte popoare pentru cultura, pentru literatura și arta romînească.

Știm că și „Europa liberă" și „Vocea Americii" și alte oficine ale propagandei imperialiste se manifestă în flagrant dezacord cu această constatare. Știm că între lătrători se aud și trădătorii care mai poartă doar nume romînești dar care de mult nu mai au nimic cu țara aceasta. Știm. Dar nu ne sinchisim.

Nici noi, nici popoarele al căror nume îl iau în deșert, — zadarnic.

George Ivașcu

NOI—IN LUME...

● Cărțile romînești ajung, în ediții originale și traduceri, în peste 40 de țări. Depărtările, oceanele nu sînt obstacole în calea lor. Pot fi găsite nu numai în Franța și China, în U.R.S.S. și S.U.A., dar și în Uruguay, Mauritania și Ghana. Unul din cititorii de literatură romînească, Hugo Gola din Santa Fé (Argentina), scria: „Schimburile de cărți și reviste elimină echivocul și stimulează studiul unei culturi noi (din R.P.R. — n.r.) care merge pe drumul ei ascendent spre înalte valori universale".

● *Editura pentru literatură din Moscova tipărește o Antologie a poeziei romînești. Cele 540 de pagini de format mare ale volumului cuprind 537 opere aparținînd unui număr de 81 de poeți. Cîteva nume: Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, V. Alecsandri, Eminescu, Vlahuță, Coșbuc, Macedonski, St. O. Iosif, Topîrceanu, Tudor Arghezi, Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Maria Banuș, N. Labiș, Dan Deșliu. Antologia cuprinde și opere de folclor:* Miorița, Meșterul Manole, *doine, strigături. De asemenea, cîntece revoluționare din anii ilegalității.*

● *Scriitorul și publicistul sirian Salah Dehny, aflat actualmente în Romînia, se interesează de diverse aspecte ale vieții noastre literare, pentru a le include în reportajele destinate unor reviste din Republica Arabă Unită. Va fi o contribuție în plus la cunoașterea literaturii noastre de către cititorii egipteni și sirieni, cărora anul trecut le-a fost oferită o primă culegere de opere literare ale scriitorilor romîni clasici și contemporani în traducere arabă.*

● Citadela sfărîmată *de Horia Lovinescu, prezentată sub titlul* In casa d-lui Dragomirescu *a înregistrat, la sfîrșitul stagiunii 1957—1958, din Moscova, al 100-lea spectacol pe scena Teatrului Comsomolului.*

„Citadela", este, de altfel, prima piesă romînească jucată în China (Teatrul popular de artă din Tientsin).

● Biblioteca publică din cartierul Pankow al Berlinului democrat poartă numele lui I. L. Caragiale. Un bust al marelui nostru scriitor, operă a sculptorului C. Baraschi, se află în sala mare a bibliotecii.

● *In urma expoziției de cărți romînești deschisă în 1955 la Londra de librăria „Collet's", interesul pentru literatura noastră a determinat mai multe case de editură și librării, ca și numeroase persoane particulare, să se adreseze instituțiilor de resort din Romînia pentru a le cere să trimită și să traducă în limba engleză diverse lucrări beletristice și științifice.*

● *Standurile de cărți alcătuiesc unele din locurile cele mai atent cercetate de vizitatorii pavilioanelor romînești la expozițiile internaționale. Este, în egală măsură, cazul expozițiilor de la Pekin și Leipzig, Milano și Paris, Torino și Utrecht, Plovdiv și New Delhi, Zagreb și Viena, Liubljana și Djakarta.*

● In Cehoslovacia funcționează două catedre de limba și literatura romînă: la Universitatea Carolină din Praga și la Universitatea „I. A. Komensky" din Bratislava.

● Le Journal des Poètes, *organul oficial al Bienalei de poezie de la Knokke-le-Zoute (Belgia), condus de Pierre-Louis Flouquet, a consacrat, într-unul din numerele apărute anul acesta, două pagini poeziei romînești. In introducerea la versurile pe care le-a tălmăcit din opera lui Eminescu, Arghezi, Bacovia, Demostene Botez, Zaharia Stancu, Mihai Beniuc și Eugen Jebeleanu, eseistul francez Hubert Juin semnează o „Intîlnire cu poezia romînească". O mărturisire despre calea parcursă în cunoașterea și îndrăgirea poeziei noastre.*

● „Studii de literatură comparată italoromînă" este titlul lucrării profesorului Mariano Baffi, pe care editura A. Manzoni din Roma a tipărit-o într-un tiraj apreciabil.

● *După cum se știe, prezența Teatrului Național la Paris, în 1956 (pe scena Teatrului Națiunilor) a constituit nu numai un triumf al artei noastre scenice, dar și un succes al dramaturgiei romînești pe care criticii au apreciat-o, de cele mai multe ori, fără rezerve. Jean-Jaques Gauthier, de pildă, scria în* Le Figaro, *despre* Ultima oră *a lui Mihail Sebastian, în regia lui Moni Ghelerter; „Personajele sînt tipice și pitorești. Ansamblul este valoros prin ingeniozitatea situațiilor și voiciunea unui dialog care în fiecare moment dezlănțuie rîsul". Iar André-Paul Antoine, în* L'Information, *vorbind de „Scrisoarea pierdută" în regia lui Sică Alexandrescu și de „Ultima oră", scria: „Este reconfortant să constați că mai există încă țări în care faimosul „realism", hulit la noi, rămîne regula de existență a literaturii dramatice, unde teatrul își îndeplinește funcția de a îndrepta moravurile rîzînd".*

● *Revista de cultură* editată de Universitatea „San Simon" din capitala boliviană Cochacamba a apreciat ca foarte interesantă publicația romînă în limba franceză *Revue roumaine.* Recenzia subliniază îndeosebi rolul acestei publicații în purtarea peste hotare a mesajului ardent al literaturii romînești.

● *Trei piese romînești figurează în repertoriul stagiunii 1958—1959 a teatrelor din Atena.*

● *Sommersonnenwende, Rumänische Erzählungen* este titlul german al *Nopților de sînziene. Povestiri romînești,* apărute în editura *Wolk und Welt* (R.D.G.). Culegerea, alcătuită sub îndrumarea acad. Zaharia Stancu, oferă o imagine a prozei romînești contemporane reprezentată prin nume ca: Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu.

● *Piesa „Ultimul tren" de Eugen Mirea și Kovacs György va fi jucată la Budapesta.*

● Muzica versurilor lui Eminescu va putea încînta și sufletele spaniolilor, cărora Rafael Alberti și Maria-Teresa Leon le-au oferit o frumoasă tălmăcire, tipărită în Argentina, la Buenos Aires. Apariția volumului a fost obiectul unei seri culturale cu o participare strălucită.

● Editura pariziană „Le Nef de Paris" și-a anunțat intenția de a lansa pe piața franceză patru noi traduceri din literatura romînă.

● Răspunzînd, în cadrul unui interviu, la întrebarea: de ce a ales din întreaga literatură romînă tocmai romanul *Desculț* al lui Zaharia Stancu pentru a-l traduce în limba sa maternă, scriitorul danez Georgjedde a spus: — „După părerea mea — cu rezervele impuse de personalitatea artistică a fiecăruia dintre ei — există numeroase puncte de tangență între Zaharia Stancu și unul dintre scriitorii danezi cei mai apreciați, Martin Andersen Nexö".

ZAHARIA STANCU · BERFÆTLINGAR
Zaharia Stancu
BERFÆT-
LINGAR
MÁL
OG
MENNING

Reproducem mai sus coperta ultimei ediții islandeze a romanului *Desculț* de Zaharia Stancu.

Revista maghiară de literatură universală „Nagy Világ" a publicat în numărul 6/1958 un capitol din romanul *Rădăcinile sînt amare.*

● Povestirile noastre pentru copii înregistrează un succes deosebit peste hotare. Intreprinderi editoriale din U.R.S.S., Germania occidentală, Austria, India, R.A.U., Australia, cer mereu cărți romînești pentru copii. Acestea circulă azi în 10 limbi străine. *Capra cu trei iezi* tradusă în diverse limbi, a fost difuzată în străinătate într-un tiraj global de aproape un milion exemplare.

● *In Biblioteca Universității din Harward (S.U.A.) și în Biblioteca Congresului federal american există secții de literatură romînă, înzestrate cu opere de la începuturile creației noastre literare și pînă azi.*

● Intr-o recenzie publicată în nr. 2877, revista engleză *Times Litterary-Supplement* aprecia deosebita valoare literară a *Amintirilor din copilărie* ale lui Creangă (apărute în versiunea engleză semnată de A. Lloyd).

● *Pentru a da o cît mai pregnantă imagine a condițiilor de care se bucură creatorii romîni în domeniul literaturii și teatrului, René Jouglet, președintele Asociației internaționale a autorilor și compozitorilor, a găsit în articolul său din* Europe *(nr. 131—132) o formulă cu adîncă semnificație: „Despărțirea creației de comerț". Autorul arată că formula este aplicabilă și realizabilă numai într-o societate în care scriitorii nu au a ajuta pe exploatatori să exploateze.*

● Un succes remarcabil cunoaște în R.P. Bulgaria o culegere de literatură romînească, închinată anului 1907 și cuprinzînd opere de Coșbuc, Vlahuță, P. Cerna, Liviu Rebreanu, N. D. Cocea, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Petru Dumitriu, V. Em. Galan etc.

● *In „Gazeta poeților" din Grecia a apărut un articol din care extragem următoarele: „Secția de relații externe a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., printr-o scrisoare trimisă din București, propune o vastă cunoaștere reciprocă și colaborare între poeții romîni și greci... „Gazeta poeților", mișcată de cinstea ce i se acordă și de încrederea confraților romîni, le mulțumește și prin această coloană pentru gestul acesta spontan. „Gazeta poeților" va depune toate eforturile pentru a face cunoscută în Grecia poezia romînă actuală..."*

In același număr al revistei — ca început — a apărut o prezentare scurtă a poeziei lui Eminescu, însoțită de poeziile „Lacul", Singurătate", „Mai am un singur dor"; de asemenea, în ziarul „Avghi" au apărut: un articol de V. Parghinos intitulat „Elemente comune în poezia populară romînă și greacă", și legenda „Meșterului Manole", tradusă de același autor.

● Piesele lui Aurel Baranga sînt reprezentate pe numeroase scene din străinătate. Teatrul rusesc din Daugava joacă dramele „Iarbă rea" și „Rețeta fericirii", aceasta din urmă fiind montată și la Teatrul de artă leton din Riga. La teatrul rusesc din Riga se reprezintă „Arcul de triumf". In același timp, comedia „Mielul turbat" este aplaudată în R.D. Germană, Slovacia și Bulgaria.

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17, ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 3, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 35 (233) - joi 28 august 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

Mîndria națională a poporului romîn

E frumos acest sentiment de mîndrie față de realizările poporului nostru, e armonios și deplin patriotismul nostru ferit de urîciunea oricărui șovinism.

Luminoasa sărbătoare de acum cîteva zile, ale cărei vibrații nu s-au stins în sufletul nostru, și care marchează paisprezece ani de cînd am fost chemați la o nouă viață, ne-a prilejuit tuturor o privire sintetică asupra realizărilor, sporindu-ne încrederea în viitor. Despre această mîndrie națională, lipsită de agresivitate față de alte popoare, Lenin scria în vestitul său articol „Despre mîndria națională a velico-rușilor": „Oare sentimentul mîndriei naționale ne este străin nouă, proletarilor conștienți velico-ruși? Desigur că nu! Noi iubim limba și patria noastră, noi muncim cel mai mult pentru ca să ridicăm masele ei muncitoare (adică 9/10 din populația ei) la o viață conștientă de democrați și socialiști". (Lenin despre literatură ed. P.M.R., 1949 pag. 176). Insuflețit de acest just patriotism, partidul nostru a elaborat o serie de măsuri care tindeau să ridice masele populare, altădată asuprite, „la o viață conștientă de democrați și socialiști". Ni se pare astăzi foarte simplu să enumerăm realizări epocale, care au necesitat adesea eforturi eroice și care ar fi fost de neconceput în decedata orînduire. Alfabetizarea, așezarea învățămîntului pe largi baze de mase, democratizarea reală a învățămîntului universitar, crearea unei rețele complexe de teatre, echipe culturale, cluburi, biblioteci etc., constituie baza mutației revoluționare a culturii romînești, a cărei superbă configurație viitoare nu o putem încă nici măcar bănui! In acest complex de măsuri patriotice și larg democratice, literatura își are rolul său.

S-a vorbit adesea cu cifre ilustrative impresionante, despre popularizarea clasicilor romîni. Atitudinea partidului a fost cît se poate de clară și de justă și în domeniul moștenirii culturale. Larga răspîndire în mase a operelor scriitorilor reprezentativi din trecut cît și a edițiilor critice, constituie o acțiune patriotică de incalculabile consecințe. Adresîndu-se tineretului comunist rus, în plin război civil, Lenin trasa cu genială limpezime atitudinea partidului clasei muncitoare față de cultura trecutului. Dîndu-l drept exemplu pe Marx, Lenin spunea: „El a prelucrat în mod critic tot ce a fost creat de societatea omenească, nelăsînd nici un punct să scape atenției sale. El a prelucrat, a supus criticii, a verificat, prin mișcarea muncitorească, tot ce a fost creat de gîndirea omenească și a tras concluziile pe care nu le-au putut trage oamenii îngrădiți de limitele burgheze sau legați de prejudecățile burgheze". Și mai departe: „Fără înțelegerea limpede a faptului că numai prin prelucrarea acestei culturi se poate construi cultura proletară, fără această înțelegere, nu vom putea rezolva sarcina aceasta.

Cultura proletară nu este ceva ieșit de nu știu unde, nu este o născocire a oamenilor care își zic specialiști în cultura proletară. Ar fi ceva cu totul absurd. Cultura proletară trebuie să fie dezvoltarea, după anumite legi a acelui bagaj de cunoștințe pe care omenirea le-a elaborat sub jugul societății capitaliste, a societății moșierești, a societății birocratice". (Lenin, op. cit. pag. 191—192).

Adevărații scriitori și adevărații artiști au dorit totdeauna ca operele lor să ajungă la mase cît mai largi de oameni, să fie înțelese de cît mai mulți oameni. Acest ideal democratic al clasicilor noștri se realizează deplin de-abia în zilele democrației populare care redă poporului pe scriitorii săi prin magnifica operă editorială pe care o realizează. Putem fi mîndri cu arta noastră populară, putem fi mîndri cu operele clasicilor noștri, putem fi mîndri cu literatura contemporană realist-socialistă. Ascultînd muzica populară romînească, percepem adesea nu numai perfecția marii arte, dar admirăm și atitudinea interioară care i-a dat naștere. E în bucuria muzicii romînești forță vitală dar și un calm care echilibrează impulsul, e o demnitate în jale ca și în voioșie, o „măsură în lucruri" care o feresc de văitături și langori dulcege și care ne iscă neîncetat admirația pentru acest suflet colectiv ce se vădește în cîntecul popular.

Poezia noastră îmbină realismul, ironia, spiritul acut de observație, cu viziunea largă ce transfigurează artistic cotidianul. Pașoptiștii, ca și marii noștri realiști, au înțeles ce izvor inepuizabil se află în arta populară pe care au dat-o drept temei artei lor.

Putem să ne minunăm cu mîndrie, în fața impetuoasei dezvoltări a literaturii noastre, care într-un răstimp atît de scurt a reușit să creeze o artă atît de bogată și de împlinită. Sensul miracolului stă nu numai în puterea creatoare a poporului romîn — care e deosebită — ci și în amintita legătură a realismului cu arta populară. Aceasta explică perfecțiunea artei la Eminescu, Creangă sau Sadoveanu. Bucuria pe care o resimțim în fața artei romînești este străină de orice întinare naționalistă. Naționalismul burghez, această rușine a veacului, degradează dragostea fi-

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

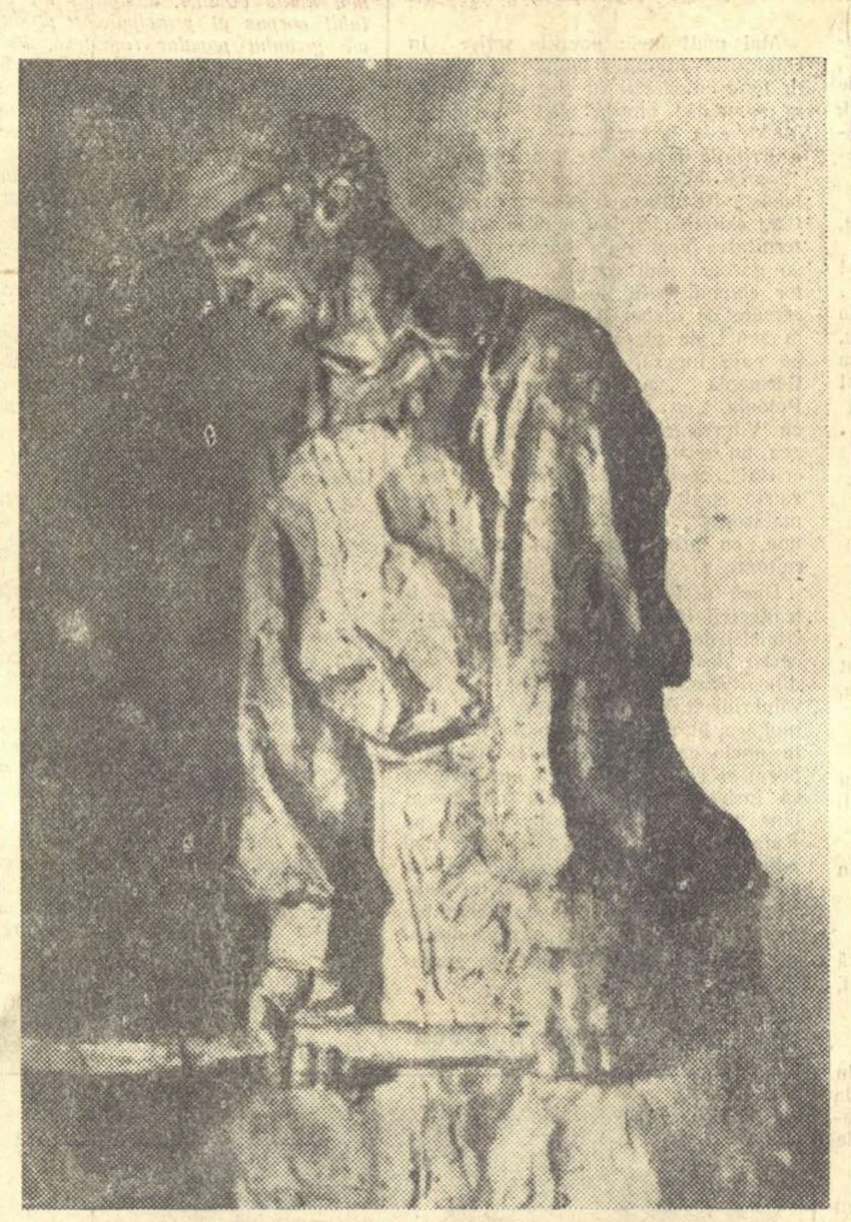

NAUM CORCESCU — Fragment din compoziția „Oțelari"

Frédéric Joliot-Curie

In ziua de 14 august a încetat din viață unul dintre cei mai valoroși și mai reprezentativi oameni ai epocii noastre, epoca descoperirii și folosirii energiei nucleare, epoca sateliților artificiali ai pămîntului și, în primul rînd, epoca măreață a luptei dusă de milioane și milioane de oameni pentru abolirea războiului, pentru instaurarea unei păci trainice. Pierderea pe care o suferă poporul francez prin moartea lui Frédéric Joliot-Curie este imensă.

Strălucit om de știință, laureat al Premiului Nobel, neobosit militant comunist, președinte al Consiliului Mondial al Păcii și unul dintre inițiatorii mișcării mondiale pentru pace, — marele savant francez Frédéric Joliot-Curie este regretat astăzi de toți aceia care, în lumea întreagă, i-au cunoscut nobila activitate științifică, i-au prețuit activitatea politică și socială, i-au ascultat mesajele emoționante și înflăcărate împotriva războiului și agresiunii, au semnat alături de el răsunătoarele chemări la luptă pentru pace.

S-a născut acest om odată cu secolul nostru — la 19 martie 1900 — dintr-o familie cu vechi și adînci tradiții republicane și patriotice. In 1871, tatăl savantului a luptat cu arma în mînă pentru apărarea Comunei din Paris și se cuvine să menționăm că în timpul primului război mondial un frate mai mare al lui Frédéric Joliot a căzut pe cîmpul de luptă jertfindu-și viața pentru apărarea Franței. Tînărul Frédéric a crescut într-o atmosferă în care dragostea pentru libertate se împletea cu dragostea pentru patrie, într-un climat în care oamenii nu ezitau să se jertfească pentru idealurile nobile ale poporului.

Pe timpul tinereții lui Frédéric Joliot renumiții savanți Pierre și Marie Curie obțineau primele mari succese în studiul radioactivității. Frédéric Joliot rîvnește să participe la cercetările lor și, dacă se va putea, să dezvolte rezultatele obținute. Intîmplarea face să găsească de lucru într-o uzină franceză. Aci, tînărul savant are prilejul să-i cunoască îndeaproape pe muncitori, adică pe tovarășii săi de luptă politică și socială de mai tîrziu, pe viitorii săi tovarăși de partid.

In uzină însă Frédéric Joliot rămîne puțin timp. Datorită capacității sale de muncă și largilor sale cunoștințe, este primit în laboratorul Mariei Curie, unde începe să muncească cu rîvnă.

Viața lui Frédéric Joliot a cunoscut apoi, timp de cincisprezece ani, calea de muncă încordată a cercetărilor omului de laborator și de bibliotecă. Această perioadă este jalonată de mari succese obținute împreună cu soția sa, Irène Curie. Descoperirile îi aduc Premiul Nobel și o faimă mondială.

Dar în această vreme în Italia se instaurează fascismul. In Germania vin la putere bandele brune, începe cursa înarmărilor, se vorbește pretutindeni tot mai mult și cu tot mai mare intensitate de război. Fasciștii spanioli atacă republica democrată, Germania nazistă și Italia lui Mussolini intervin fățiș în sprijinul lui Franco. Are loc agresiunea militarismului japonez împotriva Chinei. Italia fascistă atacă și trece prin foc Etiopia. Naziștii invadează Austria și Cehoslovacia. Nu mai există nici o îndoială că omenirea se găsește în pragul celui de al doilea război mondial.

Frédéric Joliot-Curie își unește glasul cu glasul tuturor acelora care cereau stăvilirea calamității. Din nefericire, zadarnic. Incurajată de imperialiști, la începutul lui septembrie 1939, Germania hitleristă declanșează războiul, atacînd și zdrobind, în mai puțin de o lună, Polonia. Apoi, agresorul fascist izbi și ocupă Norvegia.

Pentru savantul și omul de știință Frédéric Joliot-Curie, fascismul reprezenta o forță întunecată care, amenințînd cuceririle morale și politice ale omenirii, era gata să utilizeze cele mai noi descoperiri ale științei în scopul distrugerii, al morții, al cotropirii și înrobirii popoarelor. Radioactivitatea artificială și spargerea nucleului de uraniu ascundeau în ele posibilitatea obținerii unor energii și a unor mijloace de distrugere nemaivăzute pînă atunci.

Din Norvegia invadată de naziști, Frédéric Joliot-Curie aduce pe ascuns în Franța două sute de litri de apă grea, material indispensabil pentru fisiunea uraniului și care, dacă ar fi căzut în mîinile naziștilor, le-ar fi dat un avans apreciabil în realizarea unor arme de distrugere cu putere uriașă.

In primăvara lui 1940, în cîteva săptămîni numai, Republica Franceză, minată de colaboraționiști, se prăbușește sub loviturile armatei hitleriste. Prin grija lui Frédéric Joliot-Curie sînt trimise în sudul Franței, pe drumuri supraîncărcate de refugiați, cele două sute de litri de apă grea care trebuie salvate de naziști.

Frédéric Joliot-Curie rămase în Franța învinsă și ocupată, însă nu-și pierdu nădejdea în victoria finală. Chiar a doua zi după capitulare savantul spuse colaboratorilor săi: „Astăzi începe o nouă formă de război. Ea va fi mai grea decît războiul în uniformă".

Frédéric Joliot-Curie se gîndea, ca milioane și milioane de francezi simpli, la continuarea luptei împotriva ocupantului într-o formă nouă, la rezistența armată a populației împotriva cotropitorilor naziști. Trecură cîteva luni numai de la ocuparea patriei sale și savantul cu faimă mondială își începe lupta lui patriotică. Frédéric Joliot-Curie se numără printre întemeietorii Frontului Național pentru eliberarea Franței.

In toți cei patru ani în care Franța s-a zbătut sub cizmele ocupanților fasciști, Frédéric Joliot-Curie s-a aflat alături de cele mai bune forțe ale poporului său. A fost în tot acest timp exemplul viu al devotamentului unui savant pe care lungii ani de laborator și de bibliotecă nu l-au rupt de popor, de năzuințele și de luptele poporului. El nu a uitat nici o clipă că știința trebuie pusă în slujba muncii pașnice a oamenilor, a fericirii lor, a libertății.

Acad. Zaharia Stancu

(Continuare în pag. 7)

Literatura lui 23 August 1944

II

In dezvoltarea literaturii noastre pe tema războiului și a eliberării, trebuie să subliniem și exemplul hotărîtor pe care scriitorii l-au aflat în această privință în operele literaturii sovietice cu această temă — mai exact în operele închinate evenimentelor Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și în acelea care au zugrăvit războiul civil.

In planul dezvoltării generale a literaturii universale, literatura sovietică marchează între alte fundamentate aporturi înnoitoare și pe acesta: sensul nou pe care-l cuprind cărțile cu tema războiului. Este sensul eliberării, al revoluției sociale. „Torentul de fier" de Al. Serafimovici, „Calvarul" de Alexei Tolstoi, „Klim Samghin" de Gorki, acea minunată epopee care este romanul „Pe Donul liniștit" de Mihail Șolohov, „Infrîngerea" de Al. Fadeev și atîtea alte opere ale literaturii sovietice, realizează treapta nouă pe care o reprezintă zugrăvirea războiului din perspectiva revoluției ulterioare, descoperirea în forțele care se înfruntă, în destinele care sînt lovite, în evenimentele care se succed a acelor elemente care deschid perspectiva revoluției sociale, care reprezintă viitorul.

Din acest punct de vedere trebuie să apreciem literatura noastră închinată lui 23 August 1944. Romanul „Mitrea Cocor" de Mihail Sadoveanu este una din cele mai expresive mărturii ale perspectivei noi în zugrăvirea destinului unui om cuprins în vălmășagul războiului și a cotiturii pe care o aduce eliberarea în viața lui. Mitrea este o sinteză a dramei milenare a țăranului și a deșteptării lui la o nouă viață, în epoca noastră. Scriitorul l-a însoțit pînă în clipa în care eroul, întors din război, se află abia la începutul noului său drum — dar acest drum este atît de limpede, atît de luminos sugerat, încît în inima cititorului chiar acest început capătă semnificația unei mari victorii. Triumful revoluției este absolut neîndoios.

Lunga serie de episoade prin care romanul lui Zaharia Stancu „Rădăcinile sînt amare", în curs de apariție, se apropie de momentul eliberării, realizează o perspectivă admirabilă, întărită prin alternarea de planuri și episoade, prin confruntarea dintre epoca dinainte și de după eliberare, și prin continuitate pe care scriitorul o urmărește cu privire la anumiți eroi. Episodul din „Setea" la care ne-am referit anterior capătă întreaga lui valoare atunci cînd urmărim comportarea ulterioară a personajului și întregul ansamblu de fapte în care este angrenat destinul său. Invățătorul George Teodorescu străbate o amară experiență pe front; scara sa de valori morale se prăbușește. Intreaga sa personalitate fizică și morală este lovită cu asprime pentru că crima la care participase și personajul, intelectualul indiferent dinainte, nu poate rămîne fără urmări esențiale.

Dar toate acestea, privite ca un protest împotriva războiului, se organizează în „Setea", în marea operă constructivă căreia i se consacră personajul, integrîndu-se în procesul de desprindere a poporului de vechile stări de lucruri. Individualistul dinainte de război devine un luptător social, alături de comunistul Ardeleanu, alături de țăranul muncitor Mitru Moț — și acesta erou al unui proces asemănător.

In cartea de nuvele a lui Aurel Mihale „Nopți înfrigurate", asistăm mai puțin la deruta din prima parte a războiului și mai ales la etapele importante ale luptelor de după întoarcerea armelor. Scriitorul a realizat aici nu numai tablouri de front, dar participarea oamenilor simpli la războiul patriotic antihitlerist, care acum era „războiul lor". Primele episoade ale cărții surprind nașterea unor speranțe, a unui țel în marea derută a înfrîngerii; aici scriitorul se oprește la țăranul care părăsește frontul pentru a se întoarce acasă, chiar trăind hăituit prin păduri și ogoare; el insistă asupra momentelor cînd soldații trec frontul la sovietici, cînd populația se opune cu arma în mînă hitleriștilor. De aici, de la această schimbare a atmosferei prevestind întreaga mișcare revoluționară a țării, el însoțește frontul, eroismul de masă în slujirea unei cauze drepte, eroism care vorbește despre capacitatea revoluționară a eroilor la marile schimbări la care ei vor participa atunci cînd se vor întoarce acasă.

La fel vom descoperi, în toate cărțile care vorbesc despre trecutul război, germenii noului, ai conștiințelor care vor deveni germenii conștiinței socialiste. Mișcarea patriotică și lupta ilegală a comuniștilor, pe care Eusebiu Camilar le schițează în „Negura" și pe care Zaharia Stancu sau tînărul Titus Popovici le redau mai pe larg: atmosfera, oarecum paralelă cu a primei părți a cărții lui Mihale, realizată de Mihu Dragomir în poemul său „Războiul"; spiritul literaturii lui Mihai Beniuc din timpul războiului și din anii noștri, spirit care caracterizează întreaga noastră lirică avînd această temă, reprezintă sensul nou al literaturii romînești închinate războiului și marchează înseși etape ale dezvoltării realismului nostru socialist.

★

Cu acest prilej, trebuie măcar menționate alte două aspecte care vorbesc despre importanța lui 23 August 1944 în dezvoltarea literaturii romînești contemporane.

Mai întîi, despre literatura rezistenței împotriva fascismului și a războiului.

O nouă înțelegere a desfășurării vieții în societate, a evenimentelor sociale, s-a manifestat mai de mult, încă dinainte de război, în primul rînd la acei scriitori care au fost legați de lupta partidului comunist. Dar mai mult decît atît, lupta forțelor patriotice, a partidului a determinat un întreg curent care a influențat profund literatura și care se resimte în multe opere din creația unor scriitori ai epocii dintre cele două războaie. Este în fond un curent nou, o treaptă superioară în cadrul realismului romînesc. A existat între cele două războaie o întreagă literatură, mai cu seamă în poezie și publicistică, care se con-

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 7)

Decăderea dramaturgiei burgheze

Anemia progresivă a personajului este semnul de dezagregare cel mai direct perceptibil în literatura burgheză de astăzi. Personajul e un element definitoriu pentru literatură, fie că e vorba de autoexprimarea lirică, fie de oameni creați prin narațiune sau prin acțiune dramatică. Prin intermediul lui spune scriitorul tot ce crede despre realitate, își împărtășește viziunea filozofică, politică și etică. Felul cum e conceput și construit un personaj, și mai ales gradul de soliditate, e un barometru sensibil care, în diversitatea curentelor literare, mărturisește gradul de apropiere sau îndepărtare de realism.

Nu e o problemă de măiestrie artistică, ci de concepție, de atitudine în fața realității. Scriitorii de la începutul literaturii noastre se mișcau încă stîngaci printre legile cîte unui gen pentru care nu aveau nici experiență proprie, pentru care nu exista nici maturitatea literaturii însăși. Dar ei credeau în puterea literaturii de a exprima viața și de a o influența. Iar marii realiști din trecut au creat nemuritoarea lume de tipuri, care — după caracterizarea făcută unuia dintre cei mai mari — concurează starea civilă. E inutil să mai vorbim de soliditatea personajelor lui Tolstoi, Balzac, Caragiale sau Thackeray și tot ce au adus ele pentru cunoașterea lumii trecute, cu toate articulațiile și contradicțiile ei de clasă, și pentru cunoașterea omului, în genere.

Realismul socialist — arta unei orînduiri superioare — a continuat tot ce obținuse vechiul realism în construirea personajelor, în soliditatea și complexitatea lor, așa cum a continuat pe orice tărîm al culturii ceea ce s-a dobîndit prețios în trecut. Dar stadiul calitativ nou în înțelegerea istoriei și legilor ei s-a manifestat într-o altă perspectivă. Scriitorii vechiului realism împărtășeau zbaterile și iluziile personajelor. Vlahuță nu putea înțelege mecanismul societății mai mult decît înțelegea Dan. Scriitorul realist socialist are altă perspectivă asupra personajelor. Marin Preda sau Petru Dumitriu scot la iveală zădărnicia încercărilor — deosebite ca situație și semnificație — prin care Moromete sau Șerban Romano caută să frîngă legile societății.

Dar cel mai caracteristic nou în plăsmuirea personajelor este capacitatea realismului socialist de a înfățișa pe oamenii care cunosc legile societății și le folosesc pentru a schimba societatea, pentru a înlocui anarhia și exploatarea capitalistă prin socia-

Silvian Iosifescu

(Continuare în pag. 6)

Muzeul literaturii romîne

ÎNSEMNĂRI

La Uniunea Scriitorilor, în trei încăperi, dar cu posibilități apropiate de extindere asupra întregului imobil, a luat ființă Muzeul literaturii romîne. Un grup de cercetători, sub conducerea lui Perpessicius, strîng fotografii, manuscrise, documente de tot felul, ediții vechi și nenumărate alte obiecte în legătură cu viața și activitatea scriitorilor mai vechi și mai noi, menite să înfățișeze întreaga dezvoltare a literaturii noastre de la începuturile îndepărtate pînă la creația de astăzi. Ceea ce s-a obținut pînă acum, prin eforturi pline de hărnicie, dar într-un timp foarte scurt, este schița lucrării viitoare, destul de sugestivă totuși pentru a pricepe și a măsura valoarea și importanța operei ce se întocmește. Insemnătatea pe care a luat-o pentru lumea modernă cunoașterea artistică cerea și pentru trecutul literaturii noastre adunarea tuturor materialelor care, închise în arhive publice sau particulare, nu reconstituiseră încă istoria vie, văzută, a întregului scris romînesc. La Praga, acum cîteva luni, am parcurs lungul șir al sălilor mănăstirii Strahov, exhumate în parte în fundațiile romanice ale acestui vechi monument, trăind trecutul atît de dramatic al națiunii cehe, așa cum apare în viața și opera scriitorilor și învățaților care au reprezentat-o. Ceea ce s-a realizat la Praga, în anii regimului popular, alcătuiește oarecum un model al genului, pe care nu este rău ca muzeologii noștri să-l cunoască și să-l mediteze, deoarece tema lor este înrudită cu aceea a colegilor lor cehi: refacerea întregii istorii a literaturii, ba chiar a întregii culturi naționale, din datele ei văzute, în spiritul înțelegerii și iubirii pentru toată acea muncă de creație a trecutului, care se continuă și face posibilă pe a noastră, în noile condiții istorice.

Am rătăcit, tăcut, prin cele trei săli ale Muzeului, cărora li se adaugă spațiile consacrate comemorării lui Delavrancea, ascultînd muzica trecutului și chemările zilei de azi. Cultura romînească a luat ființă prin învățătura slavonească a fraților. Iată mănăstirea Neamțu, un loc al obîrșiilor. Primele tipărituri romînești apar însă în alte locuri și în alte împrejurări, pe care inscripțiile panourilor ni le explică. Mă aplec asupra cărților venerabile, produse de acea pietate adresată, în primul rînd, ființei națiunii care se silea către expresie. Invățații mireni s-au asociat devreme acelor prime silințe. Cronicarii lipsesc deocamdată din panourile Muzeului. Dar iată pe Dimitrie Cantemir în costumul lui de cavaler, împodobit cu peruca secolului său. Aștept dezvoltarea sectorului consacrat învățaților ardeleni ai veacului al XVIII-lea, admirabilelor figuri care prin însuflețire, prin izvoare, prin multe preocupări, au refăcut în locurile lor o mișcare de stilul Renașterii, un ultim val al umanismului european, acordat cu nevoile unui popor care se trezea. Cine va studia pe învățații ardeleni ai secolului al XVIII-lea, așa cum nu s-a făcut pînă acum, cu mijloacele mai noi ale erudiției literare, dar și cu talentul de a învia oamenii și epoca lor, pentru a dota istoria literaturii noastre cu capitolul viu, bogat, care mi se pare că îi lipsește încă? Muzeul literaturii romîne ar putea fi un imbold în această privință. Recunosc mai departe fotografiile scriitorilor romantici și pașoptiști. Mă surprinde încă o dată asemănarea de trăsături și de expresie a lui Gr. Alexandrescu cu poetul generației următoare, cu Al. Macedonski. Cobor

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 6)

Portretul tînărului comunist

Imaginea literară a tînărului comunist aparține unui erou pe care îl cunoaștem și îl admirăm în viața de toate zilele și totuși ea ne pasionează prin intensitatea sentimentelor, prin înflăcărarea și eroismul demonstrat în anii construcției socialiste. Există în această imagine un mănunchi impresionant de atribute ale tinereții. Sensibilitatea și receptivitatea ei caracteristică concentrează astăzi ca într-un focar luminos trăsăturile morale înaintate ale comunistului. Sufletul omului tînăr deschis din totdeauna marilor chemări generoase ale epocii, veșnic entuziasmat de idealuri mărețe și de fapte îndrăznețe, eroice, constituie una dintre sursele importante ale frumosului etic în literatura contemporană. Mihail Ivanovici Kalinin sublinia îndeosebi „frumusețea spirituală a tinereții" al cărei specific este „extraordinara impresionabilitate", „acest impetuos elan tineresc către adevăr și sinceritate", „puternica aspirație către peripeții ideale,... spre extraordinar, spre eroism, spre fapte mari în folosul poporului".

Adeziunea la cauza comunismului stimulează înflorirea atributelor tinereții. Romantismul revoluționar al tinerei generații, vitalitatea demonstrată în efortul eroic al construcției, ca și împotriva dușmanului de clasă, te-comandă trăsături caracteristice tinereții comuniste. Farmecul vîrstei și sensul nobil al moralei clasei muncitoare se contopesc într-o imagine unitară în opera prozatorilor romîni contemporani. Zaharia Stancu, Petru Dumitriu, Marin Preda, Titus Popovici, Francisc Munteanu precum și alți scriitori au reflectat în opera lor figuri interesante de tineri revoluționari care se dovedesc a fi în zilele noastre urmași demni ai utecistului Vasile Roaită.

Martori sensibili ai înfiripării unei conștiințe noi în sufletul tinerei generații, scriitorii noștri au surprins în operele lor nuanțe particulare ale demnității, curajului, devotamentului pentru cauza socialismului. Figuri remarcabil realizate ale tinerilor comuniști se găsesc zugrăvite în „Cronica de familie" de Petru Dumitriu, în capitolele referitoare la adolescența lui Licu Oroș din romanul „Rădăcinile sînt amare" de Zaharia Stancu, în romanul „Setea" de Titus Popovici, în nuvela „Ferestre întunecate" de Marin Preda precum și în romanul „Statuile nu rîd niciodată" de Francisc Munteanu și altele. Cititorul acestor opere remarcă carac-

Miron Drăgu

(Continuare în pag. 6)

Dorințele ni-s simple

Dorințele ni-s simple și-atîta de firești!
Vrem să trăim ca oameni, în case omenești,
Să ne vedem de treburi, de grijile mărunte,
Pe largile tarlale și în uzini de frunte.

Vrem toți copiii lumii, plesnind de sănătate,
Ca îngerii să doarmă în leagăne curate
Și muma să nu știe de lacrimă și tingă —
Ci ochi de-or fi să plîngă, de fericiri să plîngă.

Și vrem cu nimbul păcii să-ncununăm planeta,
In lună să ajungă mai repede racheta —
Iar noi, la cîte-un praznic, să-ntîrziem puțin,
La masa-ntre popoare, cu olul plin de vin.

Noi vrem... dar iar pe ceruri se-arată nouri grei,
Vor vînturi rele iarăși să-mprăștie scîntei,
Cu brîu de flăcări, moartea pămîntul vrea să-ncingă —
Și lespedea luminii de sînge să o lingă!

Ci eu vă spun: în lume vor da toți pomii roadă,
Vor putrezi dușmanii cu mîna pe grenadă
Dar nu ne vor întoarce din rosturi și temei!
Va fi în lume Pace! Sîntem stegarii ei!

Victor Tulbure

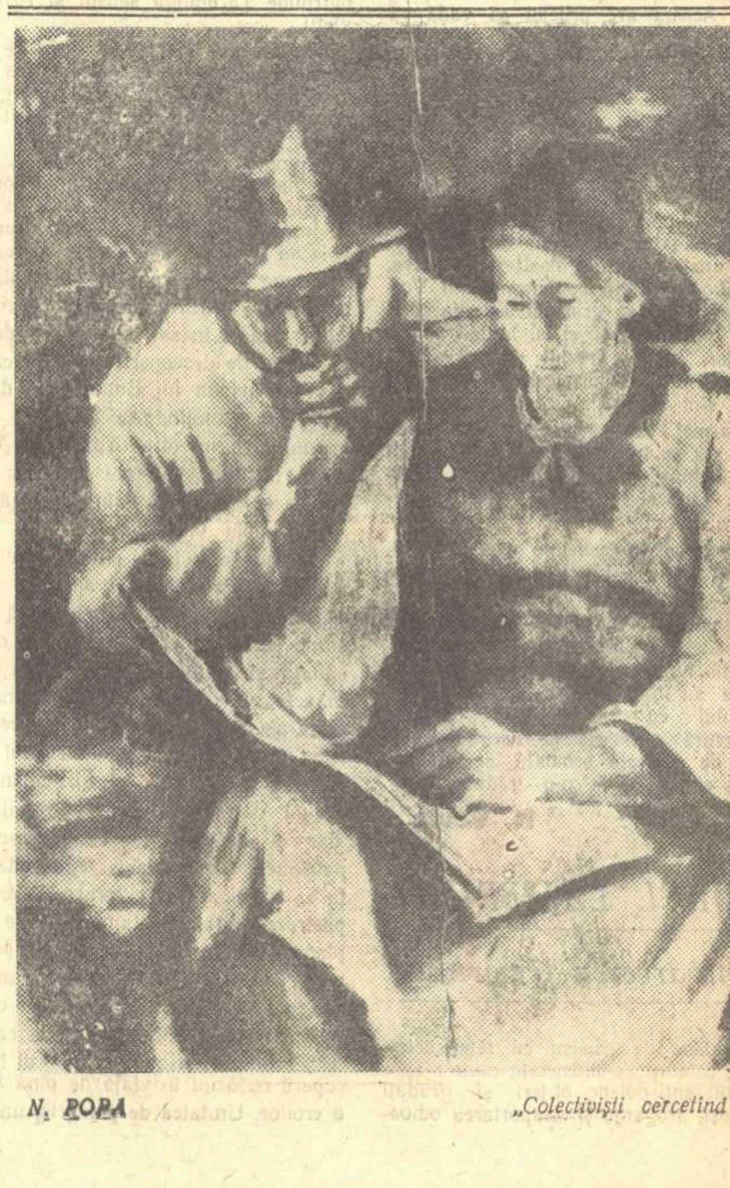

N. POPA — „Colectiviști cercetînd reviste"

RAFAEL ALBERTI în romînește

La Sebiș sau în altă parte,
mereu același dor de ducă
spre nu știu unde mă usucă...

MIHAI BENIUC
(1936)

Nu știu de ce, scriind despre un poet atît de diferit de temperamentul lui Beniuc, îmi vin totuși în minte versurile acestuia. Poate că au în ele ceva din esența poeziei: năzuința spre mai mult, spre mai înalt, spre depășirea condiției date. Ea amintește omului menirea sa cea mai înaltă, aceea de a crea, într-un fel sau altul, sau de a duce mai departe creația lumii.

Cu acest fior a izbucnit prima flacără poetică a tînărului pictor născut la Cadiz în 1902 și retras în 1917 pe înălțimile Sierrei de Guadarrama. Indrăgostit de culoarea mării, a cerului, a algelor, a pietrei, el își cicatrizează plăminii, lăsîndu-și un timp pensula pentru condei. Pictor nu o dată și în poezie, pictor mai tîrziu și pe pînză, Rafael Alberti își strigă în munți, dorul primei mari aspirații, visul marin al copilăriei.

Dintre stîncile Guadarramei coboară, în 1924, pe pardoseala de piatră toridă a Spaniei ,o flacără nouă: Rafael Alberti poetul, cu manuscrisul „Marinarului pe uscat".

Marea, cu toate mirajele submarine, cu toate tainele fetelor mării:

Iubita mea trăiește în mare
și niciodată n-o zăresc.

Marea, cu toate regretele rămînerii pe țărm, cu toate nostalgiile infantile ale absenței călătoriilor:

Haina mea, o, haina mea,
n-o s-o îmbrac nicicînd, se pare,
căci nu-s lăsat să merg la mare.

Orașule, n-ai să mă vezi
în haina mea de marinar.
Ea stă închisă în sertar,
și nu mi-o dau nici de-ncercare.

Marea, ca o zodie sub care s-a născut, veghează și visul final al copilului. Un infantil și marin „Mai am un singur dor" încheie primul mare poem al lui Rafael Alberti. „De-mi va muri glasul pe uscat". „Marinar pe uscat", visător al depărtărilor, Rafael Alberti își cîntă în cel dintîi volum, prima sa despărțire: despărțirea de mare.

Dar prima despărțire, vai, nu avea să fie și cea din urmă. Absenței mării de care l-a rupt boala în adolescență, avea să i se adauge un traumatism mai profund. In Europa, în care războiul civil din Spania prevestește infernul celui de al doilea măcel mondial, anii de încercare ai poporului său, îl găsesc pe Rafael Alberti — după un lung turneu pe continent (1931)—ca soldat al republicii. „Marinarul pe uscat" devine acum „Poetul în stradă". El scrie „Romanțele războiului din Spania", întreprinde alături de soția lui, Maria Teresa Leon — flacără geamănă și prieten devotat pe viață — călătorii în Uniunea Sovietică; întemeiază revista Octombrie și pune bazele Alianței intelectualilor antifasciști. Războiul civil îi seceră prietenii. Pe pămîntul Spaniei curge sîngele lui Federico Garcia Lorca și Miguel Hernandez. Și azi, cînd îl ascult pe Rafael Alberti citind versurile lui Lorca, percep în glasul poetului imprimat pe disc hohotul înăbușit al propriei dureri, pentru a lăsa să țîșnească numai jerba versurilor vitale, pline, toride, ale poetului asasinat.

Cu sfîrșitul războiului civil, începe a doua și cea mai grea despărțire a poetului. Nostalgia mării se schimbă în tragedia exilului, „Marinarul pe uscat", cu inima rănită de pierderea prietenilor și a patriei, se îmbarcă pentru o călătorie silnică, din care nici azi încă nu s-a întors. Așa ia naștere în Argentina, pe acest liric continent hispano-american, o poezie deosebită și de largile revărsări în „cînturi generale" nerudiene, și de umanismul mai curind calm al Gabrielei Mistral: poezia exilului. Frate cu destinul orientalului Hikmet, Rafael Alberti aduce în lirica lumii contemporane cele mai sfîșietoare cîntece de exilat.

La început, geamătul de durere e încă asurzit, amorțit în seismul despărțirii. Ochiul înregistrează un peisaj străin, inima doar răspunde neașteptat:

Prin negura ca fumul de tutun "Caporal"
mă uit la fluviul Franței,
mișcînd ruine, triste dărîmături tîrînd
pe apăsătorul verde ricin al apei sale.
Ferestrele mele
nu mai dau spre plopii și fluviile Spaniei,

pentru ca în mijlocul peisajului străin, nu doar inima să răspundă, ci ochiul însuși să vadă ceea ce a lăsat în urmă, „brigăzile internaționale", „tinerii morți", „poetul asasinat"...

In exil, centrul poeziei lui Rafael Alberti rămîne Spania. Cîntecele sale sînt cîntece spaniole. Aspirația lui infantilă spre necunoscut e azi tinderea nostalgică și însîngerată către cunoscutele pămînturi iberice:

Mi-aduseră nourii astăzi
în zbor, harta Spaniei mele.
Ce mică era peste fluviu,
ce mare era pe pășune
umbra-întinsă pe care-o lăsa

Hrănirea poetului din absență e miraculoasă. Absența e pentru noțiunile strict geografice. Pentru ființa lui, pentru poezia în care sufletul său își găsește singura formă de expresie și cea mai înaltă (căci poetul nu acceptă alta!), Spania există. E vie ca nostalgia, ca aspirația spre tot ce înseamnă viața simplă de-acasă, (de care în copilărie, aceeași nostalgie îl trăgea departe pe micul „marinar de uscat!"):

Aș vrea să cînt: să fiu o floare
din satul meu.

O vacă să mă pască-n voie
în satul meu.

Și să mă poarte la ureche
un plugar din satul meu.

Și să m-asculte iarăși luna
din satul meu...

. . . .

Fiindcă sînt singur și departe,
vezi bine, fără satul meu,
(deși nu sînt fără poporul meu).

Singurătatea și depărtarea — senzațiile nu doar ale unui poet, în chiar imediata apropiere a locurilor natale („La Sebiș sau în altă parte / mereu același dor de ducă..."), au avut la Rafael Alberti alte cauze. Intre el și Spania, erau milele oceanului pe care dorul desculț nu le putea trece. Dar în exil, prin sentimentul fundamental concentrat în paranteze (...„nu sînt fără poporul meu"), i-au fost posibile „Intoarcerile" la ceea ce a fost esența, ființa lui de dinaintea exilului. In volumul intitulat „Intoarceri", scris între 1945 și 1951, conștiința de luptător se confundă cu aceea de poet, în lumini călătoare și irizări neobișnuite. In primul rînd „Intoarcerea nestrămutatei poezii":

O, frumoasă, puternică și dulce poezie,
singura care la urma urmei
întotdeauna se-ntoarce!

. . . .

Credincioasă la bine, credincioasă la greu,
cu mîna ta în vreme de pace, cu mîna ta în vuietul trist
al sîngelui și al războiului.

. . . .

O, soră într-adevăr, tovarășă,
cu mine surghiunită,
cu mine, cel lovit și lăudat,
cu mine prigonită:
în șovăire: tare, sigură,
în hotărîre: voioasă, însuflețitoare,
bună în ura cuvenită, bună
și chiar fericită în melancolie!

. . . .

Pentru că prin tine eu am fost, sînt muzică,
ritm iute, cadență domoală, adiere
a trestiilor, cuvînt al mării, cîntec
al greierilor simpli, populari,
pentru că prin tine sînt eu, și numai prin tine voi fi
ceea ce ai fost și vei fi de-a pururi.

E ceea ce spune cu alte cuvinte, în „Cîntece":

Cînt această noapte cu stele
în care sînt singur, departe de țară pe pămînt,
și totuși nu e nimeni pe pămînt
să fie singur dacă știe să cînte.

Da: întoarcerile sînt posibile și în exil! Acesta e strigătul cărții, în ciuda surdinei, a discreției în expresia sentimentelor. Reintoarcerea la iubirea de demult:

Azi dimineață, dragostea mea, avem douăzeci de ani...

reîntoarcerea la iubirea matură în mijlocul mării:

Pornesc pe mare, iubire, pornesc pe-ntinderea ta,
pe-ntinderea dragostei tale, spre dragostea ta; cîntînd
frumusețea ta mai frumoasă ca valurile...

reîntoarcerea lui Garcia Lorca, „poetul asasinat" în „toropita lumină-a unui vis liniștit de martie", reîntoarcerea lîngă sora mai mică în tovărășia căreia cutreiera dunele, întoarcerea tristeților toamnei în care poetul dă — trist fiind — curaj celor triști, — atîtea și atîtea întoarceri din care regret că volumul romînesc a înregistrat prea puține poezii!

Nostalgia ia forme acute. Cînd, în 1951, poetul trece pe bordul vasului „Florida" prin fața litoralului spaniol, el scrie elegiac:

Dulce mamă, atît de tristă și de veselă odinioară,
mi-arăți azi chipul tău zbîrcit, în drumeție,
în care trec prin fața ta fără să pot,
după atîta vreme, măcar să te îmbrățișez.

Răsar satele tale ascunse, țîșnesc
din dulcile scoarțe ale țărmilor tăi
frunțile albe de var, șiroind
de rănile și umbrele eroilor tăi.

Spune-mi rămas bun, mamă, cum îți spun și eu,
aproape fără să-ți spun nimic. — rămas bun, căci acum
numai marea, din nou, numai cerul
le mai pot trăi dacă tu-mi poruncești,
sau să mor, deopotrivă să mor,
dacă-așa îmi vei cere.

Mai mult încă: poeziile scrise în călătoriile ultimilor ani, sînt și ele în fond întoarceri în Spania. „Garoafa spaniolă" oferită poetului polonez Mickiewicz, la centenarul nașterii sale, e invitația de a plînge împreună soarta „floarei hispane" „negustorită de hiene". Pe itinerarii europene și asiatice, exilatul își trage tăria din fraternitatea popoarelor lumii; el aruncă „o garoafă îndrăgostită" constructorilor comunismului, iubește țările încercate de război, Belgia... „logodnică în sunet de clopote-mbrăcată / clopote pe care îngerul melancoliei bătea", Germania „cu trîmbițele sparte", Polonia, „cu sirena Vistulei", Praga cu Viltava ei dormind între ghețuri, „ca un rege pe un alb porumbel de cristal", aurorele romînești „prin muzicală arătură", Parisul „cu pletele mătăsoase", China cu zîmbetul pururi nou, cu primăvara lumii intrînd biruitoare și în continentul asiatic.

Dacă despre calitatea generală a traducerii lui Geo Dumitrescu vorbesc citatele de pînă acum, tălmăcirea acestor din urmă poeme e uneori mai dificultuoasă. Tălmăcirea nu a fost vălul ridicat de pe fața originalului spaniol, ca în redarea „Intoarcerilor", ci, în unele cazuri, o pînză lăsată între poem și cititor. De aceea am preferat să insist asupra poeziilor nu numai bine traduse, dar care-l exprimă pe Rafael Alberti în ceea ce are mai adînc și mai deosebit în lirica zilelor noastre: poezia exilului, într-un continent care vorbește limba exilatului, limba țării sale natale, „patima dreaptă" a întoarcerii prin luptă, în „paradisul pierdut".

Veronica Porumbacu

Orientări eronate în cercetarea folclorului

In ultima vreme, folcloristica romînească a cunoscut o serie de succese însemnate. Cercetări aprofundate întreprinse de diferite institute științifice au dus la strîngerea și sistematizarea unui material brut, care urmează a fi selectat și publicat în mai multe volume, alcătuind un veritabil corpus al principalelor producții ale geniului popular romînesc. Revistele de specialitate sînt mărturia unei preocupări multiple, serioase pentru numeroasele probleme pe care le ridică materialul folcloric. Grija permanentă a partidului și guvernului pentru folclor își găsește expresia în mijloacele deosebite de care dispun cercetătorii noștri, biblioteci vaste, aparataj științific de ultimul tip, posibilitatea vastă de a întreprinde cercetări și anchete îndelungate pe teren, spațiu editorial, etc.

In cele mai multe cazuri, folcloriștii noștri, muncind cu dragoste, au izbutit să ajungă la rezultate remarcabile, care au atras atenția specialiștilor de peste hotare.

Lucrările în curs de efectuare și publicare, ale „Institutului de folclor" al Ministerului Invățămîntului și Culturii, vădesc, în general, tendința spre înțelegerea științifică a faptelor de folclor.

Nu același lucru se poate spune despre activitatea folclorică a „Institutului de istorie literară și folclor" al Academiei R.P.R., căruia îi revine marea sarcină de a dezbate principalele probleme ale folclorului literar. Desfășurîndu-și activitatea de multă vreme, cercetătorii din cadrul acestui institut au adus o slabă contribuție, care se oglindește, de altfel, în paginile revistei „Studii și cercetări de istorie literară și folclor".

Dacă luăm în discuție numerele apărute numai în ultimii doi ani, constatăm cu amărăciune că în cea mai mare parte secția de folclor a bătut pasul pe loc sau, în unele cazuri, înregistrează un regres vădit.

Preocuparea pentru probleme esențiale ca: geneza folclorului, evoluția lui, raportul dintre folclorul tradițional și cel actual, cîntecul muncitoresc, folclorul de după 23 August 1944, combaterea teoriilor reacționare din folcloristica apuseană, folosirea creatoare a experienței vaste și înaintate a folcloristicii sovietice nu-și găsește de loc reflectarea în paginile „Studiilor și cercetărilor de istorie literară și folclor" din ultimii doi ani.

Singura preocupare meritorie este încercarea de a reconsidera activitatea folcloriștilor noștri din trecut. Din păcate însă și în aceste studii există scăderi — unele extrem de serioase.

Un exemplu tipic de obiectivism cras și de totală necunoaștere a tezelor elementare ale marxismului îl constituie articolul lui Ion Const. Chițimia: „A. Lambrior, folclorist". Renunțînd să facă o analiză adîncită a activității și concepției folclorice a lui A. Lambrior, Ion Const. Chițimia prezintă o informare bio-bibliografică supra-încărcată de date, dar lipsită de comentarii substanțiale. In felul acesta rolul jucat de societatea reacționară „Junimea" în încrarea lui A. Lambrior nu apare cu claritate. Ba ceva mai mult, se lasă cititorului impresia, de mult respinsă de critica noastră științifică, a unui Titu Maiorescu, mecena al culturii și științei romînești.

Cauzele diferitelor impedimente din viața lui Lambrior sînt explicate uneori în mod straniu. Printre altele se arată că este o victimă a politicianismului, ceea ce în parte e just, deși Lambrior însuși prin activitatea sa se situa pe pozițiile conservatorismului maiorescian. In nici un caz însă nu putem fi de acord cu condamnarea, fără a se ține seama de timp, a activității politice, în general, așa cum face autorul studiului. Citez: „L-a tăvălit fără înțelegere și l-a ucis insanitatea politică de totdeauna, cu oamenii ei care fac și desfac totul după ambiții și relații personale sau de clică". („Studii și cercetări", VI, 1—2, pag. 79).

Condamnarea în general a politicii apare și în altă parte a articolului: „Dar, politica trebuia să intervină în chip nejustificat și aci" (pag. 76).

Ion Const. Chițimia militează deschis pentru apolitism în domeniul cercetării științifice. De aceea, pare cu totul ciudată afirmația — iarăși exprimată sentențios — că „adevărata armată a oamenilor de știință este adesea indivizibilă pentru contemporani, dar ea este în același timp invincibilă și teribilă. Victoriile ei, și ale ostașilor ei, se consemnează mai tîrziu" (pag. 79).

Tendința factologică a studiului îl face pe autor să expună obiectivist o serie întreagă de idei și de interpretări ale autorului fără a lua poziție, fără să deosebească ceea ce este bun de ceea ce este rău.

I. C. Chițimia spune că Lambrior „consideră, pe bună dreptate, că poezia epică, în speță balada, s-a dezvoltat în vechime pe lîngă curtea boierească (sublinierea e a lui I. C. Chițimia), fiind cîntate de lăutari la ospețele domnești și boierești" (pag. 89). Și mai departe: „Părerea lui Lambrior despre dezvoltarea baladei în legătură cu viața intelectuală a boierimii este nouă și pe deplin întemeiată". (pag. 89). In altă parte, ocupîndu-se de ceremonialul de familie, autorul reproduce ideea lui Lambrior că „în trecut cultura folclorică a avut o frumoasă dezvoltare, fiindcă de ea s-au interesat nu numai masele populare, țărănimea, ci și boierimea..." (pag. 101).

Ce înseamnă această afirmație altceva decît reînvierea vechilor teze reacționare despre originea aristocratică a folclorului cu corolarul ei firesc — neîncrederea în posibilitățile creatoare ale maselor populare. Folcloristica științifică, avînd la bază concepția marxist-leninistă despre lume și viață, pune problema cu totul altfel.

In același număr al revistei e publicat și articolul lui Al. Bistrițeanu despre „Elena Sevastos".

Al. Bistrițeanu face încercarea de a situa activitatea Elenei Sevastos în mediul ei firesc de dezvoltare, ținînd în același timp seama de o serie de factori importanți, meniți să explice diversele poziții și, ca atare, activitatea folcloristei. Autorul însă exagerează atunci cînd încearcă să-i atribuie Elenei Sevastos unele idei progresiste specifice luptei actuale a clasei muncitoare împotriva naționalismului, a șovinismului, pentru înfrățirea între popoare.

Comentînd ideile din broșura Elenei Sevastos, intitulată „Pace-Infrățire", autorul crede că e vorba de militarea pentru idealurile de pace și înfrățire între popoare, cînd în realitate avem de a face cu o poziție tipic naționalistă din partea unui om care se simte legat atît de statul burghez romînesc cît și de cel precesc. O dovadă în acest sens îl constituie faptul, semnalat de altfel și de autorul studiului, că Elena Sevastos a avut în același timp o poziție net antisemită, care se dezlănțuie cu virulență la un moment dat. (pag. 136).

Scăderi în ceea ce privește discutarea problemelor cuprind și articolele „Folclorul la Tribuna din Sibiu" de Gh. Vrabie și „Elemente de folclor romînesc în opera lui Victor Eftimiu" de C. Ciuchindel. In ambele articole tendințele factologice sînt predominante. Gh. Vrabie expune numeroase materiale, dar le comentează numai pe acelea care îi dau posibilitatea să plaseze folclorul într-o lumină detașată de viața materială, socială. Circulația motivelor, comparativismul, rețin în primul rînd atenția autorului articolului.

C. Ciuchindel se mărginește la punerea față în față a izvorului folcloric cu materialul prelucrat de V. Eftimiu, fără a trage concluzii adîncite din care, în afară de faptul că autorul s-a apropiat cu pasiune „numai de temele eterne umane", nu-ți poți da seama de pecetea personalității sale. Și aceasta, pentru că C. Ciuchindel n-a selectat materialul, nu l-a ierarhizat și nu a încercat să-l lege de mesajul artistic al lui Victor Eftimiu, ținînd seama, bineînțeles, de ceea ce reprezintă idei înalte, progresiste, în opera sa.

Mitu Grosu

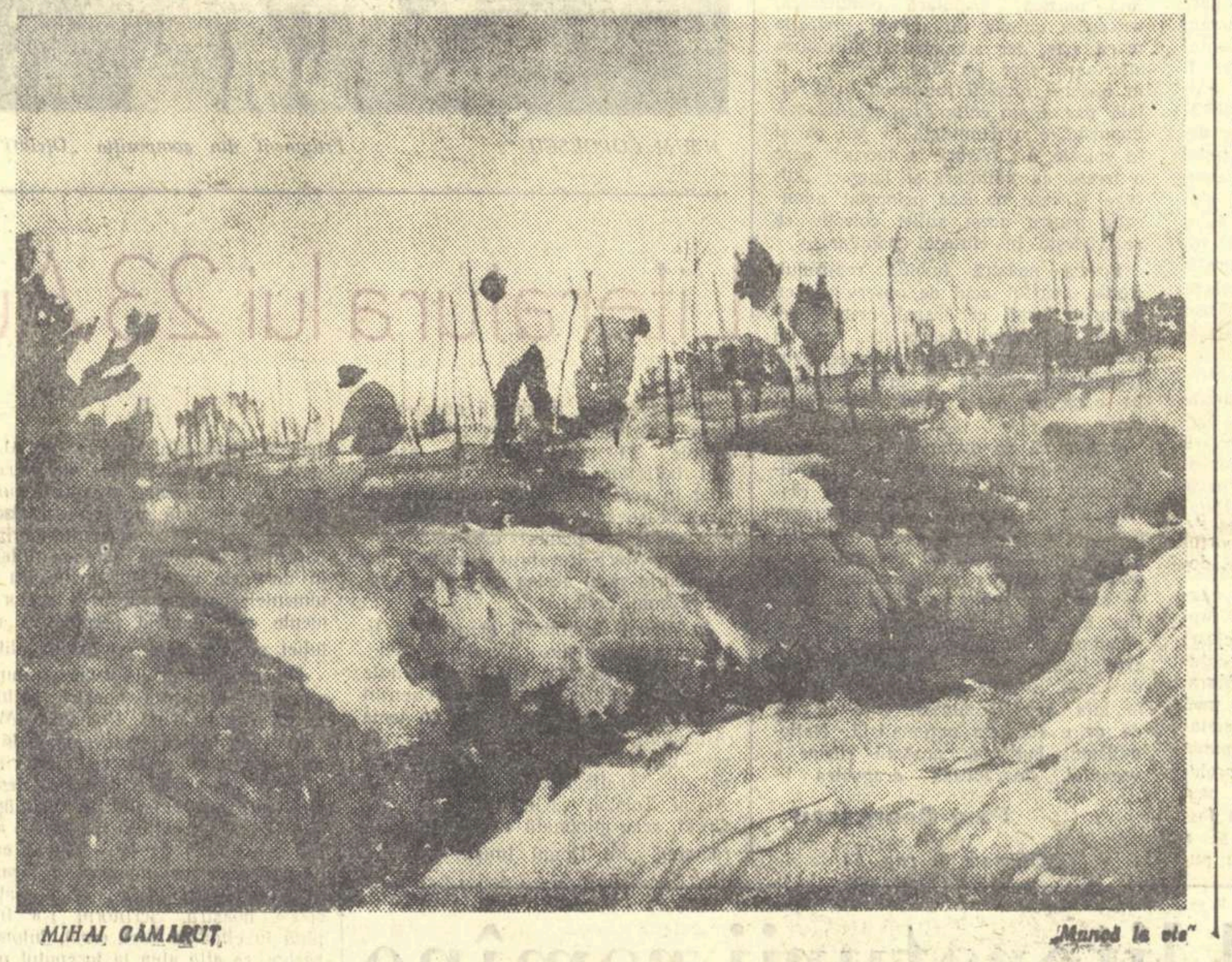

MIHAI CĂMARUȚ „Muncă la vie"

CĂRȚI

VILIS LAȚIS:

„Patria pierdută"

Romanul narează drumul cunoașterii lumii civilizate, parcurs de sălbaticul Ako, locuitor al Rigondei, o insulă necunoscută în care „acțiunea civilizatoare" a omului alb n-a pătruns încă. Oamenii trăiesc aici rudimentar însă armonios și cred că lumea se restrînge doar la ocean, la pește și la insula lor. Tînărul Ako însă, devorat de pasiunea cunoașterii, vrea să afle ce se întîmplă dincolo de zare. Pasiunea lui se va rezolva prin apariția omului alb. Mister Mobs pune piciorul pe insulă ca un stăpîn și-l ia prizonier pe Ako. Acesta are prilejul să vadă că dincolo de zare nu se află, așa cum credea, sălașul soarelui, ci cetatea diavolului galben. Eroul va traversa medii diferite, de la cel somptuos al lui sir Campster pînă la cel mizer al docherilor și închisorilor. E interesant de observat schimbarea perspectivei eroului în viziunea critică asupra lumii capitaliste. Dacă inițial societatea e văzută de pe pozițiile unei umanități nealterate, naive, — Ako amintind pe huronul lui Voltaire — treptat, prin cunoașterea mișcării muncitorești și a luptei comuniștilor, optica eroului se va adînci și acesta va înțelege de ce „nu toți albii sînt stăpîni".

Inarmat cu cuceririle civilizației, Ako se va întoarce între ai săi și-și va închina viața organizării luptei celor care și-au pierdut patriile, devenite colonii.

Cartea este astfel o pledoarie aprinsă pentru libertate, pentru demnitatea umană.

Densitatea romanului, dramatismul episoadelor (proprii de altfel și celorlalte romane ale autorului, din care unele au fost ecranizate), împletirea epicului cu poezia, dau cărții o structură complexă pe care traducerea de calitate semnată de T. Archip și I. Block n-o trădează.

N. Velea

AUREL LAMBRINO:

„Intoarcerea feciorului"

Coloane de oameni cu fețele crispate, osteniți și înfometați, mînate spre frontul antisovietic, ofițeri și gradați bătăuși, aroganța și comportarea odioasă a hitleriștilor, scene bestiale, — iată fundalul pe care se desfășoară una dintre cele trei povestiri ale lui Aurel Lambrino din recentul său volum. Lambrino creează, prin soldatul Costache Țarălungă, figura ostașului asuprit și brutalizat, așa cum l-a cunoscut vechea armată. Prieten cu muncitorul Roban, care încearcă să-l convingă de caracterul prădalnic al războiului antisovietic, Țarălungă își adîncește îndoiala, simțind lipsa de sens a prezenței sale în tranșee. Stăpînit însă de o tradițională psihologie țărănească, peste care s-au sedimentat influențele propagandei fasciste, soldatul nu răspunde prea ușor apelurilor lui Roban de a trece în liniile armatei roșii. Abia într-un tîrziu, cînd brancardierii sovietici îi vor acorda o îngrijire neașteptată, și mai apoi în lagăr, va da crezare pe deplin spuselor tînărului muncitor, datorită căruia pătrunde Țarălungă sensul și rosturile vieții.

Din aceeași imensă familie face parte și Matei Bunea, din povestirea „Intoarcerea feciorului", care parcurge un proces asemănător, dar pe o treaptă superioară. El își dă seama, altfel decît Țarălungă, de mersul războiului, fiind convins de înfrîngerea cotropitorilor hitleriști. In același timp, modul în care își înțelege îndatoririle de ostaș nu-i dă voie să părăsească unitatea. Matei Bunea fuge de pe front în țară chiar în momentul intrării trupelor sovietice. Ajuns acasă, în sat, stă ascuns de frică să nu fie descoperit și tratat ca dezertor. Spaima lui Bunea însă devine exagerată, potolindu-se abia în momentul cînd un ofițer sovietic îi eliberează un bilet în care îi scrie unde anume să se adreseze în cazul că i se va întîmpla vreo neplăcere.

Cu cea de a treia povestire a volumului, A. Lambrino își sporește forța de analiză, reușind să pătrundă mai adînc psihologiile, să surprindă realist situații și conflicte. Scriitorul a pășit în actualitatea imediată, zugrăvind aspecte ale armatei noastre populare. Hariton S. Avacum își face serviciul militar. La cazarmă, el nu dobîndește numai noțiuni de instrucție militară, dar și o educație cetățenească și patriotică, foarte strîns legată de viața sa interioară. Scriitorul a izbutit să păstreze unitatea acțiunii pe cele două planuri ce se interferează în permanență. Conflictului dintre Hariton S. Avacum și Alexa Drob, dintre ostașii conștienți de datoria lor și cei care se lasă orbiți de dușmani, scriitorul îi descoperă rădăcini în viața de pînă atunci a eroilor. Unitatea de artilerie, unde tinerii deprind meșteșugul armelor, nu apare ca o insulă izolată. Dimpotrivă, se observă o comunicare continuă între viața particulară a ostașilor și cazarmă, care demonstrază că armata nouă este o școală de apărători ai cuceririlor populare și de constructori ai socialismului. Hariton S. Avacum se afirmă ca cetățean conștient, în stare să deosebească pe prieteni de dușmani. Prin el, Aurel Lambrino creează un erou actual, în zugrăvirea căruia a demonstrat căldură și îndemînare.

Gh. Dogaru

VICTOR ION POPA:

„Velerim și veler Doamne" și „Floare de oțel"

„Aveam la un moment dat atîtea lucruri care nu se puteau tălmăci în teatru și se cereau inexorabil spuse în alt chip, încît a trebuit să abordez ritmul epic al unei cărți de întindere" — notează Victor Ion Popa, pentru a explica geneza romanului „Velerim și veler Doamne". Mai mult decît în alte scrieri anterioare, autorul și-a propus un țel precis, și anume punerea în lumină a „problemelor organice ale unei pături atît de reprezentative pentru popor, ca țărănimea".

Romanul „Velerim și veler Doamne" este istoria unui om simplu al cărui ideal de viață este sfărîmat de răutatea exploatatorilor, o istorie prin care se condamnă în general asuprirea socială, dar și instituții odioase ale societății burgheze, ca de pildă justiția.

Simbol al opoziției populare, figura uriașească a lui Manlache cucerește simpatia prin vigoarea cu care acesta se ridică în apărarea drepturilor sale. Atitudinea aprobativă a scriitorului față de dîrzenia și gesturile violente ale eroului său dovedește adeziunea la ideea că impilații sînt îndreptățiți să-și smulgă drepturile și prin forță. Dar Victor Ion Popa e departe de înțelegerea necesității unei acțiuni revoluționare organizate. Opoziția lui Manlache și a altora se rezolvă anarhic și scriitorul o acceptă în numele unui umanitarism generos.

Rezistența populară împotriva statului burghez, ilustrată de romanul „Velerim și veler Doamne" se concretizează și în figura plină de umanitate, de înțelepciune și de dîrzenie a lui Moș Petrache.

Nu este supărătoare în acest roman, cum va fi în „Sfirlează cu fofează", tendința scriitorului de a inculca eroilor fatalități ereditare. El își bate joc de lombrozianismul birocratizatului judecător Elefterescu și demonstrează că omul simplu își manifestă forța și îndîrjirea pentru a obține dreptatea nu dintr-o patimă înnăscută de ucigaș.

Cu limitele schițate mai sus, cartea lui Victor Ion Popa se alătură celorlalte romane care au dezvăluit critic situația grea a țărănimii în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Al doilea roman din volumul recent editat de ESPLA, „Floare de oțel", apărut prima dată în 1932, îmbrățișează experiența dramatică a cîtorva luni de campanie în primăvara anului 1917, pe frontul din Valea Oituzului. Eroul niciodată numit — dar care pare a fi povestitorul însuși — este obligat de evenimente să confrunte dorul lui tineresc de viață, concepțiile însușite pînă atunci, chiar și arta și strategia militară învățate în școli cu realitatea înspăimîntătoare a frontului.

Din păcate, unele limite regretabile care se vădesc în roman — accente șovine, altele mistice (prezentarea religiei ca dătătoare de perspective de viață) sau lipsa de înțelegere în ceea ce privește soarta ostașului rus pe front în timpul revoluției, umbresc esența, altfel emoționantă și dramatică a mesajului antirăzboinic al cărții.

Nu putem încheia această consemnare sumară, fără a reproșa editurii faptul că a tipărit și acest volum fără un studiu introductiv care să evidențieze laturile luminoase ale celor două romane ca și petele lor de umbră.

Ștefan Cristea

MUSA DJALIL:

„Cîntare eroică"

La începutul anului 1944, cînd armatele sovietice dădeau lovituri necrutătoare cotropitorilor fasciști, Gestapoul ghilotina în închisoarea Moabit din Berlin pe remarcabilul poet tătar Musa Djalil.

Ofițer încă de la începutul războiului, Musa Djalil cade rănit într-o luptă și este luat prizonier. In lagăr, poetul comunist Djalil însuflețește pe tovarășii aflați în detențiune, insuflă curaj camarazilor de captivitate și organizează o evadare. Denunțat de un trădător, Musa Djalil este întemnițat la Moabit și condamnat la moarte. Trăiește vreme de 11 luni sub amenințarea zilnică a execuției, sfidînd moartea și celebrînd în versuri înaripate demnitatea umană, patriotismul socialist, frumusețea vieții libere și dragostea. Prin grija unui tovarăș de celulă, un partizan belgian care va scăpa cu viață, manuscrisele lui Djalil, cuprinzînd aproape o sută de poezii sînt înmînate Consulatului sovietic de la Bruxelles și văd lumina tiparului la zece ani de la moartea autorului lor.

Memento viu al fărădelegilor nazismului și, în același timp, al unei neabătute încrederi în viitorul omenirii, versurile scrise în temniță încunună o existență pe de-a întregul dăruită idealurilor comunismului. Din fragedă tinerețe, Musa Djalil a activat în Comsomol, a slujit construcția vieții noi și mai tîrziu a condus Uniunea Scriitorilor din R.S.S. Tătară.

Inflăcăratul patriotism sovietic, abnegația și sentimentul nobil al dăruirii sociale se îmbină la Musa Djalil cu o rară vitalitate. Individualitatea lirică a scriitorului tătar nu e decît forma de manifestare a unei personalități creatoare modelată de revoluție și profund atașată ei. Astfel, cînd se anunță ceasul morții, poetul exclamă:

Viața mi-a fost o cîntare curată
Moartea-mi un cîntec de luptă va fi!

Evenimentele aspre ale războiului l-au călit. Prizonieratul, și apoi condamnarea la moarte, ar fi putut să-l doboare sufletește. Imprejurările ce-i grăbesc sfîrșitul sînt, în ciuda oricărui optimism, crîncene. Totuși, poetul înlătură tristețea firească și face să răsune cîntecul omului comunist:

„Am înălțat primăverii cîntare / Cîntec zvonit-am în luptă mergînd / Iată că azi, așteptînd să coboare / Greul topor al călăului, cînt".

Omul acesta, pe care fasciștii l-au sortit morții, nu se teme de moarte. Se simte fiu al unei țări căreia viitorul îi rezervă mari biruințe și bucuria de a fi contribuit la dobîndirea lor îl încredințează că oriunde îi va fi mormîntul „în inimă la voi rămîn / dorințele-mi și cîntul."

Ceea ce surprinde și umple de admirație lectorul de azi este curajul emoționant dovedit de Musa Djalil înaintea execuției. Mai toate poeziile sale din lunile ce preced moartea sînt insuflate de puternice sentimente patriotice.

Lirica erotică nu poartă în sine la Djalil nici sămînța regretului sau a lamentării, nici pesimismul morbid al celui ce se știe sacrificat, după cum nici o notă mistică, tributară fatalismului nu umbrește claritatea, decizia și generozitatea gîndirii. Totul este pătruns de o veselie clocotitoare, contagioasă. Certitudinea victoriei și dragostea pentru oameni, a căror fericire o punea mai presus de chinurile și moartea lui sîngeroasă, l-au făcut să rămînă demn pînă în ultima clipă a vieții.

Drumul eroic al vieții lui Musa Djalil este un document al bărbăției, intransigenței, eroismului comunist și al cinstei. Credința într-un viitor mai bun îl hrănește și-l fortifică în clipele de cumpănă. Ca și nădejdea că poporul nu-l va uita: „Face să trăiești lăsînd / Urmă-adîncă pe-unde treci, / Să dureze pe pămînt / Ca stejaru-n veci de veci".

...Incerc să-mi închipui o întîlnire între Musa Djalil și celălalt întemnițat aici, cehul Julius Fucik, între zidurile reci și mucede ale Moabitului. Nu s-au cunoscut. Insă, ca și acesta, Musa Djalil și-a scris versurile „cu ștreangul de gît". Și tot ca Julius Fucik a lăsat un testament ce mărturisește o înălțătoare pasiune pentru pacea și fericirea omenirii. De aceea, pe autorul „Cîntării eroice" îl simțim alături de noi în luptele prezentului.

H. Zalis

VICTOR VINTU:

„Cine-i Niță Peniță?"

Răspunsul la întrebarea din titlul volumului îl dă jurnalul intim al unui mic erou, vioi și inteligent. Mărturiile sale narează cu un aer de o copilărească gravitate întîmplări semnificative din viața primilor ani de școală. Este un jurnal care, pe lîngă comunicarea unor fapte „reale", comentează, trage concluzii și face, deseori, savuroase digresiuni. In felul acesta, ca într-o autorecomandare vie, înaintea micilor cititori se întregește imaginea lui Niță Peniță, un portret realist al copilului din primele clase ale școlii elementare. Posibilitățile lui Victor Vintu de a descrie interesant personalitatea copilului sînt remarcabile. Peniță este un erou simpatic cititorului tocmai prin apariția lui firească, lipsită de complicații livrești.

Orientarea lui Niță Peniță în problemele delicate ale adevărului sau minciunii, ale solidarității prietenești la rele sau la bune, nu este deloc ușoară și cele mai bune dintre povestirile volumului — precum: „Na, să mai faci caricaturi", și „A cui e păpădia?" — urmăresc pașii copilului pe drumul dobîndirii unei elementare experiențe sociale. Autorul cărții a știut să descrie cu adevăr o trăsătură esențială a eroului său: sensibilitatea caracteristică în chestiunile ce privesc demnitatea și onoarea personală. „Cuvîntul de onoare", „Angajamentul", „Parola" sînt noțiuni de gravă rezonanță în mentalitatea copilului.

Ar fi totuși cazul să amintim că din imaginea de ansamblu a preocupărilor personale și obștești ale școlarilor contemporani lipsește în această carte privirea mai atentă asupra problemelor de educație și instruire pe care le ridică activitatea pionierească. Pentru că Niță Peniță este pionier, activează împreună cu ceilalți colegi ai săi în cadrul organizației și cele mai multe dintre pățaniile sale urmăresc să înfățișeze tocmai aspecte ale acestei activități. Eroul nostru are tot dreptul să se bucure de considerația cititorului, să inspire acestuia o încredere deplină în starea sa civilă de cetățean autentic al literaturii noastre pentru copii.

M. Bogdan

Kilometrul 1314

I

N-am carnet de însemnări ca ceilalți colegi de breaslă: socotesc că tot ceea ce pot memora e vrednic de scris. Ceea ce nu pot, să se piardă! Totuși, ici, colo, ori de cîte ori fac rînduială printre hîrtiile mele, găsesc și cîte o însemnare. Insemnările mele sînt niște rebusuri înțelese numai de mine. De exemplu, în dosarul în care le-am adunat, par mai degrabă niște colecții de rarități decît însemnări de scriitor. Alături de o fotografie (furată de la un fotograf profesionist din Cișmigiu), înfățișînd un artilerist cu o servitoare de undeva din Trei-Scaune, se găsește o etichetă de pînză a unei fabrici de confecții. O altă însemnare (de astă dată într-adevăr e vorba de o însemnare pe o carte de vizită a unui scriitor bulgar): nici numele și nici adresa de pe cartea de vizită nu sînt importante, ci numărul de telefon: 1.31.45. In clipa cînd am primit cartea de vizită și am descifrat numărul de telefon, am tresărit. Primele patru cifre mi-au adus aminte o întîmplare foarte ciudată, petrecută cu mulți ani în urmă, pe care o uitasem de mult. Cred că tuturor li se întîmplă ca un gest, o culoare, o inscripție sau pur și simplu un obiect oarecare să declanșeze o amintire și pe urmă, mirat, să se întrebe: oare de ce mi-am adus aminte de întîmplarea asta tocmai acum?

— Dar să lăsăm teoriile

In primăvara lui '43 coboram pe un șlep austriac, spre Belgrad. Aveam 80 de vagoane de proiectile în pîntecul vasului și Dunărea era minată. Ca de obicei, în perioada acestor coborîri, fără remorcher, dus numai de undele apei liniștite, marinarii ștergeau putina. La Novisad am anunțat comandamentul portului și am cerut să mi se dea un marinar. Am precizat că e vorba de un marinar priceput, deoarece lansările fără remorcher cereau manevre complicate, deci oameni iscusiți, cunoscători ai tuturor tainelor navigației de pe Dunăre.

Comandantul portului m-a anunțat că nu are nici un marinar calificat. Am ancorat și am hotărît să nu părăsesc portul pînă ce nu voi primi un om. Comandantul speriat (staționarea unui șlep încărcat cu 80 de vagoane de proiectile în rada portului nu era o siguranță cînd zilnic erau bombardamente) mi-a trimis pe vas un soldat rezervist de vreo cincizeci de ani.

La îmbarcare l-am întrebat dacă a mai fost marinar.

— Niciodată, domnule.

— Dar cu ce v-ați ocupat pînă acum?

— Am fost vînzător la un magazin de textile.

Am anunțat comandamentul că nu plec la drum cu un rezervist care în viața lui n-a mai fost pe un vas. După cîteva ore de ceartă, comandantul portului mi-a trimis un rezervist cam de aceeași vîrstă cu primul. Acesta părea un tip de frizer: avea părul lins și mîinile albe, cu degetele neverosimil de lungi. Nici cel de al doilea soldat nu fusese pînă atunci pe vas. N-aveam ce face. Voiam să predau cît mai de grabă încărcătura șlepului ca să scap de coșmarul proiectilelor.

Am ordonat ridicarea ancorei.

Cei doi rezerviști abia au putut smulge ancora din nisipul portului. M-am gîndit cu spaimă la cele douăzeci-treizeci de ancorări zilnice, necesare manevrării șlepului. Văzîndu-i cum se spetesc, mi-era milă de ei, dar n-aveam încotro: trebuia să stau tot timpul la timon, să nu ne izbim cumva de maluri. Spre seară, amîndoi rezerviștii erau dezbrăcați pînă la brîu și asudați ca doi hamali de port. In toiul muncii am uitat de frică și eu și ei: ne-am scos centurile de salvare din plută moale, și am cercetat malul cu atenție, ca să descoperim un loc destul de ascuns avioanelor, unde am putea înnopta. Pe la ora șase ne-a ajuns din urmă o șalupă cu motor a Poliției Fluviale. Incă de departe ne-au făcut semn să ancorăm. Am aruncat ancora în adînc și am așteptat pînă ce șalupa s-a lipit de trupul burduhănos al șlepului.

— Aveți grijă, ne-a transmis un ofițer tînăr, că între kilometrul 1320 și 1302 au fost aruncate mine din avion. Locul n-a fost detectat încă, deoarece nu se știe dacă minele sînt magnetice, acustice sau acționate de ceas sau atingere. Echipele de deminare vor sosi mîine.

— Și unde înnoptăm?

— In legătură cu această problemă n-am primit nici o dispoziție.

— N-ai primit nici o dispoziție, dar noi transportăm proiectile. Nu putem sta în mijlocul Dunării, necamuflați. Aici zilnic sînt raiduri aeriene și noaptea și mai și. Inseamnă să murim ca șobolanii.

— Asta e drept. Părerea mea e să încercați să treceți de zona periculoasă. Altă soluție nu văd. Greble aveți?

Greble aveam.

O clipă m-am gîndit să-i rog pe ei să ne remorcheze, grebla să scormonească fundul Dunării, dar tocmai în clipa aceea porniseră motorul și mi-am adus aminte de minele acționate acustic. Asta era de altfel și motivul pentru care nu eram remorcați. Am stat multă vreme privind cum se îndepărtează șalupa Poliției Fluviale.

Unul dintre rezerviști, care ascultase toată discuția, mă privea întrebător. Cu degetele-i neverosimil de lungi, juca nervos pe catarama centurii ca și cum ar fi cîntat la pian o melodie monotonă numai pe două clape.

— Ce-i aia gleblă, domnule cîrmaci?

Am avut impresia că-și investise toate speranțele în termenul acesta și acum așteaptă de la mine o confirmare. I-am arătat spre un drug de fier, lung de vreo trei metri, de care atîrnau patru sau cinci odgoane de oțel, despletite.

— Aia e. Se montează de o barcă, odgoanele răscolesc mîlul și aruncă minele în aer.

— Și ce se întîmplă cu barca?

— Depinde. Dacă omul care stă în barcă știe să vîslească, atunci odgoanele sînt întinse și ating fundul apei la vreo zece-doisprezece metri de barcă. Dacă nu știe să vîslească, atunci odgoanele atîrnă vertical în apă.

— Va să zică dacă sînt întinse nu se întîmplă nimic.

— De obicei nu. Minele aruncate din avion sînt mici. Sînt aruncate din avioane de vînătoare, care își pot permite o coborîre pînă aproape de suprafața apei. Spun, totul depinde de vîslașul din barcă. Dumneata știi să vîslești?

— Nu.

— Colegul dumitale știe?

— Cred că nici el nu știe.

— Eu știu, dar nu pot părăsi șlepul. Nici unul dintre dumneavoastră nu cunoaște mînuirea timonului. Și dacă mă îndepărtez 20 de kilometri de șlep, n-am cum să mă mai întorc.

— Și dacă nu greblăm?

— E cel puțin de zece ori mai periculos. Minele sînt mici, iar șlepul nostru are o încărcătură mare. Cea mai mică zguduire înseamnă un salt în poalele lui sfîntu' Pătru.

— Da, da. Inţeleg... Și dacă rămînem pe loc?...

— Atunci totul depinde de păcatele noastre.

— Nu înțeleg, domnule cîrmaci.

— Dacă avem păcate multe, ajungem în iad. Dacă n-avem păcate, ajungem în rai. De murit, murim însă sigur. Doar știți bine că în fiecare, sau aproape în fiecare noapte se depun mine sau sînt bombardate vasele de pe Dunăre. In cazul cel mai bun numai mitraliate. Dar pentru noi un glonte mic e la fel de periculos ca și o bombă mare.

— Inţeleg. Inseamnă că trebuie să greblăm.

— Da. Și chiar acum. Să vină și tovarășul dumitale aici!...

Rezervistul cu mutră de frizer se duse la pupă să-și cheme tovarășul. A trebuit să aștept aproape un sfert de oră pînă s-au prezentat echipați, gata de a coborî în barcă.

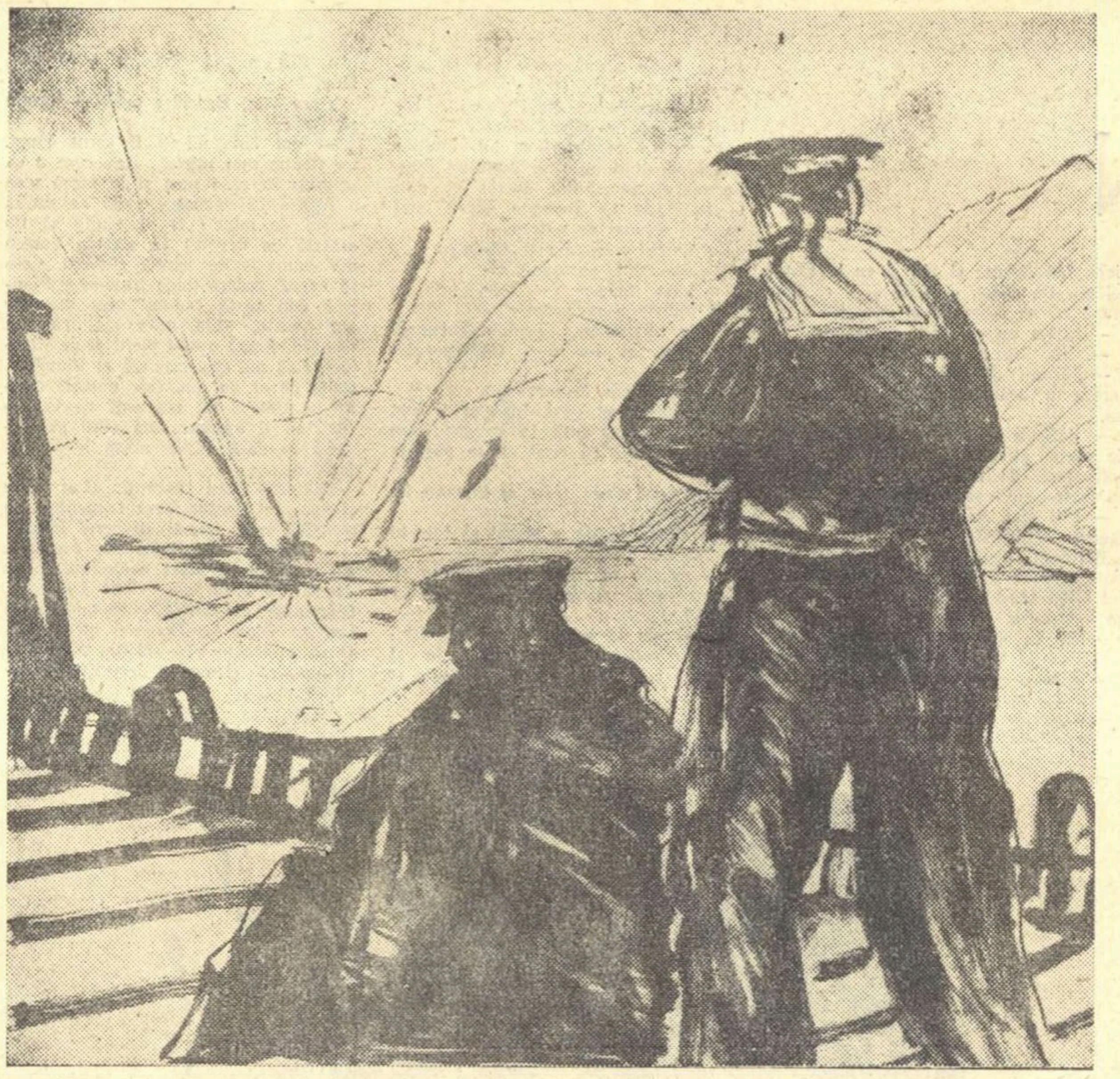

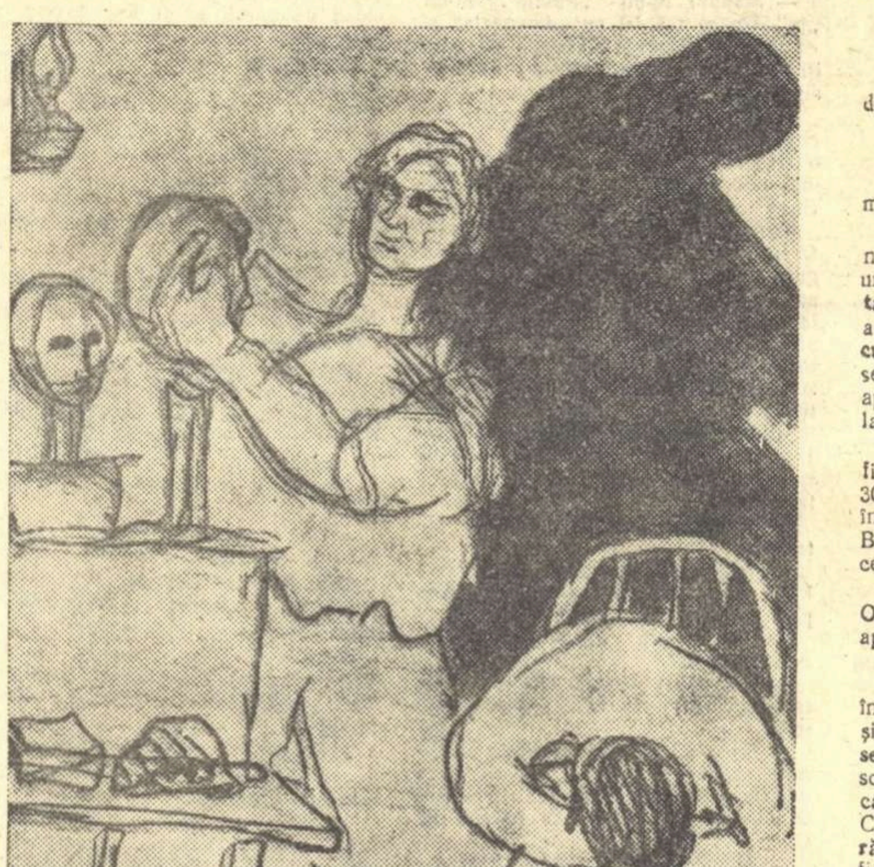

— Unul trebuie să rămînă aici. Un singur om nu poate manevra șlepul.

In ochii amîndurora a apărut o scînteie de speranță. S-au uitat unul la celălalt, la mine, apoi amîndoi și-au lăsat capul în pămînt. Ar fi fost mai ușor să alegi, dacă unul dintre ei ar fi știut să tragă la rame sau, măcar, dacă unul ar fi fost tînăr. Oricum aș fi făcut, eu nu puteam părăsi șlepul. Aș fi fost socotit dezertor și împușcat pe loc și, în afară de asta, tocmai pentru că n-aș fi putut să mă întorc înapoi, la șlep, i-aș fi expus pe amîndoi la moarte sigură.

— Vrea unul dintre dumneavoastră să se prezinte voluntar?

Nici unul nu făcu nici cel mai mic gest care ar fi trădat acest lucru.

— Cum te numești dumneata? l-am întrebat pe cel care stătea în stînga mea.

— Totti.

— Cîți ani ai?

— 52.

M-am uitat spre celălalt cu mutră de frizer:

— Și dumneata cum te numești?

— Gall.

— Te duci dumneata! Pregătiți macaraua pentru lansarea bărcii.

Fără să mai mă uit la ei, am pornit spre pupă, la timon. De acolo am urmărit punerea bărcii pe apă, montarea greblei, apoi coborîrea în barcă a lui Gall. Toate pregătirile s-au făcut în cea mai perfectă liniște. Nu se auzea decît foșnetul mătăsos al apei și, uneori, plînsetul metalic al lanțului ancorei.

Gall își încinse cordonul de salvare, fixă cele două rame și porni. La vreo 30 de metri de șlep aruncă odgoanele în apă. I-am făcut semn să vîslească. Barca înainta încet, atît cît o duceau valurile.

Gall nu știa să vîslească de loc. Odgoanele, grele, atîrnau vertical în apă și păreau că au ancorat barca.

Cerul era supărător de albastru.

Am luat jurnalul de bord să-mi fac însemnările. „Joi, 27 martie, ora 18 și 20, kilometrul 1314". In clipa aceea se auzi o detunătură și odgoanele, scîndurile bărcii, ramele se amestecară cu trupul sfîrtecat al lui Gall. Celălalt rezervist își făcu o cruce și rămase pironit locului, de parcă ar fi fost turnat din bronz. L-am strigat, dar nu m-a auzit. A trebuit să mă duc la el, să-l trag de mînă și să-i ordon să ridice ancora.

— Pornim!

Și-a deschis gura, probabil a vrut să mă întrebe ceva, pe urmă, resemnat, se duse și execută ordinul.

Eram resemnați amîndoi și cerul era la fel de albastru ca și mai înainte. Mecanic am întins mîna după cordonul de salvare, pe urmă am renunțat.

Departe, duse de cursul încet al Dunării, se mai vedeau cîteva bucăți de scînduri.

Am început lansarea, Cred că niciodată n-am fost mai liniștit ca atunci. Gall părea că s-a ascuns în sticla cabinei timonului, și mă privea întrebător. Era transparent și palid și aveam tot timpul impresia că mă țintește cu degetele lui lungi și neverosimil de albe.

— De ce m-ai trimis tocmai pe mine?

Dacă n-ar fi trebuit să mă exprim în cuvinte, aș fi putut să-i răspund. In clipa cînd i-am auzit numele, știam că îl voi trimite pe el. Acest nume, Gall, foarte frecvent și foarte banal la un om, ca Popa la noi, în urechile mele avea o rezonanță aparte, stranie. Ani de-a rîndul m-a urmărit acest nume, la fel ca în copilărie imaginea abstractă și ciudată a iadului sau a întunericului și a liniștii din morminte.

La ora 21 și 5 am ancorat la kilometrul 1302.

2

Aveam trei sau patru ani cînd, într-o seară, tata s-a întors beat acasă. A aprins lampa de petrol, și-a suflecat pantalonii cîrpiți pînă deasupra genunchilor și a început să frămînte lutul din colțul camerei transformat în atelier. Nu-mi plăcea cînd tata lucra noaptea. Poate și pentru că umbra lui se contura imprecis pe pereții văruiți în alb și pentru că... cînta. Nu avea voce, asta o știa și el, și totuși cînta, vrînd parcă să înfrunte destinul. Cînd lutul era muiat îndeajuns, făcea bulgări mari, niște bile și le fixa pe suporturile făcute de el, din scînduri nedate la rindea. De pe perete, din reproducerea în alb-negru a „Gînditorului" lui Michel Angelo, *Il Pensierosso* privea spectacolul cu o superioritate clasică. Ce vrea acest nebun zdrențăros?... Să caute sufletul în lut?... Timpenie!... Nu l-a găsit nici Maestrul și probabil și legenda biblică după care omul a fost făcut din pămînt e o născocire halucinantă a unui visător. Tata, în transă din cauza alcoolului, nu se gîndea la toate astea. Voia să insufle viață lutului și cînta fals, punctîndu-și cu sughițuri melodia știută numai de el.

Noi, copiii, care dormeam pe jos, pe rumeguș de lemn, toți patru, unul lîngă altul, îl priveam de sub pătură și ne temeam. Uneori, cînd bilele începeau să semene cu un cap, cu un umăr, eram și mai îngrijorați. Tata rîdea, se dădea cu un pas înapoi, își contempla creatura; apoi rîdea din nou. Hohotea atît de înfricoșător, încît de teamă îmi închideam ochii și-mi astupam urechile.

Dacă întîmplător unul dintre copii începea să plîngă, mama sîsîia să tăcem.

— Liniște, tata lucrează.

Acest „tata lucrează", încă de pe vremea aceea însemna altceva în conștiința mea decît lucrul pe care îl făcea mama sau vecinii, tinichigiul Juri sau ceilalți oameni de pe strada Semaforului. Ce anume, nu știam precis, dar cuvîntul acesta „lucrează" avea ceva evlavios.

In seara aceea, tata, după ce zdrobi cu pumnii fața născută din lut, își șterse mîinile mari cu sacii umezi cu care era acoperit lutul și se așeză pe pat, lîngă mama.

La început au vorbit încet și noi, copiii, n-am înțeles nimic.

Am adormit. Mai tîrziu, nu mai știu după cît timp, ne-am trezit cînd tata a început să strige din toate puterile.

— Va să zică, Gall!...

Niciodată n-am înțeles ce se întîmplase în noaptea aceea. Tata a zdrobit-o pe mama în bătăi și din încăierarea aceea îngrozitoare nu mi-a rămas în ureche decît numele Gall, rostit de tata. Spre dimineață, tata ne-a scos din casă; afară era încă semiîntuneric și noi, zgribuliți, ne-am adunat sub geam ca să vedem ce se întîmplă în casă. Ne era teamă. Tata stătea în genunchi în fața patului mamei și plîngea. Cînd plîngea era la fel de înfricoșător ca și atunci cînd rîdea. L-am văzut sărutînd mîna mamei și mi-era milă de amîndoi.

Ce se întîmplase?...

In capul meu de copil prost nu se închegase nici un răspuns care să mă fi putut liniști. Abia după cîteva zile am îndrăznit s-o întreb pe mama ce s-a întîmplat, dar ea m-a mîngîiat numai pe cap și mi-a șters nasul în șorțul ei unsuros.

— Nimic, fiule, nimic. Du-te și te joacă.

— Eu vreau să știu totul.

— Totul e atît de mult, încît nimeni nu poate să-l știe.

— Nimeni, nimeni, mamă?

— Nimeni, fiule.

— Nici tata?

— Ți am spus că nimeni. Poate numai dumnezeu.

— Dar el în zadar știe totul. El nu ne spune niciodată nimic. E adevărat că și dumnezeu a fost sculptor ca tata?

— Tu întrebi prea multe, fiule. Du-te și te joacă.

Nici mai tîrziu, cînd am fost înscris la școală și am început să pricep cîte ceva din rosturile lumii, n-am aflat nimic despre însemnătatea numelui lui Gall. Știam doar atît că, din pricina acestui nume, mama a fost bătută.

Intîmplarea a făcut să nu mai aud multă vreme acel nume. Pentru prima oară mi-a răsunat în urechi din nou, acolo pe șlep, în dreptul kilometrului 1314.

3

Pe mama am revăzut-o abia după război. Ne-am schimbat amîndoi: ea încărunțise, ridurile i-au săpat obrajii, iar eu am crescut, m-am făcut bărbat. Am rugat-o să-mi povestească de noaptea aceea, petrecută cu mulți ani în urmă, cînd am auzit pentru prima oară rostindu-se numele lui Gall.

— Gall, Gall, da, îmi aduc aminte... Locuiam încă pe strada Semaforului. Dacă vrei, am să-ți spun totul despre mine.

— Pe atunci mi-ai spus că totul nu se poate afla niciodată.

— Cred că nu te-am mințit nici atunci. Dar de ce te interesează povestea acestui nume? Sau l-ai cunoscut chiar pe el?

— Nu, mamă. Am auzit acest nume undeva pe Dunăre și mi-am adus aminte de seara aceea.

După cîteva clipe de tăcere, mama a început să povestească:

— Tata a fost dentist și s-a sinucis din dragoste într-o noapte de Inviere. Iar mama, bunica ta, a murit după doi ani de la această întîmplare. Eu și sora mea, Olga, pe care tu n-ai cunoscut-o, am fost crescute de o mătușă severă și castă. După ora șase nu aveam voie să ieșim în stradă și trebuia să ne rugăm înaintea fiecărei mese. Și dimineața și la prînz și seara. După terminarea claselor primare am fost înscrise la Notre-Dame, unde nu puteam fi vizitate decît o dată pe săptămînă, duminica între orele două și patru. Cei opt ani petrecuți la pension s-au săpat adînc în conștiința noastră: am devenit dezorientate, proaste...

— Mamă!...

— Nu mă întrerupe. Așa este. Am devenit dezorientate și proaste. Singurii bărbați pe care i-am văzut în tot acest timp au fost preoții și, o dată pe an, niște revizori școlari, bătrîni și cheli, îmbrăcați în redingote uzate, cu mînecile soioase. Cred că dacă am fi tras cu degetul peste chelia lor lucioasă, am fi dat de praf... După bacalaureat, toată clasa, nouă fete, am fost fotografiate. Pozele noastre, din față și din profil, așa cum am aflat mai tîrziu, au fost expuse în cataloagele unei agenții matrimoniale, o instituție anexă a pensionului. Olga s-a măritat cu un comerciant gras din Italia, iar eu am fost cedată în contul sumei de 25 de mii de lei unui baron degenerat din Bistrița, care a amînat căsătoria din cauza unor acte pe care trebuia să și le procure de undeva din Ungaria.

Am fost însoțită la Bistrița de o maică cucernică cu fața uscată și galbenă. Acolo, în compartimentul acela, în drum spre casa baronului, m-am gîndit pentru prima oară la amintirile mele din copilărie. Au fost puține. Pe cele de demult le-aș fi putut număra pe degetele de la o singură mînă: au fost patru. Prima, că tata avea mîna păroasă, a doua era legată de candelabrul de bronz din dormitor care semăna cu o ancoră, a treia, o servitoare de a noastră cu un nas lung și ascuțit ca un creion care mi-a mîncat frișca de pe cafeaua cu lapte, și cea de a patra nu mai știu care a fost, dar știu că, din pricina aceasta am plîns foarte mult. Amintirile de la pension erau multe și mărunte. Mi-au rămas în minte numai două: prima, cînd o colegă de bancă a primit o scrisoare cu fotografia fratelui ei și eu m-am îndrăgostit de el. După fotografie mi-l închipuiam înalt și foarte puternic. In puțin timp fotografia devenise cel mai prețios lucru în internat. Ca s-o putem ține la noi, o noapte întreagă sub pernă, trebuia să ne sacrificăm prăjiturile de duminică. Mi-amintesc că eu n-am mîncat doi ani de zile o prăjitură. Să nu rîzi, fiule, de mine...

— Nu rîd, mamă.

— Eram la internat. La un internat foarte sever. In cele din urmă nu m-am mai putut despărți de fotografie. Am cumpărat-o cu o Biblie primită la sfîrșitul unui an școlar. A doua amintire din internat era indivizibilă, numai a mea. Odată, într-o sîmbătă după masă, după baie, am deschis fereastra camerei de baie. Era o zi de vară, caldă, înăbușitoare. De undeva, dintr-un bloc apropiat, cineva îmi proiectă cu o oglindă de buzunar o pată de soare pe piept. M-am speriat și am închis repede fereastra. Două zile am fost tulburată. M-am rugat, m-am spovedit, dar în adîncul meu totuși am fost mîndră că am fost văzută de un bărbat. E un sentiment ciudat acesta. Și acum roșesc dacă îmi aduc aminte. Am fost crescută de călugărițe...

Baronul din Bistrița era bătrîn și maniac. Căzuse în catolicism și avea dinți mici și ascuțiți ca de șoarece. Cînd rîdea, deasupra dinților i se vedeau gingiile roze. In prima zi mi-a povestit niște întîmplări de-ale lui din Africa și eu îl ascultam cu gura căscată. Imi dovedea spusele cu niște fotografii care-l reprezentau ca pe un vînător foarte furios. Din cauza unei boli nervoase avea o eczemă pe piciorul stîng. Se scărpina tot timpul și-și cerea scuze. Cînd își dezbrăca halatul de casă, gros, croit larg din urson maron, părea un alt om: slab și încovoiat, cu umerii numai de cinci degete. Semăna cu un Cristos coborît de pe cruce. In puținele clipe cînd rămîneam nesupravegheați de maica însoțitoare, se lăsa în genunchi și-mi făcea declarații de dragoste.

— Trebuie să fi fost tare caraghios.

— Da, fiule. Imi spunea așa: „Te iubesc. Te iubesc cum iubește ciocîrlia înaltul cerului, cum nu poate iubi decît un singur om: baronul Földessy". Baronul Földessy era el.

— Și cît timp ai stat acolo?

— Patru zile. A patra zi n-am mai putut răbda. M-am urcat fără bilet într-un tren și un controlor, mustăcios și înțelegător, m-a dus gratis pînă la Baia Mare. Pe drum, tot timpul m-a povățuit să nu mă mai urc în tren fără bilet că pot fi arestată. Speriată de aceste sfaturi, la Baia Mare am ocolit clădirea gării și am colindat o jumătate de zi, aiurea, prin oraș. Din cauza unei ploi m-am dus totuși la gară și m-am rugat de un frînar să mă ducă pînă la Arad.

La Arad am umblat mult pînă m-am putut angaja undeva. N-aveam acte. In cele din urmă l-am cunoscut pe taică-tu. Era sculptor destul de cunoscut, încă nu începuse să beie. M-a angajat ca model și după două luni m-a luat de nevastă.

— Și Gall?

— ...Gall a apărut mult mai tîrziu. După șapte sau opt ani. Poate chiar și mai mult. Erați născuți toți patru...

Un timp rămase tăcută. Am avut impresia că nu vrea să continue. M-am înșelat însă. M-a privit drept în ochi, m-a mîngîiat pe cap, ca pe vremuri cînd umblam încă cu degetul vîrît în nas.

— Gall era fiul unui mare fabricant de ciorapi din oraș. Era mereu îmbrăcat elegant, purta pantofi de lac, papion și cămăși albe, cu guler tare. A apărut într-o seară de iunie cu încă patru prieteni beți. Il căuta pe taică-tu. Avea o voce groasă, ciudată:

— Aici locuiește sculptorul?

— Da, domnule, i-am răspuns, dar nu este acasă. Dacă vreți să așteptați, poftiți în atelier. Pe atunci nu vîndusem încă atelierul.

— Il așteptăm, mi-a răspuns el.

Băieții erau veseli, cîntau cîntece studențești pe latinește. Pînă atunci nu văzusem încă oameni atît de veseli. Dintre toți, Gall mi-a plăcut cel mai mult. Avea ochi albaștri și nasul drept ca statuile vechi grecești, și bărbia ieșită înainte, arogantă. Gall m-a privit și el, pe sub sprîncene, și am fost îngrozitor de emoționată. Mi-amintesc că mi-a părut rău că nu eram pieptănată ca lumea. Nu știu de ce mă temeam că băieții n-o să-l aștepte pe taică-tu. Mai ales că el începuse să întîrzie și să beie. De cîteva ori am intrat în atelier să-i văd ce fac. Gall se oprise îndelung în fața unei statui învelite în cîrpe ude și, plictisit, începuse să scoată cîrpele. M-a întrebat ce reprezintă statuia. I-am spus: Amanta. Era o statuie neterminată, începută cu ani în urmă și era modelată după mine. Cînd Gall scoase și ultima cîrpă, rămase înlemnit. Se uita cînd la statuie, cînd la mine. Mi-a spus: Asta ești dumneata?

— Da.

— Ești cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o pînă acum.

Nimeni nu mi-a spus pînă atunci cuvinte atît de frumoase. Unul dintre prietenii lui a căzut în genunchi și, în glumă, a început să-mi facă o declarație de dragoste. Gall l-a îmbrîncit și l-a gonit de acolo. Și asta mi-a plăcut. Nu mai știu care dintre băieți a deschis geamul. Și în clipa aceea, o rază de soare se răsfrînse în sticlă și proiectă o pată luminoasă tocmai pe pieptul statuii. Am tresărit. Gall a învelit statuia cu cîrpe și eu am ieșit din atelier. Tocmai atunci a venit și taică-tu. Nu era beat. S-a înțeles cu Gall ca să-i facă un bust.

— Cum, și-a comandat un bust? De ce?...

Avea nevoie de el ca să facă o farsă de sfîrșit de an. Știi, pe vremea aceea, după doctorat, foștii studenți se adunau în parcul Central și făceau niște chefuri de sfîrșit de an. Participau la chefurile noilor doctori și cîțiva profesori. Gall voia să instaleze bustul lui în locul nu mai știu cărui domnitor. Voia cu tot dinadinsul ca fostul lui profesor să țină discursul de adio, de sub statuia lui. Spunea că era vorba de o farsă studențească.

Din ziua aceea Gall venea zilnic la noi. Stătea două ore nemișcat pe scaun și tata îl modela. Uneori eram și eu de față. Din clipa cînd am văzut pata de soare pe statuia modelată după mine, am fost convinsă că Gall este fratele colegei mele de pension de la care am cumpărat fotografia. Dar n-am avut curajul să-l întreb. Odată, la un an după ce tata îi terminase bustul, m-am întîlnit cu el pe stradă. Noi nu mai aveam atelierul. Ne mutaserăm deja în strada Semaforului. M-a salutat reverențios și mi-a spus: „bună ziua cea mai frumoasă doamnă din lume".

L-am întrebat dacă are o soră. Mi-a spus că nu. Mi-a părut rău că nu avea nici o soră. M-a condus o bucată de drum, apoi, în colțul străzii Semaforului, acolo unde nu mai erau lumini, m-a strîns de umeri și m-a sărutat pe gît. M-am eliberat din strînsoare și am fugit spre casă. Cînd, din poartă, mi-am întors privirile, l-am văzut tot acolo, în colțul străzii, nemișcat. Toate astea s-au petrecut în seara aceea despre care mi-ai cerut să-ți povestesc. Asta e tot.

— Și de ce te-a bătut tata?

— Pentru că în seara aceea i-am spus că l-am înșelat. Abia mai tîrziu, cînd i-am povestit cum, și-a cerut iertare. De aia v-a scos pe voi din casă. De atunci nu l-am mai văzut pe Gall. Niciodată. Nici n-am mai auzit de el. Doar în vis îmi reapare uneori, așa cum l-am văzut pentru prima oară, plimbîndu-se prin atelierul nostru. Avea un obicei ciudat, să-și frămînte mîinile. Imi aduc aminte, avea mîini albe și degete lungi, neverosimil de lungi... Acum, spune-mi și tu, de ce m-ai întrebat de Gall. Te-ai întîlnit cu el?

— Nu, mamă. Eu nici n-am de unde să-l cunosc... Am auzit doar de un nume asemănător... Un ostaș care se numea așa... Un rezervist... Un rezervist oarecare...

4

In '57 am făcut o croazieră pe Dunăre, în tovărășia unor scriitori bulgari. Cu unul dintre ei m-am împrietenit. Am hotărît să ne scriem. Mi-a dat cartea de vizită cu numărul de telefon care mi-a reamintit de kilometrul 1314.

Am pus cartea de vizită în dosarul cu însemnări.

Francisc Munteanu

Ilustrații de IULIAN OLARIU

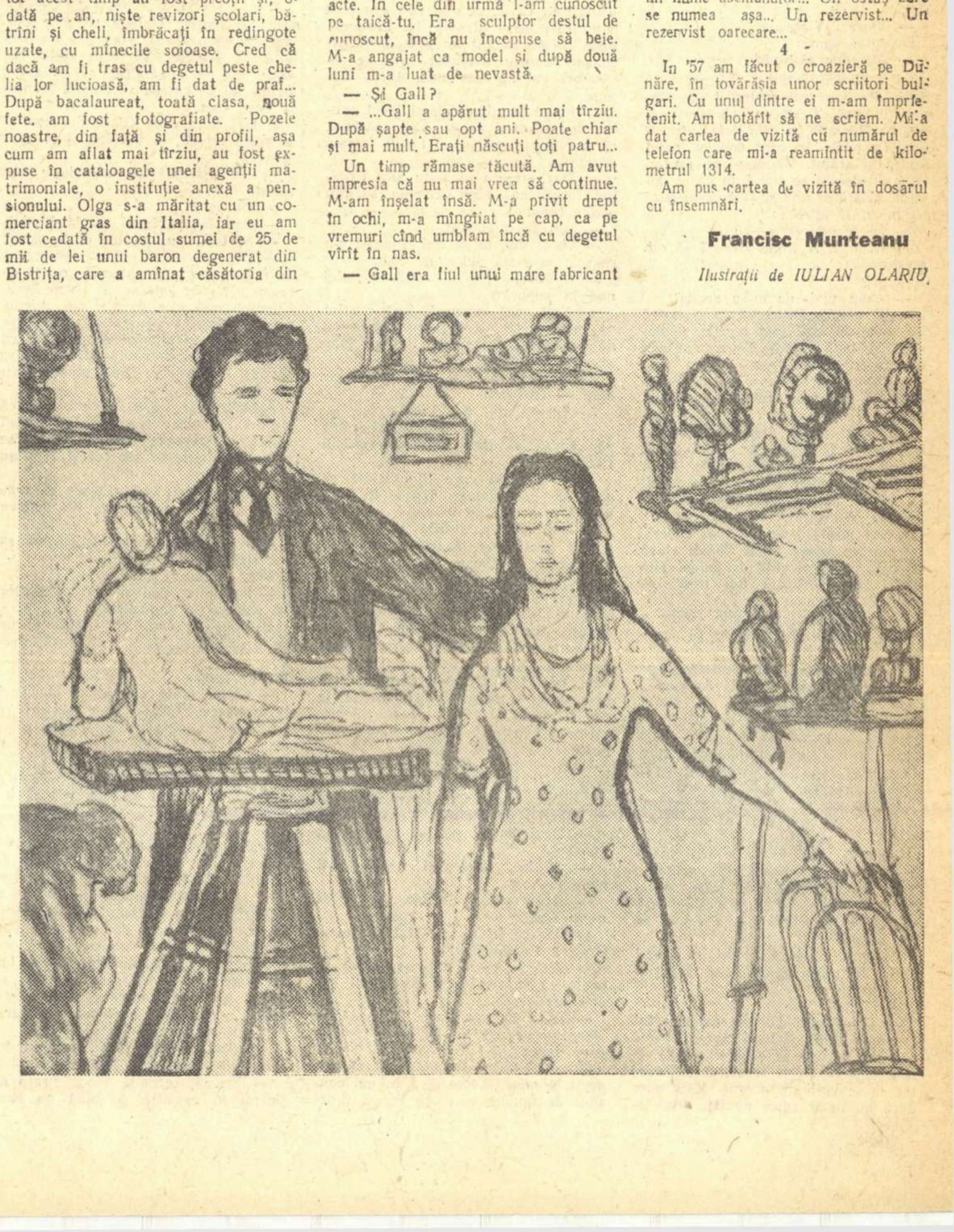

RĂDĂCINILE

CAP. XXXIII

DEJUN

După ce Glad Inocenţiu închise uşa în urma lui Landră, se întoarse în salon. Femeia de serviciu îi aduse cafeaua. Il întrebă:

— Ce-a vrut copoiul?

Doctorul se miră.

— Il cunoşti? Şi dacă îl cunoşti de ce i-ai dat drumul în casă?

— Să-mi fie cu iertare, domnule doctor, mi-am dat seama cine este abia după ce v-am trezit şi l-am văzut mai bine la faţă în salon.

— Fleacuri! Nu voia nimic. Să nu spui însă nimănui că m-a vizitat.

Femeia zise cu glas supărat:

— De ce îmi tot atrageţi luarea aminte? Ştiţi bine că sînt ca şi mută.

— Ştiu. Dar dumneata nu te supăra, Catiţo. Pînă se va întîmpla ceea ce dorim noi să se întîmple, sînt nevoit să fiu bănuitor cu toată lumea.

— Eu nu sînt toată lumea, domnule doctor.

Il mai mustră şi cu alte cuvinte. Doctorul o ascultă răbdător. Femeia îl iscodi:

— Astăzi luaţi masa acasă? Intreb ca să ştiu dacă trebuie să vă gătesc.

— Nu e nevoie să te osteneşti. Voi lipsi toată ziua.

— Ce să spun bolnavilor care vă vor căuta?

— Să le spui că le voi sta la dispoziţie mîine. Şi să-i rogi să mă scuze.

Femeia plecă, dînd din cap a nemulţumire. Doctorul îşi bău cafeaua şi se scutură de osteneala somnului. Indoiala, ca un şarpe negru, i se strecură în inimă. Il cuprinse frica. S-ar putea ca Grunz să nu-l creadă pe Landră şi să trimită la el o altă echipă, să-i înconjoare casa, să-l prindă şi să-l împuşte. S-ar putea, de asemenea, ca Landră să-i fi întins o cursă. De unde ştia el că nu-l aşteaptă cu oamenii lui la colţ? Avea lungă şi grea experienţă. Nu se încredea în nimeni, niciodată. Trebuia, pînă la izbînda mişcării, să-şi ducă viaţa ca o sălbăticiune, cu urechea ageră mereu la pîndă.

Vru să se îndrepte ca de obicei spre baie, să se spele şi să se bărbierească. Frica îl împiedică. Se îmbrăcă în grabă, îşi încărcă revolverul şi ieşi pe uşa de serviciu în curte. Se strecură printre nămeţii înalţi, sări în curtea vecinului — o curte uriaşă, plină de duzi bătrîni şi de salcîmi — şi de acolo sări încă un gard care sub greutatea lui pîrîi şi se rupse, ajunse într-o ulicioară pustie. Pe străzi ocolite, cu mîna pe revolver şi uitîndu-se în toate părţile ca să nu fie surprins, ajunse la avocatul doctor Geza Inocenţiu. Obloanele erau trase, semn sigur că avocatul doctor dormea încă. Găsi uşa de la bucătărie deschisă şi în bucătărie o găsi pe cumnată-sa, îmbrăcată într-un halat de noapte şi cu părul blond pus pe bigudiuri. Pregătea gustarea de dimineaţă.

— Sărut mîna, cucoană Viora.

— Bună dimineaţa, doctore... Dar ce e cu dumneata? Te-ai trezit şi ai plecat de acasă cu noaptea în cap...

— Frate-meu s-a sculat?

— Incă nu. Insă trebuie să se trezească dintr-o clipă în alta. Dumneata ţi-ai luat micul dejun?

Doctorul rîse:

— Nu aveam cum. Am plecat în grabă.

— Atunci să pregătesc ceva şi pentru dumneata.

— N-ar strica.

Il auziră pe avocatul doctor strigînd:

— Viora... Viora...

Doctorul spuse:

— Mă duc să-l văd.

Işi dezbrăcă paltonul şi-l agăţă în cuier. Pe avocatul doctor îl găsi întins în pat. Desfăcuse obloanele şi lumina fumurie a dimineţii pătrunsese în odaia în care domnea aerul linced şi stătut. Văzîndu-l pe doctor, Geza Inocenţiu se ridică în capul oaselor. Căscă şi uită să-şi acopere gura cu mîna. Il întrebă:

— Ce te aduce?

— Grunz... A trimis oameni să mă aresteze.

— Şi?

— Cum vezi, nu m-au arestat.

— E nebun. De ce să te aresteze? Cu voia ori fără voia regelui, mîine-poimîine luaţi puterea. Ce rost ar mai avea arestarea ta acum?

— S-o fi schimbat ceva la Bucureşti. O fi primit ordin de la Bucureşti.

— Nu se poate. Aseară prefectul a luat masa la mine. A plecat pe la miezul nopţii. Nu ştia nimic. Dacă ar fi ştiut, mi-ar fi spus. Am vorbit şi despre Grunz. Inspectorul e în panică. A intrat într-o încurcătură din care probabil nu ştie cum să iasă.

Viora le aduse micul dejun: slană şi ouă prăjite, costiţă de purcel afumată, bere. Mîncară toţi trei cu foame.

— Auzi, Viora, az-noapte Grunz a trimis oameni să-l aresteze pe frate-meu.

— O fi trimis să-l aresteze şi pe Glad, dacă spune Glad. Az-noapte, după plecarea prefectului, tu, Geza, te-ai culcat. Şi cum te-ai culcat, ai adormit buştean. Dar de mine multă vreme nu s-a apropiat somnul. Tocmai începusem să aţipesc, cînd am auzit împuşcături. Să tot fi fost ceasurile trei. Aşa că eu cred că inspectorul a arestat ori a încercat să mai aresteze şi pe alţii.

Doctorul Glad Inocenţiu păli. Avocatul doctor Geza Inocenţiu spuse:

— Impuşcături... S-ar putea să ai dreptate, Viora. Să nu ne grăbim însă să tragem concluzii. Cît e ceasul la tine, Glad?

Doctorul consultă ceasul pe care-l purta la mînă şi cu acest prilej îl şi întoarse.

— Şapte.

— O să pice dintr-un moment într-altul Chifa. Tînărul acesta parcă ar avea o mie de ochi şi o mie de urechi. Vede tot ce se petrece şi aude tot ce se vorbeşte în oraş. M-aş mira dacă nu ne-ar aduce noutăţi. Pînă atunci, Glade, du-te la baie şi bărbiereşte-te. Un om nebărbierit face impresia că nici nu şi-a clătit obrazul cu apă. Găseşti acolo toate cele necesare.

Rămas numai cu nevasta, avocatul doctor o chemă lîngă el, o îmbrăţişă şi o sărută pe frunte. Zise:

— Nu te supăra, scumpo, şi nu-mi fă necazuri. Astăzi Glad ne aduce deranj şi supărare. Ne-a mai adus. Şi nu o dată. S-ar putea să ne mai aducă. Dar mie Glad mi-e frate. Nu-l pot lăsa fără ajutor. Şi apoi trăim vremuri neobişnuite. Mereu se schimbă politica. Acum frate-meu Glad e urmărit ca o fiară şi e ameninţat cu împuşcarea. Insă, după cîte se văd şi se prevăd, pînă la vară, ori cel mai tîrziu pînă la toamnă, legiunea va veni la guvern şi atunci frate-meu Glad va juca rol mare. Eu voi fi mîndru că Glad îmi este frate, iar tu, scumpo, vei fi fericită că eşti cumnata unui ministru care tăind capetele multora le va păzi cu străşnicie pe ale noastre.

— De supărat, nu mă supăr, Geza. Insă, orişicît... Nu mi-ar face plăcere ca urmărindu-l pe Glad să vină aici şi să-mi calce casa derbedeii lui Grunz.

Poate că discuţia dintre soţi ar fi devenit bolovănoasă şi s-ar fi întins dacă nu ar fi bătut discret în uşă secretarul avocatului doctor, tînărul Emilian Chifa. După ce bătu în uşă, Chifa o crăpă şi-şi vîrî în odaie numai vîrful ascuţit al nasului:

— Pot să intru, patroane?

— Poţi, îi răspunse Geza, însă te rog să mă scuzi că te primesc în pat.

— Dumneavoastră să mă scuzaţi pe mine, patroane. Dau năvală cu ritul, ca porcul. Dar trebuie să ştiţi că-mi arde limba.

— Poftim. Intră şi răcoreşte-o grăind.

Tînărul intră, sărută mîna cucoanei Viora, strînse mîna patronului şi se aşeză, fără să aştepte să fie poftit, pe un taburet îmbrăcat în catifea albastră.

— Toată noaptea s-au auzit împuşcături în oraş, patroane. Le-aţi auzit şi dumneavoastră?

— Eu nu. Dormeam. Cucoana Viora însă susţine că le-a auzit. La mine în casă dumneaei se ţine de insomnii.

— Firesc, patroane. Cucoanele sînt nervoase. Noi, bărbaţii...

— Emiliane...

— Scuzaţi-mă, cuconiţă Viora, n-am vrut să fac nici o aluzie la dumneavoastră.

— Lasă băiatul în pace, scumpo, lasă-l să-şi deşerte sacul.

— Patroane, nu ştiu încă cine şi pentru ce a fost arestat. Insă az-noapte s-au făcut zeci de arestări. Se pare că unii s-au împotrivit. Se vorbeşte de morţi, de răniţi. Se pare că Grunz a pierdut şapte-opt oameni.

— O adevărată bătălie.

— Da, patroane, aşa se pare că a fost: o adevărată bătălie.

Avocatul doctor ieşi din pat şi începu să se plimbe prin odaie desculţ şi în pijama. Avea picioare păroase, cu labe mari şi noduroase. Pijamaua era deschisă şi i se vedea pieptul lat, plin de păr negru, cîrlionţat. Cucoanei Viora îi veni cu dezgust. Zise:

— Pune, omule, un halat pe tine şi vîră-ţi picioarele în papuci. Chifa este de-ai casei, însă nu şi din familie. Simte-te.

— O să facă parte şi din familie, nu te îngrijora. O să-l însor cu nepoată-mea Livia. Numai să-i dea post bun frate-meu Iroaie la „Dragoş-Vodă". Ţine vacant un post de juristconsult pentru avocatul care se va căsători cu nepoata mea Livia Căpuş.

— Parcă îmi făgăduiseşi locul pentru frate-meu Plauţiu. Văd, bărbate, că nu îţi ţii cuvîntul şi tot la familia „dumitale" te gîndeşti.

— Dar Plauţiu încă nu şi-a terminat facultatea. Pînă termină Plauţiu mai e timp.

— Doi ani mai sînt.

— Or fi doi, or fi trei. Plauţiu s-a spurcat la viaţă dulce, de Cluj.

— E tînăr. Ce tot îi cauţi băiatului nod în papură?

— Nu-i caut cusururi, însă e ştiut că în ceea ce priveşte învăţătura nu dă în brînci. Dimpotrivă, cum bine ştii, se cam lasă pe tînjeală.

— Se lasă, nu se lasă, se cuvine să-ţi ţii cuvîntul.

— Am să mi-l ţin, Viora.

— Cum o să-l ţii, dacă tu şi Iroaie vă gîndiţi să daţi locul vacant lui Chifa?

— In ziua în care Plauţiu ne va prezenta patalamaua, Iroaie îl va scoate la pensie pe Boitoş.

— Dar Boitoş e încă tînăr. Cum o să-l pensioneze Iroaie?

— Iroaie e director. Poate să pensioneze oricînd şi pe oricine de la „Dragoş Vodă". Dacă Boitoş va face gălăgie, Iroaie îl va concedia pur şi simplu. Aşa că, vezi, scumpo, că gîndindu-ne să-i asigurăm o situaţie bărbatului Liviei, nu l-am pierdut din vedere pe Plauţiu. Apoi, pentru Livia ne-a rugat şi episcopul de Oraviţa. O are la inimă.

Doamna avocat doctor ascultă argumentele soţului pufnind.

— Dacă nu ar fi de faţă secretarul, ţi-aş mai spune eu dumitale multe.

Emilian Chifa sări în picioare de pe taburet. Se înclină:

— Dacă doriţi, pot să mă retrag, doamnă.

— La loc, tinere, şi continuă-ţi noutăţile.

— Atîta ştiu, patroane. Mai mult n-am auzit.

— Dar ce fel de cetăţeni a arestat Grunz? Comunişti?

— Aşa se pare, patroane. Insă se poate să fi arestat şi politicieni din alte partide.

— Du-te în cancelarie, Chifa, şi telefonează-i urgent lui frate-meu Iroaie. S-ar putea să-l mai găseşti acasă. Spune-i că-l rog să poftească numaidecît la mine. Avem de ţinut un consiliu de familie care nu suferă întîrziere. Mă îmbrac şi vin şi eu la cancelarie. De altfel, e tîrziu şi o să înceapă să ne sosească şi clienţii.

— Cîţiva au şi sosit, patroane.

— Cine sînt?

— Ţăranii din Şimleu. Aceia trei, care s-au încăierat cu pădurarii statului.

— Pofteşte-i în cancelarie şi ţine-i de vorbă pînă mă arăt şi eu. Nu-i pofti însă decît după ce-i comunici lui frate-meu Iroaie rugarea mea.

— Fiţi fără grijă, patroane. Se va executa întocmai.

Bărbierit, pieptănat, cu hainele periate şi bine potrivite pe trup, doctorul Glad Inocenţiu se simţi bine. Frica îi trecuse.

— Ei, ce spui, Geza? Crezi c-o să izbutim să-l domolim pe Grunz?

— I-am spus lui Chifa să-i telefoneze lui Iroaie. Trebuie să pice din moment în moment. Vom ţine un consiliu de familie. Ne vom sfătui. In orice caz, te povăţuiesc să fii calm. Grunz nu va cuteza să trimită oameni la casa mea.

Il lăsă singur pe Glad. Se duse şi se spălă repede, se bărbieri şi se puse la ştaif.

— Mă aşteaptă în cancelarie trei clienţi.

— De soi?

— Aş! Nişte ţărani de la Şimleu.

— Şi te-ai pus pentru ei la ştaif?

— Desigur, Glad. Altfel şi-ar pierde respectul pentru mine. Şi odată cu respectul şi-ar pierde şi încrederea. Clientul, mai ales dacă e om simplu, nu are respect pentru un domn pe care-l vede în pijama, nespălat şi cu urdori la ochi. Aşteaptă-mă. In cîteva minute îi expediez. Pînă atunci poate că vine şi Iroaie.

Abia trecuse Geza în cancelarie că inginerul Iroaie Inocenţiu, directorul societăţii forestiere „Dragoş Vodă" se şi arătă. Ingrijorat, se repezi la Glad şi-l ţucui.

— Ce e, frate? Am auzit că s-au făcut arestări az-noapte. Nu cumva porcul de Grunz...

— A îndrăznit. A trimis oameni să mă ridice.

Veni Emilian Chifa.

— Domnilor, domnul avocat doctor vă pofteşte în cancelarie.

Se duseră. Emilian Chifa, pletos, cu mustăcioară subţire pe buză, purtînd lavalieră, îi urmă. Avocatul doctor îi spuse:

— Chifa, du-te şi ajută-i cucoanei la bucătărie. Iulişca ne-a părăsit şi încă nu am găsit servantă nouă şi pe plac. Să nu vii pînă nu te chem. Ne deranjezi.

— Am înţeles, patroane.

Avocatul doctor închise uşa şi învîrti cheia.

— Ia loc, Iroaie. Ia şi tu loc, Glad. Sîntem numai între noi. Putem vorbi deschis. Nu ne aude nici o ureche străină... Iată, Iroaie, ce s-a întîmplat az-noapte. Măgarul de Grunz...

Auzind cheia întorcîndu-se în broască, Emilian Chifa dădu năvală în dormitor. O găsi pe cucoana Viora scoţîndu-şi bigudiurile din păr. O luă în braţe şi-i muşcă gura. Femeia se zbătu uşor, alintîndu-se, şi-şi liberă pentru o clipă buzele cărnoase pe care încă nu apucase să şi le rujeze.

— Stai, nebunule! Potoleşte-te, zmintitule! Dă peste noi Geza.

— Nu dă, cucoană Viora. Fraţii au intrat în consiliu. Şi pînă nu epuizează toate argumentele pro şi contra...

— Zăbăucule!... Nesătulule!... Intr-o zi o să ne prindă Geza...

Impotriva prevederilor lui Emilian Chifa consiliul nu ţinu decît un ceas. Secretarul avocatului doctor se afla la bucătărie cu cucoana Viora cînd se auzi chemat de patron.

— Chifa!... Unde eşti, Chifa?...

— Aici sînt, patroane.

— Vino încoace.

Ii întinse o scrisoare.

— Ia scrisoarea. Bag-o în buzunar. Dai fuga şi i-o duci inspectorului Grunz.

— Acasă sau la serviciu?

— Unde-l vei găsi. Insă ar fi mai bine să-l cauţi întîi la serviciu. Am toate motivele să cred că se găseşte acolo.

Secretarul plecă. Geza se întoarse în cancelarie.

— Acum, Iroaie, e musai să intri tu în bătălie.

— Adică? Să caut să-l conving pe Grunz să-ţi primească poftirea la masă?

— Grunz va primi. Va fi chiar fericit. Nevastă-sa se va simţi în al nouălea cer. Necazul e altul. Viora se va opune ca doamna Grunz să-i calce pragul casei şi să-i guste bucatele. Glad, du-te şi cheam-o tu aici pe scumpa mea soţie.

Glad veni cu doamna avocat doctor. Viora avea obrazul luminat şi ochii limpezi şi fericiţi. Ii pierise mahmureala nesomnului şi acreala nemulţumirii. Avocatul doctor Geza Inocenţiu îi spuse:

— Mă bucur că te văd veselă.

— Chifa!... Zmintitul de Chifa! Mi-a povestit o mulţime de anecdote. De-ar avea băiatul ăsta şi minte pe cît are haz, ar fi ceva de capul lui. Atîta am rîs că era să şi mor.

— Astăzi, scumpo, trebuie să fii bine dispusă. Bine a făcut Chifa că te-a veselit. Să-i transmiţi sincere felicitări.

— Te pomeneşti că vrei să-mi spui că domnul cumnat Iroaie s-a hotărît să ţină locul vacant de la „Dragoş Vodă" pentru frate-meu Plauţiu.

— Nici o grijă, cumnată. Să nu ai dumneata nici o grijă. De Plauţiu ne vom ocupa ca şi cum ar fi fratele nostru. Il vom ajuta chiar să-şi treacă examenele. Mă gîndesc să fac în acest scop, pe curînd, o călătorie la Cluj. Insă acum este vorba despre altceva. Dumneata, cumnată, să faci un sacrificiu. Pentru noi. Şi-ţi vom rămîne recunoscători toţi trei, însă mai ales eu şi cu Glad.

— Dacă n-o să-mi cereţi capul!...

— O! Scumpo, scumpo...

— Este în interesul lui Glad, cumnată, să pregăteşti masa mare, la prînz, pentru noi cei de faţă şi pentru încă două persoane.

— Imi va fi greu pentru că sînt singură. Bucătăreasa a plecat şi alta încă nu am găsit.

— Ţi-o voi trimite pe Elsa mea. Nemţoaica se pricepe.

— Aş putea să ştiu cine vor fi celelalte două persoane?

Iroaie se hotărî să dea lovitura dintr-o dată. Spuse repede:

— Domnul inspector Grunz cu soţia.

Viora, simulînd cu iscusinţă un leşin, se prăbuşi pe cel mai apropiat fotoliu. Doctorul Glad Inocenţiu făcu semn fraţilor lui să nu intre în panică. Umplu un pahar cu apă şi-l duse la gura leşinatei. Prin spoiala subţire a rujului, îi văzu buzele muşcate adînc, cu patimă. Işi spuse în gînd: „Nu-l mai credeam pe Geza atît de îndrăgostit de Viora şi încă aprins de patimă tinerească". Zîmbi şi o îndemnă:

— Bea puţină apă. O să-ţi facă bine.

Viora bău. Deschise ochii şi începu să ţipe:

— Mai bine mi-aţi fi cerut capul. Pe Grunz mai înţeleg. Dar cum o să primesc în casa mea şi la masa mea o femeie ca Mamiţa? Ce-o să spună oraşul de mine? O să ajung să fiu arătată cu degetul pe stradă. Lumea mă cunoaşte de femeie cinstită. Ce-o să spună despre mine frate-meu Plauţiu? Din toată familia mea pe care am avut-o, atîta mi-a mai rămas: Plauţiu. Acum o să-l pierd şi pe Plauţiu. O să mă desconsidere şi Plauţiu... Grijă de el nu am. Dar numele cinstit pe care l-am moştenit de la părinţi eu îl mînjesc. Mă siliţi să primesc în casă şi la masă o dezmăţată, o...

Doctorul Glad Inocenţiu tăcu. Tăcu şi avocatul doctor Geza Inocenţiu. La ofensivă trecu numai inginerul Iroaie:

— Iartă-ne şi iartă-mă, cumnată. Eu am fost cu ideea nefericită. M-am gîndit că e în joc viaţa lui Glad. Dumneata ai dreptate. Renunţăm. Il laşi pe Glad la cheremul lui Grunz. O să încercăm să-l salvăm altfel. Ne zisesem că Mamiţa e deşteaptă şi orgolioasă, că are putere asupra inspectorului, că... Dar de ce să-ţi mai înşir toate argumentele? Dacă nu se poate, nu se poate, cumnată.

Se ridică să plece. Zise:

— Glad, frate, mergi cu mine.

— Şi ce facem cu Grunz? întrebă Geza.

— Ce să facem?

— L-am invitat.

— Ii trimiţi tot prin Chifa încă o scrisoare prin care anulezi invitaţia.

— Pat mare ruşine.

— N-ai decît. Dacă ştiam, frate Geza, că în casa ta nu cocoşul cîntă, ci găina, nu te lăsam să-l inviţi pe Grunz. Acum, mai ales dacă a şi apucat să-i comunice neveste-si invitaţia, furia lui împotriva lui Glad va creşte. In orice caz, Geza, vom încerca să ne descurcăm şi fără ajutorul vostru. Hai, Glad.

Se îndreptară spre antreu să se îmbrace şi să plece.

— Dacă nu mi-ar fi ruşine de lume, dacă nu mi-ar fi ruşine de Plauţiu, mi-aş călca pe inimă.

— De lume să nu-ţi pese niciodată, cumnată. Oricum, lumea tot vorbeşte de fiecare dintre noi. Cît despre tînărul Plauţiu Paşca, stimatul dumitale frate, am găsi, la o adică, mijlocul să-i îndulcim amărăciunea.

— Cum, cumnate Iroaie, nu văd cum. Băiatul e foarte sensibil, foarte, foarte sensibil...

— Aş putea să-l numesc de pe acum juristconsult la „Dragoş Vodă". Să-i plătesc salariul şi să-l ţin în concediu pînă îşi sfîrşeşte studiile. Societatea nu este de stat şi nu văd ce m-ar împiedica.

Viora lăsă capul în jos. Cîteva clipe tăcu. Pe urmă spuse:

— Dragă cumnate Iroaie, trimite-mi-o pe nemţoaica dumitale, să mă ajute. Şi cînd vii la masă la prînz adu-mi în buzunar numirea lui Plauţiu. O să-i facă mare bucurie băiatului. E sensibil. E foarte, foarte sensibil. Cît despre Glad, de ce să-l scoţi acum la lumină şi să-l dai primejdiei? Poate să rămînă aici. S-a trezit şi a venit la noi cu noaptea în cap. O fi ostenit. Să rămînă la noi. Să se şi odihnească. Nu e aşa că ai nevoie de odihnă, cumnate Glad?

— Aş cam avea, cumnată Viora.

Grunz plecă grăbit. Arestările proiectate nu izbutiseră. Trei oameni din subordinea lui fuseseră loviţi de glonţ. Băieţii puseseră însă mîna pe tînărul acela guraliv şi pe două femei care nici ele nu erau, după cît reuşise să-şi dea seama, zgîrcite la vorbă. Va scoate cu uşurinţă de la aceşti oameni, căzuţi din întîmplare în laţ, toate mărturisirile de care avea nevoie pentru proces. Ii scăpase doctorul Glad Inocenţiu. Probabil că menajera doctorului, cunoscîndu-l pe Landră, şi dîndu-şi seama că acesta îl căutase pe doctor pentru a-l aresta, alergase la Geza Inocenţiu cu vestea. Acestui fapt îi datora el invitaţia la dejun — cu Mamiţa. Mamiţa se va bucura. Mamiţa îşi va face în sfîrşit intrarea în lumea bună a oraşului. Pentru că dacă renumitul avocat doctor şi doamna soţie a renumitului avocat doctor Geza Inocenţiu o invitau în casa lor şi la masa lor, de ce n-ar primi-o de acum înainte şi alţii? In timpul încăierării din fundătura Horvath, trei dintre oamenii lui căpătaseră răni. Printre aceştia se afla şi harnicul Pocal. Ei şi? Nu-şi făcuseră decît datoria. Zgomotoasa încăierare îi întărea poziţia. Oraşul şi regiunea erau pline de indivizi periculoşi. Gloanţele primite de Pocal şi de ceilalţi doi justificau asprimea măsurilor luate de el, justificau duritatea cu care interogase pe comuniştii arestaţi. Justificau chiar accidentul bulgăroaicei. Dacă va fi întrebat: „Ce ai făcut, Grunz?" — va răspunde: „Nu vedeţi în ce oraş trăiesc? Haimanalele trag cu armele asupra noastră".

Acasă, împotriva aşteptării şi a obiceiului, o găsi pe Mamiţa supărată foc. Cum îl văzu, femeia voinică şi negricioasă se năpusti asupra lui cu gura:

— De unde-mi vii vesel şi zburdînd ca un cîrlan? Unde ţi-ai petrecut noaptea? Cu ce căzătură te-ai zbînţuit? Te-am aşteptat, te-am aşteptat... N-am închis ochii. Nu mai eşti pentru mine soţ iubitor ci o adevărată pacoste. Unde mi-ai fost?

— Serviciul, Mamiţo, serviciul.

— Să nu-mi scoţi mie ochii cu serviciul. Ştiu eu ce ştiu. Pînă cînd crezi că o să mai rabd? A? M-am săturat de dumneata, Grunz. Am să te las, Grunz. Am să te părăsesc, Grunz. Imi iau lumea în cap, Grunz. Nici nu vreau să mai aud de dumneata, inspectore, necum să te văd. Să piei din ochii mei! Auzi?

Inspectorul, năuc, nu ştia ce să mai creadă. Pînă acum, oricînd ar fi venit acasă, şi de oriunde ar fi venit, Mamiţa îl primea cu surîsul pe buze şi cu braţele deschise. Acum îl ocăra. Ii spunea „dumneata". Ii zicea „Grunz". Gîndi că se preface, că glumeşte.

— Mamiţo, zi-mi „Puiule". Zi-mi „tu". De ce mă iei cu „dumneata" şi cu „Grunz", Mamiţo? Tocmai azi, cînd îţi aduceam o veste bună ţi-a căşunat din senin pe mine.

— Dumneata şi veste bună! De cînd te-am luat, nu mi-ai adus o dată o veste bună. De cînd te-am luat, nu m-ai scos o dată în lume. Mă ţii închisă în casă ca în puşcărie...

Grunz nu-i mai dădu nici o ripostă. O lăsă să-l certe şi să-l ocărască. In gura femeii, hotărîtă să-l părăsească pe inspector şi să plece cu Orbescu la Bucureşti, înviară dintr-o dată şi prinseră grai toate cuvintele urîte şi toate expresiile grase pe care le auzise ani de-a rîndul în îndepărtata ei tinereţe, prin toate casele şi localurile în care îşi adunase averea. Cînd osteni şi în sfîrşit tăcu, Grunz îi întinse scrisoarea avocatului doctor Geza Inocenţiu.

— Citeşte-o, Mamiţo. Te rog, citeşte-o.

Mamiţa luă scrisoarea şi o citi. Rînji cum încă Grunz nu o văzuse pînă atunci rînjind. Spuse:

— Asta îţi era „vestea bună", domnule inspector?

— Da, spuse Grunz. Familia Geza Inocenţiu ne face mare onoare, Mamiţo.

— Onoare? Poate dumitale, domnule inspector. Mie nu. Nu e nici o onoare pentru mine să mă primească în casa ei o curviştină ca nevasta lui Geza.

— Mamiţo! Cum poţi să spui aşa ceva despre soţia avocatului doctor Inocenţiu? Doamna Viora are un nume...

— Lasă că ştiu eu ce fel de nume are.

— Mamiţo! Eşti în eroare, Mamiţo...

— Nu sînt în nici o eroare, Grunz.

— Trebuie să mergem, Mamiţo. Omul ne-a invitat. Nu-l putem refuza.

— Du-te dumneata, Grunz. Pe mine te rog să mă laşi în pace...

Fraţii Inocenţiu se plimbau nervoşi prin cancelarie. Doamna Geza Inocenţiu pregătise bucate alese şi ajutată de Chifa şi de Elsa întinsese masa. Pe urmă, doamna Geza Inocenţiu se îmbrăcase ca de sărbătoare şi, presupunînd că nevasta inspectorului va veni încărcată de bijuterii, nu vroise nici ea să se lase mai prejos. Avocatul doctor se şi supărase:

— Semeni mai curînd cu o vitrină de magazin decît cu o femeie gătită. Ai pus pe tine cu lopata toată aurăria şi pietrăria pe care o posedăm.

— Nu vreau să creadă nevasta inspectorului că sînt o golancă.

Se ciondăniră şi se împăcară. Avocatul doctor spuse:

— De ce o fi întîrziind inspectorul?

— Te pomeneşti că ne face bucata.

— Nu se poate. Atîta obraz are şi el.

— Dacă era hotărît să ne refuze, ne-ar fi dat un telefon.

— Invitaţia era pentru ora două şi acum ceasornicul arată trei.

— Trebuie să vie.

Soneria ţîrîi. Avocatul doctor se duse la uşă. Inspectorul Grunz, cu braţul încărcat de flori de seră, se înclină:

— Vă rog să mă scuzaţi pentru întîrziere. Serviciul.

— Nu face nimic, domnule inspector. Sîntem bucuroşi că binevoiţi să ne onoraţi casa.

In antreu îi sărută mîna doamnei Viora şi-i dărui florile liincede şi decolorate, lipsite de miros ca florile de hîrtie.

— Din partea mea şi a soţiei mele care vă roagă să-i scuzaţi absenţa. O indispoziţie subită a împiedicat-o să vină.

Doamna Viora pricepu şi păli. Avocatul doctor, temîndu-se ca nu cumva nevastă-sa să facă o gafă, interveni pripit:

— Ne pare rău, ne pare rău, înţelegem. Desigur. Cunoaştem noi.

— Vă închipuiţi numai, domnilor, dar de cunoscut nici unul nu cunoaşteţi cu adevărat femeile, spuse doamna Viora. Şi adăugă zîmbind: Şi acum, vă rog să poftiţi la masă. S-au cam răcit bucatele.

Masa începu într-o jenă generală. Doctorul Glad Inocenţiu căuta ochii inspectorului însă acesta avea grijă să şi-i ferească. Glad ridică paharul:

— Noroc, domnule inspector.

— Noroc, domnule doctor.

Viora se chercheli repede şi îşi căpătă buna dispoziţie. Intrebă de Mamiţa. Se interesă de starea sănătăţii ei. Işi exprimă regretul că n-a avut încă fericitul prilej s-o cunoască. Spuse:

— Am auzit că doamna Grunz e o persoană foarte drăguţă.

— Da, zise inspectorul. E drăguţă.

— Şi am mai auzit că doamna Grunz e o persoană foarte interesantă.

— Da, spuse Grunz, într-adevăr e interesantă.

— A văzut multe.

— Da, a călătorit mult.

— Şi am mai auzit, domnule inspector, că te iubeşte grozav de mult.

— Da, mă iubeşte, spuse Grunz. Orice soţie trebuie să-şi iubească bărbatul.

— Dar bărbaţii nu trebuie să-şi iubească soţiile, domnule inspector? Care e părerea dumitale în această chestiune?

— Da, coniţă, da, şi bărbaţii trebuie să-şi iubească soţiile.

— Geza al meu crede altfel.

Avocatul doctor supse măduva ciolanului pe care îl ţinea cu mîna, ţărăneşte, şi, cînd sfîrşi şi îl puse pe farfurie, zise mirat:

— Am spus eu aşa ceva? Cînd am spus eu aşa ceva, scumpo?

— Ai spus odată, în vis. Visai şi vorbeai tare. Aveam insomnie şi te-am auzit.

Ajunseră la dulciuri. Inginerul Iroaie Inocenţiu împinse în lături farfurioara, aprinse o ţigară şi schimbă albia conversaţiei. Se lansă brusc într-o amplă examinare a situaţiei politice interne şi externe. Trase concluzii de parcă ar fi fost avocat şi ar fi pledat în faţa unui tribunal.

— Singura forţă politică din ţară e legiunea. Al ei e viitorul, domnule inspector. Iar pe plan extern — mai trebuie oare să şi argumentez? — nu există decît o singură putere invincibilă, una singură: Germania lui Adolf Hitler... Această Germanie a lui Adolf Hitler va domina în curînd întreaga lume.

Grunz căzu de acord:

— Aveţi dreptate, domnule inginer. Aveţi mare dreptate. Aşa este, domnule inginer.

Doamna Viora se ridică:

— Pe mine să mă scuzaţi. Nu-mi place să ascult cînd se discută politică. Nu mă interesează. Mă duc să vă pregătesc şi să vă trimit cafelele.

Bărbaţii îi mulţumiră şi îi sărutară mîna.

— Pe dumneata, domnule inspector, te rog să-i transmiţi doamnei Grunz părerea mea de rău că n-a putut să ne onoreze. Sperăm să avem bucurie cu altă ocazie.

Nemţoaica aduse cafeaua. Cei trei fraţi Inocenţiu îşi traseră scaunele mai aproape de inspector şi-l înconjurară.

— Dumneata, domnule inspector — spuse doctorul Glad — ai trimis az-noapte oameni să mă aresteze.

In ochi i se aprinsese mînia. Mustaţa mare şi neagră îi tremura. Ii tremura niţeluş şi glasul. Inspectorul Grunz se uită în ochii doctorului şi-i răspunse ferm:

— Da. Am trimis. O echipă întreagă. Cu ordinul să te aresteze şi dacă vei încerca să opui rezistenţă, să te împuşte. Imi pare rău că oamenii mei nu au reuşit să te aresteze, domnule doctor.

— Poate că îţi pare rău nu numai că nu m-au arestat. Poate că îţi pare rău că nu m-au împuşcat.

Grunz se gîndi o clipă. Apoi zise:

— Dacă aş nega, ar însemna că nu sînt sincer.

— Şi pentru ce ai trimis să mă aresteze şi, eventual, să mă şi împuşte?

— Ordin! Ordin de la stăpînire. Nu uita că eu sînt slujbaş. Datoria mea este să execut ordinul stăpînirii.

Inginerul Iroaie Inocenţiu întrebă:

— Dar cum explici dumneata astfel de ordine, domnule inspector?

— Datoria mea nu este să explic sau să caut explicaţii, domnule inginer, ci să execut ordinele aşa cum îmi sînt date.

— Totuşi, ai admis că singura forţă...

— Am admis. Insă asta nu are nici în clin, nici în mînecă cu slujba mea şi cu ordinele pe care le primesc.

— Trebuie să te gîndeşti şi la viitor, domnule inspector, zise avocatul doctor Geza Inocenţiu. Mîine-poimîine, vin legionarii la putere. Pe unde vei scoate atunci cămaşa?

— Voi executa ordinele lor, se grăbi inspectorul să răspundă.

— Să zicem că va fi aşa. Dar dacă dumneata îl arestezi şi-l împuşti acum pe fratele nostru, atunci noi îţi vom cere socoteală de această crimă. Dumneata trebuie să-i împuşti numai pe comunişti. Impuşcă-i, domnule inspector. Dacă poţi, împuşcă-i pe toţi. Nu ne supărăm. Dimpotrivă. Sîntem dispuşi chiar să-ţi mulţumim. Impuşcă-i pe comunişti. Comuniştii nu vor veni niciodată la putere. Aşa că niciodată nu-ţi va

SÎNT AMARE

cere nimeni socoteală nici cîți ai împușcat, nici pentru ce i-ai împușcat.

Tăcut, Grunz aprinse o țigară și începu să se plimbe prin odaie. Cei trei frați Inocențiu îl lăsară să se plimbe. Pe neașteptate, Grunz se opri în fața avocatului doctor Geza Inocențiu. Il întrebă, repezit și energic, de parcă i-ar fi luat interogatoriul:

— In definitiv, domnule avocat doctor, care a fost adevăratul scop al poftirii mele în casa și la masa dumitale?

Avocatul doctor Geza Inocențiu spuse:

— Cred că presupui, domnule inspector.

— S-ar putea să mă înșel în presupunerile mele. Aș dori deci să mi-i spui limpede, cu gura dumitale, domnule avocat doctor.

— Ia loc pe fotoliu, domnule inspector.

Grunz se așeză într-un fotoliu și puse picior peste picior. Avocatul doctor Geza Inocențiu vorbi:

— Domnule inspector, sînt om de legi. Ințeleg că ordinul e ordin. Dar noi avem un proverb: „O mînă spală pe alta și amîndouă spală obrazul". In țara noastră s-au petrecut multe schimbări. Și, desigur, se vor mai petrece. Astăzi avem noi nevoie de dumneata. Mîine vei avea dumneata nevoie de noi.

— Cu alte cuvinte, îmi propuneți un tîrg.

— In limbaj juridic, o tranzacție.

— Oneroasă?

— Cinstită.

— Și care ar fi propunerea?

— Lași ordinul cu privire la arestarea doctorului Glad Inocențiu să zacă la arhivă cum l-ai mai lăsat și altă dată.

— Altă dată a fost posibil. Acum... Acum nu mai e posibil.

— Cu puțină bunăvoință este posibil și acum.

— Să zicem că aș admite și mi-aș pune în joc chiar funcția. Pentru ce aș face-o?

— Cînd dumneata vei fi la strîmtoare, noi trei îți vom sări în ajutor fără întîrziere.

Grunz rîse:

— Mă socotiți boboc în branșă. Nu sînt atît de [illegible] încît să dau vrabia din mînă pe cioara de pe gard, domnilor.

— Vei încerca, prin urmare, să-l arestezi pe doctorul Glad Inocențiu?

— Casa dumitale, domnule avocat doctor, se află sub supraveghere. Numai să fac semnul convenit și...

— Ai să îndrăznești?

— Dacă va fi nevoie, da.

— Atunci cu ce contrapropunere vii?

— Cu una simplă de tot.

— Care anume?

Grunz își aduse aminte de modul în care îl păcălise Stînjinel atunci cînd îi luase o parte din bijuteriile Mamiței. Se hotărî să-l imite pe Stînjinel.

— Am și eu superiori. Ca să acopăr nearestarea domnului doctor Glad Inocențiu, care în momentul de față este socotit la centru ca unul dintre cei mai periculoși legionari, trebuie să-mi ung superiorii. N-am cu ce să-i ung.

— Bani?

— Cu ce altceva vreți dumneavoastră să ung eu mărimile dacă nu cu bani?

— Cît?

— Să socotesc. Să mă mai gîndesc.

— Dar noi, inspectore, nu dispunem de bani lichizi.

— Dar pentru ce există „Banca Maramureșului"? Nu ești dumneata ștab acolo? Și pentru ce există societatea forestieră „Dragoș Vodă"? Nu este fratele dumitale, domnul inginer Iroaie Inocențiu, director atotputernic la „Dragoș Vodă"?

— La „Dragoș Vodă", de cînd vindem nemților lemnele pe care altădată ni le cumpărau englezii, mai e director și domnul Peter Heger, zise Iroaie.

— Tocmai pentru că e director și Peter Heger puteți deschide larg punga la „Dragoș Vodă". La toate întîlnirile tăinuite pe care fratele dumneavoastră le are cu legionarii din oraș și din împrejurimi, asistă și domnul director Peter Heger. Ce credeți dumneavoastră, că inspectorul Grunz e făcut cu degetul? Eu, să mă bată Dumnezeu dacă nu vă spun adevărul, doresc să vă servesc și sînt dispus să vă servesc. Ce am eu de împărțit cu domnul doctor Glad Inocențiu? Vreau eu să-i moștenesc bolnavii de ochi? Dar eu nu sînt doctor de ochi. Eu sînt ce sînt. Insă mărimile de la București, ca să treacă peste nearestarea doctorului și să admită motivările mele, trebuiesc unse. Cu ce să le ung eu? Cu păcură? Cu păcură nu se ung decît osiile carelor.

— Domnul director Peter Heger...

— Domnul director Peter Heger se află în buzunarul meu. Il pot arunca peste graniță în doi timpi și trei mișcări. Dumnealui s-a camuflat în director la „Dragoș Vodă". Adevăratul scop al venirii lui Heger în Romînia este desfășurarea propagandei hitleriste. Dumneavoastră, frații Inocențiu, cunoașteți foarte bine aceasta, ba chiar îl ajutați. Dar dumneavoastră mai cunoașteți că Peter Heger se îndeletnicește și cu spionajul...

Se uită la Glad și adăugă:

— Din nefericire, cu sprijinul conștient sau inconștient al unor romîni de baștină...

— Să stăm de vorbă, inspectore, spuse Geza Inocențiu.

— Să stăm, răspunse Grunz.

Se tîrguiră. Se enervară și-și aruncară cuvinte grele. Iarăși se tîrguiră. Grunz se ținu tare și cîștigă. Se înțeleseră ca suma asupra căreia conveniseră să-i fie adusă lui Grunz la birou de către inginerul Iroaie Inocențiu a doua zi dimineață.

— Așadar, a dat Dumnezeu și ne-am înțeles, spuse avocatul doctor. Să batem palma, domnule inspector.

Grunz își duse mîinile la spate.

— Ba încă nu ne-am înțeles, domnule avocat doctor.

Gîndindu-se că inspectorul vrea să crească suma, avocatul doctor se supără.

— Cum nu ne-am înțeles? Vom da aproape cît ai cerut! Cu banii aceștia s-ar putea cumpăra o moșioară.

— Nu e vorba de bani, domnule avocat doctor. Ci de un lucru mărunt. Pot spune chiar neînsemnat. Dumneavoastră, frații Inocențiu, îl cunoașteți pe maiorul Blîndu.

— Il cunoaștem, zise Iroaie.

— Lumea spune că sînteți prieteni.

— Sîntem.

— Intre mine și maiorul Blîndu există o neînțelegere.

— Am auzit și noi vorbindu-se.

— Convingeți-l pe maiorul Blîndu să aibă o întîlnire mîine dimineață cu mine.

— Să-i facem o vizită.

— Nu vreau să mă duc la el acasă.

— Atunci să-l aducem pe maiorul Blîndu la dumneata.

— Nu va accepta. Propun ca întîlnirea să aibă loc aici. Sper că maiorul Blîndu va fi de acord.

— Noi nu ne îndoim. Maiorul Blîndu ne este de multă vreme obligat.

— Tocmai pe această obligație contez și eu, spuse Grunz.

Inspectorul vroi să plece. Avocatul doctor Geza Inocențiu avu o idee:

— Mai rămîi un sfert de oră, domnule inspector. Mă duc s-o rog pe Viora să ne mai pregătească un rînd de cafeluțe.

— Mă rog, dacă doriți. Ați fost foarte amabili cu mine. Nu vă pot refuza.

— Iroaie, spuse Geza, i-ai adus Viorei hîrtia promisă? Ține mult să-l fericească pe Plauțiu.

— I-am adus-o.

Se scurmă în portmoneu, scoase hîrtia, i-o dădu lui Geza.

— Spune-i cumnatei din partea mea că-i urez să fie într-un ceas bun.

— Nici nu știi, frate Iroaie, ce plăcere îmi faci și ce bucurie îi procuri Viorii. Are pentru Plauțiu tot atîta dragoste cîtă antipatie are pentru bietul Chifa.

La bucătărie o găsi pe Elsa, menajera lui Iroaie.

— Ai putea să ne mai faci un rînd de cafele, Elsa?

— Nu vedeți că sînt cu mîinile vîrîte pînă-n coate în chiuvetă? Spăl vasele. Rugați-o pe cuconița Viora.

— S-o fi culcat.

— De culcat s-o fi culcat, domnule, dar de dormit nu doarme nicicît.

Frații Iroaie și Glad Inocențiu, precum și inspectorul Grunz, o auziră pe cucoana Viora țipînd. Și-l auziră țipînd ca din gură de șarpe și pe Emilian Chifa. Nu avură timp să schimbe între ei nici un cuvînt. Ușa de la sufragerie, împinsă violent cu umărul, se deschise și în prag apăru avocatul doctor Geza Inocențiu cu hainele într-o condamnabilă dezordine. Il apucase pe Chifa de plete și-l tîra după el ca pe un sac. Chifa, pe care avocatul doctor îl pălmuise, nici măcar nu se mai zbătea. Avocatul doctor Geza Inocențiu îl tîrî pînă în mijlocul sufrageriei. Il lăsă și-l izbi cu piciorul. Pe cînd avocatul doctor se pregătea să-l mai izbească încă o dată, năvăli peste el cucoana Viora și-l îmbrînci.

— Să nu te atingi de băiat! Auzi? Ce ai tu cu băiatul? Ce ți-a făcut ție, băiatul? Stai să-ți explic. Stați să vă explic. Stai să-ți explic și dumitale, domnule inspector.

Grunz se înclină. Spuse:

— Vă sărut mîna, cuconiță Viora. Vă sărut mîna și vă mulțumesc pentru dejun. Cît despre explicații, eu n-am nevoie de nici o explicație, cuconiță Viora. Permiteți-mi să mă retrag, cuconiță Viora.

Le întoarse spatele. Se îmbrăcă și se prăvăli pe scări. Ajuns în stradă, se pomeni alergînd și spunînd în gura mare:

— Am să te omor, Mamițo. Acum am să te omor, Mamițo...

Inspectorul văzu că trecătorii întorc mirați capul și se uită după el. Își dădu seama că aleargă nebunește. Se auzi vorbind singur și amenințînd-o pe Mamița. Se opri. Își potrivi hainele, își încheie paltonul și-și trase căciula peste urechi. Vîntul rece îl izbi și-l dezmetici. Mamița? Dar de ce voia el s-o omoare pe Mamița? Nevasta avocatului doctor era ce era. Mamița nu putea fi comparată cu nici o altă femeie. E adevărat că îl năucise cu ocări. Dar el, Grunz, era om întreg la minte. Cel puțin așa-i plăcea lui să se creadă. Nu trebuia să-i poarte pică Mamiței pentru că aceasta, o dată în viața ei, nu-și stăpînise supărarea. El, Grunz, trebuia să rabde. Ii venise și lui rîndul să rabde. Pînă atunci chinuise el pe alții. Intr-un fel o chinuise și pe Mamița. Acum îl chinuia Mamița pe el. Bine că era numai atît. Altor bărbați li se întîmpla și mai rău. Pe unii nevestele îi duceau de nas cum voiau ele. Altora le cheltuiau banii. Ba încă — ehe-he, să tot rîzi — îi mai și înșelau.

— Poți să dai un exemplu, Grunz?

— Nevasta avocatului doctor Geza Inocențiu! Are, domnule, un cap ca de sfîntă! Cum s-o bănui? Și afurisita trăia sub nasul avocatului doctor cu Emilian Chifa!...

Să se ducă acasă și să-i povestească Mamiței scena la care asistase în casa faimosului avocat? De ce nu? Mamița își va uita supărarea — dacă nu-i trecuse — și va face un haz grozav.

O apucă spre casă. Ajunse. Deschise și intră. O căută pe Mamița prin toate odăile. N-o găsi. Chemă femeia de serviciu.

— Unde e cuconița?

— Nu știu, domnule. S-a gătit și a plecat.

— Și nu ți-a spus unde se duce?

— Nu mi-a spus, domnule.

Vru s-o mai întrebe dacă în ultima vreme Mamița mai plecase și alteori de acasă și cam la ce oră. Își stăpîni însă curiozitatea de rușine. Nu se cuvenea ca servanta să-l bănuie de gelozie. Dar oare devenise gelos? Ca să se liniștească, își spuse: „Trebuie să se fi dus să mă caute la birou. A prins-o remușcarea pentru purtarea ei de azi dimineață și acum vrea să vorbească cu mine, să se împace cu mine". Își crezu singur argumentele. Se umflă în pene. Plecă spre birou. Cîteva minute o să facă nazuri. Nici n-o să se uite la Mamița. O s-o lase să-l roage. O s-o lase să și lăcrimeze puțin. Apoi... Apoi o s-o ierte și-o s-o sărute. Iar după aceea, o să-l cheme pe Orbescu să mai vorbească cu el. Și pe bezmeticul de Landră o să-l cheme, ca să afle ce spune orașul despre tărăboiul din fundătură.

Trecu pe lîngă el o sanie. Strigă. Sania se opri. Inspectorul se urcă în sanie și rosti adresa unde voia să fie dus.

Atinși ușor cu biciul pe spinare, caii plecară. Sania scrîșni pe caldarîmul plin de zăpadă și de băltoace pe jumătate înghețate. Merse în goană pe lîngă case chircite, mohorîte. La o locantă zări o femeie care, urcată cu picioarele pe un scaun, spăla geamurile. I se păru că o cunoaște. Unde mai întîlnise el obrazul acela? A! Da! Femeia era mama lui Oroș. Il înfruntase în casă la Neaga și-l mai înfruntase atunci cînd îi îngăduise să-și vadă fiul în celula de sub acoperiș. De cîteva zile îl lăsase în pace pe Oroș. Ii lăsase în pace și pe ceilalți. O să-i mai lase o noapte. Și pe urmă? Pe urmă o să-i ia la refec și-o să-i frece pînă o să scoată untul din ei. Numai să-l ajute Dumnezeu să-i reușească manevra și împăcarea cu maiorul Blîndu. De ce să nu-i reușească? Pe frații Inocențiu îi speriase. Le trecuse pe sub ochi complicitatea lor cu Peter Heger. Mai avea cărți în buzunar. Nu le aruncase pe toate pe masă deodată. Cînd le spusese fraților Inocențiu că locuința lui Geza e înconjurată, mințise. De fapt, el ar fi trebuit să înconjoare cu oameni casa lui Geza înainte de a intra în ea. Sau măcar s-o pună sub o discretă supraveghere. De ce oare nu făcuse nici una, nici alta? Uitase? Da. Uitase. De la un timp începuse să cam uite. Poate era de vină nesomnul. Poate era de vină băutura. Ar fi sănătos să mai lase băutura. Dar cum s-o lase? Băutura îl ține pe picioare. Băutura îi dă curaj. Fără băutură ar muri. De ce să moară el? Mai bine să moară alții. El, Grunz, trebuie să trăiască. Ii place viața. Il plac femeile. Dar ce nu-i place lui din viață? Totul îi place. Totul.

Sania se opri. Grunz se dădu jos. Se întoarse să-i spună vizitiului să se ducă. Nu plătea niciodată nici săniile, nici birjele. Cunoștea toți vizitiii. Se miră că în locul unui vizitiu cunoscut privirile lui întîlniră o fetiță pistruiată, proaspătă, cu ochi verzi, care să tot fi avut cincisprezece-șaisprezece ani.

Fetița purta o bundră veche, largă, bărbătească, iar capul și-l vîrîse într-o căciulă mare, tocită. I se năzări că ar cunoaște sania și caii. I se păru că ar cunoaște și bundra și căciula pe care le purta fata pistruiată.

Ii plăcu obrazul palid și pistruiat și fraged al copilei. Ii plăcură și ochii ei verzi ca iarba crudă. Intinse mîna și-o apucă de bărbie. Fata se sfii. Grunz se apropie și mai mult de ea și îi șopti:

— Știi că ești frumușică?

— Știu, răspunse fata.

— Cum te cheamă?

— Jol.

— Și a cui ești tu, mititico?

— A lui Ioil Kern, căruia orașul îi spunea Ioil bărbosul. Trebuie să-l fi cunoscut și dumneata. Tot orașul îl cunoștea și-l iubea. Era om blajin.

— L-am cunoscut, spuse Grunz.

Ii întoarse fetei spatele și plecă. Fata strigă după el.

— Plata, domnule. Ai uitat să-mi plătești cursa.

Inspectorul nu-i răspunse. Un paznic veni și-i spuse fetei:

— Ia-o din loc, mucoaso... Nu-l supăra pe inspector. Inspectorul nu plătește niciodată cursele.

Fata șfichiui caii și caii plecară, trăgînd după ei sania.

Inspectorul trimise după Orbescu.

— Să vină numaidecît la mine subinspectorul.

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Trecu un timp. Inspectorul, care nu era obișnuit să-și aștepte subalternii cînd îi chema, se enervă. Orbescu nu veni. In schimb, se arătă Catopol, care raportă:

— Să trăiți, domnule l-am căutat pretutindeni pe domnul subinspector. Nu l-am găsit. A plecat azi dimineață și de atunci nu s-a mai întors.

Grunz îi arătă ușa. Își spuse:

„A intrat în dîrdorile dragostei. Cine știe cui mai pune astăzi coarne Orbescu. Cum e slăbuț, o să se prăpădească din cauza muierilor".

Il chemă din nou pe Catopol și-l trimise după Landră.

Fără să se mai ducă să-l caute, Catopol raportă:

— Domnul Pocal trage să moară. Domnul Landră stă lîngă domnul Pocal și plînge. Să trăiți, domnule inspector, să mă duc să-l smulg pe domnul Landră de lîngă domnul Pocal și să vi-l aduc aici?

La aflarea veștii că Pocal trage să moară, inspectorul se îmbună. Deveni mărinimos:

— Nu. Să-l lăsăm pe domnul Landră să-și plîngă prietenul. Dar... Ascultă, Catopol. Pe mine nu m-a căutat astăzi nimeni?

— Să trăiți, domnule inspector, nu v-a căutat nimeni.

— Poți să pleci.

Orbescu lipsea. Landră îl plîngea pe Pocal. Pe Mamița nu o găsise acasă și nici nu bănuia unde putuse să plece. Cu nimeni din oraș Mamița nu avea schimb de vizite... Iar de bătut străzile, nu obișnuia...

Ii trecu prin cap să trimită după noii arestați și să-și alunge supărările și mîhnirile anchetîndu-i, strîngîndu-i cu ușa și speriindu-i. Ca să capete dîrzenie, ceru băutură. Bău. Aburul alcoolului i se ridică la cap. Și prin aburul alcoolului își aminti de Părtuns pe care voise s-o aresteze și i se făcu dor de ea. Se duse și rămase acolo pînă la ziuă. Cum se lumină, veni la birou. Era mahmur și încercă să-și alunge mahmureala cu cafea amară. Chemă frizerul și puse să-l ferchezuiască.

— V-au ieșit fire albe în mustață, domnule inspector.

— Smulge-le.

— O să vă doară, domnule inspector.

— Smulge-le.

La opt îi telefonă avocatul doctor Geza Inocențiu:

— Iubite inspectore, ai putea să vii acum la mine? Te poftește nevastă-mea să luăm împreună cu dînsa și cu prietenul nostru, maiorul Blîndu, micul dejun.

— Cu plăcere, domnule avocat doctor. Cu cea mai mare plăcere, domnule avocat doctor.

Ii deschise chiar cucoana Viora. Grunz se înclină și-i sărută mîna. Cucoana Viora îi spuse:

— Să scuzi incidentul de ieri, domnule inspector. I-am explicat lui Geza. Și pînă la urmă s-a convins că băiatul nu era vinovat cu nimic. A recunoscut că l-a asuprit degeaba. Ințelegi, domnule inspector? Lui Geza i se păruse.

— Ințeleg, mult respectată doamnă. Insă ieri, la dumneavoastră, nu am văzut nimic și nu am auzit nimic, mult respectată doamnă. Așa că, de fapt, nici nu știu despre ce incident vorbiți.

— Iți mulțumesc, domnule inspector. Ești discreția în persoană.

Grunz mulțumi și el pentru compliment și se lăsă condus în sufragerie. Strînse mîna lui Geza. Pe maior îl îmbrățișă și-l sărută pe obraz. Maiorul Blîndu îi întoarse îmbrățișarea și sărutările. Se așezară la masă. Se ospătară. Glumiră. Cucoana Viora se retrase. Avocatul doctor Geza Inocențiu îi strigă din urmă:

— Scumpo, ai grijă și de Chifa. Nu-l prigoni și nu-l uita flămînd.

Grunz spuse:

— Așadar, maiorule, ne-am împăcat.

— Mai bine zis, ne vom împăca, inspectore. Dacă...

— Dacă vom recunoaște că fiecare am greșit față de celălalt.

Maiorul Blîndu — era un bărbat oacheș, bine legat, cu față lată și cu sprîncene mari, viguroase, — se oțărî:

— Dumneata ai greșit față de mine. Eu nu mă simt vinovat față de dumneata cu nimic, inspectore.

Grunz se ridică în picioare.

— Domnule avocat doctor, credeam că ați avut grijă să aranjați totul.

— Am aranjat, am aranjat, însă maiorul, cum știi și dumneata, are o fire arțăgoasă.

— Eu arțăgos? Inspectorul m-a păcălit. M-a păcălit, m-a jignit și m-a păgubit. Și dacă peste păcăleală și peste jignire trec, pentru pagubă trebuie să stăm de vorbă.

— Să stăm, zise Grunz. Să stăm de vorbă și despre pagubă. Cu ce te-am păgubit, maiorule?

— Știi dumneata cu ce.

— Faci aluzie la chestiunea cu contrabanda de aur?

— Exact.

— Era aurul dumitale, maiorule?

— Ar fi putut să fie.

— Admit, spuse Grunz. Insă după acest fel de a judeca, sînt și eu îndreptățit să ridic anumite probleme și chiar le ridic.

— Și cam care ar fi acele anumite probleme?

— Sînt multe, maiorule. Dar deocamdată să ne oprim numai asupra uneia.

— Și cam care ar fi problema asupra căreia vrei dumneata să te oprești, inspectore?

Grunz se uită la maiorul Blîndu. Se uită la Geza Inocențiu. Le văzu fețele liniștite și se bucură grozav știind că peste o clipă numai fețele acelea se vor înnegri și se vor schimonosi. Spuse calm și oarecum vesel:

— Contrabanda de vite pe care o fac de luni de zile în Slovacia onorații noștri prieteni, frații Inocențiu. Dumneata, maiorule, înlesnești această contrabandă și-ți iei partea.

Maiorul Blîndu se înnegri la obraz, se strîmbă de parcă i-ar fi smuls cineva măruntaiele cu cleștele și tăcu, dar avocatul doctor Geza Inocențiu, stăpînindu-se, spuse:

— Mi se pare, domnule inspector, că dumneata cam întreci măsura. Te afli în casa mea. Să ne aduci o astfel de acuzație!... Să rostești o astfel de calomnie... E cam prea-prea...

Grunz nu se sinchisi de faptul că avocatul doctor îi atrăsese atenția că e necuviincios. Surîse și zise:

— Nu vă aduc nici o acuzație. Iar de calomnie nu poate fi vorba... In ceea ce privește întrecutul măsurii s-ar putea să ai oarecare dreptate, domnule avocat doctor. Adică s-ar putea să exagerez numărul capetelor de vite pe care le-ați trecut în Slovacia, cu concursul maiorului Blîndu.

Geza Inocențiu voi să-i dea replica. Grunz îl rugă:

— Un moment, numai un moment, domnule avocat doctor.

Scoase un carnețel din buzunar, îi cercetă foile și zise:

— Intr-adevăr, ar fi posibil să mă înșel. De aceea sînt dispus să confruntăm datele mele cu datele dumitale, domnule avocat doctor.

Citi: 12 septembrie 1939, trecuți în Slovacia pe la Borna 16 A. 137 boi; 19 septembrie 1939, trecuți în Slovacia, pe la Borna 19 A. 106 boi; 3 octombrie 1939, trecuți în Slovacia, pe la Borna 14 A. 143 boi...

Își scoase fața din carnețel și întrebă:

— Să mai citesc, domnule avocat doctor?

— Nu, răspunse Geza Inocențiu. Nu mai e nevoie. Inclin să cred că cifrele dumitale sînt exacte, inspectore.

— Și la toate aceste contrabande — scuzați cuvîntul, însă nu găsesc altul — îl aveți părtaș pe domnul maior Blîndu. Nu e așa, maiorule? Și eu... Eu știu și tac... Eu știu și înghit. Și maiorul Blîndu e acela care e supărat pe mine. Și maiorul Blîndu e acela care se amestecă în chestiuni care nu-l privesc. Și maiorul Blîndu e acela care pune mîna pe un cadavru...

— Pe trei cadavre, inspectore.

— Pe trei, fie. Și maiorul Blîndu e acela care aruncă defăimări asupra mea și mă amenință pe mine, — da, da, pe mine — cu nu știu ce fel de anchete... Domnilor — ridică glasul Grunz — mai vreți cumva să pun pe tapet și alte probleme?

— Nu, inspectore, ne ajunge, spuse avocatul doctor Geza Inocențiu.

Maiorul Blîndu se sculă, veni la Grunz și se aplecă spre el.

— Lasă-mă să te sărut pe gură, inspectore. Aceasta înseamnă împăcarea noastră și frățietatea noastră, inspectore.

— Dacă îți face plăcere...

— Imi face plăcere, inspectore. Căci te stimez și te prețuiesc mult, inspectore.

Se sărutară pe gură și-și amestecară mustățile. Apoi maiorul Blîndu spuse:

— Inspectore, mi se pare că-ncep să te și iubesc. Mi se pare că încep să te iubesc ca pe un frate, inspectore dragă.

— Și eu, maiorule, te stimez, te prețuiesc și te iubesc. De ce să ne certăm noi și să ne pîndim? N-ar fi mai bine să acționăm împreună împărțind și riscurile și beneficiile? A? Ce zici, maiorule?

Trupul înghețat al Iovcăi Silef i-l predară chiar în seara acelei zile lui Grunz. Impreună cu Orbescu și Cămăraș, inspectorul însoți sania pînă departe de marginea orașului. Orbescu și Cămăraș înlăturară zăpada, săpară cu greu o groapă nu prea adîncă și o îngropară pe bulgăroaică. Apoi acoperiră locul cu zăpada și șterseră urmele, frămîntînd și vînturînd zăpada cu lopețile.

Pe Găman și pe Ioil bărbosul îi îngropară grănicerii. Maiorul Blîndu încheie un proces verbal în care arătă că numiții au fost împușcați de grăniceri pe cînd încercau să treacă clandestin granița în Slovacia cu fostul inspector general Teofil Stînjinel, care, din nefericire, izbutise să ajungă dincolo viu și nevătămat.

Despre Iovca Silef nu se pomeni un singur cuvînt în procesul verbal încheiat de maiorul Blîndu. Orașul mai vorbi un timp despre crima inspectorului și despre împușcăturile din fundătură apoi se ocupă de alte zvonuri.

Inspectorul Grunz îl lăsă în libertate pe doctorul Glad Inocențiu a cărui arestare nu i-o ceruse nimeni. Intră părtaș al fraților Inocențiu și al maiorului de grăniceri Blîndu la contrabanda cu vite iar inginerul Iroaie Inocențiu nu numai că-i înmînă suma stabilită dar îi dărui pe deasupra și cîteva pachete cu acțiuni ale marii întreprinderi forestiere „Dragoș Vodă".

Sfatul să-l cointereseze pe inspector și în bunul mers al societății „Dragoș Vodă" i-l strecurase inginerului însuși domnul Peter Heger care își avea și el socotelile lui.

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

MINDRIA NAȚIONALA A POPORULUI ROMIN

(Urmare din pag. 1)

rească a cetățeanului pentru patria sa, transformă bucuria creatoare a adăugirii la tezaurul universal în ura opacă și sterilă față de demnitatea națională a celorlalte popoare și îndeosebi a popoarelor alături de care avem a trăi. Partidul nostru ne învață să luptăm cu fermitate împotriva a tot ce e înapoiat, retrograd, în propria noastră cultură. Lenin scria: „Noi sîntem plini de mîndrie națională și tocmai de aceea urîm în mod deosebit acest trecut al nostru..." (op. cit. pag. 179), fiindcă, așa cum arăta tot Lenin: „Există două culturi naționale în fiecare cultură națională" (op. cit. pag. 175). „Orice propovăduire a despărțirii muncitorilor unei națiuni de aceia ai alteia, (...) orice opunere — în chestiuni care privesc proletariatul — a unei culturi naționale, luate în totalitatea ei, unei alte culturi naționale, luate și aceasta în totalitatea ei, ca fiind, chipurile, o cultură națională etc. este un naționalism burghez, față de care lupta necruțătoare este obligatorie". (op. cit. pag. 176). Este necesar deci să nu confundăm dragostea și stima pe care o avem față de operele valoroase ale clasicilor noștri cu preluarea în bloc, necritică a literaturii trecutului. Exemplele recente de preluare în bloc (și care s-au citat de multe ori, nu le vom mai reaminti aici), sînt o manifestare de naționalism a criticilor și editorilor respectivi. Noi ne aflăm pe o treaptă superioară a înțelegerii, datorită marxism-leninismului și nu putem renunța la spiritul critic, la explicarea concretă social-istorică a fenomenelor literare și la criteriul fundamental al luptei de clasă.

Avem de asemenea motive îndreptățite să ne mîndrim cu realizările noii literaturi care — sub îndrumarea partidului — s-a constituit într-un răstimp extrem de scurt, producînd încă de pe acum opere de valoare, dintre care unele ne-au depășit de mult hotarele. Pentru a putea construi o mare literatură romînească, demnă de strălucita ei tradiție și de poporul constructor al socialismului, trebuie să luptăm cu și mai multă energie împotriva oricăror infiltrări ale ideologiei burgheze. Noi respingem tendința cosmopolit-modernistă, de transformare a literaturii romîne într-o imitație fără valoare a literaturii decadente din Occident, așa cum respingem apolitismul, care, dorind să ne rupă de marile teme, de problemele fundamentale, ar putea duce la o literatură minoră, leșinată, fără valoare. Idilismul edulcorat și naturalismul meschinizant, lipsit de perspectivă, nu pot duce în nici un caz la o artă majoră. Nu putem fi de acord, de asemenea, nici cu tradiționalismul conservator care înfățișează un popor ireal, cu o viață arhaică, pastorală și patriarhală. Acestor retrograzi cultivatori de pitoresc, le amintim cuvintele maestrului Sadoveanu din mereu frumoasa cuvîntare „Lumina vine de la Răsărit": „Această țărănime să fie adusă cu grabă, cu pricepere la cultura intensivă, s-o facem să-și părăsească vechea rutină rudimentară". Dezvoltarea vertiginoasă a industriei noastre, modificarea revoluționară a raporturilor dintre oameni a dus la transformarea radicală a societății romînești. Procesul revoluționar al construirii socialismului nu mai poate fi cuprins în vechile tipare, depășite, fie ele „tradiționaliste" sau „moderniste".

Înțeleapta îndrumare a literaturii de către partid și operele valoroase realizate pînă acum creează îndreptățirea de a privi viitorul literelor romînești cu mîndrie și cu încredere.

Paul Georgescu

NOTE

De ce este „modern"

Deși acțiunea unora din lucrările lui Eusebiu Camilar se desfășoară pe „vremea de demult", desigur că nici unul din numeroșii săi cititori nu s-au îndoit vreodată că — prin poziția pe care o adoptă față de personajele și evenimentele pe care le înfățișează, și prin mijloacele de expresie pe care le utilizează — autorul Negurii n-ar fi un scriitor al timpului nostru. De aceea nu prea înțelegem de ce — recenzînd cartea Poreclelor în „Luceafărul" — Ion Rotaru ține totuși cu orice preț să ne mai demonstreze că Eusebiu Camilar ar fi un „scriitor modern", cu ajutorul acestor argumente demne de a figura în orice antologie a nonsensului:

1. fiindcă „în chip subiectiv dar și obiectiv în același timp, (Camilar) e mereu prezent în amintirile sale"; și
2. fiindcă „aduce la suprafața literaturii viața țărănească privită din unghiul de vedere al intelectualului ridicat de jos și rămas în continuare țăran".

Din lac în puț...

Intr-un interviu apărut în „Flacăra" Mircea Graur, directorul Teatrului de Stat din Arad, recunoaște fără nici o reticență că repertoriul trecutei stagiuni a acestui teatru a fost expresia unei „greșite orientări", ilustrînd „confuzia și lipsa unei înțelegeri ferme" a misiunii ce revine colectivului pe care-l conduce. Printre lucrările reprezentate care nu se încadrează „pe linia educării sănătoase a spectatorilor", citează și piesa Topaze, pe care o califică pe drept cuvînt ca „prăfuită și cu idei contrare concepției noastre de viață".

Dacă în repertoriul anunțat de Mircea Graur, pentru stagiunea ce urmează nu vom mai întîlni nici o comedie bulevardieră de tipul lui Topaze, ne vom izbi în schimb de artificiala și derutanta melodramă Balul locotenentului Helt, de Gabriel Arout. Personajul central al piesei, ofițer al trupelor engleze de ocupație dintr-o țară a Orientului Apropiat, după ce refuză să execute ordinul de a împușca pe un patriot, regretă amarnic că prin acest act de nesupunere a călcat „codul onoarei militare" și pentru a nu-l călca din nou, sinucigîndu-se, face curte logodnicei unui gelos coleg al său, numai pentru a-l provoca pe acesta să-l omoare.

Astfel de piese crede directorul teatrului din Arad că sînt „conforme cu cerințele politice și artistice ale constructorilor socialismului"?

A.

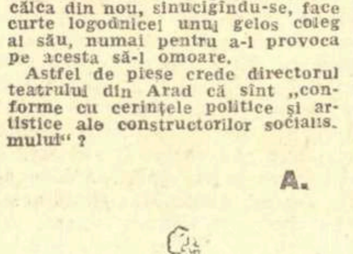

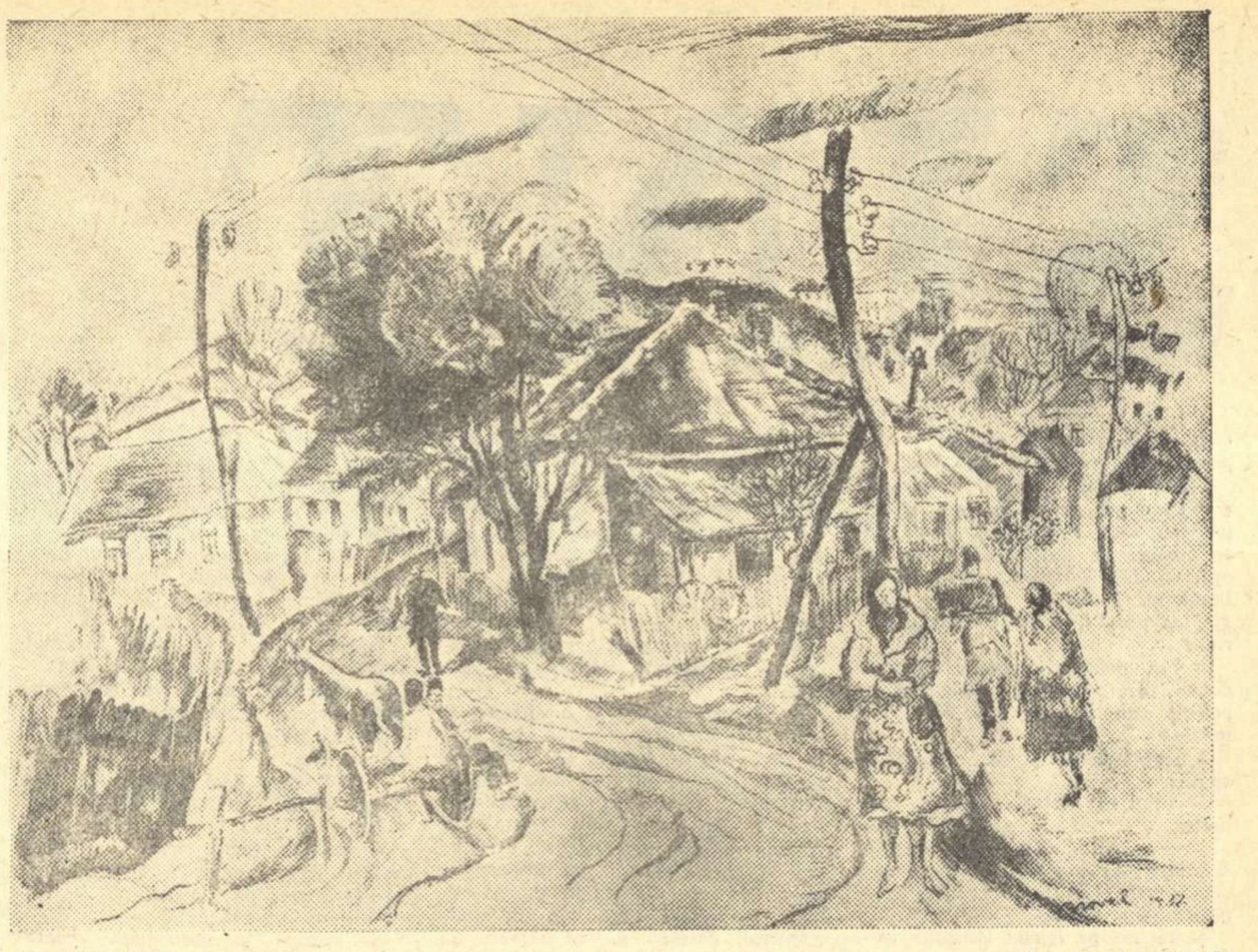

VIOREL HUȘI „Intoarcere de la tîrg"

Muzeul literaturii romîne

(Urmare din pag. 1)

ochii pe un manuscris muzical al lui Anton Pann. Vasile Alecsandri înaltă zvelta lui siluetă lîngă trunchiul noduros al bey-ului de Samos, al lui Ion Ghica. Manuscrisele poetului aduc imaginea limpede și armonioasă a personalității lui. Mă gîndesc, privind mai departe imaginile, că prin detalii ale costumului său, prin înalta lui căciulă rotundă, lui Caragiale nu-i displăcea să acuze afinitățile lui balcanice. Caricaturiștii vremii au prins trăsătura și au dezvoltat-o în desenele lor. Iată scriitorii care au pornit de la țară sau care s-au complăcut să trăiască în forme rurale. Nu văd casa părintească a născutului în Ipotești, dar casa memorială Mihail Eminescu. In schimb iată bojdeuca lui Creangă din Sărărie. Intr-o biată casă de lut, sprijinită în trei pari, s-a născut Delavrancea. Mai tîrziu, cînd scrie Apus de soare, *și-a găsit refugiul undeva la munte, pe prispa unei case țărănești, în fața ghiveciului de flori. Pătrund în laboratorul lui: îi văd masa de scris sculptată, cîteva din cărțile aduse de la Paris, printre care un Shakespeare în franțuzește, una din sursele lui; are totdeauna în preajmă foi mari de blocuri de desen pe care îi place nu numai să deseneze, dar și să scrie. Este prietenul și admiratorul pictorilor: o fotografie mi-l arată pe Grigorescu bătrîn sprijinindu-se de pieptul lui Delavrancea ca un copil legănat. In marginea uliței prăfoase a Fălticenilor se înșiruie curțile cu pometul bogat; pe-acolo a copilărit Sadoveanu. Urmăresc feluri și feluri de manuscrise, fiecare cu particularitățile lui, ediții devenite rare, colecții de cărți care măsoară circulația unui scriitor, chiar dincolo de granițele țării. Eminescu este tradus în multe limbi ale lumii, ultima traducere este a lui Rafael Alberti în spaniolește. Caragiale este jucat pe numeroase scene ale străinătății; o fotografie îmi arată* Scrisoarea pierdută *într-un teatru belgian, cu actori belgieni.* Desculț *de Zaharia Stancu ni se arată de sub frumoasa copertă a traducerii ei daneze. Am ajuns la scriitori mai noi, acei pe care i-am cunoscut, și acei care le urmează. Rebreanu scrie încolăcit de masa lui. Camil Petrescu este academician, citește o comunicare la pupitru.*

Tinerii au pornit la documentare, s-au amestecat cu țăranii unei colective. Urmăresc figurile celor cunoscuți, pe Mihai Beniuc și pe Petru Dumitriu, dar și pe acei văzuți acum pentru întîia oară și îi însoțesc pe toți cu sentimentele de prietenie și încredere datorite acelora care au primit unelte din mîna vrednicilor înaintași. Operele lor sînt răspîndite în biblioteci de întreprinderi și de șantier, în biblioteci sătești. La Congresul scriitorilor din 1956 s-a adunat tot tineretul scriitoricesc; lămuresc în mijlocul lui pe Mihail Sadoveanu și pe Tudor Arghezi. O literatură se formează prin șirul generațiilor și în fiecare din acestea printr-un îndoit act de supunere la trecut și de depășire a lui. Avem de păstrat o limbă și s-o îmbogățim, să păstrăm o tradiție de înălțare a omului și s-o sporim prin tot ce cer timpurile și condițiile noi ale țării socialiste. Muzeul literaturii romîne trebuie să ne arate toate acestea.

Perpessicius și colaboratorii lui au strîns documentele cu mare pricepere, ne-au înfățișat scriitorii în legătură cu mediul lor natural și cu contemporanii lor, în felul deprinderilor, în rezultatele activității lor și în răsunetul acesteia, adică tot atîtea lucruri pe care nu le găsim niciodată grupate laolaltă într-o expunere și în forma prezentării directe, vii și convingătoare, a imaginii văzute. Munca organizatorilor Muzeului nu se găsește însă la sfîrșitul ei; trebuiesc înmulțite documentele în direcția prezentării tuturor știrilor și conexiunilor necesare; este recomandabilă coborîrea în interstițiile istoriei, către micile fapte semnificative, către detaliile elocvente. Filmul istoriei literare romînești nu trebuie să înfățișeze numai figurile de prim plan, pe eroii evenimentului literar; o anumită atenție trebuie acordată și figurilor secundare, acele care ocupă fundul tablourilor și creează perspectivele. Piesele expuse nu sînt toate ale Muzeului, unele din ele sînt împrumutate; Muzeul trebuie să și le agonisească pe ale sale. Aceste piese, atunci cînd este vorba de manuscrise, de fotografii și de orice imprimat, au suferit uzura timpului sau sînt supuse distrugerii; muzeologii sînt obligați deci să recurgă la facsimile și la reproduceri de orice fel, care trebuiesc însă executate cu multă grijă artistică de tehnicieni foarte experimentați. Căci după cum un muzeu de pictură nu poate prezenta copia tablourilor ci tablourile originale, tot astfel muzeul literaturii se cuvine să înfățișeze pe cît se poate documentul autentic, acceptînd abaterea de la această normă numai în cazuri cu totul inevitabile și în forme care să acopere pe cît este cu putință substituția impusă de împrejurări.

Multe și delicate probleme vor avea de rezolvat specialiștii grupați la Muzeul literaturii romîne, dar începutul muncii lor este excelent și, bine sprijiniți, ei vor putea da unul din cele mai interesante, mai frumoase și mai utile așezăminte ale rețelei noastre muzeologice. De pe acum se pot observa printre curioșii veniți să viziteze noul muzeu mulți tineri dornici să-și îmbogățească știința lor literară prin contactul direct cu izvoarele și prin trăirea, fie numai de cîteva clipe, în atmosfera creației mai vechi și mai noi. Muzeul literaturii romîne se adresează în primul rînd acestui tineret și este menit să devină pentru el un important instrument de cultură, de întărire a legămintelor și de noi hotărîri în epoca nouă a construirii socialismului.

Tudor Vianu

Portretul tînărului comunist

(Urmare din pag. 1)

terul interesant, trepidant și dramatic al povestirilor care vorbesc despre virtuțile tinereții contemporane, care înfruntă eroic cataclismele naturii, ca și dușmanii socialismului. Tinerețea lui Adam Jora aduce dovada elocventă a valorilor complexe morale și artistice ale imaginii tînărului comunist. Scena furtunii este un poem închinat vitalității adolescenței muncitorești, dîrzeniei și bărbăției sale, ca atribute ale unei tării lăuntrice dovedită în luptă. Această tărie — ca și toate celelalte atribute pozitive ale tinereții — va dăinui în personalitatea revoluționarului comunist de mai tîrziu, a instructorului de partid, Adam Jora.

Demonstrația artistică a angajării organice cu trup și suflet în bătălia partidului, presupune o responsabilitate deosebită în realizarea caracterului de tînăr comunist. Reflexul prompt și profund în conștiința al împrejurărilor sociale, al condițiilor istorice ale epocii, implică o delimitare precisă a elementelor biografiei eroului. Sensul comunist al atitudinii sale politice se încheagă dintr-un ansamblu complex de observații și experiențe personale. Și tocmai pentru că ele sînt înregistrate cu sensibilitatea ascuțită a tinereții, spontaneitatea și vivacitatea reacțiilor ei, trăsăturile portretului converg deopotrivă către conturarea fermă a unui caracter unitar, riguros închegat. Formația de ansamblu, călirea politică și ideologică a tînărului se dovedește artistic pe un plan pe cît de divers, pe atît de convergent. Trecutul, cu experiența și întîmplările lui intervine semnificativ în momentele decisive ale prezentului, în imaginea lui Costandin din nuvela „Dușmănie" din „Cronica de la cîmpie" a lui Petru Dumitriu. Lupta violentă de clasă cu chiaburii îl angajează nu numai pe activist ci în același timp pe om, în întregul lui, îi descoperă mîndria rănită, amintirile dureroase, dușmăniile și certitudinile.

Valoarea imaginii care exprimă sentimentele unui tînăr comunist cum este Costandin constă îndeosebi în înflăcărarea și intransigența politică definite în armonia și unitatea trăsăturilor personajului. Ura împotriva dușmanului de clasă devine — ca și la Adam Jora — prilej de angajare masivă a întregii personalități a eroului. Ciocnirile cu chiaburul Eftimie redeșteaptă imagini ale trecutului, amintiri și viziuni semnificative. Imaginea eroului începe în primul rînd cu portretul fizic. Privindu-l pe Costandin, unul din bătrînii sărmani ai satului în care se petrece acțiunea nuvelei gîndește înseninat și mîndru că „tînărul gălbejit, cu ochi negri care era lîngă el, era cel puțin la fel de țeapăn ca Eftimie". Prozatorul descrie pe tînărul membru al celulei de partid din sat „cu niște ochi mari, negri, nepătrunși, noptatici, care străluceau nefiresc. Era voinic cu brațe vînjoase și mîini mari, zgîriate și jupuite..." Același portret este revăzut apoi într-un moment greu al luptei reluînd și amplificînd tema purității morale, a bărbăției și dîrzeniei lui Costandin. Este scena înfruntării directe cu Eftimie care confruntă deodată vechi vrăjmășii, trezește în mintea lui Costandin episoade crîncene din trecut. Eroul nostru își privește potrivnicul într-un anumit chip: „tăcea și-l privea cu ochii lui negri, adînci, plini de putere". Este o privire grea... „străpungătoare și grea... ca un ciocan în frunte. Ca o palmă peste obraz. Ca o arsură de bici". Detaliile jocului dur al privirilor concentrează violența urii lui Costandin. La vederea cuțitului pe care chiaburul îl scoate din șerpar „lung și subțire, tipar de oțel albăstrui" Costandin își amintește de victima lui Eftimie, prietenul lui, comunistul Gudică, „de cum fluierase în înserare un cîntec de război și de fața lui mînjită cu țărînă". Și de la figura prietenului răpus recent, înaintea cititorului Costandin readuce datele propriei sale biografii, într-o miraculoasă panoramă a unei memorii sensibile care reface în decursul anilor istoria luptei sale cu Eftimie. „Se uită la omul din fața lui, îl văzu cu cuțitul în mînă. Așa fusese de cînd se născuse: cuțitul lui era cîteodată seceta, cîteodată Vasile Cotulbea, totdeauna banii cusuți în saltea, îngropați în ziduri, depuși la bancă, atîrnați poli vechi, taleri și mahmudele, de gîtul nevesti-si de Paști... și fața lui Gudică cu gura întredeschisă și buzele pline de pămînt..." Meritul episodului este de a sintetiza dintr-o dată și semnificativ elementele disparate pînă acum ale biografiei eroului, de a le readuce în scenă în clipa confruntării celor doi. Este un moment în care imaginea tînărului comunist Costandin se dezvăluie într-o convergență de determinări sociale intime, familiale. Vitalitatea personajului este exprimată tocmai de această strînsă demonstrație a tuturor argumentelor sufletești în virtutea cărora Costandin acționează într-un anumit fel. Prietenia puternică pentru Gudică, tovarășul de luptă pe front, unul dintre luptătorii de frunte pentru cauza partidului, cel asasinat de Eftimie, imaginea văduvei îndurerate, a copilului orfan, regăsesc în sufletul lui Costandin ecouri numeroase ale propriilor încercări și umilințe din vremea în care seceta și cupiditatea chiaburului îl lovise cumplit deopotrivă pe el ca și pe oamenii sărmani ai satului. „Doar el, Costandin era copil de văduvă și fusese argat pînă să-l ia în armată..." și urmase soarta tuturor, ba chiar se dovedise a fi un înfocat luptător pentru cauza comună. De aceea amenințările dușmanului care-i bănuiește puterea, nu mai întîlnesc un om izolat. La exclamația înveninată a lui Eftimie („Cîinele, pandurul de Costandin, desculțul, pogonarul, de ciudă că n-are el, vrea să ia și de la care are. Imi pică în mînă!") — Costandin replică încet, liniștit: „Cu fața nemișcată, cu un glas moale, închis, nepăsător.

— Las'să mă omoare. De ce să nu mă omoare? Ce, nu era să fie tot satul al lui, cînd cu seceta? Dacă nu se făcea legea, rămînea cu pogoanele voastre și voi argați la el. Ce-avea el gîtul gros, i s-a mai îngroșat odată p-atîta..." Sudura om-colectivitate este astfel pentru totdeauna pecetluită în felul de a gîndi, în lumea unică a preocupărilor intime și obștești ale lui Costandin. Indignarea și clocotul mîniei au de aceea puritatea unei tinereți angajate în lupta pentru dreptatea țărănimii muncitoare. Ca și în situația lui Gudică, cel care-și smulge iubita din casa chiaburului Eftimie, ca și Adam Jora care-și recucerește dragostea furată de dușman, Costandin — în remarcabila scenă a înfruntării cu Eftimie — trăiește sentimentul unei rivalități foarte personale, organice, în care se topiseră toate dușmăniile prezente și trecute. De aici, din această coincidență a tuturor revoltelor, tensiunea teribilă a pornirii vrăjmașe care-l aruncă odată pe Costandin spre chiaburul stupefiat, covîrșit de lașitate și neputință: „Simți că i se umflă tîmplele, că i se întăresc umerii, coardele de durere, că i se zgîrcesc mîinile, gheare, că i se lărgește pieptul gata să urle ca o fiară și i se schimonosește fața. Nici nu știu că face încet un pas înainte, apoi încă unul, îl văzu pe Eftimie că dă îndărăt un pas, apoi încă unul. Cuțitul răsună pe o piatră, zăngănind spart. Apoi, deodată, fața lui Eftimie se goli de sînge, ochii și gura i se căscară. Omul se întoarse și o rupse la fugă, cu capul înainte, printre sălcii. Pieri, urmat de bufnitul și tropădul bocancilor grei."

Imaginea tînărului comunist Costandin se exprimă unitară printr-o amplă orchestrație a mișcărilor sufletești, a demnității, a sentimentului ascuțit de dreptate socială, a întregii sale conștiințe. Trăsăturile tinereții își vădesc astfel, în nuvela lui Petru Dumitriu, superioritatea morală, frumusețea artistică tocmai în împrejurările decisive ale luptei pentru cauza socialismului!

Miron Dragu

Decăderea dramaturgiei burgheze

(Urmare din pag. 1)

lism. Revoluționarul reprezintă o treaptă superioară în înțelegerea personajelor, căci la el complexitatea e unificată de țel, de un ideal social.

Cu aceste deosebiri care despart două epoci istorice, personajele vechiului realism, ca și cele ale realismului socialist, au comună soliditatea. Profunzimea puterii lor de viață poate varia de la eroii lui Tolstoi la făpturile mai șterse ale unui scriitor de mîna a doua. Dar în toate cazurile, scriitorul crede în realitatea artistică a eroilor săi, căci ei exprimă realitatea. Chiar cînd par absorbiți în meandrele insezisabile ale vieții sufletești, chiar cînd sondează aspirațiile și frămîntările lui Andrei Bolkonski, sau Fabrice Del Dongo, scriitorii sînt întorși spre realitate. Pentru ei viața conștiinței e o latură a realității și nu un refugiu față de ea.

Opoziția e izbitoare cînd comparăm asemenea personaje cu cele pe care literatura burgheză le multiplică de multe decenii. Virtuozitatea, uneori talentul neobișnuit, sînt cheltuite pentru a crea făpturi cît mai subțiate. Personajele realiste au viață proprie, sînt obiectivate, evoluează uneori împotriva intențiilor inițiale ale scriitorilor. Se cunosc cazurile atîtor eroi ai lui Pușkin, Dickens, Tolstoi, care concepute într-un fel au fost făurite pînă la urmă altfel, potrivit cu logica lor interioară. Decadentismul creează personaje care există numai în raport cu autorul lor, cu amintirile și cu experiența acestuia. Așa se întîmplă cu romanele lui Proust și ale numeroșilor lui imitatori. In locul personajelor cu trei dimensiuni, se înmulțesc aparițiile diminuate, reduse la reacțiile lor exterioare, parcă lipsite de conștiință sau, dimpotrivă, psihologizate, mărginite doar la viața conștiinței. In locul caracterelor cu contururi clare, pe care realismul a știut să le arate și unitare și în schimbare, s-au ivit caracterele amorfe, descompuse pînă la urmă în simple acumulări de reacții eterogene, atribuite unui aceluiași individ. Personajele lui James Joyce sînt reduse la cîte o infinitate de reacții diverse, care au comun doar numele și cîteva detalii de stare civilă.

E vorba, firește, de o tendință generală. In fiecare caz în parte, lupta dintre realism și antirealism ia cele mai diverse forme și pretinde o analiză minuțioasă. Dar tendința e evidentă și progresivă. Ea exprimă fuga de realitate, pe toate căile, într-o perioadă cînd fidelitatea cu care se reflectă realitatea în artă nu poate fi decît primejdioasă orînduirii capitaliste. Filozofic, fuga de realitate se traduce prin ecourile în literatură ale diferitelor variante de gîndire idealistă. Proust a fost puternic înrîurit de Bergson, Pirandello de ecourile filozofiei kantiene; iar, în ultimul deceniu, variante de mare circulație ale existențialismului, care apăruse mai demult cu Kierkegaard, apoi cu Heidegger, Șestov, Jaspers, au infiltrat în literatură o filozofie a neliniștii, disperării și apatiei.

La o primă și superficială apreciere s-ar părea că în dramaturgie procesul de dezagregare ar trebui să se înfăptuiască mai greu. Obligația de a pune în scenă oameni în conflict pare a se opune subțierii, împuținării personajelor. Faptele dovedesc însă că anemia personajului, semn al decadenței, se face de multă vreme simțită. Incă la sfîrșitul secolului trecut, simbolismul a introdus în teatru personajele dramatizate ale lui Maeterlinck, care șoptesc replici obscure, cu repetiții și întreruperi artificiale. Mai apoi teatrul lui Claudel a accentuat coloratura mistică a simbolismului.

Fenomenul e izbitor cînd citești unele dintre piesele occidentale contemporane despre care se vorbește și se scrie mai mult. Evoluează în ele personaje împuținate bizar. Se regăsesc în ele formele și treptele cele mai diverse de alterare a personajului.

Intr-o bună parte din piese, vechile tendințe naturaliste au renăscut cu o virulență sporită. Ca și în falmoasele romane negre, deși cu alte mijloace artistice, omul e redus la treptele de jos ale instinctului. Eroina „Recviemului pentru o călugăriță", piesa pe care Albert Camus a extras-o dintr-un roman al lui William Faulkner, a fost răpită de un gangster și redusă la o condiție abjectă. Ea nu se mai poate curăți de pecetea mocirlei. Măritișul, copilul, nu o vor putea împiedica să se reintoarcă periodic în mediul bordelului care i se pare cel mai apropiat. In piesa lui Tennesee Williams, „Pisica pe acoperișul fierbinte", Maggie posedă vitalitate, dar această vitalitate rămîne la nivelul instinctului. Conflictul se dă între personajele călăuzite de instinct și cele mînate de rapacitate. Cînd viața personajelor este astfel fixată, nu e de mirare ca violența, reacțiile brutale să le stăpînească comportarea.

Chiar dacă personajele nu sînt mărginite la instinct, orizontul lor e adesea meschinizat. Caracterele fără forță, amorale sau acceptînd cu ușurință orice compromis, sînt expresia unei concepții dezabuzate, pesimiste, asupra omului.

In această privință e interesant de amintit una dintre ultimele piese ale unui cunoscut autor francez. Adesea superficiale, piesele mai vechi ale lui Marcel Achard, respirau încrederea în viață, tradusă printr-un sentimentalism ușor, dar grațios. Publicînd „Patate", „Revista teatrală" din Paris arată că scriitorul are satisfacția de a fi creat în această piesă un caracter. Caracterul este personajul principal, Leon, supranumit „Patate" (Cartoforul). Leon trăiește din expediente. Principalul lui mijloc de existență sînt subsidiile smulse de la un prieten bogat, Noël, care se lasă tapat după ce-l face să plătească banii prin umiliri sistematice. Intîmplător, Leon află că Noël i-a sedus fata adoptivă. Deși își adoră fata, prima reacție a lui Leon e bucuria frenetică că-l are la mînă pe vechiul lui prieten și că-i poate plăti tot ce a trebuit să îndure. Dar abilitatea lui Noël care face șantaj sentimental și amenință cu sinuciderea, îl dezarmează pe Leon. El iartă, mai mult din slăbiciune de caracter.

Plutește prin piesă o apreciere amară asupra omului, dovadă de forța cu care viziunea decadentă îl poate contamina pe un scriitor format ca Achard.

In alte piese personajul tinde să dispară cu totul, să fie înlocuit prin niște bizare simulacre de personaje. Formulele literare prin care s-a ajuns la astfel de pseudo-personaje sînt felurite. Psihologizarea excesivă, născută mai ales din accentuarea unor trăsături ale teatrului lui O'Neill, folosirea la fel de excesivă a simbolului, sau chiar concepțiile estetice de tip dadaist, sînt cîteva formule în circulație. In toate însă se simte divorțul dintre artă și realitate, prin toate — chiar cînd se simulează comicul — străbate o viziune deznădăjduită asupra realității și omului.

Concepția lui Samuel Bekett e evident existențialistă. Ideea principală din „Așteptîndu-l pe Godot", piesă care a făcut vîlvă în Franța și Statele Unite, este absurdul existenței, așteptarea fără obiect. Doi vagabonzi famelici, murdari, urît mirositori, așteaptă fără să știe de ce un personaj indefinit, care poate fi divinitatea sau speranța. După cîteva zbateri, după o încercare de sinucidere, piesa îi părăsește în aceeași așteptare fără sens.

Cei doi vagabonzi nu mai sînt personaje, ci simboluri cu nume proprii. Ei n-au nici trăsături de caracter, nici stare civilă. Piesa se petrece undeva în absolut.

Mai puțină realitate încă au personajele lui Eugen Ionescu. Formula teatrului său e de tip neo-dadaist, de teatru anti-teatru. Totul se petrece pe scenă într-o absurditate căutată, în care nimic nu mai are consecvență logică, nici personajele, nici faptele, nici motivările. Nimic nu e menit să fie artistic crezut. Fronda lui Eugen Ionescu duce la dizolvarea artei, așa cum o făceau formulele preconizate de dadaiști.

După romanul „fără personaje" despre care unii critici occidentali au vorbit cu entuziasm, s-a ajuns și la teatrul cu pseudo-personaje. Față de străduințele vechiului realism de a da cît mai multă consistență personajului, de a-i cuprinde și multiplicitatea și unitatea pentru a-l face în stare să exprime esența realității sociale — saltul înapoi e elocvent.

S-ar putea afirma că aceste fenomene, ca și filozofia deznădejdii care le stă la bază, au valoare simptomatică, sînt documente ce consemnează decadența culturii burgheze. Lucrul e adevărat nu numai pentru scrieri în care se simte o zbatere tragică și inutilă, pentru fronda lui Eugen Ionescu sau pentru teatrul neliniștii al lui Camus sau Bekett, ci și pentru maculatura care exploatează comercial înclinațiile sadice sau psihoza atomică, pentru romanele negre și comics-uri. Existența și alcătuirea lor condamnă implicit cultura care le-a generat. Dar nu ne putem mărgini la aspectul de „produs" și „document", și nu putem ignora modul pernicios în care acționează aceste piese, indiferent de intențiile autorilor.

Produse suprastructurale ale orînduirii capitaliste, ele își servesc într-adevăr baza. In momentul acesta, cînd toată lumea e în cumpănă, cînd hotărîrea popoarelor de a bara provocările imperialiștilor la război are atîta însemnătate, piesele acestea propagă resemnarea, apatia, inutilitatea. E drept că în capitalism contactul maselor cu teatrul e slab, dar oriunde acționează, influența lor e paralizantă. De aceea, apariția din ce în ce mai numeroasă a pieselor în care problemele prezentului sînt tratate cu luciditate, devine un important antidot. Să amintim de popularitatea crescîndă a dramaturgiei lui Brecht în țările Apusului, ori de ultima piesă a lui Adamov „Paolo Paoli" elogiată de presa progresistă franceză. Sînt piese în care oameni și nu fantoșe abstractizate dezbat problemele oamenilor și osîndesc războiul, colonialismul, fascismul. Ele reabilitează teatrul occidental, îi redau cu putere de înțelegere sporită vechea menire de tribună artistică.

Silvian Iosifescu

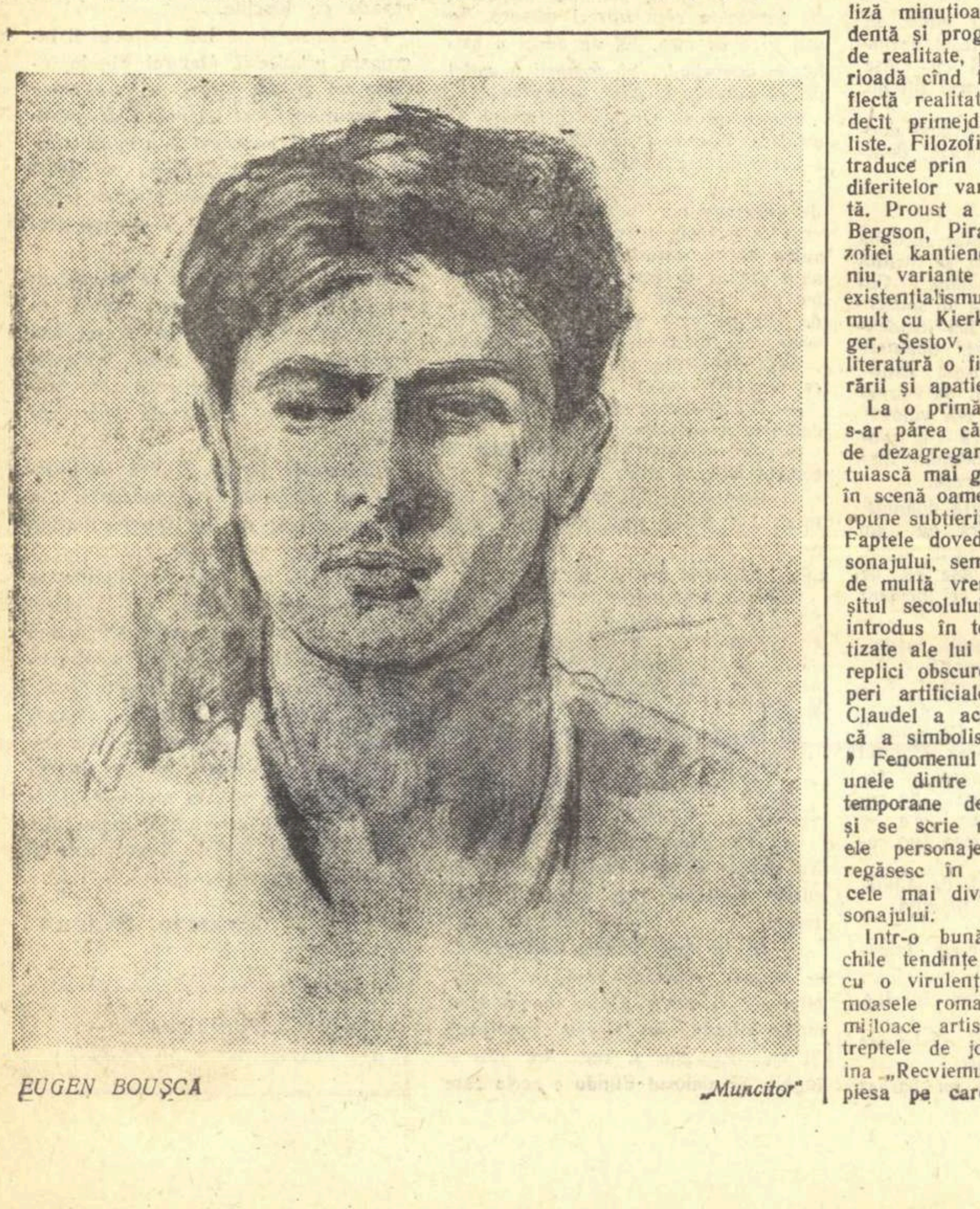

EUGEN BOUȘCA „Muncitor"

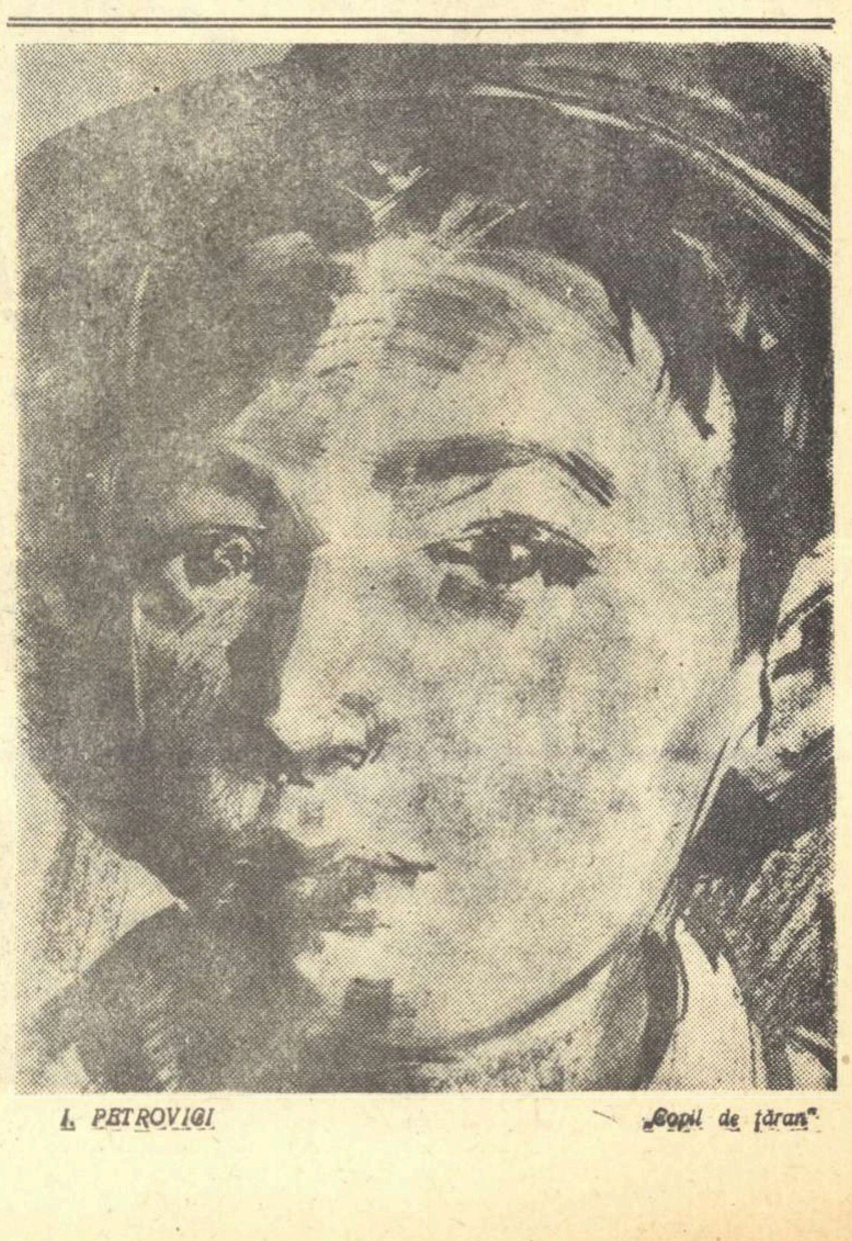

I. PETROVICI „Copil de țăran"

EUGENIA BRATEȘ „Din Constanța"

NADIA-ES-SALTI

Cine ești tu Nadia-Es-Salti, nume frumos,
Amforă vie de abanos!
Rîsul păgîn,
Ce născătoare ți-l descîntă fericită la sîn?
Din care păcură a Gheenei
Ți-a fost încondeiată smiceaua sprîncenei?
Ce ursitori și-au purtat căutătura
Peste mura
Ochilor tăi
De ți-a învolburat inima în văpăi?
Te-a răsucit Albionul de mînă
Să-l slugărești la praznic.
Ți-au tremurat de mînie gleznele subțiri,
Nadia-Es-Salti,
Stăpînă peste cedrii și trandafiri.
Cuvîntul răzvrătirii l-ai fulgerat năpraznic
Din prag în prag, din om în om, din suflet în suflet,
Și amețitorul umblet după libertate, iubire și stele
Te-a prăbușit în fierării grele.
Ți-au înfășurat trupul în bice.
Gîtul tău, gingașe aglice,
In ștreang vor să-l răsucească.
Ridică-te, mînie omenească!
Ridică-te mare!
Ridică-te pădure!
Ridicați-vă vînturi, și munți, și nisipuri,
Cum știți, cum vă pricepeți, în feluri și chipuri,
Să n-o omoare!
Pe Nadia-Es-Salti o așteaptă un mire.
Să smulgem dintre fălcile cîinilor trupu-i subțire,
S-o înălțăm pe teferii noștri umeri de frați,
Să culeagă, Nadia-Es-Salti purpura răsăritului și luceferii visați!

Violeta Zamfirescu

Dezvoltarea literaturii maghiare din R. P. R.

Spațiul limitat nu ne permite să vorbim și despre literatura minorității germane, nici să încercăm măcar a schița problema operelor scrise în limba sîrbă sau limba idiș. Aceasta o vom face altă dată. Drumul lor însă a mers paralel cu cel al literaturii maghiare de la noi.

Acest drum nu a fost neted; el a avut și obstacole. A fost însă un drum just. Dezvoltarea creației originale în cei paisprezece ani de la eliberare stă ca o mărturie vie a acestui fapt. Calea scriitorilor amintiți a fost urmată de o serie de tineri care au devenit, mai ales în ultimii doi—trei ani, sau devin, chiar sub ochii noștri, scriitori maturi.

Să pomenim, cu titlu de exemplificare, doar de talentatul Gyula Szabó, care încă de la primele sale nuvele a atras asupra sa atenția generală și a repurtat apoi un adevărat succes cu romanul „Neamul Gondoșilor" — al cărui al doilea volum este acum sub tipar; romanul ne înfățișează un tablou al satului secuiesc de ieri și de astăzi. De asemenea, tînărul nuvelist Sándor Huszár și-a cucerit, în ultimii doi ani, faima de scriitor în plină dezvoltare. Eroii săi sînt în mare parte oameni de azi: muncitori, intelectuali — mai mult de la oraș decît de la țară. Viața lor, gîndurile, bucuriile și grijile lor sînt și ale noastre, iar scriitorul se străduiește a le reda cu o măiestrie sporită. Un alt nuvelist tînăr, Sándor Fodor, redă cu talent și vigoare mai ales viața zbuciumată a tineretului de la sfîrșitul războiului trecut.

Poeții crescuți sub soarele republicii noastre populare s-au manifestat viguros și în ultimii doi—trei ani: Erik Majtényi, János Szász, Zoltán Márki care, după cîteva poeme frumoase despre partid, despre patrie, începe, în ultima vreme, să se orienteze către proză (mărturie a acestei orientări sînt reportajele sale despre Uniunea Sovietică, și fragmentele unui roman, publicate în presă) și încă mulți alți poeți, foarte talentați, pe care nu i-am enumerat aci, numai pentru a evita cititorului plictiseala unei enumerări.

Cea mai de seamă cucerire însă, din ultimii doi—trei ani, a poeziei noastre maghiare constă în faptul că alături de poeții mai mult sau mai puțin consacrați, începe să se afirme o nouă generație de poeți talentați. Cu nesiguranța drumului poetic inerentă vîrstei, cu greșeli și exagerări, ei asigură totuși continuitatea spre viitor a literaturii de ieri și de azi. Trebuie să ne mărginim numai la enumerarea cîtorva din ei: Domokos Szilágyi, Gizella Hervay, Zoltán Veress, Pál Jamcsik, Aladár Lászlóffy, György Csávossy și alții constituie o pleiadă de tineri poeți și prozatori, în plin avînt; de asemenea numeroși dramaturgi și critici literari și-au aflat locul în largul front al literaturii maghiare de la noi, luptînd pentru construirea socialismului în Republica Populară Romînă.

Nu vom pomeni acum despre deficiențe și greșeli. Amintim acum numai faptul că nu s-ar fi putut atinge un nivel înalt, dacă creatorii maghiari din țara noastră nu s-ar fi bucurat, fără nici o deosebire, de același sprijin moral și material ca și frații lor romîni. Uniunea Scriitorilor și Fondul Literar i-au susținut și-i susțin într-o egală măsură pe toți membrii lor, fie că sînt romîni, maghiari, germani sau orice alt neam.

Un semn deosebit de frumos al frăției dintre scriitorii noștri de diferite naționalități, este neîntrerupta activitate de traduceri reciproce din operele lor.

Scriitorii maghiari din Romînia consideră ca o datorie de cinste tălmăcirea în ungurește atît a clasicilor cît și a scriitorilor contemporani din literatura romînă. Alecsandri și Eminescu au fost traduși de cei mai buni poeți. Operele lui Creangă, ale lui Slavici, Topîrceanu, Sadoveanu, Bacovia, Arghezi, Beniuc, Stancu, Jebeleanu, Dumitriu, Porumbacu, și ale altor scriitori romîni, precum și minunatele comori ale folclorului romînesc, au fost și vor fi redate în traduceri maghiare de un înalt nivel.

Printre tălmăcitorii acestora vom pomeni, în primul rînd, pe excelentul, neîntrecutul și neobositul Zoltán Franyó, traducătorul atîtor capodopere ale literaturii romîne — în limbile maghiară și germană; apoi, mulți alți scriitori de înaltă valoare artistică, cum ar fi de exemplu: György Jánosházy (diferiți poeți), József Gréda (C. Theodorescu); Tamás Déak etc. Aceste cărți traduse ajung și peste hotare nu numai în Republica Populară Ungară, dar și în Republica Cehoslovacă, în R.P.F. Iugoslavia, în Republica Populară Bulgaria. Și în Austria au ajuns cărțile scriitorilor romîni traduse în limba maghiară, purtînd peste tot mesajul lor: umanismul socialist, voința de pace și prietenie între popoare.

Ferenc Szemlér

Frédéric Joliot-Curie

(Urmare din pag. 1)

Odată cu venirea lunii mai a anului 1945, prima bombă atomică americană explodă asupra orașului Hiroșima. Prima bombă atomică își dovedi diabolica-i putere de distrugere.

Frédéric Joliot-Curie își ridică din nou glasul și începu să militeze pentru utilizarea energiei atomice în scopuri pașnice.

Lucră la conducerea Centrului național de cercetări științifice, fu numit mai tîrziu înalt comisar la Comisariatul energiei atomice din Franța. Munca lui dădu și aci rezultate. In 1948, prima pilă atomică franceză, construită sub îndrumarea sa, intră în funcțiune.

Intre timp cercurile războinice își arătară din nou colții. In mîinile monopoliștilor americani bomba atomică deveni un instrument al politicii „de pe poziții de forță". Incepu războiul rece. Statele Unite ale Americii construiră numeroase baze militare la mii de kilometri departe de frontierele lor. Se trecu, în pofida protestului apărătorilor păcii, la înarmarea Germaniei militariste.

Impotriva pericolului unui al treilea război mondial se ridicară însă toate popoarele lumii. Și se născu astfel mișcarea mondială a partizanilor păcii.

Frédéric Joliot-Curie a fost ales președinte al Consiliului Mondial al Păcii.

La 20 aprilie 1949, la primul Congres mondial al păcii, încheindu-și raportul prezentat, Joliot-Curie spunea: „Celor care nu văd încă pericolul războiului le vom arăta acest pericol. Celor care vor, împreună cu noi, să apere pacea, le vom oferi această posibilitate. Celor care au înțeles, dar care — conștient — vor războiul, le spunem calmi și hotărîți: „Veți avea de-a face cu noi". Facem apel la toți oamenii cinstiți pentru a evita acest flagel: războiul. Impreună, conștienți de forța noastră, vom da această bătălie și vom cîștiga victoria".

Și au urmat alți ani grei și plini de lupte. Și de persecuții. A fost destituit din postul său de înalt comisar pentru energia atomică. Autoritățile franceze i-au interzis vizitarea pilei atomice creată de el. Militarii americani l-au oprit la frontiera zonei americane din Germania și l-au ținut arestat ore întregi. Iar la Paris, studenți reacționari i-au tulburat cursurile.

In toți acești ani zbuciumați, vocea lui Frédéric Joliot-Curie s-a auzit neîncetat de la tribuna congreselor păcii. Mesajele lui au fost citite de milioane și milioane de oameni. Mișcarea partizanilor păcii, al cărei militant de frunte a fost, a obținut succese dintre cele mai însemnate. A strîns în jurul ei milioane de oameni, a devenit o forță de care ațîțătorii la război, vor sau nu vor, sînt nevoiți să țină seamă.

Frédéric Joliot-Curie și-a folosit așa cum spune Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Francez, întreaga sa inteligență de cercetător, întreaga sa voință de om de acțiune, pentru demascarea cauzelor care duc la izbucnirea războaielor și pentru organizarea mișcării partizanilor păcii.

Savantul cu renume mondial, membru al Institutului Francez și al Academiei Franceze, autor a nenumărate lucrări științifice, laureat al Premiului Nobel, membru a numeroase academii străine și membru honoris causa a cinci universități, președinte al Asociației pentru strîngerea relațiilor de prietenie între Franța și U.R.S.S., Frédéric Joliot-Curie a primit și înalta cinstire a Premiului Internațional V. I. Lenin pentru întărirea păcii între popoare.

Pentru milioanele de oameni din lumea întreagă numele și figura lui Frédéric Joliot-Curie sînt familiare. In conștiința tuturor, personalitatea sa este sinonimă cu cinstea, cu devotamentul, cu dragostea de oameni. Apropiindu-se cu dragoste de clasa muncitoare întîi, și apoi intrînd și în rîndurile comuniștilor, Frédéric Joliot-Curie și-a pus întreaga sa viață, și-a cheltuit întreaga sa energie, pentru cauza clasei muncitoare și a partidelor marxist-leniniste ale clasei muncitoare de pretutindeni. El a venit între comuniști cu inima întreagă. Și cu inima întreagă a rămas printre comuniști pînă la ultima suflare. N-a șovăit în fața greutăților. Nu s-a îndoit de victorie. A fost, prin toată activitatea sa, exemplul strălucit al omului de știință care își dedică viața și-și utilizează energia pentru triumful celei mai nobile cauze: cauza clasei muncitoare; pentru izbînda celor mai nobile idei: ideile lui Marx, Engels și Lenin.

Anii de muncă neobișnuită i-au șubrezit sănătatea. La 16 iulie anul acesta, la mai puțin de o lună înainte de a se săvîrși din viață, mesajul lui Frédéric Joliot-Curie, președintele Consiliului Mondial al Păcii, răsuna de la tribuna congresului pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm. Discursul său se încheia cu un mesaj plin de speranță: „Cu toată neliniștea în fața pericolului de război și a suferinței reale pe care o aduce cursa înarmărilor și războiul rece, motivele de încredere sînt foarte mari. Inchipuiți-vă cît devotament, cîtă muncă, cîtă convingere, cîtă răbdare, cîte eforturi de toate felurile reprezintă ținerea congresului nostru. Această adunare a bărbaților și femeilor veniți din toate colțurile lumii, toți cei care au participat în orice fel la pregătirea acestui congres vor putea măsura forța opiniei publice".

Forța aceasta uriașă, a opiniei publice, de care vorbea Frédéric Joliot-Curie și pentru închegarea căreia și-a cheltuit acești ultimi ani ai vieții, reprezintă astăzi o frînă puternică în calea agresiunilor imperialiste.

Popoarele vor ști să apere și să salveze pacea. Iar noi vom păstra mereu vie amintirea marelui învățat care a fost Frédéric Joliot-Curie, a marelui luptător pentru pace, a tovarășului drag care s-a dăruit cu trup și suflet celei mai scumpe cauze a clasei muncitoare de pretutindeni: apărarea păcii în întreaga lume.

Acad. Zaharia Stancu

LITERATURA lui 23 August 1944

(urmare din pag. 1)

stituie ca o literatură a rezistenței împotriva fascismului și a războiului. O reprezintă Emil Isac, Magda Isanos, D. Corbea, Miron Radu Paraschivescu, Al. Șahighian, etc. Iar prin Mihai Beniuc, sau prin Al. Sahia, va ajunge la trepte revoluționare. Și totdeauna cînd vorbim despre literatura închinată evenimentului eliberării trebuie să o menționăm și pe aceasta, ca fiind din întreaga tradiție realistă filonul care se leagă mai direct de literatura nouă. Aici, la scriitorii legați încă de atunci de partid, aflăm de fapt primele elemente și manifestări ale realismului socialist.

Al doilea aspect la care trebuie să ne referim este semnificativa întoarcere spre realism pe care au realizat-o după 23 August numeroși scriitori aflați înainte de război sau în timpul războiului de partea altor metode și procedee de creație. Pentru a cînta la adevăratele ei proporții radicala cotitură în viața unui popor, au trebuit unelte pe măsură, pe care diferitele variante ale modernismului nu le puteau oferi și nici psihologismul sau naturalismul. Viziunea nouă despre lume, verificată mai întîi în zugrăvirea războiului, a determinat o întoarcere către realism la acei scriitori care se depărtaseră de această metodă fundamentală a literaturii.

Nu trebuie privit ca întîmplător faptul că între primele lor lucrări reprezentînd o nouă orientare, uneori chiar o ieșire din impas, și ancorarea în terenul solid al vieții, părăsirea coșmarurilor sau reveriilor intime, — între aceste prime lucrări un loc esențial, adesea principalul loc, îl ocupă temele războiului și ale eliberării. Creația lui Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș este expresivă în acest sens. Romanul „Negura" de Eusebiu Camilar trebuie de asemenea apreciat în acest cadru sub raportul definitivei întoarceri a scriitorului la realism,

★

Semnificația literaturii cu tema războiului și a eliberării ne poartă așadar în domeniul unor concluzii deosebit de interesante, pentru a înțelege întregul mers al literaturii romînești în ultimele trei decenii ale secolului nostru. Pătrundem către descifrarea unor procese esențiale. Aflăm date importante privind evoluția unor scriitori. Schița de față s-a mărginit în exemplificările ei la poezie și mai ales la proză. Fenomenul este același în dramaturgie și, firește, în alte arte.

In tema războiului și a eliberării, literatura noastră a realizat primele trepte ale realismului socialist. Dar eliberarea noastră rămîne permanent una din principalele teme ale literaturii; pentru că alături de temele socotite pînă acum eterne: dragoste și moarte, datorie, eroism, recunoștință etc. — epoca noastră a confirmat altele, a căror eternizare mobilizează mereu conștiințele. Iar între ele este tema eliberării, cea care inaugurează adevărata primăvară a omenirii.

Mihai Gafița

MIHAI CAMARUȚ „Eleve la practica de vară"

CINE ESTE PAVEL KORCEAGHIN

Pe ecranele cinematografelor rulează un nou film despre Pavel Korceaghin (al doilea și, categoric, nu ultimul). Cronicarii cinematografici au arătat și vor arăta care sînt plusurile și minusurile acestui film, raportate la antecedentul sau raportate la romanul lui Ostrovski. Au subliniat sau poate vor sublinia caracterul mai sintetic și mai matur al actualei realizări cinematografice față de cea precedentă, a cărei acțiune urmărea un paralelism consecvent firului epic al romanului (al primei părți, cu preponderență). Autorii filmului recent produs de studiourile din Kiev au realizat un Pavel Korceaghin maturizat și echilibrat, selectînd acele pasaje — din partea a doua a romanului mai ales — care-l înfățișează pe luptătorul conștient pentru cauza revoluției, trecut de acțiunile spontane inițiale. Cronicarii vor evidenția, dacă n-au și evidențiat, excepționalele scene (incontestabil, cele mai bune din film) ale construirii de către comsomoliști a căii ferate de la Boiarka. Firește, cronicarii cinematografici au multe de spus despre acest film. Dincolo însă de problemele de scenariu și regie, dincolo de problemele de interpretare, fotografie, culoare sau sonorizare, ne solicită, pasionantă, problema Korceaghin.

De ce și astăzi citim sau recitim cu emoție nealterată de vreme cartea lui Ostrovski? De ce figura lui Pavel Korceaghin o păstrăm în memorie permanent vie? In sfîrșit, de ce nu ne miră și de ce ne bucură acest film nou despre Korceaghin, al doilea, așa cum, sigur, nu ne va mira și ne va bucura și al treilea, al patrulea, al cincilea, al zecelea? Cine este acest Pavel Korceaghin care a intrat, simplu și cald, în viața noastră, în familia noastră, în conștiința noastră? Cine este omul acesta care, ucis de atîtea ori de gloanțele hitleriste, cărora, înainte de a străpunge inima bravă a vreunui ostaș sovietic, le era dat să treacă prin inima cărții lui Ostrovski, purtată pe cîmpul de luptă, cine e omul care, de atîtea ori ucis, a rămas totuși viu?

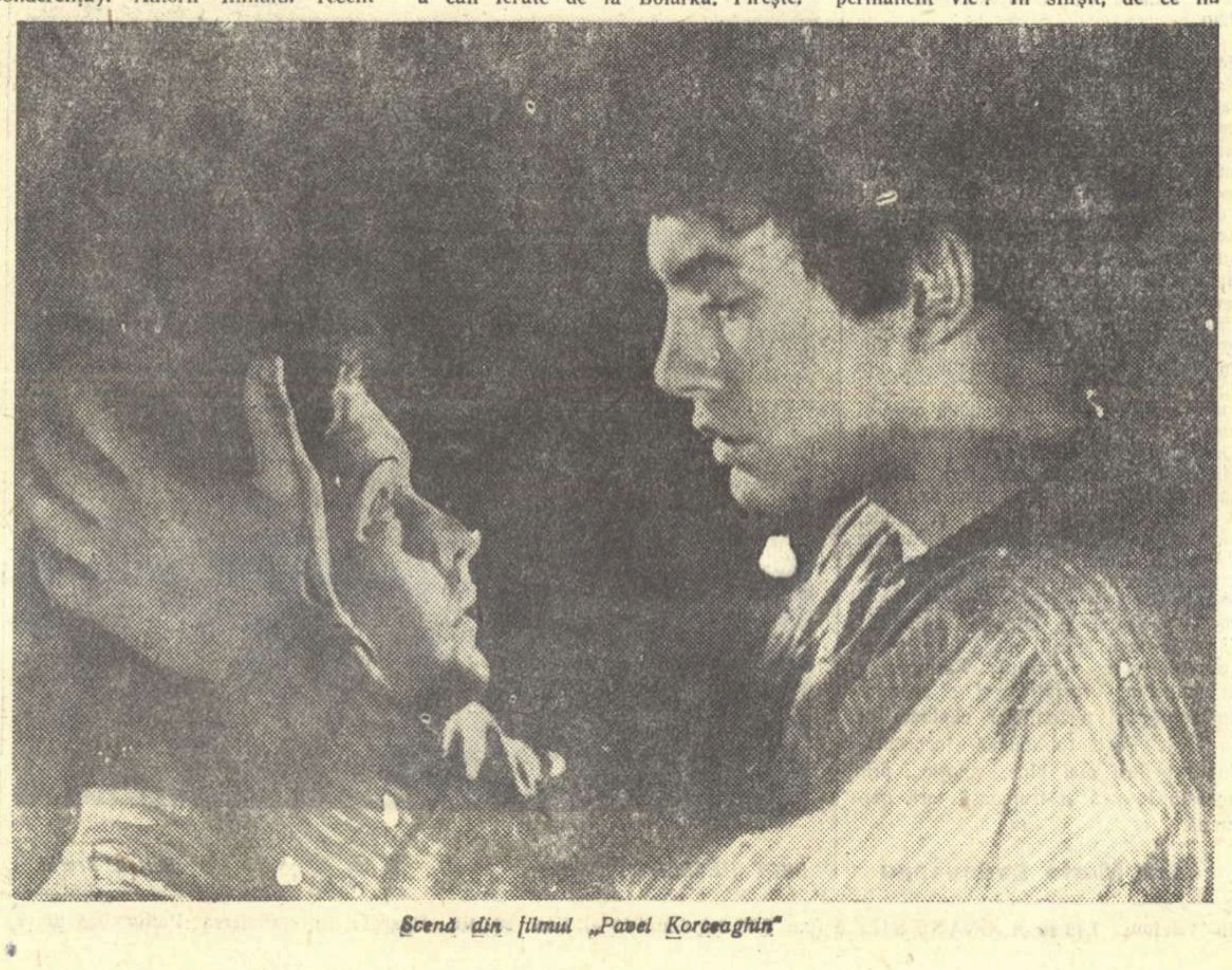

Scenă din filmul „Pavel Korceaghin"

Dacă-i determinăm identitatea, răspunsurile la celelalte întrebări decurg inevitabil. Pavel Korceaghin este pentru noi, înainte de toate, un simbol: simbolul Revoluției învingătoare. El este ideea comunistă, filozofia comunistă convertită în energie și nerv, este victoria vieții asupra morții.

Mi se pare că am definit prea abstract. Să concretizez. Din batalionul de comsomoliști al armatei a treia care lupta împotriva contrarevoluționarilor făcea parte și Alexei Safonov. Un tînăr, un om aproape fără biografie (se născuse ca mulți alții odată cu Revoluția), care era iubit de toți pentru inepuizabila sa veselie. Batalionul primește ordin să atace pozițiile inamice. Atacurile repetate sînt însă respinse de focul mitralierelor și al aruncătoarelor. Oamenii, opriți de vijelia ucigătoare a gloanțelor, se trîntesc la pămînt. Atacul pare zădărnicit. Deodată însă, din rîndurile luptătorilor, se ridică Safonov și pornește cîntînd spre inamic. După el s-a ridicat întreg batalionul și, tot cîntînd, i-a zdrobit pe dușmani. Despre Safonov nu s-a scris încă nici o carte. Ba da. S-a scris „Așa s-a călit oțelul". Un alt comsomolist, Ilia Kolodocikin, rănit grav, s-a tîrît ore întregi printre rîndurile gardiștilor albi, făcînd popas numai cînd își pierdea cunoștința, pentru a transmite un ordin important unei companii încercuite. Ordinul a fost transmis. Nici Kolodocikin nu este eroul vreunui roman. Dar Pavel Korceaghin îl reprezintă și pe el. Korceaghin e o sinteză nu numai literară dar și istorică. In figura lui trăiesc toți Korceaghinii sau, cu un sinonim, toți eroii războiului civil și ai construcției socialismului. Avem deci a face cu o identitate plurală. E posibil atunci ca un erou cu atîtea vieți să fie uitat, să nu dăinuiască în conștiința contemporanilor și a posterității?

Autorii burghezi de romane și piese cu personaje abulice, dezaxate, înfrînte iremediabil de neputința lor de a lupta cu viața, ar protesta desigur în fața unor asemenea afirmații. „Este imposibil ca simpla calitate de exponență să asigure viabilitatea unui erou. Și noi am creat eroi reprezentativi pentru o anumită lume, derutată și pasivă. Dar nu avem cititori și spectatori și nu putem năzui la imortalitate". Aveți dreptate, domnilor scriitori și dramaturgi. Aveți perfectă dreptate. Simpla calitate de exponență nu certifică viabilitatea unui erou. Și dumneavoastră creați eroi reprezentativi pentru o realitate. A, nu, asta nu înseamnă că sînteți și realiști, pentru simplul motiv că realismul nu este reproducerea unei realități oricare ar fi ea, ci redarea a ceea ce este tipic în această realitate, descoperirea dialecticii ei interne, implicînd și dezvăluirea faptului critic, dinamic, care hotărăște în ultimă instanță evoluția realității respective. Sînt firești saturația și rezervele cititorului și spectatorului dumneavoastră — este vorba de cel care ia în mînă o carte sau vine la spectacol fără prejudecăți — fiindcă în chiar realitatea pe care o descrieți există și altfel de oameni, nu numai dezaxații și abulicii — favoriții condeiului ce-l mînuiți. Viabilitatea unui erou decurge așadar nu din faptul că reprezintă. Hotărîtor este în cazul de față pe cine reprezintă el. Comparați-l pe neînvinsul Pavka, pe acest om al voinței și al acțiunii, cu oricare dintre așa-zișii dumneavoastră eroi. Și vă veți da seama de adîncimea amețitoare a opoziției. (Nu-i vorbă, și un erou negativ, antipatic sau odios, poate cîștiga trăinicie artistică, dar aici intervine atitudinea scriitorului. Realiștii, acuzîndu-l, îi dau viață. Dumneavoastră, scuzîndu-l, îl omorîți).

Korceaghin reprezintă ceea ce e mai bun în noi, este chintesența marilor valori ale comuniștilor, este un ideal, este, dacă vreți, o normă de conduită. Pavka e un erou exemplar nu pentru că Ostrovski l-ar fi creat acumulînd virtuți, ci pentru că virtuțile sînt ale lui (ale lui și ale celorlalți), pentru că înainte de a fi personaj de roman și după aceea, el a fost o realitate palpabilă, un om excepțional într-adevăr, dar om, biologic vorbind. Spre idealul reprezentat de Korceaghin năzuim, și de aceea îl avem mereu în față. „Eroii" dumneavoastră exprimă însă ceea ce este mai reprobabil în om. Tarele și defectele cu care omului îi este rușine și de care se îndepărtează dezgustat. De aceea nu sînt prea numeroși acei care — din ce în ce mai rari și ei — își întorc fața către „eroii" dumneavoastră. Oamenii, în general, nu se vor reprezentați de niște indivizi incapabili de acțiune sau capabili de acțiuni josnice și le refuză calitatea de modele. Pe eroii dumneavoastră îi meniți să biciuie nervii cititorilor și ai spectatorilor, neurastenizîndu-i, amintindu-le mereu și obsesiv de ceea ce este meschin și primar în ei. E drept, și întîlnirile cu Pavel Korceaghin au un caracter de șoc, dar efectul este structural opus. Lupta formidabilă a acestui erou cu dușmanii Revoluției, ca și cu dușmanii lui personali: imobilitatea, orbirea, moartea, biciuie și ea nervii, dar pentru a trezi conștiințele amenințate de pasivitate, obligînd la acțiune, îndemnînd la imitație activă. Oamenii, în general (iar vorbesc de „oameni în general", fiindcă am în vedere și nefericitele excepții), caută în literatură stimulente și nu anestezice. Pavel Korceaghin este un astfel de stimulent în lupta pentru comunism, pentru o tinerețe veșnică. Acest erou ne amintește la fiecare întîlnire cu el cum trebuie să luptăm pentru un ideal măreț și de aceea fiecare asemenea întîlnire e reconfortantă și stenică. Cred că aici stă secretul nemuririi lui. Basmul cu tinerețea fără bătrînețe și viața fără de moarte a devenit, cu Pavel Korceaghin, o realitate, o realitate prezentă, o realitate eternă.

Dumitru Solomon

CONTINENTE

Pod refăcut în Phenian

Poeţii lumii

Pak-tchon-ier
poet coreean

TRANDAFIRII

Pe dealul socialismului, de dimineață,
Să înflorească roșii trandafirii!
Căci sînt ai luptei noastre pentru viață,
Ai păcii-ntre popoare și-ai iubirii!

Imbălsămat să fie-ntotdeauna,
De trandafiri, văzduhul pretutindeni!
Din trandafiri să făurim cununa
Popoarelor, să cînte în armindeni.

Să crească ghimpii pe tulpina toată
Şi ghimpii să-nconjoare trandafirii,
Pe dealul socialismului, vreodată,
Să nu pătrundă hiena omenirii.

Albini și fluturi ne danseze-n cale!
Noi trandafiri vom face să răsară..

..Așa-ntr-o noapte, la Orașul Stalin
Un corean și un romîn jurară.

In romîneşte de **Adrian Ulmu**

IN VIETNAM

*Pitorescul, așa cum îl înțeleg scriitorii și ziariștii Europei burgheze, mai cu seamă cînd se raportează la popoarele Orientului îndepărtat, este o pură convenție, fără acoperire, sau dacă are totuși una, e neputința sau refuzul lor de a pătrunde în miezul fenomenului social; atunci cînd cineva vrea să cunoască sufletul unui popor, viața lui cotidiană, istoria lui, monumentele lui de artă, pitorescul e-o călăuză insuficientă. E foarte simplu să notezi în carnetul tău de călător peisajul colorat, neașteptat, plin de vestigiile unei vechi și trainice culturi, al Vietnamului, să remarci portul lor interesant, tichiile conice de fibră, „ao-dai"-urile * femeilor, lucrate din mătase ușoară, albă, roză, violetă, papucii lor de lemn cu panglică, costumele negre chinezești ale preoților, bivolii masivi și leneși, atît de lați în spinare, încît copilul care-i paște stă cocoțat acolo ca-ntr-un leagăn și citește netulburat, roabele lor de lemn, cu o singură roată uriașă, în care nu-i bătut nici un cui ci totul e legat cu fibre de liane și pe care pot încărca și chiar încarcă pînă la trei sute de kilograme de marfă, micile morminte strămoșești de la capătul micilor ogoare, cîmpiile de orez, parcelele de patata, trestie de zahăr, bumbac, arborii de cocos și bananierii. Toate acestea însă nu sînt decît un cadru foarte general. Toate acestea își au frumusețea și farmecul lor, sînt neobișnuite pentru ochiul europeanului.*

In această parte a lumii, colonialiștii au stăpînit mai bine de un secol și au stors tot ce se putea stoarce, au luat orezul și bumbacul și mătasea, și cărbunii, și carnea, și fructele, și cafeaua, și au adus în schimb foametea periodică și sifilisul. In Vietnam, înainte de eliberare, foametea era o boală endemică, cum a fost cîndva ciuma. Notați că în Vietnam se culeg de obicei două recolte de orez pe an, iar în sud chiar și trei, că legumele se produc în permanență, că banane coapte se găsesc în fiecare lună a anului, că sînt multe rîuri și lacuri și că au pește mult, că numărul plantelor comestibile e mult mai mare ca în Europa, că oamenii munceau și noaptea, și totuși, pînă să se coacă recolta, anual mureau de foame circa 150—200 de mii de oameni, mai ales copii și bătrîni, iar cei care nu mureau ajungeau să vadă orezul copt și strîns, numai piele și oase. In partea de nord a Vietnamului, guvernul popular a izbutit în numai doi ani să vindece foametea, asigurînd trei sute de kilograme de orez pe an pe cap de locuitor: în sud însă, cu tot importul masiv de praf de ouă și de lame de ras, marionetele americanilor n-au făcut nimic și foametea continuă să fie endemică.

E numai un detaliu acesta despre ce va să zică stăpînire colonialistă. S-ar putea scrie volume despre împilarea populației băștinașe, despre exploatarea sîngeroasă a muncitorilor din fabrici, de pe plantații, din mine. E un detaliu foarte puțin pitoresc pe care scribii burghezi se feresc să-l remarce.

In Vietnamul de Nord azi poporul e liber. Colonialiștii au fost alungați de aici, oamenii muncii sub conducerea partidului muncii au pornit pe calea unei vieți mai bune, pe calea construirii socialismului. Se construiesc termocentrale și hidrocentrale, fabrici, s-a declarat război analfabetismului, se duc campanii împotriva paludismului, se construiesc șosele și căi ferate. Acum toate acestea se fac pentru popor. Urmele colonialismului vor dispărea repede, pentru că poporul e harnic, muncitor, optimist și este condus de un partid înțelept. Nici aceste fapte nu țin de pitoresc dar sînt esențiale.

In drumurile mele prin Vietnam am cunoscut mulți oameni și fiecare din ei ar merita să fie prezentat cititorilor romîni; fiecare din ei m-a impresionat. Povestea fiecăruia e vrednică să fie intrigă de roman sau piesă de teatru. Fiecare poveste e, într-un fel sau altul, semnificativă pentru drumul istoric al poporului vietnamez.

Neavînd prea mult spațiu la dispoziție, am să scriu cîteva rînduri despre Hoang-Hanh, țăran din regiunea orașului Vinh, erou al muncii agricole, pe care l-am vizitat acasă la el. Titlul său e foarte înalt și se acordă pentru rezultate deosebite obținute în lucrarea pămîntului: e nu numai o răsplată a hărniciei, ci și o apreciere a muncii de lămurire pe care el o duce prin forța exemplului și prin conferințe, printre ceilalți țărani. Hoang-Hanh e un bărbat de 68 de ani, mărunt de statură, subțirel, cu barba rară si mustata căzută. Are mișcări măsurate, vorbește rar și cumpănit, răspunde scurt la întrebări și întreabă la rîndul său foarte mult. Stăm de vorbă într-o încăpere largă, sumar mobilată: un phan (e în același timp și masă și pat), o etajeră pentru vase lîngă vatră, nelipsita apărătoare de tifon împotriva țînțarilor. Fumează dintr-o pipă de apă, făcută din bambus; cînd trage fumul, apa gîlgîie aproape melodic. In fața mea, pe două tăvi, patata fiert, trestie de zahăr crudă, banane și nelipsitul ceai care se bea fără zahăr fiindcă astfel e un minunat remediu împotriva arșiței. Pe un perete văd diplomele sale, fotografii de la diferite congrese. A fost și la Moscova. Şi mai văd decupate dintr-un atlas drapelele de stat ale țărilor prietene Vietnamului. E acolo și drapelul romînesc. Imi spune că are două mau de pămînt, ceea ce face aproximativ un hectar; înainte de reforma agrară nu avea decît trei șau (un șau e a zecea parte dintr-un mau). In mod obișnuit recoltează peste o sută de kilograme de orez pe un șau, adică de două ori mai mult decît e o recoltă obișnuită, și în general, și la trestie de zahăr, și la bumbac recolta sa e dublă față de cea obișnuită. Pînă la eliberare, Hoang-Hanh a fost foarte sărac. In tinerețe nu a avut nici o palmă de pămînt. Argățea la unul și la altul din bogătașii satului, păzind caprele și bivolii, irigînd, plivind, secerînd. Ii era dragă munca și era harnic, dar trebuia să muncească pentru alții. Era atît de sărac, că n-a putut să se însoare decît la vîrsta de 34 de ani. Muncind împreună cu nevastă-sa, economisind crîncen pînă și la sărăcăcioasa lor hrană, a izbutit să-și cumpere trei șau de pămînt. După ce i s-au născut copiii, trebuia să arendeze pămînt de la bogătași cărora le dădea pînă la 4/5 și uneori chiar 9/10 din recoltă. Abia după eliberare soarta lui s-a schimbat. Acum trăiește o viață demnă. Nu e bogat dar nu mai e lipsit. Poate ține și el un bivol, cîteva capre, poate îngrășa un porc. E membru în consiliul comunal și în consiliul raional. Are decorații și medalii. E unul dintre cei mai respectați cetățeni din regiune, cunoscut în toată țara.

Mă întreabă despre viața țăranilor romîni. E curios mai ales de gospodăriile colective. A văzut în Uniunea Sovietică colhozuri și n-a putut să le uite. E bătrîn — îmi spune — dar abia acum a ajuns să-și facă planuri de viitor. Nu vrea să moară pînă cînd nu va vedea socialismul realizîndu-se și în patria sa.

Remus Luca

---

* O îmbrăcăminte specifică, ce se poartă peste bluză și pantaloni, semănînd oarecum cu foile pe care le poartă țărăncile noastre prin regiunea Sibiului.

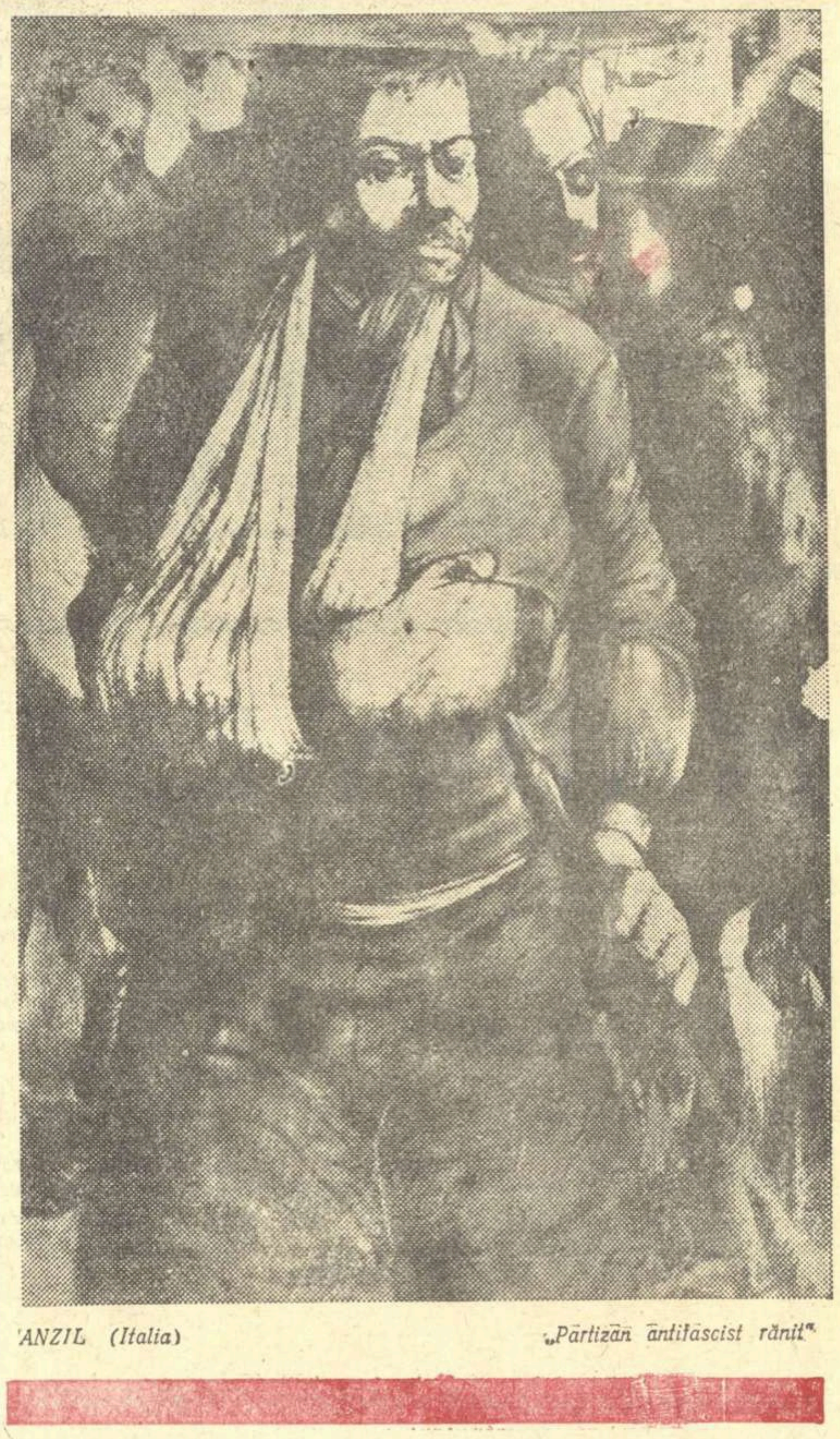

ANZIL (Italia) „Partizan antifascist rănit"

SCRIITORII SOVIETICI INAINTE DE CONGRES

Din primele zile ale Revoluției din Octombrie, poeții sovietici „s-au deprins să stea de vorbă cu masele de cititori, și de aceea, spre deosebire de poezia burgheză din Apus care a devenit din ce în ce mai mult o poezie de cameră, poezia sovietică a năzuit și continuă să năzuiască spre claritatea și simplitatea clasică, spre calitatea de a se face necesară fiecăruia în parte și tuturor laolaltă". Incepîndu-și astfel articolul din „Literaturnaia gazeta" nr. 94 (7 august), intitulat „Poetul și cititorul", cunoscutul poet sovietic Lev Oșanin discută, la rubrica închinată pregătirii congresului, această chestiune arzătoare pentru zilele noastre, a raportului dintre creatorul de poezie și lectorul ei. In sprijinul ideii enunțate mai sus, Lev Oșanin citează cuvintele lui Alexandr Tvardovski, care spunea de curînd că poet adevărat este acela pe care-l citesc și oamenii care de obicei nu citesc versuri. Autorul prezentului articol demonstrează în chipul acesta că este o eroare să se considere că unele cărți de versuri ce rămîn nevîndute în librării ar putea să explice o pretinsă descreștere a interesului cititorilor pentru poezie, căci, subliniază el, volumele de poezie bună se epuizează repede și tirajele, oricît de mari, nu sînt niciodată suficiente.

Poezia sovietică autentică, continuă autorul, se caracterizează printr-un simț acut al vieții, prin faptul că dezvăluie în fața cititorilor universul sufletesc al omului sovietic, activitatea lui, munca lui, bogăția lui spirituală: **„Cititorul sovietic, mai ales cel tînăr, caută în poezie răspuns la multele întrebări ale vieții sale, fie mari, fie mărunte. El caută sentimente și gînduri mari, inspirație pentru acțiunile sale creatoare..."** Imputînd unor confrați tineri că n-au menținut legătura creației lor cu viața poporului în măsura necesară, Lev Oșanin conchide că numai această împrejurare le îndepărtează versurile de interesul cititorilor. Ca dovadă, **„tirajele cărților lui Tvardovski sau Isakovski sau Șcipaciov sau Mihalkov, sau Simonov, sînt foarte mari. E destul să spunem că tirajul operelor în patru volume ale lui S. Marșak, la cererea organizației de difuzare a cărții, s-a ridicat la 300.000 exemplare. Iar aceste cifre nu miră pe nimeni".** Tirajele sporite ale unor culegeri recent publicate de poeții N. Dorizo sau S. Smirnov, poeți care și-au concentrat atenția și asupra fenomenelor mai mărunte dar importante și ele din viața curentă a oamenilor, arată că cititorii caută în poezie și sugestii sau soluții pentru întrebările puse de traiul de fiece zi.

In partea a doua a articolului, se remarcă abundența de nume promițătoare printre poeții foarte tineri și talentați, care, adaugă autorul articolului, sînt mult mai numeroși „decît ne închipuim". El mai subliniază totodată că cititorii înșiși sînt de multe ori mai atenți la apariția și făgăduielile acestor debutanți decît criticii.

Şi este un fapt firesc — și considerat printre cele mai bune tradiții ale presei sovietice — prezența cititorilor în rubricile de critică ale revistelor. Așa face și „Literaturnaia gazeta" în nr. 93, de pildă, consacrînd o pagină rubricii „Cititorii despre literatură". Acești cititori sînt oameni din diferite colțuri ale Uniunii Sovietice și au felurite meserii: nici unul nu e critic sau scriitor. Dar, cum cărțile sînt scrise pentru ei, ei le discută public manifestînd maturitate, seriozitate în aprecierea cărților pe care le aprobă sau le resping. Așa, de pildă, un cititor din orașul Cerkessk polemizează cu criticul unei nuvele, care-i imputase alegerea temei, și arată că lipsurile nuvelei sînt altele decît cele constatate de critic, și că nuvela e slabă pentru că e scrisă neglijent, nu pentru că ar fi brodată pe o temă măruntă. Alți cititori dau sugestii scriitorilor. Un cititor din Moscova notează în scurtul său articol următoarele: „Eroul... Iată un flăcău cu haina pătată de ulei, un băiat liniștit, modest. Rar vorbește la ședințe, stă retras. Dacă te uiți la el nu poți remarca nimic deosebit: pare un flăcău ca oricare altul. Dar flăcăul acesta este erou și nu numai pentru că își îndeplinește planul. Este erou prin gîndurile lui îndrăznețe. El trebuie ales din mulțimea pestriță. El singur nu se dezvăluie lesne. Trebuie să-l vezi la strung, la o serată a clubului, pe coridorul uzinei sau acasă, printre ai lui... Acești eroi așteaptă să se scrie cărți despre ei, și cărțile trebuie să fie semnificative, emoționante".

P. I.

NOTE DE DRUM DIN R. D. G.

Brecht, „Uraganul" la Berlin și spectacole în aer liber

Spectacolele, la Berlin și întreaga Republică, atrag pe oamenii muncii care vin să asculte cu interes și aplicare texte de la Goethe pînă la Brecht, răsplătind cu cuviință și simpatie creațiile actorilor. După pustiirea războiului, grija conducătorilor R.D.G. pentru cultură se vede mai ales în reconstruirea teatrelor. Pe „Unter den Linden" printre ruinele fostelor palate a renăscut Opera nouă în strălucirea de odinioară, cu adaosul în chiar clădirea ei, a unei minunate săli de concert. La Leipzig teatrul s-a reînchegat în stilul teatrului de la Stalinstadt: săli mari, fără loji, acoperite cu placaj de lemn, cu o minunată acustică. Teatrul din Weimar a fost reparat și el — și peste tot public nou, dornic să afle și să vadă. Firește că în centrul preocupărilor teatrale stă Berliner Ensemble, care, în vechiul teatru de pe Schiffbauerdamm continuă opera lui Bertolt Brecht. Două forțe actoricești de seamă, Helene Weigel și Ernst Busch sînt sufletul acestui teatru. Problema dacă teatrul lui Brecht poate fi sau nu un teatru de mase, se discută și astăzi cu aprindere în cercurile berlineze. Poziția net revoluționară nu numai a pieselor dar și a trupei și a formulelor de înscenare este de netăgăduit. Arta simplă, omenească a unui Busch de pildă crește din însăși atitudinea sa politică. Ernst Busch este un mare actor popular, nu în înțelesul succesului, ci al fondului și rezervelor sale de creație. E și un cîntăreț renumit de cîntece populare. Epoca hitleristă a petrecut-o și el în emigrație, ca atîți scriitori și artiști germani de astăzi. Opera tovarășului său Brecht el o slujește cu entuziasm nescăzut și cu abnegație. Iar opera aceasta, ea însăși, — mai ales în piesele ei recente, — socot că nu poate fi înțeleasă, chiar într-o scurtă dare de seamă, fără a vorbi de momentul care a dat o orientare hotărîtă atitudinii politice a lui Brecht, dramatizarea romanului lui Maxim Gorki „Mama" (1931). Și astăzi — într-o versiune îmbunătățită, „Mama" după Gorki este unul dintre cele mai frumoase spectacole de la Berliner Ensemble. Din vechea teorie a lui Brecht asupra teatrului epic — ce nu poate fi pomenită decît în treacăt aci — care să folosească toate aspectele de înțelegere și de dezvoltare a personajelor, din experiență permanent crescută, de text și scenică, s-a ajuns la formula de astăzi. In general, spectacolele de la Berliner Ensemble sînt idei activate revoluționar, transmise spectatorului prin întreaga ambianță a serii, de la cortină — cu un uriaș porumbel al lui Picasso pe ea — pînă la program. De pildă, „Mutter Courage" este o pledoarie pasionantă împotriva războiului. Stă scrisă pe program o frază: *„Marile afaceri în războaie nu sînt ale oamenilor mărunți"* și urmează un tabel de imagini comparative în care, sugestiv, este prezentată nebunia înarmărilor din țările capitaliste de astăzi. Acolo se vede că un tun costă cît o școală; un bombardier cît un spital; un cuirasat cît o fabrică. Actualizarea aceasta a ideii de luptă împotriva războiului, arta luptătoare pentru marile cauze ale omenirii de azi, mi-a apărut mai evidentă în stilul teatrului Brecht dacă o apropiem mai ales de o lucrare clasică, ca „Wallenstein" a lui Schiller, pe care am văzut-o în cele trei părți ale sale, la Teatrul nou de Stat de la Leipzig. Și „Wallenstein" și „Mutter Courage" se petrec pe vremea aceluiași cumplit război de treizeci de ani care a pustiit Germania. Dar de unde la Schiller — în „tabără" mai ales (prima parte a trilogiei) atmosfera este descrisă pitoresc și cu oarecare apăsare romantică de mînă soldățească, la Brecht, aceeași atmosferă, cu înfățișări adînc umane, este tors un fir pînă la noi, firul ideii plin de actualitate a suprimării războiului. Acest contrast generos, această stîrnire a spectatorului, se desprind din întregul climat al spectacolelor de la Berliner Ensemble și rămîn ca o trăsătură specifică a acestui teatru. Dovadă? Am văzut un spectacol Brecht jucat de excelenta trupă de la Weimar. Se juca „Herr Puntila". A fost o seară frumoasă, agreabilă, cu un mare actor, dar climatul spectacolelor berlineze nu mai era de găsit. Personal, spectacolele de la Schiffbauerdamm m-au zguduit puternic, nu numai o dată.

Totuși formula scenei simplificate, redusă la un fundal și elemente de sugestie folosite de Berliner Ensemble a ajutat la o strălucită înscenare și un mare succes la Deutsches Theater, cu „Uraganul", lucrarea binecunoscută din „fondul de aur" al dramaturgiei sovietice. Piesa lui Bill-Bieloțerkovski, în regia lui Wolfgang Langhoff — intendentul general al teatrului, și iară cu Ernst Busch în rolul principal, a redat într-o prezentare de înaltă ținută estetică întregul avînt revoluționar al lucrării. Tot la Deutsches Theater trebuie reamintit nobilul spectacol al lui Lessing „Nathan der Weise" cu octogenarul actor Eduard von Winterstein în Nathan...

Și, trecînd peste colinele și apele Republicii pe lungi șosele șerpuite, urcînd și coborînd munții Harz, cu popas în străvechiul Quedlinburg, tăind tîrgușorul din jurul marelui combinat siderurgic de la Thale, iată-ne pe culmea împădurită din inima Harzului, la Hexentantzplatz de unde, peste rîul Bode, se înalță vestitul Brocken. Aci și-a plasat Goethe „Noaptea Walpurgiei" din Faust. Astăzi însă, în Harzer Bergtheater se joacă piesa revoluționară „Der arme Konrad" a lui Friedrich Wolf, medicul scriitor progresist mort de curînd. E o piesă din revoluția țăranilor germani de la 1525. „Der Bundschuh" (Opinca) și „Der arme Konrad" erau două organizații revoluționare. Trupa e cea de la Quedlinburg cu cîțiva actori de la Halle. Spectacol în aer liber interesant, în ciuda unei prea mari extinderi a scenei, revărsată pe văi și coline, cu construcții speciale și cu fundale de munți. Două mii de spectatori veniți cu trenul, cu mașina, cu motociclete și pe jos, urmăresc, mișcînd capul de la dreapta la stînga, acțiunea... Cînd se lasă apusul plecăm la drum, coborîm spre liniștitul Wernigerode în pulberea roșiatică și a soarelui în amurg și a înaltelor cuptoare de la Thale. Peste tot muncă încordată, luptă pentru mai bine, voioșie, prin această întinsă și frumoasă țară germană.

Ion Marin Sadoveanu

TEATRUL D. 34

La sfîrșitul acestei luni, binecunoscuta stațiune balneară Karlovy Vary adăpostește un festival în cadrul căruia a fost organizat un seminar remarcabil și, după cîte știm, unic în felul lui. Este vorba de festivalul prilejuit de cea de a 25-a aniversare a originalului teatru D. 34, inaugurat în urmă cu un sfert de veac în mica sală Mozarteum din Praga, — și seminariul tinerilor oameni de teatru. Tineri regizori, actori, dramaturgi și scenografi din Cehoslovacia și de peste hotare, au astfel putința de a trăi, timp de 12 zile, în spectacole și discuții, una dintre cele mai interesante experiențe dramatice din ultimele două decenii — aceea a lui Emil Frantisek Burian.

Deși teatrul D. 34 a luat naștere din inițiativa unui grup de entuziaști, supremul entuziast s-a verificat a fi, în decurs de 25 de ani, regizorul, actorul, pictorul decorator, autorul și chiar compozitorul ilustrațiilor muzicale ale pieselor înscrise în repertoriul teatrului, E. F. Burian, neostenit luptător împotriva spiritului burghez în teatru. Pentru Burian, a face teatru înseamnă *a sluji*, nu *a slugări* și poate că esența gîndurilor lui creatoare, în momentul cînd ridica, ca o flamură, cortina teatrului său de avangardă împotriva burgheziei în general și a artei ei în particular, trebuie căutat în titlul unuia din volumele pe care le-a tipărit: *Măturați scena*. Măturați-o de tot ceea ce e mincinos și trivial, de tot ceea ce e putred într-o societate care calcă demnitatea omului în picioare, nesocotindu-i drepturile. Burian pornise la drum alăturîndu-se unor comuniști ca J. Honzl, Antonin Kurș, Voskovec și Werich, — principalii reprezentanți de pe atunci ai teatrului progresist ceh. Fapt semnificativ întrucît, în ciuda tendințelor formaliste și a elementului pesimist prezent uneori în punerile sale în scenă (acesta din urmă în piese ca *Stavilă între noi* și *Dragostea cea mai frumoasă*, prezentate după război sub influența vieții din lagăr,) Burian, veșnic căutător de soluții noi, gata oricînd să accepte critica, aducînd înțelegerea specifică marelui artist în considerarea timpului său, în permanent pas cu viața, a fost capabil să ancoreze cu sinceritate în arta realismului socialist, caracteristică ultimelor sale producții.

Demonstrînd în chip strălucit că nu numai textul dramatic propriu zis, ci și proza, versul sau folclorul pot constitui materialul unor convingătoare puneri în scenă, dramatizînd cu succes, jucîndu-i cu convingere pe clasici sau oferindu-și cu generozitate teatrul unor tineri începători (muncitorul Vasek Kana, autorul piesei *Echipa șlefuitorului Karahan*, a fost lansat de el) Emil Frantisek Burian, contopit pînă la identificare cu teatrul pe care-l conduce, și-a ridicat arta la nivelul unui valoros mesaj către om, pentru victoria deplină a umanismului socialist.

J. Grosu

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

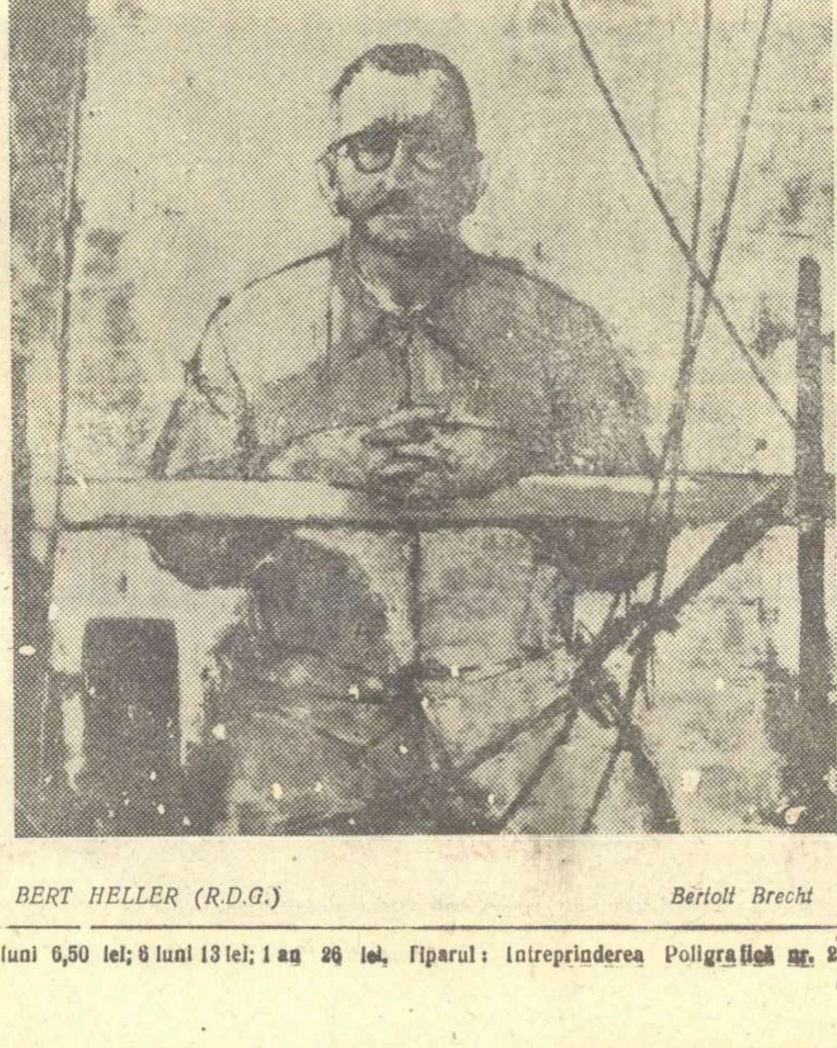

BERT HELLER (R.D.G.) Bertolt Brecht

AGENDA

Potrivit hotărîrilor celui de al 13-lea Congres al Comsomolului din primăvara acestui an, în Uniunea Sovietică se vor construi pînă în 1961 peste 10.000 de cluburi și 1.000 de tabere cultural-turistice.

★

Actorii Teatrului de Artă din Moscova care au vizitat recent Londra, au pus piatra fundamentală a unei mici săli de teatru închinată lui Stanislavsky. Sala, care va avea o sută de locuri, se va învecina cu o altă identică, dedicată lui G. B. Shaw. Construcția, care se desfășoară sub auspiciile asociației britanice a actorilor „Questor", va fi ridicată în întregime de actorii englezi în momentele lor libere, sub conducerea marelui interpret Alec Guinness.

★

Cu ocazia festivalului Bartok care va avea loc în curînd la Budapesta, Bela Bartok jr., fiul marelui compozitor, a predat guvernului maghiar toate operele lăsate de către tatăl lui în Ungaria, înainte de emigrare. Specialiștii au descoperit printre aceste documente o seamă de manuscrise din anii 1893—1900 din perioada studiilor lui Bartok la Bratislava. Este vorba, între altele, de mai multe sonate pentru vioară și pentru pian și de muzică de orchestră. In total s-au găsit 80 de piese pînă acum necunoscute.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon; 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei, Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 36 (234) - joi 4 septembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Pentru realismul socialist

Realismul socialist a ieșit triumfător din atacurile pe care a avut să le înfrunte în ultima vreme. Valul revizionist, încărcat cu spuma calomniei, a înecat puține, foarte puține conștiințe. Majoritatea copleșitoare a scriitorilor din apus și răsărit, atașați pe viață idealului clasei muncitoare, sînt deciși să slujească realismul socialist prin noi opere demne de spiritul său. Victoria, recunoscută și de dușmani, trebuie fructificată. Polemica în apărarea principiilor și a produselor realismului socialist, urmează să se însoțească cu un efort constructiv intens și exigent cu sine. Criticii, teoreticienii, arăta I. Anisimov în articolul „Realismul socialist și literatura contemporană" apărut în „Pravda" și reprodus în „Scînteia", sînt chemați să explice pe larg cauzele prestigiului intact al metodei revoluționare, să dezvolte analiza particularităților care îi conferă profilul propriu, dînd creatorilor posibilitatea de a-și înmulți temeiurile credinței în fecunditatea căii alese și de a-și rafina instrumentele de lucru.

Cercetătorilor literaturii contemporane din țara noastră le stă întins în față un cîmp de observație al cărui interes, pentru o minte iscoditoare, decurge din complexitatea și chiar dificultatea problemelor semănate. Oricare ar fi problemele, ele nu pot fi tratate cu succes decît în funcție de criteriile fundamentale ale esteticii științifice. Problema stilurilor de exemplu, este abordabilă numai ținînd seama de măsura în care mijloacele artistice afirmă conținutul de idei propriu societății în construcție. Eroarea discuției purtate anul trecut de „Gazeta literară" în jurul „spiritului modern" nu a constat în intenția de a promova forme noi, ci în ruperea acestui obiectiv legitim de țelurile generale și superioare ale artei noastre. De asemenea, în cursul dezbaterii problemelor criticii, „Lupta de clasă" și „Scînteia" au remarcat cu deplină îndreptățire restrîngerea disputei la chestiunea stilului critic și comentarea temei în același mod nedialectic, neștiințific. Necesitatea făuririi unei efigii personale și în critică, a fost înțeleasă în afara viziunii estetice a criticului, în afara menirii lui de colaborator la opera de îndrumare a artistului pe treptele realismului socialist și de formare a publicului în gustul literaturii democratice, partinice. Interpretările false ale originalității au favorizat în artă, în poezie mai ales, pătrunderea tendințelor moderniste, apolitice sau profund retrograde, tradiționaliste și a tentativelor de obscurizare a expresiei, iar în critică infiltrări ale obiectivismului liberalist unite tot cu un limbaj prețios, inaccesibil. Consecințele s-au și ivit, dăunătoare în primul rînd pentru cei ce au căutat cheia originalității acolo unde nu se mai găsește de mult: poeții rătăciți au început să semene cu Lucian Blaga sau cu Ion Barbu, cel mai adesea cu descendenții acestora, iar unii critici reproduc în mic chipul lui Eugen Lovinescu. Unde este atunci originalitatea rîvnită?

Denunțînd modernismul burghez decadent ca principal vrăjmaș nu numai al realismului socialist dar al artei și criticii ca atare, deoarece le amenință în aptitudinea lor de a se înnoi mereu, sîntem datori a înfățișa aportul propriei noastre doctrine estetice la dobîndirea originalității adecvate, creatoare, prin investigații care să împletească generalitatea punctului de vedere cu concretul, cu referințele bogate și precise, „anatomice", la obiect. Indreptîndu-ne spiritul critic în ambele direcții, a trecutului și prezentului, să urmărim evoluția unor poeți de mare vocație aflați însă sub dominația pozițiilor antirealiste și, invers, să autentificăm acțiunea terapeutică exercitată de realism în genere și de realismul socialist în deosebi asupra scriitorilor care au abandonat voluptatea opiumului modernist, indiferent de marca pipei prin care-l sorbeau. (Petru Dumitriu a mărturisit nu o dată cum programul estetic al realismului socialist l-a scos de sub puterea lui Gide). Astfel se vor convinge și ultimii proaspeți imitatori că îi așteaptă destinul epigonilor.

In lupta împotriva curentelor des-

Mihail Petroveanu

(*Continuare în pag. 6*)

O NOUĂ REVISTĂ A GÎNDIRII COMUNISTE

A apărut nr. 1 din „Probleme ale păcii și socialismului", revistă teoretică și informativă a partidelor comuniste și muncitorești. Așa cum arată articolul „Din partea redacției", care deschide primul număr al „Problemelor", se petrec asemenea transformări sociale pe pămînt, înfăptuindu-se pe plan mondial trecerea de la capitalism la socialism, și schimbîndu-se fața lumii, încît gîndirea marxist-leninistă este pusă neîncetat în situația de a rezolva probleme noi. *„Pentru a contribui la lămurirea acestor probleme a fost luată inițiativa editării revistei „Probleme ale păcii și socialismului"*. Sîntem în 1958, U.R.S.S. bate la ușa comunismului și se ridică mai sus, în cosmos, decît America modernă, 600 de milioane de chinezi s-au deșteptat din letargie, amintind omenirii că sînt o imensă și plină de vitalitate putere, tractoarele romînești taie brazde în Argentina, s-au schimbat atîtea într-un timp atît de scurt, uluitor de scurt, încît teoria trebuie dezvoltată neîncetat. E o asemenea sete de cunoaștere a viitorului societății și a căilor ce duc la înfăptuirea acestui

Al. Mirodan

(*Continuare în pag. 6*)

Secretul supraviețuirii

Stagiunea teatrală 1958—1959 înscrie o glorioasă aniversare: „O scrisoare pierdută" împlinește 75 de ani.

In raport cu eternitatea pe care o va înfrunta și birui, cifra e modestă. Dar nu și lipsită de semnificații. La trei sferturi de veac de la premieră, capodopera lui Caragiale e tot atît de tînără, iar secretul supraviețuirii — cînd atîtea piese mai puțin vîrstnice au adormit de mult sub lespedea indiferenței — misterul dăinuirii ei e implicat în lucrare ca cercul în arbore, ca principiul exploziv în cartușul de dinamită. „Scrisoarea" e placa radiografică exactă și necruțătoare a unui timp, documentul unei epoci descifrat în evenimente și oameni, actul de prezență al unei Istorii.

„Scrisoarea" e într-atîta națională, încît e a lumii întregi și rămîne, alături de opera lui Mihail Eminescu, certificatul de majorat al literaturii noastre, care, prin acești doi titani, a pătruns în circuitul artei universale.

Ca în fața tuturor miracolelor, ești ispitit să cauți chei magice. De unde izvorăște misterul acestei opere care abia astăzi se înscrie cum se cuvine pe o orbită universală, depășind limitele unei limbi de circulație restrînsă? Iar răspunsul, oricît ar dezamăgi prin banalitate și repetire, este același: Caragiale a fost cel mai profund cercetător al sufletului omenesc din vremea sa, a avut ochiul cel mai ager, urechea cea mai atentă, a înțeles cel mai adînc planurile subterane și secrete ale vieții, s-a lăsat cel mai puțin păcălit de travestiurile timpului său, i-a ghicit pe Cațavenci și Tipătești dincolo de măștile lor uzuale, a pătruns în cutele cele mai tainice ale unor suflete tenebroase și de multe ori blindate, și-a ascultat contemporanii și le-a surprins intențiile, ipocriziile, visurile și idealurile lor dubioase, i-a pus pe lama unui microscop uriaș și i-a văzut cum se zbat ridicol în lacrima unui orizont

Aurel Baranga

(*Continuare în pag. 6*)

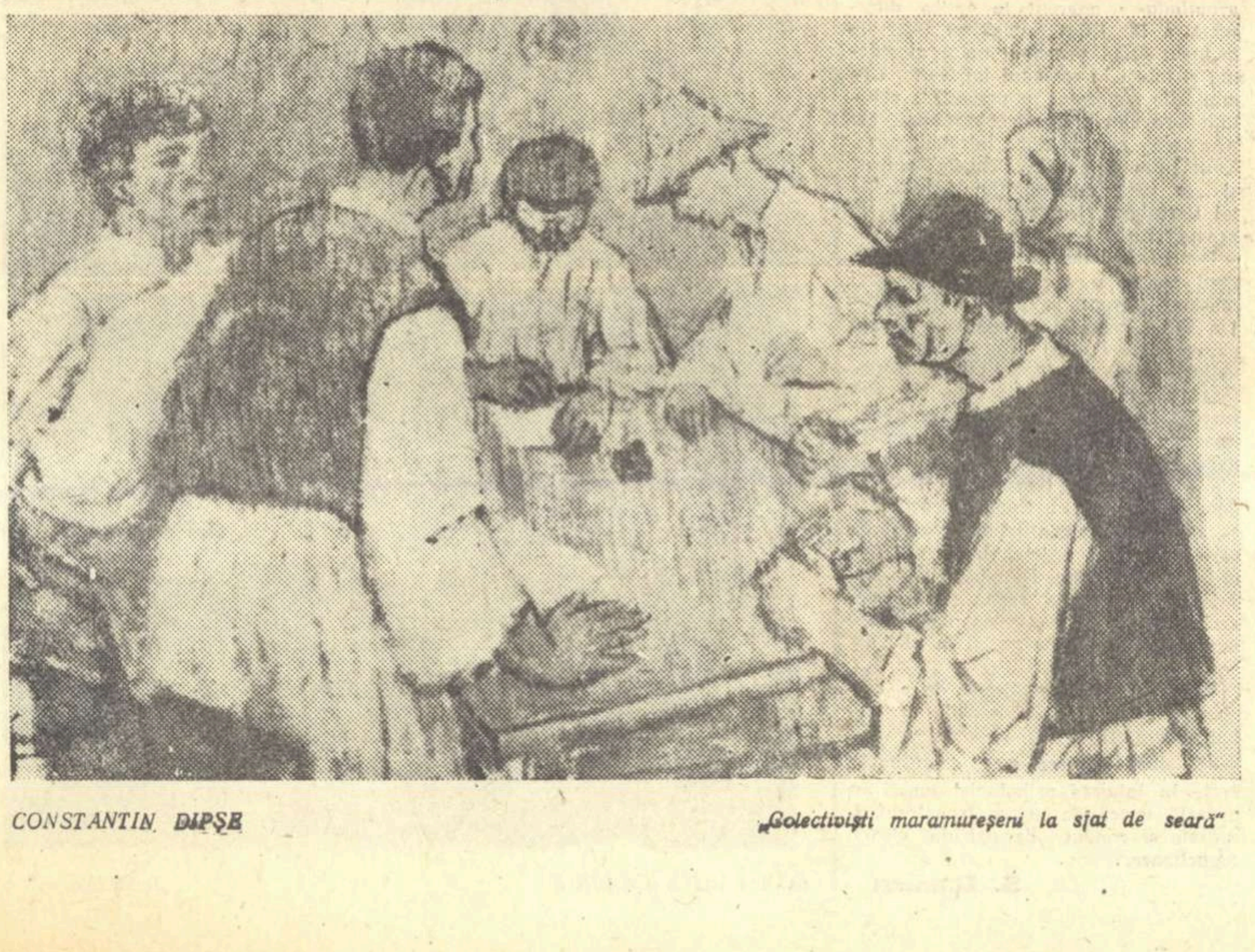

CONSTANTIN DIPȘE „Colectiviști maramureșeni la sfat de seară"

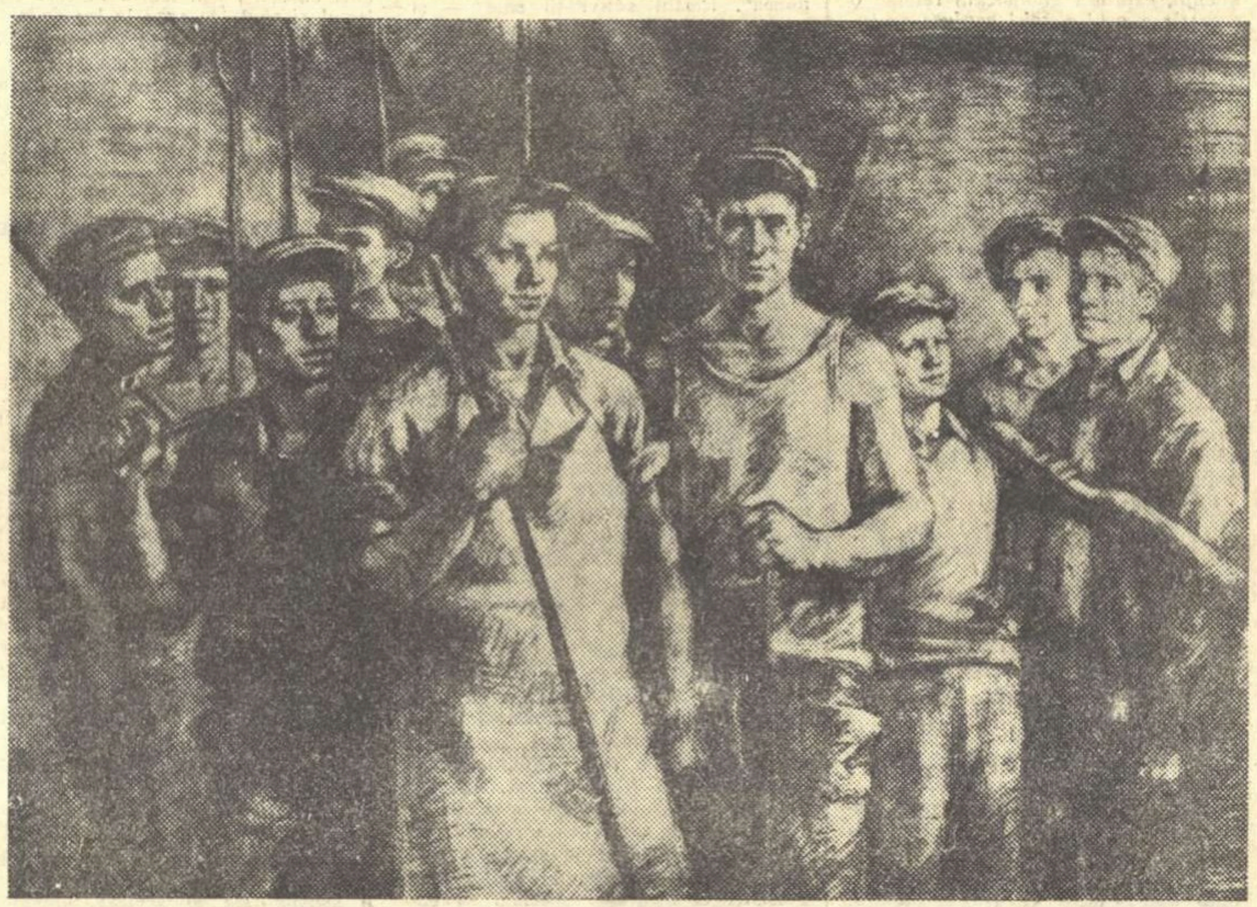

CORINA BEIU-ANGHELUȚA „Oțelari din Hunedoara"

100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI

Alexandru VLAHUȚĂ

Sărbătorirea centenarului lui Alexandru Vlahuță (1858—1919), în condițiile actuale ale dezvoltării istoriei noastre literare, oferă un prilej fericit pentru a înfățișa, în cadrul culturii romînești, chipul real al poetului, atît de des mărit de legendă și tot atît de des diminuat de prejudecăți. Asemeni tuturor personalităților literare profund contradictorii, autorul poeziilor tonice, dintr-o epocă bîntuită de pesimismul posteminescienilor, creatorul romanului „Dan" și al atîtor schițe profund realiste, animatorul unor publicații literare de prestigiu, a pendulat mereu între aureola de mit și legendă cu care l-au încununat apologeții și între ura meschină și neînțelegerea malițioasă a detractorilor. Apologia frenetică, fără un pic de pondere critică și obtuzitatea cu pretenții de rafinament, au fost două atitudini aproape constante, la fel de dăunătoare înțelegerii obiective a personalității multilaterale a poetului care, fără a fi de prima mînă, a avut un rol remarcabil în dezvoltarea culturii romîne din ultimele două decenii ale veacului al XIX-lea și primele două ale secolului nostru. Orbiți de strălucirea poeziei emineschiene, un număr impresionabil de epigoni au bătut monedă literară cu sentimentele, ideile și limba marelui înaintaș, cîntînd „suferințe închipuite", confecționate livresc într-o atmosferă deprimantă, împingînd poezia noastră într-un impas îngrijorător. Suferind și el o puternică înrîurire eminesciană, pe linia aceluiași epigonism, Vlahuță și-a căutat o cale poetică proprie. In 1891, într-o conferință despre „Curentul Eminescu", el ia atitudine împotriva acestei literaturi egotiste, mărunte, și propune orientarea spre un univers poetic mai bogat, în care să vibreze sufletul, durerile și aspirațiile unui întreg popor. Nu o dată de aici încolo Vlahuță va repeta insistent această cerință a sa față de noua poezie romînească. „Ne-ar plăcea să vedem — *scria odată poetul* — că începe să se ridice o poezie nouă, sănătoasă, robustă, a cărei suflare, ca vînt răcoros, să treacă peste frunțile noastre și să ne învioreze, o poezie care să ne arate frumusețile vieții și farmecul iubirii, să deștepte în noi simțiri alese, să ne îndemne la fapte mari și generoase, să ne facă oameni..." *Se pare că primii cititori i-au putut urmări debutul poetic în „Lyra romînă" din 1880, căruia i-au urmat cronicile din „Armonia" (1881—1883) de la Tirgoviște și „Romînia liberă" din București și apoi o extrem de bogată activitate publicistică (poezie, proză, eseuri, polemică, cronici, poșta redacției etc.), în peste douăzeci de cotidiene și reviste. Intr-un răstimp de patru decenii îi vom întîlni scrisul în ziare și reviste din Capitală sau provincie, unele mai obscure. A colaborat, între altele, la „Epoca", „Convorbiri literare", „Lupta literară" a lui Delavrancea, „Revista nouă" a lui Hașdeu, „Viața" — pe care o edita împreună cu V. A. Urechia, — „Sămănătorul" împreună cu G. Coșbuc, „Luceafărul" lui Goga și Tăslăuanu, „Viața romînească" a lui Ibrăileanu etc. etc.*

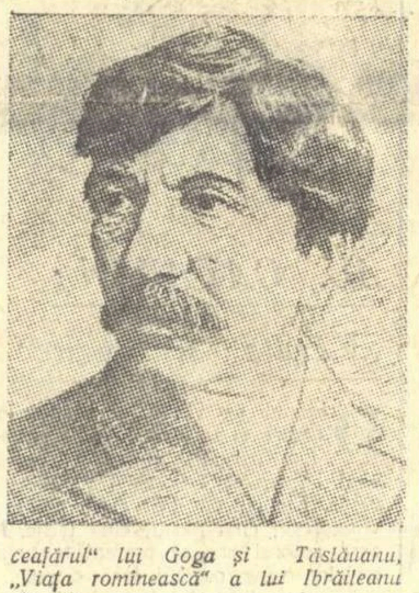

Solidar în tot ce a scris prin aceste publicații cu cei asupriți, făcînd parte din nobila familie a luptătorilor pentru mai bine. Alexandru Vlahuță-omul merită același interes ca și creatorul. Omul, un model de muncă și abnegație, de omenie și dăruire, este totodată un exemplu de scriitor demn, militant, pătruns de respectul adevărului, preocupat de cele mai arzătoare probleme ale actualității vremii sale: „Artistul e solul unui neam și al unei vremi hotărîte — *spune Vlahuță, precizîndu-și poziția față de specificul național al artei și față de raportul acesteia cu actualitatea* — din care nu se poate desparte fără a-și pierde darul, puterea divină de a crea viață".

In versurile lui corecte dar adeseori prea retorice, Vlahuță cere poeților să cînte viața, frumusețile naturii, iubirea, încrederea în oameni, credința într-o lume mai bună, stabilind astfel puntea de trecere spre poezia robustă, optimistă a lui Coșbuc.

Poet liric, îngreuiat în expresie și reținut de la spontaneitate de numeroase note didactice și moraliste, Vlahuță cîntă dragostea pe un ton care amintește prea adesea de Eminescu, fără a rămîne însă un simplu imitator al maestrului. Lirismul lui Vlahuță e mult prea retoric sau prea amestecat cu narațiunea. Poetul mai mult expune logic și apoi trage concluzii. De aceea poezia lui e mai puțin bogată în nuanțe și culori. Mai optimist decît Eminescu, el dă acelorași probleme erotice, filozofice și sociale, răspunsuri noi, originale, care-l fac un poet cu o personalitate proprie în poezii remarcabile ca „1907", „Liniște", „Unde ni sînt visătorii", „Lui Eminescu", „Dormi în pace", „Delendum", „Ananghie" etc. Universul poeziei sale, deși nu diferă mult de acel al lui Eminescu, prin tematică și preocupări (nostalgia copilăriei pierdute, iubirea de mamă, dragostea pentru grațiile femeii, problemele existenței și ale morții, relațiile sociale dintre oameni, satira împotriva celor avuți etc.) totuși, prin poziția specifică a lui Vlahuță, prin caracterul său mai senin și mai social, ocupă un loc aparte, meritoriu, în istoria poeziei noastre. Poezia socială a lui Vlahuță merită și astăzi toată atenția, deși trebuie studiată cu mult discernămînt critic: cel

I. D. Bălan

(Continuare în pag. 6)

Masele în romanul „Setea"

Aproape în unanimitate critica a întîmpinat cu satisfacție noul roman al lui Titus Popovici „Setea". S-a remarcat apariția unei cărți de actualitate, cu o semnificație politică vădită, pildă a eficacității orientării ideologice. A fost un prilej nimerit pentru analize substanțiale de conținut, prin care recenzenții au consfințit din nou victoria realismului socialist în literatura noastră. S-a elogiat evoluția literară prodigioasă a tînărului scriitor. Atras de tema vastelor prefaceri sociale, Titus Popovici manifesta totodată dispoziții de netăgăduit spre conturarea destinelor umane individuale, reflex al răscolirilor epocii. Prin particularitățile prozei sale (înclinație spre procesele de conștiință, gama variată a satirei, întinsa desfășurare de planuri în compoziție monumentală istorică etc.) scriitorul și-a demarcat un stil propriu în configurația romanului nostru contemporan.

Discuția din „Viața romînească" nr. 6/1958 evidențiază aportul romanului „Setea" în abordarea problematicii social-istorice. Toți participanții la dezbateri acceptă, ca premisă inițială, includerea cărții lui Titus Popovici printre operele de prim rang ale literaturii de după eliberare. Se încearcă o motivare sub diverse unghiuri a acestei aprecieri, deși unele considerații rătăcesc analiza pe poteci lăturalnice, unde meritele mari ale romanului ajung să se estompeze. Ar fi fost poate necesară o concluzie mai amplă și sistematică, aptă să cuprindă bogăția ideologică și artistică a cărții. Mă asociez intervențiilor finale ale lui Ov. S. Crohmălniceanu, care distinge cu perspicacitate cîteva trăsături esențiale ale personalității scriitorului. Nu cred că are însă dreptate cînd îi contestă lui Titus Popovici arta de a intui mișcările mulțimii. Criticul „Vieții romînești" susține că apropierea de Rebreanu pe această filiație **este abuzivă, deoarece în „Setea" scenele** de masă sînt ratate. („Cînd autorul se ocupă efectiv de mișcările mulțimii, totul se aplatizează și nu mai are viață".) Mie mi se pare că surprinderea reacțiilor colective este o caracteristică a talentului lui Titus Popovici. De altfel, acestei aptitudini îi datorează și putința de a explora vaste domenii, aparținînd mediilor sociale diferite angrenate în vîrtejul Revoluției.

Disputa de păreri pe această temă a prezenței maselor, dispută pornind de pe o platformă ideologică identică, nu poate fi decît fructuoasă, contribuind la clarificarea căilor ce dezvoltare a tînărului scriitor. Cum doream să continui cercetarea critică a romanului „Setea", începută în numerele anterioare ale „Gazetei literare", folosesc această ocazie spre a răspunde la întrebarea formulată de Ov. S. Crohmălniceanu: dovedește Titus Popovici însușirea de a descifra psihologia grupurilor largi umane? Mă voi strădui să mă apropii treptat de ultima probă a examenului — scenele de masă propriu zise — lărgind în prealabil conținutul întrebării.

Cred că autorul a intenționat să releve procesele sufletești ale colectivității în forme multiple. In roman mișună o **sumă de indivizi, fixați în trăsături** puține și rapide. Indărătul lor stau mai mult grupuri simbolizate, căci ei au doar misiunea de a diferenția multitudinea de categorii sociale. Destinul eroilor principali, — aceștia forjați cu minuțiozitate, prin multe reveniri, cu adăugiri consistente, — este împrejmuit de o pînză deasă de existențe umane adiacente, care alcătuiesc tabloul epocii. Aici scriitorul nu are răgazul să insiste. Nici nu e nevoie să-i zugrăvească prea detailat, căci s-ar șterge impresia autentică de mișcare unitară, proprie marilor dislocări în istorie. De aceea vom evita să-l admonestăm cu criterii rigide, cînd contemplăm suita de portrete fugare. (De ce nu individualizează mai pronunțat personajele? De ce nu precizează timbrul personal în biografia cutărui sau cutărui ins, ivit pentru cîteva replici?). Mai bine vom recunoaște capacitatea autorului de a sugera categoria largă, definită prin avare trăsături tipice. Mihai, soțul Anei, plecat în Ungaria spre a agonisi avere, nu devine un erou aparte. Mai curînd el expune tragedia dezrădăcinării, nostalgia patriei părăsite. Portretul lui se concentrează în cîteva linii: După muncă se duce să se îmbete, cu dorința de a se bate sau de a înjura fără opreliște. Mai tîrziu, sleit de puteri, se îndreaptă spre malul Tisei, unde se așează pe o movilă, privește curgerea molcomă a apei și îngînă printre lacrimi:

Foaie verde, foi de prun,
Drag mi-i să pornesc la drum,
S-aud calul tropotind
Și căruța zdroncănind...

Nici autorul nu a urmărit crearea unui personaj complex. Mihai trebuia să fie un exponent al unei stări de spi-

S. Damian

(*Continuare în pag. 2*)

ÎNALTA MENIRE a scriitorului sovietic

Literatura sovietică multinațională se află în ajunul unui mare bilanț general al realizărilor ei. In lunile următoare, în capitalele celor 15 republici unionale vor avea loc congrese ale scriitorilor. La pregătirea lor iau parte acum toate organizațiile scriitoricești ale țării și publicul larg.

In țara socialismului victorios sînt interesați vital în dezvoltarea literaturii nu numai scriitorii ci și milioanele de oameni care construiesc lumea nouă. In procesul de construire a socialismului, literatura a devenit la noi o parte integrantă a cauzei întregului popor și ea participă activ la grandioasa activitate transformatoare, efectuată de tot poporul. Partidul comunist acordă o înaltă prețuire rolului ei deosebit de important în educarea comunistă a oamenilor muncii, în propaganda experienței istorice mondiale a construcției societății comuniste. Toate acestea obligă organizațiile scriitoricești să-și desfășoare activitatea de pregătire a congreselor sub semnul unei și mai puternice adînciri a legăturilor dintre literatură și viața poporului, dintre literatură și practica vie a construcției comuniste.

De-a lungul întregii istorii a dezvoltării literaturii sovietice, partidul i-a educat pe scriitori, neobosit și cu grijă, în spiritul celui mai profund devotament față de cauza comunismului. Partidul a chemat întotdeauna și cheamă forțele creatoare ale literaturii sovietice să înfățișeze veridic, luminos și inspirat, în paginile cărților, realitatea cea nouă, socialistă, și să oglindească cu talent, nașterea lumii noi. Iar scriitorii sovietici știu că literatura își justifică menirea ei înaltă și nobilă numai atunci cînd este o oglindă vie a vieții poporului, numai atunci cînd creația artistului este străbătută de patosul contemporaneității, de romantismul eroic al realizărilor timpului nostru. Documentul de partid „Pentru o strînsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului", primit cu însuflețire unanimă de scriitorii noștri, stabilește desăvîrșit linia de dezvoltare a literaturii noastre.

In vremea noastră, în zilele acestea de creștere impetuoasă a economiei și culturii, de dezvoltare nemaivăzută a spiritului activ al oamenilor muncii, în politică și producție, de manifestare uriașă a forțelor creatoare și a talentelor poporului, în fața literaturii sovietice se ridică probleme de deosebită răspundere. Literatura sovietică este chemată să arate în imagini artistice măreața construcție comunistă, elementul acela nou care a intrat în viața poporului în ultimii ani și a devenit caracteristic pentru etapa contemporană de dezvoltare a țării pe calea spre comunism. Experiența literaturii ne arată convingător faptul că în inima cititorului își găsesc cel mai bun ecou anume cărțile care transmit respirația vie a vieții și exprimă idei și imagini ale contemporaneității.

Un scriitor patriot nu are altă menire mai înaltă decît aceea de a trăi în opera sa laolaltă cu faptele și viața poporului, cu interesele, gîndurile și speranțele lui. Insemnătatea socială a operei de artă se dezvăluie mai deplin ca oriunde în creațiile care, închinate fiind măreței acțiuni de construcție pe care o înfăptuiește poporul, exprimă esențial tot ce este mai important în viața contemporanilor și-i inspiră pe aceștia la fapte mari și eroice. Creația scriitorului dobîndește o semnificație socială deosebit de importantă atunci cînd el își îndreaptă atenția către bogatele fapte cotidiene ale zilelor noastre, și tinde să exprime în imagini artistice perfecte tot ce trăiește azi în popor, tot ce alcătuiește sensul vieții și faptelor poporului.

Experiența literaturii demască toată inconsistența așa-zisei teorii a distanței inventate nu de scriitorii care lucrează serios și rodnic în domeniul genului istoric, ci de paraziții literari care uită pesemne misiunea socială înaltă a literaturii și se tem să abordeze în scrierile lor temele mari și ascuțite ale vieții noastre.

Literatura sovietică și-a cîștigat prețuirea recunoscătoare și dragostea adîncă a poporului prin faptul că a știut să pătrundă activ în viață și a trăit totdeauna alături de cauza poporului.

Modelele clasice ale literaturii ruse din sec. XIX — Pușkin și Griboedov, Lermontov și Gogol, Tolstoi și Turgheniev, Cehov și Gorki — au reprezentat literatura cea mai autentic contemporană a vremii lor. Prin operele lor clasice, noi aflăm astăzi cum și pentru ce a trăit societatea rusă de-a lungul unui întreg secol, cum s-au dezvoltat și cum au dobîndit putere de viață din ce în ce mai mare ideile democratice ale mișcării de eliberare. Pentru clasicii literaturii ruse n-a existat nici un fel de teorie a distanței. Ei s-au străduit să răspundă prin operele lor întrebărilor contemporane, iar creația lor este străbătută de respirația vie a timpului.

Se înțelege de la sine că literatura își păstrează semnificația educativă și atunci cînd creația scriitorului, care se află pe poziție de partid, se îndreaptă spre trecut, cînd pe scriitor îl atrag întîmplări și chipuri din istorie. Exemplele ilustre ale istoriei, paginile glorioase din trecutul eroic al poporului, tradițiile lui revoluționare, educă sentimentele nobile ale patriotismului și ajută la formarea celor mai bune trăsături de caracter.

(Articol apărut în ziarul „Pravda" nr. 229/17 aug. 1958)

(*Continuare în pag. 6*)

PARALOGICA

Am citit undeva o fabulă care ar fi amuzantă dacă n-ar fi sinistră dar care-și are, în orice caz, semnificația sa. Se povestește că, pe malul unui rîu, un scorpion explica unei broaște, cu animație, intenția sa de a trece pe celălalt mal unde îl așteptau treburi deosebit de importante și urgente. — „Te-aș trece eu peste apă, răspunse broasca, dar tu ai să mă-nțepi și eu (căci ești veninos) am să mor" — „Firește, răspunse scorpionul, dacă te-aș înțepa, ai muri. Dar să raționăm puțin: eu nu știu să înot, așa că dacă ai muri, eu m-aș îneca în mod necesar. Or, eu vreau să ajung viu pe malul celălalt, unde mă așteaptă treburi etc. Așa că, încheie dînsul, nu e logic să te omor". — „Intr-adevăr, zise broasca, prinsă de raționamentul scorpionului, nu e logic să mă omori". Și, galantă, îl urcă pe spinare, avîntîndu-se în ape. In mijlocul rîului, scorpionul înțepă broasca și aceasta, înainte de a-și da sufletul, strigă: „Dar nu e logic!" Iar scorpionul, înecîndu-se: „Nu e logic dar îmi stă în caracter..."

E ciudat însă de observat cum organisme complexe, cum ar fi statele colonialiste, săvîrșesc acțiuni pe care logica omului simplu le consideră stupide. Tactica denumită de domnul Dulles „pe marginea prăpastiei" e respinsă de orice raționament sănătos. Acțiunea anglo-franceză de la Suez, agresiunea americano-engleză din Liban și Iordania etc. sînt în conflict deschis cu uzul rațiunii. Gimnastica războinică pe care o fac armiile americane pe stîncile de la Quemoy — aflate nu pe coasta S.U.A. ci pe coastele Chinei — ca și refuzul de a primi un stat de peste 600 milioane de cetățeni în O.N.U. — dovedesc paralogica Pentagonului. Paralogica după care S.U.A. se apără de o agresiune din partea Guatemalei sau a Libanului, paralogica după care vase de război engleze pătrund în apele Islandei pentru apărarea peștilor de naționalitate engleză sau pentru a-l apăra — în Iordania — pe Hussein de propriul său popor, transformarea intereselor cîtorva acționari de la Suez în... interesele democrației, paralogica după care cipriotii sînt britanici iar algerienii francezi, ca și francezii din Gasconia sau Sena... toate asemenea argumente nu sînt logice dar le stau colonialiștilor în caracter.

Nu înțelegem prin aceasta că asemenea acțiuni ar fi „gratuite" și că domnul Dulles e un nou Lafcadio. Politica marilor trusturi nu e nici „gidiană", nici suprarealistă. Interesele trusturilor petrolifere în Orientul Arab, interesele fabricanților de arme

Paul Georgescu

(*Continuare în pag. 6*)

Împotriva oricăror infiltrări ale ideologiei burgheze în critica literară

Sentimentele omului contemporan, exprimate liric, cer concordanță între fond și formă, pe baza unității dialectice indestructibile. Nu poți saluta evul sputnicului în limbajul lui Vasile Militaru. Un asemenea limbaj trădează un sentiment corespunzător.

Nu ar fi mai puțin falsă poezia — și iarăși critica literară care ar susține-o — ce și-ar închipui că lirica socialistă poate fi... suprarealistă. Slavă domnului, încă nu cunoaștem, în țara noastră, o asemenea poezie azi. Dar o pledoarie implicită pentru așa-zisul „modernism" în genere a existat în creația unora, și în critică.

Să nu ne ascundem după degete. E ușor să spui: „să mi se arate un singur rînd în care am făcut apologia modernismului!" Nu! Nimeni n-a făcut acest lucru, fățiș. Dar confuziile bilanțului poeziei romînești, scris de George Munteanu în „Steaua" la începutul anului 1957 ce ascundeau? Dar promovarea unei „anumite poezii" în „Steaua" și „Tribuna", în bună măsură în „Viața romînească" și în „Gazeta literară"? Ce a însemnat lansarea unei false probleme, a „poeziei" lui Petre Stoica pe care altădată am fi putut-o considera doar ca stîngace exerciții adolescente? De unde curentul de „înnoire" a poeziei prin evazionism, sau întoarcerea la o poezie asemenea celei din 1945—1946, în care expresia clară a sentimentelor e înlocuită cu imagismul simbolist, atît de cețos încît nu e numai inutil? Oare cîte articole semnate de tineri talentați nu au conținut nostalgia după „modernism"?

Accentul „discreților" apologeți ai modernismului era pus pe „căutarea expresiei", pe „modernizarea ei".

Noi nu putem fi de acord nici cu această rupere a conținutului de formă, ca și cu nici o altă rupere a ceea ce nu poate fi desfăcut fără ca însăși arta noastră să treacă pe un făgaș steril, primejdios. Pentru noi modernitate nu poate însemna decît contemporaneitate socialistă, aceasta constituind conținutul și dictînd o formă adecvată. Nu i se poate aplica unui conținut socialist o haină ce aparține, prin istorie, iraționalismului, cu dicteul său automatic, cu hazardul său, cu simbolurile sale esoterice. Nu ne putem adresa maselor, pentru care scriem, cu limbajul pentru inițiați al ermeticilor... Și nu avem nevoie, noi, de asemenea căutări sterile. Au nevoie de ele, însă, cei ce, sub pretextul diversității de stiluri și tendințe, vor să submineze realismul socialist opunîndu-i curente ale poeziei burgheze decadente, astfel cum filozofiei materialist-dialectice ar vrea să-i opună filozofia burgheză de azi.

Ideologia burgheză se strecoară acolo unde poate găsi diversiuni. „Tradiționalismul" ca și „modernismul", și mai ales lupta dintre ele, așa implicită cum a fost, i-ar fi putut pregăti un teren propice. Intre „tradiționalism" și între „modernism" noi alegem realismul socialist și dacă, în locul controverselor diversioniste, am discuta problemele reale ale literaturii noastre actuale, ideologia străină n-ar avea pe unde pătrunde.

O intrare pîndită de dușman este aceea în istoria literaturii, îndeosebi în valorificarea literaturii noastre dintre cele două războaie și aceea a doctrinei literare din țara noastră. Fiecare „fals model" reconsiderat fără spirit critic marxist, fiecare „preluare în bloc", fiecare concesie făcută ideologiei literare reacționare din trecut, se face ecoul glasului care cere „revizuiri", împotriva justei teorii leniniste a moștenirii literare. O culegere din Minulescu — binevenită — a fost căutată în unele medii, văzîndu-se în el simbolul poeziei pe care cititorii cu gustul rămas în urmă ar putea s-o contrapună liricii actuale. Această culegere nu a fost însoțită de un studiu critic care să clarifice mesajul confuz al poeziei lui Minulescu. Reeditarea lui Matei Caragiale a stîrnit, în presă, elogiile pentru o artă pe care o socotim depășită de realismul socialist. Articolele lui A. E. Baconski și Ov. S. Crohmălniceanu nu numai că nu au clarificat rolul lui Matei Caragiale în dezvoltarea prozei romînești ci au menținut confuzia întreținută voit de critica burgheză în jurul „tainei" acestei opere.

Nu încape îndoială că, în politica de reeditări a literaturii dinainte de 1944, a existat, pe undeva, nu o neglijență, nu o tocire a vigilenței, ci o categorică orientare principial liberalistă, constînd în dorința de a vedea tipărite, cu banii poporului care construiește socialismul, toate cărțile care au făcut epocă acum douăzeci și patruzeci de ani. Multe din aceste cărți nu mai prezentau nici un interes, de nici un fel, devenind simplu moloz literar.

Fără rezerve critice, fără o prealabilă analiză științifică și principială, numele lui Ion Barbu și Lucian Blaga au început să circule în articolele unor critici. Necitat, uneori chiar și citat, Eugen Lovinescu își învie influența, vădit, în unele critici.

Cu tot dinadinsul unii critici, reapăruți — după o rezervă îndelungată — au pus în circulație nume, opere și idei străine nouă. E specialitatea unora ca I. Negoițescu (vezi articolele din „Viața romînească" și „Caiete critice"). Adeseori, unii dintre tineri se alătură intențiilor străine, probabil din snobism și ploconire în fața somităților burgheze.

In aceeași privință, trebuie să ne fie clar cît rău poate face copierea „stilului critic" al „maeștrilor" istoriografiei burgheze. Limbajul esoteric nu e numai nepotrivit cu rosturile criticii noastre, armă de educație comunistă, dar și prielnic infiltrărilor dușmănoase, care sînt la adăpost oriunde e sacrificată claritatea. Chiar cu cele mai bune intenții, expresia alambicată rămîne o expresie a unei gîndiri confuze ea însăși. (Ce que l'on conçoit bien s'énonce clairement!). In articolul „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară", „Scînteia" a dat, pe bună dreptate, un exemplu dintr-o cronică a subsemnatului: — și alte cronici în care eu însumi m-am descoperit, tipărit, într-adevăr urmărit de un „verbiaj pretențios", m-au pus pe gînduri. Criticul literar urmărește idei și observații științifice. Prețiozitatea e mai gravă pentru el decît pentru poet. De la prețiozitate la formulări ce pot bucura dușmanul nu e departe. Așa s-a întîmplat și cu Mihail Petroveanu, care a caracterizat realismul socialist drept un „Babel armonios". Exprimîndu-se în stilul saloanelor din secolul XVII a servit, practic, o teză profund greșită.

Prefețe ce se vor subtile și repudiază interpretarea sociologistă au prezentat, o vreme, cărți contradictorii, fără o clară interpretare ideologică, fără o luare de atitudine politică precisă. Exemplele nu mai sînt necesare, fiind, recent, discutate.

Toate acestea pot ajuta propagării ideologiei străine chiar mai direct decît ne dăm seama.

Orice tocire a combativității, orice poză de „neutralitate" critică este o dezertare de la lupta partinică.

Există, uneori, îngăduință, amestecată cu ploconire, față de o anumită activitate „pozitivistă" în critica literară. Unii și-au făcut o profesie din a publica date exacte de istorie literară, precizări documentare, corecturi arhivistice, fără nici o interpretare, — sau cu una presupusă, ce nu aparține gîndirii noastre.

Nu încape îndoială că în presa noastră literară, mai ales în ultimul timp, se desfășoară o activitate susținută a criticilor și scriitorilor noștri care a barat și barează calea influențelor burgheze.

Frontul nostru scriitoricesc, în ce are mai reprezentativ și mai valoros, se află strîns unit în jurul partidului. O literatură partinică de calitate, aparținînd celor mai bune condeie confirmă zi de zi valabilitatea și trăinicia realismului nostru socialist, opunîndu-se zdrobitor liricii plîngărețe și evazioniste, ca și prozei meschine, calomniilor negativiste, pe care au mai încercat să le promoveze unii... O înfloritoare critică literară marxist-leninistă, încă în creștere, deci încă neferită de erori și confuzii, dar activă și combativă, pune în discuție probleme de conținut și orientare, polemizînd cu falsele valori și cu facilele teorii evasi-revizioniste.

Ni se cere însă o mai intensă activitate teoretică orientată spre elucidarea diferitelor probleme ale esteticii marxist-leniniste și ale realismului socialist, spre nimicirea tezelor idealiste în estetică și a celor revizioniste, ce le slujesc.

Ni se cere mai multă polemică de idei, pe chestiuni esențiale, fără șicane personale și fără alunecare în detalii nesemnificative.

Ni se cere, mai ales, o operativă sesizare a oricăror manifestări ce trădează influențe ale ideologiei burgheze sau pot deschide porțile acestor influențe.

Savin Bratu

MIRCEA ȘTEFANESCU
„Macheta unei statui pentru fațada Operei de Stat".

CĂRȚI

G. PANU:

„Pagini alese"

Antologia de „Pagini alese" din scrierile lui G. Panu, apărută recent la ESPLA cu prefața lui Alexandru Leon, are menirea să prezinte într-o lumină nouă, științifică, o personalitate interesantă și complexă din trecutul literaturii și presei noastre.

George Panu nu este cunoscut generațiilor mai noi decît prin cele două volume de **„Amintiri de la Junimea"**. Restul activității sale — și anume volumele **„Portrete și tipuri parlamentare"** (1892) și **„Sufragiul universal"** (1893), precum și nenumăratele articole, eseuri și studii răspîndite prin periodicele vremii, îndeosebi în ziarele „Lupta" și „Săptămîna" conduse de scriitor — a fost în bună parte ignorat. Mai ales publicistica lui Panu merită astăzi o atenție sporită, deoarece definește cuprinzător preocupările și tendințele acestuia.

Antologia aduce deci în circulație și în obiectivul discuțiilor un material aproape uitat, extras din periodicele vremii, mai greu accesibile lectorilor obișnuiți. Volumul judicios și echilibrat întocmit, cuprinde mai întîi fragmente esențiale din **„Amintiri de la Junimea"** și din volumele **„Portrete și tipuri parlamentare"** și **„Sufragiul universal"**, apoi scrieri din periodice, grupate în secțiunile: „Din lumea animalelor", „Tipuri", „Articole estetice și literare" și „Articole politice și istorice". Interesante îndeosebi sînt articolele estetice și literare, ca „Incotro e viitorul poeziei?", „Chestiuni de critică teatrală", „Chestiuni de estetică" și articolele politice ca „Omul pericalos", „Un exploatator" și altele, care demonstrează convingător că cel ce a scris **„Amintirile de la Junimea"** a fost în fond, în partea cea mai luminoasă a vieții și activității sale, un antimaiorescian, un adversar al politicii junimiste, un adept și un propagator al ideilor progresiste. O mențiune specială se cuvine articolului „Incotro e viitorul poeziei?", în care G. Panu pledează pentru ancorarea scriitorilor în contemporaneitate, în actualitatea vremii lor. De asemenea, pentru cunoașterea atitudinii democratice a lui G. Panu, sînt grăitoare pamfletele antimonarhice îndreptate împotriva lui Carol I, denunțat ca un spoliator al poporului nostru. In articolul „Un exploatator", de pildă, publicat în „Lupta" din 1887, G. Panu scria: **„Aurul nu se risipește în palatul regelui nostru, dar se adună cu îngrijire în pozunarele sale; țara nu e oarbă de splendoarea și luxul său, dar e sărăcită de cupiditatea și de reaua lui voință".**

In prefața volumului, Alexandru Leon se dovedește documentat și atent în analiză, discutînd și luminînd etapele vieții și activității scriitorului, reliefînd caracteristicile epocii și, în cadrul ei, rolul nefast al „Junimii".

Teodor Vîrgolici

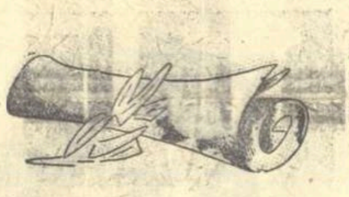

AL. CAZABAN:

„Văzute și auzite"

Decanul de vîrstă al scriitorilor noștri și-a adunat într-un volum povestiri și schițe, zugrăvind chipuri și întîmplări din lumea veche. Nu puteau lipsi acele amintiri vînătorești, cînd hazlii, cînd triste, în care autorul preferă prezentarea animalelor, unor oameni fără omenie.

In alte schițe sînt încondeiate, fără cruțare, politicianismul demagog, aristocrația cosmopolită, „patriotismul" de paradă și nepăsarea burgheziei față de scriitori și artiști. Emoționante sînt paginile consacrate suferințelor oamenilor simpli — țărani, pescari sau tîrgoveți amărîți — ca în „Fără îndurare", „Suflet străin", „Boierul și porcarul" și „Răsplata unei oboseli". Din lumea în care egoismul și răutatea erau la loc de cinste, apar figuri odioase de boieri, arendași, judecători și comisari.

Stilul simplu, fără un deosebit efort artistic, lasă faptele să vorbească singure, dînd impresia că sînt într-adevăr „văzute și auzite", ca într-un reportaj.

Mihail Dragomirescu

IANNIS RITSOS:

„Poeme"

Marea literatură — și în special cea contemporană — ne prilejuiește întotdeauna o adîncă, esențială confruntare cu noi înșine. Ne simțim scuturați de inerția cotidiană, purtați spre dimensiunile noastre adevărate, căutăm să ne definim mai cuprinzător. Ințelegem altfel — mai substanțial, mai vibrant — lumea în care trăim. O experiență literară poate deveni astfel echivalentă cu o experiență de viață. Cu acest sentiment precis l-am citit pe Iannis Ritsos, — din poeziile căruia „Editura tineretului" a tipărit de curînd un volum. Sensurile majore ale timpului nostru străbat ca niște linii de foc universul său poetic, constituit din obiecte simple, uzuale, care-și revelă potențialitățile de sugestie lirică în cele mai neașteptate asociații, transfigurate de o sensibilitate în același timp bărbătească și delicată, masivă și de o nespusă finețe, violentă și cu precizii de cristal. Poezia lui Ritsos e o poezie a realului cu o simbolică nu exterioară, ci internă. O poezie ale cărei ape vibrația nu le tulbură, ci le face mai limpezi — însă de o limpezime densă. Intr-o viziune nouă, de o puternică originalitate, elementul revoluționar, care poate fi identificat în toate poemele lui Ritsos, este încorporat, asimilat perfect și devenit gest liric de o excepțională vigoare. Poezia lui are caracterul unei neîntrerupte confesiuni și viața însăși a marelui poet stă mărturie pentru aceasta, cu intransigența ei consecventă față de înaltele idealuri ale comunismului. Deosebit de semnificativă în lumina celor spuse mai sus este confundarea poetului cu mesajul său. „Mă ascund pe după lucrurile simple, ca voi să mă găsiți. / De nu mă veți găsi, le veți găsi pe ele, / veți atinge ceea ce mîna-mi a atins, / urmele mîinilor noastre se vor afla" își mărturisește el crezul în „Sensul simplității". Pentru a putea revela lumea și sensurile ei, poetul renunță la el și „se ascunde pe după lucrurile simple". Prin această renunțare, poetul există însă pe un plan superior al comunicării, fiind *el însuși* dincolo de orice ostentație. Rareori vorbește Ritsos la persoana întîia și confesiunea lui se comunică indirect, prin viziune. Poezia lui este scrisă, în general, fie la persoana întîia plural — exprimînd comunitatea de destin a poetului cu tovarășii săi de luptă și suferință — fie la persoana a treia. E o poezie lipsită total de egocentrism, o poezie de adîncă, autentică dăruire, o poezie militantă, în care imaginile explodează adesea ca dinamita, zguduind conștiința cititorului și deschizîndu-i vaste perspective.

Matei Călinescu

CONST. CHIRIȚA:

„Castelul fetei în alb"

Cea de a doua aventură a Cireșarilor e pricinuită de faptul că în orașul acestora vine să-și petreacă vacanța Laura, o fată negricioasă, îmbrăcată într-o rochie albă, — „fata în alb", cum îi spun localnicii. Puțin cam romanțioasă, Laura visează de zece ani un castel și se aventurează singură în căutarea lui. E prinsă de niște necunoscuți și închisă în castelul visat. Fata în alb trimite Cireșarilor un mesaj care pînă la destinație trece prin mîna mai multor intermediari: un cioban, un tăietor de lemne, un învățător, un șofer, o moașă, un popă etc. Cireșarii pornesc pe urmele fetei pe două căi: pe de o parte prin reconstituirea din om în om a itinerarului mesajului, iar pe de alta, descifrînd, cu ajutorul cunoștințelor de istorie și al unor cercetări neobosite, un hrisov pe care-l găsesc în ruinele cetății din Vulturești. Pînă la urmă, ei vor reuși să ajungă la castel. Cartea ilustrează discret și convingător o idee educativă, sugerînd cititorilor de vîrsta Cireșarilor că, pentru a-și împlini năzuințele, nu trebuie să rupă munca de cucerire a tainelor științei de viața în mijlocul oamenilor.

Dacă în construcția narațiunii care urmărește peripețiile Cireșarilor, prin subteranele ce duc la castel, scriitorul rămîne, oricît de ingenios ar fi, tributar modelelor romanului de aventuri, în cel de al doilea plan al romanului, referitor la identificarea purtătorilor mesajului, el știe să se elibereze de sub regimul tutelar al maeștrilor. Povestirea capătă acum caracterul unui reportaj alert în care apar oameni de azi, surprinși fulgerător prin ceea ce au esențial. Astfel, romanul cuprinde imaginea a numeroase tipuri și, ceea ce e principal, prin aceasta, aventura Cireșarilor își înscrie coordonatele în actualitate. Const. Chiriță se dovedește a fi un scriitor cu o putere de fabulație deosebită. Aceasta îl face însă să insiste îndeosebi asupra situațiilor complicate și să neglijeze psihologia personajelor (mijirea sentimentului de dragoste la Ursu, Lucia și Tică e înfățișată cu totul superficial). Cireșarii sînt caracterizați sumar, doar ca niște tineri neobișnuit de inteligenți și întreprinzători, avînd permanent pe buze o replică promptă și spirituală. Și e păcat, pentru că toți acești Cireșari sînt la pragul care desparte copilăria de adolescență și investigațiile psihologice pe care le-ar fi putut întreprinde autorul ar fi dus la rezultate poate tot atît de interesante ca acelea obținute prin investigarea tainelor castelului. S-ar fi cuvenit, de asemenea, ca scriitorul să insiste mai mult asupra simțului de colectiv și a eticii pionierești a Cireșarilor. Prin aceasta, cartea ar fi căpătat un mai pronunțat caracter de actualitate, iar tinerii cititori ar fi aflat în ea nu numai peripeții pasionante, ci și farmecul pe care-l are un roman în care-ți regăsești propriile frămîntări și preocupări.

N. Velea

JEROME K. JEROME:

„Trei într-o barcă"

Definirea umorului lui Jerome K. Jerome e îndeajuns de dificilă din pricina complexității modalităților folosite de scriitor. De la comicul de caracter pînă la cel de limbaj exprimat mai cu seamă în calambururi scînteietoare, scriitorul încearcă o claviatură largă, cu efecte neașteptate. Din punctul acesta de vedere ni se pare că umorul lui Jerome nu poate fi comparat decît cu cel al lui Swift. Il mai apropie de creatorul lui Gulliver și preferința pentru situațiile paradoxale care, însă, nu conțin nici pe departe forța sarcastică a acestuia. Romanul apărut de curînd în romînește e, de fapt, un picaresc în care hohotul de rîs s-a potolit, lăsînd locul zîmbetului spiritual, un **Pickwick** mai nou.

Scriitorul mimează candoarea, pare a rămîne uluit în fața celor mai obișnuite evenimente; intenția lui e evident aceea de a le vădi și mai mult banalitatea. Viața micului burghez britanic se țese din fapte mărunte, într-un ansamblu lipsit de orice relief. Jerome luminează fără cruțare traiul îngust, stupid, al eroilor lui. Blajin în aparență, el este, de fapt, un incisiv, revoltat de absurditatea unei vieți risipite în nimicuri. E un caricaturist, cu linia aparent îndulcită, dar a cărui intenție satirică iese la iveală în ochii oricărui privitor atent. E tocmai ceea ce a surprins ilustratorul volumului, Eugen Taru, care nu s-a lăsat înșelat de aparenta ingenuitate a stilului lui Jerome, contribuind substanțial la formarea unei imagini reale a intențiilor scriitorului.

Traducerea lui Leon Levițki e exemplară prin redarea fidelă a nuanțelor originalului, a mijloacelor umoristice ale scriitorului, într-o limbă romînă savuroasă. Prefața lui Petru Comarnescu, prima interpretare critică în țara noastră a operei lui Jerome e, fără îndoială, o valoroasă contribuție la cunoașterea unuia din marii scriitori satirici pe care i-a avut patria lui Thackeray.

Efortul „Editurii tineretului" de a prezenta un volum reprezentativ din opera lui Jerome merită toată lauda.

Dan Grigorescu

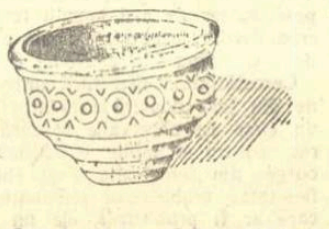

FLORIAN GRECEA:

„Candidat la însurătoare"

Volumul „Candidat la însurătoare" satirizează practicile necinstite în muncă, abateri de la morala proletară, lenevia, înfumurarea, servilismul, ignoranța, superficialitatea etc. Autorul prinde de obicei în focul satirei un individ care prin concepția, prin atitudinea sa săvîrșește fapte incompatibile cu etica socialistă. Ajutorul de contabil Mircică C. Popic se logodește în fiecare săptămînă, bineînțeles cu altă fată („Te iubesc numai pe tine"); mecanicul Onică își schimbă părerile despre tovarășii săi de muncă de la minut la minut, cînd ridicîndu-i în slavă, cînd blamîndu-i („Cameleonul"); șeful serviciului planificare, Barbu B. Băloiu, se pricepe la toate: la muzică, teatru, medicină, rezistența materialelor, macarale — numai în meseria lui nu poate da rezultate bune „pentru că e foarte ocupat" („Atotștiutorul"); avocatul Andrei Malaeru pleacă în provincie să se căsătorească cu fata iubită, dar în tren se „îndrăgostește" de alta („Candidat la însurătoare") etc. In această primă categorie de schițe în care este satirizat un tip anumit, autorul intervine deseori cu un comentariu spumos. Pe de altă parte, elementul anecdotic este neglijat, satira fiind realizată numai prin descrierea personajului. In general, în schițele amintite, finalul — „poanta" este previzibilă. Felul în care eroul își primește riposta cuvenită este pregătit atît de stîngaci, încît cititorul bănuie de la primele replici deznodămîntul. In cea de a doua categorie de schițe: „Un om dat dracului", „Dosar Urechiatul" etc., intriga este în general mai bine condusă. De obicei aici aspectul comic și satiric este provocat de ignoranță, de neînțelegerea situațiilor de către eroi. Personajele fiind definite acum în acțiune, sînt creionate mai substanțial, sînt mai verosimile, manifestările lor decurgînd firesc, convingător.

Nu se mai provoacă cu orice preț hazul, autorul nu mai ajunge în situația de a crea umor pentru umor, ca în „Suporterii", satira cîștigă în adîncime. Un erou ca șeful contabil din „Un om dat dracului" stîrnește și indignarea, repulsia cititorului.

Volumul „Candidat la însurătoare" de Florian Grecea constituie un început promițător.

Al. Gheorghiu

MASELE ÎN ROMANUL „SETEA"

(Urmare din pag. I)

rit. Ca erou îl preocupa Ana. Performanța lui Titus Popovici nu rezidă așadar, în aceste cazuri, în profunzimea caracterizării ci în pluralitatea păturilor umane integrate acțiunii. Astfel se încheagă o cronică amplă a transformărilor politico-economice, perceptibile în cele mai diverse straturi.

Rezultatele de masă ale luptei partidului pentru satisfacerea revendicărilor țărănimii muncitoare au putut fi de aceea înfățișate în extindere. Numeroși țărani săraci care gravitează în jurul lui Mitru Moț îndeplinesc aceste atribuții complementare. Nu este o carență în crearea de tipuri, deoarece autorul indică deliberat, cu mijloacele cronicii, aspecte variate ale mentalității masei.

Procedeul acesta îl întîlnim și în stigmatizarea unor personaje negative secundare. Pleava vechii intelectualități rurale se dezvăluie tot în mișcări colective, cu nuanțe reduse. Aici se desfășoară în voie talentul satiric al scriitorului. Nici aceste făpturi nu sînt disecate stăruitor. E suficientă schița unei mici întruniri intime spre a pecetlui un regn uman. Disprețul autorului se exprimă cu o anumită voioșie, cum s-a mai observat în critica literară. Pofta de a rîde de ridicol, parodiind ifosele profesorilor reacționari, devine un corolar specific acestor tablouri. Iată vizita inaugurală a învățătorului George Teodorescu, întors de pe front, la inspectoratul din oraș. Inspectoratul se afla într-o clădire urîtă, cu fațada jupuită de schije și de igrasie. Casa adăpostea o mulțime de familii și cîteva dughene; în curtea îngustă, pardosită cu plăci crăpate de ciment, tot felul de mirosuri casnice, stătute și proaspete, se uneau într-o duhoare grea. Cînd George deschise ușa enormă, barată de-a curmezișul de o inscripție cît un panou, îl întîmpină un val acru de fum de țigară, și o hărmălaie de glasuri ațîțate. Pînă să se dezmeticească, el fu asaltat de discursuri răcnite, cuprins în brațe, sărutat lipicios.

— „Se-ntorc eroii, domnilor!" anunță inspectorul grav pe ceilalți, majoritatea stînjeniți și plictisiți de venirea acestui ofițer necunoscut. Prin sumare detalii se desenează caracterul grotesc al situației. Clădirea zdrențuită, oamenii vîscoși țipînd cuvîntări inflamante și neputincioși să miște un deget, inevitabilul sfîrșit de ospăț în văicăreli și vărsături.

Ilaritatea generală o stîrnește un omuleț care asudă și lăcrimează; pîntecele gogonel i se zbuciumă strîns în chinga pantalonilor albaștri, descheiați în față și pătați cu hărți uscate de sosuri. Cînd petrecerea se mută la restaurant, — local elegant pe vremuri, dar acum o jalnică ruină, cu oglinzile sparte, scaunele rablagite, mesele șchioape, echilibrate cu ziare sau coceni de porumb — George se găsește așezat lîngă un tînăr cu o față roșcovană, din pricina pieliței prea subțiri, bătută de vînt și spuzită de coșuri mari, dureroase, stoarse cu încăpățînare. Invățătorul nu poate suporta, scîrbit, avalanșa prostiilor debitate.

— „Eu n-am plăcerea să vă cunosc, spuse atunci tînărul de lîngă el care-l privise foarte atent. Mă numesc Gavriiș, cu doi i, dar îmi dau seama că nu vă plac aceste glume.

— Sînt cam nesărate, recunoscu George, luîndu-se după tonul lui.

— Sînt foarte sărate, domnule! Cu lacrimile noastre le sărăm! izbucni Gavriiș, patetic, culcîndu-și pieptul pe masă".

Cu un umor gros, autorul năruie dintr-o dată solemnitatea „rezistenților". In fixarea insectarului reacțiunii, Titus Popovici utilizează șarja, menținînd aproape tot timpul cadrul de grup. Și aici același dar de a sintetiza în instantanee psihologii compacte.

Dar aceasta este numai o variantă în sforțările scriitorului de a defini fizionomia categoriilor sociale. Este vizibilă vraja pe care o exercită asupra lui Titus Popovici aglomerările umane.

Romanul conține nenumărate scene de acțiune colectivă. Asistăm la întoarcerea soldaților de pe front, cu comentariile tipice despersonalizate; la interminabilele răfuieli verbale sau contondente de la cîrciuma lui Laboș, unde participă aproape toți bărbații satului; la peripețiile din școală și de la horă; la înfriguratele controverse pe tema pămîntului, atingînd apogeul în adunarea de la Tîrnăuți și în conflictul cu moțoganii; la urmărirea banditilor maniști, urmărire care captează pe toți membrii valizi ai comunității, etc. etc. Chiar eroii principali sînt smulși continuu din frămîntările solitare și siliți să admită confruntarea cu mulțimea.

Procesul radicalizării lui George Teodorescu sau Mitru Moț se realizează tocmai în clipele de contact cu energia declanșată a masei. In adunarea din tîrg, învățătorul leapădă ezitările și se „aerisește", sorbind putere din avîntul luncanilor. — „De ce rîdeți? se-ntoarse Ardeleanu, mirat, spre George. — Rîd, spuse el, pentru că-mi pare bine. (Nici asta nu se putea spune: aici se trăiește... Revoluția e aici, dintr-un cuvînt)".

Nu văd de aceea de ce Titus Popovici nu poate fi moștenitor legitim al unei tradiții care consemnează și pe Rebreanu și pe Slavici. De Liviu Rebreanu s-a spus că are geniul intuirii masei. Au devenit antologice paginile „Răscoalei", care marchează cu o exactitate magistrală acumulările minime treptate ale revoltei pînă la dezlănțuire. Au fost copios comentate gesturile aluzive, ripostele de surdă amenințare (vestitul „De!"), dezvelind îndîrjirea mulțimii abia așteptînd destinderea prin răscoală. Aria de cuprindere a lui Rebreanu se restrîngea însă la zona reacțiilor spontane, dominată de tăria instinctului. Procesele sufletești colective nu depășeau regiunile obscure. Trecerea spre conștiință îi rămînea scriitorului opacă. Titus Popovici și-a însușit concepția marxist-leninistă asupra istoriei. Fiindcă beneficiază de o viziune politică precisă în mecanismul luptei de clasă, el poate să depășească limitele ideologice ale marelui său predecesor literar. Drumul spre conștiința de clasă — iată obiectivul autorului „Setei". Și el întîlnește satul într-un stadiu de înapoiere politică. Masa e mînată de impulsuri contradictorii, e dispersată de rivalități naționaliste și de superstiții înrădăcinate de veacuri. Cum reușesc comuniștii să colecteze șuvoiul revoltei țărănești, să-l strîngă în albia luptei revoluționare, în etapa respectivă a reformei agrare? Intrebarea l-a solicitat pe scriitor, căci el năzuia să imortalizeze o metamorfoză decisivă într-o lume toropită de inerție și resemnare. Adunarea de la Tîrnăuți este concludentă în această privință. Autorul descoperă noile mobiluri conștiente ale mișcării masei care denotă creșterea ei spirituală. Se demonstrează că activitatea comuniștilor descătușează forțe imense, care nu se mai pot întoarce la stadiul conservator al trecutului. Hotărîrea de a da pămînt strînge dintr-o dată revendicările răzlețe, deschizînd calea influenței fertile a partidului.

Este adevărat că uneori nu se poate vorbi de scene de masă „pure". In redarea frămîntărilor mulțimii, scriitorul apelează cîteodată la un intermediar. Pornirile elementare contagioase sînt trecute prin filtrul unui personaj cu veleități intelectuale. Autorul împrumută optica lui — fără însă a i se identifica — spre a mări efectul artistic. Marșul amenințător al moților, indignați că nu capătă pămînt, e reconstituit din perspectiva lui Spinanțiu. Acolitul baronului Papp vrea să incite o rebeliune, însă e copleșit de temeri, nepricepînd firea partenerilor săi de luptă. Privește fețele aspre, nerase, butucănoase, de o frumusețe sălbatică, neliniștitoare, și nu găsește o relație convenabilă între el, omul de lume, spilcuit, și acești masivi locuitori ai munților, întărîtați de mizerie.

Ciocnirea în sat nu e aplatizată. E o succesiune logică: izbucnirea moților, intervenția patetică a lui Mitru. Toate acestea în ritmul febril care însoțește încleștările de masă.

Tot astfel, primele faze ale ciocnirii de la Tîrnăuți sînt comentate de Suslănescu. Peregrinarea profesorului de istorie prin tîrgul răvășit de încăierări este excelent zugrăvită. Mai întîi se plimbă neliniștit prin noroi, ocolind căruțele, printre boii cu coarne mari și bivolii înspăimîntători, vizionînd, ca un străin, mărfurile banale, eterogene, o pendulă stricată, perne, plăpumi unsuroase, cizme militare uzate. In minte închipuia o nouă teorie a hoardei în acțiune, teorie care mulțumea pofta lui momentană de a trăi fizic, viril. Se voia tribun, dar prima întîlnire cu un țăran în carne și oase, care îi pune o întrebare inofensivă îl inhibă. Ajunge la o cîrciumă plină de oameni. Podele alunecoase, tejghea de tinichea udă, fum și miros de oaie. Recunoaște oameni din sat, care-l îmbie să bea, îmbrîncindu-l mereu spre perete. Țăranii schimbau vorbe grosolane, amețiți de băutură. In răstimpuri ușa se trîntea și atunci năvălea de afară o lumină cenușie, lăptoasă. — „Ce este istoria? — începu Suslănescu, beat. Ce se ascunde în dosul acestei adunături de fapte, ce țel? O voință? O fatalitate? Totul ni se pare obscur și acum stăm cu toții la pămînt, despărțiți unii de ceilalți... — Ai, ai, ai, își clătină capul Cordiș, copleșit".

Apoi Suslănescu ia parte, în transă, la bătălia din piață. Ar fi vrut să lovească și el, să urle. Iși părăsise trupul mîngîierilor aspre ale mulțimii, încălzit de un sentiment animalic de forță. Toate scenele brutale (oamenii încărcînd în grabă marfa, căruțele rostogolite, invazia ațîțată a sătenilor, comițînd acte dure, etc.) se perindă în fața cititorului, înregistrate de privirea halucinată a lui Suslănescu. In retragerea haotică cade iar pradă spaimei. E pălmuit barbar de huligani și se ascunde istovit într-o biserică unde imaginează o cuvîntare de la catedră despre trezirea naționalismului.

Nu obține și Gorki o priveliște impresionantă a tumultului istoriei resemnîndu-se aparent la optica diformată a lui Klim Samghin? Nici un moment eroul principal nu e abandonat și totuși în romanul lui Gorki frămîntările poporului în perioadele revoluționare sînt descrise excepțional. Un procedeu asemănător întrebuințează Konstantin Fedin în „Primele bucurii" și „O vară neobișnuită" (călătoriile lui Pastuhov). Nu trăiesc mulțimile în aceste cărți?

Pentru scenele de masă efective, cînd părăsește perspectiva vreunui martor, interpret subtil al evenimentelor, Titus Popovici adoptă voit un stil de relatare. Dar și prin înșirarea ostentativ aridă de fapte, autorul scrutează reacții psihologice colective. Remarcă ținuta decisă a manifestanților, impresia de forță a rîndurilor strînse: mirarea și exclamațiile de admirație ale pîlcurilor de țărani care fac loc demonstrației și așteaptă, deocamdată, desfășurarea conflictului; tactul cu care muncitorii rezolvă incidentul din mijlocul pieței, etc. Este posibil ca nu întotdeauna aceste scene să fie descrise la înălțimea celor menționate mai sus. Dar ele nu pot fi în nici un caz socotite ratate.

Dorința autorului „Setei" de a cuprinde largile mișcări sociale ar trebui încurajată. Titus Popovici a dovedit, după părerea mea, aptitudini certe în intuirea psihologiei masei în această epocă de uriașe transformări, inițiate și conduse de partidul clasei muncitoare.

S. Damian

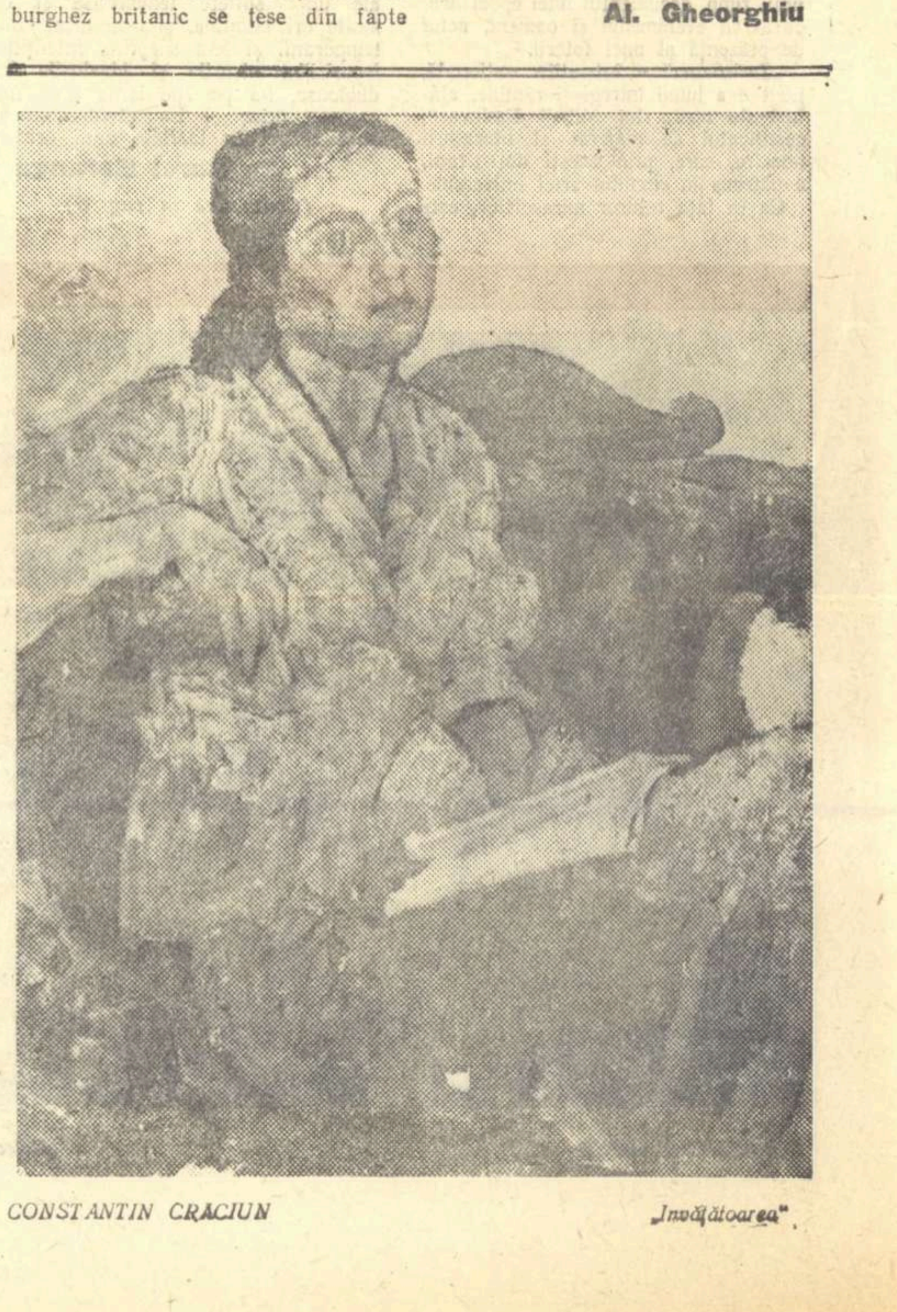

CONSTANTIN CRACIUN „Invățătoarea".

Responsabilul treburilor urgente

— Stai! Actele!

Mi se păru cît se poate de firesc ca la auzul glasului meu și sub amenințarea armei mele, omul să se oprească.

Il zărisem de departe și-l așteptasem. Pășea în fruntea unui convoi de căruțe, sprijinindu-se într-un toiag, cu bărbia în piept, gîrbovit, și tot timpul cît il urmărisem, în lungul șoselei, nu ridicase o clipă privirea, nu mai făcuse nimic altceva decît să înfigă toiagul în praf, să-și tîrască picioarele și să-și odihnească bărbia în piept. In urma sa numărasem zece căruțe cu rogojinile boltite, trase de cai slăbănogi, dintre care primul, șchiopătînd, îi împrumutase ceva din mers, rîvnindu-i parcă toiagul. Il așteptasem stînd drepți, important și sever, repetînd cuvintele pe care aveam să i le strig, aspru și necruțător, împungîndu-i pieptul cu arma.

Se opri și mă privi cu blîndețe — și ceea ce mi se păru mie cît se poate de firesc nu-l uimi nici pe el.

Aveam cincisprezece ani. Nu eram încă utecist. Mă pregăteam să devin. Se ocupase de mine un tînăr roșcovan, electrician la uzina de tramvaie, căruia în aprilie '44, îi fusesem „predat" de doctorul G. Pînă în aprilie primisem abia două sarcini: adunasem niște medicamente pentru Ajutorul Roșu și transportasem la gară, într-o seară, un geamantan care nu știam ce conține. Știam doar că pe peron se va apropia de mine un ceferist, îmi va spune „aoleu, puișor, tare mititel ești pentru un geamantan atît de mare!", iar eu îi voi răspunde, „ajută-mă, nene; mama e în vagonul din urmă". Cel de al doilea naș, electricianul, îmi dăduse pe la începutul lui august o sarcină permanentă:

— Fă-ți rost de o sulă de cizmărie. Sau, și mai sigur, ascute-ți singur o vergea de fier. Tot Iașul e împînzit de camioane nemțești care se retrag. Ia fă tu ca unele să mai zăbovească, să meargă mai încet...

Nu mai întrebasem cum. Cîteva ceasuri mai tîrziu, o sîrmă lungă de oțel ascuțită la un capăt și buclată la celălalt deveni prima mea armă.

— Merge? îmi cerea vești, la cîteva zile, nașul.

— Merge.

— Cîte?

— Cinci.

— Cauciucuri?

— Nu, camioane: cinci ori patru...

— Bravo!

— Și rabat: trei la o mașină mică. Un „Mercedes Benz".

— Aia din fața Palatului?

— De unde știi?

— Știu...

Arma, prima mea armă, mă adusese și în după-amiaza de 22 august la sediul Apărării Patriotice. Iașul încă mai ardea. Focul nu mai avea putere și aproape că nu mai avea ce arde, se sleise însă nu se resemnase. Privea cu dușmănie trădarea vîntului care îl ajutase dar care, îngrozit de dezastru, dezertase și se retrăsese pe dealul Cetățuiei, năpustindu-se prin ferestrele sparte ale mînăstirii, cerșind pocăință. Cu două zile în urmă americanii bombardaseră orașul cu plăci incendiare. Aleseseră ca principal obiectiv militar hala de carne și zarzavaturi. Flăcările mistuiseră deopotrivă oamenii și tarabele și asfaltul și caii și căruțele; vîntul le alergase pe străzi și le hrănise cu trupurile caselor, ale pomilor și iarăși ale oamenilor. Lupta de eliberare a orașului începu în aceeași zi. Tancurile sovietice înaintau pe străzile înguste și strîmbe, printre ruine și flăcări și în jurul lor, ieșită din pivnițe, din bălăriile curților, din găurile negre ale ferestrelor, mulțimea le întîmpina cu acea bucurie gravă care te reține în prima clipă să alergi în stradă, dar pe care apoi nu mai poți s-o stăpînești, lacomă, nesățioasă, zgomotoasă, trecînd de la lacrimi la urale, de la strigăte la sfioșenie, ca într-o beție. Acoperindu-și retragerea, în cartierele de sud, hitleriștii pîndeau după fiecare zid, prefăcînd într-o gură de foc fiecare uliță. Sub cerul cenușiu, văzduhul fierbinte tremura de exploziile grenadelor, asurzit de șuierul cartușelor, orbit de fumul pe care Iașul întreg îl mîna ca pe niște turme negre, flămînde, înnebunite. La 22 august, ultimele bande de hitleriști din oraș fuseseră nimicite. Pe zidurile încă fumegînde apăruse chemarea Apărării Patriotice pentru salvarea orașului adresată tuturor și „în primul rînd celor care ieșiți din crunta ilegalitate își văd astăzi îndeplinit visul de luptători pentru libertate". Arma, prima mea armă, pe care o aveam la mine și în clipele cînd citisem chemarea mă decise să mă socotesc printre cei pomeniți „în primul rînd"...

Apărarea Patriotică își găsise sediul într-o casă boierească, veche, care însă acum se deosebea prea puțin de celelalte cîte rămăseseră în picioare. Pereții afumați, coșcoviți și ciuruiți de o mitralieră, mai păstrau doar într-un colț o palmă din ceea ce fuseseră odinioară și pe palma aceea, cu cărbune, în rusește, apăruseră cuvintele „nu-i minat". In curtea mare, în care un plop tăiat de o schijă se aplecase ca o cumpănă de fîntînă, sute de oameni. Și printre ei, într-un grup care se înghesuia să pătrundă înăuntru pe o ușă dosnică, zării părul roșu al nașului, electricianul; îl strigai și el îmi făcu din mînă să-l aștept. Dar a aștepta în forfota aceea, pradă zvonului care se răspîndise — „Nu sînt arme pentru toți. Cine se înghesuie primește, cine nu, o să bată din buze", — era peste puterile mele. Mă zvîrcoleam, trecînd de la un grup la altul, făcîndu-mi loc cu coatele, agitat, nerăbdător.

— Mai domol, puștiule, încercă să mă potolească un bărbat mătăhălos și tuciuriu, cu mîna stîngă înfășurată într-un bandaj soios și agățat de gît cu o basma roșie; — mai domol, sau, și mai bine, du-te acasă.

— Acasă? Acasă să te duci dumneata!

Obrăznicia mea nu-l înfurie. Mă trase ușurel de păr și-mi spuse cu o liniște care mă dezarmă:

— Casa mea a fost patru ani cu gratii la geam, cinci pași lungime, trei lățime și hîrdăul în colț. Acolo, puștiule, n-o să mă mai întorc cît e lumea și pămîntul. Iar casa mea de acum e asta și iarăși n-am unde să mă duc pentru că sînt în ea... Imi ridică apoi cu un deget bărbia, îmi dădu un bobîrnac și se depărtă spre cei care primiseră arme și care se grupaseră în fundul curții. Un pirpiriu într-o tunică militară care îi ajungea pînă la genunchi i se plînse că primise prea puține cartușe:

— Numai trei... trei mari și late!

— Ba, mai mult ascuțite! îi răspunse. Nădejdea nu-i în ele. E în tine. Tu să fii mare și lat. Hai, nu mai sta. Mai ia trei oameni și repejor la moară, la Dacia. Derbedeii lui Horia Sima au și început jaful. Au mai rămas vreo opt vagoane de făină. Să le păziți cum l-ați păzi pe Hitler și pe Antonescu dacă vi i-ar da să-i duceți la ștreang. E pîinea orașului acolo. Se înălță, căutînd pe cineva:

— Era pe aici o fată frumoasă... N-o mai văd...

O femeie cu brațe vînjoase, cu părul despletit, îmbrăcată cu un halat verzui, pătat de ulei, trase zdravăn din țigară cîteva fumuri unul după altul, grăbită, apoi aruncă mucul care îi frigea degetele și făcu un pas spre el.

— Nu, nu tu... Și tu ești frumoasă dar cealaltă are și o aluniță. Acuma doar se învîrtea pe aici...

Purtătoarea aluniței, un nod de fată cu ochi negri, mari, sub sprîncenele stufoase ca două aripioare, cu cozi groase pieptănate deasupra capului, se ivi de undeva, din spatele unui mustăcios care își curăța carabina.

— Uite-o!... Unde-mi umbli, bucățică de om? O să-ți pierzi alunița și pas de-o mai găsește în vălmășeala asta... Știi să faci pîine?

— Știu.

— Bravo, ești bună de măritat. Dar pînă o să-i faci pîine numai lui bărbatu-tău, fă acum pentru toată lumea. Și mai ajută și pe altele să se mărite... Din pămînt, din iarbă verde, mai adună vreo zece brutărițe. Poa' să fie și fără alunițe... Toate, în păr, la brutărie, la „Lux".

Mai trimise pe cîțiva să ajute echipelor care curățau hala; pe femeia cu părul despletit o sui într-o căruță să aducă de la un depozit de medicamente nemțesc părăsit o damigeană cu tinctură de iod:

— Și vezi, poate că pe drum găsești și cîteva cearșafuri, să mai facem niște fețe... Oamenii își taie cămășile și nu-i bine. Cămăși puține înseamnă păduchi mulți.... Fă rost neapărat de cearșafuri!

Femeia ar fi vrut să întrebe de unde, dar el i-o luă înainte:

— De unde poți! Și, mai ales, de unde nu poți... Că de acolo de unde poți, sînt sigur că o să aduci!

In vreme ce-i vorbea, apucase de mîneca hainei un bărbat care ieșea grăbit pe poartă; îl ținuse strîns de mînecă pînă ce căruța se urni din loc: abia atunci i se adresă:

— Incotro?

— La primărie... Intocmim tabelele patrulelor de stradă și nu mai e în sediu un petic de hîrtie...

— Lasă, dă-o păcatelor de hîrtie. O să ținem minte. La atîtea cîte nu trebuie să uităm, n-o să fie nimic dacă o să se mai adauge și cîteva șiruri de nume... Știi să cînți?

— Poftim?

— Ai auzit bine: știi să cînți?

— Nu prea... n-am voce...

— Să-ți găsești una urgent. Du-te repede pe Sfîntul Andrei. Nu știu numărul casei, dar după gălăgie o s-o găsești. Am înghesuit acolo copiii rămași de capul lor. Unora le-au fost uciși părinții, alții numai s-au pierdut de ei. Dă-le de mîncare, spală-i... și fă așa ca să-ți rămînă timp să le și cînți. Ascultă-mă: voce o să găsești. Cu mîncarea și săpunul o să fie mai greu.

— Fratele meu păzește un depozit de macaroane...

— Foarte bine. Cere-i pentru copii. După macaroane, merge să le cînți „bandera rosa"....

— Săpun însă...

— E bun și nisipul. Ai copii?

— Nu-s însurat... Am fost la Moghilev, trei ani...

— Insoară-te acuma. Pe drum ai vreme pînă acolo. Și ia-ți o femeie gospodină care să știe cum se spală copiii: se freacă bine pînă iese tot jegul!

Se întoarse și dădu din nou cu ochii de mine:

— Tot aici?

— Tot. Aștept să iau o armă

— Dar năzdrăvănia aia din mînă, ce-i?

— O sîrmă... Am înțepat cu ea cauciucuri la camioanele nemțești.

— Zău? Cum te cheamă?

— Valeriu Duțu.

— Păi, ce mai vrei altă armă, Valeriu Duțu? Dacă ai luptat cu asta împotriva trupelor motorizate... o să-i birui cu ea și pe huligani. Te duci frumușel și intri în gardă la Podul Roșu. Mai sînt acolo niște băieți. Sovieticii au refăcut podul minat de hitleriști... și refăcut trebuie să rămînă! Asta-i una. A doua: opriți pe toți cei care vor să intre și să iasă din oraș și întrebați-i ce hram poartă. E limpede, nu?

Nu mă dădeam dus. Gîndul la pușcă mă țintuia.

— Hm, ce nu-i limpede?

— Un tovarăș care a intrat în sediu mi-a spus să-l aștept... (Mai speram ca electricianul să-mi aducă o armă).

— Nu s-a orientat cum trebuie și cînd o să-l întîlnești să-l critici aspru. Nu-i timp de așteptat. Niciodată n-a fost orașul ăsta atît de al nostru... numai al nostru! Acum noi sîntem și primari și brutari și profesori și doctori... Și ție îți arde de așteptat? Vrei să rămînă orașul fără pază?

... Și iată-mă într-a cincea sau a șasea zi de pază la pod, părîndu-mi cît se poate de firesc ca omul acela din fruntea convoiului de căruțe să se oprească la auzul glasului meu... în schimbare, și sub amenințarea armei mele... o biată sîrmă de oțel!

Pe fața-i arsă și de mult nerasă, în ochi-i mici, verzi, duși în fundul capului, citii atîta oboseală, încît, fără să vreau, mă dădui un pas înapoi de teamă să nu se prăbușească pe mine.

— Actele?... Zîmbi, dezlipindu-și buzele înnegrite de praf: Actele?. Uite-le!... Imi arătă cu toiagul șirul de căruțe oprite odată cu el: Zece căruțe cu acte! Actele Moldovei... Ale mele, ale unui arhivar, nu fac doi bani pe lîngă ele. Hrisoavele, arhivele Moldovei! Le-am ascuns prin păduri pînă o trece focul. Și uite că focul a trecut...

— Și acum, încotro?

— Le aduc înapoi, la Iași.

— Unde, la Iași? Iașul e mare!

— O să mi se dea o casă unde să le pun...

— O casă? îmi veni să rîd. Păi, dumneata știi ce-i în oraș?

— Liniște, acum e liniște, ce altceva să fie?

— Orașul e distrus... a ars. Oamenii stau prin beciuri...

Clătină ușor capul acoperit cu o pălărie de pai jegoasă, cu panglica ferfeniță din care ieșea la tîmple părul albit înainte de vreme și oftă:

— Eh, cîte i-a fost dat să tragă și Iașului... Prin beciuri, zici?

— Unii n-au nici beciuri...

— Nici beciuri? N-ț-ț... Și iar clătină capul și oftă. Abia acum observă vechiul pod de piatră, distrus: — N-am știut de pod... Adică, n-am știut de nimic... De trei săptămîni ascund căruțele astea de urgie. A fost greu... Oamenii flămînzi, caii flămînzi... La Bîrnova au descărcat căruțele în drum și erau să mă lase acolo... Acu' a trecut. Am ajuns la Iași. Să mai văd hîrtiile între patru pereți și...

— O să fie greu!

— Mai greu decît a fost, n-o să fie. O să găsesc o casă...

— Pe dracu'! Dacă nu-s, de unde? Casă... casă... Nu există casă! Zău, îmi vine să nici nu te las să intri. O să încurci lumea de pomană. Mai bine descarcă aici hîrțoagele, că avem noi ce să facem cu căruțele. La Bălțați sînt cartofi, stau acolo și n-au cu ce să fie aduși. Hîrțoagele nu țin de foame... Și faci și dumneata o treabă patriotică!

Incepu să-i tremure bărbia; scoase dintr-un buzunar o cîrpă și-și șterse fața, apoi își apăsă cu ea ochii. Toiagul îi alunecă din mînă și se rostogoli spre malul Bahluiului. Il oprii cu piciorul, îl ridicai și i-l întinsei.

— Mulțumesc, tinere... Cu el am răzbătut pînă aici, cu el o să merg și mai departe. N-ai putea să mă îndrumezi unde... la cine să mă duc?

Era în glasul lui tremurat, în ochi, în felul cum strîngea în mîini toiagul, ceva, nu-mi dădeam seama ce, care mă înfioră.

— Mergi cu mine. Să-i dăm drumul!

Pe drum, curioși, oamenii întrebau ce duceam în căruțe. Nici nu-mi venea să răspund. Cînd pîinile se cărau de la brutărie în fostele căruțe de gunoi, cînd morții găsiți prin adăposturi erau duși în spinare la groapă, cînd așteptau cartofii și n-aveau cu ce să fie aduși în orașul înfometat, eu mînam pe străzile Iașului zece căruțe cu hîrtie. Imi era ciudă că fusesem slab, și nu o dată vrui să opresc tot acest circ și să arunc hîrțoagele unde oi vedea cu ochii.

Ajuns la sediu, îl lăsai pe cel cu care venisem afară și intrai. In ușă mă ciocnii de bărbatul mătăhălos cu mîna bandajată.

— Cu cine pot să vorbesc într-o chestiune foarte urgentă, îi zisei uitînd să-l salut.

— Nimic nu-i atît de urgent încît să nu poată fi rezolvat după ce dai bună ziua...

— Noroc!

— Noroc! Care ți-e necazul? Eu sînt responsabilul cu treburile urgente și mai puțin urgente. Te ascult.

Ii raportai în grabă că făcusem rost de zece căruțe.

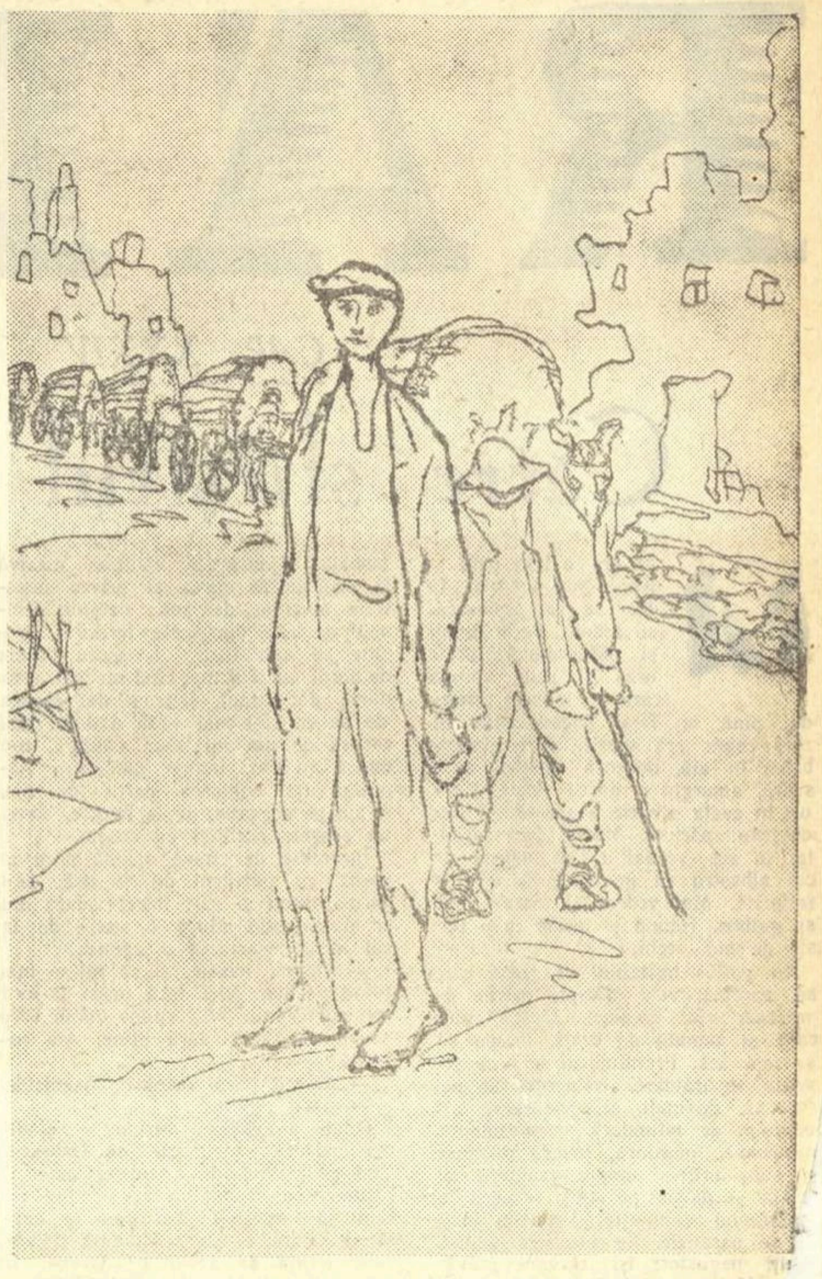

— Goale?

— Ca și goale. Sînt pline cu hîrtii.

— Ce fel de hîrtii? De prins muște?

— Niște hîrțoage. Arhive...

— Ale cui?

— Ale Moldovei! Le-a adus un om. Nici n-are rost să mai spun ce vrea

— Ce vrea?

Mă pufni rîsul:

— Vrea o casă. O casă în care să-și bage hîrtiile...

— Și unde-i omul?

— La poartă!

Sări scările cîte trei și din cîțiva pași ajunse în stradă. Cînd fui lîngă el, îl asculta deja pe omul adus de mine.

— Sînt actele Moldovei, domnule! Actele lui Cuza și-ale lui Kogălniceanu, scrisori de-ale lui Eminescu, manuscrisele lui Creangă... Sînt actele de judecată dintre iobagi și boieri... sînt foile de surghiunire răzvrătiților de pe moșii, sînt pr sele răsculaților din '907... sînt... toria Moldovei e în carele astea.

Mătăhălosul îl asculta pasion pe o poveste fantastică; îl p și aveam senzația că nici nu că toată ființa îi e cucerită, că clipă în alta se va azvîrli spre îi vorbea, îmbrățișîndu-l. Dar pe care-l făcu fu mult mai Ciocăni cu degetele lui mar reastra din stradă a sediului tra se deschise și apăru u femeie.

— Olga, nu mai muta nim din Cuza Vodă. E nevoie tru altceva... Și arătînd s

— Știi, Olga, ce-s astea? ruțe cu tradiție! Tradiția noa tradiția libertății!

Octav Panc

Desene de N. MOCANU

DRUMETIN

Imi place să hoinăresc prin țară; să poposesc pe meleaguri necunoscute; să ascult oameni povestind; să-mi întipăresc în minte figurile povestitorilor; să-mi notez în carnet tot felul de întîmplări, căci carnetul, asemenea unui prieten bun, mă însoțește pretutindeni. M-a însoțit și în ziua cînd am poposit în gospodăria de stat „Partizanul-Dragalina" unde am cunoscut povestea simplă, dar foarte semnificativă, a lui Triță Făniță, directorul acestei gospodării.

In toamna anului 1953, Triță Făniță ocupa funcția de inginer șef agronom la gospodăria de stat din Rusănești. La 25 de ani, cît avea pe atunci, se socotea un om în toată firea: se însurase; nevasta îi născuse un băiețel. Era mulțumit. In toamna anului acela, muncile agricole din gospodărie se terminaseră cu bine și el începuse să-și pregătească plecarea în concediu. Pentru prima oară, avea să plece cu familia. Pregătise totul de plecare. Mai avea numai o mică formalitate de îndeplinit la minister, fără de care nu putea să plece. Deci, și-a îmbrăcat hainele cele mai bune și s-a urcat în trenul de București. Socoteala era destul de simplă: dimineața o să ajungă în Capitală, o să se ducă direct la minister, într-un ceas-două o să termine, apoi o să se plimbe prin oraș, iar seara o să ia acceleratul și o să se înapoieze la Rusănești. Numai că socoteala de-acasă nu se potrivi cu cea de la București. La minister, directorul general îl primi imediat și, foarte amărît, îi spuse:

— Ai picat la vreme, tovarășe Făniță, șezi, te rog... Trebuie să ne ajuți. La gospodăria din Dragalina s-a creat o situație foarte grea. Fosta conducere a dus de rîpă gospodăria. Paisprezece oameni au fost înlăturați din conducere. Pe cîmp, bumbacul a rămas necules, iar însămînțările de toamnă nici pînă astăzi n-au început.

Triță Făniță îl asculta cu capul în piept, încruntat. Știa încotro țintea directorul, dar acasă îl așteptau nevasta, copilul, geamantanele, concediul. Zise:

— Tovarășe director, să vedeți...

Directorul, însă, i-o luă înainte:

— Tovarășe Făniță, doar pentru cîteva zile... Uite, delegația este pregătită [illegible] chiar acum. Hai, zău, ajută-ne.

La 10 noiembrie 1953, Triță Făniță cobora în gara Ciulnița, una din porțile Bărăganului. Nu-l aștepta nimeni. Se văzu nevoit să pornească singur, pe jos, spre sediul gospodăriei. Toamna își arăta colții: sufla un vînt rece. Iar cerul cenușiu și liniștea ogoarelor nu prevesteau nimic bun. Drumul era trist: el se gîndea într-una la nevasta, la copil. Vedea limpede cum concediul plănuit se duce pe copcă. Și, pe măsură ce se apropia de sediul gospodăriei, Triță descoperea pămînturile semănate cu bumbac. Se abătu din drum. In fața ochilor lui, florile albe ca de vată ale bumbacului necules se clătinau parcă de frig. Opt sute de hectare! O mare albă de vată!

De felul său, Triță Făniță a fost și este o fire neliniștită și energică. Incă din prima zi, trecu în revistă toată gospodăria. Dar ce fel de gospodărie mai era și asta!? Bumbacul necules, grîul neînsămînțat, tractoarele nereparate, camioanele pe butuci, cantina infectă, cu mese lungi, comune, murdare, rămase încă de la boieri. Oamenii de multă vreme nu mai ieșeau la lucru. Așa ceva încă nu văzuse. Ii venea s-o ia la sănătoasa și să se reîntoarcă la minister și să raporteze: „Situația mă depășește... sînt prea tînăr... mă înapoiez la Rusănești". Dar rămase locului. Situația gospodăriei îl descuraja, dar, totodată, îl și îndîrjea. „Cum să mă întorc la București cu coada între picioare?" Convocă de urgență o ședință cu șefii de secție și brigadierii. Aceștia veniră la adunare fără chef: adormiți, se uitau la Triță Făniță ca la unul căzut din cer. „Săracul de tine! De unde mai picași și tu, bă?" Triță nu se lăsă intimidat de privirile lor uimite și ironice. Le vorbi de mizeria pe care a găsit-o în gospodărie, în vreme ce unii dintre ascultători căscau ori se scobeau în nas. Iar atunci cînd spuse că trebuie să se treacă imediat la strînsul bumbacului, cineva îi strigă:

— Cu cine să culegem, cu bunica din groapă?

Triță însă nu se pierdu cu firea și răspunse sever:

— Și cu ea, dacă va fi nevoie.

Cînd pomeni de însămînțări, îl socotiră nebun.

— Cu ce vrei, dom'le, să arăm? Nu vezi că n-avem tractoare? Triță se stăpîni, deși îi venea să urle. Ce ființe mai erau și astea? Ce legături aveau cu agricultura? Și cînd îi luă la întrebări, află că unul fusese negustor, altul militar, iar unii n-aveau nici un fel de calificare. Ființe care nu simțeau chemarea pămîntului, respirația lui, nevoile lui.

Dar tot aici, în această ședință, el îl află pe dr. Marga Petre, șeful sectorului zootehnic, un bărbat mai în vîrstă, care tot timpul îl ascultase cu privirile în pămînt, rușinat. Tot aici, îl cunoscu și pe Adolf Ghegler, țăran muncitor, care, din cînd în cînd, îl privea pieziș. Instinctiv, își dădu seama că pe acești oameni o să se poată bizui.

Și Triță Făniță se aruncă în luptă cu tot avîntul și priceperea sa de agronom. Uită de nevastă, de concediu. Totul trebuia luat de la început. Apelă de îndată la comitetul regional U.T.M. București. A doua zi, patru sute de utemiști se prezentară voluntar la culesul bumbacului. In felul acesta, printr-un efort eroic al tineretului, bumbacul fu salvat.

Mai rămîneau însămînțările de toamnă. Dar tractoarele gospodăriei zăceau nereparate. Atunci el ceru ajutorul tovarășilor de la Institutul de cercetări mecanice din Ciulnița. Primi 20 de tractoare și tot atîția tractoriști. Iar atunci cînd întîii fulgi de zăpadă prinseră să cadă, însămînțările erau terminate.

După zile și nopți de încordare, Triță Făniță respira în voie. O povară grea, de nesuportat, i se luase de pe inimă. Își dădu seama că, mulțumită forței marelui colectiv din care și gospodăria făcea parte, sarcina ministerului a putut fi îndeplinită. Urma să plece la Rusănești, la ai lui. Dar fu chemat la prim-secretarul raionului de partid.

— Vrei să pleci?

— Da, răspunse el.

— Nu vrei să termini ceea ce ai început cu atîta trudă? Hai, rămîi! Noi o să te ajutăm.

Și Triță Făniță se lăsă convins. In luna decembrie 1953, își aduse la Dragalina nevasta și copilul. Gospodăria n-avea pe atunci locuință.

Și începură nopțile lungi de iarnă. Triță se frămînta și se întreba: „Cu ce să încep?". Totul i se păru acum nespus de greu. Dar nu mai putea să dea înapoi. Trebuia să meargă înainte. Ceru și sfatul raionului de partid. Sfatul lor era limpede.

Trebuia să ridice autoritatea gospodăriei, să recîștige încrederea oamenilor. Căci cadrele calificate și muncitorii zilieri ocoleau gospodăria. Cînd auzeau de Dragalina, dădeau din mînă a lehamite și ziceau:

— Ge, și aia-i gospodărie? Nu mergem acolo!

Triță Făniță înțelese că gospodăria pe care o conducea trebuia ridicată la nivelul unei gospodării socialiste. Primul pas era clar: „Creați condiții ca lumea de viață și muncă". Sarcina aceasta n-o putea îndeplini decît un colectiv unit.

Iarna lui 1953—54 a fost o iarnă de muncă intensă. Reorganizarea gospodăriei începu, așa cum se spune, de la A. Tractoarele, pînă atunci, se reparau în aer liber, în frig. Ce fel de reparații puteau fi și astea? Se construi în grabă un atelier provizoriu de mecanică. Mecanicii și tractoriștii lucrau acum la căldură. Se refăcu cantina, care căpătă un aspect civilizat. Se luară măsuri pentru aprovizionarea muncitorilor. Se deschise un magazin și un bufet. Apoi, se luară măsuri ca salariile să se plătească cu regularitate, de două ori pe lună. Fiecare muncitor, permanent ori zilier, avea o evidență clară a muncii prestate. Oamenii vedeau că ceva începe să se schimbe, dar neîncrederea încă mai dăinuia.

Și Triță Făniță înțelegea că această iarnă avea să fie hotărîtoare pentru viitorul gospodăriei. Colac peste pupăză, dădu și viscolul cel mare din '54.

Bătălia însă nu conteni nici o clipă. Indrumat de organizația de partid, trecu la organizarea unor cursuri pentru ridicarea calificării profesionale. Lecțiile erau ținute rînd pe rînd de un profesor, de un inginer mecanic și de Triță Făniță.

Tot în iarna anului aceta, profesorul Romanovici de la București elaboră planul de sistematizare a gospodăriei. Planul prevedea realizarea unei uzini electrice, unui mare atelier mecanic, unor castele de apă și a 28 de apartamente. Intr-un cuvînt, muncitorii începeau să aibă în fața lor imaginea unei gospodării socialiste. Realizarea proiectului avea să înceapă odată cu topirea zăpezii.

Curînd, Triță Făniță își dădu seama că singur n-o să poată face față sarcinilor gospodăriei. Simțea la fiecare pas ajutorul lui Orbeșteanu Ștefan, secretarul organizației de partid. Își dădu seama că era dator să cunoască oamenii, să și-i apropie, să le descopere aptitudinile, năzuințele, să le acorde toată încrederea. Intr-o seară, după orele de curs, porni spre casă cu dr. Marga Petre, inginerul zootehnist. Și, dintr-una într-alta, zootehnistul îi dezvălui frămîntările sale:

— Mi-e rușine... Cînd sînt întrebat cîte vite are gospodăria, răspund rușinat: 16 vaci, și-alea nenorocite. Vechea conducere ignora toate propunerile mele. De ce? Nici pînă astăzi n-am putut să înțeleg. Avem posibilități să organizăm un sector zootehnic modern... Vaci, oi... Dorința mea este să realizăm o crescătorie de scroafe de rasă. Să vină din toată țara la noi și să ceară vieri. Apoi am avea posibilitatea să înființăm și o crescătorie de curci... curcile aduc venit... mare venit. Apoi...

Triță Făniță îl asculta și zîmbea. Ca și el, visa. Visa o gospodărie înfloritoare, rentabilă, fruntașă. Zise:

— Tovarășe Marga, ai mînă liberă. Organizează sectorul zootehnic cum crezi dumneata mai bine. Vei avea din partea noastră tot sprijinul.

...Visurile celor devotați gospodăriei începură să se realizeze. Gospodăria se transforma într-un mare șantier de construcție. Iar muncitorii care, nu de mult, ocoleau gospodăria, se văzură nevoiți să recunoască:

— A, la Dragalina? Da, acolo s-a schimbat ceva. Nu-i rău. Să vedem...

Ploua! Iar la sediul gospodăriei se desfășura o activitate febrilă. Telefonul zbîrnîia din minut în minut. Se raporta: „Toarnă ca din găleată, tovarășe director!".

Urmărind agitația celor din conducerea gospodăriei, aveam senzația că mă aflu la sediul unui stat major, în ajunul declanșării unei mari ofensive.

Ceva mai tîrziu, directorul mă luă cu el prin noroiul drumurilor. Mergea mîndru, iar stropii de ploaie îi alunecau pe față ca niște lacrimi de bucurie. Ținea morțiș să-mi arate gospodăria acum, pe timp ploios. Și bine a făcut.

— In trecut, îți spus, aveam 16 vaci, astăzi avem 300... îmi explică el. Ieri n-aveam nici o oaie, astăzi avem 4000... Avem și o crescătorie de curci... 10.000 de bucăți... Crescătoria de scroafe numără 150 de capete, dar pînă la sfîrșitul anului vom ajunge la 300. Este angajamentul nostru după Consfătuirea de la Constanța. Uite, acolo construim o maternitate pentru scroafe...

Cînd și cînd ne opream: cît vedeai cu ochii, ogoare semănate cu grîu ori porumb. Și, prin pînza deasă a ploii, mi se părea că văd cum grîul se înviorează, cum frunzele porumbului, ca niște aripioare verzi, tresar și sorb cu nesaț stropii de apă.

După un timp, uzi și plini de noroi, am poposit într-o cameră scundă, cu pereții plini de tot felul de grafice de producție. Aici, în liniștea încăperii, l-am privit pe director ceva mai atent. E un bărbat înalt, bine legat, cu o față severă, dar nu de om rău. Din pricina mustății și a părului pornit pe cărunțire, nu izbuteam să-i stabilesc vîrsta. L-am întrebat atunci cîți ani are.

— Treizeci

— Nu-ți este greu să lucrezi cu oameni mai în vîrstă decît dumneata?

Triță Făniță nu răspuns părea că se gîndește la îndepărtat. De afară se a prelung al unui copil și el

— Da, mi-a fost greu. L m-a învățat un lucru es dumneata, nu numai scrii toria să fie ingineri ai suf nesc, ci și noi, simpli luc conducem colective mari A cunoaște omul, a-l înț juta, iată cheia muncii n omul se simte înconjurat dacă găsește înțelegere, c de viață și muncă, el se a fletește gospodăriei, dacă tălpășița. Imi amintesc de plare. Aveam în gospodărie gadier — Dragomir Ion. Își av familia lui — nevastă, copil. nu-și vedea nici de casă, n muncă. Se îmbăta, plîngea. S că închide în suflet o mare M-am apropiat de Dragomir aflat atunci că o ducea greu; f lui nu lucra, căci avea grijă de Copilul avea opt ani, dar nu me la școală. Școala era departe de podărie. Atunci am mai aflat că mai mulți copii în gospodărie care merg la școală din aceleași moti In aceeași zi am și luat o măsur bine primită de oameni. Gospodări a pus la dispoziția școlarilor un doc cu cai. Docarul duce și aduce copi de la școală. Simțind grija gospodăriei față de copiii lor, părinții s-au atașat și mai mult muncii. Soția brigadierului Dragomir a început și ea să lucreze. Cîștigul lor s-a mărit simțitor. Au început s-o ducă mai bine. Dragomir s-a lăsat de băutură. A fost primul brigadier care în vara anului 1954 a primit „Medalia muncii".

Viața oamenilor a devenit una cu cea a gospodăriei. Iar în anul acesta Ministerul Agriculturii ne-a acordat Drapelul de Gospodărie de stat fruntașă pe țară și un premiu de o sută de mii de lei. Conform regulamentului, o parte din această sumă o vom folosi în scopuri culturale. Vom cumpăra 6 televizoare pentru cele șase secții, 13 aparate de radio pentru cele 13 vagoane ale tractoriștilor. Vom termina pînă la 23 August căminul cultural, care va avea 300 de locuri. Uite, pe făgașul ăsta merge viața noastră... Și acum să mergem... Prea m-am întins la vorbă.

Ieșirăm. O ceață ușoară dăinuia peste întinsele ogoare ale gospodăriei. Directorul mă luă de braț și mă conducea iarăși prin gospodăria cu care se mîndrea. Mă uimea maturitatea lui de gîndire, siguranța sa. Vorbea și visa, iar eu îl ascultam cu plăcere.

— Anul ăsta vom construi fără credite de stat, numai din beneficiile realizate peste plan. Avem beneficii de peste un milion și jumătate de lei.

Continuă să-mi povestească despre Consfătuirea de la Constanța, despre întrebările ce i-au fost puse de conducătorii partidului.

La o răscruce de drumuri, trecu pe lîngă noi un bărbat însoțit de-o femeie tînără. Directorul le răspunse la salut, apoi îmi șopti:

— Ii vezi? S-au cunoscut aici în gospodărie și tot aici s-au căsătorit. Cu cît vom avea mai multe familii, cu atît gospodăria va fi mai trainică.

Incepu din nou să plouă. Directorul își frecă mulțumit mîinile...

— O să plouă toată noaptea.

Haralamb Zincă

RĂDĂCINILE

CAP. XXXIV

Către sfîrșitul anului

Mai era o lună pînă la Anul Nou. Vremea, în loc să se asprească, se îndulci. Peste munți și peste dealuri, peste oraș și peste cîmpia care se întindea, netedă, pînă la Tisa, pogorî ceață. In zori ceața era viorie, către amiază bătea în alb, devenea albăstrie spre seară, amurgul o găsea vînătă. Uneori în ceața alburie a amiezii se deschideau spărturi. Atunci, dacă te uitai în sus, vedeai o fîșie îngustă de cer albastru ca un cîmp de cicoare înflorită. Mai vedeai și soarele, mic și galben, rotund și lucitor ca o tipsie de aur vechi.

In pofida miezului de iarnă care se apropia, veni dinspre mările de miazăzi vînt căldicel. Zăpada, mîncată și muiată de ceață, începu să se topească. Pretutindeni se iviră șuvoaie susurătoare. Neîngrijite și nereparate de mult, canalele sparte ale orașului se înfundară. Apa tulbure, noroioasă, murdară, inundă pivnițele
i subsolurile, umplu gangurile și
rțile și năvăli pe străzi și pe ulițe,
reunind circulația. Viața fu lovi-
de paralizie. Se închiseră școlile.
lți negustori își zăvorîră prăvă-
Uzina electrică se defectă și
ul rămase noaptea copleșit de
eric. La cîrciumi și restaurante,
enele și locante, clienții se ră-
irjarii, în nădejdea că tot vor
și mușterii, împinseră săniile
oroane și înhămară caii la
Rîul din apropierea orașului
gheața se rupse și sloiurile
a vale. Mahalalele fură îne-
piii scoaseră albiile de prin
uiră în ele și neavînd lopeți
de prăjini. Incepură să se
ulițe și prin ogrăzi ca pe

tă, Rafira avu mai puțin
n fiecare după-amiază își
ele înalte, le ungea bine
aie, cerea voie patronului,
spre casa masivă și ce-
tă pe timpul Mariei Te-
care știa că se află în-
în lanțuri fiul ei.

greu, prin apă, cu fustele
ar se simțea încă voi-
ernică și nu o dobora osteneala. Ajunsă la clădirea masivă și cenușie se oprea și privea ferestrele oblonite de sub streșini. Dincolo de una din acele ferestre oblonite se afla Licu. Ii ardea inima de dorul lui și acum, cînd nu mai avea nimic de vîndut, și-ar fi dat carnea de pe ea să-l mai vadă o dată. Insă carnea de om nu avea căutare, n-o mînca nimeni, numai pămîntul. Pămîntul nu cumpăra carne de om, o lua pe degeaba, de la fiecare, odată cu sîngele răcit și cu oasele.

Incercase de cîteva ori să intre în vorbă cu paznicul de la ușă, să-i dăruie tutun și să-l întrebe dacă nu ar putea să-i aducă o veste de la cel închis. Paznicul o izgonea.

— Pleacă, femeie, și să nu te mai prind pe aici. Nici dacă mi-ai fi soră ori mamă nu ți-aș spune nimic. Nu vreau să rămîn fără pîine. Am nevastă și copii.

— Amară pîine mănînci, paznicule.

— Amară, femeie.

Odată îl văzuse intrînd în clădirea masivă și cenușie pe Orbescu. Știa că e unul din oamenii care îl bătuseră și-l chinuiseră pe fiul ei. Cum să-l întrebe? Mai bine se usucă și moare de dor. Altădată îl văzuse ieșind de acolo pe Grunz. Ii venise să-l huiduie și să-l blesteme. Se stăpînise. O astfel de purtare nu i-ar fi ușurat cu nimic viața lui Licu.

Intr-o zi se dusese la prefectură și ceruse să fie primită de domnul prefect Marius Bold, căruia îi vînduse pe mai nimic casa din munți, de la Condor. Ușierul, un bătrînel cocoșat și chel, îi spusese:

— Nu se poate să vorbești cu domnul prefect.

— De ce nu se poate?

— Pentru că domnul prefect nu se află la prefectură.

— Dar unde l-aș putea găsi? Acasă?

— E plecat la București.

— Și cam cînd o să se întoarcă?

— Peste o săptămînă ori poate chiar peste două.

Rafira oftase și zisese:

— Doamne, Doamne... Și ce mă fac eu pînă atunci?

— Dar ce vrei dumneata să vorbești cu domnul prefect? Spune-mi mie!

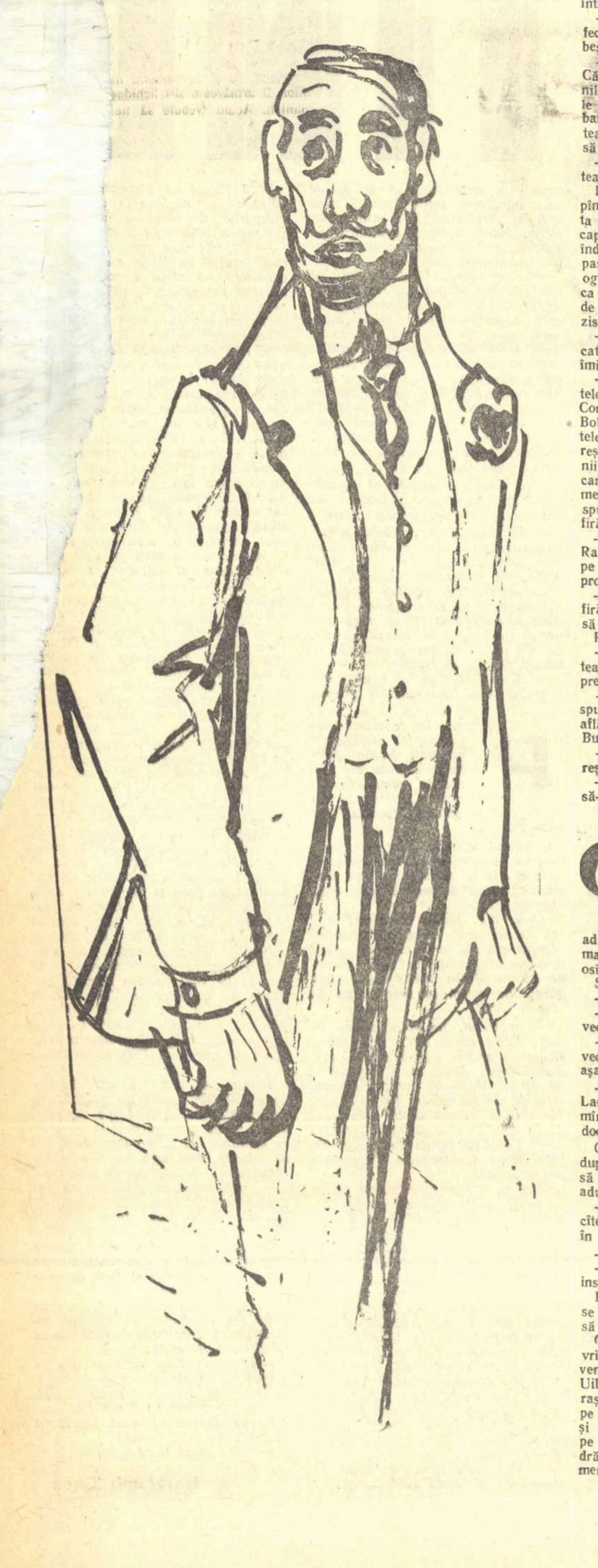

— Numai cu domnul prefect Bold am de vorbit.

Bătrînelul cocoșat și chel, jignit că femeia din munți nu i se spovedește, o repezise:

— Atunci... Să mai treci dumneata pe aici după ce se întoarce domnul prefect Bold de la București... Dacă se mai întoarce prefect...

— De ce să nu se mai întoarcă prefect?

Bătrînelul ridicase din umeri:

— Nu știu... Adică, stai, de ce nu ți-aș spune? S-aude că ministerul îl scoate pe domnul Marius Bold din prefectură și pune pe altul.

Alergase, prin apa tulbure, noroioasă, murdară, care îi ajungea pînă la genunchi, la părintele Coriolan Bold. Cînd o văzu, preoteasa Tilda o întrebă:

— Ce s-a întîmplat de ți-ai mai adus aminte de noi, Rafiră?

— Nu v-am uitat o clipă, cinstită preoteasă Tildă. Mi-ați făcut bine și vă păstrez în inima mea. Insă am avut mult de lucru.

— Lucri în oraș, Rafiră?

— Lucru. La o locantă.

— Și ce necaz te-a urnit la drum?

— Același pe care îl cunoașteți. Necazul cu Licu.

— După cîte știu de la părintele Cori, ți s-a înlesnit să-l vezi și l-ai și văzut.

— L-am văzut, har Domnului din ceruri. Insă de atunci și pînă acum a trecut ceva vreme. Am venit să-l rog pe părintele Coriolan să se intereseze de Licu și să îmi dea o veste. Mă tem să nu mi-l fi omorît. Nu aș fi vrut să vă mai supăr și m-am dus la prefectură. Nu am avut noroc să-l găsesc pe domnul prefect. Mi s-a spus că a plecat la București.

— A plecat, Rafiră. La București a plecat. Și l-a luat și pe părintele Cori cu dînsul.

Rafirei, de cînd auzise că-l schimbă pe prefect, îi intrase un fier rece în inimă. Dacă domnul Marius Bold avea să fie scos din prefectură, atunci degeaba îi vînduse casa. Ca simplu particular, domnul Marius Bold nu mai era în cădere să-i dea o mînă de ajutor în procesul care se pregătea lui Licu și celorlalți. Poate că totuși bătrînelul cocoșat și chel de la ușa prefectului o păcălise. O întrebă pe preoteasa Tilda:

— Am auzit că se schimbă prefectul, cinstită preoteasă. Așa vorbește lumea.

— Lumea vorbește multe, Rafiră. Că dacă nu ar vorbi multe, oamenilor le-ar seca graiul. De cîteva zile lumea vorbește și despre schimbarea prefectului. Insă lumea s-ar putea înșela. Nu sîntem noi oameni care să ne lăsăm loviți cu una, cu două.

— Mulțumesc pentru cuvînt, preoteasă Tilda.

Plecă. Preoteasa Tilda o conduse pînă la poartă. Merseră una după alta pe niște scînduri subțiri, așezate cap la cap, pe buturugi, și care se îndoiau și amenințau să se rupă sub pașii lor. Curtea părintelui Cori și ograda de alături, a bisericii, erau, ca și strada, acoperite de apă. Inainte de a se despărți de preoteasă, Rafira zise:

— Acum mă duc la domnul avocat doctor, fratele dumitale. Poate îmi dăruie dumnealui o nădejde...

— Nu te mai osteni, Rafiră. Fratele meu a plecat, ca și părintele Cori, la București, cu domnul prefect Bold. Atît părintele Cori cît și fratele meu au bune proptele la București în domnul Maniu și în oamenii lui. Proptelele vor fi puse în mișcare și nu vor îngădui ca dragul meu cumnat să piardă prefectura. Iți spun acestea ca să te liniștești, Rafiră.

— E bine să ai proptele, spuse Rafira. Insă nu știu cum se face că pe lume numai gardurile zdravene au proptele.

— Așa a lăsat Dumnezeu, Rafiră. Nu trebuie nici să te miri, nici să te superi.

Rafira o rugă pe preoteasă:

— Spune-i multă sănătate din partea mea nefericitei de Velica, cinstită preoteasă.

— Mi-aș călca pe inimă și i-aș spune, Rafiră. Insă Velica nu se mai află aici. A luat-o părintele Cori la București.

— Dar ce să caute Velica la București?

— O duce părintele Cori la doctor, să-i pună picioare.

Grunz bău în tovărășia lui Orbescu pînă se ameți. Pe urmă îi spuse:

— Orbescule, cred că arestații noștri s-au îngrășat. Trimite să-i aducă la confruntare, Orbescule. Să-i mai frecăm nițeluș. Să mai dăm jos osînza de pe ei, Orbescule.

Subinspectorul îl întrebă:

— Pe toți, domnule inspector?

— Pe toți, Orbescule. Și pe cei vechi și pe cei noi, Orbescule.

— Să trăiți, domnule inspector. Cei vechi sînt în lanțuri. Să-i aducem așa?

— Cu atît mai bine, Orbescule. Lanțurile celor vechi îi vor înspăimînta pe cei noi și-i vor face mai docili și mai vorbăreți.

Orbescu se duse după Cămăraș și după Catopol, îi găsi și le porunci să scoată arestații din celule și să-i aducă în odaia cu numărul cinci.

— Să trăiți, domnule inspector, în cîteva minute toți arestații se vor afla în camera cinci.

— Să mergem și noi, Orbescule.

— Să mergem, să trăiți, domnule inspector.

Intrară în camera cu numărul cinci, se așezară pe scaune și se apucară să fumeze.

Cămăraș îl aduse pe Oroș. Pe Gavril Toduță îl aduse Catopol. Landră veni cu Marișca Balint și cu Minu Uibaru. Pe urmă Catopol și Cămăraș plecară și-i aduseră, grămadă, pe Justin Vlaicu, pe Bălănica Dron și pe Galina. Pe Oroș, pe Uibaru, pe Toduță și pe Marișca Balint, Landră îi așeză lîngă perete. Cînd oamenii se mișcară pentru a se așeza la rînd, așa cum li se poruncise, lanțurile zăngăniră.

Oroș se bucurase atunci cînd Cămăraș, descuind ușa, intrase la el și-i spusese:

— Ridică-te, Oroș, și hai cu mine. Te cheamă inspectorul la confruntare.

Se gîndi că o va vedea din nou pe Iovca Silef. Pogorî scările voios. Dacă lanțurile de la picioare nu i-ar fi îngreunat mersul, ar fi pogorît scările sărind cîte două-trei trepte deodată. Acum o căuta cu ochii pe Iovca Silef și se mira că nu o găsește. Mirarea se iscase și creștea în inima lui. Pe obraz barba nerasă de mult timp crescuse și nu lăsa să se vadă mișcarea nici unui mușchi al feței. Il cuprinse, grea ca plumbul, neliniștea. Ce putuse să se întîmple cu Iovca Silef? Nu cumva inspectorul o schingiuise în așa fel încît fata nu mai era în stare să se țină pe picioare? Nu cumva Iovca Silef era bolnavă? Și dacă era bolnavă unde zăcea și cine o îngrijea? Vru să se repeadă la inspector, așa înlănțuit cum era, să-l izbească în bărbie cu capul, să-l doboare, să se urce pe el ca ursul și lăsîndu-se greu să-l silească să-i spună ce s-a petrecut cu Iovca Silef. Dar subinspectorul, Landră, Cămăraș, Catopol ar sări asupra lui, l-ar pocni cu tocurile pistoalelor în cap, l-ar fărîma în bucăți. Iar inspectorul Grunz ar rîde cu gura întinsă pînă la urechi. De el, de Oroș, ar rîde. Și l-ar întreba:

— Dar de ce vrei tu, Oroș, să știi ce-am făcut noi cu bulgăroaica? Nu cumva te-ai îndrăgostit de bulgăroaică, Oroș?

Nu. Chiar dacă va fi să-i crape inima sub apăsarea neliniștii și a durerii, nu se va clinti de la locul lui și din gură nu îi va ieși nici un cuvînt din care să se înțeleagă că pe el îl interesează Iovca Silef. Inchise ochii o clipă. Iși adună toate amintirile. Și o văzu pe Iovca Silef. Fetișcana avea fața neînchipuit de neagră, iar buzele negre și crăpate le avea. Totuși, îi surîse. Ii surîse și el fetișcanei cu surîs trist. Grunz îl izbi cu pumnul peste gură și răcni:

— De ce rînjești, mă? De cine rîzi tu, mă? De mine, mă? Ai tu nas să rîzi de mine, mă?

Oroș nu-i răspunse. Ridică mîinile. Lanțurile sunară. Inspectorul, crezînd că Oroș vrea să-l lovească, se feri. Oroș însă își duse mîinile la gură și se șterse de sînge.

— Il vezi, Orbescule? Il vezi? L-am smintit în bătăi, l-am pus în lanțuri și l-am adus să-l mai întrebăm cîte ceva. Iar el... El rîde de mine... Ce zici, Orbescule?

— Ce să zic, domnule inspector? Ce mai pot să zic? E neobrăzat.

Bălănica Dron, Galina, Justin Vlaicu se uitau la oamenii puși în lanțuri. Se uitau mai ales la Oroș pe care pumnul inspectorului îl umpluse de sînge. Cele două zile și două nopți de arest nu-i demoralizase.

Grunz luă loc pe un scaun, se crăcănă și-l chemă mai aproape de el pe Justin Vlaicu.

— Cum ziceai că te cheamă pe tine, mă?

— Justin Vlaicu.

— Și ce meserie ziceai că ai tu, mă?

— Macagiu. Sînt macagiu la căile ferate.

— La căile ferate, care va să zică.

— Da. La căile ferate.

— Și de cînd ai devenit tu comunist, mă?

— Nu sînt comunist.

— Care va să zică, tu nu ești comunist, mă? Așa pretinzi?

— Nu sînt.

— Il vezi, Orbescule?

— Il văd, să trăiți, domnule inspector.

— Il auzi, Orbescule?

— Il aud, să trăiți, domnule inspector.

— Zice că nu e comunist, Orbescule. Susține că nu e comunist.

— Da, să trăiți, domnule inspector. Chiar așa zice. Că nu e comunist.

— Și dumneata ce crezi, domnule subinspector?

— Eu cred că este comunist, să trăiți, domnule inspector. Comunist sadea.

— Atunci de ce nu mărturisește, subinspectore?

— Așa sînt comuniștii, să trăiți, domnule inspector. Parcă dumneavoastră nu-i cunoașteți? De cînd vă tot amărîți cu ei, ați avut timp să-i cunoașteți bine, domnule inspector. La început nu mărturisesc că sînt comuniști.

— Și mai pe urmă?

— Mai pe urmă mărturisesc tot.

— Auzi, mă, ce spune domnul subinspector? Că mai pe urmă — adică după ce o să te lucrăm nițeluș — o să mărturisești că ești comunist. N-ai vrea să mărturisești acum? Să nu ne mai silești să te lucrăm și să te punem în lanțuri?

— Nu am ce să declar.

— Bine. Să zicem că tu nu ești comunist, deși noi avem certitudinea că ești. Dar ceva comuniști cunoști tu acolo unde lucrezi, la căile ferate?

— Cunosc pe toți oamenii care muncesc la noi, la gară. Mai cunosc și oameni care lucrează pe locomotive sau pe la alte gări. Dar dacă oamenii pe care îi cunosc eu sînt sau nu sînt comuniști, nu știu. Și dacă nu știu, de ce să vă spun că știu?

— Pe Licu Oroș îl cunoști?

— V-am spus că-l cunosc.

— Ești prieten cu el?

— N-aș putea să spun că sîntem prieteni. Sîntem numai cunoștințe.

— Te-ai întîlnit vreodată cu el?

— M-am întîlnit. Muncim amîndoi la gară. Și dacă muncim amîndoi la gară, cum să nu ne întîlnim?

— Ați mîncat vreodată împreună?

— Cu Oroș? Nu. Oroș e căsătorit. la masa acasă. Adică lua masa acasă înainte de a fi arestat.

— Dar de băut împreună ați băut?

— V-am mai spus. Am băut uneori, cînd ne-am întîlnit din întîmplare în restaurantul gării, cîte o litruță de palincă.

— Și de vorbit ați vorbit?

— Am vorbit. Nu se poate să stai cu omul la masă, să tot dai noroc cu el, să bei și să nu vorbești. Chiar dacă am fi fost muți, tot am fi vorbit.

— Cum ați fi vorbit, mă, dacă ați fi fost muți?

— Prin semne. Cum vorbesc muții.

— Il auzi, Orbescule, ce spune? Il auzi ce spune?

— Să trăiți, domnule inspector, îl aud.

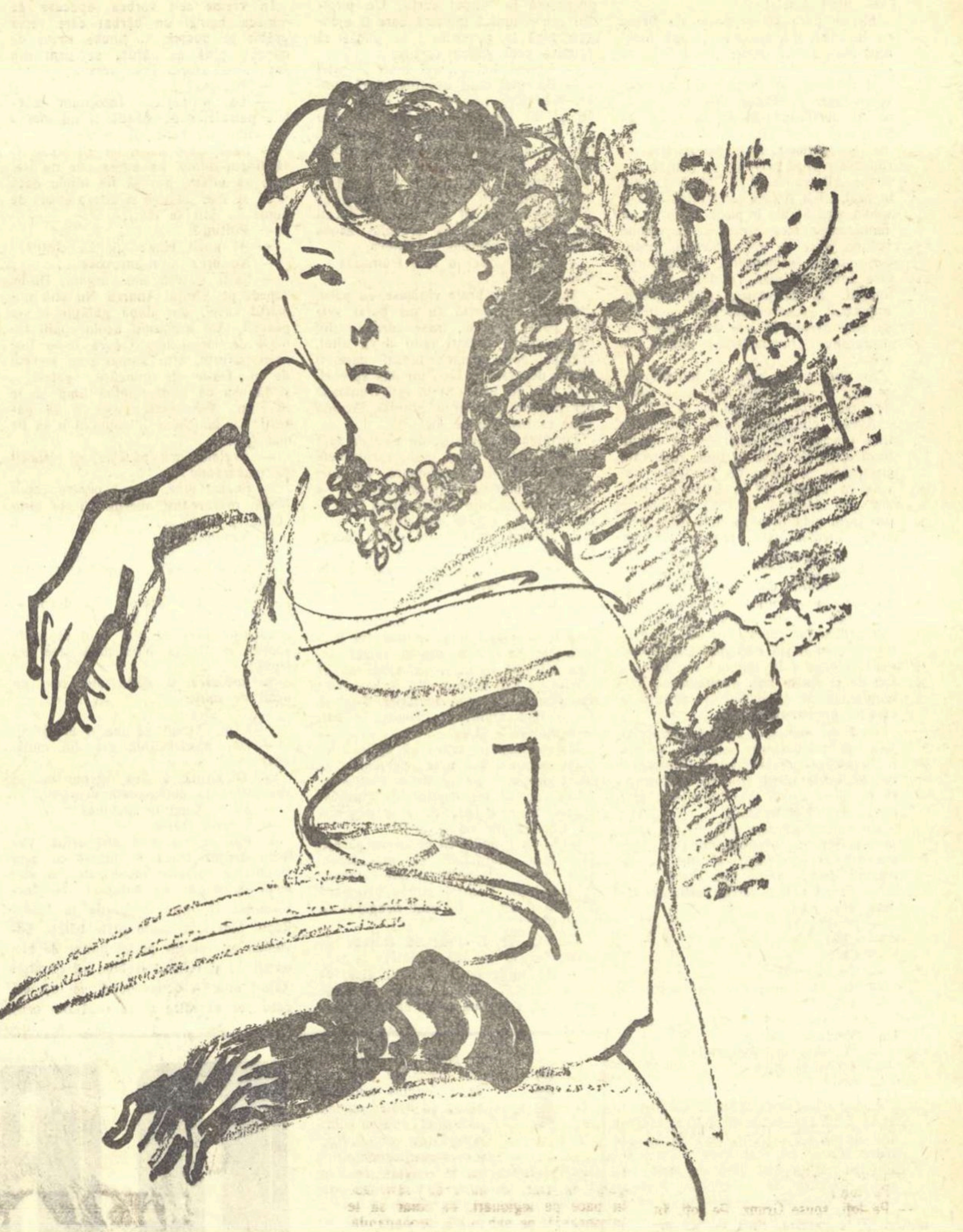

— E comunist, Orbescule.

— Să trăiți, domnule inspector, nu mai există nici o îndoială că e comunist.

— Cum ziceai că te numești, mă?

— Justin Vlaicu.

— Ascultă, mă Vlaicule, ia spune-mi tu, mă, ce vorbeai tu cu Oroș cînd vă întîlneați la restaurantul gării și vă cinsteați cu palincă.

— De multe și de toate.

— Pe larg, pe larg. Spune-mi, pe larg, ce anume vorbeați voi doi?

— Despre vreme, despre necazuri, despre scumpete...

— Așa! Așa! Vezi că e băiat bun, Orbescule? Vezi că începe să spună adevărul, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, văd.

— Mă, Vlaicule, îmi placi, mă. Să știi că începi să-mi placi, mă.

Justin Vlaicu rîse și inspectorul îi văzu dinții albi și frumoși.

— Ai dinți frumoși, mă Vlaicule.

— Am.

— Mă, Vlaicule, mă, și Licu Oroș avea dinți frumoși, mă.

— Avea, își aminti Justin Vlaicu. Avea dinți chiar mai frumoși decît ai mei. Numai că dinții lui Oroș îngălbeniseră puțin din pricina fumatului. Eu nu fumez.

— A! Tu nu fumezi! Bine. Bravo. Dar tu știi, mă, că Oroș nu mai are dinți? Oroș a făcut pe nebunul, mă, a susținut că nu e comunist, și eu i-am rupt dinții lui Oroș, mă, și Oroș a rămas fără dinți.

— Și eu susțin că nu sînt comunist.

— O să vedem cît timp susții tu că nu ești comunist. Deocamdată să-mi spui tu mie, mă, despre ce necazuri vorbeai tu cu Oroș? Scrie, Orbescule.

— Scriu, să trăiți, domnule inspector.

— Ne plîngeam unul altuia că lefurile sînt mici, că viața se scumpește mereu, că războiul bate la ușă.

— Tu te plîngeai de scumpetea vieții ori Licu Oroș?

— Uneori mă plîngeam eu. Alteori se plîngea Licu Oroș. Nu-mi aduc aminte.

— Dar despre război cine vorbea? Tu sau Oroș?

— Amîndoi.

— Bine! Bine! Dar să-mi spui tu mie, mă, Vlaicule, în timp ce petreceați voi doi bînd palincă în restaurantul gării, Oroș n-a încercat să-ți vorbească despre partidul comunist? Nu te-a ademenit? Nu ți-a propus să intri în partidul comuniștilor? Gîndește-te bine, Vlaicule. Adu-ți aminte, Vlaicule. Și spune-mi adevărul, Vlaicule. Altfel... Altfel rămîi și tu fără dinți, mă.

— Oroș nu mi-a vorbit niciodată despre comuniști. Nu mi-a propus niciodată să intru în partidul comunist.

— Dar tu ai auzit despre comuniști? Ai auzit despre partidul comunist?

— Am auzit.

— Și nu ai fost curios să știi cine sînt comuniștii și de ce s-au făcut ei comuniști?

— De curios s-ar fi putut să fiu curios. Știam însă că pe comuniști îi vînează poliția, îi prinde, îi chinuie, îi judecă, îi închide sau îi împușcă. N-am vrut să am de-a face cu poliția. Voiam să mă însor cu Bălănica, să avem copii și să trăim în sărăcie și liniște nesupărați de nimeni.

Grunz începu să rîdă. Odată cu el rîseră Orbescu și Landră, rîseră Cămăraș și Catopol. Cînd inspectorul se opri din rîs, se opriră și ei.

— N-ai vrut să ai de-a face cu poliția! zise Grunz. Iată că totuși ai de-a face cu noi... Și noi, mă, Vlaicule, noi sîntem mai ceva decît poliția. Noi sîntem mai sus ca poliția.

— A căzut năpasta pe noi.

— N-a căzut nici o năpastă pe voi, mă. Tu ești comunist, mă, ești un comunist viclean, mă. Vrei să ne învălui în minciuni. Pe Gavril Toduță îl cunoști? Ia uită-te la el și spune-mi dacă îl cunoști!

Justin Vlaicu se uită la oamenii înșiruiți lîngă perete. Ii văzu în lanțuri și cu bărbile crescute. Spuse:

— Cum să nu-l cunosc eu pe nenea Gavril Toduță? Il cunosc. E un om bun ca pîinea lui Dumnezeu. Și-l cunosc și pe nenea Minu Uibaru.

— Bravo! Bravo! Ai scris, Orbescule ce spune Justin Vlaicu?

— Să trăiți, domnule inspector, am scris.

— Știi că Minu Uibaru și Gavril Toduță sînt comuniști?

— Nu știu. Știu numai că sînt oameni de treabă, oameni cinstiți. Toată lumea care îi cunoaște îi iubește și-i respectă. Și sînt săraci lipiți pămîntului.

— Ei! Asta e! Săraci! Toți sîntem săraci, mă. Nici unuia dintre noi nu-i ajung banii, mă. Dar pe unguroaică, pe Marișca Balint, o cunoști?

— Nu.

— Gavril Toduță ți-a vorbit de comuniști?

— Nu mi-a vorbit.

— Dar Minu Uibaru?

— Nici nenea Minu Uibaru.

— Bine, Vlaicule, bineee!... Nu vrei să fii sincer cu noi, mă. Nu vrei să ne scutești de osteneală.

— Nu pot să spun ceea ce nu știu. Orice mi-ați face nu pot să agrăiesc decît adevărul.

Grunz se uită la fată. Ii plăcu obrazul ei rotund și pufos. Ii plăcură și ochii ei vii, jucăuși, de veveriță.

— Ia vino încoace, fă.

Fata se apropie de inspector.

— Cum ziceai că te cheamă?

— Bălănica Dron.

— Și cîți ani spuneai că ai?

— Douăzeci și unu.

— Și unde ziceai că lucrezi?

— La fabrica de cherestea a domnului Gross.

— O cunoști pe Marișca Balint?

— Pe tanti Marișca? O cunosc. Toată lumea o cunoaște.

— Ai vorbit vreodată cu ea?

— Am vorbit.

— Despre ce?

— Eu știu?! Despre fel de fel de întîmplări.

— Adu-ți aminte și spune-mi limpede: despre ce anume ai vorbit tu cu Marișca Balint?

— Intr-o zi s-a întîmplat un accident în fabrică. Se întîmplă des.

— Ce fel de accident?

— Fierăstrăul... A tăiat mîna unui om care lucra la fierăstrău. Nu se afla în fabrică nici un doctor. Nu se afla în fabrică nici măcar un sanitar. Omul a murit.

— Și dacă a murit, ce? Omul tot trebuie să moară.

— Dacă ar fi fost medic în fabrică, omul n-ar fi murit. Tanti Marișca mi-a spus că în fabrică ar trebui să se afle totdeauna un medic sau măcar un sanitar.

— Adică a făcut propagandă comunistă. Ai scris, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, am scris.

Bălănica Dron spuse:

— Nu știu dacă ceea ce mi-a spus atunci tanti Marișca era sau nu propagandă comunistă. Insă toți oamenii care lucrează la fabrica domnului Gross spun că ar trebui să se afle un medic la fabrică. Domnul Gross nu vrea să angajeze medic, ca să nu aibă o cheltuială în plus. Oamenii care lucrează la fabrică spun că domnul Gross cîștigă din munca noastră destui bani, așa că ar avea de unde plăti leafa medicului.

— Ai scris, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, am scris.

— Adaugă la cele scrise: „Din declarațiile arestatei Bălănica Dron reiese că sub influența directă sau indirectă a comunistei Marișca Balint aproape toți muncitorii de la fabrica domnului Gross s-au bolșevizat". Ai scris, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, am scris întocmai.

— Ascultă, Bălănica Dron!...

— Ascult...

— Marișca Balint nu ți-a vorbit niciodată despre comuniști?

— Nu mi-a vorbit.

— Și n-a încercat să te ademenească să te încîrdășești cu comuniștii?

— Niciodată.

— Am înțeles. Scrie, Orbescule: „Arestata Bălănica Dron declară că arestata Marișca Balint nu i-a vorbit niciodată despre comuniști pentru că ea, Bălănica Dron, este comunistă de mai multă vreme. Și mai declară că Marișca Balint nu i-a propus să intre în partidul comunist pentru că ea, Bălănica Dron, este de mai multă vreme membră a partidului comunist". Ai scris, Orbescule?

— Da, să trăiți, domnule inspector.

Bălănica Dron zîmbi. Și spuse:

— Domnul Orbescu a scris ceea ce i-ați poruncit dumneavoastră să scrie. Dar eu nu am grăit ceea ce dumneavoastră i-ați poruncit domnului Orbescu să scrie că eu aș fi grăit. Mă întreb pentru ce aveți dumneavoastră nevoie de niște hîrtii în care se scriu neadevăruri?

Inspectorul Grunz zise:

— Ia vino tu și mai aproape...

Bălănica Dron îi ascultă ordinul. Grunz se ridică și-i dete o pereche de palme. Fetei îi săriră cerceii din urechi. Se depărtă. Inspectorul se așeză iarăși pe scaun. Bălănica Dron își căută cerceii pe parchet. Ii găsi. Ii puse în podul palmei și se uită la ei. Spuse:

— Mi-ați stricat cerceii.

— O să-ți cumpere derbedeul ăsta alții, zise Grunz. Trăiești de multă vreme cu el?

— Nu trăiesc cu el.

— Dar cu cine trăiești?

— Nu trăiesc cu nimeni. Sînt fată cuminte.

— Cuminte! Nu există fete cuminți. Dar să admitem că mai sînt și rarități și că tu ești una dintre ele. In cazul acesta ce raporturi sînt între tine și Vlaicu?

— Ne-am logodit. O să ne căsătorim după Anul Nou.

— O să fie cam greu să vă căsătoriți în pușcărie.

— Dar pentru ce o să ne trimiteți la pușcărie?

— Cum pentru ce? Pentru că sînteți comuniști.

— Nu sîntem.

— Ba sînteți. Insă partidul vostru v-a învățat să păstrați taina, să nu mărturisiți.

— Nu avem nici un partid, spuse Justin Vlaicu. Nu facem politică.

— Dar ar fi fost bine să fi făcut politică și să fi avut un partid,

SÎNT AMARE

adăugă Bălănica Dron. Dacă e vorba să fim prinși pe stradă, la întîmplare, cercetați și bătuți și amenințați și cu pușcăria, ar fi fost bine să avem un partid.

— Ai auzit, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, am auzit.

— Ai scris, Orbescule?

— Să trăiți, domnule inspector, am scris.

— A scris minciuni, spuse Justin Vlaicu.

— Minciuni sfruntate, zise Bălănica Dron.

Grunz nu-i mai dete atenție. O chemă lîngă el pe Galina.

— Cum ziceai că te cheamă?

— Galina.

— Galina și mai cum?

— Galina Pora.

— Nu Galina Stoienică? Nu ești nevasta lui Gherghe Stoienică?

— Sînt nevasta lui Gherghe Stoienică, dar fără cununie.

— Concubinaj. De ce nu v-ați căsătorit legitim?

— N-a vrut Stoienică. Și, la drept vorbind, nici pe mine nu m-a îndemnat inima. Lui Stoienică îi plac multe fuste. Intr-o zi, mi-am zis, pleacă de acasă și nu se mai întoarce. Mă lasă. Ce să mai umblăm pe la tribunal cu divorțul?

— Ce meserie ai?

— Cum ce meserie? Sînt nevasta lui Stoienică. Mă ține Stoienică.

— Dar Gherghe Stoienică ce meserie are?

— Parcă dumneavoastră nu știți? Trăiește din jocul de cărți. Joacă în cărți, cu proștii, prin cafenele, și le ia gologanii.

— Jocul de cărți nu e meserie.

— Parcă ce faceți dumneavoastră aici e meserie. Arestați oamenii, îi bateți, îi siliți să declare că sînt comuniști și-i trimiteți la pușcărie. Pe unii îi și omorîți.

— Noi nu omorîm oameni, spuse Grunz.

— Ba îi omorîți, susținu fără teamă Galina. Lumea spune că acum, de curînd, ați omorît aici o bulgăroaică venită de la București. O studentă...

Grunz urlă:

— Taci... Taci, că te sfărîm...

— Iaca, tac. Dar așa spunea lumea. Că ați omorît o bulgăroaică și că ați aruncat-o în apă. Și că apa a scos-o la suprafață. Și că...

Grunz se repezi spre femeie cu pumnii ridicați. Femeia fugi și se ascunse în spatele celor patru arestați în lanțuri care se aflau lîngă zid.

Oroș, galben ca turta de ceară, îi spuse inspectorului:

— Să n-o atingi! Auzi? Să n-o atingi! Asasinule!

Grunz se întoarse spre Orbescu.

— Luați-l. Duceți-l. In lanțuri și la carceră.

Orbescu îl întrebă:

— Pe toți?

— Pe toți, spuse Grunz. Pe toți. In lanțuri și la carceră. Pînă la noi ordine. Regimul cel mai greu, cel mai greu...

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

In timp ce asupra Ardealului și a Moldovei căzuse de timpuriu potop de zăpadă, cîmpul Dunării avu o toamnă neobișnuit de frumoasă care se prelungi pînă la începutul lui decembrie. Tocmai cînd se anunță ceață și vînt cald în Ardeal, cerul Bucureștilor fu acoperit de nori vineți și groși. Soarele pieri, vîntul adormi, văzduhul încremeni. Trecu o zi. Trecură două. Trecură trei. Norii de plumb se îngroșară și mai mult și pogorîră ca o amenințare și aproape că atinseră vîrfurile plopilor.

— Incepe iarna.

— A întîrziat destul.

Capitala, obișnuită din vechime să trăiască și geruri siberiene și călduri tropicale, nu luă în seamă norii și nu se sinchisi așa cum nu se sinchisea nici de războiul început cu cîteva luni în urmă și care, după prăbușirea zgomotoasă și spectaculoasă a Poloniei, părea să fi ajuns la un punct mort. Teatrele jucau comedii și farse. Companiile de reviste aduceau pe scene cîrduri de femei goale sau aproape goale. Comicii recitau cuplete glumețe și deochiate. Publicul se înghesuia și se prăpădea de rîs. Cafenelele zumzăiau, pline ochi, din zori pînă în zori. Restaurantele gemeau de lume. Străzile foiau.

— Războiul...

— Lasă-mă, dragă, în pace. Războiul e departe.

Prin hotelurile supraîncărcate se auzea vorbindu-se tot mai mult nemțește.

— Ne-au ocupat încă o dată germanii.

— Incă nu. Dar ne vor ocupa în curînd. Germaniei nu i se mai poate opune nimeni.

Părerea că Germaniei lui Adolf Hitler nu i se mai poate opune nimeni cu armele își făcuse loc larg și în presă. Ziarele net fasciste își continuau cu vehemență atacurile lor împotriva aliaților din Apus și mai ales împotriva Uniunii Sovietice. „Comuniștii trebuie să fie stîrpiți. Odată cu comuniștii trebuie să fie stîrpiți și simpatizanții comuniștilor". Incet-încet, cîteva ziare burgheze, care pînă atunci păstraseră de ochii lumii o oarecare neutralitate, începură și ele să încline balanța în favoarea fasciștilor din țară și a celor de peste hotare. „Curentul" lui Pamfil Șeicaru, „Timpul" lui Grigore Gafencu, „Universul" lui Stelian Popescu se apropiară, ca atitudine politică și chiar ca limbaj, de „Porunca vremii". Fu elogiat sîngerosul Franco și fu elogiată falanga. Li se închinară imnuri lui Mussolini și lui Hitler.

Peste Capitala Romîniei lui Carol al II-lea veneau uneori adieri cu miros de sînge și cenușă dinspre prăbușita Polonie. Alteori veneau zvonuri din lagărele Germaniei. Acolo, milioane de oameni erau torturați, arși de vii în cuptoare special construite, gazați, omorîți cu măciuca, atîrnați în ștreanguri ori împușcați. Atunci, vesela, ușuratica și desfrînata Capitală a Romîniei lui Carol al II-lea se înfiora o clipă.

— Poate mîine începe și la noi războiul și murim, își spuneau bogații. Să petrecem, deci. Să ne trăim, cît mai avem vreme, viața.

Multora le pieri rușinea. Mulți și multe își lepădară masca prefăcătoriei pe care o purtaseră pînă atunci pe obraz și îmbrăcară, fățiș, pielea nerușinării. In vîrtejul petrecerilor, imaginea catastrofei apropiate dispărea. Viața își relua cursul ei trepidant, zgomotos, mustos.

In cea de a patra zi vînătă, din norii groși și vineți-negri, atîrnați peste oraș, prin văzduhul încremenit, începu să se desprindă fulgi mari și albi de neprihănită zăpadă, din zori. La amiază încetară să circule tramvaiele, autobusele și mașinile. Seara, ca să treci de la o casă la alta, trebuia să-ți deschizi drum cu lopata. A doua zi dimineața nu ieșiră din case și nu luară în piept nămeții uriași decît muncitorii pe care îi chemau la lucru, cu strigăte disperate, sirenele.

Ninse aproape o săptămînă. La capătul ei, Capitala se pomeni îngropată sub un morman uriaș de zăpadă. Orășenii ieșiră la lucru și, risipind sudoare, croiră pîrtii înguste. Umblînd pe aceste pîrtii înguste, orășenii căpătară impresia că umblă pe fundul unor tranșee adînci, cu pereții albi.

Odată cu sfîrșitul ninsorii, norii se destrămară și se risipiră. Soarele luci și umplu de fulgere albe și orbitoare zăpezile iar cerul îi se arătă oamenilor albastru și pur ca în cele mai limpezi zile ale verii.

Intr-una din nenumăratele zile care urmară nemaipomenitei ninsori, regele își remanie guvernul. Prim-ministru rămase eternul Tătărăscu însă la Interne veni ca subsecretar de stat — așa cum îi spusese Teofil Stînjinel lui Grunz — avocatul Pompil Orbescu. Comunicațiile le luă Stănică Paleacu iar Justiția fu încredințată cunoscutului agitator fascist din baroul de Ilfov, Panait Derderian.

— Regele și-a cîrpit guvernul cu trei fasciști notorii.

— Schimbările s-au făcut la cererea legației germane.

— Ceea ce s-a făcut acum e numai un început. Nu va trece mult și vom avea un guvern pur fascist. Nemții nu se vor lăsa pînă nu vor aduce la putere, la noi, un guvern sută la sută fascist.

Pompil Orbescu, care lucra mînă în mînă cu legația germană, schimbă cîțiva prefecți. Se gîndi și la schimbarea prefectului de Maramureș, avocatul doctor Marius Bold pe care îl bănuia, ca fost manist, de nesinceritate față de rege. La Maramureș, județ de frontieră cu Slovacia lui Tisso în care germanii hitleriști se instalaseră ca la ei acasă, lui Pompil Orbescu îi trebuia un om de încredere la prefectură. Contrabanda de vite din Romînia în Slovacia trebuia să fie întețită, iar nu stingherită. Aparent, prefectul, ca și celelalte organe de stat, trebuiau să-i urmărească pe legionari și să-i împiedice să se dedea la propagandă. In fapt, prefectul, ca și celelalte organe de stat, aveau ordin să-i lase în pace pe legionari, ba chiar să le înlesnească, pe sub mînă, propaganda. Zvonul cu privire la schimbarea unor prefecți ajunse și la urechile prefectului de Maramureș, avocatul doctor Marius Bold. Așa cum am arătat mai sus, prefectul de Maramureș nu aștepta să-i vină ordinul de schimbare. Il luă pe părintele Coriolan Bold și pe cumnatul acestuia, avocatul doctor Caudiu Pap, și se repezi cu ei la București. Părintele Cori o anexă și pe Velica cioanta căreia îi luă bilet de clasa a treia și o instală într-un vagon. Așteptară în vagoane trei zile, la Brașov, pînă se dezăpezi linia ferată între Dîrste și Predeal. Părintele Cori fu ocupat cu Velica. Ii duse apă și mîncare la vagon. Plăti om s-o îngrijească. O umplu de speranțe. Prefectul discută politică și afaceri cu avocatul doctor Pap. Venise, de curînd, în oraș, germanul Peter Heger. După cîte se părea, era om de mare viitor. Incăpuse pe mîinile fraților Inocențiu. Nu se putea să fie rupt de frații Inocențiu și integrat unui nou trust de exploatare a pădurilor pe care ei l-ar putea înjgheba? Era păcat să-i lase pe frații Inocențiu să se îmbogățească peste măsură din exportul de lemne și din contrabandă. Era păcat să lase să le scape ocazia.

— Știi, domnule avocat doctor, cît se cîștigă la contrabandele de vite?

— Știu.

— De ce le-ar face frații Inocențiu cu Heger și cu alții? Poate că ne-am pricepe și noi.

— Ai dreptate, prefectule. Trebuie să-ți salvăm prefectura și să medităm.

— N-avem ce medita. La întoarcere trebuie să ne așternem pe lucru. Numai să dea Dumnezeu să-mi păstrez scaunul de prefect.

Ajunși în Gara de Nord, osteniți și boțiți, auziră cu neplăcere că din pricina zăpezilor înalte nu circulă nici un vehicul. Tocmiră hamali să le ducă bagajele pînă în centrul orașului. Părintele Coriolan Bold angajă doi oameni s-o poarte pe Velica la spinare cu rîndul. Traseră la „Continental". Părintele Cori o instală pe Velica într-o odăiță, la mansardă. Ii spuse portarului:

— O femeie sărmană din parohia mea. Am adus-o să-i pună picioare.

Portarul își spuse:

— Grozav de milos trebuie să fie acest prea-sfînt părinte cu barbă scurtă și rară dacă a adus el tocmai de la marginea țării o biată cioantă să-i pună picioare artificiale.

După ce o văzu așezată în pat, părintele Cori îi zise:

— Dacă îți trebuie ceva, suni și ceri. Am să vin să te văd, Velico, spre miezul nopții.

— Vii cînd dorești să vii, sfinția ta.

Se odihniră. Se primeniră. Coborîră toți trei în restaurant. Orchestra cînta. Lumea petrecea. Avocatul doctor Claudiu Pap spuse:

— Dulce e viața la noi, la Maramureș, dar dulce ca la București nu cred să se mai afle nicăieri pe lume. Bine ar fi să ne vină și nouă odată timpul să ne așezăm aci cu casele.

— Poate că o să ne vină mai curînd decît ne așteptăm, domnule avocat doctor.

— Să te audă Dumnezeu, domnule prefect.

Ciocniră țuici:

— Noroc!

— Noroc bun!

— Să ni se împlinească tot ce dorim.

— Noroc.

Nu ajunseră la jumătatea mesei și se văzură salutați de părintele Firică:

— Salve, fraților.

Le întinse mîna. Se ridicară toți trei în picioare. Iși strînseră mîinile, se îmbrățișară. Părintele Firică se sărută pe gură cu părintele Coriolan Bold. Bărbile și mustățile li se amestecară. După ce se descleștară, părintele Cori zise:

— Poftești să iei masa cu noi, părinte ministru?

— Dacă mă invitați...

— Cu cea mai mare plăcere, părinte ministru... Cu cea mai mare plăcere. Nici nu știi ce bucurie ne faci. Tocmai ne gîndeam să te călcăm mîine dimineață la minister. Să te vedem cum lucri...

Făcură schimb de noutăți. Părintele Firică bău și plînse soarta Ardealului:

— Rău îmi pare de Ardealul nostru, fraților. E atît de departe de București.

— No! Că chiar așa spune și dragul nostru Maniu.

Părintele Cori începu să se tînguie tocmai cînd părintele ministru Firică sorbea cu ochii șoldurile cărnoase ale cîntăreței care urla lîngă orchestră:

Și-o să te prind,
Și-o să te bat,
Cu scîndura de la pat...

— Bei cu noi, părinte ministru. Mănînci cu noi, părinte ministru, și nu ne întrebi ce necaz ne-a împins pe drum greu, acuma, la vreme de iarnă. Că numai de dragul Bucureștilor nu ne lăsam noi casele și nevestele ca să ostenim prin trenuri și hoteluri.

Părintele ministru Firică așteptă ca femeia să-și termine cîntecul. Apoi spuse:

— De ce să vă mai întreb ce necaz v-a adus în acest oraș al pierzării! Știu, fraților și prietenilor. Și dacă știu, pentru ce să vă mai întreb?

Părintele Coriolan Bold i se vîrî în suflet:

— Ce știi? Spune-ne ce știi, părinte ministru. Nu ne mai lăsa să ne zbatem ca peștii pe uscat. Milostivește-te de noi și spune-ne.

Părintele Firică nici de data aceasta nu-i răspunse numaidecît. Chemă un chelner.

— Roagă dumneata cîntăreața să poftească să bea cu noi în pauză un pahar de vin.

Chelnerul plecă și-i șopti cîntăreței la ureche propunerea părintelui Firică. Fata cu șolduri mari privi spre părintele ministru și-i surîse. Mulțumit, părintele ministru zise:

— Sper că nu vă supărați că am poftit fata la noi. Mă cunoaște. Mai mult: eu mă pot spovedi dumneavoastră că am avut izbîndă și... „am cunoscut-o pre dînsa"...

— Vai! spuse părintele Cori. Cum să ne supărăm? Pentru izbînda sfinției voastre ne bucurăm. Dar nu ne-ai spus, părinte ministru, ceea ce așteptăm de la sfinția-voastră.

— V-a adus la București prefectura... Vă temeți că domnul avocat doctor Marius Bold va pierde prefectura de Maramureș. Am ghicit?

— Ai ghicit, părinte ministru. Insă pe noi ne roade o întrebare: ce este adevărat din zvonul care a ajuns pînă la noi?

— Zvonul nu e simplu zvon. De cîteva zile, domnul Pompil Orbescu, noul subsecretar de stat de la Interne, schimbă prefecții. Pune în loc oameni de care e sigur, oameni pe care îi cunoaște personal și care simpatizează cu Berlinul.

— Noi am venit să-i salvăm lui Marius prefectura. Ne gîndeam să ne ducem să-i cerem sprijin domnului Maniu. L-am slujit și noi, o viață. Credeam că nu ne-o refuza.

— Nu se află în Capitală. L-au prins zăpezile la Bădăcin.

Părintelui Coriolan Bold îi căzu nasul. Se întoarse spre frate-său și-i spuse:

— Am făcut drumul degeaba, frate Marius. Se vede treaba că am călcat cu stîngul cînd am plecat de acasă.

Avocatul doctor Claudiu Pap îl întrebă pe părintele ministru:

— Sfinția ta, excelență, ne-ai putea fi de ajutor? Nu ne lăsa, excelență, să rămînem aici, în Capitală, copiii nimănui.

Părintele ministru zise:

— Domnilor și fraților, ascultați-mă pe mine: cîntăreața e o muiere cum n-am mai întîlnit. Nici la Buda, nici la Viena nu am întîlnit o muiere mai faină.

Băură. Cîntăreața veni și se așeză lîngă părintele ministru. Il trase de barbă. Ii răsuci o ureche. Părintele Cori o îmbie să bea. Cîntăreața îl refuză:

— Pînă nu-mi termin programul, nu am voie să mă ating de băutură. Dacă mă vede, patronul mă aruncă pe scări. Și atunci, părinte, eu ce mă fac? Mă angajezi dumneata să-ți cînt la biserică?

— Nu, taică, deși dacă s-ar putea să te angajez, mi s-ar umple biserica de credincioși.

Rămaseră singuri. Intre ei se așternu tăcere tristă. Părintelui ministru Firică i se făcu milă de părintele Cori. Ii spuse:

— Hai să ne țucăm pe gură, părinte Cori.

Se țucară pe gură. Iși amestecară încă o dată bărbile și mustățile. Apoi părintele ministru Firică se milostivi de părintele Cori:

— Trec să-l iau pe domnul prefect mîine dimineață la nouă. Il duc la Interne să-l prezint domnului ministru subsecretar de stat Pompil Orbescu. Sper să ne întoarcem cu locul de prefect asigurat.

— N-ar fi potrivit să mergem și noi?

— Mai mult ne-ați încurca.

Plătiră și-l lăsară pe părintele ministru cu cîntăreața. Urcară scările și se culcară. După ce prefectul și avocatul doctor adormiră, părintele Cori scoase capul pe ușă. Coridoarele, scările erau pustii. Se năpusti la mansardă și intră la Velica.

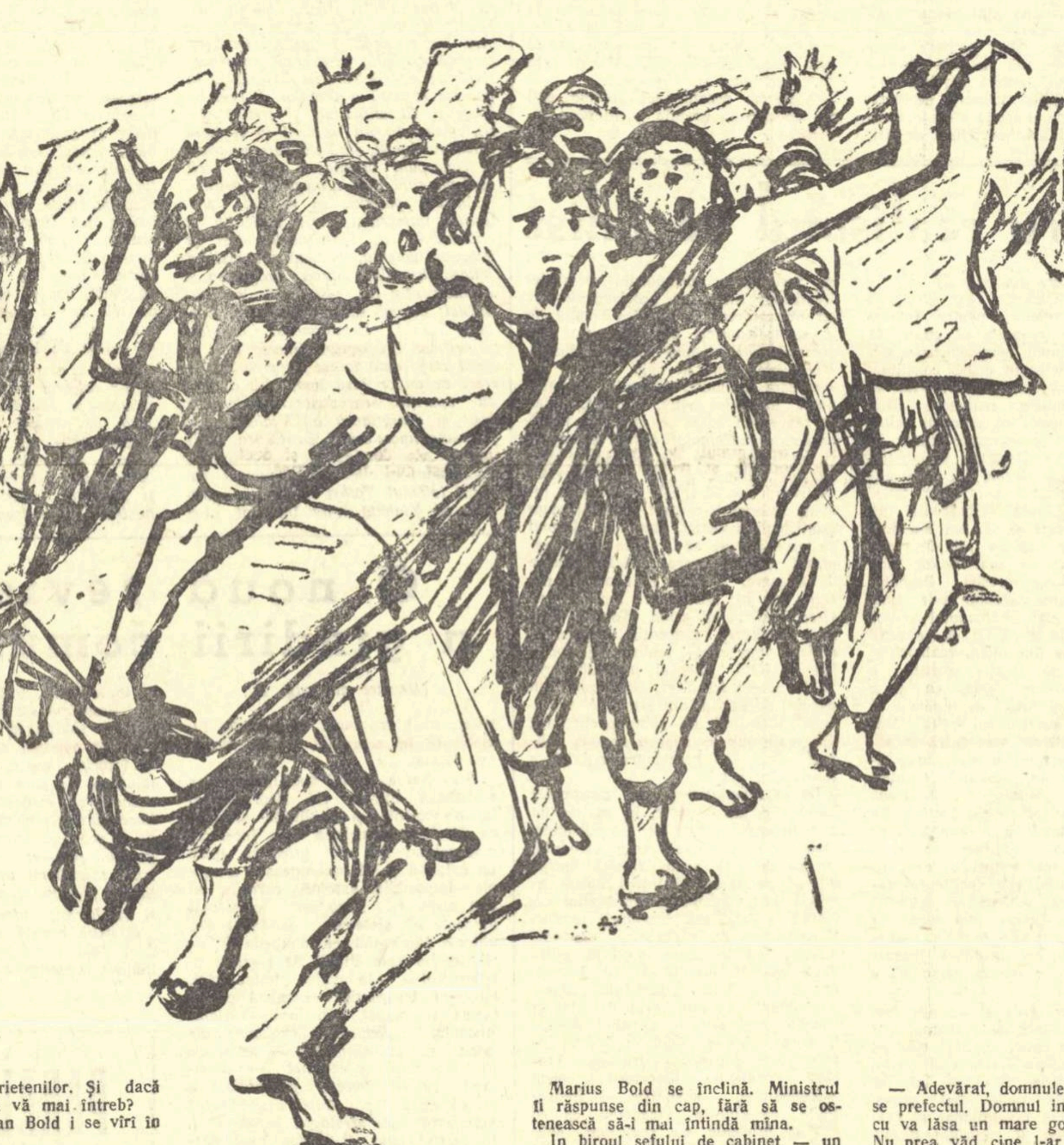

— Ai adormit, Velico?

— Nu, părinte Cori. N-am adormit.

Părintele Coriolan Bold se dezbrăcă. Apoi căută cu ochii pe pereți. Spuse:

— Păcătoșii ăștia de regățeni nu țin icoane în hoteluri. Bătu-i-ar Dumnezeu să-i bată de bezmetici.

Se închină de trei ori cu cruci mari.

Și după ce se închină, intră în pat lîngă Velica și se apucă s-o frămînte.

Dimineața era vînătă. Peste Capitală se lăsase ceață. Părintele ministru Firică veni cu întîrziere la întîlnire. Il găsi în holul hotelului, nervos și abătut, pe avocatul doctor Marius Bold.

— Scuză-mi întîrzierea, prefectule. Drăcoaica de cîntăreață e de vină. M-a purtat prin toate barurile. Am dănțuit-o pînă la ziuă.

— Nu face nimic, părinte ministru.

— I-am telefonat domnului ministru Pompil Orbescu. Ne așteaptă.

Străbătură de-a lungul calea Victoriei, luptîndu-se amîndoi, voinicește, cu zăpada. Picioarele le lunecau. Din cauza ceții și a îngustimii pîrtiei pe care mergeau, se mai ciocneau de cîte un trecător.

— Scuzați.

— Pardon.

— Scuzați.

— S-avem iertare.

Ajunseră în piața Victoriei istoviți. Cînd s-o cotească pe bulevardul Basarab, în colț, le ieși în drum o cîrciumă cu ferestrele aburite și o dricărie cu sicrie și cruci de lemn în vitrină.

Prefectul glumi:

— Intrăm la cîrciumă sau la dricărie?

— La cîrciumioară. Pentru un sfert de oră. Să luăm cîte o gustărică și să bem cîte o drojdioară. Trebuie să ne mai întremăm, prefectule. N-o să fie ușoară lupta cu ministrul Orbescu. E un pezevenghi de mîna întîia.

Intrară în cîrciumă și întîrziară o jumătate de ceas. Părintele ministru prinse curaj.

— No, că acum, dacă Pompil mă refuză, pot să-l și înjur. Dar n-o să mă refuze. O să aibă săptămîna viitoare nevoie de mine...

Ministrul subsecretar de stat Pompil Orbescu îl primi pe părintele Firică cu brațele deschise. Lui Marius Bold abia catadixi să-i întindă mîna.

Subsecretarul de stat îi pofti să stea. Sună și ceru să se aducă dulceață și cafele și-l întrebă pe prefect:

— Cu ce treburi prin Capitală, domnule Bold?

Prefectului îi îngheță șira spinării. Ministrul subsecretar de stat nu-i spusese „domnule prefect", ci „domnule Bold". Așadar soarta lui fusese pecetluită. Părintele Firică pricepu situația și o luă înaintea lui Bold.

— Iubite colega, prin Maramureș au ajuns zvonuri proaste. Prietenul meu, prefectul de Maramureș, s-a lăsat impresionat de aceste zvonuri proaste și a venit la București. Ți l-am adus, ca să-i confirmi dumneata în persoană, că postul de prefect pe care îl deține de cînd a venit Frontul la putere, nu-i este periclitat. L-a căutat pe domnul Maniu să-l sprijine. Insă, cum știi, pe domnul Maniu l-au prins zăpezile la Bădăcin. Așa că l-am luat eu în brațe.

Subsecretarul de stat Pompil Orbescu spuse:

— Regret, colega, însă sînt nevoit să mă abțin. Asemenea asigurări nu sînt în măsură să dau. La Maramureș s-au întîmplat și se întîmplă multe. Și cu prefectura de acolo nu-mi miroase bine.

Părintele ministru Firică îi spuse avocatului doctor:

— Domnule prefect, te rog, fii bun și lasă-ne singuri. Așteaptă-mă la șeful de cabinet. Așteaptă-mă cu răbdare pînă ies.

Marius Bold se înclină. Ministrul îi răspunse din cap, fără să se ostenească să-i mai întindă mîna.

In biroul șefului de cabinet — un băiețandru spălăcit și puțintel la trup care vorbea dintr-o dată la trei telefoane — luă loc într-un fotoliu și scoțînd un ziar vechi din buzunar se adînci în lectura lui. In două-trei rînduri îl auzi pe părintele ministru Firică răcnind la Pompil Orbescu și pe excelența sa domnul ministru subsecretar de stat Orbescu răcnind la părintele Firică.

După mai bine de un ceas Pompil Orbescu sună. La auzul soneriei cu sunet ascuțit, neplăcut, ca de alarmă, șeful de cabinet puse toate receptoarele pe masă și năvăli în cabinetul ministrului. Abia închise ușa capitonată în urma lui, că o și deschise. Spuse:

— Poftiți, domnule Bold, vă cheamă domnul ministru.

Ii găsi pe subsecretarii de stat stînd crăcănați în fotolii și rîzînd:

— No! Că asta e bună. Am să i-o spun diseară și cîntăreței, excelență.

— Nu te mai osteni, părinte ministru. După informațiile pe care le avem, cîntăreața nu gustă anecdotele.

Ridică ochii spre Marius Bold. Il întrebă:

— Ei, domnule prefect, ce poți să-mi spui despre județul dumitale?

Marius Bold, emoționat, se înclină adînc în fața miniștrilor, apoi se așeză și-i făcu ministrului Pompil Orbescu raportul pe care-l scrisese încă de acasă și-l învățase pe de rost.

— Excelent raport. Excelent. Scurt. Clar. Convingător.

După aceea vorbiră despre munți și despre niște păduri pe care părintele ministru Firică arăta că le cunoaște foarte bine. Ajunseră și la fabrica de cherestea a domnului Gross. Ministrul subsecretar de stat Pompil Orbescu îl întrebă pe prefect:

— Ce bubă am putea noi să-i găsim lui Ignatz Gross? Trebuie să-i găsim o bubă.

Părintele ministru Firică îl întrebă:

— Crezi că e absolut necesar să-i găsim bubă, Pompile?

— Absolut necesar.

Prefectul, care între timp ghicise gîndul celor doi miniștri, spuse:

— Dacă îmi dați voie, excelență, aș avea o idee...

— Impărtășește-ne-o, prefectule...

— La fabrica de cherestea a domnului Ignatz Gross...

Vorbi o jumătate de oră. Miniștrii subsecretari de stat îl felicitară:

— Excelentă idee, prefectule. Excelent plan, prefectule... Voi da ordin să fie arestat acest domn Gross și să i se facă percheziție atît la întreprindere cît și la domiciliu. Il vom înfunda... Il vom înfunda și-i vom cumpăra fabrica. Pe urmă du-te, domnule, unde poftești, că lumea e largă...

Prefectul Marius Bold prinse nas.

— Se mai află la noi un neamț suspect, unul Peter Heger. Lucrează cu frații Iroaie... Aș propune...

Ministrul subsecretar de stat Pompil Orbescu i-o reteză:

— Domnului Peter Heger nu trebuie să i se clintească nici măcar un fir de păr din cap, prefectule. Pe domnul Peter Heger îl protejăm. Sîntem obligați, din motive superioare de stat, să-l protejăm. Mai mult nu-ți pot spune. Ințelegi, prefectule?

— Să trăiți, domnule ministru, înțeleg.

La plecare, ministrul Pompil Orbescu își aminti:

— Am un drac de nepot care lucrează cu inspectorul Grunz în orașul vostru. Era subinspector. L-am avansat inspector și l-am mutat la București. E un element valoros. Și cum eu nu am copii, vreau să-l țin pe lîngă mine, să-l cresc și să-l inițiez în tainele politicii. Intr-o zi poate ajunge și el ca mine și ca dumneata, părinte Firică, ministru. Ori poate ajunge și mai sus decît noi. Elementele valoroase sînt rare și țara are nevoie de ele. E păcat să lăsăm elementele valoroase să se irosească pe la marginea țării.

— Adevărat, domnule ministru, spuse prefectul. Domnul inspector Orbescu va lăsa un mare gol în urma lui. Nu prea văd cine l-ar putea înlocui.

— Am să-i trimit un înlocuitor priceput, îl asigură ministrul pe prefect.

— Vă mulțumim, excelență.

Prefectul Marius Bold și avocatul doctor Cladiu Pap mai rămaseră cîteva zile în Capitală. Văzură lume. Petrecură. Făcură cumpărături. Apoi plecară.

Părintele Coriolan Bold întîrzie în București o lună.

Cînd se întoarse în parohie, enoriașii o văzură pe Velica umblînd pe picioare de metal. Făcea un pas, se sprijinea bine în baston, mai făcea un pas.

Scheletul și încheieturile picioarelor artificiale scîrțîiau și scrîșneau. Insă Velica era fericită. Nici nu le auzea.

Viața continuă să se scumpească. Se auzi că prin satele mai depărtate săracii mor de foame. Zăpezile mari scoaseră la drum haite de lupi. Apărură cete de tîlhari care începură să opereze la drumul mare ca în vremurile vechi cînd Codrul Vlăsiei era faimos. Din cauza frigului și a lipsurilor muriră săraci și la periferiile Capitalei. In ziare se înmulți numărul anunțurilor care spuneau: „Neavînd cu ce s-o hrănesc și s-o îmbrac, dau de suflet fetiță de patru ani, sănătoasă, drăguță". „Sărăcia mi-a ajuns la os. Dau de suflet băiețaș de cinci ani, deștept, frumos, cu ochii albaștri". „Tînăr sărac, licențiat în litere, caută soție care să dispună de casă și de ceva avere, indiferent de vîrstă"...

Cum de cîțiva ani statul se înarma și se pregătea de război, impozitele fură din nou mărite și ele apăsară în primul rînd pe cei mulți. Guvernul recent remaniat, care ținea țara sub strictă supraveghere, fu informat că muncitorii se agită și se pregătesc să ceară îmbunătățirea salariilor. Din sate veni vestea că sărăcimea murmură, cîrtește și înjură. Se ținură consilii de miniștri restrînse și secrete. Tătărăscu, deși nu era contrazis de nimeni, bătu cu pumnul în masă:

— Cu mine n-o să le meargă muncitorilor. Știu să guvernez. Intăresc starea de asediu. Majestatea sa mi-a dat mînă liberă...

Miniștrii, îmbrăcați toți în somptuoase uniforme albastre și cu piepturile pline de decorații îl aplaudară. Panait Derderian — oacheș, cărnos, sprîncenat — se repezi și-l sărută.

— Așa te vrem, domnule prim-ministru. Energic. Viguros. Naționalist. Stănică Paleacu, Pompil Orbescu, părintele Firică și mulți alți miniștri cerură și ei, cu energie, să se treacă la măsuri tari.

— Muncitorii? Muncitorii se află sub influența comuniștilor. Să fie stîrpiți comuniștii și atunci muncitorii se vor liniști. Să fie stîrpiți în primul rînd capii comuniștilor care se află în închisori. Aceia sînt cei mai periculoși. Să fim fără milă, domnilor. Cu comuniștii trebuie să fim fără milă...

Stănică Paleacu îmbătrînise.

Ii albise părul. Fața i se veștejise și i se încrețise. Insă ambiția de a mai juca roluri politice îl ținea dîrz și activ. Pînă atunci mai fusese de două ori ministru în guvernele prezidate de generalul Averescu. Pe urmă, după ce generalul murise și fusese îngropat cu funeralii naționale, Stănică Paleacu șomase. Și în timp ce șomase departe de banca ministerială se aciuiase pe lîngă curtea regală și începuse să fie privit ca „om de rezervă" al regelui. Ascensiunea lui Adolf Hitler întîi, și apoi victoria fulgerătoare obținută de armatele hitleriste împotriva Poloniei, făcuseră din Stănică Paleacu — ca de altfel din mulți alți politicieni vechi — un admirator al Führerului. Buzatul prețuia astfel de oameni. Dorința cea mai vie a regelui era — în epoca de care ne ocupăm aci — de a face politică al t[illegible]ri de Germania hitleristă în a cărei forță credea cu nestrămutare, însă fără să se servească de legionari. Paleacu își părăsise, în orașul de provincie din Deliorman, nevasta care nu-i pricepea politica și care nu-l înțelegea. Se mutase în Capitală unde intrase în multiple consilii de administrație, și o tîrîse după el și pe profesoara Dezideria Găzaru căreia îi găsise catedră la un liceu de fete. Dintre oamenii cu care plecase la drum îi mai rămăseseră în anturaj profesorul Timon și primul lui șef de cabinet Lăpturel. Intrat pentru a treia oară în guvern, pe Timon îl numi inspector școlar. Din Lăpturel făcu, ajutat de Pompil Orbescu, director general în Ministerul de Interne. Dezideria Găzaru și Timon rămăseseră tot săraci. Trăiau din leafă. Lăpturel însă se căsătorise cu fată bogată din marea negustorime, poseda case în parcul Filipescu și acțiuni la „Creditul Minier" și la „Letea", ținea automobil și-și cumpărase, pentru a se introduce mai ușor în societatea înaltă, cai de curse.

— Incă de pe timpul răposatului Averescu, eu și cu oamenii mei, domnilor, îi urmăream și-i lichidam pe comuniști. Acum trebuie să ne folosim de puterea pe care ne-a dat-o majestatea-sa regele și Dumnezeu și să le venim de hac tuturor comuniștilor. Aceasta, cum bine spunea domnul prim ministru, intră în vederile majestății sale regelui și intră, deopotrivă, în vederile conului Führer.

In urma acestor lungi consilii, se înăspri cenzura și se ascuți supravegherea populației. In toată țara începu o vînătoare sălbatică după comuniști. Se făcură multe arestări. Pe cei bănuiți că ar fi comuniști îi schingiuiră, să le smulgă mărturisiri, și-i judecară. Pe unii îi judecară la repezeală în provincie. Pe alții îi aduseră să-i judece în grupuri mai mari la București.

In noua lui calitate de director general în Ministerul de Interne, Lăpturel vizită Ardealul. Ajunse și la Satu Mare. Il cunoscu pe Grunz. Il scărmănă și-l certă pentru blîndețe.

— Ce dosare sînt astea? Nici un arestat n-a mărturisit că e comunist?... Mănînci banii statului pe degeaba, domnule inspector. O să te retrogradăm.

— Am procedat în toate chipurile. N-am izbutit să scoatem nimic de la ei. Tac. Tac de parcă ar fi de piatră.

— Să mi-i trimiți pe toți, pachet, la București. O să-i anchetez eu... O să le pregătesc eu dosarele. O să-l trimit eu la judecată.

— Am înțeles, să trăiți, domnule director general.

— Pe Ignatz Gross l-ai arestat?

— L-am arestat, domnule director general.

— Să mi-l trimiteți și pe Gross.

Licu Oroș, Gavril Toduță, Minu Uibaru, Marișca Balint, Galina Pora, Bălănica Dron, Justin Vlaicu — cărora li se adăugase și Dragalina Farcaș — fură trimiși la București sub pază strașnică.

Vagonul închis, zăvorît și zăbrelit, legat de coada unui personal, străbătu Transilvania, trecu munții și ajunse în Capitală într-un miez de noapte. Arestații fură urcați într-o dubă și duși, printre movile de zăpadă și clădiri înalte, într-o casă veche, cu ziduri groase, de piatră. Acolo îi coborîră la subsol. Pe bărbați îi închise laolaltă într-o odaie largă, întunecoasă și rece. Pe femei le închise într-o altă odaie, asemănătoare și alăturată.

Lăpturel veni spre ziuă. Ceru să i se deschidă ușa și să se lumineze încăperea. Găsi arestații dormind. Il trezi cu lovituri de picior și le spuse:

— Pe inspectorul Grunz l-ați dus cu muia. Inspectorului Grunz nu i-ați mărturisit nimic. A? Ce credeți voi? Că o să mă puteți duce și pe mine? Veniți sus, la camera specială. Vreau să stăm nițeluș de vorbă.

In timp ce Licu Oroș și ceilalți urcau scările în urma directorului general Lăpturel înconjurați de paznici, pe străzile Capitalei puii de olteni și țigănușii vînzători de ziare strigau cît îi țineau gurile:

— Crimă... Crimă senzațională.

— Crimă... Nemaivăzută... Nemaiauzită... Crimă...

— Crimă... Crimă senzațională.

— Actrița Tia Cudalbu a fost otrăvită de bancherul Drugan...

— Crimă... Senzațională...

— Actrița Tia Cudalbu a fost otrăvită...

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

ARTE

Insemnătatea Concursului și Festivalului internațional „George Enescu“

Astă-seară, sala Ateneului, unde are loc manifestarea de gală (cuvintările și concertul simfonic dirijat de maestrul George Georgescu) care deschide Concursul și Festivalul internațional „George Enescu“ este locul de intîlnire al muzicienilor veniți din toate colțurile lumii pentru a participa la această măreață sărbătoare. Dacă George Enescu, întruchipînd cu atîta strălucire geniul artistic al poporului nostru, a făcut cunoscută pretutindeni, prin mijlocirea creației și a minunatei sale arte interpretative, muzica romînească, astăzi poporul nostru își împlinește, fără îndoială, datoria sa de profundă recunoștință față de marele muzician.

Importanța competiției internaționale întrunește peste 100 de tineri interpreți ai viorii și pianului, veniți din U.R.S.S., din Africa de Sud, America, Japonia și alte părți ale lumii. Unii dintre cei înscriși la concurs sînt deja titularii unor premii internaționale de seamă: violonistul Eduard Graci (cunoscut publicului nostru din concertele date la București), elev al lui David Oistrah, este laureatul Festivalului internațional al tineretului și studenților de la Budapesta și al Concursului „Marguerite Long — Jacques Thibaud“; violonistul Serge Blanc, elev al lui George Enescu, este la rîndul său laureatul Concursului „Long — Thibaud“; pianistul Mihail Voskresenski, elevul lui Lew Oborin, a obținut un premiu la concursul „Schumann“ din 1956 de la Berlin, iar pianistul chinez Li-Min-Cean este premiat al concursului „Smetana“ din 1957 de la Praga.

De altfel, constelația concurenților este dintre cele mai interesante. La concurs participă violonistul sovietic Evghenii Smirnov, violonista japoneză Hides Saito, pianistul american Lubov Sheldon, violonistul sovietic Solomon Snițkovski, pianistul danez Helmer Petersen, pianista belgiană Susane Godefroid, violonistul american Charles Libove, pianistul sovietic Vitalii Margulis și alături de el violoniștii Ștefan Ruha și Cozighian Varujan, pianistele Iudith Molnar și Crimhilde Cristescu etc., etc. Toți se sînt solidari și își string cu efuziune mîinile într-o aceeași comuniune spirituală, artistică — unii dintre ei cunoscîndu-se mai de mult și revăzîndu-se cu bucurie la această mare festivitate a muzicii.

Dar prestigiul deosebit al Concursului și Festivalului este ridicat de membrii juriului, muzicieni de renume mondial, în majoritatea lor foști colaboratori ai lui George Enescu, veniți spre a cinsti amintirea marelui artist: David Oistrah, Yehudi Menuhin, Carlo Zecchi, Sir John Barbirolli, Claudio Arrau, Monique Haas, Carlo Felice Cillario, Halina Czerny Stefanska, Yvonne Astruc și încă alții, de asemenea personalități de seamă ale muzicii internaționale, invitați de onoare ca Aram Haciaturian, Marcel Mihalovici, Jakov Zack, Marguerite Long, Nadia Boulanger ș.a.

Este de subliniat faptul că manifestările artistice ce au loc în cadrul Concursului și Festivalului „George Enescu“ vor prilejui participanților atît cunoașterea îndeaproape a valoroasei opere enesciene, cît și a unor lucrări importante ale compozitorilor Mihail Jora, Mihail Andricu, Paul Constantinescu, Ion Dumitrescu, Marțian Negrea, Sigismund Toduță, Constantin Silvestri, Alfred Mendelsohn, Ludovic Feldman, Radu Paladi etc., etc. — care ilustrează înfloritoarea școală muzicală romînească de azi, rod indiscutabil al impulsului creator dat de epoca construirii noii societăți, socialiste.

Și poate că astăzi, cînd sîntem în plină sărbătoare, avem dreptul să ne gîndim la imensa bucurie pe care ar fi resimțit-o George Enescu dacă, trăind, ar fi prezidat la toate aceste manifestări prilejuite de Concursul și Festivalul ce au loc în cinstea sa — manifestări reprezentînd mai mult decît o importantă competiție artistică internațională menită să promoveze tineretul artistic ce i-a fost atît de drag: o adevărată întîlnire de pace și prietenie între popoare, prin mijlocirea unor iluștri mesageri ai muzicii de pretutindeni, într-o Romînie liberă și fericită.

J.-V. Pandelescu

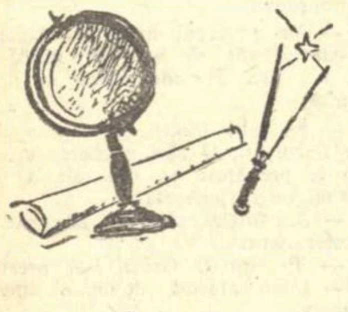

Omagiu unui savant romîn

Intre cei nouăsprezece oameni care au străbătut întîia oară, în timp de iarnă, pămînturile Antarcticei se afla romînul Emil Racoviță. Aproape doi ani (1897—1899) tînărul savant, pe atunci în vîrstă de 28 de ani, a strîns material biologic, cercetînd sute de specii de plante și animale necunoscute.

Notele sale de călătorie, prezentate de „Editura tineretului“ în colecția „Știința învinge“, sînt captivante. Fără nici un fel de exagerare, se poate spune că în Emil Racoviță s-au întîlnit un savant și un poet. Descrierile minuțioase (observațiile sale asupra vieții balenelor și pinguinilor au rămas clasice în literatura științifică) se împletesc cu veritabile poeme închinate naturii: „In canaluri și lacuri de apă liberă se oglindea întunericul mării, iar un verde plăpînd împodobea ghiața ce pururea năștea din puterea gerului. Pe suprafețe de largi troiene se desenau sculpturi săpate de vînt, curioase arabescuri cu fundul siniliu și cu creste argintii, iar icebergurí, prinși ca și noi în cîmpia înghețată, înălțau monstruoasele lor mase străvezii în forme luminoase...“

Corabia îndrăzneților a fost prinsă între sloiuri de gheață. Cu greutăți supraomenești au reușit să plutească iar. Nici o clipă tînărul om de știință nu și-a pierdut curajul, necum umorul. A rămas în mijlocul oricărei încercări curajos, optimist și vesel. „Au fost odată nouăsprezece oameni — își încheie Emil Racoviță însemnările — ce-au plecat pe un mic și șubred vas ca să exploreze polul sud. Ei nu erau nici bogați, nici puternici, nici renumiți — dar erau conștienți de ceea ce se duceau să facă și știau ce-i așteaptă...“

Răsare dintre paginile amintirilor lui Emil Racoviță portretul cald și luminos al celui ce-a botezat o insulă din regiunea Antarcticei cu numele profesorului său. Insula se numește Cobălcescu.

Raluca Iacob

INALTA MENIRE A SCRIITORULUI SOVIETIC

(Urmare din pag. 1)

Discuția din preajma congresului, care se desfășoară acum în revistele literare și în ziare încă nu și-a concentrat cu adevărat atenția asupra celor mai importante și mai hotărîtoare probleme, precum „literatura și viața“, „literatura și construcția comunismului“. Oricît ar fi de mirare, dar în mediul scriitoricesc s-au găsit unii participanți la discuție înclinați să controverseze chiar și pe marginea faptului dacă într-adevăr temele contemporaneității trebuie să determine linia principală de dezvoltare a literaturii sovietice.

Iar „Literaturnaia gazeta“, în loc de a imprima un ton combativ discuțiilor din preajma congresului, a socotit cu putință să tipărească articole în care s-a negat esențial și profund importanța vitală pentru literatură a temelor contemporaneității, s-a luat în discuție teoria distanței, de mult răsturnată de viață însăși. Autorii unor asemenea intervenții, de regulă se dau drept luptători principiali pentru un înalt nivel artistic al creației literare.

Dar toată principialitatea lor de fațadă ajunge, în cele din urmă, la o afirmație cu desăvîrșire falsă: închinîndu-și opera unei teme contemporane, scriitorul, chipurile, nu-și poate manifesta în deplină forță talentul. măiestria artistică.

Dezbaterea largă a problemelor esențiale ale creației literare e necesară înainte de toate în interesele unei și mai temeinice afirmări a principiilor ideologice ale literaturii noastre în scopul de a-i asigura dezvoltarea încununată de succes în albia realismului socialist pe calea indicată de partid. Această dezbatere trebuie să se îndrepte împotriva primitivismului, superficialității, oportunismului în rezolvarea problemelor literare. Forța literaturii sovietice constă în legătura ei inseparabilă cu viața poporului, cu cauza partidului, în fidelitatea neclintită față de principiile esteticii marxist-leniniste. Ea a stat totdeauna cu tărie și continuă să stea pe poziția comunistă cea mai înaintată, pe poziția caracterului popular.

Scriitorii sovietici sînt chemați să vorbească în operele lor veridic și cu talent despre zilele noastre. Literatura contemporană nu are dreptul să pună această nobilă sarcină pe umerii generațiilor viitoare de scriitori. Nu încape îndoială că vor trece decenii și realitatea socialistă de azi, realitatea unor înfăptuiri mărețe, a unor transformări nemaivăzute, a muncii libere și creatoare a milioanelor de oameni. realitatea descoperirilor uluitoare, încununate de cutezătoarea pătrundere în cosmos — va inspira numeroase generații de scriitori. Dar primul cuvînt în cercetarea acestei realități trebuie să fie al scriitorilor noștri contemporani.

Apropiatele congrese ale scriitorilor sînt un eveniment de seamă în viața țării. In marile acțiuni de pregătire a acestor congrese Uniunile de scriitori sînt în drept să se bizuie pe un sprijin activ și eficient și pe susținere din partea organizațiilor de partid ale republicilor unionale. Ele trebuie să ajute colectivele scriitoricești să-și desfășoare congresele sub semnul unei autocritici serioase, principiale și creatoare, sub semnul celei mai atente și mai exigente discutări a experienței contemporane a literaturii noastre în ce privește tratarea artistică a temelor contemporaneității. Acesta va fi lucrul cel mai important în munca congreselor. Discutarea în adevăr creatoare a experienței acumulate, verificarea efectivă, tovărășească a dimensiunilor în care operele literare noi oglindesc realitatea emoționantă a zilelor noastre și răspund cerințelor spirituale crescînde ale oamenilor sovietici, — iată cea mai bună bază pentru concentrarea cît mai puternică a tuturor forțelor literaturii noastre multinaționale, pentru mobilizarea creatoare a lor în vederea rezolvării sarcinilor mari și inspirate, trasate de partid.

Partidul îi cheamă pe scriitorii sovietici, pe ajutoarele lui credincioase și de nădejde în educarea comunistă a celor ce muncesc, către piscurile creației artistice mondiale și își exprimă convingerea fermă în faptul că scriitorii noștri vor crea o cronică artistică veridică, scrisă cu talent luminoasă și emoționantă a zilelor noastre eroice. Increderea profundă în forțele literaturii sovietice, în talentul scriitorilor noștri, este exprimată de Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în raportul de activitate prezentat la Congresul al XX-lea al Partidului: „Arta și literatura țării noastre pot și trebuie să facă eforturi de a deveni cele dintîi din lume nu numai prin bogăția conținutului, dar și prin forța artistică și măiestrie“.

Atingerii acestui țel trebuie să-i fie consacrată creația scriitorilor sovietici!

Pentru realismul socialist

(Urmare din pag. 1)

compunerii burgheze, pentru întoarcerea artei la izvoarele ei vitale, la societatea și omul contemporan „așa cum este“, realismul critic constituie un făgaș încă fertil. Sfărîmător al iluziilor capitaliste, realismul critic sublinia Anisimov în articolul citat „acordă poporului un mare ajutor în lupta sa pentru dreptatea socialistă“ și „în condițiile actuale nu este adversarul realismului socialist ci tovarășul său de luptă“. Observația ne este utilă întrucît și la noi s-a formulat cîndva opinia după care realismul critic nu mai poate juca nici un rol progresist. Probabil că sub influența acestui aviz (mai exact preaviz dat realismului critic) unii au considerat că tot ce se scrie azi ar aparține din oficiu realismului socialist. Or, în creația recentă a scriitorilor mai în vîrstă, ca și a unora dintre cei tineri, se regăsesc și elemente ale realismului critic. Detectarea „metalelor“ care intră în aliaj, relevarea preponderenței unora asupra celorlalte, în „Desculț“, „Cronică de familie“ și „Moromeții“ să zicem, nu formează o operație scolastică. Ea îngăduie artistului să se cunoască pe sine și să adopte orientarea pe care o dorim dar care, spre maturizare, are nevoie de „toată stima și de sprijin tovărășesc“. Insușirea realismului socialist este doar un proces îndelungat și uneori sinuos, condiționat de împrejurările sociale, de tradițiile literare specifice ca și de istoria personală a artistului.

Dacă minimalizarea și cu atît mai mult ostilitatea față de realismul critic corespunde unei optici mioape, ducînd la sărăcirea arsenalului nostru literar, nesocotirea limitelor lui denotă o confuzie mult mai gravă. Negînd specificul revoluționar al realismului socialist, îi știrbim tocmai ceea ce vrem să reliefăm, ceea ce-l formează atracția: noutatea poziției sale, superioritatea sa principială. Relațiile dintre ambele forme ale realismului fără să fie antagonice, ca în cazul opoziției realism-decadentism, sînt totuși de diferențiere calitativă.

Originalitatea literaturii pe care o propagăm este originalitatea mesajului fluturat în văzul lumii, a atitudinii, proclamate deschis, față de realitate. Sensul social al realismului critic e latent, oarecum ascuns și mărginit la sezisarea și detestarea racilelor orînduirii private. Sensul social al realismului socialist e manifest și bogat în perspective, îndemnînd direct la doborîrea capitalului și instaurarea orînduirii socialiste. Realismul critic se asociază deseori cu neîncrederea în virtutea omului de a se transforma pe sine odată cu societatea. Realismul socialist dimpotrivă, presupune în chip necesar un umanism optimist. Primul e relativ pasiv, al doilea activ, militant. Chiar în raport cu aripa cu cea mai lungă bătaie a realismului critic, în raport cu realismul plin de elan revoluționar dar utopic, al lui Cernîșevski, realismul socialist este consecvent realist, istoricește-concret, cum îi spun esteticienii sovietici, luminînd drumul pe care trebuie să-l apuce omul aspirant la înlăturarea oricărei forme de alienare. In timp ce concepții neclare sau net reacționare turbură privirea realismului critic (Tolstoi, Balzac, Faulkner), concepția marxist-leninistă împrumută realismului socialist o forță integral revoluționară. Toate aceste trăsături, provenind din spiritul de partid, din principiul îndrumării literaturii de către partid, fac din realismul socialist o metodă calitativ nouă în succesiunea istorică a ipostazelor artei.

De ce reamintim lucruri cunoscute? Fiindcă pe de o parte, în analiza fie a realismului critic, fie a realismului socialist, granițele se șterg cîteodată, iar pe de altă parte, fiindcă sprijiniți și pe aceste distincții putem aprecia just contribuția realismului socialist la înflorirea literaturii romîne. Ocupîndu-ne de rădăcinile metodei noastre estetice care a mijit, chiar dacă modest, înainte de 23 August, în focul bătăliei partidului clasei muncitoare, îi vom evidenția latura specific națională și pornind de aci îi vom stabili și locul în familia literaturilor popoarelor frățești. Trasînd graficul literaturii epocii socialismului, ciocnirile ei ireductibile cu cultura decadentă ca și strînsa prietenie cu realismul, delimitîndu-i fizionomia de tot ce i se opune ca și de tot ce i se apropie, îi armonizăm mersul și îi accelerăm dezvoltarea plină de promisiuni vizibile de pe acum, în atîtea opere. Propunînd scriitorilor și criticilor să participe la elucidarea problemelor realismului socialist, nu intenționăm, firește, să restrîngem cadrul discuțiilor la obiectivele indicate mai sus. Așteptîndu-le aportul, sîntem siguri că se vor ivi alte aspecte și puncte de vedere, pe baza confruntării cărora vom putea păși înainte în realizarea unela din sarcinile centrale ale frontului nostru literar.

Mihail Petroveanu

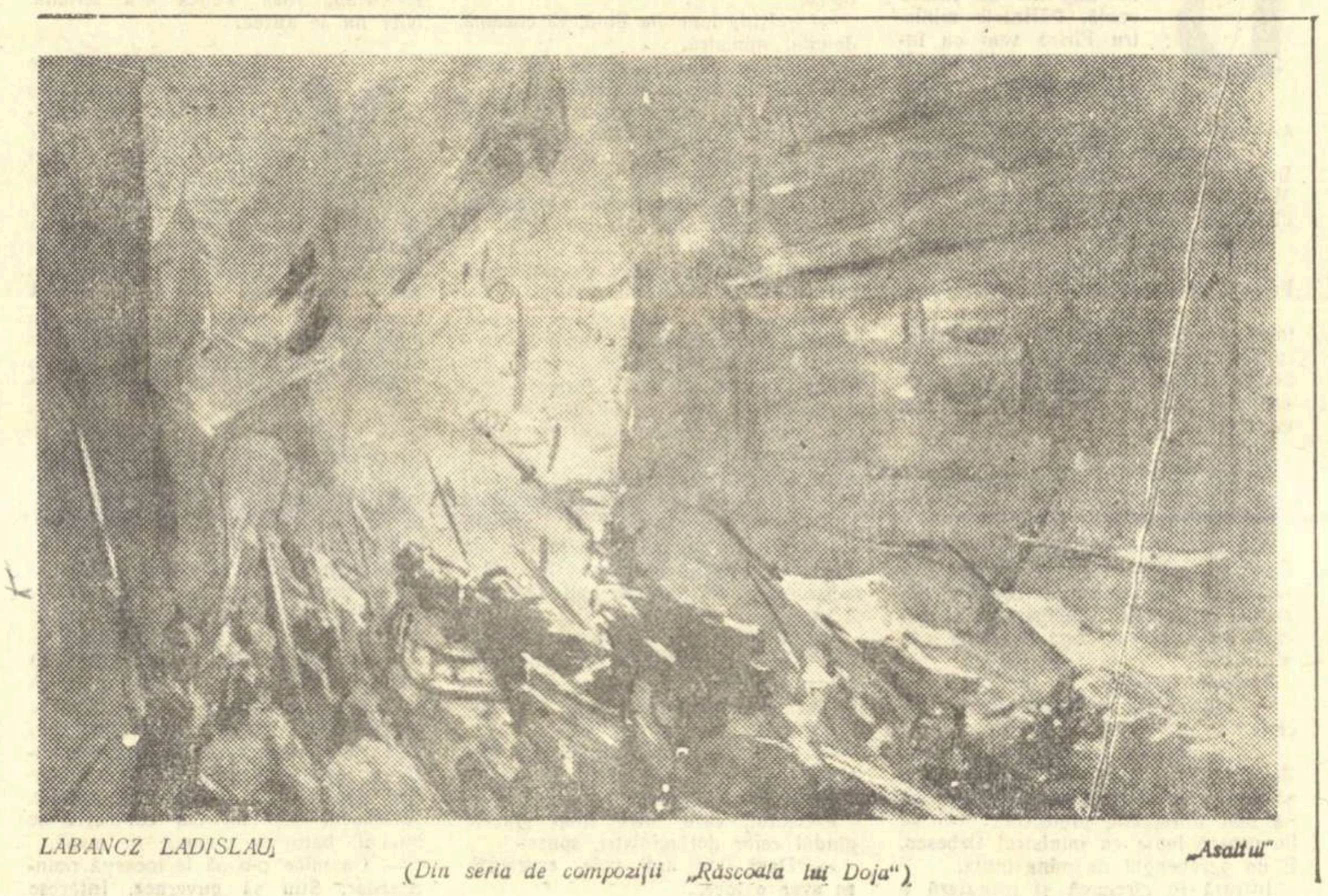

LABANCZ LADISLAU „Asaltul“

(Din seria de compoziții „Răscoala lui Doja“)

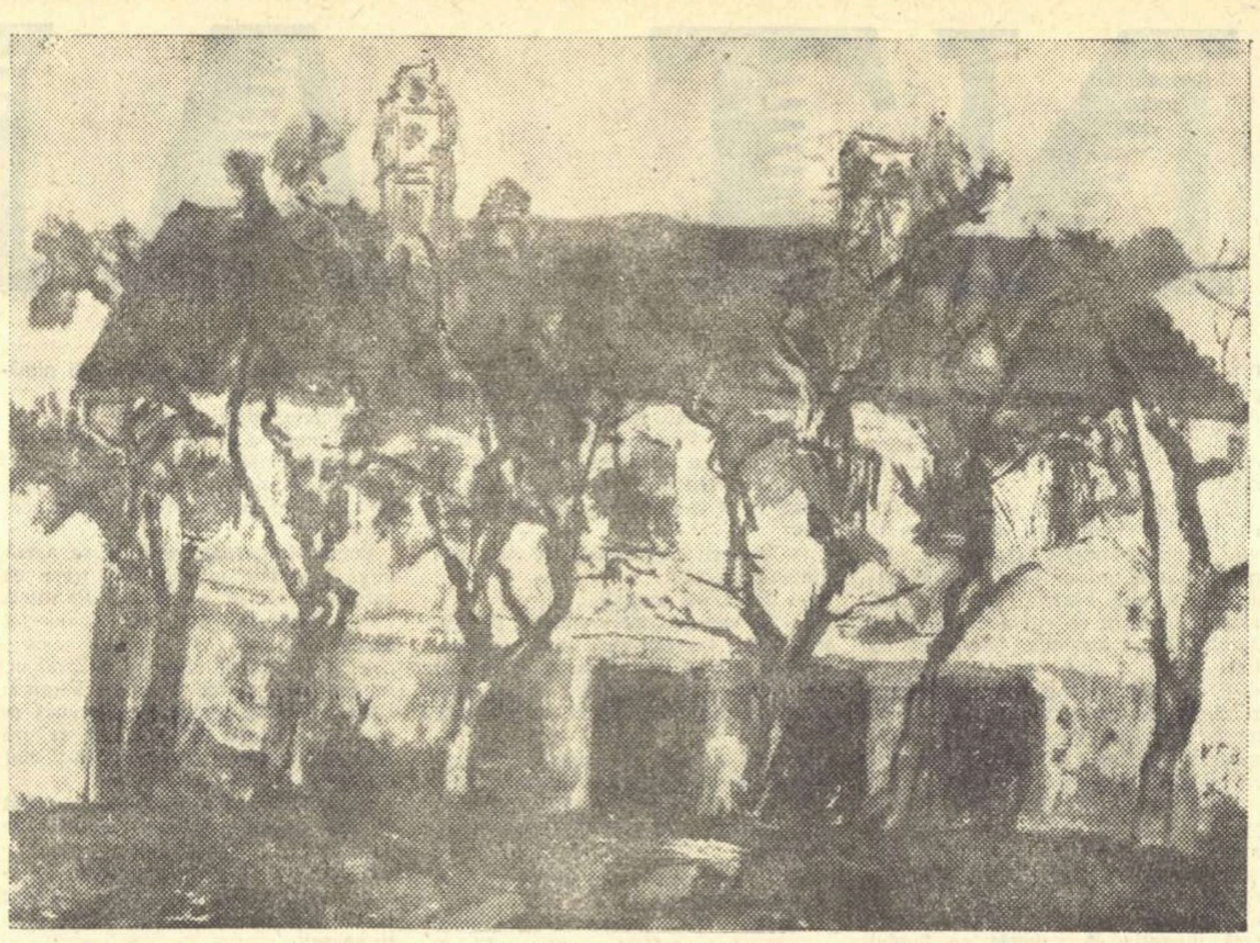

VILMA BADIAN „Casă cu pruni“

Alexandru VLAHUȚĂ

(Urmare din pag. 1)

ce a scris poezii ca: „1907“, „Ananghie“, „Vifor“ etc. sau schițele „La arie“ și „Socoteala“, unde se afirmă răspicat apriga luptă de clasă, nu s-a putut sustrage moralei bisericești, susținută de ideologia semănătoristă, care propovăduiește supunere, iertarea dușmanului, împăcarea. Poezii ca „Intreabă-te“, „Homo homini lupus“, „Hristos a înviat“ și altele, în care se remarcă prezența ideologiei semănătorismului retrograd, constituie elemente de contradicție în creația în general realistă a poetului. Poezia lui Vlahuță, cu atitudinile ei contradictorii, reprezintă un moment în evoluția liricii romînești, fără de care nu poate fi concepută orientarea multor poeți contemporani sau urmași ai acestuia.

Ancorat puternic în realitate, protestind împotriva relelor societății și criticîndu-le cu îndrăzneală, deși se teme de violență, Vlahuță și-a cîștigat stima cititorilor simpli, dragostea și devotamentul lor. Și marii scriitori clasici, colegii săi de generație, Coșbuc, Slavici, Delavrancea, Caragiale și criticul Dobrogeanu-Gherea i-au arătat nu o dată totala lor prețuire. Cu trecerea anilor însă, mai ales o dată cu apariția curentelor moderniste apar și denigratorii lui Vlahuță, în persoana unor critici ca Eugen Lovinescu, care în numele unui așa-zis rafinament poetic i-au contestat radical talentul. Totuși cei ce l-au apreciat pe Vlahuță n-au întîrziat să-și spună cuvîntul. Garabet Ibrăileanu îi consacră poetului teza sa de doctorat, iar un număr de cercetători o serie de studii și lucrări monografice, pline de recunoștință și dragoste. Prețuirea, pe care mulți cititori au acordat-o operei lui Vlahuță cu sinceră generozitate, s-a împletit, fără îndoială, cu stima pentru omul la care tot atît de mulți, mai ales tineri, au găsit înțelegere, mîngîiere și încurajare. Cu o răbdare uimitoare și cu o atenție deosebită, ani în șir, Vlahuță a împărțit sfaturi prețioase și îndemnuri cordiale tinerilor scriitori — „merelor încă necoapte“, cum îi numea el. La „Poșta redacției“, în articole și conferințe, în discuții personale, poetul împărtășea începătorilor într-ale scrisului experiența și învățătura sa literară, insuflîndu-le mai ales acea probitate morală care l-a caracterizat tot timpul vieții: „Știu cîte onoruri i s-au propus — *mărturisea într-o conferință Paul Bujor* — de puternicii zilei, de Academie și chiar de Palat, dar pe care le-a refuzat ori de cîte ori a simțit că primindu-le i s-ar știrbi ceva din demnitatea lui de om și de literat“.

Vlahuță a refuzat onorurile sterile și s-a orientat necontenit, mai ales în schițele și nuvelele sale („Nuvele“ 1886, „In viltoare“ — 1896, „Clipe de liniște“ 1899) cu fața spre viața poporului, spre durerile și aspirațiile acestuia, spre istoria lui de lupte eroice și suferinți dureroase („Din trecutul nostru“), spre frumusețile neîntrecute ale patriei („Romînia pitorească — 1901) sau spre soarta tristă a intelectualilor cinstiți, obligați să-și macine existența într-o lume coruptă (romanul „Dan“ — 1894, amintirile despre Eminescu, sau nuvela de proporții mai mari „Din durerile lumii“ — 1908). Romanul, schițele și povestirile lui Vlahuță, prin realismul lor, străbătut de ușoare note romantice, le citim și astăzi cu plăcere și nu poate fi neglijată, în nici un fel, contribuția lor la dezvoltarea prozei noastre realiste.

Intelectualul în genere și poziția lui în societate l-a preocupat pe Vlahuță atît în proză cît și în poezie și urmărirea mobilelor sufletești ale acestuia a însemnat un prim pas serios pe drumul analizei psihologice în proza noastră. De același interes s-a bucurat din partea scriitorului și viața amară, apăsată și chinuită a omului de la țară. Deși a zugrăvit uneori țăranul supus instinctelor primare și pătimaș ca în „Ion“ și „In străini“, totuși Vlahuță ni l-a înfățișat în general în mod realist, în mizeria neagră în care l-a aruncat strîmba orînduire socială și exploatarea nemiloasă a boierului și a logofătului: „De la țară“, „Socoteala“, „La arie“. Ca și în alte domenii de activitate, și în acest sector, într-un fel, Vlahuță are meritul pionieratului și multe realizări de seamă din proza de mai tîrziu își datorează succesul și prezenței în literatură a acestor creații.

Deși a fost un scriitor activ căruia nu i se poate contesta curajul în demascarea și criticarea monarhiei, a exploatării burghezo-moșierești, a corupției sociale, a barbariilor din armată, totuși Vlahuță n-a îndrăznit niciodată să propună violența pentru înlăturarea acestor tare. A crezut tot timpul, ca mulți semănătoriști, în roadele filantropiei și în posibilitatea bunei înțelegeri între exploatați și exploatatori. Aici rezidă principala contradicție a operei sale, care rămîne cu toate aceste limite un moment de seamă în istoria realismului critic din Romînia.

I. D. Bălan

O nouă revistă a gîndirii comuniste

(Urmare din pag. 1)

viitor, încît era logic ca apariția revistei să fie primită cu un interes excepțional.

Dezvoltarea teoriei socialiste nu se realizează într-un vid ideologic, ci într-o violentă și nesfîrșită ciocnire cu ideologia burgheză care încearcă, mai rafinat sau mai gros, să apere un culpabil și să prelungească o agonie. Imposibilă sarcină, zarurile au fost aruncate... Care om lucid mai gîndește că sistemul capitalist are viitor? Ințelegînd că apologia imperialismului este dificil de realizat și adaptîndu-se la noile împrejurări, ideologii burgheziei mizează pe atacuri disimulate, sub forma revizionismului. *„Revista „Probleme ale păcii și socialismului“* — se spune în articolul redacțional — *consideră ca o datorie primordială a ei să ducă lupta împotriva oricăror manifestări ale ideologiei burgheze și, în primul rînd, împotriva revizionismului care reprezintă, în condițiile actuale, principalul pericol pentru mișcarea comunistă“.*

Lupta pentru noua societate este indisolubil legată de lupta pentru pace. Cum să realizezi o idee, cînd deasupra capului tău dansează o bombă cu hidrogen? Cum să crești un copil, cînd aerul este otrăvit cu stronțiu 90? Salvarea păcii e condiția supremă a existenței, pentru asta se impune unire, unire, unire, în primul rînd a clasei muncitoare. Muncitori — uniți; sciziunile, neîncrederea, suspiciunile — înlăturate; fronturi unite naționale în toate țările, iată garanția. „*Revista „Probleme ale păcii și socialismului“* — subliniază redacția — *consideră că menirea sa este a contribui la întărirea coeziunii tuturor forțelor iubitoare de pace și democratice, la dezvoltarea contactelor și colaborării între partidele comuniste și socialiste, de a propaga principiile internaționalismului proletar care sînt sfinte pentru muncitorii înaintați din toate țările, precum și principiile prieteniei și colaborării între popoare“.*

O nouă revistă a gîndirii comuniste, o nouă sursă de înțelegere a realităților contemporane.

Al. Mirodan

PARALOGICA

(Urmare din pag. 1)

din statele capitaliste sînt de mult clare pentru toată lumea. Ceea ce e însă uluitor și stupid în asemenea acțiuni de mult odioase e inadecvarea lor: inadecvare la raportul de forțe existent în lume, inadecvare la existența unei opinii publice active. Iar încercarea de a explica opiniei publice prin frazeologie transcendentală brutale interese de trust e grotescă și ar fi amuzantă dacă nu ar fi sinistră.

Vremurile în care simpla apariție a unor vase de război „occidentale“ ajungea pentru a transforma un popor într-o colonie s-au dus. Uriașa forță a Uniunii Sovietice, a Marii Chine, a statelor socialiste, a electrizat demnitatea națională a popoarelor subjugate și exploatate de imperialiști, a cristalizat gîndirea opiniei publice mondiale, astfel încît astăzi nu mai pot fi înrobite popoare prin simple parăzi militare și demonstrații de forță. Eșecurile repetate ale „politicii de forță“ ar fi trebuit să-l ducă pe promotorii acestei politici la o revizuire generală a comportamentului lor. După ce O.N.U. a recomandat agresorilor anglo-americani din Liban și Iordania un „Go home“ călduros, iată-i acum sunînd trompeta intereselor S.U.A. pe... coastele chineze. Cred oare ciankaișiștii că vor obține aici succesul care li s-a refuzat în micul Liban? Nu e logic, dar imperialiștilor, această politică agresivă, le stă în... caracter, și nu e de loc greu de prevăzut că agitația din Pacific va însemna o nouă înfrîngere, o nouă rușine a diplomației S.U.A.

Paul Georgescu

Secretul supraviețuirii

(Urmare din pag. 1)

căzut, în mărgeaua universului lor limitat, le-a ascultat vorba și a transcris-o cu fidelitate artistică, fidelitate ce transfigurează și re-creează, dînd naștere unui limbaj — „caragialesc“ — mai autentic decît al acelora care l-a inspirat.

Am citit și recitit în ultimele luni zeci de lucrări scrise în aceeași epocă. Am citit și recitit în ultima vreme piese scrise mai aproape de noi între cele două războaie. O limbă imposibilă, ilizibilă, desuetă și indigestă. Nimic nu moare mai repede decît limba de teatru a pieselor proaste. Limba pieselor lui Caragiale, chiar în răsucirile ei aparent nefirești, își păstrează o poezie unică și tulburătoare. Și mai neliniștește „Scrisoarea“ prin încă o semnificație, poate cea mai gravă. Oamenii descriși în piese i-au fost cunoscuții de fiecare zi. Evenimentele comentate erau ale momentului. Să ne amintim doar de faptul că problema „revizuirii constituțiunii și a legii electorale“ era subiectul predilect al ziarelor în clipele în care conu Iancu își scria piesa. Se poate concepe o lucrare care, pentru vremea cînd a fost concepută și realizată, să fi fost mai actuală, mai adînc înșurubată în contemporaneitatea scriitorului? Sînt încredințat că pe Trahanache îl vedea dramaturgul la club ziua, în timp ce-l definitiva, pentru eternitate, în paginile piesei sale, noaptea. N-am nici o îndoială că la premiera de acum trei sferturi de secol au asistat și coana Joițica și Brînzovenescu și Farfuridi, după cum n-am nici un dubiu că într-o lojă moțăia decrepit Dandanache. Sînt atît de sigur că eroii îi erau familiari, încît și în numele lor îmi place să descifrez un limbaj de intimitate: „Dandanache“, cel care cu vreun prilej oarecare a provocat o „dandana“ politică similară celei din piesă, „Tipătescu“ — „tipul“ vreunui scandal monden, în detalii cunoscut de dramaturg, și poate că și numele inventat „Brînzovenescu“ vine de la vreun avocat obscur, care n-a făcut în viața lui nici o brînză, după cum nici în piesă nu prea face mare lucru.

Imi plac aceste asociații nu fiindcă am certitudinea că nu greșesc, dar pentru că îmi dau și mai tare sugestia legăturii intime dintre Caragiale și timpul său.

Dacă nu m-aș teme că voi fi rău înțeles, aș spune că pentru momentul realizării lucrării „Scrisoarea“ a fost reportajul cel mai actual, cel mai palpitant și cel mai la zi.

Și a fost în același timp pamfletul cel mai actual, polemica cea mai vie a zilei, „ultima oră“ a unui ziar în care geniul dramaturgului a scris o zguduitoare telegramă adresată umanității.

Se poate concepe o pledoarie mai fierbinte pentru actualitate și o dezmințire mai violentă a tezei cu privire la „necesitatea perspectivării“ de care fac unii atîta caz?

La 75 de ani de la nașterea ei, „Scrisoarea“ constituie un strălucit manifest estetic, sunînd ca o chemare adresată scriitorilor pentru o temeinică și nemijlocită cunoaștere a vieții, pentru o artă majoră și angajată care, în măsura în care servește clipei tale, servește și peste veacuri.

Aurel Baranga

IOANA KASSARGIAN „Maternitate“

Semnificațiile tragediei optimiste

Filmele „Comunistul“ și „Pavel Korceaghin“ — după „Al 41-lea“ și „Zboară cocorii“— reînvie problema specificului tragediei în arta realist-socialistă. Cînd Vsevolod Vișnevski și-a intitulat celebra piesă — „Tragedia optimistă“, n-a făcut un simplu paradox. El a denumit și a definit o concepție asupra tragediei, o întreagă categorie. O categorie estetică, dacă vreți. Căci moartea Comisarului are în plan general artistic același sens ca și dezastrul temporar al detașamentului condus de Levinson din „Infrîngerea“ lui Fadeev, ca și pieirea lui Boris din „Zboară cocorii“ sau a lui Gubanov din „Comunistul“. Există în toate aceste tragedii un sens nou, revoluționar, prin care arta realist-socialistă a modificat noțiunea de tragic.

Realismul socialist, tocmai pentru că e realism și tocmai pentru că e socialist, descoperă în tragedie sensul ei nou, propriu condițiilor marii bătălii pentru eliberarea socială. Și acest sens nou este optimismul, este certitudinea depășirii momentului tragic, este încrederea în triumful inevitabil al Cauzei. Prin ce se deosebește tragedia optimistă de vechea tragedie ? O scurtă retrospectivă ne va fi utilă. In tragedia antică a lui Eschil, Sofocle sau Euripide, mobilul tragicului este fatalitatea. Omul e urmărit de un destin exterior lui, independent de el și invincibil. Orice tentativă de rezistență sau de descătușare este zadarnică, fatalitatea fiind stăpînă absolută. Această concepție izvorăște din credințele teiste primare, ce închipuiau existența unor forțe superioare omului, care îi decid soarta (estetica idealistă — vezi Vischer — a identificat cu bună știință noțiunea de tragic cu aceea de soartă). Următoarea etapă a tragediei a deschis-o Shakespeare. In cele mai multe din tragediile sale, nu mai stăpînește fatalitatea implacabilă, forța divină, inaccesibilă și neînduplecată, ci o altă forță, tot exterioară, tot neînduplecată dar mai omenească: necesitatea. La Shakespeare necesitatea nu mai este (ca fatum-ul antic) o putere acționată de divinitate, ci decurge din și se include în raporturile dintre oameni. (E adevărat, multe piese au și implicații fataliste — de exemplu semnele premonitorii din „Macbeth“ sau din „Iuliu Cezar“ — ca un tribut plătit mentalității epocii). Moartea lui Othello și a Desdemonei e provocată de intriga unui om, de acțiunea unui caracter uman și nu de fatalitate. E natural ca în condițiile unui caracter ca Othello a cărui gelozie merge pînă la întunecarea rațiunii, uciderea Desdemonei să apară ca o necesitate, dar această forță e pe pămînt, este în chiar structura umană a eroilor. In „Hamlet“, cel care hotărăște răzbunarea și deci destinul eroului, nu e strigoiul regelui (Shakespeare nu era un creator de fantastic, dar îl utiliza pentru simboluri) ci însuși Hamlet. Intîlnirea cu umbra tatălui e o întîlnire cu propria conștiință, e un proces interior. Necesitatea aici se desprinde din caracterul eroului, din relațiile cu ucigașul tatălui său, din raporturi strict omenești deci. Caracteristic tragediei shakespeariene este faptul că oamenii acționează fără să înțeleagă necesitatea ca atare, ci exclusiv în virtutea pornirilor și ambițiilor lor, în virtutea caracterului lor.

Tragedia optimistă aduce însă un element revoluționar în dezvoltarea genului, schimbînd structural caracterul tragediei ca specie dramatică. Cînd oamenii încep să înțeleagă necesitatea — arată marxismul — înseamnă că au și depășit-o, căci necesitatea înțeleasă e însăși libertatea. Eroii tragediei optimiste sînt oameni care au înțeles necesitatea, care luptă conștienți de rostul social al efortului lor. Jertfa lor are un caracter simbolic, căci înseamnă sacrificiu liber pentru cauza libertății. Unde duce individualismul tragediei shakespeariene, de pildă ? Odată cu pieirea eroului, unicul purtător al idealului său, dispare și acest ideal. Simțim că nimic nu e recuperabil, perpetuabil. Eroul este înfrînt odată pentru totdeauna și nu ne rămîne decît să-l compătimim, să-l plîngem și să ne resemnăm. Tragedia optimistă aduce un alt soi de erou. El nu este mai puțin un erou tragic, prin destinul său, dar înfrîngerea sa ne apare nu ca un act capital, ca un sfîrșit, ci ca un episod, trist firește, dintr-o luptă care nu se termină odată cu pieirea eroului. Tragedia a depășit stadiul individualismului. Eroul tragediei optimiste reprezintă idealul pentru care luptă mase, popoare chiar. De aceea mesajul său rămîne intact și trece neoprit mai departe, altora. Pe acești eroi îi plîngi dar nu-i compătimești, nu le deplîngi soarta. Voluntariatul sacrificiului lor îți dă o imagine a luptei împotriva fatalității. Sacrificiul e liber, demonstrînd că omul, înțelegînd necesitatea, își poate hotărî soarta.

In tragedia antică sau la Shakespeare (pentru că pe aceste direcții am evoluat și pînă aici), eroul moare singur, fiindcă a trăit singur. In tragedia optimistă eroul moare înconjurat de durerea și dragostea partizanilor aceleiași cauze. In vechile tragedii bazate pe conflict moral, moartea eroului vine uneori ca împlinirea unei pedepse. Tragedia optimistă nu cunoaște un asemenea sfîrșit. Noul erou tragic nu poate fi pedepsit, deoarece el reprezintă adevărul, rațiunea, justiția, forța care în ultimă instanță decide obiectiv pedepsele. Moartea lui apare ca o necesitate dar determinată de caracterul contradictoriu al momentului, de forțele reacționare care se opun progresului. Lupta împotriva acestor forțe e o necesitate, iar pierderile în luptă o realitate implicită a acestei necesități.

Ceea ce imprimă sensul nou acestei tragedii, sorgintea optimismului ei, este conștiința continuității mesajului, certitudinea că alții vor înfăptui idealul eroului răpus. Comisarul moare, dar pe vas este instaurată puterea comuniștilor. Levinson rămîne doar cu 19 oameni în detașamentul său, toți ceilalți au pierit, dar înfrîngerea e depășită, căci acești 19 oameni sînt dintre zecile de milioane care vor învinge, care vor realiza socialismul. Gubanov din filmul lui I. Raizman, „Comunistul“, este ucis de bandiți, însă tovarășii lui de luptă vor construi mai departe centrala electrică de la Zagora, cauza lui va birui.

Dar să precizăm: orice erou de roman, piesă sau film, care moare, într-un fel sau altul, este un erou tragic ? Ne îndurerează moartea lui Grandet, a lui Richard al III-lea sau a funcționarului din cunoscuta schiță a lui Cehov ? Trăim aici sentimentul tragicului ? Nu. In cazul lui Grandet simțim doar o undă de dispreț și jenă pentru existența acestui om înrobită unei patimi meschine, în cazul funcționarului zîmbim chiar la reacția atît de cumplită a mentalității servile în fața unui fapt neînsemnat, iar moartea lui Richard al III-lea ne dă un sentiment de satisfacție. Aceștia nu sînt eroi tragici. Pe eroul tragic trebuie să-l simțim foarte aproape sufletește, ori, dacă nu se creează această corespondență afectivă, să ne dăm seama că moartea sa e o nedreptate, că nu-și merita soarta. Nu dorim moartea lui Othello, deși a ucis, și ne cutremură înfăptuirea ei, pentru că simțim că nu el este marele vinovat ci Iago, în mîinile căruia a fost o unealtă supusă, pentru că înțelegem că în definitiv cauza tuturor cauzelor — a geloziei și a credulității, a orbirii și a furiei ucigașe — este iubirea, pentru că, după ce a ucis, Othello s-a căit, pentru că, în sfîrșit, a fost în stare să împingă căința pînă la autopedepsirea capitală. Othello rămîne deci un erou tragic.

Eroii tragediei optimiste, eroii comuniști, au toate calitățile eroului tragic sublim. Ne sînt dragi și apropiați, fiindcă luptă pentru cauza cea mai nobilă, cauza clasei muncitoare.

Comunistul Gubanov ne cucerește. Prima oară cînd, în pasiunea sa pentru Aniuta, se stăpînește totuși, fiindcă un comunist trebuie să fie exemplu, iar el iubea o femeie măritată. A doua oară cînd, trimis să caute un tren cu alimente și găsindu-l stînd, din lipsă de lemne, se înverșunează și taie lemnele singur, o noapte întreagă, și apoi o zi și încă o noapte, împreună cu personalul trenului, pentru că știa că oamenii din Zagora nu aveau pîine. A treia oară cînd, singur, bătut de bandiți, numeroși și înarmați, se repede totuși la ei pentru a-i împiedica să fure alimentele din tren. Moartea lui ne doare prin nedreptatea ei, fiindcă Gubanov e omul care se jertfise pentru binele celorlalți, fiindcă banditul care trăsese în el este un laș, care tremură dezgustător cu pistolul în mînă în fața forței acestui comunist neînarmat, fiindcă oameni ca Gubanov sînt cei mai buni. Dar sensul optimist al acestui film stă în faptul că, deși mort, Gubanov este totuși învingător. Misiunea lui e îndeplinită. Cauza lui apărată și lupta lui continuată.

Prin perspectiva ei victorioasă, tragedia optimistă rămîne una dintre marile cuceriri ale realismului socialist.

Dumitru Solomon

B. URBANSKI, în rolul lui Gubanov din filmul „Comunistul“

Omul

Tîrît pe brînci, împușcat, jupuit și prelins
In candela albastră a dimineții,
Omul s-a luptat, omul a învins
Gropile, năpîrca, ereții.

Omul a rămas de zare proptit,
Poate mai palid, mai dur.
Lumina pe care-a salvat-o, însutit
Ii dă astăzi corp și contur.

Era o pădure de șerpi și polipi
Cu groaznice scorburi de goluri.
Cruci negre, cruci albe, sucite-n cîrlig
Sugeau din pămînt alcooluri.

Tu ești al meu, pădurea aceasta zicea,
Și voi, tot ai mei, dar sub mine.
Otravă turnînd în fîntîni și-n stamine,
Ucidea, ucidea.

Omul securea și-a ros-o, tăind
Polipi, umbre, șerpi.
Dar din ierbi retezate, din coclitele ierbi
Alte umbre se-ntind.

Și uite: a mai crescut un polip
Cu coarne strunjite-n Walhala.
— Adu nisip, foc și nisip
Să-i ardem din miezuri găteala!

Scut

Lîngă insulele Caroline
Unde niciodată n-am plutit,
Vor muri pescari și pești pe valuri,
Pentru buzunarul pervertit.

N-am văzut Pacificul vreodată,
Nici nuclee sparte n-am văzut.
Buzunarul lacomului Pluto
M-a silit să-mi fac din liră scut.

Eu ceream nucleelor vibrații
Pentru dansul vesel al luminii,
Și nu vreau din ele raze negre
Care-mi sfarmă oamenii și crinii.

Gustului ieșit din buzunare
N-am să-i mai îngădui vreun huzur.
Ca să-mi apăr oamenii și apa,
Lira scut o pun peste azur.

Din ciclul „Cînt pacea și armele ei“

Victor Kernbach

Vîrsta privighetorilor

Cînd intră pe șantier prima oară,
pășesc în vîrful picioarelor ca păsările,
închizînd ochii,
de parcă ar coborî într-un basm.
Sînt la vîrsta privighetorilor,
învață totul de la început
și cîntă, și cîntă...

Rostesc: „e comunist“, cum ar spune:
„E dintre cei care au creat lumea.
Nu știți ? Pietrele, sub mîna lui sînt blînde ca mieii;
cînd trece, copacii se clatină-ncet de emoție
și-și ascund tăcerea în păsări“.

Rostesc: „e comunist“.
Fetele se ridică atunci în picioare,
subțiri în bătaia vîntului subțire,
plutind ca păsările spre cuvîntul acela..

Rostesc: „e comunist“.
Și privesc
cum streșinile capătă sclipiri aurii,
cum zidurile și iarba șantierului se luminează —
și se privesc unii pe ceilalți
și simt cum cresc.

Florin Mugur

Perspectivă

„De la o vreme pămîntul se oprește la orizont“.
Așa mă gîndesc să încep atlasul meu.
Asta nu pentru că țin cu tot dinadinsul
Ca-n fața foștilor profesori de geografie
Să treacă drept o absurdă sau indecentă erezie.
Ii rog, așadar, să fie convinși
Că nu mai există hotar
Intre noi și-nchipuirea biruinței totale.
Azi, ca și mîine oameni fără de număr

Să răsădească în grădinile lumii o floare,
Care nu e altceva decît drapelul alb
Pe care aripa privighetorii a scris „PACE“.
Mersul oamenilor va continua prin
Madrid, New-York, Buenos Aires, Țara focului...
Pretutindeni unde floarea aceasta n-a răsărit încă albă, bună,

Și tot ei o vor duce ștafetă, cea dintîi, în lună.

Liviu Călin

Trandafirul

Văzduhul cînta la o mie de piane.
In amiază treceau pe drum camioane,
Și colbul pe tancuri în soare sclipea.

O fată văzuse o roșie stea
Mai sus de turelă, — cum sta în grădină.
Căta împrejuru-i s-adune lumină
Și-o floare să smulgă, să iasă în stradă...

Atunci trandafirul zări; de zăpadă
In August el singur o floare-nălțase.

Ieși în barieră prin lumea ciorchine
Și tancul văzu deodată cum vine.

La piept trandafirul, în față șenile,
In urmă urale și cînt de copile...
Și parcă pierdută și dusă de mînă
Scăpă trandafirul de-argint în țărînă.

Un scrișnet de-oțeluri și tancul opri
Un zîmbet: soldatul în față sări,
Luă floarea cea albă și-i zise rîzînd
Mirat că o vede alături plîngînd:
„Za cem?“...[1] Și pe gene sclipindu-i rubine
Ea zise: „Păstrează-l; era pentru tine!“

Al. Raicu

---

[1] Pentru ce ?

UNITATEA CARACTERULUI

Portretul tînărului comunist

Despre arta de a surprinde în imagini stările de spirit ale tinereții s-au scris numeroase eseuri și studii critice. Am vrea să cităm mai cu seamă lucrări închinate operelor contemporane care profilează pe fundalul societății de astăzi silueta atît de interesantă a reprezentanților tinerei generații comuniste. Și aceasta pentru că romantismul epocii construirii socialismului se exprimă printr-o mobilitate specifică a mișcărilor sufletești, caracteristică mai ales tineretului. Tînărul acestei epoci aduce mărturia unei personalități entuziaste, într-un perpetuu clocot, o etică a purității dar și a combativității intransigente, etica nouă, comunistă.

Sînt trăsături distinctive ale acestui adolescent care a devenit de mult un erou nelipsit din paginile literaturii noastre. Și unul dintre elementele fundamentale ale profilului său literar pare să fie tocmai acuitatea mișcărilor lăuntrice, sensibilitatea înregistrării, cu relief și ecou profund, a tuturor faptelor, din care se reconstituie sensurile majore ale vieții și luptei pentru socialism.

Afirmarea consecventă a crezului comunist în viață printr-o expresie literară pe cît de complexă pe atît de unitară a sentimentelor intime și a raporturilor sociale, este realizată remarcabil în nuvela „Ferestre întunecate“ de către Marin Preda. Prozatorul desăvîrșește cu ingeniozitate impresia de armonie a tuturor trăsăturilor sufletești ale eroului său. Vasile Bodescu, membru în biroul organizației U.T.M. din sat, intră în conflict cu vărul lui, chiabur, care-l exploatează cu cruzime. In jurul lui Vasile și al familiei sale, verii avuți creează o atmosferă de apăsare în care umilirilor zilnice li se adaugă șantajul și teroarea. Aflînd că Vasile intenționează să se înscrie în colectivă, ei recurg la tot soiul de fărădelegi pentru a-l împiedica să-și dea consimțămîntul. Istoria dușmăniei dintre veri se deapănă parcă din ghemul gîndurilor dureroase, al frămîntărilor lui Vasile și ale Floricăi, soția lui, cu care, împreună, rezistă mai bine, uniți, la atacurile dușmanului. Conflictul puternic al nuvelei este determinat de amploarea angajării eroului, care intervine nu numai cu rațiunea și cu convingerile sale politice, ci își mizează dragostea, viața în această luptă. Acțiunea nuvelei se desfășoară prin viziunea Floricăi, care povestește cele întîmplate în ajun. Florica relatează schimbul aspru de cuvinte dintre cei doi potrivnici, care se termină cu lovirea ei de către chiabur. Ea reproduce acum, cu glasul sugrumat de emoție, vorbele soțului ei care atunci, biciuit parcă el însuși, a tresărit, „a sărit de pe pat galben la față“ și s-a îndreptat spre chiabur: „Mă, — zice — de ce dai tu în nevasta mea ? Și căutînd parcă să alunge vedenia care-i răsărea în minte odată cu vorbele acestea, Florica lui Vasile își lăsă fruntea în jos și-și acoperi fața cu palmele.

— De ce dai tu în nevasta mea, ce ți-a făcut ea ție de dai în ea?“

Eroina repetă ca într-un coșmar vorbele soțului ei, le aduce înaintea noastră ca o mărturie a tuturor nedreptăților și durerilor pe care le-au trăit din pricina dușmanului în puținii ani ai căsniciei lor. Florica repetă cuvintele, le gîndește și retrăiește zbuciumul cumplit care vibra în glasul lui Vasile. Avem într-adevăr senzația „că de astă dată în odaie se aude parcă glasul adevărat al lui Vasile, ca un strigăt sfîșietor de dragoste și durere“. Este un moment de o remarcabilă frumusețe artistică, în care se conturează toate sentimentele și trăirile intime ale celor doi soți. Imaginea are o putere de sugestie care continuă îndelung în sufletul cititorului. Este o impresionantă solidaritate care se bizuie pe dragostea lor și se nutrește din acele idealuri de viață comune, idealuri ale epocii noastre, care-i apropie pe oameni pentru totdeauna.

Vorbind despre specificul vîrstei tinere, despre acea frumusețe spirituală a tinereții, Kalinin remarca îndeosebi impetuosul elan tineresc către adevăr și sinceritate. In planul literaturii, aceasta impune prin excelență prozatorului o topire intimă, perfectă, a tuturor datelor personajului, a reacțiilor sale în clipele de reverie intimă sau în împrejurările violente ale luptei. In acest sens, o figură de o remarcabilă pregnanță artistică, este Licu Oroș, unul dintre principalii eroi ai romanului „Rădăcinile sînt amare“ de Zaharia Stancu.

In sistemul de planuri variate ale acestui roman, prozatorul descrie figura secretarului matur și încercat, al unui comitet județean al Partidului Comunist Romîn, intercalînd momente dramatice din adolescența eroului. Autorul evocă în capitolele 20—28, momente din trecut, din anii cînd Oroș abia pășea în viață. Este o argumentație profundă, realizată cu un lirism caracteristic, care cuprinde întreaga personalitate a lui Licu Oroș, îi explică dîrzenia și amplifică semnificația portretului. Fermitatea și credința acestuia își au rădăcini adînci în anii adolescenței, în primii ani ai angajării cu trup și suflet în lupta ilegală a partidului, anii în care toată ființa eroului se exprimă la unison într-un singur glas. Licu Oroș este unul și același în lupta ilegală, printre prieteni și printre tovarăși, la interogatoriu printre dușmani, sau într-un moment îngrozitor, față în față cu femeia care-l trădează și pe care-o iubește! Este un necruțător examen al vieții, o clipă de supremă încercare a limitelor voinței, a tăriei lăuntrice. Imaginile diferite ale romancierului, succesiunea celor mai neașteptate planuri de acțiune indică resursele multiple ale puterilor care se vădesc în personalitatea adolescentului Licu Oroș. Impresia vitalității se desprinde armonioasă, pe planuri multilaterale, prin glasul cunoscut, de un copleșitor lirism, al povestitorului. Oroș are, de fapt, același suflet fermecat de natură și de viață cu cel al micului Darie din „Desculț“. Peisajul sufletesc al lui Oroș se desăvîrșește armonios prin descrierea tablourilor de natură, a ierbii și a florilor care-i apar eroului într-o indestructibilă legătură cu viața părinților săi — viață chinuită, aspră, viața oamenilor dintr-un sătuc maramureșan, pierdut undeva în creierii munților. In compoziția portretului se evidențiază în primul rînd tema vigoarei moștenită de la uriașii strămoși ai lui Oroș, cei care au biruit zimbrii acestor locuri. Biografia personajului se deapănă în atmosfera de istorisire bătrînească, cu rădăcini adînci în neamul muntenilor aspriți de climă și societate.

Și portretul se dezvoltă mai departe, tot ca în vechile noastre povești, în care se consemnează simplu solemnitatea preluării uneltei de muncă transmisă din generație în generație, ca un simbol al tăriei și demnității strămoșilor: „Către sfîrșitul toamnei Licu a luat securea care-i rămăsese moștenire de la taică-său, a dus-o la fierarul satului s-o curețe de rugină și s-o ascută, și apoi i-a pus coadă nouă, lustruită. A luat-o voinicește la spinare și a plecat și el cu un cîrd de oameni din Condor, dincolo de Volog, la tăiatul copacilor“.

Se succed apoi, într-o alternare amețitoare, imagini ale trecutului mai îndepărtat, întărind semnificația aceleiași genealogii. In clipele grele, în umezeala rece, pătrunzătoare a celulei de la Siguranță, în sufletul lui Licu mai licărește încă mîndria ascendenților care nu s-au speriat și au înfruntat dihăniile pădurilor secole de-a rîndul. Vigoarea tinereții lui Oroș, care triumfă în pofida chinurilor de la Siguranță, se nutrește din convingerile lui politice, ca și din întreaga plămadă a sufletului său impregnat de mireasma aerului pur de munte; fermecat de seninul azuriu al cerului, ca și din tăriile pădurilor bătrîne, adînc înrădăcinate în solul maramureșan. Privind printre gratiile celulei ei observă că: „Erau și zile în care peticul de cer pe care-l vedea era albastru, albastru... Atunci ar fi vrut să vadă soarele și nu numai soarele. Ar fi vrut să vadă munții albi și pădurile albe sclipind în soare. Ar fi vrut să cutreiere zăpezile munților ca odinioară...“

Și pe această scenă uriașă, mărginită de cer și de pămînt, strălucitoare de albeața de argint a zăpezii, înfiorată de verdele violent al pădurilor, se profilează silueta îndrăzneață a eroului nostru. Se simte ceva permanent aici; nu e numai o vremelnică fulgurare a tăriilor vîrstei tinere. E ceva profund, organic, care se repercutează din ani în ani, pînă astăzi, în clipele cînd înaintea noastră se mișcă sigur și tenace, Oroș cel matur. Cel care-i urmărește astăzi cu ură și ochi încercat și vigilent, cu intransigență, pe dușmanii poporului, pe Bușulenga și Mosorel Bărbuță, este același care a răbdat cu stoicism durerea gingiilor strivite, a spînzurării de picioare ore de-a rîndul... Rezistența eroică la schingiuirile barbare ale Siguranței, dezvăluie forța puternică, vitalitatea munteanului care a luat cu el ceva din vlaga neînvinsă a codrilor. Fiecare episod al acțiunii prezente este explicat armonios printr-o paranteză de semnificativă evocare. Rezistența se consolidează prin faptele trecutului, se lămurește succesiv prin descoperirea legăturilor omului cu pămîntul, cu icoana meleagurilor natale, cu familia, cu mama, cu iubita, cu frații și tovarășii de luptă. E un mănunchi de sentimente foarte omenești, care palpită vii în una și aceeași inimă, inima lui Licu Oroș. Mama — Rafira — Gavril Toduță, legătura superioară, imaginea celor mai apropiate ființe pătrunde o dată cu petecul de cer albastru printre gratiile celulei, readucînd uneori crîmpeie din lupta de odinioară, alteori imagini pitorești ale plaiurilor originare. Survin frecvent episoade ale trecutului care marchează — prin prospețimea memorării senzațiilor — o vigoare lăuntrică reală, vibrînd de fapt și mai intensă în prezent. Deținutul visează viața aievea, cu aromele și culorile ei îmbătătoare: „Licu se duse lîngă Rafira și Rafira îl luă de mînă. Se plimbară mult timp amîndoi prin ocol, văzură vacile rumegînd și viteii oploșiți lîngă ugere. Văzură brazii pădurii și stelele care umpleau și luminau bolta. Rafira se așeză pe un stog de fîn, îl luă pe Licu pe genunchi și-l legănă să-l adoarmă“. Amintirile insuflă tînărului Oroș puternice resurse de rezistență.

Dar imaginea deplină a integrității caracterului lui Oroș, a valorii sale morale superioare, se exprimă printr-o împrejurare violentă. Trădarea soției sale, Neaga, apropie deodată brutal cele două planuri de viață, intimă și obștească, le împreunează într-o situație decisivă și unică în care omul este împins implacabil către o hotărîre. In fața inspectorului de Siguranță, Neaga dă în vileag legăturile lui Oroș cu comuniștii. Este momentul suprem — cel mai semnificativ poate — al convergenței trăsăturilor lui Oroș. Pagini de o autentică omenie descriu lupta zbuciumată din sufletul lui Oroș care, mințit, înșelat de Neaga, se străduiește s-o smulgă din inima lui: „Cu timpul o s-o uit. O s-o arunc afară din inima mea!... S-o arunce afară din inima lui!... S-o arunce afară din carnea lui! Era mai ușor de gîndit și de spus decît de făcut. Cum s-o arunce afară din inimă ? Inima lui era inimă de om. Inima lui, ca orice inimă de om, avea și ea nevoie de dragoste. Inima lui nu voia să rămînă goală, pustie de dragoste. Nu voia“. Să aleagă, să se gîndească, să șovăie nu mai era chip. Situația era decisivă, cumplită și tragică. Tinerețea mințită, pălmuită și însîngerată, trăiește acum cu toată acuitatea senzația durerii, a smulgerii ființei iubite și nedemne din inimă. Lovit de călăi, trădat în dragostea lui, Oroș găsește destulă putere pentru a reteza gîndurile care fără voia lui se mai îndreaptă încă spre Neaga și continuă mai departe lupta vieții. Adolescentul rănit și vlăguit se încăpățînează minute, ore și zile-n șir să reziste mai departe torturilor anchetei, fără a sufla vreun cuvînt despre secretele partidului. Numai noaptea, în întunericul celulei, înfrigurat și zgribulit, Oroș gîndește singur: „Te mîndrești că ai tăcut? Află, băiete, că era de datoria ta să taci. Cînd ai fost primit în partid, te-ai angajat pe conștiința ta că în cazul în care vei fi prins și schingiuit, vei găsi în tine putere să rabzi și vei găsi în tine putere să-ți ții limba. Iată. A fost nevoie să rabzi și ai răbdat. A fost nevoie să taci și ai tăcut. Ai răbdat. Ai tăcut. Atîta tot. Nu cumva îți închipui că ai și devenit erou ?“ Romancierul transcrie un monolog impresionant prin emoția care vibrează în fiecare cuvînt, în fiecare dintre întrebările adresate necruțător de Oroș sieși.

Imaginea adolescentului Licu Oroș se apropie și se desăvîrșește treptat, luminînd toată ființa omului, care intră în luptă cu durerile și amintirile dragostei mințite, dar mai ales cu încrederea, cu dorul de ceilalți frați de luptă, Gavril Toduță și Minu Ulbaru. Și în același timp, neînchipuit de apropiată și de fierbinte este imaginea mamei care „va fi mîndră și inima i se va liniști și i se va întări ca piatra muntelui cînd va afla că fiul ei s-a întovărășit cu alți oameni cinstiți pentru a doborî niște urși uriași, care nu pot fi doborîți în lupta dreaptă și pentru a stîrpi marea haită a lupilor care nu puteau fi împușcați în pădure cu pușca...“ In felul acesta se sintetizează profilul spiritual al lui Licu Oroș, tînărul îndrăgostit de vigoarea munților și a pădurilor, înflăcărat de dragostea și credința în cauza partidului. Figura lui concentrează trăsături caracteristice unui erou înaintat al tinerei generații de comuniști care a luptat în ilegalitate împotriva dictaturii fasciste și care și-a păstrat neîntinată onoarea de ostaș credincios al partidului. In realizarea acestui portret, Zaharia Stancu a închegat o imagine de mare noblețe sufletească, cristalizată în credință și abnegație față de țelurile politice ale clasei muncitoare. Iată de ce figura lui Licu Oroș se asociază cu aceea a unui alt adolescent care a avut fericirea de a trăi în epoca noastră, cu utemistul Vasile Bodescu, care afirmă și el, prin toate trăsăturile lui morale și spirituale, o înflăcărare și o ardoare revoluționară, în care recunoaștem de obicei pe tînărul comunist.

Miron Dragu

CONTINENTE

A 14-a aniversare a eliberării Bulgariei

STANCA PENCEVA

Poetă din R.P. Bulgaria

De ce orbesc mamele

Ce întunecați —
ce adînci ți-erau ochii, mamă!
Ca strugurii negri musteau întunericul irișii.
Trei copii s-au jucat pe umărul tău
și somnul lor l-ai veghiat ca o acvilă.

Sfredeleai temătoare tainele anilor
cu mîinile bune în poală.
Hăt, departe în timp, se opresc ochii mamelor,
în urma zglobiilor pași ai copiilor...

De ce-au orbit ochii tăi, mamă?

I-ai cusut în cusătura măruntă
a scutecelor, în broderia cămășilor mari, înflorate
sau vara, i-a prăfuit pleava,
sau negrele raze le-a retezat fierul secerii?

Ori au fost plînși în lacrimi fierbinți
lîngă fiul culcat în pămîntul rece,
ori au istovit așteptînd,
ori i-a luat cea din urmă-adiere?

De ce-au orbit ochii tăi, mamă?

...Cuminte ți se odihnesc mîinile-n poală.
Iți tresar la gînduri gene, sprîncene.
După pașii zglobii ai copiilor,
ochii mamei se-ntorc în timp înapoi...

Eu îmi deschid irișii negri mai larg —
să privesc către soare fără clipire:
lumea-ntreagă — de la rădăcini la păsări —
s-o cuprind, s-o ajung, s-o întrec.

Ochii mei — săgeți către un țel depărtat.
Strălucirea o văd prin praf și prin lacrimi.
Poate, mamă, de la tine am luat ochii tăi negri,
și fetei mele îi voi da mai departe.

Poate de-aceea orbesc mamele...

In romînește de

Veronica Porumbacu

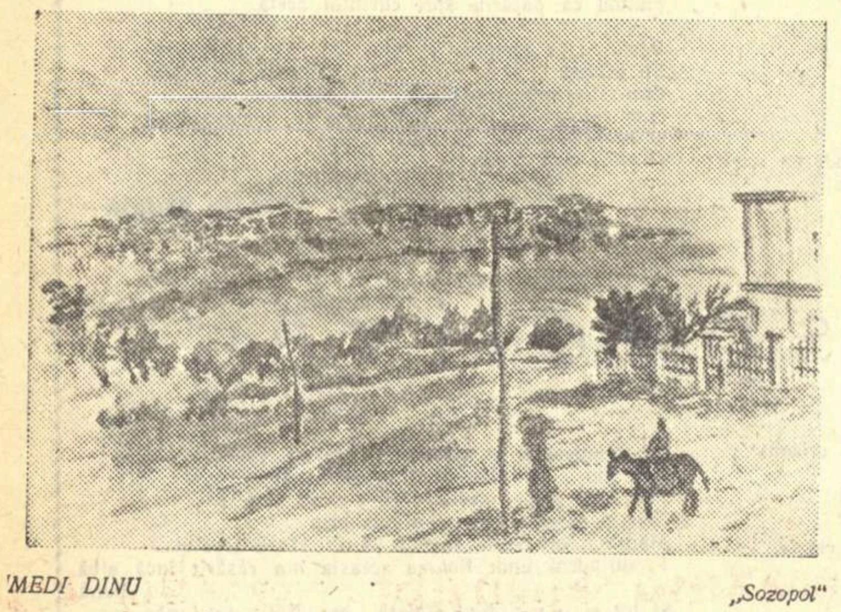

MEDI DINU „Sozopol"

Ce tipăresc editurile bulgare

Anul 1958, al 14-lea de la eliberarea Bulgariei, a înregistrat o creștere substanțială a producției editoriale din țara prietenă. Astfel, editura „Scriitorul bulgar" a început editarea operelor lui Hristo Botev, Pencio Slaveikov, P. Javorova, Hristo Smirnenschi și alți clasici de seamă. Cu prilejul aniversării a 70 de ani de la nașterea scriitorului Ludmil Stoianov și a 60 de ani de la nașterea poetului Lamar, vor fi editate culegeri din operele acestora. Locul cel mai important în producția editurilor îl ocupă creația scriitorilor contemporani. Numai editura „Narodna Mladej" va edita în acest an circa 100 de cărți pentru tineret și copii. Editura militară de stat editează printre altele romanul „Cei vii țin minte" al lui K. Kaciaev, precum și nuvela „13" a lui G. Karaslavova. Apar și numeroase culegeri de poezii. Editurile bulgare publică de asemenea numeroase traduceri din literatura universală. Anul acesta a început editarea operelor lui F. M. Dostoievski, continuă editarea operelor în 12 volume ale lui Turgheniev etc.

PRIN ȚARA PRIETENĂ

Intrînd în comuna Peruscița, care se află doar la o depărtare de 19 km. de străvechiul și frumosul oraș Plovdiv, nu te surprinde nimic deosebit. E într-adevăr o comună ceva mai răsărită, cu un aspect de mic tîrg provincial, cu ulițele liniștite. Oamenii sînt, ca pretutindeni, aceiași: sobri, așezați, primitori.

In fața clădirii Sfatului popular așteaptă un autobuz. In jurul lui e îmbulzeală; se aud rîsete de bărbați, chemări de femei tinere, care se foiesc de colo pînă colo, fluturîndu-și fustele colorate. In curînd, piațeta se animă de ropot de pași, de glasuri, de-o mișcare vie. In sfîrșit autobuzul e gata de plecare. E plin de colectiviști care, abia întorși de pe cîmp, s-au spălat și îmbrăcat în grabă, ca nu cumva să întîrzie la spectacolul de la Teatrul Național din Plovdiv.

Peruscița reintră în atmosfera ei, domoală; totul ți se pare cuminte și monoton. Nici o clipă nu ți-ai închipui că aici s-ar fi putut petrece vreodată ceva în stare să-i zguduie, să-i scoată pe localnici din matca lor obișnuită. Ce imagine înșelătoare! Indată ce ți se dezvăluie istoria comunei, oamenii ei îți apar într-o lumină nouă și teribilă. Incepi să-i vezi altfel; dîrzi, neînfricați și aprigi.

Călcînd pe lespezile vechi, tocite și sparte ale bisericii Sfîntul Arhanghel Mihail, astăzi monument istoric, uită-te atent la zidurile groase, ca de fortăreață, la dalele de piatră spălate de sîngele martirilor independenței naționale. Și atunci vei afla că aci, între aceste ziduri vechi și reci, moșii locuitorilor de astăzi ai Perusciței au rezistat pînă la ultima suflare atacului bașibuzucilor turci. Pe steagul sfînt al răsculaților scria: „Libertate sau moarte". Ei erau cu totul 350 de suflete; părinți și copii, frați și surori, soți și soții. Asediați de 3000 de osteni, istoviți, fără apă, fără pîine, au ținut piept cu vitejie asaltului.

In ziua de 23 aprilie 1876, turcii au izbutit să pătrundă în fortăreață. A fost un masacru înfiorător. Nici unul din luptători nu a scăpat cu viață. Dar în inima poporului trăiesc și astăzi eroi ca Spas Chirov, Kociu Cestimenschi. Răscoala a fost înăbușită cu sălbăticie. Steagul însă, pe care sta scris „Libertate sau moarte", nu s-a înclinat. El fîlfîia mai departe, arzînd în noaptea asupririi, ca niște flăcări de sînge. Doi ani mai tîrziu, libertatea fu cucerită.

Se iviră apoi noi asupritori ai libertății poporului; burghezia și fascismul. Locuitorii din Peruscița se ridicară ca un singur om la semnalul revoluției din 22—23 septembrie 1923. Și de data aceasta plătiră un tribut sîngeros. Comuna fu trecută pe lista neagră a siguranței fasciste. Populația era aproape în întregime comunistă sau simpatizantă a luptătorilor comuniști.

In această perioadă frămîntată, secretar al partidului din Peruscița era Gheorghi Andreev. Stau cu el de vorbă într-una din sălile muzeului Rezistenței. E un bărbat în vîrstă, dar încă voinic, înalt, slab, ușor încovoiat. Fața îi e brăzdată, obosită, numai ochii îi strălucesc mai intens cînd îmi povestește întîmplări din viața lui de revoluționar.

Un faimos polițist, un zbir, se jurase că va pune mîna pe el, viu sau mort, chiar în inima Perusciței. Era o întreprindere nu riscată, ci nebunească. Polițistul îl întîlni pe Gheorghi Andreev, ziua în amiaza mare, pe ulița principală. Fusese o întîlnire neprevăzută; îl întîmpină un bărbat uriaș, masiv, în stare să doboare un taur dintr-un pumn. Polițistul puse mîna pe tocul revolverului, vru să se apropie, dar ezită. Dintr-o privire observă că în pragul cîte unei case sau rezemați de vreun perete, de o parte și cealaltă a uliței, bărbați liniștiți, cu fețe mute, îl pîndeau în tăcere. Intoarse capul; în spatele lui, alți bărbați, sprijiniți de porți, cu mîinile înfipte în buzunar, îl urmăreau. Polițistului i se făcu frig de-a lungul șirii spinării. Brațul i se frînse, moale, tremurînd. Brusc, cu capul în piept, făcu cale întoarsă.

Nimeni nu-l mai văzu în Peruscița, dar se auzise că ar fi spus: „Dacă vor să-i aresteze pe comuniști, n-au decît să trimeată pe altul, nu pe mine". Le era frică de partizani, le era frică de comuniști. De atunci polițiștii veneau însoțiți de armată. Executau fără milă bătrîni, tineri, copii. Dar nici o bestialitate nu putea să stingă pasiunea, setea de libertate a poporului. Rezistența devenea tot mai îndîrjită. Partizanii se refugiau în munți, ascunși și hrăniți de țărani, care nu-și precupețeau nici viața ca să-i ajute pe cei ce luptau împotriva fasciștilor.

In Peruscița se formase o brigadă de partizani „Gheorghi Dimitrov", din care cei mai mulți erau tineri, studenți, elevi de liceu. Pe monumentul din curtea muzeului sînt săpate numele celor care au căzut în luptă. Citesc: Todor Velcev, 18 ani; Chiril Totov, 18 ani; Nicola Nachev, 14 ani; Liliana Tenceva, 18 ani, etc. Mă uit la fotografiile lor încrustate în monument; unii dintre ei poartă uniformele de elevi. Chipuri tinere, curate, cu ceva nostalgic și arzător în priviri. Cu o cruzime sadică, fasciștii au zmuls floarea tinereții bulgare.

Peste jumătate de oră mă găsesc în casa mamei Lilianei Tenceva. E o femeie scundă, voinică, cu fața lată, smeadă, semănînd atît de bine cu țărăncile noastre din Teleorman. Imi arată o fotografie a Lilianei; obraz rotund, fruntea înaltă, castă, gura mare, zîmbitoare, ochi profunzi și mirați. Impreună cu alți 22 de tineri a fost împușcată lîngă rîul Vîcea și leșurile aruncate într-o prăpastie adîncă de 30 de metri, lăsate să se descompună la soare. Nimeni nu avea voie să se apropie

In ciuda restricției, tatăl Lilianei s-a strecurat în groapă, cotrobăind printre cadavre, dar era imposibil să mai recunoască chipul fiicei sale. Cu foarfeca tăie un smoc negru din părul unei fete care i se părea că e a lui. Acasă, mama îl recunoscu imediat; era al Lilianei. Intre timp i-a murit și soțul Tencevei, dar el a mai apucat să vadă zorile libertății. Tenceva își stăpînește tulburarea. Iși înalță fruntea încrețită, privind în depărtare. Apoi îmi vorbește de noua ei viață

Aflu că este colectivistă, împreună cu fiică-sa mai mare, ca de altfel toți locuitorii din Peruscița.

Imi amintesc și acum de fața ei de țărancă, brună și smeadă, de chipurile arzătoare și pure ale tinerilor partizani care, astăzi, la 14 ani de la eliberarea Bulgariei, se confundă în mintea mea cu însuși chipul eroic al țării, în trăsăturile căruia citesc nobila pasiune a libertății.

Ieronim Șerbu

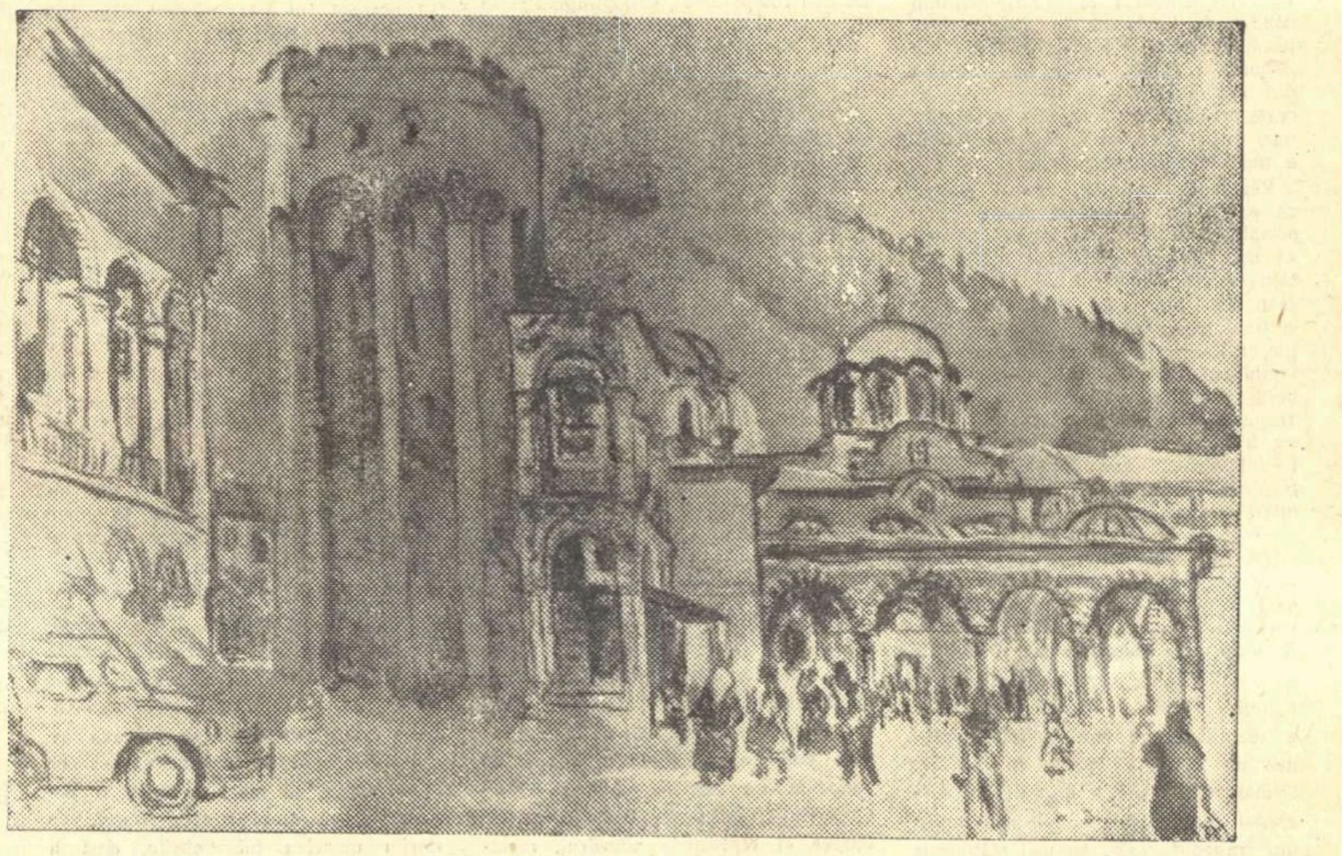

MEDI DINU „RILA"

SĂPTĂMÎNA

Croaziera flotei a 7-a

In timp ce d. Hammarskjoeld călătorește de la Amman la Beirut fără a reuși să convingă pe Hussein sau pe alți Șamuni să se dispenseze de unicul lor scut — pușcașii americani și englezi —, flota a 7-a americană navighează prin strîmtoarea Taivanului. Intotdeauna cînd o flotă americană se plimbă insistent pe apele oceanului sau ale mării în apropierea coastei, e semn neîndoielnic că d. Dulles plănuiește să mai provoace încă un eveniment internațional.

In aparență s-ar crede că S.U.A. au devenit subit interesate de soarta a două insule aflate doar la cîțiva kilometri distanță de continentul Republicii Populare Chineze, Quemoy și Matsu, unde trupele ciankaișiste care n-au ezitat să bombardeze pe uscat sau pe calea aerului orașele și satele chineze, simt că li se apropie sfîrșitul. Intreaga propagandă americană, ținînd isonul declarațiilor făcute de personalități oficiale din S.U.A., încearcă să convingă opinia publică despre așa-zisele interese strategice pe care le-ar avea Pentagonul la cîțiva kilometri de coasta Chinei Populare. Se pare că fantezia diplomației americane e destul de limitată dacă se inventează asemenea pretexte pentru escapadele amenințătoare ale flotelor a 7-a, a 8-a sau a 9-a. Și pentru că ne situăm în domeniul fanteziei, e lesne de prevăzut cum ar reacționa opinia publică americană dacă vase chinezești s-ar apropia de țărmul Americii de nord, la Long Island de pildă, la cîțiva kilometri de New York, și în același timp s-ar face auzite declarații despre interese superioare strategice ale Chinei Populare, în legătură cu Long Island.

Pe lumea asta există însă și gazetari indiscreți, care nu ascultă de normativele date presei de d. Dulles. Harold Martin, corespondent britanic în Taivan, transmitea într-o telegramă că acolo „consilierii americani fac speculații asupra a ceea ce s-ar întîmpla dacă această forță (armata lui Cian Kai-și — n. n.) ar fi lansată împotriva continentului chinez cu un puternic sprijin de artilerie și aviație".

Și pentru ca să nu mai existe nici un dubiu asupra intențiilor reale ale croazierei flotei a 7-a și nici o confuzie cu privire la motivele declanșării, acum, în aceste momente, ale unei noi aventuri în Asia, Harold Martin adăuga: „In momentul de față, forțele lui Cian Kai-și sînt în forma cea mai bună. Ele nu pot fi ținute însă la nesfîrșit în această stare favorabilă și timpul lucrează pentru comuniști".

Că timpul lucrează pentru comuniști, o asemenea afirmație reprezintă un adevăr istoric incontestabil, chiar dacă e rostit de un corespondent britanic burghez, dar să susții că forțele lui Cian Kai-și s-ar afla acum în forma cea mai bună, înseamnă să ai o noțiune relativă despre superlativul unui adjectiv.

Dacă ne gîndim că în Taivan Cian Kai-și a decretat un fel de stare de asediu în amintirea nu prea îndepărtatelor manifestații antiamericane de la Taipe și că gîndurile sale și ale suitei se îndreaptă cu recunoștință spre safeurile din Wall Street ce-l așteaptă la o eventuală aterizare definitivă pe continentul american, înțelegem de ce gazetarul britanic consideră că „forțele" lui Cian Kai-și se află azi în forma cea mai bună, pentru că mîine s-ar putea afla în forma cea mai proastă, undeva în apele strîmtorii Taivanului sau într-o croazieră de lungă escală spre New York.

In aceste zile grele pentru Cian Kai-și, în afară de sirena flotei a 7-a, a răsunat glasul neconsolatului său amic din Coreea de sud, Li Sîn Man, care i-a făgăduit că-și „va aduce contribuția deplină la această luptă" împotriva Chinei Populare, ceea ce arată încă o dată deplina comunitate între Cian Kai-și și Li Sîn Man, cînd e vorba de pierderea simțului proporțiilor.

Este atît de tulbure tot ce încearcă să pescuiască diplomația yankee în apele Taivanului, încît nici unul din aliații S.U.A. nu îndrăznește să ia deschis apărarea acțiunilor întreprinse de flota a 7-a.

Majoritatea ziarelor japoneze afirmă că răspunderea păcii sau a războiului cade asupra Washingtonului. Ziarul „Asaki" cere autorităților din S.U.A. „să-și înzecească prudența cu care se ocupă de această problemă", iar influentul ziar „Mainiti" scrie textual că „Statele Unite și-au reafirmat politica de nerecunoaștere a regimului comunist, dar problema excluderii Chinei comuniste din O.N.U. este o altă problemă" ceea ce echivalează cu recunoașterea absurdității unei asemenea prezențe fantomatice la O.N.U. cum e a ciankaișistului.

Ministrul de Externe al Japoniei, probabil mai bun cunoscător al sentimentelor pe care le au popoarele Asiei față de Cian Kai-și, a declarat că „guvernul său se va strădui să convingă S.U.A. să nu afecteze o parte din forțele lor staționate în Japonia pentru Taivan, întrucît o astfel de măsură ar putea generaliza o încordare care este astăzi localizată".

Se pare că nici cel mai apropiat aliat al S.U.A., Anglia, nu privește cu un deosebit entuziasm noua aventură a diplomației americane. Corespondentul din Washington al agenției Reuter transmitea că „cercurile diplomatice din Washington sînt îngrijorate în legătură cu lipsa unei politici anglo-americane unitare în problema Taivanului. Observatorii din Washington socotesc că S.U.A. s-ar găsi izolate dacă și-ar angaja forțele în apărarea insulelor Tzinmîndao (Quemoy) și Matsusan (Matsu)". Săptămînalul englez „Economist" era și mai categoric, afirmînd că „a se îngădui ca din pricina acestor insule să izbucnească acum un conflict de mari proporții, ar fi o greșeală tragică".

Este greu, chiar dacă ești săptămînal al cercurilor de afaceri britanice, să susții altceva în fața opiniei publice mondiale, pentru că și așa a trecut intolerabil de mult timp de cînd S.U.A. mențin în Taivan cu baionetele lor ridicula marionetă Cian Kai-și, pentru că este strigătoare la cer nedreptatea ca insule care au aparținut, aparțin și vor aparține întotdeauna marelui popor chinez, să fie confiscate de trupele americane și transformate într-un cap de pod pentru invadarea Republicii Populare Chineze, pentru că de cînd există relații internaționale, nu e cunoscută o atît de mare aberație ca reprezentanții unui popor de 600 milioane de oameni să nu poată participa în organismul națiunilor lumii.

Taivanul, Tzinmîndao, Matsusan sînt insule care aparțin Chinei Populare și nici o forță din lume nu va putea împiedica eliberarea lor. Un articol recent din „Pravda" a avertizat pe cei care pun la cale o nouă agresiune în Asia că Uniunea Sovietică este alături de lupta justă a Republicii Populare Chineze, care va primi la nevoie din partea poporului sovietic ajutorul material și moral necesar.

Acest avertisment trebuie să trezească la realitate pe cei care duc mereu omenirea în pragul războiului, pentru că pe tot întinsul globului oamenii se bucură cînd află de apropiatul nostru zbor în cosmos sau de stăpînirea energiei termonucleare și sînt împotriva călătoriilor de rău augur ale crucișătoarelor americane.

Ion Mihăileanu

Roger Martin du Gard

Toți protagoniștii romanelor marelui scriitor francez Roger Martin du Gard — care a încetat din viață săptămîna trecută, în vîrstă de 77 de ani — sînt victimele unei crize de conștiință provocate de conflictul intervenit la sfîrșitul secolului trecut, în cercurile intelectuale ale Franței, între credința catolică și înțelegerea științifică a legilor care guvernează viața umană. Intreaga sa operă este o încercare de a înfățișa consecințele individuale și sociale ale acestui conflict, astfel cum ele s-au desfășurat cu începere din primii ani ai secolului XX, pînă la sfîrșitul celui dintîi război mondial.

Deși izbutește să se îndepărteze pînă la un anumit punct de catolicism, André Mazerelles, personajul central al primului său roman „Devenir", apărut în 1909, rămîne totuși prizonierul acestei „credințe moarte", deoarece este total dezorientat și dezarmat în fața realității.

Mult mai lucid și mai energic decît Mazerelles, medicul Jean Barois, eroul romanului cu același nume, care apare patru ani mai tîrziu, își dă perfect de bine seama că religia catolică este fundată pe o concepție asupra lumii pe care știința o invalidează și care împiedică adaptarea omului modern la condițiile de viață ale epocii noastre, producîndu-i numai nesiguranță, teamă și o paralizantă incapacitate de a înfrunta viitorul. In consecință, Barois nu numai că abandonează catolicismul, proclamîndu-se „liber cugetător", dar devine chiar șeful unui mic grup care militează pentru „progresul social și moral" și, împreună cu aceștia, participă cu înflăcărare la campania pentru reabilitarea lui Dreyfus. Dar pe patul de suferință, sub povara ancestralului misticism pe care scientismul și pozitivismul său nu l-au putut anihila, el se va întoarce totuși la biserică.

Pe aceeași canava își brodează Roger Martin du Gard și opera sa capitală, vastul ciclu „Les Thibault", elaborat în perioada 1922—1940, a cărui acțiune începe în 1905 și ia sfîrșit în ziua de 18 noiembrie 1918, la o săptămînă după încheierea armistițiului.

După ce în primele volume ale acestui ciclu, pentru care i s-a decernat în 1937 premiul Nobel, arată modul în care — sub presiunea implacabilelor transformări sociale și politice — se prăbușește, odată cu bătrînul Oscar Thibault, întreaga structură a unei reprezentative familii catolice, Martin du Gard își concentrează atenția asupra tinerei generații, pentru care religia nu mai este decît o formă fără de nici un conținut.

In timp ce unul din fiii lui Oscar, conformistul Antoine, după o docilă adolescență, se mulțumește a rămîne claustrat în limitele prestabilite ale profesiei sale medicale, celălalt fiu, Jacques, se revoltă de timpuriu împotriva rigidului formalism al tatălui său și, în cele din urmă, respinge ordinea socială burgheză, aderînd cu trup și suflet la socialism. Deși în momentul declanșării războiului Jacques se desolidarizează de trădarea Internaționalei a II-a, din cauza incertitudinilor sale ideologice, eforturile lui de a contribui la stăvilirea războiului se soldează cu un tragic eșec. Nu trebuie însă să uităm că — astfel cum sublinia recent Pierre Daix în eseul său „Reflections sur la métode de Roger Martin du Gard" — el este „primul erou de roman francez care face uz de privilegiul pe care-l are individul ca istoria să nu depindă decît de el".

Moartea lui Jacques, ca și propria-i experiență din cursul războiului, îl face pe Antoine să ajungă la un sentiment al solidarității pe care nu-l cunoscuse pînă atunci. Ultimul cuvînt notat în jurnalul său înainte de a se sinucide pentru a-și curma chinurile pricinuite de rănile din război, este „Jean-Paul", numele copilului lui Jacques, știind prea bine că mama acestuia este hotărîtă să-l crească în cultul ideilor tatălui său și plin de nădejde că ultimul vlăstar al familiei Thibault va lupta pentru instaurarea acelei noi ere visate de fratele său.

Ghidat de Tolstoi și Romain Rolland, Roger Martin du Gard a realizat o frescă realistă a societății franceze de la începutul acestui secol, pe care mai tîrziu — bazat pe o profundă înțelegere marxistă — Aragon avea s-o întregească în ciclul „Le Monde Réel".

Este cît se poate de semnificativ faptul că, acum cîteva luni, părăsind lunga tăcere în care se refugiase după apariția ultimului volum din „Les Thibault", Roger Martin du Gard a semnat — alături de François Mauriac, Jean-Paul Sartre și alții — protestul împotriva confiscării volumului „La Question" de Henri Alleg, cerînd „să se facă completă lumină" asupra torturilor din Algeria.

Alf Adania

AGENDĂ

LA A 600-a ANIVERSARE

a orașului Karlovy-Vary, festivalul anual al filmului a reunit anul acesta un număr record de 41 națiuni.

PENTRU A SLUJI

mai bine cunoașterea literaturii țărilor de democrație populară, revista „L'Europe" închină ultimul ei număr literaturii cehe și slovace. In viitorul apropiat, revista va ilustra, într-un număr special, aspecte ale literaturii romîne clasice și contemporane.

A FOST ANUNȚATA

zilele acestea componența juriului celui de al 19-lea festival cinematografic de la Veneția. Prezența a numeroase personalități artistice denotă amploarea deosebită a concursului în acest an. Președinte: King Vidor (S.U.A.), Jean Grémillon (Franța), Alberto Lattuada (Italia), Hidemi Ima (Japonia), Friederich Luft (R. F. Germană), Serghei Vasiliev (U.R.S.S.) ș. a.

TURNEUL TEATRULUI POLONEZ

din Nowa Huta, care a încheiat reprezentațiile din cadrul festivalului „Teatrul Națiunilor", cu piesa Turandot de Carlo Gozzi, s-a bucurat în Franța de un viu succes.

REGIZORUL ITALIAN

Dino de Laurentis a anunțat că Lion Feuchtwänger a acceptat să scrie scenariul filmului „Simon Bolivar", închinat vieții marelui patriot și luptător sud-american. Turnarea va începe în ianuarie 1959 în Brazilia.

SINN UND FORM,

revistă bilunară din R. D. Germană, publică în ultimul ei număr piesa de teatru postumă a lui Heinrich Mann „Trista istorie a lui Frederic cel Mare", pledoarie în favoarea ideii de pace între popoare. Textul marelui scriitor beneficiază de comentariile marginale ale lui Bodo Uhse.

LA ODESA

s-a desfășurat de curînd o sesiune a istoricilor Universității din oraș, închinată bicentenarului Robespierre. Au fost făcute comunicări și s-au pus în discuție documente inedite referitoare la perioada thermidoriană.

LA MUZEUL DE ARTA MODERNA

din Paris, s-a deschis expoziția marelui pictor și decorator Jean Lurçat. O delegație a C.C. al Partidului Comunist Francez, în frunte cu Maurice Thorez și Jacques Duclos a vizitat saloanele, primind explicațiile artistului.

PRIMUL NUMAR

al revistei „Baaiot", fondată de un grup de tineri universitari din capitala Columbiei, inserează, între alte materiale, un amplu articol polemic la adresa doctrinei Dulles față de America de Sud, condamnînd politica expansionistă a Statelor Unite. Revista mai cuprinde poezii, o legendă peruviană inedită precum și alte materiale literare pătrunse de caracter umanist și democratic.

In Republica Democrată Vietnam s-au tipărit, în cursul ultimilor trei ani, aproape 23 milioane de volume, ceea ce reprezintă o cifră de 14 ori mai mare decît cea din 1939.

In China a apărut o culegere de 148 articole cu titlul „Pentru o orientare socialistă a literaturii". Cartea este îndreptată împotriva tezelor revizioniste în teoria literaturii.

Editura „Sovietskaia Rossia" a anunțat apropiata apariție a amintirilor marelui pictor Repin, prefațate de Kornei Ciukovski.

Editura sovietică „Detghiz" va publica în curînd volumul de povestiri „Vladimir Ilici Lenin" de N. K. Krupskaia, biografii romanțate despre oamenii de seamă ai culturii ruse: Bielinski, Cernîșevski, Gorki, Jukovski. Se anunță de asemenea apariția nuvelei „In fruntea veacurilor" de A. Altaeva, ai cărei eroi sînt Leonardo da Vinci, Rafael și Michelangelo.

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 37 (235) - joi 11 septembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

ZIARIȘTII

Există o zi a ziariștilor, așa cum există una a minerilor, marinarilor, feroviarilor, aviatorilor, și e bine așa! Meserie? Nu: vocație, pasiune și încă altceva. Ziaristica e o vocație, o spontaneitate dinamică, acea vibrație care-l făcea pe Egon Erwin Kiș să alerge razna prin cinci continente, acel ton al foiletoanelor lui Ehrenburg scrise pe nerăsuflate, acea privire rapidă, sintetică, „radio-activă" care-l face pe reporter să descopere, să înțeleagă și să raporteze cititorului ultimul instantaneu al vieții în devenire. Nu, nu e o meserie acea febră ce-l face pe reporterul nostru să alerge pe la gospodării colective, prin uzine, să fugă cu trenul, cu camionul sau avionul, să se repeadă la telefon, pentru a comunica la București de la Reșița sau Bicaz. Fiind acum cîteva luni în Polonia, pe teritoriile din nord, am oprit mașina într-o pădure. Acolo își construise paranoicul führer marele cartier general, un oraș subteran cu pereții neverosimili de groși, din beton armat. Neputînd coborî în subteranele inundate, colegul cu care călătoream, tînărul prozator Ion Grigorescu, se cățăra pe piramidele exterioare, de pază, se strecura prin coridoare poate minate, se lungea prin tufișuri care ascundeau poate antena mortală a unei mine, pentru a lua o fotografie inedită. Simțeam cu plăcere vibrația nobilei curiozități a ziaristului, o bucurie cu remușcări, și o sinceră invidie.

Cineva spunea că ziaristica este excelentă cu condiția de a o părăsi la timp. Se poate. Dar cine a trecut prin această meserie rămîne totdeauna nu numai cu o vizibilă afecțiune pentru ea, dar și cu obiceiuri care i-au devenit reflexe. Nu știu dacă toți ziariștii pot deveni scriitori, probabil că nu, dar e absolut sigur că un scriitor contemporan este și un ziarist. Aminteam de Ilya Ehrenburg. Iar cărțile sovietice pe care le recitim cu bucurie, un „Ceapaev" sau „Torentul de fier", „Pe Donul liniștit" sau „Pavel Korceaghin" și atîtea altele, scrise de Fedin, Alexei Tolstoi, Leonov etc., n-au fost scrise cu fișe, nici compuse din birou, nu sînt nici măcar rodul unei documentări: ele au fost întîi trăite, iar autorii lor n-au fost observatori ci participanți pasionați la evenimente. Cărțile acestea nu au fost scrise cu cerneală de tehnicieni ci trăite de oameni pasionați. Scriitorul contemporan e un reporter în acest sens superior al implicării în conflict, al participării pasionate. Oare Barbusse nu e implicat în „Focul", Hemingway în „Adio armelor" sau „Cui îi bate ceasul?" (n-a fost el reporter în Orientul Arab, apoi în războiul civil spaniol...), dar de ce să mai continuăm cu exemplele!...

Ziariștii caută adevărul și cum adevărul vremii noastre e comunist, autenticul ziarist e comunist. Aici sau în altă parte, ziaristul descifrează adevărul din imaginea veșnic nouă a vieții, așa cum istoricul îl descifrează din documente, fiziologul din analiza structurii celulei vii, geologul din așezarea straturilor sau fizicianul din structura moleculei. Căci banalul, nemișcarea, echilibrul — sînt iluzii și savantul (ziaristul e un savant al cotidianului) descoperă viitorul în prezent, legile în fenomen și ineditul în banal. Ziaristul — și cu atît mai mult ziaristul comunist — nu poate fi un meseriaș, un tehnician, un funcționar. El e un propagandist și un explorator, un militant al adevărului și la nevoie cineva care se jertfește pentru acest adevăr. Iată de ce, ziua ziaristului coincide cu aceea a comemorării lui Iulius Fucik, a dragului și neuitatului nostru Fucik.

Dar există ziariști și ziariști. Afaceriștilor cinici din „Ultima oră" li se suprapune Cerchez din „Ziariștii" lui Mirodan. Iar în trecutul presei noastre există figuri de scriitori care, cu toate confuziile și limitele pe care le-au avut, au rămas în istoria presei literare progresiste cu pagini de neuitat. Heliade Rădulescu și Boljac, Eminescu și Caragiale, N. D. Cocea și Sahia, T. Arghezi și Zaharia Stancu, Geo Bogza, M. R. Paraschivescu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu etc., sînt nu numai scriitori cunoscuți și recunoscuți, dar și ziariști pasionați. Să nu obosim a repeta că legătura pasionată cu cotidianul, reportajul, foiletonul politic și cetățenesc, reprezintă pentru scriitor o inepuizabilă legătură cu marea muză: Viața.

Adevărat! figura ziaristului poate fi înjosită de existența presei burgheze cu minciuni plătite, șantaje și afaceri. Lor li se opune marea oaste a ziariștilor comuniști, oameni cu pasiunea adevărului. Ne-am putea măcar închipui ieșind din presa burgheză un Fucik? Torturat de Gestapo, în așteptarea unei osîndiri certe, el rămîne senin, calm, hotărît. La supremul examen, ziaristul comunist își manifestă marile calități umane. Și ultima veste adusă în „Reportajul cu ștreangul de gît" de pe tărîmul suferinței și al morții este: conștiința comunistă poate suporta orice tortură, tăria noastră morală a înfrînt spaima blindată a celor ce se voiau cuceritorii lumii. Amintirea exemplară a lui Iulius Fucik rămîne în memoria umanității ca o vibrație luminoasă: „Strîng cu tărie mîna tovarășilor cari vor supraviețui acestei lupte, și celor cari vor veni după noi" „Noi ne-am făcut datoria. Repet: noi am trăit pentru bucurie, pentru bucurie ne-am avîntat în luptă, pentru ea murim. De aceea tristețea nu trebuie niciodată legată de numele nostru".

Să ascultăm îndemnul ziaristului comunist! Să luptăm pentru bucuria oamenilor!

Paul Georgescu

GH. ANGHEL „Enescu"

George Enescu

Bucureștii sînt de multă vreme o capitală muzicală. S-au perindat pe scenele și la pupitrul sălilor noastre de concert mulți dintre interpreții de seamă ai epocii, compozitorii romîni au dat creații ascultate cu admirație sau interes și dincolo de granițele țării și, în legătură cu toată această mișcare muzicală, s-a format un public de cunoscători, în fața cărora maeștrilor străini le place să se înfățișeze. Progresele culturii muzicale în țara noastră devin evidente mai ales aceluia care compară stările de azi cu acele existente cu cîteva decenii înainte. Pe vremuri, mă duceam la Ateneu să ascult concertele simfonice ale lui Dimitrie Dinicu cu o formație orchestrală redusă, cu un repertoriu rareori înoit. Am trăit totuși pe-atunci clipe de intensitate și revelație și nu voi uita niciodată cum școlarul pierdut în mulțimea ascultătorilor gîtuiți de emoție își șoptea în sine: „o, de n-aș uita, de n-aș uita..." Ceea ce doream să nu uit erau cunoașteri de o însemnătate atît de mare, încît fulgerarea lor de o singură clipă amesteca în bucuria mea nebună desnădejdea că le-aș putea pierde. Cînd am aflat din cărțile romanticilor că muzica este cea dintîi dintre arte, în sensul că mijlocește cunoașterea cea mai adîncă a naturii și omului, ritmurile fundamentale ale lumii și reacțiile cele mai spontane ale sentimentului omenesc, substraturile și rădăcinile, adevărurile cele mai generale dar, în același timp, cele mai atingătoare pe care le poate cuprinde omul, valorificarea aceasta mi se părea justă în lumina tulburării mele atît de mari. Mult mai tîrziu am ajuns la cunoașterea analitică a operelor muzicale, am ajuns să urmăresc dezvoltarea temelor, alternanța timbrelor, fuziunea lor, particularitățile execuției, stilul întregului și pe omul social care se exprimă în toate acestea. Cultura mea tehnică față de muzică a rămas însă puțin dezvoltată și, în tot cazul inferioară aprinderii pe care ea o provoacă. Am rămas un ascultător pasionat, dar instinctiv, un primitiv care se pune greu la curent cu formele cele mai noi ale creației muzicale și care își permite să ceară muzicii un mesaj adresat întregii omeniri și nu numai specialiștilor și învățaților.

Notez aceste gînduri fără nici o trufie, mai întîi pentru că mi se pare că tineretul de azi are instrucție muzicală mult mai solidă decît aceea care i-a fost dat generației mele să și-o însușească. Acest tineret primește în fiecare săptămînă, la Radio, lecții de istoria și teoria muzicii, astfel de lecții au loc și în săli publice, trei mari formații simfonice cîntă în capitala țării și altele multe în orașele de provincie, teatrele lirice au luat o mare dezvoltare, există un învățămînt muzical public pe mai multe trepte. Cînd îi aud pe tineri vorbind despre muzică, mi se pare că informația și priceperea lor este într-un progres remarcabil față de acelea de care ne învrednicisem noi, la aceeași fază a vieții.

În general, ascultînd pe tineri cum vorbesc despre artiști și despre marile reputații, despre particularitățile fiecăreia din ele, măsurînd întinderea informației lor, îmi vine să spun că atitudinea tinerilor de azi față de muzică este aceea a deschiderii către lume. Aprob și mă bucur de noua orientare, întrucît în epoca de construcție pe care o trăim, orice element al culturii se cuvine să fie însumat în atitudinea orientată către lumea exterioară, menită a fi cunoscută și transformată.

Cultura muzicală a țării, în mare și evident progres, permite o mai largă

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 6)

ÎNSEMNĂRI

Pentru realismul socialist

Perspectiva revoluționară

Invitația „Gazetei literare" la o discuție constructivă despre realismul socialist este mai mult decît binevenită. Sîntem chemați, după cîte înțeleg, să încercăm o operă de sistematizare și precizare a rezultatelor unei experiențe artistice, în posesia căreia începem să ne aflăm și care nu e deloc neglijabilă. Articolul criticului sovietic I. Anisimov din „Pravda" nr. 239 (14.633) atrage atenția asupra faptului că în țările de democrație populară s-au format, în anii aceștia de după război, sub semnul realismului socialist, adevărate literaturi noi de o netăgăduită originalitate. „Generalizarea teoretică a bogatei lor experiențe — constată el — e departe de a fi suficientă". Și, într-adevăr, fiecare țară din lagărul socialist este astăzi în măsură să aducă o contribuție serioasă la definirea mai exactă a profilului literaturii revoluționare contemporane. Formulat cu toată modestia, cuvîntul nostru, al scriitorilor romîni, cred că poate avea în această dezbatere o anumită greutate. Noi am străbătut un proces de dezvoltare desfășurat firește pe fondul unei îndîrjite lupte ideologice, dar scutit de convulsiuni datorită îndrumării înțelepte a Partidului. Aceasta s-a tradus printr-o continuitate a creației pe baza realismului socialist și astăzi literatura romînă nouă numără o sumă impresionantă de opere, care rivalizează după opinia unanimă cu cele mai bune lucrări care s-au scris la noi în trecut.

Sentimentul că Sadoveanu e, poate, în momentul de față, cel mai mare prozator contemporan și Arghezi cel mai mare poet, a depășit hotarele țării noastre. Amîndoi aplică cu succes în creația lor actuală metoda realismului socialist. Împrejurările au făcut apoi, ca noua generație să numere în rîndurile ei cîțiva scriitori cu talent excepțional, ca Petru Dumitriu și Marin Preda de pildă, iarăși partizani convinși ai concepțiilor marxist-leniniste asupra artei.

Iată numai cîteva motive pentru care analiza experienței noastre poate furniza dezbaterii problemelor realismului socialist pe plan mondial un material prețios.

Orice literatură privită în mișcarea ei mare evolutivă transcrie răspunsurile unui popor la condiția umană, generală și particulară, pe care istoria i-a impus-o de-a lungul vremurilor. Ibrăileanu punea, în legătură, nu fără pătrundere, lirismul vechii proze romînești, ecoul ei de jale, cu tînguirea doinei și pînă la urmă cu suferința unui neam ținut încă în bună parte, la începutul celui de al XX-lea secol, sub stăpînirea străină și alcătuit în marea lui majoritate din țărani robi pe moșiile boierești. În literatura noastră nouă s-au produs mutații fundamentale și mi se pare interesant de urmărit, înainte de toate, tocmai replica pe care o dau unor căutări și impasuri dramatice anterioare.

În optica vieții a apărut o perspectivă revoluționară, care izvorăște nemijlocită și concretă din realitățile construcției socialiste. Nu numai opera cîtorva vizionari, ci literatura romînă actuală, în ce produce ea mai însemnat, mai definitoriu pentru conștiința poporului romîn, reflectă o înțelegere superioară, calitativ nouă a raporturilor omului cu lumea din jur, a sensului existenței sale. Există un tip de umanitate către care nu numai tindem, dar pe care-l întrezărim formîndu-se sub ochii noștri, din ma-

Ovid S. Crohmălniceanu

(Continuare în pag. 6)

POEZIA PROZEI realist-socialiste

„Cine a avut înaintea noastră atîtea bogății ideologice și morale?
Nimeni, niciodată"...
N. OSTROVSKI

Cititorii, adepți ai unei proze care înfățișează sobru și în tonuri dure realitatea, să nu se sperie. Articolul de față nu constituie o pledoarie pentru divagațiile liricoide ori pentru scenele de efect prin care se încearcă adesea să se contrafacă poezia adevărată, aspră, a vieții. E vorba de altceva și anume de sentimentul pe care-l încercăm în fața oricărei opere autentice chiar atunci cînd zugrăvește cele mai abjecte și mai cenușii situații, că reprezintă o oglindire poetică a ființelor și a lucrurilor. S-a dovedit că un abur poetic învăluie înseși operele cunoscute prin răceala cu care descriu lumea înconjurătoare. Tudor Vianu denumea romanul „Ion", — al cărui autor a fost acuzat în atîtea dăți că ar avea impasibilitatea fenomenelor naturii — drept o epopee a Ardealului. Problema e complexă și vizează atît trăsăturile obiective ale materialului de creație cît și calitățile morale și ideologice, viziunea despre societate a scriitorului. Se știe de cîte ori s-a plîns Flaubert, pe cînd lucra la „Madame Bovary", că n-are un subiect care să-i provoace desfătarea. Iar Leonid Andreev — înzestrat dar sterp analist — cu o invidie maximă neascunsă îl întreba pe M. Gorki cum face de descoperă atîția oameni interesanți în realitate. N-avem deci de-a face cu un aspect tehnicist ori de importanță măruntă, ci cu o problemă esențială de creație care frămîntă în mod acut pe oricare creator, căpătînd diferite rezolvări în funcție de diferitele perioade istorice. Discutarea acestei chestiuni în condițiile noastre ne dă posibilitatea să luminăm cîteva aspecte ale originalității artistico-ideologice a prozei realismului socialist.

★

Hegel, într-unul din capitolele „Esteticii" sale, ocupîndu-se de trăsăturile poeziei epice, enunță o seamă de teze interesante pentru tema în discuție. În opoziție cu romanul modern, el preamărește tipul de epopee homerică, primitivă, care ar reda în toată plenitudinea „ceea ce se poate chema poezia existenței omenești". Hegel aduce unele argumente în sprijinul observației sale. Totul pornește de la caracterul societății antice care are „o formă fixă și preexistentă, dar în așa chip că personajele se identifică cu ea într-o manieră vie și originală". Mai clar. Societatea modernă — citește capitalistă — care are și ea forme fixe, preexistente, strivește brutal individualitatea, — preceptele ei morale, civice, etc. au un caracter abstract, sînt impuse din afară în vreme ce „în epopee există un ansamblu al principiilor care guvernează viața și activitatea umană, dar în același timp și libertatea de acțiune cea mai perfectă; totul pare să emane din voința indivizilor". Aceste particularități istorico-sociale ar avea — după Hegel — mai multe urmări în planul vieții și al artei. Mai întîi, fac să existe o legătură nemijlocită și firească între om și mediul natural și social, ceea ce dă posibilitatea ca tablourile de viață să apară mai desăvîrșite artistic. Bunăoară, pentru eroul homeric, cortul, patul, lancea, etc. nu sînt pur și simplu mijloace materiale neînsuflețite. Cum zice plastic Hegel: „Eroul

Al. Oprea

Continuare în pag. 7)

130 de ani de la nașterea lui LEV NICOLAEVICI TOLSTOI

Titanul

Titanul mergea prin noapte. Își amintea ca prin vis plaiurile copilăriei depărtate, se vedea citindu-l pe Voltaire și Rousseau, își amintea anii studenției și mai apoi chinurile sufletului întru căutarea sensului vieții. Dintr-o dată, iată-l lăsînd universitatea și vacarmul și retrăgîndu-se în asceza de la Iasnaia Poliana, hotărît să îndrepte strîmbele rînduieli ale vieții și vremii. Sentimentul care-l copleșea pe atunci și prin care voia să sfarme cremenea, era mila, socotită de către cei tari și răi, fată vitregă care-și înghite totdeauna la ușă merindea stropită cu sarea lacrimilor. După încercări izvorîte din nobila-i utopie a milei, după ce și-a dat seama că zbaterea sa e ca a valului sărman ce izbește stînca, s-a întors înapoi în cetate la Petersburg între ai săi, adică între nobili și a poruncit strunelor să-i dăruie cîntările și tinereții să iasă iar la față, să smulgă drepturile de la marele prinz al acestei lumi. Și Titanul se vedea mai tîrziu în mundir de ofițer de cavalerie, și auzea tropotele cavalcadelor și bubuitul tunurilor la Sevastopol. E drept că s-a întors din luptă încărcat de faimă, însă sufletul îl mînca de viu, întrebările asupra sensului vieții și nedreptăților îl măcinau clipă cu clipă. După ce s-a pribegit prin țări depărtate spre alinare, s-a reintors și a scris povestiri smulse din rădăcinile unui realism tragic, invederînd setea lui de a îndrepta starea mizerabilă a milioanelor de pămînteni. A biciuit cu asprime propria sa clasă socială și s-a plecat cu iubire fierbinte asupra oglinzii vaste în care strălucea în virtuți monumentale sufletul mulțimilor. Întors din nou la asceza sa, a întemeiat lăcaș de învățătură pentru mujici, și de bună voie renunțînd la rangurile sale, s-a făcut judecător de pace, vroind ca și așa să descurce ițele lumii și să pună dreptate în talgerul sărmanului.

Pe vremea acestei întoarceri, cei tari și răi deschiseseră pămîntenilor poarta către oarecare emancipare, însă ce le dădeau cu o mînă le luau cu cealaltă. Liberați de la butucul robiei, numai aparent, pămîntenii au fost îndată și mai copleșiți de greutăți și nedreptăți, la ușa izbei a apărut cămătarul și a prins a fluiera gîrbaciul...

Și Titanul își amintea cum și-a pus, între umiliți și umilitori, trupul său, inima sa și geniul său, apelînd la îndurare și milă, astfel vrînd să rezolve nedreptăți de o vîrstă cu istoria ome-

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. 6)

La o aniversare

În casa lui Tolstoi de la Iasnaia Poliana, ca într-un spațiu străbătut de undele unei vechi magii, se pot desluși mai bine sensurile operei marelui scriitor. Întîrziind în cele cîteva încăperi sobre și tăcute, bagi de seamă, pînă la urmă, că nu este vorba despre nici un fel de magie și că singura vrajă care se desprinde din paginile acestui uriaș este aceea a marii simplități. Devine totodată mereu mai limpede în cercetarea cărților contelui L. N. Tolstoi tocmai faptul că înalta lor simplitate este voită, că expresia de cristal izvorăște din dorința aprinsă de a spune ritos lucrurilor pe nume, pentru un auditor foarte larg și nicidecum pentru o elită nobiliară.

În ce constă geniul lui Tolstoi? La această întrebare a răspuns inspirat A. V. Lunacearski observînd că „trăsătura de geniu" a marelui scriitor rus poate fi distinsă printr-o „vitalitate neobișnuită, uimitor de cuprinzătoare, legată de simțăminte și pasiuni sociale". Tolstoi s-a consumat febril de-a lungul anilor cuprins de dogoarea unui enorm interes pentru mișcarea socială. El poseda, la o temperatură înaltă, simțămîntul participării la istoria umanității într-una din epocile sale cruciale și s-a simțit mereu înconjurat de întrebări răscolitoare și copleșit de mari răspunderi. Cărțile sale au apărut, una după alta, ca roade ale pasiunii sale pentru viață și au fost concepute ca piese lămuritoare într-un voluminos dosar al proceselor sociale ale vremii. A început prin a scrie povestiri desprinse din cea mai vie actualitate și a făcut acest lucru după ce cunoscuse bine imaginile contemporane pe care le-a fixat în povestirile sale de război sau în trilogia cu inflexiuni autobiografice.

Opera lui Tolstoi își bate joc de teoria oblomovistă a „distanței" dintre evenimentele sociale și reflectarea lor în creația artistică. „Invierea" a fost, la apariția sa, un roman de imediată actualitate, iar cele două mari drame ale scriitorului au fost compuse pe marginea unor întîmplări vii ale timpului. „Război și Pace", în ciuda cadrului său istoric mai îndepărtat, și-a orientat vigoarea polemică împotriva politicienilor dintre 1860—1870, în vreme ce „Ana Karenina", depășind apreciabil intențiile inițiale ale autorului, a crescut ca un amplu tablou al Rusiei țariste în deceniul 8 al veacului XIX. Declarînd într-una din scrierile sale de tinerețe („Povestiri din Sevastopol") că „eroul povestirii mele pe care-l iubesc din tot sufletul... este adevărul". Tolstoi numea încă o dată, cu pasiune și gravitate, mobilul căutărilor sale, destăinuind cititorului pornirea sa către cunoașterea deplină a realității. În acest scop el și-a propus să rezolve de la bun început problemele de bază ale epocii și a pus nu odată în cărțile sale, direct sau indirect, întrebarea: „Și acum ce avem de făcut?", întrebare care a și furnizat mai tîrziu titlul unei broșuri aprinse, pe care stăpînul casei liniștite de la Iasnaia Poliana a publicat-o în anul 1882.

Încă din tinerețe Tolstoi a înțeles că moșierimea și țărănimea sînt tabere ireconciliabile, mărturisindu-și în povestirea „Dimineața unui moșier", eșecul propriilor sale încercări de a rezolva conflictul dintre latifundiar și iobagi, prin duioase tranzacții filantropice. Pe moșie, ca și pe front, Tolstoi s-a apropiat considerabil de țărani, îndemnat mai ales de aviditatea cunoașterii și a acumulat un material uriaș pentru dezlegarea problemelor capitale care-l nelinișteau. Neconformist și mereu mai străin de spiritul înaltei nobilimi din care făcea parte, autorul „Anei Karenina" a supus ani de zile unei cercetări riguroase și necruțătoare morga lui Karenin și voioșia lui

V. Mîndra

(Continuare în pag. 6)

ANTI-CIORAN

Din cînd în cînd, pentru variație, postul de radio Europa liberă se îngrijește de istoria literaturii contemporane. Osteniți de injuráturile de ceară la adresa țării, patrioții de pe schema postului de radio american trec la estetică, răcorindu-se. Ultima sau una din cele mai recente emisiuni este consacrată lui Emil Cioran, care de la eseul „Pe culmile disperării", publicat la București înainte de război, a ajuns cu bine la „Manualul de descompunere", Paris 1949, și încurajat de succes, la „Ispita de a exista" (Paris 1956). De fapt, emisiunea pornește de la cartea lui Claude Mauriac „Aliteratura contemporană", unde Cioran își află un loc de frunte între alți aliteratori. Recenzînd studiul lui Claude Mauriac, criticul Europei libere îl recenzează și pe Cioran, subliniind și elogiind cîteva idei care pot fi de mare folos poporului romîn.

★

În primul rînd ideea că trebuie să suferim, să chinuim și să distrugem, altminteri e un dezastru... „Veți cunoaște poate — ne urează Cioran — dorința de a vă ocupa de o ființă omenească..., de a-i impune pofte și vicii noi, care s-o facă să piară... Veți cunoaște poate dorința de a vă năpusti pe o epocă sau o civilizație, de a vă întoarce apoi împotriva voastră, de a vă chinui amintirile voastre, ambițiile voastre".

Doamne, dar pentru asta nu trebuie să publici o carte la Gallimard! Pantera nu face teoria cunoașterii, legionarii care atîrnau copiii cruzi în cuie la abator nu învățaseră epistemologia... Dacă te apucă dorința de a te „ocupa de o ființă omenească", fugi din Paris, du-te în Algeria, cere să-ți fie adus gazetarul (și el scrie...) Henri Alleg și torturează-l așa cum l-au torturat alte persoane dornice de a se „ocupa de o ființă omenească", smulge-i unghiile, închide-l într-un sac cu pisici înfometate, spulberă-i organele genitale... Sau, dacă te cuprinde dorința de a impune cuiva „pofte și vicii noi, care s-o facă să piară" schimbă omul cinstit în hoț de buzunare, pe bonom în rasist, fecioara în tîrfă. Sau, dacă simți nevoia de a te „năpusti pe o epocă sau o civilizație", studiază biografia lui Hitler și vei vedea cum se întîmplă atunci cînd, după ce te-ai năpustit pe o civilizație, „te întorci împotriva ta, chinuindu-ți amintirile și ambițiile".

„Este vorba de masochism sau de sadism?" se întreabă alarmat Claude Mauriac, comentînd pasajul de mai sus. Nu, este vorba de zece ani, vom răspunde noi, gîndindu-ne melancolic la codul penal.

★

„Lăsat în pace — scrie Cioran — trupul nostru se închide într-un orizont restrîns. Dar îndată ce îl supunem chinurilor, el ascute percepțiunile noastre și ne lărgește perspectivele".

Al. Mirodan

(Urmare în pag. 6)

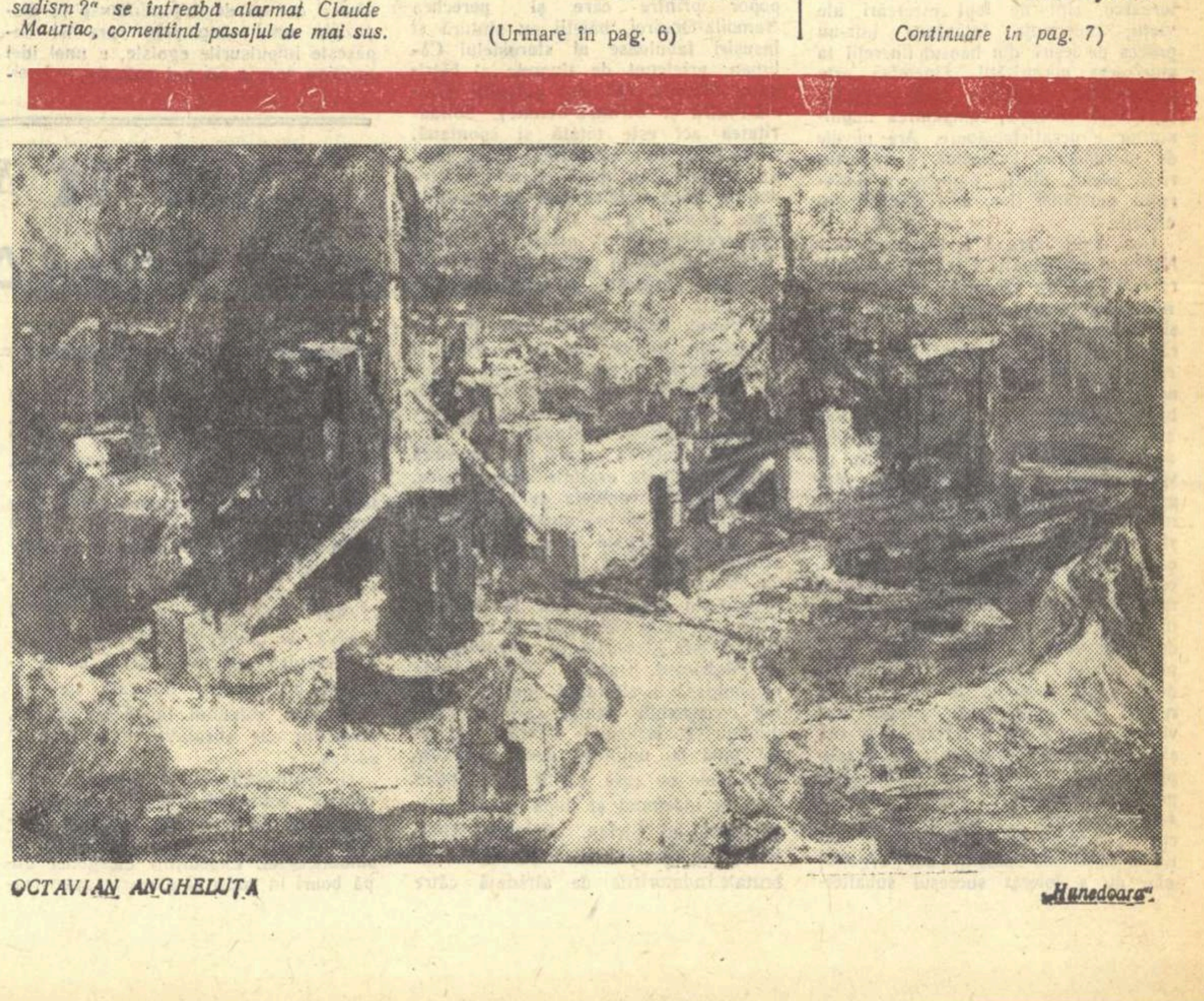

OCTAVIAN ANGHELUȚA „Hunedoara"

SCRIITORUL ŞI TIMPUL

Fiecare scriitor este valoros în primul rînd pentru că e o voce a poporului său, un glas al timpului. Acest adevăr nu are nevoie de dovezi. Întreaga experienţă a literaturii mondiale îl ilustrează. Şi dacă am cerceta natura literaturii sovietice care este chemată să ajute activ poporul în lupta lui pentru comunism, am putea vedea că pentru scriitorii noştri materialul oferit de timpul de azi este principalul izvor de inspiraţie.

Altminteri nici nu poate fi. Scriitorul sovietic îşi vede chemarea în pătrunderea lui îndrăzneaţă în miezul vieţii, căci el este un participant şi un cîntăreţ al faptelor şi succeselor şi e mîndru de titlul lui de ajutor al partidului. El este fidel ideilor partidului nostru comunist care de multe decenii conduce poporul cu înţelepciune şi grijă spre un viitor fericit. In toate faptele cotidiene ale partidului comunist, ţelul acesta măreţ se vede distinct. Şi cum ar putea scriitorul sovietic să stea deoparte, ignorînd aceste fapte cotidiene, însă profund istorice, de care e plină viaţa ţării noastre?! Contemporanii noştri sînt aceia care scurtează, ca în basme, timpul şi spaţiul. Ei săvîrşesc ce nu izbutea să facă eroul bîlinelor Sveatogor: înving forţa gravitaţiei pămînteşti. Oamenii noştri sînt aceia care minunează lumea cu dibăcia, cunoştinţele, arta lor, cu neclintita lor voinţă de pace şi de creaţie.

Sarcina principală a literaturii sovietice este de a crea deplin profilul eroului vremii noastre şi de a-i înregistra faptele. Fără o pătrundere profundă în ziua de azi, fără un simţ acut al noului, scriitorul nu va fi în putere să creeze o artă eficientă şi mare. Acest lucru, partidul ni l-a amintit totdeauna; lucrul acesta a fost totdeauna obiectul grijii lui. Atunci cînd, după prima revoluţie rusă, A.M. Gorki şi-a scris vestitul roman „Mama", V.I. Lenin a spus despre acest roman că este „o carte necesară", că mulţi muncitori au luat parte fără a fi conştienţi la mişcarea revoluţionară, iar acum vor citi „Mama" cu mult folos pentru ei. „Mama" a fost numită de Lenin „O carte foarte oportună". Iar marele scriitor a socotit cuvintele lui Lenin drept cea mai înaltă laudă ce i se putea aduce.

Acest exemplu istoric trebuie să-l ţină minte mereu scriitorii noştri. Şi astăzi avem nevoie de cărţi *oportune*, de cărţi în care cititorul nostru să se recunoască pe sine, să-şi recunoască tovarăşii şi să citească aceste opere cu mare folos. Astfel de cărţi se nasc în miezul vieţii poporului, acolo unde clocotesc marile acţiuni. Adresîndu-se scriitorilor, N.S. Hruşciov i-a chemat nu o dată şi-i cheamă să stea mai aproape de viaţa şi de lupta poporului, să înveţe a pricepe măreţia şi sensul sarcinilor noastre de azi.

Din păcate, în mediul scriitoricesc circulă şi azi opinii nejuste despre problema contemporaneităţii. Unii sînt înclinaţi să lărgească infinit tema contemporaneităţii: după părerea acestora, tema contemporaneităţii poate să cuprindă în ea orice fel de material, de la paleolitic pînă în zilele noastre, numai să fie privit din punctul de vedere al zilelor noastre. O asemenea interpretare lărgită a temei contemporaneităţii îi îndepărtează din capul locului pe scriitori de contemporaneitate, de faptele mari de astăzi ale poporului.

Ideea că scriitorului i-ar trebui distanţă pentru înţelegerea profundă şi pentru reflectarea realităţii, că i-ar trebui o îndepărtare de la întîmplările, calde încă, ale zilei, nu rezistă şi se năruie în faţa experienţei literaturii sovietice. Să ne amintim de cărţile care au fost scrise pe şantierele întîiului plan cincinal, să ne amintim de cărţile care au fost scrise în toiul bătăliilor din Marele Război pentru Apărarea Patriei. Scriitorul nostru a umblat pretutindeni pe urmele calde ale evenimentelor, pricepîndu-le şi scriind cu pasiune despre ele. Acest lucru a devenit la noi tradiţie.

„Cei slăbănogi — scria Vladimir Maiakovski — bat pasul pe loc şi aşteaptă să treacă evenimentul spre a-l oglindi, iar cei puternici aleargă cu tot atîta înainte, spre a tîrî după ei timpul". „Teoria distanţei" este o teorie a slăbănogilor, a acelora care se sperie de materialul mare şi complex al vieţii de toate zilele şi nu se pot hotărî să ridice în opera lor problemele care emoţionează pe toată lumea *astăzi*.

Astfel de pseudoprobleme, cu care au început a se îndeletnici unii literaţi, îndepărtează opinia literară de la dezbaterea sarcinilor importante ce stau în faţa literaturii noastre multinaţionale acum, în preajma congreselor scriitoriceşti. Iar aceste sarcini cer înainte de toate o serioasă şi pătrunzătoare cercetare a experienţei literaturii din ultimii patru ani, şi în primul rînd clarificarea modului cum ajută literatura noastră poporului şi partidului în măreaţa operă de construire a comunismului.

E cu neputinţă să nu se observe că în ultimul timp a apărut un şir de opere interesante despre ziua noastră de azi. Aceste opere, şi alte cărţi închinate contemporaneităţii, trebuie să stea în centrul atenţiei criticilor.

Şi cu toatea acestea trebuie să recunoaştem că nu apar destule cărţi despre zilele noastre, despre contemporanii noştri. Cititorul e îngrijorat şi pentru faptul că printre aceste cărţi se întîlnesc şi lucrări crude, superficiale, neantrenante. Tema contemporană în literatura noastră este problema centrală care preocupă opinia scriitoricească, cerînd o discuţie principială în spirit de partid despre conţinutul de idei, despre legătura strînsă cu viaţa poporului, despre măiestria artistică înaltă a scriitorilor. Gazetele literare şi revistele de literatură îşi vor aduce contribuţia substanţială la pregătirea congresului numai în cazul cînd vor discuta activ şi creator aceste probleme de primă importanţă, raportîndu-se direct la ordinea de zi a congreselor ce se pregătesc. Se înţelege de la sine că conducătorii Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. şi ai organizaţiilor scriitoriceşti republicane sînt datori să acorde mai multă atenţie acestui sector deosebit de important al muncii din preajma congresului; ei trebuie să fie cei dintîi în ridicarea problemelor acute ale dezvoltării literare.

Cititorul nostru exigent aşteaptă de la scriitorii sovietici noi cărţi scrise cu talent. El vrea să găsească în aceste cărţi tablouri luminoase şi veridice din viaţa societăţii sovietice a zilelor noastre. El, stăpînul ţării, îşi petrece ziua muncind. Nu se află colţişor pe pămîntul nostru unde să nu ajungă mîinile lui dibace şi puternice.

E un timp plin de clocot! Timpul acesta cere şi de la scriitori o creaţie inspirată.

Şi poate că e foarte oportună citarea, în această împrejurare, a minunatelor cuvinte ale marelui poet al revoluţiei:

Dă-te jos
din ceruri,
locatar din nori!
Scoateţi
mantia vechimii, vană,
Şi-nhămîndu-ţi muza-n ham puternic,
In căruţa ta
cotidiană.

In aceste cuvinte este exprimată una dintre cele mai de preţ tradiţii ale literaturii realismului socialist. Cele mai bune creaţii ale ei au oglindit întotdeauna noul, care se năştea in eroicul nostru cotidian. Şi astăzi partidul cheamă pe oamenii de artă sovietici să exprime „acel element nou care a intrat în viaţa noastră în ultimii ani şi a devenit hotărîtor pentru etapa contemporană de dezvoltare a ţării pe drumul spre comunism."

Nu încape îndoială că scriitorii noştri îşi vor împlini cu cinste această datorie.

(Extrase din articolul de fond apărut in „Literaturnaia gazeta" nr. 99/19 august 1958)

Cărţi

B. VILNER:

„Un tîrguşor în Moldova"

Cu certe resurse de povestitor, prozatorul de limbă idiş Vilner, evocă emoţionant atmosfera tîrgului evreiesc moldovean din prima jumătate a veacului nostru. O lume sărmană, apăsată de injuria şi dispreţul bogătaşilor de acelaşi neam şi de pumnul jandarmului, trudeşte pentru o pîine care niciodată nu ajunge.

Autorul, cunoscător al realităţilor zugrăvite, nu idealizează mediul surprins. Astfel e combătută convingător poziţia naţionalistă despre aşa-zisa unitate de interese dintre cei „de-un neam", desprinzîndu-se cu claritate diferenţierile sociale. Atmosfera nu e, pe bună dreptate, cea de ghetto medieval, izolat şi închistat în fatalism şi misticism. Tîrgul, în ciuda unor obiceiuri specifice, se aseamănă totuşi nu numai ca viziune socială cu satul autohton sau, cîteodată, cu mahalaua romînească, a cărei varietate şi continuare pare să fie. Prieteniile între tîrgoveţi şi ţărani devin pe acest fond deplin fireşti. Umilul căruţaş Eli chiorul e prieten cu Ion şi Vasile, bătrînul fierar Gavrilă primeşte ajutorul priceputului Cozma. Pe de altă parte, negustorii cei mari ai tîrgului se înţeleg bine cu vechilul moşiei apropiate şi se asociază în scopuri nu tocmai cinstite cu chiaburii satelor învecinate. Şi toate acestea, cum spuneam, fără a se pierde nimic din culoarea specifică.

Exceptînd prima parte a cărţii, care nu se încadrează organic în economia lucrării şi e îmbibată de exagerări deformatoare, *„Un tîrguşor în Moldova"*, rămîne o carte interesantă.

M. R.

SCRIITORII SOVIETICI ÎNAINTE DE CONGRES

De curînd, la Uniunea scriitorilor din U.R.S.S. a avut loc o consfătuire a redactorilor de reviste şi gazete literare. Scopul acestei consfătuiri a fost găsirea metodei necesare înviorării şi aprofundării discuţiei care precede congresul. G. Markov, secretar al conducerii Uniunii scriitorilor din U.R.S.S., a subliniat, de pildă, că nivelul şi extensiunea discutării temelor contemporaneităţii la congresele scriitoriceşti depinde în mare măsură de organele de presă ale uniunilor respective.

Discuţiile care preced congresul nu pot deveni cu adevărat fertile, a adăugat vorbitorul, dacă nu vor fi atraşi la ele scriitorii cei mai de seamă, cu autoritate recunoscută.

In cadrul dezbaterilor, poetul M. Tursun-zade a cerut o intensificare a luptei împotriva falsei „teorii a distanţei", amintind de valoroasele opere literare „Vasili Tiorkin", „Tînăra gardă", „Povestea unui om adevărat" ş.a. scrise în toiul şi imediat după războiul pe care îl oglindeau. Pimen Pancenko, redactorul revistei bieloruse „Maladosti", a arătat că e necesară publicarea mai multor articole şi studii competente despre metoda realismului socialist.

Criticul estonian A. Tamm a subliniat că la aceste dezbateri din preajma congresului trebuie să ia parte în număr cît mai mare şi scriitorii, nu numai criticii. V. Ajaev, secretar al conducerii Uniunii scriitorilor din U.R.S.S., a arătat că luările de cuvînt de la congres trebuie să fie pregătite minuţios, cu seriozitate; în felul acesta, cei care vor vorbi de la tribuna congresului vor putea evita repetarea lucrurilor arhicunoscute şi, analizînd temeinic adevăratele probleme actuale ale literaturii, vor contribui substanţial la buna desfăşurare a congresului.

V. Kozacenko, redactorul revistei ucrainiene „Vitcizna" şi-a exprimat convingerea că tot atît de necesară ca şi prezenţa în paginile revistelor şi gazetelor literare a semnăturilor consacrate, este şi atragerea tineretului scriitoricesc, care este schimbul de mîine al literaturii.

Cuvîntul de încheiere al consfătuirii l-a rostit poetul Alexei Surkov, prim-secretar al conducerii Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. După ce a evidenţiat prestigiul de care se bucură în lume literatura sovietică, Surkov a trecut la problemele curente ale dezbaterilor. Intrebîndu-se: „Asupra căror chestiuni ar fi util să concentrăm atenţia participanţilor la tribuna dinaintea congresului?" răspunsul pe care l-a dat a fost: asupra raporturilor dintre literatură şi viaţă, dintre literatură şi construcţia comunismului, asupra literaturii şi rolului ei de ajutor al partidului. A. Surkov a atras atenţia asupra pericolului ca discuţia să se înfunde în raţionamente scolastice. „Este necesar, a continuat el, să se scrie cît mai mult despre cărţi, în special despre cărţile bune neluate în seamă. Discuţia despre cărţi este mai rodnică decît teoretizarea abstractă şi decît portretele literare care au ajuns la modă. Trebuie pusă cu mai mult curaj problema locului scriitorului în viaţa poporului. Această problemă este strîns legată de dezvoltarea tematicii contemporane în literatura noastră".

P. I.

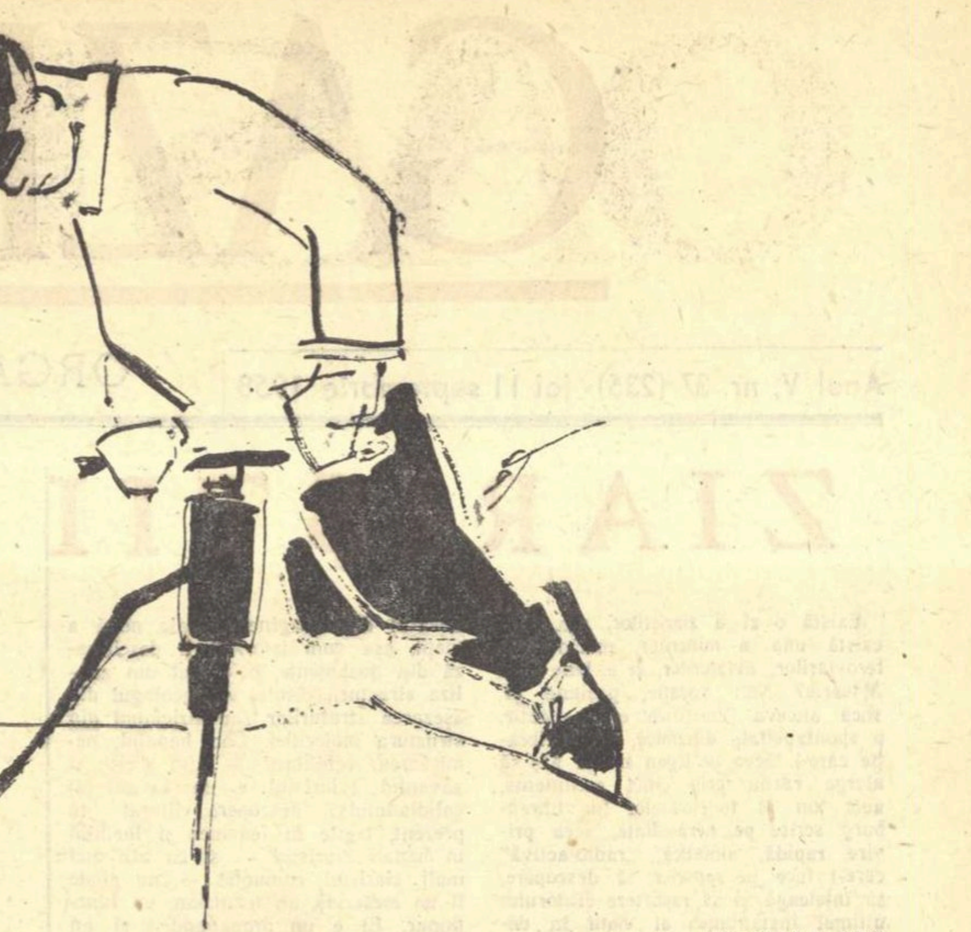

GETA BRĂTESCU

„Muncitor" (schiţă)

Imaginea formării omului nou*)

Deşi abordînd medii deosebite, nuvelele volumului „Cumpăna inimii" de Ştefan Gheorghiu se organizează într-o suită care încheagă o imagine evolutivă, istorică a drumului parcurs de ţara noastră de la momentele din preajma eliberării şi pînă azi. Transformarea realităţilor înseamnă, înainte de toate, evoluţia oamenilor care înfăptuiesc aceste schimbări. Tocmai procesul acesta de limpezire şi precizare a trăsăturilor omului nou este înfăţişat de Ştefan Gheorghiu în cartea sa.

Tematic, volumul e rezumat de bucata **„Nouă vieţi"**. Este vorba aici de un tînăr comunist care-şi primejduieşte viaţa de cîteva ori în luptă pentru izbînda noilor rînduieli socialiste. Celelalte nuvele reiau şi înfăţişează segmentat, sub alte aspecte şi cu detalii mai bogate, fiecare moment al acestei lupte. Astfel e prezentată împotrivirea muncitorilor faţă de pregătirea războiului antisovietic (**„Despărţirea"**), momentul 1944 al eliberării ţării (**„Moneda de un leu"**), lupta muncitorilor pentru refacerea economiei naţionale (**„Drumul din pădure"**) etc. Fiecare nuvelă subliniază că aceste cuceriri se realizează sub îndrumarea Partidului, a cărui acţiune se exercită în cazul dat, asupra unor oameni deprinşi să fie umiliţi şi să se încovoaie la poruncile stăpînilor. Treptat, oamenii aceştia învaţă mai întîi să se cunoască pe ei înşişi, să devină conştienţi de forţele lor, pentru ca după aceasta şi prin aceasta, să înţeleagă şi să înlăture piedicile puse în cale de cei împotriva cărora luptă. Oamenilor li se redă astfel dimensiunea demnităţii lor de care fuseseră privaţi pînă atunci. In nuvela **„Moneda de un leu"**, de pildă, Niţă, un băiat de prăvălie, după ce-l cunoaşte pe comunistul Onică şi după ce-şi dă seama că actul de la 23 August, răsturnînd pe cei puternici, îl va răsturna şi pe stăpînul său, sfidează poruncile acestuia.

Ampla nuvelă **„Drumul din pădure"** tratează o temă înrudită. Man, patronul unei fabrici de cherestea, împreună cu arendaşul Finescu, urmărind să ridice preţul lemnului şi să împiedice astfel refacerea economiei ţării, închid drumul care leagă de gară o pădure dată în exploatare. Învăţaţi să se supună samavolniciei stăpînilor, oamenii încep să părăsească lucrul. In mijlocul lor vine însă, trimis de fabrica de cherestea şi de Judeţeana de Partid, comunistul Negoiţă. Acesta, împreună cu cîţiva comunişti de la exploatare, deschid drumul din pădure şi munca îşi reia cursul firesc. Strînşi în jurul comuniştilor, oamenii au revelaţia forţei lor în faţa căreia ameninţările foştilor stăpîni apar neputincioase, iar manevrele rămîn ineficace. Deschiderea drumului a însemnat pentru aceşti oameni deschiderea unor orizonturi mai largi de înţelegere. Partidul nu mai e conceput de ei abstract, ci ca un tovarăş apropiat care împărtăşeşte preocupările oamenilor şi în care ei au încredere nemărginită.

Păstrînd imaginea continuităţii epice a bucăţilor din volum, trebuie observat că nuvela **„Rotiţa"** ne introduce într-o altă etapă a transformărilor petrecute la noi. Dacă nuvela anterioară, — **„Drumul din pădure"** — era povestea deschiderii drumului, aici ne este înfăţişată strădania comuniştilor de a-i forma pe oameni încît să meargă neclintiţi pe drumul croit. **„Drumul ne este deschis larg, ne aşteaptă, e liber. Numai noi să ne ducem pasul pe el cum trebuie"**, — spune unul din eroii nuvelei.

Schimbîndu-se problematica, se schimbă şi modalitatea artistică. Dacă în nuvelele anterioare conflictul era exterior, în sensul că decurgea din lupta dintre oameni, reprezentînd clase şi principii deosebite, duşmane, iar imaginea eroilor se închega mai mult din acţiune, aici conflictul este interior, se desfăşoară în sufletul unui singur om care se recomandă cititorului îndeosebi prin monolog interior. Vlad, un tînăr şi destoinic strungar, nu reuşeşte la un examen de perfecţionare. După ce-şi făurise visuri de mărire, e nevoit să se întoarcă din nou în atelier, unde are impresia că toţi îl privesc batjocoritor. Atelierul i se pare strîmt, apăsător, munca la strung derizorie şi vrea să părăsească uzina. Dar treptat îşi dă seama că în atitudinea tovarăşilor săi n-a intervenit nici o schimbare. I se încredinţează un strung nou şi cînd Vlad îi rupe o rotiţă toţi sînt gata să-l ajute. Vlad repară singur rotiţa, introducînd prin aceasta o inovaţie, şi se angrenează din nou în ritmul vieţii şi muncii.

Partidul e prezent şi aici prin Dinu, secretarul organizaţiei uzinei, care supraveghează şi dirijează, cu înţelegere şi fineţe, tot acest proces dureros şi dificil al victoriei eticii noi asupra pornirilor individualiste.

Nuvela **„Cumpăna inimii"** descrie acelaşi proces de formare a unei concepţii şi etici noi. Aurel Grama, un tînăr cinstit însă fără experienţa vieţii, intră sub influenţa lui Iacob Lucaci, un om descompus, josnic. Îndemnat de el, Grama îşi va părăsi iubita, pe care, după ce se întoarce din armată, o găseşte căsătorită cu altul. Armata i-a sădit tînărului concepţii şi principii sănătoase de viaţă, aşa că întors acasă respinge îmbierile lui Lucaci şi-şi caută rosturile într-o viaţă curată şi cinstită.

Înfăţişînd lupta pentru afirmarea noului, Ştefan Gheorghiu nu ignorează deci dificultăţile pe care le presupune aceasta. Izbînda însă este întotdeauna sigură, pentru că are drept chezaş efortul comuniştilor.

Modalitatea artistică, proprie lui Ştefan Gheorghiu, e cea a epicii obiective folosind notaţia realistă şi detaliul semnificativ. Desigur, deficienţele nu lipsesc, şi ele sînt mai ales de natură compoziţională. Se observă uneori în nuvelele lui Ştefan Gheorghiu, lipsa unei gradaţii epice. Notaţiile reacţiilor eroilor sînt exacte, situaţiile verosimile, dar în aceste cazuri toate se înşiruie de la început pînă la sfîrşit egal, ca aşezate pe un plan orizontal.

Abordînd o problemă majoră cum e cea a formării omului nou şi selectînd din procesul complex al transformărilor socialiste petrecute la noi momente semnificative în care sînt desluşite înţelesuri şi laturi care sînt actuale şi azi, „Cumpăna inimii" rămîne o carte izbutită cîntărind greu în balanţa creaţiei scriitorului.

N. Velea

---

*) „Cumpăna inimii" de Ştefan Gheorghiu.

Cronica LITERARĂ

„FRAŢII JDERI" de MIHAIL SADOVEANU

Cărţile capitale nu se recitesc. Se citesc. De cîte ori le iei în mînă, le deschizi pentru prima oară. Licean fiind, ca tuturor liceenilor, „Fraţii Jderi" ne părea un roman foileton, un „Cei trei muşchetari" savuros, vorbit direct în romîneşte şi încă în moldoveneasca lui Sadoveanu. Mai tîrziu, trilogia mă cufunda într-un trecut mitic vrăjit. Stăteam pe atunci sub influenţa unor interpretări unilaterale şi deci false care, deşi strict estetice, confirmau teza primitivismului funciar al marelui creator. Acum descopăr în ceea ce credeam a alcătui un univers închis şi pur fictiv o gîndire de tip umanist. Ca şi cum, scormonind metodic straturi geologice derutante, aş fi dat peste filonul de aur sau, spre a mă menţine în nota sadoveniană, peste „Creanga de aur", unul din simbolurile sale preferate.

De ce umanism?

Costumul romantic al „Fraţilor Jderi" acoperă un conţinut etic, înalt pedagogic. Istoria lui Ionuţ este istoria formării unui caracter. Vitejiile sale, pe care sîntem dispuşi a le trata ca pe nişte „bucăţi de bravură" cavalerească, sînt de fapt încercări ale vieţii, experienţe înlănţuite într-un proces de ieşire din haosul tinereţii la stăpînirea maturităţii. Tinereţea este generozitate năvalnică, însă oarbă. Ca să devină bărbăţie, cumpănirea impulsurilor e nesatisfăcătoare. Are nevoie de pătrunderea lucrurilor, a raporturilor exacte dintre oameni, a motorului ambiţiilor lor, a rosturilor societăţii.

Cea dintîi ispravă a lui Ionuţ Păr Negru e o emanaţie a tinereţii absolute, reprezentînd un act eroic fără discernămînt. De aceea se va solda cu eşec şi suferinţă. Spre a-şi mîntui iubita răpită de tătari, inimosul era să fie răpus în atacul dat peste Dunăre asupra haremului unui beg căruia se bănuia că fata i-ar fi fost vîndută. Rezultatul e cunoscut. Nasta nu se afla acolo şi urmele ei vor rămînea pe veci pierdute în stepele Nohailor. Mai grav e că Alexăndrel însuşi, fiul cel mai mare al lui Ştefan-Vodă, fusese şi el cu alt prilej gata să piară din cauza aceleiaşi jupîniţe. Mama acesteia, complice a duşmanilor domnitorului, mijlocise o ambuscadă din care moştenitorul scăpase în bună măsură graţie devotamentului lui Ionuţ. Cum însă, prin tăinuirea escapadelor lui Alexăndrel, căruia îi servea de scutier, eroul nostru contribuise la periclitarea unei vieţi suspuse, Vodă îi retrage favoarea şi-l îndepărtează temporar. Pe deasupra, el are de evitat apoi răzbunarea, provenită din gelozie, a celui pe care-l salvase şi care şi-l făcuse „frate de cruce". Amorul lui Alexăndrel a fost un capriciu de stăpîn, dar orgoliul său nu a tolerat succesul subalternului acolo unde el dăduse greş.

Episoadele au valoarea unor lecţii. Dragostea nu se justifică prin sine, trebuind să asculte de anume comandamente, relaţiile personale contractate între membrii unor tagme atît de deosebite (Jderii erau boieri de ţară, ridicaţi de Ştefan) sînt o iluzie nefastă, dizolvîndu-se repede înaintea intereselor meschine, iar nobleţea aventurii nu compensează lipsa de sens, iraţionalul gestului temerar şi izolat. Sentimentele trainice le întreţin numai apropiaţii prin legături sociale şi familiale şi aspiraţii comune. In peregrinările sale prin ţară şi dincolo de hotare, mezinul Jderilor e ajutat de fraţii săi Simion şi Nicodim călugărul, de tatăl însuşi, cu braţul şi sfatul şi de oameni din popor printre care şi perechea Samoilă-Onofrei, băieţii cu statură şi însuşiri fabuloase ai starostelui Căliman, prietenul de tinereţe al bătrînului Manole. (Ei sînt porecliţi Sfarmă-Piatră şi Strîmbă-Lemne). Solidaritatea aci este totală şi spontană. Cînd li se cere colaborarea, nici unul nu pregetă, nu pune condiţii, abandonînd orice îndeletnicire şi suportînd riscul morţii, ca pe un dat firesc. La chemarea lui Ionuţ, uriaşii lasă stîna, Manole şi Simion grajdurile domneşti, Nicodim părăseşte stăreţia Neamţului, gata toţi a-l apăra pe erou cu trupul. Fraternitatea, amiciţia, recunoştinţa, tot ce ţine de o credinţă, funcţionează automat, conform vechilor moravuri ţărăneşti, cu autoritatea principiilor supra-individuale, a legilor comunitare neeludabile.

Prin corectarea amară dar necesară a imaginii sale exaltate despre lume, Ionuţ îşi face ucenicia de bărbat. Experienţa nouă şi fundamentală iniţierii lui Ionuţ e legată însă de sarcinile primite din partea lui Vodă. Jder se va strecura pe teritoriul ocupat de otomani în Balcani, pînă la Muntele Athos, de la ai cărui monahi va aduce ştiri despre planurile de cotropire ale lui Mahomed. Curajul fizic, parada zgomotoasă a atitudinii, impulsivitatea pot compromite fapta, care reclamă, dimpotrivă, iscusinţă, tăcere, moderaţie pînă la umilinţă dacă e nevoie. Mijloacele pe care e silit a le utiliza sînt, la îndemnul şi după exemplul eminenţei lui Ştefan, părintele Amfilohie, aproape politice, diplomatice, nu brutale. Indatoririle de altădată către Alexăndrel erau ale onoarei personale, constituind un serviciu feudal, pe cînd obligaţiile actuale sînt obşteşti, întrucît obiectivele urmărite de Vodă coincid cu năzuinţele populare. Intreprinderea nu mai este o aventură personală; e o misiune socială. Asumîndu-şi-o, Jderul cel mic renunţă la o parte din ce fusese, capătă deprinderea domolirii elanurilor frumoase dar gratuite şi anarhice, a trufiei, cum îi spune Sadoveanu şi se supune raţiunii de stat, cerinţelor legitime ale ţării. Examenul de absolvire a uceniciei, de acces la vîrsta raţiunii, a fost obţinut.

Pentru Sadoveanu bărbăţia, împlinirea caracterului, e o lucrare grea, lucidă şi socială, implicînd o exigenţă consecventă. Omul nu se poate desăvîrşi ca om decît punîndu-se la dispoziţia unui scop prin care îşi depăşeşte impulsurile egoiste, a unei idei pozitive care e un rod colectiv, — în situaţia dată lupta pentru independenţa Moldovei. Patriotismul conceput activ, acţiunea politică dominată de interese naţionale apare ca o forţă luminoasă, creatoare pentru ins şi, din acest motiv, indispensabilă formării sale. A te dedica ţării tale, executînd tot ce-ţi pretinde, inclusiv sacrificiul, este a asculta de un deziderat lăuntric şi a te servi şi pe tine. Se poate vorbi de „Fraţii Jderi" aşa cum am vorbit cîndva de „Zodia Cancerului", ca de o literatură anticavalerească şi de educaţie cetăţenească ilustrată, spre deosebire de romanul lui Alecu Russet, printr-un caz afirmativ, încununaţ de succes.

G. Călinescu, în „Istoria literaturii romîne" consideră romanul durabil pe latura monografică, de inventar complet al unei Moldove idealizate în sălbăticia ei. Expediţiile cinegetice după bouri în codri şi piscuri impenetrabile, vizitele la sihăstrii, popasurile şi ospeţele la palat, hanuri, în gospodăria Jderilor, în case ţărăneşti sau improvizate în cîmp, cu bucate revărsate din abundenţă şi devorate cu o poftă pantagruelică, alaiurile domneşti, ritualurile legate de actele hotărîtoare sau cotidiene ale vieţii (nunţi, botezuri, înmormîntări, recepţii organizate sau întîmplătoare, întîlniri prevăzute sau neaşteptate), scenele de masă, în aer liber sau de grupuri restrînse, închise între zidurile palatului lui Ştefan ori în mînăstirile unde se organizează proiecte importante într-un sens sau altul, tablourile naturale, pitoreşti sau sublime, moravuri autohtone şi străine se înşiră oare exclusiv în vederea compunerii riguroase a universului vremii? Părerea noastră e că aria umanistă a romanului fiind mai întinsă, aceste elemente „muzeale" ocazionează lui Ionuţ multiplicarea experienţei sale de viaţă, instruindu-l asupra spiritului locurilor natale, fasonîndu-i conduita după sufletul poporului său, integrîndu-l rînduielilor specifice, tradiţionale. Ionuţ călătoreşte de-a lungul şi de-a latul Moldovei, în Ţara de Sus şi Ţara de Jos şi prin ţinuturi străine. Or, deplasarea în spaţiu este, ca în orice roman de educaţie, calea de învăţătură nemijlocită, vie, de la lucruri şi oameni. Fără a voiaja cu această destinaţie expresă şi fără a fi cu atît mai puţin un personaj picaresc întrucît el are o ţintă precisă, Ionuţ este un curios, ţine ochii deschişi asupra lumii:

Cum este lumea străbătută? Radical înapoiată, cu mult în urma societăţilor contemporane ei din apusul european. Sadoveanu, ca reflex al limitelor poziţiei sale la data conceperii romanului, a accentuat şi a însoţit cu o voluptate nostalgică descrierea unui mediu dotat cu farmec patriarhal dar stagnant, încins de o atmosferă tulburătoare în care joacă eresurile, se descifrează semne augurice din mişcările cosmice violente, din particularităţile unor animale şi în care misteriosul schivnic de la Izvorul Alb, căutat cu înfiorare şi de Vodă, face figură de profet al ţării. Nimeni, nici capul clarvăzător al lui Ştefan, nu trece peste nivelul dominant. Ionuţ îl admite ca pe o matcă naturală, efortul său consumîndu-se, din acest punct de vedere, spre asimilarea mecanismului ei, aşa cum este. Umanismul este popular, mărginit la stadiul existent al cunoştinţelor, dovedind fineţea minţilor simple dar totodată prizoniere ale prejudecăţilor lor masive.

Dar viziunea globală nu este atît de idilică cum se crede de obicei. Istoria a confirmat multe din intuiţiile artistului printre care una esenţială, referitoare la orînduirea evului, la rădăcina de clasă a prestigiului Voievodului. 1) Marele Ştefan s-a sprijinit realmente pe popor, pe gloata ţărănimii în parte, pe boiernaşi şi mai ales pe ţărănimea răzăşească a cărei ascensiune a încurajat-o sistematic, atribuindu-i dregătorii în stat şi implicit în armată, pămînturi din lotul celor abandonate sau cucerite, din domeniul propriu şi în primul rînd din proprietăţile confiscate marii boierimi ostile politicii sale sociale şi naţionale. In plus, micşorînd sau anulînd chiar vămile interioare şi asigurînd supravegherea drumurilor, a animat comerţul internaţional de pe urma căruia a sporit avuţia statului. Ionuţ constată în repetate rînduri pe de o parte satisfacţia generală pentru întocmirile introduse, entuziasmul patriotic al maselor care alimentează cu oşteni recrutaţi din sînul lor, echipaţi cu mijloacele lor, armata lui Ştefan, armată cu substrat naţional, şi pe de altă parte duşmănia boierimii înalte, mergînd pînă la trădarea ţării, ca acel Mihu pe care l-a adus plocon Domnului.

Aureolat ca o personalitate excepţională, hărăzită de Dumnezeu să împartă dreptatea fără abatere şi la modul patriarhal, să modeleze destinele după voinţa sa, să manifeste o pietate de sfînt, chipul lui Ştefan cel Mare nu e nici el atît de hieratizat încît să-i dispară trăsăturile veridice şi să nu se evidenţieze iniţiativa lui progresistă de centralizator şi apărător al libertăţii ţării. Domnul are patimi lumeşti şi, cel puţin egale cu evlavia îi sînt energia şi abilitatea atestate în afacerile interne şi, spre uimirea ambasadorilor, în cele externe. De altfel şi preoţii săi de încredere fac politică. Alături de rafinatul Amfilohie, călugărul Stratonic uzează de nebunia lui aparentă, spre a stoarce secrete şi a desluşi comploturi. In religiozitatea Domnului oare Sadoveanu n-a desluşit subtil o formă de întărire a sentimentului patriotic şi a bazei sociale a tronului, un mijloc de a colecta forţele ţării în jurul ţelurilor sale centralizatoare, şi în seria neîntreruptă de mînăstiri n-a elogiat o voinţă constructivă unică în istoria noastră medievală? Ştefan, zugrăvit de Sadoveanu, are ceva de precursor de renaştere şi în orice caz se proiectează ca exponent al tendinţelor de primenire a unei ordini sociale retrograde, în ciocnire cu tendinţele de conservare. Prezenţa factorului nou încarnat de Ştefan, sus, în vîrful ierarhiei Moldovei, iar pe treptele ei de jos de Ionuţ Jder şi neamul său, avînd în jur tipuri populare circulînd permanent sau uneori accidental, neagă imaginea de univers încremenit la un stadiu larvar, primitiv, arată că societatea Moldovei din veacul al XV-lea se disloca îndreptîndu-se spre un avînt binefăcător, că „Fraţii Jderi" reconstituie credincios dinamica socială a vremii cu conflictele de clasă şi tipul uman corespunzător.

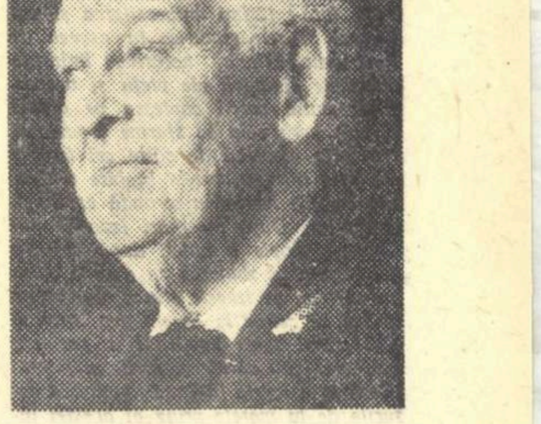

Ionuţ evoluează atît cît i-a îngăduit evoluţia istorică dar datorită ei. Undeva, în cursul povestirii, Sadoveanu vorbeşte de categoria sa ca de a oamenilor noi. Beneficiar al transformărilor sociale produse şi partizan conştient al acţiunii lui Ştefan, căci la un moment dat e un părtaş intim al marilor proiecte domneşti, eroul este un „om nou". Nu ştiu cum ar fi arătat el în volumul pe care scriitorul nu l-a mai redactat. Nu e greu de presupus că l-am fi văzut preluînd cu o autoritate înţeleaptă conducerea familiei amputată prin moartea lui Manole şi Simion de cap şi de braţul drept, continuînd oficiul de comis ca şi alte misiuni înalte. In prima parte a romanului, Ionuţ părea a ajunge un soi de curtean, de mic feudal însetat de glorie şi aventură. In ultima filă Ionuţ este un ostaş al unei cauze patriotice, conştient de necesitatea socială, de răspunderile sale obşteşti, pe deplin echilibrat, ţinînd cu o parte a fiinţei sale de ce era vechi şi cu cealaltă, cea mai bună, de ce era nou în jurul lui.

Aşa cum nu se epuizează pe linia homerică, de Iliadă romînească, „Fraţii Jderi" nu se reduce la caracterul de muzeu şi cu atît mai puţin de muzeu imaginar. Fraţii Jderi este un roman de cunoaştere, de înţelegere a vieţii şi de formare a unui caracter în spiritul ataşamentului faţă de poporul său.

Mihail Petroveanu

---

1) Vezi „Baza socială a puterii lui Ştefan cel Mare" de B. T. Cîmpina.

OASPEȚI

Era duminică, a doua duminică din luna ianuarie, o zi frumoasă, limpede, dar geroasă al dracului. Pentru ziua aceea fusese programată, după multă bătaie de cap, o vizită la gospodăria colectivă din Crușoveni, o comună la vreo douăzeci de kilometri, în partea de deal a raionului. Camionul nou-nouț, acoperit cu o prelată nouă și ea, era al gospodăriei colective și fusese trimis la timp ca să ia pe cei treizeci de țărani individuali care urmau să facă vizita. In clipa cînd camionul oprise în fața sfatului popular, erau adunați vreo zece ori cincisprezece țărani care așteptau în tinda sfatului, înghețați de frig. Intre ei era și activistul de la raionul de partid, cel care răspundea de acțiunea aceea. Apoi, treziți, poate chiar de vuietul camionului, ca și cînd i-ar fi pîndit sosirea, se arătară încă vreo zece țărani. Șoferul și-a făcut de lucru la motorul care mergea în gol, încet. Terminînd treaba și văzînd că activistul de partid se urcase în spate, sub prelată, i-a spus:

— Păi, dumneavoastră stați în cabină.

Activistul a răspuns că lasă locul în cabină la două din fete, că ele sînt mai puțin rezistente la frig. Fetele se și urcaseră în cabină, iar șoferul a roșit și a lăsat lucrurile așa cum erau.

Dacă ar fi fost după el, ar fi plecat chiar atunci, dar activistul de partid i-a spus că mai trebuie să vie doi, un om cu nevasta lui. Aceștia se lăsau însă așteptați și boactărul de la sfat, trimis să-i cheme, s-a întors repede cu răspunsul:

— Abia acum se gătesc.

— Să mergem pînă acolo cu camionul, a zis unul, și ideea lui a fost de îndată aprobată.

Șoferul a dus mașina pînă în fața unei case din cealaltă margine a satului, o casă acoperită cu tablă. Stăpînul casei s-a ivit în tindă și a strigat de acolo:

— Venim îndată, ce Dumnezeu, doar nu mergem cu trenul la oră fixă.

Uitîndu-se prin geamul cabinei la casa arătoasă în fața căreia oprise, șoferul a întrebat arătînd cu mîna:

— Aștia-s chiaburi?

— Da' de unde! au răspuns fetele. Nenea Mitache era sărac tare. A fost împroprietărit după război. Dar e tare harnic. Tot satul se uită la el.

— D-aia...îl aștept eu acuma! a zis șoferul, cu un ton de om lămurit în întregime. Apoi a adăugat: „are influență".

Fetele n-au mai răspuns fiindcă în clipa aceea ieșise omul cu nevasta lui apropiindu-se de mașină. El era îmbrăcat gros, cu căciulă fumurie pe cap și cu cizme noi în picioare. Nevastă-sa era învelită într-un șal vinăt cu ciucuri albi. Ea ținea o sacoșă în mînă și uitîndu-se la camion cu îngrijorarea uneia care trebuie să ducă nevătămat un pachet scump, veni pînă la ușa cabinei și spuse șoferului:

— Pot să pun asta aici ca să nu se spargă?

Cuviincios, totuși neplăcut surprins de rugămintea femeii, șoferul deschise ușa cabinei și luă sacoșa spunînd:

— Fii fără grijă matale. Și dacă-s ouă tot nu se sparg.

— E de-ale mîncării, răspunse femeia cu un glas parcă anume să arate că ea pleacă la drum pregătită cu de toate.

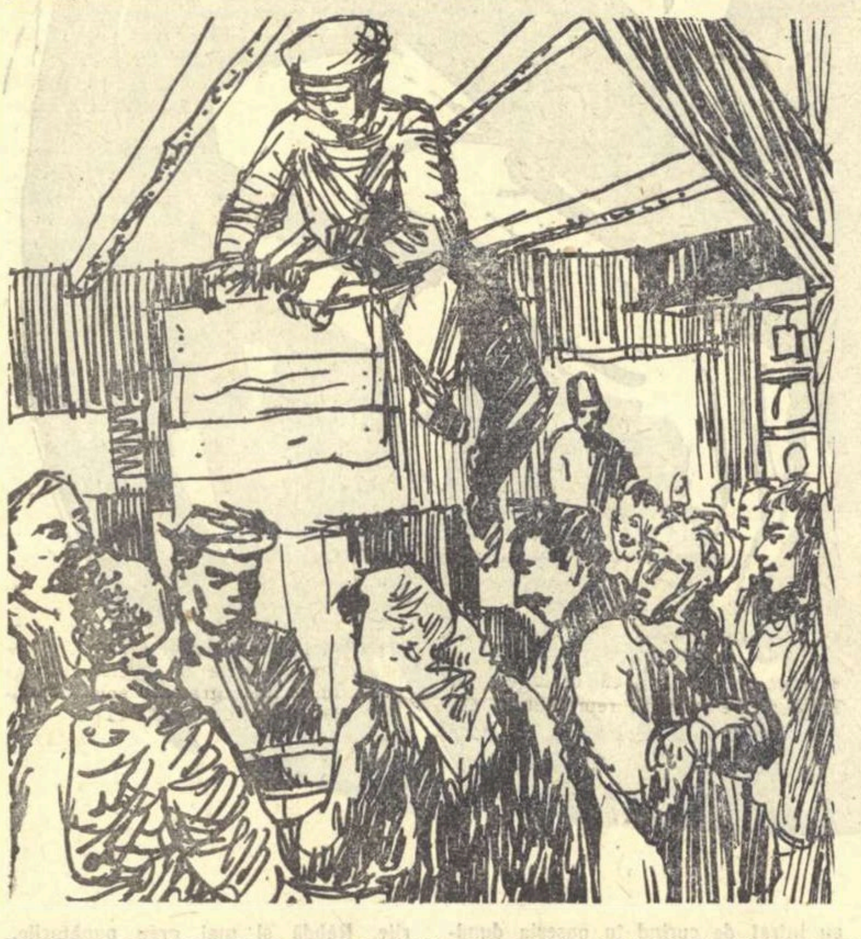

Șoferul a agățat sacoșa la spatele său, femeia cu bărbatul ei s-au urcat în camion și șoferul dădu drumul mașinii. Părea să fie dintr-o dată jignit, nu se știa de ce anume, iar fetele se uitară la el nițel întristate și nițel mirate de brusca lui schimbare.

Mașina înainta cu viteză pe șoseaua înghețată bocnă. Vîntul rece, tăios, șuiera puternic. De sub prelată se auzeau oamenii cum vorbeau și rîdeau. Apoi porniră să cînte. Cîntară și fetele. Numai șoferul sta cu buzele strînse, parcă îi era ciudă de ceva. Intr-un tîrziu a deschis și el gura să pună la punct niște lucruri nelămurite.

— Aia vine cu mîncare după ea... Crede că noi n-avem cu ce să primim niște oaspeți?

Șoferul vorbea supărat. Își aprinsese o țigară dar morfolindu-i capătul o aruncă scîrbit și furios. El mai era încă supărat cînd ajunse cu mașina la Crușoveni și opri la sediul gospodăriei colective. Vreo șaizeci de oameni așteptau acolo nerăbdători. Președintele îi întîmpină cu pîine și sare din care gustară toți lăudînd pîinea colectivei. Apoi porniră să viziteze gospodăria, remizele, atelierele, magaziile și birourile. Șoferul trăsese camionul sub un șopron lîngă celelalte două mașini și se ținu scai de fetele cu care venise. El luase sacoșa cu merinde a femeii și o ținea în mînă cu oarecare ostentație. In sfîrșit, cînd femeia îi ceru sacoșa, i-o dădu și-i spuse:

— Ai s-o duci îndărăt. Păi, cum crezi?

Femeia nu l-a luat în seamă, atentă fiind să vadă și să pună întrebări. In crama gospodăriei unde tocmai coborîseră buluc, să vadă butoaiele pline cu vin și rachiu, în timp ce președintele ciocănea doagele cu degetul îndoit ca să audă oamenii că-s pline, numai ea a rupt tăcerea ce se lăsase și a zis:

— Poate că-s pline cu apă...

Șoferului iar i-a venit sîngele în obraz uitîndu-se la președintele său cu încordare, parcă s-ar fi temut că n-are să știe ce răspuns să dea. Președintele a luat însă o oală și a întrebat:

— Din care butoi vreți să gustați?

Femeia arătă butoiul de lîngă ea și șoferul se gîndi:

— A dracului... E ca un bărbat.

In gîndul lui se amesteca și puțină invidie și puțină admirație pentru femeia aceea trupeșă, cu fața arsă de soare, frumoasă, cu ochii ei îndrăzneți și iscoditori, care se părea că luase conducerea întregului grup. La magazie ea nu s-a sfiit să guste din putinile de brînză, la grajduri ea a pus cele mai multe întrebări: Cît lapte dă o vacă și ce cîștig aduce sectorul zootehnic.

La crescătoria de porci a luat un purcel în brațe și s-a murdărit pe bluză. Dar a zis că nu-i nimic. Bluza se spală ușor. Se pricepea la tot soiul de lucruri, asta se vedea din noianul ei de întrebări și din tot ce vorbea. Știuse că vacile sînt de rasă elvețiană, spusese că rachiul ar trebui ținut în butoaie de agud ca să capete culoare, merele, orînduite în polițe, îi plăcuseră că erau ionatane și mari. Bărbatul ei îi făcea mereu semne cu cotul să tacă, să mai lase și pe alții să întrebe, iar șoferul care nu mai avea ochi decît pentru ea se îngrijoră că are să asculte pe bărbatu-său. In sala de ședințe a gospodăriei tot ea fusese aceea care a pus cele mai multe întrebări. Ceruse un carnet de zi-muncă, să-l vadă cum arată și s-a uitat în el ca într-o carte de aritmetică, meticulos, ca o învățătoare. I-a plăcut rînduiala scriptelor, l-a luat într-o moară de întrebări și pe contabil, dar la urmă, cînd părea că e lămurită și mulțumită de toate, a spus cu tonul uneia care crede că tot a găsit o hibă:

— Am văzut ce cîștig mare a dobîndit colectiva, dar am vrea să vedem și ce au dus membrii acasă la ei.

Șoferului i-a plăcut ce răspuns a dat președintele:

— Era trecut în program și asta.

Șoferul era tocmai gata să-i poftească la el acasă pe mijlocașul acela cu nevasta cea iscoditoare, dar femeia a zis repede:

— Eu aș vrea să merg la ăsta. Pusese mîna pe un carnet de zile-muncă și-l întinsese președintelui.

Acesta citi numele cu glas tare:

— Ion Alecu... E tovarășul de colo.

Arătă undeva spre fundul sălii și un om negricios la față se ridică în picioare, surprins și nițel tulburat. Apoi a răspuns pe tonul oamenilor buni și primitori:

— Casa mea e deschisă oricui.

S-au împărțit apoi și ceilalți oaspeți la alți oameni și au pornit la casele lor. Șoferul le-a poftit pe cele două fete să vină la el s-o cunoască pe soră-sa și să-i vadă mobila. In vremea asta, țăranul cu nevasta cea isteață au ajuns la Ion Alecu acasă. Și aci femeia s-a ținut tot ca un controlor iscoditor. S-a urcat pînă și în pod să vadă cum stă porumbul și grîul, a intrat în cămară și s-a uitat la suncile și hartanele de slănină, agățate la grindă. Era cu sacoșa la ea. O pusese pe masă, în bucătărie. In vreme ce ei cercetau cuprinsul casei, nevasta lui Alecu rîndui masa de prînz. Se așezară apoi la masă. Gazdele erau mîndre și de rachiul lor și de vinul negru pe care-l trăseseră în trei sticle.

Femeia care venise cu sacoșa după ea prinsese chef și mai mare de vorbă:

— Erați mijlocași în trecut?

— Am fost foarte săraci. Aici era o căsuță de paiantă. Am făcut casă nouă. O vedeți... Cu două odăi mari. Am luat și mobilă. Acum ne luăm radio. Necazul e că n-avem copii. Dar avem o nepoțică. Ei îi lăsăm totul... E ca și copilul nostru.

Au stat la prînz pînă pe la ceasurile cinci. Ar fi stat și mai mult, i-ar fi apucat seara acolo, dacă n-ar fi venit, ca și de dimineață, camionul după ei.

In cabina lui, șoferul le spusese fetelor:

— Tot pe ei îi luăm cei din urmă. Ce soi de oameni or mai fi și ăștia?

In sfîrșit mijlocașul cu nevasta lui se ridicară să plece. Gazda le dădu o sticlă cu vin. Femeia îi făcu loc în sacoșă. De data asta n-o mai dădu în grija șoferului. O ținu la ea. Șoferul zîmbi zărind gîtul negru al sticlei ieșit din sacoșă. Și nu se miră de fel văzînd că cele două femei, despărțindu-se în portița casei, se îmbrățișară ca niște prietene vechi. Apoi camionul porni. Se lăsa într-amurg. Farurile mașinii luminau pînă departe șoseaua albă.

Petru Vintilă

Ilustrație de R. VERO

Primul pustnic

M-aș surghiuni oricînd în ceruri pustnic,
zvîrlit de glob cu braț de discobol,
și-nchis ca într-o peșteră-ntr-un sputnic
în infinit să fiu întîiul sol.

Sorbind din spațiu ce-au visat aezii
și peste timp sărind ca peste-un șanț,
m-aș confunda cu simburul sintezii,
rupind din tină ultimul meu lanț.

Și-n trilul sutelor de aparate
aș spune lumii-un vers ce nu s-a spus,
turnat apoi în trepte spiralate
spre lumile din Marte, și mai sus...

Și dacă nu-i întoarcere, nu-mi pasă!
Voi fi peste devreme și tîrziu.
In cosmos vreau să fiu la mine-acasă,
și tot acasă cînd n-am să mai fiu.

Trimis de-ai mei să dau măcar o goană
în flacăra geroasă din eter,
voi fi pe boltă-ntîia stea umană,
întîiul a înscris de noi pe cer.

O zi de m-aș închide-n ceruri pustnic
voi ști mai mult ca vîrste-ntregi la rînd.
Și cînd doar scrum stelar va fi din sputnic,
o clipă-aș lumina și eu, căzînd.

Și prăfuind luminile din stele
și-atunci, pierind, eu n-am să pier hulit,
și în compasul prăbușirii mele
aș măsura și cerul, în sfîrșit!

Și chiar de n-am să pot urca-n tărie
și-n sputnic n-am să pot intra nicicînd,
eu mă consum și-aici, ca o făclie,
și am să cad la fel, arzînd, arzînd..

Mihu Dragomir

Marine

Demostene

O zare (a furtunii), o vrajă (a luminii),
Și marea saturată de fierte aluminii
Și-apoi singurătatea, ca visul rău, în jur...
Iși răscolește marea adîncul ei impur;
Nu știu ce se petrece la fund, în pești și-n plante,

In scrișnetele-acestor lungi spume delirante
— Și strig și eu atuncea!
Iar, peste uragane,
Trec, limpezi și virife, silabele umane.

Pe o plajă japoneză

Au venit la plajă copii orbi
și au stat la soare
și-au intrat în mare.

Căldura, ca o femeie uriașă,
i-a îmbrățișat.
Valul cel moale
le-a sărutat gîtul.
Vîntul i-a pieptănat.
Nisipul i-a-ncălțat.

Numai culorile, numai culorile,
culorile n-au putut face nimic
și au rătăcit încolo și-ncoace,
pe mîini și pleoape,
pe nisipuri și ape.

Și copiii au rămas fără culori
și culorile-au rămas fără copii.

Nina Cassian

Invățătură

Tot străduiam pe slovele din carte, —
(Prieten muncii îmi era molidul
Zvonindu-și frunza în mișcare) —
Cercam în miezuri să pătrund, — da-n far;
Ințelegeam ideea
Voind a o slăvi-n cîntare.

Cînd slova am schimbat-o cu reduta,
In toiul luptelor, se limpeziră
Ideile, domol și pe durute,
Ca niște-acorduri grav vibrînd pe liră.

Și lupta-mbogățind ideii conținutul,
Pe nesimțite-nlăturară zidul:
In cununia faptei cu știutul
Simții, în toată măreția sa, partidul.

Ideile și stihul îmi sînt clare,
Viața mea și cîntul își știu țelul
De cînd în ele simt vibrînd drapelul
Ca o făptură vie. Și molidul.

Și lumea care mă-nconjoară,
Fac parte integrantă din partidul
Căruia spadă-i sînt și-i sînt vioară,
Doctrinei căutîndu-i miezul, sensul

Și lumei frumusețea iscodind,
Partidul mă-nvăță ce-i universul
Ideii-n versurile mele-i mulțumesc,
Că lumea, prin cuvîntul lui descoperind,
Ideea și mai bine deslușesc.

Camil Baltazar

Un om de prestigiu

— Vă rog, unde-l găsesc pe Pîrlog?

Omul căruia mă adresasem la intrare în hala turnătoriei, mă cîntări mai întîi din priviri, apoi îmi zise:

— Uite-l, ăla de colo.

Printre șirurile de role m-am strecurat pînă aproape de șeful brigăzii, tînărul Păun Pîrlog. Eram captivat de priveliștea celor două cuptoare din care țîșneau flăcări galben-violete. Oamenii, metalurgiștii, în iureșul strident al turnătoriei, proiectați pe fondul de metal, i-am scăpat din vedere pentru un moment. Am uitat și de Pîrlog. Dar repede mi-am revenit. Mi-am dat seama că tot ceea ce se înfățișează gigantic și impunător ochilor mei se supune cu blîndețe, de fapt, mîinii omului. Și că, între coloșii de oțel, între valurile de căldură ale cuptoarelor și oamenii de aici, se dă o luptă continuă, titanică, în care victorioși ies tot ei, oamenii. Din uimirea în care căzusem, m-a trezit un strigăt:

— Numai puțin!

Era glasul lui Pîrlog.

— Așa! Acum putem turna fără grijă. Nu se mai pierde fontă, nici cît un grăunte.

Și fără să mă întrebe de ce-l caut, începu să-mi vorbească ca unei cunoștințe vechi.

— Știți, brigada mea este în întrecere cu cea a lui Motoc Vasile. Nu vrem să ne dăm bătuți. Ar rîde de noi. Mai ales că noi i-am provocat. Motoc are numai oameni cu experiență, pe cînd eu... Și aci făcu un gest aproape involuntar cu mîna, care însemna mai degrabă o îndoială.

— Ce, nu merge bine?

— Nu asta, dar mă gîndesc că față de oamenii lui Motoc noi sîntem în scădere. Priceperea lor trebuie s-o întrecem cu eforturi și disciplină. Tactica, am văzut, e bună. Băieții au înțeles și ei. Am tras tare asă noapte. Să văd dacă am pe ce mă bizui. Și trebuie să recunosc, — merge. Am opt băieți, unul și unul.

După felul cum vorbește, orînduindu-și dibaci cuvintele în fraze închegate, bine gîndite, Păun Pîrlog pare om în vîrstă. Tot așa îți pare și dacă te uiți cum este ascultat, cum i se cere părerea de către tinerii din turnătorie și cum execută aceștia îndrumările lui fără să-i iasă din cuvînt. Vîrsta lui Pîrlog? 25 de ani neîmpliniți. Toți membrii brigăzii sînt mai tineri decît el cu cel puțin 4—5 ani. Nu-i mare diferența de vîrstă. Pîrlog e un muncitor cu autoritate în turnătorie. Cînd inginerul Marcu Emil ia vreo măsură, se consultă cu Pîrlog. Dacă băieții au vreun necaz, cer și părerea „șefului".

— E gata fonta, Panait? îi strigă Păun cuptorarului Panait Aurel.

Acesta din urmă îi face un semn convențional, ridicînd în aer un deget. Asta înseamnă că peste un minut începe turnarea. Operația cea mai grea din timpul unei zile de muncă. Fonta se toarnă de două ori în cele opt ore de lucru. Intre turnări se alcătuiesc formele pentru piese, pentru o sumedenie de repere necesare combinelor de cereale. De aici iau drumul sectoarelor prelucrătoare, terminînd cu montajul. Dar, nu e timp de pierdut. Clipele se succed repede, într-o tensiune nervoasă. Pîrlog aleargă dintr-un loc în altul, agitat, verifică formele, repartizează oamenii după nevoie. Mașinile pneumatice cu care se presează mecanic formele au amuțit pentru un moment. Fîșiitul acela caracteristic nu se mai aude. Băieții au apucat furcile în care sînt fixate calele și s-au prezentat la cuptoare.

— Dați-i drumul! se aude comanda șefului de brigadă.

Flăcăii stau pregătiți. Cuptorarul Aurel Panait deschide drumul lichidului incandescent să curgă din burta cuptorului rulant. Fonta maleabilă curge în șuvoi, vie, fierbinte, neastîmpărată.

Comenzile se perindă răspicate, scurte, precise. Flăcăii sînt ochi și urechi la Pîrlog. Eu sînt neglijat cu totul. Stau într-un colț și admir dibăcia, iuțeala uimitoare și însuflețirea cu care acest mănunchi de tineri inimoși toarnă metalul, îi dau forme pe care mintea omului nu e în stare să le ghicească. Cu atît mai mult îmi crește admirația pentru ei, cu cît am aflat că uzina lor, față de anul trecut, și-a mărit planul de trei ori. Prea puțini sînt aceia care știu că belșugul ogoarelor în ultimii doi ani, de cînd combinele romînești au ieșit în lanurile aurii, începe cu hala de turnătorie a uzinelor „Semănătoarea", situată undeva la marginea Bucureștiului, pe cheiul Dîmboviței.

— Fereșteee! Țipă din răsputeri Pîrlog lui Ilie. Nu vezi că sare fonta? Uneori fonta are năbădăi. Chiar în oala din care tinerii toarnă cu grijă în forme începe să fiarbă, să scînteieze orbitor, să sară în lături, devenind periculoasă. Păun nu iartă însă nicio greșeală.

Deși nu vorbește pe un ton academic în asemenea momente de încordare, ba nici chiar prietenos, cum ar fi de așteptat, totuși cuvintele lui au o semnificație mai adîncă. Ele arată grija față de om. Numai că pe Ilie nu-l prea nimerise. Ilie Nicolae e cel mai tînăr din brigadă, harnic și tăcut. Ii rănise amorul propriu. De aceea flăcăul s-a rușinat. Dar mai bine cu un ghimpe în inimă, cu o roșeață în obraz, decît cu o rană la picior sau o arsură păcătoasă. Sfaturile lui Păun nu-s de lepădat. Intr-un tîrziu Păun se întoarse către mine. Zîmbea. Părea fericit.

— Azi am devenit recordmeni. Am turnat mai mult cu vreo patruzeci de forme. Pentru brigada noastră e o mare izbîndă. Niciodată n-am atins cifra de 330 forme turnate. Din prima zi am luat-o înaintea lui Motoc.

Și fiindcă m-a văzut oarecum nedumerit, a adăugat:

— Știți, tovarășe, nu există pentru noi, muncitorii, o bucurie mai mare ca aceea a angajamentului îndeplinit.

Pîrlog mi-a povestit apoi despre felul cum au reușit ei să cucerească această izbîndă industrială de răsunet. Dar cîte nu mi-a vorbit în timp ce se pregăteau de plecare! De la el am aflat povestea închegării brigăzii, drumul spinos pe care l-au străbătut el și băieții lui. Firește, viața chiar a unui adolescent, în suișul ei, aduce surprize. Ei n-au devenit meseriași buni așa, dintr-o dată. Nu le-a fost ușor să se obișnuiască cu munca în uzină, să stea în fața cuptoarelor în care clocotea fonta, să suporte căldurile care le biciuiau obrajii. Dar ce nu poate învinge tinerețea plină de îndrăzneală și însuflețire? Greutățile doar călesc curajul, dau sens și scop vieții. Și în primul rînd Pîrlog este unul care s-a călit sub zodia marilor frămîntări din anii aceștia.

★

Din fumul amintirilor se țese încet o imagine îndepărtată. Amurg de toamnă. Barca saltă ușor pe oglinda lucie a apei, pierzîndu-se apoi printre insulițele de trestii. Se mai zăresc cîteva clipe botul de lemn despicînd leneș valurile, pînza zdrențuită spînzurînd de catarg, silueta tatălui încremenită pe vîsle. Incet, domol, asfințitul o înghite cu totul. Păun a rămas cîteva clipe pe mal, urmărind-o, pierzîndu-și privirile într-un gol imens. In noaptea aceea el a luat o hotărîre fermă. Va părăsi mahalaua Brăiliței. Nu-i mai plac șmecherii și golanii. Nu-i mai plac bătăile între tabere. S-a ales și el, de multe ori, cu capul spart ori cu zgîrieturi pe obraz. Acum îi pare rău că nu și-a ascultat părinții. L-au dat să învețe meserie aci, acasă, la Brăila. Prietenii din mahala, misterele Brăiliței, l-au smuls. A plecat ucenic la o croitorie. Nici aici n-a rămas. Apoi la o școală de ceferiști. Nu putea s-o sufere. Chemările mahalalei, bătăile, hîrjoneala între tabere, apoi împăcările, îl ademeneau. Dar, nu mai merge așa. El trebuie să-și facă un rost în viață. O ultimă privire peste cartierul brăilean, peste casa părintească pe care atîrnau năvoade negre. De atunci a trecut mult timp. Avea șaisprezece ani. A venit în București și a intrat la fabrică. Deși mic și pirpiriu, Păun s-a alăturat trup și suflet pionierilor care au pus temelie uzinelor „Semănătoarea". Și acum își amintește cu drag de zilele cînd aici, în turnătoria aceasta modernă de azi, el, alături de alți entuziaști, căra pămînt cu roaba ca să astupe hopurile. Uzina luase naștere dintr-un grup de opt ateliere, mici fabricuțe ale unor patroni hrăpăreți și în scurt timp trebuia să devină o uzină de mare importanță pentru economia țării. Cuvîntul înțelept al partidului a fost în fiece clipă alături de năzuințele lor. Aici trebuiau să se producă mașini agricole care să scoată agricultura din paragină. Inchegarea noii uzine n-a mers ușor. Oamenii înotau prin noroaie, împingînd mașinile aduse din cele opt colțuri ale Bucureștiului. Mai greu însă a fost cu oamenii. In noul colectiv, fiecare aducea o mentalitate, păreri și metode diferite. Și pe acest plan se dădea o bătălie aprigă. Dar și de astă dată oamenii nădejdilor au fost comuniștii. In vîltoarea acestor zile însuflețite, tînărul Pîrlog și-a găsit și el drumul. Cu toată căldura tinereții sale, lacome de fapte mari, vitejești, s-a avîntat în nobila bătălie. Visurile au înflorit, dorințele au întinerit, așternînd bucuria pe fața lui smeadă. Și dacă ceea ce vom spune despre eroul nostru înseamnă prea puțin pentru întrega uzină, atunci vom arăta că Păun Pîrlog este doar o mică rotiță din marele angrenaj...

★

Anii au trecut. Cu necazuri și cu bucurii. Uzina creștea mereu. Cu ea odată creșteau oamenii. Primele semănători, apoi secerători-legători i-au însuflețit în muncă. Păun Pîrlog și-a făcut obiceiul să vină mai devreme la uzină. Oamenii au înțeles firea băiatului. Nu a trecut mult și a devenit fruntaș. O normă, o normă și jumătate, două. Da, Păun simțea acum limpede cît îi era de dragă meseria, cît de mult iubea el clocotul fontei în cuptoare, colectivul în care lucra. Și găsea în el puteri nebănuite. Aceste puteri le-a simțit însă și conducerea turnătoriei. A fost pus să-și formeze o brigadă de turnători din tineri. Greu. Cum o să-l asculte colegii lui? Dar va încerca, și iată-l pe Păun Pîrlog șeful brigăzii de tineret. Lucrează după plan în colțul turnătoriei. Nu prea merge treaba. Păun se supără dar îi trece.

— Uite ce e, măi frate, îi spune într-o zi lui Tudor Ivănescu, silindu-se să vorbească cu cît mai multă blîndețe. Muncești prost, fără răspundere. Miezurile pe care le faci au pori. Piesele tale ies aproape toate rebuturi. Nu merge așa. Trăiești pe spinarea noastră.

Tînărul care voia să pară „șmecher" l-a ascultat atent, privindu-l pe Pîrlog țintă în ochi, apoi, ca să-l scoată din sărite pe „șef" și mai ales să le arate celorlalți cît e de isteț, s-a adresat vecinului.

— Cu cine vorbește acesta? Ia vezi ce vrea!

Pîrlog s-a supărat. După cum spunea el, nu putea să sufere „șmecherii".

Lucrurile s-au potolit oarecum. Tudor, chiar dacă afișa, nepăsare, totuși a înțeles că nu-i merge. A doua zi, Pîrlog iar l-a luat în primire.

— Așa! Ei muncesc conștiincios și tu de mîntuială. Tu și cu Costică Voinea. Costică, după ce ia salariul, nu vine trei zile la lucru. Mie nu-mi convine să am asemenea oameni în brigadă.

— Vorbești despre brigadă ca și cînd ar fi a ta. E a sectorului!

— Și sectorul cine e? Nu-i format din noi? Nu-i așa, băieți? se adresă Pîrlog tinerilor care se adunaseră roată, ascultînd sfada celor doi. Și în numele brigăzii vă spun: băgați-vă mințile în cap! Dacă vreți să deveniți muncitori respectați, tineri de prestigiu în uzina noastră, vedeți-vă de lucru, fiți disciplinați!

Cineva i-a șoptit la ureche lui Pîrlog să se scape de ei. Spre surprinderea sfătuitorului, Pîrlog a răspuns categoric:

— Nu! De ce sîntem noi puși aici? Să lucrăm și cu oamenii.

In scurtă vreme, băieții lui Pîrlog au ajuns printre fruntașii sectorului.

★

— Așa s-a închegat brigada noastră, îmi spunea, mîndru, Pîrlog, în timp ce ne îndreptam spre ieșirea din turnătorie. In luptă cu greul. Și să știți că întreaga noastră uzină a cunoscut acest drum. Eu și băieții mei sîntem doar...

Da! Pîrlog și băieții lui sînt o părticică dintr-un mare colectiv, o rotiță dintr-un uriaș angrenaj. Nici o comparație nu depășește realitatea. Pîrlog m-a invitat să văd și alte sectoare ale uzinei. Am primit. M-a condus el. Umblînd așa pe aleile înverzite, prin uriașele hale, un lucru m-a izbit: tare mulți muncitori își ridicau șepcile și îl salutau pe însoțitorul meu. Remarca am făcut-o doar pentru mine.

Impresionantă este imaginea cu care rămîi în urma vizitării montajului. Aici se încheagă din mii de piese combinele, aceste mașini care asigură belșugul pămîntului. Drumețind prin Bărăgan, în această vară toridă, am văzut cum botul gri-argintiu al combinelor vibrează în marea lor întîlnire cu holdele de pe cîmpurile înfrățite. Metalurgiștii de la uzinele „Semănătoarea" au produs în acest an de trei ori mai multe combine ca anul trecut.

M-am despărțit de uzină într-un tîrziu. Lăsam în urmă vuietul trepidant, acea bătălie industrială neobosită sub care și pămîntul tremură cu supunere.

Vasile Căbulea

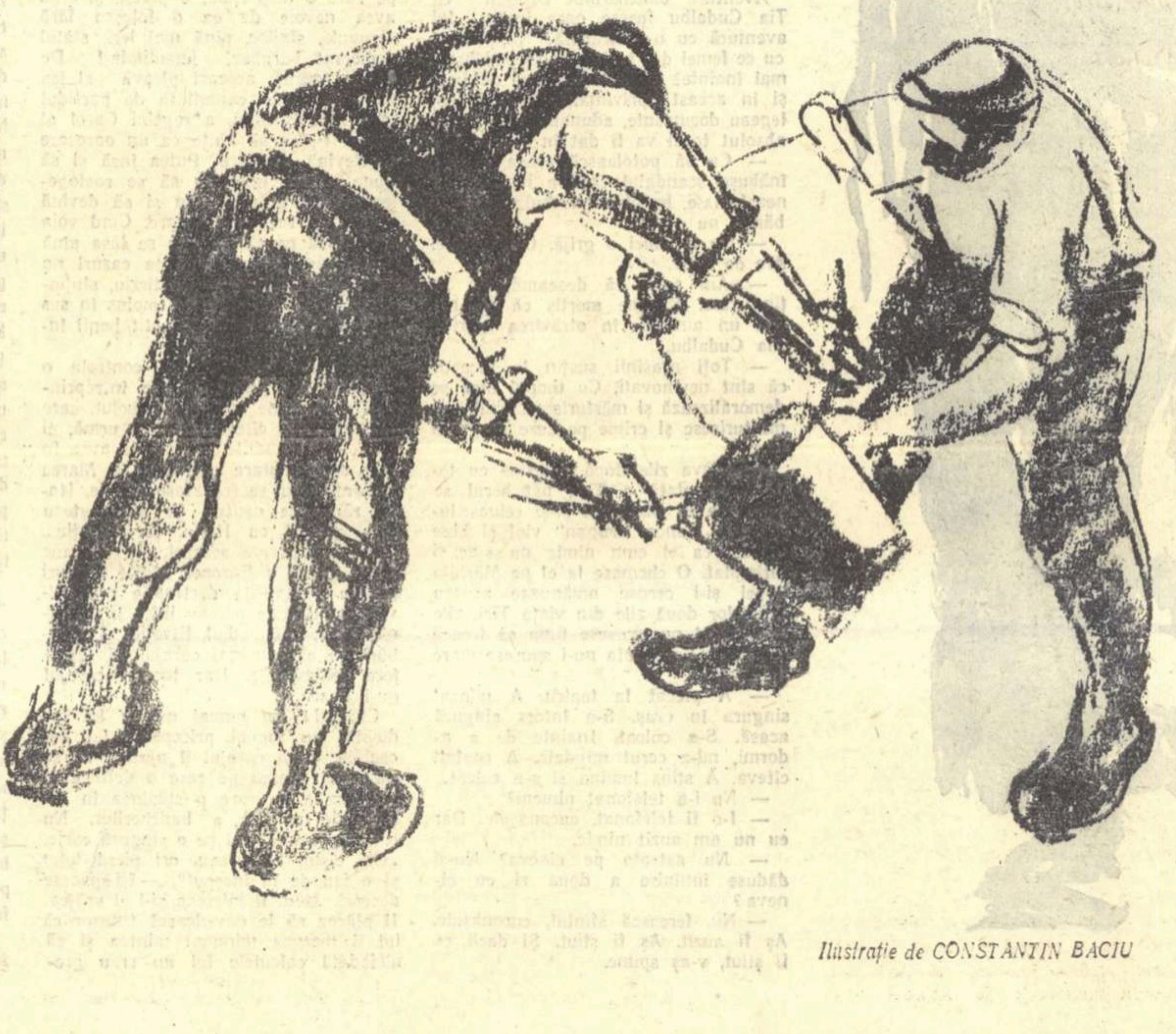

Ilustrație de CONSTANTIN BACIU

RADACINILE

CAP. XXXV

Bancherul și puica de drac

Știrea, împrăștiată cu mare zgomot de ziare, că artista Tia Cudalbu de la Colos a fost asasinată prin otrăvire de bancherul Alion Drugan, surprinse lumea Capitalei și o uimi.

Actrița murise cu zece zile în urmă. Atunci, la rubrica morților, ziarele publicaseră un anunț obișnuit în care familia Cudalbu și direcția Colosului aduceau la cunoștința publicului încetarea subită din viață a Tiei Cudalbu în vîrstă de ani douăzeci și trei.

Se presupusese că actrița fusese bolnavă de inimă și că, necunoscîndu-și boala, nu luase nici una din acele măsuri de prevedere pe care, în asemenea cazuri, medicii le recomandă cu stăruință. Seara se dusese la teatru, fascinase sala cu frumusețea ei tulburătoare, se suise, aproape goală, în copacul plantat în mijlocul scenei și își cîntase cupletul:

Sînt o puică de drac,
Cocoțată-n copac,
Toată lumea-i a mea...

Culesese ropote de aplauze, bisase și se retrăsese în culise. Mai apăruse, cu întreaga trupă, în final. După spectacol fusese văzută mîncînd singură la Capșa. La ora unu și jumătate noaptea achitase nota de plată. Vehiculele încă nu circulau. Se lucra intens la adunatul zăpezii și la deschiderea de pîrtii largi. Plecase pe jos. Locuia aproape, într-unul din blocurile noi și urîte care se ridicaseră de curînd în jurul pieții C. A. Rosetti.

Portarul chemase liftul și o condusese pînă la etajul III. O văzuse intrînd în apartament. Camerista, Măriuța Lupei — ardeleancă adusă la București și recomandată actriței de către bancher — o ajutase să se dezbrace și să se culce. Peste o jumătate de ceas o sunase și-i ceruse cutia cu migdale. Avea totdeauna migdale în casă. Ronțăise cîteva, i se plînsese că e prost dispusă și o concediase cu porunca:

— La nouă să-mi aduci micul dejun. Dacă dorm să mă trezești.

— De ce atît de dimineață, domnișoară?

— Pentru că la douăsprezece avem un musafir.

— Cuconașul Alion?

— Nu. Altcineva.

— V-ați certat cu cuconașul Alion?

— Nu, Măriuțo. Insă cuconașul e prost dispus. Are necazuri cu familia. Are mult de lucru...

Măriuța Lupei se retrăsese fără s-o mai întrebe altceva. Povestea cu vizita de la ora douăsprezece a unui necunoscut nu-i plăcea. Fără îndoială, ea, Măriuța, înțelegea. Duduia Tia era îndreptățită să-i pună din cînd în cînd bancherului coarne. Era bătrîn și urît ca diavolul și pe deasupra mai avea și nevastă. Insă bancherul avea cheie la apartamentul Tiei pe care el i-l cumpărase și i-l mobilase. Gelos, venea, deschidea și intra ca la el acasă la cele mai nepotrivite ore. In sfîrșit, dacă duduia voia să se certe cu bancherul, treaba ei. Poate găsise altul, mai galanton. Ea se lipise de Tia și nu-i trădase bancherului nici una din aventurile trecătoare și ușuratice ale stăpînei.

Dimineața, cînd îi adusese cafeaua cu lapte, o găsise moartă. Nu se speriase — oamenii de la țară nu se sperie de morți — și nici nu-și pierduse firea. Ii căutase cu telefonul la birou pe bancher. Secretara îi răspunsese:

— Domnul Drugan nu se află în București.

— Dar unde se află? Il caut pentru că trebuie să-i dau o veste.

— A plecat azi dimineață la Sinaia să-și vadă familia și să se odihnească.

— Nu mă duce cu vorba, domnișoară. Aici e Măriuța. Dă-mi, te rog, legătura cu domnul Drugan.

— Ți-am spus că e la Sinaia.

— Atunci caută-l dumneata acolo unde e și spune-i că duduia noastră a murit.

— Cum?

— Spune-i că duduia Tia a murit.

Secretara închisese telefonul. Deși recunoscuse vocea Măriuței crezuse că e victima unei farse stupide. La telefon nu putea fi Măriuța ci altcineva care îi cunoștea bine vocea și i-o imita.

Telefonul sună din nou. Secretara ridică receptorul. Auzi aceeași voce:

— De ce mi-ai închis telefonul? A murit duduia. Cheamă-l pe domnul Drugan la Sinaia și spune-i. Domnul Drugan nu ne-a dat niciodată voie să-l chemăm acasă. Aude cucoana și se supără.

Secretara, care tot se mai îndoia, ceru adresa Tiei. Se repezi și controlă știrea. Văzu actrița moartă. O auzi pe Măriuța vorbind la telefon cu familia Cudalbu. Se întoarse la bancă, ceru urgent Sinaia și-i comunică lui Drugan vestea. Bancherul îi răspunse:

— Roagă familia Cudalbu să trimită pe cineva la mine la Sinaia, să le dau bani s-o îngroape.

— Dumneavoastră nu veniți la București?

— Ce să caut? Sînt ostenit și vreau să mă odihnesc.

Familia Cudalbu nu izbuti să-i facă Tiei înmormîntare fastuoasă. Zăpezile erau mari, timpul urît, cimitirul tocmai la dracu-n praznic, la marginea orașului. Publicul care o aplauda frenetic cînd se cățăra cu sprinteneală în copac, ca o puică de drac, găsi că noua actriță, scoasă din anonimatul figurației, care îi luă locul, e mai simpatică, mai plină de temperament decît răposata. Directorul trupei, după ce se lăsă cortina, se uită la fata oacheșă, cîrnă și nițeluș buzată care o înlocuise cu atîta succes pe răposată și spuse:

— Noroc că a murit Tia. Altfel poate că n-o descopeream și n-o lansam niciodată pe Lala Chirian. Cu cîrna asta o să cîștig și mai mulți bani.

Ciocli o tîrîră pînă la Bellu pe o sanie de sport. Săpară cu greu pămîntul groparii și-i pusese sicriul într-o groapă puțin adîncă. De slujit însă slujiră trei preoți. Bătrînul Cudalbu îi făgădui moartei că la primăvară o va muta într-un cavou de marmură. Moarta nu-l auzi. De fapt, Cudalbu fu mulțumit. Din suma primită de la bancher pentru înmormîntare îi rămase în pungă partea cea mai mare. Cît despre cavou!... Avea să-i propună bancherului să-l construiască pe socoteala lui. Nu se putea ca Drugan să nu-i facă Tiei, după moarte, acest hatîr.

Murise, așadar, Tia Cudalbu. Fusese îngropată. Lumea începuse s-o uite cînd ziarele răspîndiră știrea că actrița nu murise de inimă, asa cum se presupusese, ci otrăvită de bancherul Alion Drugan.

Bancherul fu arestat. Moarta fu dezgropată și supusă unei amănunțite autopsii. Scandalul izbucni. Gurile începură să turuie.

— A otrăvit-o Drugan pe Tia Cudalbu?

— A otrăvit-o.

— Cu ce?

— Incă nu se știe.

— De ce a otrăvit-o?

— Din gelozie.

— A! Din gelozie. Dar cu cine îl înșela Tia Cudalbu pe Drugan?

— Cu mulți. Nici Dumnezeu nu le mai știe numărul.

La început ziarele anunțaseră otrăvirea pe un sfert de pagină. Văzînd interesul publicului pentru această crimă pasională făptuită de un om atît de bogat, atît de cunoscut și atît de invidiat pentru norocul lui în afaceri și pentru averea uriașă pe care o adunase în scurt timp, directorii ziarelor se năpustiră, ca niște corbi asupra unui hoit, asupra bancherului. In prima săptămînă făcură să apară în ziarele lor, reportaje pe cîte o jumătate de pagină. Li se păru puțin. Intinseră reportajele pe cîte o pagină întreagă și începură să le împodobească cu fotografii. Reporterii de fapte senzaționale avură de lucru. Viața bancherului asasin fu vînturată sub toate aspectele ei din cea mai fragedă copilărie. Se vorbi de părinții și de bunicii bancherului. Se scotociră arhive și acolo unde nu se găsiră documente se falsificară și se publicară. Fu fotografiată casa în care se născuse — o colibă țărănească pe jumătate dărîmată — și palatul din parcul Filipescu pe care-l locuise pînă în momentul arestării. Fotografiile fură publicate una lîngă alta. Dedesubtul fotografiilor scria: „Din această colibă a plecat Alion Drugan. In acest palat a ajuns bancherul. Pe ce căi și cu ce mijloace? Rugăm cititorii să aibă răbdare. Le vom dezvălui toate la timp și pe rînd".

Concomitent cu filmul vieții bancherului Drugan se desfășură în paginele ziarelor și filmul — mult mai scurt însă tot atît de palpitant — al vieții Tiei Cudalbu. De unde plecase Tia Cudalbu în lume? Cum învățase? Cît învățase? Unde învățase? Cine îi descoperise talentul? Cine o adusese în teatru? Cine, cînd și pentru care motive o lansase și o ajutase să devină stea?

In lume plecase din casa cîrciumarului Marin Cudalbu. Unde se afla cîrciuma lui Marin Cudalbu? Cum arăta? Vedeta asasinată de bancher ștersese sau nu tejgheaua în copilăria ei? Mușteriii îi servise? Are surori? Cîte? Nu cumva mai avea și frați? Cu ce se ocupau surorile? Dar frații? Dacă acești frați erau oameni onorabili cum de acceptaseră ca sora lor să se prostituieze cu o căzătură ca bancherul Alion Drugan care trecuse de cincizeci de ani?

Aventura bancherului Drugan cu Tia Cudalbu fusese oare întîia lui aventură cu o teatralistă? Nu. Atunci cu ce femei din teatru trăise bancherul mai înainte? Să aibe răbdare publicul și în această privință. Reporterii culegeau documente, adunau fapte. Totul, absolut totul va fi dat în vileag.

— Ca să potolească presa și să înăbușe scandalul care a izbucnit pe neașteptate, bancherul trebuia să verse bănet, nu glumă.

— Nu am nici o grijă. O să verse. Are de unde.

— Am auzit că deocamdată se ține tare. Susține morțiș că nu are nici un amestec în otrăvirea actriței Tia Cudalbu.

— Toți asasinii susțin la început că sînt nevinovați. Cu timpul însă se demoralizează și mărturisesc. Unii mai mărturisesc și crime pe care nu le-au făptuit.

La cîteva zile după moartea cu totul neașteptată a Tiei, bancherul se întorsese în Bucureșit și-și reluase lucrul la „Banca Drugan" vioi și bine dispus, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. O chemase la el pe Măriuța Lupei și-i ceruse amănunte asupra ultimelor două zile din viața Tiei, zile în care el nu avusese timp să treacă s-o vadă. Camerista nu-i spusese mare lucru.

— A plecat la teatru. A mîncat singură în oraș. S-a întors singură acasă. S-a culcat. Inainte de a adormi, mi-a cerut migdale. A ronțăit cîteva. A stins lumina și s-a culcat.

— Nu i-a telefonat nimeni?

— I-o fi telefonat, cuconașule. Dar eu nu am auzit nimic.

— Nu aștepta pe cineva? Nu-și dăduse întîlnire a doua zi cu cineva?

— Nu, ferească sfîntul, cuconașule. Aș fi auzit. Aș fi știut. Și dacă aș fi știut, v-aș spune.

Incepuse să plîngă și să se vaiete:

— Ce mă fac eu, acum? Unde mai găsesc eu acum o stăpînă atît de bună, atît de darnică?

Bancherul îi înmînase un plic pe care-l ținuse pregătit sub mapa de pe birou.

— Ține, Măriuțo... Niște bani. Ștergeți lacrimile cu ei. Și după ce-ți ștergi lacrimile, cumpără-ți un bilet de tren și du-te acasă, în Ardeal. Cumpără-ți o casă și mărită-te.

Măriuța luase plicul. Ii sărutase mîna bancherului și apoi se uitase la el și îi spusese:

— Vă mulțumesc, domnule. Dar de ce să mă întorc, la țară, în Ardeal? Dacă e vorba să-mi cumpăr casă, eu zic că e mai potrivit să-mi cumpăr aici, la București.

— Cum vrei, Măriuțo...

Măriuța Lupei învățase multe de la Tia. Cele mai multe însă din cîte știa nu le învățase de la nimeni. Le știuse din totdeauna. Cîntări încă o dată plicul în palmă și-l iscodi pe bancher:

— Oare, cuconașule, mi-or ajunge?

Drugan, căruia între timp îi fugise gîndul în altă parte, o întrebă:

— Ce să-ți ajungă?

— Banii, răspunse prompt Măriuța. Oare mi-or ajunge să-mi cumpăr casă la București și să mă și mărit?

Bancherul sună, scrise ceva pe o bucățică de hîrtie, i-o dete secretarei și zise:

— Acum.

După cîteva clipe, care se scurseră greu pentru că și bancherul și Măriuta tăceau, secretara se întoarse cu un plic. După plecarea secretarei, bancherul i-l întinse Măriuței:

— Poftim. Și să stăpînești sănătoasă casa pe care o să ți-o cumperi la București.

— Mulțumesc, cuconașule.

Măriuța se trase spre ușă, repede, temîndu-se că bancherul s-ar putea răzgîndi și i-ar spune să-i restituie banii. Bancherul îi zise:

— Ascultă, Măriuțo, dacă vine și te întreabă unul sau altul cîte ceva despre duduia Tia ori despre mine, ține-ți gura. Am mulți dușmani. Nu le face pe plac.

— Am înțeles, cuconașule.

— Am uitat să te întreb: tu, tot acolo stai, la duduia?

— Vai, domnule, nu! Stau deocamdată la o prietenă a mea de pe Vasile Lascăr care slujește la domnul baron Ciutacu... Il cunoașteți dumneavoastră pe domnul baron Ciutacu.

— Dar pentru ce ai plecat atît de repede din casa duduii?

— N-am plecat de voie, ci de nevoie, domnule. După ce duduia Tia a murit — Dumnezeu s-o ierte! că a fost grozav de bună cu mine — a venit familia, a luat-o și a îngropat-o. Și de la cimitir Cudalbii s-au întors acasă la duduia. Mi-au scotocit bagajele, m-au căutat și în sîn și m-au alungat.

— Ce să le faci! Așa sînt oamenii, Măriuțo. Cumpără-ți casă și n-o să te mai dea nimeni afară din ea.

— Domnule, spuse Măriuța, uitasem ceva. Noaptea, cînd s-a culcat, duduia mi-a spus că a doua zi la prînz o să primim un domn în vizită.

— Și l-ați primit?

— Nu aveam cum să-l primim. Duduia Tia murise peste noapte.

— Nu ți-a spus cine era domnul acela?

— Nu mi-a spus. Insă eu cred că s-ar fi putut să fie un bărbat tînăr, înalt și blond, cu mustață gălbuie care a trăit mult timp în Turcia și care-i trimitea duduii cărți poștale de la Istanbul.

— Știi sau bănui?

— De știut nu știu nimic. Bănui.

— De unde ți se trage bănuiala?

— Cam de o lună nu ne mai venea nici o scrisoare din Turcia. Am întrebat-o pe duduia: de ce nu ne mai scrie turcul, duduie? Ne-a uitat?

— Nu ne-a uitat, Măriuțo. S-a întors în țară. Intr-o zi, cînd o fi plecat cuconul Alion, o să-l poftim la noi.

Pe Drugan îl mușcă de inimă mai mult curiozitatea decît gelozia. Cine ar fi putut să fie omul care îi scrisese Tiei din Turcia? Și pentru ce Tia nu-i vorbise niciodată de omul acela cu care, probabil, dacă n-ar fi murit, l-ar fi înșelat? Nu fusese niciodată sentimental ci numai orgolios, ambițios, doritor să parvină, să devină bogat și puternic. Devenise bogat. Prin bogăție devenise și puternic. Nu luase și nici nu avea de gînd să ia vreodată parte, direct, la viața politică a țării. Insă prin biroul lui se perindau zilnic deputați, foști deputați și viitori deputați, miniștri, foști miniștri și viitori miniștri. Toată această pleavă politică pe care o disprețuia, o plătea și cînd avea nevoie de ea o folosea fără scrupule, slujise, pînă mai ieri, statul democrat burghez, jumulindu-l. De cîtăva vreme, aceeași pleavă slujea dictatura, ușor camuflată de partidul unic al Frontului, a regelui Carol al II-lea. Putea să ajute ca un oarecare să devină ministru. Putea însă și să ajute ca un ministru să se rostogolească din scaunul său și să devină repede de tot un oarecare. Cînd voia să corupă pe careva, nu se lăsa pînă nu-l corupea. In asemenea cazuri nu se uita la bani. Că mai tîrziu, slujindu-se de omul corupt și împins în sus își scotea înzecit sau însutit banii investiți, era altă poveste.

Prin „Banca Drugan" controla o sumedenie de industrii, de întreprinderi și case de comerț. Războiul, care izbucnise cu cîteva luni în urmă, îi stînjenise afacerile pe care le avea în curs de executare cu Franța și Marea Britanie. Dar se redresase repede. Italia rămăsese neutră. Se mai puteau face afaceri cu Italia. Iar Elveția... Elveția rămăsese aceeași oază de aur și de liniște a Europei. Multe mărfuri puteau ajunge la destinație prin Elveția și destule puteau intra în România prin intermediul Elveției. El trebuia să aibă numai curajul să finanțeze schimburile. Dar tocmai curajul nu-i lipsea.

Curajul! Nu numai munca lui îndîrjită, nu numai priceperea lui deosebită, ci și curajul îl ajutase să se ridice la averea pe care o deținea și la situația pe care o stăpînea în lumea de rechini a bancherilor. Nu o dată jucase totul pe o singură carte. „Ori cîștig cît vreau, ori pierd totul și o iau de la început", — își spusese deseori. Jocul îl interesa și-l și vrăjea. Ii plăcea să le dovedească tuturor că lui îi mergea minunat mintea și că niciodată calculele lui nu erau greșite. Afacerile cele mai îndrăznețe îi reușiseră. De ce nu i-ar reuși și altele, în continuare? Bătea în lemn. Pînă acum Dumnezeu îl ajutase. Avea să-l ajute și de aci înainte.

Din cauza curajului avusese însă și un moment greu în care era cît pe-aci să piardă totul.

După întoarcerea sa în țară și urcarea pe tron, Carol al II-lea începuse o mare acțiune pe două planuri.

Pe plan politic urmărea să îmbucătățească și pînă la urmă să sfărîme vechile partide politice. Odată sfărîmate, să culeagă cioburile lor și să închege un partid unic, de tip fascist, pe care să-l conducă printr-un interpus supus și docil.

Pe plan economic, Carol al II-lea urmărea să ajungă bogat. Mai bogat decît înaintașii săi, celălalt Carol și Ferdinand.

Vechile partide politice le sfărîmase. Din cioburile lor își făcuse partid. Imbrăcase în uniforma Frontului nu numai oamenii de serviciu și funcționarii, ci și Consiliul de miniștri. Peste comuniștii aflați în pușcării în vara lui 1930 — anul în care se întorsese din exil — aruncase și mai mulți comuniști.

Iși împlinise în bună măsură și celelalte proiecte. Pînă către sfîrșitul lui 1939, cînd se petrec cele povestite aci, nu se afla bancă în țară la care Carol al II-lea să nu aibă acțiuni, nu se afla industrie sau casă de comerț din cîștigurile căreia regele să nu-și ia partea leului. Ministerul Economiei Naționale, Ministerul Finanțelor, Ministerul Agriculturii, Banca Națională erau încredințate celor mai docili slujitori ai săi. Beneficiile uriașe, care îi reveneau regelui din participarea sa masivă la exploatarea și jefuirea bogățiilor țării, erau schimbate de oamenii săi de la Finanțe și Banca Națională în dolari și în franci elvețieni, în lire engleze și în coroane suedeze și depuse la loc sigur în neutra Elveție. Trimiși speciali îi cumpărau regelui moșii în țările Americii latine și-i investeau o parte din capitaluri în marile industrii apusene. Presupunea că va veni un timp în care va fi nevoit să-și ia tălpășița.

Cu toată inteligența lui care pînă atunci nu-i jucase nici o festă, bancherul Alion Drugan nu pricepuse, de la început, cu limpezime, ceea ce urmărea Buzatul. Profitase de încurcăturile în care se băgaseră frații Hușanu, proprietarii marii fabrici de postav din Hușani — încercaseră să scoată prin contrabandă, afară din țară, o uriașă cantitate de aur și fuseseră prinși — și le cumpărase fabrica. Sîmburaș, om al palatului, îl poftise la masă. Cînd ajunseseră la friptură, îi puse problema:

— Trebuie să-mi dai pentru rege 25% din acțiunile fabricii Hușani care au intrat de curînd în posesia dumitale.

— Pe gratis?

— Regele nu plătește nimic.

Pe Alion Drugan îl apucase durerea de cap. Pălise.

— Stai! Incă nu păli. Nu e numai atît.

— Ce mai vrei?

— Pentru Urdăreanu 10% și 15% pentru duduia Lupescu.

— Și dacă nu dau?

— Acum nu ți se întîmplă nimic. Insă pentru viitorul apropiat nu-ți garantez nici averea, nici libertatea.

— Bine, dar... Trăim într-o țară...

— Da, trăim într-o țară în care nu peste mult timp regele va ajunge, cu concursul mamelucilor politici, la dictatură personală. Și atunci, o să dai neică, fie că vrei, fie că nu vrei. Așa că mai bine, dă la timp.

Ar fi trebuit să cedeze. Se trezise în el însă o încăpățînare țărănească, dîrză, care îl făcuse să tărăgăneze și să se tocmească. Buzatul nu uitase și nu-l iertase. La unele recepții de la palat evita să-l invite. La altele îl invita pentru a-i da peste nas de față cu alții.

— Pe dumneata, domnule Drugan, nu te poftesc la partidele mele de poker. Dacă s-ar întîmpla să pierzi cinci lei, ai fi în stare să plîngi după ei cinci ani...

— Majestate...

— Lasă că știu eu. Dumneata ești galanton numai cu femeile. Am auzit că te dedai la desfrîuri.

Se schimbase în două rînduri uniforma militară. Fabrica Hușani primise o cantitate neînsemnată de comenzi. Cu ocazia înființării partidului Frontului care trebuia să-și îmbrace membrii în uniforme, fabricii Hușani nu i se repartiză, la început, nici o comandă. Alion Drugan alergase la palat. Oferise acțiuni în plus. I se repartiză fabricii Hușani o cotă oarecare. Cîștigul era departe de a acoperi prețul acțiunilor oferite palatului. Alion Drugan înțelesese că Buzatul încă nu-l iertase. Ii trimise duduii Lupescu cadouri. Cadourile fură primite dar Lupeasca nu-l invită nici la dejunurile, nici la ceaiurile ei.

După ce plecase Măriuța Lupei, bancherul se adîncise în lectura unor oferte. Surîdea și vorbea singur:

— Imbecilii ăștia mă cred naiv...

Intrase secretara și-i spusese:

— Domnul Marin Cudalbu... Vă roagă să-l primiți...

— Ce mai vrea și măgarul ăsta?

— Spune că vrea să vă mulțumească...

— Să intre. Pentru două minute.

Imbrăcat în negru, cu barba nerasă, cu cravata de doliu, Marin Cudalbu intră, se repezi, ocoli biroul și-l îmbrățișă pe bancher:

— Alioane, tată, Alioane, fiule, ne-a lovit mare nenorocire. Am pierdut-o pe Tia. Am rămas fără Tia.

Bancherul răbdă cu greu îmbrățișările. Răbdă și mai greu pupăturile. Cînd se descotorosi de bătrîn, îl pofti să ia loc, cu vădită plictiseală.

— Imi pare rău de Tia, spuse bancherul.

— Dar nouă? Dar nouă? Ce ne facem noi, Alioane, fiule, fără Tia? Iți spun pe nume, Alioane taică, pentru că noi te-am socotit totdeauna ca un ginere bun al nostru, deși dumneata nu erai căsătorit cu Tia.

Se opri. Iși aprinse o țigară. Trase cîteva fumuri. Mirosul de tutun prost supără nările lui Drugan. Cudalbu îl întrebă pe neașteptate:

— Ia spune-mi, Alioane, taică, de ce nu te-ai căsătorit dumneata cu Tia noastră? Nu-ți plăcea? N-o iubeai?

— Tia îmi plăcea. Pot spune că o și iubeam. Insă căsătoria cu fata dumitale nu intra în vederile mele. Tia nu mi-a pus niciodată această problemă. Sînt căsătorit. Am copii mari. Pentru un om cu situația mea, divorțul nu mi-ar fi adus decît neplăceri.

— Dar faptul că dumneata trăiai cu fata mea fără cununie, mie și alor mei, ce crezi dumneata, nu ne-a adus nici o neplăcere? Mă arăta lumea cu degetul pe stradă. Spunea:

— Uite-l pe domnul Marin Cudalbu. Om sărac. Om cinstit. Om bătrîn. Și fie-sa, Tia, curvă. A corupt-o bancherul Drugan și și-a făcut-o curvă.

Alion Drugan ascultă mult timp cuvintele cînd cu înțelesuri clare, cînd nebuloase, ale lui Cudalbu. Se plictisi. Il întrerupse:

— In definitiv, domnule Cudalbu, ce vrei dumneata de la mine? Cu ocazia morții Tiei ți-am trimis prin fiul dumitale cel mic destui bani.

Cudalbu se miră:

— Cum ce vreau de la dumneata? Dumneata ai trăit cu Tia. Nu te-ai căsătorit cu ea. Ai făcut din fata mea damă. Ne-ai umplut de rușine.

— Să zicem că ar fi așa, deși e altfel. Inainte de a o cunoaște eu, fata dumitale mai trăise și cu alții.

— Se poate să fi trăit. I-o fi iubit. O fi trăit cu oameni de vîrsta ei. Dar cu dumneata, om aproape bătrîn, n-a trăit din dragoste. Mi-ai ademenit fata, domnule. Nu i-ai dat mare lucru. I-ai scos ochii cu niște bijuterii și cu un biet apartament. Atît. Așa că, domnule, îi ești dator Tiei. Și eu, ca moștenitor legal al Tiei, am venit la dumneata să-mi plătești datoria.

Alion Drugan era om cumpănit, cu nervii tari. Suportă scena și-l întrebă pe Cudalbu:

— Și cam la cît apreciezi dumneata datoria mea față de Tia, pe care ai vrea s-o încasezi de la mine?

— La cinci milioane, domnule Drugan, pentru că... pentru că, de fapt, dumneata ai ucis-o pe Tia.

Alion Drugan își ieși din fire și răcni:

— Afară... Ieși afară...

Marin Cudalbu se ridică de pe scaun, deschise ușa și prin deschizătura spuse tare ca să-l audă cu Drugan

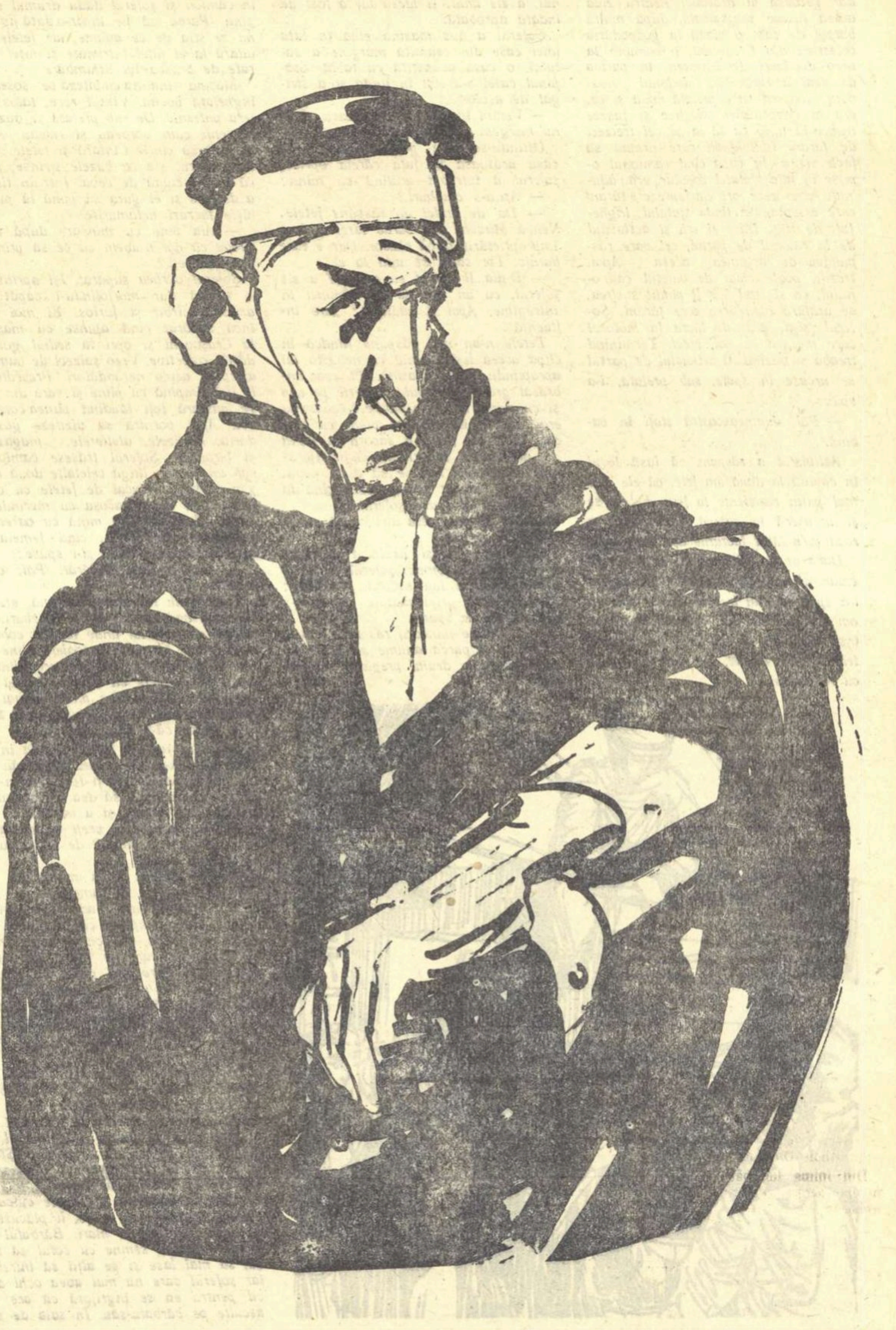

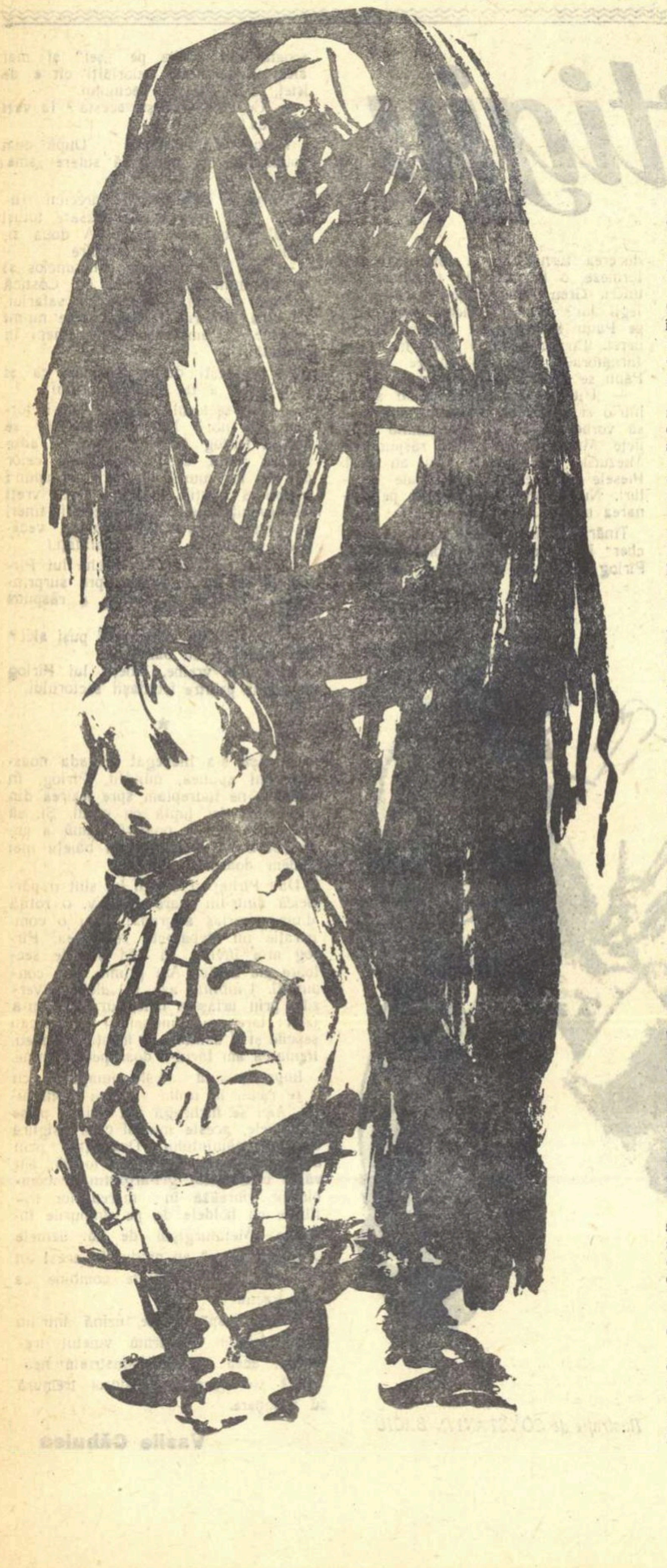

SÎNT AMARE

şi cei cinci sau şase oameni care veniseră între timp şi aşteptau în biroul secretarei să fie primiţi de bancher.

— Mi-ai omorît fata, domnule Drugan. Mi-i omorît fata. Mi-ai asasinat fata.

Intrînd la bancher, Cudalbu se gîndise să-i mulţumească pentru banii trimişi cu ocazia înmormîntării, însă băgase de seamă că bancherului nu-i convine vizita şi că vrea să i-o reteze. Işi spusese în gînd: „Cu fata mea îi plăcea să stea. Eu îl plictisesc. Să-l frec niţeluş". De afirmaţia „dumneata ai ucis-o pe Tia", după ce o rostise, se mirase singur cum de-i scăpase din gură. Urletul lui Drugan îl făcu să creadă că, într-adevăr, ar fi fost posibil ca bancherul să-i fi ucis, pentru un motiv sau altul, fata. Dacă nu o ucisese pe Tia, pentru ce se speriase Drugan de cuvîntul pe care el îl aruncase din întîmplare? Ii repetase învinuirea din uşă, într-adins, şi la rece, s-o mai audă şi alţii şi să vadă cum mai reacţionează bancherul.

Plecă de la bancher. Nu se înapoie la circiumă, aşa cum plănuise cînd plecase la drum, ci se înfundase într-una din micile cafenele din preajma Bursei. Ceruse ceai şi ziare. Ceaiul îl uitase şi se răcise. Cînd îşi adusese aminte de el, îl gustase şi nu-i plăcuse. Răsfoise teancul de ziare şi fusese nemulţumit că nu găseşte decît puţine şi searbede ştiri despre război: „Ce fel de război e ăsta? Nemţii stau pe loc. Franţuzii stau pe loc. Englezii nu se mişcă. Dracul să-i pieptene. Nu mai înţeleg nimic".

Intîrzie mult cu ochii asupra rubricii „Curierul judiciar". Divorţuri. Incăierări. Furtişaguri. Şi o crimă. O crimă!

Bancherul Alion Drugan se speriase la auzul învinuirii lui. Sta şi se gîndea. «Drugan e un om aproape bătrîn. Dacă are opt sau zece ani mai mult decît mine. E om cumpănit, chibzuit. Averea a ştiut să şi-o facă singur. Asemenea oameni sînt rari. Are putere. Face miniştri. Cîştigă cît vrea. Are şi familie. Ce interes ar fi avut un asemenea om, cu o asemenea situaţie, să-mi ucidă fata? Tia nu-l iubea. Il acceptase. Trăise cu el. Drugan o umpluse de bijuterii. Ii cumpărase şi-i mobilase un apartament în centru. Dacă Tia ar mai fi trăit, desigur că Drugan, din slăbiciune pentru ea şi din orgoliu — să vadă lumea ce ţiitoare frumoasă are el, om în vîrstă — i-ar fi cumpărat maşină, i-ar fi clădit vilă la munte şi vilă la mare, ar fi asigurat-o împotriva sărăciei. Tia însă nu avusese noroc. Murise subit. Subit! Aici era clenciul. Actriţa Tia Cudalbu de la Teatrul Colos murise subit. Această moarte putea fi speculată de el, tatăl moarţei — de ce tatăl moarţei? tatăl asasinatei — împotriva bancherului Alion Drugan».

Din inima lui, bătrînă, ostenită şi nu pe deplin ticăloşită, răsări o întrebare:

— Tată Cudalbule, nu eşti sigur că Drugan a ucis-o pe Tia. Atunci cum o să poţi dumneata să învinovăţeşti un om de o crimă pe care nu a făptuit-o?

«Bine, îşi spuse Cudalbu, direct bancherul Drugan nu mi-a omorît fata Dar indirect? Indirect mi-a omorît-o sigur. Dacă Drugan nu s-ar fi ţinut după Tia şi nu ar fi convins-o să devină ţiitoarea lui, fata s-ar fi încurcat cu alt bărbat care i-ar fi creat alte condiţii de viaţă. Bărbatul acela ar fi fost atent cu sănătatea ei şi atunci... Atunci fata ar trăi. Tia nu ar fi murit. Asta era una. Mai era însă la mijloc şi altceva.

El, Cudalbu, o crescuse pe Tia. Ca pe o floare curată o crescuse. Şi de frumuseţea Tiei se bucurase, ca un porc bătrîn ce era, bancherul Drugan.

Era drept?

Nu era drept.

Mai departe. Bancherul Alion Drugan era un om putred de bogat. Faptul acesta nu-l nega nimeni. Nu-l nega nici Drugan. Bancherul se bucurase de frumuseţea şi de tinereţea Tiei, îi făcuse Tiei cîteva cadouri însă pe el, Cudalbu, tatăl Tiei, îl lăsase să se zbată în lipsuri.

Era drept?

Nu era drept.

Avea doi băieţi, doi fraţi ai Tiei.

Cel mic, Colbert Cudalbu, nici nu învăţase cine ştie ce carte. Spăla tejgheaua bodegii. Servea ţuici şi pahare cu bere muşteriilor — hamali din piaţă, olteni cu cobiliţele, vînzători de prin magazine...

Se gîndise vreodată bancherul să-i facă o situaţie lui Colbert Cudalbu, care era fratele Tiei, de a cărei frumuseţe şi tinereţe se bucura? Nu.

Era drept?

Nu era drept.

Cu chiu, cu vai, Dima Cudalbu ajunsese inginer. Lucra în petrol. La Cîmpina. Cîştiga cît să nu moară de foame. Bancherul Drugan era amestecat şi în afaceri de petrol. Avea cuvînt greu în lumea petroliştilor. Un singur cuvînt al lui Drugan ar fi făcut din inginerul Dima Cudalbu om cu stare.

Aruncase bancherul Drugan un asemenea cuvînt? Nu. Şi totuşi Dima Cudalbu era fratele Tiei de care...

Dar el, Marin Cudalbu, mai avea două fete. Loti avea şaptesprezece ani. Milca nouăsprezece. Nici una nu era frumoasă. Toată frumuseţea căzuse — aşa vrusese soarta — în cîntarul Tiei. Se gîndise bancherul Drugan la viitorul acestor două domnişoare Cudalbu, care erau totuşi surorile Tiei? Nu.

Era drept?

Nu era drept.

Atunci... Atunci, dacă Drugan nu avusese inimă şi nu se gîndise să ajute şi familia Tiei să se ridice din sărăcie, pentru ce el, Marin Cudalbu, ar avea inimă? Pentru ce l-ar scuti el pe bancher de neplăceri?».

Ceru chelnerului o coală albă de hîrtie, ceru şi condei şi cerneală. Trimise un picol după „timbre pentru o reclamaţie" şi scrise:

Domnule procuror general,

Subsemnatul Marin Cudalbu, din strada Troiţei nr. 19, am onoarea a vă aduce la cunoştinţă următoarele:

Fiica mea, actriţa Tia Cudalbu, de la Teatrul Colos, iubită şi apreciată de onor. publicul spectator din capitală şi provincie, fapt care, desigur, vă este şi dumneavoastră bine cunoscut, a fost otrăvită în noaptea de 3 decembrie a. c. de bancherul Alion Drugan cu care fiica mea sus numită întreţinea de mai bine de doi ani raporturi mai mult decît amicale. Mobilul crimei: gelozia. Fiica mea a fost înmormîntată la Bellu la 5 decembrie a. c.

Comunicîndu-vă acestea, vă cer, domnule procuror general, să faceţi dreptate unui părinte nenorocit căruia crima numitului bancher Alion Drugan, ucigaş prin otrăvire, i-a zdrobit viaţa. Şi vă mai cer, domnule procuror general, să deschideţi ancheta şi să ordonaţi ca trupul fiicei mele să fie deshumat. Se vor găsi dovezile certe ale crimei lui Alion Drugan.

Să trăiţi,
MARIN CUDALBU

Plecase la tribunal şi ceruse să fie primit de procurorul general Pitroc.

Procurorul general Milea Pitroc era mahmur. Căsca. Avea gura amară. Fălcile îi trozneau. Se întindea şi-şi auzea oasele pîrîind. De bucurie că Derderian, noul ministru de justiţie, îl întărise în post, îşi petrecuse noaptea în oraş. Seara se ducea la Teatrul Colos s-o vadă şi s-o audă pe Lala Chirian. In pauză se certase cu avocatul Bădiţă care susţinuse cu foc că noua vedetă o întrece cu mult, ca talent şi temperament, pe răposata Tia Cudalbu. In fond, Bădiţă avea dreptate. Insă el avusese o slăbiciune pentru Tia Cudalbu — se omora după blonde — şi dacă răposata nu ar fi căzut pe mîinile lui Alion Drugan şi-ar fi atins ţinta. In faţa lui Drugan, se retrăsese. Procurorul general Pitroc ştia şi el ceea ce ştia toată lumea, ba chiar ceva mai mult, că Drugan are obiceiul să-i sfărîme pe cei care într-un fel sau altul îi pun piedici în cale. Pe urmă se împăcase cu Bădiţă şi se duseseră la un bar.

I se adusese şi i se pusese pe birou un teanc de dosare pe care trebuia să le examineze.

— Sînt urgente? întrebase secretara.

— Nu tocmai. Le puteţi examina şi mîine.

— Lasă-le totuşi aici. Poate îmi vine chef de lucru mai tîrziu.

— Aţi putea primi pe cineva în audienţă, domnule procuror general?

— Dacă e o cuconiţă nostimă, da.

— Nu. E un bătrînel care stăruie să fie primit. Susţine că are să vă facă o comunicare extrem de importantă. I-am spus că, sînteţi ocupat, că nu primiţi. Stăruie.

— Cum îl cheamă?

— Cudalbu.

— Nu cumva e tatăl actriţei care a murit de curînd?

— Da.

— Introdu-l.

Crezu că bătrînul Cudalbu îl va plictisi cu cine ştie ce suplică banală. Il spusese secretarei să-l introducă pentru că îl împinsese curiozitatea să vadă cum arată la faţă tatăl acelei frumuseţi care fusese Tia Cudalbu. Bătrînul intră şi înainte de a fi poftit să ia loc, scoase petiţia din buzunar, o despături şi i-o întinse:

— Poftiţi, domnule procuror general. Vă rog s-o citiţi.

Procurorul general luă petiţia şi începu s-o citească. Ochii i se măriră. Il invită pe Cudalbu să se aşeze. Se instală şi el la birou şi citi încă o dată petiţia. Apoi îl întreabă pe Cudalbu:

— Domnule, dumneata ştii că ceea ce ai scris aici e foarte grav?

— Imi dau seama, domnule procuror general.

— Domnul Drugan nu e fitecine. Ocupă o înaltă poziţie în societate.

— Nici fata mea nu era fitecine. Era o mare actriţă. I se deschidea în faţă un viitor strălucit. Şi totuşi domnul Drugan mi-a ucis fiica. Mi-a otrăvit-o.

— Ce dovezi ai?

— Cer să ordonaţi ca trupul fetei mele să fie deshumat. Să se facă analize... Se va vedea că fata mea a murit otrăvită de domnul Drugan.

— Dar pentru ce ar fi ucis-o domnul Drugan pe Tia Cudalbu?

— Gelozia. Gelozia îl împinge uneori pe omul cel mai cumpănit la crimă.

Erau orele două cînd conversaţia dintre procurorul general Pitroc şi Cudalbu luă sfîrşit.

Abia ieşise pe uşă Cudalbu, cînd Pitroc se grăbi şi-l chemă la telefon pe ministrul de Justiţie.

— Aş dori să mă primiţi chiar acum în audienţă, domnule ministru. Am să vă fac o comunicare importantă şi urgentă.

Prin fir, glasul lui Derderian ajunse la urechea primului procuror obosit, spart, plictisit:

— Dragă Pitroc, am multă lume în anticameră. Nu s-ar putea amîna pe mîine? Sînt şi indispus.

— S-ar putea amîna. Orice se poate amîna pe a doua zi, domnule ministru, însă sînt îndreptăţit să presupun că hîrtia pe care vreau să v-o prezint v-ar interesa în cel mai înalt grad. Poate că v-ar alunga şi indispoziţia.

— Bine, dragă, bine. Vino acum.

Pitroc se îmbrăcă şi se repezi la minister. Fu introdus numaidecît la ministru.

Derderian îl privi mahmur, cu ochii roşii de nesomn, cu vocea gîjîită.

— Stai, dragă, stai. Sînt plictisit peste măsură. Toată lumea dă năvală la mine. Fiecare vrea ceva. Fiecare îmi cere ceva. E grea viaţa de ministru, domnule procuror general.

— Imi închipui.

— Dacă n-ai fost ministru, e greu să-ţi închipui, dragă Pitroc.

— Este adevărat, domnule ministru. Este greu de închipuit. N-am fost ministru.

— Nici să nu doreşti să fii vreodată... Şi în afară de plictiselile funcţiei, mai am şi plictiseli familiare.

Ajuns aci, ministrul Justiţiei se opri şi îşi aprinse un trabuc. Ii oferi şi procurorului general unul. Acesta refuză:

— Mulţumesc. Nu fumez trabuc.

— Atunci serveşte-te cu o ţigară

Ii întinse o cutie de abanos plină cu ţigări de diferite sorturi.

— Caută ţigara pe care o preferi şi aprinde-o. Cum vezi, am aici ţigări pentru toate gusturile. Multora dintre cei pe care îi primesc nu le pot rezolva cererile. Le ofer cîte o ţigară. Să-i vezi ce fericiţi pleacă de la mine.

Aşteptă ca primul procuror, care era ca şi el om de lume, să se intereseze de necazurile personale la care făcuse aluzie. Pitroc însă uită să-l întrebe. Ministrul i se destăinui:

— Ce crezi, dragă domnule prim-procuror că mi s-a întîmplat? M-a părăsit Cocuţa. E a cincea nevastă care mă părăseşte, domnule. Mă părăsesc nevestele şi nu înţeleg pentru ce.

Pitroc întrebă într-o doară, ca să întrebe:

— Cînd v-a părăsit?

— Aseară, dragă. M-a părăsit. A fugit cu Stroilă... Cu Stroilă, acela care cînta la Pisica neagră. Pe mine, fruntaş al baroului şi ministru! Să mă părăsească pe mine Cocuţa pentru un cîntăreţ de bar! A? Ce spui, dumneata, domnule procuror general?

— Ce să vă spun, domnule ministru? Femeile! Aşa sînt femeile. Eu personal le admir, le iubesc, dar de însurat nu mă însor.

— Ba eu o să mă însor, dragă. A şasea oară. O să caut o fetişcană drăguţă şi o să mă însor cu ea, dragă. Nu sînt obişnuit să trăiesc singur.

In timp ce ministrul vorbea, Pitroc îl privea. Ministrul avea capul lunguieţ, chel, cu urechi clăpăuge şi nas mare, borcănat. Faţa îi era tăbăcită, gălbuie şi brăzdată de adîncituri. Cei şaizeci de ani pe care îi purta pe umeri îi îndoiseră uşor spinarea.

— Vă urez să aveţi noroc în viitoarea căsnicie, domnule ministru!

— Norocul meu! N-am avut niciodată noroc. In tinereţe am muncit să învăţ. Pe urmă am muncit să-mi cresc averea. Acuma, tocmai cînd plănuiam şi eu să mă odihnesc, m-a înjugat vodă la carul guvernului. Şi trag, dragă Pitroc, trag ca un bou. Dar... ia spune-mi? Parcă vroiai să-mi comunici ceva urgent şi interesant.

— Scuzaţi-mă că mi-am permis să vă deranjez. Insă mie, chestiunea cu care am venit îmi pare şi urgentă şi interesantă. Dacă am greşit în aprecierile mele, rog să fiu iertat, domnule ministru.

— Zelos mai eşti, dragă Pitroc. Un adevărat procuror general.

Pitroc îi puse sub ochi petiţia lui Cudalbu şi spuse:

— Mi-a adus-o acum un ceas.

Derderian citi petiţia. Sări ars:

— Dumneata ştii ce mi-ai adus, Pitroc? Aur mi-ai adus, domnule, aur.

Procurorul general bătu în retragere:

— Trebuie să vă atrag atenţia, excelenţă, că deocamdată nu avem nici o dovadă. Bătrînul Cudalbu cu care am stat îndelung de vorbă nu-şi întemeiază acuzaţia decît pe presupuneri.

— Dovezi? De dovezi te plîngi dumneata? Domnule procuror general, mi se pare că începe să-mi pară rău că te-am păstrat ca procuror general. Dovezi, domnule, nu noi, justiţia, trebuie să avem. Dovezi că n-a otrăvit-o pe Tia Cudalbu trebuie să-şi procure bancherul Drugan. Şi te asigur, dragă Pitroc, că o să-i fie foarte greu să şi le procure.

— Atunci ce dispoziţii îmi daţi?

— Deocmadată, nici una. Drugan e puternic. Ca să apucăm de coarne un asemenea taur, avem nevoie de nişte dezlegări de sus. Revino peste două ore.

Chemă secretara şi o anunţă că suspendă audienţele. Plecă. Şi peste două ore fără cinci minute se întoarse radios.

— A venit domnul procuror general?

— Incă nu, domnule ministru.

— Cînd vine, îl introduci la mine fără să-l mai anunţi.

Secretara — o fată voinică, oacheşă, sprîncenată — îl ajută să-şi scoată paltonul îmblănit. I-l luă şi-l atîrnă în cuier.

Rămas singur, Derderian îşi frecă mîinile şi începu să se plimbe prin vastu-i birou. Avusese succes. Primul ministru alergase cu el la palat. Urdăreanu, căruia îi expuseseră problema, spusese:

— Majestatea-sa tocmai a luat masa. E bine dispusă. Aşa cum ştiţi, bancherul Drugan îi este antipatic. L-a sprijinit cu bani pe Maniu să agite Ardealul. Mai păstrează încă în jurul lui indivizi care nu aderă la Front. O să-i facă plăcere să vă asculte.

Regele, după ce se consfătui cîteva minute cu Urdăreanu, îi primi.

Le întinse cîte un deget şi-i ţinu în picioare. Informarea suveranului o făcu primul ministru. Ministrul de Justiţie Derderian întregi cele spuse de primul ministru. Regele îi ascultă fumînd. Din cînd în cînd scotea ţigara din gură şi-şi muşca mustaţa scurtă şi bălană.

— Imi pare bine, Derderian, că-ţi începi cariera cu o astfel de afacere de mare răsunet. Ordonă-i lui Pitroc să-l aresteze chiar azi pe Drugan. Să nu ţină seamă de situaţia de om de lume a lui Drugan. Să-i aplice rigorile legii ca unui delicvent de rînd.

— Am înţeles, majestate. Ne vom face, ca de obicei, datoria pînă la capăt.

Regele găsi prilejul să emită o cugetare:

— Datoria care nu e împlinită pînă la capăt nu e datorie împlinită.

La plecare le strînsese mîinile cu vigoare. Pe drum, primul ministru îi spusese:

— Dragă Derderian, dacă ieşi cu bine din afacerea asta, eşti un om făcut. O să rămîi, ca şi mine, ministru pe viaţă al majestăţii sale.

— Numai să ţină guvernul, zisese încet Derderian.

— Cum să nu ţină, domnule? De ce să nu ţină?

Primul procuror veni şi secretara voinică îl introduse. Citi pe obrazul lui Derderian că nu numai hotărîrea de a-l aresta pe bancherul Drugan fusese luată ci şi aceea de a-l condamna. Intrebă:

— Acum sînteţi în măsură să-mi daţi dispoziţii, domnule ministru?

— Desigur, domnule procuror general.

— Ce anume trebuie să fac?

— Ceea ce e normal în asemenea împrejurări. Dai ordin să fie arestat Drugan. Şi încredinţezi cercetarea cazului celui mai bun jude-instructor pe care îl ai. Eu mă gîndisem la Tretin.

— Nici eu nu m-am gîndit la altul, domnule ministru. In afaceri de felul acesteia, Tretin nu are egal.

— Promite-i avansarea. Arestarea să se facă astăzi. Peste un ceas chiar, dacă se poate.

— Se poate. Chiar mai repede.

— Numai să nu fi plecat din oraş.

— Cudalbu m-a informat că abia s-a întors de la Sinaia

— Cu atît mai bine.

Alion Drugan sfîrşi de lucru către ora patru. Vru să se ducă acasă unde ştia că e aşteptat pentru dejun. Familia îi rămăsese la Sinaia. I se iscă în gînd sufrageria vastă, mohorîtă, cu perdele grele la ferestre, masa lungă şi îngustă la care puteau mînca douăzeci şi patru de persoane, feciorul înalt, uscat şi puţin sîsîit care îi servea. Il cuprinse mohorala. Vizita pe care i-o făcuse Marin Cudalbu, incidentul penibil care avusese loc pe neaşteptate, îl indispusese. Cît fusese adîncit în lucru, indispoziţia îi pierise. Insă imediat ce închisese mapa cu hîrtii, se uitase la ceas şi-şi spusese că e timpul să plece de la bancă, indispoziţia se năpustise asupra lui şi mai crîncenă.

Nu. Acasă nu trebuia să se ducă. Mai bine să ia masa în oraş, la un restaurant oarecare, cu un prieten.

Cu un prieten? Da. Aceasta era o idee. Dar cu care prieten? Cu... Cu... Işi dădu seama că nu are nici un prieten. Are cunoştinţe. Are funcţionari subalterni. Are secretare... Dar prieteni? N-are prieteni. Nici măcar unul. Pe toţi pe care îi avusese în anii lui mai tineri, îi trădase, îi înşelase, atunci cînd făcuse afaceri cu ei îi trăsese pe sfoară. Acum simţea nevoia să aibă lîngă el un prieten cu care să nu discute nimic serios ci numai să pălăvrăgească de dragul de a pălăvrăgi.

Se scutură de negrele-i gînduri.

— La dracu', zise. Am început să devin om slab! Ce-mi trebuie mie prieteni nătărăi? Ce-mi trebuie mie pălăvrăgeală?

Se duse la Capşa. Găsi o singură masă neocupată, într-un colţ. Se aşeză şi-l chemă pe Marius.

— Cu ce m-ai putea servi?

Vechiul şi priceputul director al localului îi turui la ureche o întreagă carte de bucate.

— Homari. Pentru început homari şi vinul de rigoare.

Ii aduseră vinul şi un castron mare plin cu homari. Incepu să-i desfacă şi să-i mănînce. Chelnerul care sta înţepenit lîngă masă, gata să-i împlinească ordinele, deschise gura:

— Cucoane Drugan, ştiţi, chiar la masa asta a mîncat, înainte de a muri, domnişoara Tia. Şi chiar eu am servit-o.

Făcîndu-i această mărturisire, chelnerul sperase într-un bacşiş mai substanţial. Bancherul puse homarul desfăcut pe jumătate pe farfurie şi-i zise:

— Cheamă-l pe Marius.

Directorul, cu obraz roşcovan şi totdeauna bine ras, veni cu profesionalul surîs pe buze:

— La ordin, cucoane Drugan.

Alion Drugan arătă cu degetul spre chelner:

— Să-i dai două perechi de palme acestui imbecil şi să-mi trimiţi alt chelner care să mă servească. Vorbeşte neîntrebat şi-mi taie pofta.

Marius dispăru cu chelnerul. Il certă. Trimise altul să-l servească pe Drugan.

Bancherului însă îi trecuse pofta de mîncare. Bău un sfert de pahar de vin, ceru să i se ia castronul cu homari de pe masă şi comandă o turcească.

Gîndurile i se învîrtejiră în cap. Se pomeni punîndu-şi o sumedenie de întrebări. «Pentru ce, dintre toate restaurantele din Bucureşti — erau atîtea! — alesese el tocmai Capşa, adică restaurantul în care mîncase ultima dată Tia înainte de a muri? Şi cum se făcuse de găsise neocupată, în tot restaurantul, tocmai masa la care mîncase Tia ultima dată în viaţa ei? Desigur, nu putea fi la mijloc decît o întîmplare. O întîmplare stupidă ca multe alte întîmplări stupide. Pentru ce însă îi căzuse lui să fie servit tocmai de chelnerul care-i servise, în acest restaurant şi la această masă, ultima cină Tiei? Şi de ce chelnerul — care cunoştea discreţia — îi spusese hodoronc-tronc ceea ce spusese? Şi toate aceste întîmplări stupide, care se ţineau lanţ, se desfăşurau în chiar ziua în care bătrînul Marin Cudalbu îi strigase în biroul lui de la „Banca Drugan", că el, Drugan, a omorît-o prin otrăvire pe Tia!».

«A învinui un om de uciderea unui alt om, nu era o glumă! Cum de îndrăznise Marin Cudalbu să-i arunce o asemenea învinuire?

Ce dovezi avea Marin Cudalbu că el, Drugan, a otrăvit-o pe Tia? El, Drugan, era sigur că Marin Cudalbu nu avea nici o dovadă cu care să-şi susţină acuzaţia şi nici nu putea să aibă. Atunci cum de îndrăznise? Era oare numai un bătrîn prostănac, care venise să-i smulgă ceva bani sau, la mijloc, era altceva? Şi dacă la mijloc era altceva, ci nu numai nişte vorbe aruncate la întîmplare, atunci în ce consta acel altceva?».

Văzîndu-l indispus şi socotind că indispoziţia bancherului pleacă de la mărturisirea neroadă a chelnerului care îi trezise în inimă amintiri dureroase, cafeaua i-o aduse însuşi directorul localului.

— Gingirlie, cucoane.

— Mulţumesc, Marius.

Scoase o ţigară. Chelnerul i-o aprinse.

Sorbea din cafea şi fuma. Şi pe măsură ce sorbea din cafea şi fuma, înlăuntrul lui se făcea linişte şi se făcea lumină.

«Pînă la urmă va fi bine. Printre ofertele pe care le examinase erau cîteva demne de luare-aminte. Părintele ministru Firică îi propunea să finanţeze o societate anonimă care se înfiinţase de curînd în Maramureş pentru vaste exploatări de păduri. Tot părintele ministru Firică îi sugera să intre părtaş într-o afacere cu gaz metan. Părintele ministru Firică era demn de încredere. Părintele ministru Firică îi mai scria că nu ar fi rău dacă...».

Directorul Marius se înclină, surîse profesional şi zise:

— Cucoane Drugan, vă pofteşte cineva la telefonul din holul hotelului. Spune că are să vă facă o comunicare urgentă de la... de la Sinaia.

— De la Sinaia?

— Da, cucoane. De la Sinaia. Poate familia...

Alion Drugan stinse ţigara şi se ridică de la masă.

Directorul Marius îi arătă coridorul.

— Pe aici.

Pe cînd mergea grăbit pe coridor se deschise larg o uşă de la un separeu şi doi oameni îi barară calea şi-l îmbrînciră din întîmplare prin uşa deschisă. Intrară repede în urma lui şi închiseră uşa. Bancherul protestă:

— Domnilor, ce înseamnă asta?

Unul din cei doi oameni se înclină în faţa lui Drugan şi spuse:

— Să mă scuzi, domnule Drugan. Sînt judecătorul de instrucţie Tretin de la Tribunalul Ilfov. S-a emis împotriva dumitale un mandat de arestare. In numele legii te declar arestat.

Alion Drugan începu să rîdă:

— Pe mine? Să mă arestezi dumneata pe mine? Ştii dumneata cine sînt eu?

— Da, ştiu, răspunse Tretin.

— Nu se poate, domnule.

— Ba se poate, spuse judecătorul. Am asupra mea mandatul de arestare.

I-l arătă. Bancherul îşi văzu numele scris pe mandat.

— Totuşi, nu se poate. Trebuie să fie o confuzie.

— Este posibil, domnule Drugan. Este foarte posibil. Insă te rog să ne urmezi. Dacă într-adevăr este o confuzie — şi eu cred că e foarte posibil să fie o confuzie — o vom lămuri la instrucţie, la cabinetul meu.

— Şi dacă refuz?

— Te ridic cu forţa. Dispun de oameni care sînt gata, la ordinul meu, să te ridice cu forţa. Insă te sfătuiesc să te supui. Ne însoţeşti pînă la cabinetul meu. Acolo te pun în legătură telefonică cu domnul procuror general sau chiar cu domnul ministru al Justiţiei. Se va lămuri confuzia şi vei fi pus imediat, dar imediat, în libertate cu scuzele cuvenite

I se aduse paltonul. Bancherul se îmbrăcă şi plecă spre Tribunal însoţit de cei doi oameni ai Justiţiei.

A doua zi după arestarea lui Alion Drugan, pe la orele zece, o comisie numeroasă, în frunte cu primul procuror Pitroc şi cu judele instructor Tretin, se prezentă la cimitirul Bellu unde îi aştepta Marin Cudalbu şi tînărul Colbert Cudalbu. Chemară gropari cu casmale şi lopeţi. Merseră în cîrd printre uriaşe mormane de zăpadă pînă la marginea de unde începea, plină de gunoaie şi acoperită de zăpadă, Valea Plîngerii.

Marin Cudalbu se opri. Se opriră şi ceilalţi. Printre zăpezi frămîntate şi amestecate cu noroi se ridica o cruce pe care scria cu litere albe TIA CUDALBU. Marin Cudalbu spuse:

— Aici.

Mormîntul nu era adînc. Groparii nu munciră mult. Ajunseră curînd la sicriu. Il scoaseră. Patru ciocli zdrenţăroşi purtară sicriul pe umeri pînă la poartă. Drumurile se mai desfundaseră de zăpadă. Puseră sicriul umed într-o căruţă şoldie care îl duse, sub pază, la Morgă.

Se făcu autopsia cadavrului. Ficatul moarţei, splina, stomacul, intestinele fură trimise laboratoarelor pentru analiză.

Rezultatul fu aşteptat cu nerăbdare atît de primul procuror şi de judele instructor cît şi de Marin Cudalbu.

Spre surpriza tuturor, dar în primul rînd a lui Marin Cudalbu, în măruntaiele Tiei se găsiră urme de arsenic. Exista, deci, dovada că actriţa Tia Cudalbu, care încîntase un an şi mai bine publicul spectator al Capitalei cu celebrul ei cuplet

Sînt o puică de drac
Cocoţată-n copac
Toată lumea-i a mea...

fusese asasinată prin otrăvire de bărbatul cu care trăia, de bancherul Alion Drugan.

Reporterii, cum am arătat şi mai sus, îşi dădură drumul condeielor. Cel mai talentat dintre ei avu o idee genială. Se duse la Morgă, fotografie cele trei borcane în care se aflau puse în spirt măruntaiele moarţei şi publică fotografiile în ziarul revolver „Cronos" cu lămurirea: „Ce-a mai rămas din Tia Cudalbu".

„Cronosul" înregistră un mare succes iar talentatul reporter primi, pentru succesul înregistrat de ziar cu acest reportaj, din partea directorului un pachet de ţigări „Naţionale". La observaţia pe care o făcu la primirea cadoului, că el „nu fumează", directorul „Cronosului" îi ripostă:

— Să fumezi.

Părintele ministru Firică îşi aduse aminte că i-a făgăduit avocatului doctor Claudiu Pap un angajament într-un mare proces din Capitală, proces care să-i pună în valoare talentul şi să-l facă cunoscut pe ţară. Avea relaţii bune cu ministrul Justiţiei Derderian. Il cunoştea pe procurorul general Pitroc. Cu judele instructor Tretin era prieten la cataramă şi chefuiau deseori împreună. Il cunoştea şi pe asasin, pe marele bancher Alion Drugan care era ardelean de-al lor. Se gîndi să-şi împlinească făgăduiala. Il telegrafie avocatului doctor Claudiu Pap să vină pentru mai multă vreme în Capitală şi avocatul veni. Il recomandă doctorului Drugan, fratele bancherului, care se ocupa cu organizarea apărării bancherului în procesul care, fără îndoială, se pregătea.

— Domnul avocat doctor Claudiu Pap are mare talent. Ştiu că nici baroul de Ilfov nu duce lipsă de talente, însă domnul avocat doctor are multe relaţii înlesnite de mine: ministrul justiţiei, primul procuror, judele instructor Tretin... Inţelegi, dumneata, domnule doctor Intr-un proces greu ca acesta, inculpatul are nevoie nu numai de avocaţi buni, ci şi de avocaţi cu relaţii. Domnul avocat doctor Claudiu Pap e avocat bun, are şi relaţii bune. Onorariul trebuie să-l desnăgubească de ce pierde absentînd din Maramureş unde are mare clientelă şi în acelaşi timp să-i permită să trăiască pe picior mare în Bucureşti.

Tîrgul fu încheiat. Din avansul asupra onorariului se înfruptă şi părintele ministru Firică.

— Te fac om, Claude. Te pricopsesc, Claude. Noi ardelenii, Claude, trebuie să ne avem ca fraţii.

Urdăreanu îi raportă regelui:

— Majestate, bancherul e vinovat. In măruntaiele actriţei s-a găsit arsenic.

— S-ar putea să nu fie vinovat, Urdărene. O fi otrăvit-o altcineva. Dar aceasta nu are nici o importanţă. Ia măsuri ca presa să facă zarvă multă. Tretin să-l pună pe Drugan în legătură cu Sîmburaş. Iar lui Sîmburaş să-i dai instrucţiuni să obţină de la Drugan toate acţiunile „Huşanilor". Mai schimbăm încă o dată uniforma armatei şi întreaga comandă de postav o dăm fabricii „Huşani". Fabrica poate să execute o comandă mare, nu?

— Poate, majestate.

— Sîmburaş trebuie să mai obţină de la Drugan optzeci la sută din tot ce mai are bancherul.

— Drugan n-o să accepte.

— Să i se treacă pe sub nas posibilitatea achitării.

Urmărind dezvăluirile din ce în ce mai senzaţionale ale presei, lumea uită aproape cu totul de război. Nu se mai vorbi de concentrările masive care se făceau. Nu se mai vorbi nici de pregătirile militare febrile care se desfăşurau la frontiera răsăriteană. Primejdia fascistă trecu şi ea pe planul al doilea.

Guvernul profită de împrejurări. Mări impozitul asupra salariilor. Preţul produselor de larg consum crescu. Sărăcia se întinse şi mai mult. Ziarele nu se mai ocupară de loc de foametea care cuprinsese nenumărate ţinuturi. Nu se mai ocupară nici de ravagiile pe care le făcea lipsa chiar la periferiile Bucureştilor.

Puii de olteni şi ţigănuşii străbăteau zdrenţăroşi străzile Capitalei, de dimineaţa pînă seara, strigînd:

— Ziarul...

— Speciala...

— Senzaţional...

— Bancherul Drugan a otrăvit-o pe Tia...

— Noi amănunte...

— Bancherul...

— Tia...

— Tichia...

— Bancherul a otrăvit-o pe Tia şi i-a furat tichia...

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Poeziile mai puțin cunoscute ale lui A. Vlahuță

Semnalăm, în rîndurile de față, poeziile lui A. Vlahuță publicate de el în diverse periodice ale vremii și care nu au fost reproduse în nici un volum, antum sau postum. Dintre poeziile anilor de debut — încercări în maniera elegiac-erotică — cităm: D-șoarei G., publicată în Lyra romînă, an. I, nr. 11, 22 februarie 1880, p. 86-87, și Ah! cîntă-mi mereu, publicată tot în Lyra romînă an. I, nr. 13, 6 martie 1880, p. 103. In aceeași perioadă tîrgovișteană, între anii 1880-1882, A. Vlahuță mai compune un șir de poezii, în marea lor majoritate tot de factură erotică, pe care le publică în revista locală Armonia și în Convorbiri literare (în aceasta din urmă, multe fiind semnate cu inițialele A. V.): Cu-a ta mînă, Omul și Dorul (Convorbiri literare an. XIV, nr. 5, 1 august 1880, p. 199); Dor de ducă și Pentru ochii tăi răpit-ai (Convorbiri literare an. XIV nr. 6, 1 septembrie 1880, p. 242-243); Și mă-ntrebi și Acrostih (Convorbiri literare, an. XIV, nr. 9, 1 decembrie 1880, p. 362-363); Ochii strălucitori (Convorbiri literare an. XV, nr. 1, 1 aprilie 1881, p. 40); La statua lui Ion Heliade Rădulescu (Timpul an. VI nr. 258, 26 noiembrie 1881, p. 2); Scrisoare către un bătrîn (Armonia an. I, nr. 42, 2 mai 1882 și Convorbiri literare an. XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, p. 32 — interesantă pentru atitudinea satirică și critică a poetului); Albumul meu (Armonia an. I, nr. 22, 29 martie 1881 și Convorbiri literare an. XV nr. 11, 1 februarie 1882.) Țara de pripas, semnată cu știutul pseudonim Mirmidon este publicată în Epoca, an I, nr. 259, 4 octombrie 1886, p. 2. Poezia este interesantă prin aceea că reprezintă una din primele manifestări antimonarhice ale poetului, prevestind vigurosul pamflet 1907. Din aceeași perioadă datează și un Sonet (Vieața an. I, nr. 3, 12 decembrie 1893, p. 2), prin nimic inferior celorlalte 11 introduse în volumele antume. Tot în Vieața, pe care a condus-o, A. Vlahuță a mai părăsit încă două poezii, care merită a fi cunoscute astăzi. Cea dintîi, intitulată Cînd n-am ce scrie, semnată Mirmidon (Vieața, an. II, nr. 31, 26 noiembrie 1895) e o satiră la adresa mîzgălitorilor de hîrtie înfatuați și mercantili. A doua, intitulată Vis de-o clipă, semnată tot Mirmidon (Vieața, an II, nr. 32, 3 decembrie 1895, p. 6) e o poezie de dragoste, similară Sonetului mai sus amintit.

Teodor Vîrgolici

„Cîrmacii"

In cadrul paginii comemorative pe care revista „Luceafărul" a publicat-o cu prilejul centenarului Vlahuță, a văzut lumina tiparului și o poezie inedită intitulată „Cîrmacii". Aparținînd perioadei tîrgoviștene a poetului (este datată 1881) ea a fost scrisă, — așa cum se arată în comentariul Emiliei Milicescu, care a comunicat textul — sub influența directă a Scrisorii a III-a a lui Eminescu. Tinta atacului, tonul, vehemența invectivei, unele imagini chiar poartă puternica amprentă a satirei eminesciene. Să nu uităm că în aceeași vreme Vlahuță afirma într-o scrisoare către Iacob Negruzzi, dorința să de a fi un discipol al marelui nostru poet; „Dealtmintrelea nu greu va fi să cunoașteți cît de mult îmi place și mă silesc să fac în mic ceea ce face în mare domnul Eminescu... Imi va sluji de model acest mare maestru care își cunoaște atît de bine limba și-și mlădie atît de artistic gîndirea".

Publicarea acestei poezii inedite, rămasă numai în cartoanele unui album de familie, care se pare că mai conține și alte texte interesante, vine să întărească și mai mult părerea celor ce susțin că încă de la începuturile activității sale literare, Vlahuță se afla constant preocupat de problemele sociale ale vremii și că o notă satirică, puternic protestatară este evidentă încă de la cele dintîi din manifestările sale artistice. Poezia „Cîrmacii" se încadrează în ansamblul celorlalte producțiuni în versuri destinate stigmatizării societății burgheze, apărute între anii 1881–1884 în paginile ziarului local „Armonia", unele din ele fiind reproduse și de publicații bucureștene, dar în orice caz uitate ulterior. Ne referim în special la „Mă visasem într-un nor", „Viermele zeu", „Scrisoare către un bătrîn", poezii de factură romantică, conținînd însă idei protestatare a căror vehemență a făcut imposibilă publicarea unora din ele în „Convorbiri literare", unde poetul le trimisese.

Revista „Luceafărul" a avut deci o bună inițiativă tipărind acest text inedit, care luminează și mai mult unul din aspectele esențiale ale personalității lui Vlahuță.

Val. Dîmbu

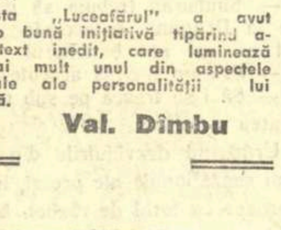

Intrebări

In „Tribuna" a apărut o schiță intitulată „Mama" pe care o semnează Valeriu Varvari. Autorul, ne relatează cum se întoarce la casa părintească cu mama sa. Dar bătrîna care spăla rufe la rîu nu îndrăznește să-și îmbrățișeze feciorul întors în sat, pentru a nu-i murdări hainele noi.

Exact sfiala mamei din poezia lui Vasile Militaru care nu vrea să calce pe covoarele fiului ei ajuns „domn" la oraș.

Crede autorul că un fapt de viață înduioșător (și cîte nu sînt ele) este numaidecît și artistic?

Oare este capabil să transmită vreun mesaj al realității noastre noi răsuflatul motiv semănătorist pe care îl preia cu ingenuitate V. Varvari?

Ne surprinde că aceste elementare întrebări nu și le-a pus și redacția „Tribunei" cînd a publicat schița „Mama".

G. Dimișianu

In articolul 100 de ani de la nașterea lui Alexandru Vlahuță din numărul trecut al revistei noastre, pag. 1, rîndul 44, col. I, se va citi: 1892 iar rîndul 11, col. II se va citi: dr. A. Ureche.

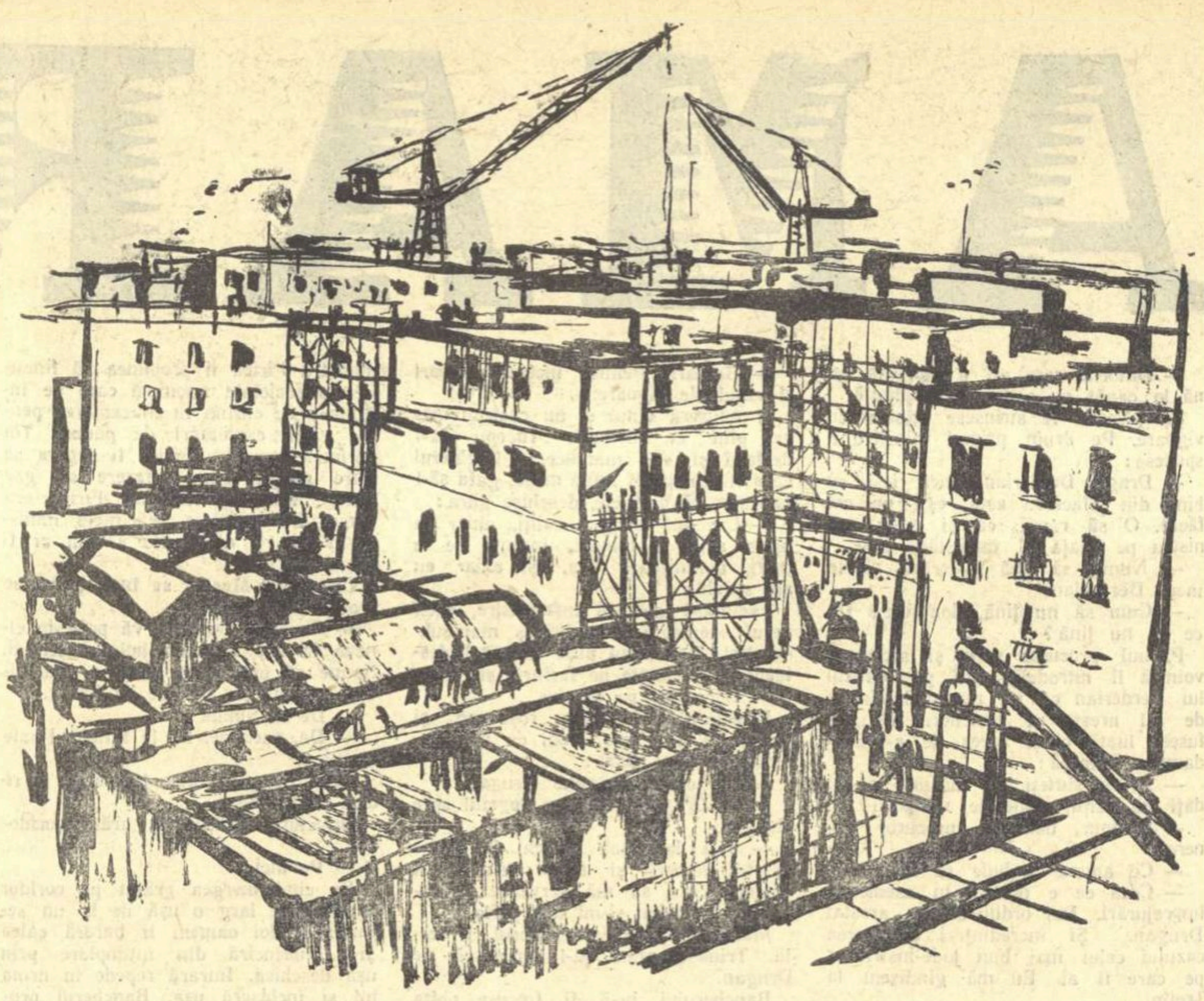

EUGEN MIHAESCU „Construcții noi în Floreasca"

LA O ANIVERSARE

(Urmare din pag. 1)

Stiva Oblonski, viața dulce de familie a Rostovilor și vorbele de spirit ale lui Bilibin, după care s-a hotărît să întoarcă spatele acestei lumi ruginite, pentru a vorbi în numele țărănimii patriarhale pe care a îmbrățișat-o cu o înțeleaptă efuziune. Indrăgostit de viață și prin urmare îngrozit de spectrul morții fatidice, Tolstoi deosebea cu aproape cincizeci de ani înainte de propriul său sfîrșit, distincția sufletească a țăranului în momentul suprem, spre deosebire de frica josnică a nobilimii meschine („Trei morți"), cu o admirație pentru puritatea morală a muncitorilor pămîntului, care avea să crească și să se adîncească în ultima parte a vieții sale.

Alegînd una din tabere, devenind, cum mărturisește mai tîrziu, „avocatul" acesteia, Tolstoi săvîrșește acest act cu o neobișnuită capacitate de a-și însuși mecanismul de gîndire propriu țăranului rus din vremea sa. Recenzîndu-i unul dintre primele sale volume, Cernîșevski nu uita să sublinieze în 1857 că: „Tolstoi reproduce cu o măiestrie uimitoare nu numai aspectul exterior al vieții de toate zilele a sătenilor, dar apt mult mai important, și concepția lor asupra lucrurilor". Această pătrundere adîncă în resorturile viziunii țăranului asupra vieții s-a accentuat apoi pînă la contaminare. Minat de pasiunea sa pentru problematica socială într-o perioadă care se caracteriza prin iminența dispariției relațiilor feudale, Tolstoi s-a simțit dator să aleagă între sat și conac. Imbrățișînd cauza satului, el nu s-a limitat însă la răfuiala cu stăpînii de latifundii ci s-a întors totodată și împotriva orașului întreg cu o ură neselectivă care a barat orizontul contelui Tolstoi și l-a supus rătăcirilor sale tragice, împiedicîndu-l să înțeleagă menirea clasei muncitoare și măreția ideilor socialiste.

Aceste rătăciri, concretizate în afirmarea disprețului față de rațiune și proslăvirea unei divinități salvatoare, au dat naștere tendințelor sale pesimiste și, apoi, doctrinei nefaste a „non-violenței". Este caracteristic faptul că îmbrățișarea totală, necritică, a operei lui Tolstoi, și prezentarea sa idealizată ca „apostol al revoluției sociale" s-a manifestat pentru prima dată în publicațiile revizioniștilor germani (v., de exemplu, articolul lui F. Stampfer, citat de B. Meilah în lucrarea sa „Lenin și problemele literaturii ruse").

Ridicîndu-se împotriva unei asemenea interpretări neștiințifice, ca și împotriva încercărilor de nimicire totală a operelor marelui scriitor rus, V. I. Lenin a dat, în articolele sale, publicate între anii 1908—1911, o analiză desăvîrșită a scrierilor lui Tolstoi, scoțînd în relief valoarea acestora și evidențiind cu limpezime limitele gîndirii tolstoiene. Pornind de la trăsăturile caracteristice epocii dintre 1861 și 1905, epocă în care s-a format autorul „Puterii întunericului", Lenin prezintă cu claritate operele lui Tolstoi ca exprimînd în același timp „vigoarea și mărginirea mișcării țărănești de masă" din această perioadă, într-o gigantică întruchipare artistică a „trăsăturilor specificului istoric al primei revoluții ruse" (1905), cu „forța și slăbiciunea ei".

Ca și eroul său Nikolenka Irteniev, Tolstoi alcătuia adeseori în jurnalul său de însemnări, scheme minuțioase destinate să slujească limpezirii problemelor care-l solicitau. Intreaga sa operă poate fi asemuită cu un asemenea desen gigant, lucrat în arabescuri fine și de o autenticitate zguduitoare; autorul desenului n-a izbutit însă să găsească și cheia marilor întrebări pe care le-a schițat prin mijlocirea zecilor de personaje vii și adevărate care dau cărților sale valoarea lor nepieritoare. Lenin a dezvăluit în mod strălucit, caracterul contradictoriu și totodată esența întreagă a operei marelui scriitor, circumscrisă între factorul pozitiv al criticii incisive la care a supus orînduirea țaristă din vremea sa, și factorul negativ al tînguirilor sale neputincioase împrumutate mentalității țăranului patriarhal. „Protestul milioanelor de țărani și disperarea lor — iată ce s-a contopit în doctrina lui Tolstoi", scria Lenin în articolul său „L. N. Tolstoi și mișcarea muncitorească contemporană". In cîteva cuvinte sînt rezumate astfel tezele principale cu privire la preluarea tezaurului tolstoian. Protestul împotriva claselor vechi, osîndite și a aparatului lor de stat, protest pe care autorul „Cadavrului viu" l-a redactat în termeni răscolitori, îi conferă acestui procuror genial laurii nemuririi. Disperarea izvorîtă din incapacitatea de a pricepe cauzele răului și a distinge calea luptei condamnă la moarte sigură pledoariile mistice și cugetările întunecate care poartă aceeași semnătură.

Captivat pînă la adînci bătrînețe de farmecul și culorile vieții, Tolstoi a trăit și a creat sub semnul tragic al unor căutări pentru care n-a găsit adevăratele răspunsuri. In „Spovedanie", Tolstoi vorbește la un moment dat despre „simțămîntul de spaimă și dureroasă singurătate în mijlocul unei lumi cu totul străine", simțămînt ce caracterizează existența acestui uriaș care a văzut cutremurat putreziciunea clasei sale dar n-a cunoscut bucuria cunoașterii forțelor înoitoare ale umanității. Cît de singur trebuie să se fi simțit Tolstoi pe măsură ce treceau anii, cît de chinuitoare trebuie să fi fost îndoielile sale în „soluțiile" mistice pe care le-a formulat o dovedește și fuga sa disperată din zorii zilei de 10 noiembrie 1910. Este probabil că în camera sa de la Iasnaia Poliana s-au strîns în acea noapte la sfat zeci de făpturi cărora bătrînul mag le-a dat nume și date personale. Pierre Bezuhov își va fi șters emoționat ochelarii cu un zîmbet trist. Natașa va fi amintit despre gerul de afară, în vreme ce Platon Karataiev și-a privit prietenul cu o seninătate inoportună. Levin a demonstrat poate zădărnicia proiectului de fugă, în contradicție cu Nehliudov abia sosit din înfrigurata Siberie. Singur Fedia Protasov cred că i-a privit pe toți cu un sentiment de superioritate. El știa doar bine că „în cercul în care s-a născut" are de ales între trei căi. Și poate că i-a amintit bolnavului hotărît să fugă, că cea mai de seamă este a doua: „să distrugi murdăria" devenind un erou.

V. Mindra

PENTRU REALISMUL SOCIALIST

PERSPECTIVA REVOLUȚIONARĂ

(Urmare din pag. 1)

terialul viu al lumii noastre particulare, ca un răspuns palpabil la o problematică permanentă, esențială a literaturii noastre.

Dialectica interioară a creației unor scriitori cu o îndelungată activitate cunoaște astfel un moment de salt. Căutări vechi, întrebări chinuitoare, descoperă în sfîrșit calea unor dezlegări.

Toată opera lui Sadoveanu de dinainte de 23 August 1944 e o tentativă eroică extraordinară de a găsi mijlocul prin care poate fi conservat — cum spune el — „depozitul de umanitate" al unui neam de păstori și plugari, amenințat cu înecarea de puhoiul capitalist. „Baltagul", „Hanu Ancuței" „Ostrovul lupilor", „Nopțile de Sînziene" sau „Țara de dincolo de negură", sînt cărțile unei civilizații paralele care, retrase în izolarea splendidă a naturii, face un efort disperat spre a dura, spre a-și păstra întregi valorile omenești, pe care le mutilează fără cruțare lumea sălbatică a banului. Dar această formă de rezistență la alienarea capitalistă, oricîtă energie ar desfășura, rămînea condamnată de istorie. Răzvrătirea eroilor lui Sadoveanu se frînge dureros. Ile Siminicaru pierea hăituit de jandarmi. Liță Floare se mistuia undeva în codru și legea nescrisă a lui Mehmet Caimacan trebuia, pînă la urmă, să se plece în fața hotărîrii autorităților judecătorești burgheze.

Cum putea totuși răzbi spre viitor omenirea aceasta, fără să sacrifice tot ce avea mai bun în ea? Iată întrebarea veche, chinuitoare, ridicată mereu de opera lui Mihail Sadoveanu o jumătate de veac și întrebarea căreia îi aduc astăzi, în sfîrșit, un răspuns cărți ca „Mitrea Cocor" sau „Nada Florilor". Există o formă de viață adaptată și progresului și aspirațiilor celor mai firești ale omului! Există o cale pe care se poate ieși din întuneric și înapoiere nu cu prețul sacrificării omeniei ci dimpotrivă! Și aceasta e calea socialismului, calea apucată de Mitrea Cocor sau de ultimul reprezentant al insularilor de la Nada Florilor, mult-iscusitul Culai, devenit învățăcelul și prietenul muncitorului revoluționar Alecuțu Tinichigiul. Cum se rezolvă contradicția între sufletul patriarhal, rural și mișcarea istoriei, cum integrează umanitatea socialistă acest suflet împins de civilizația burgheză într-o izolare tragică, într-o existență subterană clandestină, sînt lucruri pe care, cărțile lui Mihail Sadoveanu, luminate de ideologia clasei muncitoare, încep să le arate, deschizînd pe tema unor preocupări fundamentale ale literaturii sale un capitol absolut inedit.

Și lirica lui Arghezi cunoaște o ipostază complet nouă în ordinea principalelor ei întrebări. Poetul „Psalmilor", cîntărețul atîtor înălțări temerare și prăbușiri amare ale minții omenești angajată în marea aventură a cunoașterii, izbutește să se smulgă grație concepției marxiste din dialogul înșelător cu divinitatea. Cel care se zbătea între „credință și tăgadă", cel care cercase — cum spune — să-l răstoarne cu arcul lui din cer pe Dumnezeu și împreună cu vulturii să-i jefuiască tăria, cel care istovit de rugi fără răspuns izbucnea în imprecații blasfematoare („In Paradisul Evei, prin pădure,/ Ca și în vecii triști de mai tîrziu,/ Gura ta sfîntă, toți părinții știu,/ Nu s-a deschis decît ca să ne-njure") dar și cel care constata umilit că nu poate scăpa „din zarea marei stepe" și aștepta zadarnic un semn al depărtării, măcar „un pui de înger", înțelege acum că omul nu e făptura unui stăpîn de sus ci a muncii mîinilor sale.

Ideea aceasta revoluționară a materialismului dialectic face să explodeze în mii de jerbe luminoase lirica vizionară a lui Arghezi. Așa se naște „Cîntare Omului", istoria poetică uluitoare a ridicării sale în două picioare, a desfacerii de umbră, a primului cuvînt rostit, cînd în lume nu vorbea decît vîntul „călare pe vecie" și veșnic călăreț, a formării simțurilor, a descoperirii focului și născocirii uneltelor.

Divinitatea se identifică în această imagine grandioasă cu forțele oarbe ale naturii, ostile făpturii gînditoare și eforturilor ei de a-și stăpîni singură destinul. Marele dialog arghezian ajunge astfel la concluzia prometeică, adresată omului:

Cel ce făcuse lumea, Iehòva sau Satan,
Nu prevăzuse mintea și-n minte un dușman.
A scăpărat un fulger din caznă și-ntîmplare
Și fu decît și stînca și legile mai tare
De vreme ce modelul putuse-ntreg să scape,
Nesfîșiat de fiare, nemistuit de ape,
De-acu pășește ager că ți-a ajuns totuna
De te-or găsi mînia și prigoni furtuna
Și trăsnetul și marea, și crivățul, să piei:
Te vei lupta prin timpuri cu zeci de dumnezei,
Ingrămădiți pe tine și poruncindu-ți: „Crede!";
Să-ți fure giuvaerul ascuns, ce nu se vede.
Intr-un avînt sălbatic, te-ai dus pînă la stele.
Și te-ai întors, aprinsă, cu una dintre ele.
Că mîna îți arsese cu care-ai scormonit
In jarul alb din cîmpul de sus, ești răsplătit.
Ai pus-o să răsară, să-ți ardă-n vatra goală
A fost, biruitoare, întîia ta răscoală".

Un astfel de salt în dialectica ei interioară l-a trăit și creația regretatului Camil Petrescu, sub influența ideologiei marxiste. Bălcescu (în piesa și romanul pe care scriitorul i le-a consacrat) e — cum s-a mai spus — o replică dată întregii familii a eroilor săi fascinați de „jocul ielelor". Dar e totodată învingerea unei dileme. Pentru că decenii de-a rîndul Camil Petrescu s-a zbătut să iasă din acest impas: ori intelectualii săi renunțau la ideile absolute care-i stăpîneau și atunci își părăseau — după el — însăși rațiunea de a fi conștiințele lucide ale lumii din jur, ori se lăsau conduși de „ideile — iele" și atunci realitățile vieții îi împingeau în fața unor antinomii tragice, insolubile.

Marxismul aducea însă aici o soluție limpede: identificarea intelectualului cu aspirațiile maselor exploatate și asuprite nu poate veni în contradicție cu slujirea adevărului sau dreptății absolute, de vreme ce aceste mase sînt interesate prin chiar condiția lor la eliberarea de orice formă a alienării umane. In cheltuirea generoasă, pasionată, pentru cauza poporului a democratului revoluționar de la 1848 și a cărturarului adînc pătruns de menirea sa, Camil Petrescu a descoperit un personaj capabil să însumeze tensiunea nobilă spirituală a vechilor săi eroi, depășind-o însă totodată prin suportul concret istoric al idealului moral, social, prin armura inflexibilă a unor convingeri neclintite în fața tuturor vicisitudinilor soartei. „Bălcescu" și „Un om între oameni" constituie astfel pentru dramaturgia și proza lui Camil Petrescu un punct de cotitură și pentru literatura noastră iarăși, un capitol nemaiîntîlnit în trecut. Exemplele se pot înmulți; nu e însă cazul să stăruim prea mult asupra lor. Importantă mi se pare concluzia.

Procesul însușirii metodei realismului socialist aduce în creația unor scriitori, care dominau prin personalitatea lor literatura romînă dinainte de război, o perspectivă revoluționară originală, surprinzătoare, tocmai pe linia dibuirilor, răsucirilor neputincioase, întrebărilor lăsate fără răspuns altă dată.

Dar noutatea literaturii noastre actuale apare și altfel. Aș spune chiar mai izbitor. Există zone de viață, raporturi și atitudini umane cu totul noi, generate de însăși dezvoltarea realității socialiste, și a căror revelație o aduce literatura ultimului deceniu. Multe din creațiile ei nu se definesc numai ca un moment inedit pentru o categorie de preocupări anterioare ci pentru ansamblul chiar al problematicii noastre literare de pînă astăzi. Dar despre această problemă cer îngăduința de a vorbi în articolul următor.

Ovid S. Crohmălniceanu

George Enescu

(Urmare din pag. 1)

selecție a talentelor. N-am putut urmări, acum cîtva timp, manifestările tineretului muzical din școli, dar mi s-a întîmplat uneori ca reprezentanții acestuia să vină către mine sau să primesc unele știri despre ei. A venit într-o zi o mamă speriată de explozia darului muzical în fetița ei. Fetița compunea și cînta cu o admirabilă ignorare a chemării ei. Plăpînda și miraculoasa înflorire trebuia apărată, încît n-am putut recomanda mamei alarmate de mlădița ei, decît să supravegheze ca legăturile acesteia cu viața să nu fie retezate și ca inocența copilăriei să nu fie cumva alterată prin exagerata și zgomotoasa manifestare a adulților în jurul ei. Pentru rest mi s-a părut că pricepuții pedagogi ai școlilor noastre vor purta de grijă ca talentul apărut prin combinarea cine știe a cîtor factori să fie bine îndrumat și să dea roadele așteptate. Cineva a venit să-mi spună că, într-unul din orașele țării, s-a ivit un copil care descoperea singur toate formele muzicale, așa cum Pascal, pe vremuri, aflase încă o dată, fără învățător, prin singura putere a minții lui, toate teoremele geometriei lui Euclid. Această știință implicită se dezvolta în compoziții pline de grație, executate ca un joc, fără conștiința vreunei greutăți învinse sau a vreunui merit personal. Informatoarea mea era profesoara copilului, copleșită de răspunderea îndrumării unei astfel de înzestrări.

M-am dus să-i vorbesc de acest caz lui Ion Pas, pe atunci ministru al Culturii, și copilul a putut primi în locuința lui clavirul de care avea atîta nevoie.

Altă dată a venit la mine un copilandru plin de vioiciune și inteligență, pianist și compozitor, atît de matur față de anii lui puțini, încît maeștrii lui l-au acceptat în clasele mai înalte ale școalei academice, acordîndu-i dispensa cea mai largă. Urmăresc acum pe tinerelul, de la care am învățat ceva ori de cîte ori mi se întîmplă să vorbesc cu el, și mă aștept să-l găsesc o dată pe treptele înalte ale ascensiunii lui.

Cineva ar putea crede că natura singură este maestra tuturor acestor eflorescențe ale puterilor umane. Imi spun însă că într-un alt mediu de cultură, în condițiile unei mișcări muzicale mai puțin întinse, posibilitățile ascunse în firea omului n-ar simți aceleași chemări ale vieții. A trebuit de asemenea să se propage un curent pornit dintr-o mare sursă de creație, pentru ca să se trezească toate energiile active astăzi în bogata mișcare muzicală a țării. Este rolul marilor creatori să rodească nu numai prin opera lor personală, dar și prin aceea pe care o fac posibilă în jurul și în descendența lor. Acesta a fost și rolul lui George Enescu, despre a cărui personalitate, drum de viață și menire a trebuit să mă gîndesc mai cu dinadinsul asistînd la manifestările festivalului muzical care întrunește de cîteva zile la București, confirmînd reputația de centru muzical mondial al orașului nostru, atîția interpreți de mare faimă și atîtea forțe mai tinere chemate aici la întrecere.

A pornit și el odată din satul lui, ascultînd chemările care, prin el și în urma lui, au devenit puternice pentru atîția alții. Ce fericire că nu trebuie să deplîngem în el un martir sau o victimă! Drumul lui n-a fost săgetat și întrerupt ca al lui Eminescu și al lui Luchian. Acest drum a fost greu prin exigența artistului față de sine. Este o conștiință severă, un artist riguros; intimii lui ne asigură că maestrului i se întîmpla deseori să renunțe și să distrugă manuscrisele care nu-l satisfăceau. Ceea ce ne surprinde este multiplicitatea dotației lui. Rareori s-a întîmplat ca un compozitor să fie și un mare interpret. Mai rareori un interpret a stăpînit mai multe instrumente în același timp. Este cazul lui Enescu, compozitor, violonist, pianist și dirijor. Instrumentiștii care au cîntat în orchestre sub conducerea lui au rămas totdeauna uimiți de priceperea maestrului în mînuirea tuturor instrumentelor orchestrei. Muzica simfonică era pentru el o expresie unică, stăpînită în toate mijloacele sale, așa cum vorbitorul unei limbi are la dispoziția sa și poate să folosească toate cuvintele, toate inflexiunile, toate construcțiile și toate locuțiunile limbii pe care o vorbește. Ajunge să-și însușească partitura atît de desăvîrșit, încît poate curînd s-o îndepărteze de pe pupitru, nu numai din pricina unei memorii fabuloase, cum se crede de obicei, dar și pentru că partitura devine pentru el un întreg organic, capabil a fi stăpînit în întregime îndată ce-i înțelegi toate conexiunile și felul de a se dezvolta din germenul el fecund. Interpretarea lui Enescu are o căldură, un fel al sensibilității, înregistrat îndată de romîni și de străini; de cei dintîi pentru că se recunosc în el, de ceilalți pentru că percep acolo un sunet nou, un glas care n-a mai vorbit încă omenirii. Specificul național alcătuiește caracterul în artă. Numai artiștii superficiali, fără chemare adîncă, vorbesc un limbaj cosmopolit, „Volapük"-ul artei. Artiștii cei mai mari au rădăcini profunde și graiul lor, chiar cînd ajunge să fie ascultat și înțeles de întreaga lume, poartă în el modurile expresiei de-acasă. Enescu este un artist romîn și clasarea lui în „școala franceză", făcută uneori, este una din acele vorbe fără noimă, care trebuie respinsă. Cuprinderea notei naționale în opera unui interpret este ușoară pentru ascultătorul naiv, dar devine o problemă complicată a științei, pe care nu ne îndoim că muzicologii o vor dezlega prin mijloace fine de înregistrare a calității sunetelor, a legăturilor dintre ele, a frazării, a felului de sensibilitate care se exprimă în toate acestea. Această lucrare este mai ușoară pentru compozițiile lui Enescu, pentru că sînt mai lesne de stabilit în ele temele folclorului romînesc, timbrele instrumentelor tradiționale ale poporului romîn și toate celelalte sunete ale meleagurilor noastre, ale pădurii, ale cîmpiei, ale muntelui. Aceste lucrări ale analizei sînt astăzi cu totul la începutul lor, dar nu mă îndoiesc că harnicii muzicologi ai epocii noastre le vor aborda și le vor duce la bun sfîrșit.

A dus viața rătăcitoare a unui mare interpret. Un astfel de artist este chemat pretutindeni, primit, sărbătorit, apoi restituit drumului său fără odihnă. Imi reprezint drama unei astfel de existențe. Publicul internațional vrea să aibă în fața lui pe marele artist, să se bucure de arta lui, să-i cunoască complexiunea nervoasă, să-i spioneze toate reacțiile; îl aclamă și-l cheamă neîncetat la rampă, dar după potolirea tumultului, artistul trebuie să se închidă în vidul solitudinii lui. De aci nevoia necontenită a lui Enescu de a se înapoia printre ai săi. Apărea deodată, instalîndu-se în hotelul cel mai modest al orașului. Incepea viața lui de mare muncitor. Trecătorii îl întîlneau la orele cele mai matinale, încărcat de partituri grăbindu-se către repetiția fixată foarte devreme. Ducea viața retrasă și modestă a unui om cu gusturi simple. Cînd i se întîmpla să se întîlnească cu oameni, ceea ce fiecare din aceștia simțea ca un mare privilegiu, aceștia găseau o ființă plină de bunătate și tact, fără nici una din tarele cu care gloria alterează pînă și pe unii oameni de seamă, și, lucru de mirare, acest artist care nu se bucurase de vreo învățătură științifică sau umanistică în școlile înalte, poseda o cultură întinsă și fină, cunoștința apropiată și adîncă a ideilor filozofilor și a operei poeților. Apărea, în fine, pe podiu sau la pupitru. Cei mai tineri nu l-au văzut decît pe Enescu, îmbătrînit cam înainte de vreme, încovoiat de fatalitatea unei boli, dar poate și de marile osteneli la care s-a supus în cursul întregii sale vieți. Dar sînt încă numeroși și aceia care își mai pot aminti de Enescu tînăr, artistul încărcat de visuri, cu pleoapele somnoroase, purtînd în masca și în toată înfățișarea lui întipărirea dulce și suavă a muzicii cu care făcea una și aceeași ființă. Incepea să cînte, la vioară, la piano sau cu întreaga masă a orchestrei, și omenirea asculta atunci unul din visurile ei cele mai răscolitoare. Artiștii plastici ai vremii noastre ar trebui să fixeze momentul. Am admirat portretul în picioare al lui Corneliu Baba, cu chipul artistului răsărind din negrul veșmintelor și al fundalului, ca o enigmă teribilă; de asemenea sculpturile lui Anghel, Cosăceanu, Milița Petrașcu, inspirate de bătrînețea prematură a artistului sau de anii lui mai tineri. Imi lipsește încă imaginea tînărului artist în care muzica primise una din încarnările ei cele mai atingătoare.

Am ascultat o parte din compozițiile lui Enescu și voi continua să le ascult pe celelalte, introduse în programul festivalului pus sub protecția numelui și geniului său. Simplul amator recunoaște aici una din părțile cele mai valabile ale creației moderne, una din acele prin care inspirația națională a atins universalitatea. Se desfășoară acum zile de mare sărbătoare la București și în marea animație pe care o produce prezența în mijlocul nostru a unora din cei mai renumiți artiști ai epocii noastre, adunați în jurul amintirii atît de vii a maestrului romîn și a operei sale, simțim împlinirea uneia din aspirațiile noastre.

Tudor Vianu

ANTI-CIORAN

(Urmare din pag. 1)

Am înțeles în sfîrșit pentru ce vor fasciștii să chinuie, prin război, trupurile noastre: ca să ne lărgească perspectivele.

★

In al doilea rînd, Cioran pledează pentru nimic în viață ca și în literatură. „Narațiunii care suprimă ceea ce e narat, adică obiectul ei îi corespunde o asceză a intelectului, o meditație fără conținut. Spiritul se simte redus la actul prin care este spirit și la nimic mai mult... Nici o cunoaștere, nici o acțiune".

Asceză a intelectului? Nu, pentru că ar însemna să trimitem inteligența la mînăstire și să renunțăm la virilitatea creierului.

Nici o cunoaștere? Nu, pentru că ar însemna să renunțăm la diferențierea de urangutan.

Nici o acțiune? De ce n-ai spus-o de la început?

Nici o acțiune, care va să zică...
Care va să zică, nici o acțiune.
Ai?

★

Comentatorul lui Cioran precizează: „Mai întîi și mai ales un lucru e admis: că nu sîntem nimic".

Politețea ne împiedică să-l contrazicem.

★

Cărțile lui Cioran se bucură de succes într-o anume lume. Fotografii în reviste, interviuri, drepturi de autor: nimicul rentează.[1]

Al. Mirodan

---

[1] *Comentarul final al lui Claude Mauriac, explică totul: „Mai toți autorii noștri (aliteratorii, n.n.) urmează nebunia după exemplul lui Beckett sau al lui Bataille sau Chamisso, caută în stupefiante ceva care să le țină loc de nebunie". Ce înseamnă să sfîrșești cu o frază cu care trebuia să începi!*

TITANUL

(Urmare din pag. 1)

nirii, cînd de fapt lumina dreptății putea izvori maiestuoasă și pururi liberă, numai prin zdrobirea asupritorilor. Oare-și da seama Titanul de acest adevăr, acum în drumul spre Riazan?

Sîntem încredințați că nu, și destinul lui era cu atît mai tragic.

Ceea ce a lăsat lumii Lew Tolstoi e fără moarte, și va dăinui cît bucuriile și durerile, cît ochiul omului va izvorî lacrimi.

„Tolstoi a redat ura arzătoare, tendința spre mai bine ajunsă la maturitate, dorința de a se izbăvi de trecut..." — a spus Vladimir Ilici, apreciindu-i valoarea considreabilă.

Evocîndu-l la 130 de ani de la nașterea sa, noi îndrăznim să spunem că opera lui e avere a istoriei, și prin gloria sa merită să fie împodobită cu averile istoriei. Va trăi cît veacurile, care, după cum se știe, n-au moarte; va trăi, cît omul va urca bunul cel mai de preț, cartea înălțătoare de suflete, spre lumina de veghe.

Multe din operele Titanului învederează că unul din rosturile vieții și poate cel mai mare și mai nobil, e cheltuirea necontenită a sufletului pe drumul dintre primul scîncet și hîrleț. Și-i vai de cei ce nu-și cheltuiesc avuția aceasta! Viața lor e întuneric permanent, moartea lor un înspăimîntător chin!

Lew Tolstoi a amurgit după ce și-a dăruit tot, toată averea morală și materială, după ce a ridicat zbaterile oamenilor pe culmile minții sale geniale și le-a aruncat cu săgeți de aur, în eternitate. Incercările lui de a izbăvi umiliții prin apelarea la mila și înțelegerea răilor, au dat greșul firesc, s-au dovedit utopie; însă, pentru întunericul veacului, munca lui a însemnat un pas înainte spre lumină, a stîrnit conștiințele cu întrebările teribile asupra lumii!

Eusebiu Camilar

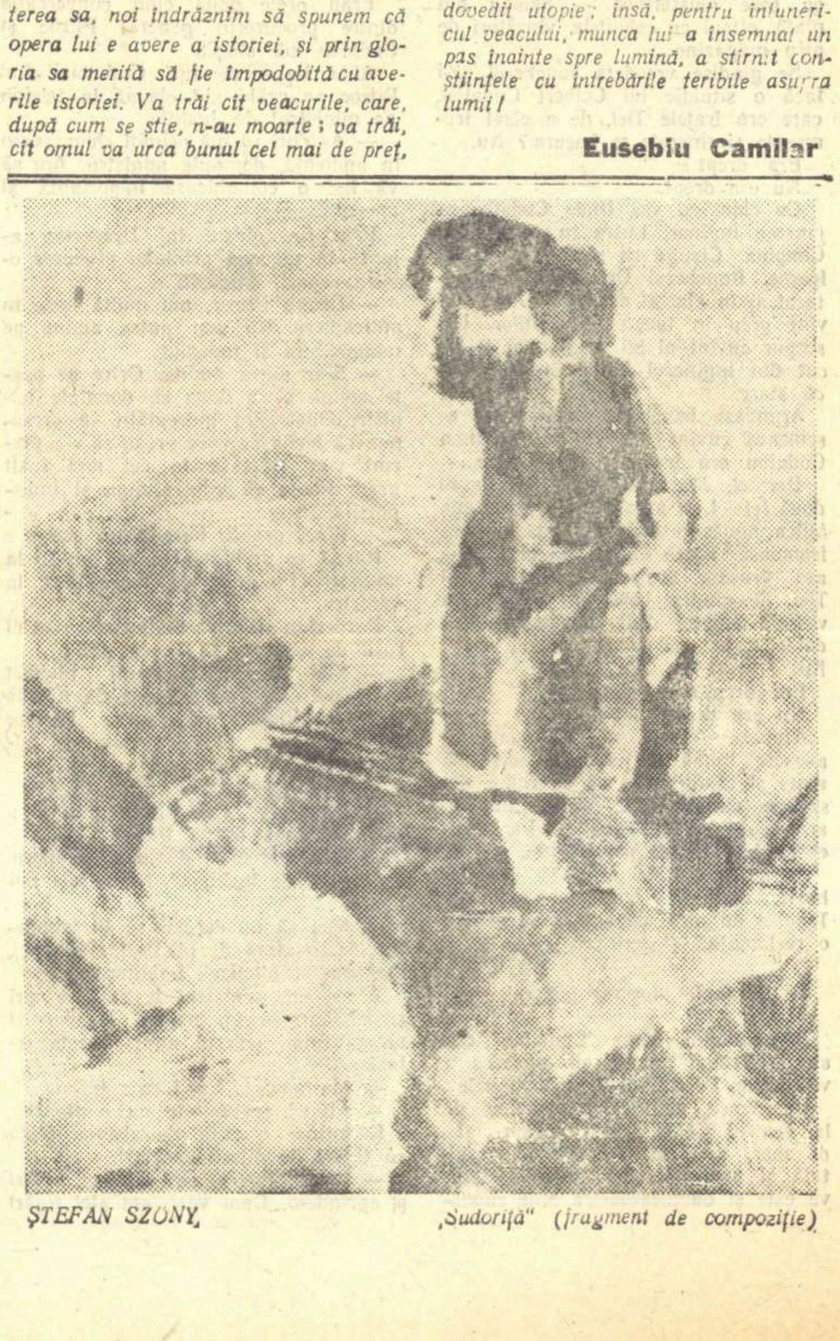

ȘTEFAN SZONY „Sudoriță" (fragment de compoziție)

Ce-i interesează pe oameni?

Acum vreo doi ani, tot într-un început de stagiune, la repetiția unei noi piese originale, un mare și inteligent actor m-a întrebat cu acea firească emoție care precede orice întîlnire a artistului autentic cu nesățiosul, pretențiosul și atotputernicul Public:

— Oare, o să intereseze?

Nu dacă are să placă, nu dacă are să emoționeze, nu dacă are să amuze, ci dacă are să treacă rampa. Căci orice actor știe din experiența contactului zilnic cu spectatorii că place, emoționează și amuză cu adevărat numai ceea ce trezește interesul oamenilor. Altfel și talente, și vervă, și subtilitate — chiar dacă sînt — se evaporă undeva prin culise.

A sosit seara premierei, cortina s-a ridicat și eroii piesei au vorbit pasionat despre comunism, despre lupta pentru comunism. Despre oameni care muncesc pe șantiere, demască sabotorii și răspîndesc ideile partidului. Au vorbit cu spirit, iar replicile lor au fost ascultate, gustate, aplaudate. Spectacolul interesa. Era „Ziariștii". Era Cerchez, creat de Beligan.

La ei, și la alte spectacole similare m-am gîndit cînd am citit un articol al lui Eugen Ionescu, apărut în „Arts" la începutul acestui an. E vorba, firește, despre teatrul de „avangardă", se pornește bineînțeles de la un paradox — acela că „avangarda nu există", pentru că arta este „revoluționară" și, „revoluționară" fiind, țelul ei suprem este... să nu schimbe nimic. Ideile articolului sînt cel puțin brutale.

„Nu mă tem să afirm — *scrie Ionescu* — că veritabila artă zisă de avangardă sau revoluționară, este aceea care, opunîndu-se îndrăzneț timpului ei, se dovedește inactuală"... „Teatrul de actualitate nu durează (prin definiție) și nu durează pentru motivul că el nu interesează cu adevărat, profund pe oameni".

Dar ce-i interesează pe oameni, după părerea lui Ionescu? Nici prezentul, nici trecutul, nici viitorul. Un singur lucru: moartea.

Se știe că în piesele lui Cehov agonizează o anumită societate, se sting oamenii și moravurile unei epoci istorice determinate. Ei bine, nu! Ionescu vrea să ne convingă că „nu prăbușirea sau dezarticularea sau uzura unei societăți este tema principală, *adevărul* acestei opere, ci uzura omului în timp, pieirea sa într-o anumită istorie, dar adevărată pentru întreaga istorie; sîntem cu toții uciși de timp".

Iată cum, înlocuind argumentarea prin arguție, orice sens social este extirpat din teatrul lui Cehov, care se transformă, dintr-un prohod al aristocrației decăzute ruse într-o inofensivă dezbatere a „omului în genere". *Va să zică nu ne privește declinul unei orînduiri sociale, ascensiunea alteia: important e numai că vom muri cu toții, că trăim deci o tragedie inevitabilă, proprie însăși existenței noastre de făpturi trecătoare. Ce ne mai pasă de exploatare sau război, dacă tot sîntem sortiți să pierim pînă la urmă?*

„N-am nici o încredere — *scrie cinic Ionescu* — în piesele pacifiste care au aerul de a ne arăta că războiul înseamnă prăbușirea umanității și că noi nu murim decît în război". *De vreme ce nu murim numai în război, rezultă (?!) că e ridicul să luptăm contra provocatorilor la război imperialiști și că am face mult mai înțelept să cugetăm la problema universal-umană a morții in genere:* „Se moare mai ales în război: adevăr de actualitate. Se moare: adevăr permanent, inactual și totdeauna actual, care privește pe toată lumea, inclusiv pe oamenii care nu merg la război". *De aceea, piesa morbidă a lui Beckett* „Sfîrșit de partidă" *e declarată de Ionescu* „mai adevărată, mai universală" *decît* „Istoria lui Vasco" de *Schéhadé (o piesă antirăzboinică) și mai ales decît* „Mutter Courage" *de Brecht.*

Teribilă logică, prin care pasiunea adevărului e izgonită din teatru, iar evadarea din realitate este înălțată la rangul de „îndrăzneală"! Și, suprem paradox: această artă care ar „interesa pe toți în mod „profund" și „fundamental" se creează în „singurătate" și este — după propria mărturisire a lui Ionescu — „nepopulară".

Intr-adevăr, cum ar putea fi populare „Scaunele" lui Ionescu, după a căror reprezentare un cronicar teatral a scris: „Am avut impresia că petrec o seară la casa de nebuni"?! *Balamucul rămîne, chiar și în occidentul imperialist, privilegiul unei pături subțiri de rafinați.*

Aflat la antipodul „avangardei" moderniste, teatrul nostru este actual, militant și popular. Dacă nu are „curajul" de a fugi din fața actualității, el își asumă în schimb răspunderea de a dezbate problemele arzătoare ale epocii. Dacă nu proclamă „adevărul permanent" al morții eterne, el exprimă în schimb adevărul imediat al construirii unei vieți noi.

Ne aflăm în pragul noii stagiuni, consultăm repertoriile și ne punem întrebarea legitimă, întrebarea din totdeauna, întrebarea fără de care nu există artă:

— Oare, o să intereseze?

Da, o să intereseze „Cumpăna" *Luciei Demetrius, pentru că nu înfățișează „uzura omului în timp", ci smulgerea întreprinderilor industriale din miinile capitaliștilor.*

Da, o să intereseze „Ultimul tren" *de Kovács György și Eugen Mirea, pentru că nu „se opune timpului său", ci se opune vrajbei între naționalitățile conlocuitoare.*

Da, o să intereseze „Anii negri" *de A. Baranga și N. Moraru pentru că nu evocă spectrul morții ci lupta comuniștilor pentru fericirea poporului.*

Ocolește dramaturgia realist-socialistă tragicul, moartea? Nicidecum. Dar în „Nemuritorii" *de Laurențiu Fulga sau în* „Cineva trebuie să moară" *de Al. Mirodan, moartea nu este un „sfîrșit de partidă" așteptat cu spaimă și neliniște. E jertfa tragică a luptătorului pentru victoria cauzei clasei muncitoare. O tragedie optimistă. Și ea interesează pe oameni, pentru că se integrează vieții, luptei pentru viață.*

Da, oamenii vor umple sălile de teatru, vor asculta fiecare replică, vor judeca ce este bine spus și ce este spus mai puțin bine. Și vor cere în continuare noi și noi piese actuale.

Cercetăm proiectele autorilor dramatici și ne întrebăm, uneori nu fără o legitimă îngrijorare:

— O să intereseze?

La noi nu scrie nimeni despre „scaune" și „cîntărețe chele". Dramaturgii noștri nu caută la casa de nebuni „adevărul permanent, inactual și totdeauna actual". In schimb Mihai Beniuc ne va da o piesă inspirată din bătălia pentru socializarea agriculturii. T. Vornic pregătește o piesă despre muncitori. Horia Lovinescu și Titus Popovici lucrează la piese pe teme actuale. Al. Mirodan scrie ultimul act al unei piese despre participarea uteciștilor la revoluția democrat-populară.

Sînt teme care interesează pe oameni. Tratate cu talent, ele devin artă și zguduie mulțimile.

Andrei Băleanu

Greșeli care se perpetuează

De obicei, recunoașterea greșelilor, cînd nu e formală, reclamă imediata lor înlăturare. In numărul său din 9 august a.c., „Tribuna" a publicat un articol redacțional intitulat „Clarificări" în care se face un bilanț al activității revistei, analizîndu-se realizările și lipsurile. De atunci s-a scurs o lună, deci patru numere. Revista a avut destul timp să-și repare greșelile, conform dorinței exprimate în amintitul articol: „Luînd atitudine deschisă față de propriile slăbiciuni și confuzii, revista dorește ca ele să devină grabnic de domeniul trecutului..."

Vom urmări numai unul din aspecte, nu cel mai puțin important. In articolul citat se arată care a fost „carența principală a sectorului de critică din *Tribuna:* lipsa unor articole și studii de sinteză, bazate pe o fermă aplicare a principiilor realismului socialist, care să dezbată pe larg diferitele aspecte ale fenomenului literar contemporan".

A înlăturat „Tribuna" această carență principală? Cele patru numere care au urmat nu vorbesc nimic despre o cît de mică schimbare în această direcție.

Revista continuă să-și cultive carența cu aceeași seninătate. Nici un articol sau studiu de sinteză referitor la aspecte ale literaturii realismului socialist, la fenomenul literar contemporan n-a apărut în revistă. N-a fost inițiată nici o dezbatere pe marginea unor probleme care, în alte publicații, sînt la ordinea zilei. (Articolul lui Al. Jebeleanu din ultimul număr e încă departe de a soluționa această problemă, constituind doar o invitație adresată criticii).

In schimb „Tribuna" publică numeroase articole și note în care se vădește preocuparea exclusivă pentru trecut, pentru dezgroparea documentelor istorice sau pentru evocarea unor personalități de seamă ale culturii noastre. Acestea sînt binevenite cînd nu tind să acopere întregul orizont al revistei sau cînd nu se rezumă, ca recentul articol „Despre stilul lui Dimitrie Cantemir" de Șerban Cioculescu, la o analiză tehnicistă, care se substituie cercetării bazate pe criteriile științifice marxist-leniniste.

In articolul „Clarificări", „Tribuna" își propunea „să militeze cu mai multă fermitate pentru apărarea și promovarea principiilor literaturii realismului socialist..."

Cum militează acum „Tribuna" pentru apărarea și promovarea principiilor literaturii realismului socialist? E greu de răspuns. Revista manifestă, e drept, o combativitate sporită în ultimele numere — și acest lucru e lăudabil — în denunțarea și criticarea revizionismului extern. Nu s-a scris însă nici un articol despre confuziile și erorile care s-au strecurat în anumite lucrări publicate în presa noastră, ca rezultat al influenței exercitate de ideologia burgheză.

Apărarea și promovarea literaturii realismului-socialist s-a oprit deci, în „Tribuna", la jumătatea drumului. Așteptăm cu nerăbdare îndreptarea acestei situații, în numerele următoare.

Cronicar

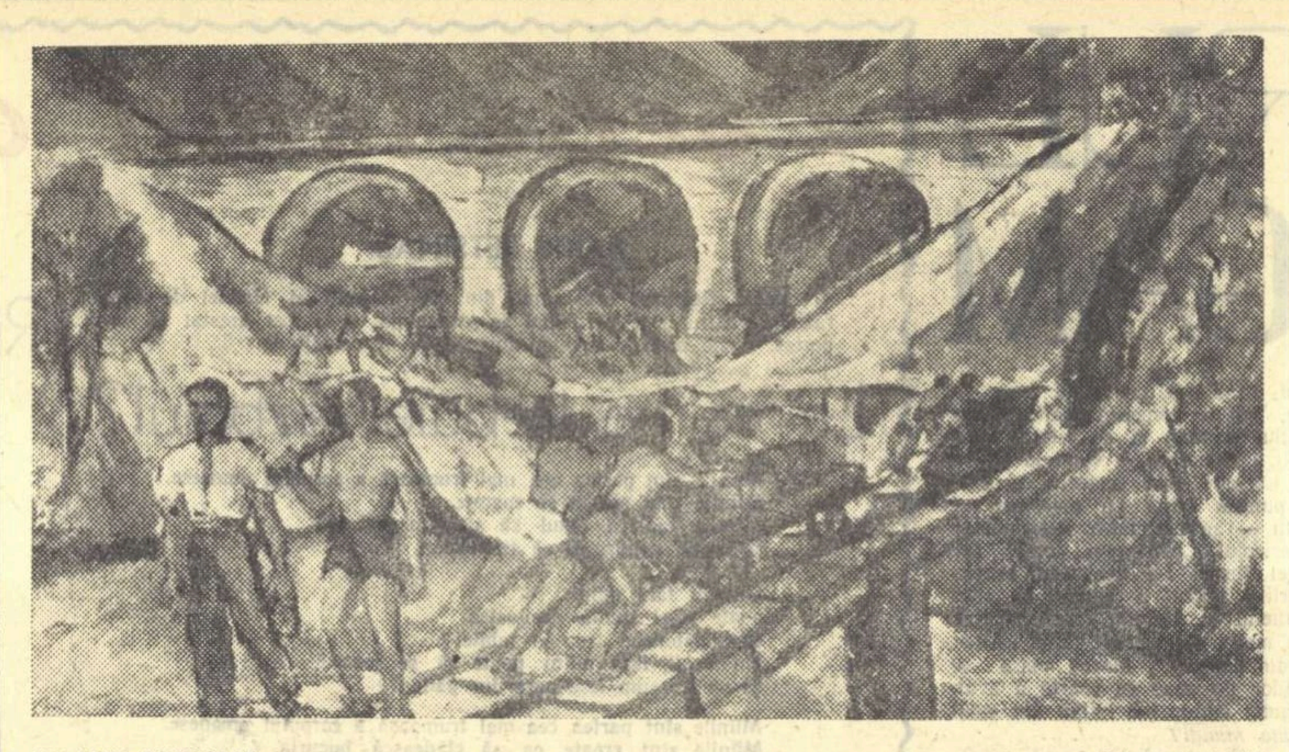

SIRARPY TOROSIAN „Șantier socialist"

Poezia prozei realist-socialiste

(Urmare din pag. 1)

se simte trăind în ele; el pune în aceste obiecte calitățile sale, inteligența sa, ființa sa. Datorită acestei corelații le dăruie o pecete individuală, omenească și vie".

Altfel stau lucrurile în timpurile moderne, capitaliste, unde dispare acea stare originară, poetică, a lumii. „Romanul, în sensul modern al cuvîntului, presupune o societate prozaic organizată, în mijlocul căreia scriitorul caută să reînvie, atît cît e posibil, poezia drepturilor pierdute, care constă în vitalitatea evenimentelor, a personajelor și a destinelor lor". Hegel îl laudă pe Goethe pentru că în operele sale știe să găsească acele tablouri, situații, care pot să se „adapteze reprezentării epice", făcînd să retrăiască ceea ce aparținea vîrstelor primitive ale umanității. Și iată formulată dilema scriitorului modern: ocupîndu-se de proza vieții reale, să lupte pentru a nu rămîne el însuși „în prozaic și vulgaritate". Asupra acestor teze ale lui Hegel necesare argumentației noastre vom mai reveni în decursul articolului aducînd precizări din punctul de vedere al concepției materialist-istorice.

Pe baza învățăturii marxiste, noi putem să înțelegem în toată adîncimea această opoziție dintre, pe de o parte, frumusețea și armonia, iar pe de alta, urîțenia vieții în capitalism. Marx, în nenumărate rînduri, a vorbit despre caracterul nefavorabil pe care-l are capitalismul pentru creația poetică. Ultima și cea mai crîncenă orînduire bazată pe exploatare a dezvoltat în forme exacerbate elementele anti-umane și prozaice care existau și în societățile anterioare. Individul apare acum înstrăinat de esența sa umană. Chiar relațiile sociale — adică raporturile omului cu societatea — îi apar ca ceva independent — o forță neînțeleasă, brutală, implacabilă. Tot ceea ce constituia simțămînt viu este înlocuit printr-un calcul rece, meschin, printr-un utilitarism vulgar. Și cum se pot zămisli opere poetice din descrierea acestei vieți absurde, anti-umane și meschine? Iată întrebarea pe care și-au pus-o toți creatorii subiectiv cinstiți. Și trebuie să recunoaștem că e pe deplin legitimă. Dar exemplul unor realiști critici de talia lui Lev Tolstoi dovedește că faptul nu e imposibil.

Totul depinde de optica asupra vieții: dacă privești aspectele hidoase, inestetice, ca fiind încremenite, date odată pentru totdeauna, ori ca rezultate ale unui proces istoric, ale unor lupte surde; dacă te oprești la suprafața fenomenelor constatate, ori pătrunzi în adîncul lor, la contradicțiile vii, inerente. Spre deosebire însă de Tolstoi, care era legat de o mișcare socială importantă — frămîntările și agitația țărănimii ruse în perioada din preajma revoluției proletariatului — și putea percepe dinamica vieții, literații decadenți din Occident, negăsind drumul către mișcările sociale ale vremii — în primul rînd luptele clasei muncitoare — era firesc ca tarele capitalismului să le apară ca valoare eternă, preexistînd ca un destin fatal. Dar numai ceea ce e acțiune, mișcare, luptă, poate să dea colorit și poezie oamenilor și întîmplărilor. Zugrăvind aspectele cenușii, dezolante, în nemișcare, pietrificate, autorii au fost nevoiți să folosească drept mijloace artistice însuși cenușiul, dezolantul. De aci puhoiul de mediocritate și banal care a invadat literatura modernă. Dar nu numai atît. Căutînd să scape de naturalism, acești artiști au început să alerge după o poezie artificială, folosind simbolistici sclipitoare dar găunoase, atmosfere cețoase, stranii, unde iraționalul și un fals mister trebuie să ascundă lipsa de adîncime și veridicitate.

Poezie? Da, ea există, fiind cuprinsă în dialectica aspră a contradicțiilor societății. Insăși viața barbară din capitalism conține în sînul ei substanța explozivă care va provoca răsturnarea rînduielilor sociale nedrepte. Dar această din urmă poezie e o poezie nouă, revoluționară care nu poate fi înfățișată decît de către scriitorii situați afectiv și ideologic pe pozițiile de luptă ale clasei muncitoare. Vom da un exemplu din proza noastră nouă care se apropie, prin trăsăturile tematice, de unele cărți din literatura burgheză și anume „Moromeții". Și aici găsim oameni învinși. Ilie Moromete, părăsit și înșelat de copiii săi, își vinde jumătate din pămînt lui Bălosu. Boțoghină își vinde și el pămîntul, pentru a intra într-un sanatoriu de tuberculoși din care nu se știe dacă va mai ieși vreodată. Inumanitate? Tot romanul abundă în înjurături și gesturi brutale. Eroii se rușinează sau, în orice caz, se feresc, ca de un lucru vulnerabil, să-și dezvăluie fondul uman. Să nu subapreciem nici greutatea pe care o are Marin Preda în realizarea unor tablouri epice ample. Formele tradiționale ale legăturilor reciproce dintre oameni — familia, căsnicia, relațiile stabile ale indivizilor cu ocupația și trecutul lor, — care dădeau, cum spunea Hegel, posibilitatea să se zugrăvească scene desăvîrșite artistic — se descompun. Nu numai familia lui Moromete, dar și a lui Bălosu se destramă. Există o anume atomizare a vieții țăranilor, o izolare a unuia de altul. Să mai adăugăm haosul pe care-l creează în existența țăranilor loviturile nevăzute ale legilor economiei capitalismului, ca, spre pildă, ridicarea și apoi coborîrea bruscă a prețurilor la produsele agricole, etc. Și totuși, „Moromeții", cum a arătat critica noastră literară, este o operă epică, în adevăratul înțeles al cuvîntului. Care e explicația? Intr-o formulare lapidară, se poate spune că Marin Preda nu capitulează în fața aspectelor hîde din capitalism; spre deosebire de literații burghezi, el nu concepe aceste aspecte ca fiind născute de totdeauna și sortite veșniciei, ci făcînd parte dintr-o etapă istorică tranzitorie, din care va ieși noua lume a viitorului. Aceasta face ca autorul să nu descrie pur și simplu oamenii învinși ori alte tare sociale drept rezultate finite, ci să înfățișeze însuși procesul prin care relațiile capitaliste golesc viața intimă a ființelor de simțăminte autentice, mortificîndu-le. Romanul începe prezentînd iluziile țăranilor din Siliștea-Gumești în perioada de relativă stabilizare a statului burghezo-moșieresc. Eroii se adună la fierăria lui Iocan și comentează mucalit știrile din presa vremii. Moromete joacă farse autorităților satului. Oamenii apar în posesia însușirilor lor umane. Dar treptat — odată cu criza industrialo-agrară din 1938 — iluziile se sparg și eroii se închistează sufletește. Procesul redat oferă însă mișcare și plasticitate tablourilor epice, iar din punctul de vedere al conținutului profunzime criticii sociale, — opunîndu-se acelor literați din Occident care aglomerează grozăviile capitalismului, dar concepîndu-le în mod fatalist ajung să le fetișizeze. Marin Preda înfățișează, — ca să folosim expresia cuiva — lumea fetișizată a capitalismului într-un mod cu totul nefetișist. Concepția marxist-leninistă îl ajută ca să coboare destinul din sferele mitice pe pămînt. Ilie Moromete ajunge în final la concluzia că există undeva „o împletitură ascunsă, niște legături nevăzute" care susțin această „lume necruțătoare". Legăturile nevăzute izvorăsc din „această lume de negustori, perceptori și jandarmi, această orînduire care avea undeva un parlament, ziare și legi". Datorită unei atari viziuni științifice, autorul „Moromeților" poate să meargă mai departe decît cei mai înaintați realiști critici care, prezentînd viața în mișcare, conchideau însă asupra victoriei neomeniei capitalismului. Marin Preda demonstrează artistic că țărănimea romînă nu mai poate duce vechiul ei mod de existență, că din hățișul de contradicții în care a fost azvîrlită nu există decît o singură posibilitate de salvare: alăturarea la revoluția clasei muncitoare. Unii eroi ca Moromete nu mai pot să trăiască în vechea lume, iar alții ca Tugurlan nu mai vor, apropiindu-se de luptătorii comuniști ilegaliști. Așa cum spune autorul, „Timpul nu mai are răbdare". Intelegem de ce Marin Preda — datorită acestei perspective — biruie limitele naturaliste ale artei moderniste, realizînd fresca țărănimii romîne din perioada de dinaintea revoluției proletare.

In partea a doua a articolului vom căuta să discutăm trăsăturile poetice ale literaturii realist-socialiste care deschid orizonturi cu totul noi în creația artistică universală.

Al. Oprea

ARTE

Urmărind festivalul „GEORGE ENESCU"

Bucureștiul muzical este în plină sărbătoare. Ateneul a devenit locul de întîlnire al muzicienilor veniți de pretutindeni la festivalul „George Enescu" care își întărește cu fiecare nou concert caracterul său de eveniment artistic, de valoare realmente internațională. O inițiativă lăudabilă: în aula Ateneului a fost instalat un stand cu mai toate partiturile lucrărilor romînești tipărite în anii din urmă, cu discuri imprimate de „Electrecord" precum și cărțile editate la noi, despre Enescu și alți compozitori. Ele sînt la dispoziția tuturor. Oaspeții de peste hotare le cercetează cu interes, le achiziționează. Toate sînt grăitoare despre avîntul artei și culturii în țara noastră, despre atenția și dragostea cu care poporul și statul înconjoară pe muzicienii din R.P.R.

George Enescu e pretutindeni, mai prezent ca oricînd în conștiința tuturor. Cu rare excepții, fiecare manifestare, fiecare program de concert cuprinde cel puțin și una din lucrările sale. Dirijorul Constantin Silvestri, conducînd Orchestra Simfonică Radio a prezentat Suita Sătească și Uvertura de concert pe teme cu caracter popular romînesc. Compuse la distanță de un deceniu — respectiv în 1938 și 1948 — ele au o semnificație deosebită, dovedind odată mai mult puternicul și statornicul atașament al lui Enescu față de poporul său. Titlurile sugestive de: „Primăvară la țară", „Ștrengari zburdînd în aer liber", „Casa veche a copilăriei în asfințit", „Păstori", „Păsări călătoare", „Pîrîu sub lună" și „Dansuri rustice" evocă imagini scumpe din copilăria lui George Enescu pe care maestrul le-a purtat cu sine de-a lungul întregii vieți. Graiul muzical folosit de compozitor este cel popular — care se știe că-i era atît de drag — dar sublimat, ridicat pe culmile cele mai înalte ale artei. A apărut și mai evoluată sub acest raport Uvertura de concert amintită, unde temele populare sînt transfigurate ingenios, armonizate și orchestrate cu o remarcabilă forță de expresie. In cadrul aceluiași concert simfonic, David Oistrach a interpretat Concertul pentru vioară și orchestră de Beethoven.

Cînd David Oistrach a pășit pe podiul Ateneului, sala a izbucnit în aplauze furtunoase, reprezentînd un omagiu cald adresat neîntrecutului violonist care a cucerit, cu ani în urmă, prietenia și aprecierea lui George Enescu, precum și dragostea și stima entuziastă a tuturor iubitorilor de muzică. Dincolo de tonul său atît de pur, cald și pătrunzător, am prețuit, odată mai mult, alături de sobrietatea ținutei violonistice și de stilul exemplar al interpretării, capacitatea artistului de a reda, în chip deosebit de convingător, conținutul de idei și emoții al capodoperei beethoveniene. Arta directă, sinceră și profundă a marelui violonist a cucerit pe toți cei prezenți, ce nu vor uita niciodată această minunată tălmăcire a concertului.

Relevăm interpretarea de mare subtilitate dată de Constantin Silvestri lucrărilor lui George Enescu, precizia și promptitudinea acompaniamentului orchestral în concertul de Beethoven.

Deosebit de însemnată pentru conturarea deplină a personalității creatoare a lui Enescu ne-a apărut cea de a treia simfonie a sa, executată de Filarmonica „George Enescu" sub conducerea muzicală a dirijorului Constantin Bugeanu.

Enescu a purtat această lucrare în mintea sa mai bine de zece ani, pînă cînd i-a dat forma definitivă. Vreme de peste o oră am urmărit acest uriaș triptic simfonic în care compozitorul a înfățișat viziunea sa — după propria-i afirmație — dantescă asupra luptei omului în viață. Sînt încleștări năprasnice și încordări supreme, neliniște și frămîntare, o dramă imensă cu evocări de apocalips care își găsește pînă la urmă ieșirea și limanul, potolirea, pacea... Enescu folosește un aparat orchestral impresionant: orchestră mare, pian, orgă și cor în măsură să poată exprima cu cît mai multă plenitudine gîndirea ca și sensibilitatea sa ascuțită. Și aici, pe fondul țesăturii simfonice, oricît de complexă ar fi ea, se detașează melodia enesciană cu rezonanțe adînci, uneori mai estompate, dar totuși prezente, de cîntec doinit și de baladă romînească, melodie fără de care marele muzician nu credea că o lucrare, de orice proporție ar fi ea, merită numele de compoziție.

Simfonia a III-a jalonează luminos drumul creator al aceluia care douăzeci de ani mai tîrziu avea să dea la iveală grandioasa operă Oedip.

Este lăudabilă strădania orchestrei Filarmonicii „George Enescu" și a dirijorului Bugeanu, datorită cărora această lucrare valoroasă a simfonismului romînesc reintră, după ani de absență, în repertoriul concertelor noastre.

In încheierea fugitivei priviri aruncate asupra primelor concerte ale Festivalului, nu uităm pe violonistul discret, de ținută André Gertler, de la Bruxelles, care a interpretat cu remarcabilă vitalitate dificilul Concert pentru vioară și orchestră de Bartok, și în urma cererii insistente a publicului, adagio din Sonata pentru vioară solo de același compozitor. Deasemenea recitalul dat de pianista Halina Czerny-Stefanska, care, interpretînd muzică de Chopin, ne-a dăruit o seară de un înalt nivel artistic caracterizată prin bun gust și finețe.

J.-V. Pandelescu

Autobiografia unui mare artist

S-au împlinit nu de mult cinci ani de la moartea marelui compozitor sovietic Serghei Sergheevici Prokofiev, care a continuat în mod strălucit moștenirea muzicală a marilor clasici ruși. Cu acest prilej, Academia R.P.R. (Institutul de Studii Romîno-Sovietic) a închinat întregul număr al revistei „Probleme de muzică" (nr. 2) pianistului, compozitorului și dirijorului Prokofiev. Este de remarcat, în afara articolelor lui B. Asafiev, N. I. Miaskovski, D. Șostakovici, A. Haciaturian și Zeno Vancea, cuprinzătoarea „Autobiografie" a artistului (apare pentru prima oară în romînește). Precum ne informează muzicologul S. Slifștein, „Autobiografia" constituie o parte extrem de prețioasă din moștenirea literară a lui Prokofiev. Împreună cu capitolul „Copilăria", care are „caracterul unei narațiuni beletristice, amplu concepută, cu descrieri portretistice, peisagistice, etc., proprii genului literaturii artistice", „Autobiografia" constituie un document de neînlocuit pentru cei ce vor să cunoască viața și creația artistului. „Autobiografia" este deosebit de prețioasă pentru înțelegerea omului" și a artistului Prokofiev, pentru cunoașterea drumului său creator, plin de contradicții, a apropierii artei sale de metoda realismului socialist. Prin nenumărate fapte inedite și amănunte judicioase, „Autobiografia" ne introduce în universul creator al artistului, în care a vibrat viața tumultuoasă a epocii căreia îi era contemporan. Cititorul află din „Autobiografie" multe lucruri interesante și utile despre crearea unor opere care au îmbogățit tezaurul culturii muzicale socialiste ruse. Dar înainte de toate își apropie chipul acestui talentat artist sovietic, a cărui amintire va rămîne pururi vie. Este de dorit ca una dintre editurile noastre să pregătească tipărirea în volum a acestui valoros document artistic.

T. Milcoveanu

O prefață cu denaturări istorice

Tov. G. C. Nicolescu a scris mai de mult o prefață la o culegere de versuri și proză de C. Mille [1]. Autorul prefeței a ținut să folosească prilejul și pentru a înfățișa pe C. Mille din punct de vedere politic, prezentîndu-l ca pe un socialist consecvent, care s-a situat pe linia de luptă a clasei muncitoare împotriva exploatării, ca un adevărat militant pentru o societate socialistă. In această direcție el a făcut o serie de afirmații necorespunzătoare realității, care trebuie corectate.

Mai întîi, tov. G. C. Nicolescu se bizuie, pentru caracterizarea lui C. Mille, pe date din romanul autobiografic „Dinu Millian". După cum se știe nu e neapărat necesar ca datele dintr-un roman chiar autobiografic, să fie reale. Or, autorul prefeței afirmă că Mille, luînd contact cu mișcarea socialistă la Iași, a devenit curînd un militant activ, „lucrînd, între altele, după mărturia din romanul său autobiografic" *(subl. noastră), la „organizarea muncitorilor* în sindicate pentru ajutorul mutual, pentru a rezista contra patronilor" *(subl. autorului). In această apreciere se confundă două organizații cu caracter deosebit, din două perioade diferite. Ce înseamnă* sindicate pentru ajutor mutual? *In primul rînd, pe vremea aceea, în deceniul al nouălea al veacului trecut, nici nu existau încă sindicate muncitorești, ci societăți, care aveau ca scop ajutorul mutual în caz de lipsă de lucru și de boală. In al doilea rînd, sindicatele muncitorești din țara noastră, care au apărut mult mai tîrziu, aveau — mai ales cele revoluționare — alt scop decît acela exclusiv al ajutorului mutual; ele erau în primul rînd organizații care activau pe baza principiului luptei de clasă.*

Măsurile represive ale guvernului liberal din 1881 aveau într-adevăr caracterul unor acțiuni împotriva mișcării socialiste din țara noastră — așa cum arată prefațatorul. Dar nu se poate spune că pe vremea aceea revendicările mișcării muncitorești căpătaseră „amploare" și „deveneau îngrijorătoare", întrucît e vorba de o perioadă cînd de-abia se înfiripau primele organizații de luptă muncitorești.

Tov. Nicolescu face în continuare o serie de afirmații necontrolate. In toamna aceluiași an (1881) „tînărul acesta răzvrătit" *(C. Mille) izbutește, cu ajutorul rudelor* „vînzînd puținele lucruri rămase de la părinți" *să plece la Bruxelles pentru terminarea studiilor. In vara aceluiași an, însă, apare, la 1 iulie,* „Contemporanul". *Și pentru că* „un însemnat număr din figurile de prim plan ale mișcării socialiste ieșene fuseseră expulzate sau silite să se îndepărteze din Iași" *(pag. 5), Mille joacă un rol activ în publicarea acestei reviste — afirmă tov. G. C. Nicolescu.*

In primul rînd despre ce fel de figuri e vorba? Știm că dr. Russel a fost expulzat din țară. Au mai fost expulzați și alții. De această lege a fost lovit și refugiatul din Rusia — Axelrod. Dar „figuri de prim plan ale mișcării socialiste ieșene"? *Despre cine e vorba? Frații Nădejde au fost scoși din învățămînt. Atît. Dar cine sînt aceia care au fost îndepărtați din Iași?* „Contemporanul" *a apărut doar la Iași, în casa lui Nădejde. Toate acestea le spune tov. Nicolescu numai ca să situeze pe C. Mille în „prim plan"...*

Autorul prefeței ține cu tot dinadinsul să facă din Mille un luptător socialist consecvent. Vrem să fim bine înțeleși: noi nu urmărim să contestăm faptul că studentul Mille ca atîția alții, a adus o contribuție, în acea perioadă, la lupta pentru ideile general-democratice. Lupta aceasta se ducea sub steagul socialismului revoluționar. Dar C. Mille nu a rămas consecvent ideilor sale din perioada 1880—1884.

C. Mille scria într-un articol din „Dacia viitoare" [3] *că* „nu voim a ne amesteca în luptele parlamentare" *(și o viață întreagă s-a amestecat, și nu întotdeauna în favoarea muncitorimii); și mai scria Mille că* „nu vom cere de la guvern nici de la popor scaune în parlament și fițe bugetare de supt" *(o viață întreagă a cerut scaune în parlament și a supt, mult a supt, din averea obștească). Scria Mille în acel articol:* „....nu vom întrebuința mijloacele violente pînă cînd slobozenia graiului, a scrierii și a întrunirii nu va fi călcată în picioare". *Mai mult: Mille declara în acel articol că, atunci cînd mijloacele de propagare a socialismului vor fi tăiate...* „în locul armelor pașnice vom întrebuința mijlocul prin care Alexandru al II-lea a zburat spre strămoșul lui, Ivan cel Grozav". *Inconsecvența sa a fost ulterior confirmată de atitudinea sa politică, concretă.*

C. Mille a trăit momente cînd „slobozenia graiului, a scrierii și a întrunirii" *pentru clasa muncitoare erau călcate în picioare — dar el, fostul revoluționar, n-a îndemnat la folosirea mijloacelor violente. Dimpotrivă: în 1907, cînd liberalii au dezlănțuit masacrul împotriva țărănimii răsculate, C. Mille, în loc să îndemne — așa cum promitea în tinerețe — la folosirea mijloacelor prin care Alexandru al II-lea a zburat etc... a justificat crimele guvernului liberal care a masacrat în masă țărănimea revoltată.*

Autorul prefeței nu ține seama de date și de perioade. Chiar cînd Mille se întorsese în țară, pe la 1888, el ne este înfățișat ca protagonist al unui socialism „luminat". In timp ce gruparea din Iași avea caracter „conspirativ" — *scrie tov. Nicolescu — cea din București* „în care se încadrează acum și Mille, vede necesitatea unei ieșiri „la lumină". *Despre ce este vorba? Oare nu era Nădejde (Iași) dușmanul „conspirației"? Și nu era Mille (la* „Dacia viitoare") *împotriva centralismului, partizanul acțiunilor cu caracter conspirativ?*

Autorul prefeței volumului „Versuri și proză" *de C. Mille arată cum conducerea mișcării socialiste din anii aceia era măcinată de erori și confuzii. El explică cum multe elemente provenite din mijlocul burgheziei și moșierimii* „au fost în contact cu prilejul studiilor lor în Apus, cu tineri social-democrați, care în curînd aveau să devină partizani sau chiar lideri ai oportunismului Internaționalei a II-a". *(pag. 9). Autorul se referă la anii de după 1890, cînd s-a întemeiat, în 1893, P.M.S.D.R. De abia în 1890 s-a constituit, sub președinția lui Fr. Engels, Internaționala a II-a. Ea nu era încă oportunistă. Aceasta în treacăt. Cum se face însă că tov. Nicolescu, care atribuie o serie de manifestări oportuniste conducerii mișcării socialiste din acea vreme, caută să-l absolve, și de data aceasta, pe Mille de orice păcat? Oare nu făcea și el parte din conducere? Lui Mille, însă, tov. Nicolescu îi găsește... scuze. Adevărul este că în activitatea lui Mille se află multe contradicții, multe confuzii și multe erori. Dar la Mille trebuie să ținem seama (spune tov. Nicolescu)* „de mediul familiar în care a crescut, de formația sa în mediul socialist ieșean influențat de narodnicism" *etc. Oare Morțun, Diamandi, Radovici și alți feciori de bani gata nu au crescut și ei în aceleași* „medii familiare"?

Pentru a încheia, ținem să amintim unul din „gesturile generoase" făcute de Mille — după cum spune tov. Nicolescu — „după 1895, în unele momente grele pentru masele muncitoare" *(pag. 11). Unul din aceste* „gesturi generoase" *este și atitudinea lui Mille față de greva generală a muncitorilor tipografi din București începută în decembrie 1898 și terminată în primăvara anului 1899. C. Mille, ca director al ziarului „Adevărul", a fost unul din cei mai recalcitranți patroni față de revendicările juste ale muncitorilor. Intr-un articol publicat în ziarul* „Gutemberg" [4] *se arăta că* „.... d. Mille e cel care a ieșit în stradă și a pus mîna în pieptul unui lucrător", *că însuși Mille...* „a adus un cordon de gardiști și apoi a ieșit în stradă și a început a se îmbrînci cu lucrătorii, pentru ca mai apoi să intervie gardiștii și să aresteze pe cei din urmă".

Tov. Nicolescu a fost probabil influențat în studiul său de faptul că o viață întreagă C. Mille a declarat că este socialist. Nu întotdeauna cele spuse despre sine corespund adevărului. Cercetătorul istoric trebuie să ție seama în primul rînd de faptele omului. Or, întreaga activitate a lui C. Mille la „Adevărul" *arată că „socialismul" său mai mult a dăunat mișcării muncitorești decît a folosit.*

Intr-un articol intitulat: „1888-1913", *apărut în volumul omagial scos cu prilejul împlinirii unui sfert de veac al „Adevărului"* din București, *C. Mille scria:* „Din prima zi „Adevărul" afișează o linie de conduită democratică, care pe zi ce merge se accentuează, pînă cînd, cu intrarea socialiștilor în redacția „Adevărului", ea devine pur radicală și republicană, *cu un program identic programului socialist* *(subl. noastră)* [5]).

Această afirmație a lui Mille a fost contestată pînă și de I. C. Atanasiu, unul din faimoșii „generoși" care a precizat, cu mulți ani în urmă, că Mille „a dus prin „Adevărul" o politică socialistă personală, iar nu una în cadrul tacticei oficiale a partidului"; *că acțiunea lui* „a vătămat mult unitatea partidului și i-a adus prin aceasta o lovitură foarte dureroasă" [6]).

O frumoasă pagină de istorie reprezintă acțiunea studenților socialiști și patrioți romîni dintre anii 1875-1885 la București, Paris și Bruxelles. Preluînd steagul din mîna bătrînilor luptători de la 1848, ei se situează în această perioadă ca luptători pentru ideile general-democratice promovate de înaintașii lor. Socialismul lor a fost însă mai mult un amestec de socialism utopic și bakuninist. In activitatea unora se simțea tot mai puternic influența ideilor marxiste. Dar nu au fost socialiști în sens marxist, n-au fost militanți pe baricada luptei de clasă; cei mai mulți au rămas o viață întreagă democrați cinstiți, dar democrați burghezi. Și-au creat un cămin călduț, iar pe măsură ce treceau anii, își aminteau cu melancolie de anii tinereții...

C. Mille nu s-a mulțumit cu o asemenea soluție. El a vrut să îmbine interesele sale de parvenire cu interesele clasei muncitoare. Dacă C. Mille ar fi făcut din „Adevărul" *numai un ziar democrat burghez și ar fi renunțat să facă concurență demagogică mișcării muncitorești cu „socialismul" ziarelor sale, ar fi adus foloase reale luptei poporului împotriva regimului burghezo-moșieresc. Mille, însă a vrut să facă prin* „Adevărul" *și politica burgheziei industriale exploatatoare și pe cea a proletariatului industrial exploatat. Dacă burgheziei îi convenea această confuzie, proletariatului revoluționar — nu. „Socialismul" patronului Mille a fost demascat de mase în timpul luptei. Paginile vii ale istoriei mișcării muncitorești stau mărturie. Acestea sînt faptele, în cruda lor realitate istorică, pe care, oricîtă bunăvoință sentimentală am avea pentru cineva, nu le putem, nu avem dreptul să le denaturăm.*

★

Deși volumul „Versuri și proză" de C. Mille a apărut mai de mult, prefața lui constituie și azi un material de circulație în învățămînt. In lipsa unei istorii complete a mișcării socialiste din țara noastră și, mai ales, a unei istorii a presei muncitorești, studenții, în special cei de la facultatea de filozofie, de filologie, de la catedra de ziaristică, folosesc ca material documentar, între altele, și această prefață, care-l înfățișează pe C. Mille ca un militant socialist. O bună parte din tirajul celor 19.000 de volume apărute se află în biblioteci publice, la îndemîna acelora care și-au întocmit anul acesta lucrările de stat la ziaristică. Una din aceste lucrări pe care am avut ocazia, incidental, s-o citesc, e plină de confuzii cu privire la presa socialistă din ultimele două decenii ale veacului trecut — confuzii datorite și folosirii în documentare a acestei prefețe. Ceea ce m-a determinat să scriu aceste rînduri.

I. Felea

---

1) C. Mille: „Versuri și proză", Biblioteca pentru toți, ESPLA, București.

2) „Revoluția aceasta proletariană, care a dat dintre federați mai bine de 100.000 de jertfe (40.000 de măcelăriți, restul deportați, închiși, torturați, pribegi în exil) a fost aici — după obiceiul pămîntului — unde morții sînt cinstiți prin cîte un învețelitor priveghiu — obiectul unui banchet („Cuvîntul liber" nr. 7 din anul 1924).

3) „Dacia viitoare", 1883, nr. 11, pag. 168—169.

4) „Gutemberg" nr. 7 din 1 ianuarie 1899.

5) „Adevărul", 1888—1913, pag. 3.

6) I. C. Atanasiu, „Mișcarea socialistă", ed. „Adevărul", 1881—1900, pag. 125.

ALTARUL DIN PERGAM

Nici nu s-au împlinit bine trei ani de la restituirea comorilor artistice ale orașului Dresda și Uniunea Sovietică a făcut din nou să intre în proprietatea poporului german o avere fabuloasă — un șir întreg de tablouri, statui, obiecte de artă. Intre acestea se află și „Altarul din Pergam".

Prin colonada ei în stil grec, prin caracterul său monumental și prin basorelieful care acoperă cele două piedestale ieșite în afară, această capodoperă fără pereche a arhitecturii antice este unică în genul ei.

— *Miracula mundi!* Minunea lumii! a exclamat un istoric de artă din Germania Occidentală cînd a primit vestea că Statul Sovietic a redat Republicii Democrate Germane „Altarul din Pergam".

Intr-adevăr, istoricii de artă situează această creație artistică a antichității, care a rămas pînă în zilele noastre, pe același plan cu clasicele șapte minuni ale lumii.

Miracula mundi! — a exclamat istoricul de artă vest-german, dar admirația lui n-a fost stîrnită de frumusețea construcției, de minunăția basorelieful, de simpla desfătare estetică.

Dar de ce altceva? Nu cumva se va fi petrecut cu el, în sinea lui, în conștiința lui, o minune? Nu cumva o fi descoperit, în mod nepotrivit cu calitatea lui de istoric al evoluției spiritului uman, că opera de artă poate avea și altă valoare decît „frumosul pentru frumos"? Nu cumva o fi prins de veste, tocmai datorită „Altarului din Pergam" că arta reflectă și conștiința socială, istoria societăților? Asta ar fi într-adevăr neobișnuit. Adevărată minune a lumii! Să fi băgat de seamă oare că lupta zeilor cu Titanii este doar un simbol și o amenințare a

Altarul din Pergam

stăpînilor unei societăți sclavagiste care a depășit epoca înfloririi?

Nu, aceasta este o ipoteză neîntemeiată. Uluiala lui a fost stîrnită de cu totul altceva.

Poate bucuria redescoperirii. Sau sentimentul de recunoștință pentru faptul că a apărut din nou capodopera considerată de atîtea ori pierdută.

Este într-adevăr miraculos cum a trecut prin atîtea zguduiri ale istoriei opera aceasta de mare artă. S-a născut cam cu două sute de ani înainte de era noastră. Soarta ei a fost să trăiască războaie de distrugere. Incă de la început a fost ridicată de Eumenes II, regele Pergamului, în memoria unui război victorios. Era expresia recunoștinței față de Zeus, pentru victoria repurtată asupra triburilor galice. Apoi, în Evul mediu a fost dărîmată de bizantini, pentru a-i folosi piatra și blocurile de marmură la un zid de apărare împotriva atacurilor mahomedanilor. Războiul a dat-o, războiul a distrus-o. I s-a pierdut urma vreme îndelungată, de veacuri. Abia foarte tîrziu, în 1873, au fost găsite primele vestigii, cu ocazia unor săpături, de cercetătorul german Karl Humann. Restaurarea a durat decenii întregi. Apoi a fost construit muzeul Pergam din Berlin (pe același loc unde se găsește cel de azi), care conține capodopera, dar lucrările n-au putut fi terminate. A izbucnit primul război mondial... După el a venit inflația, apoi ridicarea completă a operei de artă a fost întîrziată cu 22 ani de politica anticulturală a Germaniei capitaliste...

Cînd, în sfîrșit, se înălța totuși la Berlin, ca o comoară națională a poporului german și de istoria artei a întregii umanități, a venit la putere Hitler. Cei care „cînd auzeau de cultură puneau mîna pe revolver" — fasciștii — au dărîmat-o. Referindu-se la pericolul „războiului total" (pe care el însuși l-a declanșat asupra omenirii!) Hitler a smuls în 1938 basorelieful și statuile frontispiciului. Și din nou i s-a pierdut urma „Altarului din Pergam". Marea masă a oamenilor nu știau ce soartă a avut. Și acum, iată-l, s-a aflat din nou! *Miracula mundi!*

Așa o fi cunoscînd lucrurile și istoricul de artă din Germania Occidentală? O, nu! Ca om de specialitate a avut cunoștință de faptul că ostașii sovietici au păzit „Altarul din Pergam" de distrugerea datorită războiului și că ceea ce a fost împrăștiat cu dispreț de fasciști a fost reconstruit din nou de savanții sovietici.

Dar atunci ce l-a făcut, la urma urmei, pe el, pe istoricul de artă din Germania Occidentală, să strige: *miracula mundi?* Nu frumusețea artistică a „Altarului din Pergam" l-a surprins și nici fondul istoric, nu trecutul zbuciumat al capodoperei i-a provocat minunarea și nici faptul că a rămas. Nimic din toate acestea, ci faptul că Uniunea Sovietică i-a redat poporului german ceea ce i se cuvenea.

De necrezut! *Miracula Mundi!*

De neînțeles! Că doar el, istoricul de artă vest-german, are și el propriile lui experiențe. El știe doar, știe din experiențe cu totul recente că așa ceva nu se obișnuiește. Are el în privința aceasta o îmbelșugată colecție de exemple cu putere de dovezi din partea „aliaților" americani. Din partea soldaților de ocupație americani, care au îngrămădit, smulgîndu-le din ramele lor, tablourile muzeelor germane și au căutat cu preferință materialul intuitiv și statuile de fildeș care ocupă loc puțin dar sînt de mare valoare, pentru că încăpeau atît de comod în geamantanele ofițerilor.

Iar după aceea s-a găsit un american cu „spleen" care a numerotat cărămizile unui castel german străvechi și le-a cărat cu vaporul în țară, pentru a-l reconstrui apoi acasă la el, pe moșia lui.

De aceea nu pricepe deci, nu, e incapabil să înțeleagă ce minune insezisabilă s-a petrecut de data asta! Ce taină, ce enigmă pîlpîie sub minunea aceasta? Că și în comorile de artă, ce pierdere au avut de suferit popoarele sovietice din partea distrugerilor fasciste! Poate pune cineva la îndoială dreptul moral al Uniunii Sovietice de a se despăgubi pentru pierderile suferite?

Și uite, l-a restituit totuși. A restituit și comoara unică, raritatea, „Altarul din Pergam"! Iată deci de ce a strigat el „miracula mundi"! Minune a lumii!

Intr-adevăr, domnule istoric de artă! Nu numai în natură, ci și în relațiile sociale dintre oameni pot exista asemenea minuni justificate.

Noi, în țările socialiste, înțelegem cum s-a înapoiat „Altarul din Pergam" la poporul german. Pentru noi, care cunoaștem căldura strîngerii de mînă prietenești, minunea aceasta e legea, aceasta e realitatea.

Dimény István

Poeții lumii apără pacea

SAKIS RETSINAS

Sakis Retsinas este unul din tinerii poeți ai Greciei de după război. Pentru a fi participat la rezistență, el a fost arestat și deportat. Toate poeziile sale au fost scrise în detențiune.

La ce ne trebuie războiul?

Mîinile sînt partea cea mai frumoasă a corpului omenesc.
Mîinile dau pîinea și soarele.
Mîinile fac ca omul să stea în picioare
și să fie mîndru și să fie viteaz.

Un om fără mîini
poate să-și spună dragostea
nerăbdătorului trup al iubitei?
Un copil fără mîini poate să se joace?
Și oțelul, cum iese oare din pămînt?

Mîinile sînt partea cea mai frumoasă a corpului omenesc.
Mîinile sînt create ca să clădească bucuria,
ele sînt create ca să spună dragostea.

In mîinile tale nu pune arma, frate!
Ele sînt create ca să-l facă pe om fericit..
Nu-ți murdări mîinile, frate,
atingînd o pușcă!
Iți vei murdări sufletul, lumina ta și pîinea.

Mîinile sînt cele mai frumoase rîndunici pe care le are omul.

Dar războiul le poate ucide, frate!
El poate să le taie rădăcinile,
el poate șterge chiar și umbra.

La ce ne trebuie războiul, frate?

In romînește de **Tașcu Gheorghiu**

ALEXEI SURKOV

Ridică-te, conștiință a lumii!

In parcuri dau în floare iasomii
Și zgomotele cresc, nimic nu-i static,
Reflectă-un golf culori din nord, tîrzii,
Corăbii-nșiruie amurgu-acvatic.

Același, împrejur, văzduhul nalt,
Copiii-n scuaruri, tihna matinală,
Geranium strălucitor pe-asfalt,
Vitrinele-n lumina virginală.

Dar sufletul de dimineață nu-i
Inmiresmat cu liniști, ci se zbate
In vîntul dureros și amărui
Al știrilor de ziar, neașteptate.

Un nour parcă umbra și-a trecut
Și soarele și-a stins deodată focul
Și ziua-n noi s-a conturat tăcut
Intunecîndu-și florile și jocul.

Și avionul cu sinistru-i chip
Libanu-ntreg strident întunecîndu-l,
Copiii ce se joacă în nisip
Lucid ne ascuțiră iarăși gîndul.

La noua rană-a lumilor ne cer
Datori și încordați să luăm aminte,
La fumul dens cu trăsnete de fier
Din acel sud, învîrtoșat fierbinte.

La tancul care-n colți a jupuit
Sfiala ierbii, răsucind țărîna
Și la soldatu-alăturea ivit
Surd agitîndu-și, criminală, mîna.

Și pașii lui prin arșiță se-nscriu,
In urmă-i fumegă crucișătoare,
Se-ndreaptă către margini de pustiu,
Spre munții risipiți fluid în zare.

Se adîncește în pămînt străin
Cu-o pasăre de-oțel deasupră-i, sumbră,
Văzduhul, sus, de gemete e plin,
Magnații îl conduc tăcuți din umbră.

Pe-ntreg pămîntul pașii lui se-aud,
Miros de sînge-i stăruie prezența,
E gata să aprindă lumea, crud,
Incendiului desferecînd cadența.

S-oprești tăios pe-acești aducători
De putregaiuri și pîrjol, și mumii,
S-oprești ale războiului orori,
Ridică-te, tu, conștiință-a lumii!

Acestor păsări de oțel, te chem,
Să le oprești deasupra păcii, pașii,
Copleșitorul, asprul tău blestem
Neiertător să spulbere-ucigașii!

In romînește de **Grigore Hagiu**

Peste cîteva săptămîni la Tașkent...

Peste cîteva săptămîni Tașkentul, capitala R.S.S. Uzbekistan, va găzdui cea de a doua conferință a scriitorilor din Asia și Africa, în cadrul căreia se vor dezbate probleme specifice ale literaturii afro-asiatice și se vor elabora măsuri eficace pentru lărgirea schimburilor culturale între popoarele din cele două continente.

In Uniunea Sovietică — ca țară gazdă — au loc intense pregătiri. In vederea bunei desfășurări a conferinței, s-a creat un comitet pregătitor condus de S. Rașidov, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Uzbekistan, din care fac parte scriitorii ruși K. Simonov, A. Surkov, A. Sofronov și Al. Ceakovski, scriitorii uzbeci Zulfia, S. Azimov, Z. Rahimbabaeva, romancierul tătar G. Bașirov, dramaturgul kazah G. Musrepov, tadjicul Mirza Tursun-zade, georgianul I. Abașidze, armeanul G. Șevunț, buriat-mongolul H. Namsaraev, kirkizul Sadikbekov, azerbaidjanul Mehli Husein, bașkirul M. Karim, poetul avar Rasul Gamzatov și iakutul N. Mordvinov.

Editurile sovietice și-au intensificat acțiunea de editare a cărților scriitorilor asiatici și africani. (Numai „Goslitizdat" a publicat în acest an 40 de volume într-un tiraj de peste 3 milioane de exemplare). Se tipăresc în prezent operele unor scriitori din 30 de țări din Asia și Africa, ca: Mohamed Dib (Algeria), Teimur, Al Hamisi, Idris, Serkawi (R.A.U.), Prem Chand, Krishan Chandar, Mulk Raj Anand, Bhattacharya Markandaya, Gangopadhyaya (India), Mao Dun, Go Mo Jo, Ciao-Ciu-li, Tsao-Yi (China), Ngo-Tat To (Vietnam), Qasmi (Pakistan), Yoko Ota, Sunao Tokunaga (Japonia), Prem Chaya (Tailanda), Wickremasingha (Ceylon), Dimyati, P. A. Toer (Indonezia), Azi Nesin (Turcia) precum și mulți alți creatori din Africa Occidentală, Liban, Birmania, Coreea etc.

Marile reviste literare sovietice ca: „Inostrannaia Literatura", „Drujba Narodov", „Voprosî Literaturi", „Novîi Mir", „Moskva", „Znamea", „La littérature soviétique" etc. publică numeroase articole despre operele scriitorilor asiatici și africani. In ultimul număr al revistei „Voprosî Literaturi" sînt publicate, de pildă, nu mai puțin de trei studi: „Despre realismul lui Lu Sin" de V. Sorokin, „Cu privire la problema tradiției și inovației în poezia tadjică", de Z. Osmanova și „Literatura kazahă în luptă pentru realismul socialist" de Z. Kedrina.

La acțiunea de pregătire a conferinței participă în mod activ și institutele de cercetări științifice, universitățile și filialele Academiei de Știință din U.R.S.S. (Universitatea V. I. Lenin din Tașkent a organizat o conferință despre marele scriitor indian Rabindranath Tagore, iar Universitatea uzbecă din Samarkand pregătește un simposion despre opera scriitorului chinez contemporan Mao Dun).

In cinstea participanților la conferință, marile formații artistice din republicile asiatice ale Uniunii Sovietice pregătesc spectacole, care vor avea loc la Tașkent, la Stalinabad, Așhabad, Alma-Ata, Tbilisi etc.

După prima conferință de la New Delhi (India) care a pus temelia colaborării dintre scriitorii și oamenii de cultură din cele două continente, conferința de la Tașkent va constitui un mare pas înainte pentru strîngerea unității de luptă a intelectualilor asiatici și africani pe drumul progresului și libertății.

T. M.

UN FAPT PE SĂPTAMINĂ

Inapoi, spre New York!

Ultimele evenimente petrecute în strîmtoarea Taivanului arată că datorită politicii S.U.A., omenirea e din nou pusă în fața primejdiei directe de izbucnire a unei conflagrații militare. Pătrunderea navelor militare americane în apele teritoriale ale Chinei Populare, zăngănitul de arme al trupelor ciankaișiste, declarațiile agresive făcute înainte cu cîteva zile de Dulles și de diverși maniaci atomici din conducerea Pentagonului n-au decît o semnificație: pregătirea unui nou atentat împotriva păcii mondiale.

Sfaturile pe care încearcă să le dea domnul Dulles Chinei Populare „că nici o țară nu trebuie să folosească forța armată pentru a acapara noi teritorii" sună ridicol și întrec orice limită a cinismului cînd în văzul întregii lumi S.U.A. au ocupat cu forța insula chineză Taivan, cînd flota a 7-a americană navighează la cîțiva kilometri de coasta R.P. Chineze. Ca și în conflictul provocat în Liban și Iordania, poziția Departamentului de stat este extrem de șubredă iar S.U.A. se află izolate chiar față de unii din proprii ei aliați. Există cîteva adevăruri incontestabile care nu pot fi răstălmăcite de nici un fel de propagandă mincinoasă, oricît de abilă ar fi ea: 1) Taivanul, Pescadores, Tzinmîndao, Matsushan sînt insule care aparțin Chinei și marelui popor chinez; 2) forțele militare americane n-au ce căuta la mii de kilometri depărtare de New York sub pretextul unor așa-zise interese strategice superioare; 3) unicul stat, mare putere mondială, care are dreptul de a reprezenta pe arena internațională și în organismele O.N.U. cele 600 milioane de chinezi este Republica Populară Chineză.

Incercînd să se împotrivească acestor adevăruri de necontestat pe calea armelor și fiind în stare să provoace un conflict de mari proporții, S.U.A. și-au atras critici vehemente din partea opiniei publice mondiale.

Sînt semnificative comentariile care apar acum îndeosebi în presa burgheză din Anglia. „News Chronicle" scria textual: „America nu ar trebui să se aștepte ca prietenii ei să i se alăture pentru apărarea acestor insule. Quemoy (Tzinmîndao) și Matsu (Matsushan) stau ca niște ghimpi în flancul Chinei, ghimpi pe care orice guvern chinez ar dori să-i elimine". „Manchester Guardian" atacă politica Departamentului de stat, afirmînd că „declarația americană cu privire la Quemoy și Matsu este suficientă pentru a-i duce la disperare pe cei mai buni prieteni ai Americii. Această rigiditate ar putea să ne tîrască pe toți — fără voia noastră — în prăpastie". Partidul laburist englez a dat publicității o declarație în care „se opune unui război care ar avea ca scop sprijinirea ocupării insulelor chineze de coastă de către ciankaișiști" cerînd în același timp admiterea R.P. Chineze la O.N.U., iar senatorul american Joseph Omahoney a recunoscut că „navele militare care însoțesc convoaiele naționaliste spre Quemoy pot duce în mod periculos la comiterea unei agresiuni".

Șubrezeniei poziției pe care o ocupă S.U.A. i se opune tăria Republicii Populare Chineze care, puternică prin resursele ei inepuizabile și marile rezultate obținute în construirea socialismului, apără drepturile unanim recunoscute de opinia publică mondială.

Un profund ecou l-a avut mesajul adresat de N.S. Hrușciov către D. Eisenhower în care se expune cu o mare bogăție de argumente justețea cauzei pe care o susține R.P. Chineză și în care se atrage atenția S.U.A. că *„un atac împotriva Republicii Populare Chineze care este marea prietenă, vecină și aliată a țării noastre, este un atac împotriva Uniunii Sovietice. Credincioasă datoriei sale, țara noastră va face totul pentru ca, împreună cu China Populară să salvgardeze securitatea celor două state, interesele păcii în Extremul Orient, interesele păcii în lumea întreagă"*.

Unica soluție pentru a asigura o pace trainică în Extremul Orient este înapoierea la New York a flotei militare și a soldaților americani din strîmtoarea Taivanului, admiterea Chinei Populare în O.N.U., recunoașterea dreptului ei de a-și redobîndi teritoriile care i-au aparținut de veacuri.

In acest sens s-a făcut auzită poziția Chinei Populare exprimată prin declarația lui Ciu En-Lai care a arătat că R.P. Chineză este gata să ia loc la masa tratativelor alături de S.U.A. In acest sens este orientat importantul mesaj a lui N.S. Hrușciov.

Intreaga opinie publică mondială așteaptă ca rațiunea să domine în viitoarele acte politice ale S.U.A.

Ion Mihăileanu

AGENDĂ

● In editura Academiei de Științe, filiala Leningrad, a apărut o cercetare științifică a legendei doctorului Faust. Autorul e profesorul Victor Șirmunski.

● Oamenii de știință de la Universitatea din Pekin pregătesc o ediție a istoriei literaturii germane. Opera cuprinzînd 400 de pagini conține o documentată cercetare a evoluției literaturii germane de la începuturile ei pînă în prezent.

● O delegație de studenți sovietici care au vizitat facultatea de drept din Göttingen (R.F.G.) a fost penibil impresionată cînd a aflat că studenții germani nu cunosc și nici măcar n-au auzit vreodată de Pușkin, Tolstoi, Turgheniev, Gogol, Gorki și Șolohov. In U.R.S.S., studiul clasicilor germani este obligatoriu. In schimb în R.F.G. neștiința și prejudecata cu privire la U.R.S.S. au căpătat forme troglodítice.

● La Budapesta au apărut în traducere maghiară romanele: „Rămas bun" de Iohannes R. Becher și „Disputa pentru sergentul Grișa" de Arnold Zweig.

● Cu ocazia celei de a 10-a comemorări a morții compozitorului Richard Strauss va apare anul viitor în limba rusă la Moscova și Praga cartea „Richard Strauss – omul și opera", de Ernst Krause.

● Bugetul de stat al Austriei prevede o micșorare considerabilă a cheltuielilor pentru scopuri culturale. In schimb s-a acordat armatei o alocație suplimentară de cinci sute milioane șilingi. Societatea pentru artă și știință, în numele a optzeci de mii de oameni de cultură a criticat aspru într-un memoriu această situație și a avertizat guvernul austriac că va organiza o demonstrație publică de protest pe străzile Vienei.

● La Aufbau-Verlag Berlin s-a tipărit cartea „Omul, – propriul său creator", contribuții la umanismul socialist de Alfred Kurella. Prin tematica ei extrem de actuală culegerea de studii a lui Alfred Kurella participă la lupta pe tărîm cultural-politic și ideologic împotriva revizionismului, apărînd principiile marxism-leninismului. Autorul relevă în patru studii problemele umanismului socialist.

Oameni, eu v-am iubit — fiți vigilenți!

Sînt cuvintele cu care se încheie cel mai tragic reportaj al celui mai tragic dintre reporterii lumii, comunistul Iulius Fucik. La cîtva timp după ce gazetarul ceh a scris „sfîrșit" pe „Reportajul cu ștreangul de gît", hitleriștii l-au ucis punînd și ei — în felul lor — sfîrșit unui condei și unei conștiințe. Era în ziua de 8 septembrie. Cine o va uita? Era în ziua cînd s-a stins un condei și a răsărit o lozincă: „Oameni, eu v-am iubit, fiți vigilenți..." Era în ziua de 8 septembrie pe care astăzi — din buna inițiativă a Congresului internațional al ziariștilor de la București, — condeiele urmașe o amintesc, aplecînd o floare pe condeiul sacrificat, pe mormîntul scriitorului și gazetarului care redacta în anii războiului știind că poate muri de pe urma acestei răzvrătiri — ziarul Partidului Comunist Cehoslovac, pe marele confrate al cărui testament ne urmărește mereu, sunînd în amintire ca un refren: „Oameni, eu v-am iubit, fiți vigilenți!"

Dans pe tobe

De-ar voi să mai renască
dați-i criptele, să pască
bruna stafie și cobe
s-o strivim, izbind în tobe.
De prin smîrcuri negre, iat-o
stafia dac-ai uitat-o,
cum se-ncheagă în armură
și-n cocleli verzui de ură —

Glasul lui Fucik: Oameni, eu v-am iubit! Vegheați!

Ridică-ți mai sus de frunte
pumnul strîns, să o înfrunte
pumnul stîng ce-o sugrumase
aplecată peste oase,
pînă se-nchirci sub lună
stafia fascistă brună,
cînd îl urci, să nu-ți mai afli
văzul, murdărit cu stafii.

Glasul lui Fucik: Oameni, eu v-am iubit! Vegheați!

De-ar voi să mai renască
dați-i criptele, să pască
umbra ștreangului în soare
să îi ție de răcoare,
dinții ei să muște numa'
bolovanii și țărîna
pînă piere sumbra cobe —
iată dansul meu pe tobe.

Glasul lui Fucik: Oameni, eu v-am iubit! Vegheați!

Nichita Stănescu

Pentru...

Editura chineză „Tzețzia" („Scriitorul") a scos de curînd o culegere de lucrări dramatice. Ceea ce apare ciudat la prima vedere cititorului neavertizat este faptul că toate piesele volumului, în ciuda tematicii lor diferite, au invariabil aceleași personaje: „Primul" și „Al doilea"... Pentru lectorul chinez însă nu este aici nimic surprinzător. Intr-adevăr, printre numeroasele forme ale milenarei arte teatrale chineze, de multă simpatie se bucură la spectatori, — iar acum și în rîndul autorilor dramatici consacrați, — un gen deosebit: „sian-șen", adică „piesa-dialog". Eroii acestor „piese-dialog" sînt doi, denumiți de obicei „Primul" și „Al doilea": „Primul" povestește, „Al doilea" are rolul auxiliar de a sublinia acțiunile „Primului".

Rădăcinile acestui gen dramatic sînt adînc împlîntate în trecutul creației folclorice chineze. Forma „sian-șen" era foarte răspîndită încă cu multe secole în urmă, asemenea piesele fiind prezentate de obicei la hanuri, larmaroace sau chiar direct pe stradă și în piețe. Texte scrise ale acestor „piesele-dialoguri" nu existau înainte și nimeni nu s-a ocupat de culegerea lor; autorii, adesea recrutați chiar dintre actori, rămîneau de obicei anonimi. Prin conținutul lor, textele satirice „sian-șen" protestau împotriva asupririi oamenilor simpli de către feudali și funcționari. Deși actorii ambulanți erau persecutați și împiedicați să joace, această formă de artă îndrăgită de popor a reușit să se perpetueze pînă azi.

In prezent, „sian-șen" a căpătat drept de cetățenie și o dezvoltare puternică: dovadă, vestea adusă de „Literatura străină" privitoare la apariția volumului antologic amintit mai sus. Tematica lucrărilor volumului este foarte largă, oglindind multe laturi ale vieții contemporane. Unele povestesc într-o formă vie și pe înțelesul tuturor despre avantajele gospodăriei colective, altele satirizează pasiunea pentru excese în construcție, ședintomania și birocratismul, altele sînt consacrate vieții soldaților etc. Folosirea hiperbolei este una din particularitățile formei „sian-șen".

Apariția culegerii arată că genul „sian-șen" constituie un fenomen însemnat în configurația specifică a literaturii chineze.

Al. Ionescu

★

LIBERTÉ, LIBERTÉ CHERIE...

e destul de greu să fii apărată. Un număr însemnat de scriitori francezi au protestat de curînd împotriva a două stranii și surprinzătoare inițiative ale oficialității îndreptate contra artei franceze și progresiste și a artiștilor francezi și progresiști. O asemenea inițiativă l-a vizat pe Picasso, ale cărui picturi murale pentru „Templul păcii" din Vallaris, n-au fost admise de oficialități; a doua aparține conducătorilor pavilionului francez de la Expoziția de la Bruxelles care au presat pe organizatorii belgieni să expulzeze totul sau măcar o parte din spiritualul (și mai ales satiricul) ansamblu grafic „Le roman de Renard" de Bernard Corjou, întrucît „bate-n ciocoi..." Protestul e semnat între alții de Aragon, George Besson, Waldemar Georges, Francis Jourdain, André Lhote, Jean Rollin, etc. etc. etc.

CĂRȚILE CARE SPUN „NU"

Ce sînt cărțile care spun „Nu"? Partidul Comunist Francez a inițiat o vastă acțiune de difuzare a cărților care militează, într-un fel sau altul, împotriva tendințelor de asasinare a Republicii. In „L'Humanité" apar zilnic liste cu asemenea cărți pe care activiștii sînt îndemnați să le răspîndească pentru a pregăti populația în vederea Nu-ului ce trebuie spus la referendumul din toamnă, constituției anti-democratice. Sînt pe această listă incluse cărți precum „Istoria unei crime" de Victor Hugo sau foarte actuala lucrare veche „Istoria unui plebiscit" de Erckmann-Chatrian, evocînd amîndouă momente tragice din trecutul Franței, opere ale clasicilor marxismului, volume de istorie, texte din Robespierre, poeme de Eluard și Aragon, romane de azi, proză sovietică etc. Comuniștii de la Paris n-au mitraliere, au cărți...

G. H.

★

Sub titlul „Romantism și stoicism în romanul american de la Melville la Hemingway", Albert Gérard oferă în numărul 23 din iulie-septembrie 1958 al revistei „Diogène", organ UNESCO al Centrului Internațional de Filozofie, o interpretare interesantă a evoluției romanului american. Eseistul francez debutează cu o observație judicioasă. Violența fiziologică, *proprie personajelor și conflictelor din epica americană, — spune el — tinde să devină tot mai mult* violență critică, *și anume la cei mai buni dintre prozatori „o critică a sistemului". Din acest punct de vedere, Albert Gérard consideră salutar că în romanul american contemporan „critica politică și socială a devenit o constantă. E vorba de tendința denunțării societății americane". Pentru exemplificare, Gérard citează — pornind de la romanticii Herman Melville și Robert Penn Warren, pînă la realiștii Upton Sinclair, Sinclair Lewis, John Dos Passos, Theodore Dreiser, John Steinbeck, Erskine Caldwell și îndeosebi William Faulkner și Ernest Hemingway. Ultimii doi, apreciați drept culmi ale artei romanești de peste ocean, primesc calificativul, discutabil de altfel, de realiști-nihiliști, „operele lor fiind — constată Albert Gérard — expresia unui traumatism psihologic, provocat de distrugerea idealului de către societate". Și pentru ca să nu existe vreo îndoială, criticul precizează: „In romanul american actual, eroul modern este o ființă umană rudimentară, dizgrațioasă, neajutorată și chinuită". Asemenea eroi nu reprezintă proiecții ale unei imaginații prea înfierbîntate sau zămisliri ale unor spirite destructive, dispuse să arunce din capriciu oprobriul asupra unei lumi oneste și vrednice de laudă. Albert Gérard recunoaște că: „Disprețul și dezgustul care transpar din unele opere ale lui Faulkner și Hemingway sînt expresia unei decepții provocată de confruntarea dintre iluzii și ucigașa lor: realitatea crudă".*

Analizînd opera lui Faulkner și rolul pozitiv al negrilor din proza acestuia, Gérard se întreabă dacă într-o orînduire înălțată strîmb — cum e cea din S.U.A. — „negrul nu este de fapt singurul erou adevărat al prozei lui Faulkner". Probabil că da, adaugă el, eroii exemplari negri făcînd tovărășie cu cei „albi și oameni din paginile lui Hemingway".

Mitul „democrației ideale" iese spulberat din asemenea mărturisiri, pentru a face loc imaginii unei lumi ale cărei tare nu mai pot fi ascunse și nici înfrumusețate.

H. Zalis

...și contra

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.39.86; 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 38 (236) - joi 18 septembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

O nouă stagiune

La teatru se joacă în fiecare seară două piese. Una, care figurează și pe afișul colorat al trupei, se desfășoară pe scenă și utilizează actori de profesie. Cealaltă se consumă în sală și beneficiază de un număr infinit de interpreți care se schimbă la fiecare reprezentație. Spectacolul pe care-l dau cu inocență și fără repetiții prealabile ocupanții fotoliilor și stalurilor în colaborare cu entuziaștii balcoanelor merită să fie studiat de oamenii care pregătesc marele miraj al spectacolului profesionist de pe scenă.

Ați observat emoția spectatorului? Unii sînt aci, în sala cu fotolii de pluș, oaspeți noi, de mult așteptați. Privirile lor îmbrățișează lacome cadrul festiv al sălii, îndreptîndu-se apoi cu speranță către faldurile tainice ale cortinei care-i întîmpină gravă și tăcută. Pentru spectatorii mai vechi, tracul nu se reduce ci devine, dimpotrivă, mereu mai amplu și mai profund. Dacă ne uităm prin ochiul minuscul al cortinei în sală, nu se poate să nu fim izbiți de sentimentul aprins al așteptării pe care-l citim în ochii spectatorilor anonimi. Este o așteptare dulce, dar încordată și care covîrșește dintr-o dată pe oamenii scenei cu mari răspunderi.

Anonimii din sală sînt oameni adevărați care vin la teatru după o zi de muncă activă. Pentru acești spectatori teatrul nu înseamnă nici un moment un local de hașiș în care se cumpără uitare și se înlesnesc cîteva ceasuri de evadare din realitate. Asemenea pretenții au aparținut cîndva marii și micii burghezii care consuma arta ca pe un stupefiant comod și salutar. In ceea ce-i privește pe muncitori și pe țărani, ca și pe intelectualii atașați idealurilor socialismului, ei vin la teatru pentru ca să se întîlnească din nou cu viața și anume cu reprezentarea ei în imagini artistice înnobilate de strălucirea moralei înalte. Intrucît spectatorii se ocupă zilnic cu ridicarea unei noi societăți, se înțelege că ei așteaptă cu încredere în fotoliile din sala de teatru ca pe scîndurile scenei să se petreacă în primul rînd întîmplări dramatice izvorîte din problematica omului de astăzi, constructor al socialismului. Același public întîmpină cu un mare interes marile opere ale literaturii dramatice scrise în alte timpuri, opere al căror mesaj închinat umanității nu și-a pierdut încă vigoarea și măreția.

La începutul unei noi stagiuni, asemenea adevăruri cunoscute se cuvine a fi amintite, repetate și răsrepetate, întrucît ele trebuie să prezideze cu severitate alcătuirea noilor repertorii și întocmirea întregului plan de activitate al teatrelor noastre. Este vorba nu de a satisface pur și simplu gustul unui public pestriț amator de melodrame și farse groase, ci de a ne îngriji de publicul muncitor, avid de învățătură și frumuseți. Este vorba tocmai de îndrumarea acestui public format din oameni ai muncii către sferele artei înalte, ale artei adevărate care-și întinde rădăcinile adînc în viață și se ocupă cu formularea de răspunsuri limpezi în problemele capitale. Cu alte cuvinte sarcina constă în a face cu această stagiune noi pași hotărîtori către un teatru revoluționar legat deschis și direct de lupta clasei muncitoare pentru victoria idealurilor socialiste.

★

Fenomenul reluării în versiuni îmbunătățite a unor piese scrise în primii ani de după eliberare trebuie considerat ca un semn de maturizare a dramaturgiei noastre noi. In literatura dramatică apar numeroase lucrări destinate scenei, dintre care unele supraviețuiesc, altele se sting curînd din pricina unei anemii incurabile, distingîndu-se totuși de dramele care se nasc moarte și cenușii. Este firesc ca acele creații dramatice în care a fost surprins freamătul inimitabil al vieții să primească mereu noi corecturi și împliniri, care să acorde mesajului de idei al piesei o tonalitate superioară. După un drum de aproape 15 ani, dramaturgia noastră realist-socialistă are dreptul și obligația să se ocupe de realizarea fondului său substanțial, acordînd pieselor de vîrf ale acestei etape, beneficiile experienței artistice pe care literatura noastră întreagă a acumulat-o în acest deceniu și jumătate.

Așadar, reluarea în noi variante a unor piese ca „Anii negri", „Cumpăna", „Ultimul mesaj", „Minerii", „Schimbul de noapte", „Recolta de aur" oferă prilejul unei noi treceri în revistă a unora dintre succesele obținute în anii trecuți și constituie, în același timp, un stimulent remarcabil pentru dezvoltarea pe drumul tematicii majore a noilor lucrări literare închinate teatrului.

Salutînd inițiativa acestei ample recuperări a unor creații vii, pe nedrept uitate, (inițiativă pe care unii critici dramatici au recomandat-o stăruitor teatrelor în ultimii ani) nu putem ceda totuși acestor restaurări privilegiul întîietății în repertoriu, privilegiu care aparține, pe bună dreptate, aparițiilor inedite. Paralel cu opera de împlinire a unor realizări mai vechi, di-

V. Mîndra

(Continuare în pag. 7)

Primejdia revizionismului

In ultimul timp problemele criticii literare au revenit în centrul atenției publicațiilor periodice, constituind obiectul unor precizări necesare cu privire la sarcinile criticii actuale în îndrumarea literaturii noastre pe calea realismului socialist. Imperativul principialității — pavăză împotriva atitudinii concesive față de infiltrațiile ideologiei burgheze — subliniat cu vigoare în articolul „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară" („Scînteia" nr. 4270/71 din 18—19 iulie) a servit drept punct de plecare pentru examenul poziției ideologice a criticii noastre actuale, determinînd un reviriment în acțiunea de valorificare a literaturii zilelor noastre.

Preocuparea de a fixa rolul criticii literare în raport cu creația scriitorului nu este necunoscută sau inedită. Nevoia de a descoperi criterii obiective în explicarea și aprecierea operei de artă e un corolar necesar al afirmării spiritului critic, îndeosebi, în cultura contemporană.

Ceea ce lipsea însă criticii premarxiste era fundamentul științific al interpretării operei literare ca fenomen de suprastructură și raportarea lui la condițiile vieții economico-sociale, în spiritul dialecticii marxiste. Teza marxist-leninistă despre artă și literatură, precizînd condiționarea reciprocă între bază și suprastructura ideologică și caracterul literaturii ca „parte integrantă a cauzei generale a proletariatului" — a fost confirmată și de succesele literaturii sovietice. Estetica realismului socialist, care întrupează — în ideile și metoda sa de creație — tezele materialismului istoric și dialectic aplicate la fenomenul artistic, a adus criteriul esențial și fundamentul științific studiilor literare. Sarcina de a aprecia semnificația și valoarea imaginii artistice în raport cu adevărul vieții, ca și examenul concepției scriitorului ca reflex al transformărilor sociale corespunde unei trăsături esențiale a criticii științifice. In măsura în care criticul dovedește o reală capacitate de înțelegere a fenomenului literar și o fermă atitudine principială — renunțînd la formele gîndirii axiomatice, care deschid calea dogmatismului, — el este un factor necesar pentru orientarea literaturii epocii noastre. Astfel se elimină în principiu orice tentativă de alterare subiectivă a aprecierii critice. Momentul de afirmare a criticii impresioniste care pleda pentru „autonomia esteticului" desprins de orice contingențe și determinări obiective, este de mult depășit. Dar în exercitarea rolului ei de selecție și valorificare a fenomenului literar, critica actuală nu e lipsită de riscurile presiunii abile a ideologiei burgheze, care urmărește anihilarea funcției sale principiale, crearea unei atmosfere de confuzie, slăbirea combativității și estomparea — pînă la dispariție — a spiritului de partid.

Mircea Mancaș

(Continuare în pag. 6)

Inscripție

Ții minte casa noastră de-altădată
Și-n preajma ei o bombă dezghiocată?
Cum de-am uitat-o totuși... Pe ruine
Păianjeni plase și-au țesut, sau cine?

Degetul morții, plasa de paing
Zidul zgîriat al casei îl ating.
Tu îi privești năluca... Vrei să pieri?
Nu?... Strigă-ți glasu-atunci spre patru zări!

In cap de lan...

In cap de lan secara dă în pîrg.
Culori de floare se desfac cu sîrg.
E una vînătă, ciudată ca un fluture.
Cum i-or fi spus? Polenul stă să-și scuture...
Cealaltă-i floarea grîului, și poate
Pălesc de-asupră-i cerurile toate.
Dar mai încolo alta strălucind
Iși zvîrle manifestele de-argint.
Cărarea-ngustă-n lanuri se îndoaie

Capete blonde-au părul de văpaie.
Și dincoace se clatină în cete
Ciulinii, toți cu palme violete.
Și toate florile sînt vesele și suple
Ca viața, ce cu sevele-i le umple,
Și ca-n literatură-s felurimi...
Dar iată macii prin împrejurimi.
Și-s roșii macii, roșii mari petale:
Sînt, Revoluție, oglinzi culorii tale!

Szemler Ferenc

In romînește de **Victor Kernbach**

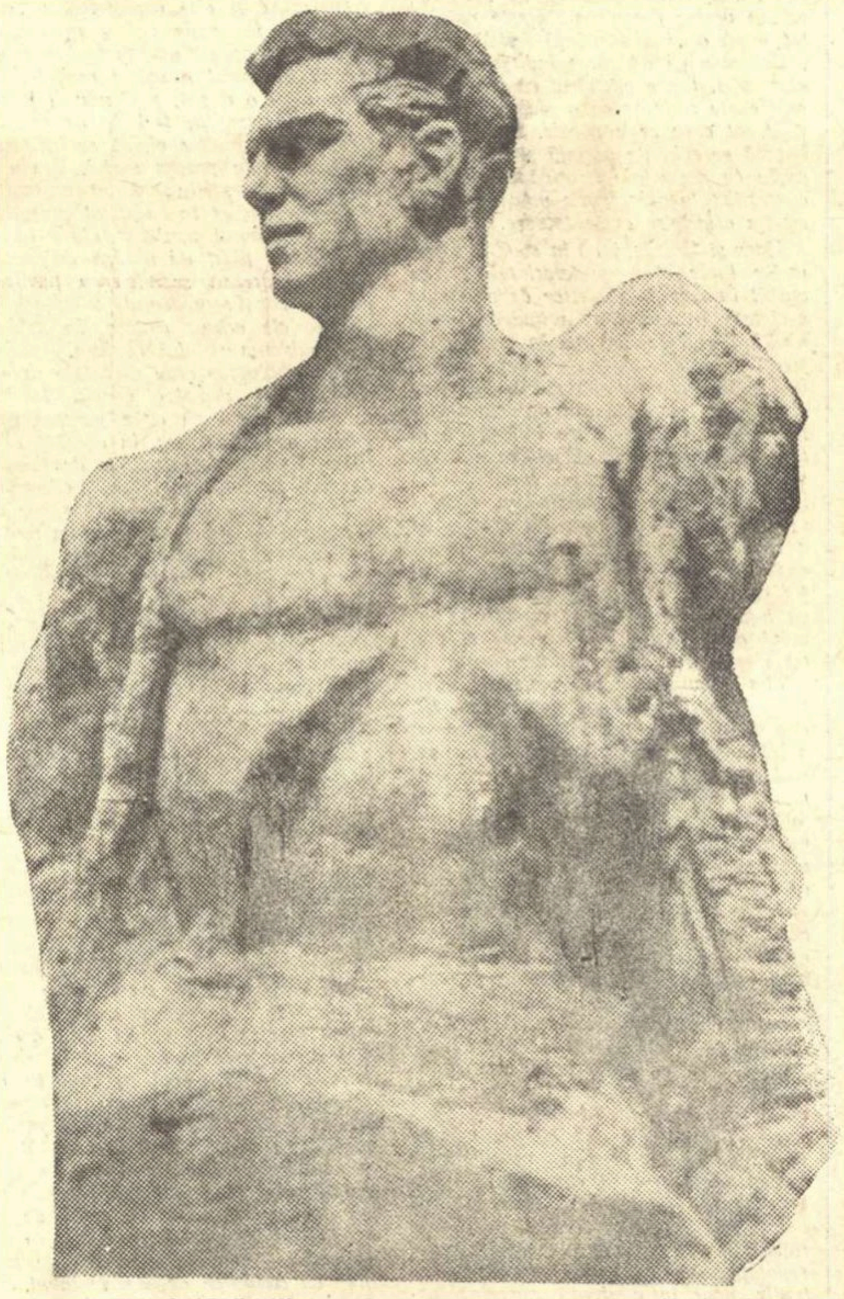

MARIA BISCA-NELEANU „Vasile Roaită"

INSEMNĂRI

BICAZ

O scurtă călătorie, în timpul verii, de-a lungul Bistriței prin cheile Bicazului și pînă la Lacul Roșu, mi-a trezit unele gînduri, pe care le notez aici. Am privit plutele Bistriței și mi-am adus aminte de acele ale copilăriei, venind de pe Olt, îndrumate pe Dunăre. Este o tehnică străveche. Fiindcă trunchiul de copac poate fi rostogolit și poate pluti, oamenii cei mai vechi au tăiat din el roate și l-au făcut să alunece pe ape. Așa au apărut primele mijloace de transport. Bănuiesc că pluta este contemporană cu roata, ba poate mai veche. Pe Congo se mai văd încă oameni călărind un buștean, cîrmindu-l cu mîinile, cu picioarele. Ideea de a reuni buștenii și de a-i face să alunece împreună n-a putut apărea prea tîrziu. Atestările literare ale plutăritului sînt însă relativ recente; notez una în Plinius, Naturalis Historia, III, 53. Plutașii de pe Bistrița folosesc o tehnică arhaică și, în legătură cu ea, s-a format un caracter omenesc dîrz și eroic, „luptînd cu apa, cu furtunile și cu stîncile", cum zice Sadoveanu, rapsodul acelor oameni și al locurilor lor. Plutele Bistriței nu vor mai pluti însă către vechile joagăre; apele furtunoase, abătute din calea lor, îndrumate pe o altă albie acum un an, se vor repezi în turbinele hidrocentralei de la Bicaz și vor genera curent electric pentru locuințe și întreprinderi pînă departe. Fața țării se va schimba.

După ce m-am depărtat de Ceahlău, privesc valea care urmează a fi inundată, viitoarea mare a Bicazului. Ne-am oprit sus, pe șosea, în dreptul șantierului ecluzei, unde apele se vor prăvăli în prăpastia de o sută de metri și mai bine. Oamenii care lucrează la pereții laterali ai stăvilarului par, priviți de sus, mici ca niște greieri. Deasupra noastră, din peretele stîncos, macaralele își întind brațele și trimit cupele uriașe de beton, care se răstoarnă la locul lucrărilor. Muncitorii se așează pe platforma dispozitivului cupei și, legănați în văzduh, zboară deasupra prăpastiei amețitoare; macaraua îi așează ușurel pe sol. Mă întorc și privesc în sus către manipulatorii macaralelor: unul din ei execută flotarea pe barele paralele care leagă cabina lui de stîncă, vine apoi și se așează liniștit pe brațul de oțel, deasupra abisului; își aprinde liniștit luleaua. Sînt oameni ai văzduhului, cărora le este de ajuns și cel mai îngust punct de sprijin. Jos vuiește munca în toi.

După ce cobor pe șosea și ajung în partea opusă a văii, descopăr marea așezare omenească formată în preajma lucrării de la Bicaz; un oraș întreg, cu mari edificii, cu teatre, cu cluburi, cu tot comerțul necesar unei aglomerări omenești atît de întinse. Mai departe au luat naștere industriile menite să pună la dispoziția construcției hidrocentralei materialele trebuincioase. Este o forfotă uriașă, dar bine reglementată. Aleargă mașinile de turism, camioanele, cisternele. Un gînd stăpînește totul. Iți place să-ți spui că într-o desfășurare atît de mare de acțiuni nu este nici una de prisos și că toate se rînduiesc într-o mare acțiune comună, bine meditată. La marginea drumului a înflorit tîrziu, sub cerul mai rece al muntelui, un copac căruia vîntul îi fură semințele învelite în vălătuci de puf. Cîte din ele vor găsi pămîntul fertil? Risipa naturii este enormă; oamenii nu și-o pot permite.

Inaintez către cheile Bicazului, pătrund în cetatea lor. Altă dată nu se putea trece pe-acolo decît sărind din bolovan în bolovan, de-a lungul pîrîului care a săpat trecătoarea. Alerga odată pe culmi, pe pat de iarbă și flori? Gîndul amețește închipuindu-și eonii în timpul cărora șuvoiul a izbutit să des-

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 6)

Să înceteze provocările împotriva R. P. Chineze!

Conștiința popoarelor

Agresorii americani au trecut de la ridicul la temerar. După ce au debarcat cel mai teribil armament într-o țară săracă și neînarmată, au trecut la agresiune în contra Republicii Populare Chineze, unde nu-i mai întîmpină tineri desculți și în cămașă, ci soldați conștienți.

Itinerariul agresiunilor e mai lung: Coreea, Vietnam, Egipt, Liban, China...

Dar oriunde atacă și vor ataca se izbesc de noua conștiință a popoarelor care se ridică hotărît și condamnă orice agresiune.

Urmăriți de blamul întregii omeniri ca gangsterii prinși asupra faptului, s-au retras de pretutindeni. In apele Pacificului nu vor avea altă soartă.

Conștient de grozăvia inimaginabilă a ceea ce ar fi un război atomic, așa cum vor să-l ațîțe americanii, alătur glasul meu sutelor de milioane care s-au ridicat în contra agresiunii americane care tulbură munca cinstită a poporului chinez pe cale de a-și făuri o viață nouă, în care vechea civilizație renaște azi în alte forme.

Demostene Botez

Inima noastră bate alături de China populară

Eram pe puntea „Transilvaniei".

Pireul începuse să se vadă alb, de cretă, prin ceața de noiembrie. Sufletele noastre se aflau într-o senină așteptare: curînd — foarte curînd avea să aibă loc întîlnirea noastră cu veșnica frumusețe a Helladei.

In clipa aceea le zărirăm. Treceau mascate de negură, sumbre, lungi, grupate masiv laolaltă, ca niște amenințătoare forțe malefice, vasele flotei a 6-a americane.

Imaginea aceasta îmi revine de cîte ori citesc despre manevrele agresive ale flotei a 7-a în apropierea coastei chineze. Și mă gîndesc: nici flota a 6-a, nici flota a 7-a și nici o forță malefică din lume nu va putea opri înaintarea victorioasă a Chinei populare, realizarea marelui ei destin.

Politica aventuristă, de negare a realității, politica Statelor Unite e sortită unui trist eșec.

Și inima noastră bate alături de China, de marea Chină, de singura Chină — existentă și posibilă — de China lui Mao Tze-Dun.

Maria Banuș

Protestăm

O țară uriașă, cu oameni muncitori, puternici, plini de virtuți, o țară cu veche și prețioasă cultură, construiește în clipa de față lucruri mărețe, pe temelia altor legi, în lumina unei dreptăți sociale pe care pînă acum n-o găsise. Dar liniștea ei e turburată și amenințată de provocările americane.

Aceste provocări însă nu pot deștepta în toate conștiințele drepte din lume decît mînie și revoltă. Toți cei ce iubesc cu aprindere pacea, creația, construcția, vor protesta împotriva încercărilor americane de a stînjeni mersul înfloritor al vieții în China. China are nevoie de liniște pentru marea operă pe care o săvîrșește, și noi cei ce credem în dreptul la fericire al tuturor popoarelor, noi cei ce vedem în China una dintre țările cele mai pline de dinamism și frumusețe, ne împotrivim cu energie încercărilor americane de a-i stingheri nobila operă.

Lucia Demetrius

De la o întîlnire

Scriu aceste rînduri sub impresia, încă fierbinte, a unei întîlniri ce s-a consumat cu zece minute în urmă. Am fost printre cititori. Le-am citit poezii. O oră și aproape jumătate. Crezînd că depășisem de mult limita timpului lor disponibil, am anunțat sfîrșitul. Dar un om trecut de tinerețe, cu părul retezat scurt și cu o frunte energică, s-a ridicat și mi-a poruncit parcă:

— Mai stați, tovarășe poet. Niște versuri despre China nu aveți?

S-au asociat alte glasuri, multe, mereu mai multe. Și am citit trei poezii despre China. Intîlnirea s-a încheiat cu lozinci țîșnite spontan din toate colțurile sălii, preamărind prietenia cu poporul chinez și lupta sa nobilă împotriva provocatorilor imperialiști.

Era un protest mînios la adresa dușmanilor păcii. Era în același timp un mare și nepieritor poem. M-am simțit obligat să-l transmit prin rîndurile de față, într-un rezumat, desigur, palid.

Cauza păcii se află în mîini bune. Agresorii au cel mult șansa unei rușini lamentabile.

Eugen Frunză

Sportul... de-a debarcarea

Mă gîndesc cîteodată cît trebuie să se plictisească șomerii americani, al căror număr crește, așa cum știe toată lumea, în fiecare zi. Nu este atît de ușor să aștepți stînd degeaba sau umblînd lela, ziua cînd poți să primești resturile de dolari ce reprezintă ajutorul de șomaj (și asta, vai, atît de scurt timp!) Coada cotidiană făcută în fața stabilimentelor filantropice unde poți găsi o supă... populară, cum o numesc cu atîta ingenuitate unii, oferă un trist prilej de a constata că nici măcar această mizerabilă mîncare nu se obține decît cu o îndelungată răbdare. Sînt, desigur, unii ce se consolează la ideea că numărul mereu crescînd al celor care supraviețuiesc din pomana publică, îți dă o oarecare siguranță pentru viitor. Nu se poate, vor spune aceștia, sîntem din ce în ce mai mulți și cineva trebuie să se îngrijească și de noi. Acest început de criză, amintind pe cea teribilă din anii 1929-30, trebuie să dea de gîndit guvernanților și vor fi luate măsuri.

Și într-adevăr, se iau măsuri!

Unele ziare de mare tiraj nu mai publică foiletoane ilustrate înfățișînd cucerirea lunii de către un superman yankeu, din motive binecuvîntate, tristele aventuri cu spioni roșii ce transportă bombe atomice în valize, piesă cu piesă, pentru aruncarea New-York-ului în aer, s-au răsuflat, nici măcar

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

Perspectiva revoluționară (II)

Pînă la eliberare, literatura noastră nu izbutise să exploreze lumea muncitorilor de la oraș, decît într-o măsură foarte redusă. Opera de pionierat începută de Al. Sahia n-a fost urmată de o sinteză epică mai largă. Din romanul romînesc rămînea absentă viața mediilor proletare, sau cînd apărea (Carol Ardeleanu, G. M. Zamfirescu, Sărmanul Klopstock) o îneca un univers pestriț și inform al periferiei. Nu mă gîndesc, spunînd aceasta, la o simplă prezență a muncitorilor, ci la o umanitate deosebită, pe care ei o întruchipează cu experiența, optica, morala lor particulară. Lumea uzinei continua să fie încă pentru literatura romînă o „terra incognita", și iată că un roman ca „La cea mai înaltă tensiune" de Nagy István pătrunde cu îndrăzneală în inima ei. Perspectiva complet nouă pe care o asemenea realizare o aduce în ordinea problematicii noastre literare depășește însă această strictă raportare istorică. Romanul lui Nagy István în spiritul realismului socialist descoperă o zonă de viață încărcată de potențial revoluționar, trăind „la cea mai înaltă tensiune". Muncitorii lui sînt surprinși în momentul cînd devin stăpînii uzinei, cînd încep să lucreze numai pentru ei și pentru copiii lor. Umanitatea, care intră prin cartea lui Nagy István în cîmpul investigației literare, face așadar o experiență capitală pentru toate năzuințele ei, e pusă în sfîrșit în situația de a-și desfășura liberă întreaga capacitate de organizare, întreg geniul inventiv, gama completă a însușirilor morale, dă, cu alte cuvinte, un mare examen cu rezultate de excepțional interes general.

Noutatea aceasta o conține și „Desfășurarea" lui Marin Preda. Aici, un țăran e urmărit în experiența omenească absolut inedită la care-l supune istoria, chemîndu-l să înmormînteze definitiv un sistem întreg de relații înrobitoare, degradante și să întemeieze altele bazate pe respectul muncii și al demnității omenești. Perspectiva revoluționară, deschisă întregii noastre literaturi de povestea lui Ilie Barbu, e cu atît mai vie cu cît ea se impune în împrejurări aparent defavorabile. Acțiunile deviatorilor de dreapta, prin deformările aduse liniei partidului în problema colectivizării agriculturii, îl silesc pe erou să treacă printr-o încercare extrem de grea. S-ar părea, o clipă, că și de la lumea în care și-a pus atîtea nădejdi, Ilie Barbu n-are să aștepte cine știe ce. Idealul socialist din sufletul acestui țăran sărac supune prin urmare lucrurile unei confruntări dramatice, de o rară acuitate. Și în contrast cu ele, hrănit de încrederea în partid, izbucnește într-o flacără de o uimitoare puritate omenească. Sîntem iarăși în fața unei realități neexplorate, în care se zămislește o umanitate cu alte dimensiuni morale și pe care literatura noastră nouă, ca știință despre om, are mîndria să o înscrie în sfera descoperirilor ei.

PENTRU REALISMUL SOCIALIST

E ceea ce se întîmplă și cu „Pasărea furtunii" a lui Petru Dumitriu. Ea găsește în faptele oamenilor acestia simpli, care au pornit să-și croiască altă viață, o atitudine fundamental schimbată pînă și față de forțele oarbe ale naturii. Pescarii lui, învățați să nu mai îngenunche înaintea stăpînilor, nu mai vor să se supună acum nici capriciilor mării și istoria lui Adam Jora, flăcăul osîndit la ocnă pe nedrept, „moriacul" rebel, prins într-o luptă pe viață și pe moarte cu soarta hotărîtă să-l doboare, activistul comunist pătruns de ideea că important nu e numai să înțelegi lumea, dar să izbutești și să o schimbi, e un exemplu edificator în acest sens.

Poporul nostru, modelîndu-și pentru

Ov. S. Crohmălniceanu

(Continuare în pag. 6)

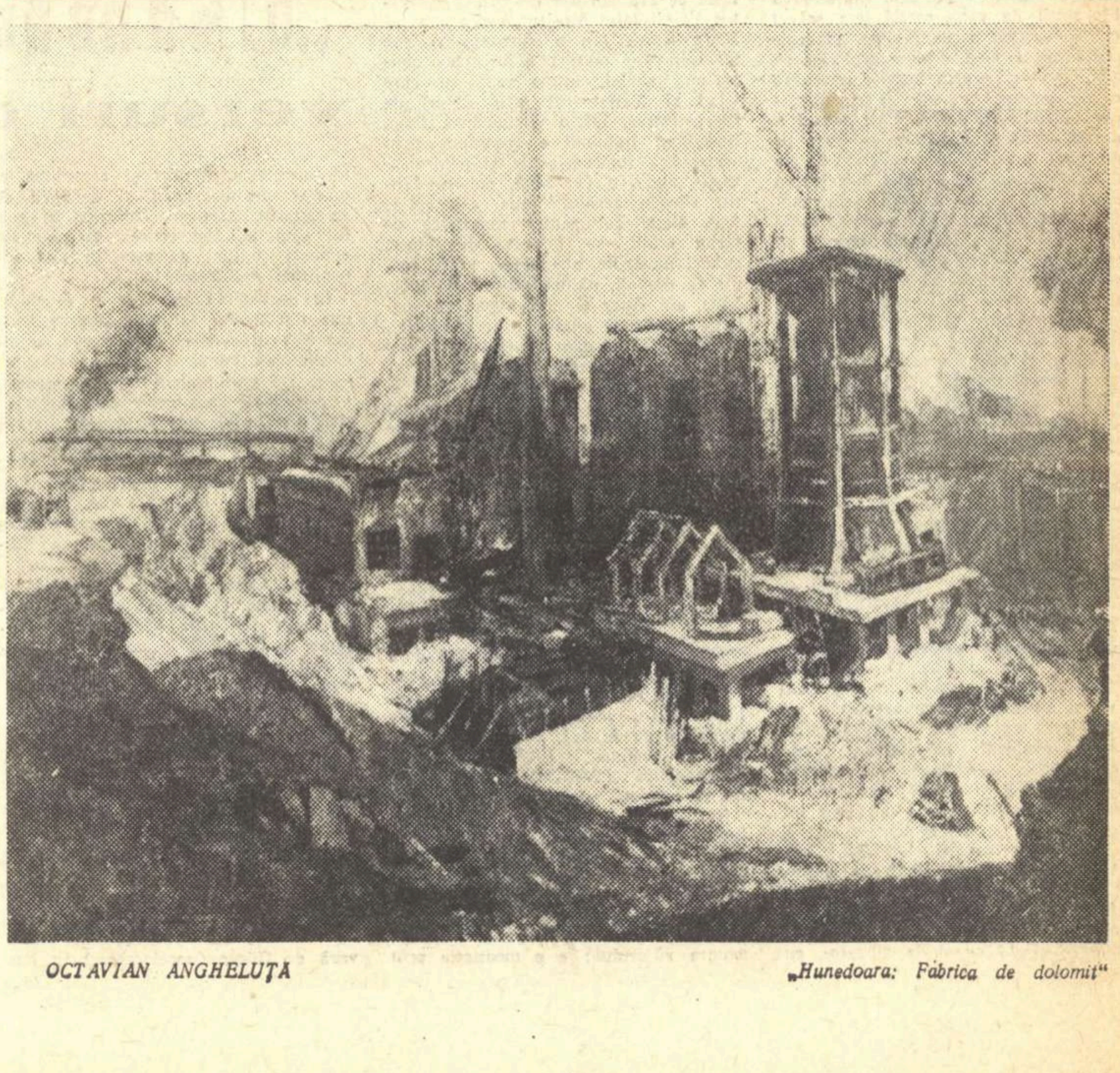

OCTAVIAN ANGHELUȚA „Hunedoara: Fabrica de dolomit"

CRITIC ȘI POET

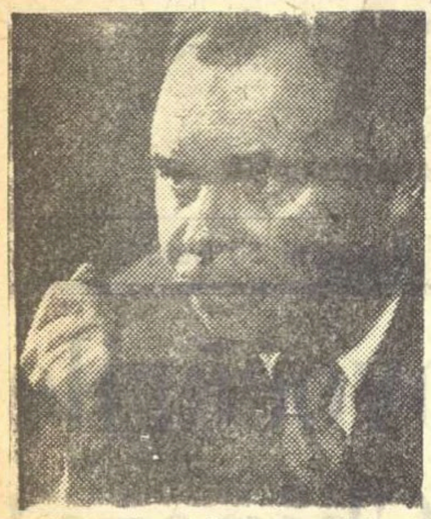

Pentru Marcel Breslașu spiritul critic este una din ipostazele majore ale lirismului. Pentru poet, nu numai discernerea valorilor, dar chiar actul creației, vitalitatea lui, devin posibile numai sub acțiunea criticii comuniste, tovărășești. Spre deosebire de unii confrați care vădesc repulsie față de critică, văzută numai ca obiect de satiră, în „Dialectica poeziei" aflăm un splendid omagiu închinat criticii (mi se pare unicul de acest fel în poezia noastră actuală). Dialogul dintre vînt și foc din fabula „Critica" și morala fabulei, definesc cu claritate locul și rolul spiritului critic marxist în gîndirea și în existența noastră socială. Este limpede că între adevăratul critic și adevăratul poet nu poate exista inimiciție, amîndoi neființd decît două aspecte diferite ale unei unice activități creatoare. La Marcel Breslașu aceste două aspecte coincid, pentru că el este fabulist.

Autorul „Cîntecelor despre cîntec" ocupă un loc aparte în poezia noastră, dăruit de primul său volum apărut după Eliberare. „Niște fabule mici și mari pentru mari și mici" (Editura Cultura Națională, 1946) îl defineau pe Breslașu ca pe un continuator — peste veac — al lui Donici și Alexandrescu. Ulterior, Breslașu a cultivat epica eroică, dar astăzi cu „Dialectica poeziei" el revine la adevărata sa pasiune și menire poetică. Faptul că în volumul numit a inclus o selecție a fabulelor din 1946, întărește convingerea că aici, în fabulistică, este centrul de greutate al creației sale. Prin aceasta, de altfel, Breslașu ocupă și un loc aparte în flora noastră poetică. Sporadic, în ultimul deceniu, un număr de poeți a practicat, cu mai mult sau mai puțin succes, delicatul meșteșug al fabulei.

Constatarea făcută arată și dificultatea speciei. In ce constă ea? Cred că fabulistul trebuie să fie posesorul unei naturi complexe, în felul unui aliaj subtil, din metale foarte diferite. Biografi miopi au văzut în La Fontaine un jovial și boem frecventator de saloane. Cei mai mulți spun despre el: „un epicurian". Dar în fața mesei de lucru, între cei patru pereți ai camerei sale, omul trebuie să fi trăit cu intensitate dramele existenței cotidiene. Atunci cînd era singur, La Fontaine trebuie să-i fi fost nespus de trist din pricina oamenilor și a lumii. Verva, ironia, epicurianismul său nu sînt decît subterfugii, măștile pudice azvîrlite peste o melancolie iremediabilă. Ceea ce boemul vizitator al saloanelor nu a trădat, dezvăluie arta sa. Fabula lui La Fontaine lasă, după degustare, un iz de pelin. Suferința tăinuită la fundul jovialității, vervei și ironiei, este mai accentuată mi se pare la Krîlov. Destinul istoric al fabulei face ca rîsul să fie o mască a lacrimilor. Să nu uităm că Esop, primul fabulist, a fost un sclav, care a făcut înfiorătoarea descoperire că în lumea sclavagistă, între om, obiecte sau animale, nu este nici o deosebire. La tîrgul de sclavi, el a fost prețuit ca obiect de utilitate casnică și pipăit la mușchi, oase și dinți ca un animal. In virtutea acestei constatări, a dat grai omenesc obiectelor și animalelor. Verva marii înțelepciuni traducea suferință și revoltă. Fabula s-a născut dintr-un gest de protest împotriva inechității sociale și ca tendință critică de interpretare a lumii.

Nu trebuie să surprindă de aceea faptul că, la Marcel Breslașu, fabula provine dintr-un vechi fond elegiac. In „Metehne (autocritica duhului meu)" poetul se autoapostrofează;

Mă-ntreb dacă n-are
de gînd să-ți treacă
vechea înclinare
elegiacă...

Intr-una din stanțele gnomice ale volumului, el definește de altfel creația autentică drept rezultat al durerii („Mărgăritarul"):

Durerile inimii
strînse-ntr-o boabă
și date mulțimii
ei să-i fie podoabă.

Prezența continuă, discretă, a tristeții sau melancoliei, arată că fabulistul, cu tot sarcasmul pe care-l utilizează, nu este un mizantrop, nu privește umanitatea cu ochi de carnasier. Condiția esențială, după îndemn horațian, este ca dinții fabulistului să rămînă albi („Dentibus albis"), neîntinați de sîngele victimei. Fabula trebuie să corecteze vicii, dar fără violențe. Intr-una din ultimele sale satire (a zecea) Horațiu spunea că: „In multe situații dificile, gluma izbutește mai bine decît violența". In fond, fabulistul este un iubitor de oameni. In „Sonet", după îndemnul maeștrilor genului, Breslașu exclamă și el:

Intoarce-te spre oameni, trubadure!

Dar nu poți fi fabulist numai cu atît. Transferul de substanță hotărît de către Esop între om și lumea înconjurătoare îl silește pe fabulist să fie un fin observator nu numai al moravurilor umane, dar și al naturii. Voltaire în „Dicționarul filozofic" susține pe bună dreptate că o fabulă reușită este „o pictură vie a întregii naturi". Fabulistul trebuie să aibă și pasiunea naturalistului, un naturalist preocupat însă nu numai de descripție și clasificare, dar și de secretele psihologiei animale. In plus, trebuie să fie și un pictor animalier.

Cu artă subtilă, Breslașu face să circule în paginile cărții sale rîndunici, privighetori, ciori sau ulii, iezi și măgăruși, păstrăvi, raci și broaște, cîrtițe și melci, cerbi și cimpanzei. Uliul cîntăreț și măgărușul lipsit de fantezie, măsoară, cred, cu exactitate, virtuțile sale în materie de pictură animalieră. Portretele sînt desăvîrșite și momentul în care eroii încep să vorbească, nu uimesc. Faptul era aproape așteptat.

Parcă pentru a mări dificultățile, și așa destul de mari ale genului, Breslașu a mai adăugat la „Dialectica poeziei" încă una: limitarea extremă a preocupărilor la problematica poeziei. Incercarea sa este singulară, fără îndoială, pentru că această limitare excesivă nu poate interesa decît fiind animată de fiorul gîndirii dialectice, singura în stare să confere micului cristal al poeziei puterea de a reflecta un univers întreg. Imaginînd această „Dialectică a poeziei", Breslașu nu a intenționat să devină un legislator al Parnasului. Legislația strictă, în materie de poezie, este ostilă spiritului dialectic, doritor mai mult de profunzimi și de inter-relații fine, decît de comandamente rigide, vremelnice. De aceea, pornind de la cîteva principii ferme ale esteticii marxist-leniniste, prezente mereu în subtextul fabulelor, stanțelor gnomice sau meditațiilor din volum, Breslașu a imaginat o întreagă lume de gînduri, obiecte și animale, care fără ostentație sau rigiditate reflectă problematica noastră estetică. In acest sens, „Dialectica poeziei", pledînd pentru o anumită direcție în creația poetică, pledează și pentru o direcție clară în problematica vieții. Care sînt problemele pe care le apără Breslașu în volumul său?

In primul rînd el este un adept al strictei actualități, a cărei importanță pentru poezie o subliniază prin masivul capitol inițial al cărții „Acum, Aici, Acasă". Aceasta este, se pare, și deviza nobiliară a poetului, deviză care bineînțeles nu poate fi ignorată:

Da! patria poetului e-n timp —
dar timpul tău e-Acum, Aici și-Acasă
nicicînd n-au dus cărări către Olimp
să nu fi fost săpate-n clisa grasă.

„Invitație la azi", strofe din „Urmare și poate sfîrșit", arată clar că Breslașu este împotriva nefastei teorii a distanțării menită să atemporalizeze arta și să o desființeze, nimicindu-i finalitatea militantă.

De altfel, teoriei estetizante că arta ar fi un joc, Breslașu îi opune concepția artei văzută ca trăire intensă, care consumă. In „Congresul cîntăreților", broaștele pledează pentru artă domestică, standardizată, pentru „unisonul coral", în timp ce lebăda declară sentențios, dar cu evidentă pasiune: „Un cîntec care nu te costă viața / nu merită a fi cîntat." Ideea este întărită admirabil în două strofe din „Apartenență":

Din orice copac al pădurii
se poate ciopli un catarg —
dar cruntul sărut al securii
e prețul plecării spre larg.

In rănile veșnic deschise
mai gîlgîie sevele-adînci,
altminteri corabia cu vise
își spulberă prora de stînci.

Necurmatului efort creator, Breslașu îi conferă numele de „zilnicie". Efortul dramatic, trăirea intensă este singura care asigură atingerea „înaltului", zonă pură și stenică a creației autentice. In „Dialectica poeziei" se insistă asupra temei „piscurilor", „înălțimilor", a zborului către mari altitudini. „Floarea de colț" este simbolul creației desăvîrșite prin sobrietate, modestie. Iar îndrăznețul Icar nu s-a prăbușit. In azur: „Cutezătorul, la vămile stihiei lui și-a frînt /aripile cu miros de pămînt/ ce-ar fi putut să-i stingherească zborul".

Atingerea piscurilor în materie de artă, cere pe lîngă efort și fantezie. Pentru Breslașu fantezia este un element important, de care dialectica poeziei nu se poate lipsi. Fantezia este aceea care oferă creației imbold, îndrăzneală inovatoare. Teama anulează creația și drama măgărușului său este elocventă, după cum în disputa dintre cîrtița mărginită și solemnă și fluturele grațios, cîștig de cauză are „apriga trudă-a fanteziei".

Dar nici unul din elementele poeticii sale, nesistematice prin însăși voința autorului, pentru a nu oferi impresia unei legislații stricte, nu este privit în sine, sau impus în mod exagerat în dauna altora. Deplina libertate creatoare presupune înțelegerea necesității și dominarea fermă a materialului în vederea construcției echilibrate (vezi în „Stăvilarul" dialogul dintre păstrăv și biber). Problema ponderii apare atît în „Insemnare despre stil" cît și în „Te-nvață vrednica albină". In dezbaterea corelației dintre fond și formă, creația geometrică a harnicei zburătoare nu oferă: „Nici faguri goi, ca să-și vădească / talentul la arhitectură, / nici miere ca să prisosească.../ Migală, cumpăt și măsură!" Impodobirea exagerată a verbului amenință creația, făcînd-o prizoniera propriilor podoabe (vezi „Cerbul"), iar vînătorul de imagini este pedepsit precum „Păsărarul" care, la un moment dat, nu mai prinde nimic, decît greoaiele dropii care îi strică capcana.

Preocupat continuu de procesul intim al creației poetice, Breslașu nu-l uită nici pe creator. Elogiul său se îndreaptă nereticent înspre Icar sau spre îndrăznețul culegător al „floarei de colț". Nu pentru îndrăzneala propriu-zisă, dar pentru finalitatea actului de curaj, care implică sacrificiul. De aceea, cu vervă satirică excepțională, fabulistul condamnă egotistul vanitos, infatuat, rezumînd întregul univers la propria-i persoană. Satira „Poetul" constituie o piesă antologică, cu neputință de uitat. Pe aceeași temă sînt construite fabulele „Osia și roata" și „Invățăcelul".

Fără a fi propriu-zis o artă poetică, volumul „Dialectica poeziei" captivează prin problematică, prin inteligența și verva fabulistului. M. Breslașu este, în plus, un subtil cunoscător al multiplelor taine ale cuvîntului și un virtuos al prozodiei. Aici — dialectic! — este pentru poet o calitate indiscutabilă, dar și un călcîi al lui Achille. Acesta din urmă apare mai ales în „Așa zise jocuri de cuvinte", în care materialul primordial al poeziei nu mai este stăpînit, la modul spartan, propus de Breslașu, ci domină el multiplele posibilități ale poetului. Intr-o viitoare „Autocritică a duhului meu", autorul „Cîntecelor despre cîntec" va vorbi poate despre viciul virtuozității în sine și despre alte vicii care vor fi scăpat comentatorului de față al trudei sale poetice.

I. Vitner

Poezia prozei realismului socialist

(II)

Reproșurile amare pe care le aduce Hegel artei moderne — și în articolul anterior am citat cîteva — au un caracter romantic în înțelesul rău al cuvîntului. Adică, în fața urîțeniei vieții din capitalism, care atrage după sine degradarea de ordin naturalist a creației, Hegel se orientează nostalgic către trecutele timpuri, pline de vitalitate, ale epopeilor primitive. (De fapt și aci, Hegel comite exagerări, deoarece oprindu-se numai asupra caracteristicilor din suprastructura statelor grecești, trece cu vederea contradicțiile sociale care sălășluiesc într-o înfruntare surdă chiar în interiorul vestitei seninătăți antice.) Da, e adevărat că în toată această vreme omenirea tînjește neîncetat după o „independență vie", după „totalitatea cu adevărat individuală" a existenței. Da, e adevărat că rînduielile capitaliste strivesc ca o piatră de mormînt tot ceea ce e poezie. Dar lumea, bazată pe echitate socială și umană, se naște cu necesitate istorică tocmai din contradicțiile aglomerate monstruos în ultima orînduire exploatatoare.

Marx și Engels, încă în condițiile primelor lupte ale proletariatului, au vorbit în cuvinte profetice despre noua societate, denumind-o „primăvara omenirii". Reintrarea insului în posesia însușirilor umane de care fusese înstrăinat, eliberarea de sub starea de sclav al forțelor imanente din natură și viața socială, extraordinara înflorire a omenescului din om, iată cîteva din trăsăturile prezise viitoarei lumi. Și într-adevăr, dacă în capitalism artistul se află în fața chinuitoarei dileme de a realiza opere poetice, zugrăvind o realitate josnică, trivială, la noi situația este total diferită: creatorul trebuie să lupte ca să-și ridice creația la nivelul conținutului poetic major al vieții. Departe de mine tentativa de a diminua dificultățile de creație ale scriitorului contemporan. Hegel, cum am arătat în primul articol, preconiza ca o trăsătură a epicei înfățișarea nu numai a conflictelor dintre indivizi — domeniul creației dramatice, — dar și a obiectelor înconjurătoare și a evenimentelor de seamă care intră în sfera activității eroilor, într-un cuvînt ceea ce numea el „totalitatea obiectelor". Această condiție clasicii o puteau realiza mai ușor, ocupîndu-se de o umanitate care evolua încet și în tipare bine cunoscute. In vremea noastră vechile moduri de existență sînt însă răsturnate. Oamenii de cele mai multe ori trebuie să-și examineze vechile convingeri, educația dobîndită în trecut, tocmai pentru ca personalitatea lor să se dezvolte mai liber, mai bogat. Apoi transformările radicale cuprind mase întregi de oameni, și supun modificărilor înseși peisajele țării etc. Iată tot atîtea greutăți în crearea unor tablouri epice rotunjite. Dar tocmai aici stau trăsăturile inovatoare ale artei noastre revoluționare. Căci este creată o situație, doar în aparență, surprinzătoare: ia ființă o nouă „totalitate a obiectelor" — ca să folosim aceeași expresie — din distrugerea revoluționară a vechilor forme de existență și din structura nouă a vieții din statul democrat popular. Spre pildă, lupta muncitorimii pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist (vezi „Străinul") ori acțiunile țărănimii conduse de comuniști în vederea realizării pe cale revoluționară a reformei agrare (vezi „Setea"), — pentru a da doar exemplul cărților lui Titus Popovici — cer să fie zugrăvite în tablouri epice ample. Scene ca apărarea fabricilor de bandele hitleriste ori împărțirea moșiei baronului Papp de Zerind determină imagini bogate și largi, din punct de vedere epic, care nu puteau fi înfățișate în condițiile statice ale capitalismului „finit". Revoluția unește mase uriașe de oameni, în jurul unor mari idealuri le electrizează, le determină să săvîrșească acte eroice, ridicînd totul la înălțimea unei epopei simple dar mărețe. Chiar aspectele întunecate nu provoacă senzația de decepție, proiectîndu-se pe mărețul fundal al luptei victorioase a poporului, atari aspecte nu fac decît să ilustreze drumul greu dar luminos al bătăliei pentru socialism. Căci în societatea noastră se creează o poezie de o calitate cu totul nouă, oglindind noile raporturi sociale. Să ne oprim, bunăoară, asupra legăturii dintre om și mediul înconjurător. Hegel preamărea cu exaltare faptul că pentru eroii greci cortul, armele lor, etc., nu constituiau obiecte neînsuflețite. Să ne gîndim însă la legătura care există în țara noastră între muncitori și uzinele unde au devenit stăpîni. In „La cea mai înaltă tensiune" există o scenă unde Karoly Bucsi, fost muncitor, acum directorul fabricii, simte cum o poezie discretă dar vie, respiră din întregul peisaj al uneltelor și mașinilor din ateliere. Nu-i vorba de o simplă stare euforică, ci de faptul că oamenii nu mai apar dominați de obiectele înconjurătoare, ceea ce exprima în trecut fetișizarea relațiilor sociale capitaliste. Iar refacerea vechii legături dintre om și uneltele sale de lucru capătă un caracter conștient, lucid. Iată în cîteva linii cum se împlinesc într-o manieră radical nouă condițiile preconizate de Hegel poeziei epice.

Discutînd și alte caracteristici care constituie surse de valori poetice, aș vrea să mă opresc asupra profundei ancorării în social a epicei realist-socialiste. Căci o operă, pentru a fi într-adevăr interesantă, trebuie ca anecdotica, faptele eroilor ei, să se încadreze într-un amplu proces social. Vreau să aduc argumente în sprijinul afirmației, deoarece uneori în spiritul discuțiilor despre „spiritul modern" atare cerință apărea ca fiind de natură dogmatică. Romanele-frescă sociale erau furnizate, ca și cum ar fi reprezentat trăsături învechite ale artei clasice. In schimb, sub emblema stilului modern, problemele psihologice erau discutate în afara tabloului social al epocii. Incă de la început, am să citez părerea categorică pe care o are, în această chestiune, Engels. Ocupîndu-se de literatura „adevăratului socialism" (denumire ironică a unui curent mic-burghez din literatura germană, care mima tendințe socialiste), Engels arăta că, datorită „impreciziunii întregii lor concepții", acest curent „nu dă poeților săi prilejul de a lega faptele narate de condițiile generale, astfel încît să poată scoate în evidență latura lor frapantă, semnificativă". „Adevărații socialiști, se feresc strașnic, în proza lor, de istorie", ceea ce duce, cum conchide Engels, la distrugerea talentului narativ, totul reducîndu-se la o înșirare „de nenorociri individuale... într-un fel de pomelnic sec și plicticos". Să ținem seama că și proza decadentă din Apus caută să creeze interesantul, cufundîndu-se în adîncurile „eului" ori deformînd psihologia oamenilor în sens biologic. Dar întîmplările eroilor fiind nesemnificative, meschine, ei nu pot salva cărțile lor de un caracter banal și meschin. Caracterul poetic al unei opere rezultă însă atunci cînd conflictele dintre eroi se încheagă într-o autentică dramă socială, cînd în cele mai intime detalii ale vieții personajetiv, totul reducîndu-se la o înșirare „dedicțiilor sociale. Vorbindu-se despre proza realismului socialist, se spune cu dreptate că e mai socială decît proza din trecut. Dar în cazul de față cantitatea determină modificări calitative. Să comparăm „Cronică de familie" cu ciclul pe aceeași temă al Hortensiei Papadat-Bengescu. In „Concert de muzică de Bach" ori „Rădăcinile ascunse", descompunerii boierimii i se dădeau și explicații de ordin ereditar, biologic și chiar cînd e văzută în implicațiile sociale, — cum din fericire se întîmplă în ansamblul operelor — procesul este însă limitat într-un cadru strict familiar. La Petru Dumitriu legătura cu dezvoltarea întregii societăți este arătată nemijlocit, este manifest vizibilă. Viziunea științifică a autorului îl ajută să demonstreze artistic că de fapt e vorba de putrefacția unei întregi societăți bazate pe spolierea maselor populare și care duce cu necesitate la revoluția proletariatului și la socialism. Este vorba, dacă vreți, de o nouă calitate a socialului.

Orice derogare de la această caracteristică a realismului socialist, provoacă, inevitabil, eșecuri în creație. Intr-un articol despre negativism spuneam că sînt criticabile — fără a exemplifica — și cîteva schițe ale lui Radu Cosașu. Mă gîndeam, între altele, la schița „Mama", publicată în „Gazeta literară". Nu poate fi subapreciată intenția prozatorului de a relata că, plecînd în străinătate, eroina se lovește de un mediu indiferent, în fond neomenesc; și numai întorcîndu-se în țară poate afla împlinirea sufletească. Dar cu ostentație, Cosașu estompează ecourile frămîntărilor social-politice în viața personajelor. Totul se petrece parcă sub un clopot de sticlă. De aci, cum bine observa cineva, în schiță nu se petrece în fond nimic; totul decurge în mod linear (ca într-o hartă în care și cîmpiile și munții ar fi reprezentate prin aceleași semne topografice). Poate pentru a suplini lipsa mișcării epice, autorul șlefuiește cu virtuozitate detaliile schiței, dar rezultatul e că se mărește și mai mult senzația de artificial, de făcut. Pentru a putea fi scoasă în evidență latura frapantă, semnificativă a întîmplărilor, trebuie să fie zugrăvite condițiile generale, istorice. Scriitorii realiști-socialiști nu numai că nu se feresc de istorie, dar o oglindesc în laturile ei determinante, lărgesc sfera unității dintre individual și social realizînd opere monumentale, cu un caracter profund tipic și profund poetic.

Dar poate cea mai poetică trăsătură a prozei realist-socialiste o constituie înfățișarea eroului pozitiv. Se știe că în romanul burghez eroul reprezentativ pentru vremea respectivă era omul mediocru. (Homais al lui Flaubert e exemplul cel mai tipic). Trăind în mediul „finit" al capitalismului, personajul nici n-avea posibilitatea să ducă o viață adevărată și cu o rațiune înaltă. El servea drept hîrtie de turnesol pentru a dovedi mediocritatea vieții din jur. Nu mai spunem că proza decadentă, în special existențialismul, a ucis pur și simplu trăsăturile pozitive ale omului. Realismul socialist a avut însă pretutindeni un efect tonifiant, aducînd caractere armonioase, viguroase, din punct de vedere moral. Găsim aici reflectarea acelui proces istoric de care vorbea Lenin, și anume faptul că lupta proletariatului face să apară oameni noi, pătrunși de fanatismul acestei lupte, oameni pe care-i denumește „tribuni ai poporului". Aceste tipuri nici nu suferă măcar comparație cu personajele prozei burgheze. Să ne amintim de Swann al lui Proust care este realizat ca o imagine statică, decupată parcă dintr-un tablou de natură moartă. Deși Swan este cunoscător în arta plastică și în muzică, raportat la eroii noștri, oameni simpli, dar care sînt puși să rezolve marile probleme ale epocii, el ne apare cu o fizionomie intelectuală spălăcită, lipsit de o fizionomie spirituală în adevăratul înțeles al cuvîntului. Caracterul nou al personajelor noastre pozitive stă în contopirea vie, originală cu societatea revoluționară. Desigur și în literatura din trecut s-au creat tipuri de luptători, dar aceștia își exprimau protestul lor aprins opunîndu-se cu mîndrie rînduielilor sociale înconjurătoare. Literatura noastră întreprinde apoteoza unității dintre erou și colectivitate. Să ne gîndim la toate tipurile noastre pozitive: de la Mitrea Cocor la Anton Filip — care se identifică total cu noua lume pe care o construiesc. De aci patosul pozitiv al artei realismului socialist.

★

La capătul acestor considerații cred că putem conchide asupra faptului că acea „poezie a existenței omenești" pe care aproape toți marii creatori din trecut au simțit că era total distrusă în capitalism — ca și în orînduirile explotatoare anterioare — apare în societatea noastră în toată bogăția sensurilor ei. Hegel se extazia în fața „liberei individualități" a principilor ahei. Ce să spunem noi despre oamenii altădată umiliți și obidiți și astăzi stăpînii vieții? Hegel nu găsea suficiente cuvinte de laudă pentru a releva legătura dintre personajele homerice și mediul natural și social. Ce să spunem noi despre legătura care există între eroii noștri și societatea pe care o crează în mod revoluționar? In realitate, procesele social-umane din epoca noastră fac insuficiente, searbăde caracterizările hegeliene.

Teoria poeziei prozei realismului socialist nu poate fi formulată decît de către critica marxist-leninistă, pe baza experienței noii arte precum și a înseși caracteristicilor noii realități. Căci un lucru este cert: noi avem toate motivele să repetăm vibranta întrebare a lui N. Ostrovski: „Cine a avut înaintea noastră atîtea bogății morale și ideologice? Nimeni, niciodată".

Al. Oprea

GETA BRATESCU

„Colectivistă din Dobrogea"

Cronica LITERARĂ

„UMBRA STELELOR"

versuri de Radu Boureanu

Retrospectiva a trei decenii de poezie (1927-1957) a lui Radu Boureanu cere o deosebită atenție atît prin valoarea poetului cît și prin semnificațiile ce se desprind pentru o etapă a versului romînesc. Radu Boureanu face parte dintre acele talente autentice pe care îndrumarea literaturii de către partid le-a salvat de la un joc secund, sterp, dîndu-le posibilitatea unei depline realizări de sine. Prin eliberarea forțelor creatoare de manierismul formalist și prin clarificarea concepției despre lume, poetul a putut — după Eliberare — trece pe un plan superior al creației sale. Nu dorim prin aceasta să anulăm valoarea operei anterioare, ci doar să marcăm superioritatea noii metode de creație, realismul socialist; de asemeni să remarcăm, — faptul a mai fost consemnat în presă — că retipărirea poeziilor din epoca 1927—1939 s-a făcut, în acest volum, fără suficient spirit critic, o seamă de poeme nerăspunzînd nici unei necesități actuale. Ne referim la „Vioara moartă", „Zi de apoi", „Sub coviltirul negru", „Tărîmul morții, „Agonică" ș. a.

★

In „Zbor alb" (1927-33) poetul e un parnasian cu vers limpede și sonor, cu ecouri din simbolismul flamand (Verhaeren, Maeterlinck), care lucrează în filigran emailuri și camelii lipovenești. Apar peisaje delicate și pure, — în argint și aur, sau acuarele cu opoziții simbolice de culori — locuri pustii, a căror tăcere e tăiată de zborul oblic al paserilor sau tulburată de răsăritul lunii galbene. O vagă tristețe plutește peste aceste ținuturi colorate și moarte, cu o alunecare de vis spre locul nul, lunar al liniștii albe. Acestei evaziuni în pitoresc, unde sentimentele violente au fost abolite, îi corespunde și o altă evaziune, în istorie. Trecutul istoric e un tărîm legendar, mitic și stilizat pe care autorul îl opunea prezentului capitalist, „leat de păcate". Trecutul, golit de istorie, e un mit cromolitografic în care o „jupîniță prea albă, prea lunară" se preumblă în caretă de aur, în timp ce călăresc „Fetii cu straie albastre, cu săbii ce ard aprinse de jar..." „Povestea Voievodului Mrejer", evocare a lui Petru Rareș (cu o frumoasă viziune a fugii prin munți) e în afara contextului social, într-o zonă în care Glad și Menumorut stau alături de Petru Rareș, într-o vreme fără timp. Specificul național e recompus prin vocabule — folosite poate și pentru savorile auditive (voroavă, octoih, daurit, slovele cerului, zaua zodiacului, leat, etc.). Tot pentru atmosfera de tărîm vrăjit, se folosesc descîntece, duhuri nevăzute, strigoaice, vrăji, turme de diavoli, năluci, strigoi pe labe, buhe, etc. Apar și unii îngeri cu atribuții incerte. O gîndire concret-istorică ne împiedică să dăm unui fenomen (aici evazionismul) aceeași interpretare, indiferent de epoca în care s-a produs. Și în istorie, ca și în peisaj, poetul dorea abolirea realității capitaliste prin zborul alb al visului către același loc nul. E semnificativ finalul poeziei „Cătunul visat": „... și nu duceau drumuri prin zare către alte cătune./ Nu venea nimeni,/nu pleca nimeni, / nu murea nimeni, / nu iubea nici un flăcău, / nu iubea nici o fată. / Era o lume visată?" (pag. 85).

★

Dar, prea gravul ev, nu îngăduia refuzul prin evadare. Zborul alb, lin, devine zbatere dureroasă încă din acel impresionant poem (tradus în limba maghiară de Attila), „Calul roșu". Cu „Golful sîngelui" (1933-36) și „Cai de apocalips" (1936-39) Radu Boureanu se situează pe planul dramatic al istoriei. Apare istoria ca devenire, realitatea ca posibilitate. In locul viersului delicat, țîșnesc sentimente tari exprimate în opoziții violente de culori. Poetul începe a medita asupra menirii generației sale („generația în pulbere", o numise Zaharia Stancu), asupra viitorului; e o meditație prin sentimente. presimțiri și resentimente, o alternare de iluzii și deziluzii ce se succed, asemeni valurilor în golful sîngelui. Convertirea la patetism (uneori confuz) dă versului său sonor mai multă substanță.

In dezbaterea pe care o deschide, una din temele (și unul din motivele poetice) frecvente, este aceea a tinereții mințite și a „elanurilor sparte"; „De pretutindeni auzeam glasuri, / din toate părțile veneau semnele /largilor aripi cuprinzătoare,/ aurul snopilor, făgăduielilor". („Volute de fum"). Dar... „Veacul pornise ciudate galere/către destinul cuprins în soroace; / au stat la mijloc de cîntec să joace,/valul le-a trecut pe marea tăcere". („Argonaut"). In locul promisiunilor, al largilor aripi cuprinzătoare, mizerie, război. Poetul nu găsise o ieșire, atmosfera e sumbră, mocnită: „... gem timpurile pentru noi, —"... „stau ca o țarină tocată sub copite". Elanul primelor tinereți a trecut, ce va urma mai departe? „Stau răzimat de strîmba tinerețe,/de tinerețea ce-a îmbătrînit," („Poem") și totuși, uneori, o geană de speranță: deși cu „un obraz grotesc și abătut/sub o capelă verde, cornată de recrut", totuși, „suie zăpezi aprinse în gînd / către mama înaltă a visurilor".

In versurile poetului se aud surd tobele roșii ale războiului, tobele negre ale morții. Apare protestul în fața războiului: „Moartea în culori" e o gravură de Dürer (necolorată...) în limbaj simbolic, cu un bal și o domniță „cu grație macabră".

Protestul e însă încă implicit și se abstrage deductiv dintr-o stare de halucinație depresivă. E o stare de tensiune poetică autentică, dar care nu se rezolvă decît în „Versuri vechi" (1939-44) în care e atacat direct hitlerismul și apar primele poezii deschis sociale. „Pe neagra memorie" e un poem remarcabil.

★

Nu era locul să facem aici o analiză a volumelor anterioare Eliberării, deși ele ocupă în „Umbra stelelor" un spațiu important. Am dorit doar să desprindem linia mare a evoluției lui Radu Boureanu și mai ales să remarcăm puternica impresie pe care a produs-o războiul asupra sensibilității sale. Și aceasta pentru că primul volum publicat după Eliberare — „Sîngele popoarelor" — (1948) vibrează la aceeași preocupare. Dar concepția s-a clarificat mult, războiul nu mai e o vagă eroare, o crimă absurdă a unor forțe misterioase, atacul poetului e precis, direct. Stăpîn pe mijloacele artei sale maturizate, Radu Boureanu scrie acum poezii memorabile, de un solemn patetism, cum ar fi „Sîngele popoarelor", „Corăbii spre Indonezia", „Culoarea roșie și neagră", etc.

Sîntem adesea acuzați de a fi adoptat o metodă artistică — aceea a realismului socialist — care ar nivela poezia, anulind diferența specifică, originalitatea creatoare. Firește că poeții nepoeți, care au existat totdeauna, se mulează pe o școală sau pe un maestru și mimetismul lor cu aripi de curcan a dat mereu impresia de fabricat în serie. Dar niciodată, nici un curent literar, nici o metodă artistică, nu a fost judecată după subproducția sa, ci după ceea ce înseamnă talent autentic. Or, la un talent care s-a manifestat și înainte de Eliberare, sîntem în măsură să apreciem saltul calitativ în creație. Depășind vechile limite ale poeziei sale, Radu Boureanu nu numai că și-a păstrat originalitatea artistică, tonul său propriu, virtuozitatea tehnică, ci le-a sporit.

★

In noua etapă a poeziei lui Radu Boureanu se poate vorbi de o recuperare a istoriei. Poetul vremei fără timp, mitice, scrie numeroase poeme (volumul „Sîngele popoarelor", ciclul închinat Festivalului din București al Tineretului, etc.) care sînt „momente politice" în adevăratul sens al cuvîntului. Și cele mai multe dintre poezii, care răspundeau unei acute probleme politice, se recitesc azi, după un deceniu, cu sentimentul poeziei autentice, uneori antologice. Realitatea este că densitatea istorică dă o vibrație sporită sentimentelor personale al căror ecou este mai impresionant în concretul dens al istoriei decît în golurile mitice. Noua etapă a creației lui Boureanu primește o nouă dimensiune, viitorul restituit. Existența perspectivei revoluționare, situarea într-o lume organizată, logică, în devenire, într-o lume în care viitorul există, dă o altă valoare versului limpede, sonor și grav al poetului. Faptul că vorbim despre versuri retipărite, cunoscute, ne dispensează de obligația citatelor ilustrative. E clar însă pentru toți cunoscătorii poeziei lui Boureanu că poetul nu a renunțat la nici unul din procedeele anterioare, care-i erau proprii. Ceea ce e nou — și aceasta este esențial — este faptul că aceste procedee slujesc împreună unei idei centrale. Există o conexiune a procedeelor subsumate conținutului: folosirea opoziției de culori, a numelor sonore, a cuvintelor cu savori auditive, etc. se face întru reliefarea ideii poemului. In depășita etapă a creației sale, asemenea procedee erau adesea folosite autonom, fără legătură între ele și fără referire la sentimentul fundamental al poemului. Firește că un procedeu tehnic oarecare, nu poate fi judecat în abstract, în absolut ci în raport cu ideea de relief și cu contextul artistic. Evident, există procedee (halucinația onirică, dicteul automat, tehnici hermetizante), care nu pot, în principiu, ajuta la reliefarea unui conținut revoluționar. Cele mai multe procedee însă trebuiesc raportate la text, judecate în raport cu conținutul și cu opera gîndită ca un întreg. Un text literar nu poate fi analizat numai după cîteva propoziții declarative, care pot fi uneori dezmințite de totalitatea procedeelor folosite. In raportul dialectic conținut-formă, analiza laturii secundare, forma, poate deveni esențială atunci cînd ea întunecă ideile sau cînd reliefează idei străine celor enunțate declarativ.

Astfel, nu vedem posibilă existența unei arte realist-socialiste, realizată prin halucinație onirică sau prin dicteu automat, așa cum nu vedem posibilă o artă revoluționară realizată prin terminologie gîndiristă sau semănătoristă. Am făcut această precizare întrucît, uneori, citim texte care prin tematică sau poziție declarativă par ale noastre dar care, în fond, ne sînt străine. A păzi puritatea ideologică a unui critic militant presupune a nu limita analiza la camuflajul declarativ (termenul nu presupune o rea intenție obiectivă) ci a pătrunde cît mai adînc în țesătura ideologică a textului.

★

Radu Boureanu, unul dintre cei mai talentați poeți contemporani, face parte din acea generație care, formîndu-se în anii tulburi dinaintea războiului a depășit limitele și confuziile epocii, situîndu-se pe poziții înaintate ale versului nou. Analiza masivului volum „Umbra stelelor" (410 pagini), exemplificarea afirmațiilor făcute despre noua etapă, realist-socialistă, a creației sale, va forma obiectul cronicii viitoare.

Paul Georgescu

REPORTAJ ÎN LUNA SEPTEMBRIE

PAGINĂ MOȚEASCĂ

Toamna aduce cu ea culesul viilor și deschiderea școlilor. Aparent, între ele, nu e nici o legătură — în afară de a fi cuprinse în matca aceluiași anotimp. Iar dacă facem distincția necesară că sărbătoare nu este egal idilism, atunci putem spune cu inima împăcată că ele sînt cele două mari sărbători ale toamnei. Și nu numai atît. Deschiderea școlilor sau, în sensul mai larg — școala, se asociază direct cu înseși ciclurile din natură. Ghiozdanele sînt luate sub braț cam o dată cu însămînțările de toamnă și sînt părăsite tocmai în vară cînd, odată cu spicele, dă în pîrgă și învățătura de peste an. Se coc deopotrivă roadele pămîntului și ale omului. Pe unele le crește soarele, pe altele omul. Iar omul acesta, sub mîna căruia firavele, golașele tulpinițe vor căpăta, an de an, frunziș mai bogat și vor da roade, este învățătorul.

Gîndindu-te la el, prin mîna căruia am trecut cu toții, și trec copiii noștri, și vor trece copiii copiilor noștri, îți apare imaginea clasei, cu șirurile reguiate de bănci, crestate ici-colo de bricege îndrăznețe, ale celor care astăzi n-ar mai încăpea în micuța mobilă de lemn, cu pereții proaspăt văruiți pe care, doamne-ferește, n-are ce căuta creionul, cu tabla neagră ca noaptea ce-i desparte pe acești puștani, dedați la năzdrăvănii, de miraculoasa lume a alfabetului. Clopoțelul a sunat vestind începutul marii călătorii de ani de zile. Părinții care i-au condus au rămas undeva pe chei și nu se mai văd... Punțile au fost ridicate. Iar ei, puștii, cu noduri grele în gît, se simt singuri, părăsiți, deznădăjduiți, cu zeci de „să nu...!" în minte — ultimele sfaturi ale celor de pe chei: să nu plîngi, să nu te bați, să nu țipi.

Și iată, ușa se deschide și apare omul necunoscut.

— Bună ziua, copii!

Iar de acum încolo, marea călătorie începe: peste cele nouă mări și nouă țări cîte se întind între A și Z...

Această imagine clasică a începutului de școală conține tot ce vreți: duioșie, romantism școlar, fiorul primei litere pe tăbliță, — și totuși e săracă, pe oricîte pagini s-ar mai întinde caligrafierea ei plăcută și gingașă. Și iată de ce:

In vestita Țară de piatră a moților, școala se asocia într-adevăr cu ciclurile din natură. Toamna nu aducea cu ea culesul viilor. Nu cresc struguri pe steiurile Apusenilor. Nu crește nici grîu și nici porumb. Creșteau odinioară numai brazi. Moțul tăia bradul, făcea iarna ciubere iar vara pleca cu ele „în țară". Vindea, nu vindea ciuberele, toamna se înapoia acasă în vîrf de munte privind cu neliniște picul de făină din ladă: el și ai lui — iar moții sînt vestiți că au copii mulți — cu picul acesta aveau de trăit jumătatea de an ce li se deschidea în față ca o prăpastie. Incepea tragica hibernare. Casa e pe vîrf de munte iar școala undeva în vale sau peste munte, sau peste încă un munte și încă o vale — și zăpada e cît casa, și încălțări nu-s, și-s lupi. Pentru omul care trecea munții spre tîrg, cu o legătură de lemn în spinare, faptul era simplu — în fond epopeic. Tîrgul se ținea la capăt de săptămînă, dar școală — dacă era pe undeva cîte o școală — trebuia să se țină în fiece zi. Zăpezi, munți, lupi. Puteai ajunge la școală? Nu puteai ajunge.

Erau șaptezeci de mii de moți. Aproape un sfert dintre ei cu totul neștiutori de carte. Tara de piatră a anului 1944. Moștenirea unei hibernări îndelungate, transmisă din generație în generație, odată cu foamea și sifilisul. Vreo sută de învățători la toată această populație flămîndă și risipită. Așa încît, chiar cele patru clase elementare obligatorii se situau undeva pe granița dintre imposibilitate și privilegiu.

E frumos și plăcut pentru dascăl să înceapă în fața prichindeilor, cu prima literă a alfabetului. Dar aici, cu zece ani în urmă, învățătorul a trebuit să înceapă de la prima literă a vieții. Poetul a spus: în Țara Moților se face ziuă. Chiar din primul ceas al zilei au pornit, în Apuseni, învățătorii. Ei au răspuns eroic chemării partidului. Erau puțini, un detașament de șoc. Curînd, au sosit întăriturl din toate părțile țării. S-a împătrit numărul învățătorilor. Și totuși frontul analfabetismului, al atîtor copii care trebuiau aduși la școală, era vast. Cum să-i aduci pe copii la școală? Zăpezile sînt zăpezi, munții — munți, lupii — lupi. N-ai cum să-i aduci. Atunci? Atunci te cațeri tu, învățător, în vîrf de munte — la copii, la oameni.

Așa a fost. Invățătorii s-au răspîndit prin cătune, chiar pe grupuri de case! Așa a fost. De necrezut. „Grupuri de case" e aproape o figură de stil aici, în Apuseni, căci asta înseamnă cîte patru-cinci kilometri de la o casă la alta, de la o vale la alta, de la un vîrf la altul. Fiecare nouă pagină din cartea de citire e un maraton. Alfabetizare și alpinism.

A fi învățător nu însemna a corecta caiete și a citi în clasă pagini alese. Aici i s-a cerut învățătorului să dea totul: de la cît face 2+2 pînă la ce înseamnă imperialismul, de la demonstrarea avantajelor cooperației pînă la organizarea echipei artistice și dezghețarea minuțelor și nasurilor aprinse de viscol. Iar a fi în mijlocul oamenilor, a-ți face datoria față de ei, a-i convinge să vină la cursurile serale și a-i deprinde să ia cărți de la bibliotecă — asta, în Țara Moților, capătă dimensiuni înzecite. Un sat se întinde cît Bucureștiul — de la un capăt la celălalt sînt 20-30 de kilometri. Sohodorul, de pildă, are o suprafață de peste 70 de kilometri pătrați. Am văzut oameni venind la raion, în Cîmpeni, la ședință. Pe cai. Duceau în desagi fîn și merinde. Un pas, aici, e un drum. Iar un drum — o expediție.

Ce era de făcut? Așa au luat ființă, în Țara de piatră, internatele. Locuințe speciale pentru copiii din primele clase. Douăzeci de internate. Afară urlă vijelia, zăpada e pînă la geam, noaptea sclipesc flămînzi ochii lupilor, — iar aci, înăuntru, copiii silabisesc: o-i, oi. Toată iarna. Zeci, sute, mii de copii și vîrstnici. In spatele lor, lîngă ei, învățătorul. Odată cu literele alfabetului au început să se depene celelalte — ale vieții. Una după alta, în cartea mare a Țării de piatră; tot ceea ce n-a fost și este: cooperative de producție „Horia moților", școli de 7 ani, școli medii, casă a pionierilor, spitale, dispensare, case de nașteri.

Iar a vorbi despre medicii din Țara Moților, înseamnă a repeta, la specificul muncii lor, imaginea învățătorului de aici. Medici fără mașină, fără șaretă, uneori și fără cal — pe vîrfuri aspre de munte. Campanii sanitare vaste, ca și aceea împotriva analfabetismului, brăzdează istoria ultimului deceniu al Țării de piatră. Cu douăzeci de ani în urmă, Apusenii își aduceau trista contribuție la marele procent al mortalității infantile din Rominia. Pîereau 25—30 de copii dintr-o sută! Procentul a scăzut astăzi vertiginos.

De cum am trecut hotarul Țării Moților, m-a uimit și m-a surprins în bine dragostea și respectul cu care mi-a vorbit ultimul ciubărar despre învățători și medici. Și nu știam de ce. Acuma știu.

E o pagină scurtă dar încrustată adînc, trainic, în steiurile țării de piatră.

Victor Vîntu

Ilustrație de N. MOCANU

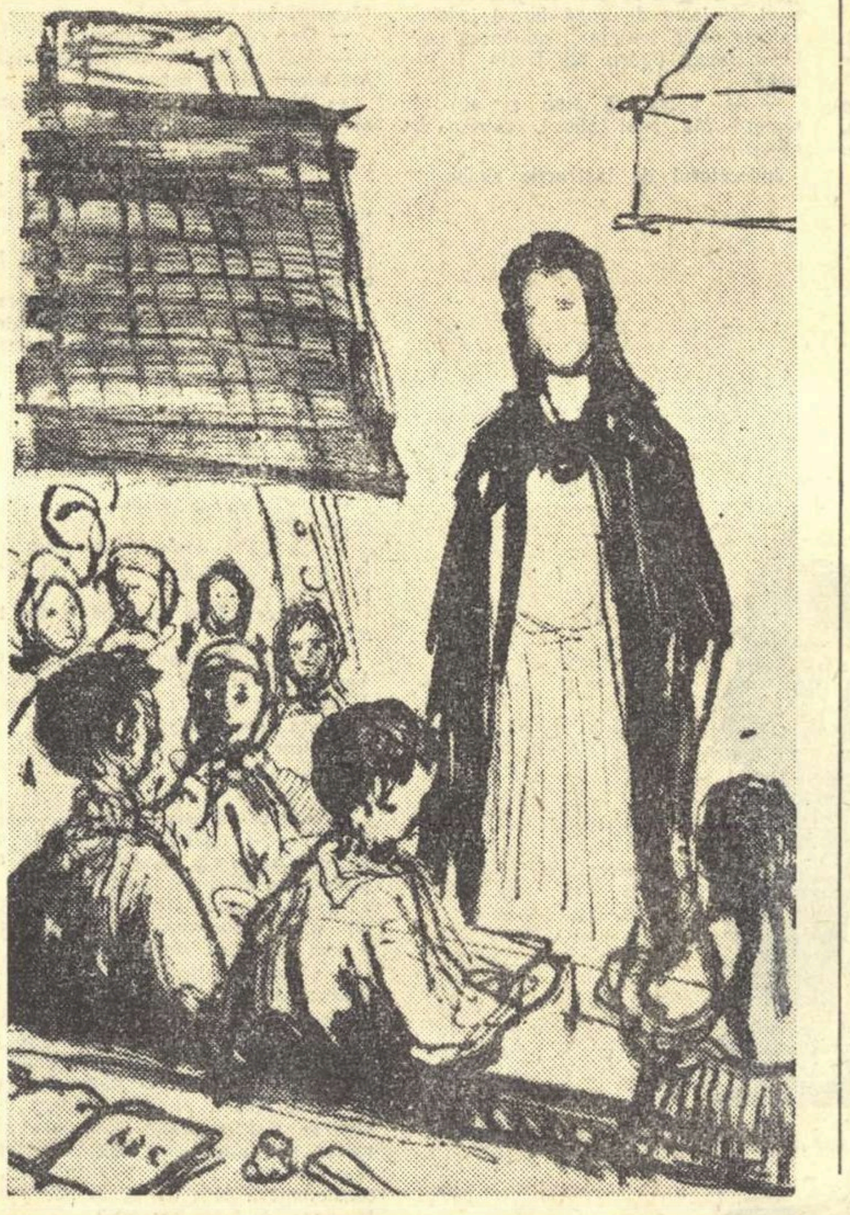

RASPUNS LA O SCRISOARE

Data scrisorii e cam veche: începutul lui '58. Notă rea pentru redactor, dacă răspunsul vine de-abia acum. Dar ce să-i fi răspuns atunci? Cel mult: „Vă mulțumim, am luat cunoștință, într-un viitor apropiat...". Pentru că, iată scrisoarea:

Tovarășe redactor,

Vă scriu din Cluj. In ultimul timp, în orașul nostru s-au înmulțit căminele studențești. Studenții și studentele care încă mai locuiau la mansarde, prin bucătării, au părăsit periferia orașului și a imobilelor mutîndu-se în căminele ultramoderne, confortabile (printre noi se spune confort „ultimul răcnet"). Aceasta a deranjat probabil gazdele de profesie care cereau sume mari pentru chirii, pentru că în Cluj au început să se înmulțească anunțurile. Pe ziduri, pe stîlpii din stațiile autobuselor au apărut bucățele de hîrtie în care poți citi: „Primesc student în gazdă"; „Inchiriez o cameră bună"; „Primesc student în familie" Alte anunțuri asemănătoare descriu detaliat confortul grozav al unei odăițe.

Consider că pentru cei care adună material util revistei, cele de mai sus ar putea constitui o sursă de inspirație.

Gh. Vasilescu — student
Adresa mea este: str. Petöfi
nr. 21. Căminul Gh. Coșbuc —
Cluj

Tovarășe Vasilescu,

Te-ai adresat unui redactor și ai nimerit un reporter. Asta înseamnă că primești răspuns în locul unei scrisori, un reportaj. Scuzele mele. Sfîrșitul vacanței, începutul anului, „balicii" — cum le spun candidaților studenții clujeni — îi vor lărgi puțin tematica. Nu te superi, nu?

Mulțumiri.

NOUTĂȚI DESPRE VACANȚA

Clujul este în vacanță. Nu studențimea din Cluj, ci însuși orașul.

Cu treburi pe la sediile asociațiilor studențești am descoperit o noutate în acest ciclu aparent uniform: cîteva vederi. „Salutări din Polonia", „...ne e dor de țară: peste cinci zile părăsim Budapesta...", „...Moscova ne-a uimit...", și semnează grupuri întregi. Mai sînt vederi și cu alte adrese: Cehoslovacia, Bulgaria — dacă țin bine minte... Toate, de la studenții trimiși de asociațiile lor să vadă străinătatea.

Pe vremea lui Caragiale, mamițica îl plimba pe dl. Goe de 10 Mai la București „ca să nu rămînă repetent și anul acesta". Familiile „subțiri" își trimiteau odraslele după examene la Paris, Berlin sau Viena. Nu-mi amintesc totuși, să fi plecat cîndva în străinătate grupuri de studenți, zeci de studenți a căror singură grijă materială în pregătirea voiajului să fie fotografiile pentru pașaport. Ciudat! Cu imaginea Kremlinului sub ochi, de dimensiunea unei cărți poștale, cu imaginea castelului Wavel din Cracovia în față, vederile de pe litoral, de la Borsec sau de la Sinaia mi se păreau banale. M-a trezit la ordine un procentaj: din fiecare opt studenți ai Clujului, unul se odihnește la munte sau la mare gratuit. Biletul de odihnă nu-i o noțiune tocmai nouă pentru studenți. Cifra globală este totuși revelatoare. Deci tot noutate se cheamă.

Dar la Cluj m-a adus un scop precis. Haidem la blocuri. Nu-mi vine să le spun cămine. Nu știu de ce, vechitura din cuvîntul acesta evocă încăperi lungi, lungi de tot, cu multe paturi (aliniere perfectă, controlată de pedagog) și puțină lumină. Și cînd descrii aceste două splendide construcții ridicate în decorul unui parc superb, ar fi o crimă să strecori măcar izul mucegăit pe care-l degajă vechiturile.

Din viața studențimii

Blocurile au fost gata cu puțin înaintea scrisorii studentului Gh. Vasilescu, adică prin decembrie trecut și adăpostesc 650 de studenți în camere nu mai mari de patru persoane. Ghidul meu, Viorica Viorel era la fereastră cînd s-a semănat iarba. Mi-a spus că știe tot căminul (cel din stînga, al fetelor) ca pe propria-i locuință. De fapt, nu e o comparație, ci o adresă. Nu l-a mai văzut de o lună și iată, tot îi oferă o surpriză: oglinzile mari, din hol. Știa canapelele plușate, știa covoarele persane, știa măsuțele elegant îmbrăcate, numai oglinzile nu.

Inăuntru, camere frumoase, ba mai mult: cochete. La căminul de băieți de alături, ultimul adjectiv cade. Tot patru persoane în cameră, tot înzestrare perfectă, însă aci locuiesc băieți. Mă interesez cărui institut aparțin căminele și mi se răspunde că sînt locuite de studenți ai universităților „V. Babeș" și „Bolyai". Există zeci de cetăți universitare pe glob cu mult mai mulți studenți însă nici un oraș nu are două universități exact cu același profil și cu aceleași facultăți în două limbi de predare diferite. Mi-am notat în minte că vorbind despre locatarii căminelor, trebuie vorbit despre studenții a două naționalități. Eroare. In ușa căminului de fete coreeanca Son-E discută nu știu ce cu o tînără sovietică, studentă la chimie în Cluj...

Pornim mai departe spre al treilea cămin nou dat în folosință anul acesta. Beneficiar: Institutul Politehnic, care și-a cazat peste 300 de studenți în condiții identice, adică excepționale. Mai puțin parcul (băieții se plîng...). Liniștea a atins aci limita maximă realizabilă într-un cămin studențesc. Rar, se deschide cîte o ușă prin care se strecoară afară frînturi de melodii. Intreb dacă toți studenții știu să cînte. Mi se răspunde că toți au în cameră difuzoare.

In sfîrșit, gălăgie. Dinspre oraș sosește un grup de băieți polarizați în jurul unui vlăjgan cît doi oameni hrăniți la supliment. Portarul blocului mă avertizează:

— Sportivi...

Exact! Incep antrenamentele, competițiile.

N-are rost să mai zăbovesc în Cluj. Pornesc spre centru pe lîngă Biblioteca Centrală Universitară care-mi aminteste 3—4 rînduri de coloană citite în „Studențimea Nouă" din nr. 12 aprilie 1932: „La sfîrșitul lui 1931 biblioteca este închisă din lipsă de bani pentru lemne și pentru lefurile servitorilor. Pentru întreținerea tuturor favoriților sînt bani, însă pentru o instituție folositoare studenților săraci (căci studenții bogați au casă încălzită și cursuri) nu sînt bani..."

Asta în 1932. Pentru că, la sfîrșitul lui august 1958 mă plimbasem prin camerele a 1.000 de studenți date în folosință, toate, într-un singur an. Grozavi de mulți bani trebuie să coste. Construcția, firește. Despre chirii n-avem ce vorbi; locuiesc aci bursieri, o parte a celor 56% din totalul de 9.000.

In finalul scrisorii dumitale, tovarășe Vasilescu, există un paragraf pe care nu l-am reprodus din teamă. Scriai așa: „Consider că redarea lor (a faptelor aduse la cunoștință n.n.) oarecum într-un stil mai literar, ar interesa și pe cititori".

Să mă ierți dacă n-ai găsit stilul pe care-l așteptai, ci mai mult cifre. Dar sînt atît de multe și atît de semnificative! Și-apoi, mai am o portiță de scăpare: cuvîntul „oarecum"

I. Bucheru

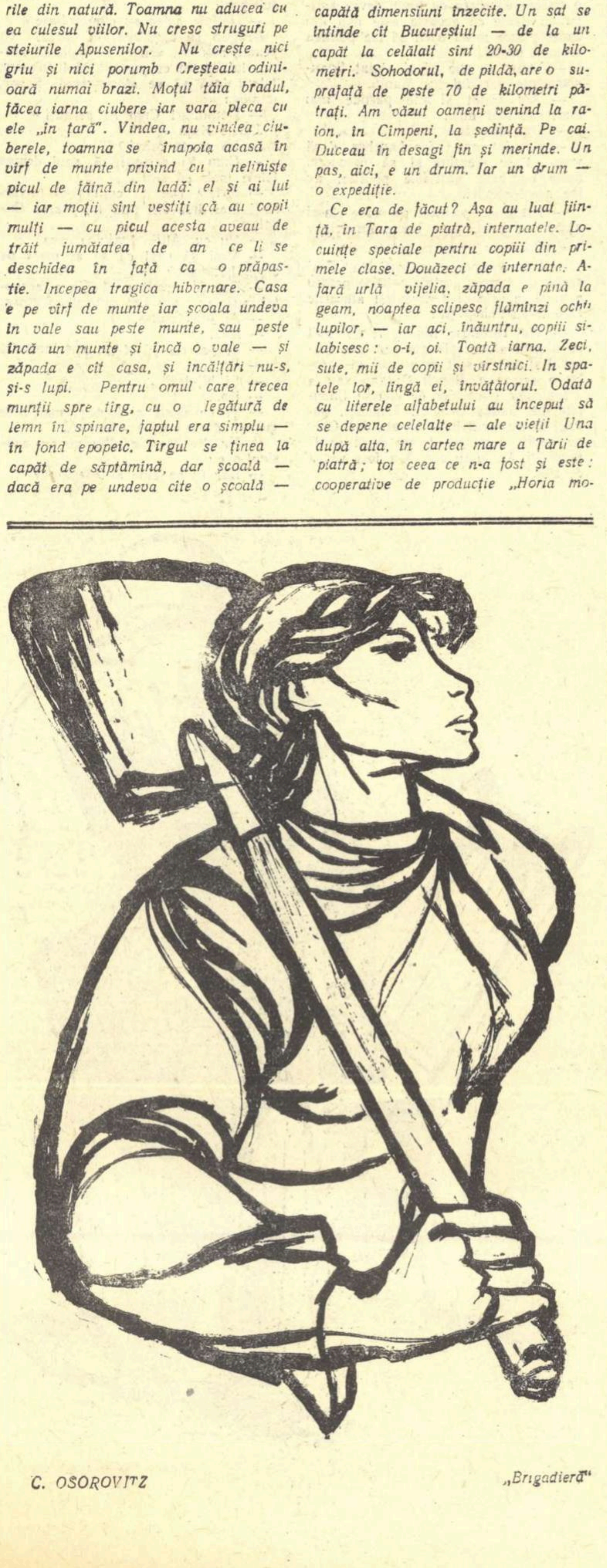

C. OSOROVITZ „Brigadieră"

PĂMÎNTURI DESȚELENITE

...Numai în lunca Dunării vor fi redate agriculturii, prin contribuția în muncă a oamenilor de la orașe și sate, peste 200.000 de ha. terenuri.

(Dintr-un ziar)

Această știre laconică m-a făcut să vizitez unul din marile șantiere ale pămînturilor care vor rodi la anul pentru prima oară. Așa că, într-una din diminețele acestui septembrie molcom și plăcut, m-am oprit la marginea luncii Dîmboviței. Era o zi cu cerul limpede ca lacrima, cu luminile transparente, aurii, cu răsuflarea fierbinte, ogoită uneori de vînturi care sculau trîmbele de praf și țînțarii în înălțuri. Stăteam locului și priveam aceste întinderi de pămînt pe care le mai văzusem cîndva și oamenii care începuseră să pună stăpînire pe ele. Cele cîteva ochiuri de apă rămase în păpurișuri după revărsările Colentinei împrumutau, în razele soarelui, reflexe argintii, părînd adevărate pînze de staniol.

Pe măsură ce te apropii tabloul prinde viață, se aud motoarele duduind, se văd autobusele care sosesc din Capitală cum fac viraje și-i descarcă pe „săpători". Cîteva corturi albe formează primele așezări. Oarecum așezări, pentru că ele găzduiesc, unul punctul sanitar, altul comandamentul șantierului, iar al treilea o alimentara. Toate acestea n-au importanță. Semnificativ e faptul că odată cu nașterea șantierului, au apărut aici și aceste „instituții". Ceva mai încolo am întîlnit o cisternă cît un vagon, pe care am văzut-o adesea pe străzile Bucureștiului. Șoferul Ioniță Cechia îmi spune că vine zilnic pe șantier cu 5000 litri de apă la gheață din Capitală. Apă potabilă pe care oamenii o solicită foarte des. Incă un semn al grijii pentru constructorii barajului de la Cernica-Căldăraru.

Stau pe coama unei movile artificiale ce încunună parcă lanțul haldelor de pămînt, semănînd cu mari creste negre cu marginile zdrențuite. In fața mea se află o mare de oameni care muncesc neosteniți; șiruri neîntrerupte de căruțe, ca niște garnituri de trenuri trase de cai iuți, neastîmpărați, care cară pămîntul; tractoare cu remorci și autocamioane al căror zumzet înalță un imn vioi, tineresc. Bucureștenii, cîteva sute, veniți din uzine și instituții să contribuie voluntar la ridicarea marelui baraj, au început și ei lupta cu pămîntul. Pentru cîteva zile și-au părăsit strungurile, birourile cu dosare sau linotipurile. Au prins voinicește tîrnăcopul, lopata, și s-au avîntat în marea bătălie pentru pămînturi noi, alături de plugarii din împrejurimi. Ii chema partidul să dea viață încă unui obiectiv al politicii sale înțelepte. Și ei au răspuns îndemnului cu toată ființa lor. Doar era vorba de o construcție care va aduce și în aceste locuri semnele civilizației socialiste. De aceea aici întîlnești funcționari din ministere lucrînd alături de întovărășiții din Cernica, zețari de la Casa Scînteii întrecîndu-se cu cercetători de la Academie. Comuniștii au fost printre cei dintîi care au cerut să plece pe șantier.

Stăteam și priveam cu uimire acest tablou impresionant. Aveam impresia că în această luncă se petrecuseră în urmă cu cîteva zile doar — cunoșteam aceste locuri cu o liniște patriarhală — cataclisme geologice de neînțeles care răscoliseră pămînturile dintre cele două așezări, Cernica și Căldăraru, clintiseră tradiția de veacuri și că oamenii care se prinseseră într-o bătălie înflăcărată cu întinderile de pămînt și cu apa, făcînd să muște din glia tare ca țestul în fiece clipă mii de lopeți, sînt hotărîți să biruie orice împotrivire. In scurt timp va trebui să fie gata lacul de acumulare Cernica. Pentru crearea acestui lac se va face un dig de baraj care să stăvilească apele capriciosului rîu. La acest dig lucrează oamenii, lucrează însuflețiți de măreția țelului pe care-l urmăresc, înflăcărați de propriile lor isprăvi. Colentina își va turna apele formînd un lac de peste 300 de ha., smulgînd în același timp furiei valurilor sale alte 500 de ha. și irigînd o mare grădină de zarzavaturi de peste 3000 de ha. O treabă deci unică în istoria acestor locuri peste care au trecut veacuri în șir și nu s-a întîmplat nimic.

★

Pînă nu de mult în aceste părți se întindeau, de-a lungul Colentinei și a Dîmboviței, pămînturi sterpe, pămînturi cenușii, unde domneau în voie ciulinii și trestiile, smîrcurile și apele care formau mlaștinile, cuibare de malarie. Pe deasupra alergau rațele și rîndunicile care coborau în zbor razant să bea apă. Dar veneau și zile mai grele, cînd apele Colentinei înspăimîntau lumea. Izvorînd din dealul Tîrgoviștei, rîul Colentina își purta cuminte șuvoiul lin pînă ce ieșea la marginea Bucureștiului. Ingemănarea lui cu Dîmbovița, aici în apropiere de Cernica, a adus locuitorilor nenumărate necazuri. Primăvara, cînd se topeau nămeții, Colentina cea molcomă și supusă, își umfla apele și, năbădăioasă, începea să-și reverse șuvoaiele peste maluri, năpădind lunca cît vezi cu ochii. Uneori nu era de ajuns nici cîmpul. Atunci intra în curțile și casele oamenilor, lua podurile și calea ferată. Intr-o clipă punea la pămînt recolta unui an. Nici vitele n-aveau ce să pască. Mugeau dureros cu boturile umede în vînt. Localnicul Ștefan Hangiu, căruia i-au luat apele Colentinei casa de mai multe ori și de-abia a priponit-o cu funii, cu ajutorul vecinilor, își amintește bine de asemenea prăpăduri. Își amintește și le povestește tovarășilor din fabrici, veniți de la București ca să domolească neastîmpăratul rîu. Intr-o zi i-a luat pe cîțiva să le arate un jalon de fier ruginit, împlîntat țeapăn în pămînt.

— Uitați-vă, ruginitura asta e pusă aici de acum cincisprezece ani de un deputat „al țăranilor". Al dracului, nu al nostru. Zicea că de-aici începe digul. N-a mai început... Doar vorbea un deputat de-atunci, frate bun cu minciuna.

După studii și cercetări îndelungate, s-au găsit și soluțiile. Și, cu puțin în urmă, tăcerile obișnuite din jur au fost curmate de huruitul unor camioane, de larma unor oameni entuziaști. Intr-o dimineață, Ion Moga, ciurdarul satului care păștea bivolițele și vacile, a văzut coborînd în iziazul scăldat de rouă sute de oameni cu unelte. A aflat repede tîlcul sosirii acestor oaspeți și vestea a dus-o în sat. Era prima zi. Ziua în care s-a născut șantierul. Apoi au prins a se urni satele. In fiecare dimineață soseau sute de oameni, cu cai și cu căruțe. In frunte erau comuniștii. Ei urneau oamenii. Voința aceasta mare, puternică, de a zăgăzui apele Colentinei, creștea cu fiecare clipă. Creșteau și rîndurile lor. Se părea că o forță uriașă, de neînlăturat, a pătruns pe nesimțite în vatra acestei lunci, pînă mai ieri pustie.

Și, cum e și firesc, repede oamenii s-au dovedit eroii unor isprăvi de răsunet. Nea Florea Ioniță, țăranul acela cu chipul închis, cu mustață albă și cu o pălărie cu marginile ca fierăstrăul, a venit și el într-o dimineață cu caii și căruța. A auzit că la Cernica vin și muncitori din Capitală. S-a dus între ei. Și cum povestea el unora despre trecutul acestor locuri, numai ce se pomenește că oamenii zîmbesc cu înțeles. Bătrînul rămîne o clipă încruntat. Dar îndată simte că cineva îl prinde de umeri. Era feciorul său, Dumitru, laminorist la „Republica". Nu-l văzuse de mult.

— Cei cu tine, Mitică?

— Am venit, tată, să-ți ajutăm să scoți răul care te-a muncit o viața întreagă.

Apoi băiatul a început să mîngîie caii. Chiar la căruța tatălui său, Dumitru a format o echipă de săpători din laminoriști.

Dar cîte nu se petrec pe marele șantier? Fiecare om are cîte un pas, fiecare om este poate eroul unei isprăvi îndrăznețe. Pentru că în fața oamenilor este lacul de acumulare, este digul de baraj care trebuie construit, este acea grădină a belșugului: visuri care-și pun pecetea mulțumirii pe inimile lor. Sub o basma înflorată, sub care licăresc doi ochi ageri, negri ca două picături de păcură, urmărind prin aer curba descrisă de lopată, am ghicit-o pe tînăra Maria Dumitru din Brănești, care a venit să întregească elanul tinerilor din uzine. Ea a convins să vină pe șantier o sută de tineri. Un fapt obișnuit!

★

Dar iată că, întorcînd privirile spre miazănoapte îmi este dat să văd un spectacol neașteptat. La o departare de cîteva sute de metri, în mijlocul trestiilor înalte care cuprind un mic lac lucitor, alături deci de marele șantier, de trepidația aceasta clocotitoare a muncii, zăresc un moș pescuind cu „halăul". Pe bătrînul pescar îl cheamă Voicu Costea. Locuiește în satul de unde începe barajul, Căldăraru. Are optzeci și opt de ani și încă se ține bine. M-am apropiat de pescar, cu timiditate, ca de o piesă rară de muzeu. L-am luat cu mine și pe șeful șantierului, inginerul Lori Stăncescu. La salutul nostru, moșul a rămas nepăsător. Copiii ne spun că-i supărat. Am aflat de la un băiat că-i supărat pe lucrarea care se face aici. El, bătrînul, a auzit că oamenii au venit ca să sece bălțile lui, că el nu mai aibă unde pescui. Cu greu am reușit să-i smulgem cîteva vorbe, de-abia după ce inginerul Stăncescu i-a spus că în locul bălților peticite va fi un singur lac uriaș, unde el, bătrînul pescar, va putea pescui pești mari de diferite specii, nu din acea mărunțime de ochi ca acum, care nu-s buni decît pentru borș. La auzul acestora, bătrînul a ieșit pe mal, ne-a privit aproape uimit și după o clipă lungă de crispare, i-a mijit un zîmbet. Fața i s-a luminat, iar mîna dreaptă, greoaie, a ridicat-o încet la pălărie și ne-a răspuns la salut. De-abia acum ne-a răspuns. Am simțit că din această clipă noi am devenit pentru el, din dușmani, niște oameni cumsecade. Lucru pe care ni l-a și mărturisit.

Moșului nu-i prea venea să creadă. Ne-am gîndit însă că se va convinge singur în curînd. Văzînd cu ochii. Atunci cînd barajul va fi gata, cînd Colentina va umple lacul. La anul, cînd pluguri trase de tractoare își vor înfige adînc brăzdarele în pămînt; cînd pe deasupra barajului va fi o alee cu pomi pe două rînduri printre care se vor plimba, spre desfătare, localnicii și bucureștenii; cînd pe marginea lacului vor fi ambarcațiuni de iole și debarcadere; cînd pe luciul apei vor luneca bărci cu vizitatori ori din acelea care se întrec în concursuri nautice; cînd aceste pămînturi vor deveni, prin frumuseți alcătuite de mîna omului, un colț de agrement; cînd lacul va îmbrățișa cele două insule cu mînăstirile Cernica, unde se va putea merge cu barca și se va putea vizita un muzeu neobișnuit cu obiecte bisericești și istorice și se va putea admira pictura mînăstirii noi executată de discipolii lui Tattarescu sub directa lui îndrumare; cînd ecluzele lacului, ridicîndu-se la comanda unui om, vor lăsa să năvălească cuminte pe canale apa, peste grădinile rodnice și înfloritoare din lunca Dîmboviței. Va fi aici, numai peste un an, un nou colț pitoresc într-atît de acoperit de lumini, încît nici unul din superbele lacuri ale Bucureștiului nu va putea să-l întreacă.

Pînă atunci nu mai e mult. Deocamdată oamenii lucrează cu osîrdie, fără contenire. Scrutînd cu privirile, poți ghici primele contururi. In inimile și sufletele lor, aceste contururi sînt mai clare. Ei văd deja aceste locuri încărcate de belșug, le văd pline de farmec, încîntătoare.

La marginea unui ochi de lac, pe-o movilă, stă un om, nemișcat, încremenit cu fața spre marele șantier. In apă se vede o linie frîntă și o cruce îndoită. E plasa părăsită a lui moș Voicu. A uitat de ea. Nu mai e supărat. I s-a dus năduful. Bătrînul localnic stă și privește încruntat, scrutător, trîmbele de praf care se ridică în urma căruțelor, a camioanelor, a tractoarelor, le ascultă pulsul și rîde simțind cum îi crește inima.

Vasile Căbulea

Ilustrație de CONSTANTIN BACIU

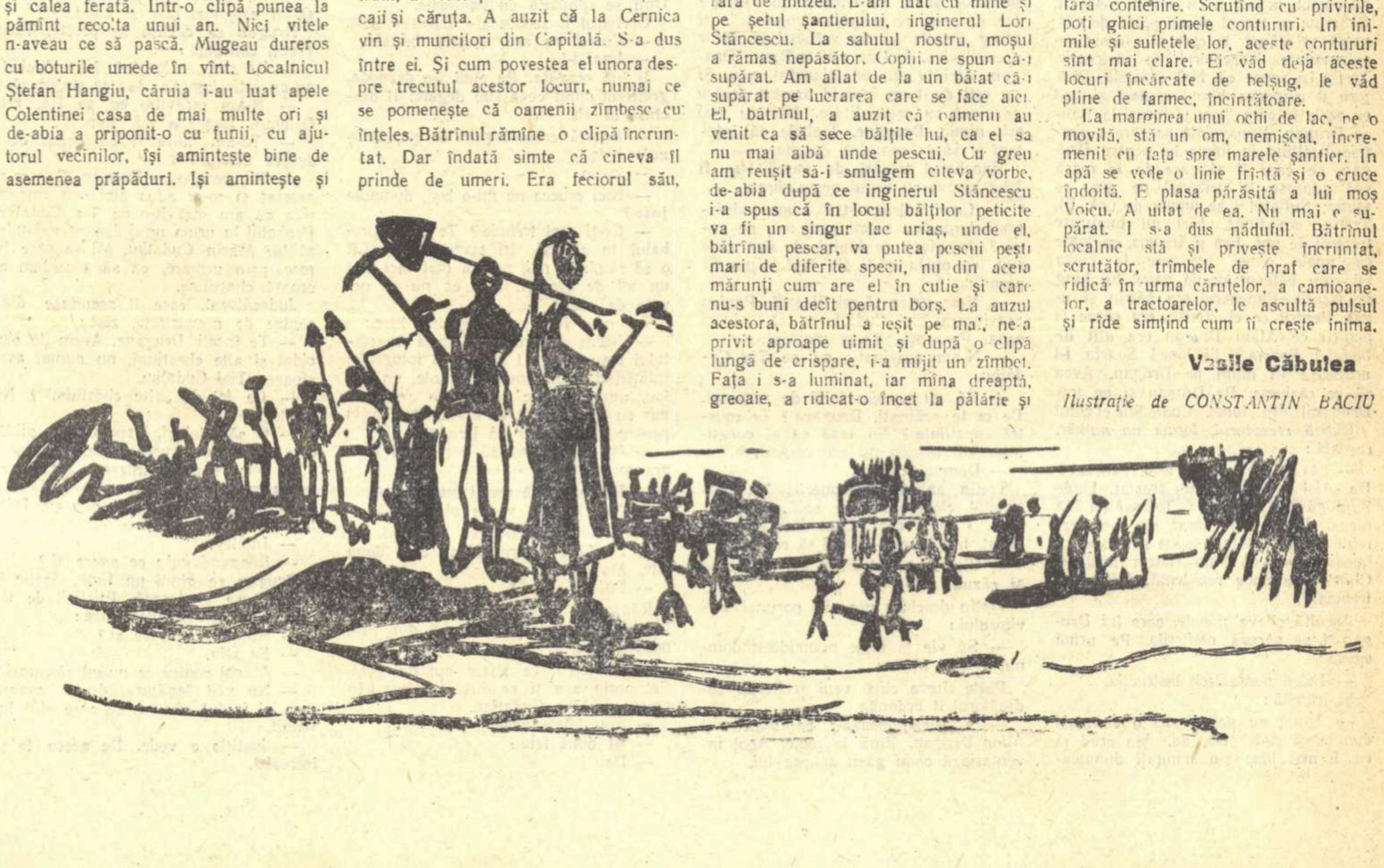

RĂDĂCINILE

CAP. XXXVI

GALOŞII

La tribunal, Tretin îl introduse pe Drugan în cabinet. Îl pofti să se dezbrace. Drugan îşi agăţă paltonul greu şi pălăria într-un cuier. I se păru curios că se dezbracă singur. Totdeauna cînd se dezbrăca, acasă, la bancă sau pe la restaurante, săreau să-l ajute doi-trei oameni. Işi simţi picioarele ude şi reci. Şi le privi şi observă:

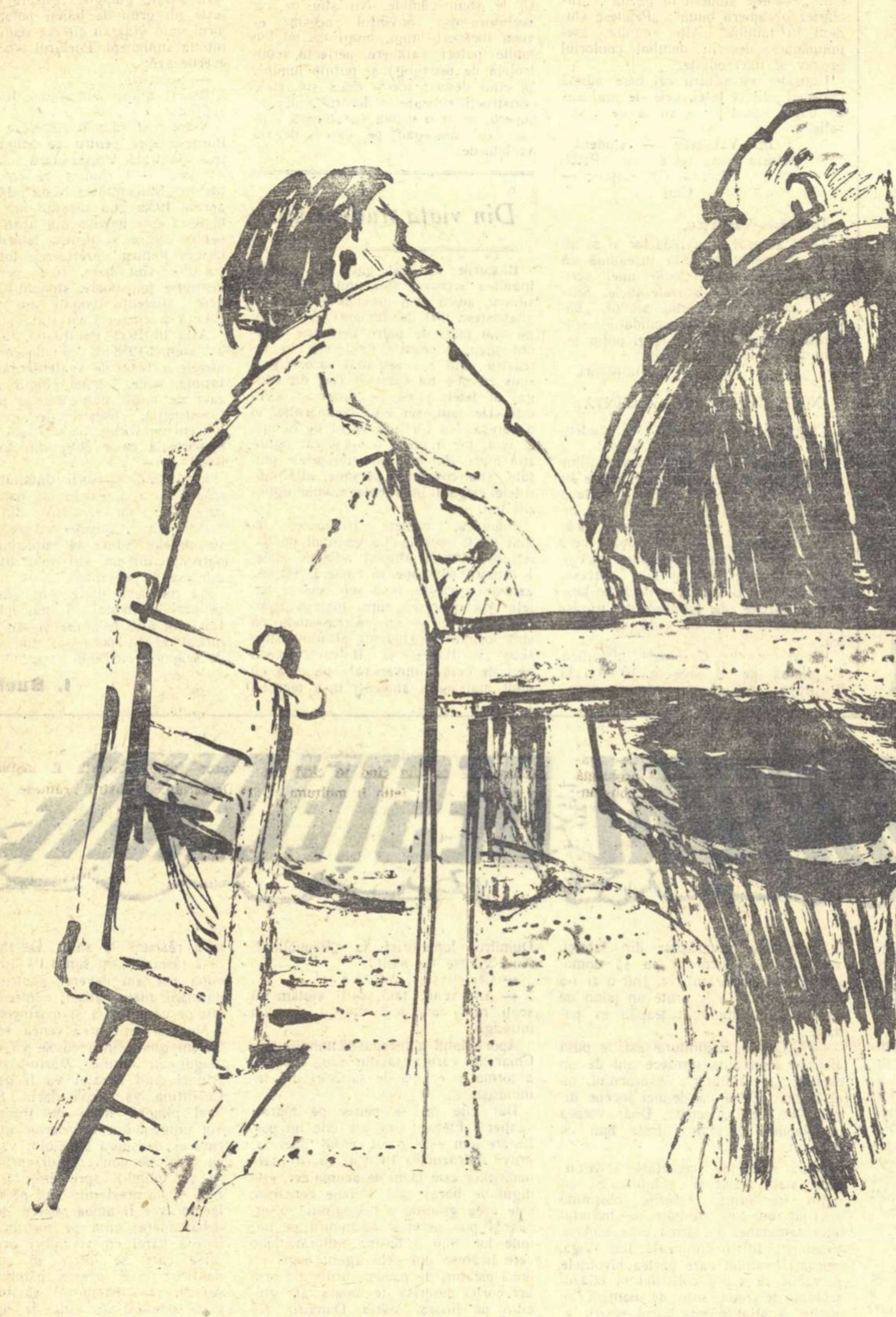

— Mi-am uitat galoşii la Capşa.

Tretin îi răspunse binevoitor:

— Voi trimite un om să ţi-i aducă.

Sună. Intră uşierul:

— Eşti singur, Ioane?

— Cu Niculae.

— Lasă-l pe Niculae să-mi păzească uşa. Dă o fugă pînă la Capşa şi roagă garderobierul să-ţi dea galoşii domnului Drugan. Vino cu ei aici.

— Am înţeles.

Ion plecă. Tretin rămase cu Alion Drugan.

Judecătorul de instrucţie se aşeză. Scaunul, vechi şi de lemn ieftin, scîrţîi. Judele scoase din sertar cîteva coli de hîrtie şi le puse pe birou. Băgă de seamă că Drugan, aşteptînd să fie invitat să ia loc, examina încăperea sărăcăcioasă, cu pereţii murdari, cu parchetul negru şi cu tavan coscovit. Examina şi biroul micuţ, pătat de cerneală şi crăpat, la care se aşezase cu solemnitate judecătorul de instrucţie. Tretin îşi spuse că, fără îndoială, Drugan îi compara biroul modest şi urît cu acela în care lucra el însuşi la Banca Drugan. Bunăvoinţa pe care o simţise încolţind în inima lui pentru Drugan, pe care îl ridicase de la masă şi-l adusese la tribunal pe jos, se stinse. Sufletul i se umplu de ură. El, Tretin, era tînăr. Nici nu împlinise treizeci de ani. Era şi frumos, cu toate că unele femei pe care le curta îşi cam băteau joc de nasul lui lung şi ascuţit. Bancherul era bătrîn şi uzat. Pentru ce el, Tretin, era sărac şi pentru ce Alion Drugan era atît de bogat? Soarta? Ei bine! Soarta i-l aruncase în mîini pe Drugan. Avea să se răzbune. Pe Drugan şi pe toţi Druganii din lume. Cum? Ştie el cum!

Ridică receptorul, formă un număr, raportă:

— Alo! Domnul procuror general? Da. Aici e Tretin. L-am arestat. Unde l-am găsit? La Capşa. Tocmai îşi lua masa. Dacă l-am lăsat să şi-o termine? Nu! Ordinul spune să-l arestez imediat, aşa că l-am ridicat imediat. Cum? N-a opus rezistenţă. Atîta mai trebuia.

Ascultă cîteva minute, care lui Drugan i se părură nesfîrşite. Pe urmă spuse:

— Incep numaidecît instrucţia.

Şi întrebă:

— Anunţ eu presa, sau o anunţaţi dumneavoastră? Da, da. Aşa cred şi eu. E mai bine s-o anunţaţi dumneavoastră. Aveţi mai multă greutate. Să trăiţi.

Alion Drugan îl privi pe judecător dispreţuitor şi-l întrebă:

— Aşadar mi-ai servit gogoşi? Procurorul general ştia de arestarea mea! Probabil că ştia şi ministrul Justiţiei!

Tretin rîse şi se lăsă pe spate în scaun. Scaunul vechi scîrţîi, pîrîi şi se desfăcu în bucăţi. Judele căzu în şezut şi în cădere se lovi cu ceafa de dulapul plin cu dosare din spate. Se culese de pe jos, îşi scutură hainele, se pipăi la ceafă şi apoi îşi examină mîinile să vadă dacă nu cumva i-au intrat în piele ţepuşe din scaunul care se rupsese. Fu mulţumit că mîinile îi rămăseseră nevătămate. Deschise uşa şi strigă:

— Niculae!

Uşierul veni şi adună bucăţile din care fusese făcut scaunul.

— Adu-mi altul.

— De unde?

— De la grefă.

Uşierul aduse alt scaun. Judele, după ce îl încercă, se aşeză pe el. Îi răspunse lui Drugan:

— Dar ce credeai dumneata? Cum aş fi cutezat eu să arestez un coşcogeamite milionar fără ştirea primului procuror şi a ministrului de resort? Iar în ceea ce priveşte „gogoşile", îţi atrag atenţia să nu vorbeşti cu mine necuviincios. Aici nu eşti la Banca Drugan. Aici te afli în cabinetul meu. Şi nu eşti decît un individ arestat pentru asasinat cu premeditare. Aici nu mai eşti nimic, Drugane. Trebuie să înţelegi şi să te comporţi ca atare.

Bancherul tresări de parcă l-ar fi izbit cineva cu biciul peste obraz.

— Cum îndrăzneşti? Cum îndrăzneşti dumneata să-mi spui mie pe nume? In afară de faptul că sînt cine sînt, aş putea să-ţi fiu tată. Cum îţi permiţi...

— N-ar strica să-mi fii tată. Pentru asasinarea Tiei Cudalbu o să înfunzi ocna. Pe viaţă. Te-aş moşteni.

— N-am asasinat-o eu pe Tia Cudalbu.

— Să nu vorbim încă de asasinat. De ce te grăbeşti, Drugane? Te mustră conştiinţa? Nu cred că ai conştiinţă. Un asasin nu are conştiinţă.

— Domnule...

Tretin apăsă pe sonerie. Nu auzi sunetul clopoţelului pe sală. Controlă firul. Îl găsi rupt. Cum făcu un cap mirat, lui Drugan îi veni să rîdă. Zise:

— Cînd ai căzut. Firul s-a rupt cînd ai căzut.

Tretin deschise uşa şi-i porunci servitorului:

— Să vie la mine numaidecît domnul grefier Mavru.

Peste cîteva clipe veni grefierul. Judecătorul îi ordonă:

— Percheziţionează-l pe bancherul Alion Drugan. Pînă la piele. Apoi inventariază ce-ai găsit asupra lui.

Grefierul se uită la Drugan cu interes. Spuse:

— Va să zică, dumneata eşti Drugan? Scoate tot ce ai asupra dumitale şi pune pe birou.

Drugan ezită. Tretin se răsti la el:

— Repede. Nu ne face să pierdem timpul, Drugane.

Alion Drugan scoase portofelul din buzunar şi-l puse pe biroul lui Tretin. Scoase şi stiloul şi-l puse lîngă portofel.

— Ceasul! Nu e voie să porţi ceas.

Drugan îşi desprinse ceasul de la mînă şi i-l întinse lui Tretin.

— Îmi luaţi şi ţigările?

— Nu numai ţigările, dar şi chibriturile.

— Sînt vechi fumător. Ca fumător, înţelegi că-mi va fi greu fără tutun.

— Tocmai de aceea ţi le luăm, ca să-ţi fie greu.

Îi luară şi ţigările. Tretin îl întrebă:

— Mai ai ceva asupra ta, Drugane?

— Nu.

Grefierul îi scormoni buzunarele. Nu găsi nimic. Îi pipăi trupul:

— Nu mai are nimic asupra lui, domnule jude.

— Ia-i cravata, să nu se spînzure şi să ne bage în bucluc. Vezi, dacă are curea, scoate-i-o. Ia-i şireturile. Unii se spînzură cu şireturile.

Grefierul îi scoase şi-i luă şireturile.

— Curea nu are. Poartă bretele.

— Lasă-i-le

Îi luă cravata. Pe cînd i-o deznoda, grefierul simţi ceva sub degete. Îl descheie la gît.

— Poartă cruce legată de gît, domnule jude.

— Ia-i-o.

— Nici crucea nu mi-o laşi, domnule jude?

— Ce-ţi mai trebuie? Te ajuta probabil în afaceri. Îţi purta noroc. Cît o să rămîi la noi, n-o să mai faci nici un fel de afaceri. Aşa că nu ai nevoie de cruce.

Tretin îi deschise portofelul. Zise:

— Scrie, Mavrule... Asupra arestatului s-au găsit: 1.112 lei, o fotografie înfăţişînd două tinere elegante, un stilou, un ceasornic de aur, o cruce de aur cu lănţişor tot de aur... Cam puţin pentru un bancher ca Drugan.

— Nu obişnuiesc să port bani asupra mea.

— De teamă să nu fii buzunărit?

— Nu. Dintr-o veche obişnuinţă.

Grefierul luă obiectele şi banii.

— Lasă-mi fotografia cu cele două fete, Mavrule.

— Poftiţi.

Rămaseră numai ei doi. Tretin privi îndelung fotografia. Strîmbă din nas, nesatisfăcut.

— Urîţele! Te ştiam om de gust. Cel puţin aşa ţi se dusese faima. In orice caz, Tia Cudalbu...

— Sînt fetele mele.

— Ai două fete?

— Da.

— Ce vîrstă au?

— Douăzeci şi trei şi douăzeci şi cinci de ani.

— Cea mai tînără are vîrsta actriţei pe care ai otrăvit-o.

— N-am otrăvit pe nimeni.

— Vom vedea. Deocamdată convingerea noastră este că ai ucis-o prin otrăvire pe Tia Cudalbu.

— N-am otrăvit pe nimeni.

— Negi cu prea mare stăruinţă ca să mă convingi.

Tretin sta pe scaun. Işi aprinse o ţigară. Drugan se uita cu jind la scaunul de lemn de lîngă biroul judelui. Întinse capul înainte şi adulmecă pofticios fumul ţigării lui Tretin. Îl întrebă:

— Aş putea să stau şi eu pe scaun? Mă simt obosit, extrem de obosit.

Judecătorul de instrucţie zîmbi.

— Nu, Drugane. Cum vezi, Justiţia e săracă. Nu ne pune la dispoziţie decît scaune de lemn, ieftine. Un om greu, ca tine, ar rupe scaunul. Scaune bune şi fotolii confortabile ca la Banca Drugan, n-ai să găseşti la noi. Şi cum eu n-am avut cinstea să stau niciodată pe vreun scaun sau pe vreun fotoliu la Banca Drugan, de ce ţi-aş face onoarea unui scaun aici, la mine? A? Ce zici, Drugane? Să-l chem pe Mavru să-ţi ia şi bretelele?

Alion Drugan se trase într-un colţ şi se rezemă de perete.

— Nu ai voie să te rezemi de perete, Drugane. Trebuie să stai în picioare în faţa mea şi să-mi răspunzi clar la toate întrebările pe care o să ţi le pun. Cu cît o să-mi răspunzi mai clar la întrebări, cu atît o să terminăm instrucţia mai repede. Ce zici, o să-mi răspunzi clar şi cinstit?

Drugan se dezlipi de perete. Tăcu. Tretin continuă:

— Iţi sînt antipatic? Nu? Nici tu nu-mi eşti simpatic. Aşa că sîntem chit

— N-am otrăvit-o eu pe Tia, zise Drugan. Degeaba mă jigneşti.

— Te-am întrebat eu acum ceva despre actriţă?

— Nu, recunoscu Drugan. Dar m-ai arestat şi m-ai adus aici sub învinuirea că am otrăvit-o pe Tia Cudalbu. Probabil în urma unui denunţ nefundat al lui Marin Cudalbu. Mi se pare firesc, prin urmare, ca să elucidăm această chestiune.

Judecătorul, care îl ascultase dînd semne de nervozitate, zise:

— Te înşeli, Drugane. Avem de elucidat şi alte chestiuni, nu numai asasinarea Tiei Cudalbu.

— Ce fel de „alte chestiuni"? Nu înţeleg.

— O să înţelegi, Drugane. De pildă. să-mi spui ce avere posezi?

— Dar ce poate interesa Justiţia averea mea?

— Intrebările, aici, le pun eu. Inţelegi?

— Inţeleg.

— Răspunde-mi: ce avere ai?

Drugan se gîndi un timp. Tretin îl lăsă să se gîndească. Plictisit de tăcerea care se întindea, zise:

— Nu ştii ce avere ai?

— Ba ştiu.

— Atunci pentru ce nu-mi răspunzi?

— Nu văd legătura dintre averea mea şi faptul absurd de care sînt învinuit.

— Justiţia o vede. De aceea te şi întreabă.

— Intrebaţi fiscul.

— Fiscul nu cunoaşte decît o parte din averea ta, adică numai acea parte din avere pe care ai declarat-o. Justiţia este îndreptăţită să creadă că o parte din avere — poate cea mai mare parte — nu ai declarat-o.

— Dumneata vii, deci, cu o a doua învinuire: că aş fi fraudat fiscul.

— De ce n-aş veni? Spune-mi ce avere ai.

— Nu am nimic de spus. Intrebaţi fiscul.

— Ascultă, Drugane, mie să nu-mi răspunzi aşa.

— Dar cum să-ţi răspund?

— Mie să-mi dai răspunsuri clare. Mă sileşti să fiu aspru.

— Eşti destul de aspru. Nu văd cum ai putea fi mai aspru.

— Nu-ţi doresc să ai prilejul s-o vezi.

— Nu cumva te gîndeşti să mă loveşti ori chiar să mă supui unor torturi rafinate?

Judecătorul de instrucţie Tretin începu să rîdă de-a binelea.

— Bătaia sau torturile corporale mai complicate nu intră în metodele mele, atunci cînd... atunci cînd instruiesc bancheri. Faţă de cum îi instruesc pe alţii, cu tine mă port destul de civilizat.

— Ce vrei să-mi faci?

— Mai nimic.

Bătu cineva în uşă.

— Intră, spuse Tretin.

Se arătă Ion.

— Să trăiţi, domnule jude. Am fost la Capşa. Garderobierul n-a vrut să-mi dea galoşii.

— De ce? N-ai spus că te-am trimis eu?

— Ba da. Am spus. Insă a zis că bancherul nu şi-a plătit consumaţia. Direcţia localului a oprit galoşii pînă la plata consumaţiei.

— Bine, o să mă ocup eu şi de această afacere a galoşilor. Poţi să pleci.

Uşierul se retrase.

— Vezi, Drugane? Pînă azi la ora patru, cînd te-am arestat, erai un om puternic. Puteai să mişti un deget şi să arunci pradă falimentului cine ştie cîţi mari comercianţi ori industriaşi. Puteai doar să deschizi gura şi să faci dintr-un calic un mare bogătaş. Puteai să spui cîteva cuvinte la telefon şi cea mai frumoasă femeie să vină şi să-ţi cadă la aşternut. Puteai să iei masa cu ministrul Justiţiei, să te plîngi de mine şi a doua zi m-aş fi trezit mutat la Măcin. Şi acum! Acum n-ai voie să stai pe scaun. N-ai voie nici măcar să fumezi, iar direcţia Capşei ţi-a confiscat galoşii pentru neplata consumaţiei... A? Ce spui? Ce spui, Drugane, de toate acestea?

— Nu am nimic de spus. Insă ţin să-ţi declar încă o dată că n-am otrăvit-o pe Tia Cudalbu. Sînt nevinovat. Intr-o zi va trebui să fiu judecat şi la judecată voi fi achitat. Şi după ce voi fi achitat, noi doi ne vom mai întîlni.

— Mă ameninţi?

— Am spus numai că ne vom mai întîlni. Aceasta nu este o ameninţare. Cel mult... Cel mult ar fi o promisiune.

Judecătorul se apropie de Drugan şi-l întrebă pe şoptite:

— Ce fel de promisiune? Ce vrei să insinuezi?

Drugan ridică din umeri. Apoi răspunse:

— Un om ca mine... Un om cu situaţia mea... Dacă mi-ai arăta puţină bunăvoinţă...

Judele se aşeză pe scaun. Spuse:

— Ia loc.

Alion Drugan îl ascultă. Fu inundat într-o clipă de o mare fericire. Îl dureau genunchii. Îl durea mijlocul. Oboseala era gata să-l doboare. Scaunul tare şi ieftin pe care se odihnea i se păru a fi cel mai grozav scaun din lume. Niciodată nu se simţise atît de bine. Îi trecu prin cap gîndul că după ce se va termina instrucţia şi va ieşi din toată această afacere urîtă şi sîcîitoare, să cumpere scaunul acesta, oricît de mare i-ar fi preţul, pentru a se odihni pe el, atunci cînd îl va ajunge oboseala. Toate scaunele şi fotoliile lui de acasă şi de la bancă nu preţuiau nici a suta parte din ce preţuia scaunul acesta ieftin, de lemn.

Tretin aprinse o ţigară, îi aruncă fumul în nas şi-l întrebă:

— Vrei să fumezi?

— Da, răspunse Drugan.

Tretin îi întinse pachetul.

— Ia o ţigară.

Bancherul luă o ţigară şi şi-o aprinse. Ţigara era ieftină, şi avea gust amar. Din tinereţe nu mai fumase ţigări atît de proaste. Insă după ce trase douătrei fumuri din ea, i se păru minunată. Luă, pe loc, hotărîrea ca după ce va scăpa din mîinile lui Tretin să fumeze numai ţigări ieftine. Şi, cu repeziciune, odată pornit pe calea hotărîrilor, mai luă una: ca niciodată, în biroul lui, la bancă, să nu mai ţină pe nimeni în picioare. Se şi întrebă: „Ţineam eu oamenii în picioare?" Şi îşi răspunse cinstit: „Îi ţineam". „Din ce cauză?" „Din lipsă de timp. N-aveam timp. Niciodată n-aveam timp. Nici pentru Tia n-aveam destul timp".

Drugan îşi fumă ţigarea — şi Tretin îl lăsă s-o fumeze — pînă ce capătul aprins îi fripse buzele. Atunci stinse fărîma de chiştoc în scrumieră şi spuse:

— Iţi mulţumesc pentru scaun şi pentru ţigară, domnule jude.

— Pentru bunăvoinţă, nu?

— Ba da. Iţi mulţumesc şi pentru bunăvoinţă. Şi ţin să ştii că-ţi rămîn îndatorat.

Tretin se ridică şi începu să se plimbe prin odaie. Se ridică şi bancherul. Judele se opri în faţa lui şi-l întrebă:

— De ce nu vrei să-mi faci o declaraţie detaliată asupra averii pe care o ai?

— Pentru că, aşa cum am mai spus, socotesc că averea mea nu are nici o legătură cu faptul de care sînt învinuit pe nedrept şi arestat.

— Dacă la vîrsta la care ai ajuns erai om sărac, te încurcai cu actriţa Tia Cudalbu?

— Bineînţeles că nu. O femeie tînără şi frumoasă ca răposata nu s-ar fi uitat la mine dacă n-aş fi avut avere.

— Cu alte cuvinte, tot există o legătură între averea pe care o posezi şi crima pe care ai făptuit-o?

— N-am făptuit nici o crimă. Tia a murit subit. Aşa cred. Dar dacă a murit otrăvită, nu eu sînt acela care am otrăvit-o.

— Nu vrei să-mi dai cifra averii?

— Nu.

— Bine. Ce nu-mi mărturiseşti azi, o să-mi mărturiseşti mîine. Ce nu-mi mărturiseşti mîine, o să-mi mărturiseşti poimîine. Nu mă grăbesc. Numai, ia seama, cu cît te încăpăţînezi să-ţi ţii gura legată, cu atît o să ţi se prelungească instrucţia. Acum vreau să te întreb altceva:

— Poftim, întreabă-mă.

— Care au fost mijloacele de care te-ai slujit ca să aduni într-un răstimp care nu e mai mare de douăzeci de ani, o avere atît de uriaşă?

— Mai întîi averea mea nu e chiar atît de uriaşă cum li se pare unora. Alţii au averi mult mai mari decît mine.

— Răspunde-mi la întrebare.

— Ce pot să-ţi răspund? La temelia averii mele stă munca mea, priceperea mea în afaceri. Şi, dacă vrei, şi norocul meu.

— N-ai jefuit niciodată statul?

— Nimeni n-ar putea să dovedească.

— Nu ţi-ai înşelat niciodată partenerii de afaceri?

— Dacă i-aş fi înşelat, s-ar fi plîns. După cîte ştiu, pînă acum nu s-a plîns nimeni de mine că l-aş fi înşelat.

Tretin împinse brusc întrebările pe altă albie.

— Ce atitudine ai faţă de politica guvernului?

Pe Drugan întrebarea îl surprinse şi-l năuci. Se reculese însă repede şi răspunse:

— Aceeaşi atitudine pe care o are toată lumea.

— Nu mi-ai răspuns clar nici la această întrebare nevinovată, Drugane.

— Ţi-am răspuns cum nu se poate mai clar.

— Nu mi-ai răspuns. Incerci să te ascunzi după deget. Unii oameni sînt de acord cu politica Palatului. Alţii nu sînt. Tu eşti pentru politica Palatului sau eşti contra?

— Nu înţeleg de ce îmi pui o astfel de întrebare. M-ai arestat...

— Te-am arestat pentru că eşti învinuit că ai comis un asasinat. Justiţia trebuie să cunoască care sînt, ca să zicem aşa, sentimentele unui om învinuit de asasinat faţă de politica generală a statului.

Tretin se sculă şi începu să se plimbe prin birou, grav şi important, fericit că ridică interogatoriul la o treaptă superioară. Il întrebă din nou:

— De exemplu, cînd regele se afla în exil l-ai ajutat?

— Nu.

— Pentru ce?

— Credeam că nu se mai întoarce.

— Cu alte cuvinte, credeai în trăinicia regenţei. Credeai că Maniu va deveni stăpînul ţării.

— Maniu sau altul ca Maniu. Majestatea-sa era destul de antipatizat de majoritatea oamenilor.

— Dar Maniu era mai simpatizat?

— Nici Maniu nu era simpatizat. In general, oamenii noştri politici, după o trecere oarecare de timp, devin antipatici. Poate că aceasta este una din cauzele care m-au oprit să fac politica vreunui partid.

— Totuşi se ştie că ai ajutat financiarmente partidul lui Maniu.

— Am ajutat şi alte partide mai mari sau mai mici.

— Din simpatie?

— Din interes. Orice bancher, dacă vrea să se menţină şi să prospere, ajută cu bani partidele politice. Le fac acest serviciu.

— Partidele politice pe care le-ai ajutat cu bani, ţi-au întors serviciul?

— Dacă au venit la putere, da.

— Prin urmare, recunoşti că te-ai servit de fostele partide politice pentru a pune la cale şi a desăvîrşi afacerile care te-au îmbogăţit?

— Nu recunosc nimic. N-am silit pe nimeni să accepte ajutorul meu material şi nu am silit pe nimeni să aprobe o cerere a Băncii Drugan sau a industriilor şi caselor de comerţ finanţate de Banca Drugan. Fruntaşii politici mi-au cerut bani. Le-am dat. Cînd au venit la putere le-am cerut unele aprobări. Mi le-au dat. N-a fost vorba de silă.

— De silit nu i-ai silit. Insă i-ai corupt.

— Pentru asta am fost arestat? Pentru corupţie? Precizează pe cine am corupt.

— O să precizez atunci cînd voi crede de cuviinţă. Deocamdată să-mi răspunzi în ce împrejurări ai intrat în posesia fabricii Huşani.

— Asta ce mai e?

— Intrebare.

— Am cumpărat-o de la proprietarii ei.

— In ce împrejurări?

— In împrejurări defavorabile pentru proprietarii Huşanilor şi favorabile pentru mine.

— De cînd ai devenit interesat în petrol? Dar în cărbuni? Dar în textile?

— Pe un bancher, însuşi faptul că e bancher îl obligă să devină interesat în tot ce poate finanţa cu un minim de garanţii, că nu pierde la afacere, ci, dimpotrivă, cîştigă.

— Ai fi dispus să vinzi Huşanii?

— Cui? Cui şi pentru ce?

— Am aruncat şi eu o întrebare, la întîmplare, cu bunăvoinţă. M-am gîndit că poate ai nevoie de bani. Cu ocazia procesului care va urma vei avea, desigur, cheltuieli mari.

— Ce proces va urma?

— Procesul asasinării actriţei Tia Cudalbu.

— Dar ce mă priveşte pe mine acest proces?

— Te priveşte.

— N-am omorît-o eu pe Tia Cudalbu.

— Dar cine a omorît-o?

— De unde vrei să ştiu eu? Caută asasinul.

— Pentru ce să-l mai caut? Il am în faţa mea. Şi te asigur, Drugane, că n-o să-mi scape.

De oboseală, de iritare, lui Drugan i se muiară picioarele. Se apropie de scaun şi se sprijini de spetează. Văzînd că Tretin nu-i face nici o observaţie, merse mai departe cu îndrăzneala şi se aşeză. Şopti:

— Nu mai pot. Parcă mi-a retezat cineva picioarele.

Judecătorul de instrucţie se apropie de el şi-l bătu uşor pe umeri. Ii spuse cu compasiune:

— Scoală-te, bancherule. Nu-ţi dau voie să stai pe scaun.

— Nu mai pot. Nu mă mai ţin picioarele. Vîrsta.

Tretin îl îmboldi, răcnind:

— Ridică-te în picioare cînd îţi ordon, n-auzi? Asasinule! Invoci vîrsta! Cînd îţi ordonă un judecător de instrucţiei să stai în picioare, invoci vîrsta şi spui că din cauza ei nu poţi sta mult timp în picioare, dar cînd fugeai după fete tinerele, după actriţe, te ţineau picioarele, nu? Atunci nu erai vîrstnic? Atunci nu erai bătrîn?

Bancherul se sculă, îşi adună puterile şi se ţinu pe picioare. Tretin luă fotografia celor două fete şi i-o puse sub ochi.

— Tîrfele astea cu cine trăiesc?

Drugan se îngălbeni la obraz. In primul moment vru să se repeadă asupra lui Tretin cu pumnii, să-l doboare. Izbuti însă să se stăpînească. Spuse, mînios:

— Domnule! Cum îţi permiţi?

Judele rînji.

— La ce te referi?

— Cum îţi permiţi să spui despre fetele mele că sînt...

— Tîrfe? Dar tu cum ţi-ai permis să-ţi faci tîrfă din fata lui Marin Cudalbu?

— Nu eu. Alţii. Inaintea mea.

— Vrei să spui că tu ai mers pe drum bătătorit?

— Da. Şi... pentru că Tia a acceptat, eu... eu... am fost drăguţ cu dînsa.

— Ai întreţinut-o...

— Da...

— Şi i-ai cumpărat un apartament...

— Da...

— Şi bijuterii..

— Da...

— Şi pe urmă ai fost şi mai drăguţ cu dînsa: ai asasinat-o...

— Nu. Pe Tia Cudalbu nu am asasinat-o eu.

— Dar tu pe cine ai asasinat?

SÎNT AMARE

— N-am asasinat pe nimeni.

— Cîţi ani sînt de cînd te-ai căsătorit?

— Douăzeci şi şase.

— Erai om bogat cînd te-ai căsătorit?

— Bogat, dar nu prea bogat. Averea am făcut-o după căsătorie.

— Şi de cînd ai început să întreţii fete?

— Nu-mi aduc aminte.

— Inainte de a trăi cu Tia Cudalbu, cu cine ai trăit?

Bancherul lăsă ochii în jos şi tăcu.

— Spune! De ce ai tăcut?

— Nu-ţi pot spune nimic.

— De ce?

— Dumneata dacă ai fi în situaţia mea, ai spune?

— Dar eu nu sînt în situaţia ta.

— Să admitem că ai fi.

— Cum să admitem că aş fi? N-am de gînd să otrăvesc pe nimeni.

— Nici eu n-am otrăvit pe nimeni.

— Nici pe Tia Cudalbu?

— Nici pe Tia Cudalbu, nici pe altcineva.

Judecătorul de instrucţie Tretin, care nu avea o memorie prea bună, îşi aduse totuşi aminte de o întîmplare care se petrecuse mai demult şi de care scriseseră pe larg ziarele. Parcă fusese vorba şi atunci tot de o otrăvire în lumea oamenilor de afaceri. Riscă o întrebare:

— Cînd ai plecat dumneata la drum, acum douăzeci şi ceva de ani, nu cumva aveai un asociat?

— Da, am avut un asociat.

— Cum îl chema? Iţi mai aminteşti?

— Opran Baboie...

— Da, da, Opran Baboie. Şi cu ce se mai îndeletniceşte acum acest Opran Baboie?

— De multă vreme nu se mai îndeletniceşte cu nimic.

— S-a retras din afaceri?

— S-a retras din viaţă.

— Cînd a murit?

— In 1927.

— De ce?

— N-a mai avut zile.

— In ce împrejurări a murit?

— Era becher. Trăia singur într-o casă de pe Călăraşi. Intr-o dimineaţă a fost găsit mort.

— Otrăvit?

— Otrăvit.

— Cine l-a otrăvit?

— A lămurit la timp Justiţia. Femeia de serviciu. Se pare că Opran Baboie se încurcase cu femeia de serviciu. Avea obiceiul să mai aducă la el acasă, din cînd în cînd, femei de moravuri uşoare. Femeia de serviciu, din gelozie, l-a otrăvit. A judecat-o Curtea cu Juri şi i-a dat muncă silnică pe viaţă.

— Servanta şi-a recunoscut crima la proces?

— Nu. Insă Curtea cu Juri a apreciat că altcineva nu avea cine să-l otrăvească.

— Nu s-au vînturat atunci şi ceva bănuieli în legătură cu tine?

— S-au vînturat. Presa. Presa de scandal. A vrut să-mi stoarcă bani. N-am dat o leţcaie. Justiţia nu a luat în seamă calomniile presei. N-am fost citat nici măcar ca martor.

— Cine l-a moştenit pe Baboie?

— Nu avea rude. L-a moştenit statul.

— Tia Cudalbu avea, desigur, o femeie de serviciu?

— Avea.

— O cunoşteai?

— O cunoşteam. Mergeam destul de des la Tia.

— Cum o chema pe femeia de serviciu?

— Măriuţa Lupei.

— Era ardeleancă?

— Ardeleancă.

— Cine i-o recomandase Tiei Cudalbu?

— Eu.

— O cunoşteai mai dinainte?

— Da. Era din Lancrăm. Am un castel şi o pădure la Lancrăm.

— Cînd ai văzut-o ultima dată pe Măriuţa Lupei?

— Azi dimineaţă.

— Unde?

— La mine, la bancă.

— Ai vorbit cu ea?

— Desigur.

— Ce-ai vorbit?

— Cum era şi firesc, am întrebat-o asupra ultimelor două zile ale Tiei.

— De ce numai asupra ultimelor două zile?

— Pentru că în ultimele două zile ale ei nu o văzusem.

— De ce nu o văzuseşi?

— Am fost ocupat. Am fost şi obosit.

— Nu cumva te şi certaseşi cu Tia?

— Mă cam certasem.

— Vă certaţi des?

— Destul de des.

— De ce vă certaţi? Erai gelos?

— Nu. Nu eram gelos. Tia era geloasă.

— Bănuia că mai întreţii şi alte femei?

— Primea în fiecare zi scrisori anonime de la colegele invidioase în care se făceau afirmaţii în acest sens.

— Ce ţi-a spus Măriuţa Lupei?

— Nimic neobişnuit.

— I-ai dat ceva bani Măriuţei Lupei?

— Da.

— Cît?

— Destui ca să-şi cumpere o căsuţă.

— Generos!

— Mi s-a făcut milă de dînsa.

— Dar pe Tia Cudalbu de ce ai otrăvit-o? De Tia Cudalbu nu ţi-a fost milă?

— N-am otrăvit-o eu pe Tia Cudalbu.

— Şi pe Opran Baboie pentru ce l-ai otrăvit? De Opran Baboie nu ţi-a fost milă?

— V-am spus cine l-a otrăvit pe Baboie.

— Măriuţa Lupei o spiona pe Tia Cudalbu?

— N-o spiona. O slujea.

— O slujea. Şi venea să-ţi destăinuiască secretele Tiei.

— Tia nu avea secrete faţă de mine.

— Crezi într-adevăr?

— Cred.

— Orice femeie are secrete. Trebuie să fi avut şi Tia Cudalbu.

— Poate. In orice caz mie Măriuţa Lupei nu mi-a destăinuit nici un secret.

— Şi nici nu i-ai cerut să-ţi destăinuiască?

— Ba i-am cerut, însă ea nu mi-a spus niciodată nimic. De aci am tras concluzia că Tia nu are secrete faţă de mine.

— Cînd i-ai recomandat-o Tiei Cudalbu pe Măriuţa Lupei, nu ai făcut această recomandare în scopul ca Măriuţa să-ţi trădeze secretele Tiei?

— Intr-o oarecare măsură am avut în vedere şi acest scop. Insă cel mai mult am avut în vedere că o fată nelovită încă de stricăciunea oraşului, va avea grijă de Tia, o va servi cu devotament.

— Doreai să afli secretele Tiei Cudalbu?

— Desigur. Dacă Tia ar fi avut secrete, aş fi dorit să i le cunosc.

— Deci erai gelos.

— Nu. Nu eram gelos. Insă, oricum, nu aş fi vrut ca Tia să mă înşele, să mai trăiască şi cu alţii.

— De ce? Spui că nu erai gelos.

— Nu eram gelos. Orgoliul meu însă ar fi suferit dacă aş fi aflat că Tia nu se mulţumeşte cu mine.

— Crezi că dintr-un motiv sau altul, Măriuţa Lupei ar fi fost în stare s-o otrăvească pe Tia Cudalbu?

— Cine? Măriuţa Lupei? N-ar fi în stare să ucidă o vrabie.

— Acesta nu e un argument. Au trecut mulţi prin mîinile mele care nu erau în stare să omoare vrăbii dar care omorîseră oameni.

— Se poate. Insă Măriuţa Lupei nu e dintre aceia.

— Atunci tot tu ai otrăvit-o pe Tia Cudalbu.

— N-am otrăvit-o eu.

— Azi dimineaţă cînd i-ai dat bani Măriuţei Lupei nu i-ai făcut nici o recomandaţie?

— Ba da.

— Ce-ai povăţuit-o?

— Să-şi cumpere o căsuţă şi să se mărite.

— Grijă părintească. Pe fetele tale de ce nu le povăţuieşti să se mărite?

— Nu mă ascultă. Nu vor. Sînt foarte voluntare.

— Şi alte poveţi nu i-ai mai dat Măriuţei Lupei?

— Nu.

— Unde locuieşte Măriuţa Lupei? In casa Tiei?

— Nu. Familia Cudalbu a alungat-o după ce s-a întors de la înmormîntarea Tiei.

— Atunci unde locuieşte? Trebuie să-ţi fi spus.

— Pe Vasile Lascăr, la baronul Ciutacu. E prietenă, se pare, cu careva dintre cameriste.

— Carlo Ciutacu, fiul baronului, era prieten cu Tia?

— Nu ştiu. Habar nu am. Dar de ce să fi fost Tia prietenă cu Carlo Ciutacu? Pe acela, după cîte ştiu, nu-l interesează decît cursele de cai.

— Eroare. Il interesează şi femeile. Ce mîncări prefera Tia Cudalbu?

— Puţine. Era bolnavă de stomac. Se chinuia cu un regim aproape vegetarian.

— Fuma?

— Destul de mult.

— Ce ţigări?

— Străine.

— Ii plăceau banii?

— Oricărui om îi plac banii. Dumitale nu-ţi plac?

— Nu e vorba de mine. Te întreb încă o dată: Tiei Cudalbu îi plăceau banii?

— Ar fi vrut să aibă mulţi ca să se afle la adăpost de sărăcie.

— De la teatru cîştiga ceva?

— Puţin. Dacă ar fi fost să trăiască din leafă...

— Spera că o să-i dai destui bani ca să se simtă la adăpost de lipsuri?

— Nu numai că spera. Era sigură.

— Pe ce îşi întemeia această credinţă?

— Pe generozitatea mea.

— Totuşi, nu te bucuri de renumele unui om generos. Se spune că în afaceri eşti fiară.

— Dacă nu eşti fiară în afaceri, te zdrobesc adversarii. Insă cu femeile am fost totdeauna generos.

— Aşadar recunoşti că ai mai întreţinut relaţii extraconjugale şi cu alte femei, nu numai cu Tia Cudalbu?

— Nu e oprit de legile scrise. Nici de legile nescrise ale societăţii în care trăim. Dimpotrivă, unui om bogat parcă îi stă rău fără o... fără o prietenă.

— Spune-mi numele femeilor cu care ai trăit înainte de a te încurca cu Tia Cudalbu.

— Nu vă pot spune nici un nume.

— Dar cavaler mai eşti, domnule! Lasă că le aflu eu. Acum să-mi răspunzi la altă întrebare.

— S-o aud.

— Cam la cît apreciezi suma cu care frustezi fiscul anual?

— Nu frustez fiscul.

— Ascultă, Drugane, ce crezi tu, mă, despre mine, că sînt prost?

— Nu cred nimic. Pînă azi n-am avut prilejul să te cunosc.

— Şi vrei să spui că regreţi, nu?

— Nu. Nu regret. Insă dacă ne-am fi cunoscut mai dinainte şi mi-ai fi făcut impresie bună, te scoteam din Justiţie şi te angajam în contenciosul meu. Ori poate te numeam director la una din întreprinderile pe care le finanţează Banca Drugan.

— Acum însă ţi-am făcut impresie proastă, nu?

— Mă ţii în picioare. Mi-ai luat ţigările. Nu-mi dai voie să fumez. Ai putea să fii mai puţin aprig.

— Poate că am primit dispoziţii să fiu sever.

— Orice fel de dispoziţii ai fi primit, aici nu te vede nimeni, nu te controlează nimeni. Ţi-aş rămîne recunoscător.

— Ceea ce spui acum e o încercare de corupţie?

— Nu.

— Uite, Drugane, eu aş fi mai puţin aspru. Mă tem însă de domnul procuror general Pitroc, care se interesează îndeaproape de această crimă.

— Dar domnul procuror general nu se află aici.

— Intreg, nu. Insă un ochi al domnului procuror general Pitroc se găseşte în acest cabinet. Şi nu numai un ochi ci şi o ureche. Aşa că domnul procuror general vede ce facem noi şi aude ce vorbim noi.

Drugan căscă ochii. Tretin continuă:

— Cînd vrea să-şi văxuiască pantofii, domnul procuror general îşi trimite picioarele pe malul Dîmboviţei şi domnia sa rămîne la birou, fără picioare. Picioarele domnului procuror general se duc. Ţiganii văxuiesc pantofii şi picioarele vin înapoi şi se lipesc la loc. Odată mă aflam cu domnul procuror general la operă. I-a plăcut o cîntăreaţă. Şi ce crezi că a făcut domnul procuror general? In pauză se plimba cu mine pe culoare. Şi-a trimis mîna în cabina cîntăreţei s-o ciupă de guşă. Mîna s-a dus şi-a ciupit-o de guşă. Cîntăreaţa s-a supărat şi-a lovit mîna peste degete, cu evantaiul. Cîteva zile după această întîmplare, domnul procuror general a umblat cu mîna bandajată.

Drugan se trase lîngă perete şi nu-l scăpă pe judele instructor din ochi. „E nebun, îşi spuse. Judecătorul de instrucţie Tretin e nebun. M-au dat într-adins pe mîna unui nebun".

Judecătorul de instrucţie vorbi la telefon:

— Tu eşti, Odangiule? Ai mult de lucru? Vino, dragă, pe la mine. Vreau să te rog să-mi faci un serviciu.

Peste cîteva clipe intră pe uşă un bondoc smead, sclivisit, cu mustăcioară-muscă sub nas.

— Salve, Tretine...

— Salve...

— Ce-ţi pofteşte inimioara?

— Vreau să mă reped pînă la Modern să mănînc ceva. Mă întorc într-o oră. Pînă atunci, te rog să-i ţii de urît bancherului Drugan.

Tretin abia se tîra printre nămeţi către restaurant. Pe drum, de cîte ori călca într-o băltoacă, îl înjura în gînd pe primarul Capitalei care nu luase suficiente măsuri pentru curăţirea străzilor de zăpadă. Regele desfiinţase partidele politice, era adevărat, însă în partidul cel nou, al Frontului, intraseră şi fuseseră puşi în locuri de conducere tot vechii politicieni. De ce îl adusese regele la Justiţie pe Derderian? Mult mai bun ministru de Justiţie ar fi fost Pitroc. Cunoştea magistratura şi cunoştea magistraţii. Fără îndoială că ar fi avut mai multă grijă de magistraţi decît oricare altul. Derderian!... Derderian era avocat mare. Putred de bogat. Nefericit însă pentru că îl părăseau nevestele. Gîndul lui Derderian era să-şi consolideze cariera politică, nu să îmbunătăţească viaţa armatei de magistraţi cu care era împînzită ţara. Ah! Dacă i-ar cădea odată în mînă Derderian! Dar nu o să-i cadă... Adică de ce să nu-i cadă? Acum, îi căzuse pe neaşteptate Drugan. Se gîndise el mai înainte că într-o zi Drugan — marele bancher Alion Drugan, puternicul bancher Alion Drugan — va sta în picioare ore întregi în faţa lui şi va socoti că i s-a făcut o favoare deosebită cînd i s-a permis să tragă cîteva fumuri dintr-o ţigară? Nu se gîndise. Şi cu toate acestea! Dar Drugan, cu toată puterea şi tăria lui, avusese şi slăbiciuni. Rîvnise să fie socotit om în vigoare. Ii plăcuse să fie văzut umblînd cu femei tinere şi frumoase. După o nesfîrşită serie de aventuri amoroase trecătoare, se încurcase în mod temeinic cu actriţa Tia Cudalbu, ieşise cu ea în lume, stîrnise invidii şi ură. Apoi intervenise o întîmplare neprevăzută. Tia Cudalbu murise subit. Dumnezeu singur ştia din ce pricină. Iar tatăl moartei, urmărind probabil să stoarcă ceva bani de la Drugan, depusese plîngere că fata i-a murit otrăvită de bancher. Regele, guvernul, ministrul Justiţiei chiar, — era cu ochi şi cu sprîncene — aveau interes ca din această tenebroasă afacere să se nască un proces zgomotos. Atenţia oamenilor trebuia să se îndrepte un timp către procesul pe care el, Tretin, fusese însărcinat să-l pregătească.

Va ieşi Drugan strivit din acest proces? El, Tretin, era sigur. Strivirea lui Drugan îi va sluji, în primul rînd, regelui. Asmuţind Justiţia asupra lui Drugan, supunîndu-l pe Drugan arestării, secătuindu-l cu lungi şi ostenitoare interogatorii şi apoi aruncîndu-l pradă oprobriului public, ca asasin al tinerei actriţe pe care o întreţinuse, regele voia să-i intimideze şi pe politicienii care mai păstrau rezerve faţă de politica lui, şi pe bancherii şi oamenii de afaceri care nu-l cointeresaseră îndestul în cîştigurile lor. Toate socotelile acestea ale regelui, ale guvernului, ale lui Derderian, de fapt, pe el nici nu-l interesau. Era slujbaş al Justiţiei. Aplica legea aşa cum i se poruncea s-o aplice. Insă... Mai era un însă... Cu ce se alegea el, Tretin, din toată treaba pe care era pus să o facă? Poate cu o felicitare din partea primului procuror Pitroc. Mai primise şi altădată felicitări. Nu-l încălzeau. Ori, poate, cu o neînsemnată avansare...

Bancherul Drugan îi trecuse pe sub nas o sumedenie de avantaje. Avocat în contenciosul Băncii Drugan... Director la o societate petroliferă sau minieră... A fi avocat în contenciosul Băncii Drugan ori director la o întreprindere finanţată de Banca Drugan, era mult mai mult decît a fi preşedinte de tribunal şi chiar mai mult decît a fi prim-procuror. Dacă el, Tretin, i-ar putea uşura bancherului acum, cînd acesta se află la strîmtoare, situaţia, mai tîrziu Drugan l-ar scoate din sărăcie, l-ar face om. Dar cum să-l ajute pe Drugan? La cea mai mică bunăvoinţă pe care i-ar arăta-o bancherului arestat, ar deveni suspect. Cazul, printr-o dispoziţie a primului procuror Pitroc, ar trece în cercetarea altui jude-instructor. Derderian, ca să-şi dovedească zelul, l-ar muta în cine ştie ce orăşel de provincie ori poate ar merge şi mai departe şi l-ar scoate din magistratură. Atunci ar rămîne muritor de foame. Capitala e plină de avocaţi. Ţara întreagă e plină de avocaţi. Maeştrii cîştigă. Cei mai mulţi însă bat din buze. El, Tretin, ar fi dintre cei ce umblă îmbrăcaţi în haine ponosite. Şi ar bate din buze. Ii surîdea oare un asemenea viitor? Nu. Mai era însă la mijloc şi conştiinţa. Era de acord conştiinţa lui cu nedreptăţile strigătoare la cer pe care el, ca jude-instructor, le făptuia? Nu-şi mai adusese aminte de multă vreme că are o conştiinţă. Ce-l găsise de-şi pusese această problemă tocmai acum? Renunţase la conştiinţă de cînd fusese obligat să comită întîia infamie. După aceea conştiinţa îl mai tulburase în cîteva rînduri. Pe urmă şi-o adormise. De ce, acum, conştiinţa lui se trezise din adormire şi încerca să-i alunge buna dispoziţie? Dracul s-o ia de conştiinţă. Un magistrat nu se cuvine să aibă conştiinţă. Cum are, cum nu mai e în stare să-şi împlinească datoria, aşa cum i-o cere, prin ministrul Justiţiei, guvernul Frontului.

Să fie blînd cu Drugan, pentru că nu ştie încă dacă Drugan este sau nu vinovat de asasinarea Tiei Cudalbu? Dar pentru ce să fie blînd? A primit ordin să-l aresteze pe Drugan. L-a arestat pe Drugan. A primit ordin să-l cerceteze pe Drugan. A început să-l cerceteze pe Drugan şi va continua să-l cerceteze cît va fi nevoie. A primit ordin să conducă instrucţia în aşa fel, încît Drugan să poată fi trimis în judecată, şi sub stare de arest, pentru asasinare prin otrăvire a actriţei Tia Cudalbu. Il va scoate pe Drugan vinovat şi-l va trimite în judecată pentru asasinat. Ar putea totuşi să fie mai omenos cu bancherul în cursul instrucţiei. Dar, în definitiv, de ce să fie omenos? Cu el cine era omenos? Bancherul Alion Drugan trăise bine pînă în clipa în care el, Tretin, conformîndu-se unui ordin, îl arestase. Acum venise timpul ca să trăiască şi bancherul prost. Milioane de oameni trăiau prost în ţară şi nu mureau. Nu o să moară dintr-atîta nici Drugan.

Intră la Modern. Lumina puternică îl orbi. Orchestra îl asurzi. Căută o masă şi o găsi chiar lîngă orchestră. Vioara îi înfigea cuie în inimă. Pianul tăia bucăţi din el. Toba îi jupuia ţeasta. Clarinetul îl săgeta.

— Mitică dragă, n-ai putea spune orchestrei să se mai domolească?

Chelnerul gras şi burticos îi şopti la ureche:

— Imposibil, domnule jude. Domnul general Gavrilă i-a dat ordin să-i cînte fără pauză cîntece olteneşti.

— E aici?

— Cu tot anturajul. La masa mare de lîngă intrare.

La marile restaurante, Gavrilă îşi avea rezervată masa lui care trebuia să fie apărată, în spate, de un perete şi în apropierea ieşirii. In cazul în care ar fi fost atacat, generalul dorea să aibă spatele şi ieşirea asigurate. Işi avea rezervată, şi la Modern, o asemenea masă. Tretin o căută cu ochii şi cum generalul îl văzu, judele de instrucţie se înclină. Gavrilă îi făcu semn cu mîna să-şi părăsească locul şi să vină să se aşeze la masa lui. Mirat şi încîntat de cinstea care i se făcea, Tretin se grăbi. Chelnerul aduse un scaun şi Tretin se aşeză. Gavrilă şi anturajul mîncaseră. Acum tocmai erau pe cale să înceapă cheful.

— Daţi-i vin, porunci generalul.

I se puse în faţă un pahar plin.

— La mai mare, băiatule.

Ciocniră. Băură. Bău şi Tretin. Gavrilă îl întrebă:

— Cum merge?

— Ce să meargă, domnule general?

— Nu face pe idiotul. Cu Drugan! Cum merge?

— Neagă.

Capul mare, cu faţă lată, de porc, al lui Gavrilă, rînji:

— Auzi, Stolerule, ce spune judele? Că Drugan neagă.

Stoleru rînji şi el.

— Cum neagă, mă? De ce neagă, mă? De ce nu l-ai făcut, mă, să nu mai nege?

— Am să-l fac, domnule general.

Ii mai dădură să bea încă un pahar. Pe urmă îl uitară şi începură să vorbească între ei. Tretin salută şi se retrase. Vinul tare şi vechi, băut pe stomacul gol, îl ameţise. Ii pierise şi pofta de mîncare. Se duse la garderobă, se îmbrăcă şi plecă spre tribunal. Sună şi-i deschise portarul. Urcă greu scările de piatră. In cabinetul lui îl găsi pe Odangiu, discutînd serios cu Drugan. Bancherul, alb ca hîrtia, îi da din cînd în cînd cîte un răspuns vag. Tretin îi mulţumi lui Odangiu, apoi îl întrebă:

— I-ai dat voie să stea pe scaun?

— Nu i-am dat.

— I-ai dat ţigări?

— Nu.

— Nici apă?

— Nici.

— Foarte bine. Iţi mulţumesc, încă o dată.

Odangiu plecă. Drugan îl întrebă pe Tretin:

— De dormit, o să am voie să dorm măcar un ceas-două, în noaptea asta?

— Nici pomeneală nu poate fi de dormit, Drugane.

— Sînt foarte obosit, domnule jude.

— Te cred, Drugane.

— Cînd o să pot totuşi să dorm?

— Imediat ce-mi declari în ce împrejurări, cum şi pentru ce ai asasinat-o prin otrăvire pe Tia Cudalbu. Imi mărturiseşti faptul, îţi dau voie să dormi. Tăgăduieşti? Nu-ţi dau voie nici să te aşezi pe scaun, nici să fumezi şi nici să dormi. Apă, dacă ţi-e sete, pot chema şi porunci să ţi se aducă.

Alion Drugan nu mai spuse nimic, însă judele de instrucţie adăugă:

— Acum e aproape miezul nopţii. Am să te interoghez pînă mîine dimineaţă la opt. Atunci te las cu colegul meu Odangiu. Mîine seară, odihnit, bine ras şi bine dispus, te iau eu în primire şi te interoghez mai departe pînă în dimineaţa următoare. Şi iar te dau pe mîna lui Odangiu. Apoi iar te iau eu în primire. Şi aşa mai departe pînă mărturiseşti crima.

— N-am să pot rezista, domnule jude. Am să cad jos şi am să mor. Vei răspunde.

— Cine mă va trage la răspundere?

— Se va găsi cine. Ţin să-ţi spun încă o dată că nu voi putea suporta acest regim, că voi muri.

— N-ai să mori. Ai să sfîrşeşti prin a mărturisi. Ia spune-mi, Drugane, pentru ce ai omorît-o, prin otrăvire, pe actriţa Tia Cudalbu? Nu-ţi plăcea? Nu te satisfăcea? Trebuia s-o laşi, omule, să-ţi cauţi alta. Pentru ce ai omorît-o? Spune-mi, Drugane.

— N-am omorît-o eu pe Tia.

— Dar pe Opran Baboie de ce l-ai otrăvit?

— Nu l-am otrăvit pe Opran Baboie.

— Dar pe Tia Cudalbu de ce ai otrăvit-o?

— N-am omorît-o eu pe Tia.

— Dacă nu te-aş fi arestat, cu cine aveai de gînd să te încurci? Ce nouă metresă ţi-ai fi ales? Pe cine pusesei ochii înainte de a o asasina, prin otrăvire, pe Tia Cudalbu? Spune-mi, Drugane...

Tretin nu închise ochii toată noaptea. Nu închise ochii toată noaptea nici Alion Drugan.

A doua zi dimineaţa, în timp ce Tretin i-l preda pe Drugan lui Odangiu, vînzătorii de ziare anunţau pe străzi arestarea bancherului Drugan, iar procurorul general Pitroc, însoţit de un întreg cîrd de specialişti, descindea la Banca Drugan, evacua funcţionarii şi aplica sigilii la dulapuri, la sertare, la casele de bani. La acelaşi ceas al dimineţii alte echipe descindeau şi aplicau sigilii la toate întreprinderile finanţate de Banca Drugan.

Se lansă ştirea gravă — pe care însă ziarele nu o înregistraseră — că Alion Drugan era, între altele, finanţatorul unui centru de spionaj.

A doua zi, judecătorul de instrucţie Tretin nu-l mai predă pe Drugan lui Odangiu. Către seară bancherul, istovit, se prăbuşi. Tretin telefonă primului procuror Pitroc. Acesta îl înştiinţă pe Derderian. Ministrul rămase o clipă pe gînduri apoi ordonă:

— Judecătorul de instrucţie să aştepte pînă ce Drugan se trezeşte din leşin. După aceea să ia măsuri să i se dea asasinului ceva de mîncare. La noapte să-l lase să se odihnească. Mîine dimineaţă să reînceapă instrucţia.

Pitroc îl întrebă:

— Domnule ministru, unde să-l trimitem pe Drugan să doarmă la noapte?

— Acolo unde-i trimiteţi de obicei pe delicvenţi.

— La prefectura poliţiei.

— Nu faceţi nici o excepţie.

— Am înţeles, domnule ministru.

Drugan se trezi. Tretin îi oferi un scaun. Uşierul Ion îi aduse de la un birt din vecinătatea tribunalului o farfurie cu ciorbă de fasole şi o jumătate de pîine. Drugan se repezi asupra ciorbei. Duse farfuria la gură şi sorbi din cîteva înghiţituri zeama. Apoi mîncă boabele. După aceea se apucă şi înfulecă pîinea. Niciodată nu-i fusese atît de foame. Tretin îl privi, cu răbdare, tot timpul cît mîncă. La sfîrşit îl întrebă rîzînd:

— A fost bună masa, Drugane?

— Bună, răspunse bancherul. Chiar foarte bună.

— De cînd n-ai mai mîncat ciorbă de fasole cu pîine neagră?

— Nu-mi aduc aminte.

Uşierul anunţă:

— Au venit gardienii.

— Să intre.

Patru gardieni erau. Unul dintre ei semnă într-o condică de primirea lui Alion Drugan.

— Mi-l aduceţi mîine dimineaţă la opt.

Il luară între ei să-l ducă, printre marile mormane de zăpadă, pînă la prefectura poliţiei. Drugan simţi că mişcarea îi face bine. Ii făcea bine şi aerul rece şi proaspăt. Ceva, totuşi, îl supăra. Cîteva minute nu-şi dădu seama ce-l supără. Băgă însă de seamă că-i îngheţaseră picioarele. De ce îi îngheţau picioarele? N-avea galoşii? Cum se făcuse de ieşise din casă, pe o asemenea vreme, fără galoşi? Ii uitase? Unde îi uitase? Şi cum se făcuse de-i uitase?

Trecu pe lîngă un şir de vitrine. Intr-o vitrină văzu expuse cîteva perechi de galoşi noi, lucitori.

Vru să se oprească, să intre în magazin să-şi cumpere galoşi. Duse mîna la portofel. Unde îi era portofelul? Cine îi furase portofelul? Cine cutezase?

Unul din paznici îl înghiontdi şi-i zise:

— Hai, bă, măreşte paşii. Nu te mai zgîi la vitrină!... Ori vrei să-ţi cumperi galoşi?

Zaharia Stancu

Ilustraţii de FLORICA CORDESCU

Perspectiva revoluționară

(Urmare din pag. 1)

întîia oară el însuși și în mod conștient istoria, e obiectul major cu totul inedit al literaturii actuale. In „Bărăgan"-ul lui V. Em. Galan ca și în „Setea" lui Titus Popovici, relații complexe sînt privite mișcîndu-se spre socialism sub acțiunea comuniștilor. Ei schimbă înfățișarea vieții de fiecare zi, îi împrumută un ferment exploziv, făcînd-o să iasă din făgașurile ei obișnuite, să apuce o cale corespunzătoare cu năzuințele maselor muncitoare, cu aspirațiile lor de veacuri. Gama generală a sentimentelor omenești, dobîndește în acest proces un colorit specific original, pe care poeții identificați cu sufletul mulțimilor îl comunică liricii noastre, fie că e vorba de bucuria dăruirii în sfîrșit nedrămuite, nepăzite de semnele egoiste ale proprietății private, din simbolicul „Măr de lîngă drum" al lui Mihai Beniuc.

Sînt măr de lîngă drum și fără gard
La mine-n ramuri poame roșii ard
Drumețule, să iei fără sfială,
Căci n-ai să dai la nimeni socoteală

fie de mîndria participării la o operă neasemuită din vestitul lui „Toboșar al timpurilor noi":

Iată azi, cu mii de cai putere
Timpuri mari s-anunță pentru noi
Eu voi fi — se cere, nu se cere —
Toboșar al timpurilor noi.

. . . .

Nimenea nu știe pînă mîine
Ce s-o mai alege și din noi,
Fost-am, totuși, eu și voi rămîne
Toboșarul timpurilor noi!

fie de grija ca nu cumva dușmanul să se atingă de ceea ce a fost ridicat cu atîta trudă:

E dragoste stînd fără somn
In noaptea de spaimă și vrajă,
S-audă-o mișcare, un zvon,
Alături de cei ce țin strajă.
(„Dragostea mea" — Trăinicie)

Maria Banuș descifrează cu luciditate aici expresia cerințelor istoriei cînd scrie:

Nu semănăm a zei. Iubim, murim
Ispitele ne cearcă și păcate
Din lut plăpînd, titanic zămislim
Căci oastea ta sîntem, Necesitate.
(„Naștere")

Nina Cassian, atașamentul intim, organic al constructorului pentru opera sa cînd fixează aceste „Delimitări":

Acesta e pămîntul nostru,
Noi am făcut schița acestor ape și munți,
Fiecare floare a răsărit după indicațiile noastre
Peisajul poartă semnătura noastră
Da,
Pentru fiecare centimetru am luptat și am gîndit,
Sîngele și visul nostru e-amestecat pretutindeni...
Acesta nu e pămîntul tău, lașule,
Care te-ai aciuiat ca o molie în faldul steagului nostru,
Nici al tău, lingușitorule și mincinosule,
Care mînjești cu vînzătoare săruturi fața adevărului,
Acesta nu poate fi pămîntul tău, corupătorule,
Care încerci să cîrmești corabia noastră către naufragii.

Jebeleanu, cînd proclamă solidaritatea cu lupta pentru pace a omenirii muncitoare de pretutindeni:

Sfîntă milă,
și tu mînie, solidaritate
a celor mulți și tari,
surîsuri blînde, salut, o, miliarde
de inimi fîlfîinde ce răspundeți!
— Hei, frați ai noștri! Sîntem lîngă voi!

Exemplele, firește, se pot înmulți, dar nu aceasta ne interesează acum. Esențial e că substanța literaturii noastre noi o alcătuiește astăzi o realitate calitativ deosebită, tocmai prin perspectiva revoluționară pe care o conține.

E aceasta atunci o strictă calitate a obiectului și scriitorul e de ajuns să fie „pur și simplu" realist ca reflectîndu-l cu conștiinciozitate, opera lui să capete de la sine însușiri nemaiintîlnite, în trecut?

Atunci de ce rămîne „Desculț" o operă încărcată cu un excepțional mesaj revoluționar? Țărănimea trăiește în ea o înfricoșătoare înfrîngere. De pe satele din cîmpia Dunării, nu se ridică, la sfîrșitul cărții, lespedea grea de exploatare, mizerie și întuneric a rînduielilor vechi. Scriitorul scoate la iveală însă depozitul imens de ură adunat în sufletul oamenilor. Toată lumea lui se mișcă purtată pe valul acestei uri, către o răsturnare inevitabilă. „Să nu uiți, Darie", nu e o poruncă adresată doar eroului, de maică-sa, într-o noapte halucinantă. E o chemare a întregii cărți, care deși se petrece acum o jumătate de veac, tinde prin toată vibrația ei interioară către vremea noastră.

Atunci perspectiva revoluționară e ceva exterior realității, o dimensiune introdusă de scriitor din afară în mișcarea vieții?

Nu, pentru că depozitul acesta de ură salutară, cu toate radiațiile lui către viitor, exista efectiv în conștiința țărănimii în epoca de care se ocupă cartea, dar el nu putea fi detectat decît cu ochii epocii noastre. Realitatea înzestrată cu perspectivă revoluționară e realitatea înțeleasă în lumina concepției marxiste, reconstituită cu alte cuvinte în toate articulațiile. E o realitate mai bogată, mai profundă, în mișcare, inabordabilă cu mijloacele vechiului realism. Desigur că acolo unde viața însăși e în plină fierbere revoluționară, natura ei deosebită apare la suprafață în mod izbitor. O literatură a realităților socialiste e prin urmare favorizată de la început, sub acest raport. Dar nici ea nu poate cuprinde integral perspectiva pe care o capătă dezvoltarea vieții în astfel de condiții, decît susținută de concepția marxist-leninistă, animată de idealurile „clasei în atac", înarmată cu un puternic spirit de partid. Multe cărți despre realitatea socialistă sînt lipsite de această strălucire specială, chiar cînd dau imagini destul de corecte ale prefacerilor din jurul nostru. Ele se opresc la suprafața lucrurilor, *relatează* ceea ce se vede imediat, nu *descoperă*, nu *relevă* nimic.

Perspectiva revoluționară nu e un fel de anticipație a viitorului cum își închipuie unii. Dacă ar fi așa, colecția povestirilor fantastico-științifice ar cuprinde operele cele mai realist-socialiste din literatura noastră. Reportajele lui Geo Bogza la „Porțile Măreției" sau de-a lungul „Meridianelor Sovietice" se numără printre acestea nu prin anticipațiile grandioase pe care le fac atît de des, ci prin mesajul revoluționar conținut în ele. Electrificarea satelor apare astfel ca sfîrșitul unei nopți seculare de adevărat coșmar preistoric în care oamenii, simțindu-se deodată pierduți, singuri, sugrumați de o teroare ancestrală, izbucneau în răcnetul deznădăjduit: „Care ești acolo, măi? Săriți, mă omoară!"; plecările și sosirile de avioane anunțate în aerogara Moscovei, un poem continental al uriașelor distanțe adresat de Maiakovski cu vocea lui adîncă și caldă întregii lumi; pădurile înălțate în calea vînturilor, un semnal transmis astronomilor din Marte; „socialismul a triumfat pe a șasea parte a pămîntului și se îndreaptă acum spre comunism". Perspectiva revoluționară nu se rezumă nici la ceea ce a încercat să o reducă Lukács, adică doar la o simplă prelungire a destinelor eroilor, schițată de scriitor prin jocul determinărilor psihico-sociale și împinsă dincolo de acțiunea propriu-zisă a unei cărți.

Toată literatura realistă, de la Stendhal la Balzac și la Tolstoi, îngăduie de fapt o astfel de prelungire. Perspectiva revoluționară aruncă o lumină asupra viitorului eroilor nu în sensul strict temporal, adică lăsîndu-ne să ghicim cam ce se va întîmpla cu ei peste cîtva timp, ci într-un sens istoric, prefigurînd sensuri istorice noi prin linia unor destine individuale. Nu faptul dacă în „Setea", de pildă, se întrevede să zicem iminenta înscriere a lui Mitru într-o gospodărie agricolă colectivă, sau apropiata regăsire sufletească a soților Teodorescu interesează pînă la urmă, ci dacă romanul schițează prin toată această mișcare înainte un răspuns, o dezlegare unui complex de contradicții sociale și morale în ordine istorică, dacă abordează începutul unui capitol de existență al umanității pe care o studiază. Și Titus Popovici o face, arătînd cum pornește să se rezolve în epoca noastră vechea „dramă a pămîntului". O implicație mult mai mare a istoriei în viața individului e prima descoperire — aș spune — pe care o afirmă scriitorul pornit să investigheze realitatea în straturile ei adînci. Romanul nostru actual tinde către fresca socială, nu atît din cauza unei lipse de stringență în construcția epică (deși nici efectele ei nu sînt neglijabile), cît dintr-o cerință specială interioară.

Ov. S. Crohmălniceanu

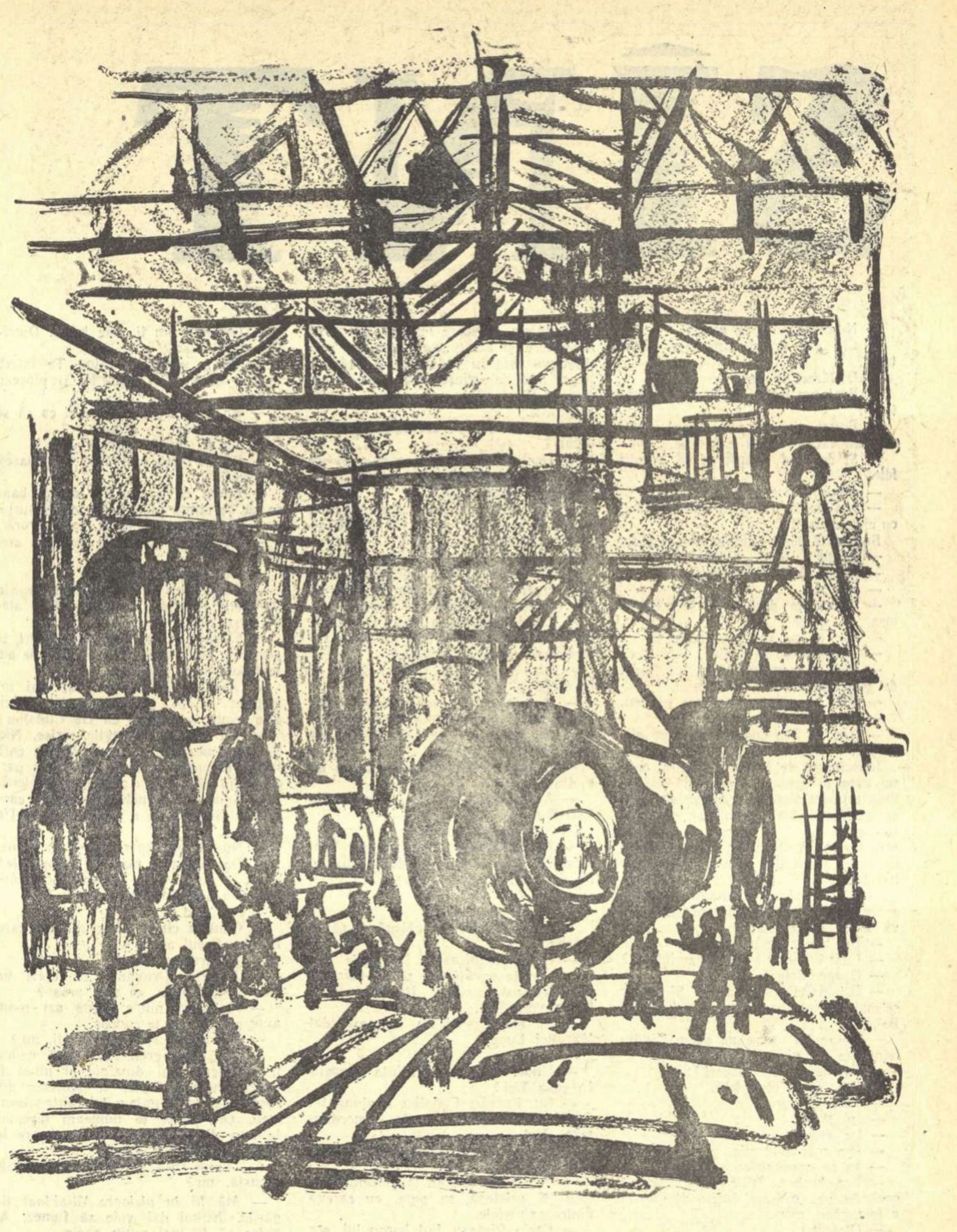

EUGEN MIHAESCU

„Uzinele „23 August": Gazangeria"

BICAZ

(Urmare din pag. 1)

partă stîncile, pînă cînd și-a găsit albia în care sare și fierbe acum. Șoseaua lărgită pentru a cuprinde un camion bine încărcat urcă încet. Ne oprim adeseori pentru a privi turnurile pînă la cer ale muntelui, de care s-au agățat pale de nori, metereze clădite de ciclopi, culise adînci care se înfundă în beznă și de unde ne suflă duhul înghețat al iadului. Dacă văd turnuri, culise și metereze este pentru că simt nevoia să umanizez aspectul, să-i împrumut un sens constructiv. In realitate rămîn uimit și apăsat de enorma acumulare de materie, de lipsa ei de intenție. Iți trebuie cuget tare și păgîn pentru a admite această risipă uriașă și fără sens a materiei. Am ajuns la o răscruce; un drum în munte taie pe-al nostru. Locul s-a lărgit puțin și la marginea apelor care lenevesc aici în ocoluri tremurate, sub soarele milostiv, a crescut tăpșan de iarbă, unde ne-am putea odihni. Cînd scăpăm din îngustimea cheilor, localitatea Ghilcoș, cu vilele ei bine îngrijite pe cele două părți ale lacului, ne oferă odihna nopții. Lacul este produsul unei surpări de teren, ca atîtea, oprite în loc în trecătoare, unde ne-au înspăimîntat de mai multe ori despicături adînci ale masivului, șisturi alunecate. Din fundul lacului se înaltă trunchiuri pietrificate de copaci, cu ramuri întinse ca niște brațe schiloade. Sînt victime ale vieții în luptă cu materia anorganică. Ne consolează a doua zi reflexul delicat al stîncilor feruginoase în apele nemișcate, o dată cu explicația faptului pentru care i s-a zis noianului încruntat de ape — Lacul Roșu.

Am trecut deci printr-o regiune arhaică, unde natura a trăit mari evenimente în timpul evurilor geologice anterioare, și lucrarea care se desăvîrșește acum la Bicaz, în pragul cheilor, îmi apare într-o lumină nouă. Gigantismul lucrării omenești se încadrează bine într-al naturii. Este un loc al eforturilor supreme. Dar după ce s-au înălțat trîmbele de lavă și au înghețat, după ce a încălecat Ossa pe Pelion, după ce au ros vînturile din crestele țepoase, s-au prăbușit straturi și s-au săpat văi, oamenii de la Bicaz continuă acum lucrarea naturii cu gînd deliberat și uman. Strîng apele Bistriței, într-un lac enorm, le duc pînă în pragul abisului săpat cu socoteală, între pereții articulați în terase descendente, unde conducătorii excavatoarelor au răscolit pămîntul și am văzut acum pe zidar netezind cuminte cu mistria. Apele vor mugi năpraznic în turbine, dar se vor aprinde lumini prietenoase în vechile sate ale restriștii, vor scînteia tremurătoare în șiruri lungi pe drumuri, în preajma noilor industrii ale țării. O parte a apelor scăpate din fierbere și tumult se vor întoarce către părțile mai joase ale țării, acolo unde vîntul umplea toată zarea cu praful cîmpiilor secetoase și alergau ciulinii Bărăganului, pentru a le aduce fecunditatea. Este cea mai mare lucrare tehnică a Romîniei. Și dacă ești un prieten al civilizației, dacă aprobi și admiri orice gînd al finalității umane introdus în natura haotică și brută, nu se poate să nu încerci o emoție.

Tudor Vianu

Sportul... de-a debarcarea

(Urmare din pag. 1)

rachetele eșuate în apele oceanului săptămînal după tam-tamurile presei nu mai interesează pe cetățeanul de rînd.

Filozofii ce propovăduiau supremația capitalismului în lume au răgușit vorbind fără să convingă pe nimeni. America e nervoasă, zilnic se sinucid mii de oameni, nevroza face ravagii, grija zilei de mîine este mai teribilă chiar decît cancerul. Pentru aceasta nu s-au descoperit nici măcar paleative. Fotografiile misselor, lansarea cu baloane propagandistice a ultimului tip de impermeabil atomic, chiar drumul lui Nautillus pe sub gheturile veșnice, nu țin de foame. Nimeni nu mai cumpără automobile Ford cu bar portabil sau scutere aerodinamice, lumea nu mai merge la cinematograf, pentru că s-a plictisit de aceleași povești cu fata scăpată din ghearele regelui gangsterilor. Unor americani nu le mai arde nici de muzică, jazzul isteric a murit, triștii dansatori din cabarete se leagănă în măsurile unor valsuri triste, sincopate ce-i drept.

Aceasta dă de gîndit și trebuiesc luate măsuri.

Și guvernanții Americii au luat măsuri!

Un sport nou a fost inventat: Jocul de-a debarcarea!

După jalnica croazieră din Mediterana a flotei a șaptea americane — și strălucita debarcare din Liban, urmată de cîteva violuri la Beirut, iată un alt loc de dezmăț: Taivanul!

Amiralilor yankei, în afară de wisky, le place teribil să se plimbe și-atunci, pînă a nu se răci focul abia ațîțat în Orientul Mijlociu, au dat o fugă pînă în apropierea Chinei pentru a sprijini, chipurile de pe poziții de forță, o fantomă burgheză care putrezește de cîțiva ani în apropierea țărmului pierdut, visînd cu nerușinare o întoarcere în locurile de unde a fost izgonit.

N-am să pomenesc aici despre demenți, n-am să acuz de inconștiență pe nici un general care crede că războiul este egal cu încăierările teoretice cu soldați de plumb, făcute în cabinete capitonate, în fața hărților, unde oral se distruge de trei ori pe ceas și Moscova și Pekinul, cum te-ai șterge la gură. Planul lor e atît de ridicul, încît nici nu merită prea multe comentarii. Sute de milioane de oameni privesc însă cu grijă spre locurile acestea îndepărtate unde se joacă soarta lumii. Cred că nici celui mai înrăit dușman al socialismului nu-i este indiferent că aceste acțiuni ne-ar putea duce tot mai aproape de ceea ce a numit cu un cinism neegalat, domnul Dulles, „pragul războiului".

Ințelepciunea și răbdarea marelui popor chinez este pusă la grea cumpănă în aceste ceasuri. Niște dezmățați ai armelor vor să nu audă nimic despre mînia mută, teribila mînie a tuturor oamenilor cu scaun la cap din întreaga lume. Ei vorbesc cu ușurință despre bombe atomice ca despre popice și despre rachetele cu încărcătură nucleară ca de niște nevinovate instrumente de supus țări puternice. E trist că au uitat atît de recentă a ultimului război mondial și că sportul acesta tragic al debarcărilor îi poate duce la practicarea unui alt sport, mai neplăcut: cel al balansării într-o frînghie.

Eugen Barbu

NAUM GORGESCU „Belșug"

Primejdia revizionismului

(Urmare din pag. 1)

Calea specifică de infiltrare a ideologiei capitalismului în declin o constituie, în ultimul timp, reînvierea tendințelor revizioniste, care pun în discuție baza teoretică și generalizarea gîndirii revoluționare. Respins continuu pe plan politic și teoretic — de la Ed. Bernstein și K. Kautsky pînă la exponenții actuali ai social-democrației de dreapta și la renegații marxismului (H. Lefebvre, Wahl Vidmar, R. Aron) — revizionismul neagă caracterul de clasă al statului, inevitabilitatea revoluției pentru trecerea de la capitalism la socialism și rolul partidului de avangardă a clasei muncitoare, subminînd astfel implicit și principiile construirii unei culturi socialiste.

Umbrind cu intenție caracterul antidogmatic, critic și revoluționar al socialismului științific, revizionismul îmbracă haina unei concepții mlădioase și adaptabile noului stadiu al evoluției sociale, proclamîndu-se nejustificat campionul luptei împotriva dogmatismului. Promotorii revizionismului caută astfel să zdruncine bazele principiale ale ideologiei revoluționare, predicînd apolitismul și atitudinea liberalistă în problemele artei și literaturii.

Calea pe care încearcă să pătrundă ideologia reacționară a burgheziei în literatură și artă e, în primul rînd, campania împotriva principiilor realismului socialist și denigrarea succeselor obținute de literatura ce se dezvoltă pe baza acestei metode de creație. Uitînd că Lenin a definit libertatea de creație în literatură în funcție de specificul muncii artistice, „mai puțin susceptibilă decît oricare alta de egalizare mecanică, de nivelare" și că a recunoscut necesitatea unui „cîmp larg inițiativei personale și înclinațiilor individuale..., cîmp liber gîndirii și fanteziei, formei și conținutului" — exponenții ideologiei reacționare ridică o barieră artificială între sinceritatea artistului și exigențele artei realist-socialiste. Pe linia unei false obiectivități științifice, revizioniști notorii (Vidmar, Stoinici) pledează pentru deplina „sinceritate" a creatorului, pentru o „spontaneitate" în afara realității revoluționare. In același timp, marcînd o clară deviație ideologică, unii esteticieni polonezi par a descoperi o „antinomie tragică între spiritul revoluționar și inovație" sau „o contradicție fatală între conținutul revoluționar și forma conservatoare". Eroarea acestor esteticieni constă în aceea că, perorînd despre originalitate, ei pierd din vedere faptul că inovațiile posibile trebuie să se dezvolte în spiritul veridicității, nu împotriva ei, să se exercite în avantajul creației realist-socialiste, așa cum arată N. Dneprov în „Défense de l'esthétique réaliste", Lit. Sov. 1/1958. Nu este însă greu de văzut în această pledoarie pentru „libertatea" de creație, intenția de a elimina orice contingență a scriitorului cu năzuințele epocii sale, de a reduce considerabil rolul social al artei și de a impune indirect apolitismul, indiferența față de uriașele eforturi constructive ale lumii socialiste.

Scriitorii noștri sînt mîndri că au creat opere care exprimă interesele poporului, că au conturat viabil profilul noii lumi socialiste. Or, în această victorie pe calea artei realismului socialist, ei au primit îndrumarea constantă, de neprețuit ajutor, a partidului clasei muncitoare. Inlăturarea sau diminuarea spiritului de partid în literatură echivalează astfel cu scoaterea creației literare de sub îndrumarea partidului, cu deschiderea unui larg cîmp de manifestare a tentativelor evazioniste și apolitice. Tolerarea unor false valori artistice, care se caracterizează prin absența problemelor esențiale ale epocii noastre și prin readucerea în planul literar a preocupărilor intimiste, este expresia unei mentalități perimate, ce nu-și găsește justificarea în zilele eroismului colectiv al constructorilor socialismului. In acest sens trebuie să amintim că nu întotdeauna criticii noștri au luat atitudine împotriva tendințelor evazioniste în poezia și proza contemporană. Există încă la unii tineri poeți de astăzi înclinarea către tematica refugiului în universul intim și subiectiv, către un lirism amar, dublat de un scepticism fără obiect și fără motiv. Acest apăsător cadru „dispozițional" îl întîlnim uneori în poeziile lui V. Felea („Soarele și liniștea") preocupate în genere de măruntele aspecte ale vieții personale și străbătute de sentimentul singurătății și al nemulțumirilor erotice. Iar Radu Stanca, în una din ultimele sale poezii, conturează un sumbru tablou dominat de o tristețe ucigătoare care — după expresia autorului — „țintește mai bine ca o pușcă" ș. a. Indiferența criticii față de asemenea manifestări paseiste, care reînvie poezia romantică gen „fin de siècle" — ca și atitudinea total laudativă și fără nuanțări calitative față de producția recentă a unor poeți consacrați (A. E. Baconsky) — sînt departe de a contribui la ridicarea nivelului ideologic și artistic al poeziei noastre contemporane. Este regretabilă în aceste cazuri lipsa de preocupare a criticii pentru analiza tendinței sociale a operei poetice.

Literatura în care spiritul de partid e absent sau atenuat și care tinde să iasă din orbita ideologiei revoluționare, transformîndu-se într-un joc abstract, într-un exercițiu inutil și steril, necesită o intervenție cu spirit de răspundere a criticii. In alte cazuri însă, exagerarea exigențelor criticii față de obiectul ei poate duce la o atitudine tot atît de dăunătoare prin negativismul ei. Negativistă e critica care, fără a sezisa precis sensul faptului revoluționar în opera literară, se menține pe linia unei teoretizări inutile, condamnînd fără apel realizarea artistică și dînd loc la confuzii și neîncredere în verdictul ei. Uneori critica actuală s-a îndepărtat de la linia interpretării principiale, întîrziind în jurul unor noțiuni perimate, total necorespunzătoare literaturii realismului socialist. Acesta a fost cazul discuției asupra conceptului de „modernism", agravată încă de încercarea de a-l încadra în principiile directoare ale noii concepții de creație artistică și de a-l utiliza ca argument pentru discreditarea unor încercări literare valoroase.

Mi se pare că un exemplu pentru a ilustra oscilațiile criticii l-a constituit și discuția asupra romanului „Setea". Recunoscînd valoarea lui incontestabilă, unii cronicari au dus atît de departe analiza elementelor componente, încît au pierdut din vedere — în parte — mesajul revoluționar al cărții și oglindirea realității în lumina ideologiei de clasă a proletariatului. Cronica din revista „Contemporanul" semnată de Radu Popescu a creat o anumită confuzie în jurul personajelor negative (Găvrila Ursului și frații săi vitregi, Picu, Cloambeș, etc.), considerîndu-le nereprezentative pentru categoria socială căreia aparțin. Aceste afirmații — slab motivate — erau în măsură a crea un sentiment de neîncredere în valoarea operei. Alteori, lipsa discernămîntului ideologic a dus la atitudini conciliante sau la deformarea semnificației esențiale a valorilor literare. Romanul „Groapa" de Eugen Barbu a prilejuit o amplă dezbatere contradictorie, în care s-a manifestat intenția de a pune semnul egalității între o operă realistă (cu vizibile alunecări naturaliste) și incontestabile realizări ale scriitorilor noștri pe linia realismului socialist.

Unele studii critice nu au subliniat îndeajuns nici sarcina literaturii contemporane de a reflecta grandioasa epocă de construcție a socialismului în trăsături de viață complexă și caracteristică. Nu s-a arătat destul că schematismul eroului pozitiv și prioritatea atenției față de personajul negativ își au originea în superficiala cunoaștere a realității, precum și în insuficienta înțelegere a corespondenței între adevărul vieții și adevărul artistic.

Uneori însă atitudinea confuză a criticii a avut consecințe mai alarmante. Ea nu a remarcat îndeajuns faptul că unii scriitori — urmărind a evita idilizarea vieții contemporane — au înfățișat „cazurile" negative drept trăsături esențiale pentru definirea specificului noii societăți socialiste. Preferința pentru aspectele negative ale vieții contemporane indică înclinarea către scepticism și psihologism steril (vizibil în unele piese recente, de ex.: „Ce fel de om ești tu?" de Ana Novac), pe care critica noastră actuală nu a stigmatizat-o la timp ca pe o eroare ideologică fundamentală. Optimismul nemotivat din finalul unor opere epice sau dramatice nu a fost interpretat ca o formă de manifestare a spiritului de „autoliniștire" și împăciuitorism.

Apărînd cu fermitate puritatea ideologică în problemele creației literare și exercitîndu-și funcția îndrumătoare în măsură a asigura dezvoltarea literaturii pe calea realismului socialist, adevărata critică științifică îmbină intransigența principială — la baza căreia e spiritul de partid și ideologia revoluționară a clasei muncitoare — cu atenția față de valorile artistice ale prezentului.

Intărirea principialității revoluționare în critica noastră literară apare astfel ca un imperativ al actualității și constituie garanția ripostei energice pe care revizionismul politic, camuflat îndărătul formulei „libertății" și „spontaneității" de creație, o primește astăzi pe linia clarificării ideologice și a succeselor literaturii realismului socialist.

Mircea Mancaș

CONSTRUCTORUL

La un popas m-am repezit spre munte.
In fată, nori ca un ocean de vată
și-n jurul meu a piscurilor horă
iesind ca niste insule albastre
să le stropească ploaia de lumină

Și cînd văzui înaltul unde stam
și-n jurul meu a piscurilor horă
o îndrăzneală m-a cuprins întreg
— astfel de piscuri nu se văd oricînd! —
și aruncai un strigăt peste zări:

— Hei! Auzit-ați huietul cel mare
ce-a zguduit ca un cutremur, totul?

...Și atunci, din toată preajma-nnourată
am priceput o voce răspunzîndu-mi
venind, parcă, din funduri de prăpăstii:

— L-am auzit! Cum se umplură toate
de-învălmășiri de cioburi și moloz!
și pulberea surpărilor, trei zile,
s-a-nvîrtejit ca un taifun prin cosmos.
Am auzit năpraznica vuire!

— Eu am iscat-o! C-un baros și o bardă
(ce-mi trebuia, pusesem la o parte...)
am dărîmat tot ce-mi stătea în cale
și-mi stăvilea cărarea mea-nainte.
Dar v-a ajuns la nări un val de fum?

— Da, l-am văzut suind în avalanșe
urcîndu-și norii purificători
făcuți parcă din abanos și maci
și cu pistrui de aur pistruiați
că pîn-și luna galbenă pălise
sub negrul lor; iar soarele, fălosul,
avu de furcă pînă să-și cam șteargă
obrazul, de funingine, cu palma.
Ce fum cumplit! Puteam să nu-l vedem?

— Eu l-am iscat! C-o torță, c-o făclie
(ce-mi trebuia, pusesem la o parte...)
aprins-am toate stavilele-n drum!
Dar apa ați văzut-o cum curgea?
Ați auzit-o clocotind la vale?

— Da, am văzut-o spumegînd turbată
și clocotind în coborîș ca lava
din pîntecul a sute de vulcani...

— Eu le-am dat drumul apelor să curgă
(ce-mi trebuia pusesem la o parte...)
și-i înec tot ce-mi stă în cale!

...Am început iar să cobor la vale
și vocea mi-a vorbit din nou: — Voinice,
stai să te scalde soarele,-un'te duci?
să-ți odihnești un trupul obosit...

— Am treabă! Construiesc o lume nouă!

Dimos Rendis

In romînește de **Ioanichie Olteanu**

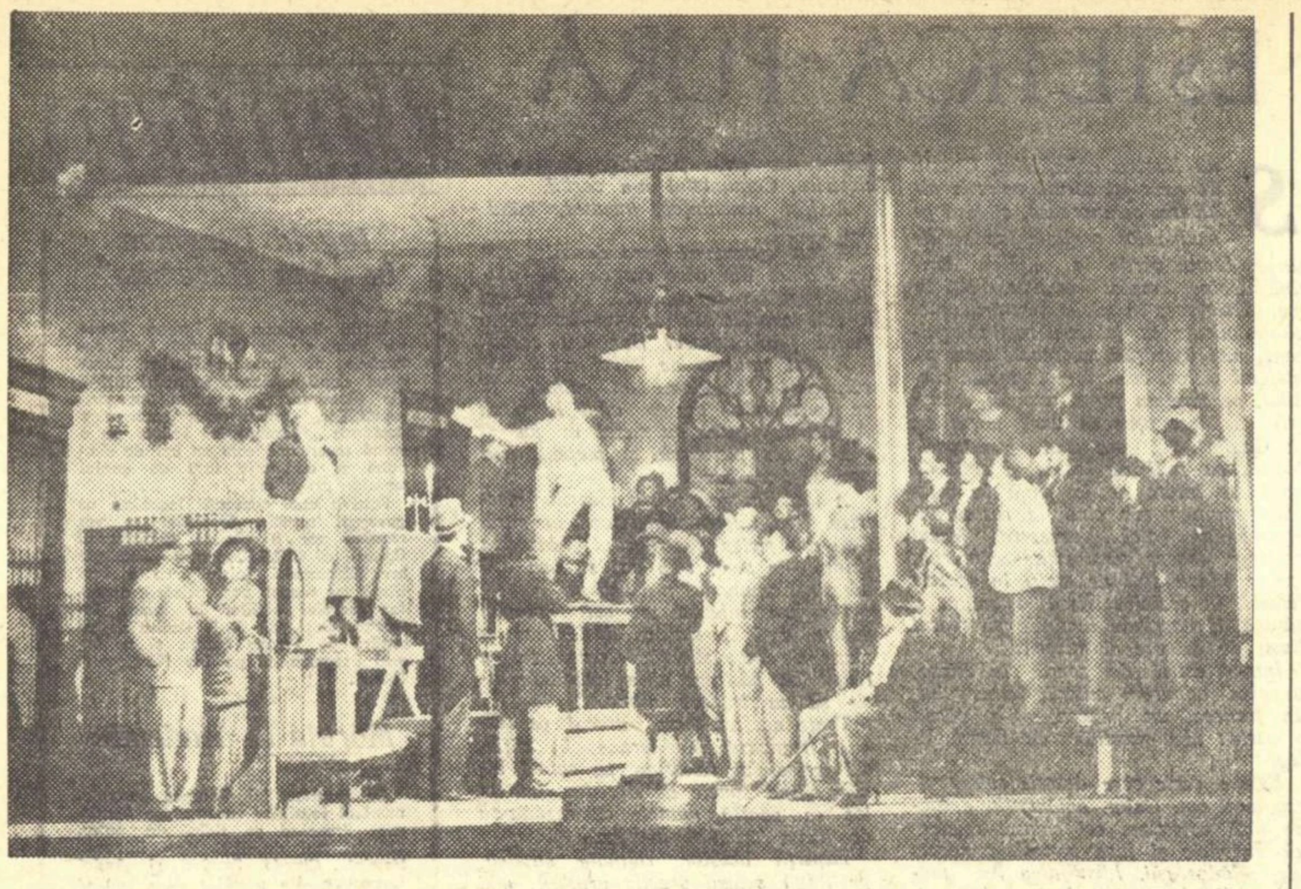

Scenă din piesa „O scrisoare pierdută" (Teatrul Național „I. L. Caragiale")

O NOUĂ STAGIUNE

(Urmare din pag. 1)

recțiile teatrelor se află nemijlocit în fața sarcinii de a elabora spectacole cu piese proaspete, izvorîte din problematica cea mai actuală și cea mai vie. Știrile pe care le avem de la Teatrul Național „I. L. Caragiale" („Rețeaua subterană" de M. Beniuc), Teatrul Municipal („Dansatoarea, gangsterul și necunoscutul" de V. Bîrlădeanu), Teatrul Muncitoresc C.F.R. („Răzeșii lui Bogdan" de Ernest Maftei), Teatrul de Stat din Turda („Urcușul" de T. Bușecan) sînt desigur cele mai îmbucurătoare, întrucît ne vorbesc despre pregătirea unor premiere absolute. La acestea se adaugă alte vești despre munca asiduă pentru realizarea unor piese noi care vor fi gata pentru a doua parte a stagiunii și la care lucrează Lucia Demetrius, Mihail Davidoglu, Francisc Munteanu, Al. Mirodan, Titus Popovici, Eugen Barbu și alți autori deocamdată necunoscuți. S-ar cuveni să amintim din nou că de reușita acestor piese răspund teatrele împreună cu scriitorii și că i-ar sta bine noii stagiuni cu laurii unor roade realizate prin munca prietenească a oamenilor de pe scenă cu autorul textului literar. Obligația de a lucra cu dramaturgul nu trebuie în nici un caz lăsată exclusiv pe seama secretariatelor literare, care nu posedă încă forțele necesare pentru a scuti pe directori, regizori și actori de sarcina ajutorării active și competente a scriitorului de literatură dramatică.

Oricîte merite ar acumula un teatru în activitatea sa, nu încape îndoială că ele trebuie omologate începînd de la capitolul dramaturgiei originale și anume cu paragraful pieselor inedite. Din cele ce știm de pe frontul teatrelor noastre avem motive să credem că se deschid în această privință perspective promițătoare

★

Lectura repertoriilor încă nedefinitivate creează impresia unei orientări simțitoare îmbunătățite. Figurează în listele-program ale teatrelor, alături de piesele originale și clasice romînești, opere remarcabile ale dramaturgiei universale și un număr de piese excepționale ale literaturii dramatice sovietice. De multe ori proporționarea tematică a repertoriului este înfăptuită cu înțelepciune și nu sînt puține teatrele care vădesc inițiative lăudabile. Nu trebuie să ne mire, însă, că deși aspectul general al repertoriului teatral este pozitiv, se mai pot semnala idei nefericite și greșeli regretabile. Ar trebui, în acest sens, să reamintim că pe scenele teatrelor noastre revoluționare care cultivă arta realist-socialistă nu sînt potrivite melodramele uzate, chiar dacă ele dețin faima unor mari creații actoricești din trecut.

Cînd am amintit, la începutul acestui articol, despre supremația publicului muncitor, public pentru care funcționează instituțiile noastre de artă, am subînțeles și respingerea prejudecății alegerii unor piese pentru unul sau altul dintre actorii trupei. Nu putem să nu fim de acord că repertoriul unui teatru trebuie să fie acordat cu posibilitățile de interpretare ale ansamblului respectiv, dar în această operație factorul primordial rămîne Imperativul ideologic. Vom alege, așadar, dintre piesele care ne interesează pe acela care rimează cu virtuțile și posibilitățile teatrului în cauză, dar nu vom renunța cu nici un preț la obligațiile categorice ale teatrului ca instrument de educare a maselor muncitoare. Iată de ce nu ni se pare în nici un fel justificată alegerea unei piese ca „Madame Sans-Gêne" Teatrul Național din Iași), comedie languroasă care falsifică istoria cu dezinvoltură în genul bagatelizant al operetelor vieneze. Din piesa lui Sardou aflăm că Napoleon a fost un suflet mare, Fouché un ticălos demn de admirat, în vreme ce „sufletele simple" de felul eroinei titulare, sînt atît de umanitare încît apără cu zel pe inamicii Revoluției Franceze. Despre piesele lui Sardou, acest abil meseriaș dramatic, se poate spune pe scurt că ele nu pătrund în sferele artei decît atunci cînd au norocul să fie puse pe muzică de Puccini. In numele cărui principiu se cuvine ca asemenea piese să pătrundă pe scenele teatrelor revoluționare?

Cu atît mai puțin este de înțeles programarea unei piese ca „Balul locotenentului Helt" de G. Aroul (Teatrul de Stat din Turda) în care confuzia ideologică este totală iar reprezentarea vieții falsificată profund. Asemenea imixtiuni dăunătoare trebuiesc înlăturate de la bun început. Ni se pare de asemeni recomandabilă revizuirea mai atentă a „reluărilor" din vechea stagiune, reluări care ocupă deseori un mare număr de seri. Cum se explică faptul că în pofida criticilor juste și explicite aduse unor piese ca „Flacăra vie", „Masca și Neptun", „Casa liniștită" ele mai sînt înscrise în programul de reprezentații al unor teatre, pentru noua stagiune?

Pregătindu-se pentru noua stagiune, teatrele noastre sînt chemate să aibă în vedere nu publicul în general, ci publicul lor specific. Nu vom accepta, bineînțeles, niciodată ideea greșită după care „Hamlet" nu se poate juca în fața unor spectatori recent cîștigați de bucuriile artei. Socotim, dimpotrivă, că educația artistică a maselor muncitoare trebuie săvîrșită prin intermediul marilor creații, și că dacă vrem să-i jucăm — de pildă — în teatrele noastre pe romantici, să ne adresăm celor mari și nu epigonilor de talia lui Rostand. Dar acest principiu nu implică nici un moment neglijarea trecerii în repertoriul unui teatru a pieselor care sînt legate direct și intim de viața populației muncitoare locale. Ni se pare astfel nefiresc ca la Petroșani să nu se joace nici o lucrare dramatică pe teme muncitorești, fenomen care se repetă, din păcate, și în alte teatre cu specific asemănător (Bacău sau Teatrul Muncitoresc C.F.R.-Giulești), și nu putem decît regreta că la Constanța, regiune prin excelență agricolă, nu este încă definitivată nici o piesă despre colectivizare.

La aceste observații sumare se mai adaugă faptul cu totul regretabil că unele teatre rezolvă unilateral cerința reprezentării lucrărilor originale, reținînd piese care se referă exclusiv la un trecut mai apropiat sau mai depărtat, și eludînd sarcina reprezentării unor piese de actualitate. Teatrul Național din Iași sau Teatrul de Stat din Pitești nu au trecut în planul lor actual de activitate nimic despre realitățile contemporane romînești. Asemenea lacune trebuiesc împlinite de urgență, în aceste zile de început al unui nou an de muncă. Cele mai multe teatre din București sau din provincie au demonstrat prin repertoriile noii stagiuni că sînt pe deplin conștiente de marea răspundere ce le revine. Este de crezut că cel din urmă dintre colectivele teatrale nu va întîrzia să-și corecteze erorile inițiale, în zilele ce urmează.

Cortina s-a ridicat pentru a dezvălui frumusețile și surprizele unei noi stagiuni. Promisiunile înscrise pe listele repertoriilor vor căpăta rînd pe rînd dimensiunile înfăptuirilor. Cronica dramatică a „Gazetei literare" se angajează de asemenea să fie prezentă în noua stagiune, cu fermitate și căldură, cu pasiune și exigență.

V. Mîndra

Mai aproape de viață

O caracteristică a presei noastre literare de astăzi constă în situarea tuturor revistelor — lunare sau săptămînale, din București sau din provincie — în cadrul aceluiași front de luptă, pe baza unor concepții comune și în numele unor țeluri unice. Fiecare periodic literar este chemat să participe la dezvoltarea literaturii realist-socialiste, reflectînd construirea socialismului, contribuind la opera de educare comunistă a omului nou. Criteriul de apreciere a valorii unei publicații e dat deci de măsura în care ea răspunde acestor cerințe înalte. Unitatea țelurilor nu presupune însă un peisaj uniform, întrucît în cadrul și în deplin acord cu aceste țeluri, periodicele noastre literare se disting prin trăsături specifice, datorită personalității colaboratorilor lor și, mai ales, datorită atenției firești ce se acordă cu deosebire, în ansamblul național, aspectelor locale.

Se poate spune că „Iașul literar" răspunde, deși parțial și nesatisfăcător, acestor cerințe. Ne referim nu numai la consemnarea manifestărilor artistice și culturale locale, ci și la faptul că revista publică literatură inspirată din viața nouă a Moldovei, pe care scriitorii ieșeni o cunosc desigur mai bine decît cei din alte regiuni ale țării. Intr-un hotel din Cîmpulung *de Ion Istrati,* Bicazul *de Corneliu Ștefanache,* Au cîntat cocoșii de ziuă *de Aurel Leon sînt cîteva din titlurile ce pot fi citate în acest sens. O mențiune specială se cuvine și fragmentului* Omul cu părul cărunt, *în care Dumitru Ignea evocă momente dramatice din lupta în ilegalitate a comuniștilor din Moldova. Mai întîlnim în ultimele numere ale „Iașului literar" un ciclu de poeme intitulat* Epopeea luminii *de C. Scripcă, despre exploatările petrolifere, precum și alte cîteva poezii despre noile realități din Moldova. Dar cititorul revistei nu poate fi nici pe departe satisfăcut în ceea ce privește reflectarea actualității în paginile acesteia. O privire retrospectivă asupra numerelor apărute anul acesta duce la concluzia că nici redacția, nici colaboratorii revistei nu acordă suficientă atenție tematicii contemporane. Plutește peste paginile „Iașului literar" o atmosferă de vetustate, rămășiță a unei anumite mentalități care considera altădată Iașul și Moldova interesante în primul rînd, dacă nu exclusiv prin trecutul lor. Această atmosferă învăluie sufocant* Ciclul moldovenesc *al lui Vlaicu Bîrna, care constată că* „Peste oraș istoria-i stăpînă" *și observă în juru-i* „Peisaj arhaic, ținuturi agreste / Ca-n vremuri străbune". *In versurile lui Vlaicu Bîrna referirile la actualitate se reduc la cîteva consemnări sumare și convenționale.*

Memorialistica pare un gen favorit și revista ieșeană îi acordă prea mult spațiu. Sîntem de părere că tot tendinței paseiste i se datorește și faptul că „Iașul literar" se arată interesat mai ales de sectorul agricol. Cele mai multe scrieri literare și reportaje se referă la viața satului. Este foarte bine că revista oglindește în paginile ei procesul atît de interesant al socializării agriculturii, dar ne apare de-a dreptul de neînțeles cum nu găsește locul cuvenit și pentru aspectele dezvoltării industriei din Moldova. Altădată foarte vitregită sub raport industrial, această parte a țării se află astăzi în plin avînt și în această privință. Uzinele și fabricile, exploatările miniere și petrolifere își așteaptă cercetătorii și cîntăreții. Construcția socialismului a urnit pe căile progresului Moldova patriarhală, lucru evident la Iași, la Bacău, la Roman și în atîtea alte centre.

Literatura publicată de „Iașul literar" lasă de dorit nu numai din punct de vedere tematic. Nemulțumiri tot atît de îndreptățite provoacă și modul în care colaboratorii revistei scriu despre actualitate atunci cînd totuși o fac. Chiar în reportaje despre viața economică a Moldovei de astăzi, pitorescul și din nou amintirea trecutului se afirmă pregnant, în defavoarea evidențierii noului, cum se întîmplă în reportajele, altminteri scrise cu vervă, de A. Leon despre podgoriile moldovenești. Ca și în ciclul lui Vlaicu Bîrna, versurile despre actualitate ale poeților ieșeni se caracterizează aproape permanent prin convențional, prin tonul abstract, prin lipsa chipului omului nou. Intîlnim prea des strofe de un idilism roz și dulceag sau de un retorism ieftin, incapabil să comunice o emoție ca în poezia E Mai întîi! *de George Lesnea:*

Senine gînduri, dragi cuvinte
Ne duc pe-a lumii drumuri grele:
Tot înainte, înainte!
Cu stele-n ochi și-n inimi stele.

sau în Cu fiecare oră *de Florin Mihai Petrescu:*

Cu fiecare oră ne depășim într-una
E-o lege de lumină a țelurilor noastre
Care lărgește zarea, cum dintre nouri
luna
Dă farmec și-adîncime cupolelor
albastre.

La Bicaz, același autor nu sesizează nimic din munca eroică a constructorilor, iar lacul de acumulare îi dă prilej să schițeze un pastel în culori diafane în care cititorul nu regăsește nici peisajul real, nici ideea însemnătății gigantice lucrări. Același mod facil de rezolvare poetică se întîlnește și în Epopeea luminii *de Constantin Scripcă. In cele cîteva poeme ale ciclului totul se reduce, superficial, la o simbolistică decorativă. Dacă Florin Mihai Petrescu vede pe lacul de acumulare de la Bicaz „bărci albe, zbor senin de albatros", C. Scripcă descoperă la exploatările petrolifere* „flori albe de marmoră vie / în dimineața sclipind de lumină / — asemeni unei copile imense cu cosițele blonde —". *Ciudată imagine, care de asemenea ascunde, nu dezvăluie munca petroliștilor.* „Flori de lumină", „potop floreal", „Florile din August", „flori nemaivăzute", „păsări de foc", „pasărea lumii", „orgă de slavă", „orgi biruitoare", „sacră epopee", „ev măreț" *și alte asemenea expresii au devenit în versurile poeților care publică în paginile „Iașului literar" foarte obișnuite și simpla lor enumerare sugerează idilismul și caracterul convențional al versurilor. Poeții de la Iași, cu unele excepții, au devenit prizonierii unui manierism de care vor trebui să se elibereze, pentru a primi și comunica sugestiv impresiile vii ale unei realități clocotitoare care se refuză clișeelor. Are perfectă dreptate Andi Andrieș cînd, în catrenele intitulate* Spirit modern *precizează că poezia într-adevăr modernă trebuie să fie combativă și clară, că spiritul modern înseamnă* „dăruirea totală, nu ocoluri", *că* „Imagine măreață e însăși viața nouă". *Această viață nouă trebuie să răzbată în toată literatura publicată de „Iașul literar".*

Aceleiași vieți noi se cuvine să-i acorde mai multă atenție și sectorul de critică al revistei. In articolul Critica în discuția criticilor, *publicat în numărul 6 al „Iașului literar", D. Costea se referă mai pe larg asupra erorilor unor critici și al altor reviste, dar mai puțin la greșelile propriei reviste. Autocritica rămîne astfel destul de superficială și incompletă. D. Costea acceptă majoritatea imputărilor ce s-au adus „Iașului literar", arătînd că în paginile revistei și-au găsit loc liberalismul și împăciuitorismul, că în aprecierea unor cărți (de pildă, în cronica lui G. Mărgărit la* Fluxul memoriei *de A. E. Baconsky și în altele) s-au strecurat confuzii grave, prin îndepărtarea de la principiile marxism-leninismului. Sectorul de critică al „Iașului literar" s-a caracterizat multă vreme prin apolitism. In această privință, are dreptate D. Costea afirmînd că apolitismul s-a manifestat și prin preferința colaboratorilor pentru trecutul cultural. In ceea ce ne privește, vedem și în faptul acesta aceeași înclinație spre trecut pe care o semnalam în literatura încurajată de „Iașul literar". D. Costea nu a mers însă în analiza lipsurilor sectorului de critică al revistei ieșene pînă la capăt. Este necesar să adăugăm că apolitismul redacției s-a vădit și în faptul că revista a neglijat problemele literaturii noastre noi, rezumîndu-se la publicarea unor cronici și recenzii scurte despre unele cărți. „Iașul literar" nu s-a interesat deloc de analiza mai adîncită a succeselor sau insucceselor scriitorilor noștri. Revista n-a tipărit anul acesta nici un studiu de sinteză, de generalizare. Intr-un mod ciudat nu numai că nu a inițiat asemenea studii, dar s-a menținut cu obstinație în afara discuțiilor desfășurate în paginile altor reviste. De pildă, toată presa noastră literară și chiar ziarele au ținut să-și spună cuvîntul în legătură cu problemele criticii literare — cu excepția „Iașului literar", pînă la ultimul său număr. Problemele realismului socialist par a nu fi interesat redacția, cum nu au preocupat-o nici combaterea infiltrațiilor ideologiei burgheze. Combativitatea „Iașului literar" s-a exercitat — cum s-a mai spus — steril, în polemica măruntă, de multe ori cu o regretabilă coloratură personală și la a cărei întreținere a colaborat substanțial autorul articolului despre critică, D. Costea.*

Contribuția „Iașului literar" la progresul literaturii noastre realist-socialiste, prin articole de critică literară, ca și prin literatura pe care a adăpostit-o în paginile sale, a fost în ultima vreme cu totul insuficientă. „Iașul literar" are sarcina să selecteze cu mai multă grijă proza și poezia care i se oferă și, cu atît mai mult, să-și îndeplinească rolul creator ce-i revine unei reviste socialiste: să stimuleze inspirația din actualitate, să contribuie la orientarea colaboratorilor săi spre temele majore, să-i ajute în cristalizarea unui stil personal la înălțimea acestor teme. In ceea ce privește critica literară, revista ieșeană nu mai poate rămîne în afara frămîntării rodnice la care participă restul presei noastre literare. Impăciuitorismul și liberalismul, apolitismul, lipsa de combativitate, patriarhalismul voalat sau nu — toate aceste abateri care i-au umbrit serios activitatea nu mai trebuie să-și găsească loc în paginile ei.

In jurul „Iașului literar" lucrează scriitori talentați, oameni de cultură competenți și stimați. Redacția dispune de forțe suficiente pentru a-și îndeplini sarcinile care-i revin, în lumina îndrumărilor partidului, pentru continua dezvoltare a literaturii noastre noi. Cititorii sînt dornici să afle în paginile revistei scrieri care să le vorbească despre realitatea revoluționară a zilelor noastre, poezie și proză pătrunsă de spirit de partid. „Iașul literar" va deveni revista pe care o doresc cititorii numai atunci cînd se va apropia în realitate, ferm *cînd se va apropia în realitate, ferm și definitiv, de viață.*

Cronicar

ȘERBĂNESCU ȘERFI Fabrica de ciment „Granitul"

SINTEZE CRITICE

Creația literară dintre cele două războaie mondiale rămîne încă un teren puțin explorat. Cercetările meritorii nu lipsesc, dar limitarea lor la articole sau studii de revistă echivalează cu fixarea jaloanelor, cu marcarea teritoriului numai, urmînd abia ulterior să se construiască edificiul necesar.

Incercarea de a depăși stadiul punctelor de reper și de a elabora sinteze critice mai cuprinzătoare, chiar dacă nu totale și absolute, reprezintă o întreprindere prețioasă. Dacă la această întreprindere conlucrează o orientare sigură, o perspectivă ideologică justă și măsura adevăratelor proporții, rezultatele se dovedesc pozitive, marcînd reale contribuții critice. Intr-un interval relativ scurt s-au înregistrat cîteva contribuții venind — fapt îmbucurător — tocmai din partea unor critici tineri. Precizarea că sînt tineri nu vrea să solicite nici o indulgență, ci implică aci recunoașterea îndrăznelii de a investiga locurile neumblate. Datorită lui Dumitru Solomon avem o primă lucrare de ansamblu care urmărește cum se rezolvă spinoasa problemă a intelectualului în opera de dramaturg și romancier a lui Camil Petrescu. Horia Stancu ne-a dat de asemenea cea dintîi descriere a temelor și tipurilor frecvente în proza stufoasă care aparține lui Cezar Petrescu. Tot un pionier, sub unghiul cuprinderii și dimensiunii, este și Valeriu Rîpeanu în „schița monografică" dedicată lui George Mihail Zamfirescu. De fapt, toate aceste trei lucrări au un caracter monografic. Din scrupulozitate sau din modestie, autorii evită încadrarea expresă.

O singură latură a creației lui Camil Petrescu intră în obiectivul lui Dumitru Solomon. Insă această latură, constituind preocuparea centrală, permanentă, a scriitorului, este cea care esențializează, care particularizează creația sa. Situîndu-se chiar în focar, în locul spre care converg multiplele fețe ale activității lui Camil Petrescu, criticul își propune să trimită de acolo fascicole de lumină spre ansamblul operei. Operația aceasta de unificare în baza unui aspect dominant poate duce la schematizare, la o restrîngere intolerabilă. D. Solomon a evitat primejdia simplificării, deși a fost pus în dificultate cînd a trebuit să îmbrățișeze creații ale scriitorului a căror contingență cu problema intelectualului este mai puțin directă. Dacă totuși impresia de unitate nu se realizează întotdeauna, este fiindcă uneori **„problema intelectualului"** se reduce la o preocupare tematică, adică o chestiune ilustrativă, și nu una de viziune proprie scriitorului, prezentă în tot ce a scris, avînd deci valoarea unui factor de unificare subterană.

In studiul lui Horia Stancu, accentul cade pe evoluție. Criticul urmărește treptat fazele dezvoltării scriitorului, cercetînd sub raporturi diverse — al problematicii, al categoriilor tipologice sau al procedeelor stilistice — progresul sau regresul pe care l-a înregistrat, în decursul timpului, creația atît de întinsă și fatal inegală a lui Cezar Petrescu. Examenul este minuțios și caută să desprindă cîteva linii directoare în funcție de care s-ar putea grupa romanele și nuvelele prozatorului, după afinități structurale, iar nu după aparențe. In acest sens, criticul adopta o poziție polemică judicioasă față de repartizările rigide, propunînd o înțelegere potrivită cu complexitatea fenomenului.

George Mihail Zamfirescu este și el privit în evoluție de Valeriu Rîpeanu, dar analiza se concentrează în capitole detaliate și insistent informate asupra unor ipostaze capitale: dramaturgul apare ilustrat în capitolul care analizează creația evident cea mai izbutită, **„Domnișoara Nastasia"**, în vreme ce romancierul trebuie căutat și înțeles în capitolul care se ocupă pe larg de **„Maidanul cu dragoste"**. Delimitările acestea nu înseamnă nicidecum anularea interferențelor, pierderea din vedere a elementelor comune care sudează intern creația scriitorului. După cum D. Solomon urmărește **„drama cunoașterii"** la diverși eroi ai lui Camil Petrescu, sau după cum Horia Stancu descifrează manifestările de inadaptare și neputința de a acționa ca fiind caracteristice eroilor principali ai prozei lui Cezar Petrescu, în ce-l privește pe George Mihail Zamfirescu, criticul său actual stabilește particularitatea eroilor lui reprezentativi în aspirația neîmplinită de a atinge tărîmurile fericirii și ale purității morale.

Evaluarea acestor trăsături particulare este garantată de înțelegerea și aprecierea creației, în funcție de preponderența conținutului asupra formei, de confruntarea imaginii artistice cu realitatea pe care o reflectă. Criteriul acesta, esențial pentru o critică orientată pe făgașul esteticii marxiste, departe de a îngusta exegeza, sau de a o sărăci, îi sporește perspicacitatea și ferește pe critic de alunecări impresioniste, subiectiviste. Atît Dumitru Solomon, cît și Horia Stancu sau Valeriu Rîpeanu ajung — desigur pe căi deosebite și în măsuri deosebite — la o viziune omogenă, ierarhizantă, asupra operelor scriitorului pe care îl studiază. Chiar dacă uneori, în paginile lor, primează descrierea, nu se cade niciodată în păcatul istoriografiei burgheze, în factologie, în acea prezentare neutră, constatativă, care derutează, anihilînd diferențele de valoare, variațiile și anotimpurile proprii fenomenului literar viu. Toți opun erorii de a acumula pasiv date, preocuparea de **interpretare** în spiritul obiectiv și științific preconizat de estetica marxistă. Viziunea aceasta marchează, de la început, un serios ascendent asupra „interpretărilor" din trecut, viciate de estetism. S-au făcut și altă dată, bunăoară, speculații pe marginea lucidității lui Camil Petrescu. Punctul superior de vedere pe care-l afirmă criticul marxist constă însă în relevarea unui fapt mai adînc și mai edificator, anume că „luciditatea" lui Camil nu funcționa în gol, ci servea exprimării unui protest nedeghizat, crîncen, împotriva societății capitaliste, ostile activității intelectuale, împotriva moralei burgheze, mercantile și vulgare. Nici valoarea de document social a celei mai realizate părți din proza lui Cezar Petrescu n-au fost relevate vreodată cu pregnanța și seriozitatea de care dă dovadă Horia Stancu.

Omogenitatea viziunii criticului marxist nu atrage după sine automat îmbrățișarea exclusiv laudabilă a unei creații, estomparea umbrelor. Tocmai o asemenea viziune, prin faptul că confruntă părțile, compară intențiile cu realizarea, ține seama de dialectica determinărilor externe și interne, respinge apologia, acceptarea necritică. Cei trei tineri critici se dovedesc maturi în exercițiul profesiunii lor și prin aceea că nu-și idealizează subiectul de care, fără îndoială, îi leagă o pasiune specială. Valeriu Rîpeanu, care se vede a fi cucerit de scrisul lui George Mihail Zamfirescu, nu-i iartă nici un moment excesele naturaliste. Dacă pentru „Intunecare" sau „Aurul negru" de Cezar Petrescu, Horia Stancu are numeroase și justificate aprecieri pozitive, dezacordul cu conținutul greșit, retrograd, al altor romane ca „Ochii strigoiului" sau, parțial, „1907", îl face să observe tot atît de îndreptățit nivelul artistic degradat al acestora, diluția verbală și inconsistența epică.

Abordarea creației unui scriitor dintre cele două războaie nu poate constitui o retragere din actualitate, o retranșare pe poziții mai ferite de focul luptei imediate. A valorifica o operă anterioară, **înseamnă a o actualiza și** deci a influența situația literaturii contemporane și optica cititorului prezent. De aceea, de exemplu, critica foarte severă pe care o aduce Dumitru Solomon teoriei noocrate a lui Camil Petrescu este menită să contribuie la limpezirea noțiunii de „intelectual" chiar pentru cei de astăzi, să înlăture iluzia eventuală despre detașare, autonomie și altele. In opera lui Camil Petrescu, criticul extrage fapte concludente pentru lupta noastră actuală împotriva mitului fals al modernismului, sub eticheta căruia se ascunde refuzul de a înțelege realitatea, snobismul aristocrat și disprețul valorilor stabile. Din punctul de vedere al orientării artistice, rezonanțe actuale descoperă V. Rîpeanu în concepțiile teatrale și regizorale ale lui G. M. Zamfierscu, un precursor și prin părerile susținute despre caracterul democrat al artei.

Mai puțin eficientă este actualizarea acestor scriitori, raportată la evoluția literaturii noastre în ansamblu. Incadrările în contextul literar și asociațiile schițate suferă de o evidentă timiditate și privesc mai mult linia tematică (tradiția inadaptabilului sau literatura mahalalei și periferiei), cînd s-ar fi cerut o apreciere mai stringentă pe baza corespondențelor de viziune și de înfăptuire artistică. S-ar fi cerut, cu alte cuvinte, o mai aprofundată specificare a nivelului la care acești scriitori ridică arta lor, astfel încît să decurgă, din asemenea analiză, ce din scrisul lor se continuă în scrisul contemporanilor noștri. Nu raporturile de suprafață interesează, ci continuitatea de fond.

O asemenea continuitate se stabilește cu acele creații care reprezintă componente ale tradiției realiste. Prin studiile lor pline de însuflețire, Horia Stancu, Valeriu Rîpeanu, Dumitru Solomon aduc o contribuție lăudabilă la cunoașterea acestei tradiții. Poate se vor scrie de aci înainte studii mai cuprinzătoare, mai bogate despre aceiași scriitori. Oricum, ele vor trebui să țină seama de cele actuale.

Ceo Șerban

ARTE

Dirijori și soliști, oaspeți ai Festivalului „GEORGE ENESCU"

Nicicînd nu s-a perindat sub cupola Ateneului, într-un timp atît de scurt, ca acela trecut de la deschiderea Festivalului internațional „George Enescu" un asemenea mare număr de interpreți ai muzicii. Oaspeți de pretutindeni, muzicieni și amatori de la noi și de peste hotare urmăresc cu vădit interes multitudinea concertelor și recitalurilor încununate de un deplin succes.

După mulți ani l-am văzut pe Carlo Felice Cillario care a fost remarcat și încurajat pe timpul șederii sale cu ani în urmă în mijlocul nostru de către maestrul George Enescu. Carlo Felice Cillario este un animator. El dirijează cu energie și eleganță. A dovedit însă, conducînd orchestra Radiodifuziunii și Televiziunii că este în același timp un muzician de fond, de cultură, fiind dotat și cu o remarcabilă sensibilitate. Cu deosebire, în Concerto grosso **de Haendel, prezentat în cel mai pur stil clasic, ne-a dat măsura serioasei sale formații artistice. Poate grandilocvent, dar realmente captivant în „Serbări romane" de Respighi, plin de înțelegere pentru muzica romînească în „Preludiu simfonic" de Ion Dumitrescu și excelent acompaniator al lui Ion Voicu, chiar și în momentele cele mai periculoase de excesivă accelerare a tempo-ului imprimat de interpret în finalul concertului pentru vioară de Ceaikovski, Carlo Felice Cillario a fost obiectul unor ovații meritate.**

Pianista franceză Monique Haas a cîntat împreună cu orchestra Cinematografiei sub conducerea dirijorului Edgar Cosma, concertul al treilea de Bela Bartok. Concertistă de reputație mondială, Monique Haas s-a distins, interpretînd concertul de Bartok, prin însușirile sale — cunoscute de publicul nostru încă din stagiunea trecută: sobrietate și fină muzicalitate. Pianista a redat cu viață ritmica atît de capricioasă, sincopată, din allegro **final, fără a se îndepărta de la acea eleganță în simplitate ce constituie dominanta artei sale interpretative vădită și în suplimentul din Debussy.**

Un muzician care s-a făcut mai de mult apreciat grație interpretărilor sale bine gîndite și minuțios puse la punct este dirijorul italian Carlo Zecchi.

Conducînd Filarmonica de Stat „Banatul" din Timișoara, Zecchi **a ocupat jumătate din program cu simfonia în do major de Schubert. Dirijorul italian are stilul său personal de manifestare exterioară. Gestul său, fără ocolișuri, direct, exprimă într-o formă lapidară care neglijează și chiar exclude decorativul, sensul real al lucrării interpretate, prezentată totdeauna la un nivel superior de înțelegere artistică.**

S-a aflat însă departe de adeziunea noastră lucrarea „Ricercari" a modernului italian Francesco Malipiero, scrisă cu o mare grijă pentru realizarea ei contrapunctică, dar cu o evidentă lipsă de inspirație.

In cadrul concertului simfonic al orchestrei Radiodifuziunii și Televiziunii condus de dirijorul Sașa Popov (Sofia), am avut prilejul să-l urmărim pe eminentul pianist sovietic Iakov Zak, care a interpretat concertul în Fa minor pentru pian și orchestră de Chopin. Distins cu premiul I la Festivalul internațional „Chopin" din 1937 de la Varșovia, Iakov Zak se află pe culmea unei frumoase maturități artistice. Rareori am avut prilejul să vedem un asemenea artist, care dispunînd de o tehnică de mare șlefuire, o tehnică de virtuoz în accepțiunea cea mai înaltă a cuvîntului, apare la pian cu o detașare și lipsă a oricărei emfaze care impresionează. Zak dispune de o forță la răstimpuri uriașă, în același timp el poate realiza sonoritățile cele mai subtile, mai vaporoase și catifelate, la limita extremei gingășii. Deși este un indiscutabil liric, Zak a dat o interpretare austeră, de o rară puritate a sentimentului, melodiosului Concert de Chopin.

In Toccata **de Prokofiev ca și în** Fuga **de Șostakovici oferite în supliment, Zak ne-a arătat încă una din minunatele fațete ale pianisticii sale, capacitatea sa de desăvîrșit ritmician. Pianistul a fost acompaniat cu justețe de către orchestră sub bagheta fermă a dirijorului Popov care a condus cu mult dinamism, în cadrul aceluiași concert, Simfonia clasică de Prokofiev.**

In două zile consecutive, Filarmonica „George Enescu" s-a aflat sub bagheta dirijorului Sir John Barbirolli din Marea Britanie. **Pe acest maestru, renumit locțiitor mai demult al lui Toscanini, l-am văzut mai întîi la repetiții. Este extrem de instructivă munca pe care o desfășoară, maniera sa afabilă dar insistentă și categorică de a cizela adesea numai 2–3 măsuri, a căror realizare perfectă o urmărește descinzînd de la pupitru pentru a lucra stăruitor doar cu unele grupuri reduse de instrumentiști. Odată pasajele finisate, le integra în ansamblul orchestrei după care mergea mai departe. Procedeul este desigur obișnuit, dar cizelarea pe care o realiza era cu totul excepțională. Dirijorul fiind un meticulos al detaliilor, acordă însă o atenție cel puțin egală liniei de amploare a lucrării, arhitecturii ei mari.**

Am dori să mai arătăm că sub raportul gesticii, Sir John Barbirolli are arta de a desena în cuprinsul măsurii pe care o comunică orchestrei cu o precizie lineară și imperativă, uneori tăioasă și totdeauna fascinantă — corespondențele cele mai sugestive în raport cu diversitatea nesfîrșită a frazelor muzicale. Dirijorul creează, creează necontenit...

Barbirolli subordonează cu stringență bogatul său arsenal de mijloace dirijorale tălmăcirii cît mai riguroase a teatrului muzical, a complexului gîndirii și sensibilității compozitorului respectiv.

Am ascultat o uvertură la „Maeștrii cîntăreți din Nürnberg" de Wagner de-a dreptul grandioasă, ale cărei detalii, ingenios luminate, nu au făcut decît să majoreze caracterul ei impozant; am prețuit cît de evocatoare poate fi muzica lui Debussy cînd este redată fără estompări forțate de tonuri ci pe temeiuri cu totul realiste de execuție strictă a partiturii, apoi Simfonia a VII-a de Beethoven în care tempii erau așa cum i-a scris compozitorul — ceea ce nu l-a împiedicat pe acest magician al baghetei să ne restituie cu o forță expresivă sporită toată voioșia, bucuria și optimismul lucrarii. Măiestria „tehnică" a dirijorului ne-a apărut însă cu deosebire în „Fantezia pe o temă de Tallis" de Vaughan Williams. Aici Sir John Barbirolli ne-a făcut să credem că avem de-a face cu o orgă. In realitate, nu se cînta decît la instrumente de coarde.

Deocamdată ne oprim aici. Oaspeți de seamă de peste hotare continuă să vină la Festivalul „George Enescu", cinstind cu participarea lor memoria marelui nostru muzician.

J. V. Pandelescu

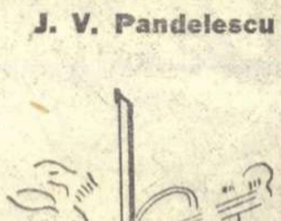

Poeții lumii

LUIGI FIORENTINO

Luigi Fiorentino este astăzi unul dintre cei mai de seamă poeți italieni. Născut în Sicilia în 1913, el și-a închinat viața studiului și poeziei; a fost deportat de către fasciști în Polonia și Germania, iar la întoarcerea din lagăr, după terminarea celui de al doilea război mondial, a devenit profesor universitar la Sienna și director al cunoscutei reviste AUSONIA.

Poet cu vădit caracter progresist, închinînd versuri amare mizeriei din Sicilia lui natală, prezent cu poezii de vehementă atitudine antifascistă și antirăzboinică, Fiorentino a depășit granițele patriei sale și astăzi cărțile lui de versuri sînt traduse în franceză și spaniolă, în germană și engleză. Fiorentino ajunge la o sinteză a tradiției strălucite pe care realismul poeziei italiene a consacrat-o și a unor recente cuceriri în domeniul tehnicii poetice.

Erau din șesul de la Agrigento

Erau din șesul de la Agrigento
lipsit de apa mării, ars de soare,
unde femeile se-nvestmîntează-n negru
în umbra vie a tristelor colibe,
copiii cer mereu mai multă pîine,
idoli tăcuți, bătrînii împletesc
coșuri, iar căruțașii te salută
cu degetul la șapca de brigand.

Erau din șesul de la Agrigento
lipsit de mare, sterp în vîntul palid
ce poartă-n aer sulful din Favara.
N-aveau drept bogății decît mînia:
noapte de noapte ghemuiți în cîmpuri,
livizi sub luna batjocoritoare.
Dar cine-avea un fluier își deschidea spre vis
sufletul gol și singur: poate pîinea,
să nu audă-ngrozitorul vaiet
al ei, femeia, și să nu mai vadă
culoare pe pămînt peste copii.
Și zi de zi: zorii veneau la fel,
cu-aceeași spaimă, tabăra aceeași,
ca la un semn de nimenea văzut
porneau reangajările-n armată
dar se-ntorceau iar descompuși de febră,
cu sacul drag în spate, barba neagră,
sîngele negru, negru ca tăcerea,
negru ca umbra.
Și pe urmă vinul,
vin pentru toți, nimic să nu mai știe,
ceață și vin — și lumea răsturnată,
vin ca să piară tot, să nu mai vadă,
ca să nu moară, vin! Dar ei de vii
erau ca morții care-aud mereu
urletul stins al cîinilor la lună.

Am spus că bunătatea nu-i retorică

Am spus că bunătatea nu-i retorică
Dacă aceasta e lumină, aer,
Dacă-n azur cuvintele vibrează,
Dacă-n văzduhuri rîndunica fulgeră
Ori sfîșie un dulce strigăt noaptea.

Am spus că bunătatea nu-i retorică
Dacă-n abisuri se scufundă omul
Ca să-și dea moarte lui iar nouă flacără,
Dacă odată în zori fiece mandarin e un vis alb,
Și porumbița zboară asemeni ție
Carla, tu aromă de mare-altădată,
Ușoară și candidă ca zîmbetul stelelor.
Dar cu furtuna ce bătea zguduind cu mînie fereastra
Tu ai căzut ca vrabia săgetată
Și cu tăcere te-a-nvelit țărîna.

In cîte-o noapte vara, înduioșat
Un nor de purpură spre tine lin coboară
Veghindu-te din vîrful chiparosului —
Dar bezna nu se frînge — și în mine
Miezul de noapte se preface-n piatră.

Am spus că bunătatea nu-i retorică.
Dar izbucni odată un anotimp strein,
O dimineață arzînd cu vîlvătaie,
O dimineață sumbră cu voce de sirenă
Rănită-acum și frîntă lîngă tine
In infinita noapte a Hiroșimei.

In romînește de

A. E. Baconsky

IMAGINI DIN R. P. CHINEZĂ

Intr-o creșă a unei mari uzine din Pekin.

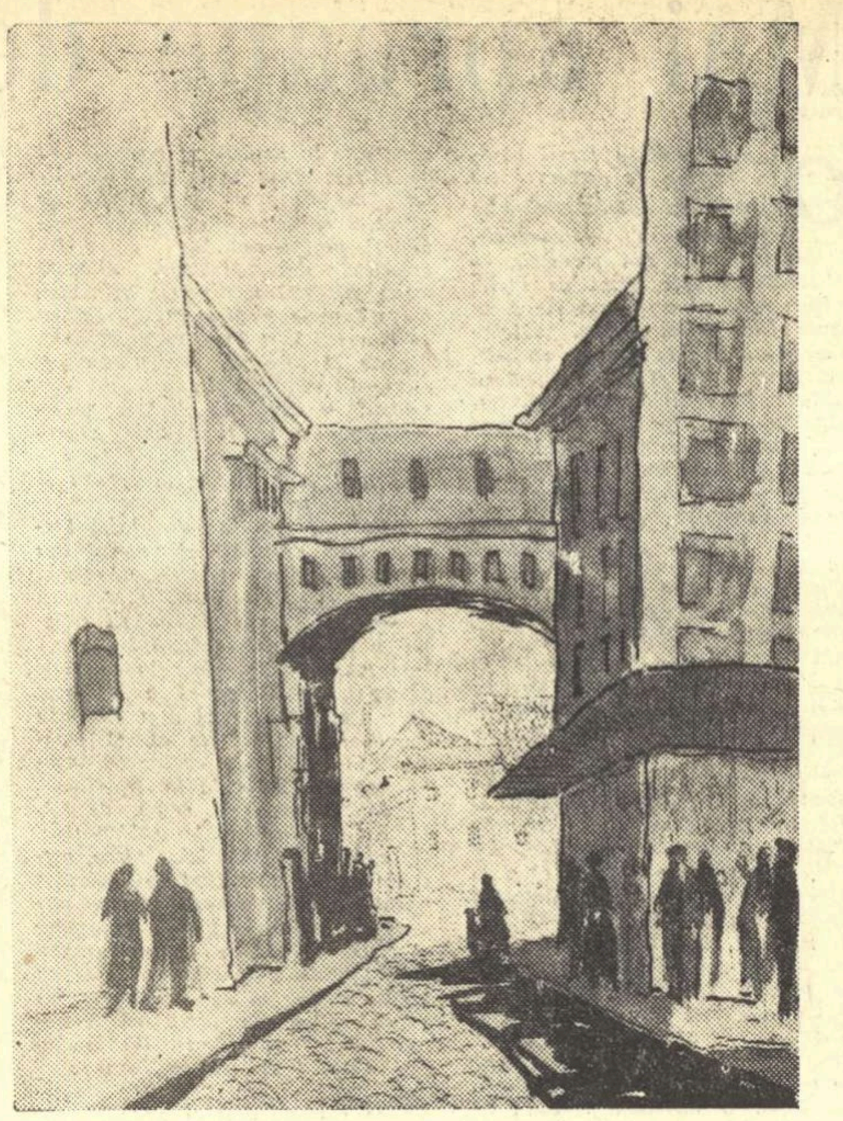

IULIAN OLARIU „Riga: Strada Ridzēnes"

ESTETICĂ PURĂ

Sub flacăra asfințitului, Coasta de Azur își sărută valurile albastre, somnoroase, și lasă pe spuma lor argintie lacrimi de sînge. Blana verde a Alpilor Maritimi devine treptat cenușie. Nu se mai deslușesc, în pîcla înserării, nici vilele micuțe cu jaluzele roșii sau galbene, nici așezările medievale care au inspirat pictori celebri, nici zidurile cheiului, pe care un penel anonim a înscris cu litere albe de var: „Non au de Gaulle". E ora cînd frumoasele Nissei, cu talii de lastex și sînii de vată, se întorc de la plajă în pijamale multicolore; cînd la restaurantul marelui hotel „Negresco", jazzul de negri începe să-și bîțîie alămurile, iar la cîteva zeci de metri în spatele falezei, în cealaltă Nissă, obișnuită și săracă, își aprinde luminile pitorescul lipsit de culoare al mizeriei.

Intr-o astfel de seară, la Nissa, pe cînd admiram culorile amurgului, un francez, un prieten, mi-a dăruit o carte: „La question" de Henri Alleg.

Este o carte care descrie schingiuirea unui om. Calm, amănunțit, aproape fără adjective, cel chinuit relatează metodele și face portretele morale ale călăilor săi. Identitatea lor: profesioniști ai crimei, elevi ai lui Hitler și ai SS-ului, adevărați „artiști" ai meseriei pe care o practică. Idealul lor estetic: să smulgă unui comunist trădarea tovarășilor și a luptei pentru libertate. Mijloacele de expresie: pumnul, focul, curentul electric...

Tortura s-a desfășurat cu minuțiozitatea unei reprezentații foarte savurate de organizatorii ei. Eroul principal a fost dezbrăcat, legat pe o scîndură murdară, iar corpul său a fost supus unor puternice descărcări electrice. Comunistul n-a vorbit.

A fost amenințat, insultat, bătut. N-a vorbit.

A fost așezat cu gura deschisă sub un robinet din care curgea apă, dîndu-i senzația de asfixiere. De trei ori a fost cuprins de spaima teribilă a morții prin înecare. Dar n-a vorbit.

A fost mingea de fotbal a călăilor săi, care-l azvîrleau cu palmele și cu picioarele de la unul la altul. A fost spînzurat cu capul în jos și i s-au ars picioarele și pieptul. N-a scos nici un cuvînt.

A fost din nou supus șocurilor electrice. I-au introdus electrozii în gură. I-au ars pielea cu chibritul. Văzîndu-l chinuit de sete, i-au dat să bea apă sărată. Comunistul n-a vorbit.

I-a fost injectat un ser special pentru a i se smulge destăinuiri în stare de inconștiență. Comunistul a reușit să păstreze atîta luciditate încît să nu trădeze nimic.

Toate acestea s-au petrecut pe țărmul frumoasei Mediterane, în mijlocul peisajului saharian pe care-l visăm citind sonete de Hérédia, într-un loc ce poartă numele cu rezonanță de basm oriental El-Biar...

Experții acestor rafinate suplicii, pe lîngă scopul practic urmărit, mai fac și artă pentru artă. Am spus că ei sînt, în felul lor, niște esteți. Un corp spînzurat de picioare îi face să zîmbească. „Se amuzară o clipă legănîndu-mă de la unul la altul, ca pe un sac de nisip". Acoperă strigătele victimei cu muzica unui megafon care transmite cîntece la modă. Le e teamă că schingiuitul i-ar putea scuipa în obraz („Nu-mi place asta, nu e igienic", exclamă unul). A purta o carafă cu apă pe sub nasul prizonierului epuizat de sete, li se pare o glumă foarte bună: „Spuneți băieților să vină să vadă chinul lui Tantal". Experiența injectării cu „serul adevărului" atrage un public numeros și select. „Apoi i-am auzit pe toți ridicîndu-se și îndreptîndu-se spre ieșire, ca după un spectacol". Convins că victima va pieri, unul dintre călăi îi spune ironic: „Păcat, ai fi putut povesti niște lucruri cu care să umpli un catastif gros".

Dar schingiuitul a trăit și a scris. Broșura lui, interzisă în Franța, circulă clandestin în zeci de mii de exemplare. Demască bestialitatea, acuză cruzimea, înfierează cinismul.

Evocă muzica urletelor celor torturați, dansul omului lovit care se clatină cînd la dreapta, cînd la stînga, viziunile plastice ale ochilor ieșiți din orbite, culoarea cărnii arse, spectacolul femeii violate care, crezîndu-se însărcinată, nu mai dorește decît să moară...

E bine că o asemenea mărturie a ajuns în mîinile oamenilor, așa cum este bine că au ajuns pînă la noi „Reportajul cu ștreangul de gît" al lui Fucik, „Jurnalul Annei Frank", sau versurile scrise de Musa Djalil în temnița Gestapoului.

Ele contribuie imens la educația estetică și politică a cititorilor.

Andrei Băleanu

Soarta scriitorului american

Rareori vom întîlni în paginile revistelor literare ale universităților americane o imagine atît de fidelă și de clară a situației scriitorilor de peste ocean ca aceea înfățișată de binecunoscutul romancier James T. Farrell în eseul său **„The Decline of the Serious Writer"** („Declinul scriitorului serios"), de curînd apărut în **„Antioch Review"**, organul trimestrial al colegiului cu același nume din statul Ohio.

Cu aceeași onestitate cu care a descris, în trilogia **„Studs Lonigan"** ca și în tetralogia inaugurată cu **„A World I Never Made"** („O lume pe care nu eu am creat-o"), tragicul efect al „modului de viață american" asupra unui grup de pauperi imigranți irlandezi, Farrell — acest conștiincios discipol al marelui Theodore Dreiser — arată consecințele la fel de funeste ale aceluiași mult slăvit „mod" asupra acelora „care și-au închinat cei mai buni ani ai vieții lor unui serios efort literar și intelectual".

După cum declară de la bun început Farrell — bazat atît pe propria-i experiență cît și pe aceea a multor alți confrați ai săi — acești scriitori și gînditori sînt, cu toată amărăciunea, nevoiți să constate că, în actualul climat economic, social și cultural al Statelor Unite, valoarea sensibilității, inteligenței și creației este nu numai extrem de redusă, dar și într-o continuă scădere. „Marfa" pe care ei o pot pune pe „piața ideologică și literară" devine astfel din ce în ce mai puțin rentabilă. Și, pentru a-și asigura o cît de modestă existență, unii se văd siliți a se abate de la calea pe care și-au cîștigat oarecari merite și a accepta, în cele din urmă, să confecționeze, la rîndul lor, stereotipele și stupidele produse imperios cerute de acei care conduc astăzi destinele așa-zisei „culturi de masă" („mass culture") yankee.

In aceste condiții, dacă refuzi să înregistrezi prin intermediul unei perechi de ochelari cu lentile trandafirii cele ce se petrec în jurul tău, e foarte natural ca, astfel cum precizează Farrell, „adeseori să nu mai poți cîștiga nici măcar cinci parale spunînd ceva adevărat, important, interesant și poate chiar relevant asupra celor mai serioase probleme care ne frămîntă", evident dacă ai norocul, din ce în ce mai rar, de a găsi o muribundă revistă sau editură care să-ți publice extravaganțele. Și fără îndoială că vechiul amic al lui Farrell, care întîlnindu-l după un lung interval l-a întrebat: „Mai scrii cărți?" era pe deplin îndreptățit nu numai să se uite la el ca la o desuetă piesă de muzeu, dar și — la răspunsul afirmativ al scriitorului — să se minuneze ironic: „De ce?"

„Să abandonăm așadar — conchide, fără nici un menajament Farrell — toată fățărnicia despre artă, literatură, adevăr și sinceritate care abundă în convorbirile, publicațiile și programele noastre radiofonice. N-avem de fapt nimic împotriva conservelor. Ele sînt foarte utile. Dar atunci cînd vindem conserve, s-o spunem fățiș... Și toate acestea sînt la fel de valabile pentru multe alte părți ale „lumii libere". Și tot ce spun aici zace și în sufletul multor alți scriitori. O știu cît se poate de bine".

Din păcate însă, autorul rîndurilor de mai sus nu vede nici o posibilitate de stăvilire a acestui declin al scriitorului serios din așa-zisa „lume liberă". Farrell respinge pe drept cuvînt sistemul de patronaj practicat în trecut, care nu ducea decît la o umilire a artistului și la o artificială cristalizare a unor „valori aristocratice", dar tot ceea ce poate recomanda confraților săi care nu și-au aruncat încă peste bord sinceritatea și talentul, este să reziste presiunilor „pieții literare" pînă la capătul din ce în ce mai anemiatelor lor puteri.

In ciuda acestor condiții grele, scriitorii progresiști americani își strîng rîndurile, continuă lupta pentru o literatură realistă care să reflecte interesele vitale ale poporului american.

Alf Adania

S. U. A. caută piatra filozofală

După ce au dezlănțuit toată zarva războinică în strîmtoarea Taivanului și după ce diverși aliați s-au grăbit să declare că nu sînt prea deciși să se bată pentru niște insule situate la mii de kilometri distanță, Statele Unite și-au amintit că deplasările atomice ale flotei a 7-a trebuie să fie însoțite și de un bombardament psihologic. Discursul președintelui Eisenhower a fost însă atît de convingător chiar și pentru senatorii americani, încît unul din ei, John Kennedy, s-a simțit dator să avertizeze că amestecul S.U.A. într-un război cu China comunistă „fără aliați și fără sprijinul opiniei publice mondiale ar putea foarte bine să constituie un dezastru mult mai rău decît cel pe care l-a prezis președintele Eisenhower".

UN FAPT PE SĂPTĂMÎNĂ

Cunoscutul ziar „Washington Post" medita hamletian asupra politicii pe marginea prăpastiei practicată în Taivan de binecunoscutul filantrop și umanist John Foster Dulles: „Noi trebuie să apărăm ceva care poate fi apărat din punct de vedere filozofic. Să ne străduim în același timp să ne reducem vulnerabilitatea noastră psihologică. Să nu părem că ne agățăm de o teorie dezmințită de istorie, pe care majoritatea lumii pur și simplu nu o crede, aceea că un regim antirevoluționar ar putea fi reinstalat în China continentală".

Această invitație adresată Departamentului de Stat de a-și căuta, ca să ne exprimăm așa, bazele filozofice ale politicii sale față de China, sună cam hilar, cînd toată baza, să-i zicem și noi filozofică, a politicii americane, nu este încarnată de altcineva decît de ilustra fantomă Cian Kai-și.

Ilustra fantomă încearcă să demonstreze că nu este o simplă ficțiune și, potrivit corespondentului din New York al ziarului „News Chronicle", „a încunoștințat guvernul Statelor Unite că nu va renunța niciodată la folosirea forței, oricare ar fi rezultatul negocierilor chino-americane de la Varșovia și nu va accepta să evacueze insulele de coastă". Cian Kai-și se teme, de fapt, de un singur lucru pe care-l dorește opinia publică mondială: ca S.U.A. să fie silite să nu se mai amestece în treburile interne ale Chinei, să renunțe a transforma insule chineze în bastioane atomice ale agresiunii, pentru că în acest caz n-ar mai exista nici un fel de problemă a Taivanului, care ar reveni imediat celor 600 de milioane în drept să-l posede.

Realitățile arată însă că S.U.A. sînt încă departe de a-și căuta o altă filozofie decît aceea întrupată de Cian Kai-și. Deși ambasadorul S.U.A. în Polonia, Iacob Beam, a simțit nevoia să rostească cîteva cuvinte politicoase în legătură cu tratativele chino-americane care au început la Varșovia, în strîmtoarea Taivanului flota americană execută manevre suspecte care contrazic manierele cele mai diplomatice. Agenția United Press Internantional anunță cu emfază că „Statele Unite au concentrat în zona Taivanului una din cele mai mari forțe de atac înzestrate cu arme atomice care a fost realizată vreodată de la începutul erei nucleare". Aceeași agenție anunța că „această amenințare nucleară a fost hotărîtă în timp ce se fac speculații crescînde că S.U.A. ar putea încerca să spargă blocada insulei Quemoy cu ajutorul unui pod aerian deservit de avioane cu reacție".

Șantajul atomic a devenit de mult un șablon al diplomației americane și se pare că orice alte încercări „filozofice" ale Departamentului de Stat s-au dovedit a fi sterile. Un asemenea șablon n-are nici o șansă de reușită în fața unui popor de 600 milioane, extrem de călit în epopeea revoluției chineze și în lupta pentru consolidarea ei, care are alături de el marele popor sovietic, sprijinul tuturor țărilor socialiste și al majorității oamenilor simpli de pe glob.

Inainte de a amenința nobilul popor chinez, aventurierii Pentagonului și ai Departamentului de Stat să se gîndească la soarta zgîrie-norilor din New York și mai ales la multe mame americane care mai poartă doliu după fiii lor dispăruți în Coreea. Și dacă e vorba de a se căuta „ceva care poate fi apărat din punct de vedere filozofic" e suficient să se găsească o simplă săgeată, care să fie agățată pe unul din vasele flotei a 7-a sau pe o stradă din Taipe plină de soldați americani, cu indicația: S.U.A.

Ion Mihăileanu

Damdisuren la 50 de ani

La 14 septembrie 1958, scriitorul mongol Țăndiin Damdisuren a împlinit 50 de ani. Oamenii de artă și cultură din R.P. Mongolă l-au sărbătorit într-un cadru festiv, apreciind în felul acesta marea contribuție pe care scriitorul a adus-o la făurirea culturii socialiste mongole. Alături de marele poet Națagdorj, Ț. Damdisuren trece drept unul dintre întemeietorii literaturii mongole contemporane.

Vizitînd anul acesta Mongolia, am avut deosebita plăcere de a-l cunoaște personal, în capitala patriei sale — Ulan Bator. Aș dori deci, ca un omagiu adus sărbătoritului, să relev cititorilor personalitatea lui Ț. Damdisuren.

Cînd a izbucnit revoluția populară condusă de Suhe Bator și Cioibalsan, Damdisuren împlinea 13 ani. Sub ochii lui de copil, arații) s-au ridicat la luptă, nimicind bandele contrarevoluționare ale feudalilor mongoli, bandele intervenționiste ale baronului Unghern și ale atamanului Semeonov. In aceste condiții istorice se formează conștiința viitorului scriitor. La 16 ani îl găsim voluntar într-o unitate a Armatei Populare Mongole, luptînd cu arma în mînă pentru apărarea cuceririlor revoluționare. Tot la această vîrstă devine membru al Uniunii Tineretului Revoluționar. Fiind printre puținii tineri care în vremea aceea știau să scrie și să citească, Ț. Damdisuren își însușește cu sete învățătura marxist-leninistă. Perspectiva luptei îi apare limpede ca un răsărit de soare în Gobi. Scrie primele versuri închinate revoluției. Curînd, mai exact la 18 ani, este ales membru în C.C. al Uniunii Tineretului Revoluționar și numit redactor în presa pentru tineret. Tot la această vîrstă, el organizează împreună cu poetul Națagdorj primul cerc literar al scriitorilor mongoli, care avea sarcina istorică de a pune bazele unei literaturi moderne, socialistă în conținut și națională în formă.*

Activitatea literară a lui Ț. Damdisuren se îmbină armonios cu activitatea sa pe tărîm obștesc. In anul 1929 este ales președintele Consiliului Central al Sindicatelor și secretarul Comisiei pentru confiscarea averilor feudalilor. In această calitate străbate Mongolia în lung și-n lat, participă activ la desăvîrșirea revoluției, acumulînd un imens material de viață. In plină bătălie, scrie poemul Două obiecte albe, *inspirat din folclorul poporului mongol.*

In anii războiului, revine la postul său de publicist, în redacția ziarului Unen *— organul central al P.R.P.M. și participă activ la strîngerea de daruri pentru Armata Sovietică. In poemele* Steaua polară *și* Amîndoi sînt fiii mei, *Ț. Damdisuren cîntă prietenia sovieto-mongolă, exprimă încrederea poporului mongol în victoria eroicei Armate Sovietice.*

După război, îl regăsim în fruntea Uniunii scriitorilor din Mongolia, activînd cu același entuziasm ca și în anii tinereții, pentru dezvoltarea continuă a literaturii mongole pe făgașul realismului socialist.

Idealurile politice cîntate în versuri simple, dar emoționante, de către Ț. Damdisuren se împlinesc. Străvechea Mongolie renaște și înflorește. La această înflorire își aduc contribuția și scriitorii mongoli în frunte cu Ț. Damdisuren, căruia, din toată inima, îi urăm mulți ani și noi succese în măreața operă de făurire a culturii socialiste în R.P. Mongolă.

Haralamb Zincă

---

*) Crescători de vite.

Pentru...

Ingrid Bergman în „Ana Karenina"

Ingrid Bergman și Tyrone Power vor juca, de la începutul lunii octombrie, pe Broadway, „Ana Karenina" după versiunea Teatrului MHAT din Moscova. Cu prilejul începerii repetițiilor, marele actor american a declarat: „Prezența lui Tolstoi pe o scenă americană este un act de simpatie și admirație față de geniul marelui artist rus".

Potrivit unei convenții încheiate cu guvernul sovetic, fondurile ce vor rezulta, vor fi vărsate Ministerului Culturii al U.R.S.S. pentru „Fundația Lev Nicolaevici Tolstoi" ce a luat ființă cu scopul popularizării operelor marelui scriitor în lumea întreagă. Deși, dl. J. F. Dulles se va supăra pe Tyrone Power, și pe Ingrid Bergman, și pe Lev Nicolaevici Tolstoi.

Morala la academie

Cu moartea lui Georges Lecomte, numărul fotoliilor vacante ale Academiei Franceze se ridică la patru. Ceilalți trei decedați sînt: Edouard Herriot, Claude Farrère și André Chévrillon. Un purtător de cuvînt al Academiei a anunțat prevenitor pe viitorii candidați să-și încerce șansele numai dacă au „conștiința integrității morale". Ceea ce înseamnă că și venerabila instituție încetează să mai fie opacă la cerințele opiniei publice democratice. De altfel, a și dovedit-o refuzînd alegerea, acum cîteva luni, a colaboraționistului scriitor și mai ales. diplomat Paul Morand. „Nemuritorii" ascultă de glasul muritorilor...

R. Z.

„Glugi" sau „Măști de casă"?

Rod Sterling, unul dintre cei mai proeminenți dramaturgi ai televiziunii americane, și-a propus recent să ecranizeze tragicul caz al adolescentului negru Emmett Till, răpit, groaznic maltratat și în cele din urmă ucis, acum trei ani, de un grup de rasiști din Mississippi, sub pretextul că ar fi „fluierat necuviincios în fața unei femei albe".

O primă versiune a scenariului lui Sterling a fost însă categoric respinsă de conducerea trustului „Columbia Broadcasting System". Aceasta nu înțelegea să patroneze un spectacol ce ar fi putut determina pe rasiștii din Sud să boicoteze guma de mestecat sau muștarul cărora crainicii le fac publicitate.

In consecință, autorul a întocmit imediat o nouă versiune, a cărei acțiune nu se mai desfășoară în Mississippi, ci „într-un orășel din Sud-Vest". Anul 1955 a fost deasemenea transformat în 1870, iar Emmett Till nu mai este nici el negru, ci un romantic tînăr mexican, îndrăgostit de o albă, dar „numai cu ochii". Cu toată această totală denaturare a realității, cerberii „modului de viață american" nu s-au declarat satisfăcuți, pînă ce Rod Sterling n-a modificat și pasajul „douăzeci de indivizi cu glugi" (referitor la o bandă de huligani) în „douăzeci de indivizi cu măști de casă".

Inutilă precauție. In seara emisiei piesei „A Town Turned to Dust" („Un oraș făcut praf"), Sterling, care — fiind și actor — interpreta rolul unui șerif bețiv, amețit de atîtea schimbări, s-a încurcat și a spus totuși „glugi".

V. A.

In orașul-lumină

A apărut la Paris ultimul număr din „Caietele prietenilor lui Robert Brasillach" (cunoscut scriitor colaboraționist, împușcat, după eliberare, ca trădător de țară).

Pe cînd numărul 1 din „Caietele prietenilor lui Pierre Laval?"

★

Intr-o revistă franțuzească, domnul Emmanuel Berl se plînge că nu poate citi și că ar dori să citească într-o ediție nouă operele lui Drieu La Rochelle (cunoscut scriitor colaboraționist, sinucis, după eliberare, ca trădător de țară). Plînge domnul Emmanuel Berl, plînge și nici o lacrimă n-a mai rămas disponibilă pentru „Tortura", cartea interzisă, acest neo-reportaj cu „ștreangul de gît" al confratelui său Henri Alleg din Alger...

Al. M.

Hipnoza, literatura și înarmarea Bundeswehrului

Titlul ar părea bizar, dacă... într-o librărie din Germania Occidentală n-ar fi apărut cu cîteva luni în urmă romanul „Armata trădată". Dintr-un anonim, autorul — Heinrich Herlach — a devenit, în cîteva zile, o „celebritate". Presa de dreapta a declanșat o campanie furibundă de popularizare a acestei cărți scrisă într-un spirit net revanșard și de falsificare grosolană a adevărului istoric cu privire la zdrobirea armatei hitleriste sub zidurile Stalingradului. Reclama a fost — evident — sprijinită și de cercurile guvernamentale.

Iată însă că în ultimele zile numele lui Herlach a apărut din nou pe paginile ziarelor. De această dată, implicat într-un scandal. Doctorul Schmidts l-a dat în judecată pe autorul „Armatei trădate" aducînd în timpul procesului dovezi (dintre care o poliță semnată de însuși Herlach) precum că este coautor al romanului. Ca atare, reclamă jumătate din cîștigul obținut de pacientul său. „Scriitorul" a recunoscut că Schmidts îl hipnotiza de patru ori pe lună și în timpul hipnozei îi dicta doctorului fragmente din roman. Schmidts afirmă însă că adesea, neauzind bîlbîielile pacientului său, improviza și uza de propria-i imaginație. Procesul nu s-a terminat încă. Inainte de hotărîrea tribunalului, verdictul maselor de cititori a sunat răspicat. Boicotul acestui „roman" fals și răuvoitor continuă.

T. M.

„Dezorganizat, fragmentar și oportunist"

Făcînd bilanțul ultimei stagiuni a teatrului londonez, Kenneth Tynan, cronicarul dramatic al săptămînalului „Observer", subliniază că cea mai bună piesă a acestei stagiuni a fost „Epitaph for George Dillon" („Epitaf pentru George Dillon") de John Osborne și Anthony Creighton. După ce arată că, în timp ce spectacolele MHAT-ului au fost „impresionante", „Pisica pe acoperișul încins", piesă obscenă a americanului Tennessee Williams „a trecut Atlanticul, dar nu și rampa", Tynan califică actualul sistem teatral englez drept „dezorganizat, fragmentar și oportunist".

N. S.

...și contra

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23 25 x x x

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 39 (237) - joi 25 septembrie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

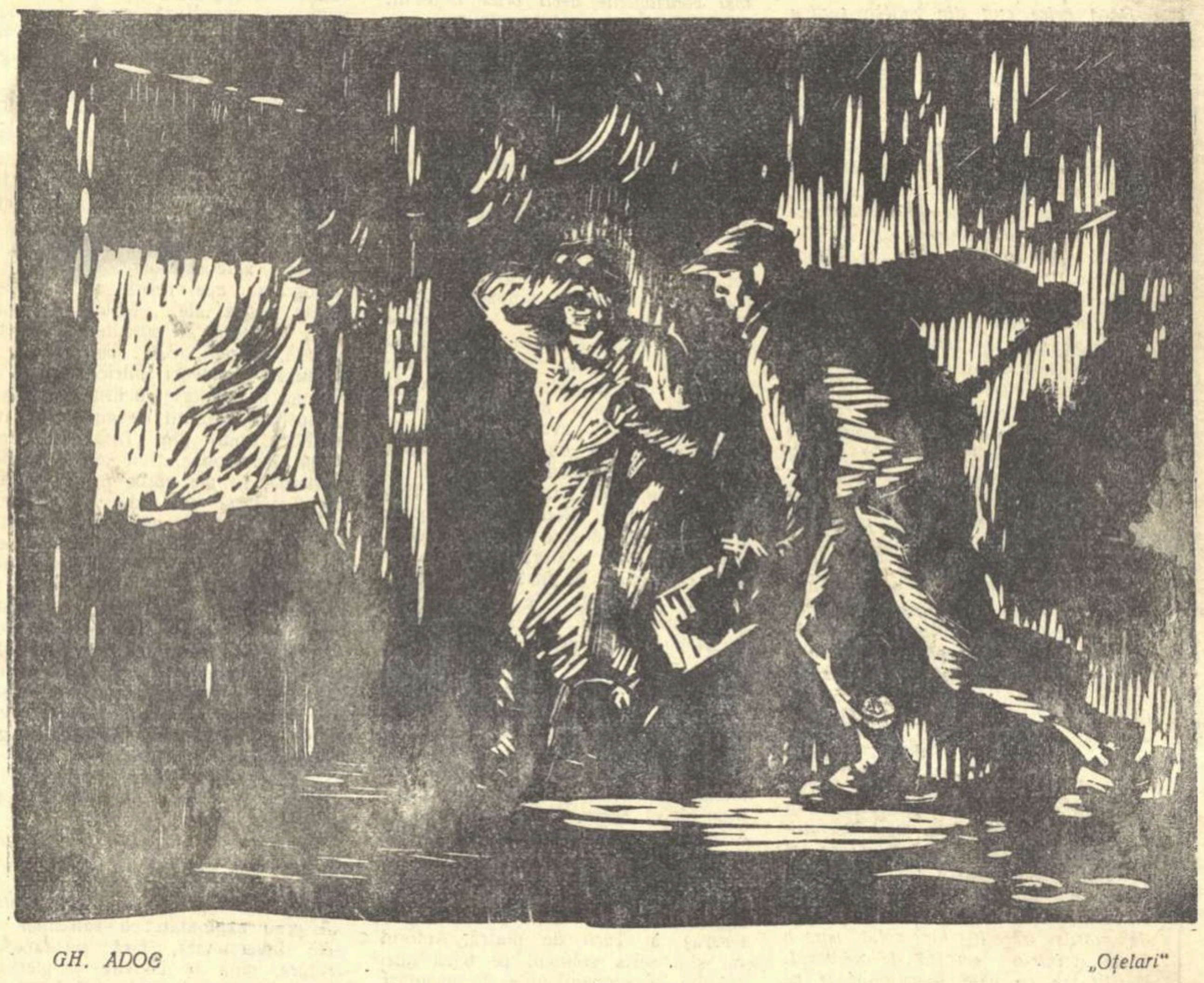

GH. ADOG „Oțelari"

SĂPTĂMÎNA

München

Septembrie 1938. Un avion aterizînd pe un aeroport, un Sir descinzînd afabil, jovial, cu nelipsita-i umbrelă, o amicală strîngere de mînă. Chamberlain și Hitler. Fotografii au imortalizat scena care a dus la încheierea tîrgului rușinos intrat în istorie sub denumirea de compromisul de la München. Intîlnirea era de fapt a trusturilor internaționale, iar Hitler, creatura lor, nu primea decît binecuvîntarea de a-și desfășura liber misiunea sa: Drang nach Osten și aprobarea de a declanșa al doilea război mondial.

Münchenul a devenit simbolul comploturilor murdare, rușinoase, urzite în cabinetele diplomației occidentale la ordinul marii finanțe, împotriva libertății și liniștii popoarelor. Fiecare noțiune istorică, cu trecerea vremii, capătă însă o altă semnificație actuală.

Amintește de München întîlnirea dintre Adenauer și De Gaulle la Colombey des deux Eglises, amintește de München înțelegerea dintre Krupp și Rockefeller însoțită de urletele foștilor SS-iști din Germania occidentală, amintește de München marșul pe care-l pregătesc Soustelle, Massu și Salan pe străzile Parisului.

Eisenhower încearcă să compare retragerea trupelor americane din Taivan și izgonirea lui Cian Kai-și cu Münchenul de altădată, ca și cum vase chineze s-ar afla lîngă New-York și ar încerca să invadeze continentul american. Fermitatea Chinei populare și sprijinul dat de popoarele țărilor socialiste și opinia publică mondială arată că ea nu va îngădui un München asiatic.

In Asia, ca și în Europa, teren prielnic pentru un alt München nu există. Mormintele zecilor de milioane căzuți pe cîmpurile de luptă sau îngropați de bombele ucigătoare, abatoarele de la Auschwitz sau Buchenwald sînt încă vii în memoria popoarelor. In centrul și răsăritul Europei au apărut state socialiste puternice, cu o populație de aproape 100 milioane de locuitori, hotărîți să dea o ripostă nimicitoare oricărui agresor. In Apusul Europei există impresionante forțe populare și democratice care se împotrivesc oricărei aventuri militare inițiate de eventualii urmași ai lui Hitler. Iar Uniunea Sovietică, bastionul păcii în întreaga lume, este astăzi de cîteva ori mai puternică decît a fost în timpul războiului mondial cînd a răpus Germania hitleristă ce-și anexase întreaga Europă.

München e un memento mori, o invitație la meditație. Cine încearcă să desconsidere lecțiile istoriei sau refuză să privească noile realități drept în față, nu e niciodată mîngîiat de soartă.

Ion Mihăileanu

DARUL

Nu ne-am văzut decît o dată
Un ceas — în aburii de ceai,
Dar gîndul meu ca pe un cîntec
Ades te cheamă, Ian Io Țai.

Purtai medalii pe tunică
Și răni în pieptul tău viteaz,
Soldat chinez cu mîini de fildeș,
Cu flori de lotus în obraz...

Bătuse-n geam, de despărțire,
Un vînt cu zurgălău, sfios —
Atunci, dintre medalii una
Din dreptul inimii ți-ai scos.

Și mi-ai întins-o în tăcere...
Și-am dat să plîng și n-aș fi vrut...
In dreptul inimii, pe haină,
Rămase locul gol și mut...

O, cîte flori purtai în zîmbet
Cercînd în mîna mea să treci,
Din mîna-ți lină ca o harpă
Un semn al dragostei de veci...

De-atunci băturăm căi răzlețe,
Ce largă-i lumea, Ian Io Țai!...
Nu ne-a fost dat decît o dată
Un ceas — în aburii de ceai.

Dar uneori se lasă-amurgul
Cu sunet blînd de zurgălău
Eu scot atunci dintr-o cutie
Cu panglici roze, darul tău.

Și mi te-nchipui ca și-aievea
De veghe țărmilor natali,
Din ochii tăi mînia Chinei
Aruncă trăznete-n șacali!...

Iar pe tunica ta, în locul
Ce rămăsese gol și mut,
Lucește inima-mi și arde:
Credință pururea și scut.

Eugen Frunză

AVERTISMENTUL

China populară, China comunistă a dat nenumărate avertismente aventurierilor războinici. Provocările de război ale ciankaișiștilor, din îndemnul și cu sprijinul fățiș al avioanelor și crucișătoarelor americane, a stîrnit un val de protest în toate țările iubitoare de pace. Avertismentul guvernului de la Pekin nu este numai avertismentul poporului chinez; el este și avertismentul tuturor popoarelor sovietice, tuturor popoarelor țărilor de democrație populară, tuturor țărilor eliberate de robia colonialistă și a milioanelor și milioanelor de oameni ai muncii de pe tot globul, care strigă într-un singur glas: **Jos mîinile de pe China, America! Nu te juca cu focul!**

In ciuda tuturor avertismentelor și protestelor, America își intensifică pregătirile de război, conducătorii ei fac declarații provocătoare, iar avioanele și vapoarele lor pătrund în spațiul și în apele teritoriale ale Chinei continentale. Chiar în America și Anglia se ridică glasuri lucide care vor să oprească un nou măcel de dragul lui Cian Kai-și. Se ridică glasuri chiar din rîndurile dușmanilor comunismului.

Ultimul mesaj al președintelui consiliului de miniștri al Uniunii Sovietice, Nikita Hrușciov, este clar și categoric: un atac împotriva Chinei populare este un atac și împotriva Uniunii Sovietice. Vor ține seama de acest nou și repetat conținut al mesajului? Sau America dorește să țină omenirea mereu „în pragul războiului"? Probabil că oamenii politici americani nu mai au odihnă și liniște de cînd China populară s-a consolidat și a cîștigat prestigiu mondial, de mare putere.

Bogătașii americani tînjesc, se vede, după trăsurica cu două roți trasă de un coli slab și bolnav, ca pe vremuri, cînd China era semicolonia Americii.

Pe domnul Dulles îl supără grozav și prietenia dintre China populară și Uniunea Sovietică. Se vede că n-a citit nici testamentul lui Sun Iat-sen, nici mesajul adresat de acesta conducătorilor comuniști ai Uniunii Sovietice, înainte de a muri. Sun Iat-sen a prevestit triumful luptei poporului chinez și înfrățirea în lupta comună cu popoarele sovietice.

„Luîndu-mi rămas bun de la voi, iubiți tovarăși, vreau să-mi exprim speranța că va veni ziua cînd Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice va saluta China puternică și liberă ca pe un prieten și aliat al său, și că în marea luptă pentru eliberarea popoarelor asuprite ale lumii, acești doi aliați vor merge mînă în mînă spre victorie".

Previziunea lui Sun Iat-sen, bazată pe cunoașterea și analiza faptelor istorice și politice concrete, s-a adeverit. Uniunea Sovietică a salutat cea dintîi China eliberată de cotropitorii imperialiști și de slugile lor, ciankaișiștii. Dar nu numai a salutat-o, ci a și ajutat-o să se elibereze și să se întărească, să devină o mare putere mondială. Era o obligație frățească, internaționalistă, cum se întîmplă între toate țările care construiesc socialismul, acționînd după proverbul: toți pentru unul și unul pentru toți.

China populară nu este singură în lupta ei. Avertismentul pe care îl dă poporul chinez aventurierilor războinici nu este numai avertismentul Chinei, ci al multor state și popoare care nu vor lăsa să se comită crima împotriva umanității, nu vor lăsa China singură.

Poporul chinez nutrește sentimente de prietenie față de poporul american. Poporul chinez nu vrea război. El vrea să devină stăpîn pe pămîntul său. Atît. E destul de clar. Americanii vor să împiedice poporul chinez de-a deveni stăpîn la el în țară și îl amenință cu război, cu bombele cu hidrogen, ca și cum ar fi singurii stăpîni ai acestei arme... Poporul chinez și nimeni pe lume, nu poate fi intimidat de capitaliștii și imperialiștii războinici. Vor îndrăzni să trimită la moarte floarea tineretului american? Pentru cine să lupte? Pentru cine să moară tinerii americani? Ar fi bine să se întrebe și să-și răspundă singuri. Mamele americane încă nu și-au uscat lacrimile de pe obraz în urma dezastrului de la Pearl Harbour. In fundul oceanului s-au scufundat atîtea nave de război americane și atîtea vieți tinere...

In strîmtoarea Taivan nu-i pace de opt ani de zile. Nu-i pace și nici nu poate fi pace atîta vreme cît trupele americane ocupă prin forță pămînt

Dumitru Corbea

(Continuare în pag. 6)

In apărarea libertăților democratice

Lecțiile istoriei

La 20 decembrie 1848, Adunarea constituantă a Franței proclama ca președinte al Republicii pe cetățeanul Charles-Louis-Napoleon Bonaparte.

După depunerea jurămîntului, susnumitul cetățean, devenit președinte al Republicii Franceze „una și indivizibilă", ceru cuvîntul și vorbi:

„Sufragiile națiunii și jurămîntul făcut (spuse el) îmi dictează conduita mea viitoare. Datoria mea este trasată. O voi îndeplini ca un om de onoare.

„Voi considera ca dușmani ai patriei pe toți acei care vor încerca să schimbe, pe căi ilegale, ceea ce întreaga Franță a hotărît".

Nu trecură nici trei ani și, la 2 decembrie 1851, același cetățean „cu nas gros și lung, cu mustăți, cu o șuviță de păr frezat pe o frunte strîmtă, cu ochiul mic și fără limpezime, cu atitudinea timidă și neliniștită... — cum îl descrie Victor Hugo — decreta dizolvarea Adunării generale, dizolvarea Consiliului de Stat și instituirea stării de asediu.

Ca „un om de onoare" — cetățeanul Charles-Louis-Napoleon Bonaparte călca în picioare ceea ce întreaga Franță hotărîse, adică asasina toate principiile democratice desființînd instituțiile care le reprezentau și instituia, în dosul paravanului Republicii, dictatura sa personală.

Peste un an, și tot într-o zi de decembrie (10 decembrie 1852), cetățeanul respectiv sugrumă cu obișnuita lui „atitudine timidă" Republica, proclamîndu-se împărat.

Celelalte urmară: războiul din Crimeia, campania din Italia, catastrofa din Mexic și ultima aventură, terminată cu cel mai cumplit dezastru pentru Franța: războiul împotriva Prusiei, catastrofa de la Sedan, poporul francez azvîrlit pentru multă vreme în ghiarele mizeriei și ale rușinii.

...A trecut un veac și mai bine de cînd un cetățean, avînd o atitudine timidă în totală neconcordanță cu nasul lung, începea un joc care, pentru Franța Marii Revoluții, pentru poporul francez urmează să fie un joc al morții. Un veac doar, și, iată, țara enciclopediștilor, a lui Robespierre, Babeuf și Jaurès se află din nou în fața unor date straniu de asemănătoare.

Ca și atunci, reacțiunea caută să sugrume libertățile republicane, folosind mijloace care n-ar face altceva — afirmă purtătorii de cuvînt — decît să apere Republica și cuceririle ei.

In realitate, referendum-ul-plebiscit care va avea loc la 28 septembrie nu urmărește alte scopuri decît scrutinul de la 20 decembrie 1848 care, aducînd pe Charles-Louis-Napoleon Bonaparte la președinția Republicii franceze, prefăcea Republica „una și indivizibilă" într-un biet cadavru hărtănit și anula dintr-un condei cuceririle Marii Revoluții.

Mari capitaliști ca Boussac, Rotschild, Mirabeau, etc., susținuți de comparși din alte țări capitaliste, vor să impună poporului francez o nouă constituție, care — afirmă purtătorii lor de cuvînt — ar fi o solidă garanție pentru menținerea regimului republican, pentru întărirea prestigiului Republicii franceze și pentru restaurarea ei ca mare putere. Preliminariile lucrărilor pentru redactarea acestei noi constituții „republicane" s-au reflectat în „rebeliunea coloneilor" din Alger (militari decorați de curînd pentru largul lor democratism întru asasinarea fără alegere a arabilor), în sugestia dată de ziarul gaullist „L'Information" de „a se redeschide de urgență ocnele din Guyana", în comunicatul prin care domnul Salan a vestit lumea că armatele franceze din Algeria au ucis 20.000 de algerieni doar în cele dintîi șapte luni ale acestui an, în arestarea

(Continuare în pag. 6)

Eugen Jebeleanu
Membru corespondent al Academiei R.P.R.

Impotriva politicii fasciste

Peste cîteva zile, poporul francez este chemat să-și spună cuvîntul în problema noii orînduiri politice pe care guvernul de Gaulle vrea s-o impună (și, în multe privințe, a și impus-o) țării sale, cu ajutorul tuturor reacționarilor din Franța și de peste hotarele ei. Impotriva acestei politici, care nu diferă decît prin unele amănunte de aceea a lui Hitler, forțele democratice franceze s-au ridicat din primul moment, și, prin numeroase manifestații de masă, ele au arătat și continuă să arate ce ar însemna nu numai pentru viața publică din Franța, ci și pentru întreaga atmosferă politică a lumii legalizarea, printr-un vot popular, a unui guvern adus la putere în urma unui putsch organizat după model hitlerist.

Prietenii, așa de numeroși pretutindeni, ai poporului francez, care sînt totodată și prieteni ai democrației, și-au manifestat îngrijorarea față de eventualitatea instaurării pentru o anumită perioadă de timp a unui regim reacționar extremist, cu nuanță de dictatură personală foarte pronunțată. Ei nu cred însă că această eventualitate se va realiza. Franța, cunoscută și recunoscută drept patrie a revoluțiilor, această Franță n-a dispărut, n-a putut să dispară, oricîte lovituri a primit ea în ultima vreme de la dușmanii dinlăuntru și din afară.

Mă număr și eu printre prietenii poporului francez, ale cărui calități, multe și mari, am avut prilejul, în diverse rînduri, să le cunosc prin contact direct cu reprezentanți ai lui aparținînd mai tuturor păturilor sociale și să le apreciez în cel mai înalt grad. De aceea îmi unesc glasul cu al milioanelor de prieteni din lumea întreagă ai acestui brav popor, exprimîndu-mi speranța și credința că încercarea, mai mult decît condamnabilă, de a-l înjosi, în numele patriotismului aliat cu asupritorii lui interni și externi, nu va reuși.

Acad. Iorgu Iordan

Pentru ultima oară

1939. Il înălțasem pe André Malraux acolo unde orice impuritate îngheață, pe piscul absolutului. Așteaptă, îmi spuneau lucizii. Nu te-ncrede. In el pîndește aventurierul. Sacrilegiul suspiciunii mă revolta. Kyo și Katow din „Condiția umană", Manuel din „Speranța", Kassner din „Timpul disprețului" nu pot fi altfel decît ce sînt și în moarte: comuniști. Kyo, refuzînd oferta josnică de a-și vinde credința în schimbul vieții, a răspuns atît anchetatorului: **„Am devenit comunist din demnitate"**. Scriitorul nu-și poate trăda eroii. Ar însemna să se renege pe sine. Malraux nu poate fi un renegat.

Eram adolescent și aveam iluzii...

1945. André Malraux invocă, în apărarea culturii occidentale, amenințate de pretinsul pericol al Orientului roșu, necesitatea acțiunii anticomuniste, pentru transformarea statului țării sale într-o putere discreționară în mîinile lui Charles de Gaulle. Răsplata: consilierul intim al generalului intră, ca reprezentant al partidului acestuia, în primul guvern al Franței liberate de fascism. Atît și-a dorit scriitorul convins că „omul visează să ajungă zeu"?

Malraux luptînd împotriva lui Kyo și Katow, a lui Manuel și Kassner a renunțat la sine însuși. In beneficiul cui? Kassner, prizonier al Gestapoului, condamnat la moarte, știe că nu va trece niciodată de partea celor de care-l desparte hotarul dintre om și neom.

Malraux nu mai este comunist, dar nu poate deveni fascist, murmuram eu, rușinat, pentru el. Așteaptă, îmi spuneau lucizii...

Mai eram adolescent și aveam încă iluzii...

1958. Aprilie. Malraux semnează, alături de J. P. Sartre, Roger Martin du Gard și Fr. Mauriac, un apel prin care condamnă și reclamă încetarea torturării patrioților algerieni. Vedeți? am strigat eu, atunci, lucizilor. Așteaptă, mi-au spus ei a treia oară.

Nu mai eram adolescent, dar aveam o ultimă iluzie...

1958. Septembrie. Membru în guvernul gropar al Republicii, André Malraux ține discursuri. Odinioară, cînd lua cuvîntul, trebuia să fie protejat de popor în contra poliției. De astă dată trebuie să fie protejat de poliție în contra poporului. Felicitînd și împărțind decorații parașutiștilor care l-au chinuit pe Henri Alleg, el cere democrației să voteze o constituție prin care democrația urmează să nu mai fie democrație, algerienii să nu mai fie algerieni, și francezii să nu mai fie francezi.

André Malraux, ceea ce ceri e **absurd. Nimeni dintre cei cărora le** ceri să nu mai fie ei înșiși nu poate înceta să existe, orice s-ar întîmpla. Așa cum Kyo și Katow, Manuel și Kassner nu pot înceta să fie Kyo și Katow, Manuel și Kassner.

Ce a fost declarația ta în favoarea torturaților algerieni? Manevră politică, remușcare tardivă, spasm final al umanității tale? Nu știu și nu interesează. A fost, sigur, un semn de slăbiciune. Altminteri n-ai fi adoptat, fie și pentru o clipă vechea ta înfățișare.

Manuel, eroul tău, nu vorbea cu trădătorii. Adresîndu-mă pentru cea din urmă oară ție, care ceri oamenilor totul, îți cer un singur lucru. Nu șovăi. Nu încerca să amăgești. Te amăgești numai pe tine de-aci înainte. Uită-te la Massu, la generalul parașutiștilor și autorul putsch-ului din Algeria și mijlocitorul fascismului. El e sincer. Recunosc, îi vine mai ușor. Nu-l apasă trecutul tău.

André Malraux, vreau să-ți mulțumesc pentru ceva. M-ai eliberat de iluzia, ultimă, că mai ești André Malraux.

Mihail Petroveanu

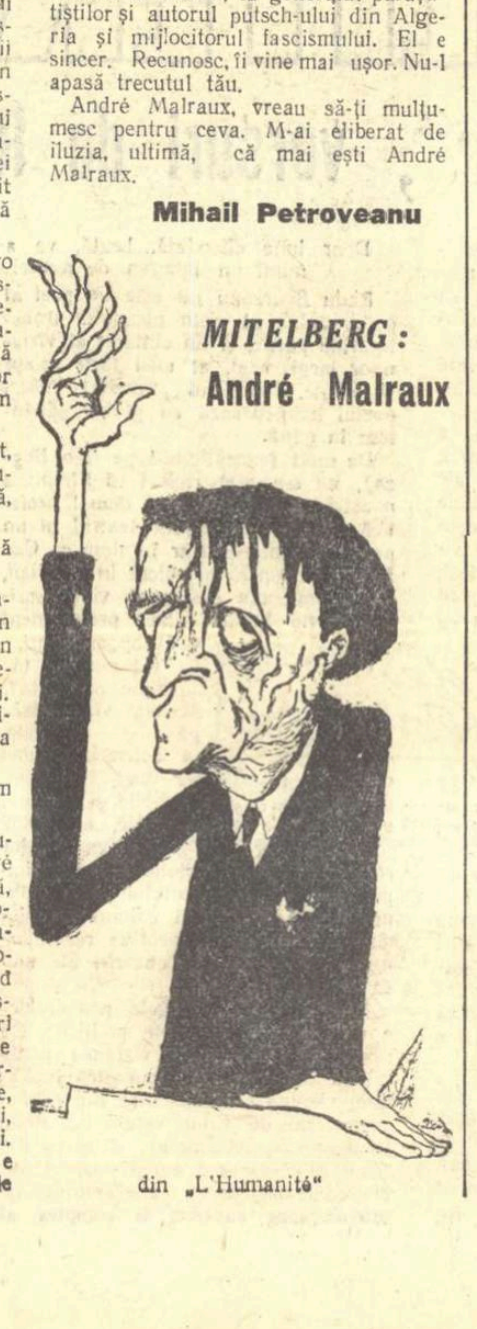

MITELBERG: **André Malraux**

din „L'Humanité"

Actualitatea și teoria distanței

Realitatea înconjurătoare a constituit din totdeauna sursa firească a literaturii. Anticul **mimesis** presupunea imitarea unor acțiuni și caractere. Viziunea mitologică a epopeei chiar, în ciuda dominării ei de către miraculosul păgîn, era adînc umană pentru că reflecta societatea și oamenii, pentru că introducea și în Olimp relațiile intime, observate și trăite cotidian. Zeii și semizeii erau de fapt concetățeni ai aezilor și ai ascultătorilor lor. Nici vorbă în ce privește pe tragedieni că tratau problemele arzătoare ale conștiinței contemporane lor. Mai tîrziu, fiecare epocă istorică, fiecare societate în evoluțiile lor și-au avut marii scriitori care le-au oglindit. Se va putea vreodată studia epoca de tranziție de la medievalism la renaștere în Italia, cu complexele ei tulburări sociale și filozofice fără **Divina Comedia**? In diferite feluri există mari creatori care să nu fi fost glasul suprem al epocii lor? Opera shakespeareană cel puțin indirect nu e o imagine a Angliei ce a născut-o? Don Quijotte nu e contemporanul lui Cervantes care-l privea nu de la distanță ci din imediata apropiere, cu luciditate și comprehensiune? Vestitele **Chansons de geste** și cîntecele **Minnesingerilor** și poemul oastei lui Igor care stau la baza literaturilor naționale respective, n-au fost imnuri ale actualității celei mai directe, transmise apoi generațiilor?

Din antichitate și pînă în zilele noastre, literatura e fecundată de viața contemporană și se naște ca o nevoie spirituală a acesteia.

Iluzia clasică despre tipul universal și atemporal cu corespunzătoare caractere și drame, eterne și ele și de asemenea universale, n-a schimbat întru nimic legea reflectării artistice. Omul creat de literatură rămîne al epocii sale și trăirile sale erau determinate concret-istoric și social. Arta reface realitatea vie prin însăși apartenența ei la epocă.

Iluzia atemporalității a fost destrămată, cu cîștig pentru gîndire și artă, prin cucerirea istoricității. Cînd gînditorul și artistul au început să înțeleagă că societatea e în permanentă evoluție, că trece prin revoluții care o împing înainte și că omul însuși e, pe diferite trepte, o expresie a societății în mers, știința și arta au făcut un salt. **De acest salt a depins**, în fond, nașterea marii literaturi realiste a secolului XIX.

Romanticii au pregătit realismul. Ei au fost primii care au vrut să reflecte în opera lor, în mod conștient, epoca istorică. „Boala secolului" au căutat s-o înfățișeze și s-o explice, cum a

PENTRU REALISMUL SOCIALIST

făcut-o Musset, considerîndu-se „un copil al secolului" care se confesează. Istoria societății a început să fie văzută de scriitor, încă naiv, fără cunoașterea legilor esențiale ale ei, dar cu priceperea determinării omului de către instituții și regimuri. Victor Hugo n-a așteptat să treacă timpul ca să dea marea carte a „Mizerabililor", pentru că artistul autentic n-a mai putut aștepta: **trebuia** să scrie despre evenimentele epocale în mijlocul cărora trăia.

Romantici inițial, Stendhal și Balzac au întemeiat romanul realist. Pentru că, romantici, voiau să vorbească despre eul lor și pentru că eul lor nu era decît o expresie a epocii concret-istorice și sociale pe care căutau s-o înțeleagă. Cu lacune ideologice și cu soluții eronate chiar, ei au creat cea mai puternică imagine a societății lor, depășindu-și concepțiile. Realitatea imediată, tulburătoare le-a dat atît materia esențială a operei cît și forța de a produce, dincolo de subiectivitate, o reflecție obiectivă.

Romanul, în adevărata accepție a noțiunii, astfel cum l-a creat secolul XIX, este rezultatul conștientei reflectări artistice a realității sociale imediate. Cîteva generații de creatori excepționali au făcut din literatura rusă marele succes al secolului tocmai pentru că la baza acesteia a stat convingerea că scriitorul are de reflectat societatea sa, că trebuie să se facă ecoul acesteia, înfierînd răul și căutînd soluția binelui. Tradiția romanului modern se trage de aici. De la Goncearov pînă la Turgheniev și Tolstoi. Marile evenimente sociale au constituit miezul creației artistice a marilor scriitori. Pe drept cuvînt, V. I. Lenin va putea spune, caracterizîndu-l pe Tolstoi, după 1905: „**dacă în fața noastră avem un artist într-adevăr mare, atunci măcar unele aspecte esențiale ale revoluției trebuie să se fi oglindit în operele sale**". Din imediata actualitate au extras scriitorii figurile caracteristice vremii lor și în același timp simbolice pentru multă vreme — cît se mențin împrejurările asemănătoare celor care le-au creat —, tipuri de circulația unora ca Hlestacov, Oblomov, Manilov, Julien Sorel și Rastignac.

★

Marii realiști critici, aplecați asupra actualității vremii lor, au văzut cît

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

Al IV-lea Congres internațional al slaviștilor

Moscova, 9 septembrie 1958. Din camera mea, de la etajul al 24-lea al hotelului „Ucraina", panorama Moscovei apare imensă: orașul își împinge casele pînă în zare, iar jos, la picioarele mele, se desfășoară pînza albăstrie a rîului Moscova, brăzdată de vapoare de pasageri, de remorchere și de șlepuri. Coșurile unei uzine apropiate fumegă fără întrerupere: pînă acum cîțiva ani, cartierul acesta se afla la periferia orașului, iar în locul hotelului care își înalță astăzi etajele pînă în înaltul cerului, se întindea un maidan.

La Universitatea nouă, pe dealurile Lenin, ședințele Congresului internațional al slaviștilor se desfășoară zilnic, repartizate în secții numeroase. Participă aproape 2.000 de delegați din toate părțile lumii. Majoritatea țărilor reprezentate au tipărit volume colective consacrate problemelor lingvisticii și literaturilor slave, în cinstea Congresului. La clubul Universității, de la etajul I, s-a organizat o expoziție a acestor lucrări, precum și a tipăriturilor noi în domeniul slavisticii: ele umplu lungi șiruri de rafturi într-o sală vastă.

Lingvistica sovietică e în plină dezvoltare. Curentele noi, precum structuralismul, cibernetica cu aplicările ei la traducerea mecanică, lingvistica matematică, înregistrarea electronică a glasului vorbit și analiza spectografică a sunetelor, toate inovațiile care au transformat lingvistica, în ultimii douăzeci de ani, sînt studiate și experimentate aci, în seminarii și laboratoare.

Al patrulea Congres al slaviștilor era de mult așteptat: după primul

Acad. Al. Rosetti

(Continuare în pag 6)

Lui Alfred Margul Sperber

la 60 de ani

Dragul meu Alfred,

Imi vine vestea că împlinești 60 ani. E de crezut? Desigur. Nu ești tu omul căruia să-i fie pe plac pioasele neadevăruri ale aniversărilor.

Pe creștet ai o perie deasă de argint; de o parte și de alta a gurii energice și sensibile — două brazde adînci.

Au fost călătorii lungi și grele în lumea reală și-n lumea cărților; o sensibilitate ardentă de poet pe care vechea societate a rănit-o adeseori; o minte iscoditoare care a căutat adevărul vremii noastre și l-a găsit, de timpuriu, în lupta proletariatului pentru eliberarea întregii omeniri; asta a fost și este viața ta: o viață de muncă intensă, de freamăt, de dăruire.

Cum să nu-și fi lăsat ea pecetea pe chipul și-n trupul tău?

Și totuși, cum să cred? Te văd în fața bibliotecii tale, scoțînd din raft o carte, delicat, cu mîini îndrăgostite, apropiind-o tare, tare de ochii tăi miopi și recitind versuri, cu glas scăzut, într-un extaz de adolescent; te-aud, visînd, cu voce tare, la o lume nouă, dreaptă și bună ce se naște sub ochii noștri...

Așa să fie oamenii la 60 de ani? Păstram, se vede, o imagine convențională a vîrstei, în care intra și un

grăunte de blazare, oboseală și scepticism. Prezența ta vie răstoarnă schemele, cu lirismul ei tînăr, cu receptivitatea ei proaspătă. Mă gîndesc, zîmbind, ce pat al lui Procust e orice efuziune sentimentală. Cine nu te cunoaște ar putea crede, din spusele mele, că ești numai așa un liric, un visător...

Cine nu ți-a citit satirele și parabolele, cine nu ți-a văzut surîsul ironic sau mușcător, cine nu a simțit înverșunarea cu care-i urăști „pe răi și pe fameni", pe dușmanii demni-

Maria Banuș

(Continuare în pag. 6)

Impotriva ermetismului

In ultima vreme, critica noastră literară s-a ocupat de reconsiderarea literaturii între cele două războaie mondiale. In această acțiune s-au produs și abateri de la principiile leniniste ale valorificării moștenirii, în sensul preluării în bloc a creației unor scriitori, al unei insuficiente combativități față de curentele dominante (tradiționalismul gîndirist, modernismul etc.). Sîntem datori să aprofundăm cercetarea principalelor curente decadente în literatura noastră înainte de eliberare, denunțind caracterul reacționar și prevenind recidivele lor sub diferite forme în literatura contemporană. Pentru că mirajul ermetismului atrage încă tineri poeți dezorientați, îi dedicăm primul nostru studiu.

Indată după primul război mondial, ermetismul părea a fi una din acele mișcări literare care rezervă viitorului mari și neașteptate surprize; s-ar fi spus, un cîmp întreg de acțiune, destinat celei mai apropiate posterități. Dar timpul a răpit de mult ermetismului vreun accent de autenticitate, dovedind că este una din acele mișcări neputincioase să se împlinească, să se transmită, să dureze.

Oricît de multe scrupule și oricît de mult tact ar trebui pentru a stabili limitele dintre drepturile istoriei literare și drepturile unei existențe degradate și pernicioase de a-și duce cu sine, în mormînt, secretele, ne vom încumeta totuși să aruncăm o privire asupra acestei mișcări literare. Actul poate să pară un fel de efracțiune în cazul ermetismului, curent care și-a făcut întotdeauna cunoscută teama ca nu cumva secretele sale să încapă pe mîini profane.

Trebuie spus, din capul locului, că ermetismul nu reprezintă o achiziție absolută a vremurilor moderne. Adesea, activitatea artistică a fost, în epocile de declin ale unei clase, debitoarea acestui curent. De altfel, aventurile ermetismului se pierd în depărtarea anilor, iar istoricii consemnează, încă în sec. XII, disputa între cîntecul clar și cîntecul ermetic, trobar clar și trobar clus.

Ermetismul a revenit în discuție la începutul acestui secol, în mijlocul unei societăți în care clasa dominantă își asigurase, prin presiunea despotică asupra maselor, răgazul senin de a degusta arta. Amețitoarea sporire de bogăție și putere, înfăptuită prin exploatarea sistematică a păturilor muncitoare, născuse dorința unui rafinat consum de risipă artistică, de la care să fie excluse alte categorii sociale decît cele privilegiate. Izolată în propriul ei parazitism, clasa stăpînitoare trăia spasmurile unei decadențe în care voluptatea și coșmarul sfîrșitului apropiat se amestecau.

Inspiratorii ermetismului socoteau că domeniile poeziei sînt lăsate pe seama prea multor devotamente și inițiative de rînd. Spre a îndepărta pe artiști de la menirea lor adevărată, oprindu-i să se consacre umanității revoltate și dornice de alt destin, fusese pusă în circulație părerea că zona cea mai profundă a poeziei ar fi cea mai puțină explorată și mai misterioasă a vieții noastre inconștiente, regiune la care numai cei puțini și aleși parvin. Abatele Brémond, teoreticianul poeziei pure, scria: „Există două euri. Un eu de suprafață, de spumă, de anecdote și de fapte diverse. Este al orgoliului, al luxurii și al tuturor păcatelor capitale. Gînduri, acțiuni, pasiuni bune sau rele, eul evanescent și contradictoriu abia s-a manifestat că și moare. Acest eu, totdeauna mai bun sau mai rău decît se arată, mereu mincinos, adesea cabotin, este eul din care moraliștii își fac substanța lor principală. Și există eul care rămîne imagine și templu al divinității, eul tuturor inspirațiilor, sediul oricărei poezii veritabile". (*Rugăciune și poezie*, pag. 131).

Esteticienii burgheziei recomandau poeziei să realizeze uniunea cu o realitate enigmatică; ei aruncau anatema asupra poeziei care cîntă peisaje, oameni, evenimente și țînteau să transforme versul într-un cămin al reminiscențelor și speranțelor sufletului nepieritor. Focurile liricii trebuiau să proiecteze existența trîndavă și vinovată a lumii care pierea într-un joc de umbre bizare, rătăcind misterios și topindu-se în întunericul protector. Esteticienii burgheziei își manifestau dorința de a expulza din creație orice conținut relativ și dependent de timpul în care viețuiau și de a întoarce privirea artiștilor de la realitatea istorică. Tristă și totdeauna fatală inovație, pentru aceia care i se abandonează!

Ermetismul a fost socotit la început de unii drept o manifestare antitradiționalistă. Impresia falsă că ermetismul este antitradiționalist provine din faptul că unii dintre corifeii acestei mișcări literare, cum ar fi Paul Valéry, înlătură inspirația ca factor hotărîtor și unic, ca început și sfîrșit al actului de creație. Este adevărat că ideea unei inspirații care nu lasă nici un loc voinței creatoare, nici o alternativă de ameliorare artistului, chemat să accepte totul sub imperiul unei dictări binefăcătoare, este îndepărtată. Dar o altă idee, la fel de mistică și de retrogradă, îi ia locul. Și anume, subordonarea inteligenței unei munci de descoperire a misterelor transcendentale. Gîndirea artistică nu mai e fulgerată de inspirație, dar este exaltată printr-o succesiune de căutări în necunoscutul supraterestru.

Această mișcare literară a fost, de asemenea, considerată de unii drept un atac la adresa vechilor idealuri în profitul altora noi și înaintate. In mentalitatea acelora care s-au lăsat înșelați, acest curent poetic a apărut aureolat de curajul de a se fi angajat pe un drum nou. Primele producții au fost apreciate, de aceștia, ca un eveniment decisiv, ca un hotar între două vieți. Nu s-au îndoit că e vorba de o mișcare literară tînără și i-au atribuit vîrsta la care, impenetrabili și ostili lumii, adolescenții se închid în ei înșiși. Dar ermetismul nu este fructul unei decizii brusce, ci consecința logică a anumitor principii literare, punctul ultim și fundătura unei literaturi. E literatură unor privilegiați, mai presus de lege și mai presus de opinie și care se constituie printr-un declarat act de dispreț față de popor. Există un adevărat decalog al ermetismului. Scriitorul trebuie să se apere de valul emoțiilor și al sentimentelor care pot fi ale oricui. Porțile poeziei trebuie deschise imaginilor rare, metaforelor savante, formulărilor accesibile exclusiv elitei intelectuale. Intre un cuvînt și celălalt, deschiderea compasului se cuvine să fie cît mai amplă, pentru ca legătura să fie cît mai greu de sezisat pentru o minte de rînd etc., etc. Numai în acest chip, poemul ar dobîndi insignele desăvîrșirii. In poezia ermetică, voința care leagă un cuvînt de celălalt e autocrată într-o asemenea măsură, încît își poate îngădui să nu țină seama de înțelesul real al lucrurilor. Arta devine un domeniu rezervat și astfel poezia se transformă, în aceste producții, într-o gravă licență. Nu e vorba de a schimba un adjectiv și de a forța un verb; poetul își ia libertatea să vorbească, pur și simplu, într-o limbă aparte. (Ion Barbu — spre exemplu — folosește cuvîntul *Sund* pentru cel de strîmtoare, *Galaad* pentru legendă. Propozițiile sale sînt adesea eliptice de predicat și cade în sarcina cititorului să stabilească un raport între diferitele părți: „cer simplu, timpul, dimensiunea — două". Cei care au parvenit să descifreze șaradele poetului, spun că, de pildă, versul „Racul fosforos sălciu" se traduce: „Constelația racului oglindindu-se în apele sălcii ale mării".).

In aceste condiții, fiecare vers devine o cetate cu punțile ridicate. Pentru a pătrunde în universul acesta complicat, trebuie să cunoști parola și numai inițiații o dețin. De altminteri au fost luate și alte precauții. Obscuritatea metaforelor se însoțește cu obscuritatea filozofică așa fel încît, atunci cînd ai deslușit un drum, acest drum nu are alt țel decît să te rătăcească în haosul unei viziuni subiective, rebele înțelegerii științifice a lumii. De aceea, dacă îndepărtăm caracterul antipopular al expresiei, întîlnim un conținut reacționar. Dacă poezia ermetică tălmăcește totdeauna o viziune singulară, arbitrară, este pentru că pornește de la premisa că inteligența și sensibilitatea au caracterul unui monopol.

Poezia ermetică este un limbaj secret, specific societăților închise, așa cum unele triburi au avut o „limbă a duhurilor" întrebuințată exclusiv de preoți și alcătuită din cuvinte devenite tabu. Acest limbaj e totodată și un lexic mistic, fiindcă poeții nu vorbesc în numele lor personal, ci în numele unui secret suprem. Secretul — conform unor întunecate superstiții — nu poate fi divulgat celor mulți, căci — întocmai acelorași credințe — îndată ce o idee se face înțeleasă de mase, ea începe să se degradeze. S-ar putea crede că poezia ermetică întreține doar o legătură aparentă, superficială, cu mentalitatea primitivă și ocultismul. Dar nu! Se poate produce dovada că această mișcare literară nu deschide un nou unghi de vedere, ci reia cele mai înapoiate concepții, datînd de pe vremea cînd strămoșii noștri, pradă fricii de necunoscut și înspăimîntați de curgerea fenomenelor, căutau să se agațe de eternitate și să se prezerve de moarte prin credința că ar exista o lume imuabilă, iar cei care sînt înălțați la rangul de a coresponda cu ea se extrag din imperiul trecătorului. In adevăr, ermetismul exprimă credința într-o ordine supraistorică, neschimbată, eternă și socoate că adevărata participare la viața universului s-ar face prin integrarea inițiată în enigmele, în simbolurile acestei lumi transcendentale. Sensul, proporțiile și valențele unui simbol s-ar releva printr-un sîrguincios și devotat travaliu, accesibil numai cîtorva. Deci lucrurile se petrec întocmai ca în misterele în care oficiantul, ori de cîte ori vrea să intre în contact cu lumea supraterestră, își părăsește, de-a lungul unui ritual sever, precara și umila condiție umană. Ermetismul exprimă, așadar, prin simbol, un sistem de afirmații asupra așa-zisei realități absolute. (Templele, labirintele, monumentele sacre ale culturilor primitive, tălmăcesc de asemenea, prin dispoziția figurilor abstracte, geometrice, sensul lumii și constituie un instrument de translație cu lumea supranaturală). Dacă ermetismul a recurs în cifrarea realității la simbol, este fiindcă simbolul reprezintă în concepția mistică „ceea ce a fost la început" și nu copia realității mobile, istorice. Se știe de pildă că, mult timp, Buda a fost reprezentat iconografic printr-un loc gol, iar apoi printr-o spirală. După cum se mai știe că arta mistică traduce ideile prin simboluri abstracte: cercul, voluta, triunghiul, zig-zagul, socotindu-le elemente „purificate" de experiența simțurilor, realități găsite nu prin cercetare, și ca atare supuse greșelii, ci date primordiale ale minții. Aceste simboluri vorbesc despre un spațiu și un timp ideal în care lucrurile se află într-o perfecțiune cum nu se poate să o dea lumea înconjurătoare. Caracterul abstract al versurilor — punct principal în programul poetic al ermetismului, — înseamnă apoi în miturile străvechi dezbrăcarea de orice formă, reîntoarcerea la primordial, la preformal, la acea stare cînd oamenii puteau să cunoască, fără să devină, fără să se schimbe, adică în acea epocă în care nu exista istoria.

Se află la baza ermetismului o viziune retrogradă asupra lumii, viziune tulburată de misticism, în care realitatea istorică este anulată în beneficiul unei imaginare transcendențe. Această mișcare literară postulează o lume încremenită, imobilă, icoană fidelă a aspirațiilor clasei dominante, clasă ostilă oricărei schimbări și refractară, prin vocație, ideii de progres. Ermetismul este expresia unei societăți sclerozate, măcinate de grave, fatale contradicții, și în care sentimentele mari și nobilele pasiuni sînt rare și și-au pierdut valoarea. (Căci patosul, dramaticul, tot ce implică o ciocnire și un deznodămînt legat de evoluție, este îndepărtat de mentalitatea acestei societăți). Ermetismul este alibiul unei societăți istovite și al unei literaturi care se vrea subtilă și care e în primul rînd secătuită. Iată taina ce se află la rădăcina acestei mișcări literare și pe care întregul sistem de camuflări și de adevăruri simulate se străduie zadarnic să o mențină.

Toate acestea arată că nu fantezia sau capriciul ar fi prezidat nașterea acestui curent, și nici că intenții nobile și pure l-ar fi îndrumat. Ermetismul nu este o premisă, ci o limită. Nu este primul act de putere al unei arte, ci ultima ei zvîcnire. Nu aduce literaturii — așa cum o declară — servicii revoluționare, ci, dimpotrivă, e patronat de un spirit conservator, opunîndu-se liricii cu adevărat umane. Aparent, nu face nici o concesie, nu caută să menajeze prejudecățile societății burgheze, nu apără susceptibilitățile celor puternici, contrazice clișeele artistice ale vremii. Dar acest protest formal este doar travesti-ul unui act de conformism total. In adevăr, noutatea meșteșugului nu poate ascunde fondul de idei reacționare. Gesturile de frondă juvenilă arată, de astă dată, o senectute putredă.

Privit în întregul său, ermetismul apare ca tentativa de a întoarce poezia din drumul ei spre realitate, către o abstractizare mereu sporită; o încercare de a face din literatură apanajul claselor exploatatoare.

Acaparînd la noi în țară marile forțe poetice ale lui Ion Barbu, ermetismul a socotit că-și poate serba triumful definitiv. A reușit numai să dea mai mult fast și mai multă ținută adevărului că această mișcare literară este făgăduită, de la naștere, eșecului.

B. Elvin

(Continuare în numărul viitor)

Volume ce vor apare în „Luna Prieteniei Romîno-Sovietice"

A devenit o tradiție ca în fiecare an în „Luna Prieteniei Romîno-Sovietice" să apară un mare număr de cărți din literatura rusă și sovietică. Activitatea „Cărții Ruse" se anunță anul acesta la fel de rodnică. Spicuim din plan:

Din opera marelui Tolstoi: Opere vol. XI (ce înmănunchiază piese de teatru) și Opere vol. XII (povestiri). Din N. V. Gogol: Opere vol. VI — care cuprinde corespondența și publicistica autorului „Sufletelor moarte".

Vor mai apare: din Turgheniev, Opere vol. IX (teatru) și Opere vol. VII de Cehov. Volumul VII din „Operele" lui Cehov cuprinde: „Hoții", „Duelul", „Zvăpăiata", „Salonul nr. 6", precum și alte nuvele scrise în epoca de maturizare a scriitorului.

Scriitorii revoluționari democrați N. G. Cernîșevski și A. I. Herzen sînt și ei prezenți prin două opere. Cernîșevski prin mult așteptatul volum de estetică (Opere filozofice alese, vol. I) și Herzen prin „Amintiri și cugetări" vol. I — ce dezvăluie **personalitatea criticului în anii copilăriei și cei de studiu.**

Din opera întemeietorului realismului socialist, Maxim Gorki, seria traducerilor este continuată cu volumul IX — (Nuvele).

Traducerile din literatura sovietică sînt reprezentate în primul rînd prin Mihail Solohov: Pe Donul liniștit și Pămînt desțelenit (reeditări). De Ilya Ehrenburg vom citi „Pe nerăsuflate", roman despre viața oamenilor sovietici în perioada de început a construirii socialismului în Uniunea Sovietică. Il vom reîntîlni de asemenea pe Valentin Kataev cu „Timp înainte" roman ce cuprinde un episod dramatic din eroica construire a Magnitogorskului; pe V. Ovecikin cu „O primăvară buclucașe", nuvelă **inspirată din viața unui colhoz și pe Leonid Leonov cu romanul** „Drumul spre ocean".

Demne de remarcat sînt și volumele de amintiri „Șase ani cu Lenin" de S. K. Ghil și „L-am cunoscut pe Șaliapin" de S. Rosenfeld. Fost șofer personal al lui Lenin, S. K. Ghil aduce în însemnările sale date inedite din viața marelui Lenin, iar S. Rosenfeld cîteva pagini emoționante despre viața nemuritorului artist Feodor Șaliapin

Volumul de reportaje „La masa de lucru" de Victor Vîntu ce va apare în această lună inserează interviuri luate de autor scriitorilor sovietici Fedin, Ehrenburg, Leonov, Polevoi, Kataev, despre literatura sovietică contemporană

A. C.

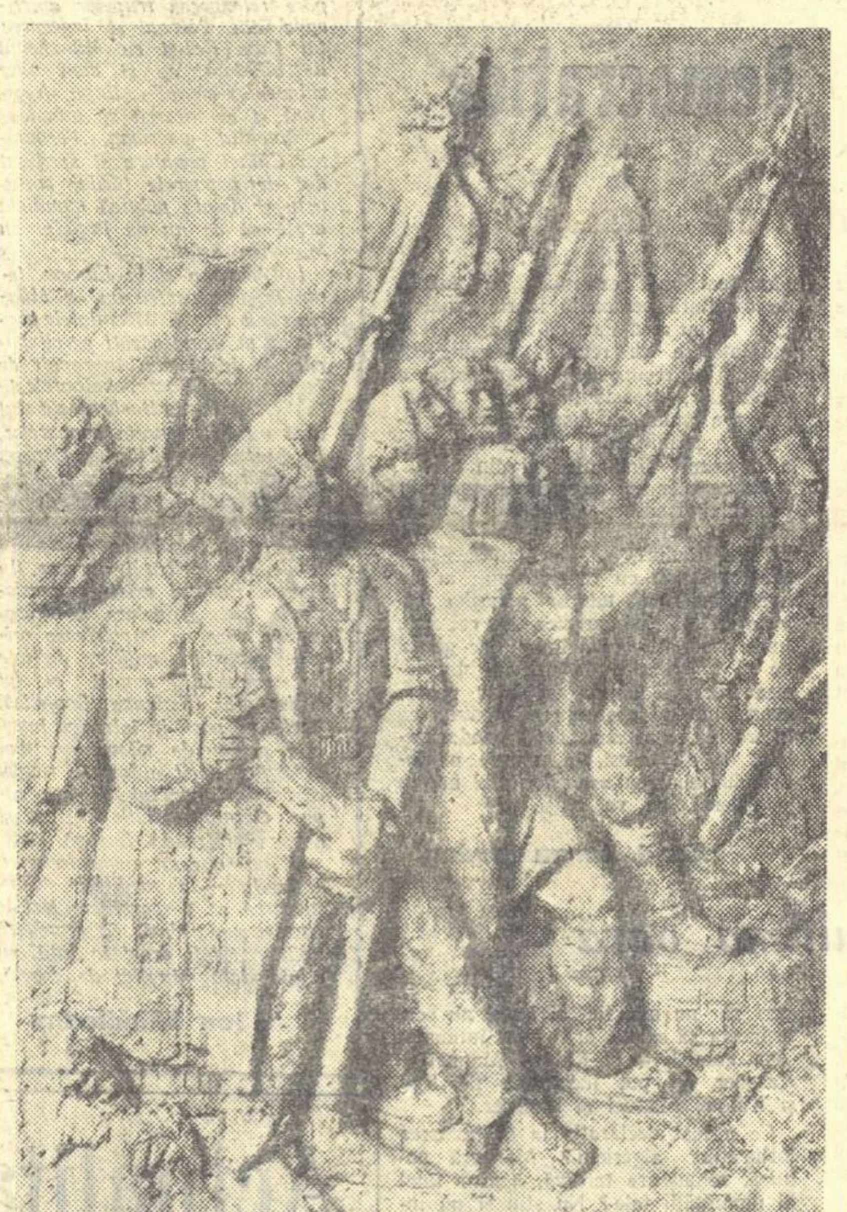

MAG CONSTANTINESCU Fragment din relieful „Proclamația de la Islaz"

CĂRȚI

AL. ȘAHIGHIAN:

„De la Tian Șan la munții de Jasp..."

Dacă orice colț din marea țară a socialismului este grăitor pentru uluitoarele transformări petrecute în cele patru decenii scurse de la Revoluția Socialistă, transformările Kazahstanului par a fi rodul unor adevărate forțe magice. Un popor de nomazi, ignorînd cuceriri elementare ale civilizației străbate, în patruzeci de ani, drumul pînă la marea civilizație a secolului al XX-lea. Cartea lui Al. Șahighian „De la Tian Șan la munții de Jasp..." este, după cum însuși mărturisește, „rodul peregrinărilor prin stepele adormite, pe care sovieticii le-au gătit cu înfloratele catrințe ale grînelor și le-au apropiat de boltă prin marile construcții". Deși informat despre locurile pe care le colindă și prevenit asupra vastului șantier de peste 2 milioane de kilometri pătrați care este Kazahstanul, ceea ce îi văd ochii e așa de impresionant, încît autorul pare a fi mereu luat pe nepregătite, rămînind continuu copleșit. Cartea sa e rodul unei porniri spontane, al necesității de a se destăinui. Vechiul popor cazah asuprit, stăpînit de misticism și ignoranță, trăind în sărăcăcioasele iurte, construite din nuiele și lut, călătorind prin asprul pustiu Karaganda pe cămile, este astăzi unul din cele mai înfloritoare neamuri din cîte trăiesc în marea Uniune Sovietică. Avuțiile imense care gîlgîie în adîncuri sînt scoase la suprafață și valorificate prin forța și măiestria celor mai moderne mijloace de extracție și prelucrare, și geologii mișună peste tot scoțînd la iveală noi bogății. Seceta, odinioară o calamitate, este astăzi corectată de marile irigații, iar solul pare a expia, printr-o recoltă de necrezut, sterilitatea cu care înspăimîntase pe oameni. Din această dramatică încleștare a omului cu natura, nu a rezultat numai schimbarea de nerecunoscut a peisajului, ci și plămădirea unui om nou, care, transformînd natura s-a transformat pe sine însuși. Al. Șahighian, în dorința de a împărtăși cititorului toate cele văzute, recurge adesea la cifre și date uneori mai concludente decît orice impresii, oricît de meșteșugit exprimate.

I. Colibași

VASILE CĂBULEA:

„Culegătorii de aur"

Țara moților — după cum spunea Geo Bogza — e o țară de piatră. Pe oriunde ai pătrunde în universul Apusenilor, te întîmpină același peisaj primitiv, colțuros, prăpăstios, alcătuit parcă numai din două elemente: piatră și brazi. Oamenii au trăsăturile mediului. Sînt aspri, năprasnici, dîrzi, neînfricați. Duc o viață dură, de continuă luptă și înverșunare, cu natura avară și neîndurătoare. Sărăcia le era în trecut totală, înfricoșătoare în elementaritatea ei. O sărăcie de stîncă tare, liniară, fără forme și relief. Politicienii burghezi vorbeau mult despre ea. Se făceau proiecte pentru înlăturarea ei. Se țineau conferințe. Se instituiau anchete. Veneau delegații. Se flutura mirajul prosperității și se concludea, invariabil, că problema e insolubilă atîta vreme cît moții se încăpățînează să locuiască în creierul munților, refuzînd să coboare la șes. Dar oamenii, inadaptabili la o altă geografie, continuau să trăiască pe crestele munților, să se războiască cu foamea, zăpezile și invazia spirochetilor și să spere, îndărătnici cum le e firea, în vremuri mai drepte și mai bune.

„Culegătorii de aur", volumul lui Vasile Căbulea, e o încercare de monografie (chiar dacă nu întotdeauna literară) a Țării de piatră. Autorul nu și-a scris volumul pe baza unei grăbite și convenționale documentări. Fiu de moț, Vasile Căbulea s-a născut și a crescut în aceste locuri. **„Tot ce scriu în această carte, am văzut cu ochii și am simțit cu inima! Oamenii pe care i-am luat drept eroi sînt prietenii mei sau ai tatălui meu. Am fost la ei acasă, am stat la masă cu ei, m-am bucurat și am suferit alături de ei. Prin locurile neasemuit de pitorești pe care le descriu, am copilărit stînd într-o poiană și păzind oile să nu le mănînce lupii... După ce-am crescut am prins coada toporului și cu taică-meu ne-afundam, cu zorii deodată, în tainițile adîncurilor pădurilor și culcam la pămînt cel mai falnic dintre brazi; îl prindeam în zale, după boi, și fugeam să nu ne prindă pădurarul. Frate-meu mai mare lucra în mină. Si toti adunam de-abia cît să plătim grăunțele de mălai pe care le făcea mama mămăligă".**

Autorul, ca toți moții, își iubește munții și oamenii munților. Dar, spre deosebire de ceilalți, dragostea sa n-a rămas în adîncuri, ascunsă și nemărturisită, ci, beneficiar al realizărilor noilor orînduieli, a ajuns în sfera exprimării verbale, a artei. Respiră din volum mîndria pentru genealogia moțească. E afirmată cu tărie, strigată chiar, noblețea muncii. E venerată și pomenită în tot locul tradiția de luptă a urmașilor lui Horia, înrudiți pînă la confundare cu stîncile și semeața lor măreție. E înfierat întunecatul trecut, apusa jale peste care clase interesate se străduiau să aștearnă un văl de romantică patriarhalitate. Și e cîntată, cu voce tare, bucuria vremurilor care au venit.

Familiar, ca la el acasă, autorul își invită cititorul pretutindeni. La început pe poarta de miazăzi a Apusenilor spre Turda, orașul în care istoria străveche și contemporană trăiește cu intensitate. Cu profil distinct industrial, cu văzduhul străpuns de șuierul sirenelor și coșurile uzinelor, orașul e o mărturie grăitoare a marilor transformări petrecute în ultimul deceniu pe aceste meleaguri. Apoi cu „Mocănița", pe la cheile Turzii, în susul Ariesului, prin Cîmpeni spre satul lui Avram Iancu. E ținutul ciubărarilor. Din moși-strămoși, locuitorii de prin partea locului iarna tăiau brazi înalți de plesneau cerul, ciopleau lemnul, făceau doage, din care apoi întocmeau ziua, în șură, donițe și ciubere, iar noaptea, în casă, fluiere. Astăzi, în comuna lui Avram Iancu, orizontul ciubărarilor s-a înseninat și viața s-a statornicit pe noile căi. O cooperativă de producție adună pe mai toți foștii pribegi din satele și cătunele apropiate. Se lucrează în comun, se expediază cu autocamioane comenzile, și vagoanele „Mocăniței" aduc, în schimb, bucate. Belșugul a pătruns în case și e vizibil în faptele și bunăvoia oamenilor, în portul și petrecerile lor.

Indatoritor și cumva dornic să-i cunoști întreg ținutul, autorul își îndeamnă cititorul spre noi călătorii. Un popas printre aurari e obligator și binevenit. Zidurile înalte de piatră, cu coama dezgolită, cenușie, stîncile abrupte, amenințătoare, din care se rostogolesc ape repezi și mînioase, gurile negre ale băilor, zgomotul surd, înfundat al pușcăturilor cu dinamită, întreg acest spectacol de o frumusețe uneori înfricoșătoare recheamă în memorie cu mereu reînnoită prospețime „Munții de aur", acel tulburător capitol din „Țara de piatră" a lui Geo Bogza. Sînt munții Roșiei-Montana, în ale căror negre străfunduri zeci și sute de ani coborau oameni flămînzi, nepreveniți, neapărați de nimeni și nimic, căutînd pentru o pîine care niciodată nu ajungea prețiosul metal, aurul, care nu le aparținea. Măruntaiele acestor munți mult bogați sînt stropite cu sîngele celor uciși de dinamită, păstrează umezeala sudorii celor ce cărau la suprafață, în spinare, coșercile cu minereu. Toate acestea viețuiesc, într-o muțenie neștiută în galeriile minelor și dureros în memoria bătrînilor mineri, mereu gata să împărtășească tinerilor din tragica lor experiență.

Odinioară în Țara de piatră totul se exploata: pădurile și piatra, pășunile și necuvîntătoarele, lemnul și aurul. Dar, mai ales, oamenii. Oamenii erau exploatați cu sălbăticie, cu sete înverșunată, fără scrupule și cruțare, pînă la istovire și pierzare. Suferința devenea calvar îndurat zilnic, ani și generații se consumau fără a fi văzut Eliberarea. S-au răsculat nu odată, au incendiat munții și i-au vînat pe stăpîni, dar au fost mereu înfrînți, trași pe roată și uciși cu sutele. Neînduplecați, continuau să spere și îndrăzneau să vadă în obscuritatea ce-i înconjura, undeva la orizont, lumina roșie a viitorului. Viitorul atunci întrezărit s-a transformat în realitate. Minerii au devenit stăpînii înălțimilor și ai adîncurilor în care lucrează omenește. Foamea a fost alungată și pe figurile lor, pînă mai ieri întunecate, a apărut veselia. Ii întîlnești peste tot în haine de dimie sau în uniforme de miner, vorbesc preocupați de munca lor, te invită la un deț de trăscău și apoi, cîteodată chiar fără să-i întrebi, încep să-ți povestească despre copiii trimiși la „școli mari", despre căminul cultural și casa de nașteri, despre inovații și decorații, despre bucurii și eroism. Iți istorisesc acestea toți prietenii și cunoscuții lui Vasile Căbulea, bătrînii, Ion Ciudrea și Pavel Bufuci, Mogoș și Simion, Ilie Ciudrea și Petrișor Roman. Ți-o spun oriunde îi întîlnești, în casă sau în mină, la cooperativă și la Sfat, în poienile umbroase sau pe muntele Găina la tîrgul fetelor.

Volumul lui Vasile Căbulea e o realizare lăudabilă. E drept că nu-i tocmai ușor să scrii despre Țara moților după ce Geo Bogza a imortalizat-o în neuitatele sale reportaje. Poate de aceea autorului îi vine greu să se desprindă de paginile scriitorului, pe care le descoperi, cu ușurință, în subtextul, dar cîteodată și în textul lui Vasile Căbulea.

Se simte, însă, chiar în capitolele mai greoaie, cu fraza uscată și rece, climatul specific al Apusenilor. Auzi foșnetul brazilor și loviturile securilor, te înfioară relieful stîncos, vezi în zori luminițele lămpilor de carbid și ziua nesfîrșite turme de oi. Respiri aerul tare al înălțimilor și de peste tot răsună chemarea răgușită a tulnicelor cu jalea transformată-n bucurie. „Culegătorii de aur" e, cum spuneam, o monografie, dar și o insistentă invitație la călătorie în țara oamenilor tari ca piatra pe care și-au durat așezările.

Z. Ornea

Cronica LITERARĂ

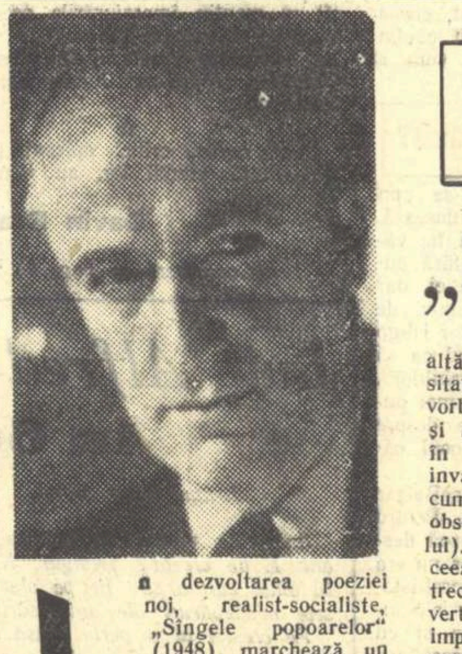

„Sîngele popoarelor", versuri de RADU BOUREANU

de *Paul Georgescu*

In dezvoltarea poeziei noi, realist-socialiste, „Sîngele popoarelor" (1948) marchează un moment. Integrarea în istorie, depășirea unui eu mutilat, a unui lirism care nu se dorea decît propria lui expresie, devenise o necesitate internă a poeziei lui Radu Boureanu pe care — am încercat să arătăm aceasta — prezența războiului o marcase. Celor care afirmă (Lefebvre, Kott, Vidmar) că realismul socialist e o metodă introdusă din afară, de teoreticieni, le putem opune textele literare care demonstrează cu totul altceva. Dramaticele experiențe umane pe care le-am trăit cu toții în ultimul război universal au modificat profund sensibilitatea scriitorilor și a cititorilor. Jocul sterp cu vorbele, expresia unui eu hipertrofiat dar mutilat prin sterilizarea de probleme, expresia hermetizantă ca alt mod de închistare în propria subiectivitate, toate aceste caracteristici ale poeziei moderniste deveniseră caduce. O poezie care se mîndrea cu gratuitatea ei jignea sensibilitatea unei umanități devenită lucidă prin suferință, însetată de rezolvarea marilor probleme ridicate **cu atîta brutalitate de real. Pe de** altă parte, poeții înșiși simțeau necesitatea de a comunica cu masele, de a vorbi în numele lor, de a ataca direct și simplu marile probleme. (Arătam, în cronica precedentă, cum istoria invadase poezia lui Radu Boureanu și cum volumul „Cai de apocalips" era obsedat de oribila prezență a războiului). Așadar, poezia noastră — în ceea ce avea mai reprezentativ — a trecut la o expresie directă, la o convertire a lui eu în noi, s-a lăsat impregnată de istorie, s-a ridicat la marile probleme și toate acestea ca urmare a unei necesități interioare, spontane.

Căutînd ajutorul filozofiei, poezia s-a orientat către marxism-leninism, singura concepție care putea da un răspuns logic, convingător, problemelor presante ale realului, singura concepție care ne putea ajuta să ieșim din golul sîngeros în care ne azvîrliseră aventurierii fasciști, singura concepție care putea da un rost, un sens vieții fiecăruia dintre noi, în parte, cît și întregii colectivități muncitoare romînești. Așadar, cînd un Henri Lefebvre acuză realismul socialist de a fi o metodă elaborată de teoreticieni și introdusă din afară, el ignoră cu bună știință realitatea (nici în Franța, problemele poeziei, după război, nu au fost altele decît la noi). Ajutîndu-i pe scriitori să-și apropie și să-și facă a lor concepția despre lume a clasei muncitoare, partidul le-a deschis zona marei și autenticei arte, le-a ajutat să devină ei înșiși și astfel să fie poeți ai poporului nemuritor.

Cu „Sîngele popoarelor", Radu Boureanu continuă poezia sa anterioară. **Dar aici suferința devine mînie și de** unde poetul era dominat de evenimente, înfricoșat de bezna roșie a măcelului, istoria înțeleasă îl face să domine evenimentele, să vadă lucrurile în dezvoltarea lor ineluctabilă. Poetul care își striga suferința, cîntă acum — cu aceeași sonoră solemnitate — lupta maselor. Spunem „poetul cîntă" nu dintr-o comoditate a expresiei, și nu numai pentru a marca recunoscutele calități muzicale ale versului său: Radu Boureanu restituie poeziei sensul său antic în care aedul cînta în fața maselor fapte vitejești. Cu o solemnitate dramatică, drapat într-o togă roșie și neagră, cu privirea voalată de melancolie și cu nările în freamăt pasionat, poetul își începe cîntul ca o epopee: „Atîtea țări pe glob și atîta sînge..." E un leit-motiv dramatic: „Atîtea suflete pe glob și atîta moarte..." Suferința umană primește proporții planetare, sîngele vărsat în război e un fluviu uriaș ce încinge pămîntul și care ar putea, revărsat, să acopere orașe, cîmpii, păduri. Iar ura popoarelor față de „fioroșii dușmani ai păcii" are și ea dimensiuni uriașe, e o forță cosmică, irezistibilă. Tensiunea dramatică a marilor forțe încleștate se rezolvă profetic, într-o calmă dimineață a păcii universale.

Eu știu venind o dimineață fîlfîind ca turtureaua cenușie,
Ce se așează guruind pe un copac de fier,
Goarnă de foc sunînd măcel n-o să mai fie,
Doar luna cîteodată, beată, va aminti un iatagan de ienicer.

Radu Boureanu nu este un poet al cotidianului, al vieții obișnuite transfigurate poetic, ci un cîntăreț al viziunilor largi, vagi, al unei forțe uriașe și calme. In ciclul „Festival 1953", poetul hamletizează cu globul pămîntesc în mînă.

De mult (exceptîndu-l pe Geo Bogza), nu s-a mai ridicat în literatura noastră asemenea voce domol profetică, de un dramatism teatral și un patetism oratoric. Dar în timp ce Geo Bogza descoperă cosmicul în cotidian, Radu Boureanu descoperă viața „privind harta lumii": „Dar pretutindeni văd popoare mari, / Ce tot mai vii tălăzuiesc pe hartă". Această viziune largă și generală e consecința unei concepții modificate. Poet, în trecut, al unor mari forțe, teribile și obscure, acționînd pe plan cosmic, el devine poetul forțelor păcii împotriva forțelor războiului, poetul forțelor viitorului împotriva forțelor trecutului. Atît viziunea viitorului, cît și calmul versului său, provin din perspectiva revoluționară însușită și sînt cuceriri ale noii sale poezii.

Spuneam că „Sîngele popoarelor" e o suită de momente politice: ele realcătuiesc împreună viziunea generală a unei lumi în dramatică încleștare, viziune realizată încă din primul poem care dă titlul volumului. Radu Boureanu, peisagistul delicat din „Zbor alb", creează acum imagini ale unor țări sau orașe care sînt peisaje **într-un sens superior și complex al termenului. Iată cîteva versuri dintr-o frumoasă evocare a vechii Budapeste:**

Orgolios orașul răsuna de grofi:
Veacul trecea în echipaje și pe cai de pustă,
. . . .
Melodios orașul leșina-n tarafuri,
Cheflii nobili înotau în zori
Pe apele albastrelor viori
Cînd luna ridica plecînd brumatele cearceafuri..
. . . .
Regii de piatră-n firide păreau filozofi
Mereu privind trecerea lunii sub poduri,
Ei, scoși cu dalta din somn și istorie,
Vedeau cum s-apropie sfîrșitul unei vieți fără glorie.

Fiecare poem e o evocare a unei țări, a luptei unui popor pentru pace și libertate. Radu Boureanu creează o imagine generală prin conexarea unor procedee care îi sînt familiare: aglomerarea de nume proprii cu sonoritate specifică, gesturi consacrate etc. Vechea Budapestă a grofilor e reînviată prin locurile comune ale castei: echipaje, tarafuri, chefuri și alternarea între orgoliul țanțoș și leșinătura sentimentală la ziafet. Burghezul olandez (într-o poezie care rămîne model al genului), trist și gras, minat de spleen, poftește — sub crucea morilor de vînt — calde și fecunde pămînturi străine. Imaginea comună a bonomului placid, pufăitor din lulea și cu nostalgia ținuturilor însorite, e însă răsturnată tot de poet care suprapune imaginii convenționale pe aceea reală. E ironia grea, a mîniei care demască **discordanța dintre aparență și esență:**

Duioși și grași florari flamanzi,
Morari ce moarte măcinați,
Pirați moderni intrînd în port,
Ascundeți steagul cap de mort
In norii albelor lulele,
Ascundeți moartea în lalele.

„Culoarea roșie și neagră", poezie care se citește și azi cu aceeași satisfacție, în pofida cîtorva versuri goale, reușește să demonteze clișeul idilic al falsei democrații din S.U.A. cu amintitul procedeu al răsturnării imaginii prin suprapunere. Folosirea culorilor ca simboluri, procedeu permanent (și uneori abuziv) al lui Boureanu, găsește aici deplina justificare. In general, un poem al lui Radu Boureanu e o imagine unitară în care simboluri (culori, nume proprii, vocabule-cheie) ilustrează o viziune globală.

Semnificativă pentru evoluția liricii lui Boureanu ni se pare „Vioara cosmică", poem ce închide volumul și care îmbină această viziune generală, vagă, cu aspirația sa pentru armonia universală, pură, cristalină și ușor duioasă. Lupta pentru pace — tema predominantă a poeziei sale — reprezintă tocmai dorința de a se elimina grabnic acest corp ostil vieții, producător de suferințe și catastrofe: ațîțătorii la război, „democrații de carton", marii bancheri și armatori. Dușmanul de clasă apare la Boureanu ca o forță malefică, diabolică și obscură, fără a cărei lichidare nu poate exista mult dorita armonie sonor-cristalină. Firește, evoluția poeziei lui Boureanu ar fi necesitat o analiză și a altor cicluri ale volumului, dar — mai ales la o culegere de versuri cunoscute — am renunțat la acțiunea extensivă pentru a ne concentra asupra momentului esențial al trecerii de la o etapă a creației la altă etapă, superioară. Intr-o epocă în care defăimătorii noii noastre literaturi răspîndesc felurite calomnii, am găsit interesantă analiza acelui moment al saltului calitativ care demonstrează, la un poet autentic, că adoptarea metodei realismului socialist a fost o necesitate profundă a scriitorilor și cititorilor; de asemeni, că noua metodă nu a estompat originalitatea creatoare ci i-a permis să se dezvolte deplin. Astăzi, în varietatea poeziei noastre, vocea lui Radu Boureanu **răsună melodios și distinct.**

UN OM FĂRĂ ACTE DE IDENTITATE

Omul intră; soldatul care-l adusese intră şi el, şi închise uşa. Locotenentul care comanda compania de frontieră îi spuse căpitanului:

— Asta e.

Omul se uita la ei, dar nu înţelese: nu le vorbea limba. Căpitanul însă ştia romîneşte. Era un specialist; vorbea limbile mai multor ţări vecine. Fusese trimis anume în tîrguşorul acesta de frontieră, unde veneau toate „cazurile" întîmplate într-un sector de două sute cincizeci de kilometri.

— Bună seara, zise căpitanul. — Vino mai încoace. Stai jos.

— Bună seara, zise omul şi se aşeză. Şedea cam drept, cam ţeapăn. Işi ţinea pălăria proastă în mîini; nemişcată în mîini nemişcate. Căpitanul îi spuse soldatului să iasă şi să aştepte afară; apoi, locotenentului:

— Prin urmare, ăsta este?

— Asta, zise locotenentul. Locotenentul era blond, cu o faţă osoasă şi roşie, de sportiv ars de vînt şi de soare; era campion de ski; nici nu se putea să nu fie sportiv şi să facă vreo treabă prin munţii şi prăpăstiile acelea, iarna. Acuma însă nu era decît toamnă: ploaia grea se auzea răpăind în ferestre.

— Cînd l-aţi prins?

— Noaptea trecută.

— Pe o vreme ca asta?

— Mai rău. Şi în pădure curg nişte şuvoaie în stare să smulgă o casă din loc. Dar eu ştiu unde să-i aştept.

— Prin urmare, pe o vreme ca asta... Ţine neapărat să ne viziteze ţara, rîse căpitanul. Locotenentul dădu din cap:

— Şi îl prindem a treia oară! A treia oară în două săptămîni.

— Da, s-ar zice că ţine neapărat, murmură căpitanul, privindu-l pe omul din faţa sa.

— Stătea ascuns în satele de dincolo, şi încerca să treacă; are ţărani de dincolo care cunosc drumurile, şi observă orele de trecere ale patrulelor noastre. Dar odată s-a întîmplat să fi schimbat orele chiar în ziua aceea. Le schimb la intervale neregulate.

Se opri o clipă. Căpitanul înţelese.

— Foarte bine. Te felicit.

— La ordinele dumneavoastră. A doua oară a căzut peste un post fix; cum vă spuneam, ţin posturi fixe în locurile pe unde ştiu că sînt obligaţi să treacă.

— Eşti un bun comandant, zise iar căpitanul. Atletul blond şi roşcovan se roşi la faţă.

— A treia oară a fost ieri noapte. A fost curată întîmplare; altfel trecea; dar din cînd în cînd merg cu o patrulă specială să inspectez posturile fixe. A căzut tocmai în drumul nostru.

— Da, daa, îngînă căpitanul privindu-l pe prizonier. Acesta stătea şi aştepta. Nu înţelegea limba. Se uita la pereţii de piatră veche şi rece, văruiţi, la bolţile grele de deasupra, la arcada ferestrei în zidul gros de un stînjen, la gratiile de fier pe care şiroia ploaia şi care luceau, ude, în lumina venită dinăuntru. Clădirea era o veche cetate ridicată de imperiul austriac, ca să ţie sub tunuri această regiune de graniţă. Acuma se aflau în cazematele ei birouri, cazarma grănicerilor, vama, administraţia financiară. Prizonierul nu vedea însă decît zid gros, gratii ude şi portretul preşedintelui republicii pe perete.

— Dar nici romînii nu voiau să-i dea drumul. Intr-una din nopţi i-am auzit pe grănicerii lor strigînd „stai!" şi pe urmă trei focuri de puşcă. Cred că tot el încerca să treacă.

— Or fi fost un grup.

— Nu, domnule căpitan. Trec izolaţi. Au complici şi dincolo, şi la noi: ţărani, tăietori de pădure. Trec izolaţi. Au trecut toată luna septembrie; încă de la sfîrşitul lui august.

Căpitanul îl privi ţintă:

— Au trecut?

Locotenentul se roşi iar:

— Da. Nu i-am putut opri pe toţi. Am prins numai paisprezece.

Căpitanul zîmbi:

— Eşti un băiat inteligent. Continuă să-mi spui adevărul.

Apoi întrebă repede, ca să-l scoată din momentul de stînjeneală:

— Şi n-are acte?

— Nimic. Nici o hîrtie, nici un rînd. Nici bani, nici armă, nimic. De aceea mi-am permis să acţionez de două ori independent. L-am dus pe frontieră noaptea şi l-am trimis îndărăt, ameninţîndu-l că dacă nu se mişcă, îl împuşc. A plecat, şi peste cîteva zile iarăşi a trecut frontiera. Aşa că a treia oară mi-am permis să vă supun cazul.

Era frig; în încăpere mirosea a umezeală; mantalele ofiţerilor, ude de ploaie, atîrnau în cuier; pardoseaua era de piatră rece ca şi zidurile. Căpitanul se scutură de un fior de frig. In închisoarea cetăţii trebuia să fie şi mai frig. Dar omului fără acte de identitate nu părea să-i fie frig. Nici n-avea aerul că se plictiseşte. Stătea acolo, răbdător şi nemişcat. Nu era un om nervos.

Avea un cap rotund, tuns scurt, o faţă osoasă dar rotundă; culoarea pielii nu ca a ţăranilor sau tîrgoveţilor slavi de pe-aici; mai pămîntie; părul negru, mustaţa tunsă, de asemenea neagră, şi ochii căprii, inteligenţi şi limpezi. Nişte mîini îngroşate de muncă, dar nu atît de mult ca nişte mîini de miner sau de ţăran. Era poate muncitor specialist, lucra cu maşini. Avea o haină *bleumarine* la două rînduri, purtată, şi dormise îmbrăcat cu ea; pantaloni de postav gros cafenii, ciorapi groşi de lînă pînă la genunchi, bocanci noi, plini de noroi. Orăşean, îşi cumpărase bocancii anume. Dacă nu era orăşean, nu cădea prins de trei ori. Dar de ce această încăpăţînare? Ce voia? Unde voia să ajungă? Ce-l atrăgea atît de atotputernic încît risca să se aleagă pînă la urmă cu un glonţ în cap pe frontieră, la a patra, a zecea tentativă?

— Domnule, începu căpitanul, apoi se întrerupse:

— Nu ştiu cum să-ţi spun.

— Popescu, răspunse serios omul fără acte.

„E obraznic", se gîndi căpitanul. „Ba nu. Dacă ar fi obraznic, ar fi zîmbit, măcar cu ochii. Dar nu voia să-şi bată joc de mine. Vrea numai să-şi dea un nume fals; şi nu ţine să credem că e un nume adevărat. Deci nu vrea să ne păcălească pe noi. Nu de noi se ascunde. Atunci? Ce caută aici? Şi ce vrea de la noi?"

— Domnule Popescu, dumneata ai călcat legile noastre, trecînd frontiera fără viza legaţiei noastre din Bucureşti.

Omul fără acte nu răspunse nimic.

— Ştii că asta se pedepseşte cu închisoare şi cu expulzarea?

— Nu ştiam, dar îmi închipuiam.

— Şi totuşi ai vrut să treci. De ce?

— Nu voiam să mă supun la recrutare.

— Ai mai mult de treizeci de ani. La dumneavoastră vă recrutează la treizeci de ani trecuţi?

— Am avut o amînare de boală, zise omul fără acte de identitate. Căpitanul se gîndi: „Iar mă minte; dar nu ţine să-l cred. Nu vrea să mă înşele. Vrea altceva. Ca şi ceilalţi. Toţi vor acelaşi lucru. Şi se duc toţi în aceeaşi direcţie. E clar".

— Nu eşti singurul refractar la serviciul militar, care a trecut frontiera noastră în luna septembrie, domnule Ionescu, zise căpitanul.

Cellalt nici nu clipi. „Nici nu mi-a spus că nu-l chiamă Ionescu, ci Popescu", se gîndi căpitanul. „E clar. Nici n-are rost să mă mai ocup de el. E clar".

Cineva bătu în uşă, şi intră fără să mai aştepte răspuns: un domn voinic, de vreo patruzeci şi cinci de ani, cu o mustaţă cu fire albe; un domn cu fălci grele şi nişte ochelari cu sticle groase. Pălăria şi haina de ploaie îi erau ude. După el intră alt domn, mai scund cu un cap, cu faţa măslinie, ochi negri, nasul subţire, buze groase, roşii; avea o pălărie fină gri, udă şi ea, şi un pardesiu de gabardină impermeabilă englezească, lucitor de ploaie, şi mănuşi de pecari în mîini.

Domnul cel gros îl salută familiar pe căpitan, superior pe locotenent, şi-l prezentă pe mărunţelul ţigănos şi elegant:

— Colegul meu, domnul Popescu, de la Bucureşti.

Căpitanul salută, serios. Nu-i venea să glumească, să spună că poate cei doi romîni sînt rude. Prezenţa colegului de la Bucureşti era semn foarte prost pentru omul fără acte. Colegii de la Bucureşti aveau faima de-a folosi metode barbare, orientale, şi de-a nu fi jenaţi de accidente mortale. Se uită la omul care şedea în faţa lui, pe scaun. „Peste o zi, peste zece, poate că eşti mort", se gîndi căpitanul. Şi omul fără acte, deşi nu pricepea limba, se uitase odată viu, lacom, la colegul de la Bucureşti. Oamenii sînt curioşi; cea mai mare curiozitate o au faţă de omul care va muri, şi faţă de cel de la care are să vie moartea.

— Colegii de la Bucureşti îl cer pe individul ăsta. Se pare că e căutat.

— Il cunoaşteţi? Cine e? întrebă căpitanul. Domnul cel scund şi elegant zise:

— Dacă-mi daţi voie, o să-l interoghez puţin de faţă cu dumneavoastră.

Apoi se-ntoarse către prizonier şi-i întinse tabachera deschisă. Ii spuse pe romîneşte:

— Ia o ţigară, Anghele.

— Nu fumez, zise omul fără acte, clipind din ochi de două ori la rînd. — Nu mă cheamă Anghel, adăugă el.

— Ba te cheamă Atanase Anghel, zis Tănase, zis Tase, spuse domnul de la Bucureşti. Nu semănau de loc. Unul elegant, brunet, îngrijit, şi ăsta în hainele lui proaste şi cu capul rotund şi faţa colţuroasă. Avea ochi căprii, limpezi, iar colegul de la Bucureşti, negri, şi buze roşii.

— Eşti, sau mai bine-zis, ai fost strungar la *Atelierele Mecanice Romîne, A.M.R.*, din Bucureşti.

— Nici n-am auzit de aşa ceva, răspunse calm prizonierul.

— N-ai auzit nici de inginerul Ambrozie?

— Nu.

— Poate n-ai auzit nici de Corfiotu, nici de Gherson, nici de Auschnitt, nici de Malaxa?

— Nu.

— Mă mir. Măcar de Ambrozie, care ţi-a fost patron, trebuia să fi auzit. Dar de comitetul de Bucureşti al partidului comunist, ai auzit?

Omul fără acte dădu din umeri. Apoi se întoarse către căpitanul care-l interogase la început:

— Cer azil politic. Vreţi să mă daţi pe mîna omului ăstuia?

Vorbise ceva mai puţin calm. „Aha, acuma devii obraznic. Ne dai ordine, ne ceri socoteală", se gîndi căpitanul. Ii spuse grosului cu ochelari, în limba lor:

— Legea nu ne permite să-l predăm autorităţilor romîneşti, dacă nu există o sentinţă de extrădare.

Colegul de la Bucureşti spuse cu glas scăzut, în aceeaşi limbă:

— Duceţi-l pe graniţă şi lăsaţi-l acolo, singur, la o oră pe care s-o ştim noi.

„Ce soluţie practică! Orientală, barbară, dar practică", se gîndi căpitanul. Un om singur în ploaie, pe o clină de munte pustie, între două margini de pădure. Cîteva focuri de puşcă, sau o rafală de puşcă mitralieră.

Dar ursul cu ochelari groşi mormăi:

— Nu se poate, la noi ar fi protestări în presă, scandal în parlament. Nu uitaţi că la noi partidul comunist e în parlament. Sînt şi mulţi socialişti care ar protesta. E mai uşor la dumneavoastră; aici, cu democraţia, cu legalitatea, e mult mai greu... Ce să facem, ce să facem?

Se întreba singur. Era evident că voia să-i facă pe plac colegului de la Bucureşti. Se auzi gălăgie pe coridor. Omul fără acte şedea nemişcat şi parcă indiferent pe scaun, cu pălăria mototolită în mîinile împietrite. „Ce brute sînt oamenii ăştia. Ce nervi au. Ce încăpăţînare animalică", se gîndi căpitanul, privindu-l. „Să se ducă acolo. Şi-au băgat în cap să se ducă acolo, şi nu se lasă, cu o încăpăţînare de instinct, de furnici".

— Planton! Ce e afară? strigă locotenentul.

Soldatul intră.

— Un domn avocat vrea să vă vorbească.

Dar nici un isprăvise, şi un domn slab, cu paltonul ud, cu pălăria într-o mînă şi o geantă de piele în cealaltă, intră, dîndu-l pe soldat la o parte:

— Vin din Capitală anume ca să mă informez, domnilor, zise el vesel, rîzînd cu dinţi mari între obraji supţi (şi gulerul îi era prea larg, şi cravata strîmbă), — clientul meu, domnul Popescu din Romînia, a trecut clandestin frontiera noastră, şi doreşte să beneficieze de legile noastre, evident supunîndu-li-se fără rezerve; e gata să suporte şi asprimea legii; va consimţi să stea două săptămîni în închisoare, iar apoi să fie expulzat peste frontiera cu ţara pe care o va alege domnia-sa, dar trebuie să începem cît mai curînd această procedură, domnilor, orice amînare este nejustificată, daţi-mi voie să mă prezint, N..., *doctor utriusque juris*, îmi pare bine că vă văd, domnule inspector, vă amintiţi că ne-am mai întîlnit la procesul... da, da, nu-i aşa? In 1931, nici nu e atît de mult de atunci, sînt numai cinci ani de-atunci, şi domnul? A, domnul e străin; bună ziua, domnule locotenent; iar domnia-sa pare să fie clientul meu în persoană, domnul Popescu...

— Da, da, Popescu, zise omul fără acte, care nu înţelegea ce se vorbeşte, dar îşi recunoscuse numele. Aşezat pe scaun, se uita în sus la figura agitată, cu ticuri, a avocatului slăbănog, în palton prea gros şi prea larg, şi-i zîmbi, cu nişte dinţi regulaţi şi albi. Şi avocatul îi surîse politicos, cu politeţea de suprafaţă şi privirea rece a omului civilizat. Se lăsă o tăcere neplăcută.

— Da, bine, mormăi în sfîrşit inspectorul cel ursuz. Apoi se întoarse spre colegul de la Bucureşti, care se uita duşmănos la avocatul cu cravata strîmbă.

— Asta e situaţia, dragul meu.

Se ridicară amîndoi, îi salutară pe ofiţeri şi ieşiră, fără să se uite nici la avocat, nici la omul fără acte. Căpitanul se gîndea: „Acum am înţeles perfect. E clar de tot". Şi, zîmbind rece, întrebă:

— Probabil că clientul dumneavoastră, domnule doctor (acolo se dă titlul doctorilor în orice ştiinţă), vrea să fie expulzat spre Vest, în Austria?

— Cum aţi ghicit? întrebă avocatul, rîzînd. „Asta, în schimb, îşi bate joc de mine", se gîndi căpitanul, de aceea răspunse:

— Vom cere pedeapsa maximă în zile de închisoare.

Şi-i spuse lucrul ăsta şi omului fără acte, pe romîneşte. Acesta însă nu răspunse, ci se ridică, spuse „bună seara" şi-i dădu mîna avocatului, spunîndu-i tot pe romîneşte „bună seara". Avocatul, rîzînd, îi apucă mîna în amîndouă ale sale şi i-o scutură de multe ori, de parcă nu mai putea isprăvi. Cu acelaşi prilej îi strecură în palmă o hîrtiuţă împăturită în opt, mare cît un sfert de timbru poştal, şi pe care erau scrise pe romîneşte (singura limbă pe care-o vorbea omul fără acte), instrucţiuni. Locotenentul şi soldatul nu bănuiră nimic. Căpitanul se gîndi: „Acum i-a strecurat în mînă o hîrtiuţă cu instrucţiuni. Aş putea să i-o iau — ar înghiţi-o, probabil, înainte — dar ce folos? La urma urmei, ce mă priveşte pe mine? Eu îl trimit să facă două săptămîni de închisoare, şi pe urmă, într-o noapte bine înnorată, peste frontieră. Dacă vrea el cu atîta încăpăţînare, poate să se ducă şi la dracul. Esenţialul e să nu rămîie aici în ţară: avem destui de-ai noştri".

Ilustraţie de GETA BRATESCU

— La revedere atunci, domnule căpitan, la revedere, domnule locotenent: mi-a făcut mare plăcere cunoştinţa. Mîine dimineaţă vă vizitez, ca să vedem cum procedăm mai repede. La revedere, la revedere.

— La revedere, domnule doctor. Soldat, du-l pe arestat îndărăt în celulă.

Şi se uită după prizonier cum iese. Apoi se uită la locotenent. Acesta era înalt cît uşa, spătos, mlădios, blond; era superb. Arestatul ieşise fără să se ţină prea drept; era scund, nici frumos, nici voinic; oarecare; sărăcăcios. Şi cu capul lui rotund, tuns scurt: „Ce figură prăpădită", se gîndi căpitanul cu necaz. „Şi ăsta, ăştia, se duc *acolo*!" Se duse să-şi ia mantaua şi şapca. „Numai încăpăţînarea e de ei". Se îmbrăcă. „E adevărat că o încăpăţînare ca asta e foarte primejdioasă. Foarte". Ii spuse locotenentului:

— Mi se pare că am isprăvit. Hai să bem o bere.

2

Omul fără acte de identitate fusese împreună cu altul, care ştia o limbă străină. Cu acela împreună stătuseră prin sate de munte, ascunşi pe la ţărani, şi încercaseră să treacă prin păduri; la una din încercări, se răzleţiseră unul de altul; cellalt trecuse şi astfel rămăsese el singur. De o lună şi ceva nu mai auzise cuvînt pe care să-l înţeleagă. Trecuse de trei ori frontiere necunoscute, noaptea. Acum era iarăşi noapte, şi stătea întins pe o bancă de scînduri, într-un arest de poliţie, şi dormita.

Era întuneric şi frig. Erau nişte ţevi de calorifer în încăperea aceea mare şi rece, cu tavanul scund; dar caloriferul părea să nu funcţioneze. Sau era închis numai aici. Robinetul n-avea mîner. Inchiseseră caloriferul şi luaseră mînerele.

Mîncarea fusese rece şi ea. Uitaseră să le aducă mîncarea, apoi cineva îşi adusese aminte şi le-o adusese în nişte străchini de tinichea. Mîncaseră. Vagabondul ceruse de la toţi. Ii dăduse şi el vagabondului, care mîncase mult de tot şi adormise. Acuma sforăia. Vagabondul avea vreo cincizeci de ani, era gras, cu obrajii plini, acoperiţi de ţepi de barbă neagră. Ochii îi erau roşii pe margini, şi buza de jos îi atîrna, umedă; era îmbrăcat în haine care stăteau pe el ca pe-o sperietoare de ciori, şi multe una peste alta, vădit aruncate de foştii lor proprietari ca ne mai fiind bune de nimic, tocite, găurite, cu marginile destrămate, decolorate; cea mai de deasupra era un fost pardesiu sau palton de stofă de un gri devenit albicios, şi cu poalele foarte largi; în picioare avea şoşoni rupţi, legaţi cu sfoară. Acuma însă nu se mai vedea. Sforăia, horcăia, dar nu se vedea; era întuneric de tot, abia se desluşea fereastra cu gratii. Omul fără acte stătea cu capul rezemat de zid şi într-un cot. I se părea că adoarme. Auzea însă şi nişte şoapte, şi rîsete înfundate. Erau doi care păreau a fi împreună, tineri amîndoi; unul înalt, spătos, cu gîtul gros şi ceafa dreaptă şi o faţă mare, nemişcată; avea un piept lat, şolduri înguste, braţele şi picioarele groase; nu purta decît un tricou gros de lînă şi nişte pantaloni de doc foarte strîmţi pe coapse, care-l făceau să pară că umblă cu şezutul gol şi erau destul de indiscreţi şi în faţă. Cellalt era mai scund, mai subţire, mai tînăr, poate nu peste optsprezece ani; avea părul blond şi buclat, faţa albă, ochi mari verzi şi rîdea cu voce de tenor, alintat ca o femeie. Purta un costum *bleumarine* tocit şi pantofi negri scîlciaţi, iar la gît un şal de mătase atît de frumos şi de nepotrivit cu restul îmbrăcăminţii lui, încît nu putea fi decît de furat. Aştia doi vorbeau mereu; cel tînăr de tot surîzînd provocător, privindu-l în ochi pe atletul cu faţa nemişcată. Acesta nu părea nici bucuros, nici plictisit. Se uita în gol. Sau se uita la cellalt, fără expresie. Răspundea scurt cu voce scăzută. Cellalt începea iar, vorbea, părea să-l întrebe. Odată, într-un tîrziu, cel cu fizic de luptător de circ zîmbi şi spuse ceva; dar cel mai tînăr nu păru să se bucure ci deodată îl privi pe furiş, atent, fără nici o veselie, ca pe ceva neconoscut, un obiect cu totul străin pe care vrei să-l înţelegi, să pricepi la ce serveşte.

Pe urmă puştiul se legase de omul fără acte. Îi vorbise, îi făcuse semne. Acesta însă se uita la el cu ochi limpezi şi căprii, şi nici nu clipea. Puştiul începuse să-i numească ţări, în două sau trei limbi. Omul fără acte înţelese însă că e vorba de nume de ţări şi zise, cu un zîmbet şters:

— Romîn. Romînia.

— Ah! Budapest! Paprika! exclamă tînărul. Omul fără acte dădu din umeri, zîmbind. Cellalt îl lăsă în pace, şi iar începu să-l cicălească pe voinicul în tricou şi pantaloni de doc, care însă îl ascultă la fel de posac ca şi pînă atunci.

Acuma era noapte. Şuşoteau mereu. Apoi unul — părea să fie cel mai tînăr — scoase o exclamaţie de durere şi de plăcere, urmată de multe cuvinte repezite, în şoaptă; poate spuse cu necaz. Era întuneric beznă.

Omul fără acte dormita. Pe nesimţite începu să umble prin pădure. Pădure înaltă de fag şi de brad; trunchiuri groase şi ude de ploaie se înălţau ca nişte turnuri, sus de tot. Ploaia şiroia rece; lespezi de piatră se clătinau sub picior; bocancii alunecau pe gresie udă; foşnea pădurea bătrînă legănîndu-se în vînt, vuia, clocoteau izvoarele, şuvoaiele, rîpele pline de apă. Omul pe care-l urma el era o mogîldeaţă neagră în beznă. Se opri; îl luă de mînă şi-i arătă încotro trebuie să meargă, apoi îi şopti:

— Să-i spui lui feciorul-meu să se întoarne acasă. Ii face muierea. Să se-ntoarne; aşa să-i spui.

Apoi se-ntoarse şi porni în jos.

Acum urcuş prin pădurea sălbatică: urlă pădurea; nu se aude scrîşnind piatra sub tălpi. Acum, o pajişte. Umblă prin pămînt, glod cleios. Şi deodată un strigăt, aproape, şi clănţănitul închizătorului unei puşti.

Tresări din somn, cu inima bătînd prea tare, sufocat. Suflă greu, adînc, ca să-şi potolească bătăile inimii. In întuneric auzea şoapte, rîset înăbuşit, un mic ţipăt scurt: se strîmbă în întuneric. Nu-i venea să spună nimic: în mai bine de o lună de tăcere te dezveţi să vorbeşti, ţi-e legată limba.

Deodată auzi plescăind o palmă pe un obraz; apoi cuvinte întretăiate, mereu unul repetat, gîfîind. I se părea că se bat. Dar nu mai fu atent.

Ameţi; şi deodată auzi în întuneric (vorbeau încet, ca să nu-i audă vecinul, locuiau într-o căsuţă de paiantă dincolo de uzina electrică, dar pe cellalt mal al gîrlei, şi peretele despărţitor între odaia şi bucătărioara lor, şi odaia vecinului căruia-i erau şi chiriaşi, era de lemn), în întuneric o auzi pe nevastă-sa cum şopteşte:

— Nu pleca. Ce nevoie ai să pleci?

Simţi o ciudă tristă, apăsătoare, neputincioasă.

— Cum poţi vorbi aşa? întrebă el. Dacă aşa ar vorbi toţi, cine-ar mai pleca? Trebuie, înţelege-mă şi tu. Trebuie să plec.

— Eu ce să mă fac? Ce-o să mă fac? şoptea ea plîngăreţ.

— O să aibă ei grijă de tine. N-o să duci lipsă de nimic, zise el.

Apoi rîse silit:

— Nu mai mult decît cu mine. Nici ei n-au bani; dar o să te ajute.

— De ce pleci, de ce pleci? şoptea nevastă-sa; — de ce tocmai tu? Să plece neînsuraţii; tu eşti însurat.

— Eu trebuie să plec; am cerut eu anume, murmură el. Ii era necaz, se întristă că tocmai lucrul ăsta trebuie să i-l explice ei, că ea nu înţelege imediat, că nu simte ca şi el, un fel de înălţare curată a sufletului; o beţie rece — dar beţie nu era, nu era cu ameţeală la cap, ci cu capul limpede; trebuia să plece, era datoria lui; încercă să-i explice, dar ea plîngea fără zgomot în întuneric. El o iubea însă, voia să o ia în braţe, s-o strîngă, să facă dragoste cu ea; ea se lăsă ca moartă, şi pe el îl apuca o mînie, îi venea să zică: „Nu mă pedepsi acuma în felul ăsta! Nu ştii că mi-e drag de tine? Crezi că nu ţin la tine?"

Şi murmură:

— Cît sînt fără tine nici nu mă uit la o femeie; mă jur pe capul...

Şi i se păru că jură pe capul vagabondului aceluia bătrîn; tresări din somn: „Visez", se gîndi el; „visez mereu prostii". Se trezi de tot şi auzi acuma un zgomot scîrbos: vagabondul îşi făcea nevoile. Mîncase prea mult şi i se părea să-i fie rău. Iar peste cîteva clipe un miros spurcat arătă că făcuse pe jos, în tinicheaua de lîngă uşă, anume pusă acolo. Aşa mai făcuse şi ziua, iar paznicii îl siliseră să curețe. Acum se auzi şi vocea de bariton a flăcăului [illegible]. Îi trezise şi pe ei. Sau poate nu dormiseră.

Încercă să nu se mai gîndească la nimic. Trebuia să aibă răbdare. Cînd trecea din ţară în ţară, şi-i primeau oameni cu care nu se înţelegea în nici o limbă, dar care îl aşteptau, ştiau că trebuie să vină, îl adăposteau, îl duceau mai departe şi-l încredinţau altora — atunci spunea cîteodată pe romîneşte unde se duce şi se luminau la faţă, rîdeau, repetau şi ei în limba lor. Nu eşti niciodată singur. Dacă eşti într-un anumit angrenaj. Dar trebuie să-l găseşti. Trebuie să fii în el, se gîndi omul şi zîmbi în întuneric, cu o anumită şiretenie blîndă, mucalită. Asta e, trebuie să fii în el, şi să-l fi găsit la vreme.

Oftă. Vagabondul suspina şi el, adînc; ofta, îşi căuta loc şi se învîrtea pînă să se aşeze să adoarmă iar; mestecа în sec, cu zgomot, suflînd pe nas. Apoi începu să horcăie; întîi slab, o dată, de două ori, pe urmă tot mai tare. Omul care nu avea acte de identitate rîse fără zgomot în întuneric, apoi îşi puse un braţ sub cap. Se gîndi la cel cu care vorbise înainte de plecare; unul din organizatorii plecărilor. Un bărbat de vîrsta lui, poate chiar mai tînăr. Blond, cu părul lins şi o şuviţă căzută pe frunte; botos şi vesel. Şedeau amîndoi la o masă, într-o odăiţă care nu era locuinţa nici unuia din doi, şi blondul îi spunea cum are să fie călătoria.

— Pînă acolo, ai să fii cam singur.

Desena, vorbind. Desena pe o hîrtie pe care-o scosese din buzunar. Intîi, un purcel, din linii rotunde. Pe urmă, un peşte, care avea ochi cu genele lungi, încovoiate, ceea ce-i dădea un aer naiv şi sentimental.

— Şi eu am fost singur. La siguranţă, cînd mă anchetau. Dar cîtă vreme eşti conştient, ştii, nu? Ştii că în cutare loc e cutare, în cutare alt loc altul; tovarăşi, oameni. Colectivul. Gîndirea nu te lasă să fii singur. Conştiinţa. Conştiinţa o împărtăşim cu alţii. O au comună cu noi. Conştiinţa de clasă. Conştiinţa comunistă. Ai să vezi mai tîrziu: chestia cu singurătatea e o problemă centrală a omului; omul nu vrea să fie singur, şi caută cum să nu fie singur.

Aşa spunea, desenînd un cocoş. Acuma, omul care n-avea acte se gîndea la discuţia avută acolo, în odăiţa aceea care mirosea a pîine veche. „A pîine veche mirosea", îşi aminti el cu uimire faţă de asemenea amintire amănunţită şi exactă. Apoi i se păru că aude şiroind apa în codrul sălbatic unde pînă nu de mult trăiau zimbri; şiroia apa, vuiau a mare mîhnire coroanele pădurii, şi el mergea prin întuneric, în nopţi lungi; apoi călăuza se oprea şi-i şoptea:

— Să se întoarne. Să te-ntorni şi tu, că muierea lui face!

„Ce rost are să mă-ntorn eu, dacă naşte nevasta ăluia; nevastă-mea nu vrea să mă întorc", se gîndi el, logic, apoi se sperie şi tresări din somn. „Cine a spus că nu vrea să mă-ntorc?" se întrebă el; nu putea spune dacă întrebase cu glas tare. I se limpezi şi auzul astupat de somn şi auzi cum urinează cineva în tinicheaua din colţ. Auzise zgomotul acesta şi creierul lui care adormea începuse să viseze că aude plouînd în pădure şi rîpele şi pîraiele bolborosind pline de apă galbenă spumegată; iar tot drumul prin pădure atîta fusese: cît îşi făcuse cineva nevoia. Oftă, îşi schimbă sub cap braţul, şi iarăşi lăsă să-i cadă pleoapele. Era frig.

3

Trenul sosi în Gara de Est, se opri şi lumea începu să curgă spre hala cea mare acoperită, unde se vindeau zeci de ziare şi reviste, ultimele cărţi de literatură, romane sentimentale şi poliţiste; chioşcurile erau îmbrăcate în gazete şi reviste de culori ţipătoare; aerul era însă cenuşiu, umed şi mirosea a cărbune.

Treceau pe lîngă el oameni vorbind în limbi pe care nu le cunoştea, şi cu feţe deosebite de feţele oamenilor din ţară de la el. Se loveau de el, se grăbeau, femei care-şi aşteptau bărbaţii li se agăţau de gît şi-i sărutau pe gură de faţă cu lumea, nimeni nu se uita la nimeni, gara era mare, largă, afară piaţa umedă de burniţă cu miros de fum, multe taxiuri negre lucind de umezeală, oamenii năvăleau pe scări în jos. El porni încet, căutînd cu ochii ceva după care ar fi putut ghici direcţia. Cerul era apăsător, plin de nori mînjiţi cu negru de fum. Casele erau înalte, cenuşii gălbui, cu multe ferestre şi balcoane. Un zid de case în dreapta, un zid de case în stînga.

Sergentul de circulaţie care stătea în mijlocul străzii, la întretăierea dintre rue de Lafayette şi Boulevard de Magenta, avea o pelerină scurtă, care-l făcea să pară cocoşat, şi să semene cu o umbrelă pe jumătate deschisă. Cu bastonul lui alb, conducea circulaţia, grăbind rîul de automobile care mergea spre marile bulevarde. Se trezi cu un om îmbrăcat într-un pardesiu de stofă păroasă, încins cu un cordon, şi încălţat cu ciorapi de lînă pînă la genunchi şi bocanci, că vine la el şi-i arată un bileţel. Il întrebă destul de răstit ce doreşte. Omul îi arătă cu două degete gîtlejul şi făcu:

— Gă... gî... îă!

Sergentul înţelese că omul e mut şi începu să-i explice, dar omul îi arătă şi urechile, şi zise:

— Aîă, gîgă!

Sergentul ridică ochii, plictisit şi mirat că asemenea oameni sînt lăsaţi să umble singuri, apoi îi arătă cu braţul în jos pe strada Lafayette care se pierdea în depărtare, într-un fel de ceaţă plumburie. Omul dădu din cap şi plecă, zîmbind. Altfel ar fi fost greu să-i explici sergentului.

Strada era lungă şi largă şi dreaptă, un şanţ pătrat între două ziduri de case cu şiruri nesfîrşite de ferestre. Ploua subţire, mereu, şi treceau zeci de mii de automobile, zeci de mii de oameni îmbrăcaţi în gri închis sau negru sau aproape negru, cu umbrele negre.

La răscrucea cu marile bulevarde, unde furnicarul curge şi spre Avenue de l'Opéra, şi spre cartierul Nôtre Dame de Lorette şi spre Batignolles şi Montmartre, se opri, şi făcu iarăşi pe mutul. Nu-i mai venea să rîdă în sine: oraşul era prea mare, străzile astea nu se mai isprăveau, vitrinele nu se mai isprăveau, oamenii erau prea mulţi, umblau prea repede. O luă spre vest. Ajunse pe cheiul rîului, văzu palate cenuşii, un pod cu nişte vulturi aurţi la capete, alte palate cenuşii, pe unele tricolorul atîrnat în ploaie; apoi cupole în ceaţă, şi păienjenişul negru al turnului Eiffel; umblă pe sub copaci negri, desfrunziţi; ore întregi; plecase dimineaţa din Gara de Est şi ajunse în Billancourt după-amiază tîrziu, cînd se aprindeau luminile. Nu mai erau palate; rămăsese în urmă şi o pădure de copaci negri, curată pe jos şi fără tufişuri; acuma începea un fel de Cale a Griviţei, de Grand, cu casele ceva mai mari şi din zid ceva mai gros, şi cu mai multe resturi de fier prin curţi, carcase de camioane, pompe de fier; asfaltul părea de fier, ca şi văzduhul întunecat; fier ruginit. Incepură să se aprindă felinarele. Omul care n-avea acte mai opri cîţiva trecători, la răscruci; apoi ajunse, intră într-o curte, sună la o uşă. Apoi bătu. Nimeni nu răspunse. Burniţa plutea în aerul cu miros de fum. Era lumină pe străzi, lumină în văzduhul negru, galbenă-roşiatică, ca deasupra unui foc mare şi îndepărtat. Mai bătu o dată în uşă, mai tare. O femeie deschise uşa următoare şi întrebă tare ceva răstit. Omul nu înţelese, dar spuse răguşit:

— Iordănete!

Femeia îi răspunse ceva care suna la fel cu întrebarea de adineaori: tralalá. Adăugă încă ceva, apoi închise uşa. Omul se aşeză pe treapta de sus: trei trepte duceau în casă. Aşteptă, tăcînd, cu ochii la poarta pe care intrase. „Ce mi-a spus? Că nu e acasă? Că nu vine? Că vine mai tîrziu?" Mai stătu, multă vreme. Se întrebă: „O fi plecat din oraş? Nu se poate. Bolnav? Ar fi acasă. Bolnav la spital?"

Dacă nu-l găsea pe Iordănete, trebuia să se ducă într-altă parte. Avea unde să se ducă. Ştia unde. „Să mă duc chiar acum? E tîrziu, or fi plecaţi toţi acasă, nu găsesc decît birouri goale. Mai aştept". Şi iar aşteptă. Se uită la ceas — avea un ceas ieftin, pe care şi-l cumpărase cînd se-nsurase. Arăta nouă seara. „Mai aştept; trebuie să am răbdare". Rămase acolo, aşezat pe treapta udă, şi cu ochii la strada luminată pe care treceau mereu camioane, maşini, umbre de oameni. Ii auzea vorbind în limba lor străină, şi nu pricepea nimic, nimic; era închis în făptura lui. „Trebuie să-nvăţ", se gîndi el. „In cît timp se-nvaţă o limbă?" Avea să trebuiască să-nveţe şi altă limbă, ba pe aceea şi mai degrabă.

Căzu într-un fel de toropeală; i se întuneca mintea de încordare îndelungă, de oboseală, de foame, de singurătate; ceaţă în creier şi un sfredel în burta goală şi suptă. Deodată tresări: „Mă prostesc". Şi-şi sili ochii să fie limpezi, să vadă bine, ca un om care adoarme şi vrea să rămîie treaz, sau ca unul beat care vrea să nu vadă dublu. Şi iar aşteptă.

Un om veni repede, deschise poarta şi intră. Se opri în faţa necunoscutului care se ridicase repede în picioare. Il întrebă ceva; omul care n-avea acte nu înţelese şi răspunse:

— Iordănete.

— Eşti romîn? întrebă noul venit. Era voinic, cu o şapcă îndesată pe frunte, cu o scurtă groasă de postav, un tricou negru, avea o mustaţă tunsă scurt, ca şi omul fără acte. Acesta, întrebat dacă e romîn, şovăi:

— Da.

— Iordănete vine mai tîrziu. Dar eu stau cu el. Hai înăuntru.

Aprinse lumina, îşi atîrnă scurta şi şapca în cuier, rămase în tricou şi pantaloni; din buzunarele hainei scoase o sticlă de vin şi o pîine albă şi le puse pe masă. Apoi se uită la omul fără acte, care era nebărbierit, pămîntiu, cu cearcăne sub ochi.

— De unde vii? întrebă el deodată. Omul rîse, arătîndu-şi dinţii albi, şi răspunse:

— De pe stradă.

Cellalt, care scosese o cutie de conserve din dulap, o puse pe masă şi se uită iar la el:

— Mă, tu vii din ţară! exclamă el.

Omul fără acte zise:

— Şi Iordănete tot de acolo vine? de unde vii, nu tot din ţară?

Işi scotea pardesiul şi şi-l agăţa în cuier. Se aşeza. Era slab, sleit, îl dureau încheieturile; se simţea uşor de parcă plutea. Cellalt însă zise iar, din ce în ce mai hotărît şi mai vesel:

— Mă, eu ştiu cine eşti tu, mă! Tu eşti Tase Anghel! De cînd te aşteaptă Nae!

In ochii omului fără acte licări ceva, apoi se stinse.

— Ce vorbeşti, nene, zise el calm şi cu un aer morocănos. Se uita la pîine.

— Nu vrei să spui. Bine. Ştiu şi unde te duci. N-o să-mi spui nici asta. Bine, nenicule, zise cellalt. Omul nu răspunse nimic.

— De cîte zile n-ai mîncat?

Călătorul zise serios:

— Adineaori luai cafeluţa.

— Se vede, spuse cellalt şi-i dădu de mîncare. Apoi, cu cotul pe masă, se uită la el cum mănîncă. Se uită la el un sfert de oră, tăcînd amîndoi, apoi tot el zise:

— Nu-ţi fie ruşine. Mai mănîncă. Iţi spun eu de cînd n-ai mîncat. De cel puţin trei zile. Asta nu e foame de o zi.

Iordănete veni tîrziu, obosit şi morocănos. Cînd îl văzu pe omul fără acte, se schimbă la faţă şi strigă:

— Mă, Tăsică! Ce faci, mă? Bine-ai venit, mă! Nu mai ştiam ce e cu tine, pînă-n Austria ajunseseşi bine, şi de acolo ţi se pierdea urma! Mă, în ce hal eşti! Hai să bem o sticlă de vin, Tăsică; hai să vorbim, mă!

— Cu mine n-a vrut să vorbească, zise primul.

— Fugi de aici, Tase: e tovarăş de-al nostru. Puteai vorbi.

Tase Anghel zîmbi şters şi zise:

— Eu de unde să ştiu? Şi mă obişnuisem să nu vorbesc. Cînd vă aud vorbind, şi văd că vă-nţeleg, mi se pare nu ştiu cum, îmi vine nu ştiu cum; parcă visez.

Şi rămase mirat, auzindu-se că-i ies din gură atîtea cuvinte. Iordănete îl bătu pe umăr:

— Hai; bem o sticlă, te odihneşti, şi mîine vedem ce facem cu tine; porneşti mai departe. Bine că ai ajuns pînă aici.

— Da, zise Tase Anghel; — bine că am ajuns pînă aici.

Ii cădeau pleoapele peste ochi; vorbea anevoie; i se îngreuiase dintr-odată capul, după mîncarea aceea multă. Rosti năclăit, gata să cadă de pe scaun de somn:

— Acuma trebuie să pornesc mai departe.

4

In trenurile care mergeau spre sud, călătoreau sute de oameni cu paşapoarte eliberate de ambasada din Paris a Republicii Spaniole. Mulţi erau cu paşapoarte colective; zece, douăzeci, patruzeci de oameni pe un paşaport, fiecare cu numele lui. Trebuiau să-şi înveţe minte numele, ca nişte bolnavi de o boală a memoriei, şi-l scriau pe un bilet şi-l silabiseau; apoi îl repetau în şoaptă: López, Lopez, Espartero, Espartero, Berenguer... Trenurile treceau spre sud; călătorii spre Spania vorbeau între ei, spanioleşte, franţuzeşte, nemţeşte, italieneşte, bulgăreşte, în poloneză, cehă, sîrbo-croată, romînă, engleză, în limbi din Orientul Apropiat sau din nordul Europei.

La Perpignan, consiliul municipal era comunist, ca în multe oraşe din sudul Franţei. Primarul le ţinea călătorilor cuvîntări, fete frumoase le dădeau flori, lumea ridica pumnul strîns.

— Domnul Léon Blum trădează nu numai socialismul, ci şi democraţia şi libertatea! spunea primarul, pronunţînd cu tărie şi cu plăcere e-ul care în nordul Franţei se numeşte mut. — Ideea neintervenţiei este nefericită şi criminală! Fasciştii intervin, din prima zi a războiului civil! Să ştiţi că noi, francezii, în ciuda guvernului burghez al lui Léon Blum, vom respinge fascismul! Moarte fascismului! Trăiască democraţia, libertatea şi socialismul!

Vivat, viva, eviva, hoch! Trenurile treceau spre sud. Dar la frontieră, nu toate paşapoartele păreau bune. Zeci de călători se întorceau în Perpignan; locuiau în săli de clasă ale şcolilor; peste o zi sau două, porneau noaptea pe jos, spre munţi. Erau primiţi prin satele care-şi aleseseră şi ele primari comunişti. Porneau iarăşi. Treceau Pirineii; într-o noapte cu stele mari, şiruri de oameni încălţaţi cu alpargatas de sfoară care nu făceau zgomot pe piatră, călăuziţi de munteni din partea locului, se furişau pe poteci neştiute; a doua zi, obosiţi dar veseli şi gălăgioşi, erau la Figueras sau la Puigcerda. Zi şi noapte, săptămîni şi luni de-a rîndul, trenurile mergeau spre sud.

Petru Dumitriu

Fragment din „Biografii contemporane", volumul 1, documentul 2.

Ilustraţie de GETA BRATESCU

RĂDĂCINILE

CAP. XXXVII

Intr-al nouălea cer

Bancherul își luă ochii de la vitrina cu galoși. Se întoarse între gardieni. Unul dintre gardieni zise:

— I s-au udat boierului picioarele.

Altul îi răspunse:

— S-au udat și ale noastre.

— S-au udat, însă mai puțin. Noi nu purtăm pantofi boierești, subțiri. Purtăm bocanci.

Bancherul vru să ocolească o băltoacă. Gardianul arțăgos, care observase că i s-au udat picioarele, îi porunci:

— Treci prin băltoacă, boierule. N-o ocoli. Treci drept prin băltoacă.

Drugan se supuse. Trecu prin băltoacă și se udă pînă mai sus de glezne.

Pe cînd mergea istovit, se întrebă pentru ce se supusese poruncii absurde a gardianului. Ar fi putut să nu-l ia în seamă. Iși răspunse, vorbind încet:

— L-am ascultat pentru că am învățat să mă supun. Dar pentru ce am învățat să mă supun atît de ușor eu, care pînă ieri știam numai să poruncesc?

Gardianul arțăgos îl auzi mormăind și-l întrebă:

— Ce spui, boierule?

— Nimic, răspunse Drugan. N-am spus nimic.

— Atunci mi s-a părut.

— Nu ți s-a părut. Vorbeam singur.

— A! Vorbeai singur! E de rău, boierule. E de rău, dacă ai început să vorbești de unul singur. N-o să treacă mult și-o să ajungi la balamuc.

— N-ar fi rău la balamuc, gîndi Drugan. Acolo m-ar lăsa să mă odihnesc.

Se sperie singur de gîndul lui.

— La balamuc? Nu. Trebuie să-mi dea drumul să mă întorc la mine acasă.

Trecură pe lîngă Casa de Depuneri, pe lîngă Grand-Hôtel și pe lîngă vitrinele Galeriilor Lafayette. La Casa de Depuneri nu lucea nici o fereastră. Prin ferestrele mari ale cafenelei hotelului văzu o sumedenie de lume care citea ziare, conversa, consuma, trîndăvea.

— Oameni fericiți!

Vitrinele Galeriilor erau puternic luminate și încărcate cu jucării, cu schiuri și cu îmbrăcăminte de sport.

Jucării! De ce se aflau atîtea jucării în vitrine? Iși aduse numaidecît aminte că se apropia Crăciunul. De cînd îl arestase? I se păru că a trecut multă vreme de cînd îl înhățase Tretin. Dar jucării? De cînd nu mai cumpărase el, Drugan, jucării? In orice caz, de mult, de foarte de mult. N-avea cui să cumpere jucării. Fetele îi crescuseră mari. Nu le trebuiau jucării, ci mașini. Le cumpăra mereu automobile. Modelele se schimbau de la an la an. Iar costume de sport, schiuri... Tiei nu-i plăcuse sportul. Nici fetelor lui nu le plăcuse sportul de iarnă. Jucăriile colorate îl înduioșară. De mulți ani nu-l mai înduioșase nimic. Duioșia îl îmblînzi și-l umplu de bucurie. Bucuria lui însă se amestecă repede cu tristețea. Invinse tristețea.

Așadar, în oraș, trăiau oameni care aveau copii și care cumpărau jucării pentru copiii lor. Mai trăiau și oameni tineri care făceau sport. Iarna erau plini munții de oameni tineri. Pe el îl părăsise de mult tinerețea. Trăia închis în biroul lui de la bancă. Punea la cale afaceri. Urmărea cu îndîrjire realizarea lor. Loviturile pe care le aplica adversarilor îi aduceau bucurie. Ii aduceau bucurie și cîștigurile. Averea lui crescuse, devenise imensă. Tretin îl întrebase ce avere are. Dacă el, Drugan, ar trăi cîteva mii de ani și nu s-ar îndeletnici cu nimic ci numai cu consumarea averii pe care o avea, tot nu ar izbuti s-o consume pînă la ultima para. Mai avea de trăit puțin. Poate cinci ani. Poate zece ani. De dragul cui se străduise să facă avere? Cui avea să lase el atîta avere? Nevestei? Nevasta îi era șubredă, bolnăvicioasă. Vieţuia zăvorîtă în vila de pe Furnica. Fetelor? Ieșiseră pe lume neisprăvite. Mai bine nici să nu se gîndească la ele. Și nevasta și fetele îl disprețuiau și-l urau pentru legăturile lui cu Tia. Au aflat, fără îndoială, despre învinuirea care i se aduce. Au aflat și despre arestarea lui. Parcă o aude pe nevastă-sa spunîndu-le fetelor.

— Trebuia să i se întîmple. Nu se mai sătura de muieri. Se stricase. Eu nu-i mai ajungeam.

Și parcă o aude pe cea mai mare răspunzîndu-i:

— A găsit ceea ce a căutat.

Părăsiră calea Victoriei. Făcură cîțiva pași pe o stradă în pantă.

— Pe aici.

Intrară în sumbra clădire. Se opriră pe un coridor lung și prost luminat. Ușa se deschidea și se închidea într-una. Curentul rece care străbătea coridorul îl înghețá. Iși auzi urechile auind. Unul dintre cei patru gardieni urcase scările. Drugan îl văzu întorcîndu-se însoțit de un comisar slăbuț, mărunțel, oacheș. Comisarul slăbuț, socotind că în cazul Drugan s-ar putea întoarce roata, îl privi pe bancher cu bunăvoință. Il salută și îi spuse:

— Domnule Drugan, am primit ordin să te duc la beci. N-am ce-ți face. Trebuie să te duc la beci. Te rog, urmează-mă.

Le porunci gardienilor să rămînă pe loc. Bancherul, din cauza oboselii care îl cuprinsese, se clătină. Era cît pe-aci să se prăbușească. Comisarul îl apucă la timp de braț. Il încurajă:

— Te rog să te sprijini de mine.

Bunăvoința comisarului, exprimată în cîteva cuvinte, brațul subțire și slab care i se oferise, îi umplură inima de fericire. Gîndi: «Mai sînt și oameni miloși pe lume. Dar eu am fost milos cu oamenii? Am fost. Cînd am fost?» Nu-și aduse aminte în ce împrejurări a fost el, Drugan, milos cu semenii săi. «Am fost. Insă acum nu-mi aduc aminte amănuntele pentru că sînt prea ostenit. Judecătorul de instrucție m-a interogat prea mult». Iși împăcă și își liniști conștiința. Coborîră încet multe trepte. Cam pe la jumătatea drumului prinse curaj și-l întrebă pe comisar:

— Nu cumva ai putea să-mi spui dacă avocații din contenciosul meu de la bancă s-au mișcat? Am o duzină de avocați în contencios.

— Nu știu, domnule Drugan, însă dacă dorești să afli, mă voi informa, iar mîine dimineață, dacă va fi posibil, îți voi comunica.

— Mare năpastă a căzut pe mine, spuse Drugan.

— Cum năpastă? Ai otrăvit-o pe Tia Cudalbu. Unde vezi dumneata năpasta? Nu poate fi vorba de nici o năpastă.

— Dumneata crezi într-adevăr că eu am ucis-o pe Tia Cudalbu?

— Toată lumea crede.

— N-am ucis-o.

Comisarul se supără. Iși aspri glasul și spuse:

— Ai ucis-o, n-ai ucis-o, treaba dumitale. Nu mi-a ordonat nimeni să te anchetez. Te anchetează, după cîte știu, domnul judecător de instrucție Tretin.

— Am dorit să cunoști că nu am ucis-o pe Tia Cudalbu.

— Iau act de această dorință. De ajutat însă nu te pot ajuta cu nimic. N-am căderea s-o fac.

Ajunseră într-o sală mare, scundă. Pe cînd o străbăteau, un comisar șef care venea din partea cealaltă a subsolului, văzîndu-l pe comisarul pirpiriu că-l sprijină pe bancher, îl întrebă:

— Ce s-a întîmplat cu babalîcul tău, Zainea? L-au lăsat picioarele?

— L-au cam lăsat, domnule comisar șef.

— Amorul... Amorul... Amorul și Omorul...

Zainea rîse de gluma comisarului șef apoi îi spuse unui om de pază:

— Deschide-ne.

Omul de pază descuie ușa. Comisarul îi zise bancherului:

— Ai să rămîi aici pînă mîine dimineață. Incearcă să te acomodezi și, dacă poți, încearcă să și dormi.

Drugan îi mulțumi. Zainea deschise ușa, îl împinse pe bancher înăuntru. Ușa de fier, grea, se închise în urma lui cu zgomot. Cheia scrîșni metalic în broască.

Spaima năvăli asupra lui Drugan și-l cuprinse. Părul i se zburli. Pielea i se încreți. Șira spinării îi înghețá. In prima clipă se trase îndărăt. Puse mîna pe clanță. Vru să deschidă repede și să fugă. Auzi hohote de rîs. Hohotele de rîs îi risipiră într-o oarecare măsură spaima. Ceea ce vedea nu erau arătări ci oameni. Nu se afla în infern ci într-o odaie de la beci. Careva zise:

— Nu-i place boierului.

Altul îi răspunse:

— Parcă nouă ne place vizuina? Nu ne place, însă nu avem încotro.

— Nici boierul nu are încotro. Așa că, pînă la urmă, vrea, nu vrea, o să se obișnuiască și el.

Drugan se lipi de ușă. Orice s-ar întîmpla, el nu se va amesteca în gunoiul acesta omenesc. Nici măcar nu se va atinge de gunoiul acesta. Cu toată marea lui oboseală, va rămîne pînă mîine dimineață lipit de ușa aceea de fier. Iși va aduna puterea pe care o mai are. Iși va struni voința. Toată situația lui în lumea mare și-o cîștigase datorită voinței lui. Voința lui era de fier. De fier era și pumnul lui cu care își strivea adversarii. Dar tot de fier era și ușa de care sta rezemat. Tot de fier era și încuietoarea. Și cheia era de fier. Insă cheia nu se afla în buzunarul lui ci în buzunarul omului de pază de pe sală. In buzunarul lui, al lui Drugan, nu se mai afla nici o cheie. De ce îl trimiseseră aici? Ca să-l chinuie? Ca să-l demoralizeze? Va suporta chinul. De demoralizat însă nu se va demoraliza. El care avea voință de fier, pumn de fier... De fapt, nu mai avea nimic. Ii veni să plîngă. Il cuprinse rușinea. Dacă ar plînge s-ar dovedi slab și gunoiul omenesc din jur l-ar batjocori. Dar ce-i păsa lui de părerea acelui gunoi omenesc? Iși stăpîni totuși firea și nu lăcrimă.

Odaia era mică, mai curînd vizuină decît odaie. De tavanul mărunt atîrna, drept la mijloc, un bec firav pictat de muște. Pe pereții cenușii, afumați, se aflau scrise cu creionul ori scrijelite cu vîrful ascuțit al cuiului, sute de cuvinte și de fraze pe care nici un om de lume nu le rostește decît pe întuneric și numai atunci cînd mintea însăși e copleșită de întuneric. Se pomeni citindu-le cu vădit interes. Intîi citi cuvintele și frazele scrise clar. Apoi se pomeni străduindu-se să le descifreze pe cele încurcate. Cuvintele porcoase, frazele grosolane, crude, treziră în el pofte și amintiri. Insă aerul gros, greu și acru pe care îl aspira, îi stinse poftele. Durerea de cap care îl cuprinse îi alungă amintirile și-i goli cu totul mintea.

Oamenii aruncați acolo claie peste grămadă tăceau. Tăceau și îl priveau. Unul rupse tăcerea. Intrebă:

— Pungaș?

— Poate, îi răspunse altul. însă nu de buzunare.

— M-aș mira, grăi al treilea. Cred că mai curînd e escroc de mare clasă.

— Dacă ar fi escroc, își dădu cu părerea al patrulea, nu l-ar fi trimis între noi la beci. Regele și Lupeasca l-ar fi dibuit și l-ar fi făcut ministru.

Al cincilea spuse:

— Uitați-vă la ochii lui. A ucis de curînd pe cineva. Are ochii unuia care a omorît om.

— Pentru jaf?

— Asta n-aș mai putea s-o spun. In orice caz ăsta e grangur. Un grangur care a omorît om.

Intr-un colț, un glas grav spuse:

— Săracul... E năpăstuit. N-a omorît pe nimeni. Adineaori era gata să plîngă. Cine omoară om nu plînge.

— De ce?

— Omului care omoară om îi seacă izvorul lacrimilor.

— De unde știi?

— Din experiență.

— Pe cine ai omorît tu?

— O femeie cu care trăiam. Am bănuit că mă înșeală și-am omorît-o.

— Cu ce?

— Ei, cu ce! Cu toporul. I-am despicat țeasta.

— Și n-ai mai plîns de atunci?

— N-am mai plîns.

— Dar de rîs, ai rîs?

— Am rîs, de ce să nu rîd. Cînd am avut de ce rîde, am rîs.

Mai departe, Drugan băgă de seamă că nici unul din oamenii aceia nu se mai ocupă de el. Răsuflă ușurat. In același timp însă simți că îi pare rău. Mai înainte, cînd era cine era și lucra la banca lui, avea adînc înrădăcinată în inimă credința că el este un personaj foarte important. Unii îi discutau și-i invidiau loviturile. Alții îi admirau inteligența și puterea. După ce se încurcase cu Tia și începuse să iasă cu ea în lume, mulți îl bîrfeau, însă îi recunoșteau succesele pe care le avea la femeile tinere și frumoase. Era, cu alte cuvinte, un personaj discutat. Gunoiul acesta însă, în mijlocul căruia îl azvîrlise un comisar pirpiriu, îl discutase două minute. Atîta numai: două minute. I-ar fi plăcut ca și aici, la beci, să fie obiectul principal al atenției și discuției oamenilor. Ar fi dorit cu ardoare ca și aici să fie cineva deosebit. Arestații însă păreau că-l și uitaseră. I se păru curios că nici unul din ei nu-l cunoaște nici măcar după nume. Orgoliul îi aduse o suferință în plus.

Iși aruncă privirile peste oamenii de la beci. Erau peste douăzeci într-o odaie în care ar fi fost loc cel mult pentru cinci-șase. Se culcaseră unii peste alții, la întîmplare, de parcă îi aruncase cineva cu furca.

— Zi-mi, Chiorule. Nu te-am mai auzit de mult cîntînd. Zi-mi.

— Ce să-ți zic, Mandeo?

— Cum să-ți zic, Mandeo, cîntecul lui Gică, dacă pe mine nu mă cheamă Gică?

— Zi-mi cîntecul lui Gică, Chiorule.

— Dacă ți-i negreșit...

— Vezi bine că ți-i...

Chiorul — care nu era cituși de puțin chior — își răsturnă capul frumos și pletos pe spate, clipi de cîteva ori pripit din ochii mari și codați și începu languros:

De nimenea n-am frică
N-am frică.
Căci eu sînt Gică.
Sînt apașu' după Grant,
N-am nici o frică,
Și fetițelor frumoase
Sînt amant...

Chiorul cîntă multă vreme. Isprăvi cîntecul lui Gică, îl luă de la început, mai cîntă unul și încă unul. In toate cîntecele pe care le cînta Chiorul era vorba de dragoste, de fetițe frumoase, de gelozii și de omoruri făptuite la repezeală, cu șișul, cînd sîngele se aprinde și nu mai poate fi stăpînit.

Chiorul avea glas dulce, plăcut și cînta cu adevărată patimă. Il asculta Mandea. Il ascultau și ceilalți. Lipit de ușa de fier, îl asculta pe Chior și bancherul Alion Drugan.

Lui Gică cel din cîntec nu-i era frică de nimic. Nici lui Drugan nu-i fusese înainte de a fi arestat frică de nimeni și de nimic. Dar acum? După nici două zile și două nopți de detențiune, ajunsese să-i fie frică nu numai de judecătorul de instrucție Tretin, dar și de un simplu gardian. Ii poruncise Tretin să stea în picioare. Și el rămăsese în picioare ore și ore, pînă cînd simțise că îi trec oasele unul printr-altul și leșinase. Ii poruncise un nobrăzat de gardian să nu ocolească băltoaca. Și el, Drugan, ascultase stupida poruncă, trecuse de-a dreptul prin băltoacă și își udase picioarele. Gică cel din cîntec nu avea nici o frică. La beci, el, Drugan, sta rezemat de ușă, de frică să nu se amestece cu ceilalți, cu gunoiul. Dar Chiorul, Mandea și toți ceilalți care se aflau acolo nu aveau frică. Căzuseră în mîinile zbirilor. Zbirii îi închiseseră pe toți aici, la beci. Erau osteniți. Se culcaseră pe cimentul rece și murdar. Iși păstrau buna dispoziție, vorbeau, glumeau, mai și cîntau. Atunci pentru ce el, Drugan, credea că oamenii aceștia sînt gunoi omenesc? Erau mai tari decît el. Erau tari chiar aici, la beci. El fusese tare, afară, în libertate. Ei avuseseră curaj, afară, în libertate. Gunoiul din jurul lui fusese tare și afară însă era tare și aici, la beci. Atunci pentru ce el, Drugan, îi se credea superior? Pentru că avea case, și vile, și bancă, și slugi și automobil, și bani cu carul? Dar la ce-i folosea acum tot ceea ce avea afară, în oraș, în țară, în străinătate? Iși uitase galoșii la Capșa. Vrusese să-și cumpere galoși și nu avusese cu ce. Voise să se odihnească. Și nu i se îngăduise. Voise să mănînce. I se pusese în față, ca la slugi, o strachină de ciorbă de fasole și o bucată de pîine neagră. Lui, rafinatul, pe care altă dată nici un fel de bucate, fie ele cît de rare și de bine pregătite, nu-l mulțumea. Ii plăcuse ciorba. Ii plăcuse și pîinea. Acum ce dorea? Mai nimic: să se poată întinde pe dușumea și să doarmă, să doarmă pînă se va sătura de somn. Altceva? Nu mai dorea și altceva? Ba da. Ar fi însemnat să se mintă singur dacă n-ar fi recunoscut. Dorea, jinduia o țigară întreagă, să tragă din ea măcar cîteva fumuri. Mulți fumau. Unii, cîte doi pe o țigară. Trăgea unul un fum, întindea țigara vecinului, acela trăgea un fum și i-o înapoia primului. Era ca la un joc. Doi tineri fumau și ei împreună o țigară, însă în alt chip. Posesorul țigării trăgea fumul în piept. Cînd îl arunca afară, celălalt își apropia gura deschisă de a lui, prindea fumul, închidea gura și-l slobozea pe nări. Aceluia care i-ar fi oferit o țigară, i-ar fi rămas recunoscător pe veci. Recunoscător! Nu mai avea nimic al lui în afară de straiele cu care era îmbrăcat și batista din buzunar. Batista se murdărise. O folosea totuși. Cum și-ar fi putut el arăta mai tîrziu recunoștința? Probabil că avea să-l condamne. Dar... Dar altă dată se și jurase că-i va rămîne pe vecie recunoscător lui Opran Baboie. Tot norocul — și acum va vedea că și nenorocul lui — îi venise de la Opran Baboie. Opran Baboie și-l luase asociat atunci, imediat după război, cînd el, Drugan, nu era decît un coate-goale. Opran Baboie făcuse om din el. Și cum își arătase el, Drugan, recunoștința față de Opran Baboie? La drept vorbind, nici nu avusese cînd, pentru că Opran Baboie murise. Dar de ce murise Opran Baboie? Cum de ce murise? Justiția stabilise la timp cine și cum îl omorîse prin otrăvire pe Opran Baboie. Insă Tretin dezgropase povestea și i-o vîntura amenințător pe sub ochi. Să fie sănătos Tretin. Ba nu. Să nu fie sănătos Tretin. Să-l apuce turbarea și să moară. Tretin se purtă rău cu el. In cazul lui Opran Baboie ce-a stabilit atunci Justiția, rămîne sfînt. Dar ce va stabili acum Justiția în cazul asasinării Tiei Cudalbu? Tot sfînt va rămîne?

Căci eu sînt Gică,
Sînt apașu' după Grant,
N-am nici o frică,
Și fetițelor frumoase
Sînt amant...

Apașii după Grant își spintecă pîntecul cu șișul dacă li se uită în ochi polițiștii la femeile cu care chefuiesc ei. Ori își spintecă să-ți fure punga cu cîțiva gologani în ea. Acela care o otrăvise pe Tia — o! nu, nu era el acela — pentru ce o făcuse oare? Și lui îi plăcuseră fetițele frumoase. Nu le furase de la nimeni. Le ademenise cu parale. Intîi fusese Lia, pe urmă Mia, apoi una pufoasă, cu bot gros, scandalagioaică și mahalagioaică, pe care o chema Mioara. După aceea fuseseră altele și altele, apoi Tia Cudalbu. Mintea i se strînse și-i zbură. In locul minții îi rămase în cap un fel de fum verzui care se înfășura și se destrăma. Cînta cîntecul lui Gică în gînd. (Nu mai cîntase de pe vremea cînd fusese flăcău). Apoi îl îngînă:

N-am nici o frică
Și fetițelor frumoase
Sînt amant...

Chiorul, care avea auzul ascuțit și se lăuda că aude cum calcă Maica Domnului, cu tălpile goale, pe norii lui Dumnezeu, cînd se duce duminica la biserică, îl auzi. Rîse și-l întrebă:

— Zău? Ia spune-ne, boierule, ai fost într-adevăr amant al vreunei fetițe? Povestește-ne, să ne treacă mai ușor timpul.

Mulțumit că îl ia în rîs dar și că îl bagă în seamă, Drugan zîmbi și răspunse:

— Nu. Insă mi-a plăcut cîntecul dumitale.

— De ce să nu-ți placă? Fetițele din Grant și din Tei spuneau, cînd le cîntam, că am glas frumos.

Mandea se îmbufnă că prietenul său Chiorul stă de vorbă cu grangurul.

— Dar ce? Grangurul e fetiță?

— Nu, răspunse Chiorul, dar poate că mă place și el cum mă plac fetițele, cum mă placi și tu. Eu am venit pe lume ca să mă placă oamenii. Tu nu înțelegi. Ai mintea strîmtă.

— Pentru ce-ai spus acum, o să ne răfuim noi doi cînd o să fim afară.

Chiorului îi sări țîfna:

— De ce să ne așteptăm pînă atunci? De ce să nu ne răfuim acum? Dacă vrei ne putem răfui și acum, Mandeo.

— N-avem loc să ne batem.

— Ai dreptate. Aici n-avem loc să ne batem.

— Nici cuțite.

— Da, n-avem nici cuțite.

Se pupară și se împăcară.

— De ce să ne batem?

— N-avem de ce să ne batem.

Unul cu nasul și buzele roase adînc de boală, zise:

— Păcat că nu v-ați bătut. V-am fi făcut noi loc.

Chiorul îl înjură. Il înjură și Mandea.

Apoi Chiorul îl întrebă pe Mandea:

— Tu mai ai tutun?

— Mai am, răspunse Mandea. Pe fundul tabacherei. Trebuie să-l legumim.

— Dă-mi tabachera.

— Pentru ce?

— Dă-mi-o și nu mă întreba.

Mandea îi întinse Chiorului tabachera. Chiorul o luă, o deschise, desprinse o foiță, luă un pic de tutun sfărîmat între buricele degetelor, îl potrivi, răsuci foița, apoi o udă cu vîrful limbii. Țigara era ceva-ceva mai groscioară ca bățul de chibrit. Se ridică în picioare, călcă peste trupurile celor care dormeau și i-o dărui bancherului.

— Poate ai chef de fumat.

— Am, răspunse Drugan. N-am mai fumat de ieri. Mulțumesc.

— Chibrituri ai?

— Mi le-au luat.

— Mie, nu.

Chiorul îi aprinse țigara. După primul fum, Drugan se simți mulțumit. După al doilea, liniștit. A treia sorbitură de fum amărui îl înălță într-al nouălea cer.

Aerul gros din beci nu-l mai sufocă. Ii trecu și durerea de cap. Incepu să-i piară și greața care îl stăpînise. Se rezemă mai comod de ușa de fier cu umerii. Intinse un picior înainte și atinse cu el trupul unui om adormit. Contactul nu-i supără. Intinse și al doilea picior înainte. Se simți și mai bine. Chiorul se luă iar la harță cu Mandea. Harța o începu Mandea.

— De ce n-ai avut tu grijă de Săndica, așa cum ne-a fost vorba?

— N-am avut cum. La un an după ce te-au prins pe tine, m-au găbuit și pe mine.

— Știu. Dar în anul acela de ce n-ai avut grijă de Săndica? De ce nu i-ai dat ei partea mea?

Chiorul fluieră a pagubă. Pe urmă îi răspunse lui Mandea:

— M-am dus la bîlci, la Urziceni. Să îndoiesc cîștigul cu „uite popa, nu e popa"...

— Și nu ți-a mers? Vrei tu să-mi spui mie că nu ți-a mers? La „uite popa, nu e popa" ești tot atît de mare meșter ca și mine.

— De mers, mi-a mers. Aproape că îndoisem gologanii...

— Și?

— M-au ridicat curcanii. M-au înconjurat și m-au ridicat.

— Și n-ai putut să scapi de ei?

— Am scăpat. Am scăpat după ce le-am dat tot ce aveam asupra mea. Dacă făceam gît, mă înaintau cu bani cu tot la poliția din Ploești. Acolo m-ar fi recunoscut și m-ar fi băgat la gherlă.

— Stai, Chiorule, stai. Să stabilim adevărul.

— Să-l stabilim, Mandeo.

— Va să zică, tu ai scăpat din mîinile curcanilor de la Urziceni.

— Am scăpat.

— Și pe urmă cît timp ai mai lucrat pînă cînd te-au prins și te-au

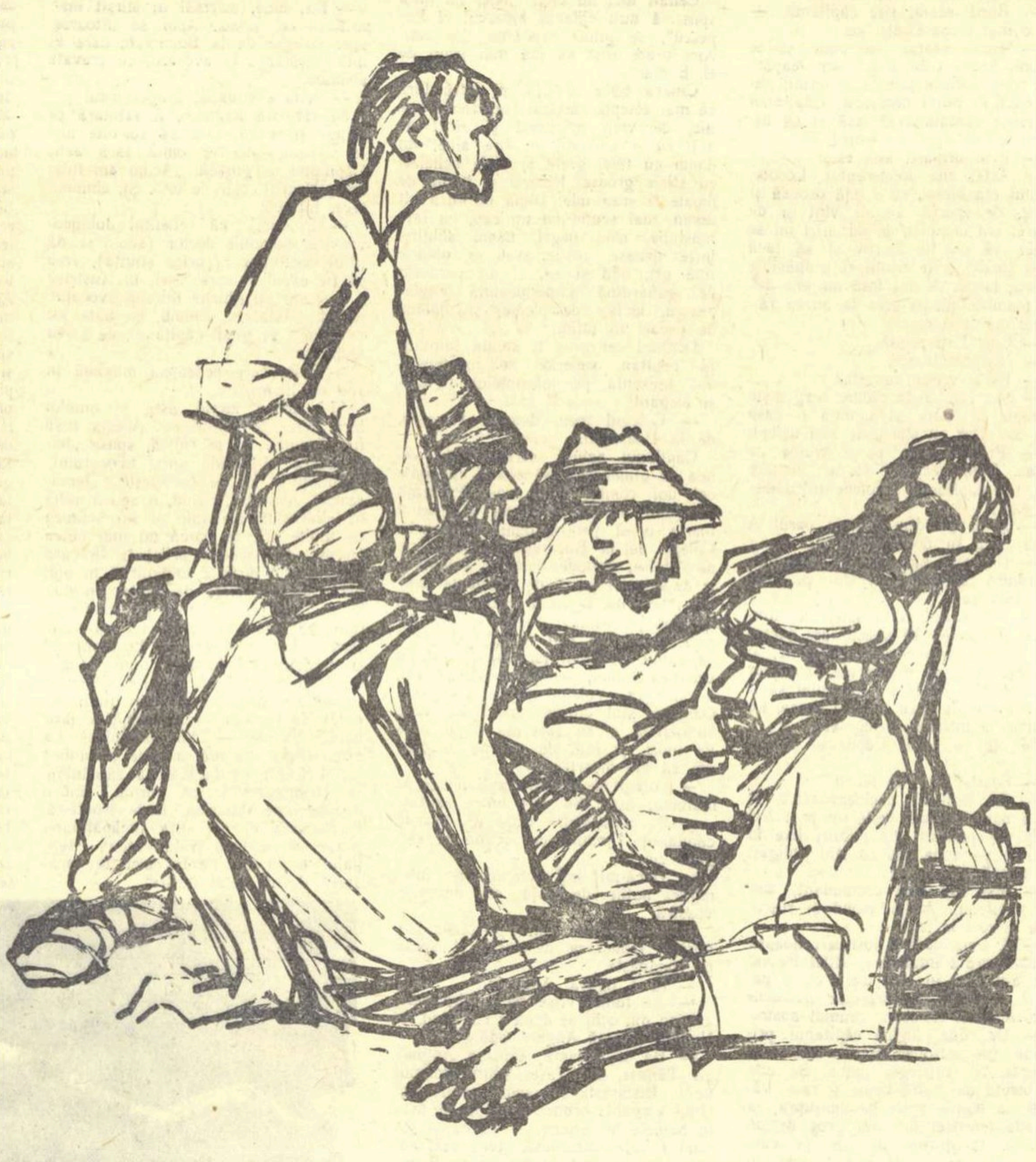

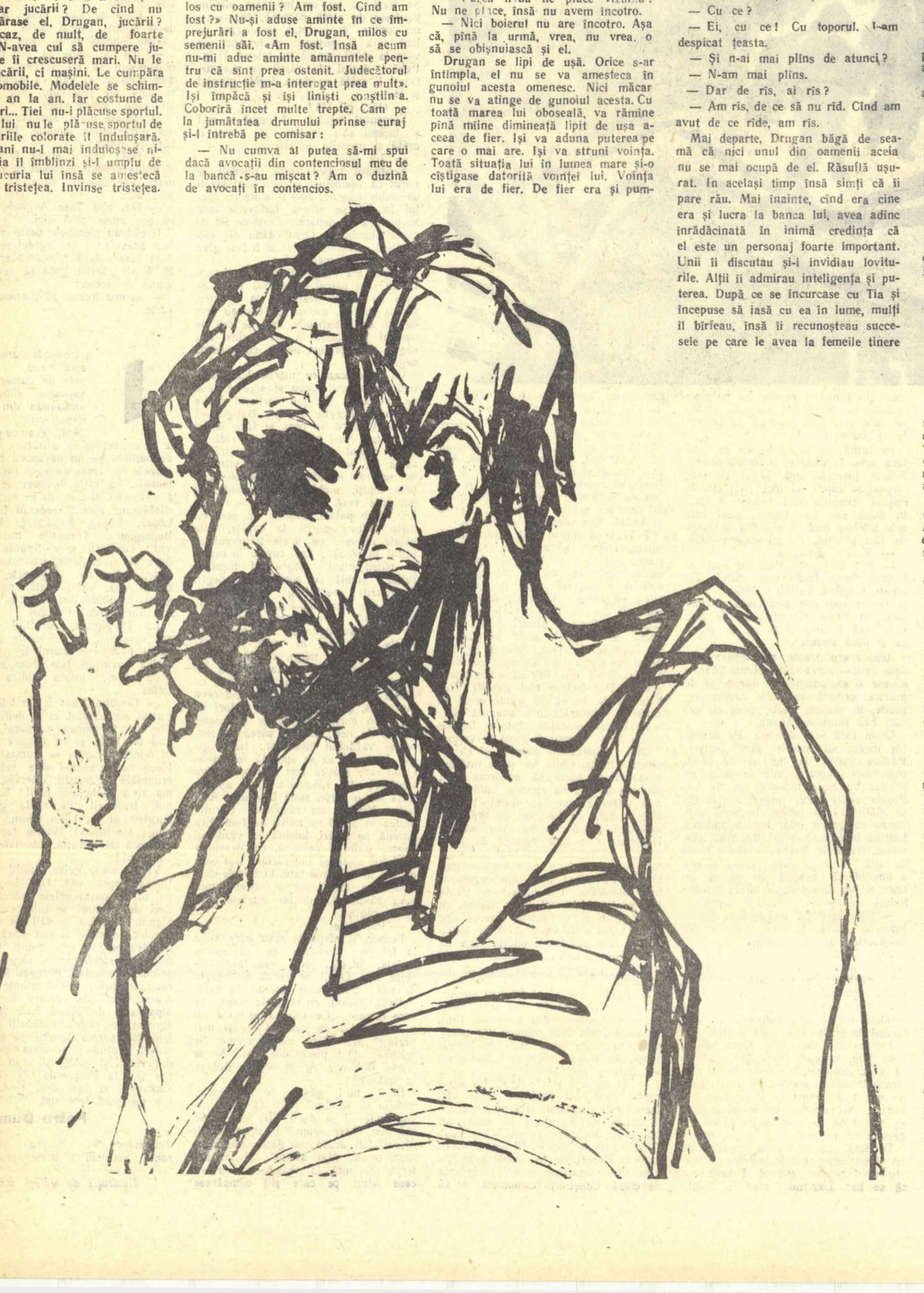

SÎNT AMARE

trimes la Ocnele Mari?

— Aproape un an.

— Și din cîștigul pe care l-ai avut în acest timp, de ce nu i-ai dat nimic Săndichii?

— De ce să-i dau, Mandeo?

— Erai obligat. Așa ne înțelesesem.

— Așa ne înțelesesem. Insă banii din care eram obligat să-i dau Săndichii tale mi-i luaseră jandarmii din Urziceni. Ceea ce am cîștigat eu mai pe urmă, erau alți bani. Și la acești alți bani tu nu aveai nici o parte, așa că nu aveam de ce să-i dau Săndichii tale bani.

— Porc de cîine.

— Ba tu ești porc de cîine.

— O să-mi dai socoteală cînd o să fim afară.

— O să-ți dau. Deocamdată dă-mi tabacherea să-mi răsucesc o țigară.

— Tot pentru grangur?

— Nu. Pentru mine.

— Ține-o!

Un bătrîn cu capul teșit care îi ascultase, îi întrebă:

— Dar cînd s-au petrecut faptele pentru care vă certați, măi, oameni buni?

— Acum unsprezece ani, spuse Chiorul.

— Și află că nu ne certăm, adăugă Mandea, discutăm. N-avem nici un motiv să ne certăm. Discutăm. Cu gura. Sau cu cuțitele.

— Dar de atunci pînă acum nu v-ați mai văzut?

— Nu, răspunse Chiorul. El a fost în pensiune la o pușcărie, eu la alta.

Trecu un timp. Apoi Mandea spuse:

— Știi, Chiorule, că atunci s-a lăsat cu roșu.

— Știu că a fost omor. M-am gîndit însă că isprava a făptuit-o Gîndacu.

— Eu mi-am șters cuțitul pe straiele mortului.

Drugan îl întrebă pe Chior:

— De ce v-au adus aici?

— Ne pun în libertate mîine. Ne-am ispășit anii.

Drugan era gata să se culce pe ciment. Să-și facă loc cu coatele, să se mai strîngă și să doarmă. Tocmai atunci însă unul dintre cei adormiți se trezi. Tuși. Icni. Il apucă vărsătura. Intinse gîtul și vărsă tot ce avea în stomac pe capul omului adormit, de lîngă el. Acela nici nu se clinti. Dormi liniștit mai departe. Bancherul își strînse picioarele. Spaima și greața se treziră și puseră iarăși stăpînire pe întreaga lui făptură. Ii tremurară mîinile. Ii tremurară picioarele.

Chiorul își fumă țigara pînă la jumătate. Se uită la Drugan și-i văzu obrazul galben. Ii înțelese suferința. Se ridică și-i înfipse chiștocul între buze. Ii spuse:

— Fumează, grangure.

Drugan potrivi țigara în gură și trase un fum. Chiorul îl întrebă:

— Pentru ce te-au adus aici, grangure?

— Sînt învinuit că am făptuit un omor.

— Și nu l-ai făptuit?

— Nu, spuse Drugan. N-am omorît pe nimeni. A căzut năpasta pe mine.

— Dacă e adevărat ce spui, du-te-n mă-ta. Nu ești interesant. Dă-mi țigara îndărăt.

Pînă să apuce Drugan să i-o dea, Chiorul i-o smulse dintre buze.

Mandea se așternu pe rîs:

— A ucis, Chiorule. Degeaba l-ai înjurat și i-ai luat țigara. De ucis a ucis, dar cum vrei tu să-ți mărturisească ție ceea ce încă n-a mărturisit la instrucție? E de-al nostru. Deși e grangur, e de-al nostru. Să-i facem loc să doarmă.

Mandea, împreună cu Chiorul, împinseră oamenii adormiți unul peste altul și-i făcură un loc, lîngă ușă, lui Drugan. Bancherul le mulțumi. Se ciuci, și își duse genunchii la gură. Il cuprinse moleșeala. Se lăsă într-o rînă și-și puse capul pe șezutul mare al omului zdrențăros care dormea alături somn adînc. Inainte de a cădea în cel mai dulce somn pe care îl dormise de cînd știa, simți cum omul adormit își duce mîna la spate să se scarpine. Drugan nu văzu cît de mare și de păroasă era mîna adormitului. Simți numai cum se lipește de obrazul lui o mînă caldă, vie. O prinse între mîinile lui și o ținu strîns și cu dragoste cum nu ținuse încă pînă atunci mînă omenească.

Dormi dus. Nu simți că-l năpădesc păduchii. Dimineața se trezi cel din urmă.

— Ai dormit bine, grangure? îl întrebă Chiorul.

— Mulțumesc lui Dumnezeu, bine, îi răspunse Drugan.

— Te pomenești că ți-o fi și foame?

— Imi cam este, răspunse bancherul.

— N-are nenea, că ți-ar da.

Cheia scrîșni în broască. Ușa se deschise. In deschizătură apăru Zainea. Spuse:

— Domnule Drugan, hai cu mine.

Somnul îl întremase pe bancher. Vru, totuși, să se sprijine de brațul comisarului. Acesta se feri.

— Acum nu pot să te mai iau de braț.

— Mi s-a agravat situația?

— Da, îi răspunse Zainea. Ai luat păduchi de la ceilalți. Te-au umplut păduchii, domnule Drugan... Dar avocații dumitale... Avocații dumitale încă nu s-au mișcat.

— De ce?

— Ți s-au pus sigilii la bancă. Avocații dumitale nu sînt siguri că va va avea cine să-i plătească pentru apărare.

La Tribunal, judecătorul de instrucție Tretin nu-l primi pe Drugan.

— Pînă după-amiază sînt ocupat. Duceți-l jos.

Gardienii îl duseră și-l predară la subsol. Acolo îl introduseră într-o odăiță în care se aflau cîteva scaune și o masă. Ii lăsară pe masă o cană de tinichea plină cu apă și încuiară ușa pe dinafară. Bancherul se așeză pe scaun. Dușumeaua îl ademeni. Părăsi scaunul și se lungi lîngă zid. Oboseala, pe care somnul „dintr-al nouălea cer“ nu i-o risipise în întregime, îl copleși. Adormi. Paznicul îi auzi sforăitul însă cum nu primise nici un ordin special, **îl lăsă să doarmă și să sforăie.**

Tretin sună. Omul de serviciu deschise ușa.

— Să vie Măriuța Lupei.

După cîteva clipe Tretin văzu intrînd în cabinetul lui o fată măruntică, cu obrazul oacheș și rotund. Ochii, două mărgele mari și negre, îi jucau în cap ca la veverițe. Se gătise. Iși pusese și mînuși în mîini. Nu părea nici speriată, nici emoționată. Tretin, surprins, se ridică în picioare și-i întinse mîna.

— Dumneata ești Măriuța Lupei?

— Eu sînt.

— Ia loc, domnișoară.

Măriuța Lupei se așeză pe scaun firesc, ca la ea acasă. Umblă în poșetă, scoase o batistă albă și-și șterse nasul cîrn. Spuse:

— Umezeala orașului! Am căpătat guturai...

— O să-ți treacă, îi răspunse Tretin.

— O să-mi treacă. Insă pînă atunci trebuie să-mi șterg mereu nasul.

— Și ștersul nasului te deranjează de la lucru?

— Nuuu! ... Că acum! de cînd a murit domnișoara Tia nu am nimic de lucru. Mă plimb toată ziua prin oraș și mă uit la vitrine.

— Cînd trăia domnișoara Tia nu te plimbai prin oraș?

— Mă plimbam, însă mai puțin.

— Prin urmare, moartea domnișoarei Tia Cudalbu sau, mai precis, asasinarea prin otrăvire a domnișoarei Tia Cudalbu de către bancherul Drugan nu numai că nu ți-a îngreunat viața, dar ți-a și ușurat-o?

— De! Eu știu ce să vă spun? Imi pare rău că domnișoara Tia a murit.

— A murit pentru că a otrăvit-o bancherul Drugan.

Măriuța Lupei făcu ochii mari. Intregul ei obraz exprimă mirarea cea mai adîncă.

— De ce te miri?

— Vai! Domnule!... Oare nu e de mirare? Cum puteți dumneavoastră să spuneți că domnul Alion al nostru a otrăvit-o pe domnișoara Tia? De ce s-o omoare? Nu avea de ce s-o omoare.

— Poate că avea...

— Nu, domnule... Nu avea pentru ce...

— Drugan o iubea pe fosta dumitale stăpînă?

Măriuța se uită, cochetă, în jos. Zîmbi.

— Glumiți cu mine, domnule judecător...

— Nu glumesc de loc.

— Ba glumiți, domnule judecător. Dacă n-ați glumi nu m-ați întreba prostii.

Tretin încruntă sprîncenele.

— Adică... Dumneata... Ce vrei să spui?

— Mă întrebați prostii. Glumiți.

Tretin se răsti la fată:

— Trebuie să-mi răspunzi la ce te întreb. Auzi? Spune-mi dacă Drugan o iubea pe fosta dumitale stăpînă.

Se supără și Măriuța Lupei:

— De ce mă întrebați pe mine? De unde vreți să știu eu dacă o iubea sau n-o iubea? Intrebați-l pe domnul Drugan. Am auzit că l-ați arestat. De ce nu-l întrebați pe domnul Drugan și mă întrebați pe mine?

— O să-l întreb eu și pe Drugan, n-avea nici o grijă.

— Nici n-am, domnule.

— Drugan se purta bine cu Tia Cudalbu?

— Se purta bine.

— O bătea?

— N-am văzut.

— Nici n-ai auzit?

— N-am auzit.

— O înjura?

— N-am auzit.

— Se certau des?

— Nu știu dacă se certau.

— Cum nu știi?

— Nu știu.

— Nu trăiai în casă cu Tia?

— Trăiam, însă cînd venea domnul Drugan eu le serveam masa și cafeaua.

— La masă nu se certau?

— Nu.

— Nici la cafea?

— Nici

— Dar după masă?

— Nu știu.

— De ce nu știi?

— Pentru că după masă, domnule, mă mir că nu pricepeți, eu plecam **de acasă.**

— De ce plecai de acasă?

— Așa îmi poruncea duduia Tia. O auzeam: „Măriuțo, ai bani?“ „Am, duduiță“. „Du-te la cinematograf“. „Mă duc, duduiță, dar cînd să mă întorc?“ „Peste trei ore“. Mă întorceam peste trei ore. O întrebam: „A plecat domnul, duduiță?“ „Tu nu vezi? A plecat“.

— După plecarea lui Drugan, duduia Tia era veselă ori era tristă?

Măriuța Lupei rămase cîteva clipe pe gînduri. Nerăbdător, Tretin o împunse:

— De ce taci? De ce nu-mi răspunzi?

— Mă gîndeam.

— La ce te gîndeai?

— Mă gîndeam la ce m-ați întrebat, ca să nu vă răspund anapoda.

— Și te-ai gîndit îndeajuns?

— M-am gîndit.

— Atunci răspunde

— După ce pleca domnul Drugan de la dumneaei, uneori duduia Tia era veselă. Cînta și ciripea ca o păsărică...

— Ce anume cînta?

— Multe... Dar mai ales cîntecul acela pe care-l cînta la teatru, îl știți dumneavoastră, cu diavolița care se suie în copac. Il știți și dumneavoastră, nu? Numai tonții nu-l știu.

— Il știu.

— Păi cum să nu-l știți... Dumneavoastră nu sînteți...

— Așadar uneori, după plecarea lui Drugan, Tia Cudalbu era veselă. Dar alteori?

— Alteori era plictisită, tristă, ba chiar plîngea.

— Si nu-ți spunea nimic?

— Ba-mi spunea.

— Ce-ți spunea?

— Zicea așa: „Of! of! Măriuțo, să nu te-ncurci în viața ta cu un om bătrîn, chiar dacă te-ar îmbrăca în aur“.

— Și tu... Și dumneata ce-i spuneai?

— O întrebam: „De ce domnișoară?“ „Nu înțelegi? îmi răspundea. Ar trebui să înțelegi“. „Nu înțeleg, domnișoară“. „Lasă că ai să înțelegi tu, îmi spunea, mai tîrziu“.

Tretin rîse cu poftă. Rîse și Măriuța Lupei. Nu înțelegea pentru ce rîde judecătorul de instrucție, însă ea rîdea ca să-i facă lui plăcere, să-l cîștige, să nu fie aspru cu ea. Cînd se potoli din rîs, Tretin o întrebă:

— Insă acuma înțelegi, desigur, despre ce era vorba?

— Nu, domnule, nu înțeleg nici acum.

— Pentru ce nu înțelegi?

— Pentru că, domnule, și acum sînt tot ca atunci cînd am venit la București de la Lancrăm...

— Fată?

— Dar cum!

Judecătorul de instrucție își aprinse o țigară, se ridică de pe scaun și începu să se plimbe prin odaie. Măriuța Lupei crezu că a isprăvit cu întrebările. Spuse:

— Pot să plec?

— Nu. Nu încă.

Stinse țigara. Se apropie de Măriuța, îi luă mîna și i-o sărută.

Măriuța rîse de-a binelea.

— Glumiți! Iar glumiți, domnule...

Il împinse:

— Stați mai departe. N-aș vrea să vă dau guturaiul. Se ia.

— Ascultă, Măriuțo...

— Ascult, domnule.

— Dumneata știi că ești mai... mai frumoasă decît răposata dumitale stăpînă, Tia Cudalbu?

— Nu mi-a spus-o nimeni pînă acum.

— Nu ți-a spus-o nimeni. Dar dumneata știi. Trebuie s-o știi.

— Și dacă aș ști-o? Domnul Drugan abia se uita la mine. Avea ochi numai pentru duduia Tia.

Judecătorul de instrucție deveni dulce, dulce, ca strugurele răscopt. O întrebă:

— Și dumneata, Măriuțo, nu erai geloasă pe stăpînă? Aveai tot dreptul să fii geloasă! Tînără ești. Curată ești. Și ai un năsuc...

— Bolnav de guturai.

— Să lăsăm năsucul. Să lăsăm și guturaiul. Spune-mi: nu erai geloasă pe stăpînă?

Măriuța Lupei pricepu nada.

— Eu? Eu geloasă? Pe duduia Tia? Vai, domnule jude! Oare mă credeți stricată? Cum era să fiu eu geloasă pe duduia Tia? Mie nu-mi **plăcea domnul Drugan. Mă miram** chiar de unde găsea putere în ea duduia Tia ca să-l sufere alături.

Tăcu un timp. Apoi aruncă ea o nadă:

— Dacă domnul Drugan ar fi fost tînăr ca dumneavoastră... Tînăr și frumos ca dumneavoastră...

Tretin întoarse îndată nada împotriva Măriuței:

— Ai dreptate. Nici eu, dacă aș fi fost femeie, nu l-aș fi suferit pe Drugan lîngă mine. Drugan e bătrîn. E și urît... Insă... Nu erai geloasă pe Tia Cudalbu nici atunci cînd se dichisea și pleca să se întîlnească cu Carlo Ciutacu? Fiul baronului din Vasile Lascăr e și tînăr, e și frumos, de parale nu duce lipsă...

O clipă, pe Măriuța o cuprinse neliniștea. Neavînd experiența de vulpoi a lui Tretin, se grăbi să-l întrebe:

— Dar de unde știți dumneavoastră că duduia Tia se întîlnea cu feciorul baronului Ciutacu?

— De unde, de neunde, știu.

— Duduia Tia nu se întîlnea cu feciorul baronului.

— Ești sigură?

— Sînt.

— De ce crezi că ești sigură?

— Pentru că duduia Tia nu avea nici o taină față de mine.

— Te cred. Atunci să-mi spui, Măriuțo, pentru ce s-a certat Drugan cu Tia Cudalbu cu două zile înainte ca stăpîna dumitale să fie otrăvită de Drugan?

— Domnul Drugan n-a otrăvit-o pe duduia Tia. Cît despre ceartă, nu știu...

— După moartea Tiei Cudalbu l-ai văzut pe Drugan?

— Da. L-am văzut.

— Cînd?

— Alaltăieri.

— Unde?

— La dumnealui, la bancă.

— Cîți bani ți-a dat Drugan?

— Mie? Bani? Domnul Drugan? De ce să-mi fi dat mie bani domnul Drugan?

— Asta mă întreb și eu: pentru ce ți-a dat dumitale Drugan bani.

— Nu mi-a dat nici un ban.

— Gîndește-te bine, Măriuța Lupei.

— Nu mi-a dat.

— Ai gură frumoasă, Măriuțo...

— Acum vă legați de gura mea.

— Ai gură frumoasă, Măriuțo, și cu gura dumitale frumoasă rostești minciuni.

— Nu rostesc nici o minciună. Ce dovadă aveți dumneavoastră că mi-a dat mie bani domnul Drugan?

— Mi-a spus Drugan.

— V-a spus dumneavoastră domnul Drugan că mi-a dat mie bani?

— Da, Măriuțo. Drugan mi-a spus că ți-a dat bani să-ți cumperi o căsuță.

— V-a mințit. Arde-l-ar focul să-l ardă. V-a mințit, domnule judecător.

Tretin îi privi ochii. Ii privi gura. Ii privi întregul obraz. Măriuța părea pură. Pură și nevinovată.

— Bătu-l-ar sfinții și lua-l-ar dracii! Să vă spună dumnealui că mi-a dat mie bani! Nu mi-a dat nici un ban, domnule judecător. E zgîrcit de-și mănîncă din fund... Și duduia Tia se plîngea de dumnealui...

— Cum se plîngea?

— Zicea: „N-am avut noroc, Măriuțo, cu cuconașul Alion, n-am avut noroc“... „De ce n-ați avut noroc, duduiță? E prea bătrîn?“ „Nu, Măriuțo. Bătrînețea lui mă întristează dar zgîrcenia lui mă dezgustă“. „Cum, duduiță? Nu vă dă cît vă trebuie?“ „Cît îmi trebuie îmi dă. Insă dacă s-ar simți, pentru cîte îmi cere, ar trebui să-mi dea mult mai mult decît îmi trebuie“...

— Tiei Cudalbu îi prisoseau totuși banii?

— Cred că nu cheltuia tot ce primea de la domnul Drugan. Mai făcea și economii.

— Cine îi mînca economiile?

— Nu știu. Poate i le mînca familia.

— Dar lui Zadig nu-i dădea bani Tia Cudalbu?

— Știți și de Zadig?

— Știu tot, Măriuța Lupei.

Fata făcu un cap mohorît, plouat. Intrebă:

— Păi... dacă știți tot, pentru ce mă mai sucăliți pe mine cu întrebările, **domnule judecător?**

— Ca să știu și mai multe, Măriuțo. Cam cît o costa pe Tia călărețul de circ, Zeno Zadig?

— Nu știu, domnule judecător. Zău că nu știu. Dar ce vă interesează pe dumneavoastră toate cîte le-a făcut sau nu le-a făcut duduia Tia?

— Măriuța Lupei, stăpîna dumitale a murit otrăvită. Asupra acestei chestiuni nu mai există nici o îndoială. Moarta a fost dezgropată. I s-a făcut autopsia. In măruntaiele ei s-au găsit urme de arsenic, adică de otravă. Se presupune că a otrăvit-o Drugan. Se poate însă presupune că ai otrăvit-o dumneata.

Tretin se aștepta ca Măriuța Lupei să sară arsă și să nege. Fata însă rămase calmă. Ba chiar zîmbi:

— Nici un om cu mintea întreagă n-ar putea să presupună că eu mi-am omorît stăpîna. Ce-aș fi avut cu ea? Se purta bine cu mine. Că trăia cu domnul Drugan? Treaba ei. Că era prietenă cu feciorul baronului Ciutacu? O privea. Că-l ajuta cu bani pe călărețul de circ? Ce aveam eu să mă amestec? Pe fiul baronului Ciutacu îl plăcea. De călăreț îi era milă.

— Așadar știai că fosta dumitale stăpînă trăia cu Carlo Ciutacu?

— Știam.

— De ce nu mi-ai spus-o de la început?

— Am crezut că nu se cuvine să dau la iveală tainele stăpînei care a murit. Insă de vreme ce le cunoașteți, nu are nici un rost să mai tac.

— Știai, prin urmare, și de legăturile Tiei Cudalbu cu călărețul de circ, Zeno Zadig?

— Știam.

— Prin cine îi trimetea Tia Cudalbu bani lui Zadig?

— Uneori îi da chiar duduia Tia. Alteori călărețul îi telefona că a pierdut totul la cărți și-i cerea bani duduii. Atunci îi duceam eu plicul.

— Unde?

— La Carlton. Călărețul are acolo un mic apartament.

— Acolo se întîlnea Tia cu Zadig?

— Acolo.

— Dar cu Carlo Ciutacu unde se întîlnea?

— Tot la Zadig. Călărețul se înfunda într-un tripou. Duduia avea cheie. Se ducea și se întîlnea acolo cu fiul baronului.

— Lui Drugan i-ai spus ceva din toate acestea?

— De ce să-i spun? Nu i-am spus niciodată nimic.

— Drugan nu-ți cerea să-i spui?

— Imi cerea. Insă eu nu i-am spus niciodată nimic. Nu voiam ca duduia Tia să se certe cu domnul Drugan și să se despartă.

— Pentru ce? Drugan — mi-ai spus-o adineauri — era zgîrcit.

— Era. Insă dacă duduia Tia s-ar fi despărțit de domnul Drugan, poate că avea nenorocul să dea peste altul și mai zgîrcit.

— Dar alaltăieri, cînd l-ai văzut la bancă, pentru ce ți-a dat Drugan bani?

— Domnul Drugan nu mi-a dat nici un ban la bancă. M-a întrebat cum a murit duduia. I-am spus că nu știu, că seara am lăsat-o vie și dimineața am găsit-o moartă.

— Dar despre legătura Tiei Cudalbu cu Aramie Tair ce știi?

— Ați aflat și despre turc! Ei! Asta e bună! Ați aflat, care va să zică, și despre turc.

— E meseria mea să știu tot, Măriuțo.

— Urîtă meserie! Să te ții de capul oamenilor, să știi ce fac oamenii! Va să zică, ați aflat și despre turc.

— Știi ceva sau nu?

— Ne trimitea ilustrate din Turcia. De cîtăva vreme însă nu ne mai scria. Venise la București.

— Aramie Tair o vizita pe Tia Cudalbu acasă?

— Trebuia să ne viziteze.

— Și nu v-a mai vizitat?

— Nu. Duduia Tia murise peste noapte.

— Cînd ai văzut-o ultima dată pe Tia Cudalbu înainte ca ea să moară?

— La ora două noaptea.

— Și cînd ai găsit-o moartă?

— A doua zi, la nouă dimineața.

— Intre ora două noaptea și ora nouă dimineața n-a mai vizitat-o nimeni pe Tia Cudalbu?

— Nimeni, domnule judecător.

— De unde poți ști?

— De știut nu știu. Insă sînt îndreptățită să presupun. Duduia se culca și dormea pînă dimineața.

— In noaptea despre care vorbim n-a venit nimeni la dumneata?

— La mine? La mine nu venea nimeni, niciodată.

— Odaia dumitale de dormit e aproape de apartamentul Tiei?

— Nu. La mansardă.

— Aveai cheie la apartamentul Tiei?

— Aveam. Dimineața, la ora nouă coboram de la mine, pe scări, mă duceam la bucătărie și-i pregăteam duduii Tia cafeaua cu lapte. Așteptam pînă se trezea. Uneori se trezea mai devreme. Alteori, cînd lua somnaline, se trezea tare tîrziu. Mă suna și-i duceam cafeaua cu lapte.

— Te mai întreb încă o dată, Măriuța Lupei: în noaptea în care a murit otrăvită Tia Cudalbu, n-a venit nimeni la dumneata în odaie? N-ai văzut pe nimeni? Nu te-ai întîlnit cu nimeni pe scări? Adu-ți aminte.

— Nu. N-a venit nimeni la mine, N-am văzut pe nimeni. Nu m-am întîlnit cu nimeni nici pe scări și nici în altă parte.

— Altceva nu ai de adăugat?

— Nu, domnule judecător.

Judele de instrucție se duse la ușă, o deschise și-i porunci lui Ion:

— Adu-mi-l pe Călărașu.

Ion i-l aduse pe Călărașu. Era un om între două vîrste, cu nas mare, roșu, de alcoolic, și cu mustăți stufoase căzute pe oală.

— O cunoști, Călărașule?

— Cum să n-o cunosc, domnule jude? E Măriuța Lupei, de la răposata Tia Cudalbu.

— Dumneata îl cunoști, Măriuțo?

— Il cunosc. Nenea Călărașu. Portarul de noapte al blocului în care locuiam cu duduia Tia.

— Ia spune-mi, Călărașule, încă o dată, ce mi-ai spus azi dimineață. Să audă și dumneaei.

— Păi, să vedeți, domnule judecător... In noaptea în care a murit domnișoara Tia Cudalbu, a venit un om și a sunat la ușă. M-am dus să-i deschid. Nu făcea parte dintre locatari. Nu-l cunoșteam. Așa că l-am întrebat la cine vrea să se ducă. Mi-a pus un pol în palmă, mi-a făcut cu ochiul și mi-a spus: „La Măriuța Lupei, de la mansardă. Ne-am logodit“. I-am luat polul și am încuiat poarta în urma lui. I-am oferit și liftul. Mi-a spus că nu vrea să deranjeze pe careva și a urcat ușurel scările. I-am auzit pașii pe scări pînă sus.

— Pe urmă?

— Pe urmă am ațipit și n-am mai auzit nimic.

— Cînd și cine te-a mai trezit?

— La ora patru dimineața același om a coborît scările, m-a bătut pe umăr, mi-a mai pus un pol în palmă și m-a rugat să-i deschid.

— Arăta bine dispus?

— Nu.

— Cum era omul?

— Tînăr. Să tot fi avut treizeci de ani.

— Blond? Brun?

— Oacheș. Oacheș și cu mustăcioară.

— Ce ai de spus, Măriuța Lupei?

— Nimic. Se poate ca un tînăr oacheș și cu mustăcioară să-i fi cerut lui nenea Călărașu să-i deschidă spunîndu-i că vine la mine. Se poate și ca nenea Călărașu, deși nu-l cunoștea, să-i fi deschis. Dar de unde poate ști nenea Călărașu că omul acela a venit, într-adevăr, la mine? Blocul are peste șaptezeci de apartamente. S-o fi dus la altcineva.

Călărașu se scărpină țărănește la ceafă și zise:

— S-ar putea ca fata să aibă dreptate, domnule judecător, n-aș vrea să-mi încarc sufletul cu păcat.

— Poți să te duci, domnule Călărașu.

Portarul se oferi:

— Dacă mai aveți nevoie de mine, vin cu plăcere. Numai să-mi trimiteți vorbă.

Plecă de-a-ndăratelea, salutînd.

— Măriuța Lupei...

— Da, domnule judecător...

— Știi că aș putea să te arestez și pe dumneata ca pe Drugan?

— Pentru ce să mă arestați, domnule judecător?

— Bănui că ești complicea lui Drugan la asasinarea Tiei Cudalbu.

— Nu sînt complicea nimănui. Nu știu cine a omorît-o pe duduia Tia.

— Dacă nu era nici o complicitate între dumneata și Drugan, atunci pentru ce ți-a dat bancherul bani și încă o sumă importantă, să-ți cumperi casă? Chiar dumneata spuneai că e **zgîrcit.**

— Domnul Drugan nu mi-a dat bani. Nu avea pentru ce să-mi dea. Leafa mi-o plătise cu puțin înainte de moartea duduia Tia. Nu mai aveam de luat nici un ban pentru slujba mea.

— Totuși Drugan ți-a dat bani.

— Nu mi-a dat, domnule judecător. Zău că nu mi-a dat.

— Am să te arestez.

— De ce să mă arestați? Sînt nevinovată. Jur pe poalele Maicii Precistii că sînt nevinovată. Pentru ce să vă faceți dumneavoastră păcat cu mine? Om tînăr și frumos! Mai bine... Mai bine...

Buzele începură să-i tremure. Ochii i se îmbrobodiră de lacrimi. Obrazul i se roși ca mărul copt în lumina dulce și moale a soarelui de august. Judecătorul își îndulci glasul ca la începutul lungului și obositorului interogatoriu și-i zise:

— Spune-mi... De ce ai tăcut, Măriuțo? Spune-mi ce voiai să-mi spui.

— Mi-e rușine, șopti Măriuța Lupei. Mi-e rușine de-mi vine să intru în pămînt, domnule judecător. Nu pot.

Judecătorul se ridică, ocoli masa, se duse lîngă ea și-i puse mîinile pe umeri. Umerii erau plini, tari, durdulii. Sub mîinile lui trupul fetei se înfioră. Judecătorul se aplecă, îi sărută sfîrcul urechii și o rugă:

— Spune-mi ce voiai să-mi spui, Măriuțo...

— Mi-e rușine, domnule judecător. Imi vine să intru în pămînt de rușine. Imi vine să mor...

— Te rog, Măriuțo, spune-mi...

— Voiam... Voiam să vă rog... Aș vrea să viu diseară la dumneavoastră acasă... Dacă n-aveți cucoană... Dacă n-aveți țiitoare... Dacă sînteți singur... Aș vrea să viu la dumneavoastră acasă... Știți dumneavoastră pentru ce.

— Mi-ar face mare plăcere, Măriuțo.

— Unde stați?

— Pe Columbelor, la nr. 7, casa din fund.

— Și ora? La ce oră, domnule jude?

— La zece... Ba nu, la nouă și jumătate...

Tretin vru s-o îmbrățișeze. Măriuța se feri. Spuse:

— Aveți răbdare. Sînteți un om plin de răbdare. Pînă diseară nu mai e mult. Numai cîteva ceasuri.

Judecătorul de instrucție îl chemă pe Mavru.

— Astăzi nu-i mai iau nici un interogatoriu lui Drugan. Cred că e bine să-l mai las să fiarbă în propria lui zeamă pînă mîine dimineață.

Grefierul Mavru îl întrebă:

— La noapte unde-l trimitem să doarmă?

— Unde l-am trimis și noaptea trecută.

— La beci?

— Desigur.

— Colcăie păduchii pe el.

— Cu atît mai bine.

— La ce oră să vi-l aducem mîine dimineață pe Drugan?

— La opt.

— Am înțeles.

— Nu. Nu la opt, Mavrule. O să am de lucru la noapte, așa că o să mă trezesc ceva mai tîrziu. Să mi-l aduceți la nouă.

Il chemă la telefon pe procurorul general Pitroc și-l puse în curent cu mersul cercetărilor în cazul bancherului Alion Drugan. Aflînd vestea că bancherul s-a umplut de păduchi în prima lui noapte de beci, se bucură:

— Bravo, Tretine. Păduchii o să-l demoralizeze mai mult decît toate interogatoriile. Trimite-l și astă-seară tot la beci și mîine dimineață așează-te cu măgăreața pe el. Povestea cu păduchii o să-i facă mare plăcere regelui. Am să i-o aduc la cunoștință prin domnul ministru Derderian.

Părăsi Tribunalul. Ar fi vrut să se plimbe, să ia aer, să mediteze. Timpul însă era urît. Intră într-o cafenea, bău bere, mîncă, sorbi o ceașcă mare de cafea și la nouă seara ajunse acasă. Se spălă. Imbrăcă o pijama curată. Pe deasupra își puse un halat albastru, cu dungi. Și o așteptă pe Măriuța Lupei. La nouă și jumătate, Măriuța Lupei nu se arătă. Nu se arătă nici la zece. Nici la unsprezece. Și nici măcar după ce trecuse de mult miezul nopții. Așteptarea îi luă somnul. Se plimbă prin odaie pînă cînd se lumină de ziuă. Atunci se îmbrăcă și alergă la Tribunal. Trimise după Măriuța Lupei.

— Căutați-o la baronul Ciutacu, pe Vasile Lascăr. Căutați-o pretutindeni. Din pămînt, din iarbă verde, să mi-o aduceți. Mandat de arestare. Trimișii se întoarseră dezamăgiți.

— N-am găsit-o, domnule jude. După ce a plecat de la dumneavoastră, s-a dus la casele baronului Ciutacu din Vasile Lascăr. Și-a luat o legăturică în mînă și a plecat. Incotro? Nu știe nimeni. Parcă a înghițit-o pămîntul.

Judecătorul de instrucție Tretin fierbea. Iși înfrînă mînia. Il chemă pe grefier:

— Mavrule, aduceți-l numaidecît la mine pe Drugan. Dar numaidecît! Ai înțeles? Astăzi am să scot untul din el.

Zaharia Stancu

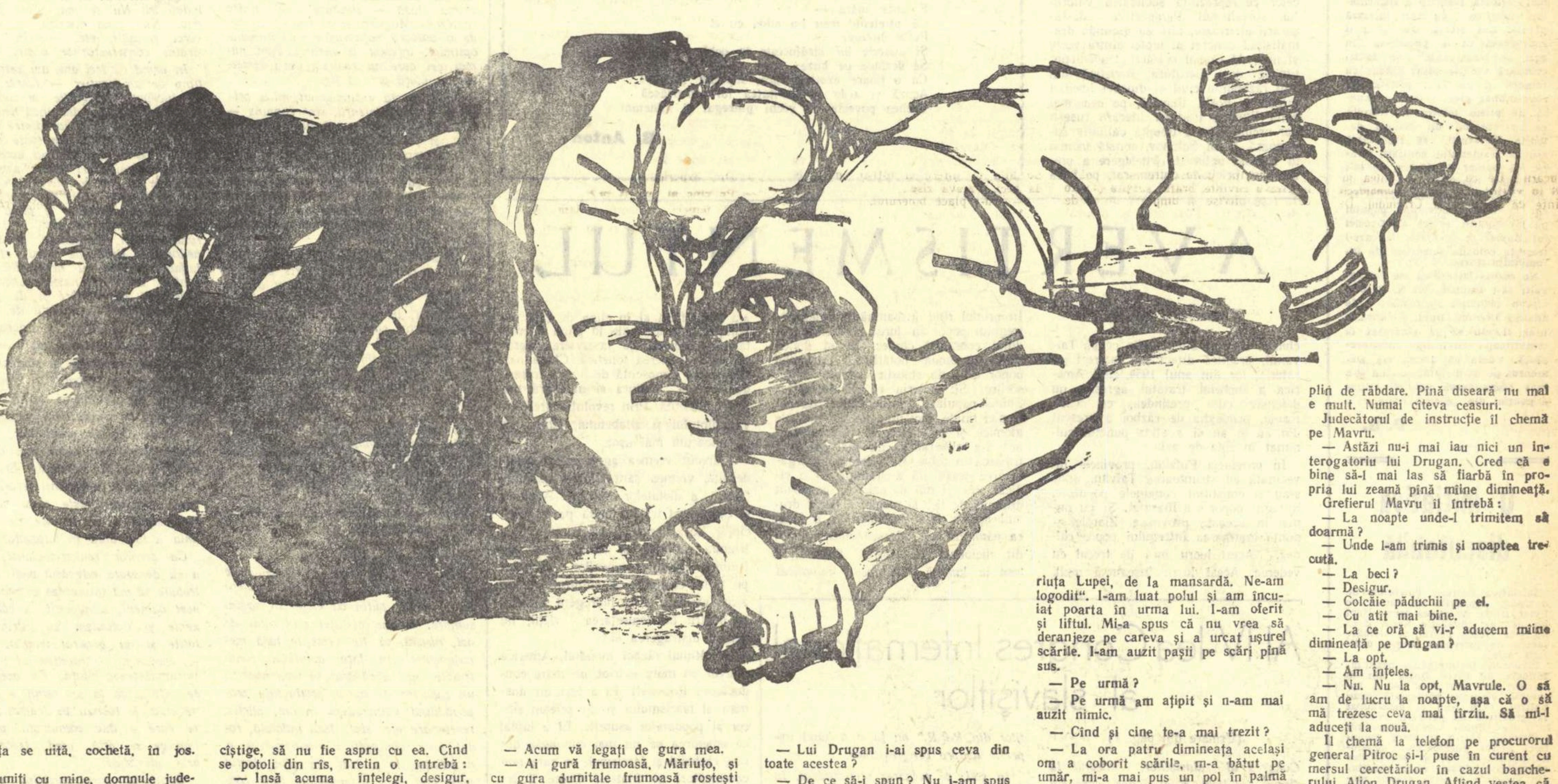

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Critică și bună-credință

In numărul 6 al „Iașului literar", un colaborator care semnează N. Negoiță publică un articol intitulat „Poezia din Gazeta literară".

Discutind una din poeziile ciclului publicat de Veronica Porumbacu în nr. 23(221), N. Negoiță scrie: «...poezia „Fără somn"... este dominată de o atmosferă terifiantă, de o anxietate quasi-existențialistă, de un coșmar apocaliptic". Cu citeva rinduri mai jos, după ce nu uită să insinueze că poeta ar fi „derutat colectivul de poezie al Gazetei literare, pentru că publicarea unei asemenea producții este de natură să semene numai confuzii", recenzentul constată că „starea de disperare iremediabilă e proprie foștilor stăpîni ai mijloacelor de producție, deci claselor reacționare sortite dispariției"».

E penibil să-i atragi atenția autorului unor afirmații atît de peremptorii că acestora le lipsește un singur lucru: obiectul care să le justifice. E penibil să-l îndemni să-și amintească una din cerințele elementare ale analizei literare: înțelegerea subiectului. Pentru că discutarea unei poezii rupte din contextul ei, din ciclul din care face parte, echivalează cu neînțelegerea versurilor respective. Veronica Porumbacu își încheie ciclul cu poezia „Nu!" (ne surprinde că N. Negoiță nu a remarcat, conform procedeului său de a judeca separat fiecare fragment, că titlul cuprinde o clară tendință). Ultimele versuri răspund neliniștilor din poezia criticată în „Iașul literar" și le dau o dezlegare activă, mobilizatoare: „Și totuși din trupuri născute pentru frumos, / armonie, știință, / ar face din nou, la nevoie, / oamenii drepți, / baricade! / Nu, umanitate, / fascismul nu va trece!".

Ni se pare nepotrivit, să-i amintim unui critic că la o compoziție poetică, concluzia e... la urmă.

De altminteri credem că N. Negoiță trebuie să reflecteze la o mai serioasă însușire a elementelor specifice cu care lucrează poezia. Lui Ștefan Gheorghiu îi reproșează că în poezia sa „In zori se lasă ceața" (nr. 24/222) compară vechile oștiri aheene cu șomerii și nu cu... proletariatul revoluționar grec. N-ar fi o muncă de prisos pentru N. Negoiță ca, parcurgind un manual de teoria literaturii, să zăbovească asupra termenului contrast. Pentru că poetul (îndrăznim noi să-i explicăm) încearcă să prezinte în mod plastic contrastul dintre visul la care-l îndeamnă popasul pe meleagurile eroice ale Greciei lui Homer și realitatea la care-l trezește coloana șomerilor din înfometatul Pireu.

Ne cerem iertare că am fost nevoiți să-i amintim lui N. Negoiță cîteva principii elementare de analiză literară. Dacă le cunoaște n-ar fi rău să se gîndească la semnificația cuvîntului bună-credință. Poate că acesta era elementul pe care îl uitase cînd și-a luat răspunderea analizei critice a poeziei din „Gazeta literară".

D. G.

O inițiativă discutabilă

Inițiativa Editurii Tineretului de a tipări „Isprăvile lui Păcală" de Petre Dulfu ar putea trece drept un act de reparație tîrzie, dacă nu s-ar ridica destul de serioase semne de întrebare asupra utilității sale.

Izvoarele întîmplărilor hazlii înfățișate de către Dulfu sînt în folclor. Dar optica blajină a autorului, viziunea edulcorată, trandafirie, care l-au și determinat să graviteze la periferia revistelor de tipul „Sămănătorului" (cultivînd într-o manieră monotonă genul poezioarelor ocazional-patriotarde și al povestirilor educativ-religioase) reduc simțitor din vigoarea satirică proprie modelelor populare. Ințelepciunea și optimismul nativ al acelora capătă sub pana lui Petre Dulfu o tentă de facilitate puțin convingătoare. In accepția poporului istețimea lui Păcală închipuie un alt mod de a se răzbuna pentru multele umiliri și nedreptăți, dîndu-i martorului satisfacția unui triumf asupra moralei și rînduielilor favorabile asupritorilor, trîndavilor și fățarnicilor. In interpretarea lui Petre Dulfu, acest sens apare mult estompat.

O anumită notorietate creată în trecut în jurul acestei lucrări nu se confundă cu autoritatea pe care o obțin valorile artistice reale. Scrierea se resimte de pe urma preocupărilor pedagogice ale autorului, ani de zile profesor de școală normală. Este mult didacticism în felul de a istorisi, fără alegerea amănuntului, fără grijă pentru expresivitate, și multă platitudine în versificația diluată, fără relief. Tocmai de aceea trezește nedumerire faptul că un prozator ca Ștefan Luca, înzestrat el însuși pe latura satirei, a putut, în cuvîntul înainte extrem de elogios, să facă grava eroare de a-l înălța pe modestul Dulfu pînă la marele Creangă. Nici prin viziunea viciată prin idilism, nici prin inspirația săracă, impersonală, Petre Dulfu nu se înscrie în rîndul precursorilor.

Ar fi mîhnitor să se găsească printre cititorii tineri, cărora le este adresată actuala ediție a „Isprăvilor lui Păcală", unii care să-și orienteze și să-și formeze gustul după astfel de modele.

G. Șerbu

Actualitatea și teoria distanței

(Urmare din pag. 1)

putea vedea din actualitate o minte lucidă, limitată fatal totuși prin înseși limitele înțelegerii lor asupra societății. Sensul dezvoltării viitoare, sensul îndreptării situației criticate prin opera lor le era prea puțin dezvăluit. Unii vedeau viitorul într-o întoarcere la trecut, ca Balzac și alții. Unii vedeau viitorul într-o lumină utopică, bine intenționați și atașați maselor asuprite, dar fără știința trebuitoare, ca socialiștii premarxiști, democrați-revoluționari. Unii vedeau viitorul într-o formulă și ea utopică, semi-mistică, semi-etică și prea puțin fundată social, ca Tolstoi. Și așa mai departe. Ințelegerea prezentului, deplină, este într-adevăr condiționată de înțelegerea viitorului, care face cu putință justa apreciere a forțelor ce se ciocnesc în prezent.

Revoluția necesară în istoria literaturii și a posibilităților procesului de creație artistică a înfăptuit-o **realismul socialist.**

Scriitorul realist-socialist e înarmat cu cunoașterea legilor de dezvoltare a societății. El are posibilitatea să judece faptele prezentului fără să fie limitat de contactul imediat cu el, fără să aibă nevoie de trecerea anilor pentru a-și da seama încotro merge societatea. El are, în chiar receptarea prezentului, perspectiva viitorului. Marea sa cucerire constă în aceea că poate, pe baza unei bune cunoașteri și a unei temeinice concepții filozofice, să discearnă esența de aparențe, să deslușească tocmai ceea ce e caracteristic epocii sale în transformarea revoluționară. Totul, dar absolut totul, face ca pentru scriitorul realismului socialist, militant activ în lupta făuririi visului de aur al omenirii, realitatea vie și imediată să constituie izvorul major al inspirației artistice. Scriitorul nostru cumulează misiunea socială cu aceea artistică într-o unitate indivizibilă. Atît ca activist social, cît și ca artist, el desface cu grijă mlădițele noului din plasa vechiului, le stimulează creșterea, reflectîndu-se în mersul lor esențial înainte. Om politic marxist, el are privilegiul, pe care nu-l aveau decît accidental scriitorii înaintași, de a aparține întotdeauna atît timpului prezent cît și timpului viitor, în lumina căruia acționează conștient.

Literatura sovietică, prima literatură realist-socialistă, a dat exemple ilustre în privința acestei capacități artistice de a reflecta deplin prezentul prin sesizarea forțelor sale esențiale, a conflictelor sale determinante, astfel cum istoria însăși îl înregistrează. „Infrîngerea" lui Fadeev e un caz tipic de judecare artistică a prezentului dramatic cu convingerea că viitorul aparține celor ce reprezintă societatea viitorului, socialismul. Perspectiva desfășurării ulterioare, fără să ascundă dramatismul concret al luptei dintre vechi și nou, dă sensul oricărei „tragedii optimiste" din literatura sovietică din anii războiului civil și din cei imediat următori. Forța titanică, pe cea mai bună linie a tradiției literare rusești dar urcînd-o pe o treaptă calitativ superioară, a lui Șolohov, constă tocmai în această optimistă înțelegere a prezentului, oricît de cutremurat, pe baza orizontului sigur. De-aici au izvorît impresionantele pagini realist-socialiste ale literaturii sovietice cu tema imediată a cincinalelor eroice și patetice, a colectivizării agriculturii, apoi a războiului antifascist și a anilor postbelici, de perspectivă comunistă.

Tînăra noastră literatură realist-socialistă oferă, de pe acum, pilde convingătoare. Chemarea la reflectarea prezentului în transformare revoluționară a creat și recreat forțe literare, înflorite tocmai prin găsirea unui drum extraordinar de fecund. Unul dintre cei mai valoroși scriitori ai generației afirmate după 23 August 1944, Petru Dumitriu, fusese, în anii debutului, pîndit de un impas definitiv, atras de modele fanteziste, atemporale, astfel cum se arătase cu cele „8 proze" din **Euridice.** L-a salvat realismul și orientarea de către partid spre adevărul concret-istoric al societății frămîntate. Talentul lui Petru Dumitriu e un dat, însă el n-ar fi putut fi valorificat fără chemarea spre actualitatea fierbinte care a dezvoltat tocmai laturile sale creatoare, forța de a îmbogăți „registrul stării civile", cum ar fi spus Ibrăileanu, printr-o sumă de personaje vii, cu biografii și caractere reprezentative social. Stagiul de reporter al „Scînteii", organul central al partidului, i-a relevat lui însuși potențele realismului. Opera de mai tîrziu a scriitorului, reconstituind un veac de istorie adusă pînă în prezentul nemijlocit — n-ar fi fost posibilă fără lucrările de cea mai stringentă actualitate — de la „Nopțile din iunie" la „Pasărea furtunii" — care l-au înarmat cu realismul socialist, dîndu-i luciditatea perspectivei sociale.

Dar nu reprezintă rezultatele promițătoare ale educației artistice pe care numai realismul socialist o poate da, întreaga producție a noii generații de scriitori, de la Francisc Munteanu, reprezentativ pentru contemporaneitate prin înseși evenimentele vieții sale, pînă la Eugen Mandric sau Theodor Mazilu, intrați în literatură prin calea rodnică a reportajului? Oare, dintre tineri, cine a creat opere mai valoroase? Titus Popovici, care nu s-a detașat de loc de cel mai clocotitor imediat, dînd cărți ca „Străinul" și „Setea", sau Radu Theodoru care și-a asigurat „distanța" scriind peste 2000 de pagini de pastișă sadoveniană despre Mihai Viteazul?

„Distanța" nu este necesară realismului socialist. El oferă toate mijloacele pentru ca scriitorul să dea vremii sale minunate opere, pentru ca scriitorul să răspundă prompt chemării partidului prin lucrări de valoare, supremă oglindire a realității. Pentru aceasta e nevoie însă de o atitudine militantă, de spirit de partid. Cer îngăduința de a continua în curînd dezbaterea problemelor literaturii noastre, vorbind despre spiritul de partid, condiție esențială a reflectării actualității.

Savin Bratu

Prima poveste

Poveștile despre tine începeau așa:
Pericolul galben,
Surîsul ascuns și perfid,
Și întinderi dușmane,
Și zidul istoriei tras peste ochii tăi oblici...

Poveștile despre tine-ți înăbușeau strigătul de dreptate,
Inecîndu-l în fumul și șuierul gloanțelor,
Și-al glasurilor sparte
De-alcoolul și opiul cuceritorilor, și-n rînjetul
Raselor albe...

Ramuri albe înfloreau la Kanton,
Și albii tremurau, albi, de teroare...

Poveștile despre tine încep așa:
Anii au trecut
Ramuri albe înfloresc la Kanton,
Sub un cer imens și calm.
Dinții albi strălucesc în surîsul prieten,
Ochii oblici zîmbesc și aud
In limba mea —
Intîiul prieten chinez a rostit: pace...

Incep să-nțeleg un mister
Mai adînc: In valea Fluviului Galben
E atîta soare —
Că prietenul meu l-a adus cu el
Peste hotare.
Și soarele lui strălucește în ochi,
Se desface pe buze
Ca o floare exotică, rară, superbă și pură
Acuză și arde cu puritatea lui omenească
Vechea poveste cu vechi putregai și minciuni.

B. Anton

AVERTISMENTUL

(Urmare din pag. 1)

chinez. De opt ani de zile ocupă Taivanul, practică direct sau indirect pirateria, iar din anul 1954, cînd America a încheiat tratatul agresiv, nu defensiv cum pretindea, cu Cian Kai-și, primejdia de război a crescut din an în an și a atins punctul culminat în ziua de azi.

In provincia Fuțzian, provincie învecinată cu strîmtoarea Taivan, unde s-au și constituit comunele populare, întregul popor s-a înarmat. Și nu numai în această provincie. Ziarele anunță înarmarea întregului popor chinez. Acest lucru nu-i de trecut cu vederea. Acest lucru înseamnă mult. In primul rînd înseamnă unitatea întregului popor în jurul politicii partidului comunist chinez. In al doilea rînd înseamnă hotărîrea întregului popor de-a da riposta cuvenită agresorilor. Și victoria va fi de partea Chinei populare. Florile Chinei nu pot fi nici tăiate, nici nimicite de bombele atomice și cu hidrogen. Poporul chinez s-a eliberat și nu mai vrea să trăiască în robie. El a trecut la organizarea socialistă a statului. El a ridicat sute și mii de uzine, a construit drumuri de fier și șosele, a barat drumul apelor, le-a îmblînzit și a făcut ca pămîntul să rodească cum n-a rodit niciodată în istorie. Poporul a ieșit la lumină. Alfabetul complicat s-a simplificat și în clipa de față revoluția culturală este în plină dezvoltare, trecîndu-se de la scrierea hieroglifică la scrierea fonetică. China merită să fie cunoscută de lumea întreagă. Arta și cultura ei milenară n-a fost cunoscută. Prin revoluționarea învățămîntului și alfabetului, China va fi cunoscută mai ușor.

A trecut vremea agresiunilor nepedepsite, vremea șantajului și amenințărilor, a dictatelor militare. America și China pot trăi în bună pace. Principiul coexistenței va triumfa. Va triumfa rațiunea și bunul simț. Va triumfa gîndul oamenilor. Intrecere pe tărîm economic și cultural! Nu în arme atomice și cu hidrogen! Intrecere pentru înfrumusețarea vieții, nu pentru distrugerea ei!

In ultimul război mondial, America a avut un mare patriot, un mare conducător: Rooswelt. El a fost un dușman al fascismului și un prieten sincer al popoarelor asuprite. El a luptat ca omenirea să nu mai cunoască din nou războiul și fascismul, pe care noii conducători ai Statelor Unite îl încurajează și-l înarmează pentru un nou război mondial.

Popoarele lumii, pe care ar vrea să le înrobească miliardarii americani, nu-l vor uita pe marele poet american, Walt Whitman, care a zis:

„Tuturor statelor, și fiecăruia în parte, și oricărui oraș din aceste state, eu îi spun:

Rezistă mult, supune-te cît mai puțin!

O dată îngăduită, supunerea fără murmur înseamnă robie deplină".

Și acest mic poem este un avertisment. Este avertismentul unui mare poet adresat popoarelor lumii, care, la rîndul lor, îi avertizează pe imperialiști...

Dumitru Corbea

Al IV-lea Congres Internațional al slaviștilor

(Urmare din pag. 1)

Congres al slaviștilor, întrunit la Praga, în 1929, și al doilea, care s-a ținut la Varșovia — Cracovia, în 1934, slaviștii erau pe punctul să se reunească, pentru a treia oară, la Belgrad, în 1939: totul era pregătit în acest scop, și rezumatele comunicărilor se tipăriseră, cînd, prin izbucnirea celui de al doilea război mondial, ținerea Congresului a fost zădărnicită.

Comitetul permanent al slaviștilor, care funcționează de cîțiva ani, a hotărît în 1955 ca cel de al patrulea Congres internațional al slaviștilor să aibă loc la Moscova, în luna septembrie 1958.

După cum arătam mai sus, Congresul s-a ținut în noul local al Universității „Lomonosov" (inaugurat în 1953), situat pe dealurile Lenin din apropierea Moscovei.

Terasa monumentală, din preajma localului Universității, domină orașul: de aci spectatorul se bucură de o vedere de ansamblu a Moscovei, excepțională.

Clădirea Universității e imensă: ea e înconjurată de nenumărate blocuri de locuințe, care formează un adevărat oraș, în plină dezvoltare, întrucît se lucrează febril la noi construcții. In localul Universității sînt găzduite Facultățile de științe exacte, precum și un mare număr de studenți. Sălile sînt spațioase și înzestrate cu mijloace moderne de încălzit, luminat și de condiționare a aerului.

Delegația romînă, compusă din 10 membri, a prezentat 10 comunicări, care au fost ascultate cu interes și luate apoi în discuție de numeroși participanți la Congres. Cele trei volume ale publicației Romano-slavica *(1958), scoasă de „Asociația slaviștilor din R.P.R." au făcut o bună impresie asupra congresiștilor.*

In săli, pe culoare, pretutindeni, în localul unde se ține Congresul, domnește o agitație febrilă: tineretul e prezent în toate părțile; el ia parte cu pasiune la discuțiile pe marginea referatelor. La ședința consacrată mașinilor de tradus, timp de mai multe ore discuția a fost alimentată de cercetători tineri.

Discuțiile purtate în ședințele Congresului dovedesc utilitatea unor astfel de reuniuni internaționale, care duc la rezolvarea unor probleme generale și speciale. Comisiile care au funcționat pe lîngă Congres vor pune la punct o serie de probleme de cel mai mare interes, ca de exemplu, alcătuirea unui Atlas *lingvistic al limbilor slave, elaborarea unui dicționar al limbii slavone, transcrierea fonetică, ediții de texte slave etc.*

In felul acesta, pe lîngă interesul pentru lucrări individuale, prezentate în ședințe, Congresul și-a dovedit preocuparea de a dezvolta cunoștințele congresiștilor, prin referate și prin discuții în comisii, precum și de a trasa sarcinile ce revin slaviștilor, în anii ce vor urma.

Buna primire de care s-au bucurat delegații noștri, generoasa inițiativă a Academiei de științe a Uniunii Sovietice de a invita un mare număr de delegați străini, a trezit sentimente firești de recunoștință la congresiști. Ei vor păstra vie amintirea zilelor petrecute la Moscova, într-un mediu în care discuțiile științifice au fost purtate la un înalt nivel. Intorși în țară, slaviștii vor lucra cu rîvnă pentru aducerea la îndeplinire a programului fixat de Congres.

Acad. Al. Rosetti

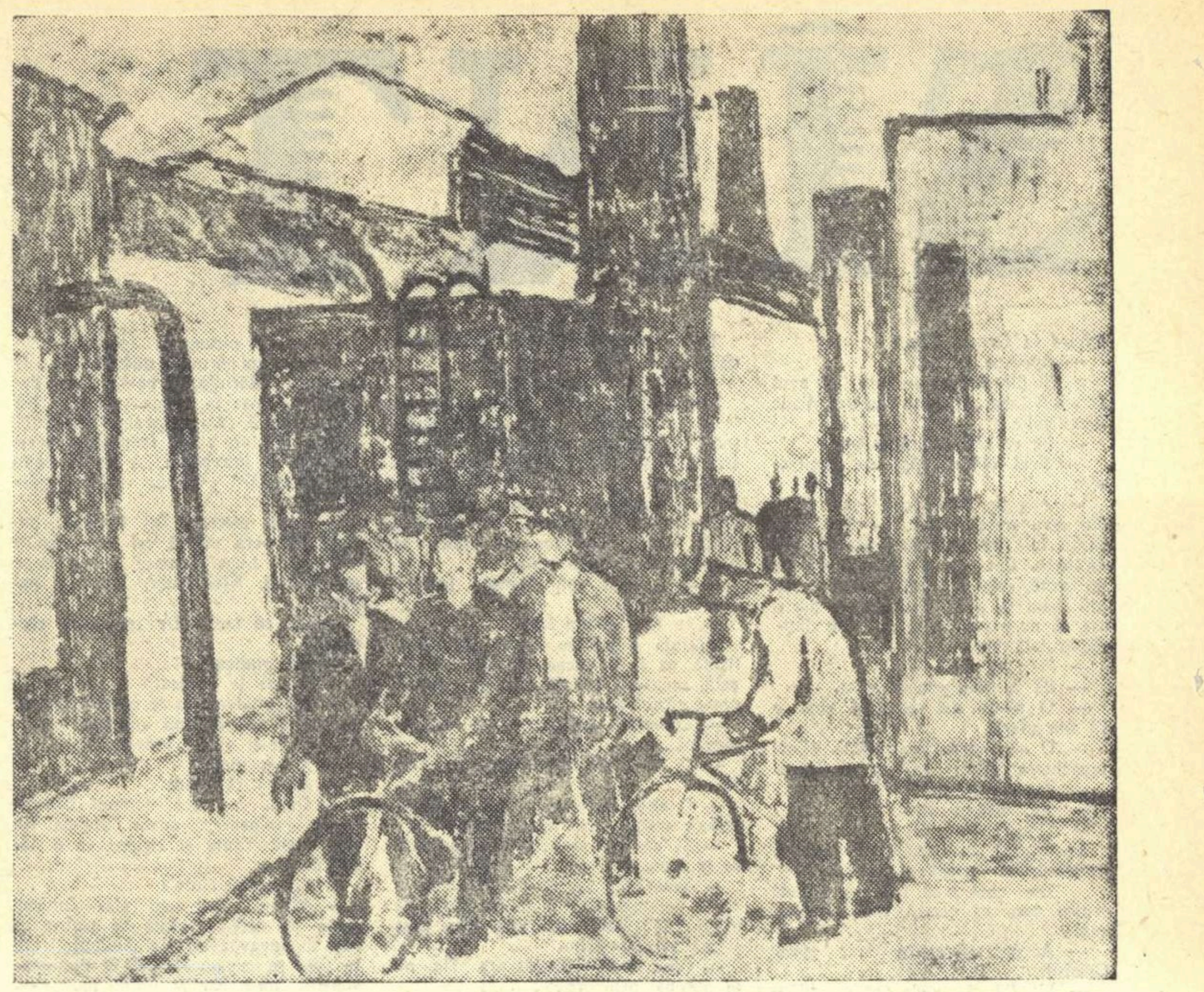

GH. ȘARU „La ieșirea din uzina „Mao Țze-dun"

Despre cine scriem

Cîteva ceasuri, șase sau șapte, binevoitor și respectuos, convins că face o treabă utilă, omul m-a inițiat în munca lui și a altora, vorbindu-mi cu o dragoste de părinte despre mulți și feluriți flăcăi, unii dintre ei adunați de prin crîșme, de pe maidane — în vremile apuse ar fi devenit geambași, cuțitari, etc. — pe care i-a ajutat să se ridice la demnitatea de constructori ai socialismului. Aveam în față un pasionat al șantierelor, un tehnician de primă clasă — conduce unul dintre șantierele Magistralei de Est — un om de o valoare sufletească excepțională, optimist, înțelept și modest cum numai cei care au realizat ceva temeinic în viață pot să fie.

Omul acesta entuziasmat mi-a prilejuit — fără intenții, sînt convins — o frămîntare dureroasă dar, nădăjduiesc, și fericită. Aflînd că sînt tînăr scriitor și scuzîndu-se că nu m-a avut pînă acuma în atenție, m-a rugat, cu interes, să-i spun cam ce și despre ce-am scris. Eram liber să-i răspund sau nu; sau, fiindcă tot nu mă citise, nimic mai simplu decît să-l informez după bunul plac.

Mi-am dat seama atunci, mai limpede ca oricînd, că am scris puțin și nu o dată vag sau denaturat despre oamenii de azi. Răspunsul a fost încîlcit și, în cele din urmă, uzitînd de modestia cam îndoielnică pe care o avem oricînd la dispoziție, — i-am dat de înțeles interlocutorului meu că ar fi nimerit să schimbăm discuția. Dar confruntarea interioară scriitor-cititor s-a produs. Mă gîndeam: dacă i-aș povesti subiectul a două sau trei dintre schițele mele apreciate — și pe bună dreptate, de către critica literară — ca fiind negativiste? Sînt ale mele, le-am dat publicității, se află la îndemîna oricui, ar trebui, deci, să mi le susțin... N-am făcut-o. Atunci — întrebarea care s-a născut era firească, pentru cine le-am scris?

Puteam să-mi găsesc justificări, au găsit și alții care au scris sau mai scriu așa. Cred însă că justificările celor care, uneori, și-au chinuit talentul — mult, puțin cît el — în pagini sumbre, străine cerinței cititorului de azi, merită să fie veștejite fără menajamente. In fața avîntului constructiv care a căpătat în țara noastră un caracter de masă, producțiile propovăduind neîncredere în om, plictis, resemnare etc. sînt, fără îndoială, rodul unor concepții mic-burgheze, a neputinței de a trăi din plin efortul spre mai bine al maselor. Sînt convins că fără a trăi acest efort, nu vei reuși decît scheme jalnice, nimănui folositoare și care compromit ideile nobile ale realismului socialist.

Teribilismele de orice natură, de mult vlăguite de alții, ducînd în mod sigur la distrugerea unui scriitor, nu mă încîntă de loc și efortul pe care-l fac merge spre dezvoltarea unui acut simț al realității, care să-mi dezvăluie ceea ce e nou în conștiința omului de azi, rod al educației sale comuniste. In înfierarea unor lucrări cu pretenții de originalitate, dar, de fapt, banal negativiste, evazioniste, etc. cel mai vehement critic este realitatea.

Am avut prilejul, ca ziarist, să surprind desfășurarea oarecum intimă a unor mari bătălii pașnice din acești ani — Hunedoara, Bicaz, Valea Jiului... Pe parcursul lucrărilor au fost, evident, și multe nereguli, greutăți, elemente mai mult sau mai puțin cinstite au dezertat, dar a rămîne doar la aceste aspecte și a trage de aici concluzii cu pretenții generalizatoare — cînd Bicazul, Hunedoara și alte centre industriale sînt înfăptuiri de seamă ale regimului nostru — dovedește cel puțin o judecată absurdă. In fața celor mai mari greutăți — și pe șantiere nu sînt puține — n-am văzut comuniști cuprinși de deznădejde sau măcar încercînd să se eschiveze de la îndatoriri. Nu se mai poate face nimic... Nu-i vina noastră, să mai încerce și alții, etc. — sînt expresii străine constructorilor noștri.

In urmă cu trei ani, am petrecut un timp pe un șantier — lucrările erau la început, neregulile provocate de elemente dubioase dar încă nedescoperite se țineau lanț, iar dintre oamenii care veneau zilnic din toate colțurile țării o parte se întorceau acasă. (Judecînd numai după aceste aspecte — și altele nu l-ar fi interesat, sau n-ar fi fost în stare să le descopere — un veritabil negativist ar fi putut să exclame că a nimerit, aici, în rai. Mărunte iritări personale, două nopți nedormite, lipsă de bani, etc. conjugate meschin cu neregulile de pe șantier, ar fi dat naștere unor pagini neasemuit de sumbre și de false...). In acest timp, comuniștii de pe șantier, cu un calm și o siguranță de natură să uluiască pe neavizați, luptau să descopere pe răufăcători — ceea ce au și izbutit — convingeau oamenii să rămînă și se angajau în scris față de conducerea partidului că, în ciuda tuturor greutăților, la termenul fixat, sau chiar mai devreme, lucrările vor fi terminate. Era vorba de construirea unei linii ferate de interes național. Peste cinci sau șase luni, sigur e că înainte de termen, linia a fost dată în folosință.

Ca scriitor realist-socialist, pentru a nu denatura adevărul vieții noastre, trebuie să mă intereseze în primul rînd acei oameni, comuniștii, a căror dîrzenie și optimism au înfrînt greutățile și au generat izbînzi. Fiindcă ei, comuniștii, întotdeauna înving și înfrumusețează viața. Că aceasta nu se petrece ca la un semn, e prea bine știut, și tocmai în dramatica luptă pe care o duc comuniștii pentru a învinge se află, cred, izvorul unei arte adevărate.

Scriitorul care participă activ la lupta comuniștilor nu se-ntreabă cum să-i umanizeze, ce să le puie-n seamă și ce nu, etc. fiindcă realitatea îl face să simtă ridicolul unor atari întrebări. In anul acesta am fost în Valea Jiului pentru a scrie un reportaj despre Mihai Tucaciuc, unul dintre cei care au avut inițiativa de răsunet și cu aplicație în mai multe ramuri ale industriei: în fiecare zi, pe fiecare post, o tonă de cărbune în plus... Aparent, ceva destul de schematic, muncești mai mult, bineînțeles, dacă te ajută puterile. Datorită inițiativei, echipa lui Tucaciuc și multe altele obțineau rezultate sporite față de cele anterioare, și ele bune. Bănuind ce doream să-l întreb, Tucaciuc mi-a spus: „Unii, care n-au văzut în viața lor o mină l-am încunoștiințat, de îndată, că văzusem, și care nu știu cum lucrăm, ne cred cam nebuni. O să vă spetiți, praful s-alege din voi etc. n-aveți grijă de oameni — și iar etc. Ei cred că efortul nostru fizic a sporit și că numai de el depinde totul. Uite că nu-i așa de loc. Ne-a sporit mintea. E vorba de organizare, de ani de zile ne gîndim la asta și n-a fost ușor... Iar organizarea aceasta, după cum ușor îți dai seama, nu ține numai de chestiuni tehnice, ci și de educarea în spirit comunist a oamenilor din echipe. Tucaciuc e un comunist, un om fermecător, are o viață intensă și interesantă, de loc schematică, cu toate că nu-i nici ros de boli, nici chinuit de neliniști metafizice — și nici măcar n-a divorțat...

Astăzi, nu numai realitatea, dar și faptul că literatura noastră se mîndrește cu realizarea unor figuri memorabile de comuniști — Licu Oroș, Ilie Barbu, Anton Filip, Mitru Moț, sau alții, mai modest realizați — infirmă orice părere eronată privind prezența comuniștilor în literatură. Acest lucru fiindu-mi limpede, cu puțină experiență, dar cu multă dorință de a înfățișa de pe poziții partinice adevărul vremii noastre, am încercat să surprind — într-un roman de actualitate despre mineri, asupra căruia va trebui, probabil, să mai stărui încă — chipul drag mie al muncitorului comunist.

Nicolae Țic

Lecțiile istoriei

(Urmare din pag. 1)

în masă a algerienilor din metropolă, și așa mai departe.

Pentru a acoperi cu numele său toate aceste nevinovății, pentru a instaura fascismul cu întreaga-i aparatură abjectă, marele capital a ales un nume nu lipsit de rezonanță. D. Charles de Gaulle (care, în timpul celui de al doilea război mondial s-a declarat onorat să lupte, alături de Uniunea Sovietică, împotriva fascismului, și care a dovedit remarcabile însușiri în această luptă) ar urma să joace rolul lui Charles-Louis-Napoleon Bonaparte (care și el se declara — înainte de a face din trupul Republicii „unul și indivizibil" un leș îmbucătățit — „republican"...)

Trist rol!...

Cu toate acestea, cu toate că rolul e trist, cu toate că istoria ne înfățișează, neiertătoare, concluziile cumplite la care duc asemenea jocuri, domnul Charles de Gaulle se pretează la joc.

Undeva, în „Memoriile" sale (vd. cap. „La Pente") domnul Charles de Gaulle, descriind dezastrul armatelor franceze în cel de al doilea război mondial, amintește de un episod care, pe drept cuvînt, făcea să i se ridice sîngele indignării în obraz.

Prost înarmate, lăsate la discreția acelorași politicieni care își trec puterea din mînă în mînă, armatele franceze se vedeau, pur și simplu, zdrobite de „Panzer"-ele hitleriste. „Ajunse din urmă, în fuga lor, de detașamentele mecanice ale inamicului, ele (trupele franceze, E. J.) primeau ordinul (din partea năvălitorilor hitleriști, E. J.) de a-și arunca armele și de a o porni spre sud pentru a nu încurca drumul. «Nu avem, li se striga, timpul de a vă face prizonieri!»".

Se pare că domnul Charles de Gaulle, care are memorii, are într-un grad mai puțin convenabil memorie. Altfel cum am putea explica strania d-sale întîlnire de la Colombey, cu cine credeți?... nici mai mult, nici mai puțin, decît cu noul patron al nazismului, Konrad Adenauer?

E o întrebare, la care istoria va ști să răspundă fără întîrziere.

Ea a și răspuns, de altfel, cu prilejul vizitei d-lui Charles de Gaulle în Africa, la Dakar.

Unul dintre conducătorii negri a declarat în fața d-lui de Gaulle: „Preferăm sărăcia în libertate decît bogăția în sclavie. Noi nu vom renunța niciodată la dreptul nostru legitim și natural de a fi independenți".

E glasul unui negru, și alături de el sînt glasurile a milioane și milioane de oameni din Franța și din afara ei.

Și e, trebuie spus încă o dată, glasul istoriei, glasul adevărului, singurul care va învinge pînă la urmă.

Eugen Jebeleanu
Membru corespondent al Academiei R.P.R.

Lui Alfred Margul Sperber la 60 de ani

(Urmare din pag. 1)

tății umane, pe dușmanii poporului... Iartă-mă dacă puținele mele vorbe îți sărăcesc, îți estompează trăsăturile. O personalitate poetică marcantă e atît de complexă, e un aliaj atît de uimitor de trăsături contradictorii, încît e nevoie de multe, multe pagini și de un condei foarte stăpîn, ca să reconstitui, din fărîme de vorbe integritatea ei. Cred însă în existența unei trăsături dominante. Ea trece ca un fir roșu, evident, prin viața fiecăruia. Acum, cînd au trecut aproape douăzeci de ani de cînd ne cunoaștem, ea îmi apare tot așa de izbitoare ca în primele ceasuri. Ții minte? Era în timpul războiului. Ai dat un recital de poezie. Așa cum se putea, înfruntînd destule riscuri, pe atunci. In ziua aceea am descoperit un poet remarcabil. Și un om, un om cu o înfățișare atît de ciudată: mai înalt decît toți oamenii pe care i-am cunoscut; cu ceva, în trupul matur, de băiat care a crescut prea repede; cu o lumină în ochi atît de duioasă și cu un fel de a aborda sufletul celuilalt, prevenitor, gingaș, și totuși fără sfială, parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea. La despărțire mi-am spus: „Ce uriaș bun și generos!"

Și așa ai rămas pentru mine.

In bunătate, în generozitate cred că se află rădăcina creației tale.

De aceea au răsunat în inima și-n poezia ta groaza ancestrală a negrului american Jim fugărit de torționarii dezlănțuiți; și cîntecul țărăncii Frosina ce ți-a fost doică; și freamătul tînguitor al pădurii de fag din Bucovina îndepărtatei copilării; și glasul cutremurător, de neuitat al simplului ostaș rus, căzut în Revoluția din Octombrie, pentru fericirea lumii întregi...

De aceea, în supla, melodioasa, inepuizabila ta limbă germană, ai cîntat nu numai propriul tău cîntec ci ai făcut cunoscut lumii întregi frumusețea fără margini a folclorului nostru; și floarea superbă a poeziei eminesciene și argheziene; și atîtea, atîtea mii de stihuri ale poeților romîni de ieri și de azi.

Iți mulțumesc, uriașule bun și generos, pentru toată frumusețea ce-ai revărsat-o și o reverși în jurul tău.

La mulți ani, prietene.

Maria Banuș

David Oistrach, Yehudi Menuhin și George Georgescu la repetiție.

In primele zile ale stagiunii 1958-1959

De vorbă cu Gh. Leahu, directorul Teatrului de Stat din Timișoara

Pe artistul emerit Gheorghe Leahu, directorul Teatrului de Stat din Timișoara, l-am întîlnit înaintea unei discuții pe care urma s-o aibă cu cîțiva colaboratori ai teatrului. Tema discuției era una din piesele propuse pentru repertoriul actualei stagiuni. Intrerupți de sosirea cîtorva tineri artiști, nerăbdători să cunoască mai devreme textul, am schimbat cîteva cuvinte cu artistul Gheorghe Leahu.

— Ce ne puteți spune despre profilul stagiunii?

— Sînt ferm convins că, datorită îndrumărilor înțelepte ale Partidului, stagiunea 1958—1959 va fi de un nivel cu totul excepțional. Oamenii de teatru, — directori, regizori, actori, scenografi, tehnicieni — sînt hotărîți să înlăture din activitatea lor tot ceea ce le-a putut umbri munca în stagiunea trecută.

— Vedem în aceasta și un angajament al dumneavoastră. Să discutăm concret. Ce anume pregătiți pentru stagiunea viitoare?

— Ne propunem să montăm numai piese de un înalt nivel artistic, cu un conținut bogat de idei, care să poată interesa masele largi de spectatori, oameni ai muncii. Din titlurile pe care le voi cita, se va vedea clar că cel puțin la Timișoara stagiunea aceasta va fi net superioară din toate punctele de vedere. Teatrul nostru și-a deschis noua lui stagiune cu o piesă romînească inspirată din lupta comuniștilor împotriva orînduirii burghezo-moșierești, *„Anii negri"* de Aurel Baranga și Nicolae Moraru. Vom mai prezenta, din dramaturgia originală, piesa lui Francisc Munteanu, *„Cerul începe de la etajul III"* și lucrarea dramatică ce va fi premiată la concursul despre care însă voi vorbi în altă parte a interviului. Pentru prima dată se va juca în orașul nostru *„Othello"* de Shakespeare. Vom monta o piesă de Tolstoi, probabil *„Puterea întunericului"*, iar din repertoriul clasic romîn *„Sînziana și Pepelea"* de Alecsandri și *„Scrisoarea pierdută"* a lui Caragiale. Un eveniment deosebit va însemna punerea în scenă a capodoperei lui Pogodin, *„Orologiul Kremlinului"*, a cărei direcție de scenă va fi semnată de un regizor din Uniunea Sovietică. Din dramaturgia țărilor prietene, va vedea lumina rampei la Timișoara o piesă de Capek. Un asemenea repertoriu demonstrează clar că ajutorul substanțial dat de Documentele de Partid are rezultatele cele mai fericite asupra mersului noii stagiuni. Privind aceste titluri, ne dăm seama că publicul va avea prilejul să vizioneze piese interesante, combative și educative, străbătute de un mesaj pozitiv. Teatrul nostru se va strădui să îndrepte lipsurile din stagiunile trecute, și nu vom mai prezenta lucrări ușoare, apolitice sau de-a dreptul dușmănoase.

— Am vrea să ne vorbiți despre greșelile comise de Teatrul de Stat din Timișoara, în alegerea și reprezentarea unor piese cu un conținut dăunător, în cursul stagiunii trecute.

— Dumneavoastră vă referiți, desigur, la piesele *„Invitație la castel"* de Anouilh și *„Piratul"* de Taby Laszlo.

Noi ne-am orientat într-un mod cu totul greșit și reprobabil atunci cînd am înscris în repertoriu asemenea piese. Slăbind în mod cu totul nepermis spiritul critic de care o instituție de artă socialistă trebuie să dea dovadă, am considerat că orice piesă a unui dramaturg talentat este potrivită pentru a vedea lumina rampei pe scenele noastre. Astfel a fost posibil să apară în fața publicului o piesă ca *„Invitație la castel"*, comedie bulevardieră, minoră, scrisă de pe pozițiile ideologiei burgheze și care nu numai că nu răspunde năzuințelor poporului muncitor, dar susține numeroase teze contrarii vederilor noastre, printre care și așa-zisa „trăinicie" a capitalismului, propagînd împăcarea între clase. Oprobriul publicului față de această piesă a fost evident. *„Invitație la castel"* nu corespundea exigențelor pe care le au spectatorii față de piesele ce văd lumina rampei pe scenele noastre.

Am vrut să prezentăm și o piesă dintr-o țară vecină. De aceea am înscris în repertoriu *„Piratul"* lui Taby Laszlo, neținînd seama de faptul că piesa, scrisă înainte de contrarevoluția din Ungaria, reflecta mentalitatea unor cercuri dușmănoase regimului socialist din acea țară. In piesa *„Piratul"* se defăimau realizările regimului de democrație populară însă noi, dînd dovadă de o crasă miopie politică, am crezut că toate aceste calomnii sînt critici la adresa lipsurilor dovedite de unii oameni aflați în munci de răspundere.

Criticile ce ni s-au adus de către presa de partid și forurile superioare ale vieții artistice, pentru aceste grave lipsuri de orientare politică, le considerăm pe deplin juste. Ele ne-au ajutat să ne dăm seama la timp că noi am slăbit în mod evident vigilența și ne-au confirmat încă o dată justețea învățăturii partidului nostru care ne arată că influențele burgheze pătrund cu deosebire pe tărîmul ideologiei. Noi înșine, căzînd la un moment dat în plasa obiectivismului, a eclectismului și a lipsei de principialitate revoluționară, am ajuns să montăm asemenea piese. Fără a diminua în nici un fel propria noastră răspundere, doresc însă a preciza că ne-am dat seama de greșelile noastre la puțin timp după ce le-am săvîrșit, și ne bucură faptul că propria noastră analiză a coincis cu criticile îndreptățite ce ni s-au adus. Concluzia noastră de atunci se concretizează în poziția fermă ce am luat-o față de viitorul repertoriu. Am făcut această precizare, pentru a sublinia și mai mult vina noastră și nu pentru a găsi scuze.

— Am vrea să știm în ce măsură vă preocupați de asigurarea unor piese originale, valoroase, pentru a fi incluse în repertoriul acestei stagiuni sau a celor viitoare?

— In colaborare cu filiala din Timișoara a Uniunii scriitorilor din R.P.R., am inițiat un concurs literar cu termenul final la 1 ianuarie 1959. Lucrarea premiată — cum spuneam — va fi introdusă în repertoriul teatrului nostru. In afară de aceasta, ducem discuții cu Francisc Munteanu și ne-am adresat de curînd lui Titus Popovici în vederea unei piese de actualitate și intenționăm să dăm o mai mare atenție autorilor din localitate.

— Care sînt, după dvs., posibilitățile înnoirii și împrospătării permanente a repertoriului?

— De la bun început, aș vrea să spun că problema repertoriului nu mai poate fi privită ca o treabă ce îl privește exclusiv pe director. La discuțiile ce au loc pe marginea fiecărei piese, trebuie creată o opinie de masă, înțelegînd prin aceasta participarea eficientă a tuturor factorilor de răspundere din teatru: director, secretar literar, actori, regizori, decoratori. Alegerea unei piese să nu fie preocuparea unui singur om, ci rodul unei discuții colective, în care să se dezbată utilitatea montării ei, valoarea mesajului, conținutul ei politic și educativ.

— Sînteți deci pentru o participare activă a colectivului actoricesc în discutarea repertoriului?

— Desigur. Cel puțin această metodă începem s-o întrebuințăm noi chiar de pe acum. Actorul nu trebuie să mai fie indiferent atunci cînd se alege o piesă necorespunzătoare. El își dă seama că într-o piesă slabă, lipsită de idei, de o valoare artistică îndoielnică, nu poate realiza o creație. De aceea, cuvîntul lui trebuie să fie ascultat și luat în seamă.

— Care sînt acțiunile proiectate de Teatrul din Timișoara, în vederea educării multilaterale a spectatorilor?

— Vom continua cele două cicluri, inițiate încă de anul trecut: „Evoluția poeziei romînești" și „Teatrul de-a lungul veacurilor". Conferințele susținute de specialiști din localitate sau din Capitală, sînt urmate de lecturi realizate de actorii teatrului nostru.

Avem de gînd să organizăm mai multe discuții cu spectatorii. Ele au avut loc și anul trecut și s-au dovedit a fi fructuoase. Tineretul din teatrul nostru, care aduce un neprețuit aport muncii depuse aici, va organiza spectacole de studiu și se va îngriji pe mai departe de activitatea artiștilor amatori.

— După cum vedem, planuri frumoase. Rămîne să așteptăm acum realizările.

— In afară de spectatorii noștri obișnuiți (orașul și regiunea Timișoara), și iubitorii de teatru din București vor avea prilejul să supună examenului lor munca depusă de noi în ultima stagiune. La începutul lunii octombrie, timp de zece zile, vom fi prezenți în Capitală, cu cîteva din piesele montate.

Discuția noastră ar mai fi continuat, însă grupul colaboratorilor ce așteptau lectura unei piese originale încredințată teatrului, devenise nerăbdător. Ne-am retras, urînd colectivului succese în stagiunea 1958-59.

Valeriu Rîpeanu

150 de ani de la nașterea lui COSTACHE NEGRUZZI

Numele lui Costache Negruzzi s-a înscris la loc de cinste în istoria culturii și literaturii romînești. Contemporanii l-au prețuit pentru multiplele sale preocupări; posteritatea îl prețuiește pentru calitățile sale scriitoricești și pentru faptul că a desfășurat o activitate de adevărat pionier. Pe bună dreptate a afirmat Vasile Alecsandri: „Valoarea scrierilor lui Costache Negruzzi, mare prin calitățile ei, se mărește în proporție colosală, cînd gîndirea mea se raportă la timpul de sterilitate în care au fost produse".

Intr-adevăr, feciorul lui Dinu Negruț și al Soției Hermeziu, născut la anul 1808 în comuna Trifești, de prin părțile Iașilor, a fost una din figurile remarcabile de cărturari și artiști ai poporului nostru. El și-a însușit din tinerețe o cultură serioasă, de la dascăli pricepuți în limbile franceză și greacă. Romînește a învățat singur pe vestita „Istorie pentru începutul romînilor în Dachia" a lui Petru Maior.

In 1821, evenimentele politice l-au silit pe scriitor să se refugieze împreună cu întreaga familie peste Prut. Episodul merită să fie subliniat întrucît, la puțină vreme, în vara anului 1822, la Chișinău, are prilejul să-l cunoască pe Pușkin exilat în acest oraș de la marginea imensului imperiu rusesc. Marele poet a avut o puternică înrîurire asupra lui Costache Negruzzi. Acesta, dornic să cunoască opera scriitorului rus și a celorlalți scriitori ai vremii, învață rusește devenind apoi un energic și entuziast propagator al literaturii ruse.

In 1823, Negruzzi se întoarce la Iași. In ciuda diferitelor funcții publice pe care le ocupă, el nu renunță de loc la activitatea culturală și literară. Nefiind scutit, firește, de contradicții ideologice, se pătrunde de unele idei înaintate ale vremii și se alătură acțiunii pe care o desfășurau scriitorii cu vederi largi ca Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu.

Inainte de a fi apărut vestitul program al „Daciei literare", în care se cerea ca „Romînii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți", Negruzzi scrie în paginile publicațiilor literare care apăreau în cele trei provincii romînești.

In 1840, cînd apare „Dacia literară", el este unul din principalii ei colaboratori. Adept convins al programului revistei, Costache Negruzzi își îndreaptă atenția către două din marile izvoare ale culturii naționale: folclorul și vechile cronici. Pe această linie își desfășoară și activitatea teatrală, căreia, pe bună dreptate, îi atribuie o înaltă funcție socială și educativă. Dorea din toată inima un teatru romînesc în care „se va învrednici a auzi pe scenă limba patriei și a videa în locul lui Policinel și a lui Arlechin, reprezentîndu-se virtuțile și eroiceștile fapte a Ștefanilor și Alexandrilor".

Caracterul în bună măsură realist al operei sale se datorește acestei orientări sănătoase, la care trebuie adăugată, fără îndoială, influența marilor scriitori ruși citiți cu nesaț.

Folclorul reține din plin atenția scriitorului. Intr-un studiu intitulat „Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei: Cîntece populare a Moldaviei", el face următoarea observație, încărcată de adînci semnificații: „...fieștecare țară are cîntecele sale a căror muzică și poezie sînt potrivite cu firea pămîntului său și caracterul locuitorilor săi". In felul acesta, Negruzzi îndreaptă interesul contemporanilor către folclor, acea carte a înțelepciunii în care putem desluși viața și năzuințele maselor populare de pe întregul cuprins al țării.

Negruzzi a făcut deseori o critică necruțătoare vechilor orînduieli ale societății feudale. In scrisorile sale, publicate mai ales sub titlul „Negru pe alb", se dezbat numeroase probleme de mare interes pentru viața contemporană și se satirizează relele moravuri ale clasei stăpînitoare din vremea sa.

In operele epice, Negruzzi critică marea boierime dînd, în același timp, exemple de eroism popular în lupta pentru libertate.

Elocventă în ceea ce privește poziția anti-feudală a scriitorului este nuvela „Alexandru Lăpușneanu", o capodoperă a genului. Prin ea, Negruzzi devine, de fapt, creatorul nuvelei istorice în literatura romînă. Inspirată în special din cronica lui Grigore Ureche, nuvela „Alexandru Lăpușneanu" înfățișează cu mijloace realiste, care se împletesc cu elemente romantice, conflictul dintre domnitor și marea boierime setoasă de putere și averi. Autorul găsește deplină justificare actelor hotărîte ale domnitorului, care lovește necruțător în boierii moldoveni, vrăjmași ai poporului. Acesta din urmă apare în desfășurarea narațiunii ca un factor de care trebuie să se țină seama și care în ultimă instanță determină acțiunile energice ale domnitorului.

Nuvela istorică „Alexandru Lăpușneanu", datorită calităților ei remarcabile, conferă autorului ei merite care vor rămîne de-a pururi înscrise în cartea de aur a literaturii romînești.

In scrierile lui Costache Negruzzi se resimte așadar puternic spiritul epocii și propria sa poziție față de unele evenimente ale vremii. Cu toate că șovăie și nu participă la marile frămîntări din anul 1848, Negruzzi găsește cu cale să admire eroicele acțiuni ale Anei Ipătescu.

După 1848, ocupînd funcțiuni însemnate în stat, scriitorul uită în mare măsură de nobila sa misiune, exprimînd chiar, uneori, în activitatea publicistică, opinii retrograde reprobabile.

In ciuda acestor limite, Negruzzi rămîne în cultura noastră o figură de seamă, mai ales datorită contribuției sale la dezvoltarea prozei realiste, în care locul de frunte îl ocupă celebra „Alexandru Lăpușneanu".

Mitu Grosu

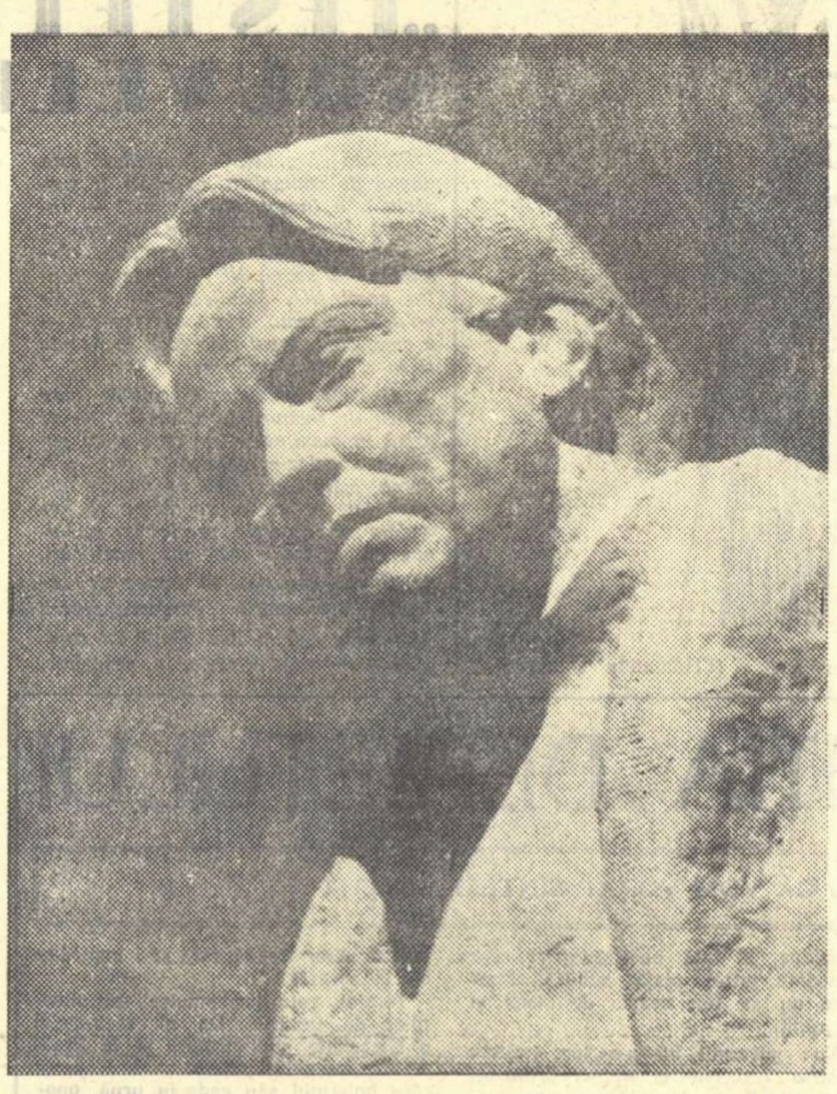

GH. ANGHEL „Enescu"

Sir John Barbirolli la pupitrul Filarmonicii de Stat „George Enescu".

ÎNAINTE DE CRONICA DRAMATICĂ

In legătură cu repertoriul clasic

Pare un adevăr simplu că opera de reconsiderare a operelor clasice destinate scenei nu se poate limita la executarea unei selecții principiale și exigente. Este nevoie, cum s-a mai spus, de realizarea unui comentariu inteligent al vechilor texte, comentariu întocmit cu mijloacele artei scenice. Jucăm teatru pentru spectatorul de astăzi și anume pentru publicul muncitor și se cuvine să așezăm marile creații ale trecutului în lumina unei analize noi, construită pe fundamentul filozofiei marxist-leniniste.

Nu-i vom falsifica în acest scop pe bătrînii autori de altădată, nu le vom atribui idei și concepte pe care nu le-au posedat. Ocolind asemenea exagerări și stîngăcii, nu vom fi însă mai puțin severi cu pericolul închistării în carapacea tradiționalismului desuet. După cum se știe, și Farfuridi se temea de „exagerațiuni", dar el își exprima în acest mod teama sa de înnoiri, teoretizînd nădușit precum că „nu există progres fără conservațiune". Intrucît noi participăm deliberat la construirea unei lumi care se întemeiază pe ideea revoluționară a eliberării omului de „conservațiunea" exploatării, nu ne putem pierde timpul, firește, cu tînguirile Farfurizilor și ale altor conservatori, opaci la chemarea unei înnoiri înțelepte și inspirate a vechilor opere dramatice.

Aici s-ar potrivi să spunem cîteva cuvinte despre atitudinea față de „tradiția" interpretării repertoriului clasic în teatrul romînesc. Intrucît se vorbește adesea despre o asemenea tradiție, ni se pare util să amintim că Millo a înlăturat la vremea sa cu dezinvoltură „tradiția" lui Pascaly și că mai tîrziu Nottara a substituit acestei „tradiții", cu un succes explicabil în epoca respectivă, stilul său romantic care a devenit, la rîndul său, „tradiție".

Ar fi ridicol și absurd ca tocmai mișcarea teatrală contemporană, care a adoptat metoda revoluționară a realismului socialist, să nu pună capăt manierismului nottarian, într-un timp care impune cu necesitate o nouă tălmăcire scenică a acelor creații din literatura dramatică națională care nu țin de domeniul arhivei.

Li se cere, pe bună dreptate, istoricilor literari, să lucreze cu rîvnă asupra textelor lui Caragiale și Delavrancea, în vederea explicării depline a valorii și contradicțiilor moștenirii artistice lăsate de aceștia. Cum este posibil, așadar, ca în vreme ce exegeza critică a istoriografilor marxist-leniniști descoperă noi sensuri și produce neașteptate revelații, să reprezentăm pe scenă „Scrisoarea pierdută" sau „Apus de soare" în vechile tipare melodice ale lui Paul Gusty? Nu trebuie să permitem, desigur, imixtiunea nedorită a unor „înnoitori" improvizați care să taie și să lipească din nou cu pap gros bunele și suculentele replici ale marilor scriitori. Dar respectînd textul în litera lui, sîntem obligați să-i acordăm marea strălucire a unei noi interpretări ideologice. Spectacolul nu este o lectură incoloră a textului, ci dimpotrivă, una palpitantă și tulburătoare, pentru că se bucură de participarea interpretativă a oamenilor scenei.

In Uniunea Sovietică, la Leningrad și Moscova, stau față în față, într-o discuție aprinsă despre autenticul Shakespeare, trei prinți melancolici ai Danemarcei: „Hamlet" al lui N. Ohlopcov (interpret E. Samoilov), celălalt „Hamlet" al lui Boris Zahava (interpret M. Astangov) și, în sfîrșit, interpretarea aceluiași rol de către B. Freidlih. Pornind de la aceleași principii, cele trei viziuni caută calea cea mai bună de restituire a uneia dintre cele mai prețioase tragedii shakespeariene, văzută de oamenii erei socialismului. Spectatorii noștri au asistat, de altminteri, nu de mult la o strălucită demonstrație a atitudinii active a teatrului sovietic față de moștenirea dramatică, în numele unei noi concepții. „Puterea întunericului" a căpătat în regia lui B. Ravenskih și în interpretarea Teatrului Mic contururi nebănuite, dezvăluind noi semnificații, altădată șterse sau estompate.

Este vorba, așadar, să recercetăm în noile montări virtuțile operelor lăsate nouă moștenire și să realizăm, în termeni scenici potriviți, evidențierea mesajului ideologic al dramei, restabilit în întreaga să bogăție de cercetare istoriografică marxist-leninistă. Trebuie, cu alte cuvinte, să pornim cu îndrăzneală creatoare la redarea marilor valori ale trecutului în valorificări scenice care să satisfacă exigența și preocupările noului public. Asemenea realizări profunde și serioase nu pot fi în nici un caz confundate cu tentativele teribiliste ale unor inovări gratuite, lipsite de acoperirea în aur a unui program ideologic înnoitor. Un regizor, de multă vreme tînăr, a crezut că „modernizează" o piesă tradiționalistă confecționîndu-i decoruri din material plastic, iar alți directori de scenă au confundat cerința de a descoperi în piesele vechi accente și armonii nevalorificate cu permisiunea de a inventa reflecții și noi acorduri în contul scriitorilor decedați. In 1942, un director de scenă al Teatrului Național din București (Soare Z. Soare) dorind să creeze un spectacol-surpriză, a montat „D-ale carnavalului" în decoruri fastuoase și costume bogate, distribuind totodată în rolurile principale ale acestei comedii savuroase interpreți de formație opusă stilului caragialesc. (George Vraca îl juca pe Nae Girimea, Marietta Deculescu pe Didina Mazu, Vasile Lăzărescu pe Iancu Pampon). Surpriza s-a desumflat lamentabil și „inovația" n-a amuzat pe nimeni. Bineînțeles, nu la astfel de revizuiri ale vechilor montări ne gîndim cînd vorbim despre necesitatea tratării în noi imagini a unor piese mai vechi. Elucubrațiile moderniste miros a mucegai și n-au dus niciodată la revelarea marilor adevăruri.

Comediile lui Caragiale n-au ce face cu costumele de paradă și n-au nevoie de distribuții nemaiauzite. Rică Venturiano nu trebuie somat să devină un intelectual „cu probleme", iar Cetățeanul turmentat un Hamlet apropitar pentru a-l descoperi pe marele Caragiale în dimensiunile sale reale, așa cum poate să apară numai oamenilor de astăzi acest gigant cu limbă ascuțită. O asemenea operă de redobîndire a marilor valori clasice trebuie săvîrșită cu modestie și severitate științifică, cu talent și rîvnă partinică. Se înțelege că oamenii de teatru sînt obligați să lupte în această ordine de idei cu doi inamici. Dacă părăsesc teritoriul sigur al esteticii realist-socialiste, ei sînt pîndiți fie de morbul aventurismului „modernizator", fie de pericolul conservatorismului încrîncenat. Innoirea trebuie să izvorască din caracterul avansat ideologic al poziției pe care se află realizatorii spectacolului.

Am citit într-unul din primele numere ale revistei „Luceafărul" o notă indignată cu privire la spectacolul pe care Marietta Sadova l-a realizat cu „Viforul" lui Delavrancea, la Teatrul Național din Cluj. Intr-una din cronicile „Gazetei literare" a fost criticată de asemeni linia greșită pe care s-a mers în această încercare de „înnoire" a unei piese care a devenit prea repede veche. Nu putem decît să repetăm constatarea tristului eșec la care a dus ideea absurdă de a întoarce pe dos unghiul de vedere al autorului, luptînd împotriva textului, care a și fost maltratat pentru lipsă de supunere față de intențiile direcției de scenă.

Condamnînd un asemenea mod de a reconsidera operele trecutului, nota din „Luceafărul" ni s-a părut în prima sa parte justificată, întrucît apăra principiul respectării integrității textelor, principiu însemnat într-o elaborare științifică, pentru tipar sau pentru scenă, a unor opere clasice într-o nouă ediție. N-am mai putut însă urma pe autoarea notei sus-amintite, din momentul în care d-sa a considerat posibil să opună concepției greșite a „Viforului" clujan (și să recomande deosebit de călduros) spectacolul prăfuit și melodramatic pînă la refuz pe care l-a prezentat, cu aceeași piesă, Teatrul Tineretului din București. Este greu de spus unde se afla mai curînd spiritul lui Delavrancea, pe scena din Capitală sau pe cea de la Cluj. Mai probabil este că la nici unul din aceste teatre nu s-a făcut cinste numelui de scriitor al autorului cunoscutei trilogii, și în nici un caz în cantata pe vechi rezonanțe nottariene regizată de N. Massim.

Condamnăm în primul rînd viziunile regizorale care își închipuie că pot inova lucrînd în contradicție cu structura de idei a piesei în cauză. Nu au desigur sorți de reușită decît noile versiuni scenice care pleacă de la datele ideologice ale operei, în vederea unei pronunțări mai limpezi și mai complete a mesajului. Capriciile fanteziste și fumurile moderniste ale unora dintre regizorii noștri trebuiesc plivite cu stăruință. Teatrul este o construcție mirifică, cu scări magice, care trebuie să-l conducă pe spectator la cel mai bun post de veghe, cu ferestrele deschise larg către chemările de astăzi ale vieții. Teatrul nostru este, totodată, unul dintre șantierele socialismului. Cînd acest șantier este însărcinat să dezvăluie culorile adevărate ale marilor creații clasice, el nu trebuie să recurgă la ticurile compromise ale modernismului și nici la încăpățînarea conservatoare a tradiționalismului. Clasicii noștri au dreptul la spectacole de o mare bogăție și profunzime, cu mult deosebite de cele care se jucau concomitent cu primele proiecții cinematografice din Sala Oeser. Caragiale ni se pare că ar figura în această privință primul pe listă. Asupra cîtorva probleme legate de reprezentarea repertoriului caragialian, ne propunem să revenim în numărul nostru viitor.

V. Mîndra

ARTE

După închiderea festivalului „George Enescu"

Festivalul „George Enescu" a luat sfîrșit, după ce vreme de aproape trei săptămîni am trăit în mijlocul unei adevărate feerii muzicale. In acest răstimp, personalități de faimă mondială, oameni ai muzicii de la noi și de peste hotare și simpli amatori, au urmărit nenumăratele concerte care de cele mai multe ori au purtat pecetea realizărilor de înaltă artă.

Niciodată nu va fi prea tîrziu să vorbim despre unele momente de culminație artistică din cadrul festivalului, despre primele audiții, despre semnificația națională și internațională a acestui eveniment muzical.

Vor rămîne gravate adînc în amintirea tuturor recitalele date de David Oistrah și Yehudi Menuhin, dar îndeosebi concertul în care celebrii violoniști au cîntat laolaltă. Această manifestare omagială față de memoria lui George Enescu s-a înscris cu litere luminoase în istoria vieții noastre muzicale. Ea se cuvine relevată în mod deosebit.

Deschizînd concertul, George Georgescu a condus mai întîi Simfonia a II-a cu clopote de Haciaturian — cunoscuta epopee muzicală care evocă în tonuri deosebit de vii eroica luptă a poporului sovietic pentru apărarea patriei. Dirijorul a reliefat caracterul ei dramatic evidențiind imaginile muzicale legate de evenimentele din anii războiului, de bravura poporului sovietic și de glorioasa izbîndă finală, cu o deosebită pregnanță. In partea a doua a programului, Yehudi Menuhin a interpretat Concertul pentru vioară și orchestră de Brahms. Este covîrșitoare impetuozitatea atacului ca și intensa energie pe care marele artist o desfășoară de-a lungul execuției. Tonul său are o rară putere de pătrundere. Menuhin biruie adesea în intensitate sonoră, însăși orchestra. De altfel, la pupitrul dirijoral s-a aflat marele maestru al acompanierii care în asemenea împrejurări nu urmărește decît valorificarea cît mai deplină a însușirilor solistului. Yehudi Menuhin nu este numai artistul interpretărilor viguroase ci și al celor de gingașă expresivitate. Frazarea sa, de o frumusețe cuceritoare, a culminat în adagio, pe care l-a redat cu o cantabilitate emoționantă, tot așa cum a redat cu o mare forță de expresie caracterul giocoso al ritmicii din final. Menuhin ne-a făcut să retrăim neuitatele interpretări ale lui George Enescu...

Apoi maestrul George Georgescu a anunțat surpriza serii: David Oistrah și Yehudi Menuhin vor interpreta Concertul pentru două viori și orchestră de Bach. Cei doi artiști care l-au cîntat fiecare alături de George Enescu, l-au redat și de data aceasta într-o perfectă comuniune de gîndire și simțire, în spiritul interpretativ al marelui muzician. Tonului cald, catifelat și vibrant al lui Oistrah succeda acela penetrant, viguros și de o claritate cristalină al lui Menuhin; cînd ele se contopeau aveam impresia că marii artiști realizau mai mult decît frumusețea ideilor muzicale și fondul plin de emoții umane din muzica lui Bach: o adevărată înfrățire pe calea artei între două lumi. Calda îmbrățișare dintre Oistrah și Menuhin a fost simbolică și profund grăitoare.

★

David Oistrah avea să ne ofere odată mai mult măsura minunatelor sale însușiri la recitalul dat împreună cu pianistul Vladimir Iampolski. Forța acestui mare interpret stă în faptul că, dispunînd de vioară în virtuoz desăvîrșit, el este preocupat numai de tălmăcirea în profunzime a muzicii. In Sonata în sol minor de Tartini ori în Sonata de Franck, în Tzigane de Ravel ca și în Mituri de Szymanovski — lucrări care reclamă o mare bravură de execuție, am aflat, la tot pasul, nu numai desăvîrșita realizare a acestora din punct de vedere tehnic, dar și restituirea, odată cu stilul propriu fiecărui compozitor, a întregului complex emoțional de la temelia muzicii. Vladimir Iampolski s-a arătat, ca întotdeauna, la înălțimea ilustrului maestru: un virtuoz al pianului, dublat de un muzician de reală sensibilitate.

★

Ne-a atras în mod deosebit atenția — în ultima perioadă a festivalului — „Uvertura tragică" de Marcel Mihalovici prezentată în primă audiție mondială de către dirijorul Silvestri, conducînd Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii. Inspirîndu-se din celebrul tablou al lui Delacroix „Masacrele din Chios" cît și din cunoscutele versuri baudelairiene („Delacroix lac de sînge, bîntuit de îngeri răi"...) compozitorul Mihalovici a reușit să redea nu atît anecdotica tabloului, căci muzica sa nu are caracter descriptiv, ci sentimentul tragic, profund dramatic pe care îl inspiră groaznicele masacre săvîrșite de turci, în acțiunea lor de barbară reprimare a luptei poporului grec pentru libertate. Subliniem remarcabila tensiune emoțională realizată cu mijloace orchestrale dintre cele mai îndrăznețe și care dovedesc măiestrie componistică. Lucrarea a fost înfățișată cu claritate deplină și cu deosebită expresivitate de orchestra condusă de Constantin Silvestri.

Către sfîrșitul manifestărilor muzicale, numeroși oaspeți de marcă — sir John Barbirolli, Yehudi Menuhin, Iacov Zak, Claudio Arrau, Carlo Zecchi, Carlo Felice Cillario ș.a. — ne-au exprimat părerea lor că festivalul „George Enescu", ireproșabil organizat, s-a desfășurat la un înalt nivel artistic. El a dat putința tuturor să cunoască nu numai valoroasa creație muzicală romînească în frunte cu a lui George Enescu — creație a cărei popularizare peste hotare și-o însușesc ca o plăcută datorie — dar și proverbiala ospitalitate a poporului nostru.

J.-V. Pandelescu

ADEVĂRATA FRANȚĂ SPUNE: NU!

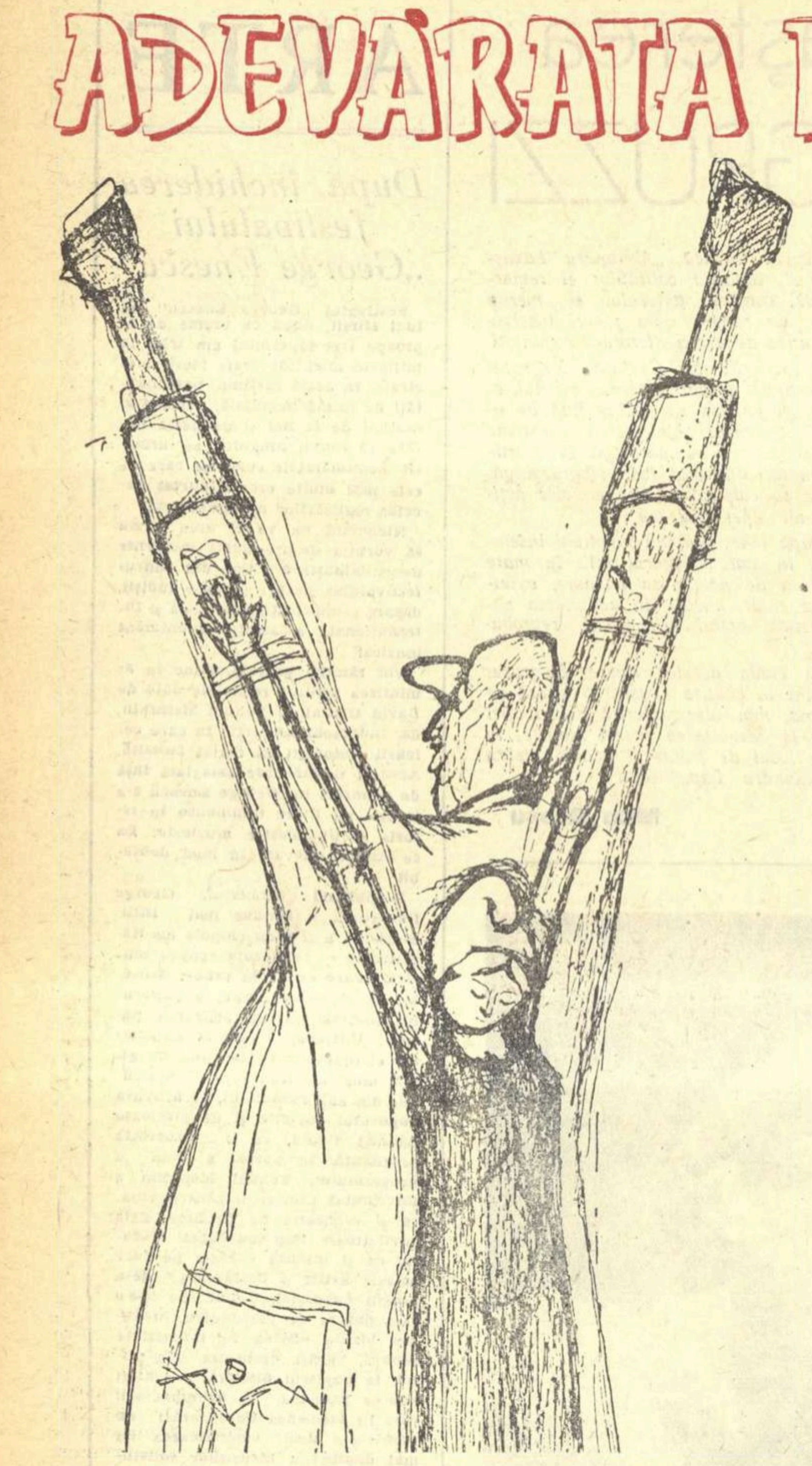

MITTELBERG: De Gaulle: „Trăiască Republica" (l'Humanité Dimanche)

Așadar, cine declară cu entuziasm că va spune DA la 28 septembrie?

— Coloneii din camarila care, la Alger, au pregătit dictatura printr-o lovitură militară și așteaptă din partea plebiscitului legalizarea ilegalității lor.

— Marii patroni, care colectează fonduri pentru dictatura lui de Gaulle, sperînd din partea acesteia, așa cum o mărturisește „Nordul industrial" avantaje infinit mai însemnate decît acelea care revin Germaniei lui Adenauer, Portugaliei lui Salazar și Spaniei lui Franco.

— Foștii colaboraționiști și fasciștii care se zoresc să salute reîntoarcerea regimului de la Vichy.

In afara acestora, nimeni nu declară cu mîndrie: voi spune DA la 28 septembrie.

Există, firește, oameni care se îndoiesc, care se abandonează făgăduințelor, care cred în himere. Și mai ales există oameni care înșeală repetînd argumentul lui Guy Mollet: a spune DA este a alege cel mai mic rău, căci plecarea generalului de Gaulle ar deschide calea celor mai primejdioase aventuri. Dimpotrivă, adevărul este însă că investirea generalului ca președinte al statului va deschide calea aventurii și fascismului.

O știm de mult timp. Am fost preveniți. Incă în 1957, Michel Debré în cartea sa „Acești prinți care ne guvernează" trasa planul detaliat al complotului împotriva republicii.

1) Răsturnarea regimului printr-o lovitură militară declanșată la Alger.

2) Un guvern „intermediar" care să evite războiul civil în Algeria, recurgînd la dictatură.

3) Un guvern „puternic", definit prin cuvintele regalistului Maurras. Debré scrie: „Parlamentul nu trebuie să conducă. Trebuie deci organizată o forță în afara parlamentului. Ea trebuie să ia ființă în jurul șefului statului."

Din omul care, în 1957, stabilea un plan minuțios de strangulare a Republicii, de Gaulle a făcut ministrul său de justiție. Și l-a însărcinat să alcătuiască proiectul de constituție.

Complotul s-a desfășurat, pînă acum, așa cum era prevăzut.

ROGER GARAUDY

Primul obiectiv al conspiratorilor este formulat de unul din șefii lor, vechiul colaboraționist Alain de Serigny, în cartea sa „Revoluția din 13 mai": „Problema constă în a ușura urcușul la putere al generalului de Gaulle".

Votarea constituției ar fi a doua etapă în drumul spre fascism.

Nu de mult organul generalilor de la Alger scria limpede: „Este o constituție intermediară. Regimul pe care-l va instaura, va fi un regim intermediar. Revoluțiile nu se înfăptuiesc într-o zi. Puterea excepțională atribuită viitorului președinte al republicii, iată calul troian infiltrat în vechiul sistem de guvernare".

Toate acestea sînt clare. Și Mauriac are dreptate cînd scrie: „Secretul acestor Polichinelli sîngeroși îl știm cu toții", iar Duverger nu greșește cînd adaugă în „Le Monde": „Regimul care ni se propune este acela visat la Versailles în 1873".

Cum e cu putință ca după toate acestea să mai păstrezi o iluzie cu privire la faptul că venirea lui de Gaulle la putere ar fi cel mai mic rău?

A accepta acest regim, ar însemna să accepți alături de Guy Mollet responsabilitatea deliberată de a instala la putere oameni și metode devotate fascismului.

Republica va spune NU.

„LES LETTRES NOUVELLES": NU!

Revista „Les Lettres Nouvelles" care numai de comunism nu poate fi suspectată, a lansat mai de mult — îngrijată fiind de atacurile fascismului — un manifest către scriitori, chemîndu-i să spună NU și să lupte pentru acest NU. Manifestul — o foaie volantă difuzată odată cu revista — a cunoscut un puternic ecou în Franța și în alte țări europene.

„Gravele evenimente politice care umplu de mîhnire țara noastră — se arată în manifest — și care și-au găsit o concluzie provizorie prin predarea puterii de stat în mîinile generalului de Gaulle, ne obligă să formulăm următoarele precizări: «...Numai cu ajutorul unei noi mistificări, de Gaulle a ajuns să reprezinte „unitatea națională"». Predarea puterii în mîinile sale a fost făcută cu constrîngerea elementelor șovăelnice din țară, sub amenințarea unei lovituri a forțelor armate, care izbutise în Alger și în Corsica și ca rezultat al unui complot urzit de mulți ani, tolerat, dacă nu încurajat, de guvernele succesive care au purtat războiul în Algeria. Cu voie sau fără voie, de Gaulle a validat victoria unor militari răzvrătiți, a unor „ultras" și a unor fasciști, cu toate că poporul francez se pronunțase în majoritatea sa, cu prilejul alegerilor din ianuarie 1956, pentru «pace în Algeria».

Din aceste motive, nu putem crede — în ciuda asigurărilor pe care ni le dă — că generalul de Gaulle apără libertățile noastre democratice..."

Una din cele mai interesante reacții la manifest aparține scriitorilor italieni dintre care Ignatio Silone, autorul „Fontamarei" a trimis directorului revistei, Maurice Nadeau, următoarea scrisoare:

„Dragă prietene, vă felicit pentru declarația care a însoțit numărul din iunie al revistei „Les Lettres Nouvelles". Redacțiile unor reviste italiene, printre care și „Tempo prezente" au trimis un mesaj lui Louis Martin-Chauffier, pentru Uniunea Scriitorilor al cărei președinte este; iar ieri seara, am exprimat sentimentele și ideile noastre asupra recentelor evenimente din Franța într-o conferință publică în cursul căreia, alături de mine au mai luat cuvîntul Guido Diovene și Altiero Ipinelli.

Ignatio Silone".

Iar cu aprobarea lui Louis Martin-Chauffier, s-a dat publicității mesajul italienilor.

„Domnului Louis Martin-Chauffier, Președintele „Uniunii scriitorilor pentru adevăr."

Prin intermediul asociației dvs. vreau să exprim întreaga noastră solidaritate cu acei intelectuali francezi care în momentul de față rămîn credincioși libertății și adversari ai oricărei forme de naționalism.

Redacțiile periodicelor italiene: Tempo prezente *(Roma)*. Il Mondo *(Roma)*, Tempi moderni *(Florența)*, Nord-Sud *(Napoli)*, Critica sociale *(Milano)*.

Insărcinat cu expedierea mesajului.
Ignatio Silone

Așadar, cînd Parisul e în primejdie, Roma tresare...

BLUFF ȘI MINCIUNĂ pentru a opri creșterea lui NU!

Formidabila mașină de propagandă guvernamentală caută acum să-i convingă pe francezi că victoria lui „da" este sigură. Un radio bălos se străduie, zi de zi, ceas cu ceas, să-i convingă pe cei șovăitori că interesul lor e să treacă de partea patronului; de la Pétain, niciodată nu se făcuse un atît de fățiș apel la sentimentele josnice, adică la frică, la slugărnicie, la cultul șefului, la iresponsabilitate.

Niciodată, de la Pétain, un guvern nu mizase cu atîta nerușinare pe ignoranță și minciună.

★

Trebuie, totuși, să distingem, printre propagandiștii lui „da", două categorii. Prima, de-abia că ar merita o critică; am văzut grupîndu-se, în pripă, în spatele generalului-prezident, tot ceea ce gazetăria și Parlamentul numără ca ratați și slugi. Oameni care, în decurs de zece ani, douăzeci de ani și mai mult au trecut din ziar în ziar și din partid în partid, urmînd calea care i-a dus de la „L'Humanité" din tinerețea lor, la „Figaro"-ul cravatei lor de comandor și la tainul regulat și substanțial.

Trebuie să atașăm acestei mari categorii sub-specia de bufoni al cărei cap de rînd este Malraux. Exhibițiile publice ale Ilustrului Ministru vor rămîne printre spectacolele cele mai extravagante care i-au fost date Franței în decurs de un veac.

★

In ansamblu, toate aceste personaje merită pur și simplu dispreț.

O altă categorie de propagandiști ai lui „da" merită, dimpotrivă, să angajăm cu ea o discuție, în măsura în care e vorba de partizani sinceri și (în general) dezinteresați. Și de asemenea în măsura în care acești propagandiști au recurs la argumente ce nu sînt toate împrumutate din arsenalul «psihologic» al colonelului Lacheroy.

E vorba de oameni care își spun și se vor republicani. Ei sînt în stare să jure chiar că, dacă descoperă într-o bună zi că de Gaulle i-a mințit, ei îl vor combate cu o vigoare cu atît mai mare... Se poate — s-a mai văzut asta sub regimul de la Vichy — dar aceasta nu împiedică faptul că, prin atitudinea lor de azi, ei vor fi contribuit ca lupta finală să devină și mai grea.

Răspunderea acestor adepți ai lui „da" din convingere este cu atît mai mare cu cît, împingînd reflecțiunea lor un pic mai departe — vor descoperi lesne că se fac fără voia lor complicii unui abuz de încredere.

E vorba aici de un rămășag și, mai mult, de un rămășag împotriva evidenței. Căci înseamnă că vorbești împotriva evidenței dacă presupui că e republican un om care n-a șovăit să pună mîna pe putere utilizînd amenințarea cu lovitura de forță.

Vorbești împotriva evidenței dacă îți închipui că un personaj care primește să fie pus la plebiscit în teritorii ce se află sub stare de asediu — cum este cazul în Algeria — va respecta în urmă legalitatea republicană...

★

Dar pacea? Nu tot astfel vorbești împotriva evidenței cînd contezi, pentru a o restabili, pe omul care s-a asociat atît de strîns cu cei mai exagerați adepți ai măsurilor „pînă la capăt"? Omul care și-a însușit absurda teză a integrării și care și-a ruinat cu bună știință opinia favorabilă de care beneficia în unele medii ale F.L.N. *).

PIERRE COURTADE

De la 1 iunie, de Gaulle n-a cîștigat un singur vot; dimpotrivă, a pierdut sute de mii.

Fapt e că, în ciuda eforturilor unei propagande care comite greșeala de a-i lua pe francezi drept niște debili mintali, valul lui „Nu", valul Republicii, urcă pe zi ce trece.

Cum să nu privești viitorul cu încredere cînd vezi în aceeași săptămînă o nouă fracțiune de stînga declarîndu-se gata să apere Republica și pe învățători pronunțîndu-se în unanimitate contra „Constituției" gaulliste.

Nu e oare semnificativ că bărbații și femeile care răspund de tineretul țării noastre, bărbații și femeile a căror profesiune constă tocmai în a citi și a învăța cititul s-au hotărît să puie națiunea în gardă în contra unei abdicări care ar putea să-i fie fatală?

Iată ceea ce contează și ceea ce va învinge dacă, cu hotărîre, cu tărie, fără umbră de șovăire, indiferenți la flecărelile papagalilor radiofonici și la miorlăielile politicienilor fără conștiință sau fără creier, știm să spunem pînă la capăt „Nu" partidului groazei și prostiei.

---

*) Frontul de Eliberare Națională.

CONSTITUȚIA DISPREȚULUI

NI S-A SPUS CĂ VOM VOTA: SÎNTEM MINȚIȚI

Ni s-a spus că vom vota: sîntem mințiți. Să smulgem vălul marilor vorbe care ascund o crimă: 28 septembrie nu va fi o zi de alegeri, ci de violență. Și violența o suportăm noi. Mai întîi: cine a propus acest plebiscit? Nimeni. Plebiscitul este impus națiunii suverane. Plebiscitul se va năpusti asupra noastră ca un hoț. Și să nu credem că vom scăpa prin tăcere: a te abține înseamnă a vota orbește...

Fără doar și poate că nimeni nu va avea dreptul, cel puțin în Franța, să privească buletinele noastre de vot. Dar după aceea? Există alte mijloace de constrîngere, alte trucuri. Libertatea de vot ar fi riscantă dacă n-ar fi apărată printr-un subterfugiu. In fapt, instituțiile sînt cele care de obicei o garantează. Și moravurile. Consultațiile electorale periodice îl feresc pe cetățean de nesiguranță și de grabă... Pe scurt, alegătorul își spune cuvîntul în formule date, are punctele lui de reper, obiceiurile lui, noutatea nu-l dezorientează atîta timp cît se manifestă în cadrul tradiției politice. Dar Referendum-ul nostru se bucură de farmecul îndoielnic al improvizațiilor. Raportul de la nou la vechi s-a răsturnat. S-a început prin a se călca în picioare instituțiile noastre, din care n-au mai rămas decît fărîmituri; și pe urmă ni se propune această vechitură, o chartă regală.

Alegătorul, rătăcit în țara nimănui, care desparte defuncta republică de viitoarea monarhie, trebuie să hotărască singur și fără drept de apel. E vorba de tot sau nimic: tot: regele Carol al XI-lea. Nimic: întoarcerea la această a IV-a (republică, n.n.) pe care nimeni n-o mai vrea. Voi accepta toate pretențiile generalului de Gaulle sau voi cădea iarăși în neant. Nu există altă soluție? „Nu vreau să știu, răspunde pretendentul. O adoptați pe-a mea, sau plec". O propagandă vicleană ne derutează într-adins prin jocul asimilărilor: personalul defunctei Republici a IV-a vă dezgustă, deci va e groază de democrație, deci vreți monarhia gaullistă.

DE GAULLE DOMNEȘTE PE UN TRON FURAT DE LA LUVRU

Se va spune că regimul era putred, că un bobîrnac a fost destul ca să-l prefacă în pulbere, că sarcina noastră imediată este să constituim un Stat. Nu neg acest lucru. Dar în numele unui raționament de bun simț, ni se cere pur și simplu să legalizăm o lovitură de forță.

Și, desigur, există cazuri în care din precauțiune este necesară transformarea forței în drept: un guvern revoluționar, adus la putere de masele populare, degenerează în tiranie dacă nu cedează locul cît mai repede unei Constituante legal alese. Dar cine vorbește de Constituantă astăzi? Și asta pentru că generalul de Gaulle nu este nici mai mult nici mai puțin decît alesul maselor. Dar poate fi numit ales al poporului acel candidat care renunță la turneul electoral de teama tulburărilor pe care le va stîrni? Dovada a fost făcută în ziua de 4 a acestei luni: el poate vorbi la Radio, la Televiziune, în fața unei adunări: dar niciodată într-o piață publică. Doar dacă nu se ține seama de morți și de răniți.

Nu: guvernul lui n-a luat naștere printr-o revoluție ci numai printr-un pronunciamiento. Nici tăcerea unei prese care s-a rostogolit în slugărnicie (înainte chiar de a i se fi cerut ceva), nici îngăduința provizorie a oficialităților, nici limbajul ocolit al diplomaților, străini, nu ne vor face să uităm că generalul de Gaulle a fost adus la putere de către coloneii din Algeria.

JEAN-PAUL SARTRE

Nici el nu uită. Suferă oare din această cauză? Nădăjduiesc. In orice caz, se grăbește să ne facă să sancționăm ilegalitatea. Atîta timp cît nu vom fi spus da, oricare ar fi prestigiul lui, el domnește prin forță. Prin forța altora — ceea ce este cu mult mai rău. Și prin slăbiciunea reprezentanților noștri aleși. Cu acest tron care a fost furat de la Luvru pentru ca pe el să fie așezat de Gaulle, nimic nu se va putea face atîta timp cît nu i-l vom fi dat din dragoste.

Și iată înșelătoria: puterea, chiar uzurpată, are totdeauna aparența legalității; ajunge ca dezordinea să domnească, mai ales dacă este maiestuoasă, ca să se confunde cu ordinea. Numeroși francezi se înșeală în această privință; paternalismul dulceag al Constituției va sfîrși prin a-i zăpăci. A spune Da, cred ei, înseamnă a vota pentru ordinea morală; iar Nu, ne-ar scufunda în anarhie. Dacă n-ar fi decît atît, plebiscitul n-ar fi decît o escrocherie; ni se promite revenirea la calm, la disciplină, la tradiție, pentru ca să dăm votul nostru rebelilor din Ager.

NU!

Să nu ne înșelăm: toate plebiscitele din lume nu pot opri ca o lovitură de forță să fie și să rămînă o dezordine. Năravul din fire n-are lecuire: regimul gaullist n-o să se lecuiască pînă la sfîrșitul zilelor sale de violența și arbitrariul din care s-a născut.

MUSULMANII DIN ALGERIA FAȚA CU 500.000 SOLDAȚI

Am spus că vom vota fără constrîngere — dar nu e adevărat decît pe jumătate. Corpul electoral este un tot indivizibil; cînd începe cangrena, ea se întinde într-o clipă asupra tuturor alegătorilor. De îndată ce un vot este smuls cu forța, toate celelalte sînt forțate. Cine va îndrăzni acum să pretindă că musulmanii din Algeria vor vota liber și că-și vor cere independența, în fața a 500.000 de soldați a căror treabă este să-i împiedice de la aceasta?

Totalul voturilor smulse musulmanilor dă fiecărui Da al metropolei o eficacitate suplimentară și ia fiecărui Nu ceva din puterea sa. In clipa în care buletinul său cade în urnă, opoziționistul devine cetățean de clasa a doua. Refuzul său nu are aceeași valoare ca acordul vecinului. Și pentru a se încurca lucrurile pînă la capăt, se amestecă două plebiscite distincte. De fapt, popoarele Africei se îngrijesc foarte puțin de raportul dintre executiv și legislativ în noua Constituție. Alegătorul negru vrea independență, dar el se întreabă dacă resursele și dezvoltarea economică a țării sale îi îngăduie să se lipsească de sprijinul nostru. Iată singura lui preocupare și votul lui va depinde de răspunsul pe care și-l va da...

CINE L-A ADUS PE DE GAULLE? FEUDALII DIN ALGER ȘI MARELE CAPITAL FINANCIAR

Și iată unde se află echivocul. Căci această Constituție pare din capul locului imaginea interioară și nemăsurată pe care un om și-a făcut-o despre el însuși. Dar la o privire mai atentă, se constată că ea este rezultatul unui compromis între forțele care l-au adus pe acest om la putere: feudalii din Alger și marele capital financiar. Pentru a-i satisface pe primii, se dă întîietate țărănimii franceze în corpul electoral; țăranul votează cu totul separat; muncitorul nu — dar e despăgubit, dîndu-i-se Legiunea de onoare. Pentru a satisface băncile, vor fi aleși miniștri din afara Adunării. Nici nu se putea să fie altfel: adus la putere de agrarienii din Alger, de Gaulle și-a împănat ministerele cu bancheri. Eliberînd puterea executivă de jocul parlamentar, capitalul financiar speră să controleze Statul; reprezentanții capitalului financiar nu se vor mai mulțumi să facă presiuni asupra miniștrilor, vor fi miniștri ei înșiși... Reprezentanții coloneilor trag nădejde că vor face să fie aleasă o Cameră „cum nu se mai află" care va vota fără să crîcnească creditele militare cele mai ridicate.

TOTUL ESTE FALS

Dacă ați vota pentru de Gaulle, ce i-ați da din ceea ce nu are încă? El este atotputernic. Timp de trei luni ar fi putut face totul și n-a făcut nimic. Dimpotrivă, întăriți curajul extremiștilor.

Totul este fals. Minciună și violență, șantaj, teroare, echivoc, totul în acest Referendum este întocmit pentru a viola conștiințele și pentru a devaloriza votul opozanților.

Dacă „Da"-ul ar birui, gîndiți-vă ce-ar urma. Dar chiar fără a ține seama de viitor, este nedemn să votăm sub amenințare. Pentru că n-am putut să evităm acest plebiscit trucat, n-avem de dat decît un răspuns: „Nu". Dar să nu cădem în ultima cursă. Să nu fim „omul care spune totdeauna nu". Am fost forțați anume, ca să refuzăm pur și simplu: să ne regrupăm și să dăm un sens acestui refuz. „Nu" spus monarhiei să însemne „Adunare constituantă". Generalului de Gaulle și celor care-l înconjoară le vom spune: „Asupra unui punct sîntem de acord cu voi: cea de-a IV-a Republică este moartă și nu mai avem de gînd s-o reînviem! Dar nu vouă vă aparține dreptul de a face cea de-a V-a Republică. Acest drept îl are numai poporul francez, în deplina și întreaga lui suveranitate.

(extrase dintr-un articol publicat în „Express" nr. 378, din 11 sept 1958) Subtitlurile aparțin redacției.

Marseilleza furată

„Curge Sena sub poduri la vale și dragostea mea"... *De cîte ori nu am citit și recitit versurile lui Guillaume Apollinaire? Curge Sena, curge sub poduri mereu, și spală peisajul răsfrînt în ape de patina vremii. Curg norii deasupra, care se formează și se destramă după capriciile vîntului. Dar memoria oamenilor nu e nici dusă de ape, nici risipită de vînt:*

Noaptea să bată orele grele
Zilele trec Eu nu trec cu ele...

Nu, memoria poporului de pe malurile Senei e trează. Și memoria noastră. Pentru el și pentru noi, Franța înseamnă căderea Bastiliei, Marseilleza ritmînd pașii Revoluției, Comuna. Pentru acest popor, și pentru noi, Franța e aspirația spre libertate, egalitate și fraternitate. Aspirație călcată în picioare de Napoleoni mai mari sau mai mici, dar niciodată ucisă în suflete, niciodată palidă, niciodată mută, nici sub călcîiul prusac, nici sub cizmele fasciste, și cu atît mai puțin în maquis:

Unul credea în cer,
celălalt nu credea,
dar și unul și altul iubeau
frumoasa prizonieră...

Versurile lui Aragon, scrise în noaptea clandestină, sînt tocmai afirmarea credinței în această Franță, în Franța neînvinsă.

Și acest popor care a luat cu asalt și dărîmat zidurile Bastiliei, temniță nu doar a unor deținuți, ci a unor veacuri, — acest popor care a înălțat pentru o clipă cea dintîi Comună a lumii, acest popor care a scris cu sîngele maquisarzilor un NU fascismului, trebuie să dea același răspuns la întrebarea crucială a unui referendum care urmărește să anihileze printr-o dictatură personală, orice urmă de libertate, egalitate și fraternitate. Lumea are încredere în adevărata Franță, în Franța luminii și a culturii, în poporul îndrăgostit de libertate, care nu va lăsa să se înmormînteze în sunetul unei Marseilleze furate, aspirația născută odată cu căderea Bastiliei în ritmul aceluiași marș.

Veronica Porumbacu

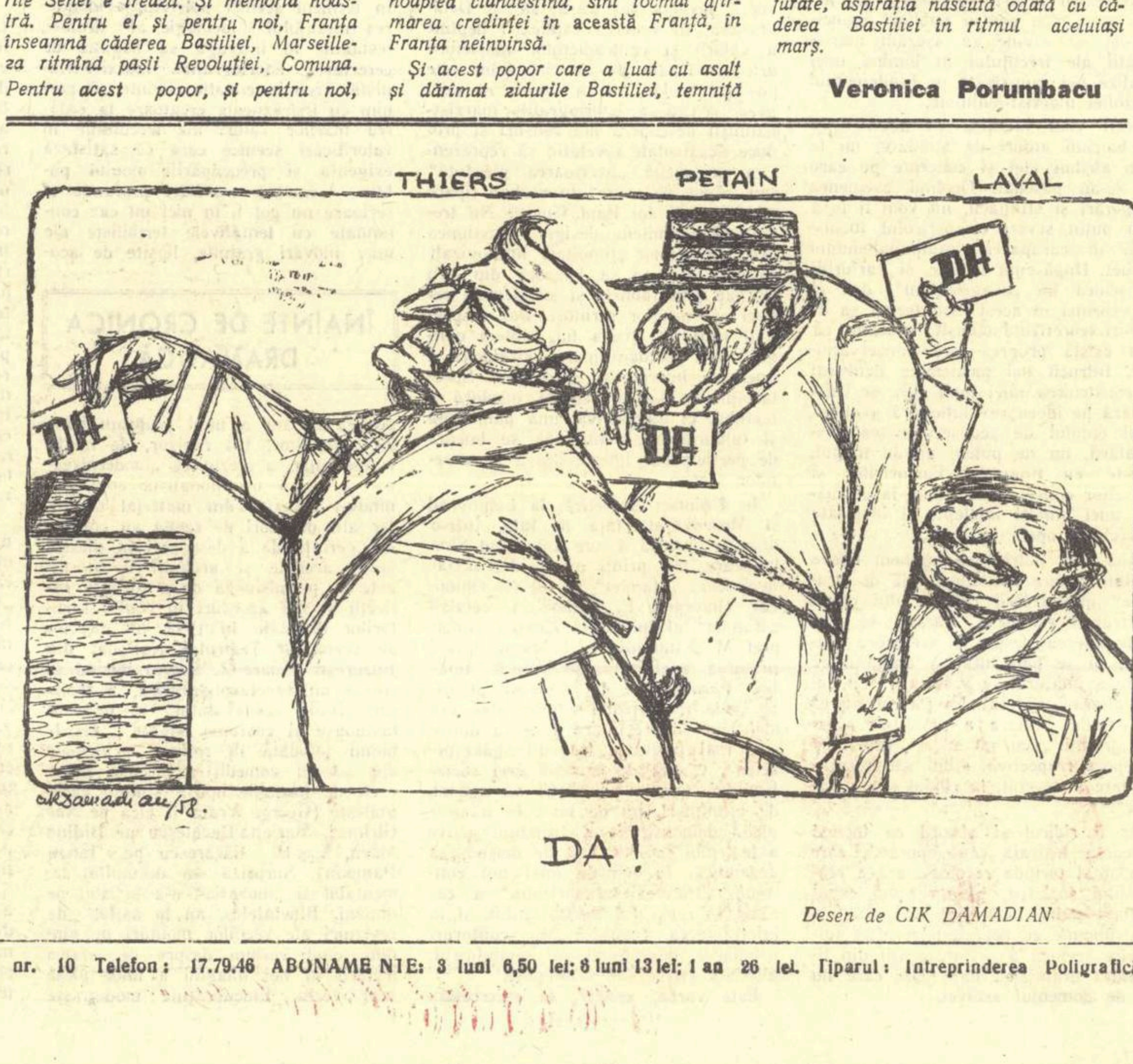

Desen de CIK DAMADIAN

60 de actori și Victor Hugo: NU!

In fața castelului Saint-Jean din Nogent-Le-Rotrou, patru zile la rînd în plină vacanță teatrală, 10.000 de oameni au aplaudat un spectacol ieșit din comun. Surprinzător? Nu.

Poporul vine să asculte tot ce-i vorbește despre tradițiile sale de libertate, adevăr și justiție și o face cu entuziasm, cu spirit de sacrificiu, ori de cîte ori inițiativele luminoase îi cer asentimentul și sprijinul. Nu mai departe decît acum trei săptămîni cînd 60 de tineri și tinere studente au luat inițiativa reprezentării într-o versiune dramatizată a celebrului roman „93" al lui Victor Hugo. Reprezentarea acestei stufoase și dramatice țesături epice implica nenumărate dificultăți. Fiecare pagină a romanului respiră măreția evenimentelor, a ciocnirilor dintre răzvrătiți și soldații lui Cimourdin și face elogiul frumuseții unor eroi simpli, precum sergentul Radoub, tînăra Michèle Flechard, a tuturor acelora care, în ceasul de cumpănă pentru Franța, n-au precupețit să-și verse sîngele pînă la sacrificiul vieții pentru ca să triumfe idealurile republicane.

Nu greșea un critic celebru al veacului trecut considerînd „93" al lui Victor Hugo „o tulburătoare epopee a luptelor pentru libertatea civică și moralitatea republicană".

De fapt, tot ceea ce au realizat cei 60 de tineri interpreți subscrie și reactualizează această apreciere. Ei au înțeles că Hugo este și azi profund actual, prin mesajul său patriotic și cetățenesc.

Avîntul revoluționar al ostașilor lui Cimourdin răspunde convingerii intime a fiecăruia că Republica poate trăi numai prin solidaritatea luptătoare a conștiințelor lor în jurul cauzei democratice revoluționare.

Sub conducerea lui Ellie Ferrier, fruntaș al asociației progresiste „Liga Invățămîntului", artiștii amatori și-au construit singuri decorul și l-au adus cu mijloace proprii la Nogent-Le-Rotrou. In scenele ce confruntau pe Robespierre cu Danton și pe Danton cu Marat s-a simțit suflul pasionant al istoriei acelor zile, datorită căruia dialogul a căpătat o forță convingătoare și memorabilă.

Publicul a trecut cu vederea stîngăciile actorilor. Pe scena improvizată el a simțit frămîntările și căutările sale de astăzi, opreliștile și speranțele lui. De aceea, dramatizarea vechiului roman i s-a părut nouă, iar piesa contemporană. Este meritul celor care l-au făcut să simtă și să gîndească astfel.

La cele patru reprezentații de la Nogent a venit un numeros public. Actualmente, trupa colindă cu un uriaș succes, provinciile Franței. Și probabil că succesul de care se bucură se datorează în mare măsură convingerii pe care o proclamă fățiș: cauza salvgardării Republicii are tradiții nobile ce se cer cinstite și continuate. Este o datorie de la care cei mai mulți înțeleg să nu se abată. Strigătele „Trăiască Republica!" ce însoțesc frenetic fiecare final de spectacol sună ca un omagiu adus luptei împotriva reacțiunii și a primejdiei fasciste strigătele acestea înseamnă de fapt: Nu!

Adamov: NU!

Cu prilejul sărbătoririi ziarului „L'Humanité" la Montreuil, zeci de mii de persoane au aplaudat reușitul sketch pe motive de actualitate al cunoscutului dramaturg Artur Adamov, prezentat de un grup de artiști în frunte cu reputații Laurent Tazief și Jacques David. Adamov, autorul piesei de mare succes Paolo Paoli spune: Nu!

Acest sketch va figura într-o culegere pe cale de apariție la „Editeurs Français Réunis" intitulată „Fascismul în plină lumină", la care își mai dau colaborarea publicistul Maurice Regnaud și Guy Deemoy.

Editura primește zilnic sute de scrisori solicitînd asigurarea unui tiraj de largă circulație pentru volumul ce urmează să iasă de sub teascuri. „Democrația ne cere sprijinul prin tot felul de arme — scrie un corespondent. Un volum ce satirizează minciuna și trădarea Republicii ne este de aceea cu atît mai prețios..."

Democrația cere arme, dramaturgul îndeplinește cererea democrației...

Spiritul francez: NU!

Dintr-o rubrică de umor amar în „Lettres Nouvelles" sub iscălitura lui André Calvès.

COMEDIANTE... TRAGEDIANTE

Viața lui de Gaulle e bogată. Să-l joci succesiv pe Napoleon I, și pe Napoleon III, constitue un record.

Dar e puțin prea mult în mult prea puțin timp.

TREBUIE SĂ NE GÎNDIM LA ASTA

Egalitatea în drepturi nu înseamnă cu tot dinadinsul că algerianul salariat va avea salariul francezului și va putea să-și aleagă un candidat în alegeri. Ea înseamnă tot așa de bine că salariatul din metropolă va avea salariul de acum al algerianului...

COPIII...

90% din parașutiști purtau pantaloni scurți în 1944. Ei sînt copiii celei de a IV-a Republici. Și dacă nu trebuie să-i lăsăm niciodată pe copii să-și ucidă mamele, asta nu ne oprește să spunem că mamele respective i-au crescut foarte prost...

Cîntăreții: NU!

Șansonetiștii parizieni nu au părăsit tradiția lui Béranger. De pe scenele teatrelor de varietăți și ale micilor cabarete, în cuplete incisive, pline de vervă satirică, de Gaulle e prezentat în adevărata lui lumină. Cupletele cîntate surprind pulsul poporului din Paris. Șansonetiștii parizieni spun „Nu", referendum-ului.

Astfel, Pierre Cordoz precizează:

„Dacă e „da", poate că, la fel cu Malgașii (locuitorii insulei Madagascar) o să fim independenți"...

Robert Rocca spune într-o șansonetă:

„Salvatorul a sosit; un general pe picioroange care vrea, zice-se, să slujească, cînd cei care l-au chemat vor „să se slujească" de el... De Gaulle bate recordul popularității. De două ori el a fost aclamat: cînd a readus Republica și cînd a revenit ca s-o înmormînteze..."

In aluzii discrete dar pline de ironie, sau pe față, umorul șansonetiștilor e încă un „Nu".

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x

8.

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 40 (238) - joi 2 octombrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

A 9-a ANIVERSARE A REPUBLICII POPULARE CHINEZE

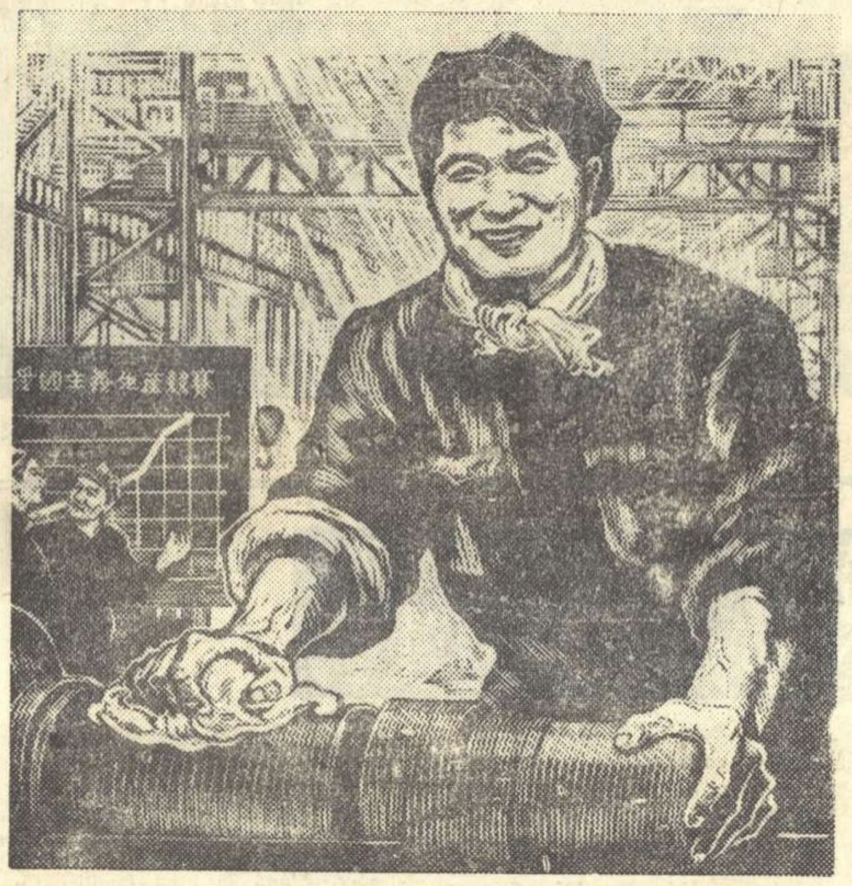

KU IUAN „Noi sîntem stăpînii fabricilor" (gravură în lemn)

Moțiunea scriitorilor din București

„Agresorii americani să părăsească pămîntul chinez!"

Noi, scriitorii din București, adunați într-un miting extraordinar, astăzi 30 septembrie 1958, ne alăturăm protestul marelui protest al poporului romîn și al întregii umanități progresiste împotriva agresiunii imperialiste din insulele Chinei.

Susținem întru totul declarația guvernului Republicii Populare Romîne în legătură cu acțiunile agresive ale S.U.A. împotriva Republicii Populare Chineze.

Agresiunea americană împotriva poporului chinez constituie o gravă primejdie pentru destinele civilizației contemporane.

Pierzînd cu desăvîrșire simțul realității și respectul legilor elementare ale coexistenței statelor, guvernanții americani își trimit armatele la mii de kilometri de frontierele lor pentru a răpi independența unor națiuni pașnice, pentru a sfărîma libertatea și viața popoarelor.

Pierzînd cu desăvîrșire simțul responsabilității, guvernanții americani ațîță flăcările la mii de kilometri de frontierele lor, urmărind să tulbure pacea Chinei și a continentului asiatic și să determine o conflagrație mondială.

Noi, scriitorii, avînd misiunea de a reflecta prin cuvînt voința milioanelor de oameni pașnici, ne simțim obligați să protestăm cu indignare împotriva nelegiuirii, cerînd retragerea neîntîrziată a agresorilor americani din insulele chineze.

Agresorii americani să părăsească pămîntul chinez!

Agresorii americani să înceteze jocul criminal cu flăcările războiului!

Agresorii americani să înțeleagă că omenirea nu iartă pe acei care îndrăznesc să pună în joc existența ei, și că-i va pedepsi fără cruțare!

POPORUL CHINEZ NU ESTE SINGUR!

Primejdia unui nou război mondial planează încă asupra lumii ca o umbră aducătoare de moarte. Imperialismul american, — care și-a asumat funcția unui jandarm mondial — flutură acum acest steag negru deasupra mărilor Chinei populare. Pe meleagurile străvechiului pămînt chinezesc al Taivanului calcă cizma aceluiași cotropitor din Coreea și Liban. Aceeași flotă de război tulbură și minjește apele teritoriale ale Chinei, își ridică țevile tunurilor înspre coastele însorite ale uriașului continent chinezesc.

Cine a vizitat China de astăzi știe că orice încercare de agresiune împotriva Chinei populare este o nebunie. Construcția lumii noi, socialiste, se desfășoară acolo într-un ritm impresionant și în niște proporții uluitor de vaste. Revoluția a descătușat în același timp și forțele spirituale ale marelui popor chinez de șase sute de milioane, profund devotat cauzei socialismului, năzuințelor sale de pace și fericire. Conducătorii politicii agresive americane au poate în minte imaginea Chinei vechi, feudale și înrobite de imperialism. Ei uită că deasupra cerului Chinei flutură astăzi, victorioasă, flamura comuniștilor, și că destinul poporului chinez, liber și stăpîn în țara sa, este luminat de razele aceleiași stele rubinii care călăuzește pașii popoarelor înfrățite ale lumii socialiste.

Imperialiștii americani se găsesc în fața forței unite a unui popor necruțător cu cotropitorii și iute ca o flacără în apărarea drepturilor sale sfinte asupra vechiului său pămînt și a libertății eroic cucerite. Minerii de la Fu-Sun, furnaliștii și oțelarii de la An-Șan, constructorii de mașini de la Mukden și Ciang-Ciun, țesătoarele de la Șanhai și Hangiou, studenții de la Pekin și milioanele de țărani din satele necuprinsei întinderi chinezești s-au ridicat în aceste zile ca un singur om, și într-un singur glas au cerut arme. Imperialiștii americani au în fața lor poporul înarmat.

Un înțelept proverb chinezesc spune că „dacă toți chinezii ar sufla deodată, s-ar naște furtună pe pămînt!". Imperialiștii americani mai au încă timp să se gîndească și să nu stîrnească această furtună a mîniei și urei multiseculare a poporului chinez. Popoarele lumii socialiste, — în frunte cu marea și puternica Uniune Sovietică —, vor sprijini pînă la capăt

Aurel Mihale

(Continuare în pag. 6)

SCRISOARE
CĂTRE UN PRIETEN

Iubitul meu prieten Yang-Su!

Ți-am făgăduit să-ți scriu des, însă multiplele treburi m-au împiedicat de a-mi îndeplini datoria față de unul din cei mai scumpi prieteni ai mei. De altfel, sufletul tău curat știe mai de mult că prietenii sînt aproape totdeauna sacrificați; ei sînt pămînturi sigure; în general, sîntem atenți cu străinii și cu necunoscuții; prietenii adevărați se iartă totdeauna unii pe alții, și oricînd o veste sau un semn de la un prieten ne bucură: oare nu te bucură orice pasăre care s-ar așeza pe creasta casei tale cu acoperiș arcuit ca un grumaz de porumbiță? Fie că pasărea aceea ar veni toamna, iarna, primăvara sau vara, va fi bine primită și considerată oricînd drept bine vestitoare. Fie deci epistola aceasta ca o pasăre a legendelor voastre vechi, și numai bucurii să-ți aducă, de ziua cea mare a patriei tale! Aș vrea să fim din nou împreună, în piața Tien-Mien, cînd salvele artileriei de tancuri vor vesti poporul chinez că sărbătoarea Eliberării a început... Și împreună să ne bucurăm cînd sutele de mii de urale îl vor saluta pe președintele Mao zîmbind sus la tribună! Iți aduci aminte, Yang-Su? S-au împlinit cinci ani de cînd luam parte la sărbătoarea eliberării voastre. Pekinul se împodobise cu o seară mai înainte, și parcă văd și acum dragonii din fața porții Tien-Mien și lungile șiruri de lampioane roșii. In toate părțile se zăreau turnuri colosale, ca niște capete de bivoli, în seninul adînc al cerului de noapte. Se zărea Pagoda Albă în grădina Pei-Hai, și mai către răsărit se deslușea Templul Cerului, potir albastru plin de splendorile geniului creator uman. Pe coasta lină a munților, la sud-vest, se vedeau grădinile I-Ho-Yuan și pretutindeni acoperișurile cu capetele răsfrînte arătau ca niște alaiuri superbe de păunițe în zbor. In această atmosferă creată de monumente milenare, vechea cetate Pekin se pregătea de sărbătoare. In preziua Eliberării, piața Tien-Mien era ticsită de mulțimi. Bubuiau tobe colosale, vuiau ca grindina talgerele *Bo* și dulce picurau strunele de alăute, și adînc oftau cimpoaiele împodobite cu pene de păun. N-am înțeles rostul adunării mulțimilor în piața Tien-Mien, încă de cu noapte, decît după ce m-am amestecat printre uriașele grupuri umane și le-am citit bucuria pe față. Adunarea lor arăta nerăbdarea unei bucurii prea mari care se cerea revărsată.

Impreună cu tine, o, Yang-Su, am privit apoi cum se desfășura serbarea eliberării voastre, și împreună cu tine am căutat mai apoi izvoarele bucuriei populare, prin sate și cetăți, la Canton în sud, la Șanhai în răsărit, la Kun-Ming în sud-vest, la Ciung-King pe fluviul Yalung, și pe Fluviul Albastru la Nanking. Pe urmă am urcat împreună în nord-est, în satele și cetățile Manciuriei. Pretutindeni am văzut mugurii vieții voastre noi. Am văzut cooperativele din satele Chinei, pline de bunuri, începînd cu stamba și sfîrșind cu antibioticele cele mai rare. Magazinele cetăților voastre erau pline și ele de bunuri, și am văzut prin toate satele bătrîni și tineri învățînd a picta hieroglife, adică învățînd a scrie și a ceti. Pretutindeni se ridicau așezăminte de cultură, și am văzut librăriile pline mai cu seamă de tineret pînă seara tîrziu. Am fost și la colectiviști și la întovărășiți, tocmai la plantatorii de ceai din sud, și la întovărășirile simple ale grădinarilor de pe lîngă Pekin. Și pretutindeni am aflat izvoarele căutate ale bucuriei.

Am aflat în acele peregrinări că țăranul chinez pierea de foame. Il bîntuiau și-l decimau epidemiile. Inundațiile îi stricau semănăturile și-i luau

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. 6)

Un oraș din China

Părăseam Pekinul pentru Tien-Tsin și prin fereastra vagonului admiram secularele și puternicele forturi, cu ziduri crenelate, de la centura orașului. Pekinul feudal somnola grandios, calm și impasibil la marginea căii ferate, care ne transporta spre una din extremitățile estice ale uriașei republici. In centrul discuției, cu prietenii chinezi care ne însoțeau, stăteau recentele evenimente politice. In sud, Cian Kai-și se deda la îngrijorătoare provocări împotriva Chinei socialiste. Avioane gomindaniste (de fapt americane, pilotate nu o dată chiar de militari americani) făceau incursiuni în spațiul aerian chinezesc, primejduind circulația aeriană civilă și viața cetățenilor din aceste părți ale Chinei.

Cînd vorbești despre Cian Kai-și, vorbești despre Taivan, veche insulă chinezească transformată de americani și de generalul alungat într-un cuib de pirați. Asistasem, cu cîteva zile în urmă, la impresionanta sărbătoare care aniversa constituirea Republicii Populare Chineze. Prin fața tribunei instalate pe vechea poartă a Tien-An-Men-ului, au defilat timp de cîteva ore locuitorii Pekinului, transformați în valuri entuziaste ale unei mări multicolore. Spectacolul fusese uluitor nu numai prin exuberanța bucuriei populare, dar și prin risipa generoasă de fantezie artistică, de ritmuri variate, de culori în nuanțe infinite. Alături de prezentarea victoriilor pașnice, constructive, ale Chinei socialiste, sutele de mii de oameni exprimaseră cu stăruință un deziderat și o certitudine: „Vom elibera Taivanul!"

In trenul care străbătea un peisaj brodat cu migală de șanțurile nesfîrșitelor orezării, unul din prietenii chinezi îmi spuse: „La Tien-Tsin vei înțelege mai bine de ce trebuie ca Taivanul să reintre în patrimoniul Chi-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

Vîntul din Răsărit

Vine-aducînd miresme de mare,
vine trecînd munții lunii, vuind,
vine și să-l oprească nu poate
nimeni pe lume.
— Cine-i?
— E vîntul,
vîntul din Răsărit.

Pe unde trece, zornăie grîul,
crește-ntr-o lună cît în treizeci,
s-avîntă și spicele-n zborul cel mare
cu el înainte:
— Venim, vîntule,
treci!

Și vine vîntul, deschide ferestre,
ridică sărmanii,
mîngîie mîinile, cu fluvii de piatră,
aprinde-o lumină de viorele
în milioane de cuiburi amare,
smulge din soare raze, le-mparte,
scapără pletele-i departe, departe,
pe continente, pînă la stele.
— Cine e?
— El e.
E vîntul, vîntul din Răsărit.

Iată-l lăsînd lungi brățări, curcubee,
pe monumente, pe școli, peste parcuri,
iată-l suind paveze-albastre
în jurul pruncilor lumii,
iată-l trecînd printre soluri de astre
înmărmurite,
iată-l luînd cu-o mistrie albastră
nisipul stelelor
pentru zidirea-aurorei de mîine.

Vine-aducînd miresme de mare,
vine trecînd munții lunii, vuind.
vine sfărmînd lanțuri, cătușe,
vine și să-l oprească nu poate
nimeni pe lume,
nimeni pe lume,
vine
vîntul din Răsărit,
biruitorul vînt din Răsărit!

Eugen Jebeleanu

30 septembrie 1958

FASCISMUL nu va trece!

Vestea adoptării constituției autoritare provoacă îngrijorare în rîndurile celor care iubesc adevărata Franță, națiunea și spiritul de libertate al poporului francez, eroismul maquisarzilor și umanismul lui Anatole France și Romain Rolland. Aceștia nu pot crede că pe pămîntul Franței poate învinge fascismul. Dacă mulți cetățeni au spus DA unei constituții ce știrbește libertățile publice, au făcut-o pentru că se hrănesc cu iluzia că De Gaulle reprezintă răul cel mai mic, că el se va opune aventurierilor din Alger care l-au adus la putere. Foarte multe voturi afirmative exprimă dezgustul față de demagogia partidelor burgheze, dorința de a se schimba moravurile politice, de a se pune capăt războiului din Algeria. Oricît de paradoxal poate părea acest lucru, întreaga propagandă plebiscitară, atît de bine regizată, n-a putut recurge decît la un suprem argument înșelător: DA înseamnă o lovitură dată fascismului. Un asemenea lucru spune multe despre posibilitatea unor Soustelle sau Massu de a ieși din camuflajul lor la lumina zilei și de a se prezenta deschis cu programul celei de a treia etape, de îngropare definitivă a libertăților publice.

SĂPTĂMÎNA

Zarurile n-au fost încă aruncate. Cele aproape 5 milioane de NU-uri aparțin clasei muncitoare franceze care s-a dovedit în trecut și acum, în cele mai grele împrejurări, cea mai fidelă apărătoare a Republicii. In jurul ei și în jurul Partidului Comunist Francez vor crește rîndurile diverselor pături populare care vor parcurge în mod inevitabil un proces de clarificare. După referendum rămîn deschise și nerezolvate problemele acute care au măcinat zecile de guverne ce s-au perindat la cîrma Franței după cel de-al doilea război mondial.

Pe drept cuvînt se poate afirma că noi contradicții vor izbucni în sînul cabinetului De Gaulle pe tema Algeriei. Autorii putsch-ului din 13 mai, ultracolonialiștii și fasciștii nu pot admite o rezolvare democratică a problemei algeriene, iar continuarea războiului colonialist și refuzul de a satisface năzuințele firești ale poporului algerian nu pot decît agrava situația dificilă în care se află economia franceză și diminua mai mult încă prestigiul Franței.

Tot în legătură cu politica externă, cei care au votat DA, sperînd într-o renaștere a măreției Franței, își vor da curînd seama că vorbele frumoase pronunțate altădată de o anumită persoană împotriva militarismului german și despre demnitatea națiunii sînt în contradicție cu prietenia față de revanșarzii vest-germani și cu plecăciunile pe care le execută în fața Washingtonului.

Clarificări ulterioare sînt de așteptat și în legătură cu înrăutățirea inevitabilă a nivelu-

Ion Mihăileanu

(Continuare în pag. 6)

COMUNIȘTII ȘI CREAȚIA MEA

Partidul și creația mea? Iată o întrebare la care pot răspunde în orice clipă. Intr-adevăr, eu sînt unul din acei artiști pentru a căror dezvoltare creatoare influența comuniștilor a fost de o importanță deosebită, aș putea spune hotărîtoare. Nu numai pentru mine ci pentru foarte mulți. Dar la fiecare pot fi altele temeiurile de a spune aceasta. In ce mă privește, iată de ce socotesc atît de importantă influența comuniștilor.

Sînt un scriitor romîn și am avut parte de o formație timpurie, care mi-a îngăduit să încep a scrie foarte devreme: încă dinainte de 23 August 1944. Cunosc mai multe literaturi străine și mă socotesc și un scriitor european. Vreau să zic prin aceste două afirmații că în conștiința mea au fost prezente problemele literaturii noastre și de asemeni problemele literaturii europene. Problemele acestea mi se impuneau și mie, îmi cereau și mie o dezlegare personală. Ele îmi stăpîneau conștiința, în linii mari vorbind, sub forma apăsătoare și chinuitoare a unui simțămînt de impas, de răscruce. Ce e de făcut? Incotro? Iată întrebările pe care mi le puneam. Fiecare om și fiecare generație și le pune. Dar de fiecare dată pornind de la o altă stare de fapt. Care era starea de fapt de la care am pornit eu? Iat-o. Literatura noastră, încă de prin 1920, teren de invazie al iraționalismului fascist. Viața literară dominată de reviste ca Gîndirea și de filozofia obscurantistă de felul celei a lui Lucian Blaga. Marii realiști ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, aveau, ce-i drept, o popularitate trainică și profundă. Dar pe lîngă ei mișunau poeții abstracți și teoriile decadente cu privire la artă în general; versurile și romanele de formulă artificială, modernistă, erau la modă.

Pentru un scriitor tînăr format în anii aceia era, aș zice, normal să adere la concepția aristocratică despre artă, să învețe a gusta și a crea arta pentru o așa-zisă elită, cerc parazitar de trîndavi sau declasați. Rolul măreț și istoric al artei era uitat în mediul literar în care am crescut eu. Exista un singur lucru bun, conștiința pe care o aveau oamenii de talent că trebuie să ție seama de marea tradiție. Dar și acest lucru bun era aruncat la gunoi de modernism, de suprarealiști, de fel de fel de curente de sfîrșit de veac, care militau pentru o ruptură cu tradiția, pentru o nimicire a valorilor tradiționale.

Mai grav stăteau lucrurile în literatura europeană. Acolo toate aceste tendințe aveau o manifestare mult mai violentă. Baza lor filozofică era iraționalismul, credința în lipsa de valoare a gîndirii omenești, disprețul față de rațiune și știință, într-un cuvînt, apoteoza delirului, a haosului mintal, considerat creator, socotit expresie a ceea ce e subteran și întunecos în om, elementul animalic, instinctiv, bestial, inconștient, pe care filozofii iraționaliști îl prețuiesc ca valoare supremă. Astfel e cazul vitalismului german și al nietzscheanismului. Astfel e cazul lui Bergson, cu toată finețea cu care e susținută teoria că rațiunea e străină mișcării realității, ignorînd însă singura rezolvare rațională a problemei mișcării și evoluției, și anume cea dialectică. Astfel, sub varianta anxioasă și disperată, e cazul existențialismului, care domină azi gîndirea burgheză contemporană. Corolarul tuturor acestor filozofii e o concepție aristocratică despre artă. Ortega y Gasset, filozof al reacțiunii europene, spune undeva, pe șleau (citez din amintire): „Arta modernă e străină de mase prin esența ei".

Problema pe care o simțeam mai mult decît o gîndeam, era aceasta: despre ce să scriu, și pentru cine să scriu?

Prima mea carte, Euridice, piesa Preludiu la Electra, fuseseră roadele perioadei în care nu mă întrebam ce să scriu și pentru cine. Ca atare, deși au fost primite deosebit de bine de critica literară, după ce încheiasem aceste pagini de explozie adolescentă a unei nevoi de-a povesti și a unei experiențe timpurii dar mai mult de gîndire decît de viață reală, — am simțit că nu mai am ce spune. Artistul e un vas în care vremea toarnă mustul său. Dacă se refuză, dacă nu va vrea să primească în el sucul vremii, va fi deșert în toate sensurile cuvîntului: deșert ca un vas deșertat, deșert ca un pustiu sterp, deșert

Petru Dumitriu

(Continuare în pag. 6)

PENTRU REALISMUL SOCIALIST

Perspectiva revoluționară și poticnelile revizioniștilor

Problema perspectivei, pe care a ridicat-o în cadrul discuției tovarășul Ov. S. Crohmălniceanu, are — fără îndoială — o importanță deosebită. In perspectiva revoluționară a literaturii realist-socialiste își găsesc expresia atitudinea ei nouă în fața vieții, legătura indisolubilă cu actualitatea, caracterul militant și puternicul ei rol social-educativ. Arta realismului socialist rostește, în imaginile sale, cel mai mare adevăr al epocii noastre, adevărul triumfului inevitabil al comunismului, și ea este capabilă să descopere și să dezvăluie acest adevăr, în toată bogăția, profunzimea și frumusețea realității sale, tocmai datorită perspectivei revoluționare.

Poziția revizionistă, de abandonare a luptei ferme de clasă, de pactizare cu dușmanii socialismului, s-a reflectat pe plan estetic și în teoria după care perspectiva revoluționară ar fi inutilă sau ar reprezenta un apendice extra-estetic al operei de artă. Luînd în mod ipocrit apărarea „adevărului vieții", revizioniștii pretind că perspectiva socialismului nu aparține realității, că ea este adăugată artificial și silit, atunci cînd autorul dorește să impună cu orice preț cititorilor propriile sale convingeri politice. O asemenea afirmație obtuză și calomnioasă, o poate face numai acela care a renegat cu desăvîrșire marxismul, acela pentru care socialismul a încetat de a mai constitui un țel concret, izvorît din cercetarea științifică a realității și a devenit o simplă himeră.

Intr-o cuvîntare extrem de întortocheată ținută la Congresul scriitorilor germani din ianuarie 1956, G. Lukacs, ridicîndu-se în aparență împotriva înțelegerii mecanice a perspectivei, a încercat de fapt să anuleze această trăsătură fundamentală a realismului socialist. După părerea lui, operele realismului socialist nu-și pot îngădui decît o perspectivă foarte „modestă", fiind pîndite, în caz contrar, de primejdia schematismului. In concepția mic-burgheză capitulardă a lui Lukacs, perspectiva socialistă ar reprezenta ceva cît se poate de vag, căci pentru el socialismul este — cităm — „caracteristica unei perioade foarte mari, care stă în fața oamenilor și soartei lor, ca ceva abstract, ca pură abstracție, ca un ideal pur și simplu".

A numi „pură abstracție" ceea ce se înfăptuiește nemijlocit pe o pătrime a globului pămîntesc, e nu numai dovada unei miopii surprinzătoare, dar și un fals teoretic cu consecințe extrem de grave. De multă vreme socialismul a încetat de a mai fi „un ideal pur și simplu", a devenit o chestiune la ordinea zilei, o sarcină a luptei imediate a proletariatului. Perspectiva revoluționară aparține însăși vieții, se naște zi de zi din viață, din munca concretă. Cine nu vede astăzi cum se făurește viitorul, nu înțelege esența prezentului.

Artistului contemporan, înzestrat cu știința marxistă, cu capacitatea de a desluși sensurile profunde ale proceselor sociale, perspectiva revoluționară i se prezintă ca material efectiv de viață, iar nu sub forma unor pure anticipații sau al unor speculații lipite în finalul soartei eroilor. Pentru eroii literaturii realist-socialiste construirea societății eliberate de exploatare este un obiectiv concret.

Așa se dezvăluie elementele și direcțiile dezvoltării viitoare, de pildă, în „Bărăganul" lui V. Em. Galan. Cartea strălucește prin poezia cotidianului și e străină de orice retorică. Chemat să conducă o gospodărie socialistă de stat, Anton Filip nu ține discursuri, ci se apucă pur și simplu de treabă: pune

Andrei Băleanu

(Continuare în pag. 6)

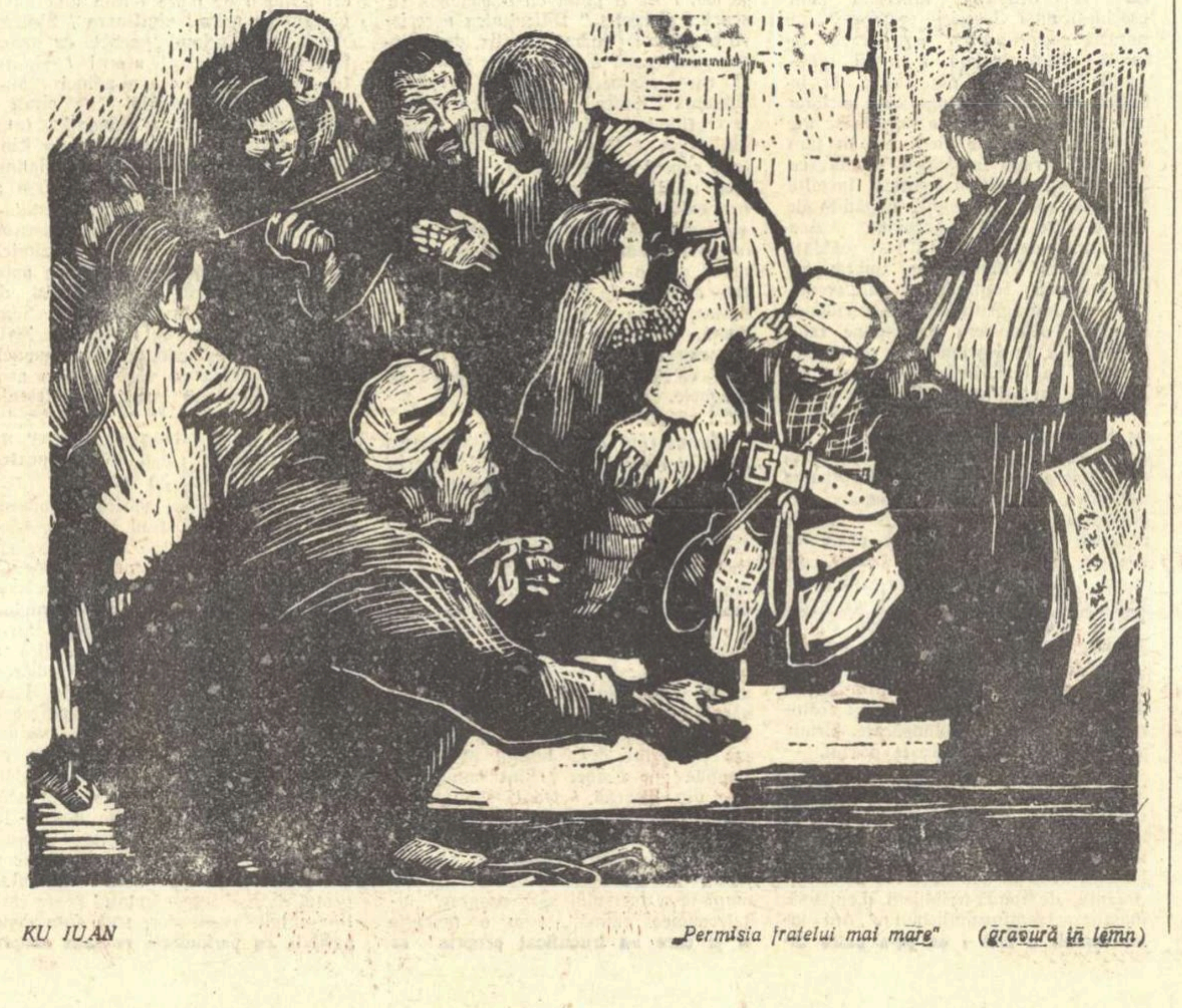

KU IUAN „Permisia fratelui mai mare" (gravură în lemn)

In acest număr semnează articole, poezii și traduceri închinate Chinei populare:
Eusebiu Camilar, Nina Cassian, Aurora Cornu, Mihail Davidoglu, Ștefan Gheorghiu, Ștefan Iureș, Eugen Jebeleanu, Majtenyi Erick, Aurel Mihale V. Mîndra, Letiția Papu, Veronica Porumbacu, Ion Marin Sadoveanu, Szemler Ferenc, Cicerone Theodorescu, Victor Tulbure, Tiberiu Utan, Ion Vitner.

Cu privire la educarea estetică

Au trecut cîteva luni de cînd a apărut într-o limpede traducere (semnată F. Manole) cartea cercetătoarei sovietice N. A. Dmitrieva: „Despre educaţia estetică" tipărită în ruseşte în 1956. Lucrarea, extrem de interesantă atît prin obiectivul ei general cît şi prin implicaţiile teoretice pe care le cuprinde, n-a fost însă înregistrată pînă acum mai temeinic în publicistica noastră şi contribuţiile ei remarcabile n-au putut fi încă valorificate. Autoarea, o asiduă cercetătoare a domeniului esteticii marxist-leniniste, folosind mai cu seamă materialele plasticii, colaborează la cele mai însemnate reviste sovietice de specialitate şi a început — după 1951 — publicarea unei serii de lucrări mai ample. Cea mai bogată culegere de studii a ei intitulată „Incercări de estetică marxist-leninistă" (1956, pag. 413) cuprinde cercetări cu privire la problemele conţinutului şi formei în artă, la frumosul din realitate şi artă, la genurile artei plastice, la rolul artei în viaţa socială, la dezvoltarea istorică a realismului din epoca primitivă şi pînă astăzi; în sfîrşit autoarea se referă pe larg la problematica fundamentală a realismului socialist.

Cartea pe care o putem citi astăzi în limba noastră, e departe de a fi un anost studiu pedagogic cum poate au bănuit unii, de interes secundar-didactic. E o prezentare vie, pasionată, a marilor probleme ale educaţiei estetice, socotită ca un factor esenţial al formării omului în orînduirea socialistă. Apariţia ei tocmai într-un moment de intensă încordare internaţională, arată încă o dată că preocupările de frumos însoţesc necurmat pe oamenii sovietici şi în momentele cele mai dificile ale istoriei.

N. A. Dmitrieva e o gînditoare de formaţie severă care mînuieşte conceptele estetice cu siguranţă şi profunzime, şi care e pătrunsă de justeţea principiilor esteticii marxist-leniniste. Ea ştie să ridice problemele la un nivel înalt folosind o cultură filozofică temeinică şi izbutind să rotească priviri de larg orizont. Iată de ce socotim necesar să prezentăm aici principalele contribuţii ale acestei cărţi, atrăgînd stăruitor atenţiunea asupra ei.

Pentru N. A. Dmitrieva problema educaţiei estetice nu se reduce doar la înrîuririle artei. Obiectivul ei e mult mai vast şi mai adînc. E vorba anume de formarea unei receptivităţi estetice generale, de „o atitudine estetică" faţă de lume în sens larg (pag. 9). Educaţia estetică nu se poate reduce la vizitarea muzeelor, a teatrelor şi la lectura cărţilor. Autoarea îşi dă seama că arta concentrează în mod intens toate particularităţile atitudinii estetice faţă de realitate, dar că nu e singura şi unica expresie a perceperii estetice a lumii. N. A. Dmitrieva se angajează deci pe un drum care pe unii esteticieni nepreveniţi, de formaţie veche, i-a dus spre estetism. A căuta incitaţii estetice dincolo de artă, pretutindeni în natură, în gîndire şi societate şi a-ţi construi apoi o concepţie care să subjuge tiranic frumosului toate celelalte forme ale conştiinţei sociale — înseamnă, fără îndoială, a cădea în estetism şi decadenţă, în felul lui Nietzsche, de pildă, pentru care lumea nu e justificabilă decît estetic. Valorificarea estetică a atitudinii filozofice are cu totul altă semnificaţie la cercetătoarea sovietică. In pespectivă marxistă, adică în considerarea cu adevărat ştiinţifică a problemei, perceperea estetică a lumii e departe de orice fel de estetism. Ea se bazează pe observarea însăşi a realităţii care cuprinde o serie de certe elemente estetice începînd cu legile naturii înseşi, expresii ale unităţii şi armoniei universale, şi pînă la relaţiile dintre oameni în noua orînduire socialistă. Cercetătoarea va căuta deci prezenţa factorului estetic în toate îndeletnicirile materiale şi spirituale ale omului, şi în primul rînd în muncă. Intr-adevăr, procesul acesteia e strîns legat nu numai de scopurile utilităţii, ci şi de ţelurile frumosului, care nu se desprind nici ele, în baza lor perpetuă, de util. Preocupările estetice ale primitivilor — de pildă — solidare cu activităţile lor practice, au fost evidenţiate, dar rămîne meritul indiscutabil al autoarei de a le fi supus unei analize mai subtile, pe care o vom ilustra măcar printr-un exemplu. Iată astfel comentarea primelor desene primitive pe uneltele de muncă, acele crestături paralele sau cercuri concentrice pe care vechea estetică sociologică de la sfîrşitul veacului trecut şi pînă astăzi le socotea ca fiind exclusiv simboluri magice. Cercetătoarea observă — cu drept cuvînt — că aceste desene nu au un sens practic nemijlocit, nu sprijină în vreun fel eficacitatea uneltelor, ci reprezintă în fond tendinţele omului de a-şi formula — pentru prima oară — noţiunile de ritm şi simetrie pe care le identificase mai întîi, drept calităţi utile ale obiectelor. Dmitrieva nu neagă nici ea, cu totul, eventuala forţă magică a desenelor, dar nu aceasta e principalul, ci recunoaşterea utilităţii în muncă, a simetriei, proporţiei, ritmului. Desenele aparent „inutile" generalizează astfel calităţi „foarte utile" ale procesului muncii.

Factorul estetic e urmărit apoi mai departe în cuprinsul diferitelor forme ale conştiinţei sociale, în ştiinţă care descoperă şi ea unitatea şi armonia lumii, în etică în care se statorniceşte unitatea dintre individ şi colectivitate, în artele decorative, în arta propriu-zisă în sfîrşit.

Cercetătoarea imaginează sugestiv elemente ale vieţii omului concretizate într-o piramidă a cărei bază o alcătuieşte munca, apoi, îngustîndu-se către vîrf, artele aplicate ca de pildă arhitectura, şi în sfîrşit artele propriu zise. Un raport de interdependenţă caracterizeaza toate aceste etape în aşa fel încît unele se reazimă pe celelalte şi se întregesc reciproc. In muncă pătrund tot mai multe elemente estetice odată ce — de fapt — omul creează pe toate planurile, „universalul", „conform legilor frumosului", după cum a arătat K. Marx.

Sînt aici, mai ales, remarcabile observaţiile cercetătoarei cu privire la raporturile estetice ale muncii cu arta. „Pe măsură ce omul se eliberează de necesitatea de a munci numai pentru a nu muri de foame, munca devine... o necesitate lăuntrică şi o bucurie" scrie Dmitrieva. Ea apare ca „o alcătuire armonioasă a lumii, legată atît de bucuriile cît şi de durerile creaţiei", şi, citîndu-l pe Gorki, autoarea merge şi mai departe: „Munca devine pentru oamenii sovietici o artă" (op. cit. 35), ceea ce înalţă munca şi arta deopotrivă.

Problemele educaţiei estetice sînt văzute astfel pînă la baza lor în muncă şi atitudinea estetică apare ca însoţitoare a celor mai de seamă preocupări ale omului. Fantoma estetismului e gonită astfel cu hotărîre şi în locu-i se instaurează o prezentare estetică strîns legată de idealurile active ale omului, de ştiinţa şi etica lui. Autonomismul estetic e şi el la rîndu-i îndepărtat şi, în perspectivă ştiinţifică, atitudinea estetică se solidarizează cu celelalte fundamentale forme ale conştiinţei sociale în marea unitate a culturii, dar cu păstrarea specificului fiecăruia dintre ele.

Nu e desigur aci cazul să epuizăm toate problemele ridicate de cercetătoarea sovietică, dar ţinem totuşi să mai amintim cîteva. Iată de pildă principalele elemente ale conceptului de frumos, văzut în sens clasic drept „concordanţă", „echilibru reciproc al părţilor şi întregului", dar nu ca o „perfecţiune statică în felul antic, ci ca o luptă şi căutare perpetuă" (pag. 53) şi în care conţinutul — el însuşi estetic — e valorificat prin măiestria expresiei ce-l comunică social.

Merită de asemeni de a fi citate — în concepţia Dmitrievei — contribuţiile artei în domeniul ştiinţei şi al eticei. „Simţul estetic" — spune cercetătoarea sovietică — prevede, ghiceşte, presimte emoţional legăturile fenomenelor între ele adică anticipă şi luminează calea muncii ştiinţifice (pag. 41), iar arta a reflectat — de multe secole — înaltele idealuri etice pe care orînduirea socială a epocilor respective le ostracizase. Aci se citează din nou o frumoasă vorbă a lui Gorki: „estetica e etica viitorului" (pag. 54) în sensul integrării în arta trecutului a idealurilor etice înaintate.

Educaţia estetică alcătuieşte un factor de seamă al formării sociale a omului şi ea foloseşte nu numai sprijinul artei care oferă desigur concursul cel mai eficace, ci toate celelalte variate incitaţii estetice ale naturii şi societăţii. Larga şi profunda concepţie a cărţii de care ne-am ocupat, solicită însă o şi mai vie discuţie a problemelor ei, ceea ce nu poate decît folosi oamenilor artei, teoreticienilor şi pedagogilor ei.

Al. Dima

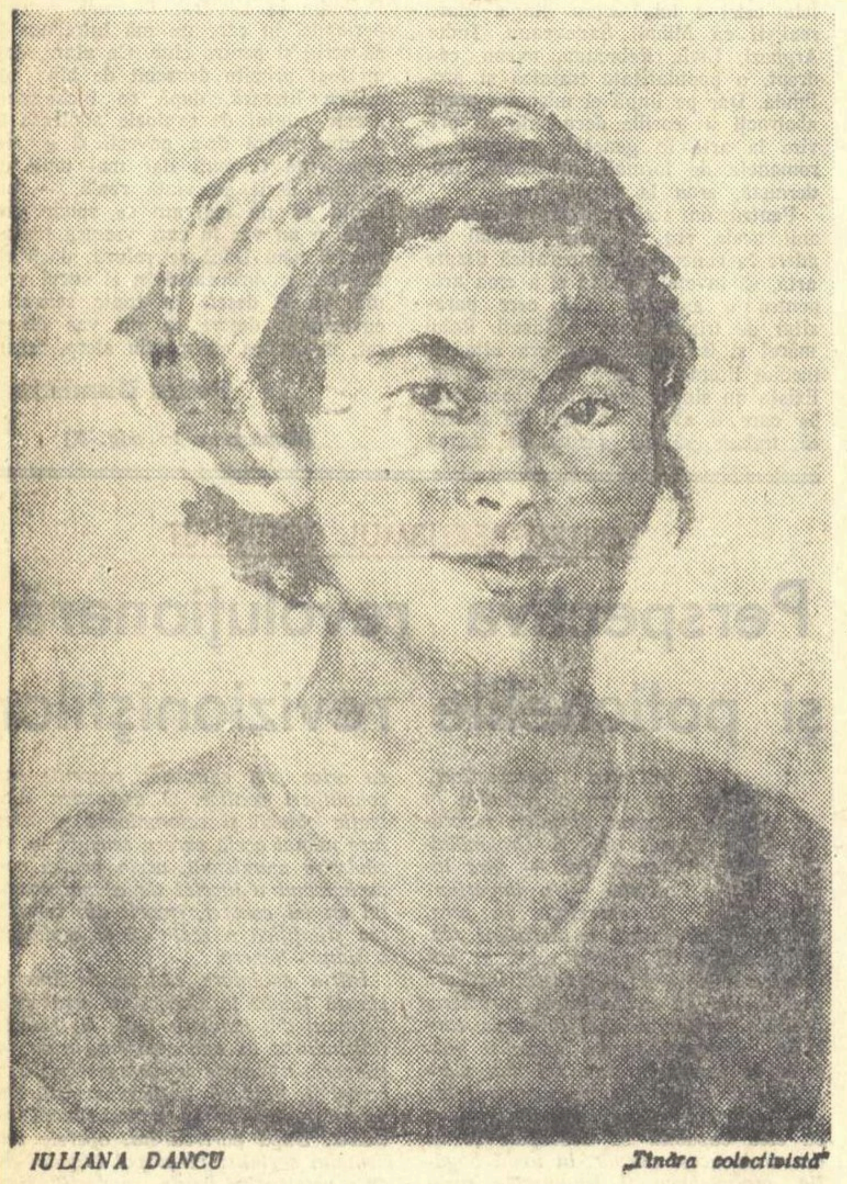

IULIANA DANCU „Tînăra colectivistă"

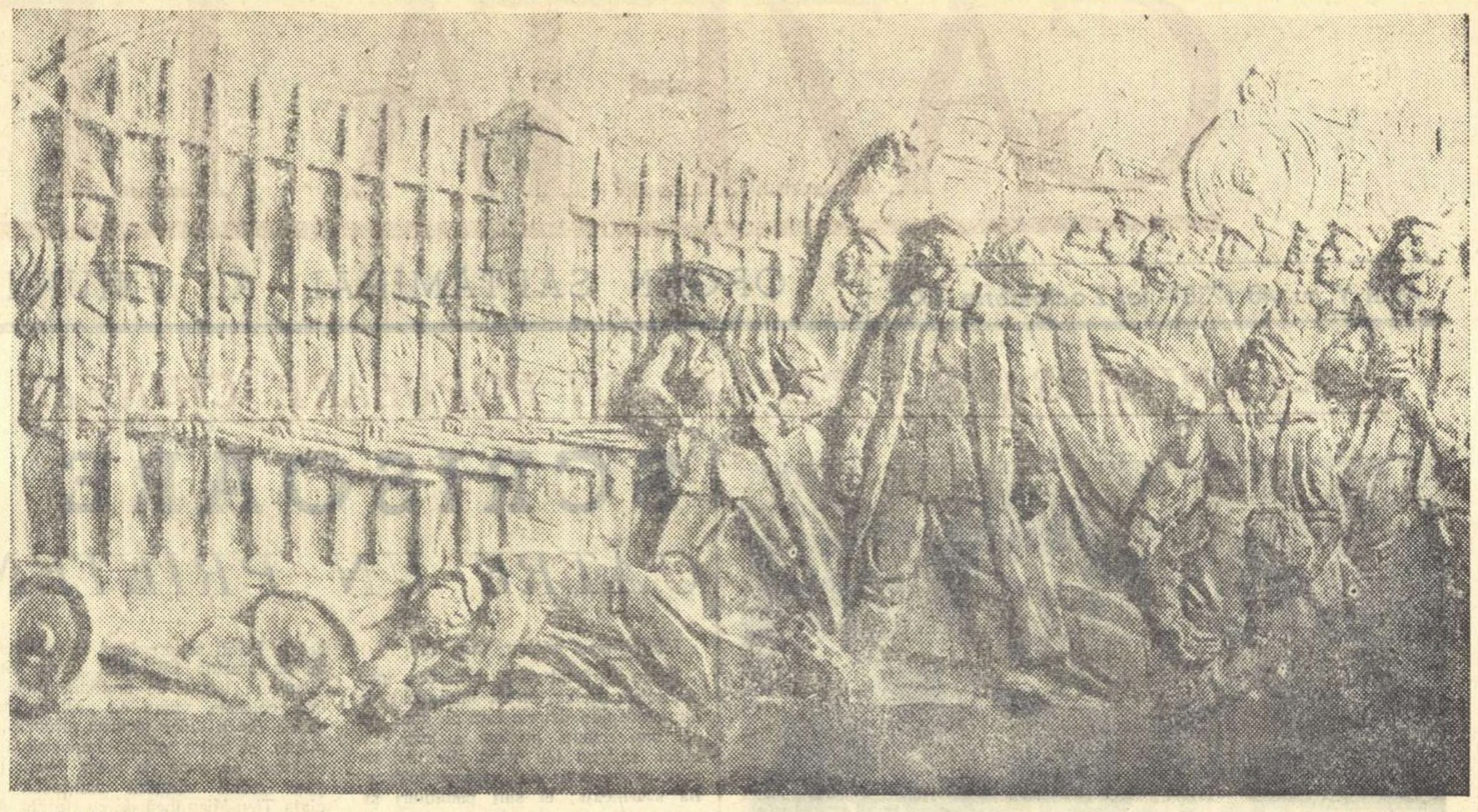

NAUM CORCESCU „Griviţa 1933"

CĂRŢI

VICTOR TULBURE:

„Poet şi ostaş"

Dacă simplitatea e o caracteristică generală a liricii lui Tulbure, poezia sa dedicată patriei, trecutului ei viscolit de aprige lupte sau prezentului luminos, — cucereşte în primul rînd prin acest atribut. V. Tulbure, prin structura temperamentului său, respinge tonul emfatic, oratoric, gesticulaţia pompoasă. Sentimentele poetului capătă în vers expresia limpede a ornamentelor ţărăneşti, de sugestie directă, cioplite în aer liber, sub soare. Victor Tulbure nu se cufundă în istorie de dragul contemplaţiei şi reflecţiei constatative. Poetul captează în scrisul lui izvoarele îndepărtate ale luptei poporului nostru pentru fericire, pentru năzuinţele pe care astăzi oamenii muncii le realizează sub îndemnul partidului. Mai bine zis, poetul apropie istoria, trecutul istoric, cu glorioasele lui pagini de luptă, de faptele, de eroismul şi cuceririle zilelor noastre. Evocînd în continuitatea lor freamătul norodului în „drum către Izlaz", răzvrătirea din 1907, luptele muncitoreşti din 1933, el sugerează împlinirea lor dialectică, desăvîrşirea idealului lor în realitatea socialistă din ţara noastră.

Rememorarea trecutului de luptă al poporului, proslăvirea figurilor lui eroice, înaintate, devine indirect o emoţionantă argumentaţie lirică în favoarea caracterului imperativ şi necesar al ideii de vigilenţă revoluţionară.

Veghind, noi apărăm în fond nenumărate jertfe şi vise ale celor „de sub brazdă" şi implicit fericirea prezentă şi cea a generaţiilor viitoare:

Şi nu uita într-însul nu-i numai minereu
Adînc sub brazdă doarme străbunul meu şi-al tău,
Dorm oasele trudite care-au gemut pe roată,
Troznite, măcinate, bucată cu bucată.

Veghează-ţi deci pămîntul şi harnic să-l îmbraci
Cu grîie mătăsoase şi bumbi aprinşi de maci.
Aici durează-ţi casa, ca-n primăveri albastre,
Să-şi afle păsări cuibul, sub streşinile noastre.

Indemnul la vigilenţa revoluţionară constituie de altfel coloana vertebrală a volumului antologic *„Poet şi ostaş"* apărut în Editura militară. Poet deosebit de fecund, poate printre cei mai operativi în frontul poeziei noastre noi, V. Tulbure, autodefinindu-se în titlul acestui volum, defineşte implicit sarcina poetului comunist: aceea de a fi mereu prezent în actualitate, însufleţind inimile celor ce zidesc socialismul şi lovind ostăşeşte cu condeiul *„ascuţit de baionetă"* în cei care împiedică şi tulbură această gigantică prefacere. Nu întîmplător poezia cu care se deschide volumul, *„Poetul"*, sună atît de emoţionant şi viguros. Ideea de a fi un oştean care luptă sub steagul partidului revine ca un luminos leitmotiv în întreg volumul. Partinitatea şi intransigenţa comunistă a poetului răzbat cel mai direct în poemul *„Versuri în coloană"*. Angajarea poetului cu armele sale spirituale în lupta pe care o duce partidul nu e o simplă opţiune sentimentală, ci o dăruire totală sinceră, vibrantă, pentru marea cauză a socialismului. Focul luptei revoluţionare e purificator, întăritor:

Nu-ntreb din cîte, cît îmi este partea
Ci-n foc m-arunc. Pe viaţă-i încleştarea!
Sub steagul tău ce nu cunoaşte moartea
Poemelor le strig:
Incolonarea!

Poeme avîntate ca „Vişinul lui Vania", „Bălcescu", „Balada împotriva vrăşmaşilor ţării", „Nopţile albe" sînt printre cele mai remarcabile în lirica noastră militantă. O menţiune în plus merită cartea şi pentru ciclul de traduceri din limba rusă dintre care „Scrisoarea deschisă" de Simonov se impune implicit ca o valoroasă creaţie originală.

„Poet şi ostaş" mai cuprinde, spre regretul cititorilor, o seamă de poezii lipsite de vigoare şi căldură. Contrastul este evident şi cu atît mai izbitor cu cît sînt adunate, nu după o selecţie riguroasă, bucăţi reprezentînd creaţia poetului pe o perioadă relativ mare ca experienţă artistică. Destinaţia cărţii trebuia să excludă introducerea în volum a unor poezii minore, copleşite de o vegetaţie metaforică artificială.

„Poet şi ostaş" reprezintă însă, prin majoritatea poeziilor sale, o operă de valoare. străbătută de patriotism.

Vasile Nicolescu

MIRCEA ŞERBĂNESCU:

„O fată din cele multe"

România a fost în trecut ţara „oraşelor patriarhale", pierdute în funduri de provincie, unde viaţa se consuma subteran, în accese de letargie. Tîrgurile înotau într-o neagră „apă a morţilor", apa tulbure a mizeriei şi înapoierii. Sub valul ei piereau „florile ofilite", piereau existenţe şi aspiraţii, trase în adîncuri ca de o vrajă nefastă.

De la o asemenea imagine, prezentă în atîtea din cărţile lui Mihail Sadoveanu şi Cezar Petrescu a pornit şi autorul romanului „O fată din cele multe". Regăsim în primele pagini un peisaj cunoscut, cu aceleaşi uliţe triste şi aceleaşi figuri lipsite de zîmbet, cu aceeaşi monotonie şi acelaşi efort al „intelectualităţii" de a-şi crea o viaţă mondenă. Mai trăieşte încă vechiul oraş al fostului proprietar Grigore Bebei şi al uşuraticei doamne Pintea, al profesorilor pîndiţi de ratare şi al donjuanilor de mahala. Mai trăieşte... pentru că sînt ultimele clipe cînd mai domnesc ruina şi exploatarea. Dar în curînd, prin voinţa muncitorilor conduşi de Partid, faţa oraşului se va schimba, răsturnînd imaginea tradiţională a „locurilor unde nu se întîmplă nimic", a satrapiei agricole şi a civilizaţiei înapoiate. Deschiderea şantierului fabricii de textile face să ţîşnească elanuri pînă atunci înăbuşite, să se afirme cu patos o lume nouă, capabilă nu numai să înfrîngă asprimea capitalului, dar s-o şi înlocuiască prin alcătuiri noi, puse în slujba colectivităţii muncitoare. Tîrgul unde-şi urzea necuratele-i afaceri d-l Grigore Bebei devine oraşul modern al familiei Diminet, uliţele mlăştinoase de altădată se prefac în bulevarde primitoare, cocioabele dispar şi în urmă se ridică blocuri masive, oamenii obidiţi pînă ieri îşi leapădă necazurile, descoperind acum parcă pentru prima oară lumina zîmbetului. Toate acestea sînt aspecte ale vieţii noastre contemporane care l-au inspirat pe Mircea Şerbănescu în romanul „O fată din cele multe".

Jana Dimineţ, eroina principală a cărţii, s-a născut în vechiul oraş, care se grăbeşte s-o umilească şi s-o atragă spre mirajul său de carton lucitor. Slugă în casa familiei Pintea şi mai pe urmă, pradă capriciilor unui tînăr amator de aventuri amoroase, Jana ar fi sfîrşit curînd ca victimă a societăţii burgheze. Dar destinul său a fost hotărît sub altă zodie, mai prielnică şi mai fericită. Revoluţia socialistă îi deschide un drum, pe urcuşul căruia îşi recapătă încrederea în sine. Impotriva părinţilor, vine pe şantier, unde află înţelegerea de care avea nevoie. Clocotul muncii colective o cucereşte, îi schimbă condiţia morală. Fiica muncitorului Gheorghe Dimineţ se califică şi ajunge cel mai bun sudor de mare înălţime, dominînd cu privirea ei visătoare prezentul şi viitorul. Şi dacă o mai încearcă uneori părerea de rău pentru sentimentele trădate, ea îşi păstrează cumpătul, gîndindu-se cu emoţie la dreptul copilului de-a trăi. Dragostea ei de mamă nu se va mai stinge într-un criminal abandon, aşa cum se întîmplase cu mama Iacobinei, colega sa de şantier. Perspectivele Janei sînt altele şi de aceea renaşterea ei morală se produce rapid.

Prin figura delicată, dar plină de hotărîre a fiicei lui Gheorghe Dimineţ ca şi a prietenilor ei, cartea lui Mircea Şerbănescu ni se înfăţişează înainte de toate ca un roman al tineretului, al muncii avîntate în colectiv, unde se formează conştiinţe, se deşţelenesc energii, se înalţă luptători. Nicăieri n-a descifrat autorul mai bine sensul vieţii contemporane ca pe schelele marilor construcţii, în cîntecul mistriilor harnice, în chiotul voios al betoniştilor. Şi aici ni se pare că stă în primul rînd valoarea romanului său.

Tineretul din cartea lui Mircea Şerbănescu clădeşte noul oraş cu pasiune şi entuziasm, înlăturînd ruinele trecutului peste care se mai profilează umbra neliniştită a unui Grigore Bebei. Modul cum şi-i reprezintă scriitorul pe duşmanii socialismului, (Gavrilă Ursu şi Mantu „haiducul") aminteşte însă unele scheme de mult eliminate de proza noastră actuală. Acţiunile lui Petre Mantu sînt prea uşor previzibile, prea puţin ingenioase, desfăşurîndu-se într-o ordine prea bine cunoscută. Singurul memorabil prin psihologie proprie, mai nuanţată şi mai veridică este fostul negustor Grigore Bebei, tip fricos, dar neîncetînd să urască şi să conspire împotriva constructorilor de la fabrica de textile.

Deschiderea şantierului o salvează pe Jana de deznodămîntul tragic al dramei sale morale, o înalţă pe mama ei la rangul demnităţii umane, aduce fericirea întregii familii. Dar toate acestea nu s-ar petrece, dacă în fruntea muncitorimii nu s-ar afla comunişti ca Valer Florincaş, primul secretar al comitetului de partid sau ca Traian Magori, directorul şantierului. Prin combativitatea lor neobosită, prin experienţa lor de încercaţi conducători politici, ei traduc în viaţă cuvîntul Partidului. Florincaş şi Magori aduc în roman acea însufleţire a muncii în care patosul romantic se îmbină cu o înaltă conştiinţă politică.

Opoziţia dintre noul şi vechiul oraş, dintre Iacobina, copil găsit pe scara unei biserici şi copilul Janei, dintre uliţa păcătoasă a mahalalei şi lărgimea noului bulevard — conţine ideea paralelismului pe care Mircea Şerbănescu şi-a construit romanul.

Dacă în prezentarea familiei Dimineţ nu i se poate reproşa scriitorului nimic esenţial, în ceea ce priveşte personajele străine de şantier se observă o anume pierdere a echilibrului. Conceput pe două mari planuri, romanul urma să ne poarte alternativ, cînd pe schelele fabricii, cînd în lumea avocatului Pintea şi a lui Grigore Bebei. N-am spune că autorul, în mare, procedează altfel. Dar o serie de personaje sînt oarecum pierdute pe drum, scăzînd oarecum din valoarea paralelei iniţiale. In evoluţia lui Balnojan şi Ticulescu, de pildă, există prea mari sincope, care dăunează într-o anumită măsură imaginii de ansamblu. Aceste slăbiciuni, de altfel inerente la primul roman, le observăm nu pentru „gravitatea" lor, cît pentru a fi evitate, (căci, realmente, autorul are puterea s-o facă). „O fată din cele multe" e o dovadă că Mircea Şerbănescu ştie să întruchipeze sensul vieţii noastre de azi în autentice figuri de muncitori, pasionaţi constructori ai socialismului.

Al. Săndulescu

Continuarea articolului „Impotriva ermetismului" de B. Elvin va apare în numărul „Gazetei literare" din 9 octombrie a. c.

Cronica LITERARĂ

Virgil Teodorescu: „Drepturi şi datorii"

Volumul „Drepturi şi datorii" a fost proiectat ca un itinerar spiritual, ca un drum de la contemplaţia încremenită a universului la acţiunea transformatoare, de la misturile amoroase ale tinereţii la împlinirea senină, de la solitudine la solidaritate, de la tentaţiile libertăţii anarhice la lupta revoluţionară pentru socialism. „Drepturi şi datorii" se închide însă într-un labirint în care poetul avînd, cum singur spune undeva, firul Ariadnei în mînă, nu se hotărăşte să-l urmeze. Ca şi cum, aflat de fiecare dată înaintea ieşirii la lumină, se întoarce spre a se afunda mai tare în haotica încăpere. Intenţiile se frîng astfel de pereţii înălţaţi de poetul însuşi.

Marea, peisaj preferat, solicită avînt: „Să mergem deci pe-aicea, pe unde-notătorii / au mai trecut odată să cucerească zarea". Dar elanul se îneacă în valurile trecutului care presează cu o intensitate aproape egală: „Şi valve sfărîmate sau jumătăţi de gînduri / scîntei şi luciole de demult. / Sau dansurile tragicului cult, se-ntorc acum mature din tumult / ca bradul verde prefăcut în scînduri". Omul este atras din totdeauna către necuprinsul simbolizat prin punctul de îngemănare dintre mare şi cer. Cutezanţa, odată înregistrată, este însă privită rece şi echivoc: „Ar vrea să se oprească acolo, fără scop, / să cerceteze ceru-nclinat, ca un miop, / şi poate-ar vrea, pe urmă să morfolească-n mîini / materia coclită-n luceferii bătrîni. / Ar fi fără-ndoială un fenomen barbar / care-şi aşteaptă, însă, Ciclopul necesar". Alteori („Sculptura", „Pe ţărm" atitudinea e exclusiv descriptivă, golită chiar şi de aceste minime vibraţii).

Sosirea pescarilor cu năvoadele copleşite de capturi enorme e interpretată ca o expresie a puterii liniştite a omului asupra „prăpastiei lichide". Dar vederea cimitirului din Sulina, unde pe atîţia marinari „i-a descărcat destinul ca pe un banc de oase", aparenţa de sfincşi „surpaţi, de la-nceputul erei dintîi pierduţi în gol" a dealurilor Deliormanului şi apoi scufundarea Măcinului în „măcelăria" toamnei întinde deasupra decorului pînza difuză a dezolării, a „spleen"-ului. Gestul, frumos ca o „zbatere de crini de apă vii", al femeii „ce-ntinde pe frînghii o bluză albă de fetiţă mică", aluzia la ocupaţia hitleristă din crochiul unei biserici pragheze, admiraţia naivă pentru iezii care înfruntă ultima rafală a iernii, ghemuiţi într-o stînă din Tatra, nu izbutesc să infuzeze sînge cald ciclului ceh. Unde sînt semnele orgolioase ale vieţii, dacă nu ale vieţii noi în ţara evocată? Praga lui Virgil Teodorescu este Praga tradiţional-gotică, învelită în „şalul mov" al nopţii, năpădită de brume care ucid bacovian ziua („ca-ntr-un atac de cord") şi scăldată în milenara Vltava care, îmbrăţişată cu Cestovca, oglindeşte indiferentă chipurile îndrăgostiţilor şi succesiunea istorică. Atmosfera predispune fatal la oboseală, la deprimare, la sentimentul unei vagi zădărnicii, pe care o subliniază auto-ironia din versurile: „Dar părul meu e sur de-atît ocol / Şi Rosinanta mea a-mbătrînit".

In materie de iubire, sîntem asiguraţi despre echilibrarea şi devoţiunea definitivă a poetului. Timpul nu-l împiedică însă să cultive iluzia regăsirii vîrstei de aur a pasiunii: „Tu să mă duci de mînă, femeie ce-o să fii / stropită-n păr cu diamante albe / să rătăcim pe pajiştea de nalbe / ca-n orele cînd ne credeam copii". Nostalgiile după candoarea iniţială, ţesute în vrăjile adolescenţei sau actualele porniri exotice şi semi-fantastice, sînt prea insistente, uneori torturante, ca să fi fost astîmpărate, biruite pe deplin aşa cum doreşte poetul.

Erotica lui Virgil Teodorescu este însă dificil de definit. Sîmburele ei tare, sănătos, e îmbrăcat în învelişuri străine, în forme debitoare idealului suprarealist —, pentru care femeia e himeră, absenţă sau mit, sau în forme violente, de frondă teribilistă menită să mascheze sentimentalismul: „Am iubit demult o fată / ca pe-a patra dimensiune... Distanţa vîrstei mă ţinea pe loc. / Aş fi putut cu o bicicletă să scurtez distanţa..." Dificultatea aprecierii o sporeşte limbajul prolix, dezvoltarea canceroasă a asociaţiilor eteroclite şi care răstoarnă efectul prevăzut. Distanţa dintre versuri ca „S-ar fi schimbat ursita, prin luncile din Argeş / să-mi fi găsit iubirea cu ochi căprui şi galeşi / şi: „Frumoasa mea urîtă ca o vrabie, / iubita mea frumoasă ca o sabie / ca iederile verii alintată, / avînd ca ciungii mîna retezată/tulburătoare şi rămasă-n urmă / ca un asin însoţitor de turmă" este distanţa de la zbor la mersul pedestru, de la graţiosul invoIt la stridenţă, la urîtul... pur. Alteori confuzia merge pînă acolo încît nu putem jura că „Absenţa" este o poezie de dragoste. Sensul ei este atît de ascuns că nu mai poate fi găsit.

Manifestînd ca o pîlpîire veleitatea de a corespunde eticii noi, erotica poetului se mişcă încă în orbita unei viziuni asociale, evazioniste.

Idealul socialist este pentru Virgil Teodorescu unica posibilitate de a fi „celălalt", de a se contopi cu omenirea şi, prin ea, cu universul. Intîlnită deseori şi în „Scriu negru pe alb", aspiraţia se revarsă în torentul confesiunilor lirice de tipul „Fragmentului autobiografic": „Nimic nu-mi este astăzi străin din ce-i uman. / Sînt un sărut în ochii tăcutului ocean. / Şi sînt făcut din lutul muiat în cataclisme / Purtat de-a lungul stepei de Ceapaev pe cisme. / Sînt omul care iese din lucarnă / Odată cu atacul palatului de iarnă..." Increderea în triumful generalizat al dreptăţii, în „sporirea arcadelor perfecte" ale luminii, i-o garantează conducerea comunistă a mersului spre progres, „înţelepciunea calmă", cum o numeşte el şi care i-a fructificat propria sa revoltă, eliminînd impulsurile anarhice: „Stăpîn pe mare / M-a luat navigatorul pe nava-i plutitoare / Şi-ncredinţîndu-mi primul pachet cu manifeste / Mi-a arătat atunci / Ţinutul lui de falii sălbatece şi-adînci / Mi-a arătat nu bete corăbii de piraţi / Mormintele poeţilor damnaţi... (aluzii la revolta individuală de tip Rimbaud) M-a înarmat cu-a disciplinei şcoală... / Mi-a arătat cum creşte-n anotimp / Răscoala şi continentalu-i nimb". Poezia, discursivă, alternînd formularea prozaică cu cea metaforică şi rară, are amploare şi anume patetism. Paragraful „Aruncătorul de bumerang" este însă enigmatic. Semnifică oare bumerangul arma de luptă încredinţată de partid clasei muncitoare sau setea de răzbunare a asupriţilor? Simbolul însuşi şi insistenţa în jurul cruzimii acţiunii sînt complet improprii. „Cei osîndiţi la foame" nu pot fi travestiţi, nici măcar pentru nevoile hiperbolei, în primitivi.

Obscurităţile dese, contra şi nonsensurile, în general stilul pletoric, căutat pînă la a deveni rebarbativ, ermetic şi gongoric deseori, nu este „o boală de piele" pe care am putea-o trata izolat de restul organismului. Ca şi în poezia de dragoste, într-o secţiune adîncă din lirica politică a autorului sau din aceea de meditaţie asupra destinului său, expresia, imaginea, forma ca atare stigmatizează un conţinut perimat, opus poziţiei înaintate pe care poetul o afirmă nu o dată. Fraternitatea cu cauza nobilă a poporului, satisfacţia de a fi scăpat din carcera eului, de a-şi fi lepădat tristeţile, cum spune singur undeva, visul generos şi superb de a reîmpărţi globul în mod echitabil, gestul de a săruta pămîntul peste care trec tălpile oamenilor, sînt oare compatibile cu periodicele reveniri asupra trecutului de zbucium steril, de goană după miraje fără obiect? Şi ce înţeles să atribuim întortocheatului poem „Adagiu la Circul lui Charlot" dacă nu al disperării în faţa timpului îndelung cerut de marea operă de transformare a omului, de înfăptuire a unei lumi complet purificate, senine şi armonioase ca în imaginaţia îmbătătoare a lui Charlot? Şi aceasta nu e singura întrebare ridicată de poem. Ce este pasărea, „naiva pasăre ciudată" care, rotindu-se deasupra lumii capitaliste — se pare — pluteşte şi deasupra noastră, acolo unde „se află revoluţia... cu tot ce are mai înalt şi artistic, / cu marile-i victorii şi dezastre, cu hohotul de plîns sfîşietor"... De ce, în fine, revoluţia hohoteşte de plîns?

Virgil Teodorescu îşi declară într-un loc mîndria sincerităţii faţă de contradicţiile sale. Oricine şi cu atît mai mult poetul străbate stări de spirit opuse, încearcă suferinţe, exasperări, deznădejdi. Numai intelectualul şovăitor se complace însă în ele. Comunistului, poetului combatant îi este proprie înfruntarea curajoasă a crizelor lăuntrice. Succesele luptei sale, convingerea neabătută în victoria ideilor care-l mobilizează, îi dizolvă sărurile îndoielii, îi scutură plumbul depus pe aripi. E ferm şi în slăbiciune. De aceea nu pretindem ignorarea arbitrară, brutală a complicaţiilor conştiinţei, ci cuprinderea multilaterală a sufletului. Cu condiţia menţinerii punctului de vedere revoluţionar, singurul apt să introducă o atitudine radical nouă şi în lirica contemporană. Virgil Teodorescu este un partizan al inovaţiei. Nu este primul. Ultimul impunător precedent ni l-a oferit Iannis Ritsos, poetul luptător grec. De aceea nu pretindem poetului nostru să-şi sfărîme toate instrumentele specifice, şi utilizarea mijloacelor celor mai îndrăzneţe. Cu condiţia ca procedeele să nu semene nici cu ale lui Ion Barbu, ale suprarealiştilor, şi nici chiar cu cele practicate, chiar cu strălucire, de Fundoianu; să fie creatoare, clarificînd şi nu întunecînd caracterul democratic al mesajului.

Eugen Luca îl ştampilează pe Virgil Teodorescu ca pe un „poet întîrziat". Nu credem a avea dreptul emiterii de etichete definitive. Estetica ştiinţifică respinge ideea pesimistă a structurilor fatale, imuabile în principiu. Iar în cazul poetului nostru, sentinţa este cel puţin grăbită, de fapt nedreaptă. Oscilaţiile derutante de concepţie şi aspectele în mare măsură hibride ale metodei poetului, nu trebuie să ne facă a-l uita pe autorul volumului „Scriu negru pe alb" şi nici pe autorul unor versuri precum „Culoarea" şi al ciclului de afişe arzătoare intitulat „Suită pentru alegerile în sfaturile populare" din „Drepturi şi datorii". Năzuinţa de a vedea lumea înfăşurată în culoarea roşie a flamurii proletare, credinţa în aptitudinile inepuizabile ale muncitorului, ţăranului şi savantului, dedicaţi cu o calmă energie prefacerii ţării, admiraţia pentru izbînzile repurtate de mase, sub conducerea partidului, pentru „forţa leninistă", viziunea globală optimistă a viitorului, tonul nobil şi bărbătesc, aprins şi intransigent cu care, în faţa urnelor, retează invitaţiile perfide la scepticism şi nepăsare, denotă capacitatea poetului de a fi combativ, de a merge în ritmul timpului şi de a vorbi în graiul vieţii.

E aci germenele viitoarei cotituri.

Spulberîndu-şi curajos ceţurile gîndirii, Virgil Teodorescu va dobîndi privirea ageră şi dreaptă pe care o caută în ochii oamenilor simpli. Renunţînd la recuzita formalistă ca la un balast vicios, îşi va degaja şi fantezia pe care o vrea elegantă, dantelată sau explozivă, dar şi adîncă ca o sondă. Orientarea către acest ţel i-o transmite concepţia marxist-leninistă, metoda realismului socialist, iar exemplele vii i le înmînează propria creaţie pozitivă. Spre a sparge pentru totdeauna cercul vicios al auto-contemplaţiei, îi este necesară consecvenţa ideologică, spiritul de partid inflexibil la influenţele care înmoaie braţul încordat pe armă.

Mihail Petroveanu

DE ZIUA ARMATEI

ÎN ULTIMA CLIPĂ

Tragerea a încetat pentru cîteva minute. Soldatul Petre Chirea stă în fundul unui şanţ poaspăt săpat, cu spatele rezemat de peretele încă umed şi se gîndeşte la ale lui.

Priveşte telefonul de lîngă el, îi mîngîie receptorul de ebonit, umblă pe la sîrmele legate pe bornele metalice şi cugetă adînc şi sincer ce deşteptăciune trebuie să se fi aflat în capul celui care s-a ostenit să fabrice maşinăria asta.

Oftînd, Petre Chirea se lasă iar în fundul şanţului. Işi împinge boneta pe ceafă şi mestecînd în gură un fir de iarbă se gîndeşte cu amărăciune că a trecut atîta vreme şi n-a mai avut putinţa s-o întîlnească pe fata cu ochi negri şi părul tot negru, strîns într-o panglică albă ca elevele de şcoală. Lui Petre Chirea îi place totdeuna să-şi amintească cum şi-a petrecut duminica aceea alături de ea.

Au cutreierat aleile umbrite ale parcului. Şi-au povestit cîte ceva din viaţa lor. El era grădinar. După armată voia să urmeze o şcoală ca să lucreze „după ştiinţă". Ea era tot de la ţară. Venise de două luni în oraş, stătea la o soră care era felceriţă şi urma cursurile unei şcoli de şoferi. Voia să se angajeze la Getax...

Mai spre seară, cînd s-a întunecat, a sărutat-o. Infierbîntat, el şi-a scos după aceea centura şi boneta şi a pornit mai departe la braţ cu Domnica pe aleile parcului. Ea, tăcută şi visătoare, îi ţinea boneta, lustruind cu mîneca rochiei steaua de metal cu cinci colţuri. Era atîta fericire în inima lui Petre Chirea, încît nici nu-şi închipuia că merge pe pămînt ci mai degrabă pluteşte undeva în aer, pe deasupra frunzişului învăluit în umbrele amurgului.

Dar tocmai atunci a apărut deodată caporalul Benţa şi cu un alt militar. Caporalul s-a oprit, l-a privit o clipă pe Petre Chirea care rămăsese prostit locului cu capul descoperit şi centura în mînă şi l-a făcut de două parale în faţa fetei ordonîndu-i soldatului să poftească imediat la cazarmă. Şi pentru toată povestea asta, comandantul de companie l-a pedepsit cu consemn două luni de zile...

Nu-i era lui de pedeapsă, că la urma urmei avea dreptate caporalul, umblase în ţinută neregulamentară prin oraş, dar crăpa de ciudă că l-a făcut de rîs în faţa fetei. Şi pentru ce? Bineînţeles să se fălească, să se grozăvească şi să se arate că-i gradat şi poate da ordine. De aia! Aşa se grozăveşte şi printre ceilalţi gradaţi că-i primul trăgător pe unitate şi că împreună cu alţii va pleca la concursul de tir la Bucureşti. Barem poza care i-a apărut pe toamnă în gazetă, l-a înebunit nu alta! A arătat-o la tot oraşul şi a trimis-o şi acolo la fabrica unde spune că-i matriţer sau aşa ceva...

— Ţirrr! Ţirrrrr!

Soldatul Petre Chirea tresare din gîndurile lui care-i amărăsc sufletul de la o vreme şi ridică receptorul.

— Alo, Chirea?

— Ordonaţi, tovarăşe locotenent!

— Fii atent, începe iar tragerea. Stai acolo-n groapă adăpostit. Şi strigă mai tare rezultatele alea că nu prea te auzim. Incep să tragă pentru selecţionare cei care pleacă la concurs. Linia întîi, caporalul Benţa, linia doua, sergentul Santău, linia treia...

Chirea simte că-l cuprinde ameţeala. Pămîntul umed al gropii i se pare o perdea cenuşie care-i acoperă ochii. Aşadar, va trage caporalul Benţa, omul ăsta lipsit de inimă. Vrea să plece la concursul ăl mare, să fie premiat, să se grozăvească iar...

Se auziră pocnituri de armă.

Straşnic mai trag concurenţii aştia. Petre Chirea stă pitit în groapa răcoroasă şi ascultă cîntecul gloanţelor care zboară în văzduhul limpede şi liniştit. Dar după cîteva minute zgomotul s-a stins. Se aude glasul de alamă al goarnei care anunţă încetarea focului. Zbîrnîie telefonul în fundul gropii.

— Alo! Arătătorii la ţinte! Comunicaţi rezultatele!

Petre Chirea ia repede punga cu buline de hîrtie şi cutia cu clei şi ţîşneşte din groapă ca un glonţ. A ieşit în cîmpul neted, pîrjolit de arşiţă. Către dreapta, la trei sute de metri, se văd soldaţi şi ofiţeri care foiesc în preajma liniei de tragere aşteptînd rezultatul. Petre Chirea aleargă către panouri. Panourile mari, albe cu cercuri negre la mijloc stau încremenite şi aliniate ca o grupă de recruţi în faţa sergentului.

Petre Chirea se opreşte la primul panou. Il cercetează cu atenţie şi ochii i se măresc de mirare. Patru găuri mici punctează cercul 12, una a muşcat numai marginea acelui cerc. Deci din cinci cartuşe, trăgătorul a făcut 60 de puncte! Asta-i nemaipomenit! „Cine a tras aici? se întreabă el cu mintea înfierbîntată. A, cum dracu am uitat? Caporalul Benţa. El a fost la linia întîi..." Pentru o clipă îl văzu pe caporal în duminica aceea muştruluindu-l în timp ce Domnica stătea deoparte răvăşind nisipul aleii cu vîrful pantofului. După aceea, zilele de consemn, duminica, zi de sărbătoare cînd Domnica poate o fi aşteptînd la poarta parcului.

„Vrea să plece la concurs. Cu asemenea punctaj în mod sigur va fi selecţionat. Dar dacă..."

Petre Chirea îşi trecu palma peste faţa asudată de parcă ar fi vrut să înlăture păienjenişul ce-i înceţoşa vederea. „Dar dacă voi face să nu se ducă la concurs?" îl fulgeră iar pe Chirea acel gînd diavolesc, stătu niţel în cumpănă şi într-o clipă se şi hotărî. Luă cinci buline, le muie repede în clei şi lipi în grabă găurile din panou. Apoi, înainte de a confirma la telefon, se întoarse, puse palmele pîlnie la gură şi strigă cît putu de tare spre linia de tragere.

— Panoul numărul unu, 30 de puncte! Două în cercul 12, o lovitură în cercul 6. Restul afară!

Simţea că-i tremurase glasul, că se înăbuşise de parcă l-ar fi sugrumat o mînă nevăzută. Alergă totuşi spre panoul al doilea. Apoi spre al treilea.

Soldatul Petre Chirea stătea mai departe pe pămîntul umed, ascuns în umbra şanţului şi cu capul sprijinit în palme se gîndea. Vedea în faţa ochilor tot ce se întîmplase cu puţin timp înainte. Cum alergaseră trăgătorii la panouri, cum caporalul Benţa cu faţa crispată de durere cerceta cu palma tremurîndă hîrtia ţintei căutînd cu înfrigurare rodul tragerii lui...

— Nu se poate, tovarăşe locotenent! se ruga Benţa cu lacrimi în ochi. Poate că n-am strîns bine arma în umăr, poate cătarea a fost deplasată, lovită, şi n-am băgat de seamă. Vă rog, nu se poate. Vreau să merg la concursul pe ţară.

— Cu 30 de puncte? — zîmbise ironic ofiţerul. — Nu putem repeta tragerea. Ce vor zice tovarăşii dumitale? Aţi concurat opt militari pentru echipa de trei trăgători cîţi trebuie să reprezinte regimentul. Aşa că cei mai buni...

— Poate că cel care a controlat ţintele... Incercase Benţa o salvare.

— Cum poţi să spui asta? Nu uita dumneata că soldatul Petre Chirea e şi utemist. Lasă, nu fi mîhnit. Ai fost pînă acum primul trăgător pe regiment, însă iată s-au ridicat trăgători noi. Poate e şi meritul dumitale şi asta să te mîndrească.

Benţa a pus arma sub braţ şi s-a îndepărtat cu capul plecat ca un înfrînt.

— Părăsiţi adăposturile!

Dar soldatul Chirea stătea în fundul şanţului cu fruntea plecată şi continua să se gîndească la cele făptuite. N-auzise ordinul ofiţerului de a părăsi adăpostul. Ca prin vis auzea tînguirea caporalului Benţa şi tot ca prin vis, ca nişte ciocănele îi băteau în urechi vorbele locotenentului: „Apoi nu uita dumneata că Chira-i utemist". „Dar oare — se gîndea mai departe Petre Chirea — oare e drept ca Benţa să nu plece la concurs? E drept să nu cîştige regimentul nostru cupa aceea şi premiul ce s-o da, să n-o cîştige comandantul meu cînd cu adevărat e cel mai bun trăgător? Este el cam furtunos şi are apucături urîte, nu ţine seama în ce loc îţi toarnă morala, dar încolo, de, ce să zic? Şi-apoi eu... Dumnezeule, ce m-a apucat în clipa aceea să strig că a tras numai 30 de puncte?"

— Scoateţi panourile! se auzi peste cîmp comanda ofiţerului.

Ca un arc, soldatul Petre Chirea ţîşni din groapă şi cu mîinile înălţate, ca şi cînd ar fi vrut să oprească o primejdie, strigă spre linia de tragere:

— Opriţi! Să nu se scoată panourile tovarăşe locotenent! Adică numai unul să nu se scoată... Cineva trebuie să repete tragerea.

Ion Grecea

Ilustraţie de AL. ALEXE

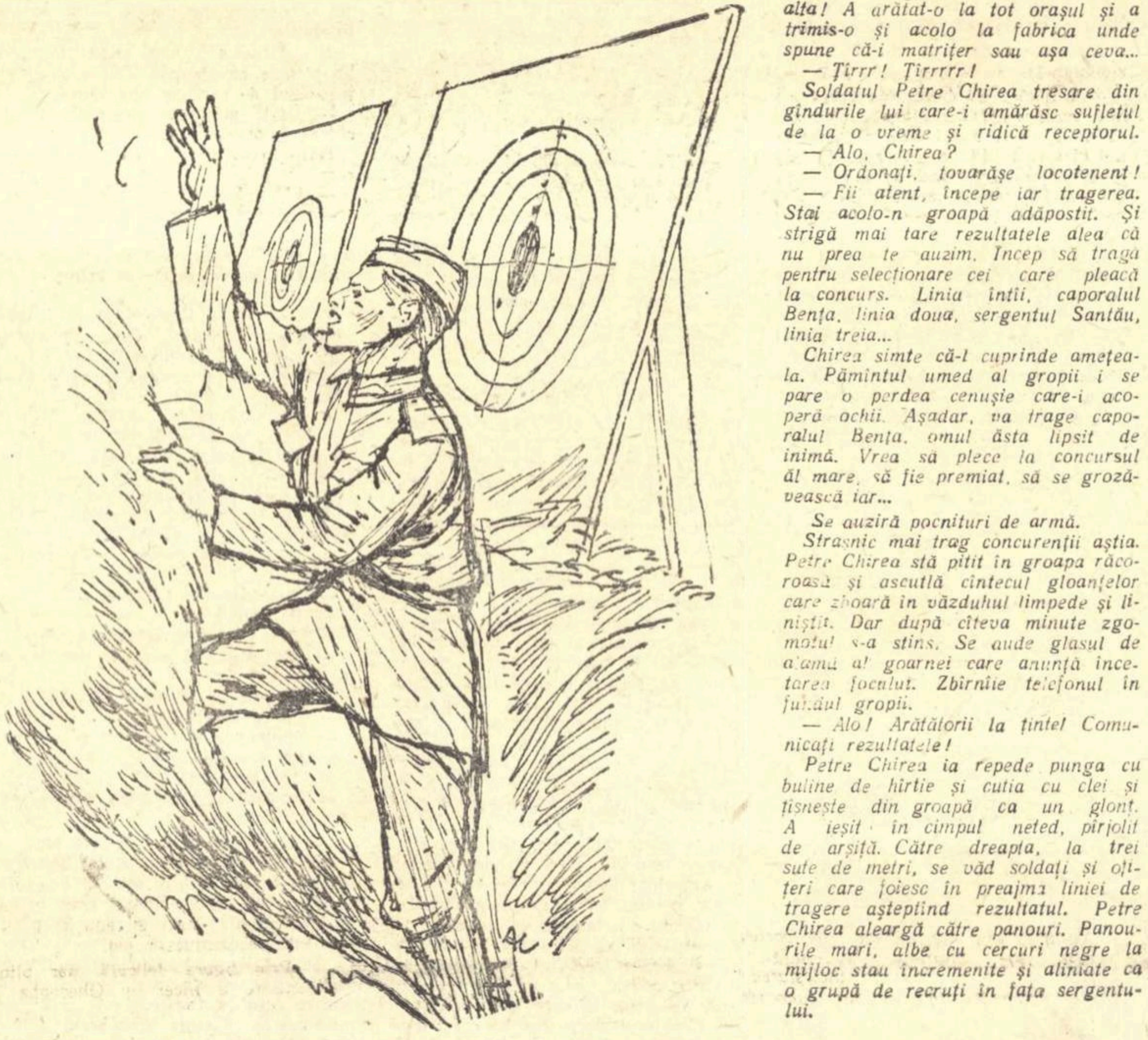

CARNET DE FRONT *)

August 1944 — mai 1945

Sărbătoare

Fără strop de ceai în cană, fără colţ uscat de pîine,
— Galben samovar ni-e toamna, neaua un aluat ne pare —
Atacăm la fel c-aseară, atacăm la fel ca mîine,
Dar această zi, prieteni, vom înscri-o-n calendare!

Plan de foc

„In zăvoi vor trage patru obuziere
In dumbravă tunuri cu bătaia lungă..."
Netrecută-n schiţă, cu semn de repere,
Ura — mult mai tare — ca un colb i-alungă!

Dorinţa

In şanţ e frig... Din mii şi mii de ploi
E glodul greu ca pietrele de moară.
Şi inima ca frunza de trifoi
S-ar desfăta în soarele de-afară...

De-aş fi o rîmă sau ţepos arici,
M-aş încălzi pe brustura stîngace...
In ziua păcii am să vin pe-aici
Şi-am să mă-ntind la soare cît îmi place!

Intoarcerea în ţară

E marşul lung spre ţară şi-s rînduri mai rărite,
Cafeaua nopţii curge cu stele în bidon,
O soarbem la popasuri întinşi sub răsărite
Iar fluturii ne-anină medalii pe veston...

Şi coborîm din Tatra... De haine se agaţă
Lungi crengile din arbori şi ierburile moi,
De parcă cei căzuţi din ţărnă se înalţă
Să se întoarne-acasă încolonaţi cu noi...

Nicolae Tăutu

---

*) Din volumul „Cînd au plecat cocorii", în curs de apariţie la Editura tineretului.

Cîntec pentru ţărmurile Chinei

Urlă talazuri, de ţărmi agăţîndu-se,
talazuri fugare, lucindu-şi dantelele,
spumoase talazuri, în vuiet, sălbatice,
sfărmîndu-şi cristalele şi iar adunîndu-le, —
în coastele Chinei izbind cu nesaţiu...

Pe maluri, tîrîşe, o clipă se caţără,
apoi, fără vlagă, cad pradă abisului...

Zadarnic în braţe învăscue stîncile,
în ţăndări de stropi se închină vîrtejului, —
şi iarăşi se-adună lucioase, fugarele,
lovind ca zălude, talazuri sălbatice,
în coastele Chinei, de mii de milenii.

Fără ţel, fără spor, după mii de milenii,
vapoare blindate le-aduc ajutoarele,
de fier le e prora, de tuciu li-e inima;
vin vulturi de pradă cu pene metalice,
toţi monştrii adîncului, toţi monştrii văzduhului,
yankeii de-a valma cu haita vîndutilor,
spre ţărmii Kitaiului — iar ţevile tunului
cu plumb ucigaş îi presară falezele.

Talaz ce recade, asemenea colbului,
în cioburi mărunte, în goană zănatecă,
iar marea le-absoarbe, pierzîndu-le urmele.
Departe de coastele Chinei puternice,
în apele reci şi adînci ale largului,
se sparg, se scufundă, se-neacă vapoarele,
blindatele aşchii pe coamele valului,
maşinile-vulturi, zdrobite, -şi pierd penele,
cuprinse de focul pe care-l aprinseră,
căzînd în străfund, în prundiş risipindu-se.

Vuieşte stihia în ghiara vîrtejului
şi valuri pornesc din adîncul mormîntului —

talazuri fugare, de ţărmuri izbindu-se,
de mii de milenii zadarnic se-ncumetă:
se sfarmă de coastă în cioburi nemernice...

Rămîn neclintite şi-n linişte stîncile.
Işi freamătă China pădurea: milioane,
toţi fiii, ei gata-s pămîntul să-i apere,
şi-s gata să-nfrunte toţi monştrii trădărilor
cu piscuri de fier — de plută li-e inima —
deasupra stihiei, deasupra urgiilor,
sclipesc, liniştite, în razele soarelui,
milioane uneltele, milioane şi armele.

Majtenyi Erik

în romîneşte de **Tiberiu Utan**

Nocturnă

In noaptea cu nori,
Printre direle repezi de ploaie
Sclipeşte de undeva soarele.
Se-oglindeşte în dinţii cei albi,
In ochii de foc.
Ploaia nu are loc să picure
Pe caldarîmul pieţii Jenmintato
Prea sînt alăturaţi umerii oamenilor
Inălţaţi în noapte.
De undeva sclipeşte nevăzut soarele.
Pumnii încleştaţi îi string razele
In mănunchi.
Dreptatea zvîcneşte ca o inimă.
Ea poartă sîngele curat în vinele ţării.

La ţărmul mării înnegrite de noapte
Un Fred cu păr blond
Sentinelă e lîngă tunul ascuns în granit.
Tresare speriat
El, băiatul sportiv din Ohio,
Campion la regate.
Ce degete nevăzute pe obraz îi aleargă?
Nu, nu e nimic.
Numai panglicile beretei fluturînd în vîntul de noapte.
Imprejur zgomot de bidoane şi gamele,
Mirosul de corned beef încălzit.
De ce se simte atunci atîta de singur?

Nu-l alină nici amintirea măicuţei
Ce i-a prins la plecare o cruciuliţă pe piept,
Nu-l doare nici dorul de sprintena Daisy
Ce poate, în dans, cu altul se strînge acum.
Gîndul în ţăndări ca de praştie îi e fărîmat.
Albaştri lui ochi pierduţi sînt şi goi
Ca ochii de morţi.
Şi mîinile reci ca mîna de mort.
De parcă fără de boală şi rană,
Ţeapăn şi mort ar zăcea pe granit.
Şi murmură-n spaimă:
„Mamă şi Daisy
De ce amintire n-am despre voi?
Poate că unui mort nu-i mai e dor?

Pe ţărmul din faţă fierbinte-i mînia
Ca lava şi clocotul vieţii.

Letiţia Papu

Laudă puterii

O fragedă floare de lotus, gingaşă,
în acuarelă, în tuş sau guaşă,
ornînd delicat un fragil evantai,
o, Chină, odată aşa mi-apăreai.

Răcoarea subţire şi fără putere
isca din simboluri făpturi efemere,
la umbra pagodelor, densă şi grea,
o fată recolta de ceai culegea.

Ah, straşnic a fost cînd prinzînd să dezlege
şerbetul acestor imagini dulcege
bătu revoluţia-n tobele mari,
făcînd, uriaşule bun, să-mi apari.

In simple veşminte, cu armele-n mînă,
cu cisme-necate de colb şi ţărînă,
tu poate că nu cunoşteai pe de rost
atîtea străvechi dinastii cîte-au fost.

Ştiai însă bine că-i drept şi se poate
pe flamura ta să înscrii — libertate,
şi-n luptă, popor înarmat, ai uimit
eroi de istorie veche şi mit...

Puternic prin număr, ci nu doar prin număr,
prin steaua ce-o porţi ostăşeşte pe umăr,
prin multele lacrimi vărsate-n timp crunt
de fetele tale cu părul cărunt.

Aflînd că duşmanii-s înfrînţi şi că tu vii
se traseră-n albie marile fluvii,
iar munţii cu veşnice, pure zăpezi,
din piatra lor jilţ te-au rugat să-ţi lucrezi.

Ce grabnic ai strîns mîna dreaptă pe daltă,
ritmînd viforos, în oraş şi cătun,
cu cartea-nţelepţilor tăi în cealaltă,
poemul de-o viaţă-al lui Mao Ţze-dun!

De nu îşi desface ostaşul tunica
nu este ca-n lume să-mprăştie frica.
Sub talpă nu vrea să strivească decît
un şarpe-al trădării, ca moartea urît.

Ostrovul pe care jivina se-ascunde
de apele mării-i bătut ori şi unde,
de apele nepotolitei mînii
a ţării ce ţărmu-i din veac stăpîni.

Spun celor ce fac cîrdăşie cu şerpii
tăind floarea albă, uscînd firul ierbii:
— Plecaţi! Limpeziţi-vă mintea bolnavă.
Ni-e inima tare şi glonţu-i pe ţeavă!

Ştefan Iureş

MEŞTERII DE LĂUTE DIN REGHIN

Cînd se rosteşte cuvîntul „Cremona", e cu neputinţă să nu faci o asociaţie de idei cu cele trei familii de meşteri ai lăutelor — Amatti, Guarnerius şi Stradivarius — care au adus o faimă mondială orăşelului lor de baştină.

Dacă toate acestea sînt îndeobşte cunoscute, în schimb puţini ştiu că majoritatea lemnului de rezonanţă pentru instrumente cu coarde, cu claviatură şi de ciupit, se găseşte pe meleagurile noastre. Pentru specialişti nu mai este de mult un secret că-n pădurile de pe văile Gurghiului, Moldoviţei şi Stoliţei din Ardeal şi, în mai mică măsură, la Dorna-Cîndreni, în Bucovina, se află cel mai bun lemn de molid şi paltin creţ din Europa şi poate de pe glob — materialele clasice de rezonanţă, folosite pretutindeni şi în toate timpurile.

Pornea, aşadar, peste graniţă lemnul nostru de rezonanţă şi nu realizam pentru o tonă nici măcar preţul pe care-l plăteam pentru un singur instrument importat. Marii dregători burghezi — vezi bine — n-aveau interesul şi nici competenţa să industrializeze marile bogăţii naţionale, inclusiv lemnul de rezonanţă, preferînd, din calcule meschine de tarabă, să le exporte ca materii prime, pe preţuri ridicole. Aşa se face că pînă la înscăunarea regimului nostru nou, n-a existat în ţară nici măcar un artizanat, necum o fabrică de instrumente muzicale. Prima a luat fiinţă cu şapte ani în urmă, în 1951, ca o secţie a combinatului forestier I.F.I.L. din Reghin.

Sufletul acestei industrii naţionale de instrumente muzicale este un omuleţ scund, pirpiriu, c-un început de chelie, în vîrstă de 46 ani. Il cheamă Roman Boianciuc şi s-a născut la Văşcăuţi-Bucovina, ca fiu de ţăpinar. Băietanul, de prin munţii Dornei, a început, încă de pe cînd era de o şchiopă, să adune lemnişoare şi aşchii. Din ele meşterea un soi de viori grosolane, cu corzi de sîrmă fixate nedibaci, prin cuie şi care scîrţîiau îngrozitor, de se stîrneau toate potăile pe uliţe. S-a înscris apoi la şcoala de meserii din Vijniţa, în secţia de sculptură, cu gînd să-şi ajungă ţelul vieţii: fabricarea de viori. Dar de la vis la realitate existau multe prăpăstii în regimul capitalist...

Deşi încurajat de profesorul său, Serghie Ioan, tînărul elev n-a întîmpinat decît refuzuri din partea oficialităţii. Singur, fără nici un sprijin, Boianciuc şi-a înjghebat acasă un modest atelier, şi-a confecţionat scule după cum l-a tăiat capul şi a pornit să cutreiere munţii Dornei, în zilele de odihnă, c-un ciocănel în mînă. A descoperit cîţiva copaci „care sunau a muzică", i-a achiziţionat din micile sale economii si s-a apucat de lucru. In cele din urmă, prin 1936, proaspătul maistru al şcolii de meserii din Cîmpulungul-Moldovenesc, a deschis prima se expoziţie profesională cu viori, mandoline şi chitare. Maimărimile s-au plimbat prin „expoziţie", care era o biată sală de clasă, au ciupit cu plictis o coardă de vioară sau de mandolină şi au înălţat din umeri, cu dispreţ. Doar unii cunoscători de muzică le-au încercat tonalitatea şi au ţuguiat buzele, admirativ. N-a vîndut totuşi nici un exemplar şi şi-a văzut speranţele năruite. Mai meşterea el cînd şi cînd o vioară, din pură pasiune, pe care o dăruia apoi unui lăutar sărac. Şi asta era totul... Şi-a văzut visul cu ochii abia în 1951, cînd a fost chemat telegrafic la Reghin.

— N-ai vrea să înfiinţezi şi să conduci la combinatul nostru o secţie de instrumente muzicale?

Lui Boianciuc au început să-i sticlească ochii, dar numai pentru o clipă. Apoi şi-au pierdut strălucirea:

— Mi-ar trebui unelte, şabloane, muncitori specialişti...

— N-avem nimic din toate acestea, a constatat cu părere de rău şeful producţiei. Trebuie să-ţi faci singur rost de cele necesare. Noi te vom sprijini pe cît ne-o sta în puteri...

Pasiunea a biruit greutăţile începutului, şi, la 22 august 1951 a luat fiinţă, la Reghin, prima industrie romînească de instrumente muzicale. Boianciuc şi-a ales trei tîmplari tineri, absolvenţi ai şcolii medii tehnice din Tg. Mureş, — Mihai Alexandru, Francisc Bara şi Dominic Haidu — şi-a adus de acasă bruma de scule personale şi fabricaţia a început într-o singură odăiţă. Toţi patru s-au apucat să confecţioneze şabloane, iar meşterul Boianciuc a inventat, din necesitate, primele maşini pentru fabricaţia în semi-serie: o freză pentru tăiat şanţuri la viori, un burghiu de cronometraj şi un dispozitiv de tăiat gradaţii... Rezultatul muncii a fost încurajator. După numai trei luni, în octombrie, primele 35 chitare au luat drumul către magazinele de desfacere. In anul următor, fabrica s-a extins: avea... 15 lucrători. Cu toată această sărăcie de oameni şi de unelte, ea a dat totuşi 1.200 instrumente muzicale (viori, viole, violoncele, contrabasuri, chitare şi mandoline) care au ajuns la şcolile medii de muzică, la formaţiile orchestrale din întreprinderi şi de la ţară, ba unele exemplare mai reuşite au poposit chiar şi la orchestrele filarmonice din Bucureşti, Iaşi şi Timişoara...

In cei cîţiva ani care au trecut, au crescut aici, la Reghin, cadre noi, de nădejde. Insuşi şeful secţiei, Carol Bodo, are doar 30 de ani. Cel mai bătrîn este maistrul Fekete Iosif, care şi-a schimbat calificarea: din tîmplar în fabricant de viori. Şeful producţiei, Stan Vasile, încearcă tonalitatea fiecărui instrument gata.

Intr-o dimineaţă, pe la începutul primăverii lui 1954, a deschis uşa fabricii, cu teamă, tuciuriul Ştefan Moldovan, lăutar în comuna Gurghiu: „Aş vrea şi eu să fabric viori..." —

— Dar te pricepi? — l-a interogat Boianciuc, vădit amuzat.

— Oho, şi încă cum... — s-a fălosit lăutarul. Păi toate viorile cu care am cîntat au ieşit din mîna mea...

De fapt, Moldovan modificase întrucîtva... „datele istorice". E foarte adevărat că încercase în diferite rînduri să meşterească viori cu dălţi metamorfozate din... coase rupte. Pînă la urmă, Moldovan, a fost nevoit să se lase păgubaş şi să-şi cumpere vioara din tîrg. Inciudat, violistul s-a hotărît să-nveţe meseria şi a pornit glonţ către fabrică. Azi Moldovan e un meşteşugar iscusit şi, în plus, cînd se iveşte în satul lui vreo nuntă sau cumetrie, îi trage de zor cu arcuşul pe o vioară de fabricaţie personală

Şi Clara Mogoş, şi Petre Bunuş, şi Maria Pol de 18 ani (pînă de curînd elevă a şcolii profesionale din întreprindere), şi Elisabeta Demeter, precum şi alte zeci de muncitori şi-au făcut ucenicia la I.F.I.L., în Reghin, şi sînt azi specialişti în fabricarea de instrumente muzicale. Viorile, mandolinele, chitarele şi balalaicele construite de ei au colindat pe la expoziţiile din Paris şi Bruxelles, din Leipzig şi Poznan, Izmir şi Cairo, Milano şi Zagreb, precum şi în îndepărtatele Delhi, Osaka, Pekin şi chiar New York. Ele au fost admirate şi preţuite atît pentru calitatea sunetului, cît şi pentru execuţia ireproşabilă din punct de vedere estetic. Azi, multe din instrumente se exportă, iar de curînd s-a primit din America Latină o ofertă senzaţională: să livrăm o comandă de 40.000 exemplare de chitare. Ca să fie preferate instrumentele romîneşti celor construite de fabrici cu tradiţie, din Franţa, Germania şi Cehoslovacia, denotă că s-a ajuns la o adevărată măiestrie...

Pe cine ar mira, în asemenea condiţiuni, că Roman Boianciuc, azi unul dintre cei mai stimaţi cetăţeni ai Reghinului, a fost decorat şi a primit înaltul titlu de laureat al Premiului de Stat, pentru „organizarea producţiei de instrumente muzicale pe cale semi-industrială..." Cu toate succesele obţinute, meşterul de lăute din Reghin este de o mare modestie.

— Il vedeţi? — mi l-a arătat cu admiraţie tînărul şef Bodo. Dacă l-aţi întîlni pe stradă nici n-aţi crede că el e meşterul renumit. Dar să ştiţi de la mine: e un meşter de lăute fără pereche, demn urmaş al lui Iacob Steiner din Tirol...

Roman Boianciuc citeşte şi învaţă pînă tîrziu, noaptea. Invaţă şi visează. Ştiţi care îi este visul? Să specializeze cîţiva oameni, care, împreună cu dînsul, să lucreze de mînă, ca meşterii de altă dată, exemplare fără cusur, pentru concertişti.

— Pentru o singură vioară — mi-a mărturisit Boianciuc — munca va dura săptămîni şi poate chiar luni de zile. Dar merită osteneala...

Şi are dreptate. Incă de pe acum, în condiţiile de fabricare în semi-serie şi tot ies cîteodată exemplare excepţionale, cu sunet dulce şi o conformaţie perfectă. Şi pentru a încheia această scurtă prezentare, voi da un ultim amănunt care evidenţiază importanţa economică a acestei prime fabrici romîneşti de instrumente muzicale: cu începere din anul 1951 nu s-a mai exportat lemn de rezonanţă decît pentru instrumente cu clape (întrucît nu se fabrică încă la noi).

Aşadar, întregul lemn de rezonanţă pentru instrumente muzicale este industrializat şi valorificat de meşterii de lăute din Reghin.

Tudor Mihail

Ilustraţie de I. FLORESCU

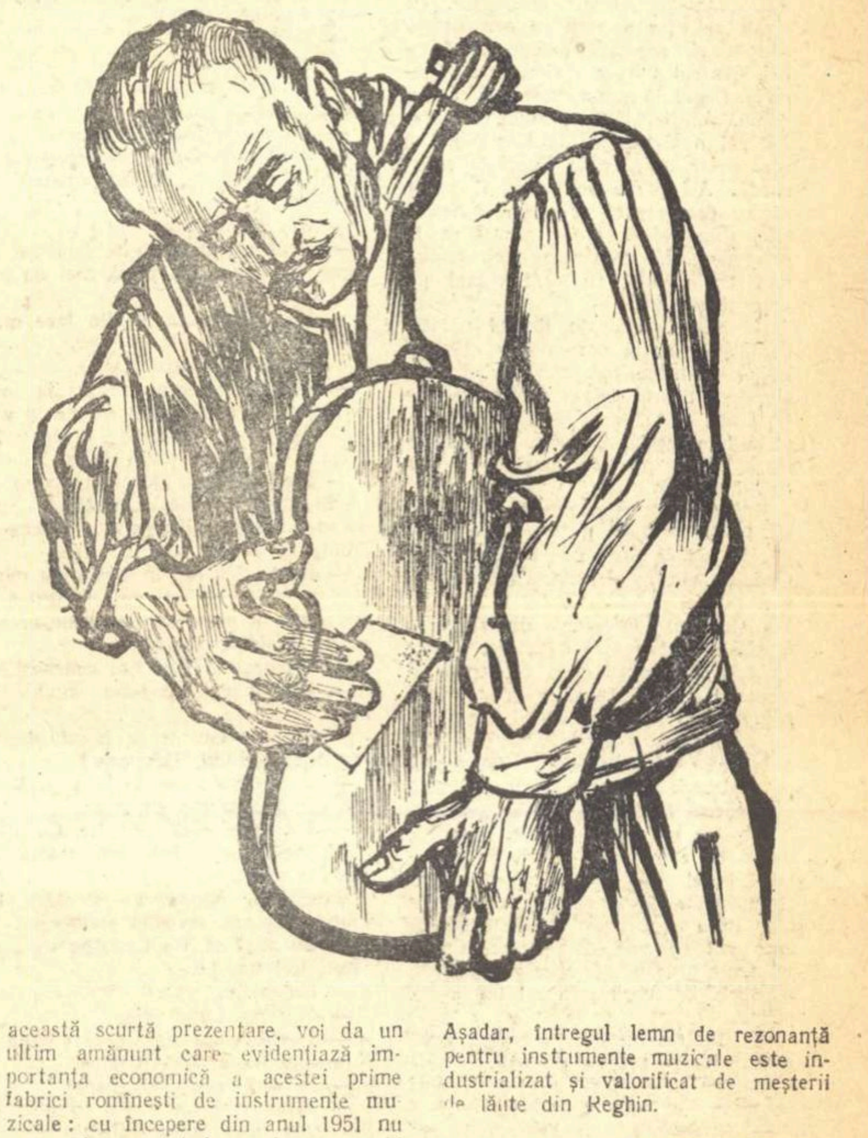

RĂDĂCINILE

CAP. XXXVIII

CIRCUL

Gîndul judecătorului de instrucție se învîrtea într-una în jurul Măriuței Lupei. Țărăncuța de curînd orășenizată îl mințise și-l păcălise. Nu trebuia să pună nici un temei pe mărturisirile fetei. Drugan îi dăduse Măriuței bani să-și cumpere casă. I-o declarase nesilit bancherul. Și el — Tretin — îl credea. Faptul era fapt. Măriuța Lupei însă negase cu încăpățînare.

— Jur, domnule judecător. Pot să jur cu mîna pe cruce că domnul Drugan nu mi-a dat nici un ban. Nici măcar unul chior.

In mărturisirea lui Călărașu, care se prezentase la instrucție nechemat, s-ar fi putut să fie un sîmbure de adevăr. Un bărbat tînăr intrase la ora trei noaptea în blocul în care locuia Tia Cudalbu și-l părăsise la ora patru. Tînărul, cînd sunase să i se deschidă poarta blocului, îi spusese lui Călărașu că se duce la logodnica lui, la Măriuța Lupei, sus la mansardă.

Interogată de el — Tretin — fata o ținuse morțiș că nu are nici un logodnic și că nu primise în noaptea asasinării Tiei Cudalbu pe nimeni. Adăugase că de obicei nu primea la ea în odăiță, niciodată, nici un fel de vizită. In timpul interogatoriului, el — Tretin — avusese slăbiciunea să o creadă pe Măriuța Lupei. I se păruse curată, sinceră. Fata, după ce el o amenințase cu arestarea, mai mult în glumă decît în serios, i se oferise. Și atunci, bărbatul din el se umflase în pene ca un curcan. Avusese impresia că a dat norocul peste el, norocul cel mare. De ce norocul cel mare? Măriuța era tînără, era frumoasă, era proaspătă ca o piersică dată în pîrg. Ei și? Pînă atunci mai cunoscuse el fel de fel de femei. Da. Dar ce? Acelea erau femei? Văduve și fete care umblau să-l agațe pentru a și-l face bărbat cu cununie. Dar lui nu-i trebuia însurătoare. Ca să nu-și complice existența, se mulțumea cu ce-i pica prin localuri: căzături, veștejituri cu care lega relații de un ceas ori de o noapte, și care nu mai aveau după aceea nici o urmare.

Măriuța însemna pentru el altceva. Il ispitise. Iar el, deși vulpoi bătrîn, căzuse ca prostul în capcana întinsă de vicleana țărăncuță. O așteptase înfrigurat ca un licean. Măriuța Lupei, nu numai că nu venise la întîlnire, dar dispăruse. Copoii iscusiți trimiși după ea nu izbutiseră să-i descopere urma. Nu o va ierta el, Tretin, nu o va ierta niciodată. Va lansa împotriva Măriuței Lupei mandat de arestare. Va pune în mișcare, pe țară, întregul aparat polițienesc. Mai curînd sau mai tîrziu, fata se va afla în fața lui, aci în cabinet. Și atunci nu-i va mai scăpa din mîini. Dar cum va putea să motiveze el mandatul de arestare? Și, mai ales, cum va motiva el prelungirea mandatului de arestare? Foarte simplu. Pentru ce era el un judecător de instrucție inteligent, renumit și pentru ce i se încredințau lui chestiunile cele mai dificile din tribunal? Ca să găsească motive și soluții.

Măriuța Lupei era vinovată de asasinarea Tiei Cudalbu. Dacă nu ar fi fost vinovată, era la mintea omului că n-ar fi dispărut. Nu ar fi avut pentru ce să dispară. Insă aci se isca o piedică serioasă: el, Tretin, nu fusese chemat de primul-procuror să descopere pe adevăratul asasin al Tiei Cudalbu, în cazul cînd actrița fusese asasinată de altcineva și nu de bancher. Misiunea lui, pe care procurorul-general Pitroc i-o lămurise în toate amănuntele, era să-l scoată cu orice preț — dar cu orice preț — pe bancherul Alion Drugan ca asasin al Tiei Cudalbu.

Drugan plecase din București cu două zile înainte ca Tia să fi murit. Un tînăr pe care el — Tretin — urma să-l identifice și să-l aresteze, se introdusese (după declarația fermă a lui Călărașu) noaptea în bloc. Era de presupus că o vizitase pe Măriuța Lupei la ea în odăiță. Că venise pe scări în jos cu Măriuța Lupei pînă la etajul al treilea, unde locuia Tia Cudalbu. Aci, Măriuța Lupei deschisese, cu cheia pe care o avea în permanență asupra ei, ușa apartamentului stăpînei. Tînărul intrase împreună cu Măriuța Lupei în apartamentul Tiei Cudalbu. Actrița, fără îndoială, dormea. Tînărul o asasinase. Apoi, asasinul se urcase iar cu Măriuța Lupei la mansardă. Aci poate se odihnise, poate făcuse dragoste cu Măriuța. Amănuntele, deocamdată, putea numai să le presupună. Le va cunoaște el, Tretin, mai tîrziu, cînd va veni ceasul pe care îl așteaptă.

La patru dimineața tînărul părăsise blocul, iar la ora nouă Măriuța Lupei anunțase moartea actriței. Desigur că tînărul despre care vorbise Călărașu nu putea să fie decît o unealtă a bancherului Drugan. Un om de mare, de extrem de mare încredere al lui Drugan.

E bun acest raționament — își spuse Tretin — însă îi lipsește o verigă. Și, mi se pare, una esențială. Tia Cudalbu murise otrăvită. Cum o otrăvise tînărul complice al lui Drugan pe Tia Cudalbu? O trezise din somn și o silise să bea otrava?... Dar de ce să-și bată el capul cu o asemenea întrebare! Nu trebuia să-și facă scrupule. O să găsească el argumentul care acum îi lipsea. Dar cum să-l găsească? Mai departe, judecătorul de instrucție nu mersese cu gîndul.

Grefierul Mavru, însoțit de gardian, îl adusese pe Alion Drugan, nespălat, neras de cîteva zile, cu haina mototolită pe el și cu cămașa smolită. Bancherul arăta destul de rău. Lui Tretin i se păru că Drugan a îmbătrînit cu zece ani de cînd îl arestase. Crezu că acum îi va fi mai ușor să-l smulgă mărturisiri. Incepu prin a-l lua peste picior.

— Stai mai departe de mine, Drugane. Miroși grozav de urît.

Drugan se depărtă de judecător și se apropie cu spatele de perete.

— Nu chiar atît de departe. Și nu lîngă perete. Știi că nu ai voie să te reazemi de perete.

Bancherul își găsi în sfîrșit un loc din care judecătorul nu-l mai sili să se clintească. Obrazul îi era răvășit, zbîrcit, galben, ochii tulburi, însă nu trădau nici o urmă de oboseală.

— Am auzit că te-au cam umplut păduchii, Drugane. Să fie adevărat?

— Da, este adevărat.

— Și cum te simți, Drugane?

— Se poate trăi și cu păduchi, domnule jude.

— Dar cum e mai bine? Cu păduchi, ori fără păduchi?

— Poate că uneori e mai bine fără păduchi, poate că uneori e bine și cu păduchi. Pînă nu le trăiești pe toate, nu le știi.

— Iată, Drugane, că începi să nu mă mai minți, că începi să nu-mi mai ascunzi adevărul. Dacă o să-mi răspunzi cinstit la toate întrebările pe care o să ți le pun astăzi, o să terminăm repede de tot instrucția. Dacă îmi spui tot ce se cuvine s-ar putea s-o terminăm chiar astăzi.

— O să mă silesc.

— Să te văd, Drugane.

— Poftește.

— De exemplu, să-mi spui mie dacă uneori dormeai de seara pînă dimineața acasă la Tia Cudalbu.

— Dormeam.

— Dormeai noapte de noapte?

— Nu. De obicei, dormeam la mine acasă. La Tia dormeam odată la trei sau chiar la patru săptămîni.

— Se poate, domnule? Era o femeie tînără, domnule! De ce dormeai așa de rar la ea, domnule? Ce motiv aveai, domnule, să nu dormi noapte de noapte la ea?

— Sforăi! Cînd dorm, sforăi... Tia avea somnul ușor. O supăra sforăitul meu.

— Cu alte cuvinte, atunci cînd te culcai la ea, femeia asasinată prin otrăvire, nu dormea bine, sau poate că nu dormea de loc.

— Dormea destul de adînc.

— Cum dormea adînc, dacă avea somnul ușor?

— Avea somnul ușor, atît de ușor că nu putea să țină în casă nici o pisică.

— Atunci cum dormea, dacă tu sforăiai?

— Lua somnalin.

— Amintește-ți, Drugane, și spune-mi, nu cumva Tia Cudalbu se trezea noaptea din somn ca să bea apă?

— Poate că se trezea. Nu știu.

— Cum nu știi?

— Odată adormit, dormeam dus pînă la ziuă.

— Dar nu-ți amintești dacă Tia Cudalbu ținea cumva pe măsuța de lîngă pat o sticlă de apă și un pahar?

— Intr-adevăr, cerea în fiecare seară să i se pună pe măsuța de lîngă pat o sticlă cu apă și un pahar.

— N-ai observat dacă dimineața era mai puțină apă în sticlă decît seara?

— N-am observat.

— Cum n-ai observat, Drugane?

— Eram obosit. Mă gîndeam la cu totul altceva. Nu prea băgam de seamă mărunțișurile care se întîmplau în jurul meu.

— De Zeno Zadig ai auzit?

— Zeno Zadig? Parcă am auzit.

— De la cine?

— Nu-mi aduc aminte. E vorba de călărețul de circ?

— Da, da, de acela e vorba.

— Poate că i-am citit numele pe afișele circului ori prin gazete, la reclame.

— Pe Carlo Ciutacu îl cunoști?

— Oarecum.

— Cine ți-a făcut cunoștință cu Carlo Ciutacu?

— Nu-mi aduc aminte. Am cunoscut atîția oameni, în atîtea împrejurări... Cum vrei dumneata să-mi aduc aminte cînd și unde l-am cunoscut pe băiatul baronului Ciutacu?

— Tocmai asta voiesc să aflu: unde l-ai cunoscut pe fiul baronului Ciutacu, pe Carlo Ciutacu? Fă un efort, Drugane. Fă un efort de memorie. Ai memorie bună. Am absolută nevoie să știu unde l-ai cunoscut.

— Cred că l-am cunoscut la hipodrom.

— Te duceai des la curse?

— Destul de rar și numai cînd era timp frumos.

— Jucai?

— Da, jucam.

— Jucai pe sume mari, desigur. Un bancher...

— Jucam pe foarte puțin.

— Atunci, te duceai să privești caii? Iți plac caii? Te știam amator de femei, nu și de cai...

— Nu. Nu-mi plac caii.

— Atunci pentru ce te duceai la curse, dacă nici nu jucai, nici nu priveai caii?

— Din plictiseală. Multe face omul din plictiseală.

— Numai din plictiseală?

— O mai scoteam pe Tia la aer. N-aveam timp să umblu cu ea în afara orașului. In general, pentru Tia aveam destul de puțin timp.

— Nu cumva te duceai la curse ca să fii văzut cu Tia Cudalbu? Spune-mi drept, Drugane. Spune-mi drept...

— Poate. Un om în vîrstă, ca mine, cînd trăiește cu o femeie tînără și frumoasă, îi place să fie văzut cu ea: văzut, invidiat, tachinat.

— Pe Aramic Tair l-ai cunoscut?

— Nici măcar nu i-am auzit numele.

— Știi pentru ce te întreb despre acești trei tineri, Drugane?

— Dacă îmi spui, o să știu. Dacă n-o să-mi spui n-o să știu.

— Toți trei trăiau cu Tia Cudalbu. Auzi, Drugane? Toți trei trăiau cu Tia Cudalbu...

Bancherul, împotriva așteptării lui Tretin, rămase complet indiferent.

— Nu știai că Tia Cudalbu trăia cu acești trei tineri?

— Nu știam.

— Măriuța Lupei știa.

— Poate... Măriuța Lupei viețuia zi și noapte lîngă Tia Cudalbu.

— Te văd liniștit, Drugane.

— N-am nici un motiv în plus să fiu astăzi mai puțin liniștit decît am fost ieri.

— Bine, dar nu se trezește în inima ta gelozia, acum cînd afli că femeia pe care ai adorat-o, pe care ai iubit-o și pe care pînă la urmă ai asasinat-o... te înșela cu alții? Nu se trezește în inima ta gelozia?

— Nu, domnule judecător. Ce-a fost, a fost. Tia a murit. Cum o să mai fiu eu supărat pe o moartă? De ce să mă mai supăr acum pentru cîte a făcut ori nu le-a făcut Tia cît era în viață?

— A murit pentru că ai asasinat-o tu.

— N-am asasinat-o eu pe Tia.

— Dar cine crezi că a asasinat-o?

— Nu știu.

— Dar dacă ai fi știut, înainte de a fi comis asasinatul, că Tia te înșela cu Zeno Zadig, cu Carlo Ciutacu, cu Aramic Tair, și cu mulți alții, poate ai fi fost gelos, Drugane?

— Poate că aș fi fost.

— Și dacă ai fi știut și ai fi fost gelos, ce ai fi făcut?

— Poate că m-aș fi făcut că nu știu.

— De ce te-ai fi făcut că nu știi?

— Ca să-mi păstrez liniștea.

— Numai atît?

— Poate că m-aș fi certat cu Tia, ori poate chiar m-aș fi despărțit de dînsa.

— In mînia care te-ar fi cuprins, în orbirea în care ai fi căzut din cauza geloziei, ia spune-mi, Drugane, — dar să-mi spui drept — n-ai fi lovit-o, n-ai fi atins-o, n-ai fi bătut-o măr?

— N-aș fi atins-o nici măcar cu o floare.

— De ce? Se pare că ești un om destul de violent. Destul de brutal.

— Este adevărat că uneori sînt violent... Brutal... Cu oamenii care-mi fac greutăți în afacerile mele. Pe Tia însă, orice ar fi făcut ea, eu n-aș fi atins-o nici măcar cu o floare.

— Lămurește-mă: pentru ce n-ai fi bătut-o?

— Aș dori ca dumneata, domnule judecător, să nu stărui cu această întrebare.

— Dimpotrivă, Drugane, stărui... stărui cu încăpățînare...

— Este o chestiune de ordin intim la mijloc.

— Dar asasinarea Tiei Cudalbu însăși este legată tocmai de chestiuni de ordin intim. Așa că, Drugane, mă interesează orice chestiune de ordin intim. Spune-mi, deci: pentru ce n-ai fi bătut-o pe Tia Cudalbu, chiar dacă ai fi aflat că ea te înșeală cu cei trei tineri ale căror nume ți le-am adus acum la cunoștință?

— Nu-ți pot răspunde la această întrebare.

— Trebuie să-mi răspunzi, Drugane.

— Refuz să-ți răspund.

— Tia te ruga uneori s-o flagelezi?

— Și la această întrebare refuz să-ți răspund.

— N-ai văzut niciodată semne pe trupul Tiei Cudalbu?

— Nu.

— Ai trăit atîta timp cu ea, cum n-ai văzut? Alții declară că au văzut.

— Se dezbrăca pe întuneric, se îmbrăca pe întuneric.

— La teatru apărea destul de dezbrăcată. De ce se jena de tine?

— Nu m-am întrebat niciodată și n-am întrebat-o niciodată.

— Ce avere ai, Drugane?

— M-ați mai întrebat.

— Te-am întrebat, însă nu mi-ai răspuns.

— Nici acum n-am să-ți răspund.

— Dacă ai să continui să nu-mi răspunzi, am să te trimit și astăseară tot la beci.

— M-am obișnuit cu beciul.

— Atît de repede?

— Da. M-am obișnuit destul de repede.

— Te-ai obișnuit și cu păduchii?

— Incă nu, însă am să mă obișnuiesc și cu păduchii.

— Tia Cudalbu mînca mere?

— Poate. Nu-mi aduc aminte.

— Ii plăceau strugurii?

— Nu știu. Ceea ce știu, este că obișnuia să ronțăie migdale.

— Cine îi cumpăra migdalele?

— Uneori eu. Alteori și le cumpăra singură. Eu îi aduceam destul de des migdale.

— Pentru ce migdale?

— Știam că-i plac. Ii aduceam ca o atenție. Femeilor le face plăcere dacă ești atent cu ele. Și dumneta ești bărbat. Cunoști femeile.

— Le cunosc. Insă cadouri nu le-am făcut. Leafa mea... Eu nu sînt bancher.

— Dacă te cunoșteam mai înainte...

— ...Mă angajai în contenciosul Băncii Drugan sau mă numeai director.

— Da, te-aș fi numit director.

— De ce m-ai fi numit director?

— Te pricepi să slujești bine stăpînii. Imi plăcea și mie să fiu bine slujit.

— Drugane...

— Scuzați.

— Familia Cudalbu te cunoștea?

— Desigur.

— Care dintre membrii familiei Cudalbu te cunoștea mai bine?

— Toți mă cunoșteau bine.

— Cui din familie i-ai făcut cele mai multe cadouri?

— Cum era firesc: Tiei.

— Și altcuiva?

— Lui Colbert Cudalbu.

— Unde îl vedeai?

— Venea pe la mine pe la bancă și-mi solicita bani.

— Ce-i trebuiau bani?

— Tînăr... pentru femei și pentru petreceri.

— Dar bătrînului Marin Cudalbu i-ai dat vreodată bani?

— I-am dat.

— Mulți?

— Destul de mulți.

— Cam cîți?

— N-am ținut niciodată socoteala. Nu-mi aduc aminte.

— Dar bătrînei Leia Cudalbu?

— I-am dat și bătrînei.

— Sub ce pretext îți cerea bătrîna Leia Cudalbu bani?

— Pentru cele două surori mai mici ale Tiei.

— Cum îți spunea Leia Cudalbu?

— Imi spunea pe nume.

— De ce?

— Mă socotea ginere, cu toate că nu-i eram.

— Și tu cum îi spuneai ei?

— Ii spuneam „mamă-soacră".

— Dar nu îți era mamă-soacră.

— Desigur că nu, dar îi spuneam așa pentru că știam că-i face plăcere.

— Familia Cudalbu spera că într-o zi o să te căsătorești cu Tia?

— Cred că nutrea această speranță. Insă, cum ți-am mai spus, nu intra în vederile mele să mă căsătoresc cu Tia.

— Familia Cudalbu era în curent cu acest punct de vedere al tău?

— Cred că-l presupunea. Deschis n-am discutat niciodată această problemă cu familia Cudalbu.

— Ia spune-mi, Drugane, Tia Cudalbu era inteligentă?

— Era, într-o oarecare măsură.

— Ce te-a atras la ea?

— Ceea ce te-ar fi atras și pe dumneata: tinerețea, frumusețea...

Drugan începu să se scarpine pe spinare. Judecătorul voi să sublinieze faptul și să rîdă, însă tocmai atunci bătu cineva la ușă. Bătu și intră înainte ca Tretin să aibă timpul să-l poftească. Noul sosit era un bărbat între două vîrste, scund, burtos și cu un cap mare. Obrazul îl avea brăzdat și veșted. Intinse judecătorului mîna.

— Să trăiești, domnule jude.

Intinse mîna și lui Drugan.

— Noroc, domnule Drugan. Bine te-am găsit sănătos, dragă domnule Drugan.

Tretin îi spuse:

— Sîntem bucuroși că ne vizitați, domnule Sîmburaș, tare bucuroși.

— Dragă jude, am avut ceva treabă prin tribunal. Mi-am adus aminte că domnul Drugan se află în cabinet la dumneata. Mi s-a făcut tare dor și de dumneata și de domnul Drugan. Am venit să vă dau bună-ziua... Numai să vă dau bună-ziua și să mă interesez de sănătatea dumneavoastră.

Judecătorul de instrucție îl întrebă zîmbind:

— Domnule Sîmburaș, poate că ați mai venit și pentru altceva... Poate că voiți să rămîneți singur cu domnul Drugan. In cazul acesta v-aș ruga să puneți o vorbă bună pe lîngă domnul Drugan și pentru mine. Rugați-l să mărturisească o dată crima. Poate că dumneavoastră o să-l convingeți să mărturisească. Vedeți... mă chinui de trei zile... N-are nici un rost... S-a întîmplat?... S-a întîmplat. Să-mi facă declarația cuvenită și...

— Eu? Să-l conving eu pe domnul Drugan să mărturisească? Glumești, Tretine? Dacă vrei să fii amabil cu mine, dacă vrei să mă îndatorezi...

— Cu plăcere, domnule Sîmburaș.

— ...Te-aș ruga să mă lași cîteva minute cu domnul Drugan, să-i mai spun noutăți. Poate că o să-l intereseze ce se mai întîmplă prin lume.

Judecătorul de instrucție se retrase, făcînd plecăciuni, și trecu la grefă. Acolo îl puse pe Mavru să emită trei citații urgente pentru martorii Zeno Zadig, Carlo Ciutacu și Aramic Tair. Mavru le scrise, iar Tretin le iscăli și porunci să-i fie aduși la cabinet, fără întîrziere, cei trei.

Sîmburaș îl privi pe Drugan cu milă.

— Imi pare rău, dragă domnule Drugan, de tot ce ți se întîmplă. Te rog să mă crezi că realmente îmi pare foarte rău, dar... să stăm jos.

Ii arătă un scaun.

— Ia loc, te rog, domnule Drugan. Ia loc, dragă domnule Drugan.

— Mulțumesc.

Bancherul se așeză pe scaun și din nou îl cuprinse oarecare mulțumire. Ce greu îi venea să stea în picioare cu ceasurile! Ce bine se simțea acum, cînd se așeza, în sfîrșit, pe un scaun! Il întrebă pe Sîmburaș:

— Dar, în definitiv, pentru ce îți pare dumitale rău de tot ceea ce mi se întîmplă mie? N-ai nici un motiv să-ți pară rău. Absolut nici unul.

— Ba am, dragă domnule Drugan. Facem parte amîndoi dintr-o anumită lume. Și este natural să-mi pară rău cînd un om din lumea noastră — un om ca dumneata — a făptuit o crimă și a încăput pe mîna justiției. De cîteva zile, dragă domnule Drugan, toată capitala și toată țara nu vorbesc decît despre crima dumitale: „Un om din lumea bună a ucis o tînără actriță"; „Un mare bancher a ucis o fată nevinovată" etc. etc.

— Știi bine că eu n-am făptuit nici o crimă. Că nu sînt capabil să omor pe cineva.

— Cum n-ai făptuit nici o crimă? In măruntaiele moartei s-au găsit urme de arsenic.

— Se poate, domnule Sîmburaș, dar pe Tia Cudalbu n-am omorît-o eu.

— Dragă domnule Drugan, dacă ai vedea ziarele, dacă ai citi ziarele... Fiecare ziar aduce dovezi peste dovezi că dumneata ești asasinul. Și aceste dovezi nu vor putea fi spulberate cu ușurință.

— Ziarele! Nu mă interesează cîtuși de puțin ce scriu ziarele. Spune-mi sincer: pentru ce ai venit aici?

— Numai din plăcerea de a te vedea.

Drugan se ridică și-i întinse mîna.

— M-ai văzut. Ți-ai satisfăcut curiozitatea. Ca să-ți fac și mai multă bucurie, îți mărturisesc că m-au și umplut păduchii.

Sîmburaș rămase pe scaun. Il lăsă pe Drugan cu mîna întinsă.

— La drept vorbind, domnule Drugan, dumneata știi și cine m-a trimis și pentru ce m-a trimis aici la dumneata.

— De știut n-am de unde să știu, pot cel mult să presupun. Ce vrei de la mine? Sau, mai precis, ce vreți de la mine?

— Să-ți ușurăm situația.

— Și ce-mi cereți în schimb?

— Tot.

— Cum tot?

— Tot ce posezi.

— Și păduchii?

— Păduchii poți să ți-i păstrezi, ba chiar să-i și înmulțești.

— Nu dau nimic.

— Dragă domnule Drugan, părerea mea este că dacă nici acum nu devii om rezonabil, va fi greu de dumneata.

Drugan se apropie de Sîmburaș, și-l întrebă încet, aproape șoptit:

— Prin urmare, de aceea am fost arestat și învinuit de asasinat: ca să-mi luați averea.

Sîmburaș rîse cu poftă.

— Nu, domnule Drugan, nici vorbă nu poate fi de așa ceva. Dumneata te înșeli... Te înșeli profund... Și mi se pare că nu e întîia oară cînd te înșeli. Dumneata, Alion Drugan, ai fost arestat pentru că ai asasinat pe fata aceea, pe actrița aceea... uite că nici nu-mi mai aduc aminte cum o chema... pe actrița aceea blondă de la „Colos", cu care oamenii spun că ai fi avut oarecari legături... Noi... — și cînd zic noi, mă gîndesc în primul rînd la persoana al cărui nume nu l-ai rostit, dar la care te referi — ne-am gîndit că justiția o să-și facă datoria pînă la capăt și o să te condamne... Și o să te condamne cum scrie la lege, probablement... la nimica toată, în fond... la douăzeci-douăzeci și cinci de ani muncă silnică. Ai o avere uriașă... Se cunoaște averea dumitale. Este adevărat că ai și familie: soție, două fete, însă dumneata ești un om de cifre, un om practic, un om chiar foarte practic. Iți dai desigur seama, iubite domnule Drugan, că nimeni din familia dumitale nu va fi în măsură să administreze mai departe și s-o fructifice, așa cum se cuvine, averea. Noi... adică, în primul rînd persoana la care te-ai referit și cei din jurul persoanei la care te-ai referit, am fi dispuși nu numai să administrăm, și să fructificăm averea, ca la eliberarea dumitale din pușcărie s-o găsești mult sporită, dar chiar să-ți ușurăm, pe cît se va putea autant qu'il sera possible, naturellement, dificila situație în care te afli. Probablement...

— Imi promiteți achitarea?

— Hm! ar fi cam greu, cu toate că persoana la care te referi și cei din jurul persoanei la care te referi au un cuvînt greu, chiar în tribunal. Magistrații... în fond... ce sînt? — funcționari ai persoanei la care te referi. Pot fi influențați... Probablement. Insă legile, iubite domnule Drugan, rămîn, chiar în țara noastră, legi. Să zicem că în loc de o condamnare la douăzeci-douăzeci și cinci de ani, s-ar putea obține, prin presiuni din partea persoanei la care te referi, o condamnare de numai zece-doisprezece ani... Probablement... chiar o condamnare de numai șapte-opt ani.

Sîmburaș se aștepta ca pe Alion Drugan să-l treacă sudorile. Insă fața lui Alion Drugan rămase uscată. Bancherul spuse calm:

— Am cincizeci și doi de ani, domnule Sîmburaș. Și cu zece sau chiar numai cu opt, știi și dumneata cîți fac. La șaizeci de ani, chiar dacă aș avea rarul noroc să ies viu din pușcăriile maiestății-sale, n-aș mai fi în stare să-mi iau viața de la capăt. Așa că nu dau nimic. Mă voi lupta de unul singur cu magistrații maiestății-sale. N-am ucis pe nimeni.

— Mai gîndește-te, iubite domnule Drugan. Ți se oferă o șansă: astăzi. Nu știu dacă mîine ți se mai oferă vreuna. Mai gîndește-te.

— N-am la ce să mă mai gîndesc. M-am hotărît: nu vă dau nimic. Chiar dacă justiția m-ar condamna la moarte prin jupuire de viu, tot nu v-aș da nimic.

Sîmburaș rîse iarăși. De data asta zgomotos.

— Nu se gîndește nimeni, mon cher să te jupoaie de viu. Trăim într-o țară civilizată. Asemenea metode aparțin Istoriei. Insă nu uita că ai asasinat.

— N-am asasinat pe nimeni.

Sîmburaș iarăși rîse și zise foarte dulceag:

— De fapt, iubite domnule Drugan, inițiativa a fost a mea. Ca vechi cunoscut, am crezut că ceea ce îți ofer poate să-ți aducă un serviciu. Insă, de fapt, la ora la care vorbim, dumneata nu mai posezi nimic.

— Cum nu mai posed nimic?

— Nu ți-a vorbit Tretin?

— Ce să-mi vorbească?

— Judecătorul ăsta de instrucție să știi că e un măgar. Ar fi trebuit să te informeze, iubite domnule Drugan, că a doua zi chiar, după arestarea dumitale, autoritățile au sigilat Banca Drugan și au pus sigilii la toate întreprinderile finanțate de Banca Drugan.

— Bine... dar...

— O, nu, iubite domnule Drugan, nu este nici o legătură între sigilarea Băncii Drugan și întreprinderile finanțate de Banca Drugan și crima pentru care deocamdată te instruiește băiatul ăsta, Tretin. După arestarea dumitale au ieșit la iveală fapte noi. Dumneata ești un mare fraudator al fiscului. Va fi controlată Banca Drugan. Vor fi controlate și celelalte întreprinderi în care dumneata ești amestecat. După privirile fugare care au fost aruncate în registrele băncii dumitale și în registrele întreprinderilor dumitale, s-a văzut foarte limpede că de ani de zile frustezi fiscul. Este vorba de zeci ori poate de sute de milioane. Statul trebuie să-și intre în drepturile lui. Și apoi, iubite domnule Drugan, s-au găsit în sertarele dumitale personale hîrtii compromițătoare.

— In sertarul din biroul meu de la bancă nu aveam decît cîteva bilețele de la Tia Cudalbu.

— Da? Ei, află, iubite domnule Drugan, că s-a mai găsit și altceva. Dumneata finanțai de timp îndelungat spioni.

Veni rîndul lui Drugan să rîdă.

— Ei, asta-i! In cîteva zile am devenit, pe neașteptate, asasin, fraudator al fiscului și chiar spion.

— N-ai devenit de cîteva zile. Fraudator al fiscului și spion ai fost de foarte multă vreme. Numai asasin ai devenit de curînd, iubite domnule Drugan. Aștepți ca instrucția să-și îndrepte atenția și pe aceste două căi?

— Nu vă dau nimic.

— Bine, iubite domnule Drugan. Voi comunica persoanei la care te-ai referit în convorbirea noastră, rezultatul — negativ din păcate — al acestei întrevederi.

Ii întinse din nou mîna. Drugan i-o strînse cavalerește. Sîmburaș chemă omul de serviciu și-i spuse:

— Du-te și spune domnului judecător că doresc să plec.

Tretin veni și-l întrebă pe Sîmburaș:

— Ei, a fost plăcută conversația?

— Foarte plăcută. Insă domnul Drugan dorește să mai reflecteze cîteva zile. Poate... Poate că peste cîteva zile își va mărturisi crima.

Pe Carlo Ciutacu îl găsiră la hipodrom. Timpul urît nu-l împiedicase să se ducă să-și vadă favoriții. Zăpada uriașă mustea. Șiroaie de apă tulbure inundaseră pîrtiile care duceau la grajduri. Ii arătară citația, îl luară dintre cai și-l duseră la tribunal așa cum îl găsiseră, în costum de călărie, cu cascheta pe cap și cu cravașa în mînă.

— Mă poftește judele de instrucție Tretin?

— Da, domnule Ciutacu.

— Pe mine?

— Chiar pe dumneavoastră.

— Mă rog, mă rog, și pentru ce mă poftește?

— Dorește să vă ia o declarație.

— In ce chestiune?

— Dumneavoastră ați cunoscut-o pe răposata Tia Cudalbu.

— Am cunoscut-o.

— Atunci nu mai aveți nevoie de nici o lămurire.

— A... Foarte bine... Foarte bine.

Știa din ziare că marele bancher Alion Drugan a fost arestat sub învinuirea că a asasinat-o prin otrăvire pe actrița Tia Cudalbu. Ii păru bine că judecătorul de instrucție Tretin se gîndise să-l cheme. Știa multe despre Tia, poate mai multe decît oricare altul dintre bărbații care o cunoscuseră. Despre bancherul Drugan știa și mai multe. In jurul anchetei la care era supus bancherul, se făcea mult zgomot și multă publicitate. Era un prilej binevenit pentru mulți să iasă din anonimat. Intr-o clipă, Carlo Ciutacu se văzu martor la procesul care avea să urmeze și văzu ochii tuturor îndreptați asupra lui.

Ca să ajungi de la hipodrom la tribunal, trebuie să străbați trei sferturi din oraș. Carlo Ciutacu făcu lunga distanță cu pași mari și sprinteni, de parcă ar fi avut aripi la picioare. Cei doi copoi ai lui Tretin, care îl însoțeau, abia se țineau după tînărul și vioiul sportiv.

— Mai încet, cucoane Ciutacule, că ne scoți sufletul.

Fiul baronului își încetinea pentru cîteva clipe pașii, apoi iarăși îl apuca graba.

Judecătorul de instrucție îl primi cu ploconeli:

— Să mă scuzați, domnule Ciutacu. Vă rog să mă scuzați.

— Nu face nimic, domnule jude.

— Să mă scuzați că am fost nevoit să vă deranjez.

— Mi-a făcut plăcere, domnule jude. Vă bucurați de renumele unui magistrat intransigent. Avem puține elemente de valoarea dumneavoastră în magistratură. Doream să vă cunosc.

— Mulțumesc.

— In ce chestiune v-aș putea fi de folos?

— Să vedeți, domnule Ciutacu... Mi s-a repartizat spre cercetare, de către domnul prim-procuror Pitroc, cea mai misterioasă afacere judiciară din ultimii ani...

— «Afacerea Tia Cudalbu-Drugan». Săraca Tia...

— Așadar o cunoșteați pe răposata?

— O cunoșteam.

— Bine?

Lui Ciutacu nu-i plăcu nuanța aspră pe care judecătorul o puse, poate fără voia lui, în ultimul cuvînt rostit. Bătu în retragere. Se hotărî să-i joace lui Tretin un renghi.

— N-aș putea spune că o cunoșteam bine. Mai mult din vedere.

— Cum mai mult din vedere? Dumneavoastră nu trăiați cu Tia Cudalbu?

— Eu? Nici pomeneală!

— Așa spunea lumea. Așa umbla vorba.

— Lumea spune multe. Nu sînt răspunzător de ce-a spus, de ce spune ori de ce ar mai putea spune lumea.

— Vă rog să mă scuzați, domnule Ciutacu...

— Mă rog, mă rog...

Carlo Ciutacu își pierdu dintr-o dată simpatia pentru Tretin. Iși pierdu și încrederea în inteligența și bunele maniere ale judelui. Orice ar fi susținut presa, se vedea de la primul contact că Tretin se trage din oameni de mahala, poate negustorași, poate mardeiași.

— Pe Zeno Zadig îl cunoașteți, domnule Ciutacu?

— Nu.

— Nici nu ați auzit de numele lui?

— Acest nume nu-mi spune nimic, nu-mi amintește nimic.

— Cunoașteți pe cineva care locuiește în blocul Carlton?

— Nu.

— N-ați intrat niciodată în acest bloc?

— Am intrat.

— La cine v-ați dus?

— Nu m-am dus la nimeni.

— Atunci ce-ați căutat în blocul Carlton?

— Lăsați-mă un moment să-mi aduc aminte.

SÎNT AMARE

Își duse mîna la frunte. Căzu pe gînduri. Il lăsă pe Tretin să se plictisească. Apoi îl întrebă:

— In cabinetul dumneavoastră se poate fuma?

— Desigur.

Tretin se apucă să fumeze. Se apucă să fumeze și Carlo Ciutacu. Își isprăvi țigara. Zise:

— Mi-am adus aminte.

Judecătorul de instrucție ciuli urechile. Intrebă:

— La cine v-ați dus în blocul Carlton?

— La cinematograf, domnule jude.

— Dar pe bancherul Alion Drugan îl cunoașteți?

— Da.

— Ați avut relații cu el?

— Eu, nu. Tata.

— Baronul Ciutacu mai are și azi relații cu Drugan?

— După cîte știu, nu.

— Nici dumneavoastră?

— Nici eu, domnule jude.

— Aș putea să cunosc motivul care a adus la ruptură între tatăl dumneavoastră și Drugan?

— Nu e un secret. Motivul îl cunosc mulți oameni.

— In ce constă?

— Acum trei ani tata l-a invitat pe Drugan la noi la moșie, la Șopîrla, pentru o săptămînă.

— In ce scop?

— Erau prieteni. Aveau de discutat în liniște, de încheiat niște afaceri. Drugan se plîngea. Spunea că trece prin dificultăți de ordin financiar. Părea obosit. Intr-o noapte i-a mărturisit tatei că-l încearcă gîndul sinuciderii. Avea asupra lui otravă. Se temea că dacă o va lua nu va muri repede și se va chinui. A doua zi a încercat-o pe unul din cîinii de vînătoare ai tatii. Tata ținea mult la cîine. S-a certat cu Drugan, a rupt relațiile cu el, a renunțat și la afaceri.

— Dar Drugan nu s-a sinucis.

— S-a redresat financiarmente. A făcut cîteva afaceri dubioase cu un fel de turc suspect, de la Istanbul, care vine destul de des prin Romînia.

— Nu cumva e vorba de Aramic Tair?

— Da.

— Ce părere aveți despre Drugan? Credeți că era în stare s-o otrăvească pe Tia Cudalbu?

— Era în stare. De altfel, cînd eram copilandru, am auzit vorbindu-se că Drugan și-a asasinat prin otrăvire asociatul. Pe atunci Banca Drugan se numea Banca Baboie & Drugan.

— Interesant! Interesant!... Domnule Ciutacu, știți că în casele dumneavoastră s-a aciuat după moartea Tiei Cudalbu fosta ei servitoare, o ardeleancă, una Măriuța Lupei?

— Da. E o fată mărunțică, oacheșă. Trăiește, de cînd a venit la București, cu unul din șoferii tatei.

— Cine? Măriuța Lupei?

— Da, Măriuța Lupei. Dar pentru ce v-ați mirat?

— Nu m-am mirat, domnule Ciutacu.

— Mi s-a părut că v-ați mirat.

— Domnule Ciutacu, o ultimă întrebare: care credeți dumneavoastră că a fost motivul care l-a împins pe bancherul Drugan s-o asasineze pe Tia Cudalbu?

— Gelozia! Era nebun din pricina geloziei.

— Știa cu cine mai trăia Tia Cudalbu?

— Parcă numai Drugan știa? Urla tîrgul. Lumii îi place să vorbească despre aventurile unei femei tinere și frumoase, mai ales dacă femeia respectivă este și actriță.

— Cine era persoana?

— Cum, domnule jude? Dumneata trăiești în București și nu știi?

Tretin se scuză. Spuse bîlbîind:

— Vedeți dumneavoastră... Noi, magistrații, mîncăm o pîine destul de amară. Muncim mult. Veniturile pe care le avem nu ne îngăduie să frecventăm, așa cum ne-ar îndemna inima, buna societate.

— Vă înțeleg, domnule jude. Tia Cudalbu trăia cu...

— Cu cine?

— Cu Bandi Culoglu.

Judecătorul de instrucție își pierdu glasul. Incepu să se plimbe prin odaie agitat. Își reveni. Zise:

— Nu se poate, domnule baron...

— Baron e tata...

— Nu se poate, domnule Ciutacu. Imi este cu neputință să cred.

— Mă rog, mă rog... Dacă nu mă credeți... Mai întrebați și pe alții.

— Nu se poate, domnule Ciutacu.

— De ce să nu se poată?

— Prea ar fi de tot.

— Femeile își au curiozitățile lor.

— Dar dumneavoastră îl cunoașteți pe Bandi Culoglu?

— Il cunosc. Il cunoaște o lume.

— Cîți ani îi dați lui Culoglu?

— Trebuie să fi trecut de șaizeci.

— Extraordinar! Avocatul Bandi Culoglu... Hm! Cine s-ar fi așteptat!

— Legăturile Tiei Cudalbu cu Bandi Culoglu sînt mult mai vechi decît cele cu bancherul Drugan. Se spune că Bandi Culoglu a plăcut-o de pe cînd umbla cu codițele împletite pe spinare, că el ar fi dat-o la școală, că, în definitiv, el ar fi crescut-o și că tot el ar fi susținut-o la Conservator. In tinerețe, Culoglu a jucat teatru. Mai pe urmă s-a lăsat de teatru, i s-a părut că nu are talent. S-a apucat de avocatură și-a avut succese.

— Este totuși un om sărac.

— Mînă spartă. Nu poate păstra banul. De aceea i-a și îngăduit Tiei să se lase întreținută de Alion Drugan.

— Vă mulțumesc, domnule Ciutacu. Dacă va fi nevoie, vă voi ruga să mai poftiți pe la mine.

— Cu plăcere, domnule jude.

Judecătorul de instrucție simți că-i crapă capul. Fusese și el unul dintre cei care o admiraseră și-o rîvniseră pe Tia Cudalbu. Nu cutezase însă să se apropie de actriță. Drugan nu era o persoană. Era o bancă. Era chiar mai mult decît o bancă. Era un trust. Cum să se ia el la luptă cu un trust? Își văzuse, la timp, lungul nasului. Iar Tia Cudalbu trăise cu Zeno Zadig, cu Carlo Ciutacu, cu Aramic Tair și chiar cu o căzătură ca Bandi Culoglu care abia își tîrșîia picioarele prin tribunal.

O urî pe Tia Cudalbu. Il urî pe Drugan. Ii urî pe toți cei care o cunoscuseră și o îmbrățișaseră pe Tia Cudalbu. Pînă la urmă urî întreaga lume și își urî propria-i viață.

Procurorul general Pitroc îl chemă la telefon:

— Ce mai e nou, domnule jude?

— Aproape nimic, domnule procuror-general.

— Mi se pare că am greșit-o cu dumneata, domnule jude...

— De ce, domnule procuror-general?

— A fost pe la dumneata domnul Sîmburaș?

— A fost.

— Cînd?

— Acum un ceas.

— A avut o întrevedere cu Drugan?

— A avut, domnule procuror-general.

— Mai bine nu avea.

— Dacă îmi permiteți, aș vrea să vă întreb pentru ce, domnule procuror-general?

— Mi-a telefonat Urdăreanu. Palatul e supărat foc pe noi.

— Nu înțeleg pentru ce s-au supărat cei de la palat, domnule procuror-general.

— Pe mine s-au supărat că ți-am încredințat dumitale ancheta în cazul Drugan. Pe dumneata s-au supărat pentru că ești moale.

— Dar ce puteam să fac în trei zile? Afacerea se complică de la oră la oră. Drugan nu mărturisește.

— S-a ținut tare și față de Sîmburaș. Freacă-l pe Drugan, dragă domnule jude. Freacă-l să-i scîrțîie urechile. Altfel... Altfel mă voi vedea nevoit să-ți retrag dosarul. „Trebuie să-mi găsești o mînă tare — mi-a spus Urdăreanu — nu ai dumneata în tot tribunalul o mînă tare?" Iți închipui, dragă domnule jude, că nu mi-a fost ușor să ascult și să tac.

— Imi închipui prea bine, domnule procuror-general.

— Cînd reîncepi ancheta cu Drugan?

— Astă-seară.

— Și pînă atunci?

— Incerc să scot elemente noi de la cîțiva martori.

— Ține-mă în curent, domnule jude. Dacă se poate, din două în două ore.

— Am înțeles, domnule procuror-general. Am înțeles. Am onoarea să vă salut...

Puse receptorul în furcă și repezindu-se spre ușă, răcni:

— Ioanee! Ioanee!...

— Sînt aici, domnule jude.

— Fuga la Mavru. Să mi-l aducă pe Zadig, pe Zeno Zadig.

Mavru veni gîfîind, deschise ușa larg și zise:

— Poftiți, domnule Zadig. Poftiți la domnul judecător de instrucție, domnule Zadig.

Călărețul de circ intră, se opri în fața lui Tretin și spuse cu glas pițigăiat, de scapet:

— Dumneavoastră sînteți domnul judecător de instrucție?

— Da, spuse Tretin, eu sînt.

— Protestez, spuse călărețul de circ. Protestez vehement. Oamenii dumitale m-au luat de la circ. Avem matineu. Tocmai mă pregăteam să mă îmbrac și să ies în arenă, să-mi fac numărul pentru publicul meu, pentru publicul meu, înțelegeți?, cînd m-au ridicat pe sus și m-au adus aici. Publicul meu m-a așteptat, eu nu mi-am făcut numărul și domnul Mavru nu m-a lăsat să mă întorc la circ. Zicea: „Stai, că are de vorbit cu dumneata domnul jude-instructor Tretin". „Ce-are cu mine?" întreb. „Nu știu", zice. „Să viu mîine, că mîine nu am matineu", zic. „Nu, zice domnul Mavru, că e chestie gravă. Nu mîine, ci azi are treabă cu dumneata domnul jude Tretin". Zic: „Du-mă la domnul Tretin". „Așteaptă, zice, așteaptă pînă te cheamă. Acum stă de vorbă cu altcineva". „Dacă stă de vorbă cu altcineva, zic, de ce nu m-au lăsat oamenii domnului jude să-mi fac numărul la circ?". „Asta e altă ciorbă de pește", zice...

In timp ce călărețul de circ vorbea, judecătorul de instrucție îl privea. Zeno Zadig era mărunt de stat, aproape ca un pitic, iar pe trupu-i sfrijit, uscățiv, capul rotund ca o bilă părea lipit de-a dreptul pe umeri. Gîtul îi lipsea.

Ii arătă scaunul de pe care cu puțin înainte se ridicase Carlo Ciutacu.

— Ia loc, domnule Zadig. Regret că oamenii justiției nu ți-au îngăduit să-ți faci numărul. Dumneata — ți-o spun cu toată sinceritatea — ești un mare artist, ești un foarte mare artist în specialitatea dumitale.

Lui Zeno Zadig îi trecu, ca prin farmec, toată supărarea. Ochii cenușii i se limpeziră. Pe buzele subțiri i se ivi un zîmbet larg, de fericire. Il întrebă pe Tretin:

— Dumneavoastră m-ați văzut la circ? Mi-ați văzut numărul?

— Te-am văzut de nenumărate ori, domnule Zadig... De nenumărate ori... Ești un foarte mare artist...

— Nu știu pentru ce m-ați chemat, domnule jude... însă... dacă îmi permiteți, cîteva cuvinte numai. Aș vrea să vă spun că eu trăiesc pentru circ. Numai pentru circ. Și pentru cai. Viața mea e circul. Și viața mea sînt caii. Mă îmbrac... și tremur de emoție, cînd mă îmbrac. Iau calul... îl mîngîi. Și îi dau zahăr. Mă uit în ochii lui. Și calul se uită în ochii mei. Mi se pare că rîde. O, ca un om rîde, domnule jude, ca un om! Și eu îi spun:

— Mergem în arenă. Să mă asculți. Și nu cumva să te sperii. Unii oameni ne plac și ne aplaudă. Alții dau cu coji de portocale în mine. Și dau cu coji de portocale și în tine, căluțule...

Și căluțul își ridică buzele și-mi arată dinții. Și eu înțeleg că el vrea să-mi spună că, dacă ar putea, i-ar mușca pe acei care aruncă cu coji de portocale în mine și în el. Și începe muzica. Și eu iau căluțul de frîu și ieșim în arenă. Și eu mă înclin. Și se înclină, lîngă mine, și căluțul. Rop... rop... rop... Și inima mea tremură. Și tremură și inima căluțului. Și iarăși: rop... rop... rop... Și muzica: bum! bum! bum! Incalec calul și ocolesc de trei ori arena. Și pe urmă... M-ați văzut dumneavoastră. Mă urc și stau pe spinarea căluțului într-un picior. Și căluțul ocolește arena. Și pe urmă...

— Știu. Știu. Te-am văzut de nenumărate ori, domnule Zadig. Ești un foarte mare artist.

— Nu-i așa că sînt un mare artist?

— Nu cred să mai existe altul ca dumneata în țară.

Zadig se întristă:

— Numai în țară?

— In Europa, domnule Zadig, în Europa nu se mai găsește călăreț de circ care să fie atît de mare artist ca dumneata.

Lui Zeno Zadig, în loc să-i treacă, supărarea îi crescu...

— Numai în Europa?

— Da, domnule Zadig, eu cred că ești cel mai mare călăreț de circ din lume, dar eu, drept să-ți spun, am colindat puțin prin lume.

— Eu știu... eu știu că sînt cel mai bun din lume.

— Poate că ești, domnule Zadig.

Zadig rămase mihnit. Tretin îl întrebă brusc:

— Domnule Zadig, cunoști dumneata un tînăr... unul care se ocupă și el cu caii la hipodrom, pe care mi se pare... cum Dumnezeu îl cheamă, domnule?.... mi se pare că-l cheamă... Carlo Ciutacu.

— Ciutacu? N-am auzit. Poate să existe, domnule jude, dar eu n-am auzit de nici un tînăr pe care să-l cheme Carlo Ciutacu. Pe mine nu mă interesează caii de povară. Nu mă interesează nici caii de curse. Pe mine nu mă interesează decît caii de circ. Circul e viața mea. Arena. Trăiesc numai pentru timpul pe care-l petrec în arenă. Ciutacu... Dacă ar fi cal de circ, m-ar interesa. Dar așa, dacă e om. N-am auzit de el.

— A fost adineauri la mine. Și uite, parcă aș jura... mi-a spus că te cunoaște.

— Pe mine!? Păi pe mine mă cunoaște toată lumea. Eu am colindat toată lumea, domnule jude. Unde mergeam cu circul, jurnalele îmi publicau poza. Pe toate zidurile și pe toate gardurile se lipeau afișe cu poza mea, așa că nu numai Ciutacu, dar mii și mii de oameni din toată lumea știu cine sînt eu, Zeno Zadig. Da' Ciutacu... Ciutacu... ce mai nume! Nu mi-ar place nici dacă l-ar purta un cal de povară.

— De, nu toată lumea poate să aibă un nume așa de frumos ca dumneata. Dar de bancherul Drugan ai auzit, domnule Zadig?

— De bancherul Drugan? Păi cum să n-aud? Bancherul Alion Drugan despre care scriu toate ziarele că a omorît prin otrăvire pe actrița Tia Cudalbu de la Teatrul Colos. Cine n-a auzit, zilele acestea, de bancherul Drugan? Toată țara! Toată lumea.

— Cum? Numai zilele acestea ai auzit dumneata de bancherul Drugan?

— Sigur. Mai înainte de unde să fi auzit? Ce să am eu cu bancherii?

— Nici de Tia Cudalbu n-ai auzit?

— De Tia Cudalbu am auzit.

— Cînd?

— Mai de mult. Cred că de cînd a intrat în teatru.

— Domnule Zeno Zadig, unde locuiești dumneata?

— La Carlton. Sus de tot. Sub acoperiș: o odăiță.

Rise și-și arătă judecătorului trupul

— Destul de largă... pentru mine.

— Dar de văzut, ai văzut-o dumneata vreodată pe Tia Cudalbu?

— Cum să n-o fi văzut? Am văzut-o.

— Unde?

— Acolo unde probabil ați văzut-o și dumneavoastră: la Colos.

Și începu să îngîne cu glasul de scapet:

Sînt o puică de drac,
Cocoțată-n copac,
Toată lumea-i a mea...

Se întristă adînc și din ochi îi picurară lacrimi:

— A omorît-o bancherul... Și n-o s-o mai aud niciodată cîntînd... Nici eu, nici alții... De ce-o fi omorît-o? Trebuie să fii om foarte rău ca să omori o fată... De ce-o fi omorît-o, domnule judecător? Pentru că tot mă aflu aci, poate că ați vrea să-mi spuneți... Ori poate că nu știți nici dumneavoastră.

— De omorît, bancherul a omorît-o. Pentru ce? O s-o aflăm în curînd.

— Dar poate că n-o fi omorît-o bancherul. Poate că fata s-o fi omorît singură. Uneori femeile se sinucid din cine știe ce fleac.

— Cunoști femeile, nu?

— Din vedere. Din vedere și din romane! Eu... Ințelegeți... Nu-mi trebuie...

— Ascultă, domnule Zadig, nu cumva venea pe la dumneata o fetișcană mărunțică, una cu niște ochi negri ca măslinele? O cheamă Măriuța Lupei.

— O fetișcană?... O fetișcană cu ochii ca măslinele... Vă rog, domnule judecător... Nu vă bateți joc de mine. Ce să caute la Zeno Zadig o fetișcană?

Directorii de ziare din București nu-și dădură seama chiar de la început, deși printre ei se aflau și cîțiva vechi profesioniști cu îndelungă experiență, despre întreaga valoare a minei de aur pe care puseseră mîna. „Afacerea Tia Cudalbu — Drugan" întrecea cu mult, în senzațional și în foloase, cele mai optimiste așteptări. Procesul lui Nenea Calu, care ținuse afișul o vară, părea a rămîne cu totul neînsemnat comparat cu acela care i se pregătea bancherului Alion Drugan. Publicul, doritor să afle cît mai multe din secretele celor puternici care stăpîneau țara, aștepta cu nerăbdare ziarele și atunci cînd apăreau se repezea și le smulgea din mîinile puilor de olteni și ale țigănușilor. La chioșcuri, dimineața, la prînz și seara, se întindea coada. Tirajele celor mai insipide foi crescură. Cele ale marilor cotidiane, în trei zile numai, se dublară. Depozitarii din provincie preziseră chiar triplarea. Crima lui Drugan făcuse ca ziarele să fie cerute pînă în fundul mahalalelor. Numele Tiei Cudalbu deveni mai popular decît al oricărei vedete de cinema. Fetele bătrîne și cele urîte o admirară și o invidiară — pentru viața ei de lux și de succese — și o plînseră, laolaltă cu cele frumoase, pentru moartea prea timpurie și misterioasă care o răpise dintre cei vii.

— Sărmana... Sărăcuța de ea...

Orice om care apărea la rampă rîvnea popularitatea, fie că apărea la rampa politică sau la cea teatrală. Tia Cudalbu nu fusese o anonimă. Datorită mai ales frumuseții ei stranii, se bucurase, de la debut chiar, de oarecare succes. Cupletul cu puica de drac care se suia în copac, plăcuse. Il cînta aproape toată lumea. Numele ei se răspîndea, teatrul era plin. Tia Cudalbu mai avea însă mulți pași de făcut în cariera ei, pînă să ajungă la adevărata popularitate. Prin moartea neașteptată și prin scandalul care izbucni odată cu arestarea renumitului bancher Alion Drugan, ajunse dintr-o dată pe culme și își tîrî după ea nu numai asasinul și familia, dar și toți prietenii și cunoscuții.

Căpătă celebritate și Drugan, o celebritate urîtă și păguboasă, de crai bătrîn, stricat, zgîrcit, necinstit în afaceri și pe deasupra orbit și împins la crimă de cea mai stupidă dintre pornirile omenești, gelozia.

Nu scăpă de gura lumii nici Tretin. Pe judecătorul de instrucție începură să-l pîndească reporterii. Dădeau tîrcoale casei din strada Columbelor. Notau ora la care judecătorul venea acasă și ora la care pleca de acasă. Il fotografiau. Il urmăreau prin restaurante și prin cafenele. Ii publicară fotografiile. „Judele instructor pe stradă. Priviți-l cît e de îngîndurat. Asasinul Tiei Cudalbu îi dă de furcă". „Judele instructor la masă. Asasinul Tiei Cudalbu i-a stricat pofta de mîncare". „Monstrul rezistă. Judele instructor meditează: oare prin ce metode îi va stoarce asasinului Drugan mărturisirea?" Caricaturiștii se luară și ei la întrecere. Deveni, în trei zile, mai cunoscut decît oricare alt magistrat. Unii dintre colegi priviră popularitatea lui Tretin cu bunăvoință. Erau cei tineri care nu-și pierduseră speranțele în viitor. Bătrînii, încremeniți în grade mici și acriți, îl dispreţuiră.

— O unealtă a lui Pitroc și-a lui Derderian. „Afacerea Tia Cudalbu — Drugan" nu este o afacere curată. Puternicii care au pus-o la cale din umbră, se vor sluji de Tretin și-l vor compromite. Apoi îl vor azvîrli ca pe o lămîie stoarsă de acru-i suc.

Fotografiile și caricaturile lui Tretin, publicate de ziare, erau însoțite de biografii fanteziste și de amănunte tulburătoare. Reporterul Tezeu de la Ora îl făcu fiu de popă. «Judecătorul de instrucție Tretin e un om profund credincios. El îngenunche în fața icoanelor și se roagă prin biserici lui Dumnezeu să-l lumineze și să-l ajute să descopere adevărul în „Afacerea Tia Cudalbu — Drugan"».

Pentru publicul cel mare, faptul părea de crezut. Erau destui de numeroși intelectualii care se declarau mistici. Se scriau poezii despre sfinți și despre sfinte, despre tronul ceresc, despre îngeri și despre îngeroaice. Puterea lui Dumnezeu era evocată la tot pasul. Apăreau cărți cu viețile romanțate ale stîlpilor bisericii. Se pictau priveliști din raiul de sus. Compozitori năuci compuneau noi cîntări religioase. Unul merse pînă acolo încît îl moderniză pe Cucuzel.

Biserica trecuse de cîțiva ani la ofensivă și slujitorii ei îl sprijiniră pe rege care porunci „poporului său" să creadă cu înfricoșare în Dumnezeul străbun și în sfînta și tradiționala noastră biserică. Legionarii pretinseră oamenilor să creadă în Arhanghelul Mihail și în partidul lor politic. Poetul Norocel Tăunosu începu în presă o campanie violentă, susținînd că puterea politică trebuie să treacă, în întregime, în mîinile regelui și ale bisericii ortodoxe. I se alăturară popi și protopopi, episcopi și chiar mitropoliți. Ce se va întîmpla dacă glasul lui nu va fi ascultat? Vor veni la putere, în viitorul cel mai apropiat, comuniștii... Doctorul Vasile Trifoi, medic de boli nervoase, ținu conferințe în care afirmă că are vedenii sfinte și că aude — ca Ioana — voci care îi spun că va veni pe lume un nou mîntuitor. O poetesă, care pînă atunci se făcuse cunoscută cu cîteva poeme lubrice, scrise și publică un amplu studiu despre „Ierarhiile îngerilor". In loc de nuduri și naturi moarte, mulți își luară obiceiul de a-și împodobi dormitoarele și sufrageriile cu chipuri de martiri ortodocși și de martire. Industria icoanelor și a cruciulițelor deveni rentabilă. Muierile stătute și dăulate din lumea bună își atîrnară de gît, ca și fetișcanele lor, cruciulițe de aur încrustate cu diamante. Prostituatele profesioniste le imitară, folosindu-se însă de cruciulițe ieftine, de argint ori chiar de tumbac. Se văzură tot mai mulți orășeni închinîndu-se pe cînd treceau, în automobilele lor confortabile, pe lîngă biserici. Și cum Bucureștii sînt, între altele, și un oraș al bisericilor, se închinară cam mult. Sporiră veniturile, din spovedanii și din acatiste, ale popilor. Mulți tineri de familie, printre care și cîțiva prinți din vechile case domnitoare din Valahia și Moldova, începură să poarte barbă. Cînd se luară la ceartă prin barurile de noapte, nu se mai pălmuiră, ci se traseră de bărbi. Cartierele noi din oraș, locuite de bogătași, se rostogoliră și mai adînc în risipă, în stricăciune și în desfrîu.

Dacă atîta lume de vază și dacă atîția intelectuali de marcă frecventau bisericile și se tăvăleau pe lespezi înaintea icoanelor, pentru ce nu ar fi devenit bisericos și un fiu de popă care ajunsese — desigur prin mila lui Dumnezeu și pentru îndreptarea moravurilor — judecător de instrucție? Frecventarea bisericii întărește credința în Dumnezeu. Credința în Dumnezeu luminează mintea. Mintea luminată de credință găsește mai repede adevărul.

Tretin găsise adevărul. Era convins — sau cel puțin așa declara ziariștilor care îl întrebau — că bancherul Alion Drugan o asasinase prin otrăvire pe Tia Cudalbu. Acum, omul justiției muncea pînă da în brînci să mai găsească o nimica toată, dovezile. Le va găsi. Fiul popii va găsi și dovezile necesare ca monstrul Drugan să poată fi condamnat la pedeapsa maximă, de către magistrați cu conștiința împăcată.

Alți ziariști însă îl combătură cu vehemență pe colegul lor Tezeu de la Ora. Ei afirmară că judecătorul de instrucție Tretin nu e fecior de popă ci boier, boier adevărat. Tatăl lui Tretin fusese mare latifundiar și ajunsese să moară în sărăcie, pentru că, din dragoste pentru țărani, le dăruise, încă înainte de primul război mondial, latifundiile și conacele. Directorul ziarului de scandal Cronos lansă o versiune mult mai romantică. După versiunea Cronosului, Tretin era fiu nelegitim al unui boier scăpătat, care se trăgea din os domnesc.

Judecătorul de instrucție Tretin citi tot ce se scria în presă despre „Afacerea Tia Cudalbu — Drugan" și despre sine. Cu tot dușul rece la care îl supusese procurorul-general Pitroc, se umflă în pene. Versiunea Cronosului îi plăcu cel mai mult. Aproape o și crezu. Se hotărî să nu se lase pînă nu îl va pune la pămînt pe încăpățînatul de Drugan.

Zi de zi, cele patrusprezece ziare din București înregistrară mersul dificilelor cercetări întreprinse cu răbdare și iscusință de Tretin. Ele merseră mai departe și puseră și întrebări.

— Pentru ce în cursul zilei de ieri eminentul nostru judecător de instrucție, domnul Tretin, l-a anchetat pe monstrul asasin numai opt ore?

— Asasinul Drugan și-a mărturisit ori nu și-a mărturisit crima? Pentru ce tace domnul Tretin? Opinia publică vrea să știe.

— Ce i-a declarat domnului jude Tretin vicleana martoră Măriuța Lupei?

— Unde a dispărut Măriuța Lupei, complicea asasinului Drugan? Vor mai putea oare să pună mîna pe ea organele de urmărire? Domnul judecător de instrucție Tretin ne asigură că da.

— Cine a fost tînărul care s-a introdus în apartamentul Tiei Cudalbu în chiar noaptea morții acesteia? De ce asupra acestui tip interesant instrucția păstrează cea mai desăvîrșită discreție? Să fie cumva tînărul misterios un nou complice al monstrului? Mîine vom veni cu noi și senzaționale amănunte și precizări.

— Portarul Călărașu a pus instrucția pe urmele unui nou complice al asasinului Drugan. Cine e Călărașu? Cu doi ani în urmă el a ajutat justiția să descopere pe asasinul ghicitoarei Teobalda de la Obor.

— Ce-a declarat la instrucție tînărul Carlo Ciutacu? Să fie oare și fiul baronului din Vasile Lascăr amestecat în „Afacerea Tia Cudalbu — Drugan"?

— Călărețul de circ, piticul Zeno Zadig, are sau nu are amestec în asasinarea Tiei Cudalbu? Aseară s-a aflat că Zadig a fost reținut la instrucție patru ore; publicul, în loc să-l aplaude ca de obicei, l-a fluierat. Un reporter al nostru l-a urmărit. După spectacol, piticul s-a plimbat plîngînd prin Cișmigiu și a fost văzut întîrziind pe malul lacului. Intenționa oare să se arunce în apă și să se sinucidă? Reporterul nostru a avut o interesantă convorbire cu Zadig. O vom publica în numărul de mîine.

— Aramic Tair e om de afaceri sau e numai un aventurier? După unele informații care ne-au sosit în momentul cînd punem ziarul sub presă, el ar fi un vechi spion turc. Mîine, amănunte.

— Pentru ce, cu trei ani în urmă, la Șopîrla, Drugan a încercat tăria otrăvii asupra unui cîine al baronului Ciutacu? După otrăvire, cîinele a murit la moment, însă zvîrcolindu-se și chinuindu-se groaznic.

Concomitent cu cercetările pe care le făcea judecătorul de instrucție Tretin — și pe care numai în mică parte le-am înfățișat aci — fiecare ziar începuse cercetări pe socoteală proprie. O întreagă armată de reporteri și detectivi particulari se ocupau intens de „Afacerea Tia Cudalbu — Drugan". Reportajele fanteziste, datele false, documentele inventate zăpăceau cititorii, le aprindeau imaginația și îi făceau și mai curioși, și mai doritori să afle noi amănunte. Atmosfera dorită de palat se creă mult mai repede decît se sperase. Uraganul lui Onufrie Butaru cuteză să pună o întrebare:

— Ce-au discutat între ei, în cabinetul judelui de instrucție, fostul și viitorul ministru Sîmburaș cu bancherul Alion Drugan?

Cenzura interveni și tăie nu numai titlul-întrebare, dar și tot ce se brodase, cu bogată imaginație, sub acest titlu.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

Sărbătorirea lui VLAHUȚĂ

In după-amiaza zilei de 25 septembrie, în aula Academiei R.P.R. a avut loc ședința solemnă consacrată împlinirii a o sută de ani de la nașterea lui Alexanrdu Vlahuță.

Deschizînd ședința, acad. D. Panaitescu-Perpessicius a subliniat în cîteva cuvinte importanța acestui eveniment cultural.

In comunicarea sa, acad. Tudor Vianu a prezentat o amplă analiză a operei scriitorului, fixîndu-i locul în cadrul literaturii noastre. Stabilind puternica influență eminesciană, pe de-o parte, și cea a realismului apusean și rus, pe de altă parte, vorbitorul a demonstrat că partea cea mai valoroasă a creației lui Vlahuță se încadrează în reacția antinaturalistă care a avut loc la începutul secolului. Apropierea de viața și de năzuințele celor oropsiți, crezul umanitar, revolta împotriva asupritorilor, au creat o operă valoroasă. Acad. Tudor Vianu a evidențiat valoarea concepției morale a lui Vlahuță, arătînd în același timp și limitele combativității și realismului său, dictate de o viziune idilică asupra societății.

Scriitorul Eusebiu Camilar, membru corespondent al Academiei R.P.R., a evocat în cuvinte vibrante cîteva momente din viața lui Vlahuță. Vorbitorul a insistat asupra laturii educative a operei autorului „Romîniei pitorești", scoțînd în relief rolul său deosebit în formarea spiritului patriotic al tinerei generații de acum o jumătate de veac.

D. G.

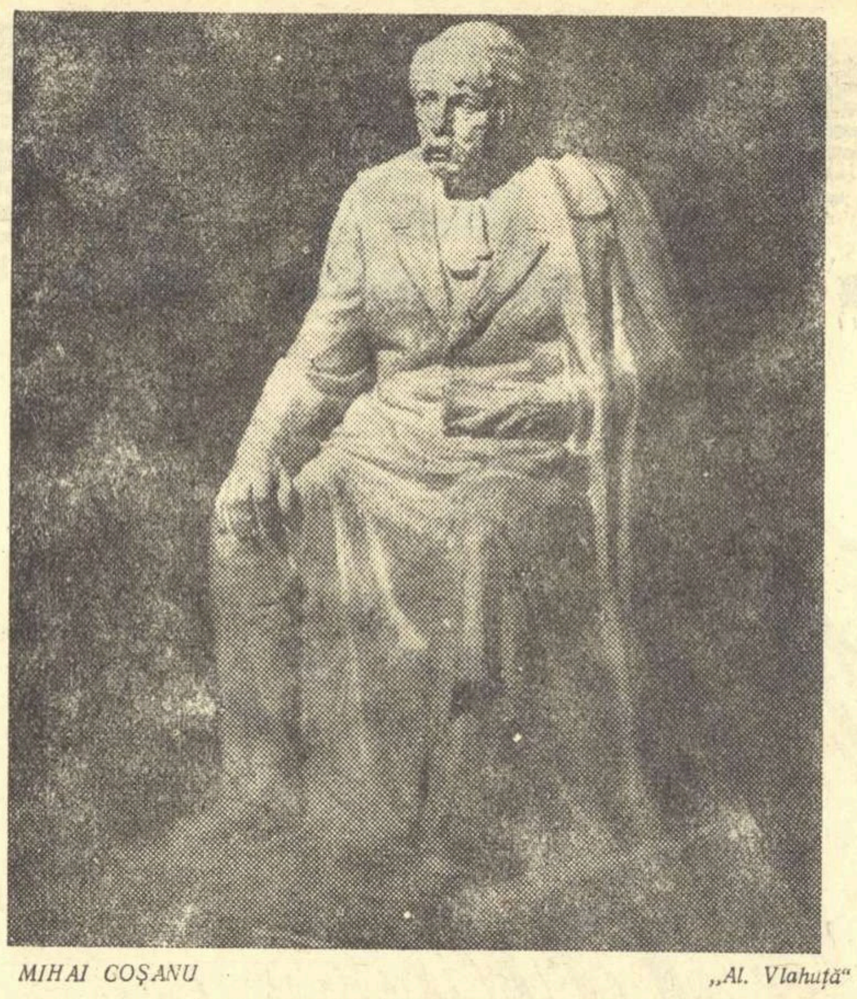

MIHAI COȘANU „Al. Vlahuță"

UN ORAȘ DIN CHINA

(Urmare din pag. 1)

nei. Nu este pentru noi o simplă problemă de orgoliu sau de prestigiu. Acolo, în Taivanul smuls Chinei, se repetă în mic marea tragedie istorică a Chinei contemporane. Ce vrea imperialismul american de la China, vei vedea în Tien-Tsin, prin imagini ale trecutului !"

Cînd am intrat în oraș, eram urmărit de cuvintele prietenului chinez și mărturisesc, oarecum nedumerit. La periferie Tien-Tsinul oferă aspectul unui mare oraș industrial, cu obișnuitul decor de fabrici și coșuri înalte fumegînde. In interior ai un oraș modern, de tip occidental, cu străzi late, asfaltate, întreținute cu o grijă exemplară, pe care seara se revarsă neonul de pe firmele și din vitrinele magazinelor. Singura remarcă pe care o făceam era că, în contrast cu Pekinul, fermecător prin arhitectonica și abundența vechii arte chinezești, aici parcă nu mă aflam în China, ci undeva la mii de kilometri depărtare, într-unul din marile orașe europene.

Această simplă observație de pieton care-și ocupă ceasurile serii cu spectacolul străzilor, al forfotei umane și al vitrinelor luminate, nici nu bănuiam că era punctul de plecare al uneia din cele mai impresionante călătorii, devenită pînă la urmă de-a dreptul halucinantă prin ciudatele imagini oferite.

Această călătorie a început a doua zi, de dimineață, cînd am avut prilejul să cunosc mai de aproape Tien-Tsin-ul, în intimitatea cartierelor și atît de variatelor și straniilor lui aspecte.

Peste noapte fusesem găzduit într-un club al căilor ferate, cu o frumoasă perspectivă peste agitația cheiurilor fluviului Hai-Ho, dar cu o foarte curioasă arhitectură. Casa, uriașă prin dimensiuni, amintea de grațiosul stil germanic al clădirilor din pădurea Turingiană, dar aici parcă lățit și amorțit de spațiile mari pe care le închidea. Inăuntru, holuri imense cu o profuziune de lemnărie scumpă, afumată, cu ferestrele ascunse de mari draperii din brocart și catifea. Parchetele erau și ele de culoare închisă, în unison cu lemnăria tavanelor, scărilor și zidurilor. Camerele stinjeneau prin marile lor întinderi inutile, insuficient umplute cu un lux evident, dar oarecum întunecat și înghețat. Patul dormitorului enorm părea azvîrlit undeva la marginea lumii și te făcea să regreți intimitatea interiorului chinezesc.

La lumina zilei, stilul din Thüringer Wald apărea și mai evident, dar și mai strident prin diformare și lipsă de gust. Interesîndu-mă, am aflat că pe vremuri aici fusese un local al coloniei germane. Aceasta a fost prima constatare neobișnuită, pentru că este cel puțin ciudat să vezi reflectîndu-se în apele Hai-Ho-ului o frîntură din depărtata Germanie. Pornind de aici, surprizele s-au înlănțuit într-un ritm amețitor. Mașina străbătea cartiere cu edificii construite în toate stilurile europene cu putință. La un moment dat ne oprim într-o piață circulară, cu clădiri monumentale, în fața unui palat amintind în mod izbitor de ilustrul Versailles și de stilul Ludovic al XIV-lea. O grădină, amenajată cu fîntîni arteziene, părea o copie în miniatură a faimosului parc imaginat de Le Nôtre. Insoțitorul ne spuse că aici este fostul local al municipalității franceze, transformat astăzi în bibliotecă.

In altă parte a orașului ne oprim în fața unei clădiri imense care seamănă în mod vădit cu parlamentul britanic construit de Barry pe malurile Tamisei. Același gotic așa-zis perpendicular cu multitudinea liniilor verticale împungînd cerul, cu o profuziune de arcuri, nișe, dantelărie de piatră patinată de scurgerea timpului. Aici era fostul local al municipalității engleze, iar astăzi este sediul Sfatului Popular Regional din Tien-Tsin. Nu departe de el se află fostul parc englezesc, cu un monument ridicat pe vremuri în memoria soldaților englezi căzuți pentru ocuparea Chinei. Monumentul a fost păstrat, dar pe întinderea sa, o inscripție în frumoasele ieroglife chineze spune trecătorului : „Trăiască unitatea popoarelor din întreaga lume !"

Aici, la intrarea în parcul englez, se afla altădată o tablă pe care scria : „Intrarea chinezilor și a cîinilor interzisă". Dacă inofensivele patrupede aveau totuși acces și aflau adăpost pe teritoriul coloniei engleze, chinezilor acest lucru le era interzis. In fastuoasele locuințe ale coloniei engleze nu locuiau decît englezi sau europeni, în general. Chinezii, chiar cei extrem de bogați, oamenii de afaceri ai colonizatorilor britanici, nu aveau dreptul de a locui în această zonă a orașului.

Dacă treci un pod la răsărit de Hai-Ho, te afli în plină Florență sau Veneție, cu clădiri care încîntă ochiul prin armonia pietrei și a cărămizilor roșii, prin frumusețea porticurilor, arcadelor și coloanelor.

Altul este sentimentul pe care-l încerci atunci cînd intri în fosta concesiune japoneză. La intrare, o fortăreață cu ziduri înalte, terase și creneluri, pe care erau instalate în permanență mitraliere. Majoritatea străzilor au case standard, în cel mai plat și cenușiu stil european cu putință.

Cenușiu și rigid, dar nu lipsit de grandoare, este fostul cartier al băncilor. Adepții lui Mercur, zeul comerțului și al hoților, i-au durat acestuia adevărate temple, într-un neo-clasic greoi, cu coloane mai mult masive decît elegante.

De-a lungul unei străzi întinse treci prin fața fostei administrații a minelor din Cai-Lun, a Băncii chino-engleze, a lui „Chartered Bank", a Băncii franco-chineze, a lui „New York City Bank", a Băncii Hangan-Șanhai, Băncii japoneze, ruso-franceze ș.a.m.d. Fiecare din ele este un înfiorător capitol de exploatare colonialistă.

Intr-o singură dimineață străbătusem întreaga Europă instalată miniatural și confortabil în vecinătatea Mării Galbene. Spectacolul a devenit pînă la urmă halucinant și te urmărea un singur gînd, că te afli pe un pămînt chinezesc, de unde China fusese alungată. Gîndul acesta, la dimensiuni chinuitoare, a fost și al locuitorilor orașului, pentru că acestei zone din Tien-Tsin ei îi spuneau Țu-djie, adică partea tăiată, amputată din trupul Chinei.

Dacă vrei să regăsești China la Tien-Tsin, trebuie să te duci la periferie, în cartierul Ciang-Li (Locul între ziduri), în vechiul oraș de tip feudal, este adevărat, cu ulicioare prin care mașina nu trece, dar în care pitorescul străvechei Chine a rămas intact.

Ce s-a întîmplat pe aceste maluri ale fluviului Hai-Ho ? Cum de a răsărit aici o Europă hibridă, babilonică, înspăimîntătoare la chip, pentru că în interiorul ei „chinezii și cîinii" nu puteau intra ?

Istoria Tien-Tsinului este cumplită ; este însăși istoria invaziei colonialiste.

De veacuri, aici se dezvoltase un înfloritor oraș chinezesc, aflat în vecinătatea Mării Galbene, prin portul Dagu, și la întretăierea căii comerciale dintre nord și sud. Marele Canal, una din giganticele construcții ale geniului chinezesc, rivalizînd într-un fel cu Marele Zid, mergea de la Hangceu la Tien-Tsin și de aici la Pekin, asigurînd circulația bunurilor dintre nord și sud. Tot aici se afla marele rezervor de sare al Chinei, care se extrăgea cu imensă trudă din apa Mării Galbene. Și astăzi, cînd mergi de la Tien-Tsin la Dagu (sau Tacubar), drumul este mărginit de coline albe cu sclipiri diamantine în lumina soarelui. Este sarea extrasă, fără istovirea muncitorilor, de astă dată, dar nu fără trudă, din apele mării.

Calvarul orașului a început după 1858, sfîrșitul celui de al doilea „război al opiului". Trupe anglo-franceze invadatoare înving armata chineză și impun prin tratatul de la Tien-Tsin condiții umilitoare, tipic colonialiste. Printre ele și dreptul de a avea concesiuni (settlemente) care se bucurau de privilegiul exteritorialității. Europa imperialistă începea să se instaleze, suverană, pe pămîntul Chinei.

Primele concesiuni engleze și franceze au apărut la vest de Hai-Ho, într-o buclă a fluviului, după 1860. In 1864 imperialismul american ridică dintr-o dată pretenții teritoriale și cere o concesiune pe malurile Hai-Ho-ului, cu toate că nu avusese nici un conflict militar cu China. Imperiul chinez, zguduit de revolte interne și slăbit de războaie, acceptă fără a opune o minimă rezistență și astfel negustorii americani devin beneficiari comozi ai războiului anglo-franco-chinez, instalîndu-se și ei la vest de Hai-Ho. In 1895, în epoca războiului chino-japonez, Germania obține și ea o concesiune, iar după terminarea războiului se instalează aici și japonezii, ca învingători.

In urma războiului chino-japonez, imperiul chinez iese istovit, și atunci cînd englezii și francezii cer mărirea apreciabilă a teritoriului concesiunii lor, bineînțeles că cererea le este îngăduită, fără nici o opoziție.

In 1900 China e cutremurată de răscoala anti-imperialistă, a „ihétuanilor" (boxerii) puternică asociație secretă, sprijinită larg de mase. Cuceririle imperialiștilor sînt amenințate și atunci opt mari puteri imperialiste (Germania S.U.A., Anglia, Franța, Austro-Ungaria, Italia, Rusia și Japonia) își reunesc forțele militare și înăbușă răscoala. Trupele intervenționiste au pătruns în China prin Dagu și Tien-Tsin, săvîrșind masacre inimaginabile. August Bebel, caracterizînd intervenția imperialistă împotriva „boxerilor", spunea că : „Ferocități ca în acest război n-au săvîrșit nici Hunii, nici Vandalii, nici Ginghis-Han și nici Tamerlan".

După ce răscoala a fost reprimată, pe malurile Hai-Ho-ului ocupă teritorii, la estul fluviului, Rusia, Italia, Austria și, după scurt timp, prin bună învoială imperialistă și Belgia. La începutul secolului XX fluviul Hai-Ho era înlănțuit de teritoriile a opt concesiuni. Erau numai opt pentru că la 1884 S.U.A. renunță la settlementul acaparat, în favoarea Angliei, cucerind în schimb avantaje economice și politice atît de mari, încît de fapt domină cu puterea aurului toate celelalte concesiuni.

Tien-Tsinul de astăzi s-a ridicat, modern și amestecat cum este, în aproape un secol. Este un oraș ridicat pe o imensă suferință și pe o infinitate de cadavre.

Ion Vitner

Mitingul scriitorilor

Adunați într-o ședință extraordinară, care a avut loc marți 30 septembrie ora 18, a. c., la Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu", scriitorii au manifestat cu însuflețire, cu prilejul împlinirii celor 9 ani de la proclamarea Republicii Populare Chineze, pentru marile cuceriri socialiste ale poporului chinez, exprimîndu-si, în același timp, protestul lor vehement împotriva agresiunii cotropitorilor americani și ciankaiștiști.

Deschizînd ședința, Acad. Mihai Beniuc, prim-secretar al Uniunii scriitorilor din R.P.R., a salutat pe numeroșii scriitori participanți la mitingul închinat marelui popor prieten chinez, arătînd importanța cuvîntului scriitorilor noștri care se alătură deplin Declarației guvernului nostru în legătură cu agresiunea americano-ciankaiștistă. Scriitorul V. Em. Galan, evocînd călătoria sa în R. P. Chineză, întîlnirile pe care le-a avut cu oamenii muncii chinezi din cele mai diferite sectoare de muncă, a vorbit despre dragostea lor nețărmurită față de patrie și față de puternicul lagăr socialist, despre sentimentele profunde de prietenie ale poporului nostru față de marea Chină. Intr-o participare impunătoare, scriitorii au trecut pe rînd la tribună cerînd încetarea imediată a agresiunii imperialiste împotriva Republicii Populare Chineze. Au citit poezii: Maria Banuș, Ion Brad, Vlaicu Bîrna, Nina Cassian, Aurora Cornu, Mihnea Gheorghiu, Eugen Jebeleanu, Ștefan Iureș, I. Meliusz, Erick Majtenyi, Veronica Porumbacu, Dimos Rendis, Szemler Ferenc, Alfred Margul Sperber, Petre Solomon, Nicolae Tăutu, Victor Tulbure, Tiberiu Utan. Eusebiu Camilar, membru corespondent al Academiei R.P.R., a citit traduceri din versurile poetului clasic chinez Li-Tai-Pe, precum și traduceri din opera poetică a președintelui Mao Țze-dun. Au mai citit traduceri din lirica chineză contemporană Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu și Tiberiu Utan.

In încheierea ședinței, Mihai Novicov a dat citire moțiunii de protest a Uniunii scriitorilor din R.P.R. împotriva agresiunii imperialiste. Moțiunea a fost votată în unanimitate.

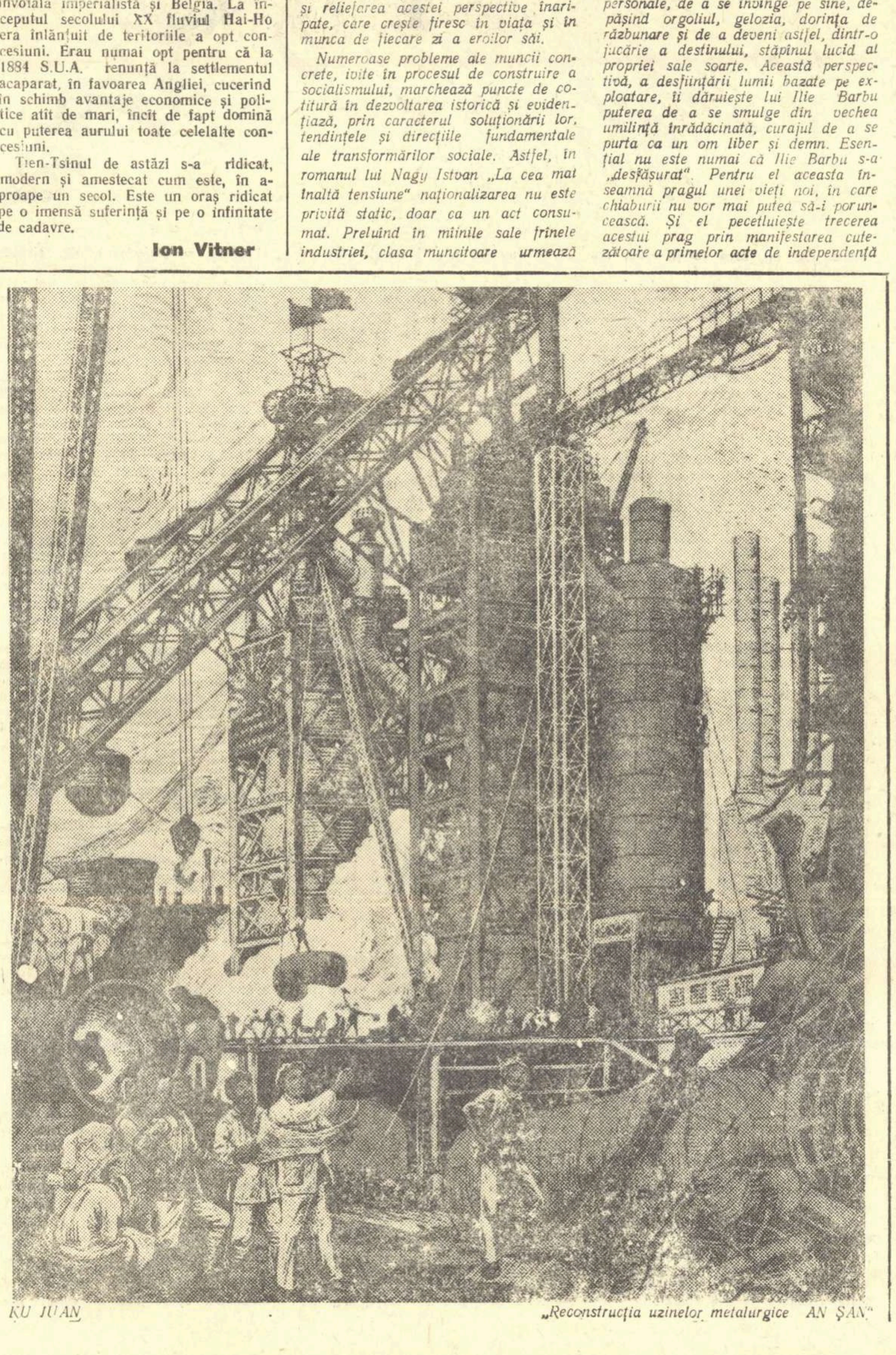

KU IUAN „Reconstrucția uzinelor metalurgice AN ȘAN"

COMUNIȘTII ȘI CREAȚIA MEA

(Urmare din pag. 1)

ca deșertăciunea deșertăciunilor. Simțeam nelimpede, dar puternic, că trebuie găsită o cheie care să mă ferească de sterilitate, de inutilitate, de lipsă de semnificație.

Aici vine momentul în care comuniștii au avut o influență cu totul deosebită, ba chiar hotărîtoare asupra mea. Comuniștii au introdus în problematica literaturii și îndeobște a culturii romînești cîteva idei noi. Noi, unele prin ele însile, altele prin rangul la care erau puse, sau și prin forța cu care erau afirmate. Le exprim aici așa cum le-am înțeles eu, deci fără pretenția de a le da o formulare obiectivă și teoretică. Pentru mine, ele s-ar rosti așa: întîi, arta este o funcție socială și istorică. Ești cîntărețul vremii tale. Al doilea, arta este expresia vieții societății întregi, și în special a părții celei mai importante a societății. Al treilea, artă trebuie să fie înțeleasă și gustată de societatea întreagă, de poporul întreg. Al patrulea: arta adevărată trebuie să pornească de la marea tradiție a trecutului, fără a o nega sau a o nimici, dar fără a o imita servil, ci încercînd s-o depășească. Cînd gimnaștii alcătuiesc cu trupurile lor o piramidă, cel care vine la urmă se urcă pe umerii celor veniți înaintea lui. Moderniștii decadenți sînt ca un gimnast care-și omoară tovarășii și se mulțumește să stea pe pămînt, în loc să fie sus de tot, în vîrful piramidei marii tradiții culturale a omenirii.

Repet, toate acestea sînt acuma convingeri ale mele, care s-au contopit cu tezele comuniștilor de-a lungul a cincisprezece ani de gîndire asupra artei. Am cercetat marea artă a trecutului și am observat că, spre deosebire de arta burgheză a Europei dintre 1850—1950, sau de arta anumitor perioade decadente, cele mai lungi și glorioase epoci de înflorire artistică aveau aceleași caracteristici cu tipul de artă propus de comuniști și anume: caracterul popular, respectul marii tradiții, caracterul contemporan epocii. Am observat că marile opere de artă, fie o tragedie de Shakespeare sau Sofocle, fie o dramă de Calderon sau o comedie de Molière, fie un templu egiptean sau grecesc, o catedrală gotică sau bizantină, o sculptură egipteană, grecească, gotică sau din Renaștere, un coral de Bach sau o operă de Mozart, toate fără excepție se adresează și s-au adresat încă de pe vremea lor unui public popular — și în publicul popular se cuprind după mine și muncitorul și omul de carte. Fiecare găsește ce-i trebuie în piesele lui Shakespeare. Filmele care s-au făcut recent după două sau trei piese ale lui, au avut un uriaș succes de public. In ele era și acțiune pentru omul fără exigențe poetice, și poezie pentru cel pe care nu-l interesează acțiunea, și pasiune omenească, voință, chin, bucurie, suferință — pe care le înțeleg la fel de bine un șofer de camion și un profesor universitar, căci amîndoi sînt oameni făcuți din carne și sînge.

Și cu asta ajung la ceea ce cred că adună întreaga poziție a comuniștilor în materie de artă, într-un singur cuvînt: umanismul: interesul, prețuirea, iubirea pentru om. Spre deosebire de această poziție, decadentismele de orice fel sînt anti-umane sau în cel mai bun caz indiferente față de om. Acesta e secretul lipsei lor de popularitate, al neaderenței maselor la arta modernistă și decadentă.

Dar n-am epuizat astfel decît o latură a legăturilor între comuniști și creația mea. Pînă aici am arătat cum am găsit răspuns la întrebarea pentru cine să scriu, și cum să scriu. Răspunsul era pentru poporul întreg, și în mod realist, înțelegînd prin realism acea artă de bogăție și o complexitate imensă care îl cuprinde pe Homer și pe Tolstoi, pe pictorul din peșterile preistorice dar și pe Michel-Angelo, cele O Mie și Una de Nopți și pe Balzac, versurile lui Goethe ca și versurile lui Li Po.

Rămînea însă întrebarea ce să scriu. Și aici, răspunsul l-au dat tot comuniștii. Nu numai cerînd artistului să povestească, să picteze, să cînte în versuri sau sunete, viața. Ci și creînd o viață nouă, originală, care încă nu fusese povestită, pictată, cîntată în versuri sau sunete. Eu nu-mi pot explica altfel relativa sterilitate a romanului francez sau englez din ultimul sfert de veac, decît prin stagnarea societății burgheze, prin bătrînețea ei. Romanul cere o societate tînără, clocotind de forță și varietate. Poezia cere pasiuni intense, o vibrație emoțională puternică a cititorului ca și a creatorului. Muzica, la fel. Iată de ce cred că societatea socialistă, creată de comuniști, oferă cea mai vastă alegere de subiecte, de teme și motive de inspirație. Patosul comunist, etica revoluționară, sînt ceva nou, nedescris și neexprimat în secolele și mileniile trecute. E marele noroc al artistului de azi că are la îndemînă această bogăție inepuizabilă. Astfel că am găsit și răspunsul la întrebarea ce să scriu: povestea societății socialiste, cele O Mie și Una de Nopți și O Mie și Una de Zile ale vremii noastre. Cred că am dreptul de a spune că între comuniști și creația mea există o strînsă legătură.

Petru Dumitriu

SĂPTĂMÎNA

(Urmare din pag. 1)

lui de trai al maselor, care suportă consecințele cheltuielilor de sute de milioane de franci în războiul algerian, după cum o polarizare a opiniei publice în jurul stîngii se va produce pe măsură ce se vor înteți încercările fasciștilor de a gîtui în mod deschis libertățile publice.

Este sigur că elementele reacționare, fasciste din Franța, ca și din alte țări limitrofe, vor încerca să profite de pe urma referendumului, socotind că le-a sunat ceasul. Filele istoriei nu pot fi însă întoarse îndărăt, nici la procesul Reichstagului, nici la pétainism sau la marșul asupra Romei, pentru că între timp s-a întîmplat ceva la Stalingrad, s-au sinucis „unii" la Berlin, a erupt pe arena mondială un popor de 600 milioane, au apărut sputnicii și rachetele intercontinentale, iar a treia parte a populației omenirii e însuflețită de ideile socialismului.

Și, să nu uităm, pe pămîntul Franței n-a putut și nu va putea prinde niciodată rădăcini sămînța otrăvită a fascismului...

Ion Mihăileanu

Poporul chinez nu este singur !

(Urmare din pag. 1)

cauza dreaptă a poporului chinez. Imperialiștii americani să nu se mai joace cu focul și să nu uite că răbdarea poporului chinez are o margine peste care nu se mai poate trece.

Poporul chinez nu este singur !

Oamenii simpli din lumea întreagă vor să trăiască în liniște și pace, să se bucure de libertate, să construiască și să năzuiască spre fericire. Ei sînt alături de poporul chinez. Avertismentul poporului chinez este și avertismentul lor, al tuturor, de la o margine la alta a pămîntului. Este și avertismentul poporului nostru, prieten și frate cu marele popor chinez.

Aurel Mihale

Perspectiva revoluționară și poticnelile revizioniștilor

(Urmare din pag. 1)

ordine în acareturi, gonește pungașii, organizează munca agricolă, achiziționează unelte, angajează muncitorii necesari. Evitînd vorbele mari, autorul nu face decît să descrie munca obișnuită a oamenilor. Dar această muncă obișnuită, fiind o părticică a unor mari prefaceri revoluționare, pune zilnic o nouă lespede peste orînduielile trecutului, deschide zilnic un nou drum înainte. In toiul acestei munci cotidiene, apar de multe ori pe neașteptate în fața lui Anton Filip probleme de largă perspectivă, cum ar fi mecanizarea, recuperarea pămînturilor degradate, educarea tineretului în vederea asigurării cadrelor de tractoriști... Sînt cerințe imperioase ale vieții care trebuie să fie rezolvate partinic. Eroul nu putea trece indiferent pe lîngă ele : îndeplinirea obligațiilor sale elementare implică transformarea unei întregi lumi. Și astfel, munca practică a unor oameni ca Anton Filip, sau inginerul Matei, spirite prin excelență pozitive, capătă o impetuoasă coloratură romantică. Meritul artistic cel mai mare al lui Galan stă poate tocmai în sezisarea și reliefarea acestei perspective înaripate, care crește firesc în viața și în munca de fiecare zi a eroilor săi.

Numeroase probleme ale muncii concrete, ivite în procesul de construire a socialismului, marchează puncte de cotitură în dezvoltarea istorică și evidențiază, prin caracterul soluționării lor, tendințele și direcțiile fundamentale ale transformărilor sociale. Astfel, în romanul lui Nagy Istvan „La cea mai înaltă tensiune" naționalizarea nu este privită static, doar ca un act consumat. Preluînd în mîinile sale frînele industriei, clasa muncitoare urmează să facă dovada calităților sale organizatorice, a capacității sale de a conduce economia. Vor putea dobîndi noile cadre muncitorești, într-un timp scurt acea experiență a conducerii pe care patronii o acumulaseră de decenii? Vor putea muncitorii să învingă greutățile, să reorganizeze producția pe baze noi, să zdrobească sabotajul elementelor reacționare? Reușita colectivului muncitoresc și a proaspătului director Bucsi Karoly are valoarea unui verdict istoric. Infățișînd numai o primă etapă de un an, în decursul căruia sînt depășite dificultățile începutului, autorul dă un răspuns valabil pentru întreaga dezvoltare spre socialism: Da, clasa muncitoare este în stare să conducă, fără capitaliști, și mai bine decît capitaliștii. Acesta nu este un pronostic, ci o realitate — și anume o realitate deschizătoare de vaste perspective.

Perspectiva revoluționară determină modificări hotărîtoare în conștiința eroilor, în reacțiile psihologice și conduita lor morală. Această perspectivă îi insuflă lui Adam Iora tăria de a înfrunta împrejurările vitrege ale vieții personale, de a se învinge pe sine, depășind orgoliul, gelozia, dorința de răzbunare și de a deveni astfel, dintr-o jucărie a destinului, stăpînul lucid al propriei sale soarte. Această perspectivă, a desființării lumii bazate pe exploatare, îi dăruiește lui Ilie Barbu puterea de a se smulge din vechea umilință înrădăcinată, curajul de a se purta ca un om liber și demn. Esențial nu este numai că Ilie Barbu s-a „desfășurat". Pentru el aceasta înseamnă pragul unei vieți noi, în care chiaburii nu vor mai putea să-i poruncească. Și el pecetluiește trecerea acestui prag prin manifestarea cutezătoare a primelor acte de independență față de foștii „fruntași" ai satului. Nici eroul lui Petru Dumitriu și nici cel al lui Marin Preda n-ar fi găsit această uriașă forță regeneratoare, dacă perspectiva revoluționară ar fi rămas pentru ei un „ideal abstract". Schimbarea destinului lor se întemeiază pe faptul că societatea în care trăiesc a luat un curs nou.

Dar nu totdeauna eroii literari sînt conștienți de direcția mișcării sociale la care participă. In asemenea cazuri, perspectiva aparține scriitorului realist-socialist, lucrării în ansamblul ei. Se poate spune oare că Mitru din „Setea" întrezărește consecințele mai îndepărtate ale luptei partidului pentru înfăptuirea reformei agrare? Firește că nu. Mitru nu înțelege cituși de puțin necesitatea colectivizării, el nici nu-și pune măcar problema transformării socialiste a agriculturii. Totuși, romanul lui Titus Popovici are o largă perspectivă revoluționară. „Setea" nu este un roman țărănesc tradițional al lăcomiei de pămînt, ci un roman al revoluției democrat-populare. Autorul surprinde cu o pătrundere artistică remarcabilă începutul acelui proces revoluționar de răsturnare a vechilor relații, cînd la sate pămîntul încetează de a mai constitui valoarea supremă. Puterea nu se mai concentrează în persoana proprietarului de pămînt, ci stă în unitatea de acțiune a celor ce muncesc. Mitul „înțelepciunii" celui care știe să se chiverniseascǎ prin acaparare, începe să se destrame (vezi Găvrilă Ursu); în schimb sărăcanul Mitru se înalță în stima satului prin însuflețirea cu care apără interesele colective. Reforma agrară din 1945 înfăptuindu-se ca o acțiune revoluționară, iar nu ca un paleativ temporar de tip burghez, mobilizează țărănimea muncitoare pe o altă platformă decît aceea a individualismului mărginit. Dacă ar fi văzut numai interesul personal, Mitru ar fi rămas în mod obiectiv străin sensului revoluției, așa cum se petrece atunci cînd el participă la jefuirea unei case la oraș, în timpul manifestației populare. Momentele ascendente ale revoluției lui Mitru sînt tocmai acelea în care el își depășește îngustimea orizontului mic-burghez și se comportă ca luptător pentru cauza comună (vezi pledoaria promptă și convingătoare de a se da pămînt și moțoganilor). Perspicacitatea artistică a lui Titus Popovici — perspicacitate pe care n-au împărtășit-o toți recenzenții săi — constă în aceea că el nu a creat un roman al „împroprietăririi", un roman în care este satisfăcută pur și simplu străvechea „sete de pămînt", ci dimpotrivă, un roman care arată că patima nesătulă de a acapara cît mai mult pămînt (a Anei Moț și a altora) a fost un drum înfundat, sterp, că singura cale spre o viață fericită a putut fi deschisă țărănimii muncitoare prin solidaritatea celor ce muncesc în lupta pentru doborîrea exploatării omului de către om. De aceea „Setea" e un roman cu adevărat actual, o operă ale cărei semnificații privesc nu numai trecutul apropiat, dar și prezentul și viitorul satului romînesc.

Toate exemplele de mai sus se referă la creații dintre cele mai valoroase ale literaturii noastre realist-socialiste, creații vii, emoționante, neschematice. Și în toate aceste cazuri, perspectiva revoluționară, extrem de clară și de accentuată, nu a cerut scriitorului nici un fel de lipituri discursive, abstracte, ci rezultă din analiza artistică a realității contemporane, în lumina unei concepții științifice, juste.

Dacă idealul estetic al artei progresiste din trecut a fost deseori limitat la aspirația către un vis intangibil, realismul socialist, întemeiat pe învățătura marxist-leninistă, descoperă în realitate căile concrete ale înfăptuirii idealurilor sale revoluționare. De aceea, afirmarea idealului estetic în operele realismului socialist exercită un rol social deosebit de activ. Scriitorul educă, arată un drum, cheamă la luptă pe oamenii muncii, influențează realitatea. Trăgînd o demarcație metafizică între ideal și real, Lukacs caută să minimalizeze misiunea militantă a artei. Teoria falsă despre perspectivă — care exclude idealul, ca extra-artistic — este infirmată de întreaga practică a artei realist-socialiste.

Perspectiva revoluționară a realismului socialist, faptul că literatura realist-socialistă este o parte integrantă a luptei proletariatului, asigură idealului estetic exprimat în operele sale o justificare artistică și o forță emoțională fără precedent. Asupra idealului estetic și a importanței sale din punctul de vedere al esteticii marxiste merită, credem, să ne oprim într-un articol aparte.

Andrei Băleanu

SCRISOARE CĂTRE UN PRIETEN

(Urmare din pag. I-a)

casa și acareturile. Țara ta continentală, brăzdată de uriașele fluvii Yang-Tze-Kiang, Hoang-Ho, Vei-Ho, Yun-Den-Ho, Hai-Ho, n-avea aproape deloc diguri împotriva inundațiilor. Și iată, abia după cîțiva ani de domnie populară, după răsturnarea mandarinilor, chinezii se uitau cu mîndrie la digul de la Quentin, care apăra de inundații catastrofale cetatea Pekin și toată China de Răsărit.

Ca să ajungă să învețe carte și să construiască diguri în fața deluviilor, ca să ajungă să se bucure în fața porților aurii ale Tien-Mien-ului, poporul chinez a trecut prin zvîrcoliri înspăimîntătoare, ca nici un alt popor din lume în tot lungul istoriei omenirii. Sînt încredințat, o, Yang-Su, că nimic din ce-am văzut în patria ta acum atîția ani, nu mai seamănă cu cele de astăzi ! Unde am văzut fierării, movile de ciment și var, acum se află de bună seamă cartiere și orășele, acolo unde se înfiripa abia începutul unui dig, azi se vor fi aflînd hidrocentrale, apărînd cîmpii și cetăți de revărsarea colosală a fluviilor.

Și îmi îngădui, o Yang-Su, să salut mai cu seamă deosebita înflorire a culturii din țara ta continentală, brăzdată de fluvii galbene și albastre, cu vechi ierni și primăveri veșnice. Și salut, mai cu seamă, cultura milenară a poporului tău, atîta vreme în eclipsă.

China, țara cu șapte mii de ani vîrstă inventatoare a scrierii și busolei, ziditoare a monumentelor unice prin frumusețe, ziditoare a Marelui Zid, a Pagodei Albe și a superbului Templu al Cerului, — China parcă și-a început viața acum, atît e de tînără și atît e de frumoasă ! Industria ei grea va ajunge curînd la monumentalitatea construcțiilor colosale de demult. La An-Șan, la Fu-Șun, la Mukden, se călește oțelul și firea oamenilor. Acolo neîntrerupt lunecă pe bande rulante șinele de cale ferată și armăturile pentru poduri și blocuri gigantice. In orașele din Nord se citește viitorul !

Imbinînd cultura și civilizația mileniilor cu tot ce are mai frumos secolul nostru, poporul chinez a intrat proaspăt și biruitor în istoria contemporană, cucerindu-și dreptul la viață cu arma în mînă ! Vitejia lui e legendară, cum a dovdit-o Marșul peste o mie de munți și fluvii, și glorioasa armată a 8-a !

Știu bine, o, Yang-Su, că patria ta va mai dovedi o dată, la nevoie, că știe să-și apere demnitatea, pentru că poporul chinez știe sări ca un singur om și într-un singur strigăt de biruință ! Și în aceste clipe ale istoriei voastre, te încredințez, o, Yang-Su, că sufletul meu este alături de tine și de poporul tău ! Voi veți birui, căci biruința dreptății e firească ! Veți birui, pentru că nimic nu poate opri decît vremelnic, soarele și luna să răsară ! Iar după ce veți birui, voi fi mîndru și eu de biruința voastră, căci voi fi contribuit la biruință măcar cu bătăile mai repezi, mai fierbinți, ale inimii mele...

Eusebiu Camilar

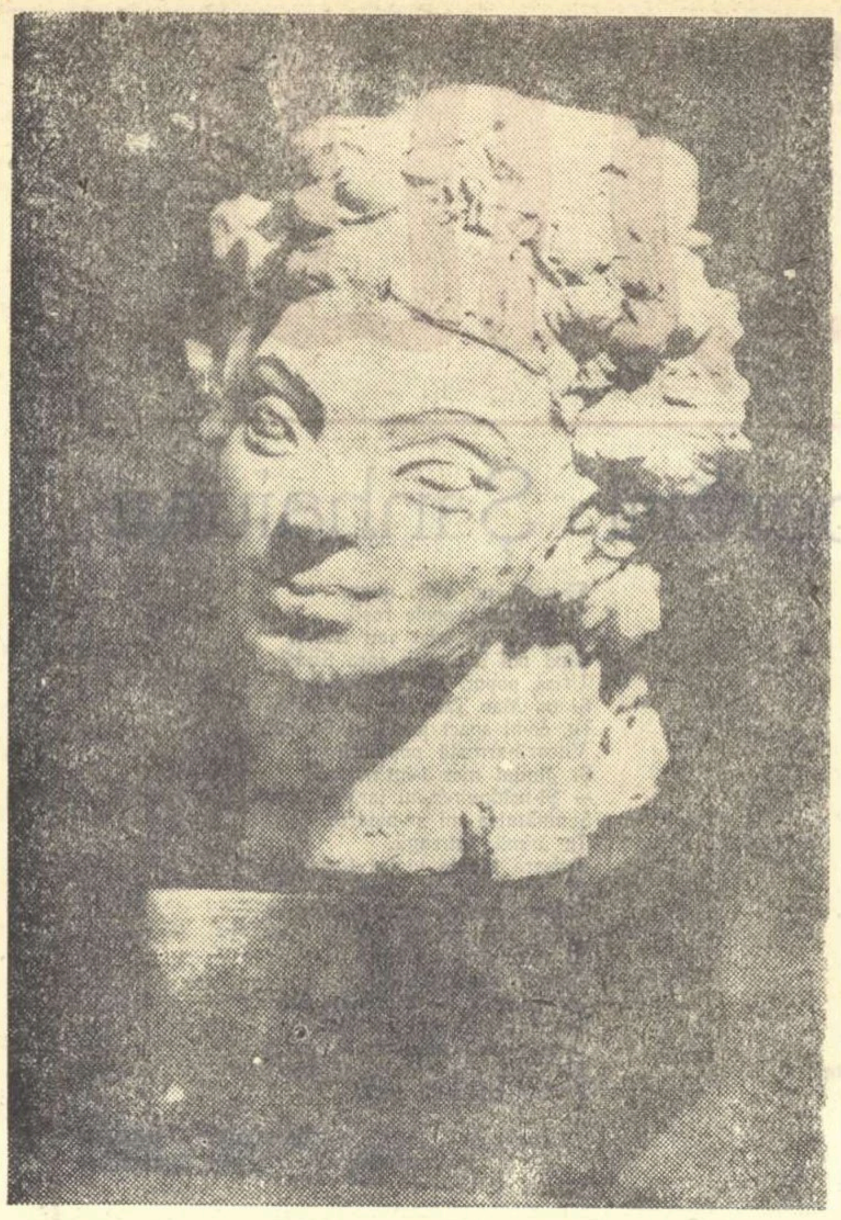

GABRIELA MANOLE „Toamna"

TEATRU IN AER LIBER

De cîteva sute de ani, teatrul, cu puține excepții, se joacă într-o sală cu patru pereți, cu o scenă și cîteva zeci, cîteva sute sau cîteva mii de scaune. Așa s-a petrecut teatrul în timpul lui Molière, așa îl intîlnim astăzi, așa, dacă nu greșim, se va intîmpla spectacolul mîine. E o inerție? Nu, e o lege, dintre acelea care durează, așa cum — oricît s-ar zbate inovatorii — orice romancier se comunică printr-o carte, așa cum orice poet castrat de idee, va deveni, spre a se impune „modernist". Legea nu trebuie confundată cu atitudinea conservatoare; a umbla cu pantofi, deși străbunicul a folosit aceeași încălțare, nu înseamnă conformism. Subliniem aceasta pentru a înțelege de la început că nu vom cere aici dărîmarea sălilor de teatru și înlocuirea lor cu o formulă „modernă". Nu vom cere, așadar, demolarea zidurilor ci, poate, încercarea de a forma, paralel cu cadrul principal și statornic al teatrului și nu în contradicție frondistă cu acesta, un spectacol care să beneficieze de alt cadru, mai larg și, oricum, mai specific înoirilor sociale. Revoluția nu a închis școlile ci le-a dezvoltat printr-un salt uluitor, cartea de poezie a sărit de la 500 exemplare la 10.000 și de la cafenea în uzină, e cazul deci să construim, alături de lojile „fin de siècle" ale sălii Comedia un mod al realismului-socialist. Prin acest mod specific al spectacolului socialist nu înțelegem o sală „mai-mare-decît-în capitalism" ci o formulă care să îngăduie drame și inscenări ce numai astăzi s-ar putea alcătui, fiind expresia unor realități inedite.

Intr-o seară, acum vreo cîteva săptămîni, aflîndu-ne un grup de prieteni la masă, Horia Lovinescu a propus, pentru sărbătorirea celei de a 15-a aniversări a eliberării, din august 1959, să încercăm, el (autorul ideii), subsemnatul și încă cineva din dramaturgie, apoi cîțiva regizori curajoși, cîțiva pictori ne-banali și cîțiva compozitori ne-atonali, — un asemenea spectacol la Bicaz, între munți și viitoarea hidrocentrală, între istoria Ceahlăului și prezentul turbinelor, interpretat chiar de constructorii gigantului, cu colaborarea a numai doi sau trei actori, dar artiști. Nu am dreptul să ofer așa, aici și acum detalii. Ar fi vorba însă nu de o piesă „obișnuită", montată într-un cadru „neobișnuit", spre mulțumirea regizorașilor și mai ales a prietenilor acestor regizorași care caută ieftin „modernizarea" spectacolelor ci de un text și un spectacol izvorît și modelat pe realitatea Bicazului, pe istoria drumului de la cioban la inginer, de la furtunile de pe Cehlău la electricitate, și de la tînguirea străveche la adunarea brigadierilor în careu.

Autorul acestor rînduri, mai modest, a propus cîndva direcției teatrelor un spectacol ocazional, cu putința de a fi repetat, din „sunet și lumină". O asemenea formulă, la Versailles, evocă în fața parizienilor și a străinilor, istoria castelului și a lui Ludovic al XIV-lea, Bastilia și ceea ce a urmat. Din jocuri de lumină, muzică ascunsă și un text, dacă nu greșim de Jean Cocteau, se naște un spectacol și un act de propagandă în sensul dorit de inițiatori. N-am putea să descriem cu aceleași mijloace, dar în sensul și la realitățile noastre, în piața Republicii din București (și, extizînd, în alte locuri din țară) o istorie a trecutului, a eliberării și a revoluției socialiste? Ferestrele Palatului — ieri sediu al monarhiei, azi sediu al artei — ar prinde glas (poate la 23 August 1959) recreînd un drum. Să ieșim cu teatrul în stradă.

Al. Mirodan

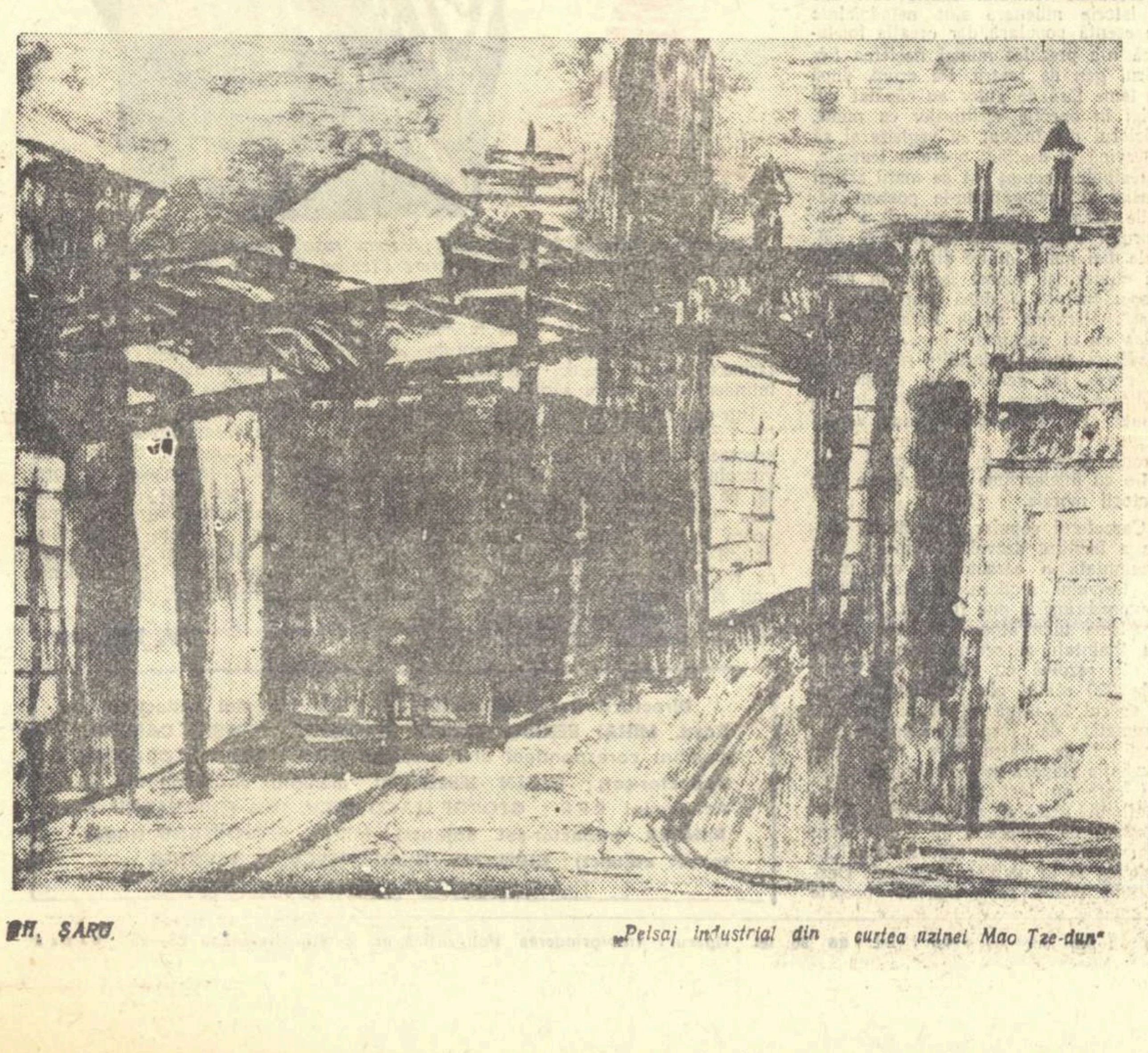

TH. ȘARU „Peisaj industrial din curtea uzinei Mao Țze-dun"

HOȚUL

Astă vară, am fost cîteva zile acasă și-ntr-una din seri, vecinii s-au adunat la noi și tata le-a povestit următoarea întîmplare:

— Ascultați aicea, oameni buni, a-nceput tata. N-o să vă vină să credeți. Uite, să nu mai ajung să mă scol de-aicea de pe prispă — a spus tata — dacă eu aș fi crezut! Eu să fi fost în locu' vostru — a spus — și să fi venit acu' un an la mine unu', și să-mi fi spus, n-aș fi crezut. „Cum mă, ăsta?! Ăsta care așa și pe dincolo... îi nelipsit de la biserică și numai cu Dumnezeu, cu cinstea și cu dreptatea-n gură stă! Fugi de-acolo!" Ei, da! Ăsta! Ascultați aicea, a spus tata, voi n-ați știut nimic. Îi dădeați bună-ziua pe uliță, vorbeați cu el, îl primeați între voi, dar el era hoț, mă, hoț. Știți ce-i ăsta? Eu știam. Eram singurul care știam. De as'toamnă, de cum m-am dus pe ogor ș-am văzut ogorul gol, am știut că-i el, povestea tata. Pe Dumnezeul meu, că nu vă mint, se jură el. La nimeni, mă, nu m-am gîndit, numai la el. Cum m-am dus pe ogor și-am văzut locul popurilor pline cu pănuși și urma căruței alături... După urmă l-am cunoscut. Ascultați aicea! Nu se află hoție oricît de tăinuită pe lumea asta, declară el, care să nu se descopere, să nu lese pe undeva o urmă. Mă, — urmă el apoi — să mă fi văzut voi atunci! Să ferească Dumnezeu să-mi fi căzut în mînă! Și nu mă durea alta mai mult, mă durea că mi-i vecin, și-ncă un fel de neam pe departe... și mă... uite, eu atunci să fi ieșit în sat și să fi spus, nimeni nu m-ar fi crezut — ne mărturisi tata și oamenii din jur deteră din cap, că adică da, așa era, nimeni nu l-ar fi crezut. Voi știți, mă? Uite-așa o trecut — arătă tata cu mîna — dintr-un capăt în altul. O ras, mă! N-o rămas un strujan! Și pe urmă tot el vine la mine și zice că să nu rămîn de prost. Auzi? ne făcu atenți tata, Să umblu — zice — să fac ce-oi face și din pămînt să-l scot pe hoț și să-l dau în vileag. Ei, apoi spuneți-mi — se rugă el. Să nu-nnebunești?

Acuma stau singur și mă minunez, urmă după o clipă tata, cu-o voce schimbată. Cum dracu', mă, de-am putut să mă stăpînesc? „Mulțumesc, vecine, i-am spus — ne spuse el — îmi pare bine că-mi porți de grijă. Totdeauna am spus eu că dumneata ești un om de cinste și de omenie. Numai un lucru, vecine! roata aceea de la căruță de ce n-o repari? Știi... cea de dinapoi, de către brazdă..." O dată s-a făcut galben vecinul. „Ce roată?" zice. „Cum, zic, — ne spunea tata c-ar fi răspuns — n-ai băgat de seamă?! Ți s-a betegit roata. Umblă cam hobănat. Dacă te uiți atent, cunoști urma căruții dumitale și dintr-o mie. Asta nu-i bine, ne spuse el că i-ar mai fi spus. Nu-i bine, că cine mai știe, unu', bunăoară, s-apucă de furat și cade bănuiala pe dumneata..." Ei, da, nu știam eu cu cine am de-a face! se amărî el. Atunci am cunoscut eu cine-mi era omul. Ce crezi? povestea tata. Se uită la mine și rîde. „Ferească Dumnezeu de năpastă — zice — da' cît despre celelalte, noi să fim sănătoși. Ce, parcă numai un cîine-i scurt de coadă? Cînd ai căuta, toate căruțele din sat îs hîrbuite, că munca-i multă și nu mai stau oamenii să se-ngrijească de roți, spunea tata c-ar fi spus vecinul. Pe urmă, urmă: „Da, ai dreptate. Un gospodar bun și după roțile de la car se cunoaște. Am să dreg roata. Chiar azi o duc la fierar." Ei, spuneți și voi — ne întrebă tata — vă place? Uite cine-mi era vecinul. Și eu stăteam ca prostu' și mă uitam le el. „Bine, vecine, bine! Mergi tu-nainte așa că mult n-o să te țină roata asta. O dată ș-o dată tot rămîi tu cu caru-n drum și tot eu ți-s nașu', n-avea grijă!" Mă, și știam, mă, știam! Cînd am văzut eu potcoavele înșirate pe ogor, știi cum, parcă erau scrise, și urma roții de dinapoi... Ei, da' ce să fac? Vorbea ceea, tot păgubașu-i și cu păcatu'. Dacă spuneam ceva, tot el mă dădea-n gît că-l năpăstuiesc pe degeaba. Ș-am stat așa, ș-am tăcut.

În cișlegile de iarnă — povestea tata — am isprăvit tot ce-aveam pe lîngă casă. Nu mai aveam un strujan. Iernatecul scump! Nu te puteai apropia. Mă uitam la vacă și mi se făcea milă. O dădea vîntul jos, povestea, și vedeam după fața lui că-i era milă. Numai pielea și oasele. Nici nu mai avea femeia ce mulge. Aș fi luat-o de curmei ș-aș fi vîndut-o — mărturisi — dac-aș fi avut ce. Da' cine dădea ceva pe sperietoarea ceea? Și pe urmă parcă tot nu mă-nduram. „Vine prășitu' — ne spuse tata că-și-ar fi spus atunci — vin muncile cîmpului. Ce te faci tu fără oleacă de frupt?" Femeia îmi tot dădea ghes. „Du-te, Vasile, zice, caută pe undeva și te-mprumută de bani și să cumpărăm strujăni. Să facem ce-om face și s-o scoatem din iarnă". M-am dus la vecin — povestea tata. Stăteam și mă uitam la glugile de strujani. Toată ograda plină de glugi și de popuri. Mă seca la inimă cînd mă uitam. „Nu fie de deochi, vecine — zicea tata c-ar fi spus — frumoși păpușoi ai avut anu' ăsta!" „Frumoși, da — zicea că i-ar fi răspuns vecinul — m-am rugat lui Dumnezeu și Dumnezeu ne-a purtat de grijă". Da' eu, în gîndul meu — zicea tata că și-ar fi zis: „Adevărat, zic, tare ți-o mai purtat de grijă. Și păpușoieșii mei i-a adus în ogradă la tine!" Asta povestea el că și-ar fi spus în gînd dar că, tare, l-a luat altfel: „Poate ți-i face pomană — i-a spus — că te știu om săritor și cu dare de mînă, vecine... ți-i face pomană și mi-i vinde și mie un pop-două, că n-am la vacă.. sau mi-i da împrumut." „Păi de... știu eu — spunea tata c-ar fi zis vecinul — parcă nici eu n-aș avea destul..." Ei, închipuiți-vă — ne luă tata martori — ce-mi zice! „Iarna-i grea..." Ei, hai mă, c-acuma furi, furi — spunea tata — da' să te mai tocmești, mă! Să tragi șapte piei de pe mine!

Și-așa, fraților — povestea tata — am tăcut ș-am răbdat. Mergeam la el acasă. Ba-i mai și mulțumeam. Da mă, îi mulțumeam că mi-o vîndut strujănii mei și mi-o scos vaca din iarnă... Și nu i-am mai spus, ascultați aicea, nu i-am mai spus o vorbă mai mult decît i-am spus atunci cu roata. Mă uitam la el și-l vedeam cum mă ține de prost. Și eu ziceam așa: „Las' că-i bine! Să nu-i dea Dumnezeu omului să rabde cît poate răbda. Las'că-i bine! Va să zică eu pentru cinstea mea trebuie să sufăr și tu cu necinstea și cu batjocura umbli cu nasu' pe sus! Și tot tu-ți rîzi de mine! Bine, bădicule, bine! Batjocorește-mă acuma tu cît poți, că tot cine rîde la urmă, rîde mai bine." Și-așa — povestea tata cătrănit — am sîngerat și-am adunat în mine venin tot anu'. „Lasă, lasă, zic, o dată ș-o dată tot te prind eu în mînă. De mine nu scapi tu. Mergeam la cîmp și mă gîndeam, ne spunea el: „Vine ea toamna, lasă..." Și cîteodată mi se făcea frică — mărturisea el — „mă, zic, dacă a înțeles? Dacă nu vine?" După ce-am tăiat păpușoii, femeia tot cu grija-n sîn. „Omule, zice, știi ce-am pățit an. Caută bani de unde-i ști, împrumută-te, fă ce-i face și tocmește car la cărat." „Lasă, femeie, — spunea tata c-ar fi zis — treaba mea. Am eu socotelile mele." Și cum am isprăvit de tăiat păpușoii — povestea el — și i-am văzut strînși în popuri, cum cădea seara, luam un lăicer cu mine și furca de fier, și-o porneam la deal. Femeia, proastă, ce știe femeia. „Ce faci, omule — zicea tata că-l bătea mereu la cap. Unde te duci?" „Las' că știu eu ce fac. Tu taci molcum și vezi-ți de-ale tale." O luam pe după casă — povestea tata — prin grădină, pe după gard, ieșeam la drumul de care și peste islaz la vale, pe cînd răsărea luna eu eram pe ogor. Puneam lăiceru-n spate, c-acuma nopțile-s reci, mă strîngeam bine și aprindeam o țigară. Fumam, mă uitam, ascultam... Nimic... Mă munceau gîndurile că n-o să vină. „Ei, dar nu se poate, îmi ziceam, una din două. Ori eu îs prost din cale-afară, ori el nu-i hoț. Hoțu', tot la cuibu' dintîi trage. Trebuie să pice într-o noapte. Așteaptă poate să cadă luna." Era parșiv al dracului! Să stai noaptea singur pe cîmp! Mă fura somnul — povestea tata. Cîteodată nu mai puteam, adormeam și mă trezeam către ziuă sau la vreun foșnet de vînt. Treceau păsări pe sus. Le auzeam glasurile depărtate și fîlfîitul aripilor ușor ca un plescăit de valuri... Mă trezeam cu dureri în șale. Pămîntul era rece și trăgea. Spre dimineață cădea bruma groasă. Mă trezeam cu brumă pe mine. Frigul mă pătrundea pîn'la os. Mă scuturam de amorțeală și-o rupeam la fugă să mă-ncălzesc. Tăiam de-a dreptul peste țarini s-ajung mai repede acasă. Știam că nu mai vine. Vă spun drept. Intrasem la bănuială. „Mă, dacă nu-i el? Dacă nu vine? A simțit ceva și nu vine." Dacă m-ați crede — povestea tata — nici nu-mi tihnea mîncarea. Eram numai o așteptare. Parcă dăduse dracu-n mine, așa nu-mi mai găseam liniște și mă perpeleam. Parcă stăteam pe jăratic. „Mă, dacă nu-l dovedesc eu acuma, degeaba, înseamnă că tot necinstea-i mai tare." Și ce mi-a dat prin gînd? Am adunat niște parale și m-am dus la el. „Vecine — zic — nu mi-i face un bine"? „Ei, care-i năcazul?" „Păi — zic — nu ți-i repezi de cîteva ori cu căruța să-mi aduci popșoieșii ceia de peste Iezăr? Cîmpu-i departe de casă și mă tem — zic — să nu mai pățesc ce-am pățit anu' trecut." „Bucuros — zice — tot am nevoie de bani... da'n-am cînd... nu mi-am adus nici eu popșoii și mie mi-i frică. Cum ți-i poate fura pe-ai dumitale, mi-i poate fura și pe-ai mei. Omu' rău nu cată". „Și chiar nu poți?" „Nu pot — zice — povestea tata c-ar fi spus vecinul — îmi pare rău, de, ce să fac? Mai am încă de tăiat popșoi... nici bostanii nu i-am cules... Cum să mă apuc de cărat? Mai rabdă și tu cîteva zile sau cată-ți car în altă parte". „Aha! Așa! Bine, lasă — zicea tata că și-ar fi spus — bine că ți-am pus piper pe coadă. Acuma chiar că-mi cazi tu în labă". Și cum s-a făcut noapte — povestea tata — pune, frate, mîna pe furca de fier și mînă la cîmp. „Mă, — zic — da' acuma ce dracu' fac, că dacă vine, mă vede?" Cît erau popșoii lui netăieți, mă ascundeam la el pe ogor. Ce să fac? „Mă — zic — lasă că-mi găsesc eu o ascunzătoare de nici dracu' nu mai dă de mine". Desfac frumușel un pop de pe la mijlocul ogorului, să pot vedea și-ntr-o parte și-n alta, îmi fac loc și intru înăuntru. Era bine — povestea tata. Era cald și mirosea a strujan brumat și-a șoareci. Puteam să stau acolo oricît, nici nu-mi păsa. Numai că aerul cald și rezămătoarea moale trăgeau la somn. Trebuia să mă țin bine. De fumat nu puteam fuma, să nu dau foc la popșoi. Noaptea era întunecoasă... Asta era bine, dar mă temeam să nu ploaie. „Dacă plouă — ziceam — te pomenești că nu vine. Ploaia-mi strică toate socotelile. Iar am s-aștept degeaba. Dar nu se poate, mă îmbărbătam singur. Trebuie să vină. Vine negreșit! În noaptea asta vine!" Și cînd ziceam asta — povestea tata și noi toți îl ascultam cu atenție — simțeam parcă un nod în gît.

Și-așa, cam la un ceas după miezul nopții — ne spuse el — l-am văzut venind. Ce să spun? Am înghețat. Nu știu de ce, voiam atunci să nu fie el. Strîngeam dinții tare și-mi mușcam buzele să mă dezmeticesc din amețeală. În liniștea cîmpului... era o liniște, o liniște, măi fraților — povestea tata. L-am auzit de departe. Mi-a trecut și somn și tot. Și pe urmă m-a năpădit o bucurie mare. „Vine!" îmi ziceam și nu mai aveam răbdare să stau locului. Auzeam zgomotul căruței. Venea fuga. Roțile zdrăngăneau și cîteodată se auzeau atît de tare de parcă erau aproape... credeai c-a intrat pe ogor... apoi iar slăbea... se-ndepărta... Mă apuca teama că s-a-ntîmplat ceva. S-o fi speriat și s-o fi întors. Dar nu, zgomotul creștea pe neașteptate și deodată îl auzii încetinind. Era aproape. Intrase pe ogor. Lăsase caii la pas. Mă uitam. Nu se zărea nimic. Venea însă. S-apropia de mine... Auzeam orcicurile lovindu-se la cai și roțile. Țin minte că mi-a venit în cap un gînd care m-a făcut să rîd: „Cum dracu' mă! Ce fel e asta! Vine la furat și nu-și unge roțile!?".

A apărut la al treilea pop de unde stam — povestea tata. Era cu nevasta. Au dat jos drucul, au potrivit amîndoi lăturașii... La unul s-a desfăcut legătoarea de holdan pentru care a tras o-njurătură și-a căutat chiar sub popul meu o viță de bostan să lege parii la loc. Nu mai puteam — ne mărturisi tata. Mă-năbușeam. Abia mă stăpîneam să nu ies. „Așa, tîlharule, te-am prins!" Dar trebuia să stau și s-aștept. Ș-am așteptat. Au încărcat întîi un pop, apoi altul... Cînd au sfîrșit cu-al doilea, a luat caii de căpăstru și-a tras căruța lîngă popul unde stam eu. Vorbea repede și bîlbîit, știți cum vorbește el. „Natalită, Natalită! Repede, Natalită. Dezleagă popul, nu sta!" Am dat strujănii la o parte ș-am ieșit cu furca de fier în mînă — povestea tata și fața lui era cruntă, parcă voia și pe noi să ne sperie. Mă! să fi băgat furca-n el și nu zicea nimic. Să-l fi văzut pe dracu' gol înaintea lui și nu se speria mai rău! „De ce te grăbești, vecine — ne spunea tata că i-ar fi strigat. Nu știi? Graba strică treaba! Ia-o ușurel, ușurel, că ai timp. Noaptea-i mare. Sau vrei să mai faci un transport pîn'la ziuă? Ei, ce faci? Uite, am venit și eu să-ți dau o mînă de ajutor. Sau n-ai nevoie? A! Dacă n-ai nevoie, atunci, cic-ar fi spus el — încarcă singur, nu te opri! Dă-i bătaie!" Să-l fi văzut, povestea. Ca un titirez se-nvîrtea în jurul meu! „Vasilică-n sus, Vasilică-n jos! C-o fi, c-o păți!" „Mă! ce cauți pe ogoru' meu? Poate te-ai răzgîndit ș-ai venit să-mi cari popușoii acasă?" „Vasilică! Nu mă nenoroci. Fimeia, fimeia, fimeia-i de vină! spunea tata c-ar fi spus vecinul. Natalită! — și s-ar fi răstit la nevastă-sa. Tu n-ai văzut unde intrăm? Noaptea, noaptea... nu se vede... am încurcat... am încurcat ogoarele... Natalița, Natalița-i de vină... Femeiee! Cruciulița și dumnezeii! Da' uite, Vasilică, noi descărcăm, descărcăm." „De ce să descarci, omule? Păcat de muncă — povestea tata c-ar fi zis. De-acuma să facem o treabă gospodărește. Tot ai venit pînă aici. Incarcă bine căruța și du-mi popșoieșii acasă..." „Îi duc, îi duc... Dumnezeu să-ți dea sănătate... Cum zici... cum zici, așa fac... Orce, orce... fac orce... orce..." „Bine, dă-i bătaie! Termină de-ncărcat. Eu am să mă așez oleacă să trag o țigară — și tata ne făcu cu ochiul. Ați venit cam tîrziu și pînă să veniți n-am putut trage un fum". Ș-am fumat — povestea tata rîzînd — și ei au încărcat căruța. Stăteam și mă uitam. „Ei, tu-vă așa și pe dincolo, faceți treabă, faceți treabă bună că vă ia mama dracului! Așa! Nu-ncărcați prea mult că tot trebuie să mai veniți o dată. As' toamnă în cîte încărcături i-ați dus? De două sau de trei ori? O să veniți ș-acum tot de atîtea ori". Dimineața aveam toți popșoii-n ogradă — rîse tata și cu el o dată rîseră și oamenii care ascultau. Ei, femeie, vezi? povestea tata c-o întrebase pe mama. Anu' ăsta o ținut Dumnezeu și cu noi! Ce zici vecine? — povestea el că i-ar fi spus hoțului. — E bun Dumnezeu?!" „Iartă-mă, Vasilică! Am greșit, am greșit! Noaptea, Vasilică! Nu se vedea! Natalița, Natalița a-ncurcat lucrurile... Numai să nu spui, Vasilică — povestea tata că se ruga hoțul. Nu-ți iau un ban... Gata! Plecăm și bună pace, Vasilică! Nu-i așa?" „Stai, vecine. Întîi că de plecat o să pleci, da' o să pleci singur — povestea tata că ar fi spus el. Căruța nu iese din ogradă de la mine!" „Vasilică, Vasilică! Ce-i asta, Vasilică? Cum așa? Căruța... căruța mea... căruța mea..." „Mai întîi că eu nu ți-s Vasilică — spunea tata c-ar fi spus el mai departe. Nu te cunosc, nu mă cunoști. Fără nici un Vasilică. Și de plecat, cum ți-am spus, ai să faci mătăluță bine să pleci singur. Ai să te duci frumușel acasă, ai s-aduci 500 de lei, banii care ți i-am dat astă-iarnă pe strujăni, ș-ai să-mi aduci și popșoii înapoi și pe urmă ai să vii să-ți dau căruța. Asta-i!" Știi cum a întins-o? — povestea tata! Nici nu știu cînd a venit cu banii-napoi. „Îți dau tot, Vasilică. Tot, tot... tot ce vrei, Vasilică... numai îndură-te — povestea tata că l-ar fi rugat — îndură-te și taci... Nu spune nimănui..." Mă! — strigă tata și iar se-nfurie. Pînă atunci mi-am ținut firea. Am rîs destul de el. M-am răcorit. Da' atunci îmi venea să-i dau una peste bot de să-l bag între picioarele cailor. Nu știu ce m-a ținut să nu-l plesnesc. „Afară, lepădătură! Afară din ogradă de la mine, că te zvînt în bătaie!" — povestea că i-ar fi strigat. Asta-i, oameni buni! Și pe urmă, la judecată să-l fi văzut ce se ruga să-l iert. Ce să iert mă? Pe cine să iert? Dacă-i hoț lasă-l să-și facă pedeapsa, să se-nvețe minte. Asta-i — sfîrși el. Voi ziceați că așa și pe dincolo... Da' el, asta-i mă, dacă nu se poate apuca de altele să facă avere, s-apucă de furat. Așa și-a făcut toată averea, cu furtișaguri și-nvîrteli. Asta-i, mă. S-o știți de la mine ne spuse tata și noi toți dădurăm din cap și ne minunam de ce ne spunea el. Voi vă uitați în gura lui sfîntă din care ieșea numai miere și har; dar putea, mă, ca un hoit. De-acum gata, sfîrși tata de povestit. Asta-i Să știți și voi. Necinstitul trăiește în cinste, dar o dată și-o dată tot dă cinstea pe rușine. Ascultați-mă pe mine!

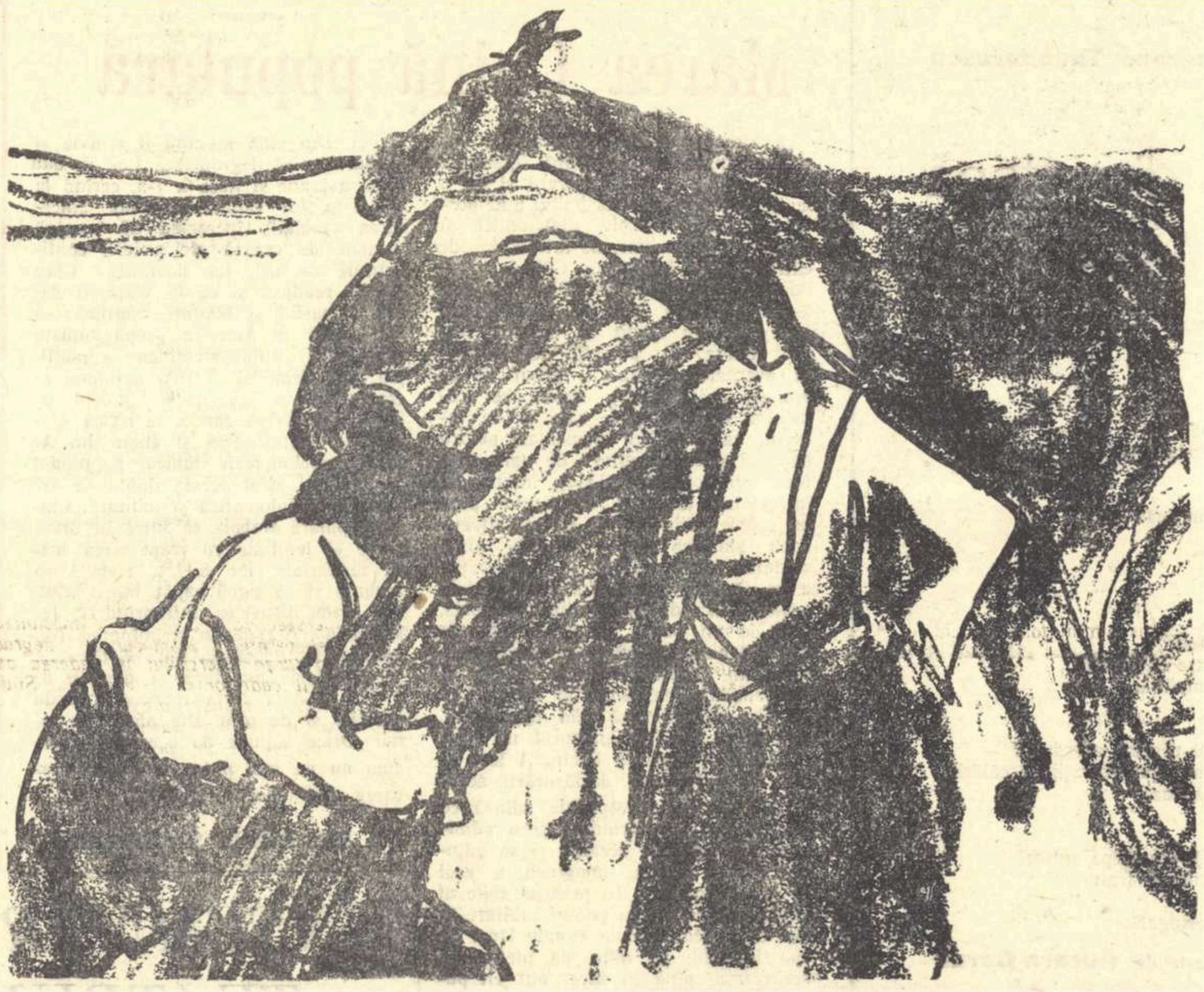

Al. Ivan Ghilia

Ilustrație de CONSTANTIN BACIU

ARTE

O monografie despre Enescu

Anii din urmă au însemnat, pentru bibliografia enesciană, nu numai un considerabil spor pe plan numeric, dar și o adîncire categorică, substanțială a exegezei. Am avut, în acest răstimp, specialiști sau simpli iubitori ai muzicii, satisfacția îmbogățirii cunoștințelor noastre despre viața și activitatea marelui muzician, dar mai ales ni s-a oferit prilejul de a pătrunde adînc în tainele universului enescian, cunoscîndu-i sursele, modalitățile de expresie, evoluția artei, resorturile intime ale creației, finalitatea și mesajul ei. S-a scris mult. Revistele de specialitate i-au închinat numere întregi, au apărut cărți voluminoase, s-au ținut comunicări academice, au fost tipărite studii, amintiri, poeții l-au cîntat în versuri vibrante, s-au realizat filme documentare. Lucrarea monografică a criticului Andrei Tudor este încă o mărturie a avîntului cercetărilor asupra operei lui Enescu. Calea aleasă de Andrei Tudor, în expunerea activității lui Enescu: paralelismul permanent între viață și operă, ce merge uneori pînă la o deplină întrepătrundere, ni se pare a fi cea mai potrivită, deși uneori autorul trebuie să facă prea mari digresiuni și să reia cu oarecare greutate narațiunea biografică pentru a putea discuta, de pildă, arta interpretativă și repertoriul virtuosului Enescu. Andrei Tudor nu detaliază etapele vieții decît în măsura în care cutare sau cutare dată și eveniment servește înțelegerii unei anumite fațete a personalității sau contribuie la definirea operei. A reținut din biografia aceasta tumultuoasă numai elementele caracteristice, lăsînd ca cititorul să-și desăvîrșească imaginea asupra drumului vieții lui Enescu din cronologia scrupulos întocmită de N. Missir, anexată volumului. A intenționat, și aceasta o considerăm drept o calitate esențiala a lucrării sale, să dea imaginea modului în care s-a cristalizat și s-a maturizat prin ani opera lui Enescu, oprindu-se asupra principalelor creații pe care le definește succint, le integrează în complexul compozițiilor sale, și le stabilește noutatea. Descrierea operelor lui Enescu nu este amănunțită. Uneori, din păcate, devine prea sumară și redusă numai la mărturiile compozitorului. Dar autorul caută, mai ales, să sublinieze elementele remanente și exemplare ale creației lui Enescu, care își dovedesc și astăzi deplină actualitate. Ceea ce socotim prețios în această carte sînt pasajele abundente în care se discută cu seriozitate și atenție cîteva din marile probleme ridicate de cunoașterea activității maestrului. Ne referim, în special, la modul în care Andrei Tudor definește legătura operei lui Enescu cu creația folclorică, la disocierile dintre muzica lăutărească și cea populară și la considerațiunile privind specificul național în compozițiile lui Enescu. Apelînd la cîteva contribuțiuni de certă valoare, apărute tot în ultima vreme, printre care studiul compozitorului Zeno Vancea, citat în monografie, Andrei Tudor reușește să stabilească în linii mari locul și rolul lui Enescu în dezvoltarea muzicii romînești. Nu vom nega faptul că mai ales ultima problemă am fi vrut-o mai explicită și scutită de anume locuri comune, după cum regretul de a nu fi aflat un capitol închinat influenței lui Enescu asupra muzicii romînești, ne însoțește de asemenea.

Lucrarea lui Andrei Tudor va suscita neîndoios discuții ample. Noi am vrut, în rîndurile de față, să semnalăm apariția unei cărți scrisă cu pasiune, competență și discernămînt critic, după cum am vrut să remarcăm faptul că Editura Muzicală și Editura în limbi străine, care au tipărit această lucrare, s-au străduit să o prezinte cititorilor în condiții grafice excelente. Dumitru Dancu și A. V. Diaconu care au îngrijit apariția volumului în editura în limbi străine, au adunat un material iconografic de o excepțională valoare (fotografii, reproduceri de artă plastică, facsimile, afișe, programe etc.) în mare măsură inedit sau foarte puțin cunoscut. Ales cu mult gust și pricepere, el ne oferă o imagine vie a activității lui Enescu, a raporturilor sale cu oamenii și a marilor sale succese artistice. Satisfacția lecturii se împlinește astfel cu bucuria de a avea înaintea ochilor o lucrare de artă în adevăratul înțeles al cuvîntului, sobră, elegantă, instructivă și prin materialul ilustrativ conținut.

Această realizare ne arată încă o dată că numai astăzi George Enescu este prețuit în adevărata lui valoare în țara noastră.

Valeriu Rîpeanu

Început de stagiune la Reșița

La 20 septembrie, Teatrul de stat din Reșița a deschis noua stagiune cu premiera „Rețeta fericirii", piesă în trei acte de A. Baranga, în regia lui E. Vancea.

Alegerea pieselor noului repertoriu a avut în vedere critica adusă activității din anul trecut, cînd s-au făcut concesii neprincipiale, prin reprezentarea unor lucrări dramatice vetuste, depărtate de problematica zilelor noastre. De aceea, pregătirea noii stagiuni a devenit o muncă de mare răspundere în fața oamenilor muncii, pentru care teatrul trebuie să fie tribună de educație revoluționară.

La 7 Noiembrie, Teatrul de stat va oferi spectatorilor lucrarea lui M. Gorki „Vassa Jeleznova".

In repertoriul bogat sînt înscrise piese ale scriitorilor noștri lucrări aparținînd dramaturgiei sovietice și din țările de democrație populară, piese clasice din tezaurul literaturii romînești și universale.

Cu ocazia aniversării celor zece ani de la înființarea Teatrului de stat – care va avea loc anul acesta – conducerea teatrului a luat inițiativa achiziționării unei piese inspirată din însăși viața și activitatea muncitorilor reșițeni, din efortul lor pentru construirea socialismului.

La începutul noii stagiuni, iubitorii de teatru vor reține un fapt emoționant: dorința de a deschide stagiunea, odată cu marile teatre, a unei echipe de amatori din Rușchița, important centru minier din regiune, unde își desfășoară activitatea două întreprinderi cu caracter republican: mina de plumb și zinc și cariera de marmură.

Colectivul acesta de entuziaști a pregătit, printre alte spectacole, comedia tragică în trei acte „Patima roșie" de M. Sorbul cu ajutorul Teatrului de stat din Reșița.

D. Ceserean

六亿 600,000,000

LI BAO-DE

Pe-un vas de pescuit

Departe țărmul ni se-ascunde.
Tăcută marea ne-a primit.
Și-n apă, iarăși, de pe punte,
Năvoadele le-am azvîrlit.

Te uiți pe-ntinsul mării lucii:
E pace, liniște-i aci ?...
Nu. Pentru noi, osteni ai muncii,
Și marea-i cîmp de bătălii.

Ca vestea bună-ntr-o fereastră
Un cîntec sună-n bolta-albastră:
„In largul mării noi pornim...
Muncim. Puterea e a noastră.
Puterea noastră-i că muncim!"

Din plasă, un morman de pește
Pe punte crește nesfîrșit
Se zbate, tremură, sclipește, —
Măreț lingou de-argint topit.

Cîntind ne-ntoarcem către coastă.
De cîntec plină-i bolta-albastră:
„Poftim ce mai vînat... Poftim!
Muncim. Puterea e a noastră.
Puterea noastră-i că muncim..."

Mai zdravăn ținem cîrma-ntr-una
Și-n cel mai greu și-amarnic ceas,
Cînd ne întîmpină furtuna
Izbind cu furie în vas...

Mergînd 'nainte, noi știm una:
...Popor călit în lupte mari,
Sîntem mai tari decît furtuna,
Sîntem nemărginit de tari.

In romînește de **Cicerone Theodorescu**

EMI SIAO

Steagul Roșu din stepă

In vizită la cooperativa
agricolă „Steagul Roșu".

Ca un ocean verde
Cît vezi cu ochii, nemărginire,
Cîmpie verde, fără de sfîrșit.
Ca un vapor pe mare
Mașina noastră înaintează.

Am rătăcit drumul prin stepă
Se leagănă mașina în dreapta și în stînga
Pe un cal zburînd
Un călăreț ne călăuzește.
„Jeepul" avîntîndu-se în urma calului
Nu-i poate întrece goana.

Iată-ne ajunși.
Președintele ne întîmpină;
Frumoase mongole
Cu rochii lungi și păr împodobit,
Aduc ceai aromind în castronașe de lapte;
Și președintele povestind, întîmplări...

Deodată pătrunde de-afară
Vigurosul nechezat al cailor și răgetul măgarilor —
Femeile și copiii mongoli fac demonstrații de călărie;
Cu vaci olandeze și oi de Caucaz,
Vin acasă tinerii chinezi.

Fiți fericiți mongoli și hani *) din stepa întinsă,
Vă urez din inimă dragi surori și frați.
Păstrați prietenia voastră
și dezvoltați gospodăria îmbelșugată.

In romînește de **Aurora Cornu**

*) han — naționalitatea chineză majoritară

VA IA-PIN

Unealtă-i pana dar și armă

O lume naltă și-alta-o sfarmă!
Menirea asta ți-i, poete!
Unealtă-i pana dar și armă,
Lovește în dușman cu sete.

Tu nu cu vorbă tremurîndă,
Nici cu văpseli amețitoare,
Iți duci norodul la izbîndă
Și-n lume faci să fie soare.

Ca floarea versul tău să-ncînte
Dar dur să fie ca o stană
Și ca un fulger să se-mplînte
In tot ce-i inimă dușmană!

In romînește de **Victor Tulbure**

Iată o recoltă bogată Foto Cian-Iun-Lei

Marea China populară

Intreaga omenire, într-adevăr rațională și de bună credință, privește cu îngrijorare și cu o legitimă indignare nesăbuitul atac pornit în toate formele, diplomatice și de directă agresiune, de intimidare, de către S.U.A. împotriva Chinei populare. Urzelile sînt multiple și sînt astfel calculate încît să prezinte un întreg sistem menit să impună respect unora, iar pe alții să-i tîrască în aventură. Și totuși, privit de aproape, acest întreg sistem ce elementar e în cauzele sale și ce învechit ca metode! Elementar, pentru că acel „interes vital" de care vorbesc agitatorii din S.U.A, interes de la celălalt țărm al Pacificului pînă la coasta chineză — nu e altceva decît ahtierea după pierduta piață chineză; vechi, pentru că se încearcă a se impune acest punct de vedere „colonialist" de pe pozițiile de forță, față de un popor de 600.000.000 de oameni care astăzi și-a găsit, prin socialism, adevăratul său drum și independența națională și economică. Mi s-a întîmplat să văd de curînd, pe ecranul unui cinematograf, un mare miting de protest la Pekin. A fost în sală, la priveliștea desfășurării acestui miting, ca o respirație adîncă ce întovărășea o surprindere și o admirație. Se umpluse ecranul și se adîncise parcă pentru imaginea a zeci de mii de oameni. In peisajul tipic al capitalei chineze, cu poduri înălțate în vîrf de săgeată, peste canale largi cu apa liniștită, pe ulițe, pe piețe, era revărsarea, pînă în zare, atît cît putea să cuprindă pînza, a unui popor calm, disciplinat, hotărît, conștient. Marea China populară, căreia i se tăgăduiește dreptul de a sta la O.N.U. ca mare putere, își trimitea imaginea de la mii de kilometri pînă la noi. Și filmul aducea, odată cu această imagine, și profilul moral al marelui popor chinez. Astăzi China își construiește singură ustensilele pentru exploatarea imenselor sale zăcăminte petrolifere, tractoarele pentru una dintre cele mai bogate recolte, vasele de la 5000 la 10.000 de tone care să străbată oceanul, furnalele pentru industria siderurgică, locomotivele cu aburi și electrice pentru o rețea de căi ferate ce cuprinde întreaga țară și pînă la primul reactor atomic și ciclotroni experimentali.

Față de marea China populară de astăzi, putere care garantează pacea și un echilibru în Extremul Orient, S.U.A. care nu pot smulge nici un cîștig din liniștea din Pacific, au păstrat o tristă marionetă: pe Cian Kai-și. Din cînd în cînd îl reînvie și încearcă să-l legitimeze. Lui îi dau bani, avioane și flota a 7-a, cerînd la Varșovia tot Chinei populare „încetarea focului", încercînd să smulgă insulele de coastă ale puterii continentale de azi, iar doamnei Cian Kai-și, readusă și ea la viață, îi dăruiesc mașini și blănuri, căutînd s-o facă chiar în America propagandista agresiunii. „Stilul american" e multiplu, dar demodat. Totuși acțiunea aceasta de pe așa-zisele „poziții de forță", împotriva căreia se ridică glasuri de pretutindeni și chiar din America, neliniștește lumea. E timpul să înceteze jocul acesta dublu de acțiune fals diplomatică și militară. China populară trebuie să intre în drepturile ei legitime cu respectarea mării teritoriale, iar S.U.A. trebuie să renunțe și să pună capăt himericelor, dar primejdioaselor întreprinderi, retrăgîndu-și forțele din strîmtoarea Taivanului și, odată cu ele, și lăcomia, și gustul de aventură, și dorința de a mai plimba torța marilor incendii posibile și de prin alte părți ale lumii. Orice acțiune de acest fel de acum nu va mai putea fi decît încercarea unor socoteli greșite.

Ion Marin Sadoveanu

Ziua eliberării Șanhaiului

1.

N-am liniște... Ce-o fi cu mine?
De sînge inima-mi se-ncarcă.
Oricît l-aș îndemna eu bine,
Condeiul meu nu scrie parcă.
Imi caut cărțile și, iată,
Ziaru-l răsfoiesc de zor.
E-aproape clipa așteptată
Și viața-mi sare-ntr-ajutor.
Căci, împrejuru-mi cîntă, vastă,
Intreaga țară triumfală.
Mă ia cu sine în această
Sonoră, caldă îndrăzneală —
Cu fabrici, mine, drumuri noi
In strălucire de tablouri,
Cu ape lungi și umbre moi,
Cu pescăruși țîșnind spre nouri,
Cu mîndra viață de la noi!

2.

Și-n China, -n celalt colț de lume,
Ai noștri sînt victorioși!
Se-nalță un eroic nume
Și flutură drapele roșii.
Cum să fiu trist sau istovit
Cînd noi înaintăm spre Sud?
Uriaș popor, slăvit Partid,
Și tu, Mao Țze-dun, — salut!
Tu, ce-ai spart porțile-n Șanhai,
Vitează-armată populară
Și gîndul meu l-întinereai!
— Și-nchipuirea-mi iarăși zboară.
Seninătatea mi se-ntoarce
In inimă, întreagă.
Fuioare blînde vîntul toarce
Și iarba prinde vlagă.
Intr-un același veac sublim
Trăim noi, cot la cot,
Și viitorul ni-l clădim
Alături, peste tot.
Iar bucuria, — așa mi-e dat:
S-o simt cum mă-nconjoară,
Spre muncă mă îndrept, curat,
Mă lupt, mă strădui și mă bat
Pentru iubita-mi țară.

Szemler Ferenc
în romînește de **Nina Cassian**

Culorile cîntă

Uriaș asiatic,
sînt azi pe cîmpiile tale.
Ințelept de milenii chineze,
tăcut ca surîsul statuilor,
sînt azi în palatele tale.
Poet de milenii de jaduri,
puternic ca tînăra lume,
sînt azi în grădinile tale.

Uriaș asiatic,
culorile tale cîntă:
albul melodios al zăpezii din stampe
și floarea de măr la serbarea lui Mai;
albastra veghe-a veșmintelor simple
lîngă neliniștitul Pacific;
galbenul lin legănat în lanuri de-orez
și, domoale-ntre diguri, apele Fluviului Galben;
și
lîngă purpura vechilor ziduri,
fîlfîitul roșu de-Octombrie...

Veronica Porumbacu

Zidul chinezesc

E zidul azi puternic și-i tare cum granitul,
și-i necuprins sub cerul pierdut în depărtări —
să-l dărîmați zadarnic vă ascuțiți voi rîtul
scormonitori de moarte veniți pe negre mări.

Corăbiile voastre cu tunuri încărcate,
și ochii-nsîngerați, înveninați de ură,
zadarnic vor s-aducă durerea, trista noapte —
de neclintit e zidul și fără de spărtură.

Avertisment

Noi știm a țese pînza, mătasea cea curată,
și-n fildeș știm a pune bogată strălucire —
dar am deprins a ține și pușca încărcată,
țintind în piept dușmanul setos de cotropire.

Ni-s dragi holdele-n aur și fluviile-ntinse,
pădurile de bambus și cerul fără pată —
la ochi să punem arma ni-s mîinile deprinse
cînd libertatea Chinei se cere apărată.

Ni-i cîntecul pe buze, în nări aroma pîinii,
și-n inimă îndemnul partidului iubit —
și-om ști a detuna din praful ce străbunii
l-au inventat să sfarme și piatra de granit.

Ștefan Gheorghiu

Vitejii apărători ai Chinei

De cîteva săptămîni, zi de zi, ziarele vorbesc de noi urzeli și provocări. Domnii imperialiști americani au ieșit iar la drumul mare.

De astă dată, cu binevoitorul concurs al colegilor lor diplomați, „la margine de prăpastie", politicieni „în pragul războiului", strategii șantajului atomic și ai jocului cu moartea și-au pus în plan un cîmp mai larg de activitate, un obiectiv „tocmai pe măsura" poftelor domniilor lor. E vorba de China populară. China, cu imensitatea teritoriului său, cu uriașa sa populație de 600 de milioane. China care le-a scăpat de sub ghiare și căreia nu-i mai iartă acest lucru și mai cu seamă de loc nu se pot împăca cu o „pierdere definitivă"... De aceea au invadat și insula Taivan; de aceea se cramponează să nu „piardă" insulele de coastă...

Este absurd să discutăm pretențiile acestor domni asupra străvechiului pămînt chinez, trup din marele trup al patriei... Temeiul și tot eșafodajul lor de argumentări asupra necesității unei prezențe active a soldaților americani în Taivan, în insulele de coastă, este o înșiruire ridicolă și rușinoasă, precum ridicol și rușinos este și sloganul deseori repetat de acești domni, că securitatea coastelor S.U.A. trebuie împinsă și păstrată cu puternice capete de pod pînă la mai bine de 10.000 km. înspre răsărit.

Nu ca să analizez această prezență acolo, care nu merită alta decît dispreț și nici ca să aduc o nouă mărturie despre nemăsuratele pofte și știuta dorință de jaf a acestor domni, nu pentru aceasta am luat condeiul în mînă — ci ca să însemn cîteva cuvinte despre memorie, despre aducere aminte.

In primăvara aceasta mi-am petrecut o lună în Coreea. Am vizitat cum e și firesc Panmunjon, localitatea unde s-a semnat armistițiul. Cu acest prilej i-am putut „admira" și pe bravii „M.P.". I-am văzut de aproape pe acești „militari" cu nelipsitele lor barăci metalice care se montează cu tot necesarul: pat, masă, nu fără scaunul fotoliu care se rotește în jurul axei sale și desigur sobița cu petrol și conservele, ouăle praf și ciocolata și coca-cola. Cu de toate sînt pregătiți. Și cu armament, desigur...

Dar în fundul văilor, la margine de drum, peste tot, de-a lungul călătoriei mele prin Coreea, mă întîlneam mereu cu cîte un alt tanc S. U. A. „Schermann", „așezat pe spate" și așteptînd să fie expediat către cuptoarele oțelarilor — cum și printre mormanele de fier vechi, am întîlnit nu odată ustensile metalice întocmai celor văzute în baraca „M.P."-ului de la Panmunjon.

Am mai avut prilejul să-i văd pe acești domni războinici luptînd — adică mai corect predîndu-se. Imi amintesc și acum de acea fotografie din Casa de odihnă de la Țu-Ol: fotografia era darul unui voluntar chinez în trecere. Se vede bine că fotografia a fost luată pe viu.

Anonimul fotograf, un îndrăzneț dintre voluntarii chinezi, a imortalizat o scenă din munții Kin-Gam. Un grup de voluntari chinezi a înconjurat un regiment american cu efectiv de război și i-a făcut prizonieri. Fotografia îi reprezintă pe războinicii domni cu chipurile fără expresie sau copleșiți de o animalică groază: unii părăsindu-și pozițiile și grăbindu-se să arunce tot de pe ei, alții înaintînd înspre obiectiv cu mîinile ridicate, bucuroși că au scăpat numai cu atît.

I-am văzut și pe voluntarii chinezi. Nu numai grupul din fotografia de care am amintit, ci am asistat la reîntoarcerea în patrie a unui prim eșalon de voluntari... Nu pot să nu vorbesc de ordinea desăvîrșită, de ținuta lor, de zîmbetul lor calm și care mărturisea o cinstită și bogată viață sufletească.

Și cu oamenii aceștia care s-au ridicat cu tot poporul ca un singur om, cu asemenea oameni vor să lupte domnii războinici americani?

Să-și amintească de crizele de disperare de pe munții Kîm-Gam! Ei, războinicii de pomină, care nici pe front nu se puteau dispensa de sobița cu petrol ori de coca-cola sorbită pe scaunul fotoliu care se învîrte în jurul axei sale, ei îndrăznesc să stea față cu tăria morală, cu fierbintele patriotism și înalta conștiință a omului Chinei noi?!

Să ia seama!

Mihail Davidoglu

ÎNSEMNĂRI DESPRE TEATRUL CHINEZ

I

In China teatrul este o necesitate acută care ține de viața omului. Omul simplu chinez tinde la cea mai deplină înțelepciune iar teatrul este o vastă enciclopedie filozofică, cu muzică și costume, în care de foarte multe veacuri se caută soluții în problemele capitale ale vieții. Caracterul fantasmagoric și ermetic care a fost atribuit din ignoranță sau rea voință teatrului chinez, este invenția unor „specialiști" europeni neinformați, fuduli și mărginiți. Efectele magice chiar sînt convenționale și exterioare esenței realiste a acestei bătrîne arte care și-a păstrat netulburată ingenuitatea și sinceritatea. In fața estradei de scînduri și în sunetele viorilor chinezești, spectatorul s-a obișnuit din tată în fiu să stea de vorbă cu personajele piesei despre chestiuni arzătoare care i se pun fiecărui om. Intîlnirile dintre eroii ficțiunii dramatice și semenii lor din sală, au loc în cadrul unui ceremonial cordial dar sobru și care începe cu prezentarea fiecărui personaj la intrarea sa în scenă. După ce se fac astfel cunoscuți, oamenii de pe scenă povestesc celor din staluri cu expresivitate o parabolă cu adînci înțelesuri morale. Cele mai vechi opere chineze trebuie să fi fost cîndva creații de mare actualitate, întrucît ele se referă la fapte și moravuri ale vremii cu cea mai desăvîrșită limpezime. Este un fapt obișnuit în creațiile tradiționale ale teatrului chinez ca într-un moment dificil al acțiunii unul dintre protagoniști să facă apel la istorie, comparînd fapte mai vechi cu noi întîmplări. Cadrul istoric al acțiunii se precizează astfel dînd un puternic relief social tipurilor și conflictelor dramei chineze.

Teatrul chinez s-a format ca cel mai complet și cel mai popular gen al artei naționale. Cel mai complet, pentru că, îmbinînd într-o sinteză unică poezia, muzica, dansul, plastica măștilor și decorația costumelor, a creat un amplu registru polifonic pentru pronunțarea în imagini artistice a marilor adevăruri. Cel mai popular gen tocmai din pricina marilor virtuți ale acestui mănunchi de farmece nevinovate care operează direct asupra oricărui spectator, comunicîndu-i fapte de viață care-l privesc și care prin urmare îl captivează. Cunosc cîteva personaje ale teatrului vechi care au devenit deosebit de familiare bătrînilor ca și copiilor, tineretului ca și celor în puterea vîrstei și înțeleg foarte bine de ce. Suen-U Kong, regele maimuțelor, este un Păcală cu puteri magice, care nu se teme de nimeni și de nimic. Posesor al unei minți ascuțite și ale unei inimi pure, Suen-U-Kong este o încarnare sclipitoare a spiritului de revoltă împotriva nedreptății, răutății și tiraniei. Judecătorul Pao-Seng, care apare în numeroase piese tradiționale, este la rîndul său un sol grav și implacabil al dreptăți, în numele căreia elaborează maiestuos și cu prestigiu sentințe care lovesc fără cruțare pe cei vinovați de a fi atentat la fericirea și demnitatea celorlalți. Șotiile lui Suen-U-Kong ca și rechizitoriile înțelepte ale lui Pao-Seng au răspuns, prin caracterul lor justițiar, năzuințelor celor umiliți veacuri de-a rîndul și au cîștigat pe bună dreptate o largă popularitate. Mu-Ku-in, fata urgisită, care devine șeful temut al unei bande de briganzi, Liu-Re, tăietorul de lemne care se luptă cu zeii pentru a-și redobîndi dragostea și atîtea alte figuri ale teatrului chinez clasic, s-au născut din dorinți și doruri aprige, ca toți eroii de origine folclorică.

Izvoarele teatrului chinez care are o istorie milenară sînt neîndoielnic de esență populară, dar creația folclorică n-a prezidat numai nașterea fiecărui gen de teatru. Pe drum, după ce teme fără de autor au căpătat noi aripi în operele scriitorilor cu nume, folclorul n-a încetat să vegheze și să intervină în destinul operelor teatrale, corectîndu-i competent pe marii artiști clasici și îmbogățindu-le postum vechile creații. Tutela continuă a folclorului s-a exercitat și pe alte căi. Cele mai multe dintre stilurile teatrului chinez își împart istoria în două etape: înainte și după „intrarea în oraș". Părăsind satul, fiecare stil a adus cu el parfumuri care s-au răspîndit și asupra celorlalte rude aflate în orașe, iar genurile cu stagiu citadin au intervenit la rîndul lor în ținuta și grațiile proaspeților veniți. Poporul chinez a însoțit pas cu pas istoria teatrului său pe care a dirijat-o cu înțelepciune către marile sale victorii morale.

Caracterul popular al teatrului clasic a facilitat dezvoltarea mereu mai pronunțată a caracterului cetățenesc al teatrului modern. Epoca istoriei contemporane a pus în fața teatrului probleme tulburătoare pe care oamenii înaintați ai scenei s-au străduit să le rezolve cu succes. Pe lîngă cele 320 stiluri ale vechiului teatru, a apărut în urmă cu 51 ani, teatrul dramatic de inspirație europeană. Scriitori de teatru care au însoțit revoluția chineză în toate etapele sale, cei care au fost alături de combatanți în războiul anti-japonez și în războiul de eliberare, au creat opere remarcabile în toate stilurile tradiționale ca și în maniera modernă. Dezvoltînd tradiția peregrinărilor proprie trupelor teatrale din vechime, noile echipe de interpreți au adus în cele mai diferite sectoare ale frontului farmecul jocului scenic, așteptat pretutindeni ca o mare sărbătoare.

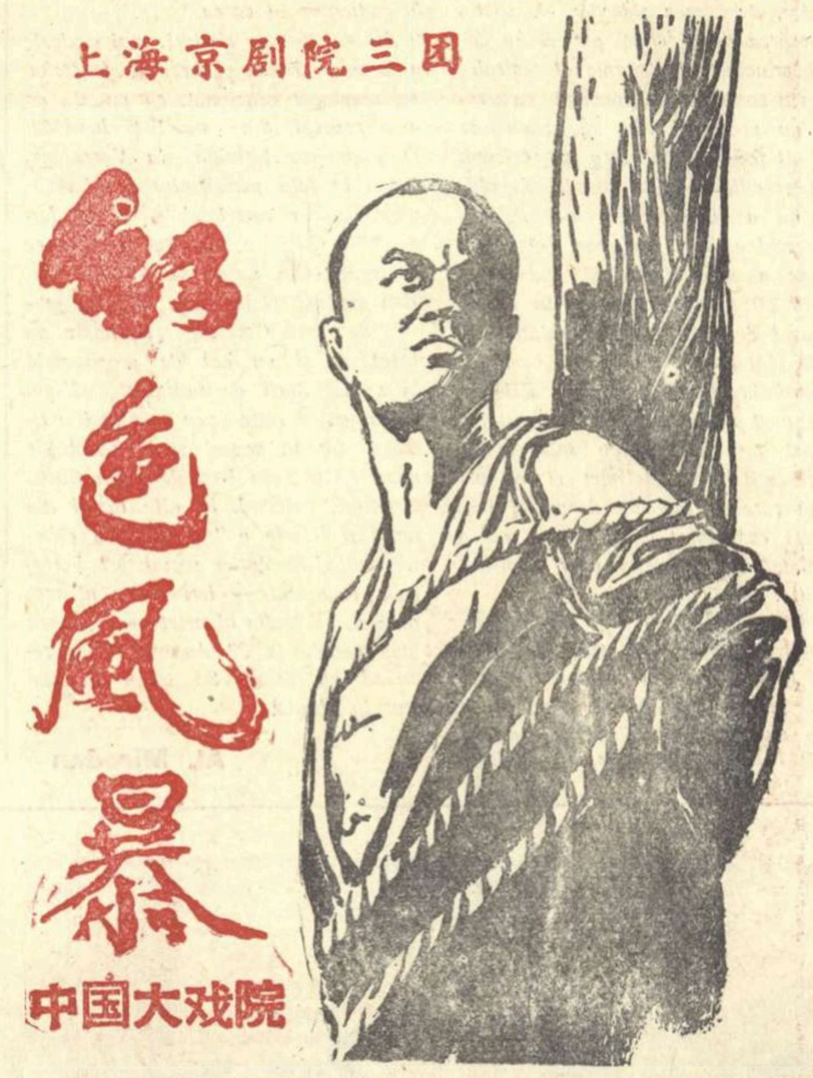

上海京剧院三团
红色風暴
中国大戏院

Coperta programului la spectacolul „Furtuna roșie", piesă despre lupta eroică a comuniștilor înainte de eliberare (Teatrul Dzin-Cin din Șanhai)

Intr-un tablou din expoziția vieții lui Lu-Sin am văzut imortalizat un spectacol de teatru de la începutul veacului, o reprezentație emoționantă, pe un postament șubred, la cotitura unui fluviu. Țăranii ascultau opera în jonci largi și scorojite, iar actorii cîntau sprijiniți parcă pe geana roșiatică a orizontului. Au trecut anii și în timpul campaniei de izgonire a bandelor lui Cian Kai-și, actorii se strecurau prin vechi șanțuri de apărare părăsite, tăind linia frontului pentru a duce în ținuturile încă ocupate mesajul fortifiant al partidului. In acei ani și astăzi, în perioada construcției pașnice, caracterul popular al teatrului vechi chinez a fost simțitor lărgit și amplificat. Apropierea de faptul cotidian, de sarcinile cele mai actuale ale maselor populare, s-a produs în zeci și zeci de chipuri, căutîndu-se mijloace dintre cele mai potrivite pentru a ataca în acorduri impresionante nu numai vechile arii duioase, dar în primul rînd simfonia inedită a patriei socialiste.

V. Mîndra

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39. 36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ŢARILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 41 (239) - joi 9 octombrie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

Luna prieteniei romîno-sovietice

Cei mai buni prieteni

Luna prieteniei romîno-sovietice, premergătoare marii sărbători aniversare a Revoluţiei din Octombrie 1917, a devenit una din tradiţiile adînc săpate în sufletul poporului romîn. Această lună dă un profil deosebit calendarului nostru cultural, definind an de an tot mai precis poziţia noastră pe drumul socialismului, progresul relaţiilor noastre cu Uniunea Sovietică, eliberatoarea poporului nostru, popor ce s-a ridicat şi el cu armele împotriva jugului fascist, participînd la zdrobirea hitlerismului în Europa. Intensificarea multiplă a acestor relaţii de prietenie, sporite mereu de la eliberare şi traduse în schimburi economice, culturale şi într-o strînsă colaborare pe tărîm politic, constituie o explicaţie esenţială a succeselor noastre istorice din ultimii 14 ani şi o garanţie a existenţei şi dezvoltării noastre în viitor ca stat liber, cu o structură socială ce combate şi exclude prin luptă exploatarea de către om pe plan intern, iar pe plan extern se angajează cu hotărîre pentru menţinerea şi consolidarea păcii popoarelor.

Aceste relaţii de prietenie romîno-sovietică, altoite pe fiinţa viguroasă a poporului nostru cu puternice tradiţii revoluţionare, duse încă înainte de Revoluţia din Octombrie 1917 de democraţii romîni, neînduplecaţi în lupta lor şi pricepuţi în dirijarea clasei muncitoare şi în îmbinarea intereselor ei cu ale ţărănimii nevoiase din trecut, au dat ţării noastre un mare prestigiu şi oamenilor muncii de la noi un nou simţ al demnităţii istorice, al misiunii lor de a-şi transforma nu numai viaţa după învăţătura leninistă şi după experienţa sovietică, ci şi de a contribui activ la lupta pentru pace pe plan mondial, la întărirea internaţionalismului proletar în întreaga lume.

Luna prieteniei romîno-sovietice nu este pentru noi numai un prilej de reculegere în amintirea luptei duse de poporul nostru alături de armatele sovietice pentru doborîrea fascismului în Europa, nici numai o cinstire a permanentului ajutor primit din Uniunea Sovietică şi a viului schimb cultural şi economic dintre ţările noastre, ci şi un prilej de intensificare a relaţiilor noastre prin manifestări largi de masă şi prin contact mai strîns, ţinînd seamă de ceea ce s-a produs nou, pe toate tărîmurile, în cursul anilor, pînă la etapa actuală, ca rezultat al muncii oamenilor sovietici, sub conducerea gloriosului lor partid comunist. Tocmai acest lucru este cel mai important, anume ca pe scară de masă conştiinţele oamenilor de la noi să fie fecundate sărbătoreşte de cunoştinţele despre tot ceea ce în ritm gigantic realizează pe tărîm economic, tehnic, ştiinţific, popoarele sovietice în marşul lor către comunism.

Lupta ideologică face implicit, îndeosebi în zilele noastre, parte din acest marş, care va fi al întregii

Mihai Beniuc

(Continuare în pag. 6)

Spre visul de aur

Octombrie a devenit prin tradiţie Luna prieteniei şi a gratitudinii romîneşti faţă de prietenia şi sprijinul pe care în atîtea chipuri ni le-au arătat marii noştri vecini răsăriteni. Luna prieteniei, premergînd aniversarea lui 7 Noiembrie, este şi un examen de conştiinţă şi mărturisirea unui crez.

In numele tuturor inimilor libere dinainte şi după anul 1917, Romain Rolland găsea neuitate formulări săpate în aramă: „Revoluţia sovietică a fost de mult visul înflăcărat al minţilor iubitoare de libertate, care se revoltau de nedreptatea socială şi nădăjduiau un regim social mai uman. Noi am purtat visul acesta în atmosfera sufocantă din anii dinaintea războiului şi din anii furtunii ucigaşe. Numai speranţa în realizarea acestui vis ne-a mai lăsat să trăim. Aşadar Revoluţia din Octombrie e născută şi din credinţa noastră. Victoria ei e şi a noastră. Soarta noastră e legată de soarta ei. Noi îi aparţinem. Ea ne aparţine".

Derivată din ideile Marelui Octombrie, ne aparţine şi ne este cu deosebire scumpă azi noţiunea prieteniei între popoare — prietenia ca scut al lumii noi.

De la „omul care a făcut cel mai mult pentru oameni", de la Lenin încoace şi prin însuşi exemplul vieţii, gîndirii şi faptei sale, se poate înţelege mai bine că numai operele cu adevărat însemnate şi numai perpetuarea acestor opere în memoria urmaşilor asigură eternitatea eroilor şi realizărilor omeneşti. Iar această memorie este singura eternitate adevărată a oricărei fiinţe sau fapte demne de cinstire şi de răsplată.

Fără îndoială că ideea prieteniei între popoare, sădită de conceptele filozofice care diriguiesc întreaga politică de stat a Uniunii Sovietice, va rămîne cu rădăcini imperisabile în inima oamenilor şi va rodi înmiit peste vreme.

Cu treizeci de ani în urmă, nedespărţitul tovarăş al „forţelor de jos", dar şi al nostru al fiecăruia, Maiakovski, spunea cum ar spune şi acum:

Trec
zilele grele de azi
se vor duce...
De sîrg,
vor da anii
— în vara Comunei —
în pîrg
şi florile roşii de-octombrie-or aduce
fericirea pe lume,
prea rîvnitul fruct dulce.

E adevărat că fantome cu ochii sticloşi se exersează

Cicerone Theodorescu

(Continuare în pag. 6)

BOGATĂ ACTIVITATE EDITORIALĂ

Cu prilejul deschiderii lunii prieteniei romîno-sovietice, ne-am adresat scriitorului Aurel Mihale, director general al Direcţiei Generale a Editurilor din Ministerul Invăţămîntului şi Culturii, rugîndu-l să ne vorbească despre cărţile ce vor apare cu acest prilej.

— Luna prieteniei romîno-sovietice — *ne-a spus tov. Aurel Mihale* — a devenit o sărbătoare scumpă a poporului nostru, prilej de manifestare a sentimentelor de adîncă recunoştinţă pe care toţi oamenii muncii le poartă ţării socialismului victorios şi de cunoaştere multilaterală a experienţei sale bogate. In fiecare an editurile noastre se străduiesc să dea în acest răstimp cititorului cărţi deosebit de interesante din literatura sovietică şi clasică rusă, prezentate în traduceri de înaltă calitate şi în condiţii grafice excelente.

Bineînţeles că nu e vorba de o campanie ocazională şi de moment. Editurile au grijă în permanenţă să pună la îndemîna tuturor categoriilor de cititori, în tirajele cerute, cărţile sovietice de un nepreţuit ajutor în munca lor de zi cu zi. Trebuie să amintim încă o dată importanţa cărţii sovietice care ne dă un sprijin eficace în rezolvarea problemelor construirii socialismului în ţara noastră. Cartea politică, beletristică, de artă, tehnică — tradusă din limba rusă — ne oferă nouă, tuturor, prilejul să cunoaştem un bogat izvor de realizări. Mesajul cărţii sovietice însufleţeşte pe cititori, comunicîndu-le nobilele idei ale umanismului socialist, dîndu-le pildă de eroism, abnegaţie şi elan constructiv. Toate generaţiile află în cartea sovietică răspuns problemelor de mare interes, află soluţii în practica activităţii lor. Scriitorii au învăţat nespus de mult din lectura operelor realismului socialist şi cunoaşterea maeştrilor literaturii sovietice a fost pentru ei un nepreţuit ajutor în orientarea creaţiei pe făgaşul artei adevărate, legate de năzuinţele poporului.

Luna prieteniei romîno-sovietice — *a adăugat tovarăşul Mihale* — va însemna un spor considerabil în activitatea de tipărire a literaturii sovietice şi clasice ruse. Am vrea să relevăm munca deosebită depusă de redactori, traducători, ilustratori, muncitori tipografi care s-au străduit ca lucrările incluse în planul editorial să apară la timp şi în cele mai bune condiţiuni grafice. Ne vom bucura de apariţia a numeroase volume din diferite domenii de specialitate, toate marcînd adevărate evenimente ale vieţii noastre culturale.

Trecînd la răsfoirea planului editorial, tovarăşul Mihale s-a oprit mai întîi asupra cărţilor tipărite de Editura politică: trebuie semnalată apariţia volumului 37 din colecţia „Operelor" lui V. I. Lenin, de asemenea, şi a volumului de „Corespondenţă militară" purtată de marele învăţător al omenirii muncitoare. In aceeaşi editură va apare şi lucrarea lui S. Draghilev intitulată „Criza generală a capitalismului".

Ne-am oprit apoi, cum era şi firesc, asupra lucrărilor de literatură. Mai întîi,

Reporter

(Continuare în pag. 6)

Mîine seară—jucăm!

Ucrainenii nu sînt în general oameni prea expansivi. Au gestul şi vorba măsurate. Ospitalitatea lor însă, îndată ce-i cunoscută, n-o mai uiţi toată viaţa, iar entuziasmul lor nu are margini atunci cînd ceva le place cu adevărat. Toate aceste lucruri ni le spunea directorul teatrului din Zaporoje, în timp ce trenul ne purta de la Ungheni spre oraşul de pe Nipru. Ni le spunea ca un avertisment şi ca o făgăduială. Şi am putut să constat adevărul spuselor sale la faţa locului. Trenul s-a oprit la 5 dimineaţa într-o gară unde ziua se îmbina cu noaptea şi unde ne aşteptau zeci de oameni cu buchete de flori: actorii teatrului din Zaporoje care aveau să ne găzduiască şi să ne farmece cu dragostea lor, 7 zile. In prima şi a doua zi n-am jucat teatru. Echipa noastră tehnică pregătea decorurile pentru reprezentaţii, făcea manevre şi repetiţiile de lumină. Restul colectivului avea prilejul să cunoască una dintre monumentalele opere ale epocii sovietice, hidrocentrala de pe Nipru, să facă o fermecătoare şi de neuitat călătorie pe marea de acumulare şi prin ecluzele acestei gigantice construcţii socialiste sau să guste farmecul unei toamne printre mesteceni, pe plaiurile gospodăriei colective „Ilici" din satul Bielanka. Pretutindeni, oriunde apar actorii romîni, feţele se deschid, braţele se umplu ca prin farmec de flori şi prevederile directorului de teatru din Zaporoje sînt subit dezminţite: ucrainenii sînt cei mai expansivi oameni din lume! In a treia zi, trecem marele nostru examen: premiera „Scrisorii pierdute". Actorii noştri joacă parcă mai frumos ca oricînd, cu o vervă îndrăcită, şi ai jura că publicul le înţelege limba. Adevărul este că jocul artiştilor este atît de expresiv, încît căştile prin care se face traducerea încep să devină inutile. Jocul lui Grigore Vasiliu-Birlic, cu mimica lui inegalabilă, verva lui Finteşteanu, ritmul vertiginos al discursului lui Caţavencu interpretat de Niky Atanasiu, bonomia lui Giugaru, adresa fără pereche a replicilor lui Marcel Anghelescu, masca cetăţeanului turmentat, jucat de Costache Antoniu, ţinuta şi dezinvoltura lui C. Bărbulescu în Tipătescu, farmecul coanei Joiţica, pe care Elvira Godeanu o joacă mai frumos ca oricînd, stîrnesc entuziasmul publicului şi al cronicarilor care a doua zi scriu despre spectacolul nostru că este „de neuitat". A doua seară, „Anii negri" se bucură de o primire emoţionantă. Spectacolul este urmărit cu pasiune şi momentele cele mai caracteristice ale piesei sînt subliniate cu ropote de aplauze. George Calboreanu a avut o seară de teatru măreaţă. Actul întreg petrecut la Siguranţă, ca şi rechizitoriul final, au fost jucate cu mijloace artistice de o calitate cu totul şi cu totul deosebită. De asemenea, Aura Buzescu a impresionat pînă la lacrimi, şi aplauzele care au urmat tabloului penultim păreau să nu se mai sfîrşească. De un deosebit succes s-a bucurat grupul comic din actul II, replicile acestui tablou fiind subliniate cu hohote de rîs. Cronica de a doua zi este intitulată: «„Anii negri", o măiastră rezolvare a unei teme contemporane». De asemenea cronica l-a relevat pe Iulian Necşulescu ca pe un interpret de o deosebită fineţe şi sensibilitate.

Aşteptăm cu înfrigurare spectacolul al treilea cu „Revizorul", fiind vorba de o capodoperă a literaturii ruse, cunoscută atît de bine în patria celui care a scris-o. Mă sfiesc să vă trans

Aurel Baranga

(*Continuare în pag. 7*)

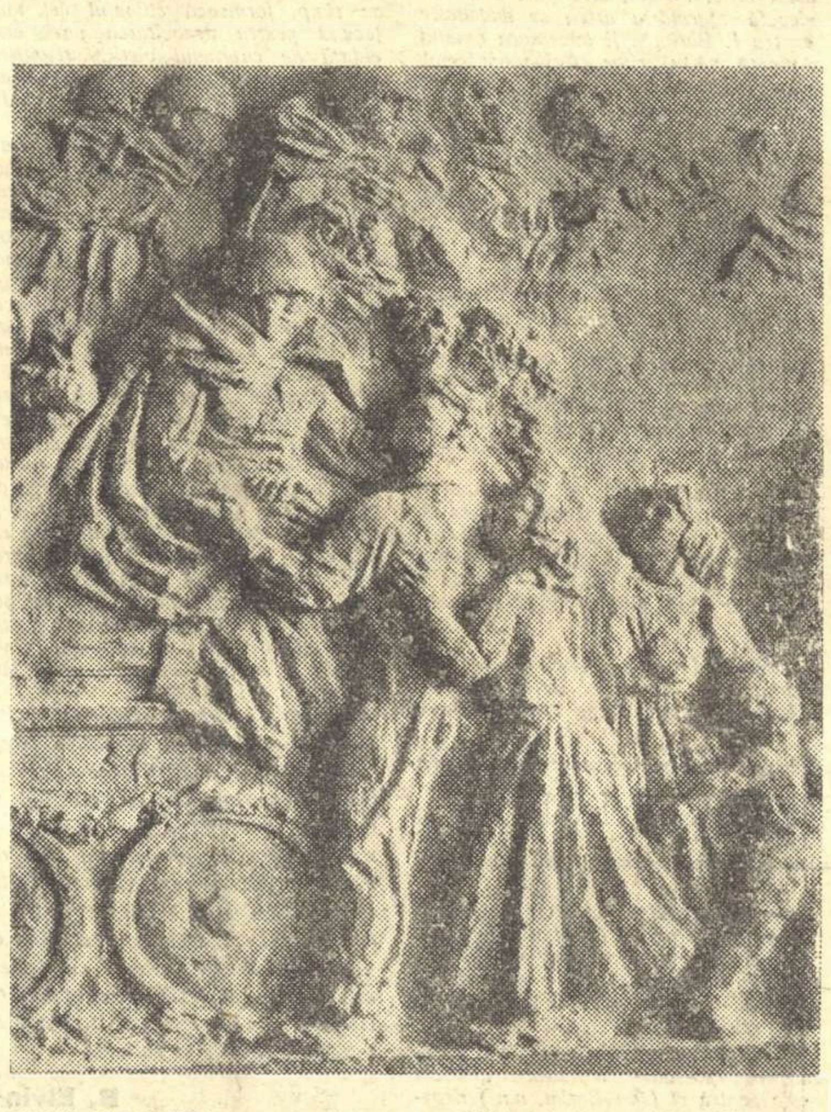

NAUM CORCESCU „Prietenie" (basorelief — fragment)

EROUL VREMII NOASTRE

Comuniştii şi creaţia mea

„Descoperirile" scriitorului, atîta timp cît el se află în prima fază a procesului de formare — neîntrerupt de altfel pe toată durata carierei sale, dar avînd de la un moment dat alte valenţe — riscă să fie subiective şi să repete cu mai multă sau mai puţină emfază, ori poate cu o cuceritoare sinceritate uneori, lucruri de mult consemnate, locuri comune în ştiinţa literaturii. Pentru că, oricîte cunoştinţe de teorie şi de istorie literară am avea, drumul practic al fiecăruia dintre noi poate repeta, uneori, etapele parcurse de înaintaşi: în afară de fericitele şi imprevizibilele excepţii ale geniului manifestat ca atare de la prima lui apariţie, fiecare se opreşte, la început, un timp, într-una din staţiile cruciale (rezultat final al activităţii unui scriitor sau al unui curent literar care a marcat ceva în evoluţia literaturii). E vorba deci de procesul de însuşire a tehnicii ca expresie a unui conţinut nou (despre „măiestrie" nu mă încumet să vorbesc deoarece nu ştiu ce este şi de multe ori mă agasează folosirea acestei noţiuni în chip de piatră filozofală; dar s-ar putea să fie acelaşi lucru) — rezultat al experienţei şi al frecventării îndelungate a hîrtiei albe. De pildă tehnica îmbinării destinelor în aşa fel încît să sugereze vasta şi practic infinita reţea de determinări de care vorbeşte adeseori Petru Dumitriu. De cea mai mare importanţă în această primordială etapă de formare a scriitorului mi se pare însuşirea artei de-a transmite semnificaţiile operei în aşa fel încît ele să decurgă organic din imaginea artistică, aşa cum liniştea, încrederea, emoţia propriei tale demnităţi parcă în acel moment redescoperită, te pătrund după ce au încetat ultimele acorduri ale unei simfonii de Beethoven. Pentru că noţiunea de „perspectivă" cu care realismul socialist a îmbogăţit estetica epocii noastre are un sens mult mai profund, major în adevăratul înţeles al cuvîntului. Neînţelegerea sensului ei profund duce la acele formule plate, uneori de-a dreptul ilariante, sărăcind în orice caz opera, în care printr-o abundenţă de „ochi care priveau încrezători", sau mai subţire: „o lumină ciudată, încă neîntîlnită se aşternu..." sau mai simplist: „natura într-un elan animist participînd cu voioşie, generozitate şi înţelegere la apoteoza eroului", unii încearcă să suplinească superficialitatea, neadîncirea şi în ultimă analiză neînţelegerea relaţiilor umane din care decurge perspectiva revoluţionară. Un final săltăreţ nu-e totuna cu optimismul de natură filozofică al gîndirii comuniste şi nici tragedia unui destin nu aruncă zăbranicul deznădejdii universale asupra operei în ansamblul ei (dacă n-am aminti decît „Pe Donul liniştit", sau „Tragedia optimistă"). (Intr-o altă paranteză fie spus, critica noastră are datoria să lupte împotriva tendinţei vulgarizatoare, vulgar-metafizice, de judecare a operei nu în ansamblul ei, nu în unitatea dialectică a imaginii artistice, ci rupînd la fiecare pas replici, personaje sau situaţii dintr-un ansamblu organic existent şi viu.)

In momentul actual, deosebit de important al literaturii noastre, reuşita scriitorului în formaţie e nemijlocit proporţională cu modul în care poate răspunde la problemele majore ale literaturii noastre: înfăţişarea actualităţii, oglindirea noului tip uman, omul comunist, care există, munceşte, gîndeşte, creează. *Vremea e severă.*

EPOCA ŞI EROUL

Fiecare epocă şi fiecare clasă îşi creează în literatură eroi după imaginea ei: tumultuoşi, luptîndu-se de la egal la egal cu destinul, zguduitori şi tragici în prăbuşirea lor; dominaţi de o furie a cunoaşterii în absolut şi incapabili de gest, ca şi cum gestul n-ar putea cuprinde, epuiza şi satisface dinamismul descoperirii raţionale; sfîşiaţi între datorie şi pasiune; rapaci, inumani, devoraţi de setea dominării celorlalţi; singuratici şi întorşi în ei, ca într-o lume oarbă în care legile gîndirii omeneşti sînt curse ascunse şi garduri de sîrmă ghimpată, sau puşcării, în care a lua o hotărîre înseamnă să te joci cu moartea: de unde neputinţa, sterilitatea şi sentimentul sfîrşitului lumii, temut şi poate în aceeaşi măsură dorit.

A întreba care este eroul epocii noastre în care nu un om, sau un grup

Titus Popovici

(Continuare în pag. 7)

Însemnări

Vlahuţă, autor de maxime

Dicţionarul de maxime (proiectat) m-a dus şi la domeniul romînesc. Poate nu-i voi putea da întinderea pe care o ocupă în literaturile hrănite din izvoarele antichităţii şi umanismului. Spiritul clasic, cu înclinarea lui către formulările concise, de care au uzat filozofii cînd au concentrat rezultatele unor lungi experienţe, poeţii şi istoricii cînd au extras sensul general al unei situaţii şi au dat un sfat sau un avertisment, oratorii în punctele culminante ale demonstraţiei lor, a înmulţit maximele şi sentinţele. Sociabilitatea cultivată a dat şi ea o bogată recoltă de acest fel. Aşa au apărut şi proverbele popoarelor, foarte numeroase în limba romînă: Culegerea lui Zanne, care ar trebui retipărită cu adaosurile cercetării noi, ne dă o idee despre enormul material al reflecţiei generalizatoare, în forme concise sau figurate, pe care limba o pune la dispoziţia întregii comunităţi. Apelul la proverb este o caracteristică a rostirii romîneşti, observată în multe împrejurări, şi căreia I. Creangă şi Anton Pann i-au dat o întrebuinţare literară atît de fericită. Acel care întrebuinţează proverbul, întrerupîndu-şi comunicarea ştirilor personale, invocă experienţa secolelor şi se pune sub pavăza comunităţii. Nu sîntem mai tari, mai siguri pe noi, mai liniştiţi în cele ce spunem, dacă împreună cu noi se rostesc veacurile şi mulţimile? Dar tocmai fiindcă citatul popular, proverbul, ocupă un loc întins în rostirea noastră, maxima ca gen literar a fost mai puţin cultivată. Din operele cronicarilor, apoi ale tuturor scriitorilor romîni, începînd cu primele decenii ale secolului trecut, voi scoate desigur un material interesant, dar va trebui să ajung la finele aceluiaşi secol pentru a afla autori de maxime individuale. Unul din aceştia a fost A. Vlahuţă.

Recitirea întregii opere a scriitorului, al cărui centenar s-a împlinit de puţină vreme, mi-a arătat încă o dată că paginile de reflecţie sînt printre cele mai rezistente în opera lui. Vlahuţă a fost un om de idei, un intelectual, înclinat să asocieze totdeauna impresia şi evenimentul particular cu reflecţia asupra lor, aşa încît chiar cînd narează sau compune liric, expunerea sa se suspendă sau culminează într-o maximă. Unele din aceste maxime au intrat în circulaţia generală şi puteau fi auzite, mai ales pe vremuri, adaptate la situaţiile cele mai felurite. Scriitorul, cunoscîndu-se bine, a dat o urmare mai întinsă darului său, notînd, la răstimpuri, maxime variate, ca acele publicate sub titlul *Fărmături* în volumul *File rupte*. Am recitit aceste maxime cu plăcerea de a-l găsi pe Vlahuţă întreg în ele. Simpatia cu suferinţa, care l-a făcut, în atîtea momente ale carierei sale, să-şi unească glasul cu acel al revendicării populare, generozitatea şi discreţia naturii sale, întregul fel al sensibilităţii lui, apar limpede în aceste scăpărări de gînduri, uneori mai limpede chiar decît în poezii. Cînd Vlahuţă notează: „Norocul e o întîmplare, fericirea o vocaţie", nu ne putem împiedica să ne spunem că Vlahuţă nu şi-a recunoscut această vocaţie şi să ne reprezentăm melancolia lui persistentă. Poetul a crezut totdeauna în unitatea esenţială a binelui şi frumosului, în rădăcina lor comună, cum ne arată şi însemnarea: „Ce este bunătatea? O frumuseţe pe care o percepi direct cu sufletul". O admirabilă mărturie pentru sinceritate cuprinde reflecţia: „Ia seama, tu care te crezi puternic pentru că ştii să te ascunzi. Are să vie o vreme, cînd ai să te cauţi, şi n-ai să te mai găseşti". Dar este oare atît de uşoară sinceritatea? Sinceritatea este un dar, o nobilă înzestrare, ne învaţă Vlahuţă: „Sinceritate! Ce uşor întrebuinţăm noi vorba asta. Ca şi cum ar sta la voia noastră să fim sinceri. Vai, nu e nimic mai delicat pe lume, nimic mai volatil, ca duhul acesta sfînt al sincerităţii". Se exprimă aci o conştiinţă plină de scrupule delicate în veşnica acţiune a investigaţiei de sine; şi sîntem fericiţi să aflăm că această conştiinţă era a poetului. Acesta e un generos: „Raza de soare care te încălzeşte pe tine, nu ţi-e împuţinată prin faptul că se mai încălzeşte la ea şi vecinul tău". Fericirea adevărată stă în iubire, în dăruirea de sine: „Fericirea adevărată n-o are, nu poate s-o aibă, decît acela care-o dă... Şi, ca s-o dai, nu e nevoie s-o ai; iar ca s-o ai, trebuie să-ncepi prin a o da". O mare iubire de oameni, o putere de a pricepe suferinţa, care este desigur cea mai mare în acel ce-o încearcă, se exprimă în cugetarea: „Nimeni n-a iubit ca mine, nimeni n-a suferit cît am suferit eu. ...Toţi zicem aşa. Şi toţi avem dreptate". Ingenioasă este şi observaţia: „Adevărul aşteaptă. Numai minciuna e grăbită", desigur pentru că minciuna e ajunsă din urmă de demascarea ei. Luptătorul ştie că: „Jertfele oamenilor sunt florile care se aruncă în calea dreptăţii". Iubeşte tăcerea, mediul germinaţiilor, şi detestă zgomotul, şi mai ales forma cea mai hidoasă a lui: „Tot ce creează tace. Natura-şi deschide florile ei în tăcere. Numai distrugerea vrea gălăgie. Nu e războiul cel mai mare zgomot pe care-l face omul pe pămînt?" Nu-l înspăimîntă zgomotul puterii brutale, căci: „Adevărata măsură după care se judecă orice putere: cît bine a făcut pe lume, nu cît zgomot a făcut". Puţine alte pagini mai pure, mai delicate, au fost scrise în epoca în care Vlahuţă lăsa să cadă din pana sa aceste însemnări şi altele încă.

Fărmăturile lui Vlahuţă nu sînt prea numeroase. Un fervent al scriitorului a avut ideea să le sporească cu alte reflecţii, formulate lapidar, din restul operei lui, şi astfel a luat naştere micul volum, *Gînduri*, din 1927. Această culegere ar putea fi încă adăugată cu tot ce ar aduce lectura întregii opere, cu preocuparea de a reţine tot ce apare ca formulare aforistică în nuvele, în poezii, în articole. Mă gîndeam la posibilitatea unei astfel de lucrări, cînd prin bunăvoinţa unei colege din învăţămîntul mediu, Emilia Milicescu, mi s-a deschis un nou izvor al literaturii de maxime a lui Vlahuţă, necunoscut pînă acum. Mi-a fost dat deci să examinez un album din acele pe care fetele de altădată îl prezentau prietenilor de cele două sexe, cerîndu-le să noteze acolo gînduri menite să-i reprezinte şi a căror recitire ar fi putut să le fie plăcută într-un viitor îndepărtat: un album de *suveniruri*, aşadar, cum nu ştiu dacă multe fete mai păstrează astăzi, cînd vechile deprinderi romantice par cu totul perimate. Aceste deprinderi erau condiţionate de viaţa claustrată a femeii de altădată şi nu şi-ar mai avea locul în zilele de azi, cînd femeia ia o parte atît de întinsă la viaţa publică şi profesională. Albumul comunicat mie are cîteva sute de pagini cu marginile aurite, strînse între copertele de piele cu ornamente metalice, pierdute în parte. Este un codice foarte interesant ca document de epocă şi, nu mai puţin, ca document literar, fiindcă printre colaboratorii lui, colege

Tudor Vianu

(*Continuare în pag. 6*)

Pentru realismul socialist

Spiritul de partid

Avem nevoie de o dezbatere creatoare asupra condiţiilor esenţiale pentru reflectarea artistică a realităţii noastre imediate, în transformare revoluţionară.

Condiţiile creaţiei artistice în momentul istoric dat nu sînt *aprioric* stabilite. Ele decurg din gîndirea estetică materialist-dialectică, din studierea istoriei literare pe baze ştiinţifice şi, mai ales, din cercetarea experienţei concrete.

Prin dezbaterea noastră trebuie să contribuim efectiv, cu iniţiativă şi simţ de răspundere, la cercetarea saltului calitativ pe care-l reprezintă realismul socialist în istoria literaturii.

In acest sens am căutat să arăt în articolul recent, „Actualitatea şi teoria distanţei", cum înţelegerea vieţii în prefacere revoluţionară şi receptarea prezentului în perspectiva dezvoltării obiective a societăţii îi dau realismului socialist o excepţională posibilitate în deplina reflectare a realităţii imediate. Dar nu se poate nici înţelege, nici folosi la maximum această posibilitate proprie realismului socialist, fără *spirit de partid* conceput, cum arătam, ca o condiţie esenţială a înfăptuirii imaginii realist-socialiste despre viaţă.

Spiritul de partid se referă la funcţia gnoseologică a artei, la specificul reflectării artistice şi la rolul social al artei.

In cele ce urmează, aş vrea să fixez cîteva date ale problemei.

Că arta este *cunoaştere* constituie un adevăr verificat în practica istorică a creaţiei şi recunoscut de estetica majoră a tuturor vremurilor. Limitarea la această premisă încă nu impune măcar o situare pe poziţiile materialismului. Arta ca joc gratuit şi ca exerciţiu inutil al spiritului e o invenţie relativ recentă, în afara tradiţiei marilor sisteme estetice idealiste, care nu tăgăduiau funcţia de cunoaştere a artei.

Diferenţierea şi antagonismul fundamental începe de la definirea obiectului cunoaşterii şi de la precizarea razei acesteia de pătrundere.

Estetica materialistă porneşte de la concepţia materialistă despre lume, bazată pe datele ştiinţei. Ea respinge deci orice idee despre o lume *de dincolo* — supranaturală, ideală, divină, etc... — şi orice agnosticism — absolut, relativ, pozitivist, etc. — Estetica materialistă vede, deci, ca obiect al artei, realitatea obiectivă şi, ca posibilitate a ei, cognoscibilitatea. Teoria marxist-leninistă a reflectării asigură esteticii materialiste consecvenţa supremă pe care n-o putea avea în faza ei pre-marxistă.

Dar creatorului de artă nu-i ajung premisele estetice. El se află într-un permanent proces de însuşire şi reflectare a realităţii obiective şi cognoscibile, ca material primordial al creaţiei sale.

In faţa vieţii în transformare revoluţionară, el se află ca un cugetător şi judecător permanent care, dincolo de talent, trebuie să demonstreze capacitatea de a trece de la teoria cognoscibilităţii la practica efectivă a cunoaşterii. Scriitorul realist-socialist are avantajul fără precedent de a nu fi silit la dibuiri şi intuiţii în raport cu tumultul cotidian. Dacă e înarmat temeinic cu ideologia marxist-leninistă, cu cunoaşterea legilor de dezvoltare a societăţii, el ştie să discearnă sensul evenimentelor, separînd accidentalul de esenţial şi sezisînd, în noianul „faptelor diverse", faptul de seamă.

Cugetătorul solitar, care şi-ar face iluzia că judecă realitatea obiectivă pe baza unei cunoaşteri izolate a faptelor, ar eşua, chiar dacă în sinea'lui s-ar considera marxist-leninist. Procesul trecerii de la capitalism la socialism e vast şi complex. Cunoaşterea acestui proces impune o cuprindere a ansamblului, pe care gîndirea individualistă, mic-burgheză, uşor impresionabilă de accidental, nu o poate avea. Gîndirea individuală, în înflorirea ei supremă prin *înţelegerea necesităţii*, se alimentează din — şi îşi aduce contribuţia la — marea gîndire colectivă asupra procesului de îndrumare a societăţii umane spre înfăptuirea visului ei de aur, comunismul. Această gîndire colectivă îşi are cea mai înaltă expresie în documentele de partid, în analizele şi hotărîrile pe care partidele marxist-leniniste le alcătuiesc în legătură cu problemele generale şi de fiecare zi ale construcţiei socialiste. A fi înarmat temeinic cu ideologia marxist-leninistă înseamnă a putea judeca în fiecare moment viaţa în aşa fel încît gîndirea ta personală să fie o parte creatoare a marii gîndiri colective, partinice, în neîntreruptă acţiune asupra realităţii în marş comunist. Insuşirea documentelor partidului este o condiţie hotărîtoare a cunoaşterii vieţii.

Spiritul de partid al creatorului de literatură trebuie să însemne în primul rînd a gîndi şi a judeca prezentul, asemeni partidului, ca o parte

Savin Bratu

(*Continuare în pag. 6*)

Absurdul ideologiei burgheze

Atracţia vidului e o realitate fizică. Iată însă că, prin mimetism, atracţia vidului este şi un fenomen ideologic. Miraj şi atracţie. E ca şi cum cineva, sătul şi plictisit de monotonia de a merge pe picioare şi de a călca pe pămînt, ar declara într-o bună zi că acesta e un mijloc vechi de circulaţie şi ar dori, din originalitate, să meargă pe plafon cu capul în jos, sau, cel puţin, pe pămînt, dar în mîini şi cu picioarele în sus.

Desigur că lipsa de logică şi absurdul intră în definiţia nebuniei, dar pînă nu observi clinic aceste fenomene, e greu să le concepi cu mintea teafără.

Unii din confraţii mei de literatură care tînjesc după originalitate cu orice chip şi au noaptea viziuni de „fata morgana" nu ştiu ce ar însemna să se trezească într-o dimineaţă scriind „modern".

Mintea noastră normală, educată de fenomenele vieţii şi de realităţile trăite sau văzute împrejur, cu greu poate închipui, în aspectele ei concrete, decadenţa aşa-zisei literaturi de avangardă din Occident.

Sînt anumite fenomene pe care trebuie să le vezi cu adevărat pentru a le măsura absurdul la justele lui dimensiuni.

De aceea, am să prezint mai jos comentariul savant şi autorizat al uneia din cele mai tipice manifestări ale literaturii morbide după care oftează, din ignorare, cei ce se socot născuţi pentru a maimuţări elucubraţiile suferinzilor de spleen din ţările unde huzurul clasei dominante vrea senzaţii tari, sau a ajuns la un nihilism al vieţii, în care sinuciderea pare singurul gest consecvent.

Dar scriitorii apuseni din această speţă nu se sinucid, preferînd să asasineze pe alţii, adică pe cititori, ceea ce, evident, comportă mai puţine riscuri personale, ba chiar oarecare satisfacţii sadice.

Demonstraţia celor de mai sus voi face-o aci, aproape exclusiv, cu citate dintr-un singur număr al revistei „Les Lettres nouvelles", revista domnului Julliard, scoasă pentru promovarea literaturii tipărită de propria-i editură.

Intr-o colecţie dirijată pompos de Maurice Nadeau, a apărut recent o carte care sintetizează copios absurdul ideologiei burgheze: „Le corridor" al lui Jean Reverzy, romancier care, în maniera sa, este la a treia recidivă.

Originalitatea ţipătoare începe chiar cu reclama cărţii. Pe pagina ultimă a coperţii revistei, sînt publicate o serie de extrase din recenziile care au apărut în presă cu privire la această carte. De obicei, asemenea extrase constituind o auto-reclamă, cuprind tot ce a fost mai laudativ, tot ce este o indicaţie capabilă să atragă pe cititori.

Aş! Aici, ca într-un joc de copii „teribili" (vezi Cocteau) este prezentată mai ales partea oribilă a cărţii.

Citim astfel:

„Pentru a urmări de-a lungul ei această vitejească ispravă, trebuie să ştii să-ţi stăpîneşti nervii, ca nu cumva să începi a urla de furie..."

Sau:

„Acest înspăimîntător Coridor... E groaznic".

Sau:

„E rezultatul, în toată degenerescenţa ei, a unei anumite literaturi".

Sau — admirativ:

„O tentativă care, în genul litera-

Demostene Botez

(*Continuare în pag. 6*)

SENSUL RETROGRAD AL POETICII LUI ION BARBU

Ermetismul poeziei lui Ion Barbu se întemeiază pe un program ideologic reprezentînd interesele și mentalitatea claselor exploatatoare, cu circumstanța agravantă că scriitorul exaltă în mod lucid, declarat, tendințele sociale și spirituale regresive. Țelul final al acestui program a fost astfel sintetizat de Ion Barbu: plasarea poeziei pe terenul "experiențelor „care se așează ..într-un anti-istorism"[1]).

In articolele sale, el își expune pe larg doctrina artistică retrogradă, respingînd poezia născută din intimitatea caldă a faptelor și sentimentelor, interzicîndu-i să ia parte la viața adîncă a personalității umane. Susținînd că abandonarea scopurilor, materialului și tehnicii ce definesc adevărata lirică ar însemna reintegrarea poetului în demnitatea sa, Ion Barbu neagă de fapt sensul umanist, noțiunea însăși de poezie așa cum s-a afirmat în conștiința omenirii. Extrem și absolut, scriitorul socotește orice alt vers decît cel ermetic drept o trivială industrie și pretinde înlăturarea lui din circuitul bunurilor spirituale. Astfel în „Poezia leneșă"[2]), Ion Barbu numește cîteva tipuri de versuri pe care le consideră dezonorante și pe care le acuză că îndepărtează literatura de la vocația pe care el i-o atribuie, restrictiv, liricii. Scriitorul nu respinge, cum s-ar putea crede, numai poezia pătrunsă de tendință socială progresistă. Ion Barbu încearcă să arunce discreditul asupra cîntecului optimist, protestează împotriva versului care exprimă direct viața. Adevărul este că Ion Barbu nutrește o aversiune neîmpăcată, consecventă, pentru tot ceea ce este spontan și are farmecul sentimentelor comunicabile, apropiindu-ne mai mult de realitate. Atitudinea aceasta duce la o asemenea limitare a sferei poeziei încît prea puțin îl mai desparte pe scriitor de a se pronunța pentru anularea liricii. Ostil artei prin intermediul căreia viața pulsează mai adînc, în noi, Ion Barbu militează pentru o poezie care să-l elibereze de dramatica ei imagine și să-i mijlocească o evadare din societate.

Refuzul deliberat de a face din creația sa sinteza luminoasă a suferințelor, aspirațiilor și revoltelor umanității contemporane, este exprimat fățiș. In loc să divulge viciile orînduirii capitaliste, scriitorul acceptă să trăiască ispitele care o macină: refugiul în trecut, preferința pentru formele „eterne" ale gîndirii. Problemelor grave ale lumii, el tinde să le reziste, izolîndu-se în viziunea unei așa-zise frumuseți imuabile: „singura noutate — scrie el — un gînd preexistent și regăsit; nu ca un termen al unui mers necesar, ci ca un dat al memoriei înfiorate"[3]). In aceste cuvinte, în care se mărturisește din nou tendința capitală a creației lui Ion Barbu, aceea de a atribui artei un conținut „transcendental" întîlnim o trăsătură a mentalității arhaice: adorarea arhetipurilor ca o cale de reîntoarcere la starea care nu cunoaște experiența și de participare la realitatea „ultimă".

Pentru definirea fizionomiei ideologice a poetului faptul prezintă o însemnătate deosebită: avem de-a face cu o idealizare flagrantă, violentă a modului primar de gîndire, cu un elogiu evident al stărilor de spirit gregare, „anistorice". (In adevăr, pentru omul primelor societăți, valoarea unui obiect se datorește arhetipului din care descinde și pe care-l amintește; perla, bunăoară, e poetică în concepția arhaică, fiindcă reprezintă luna și reușește să-l integreze pe acela ce o privește circuitului veșnic al universului. Ion Barbu se conduce în poezia sa după același principiu. Farmecul unui munte, unei ape sau al unei constelații purcede din acea clipă necomunicabilă în care „spiritul" s-a dezvăluit. Așa, de pildă, Calea Laptelui ar fi frumoasă fiindcă-i amintește poetului nașterea lui Isus: „Rîu încuiat în cerul omogen / Arhaic unt, din lăudata seară / Scurs florilor slujind în Betleem / Cînd gărzile surpate înviară").

Ion Barbu se pronunță deschis în favoarea culturilor arhaice și în alte articole. Poetul nu-și tăinuiește predilecțiile și chiar atunci cînd vorbește despre Elada precizează întotdeauna că nu e vorba de Grecia ataraxiei umaniste, ci de aceea cuprinsă de un mistic delir bachic, Grecia dionisiacă. Cu această cultură reacționară dorește să intre în comuniune: „Lirica nouă nu are de combătut tradiționalismul ca atare, ci numai tradiționalismul timid. A înoda cu Asachi, Alecsandri, Bolintineanu, Conachi, înseamnă a pacta cu accidentalul, cu particularul. Formele relevate ale poeziei stau mai departe în suvenirea unei mentalități clare, a Greciei, chenar ingenuu și rar, ocolind o mare. Intuiția acestui suflet e o favoare a zeilor. Excesul de umanism (s.n.) o întunecă"[4]).

Dacă Ion Barbu reclamă primitivismul, o atît de îndepărtată și anulată moștenire, prind să facă din scriitori depozitarii unor idei retrograde, mistice și recomandă minții lor gînditoare și viei lor sensibilități să restabilească comunicațiile cu acea mentalitate arhaică distrusă de istorie într-o progresivă spargere de obstacole, este fiindcă poetul se opune dezvoltării idealului de frumusețe. Sub imperiul dorinței de a îndepărta din sfera acestui concept ceea ce amintește concretul istoric, conformitatea cu realitatea umană, el cere liricii să lupte „pentru recîștigarea prin cel mai reculès act de amintire a unui sens pierdut de frumusețe"[5]). Nu e dificil de înțeles ce semnifică această idee. „A unui sens pierdut de frumusețe", înseamnă suprimarea a tot ce conștiința umană a creat prin cultură și revenirea la sursele primitive de la care a pornit, redispunerea forțelor din univers în forme potrivnice celor impuse de cunoașterea științifică, redeșteptarea instinctelor și pornirilor ancestrale, a superstițiilor și spaimelor pe care civilizația le-a eliminat.

ÎMPOTRIVA ERMETISMULUI

Este oare paradoxal să spunem că un poet care pledează pentru teza reacționară a spiritualității pure ajunge să exalte tocmai viața elementară, barbaria? Dar Valéry însuși, care este teoreticianul și promotorul apusean al exact aceleiași poziții ideologice, recunoaște că „nimic nu duce mai sigur la barbaria deplină decît atașamentul exclusiv față de spiritul pur; spiritualiștii consimt lesne că materia e rău sau prost fasonată"[6]).

Această concepție retrogradă poate fi urmărită și în alte articole ale lui Ion Barbu. Ostilitatea față de concretul istoric și social, față chiar de concretul imediat al vieții, se citește și în vestitul pamflet „Poetica d-lui Arghezi"[7]) în care Ion Barbu cheamă „rarefierea lirismului absolut" și cere poeziei să răsfrîngă în cristalul ei „lumea purificată pînă a nu se mai oglindi decît figura spiritului nostru".

Jocul pur, gratuit, liber de orice motiv și respingînd orice explicație, întîlnire întîmplătoare și fericită de silabe, pe care-l solicită Ion Barbu poeziei, se ridică, așa cum rezultă din probele produse mai sus, pe temeliile unei concepții reacționare și tinde să lucreze asupra conștiinței cititorilor în acest sens. Poezia, care pare cea mai elevată formă a artei, se dovedește pentru I. Barbu a fi adversara omului și inaptă să-l exprime. Ori „umanismul real... n-are dușman mai periculos decît spiritualismul sau idealismul speculativ care, în locul omului real, individual, pune conștiința sau spiritul"[8]).

★

Doctrina aceasta estetică, radical anti-umanistă se exprimă răspicat în poezia care deschide volumul „Joc secund" și în care trebuie să vedem pactul fundamental al ermetismului. Pervertirea artei apare aici netă:

Din ceas dedus adîncul acestei calme
creste
Intrată prin oglindă în mîntuit azur
Tăind pe înecarea cirezilor agreste,
In grupurile apei un joc secund, mai pur.

Nadir latent! Poetul ridică însumarea
De harfe resfirate ce-n zbor invers le
pierzi
Și cîntec istovește. Ascuns cum numai
marea
Meduzele cînd plimbă sub clopotele
verzi.

Descifrînd arta poetică a lui Ion Barbu, G. Călinescu scrie: „Poezia (Adîncul acestei calme creste) este o ieșire (dedus din contingent) din ceas în pură gratuitate (mîntuit azur) joc secund, ca imaginea cirezii resfrîntă în apă. E un nadir latent, o oglindire a zenitului în apă, o sublimare a vieții prin retorsiune"[9]).

Iar Tudor Vianu relevînd platonismul poetului notează: „Poezia este pentru el (Ion Barbu, n.n.) negația lumii, sublimarea ei în idee, un joc desfășurat pe un plan izolat de viață, un joc secund"[10]).

Adeziunea scriitorului la filozofia lui Platon și anume la acea latură mistică, idealistă, care coboară din culturile prehelenistice, arhaice, nu mai poate fi ascunsă. In adevăr, se știe că filozoful grec socotea arta ca o imitație a naturii, iar natura ca o imitație a „ideilor veșnice". Ion Barbu își însușește această concepție care opune realității în schimbare și dezvoltare „esențe" eterne și imobile, hărăzind artei misiunea de a fi umbra unei umbre. Mai mult decît atît, scriitorul salută idealismul lui Platon, pe care Lenin îl numea „o mistică arhiabsurdă a ideilor"[11]), ca o cale fericită, de a desprinde și mai mult arta de sursa ei de inspirație, de substratul ei material, de concretul istoric.

Antagonismul între arhetip și întruchiparea lui materială, între ideile pure, desăvîrșite, insensibile la evoluție și materia pieritoare și degradată de timp, formează climatul cel mai fecund pentru dezvoltarea unei arte vidată de cuprinsul vieții, prizonieră a misticismului opac. (S-a observat, de mult, că misticii au elogiat gîndirea „pură").

Despuierea artei de tot ce are real, obiectiv, omenesc, reprezentarea lumii prin „esențe" imuabile și încadrarea fenomenelor vieții în scheme prestabilite, toate acestea arată că Ion Barbu pledează pentru o poezie reacționară care în loc să ducă la cunoașterea autentică a lumii, o întunecă.

Dar ne întrebăm: a dispărut oare din poezia, care operează cu elemente și relațiuni abstracte, orice constrîngere cauzală? Se emancipează ea oare, prin mijlocirea formelor „eterne", de condițiile concrete ale unui moment determinat în timp? Dacă ar fi numai adversitatea față de istorie și fuga de răspunderile umane care revin artei și încă ar fi destul pentru a denunța relațiile pe care această lirică le întreține cu societatea burgheză. Poezia pură este însuși simbolul situației sociale a unei clase decadente care a rupt orice legătură cu ceea ce e viu în societate și aruncă un văl peste fața adevărată a lucrurilor.

In aceste convingeri reacționare, Ion Barbu s-a claustrat ca într-o teoremă invariabilă, obstinîndu-se să creadă într-o lume înghețată și refuzînd să reflecte, în versurile sale, lumea vie, schimbătoare, în permanentă transformare. Patima cu care scriitorul se închide în universul său de umbre și enigme, îndîrjirea cu care se apără de orice comunicare umană cu lumea, este tocmai expresia fanatismului retrograd cu care scriitorul respinge istoria și mișcările ei sociale.

B. Elvin

---

1) Viața literară nr. 57/1927.
2). „Poezia leneșă", Viața literară nr. 77/1928.
3). Idem.
4.) Evoluția poeziei lirice după E. Lovinescu, „Ideea europeană" nr. 206/1927.
5). Idem.
6). Citat după „Apărarea omului" de René Lalou pag. 127.
7). Poetica domnului Arghezi, „Ideea europeană" nr. 205/1927.
8). Karl Marx — Fr. Engels „Sfînta familie" în F. Mehring, „Aus dem Literarischen Nachlass von K. Marx —F. Engels und F. Lasalle", vol. II, pag. 103.
9). G. Călinescu — Istoria literaturii romîne, pag. 808.
10). Tudor Vianu, „Ion Barbu", pag. 64.
11). Lenin, Caiete filozofice, pag. 255.

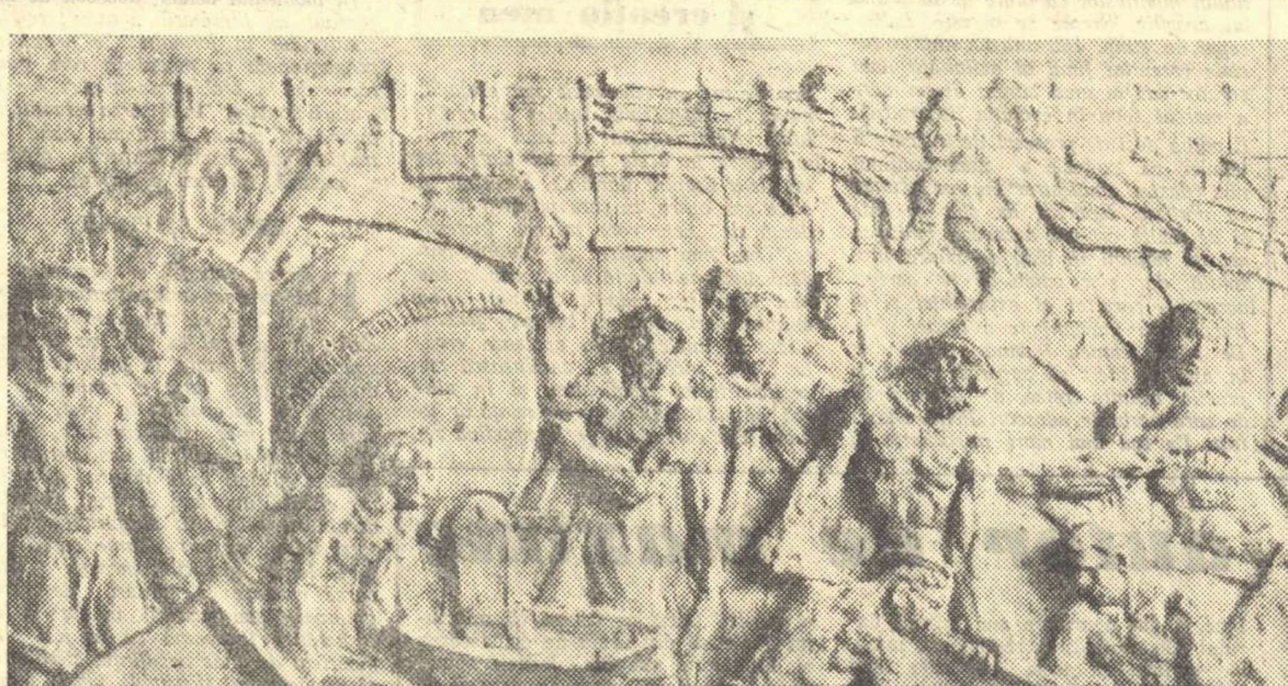

NAUM CORCESCU „Șantier socialist"

CĂRȚI

CEZAR PETRESCU:

„Insemnări de călător, reflecții de scriitor"

Alcătuit din articole scrise la diferite intervale de timp, sau din note de drum adunate acum laolaltă, volumul *„Insemnări de călător, reflecții de scriitor"* constituie o carte a unei adevărate experiențe, transcriind etapele cunoașterii unei lumi noi. Febrilitatea descrierii, entuziasmul nereținut și manifestat la fiecare filă comunică cu incontestabilă convingere că autorul a aflat în Uniunea Sovietică țara socialismului victorios, a păcii, adevărata țară a *„posibilităților nelimitate"* cum spune el. Sînt, în aceste pagini, nu numai clarificări, nu numai simple constatări, nu numai enumerarea unor cifre și nume grăitoare prin ele însele, ci și, ceea ce e mai important, concluziile unui intelectual progresist din vechea generație care, cucerit de realitățile uimitoare ale lumii noi, nu poate să nu-i aducă cele mai sincere și mai emoționante elogii.

Cartea lui Cezar Petrescu își află locul printre volumele remarcabile de însemnări de călătorie privind realitățile din U.R.S.S. Autorul *„Intunecării"*, așa după cum mărturisește, nu putea să rămînă *„nici străin, nici indiferent la cel mai hotărîtor eveniment al epocii sale și fără îndoială al istoriei"* și, slujindu-se de experiența sa literară, apelînd la variate izvoare și, în primul rînd, la însăși realitatea sovietică, a scris *„o carte sinceră ce s-a organizat mai mult de la sine, an cu an, pe măsura constatărilor, a comparațiilor și a reflecțiilor."*

Incepînd cu evidențierea eroismului de război al omului sovietic, care a sîngerat pentru a-și păstra cuceririle revoluționare, autorul continuă cu descrierea superbului efort constructiv ce a urmat anilor de crîncenă încleștare.

Scriitorul, călător printr-o țară care abia își vindecă rănile războiului, nu se îndoiește că planurile uriașe ale marilor construcții vor fi îndeplinite: Moscova va deveni port la cinci mări, pe colinele Lenin se va înălța cea mai mare universitate din lume, la marginea Moscovei, pe două sute de hectare, se va inaugura o „universitate populară", Expoziția agricolă. O nouă vizită, peste un deceniu, îl pune în fața acestor proiecte devenite cea mai incontestabilă realitate.

Precizînd, în studiile valoroase închinate unor autori ruși și sovietici: Gogol, Turgheniev, Tolstoi, Cehov, Gorki, Alexei Tolstoi, Șolohov, Leonov etc. că numai legătura indestructibilă a scriitorilor cu poporul, identificarea totală cu aspirațiile lui, au dat forță și rezistență unor capodopere devenite bun al literaturii universale, Cezar Petrescu subliniază că, în condițiile actuale, drumul creatorului cinstit, atașat poporului pe care-l reprezintă, este alături de Uniunea Sovietică a cărei chemare la pace și efort creator îi apare irezistibilă.

T. Avramescu

LEV ȘEININ:

„Insemnările unui judecător de instrucție"

Cartea lui Lev Șeinin își pune cititorul în legătură cu o categorie umană puțin întîlnită: aceea a infractorilor, existentă în statul socialist. Această categorie e una din cele mai nefaste moșteniri ale vechii orînduiri sociale.

Familiarizat cu această lume, vreme de treizeci de ani, cît a profesat magistratura, autorul întreprinde asupra ei pătrunzătoare analize. *„Insemnările unui judecător de instrucție"* consemnează cîteva din ele. Deși bogată în enigme care se cer descifrate — pentru aceasta judecătorul folosește chiar metoda deductivă a lui Sherlok Holmes (*„Cuțitul de vînătoare"*), — cartea lui Șeinin nu este un volum polițist. Istorisind întîmplări captivante, uneori terminate într-o destindere veselă, cartea nu urmărește totuși să se susțină prin anecdotic. Autorul ei se arată mai puțin interesat de desfășurarea unui delict, ci mai mult de întortochiatul ungher sufletesc în care a fost urzit. Cazurile care-l preocupă pe autor sînt mai ales cele care oferă posibilitatea recuperării. De multe ori infractorul este un mutilat sufletește, un om schilodit de orînduirea burgheză în care a crescut. Societatea sovietică poate recîștiga un astfel de om, acordîndu-i un lucru simplu: încrederea. Așa se întîmplă cu haimanaua pornită într-o noapte după jaf. Inainte de a face primul gest agresiv față de victimă, aceasta — o fată care se rătăcise pe străzi — întinde brațele către el și îi cere s-o apere de hoți. Răsturnarea din sufletul derbedeului este bruscă dar hotărîtoare: docil, o conduce la trăsură și-i învelește picioarele cu șuba pe care voise să i-o fure. Și niciodată n-a mai prădat vreo femeie. „Amiralul Nelson", spărgător cu renume european, are chiar o etică socială: nu atacă niciodată unități din sectorul socialist. In schimb îi zvîntă pe nepmani. Pînă la urmă devine om cinstit și unul din cei mai prețuiți mecanici la o uzină. Alteori infracțiunea este cauzată de slăbiciuni sufletești speculate de forțe sociale dușmănoase. Este cazul inspectorului financiar Avanesov — funcționar integru, pînă a nu fi măcinat de dragostea sa pentru o soție nedemnă care face din el un delapidator (*„O haită de lupi"*). In toate aceste cazuri, judecătorul de instrucție caută posibilitatea reabilitării. Străbate cartea lui Lev Șeinin un umanism autentic, nu călduț și împăciuitor, ci constructiv, capabil să transforme declasații în oameni cinstiți și utili societății noi.

G. Dimisianu

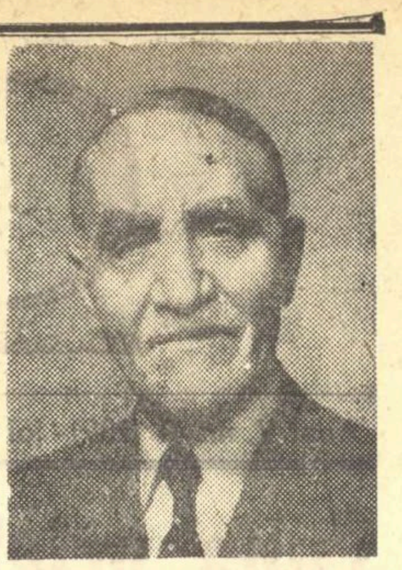

IORGU IORDAN LA 70 DE ANI

In ziua de 30 septembrie 1958, academicianul și profesorul Iorgu Iordan a împlinit vîrsta de 70 de ani. Cu acest prilej, colegii, foștii elevi și prietenii săi i-au închinat un volum de studii lingvistice de aproape 1.000 de pagini, format mare (Ed. Academiei R.P.R.), cuprinzînd 126 contribuții științifice scrise de 61 de autori romîni și de 65 de autori străini.

Meritul acestei colaborări atît de numeroase revine în întregime sărbătoritului, la omagierea căruia colegii și prietenii din țară și din străinătate au ținut să participe cu tot dinadinsul.

Acei care dintr-un motiv sau din altul nu au putut colabora la volum, au ținut ca numele lor să figureze în „tabula gratulatoria" din fruntea cărții (în total 170 de nume). Corespondența purtată în timpul pregătirii volumului alcătuiește un manuscris care a fost înmînat sărbătoritului, o dată cu volumul de contribuții științifice.

★

Personalitatea științifică a academicianului și profesorului Iorgu Iordan e bine conturată încă de la începuturile carierei sale științifice: filologia romanică, în toate ramurile sale. Tînărul licențiat al Facultății de Litere și Filozofie din Iași nu s-a mulțumit cu o cunoaștere superficială a limbilor romanice, ci le-a învățat în mod practic, încît se poate exprima deopotrivă de bine în italiană, franceză și spaniolă. Dar cunoașterea practică a limbilor implică la profesorul Iordan pătrunderea în tainele fiecărei limbi; într-adevăr, studiile sale se caracterizează prin preciziunea amănuntului, bogăția materialului studiat și rectitudinea judecății. Lucrarea sa „Introducere în studiul limbilor romanice", publicată la Iași în 1932, a fost tradusă în limba engleză („An Introduction to Romance Linguistics, Its Schools and Scholars", Londra, Methuen & Co., 1937) și în limba spaniolă. Este una din lucrările fundamentale în această materie, care stă alături de lucrările unor maeștri iluștri, ca Fr. Diez sau W. Meyer-Lübke.

Profesorul Iordan a rămas fidel orientării sale prime: el predă astăzi, la Facultatea de Filologie din București, filologia romanică și limba romînă.

In domeniul limbii romîne, academicianul și profesorul Iorgu Iordan a publicat lucrări fundamentale. El aduce în tratarea problemelor o cunoaștere aprofundată a limbii vorbite, alături de o lectură atentă a literaturii romîne moderne și contemporane. Munca sa pasionată și neîntreruptă de cititor și de observator atent al limbii vorbite i-a permis să adune un material enorm, pe care l-a inclus în lucrările sale „Gramatica limbii romîne" (1937), „Limba romînă actuală. O gramatică a greșelilor" (ed. I, 1943, ed. a II-a, 1947), „Stilistica limbii romîne" (1944) și „Limba romînă contemporană" (ed. I, 1954, ed. a II-a, 1956); trebuie amintite, de asemenea, studiile sale de toponimie romînească, ramură în care a dat o lucrare fundamentală, mai întîi în limba germană (1924—1929) și apoi în romînește: „Nume de locuri romînești în R.P.R." (vol. I, 1952).

In aceste lucrări voluminoase — în neputință de a le enumera, vreau să menționez, numai, nenumăratele studii, articole și note care sînt înregistrate în bibliografia din fruntea volumului omagial — problemele sînt înfățișate și studiate în perspectiva dezvoltării ansamblului limbilor romanice. Lingvist prin excelență și filolog pregătit la școala lui Alex. Philippide, academicianul și profesorul Iorgu Iordan este astăzi una din figurile cele mai reprezentative ale lingvisticii contemporane.

El pășește cu fruntea sus pragul celor 70 de ani, pentru că și-a împlinit datoria către Știință și către Patrie.

Acad. Al. Rosetti

Cronica LITERARĂ

MARIA BANUȘ: „Poezii" (ESPLA)

de Paul Georgescu

Volumul de versuri alese al Mariei Banuș, „Poezii" (1937—1957), s-ar fi putut intitula Descoperirea lumii sau, cu un titlu al său, „Se-arată lumea". Aceasta pentru că asistăm la o suită de descoperiri, pe planul sentimentelor, a lumii, explozie în lanț, care duce la o continuă extindere a universului poetic, la o succesivă amplificare a viziunii. Apare cu evidență o trecere de la particular la general, de la personal la universal, de la senzație la sentimente, de la conștiința de sine la conștiință. Analizînd unul din relativ recentele poeme ale Mariei Banuș, „Ție-ți vorbesc, Americă!", Silvian Iosifescu remarca pe drept ca „una din axele poeziei Mariei Banuș, ideia unității lumii" releva „sentimentul (...) dispariției distanțelor", „ideea solidarității", „puterea de a vedea nu vag, ci larg"... (Silvian Iosifescu, „Drumuri literare", pg. 235—242). Observațiile sînt fundamentale, ar fi de adăugat doar — la recenzia unui volum antologic lucrul acesta e necesar — că pentru a ajunge aici, poeta a pornit de la punctul opus. Nu am dori să spunem prin aceasta că evoluția versului său a cunoscut o frîngere, o răsucire lăuntrică sau o subită înălțare la cerul abstracției, remarca ar fi falsă; e vorba, aici, de o evoluție cu explozii succesive; nu o azvîrlire a etapelor arse, ci o preluare critică, o continuitate a substanței, o creștere prin îmbogățire.

Mult schematizată, această evoluție ar putea fi rezumată cam în modul următor... O explozie de senzații, descoperirea concret sensibilă a universului infantil. Obiectele apar autonome, animate, centrate pe prezența copilului care stabilește cu ele relații personale. E o copilărie orășenească, fără animale și natură (natura nu va avea nici mai tîrziu un rol de seamă în versurile poetei), în care universul e casa, iar prezența ordonatoare, mama. Faptul că „Țara fetelor" (1937) era o manifestare vitală a adolescenței, a făcut să se treacă peste un element important: poezia copilăriei. E de remarcat că dacă în proza noastră imaginea copilăriei apare frecvent, cu o pregnanță remarcabilă, poezia copilăriei e destul de rar întîlnită. Firește, nu poezia pentru copii care, de la Coșbuc la Elena Farago și la cea actuală, a fost atît de activă și nici copilăria ca dinamism afectiv (Eminescu), ca nostalgie, puritate sau moment de comparație, ci poezia copilăriei ca prezență reală. Maria Banuș a scris o asemenea poezie a universului infantil, în care se respectă ierarhia înțelegerii copilului. Faptul este menționabil, într-o asemenea privire rezumativă asupra poeziei sale, prin aceea că ne relevă două constante: tematica permanentă a copilăriei și structura pregnant sensibilă a imaginii poetice. Poezia copilăriei dăinuie și o regăsim în acel poem bine colorat, deși prea arghezian, „Bucureștiul copilăriei", cu nevoia de protecție, specifică copilului. Tema continuă și unele din cele mai remarcabile versuri ale Mariei Banuș conțin această prezență. Poziția sa însă, perspectiva, s-a modificat: ea este acum aceea care ocrotește. In poeziile numeroase și de cele mai multe ori emoționante, închinate luptei pentru pace, apărarea copilăriei, a celor fără apărare și care reprezintă viața, perpetuarea, eternitatea, constituie argumentul suprem.

Incă de la primele poezii, despre care am amintit, se relevă o altă constantă a versului Mariei Banuș: caracterul concret sensibil, intensitatea apercepției, a senzației. Lumea e descoperită întîi ca explozie armonică de culori, miresme, sunete. „Poezie a setei de viață", scria Dumitru Micu într-un studiu cuprinzător și plin de sugestii interesante, și „limpezime diafană a sentimentelor de bucurie și încîntare...", „dăruire deplină, naivă, fericirii de a simți adierea vîntului, mîngîierile soarelui..." „Țara fetelor" e o explozie a vitalității adolescente care descoperă o nouă zonă a lumii: dragostea. Iubirea nu apare sentimental, ca de obicei, ci într-o descoperire a bucuriei — pe planul senzației —, candidă în sinceritatea și adevărul ei. Nici o problemă etică, socială, iar claustrarea e atît de deplină încît nici nu există tentația de a-și descifra iubitul, de a-i descoperi o personalitate. E o iubire spontană, într-un eden al fructelor și al luminii, opusă — prin vitalitatea și adevărul senzațiilor — poeziei decadente, (disperare, poză sentimentală, ermetism, fuga în transcendent, etc.), dar egotistă, neluminată de idei, fără comunicare cu oamenii și umanitatea. (Era necesar, pentru ilustrarea acestei etape, să se includă chiar toate poeziile din „Țara fetelor"? Credem că nu). Era doar o treaptă: bucuria în microcosmos.

Dar afară se petrec multe lucruri. Valuri mari și tulburi lovesc mica monadă. Fascismul, războiul nu cruță nimic, dărîmă totul. E un moment de spaimă uluită, durere neînțeleasă. Lumea, opacă, dură, ostilă, te silea să o iei în seamă, să cauți să o pricepi. E un moment scurt, dar decisiv, un teribil traumatism („Joc vechi", „Apocalips", „Scufundare", „Sabat", „S-a făcut întuneric" etc.— titlurile sînt concludente). Atmosfera e de vis rău, de coșmar, în care totul e vag, amenințător, o primejdie îngrozitoare pîndește, urmărește, înhață. Vom cita, ca simptomatice, versuri din „Vis cu Transnistria":

Clopoțeii cailor sună,
In somn, la sănii sicrie.
Venea o sanie cu oameni,
Cu oameni venea înspre mine.
Aveau orbitele goale
Și nu semănau cu nimeni.
In aer, un miros de moarte,
Și auzeam zurgălii.
Vedeam ridicîndu-se luna,
Și cîmpul lucind ca oțelul,
Fugeam, fugeam în pădure,
Și auzeam clopoțelul.

Se poate analiza în amănunțime procesul trezirii din coșmar, al limpezirii. E un proces de clarificare politică iar psihologic, de lărgire a perspectivei. Ideile partidului nostru au eliberat-o din coșmar, au smuls-o din microcosmosul anguasat, au dat sens bucuriei, mîniei, vieții. Concepția despre lume a clasei muncitoare i-a dat Mariei Banuș, ca și atîtor alți scriitori, posibilitatea să descopere lumea.

Cu volumul „Bucurie" (1948), asistăm la o nouă explozie a vitalității poetei. E bucuria comunicării cu oamenii, a forței prin integrare în uriașa forță mondială a comunismului, bucuria restabilirii echilibrului pe un plan superior. Echilibrul distrus în microcosmosul-eu e restabilit în macrocosmos. In plin război e bucuria descoperirii vieții, a „chipului uman regăsit" („Cîntec sub tancuri"). Poemul „Bucuria" e deosebit de frumos prin precizia sentimentelor și fluiditatea lor aeriană, în același timp. Forța vitală, telurică, duh animal, bucuria primordială: („Bucuria zice: / Sînt cea care sînt. / Sînt grea, / Sînt pămînt") devine sentiment, bucurie a „inimii", cîntec, apoi forță de luptă pentru a se transmuta în acea stare delicată și puternică, ataraxie dinamică, stare pe care puțini poeți au reușit s-o transpună: („Și uneori / nu mai sînt / nici val, / nici vînt, / nici foc — / numai boare, / numai ecou, / numai vuiet în voi! / Sînt!").

Descriind sumar o parte din evoluția poeziei Mariei Banuș am vrut să subliniem (idee pe care am urmărit-o și în cronica dedicată lui Radu Boureanu) că însușirea concepției despre lume a clasei muncitoare de către scriitorii noștri a fost o necesitate interioară, o necesitate a fiecărei conștiințe în parte, iar noua metodă de creație — realismul socialist — nu a fost impusă din afară teoreticieni, (cum pretind denigratorii literaturii noastre) ci a fost soluția reală a unor probleme dramatice, reale. Pornită din alt punct al zonei poeziei decît Radu Boureanu, Maria Banuș a avut de înfruntat aceleași teribile drame ale războiului și ocupației fasciste. E o trăsătură comună unei generații, unei epoci, o experiență umană capitală, care nu poate fi cîtuși de puțin ignorată sau minimalizată.

Poezia Mariei Banuș este o poezie a vieții, a prezentului, a concretului. O critică științifică nu se poate mulțumi, credem, cu enunțarea unor adevăruri generale, a unor concepte, ci trebuie să analizeze conținutul emoțional — ideologic concret al conceptului. Noțiunea de Viață, primește în poezia Mariei Banus — am căutat să arătăm — încărcături emoționale diverse. Descoperirea lumii ca senzație, ca sentiment, ca o concepție — sînt trei etape ale evoluției sale. Bucuria ca vitalitate telurică, primară, rezolvată inidividual; bucuria negată, invazia spaimei, a teroarei de coșmar; bucuria ca înțelegere a lumii, ca luptă între bine și rău (viață și distrugere a vieții), ca integrare în uriașa forță pozitivă, creatoare a lumii: comunismul!

CONSTRUCTORII

ACTIVIŞTII DE PARTID

In călătoriile mele prin țară mi-a fost dat să mă întîlnesc deseori cu activiști de partid. I-am văzut pe teren, în mijlocul oamenilor, la gospodăriile colective, în mine, pe șantiere, în fabrici, am dormit alături de ei în casele de oaspeți, le-am fost tovarăș de drum, uneori de petrecere, i-am cunoscut în viața intimă, ca și în munca de fiece zi; unii din ei erau tineri, abia ridicați din rîndurile UTM-ului, alții bărbați maturi, cu neveste și copii, — dar indiferent de vîrstă, erau oameni dintr-o bucată pe care te puteai bizui. I-am admirat pentru profunzimea cu care cunoșteau oamenii, pentru capacitatea de orientare în cele mai diverse domenii ale activității de producție, economice sau de stat, dar mai ales pentru devotamentul cu care se dedicaseră cauzei socialismului, ca luptători neobosiți, intransigenți, aflați în primele rînduri.

Astăzi dacă trec în revistă tot ce am scris, constat surprins că n-am pomenit de loc pe acești oameni. Cercetez din nou carnetele mele de însemnări. Dau peste nume de oțelari, de mineri, de țărani colectiviști, de brigadieri, de fierari-betoniști, de mecanici-montori etc. Și, fapt curios, numele acestor oameni nu figurează nicăieri. De ce? Oare i-am uitat? Nu se poate. Imi aduc aminte de chipurile lor, le simt strîngerile de mînă, le aud glasurile.

De cîte ori am fost pe teren, activistul de partid mi-a dat îndrumarea cea mai competentă; m-aș fi orientat eu singur în două-trei zile, către problemele esențiale, către oamenii cei mai interesanți, fără sfatul acestuia, care cunoaște viața dintr-o uzină sau dintr-un sat mai bine ca oricare? „Uite, să scrii despre cutare. Neapărat! E un om cu care ne mîndrim. Tînăr crescut de regimul nostru. Ar fi bine să pomenești și de ingineri... Să nu-l uiți nici pe șeful brigăzii, e și secretar al organizației de bază. Om foarte vrednic...“ Și așa, într-o jumătate de oră, carnetul mi se umplea de cifre, de nume de oameni. Aflam tot felul de întîmplări interesante, descrise cu mult simț de observație, cu entuziasm pentru tot ce s-a realizat. Căci cine cunoaște mai bine pe oameni decît acela care-i surprinde în actul cel mai semnificativ, de creștere și de transformare?

Așa a fost întotdeauna. Ajuns la capătul discuției, mă adresam activistului: „Tovarășe, dar care e numele dumitale, că nu l-am notat?“ Celălalt mă privea puțin stînjenit: „Scrie mai bine despre oamenii ceilalți. O să-i stimuleze.“

Așa a fost întotdeauna. Am notat nume de țărani, de oțelari, de mineri, de tineri, de femei, de învățători, de ingineri, dar pe-al activistului de partid nu l-am notat niciodată. De aceea, astăzi cînd vreau să scriu despre el, mă văd silit să lucrez fără carnetul de note, ci doar pe bază de amintiri.

★

Imi amintesc de tînărul acela brunet, cu obrazul delicat, cu gesturi fine, care se adresa oricui, indiferent cine era, cu „dumneavoastră“ (obicei deprins din armată, pe care o isprăvise de curînd). Fusese mecanic la o mare întreprindere, apoi lucrase la comitetul UTM, după terminarea stagiului militar trecuse la raionul de Partid. Intr-o zi, cam pe la sfîrșitul lui ianuarie, m-a invitat să-l însoțesc pe teren, ca să scriu despre construcția unei conducte de apă, pe care o executaseră prin muncă voluntară locuitorii din Plopi, un sat de munte unde el activa ca instructor teritorial. Ca să ajungem acolo, trebuia mai întîi să facem o bucată de drum cu un tren de linie îngustă și apoi să ocolim, pe jos, prin localitatea minieră, Cobelar. L-am însoțit peste tot unde avea treburi: la mină, la sfatul popular, la ședința unei cooperative, la școală. I-am admirat ușurința și naturalețea cu care discuta cu oricine, despre orice problemă, nu numai în incinta instituțiilor, dar și pe stradă, cînd îl oprea mai fiecare trecător ce-i ieșea în cale. Aceste discuții care puteau începe cu o glumă, cu observații despre vreme, despre însurătoare (în cazul tinerilor) erau canalizate cu dibăcie către problemele majore ale vieții din localitate. Seara m-a găzduit în camera lui de la casa de oaspeți. Pe noptieră am zărit un manual al inginerului de mine. „Il citesc în timpul liber, mă consult și cu inginerii — îmi explică el — fiindcă trebuie să cunosc aceste probleme în munca mea. Mi-a plăcut întotdeauna să învăț“. Se făcuse ora 8, localitatea era cufundată în întuneric, dar el, deși alergase toată ziua, nu-și isprăvise încă lucrul. „Dumneavoastră vă odihniți. Eu mai am treabă. Mă duc pînă la un sat din apropiere să iau planul de muncă al organizației de bază“. S-a întors către miezul nopții. A doua zi am plecat pe jos pînă la Plopi. Deși era în ianuarie, zăpada se topise și-am mers pe un drum uscat. Plopi nu era nici măcar un cătun, ci un grup de 30—40 de case, cățărate pe un vîrf de deal, în care locuiau lucrători de mină și pensionari. Pînă la construcția conductei, localitatea fusese lipsită cu desăvîrșire de apă. Oamenii își mînau vitele în fiecare zi, fie ploaie, fie viforniță, cale de 5—6 kilometri pînă la un pîrîu, ca să le adape. Apa de băut era adusă de femei, de la izvoarele din vale, urcînd pieptiș dealul cu căldările pe cap. Explicații despre munca de construcție mi-a dat deputatul circumscripției Plopi care organizase lucrările. Șanțul pentru conductă lung de un kilometru și jumătate a fost săpat de localnici prin muncă voluntară. Instalațiile minei pompau apă pînă-n bazin. Deputatul a evocat clipa cea mare cînd tot satul a întîmpinat sosirea primului șuvoi. Așteptaseră pînă noaptea tîrziu. Au aprins felinarele. Pînă în ultima clipă, bătrînii satului n-au crezut că apa va putea urca pe conductă la deal. Cînd licări prima șuviță de apă în bazin, ei au întins mîinile tremurătoare ca s-o cuprindă în căușul palmei, rugîndu-se de ceilalți: „Lăsați-ne copii, să bem și noi apă din Plopi“.

Despre toate acestea am scris dar n-am pomenit de tînărul brunet care mă însoțise și care fusese sufletul acelei construcții.

★

N-am scris nimic nici de bărbatul acela cu fața osoasă, prelungă, care lucra la comandamentul unui detașament de brigadieri. Toată lumea îi spunea „locțiitorul“ fiindcă mai înainte lucrase în armată ca locțiitor politic de regiment. Luptase în divizia „Tudor Vladimirescu“ pe frontul antihitlerist, ridicîndu-se de la simplu soldat pînă la gradul de ofițer. Intransigent, sever, pretinzînd de la toți disciplină și respect pentru datorie, experimentat în educarea tineretului, cu o ținută ostășească ce-i dădea o notă de bărbăție, se făcu iubit și respectat de brigadieri. Dar ca orice operă de seamă, și lupta pentru formarea omului nou nu e scutită de dificultăți. Fusese numit în comandamentul detașamentului pentru a îndrepta o situație grea lăsată de fostul comandant, un tînăr fără experiență care n-a știut să se descurce nici în problemele de organizarea muncii, nici în ale educației politice. Tineri calificați ca șoferi sau mecanici lucrau la lopată. Echipele nu aveau sectoare precise de muncă, ci erau purtate pe șantier fără rost, dintr-un loc în altul. Brigadierii părăseau tabăra fără învoire, iar unii începură chiar să plece acasă, colectivul se destrăma. S-a întîmplat să vizitez detașamentul tocmai în ziua cînd noul comandament își începea activitatea, ca să-mi dau seama cît de grea a fost lupta pentru aplanarea dificultăților. Atunci l-am cunoscut și pe locțiitor. Stătea într-un birou al comandamentului unde discuta, pe rînd, cu cei care aveau nemulțumiri.

— Sînt mecanic și lucrez la lopată, zicea cîte unul.

— S-a făcut o greșeală. O să te repartizăm la o muncă potrivită.

— Așa mi s-a spus și acum o lună. Vreau să plec acasă.

— Ce fel de brigadier ești dacă dai înapoi la prima greutate? Partidul a chemat tineretul ca să ridice o mare construcție industrială. Trebuie să fii mîndru de acest lucru. Ce, renunți așa de ușor la carnetul roșu de brigadier?

Datorită unor astfel de discuții cît și a reorganizării muncii pe șantier, starea de spirit a detașamentului s-a îmbunătățit simțitor. Dar nu toate piedicile au putut fi înlăturate dintr-o dată.

Peste cîteva zile s-a întîmplat ceva. Intr-o seară, în timp ce se întorcea spre casă, pe întuneric, locțiitorul a fost lovit pe la spate. Cînd s-a trezit din leșin, abia a avut putere să ajungă la marginea orașului ca să dea telefon la spital. Vindecat, s-a întors din nou la detașament, continuîndu-și activitatea, ca și cum nimic nu s-a întîmplat. Nevestei sale i-a spus că a căzut într-o groapă, ca să n-o alarmeze. Nu peste mult timp a fost găsit și făptașul acestui atentat, în persoana unui individ dubios, strecurat printre brigadieri. Era fiu de cîrciumar, ajuns vagabond, care întîlnindu-se într-o gară cu niște tineri ce mergeau la brigadă s-a luat după ei, crezînd că aici își va asigura o existență comodă, fără prea multă muncă. Schimbarea comandantului îi încurcase socotelile. De fapt tot el, cum s-a văzut mai tîrziu, ațîțase printre ceilalți spiritul de nemulțumire și indisciplină.

S-a întîmplat iarăși să fiu de față la ședința care s-a ținut cu toți brigadierii, în sala de mese. Vinovatul stătea în prima bancă, cu spatele încovoiat, prefăcîndu-se abătut și rușinat.

— Să se scoale în picioare! Să privească spre noi! strigau brigadierii.

Țin minte cuvintele locțiitorului, rostite pe un ton ferm, cu severitate:

— Tovarăși brigadieri. Inainte de a veni la dumneavoastră, am lucrat la Cerna-Vodă cu teleormănenii care intrau pînă la brîu în apă și smulgeau trestii, acolo unde mișunau șerpii. Dar sarcinile trasate de partid au fost îndeplinite în scurt timp și am dat lucrări de bună calitate. Așa am lucrat și așa voi lucra de-acum înainte.

Au vorbit apoi brigaderii, unii din ei foarte tineri, adolescenți încă. Imi aduc aminte de unul mărunt, care se ridicase pe-o bancă pentru a fi văzut:

— Eu am venit aici ca să capăt carnetul roșu de brigadier, pentru care a luptat clasa muncitoare... Dar așa zisul tovarăș din fața noastră a fost un chiulangiu și-i punea pe brigadieri să se bată între ei, vorbea de rău comandamentul... Nu mi-i frică să spun, chiar de-ar fi să mai dau ochii cu de-alde el...

Peste un an de zile am fost din nou pe șantierul acela și m-am abătut la tabăra brigadierilor. M-am întîlnit cu locțiitorul tot la biroul comandamentului. Abia își amintea de aceste întîmplări vechi și dacă n-aș fi asistat direct la ele, cine știe dacă le-aș fi cunoscut vreodată.

Imi vorbi în schimb de băieții care au învățat meserie, s-au căsătorit pe șantier, de alții care au venit între timp și s-au afirmat, devenind comandanți de brigăzi. Am notat în carnet cîteva cifre, spicuite dintr-un raport întocmit urgent: 90% din brigadieri sînt utemiști, 14 au devenit candidați de partid, 113 s-au calificat ca mecanici de buldozere și rampe, ca lăcătuși, montori, electricieni, fierari, betoniști. Am folosit aceste nume și aceste cifre dar despre bărbatul acela cu fața osoasă, prelungă, căruia toată lumea îi zicea locțiitorul, n-am scris pînă acum niciodată...

★

Imi aduc aminte și de tînărul acela negricios cu ochi sclipitori, extrem de inteligent, bun de glume ca nimeni altul, pe care l-am întîlnit la o colectivă de pe Bărăgan. Ceea ce am admirat la el era felul său firesc de a se apropia de oricine. De pildă, seara, în curtea gospodăriei colective, îl oprește careva:

— Tovarășe instructor, am să-ți vorbesc ceva

— Te ascult, tovarășe.

— Nu acum. Vino mîine la ora 12, la brigada noastră.

Il cheamă la cîmp, ziua în amiaza mare, cînd e toiul zăpușelii. Instructorul sosește la întîlnire, punctual. E primit cu exclamații de bucurie. Instructorul ia caii de dîrlogi ori leagă snopii din urmă, după cum e nevoie. Știe să facă de toate, deși e de la oraș, mecanic la C.F.R. de meserie.

De mult tact și de multă răbdare trebuie să dea dovadă între oamenii din satul acela, oameni dîrji, aprigi la muncă, dar la fel de aprigi pînă la încăpățînare și în părerile lor greșite. Chiar dacă n-au dreptate, nu renunță cu una cu două la ele, din ambiție. Dar el, deși foarte tînăr, se pricepea ca nimeni altul să-i îndrumeze, în aparență glumind, fără să-i contrazică pe față.

Sîntem la aria de treier. Căruțașii care așteaptă la rînd, trag cîte un braț de paie de grîu din șiră și le aruncă la cai. Instructorul sosește la arie:

— Ce faceți, oameni buni? Nu vedeți că e grîu?

— Ce-ți pasă dumitale? E grîul nostru.

Dacă s-ar fi mîniat, nu ieșea la nici un capăt. Oamenii aceia s-ar fi ambiționat, după cum le e caracterul. Dar el o întoarse în glumă:

— Nu zău, e grîul nostru? Foarte bine. Atunci să-i hrănim pe săturate.

Smulge un braț de paie dintr-o șiră și-l aruncă la cai. Apoi încearcă să le desfacă zăbalele.

— Ce faci, tovarășe? se miră oamenii.

— Vreau să-i las să mănînce în voie. N-ați zis voi că e grîul nostru?

— Ia strîngeți grîul de la cai. Repede! strigă unul.

Peste cîteva minute nu mai era un fir de pai în fața cailor.

Tînărul instructor a reușit să fie respectat, iubit și admirat de oamenii aceia ambițioși, cărora greu le intră în voie careva. Popularitatea lui se datora nu numai firii sale vesele și deschise, dar și cunoașterii profunde a oamenilor, capacității lui de a se orienta în chestiunile cele mai dificile ale vieții, pe care le-a dobîndit în practica lui de activist de partid. Dar n-am scris despre el, după cum...

...N-am scris nici despre președintele unei gospodării colective, tot din Bărăgan, un bărbat înalt, îmbrăcat într-o scurtă groasă, de lînă, care mi-a citat din memorie cifrele de plan de la toate sectoarele acelei unități complexe, care cuprindea brigăzi de cîmp, de grădinărie, de pescuit, de creșterea vitelor, ateliere de fierărie și rotărie, uzină electrică. Cunoștea agricultura și mecanica, se descurca uimitor în socotelile de bancă. Sub îndrumarea lui întreg mecanismul acela vast și complicat umbla cu exactitate de ceasornic. N-a fost om cu care am stat de vorbă în sat să nu-mi atragă atenția: „Avem o conducere foarte chibzuită. Președintele din satul nostru s-a ridicat dintre noi. A fost activist la raionul de partid. Intr-o adunare generală l-am cerut înapoi să vie ca președinte. E om drept, se pricepe la toate. Cînd e vorba de gospodărie nu cunoaște neamuri. De asta ținem la el“. Am scris despre acea colectivă, despre brigadieri, despre colectiviști, chiar despre bătrînul paznic, dar despre președinte n-am pomenit nicăieri.

★

Pe urmele activiștilor de partid s-au ridicat detașamente întregi de oameni, de muncitori și de țărani care își dedică întreaga lor putere de muncă, întreaga lor viață pentru fericirea acestui popor. Cine a răscolit țara toată pînă la cel mai oropsit cătun de munte ca să ducă lumina noii democrații? Cine a urcat prin zăpadă pînă la casa cea mai răzlețită, a încredințat omului celui mai umil sarcini de stat și a avut răbdare să aștepte pînă cînd ultimul moșneag își va scrie numele pe o scrisoare?

Slavă acestor oameni și slavă acestui Partid!

Vasile Nicorovici

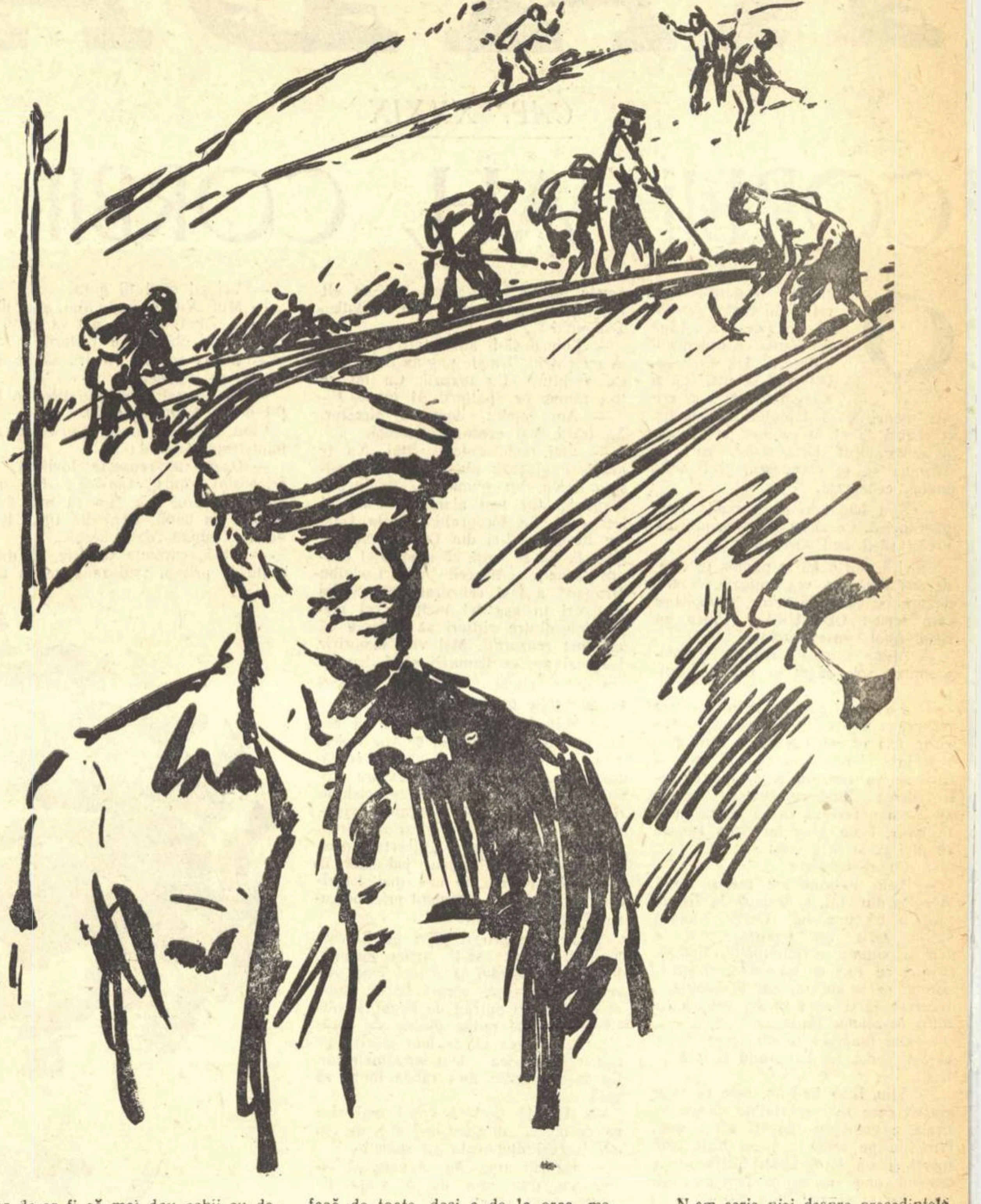

Desen de GH. 'ADOC

Trei acorduri dintr-un concert

Numai ciocanele, nu. Nici numai clavirul. Pe mine mă mistuie foamea auzului, să ascult sunetul complex al concertului epocii mele. Vreau să ascult cum cîntă, simfonic, timpul meu nou și cum dedesubt, ca o tobă uzată, gîfîie și sughite sub talpa mea timpul vechi.

Cînd eram studenți (cei care acum am început să nu ne mai uităm în oglindă cînd ne pieptănăm părul), casele noastre erau, pe lîngă mansarde sau subsoluri, și băncile din parc. Nu le-am visat pe celelalte, dar le-am dorit. După Eliberare, cîte erau, s-au deschis pentru noi și pentru ai noștri. Dar eram mulți. S-au clădit și altele. Dar eram foarte mulți și zidarii n-au pridídit. Partidul nostru conducător și-a dat seama că trebuiesc construite cartiere, nu numai case. Din gropi se făcură străzi cu antene de televiziune și cu floare de salcîm.

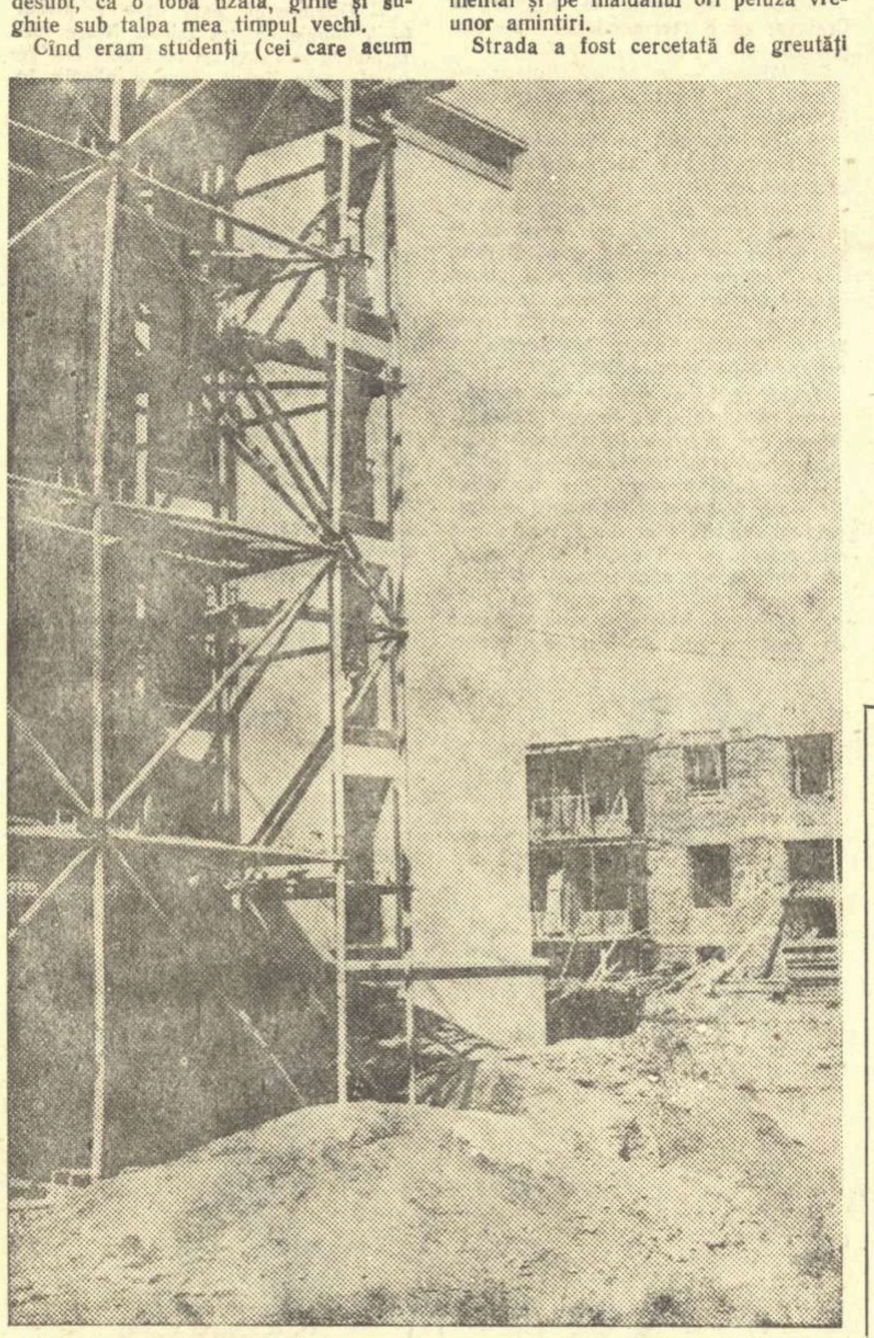

Mă duc uneori pe acele străzi noi, să ascult ritmul cartierelor. Inima noastră bate și timpul poruncit aleargă în muzica pasului ei.

Duminica de la sfîrșitul ultimei săptămîni, avînd soarele toamnei, mi-am făcut-o zi de plimbare și m-am dus în Floreasca. Eram cu fotograful și cerul era foarte senin. Mă plimb uneori pe străzi, dar și trec pe ele în grabă, în zilele de lucru. Intr-o zi, ostenit, poate într-o miercuri — ziua cînd pleca la drum moțul din cîntec, cu nuia și cu bucium — plănuiesc să vin în cutare loc umbrit de doi copaci, să mă odihnesc în întîia zi de repaos. Dar în ziua de repaos cea mai apropiată nu mai găsesc banca dintre copaci și îmi odihnesc ochii privind schelăria crescută: acolo se face un bloc. In ultimul an, am parte de multe asemenea surprize. Și mă bucur, plimbîndu-mă mental și pe maidanul ori peluza vreunor amintiri.

Strada a fost cercetată de greutăți și războaie. A îmbătrînit. Din loc în loc, i-au căzut dinții, ceilalți îngălbenindu-i. Dentiști cu nivele și mistrii, cu betoniere și planuri pe file de calc, plantează în alveolele deșarte dinți noi, și gura străzii, întinerită, iarăși rîde la soare cu sunetul de argint și sticlă al adolescenței.

M-am dus duminica trecută la Floreasca. M-am mirat, deși o mai văzusem recent. Cîntau aparatele de radio și oamenii din gură, unii la ferestre. Soarele aproape ardea. Ciocanele nu le-am auzit: era duminică. Țăcăneau țurcile copiilor pe unele străzi încă nefăcute. Dar ceva cînta totuși. Ochii noștri, ai fotografului și ai mei, și sticla lentilei aparatului au auzit cîntecul mai bine decît urechea. Era concert. Trei faze din construcția cartierului, sau trei vîrste, ca ale omului, principale, cîntau pe trei game însumînd concertul pe care îl auzisem cu ochii. In fundul sălii de concert creștea spre cer copilăria, cu ferestrele primului etaj abia în ajun încheiate. Lîngă ochii noștri cînta adolescența întinzîndu-și la soare mușchii de metal ai binalei. Și la mijloc se ridicase cîntînd în tonuri albe, în curatele linii sobre ale staturii ei svelte, o clădire sfîrșită. Aici jos erau gropi și măguri scunde. Dar peste ele va trece în curînd asfaltul și se va face stradă, pe care pneurile o vor dezmierda.

Cînd toate cartierele plănuite se vor desface ca floarea de lalea, Bucureștiul nu-și va mai aduce aminte cum după citirea clasicilor sau după o șarjă de oțel, flăcăul, altădată, se culca în tîrziul toamnei pe bănci, sub vînt, adus doar în casa spitalului de vreo tuberculoză.

Am auzit că frații acelorași inși care ne-au trimis să dormim pe bănci, cînd casele nu erau pentru noi, vor să ni le fure iarăși, cu țară cu tot, făcînd război. M-am plimbat prin Floreasca și aștept cartierul întreg. Dar eu am dormit pe bancă și pe cîmp, și am trecut sub sîrma ghimpată și am fluierat pe țevile puștii. Cunosc acestea.

Cartierele cresc. Ritmul lor îl aud. Celor trei game ale concertului meu nu îngădui să li se adaoge a patra gamă, a tobei. Trecutul sughite sub talpa mea.

Dacă cei de departe, pe care i-am alungat de lîngă mine, și care sînt, imperialiști fiind, setoși de negoțul cărnii vii, vor să vină să mă împiedice să clădesc orașul și țara, am să-i aștept cum se cuvine. Tunul meu știe să tragă la țintă.

Iată, orașul nou ne cere zîmbet și curaj: el știe că l-am făcut din sîngele nostru.

Victor Kernbach

Însemnări de la BICAZ

Două biografii care se scriu acum: a Bistriței și a inginerului Mihai Dumitru.

...In 1955 se pregătea noua matcă a Bistriței.

Escavatoarele lucrau zi și noapte, era un du-te-vino de mașini, de oameni. Se vorbea de strămutarea Bistriței, minunată întîmplare în viața pașnicelor sihăstrii de altă dată ale Neamțului.

In 1955, studentul Mihai Dumitru, de la facultatea de hidro-energetică a fost trimis la Bicaz pentru practică.

A făcut cunoștință cu oamenii și cu betonul. Intr-un cuvînt a cunoscut acest organism viu — care se cheamă baraj.

Era o muncă febrilă, entuziastă, care aducea vîrstele celor mai bătrîni la un numitor comun majorității: tinerețea. De-atunci a hotărît să se înapoieze pe șantier, după terminarea facultății.

In 1957, inginerul stagiar Mihai Dumitru a sosit pe șantier. Se începuse turnarea betonului la barajul hidrocentralei. A condus mai întîi lucrarea unui pod peste care trece șoseaua din apropierea barajului.

Recalculînd proiectul care i-a fost dat, a descoperit cîteva greșeli. Rezultatul: a dat podului o rezistență o dată și jumătate mai mare decît fusese calculată inițial.

In 1958 a devenit inginer de schimb în zona centrală a barajului. E un tînăr subțiratec și iute, numai nerv și zîmbet. L-am văzut acolo, printre benele cu beton, printre oamenii cu caschete de miner și fețele impregnate de ciment și pulbere de stîncă.

Se pregătea turnarea betonului într-o nouă lamelă. Au trebuit să spele stînca, s-o frece cu peria să îndepărteze pînă și firele de praf.

Oamenii o răsfață: „lamela lui Mihai“ — pentru grija pe care i-o poartă inginerul de 23 de ani.

...L-am întrebat care-i sînt planurile de viitor? Mi-a răspuns că ar vrea să-și dea aspirantura. Munca de-aici, de pe șantier, îl învață atît de multe încît are curajul să se gîndească serios la acest lucru.

Dar — are să se-ndure să părăsească șantierul?

Iți vorbește despre lacurile de acumulare ale hidrocentralelor în care se vor face crescătorii de pești, despre Siretul care, primind un afluent cu un debit regulat de apă va deveni navigabil, de irigațiile din Lunca Siretului...

Cu mînă sigură, însuflețit de atîtea planuri și vise, creionează o nouă biografie a Bistriței, cu un nou pitoresc mai bogat, mai uman și mai plin de sens decît vechiul pitoresc al plutăritului.

Eu văd totul aievea — o altă Moldovă cu Bicazul, cu Săvineștii, cu cîmpiile irigate smulse din ghiara secetei.

E o poezie a viitorului, o poezie în stare brută, pe care oamenii de mîine o vor decanta din faptele contemporanilor mei.

Mihai Dumitru are să-și dea și aspirantura, dar sînt sigură că biografia Bistriței și biografia lui se vor scrie laolaltă și de acum înainte.

★

Casa vanelor, conducta forțată, canalul de fugă, castelul de echilibru — numiri noi, care capătă o aureolă fantastică — solicită un loc în vocabularul cunoscut pînă acum.

La Stejarul mă uimește totul — de la proporțiile castelului de echilibru — cu denumirea lui atît de romantică, pînă la tunelul în care sînt sudate inelele cămășii de oțel. Merg prin acest tunel nesfîrșit, înstelat de flacăra albastră a sudorilor și dacă n-ar fi inginerul Anghelescu, care-mi dă explicații și ceilalți doi tovarăși ai săi, mi s-ar părea că sînt într-o lume de basm — că am coborît spre alte tărîmuri, cu lampa lui Aladin.

Se muncește intens.

Și aici, pînă și cuvîntul „intens“ capătă o intensitate deosebită.

Pînă-n 7 Noiembrie betonarea tunelului trebuie să ajungă la castelul de echilibru, pînă-n 7 Noiembrie va fi betonat, de asemeni, fundul castelului de echilibru.

Fără îndoială îți pare extrem de mult de făcut de-acum înainte, ție, care vizitezi prima oară șantierele de la Stejarul. Dacă l-ai întreba, de pildă, pe tovarășul Iancu Alexandru, miner-șef de schimb al brigăzii de la castelul de echilibru, ți-ar spune calm, în vorbe puține — așa cum știu să vorbească moții, ca el — că de vreme ce și-au propus să termine pînă-n 1960, vor termina, bine-nțeles.

Și nu trebuie să-ți argumenteze de ce crede acest lucru. Cele mai bune argumente sînt ritmul muncii și realizările constructorilor de la Bicaz.

Văzut de sus, de la castelul de echilibru, grupul de șantiere de la Stejarul, pare un teatru de luptă — întins pe cîteva zeci de hectare — peste tot — macarale, inele de oțel pentru tunel, escavatoare, ateliere, fire de telefon, fire electrice...

Și, undeva, în curtea unui atelier, uriașa „piesă-pantalon“ care va face trecerea de la tunel la cele două conducte forțate.

Are forma unor pantaloni scurți, de cîțiva metri înălțime și alți cîțiva lărgime. Parcă-s pantalonii unui Guliver ajuns în țara piticilor.

Dacă la brigăzile de tineret de la baraj, formate mai ales din tineri, întîlnești un entuziasm explosiv, aici, la Stejarul, te impresionează nu numai aceste răscolitoare răscoliri în munte — castelul de echilibru, tunelul, canalul de fugă — dar și atmosfera de-o mare sobrietate, solemnă, tăcută. Și peste tot șantierul acesta imens, plutește acum, în dimineața asta, negura toamnei.

★

Mai întîi pe șantier au venit localnicii. Și-au părăsit plutele și toporele și-au coborît din păduri și s-au oprit aici. Apoi, au venit oameni din toate colțurile țării: brigadierii de la Salva-Vișeu, minerii-aurari din Țara Moților, din Valea Jiului.

„Auzeam că o să fie o lucrare minunată, nemaipomenită pînă acum la noi“ — sînt cuvintele tovarășului Muceniciu Gheorghe, șef de brigadă — beton — la baraj.

Intîi a fost curiozitatea. Omul vrea să știe tot ce se întîmplă în vremea lui; omul vrea să vadă, să cunoască.

Și-au venit oamenii, și-au văzut, și-au cunoscut. Apoi a fost încrederea.

Increderea că ceea ce încep are să fie dus pînă la capăt, încrederea că e nevoie de fiecare din ei și încrederea în el — pe care le-a dat-o Partidul, învățătura, școlile de calificare, de specializare.

Șantierul-școală.

„A fost și greu. Greu cu începutul, greu cu vremea rea. Dar aici am învățat mai mult decît tot ce știusem pînă atunci, în toată viața mea“ — spunea tot Mucenicu Gheorghe.

Și-au început imigrările familiilor, din toate colțurile țării. Familiile celor veniți la Bicaz. In Bicaz, Mărceni, Dodeni, peste tot se înalță cartiere de locuințe noi. Sînt blocuri albe, cu balcoane și înflorituri vesele, care-și deschid ferestrele spre munți și spre Bistrița.

Și — după curiozitate și încredere, a urmat mîndria. Oamenii sînt mîndri că sînt la Bicaz, că sub ochii lor cresc barajul, uzina, castelul de echilibru; mîndri că ei sînt constructorii celei mai mari hidrocentrale din țară. Dacă le lauzi copiii și șantierul, sînt fericiți.

Omul umilit înainte, care se simțea la marginea vieții, a ajuns la credința că e nevoie de el, că hidrocentrala de la Bicaz e și a lui, e și pentru el.

Oamenii se califică la locul de muncă și tot la locul de muncă devin oameni noi.

„Am învățat mult“, „învățăm multe aici“, „am învățat să trăim“, „am să-mi dau aspirantura să folosesc ceea ce mă-nvață Bicazul“.

...Oamenii Bicazului nu vorbesc prea mult.

Poate, pentru că vorbesc faptele lor mai mult. Comunistul Mucenicu Gheorghe e la Bicaz din 1950. Un adevărat veteran al șantierului — și totdeauna, fruntaș în muncă.

A fost tăietor de pădure în Bicazul Ardelean.

S-ar putea spune că odată cu strămutarea Bistriței, a fost strămutată și viața lui și a familiei lui, din matca știută, într-o matcă nouă.

Și cîte alte sute și mii de vieți omenești au fost strămutate, cu apele Bistriței — pe drumuri noi, pentru rosturi noi!

Florența Albu

RĂDĂCINILE

CAP. XXXIX

CORBII, AH, CORBII...

Onufrie Butaru fuse cel dintîi dintre directorii de ziare care băgă de seamă că dedesubtul „Afacerii Tia Cudalbu-Drugan" se mai află și altceva în afară de crima monstruoasă făptuită de bancher. Il chemă la el în cabinet pe Ciovică, administratorul Uraganului, cu care obișnuia să se sfătuiască, și îi arătă pagina cenzurată.

— Și-a băgat cenzura coada, dragă Ciovică. Ce zici? Dă-ți cu părerea. Vreau să-ți aud părerea.

Ciovică zgîi ochii la pagina pe care, de sus pînă jos, era aplicată, de zeci de ori, cu cerneală verde, ștampila pe care scria: CENZURAT. Tăcu un timp. Apoi spuse dezolat:

— Miine sîntem pierduți. Ne compromitem. Ne scade și tirajul. Vertiginos.

— Fii fără grijă. Intr-o oarecare măsură am prevăzut intervenția cenzurii. Așa că am pus să se scrie două reportaje. Mi-am zis că în cazul în care se va cenzura reportajul cu întrevederea Simburaș-Drugan, trebuie să avem o rezervă ca să nu rămînem în pană. I-am spus lui Arno Pelican să mai scrie încă unul.

— Cu ce subiect?

— Arno Pelican are ureche ageră. A prins din vînt, la bodegă, la Tripcovici, o frază a lui Carlo Ciutacu și a scris un reportaj care e pur și simplu o minunăție. Pelican susține cu zeci de dovezi că Drugan, aflîndu-se acum trei ani la Șopîrla, a încercat tăria unei otrăvi asupra ciinilor baronului Ciutacu.

— Dar despre asta s-a ocupat chiar astăzi Știrea lui Fericeanu și încă pe larg.

— Știu. Insă Pelican, care ca orice ziarist care se respectă nu citește ziarele, a venit cu dovezi zdrobitoare. Nu știu pe unde a găsit niște ciini morți și i-a fotografiat. Susține, pe temeiul unor declarații fanteziste ale unor țărani și mai fanteziști, că aceia sînt ciinii baronului Ciutacu otrăviți de bancher.

— Dar acum trei ani Drugan încă nu se încurcase cu Tia Cudalbu.

— Nu are nici o importanță. Intîi se face dovada că Drugan umbla cu otravă. Al doilea, nici un cititor n-o să remarce ceea ce ai remarcat dumneata. Capetele oamenilor sînt prea aprinse ca să mai drămuiască amănuntele.

Ciovică — un bărbat înalt, gros, roșcovan, cu fața ciupită de vărsat — se liniști îndată. Spuse:

— Poate că ai dreptate.

— De ce crezi că ne-au cenzurat pagina, dragă Ciovică? Uneori ai intuiții geniale. Să te văd acum!

— Ei, asta e! Parcă dumneata nu știi! Știi chiar mai bine decît mine. Cunoști toate dedesubturile. De altfel, asta e tăria dumitale în presă, că nu-ți sînt străine dedesubturile.

— S-ar putea ca în cazul de față să mă înșel. De aceea te întreb. Vreau să mai aflu și părerea altora și, în primul rînd, părerea dumitale.

Administratorul Uraganului se gîndi cîteva clipe. Pe urmă, sigur de sine, zise:

— Simburaș e omul palatului. Regele l-a uns pînă acum în două rînduri ministru. Cînd o să mai aibă nevoie de el, iar o să-l ungă. Prin urmare... cum vrei dumneata să îngăduie cenzura ca în această afacere urîtă să fie amestecat un intim al Buzatului și al lui Urdăreanu de care miine, poate, se vor mai sluji? Astăzi miniștrii se uzează destul de repede.

— Impresia mea este că palatul are interes ca Drugan să fie condamnat. Altfel, pentru ce ar fi ordonat Derderian să i se pună sigilii la bancă și la întreprinderi? Trebuie să ne gîndim, dragă Ciovică, și să încercăm să vedem mai departe, în timp. Poate că facem o mare greșeală lovind în Drugan acum, cînd toată lumea lovește în el. Nu aș vrea ca într-o zi să ne căim.

— Dar dumneata stai destul de bine și cu regele și cu camarila.

— Nu chiar așa de bine cum s-ar părea. Nici regele, nici Lupeasca nu uită că am dus altădată campanie împotriva lor. N-o să fiu niciodată ministru sub Buzat, Ciovică. Noroc însă pentru mine că domnia Buzatului e pe drojdie. Poate că ar fi momentul să marcăm o altă atitudine față de palat.

Administratorul îi prinse intenția din zbor și se repezi să-i propună:

— Ce-ar fi, domnule director, să jucăm deschis pe cartea lui Drugan?

— Ideea e excelentă. Tocmai la asta mă gîndeam. Șah la rege. Să jucăm pe cartea lui Drugan, chiar dacă va fi să avem numai o șansă dintr-o mie. Dar cred că avem ceva mai mult.

— Nu sînt contra, însă cred că acum ar fi cam periculos și poate prea devreme. Regele este încă tare.

— Nu, spuse Butaru. Dacă e vorba să îndreptăm reportajele noastre pe altă albie, s-o începem chiar de miine. N-avem timp de pierdut. S-ar putea ca această idee să le mai treacă și altora prin cap. Nu sîntem numai noi doi singurii deștepți din presă.

— Ai dreptate, domnule director.

— Ca totdeauna, dragă Ciovică.

Puse mîna pe telefon și chemă tipografia. Dădu dispoziții secretarului de redacție de noapte, Neghină, să scoată numaidecît reportajul cu ciinii otrăviți de Drugan. Auzi în telefon văicăreli de parcă ar fi luat lumea întreagă foc:

— Nu mai pot schimba, domnule director. Am calandrat. Dacă paginez din nou, nu garantez apariția la timp a ziarului. Pierdem Brașovul, pierdem Galații, pierdem...

Lui Butaru i se umplură de mînie ochii încrucișați și negri mură.

— Pierdem izmenele. Fă ce-ți spun, dobitocule, și nu mai scînci ca o javră bătută.

Trînti telefonul. Secretarul de redacție Neghină nu se sinchisi de înjuriile cu care îl acoperise Butaru — era obișnuit — sună și întrebă cu glas umilit:

— Nu vă supărați, vă rog, domnule director. Spuneți-mi cu ce să umplu pagina? Mi-aduce Pelican alt reportaj în „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan"?

— Cum o să-ți aducă alt reportaj? A scris două. Umple pagina cu ce poți. Cu vechituri. Cu nerozii. Cu tot ce ți-a rămas pe șpalturi. Ai înțeles?

— Am înțeles, domnule director. Să trăiți. Voi executa întocmai.

— Stai, dobitocule! Stai. Nu te grăbi. Paginează alandala. Auzi ce-ți spun? Nu. Nu glumesc. Paginează alandala. Cît mai alandala. Pune și fotografii. Ce fotografii? Greta Garbo, Berilă, vederi din Călimănești, ce găsești. Să se vadă că reportajul nostru asupra „Afacerii Tia Cudalbu-Drugan" a fost cenzurat. Auzi? Să-mi paginezi în așa fel încît și cel mai neghiob dintre cititori să observe că am fost cenzurați. Mai vrei lămuriri? Nu mai am ce lămuriri să-ți dau.

Ciovică zîmbi. Chipul îi străluci de admirație pentru Butaru.

— Miine cititorii vor vedea că am fost cenzurați. Poimiine se vor repezi asupra Uraganului. Vor urmări cu lăcomie reportajele noastre asupra nevinovăției lui Drugan... Toate celelalte ziare vor susține că Drugan e vinovat. Noi vom susține contrariul. „Dreptate pentru Drugan"... „Libertate pentru Drugan"... „Domnul judecător de instrucție Tretin să nu-l mai terorizeze pe bancher". „Domnul prim-procuror Pitroc să ia aminte"...

Onufrie Butaru îl privi pe Ciovică. N-ar fi trebuit să-i strice bucuria. Plecaseră amîndoi la drum, cînd scoseseră Uraganul, săraci lipiți. Acum el era un om putred de bogat și nici Ciovică nu se putea plînge de sărăcie. Pe cît era el de bun ziarist, pe atît era Ciovică bun administrator. Cu toate acestea nu-l răbdă inima să tacă.

— Ascultă Ciovică (nu-i mai zise ca de obicei „dragă Ciovică"), de cîți ani lucrezi dumneata cu mine?

— De cîți ani? Mi se pare că lucrez cu dumneata de o viață de om, cucoane Onufrie.

— Imi pare rău, Ciovică. Ți-ai pierdut vremea degeaba. Cînd erai tînăr, erai tînăr și prost. Acum ești bătrîn. Insă de prost, tot prost ai rămas.

Ciovică știa că Butaru nu crede ce spune și că vrea numai să-l tachineze. Căzu totuși în mîhnire și-l întrebă:

— De ce, cucoane Onufrie?

— In condițiile în care sîntem nevoiți să lucrăm, nu putem să luăm apărarea bancherului, tare și deschis, cum mi-ar plăcea mie și cum ar conveni temperamentului meu de polemist înnăscut. Cel puțin în faza actuală a cercetărilor.

— Dar în zilele în care va avea loc procesul?

— Atunci, da. Atunci ne vom putea juca în voie caii. Și, dacă va fi posibil, poate chiar ceva mai înainte.

— Cum, cucoane Onufrie? Nu prea înțeleg.

— O să vedem noi cum. O să ne mai gîndim.

— Dar și pînă atunci ar trebui să încercăm ceva.

— Vom încerca de poimiine și cred că vom și izbuti.

Ciovică tot nu se dumiri. Butaru continuă:

— Le vom sugera cititorilor, zi de zi și cu cel mai mare meșteșug, că nu e sigur că Drugan a asasinat-o pe Tia Cudalbu și că ar fi posibil ca asasinarea actriței să fi fost făptuită de către altă persoană. Sugestii și aluzii. Aluzii și sugestii. Vom duce o campanie grozavă, bazată în primul rînd pe talent, pe insinuări și pe inteligență.

— Și unde îl vei găsi pe talentatul și inteligentul reporter care să ni le scrie? Că doar n-oi vrea să le scrii chiar dumneata, cucoane Onufrie? Dumneata abia răsufli. Abia scrii fondul.

— N-ar fi rău dacă le-aș scrie chiar eu. Din nefericire, n-am vreme. Mă gîndesc tot la Pelican. Să-l atingem la manșetă. Să-i dăm un supliment. O să-și dea toată silința. Și Pelican, dacă are bani de băutură și bea, scapără.

— Cînd într-adevăr își dă silința, ies lucruri bune din capul lui. Numai că nu și-o prea dă. De fapt, nici noi nu-l prea încurajăm. Pe sponci îl plătim, pe sponci ne muncește.

— Cheamă-l să stau nițeluș de vorbă cu el, să-l încălzesc.

Ciovică plecă și se întoarse cu reporterul. Butaru îi privi fața tăbăcită, uscată, ochii tulburi, chelia prematură. Ii privi și hainele vechi și boțite. Ii privi și cravata legată strîmb la gît și pantofii scîlciați și plini de noroi. Zise cu prietenie:

— Stai jos, Pelicane.

Reporterul se înclină și spuse oarecum batjocoritor:

— Vă mulțumesc, domnule director. Nu e nevoie. Aproape toată ziua și toată noaptea numai pe scaun stau.

— Da. E adevărat. Insă stai mai mult pe scaunul de la Tripcovici decît pe cel de la redacție. Bei cam mult, Pelicane.

Pelican clipi des din pleoapele de sub ochelari. Buza de jos, groasă și crăpată, îi căzu. Zise:

— Ce să fac, domnule director? Viciu. Am și eu un viciu. Imi place țuica. De dorul ei m-am întors în țară.

— Trimite să-ți aducă țuică. Bea la gazetă. Bea și scrie. Frumos. Cum numai dumneata știi să scrii.

— Țuica băută în altă parte decît la Tripcovici, nu e țuică, domnule director. Iar de scris frumos...

— Ascultă, Pelicane, nu te-am chemat să discutăm despre băutură.

— Imi închipui.

— Te știu băiat deștept, Pelicane.

— Mă măguliți, domnule director.

— In „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" ziarul nostru trebuie să...

Ii vorbi aproape o oră. Pe măsură ce Butaru vorbea, reporterul Arno Pelican și administratorul Ciovică se înflăcărau.

— Ai înțeles, deci, despre ce este vorba, Pelicane.

— Am înțeles, domnule director.

— Vei ști să-ți ții gura.

— Mut. Voi fi mut. Mai ales dacă domnul administrator nu va fi zgîrcit, ca de obicei, cu bistarii.

— O să-l rog pe Ciovică să fie mai darnic cu dumneata.

— Nu-l rugați, domnule director. Dați-i ordin. E mai simplu.

Cînd Butaru rămase numai cu administratorul, zise:

— Dacă ne reușește lovitura, ne pricopsim. Auzi, Ciovică? Ne umplem de bani, mă. N-o să mai avem ce face cu banii. Bani din tiraj. Bani de la Drugan, dacă scapă...

— Lasă, cucoane Onufrie, că dumneata te pricepi totdeauna ce să faci cu banii. Ii trimiți în Elveția, la loc sigur. Aici... Aici, dacă se face război...

— Ce război, dragă Ciovică? Ce război? Nu ne trebuie, dragă, nici un război.

— Poate că nouă nu ne trebuie. Insă le trebuie altora.

— In definitiv, dacă va fi să fie război, va fi. Am făcut un război. Și nu l-am făcut, ca alții, la partea sedentară, ci pe front. Cu toate astea, am rămas întreg și nevătămat.

— Nici eu n-am fost la partea sedentară. Știu și eu ce e războiul. Insă am trei băieți. Dacă se face război, mi-i ia pe toți trei pe front.

— Nu-ți fie teamă. Ii mobilizăm pe loc. Ori le facem rost de cîte un post pe la aprovizionare. Dacă sînt băieți dezghețați — și mi se pare că sînt — se aleg cu avere. In război, unii mor. Dar în vreme de război mulți fac avere.

— Pot conta pe cuvîntul dumitale, directore?

Gîndul lui Butaru zburase în altă parte.

— In ce chestiune?

— Cu băieții. Cu băieții mei. Cu mobilizarea lor pe loc în caz de război.

— Fără îndoială. Uraganul e citit de ofițeri. Ii am în buzunar pe toți generalii. Numai să vreau și-i compromit pe mulți.

— Afacerile cu comenzile de armament? In aceste afaceri regele și Urdăreanu sînt băgați pînă în gît.

— Și afacerile cu comenzile de armament, și altele. Numai să vreau, Ciovică... Pe toți îi am la mînă. Și ei, toți, știu că-i am la mînă.

Mai pălăvrăgiră și despre altele. Ciovică aduse vorba și despre Arno Pelican.

— Mare pomană ți-ai făcut cu el. Dacă nu-l luai în redacție, se prăpădea.

— L-am cules din beciul poliției. Il arestaseră pentru vagabondaj.

— Cum ți-ai dat seama că poți scoate ceva din el, cucoane Onufrie?

— Drept să-ți spun, n-am avut habar. Insă mi-am spus că un om care a colindat vreme de zece ani lumea și care din acești zece ani, patru i-a petrecut în legiunea străină din Algeria, nu este inutil într-o redacție ca a noastră.

— Ai avut mînă bună.

— Mai mult noroc decît mînă bună. Dacă nu ar fi atît de dezordonat, dacă n-ar fi stăpînit de patima băuturii și s-ar apuca să scrie ce-a văzut și ce-a trăit, ar deveni un mare scriitor. Dar cui îi trebuie scriitori în țara asta? Regelui și hăndrălăilor politici le trebuie lingăi. Iar un scriitor care devine lingău, nu mai e scriitor.

Ciovică vru să-i spună lui Butaru că și gazetarii care devin lingăi încetează de a fi gazetari, însă se gîndi că directorul Uraganului s-ar putea simți cu musca pe căciulă și s-ar supăra. Găsi că e mai potrivit să tacă. Și tăcu.

Părăsiră redacția în zori, cu primele numere ale Uraganului, umede încă de cerneală, în buzunar. Secretarul de redacție Neghină își împlinise cu vîrf și îndesat datoria. Pagina destinată obișnuitului reportaj asupra „Afacerii Tia Cudalbu-Drugan" era o adevărată aiureală. Se vedea de-o poștă că cenzura se năpustise asupra paginii, în ultimul moment și cu amară dușmănie.

Butaru și Ciovică erau mulțumiți. Cuprins de un fierbinte elan de generozitate, Butaru îi spuse administratorului să-l atingă la manșetă și pe Neghină. Ciovică se opuse:

— Nu trebuie. S-ar învăța cu nărav. Ar aștepta să-l atingem la manșetă de cîte ori îl înjuri. Și cum îl înjuri destul de des, ne-ar costa cam scump, cucoane Onufrie.

Butaru nu mai stărui.

Parcă îi văd pe unii din cititorii mei cum, odată ajunși aci cu lectura, o vor întrerupe (nu din plictiseală, pentru că această lungă scriere, după părerea mea, are destule defecte pe care le cunosc și eu, însă nu e cîtuși de puțin plictisitoare) și se vor întreba:

— Oare la cine s-a gîndit autorul cînd a început a ni-i zugrăvi pe Onufrie Butaru și pe Tăunosu? Personajele acestea au existat ele în realitate sau sînt numai rodul imaginației scriitorului?

Acestei întrebări — îmi închipui — îi vor adăuga îndată încă una:

— Ne va spune oare autorul, mai departe, fie și pe scurt, povestea vieții lui Butaru și a lui Tăunosu? „Desculț" e plin de paranteze. Au avut pînă acum destule paranteze și „Rădăcinile". De ce n-ar mai avea și altele?

Iubite cititor, eu, Darie, care scriu această carte, bolnav și în satul meu Omida, îngrijit de soră-mea și de Filimona, vizitat din cînd în cînd de Veve Orbul și de Cuculeț, precum și de multe alte neamuri, îți înțeleg întrebările. La prima nu-ți voi răspunde. Insă, pentru a-ți satisface a doua curiozitate, care mi se pare îndreptățită, voi rupe și voi lipi aci cîteva pagini din jurnalul meu secret, pagini pe care, de fapt, le destinasem altei scrieri. Bineînțeles că din aceste pagini voi tăia cu vîrful peniței multe pasaje. Și nu pentru că aș socoti că acele pasaje nu te-ar interesa, însă integrarea lor, aci și acum, m-ar sili la explicații pe care nu am nici vreme și, să-ți spun drept, nici poftă să ți le dau.

3 aprilie 1922, București.

Astăzi m-am întîlnit pe stradă cu filozoful, poetul și pamfletistul Norocel Tăunosu. Eu mergeam ca omul care nu are nici o grabă și-mi priveam boturile sparte ale pantofilor. Cu această ocazie priveam și asfaltul crăpat și plin de adîncituri. Era cît pe-aci să mă lovesc de Norocel Tăunosu. Scăparea mea a fost că poetul m-a apucat la timp de mînecă și mi-a spus:

— Calci în străchini, mă. Vezi să nu dai și în gropi.

Cum sînt timid și rușinos din fire, m-am și roșit la obraz. I-am spus:

— Iertare, vă cer iertare. Intr-adevăr, calc în străchini. Cînd întîlnesc gropi, nu le ocolesc. Calc și în gropi. De aceea am venit eu pe lume, ca să calc în gropi.

— Se cunoaște că ești poet, mi-a zis.

L-am întrebat nedumerit:

— După ce? Nu port nici plete ca Leresty, nici lavalieră ca Minulescu și nici măcar nu fumez trabuc, ca dumneavoastră.

— După cum umbli.

— Cum umblu?

— Ca mine. Cu capul în nori și cu picioarele prin noroaiele Bucureștilor. Năuc.

— O să caut să umblu mai atent. Să nu mă izbesc de trecători.

Poetul Tăunosu are de gînd să editeze o revistă literară. Vrea să publice tineri care să vadă în el un maestru. Se rîvnește șef de școală literară. Se interesează, deci, de ce scriu tinerii. Mă întreabă:

— Ai mai scris versuri?

— Am mai scris, i-am spus.

— Ai ceva mîzgălituri la tine?

— De ce să nu am? Hîrtiuțele pe care îmi scriu versurile nu atîrnă greu în buzunare. Mai greu ar atîrna o pungă plină, dacă aș avea-o.

— Pungă nu am nici eu, îmi spune Tăunosu. Dar o să am și pungă, mai tîrziu. Acum am numai aripi — aripile inspirației. Dă-mi versurile.

— Vreți să le citiți acum?

— Da.

— Mă tem că nu au să vă placă. I le-am citit aseară lui Lovinescu.

— Și ce-a spus?

— Că nu sînt moderne. Că ar trebui să scriu ca Andrei Velea, ca I. Valerian, ca Adelina I. Cîrdei, ca Alice Soare, ca Alexandrina Scurtu, ca Melchior I. Melchior sau cel puțin ca Iza Sion.

— Nu ți-a spus să scrii ca mine?

— Nu. Nu mi-a spus.

— Boul!... La ora actuală sînt singurul mare poet din Romînia... Tu ce crezi?

Am început să rîd și i-am răspuns:

— Cel mai mare sînt eu. Dumneavoastră veniți imediat după mine.

— Intr-adevăr, așa crezi? Nu glumești?

Era gata să mă ia la bătaie în plină Calea Victoriei.

— Glumesc, i-am spus. Glumesc, domnule Tăunosule. Nu sînt decît un biet începător.

— Așa, da. Bine că îți cunoști lungul nasului. Mulți dintre tinerii de azi nu-și cunosc lungul nasului.

Am scos din buzunar două foi de hîrtie mîzgălite cu litere mici și chitite în opt. A deschis foile. Ne-am rezemat amîndoi de vitrina cu cărți franțuzești a librăriei lui Carol P. Segal. Norocel Tăunosu mi-a citit versurile. S-a uitat cu ochi languroși la două femei tinere și frumoase care s-au oprit să cerceteze vitrina. După ce femeile au plecat, m-a tras părintește de ureche și mi-a spus:

— Ai talent, băiete, însă nu te-ai copt. Ești dintre cei ce se coc greu, ca strugurii, abia toamna, cînd dă bruma.

— Cu alte cuvinte, n-o să am succes decît la bătrînețe sau chiar după moarte. Aferim.

— N-am vrut să spun chiar așa.

Povestea cu coptul strugurilor nu mi-a plăcut. Nu mi-a plăcut nici că mi-a spus că am talent. Le spune la fel tuturor tinerilor care se duc la el să le citească versurile. N-aș vrea să fiu, nici acum, nici mai tîrziu, un scriitor de grămadă. Și nici n-o să fiu. Sînt convins, ca de altfel toți colegii mei de generație, că am geniu. Aș fi dorit ca Tăunosu să-mi recunoască geniul. Deși îmi dau seama că el nu se pricepe la poezie, m-am îmbosocat și am vrut să-l salut și să-l las să-și vadă de drum.

— Ai treabă?

— Tai ciinilor frunză.

— Adică visezi.

— Ba nu visez de loc.

Ca să schimbe vorba, Norocel Tăunosu m-a întrebat:

— Tu citești Dîrjala?

— Cînd apare, o citesc. Cînd nu apare, n-o citesc. Apare cam rar.

— Dîrjala e cea mai bună revistă de polemică, ascultă-mă pe mine. Dă la cap. Cu sete. Distruge. Iar Butaru, dacă n-aș scrie și eu pamflete, ar fi cel mai mare pamfletar al țării. Ar fi bine să-l cunoști pe Butaru. Este destul de talentat și destul de porc ca într-o zi să devină un mare cineva. Tocmai am drum pe la Butaru. N-ai vrea să mă însoțești? Te-aș prezenta polemistului.

— Doresc să-i cunosc pe toți bărbații mari ai țării. Așa că doresc să-l cunosc și pe domnul Butaru.

— Ei! Butaru nu e încă un mare bărbat. Va deveni. Cu timpul, va deveni.

Am plecat și-am trecut de piața palatului. Pe urmă am cotit-o la dreapta. Din piața Romană am luat-o iavaș-iavaș către piața Victoriei.

Piciorul beteag mă durea. Șchiopătam rău de tot. Unii trecători întorceau capul după mine. L-am întrebat pe Tăunosu:

— Stă departe domnul Butaru?

— Pe Povernei.

Am ajuns cu Norocel Tăunosu în strada Povernei.

Poetul mărunțel, negricios, nițeluș burticos mergea înainte, cu pași mici și deși și trăgea într-una din trabuc. Scrisese și publicase de curînd o poezie în care spunea că atunci cînd el, Tăunosu, umblă pe străzi, îngerii îi fac alai. Mă uitam să văd alaiul îngerilor și-mi ascuțeam auzul să le ascult trîmbițele sunînd. Ingerii nu-i vedeam. Vedeam numai trotoarul spart și zidurile galbene și cojite ale caselor. Nu auzeam nici glasul trîmbițelor. In schimb auzeam destul de clar clopotele și huruiturile tramvaielor cu cai de pe bulevardul Lascăr Catargiu.

Norocel Tăunosu m-a scos dintr-ale mele spunîndu-mi:

— Aici locuiește Butaru. La numărul 23. Ține minte. Intr-o zi va locui într-un palat, deși s-a născut într-un bordei. Adică, nu. Intr-un bordei m-am născut eu. Butaru s-a născut într-o magherniță dintr-unul din acele tîrguri moldovenești pe care le cîntă, cu atîta tristețe, Bacovia. Ție îți place Bacovia?

— Imi place.

— Totuși, nu se vede din scrisul tău. Nu te-a influențat.

— Nu sînt moldovean. Nici plîngăcios. Și în singurătate nu mă simt bine. In poeziile mele vreau să fiu eu, nu altul.

— Tristețea te încearcă?

— Mă încearcă. Dar asta este cu totul altceva.

In față se afla o potcovărie iar în curte se înălțau, unele lîngă altele, maldăre uriașe de bălegar. Norocel Tăunosu a mers înainte. Eu, din respect, cu doi pași în urmă, după el, întocmai cum mergeam, cu ani îndărăt, la Rușii de Vede, după stăpînul meu, mătrăcarul Bănică Vurtejanu.

Am fost nevoiți să facem o adevărată echilibristică pentru ca să nu ne afundăm în bălegar. In fundul curții se găsea o căsuță cu acoperișul teșit. Burlanul sobei ieșea printr-un ochi al ferestrei. Norocel Tăunosu a bătut la ușă. Ne-a deschis o femeie voinică, șatenă, osoasă, șleampătă. Norocel Tăunosu i-a spus:

— Sărut-mîna, Simco.

— Bună ziua, Tăunosule.

— I-am adus un articol lui Onufrie. Pentru Dîrjala.

— Onufrie nu e acasă.

— Nu? Mi-a spus să trec pe la el că-l găsesc lucrînd.

— O fi întîrziat pe undeva. Aleargă după bani pentru Dîrjala. Poftiți în casă. Trebuie să pice din moment în moment. O să se bucure.

In odaie se aflau două scaune de cîrciumă, cu picioarele în sus. Pe scaune, o albie. In albie, rufe ude. Alături de albie un pat larg, acoperit cu o pătură suspectă, o sobă de bucătărie răpănoasă și o masă de lemn. Alte scaune nu mai erau în odaie. Ne-am așezat pe marginea patului care, sub greutatea noastră, a scîrțîit și a gemut. S-a așezat și cucoana Simca lîngă noi. Patul a scîrțîit și a gemut din nou. Cucoana Simca s-a scuzat:

— Să mă iertați că m-ați găsit așa. Tocmai îi spălam rufele lui Onufrie. Umblă prin lumea bună. Vreau să-l port curat. Să facă impresie. Să nu creadă careva că sîntem nesimțiți și nu știm ce se cade și ce nu se cade.

— Noi trebuie să-ți cerem scuze. Te-am deranjat. Spălai rufe.

— Nu e nevoie de scuze. Imi pare bine de vizită. Onufrie tocmai avea nevoie de material. Merge greu cu Dîrjala. Cititori puțini. Bani, mai de loc. Colaboratorii pretind onorarii pentru articole... Onufrie nu mai știe pe unde să scoată cămașa. Dar băiețandrul de unde e?

— De la țară.

— Se vede. După straie și după cum umblă netuns și slinos. Dar ce caută la București?

— Scrie versuri. Dacă n-o să se piardă pe drum, o să ajungă și el ca mine și ca Onufrie. Publicist.

— Mulți scriu în tinerețe. Scriu. Publică. Apoi se satură de sărăcie și se apucă de altceva.

Era cît pe-aci s-o asigur că n-o să mă las de literatură. A venit însă Butaru. S-a îmbrățișat cu Norocel Tăunosu. Mie mi-a dat doar mîna.

Norocel Tăunosu l-a întrebat:

— Cum merge cu Banca Bercu?

— Bercu nu marșează. Are nervi tari.

— Mai dă-i.

— Am să-i mai dau. Dacă nu se moaie și nu se lasă cu dar, îi dezvălui în Dîrjala viața intimă.

— Ai ceva date?

— Nu-mi trebuie. Inventez.

Norocel Tăunosu l-a sfătuit:

— Nu-l lăsa pe Bercu. Dă-i la cap pînă îl moi. Pînă la urmă bancherul trebuie să miște din urechi.

Butaru l-a asigurat că el are nervii și mai tari decît Bercu. Apoi a zis:

— Tu ce mi-ai adus?

— Un articolaș.

— Despre ce?

— Mă dau la politicienii bucovineni. Articolul meu se cheamă: „Purceii veselei grădini". Nistor, Cracalia...

Butaru a citit articolul lui Tăunosu, l-a băgat în buzunar și i-a mulțumit. Norocel Tăunosu l-a iscodit:

— Și onorariul? Pot să am speranță? N-am gologani nici pentru cafenea.

— Sigur.

— Cînd?

— După ce marșează Bercu.

— Da, da... Trebuie să mai aștept.

— Trebuie, Tăunosule. Nici eu n-am chioară în pungă. Dîrjala e aproape toată culeasă. Ii mai amîn apariția. N-am cu ce achita tipografia.

— Intr-o zi o să încălecăm noi doi pe țara asta. Atunci...

— Pînă atunci mai avem mult de îndurat, Tăunosule.

— Au să treacă repede anii, a spus cucoana Simca.

Onufrie Butaru a privit o clipă cu ochii lui mari și încrucișați o icoană atîrnată de perete în care sfîntul Haralambie ținea la picioarele lui, înfrîntă și în lanțuri, ciuma. După întrebarea pe care mi-a adresat-o, mi-am dat seama însă că nu se uita la icoană ci drept în ochii mei.

— E adevărat, mă? Ești bolnav de boala scrisului? Comiți?

— Comit, i-am răspuns.

Norocel Tăunosu a scos mîzgăliturile mele din buzunar și i le-a citit. Apoi i-a spus:

— O să le trimit la Ramuri, la Craiova, cu o recomandație. Se vor publica.

— Mistral — a hotărît Butaru, — semeni cu Mistral. Atmosfera lui Mistral.

— Nu l-am citit pe Mistral.

— Cum, mă? E adevărat? Nu l-ai citit încă pe Mistral?

— Nu l-am citit. Sînt mulți scriitori pe lume pe care încă nu i-am citit. O să-l citesc, cît de curînd, și pe Mistral.

— Trebuie să-l citești. Să-l citești și să-l traduci în romînește. Tu ai afinități cu Mistral iar eu am slăbiciune pentru Mistral. Invață provensala și așterne-te pe lucru, băiete.

După ce l-am părăsit pe Butaru, m-am despărțit și de Norocel Tăunosu. M-am dus la șosea. Pe acolo se plimbau perechi de îndrăgostiți. Arborilor le crescuseră mugurii. Ziua era plină de soare. M-am plimbat însoțit de propria-mi umbră. Nu după mult timp am ostenit. M-am așezat pe o bancă. A venit și s-a așezat lîngă mine o nemțoaică tînără care ținea un băiețaș de mînă. Băiețașul mi-a dat ocol de două-trei ori. Apoi mi s-a proptit în față și a scos limba la mine. Nemțoaica m-a rugat să nu mă supăr. Băiețașul e rîzgîiat de părinți. Nu-l poate dezbăra de obiceiuri proaste. După aceea m-a lovit ușor cu genunchiul rotund și mi-a mărturisit că e foarte tristă, ba chiar deprimată.

— De ce ești tristă?

— Pentru că sînt singură pe lume.

— Și eu sînt singur pe lume, i-am spus. Dar tristețea nu se lipește de mine, cum nu se lipește nuca de perete.

— Nuca de perete? Nu înțeleg.

— Nu face nimic. Cînd o să înveți mai bine romînește, o să înțelegi.

M-a invitat să trec seara pe la ea, pe Polonă. Locuiește la domnul Barzan, la numărul 6. O să mă aștepte la poartă. Numai să-i spun ora și să fiu exact la întîlnire, ca un englez.

Băiețașul care ne-a ascultat convorbirea mi-a spus:

— Să nu vii. Dacă te prinde tata cu frau Alla, te cotonogește.

— Mulțumesc, puștiule. Cum te cheamă?

— Dionis Barzan.

A scos încă o dată limba la mine.

12 noiembrie 1922.

A apărut un nou ziar, Vorba. Norocel Tăunosu a fost angajat redactor. Scrie în fiecare zi. Unele articole le semnează Norocel Tăunosu, altele le iscălește cu pseudonimul Radu Tămîiosu. Tot la Vorba a fost angajat și Onufrie Butaru. Revista polemică Dîrjala a murit de inaniție.

Vorba atacă pe toți bărbații politici. Imi place. Dacă aș fi ziarist și eu i-aș ataca. I-am dus lui Norocel Tăunosu o poezie. Mi-a publicat-o în suplimentul de duminică al noului ziar. Butaru m-a întrebat dacă vreau să intru în gazetărie. I-am răspuns că nu știu să scriu decît versuri. Mi-a zis că sînt nătărău. Și mi-a citat o zicală care circulă printre ziariști: „Gazetăria te duce departe, dacă știi să te retragi la timp din ea".

— Butarule, tu o să ajungi ministru, i-a spus Norocel Tăunosu.

Onufrie Butaru i-a întors complimentul:

— Și tu o să ajungi ministru, Tăunosule. Poate chiar înaintea mea.

— De ce crezi tu că eu o să ajung ministru?

— Ai ștofă. Ești maleabil.

Romancierul Zugravu, care migălea un cursiv, s-a întrerupt din scris, și-a ridicat capul și le-a spus:

— O să ajungeți amîndoi, dacă...

— Dacă ce?

— Dacă înainte de a deveni miniștri n-o să ajungeți la pușcărie.

— Bate în lemn!

— Bateți voi, că voi sînteți superstițioși. Eu sînt raționalist.

Norocel Tăunosu și Onufrie Butaru au bătut cu degetele în mesele de lemn la care lucrau. Am bătut și eu cu degetele în masa la care lucra Norocel Tăunosu. Mi-au spus să le mai duc versuri pentru suplimentul de duminică al Vorbei. I-am salutat și am plecat. După ce am închis ușa, m-am oprit să-mi leg șireturile la pantofi. L-am auzit pe Norocel Tăunosu rîzînd și spunînd despre mine:

— Gugumanul ăsta care a plecat își închipuie că are talent. N-are nici cît negru sub unghie. Nici unul din generația asta tînără, care a năvălit în literatură după război, n-are talent.

— Dar ce? Parcă tu ai? Nici tu nu ai, Tăunosule. Scrii ca un țîrcovnic.

— Să nu mă faci țîrcovnic, Zugravule, că...

M-am îndepărtat repede. Cînd am ajuns jos, în stradă, era cît pe-aci să-mi cadă în cap un geam care venea vîjîind de la etaj.

3 decembrie 1923.

Onufrie Butaru s-a certat cu Titu Morcoveanu, directorul Vorbei. Butaru care scria la Vorba nu numai articole politice ci și cronica dramatică, s-a bolnăvit și a lipsit de la redacție o săptămînă. In acest timp Morcoveanu a încredințat scrierea cronicii dramatice profesorului Niță Ion, nou angajat al Vorbei. Folosindu-se de acest pretext, Butaru s-a retras de la Vorba luînd cu el jumătate din redacție, inclusiv pe Norocel Tăunosu, și a fondat un nou

SÎNT AMARE

ziar, al lui, pe care l-a botezat Uraganul.

Norocel Tăunosu, pe care l-am găsit bînd un şvarţ la Capşa, mi-a spus :

— Ai văzut ? S-a împlinit în parte ceea ce am profetizat.

— Te gîndeşti la domnul Butaru ?

— La el mă gîndesc. Urcă... Urcă...

— Nu ştii ? Locuieşte tot în strada Povernei ? Am tradus un cîntec din Mireio. Aş vrea să i-l duc la domiciliu. La redacţie este, probabil, prea ocupat ca să mai stea de pălăvrăgeală cu mine despre Mireio şi despre Mistral.

— Aş ! Şi-a închiriat apartament la Continental. Caută casă mare. Vrea să ţină slugi multe şi să dea recepţii. Ţine nasul sus. Ca ţiganul din basm care a ajuns împărat.

Nu m-a surprins de loc că Tăunosu îl vorbeşte de rău pe Butaru. La noi, la Omida, dacă oamenii se ceartă între ei, ori au păreri proaste unii despre alţii, nu-şi mai vorbesc, se ocolesc. Aici, „prietenii", cînd se întîlnesc se îmbrăţişează, se pupă, se laudă reciproc. După ce se despart, se înjură, se detestă, se duşmănesc, se spurcă. Peste o zi, dacă se întîlnesc, din nou se îmbrăţişează şi se pupă. La Omida trăiesc ţărani necioplîţi. Aici, la Bucureşti, cel puţin în mediul în care mă învîrtesc eu acum — al gazetarilor şi al literaţilor — vieţuiesc numai oameni subţiri, rafinaţi. Simt nevoia imperioasă să mă subţiez şi să mă rafinez şi eu. Dacă o să rămîn cum am venit de la Omida, aceşti rafinaţi au să mă mănînce pur şi simplu.

L-am întrebat pe Norocel Tăunosu :

— După cîte ştiu, un ziar cere cheltuială. Cine i-a dat atîta bănet lui Butaru ca să poată edita un ziar şi încă nu un ziar oarecare ci unul de mare tiraj ?

— Cum ? Nu ştii ?

— Dacă aş şti nu te-aş întreba, domnule Tăunosule.

— Secătura de I. G. Duca.

— Dar de unde a avut I. G. Duca atîţia bani ?

— Prostule ! Parcă ai fi căzut ieri din cer. De la interne. Duca e ministru de interne.

— In ce scop i-a dat Duca bani lui Butaru ? Uraganul îi atacă pe liberali cu violenţă.

— Ii atacă pe liberalii fără importanţă. Il mai atacă şi pe Costică Banu.

— Dar pentru ce îl atacă Butaru pe Costică Banu ?

— Ca să-i facă servicii lui Duca. Banu îl concurează pe Duca la şefia partidului liberal.

— Dar şefia partidului liberal nu e vacantă. Ionel Brătianu trăieşte şi e încă tînăr.

— Este, însă Duca e şi mai tînăr. In afară de asta Duca mai contează şi pe un accident. Sănătatea lui Ionel Brătianu e şubredă. Poate interveni oricînd un accident de sănătate care să-i reteze lui Brătianu viaţa.

— Aşa se obişnuieşte la politicieni ? Ca subşeful să dorească şi să aştepte cu ardoare moartea şefului.

— Aşa se obişnuieşte.

5 ianuarie 1927.

Norocel Tăunosu a venit dis-de-dimineaţă la Capşa. Avea faţă puhavă, nedormită. S-a aşezat la masa mea şi-a comandat lui Nicu un „svarţ tare", să-l trezească. Pe cînd îşi sorbea şvarţul, m-a întrebat :

— Cunoşti noutatea ?

— Care ?

— Am părăsit redacţia Uraganului.

— Cînd ?

— Aseară.

— De ce, nene Tăunosule ?

— M-am certat cu banditul de Butaru.

— Nu înţeleg motivul. Iţi era vechi prieten.

— Natantol mai eşti, măi băiete. Butaru nu mi-a fost niciodată prieten sincer. S-a folosit de talentul meu în scopuri personale. Acum, de curînd, s-a lăsat cumpărat de Duca.

— Ştiai mai de mult că Duca l-a cumpărat pe Butaru. De ce te-ai supărat tocmai acum ?

— Ştiam că Duca i-a dat bani lui Butaru atunci cînd a fundat Uraganul. Acum, Duca l-a mai cumpărat încă o dată. Butaru susţine regenţa şi duce campanie împotriva prinţului Carol, pe care din „Prinţul Leuştean" nu-l mai scoate.

— Am citit toate articolele lui Butaru. Au nerv. Le-am citit şi pe ale dumitale.

— Mulţumesc... L-ai citit întîi pe Butaru şi pe urmă pe mine.

— Nu. Intîi pe dumneata şi pe urmă pe Butaru.

— Ştiam eu că mă iubeşti.

— Dumneata eşti şi poet, nu numai ziarist. Era firesc. Dar acum, nene Norocel, acum dumneata unde o să mai scrii ?

— Fundez şi eu un ziar, Zodiacul. O să-l susţin pe Prinţul Leuştean şi-o să-l combat pe tîlharul de Butaru.

— Numai să te ţină curelele.

— Au să mă ţină, băiete.

S-a mai trezit de ameţeală şi m-a întrebat :

— Vrei să devii gazetar ? Aş avea curajul să te angajez. Bineînţeles, pe încercate.

— Mulţumesc. Nu sînt amator.

— Mai gîndeşte-te.

— N-am de ce să mă mai gîndesc.

— Bine. Faci cum vrei. Să ştii însă că tot în gazetărie o să-ţi afli un rost.

— Aş mai vrea să-ţi pun o întrebare, nene Tăunosule.

— Pune-mi-o...

— Dumitale cine îţi dă bani pentru Zodiacul ?

— Secret, băiete... Secret mare... Şi secretele nu se dau pe faţă la cafenea, să ştii.

16 ianuarie 1927.

Trei elevi de liceu (unul e fiu de magistrat, al doilea e băiat de profesor universitar, al treilea e fecior de moşier) au ucis, noaptea, la el în casă, pe senatorul transilvănean Eustaţ de Săcărîmb. După ce l-au ucis pe senator, l-au jefuit de banii pe care i-au găsit asupra lui. Cel mai mare dintre asasini are patrusprezece ani. Cel mai mic, doisprezece. Nimeni nu i-ar fi bănuit. S-au dat de gol singuri, lăudîndu-se colegilor lor cu crima şi cu jaful. Familia lui Eustaţ de Săcărîmb, după ce şi-a îngropat mortul, a pus în vînzare, prin licitaţie, casa somptuoasă a acestuia din Ştirbey Vodă. Nu s-a prezentat nimeni să cumpere sinistra locuinţă aducătoare de nenoroc, în afară de Onufrie Butaru care, din lipsă de concurenţi, a luat-o aproape pe nimic.

Uraganul a devenit în ultimii ani un ziar temut şi răspîndit. Face politică naţionalist-şovină. Sînt atacaţi şi storşi oamenii de afaceri. Ţările vecine sînt batjocorite. Onufrie Butaru îi admiră pînă la leşin pe Mussolini şi pe Salazar şi preconizează şi pentru Romînia un dur regim politic de tip fascist.

Cu Norocel Tăunosu, Butaru nu s-a mai împăcat, deşi prin intermediul lui Ciovică s-au dus lungi şi amănunţite tratative în acest sens.

23 februarie 1927.

Zodiacul n-a apărut. I. G. Duca l-a arestat pe Norocel Tăunosu şi a ordonat ca poetul-pamfletar să fie încarcerat la Jilava. Aşadar, romancierul şi ziaristul Zugravu avusese dreptate. Inainte de a ajunge ministru, Norocel Tăunosu a ajuns la puşcărie. Discut cu Zugravu în redacţia Vorbei şi-i amintesc de proorocire. Imi spune :

— Este adevărat. Tăunosu a făcut zece zile de puşcărie. Acum se agită din nou tot pe problema întoarcerii prinţului din exil. Se mai agită şi alţii. Regenţa a ajuns subordonată lui Maniu. Tăunosu a intrat în parlament, la o alegere parţială, sub pulpana lui Terică zis Vulturul Obor lui. Fie că se întoarce prinţul din exil, fie că nu se va întoarce, Tăunosu va ajunge ministru. Deşi nu sînt Mafalda, prezic.

M-a rugat să mă duc la teatrul Modern s-o văd pe nevastă-sa care joacă într-o piesă spaniolă, Toreadorul şi andaluza. Apoi mi-a dat o ţigară. Am fumat-o pe stradă.

3 martie 1930.

Astăzi se împlinesc şapte ani de cînd am venit, pentru a treia oară, la Bucureşti şi m-am stabilit aici. Aniversare vrednică de rîs. N-am devenit încă celebru.

Onufrie Butaru m-a întîlnit în Cişmigiu. Bătea vîntul şi umblam zgribulit. Tremuram şi o ţineam de mînă pe Adela Socian de care sînt îndrăgostit lulea. L-am salutat cu cel mai profund respect. S-a oprit şi m-a întrebat :

— Ce-ai făcut cu Mistral ? L-ai tradus ?

— Nu, încă nu, domnule Butaru.

— Dar fata, cine e ? Recomandă-mi-o.

— Adela Socian.

— Aveţi cumva de gînd să vă căsătoriţi ?

— Nu, i-am răspuns. N-avem de gînd să ne căsătorim. Sîntem amîndoi şomeri.

— Domnişoară — i-a spus Butaru fetei — să treci diseară pe la ora nouă, la mine, la Uraganul. Intri în vederile mele. Poate îţi găsesc un post.

Ne-a întors spatele şi s-a depărtat ţanţoş ca un cocoş. De cînd s-a îmbogăţit are succes la femei. El însă crede că are succes la femei pentru că e frumos sau, cum se spune, „un bărbat bine".

Am întrebat-o pe Adela Socian :

— Ai să te duci ?

— Da, mi-a răspuns fata. Am să mă duc.

— De ce ? Iţi place Butaru ? E cam păros.

— Mi se pare un om interesant. Deştept Descurcăreţ. Poate mă ajută să capăt un serviciu. Tu...

5 iunie 1930.

Onufrie Butaru a publicat azi în Uraganul un articol pe o pagină întreagă despre Prinţul Leuştean. Am intrat la Capşa să-mi beau obişnuitul filtru. Norocel Tăunosu sta de vorbă la o masă cu poetul elegiac Alexandru Theodor Stamatiad.

— Nu vrei să stai cu noi ? m-a întrebat Tăunosu.

— Cu multă plecere. Sînteţi amîndoi mari poeţi. Mă onorează.

Poetul Alexandru Theodor Stamatiad i-a citit lui Tăunosu cîteva poeme traduse din Maeterlink. Era vorba despre îngeri, despre moarte şi iar despre îngeri şi despre moarte.

Lui Norocel Tăunosu i-au plăcut. Mi-au plăcut şi mie. Idealul meu sînt îngerii. Toată ziua îi caut pe străzi, prin cafenele şi prin parcuri şi sînt mîhnit că nu-i întîlnesc.

Tăunosu, căruia i-am spus acestea, mi-a zis :

— Cînd vei crede cu adevărat în îngeri, îi vei întîlni şi-i vei vedea. Eu îi întîlnesc şi-i văd. Cînd scriu versuri, îngerii vin şi mă înconjoară. Ei îmi dictează ceea ce scriu.

Poetul Alexandru Theodor Stamatiad, care în urmă cu cîţiva ani a scris şi el poeme religioase, s-a uitat la Tăunosu cu spaimă. L-a întrebat :

— Glumeşti ? Sau îţi baţi joc de noi ?

— Vai, maestre ! Cum o să-mi permit să glumesc ? Vorbesc serios. Pot să mă şi jur, i-a răspuns Tăunosu.

Poetul Alexandru Theodor Stamatiad şi-a luat pălăria şi bastonul şi s-a mutat la altă masă. Furios, a început să-şi mănînce mustăţile lungi şi groase, de palicar.

Norocel Tăunosu m-a iscodit :

— Ai citit articolul de azi al lui Onufrie Butaru ?

— L-am citit.

— I l-au plătit Maniu şi Madgearu. In cîteva zile, Prinţul Leuştean se întoarce din exil.

— Poate că îl vor aresta. Există o lege care îi interzice prinţului Carol să se întoarcă în ţară.

— Nu vor cuteza să-l aresteze. Omul meu, pentru care am făcut şi puşcărie, prinţul Carol, botezat de Butaru Prinţul Leuştean, se va urca pe tron. Voi fi ministru... Voi fi ministru, băiete. O să-mi leg măgarul la gard.

— Să-ţi ajute Dumnezeu, i-am spus. Numai să nu uiţi să-i dai măgarului ovăz. Dar ce se va întîmpla cu Butaru?

— Va fi băgat la zdup. I se va suspenda ziarul. Iar eu... eu îmi voi avea, în sfîrşit, cotidianul meu.

12 iunie 1930.

Prinţul Leuştean s-a întors din exil acum cîteva zile. Camera şi Senatul s-au reunit în şedinţă solemnă şi l-au proclamat rege. Onufrie Butaru a publicat azi în Uraganul un articol elogios despre Carol II. Ii prevede domnie lungă şi plină de roade pentru neamul romînesc etc. etc. etc. Niciodată Butaru nu a lăudat pe cineva cu mai alese cuvinte.

Norocel Tăunosu, pe care l-am văzut la Corso, cu nasul în jos şi-şi pufăia trabucul. Era negru la faţă ca şvarţul pe care-l sorbea la rare răstimpuri.

Ca să-l fac să crape fierea în el, l-am întrebat :

— Ce zici de articolul lui Butaru ?

— Licheaua ! S-a dat cu regele. A avut ieri o lungă audienţă la palat. Regele l-a iertat pentru tot ce a scris împotriva lui pe cînd era în exil, cu condiţia să-l sprijine de acum înainte.

— Şi-l sprijină ?

— Il linge. Dacă asta se cheamă sprijin, mă rog...

— Dumneata l-ai văzut pe rege ?

— Am cerut să fiu primit. Mi s-a trimis vorbă să mai aştept. Puiu Dumitrescu mi-a declarat că regele vrea să ia contact întîi cu duşmanii, ca să-i neutralizeze. Pentru prieteni îşi va face timp ceva mai tîrziu.

— O să te cheme, i-am spus. N-o să te uite.

— Cine ? Buzatul ?

— Da. Buzatul.

— La paştele cailor.

— Cum îţi explici ?

— Are nevoie de lichele.

— Da. Dumneata... ca om de caracter... Nu te poţi preta la ceea ce se pretează de-alde Butaru.

— Dacă Buzatul aşteaptă să mă ploconesc înaintea lui, o să aştepte mult şi bine.

A mai pufăit de cîteva ori din trabuc şi a adăugat :

— Acum începe domnia camarilei : Lupeasca, Puiu Dumitrescu, Urdăreanu, Gavrilă, Butaru.

Am citit în ochii lui Norocel Tăunosu adînca părere de rău că nu se poate număra şi pe sine printre cei din camarilă. In ochii tulburi de mînie citesc mai desluşit decît în cei mai limpezi ochi.

14 decembrie 1933.

Sînt aproape două luni de cînd Norocel Tăunosu a devenit director de ziar. Ziarul lui Tăunosu apare la ora 6 seara şi se cheamă Zodiacul. Tăunosu sprijină în ziarul său legiunea fascistă a lui Codreanu. Prezice că nu va trece mult şi Romînia va deveni stat fascist condus de legiune şi de biserică. In numărul de azi al Zodiacului, Norocel Tăunosu a publicat un lung articol care ocupă toată pagina întîia şi în care îl atacă pe rege şi camarila. Sînt daţi în stambă mai ales Elena Lupescu, ţiitoarea regelui, zisă şi Duduia şi Oreste Vider, unul din oamenii de afaceri ai palatului.

La mai puţin de un ceas, de la apariţie, poliţia a confiscat ziarul şi i-a sigilat sediul. Zodiacul nu va mai apare. De teamă să nu fie arestat, Tăunosu a dispărut.

15 decembrie 1933.

Onufrie Butaru atacă în Uraganul pe trădătorul Norocel Tăunosu care a cutezat să încerce să discrediteze Coroana. „Unde vom ajunge — se întreabă Butaru — dacă vom discredita, în ochii Naţiei, Coroana ?"

Norocel Tăunosu răspunde printr-un pamflet multiplicat la o maşină de scris. Citesc pamfletul lui Tăunosu la Corso, unde îl împarte un fost redactor al Zodiacului. Din ascunzătoarea sa bine tăinuită, Tăunosu îl porecleşte pe Butaru „Gorila cu ochii zbanghii".

Cineva care citeşte pamfletul la o masă alăturată, zice :

— Rîde ciobul de oala spartă.

19 septembrie 1939.

Onufrie Butaru a obţinut de la primarul Capitalei un loc viran pe malul Dîmboviţei şi a început să-şi construiască un palat care se va numi „Palatul Uraganului". (Unii au şi lansat calamburul : „Palatul Urangutanului"). Aici va fi tipografia şi redacţia ziarului lui Butaru.

— Temeliile au fost puse. Insă cu ce îşi va ridica Butaru palatul ?

Romancierul şi ziaristul Zugravu spune acru :

— Cu banii altora.

— Cum ?

— Un şantaj, un etaj.

— In cazul acesta palatul lui Butaru se va ridica pînă la cer.

Zugravu a rînjit :

— Palatele prea înalte nu ţin. Se dărîmă la cel mai mic cutremur.

— Adică ce vrei dumneata să spui ?

— Nimic altceva decît ceea ce am spus.

23 septembrie 1939.

Spre surpriza multora, şi în primul rînd a lui Butaru, poetul pamfletar Norocel Tăunosu s-a împăcat cu Buzatul şi a fost numit astăzi ministru al Comunicaţiilor. Sîmburaş, care a fost pînă ieri titularul acestui departament, a rămas tot ministru, însă fără portofoliu.

La aflarea acestei noutăţi, care face ocolul redacţiilor, Onufrie Butaru a leşinat. Ciovică, administratorul Uraganului, l-a trezit din leşin vărsînd asupra lui o căldare cu apă. Pe cînd Butaru îşi schimba cămaşa şi hainele, Ciovică i-a spus :

— Nu e cazul să leşini. E cazul să te împaci cu Tăunosu. A ţinut cam prea mult duşmănia.

— Să mă împac ! Dar cum ?

— Mă fac eu forte.

25 septembrie 1939.

In noua sa calitate de ministru al Comunicaţiilor, Norocel Tăunosu l-a primit în audienţă pe Onufrie Butaru, directorul ziarului Uraganul. Cei doi vechi prieteni s-au împăcat. Cu această ocazie, Butaru i-a prezentat ministrului oferta firmei Dacia pentru construirea unei şosele asfaltate Bucureşti-Turnu Severin. Tăunosu, fără să ceară referatul specialiştilor din minister, a scris pe ofertă „Se aprobă". Zugravu, care mi-a povestit întîmplarea, e sigur că în această mare afacere, care îi va îmbogăţi şi pe Tăunosu şi pe Butaru, este amestecată şi camarila. Afacerea a pus-o la cale Vider, cu ştirea Buzatului, care îşi va lua, ca de obicei, partea leului.

După ce mi-a spus acestea, Zugravu a adăugat :

— Tăunosu va mai intra o dată în puşcărie.

— Dar Butaru ?

— Butaru nu. Asupra lui m-am cam înşelat. E mai prudent decît am presupus. In afacerile necurate lucrează de cele mai multe ori cu mîinile altora.

Intr-a cincea zi de la arestarea bancherului Alion Drugan şi într-a doua de la schimbarea de macaz a Uraganului, directorul marelui ziar de informaţii Globul, faimosul Stelian Protopopescu, după ce citi presa de dimineaţă, îşi ţuguie buzele cărnoase a mirare. Ridică receptorul şi-l chemă pe Ovanez :

— Vino urgent pînă la mine, să ne sfătuim.

Ovanez, care era, după Stelian Protopopescu, al doilea mare acţionar al Globului, lucra într-un birou apropiat, pe acelaşi coridor. Işi stinse ţigara fumată numai pe sfert şi se înfăţişă :

— Bună dimineaţa, directore.

— Bună, Ovanez.

— S-a întîmplat ceva grav ?

Stelian Protopopescu îi răspunse mohorît :

— Da. Mai mult decît grav.

— Ce anume ? A căzut guvernul ?

— Căderea guvernului, în împrejurările actuale, n-ar însemna mare lucru. Ar pleca de la putere o şleahtă de frontişti şi regele ar aduce în locul lor altă şleahtă de frontişti.

— Atunci ce poate fi, directore? A năvălit Hitler în Franţa? A debarcat în Anglia? S-a făcut pace?

Stelian Protopopescu îi arătă pagina din Uraganul, dedicată „Afacerii Tia Cudalba-Drugan" şi iscălită Arno Pelican.

— Ai citit-o ?

— Da, răspunse Ovanez senin. Am citit-o, însă pagina Globului scrisă de Nedelcu Nedelcovici al nostru mi se pare mai vie, mai interesantă... Conţine şi un document inedit...

— Intr-adevăr, n-ai sezisat nimic deosebit în pagina Uraganului ?

— Nu, directore, mărturisesc că nu.

— Butaru încearcă să sugereze că Drugan e nevinovat. Ideea este extraordinară. Extraordinară. Din toate punctele de vedere. Trebuia să ne treacă nouă prin cap, trebuia să i-o luăm noi înainte.

— Nu văd pentru ce ţi se pare atît de extraordinară ideea lui Butaru şi nici pentru ce trebuia să i-o luăm noi înainte. Reportajele lui Nedelcu Nedelcovici au succes. Cititorii le urmăresc cu sufletul la gură.

— Nu e vorba de succesul pe care-l avem cu reportajele lui Nedelcovici. E vorba de altceva mult mai important. De această campanie violentă şi îndreptată unanim împotriva bancherului Drugan publicul va începe în curînd să se sature. Mulţi vor fi înclinaţi să creadă că Drugan e nevinovat şi vor vedea în el o victimă.

— A cui ?

— A presei şi a justiţiei, dragă Ovanez. Şmecherul de Butaru, apărîndu-l pe Drugan, loveşte în Buzat şi în camarilă. Noi nu l-am susţinut niciodată pe Buzat. Cînd se afla în exil, l-am atacat cu mai multă violenţă chiar decît Butaru. Aşa cum ştii, dragul meu Ovanez, eu credeam în trăinicia regenţei pînă la majoratul lui Mihai. Iar în regenţă o vedeam jucînd primul rol pe răposata regină Maria. Buzatul s-a întors însă, regenţa s-a prăbuşit şi regina Maria, de care ne legasem atîtea speranţe, s-a săvîrşit din viaţă. Pe Buzat nu am mai putut să-l atacăm, însă nici sprijin nu i-am dat. Am rămas, cum se spune, în espectativă. Şi rămînînd în espectativă nu numai că eu nu am mai intrat în nici un guvern, dar nu i-am putut împinge la nişte păcătoase de subsecretariate de stat nici pe fiii mei. Iar băieţii, amîndoi, îmi reproşează că le-am distrus cariera politică. Trebuie s-o terminăm cu espectativa, dragă Ovanez. Şi cum cu regele nici nu ne putem împăca, nici nu-l putem ataca făţiş, cel puţin să-i facem mizerii, să ne simtă puterea.

Ovanez ascultă cu evlavie cuvintele directorului pe care îl socotea un înţelept apoi, după ce acesta tăcu, zise convins:

— Ei, domnule director, dacă regele Carol era înţelept, te chema la palat a doua zi după urcarea pe tron şi-ţi încredinţa mandatul să formezi guvernul de concentrare naţională pe care l-ai visat atîta vreme. Guvernul Stelian Protopopescu... Marele guvern Stelian Protopopescu... Politică externă cu Germania şi Italia... Stîrpirea comunismului... Pregătiri uriaşe de război împotriva Rusiei Sovietice... Cine, în afară de comunişti, n-ar fi susţinut un asemenea guvern ? Şi cine, mai ales, ar fi cutezat să dea jos de la putere guvernul dumitale ? Insă, din nenorocire, n-a fost să fie.

— Ar fi fost ferice nu numai de rege, dar şi de ţara întreagă, Ovanez... Dumitale îţi rezervasem Departamentul Industriei şi Comerţului. Gîndeşte-te numai! Ce-ai fi avut pe mîna dumitale!...

— Acum nu ne rămîne decît generalul Antonescu. E marea noastră speranţă. Să ne legăm şi mai mult de general. Să-l ajutăm să preia puterea. Şi să ne luăm de pe acum garanţii că atunci cînd generalul se va afla la cîrma statului nu ne va trage pe sfoară ci va împărţi puterea cu dumneata. Că dacă eşti dumneata la putere sîntem, într-o oarecare măsură, şi noi, cei de la Globul.

Stelian Protopopescu se uită speriat în jur să vadă dacă nu cumva, prin cine ştie ce minune, s-a introdus un om străin în birou să asculte convorbirea dintre el şi Ovanez. Deşi ştia că nu-i aude nimeni — biroul avea uşile capitonate — Stelian Protopopescu abia şopti :

— Buzatul face greşeli după greşeli. Conduce prost. Jefuie prea în văzul lumii. Cu Mussolini nu se are bine. Adolf Hitler, de cînd cu omorîrea lui Codreanu, nu are ochi să-l vadă. Butaru nu e prost. A început s-o bîrfească pe Lupeasca. Ii dă şi el tîrcoale generalului Antonescu. Incearcă, în toate felurile posibile, să se desolidarizeze de Buzat şi de politica Buzatului, din timp. „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" i-a oferit un bun prilej. Aşa încît, dacă un om ca Butaru începe să se desprindă de treptele tronului, de ce n-am încerca să-l supralicităm noi ? Lovind palatul, — bineînţeles în măsura în care se va putea sub acest regim cu cenzură — netezim, cît de cît, calea spre putere generalului Antonescu, care e omul meu.

Ovanez căzu pe gînduri. Făcea de mulţi ani gazetărie şi politică alături de Stelian Protopopescu. Directorul Globului fusese, în diferite coaliţii, în trei rînduri, ministru de justiţie. De fiecare dată îi spusese : — Acum nu pot să te iau pe lîngă mine subsecretar de stat. Mă presează familia pentru ginere-meu Bălău. Nu vezi că încă nu pot să-i fac subsecretari de stat nici pe feciorii mei? Ai răbdare, Ovanez. Data viitoare te bag negreşit în guvern, scumpe Ovanez. Mai ales dacă voi fi preşedinte de consiliu. Te fac subsecretar de stat, ori poate chiar ministru plin la un departament important.

Să creadă mai departe în Protopopescu ? Dar în generalul Antonescu, să creadă oare ? Il întrebă pe Protopopescu:

— Dragă directore, noi îl sprijinim pe general. Dar ce asigurare avem că nu vom fi duşi cu preşul ? Generalul Antonescu e un om încrezut, cum îl ştie toată lumea, însă e şi un mare viclean.

— Mă leagă de general... Dar nu, Ovanez, nu e momentul să trec la spovedanii. Să vorbim mai concret despre ceea ce ne interesează acum. Buzatul şi camarila au interes ca Drugan să fie condamnat pentru asasinat. Noi, cei de la Globul, atît ca ziarişti cît şi ca bărbaţi politici, avem interes ca din această afacere Buzatul şi camarila să nu iasă victorioşi. Ba, dacă s-ar putea, să iasă chiar compromişi.

— In consecinţă ?

— Cheamă-l la dumneata pe Nedelcovici şi dă-i ordin ca în „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" să-şi îndrepte focul reportajelor nu spre bancherul Drugan, cum a făcut-o pînă acum, ci spre... spre judecătorul de instrucţie Tretin...

— Credeţi că o să aibă efect ?

— Cred. In tinereţe am fost eu însumi magistrat. Un timp am fost chiar judecător de instrucţie. Am fost şi procuror...

Aci se opri. De ce-şi amintise că a fost procuror ? Amintirea era legată de prea multe campanii de presă care se duseseră pe vremuri împotriva lui şi nu-i făcea plăcere.

— Pe urmă am fost de cîteva ori ministru de Justiţie. Ii cunosc eu bine pe tretinii ăştia. Campania noastră o să aibă efect sigur.

Ovanez, care în ultimul sfert de veac, de cînd era subdirector la Globul, publicase sub semnătură trei-patru articolaşe de politică externă, purta totdeauna în buzunar un bloc-notes. Scoase bloc-notesul şi stiloul din buzunar şi-l rugă pe Protopopescu să-i dea cîteva indicaţii pentru reporterul Nedelcu Nedelcovici. Stelian Protopopescu îi spuse :

— Scrie :

1) Să fie atacaţi judecătorul de instrucţie Tretin şi primul-procuror Pitroc pentru următoarele :

a. — Nu există pînă în acest moment nici o dovadă concretă că bancherul Alion Drugan a otrăvit-o pe Tia Cudalbu ;

b. — Nu există pînă în acest moment nici o dovadă că bancherul Alion Drugan ar fi fraudat fiscul. Atunci, cum îşi permite judecătorul de instrucţie Tretin să se poarte brutal cu bancherul Alion Drugan, să-l interogheze ţinîndu-l în picioare, nemîncat şi nespălat? Şi cum şi-a permis primul-procuror Pitroc să-i sigileze lui Drugan banca şi întreprinderile ? Prin sigilarea Băncii Drugan şi a întreprinderilor finanţate de Banca Drugan se dă o grea lovitură însăşi economiei naţionale. Cine are interes să fie slăbită economia naţională? Nu cumva primul procuror Pitroc, în aşa-zisul său zel de a sluji legea şi adevărul, s-a făcut, fără să vrea, unealta unei mîini străine de neam şi duşmană naţiei romîne ? Cine răspunde ? Şi apoi, în ce fel de ţară ne aflăm? In Zambezi? In Zululand? In...

2) De ce nu i se dă voie lui Drugan să ia contact cu apărătorii săi ? Legea e clară : arestatul are dreptul să ia contact cu avocaţii săi. De ce, în cazul lui Drugan, se calcă, şi la acest punct, legea ?

3) Pentru ce a fost pus Drugan în contact — fără martori — în chiar cabinetul judecătorului de instrucţie, cu dubiosul fost ministru Sîmburaş ? Ce propuneri, şi în numele cui, i-a făcut Sîmburaş lui Drugan ?

Ovanez notă ceea ce îi dictă Protopopescu. Il întrebă :

— Altceva ?

— Deocamdată atît. Trebuie să vedem cum reacţionează cenzura. Sfătuieşte-l pe Nedelcovici să fie atent la formulări. Să nu le dea un ton brutal ci unul catifelat însă ferm, cît se poate de ferm.

— Pot să plec ?

— Da. Insă cînd va fi gata reportajul, adu-mi-l să-l văd. Adu-l şi pe Nedelcovici. S-ar putea să mai fie nevoie de îmbunătăţiri şi de adăugiri.

Ajuns la uşă, Ovanez se întoarse.

— Vreau să te mai întreb ceva, domnule director.

— Poftim.

— Dacă avem norocul să-l scoatem din ghearele justiţiei pe Drugan, în afară de glorie cu ce ne mai alegem?

— Intrăm părtaşi la toate întreprinderile lui, inclusiv la Banca Drugan.

— N-ar fi bine să luăm contact încă de pe acum cu fratele lui Drugan ? Mi se pare că e doctor sau inginer. E un om modest. Nu-l prea cunoaşte lumea.

— Dă-i de urmă şi pofteşte-l pe diseară la mine...

In aceeaşi zi, a cincea de la arestarea bancherului, încurajaţi de schimbarea de atitudine a Uraganului, se mişcară, în sfîrşit, şi avocaţii din contenciosul Băncii Drugan. Iniţiativa o luă şeful contenciosului, Chilim Cartianu. Işi convocă telefonic confraţii din subordine la el acasă. Le servi băutură şi gustări, trăncăniră despre multe şi de toate şi cînd îi văzu bine dispuşi, le puse problema :

— Ne-am ţinut patru zile în rezervă. Am observat cu atenţiune desfăşurarea instrucţiunii şi campania furibundă de presă care s-a declanşat împotriva domnului Alion Drugan, în serviciul căruia ne aflăm de multă vreme. La început mi s-a părut şi mie, ca şi dumneavoastră, că totul e pierdut. Şi cum s-ar fi putut altfel ? Domnul Drugan a fost arestat sub învinuirea că ar fi asasinat-o pe Tia Cudalbu. A doua zi după arestarea domnului Drugan a venit, ca o lovitură de trăznet, punerea sigiliilor la Banca Drugan şi la întreprinderile finanţate de Banca Drugan. Din toate acestea, precum şi din felul neobişnuit de sălbatic în care s-a desfăşurat campania de presă împotriva domnului Drugan, am presupus — cum era şi firesc — că în spatele justiţiei, atît în cazul arestării cît şi în acela al sigilării unor bunuri, se află persoane oculte şi interese oculte. Noi ne-am temut — avem averi, avem familii — să intrăm în luptă cu persoanele oculte ale căror nume nu le putem pronunţa fără pericol. Acum însă nu mai sîntem singuri. A început să ia apărarea domnului Drugan — este adevărat, într-o formă destul de învăluită deocamdată — un ziarist ca Butaru şi un ziar bătăios ca Uraganul. Socotesc, iubiţi colegi, că a sosit momentul să ne mişcăm şi noi. Stăpînul nostru ne va fi recunoscător dacă în această împrejurare grea ne vom strădui să-i dovedim credinţă.

— Să ne mişcăm, spuse tînărul Focşa, care se afla numai de doi ani în contenciosul Băncii Drugan, însă discret, cît se poate de discret.

— Discret, desigur că discret, îi răspunse Chilim Cartianu — că n-om fi nebuni să ne aprindem singuri paie în cap şi să atragem asupra noastră furia persoanelor oculte şi puternice.

Unul spuse una. Altul spuse alta. Se ciondăniră şi se ciorovăiră pînă dincolo de miezul nopţii. Dacă bancherul Alion Drugan i-ar fi văzut şi i-ar fi auzit, i-ar fi asemuit cu nişte corbi care se pregăteau să se năpustească asupra unui hoit. Se tocmeau pe onorarii. Parcă se sfătuiau care să-i mănînce ochii şi care carnea.

— Oricît am vrea, noi nu-l putem apăra la bară. Noi nu sîntem penalişti. Tot ce putem face este să-i organizăm o foarte bună apărare.

— Nu e puţin organizarea unei bune apărări. Să-i pretindem şi noi onorarii.

— Să întocmim lista apărătorilor.

Intocmiră o listă de marii penalişti ai baroului de Ilfov pe care se hotărîră să-i angajeze în apărarea bancherului. Trecură pe această listă şi cîţiva renumiţi avocaţi de la Iaşi şi chiar de la Craiova şi de la Timişoara.

Focşa, care era ardelean, îl propuse pe avocatul doctor Claudiu Pap de la Satu Mare care, din întîmplare, se afla în Capitală.

— Este un protejat al părintelui ministru Firică, prieten cu domnul Alion Drugan. Mai mult : am aflat că domnul Claudiu Pap a şi luat contact, prin părintele ministru Firică, cu fratele domnului Drugan.

Propunerea lui Focşa fu primită.

— Dacă domnul Pap a şi luat contact cu tînărul Drugan, nu vedem de ce ne-am opune.

Chilim Cartianu citi lista. Spuse satisfăcut :

— Cînd toţi aceşti mari penalişti din Capitală şi din provincie vor apărea la bară, vor face o foarte puternică impresie. Se va părea că întreaga ţară a sărit în apărarea domnului Drugan.

— N-o să accepte toţi, spuse Bleju. Unii fac şi politică şi ţin să nu se strice cu Vodă. Pe alţii, dacă vreţi să ştiţi, i-a şi angajat Marin Cudalbu.

— Dar Marin Cudalbu e om sărac. Cu ce îi va putea plăti ?

— Cu o parte din despăgubirile pe care le va obţine — în cazul în care le va obţine — de la domnul Drugan.

— In locul celor care ne vor refuza, vom face apel la alţii tot atît de celebri. E plină ţara de penalişti celebri.

Tînărul Focşa mai veni cu o idee :

— Domnul Alion Drugan avea bune relaţii cu puterile străine.

— Avea destule, confirmă Chilim Cartianu. Banca Drugan e binecunoscută şi peste hotare, iar domnul Drugan are excelente relaţii cu bancherii străini.

— N-ar fi bine să intervenim pe lîngă legaţiile acestor ţări ca, la rîndul lor, să pună un cuvînt unde trebuie? Situaţia domnului Drugan s-ar uşura considerabil. Să nu stăruim asupra crimei. Să stăruim să se ridice sigiliile aplicate la Banca Drugan şi la întreprinderile finanţate de Banca Drugan... Dacă vom putea să mînuim bani...

— Nu mai e nevoie să ne explici, tinere. Reţinem şi aprobăm.

Zaharia Stancu

Ilustraţii de FLORICA CORDESCU

Luna prieteniei romîno-sovietice

Cei mai buni prieteni

(Urmare din pag. 1)

omeniri, iar lupta contra revizionismului, contra teoriei celui de al „treilea drum", bază a contrarevoluțiilor și uneltirilor imperialiste, trebuie să fie considerată ca unul din bunurile cele mai prețioase, indispensabile propriei noastre lupte ideologice, împotriva oricăror șovăieli pe drumul construcției socialiste și pe drumul purității ideologiei marxist-leniniste.

Cunoașterea problemei sateliților artificiali lansați de Uniunea Sovietică și a nivelului rezolvării de către savanții sovietici a chestiunilor privitoare la energia atomică în general sînt motive de satisfacție pentru noi toți și de garanție că în numele unei pretinse superiorități tehnice lumea imperialistă numai cu riscuri dezastruoase pentru ea ar putea visa la declanșarea unei conflagrații mondiale sau chiar locale, cum ar putea fi cazul în strîmtoarea Taivanului, care începe să-i strîngă nu numai pe ciankaișiști, ci și pe americani. Ajutorul tehnic necontenit pe care Romînia îl primește de la sovietici este o chezășie a rapidei noastre dezvoltări în același sens, dată fiind și destoinicia poporului nostru. Dar o colosală importanță trebuie să aibă pentru noi ajutorul ideologic pe care tocmai în acest moment îl putem avea din partea cugetătorilor, învățaților, artiștilor și literaților sovietici. Revizionismul bîntuie în țările apusului, ca molimele în Evul Mediu. Literatura în Occident este considerată de dușmanii progresului uman ca valabilă numai în măsura în care ea nu are o bază ideologică și îndeosebi o bază marxistă, căci altfel ea devine, chipurile, propagandă. Literatura, zic acești promotori ai stării pe loc sau ai dării îndărăt, plătiți direct sau indirect de clasele exploatatoare, trebuie să fie a temerilor, a spaimei. Omul trebuie să fie o ființă, după ei, care necontenit tremură de frică în fața necunoscutului și nu așteaptă nimic bun de la lume. De aceea, să stea pe loc și să se mulțumească cu ceea ce este.

Acești reprezentanți ai scrisului, care se apără de idei ca niște sălbatici și care de altfel se bucură de viață atunci cînd patronii lor le oferă ocazia, caută să bage teroare în cei ce-i ascultă, întunecînd orice perspectivă a vieții. Sub pretextul libertății autorului, ei luptă împotriva „robiei" ideologiilor în general, dar mai ales împotriva oricărei ideologii care ar putea promova interesele maselor largi în lupta lor pentru bunăstare și pentru pace.

Asociați cu aceștia sînt și aceia care, sub mască progresistă, caută să facă o apă și un pămînt din realismul tuturor epocilor, dînd să se înțeleagă că realismul socialist este absolut la fel cu toate celelalte forme ale realismului, care și-au avut meritul lor, la timpul lor.

Din discuțiile sovietice, tocmai în aceste probleme delicate putem trage învățăminte serioase pentru noi și îndeosebi în domeniul literaturii. Luna prieteniei romîno-sovietice trebuie să fie un prilej de înviorare, între altele, a dezbaterilor cu privire la realismul socialist în literatura noastră. Experiența sovietică, exprimată în studii ample de combatere a revizionismului și în literatură, ne arată că, vorbind despre realismul socialist, nu ne putem limita la ideea după care el continuă tradițiile mari la nivelul epocii noastre, aduce un nou umanism, umanismul socialist, pledează pentru o literatură cu caracter de masă, deschide cititorului o perspectivă. Toate aceste trăsături care intră în definiția realismului socialist, rămîn auxiliare dacă nu spunem esențialul, anume că literatura realist-socialistă presupune din partea autorului acceptarea tezei că drumul just în istorie este acela al proletariatului, care unit cu țărănimea muncitoare și cu elementele progresiste ale istoriei, luptă să doboare asuprirea omului de către clasele exploatatoare. Pe scurt, acest lucru se numește luptă de clasă dusă consecvent de pe poziții marxist-leniniste. Iar a nu include definiția realismului socialist și în discuțiile despre el noțiunea de luptă de clasă, înseamnă a lăsa la o parte esențialul.

Iată de ce cu prilejul Lunii prieteniei romîno-sovietice n-aș putea dori nimic mai bun pentru publicațiile noastre decît o înviorare a dezbaterilor cu privire la realismul socialist, în sensul combaterii revizionismului, în sensul valorificării ample a literaturii noastre revoluționare dintre cele două războaie sub influența sau îndrumarea ideologiei clasei muncitoare și în sensul valorificării creațiilor actuale, în care sub steagul partidului, curentele literare realiste din trecut s-au unit cu cele revoluționare în matca realismului socialist.

Claritatea științifică în aceste probleme aduce, în mod necesar, o stimulare a creației noastre noi spre folosul celor ce muncesc și totodată o cinstire a relațiilor de prietenie din partea literaților din Romînia, a prieteniei romîno-sovietice prin însușirea a tot ceea ce se realizează bun de către critica și literatura sovietică. Luna prieteniei romîno-sovietice va fi de asemenea un nou prilej pentru intensificarea lecturii cărților sovietice și a dezbaterilor creatoare în legătură cu literatura sovietică. Această literatură ne este deosebit de scumpă pentru mesajul pe care-l aduce și pentru exemplul de mare artă. De asemenea, în cadrul acestei luni se vor desfășura fertile manifestări culturale. Prin aceasta nu vom face decît să ne unim glasul cu glasul întregului popor care va exprima dragostea sa față de cea mai mare prietenă a țării noastre, Uniunea Sovietică, și față de cei mai buni prieteni ai poporului nostru, popoarele sovietice.

Mihai Beniuc

Spre visul de aur

(Urmare din pag. 1)

încă în marathonuri războinice alergate deocamdată pe loc, vînturînd din bezna, peste oceane, aparițiile lor în cearșafuri de groază, în nori atomici și ciuperci funerare.

E adevărat că halterofilii ai politicii de forță țin în balans peste capetele și peste munca liniștită a oamenilor bombe cu hidrogen, uitînd că propriile glezne le pîrîie artritice ca vreascurile pădurii de toamnă, uitînd că agresivii lor mușchi mîncați de vechi reumatisme pot să răsufle dintr-un moment într-altul ca pneurile cînd își găsesc cuiul.

Dar acestei încordate atmosfere, întreținută de amatorii de dezastre, îi răspunde — neabătut — „glasul forțelor de jos" care este glasul rațiunii și al prieteniei între popoare:

Destul
cu prăpădul,
cu morții,
cu rănile.
Popoarele n-au nici o vină.
Impotriva burghezilor din toate țările
noi
năzuim spre lumină!
...Intervenții de jaf
cu alaiuri întregi:
jug, foame, războaie
— dacă este glagorie —
n-or să rămînă
decît niște negi
pe pielea bunicii,
bătrîna istorie.

Iată de ce, și în țara noastră care-și construiește temeiurile ei noi într-un ritm nemaicunoscut, dezvoltîndu-se pașnic sub steagul prieteniei popoarelor și al ideilor Marelui Octombrie:

...mulțimile uimite
văd
singure acum,
cum s-a-nălțat sub ochii lor
și cum
e cu putință de înfăptuit
„socialismul" —
ăst cuvînt neprețuit.

Socialismul — adică tocmai cauza pentru care aproape toate ramurile tehnicii, industriei și agriculturii noastre au cunoscut progrese rapide și uneori de-a dreptul uimitoare față de nivelul lor de altădată, datorită în mare măsură folosirii mijloacelor tehnicii, industriei și agriculturii sovietice.

Cred că merită să amintesc aci, pentru a da un singur exemplu, după mine foarte semnificativ, ceea ce-mi spuneau astă-vară docherii din portul Constanța:

„Noi încărcăm azi, cu mijloace mecanizate, nu numai cereale ca în trecut dar și utilaje fabricate de industriile noastre... Pe asemenea produse industriale, felurite mașini destinate exportului, se află o mică inscripție metalică: „Fabricat în R.P.R.". Aceasta e o mare mîndrie pentru noi — spuneau docherii — și e cea mai frumoasă medalie a muncii noastre comune!"

Aceasta este, totdeodată, și cel mai frumos omagiu adus de muncitorimea noastră sprijinului generos dat de prietenii din răsărit.

Socialismul — adică tocmai cauza pentru care artele și cultura au părăsit la noi potecile întortochiate, alegînd drumul sigur al maselor largi. Mi-amintesc că, adîncind o idee a lui Gorki care constata „creșterea personalității în Uniunea Sovietică din pricina participării, responsabilității și importanței fiecăruia la opera comună", Henri Barbusse sublinia pe vremuri: „socialismul dă fiecărui om mijlocul maxim să se dezvolte în societate", astfel încît artistul și scriitorul din țările socialismului, prevedea el, vor putea să se servească la rîndul lor „nu de vechile căruțe, ci de tractoare..."

Cu un firesc sentiment de răspundere și parcă și de îngrijorare, ne gîndim adesea că, parafrazîndu-l pe Barbusse, orice iubitor de literatură și artă din zilele noastre ar fi îndreptățit să ceară ca artistul și scriitorul de azi să se folosească în arta lor „nu de tractoare, ci de rachete"...

Socialismul — adică tocmai cauza pentru care sporesc considerabil, cantitativ și calitativ, în întreg cîmpul muncii de la noi — și în cîmpul muncii artistice și literare deopotrivă — semnele unor uriașe schimbări de structură. Și sînt abia primele semne adînci în ce privește prefacerile produse în conștiința oamenilor.

Orice observator obiectiv poate constata cum aceste conștiințe nu numai că înregistrează și oglindesc dar, fiecare în felul ce-i este specific, ajută și împing înainte la rîndul lor saltul epocii noastre.

Iar la toate acestea, explicația o găsim în faptul că, pentru toți oamenii muncii din Romînia, Revoluția Socialistă din Octombrie are, la a patruzeci și una aniversare a sa, întreagă vigoarea exemplară și întreagă strălucirea acestei vîrste, care nu e numai vîrsta maturității depline a omului ci și a maturității depline la care a ajuns socialismul.

Prilej de manifestări sărbătorești, dar și de examen al muncii laolaltă și de amintiri recunoscătoare din zbuciumata călătorie a popoarelor noastre împreună spre visul de aur, Luna prieteniei romîno-sovietice exprimă omagiul romînesc față de ideile Marii Revoluții ca și față de oamenii și ostașii sovietici, simbolizați în figura lui Vasili Tiorkin, populară azi și la noi:

Gîndul, veșnic viu, s-aprinde
Pentru-aducerea aminte
A atîtor scumpi eroi,
Pentru-acele chipuri sfinte
Sau prieteni din război,
Pentru-a inimii fierbinte
Judecată ce nu minte,
Pentru oameni, pentru voi.

Cicerone Theodorescu

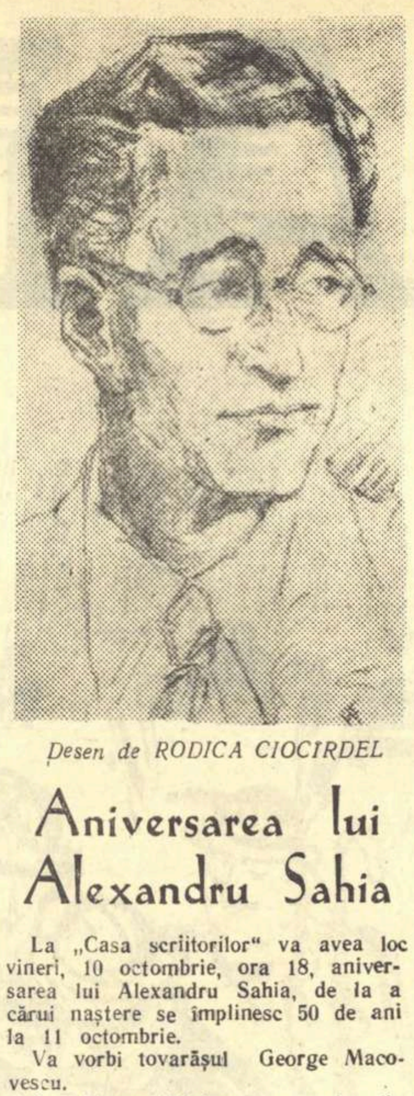

Desen de RODICA CIOCIRDEL

Aniversarea lui Alexandru Sahia

La „Casa scriitorilor" va avea loc vineri, 10 octombrie, ora 18, aniversarea lui Alexandru Sahia, de la a cărui naștere se împlinesc 50 de ani la 11 octombrie.

Va vorbi tovarășul George Macovescu.

Tov. Eugen Jebeleanu va recita din poemul său „In satul lui Sahia".

Seara literară se va încheia cu lecturi din opera scriitorului.

SPIRITUL DE PARTID

(Urmare din pag. 1)

integrantă a înțelepciunii partinice. Funcția gnoseologică a artei, îndeplinită consecvent și integral constituie premisa creației obiective stabilite de leninism, ca literatura „să devină o parte integrantă a cauzei generale a proletariatului", parte a unei inteligențe unice și mărețe, puse în mișcare de „întreaga avangardă conștientă a întregii clase muncitoare". Conducerea de către partid asigură literaturii valoarea ei de cunoaștere.

Forța marii literaturi sovietice a demonstrat cum capodoperele realismului socialist sînt tocmai acelea care, cu talentul „gîndirii prin imagini" concret-sensibile, au fost rezultanta cugetării partinice asupra etapelor hotărîtoare în istoria de peste patru decenii a primului stat socialist din lume. Romanul realist-socialist sovietic, prin Gorki, Șolohov, Fadeev, Alexei Tolstoi, Furmanov, Ostrovski, Leonov, Fedin, Pavlenko, Ehrenburg, Panova, Bek și atîția alții, oferă cel mai concludent izvor al constatării că scriitorul realist-socialist reflectă contemporaneitatea nu în accidentele sale nesemnificative, nici în conflictele psihologice lăturalnice, intimiste și rupte de prezentul clocotitor, ci tocmai în faptele istorice ale acestui prezent, la timpul lor definite și îndrumate de gîndirea P.C.U.S. Culmile romanului sovietic sînt atinse în tratarea temelor ce au constituit pe rînd înseși direcțiile fundamentale ale luptei marelui partid: victoria complexă și multiplă în războiul civil, trecerea la industrializarea socialistă și la colectivizarea agriculturii, electrificarea, realizarea, cincinalelor, alungarea cotropitorilor fasciști, înfăptuirea cincinalelor comuniste postbelice. Istoria statului sovietic prin imagini, pînă la prezentul imediat și cu perspectiva certă a viitorului, poate fi reconstituită în esență și în detaliu semnificativ prin seria majoră a romanului sovietic, de valoare incontestabilă, oricîte atacuri calomnioase ar lansa dușmanii realismului socialist. Nici o altă literatură din lume, în nici o altă epocă istorică și nici o altă metodă de creație nu a putut realiza o asemenea imagine globală și profundă, pentru că nicăieri și niciodată n-a putut fi evitată ignorarea de către scriitori a unor forțe sociale hotărîtoare, nici pierderea din vedere a obiectivelor principale în avantajul altora, secundare, prin limitarea semnificației lor social-istorice. Numai puterea cunoașterii marxist-leniniste, suprem exercitată de conducerea partinică, poate îndeplini saltul reflectării capitale a prezentului istoric.

Problema cunoașterii realității obiective se leagă într-un fel anumit de specificul realității artistice. Se știe că arta nu oferă o copie neutră a realității, că nu poate oferi o asemenea copie. Absurda teorie a „impersonalității" artistului e de mult demodată. Naturalismul, și el, cu teoria „feliei de viață" reprodusă ca atare de scriitori, a intrat de mult în istoria falselor concepții, dezmințite, în practică, de înșiși preconizatorii săi. Nimeni nu mai tăgăduiește azi că imaginea artistică e o reflectare ce poartă pecetea personalității creatorilor ei. „Copia" nu e copie, ci o selectare a elementului din realitate, după cugetul și sensibilitatea scriitorului.

Descoperirea imposibilității „copiei" a dus, în confuzia artei burgheze, la exaltarea subiectivismului, adică, în practică, la anularea funcției gnoseologice a artei.

Scriitorul n-ar oglindi realitatea, ci ar exprima doar reflecția acesteia în subiectivitate. Cîți artiști, atîtea lumi. O recentă școală subiectivistă promovează, în Occident, o critică „continutistică", menită să analizeze și să definească separat și comparativ conținutul fiecărei lumi, fără raportarea la realitatea obiectivă. Factorul subiectiv, atît de important în creația artistică, odată triumfător asupra „impersonalității" se întoarce asupră-și și distruge unitatea dialectică dintre obiectiv și subiectiv în imaginea artistică, corolar al unității dintre general și individual.

Realismul socialist, prin spiritul de partid, înfăptuiește marea unire a obiectivității cu subiectivitatea în reflectarea vieții.

Atitudinea subiectivă a creatorului în raport cu viața se manifestă printr-o reacție social-politică și printr-una individual emoțională. Cînd oglindește realitatea, creatorul selectează elementele după ideologia sa, după poziția sa de clasă, după temperamentul său, după starea sa sufletească. Din totalitatea vieții, el extrage astfel un aspect care poate fi esențial sau neesențial și pe care-l poate înfățișa conform sau neconform cu adevărul obiectiv. Balzac selectase din realitatea contemporană lui ceea ce-l „durea" mai mult: consolidarea economică și politică a burgheziei. Cum acest aspect era esențial și cum atitudinea sa față de acesta coincidea cu atitudinea istorică, imaginea societății realizate de el corespundea adevărului obiectiv. Același Balzac credea însă că viața nobililor răsturnați de la putere e mai frumoasă decît a burgheziei. El se străduia să selecteze din realitate ilustrația părerii și simpatiei sale. Rezultatul: spre deosebire de burghezie, imaginea nobilimii este la Balzac ștearsă, convențională, falsă, afară de cazul în care se depășește pe sine și, sub imperiul realității, supunîndu-i-se, trece, de la simpatie, cel puțin la ușor dispreț și la o silită condamnare. Referindu-se la C. Sandu-Aldea, scriitor cu talent dar viciat de sămănătorismul reacționar, Ibrăileanu demonstra cîndva că subiectivitatea autorului măcinată de ciocoism și de șovinism, a dus la deformarea realității: după simpatiile și antipatiile sale de pe o anumită poziție de clasă, scriitorul îi arăta pe boieri „persecutați" de țărani și pe arendașii romîni diferențiați, ca eroi pozitivi, de cei greci...

Subiectivitatea scriitorului denaturează deci realitatea obiectivă cînd vine în contradicție cu ea și o evidențiază cînd coincide cu ea. Dacă realitatea generală e reprezentată, în artă, prin individualitatea caracterelor și situațiilor, individualitatea autorului poate și ea reprezenta o particularizare a generalului. Condiția este deci ca scriitorul însuși să fie reprezentativ, ca sentimentele sale, de clasă și intime, să coincidă cu însuși mersul înainte al societății, cu adevărul obiectiv al omului secolului XX, constructor al socialismului și comunismului.

Subiectivitatea scriitorului realist-socialist este subiectivitatea comunistului. Nu numai că nu e în contradicție cu adevărul obiectiv, dar îl și accentuează, prin potențarea pe care activitatea o dă realității.

Partinitatea aparține atît gîndirii cît și sentimentului. Sentimentul partinității decide întreaga viața afectivă a creatorului nostru de frumos, e sentimentul său suprem.

Raportul spiritului de partid cu funcția socială a artei decurge de la sine din calitatea sa dublă, rațională și afectivă. Ca și orice gînditor materialist-dialectic, el știe că opera sa de însușire a realității nu e nici numai contemplare, nici numai simțire. El nu poate să nu fie un militant activ al transformărilor revoluționare. Opera sa trebuie să-l slujească pe militant, adică să slujească transformărilor revoluționare. *Cui folosește* este de aceea, pentru el, o întrebare tot atît de importantă ca și aceea despre rosturile gnoseologice ale artei. Mintea și simțirea sa trebuie să poată răspunde limpede oricînd la această întrebare.

In reflectarea actualității, aceasta constituie o condiție care, împreună cu însușirea unei bune cunoașteri a vieții și cu sentimentul partinic al atașamentului pentru socialism, asigură înfrîngerea tuturor „distanțelor": prezentul imediat apare astfel, scriitorului talentat, cu claritate, cu pasiune, cu forță mobilizatoare.

Din cercetarea experienței tinerei noastre literaturi realist-socialiste, adevărul *spiritului de partid*, ca o condiție esențială a reflectării actualității, rezultă neîndoios, confirmînd concluziile estetice și istorice. Voi căuta să contribui la asemenea cercetare.

Savin Bratu

Bogată activitate editorială

(Urmare din pag. 1)

tovarășul Aurel Mihale a ținut să precizeze: planul de apariții din acest an cuprinde cîteva din lucrările celor mai de seamă scriitori sovietici, unele care văd pentru prima dată lumina tiparului în limba romînă, iar altele, reeditări, de multă vreme cerute de cititorii noștri. Ele sînt opere valoroase ale realismului socialist și prilejuiesc o întîlnire fericită cu cîteva din cele mai reprezentative lucrări ale literaturii sovietice. Astfel la E.S.P.L.A.-Cartea Rusă se vor retipări capodoperele „Pe Donul liniștit" și „Pămînt desțelenit" de Mihail Șolohov, romane mult apreciate la noi în țară, care au atins pînă acum tiraje impunătoare. De asemenea, vor mai apare în aceeași editură romanele „Pe nerăsuflate" de Ilya Ehrenburg, „Timp înainte" de V. Kataev, „Drumul spre ocean" de L. Leonov și a văzut lumina tiparului „O primăvară buclucașă" de V. Ovecikin. Volumul IX din colecția „Operelor" lui Maxim Gorki, care cuprinde nuvelele „Tîrgușorul Okurov", „Viața lui Matvei Kojemiakin" și „Marea iubire", va apare peste cîteva zile; de asemenea și „Versuri" de Alișer Navoi.

Clasicii literaturii ruse vor fi prezenți prin cîteva volume de mare interes. Semnalăm: „Opere" vol. 7 de Cehov, în care au fost incluse povestirile „Hoții", „Duelul", „Zvăpăiata", „Salonul nr. 6"; „Corespondența și articolele" lui Gogol; „Opere" de Tolstoi vol. XI include piesele de teatru „Puterea întunericului", „Roadele învățăturii", „Cadavrul viu" și altele, iar volumul XII nuvelele „Stăpîn și slugă", „Părintele Serghei", „Sonata Kreutzer"; „Teatru" de Turgheniev; de asemenea o lucrare mult așteptată: „Amintirile și cugetările" lui Herzen.

Am început apoi să răsfoim planul Editurii tineretului: pentru copii și tineret se vor tipări: „Versuri" de Pușkin; „Cînd își vorbeau animalele" de I. Franko; „Șoimulețul" de Vilis Lațis; poemul „Zoia" de Margareta Aligher; „Pe pămînturi desțelenite" de P. Ceașkin; un volum de Lew Kasil etc.

După aceea tovarășul Aurel Mihale ne-a vorbit despre grija pe care scriitorii noștri au acordat-o traducerii din literatura clasică rusă și sovietică: scriitorii Cezar Petrescu, Otilia Cazimir, Tamara Gane, Gellu Naum ș. a. semnează traducerea cîtorva din aceste volume. In atenția editurilor noastre, *a adăugat tov. Mihale*, a stat și tipărirea unor volume de știință și artă. Vrem să menționăm drept un adevărat eveniment cultural faptul că în această lună va vedea lumina tiparului primul volum din „Istoria universală", traducere din limba rusă, o carte de peste 70 coli editură, care va interesa nu numai pe specialiști, ci și cercurile cele mai largi de cititori dornici să cunoască mersul înainte al omenirii de-a lungul veacurilor, într-o interpretare științifică, justă, adevărată, bazată pe concepția marxist-leninistă. Vor mai apare o culegere de articole împotriva idealismului subiectivist contemporan și „Opere filozofice" de Cernîșevski, vol. II.

Dar — *a spus tov. Mihale* — și scriitorii noștri sînt prezenți cu prilejul acestui măreț eveniment. In afară de volumul academicianului Cezar Petrescu, care cuprinde însemnări de drum din U.R.S.S. și articole despre scriitorii sovietici și clasici ruși, și al tînărului poet Al. Andrițoiu, vor mai vedea lumina tiparului culegerea de reportaje „La masa de lucru" de V. Vîntu, cuprinzînd discuții cu scriitorii sovietici, și „Cînd au plecat cocorii" de Nicolae Tăutu, volum de versuri care cîntă frăția de arme romîno-sovietică pe frontul antifascist.

La sfîrșitul interviului, tov. Aurel Mihale ne-a vorbit despre cîteva din manifestările ce se vor organiza cu acest prilej: vom deschide o expoziție a cărții sovietice la București între 14 și 28 octombrie, iar la Cluj între 5 și 14 noiembrie. Expozițiile vor contribui la cunoașterea în original a cărților sovietice de toate genurile, la popularizarea lor și la folosirea experienței sovietice în materie de grafică și tehnică a editării. Toate cîte le-am arătat pînă acum — *a precizat tov. Mihale* — nu reprezintă decît o parte din planul deosebit de bogat de manifestări care vor avea loc în Luna prieteniei romîno-sovietice.

Reporter

Vlahuță, autor de maxime

(Urmare din pag. 1)

ale posesoarei albumului și poeți de ocazie, care își datează compunerile încă din 1871, se găsește și un autor pe cale să devie celebru, Alexandru Vlahuță, învățător, apoi profesor la Tîrgoviște în anii 1879-1884. Albumul a aparținut Elenei Grecescu, sora Matildei, care moare în 1882, inspirînd poetului elegia *Dormi în pace*. Vlahuță continuă să frecventeze casa Grecescu și după moartea Matildei, care-i devenise logodnică, aflînd acolo un prieten de-o viață în Cristu Grecescu, fratele celor două surori, și, după cît se pare, o nouă simțire delicată pentru Elena, devenită mai tîrziu doamna Cantuniari. Fiul acesteia, Constantin Cantuniari, a păstrat vechiul album și l-a pus acum la dispoziția Emiliei Milicescu, harnică strîngătoare de documente literare.

Am răsfoit cu atenție paginile albumului, nu numai pentru interesul prezentat de el în legătură cu un episod puțin cunoscut din viața lui Vlahuță, dar pentru că el cuprinde și bucăți inedite ale acestuia, poezie și proză, apoi un număr de maxime, care vin tocmai în întîmpinarea preocupării de acum. Voluminosul caiet legat în piele roșie va trebui bine studiat, fiindcă el pune în lumină pe Vlahuță din faza lui pre-eminesciană, dar cu tendințe spre lirica reflexivă, păstrate și mai tîrziu. Deocamdată voi transcrie cîteva maxime, interesante pentru calitatea lor de inedite, dar și pentru că ele ne arată în Vlahuță, tînăr de douăzeci și ceva de ani, un gînditor format, stăpîn pe mijloacele sale de expresie. Transcriu cu ortografia de azi, adăugînd în paranteze constatări și reflecții editoriale:

„Rar și anevoie putem înțelege semnele ce ni le face cineva din depărtare. Totdeauna să cătăm să le dăm o tălmăcire, — falsă, contrară de multe ori, — dar trebuie să le-o dăm. Așa că, de la începutul lumei, mintea omenească s-a zbuciumat veșnic în fața a mii de semne ce necontenit îi face firea de departe, căci depărtate sunt de priceperea omului și semnele cari se fac sub craniul lui ca și cele cari se fac dincolo de stele".

Sub tilul: *„Din cugetările unui nebun"*: „Prevederea așterne poduri mari peste rîuri mici."

„In orice om e un atelier misterios. In el fiecare oră clădește și dărîmă. — Ochiul cel mai pătrunzător nu-i poate citi ideile în cartea faptelor, și foarte rar îi poate citi sentimentele în cartea ideilor".

„Prudența, pătrundă cît de mult, nu-și ia curajul niciodată ca să spună, ce fel e, pe unde n-a pătruns încă".

„Nu judeca conținutul după continent, nici totul după parte."

„In orice om e prostie — spiritul constă în a ști să-și ascundă prostia."

„Razemă-ți totdeauna speranțele pe rațiune. Vai! — cînd îți vei rezima rațiunea pe speranțe!"

„Prudența ține capitalul în ceea ce cugetă și dă numai interesul, — în ceea ce vorbește". (Semnate: *A. V., Tergoviștea 1880 Fevruar 8.* Ciclul acesta de maxime, variații pe tema prudenței, poate avea și unele izvoare, pe care deocamdată nu le pot identifica. După o linie orizontală, sub același titlu și deasupra aceleiași iscălituri, urmează:)

„Foarte puține femei au scris despre bărbați — pentru că în peana lor, ele cată întotdeauna să îngemeneze frumosul cu frăgezimea. — Dar toți scriitorii (bărbați) au scris despre femeie. In genere însă, ei au scos din penele lor femei slabe, înșelătoare, ușoare etc. — umbre de femei. De aci aceste noțiuni legate mai totdeauna cu noțiunea de femeie."

„Cine citește însă, istoria scrisă de mîna împrejurărilor de toate zilele, se convinge de adevărul, că bărbații sunt de mii de ori mai înșelători decît femeile, că în ei găsesc de cele mai multe ori o slăbiciune de copil — și o ușurință de nebun." (Generos pentru femei!)

„Nimic nu e mai periculos pentru un tînăr, decît laudele și admirarea peste măsură a celor ce-l înconjoară. E un fel de otravă dulce, pe care el o bea cu o nedescrisă sete. Capul i se împle de fel de fel de visuri. — De e pitic se crede gigant. — De e gigant se crede Dumnezeu. — Energia, spiritul de muncă, ambițiunea de a ajunge la nivelul laudelor ce i se dau, — adorm amețite de periculosul opium ce-l ia pe fiece moment. — Mai tîrziu cade (,) grozava cădere a somnorosului ridicat în nori, și nu știe mîna care l-a trîntit, și cînd o știe, n-are curajul s-o spună. — Cunosc foarte puțini tineri cari s-au scuturat de visurile nebune și primejdioase ale tinereții, și cari au găsit în laude o încurajare — un impuls binefăcător. — Cunosc mii pentru cari laudele au fost o prăpastie." (Reluarea temei prudenței, cu preocuparea de a tempera delirul grandomaniei. Modestul, rezervatul Vlahuță al maturității a cunoscut excesele sentimentului de sine măcar în alții).

„Omul nu e liber, — dar are un drept care e aproape *libertate*, a-și lărgi închisoarea cît poate. — Nu va reuși să o *despărețeze*, dar va ajunge să o facă atît de largă, încît foarte rar să-și aducă aminte că nu-i liber ...abia zărind păreții." (E vorba de libertatea voinței, ca problemă psihologică și morală. Determinismul voinței poate fi lărgit, desigur prin efort, prin educație.)

„Nimeni să nu se teamă de omul care se teme de orice, — oricine să aibă groază de omul ce nu se teme de nimic."

„Inainte de-a na lua o hotărîre trebuie să ne sfătuim și cu temerile noastre, — căci de cele mai multe ori acestea au mult mai bune vederi decît rîzătoarele speranțe." (Urmează o pagină de însemnări fără caracter de maxime, descriptiv-simbolice și confesiuni lirice, în care se întrevede sentimentul pentru dedicatară. Semnat: *Ameim*. Scrisul lui Vlahuță).

In genere se poate spune că tînărul Vlahuță e un gînditor format, o natură serioasă și cumpănită, cum a rămas totdeauna, dar preocupat mai mult de a-și găsi propriile lui norme de conduită, decît de a pricepe soarta altora și de a elabora principiile iubirii și ale solidarității umane. Maximele tinereții nu au parfumul moral al celor compuse de Vlahuță în epoca maturității, dar însemnătatea lor pentru cunoașterea scriitorului în epoca formației lui nu poate scăpa nimănui.

Tudor Vianu

Absurdul ideologiei burgheze

(Urmare din pag. 1)

turii de laborator, este una din cele mai interesante din acest an".

In fine:

„Reverzy ia loc, cu mare zgomot, în grupul scriitorilor din care fac parte Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute... Dansul acesta jalnic și grotesc e ușor de închipuit în tablourile lui Bosch și Breugel, sau ilustrînd anumite pasaje din Infernul lui Dante".

Pentru a ilustra și mai bine propria-i „originalitate" și concepție literară, autorul însuși se definește, luînd o poză adînc meditativă și plină de înțelesuri subtile de abia mărturisite:

„Ușile joacă un mare rol în cartea mea. A le deschide sau a le închide, sînt gesturi în care se găsesc toate elementele condiției umane".

Așadar, o carte în care ușile joacă un rol infinit mai mare decît acel de accesoriu la o casă. Ele nu au numai misiunea banală dată de constructorii obtuzi, ci una de înalt conținut spiritual, aproape enciclopedic. Ele nu dezvăluie numai condiția umană sau meșteșugărească a tîmplarului care le-a făcut, ci toate elementele condiției umane universale. E un fel de studiu sintetic, în lemn.

Dar, să nu mă hazardez eu să dau o explicație amplă a acestei epocale cărți și să fac un comentariu pripit pe baza unei simple confesiuni a autorului care-și denunță cheia de la ușile cărții sale, fiindcă în același număr al revistei care face reclama cărții în genul de mai sus, d. Charles Juliet, — după cum veți vedea un subtil critic, — publică un adevărat studiu asupra autorului în general și a cărții „Coridorul" în special, sub titlul foarte expresiv, „Reverzy sau amețeala neființei".

Studiul începe foarte tacticos, cu definiții abracadabrante de noțiuni generale, pentru ca apoi să treacă la cele particulare.

Pentru a ști cu cine avem de-a face și la ce înălțime amețitoare se va purta discuția, criticul ne situează „în problemă" de la început, astfel:

„Funcția distrugătoare a limbajului are ca însușire pe aceea de a nimici ceea ce el vrea să reprezinte. Lucrul moare în cuvîntul care l-a numit și materialitatea acestuia (a cuvîntului) se substituie substanței a cărei rămășiță este. Limbajul desființează ceea ce denumește. El pune aureola absenței pe prezența pe care o naște, nu dă viață decît pentru a ucide, nu face să existe ceva decît în străfulgerarea denumirii".

Așadar, cuvîntul nu ar fi mijlocul prin care se exprimă gîndirea, legat organic de gîndire și neexistînd decît prin ceea ce exprimă, ci un fel de „realitate abstractă" care substituie mereu pe cea materială care, concomitent, dispare. Cuvîntul nu ar avea puterea de evocare a obiectului denumit care ia ființă în mintea noastră în forma lui tipică ci, din contra, ar ucide obiectul material desemnat, substituindu-i-se.

Limbajul ar fi astfel transformarea obiectelor reale, materiale, într-un muzeu de fantome, într-un univers fără consistență.

Pe această cale, autorul trece la definirea lui Reverzy și a operei sale. Ii voi lăsa lui cuvîntul, oricît de enervant ar fi, pentru ca nu cumva să se creadă că eu, dintr-o atitudine preconcepută, îi atribui susțineri de necrezut. In felul acesta, cititorul acestor rînduri va avea posibilitatea să cunoască direct în ce mare filozofie constă „modernismul" prozei din Occident.

Trec deci cuvîntul d-lui Charles Juliet: „Reverzy urmărește prin scrisul său pur și simplu o încercare de nimicire, căci orice frază reușită desființează gîndul care a inspirat-o, și aceasta se petrece la fel cu întreaga-i operă al cărei ultim cuvînt înseamnă sfîrșitul unei descompuneri urmărită de-a lungul unei lungi încercări. Ceea ce te izbește, în primul rînd, în „Coridorul", este importanța primordială dată limbajului și lipsa a ceea ce în genere trece drept dinamica unei cărți: eroi, acțiune, psihologie... In cartea asta, nici intrigă, nici eroi, ci numai prezență (sic) sau, mai bine zis, umbre, iar toată cartea nu-i decît o minuțioasă, precisă, istovitoare descripție a unor gesturi zadarnice pe care o ființă le face încercînd să iasă dintr-un culoar în care este prizonieră".

După această explicație, care se raportă oarecum la subiect, urmează iarăși înalte considerațiuni generale, — adevărate concepții despre scris și scriitori:

„Pornind, pentru a crea, de la tăcere, scriitorul trebuie să-și realizeze moartea. El trebuie să se sinucidă prin scris și înainte de a scrie, pentru a putea scrie. Mort, scriitorul devine obiect. Intr-un anumit sens, Reverzy scrie cu un limbaj care este deja tăcere. „Coridorul" dovedește voința de a face o carte-lucru. El pune față în față doar ființe articulate, despuiate de orice sentiment omenesc, reduse la aparențe, fără trecut și fără viitor. Sînt oameni deveniți lucruri, fără conștiință, fără memorie. Și trec astfel, unii pe lîngă alții, ca niște străini, ca niște animale de spețe deosebite".

Iar ca tehnică literară:

„Verbul, element dinamic, este uneori exclus din limbaj, ca și cum acesta, lipsit de viață, ar voi ca prin structura lui să copieze chipul morții. Frazele lungi ne fac să asistăm la o lume pietrificată, întunecată, deja pradă fenomenului morții".

Alte preciziuni tot atît de interesante:

„In dorința lui de a eluda realitatea, Reverzy are drept supremă ambiție de a face o carte care să aibă drept temă un om, singur într-o cameră neagră, și care să nu miște, să nu sufere, să nu gîndească. Esențialul stă în cuvînt, în frază. In consecință, acest marș spre neant tinde să expulzeze ceea ce este uman, viață, timp".

Dar dovada putrefacției hidoase a acestei literaturi care ține de clinică și psihiatrie, nu e încă deplin făcută. Studiul continuă:

„Această nimicire totală spre care năzuiește Reverzy presupune că viața nu există decît în funcție de moarte și că actul morții voluntare este singura bază posibilă a ființei", pentru a ajunge la o sinteză, formulată în chip de paradox:

„Dintr-un anumit punct de vedere, eroii lui Reverzy sînt oameni care s-au sinucis și care mai trăiesc într-un înveliș de carne pe care n-o mai chinuiesc. Omul viu se căznește să moară; mortul aspiră să supraviețuiască".

Am lăsat anume să vorbească acest filozof al neantului, al tăcerii și al neființei, lăudîndu-și marfa așa cum un medic ar diseca un cadavru în putrefacție.

Și acum, amatorii cu orice chip de modernismul Occidentului, cei care au amețeala vidului și sufăr de atracția lui, să aleagă dintre personajele lui Reverzy pe cine preferă: viii care se căznesc să moară sau morții care aspiră să supraviețuiască?

Dar pentru a fi consecvenți, vor trebui să se supună pînă la capăt, adică prin scrisul lor, sau înainte de a scrie să se sinucidă, fiindcă, altfel, în metoda asta abstract-ermetică nu-i chip de scris. Trebuie să alegi: ori trăiești, ori te sinucizi scriind. Scriitor modern ca Reverzy și viu, nu merge.

Numai așa se poate scrie o carte-lucru.

Cine aspiră?

La Paris, în azilul la care a ajuns Colonelul Chabert al lui Balzac, nu mai sînt pesemne locuri de asistăm la spectacolul inuman al scriitorului și al criticului de mai sus, în libertate.

Demostene Botez

MIINE SEARĂ — JUCĂM!

(*Urmare din pag. I-a*)

mit adjectivele pe care le-am auzit în seara premierei. Este însă suficient să-mi arunc ochii prin cronica în care se scrie: «„Revizorul", așa cum l-a jucat Teatrul „I. L. Caragiale" este o operă monumentală, care înscrie o pagină nouă în istoria regiei acestui spectacol»... „Hlestakov, așa cum l-a interpretat Radu Beligan — scrie în continuare cronica — este o expresie a perfecției artistice". Despre primarul lui Al. Giugaru se scrie că: „Sînt treizeci de ani de cînd n-a mai fost văzut un astfel de interpret cu o asemenea vervă drăcească, care să împletească atît de artistic umorul torențial cu satira ucigătoare". Cuplul Dobcinski-Bobcinski al lui Grigore Vasiliu-Birlic și Marcel Anghelescu au cucerit atît publicul ucrainean, cît și pe cronicarii teatrali care nu contenesc să revină asupra ingenuității, farmecului și inventiei pline de umor a acestor doi interpreți. Cred că am spus destul despre regia lui Sică Alexandrescu, amintind și cadrul de mai sus. Aprecieri deosebit de entuziaste au recoltat Silvia Fulda și Eugenia Popovici în cele două roluri feminine din „Revizorul", cronicarul subliniind, cu deosebită finețe, că mama și fiica par să se completeze reciproc, prefigurînd un al treilea personaj care îmbină și cristalizează calitățile și defectele amîndorura. Deși distribuția „Revizorului" cuprinde întreaga trupă a Naționalului, cronica ucraineană nu omite nici un nume, subliniind pe coloane întregi meritul fiecărui interpret și aportul plin de devoțiune al artiștilor poporului Costache Antoniu, I. Finteșteanu și Aura Buzescu, alături de artiști emeriți ca Marietta Deculescu, Elvira Godeanu, Irina Răchițeanu, Tanți Cocea, Niky Atanasiu, care în această reprezentație fac simplă figurație.

In ultima zi am jucat două spectacole, la ora 12 „Steaua fără nume" și seara „Bădăranii". Nu am apucat să văd cronicile, dar am trăit cronica vie a spectacolului. La „Steaua fără nume", spectacol subtil, dantelat, suav, cu accentul pus pe replică și pe cuvînt, au asistat 200 de colhoznici veniți de la zeci de kilometri depărtare. Spectacolul s-a urmărit cu interes crescînd, nici o replică de umor n-a trecut neobservată, i-am văzut cu ochii mei pe spectatorii noștri colhoznici ștergîndu-și o lacrimă discretă, atunci cînd Miroiu rămîne singur, la masa lui, în melancolia și singurătatea fără de salvare. La sfîrșitul spectacolului, trei colhoznice, ca trei flori, s-au urcat pe scenă și ne-au înmînat o pîine imensă, ca semn al dragostei și al prieteniei pe care ne-o poartă. Seara am jucat „Bădăranii" în fața unei săli care s-a amuzat copios, care a subliniat fiecare efect comic cu un rîs tonic și zgomotos, iar la sfîrșit aplauzele ucrainenilor, scandate prelungit, s-au transformat într-o adevărată manifestație a prieteniei care leagă popoarele noastre, într-un miting unde s-au rostit cuvinte puține, dar s-au schimbat îmbrățișări tandre și în care, la un moment dat, scena și sala erau o mare de flori. Peste cîteva ceasuri, însoțiți de sute de oameni, actori, regizori sau simpli spectatori, cu brațele pline de flori, plecam spre Moscova.

Joi, 2 octombrie, ora Moscovei 20 și 17 minute. Peste un ceas, conducătorul turneului, primul regizor și artiștii poporului din colectivul nostru apar la televiziunea din Moscova. Miine vine și primul spectacol. Nimeni nu poate descrie înfrigurarea și emoția noastră. Explicația e firească: din clipa sosirii aici sîntem înconjurați de unele dintre cele mai reprezentative figuri ale teatrului sovietic. Zavadski, Țarev, Gribov sau Zueva, sînt în permanență în mijlocul colectivului nostru.

Ieri seară am asistat la un spectacol la Teatrul MHAT. Se juca „Azilul de noapte". Inaintea începerii reprezentației s-a tras cortina și fiindcă eram în sală împreună cu cîțiva actori ai Teatrului Național, am fost salutați de directorul teatrului, care a ținut să transmită un mesaj fierbinte de dragoste și prietenie celor din trupa noastră. Vă dați seama ce răspundere apasă pe umerii noștri!

Miine seară jucăm!

Joi 2 oct. 1958. Moscova

★

Vineri, 2 octombrie 1958 în sala *Dietteatr*, toate locurile ocupate. In primele rînduri, actori de frunte ai Moscovei, cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale sovietice. Se pare că întreaga suflare artistică din capitala Uniunii Sovietice și-a dat întîlnire la premiera noastră. Actorii sînt emoționați și așteaptă aprinderea rampei. Mai sînt cîteva clipe, gata, liniște, se trage cortina și Pristanda începe să numere steagurile. Jucăm „Scrisoarea pierdută" la Moscova.

Primele replici ale actului întîi trec în liniște, spre descumpănirea noastră. Mă uit la Sică Alexandrescu și e palid cum nu l-am văzut în viața mea. Actorii însă dau în continuare bătălia cu căștile spectatorilor și treptat, sala se încălzește, pentru ca actul al doilea să se desfășoare în hohote de rîs. In actul al treilea încep aplauzele. Intre culise apar prietenii noștri Zavadski, Marețkaia, Țarev: „bătălia a fost cîștigată". „Scrisoarea pierdută" a fermecat, în interpretarea teatrului nostru, publicul moscovit. Dar turneul nostru aici e abia la început. A doua seară, „Anii negri", e o filă eroică a istoriei, așa cum moscoviții au văzut nenumărate. La sfîrșit, oamenii noștri de specialitate din culise numără 14 ridicări de cortină. Markov, prim-regizor al MHAT-ului ne declară că „este unul dintre cele mai emoționante spectacole de acest gen la care a asistat".

La întîlnirea dintre actori și regizori pe care am avut-o la Casa Artiștilor, Markov a ținut să insiste asupra acestei afirmații, spunînd că „Anii negri" constituie o pagină istorică artistică din istoria mișcării muncitorești.

Cred că a treia seară, seara „Revizorului", va însemna o dată memorabilă în cronica vieții teatrale romînești. „Revizorul" s-a jucat într-un ritm, cu o adresă care de la primele replici a declanșat torente de aplauze. Beligan în Hlestakov s-a întrecut pe sine iar Giugaru în primar, s-a dezlănțuit, încît la mijlocul actului II întreaga sală a abandonat căștile, pentru ca Bobcinski și Dobcinski, adică Gr. Vasiliu-Birlic și Marcel Anghelescu să stîrnească o ilaritate ce nu mai putea fi stăvilită. Declarațiile oamenilor de artă sovietici sînt emoționante. Au adus calde felicitări marele Toporkov, prima regizoare a MHAT-ului, Knebel, Markov, prim regizor al MHAT-ului ș.a. Turceaninova, decana teatrului sovietic a spus: „Niciodată în viața mea nu mi-aș fi putut închipui că un popor a cărui limbă este atît de diferită de limba rusă va putea să pătrundă așa de adînc spiritul gogolian al acestei capodopere greu de jucat chiar de ruși". Din nou prietenii noștri Zavadski și Maretkaia care ne declară: «Acum că reprezentația a luat sfîrșit, putem să vă spunem că abia am îndrăznit să venim la acest spectacol, fiindcă actul vostru de a veni cu „Revizorul" la Moscova, echivalează cu o mică nebunie. „Revizorul" e cunoscut aici pînă la ultimul copil de școală. Au fost văzute zeci și sute de înscenări ale acestei piese. Ne gîndeam îngroziți ce veți face. Publicul moscovit e neiertător și am văzut un „Revizor" admirabil. Dovada succesului uluitor am avut-o a doua zi cînd Moskonțert-ul (OSTA din Moscova) a cerut să repetăm spectacolul, motivînd că sînt zeci de cereri ale oamenilor de artă care se interesează de această piesă. Moskonțert-ul este gata să ne primească într-un turneu de o lună de zile la Moscova.

Aseară am jucat „Bădăranii". Verdictul a fost tot atît de puternic ca la „Revizorul" dacă nu și mai puternic. Aplauzele, și ridicările de cortină au durat trei sferturi de oră, încît Zavadski ne spunea zîmbind: „Spectacolul durează o oră și jumătate și sala aclamă trei sferturi de oră". Regia lui Sică Alexandrescu, ritmul drăcesc al acestui spectacol jucat fără pauză, verva diabolică a actorilor, în frunte cu Giugaru, Gr. Vasiliu-Birlic, Marcel Anghelescu, Eugenia Popovici, Beligan, Calboreanu, Tanți Cocea, Silvia Dumitrescu-Timică, Cella Dima, Niky Atanasiu, au emoționat publicul sovietic din nou La ora zece și jumătate ne aflam la Ambasadă la recepția dată în cinstea noastră, recepție unde a venit tot ce are teatrul sovietic mai reprezentativ, în frunte cu nonagenara Turceaninova și cu octogenarul Toporkov. Recepția s-a transformat într-o cronică vie, verbală, fiecare căutînd să sublinieze încă o dată și încă o dată ceea ce a declarat cu o seară înainte. Țarev, Zavadski, Marețkaia vorbeau necontenit de măiestria direcției noastre pe scenă, la fel de strălucită în dramă ca și în comedie. Toporkov a adus un dar lui Radu Beligan o ediție a „Revizorului" pe care a scris: „Inegalabilului Hlestakov din trupa romînească, fermecătorului Radu Beligan".

O delegație de studenți de la Universitatea Lomonosov a cerut „Anii negri" s-o pună în scenă la Moscova. Un alt autor dramatic, binecunoscut nouă, vechi prieten, Alexandr Stein, ține să reamintească că piesa lui „Chestiune personală" a avut la București cel mai bun spectacol din întreaga carieră a acestei lucrări. Cum spun, recepția de aseară a avut un caracter special, de la zece la trei noaptea, în locul protocolarelor toasturi, s-a făcut cronică dramatică în care s-a subliniat măiestria Teatrului nostru Național, arta regiei și calitatea excepțională a interpreților. Decorurile și costumele au fost de asemenea remarcate și elogiate. Diseară repetăm „Anii negri" iar mîine seară dăm ultimul spectacol cu „Steaua fără nume". Asta în ipoteza că nu ne prelungim turneul aci. La tot ce am transmis, aș putea adăuga încă zeci și zeci de mărturii ale unor reprezentanți de frunte ai teatrului sovietic, ca Gribov, Stanițiu, Rîjov sau Kedrov. Ele nu fac decît să repete elogiile cu care a fost primit Teatrul Național din București, în orașul în care în fiecare seară joacă dumnezeiește MHAT-ul, MALII, sau MOSSOVIET-ul. E marți, 7 octombrie ora Moscovei 9, o parte a colectivului vizitează expoziția unională iar la mine în cameră sînt adunați Sică Alexandrescu, Radu Beligan, Costache Antoniu și Al. Ionescu-Ghibericon, pe care l-am lăsat mai la urmă pentru a aminti că este remarcat în mod deosebit de către cronică în Osip din „Revizorul"; toți au fost solicitați să spună cîteva cuvinte la Radio-Moscova. Poate că ultima declarație a ministrului Culturii al U.R.S.S., Mihailov, să spună mai mult decît tot ce aș putea adăuga eu: „Azi dimineață au dat buzna colaboratorii mei de la Ministerul Culturii și actorii moscoviți care mi-au cerut să prelungesc turneul Teatrului Național". Ințelegeți acum de ce spuneam la început că trăim zile de neuitat.

Aurel Baranga

Marți 7 oct. 1958 prin telefon de la Moscova.

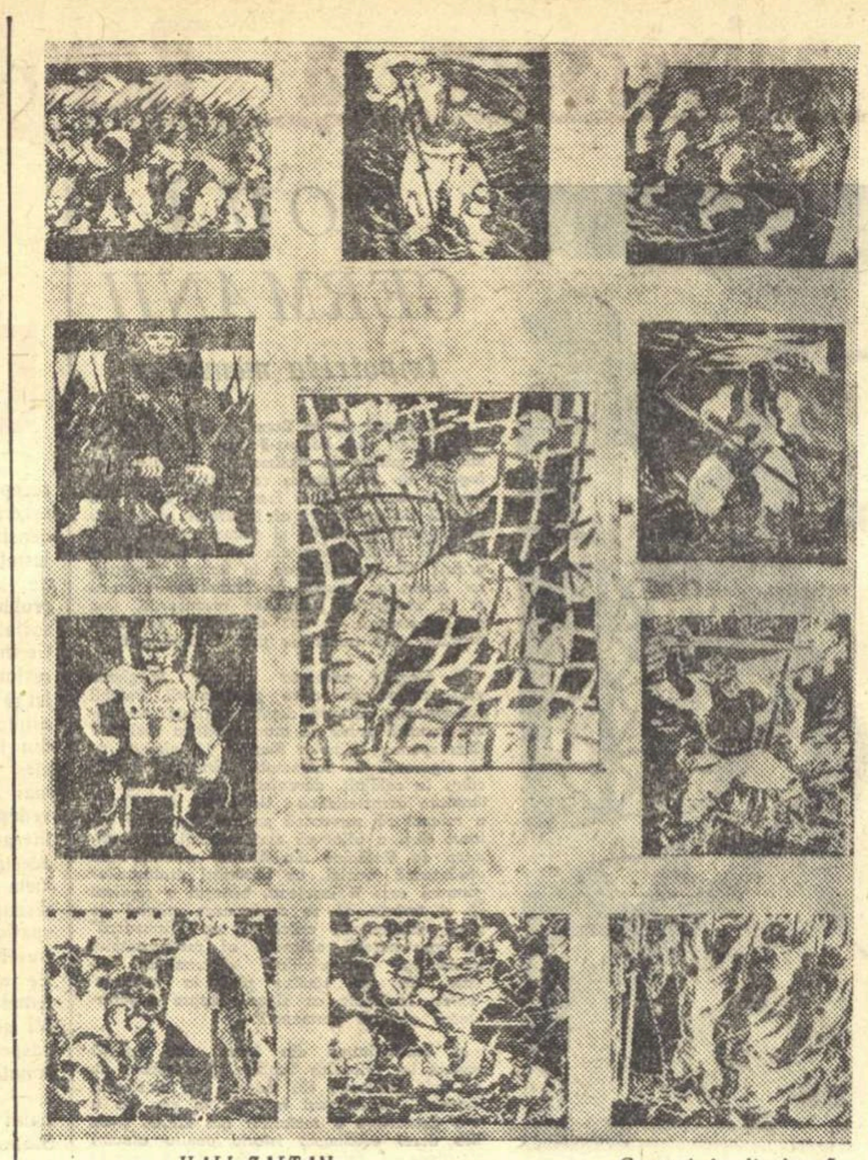

VALI ZALTAN „Gravuri în linoleum"

Salut revistei „STEAUA"

Zilele trecute a apărut numărul 100 al publicației clujene „Steaua", revistă a Uniunii scriitorilor din Republica Populară Romînă. In cei nouă ani de apariție, „Steaua" a acordat o deosebită atenție promovării tinerelor talente. In paginile revistei și-au făcut debutul și au crescut mulți poeți, prozatori și critici. Revista a reușit să publice în același timp lucrări aparținînd unor scriitori din generațiile mai vîrstnice din toate colțurile țării, dînd atenție literaturii de actualitate. Numeroase personalități ale vieții noastre literare, artistice și științifice au fost prezente în paginile revistei cu studii și articole.

De asemenea „Steaua" a contribuit prin traduceri, articole, recenzii, dări de seamă, la popularizarea literaturii sovietice și clasice ruse. „Steaua" a publicat lucrări ale scriitorilor maghiari din R.P.R.

Apreciind realizările obținute, nu putem trece cu vederea greșelile și abaterile de la principiile marxist-leniniste asupra literaturii și artei, combătute la timpul respectiv de presă. S-au publicat multe poezii apolitice, rupte de realitatea vieții noi, cu idei confuze ce nu pot interesa cititorii. Căutînd să îmbogățească mijloacele de expresie artistică, revista a făcut, din păcate, loc în paginile ei, unor versuri lipsite de valoare care reactualizau procedee moderniste, străine realismului socialist. Abandonînd, uneori, criteriile valorificării tezaurului cultural din trecut, s-au publicat în „Steaua" adeseori traduceri nereprezentative, lipsite de mesaj actual, din lirica universală.

Sectorul de critică și istorie literară a avut de asemenea unele deficiențe. Dovedind șovăieli și lipsă de fermitate politică, unii critici au plătit tribut estetismului. Formalismul analizei tehniciste a luat locul interpretărilor în spirit partinic, al conținutului de idei și mesajului lucrării de artă.

Analizînd serios lipsurile de pînă acum, revista va trebui să pășească ferm la luptă sub steagul marxism-leninismului, al principialității comuniste, împotriva oricăror manifestări burgheze în toate domeniile de activitate.

Cu prilejul împlinirii a 100 de numere de la apariție, „Gazeta literară" urează colectivului redacțional al revistei „Steaua" noi succese pe calea literaturii realist-socialiste, pătrunse de spirit de partid, a acelei literaturi aflate prin fiecare rînd al ei în slujba eroicii munci de construire a socialismului.

G. L.

Expoziția „Arta revoluționară ungară"

Tradiția maghiară conține interesante figuri de artiști militanți. Pictorul Mányoky Adám, un apropiat al lui Rákóczi, a participat activ la războiul pentru independență din 1703–1711, iar din generația de pe la 1830, Than Mór, Kovács Mihály sau Madarász Victor, au combătut cu arma și penelul pentru ideile revoluției de la 1848, alături de Petőfi și Kossuth.

Expoziția de la Dalles, schițînd drumul revoluționar al artei maghiare, începe, cronologic, cu Munkácsy Mihály, reprezentantul cel mai de seamă al veacului al XIX-lea, urmaș al picturii de la 1848.

Promotor al realismului, artistul s-a înălțat în opera sa pe poziții manifest revoluționare, ilustrate de compoziții cu prestigiu internațional ca „Ultima zi a unui condamnat", „Muntele de pietate", sau „Inainte de grevă", pînză expusă acum la București. Lucrarea aceasta, în care Munkácsy afirma că vede „realizarea cea mai înalt posibilă a ambițiilor sale artistice", este o pregnantă oglindire a luptei muncitorești de la sfîrșitul veacului trecut. Frescă de caractere, tabloul concretizează momentul dinaintea hotărîrii grevei; figura plină de elan a vorbitorului, psihologia muncitorilor conștienți, entuziaști, a celor încă nedeciși, arabescul gesturilor și al culorilor, sugerează în ansamblu puternica frămîntare a eroilor.

Atitudinea realistă a lui Munkácsy a influențat în mod deosebit pe cei mai mulți dintre contemporanii și urmașii săi. Discipolii artistului au fost însă, în majoritatea cazurilor, continuatori ai concepției lui umaniste și nu pastișeuri ai viziunii lui picturale.

Ansamblul prezentat acum în București arată că arta ungară de la sfîrșitul veacului trecut și începutul celui de al XX-lea se caracterizează tocmai prin varietatea expresiei. Expoziția conține, de pildă, cea mai bună lucrare a lui Bihari Sándor — „Cuvînt programatic" — din 1890. Artistul, aparținînd coloniei de pictori „de pe malul Tisei", deși uzează de forme academiste, abordează o temă profund critică: el atacă demagogia politică a primarilor și prelaților de sat, unelte ale boierului.

Radical diferit ca expresie este Fényes Adolf, autor al unei serii de tablouri intitulată „Viața săracului". Unele dintre acestea, cum e „Mama", sînt vibrant pictate, într-o pensulație largă, dramatic colorate în brunuri calde. Altă viziune ne întîmpină în pictura patetică a lui Rudnay Gyula, în tablourile intens colorate ale lui Koszta József, sau în construcția robustă a figurilor lui Nagy István, — artist al țărănimii năpăstuite.

In cadrul aceleiași tendințe democratice, dar pe o linie picturală deosebită, au mers și Csók István sau Thorma János, reprezentanți ai școlii de la Baia-Mare.

Tendințele revoluționare se intensifică în arta ungară după primul război mondial. Mulți artiști participă direct la luptele clasei muncitoare. Expoziția prezintă lucrări foarte interesante, pline de autenticul faptului trăit. Așa sînt cele ale lui Derkovits Gyula, mai ales, afișul manifestației din 1 septembrie 1930, sau „Jurămîntul Gărzii roșii" și „Pravda militară", desene din vremea revoluției de Ek Sándor, grafician consecvent antifascist, colaborator al revistei comuniste germane „Roter Pfefer".

Mișcarea muncitorească ungară a mai fost susținută activ de artiști ca Pór Bertalan, Papp Gyula, Biró Mihály și mulți alții.

Firește însă că spiritul revoluționar al artei și-a găsit cîmp larg de dezvoltare de abia după proclamarea Republicii Populare Ungare. Expoziția de la Dalles conține unele opere remarcabile din acești ani, ca cele ale lui Domanovszky Endre, cu deosebire impresionanta compoziție intitulată „Inainte de șarjă", tablou de o simfonică picturalitate, realizat într-o pastă grasă, de tonuri grave, exprimînd măreția muncii.

O viziune interesantă a muncitorului o aduce bronzul lui Somogyi József — „Furnalistul" — lucrare distinsă cu premiul Kossuth. Reprezentînd un erou al muncii, sculptorul izbutește să nu „eroizeze" imaginea, să nu-i dea grandilocvență; în pofida compoziției de mari calități monumentale, gustul rămîne firesc, expresia e naturală.

Iar Kerényi Jenő redă un crîmpei de bucurie în „Manifestanții" — bronz de un ritm grațios, dar puternic și elansat.

Lupta împotriva contrarevoluției din octombrie 1956 a unit strîns pe artiștii de toate generațiile în jurul Partidului. Desenul de vibrantă monumentalitate — „Trădat, octombrie 1956" — de Ek Sándor, pastelul „Arestare" de Erdős Geza, linogravurile lui Váli Zoltan din seria „3 octombrie–4 noiembrie 1956" și multe altele, arată elanul etapei noi în care a intrat și arta poporului maghiar.

P. Constantin

Rolul criticii științifice

„Lupta de clasă" nr. 9/1958 publică articolul „Știință și spirit de partid în critica literară", semnat de Silvian Iosifescu. Autorul cercetează raportul între caracterul științific al criticii și partinitatea ei, subliniind că îndrumarea și sprijinul acordat de partid sînt un îndemn pentru critica literară de a lărgi dezbaterea problemelor analizate, de a cerceta cu seriozitate cauzele care au determinat lipsurile și greșelile criticate, de a generaliza experiența pozitivă.

Relevînd succesele incontestabile ale criticii, autorul articolului demonstrează că în aceste cazuri stadiul științific a fost atins în măsura în care spiritul de partid a vibrat în însuși actul critic, în măsura în care criticul a militat pentru socialism, împotriva ideologiei burgheze.

In lupta pentru înlăturarea fenomenelor de rupere a criticii de viață, de rosturile ei cetățenești educative, asigurarea caracterului științific capătă o însemnătate deosebită. Autorul articolului din „Lupta de clasă" dovedește că minimalizarea criticii științifice, slăbirea ascuțișului ei ideologic provin în primul rînd din atitudinea concesivă, împăciuitoristă față de acțiunea conjugată a influențelor idealiste contemporane și a tradițiilor negative moștenite de la vechea estetică din Romînia (idealismul maiorescian și relativismul estetic al lui Eugen Lovinescu). In acești ani cînd ideologia burgheză și în special revizionismul și-au intensificat atacurile împotriva marxismului, un ecou mai îndepărtat al influenței lor a fost minimalizarea posibilităților multilaterale pe care le oferă marxism-leninismul în știința despre artă și literatură. Atacurile revizioniste în estetică au țintit în același timp și în caracterul științific și în partinitatea ei.

Articolul din „Lupta de clasă" arată că în critica literară nu s-a dat o ripostă puternică recidivelor esteticii idealiste, tentativei de denigrare a realismului. In anumite probleme, uneori principii de bază ale realismului socialist au fost mînuite cu erori serioase, care puteau deschide drum larg obiectivismului. De pildă, nu s-a accentuat de ajuns că varietatea stilurilor trebuie să fie compatibilă cu baza ideologică și estetică a realismului socialist. In „Lupta de clasă" se dau exemple de formulări confuze sau de-a dreptul ostile principiilor esteticii marxist-leniniste, formulări care dau posibilitate pătrunderii „teoriilor" revizioniste. Articolul precizează că recrudescența estetismului, atitudinea liberalistă, împăciuitoristă față de influențele ideologiei burgheze s-au manifestat adesea la adăpostul luptei împotriva dogmatismului. Consecințele „antidogmatismului" de tip liberalist s-au vădit în unele semne de „receptivitate ideologică", în încercări de a încorpora în estetica și critica marxistă concepții și opere străine marxismului, de pe pozițiile eclectismului. Lupta pentru triumful esteticii marxiste împotriva estetismului este sarcina ideologică principală în domeniul teoriei și criticii literare.

Ocupîndu-se de activitatea practică a criticilor literari, articolul din „Lupta de clasă" condamnă exemplele de ignorare a semnificației ideologice în literatură. Promovarea unilaterală a specificului estetic împinge la concesii față de estetism și la desconsiderarea științei. Nu este admisibil ca orientarea ideologică a operei, conținutul de idei, aspectele de viață reflectate să fie menționate în treacăt, sec, „introductiv", cînd tocmai aceste probleme trebuie să constituie miezul, esența cercetării literare și nu divagațiile apoase, apolitice, în jurul „misterelor" specificului.

Prin însuși obiectul ei, critica științifică presupune contactul cu viața, prezența în contemporanetate — arată S. Iosifescu. Pornind de la funcția de reflectare a artei, critica marxist-leninistă e datoare, indiferent de diversitatea problemelor atinse, să confrunte opera cu viața și să aprecieze veridicitatea și profunzimea imaginii. Raportarea la realitatea descrisă și aprecierea conținutului politic, ideologic, estetic al operei trebuie să se desprindă cu claritate. Absența acestor criterii explică atitudinea indiferentă pe care au adoptat-o în trecut destule articole de critică literară față de manifestările de apolitism și evazionism în poezie sau față de tendințele negativiste.

Analiza procedeelor de compoziție sau a particularităților stilistice poate fi interesantă doar în măsura în care respectă raportul realist între formă și fond, relevînd determinarea de conținut. Dacă problemele parțiale acoperă orizontul criticului, dacă devin din mijloace auxiliare scopul activității lui, îl abat de pe drumul științific și militant, îl orientează spre estetism.

Referindu-se la problemele istoriei literare, articolul critică acele studii care, neglijînd principiile leniniste ale valorificării moștenirii, au trecut treptat de la înfrumusețarea faptelor, de la omiterea sau precauta învăluire a laturilor dăunătoare din activitatea și creația unor scriitori, la justificarea și aprecierea chiar a unor asemenea laturi. In „Lupta de clasă" se dau îndrumări prețioase cu privire la criteriile preluării moștenirii criticii literare și a judecării ei marxiste. Trebuie identificate și respinse intransigent tradițiile impresioniste și estetizante.

In încheiere, articolul din „Lupta de clasă" se referă la arta criticului literar. In numele caracterului artistic al criticii, se încurajează adeseori ermetismul și izolarea aristocratică. Cei care doresc să-și pună scrisul în slujba socialismului nu pot profesa cultul obscurității, care acoperă ideile și, adeseori, acoperă lipsa de idei.

Articolul din „Lupta de clasă" este o contribuție însemnată la lupta pentru o critică literară care să afirme creator estetica marxistă, să analizeze competent specificitatea fenomenului literar actual, să contribuie la înflorirea literaturii realist-socialiste, la progresul construcției socialiste.

Cronicar

Eroul vremii noastre

(Urmare din pag. 1)

restrîns, ce mase de flămînzi, de oameni jefuiți, avînd în conștiința lor, de generații, moștenirea amară a umilinței și-au vărsat sîngele pentru realizarea statului lor socialist, *în care urmașii acestor oameni au spulberat mașina de război hitleristă, o epocă în care ideile Revoluției din Octombrie au devenit o forță de-o virilitate incalculabilă — a te întreba deci* acum *despre cine* trebuie *să scrii, înseamnă a fi și dat răspunsul, înseamnă a fi ales, înseamnă a te fi angajat.*

Intrebarea care ni se pune tuturor cu acuitate, solicitînd talentul, spiritul de partid, inteligența, cultura, energia, forța de muncă, participarea, etc: cum?

MARTURISIRI

Iertate să-mi fie unele mărturisiri. Am început să scriu foarte de vreme (ceea ce nu este nici rău, nici bine) dar într-un moment istoric care punea atîtea probleme în fiecare clipă, în fiecare zi, încît aveam sentimentul că totul trebuie consemnat, că fiecare gest și fiecare cuvînt angajează definitiv, că absența e mai condamnabilă decît lașitatea propriu-zisă, iar închiderea ochilor și evaziunea e forma cea mai abjectă a imbecilității. Iar în scris, în ceea ce rămîne ca mărturie, toate acestea căpătau o gravitate excepțională; „vîntul blînd care suspină", ori, mai impresionant „toamnele care se scurg prin umeri.. sîngele răsucit spre zbor"... etc. etc. etc. mi se păreau și mi se par și astăzi de-o penurie spirituală întristătoare.

Imi puneam atunci problema: care este eroul reprezentativ al vremurilor acestora, tipul pe care ele l-au format și prin care ele se exprimă și se vor exprima cu și mai multă evidență și tărie? Că era comunistul *asta știam, dar în mintea mea imaginea lui semăna pe atunci cu a unui fel de erou foarte romantic, un gen de „anarhist disciplinat", centrat mai ales pe plan moral, în domeniul sentimentelor și ceva mai puțin pe planul relațiilor sociale. Superioritatea comunistului, decurgînd pentru mine în mod exclusiv din superioritatea filozofiei sale și a refuzului absolut al oricărui compromis cu mentalitatea burgheză, o vedeam numai în monumental. Avusesem ocazia s-o văd și în realitate; — am încercat să relev această superioritate în „Străinul" în momentul atacului german, cînd în mijlocul unei lumi în panică și a trădării burgheziei — era încă una, dintr-un lanț întreg, dar mie mi se părea cea mai gravă, cea mai de neiertat pentru că jignea sentimentul unei demnități naționale atît de recent cucerit — muncitorii comuniști au luptat cu arma în mînă.*

Mi se părea că pentru acest erou de tip nou găsisem și o formulă; era din Shakespeare:

Mai presus de orice...
Să-ți fii credincios ție însuți
Și așa cum ziua urmează nopții
Nu vei putea trăda pe nimeni.

Formulă care, după mine, explica integral dominanta acestei superiorități.

Mult mai tîrziu, cînd am început să cunosc bine literatura sovietică mi-am dat seama că și Klim Samghin își e „credincios lui însuși" și încă pînă la capăt, că formule unilaterale ca aceasta pot fi scutul liric dar și teoretic al tuturor abjecțiunilor intelectuale și că, în definitiv, se poate porni și de la „a fi credincios ție însuți" ca să se ajungă la trădarea înlăcrimată, ori învesmîntată în teorii mai mult sau mai puțin cinice.

Criteriile filozofice și etice ale eroului epocii noastre decurg din caracterul concret istoric al revoluției proletare, din faptul că în mod obiectiv această revoluție marchează momentul trecerii din preistoria umanității în istoria conștient făurită de mase.

Am impresia că unele fluctuații din personajul meu, Andrei Sabin, se resimt încă de această viziune parțială, mult prea lirică sau impresionistă asupra tipului care poate *sau* nu poate *să fie reprezentantul epocii noastre.*

Țin să subliniez aici că niciun moment nu-mi închipui un fel de receptacol al tuturor virtuților existente și ale cîtorva încă cu trăsături aprioric date, neuman deci prin definiție, neveridic și practic inexistent și imposibil. E vorba însă de omul care înțelegînd lumea, luptă pentru transformarea ei, deoarece a sosit momentul istoric cînd aceasta se poate face, cînd aceasta trebuie *să se întîmple.*

Titus Popovici

(Continuare în numărul viitor)

cronica dramatică

ANII NEGRI de A. Baranga și N. Moraru

(*Teatrul Național „I. L. Caragiale"*)

Prezentată întîia oară publicului acum șapte ani, într-un spectacol distins cu Premiul de Stat clasa I, piesa lui A. Baranga și N. Moraru, intitulată acum „Anii negri" reprezintă, față de textul anterior, o versiune ameliorată prin concentrare.

Imbunătățirea a înrîurit, bineînțeles, și noul spectacol, care a prilejuit atît regiei și interpretării, cît și scenografului, o mai directă și mai sigură vehiculare a unui text dramatic, bogat în idei și cu un puternic fond emoțional.

Drama epică „Anii negri" este, în primul rînd, un document de luptă. Intr-o suită impresionantă de tablouri, care pornește de la zugrăvirea existenței individuale a unei familii de muncitori (familia ceferistului Buznea) și se ridică la schița de frescă istorică a întregii clase muncitoare romîne, condusă de partid în „lupta cea mare" împotriva fascismului și exploatării, piesa lui A. Baranga și N. Moraru fixează în memoria spectatorului de astăzi episoade semnificative din anii în care statul polițist burghez pregătea poporului romîn intrarea în bezna ucigașă a războiului nazist.

In acei ani negri, pe care Sahia i-a denunțat cu o ultimă energie eroică, iar Bogza i-a numit „ai împotrivirii", ani deasupra cărora amintirea Griviței Roșii înălțase un neînfricat stindard, este situată narațiunea dramatică vie și convingătoare, interpretată de colectivul Teatrului Național din București cu o exemplară dăruire artistică.

Scrisă cu o pasionată atenție față de adevărul istoric și animată de credința că acest adevăr face parte din formația spirituală a oricărui patriot conștient, piesa „Anii negri" a inaugurat ciclul operelor dramatice realist-socialiste dedicate trecutului de luptă al partidului și clasei muncitoare din țara noastră, ciclu a cărui rază de acțiune e încă larg deschisă. Amploarea deosebită a ideilor cuprinse în tematica nouă abordată de cei doi autori, idei pentru triumful cărora luptătorii comuniști au dus cel mai mult, greul „anilor împotrivirii", a înnobilat prezența lor scenică, cu însușirile pilduitoare ale eroilor iubiți și respectați de întregul popor.

Conștiința patriotică a lui Mihai Buznea, a copiilor lui și a tovarășilor lor devotați progresului și fericirii acestui popor, se realizează în ducerea la bun sfîrșit, cu simplitate și hotărîre, cu riscul libertății legale și al vieții lor pămîntești, a sarcinilor de grea răspundere pe care Partidul li le încredințează, odată cu cinstea de a fi membri ai săi. De aceea, înțelegînd că principalul personaj, eroul permanent al dramei eroice „Anii negri", este un exponent al Partidului Comunist, spectatorul primește cu căldură și însetare mesajul ei avîntat, cuvîntul Partidului, rostit, pe atunci, în șoaptă — în casele conspirative, în fabrici și cazărmi, în presa ilegală — sau cu glas tare, — la marile acțiuni înscrise în istoria mișcării muncitorești, sau din boxa proceselor în care acuzații se transformau în acuzatori, — cuvîntul Partidului care azi, la lumina soarelui, călăuzește pretutindeni Romînia socialistă. Cu egală limpezime percepe spectatorul socialist dimensiunile ticăloșiei claselor exploatatoare care au folosit toate mijloacele: șantajul, tortura și crima, ca să-și mențină, prin legi măsluite, odioasa lor orînduire burghezo-moșierească, vrăjmașă istorică a poporului. Autenticitatea patriotică a piesei constă și în sublinierea spiritului internaționalist al luptelor eroice din acea perioadă, tradus în viguroasa ofensivă a comuniștilor romîni împotriva calomniilor anti-sovietice stipendiate de toate „guvernele regale", iar tonul prieteniei fierbinți cu care eroii piesei vorbesc de elanul socialist al țării sovietice izvorăște parcă din curajosul documentar al lui Sahia (a cărui personalitate minunată pare chiar să fi slujit ca model pentru tinerii Mircea Buznea și Dan Tomescu din piesă). Iar fiindcă ne gîndim la presa vremii, poate că nu puțini dintre spectatori recunosc în unele personaje ale redacției aduse la rampă, chipuri din venala galerie a „Universului" de altădată, care lansa cu cinismul bătrînului său rechin-patron, în plină teroare legionară, titluri ca acela: „Impotriva dreptei și împotriva stîngii"...

Document de luptă deci, piesa de la Teatrul Național este un veridic și valoros îndreptar artistic, în rememorarea bătăliilor de-acum două decenii și e vrednic de calda primire ce i se face. Nu-i mai puțin adevărat însă că revizuirea textului n-a izbutit să remedieze toate slăbiciunile mai vechi ale compoziției dramatice, din păcate, cu osebire cele în privința oglindirii artistice a vieții eroilor pozitivi și a limbajului lor, cărora, prin absența fluidului liric, autorii le-au scăzut uneori patosul autenticității și deplinătatea veridică a frumuseții lor sufletești.

In noua și excepționala punere în scenă pe care i-a asigurat-o în această stagiune Teatrul Național „I. L. Caragiale", conducerea spectacolului a urmărit și în mare parte a reușit să estompeze aceste slăbiciuni (acum șapte ani, inerente începutului) mergînd, în chip firesc, pe indicațiile majore ale temei care au dat piesei și spectacolului strălucirea cuvenită, acum ca și atunci. O creație de înaltă clasă i-a prilejuit rolul principal artistului poporului G. Calboreanu, mereu plin de surprinzătoare valențe sufletești în masiva-i prezență. Fiecare dintre ceilalți membri ai echipei de remarcabili interpreți ai piesei au știut și reușit să-și lase amprenta caldei simțiri și talentului cu care s-au apropiat de fiecare dintre roluri. De la țipătul tragic, de neuitat, cu care Aura Buzescu (Maria Buznea) răspunde veștii cutremurătoare că în beciurile Siguranței „anchetatorii" călăi i-au ucis singurul băiat și pînă la gestul și icnitul de un comic inimitabil cu care Gr. Vasiliu-Birlic joacă rolul unui Pristanda de redacție burgheză, registrul marilor resurse dramatice a fost parcurs, cu brio, de distribuția aleasă de regizorul Sică Alexandrescu dintre fruntașii teatrului romînesc: Ion Finteșteanu, Marcel Anghelescu, Costache Antoniu, Radu Beligan, Irina Răchițeanu, Silvia Dumitrescu-Timică, Eugenia Popovici, Al. Giugaru, Niky Atanasiu, Mircea Constantinescu, Marcel Enescu și toți ceilalți, care au jucat cu conștiința unei misiuni.

Un capitol inedit în istoria acestui spectacol este ocupat de noua concepție a decorurilor (Liviu Ciulei) menite să sublinieze și să valorifice dublul plan al dramei: lumea largă și luminoasă a comuniștilor și lumea ferecată a dușmanilor poporului. Utilizată cu succes în cîteva rînduri, ideea fundalurilor picturale suspendate pe un orizont ingenios proiectat s-a aplicat admirabil în cazul prezent, degajînd scena și lăsînd, slobod și vibrant, să acționeze actorul și cuvîntul în cadrul strict necesar iluziei dramatice.

Există bineînțeles, și alte posibilități scenografice de subliniere a textului dramatic, încercate, cu egale șanse, pe scena altor teatre din țară în chiar această stagiune, ceea ce nu diminuiază montarea atît de reușită de la București.

Drama luptei eroice și optimiste a comuniștilor are, în „Anii negri" pe scena Naționalului, un text merituos, slujit de măiestria artiștilor cu care țara întreagă se mîndrește azi, urmărindu-le turneul în U.R.S.S.

Aplauzele noastre îi salută și de aici

Mihnea Gheorghiu

A 9-a aniversare a Republicii Democrate Germane

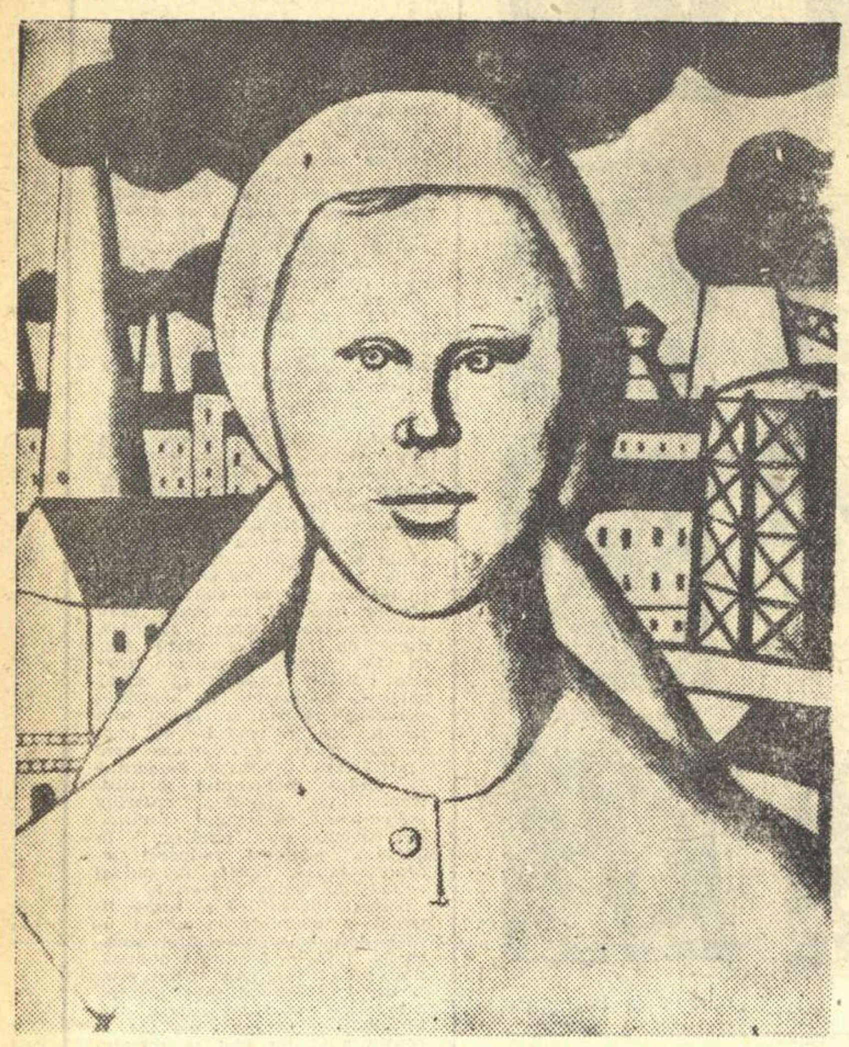

HARALD HAKENBECK (R.D.G.) „Portret de față"

DOUĂ GERMANII

Impotriva memoriei

● Guvernul de la Bonn lasă în paragină monumentul din Bergen-Belsen ridicat în amintirea miilor de victime ale fasciștilor în lagărul de concentrare cu același nume. In timp ce asasinii Anei Frank și ai altor zeci de mii de prizonieri ai lagărului se plimbă nestingheriți în R.F.G. și primesc pensii mari în bani, poate chiar din fondul destinat îngrijirii așezămintelor de la Belsen, guvernul lui Adenauer ocupat cu înarmarea atomică și cu instigarea pornirilor revanșarde, ține să se șteargă cu tot dinadinsul amintirea ororilor unui trecut nu prea îndepărtat?

● Elogiile adresate ziarelor burgheze vest-germane de către guvernatorii Uniunii sud-africane sînt pe deplin meritate. Ar putea această presă să atace politica rasială? Cum spunea Heinrich Mann: „E uimitor cu ce siguranță de somnambul nimerește un ticălos la celălalt, devenind complici!" O întîmplare caracteristică: Un birtaș din Mainz a refuzat să servească pe doi tineri de culoare deși a aflat că sînt studenți la Facultatea de Medicină din Mainz, somîndu-i să părăsească localul. La protestul profesorilor germani care îi însoțeau, birtașul a replicat că el trebuie să se conformeze stilului de viață occidental: adică să nu „jignească" pe consumatorii obișnuiți ai restaurantului credincioși „principiilor" discriminării rasiale. Cît mai rămîne pînă la reluarea ideilor, încărcate cu sînge, despre superioritatea națiunii germane?

● Universitatea din Iena, care poartă numele lui Friedrich Schiller, și-a serbat nu de mult jubileul: 400 de ani de existență. Numeroși universitari întruniți în cea de a 39-a Conferință a rectorilor din R.F.G. și-au ales acest eveniment istoric pentru atacuri grosolane și calomnioase la adresa învățămîntului din R.D.G. Zelul depus a fost însă zadarnic. Oamenii de știință din toate colțurile lumii printre care prof. Dr. Lebedev, rectorul Universității din Odesa; profesorul I. D. Bernal, membru al Societății Regale din Londra; Wessel, rectorul Universității din Massachusets din S.U.A.; profesorul Uraumanian de la Universitatea din Moscova; rectorul Universității din Viena; rectorul și senatul Universității din Amsterdam au sărbătorit însă omagial „Alma Mater Ienensis". Savanții cu renume de pretutindeni au condamnat atitudinea rectorilor vest-germani față de Universitatea din Iena.

Pe drumul socialismului

● La 16 noiembrie vor avea loc în R.D.G. alegerile pentru Camera Populară și Consiliile regionale. In chemarea lansată, Frontul Național se adresează și oamenilor de știință, artă, literatură. Scriitorii sînt chemați să creeze poezii, cîntece, piese și nuvele care să înfățișeze succesele construcției socialiste. Ei au datoria să fie în primele rînduri ale luptei împotriva înarmării atomice, pentru apărarea păcii.

● Pe cînd în anul universitar 1937–38 în întreaga Germanie numărul studenților era de 80.203, astăzi numai în R.D.G. există 86.558 de studenți (dintre care foarte mulți sînt bursieri). Se știe că locuitorii de pe teritoriul R.D.G. reprezintă doar a patra parte din populația fostului imperiu german. La Congresul al V-lea P.S.U.G. s-au arătat marile perspective ale dezvoltării științei, artei și literaturii din R.D.G. în anii următori. Construcția socialismului cere o intelectualitate de un înalt nivel științific și tehnic.

● In Editura Aufbau Berlin au apărut două volume de poezii ale lui Johannes R. Becher: „Cel care caută fericirea și cele șapte poveri" și „Un pas la mijlocul secolului". Aceste două volume ale lui Becher, scrie cunoscutul scriitor și critic Stephan Hermlin în revista „Sonntag", reprezintă încă o etapă a unui drum grandios, înscriindu-se în fruntea poeziei germane contemporane, prin umanismul lor socialist și amploarea lirismului.

● In R.D.G. ființează astăzi, sub egida Uniunii scriitorilor germani, 13 uniuni de creație ale tinerilor autori, cu un total de 150 membri. Jumătate din ei provin din familii de muncitori, iar 30 au și îndeletniciri muncitorești. Foarte mulți scriitori tineri au fost distinși cu premii pentru literatură, putînd fi considerați talente consacrate. Unii dintre acești autori sînt absolvenți ai Institutului pentru literatură din Leipzig. Și în acest an vor fi trimiși 20 tineri scriitori pentru un studiu de doi ani în acest institut.

VIAȚĂ ȘI CREAȚIE

Deși opera lui Bertolt Brecht, ca dramaturg, mai dă naștere unor discuții în lumea scriitorilor berlinezi de astăzi, poezia lirică a lui Brecht este unanim acceptată nu numai pentru forma ei severă, pentru economia expresiei și densitatea ei, dar mai ales pentru justețea orientării sale. Tematica poeziei lui este în perfect acord cu toate problemele pe care le pune construirea socialismului în Republica Democrată Germană. De altfel Brecht însuși a resimțit această concordanță ca pe o largă posibilitate de creație liberă atunci cînd, reîntors din emigrație, din toate țările de limbă germană a ales Republica democrată ca pe cea mai adecvată activității sale. Se dovedește astfel efervescența de creație literară din R.D.G. Am simțit lucrul acesta încă de la începutul șederii mele în Republică, în serile lungi de discuții cu confrații germani, în sala spațioasă și elegantă a resturantului Casei de oaspeți din piața Thälmann. Pe acolo treceau adeseori forțele de temei ale construcției democratice. Mi se semnalau de multe ori printre oaspeți, cu o justificată mîndrie, personalități de seamă.

— Iată-l pe arhitectul șef al Berlinului democrat, pe constructorul aleii Stalin! mi-a șoptit într-o seară un amic, arătîndu-mi un tînăr vioi, cu un păr ce-i cădea în șuvițe pe frunte și care dezbătea încă între prieteni probleme aduse, pînă aci, din fața planșetei. Și am mai fost informat că tot aci, în restaurantul acesta larg și spațios, primul ministru Otto Grotewohl se întîlnește adeseori cu scriitori și artiști, dezbătînd tovărășește problemele atît de strîns legate ale vieții politice și sociale a Republicii democrate și ale literaturii realismului socialist care trebuie să stimuleze și să servească reconstrucția patriei.

Măreața Stalinalee, astăzi înfăptuită pe o perspectivă de cîțiva kilometri și care va mai continua, și-a avut literatura ei. Poeziile lui Kuba și ale lui Jens Gerlach, închinate acestui enorm efort de reconstrucție, stau mărturie. Se cîntă în acele poezii și bucuria muncii colective care a pus umăr la umăr pentru gigantica înfăptuire, precum și viziunea de atunci realizată astăzi, a vieții tihnite, vesele în soare și bună stare alături de tovarăși, de oameni de nădejde ai aceleiași concepții, a unei vieți constructive și apărătoare de pace. Marile bucurii omenești care pot împodobi o viață activă, dragostea, prietenia, solidaritatea, sînt alese ca tot atîtea pietre în ridicarea unei construcții morale alături de cea materială. Dacă reconstrucția orașului este astfel răsfrîntă în literatură, nu mai puțin proiectele socialiste de viață nouă a satelor și a muncii cîmpului și-au găsit cîntăreții. Franz Fühmann a închinat încă din 1951 cicluri de versuri renașterii satului socialist german. In „Die Säer" (Semănătorii) poetul are viziunea satului croit după modelul orașului, cu toate posibilitățile de progres colectiv, admirînd satul ce se apropie tot mai mult, în organizarea sa socialistă, de oraș. Iar în „Tanzlied" (Cîntec de joc) el admiră tractorul biruitor încununat cu flori și progresul cultivării ogoarelor sporite prin metodele științifice, izbucnind în versurile „Teoriile devin danțuri. / Cine învață alături de noi, rămîne tînăr".

Generațiile de scriitori progresiști alcătuiesc astăzi în Germania democrată același front unitar. Figuri prematur apuse, rămase în amintirea și respectul tuturor, și-au lăsat opera, ca pe o grindă solidă, noii literaturi germane. Mă gîndesc în primul rînd la Friedrich Wolf. Imi reamintesc că într-o zi de vară răcoroasă, înfășurată în aburul unei ploi neîncetate și fin cernute, am poposit într-o casă de creație a Uniunii scriitorilor germani, la Potsdam. O încîntătoare vilă cu o peluză de prospețime olandeză, pînă la lac, sta sub semnul și patronajul lui Friedrich Wolf. Un basorelief reproducea deasupra căminului figura uscată și spiritualizată a scriitorului. Mi-am reamintit de acel Thomas Müntzer im Land" — poezie lungă și patetică pe care un tînăr scriitor mi-a recitat-o în întregime, cu ochii ațintiți la medalionul de deasupra căminului. Atunci mi-am dat seama că dramaturgul „Marinarilor din Cattaro" și al „Sărmanului Conrad", piese pe care aveam să le văd cîteva zile mai tîrziu la teatrul din Harz, stăpînește inimile tinerilor scriitori germani și li se impune ca un mare exemplu. Scriitorii diferitelor teme ale netezirilor și pregătirilor de ieri, ale realizărilor constructive de astăzi și mai ales ale visurilor și planurilor de mîine, se asociază pentru a da imagine unei vieți germane ce iese din zbuciumuri și lupte pentru adevăr și progres, și merge tot mai mult spre afirmarea vieții și spre cinstirea omului. De la imnul noii patrii socialiste, al lui Johannes Becher, sau de la lauda aceleiași patrii cu frumusețea și belșugul ei, semnată de Max Zimmering, cu aspra și hotărîta poziție împotriva corupției dolarului, pe care o respinge, și pînă la glasul puternic, rămas vibrant, al lui Bertolt Brecht, în poeziile sale ca aceea închinată în 1950 „Compatrioților mei" cu masivele versuri ce revin: „Voi care trăiți în orașele moarte / Fie-vă, în sfîrșit milă de voi / Sărmanilor, nu mai porniți la alte războaie / Ca și cum cele vechi n-ar fi fost de ajuns / Vă rog dragii mei, fie-vă milă de voi" — toate acestea vorbesc de aceleași probleme. Trecînd prin multe și grele încercări, poporul german din Republică, adevăratul popor german a ajuns la lumina cea mare a muncii pentru om, pentru socialism și pentru pace. Literatura de astăzi îl susține pe calea cea dreaptă, prin toate creațiile ei. Impotriva injuriilor aduse acestui popor, atrase asupra lui de conduceri ticăloase, de la cele imperiale pînă la cele hitleriste, stă mărturie o arhivă întreagă pe care de-a lungul veacurilor tot literatura a elaborat-o. Acolo se vede apa limpede a simțirii germane, înăbușită însă de multe samavolnicii. Această arhivă a vredniciei și libertății germane s-a însărcinat astăzi să o strîngă cu pricepere și devotament un spirit luminat și o mînă harnică: Erwin Reiche. Cartea sa „Aus Funken werden Flammen" (Flăcările nasc din scîntei) cu subtitlul „O carte germană" (Verlag der Nation) ne dă imaginea de lumină și de progres a adevăratului popor german, umanist. De la poetul Walter von der Vogelweide (veac 12) și pînă la cel mai tînăr poet german, cartea, frumos sistematizată și bine aleasă și construită, este un text al năzuințelor pure și oneste ale celor mai buni fii ai acestui popor.

Este dosarul libertății și al frumuseții de cuget.

Ion Marin Sadoveanu

JOHANNES R. BECHER

(R.D.G.)

PAMÎNT MINUNAT

Pămînt minunat
Ce se 'nalță
Din zgura trecutului negru
Și urcă
Spre viitor —
Din propria-i putere!

Voința
Ce truda nu-și cruță
Să-nfiripe-o ordine nouă,
Să-aducă prinosul
Spre bună-starea tuturor
Și pentru Pace!

Pămînt minunat,
Liber,
Frumos
Și simplu,
Toți oamenii tăi
Iți stau mărturie...

Un mîndru tineret
Din vis coborît,
Urcuș spre cele mai 'nalte culmi!

Pămînt minunat!
Tu izbutești
Si-n cele mai cutezătoare ale tale năzuințe.
Chiar imposibilul
Iți este cu putință.

Descoperi
Noi izvoare
Nesecate
In inima poporului ascunse!

în romînește de **I. C. Mătăsaru**

Un fapt pe săptămînă

ECUAȚIA 59 (b)

Matematica are prea puține contingențe cu politica internațională și totuși... Un raport publicat zilele trecute de editura Doubleday din S.U.A. semnat de generali, comandanți, colonei din aviația americană și cunoscut sub numele de raportul Ganz, se ocupă de tehnica, administrarea și strategia proiectilului balistic. Anexa cea mai interesantă a acestui raport voluminos de 340 pagini este intitulată sugestiv: „Ecuația fundamentală a raportului de forțe care determină supraviețuirea unei țări" și poartă semnătura colonelului Robert Bowers.

Ca neștiutori în ale matematicii, aflăm că Hiroshima poartă un alt nume, mai rece și mai puțin răscolitor, ecuația 59 (b) și că simpaticii și competenții strategi ai Pentagonului se îndeletnicesc cu cercetări asupra distrugerii întregii vieți de pe glob, a cărei nimicire au pus-o într-o altă ecuație „fundamentală".

H. G. Wells și Jules Verne sînt astăzi depășiți de un oarecare Bowers sau Ganz, iar invenția diabolică din amuzantul film cehoslovac este un joc pentru copil, pe lîngă „ecuația fundamentală".

Ar fi greu și probabil inutil ca niște generali sau colonei din aviația S.U.A. să fie întrebați de ce își permit să pună în ecuație planeta, cele peste două miliarde de oameni, Ermitajul, Louvre, Bruges sau zgîrie-norii de pe Broadway, pentru că întrebarea ar trebui adresată în altă parte, domnilor Rockefeller sau Dupont de Nemours. Generalii de la Pentagon se ceartă între ei pe niște motive teribil de populare: în ce direcție trebuiesc cheltuiți banii pe care-i plătește contribuabilul american pentru înarmare, spre aviația clasică, armata de uscat, flota 7-a și a 8-a, sau spre rachetele balistice?

Disputa este de fapt între diversele trusturi de specialitate, nemulțumite probabil de profiturile reduse din clipa de față. Este într-adevăr strigător la cer faptul că omenirea cheltuiește pentru cursa înarmărilor numai un milion de franci francezi pe secundă, sau o sută de miliarde de franci pe zi. Iar cifra pe care o dă ONU și anume că o optime din venitul mondial de 800 miliarde de dolari merge spre înarmare, este desigur modestă, dacă nu anacronică, față de progresele științei și descoperirea ecuației fundamentale.

Colonelul Ganz ne sortește infernului, ca să denumim și noi cu un termen biblic depășit, explozia planetei. Noroc însă că în lume există și alte forțe care au o perspectivă cu totul deosebită în ceea ce privește soarta globului terestru. Academicianul Nesmeianov, cu rigurozitatea omului de știință și cu pasiunea poetului, vorbea zilele trecute despre posibilitatea ca în următorii ani să poposim pentru o clipă într-o stație interplanetară, în zborul nostru prin spațiile siderale, iar un alt savant sovietic se ocupă cu creșterea algelor producătoare de oxigen pentru viitoarea călătorie a omului în cosmos.

Pînă atunci însă, pe pămînt continuă încă să explodeze bombele nucleare în cadrul diverselor experiențe, iar domnul Dulles, ocupat cu pactul de la Colombo, după ce l-a aranjat pe cel de la Bagdad, anunță că „nu va avea timp" să fie prezent la 31 octombrie la Geneva, la conferința propusă de Uniunea Sovietică pentru încetarea experiențelor nucleare. Motivul real al absenței sale de la tratative care au în vedere pacea, este dezvăluit de agenția United Press International care informa că „în cercurile oficiale s-a declarat că ținerea conferinței la nivelul miniștrilor de externe ar face să crească în întreaga lume speranța că se va încheia un acord pentru încetarea experiențelor nucleare".

Și cum speranța și domnul Dulles sînt două noțiuni contradictorii, este firesc ca ele să nu se întîlnească. Pentru că am pomenit mai înainte de o faimoasă ecuație fundamentală, ce-ar fi ca în locul planetei să fie puși în ecuație Rockefeller, Morgan și Dulles? Nu e mai bine?

Ion Mihăileanu

Pentru...

Tașkent, 7 octombrie

In ziua de 7 octombrie s-a deschis în capitala Uzbekistanului sovietic, Tașkent, conferința scriitorilor din Asia și Africa.

La Tașkent se întrunesc scriitorii celor două mari continente, sub semnul luptei pentru pace, pentru independență națională și pentru libertatea și puterea de acțiune a cuvîntului scris.

Intr-un salut publicat în „Literaturnaia gazeta", poetul N. Tihonov spune: **„Stimăm profund cultura națională a tuturor țărilor din Asia și Africa, ale căror popoare și-au luat în propriile lor mîini destinul... Intre noi nu trebuie să existe nici suspiciuni, nici teamă. Trebuie să fim plini de încredere prietenească în faptul că nimic nu poate abate hotărîrea noastră de a apăra independența națională, de a lupta pentru eliberarea deplină a popoarelor din cătușele oricăror forțe asupritoare și sumbre".**

„Literaturnaia gazeta" din 4 octombrie și-a închinat întregul număr acestui eveniment. Semnează saluturi în proză și în versuri scriitori ca Mao Dun (China), Muhammad Mandur (R.A.U.), Abd Al-Vahhab Al Baiati (Iran), S. Budivono (Indonezia), Abdulșukur Rașad (Afganistan), Kiunti Siohara (Japonia), B. Matid (Kamerun), Alexei Surkov, Maxim Rîlski, Lion Feuchtwanger, Arnold Zweig, ș. a.

Scriitorul chinez Mao Dun subliniază în salutul său semnificația istorică a acestei conferințe, arătînd că menirea ei este apărarea tradițiilor culturii naționale: **„Noi** — adaugă scriitorul — **sîntem datori să tragem un hotar distinct între schimbul cultural reciproc convenabil și agresiunea ideologică. Prețuim profund realizările culturale ale altor popoare, tot așa cum prețuim realizările culturii noastre. Noi considerăm că apropiata conferință scriitoricească se va desfășura în spiritul tradițional al respectului reciproc și al schimbului de învățăminte. La conferință va fi pusă cu toată acuitatea problema apărării tradițiilor culturii naționale, problema schimbului rodnic cultural între națiuni".**

Un nou roman de Aragon

La începutul lunii octombrie va apare la Gallimard noul roman al lui Aragon, „Săptămîna sfîntă". Autorul, solicitat să facă unele precizări, a rezumat astfel acțiunea cărții: **„Cadrul romanului este Parisul și șoseaua de nord în primăvara anului 1815. El urmărește tribulațiile casei regale care-l escortează pe Ludovic al XVIII-lea, după debarcarea lui Napoleon, revenit din insula Elba".**

Și Aragon a mai adăugat ironic: **„Nu e un roman istoric. Orice asemănare cu personaje sau nume, locuri și detalii din epocă, este o pură coincidență".** Spunem ironic, fiindcă romanul, după unele aprecieri competente și în lumina fragmentelor apărute în ultimul timp în „Lettres Françaises", nu este lipsit de aluzii la evenimentele și frămîntările de astăzi ale poporului francez. Ceea ce demonstrează, o dată mai mult, valabilitatea unei mai vechi reflecții tot a lui Aragon: **„Despre trecut nu se poate scrie cu indiferență și cu atît mai puțin fără conștiința unui scop".**

James Jones și critica oficială

Noul obiectiv al atacurilor criticii burgheze de peste ocean este opera cunoscutului scriitor american James Jones. Ostilitățile au început încă din anul 1951, cînd James Jones a dat publicității romanul „From Here to Eternity" („De aici pînă în eternitate"). Povestea „prea crudă" a tînărului militar Robert Prewitt ce-și caută zadarnic după război locul în societate, a iritat susnumita critică, care a găsit romanul „de un naturalism exagerat și cu puține calități literare". Publicul cititor american a fost însă de altă părere. Cerut insistent în librării, mai tîrziu ecranizat, romanul s-a bucurat de un mare succes. De curînd James Jones a publicat un nou roman mult mai mare decît primul, de peste 1200 de pagini. Tema e similară lui „From Here to Eternity". Nici de această dată critica oficială nu i-a iertat luciditatea și franchețea opiniilor. Campania de presă a devenit mai brutală, operînd cu termeni foarte jignitori. La care scriitorul a reacționat, anunțînd că va părăsi ostentativ America.

Un documentar și niște precauții

Publicul celor cîteva sute de cinematografe pariziene a vizionat săptămîna trecută, fără să fie prevenit, un documentar politic intitulat „Zece milioane de francezi". De obicei, asemenea producții sînt anunțate prin afișe și reclame. De astă dată s-a renunțat la ele. Și nu fără motiv...

Alcătuit din secvențe inedite, și în parte din fragmente ale jurnalelor de actualități produse de firmele Pathé, Gaumont și Serviciul cinematografic al armatei, documentarul a fost impus spre vizionare tuturor sălilor care au contracte cu studiourile amintite. Este un fapt care vorbește îndeajuns despre **„maniera în care se stimulează interesul spectatorilor pentru politică"** (astfel definește un ziar de seară parizian vizionarea silnică a filmului). In definitiv, despre ce vorbește acest documentar neobișnuit? Filmul debutează cu imagini luate din helicopter din piața mare a Algerului, la 13 mai, ziua putsch-ului fascist. Dacă la început cîțiva europeni strigă din mulțime **„Algeria franceză!"** și **„Trăiască De Gaulle!"** apoi obiectivul aparatului de filmat reține imagini din ce în ce mai emoționante: europeni și musulmani braț la braț, pe urmă generalul Salan vorbind **„maselor" care îi aclamă „plîngînd de bucurie"** (!?), în fine, patrule de parașutiști cu flori în gura țevilor de pușcă. Crainicul însoțește aceste imagini idilice cu comentarii trandafirii: „omul de la 18 iunie (18 iunie 1940 e ziua constituirii în exil a Forțelor militare franceze libere — n.n.) a obținut unanimi**tatea algeriană prin liberalismul său colonial".** Și imediat, același crainic, ca să întărească impresia că De Gaulle impune prin înaltul său democratism, remarcă dulce: **„Segregația rasială nu e un cuvînt francez".** In schimb, De Gaulle este omul care corespunde **„miturilor poetico-revoluționare ale arabilor".**

După aceste interesante considerații, filmul trece în revistă cîteva întreprinderi, spitale și cluburi, spre a semnala că Franța a adus în Algeria „igiena, generozitatea și lumina". Admirabil, dar atunci de ce a fost nevoie să fie omorîți în ultimii patru ani 600.000 de algerieni? Filmul e intitulat „Zece milioane de francezi". După cum se știe, la atît se cifrează populația Algeriei. Numai că 9.200.000 sînt musulmani. N-are importanță! Doar De Gaulle însuși a declarat demogogic că n-a cunoscut în vizita sa prin țară decît o singură categorie de locuitori: „francezi integrali". Realizatorii filmului au uitat să arate că în vreme ce venitul unui musulman este de aproximativ 40.000 franci anual, un european cîștigă 300.000 franci în aceeași perioadă, că circa 82 la sută dintre algerieni sînt analfabeți și că un medic revine în unele provincii la șapte mii de persoane. Populația din munți e primitivă, civilizația franceză n-a eliberat-o din obscurantism și mizerie. Atunci despre ce „egalitate fundamentală cu metropola" mai poate fi vorba?

...și contra

Insemnări despre teatrul Chinez (II)

Cele 320 stiluri ale teatrului vechi chinez se polarizează în jurul unui număr mai limitat de specii tutelare, dar a reprezenta grafic aceste relații printr-un arbore genealogic liniar ar fi greșit. Legăturile dintre ramurile aceleeași familii artistice sînt reciproce, iar încrucișările adeseori incestuoase, întrucît crengi tinere polenizează în chip neașteptat uneori, stilurile mentore. Iată de ce, pentru spectatorul străin neavizat, nu este ușor să distingă aroma fiecărui stil în parte, mai ales cînd acestea se află într-un vechi raport de comunicații interioare. Este astfel dificil, pînă la un punct, să măsori deosebirile dintre Opera din Pekin (Dzin-Ciu) și Opera din Hînan, dacă nu te referi la deosebirile dialectale sau la partitura muzicală (diferită, dar în același stil!).

Coborînd spre Sud încep să se iească diferențe marcate, distincte chiar pentru iubitorii de teatru nepreveniți. Contactul cu Opera din Sao-Șin este mai cu seamă revelator întrucît, puternic înrudită cu „stilul capitalei", ea posedă un farmec personal de neuitat. Orașul și regiunea Sao-Șin sînt celebre ca reședințe a trei apariții distincte dar deosebit de populare: teatrul local care cunoaște o mare faimă în întreaga țară, vinul din partea locului care se bea fierbinte în cești aburinde ca de ceai și Lu Sin, cel mai de seamă scriitor al literaturii moderne chineze, „Gorki al Chinei", care și-a început aci povestea dramatică a vieții sale de artist combatant. Determinările mecanice, simpliste, nu sînt desigur acceptabile, dar a spune că stilul teatrului din Sao-Șin, poartă în sine ceva din sclipirea jucăușă a vinului auriu pe care locuitorii îl țin îngropat în pămînt zeci de ani, nu ni se pare a fi o simplă floare de stil. Intr-adevăr, ceea ce distinge mai ales stilul Sao-Șin de stilul Pekinului este gustul pentru satiră, voioșia dansului, sprinteneala luptelor. Caracteristicilor reprezentării scenice, simbolurile, genul muzicii în liniile sale mari, structura dramei, tematica preferințială, toate acestea sînt cît se poate de asemănătoare cu teatrul Capitalei, dar ținuta severă și linia întrucîtva rigidă din Dzin-Ciu capătă la Sao-Șin o bruscă îndulcire, prin cultivarea unui comic gras și substanțial. Nu este întîmplător că în acest stil întîlnești remarcabile încarnări artistice ale unor tipuri atît de populare ca Suen U-Kong, regele maimuțelor sau „Al șaptelea fiu al familiei Iuan", tipuri de eroi satirici, cu mintea ageră și limba ascuțită. Predilecția pentru satira amară a nuvelelor lui Lu Sin, care a crescut sub ochii Operei din Sao-Șin vine, desigur, din aceeași dispoziție pentru critica ironică care este, după cîte se pare, pe gustul populației care a zămislit un asemenea stil teatral.

Observațiile sumare de mai sus cu privire la stilul din Sao-Șin ne descoperă încă o dată legătura organică dintre teatrul chinez și masele spectatorilor. Numărul mare de stiluri nu s-a născut, așadar, ca urmare a eforturilor depuse de cîțiva artiști neliniștiți. Stilurile au luat naștere, s-au format și s-au încuscrit printr-o operă de elaborare colectivă a oamenilor dintr-un oraș, dintr-un district sau dintr-o provincie întreagă. Lucrurile nu s-au petrecut ca într-un simplu concurs de inovații, în care obștii urbane sau rurale s-ar fi simțit obligate să-și omologheze, în virtutea unui obicei, un anume fel de a juca teatru. Ne aflăm, dimpotrivă, în fața unui proces amplu și profund, în care nimic nu atestă graba sau amestecul orgoliului nesăbuit. Pur și simplu oamenii au simțit nevoia să cînte și să joace într-un chip apropiat firii și inimii lor. Primele forme ale reprezentării scenice într-una sau alta dintre regiunile țării au luat naștere din vechile cîntece și dansuri populare, altoite sau nu pe tipul unui teatru mai vechi din alte părți care a găsit ecou în sufletele spectatorilor băștinași. Adeseori stiluri care s-au întocmit într-o provincie capătă o largă adeziune dincolo de limitele administrative ale acesteia. Genul Iue-Ciu născut în provincia Cecian (cap.: Hanciou) cunoaște o mare popularitate la Șanhai, unde este de asemeni fermă și puternică gloria Operei din Pekin, în vreme ce Teatrul din Canton își întinde zona de influență pînă la comunitățile chinezești din... Cuba.

Profilul fiecărui stil tradițional ca și influențele pe care acesta le acceptă corespund trăsăturilor sufletești ale spectatorilor respectivi și se încadrează totodată cu timbrul său specific în peisajul teatral al întregii Chine. Fiecare stil adîncește astfel pe o anume latură monografia spirituală a marelui popor chinez, descriind cu strălucire năzuințele, principiile de viață și marea frumusețe morală a omului simplu. De la piesele țărănești, cu dulci nuanțe pastorale, ale teatrului din Vuși și pînă la străvechiul teatru Kun-Șan, în care ecourile folclorului au trecut printr-o pînză deasă de stilizări rafinate, căutătorul poate distinge, printre farmece și parfumuri tari, climatul moral al unei colectivități omenești unitare, în ciuda peisajului său artistic de o mare varietate.

Respectul pentru tradiția teatrului chinez nu vine nici un moment într-o reală contradicție cu inovația, întrucît urmînd îndeaproape mișcările sufletești ale publicului, formele cele mai vechi se corectează continuu, după cerințele spectatorului. Atunci cînd prin natura sa un stil nu rezistă acestui joc înțelept al supunerii la contemporaneitate, el dispare sau se dizolvă în substanța altui vlăstar mai viguros.

China a fost în ultimii cincizeci de ani supusă unor frămîntări cu semnificații hotărîtoare pentru soarta poporului. In acest răstimp, drumurile țării au fost străbătute de armate mereu mai numeroase ale răsculaților pentru dreptate, iar atunci cînd aceste armate au căpătat conducători luminați din rîndurile comuniștilor, au căzut rînd pe rînd ultimele speranțe ale dinastiei imperiale Cin, după care s-au prăvălit dictatorii militari de tipul lui Ian Și-cai, militariștii sîngeroși de genul lui U Pei-fu și în sfîrșit trădătorii gomindaniști de teapa lui Cian Kai-și. Teatrul chinez și-a potrivit pasul după ritmul Marșului cel Lung al armatelor comuniste, într-un proces profund de selecție și înnoire, călăuzit de înțelepciunea politicii leniniste față de moștenirea culturală.

Astăzi se poate observa că partea cea mai însemnată a vechiului repertoriu s-a dovedit capabilă să slujească noile imperative, cele mai multe piese vechi fiind alcătuite dintr-un aliaj etic de cea mai bună calitate. Operele la care ne referim par în zilele noastre mai viabile ca oricînd, întrucît oamenii de teatru contemporani au descoperit, reconstituindu-le, laturi puțin știute, care dau abia acum întregii construcții armonia neîntreruptă a liniilor. Cum este și firesc, pe claviatura vechilor stiluri, autori inspirați au încercat să dea formă melodică noilor conflicte și — cum era de așteptat — asemenea inițiative au dus deseori la succese impresionante. In ce mod au fost aplicate tiparele teatrelor de tradiție la tematica cu totul inedită a construcției societății socialiste, iată una dintre cele mai pasionante aplicații practice ale teoriei raporturilor dintre tradiție și inovație. Am asistat la un mare număr de spectacole astfel alcătuite. Este lesne de înțeles că nu prin renunțarea la preocupări majore se poate soluționa îmbinarea vechilor arabescuri cu prospețimea chestiunilor curente. Ceea ce se cere neapărat, este însă ca, cele mai acute probleme să fie discutate într-o lumină afectivă, potrivită virtuților artistice ale stilului tradițional respectiv. O asemenea sarcină este simțitor ușurată de faptul că vechile forme teatrale s-au mlădiat de-a lungul timpului după exigențele publicului larg, ceea ce exclude posibilitatea aflării unui decalaj simțitor între forma clasică și noul conținut.

Dintre vechile atribute ale reprezentării teatrale, în noile piese scrise după legile stilurilor tradiționale, mai ales muzica și dansul sînt puternic prezente. Măștile, vechile costume (și odată cu asta o întreagă tehnică a simbolurilor) sînt bineînțeles sacrificate. Doar în scenetele satirice pe teme contemporane mai apar încă vechi figuri ale teatrului clasic, dar și acestea într-o accepție neobișnuită și într-un limbaj de parodie. La serbarea agricolă a districtului rural Pan-Yu, (provincia Guanduu) m-am întîlnit astfel cu Zeul Pămîntului jucînd cu un Demon un dialog viu despre succesele țăranilor din regiune, iar la Pekin am admirat, într-o costumație și într-un ritm de inspirație clasică, un admirabil balet care reprezenta lupta poporului chinez împotriva „celor patru rele".

Deosebit de interesante sînt mai ales piesele de stil care aduc în scenă preocupări din imediata actualitate, în compoziții dramatice ample închinate unor probleme dintre cele mai complicate. Despre aceste piese și despre teatrul dramatic chinez, ne propunem să scriem însă alte și multe pagini de însemnări emoționate. Rîndurile de față nu sînt astfel decît o prea sumară prefață.

V. Mîndra

ȚIEN DZIEN

PARTIDUL

Milioane de ochi,
Milioane de brațe puternice,
O singură inimă —
Iată partidul!
Munți îi ascultă poruncile
Crestele-nalte plecîndu-le,

Apele-și mută cărările, —
Iată partidul!
Creste de munte,
Poruncile lui ascultați-le
De-a lungul, de-a latul pămîntului!
Acesta-i partidul!

COPACUL FERICIRII

Sîntem un ram, o frunză, în marele copac
Al fericirii... Steaua ce-l străjuie în veac
Partidul e, — lumină-n frunzișuri revărsînd.

Zburăm spre țelul nostru pe aprigi bidivii,
Rămîn în urmă fluvii de cîntec în cîmpii,
Și nu ne-mbie umbra popasului nicicînd.

MÎNZUL DE AUR*)

In sîmbure de piatră, acolo,-n Huailai,
Străin de herghelie, sub munte, ca-ntr-un plai,
Un mînz de aur zburdă.. Spun vînători cercați —

Nu-i nimeni, de cînd lumea, să-l poată prinde-n laț.
Da'-l îmblînzim noi, prieteni, cu aste două mîini:
Sîntem stăpîni pe-o țară, să nu-i fim lui stăpîni?!

*) Simbol al bogățiilor subsolului

In romînește de **Tiberiu Utan**

Notă: Aceste versuri au fost scrise de Țien Dzien în mai 1958 la Comitetul de partid al județului Huailai, în timpul Conferinței a II-a de partid.

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x x x

9.

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 42 (240) - joi 16 octombrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

LUNA PRIETENIEI ROMINO-SOVIETICE

VLADIMIR MAIAKOVSKI

„Poemul lui Octombrie"

— FRAGMENT —

Unii-oseminte
altţii cenuşe
la poalele zidului
pentru veci
s-au culcat.
De muncă,
de gloanţe ucişi,
de cătuşe —
nici unul
de bătrîneţe
pe-un pat.

In acest cimitir
parcă simt uneori
pe tovarăşi
că-i chinuie
a neliniştii-otravă.
Prin cenuşe,
prin oasele lor,
trec fiori
şi prin flori
şi prin ierburi
e-o nelinişte gravă,
o nelinişte
vîntură
ierburi şi flori.

— Spuneţi, voi,
spuneţi,
ţineţi pasul la fel?
Merge ea
înainte,
a omului oaste?
Vor dura-o,
Comuna,
din lumină şi-oţel,
cetăţenii
de azi
ai republicii noastre?

— Rămîneţi, tovarăşi, în liniştea sfîntă..
Azi
mătură-i
tînăra ţară.
Primăverile toate
o află
mai mîndră;
ea
le dă
primăvară.

Şi urnelor
iarăşi
le zuruie-arama,
şi glas
prind coroanele
toate
şi panglici cu limbi agitate:
— Dar
în Europe
şi Asii
şi-acu
tot lanţul domneşte,
tot teama?

— Nu!

In lumea
de ranguri
de ştreanguri
de-ospete.
puterile banului
capul mai scot,
dar umbrele
voastre
mărete
trezesc
şi conduc
peste tot.

— Vr-un mil
nu vă trage în jos
să vă-nghită?
De birocratism
mintea voastră
nu-i suptă
Spuneţi, voi, spuneţi,
e-ntreagă
şi-unită
puterea partidului,
gata-i de luptă?

— Dormiţi-vă somnul,
tovarăşi!
Ce-i vii
pilda voastră-o ţin minte...
La cel dintîi ordin
noi gata vom fi,
la primul
semnal:
„Inainte!"

In romîneşte de

Cicerone Theodorescu

Frăţietate veche

De veacuri soarta noastră-a fost comună
Şi fără-a şti, am dus-o împreună.
Eram departe unii de ceilalţi;
Ne-au despărţit pe unii munţi înalţi
Cu văgăuni sălbatice şi stînci,
Şi fluvii repezi cu bulboane-adînci,
Şi stepe care duc în infinit
De parcă totu-i fără de sfîrşit...
Dar voi acolo, ca şi noi aici
Am dus aceeaşi trudă de furnici,
La fel, întocmai, mii de primăveri,
Doar pe-alte lanuri şi la alţi boieri.
Pe mari moşii, că şoimii în zadar
Voiau s-ajungă-n zbor pînă-n hotar,
Şi la boieri cu bărbi şi anterele,
Voi cei din izbe, noi cei din bordele.
Ca să avem la plug un pas mai grabnic
Ne-a şfichiuit acelaşi crunt harapnic;
Atîta doar că noi nu am ştiut
Că-n graiul vostru i se zice cnut.

Şi am robit aşa, veac după veac,
Legaţi pe toată viaţa de-un conac.

Astfel, prin veacuri multe, zi cu zi,
Obida ne-a-nfrăţit fără-a ne şti,
Şi ca pe oameni ce prea mult îndură
Ne-a înfrăţit mereu aceeaşi ură,
Şi-acelaşi fără teamă jurămînt
De-a dăinui dreptate pe pămînt.
Iar cînd veni şi ziua de dreptate,
Frăţeşte-aţi împărţit cu noi de toate
Şi ne-aţi adus în raniţi, libertate
Plătită greu cu sînge şi cu moarte
Să-avem şi noi de libertate parte.
Voi ne-aţi întins frăţeşte-a voastre mîni
De am ajuns şi noi din robi, stăpîni,
Şi mergem de atunci pe-acelaşi drum
Pe care ne-ntîlnim mereu acum
Subt razele aceleiaşi lumini,
Ca nişte vechi prieteni şi vecini.

Octombrie 1958.

Demostene Botez

Prima carte sovietică

Săptămîna aceasta este închinată cărţii sovietice, în cadrul sărbătoririi cu care întîmpinăm cea de-a 41-a aniversare a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

O sărbătoare a cărţii are totdeauna o semnificaţie deosebită; cinstirea cărţii sovietice este cu atît mai aproape de sufletul nostru, cu cît cartea sovietică ne vorbeşte mai direct şi mai concret şi mai viu despre un drum care astăzi este şi al nostru — drumul socialismului.

Cartea sovietică ne-a adus sub ochi un nou conţinut, o nouă dimensiune a înţelegerii lumii, a istoriei, a omului, a sufletului. Ceea ce înţelepţii, vizionarii şi luptătorii tuturor timpurilor şi meridianelor au adunat în comoara milenară de experienţă revoluţionară, Uniunea Sovietică ne-a revelat d'ntr-o dată, de la eliberare încoace. Şi tot de atunci cartea sovietică a început să bată drumurile ţării noastre, purtată din mînă în mînă şi de la inimă la inimă. Şi pînă atunci au pătruns, — cît de greu... — în ţara noastră, cărţile sovietice.

Iar de la eliberarea ţării pînă azi, cartea sovietică a avut rolul ei important în prefacerea conştiinţelor pe drumul socialismului.

Am răsfoit zilele acestea, cu emoţie, volume apărute îndată după 23 August 1944. Cartea literară sovietică a fost cel dintîi mesager care ne-a făcut să simţim concret, viu, pe dimensiuni umane, pe tablouri reale, distanţa de nemăsurat dintre cele două epoci la hotarul cărora ne aflam — înapoia noastră preistoria omenirii, epoca exploatării, a umilinţei, a suferinţelor; înaintea noastră epoca demnităţii, a libertăţii, a progresului prin socialism şi comunism.

Realizările sovietice se aşezau în faţa cugetelor noastre uimite.

Cartea sovietică a fost prima oglindă în care am văzut minunea primăverii adevărate a omenirii, pe care o vestea încă de mult partidul şi pe care eram chemaţi s-o pregătim, s-o continuăm, s-o trăim — şi pe care o trăim şi noi astăzi.

De la epoca de pionierat de acum patrusprezece ani şi pînă azi e o distanţă prea scurtă, dar prefacerile petrecute de atunci sînt atît de mari, încît acele zile par a se cufunda într-un măreţ şi îndepărtat trecut. De aici izvorăşte în primul rînd emoţia noastră.

Prima carte sovietică tipărită după 23 August 1944 pe pămîntul patriei noastre însemna libertatea socială, libertatea de a ne construi o lume nouă, o altă orînduire, o cultură socialistă înaintată aşa cum ne obliga întreaga noastră minunată tradiţie.

Care a fost oare prima carte sovietică tipărită după eliberare? Răsfoiesc un volumaş de numai 50 pagini, cuprinzînd nuvele de Mihail Şolohov. A apărut în 1944. Aceasta să fie prima? E aici o nuvelă, „Şcoala urii", o carte despre ura şi lupta omului sovietic împotriva fascismului care-i cotropise ţara. Alt volum al lui Şolohov, „Pentru Patrie", a apărut tot în 1944. Oare aceasta să fie prima carte sovietică pe care au ţinut-o în palmele înfierbîntate muncitorii care-şi vedeau visul cu ochii? O povestire întinsă de Wanda Wasilievska, „Dragoste simplă" a apărut de asemenea în 1944. Aceasta să fie?

Istoria literară va clarifica, fără îndoială, acest lucru care este scump sufletului nostru. Şi totuşi, senzaţia primei cărţi citite din literatura sovietică, după eliberare, am avut-o fiecare dintre noi, la fiecare nou volum citit. Nou a fost pentru noi şi atît de cunoscutul Pavel Korceaghin din „Aşa s-a călit oţelul", şi Nikolai Davidov din

Mihai Gafiţa

(Continuare în pag. 6)

Drumul vieţii

— CONFERINŢA ROSTITA CU PRILEJUL DESCHIDERII EXPOZIŢIEI CARŢII SOVIETICE —

In original sau în traducere, cartea sovietică, după eliberarea poporului romîn de sub jugul fascist, a pătruns în inima noilor mase cititoare ca un torent proaspăt şi puternic de mari idei sociale, de înaltă moralitate, de spirit revoluţionar proletar, de stimă profundă pentru clasa muncitoare şi lupta ei, de dragoste pentru comunişti şi artă majoră realistă, cu masiv caracter popular. Aceasta în ceea ce priveşte literatura. Iar în ceea ce priveşte ştiinţa şi tehnica, ea, cartea sovietică ne-a deprins cu necesitatea cunoştinţelor multiple, bogate, cu respectul pentru adevăr, cu setea de tot mai multă învăţătură.

Mai mult, operele de valoare universală ale clasicilor literaturii ruse, cugetarea filozofilor şi revoluţionarilor, descoperirile învăţaţilor ruşi, au ajuns să fie cu adevărat cunoscute şi ele, pe scară de masă, abia după eliberare, vehiculate pe aceeaşi bază a relaţiilor culturale care ne-au făcut accesibilă şi familiară cartea sovietică. Aceste relaţii fac parte din miezul vieţii noastre de azi şi se numesc simplu: prietenia romîno-sovietică.

Cititorul romîn, datorită acestei prietenii tradusă în fapte şi pe tărîmul cărţii, dacă este înclinat mai spre literatură, cunoaşte capodoperele din epoca rusă şi din cea sovietică, de la Puşkin la Maiakovski, de la Gogol la Şolohov, — iar dacă setea de cunoştinţe îl mînă spre gîndire şi cercetare, de la Lomonosov la cei ce au lansat primii sateliţi artificiali ai pămîntului şi de la visurile sociale ale decembriştilor pînă la cugetarea îndrumătoare de istorie din uriaşa operă a marelui Lenin.

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Invăţînd din exemplul cărţii sovietice, folosind experienţa cărturarilor şi a culturii din Uniunea Sovietică, ne-am deprins să ne apropiem cu mai multă dragoste şi să punem la îndemîna cititorilor noştri tot ceea ce au realizat în cursul veacurilor cărturarii propriului nostru popor.

Spiritul revoluţiei culturale sovietice, exprimat şi prin carte, s-a altoit pe condiţiile create de revoluţia socială de la noi condusă de partid, şi fecundînd tradiţiile

Acad. Mihai Beniuc

(Continuare în pag. 6)

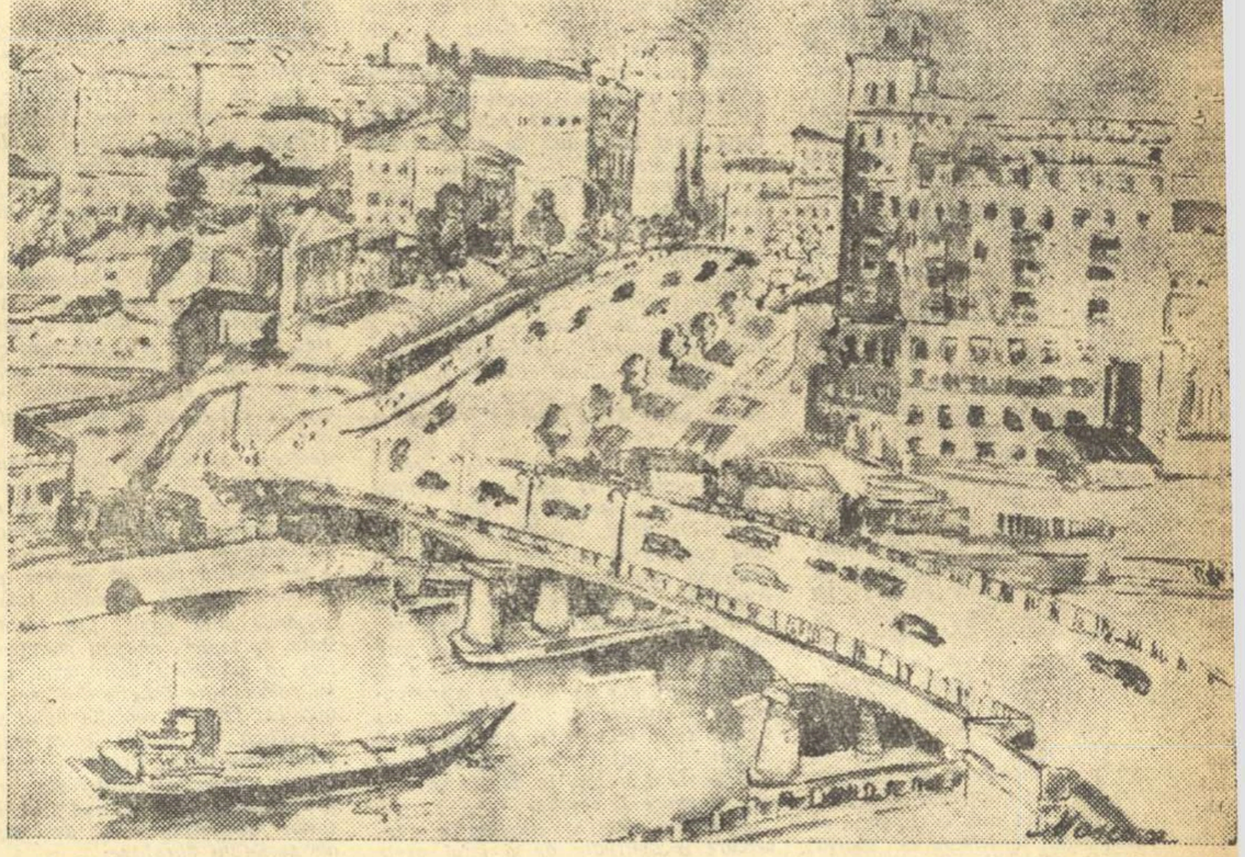

MARIA CHELSOI „Podul Novo Arbaţski-Moscova"

IDEALUL ESTETIC AL SCRIITORULUI MILITANT

Am arătat în articolul precedent că revizionismul încearcă să răpească artei realist-socialiste însăşi esenţa ei, capacitatea de a privi înainte, perspectiva revoluţionară. Considerînd socialismul nu ca un ţel al luptei concrete ci ca „pură abstracţie", Lukacs afirmă că şi idealul estetic al socialismului ar fi un balast extra-artistic, o simplă abstracţie pe care scriitorul o „impune" personajelor sale, schematizîndu-le. De milioanele de oameni care se ridică la o viaţă nouă, însufleţite tocmai de acest ideal, de loc abstract, Lukacs nu vrea să ţină seama, tot aşa cum nu ţine seama de uriaşa influenţă mobilizatoare pe care o exercită idealul estetic militant exprimat în operele unor mari scriitori ca Gorki, Romain Rolland, Lu Sin sau Brecht, a căror artă, fecundînd conştiinţa mulţimilor, s-a transformat într-o forţă materială revoluţionară. Ce-ar fi poemele lui Maiakovski sau Neruda fără patosul covîrşitor al încrederii în victoria revoluţiei, fără chemarea lor arzătoare la luptă pe baricadele viitorului? Ce-ar fi „Tînăra Gardă" de Fadeev sau „Reportajul cu ştreangul de gît" al lui Fucik, fără convingerea neştirbită în triumful vieţii şi al comunismului?

După părerea lui Lukacs, orice „cerinţă programatică" ar înstrăina literatura de rosturile ei; el vede „adevărata" misiune a literaturii în prezentarea obiectivistă a vieţii — şi anume a hăţişurilor, a întortochierilor, a elementelor negative din viaţă. Privind realitatea în spirit revizionist şi negativist, el consideră că materialul cel mai „tipic" pentru literatură îl oferă abaterile de la drumul spre ţel. In cuvîntarea despre perspectivă — amintită în numărul trecut — el spunea că „aproape toţi indivizii care vor să-şi realizeze ţelul fac ocoluri" iar „înţelepciunea scriitorului constă tocmai în a găsi tipicul şi individualul acestor ocoluri". Aci răsună parcă vechiul refren al lui Bernstein, liderul revizionismului de la sfîrşitul secolului trecut, care, trădînd idealurile socialismului, dar pretinzînd că a rămas socialist, proclamase lozinca: „Ţelul nu contează, mişcarea e totul".

Lukacs tinde, la rîndul său, să „demonstreze" că poţi fi artist realist-socialist... fără să exprimi în operele tale idealul estetic al socialismului. La acest nonsens, el ajunge denaturînd

Pentru realismul socialist

însăşi noţiunea de realism în artă, înlocuind-o cu obiectivismul burghez. Artistul ar fi după el un fel de observator mut al realităţii, incapabil să ia o atitudine activă şi să influenţeze realitatea. Rolul educativ, social-transformator al artei e nu numai ignorat, dar şi negat în mod deschis. „Căci — scria esteticianul revizionist, contrazicînd flagrant principiile elementare ale materialismului istoric — realitatea merge pe drumul ei propriu, independent de gîndire, independent de scriitori". Artiştii sînt invitaţi astfel să se mărginească a fi simpli copişti ai realităţii, să se tîrască în coada vieţii, să renunţe la tradiţia militantă care, de la Aristofan la Dante, de la Voltaire la Petöffi, de la Cernîşevski la Aragon, a constituit şi constituie nobleţea artei progresiste.

Care este, în fond, scopul acestei teorii obiectiviste, care a încercat să se infiltreze şi în ţara noastră sub lozinca falsă a „adevărului integral"? Scopul ei este ca arta să nu relev ceea ce este nou şi înaintat, să nu pledeze pentru ceea ce este nou, să renunţe la poziţia ei partinică, la idealul ei estetic comunist.

Afirmînd că toţi indivizii „fac ocoluri" în drumul spre ţel, Lukacs voi să insinueze că eroii pozitivi ai literaturii realist-socialiste nu ar fi „veridici", că nu există oameni care s meargă hotărît, fără abatere, pe calea luptei pentru socialism, că „tipicul" a consta tocmai în dezvăluirea slăbiciunilor, şovăielilor şi ocolurilor care a fi proprii tuturor indivizilor.

Comuniştii fermi din Ungaria, care în condiţii extrem de grele au apărat cauza socialismului împotriva atacului contrarevoluţionar, au dovedit însă că laşitatea şi spiritul capitulant nu sînt „slăbiciuni general omeneşti". Numai cine nu cunoaşte adevăraţi revoluţionari, numai cine ia drept prototip al fiinţe umane pe micul burghez filistin îşi poate închipui că ocolurile şi compromisurile caracterizează indivizii „tipici". Una din trăsăturile înnoitoare ale literaturii realist-socialiste este că ea proclamă un nou tip de erou, corespunzător omului nou, comunist.

Se ştie că idealul estetic al literaturii realist-socialiste este puternic întruchipat în figurile eroilor pozitivi, precum şi în condamnarea artistică a eroilor negativi. Sub influenţa ideologiei burgheze, unii au afirmat însă — şi în ţara noastră — că împărţirea eroilor literari în „pozitivi" şi „negativi" ar fi o dovadă de „schematism", că viaţa e, chipurile, mai „complexă", că — vorba lui Lukacs — mai toţi indivizii „fac ocoluri" şi ca atare, orice

Andrei Băleanu

(Continuare în pag. 6)

Viaţa şi opera lui Alexandru Sahia

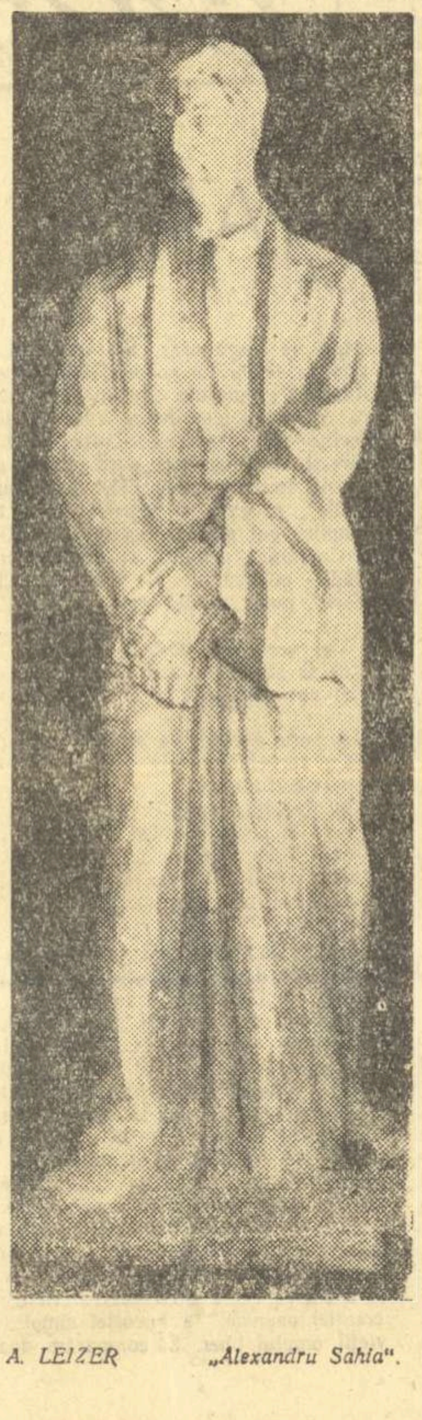

A. LEIZER „Alexandru Sahia".

S-au împlinit, în această lună, la 11 octombrie, 50 de ani de la naşterea scriitorului Alexandru Sahia. Scriitor revoluţionar, Alexandru Sahia a dăruit literaturii noastre realiste unele dintre cele mai patetice şi mai expresive pagini.

Ca ostaş al proletariatului, al „clasei în atac", după cum spune Maiakovski, el a dăruit poporului nostru nu numai forţa talentului său de scriitor şi de publicist, ci viaţa sa întreagă.

Scriitor-luptător, scriitor-vizionar, Alexandru Sahia a visat vremurile de astăzi, a luptat pentru izbînda lor, nu s-a îndoit o clipă că vor veni.

Membru post-mortem al Academiei Republicii Populare Romîne, Alexandru Sahia este, astăzi, o prezenţă vie prin opera sa şi prin amintirea pe care a lăsat-o şi care nu se va şterge: aceea a unei exemplare conştiinţe de scriitor angajat.

Existenţa lui Alexandru Sahia a fost o existenţă tulburătoare, şi însuşi faptul că aniversăm jumătate de veac de la naşterea lui e un fapt tulburător. Intr-adevăr, cincizeci de ani ar fi împlinit azi Alexandru Sahia... Cincizeci de ani ar fi împlinit, dacă ar fi trăit..

Insă Alexandru Sahia, care ar fi avut astăzi cincizeci de ani, a pierit cînd nu împlinise nici 29 de ani! Cariera lui literară şi publicistică propriu-zisă se desfăşoară în cuprinsul a mai puţin de şapte ani, cam între 1930 şi 1937, anul morţii sale.

In acest atît de scurt interval, Alexandru Sahia a reprezentat, împreună cu cîţiva colegi ai lui, demnitatea scriitorului în lupta dusă pentru salvgardarea omului, a umanităţii, a demnităţii omeneşti supusă celor mai bestiale forţe reacţionare, în frunte cu fascismul.

Aniversăm, aşadar, un scriitor care, într-o epocă întunecată, plină de primejdii, ne-a dăruit, cu o generozitate şi simplitate neegalate decît de modestie, exemplul, prototipul mîndru al scriitorului-angajat, scriitorul a cărui viaţă întreagă este pusă în slujba luptei pentru eliberarea maselor oprimate, scriitorul care înţelege să creeze literatura liberă despre care scria Lenin: „literatură liberă, pentru că ea va servi nu unei eroine blazate, nu „celor zece mii de sus" care se plictisesc şi suferă de obezitate, ci milioanelor şi zecilor de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea ţării, forţa ei, viitorul ei".

Pierzîndu-l pe Alexandru Sahia, am ştiut, acum douăzeci şi unu de ani, că pierdem una dintre cele mai clarvăzătoare conştiinţe. Pierea un om-lumină. Dispărea odată cu el o parte masivă, nespus de scumpă, din elanurile şi visurile noastre. Aceste elanuri şi vise, de luptă tenace, fără pauze, noi le vedeam în Sahia cristalizate: o prezenţă vie.

Opera sa literară însumează puţine pagini, însă opera-i completă — a vieţii, a luptei lui, a activităţii sale literare şi publicistice — este impresionantă ca intensitate, consecvenţă, unitate. Intre scrisul şi viaţa lui nu există discrepanţe.

Puţini dintre scriitorii acelei epoci au fost mistuiţi de o febră de intensitatea celei pe care a încercat-o Sahia. Totul pornea la el dintr-o imensă dragoste faţă de oameni, dintr-o sublimă „exaltare a vieţii", cum ar fi spus Romain Rolland. Era numai cinste, dezinteres şi sete de a servi omul.

Toate aceste calităţi au devenit armă, au fost directivate cu maximă eficienţă, din clipa în care tînărul scriitor a întîlnit Partidul.

Din clipa aceea, tînărul firav, în ochii căruia se legănau sălcii plîngătoare, a început să lupte pentru adevărul găsit.

„Scrisul meu (a putut să spună din acea clipă Alexandru Sahia) este o contribuţie la eforturile de eliberare a maselor muncitoreşti. Idealul lor este idealul meu".

Era un strigăt mîndru, eroic, plin de măreţie.

Căzut în luptă în plină epocă de fascizare a ţării, Alexandru Sahia a plecat dintre noi fără să-şi fi văzut visurile realizate.

Certitudinea că idealul va fi atins a avut-o, însă, şi această certitudine i-a fost dată de vederea miracolului întrupat: Marea Revoluţie biruitoare, Uniunea Sovietică în plin avînt.

„Cît mă minunează Volga (scria la înapoiere Sahia). I-am desenat trupul cîndva, pe harta mititică a unei coli de un leu şi am dus-o pe foaia albă de hîrtie pînă la marginea Caspicei, care mă înfiora. Am înaintea ochilor pe învăţătorul din clasele primare, Nicolae Tufcea, brun şi energic, urmărind pe harta Rusiei apa Volgii: „Volga izvorăşte din podişul Valdaisk — spunea el —, este lungă de 3690 km şi se varsă în Marea Caspică..."

Ştiu lucrul acesta de la Tufcea, care a murit fizic, în satul meu din judeţul Ilfov, acum 11 ani".

Cel care, în anii unei terori cumplite îşi mărturisise, cu fermitatea unei conştiinţe care nu poate fi clintită de nimeni şi de nimic, credinţa în idealul de eliberare a clasei muncitoare, — putea să clameze în faţa grandioasei prezenţe a visului înfăptuit:

— Am văzut. Este!

Aniversînd 50 de ani de la naşterea lui Alexandru Sahia, noi celebrăm nu doar un scriitor, ci un precursor. Literatura noastră de astăzi, combatantă pentru construirea socialismului, scriitorii noştri de astăzi, care sînt scriitori angajaţi, îl revendică pe Alexandru Sahia ca atare.

Condeiul său a fost frînt de moarte în chip brutal, opera sa cuprinde puţine pagini. Destule, însă, pentru a ne da seama cît a pierdut literatura noastră prin dispariţia lui Sahia. Iar viaţa sa... Viaţa sa, din clipa în care scriitorul a întîlnit Partidul şi s-a încolonat în rîndurile lui, a devenit geamănă, de nedespărţit, cu opera.

...L-am cunoscut în 1929. Il zăresc şi acum, bărbos — o barbă hirsută, care-i îngroşa mult chipul, altfel slab. Purta rasa călugărilor de la mînăstirea Cernica. Era multă blîndeţe şi multă durere stăpînită în acel chip, chiar cînd zîmbea. „Suferă", — mi-am spus. Şi, într-adevăr, Sahia suferea. Era, în acea epocă, un chinuit.

Avea 21 de ani, dar părea mult mai vîrstnic.

Cine era şi de unde venea acel om, cu privire îndurerată? Şi ce-l determi-

Eugen Jebeleanu

Membru corespondent
al Academiei R.P.R.

(Continuare în pag. 6)

Impotriva ermetismului

Impasul poetului

La o analiză severă, versurile ermetice ale lui Ion Barbu se arată conduse de ideile cele mai retrograde. Avem de a face cu o poezie mistică, versul fiind considerat o punte de uniune cu ideile veşnice şi neschimbătoare, care — după Ion Barbu — ar avea o viaţă independentă de cea a naturii şi care s-ar impune omului ca nişte entităţi obiective. In lirica lui Barbu, noţiunile Bun, Rău, Tîrziu, Inalt, Veac, Faţă, Treaptă, nu au înţelesul pe care-l atribuim cu toţii acestor cuvinte. Intocmai ca în mistica medievală, ele sînt rupte de realitatea pe care o reflectă şi investite cu o existenţă de sine stătătoare: sînt esenţe, adevăruri date odată pentru totdeauna şi al căror sens nu se dezvăluie prin mijlocirea raţiunii. Izvorul cunoaşterii îl constituie — ca în toate filozofiile idealiste — amintirile sufletului nemuritor al omului despre lumea ideilor, contemplată de el înainte de a se reintegra într-un corp muritor. De aceea, poezia lui Barbu ne invită să ne transportăm cu înţelegerea din lumea sensibilă, concretă, a realităţii, într-o altă ordine, care ar fi imobilă şi eternă, şi îndeamnă pe cel ce vrea să-i sezizeze versurile să împrumute, pentru o clipă, mentalitatea primitivă.

Negarea realităţii, deprecierea raţiunii, elogiul al formelor inferioare de cultură, toate aceste trăsături ale poeziei lui Ion Barbu sînt confirmate pas de pas şi în numeroase chipuri. Aşa, de pildă, în poezia „Falduri", un om îşi cercetează imaginea într-o oglindă, întrebîndu-se dacă există cu adevărat. Pentru a obţine un răspuns, sparge cu pumnalul oglinda care încetează, fireşte, să-i mai răsfrîngă chipul. De aici scriitorul trage concluzia că rezultatele experienţei sînt şubrede, nesigure şi se închide în cel mai pur solipsism. Oamenii primelor societăţi, care îşi ascundeau numele de frica unui spirit rău, se temeau de soarta care-i aşteaptă dacă portretul lor va încăpea pe mîna unui străin şi îşi citeau viitorul după felul cum se reflectă obrazul lor în apă, se dispensau şi ei de experienţă. Eliminarea criteriului practicii în determinarea obiectivităţii îngăduie ca lumii reale să i se substituie o lume de fantome, iar adevărul să fie confundat cu aparenţa.

Apoi, în poezia lui Barbu nu întîlnim sentimente definite sau conţinuturi sufleteşti distincte. Impresiile, pe care le primeşte de la obiecte externe, poetul le resimte contopite, nediferenţiat de cauza care le-a produs: „Colo dimineaţa mea / Viu altar îţi miruia / Ca islande caste norii / In dorita harta orii / Ager şerpii ce purtai / Şerpii roşii scurşi din rai / Şi cules, albastrul benţii / De pe jerbele Juvenţii". Lucrurile se petrec ca în mentalitatea omului primitiv. In adevăr, Levy Brühl notează că în concepţia acestuia imaginea obiectelor nu e separată de sentimentele pe care le evocă.

In acelaşi sens nu-i lipsit de semnificaţie faptul că astrele exercită un despotism înrobitor asupra poetului, după a cărui credinţă mistică între lumea siderală şi cea terestră ar exista misterioase afinităţi. Cerul şi pămîntul — în convingerile sale — sînt legate unul de celălalt prin intenţiile cele mai învăluite, dependenţa omului şi a naturii de astre este absolută, viaţa fiind guvernată de o prezenţă „transcendentală". Convorbirea între cer şi pămînt se confundă cu o muzică divină şi al cărui timbru inefabil cine-l poate defini? Iată ideea în transcripţia cifrată a poetului:

„Cimpoiul veşted luncii, sau fluierul în drum / Durerea divizată o sună-ncet mai tare... / Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare / Şi unda logodită sub cer, vor spune cum?" (Timbru)

In convingerile poetului are valoare tot ce participă la principiile cosmice, înscrise, după opinia sa, în mersul şi atracţia astrelor, adică la o realitate metafizică. O asemenea credinţă participă la concepţia primitivă asupra lumii. De altfel, Ion Barbu, împărtăşind părerea că un cîntec ar fi o ascensiune astrală, această mentalitate confirmă o purificare prin contopirea ritmică cu corpurile cereşti, (vezi poezia „Aura"). Este o credinţă pe care o găsim şi în vechiul Babilon, unde scările templului reproduceau scara muzicală a universului. Ion Barbu nu şovăie să-şi însuşească nici dorul — definitoriu pentru mentalitatea primitivă — de a se topi în haosul primordial, dinainte de creaţie.

In poezia „Increat" asistăm la o încercare a spiritului de a intui acele locuri „ce nu sînt" şi cu care ar vrea să se solidarizeze:

„Cu Treptele supui văditei gale, / Sfînt jocul în speranţa de pe sund / Treci pietrele apunerii egale / Supt văile respinse ce nu sunt".

Năzuinţa de a se integra într-un Tot, într-un univers sacru, aşa cum se afla el înainte de creaţie, înainte de a se fi îmbucătăţit, corespunde celui mai întunecat trecut al popoarelor. Duşmănia între poet şi istorie se mărturiseşte ireductibilă. De altminteri, poezia „Oul dogmatic" se face depozitara aceleiaşi idei: „Că vinovat e tot făcutul / Şi sfînt doar nunta, începutul". Nici un simţămînt nu revine mai des sub pana poetului decît această repulsie faţă de acţiunea timpului, a istoriei, şi Ion Barbu e cum nu se poate mai sensibil la mişcarea orelor. Porţile poeziei sale sînt ferecate cu şapte lacăte, dar neliniştea pentru ce va aduce viitorul s-a strecurat în cetate:

„Şi mai ales te înfioară / De acel galben icuşar, / Ceasornic fără minutar / Ce singur scrie cînd să moară / Şi ou şi lume. Te-înfioară / De ceasul galben, necesar..."

In „Ritmuri pentru nunţile necesare", poetul asimilează din nou o dominantă a vieţii sufleteşti primitive. Este vorba de motivul „Treptelor". Poezia descrie o înălţare spre „Realitatea absolută" pe care scriitorul o identifică „Soarelui Marelui". Cea dintîi treaptă este desprinderea de Geea, de pămînt. A doua şi a treia, părăsirea planetelor Venus şi Mercur (cunoaşterea prin intelect), etape în drumul spre astrul central şi cu care se contopeşte. Poezia are semnificaţia unei abstrageri din realitatea de fiecare zi, din istorie: soarele este un astru egal cu sine, etern, fără nici un fel de devenire şi a te confunda cu el înseamnă, în străvechile mituri, a deveni nemuritor, tot aşa cum luna, prin faptul că creşte, descreşte şi dispare, este asemuită firavei vieţi omeneşti. Astfel, Ion Barbu arată că din lanţul ideaţiei sale mistice nu lipseşte nici un inel şi că nici unul din detaliile operei sale poetice nu se poate explica fără să apelezi la concepţiile primitive. „Veacul împietrit", „Soarele sfînt egal", „Al lumii rîu static de lapte", imagini predilecte, întregesc atmosfera antiistorică a acestei poezii, care trăieşte din sentimentul opoziţiei faţă de evoluţia lumii şi care repudiază, cu oroare, orice solie a vieţii. Tăgăduirea istoriei, a vieţii, defineşte o direcţie ideologică şi un conţinut moral. „Joc secund" trebuie asociat manifestărilor de descompunere ale societăţii burgheze.

Soarta poeziei lui Barbu se închegă sub un cer ostil. Uitată de generaţiile mai vechi, necunoscută de generaţiile mai noi, opera sa a intrat în conul de umbră al istoriei literare. A vorbi despre poezia lui Barbu înseamnă a vorbi despre un caz închis. Scriitorul a pierdut procesul în prima instanţă şi nu-l poate cîştiga, în nici un caz, la apel. „Joc secund" a putut încînta, la apariţie, o mînă de oameni: dar prin însăşi structura lui a rămas străin cercurilor mai largi ale publicului. Ion Barbu n-a fost uitat prin accident. Nu hazardul sau lipsa de talent a hotărît soarta operei, ci însăşi orientarea ei. Versul lui Ion Barbu, avar şi abstract ca o cifră, se refuză astăzi mai mult ca oricînd cititorilor care se opresc pe pragul lui ca pe buza unei prăpăstii a nonsensului. Iar la facultate, studenţii află despre poet citindu-l cu juxta profesorului Vianu, ca un text dintr-o limbă mai moartă decît latina.

Aruncînd o privire asupra acestei lirici, să notăm cîteva din trăsăturile autorului ei. In urmă cu trei decenii, el debutează cu versuri de factură parnasiană, cuprinzînd universul într-o privire amplă. Lumea îi apare ca o revărsare de energie înlănţuită în forme monumentale. Cele dintîi producţii ale lui Ion Barbu sînt făcute din lavă, din granit şi din argilă, cu un cuvînt din materii care au îmbătrînit sub ploi şi soare şi, nu odată, prin mijlocirea acestora, poezia tresaltă de un fior intens. Mai tîrziu, în ciclul „Isarlîk", poetul caută să-şi reprezinte moravurile şi căile răsăritului balcanic, desenînd chipul unei umanităţi pitoreşti în înţelepciunea ei şi sub a cărei colorată înfăţişare irumpe, cel mai adesea, firea cea mai generoasă. E lumea lui Anton Pann şi scriitorul o zugrăveşte cu voluptatea ameţitoare a unei inimi îndrăgostite. Cîntînd această lume, scriitorul insinuează versului arome grele, iar strofelor le dă lucirea multicoloră şi veselă a unui bazar. Dar răsăritul balcanic e mai curînd un mit pe care poetul doreşte să-l păstreze pentru veşnicie într-o ordine împietrită. Nu intră în obiectul acestui articol să analizeze strălucirile şi umbrele poeziilor care au precedat adeziunea lui Ion Barbu la ermetism. Şi dacă am amintit de ele, este tocmai pentru a arăta cum ermetismul a devastat şi sterilizat o mare forţă lirică. Demonstraţia este cu atît mai concludentă, cu cît ea s-a aplicat asupra unui poet care dispunea de superioare resurse artistice. Cînd Ion Barbu sfătuia lumea literară, drastic şi ultimativ, să se convertească la ermetism el unelttea împotriva propriilor sale daruri. Sfatul, aplicat cu forţa cu care se dă o lovitură, făcea proba unui temperament energic care nu a ascuns niciodată dorinţa de a reforma poezia. Aducînd şi dezvoltînd în slujba acestui scop o întinsă cultură, autorul se arăta decis să triumfe din dificultăţile prin care alte temperamente poetice sînt învinse. Alegerea, după un scurt examen de conştiinţă, a ermetismului, era dovada acestei ambiţii. S-ar fi putut, un moment, presupune că autorul a aderat la ermetism numai din dorinţa de a sfrunta iconoclast mediile literare. Scriitorul nu urmărea însă — în absenţa oricărei idei despre mersul lumii — să cunune abstracţia cu poezia printr-o tehnică laborioasă şi complicată. Era în acest gest o întreagă atitudine, şi pe care volumul său de poezii avea s-o explicitieze. Ion Barbu se situa, lucid, de o parte a baricadei şi de atunci nu a încetat să-şi reconfirme ataşamentul, fidelitatea. Poetul, îndrăgostit de versurile de o artificialitate somptuoasă, savant îmbălsămate, şi ai cărui directori de conştiinţă au fost Nietzsche şi Valéry, s-a vrut trubadurul lumii care pierea. A vrut să facă din poezia sa algebra unei „înălţări" şi a unei „izbăviri" de istorie. Un timp a ezitat (şi aceasta o dovedeşte evoluţia poeziei sale), dar în ziua cînd a decis să devină poetul acestei societăţii muribunde, în aceeaşi zi a relevat lectorilor pe poetul cel mai înzestrat să exprime ideile confuze şi retrograde ale burgheziei.

Matematician de profesie, Ion Barbu este în poezie partizanul unei poziţii antiraţionale. Orizontului larg al culturii sale nu-i corespund exigenţe de claritate şi de ordine. Concepţia sa poetică îi interzice ceea ce solida lui pregătire ştiinţifică îi reclamă, punctul său de vedere în literatură îl face să accepte ceea ce ştiinţa îl îndeamnă să refuze. Ca matematician urăşte aproximaţia, ca poet a instalat-o cu drepturi suverane în lirica sa, înfrăţind-o cu misticismul şi superstiţiile într-o tristă alianţă. Rigurozitatea ritmului şi a rimei nu este secundată de rigurozitatea ideilor. Complicate calcule pentru a cîştiga anume ritm, savante suprapuneri de sunete pentru a realiza anume onomatopee, un întreg mecanism funcţionînd pentru a produce gînduri nebuloase.

Vremurile moderne au introdus noţiunea de timp pînă şi în domeniul matematicilor. Ion Barbu o izgoneşte din universul poeziei, hulind-o şi proferind în urma ei blesteme. Noţiunea de timp se leagă de cea de istorie, iar aceasta din urmă de un verdict capital pentru societatea burgheză. Istoria matematicilor arată că şi adevărurile acestei ştiinţe, aparent cea mai depărtată de un ţel practic, s-au constituit în urma unor trebuinţe. Ion Barbu ţine însă cu tot dinadinsul să creadă că adevărurile există odată pentru totdeauna şi au fost închise pentru eternitate, ca într-un pumn, într-o formulă. Parafrazînd vorba unui celebru matematician, putem spune: „Das ist kein Gedicht, das ist Theologie!"

Inflexibil în erorile sale, ca într-o virtute, poetul nu a renunţat niciodată să facă din versurile sale o conspiraţie menită să infiltreze în spiritul cititorilor beţia înlănţuitoare, ca un opium, a iraţionalului. Această consecvenţă s-a dovedit fatală şi poetul a plătit-o cu însăşi opera sa. Chiar şi tăcerea în care s-a claustrat, după ce-a publicat „Joc secund", e urmarea logică a poziţiei adoptate. Universul explicat mereu prin aceleaşi elemente, prin aceleaşi simboluri, ca o problemă rezolvabilă doar pe o singură cale, devine şters, invariabil şi monoton. Ion Barbu a înţeles acest fapt şi a preferat să se abţină de la scris, decît să reia şi să repete ceea ce a ştiut prea bine că nu suportă să fie văzut de două ori şi prea de aproape.

B. Elvin

AUTOPORTRET ?

Revista „Steaua" se bucură de prestigiu şi e urmărită cu interes de scriitori şi cititori. Nu rareori „Gazeta literară" a relevat succesele lunarului clujean (cîteodată lauda a fost cel puţin exagerată, cu o toleranţă neprincipială faţă de anumite tendinţe greşite). Apariţia numărului 100 este un moment festiv la care participă toată presa noastră literară. Gazeta noastră a salutat şi ea evenimentul.

Ceea ce umbreşte fireasca sărbătorire este însă modul în care redacţia revistei „Steaua" a înţeles să întocmească acest număr. Recent, s-au adus critici severe orientării ideologice a revistei. Critica literară a combătut, mai ales în ultima vreme, manifestări evazioniste sau poziţii obiectiviste, unele adăpostite şi în „Steaua". Era normal ca redacţia să primească cu răspundere aprecierile, să mediteze asupra erorilor comise, să arate chiar în paginile publicaţiei cum înţelege să le îndrepte. Din păcate, articolul redactorului şef A. E. Baconsky, „Scurtă retrospectivă", nu corespunde acestor cerinţe. Sînt expediate fugar şi vag cuvintele de autocritică, fără a se pomeni măcar gravele deficienţe, semnalate în salutul conducerii Uniunii scriitorilor, tipărit în capul numărului.

Poate că redacţia a încercat să dovedească în practică însuşirea criticii? Rezultatele confruntării — conţinutul numărului 100 — sporesc sentimentul de regret.

I s-a reproşat revistei că a publicat destule poezii apolitice, cu un conţinut rupt de viaţă, de realitatea construirii socialismului, că sub steagul luptei pentru o poezie modernă s-au făcut concesii modernismului, ceea ce n-a putut constitui nicidecum o înnoire, ci dimpotrivă, o reîntoarcere la procedee artistice perimate. In nr. 100 versurile apărute nu marchează o schimbare evidentă a direcţiei ideologice. Poeţi de talent, crescuţi în cadrul redacţiei clujene, îşi îndreaptă cu obstinaţie creaţia spre teme intimiste, atemporale, străine de interesul cititorilor. O stare de spirit nostalgică, de deprimantă tristeţe degajă versurile din acest număr ale lui A. E. Baconsky, Aurel Gurghianu, Victor Felea, chiar cînd ele cutează aluzii la realitatea muncii socialiste. Spre deosebire de poezia revistei o înviorare vădeşte sectorul de proză. Se publică o povestire de Ion Agîrbiceanu, un episod din „Biografiile contemporane" ale lui Petru Dumitriu şi o reuşită schiţă inspirată din lupta de clasă la sate, semnată de Dumitru Radu Popescu. Aria preocupărilor ar trebui extinsă cuprinzînd şi reportajul de actualitate.

I s-a reproşat revistei existenţa unor confuzii şi chiar a unor poziţii greşite în articole de istorie literară sau în cronici, cazuri de recidivă a estetismului, atenţia autorilor îndreptîndu-se nu spre conţinutul de idei, spre mesajul operei, ci spre chestiuni secundare de formă. Ne-am fi aşteptat ca acest număr festiv să fie rodul unei activităţi susţinute a sectorului de critică literară, care să arate fermitate şi principialitate în abordarea problemelor centrale ale mişcării noastre literare. Răsfoind însă paginile omagiale nu întîlnim articole de atitudine categorică în faţa diferitelor forme de pătrundere a ideologiei burgheze, articole de intransigentă polemică cu tezele revizioniste, cu tentativele de reconsiderare a modernismului (tentative de care „Steaua" nu era străină), studii de sinteză asupra dezvoltării literaturii noastre pe drumul realismului socialist. In afara unui articol programatic al lui George Munteanu, care anunţă o rubrică interesantă, de actualitate şi a cîtorva recenzii, revista se ancorează cu perseverenţă în trecut. Preocupări de istoriografie şi stilistică, adesea realizate competent, covîrşesc domeniul viu al criticii de conţinut, militante.

Neînţelegînd caracterul anacronic al orientării ei, încîntată de bilanţul apologetic, conducerea revistei a colectat fără prea multă modestie elogii la adresa colectivului redacţional, elogii expuse de-a lungul numărului, după salutul, care este de fapt o scurtă analiză obiectivă, principială, al Uniunii scriitorilor. Accentuînd impresia de autoevidenţiere, în numărul 100 se publică şi o cronică literară despre volumul de poezii al lui Victor Felea, cronică în care sînt respinse imputările aduse poetului clujean, predispus spre tratare apolitică, contemplativă, a temelor contemporane.

Inchistarea într-un cerc restrîns, fără dorinţa de a accepta poveţele constructive, continuînd aproape ostentativ unele din vechile practici condamnate — nu poate duce la îmbunătăţirea ideologică a activităţii revistei. Numărul aniversar nu respectă exigenţele presei literare comuniste, care îşi apreciază cu modestie contribuţia şi se străduie să participe la lupta întregului nostru popor pentru ridicarea construcţiei socialiste.

Realizările obţinute în trecut, talentul şi dragostea de literatură a multor membri ai redacţiei trebuie să determine o atitudine mai responsabilă în faţa criticilor drepte primite.

Cronicar

Din expoziţia de miniaturi persane

Eroul vremii noastre

INADAPTABILUL ŞI REALITATEA

Aproape toate literaturile europene sînt traversate în secolul XIX şi prima jumătate a secolului nostru de un tip a cărui problemă unică, centrală, esenţială e să se rupă de relaţiile sociale nedrepte care-l jignesc, îl fărîmiţează, îl reduc la neant. De la Oneghin şi Peciorin pînă la Klim Samghin, iar la noi de la Manoil al lui Bolintineanu pînă la Ladima al lui Camil Petrescu, acest tip îşi clamează neputinţa; uneori (în primele lui ipostaze) luptă cu deznădejde, dar cu toate armele frînte, împotriva ei, cufundîndu-se din ce în ce mai mult ca într-o apă grea, ascunsă sub nisipuri mişcătoare, într-o singurătate disperată, într-o singurătate lucidă, într-o sterilitate lucidă, într-o revoltă care şi-a pierdut obiectul, într-o nemulţumire care s-a absolutizat, iar pînă la urmă în neîncredere universală şi în corolarul ei practic: trădare. Ispita unui asemenea tip pare enormă pentru scriitorul a cărui „partinitate" se reduce doar la bune intenţii, pentru că „sinceritatea" lui pare să ofere posibilitatea unei redempţiuni: caracterul său adevărat, netrucat, ni-l oglindeşte literatura occidentală (cu excepţiile binecunoscute, pe care nu le mai amintesc, ale unor mari scriitori ca Hemingway de pildă). Acest erou al literaturii decadente se mişcă într-o lume a barierelor, într-un fel de lume a tăcerii, într-un univers al singurătăţii. Printre oameni de care e despărţit şi care la rîndul lor sînt despărţiţi unii de alţii, în aşa fel încît comunicarea măruntă e un fel de alpinism moral şi deobicei prilej de tragedie din pricina neconcordanţei; consecinţa ultimă fiind „tentaţia de-a exista", „actul gratuit" şi bălăceala în absurd. Asistăm — în literatura decadentă — la reducerea la absolut, la ridicarea la rangul de adevăr etern a unui produs pe plan suprastructural al relaţiilor de exploatare între oameni, aşa cum s-a vorbit şi se vorbeşte de un „instinct" al proprietăţii înnăscut şi egal cu instinctul conservării şi al procreării. Despuiat de mituri şi de falduri acest „erou" apare în adevărata lui lumină: belfer susţinător al unei lumi pe care uneori şi eventual o detestă, condamnat de o istorie pe care nu vrea sau nu poate s-o înţeleagă (ceea ce revine la acelaşi lucru), cu rol de sindicalist galben în domeniul ideilor.

CONŞTIINŢA DEMNITĂŢII

Există un lucru care mă uimeşte şi mă tulbură întotdeauna şi care mi se pare una din trăsăturile esenţiale ale omului nou: simţul acut al demnităţii. Iar ca scriitor, procesul de formare al conştiinţei, procesul devenirii, al cuceririi demnităţii mi se pare uimitor, veşnic proaspăt, interesant şi măreţ.

Nu e vorba numai de demnitatea înăscută a omului simplu (uneori, de foarte multe ori strivită, îngropată, refulată), de acea demnitate care se poate observa „turistic" de cel ce umblă pentru prima oară în Ţara Moţilor, de pildă. (Am trăit o dată o scenă care mi-a rămas întipărită în memorie: călătoream cu un tren vicinal în cîmpia Ardealului. In compartiment era un moţogan bătrîn, care fusese vara la coasă, în cîmpie şi acum se întorcea acasă. Se chinuia teribil să răsucească o ţigară în foaie de ziar: avea degete mari, grele, butucănoase şi tutun foarte puţin. I-am oferit o ţigară. M-a privit lung, cu reproş că eu nu ştiu „asta": — Mulţămesc. De la străini nu folosăsc).

Comuniştii şi creaţia mea

E vorba de procesul subtil prin care oamenii sub influenţa faptelor şi ideilor comuniştilor ajung la conştiinţa demnităţii lor. La conştiinţa unei demnităţi pe care o vor transmite urmaşilor şi de care scriitorii care ne vor urma nouă vor vorbi natural, ca de un lucru de la sine înţeles, asupra căruia insistenţa ar părea deplasată.

Şi în primul rînd e vorba de omul care creează aceste bunuri morale „aere perenia". E vorba de relaţiile noi pe care oamenii le creează şi care, la rîndul lor acţionează asupra oamenilor.

Ştiu foarte bine că aceste trăsături n-au ajuns la împlinirea lor maximă (la stagnare nu vor ajunge niciodată) — şi că e mai lesnicios să scrii despre un Dinu Păturică în 1920, în 35, chiar şi în 43 şi în cel mai bun caz pînă în 1946, decît despre un activist de partid la ţară, să zicem, care pînă în 1946 poate nu se descoperise încă pe el însuşi şi care azi luptă pentru oameni şi pentru fericirea lor şi în faţa căruia sînt deschise posibilităţile, deoarece el nu mai crede în mituri; îndrăzneala lui e creatoare şi fecundă; pentru scriitor el este un tip calitativ nou în care dezideratele gîndirii şi acţiunii omeneşti se întrupează zilnic la modul simplu, ca o funcţie a vieţii.

Şi totuşi viaţa a demonstrat că imaginarea acestui tip uman, fără a-l cunoaşte, fără a-i împărtăşi, într-un anume sens existenţa, fără a participa la ea, fără a o gîndi în toate implicaţiile ei, duce în cel mai fericit caz la „crearea" unei scheme juste, a unui chip liniar, pe care omul zilelor noastre nu-l are în viaţă şi deci nu-l merită în literatură. Imaginii romanţioase, rezultat al bunelor intenţii şi al necunoaşterii i s-a substituit, pentru mine, imaginea diurnă a unui om simplu şi măreţ, care trebuie dezvăluit în toată amploarea şi noutatea lui.

Pentru că oamenii comunică între ei şi comunism înseamnă că bucuriile tovarăşului meu şi durerile lui şi căutările lui şi chiar greşelile lui nu sînt închise în el, ci aparţin tuturor, că sîntem responsabili unii faţă de ceilalţi, iar ca scriitori în îndoită măsură.

MULTIPLICITATEA IN UNITATE

În mod obiectiv, expunerea cîtorva păreri despre eroul epocii noastre poartă amprenta viziunii personale a celui care o face şi în acelaşi timp, din necesităţi de sinteză (oricît de relativă şi de parţială), poate căpăta un caracter oarecum normativ, ceea ce nu e intenţia mea, cu atît mai mult cu cît subiectul nu se pretează la aşa ceva.

Ceea ce e surprinzător la o analiză ceva mai atentă a caracterului eroului epocii noastre e multiplicitatea în unitate a acestui tip uman, determinată într-un sens şi de etapa istorică în care îl situăm, fapt care ar putea constitui un argument suficient împotriva acelora cărora li se pare că eroul comunist „ar suferi" de-o anumită „unilateralitate". (De aici „necesitatea" unor complicaţii inutile, exterioare: fie „încrîncenări" şi rigidităţi statuare, fie „dileme" false, fie un soi de tristă filozofare mic-burgheză asupra nimicurilor, ecou deformat şi deformant în sens negativist al unui stil „modern"). Nu e vorba de stilul transparent, despuiat de zorzoane, al prozei contemporane (dar şi al prozei lui Balzac, Stendhal şi în primul rînd Tolstoi) ci de un fel de fărîmiţare a impresiilor, a notaţiilor, a opticii, un fel de pulverizare a caracterelor.

Pe plan strict literar vorbind, acest erou creator, liber de superstiţiile sociale, liber pentru că a ales, realizînd unitatea între gîndirea dinamică, curajoasă, înnoitoare şi fapta pe care o realizează şi o generează din nou, pe un plan superior, însumează acele trăsături umane şi acele valori etice pe care literatura realistă le-a promovat întotdeauna, pe care marii creatori le-au căutat cu predilecţie în vremea lor, în jurul lor.

Acea multilateralitate de care vorbeam aparţine realităţii şi istoriei, înţeleasă şi cunoscută de partidul leninist, şi dacă dominanta majoră, esenţială a acestei personalităţi umane e unitară: modurile ei de manifestare sînt nenumărate, adevărate domenii noi pentru scriitor care, pornind de la aceste aspecte concrete, dezvăluie profundele ei semnificaţii. Comunistul în ilegalitate, generaţia care prin sacrificiul libertăţii şi al vieţii a pregătit în anii obscuri ai burgheziei „zorii care cîntă", omul insurecţiei armate de la 23 August, care a restituit imaginea demnităţii naţionale, care a dat acestui popor posibilitatea să participe la victoria asupra fascismului, ruşinea secolului XX, cancerul incurabil, cu recrudescenţe, al capitalismului contemporan; omul reconstrucţiei care în perioada cînd viciile burgheziei romîneşti cunoşteau o ultimă şi monstruoasă efervescenţă, impudică şi sfidătoare în mijlocul unui popor încercat de război, în mijlocul ruinelor, al mormintelor încă proaspete, a dat muncii un caracter eroic şi demnitate, şi, în sfîrşit, omul construcţiei socialiste a cărui personalitate multilaterală e în plină dezvoltare sub ochii noştri şi în care îşi primesc o împlinire firească acele trăsături etice care au constituit dezideratul de totdeauna al omului creator.

Procesul acesta de formare, în care de altfel e angrenată şi conştiinţa scriitorului, mi se pare cel mai pasionant şi cel mai fertil cîmp de investigaţie, de cercetare înfrigurată şi de creaţie.

Titus Popovici

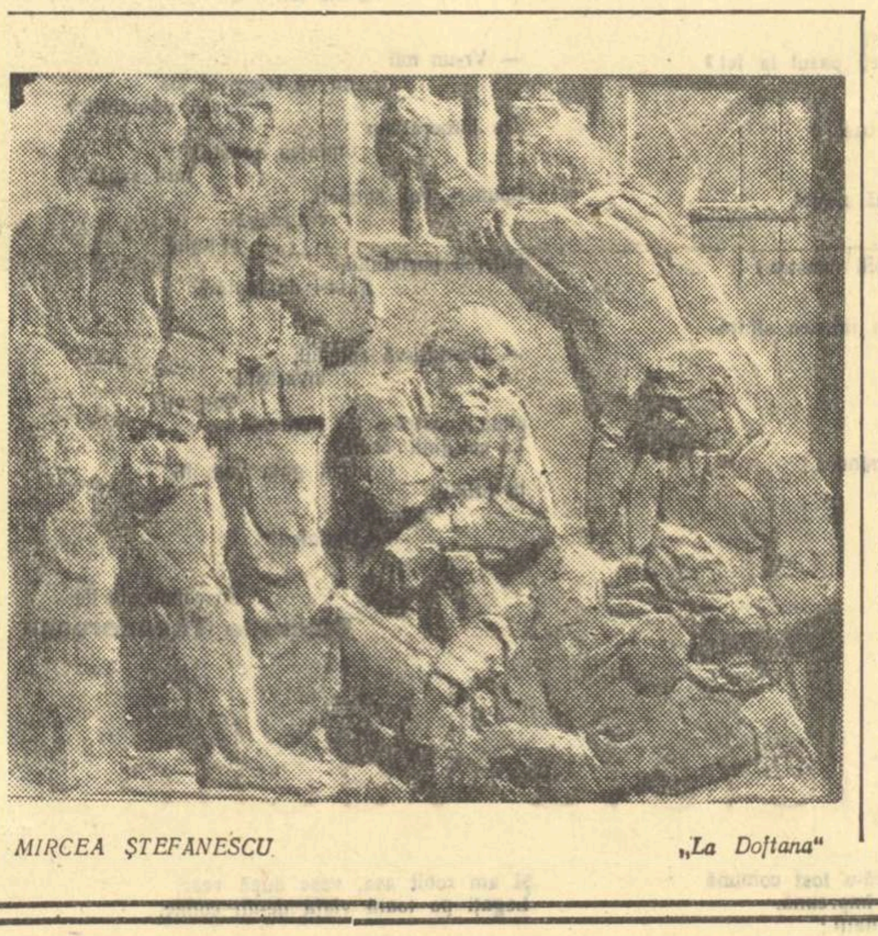

MIRCEA ŞTEFĂNESCU „La Doftana"

Cronica LITERARĂ

MARIA BANUŞ: „Poezii" (II)

de Paul Georgescu

Concepţia scriitorului se poate releva şi prin analiza coordonatelor spaţiu şi timp în opera respectivă. Beniuc este de la început poetul marilor spaţii străbătute, el este mereu în mers, formă a dinamismului, a greutăţilor înfrînte, doborîte prin luptă. Dimpotrivă, în primele versuri, Maria Banuş tinde la reducţia spaţiului. In această lume restrînsă, care e casa sau camera, fiinţele sau obiectele devin o prezenţă sensibilă, precisă; cu alte cuvinte, capătă în acuitate şi precizie ceea ce au pierdut în extindere. De unde o poezie a obiectelor, o feerie domestică (spuneam despre versurile Ninei Cassian, formula e valabilă şi aici). Valoarea ei constă în puterea de a sugera prezenţa umană, cotidianul intim, legătura secretă a obiectelor cu viaţa oamenilor. Poeta nu creea deloc „natură moartă" ci descria obiecte care revelă viaţa cotidiană, familiară şi familială. Simptomatică ne pare „Ceas de demult", în care copilului i „se arată lumea", pentru prima dată, prin prezenţa aceasta a obiectelor, a luminii, a culorilor, cărora li se caută un sens:

„Spun: am cinci ani. Să nu uit
niciodată.
Nimic nu e voie să uit din ce
este-aici.
Becul veşted de gaz. Faţa de masă
de pluş stacojie
Punga de lucru, uitată de mama.
Alături mosoare.
Un guler subţire de abur, în jur
un pliseu,
perna de ace, bondoacă şi trează,
cum stă un arici.
Soba. Paravanul de tablă,
pe care-alunecă lebede albe şi moi
ca stafii.
Apoi o uşă.
(„Ceas de demult")

Lumea de dincolo de uşă, misterioasă şi primejdioasă, nu o tentează nici mai tîrziu: în poezia de dragoste, — ţara fetelor e o cameră, — nu întîlnim nici plimbările clasice în iubirile adolescente.

Această retractilitate faţă de marile spaţii, de exuberanţele naturii, e menţinută. In „Apocalips" (1939), războiul e un bal macabru, într-un salon: „Bucureştiul copilăriei" (1948) e o simigerie unde e cald şi bine; iar în „Vacanţă" (1956), o călătorie în cosmos e văzută ca o plimbare într-un crîng de lîngă oraş. S-a observat, la analiza celebrului poem „Ţie-ţi vorbesc, America", puternic cînt închinat păcii, că cele două continente apar ca două vecine care trebăluiesc prin curte şi care-şi vorbesc peste gard. Intr-o altă poezie foarte cunoscută, „La masa verde", pacea e o femeie ce-şi taie „copilul gol peste-o copaie"; în „Despre pămînt", acţiunea se petrece într-o clădire publică etc. De altfel în „Chemare", poeta se defineşte:

Voi vorbi cu vorbele mamei
ce se scoală în zori,
şi aprinde focul,

şi pune apa să fiarbă.
Cu vorbele mamei
care-n fiece zi
îşi încalţă copiii,
care le pipăie fruntea fierbinte,
care le caută ochii,
care-i muşcă de bucile durdulii,
ca o tigroaică în joacă.

Ar fi însă o gravă greşeală dacă, luîndu-ne după aparenţe, nu am remarca fundamentala transformare în concepţie petrecută şi pe acest plan. Vastitatea orizontului sau reducţia lui nu reprezintă, în sine, nimic concludent. Făceam observaţia, în cronica precedentă, că în poezia Mariei Banuş se observă o trecere de la o nevoie de protecţie la nevoia de a proteja, de la spaima la siguranţa de sine. Femeia care-şi spală pruncul în copaie, care îi găteşte de mîncare sau care, seara, se gîndeşte la viitorul lui, e o femeie plină de forţă, care ştie ce vrea: e o luptătoare. Ea e apărătoarea vieţii, a creaţiei paşnice, a bucuriei simple, a vieţii omului liber. Să comparăm doar (citate s-ar putea da, nenumărate) aceste versuri:

Şi lingura sună un cîntec
In care răscoala-ţi închizi.
Il simt şi copiii din pîntec,
Şi cresc bătrîni şi lucizi".
(„Program")

cu altele:

Şi glasul vieţii, glasul spune:
Zilele, nopţile sînt bune,
Somnul, trezia, vindecarea,
Locul de muncă, drumul, marea...
(„La masa verde")

Se observa în poezia de început a Mariei Banuş existenţa a ceea ce am numi (cu un termen folosit de un scriitor, dar în alt sens) spaţiu interior. In această lume a sentimentelor interioare se petrec, la început, toate dramele... In ţara fetelor există uneori munţi, păduri, izvoare... dar toate sînt semne alegorice ale peisajului interior. Iar afară există o lume opacă, duşmănoasă. In creaţia nouă, viaţa interioară şi exterioară se suprapun, opoziţia subiectiv-obiectiv se anulează: scena vieţii interioare e lumea iar lumea e o casă. Iar cînd poeta spune Eu, acest sunet unanim însumează dorinţele forţelor creatoare:

In braţele mele am legănat
Pămîntul cu cerul şi norii,
Pămîntul cu ţipătul nemîngîiat,
Şi calea lactee şi zorii.

Copiii pămîntului i-am legănat,
Intorşi de la munci şi osînde,
Şi duhul răscoalelor l-am alăptat
In braţele-mi aspre şi blînde.
(„Maternitate")

Dacă, la început, lumea şi casa se opuneau, în noua etapă a creaţiei sale casa a devenit uriaşă iar lumea a devenit o casă pentru toţi copiii lumii. In această transformare radicală a concepţiei „specificul" nu s-a pierdut. E vorba de o îmbogăţire a originalităţii creatoare, de o depăşire a limitelor, nu de o anulare.

Poezia de după Eliberare a Mariei Banuş este — în cea mai mare parte — o chemare la viaţă, la bucuria vieţii, o chemare la lupta pentru apărarea vieţii. Universul nu mai e misterios şi îngrozitor ci simplu, clar, în tendinţele lui generale:

La masa verde, faţă-n faţă,
Cer unii moarte, alţii viaţă.
(„La masa verde")

Forţa poeziei Mariei Banuş constă în faptul că lirismul său nu e doar o „autoexprimare" ci o identificare cu marea, invincibila forţă a socialismului, a poporului constructor al socialismului. Duşmanul ei, — imperialismul, „patronul", — e duşmanul vieţii. Socialismul înseamnă creaţie, burghezia doreşte moartea: „In cîmp de scrum, în cîmpul orb". Pe această linie e de neuitat „Patronul", un „mort luxos" sau „fostul" din „Despre pămînt". Acest tip al duşmanului de clasă — numai neputinţă primejdioasă, venin dospit, — e remarcabil realizat în ambele poeme. De altfel, întreaga poezie a Mariei Banuş — în ceea ce reprezintă valoarea artistică — e centrată pe opoziţia fundamentală: viaţă — moarte, creaţie — distrugere, socialism — burghezie (antisocialism). Versurile din „Maternitate" sînt cele mai semnificative.

Raportul Trecut — Prezent — Viitor e rezolvat în versurile poetei în folosul prezentului. Maria Banuş nu e obsedată de trecut nici ca istorie, nici ca obîrşie, nu e nici poeta viziunilor despre viitor. Ea e poeta trăirii în prezent. Trecutul apărea rareori sub forma specifică a imaginii copilăriei, imagine care nu dispare acum, dar e transformată prin perspectiva maternă în copilăria copiilor de azi. Şi cum copiii reprezintă continuarea vieţii, prin aceşti reprezentanţi ai viitorului, se poate spune că Maria Banuş a introdus viitorul în poezia sa. E vorba deci de o mutaţie a trecutului (imaginea copilăriei proprii) în viitor (copiii de azi). Perspectiva viitorului se manifestă în creaţia poetei ca o apărare a viitorului de forţele distructive ale trecutului. Căci ce altceva este Maternitatea decît eternitatea vieţii.

MAREŞ

Dincolo de linia ferată era un cîmp pustiu, întunecat. Bătea vîntul, un vînt obişnuit în luna aceasta. Suprafaţa tare de pămînt, luminată din cînd în cînd de fascicolul unui reflector, se găsea undeva mai jos de locul unde se aflau: un taluz fără vegetaţie, acoperit cu pietre de rîu. Şinele de fier licăreau scurt atunci, două linii metalice, paralele, pierzîndu-se sub cerul negru. Mareş zări de cîteva ori cabina de lemn a sentinelei şi gardul depozitului de lemne ce ajuta la camuflarea postului antiaerian: un ţarc aproape rotund scobit în malul de lut, un fel de groapă cu un diametru de circa 15 metri, cu parapete acoperite de saci de nisip. Ţevile tunurilor nu se vedeau, le acoperea întunericul. In jurul lor, din loc în loc, cu oglinzile abia licărind către stele, stăteau reflectoarele, cinci sau şase legate cu nişte cabluri de Dodge-urile pentru autotractare. Mai către stînga aşteptau sub un şopron primitiv, sprijinit pe cîţiva stîlpi, autocamioanele armatei, părăsite acum de şoferi, încărcate cu pile de schimb şi carburanţi. Garda, după cîte ştia mecanicul, înnumăra opt soldaţi şi trebuia evitată. Odată trecuţi de cîmpul acela, ajungeau la gardul de sîrmă ghimpată şi de acolo, în spatele postului antiaerian. Alt drum nu exista. Trebuiau străbătuţi 300 metri descoperiţi, înfruntînd lumina reflectorului aşezat într-o margine şi mînuit cam cu plictiseală de un soldat şi, depăşind şi obstacolul ultim, ar fi atins liniile de triaj unde aştepta Dumitrana cu doi ceferişti care aveau să-i ajute la decuplare. Trenul german pleca imediat după miezul nopţii şi desprinderea ultimului vagon de celelalte ar fi fost bine să fie făcută imediat după pornire. Se ştia că pe platforma din spate va fi o sentinelă de care trebuiau să scape în secunda ce urma pornirii garniturii, pînă a nu apuca să dea alarma.

Mareş îşi privi ceasul. Intr-o jumătate de oră, Dumitrana avea să dea semnalul traversării cîmpului. Pînă atunci nu le rămînea altceva de făcut decît să aştepte aici, ascunşi în spatele grămezilor de pietre, ascultînd zumzăitul insectelor, scurt şi intermitent, adunate lîngă focarul oglinzilor reflectorului aprins la intervale mari: un nor verzui, mişcător, mii de puncte vii, înnebunite de lumină şi căldură, rotindu-se în acelaşi timp cît mai aproape de sticla încinsă, într-o ameţeală dulce, un zgomot prelung de aripi, rotindu-se cu viteză, vibrarea elitrelor scoţînd un ţiuit asurzitor în noapte şi domolindu-se apoi, scăzînd din intensitate cît timp se făcea din nou întuneric.

Tomulete, şoferul care-i adusese, nu mai privea înainte. Era ostenit, se întorsese cu faţa în sus, privind cerul fără stele, iar celălalt, Niculescu, numai într-o flanelă verde, lucioasă, un scampolo ros pe la coate, aştepta să-l audă pe mecanic spunîndu-i că a sosit timpul să treacă toţi trei linia ferată şi să urce într-o secundă malul de pămînt pînă în marginea cîmpului din faţă, pe o potecă abia zărită în lumina reflectorului plimbat de-a lungul şinei, dar Mareş observa liniştit, fără să scoată vreun cuvînt, drumul îngust şi prăfuit pe care trebuiau să coboare. De la un canton aflat în stînga la o sută sau o sută şi cincizeci de metri, se auzea bătaia unui semnalizator şi ţăcănitul precipitat, clar în liniştea nopţii, al TFF-ului. Trebuia să treacă un tren, încă înainte de ora fixată. Deasupra liniilor se schimbară semnalele, ochii roşii, suspendaţi de un braţ metalic, nevăzut, deveniră verzi, pietrişul sclipi jos în lumina spectrală de acvariu şi după aceea auziră gîfîitul locomotivei în depărtare.

— Nu le e frică de avioane? întrebă Tomulete cu glas leneş, căscînd.

— De ce? făcu curios Niculescu.

— Păi nu se mai astîmpără cu reflectorul ăla, îl tot plimbă încolo şi încoace...

— Şi te deranjează?

— Mi-e somn. Aş mai aţipi puţin pînă una alta...

Mareş îl privi. Şoferul se întinse mai bine cu spatele lui mare pe pietrele ascuţite, fără să arate că simte ceva.

— Se cunoaşte că toată viaţa ai dormit pe moale, zise după aceea, cu o urmă de rîs în glas.

— Nu-i aşa? Numai pe puf mă ţinea mama. Nu pot să dau de puţin pămînt, că, gata pofta de somn...

Tăcură, ascultînd apropierea trenului. Tomulete se întoarse pe burtă, cu faţa spre linia ferată.

— Tot armament, zise mecanicul după cîteva clipe, privind vagoanele de marfă încărcate cu tancuri uşoare. Lemnăria scîrţîia prelung, se auzi şuieratul osiilor şi cei trei zăriră focurile mici ale ţigărilor sentinelelor: mici umbre, cocoţate pe treptele de lemn ale vagoanelor.

Innumărară toţi în gînd, maşinal.

— 55, spuse la sfîrşit Tomulete.

— Incotro le duc? întrebă Niculescu.

— Cine ştie?

Se făcuse iar linişte. Reflectorul continua să-şi plimbe fascicolul argintiu de lumină deasupra cîmpiei sterpe.

— Cît mai e, şefule? mîrîi fără chef şoferul.

— Douăzeci de minute, răspunse Mareş.

— Crezi că o să se lase cu înghesuială? rîse Tomulete.

— Ştiu eu? De obicei, ăştia dorm, mi s-a spus că trecerea e destul de uşoară, numai să nu nimereşti în lumina reflectorului...

Niculescu, care ascultase pînă atunci, se amestecă şi el în vorbă:

— Tare aş avea chef să-i sparg ăstuia jucăria, să nu mai mă orbească.

— Tot nervos? întrebă mecanicul.

— Nu sînt nervos, dar nu-mi place să aştept aici atîta vreme.

— Ai mai fost la vreo petrecere din astea? întrebă mucalit şoferul, cam cu batjocură, dar şi cu îngăduinţă.

— Nu.

— Atunci nu te-nghesui, să ştii că nu-i ca la nuntă. Poţi să te-alegi cu cîte ceva...

Tomulete se ridicase într-un cot şi-l privea, măsurîndu-l curios.

— Eşti tînăr ca un cal pus prima dată la ham. Cît mă priveşte pe mine, eu nu te-aş fi chemat la o treabă ca asta...

— De ce? întrebă Mareş.

— Nu-l vezi? E tînăr, are încă puţin caş la gură. Şi pe urmă, îi ştiu eu pe domnişorii ăştia. Cum o să fie niţel greu, o s-o ia la fugă...

Niculescu se înveseli dintr-o dată. Nu putea să se supere pe Tomulete, pentru că îi plăcea vorba lui lată, aproape grosolană.

— După dumneata, partidul comunist, ar trebui să se bizuie numai pe şoferi.

— Să ştii dumneata, întări Tomulete convins.

Tăcură cîteva clipe, ascultînd bîzîitul îndepărtat şi surd al unui avion

— Dacă nici acum nu stinge ăsta reflectorul, e un prost, zise iar şoferul.

— N-are de ce să-l stingă. Sînt aparatele corpului antiaerian.

Se făcu iar linişte o vreme, după aceea Niculescu întrebă:

— Cît mai e ceasul?

— Mai avem zece minute, zise Mareş.

— Tare aş mai fi dormit noaptea asta, căscă şoferul, parcă-i un făcut: dacă aş sta acasă în pat, nu s-ar atinge somnul de mine; cum mă pui la treabă, mă apucă lenea, asta e, ce să-i faci...

Căzu iar pe burtă, privind lumina reflectorului care se plimba pe deasupra şinelor lucitoare

— Mă, nu te mai culci, mă, şi tu? glumi şoferul cu soldatul necunoscut aflat în dispozitivul postului antiaerian. Mă, nu ţi-o fi şi ţie, mă, somn? N-ai vrea şi tu să visezi ceva plăcut, să ne laşi dracului în pace să trecem şi să ne vedem de treabă?

Vorbele lui se pierdură în liniştea nopţii. Niculescu îl înghionti pe Mareş:

— Şi dacă nu pleacă trenul la ora fixată?

Mecanicului îi veni să rîdă auzindu-se, pentru că răspunsul lui prea semăna cu siguranţa lui Dumitrana de totdeauna:

— Nu există! La ăştia totul merge ca ceasul! Omul nostru şi-a vîrît nasul în programul lor de astăzi. La orele 24 şi 10, garnitura părăseşte staţia de triaj...

— Şi unde crezi că vor observa lipsa ultimului vagon? întrebă Tomulete.

— Poate la Ploeşti sau mai încolo, dacă are cale liberă, nu se opreşte decît mîine în zori.

— Şi?

— Şi va fi prea tîrziu. Vor da alarma chiar cei din gară, dar pînă or să ancheteze ei, noi o să fim departe...

— Uşor mai merge treaba, aşa, în teorie, dar să vedem cînd o ti să gîtuim sentinela...

Mareş clătină din cap:

— Nu e nevoie s-o gîtuim. Dacă-i dăm cu un sac de nisip în cap şi-l dezarmăm, îl luăm cu noi legat şi-l lăsăm undeva pe drum...

Se apropiase clipa semnalului. Mecanicul îşi privi încă o dată cadranul ceasului. De obicei, Dumitrana era punctual. Tăcură încordaţi. Nu se auzea decît zumzetul insectelor jucînd în lumina puternică a oglinzilor reflectorului şi, mai îndepărtat, huruitul Dodge-ului care alimenta cu curent elementul. Din gara de triaj, răsunară strident două ţiuituri scurte de sirenă.

— Gata, spuse Mareş. Sîntem aşteptaţi.

Ştiau toţi trei ce au de făcut, aşa încît nu mai schimbară multă vreme nici un cuvînt.

Mecanicul se tîrî pînă la poteca ce cobora lîngă linia ferată. Era porţiunea cel mai uşor de străbătut. Trebuia să nu facă zgomot ca să nu se alarmeze cantonierul, aşa că nu se grăbi. Il urmă Niculescu, mergînd puţin aplecat, precauţiune inutilă pentru că reflectorul îşi mutase fascicolul luminos. Tomulete sosi în curînd, gîfîind, lîngă ei. Se afla lîngă sîrmele nevăzute ale telegrafului. O ştiau auzind ţiuitul ca de greiere al telefeului.

— Pînă aici a mers bine, zise Mareş.

Trebuiau să urce malul celălalt şi de acolo începea greul. Cîmpia nu avea nici măcar gropi sau mici adîncituri. Nu se puteau folosi decît de îngrămădirile de mărăcini pînă la stivele de lemne ale depozitului de cherestea. Ajunşi acolo ar fi fost acoperiţi, ar fi putut folosi umbra lor. Suiră poteca îngustă, unul în spatele celuilalt. Mirosea a muşeţel trecut şi a cărbune, a apă scursă pe un fier încins. Din stînga bătea rar semnalul unui aparat de telegrafiat şi deasupra liniei ferate se auzi frecarea talgerelor de fier ale semaforului schimbat. Lumina roşie, un ochi rotund, mort, se prelinse pe cele două dîme strălucitoare de metal, tremurînd, vibrînd parcă sonor.

Ajunşi la marginea cîmpiei, cu tot trupul ascuns de malul de pămînt, priviră înainte. Lumina reflectorului trecu repede deasupra capetelor lor şi în clipa următoare, Niculescu sări, luînd-o la fugă spre stivele de scînduri ale depozitului de lemne. Fugea aplecat, foarte repede, o umbră neagră, topită în întunecimea nopţii. La jumătatea drumului se culcă dintr-o dată, cu o secundă înainte ca lumina argintie a reflectorului să-l prindă în fascicolul ei strălucitor. Tomulete îi şopti celuilalt:

— A scăpat!

Nu-i mai zăriră umbra şi ştiură că el a ajuns în curtea depozitului de lemne.

Tomulete stătea ghemuit, gata să plece. Ii trebuiau trei salturi pentru că era mai greoi, aşa că o porni mai încet, clătinîndu-se. Mecanicul îl urmă. Călcase parcă pe urmele celorlalţi, numai că drumul fu mai scurt. Se aruncă de două ori la pămînt şi aşteptă trecerea luminii reflectorului pe deasupra. Inainte însă de a pleca a doua oară, se întîmplă ceva de neînţeles. Rotirea luminii încetă şi fîşia argintie se opri pe taluzul de pietre pe care stătuseră înainte. Deasupra cîmpiei încremenite, aproape fără vegetaţie, vîntul stîrnise puţin praf şi, în fascicolul prelung, zumzăiau mii de insecte verzui.

— Ne-au văzut! îşi spuse Mareş. Soldaţii vor da alarma! Aşteptă ascuns după malul de pămînt, un minut sau două. O aşteptare încordată, parcă fără sfîrşit. Nu ştia ce să facă pentru că acum totul era o chestiune de minute, orice întîrziere devenea primejdioasă. Incepu să numere pentru a marca astfel secundele. Cînd ajunse la 165, lumina reflectorului se mută, nu rămăsese decît o pată rotitoare, un disc turtit de lumină, mişcîndu-se pe cerul îndepărtat. Se auzi zgomotul mic al unui cosaş care secera o tulpină. Mirosea a iarbă arsă de arşiţă, a pămînt uscat la soare şi a mărăcine trecut, un miros sălbatic de plantă necunoscută. Aşteptă încă o rotire a reflectorului, vrînd să ştie dacă într-adevăr soldatul se alarmase sau nu. Se gîndea că poate furca reflectorului se înţepenise şi că îi fusese frică degeaba. Ceilalţi îl aşteptau, nu mai putea să întîrzie. Nu-i era frică, avea chiar o energie nestăpînită în trup. Aştepta de multă vreme ocazia asta de a acţiona şi inactivitatea îl ostenise.

Fîşia de lumină trecu încă o dată pe deasupra lui. Se ridică şi începu să fugă. Simţea răcoarea aerului străbătut, căută o îngrămădire de mărăcini după care să se ascundă, gîfîia şi nu zări nimic decît linia orizontului îndepărtat. Cînd socoti că a străbătut jumătate din drum şi văzu iar fascicolul de lumină făcînd întoarcerea lui obişnuită, se aruncă la pămînt. Firele rare de iarbă pe care-şi aşternuse obrazul, se albiră. O clipă îşi ţinu răsuflarea, gîndindu-se cu spaimă că va fi zărit, dar braţul reflectorului trecu mai departe. Se ridică şi avu o clipă incertitudinea direcţiei. Reobişnuindu-se cu întunericul, desluşi grămezile albicioase de scînduri. Ajunse la timp. Incă puţin şi ar fi fost prins alergînd în fîşia reflectorului.

Tomulete îl întrebă încet, cu o îngrijorare abia ascunsă în voce:

— Cum a fost cînd ţi-a pus nătărăul ăla reflectorul în creştet?

— Atenţie! şopti Mareş în aceeaşi clipă.

Priviră curtea lungă şi întunecată. Se auzeau paşii unui om apropiindu-se. Paznicul depozitului, gîndi mecanicul. Omul fluiera nepăsător, tîrîndu-şi paşii. Se traseră după o stivă, unul lîngă altul, foarte apropiaţi, fără să mai răsufle. Se auzi o tuse de om bătrîn şi pe lîngă ei trecu după cîtva timp un bărbat mic de statură, îmbrăcat într-o haină scurtă. Il lăsară să se îndepărteze vreo zece metri şi după aceea Mareş le şopti:

— Acum după mine. Drept în faţă se află un gard de sîrmă ghimpată.

Nu alergau pentru ca să nu facă zgomot, mergeau numai grăbiţi cu paşi întinşi. Ajunseră în faţa gardului şi Niculescu apucă sîrmele cu ţepi, depărtîndu-le una de alta. Trecură apoi aplecaţi prin ele şi, ajunşi iar în cîmp, priviră spre postul antiaerian. Dîra reflectorului nu-i ajungea, rămăsese undeva mai jos.

— Aici ar trebui să fie o sentinelă, gîndi Mareş.

Ii opri pe ceilalţi şi cercetară cîmpia pustie.

— Vedeţi pe cineva? întrebă după zece secunde.

— Nu, răspunseră ceilalţi doi.

— Atunci au o sentinelă jos, lîngă linia ferată.

— De ce să aibă o sentinelă lîngă linia ferată? întrebă şoferul.

— Pentru că altfel sînt descoperiţi.

— Şi gara? mai întrebă Niculescu.

— Gara e păzită, zise mahmur Tomulete.

— Atunci?

— Atunci, îl îngînă mecanicul pe Niculescu, atunci un tren cu muniţii nu se lasă chiar aşa de capul lui. Fiţi atenţi cînd coborîţi.

La o sută de paşi sau mai puţin, se zărea o perdea de salcîmi, neagră şi foşnitoare. Puţin mai jos, într-o adîncitură, se afla staţia de triaj cu liniile ei numeroase, cu gara mică, mai mult o haltă.

— Dacă au o sentinelă aci, spuse abia auzit şoferul, de ea ar fi trebuit să aibă grijă pînă acum Dumitrana. Doar n-o s-o lase să ne întîmpine cu pîine şi cu sare...

— Ai dreptate, recunoscu mecanicul. Atunci mă duc eu înainte, voi rămîneţi aici. La o şuierătură, vă apropiaţi.

Şi fără să mai aştepte, porni înainte, scoţîndu-şi de pe spate frînghia subţire la capătul căreia se afla un sac mic umplut cu nisip. Pînă la perdeaua de salcîmi nu era prea mult. La cinci minute după asta auziră fluierătura mecanicului. Tomulete avusese dreptate. Dumitrana curăţase cu ceferiştii lui locul. Se apropiară în grabă. Ajunseră între copaci. Aci era mai întuneric. Mirosea uşor a cărbune. Nu bătea vîntul, aerul era mai rece, ca sub bolta unei clădiri de piatră. Dumitrana şi încă un necunoscut le strînseră mîna.

— Cum a fost? întrebă primul cu vocea lui uscată.

— Bine.

Se apropiară de marginea perdelei de salcîmi şi zăriră clădirea joasă a gării. In geamuri erau aşezate perdele negre de camuflaj care nu lăsau decît nişte urme galbene, subţiri în margini. O locomotivă pufăia pe şine, se auzea răsuflarea bruscă a unei pompe şi scurgerea apei pe pietrele haltei. Jos, în sala mică de aşteptare, se trezea o mulţime obosită de soldaţi. Ofiţerii începuseră să strige, glasurile lor răsunau înăbuşit pînă aici. Pe cimentul peronului băteau ţintele cizmelor, se auzea clănţănitul paturilor de arme lovite de caldarîm şi lăzile de campanie aruncate din loc în loc. Semnalizatorul ţăcănea febril, cineva trîntise o uşă, o clipă peronul fu luminat şi văzură toţi forfota soldaţilor, lucirea scurtă a armelor şi a căştilor de război.

— Sînt mulţi, spuse Mareş.

— Destui.

— Acum îi urcă în vagoane.

— Mai e cineva cu noi?

— Incă doi, zise Dumitrana, ei vor face decuplarea. Acum controlează ancorele vagoanelor.

— Cît e ceasul? întrebă Niculescu, neliniştit fără să ştie de ce.

— Douăsprezece fără cinci, îi răspunse mecanicul.

— Aţi ajuns bine, spuse de alături şi necunoscutul, un ceferist cu şapcă, pe care abia îl zăreau în întuneric.

Se auzi un semnal de locomotivă şi din nou glasurile răstite ale ofiţerilor. Jos, lîngă terasamentul aflat în întuneric licăreau luminile slabe ale unor felinare.

— In cincisprezece minute, pleacă, zise Dumitrana. Sînteţi obosiţi?

— Nu, răspunse şoferul încet, cam fără convingere.

— Vagonul e mult în urmă. Cînd o să plece, trenul o să prindă puţină viteză. O să săriţi pe treptele din faţă, ceilalţi doi vor desprinde ancorele din mers. La 300 de metri mai încolo, la prima barieră, aşteaptă cîteva motociclete cu ataş.

— Şi cantonierul? întrebă Mareş.

— E omul nostru. Vagonul se va opri mai încolo, ca să nu fie întrebat după aceea dacă n-a auzit ceva...

— Şi în caz de alarmă?

— Fuge toată lumea unde vede cu ochii. Numai că alarma nu trebuie să se dea. Vagoanele sînt păzite de către doi soldaţi, fiecare la cîte o scară...

Niculescu ascultă atent şi nu întrebă nimic.

— N-a fi mai bine să-i aruncăm din tren? spuse Tomulete.

— Nu, trebuiesc dezarmaţi, atît. Pe urmă facem ce vrem cu ei. Totul e să nu tragă vreun foc de armă în aer, pentru că s-ar putea să fie auziţi fie de cineva din tren, fie de cei din gară.

— Şi cei din vagonul dinainte?

— Vagonul acela nu e păzit pentru că acolo au bucătăria.

— Cum aţi făcut asta? se miră şoferul.

— La cuplare. Oamenii noştri au spus că nu se potrivesc legăturile.

— Or să vă dibuie.

— Nu mai au timp. Pînă vor face anchetă, Mareşalul va fi dat peste cap.

Glasul lui Dumitrana se asprise, vorbea mai tare acum fără să se mai ferească.

— Atunci crezi că... întrebă şovăitor Mareş.

— Nu ştiu cînd, oricum, foarte curînd. Conducătorii partidului sînt în libertate. Aşteptăm numai semnalul.

— Ce zici? rîse încet Tomulete, cînd îţi spuneam eu! N-apuc să-mi fie şi mie odată somn, că uite ce mi se întîmplă...

Jos, lîngă terasament, sclipi un felinar cu lumină roşie.

— Semnalul, zise Dumitrana. Acum, atenţie. Coborîţi lîngă şine. Alergaţi bine?

— Destul de bine.

— Trenul va porni destul de încet. Duce greutate mare. Sîntem patru pentru asta. Doi la scara din faţă, eu şi cu Mareş la spate. Ceilalţi vor face altceva. Trebuie să dureze exact două minute şi mai ales să nu se facă zgomot. De altfel, totul e aranjat. In momentul în care trenul pleacă, la o locomotivă se va defecta o sirenă, să nu vă speriaţi. Se întîmplă des. Dacă ţine mai mult de trei minute, înseamnă că s-a dat alarma în gară. Vagonul trebuie spart imediat, oamenii mei au cîte o rangă la ei. Cînd ajungem dincolo de barieră, trebuie să putem să aruncăm armele în motocicletele care ne aşteaptă. Nu putem lua prea multe, cîte vor încăpea în ataşele lor. Voi vă întoarceţi pe acelaşi drum, la maşina cu care aţi venit, s-a înţeles?

— S-a înţeles.

Coborîră. Zgomotele gării se potoliseră. Se auzea numai ţăcănitul aparatului de telegrafiat, anunţînd staţiunii următoare plecarea garniturii. Priviră şinele de fier pe care aluneca lumina slabă a felinarelor de manevră. La un ac pocniră talgerele de fier ale semafoarelor şi o uşă se deschise luminînd o clipă pietrele lustruite ale peronului. Se auzeau glasurile soldaţilor germani. La vagoanele din faţă se înfiripase o melodie, cîteva versuri, frînte, spuse cu glas răguşit.

— O să vedeţi voi Lily Marlen, mîrîi Niculescu, întărîtat fără motiv.

Sirena locomotivei anunţa plecarea.

— Sînt punctuali, spuse Mareş, privindu-şi ceasornicul.

— Ce-i al lor, e-al lor!

Se apropiară de tren, ocrotiţi de întuneric, patru umbre pînditoare. Garnitura se puse în mişcare, lent, scîrţîind din lemnărie. Mecanicul privi locomotiva şi vagoanele de clasă cu luminile stinse. La ferestre stăteau ofiţeri şi soldaţi, fumînd tăcuţi, cu ochii spre locul unde se aflau, fără să-i vadă. Cîntecul se auzi tot mai stins. Mareş număra în gînd vagoanele. La al şaisprezecelea se alarmă, dar văzu coşul vagonului bucătărie. Era precedat de patru alte vagoane închise ermetic. Pe scară fumau soldaţi cu armele între cizme. Garnitura luase puţină viteză, se auzea zăngănitul legăturilor şi ciocnirea uşoară a tampoanelor. In clipa următoare auziră sirena unei locomotive din apropiere. Totul fusese calculat milimetric de către ceferişti. Dumitrana le făcu semn:

— Gata!

Tomulete şi cu Niculescu alergară la început pe lîngă tren, tot în întuneric, aproape de sîrmele joase de telegraf, auzindu-le încă cum ţiuie subţire, apoi simţiră că drumul se îngustează. Trecură de felinarele roşii ale încrucişării a două şine, unde roţile trenului scoteau nişte pocnete ca de artificii. Pietrele ascuţite ale terasamentului le încurcau alergarea. Vagoanele începură să fugă mai repede. Alergau unul în spatele celuilalt, potrivindu-şi paşii. Mareş şi cu Dumitrana rămăseseră puţin mai în urmă, bătînd paşii pe loc. Se mai auzea ţipătul sirenei, un şuierat violent şi se gîndiră toţi pa tru în acelaşi timp că minutele convenite nu trecuseră. Pe treptele ultimului vagon se aflau doi soldaţi.

Mareş privi puţin în spate şi văzu alte două umbre, fugind. Işi pregăti sacul de nisip, scurtîndu-i frînghia, şi cînd zări chipul neamţului alarmat, începu să strige:

— Kamerad! Kamerad!

Sentinela nu pricepea nimic. Stătea încă pe ultima treaptă, pregătindu-se să se ridice în picioare pentru ca să-şi scoată pistolul automat de la gît. Dumitrana nu-l lăsă. Se agăţă de bara de fier şi urmat de mecanic se prăbuşi peste el, lovindu-l cu sete. Il dezarmară rupîndu-i cureaua armei. Soldatul se uita îngrozit la ei, nepricepînd nimic. Mareş îi vîrî o batistă în gură şi-i legă mîinile cu frînghia sacului de nisip. Nu se auzea decît vîjîitul unor plopi pe lîngă care garnitura trecea în viteză. Dumitrana se uită afară, strigînd ceva lui Niculescu. Şoferul îi făcea semne cu mîna, ceea ce însemna că terminaseră şi cu sentinela de la capătul celălalt al vagonului. Mareş văzu după aceea pe cei doi ceferişti care-i urmaseră, făcînd decuplarea în armonica de pînză gudronată care lega ultimul vagon de vagonul bucătărie. Ancorele fuseseră desprinse şi în curînd îşi dădură seama că cele două platforme se desprind una de alta. Cei doi ceferişti săriră lîngă ei.

— S-a făcut, spuse necunoscutul care-l întîmpinase cu Dumitrana.

Era asudat şi îşi ştergea fruntea cu dosul palmei.

Vagonul în care se aflau continua să plutească lin pe şine.

Al doilea ceferist, un macagiu plin de cărbune pe faţă, se uita la soldatul legat, clătinînd din cap cu o mirare comică:

— De, mă, nene, aşa-i la război!

Scosese o rangă scurtă şi îl întrebă pe celălalt:

— Incepem?

— Acum, îi potoli Dumitrana.

Platforma îngustă nu le dădea voie să facă prea multe mişcări. Nu mai puteau să aştepte. Mareş se strecură pe treapta lungă şi îngustă care ducea la uşa metalică de la mijloc a vagonului de mesagerie, dincolo de care se aflau armele. Cei doi ceferişti îl urmară. Viteza vagonului descreşcuse. Trecură lent prin faţa cantonului. Dumitrana văzu un felinar făcîndu-le semne. Dincolo de bariera de lemn se aprinseră scurt trei faruri de motocicletă. In spatele lor, pe şosea, nu se vedea decît un nor de praf, ridicat de curentul produs de garnitura ce se îndepărtase. Nu mai merseră decît cinci sau şase metri pentru că pe şine fusese aşezat un drug de fier. Roţile îl turtiră, tîrîndu-l cîtva timp. Se auzea numai un scîrşnet metalic prelung. Cele trei motociclete se apropiară pe un drum prăfos, paralel. Din ele săriră trei necunoscuţi.

— Duceţi sentinelele, le zise Dumitrana scurt. Numai unul dintre voi. Aruncaţi-i în ataş şi duceţi-i cît mai departe de locul acesta

Niculescu şi cu Tomulete îi cărară pe cei doi soldaţi legaţi fedeleş şi, ajutaţi de către unul dintre ceferişti, îi aruncară într-un ataş. Motocicleta porni în goană pe drumul necunoscut de ţară.

— Repede, deschideţi uşile! porunci Mareş. Nu-i timp de pierdut!

Ceferiştii loviră cu drugii lor de fier lacătul vagonului.

— Vedeţi dacă nu e cineva înăuntru...

Dumitrana păşi primul în întuneric, ţinînd cu o mînă arma luată de la o sentinelă. Unul din cei doi motociclişti, scoase o lanternă şi lumină pereţii de lemn. Pe podele se aflau, aruncate în dezordine, aproape cinci sute de puşti ZB, noi-nouţe, unse bine şi o grămadă de pistoale Diemüller-Buch şi Bereta. Ataşurile motocicletelor fură umplute la repezeală cu arme. Nu încăpeau prea multe. Tomulete, împreună cu Niculescu, cărară două lăzi de cartuşe, aruncate într-un colţ. Lanterna motociclistului descoperi o stivă de maşini de scris, toate în cutii metalice, abia sticlind în lumina săracă.

— Nu luăm şi o maşină de scris? întrebă şoferul. Poate o să avem nevoie.

Mareş rîse înveselit:

— Nu-i rea ideea!

Apoi se încruntă dintr-o dată:

— Sau mai bine lăsaţi-le, acum ne trebuie cît mai multe arme. Ia vedeţi cîte pistoale mai încap în ataş.

Se auzi păcănitul motocicletei care se întorcea, fără cei doi nemţi.

— I-am lăsat într-un lan, legaţi unul de altul, zise motociclistul. Pînă mîine de dimineaţă, cred că nu-i va găsi nimeni.

Umplură şi cel de-al treilea ataş, grăbiţi. Dumitrana pîndea într-o parte semnalele cantonierului. Pe şosea nu se ivise nici un automobil. In jur nu era decît noaptea, o noapte plină de vînt, întunecoasă, fără stele. In depărtare se auzea rumoarea gării de triaj, un amestec de semnale de locomotive şi şuieratul vagoanelor în manevră.

— Gata, zise cineva.

— Retragerea, porunci Dumitrana. Mareş!

Mecanicul se apropie.

— Drumul e liber. Ocoliţi corpul de gardă de la postul antiaerian. Nu e momentul să fiţi prinşi tocmai acum. Eu am să apuc pe alt drum. Ştii cînd ne vedem şi unde...

— Ştiu.

— Atunci, drum bun... Aveţi o maşină, nu-i aşa?

— Da.

Se salutară în tăcere şi se împrăştiară. Cei trei urcară iar malul de pămînt. Erau la aproape patru sute de metri de gară şi căutară o potecă cît mai departe de bătaia reflectorului. Mergeau tăcuţi, obosiţi. După un timp, înainte de a începe traversarea locului deschis, culcaţi unul lîngă altul în iarba rară, pe pămîntul tare şi sălbatic, stătură cîteva minute, umăr lîngă umăr.

— Cum a fost? întrebă şoferul pe Niculescu.

— Un fleac, făcu acesta lăudaros.

— Cred şi eu. Unde-i organizare...

— Nemţii ăia parcă erau nişte oui de găină...

— Puteau să fie şi mai ai dracului, dar se pare că s-au cam săturat şi ei de război...

Mareş nu-l asculta. Trăgea cu urechea spre gară, aşteptînd să audă alarma. Nu se auzea nimic.

— Trecem? întrebă şoferul. Mi-e un somn!

Priviră curtea depozitului de cherestea pe care o ocoliseră.

— Ce-i facem cu nărodul ăsta cu reflectorul? întrebă cu o disperare comică Tomulete, că nu se mai astîmpără.

Şi după aceea se rugă de cineva necunoscut, aflat în spatele lentilei reflectorului:

— Mai stai, mă neică, odată, că ţi-o ajunge...

Mareş îl privi pe Niculescu. Tînărul rontăia un fir uscat de iarbă cu o nepăsare curioasă.

— Trecem?

— Trecem, dar tare i-aş mai sparge jucăria ăstuia!

Rîseră toţi trei, parcă înţeleşi, cu bucuria nemărturisită a celor care au dus la capăt o treabă grea.

Eugen Barbu

Fragment din romanul
„ŞOSEAUA NORDULUI"

Ilustraţie de GETA BRĂTESCU

REVOLUŢIE

I.

In ziua aceea nimeni n-a dormit
aşa cum nu se doarme
în casa unde zace un mort, —
dricarii vorbesc pe şoptite
potrivind giulgiul cu mîini murdare
vecinii închid încet ferestrele
iar cei din casă
umblă ca fantomele,
cu feţe palide şi trase
pînă cînd se aude
ciocanul care bate cuiele sicriului
cînd nimic nu mai e de făcut...

In ziua aceea
nimeni n-a dormit
in casele bogate din întreaga lume.

II.

In ziua aceea nimeni n-a dormit
aşa cum nu se doarme
în casa unde se aşteaptă o naştere —
moaşa se spală pe mîini vorbind tare
vecinii aduc pe buzele lor surîzătoare
un sfat cald
iar viitorul tată
pipăie stofa buzunarului drept
unde zornăie uşor primul cadou: sunătoarea
pînă cînd se aude
primul ţipăt al noului născut.

In ziua aceea
nimeni n-a dormit
în cartierele muncitoreşti din întreaga lume.

Dimos Rendis

TAIVAN

Din cîlţi şi din cîrpe, momîie,
Proptită-n picioare,
Au ridicat yankeii în Taivan
O sperietoare:
„Cian Kai-şi & Company
Bortă de guzgani,
Agentură de livrare către-americani".

Din Taivan ameninţă iar
Sperietoarea,
Rotindu-şi mereu braţele,
Gesticulînd grotesc,
Spre aşezările milenare
Ale pămîntului chinezesc:
Dar de-acolo drept răspuns
Ii săgetează

Fîlfîind peste oraşe,
Peste ţarini mănoase şi case,
Steagurile de purpură
Ale revoluţiei victorioase;
Ii săgetează
Dispreţul şi ura oamenilor Chinei Populare
Şi cuvîntul lor acuzator:
„Trădare"!

Sperietoarea strategilor de la Casa Albă
Infăşurată protectorilor în drapelul cu stele
Poate face în voie oricîte schime:
Ea nu mai sperie astăzi pe nime
Pe nime nu mai poate să înşele!

Vlaicu Bîrna

RĂDĂCINILE

CAP. XL

PATRU FEŢE CUCUIETE

Arno Pelican chemă un om de serviciu, îi ceru colecţiile ziarelor din Capitală şi, plin de rîvnă, se apucă să citească informaţiile şi reportajele care apăruseră în legătură cu „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan". Îi păru rău că, din îngîmfare sau din lene, îşi desconsiderase confraţii şi nu le citise, la zi, reportajele. Cîţiva dintre ei dovediseră cu această ocazie nu numai talent ci şi inteligenţă. Îşi făgădui să se îndrepte. Pe urmă zîmbi. Fu sigur că nu se va îndrepta. Calul bătrîn nu mai poate învăţa să meargă în buiestru.

Prin faţa rău-famatului judecător de instrucţie Tretin trecuseră, zi şi noapte, o sumedenie de informatori. Pe unii îi chemase, cu citaţie, judele. Alţii, cum era Călăraşu, veniseră din iniţiativă proprie. Reporterul Uraganului îşi notă cîteva nume în carneţel. Între timp se făcuse dimineaţă. Ceaţă deasă, alburie, învăluia oraşul. O luă pe Sărindar, în sus, către Calea Victoriei. Deşi înainte de a părăsi redacţia îşi ştersese cu grijă ochelarii, abia vedea la doi-trei paşi în jur. Cîţiva trecători, probabil funcţionari care se grăbeau să nu ajungă la serviciu după ridicarea condicii, se izbiră de el şi-şi văzură mai departe de drum, fără ca măcar să se întoarcă şi să-şi ceară scuze. O femeie voinică, în care recunoscu pe casieriţa de la „Mica publicitate" a ziarului rival Globul, îl lovi cu pieptul. În clipa izbiturii, care era cît pe-aci să-l dea peste cap, simţi sînii mari şi pietroşi ai femeii. Contactul nedorit, şi care dură numai o secundă, îl scoase din fire. Uită că e om umblat prin lume şi bine crescut şi-i strigă:

— Eşti chioară, cucoană?

— Nu sînt chioară, — îi răspunse femeia rîzînd — sînt grăbită, domnule Pelican.

Răspunsul îi plăcu. Îi plăcu şi faptul că femeia nu se supărase.

— Scuză-mă, domnişoară.

Femeia voinică nu-l auzi şi nu-i răspunse. Pelican întoarse capul după ea şi o văzu aproape alergînd. La Globul întîrzierea era pedepsită cu reţinerea din salariu. Înţelese graba casieriţei şi merse mai departe, ferindu-se să nu se mai lovească şi de alţi trecători sau să mai fie lovit. Ajunse în Calea Victoriei şi îşi dădu seama că noaptea nedormită îl flămînzise. Trecu strada pe care circulaţia intensă încă nu începuse şi intră la Capşa, în cafenea.

Cafeneaua — care fusese cîndva a boierimii celei mai moţate, unde se alcătuise lista multor guverne şi se pusese la cale căderea lor — după primul război mondial, decăzuse. Devenise un local pe care-l frecventează scriitori şi ziarişti, pictori şi muzicieni, pensionari şi politicieni de mîna treia. Pelican o găsi aproape goală. La marea masă din fund, rezervată maeştrilor, veniseră numai doi clienţi: poetul cu capul rotund, Alexandru Obedenaru şi romancierul Corneliu Moldovanu. Citeau, tăcuţi, ziarele. Într-un colţ, ascuns parcă, îşi legumea şvarţul fierbinte publicistul Ilion Căpuşă — un om înalt, osos, negricios, cu cap de mort, profund dezagreabil, pe care mulţi îl ocoleau. Pelican nu izbuti să-şi ferească ochii de privirile lui Căpuşă, îi dădu bună-dimineaţa şi se aşeză cît mai departe de el. Veni un chelner, îl salută şi-i luă comanda: o cafea cu lapte, pîine, unt, două ouă la pahar. În aşteptarea micului dejun comandat, începu să răsfoiască ziarele de dimineaţă. Se opri, cum era şi firesc, asupra coloanelor în care se aduceau noi şi senzaţionale amănunte în „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan", care era la ordinea zilei. Nu apucă să se adîncească în lectură cînd auzi, lîngă el, vocea răguşită, care trăda o veche boală de gît, necăutată la timp, a lui Ilion Căpuşă:

— Citeşte ziarele! Abia te-ai trezit din somn şi citeşti ziarele!... Crima!... Te pasionează crima lui Drugan!...

Pelican, ştiind că acum nu mai are cum să scape de Căpuşă, împinse, resemnat, foile pe masa vecină.

— De ce n-aş citi ziarele? Şi de ce nu m-ar pasiona crima lui Drugan? Toată lumea citeşte ziarele şi pe toată lumea o pasionează crima bancherului. De ce nu m-ar pasiona şi pe mine?

Ilion Căpuşă, care i se aşezase alături, fuma şi privea undeva, departe, în gol. Nu-i răspunse la întrebare ci zise cu invidie şi cu duşmănie:

— Voi, ăştia de la Uraganul, aţi dat lovitura, i-aţi luat apărarea lui Drugan. Dacă aş fi avut ziarul meu şi eu l-aş fi apărat pe Drugan.

— Eşti convins de nevinovăţia lui?

— Nu. Personal cred că Drugan a făptuit crima. Însă... însă l-aş fi apărat pe Drugan ca să-i fac sînge rău Buzatului.

— Numai pentru atît?

— Poate că aş mai fi avut în vedere şi altceva.

Chelnerul îi aduse gustarea. Lui Pelican i se redeşteptă foamea şi începu să mănînce grăbit, ca un soldat după luptă. Îşi aminti de vremea nu prea depărtată cînd era soldat în legiunea străină din Africa. Căzu în visare. De cînd se întorsese în ţară, i se întîmpla adeseori să cadă în visare. Ridică ochii şi privi prin fereastra largă Calea Victoriei. Nu văzu însă ceaţa deasă şi alburie ci nisipurile galben-roşcate ale pustiului. Acum, îşi spuse în gînd, acum am să văd în zarea tremurătoare siluete înalte şi subţiri de palmieri. Apoi o să văd cămilele şi-o să mai văd şi băştinaşi risipiţi în trăgători şi venind spre mine... Însă nu apucă să mai vadă nimic. Alături de el, Ilion Căpuşă rîgîi, ca un om care din lăcomie a mîncat peste măsură de mult, pe urmă spuse brutal:

— Mănînci... Ouă, cafea cu lapte, pîine cu unt... Ca boierii...

Iritat, Pelican îl întrebă:

— Ai vrea să nu mănînc?

— Nu. Crapă. Îndoapă-te. Dar gîndeşte-te şi la alţii.

— La care „alţii"?

— La mine, de pildă.

— Am crezut că ai mîncat

— Am luat numai un şvarţ. Pe stomacul gol. Şi nici pe acela n-am avut cu ce-l plăti.

— De ce?

— Eu nu scriu la Uraganul. N-am leafă. Nu-l apăr pe Drugan...

Arno Pelican avea inimă bună şi mînă spartă. Spuse cu blajinătate:

— Nu e nevoie să mă indispui, dragă Căpuşă. Am lucrat toată noaptea. Cruţă-mă. Cruţă-mă şi comandă tot ce-ţi pofteşte inima.

— Plăteşti?

— Odată ce te invit...

Ilion Căpuşă tăcu un timp. Apoi spuse repezit şi duşmănos:

— Te cred. Îţi convine. „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" îi rentează nu numai lui Butaru ci şi slugilor lui Butaru. Iar tu... Ce eşti tu decît sluga lui Butaru? Joci cum îţi cîntă zgîitul de Butaru.

— Ascultă, Căpuşă...

— Ascult.

— De ce ţii să fii dezagreabil cu orice chip?

— Caracterul. Aşa mi-e caracterul.

— Şi nu crezi c-ar trebui să-ţi dai osteneala să ţi-l schimbi?

— Cîtuşi de puţin.

— De ce? Ai timp.

— Nu mai am.

Lungi gîtul ca Pelican să i-l vadă mai bine şi adăugă:

— Mor tînăr. Nu mai am de trăit decît un an, cel mult doi. Aşa că o să continuu să fiu dezagreabil pînă la sfîrşit.

— Eu nu mă supăr. Am cunoscut în viaţă oameni şi mai infecţi decît tine. S-ar putea însă să întîlneşti şi oameni mai puţin răbdători.

— Am şi întîlnit.

— Şi nu ţi-au dat palme?

— Ba mi-au dat. Dar eu prefer să primesc din cînd în cînd palme decît să-mi schimb caracterul. Gîndeşte-te şi tu: Căpuşă fără caracterul lui, Căpuşă n-ar mai fi Căpuşă.

— Poate că ai şi tu dreptate, în felul tău.

— Am, Pelicane. Caracterul acesta m-a ţinut la suprafaţă. Sînt perfect conştient că persoana mea e dezagreabilă. Mă duc la unul şi-i cer bani. Îmi dă ca să nu mă mai vadă. Îi e scîrbă omului să mă vadă.

Chelnerul se învîrtea pe lîngă ei şi trăgea cu urechea. Pelican îi spuse să ia o comandă de la Căpuşă.

Publicistul cu cap de mort, harţăgos şi cîinos, comandă friptură de curcan rece, brînzeturi de import, fructe exotice, un litru de vin franţuzesc, prăjituri, filtru şi imediat ce fu servit începu să mănînce cu poftă de lup.

Pelican, mulţumit că, în sfîrşit, e lăsat în pace, luă iarăşi ziarele să le răsfoiască. Întîrzie asupra telegramelor externe. Frontul franco-german dormea înţepenit. Aviaţia engleză arunca asupra Germaniei manifeste. În Polonia se ridicaseră spînzurători. În Cehoslovacia muncitorii erau adunaţi, încărcaţi în vagoane şi trimişi să lucreze în uzinele germane. Comuniştii organizau rezistenţa. Sabotajele se înmulţeau. Se înmulţea şi numărul comuniştilor arestaţi şi executaţi. În extremul orient trupele japoneze pătrundeau tot mai adînc în China. Iar imensa Chină le măcina şi le înghiţea.

După ce mîncă, Ilion Căpuşă rîgîi din nou şi îi spuse lui Pelican:

— Acum trebuie să mă atingi şi cu o sută de lei. Să am pînă diseară de şvarţuri şi de ţigări. Nu aş mai vrea să fac pe ziua de azi şi altă victimă.

Pelican, mulţumind în gînd lui Dumnezeu că scapă ieftin, scoase suta şi i-o întinse. Căpuşă o privi, o chiti şi o băgă în buzunar, apoi se uită crunt la Pelican, de parcă ar fi vrut să-l ia la bătaie. La bătaie nu-l luă, însă îi reproşă cu asprime:

— Tot meschin ai rămas, Pelicane. Te-ai molipsit de la Butaru.

— De ce am rămas meschin, mă, Căpuşă?

— Cum „de ce"? N-ai înţeles?

— Nu.

— Ţi-am cerut o sută de lei.

— Ţi-am dat-o fără să ezit.

— Trebuia să-mi dai cel puţin două. De ce nu mi-ai dat? Zgîrcilă!...

— Pentru un motiv foarte simplu: n-am.

— Cum n-ai?

— N-am decît pentru plata consumaţiei şi pentru încă două-trei cutii de ţigări.

— Nu mă păcăleşti?

— N-aş avea de ce să te păcălesc.

— Pe cuvîntul tău de onoare?

— Pe cuvîntul meu de onoare.

Ilion Căpuşă făcu un cap scîrbit, chemă chelnerul şi-i porunci, ca un boier parşiv şi greţos:

— Nota, Nicule...

Chelnerul spuse:

— Domnul Pelican plăteşte.

— Nota! se răsti Căpuşă. Ţi-am spus să-mi aduci nota. Trebuie să-mi aduci nota fără explicaţii... V-aţi îmbogăţit din bacşişurile noastre şi v-aţi măgărit.

Chelnerul voi să riposteze. Pelican îi făcu semn cu capul să se lase păgubaş. Căpuşă observă şi se răsti:

— Ai ceva de zis?

— Nu, domnule. Deviza casei noastre este că domnul client are totdeauna dreptate. Dumneata eşti clientul casei noastre.

Plecă bombănind şi aduse nota pe care erau trecute consumaţia lui Pelican şi consumaţia lui Căpuşă. Publicistul cu cap galben de mort o examină în fugă, scoase o hîrtie de o mie de lei şi i-o întinse chelnerului. Acesta se duse la casă, achită şi se întoarse cu restul pe farfurie. Căpuşă îi dete un pol bacşiş, vîrî cîteva bancnote în buzunar şi-i întinse lui Pelican o hîrtie roşcată de cinci sute. Pelican se miră:

— Pentru ce? Nu ţi-am cerut.

— Mi-ai mărturisit pe cuvînt de onoare că n-ai bani. Scrii la Uraganul şi n-ai bani! Îl slujeşti pe Butaru şi n-ai bani! Îl aperi pe bancherul Drugan şi n-ai bani! Eşti un nătărău, Pelicane. Iar eu nu iau bani de la nătărăi nici măcar cu împrumut. Aşa să ştii. Eu, cu toate că şomez şi n-am unde să scriu, dau bani nătărăilor. Eu nu sînt sluga nimănui. Eu sînt un ziarist independent. Eu scriu numai ce vreau eu. Şi cînd vreau eu. Păcat că nu am un jurnal al meu. Dar o să am Pelicane... Şi atunci o să vedeţi voi ce ziar o să scot. O să vă arăt eu ce înseamnă un ziar independent...

— Parcă te lăudai că o să mori, că nu mai ai decît un an-doi de trăit.

— Un an, doi! Destul ca să scot şi să lansez un ziar.

Pelican îi înapoie bancnota:

— Nu-mi trebuie. Păstrează-ţi-o.

Ilion Căpuşă se supără de-a binelea:

— Dacă n-o iei, te înjur, iar dacă după ce te înjur tot n-o iei, te bat măr, aci, în văzul tuturor.

Pelican ridică din umeri şi puse hîrtia în buzunar.

— Dacă ţii cu orice preţ...

Între timp cafeneaua se umpluse de lume şi zumzăia ca un stup uriaş. Fumul acru se îngroşase de puteai să-l tai în felii. Căpuşă se înghesui în Pelican şi-l întrebă încet:

— Spune-mi drept, colega, cu ce te alegi tu din afacerea asta?

— Din care afacere?

— Nu te prosti! Din „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan"?

— Cum cu ce mă aleg? Sînt reporter la Uraganul. Patronul mi-a ordonat să scriu reportaje despre această afacere.

— Şi tu?

— Le scriu. Ce pot să fac altceva?

— Se vede treaba că pe acolo pe unde ai fost, cu legiunea străină, te-a bătut cam prea mult soarele la cap.

— De ce crezi că m-a bătut cam prea mult soarele la cap?

— Pentru că ai rămas într-o ureche. În „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" orice prostănac care ţine un condei în mînă are prilejul să se umple de bani.

— Cine dă banii?

— Mai bine m-ai întreba cine nu dă. Uite, să-ţi explic: dacă vrei să scrii — cum de altfel ai şi făcut-o pînă mai alaltăieri — că Drugan e vinovat de crimă şi de celelalte, poţi stoarce parale de la palat prin intermediul lui Sîmburaş. Ai priceput?

— Am priceput. Însă nu am de gînd să iau bani de la un om atît de murdar ca Sîmburaş...

Ilion Căpuşă rîse şi Pelican îi văzu dinţii mari şi galbeni peste care nu trecuse niciodată periuţa. Căpuşă dormea în pijama de mătase, se tundea şi se bărbierea la „Ionică", însă cu pasta şi cu peria de dinţi nu se obişnuise. Publicistul cu cap galben, de mort, izbucni:

— Idiotule!... Numai oamenii murdari dau bani. Cei cinstiţi nu au pentru ce să dea. Acum ai priceput?

— Am priceput, spuse Pelican.

Bucuros, ca un profesor care bagă de seamă că elevii încep să-i înveţe lecţiile, Căpuşă continuă:

— Iară dacă încerci să-i iei apărarea lui Drugan, cum văd de altfel că şi faci, poţi ridica bani grei de la tînărul Drugan, fratele bancherului. Locuieşte în strada Clemenţei, la numărul 13. Primeşte seara...

— Şi pentru ce îmi spui tu mie toate acestea?

— Pentru că acum m-am convins şi eu că eşti cel mai mare nătărău din presa bucureşteană. Eşti pur şi simplu idiot, Pelicane.

— Mi-ai mai spus-o.

— Ţi-am mai spus-o. Acuma ţi-o repet, ca să-ţi intre bine în cap. Îl aperi pe gratis pe bancherul asasin. Dacă nu te poţi înţelege direct cu fratele bancherului, cel puţin cere-i lui Butaru să-ţi dea o parte din ce a luat sau din ce o să ia el de la oamenii bancherului Drugan.

— Din banii intraţi în buzunarele lui Butaru nu vede nimeni, niciodată, un cinci.

— Atunci caută şi aranjează-ţi singur ploile, băiete...

Chemă iarăşi chelnerul şi ceru să mai aducă un şvarţ şi un pachet de ţigări englezeşti Craven.

— Te-ai boierit, Căpuşă...

— De ce să nu mă boieresc?

Chelnerul Nicu îi aduse numaidecît şvarţul şi o cutie lată şi elegantă, de metal. Publicistul cu cap galben, de mort, scoase din buzunar încă o hîrtie de o mie de lei, nou-nouţă.

— Opreşte-ţi un pol bacşiş, Nicule, şi adu-mi restul.

Arno Pelican surîse şi zise:

— Văd că te joci cu miile.

Rîse şi Căpuşă. Pelican îi văzu iarăşi dinţii mari, galbeni şi rari şi se cutremură de greaţă. Căpuşă îi arătă un teanc de bancnote de o mie, toate noi. Spuse:

— „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan". N-ai văzut Ştirea de azi? Il atac sîngeros pe Drugan. M-am aranjat cu cuconul Sîmburaş.

— Parcă ziceai că...

— Ziceam!... Voiam să te încerc, neghiobule.

— Îţi plac cam prea mult banii, Căpuşă.

— Aş. Nu-mi plac de loc. Cum am bani, cum îi cheltui.

Numele care îl obseda cel mai mult pe reporter nu era nici acela, straniu, al lui Zeno Zadig, şi nici al lui Carlo Ciutacu, fiul baronului din Vasile Lascăr, ci numele portarului de noapte de la blocul în care trăise şi murise actriţa de la Colos. Cine era Călăraşu? Pentru care motiv se prezentase, din proprie iniţiativă, la instrucţie? Tînărul care îi ceruse să-i deschidă poarta blocului, la ora 3 noaptea, exista sau nu? Călăraşu voise să-l ajute pe judecătorul de instrucţie Tretin, sau să-l deruteze? Ce interes ar fi avut să-l ajute pe judele instructor? Şi ce interes să-l deruteze? Poate că era un simplu maniac care urmărea să iasă din anonimat. Totdeauna, în cazuri de crime pasionale, apăreau asemenea maniaci care derutau şi încurcau cercetările. Apăruseră şi acum cîţiva. Lui Pelican, cel mai interesant i se păru Călăraşu. Se spunea că el ar mai fi ajutat justiţia să dea de urmele unui individ care asasinase o ghicitoare la Obor. Era adevărată această afirmaţie care apăruse în unele ziare, sau nu? Pelican se hotărî să limpezească şi această chestiune.

Trebuia să stea imediat de vorbă cu

Călăraşu. Dacă izbutea, ar fi avut destul material pentru unul sau chiar pentru mai multe reportaje. Dar cum să capete încrederea portarului? Probabil că-l mai căutaseră şi alţi reporteri, de la alte ziare.

Pelican locuia la numai cîţiva paşi de Capşa. Odaia lui, cu baie şi antreu, de sub acoperişul casei Frascatti, era destul de incomodă. Zgomotul Căii Victoriei ajungea pînă sus şi-i tulbura somnul. Însă era aproape de redacţie, la numai cîteva sute de metri. Era aproape şi de restaurante şi de cafenele, iar pînă la bodega preferată ajungea, pe timpul cel mai urît, în mai puţin de cinci minute. Nu avea nevoie să-şi piardă vremea cu tramvaiele şi nici să cheltuiască cu taximetrele.

Intră în bloc şi vru să ia liftul. Îl găsi închis. Pe cartonaşul agăţat de clanţă citi: „defect".

Urcă scările încet, ţinîndu-se cu mîna de balustradă. La fiecare etaj se opri şi răsuflă greu. Îşi spuse:

— Inima! Consecinţele celor patru ani de legiune străină. Într-o zi, inima o să mă lase. Femeia care face curat o să mă găsească mort. Butaru o să uite că l-am servit. Au să mă ducă la morgă. Apoi, după ce mă vor ţine o vreme în spirt, mă vor da studenţilor pentru disecţie. Se vor mira de cîte urme de gloanţe vor găsi pe trupul meu...

Ajuns în odaia lui, descuie o lădiţă veche şi începu să cotrobăie prin ea. N-avu mult de cotrobăit. Luă un plic burticos, îl puse în buzunarul paltonului, încuie uşa scundă şi pogorî scările. Portarul sta de vorbă în ghereta lui cu o fată de serviciu de la Teatrul Cărăbuş care, în timpul iernii, da spectacole în sala Frascatti. Văzîndu-l pe reporter, îl salută. Pelican îi răspunse şi se opri:

— Domnule Gabor, aş vrea să te rog ceva. Între patru ochi.

Fata plecă.

— Nu vreau să vă deranjez. Mă întorc mai tîrziu...

Reporterul observă că întrerupsese o idilă şi regretă. Nu-i făcuse niciodată vreun serviciu lui Gabor şi acum îl lipsea de o bucurie. Portarul Gabor se uită cu jind după pulpele groase şi roşii ale fetei. Apoi, după ce fata dispăru, spuse:

— Vă stau la dispoziţie, domnule Pelican. Cu ce vă pot fi de folos?

— Aş vrea să-ţi cer un serviciu. Bineînţeles, dacă va fi posibil.

— Cu plăcere, domnule Pelican. Ce doriţi?

— Domnule Gabor, nu cumva îl cunoşti dumneata pe domnul Călăraşu, portarul de la blocul din Piaţa C. A. Rosetti, unde s-a comis asasinatul despre care vuieşte ţara?

— Pe Călăraşu? Cum să nu-l cunosc! Sîntem prieteni. Acum cîţiva ani am fost amîndoi în serviciu la „Creditul minier"...

— Ai putea să mă însoţeşti pînă în piaţa Rosetti şi să-mi faci cunoştinţă cu Călăraşu?

— Acum?

— Chiar acum. Am urgentă nevoie de Călăraşu.

— A!... Înţeleg, spuse Gabor. Îl căutaţi în chestia aceea, cu bancherul care şi-a otrăvit ţiitoarea...

— Ai ghicit...

— Numaidecît. Să caut pe cineva să-mi ţină locul.

Dispăru pentru cîteva minute şi se întoarse însoţit de un bărbat gros, butucănos, smolit. Pelican recunoscu în butucănos pe Rizea, mecanicul de la calorifer.

— Ţine-mi locul o jumătate de oră. Pînă mă întorc. Pentru deranj o să te cinstească domnul Pelican.

Se îndreptară amîndoi, prin ceaţa care se mai subţiase şi se mai albise, spre piaţa C. A. Rosetti.

Gabor strînse mîna portarului de zi al blocului în care trăise şi murise actriţa Tia Cudalbu şi-l întrebă:

— Ia spune-mi, Ticane, unde l-am putea găsi pe nenea Călăraşu? E musai să vorbim cu el.

— La subsol, pe coridorul din dreapta, camera numărul 3. Sunaţi. S-ar putea însă ca nenea Călăraşu să doarmă. L-am schimbat azi dimineaţă la şase.

— Nu face nimic. O să-l trezim.

Căutară la subsol camera cu numărul 3. Gabor sună. Nu răspunse nimeni. Bătu tare în uşă de cîteva ori. În cele din urmă, uşa se deschise.

Un bărbat voinic, cam între două vîrste, neras şi cu ochii plini încă de somn, îl întrebă:

— Ce vrei, domnule? De ce baţi în uşă, domnule? Pe cine cauţi, domnule?

Se dezmetici şi îl recunoscu pe portarul de la Frascatti:

— A! Tu erai, Gabor?

— D-apoi cine?

I-l prezentă pe reporter:

— Domnul Arno Pelican, de la Uraganul.

Reporterul îi strînse mîna şi spuse:

— Te rog să nu te superi, domnule Călăraşu. De obicei nu deranjez pe nimeni. Însă acum, am nevoie de dumneata. Trebuie să stau numaidecît de vorbă cu dumneata.

Odaia era măruntă, rău luminată, murdară. Patul era răvăşit şi slinos. Călăraşu, încurcat, tăcu. Gabor interveni:

— Te rog şi eu, nene Călăraşule. Domnul Pelican e locatarul meu, la Frascatti. Om cumsecade. N-o să fie pe degeaba. Nu vrea nimic. Numai să stai de vorbă cu dumnealui.

— Păi... asta e... că eu nu pot sta de vorbă...

Gabor insistă:

— Te rog, nene Călăraşule. Nu ne trata cu refuz. Nu se face. Dumnealui a apelat cu toată încrederea la mine. Eu i-am făgăduit...

Călăraşu lăsă ochii în jos, jenat:

— Nu sînt singur... Am... Am şi eu la mine o femeie...

— Baie ai? îl iscodi Gabor.

— Numai un duş...

— Bag-o la duş. Să facă un duş. Domnul Pelican... N-o să fie pe degeaba.

— Dacă stăruiţi... Dacă nu e pe degeaba... Un moment... Numai un moment.

Închise uşa. În odaie se auzi foială. Călăraşu ieşi. Îşi pusese pe el un halat zdrenţuit.

— Poftiţi, domnule Pelican.

Gabor îi mulţumi lui Călăraşu.

— Vă las singuri.

— Nene Călăraşule, ţi-a spus Gabor, eu sînt Pelican de la Uraganul. Ai auzit de mine?

— Am auzit. În ultimele zile te-am şi citit. Te ocupi de crima bancherului.

— Întocmai.

Călăraşu zise rîzînd:

— Nu te supăra, domnule Pelican, dar tot ce scrii dumneata, scrii din burtă. Nu ştii mare lucru...

Cu vorbe ocolite îi dădu să înţeleagă că în „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" numai el, Călăraşu, era posesorul secretelor care învăluiau crima. Îl întrebă pe reporter:

— Şi ce doreşte Uraganul de la mine?

— Nu cine ştie ce.

— Păi, domnule Pelican, dacă Uraganul nu doreşte cine ştie ce de la mine, de ce m-ai mai trezit din somn? Cum îţi spuneam adineauri, abia adormisem. Am trezit şi femeia. Ba, am mai trimis-o să facă şi duş...

Într-o odăiţă alăturată se auzea ploaia duşului biciuind trup gol.

— N-aş vrea să mă înţelegi greşit, domnule Călăraşu. Aş dori să-mi dai pentru Uraganul cîteva amănunte asupra tînărului căruia i-ai deschis uşa blocului în noaptea în care a murit Tia Cudalbu.

— De! Amănunte mi-a cerut şi domnul judecător de instrucţie Tretin. N-am prea avut ce amănunte să-i dau. Eram cam ameţit de somn. Serviciul de portar de noapte, la un bloc mare ca al nostru, nu e uşor. Unul vine, altul pleacă. Mă întind pe bancă. Aţipesc. Uneori nici nu apuc să aţipesc şi aud soneria. Sar năuc şi...

Arno Pelican îl întrerupse:

— Totuşi, noaptea, chiar într-un bloc mare, se circulă mai puţin decît ziua.

— Într-alte blocuri, poate. Într-al nostru... Parcă am fi la balamuc. Vine unul, la miezul nopţii, şi se ţine de falcă. „Unde vrei să te duci?" îl întreb. „La dentist, la domnul Erlich"... Îi dau drumul pe scări. Trag cu urechea după paşii lui. Domnul Erlich locuieşte la etajul doi. Individul se opreşte la patru. Aud cum se deschide şi se închide uşa la văduva Bulfi... Prostituţie clandestină, vei spune dumneata. S-ar putea. Însă pe mine nu mă interesează. Nici nu trece sfertul de oră şi iar sună cineva la poartă. Vine o femeie în capot, însă cu blana pe ea. „Ce vrei, cuconiţă?" Zice: „Mă simt prost. Îl caut pe domnul doctor Drăguş". „Doarme, cuconiţă". „Pentru mine se trezeşte. Ba chiar s-a trezit. L-am telefonat". „Poftim". Urcă. Iar îi ascult paşii. Domnul doctor locuieşte la cinci. Individa fuge pe scări în vîrful picioarelor pînă la 7. Mă mir cum nu i se taie răsuflarea. Iar se deschide şi se închide o uşă. Ştiu că individa a intrat la domnul Pleşoianu de la Carpatina. Crai mare domnul Pleşoianu de la Carpatina. Nu ştiu cum şi de unde le mai vînează. Mă întind să aţipesc. Iar sună. La poartă, cine crezi că se arată? Puştanca domnului Periano, de la Casaţie. Nici n-are şaptesprezece ani. „Dă-mi drumul, nene Călăraşule. Am întîrziat". „Ai întîrziat, îi zic. Mi-ai umblat prin oraş haimana pînă la trei din noapte şi-mi spui că ai întîrziat?" „Să nu mă spui tatei". „Ba am să te spun". „Lasă, că pînă vine tata de la Predeal, uiţi dumneata". „Dacă o să am o sticlă de vin bun din viile Periano de la Valea Călugărească, o să uit". „Două o să ai, nene Călăraşule"... Curviştina!... Poţi să mă crezi, domnule? Se ţine de cuvînt...

Arno Pelican îl ascultă cu interes. Cînd Călăraşu tăcu, îl întrebă:

— Cum era bărbatul de care mă interesez? Înalt?

— Destul de înalt.

— Cu obrazul rotund?

— Da, cu obrazul rotund.

— Şi cu nişte mîini lungi, de urangutan?

Călăraşu se minună.

— Dar de unde ştii dumneata că avea mîinile lungi ca ale urangutanului? Nu cumva îl cunoşti? Nu cumva a şi pus mîna pe el poliţia? Tare m-aş mira!...

— Nu. Încă n-a pus. Dar e pe urmele lui.

— Grozav de bine mi-ar pare dacă l-ar prinde.

— Nene Călăraşule, dacă ţi-aş arăta fotografia individului, l-ai recunoaşte?

— Dintr-o mie, domnule Pelican.

Reporterul scoase plicul cu fotografii, alese una dintre ele şi i-o puse lui Călăraşu sub ochi.

— Nu cumva este acesta?

Călăraşu luă fotografia şi o privi îndelung. Strîmbă din nas şi i-o înapoie lui Pelican, spunînd:

— Nu. Nu este. Îmi pare foarte rău că vă dezamăgesc. Tînărul pe care îl caută domnul judecător de instrucţie Tretin, şi pe care acum văd că îl căutaţi şi dumneavoastră, era mai năltuţ, mai groscior şi avea şi umerii ceva mai largi.

— Am vrut să te încerc, zise Pelican zîmbind, şi-i arătă lui Călăraşu altă fotografie din interesanta lui colecţie.

Portarul de noapte, cum dete cu privirile de chipul tînărului din noua fotografie, strigă:

— Asta e! Chiar ăsta e, domnule Pelican... Pot să mă şi jur...

Mai vru să spună ceva, însă se opri la timp, deveni grav şi-l întrebă pe reporter:

— Dar, domnule Pelican, de unde ţi-ai procurat dumneata fotografia tînărului?

— Secret profesional.

— Dacă dumneata îţi păstrezi secretele dumitale profesionale faţă de mine, cred că trebuie să mi le păstrez şi eu faţă de dumneata. De altfel, nici n-aş mai avea ce să-ţi spun.

— Poate că ai mai avea, totuşi, să-mi dai vreun amănunt.

— Amănunte? Nu. O părere, da. Părerile nu mă angajează.

— S-o aud, domnule Călăraşu.

— Aleargă cu fotografia la domnul judecător de instrucţie Tretin. Dă-i-o. Să-l pună numaidecît în urmărire pe individ. Asemenea indivizi sînt foarte periculoşi. Trebuiesc prinşi şi băgaţi la gros.

— De ce să alerg la judecătorul de instrucţie? Fotografia îmi trebuie mie. Şi tot mie îmi mai trebuie şi altceva.

— Anume ce?

Pelican ezită cîteva clipe apoi zise repede şi cu îndrăzneală:

— Să-mi scrii dumneata pe dosul fotografiei cîteva rînduri şi să le iscăleşti.

Călăraşu, care aştepta propunerea îl întrebă cu ton de glumă.

— Şi cam ce ai dori dumneata să scriu eu pe dosul acestei fotografii?

— Să scrii aşa: „Recunosc că acesta este tînărul care, în noaptea asasinării actriţei Tia Cudalbu, mi-a cerut să-i deschid poarta blocului sub pretextul că se duce la Măriuţa Lupei, logodnica lui". Şi apoi, să iscăleşti.

Faţa portarului se întunecă.

— Nu pot să scriu şi să iscălesc aşa-ceva.

— Atunci sînt îndreptăţit să cred că...

— Ce adică? Pui la îndoială buna mea credinţă?

Călăraşu se dădu cu un pas îndărăt şi strînse pumnii. Pornit pe ceartă, zise:

— Domnule! Eşti în casa mea! Nu-ţi permit, auzi dumneata? Nu-ţi permit să mă faci mincinos. Eu nu sînt jurnalist ca dumneata, să umblu cu minciuni. Eu sînt om cinstit, domnule.

Reporterul Uraganului, care pînă atunci discutase cu Călăraşu stînd în picioare, luă loc pe marginea patului.

— Să zicem că nu eşti mincinos. Dar atunci, pentru ce nu-mi scrii pe dosul fotografiei ceea ce îţi cer?

Călăraşu se calmă. Zise:

— Dumneata vei publica fotografia în Uraganul. De aceea nu i-o duci judecătorului de instrucţie

— Ai ghicit, domnule Călăraşu.

— Şi tot în Uraganul vei publica şi declaraţia mea.

— Fără îndoială că da.

— Iar ziarul se va vinde bine.

— Se va vinde chiar foarte bine.

— Şi va cîştiga nu numai ziarul. Vei cîştiga şi dumneata ceva.

— S-ar putea să-mi pice şi mie cîteva fărîmituri. Dacă patronul va fi bine dispus. Dacă nu...

— Nu-ţi duc eu grija! Dar eu, eu, Călăraşu, cu ce mă aleg? Mie ce-mi pică?

— Am putea sta de vorbă.

Chipul lui Călăraşu se lumină. Zise:

— Dacă ne înţelegem, scriu tot ce vrei şi iscălesc.

— Care ţi-ar fi pretenţia?

Călăraşu ridică amîndouă mîinile în sus cu degetele desfăcute.

Pelican se făcu a nu pricepe şi spuse:

— Zece degete... Cîte o sută de lei degetul... O mie de lei, în cap. Mi se pare cam mult. Să văd dacă direcţia aprobă o sumă atît de mare.

Portarul de noapte lăsă mîinile în jos şi zise moale, obosit şi somnoros:

— Mult? O mie de lei e mult? Ei, bine, domnule, află că la o sută de lei degetul nici nu stau de vorbă. Auzi! O sută de lei degetul...

— La cît te-ai gîndit?

— La o mie de lei degetul. Socoteala e simplă. Zece degete, zece mii de lei...

— Zece mii? La zece mii de lei te-ai gîndit? Nu dau. Nu dau nici mort.

— Dumneata nu dai, însă Uraganul trebuie să dea. Fotografia şi declaraţia mea au să facă senzaţie.

— Avem destule senzaţii.

— Dacă aveţi, ce cauţi la mine? A? Poţi să-mi spui? Ce cauţi dumneata la mine?

Pelican nu-i răspunse la întrebare. Încercă să-l ademenească.

— În orice caz, eu nu pot hotărî. Ar fi posibil ca direcţia să aprobe, nu chiar zece mii, dar trei-patru. Dacă vrei, îmbracă-te şi hai cu mine la ziar.

— Aşteaptă-mă cîteva minute. Să ştii însă, domnule Pelican, că nu las un leu. Zece mii. Uraganul trebuie să-mi numere zece miişoare în palmă şi iscălesc.

Îşi trase pantalonii, îşi puse ciorapii şi pantofii. Tocmai îşi căuta cămaşa, cînd zgomotul duşului din odăiţa alăturată înceta şi se auzi glas de femeie oţărită zicînd:

— Nu te îmbrăca, prostule. Nu te duce după jurnalist, prostule. La Uraganul toţi sînt tîlhari, de la Butaru, cel cu ochii încrucişaţi, şi pînă la domnul Pelican. Lasă, că-i cunosc eu. Toţi sînt tîlhari. Mai tîlhari decît tîlharii de drumul mare...

— Dar ce vrei tu să fac, mă...

— Gura! Ţine-ţi gura! Dacă vrea declaraţie, să-ţi dea o mie de lei de deget, dar să intre în socoteală şi degetele de la picioare, că şi acelea sînt tot degete şi sînt tot ale tale, prostule.

Pelican simţi că se scufundă pămîntul sub el. Îl întrebă încet pe Călăraşu:

— De ce se amestecă?

Portarul de noapte îi răspunse simplu:

— De ce să nu se amestece? E vorba de bani. Şi nu m-a sfătuit prost. În afaceri, femeile sînt uneori mai pricepute decît noi, bărbaţii.

Femeia întredeschise puţin uşa şi zise poruncind:

— Dezbracă-te, omule. Banii să ţi-i aducă dumnealui aici.

— N-o să mi-i aducă, spuse Călăraşu cu teamă. Dacă nu mă duc, n-o să mi-i aducă.

Femeia urlă:

— O să ţi-i aducă. Au nevoie de declaraţia ta, tîlharii. O să ţi-i aducă zburînd.

— Poate ar fi bine să mă duc totuşi.

— Să te duci! Să intri în vizuina tîlharilor! Au să te îmbrobodească, prostule. N-ai să te alegi cu nimic.

Pelican îi lăsă să se certe. După ce se mai potoliră zise cu totul la întîmplare:

— Nu cumva, dumneaei... femeia... este Măriuţa Lupei?

— Măriuţa Lupei? Aceleia, de cînd a murit actriţa, nu i-a mai călcat piciorul pe aici... Dumneai... dumneaei este Mălina Lupei, sora Măriuţei. Slujeşte sus, la etajul 5, la domnul doctor Drăguş...

— Aşadar Măriuţa Lupei are o soră?

— De ce să nu aibă?

— Nu am ştiut.

— Şi acum, dacă ai aflat, o să-ţi folosească la ceva?

— Poate, răspunse reporterul, poate o să-mi folosească.

În capul lui Pelican, niţeluş sucit şi romantic, se înşirară numele: Măriuţa Lupei — Mălina Lupei — doctor Drăguş. Concluzia: otravă. Nenumărate alte idei îi veniră în minte. Se învioră şi spuse repede:

— Domnule Călăraşu, voi trata cu direcţia. Dacă va fi de acord cu propunerea dumitale, mă întorc într-o oră.

Mălina Lupei întredeschise din nou uşa şi, fără să-şi arate obrazul, zise:

— Te vei întoarce în jumătate de oră.

Într-adevăr, Pelican se întoarse într-o jumătate de oră, îi luă lui Călăraşu declaraţia şi semnătura şi-i numără banii ceruţi. Întrebă de Mălina Lupei.

SÎNT AMARE

— A plecat, îi spuse Călăraşu, la etajul 5, la domnul doctor.

Pelican se gîndi că n-ar fi rău să controleze dacă pe femeie o chema cu adevărat Mălina Lupei şi era angajată la doctorul Drăguş. Insă şi aici, de uşa liftului, atîrna o bucată de carton pe care scria „defect". Renunţă. Se duse la redacţie şi îşi scrise reportajul. Butaru şi Ciovică îl citiră:

— Bravo, Pelicane. Ai dat lovitura. Mîine, reportajul dumitale cu privire la „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" va fi senzaţia zilei.

Pelican se arătă mai pesimist:

— Mă tem de Globul.

Pe Nedelcu Nedelcovici îl bucurase încrederea pe care i-o arătase directorul Globului, care îi spusese:

— La Uraganul se ocupă de „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" un reporter bun ca Pelican. De aceeaşi crimă pasională se ocupă la Aurora cunoscutul ziarist Melinte. Insă la noi, la Globul, scrii dumneata, Nedelcu Nedelcovici, doctor în drept de la nu mai ştiu care universitate belgiană! Nu sperăm, domnule Nedelcovici, ci sîntem siguri că vei fi fruntea... Fii atent! Să nu ne surpi încrederea pe care o avem în dumneata, că ne lăsăm cu sancţiuni.

Stelian Protopopescu era zgîrcit la vorbă, însă la pungă era şi mai zgîrcit. Salariile ziariştilor de la Globul erau mai mici decît la oricare alt ziar, deşi Globul era ziarul cel mai răspîndit şi cu cea mai multă publicitate din ţară. Cu toate acestea, mulţi ziarişti de pe la alte ziare sperau că într-o zi vor izbuti să capete un angajament la Globul. Titlul de redactor la acest ziar îţi deschidea toate uşile.

— Vreau să vorbesc cu domnul director general.

— Nu se poate.

— Sînt de la Globul.

— Poftiţi.

— Vreau să vorbesc cu domnul ministru.

— Nu se poate.

— Sînt de la Globul.

— Poftiţi. Domnul ministru vă aşteaptă.

Folosind trecerea lor, redactorii de la Globul numeau şi destituiau funcţionari. De o campanie în Globul se temeau mulţi. In primii ani ai domniei lui, se temea chiar Buzatul.

— Fiecare redactor al nostru — spusese Stelian Protopopescu — poate să-şi agonisească venituri frumoase muncind în cadrul rubricii ce i s-a încredinţat, însă să se ferească precum dracul de tămîie să lezeze în vreun fel oarecare interesele ziarului. Interesele Globului rămîn sacre. Cine se atinge de ele, cunoaşte mînia noastră. Iar pentru cine stîrneşte mînia noastră, nu se va găsi loc de trai pe pămîntul romînesc şi nici măcar loc de mormînt.

Ameninţările nu erau vorbe goale. Mulţi o păţiseră, se căiau şi se căinau.

Din rubrica „Curierul judiciar", pe care o deţinea de aproape douăzeci de ani, Nedelcu Nedelcovici îşi făcuse moşie. Dacă divorţai şi nu doreai să fii dat la gazetă, trebuia să-i plăteşti ceva lui Nedelcu Nedelcovici; cumpărai un imobil şi voiai să nu se ştie, tot cu Nedelcovici trebuia să te pui bine. Desigur că Nedelcu Nedelcovici era, ca şi directorul Stelian Protopopescu şi subdirectorul Ovanez, un naţionalist convins. La coloana „Falimentelor" nu apăreau decît numele străinilor. La rubrica „Spargeri, furturi, bătăi" nu erau pomenite numele delicvenţilor autohtoni. „Curierul judiciar" din Globul, al lui Nedelcu Nedelcovici, demonstra, negru pe alb, că băştinaşii valahi nu aveau nici o rea deprindere şi nici un cusur.

Toate cîte se întîmplau urîte şi rele în ţară erau opera „celor străini de naţia romînă".

Deşi era doctor în drept din Belgia şi pe diploma lui scria „Bun pentru Orient", iar Arno Pelican nu se putea lăuda cu nici un titlu universitar, lui Nedelcu Nedelcovici îi era teamă de reporterul de la Uraganul. Pelican avea minte mai sprintenă şi condei mai ager. Bănuind că Pelican va veni negreşit cu o lovitură de presă, se zbătu şi se chinui mult să nu se lase mai prejos şi să-i dea astfel prilej lui Stelian Protopopescu să-l retrogradeze ori chiar să-l concedieze. In cazuri similare patronul se arătase fără milă.

După indicaţiile date lui direct de directorul Stelian Protopopescu şi indirect prin subdirectorul Ovanez, ţinta principală a reportajului său trebuia să fie judecătorul de instrucţie Tretin. Infăţişînd publicului figura nemernică a lui Tretin, Globul trebuia, de fapt, să demonstreze că sub domnia regelui Carol al II-lea, justiţia, ca de altfel întregul aparat administrativ al statului, a putrezit. Măcinînd zi de zi încrederea oamenilor în rege, Stelian Protopopescu urmărea, aşa cum am arătat aci şi mai înainte, să netezească generalului Antonescu drumul spre dictatură. Generalul, ajuns dictator, va ceda o mare parte din puterea lui, directorului Globului, lui Stelian Protopopescu însuşi. Deşi cunoştea proverbul care spune că „socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg", directorul Globului crezu că proverbul nu i se va aplica lui, personal, niciodată. Generalul Antonescu nu era, de fapt, decît un militar. Nu cunoştea arta guvernării. Pe cîtă vreme el, Stelian Protopopescu... Nimeni nu-l egala. Cunoştea ţara, cunoştea oamenii, cunoştea moravurile. Cît despre legi, cum să nu le cunoască? Multe fuseseră făcute chiar de el, pe vremea cînd fusese ministru de Justiţie. Ehe!...

Nedelcovici îşi scrise reportajul cu multă trudă, urmînd cu stricteţe indicaţiile care i se dăduseră. Il reciti, mai şterse şi mai adăugă şi i-l duse lui Ovanez.

— Lasă-mi-l să-l citesc. Am să te chem peste jumătate de oră.

Se întoarse în biroul lui şi aşteptă. După o oră şi jumătate telefonul ţîrîi. Auzi glasul secretarei:

— Vino la domnul director.

Ingheţă. Dacă în loc să-l cheme Ovanez îl chema chiar directorul, nu era de-a bună. Se închină. Işi scuipă în sîn. Se duse dîrdîind la director. Il salută fără cuvinte, numai înclinîndu-se. Directorul nu-i răspunse. Nedelcu Nedelcovici simţi că-i plesneşte capul.

Stelian Protopopescu descifra paginile reportajului. Nedelcovici îi citi, pe faţa bătrînă, grasă, buhăită, cu mustăţi groase şi cu sprîncene mari şi stufoase, nemulţumirea. Ovanez sta în picioare, nemişcat, lîngă biroul uriaş, de un lux uimitor şi de un prost gust şi mai uimitor, al directorului. Incremeni şi el lîngă uşă şi aşteptă, cu inima bătîndu-i repede în piept, ca Stelian Protopopescu să ridice faţa din hîrtii şi să înceapă să-l certe.

Sfîrşind de citit reportajul, directorul îşi scoase ochelarii şi-l căută cu ochii pe reporter. Il descoperi, stană nemişcată, lîngă uşă.

— N-ai înţeles nimic, Nedelcovici. Degeaba mi-am pus nădejdea în dumneata. Mi-ai falsificat ideile. Mi-ai deformat intenţiile. Iar de scris, ce să mai vorbesc, parcă l-ai fi scris cu picioarele.

— Domnule director...

— Ce „domnule director"? Nici un „domnule director". Cînd e vorba de un divorţ, de o spargere, de un omor banal, de o găinărie, te pricepi. Te pricepi şi să scrii. Te pricepi mai ales şi să nu scrii. Insă cînd ne pică şi nouă, odată la cîţiva ani, o afacere grasă, vax, nu eşti în stare să dai nimic bun.

— Domnule director...

— Du-te şi scrie altfel şi altceva...

— Cum altfel şi altceva?

— Cum ştii şi cum te pricepi... Bineînţeles, dacă ştii şi dacă te pricepi. Dacă nu, lasă condeiul jos, băiatule... Sînt atîţia gazetari buni care abia aşteaptă să le fac un semn şi vin numaidecît la Globul... Lasă condeiul jos şi lasă-mi locul vacant...

— Domnule director...

— Am zis: cum ştii şi cum te pricepi. Numai să nu mi-l ataci pe Drugan. Numai să-l atingi, dacă se poate, la moalele capului, pe cretinul de Tretin... Fac ultima încercare cu dumneata. Să nu spui mîine că am inimă rea, că te-am dat afară fără motiv...

Nedelcovici plecă. Se duse deznădăjduit în biroul lui, se aşeză la fereastră şi începu să privească strada. Se apropia înserarea. Ceaţa se risipise. Oraşul însă rămăsese umed, urît, plin de frig, de tristeţe şi de sărăcie.

Prin forfota mare a străzii înguste, trecu un oltean cu cobiliţa la spinare. De capetele cobiliţei erau atîrnate două coşuri mari, pline cu crapi. Covîrşit de povara coşurilor încărcate, olteanul mergea cujbit de umeri şi călca cu grijă. Găsea totuşi putere, în trupul lui mărunţel, dar vînos şi noduros, să strige:

— Peşte... Peşte proaspăt... Peşte... Crapul!... Crăpceanul!... Crapul!...

Nedelcu Nedelcovici îşi uită îndată toată supărarea. Acreala care îi otrăvea sufletul se risipi într-o clipă. Se pomeni rîzînd şi se lipi şi mai mult de fereastră. Voi să vadă dacă şi acum se mai petrece scena cu care, de mulţi ani, bucureştenii se obişnuiseră. Nu aşteptă decît două-trei clipe. Unul din portarii galonaţi ai Globului coborî repede scările înarmat cu un baston. Il ajunse pe oltean din urmă şi se apucă să-l ciomăgească cu sete.

Olteanul, luat prin surprindere, primi cîteva ciomege pe spinare. Impotriva aşteptărilor portarului, nu se sperie şi nici nu fugi. Işi puse coşurile lîngă zid, luă cobiliţa şi, ridicînd-o, vru să-l izbească pe portarul galonat în cap. Acesta se feri şi cobiliţa îi căzu, ca un fulger negru, de plumb, pe umăr. Oasele portarului pîrîiră. Galonatul încercă să se retragă de-a-ndaratelea. Olteanul însă se năpusti asupra lui ca o săgeată scăpată din arc şi-l apucă de beregată. Trecătorii, dornici de petrecere într-o zi atît de mohorîtă, făcură cerc în jurul lor. Olteanul îl lovea acum cu capul de perete pe portar şi-l întreba printre înjurături suculente şi pipărate:

— Ce-ai avut, mă, cu mine? De ce ai tăbărît, mă, cu ciomagul pe mine? Ce ţi-am făcut eu ţie, mă?

Portarul, strîns de gît, ar fi vrut să răspundă însă nu avea cum. Abia izbuti să arate cu mîna spre firma ziarului unde era atîrnată o mare minge de sticlă luminată pe dinăuntru şi pe care scria cu litere negre GLOBUL.

Publicistul cu cap galben, de mort, Ilion Căpuşă, care tocmai trecea pe acolo se oprise şi el şi privea bătaia. In hazul mulţimii, îl întrebă pe oltean:

— Nu cumva pe cînd ai trecut prin faţa Globului ai strigat peşte?

— Am strigat, răspunse olteanul. De ce să nu strig? Peşte vînd, peşte strig.

— Nu ştiai că în faţa Globului nu e voie să se strige peşte? Patronul, domnul Stelian Protopopescu, a fost peşte în tinereţe. Cînd aude cuvîntul peşte, se crede insultat personal şi ripostează.

Oamenii rîseră. Rîse şi olteanul noduros şi lovindu-l încă o dată pe portar cu pumnul peste gură îi dădu drumul, sfătuindu-l:

— Altă dată să nu te mai legi de mine. Am plătit taxie la municipiu. Peşte vînd, peşte strig. E dreptul meu. Cînd o să vînd varză, o să strig varză.

Olteanul îşi luă cobiliţa de jos şi-şi căută coşurile. Nu le mai găsi.

Lumea adunată rîse şi de paguba olteanului, însă Ilion Căpuşă, care avea o veche ricā împotriva directorului Globului, zise:

— Nu-ţi rămîne decît să-i ceri lui neica Stelian să-ţi plătească peştele.

Olteanul, dîrz, rosti:

— Altă avere n-am. Toată averea mea erau cele două coşuri cu peşte.

Mulţimea, dornică să nu se sfîrşească prea repede scandalul, îl încurajă:

— Cere să ţi se plătească paguba. Eşti om sărac.

— E dreptul dumitale.

— De unde era să ştii dumneata, om abia venit de la ţară, că directorul Globului a fost în tinereţe peştele doamnei Theodora Cazin?

— Cere-i să-ţi plătească peştele...

— Nu te lăsa.

Olteanul se apropie de scările de la intrarea principală a Globului şi începu să strige cît îl ţinea gura, de parcă s-ar fi aflat în pădure:

— Peştele! Să-mi plăteşti peştele, domnule Peşte.

Mulţimea se înfierbîntă şi începu şi ea să strige:

— Peştele!... Să-i plăteşti olteanului peştele...

— Ieşi la balcon şi plăteşte-i peştele...

Protopopescu telefonă poliţiei. Veniră în pas alergător vreo douăzeci de vardişti. Inconjurară mulţimea şi tăbărîră pe oameni cu bastoanele de cauciuc. Unii fugiră şi se risipiră. Alţii se încăierară cu vardiştii. Cînd ajunse pe bulevard, olteanul cu cobiliţa în mînă se uită în urmă. Unii oameni se mai băteau încă, vijelios, cu vardiştii în faţa Globului. Fluieră a pagubă şi se pierdu în fluviul de lume de pe bulevard. Privi rîzînd încăierarea, de departe, şi publicistul cu cap galben, de mort, Ilion Căpuşă.

Scandalul din stradă îi făcu mare plăcere lui Nedelcu Nedelcovici. Toţi oamenii din redacţia, administraţia şi tipografia Globului atunci cînd îl vedeau pe Stelian Protopopescu îl salutau şi se înclinau adînc în faţa lui, îi ascultau şi-i executau ordinele, se temeau de mînia lui, însă îl dispreţuiau şi-l urau cu ură de moarte.

Cu puţin înainte, Stelian Protopopescu îl jignise şi-l umilise pe Nedelcovici. Scos din pepeni pentru că se pomenise luat la bătaie fără să ştie pentru ce, de către portarul galonat al Globului, olteanul se apărase. Mulţimea se adunase în stradă şi manifestase chiar sub ferestrele biroului în care lucra Stelian Protopopescu. Cuvîntul peşte, care îl exaspera pe bătrîn, fusese strigat nu numai de oltean ci şi de nenumăraţi alţi trecători. Directorul chemase poliţia să-i risipească pe scandalagii, însă scandalul rămînea scandal şi da multora să mînţă de vorbă. Lui Stelian Protopopescu, care de mulţi ani se socotea mentorul principal al naţiei şi aspira către prezidenţia Consiliului de Miniştri, amintirea faptelor lui urîte din tinereţe îi era dăunătoare, îi ştirbea prestigiul pe care îşi închipuise că îl are şi-i micşora autoritatea. Atacurile scrise sau verbale, el le răspundea de multă vreme în acelaşi fel: „Globul este o tribună a naţiei romîne. Eu, Stelian Protopopescu, sînt directorul acestei tribune. Cine loveşte în mine, loveşte în Globul, iar cine loveşte în Globul loveşte în însăşi inima naţiunii romîne. Aşa stînd lucrurile, este limpede că la atacuri şi mîrşăvii împotriva mea (inima naţiunii romîne) nu se pot deda decît infamii trădători ai naţiunii romîne". Cei mai mulţi dintre cititorii Globului, dînd cu ochii de asemenea baliverne şi lăudăroşenii, rîdeau. Se găseau însă şi în Bucureşti şi în celelalte oraşe şi oraşele ale ţării destui naivi care credeau sincer în cinstea şi în puterea de jertfă pentru naţie a bătrînului Stelian Protopopescu. Globul avea multă publicitate şi multe pagini. Se vindea bine. Cui nu-i trebuia în casă hîrtie ieftină? Globul, avînd tiraj mare, însemna, chiar sub dictatura lui Carol al II-lea, o forţă.

Olteanul cu cobiliţă îl răzbunase pe Nedelcu Nedelcovici, însă aceasta nu-i rezolva cîtuşi de puţin reporterului problema reportajului asupra „Afacerii Tia Cudalbu-Drugan". Reportajul trebuia scris şi încă repede.

Nedelcu Nedelcovici îşi bătu capul în chip şi fel, fără să ajungă la nici un rezultat. Ideea că Stelian Protopopescu îl va concedia de la Globul, îl paraliza. Nu-i venea în minte nici un gînd salvator. Se duse iarăşi la fereastră să privească în stradă. Acum căzuse de-a binelea seara. Vitrinele străluceau. Străluceau şi firmele colorate de neon care tocmai fuseseră introduse pe scară mare în oraş. Ochii lui Nedelcu Nedelcovici însă se opriră asupra unei case mărunte şi cam dărăpănate, cu un singur etaj. Intrarea principală da direct în stradă. Ferestrele erau acoperite de obloane. La prima vedere, casa părea pustie. Nedelcovici se uită mai atent şi observă că intrarea era totuşi luminată şi că pe scară unii bărbaţi urcau, alţii coborau.

— S-ar putea să fie...

Cum de nu băgase de seamă pînă acum? Deseori nu observi tocmai lucrurile care se petrec în imediata apropiere. Aşa i se întîmplase şi lui Nedelcu Nedelcovici. Viaţa lui era Tribunalul, cu sălile lui, cu clienţii lui, cu hîrţoagele din care îşi culegea ştirile. Tribunalul şi redacţia Globului. Acum era pe punctul de a fi izgonit din redacţie. Izgonirea din redacţie ar fi dus şi la izgonirea lui din imperiul său, din Tribunal.

Se îmbrăcă şi coborî în stradă. Casa cu scările luminate îl atrăgea. Vru să intre, însă se ruşină de trei elevi de liceu care şi ei dădeau tîrcoale casei şi nu cutezau să intre. Se depărtă, ajunse în Calea Victoriei şi începu să se plimbe. Il pătrunse umezeala serii. Se întoarse spre ziar. In loc să intre în palatul Globului, se uită în dreapta şi în stînga ca nu cumva să fie zărit de vreun cunoscut şi se năpusti în sus, pe scările luminate, ale casei cu obloanele trase. Se pomeni într-un salon violent colorat care era aproape plin. Işi scoase pălăria. Veni lîngă el o muiere blondă, fanată, care părea cam de patruzeci de ani.

— Pe cine cauţi?

— Pe dumneata, spuse Nedelcu Nedelcovici, chiar pe dumneata.

— Dar nu mă cunoşti. N-ai mai fost niciodată pe la noi. Sau nu te-am văzut eu.

Nedelcu Nedelcovici se încurcă.

— Poate că te cunosc din altă parte. Aici... Aici mi se pare că abia aţi deschis.

— Să fii dumneata sănătos. Lucrăm aici de peste şase luni.

O bătrînică mărunţă, cu obrazul plin de negi, veni lîngă blonda fanată şi-o îndemnă:

— Du băiatul la odaie, Garofito, nu-l mai ţine de vorbă, c-o fi grăbit. L-or fi aşteptînd copiii şi nevasta acasă.

— N-am copii, spuse reporterul Globului şi nici nevastă.

— Eşti, care va să zică, flăcău unguresc.

— Cam aşa ceva.

Lui Nedelcu Nedelcovici îi plăcu auzind că e luat drept băiat. Se lăsă dus de mînă de femeie pînă ajunseră într-o odaie cu pereţii cenuşii, slab luminată. Blonda întoarse un buton şi lumină puternică inundă încăperea. Nedelcovici îşi scoase paltonul.

— Nu te dezbraci de tot? întrebă blonda.

— Incă nu, răspunse Nedelcovici. Mi-e cam frig.

— Mă mir, spuse blonda fanată. La mine e cald.

Se uită prin odaie atent, ca şi cum ar fi vrut să i se întipărească bine de tot în minte ceea ce vede. Pe perete, deasupra patului solid, de fier, o văzu pe blondă, mireasă tînără, la braţul unui maior. Fotografia mărită era înrămată. Jos, de-a lungul ramei, erau înşirate cîteva fotografii de mărimea cărţii poştale: blonda şcolăriţă, blonda studentă, blonda cu acelaşi maior în civil, blonda cap lîngă cap cu un tînăr care, lui Nedelcovici, deţinător al rubricii „Curierul judiciar" de la ziarul Globul i se păru foarte cunoscut. Se întinse peste pat şi privi fotografiile de aproape. Blonda nu se supără. Fotografiile erau puse aci tocmai cu scopul de a atrage atenţia clienţilor că ea nu era, ca celelalte, o femeie oarecare, ci una deosebită, de familie bună şi care, pe deasupra, mai fusese şi măritată cu un maior. Il şi încurajă:

— Dacă vrei, scoate-le şi priveşte-le mai de aproape, domnule. La viaţa mea, am fost şi eu cineva.

Nedelcu Nedelcovici le luă, se aşeză pe pat, le examină cu băgare de seamă şi întrebă:

— Dumneata ai fost într-adevăr soţie de maior?

— Da, domnule, am fost soţia maiorului Calotă. Acum, dacă nu aş fi divorţat de smintit, aş fi fost generăleasă.

Nedelcu Nedelcovici se simţi scăldat în sudori.

— Scumpă doamnă, s-ar putea bea ceva aici, la dumneata?

— Vin, şampanie... Ce doriţi?

— Şampanie.

— Să mă duc să comand.

Plecă. Lipsi cîteva minute. Cînd se întoarse, îl găsi pe Nedelcovici în pantaloni şi cămaşă. Se scuză.

— E grozav de cald la dumneata.

— Dacă nu ţi-aş fi spus, nici n-ai fi băgat de seamă, aşa tremurai.

Femeia care o însoţise pe blondă puse pe masă două sticle de şampanie şi două pahare.

— Desfundă-ne o sticlă, spuse Nedelcovici.

Chelneriţa desfundă sticla, turnă şampania spumoasă în pahare şi plecă rostind:

— Petrecere bună. Dacă mai aveţi nevoie de ceva...

Băură. Nedelcovici o întrebă pe Garofiţa, arătîndu-i fotografia în care capul ei se afla lîngă capul tînărului:

— Desigur, doamnă, pentru acest tînăr interesant l-aţi părăsit pe maior...

Blonda fanată începu să rîdă cu hohote. După ce rîsul îi mai trecu, spuse:

— Vai, domnule, cum se poate să spui aşa ceva? Tînărul din fotografie e fratele meu... Are o slujbă pe aici, prin Bucureşti. Trebuie să fi auzit dumneata de el. De cîteva zile sînt pline ziarele cu numele lui frate-meu. Se ocupă de crima bancherului aceluia bătrîn şi stricat, care a otrăvit-o pe actriţa Tia Cudalbu...

Terminînd acestea de spus, blonda fanată îşi mai turnă şampanie în pahar şi se apucă să cînte:

Sînt o puică de drac
Cocoţată-n copac,
Toată lume-i a mea...

Nedelcu Nedelcovici îi îngădui să cînte cupletul pînă la capăt. O lăudă pentru talentul cu care îl cîntase şi cînd femeia, măgulită, surîse, o întrebă:

— Fratele dumitale, domnul judecător de instrucţie Tretin, ştie că te afli în această [illegible] onorabilă?

— Ştie, însa se face că nu ştie.

— Şi dumneata nu-l vezi de loc?

— Ba îl văd. Cer uneori voie de la patroană şi mă duc să-l văd. Stă pe Columbelor.

— Te ajută cu ceva?

— Cum să mă ajute? E destul de sărac. Deseori îi mai dau eu bani. Sînt zile cînd cîştig binişor pentru că

Sînt o puică de drac...

Ii mai turnă femeii blonde şi fanate şampanie. Işi mai turnă şi lui. Femeia bău pahar după pahar pînă la fund.

— Aş fi putut să fiu generăleasă... N-am vrut...

— De! spuse fatalist reporterul, poate n-a fost să fie.

— Ba a fost să fie, însă eu nu am vrut să fie...

Nedelcu Nedelcovici simulă că bea.

— Te rog, du-te şi spune să ne mai aducă o sticlă.

Femeia blondă şi fanată plecă fredonînd cupletul. Cînd se întoarse cu chelneriţa după ea, Nedelcu Nedelcovici care, între timp se îmbrăcase, spuse:

— Nu mă simt prea bine. Scuză-mă, doamnă, şi spune-mi ce am de plată. O să viu, eventual, mîine seară.

— Oricînd. Pofteşte oricînd, domnule.

— Garofiţa parcă spuneai că te cheamă, nu?

— Garofiţa...

Nedelcu Nedelcovici scoase portmoneul şi plăti. Ii aruncă şi chelneriţei un bacşiş mulţumitor. Dădu bunăseara şi plecă. Femeia blondă şi fanată zise în urma lui:

— Ce aiurit! Plăteşte trei sticle de şampanie. Mai plăteşte şi culcatul. Şi pleacă întocmai cum a venit. Ce aiurit. Doamne, ce aiurit!

Regelui i se urise cu singurătatea. Lupeasca era bolnavă, nervoasă, se şi îngrăşase peste măsură. Părul roşcat, care îi dăduse atîta farmec odinioară, începuse să-i cadă, să i se rărească. Vinele mîinilor i se îngroşaseră. Uneori i se umflau şi o dureau genunchii. Se apropia şi de ea, tot mai mult, urîtă, bătrîneţea. Buzatul nu o văzuse de cîteva zile şi nici nu avea poftă s-o vadă. Chemă la palat şi luă masa de seară cu Sîmburaş, cu Rotin şi cu Ţibică. In timpul mesei Sîmburaş spuse noutăţi din lumea politică: Vaida se întîlnise în secret cu Maniu. Intrevederea durase trei ore în casa lui Mihai Popovici. Cu toate stăruinţele care se puseseră pe lîngă ei, cei doi nu se împăcaseră. In schimb, la iniţiativa lui Oreste Vider şi la sfatul lui Urdăreanu se stinsese, cel puţin aparent, duşmănia dintre Onufrie Butaru şi Norocel Tăunosu. Ieşenii se plîngeau că sînt slab reprezentaţi în guvern. Ardelenii din front erau nemulţumiţi că îi s-au dat prea puţine portofolii. Pe mulţi îi irita prezenţa în guvern a părintelui Firică, a lui Pompil Orbescu şi mai ales a lui Derderian... Potîrcosu se agită. Vrea finanţele.

Regele îl întrerupse pe Sîmburaş cu o întrebare:

— Cum se poartă la minister poetul Tăunosu?

Sîmburaş îi debită tot ce culese de prin cafenele şi adăugă:

— Nu se mai arată la Capşa, nu mai calcă pe la bodega Mircea. In general, ţine să aibe morgă şi să...

Regele îl întrerupse din nou:

— Butaru, deşi i-am iertat şi i-am făcut multe concesii, nu-mi este prieten. Am auzit că a început să mă bîrfească şi pe mine şi pe Duduia...

— Dar în Tăunosu, să ştiţi, maiestate, aţi găsit un devotat. Ministru-ministru, însă n-a uitat că e poet. Lucrează la un poem pe care vrea să vi-l închine... Vă aseamuieşte cu un nou Brîncoveanu...

Regele rînji:

— Te înşeli, Sîmburaş, chiar ieri, după cîte a aflat Moruzof, m-a vorbit de rău. Pe deasupra, Tăunosu caută o înţelegere cu Stelian Protopopescu. Gazetarii, orice le-ai face, rămîn gazetari. Nu mă pot bizui pe ei. Azi sînt cu mine pentru că mănîncă din troaca mea. Mîine, dacă împrejurările le-o vor permite, vor fi cu altul.

— Dar, maiestate, Tăunosu e şi poet...

— Mai curînd ţîrcovnic, Sîmburaş.

— Sînteţi nedrept cu Tăunosu, maiestate. Are talent.

— Imitator al lui Vlahuţă care a trecut cu nasul prin Klabund şi prin Werfel... Lichea...

Ca să-şi înece amărăciunea, bău. Băură şi ceilalţi. Cel dintîi se cherchelі Ţibică. Treaz, Ţibică nu avea nici un haz. Cherchelit, era „un amor". Işi dădu drumul gurii şi povesti, spre delectarea regelui şi a celorlalţi, anecdote şi cancanuri. Curînd se cherchelіră cu toţii. Sîmburaş propuse să i se telefoneze lui Gavrilă să le aducă femei. Rotin se opuse:

— Să bem între bărbaţi. Să chefuim ca între bărbaţi. Nemţeşte. Nu ne trebuie femei.

Regele îl certă:

— De ce vorbeşti în numele nostru? Sîmburaş şi cu Ţibică sînt de partea mea.

Rotin stărui în părerea lui. Regele îl ameninţă că cere o sabie şi i-o bagă în burtă.

Sîmburaş repetă propunerea. Regele o primi în parte. Zise:

— Nu-mi place să mă hrănesc cu vînat împuşcat de altcineva.

Chemă lacheul şi se îmbrăcă în civil, cu haine ponosite. Ieşi prin poarta din dos a palatului vegheat de departe de cîţiva oameni înarmaţi.

In spatele palatului se afla, instalat într-un subsol de la colţul străzii, barul de noapte Raiul. Prin apropiere se găsea şi un hotel. Atît prin faţa barului cît şi pe dinaintea hotelului, patrulau femei cu condicuţă. Regele agăţă una, vorbi cu ea şi o trimise să-şi mai aducă încă trei prietene.

— Sîntem patru bărbaţi. Ni s-a urît cu nevestele. Vrem să chefuim cu fete vesele.

— Cu fete cucuiete, glumi femeia.

— Da, cu fete cucuiete, zise şi regele.

Profesionista cunoştea de la colegele ei de breaslă dorinţa regelui de a i se arăta, în astfel de împrejurări, că nu este recunoscut. Il cunoşteau şi-l prea cunoşteau toate, însă fiecare se prefăcea că-l ia drept un crai oarecare, de noapte.

— Numaidecît, domnule. Dar cum le preferaţi? Blonde? Brune?

— Cum s-or nimeri, domnişoară. Să-l lăsăm destinului alegerea.

La mai puţin de un sfert de ceas de la plecare, regele se întoarse însoţit de patru fete. Le spuse să se dezbrace şi să se aşeze la masă. Fetele, sărăcuţ îmbrăcate, luară loc, mîncară, băură, şi prefăcîndu-se că nu ştiu unde se află şi că nici nu ştiu cine sînt domnii aceia, îi tutuiră pe toţi. Una ciupită de vărsat merse pînă acolo cu îndrăzneala că-l trase pe rege de mustăţile scurte şi-l întrebă pentru ce are ochi bulbucaţi.

Ţibică rîse. Rîse şi Sîmburaş. Rîse şi Rotin. Cel mai mult însă rîse regele, care, imitînd pe unii poeţi ai curţii improviză versuri:

Patru fete cucuiete
Am vînat la vînătoare,
Toate, toate-s cucuiete,
Dar nici una fată mare.

Ţibică bătu din palme. Bătură din palme şi Sîmburaş cu Rotin. Improvizară o melodie şi cîntară de cîteva ori cîntecul celor patru fete cucuiete. Regele, care uneori avea beţia hartăgoasă dar alteori beţia tristă, plînse şi spuse:

— Ah! Ţibică, Ţibică, dacă n-aş fi fost rege aş fi devenit un mare poet, Ţibică...

Curteanul îl consolă:

— Vezi-ţi de treabă, maiestate, că doar n-ai căpiat. E plină ţara de golani care scriu poezii. Pe cîtă vreme regele e unul, unul singur...

Ce-a mai urmat, cele patru fete cucuiete au văzut şi-au trăit însă condeiul nostru refuză să scrie. Ne mărginim numai să spunem că beţivanii îşi făcură de cap pînă spre ziuă cînd Sîmburaş, care se ameţise cel mai puţin, plăti fetelor şi le conduse afară din palat.

Deşi băut, regele adormi greu şi avu somnul tulburat de vedenii. Se trezi către prînz şi lacheul îi aduse, ca în fiecare dimineaţă, ziarele. Urmărea şi el, cu pasiune, însă şi cu interes, reportajele asupra „Afacerii Tia Cudalbu-Drugan". Citi întîi Uraganul unde găsi sub semnătura lui Arno Pelican un reportaj de o pagină intitulat: „Sîntem pe urmele veritabilului asasin al Titei Cudalbu. Iată-i fotografia".

In mijlocul paginei, pe trei coloane, era publicată poza tînărului în care portarul Călăraşu recunoscuse pe cel ce-i ceruse să-i deschidă poarta blocului din piaţa C. A. Rosetti la ora 3 noaptea. Apoi, luă în mîini Globul lui Stelian Protopopescu. Aci găsi, sub semnătura lui Nedelcu Nedelcovici, alt reportaj. Titlul, cu litere mari, subliniate, spunea: „Atenţiune! Atenţiune! Atenţiune! O ruşine a magistraturii şi a ţării. Judecătorul de instrucţie Tretin, care îl instruieşte pe domnul Alion Drugan în aşa-zisa „Afacere Tia Cudalbu-Drugan" este fiu de prostituată. O soră a acestui magistrat care pătează obrazul sacru al naţiunii romîne este profesionistă într-o suspectă casă cu fete din centrul Capitalei. Priviţi cu atenţie fotografia din mijlocul acestei pagini. Ea îl înfăţişează pe judele de instrucţie Tretin cu sora sa, Garofiţa Tretin, prostituată profesionistă".

Titlurile şi subtitlurile spuneau totul. Regele nu mai avu răbdare să citească reportajul la care Nedelcu Nedelcovici migălise aproape toată noaptea. Trimise după Urdăreanu. Cînd Urdăreanu i se înfăţişă, regele îi spuse:

— Să vină numaidecît la palat, dar numaidecît, numaidecît Derderian şi cu Pîtroc. Să vie şi Pompil Orbescu de la Interne! I-au lăsat pe Butaru şi pe Protopopescu să-şi facă de cap. Cum i-au lăsat, Urdăreanule? De ce avem noi cenzură, Urdăreanule? O să le răsucesc urechile. La toţi trei o să le răsucesc urechile... Şi-o să le dau cîte un picior în...

Urdăreanu se înclină adînc în faţa regelui. Zise:

— Ordinele maiestăţii voastre vor fi împlinite numaidecît, sire...

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

Poșta redacției

D. Grigorovici, Buc. str. Biserica Amzei 27. Ai dreptate: critica trebuie să ajute, nu să descurajeze. Aceasta nu înseamnă că „Scrisoare unui tovarăș de muncă" este mai mult decît o simplă epistolă rimată.

Mihail Popescu, Alexandria str. Proletari nr. 41. Indemnul pe care-l adresezi scriitorilor de a stîrpi influența ideologiei burgheze din rîndurile lor este just și mai ales binevenit. Greșești însă exagerînd adîncimea pericolului. Literatura noastră se dezvoltă în ansamblu sănătos, în spiritul realismului socialist. Concepțiile burgheze se manifestă mai puternic sau mai slab, dar în orice caz nu sînt caracteristice pentru mersul artei noastre care luptă cu succes împotriva lor. In ce privește valoarea poeziilor dumitale, încă nu-ți putem da un răspuns categoric. Ce ne-ai trimis nu e concludent. Pînă la următoarea încercare, îți atragem atenția asupra unor versuri confuze, ca: „în van ei țese vieții umbră movă" (pentru ca să rimeze cu slovă?) și în ființa ce răsar putrede movili:" Clădirile recent construite „sclipind ca noi vase în radă" reprezintă însă un vers acceptabil.

Purcel Teofil, Șc. Medie Huedin, cl. VIII-a-B. Inainte de orice, nu este permis pentru clasa în care ești să scrii astfel: „cau-un însumi tazlaz", „existența de trai", „mine însuș", „cu ochii mei cei proprii", „izvor cu reci murmurături". Apoi trebuie să știi că a învăța de la clasici nu înseamnă a-i imita. In sfîrșit, nu pricepem de ce la vîrsta dumitale te consideri „printre cei de ieri". Probabil că ai vrut să spui altceva. Dumneata, chiar din biografia cu care îți însoțești versurile, rezultă că ești dintre cei de mîine. Deprinde-te deci să-ți exprimi clar intențiile. Reținem cîteva versuri mai inspirate, în ciuda caracterului lor de romanță. De exemplu: „Parcă apa de pe vale / e toată-n ochii tăi fierbinți".

Baciu Dorin, Botoșani, Șc. Medie nr. 1. Definiția pe care o dai originalității este adevărată, cu toate că, așa cum recunoști și dumneata, e simplificată: „o fericită îmbinare între talent și o credință bine definită, în cazul nostru credința în popor". Poeziile însă nu confirmă, din păcate, definiția. „In piatră" arată numai credința în popor, hotărîrea de a păși înainte, de a construi: „Și de-am învins nu stăm degeaba / Cu mîna cruce ca un sfînt/ Nu vegetez pe-a ta ruină / Ca babele într-un descînt". Schița în schimb, deși are o desfășurare foarte ușor previzibilă și cuprinde multe naivități, vădește înclinația d-tale mai pronunțată spre proză decît spre poezie.

S. P. Sibianu, Sibiu, str. Moscova nr. 9. Preferințele dumitale pentru romanțe de acest gen sînt depășite: „De ce rămîi cu gîndul dus / Tristețea stînd să te îngroape? / Doar știi că te iubesc nespus / Și că te vreau din nou aproape".

Constantin Nicolae, Timișoara, str. Gării secția 42. Ne pare foarte bine că îndrăgești literatura și poezia în special. Ca să scrii dumneata însuți, uită-te în jurul dumitale. In calitate de muncitor mai ales, vei descoperi izvoare de nesecat acolo unde se înfăptuiește noul. Totodată, e nevoie să citești mult și, dacă te-ai hotărît să faci versuri, trebuie să înveți să le faci corect, respectînd legile ritmului și rimei. „Ce fericit eram cînd erai lîngă mine" are accentul rău așezat; nu èrai, ci erài.

Greavu Vasile, Proștea Mare — Mediaș, prof. Șc. de 7 ani. Prima poezie este o compunere în proză în care se aglomerează niște lozinci versificate greoi: „Țăran și muncitor / Sărac și mijlocaș / Uniți în lupta grea / Sînt toți acei ce vor / Ca trista pată de clăcaș / S-o-ngroape în furtuna rece, rea / Cerînd și ea nănaș" (!?) „Meditație" e complet obscură. Din scrisoarea dumitale rezultă că filozofia zădărniciei efortului omenesc ți-e străină. Atunci?

Purdelca Ion, com. Podul Turcului — Bacău. Se vede că știi să versifici, că îți place poezia și — lucru de preț — că te simți legat de destinul poporului nostru, de lupta sa actuală. Poeziile dumitale, nu depășesc , însă limita convenționalului.

M. P.

A. LEIZER „Muncitor"

DRUMUL VIEȚII

(Urmare din pag. 1)

noastre culturale sănătoase, a dat naștere la revoluția culturală în țara noastră. Cititorului i-a crescut conștiința și receptivitatea față de ideile exprimate prin scris, i-a sporit dragostea față de tot ceea ce spiritele mari au realizat spre încîntarea și progresul omului. Iar scriitorii noștri, ca să mă refer la ei în primul rînd, au deschis ochii spre realitate, au pus urechea pe inima țării și ascultînd chemarea partidului oamenilor muncii, au învățat să scrie despre cei ce muncesc, pentru cei ce muncesc.

Datorită acestui fapt, azi, după 14 ani de la eliberare, cînd deschidem sărbătorile cărții sovietice, alături de clasici ruși și sovietici în opere complete traduse, alături de ultimele noutăți ale scrisului sovietic în limba rusă, găsim peste o sută de cărți romînești, traduse și tipărite în Uniunea Sovietică, de la Mihail Eminescu pînă la Sadoveanu și alții mult mai tineri. Căci, bunăoară, „Antologia poeziei romînești", o carte uriașă de aproape 800 de pagini mari pe două coloane, apărută în rusește la Moscova anul acesta, dacă începe cu minunatele creații poetice ale poporului nostru, se încheie cu poeți tineri a căror dezvoltare literară aparține integral regimului nostru și spiritului realist-socialist.

Desigur, faptul poate fi interpretat ca o manifestare a generozității adevăratei prietenii. Este însă ceva mai mult decît atîta. Este un semn că prin această prietenie și în urma condițiilor culturale create la noi de regimul popular, cuvîntul scris al cărturarilor, scriitorilor și poeților noștri este înfățișat și popoarelor sovietice.

Iată de ce sărbătoarea cărții sovietice devine și sărbătoare a cărții romînești care a trecut peste frontiera către răsărit și mai departe, pe aripile ideilor socialismului și comunismului, în orbita culturii universale. Avem tot dreptul să ne mîndrim cînd pe ștandul de cărți vom vedea pe ruși și sovietici în romînește, pe romîni în rusește, alături de Turgheniev pe Sadoveanu, alături de Gogol pe Caragiale, alături de Necrasov pe Coșbuc, alături de Ehrenburg sau Fedin pe Zaharia Stancu sau Eusebiu Camilar. Această mîndrie este sporită de faptul că despre cartea sovietică se poate afirma că, prin propagarea marilor idei, prin umanismul socialist, prin combaterea oricăror tendințe dușmane ideologiei clasei muncitoare și oricăror alunecări spre degradare morală sau trivialitate, este astăzi prin excelență cartea drumului vieții. Prin cartea sovietică și prin cărțile scrise în același spirit de scriitorii, cărturarii și învățații noștri, ne simțim noi înșine mai siguri, mai bine orientați pe același drum al vieții care duce poporul nostru spre victoria socialismului.

Acad. Mihai Beniuc

Viața și opera lui Alexandru Sahia

(Urmare din pag. 1)

nase ca, la vîrsta tuturor entuziasmelor, să se claustreze între zidurile unei mînăstiri și să devină „frate de obște"? Și de ce, ducîndu-și acum viața într-o mînăstire, presupusă ca un locaș al păcii și liniștii sufletești, pe chipul lui, după cum ar fi spus Poe, se putea citi povestea suferinței, a oboselii și o mare năzuință către singurătate?

Tînărul acela, Alexandru Stănescu (căci Sahia este un pseudonim, luat, dacă nu mă înșel, după o călătorie făcută la Ierusalim) se născuse, în ziua de 11 octombrie 1908, în comuna Mînăstirea din județul Ilfov. Are deabia șapte ani cînd își pierde mama, o țărancă smeadă, cu ochi triști, astfel cum o vedem într-una dintre fotografiile rămase. Clasele primare le trece în sat între 1916—1918, — martor la neliniștea înfrigurată a femeilor, ai căror bărbați se aflau pe front, și la jalea acelora a căror așteptare era nu o dată răsplătită cu plicul îndoliat.

In toamna lui 1920, este înscris la liceul militar din Craiova. Experiență amară.

„Pereții suri ai unui liceu militar (scria cincisprezece ani după aceea), mi-au închingat anii copilăriei și ai adolescenței în eforturile unei educații prusace — nu arareori cu bătăi. Păstrez și astăzi cucuiul loviturilor de cravașă aplicate de către comandantul meu.

Crima era fuga la teatru. Aveam atunci toți între 18-19 ani" (așadar, în 1926 sau 27. E. J.)

In liceul militar se întrebuințau toate metodele pentru ca puținii elevi de origine țărănească sau muncitorească să devină ieniceri perfecți ai claselor posedante.

«In fiecare ajun de vacanță (povestește Sahia), comandanții de plutoane sau companii ne spuneau pe tonuri agresive: „Aceia care sînteți fii de țărani sau de muncitori n-aveți voie să lucrați alături de părinții voștri. Nu înjosiți uniforma. Nu mai sînteți nici țărani, nici muncitori. Voi sînteți ofițerii de mîine"».

Cei șapte ani petrecuți la liceul militar din Craiova vor lăsa urme dureroase în sensibilitatea lui Sahia. Ecoul pustietății morale și al dezumanizării pe care educatorii militari se sileau să le provoace în inimile odraslelor de proletari va fi surprins mai tîrziu într-o nuvelă atît de remarcabilă cum este „Moartea tînărului cu termen redus".

Paharul răbdării umplîndu-se, — ultima clasă de liceu, a opta, este făcută de Alexandru Sahia la București. Se înscrie, apoi, la Facultatea de Drept. Nici acolo, însă, nu va găsi nici dreptatea, nici adevărul de care era însetat.

„Toate acestea (mărturisea scriitorul) m-au dezorientat cu totul și, nemaifiind în stare să-mi găsesc punctul de sprijin, la vîrsta de 21 de ani m-am retras la mînăstire într-o totală derută. Primele luni s-au desfășurat în mod tragic și în completă trîndăvie, așa cum e viața tuturor călugărilor. Literatura religioasă și formalismul cultului ortodox au avut darul să mă îndepărteze cu totul de dumnezeu, în care nu mai credeam chiar înainte de a intra în mînăstire. Abia ceva mai tîrziu, apropiindu-mă de „Capitalul" lui Marx, de lucrările lui Engels și Lenin, — sensul înțelept al unei vieți noi a început să mi se arate. Și după aproape doi ani de mînăstire, cu o lectură marxistă bogată, am revenit din nou la viață, despre care am înțeles că este luptă".

Nedumeririle, chinuitoarele întrebări rămase fără de răspuns, nu puteau să ocolească nici măcar copilăria lui Sahia: De ce partea cea mai mare și cu pămîntul cel mai bun din satul lui era a unui singur om: regele? De ce munceau atîția oameni pe domeniul regal, pentru un singur om? De ce oamenii aceia erau în zdrențe și aveau atît de puțin pămînt, și pămîntul lor era cel mai sărac? De ce prispele celor mulți și săraci erau pline de copii malarici?

Atîtea contraste acuzatoare nu se putea să nu rănească sensibilitatea lui Sahia. Copil, el mergea vara, împreună cu alții de-o vîrstă cu el, să se scalde în Dunăre. «Hoinăream pe la Privalul Dracului, la Groapa Preotesei sau la Groapa Gherghinei, — îmi povestea unul dintre prietenii săi din copilărie, astăzi fierar al satului. Iarna ne făceam un fel de patine, din oase de cal; noi le spuneam „ghidioare". Alunecam pe gheața bălților și vorbeam fel de fel. Alecu (Sahia) mă întreba de multe ori: „De ce-or fi atîția săraci pe lume, Peiciule"?»

Cei mai fragezi ani ai copilăriei lui Sahia sînt zguduiți de bubuitul tunului. „Atîția dintre cei plecați pe front nu s-au mai înapoiat niciodată... Cei ce revin vor avea o tragică deziluzie: multe categorii de țărani săraci vor fi îndepărtați de la împroprietărire, 34 la sută din cei cărora clasele dominante nu au avut încotro și au trebuit să le recunoască dreptul de împroprietărire nu au mai fost împroprietăriți, pentru ca pe spatele lor să se poată întări pozițiile chiaburilor" (vd. Gh. Gheorghiu-Dej: „Sarcinile Partidului Muncitoresc Romîn în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii", ed. P.M.R., 1949, p. 12).

Intre 1923—1929, capitalismul trăiește o perioadă de stabilizare relativă. Presiunea asupra maselor muncitoare și exploatarea lor cresc. Mizeria, de asemenea.

De 1 ianuarie 1926, Mihail Sadoveanu, schițînd dezolantul profil al vremii, scria: „A o mie nouă sute douăzeci și cincea aniversare. Altă zădărnicie, altă glumă, altă petrecere a îmbuibaților, pe cînd în jurul nostru geme încă atîta nenorocire și plîng orfanii și văduva eroului necunoscut, pentru care toți au băut șampanie și toți l-au uitat" (vd. „Lumea", an II, nr. 45, 1 ian. 1926).

Nedreptățile, foamea, atrocitățile se țin lanț.

In diferite părți ale țării, în Dobrogea, în Dolj, în Teleorman, au loc mișcări țărănești. Se produce, în 1924, ridicarea de la Tatar-Bunar.

Este epoca în care Henri Barbusse publică memorabilele sale reportaje despre călăii Europei. Epoca în care cel ce a scris „Focul", venind în țară, chemat de ochii înghețați ai nenumăraților țărani uciși, este întîmpinat de corul furibund al oligarhiei. Oligarhia era de acord să exploateze bogățiile țării în bună companie cu capitalul străin, însă asupra crimelor ei nu înțelegea să dea socoteală unui străin, care era alături de exploatați. Problema aceasta era o problemă „intra muros" (după cum apăsa un om politic al vremii).

Era epoca în care José Ortēga y Gasset căuta să demonstreze spiritelor subțiri că nu se poate vorbi despre o luptă între clase sociale, ci între „clase de oameni". O luptă între mase — luate ca noțiune a unui conglomerat format din elemente nediferențiate, nedemne de a conduce, întrucît nu au nici tradiția, nici stilul de a conduce — și între „minoritățile de elite".

„Caracteristica momentului (scria autorul „Revoltei maselor") stă în faptul că sufletul mediocru, știindu-se mediocru, are îndrăzneala de a afirma drepturile mediocrității, și le impune pretutindeni". (J. Ortega y Gasset: „La révolte des masses", Librairie Stock, 1937, p. 10).

Tot ce se putea face pentru a învălmăși apele, pentru a deruta, pentru a abate atenția intelectualilor de la datoria lor, se făcea, de către burghezie, și la noi.

Este vremea în care Sahia, alături de alții, debutează în literatură: cam prin 1929—1930.

Majoritatea scriitorilor erau amăgiți sau se amăgeau cu trista teorie că tot ce e mai important pe lume se poate rezuma în lupta (strict limitată la domeniul spiritualității, al literaturii, al artei) dintre generația veche și cea nouă.

Confuzia ideilor era considerabilă. Teozofia, filozofia Yoga, Annie Besant și Krishnamurti, vidul liberalismului și reacțiunea convenabil mascată se logodeau cu un progresism de salon. Mistici, mistagogi, farseuri, naivi, defilau, făcînd laolaltă, nu o dată, casă bună.

Nu hazardul era părintele acelui carnaval al confuziilor. Elitele au nevoie întotdeauna de diversiuni. „Gîndirea", revista ortodoxiștilor lui Nichifor Crainic, era plină de îngeri domesticiți; arhangheli bucolici împingeau la plug, prășeau, scuturau pernele... Puțini scriitori presimțeau atunci, că în cutele cămășilor arhanghelilor cu mari ochi migdalați, plini de candoare, se ascund topoarele crimelor legionare de mai tîrziu.

Printre acei scriitori lucizi, se numără Alexandru Sahia.

Devenind ostaș al Partidului, el a intrat într-o bătălie care — și-a dat prea bine seama — nu era o bătălie între generații, ci între clase. O bătălie pe viață și pe moarte.

In 1930 încă, Sahia putea să spună: „Iubesc omul, ajut și mă jertfesc dintr-un imbold al sufletului meu". Asta, în 1930. Doi ani mai tîrziu, însă, după ce Partidul îi va arăta drumul, se poate, pe drept cuvînt, afirma că Sahia iubea omul cu mult mai mult, și-l ajuta cu puteri înmiite, deoarece acum acționa nu numai din imboldul sufletului, ci și din acel al unei profunde înțelegeri: înțelegerea dată de învățătura marxistă.

Atîtea aspecte ale vieții, rămase pînă atunci obscure, îi apar acum, vii, elocvente, expresive, luminate ca dinlăuntru. El își dă seama că mizericordia e incapabilă nu numai să aline masele, dar nici măcar să te apropie de ele.

Anul 1932 este un an decisiv și pentru viața și opera lui Sahia, căci este anul în care are loc, în adîncă ilegalitate, cel de al cincilea Congres al Partidului Comunist din Romînia.

In fața gravelor evenimente interne și internaționale care se vesteau, Partidul își mobilizează forțele pentru acțiuni hotărîtoare.

O umbră uriașă a mizeriei, a foametei, a fascismului se întinde pe lume. Crima, războiul își pregătesc armele. Elitele nu mai teoretizează prin pana lui Ortega y Gasset. Ele înțeleg să treacă la un limbaj mai direct: pistolul.

Sfîrșitul lui 1932 oferă date și evenimente, mai mari sau mai mici, impresionante: pe fața pămîntului sînt 30 de milioane de șomeri, o armată a foamei de peste două sute de mii de muncitori fără lucru se îndreaptă spre Washington, mii de șomeri sînt călcați la Budapesta de caii polițiștilor, la Cluj un șomer este condamnat la trei luni închisoare pentru că a furat o jumătate de pîine, Germania răsună de împușcăturile asasinilor din secțiunile de asalt ale lui Hitler.

Din acest an și pînă la moarte — pe parcursul așadar al unui singur lustru — Alexandru Sahia va face din paginile sale literare și din cele publicistice, din fiecare filă a scurtului calendar al vieții sale, manifeste. Manifeste îndemnînd la solidarizarea tuturor conștiințelor cinstite în jurul ideii de demnitate umană, de luptă împotriva forțelor întunericului, de combatere a urii de rasă.

Lupta a trebuit să fie dusă în condiții nespus de dure, sub urmărirea neîncetată a Siguranței, încolțit de nenumărate lipsuri materiale. Ea a fost dusă cu discreție și simplitate și cu o tenacitate, pe care cîți ar fi putut s-o presimtă în acel tînăr de loc voinic?..

Tot ceea ce va scrie Sahia va fi scris dintr-o convingere adîncă, ale cărei rădăcini se găsesc totdeauna în cunoașterea temeinică a fenomenelor reflectate și în acel elan director — elan al inimii, dar și al conștiinței, — care se numește spirit de partid. E o mare mîndrie să-ți dai seama nu numai de eficiența imediată *a activității de scriitor și publicist a lui Sahia, ci și de vizionarismul său, vizionarism de scriitor al proletariatului, vizionarism atît de temeinic confirmat de istorie.*

Scriind despre tineretul hitlerist trimis să treacă prin foc și sabie poporul spaniol, Sahia avertiza: „Batalioanele acestea tinere, ale „voluntarilor din ordin", descalecă pentru totdeauna în pămîntul iberic, dăruite unei morți egale și sigure. Trupuri împuternicite și stilate de sport, se prăbușesc alături de neputința armelor. Cadavre tinere, numai tinere, tulbură funduri de prăpăstii, în timp ce altele putrezesc pe spinările munților sau în cîmpuri, sub giulgiul unei zăpezi plină de inconștiență și liniște. Oricît tineret va sacrifica Germania, istoria își va urma cursul ei, așteptînd și de dată aceasta timpul care se pierde la cotituri. Pentru că omul, cu cît trece peste veac, are nevoie tot mai mult să se scalde în libertate și să înfrîngă odată pentru totdeauna jugul omului exploatator și al naturii".

După Congresul al V-lea al Partidului, în 1932, anul premergător grevei de la Grivița, Alexandru Sahia primește sarcina de a redacta o revistă, care — fapt excepțional în acea vreme — urma să se adreseze nu „minorității omnipotente", cum spunea redactorul însuși, ci celor mulți. Revista „Veac nou" apare la 3 aprilie 1932, și apariția ei este un act de demnitate al spiritualității romînești revoluționare din acea epocă. Publicația este, după trei numere, suprimată.

Ii urmează, la un scurt interval, „Bluzele albastre", revistă menită, după cum scria în primul număr Sahia, să promoveze o „literatură activistă, literatură critică, literatură proletară", căci — spunea el — atîta vreme cît viața este o luptă, atîta vreme cît omenirea întreagă este vrăjmășită în două tabere fundamental adverse, cînd conflictul dintre ele a atins punctul culminant, nu se poate vorbi despre o artă „pură", fără preocupări sociale, fără atitudini. „In asemenea condițiuni, cei care vor să trișeze spunînd că fac literatură pură, fără interes actual, cu preocupări „externe" și „abstracte", nu sînt decît reprezentanții în artă ai acelora care sînt mulțumiți cu actuala situație, ai profitorilor.

Fixați de cealaltă parte a baricadei, înțelegem să facem adevărată artă, literatură a realității groaznice, mascată prin multiplele legende și teorii care au dăinuit prea mult".

Atît „Veac nou" cît și „Bluzele albastre" au însemnat un punct crucial în istoria literaturii noastre. Căci niciodată pînă atunci nu se afirmase atît de limpede, atît de categoric, fără o umbră de șovăială, angajamentul liber consimțit al scriitorului de a-și elibera propriu-i condei din cătușele filistinismului burghez, de a-și elibera propria-i conștiință, prin participarea lucidă, nu ca observator, ci ca ostaș, la lupta eliberatoare a proletariatului.

Se postula, cu un cuvînt, adevărul că literatura nu e, nu poate fi doar o problemă de sensibilitate și de talent, ci și una de conștiință, de onestă ținută spirituală.

Pentru prima dată la noi, și în chip atît de limpede, se enunța datoria pe care o are scriitorul de a pune mîna pe condei nu numai la apelul impulsurilor sale secrete, ci și cînd chemările îi vin din afară, din imensa arenă a tragediilor și bucuriilor umanității, adică atunci cînd este vorba de „comenzile sociale", despre care Maiakovski spunea: „...n-am refuzat niciodată să scriu un poem pe o temă de actualitate, fie că era vorba despre culaci, despre școală sau despre micile piei de iepure ale „Gostorg"-ului (Comerțul de Stat)".

Tot ce Alexandru Sahia a făcut, în literatură și în publicistică după 1932, poartă pecetea „comenzii sociale". Totul a fost scris sub imperiul necesității, sub febra necesității, cu acel avînt, cu acea inspirație, pe care necesitatea știe să le insufle scriitorului-cetățean.

Cu inima lui de luptător, dar și de poet (căci de cîtă iubire și de cîtă duioșie era capabil, și cu cîtă milă și tristețe putea să mîngîie un căpșor de copil orfan!...), Sahia putea să scandeze cuvintele bătrînului Walt Whitman și să găsească un adevăr care i se potrivea și lui, în aceste versuri:

Iscat din bătălii, am scris o carte,
Cuvintele-i nu sînt nimic, curenții ei sînt totul...

Intr-adevăr, nu cuvintele, nu stilul, nu frazele cu grijă pieptănate trebuiesc căutate în literatura și publicistica lui Sahia.

Nu cuvintele, — curenții *operei lui sînt totul, adevărurile care sparg coaja cuvintelor, adevărurile care, trebuind să fie comunicate repede — adeseori nu-și găsesc veștmîntul pe măsură, după cum luptătorul surprins de chemarea trîmbiței nu-și ia întotdeauna haina cea mai potrivită, ci aceea pe care o are mai la îndemînă.*

Eugen Jebeleanu

Membru corespondent al Academiei R.P.R.

(Continuare în nr. viitor)

EXPOZIȚIA CĂRȚII SOVIETICE

In sala Dalles s-a deschis Expoziția cărții sovietice, o impresionantă retrospectivă a tipăriturilor politice, literare, științifice, pedagogice și de artă din ultimii ani, în limba rusă, în limbile altor popoare din U.R.S.S. și în traduceri romînești.

Expoziția, organizată în cadrul Lunii prieteniei romîno-sovietice de Ministerul Invățămîntului și Culturii al R.P.R., de Ministerul Culturii al U.R.S.S. și de ARLUS, cuprinde numeroase cărți, albume, panouri, exemple de ilustrații pentru cărți, și afișe.

La deschiderea expoziției, care a avut loc marți 14 octombrie, au vorbit tovarășii C. Prisnea, adjunct al ministrului Invățămîntului și Culturii, acad. Mihai Beniuc, prim-secretar al Uniunii scriitorilor din R.P.R., precum și V. F. Nikolaev, însărcinat cu afaceri ad-interim al Uniunii Sovietice la București.

★

In cadrul Lunii prieteniei romîno-sovietice, miercuri 15 octombrie s-a inaugurat la Librăria Noastră nr. 1 expoziția „Cărți traduse din limba rusă".

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tov. Mihai Gafița, secretar al Uniunii scriitorilor din R.P.R.

Expoziția se bucură de un deosebit succes, fiind vizitată de un numeros public.

IDEALUL ESTETIC AL SCRIITORULUI MILITANT

(Urmare din pag. 1)

om real ar reprezenta un amestec nedeterminat de trăsături pozitive și negative. După această rețetă obiectivistă au fost scrise nuvele ca „Echinox" de O. Păscăluță sau „Intoarcerea" de I. Munteanu, producții denigratoare în care nu există eroi înaintați și eroi înapoiați și în care toți eroii, pretinși oameni „complecși" ai zilelor noastre, se comportă mai mult sau mai puțin ca niște porci.

Iluzia „umanizării" eroilor pozitivi prin introducerea obligatorie a șovăielilor și a defectelor a dus la adevărate monstruozități, homunculuși preparați farmaceutic din atît la sută culoare pozitivă și atît la sută vopsea negativă. Putem aminti de pildă piesa eșuată „Visul nopților noastre" de Ana Negreanu și Eugen Naum, unde — ca să cităm un singur moment — eroul așa-zis „comunist" se declara dezamăgit, lipsit de încredere în oameni, gata să abandoneze lupta. La care eroina îl pălmuiește. In secunda următoare, eroul — compozitor de profesie — declara că are de gînd să scrie un oratoriu dedicat martirilor luptei pentru libertate și atunci eroina îl săruta pe amîndoi obrajii. Ce fel de erou era acesta, care merita în același timp să fie pălmuit și sărutat? Autorii au vrut, pasămite, să înfățișeze un personaj „complex", dar au confecționat ceva cu desăvîrșire neverosimil, falsificînd chipul intelectualului comunist.

Vor sau nu obiectiviștii, realitatea este că oamenii iubesc sau urăsc eroii literari, îl admiră pe Hlebnikov și se feresc de Tartuffi, învață de la Pavel Korceaghin și resping josnicia Cațavencilor. Tot ceea ce a creat mai bun literatura noastră realist-socialistă se întemeiază pe afirmarea hotărîtă a idealului estetic înaintat, pe aprecierea și definirea personajelor în lumina acestui ideal, pe tendința manifestă a scriitorului de a-și prezenta eroii drept modele de urmat sau drept exponenți ai unor concepții și moravuri ce trebuiesc repudiate.

Nu este oare Darie, din „Desculț" de Zaharia Stancu, purtătorul unui mesaj fierbinte de umanitate, de pace și de libertate, care depășește limitele anilor cuprinși în roman și se integrează aspirațiilor înaintate ale contemporaneității? Nu urîm oare în reprezentantele familiei Vorvoreanu, din „Bijuterii de familie" de Petru Dumitriu, ticăloșia unei clase apuse și tot ceea ce ultimele zvîrcoliri ale rămășițelor acestor clase mai pot cășuna cîtuși de puțin mersului ascendent al poporului nostru? Nu sîntem oare alături de Bălcescu în iureșul revoluționar ce străbate romanul lui Camil Petrescu „Un om între oameni" și nu intuim în devotamentul său față de cauza celor mulți o atitudine morală pe care o socotim, mai ales astăzi, exemplară? Am putea cita, în continuare, alte opere, demonstrînd, fără excepție, prezența unui ideal estetic însuflețitor care justifică evoluția eroilor și simpatia sau antipatia pe care autorul ne-o insuflă față de dînșii.

La ce afirmații absurde pot duce falsele teorii obiectiviste, o dovedește printre altele recenzia excelentului roman al lui Titus Popovici „Setea", apărută în ziarul „Zori noi" din Suceava și intitulată semnificativ: „Nici îngeri, nici bestii". Autorul recenziei, Traian Filip, căutînd să demonstreze că Titus Popovici n-a acordat eroilor săi „valori extreme", minimalizează calitățile eroilor comuniști din roman, iar în schimb la baronul Papp de Zerind, personaj de-a dreptul ridicol, recenzentul ajunge să vadă (fără ironie) „un aer de bravură și semeție". Recenzentul își închipuie că pentru a fi umanizați, neschematici, eroii pozitivi nu trebuie să fie din cale afară de încrezători în cauza lor, pe cînd eroii negativi trebuiesc neapărat înzestrați cu „demnitate umană".

In realitate, autorul „Setei" a accentuat cu toată tăria tocmai „valorile extreme", nu s-a sfiit să reliefeze superioritatea netă a comuniștilor și, în același timp, să spună bestiilor pe nume. Aceasta e viața: sînt oameni care, chiar dacă nu-s perfecți, se află pe pozițiile cele mai înaintate și merită a fi urmați fără șovăială — și sînt și oameni care merită să fie urîți din toată inima, pentru că ei încearcă să pună stavili construirii unei vieți mai bune. Scriitorul care se mulțumește să stea la mijloc, ca într-o baltă stătută, nu va putea comunica nimic esențial contemporanilor săi.

Una dintre urmările directe ale combaterii obiectivismului va fi, fără îndoială, sporirea atenției scriitorilor noștri față de figurile oamenilor înaintați, vrednici de stimă și dragoste, creșterea clarității partinice în construirea eroilor literari.

Prin intermediul eroilor săi pozitivi și negativi, scriitorul realist-socialist își exprimă atitudinea socială, dă fenomenelor și conflictelor vieții o apreciere, o „sentință" artistică, exercitînd astfel o puternică influență educativă asupra cititorilor. A zugrăvi în culori vii figurile comuniștilor, ale luptătorilor pentru construirea socialismului și a înfiera în imagini sugestive chipul dușmanilor poporului, sînt sarcini de frunte care stau în fața literaturii și artei din țara noastră.

Andrei Băleanu

PRIMA CARTE SOVIETICĂ

(Urmare din pag. 1)

„Pămînt desțelenit" care ne-a dat emoții ca și cum aceasta ar fi fost întîia carte sovietică citită, deși a apărut în 1949 și înaintea ei citisem „Pe Donul liniștit", și „Calvarul", și „Tînăra Gardă", și „Căderea Parisului" și atîtea altele. Fiecare carte era prima, era cea nouă, pentru că fiecare ne aducea un nou aspect, o nouă latură a vieții în Țara Socialismului, o nouă comoară a personalității și caracterului omului sovietic.

„Calvarul", marea epopee a victoriei comuniștilor în războiul civil împotriva contrarevoluției și a intervenției am cunoscut-o curînd după ce ultimul act al altui calvar, agresiunea hitleristă, se încheiase tot prin victoria Uniunii Sovietice. Cartea biruinței din cealaltă grea încercare străbătută de poporul sovietic, devenea simbolul noii biruințe, o puteam pe drept numi prima carte a marii victorii!

Și „O pînză în depărtare" de Valentin Kataev, pe care am citit-o în același an 1945, era și ea prima carte sovietică — prima pe care o citisem despre revoluția din 1905. Rodion Jukov, marinarul erou, era prima figură de revoluționar comunist al acestei prime revoluții ruse.

Cine va uita zguduirea cu care am citit, în 1947, prima mare carte despre lupta partizanilor sovietici, romanul „Tînăra Gardă" de Alexandr Fadeev.

Care a fost prima carte a lui Ehrenburg citită în romînește? „Povestiri din anii aceștia", apărută în 1945? Sau cuvîntările și articolele lui despre Romînia în urma vizitei pe care ne-a făcut-o în acel an?

Ni-l amintim pe Iosif Utkin, poetul căzut pe frontul împotriva hitlerismului, în 1944. Poate volumul lui de versuri, apărut puțin după aceea, a fost prima carte de versuri sovietice? Sau poate capodopera lui Maiakovski, „Poemul lui Octombrie" apărut tot în 1945?

In acel an 1945, o întreagă recoltă de capodopere ale literaturii sovietice au mers către cititorii noștri, dezvăluindu-le brusc dimensiunea Revoluției, a socialismului, a Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

Imaginea primei cărți sovietice citite se încadrează așadar într-un proces care nu s-a terminat, care se desfășoară mereu și care înseamnă pași hotărîtori înainte în cucerirea unei noi înțelegeri, a lumii, a unei noi spiritualități și conduite. Literatura sovietică a avut și are un asemenea important rol pentru conștiințele noastre.

De atunci pînă acum și cultura noastră a realizat trepte hotărîtoare. Sîntem cu toții bucuroși să știm că au apărut cărți de mare valoare, odată cu înaintarea țării noastre spre socialism. Alături de literatura Uniunii Sovietice, literaturile țărilor socialiste, literatura scriitorilor progresiști din toată lumea consituie o experiență nouă și marchează o nouă etapă în dezvoltarea istorică a artei scrisului.

De aceea, cînd răsfoim cărțile sovietice, pe care le-am mai citit, rămînem pretutindeni și totdeauna cu emoția mereu nouă că ținem în mînă mărturii adînc grăitoare ale momentului unei noi nașteri, a unei întineriri minunate.

Prima carte sovietică citită și întreaga literatură sovietică pe care ai citit-o o prețuiești ca pe o întîlnire cu tineretea, cu viața. Tineretea și viața ta — și a întregii omeniri.

Mihai Gafița

A. SECOȘANU „Laminorist fruntaș"

ERATĂ. — In numărul 41 din 9 octombrie a.c. al revistei noastre, se va citi, în pagina 7-a în loc de: Vali Zoltan „Gravuri în linoleum" — Derkovits Gyula — artist din R.P.U. „Afișul manifestației din 1 septembrie 1930".

SAPTAMINA CARTII SOVIETICE

ILYA EHRENBURG „Pe nerăsuflate“

Avîntaţii ani ai primelor cincinale au determinat orientarea celor mai talentaţi dintre scriitorii sovietici spre viaţa fremătătoare a uzinelor şi fabricilor, a marilor cetăţi industriale în curs de contruire, a şantierelor, a satelor în plină transformare socialistă. In cursul deceniului cuprins între „anul marii cotituri“ şi anul dezlănţuirii banditescului război al Germaniei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice, au apărut o seamă de opere ce reflectă munca eroică, plină de abnegaţie, de pe întinsul ţării sovietice, între care romane inspirate îndeosebi din viaţa clasei muncitoare. In constelaţia acestor opere se situează şi romanul lui Ehrenburg, „Pe nerăsuflate“, în centrul căruia se află viaţa unui colectiv de muncitori dintr-o întreprindere de exploatări forestiere ce-şi desfăşoară activitatea într-o regiune nordică a U.R.S.S.

Romanul „Pe nerăsuflate“ e o operă în care patosul construcţiei unei lumi noi se reflectă, sub un anumit aspect, într-un chip original, impresionant. Depărtîndu-se de tipul romanului clasic, Ilya Ehrenburg utilizează în această scriere tehnica instantaneelor, surprinzînd momente ale biografiei mai multor personaje, fără a construi un subiect propriu zis, fără a organiza diversele episoade în jurul unui conflict central. Unitatea cărţii se realizează prin integrarea tuturor eroilor în acelaşi şuvoi al muncii pasionate şi de asemenea prin urmărirea modului cum fiecare din ei îşi rezolvă, în patetica activitate constructivă problema fericirii personale. Intr-un timp, înainte de a scrie acest roman, Ehrenburg susţinuse teza eronată potrivit căreia avîntarea cu trup şi suflet în muncă, în activitatea obştească, ar implica renunţarea la fericirea individuală. In „Pe nerăsuflate“ această concepţie e atribuită unei studente de origine burgheză care, smulgîndu-se din lumea ce o produsese, socoate că nu va putea deveni demnă de a dobîndi un loc în noua viaţă a patriei sale decît renunţînd „la sentimentele ei, la un adăpost al ei, la o viaţă proprie“. „Trebuie — reflectează ea — să renunţ la fericirea personală. Să dau examenele şi să intru mai repede într-o mină! Să muncesc optsprezece ore pe zi, să duc o viaţă goală, simplă, aspră. Să uit de dragoste“. Prin întreaga lui desfăşurare, romanul dezminte acest punct de vedere. Destinele eroilor, luminate prin fixarea unor frînturi semnificative de viaţă, învederează deplina posibilitate a împlinirii visurilor de fericire intimă în condiţiile participării la construcţia socialistă.

In roman sînt introduşi o seamă de eroi ce par la început a nu fi în stare să-şi croiască o viaţă normală, întemeiată pe afecţiune şi tandreţe reciprocă, în cadrul unei familii. Scriitorul relevă însă, în cele din urmă, tocmai procesul restructurării morale, sub influenţa colectivului comunist. Pricinile nefericirii de ordin intim a acestor eroi sînt diferite. Ghenca Siniţîn, spre exemplu, e un comsomolist pentru care munca e totul. Dragostea de muncă îl determină să nu cunoască odihna şi să nu-şi pună problema raporturilor cu semenii. Fiindu-i preţioasă fiecare secundă, munceşte zi şi noapte: cînd nu se află direct în producţie sau în munca de organizaţie, studiază, citeşte literatură, lucrează la o invenţie. Ca şef de lucrări, manifestă faţă de subalterni o asemenea asprime şi lipsă de înţelegere pentru viaţa lor personală, încît nu reuşeşte să-şi cîştige dragostea lor. Insurat, îşi exasperează soţia prin lipsa de atenţie, prin caracterul său ursuz. Ghenca e contaminat, evident, de patosul muncii din jur, activitatea febrilă constituind condiţia fundamentală a mulţumirii, sensul întregii lui vieţi. Excesul de zel se explică însă printr-o mistuitoare dorinţă de evidenţiere personală. „In primul rînd — îşi destăinuie el nevestei sale ambiţiile — voi ajunge secretar al Comsomolului“. Impacienţa carieristă îi sădeşte în inimă invidia. Simpatia de care se bucură în rîndul tinerilor muncitori Mezenţev, îl nelinişteşte pînă într-atîta, încît spre a-l discredita pe acesta face, într-o şedinţă, afirmaţii necontrolate în legătură cu originea socială a soţiei lui. Cu asemenea atitudini, Ghenca Siniţîn ajunge un izolat în mijlocul colectivului. Prieteni nu avusese de altminteri niciodată. Cu timpul, tovarăşii de muncă îl privesc rece sau cu compătimire. Sofia îl părăseşte, după moartea copilului. Iată o viaţă deviată de la cursul firesc.

Mezenţev, obiectul invidiei lui Ghenca, ajunge să sufere din alt motiv. Soţia lui, Varia, ocolise sistematic discuţiile privitoare la familia ei. Mezenţev află adevărul asupra originii abia în cursul unei şedinţe. Formal, lucrurile se limpezesc repede. Varia nu aparţine cituşi de puţin prin educaţie şi mentalitate clasei burgheze, întrucît orfană de mamă, nepuţînd suporta felul de viaţă impus de tatăl său, un scelerat, îşi căutase — de mică — adăpost permanent în casa unei mătuşi. Pe Mezenţev nu-l satisface însă rezolvarea formală a chestiunii. Faptul că soţia sa i-a ascuns un amănunt esenţial, îl deconcertează. Intre cei doi soţi se interpune un zid de gheaţă. Va trece timp pînă la restabilirea comuniunii sufleteşti.

O viaţă ce pare nerealizată e aceea a actriţei Lidia Nicolaevna, cea părăsită în dragoste, şi care, pe scena unui oraş de provincie, recită mecanic şi absent, rolul pe care nimeni din sala adormită nu-l urmăreşte. Nerealizată pare de asemeni viaţa de familie a Liolei, fosta soţie a lui Ghenca Siniţîn.

Cum se produce regenerarea sufletelor tuturor acestor oameni? Nu e vorba de vreo experienţă personală neobişnuită, de cine ştie ce procese interioare complicate. In aparenţă, o restructurare a conştiinţelor e opera întîmplărilor. Siniţîn o întîlneşte la Moscova pe Varia şi încrederea ce i-o arată ea îl decide să se examineze necruţător, dezvăluindu-şi într-o scrisoare pe care o adresează fetei toate ascunzişurile sufletului şi astfel smulgîndu-se, implicit, din carapacea sufocantă a individualismului mic-burghez. Intr-o tabără de pe insula Vaigaci, în mijlocul gheţurilor polare, el începe, muncind cu înflăcărare, cea de a doua viaţă, demnă într-adevăr de un comsomolist. Variei, scrisoarea lui Ghenca îi curmă pesimismul, îi creează încrederea în putinţa fericirii. Mezenţev ajunge să-şi înţeleagă soţia, în urma convorbirii cu un pictor. Liolia îşi găseşte mulţumirea alături de noul soţ, Liaskov. Lidia Nicolaevna îşi revine din starea depresivă, ajungînd, într-un colhoz, să-şi dea seama că spectacolele în care joacă sînt urmărite cu interes şi emoţie. Simplitatea rezolvării dramelor lăuntrice exprimă însăşi concepţia romancierului despre condiţia fericirii intime. Fericirea, în viaţa de toate zilele, vine din înţelegere mutuală.

Pe măsură ce se apropie, se cunosc şi se înţeleg între ei, eroii lui Ehrenburg devin mai sensibili, mai receptivi unii la preocupările şi sentimentele altora, mai umani. Prin sensurile încifrate în ea, cartea lui Ehrenburg înalţă un imn prieteniei, sensibilităţii, fuziunii sufleteşti între oameni. Două din personajele romanului reprezintă polii opuşi ai atitudinii posibile faţă de semeni, faţă de societate. Strem, misitul unei firme germane, e un mizantrop. Toată preocuparea lui se rezumă la conservarea propriului eu în cît mai bune condiţii. Efectul: un continuu sentiment de insatisfacţie, un dezgust de viaţă, unit cu o spaimă de moarte, paralizantă. Strem e însăşi întruparea nefericirii. In opoziţie cu el, savantul botanist Liass e numai elan, numai însufleţire. După o tinereţe plină de peripeţii, în decursul căreia înconjurase jumătate din glob, Liass s-a consacrat cu înflăcărare muncii sale ştiinţifice, ambiţionînd să urce grîul pînă în nordul îndepărtat şi să constrîngă pămîntul acum îngheţat al nordului să rodească pepeni.

Cu sprijinul partidului şi al statului sovietic, savantul izbuteşte să-şi transforme visul în realitate. Dar Liass nu e doar botanist. E şi un pasionat cititor de romane, crezînd cu tărie în existenţa obiectivă a eroilor zugrăviţi în ele. E mai cu seamă un mare iubitor de oameni.

Ridicînd, în cuprinsul creaţiei, problema corelaţiei dintre activitatea în producţie, dintre munca pe tărîm obştesc în genere şi viaţa interioară a oamenilor, romanul „Pe nerăsuflate“ înfăţişează bogăţia, adîncimea şi intensitatea sentimentelor ca fiind un atribuit inseparabil al omului nou creat de epoca socialistă.

D. C. Micu

B. IAMPOLSKI :
Calea încercărilor

Kornilov, adolescentul căruia războiul i-a nimicit dragostea — drama lui e asemănătoare cu aceea din „Zboară cocorii“ — nu e totuşi un învins. „Calea încercărilor“ sale e limpede. Tînărul comsomolist ştie că trebuie să intre în rîndurile celor care luptă.

Urmîndu-l pe Kornilov în drumul său printre liniile inamice către front, luăm cunoştinţă cu războiul. Aceasta e de fapt cartea: descrierea unui marş neîntrerupt, istovitor, dar eroic. Iampolski adoptă şi o tehnică adecvată, într-un fel, cinematografică. Tablourile de război se succed accelerat sau domol şi sînt înfăţişate din diferite unghiuri de perspectivă, ca şi cum am urmări obiectivul unui aparat de filmat. De fapt, ne aflăm în faţa impresiilor eroului cărţii care-şi relatează întîmplările la persoana întîia. Preferintîmplările la persoana întîia. Preferinţa lui Iampolski se îndreaptă către tablouride masă, coloane de refugiaţi, cîmpuri de luptă. Obiectivul se apropie dezvelind unghere, tranşee sau adăposturi; dar forfota de oameni, care de la „distanţă“ pare nedefinită, capătă trăsături concrete, individualizatoare. Sînt surprinse în prim-planuri figuri de luptători simpli dar neînfricaţi, ca tînărul Vasilko sau sora Faina, patrioţi ca bătrînul doctor Avxentiev, oameni şovăitori ca Kuharcik sau trădători ca Vasca Dorimond. De fapt, cartea lui Iampolski se încheagă în capitole printr-o lungă suită de portrete. Lupta cumplită împotriva fascismului îi verifică. Idealurile mari se cer apărate cu vitejia şi tenacitatea sădite de anii educaţiei comuniste. Iampolski este entuziasmat de descoperirea adevăratului patriotism în oameni simpli.

Străbătut de suflu liric, romanul lui Boris Iampolski oferă o imagine impresionantă a eroismului poporului sovietic.

G. Dimisianu

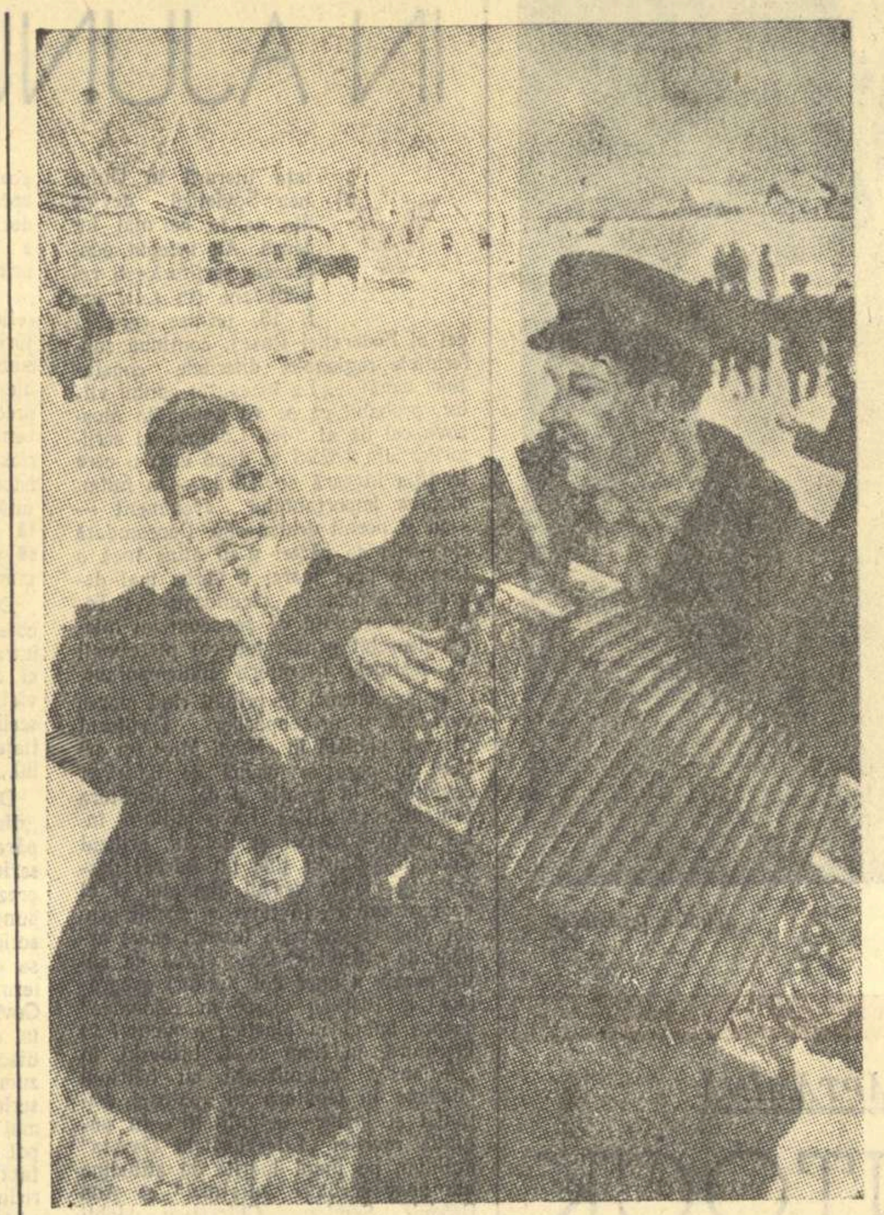
A. PLASTOV „Tineri“

Valentin Ovecikin: „O primăvară buclucaşă“

„O primăvară buclucaşă“ *este o carte izvorîtă dintr-un contact direct şi foarte îndelungat al scriitorului cu faptele descrise. Romanul lui Ovecikin este un exemplu grăitor de felul în care cele mai actuale probleme ale vieţii sovietice în drum spre comunism oferă unui scriitor de talent puternice conflicte de tendinţe şi mentalităţi, sursa unor caractere pe cît de conturate, pe atît de inedite şi de exemplare. Romanul proiectează în prim plan figura luminoasă a unui erou pozitiv: Martinov, secretarul raional din Troiţk. Căutînd să traducă în viaţă, în lumina hotărîrilor plenarei din septembrie 1953 a C.C. al P.C.U.S., problema ridicării nivelului cadrelor de conducere din colhozuri, Martinov se izbeşte în primul rînd — reuşind s-o înlăture pînă la urmă — de rezistenţa rutinieră şi individualistă a lui Borzov, care încuraja lenea şi lipsa de răspundere a unor preşedinţi de colhozuri.*

Pentru a demonstra că viaţa sovietică nu poate fi împiedicată în mersul ei înainte de asemenea duşmani, autorul înfăţişează în paginile romanului său eroi în stare să înfrîngă elementele negative, să ducă pînă la capăt sarcinile complexe necesare dezvoltării multilaterale a colhozurilor. Martinov este prezent peste tot, în miezul celor mai caracteristice situaţii ale cărţii, cu o rîvnă şi o prestanţă care vădesc conştiinţa fermă şi încrederea în victoria luptei sale. Dezvoltarea colhozurilor cere o exigenţă din ce în ce mai sporită. In timpul celor patru luni, cît Martinov e reţinut în spital, ies la iveală şi lipsuri ale muncii sale: preocuparea numai de cointeresarea cantitativă a colhozurilor şi tractoriştilor în producţie, dezinteresul pentru acele sarcini de conducere care depăşeau problema cadrelor de preşedinţi de colhozuri, cum era formarea cadrelor de activişti raionali.

Viitorul prim-secretar raional Volgaşin învaţă împreună cu conducătorii colhozurilor arta grea a gospodăririi unei unităţi agricole socialiste, cointeresarea calitativă a oamenilor muncii în producţie, prin acordarea la timp şi cu pricepere a celor mai utile ajutoare materiale şi culturale, după situaţia specifică a fiecărui colhoz în parte. Constatînd că în lipsa lui oamenii au găsit un conducător mai înţelept, Martinov cere regionalei de partid să-l strămute într-un raion şi mai înapoiat, făcîndu-şi din această muncă de ridicare a raioanelor înapoiate crezul întregii vieţi.

Ceea ce dă dinamism cărţii lui Ovecikin este bogăţia şi semnificaţia faptelor expuse competent, cu inedite şi variate amănunte de viaţă. Romanul înscrie reuşite artistice remarcabile în redarea impunătorului front de muncă şi creaţie din lumea colhozurilor. Eroii sînt învestiţi cu caractere puternice capabile să doboare individualismul şi inerţia, să schimbe stilul de muncă în raioane, să promoveze noui, aducînd în faţa cititorului o întreagă şi variată imagine a eforturilor de mărire a avuţiei colhoznice.

Ridicat din mijlocul maselor ţărăneşti, scriitorul a păstrat, ca o notă predominantă a stilului său, — oralitatea. Predilecţia lui pentru plenarele raionale „neobişnuite“ ca puncte nodale ale epicii, e strîns legată de capacitatea scriitorului de a caracteriza personajele prin limbaj, printr-o vorbire foarte diferenţiată şi foarte colorată în acelaşi timp.

Marele merit al acestei cărţi atît de actuale, ale cărei probleme au fost totuşi depăşite în U.R.S.S. este că ea arată cu puterea adevărului, a trăirii directe în mijlocul frămîntărilor colhoznice, cît de măreaţă şi de numeroasă este în Uniunea Sovietică armata oamenilor muncii care luptă cu succes împotriva racilelor moştenite din vechea orînduire, cît de rapidă este transformarea şi dezvoltarea vieţii în cadrul căreia se formează şi se călesc caractere luminoase.

Ştefan Cristea

Demian Bednîi : „Versuri alese“

Născut ca poet în focul revoluţiei, Demian Bednîi este un temperament de activist, opera lui identificîndu-se cu etapele dezvoltării primului stat socialist din lume. Scriitorul militează pentru noua orînduire, critică rămînerile în urmă, demască duşmanul, înalţă imnuri glorificînd Armata Roşie, elogiază eroii clasei muncitoare. Măsurată şi tumultuoasă în acelaşi timp, întotdeauna axată pe o necesitate socială imediată, poezia lui Bednîi este o replică promptă la adresa evenimentelor, menţinîndu-se într-o permanentă contemporaneitate. Poate şi de aceea poemele lui au, mai întotdeauna. tăieturi de ziare drept motto. Nu epica contemporaneităţii în sine îl interesează, ci sensul ei, atitudinea etică faţă de faptul concret. Demonstraţia trebuie să fie cît mai riguroasă. Lirismul înseamnă atitudine manifestată divers, de la sarcasm pînă la participarea entuziastă. Poezia lui Bednîi este un exemplu de felul în care angajarea în bătăliile duse de partid, asigură varietate şi profunzime temelor artistice.

Inovaţia prozodică apare la Bednîi ca un proces natural, ca o necesitate de supunere a expresiei artistice la noul conţinut şi astfel nu şochează intercalarea unui pasaj de proză, uscat pînă la statistică, în plin flux poetic:

Şi totuşi unor astfel de firi bombănitoare
Nu le-ar strica ziarul şi-un pic de meditaţii
De pildă-n legătură cu ştirea următoare:
Dintr-un milion şi jumătate de oameni decedaţi în S.U.A., 20% au căzut victime ale omorurilor, accidentelor şi sinuciderilor. In cea ce priveşte crimele, Chicago ocupă locul întîi.
Ei, cusurgii, ce spuneţi, cum v-a plăcut bucata?!
Cu cei deştepţi, de altfel, nu-i cazul să discut,
Să le dau mură-n gură şi dumicată gata —
Iar cu cei proşti, iertare, dar n-am timp de pierdut.
(Ai ce invidia)

De altfel temele (atît de variate şi de inedite) ne reprezintă un Demian Bendnîi care se rupe de statornicitele prejudecăţi formale, lărgind sfera poeziei, dîndu-i o degajare rar întîlnită faţă de obiectul ei, găsind lirism într-un material aparent arid.

Ca fabulist, Bendîi reinterpretează temele clasice, găsind noi semnificaţii, aplicîndu-le la politica contemporană imperialistă (bunăoară în „Ospăţul leului“). Poet al comenzii sociale, în paralel cu Maiakovski, însă pe alte diapazoane, Bendîi îşi dezvoltă poezia de la fabulă pînă la satiră şi pamflet. (De pildă în „Negru cu adevărat“, „Rechinii“, „Nu s-ar putea de-a-ndoase?“ ş. a.).

Vorbind în numele maselor şi pentru mase, eul poetic se dizolvă în poem, versurile dobîndind adesea rezonanţă de proverb popular. Aşa se se şi explică larga circulaţie a versurilor lui Bednîi, învăţate pe de rost de către mulţi mujici în anii războiului civil. Spre diferenţă de Maiakovski, la care verva se revarsă într-o cascadă de metafore, la Bednîi versul este de o rară transparenţă, comunicînd, fără nici un intermediar, emoţia.

Demian Bednîi s-a stins în mai 1945. (Se născuse în 1883 dintr-o familie de ţărani săraci în satul Gubovka). Dar marea actualitate a versurilor lui îl păstrează viu în memorie, ca pe unul dintre cei mai caracteristici scriitori ai epocii noastre.

Traducerea excelentă a volumului este semnată de către poetul Geo Dumitrescu.

Nichita Stănescu

CRONICA DRAMATICĂ

„ULTIMUL TREN“ de E. Mirea şi G. Kovacs

(Teatrul Tineretului)

„Ultimul tren“, piesă în trei acte de Eugen Mirea şi Kovacs György, se remarcă prin însemnătatea problematicii abordate. Autorii au intenţionat să compună pe marginea unei romantice poveşti de dragoste un comentariu clar şi demascator al primejdiei şovinismului. Piesa este scrisă pentru a condamna, fără ocol, manifestările naţionalismului, pentru a-l acuza ca inamic neîmpăcat al fericirii oamenilor.

Spectatorul nu se va întîlni totuşi cu o dramă complexă comportînd implicaţii ideologice de mare profunzime. „Ultimul tren“ este o piesă modestă şi corectă, scrisă cu bune intenţii şi o reală pricepere a meşteşugului dramatic. Trebuie astfel subliniată limpezimea construcţiilor, luciditatea replicilor şi verva remarcabilă a dialogului în unele scene de prim plan. Conflictul propriu-zis emoţionează prin confruntarea a două poziţii ireductibile faţă de ideea fericirii împlinite prin dragoste.

Autorii au situat primele două acte (şi cele mai substanţiale) în anul 1940, în Ardeal. Dia, unica fată a avocatului romîn Tiberiu Vlad (persoană cu morgă şi cu ştaif) s-a îndrăgostit de actorul maghiar Imre Szabo, care o iubeşte la rîndul său. Robi ai prejudecăţilor xenofobe, atît tatăl Diei, cît şi mama tînărului Imre se împotrivesc cu înverşunare proiectelor de căsătorie. D-na Szabo izbuteşte cu preţul unei minciuni grosolane să-l despartă pe îndrăgostiţi care nu se mai văd ani de zile. In ultimul act care se petrece la Bucureşti în zilele noastre, Dia şi Imre se întîlnesc pentru a nu se mai despărţi niciodată.

Paralela dusă la „Romeo şi Julieta“ de către autorii piesei intenţionează, cu destulă prudenţă, să evidenţieze mai deplin ideea centrală a dramei, care este aceea a proclamării forţei purificatoare a dragostei, peste prejudecăţile sociale absurde. La drept vorbind, „Ultimul tren“ este mai ales o dramă sentimentală căreia i s-a atribuit un cadru social-istoric. Cei doi eroi principali, Dia şi Imre, nu sînt (şi nici nu devin pînă la urmă) luptători conştienţi împotriva naţionalismului şi, prin urmare, împotriva fascismului. Respingerea concepţiilor şovine se confundă, în ceea ce-i priveşte, cu opunerea faţă de orice oprelişti care se ridică în calea unirii lor. Episodul critic care demască legăturile de afaceri între tatăl Diei, naţionalist romîn şi Apathy, naţionalistul maghiar, este fugar şi — oricum — lateral conflictului esenţial al dramei. De altfel nici unul dintre eroii puri ai piesei, Dia sau Marius, nu posedă o viziune profundă care să provoace un rechizitoriu amplu al naţionalismului ca fenomen istoric cu rădăcini de clasă. Intr-o asemenea piesă preocupată de probleme sociale acute, se simte lipsa unor personaje superioare, capabile să rostească marile adevăruri. Construcţia conflictului fiind menţinută la suprafaţa lucrurilor, s-a crezut posibilă renunţarea la prezenţa unor eroi pozitivi. De aceea semnificaţiile sînt comunicate numai parţial, prin intermediul unui raisonneur beţiv, care tutelează stîngaci şi melancolic fericirea cuplului de îndrăgostiţi.

Pentru că figura actorului alcoolizat Barabas aminteşte nu odată de unul dintre personajele „Micilor burghezi“ şi de alte asemenea apariţii din teatrul gorkian, se cuvine să amintim că în drama mai sus citată intervenţiile cinice ale lui Teterev sînt valorificate şi capătă contur deplin în replicile dîrze ale muncitorului Nil.

Piesa „Ultimul tren“, scrisă la o altă tensiune decît acea cerută de greutatea specifică a temei, participă, în anumite limite, la lupta împotriva rămăşiţelor naţionaliste şi a prejudecăţilor legate de acestea. Evidenţiind caracterul inuman al urii între popoare, piesa lui E. Mirea şi G. Kovacs militează cu sinceritate pentru înţelegerea între oamenii muncii de toate naţionalităţile. Există în piesă replici vii care pronunţă idei înaintate de mare importanţă în bătălia neîntreruptă pentru extirparea oricăror recrudescenţe ale naţionalismului burghez. Dacă autorii ar renunţa atît la efectele facile de natură melodramatică (Vezi plecarea lui Marius ş.a.) cît şi la infiltraţiile comicului ieftin (vezi tirada lui Barabaş închinată sticlei de vin), piesa ar dobîndi — desigur, mai multă seriozitate şi, poate chiar ceva din marele farmec al simplităţii.

La Teatrul Tineretului, regia (D. Neleanu) a dat dovadă de înţelepciune, tratînd piesa cu mijloace simple şi cuminţi, într-o relatare scenică molcomă şi scrupuloasă. Atunci cînd cuminţenia nu a frizat vetustul (actul II) totul a decurs satisfăcător. Trebuie remarcat efortul regiei de a accentua latura socială a conflictului prin tratarea insistentă a relaţiilor veroase dintre avocatul Vlad şi Apathy, sau prin reliefarea anumitor replici suculente. D. Neleanu a ales pentru unele personaje negative calea şarjei caricaturale, ceea ce a convenit caracterului piesei dar nu şi unora dintre interpreţi. Pentru A. Pop Marţian, de pildă, tonalitatea şarjei nu s-a potrivit naturii sale artistice. Grav şi de o anume rigiditate prestigioasă în toate rolurile sale, Pop Marţian nu era cel mai indicat să joace comedia gravităţii şi ridicolul rigidităţii scrobite. Dimpotrivă, Cezar Rovinţescu a răspuns cu uşurinţă chemării de a îngroşa pînă la grotesc trăsăturile unui intermediar grobian şi fără scrupule.

Pentru a realiza cuplul pur care stă în centrul dramei, regia a ales o actriţă deosebit de sensibilă, cu mari posibilităţi de interiorizare (Doina Tuţescu) şi un actor mai ales exterior şi cu deosebire zgomotos (Mircea Anghelescu). Bineînţeles creaţia Doinei Tuţescu merită întreaga noastră atenţie şi în primul rînd avîntul impresionant către fericire pe care l-a dăruit Diei, în primele două acte. In ceea ce priveşte apariţiile lui Mircea Anghelescu, se poate spune că ele n-au avut nici farmec şi nici poezie. Actorul a recitat cu glasul său frumos un rol care cerea simţire, participare activă. In rolul d-nei Szabo, Eugenia Zaharia, poate puţin prea distinsă şi prea îndelung crispată, a creat pentru întîia dată într-un alt gen de roluri, o prezenţă scenică remarcabilă. Pentru interpretul beţivului Barabas autorii au scris desigur cea mai spirituală partitură. Florin Vasiliu a izbutit însă, la o distanţă apreciabilă de vîrsta personajului, să intre, într-un fel al său propriu, în pielea acestuia şi cu o dezinvoltură cuceritoare. Cînd acest excelent interpret va învinge cu desăvîrşire tentaţiile manierizării, se va afla neîndoielnic printre cei mai buni din generaţia sa.

In „Ultimul tren“ Florin Vasiliu ţine, indiscutabil, rolul primei viori şi îl interpretează cu fantezie şi însufleţire. Restul orchestrei nu se ridică la aceeaşi înălţime. Se aud însă distinct cîteva voci: Doina Tuţescu, Victoria Mierlescu, Eugenia Zaharia. Spectacolul este recomandabil.

V. Mîndra

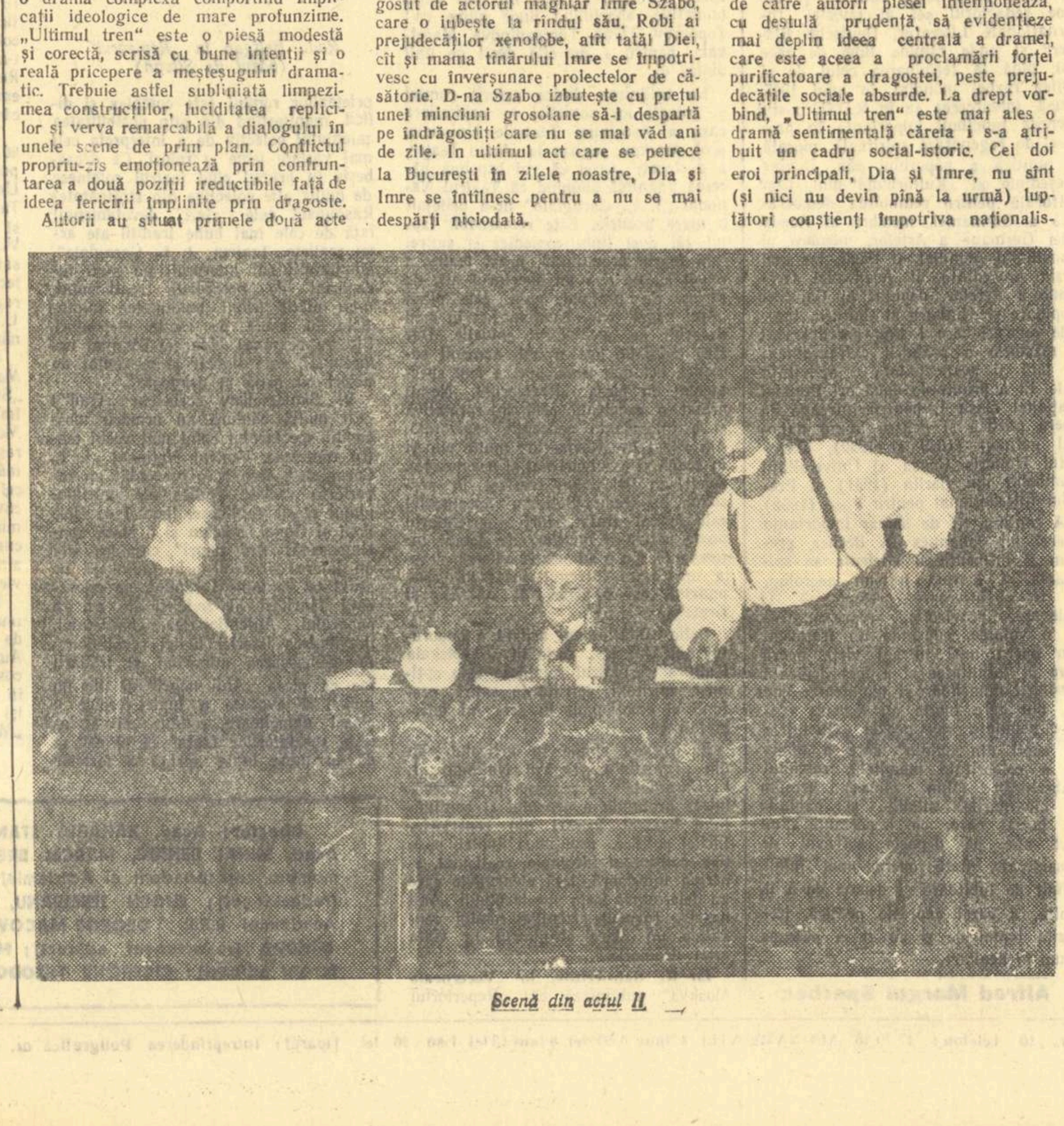
Scenă din actul II

ARTE

LEVINSON
sau înfrîngerea înfrîngerii

Filmul „Infrîngere“, realizat după romanul lui Fadeev, era aşteptat ca o confirmare a nevoii nestăpînite de a reveni mereu la marele tezaur al literaturii Revoluţiei, de a-l interpreta, de a-l descoperi, de fiecare dată mai nou şi mai profund. Critica literară şi perechea ei cinematografică, analizînd cartea sau filmul, au fost mai cu seamă atrase de personalitatea lui Levinson, căruia i s-au acordat atribute generoase şi liniştitoare. S-a accentuat asupra caracterului său integru, asupra clarviziunii sale de conducător, asupra autorităţii şi tenacităţii sale, asupra intransigenţei şi fermităţii revoluţionare. Unii critici, dezvăluind aceste calităţi, au adăugat în subsidiar „nu ferit de slăbiciuni“ sau ceva similar, pentru a sugera, poate, complexitatea eroului.

Da, Revoluţia a avut într-adevăr conducători excepţionali. Levinson al lui Fadeev este şi el un erou excepţional. Dar trecerea de la banal la excepţional presupune un proces uman complicat, radical, pe care, în nici un caz, nu-l putem omite.

Există oare oameni integri prin „vocaţie“? Nu avem dreptul să acredităm acest fals, fiindcă ar însemna să negăm rolul educaţiei etice precum şi al celei estetice, mai ales dacă e vorba de educaţia în spirit comunist. Dacă oamenii sînt excepţionali datorită exclusiv naturii lor, atunci eforturile de educare în acest sens devin inutile. Cît despre consecinţele estetice ale formulei eroului predestinat, formulă ce se desprinde oarecum din modul în care e văzut de unii critici Levinson (şi chiar şi alţi eroi de talia lui) e uşor să le întrevedem: formula facilitează întrucîtva îndepărtarea de la complexitatea vieţii şi înclinarea spre o viziune schematizantă. Nu, Levinson nu este pur şi simplu un caracter integru „avînd şi slăbiciuni“. E un erou de o structură morală fină şi complexă, un comunist care-şi face el însuşi educaţia comunistă, un luptător care, înainte de toate şi mai intens, luptă cu sine, un conducător intransigent care-şi impune însă cu efort şi voluntar această intransigenţă. In el stimăm şi iubim nu atît virtuţile statornicite, cît forţa morală deosebită care le plămădeşte, care le modelează şi le verifică în formidabila cernere sufletească provocată de Revoluţie.

Sigur, Levinson are momente de slăbiciune: îşi iubeşte familia şi uneori îl poartă gîndul către liniştea domestică, are clipe de ezitare înainte de a lua o hotărîre, fiindcă nu-i un strateg de geniu, ci un simplu comandant comunist, luptele şi hărţuielile îl obosesc şi-i înceţoşează mintea şi de aceea greşeşte, cum a făcut bunăoară atunci cînd a acceptat să meargă în patrulă un om incert ca Mecik. Levinson greşeşte uneori. Dar ceea ce-l caracterizează este voinţa extraordinară de a-şi da seama de ele şi de a le învinge. Nu e o chestiune de vanitate, ci o problemă de care depinde însuşi destinul detaşamentului: comandantul nu trebuie să apară slab în faţa subordonaţilor săi. Aceştia, apăsaţi de propriile lor slăbiciuni, nu-i cunosc lui Levinson slăbiciunile, şi de aceea îl consideră un om dintr-o bucată, şi-l fac model de conduită. In condiţiile excepţionale, de front, cînd relaţiile se cereau dure, cînd oamenii erau adesea înclinaţi spre rezolvări spontane, singulare (vezi şi cazul Kubrak, altfel excelent comandant, dar legat de pămînt, de casa ţărănească şi de familia sa), trebuia să existe o forţă unificatoare, care să le impună disciplina comunistă, în care ei să creadă şi să i se supună. Levinson, ca un adevărat conducător comunist, ştie că nu-i va determina pe ceilalţi să-l urmeze decît ascunzîndu-le micile sale slăbiciuni şi dezvăluindu-le (pentru a le înlătura) pe ale lor. Ei au nevoie de un exemplu, de un ideal moral, şi Levinson a înţeles acest lucru. El este capabil să-şi înfrîngă defectele, dar ceilalţi sînt poate mai puţin rezistenţi. Dacă ar dovedi aceeaşi lipsă de rezistenţă nu s-ar mai deosebi cu nimic de ei, nu i-ar mai putea conduce. In fond, nici nu e vorba de o disimulare. Levinson, conştient de ezitările sale, le poate birui. Odată învinse, acestea nu mai există, şi deci nu are de ce să le mărturisească. Oamenii trebuie să-l cunoască în ceea ce are el esenţial, să-l vadă „tipic“ şi pentru el tipică este tocmai învingerea slăbiciunilor.

Cînd situaţia este tulbure şi se aşteaptă ceva deosebit dar deocamdată necunoscut, Levinson îi lasă pe oameni să înţeleagă că el a prevăzut situaţia şi-şi dă seama de ceea ce se va întîmpla şi că are un plan bine pregătit care va rezolva totul. (Este momentul cînd se succed ştirile alarmante cu privire la înaintarea intervenţioniştilor japonezi). De fapt el nu ştie încă nimic, însă dacă ar recunoaşte aceasta, oamenii s-ar descuraja şi n-ar mai avea încredere în el. Levinson nu-i minte pe oameni. Ei vor afla că într-adevăr are un plan sigur în clipa cînd îl va avea. Gîndurile lui le vor cunoaşte abia cînd şi le va cunoaşte bine el însuşi. E o sincronizare afectivă între conducător şi mase, pe care Levinson o caută şi o realizează.

Cînd acest paralelism se clatină, intervin tulburări grave. Urmărit de gardiştii albi, detaşamentul de partizani se înfundă în pădure şi, la un moment dat, trecerea e barată de o mlaştină. Oamenii sînt derutaţi şi devin agresivi. Inconjuraţi de duşmani şi de mlaştină, ei nu mai întrevăd nici o scăpare şi-l învinuiesc pe Levinson de a-i fi adus aici. Scena aminteşte de una asemănătoare din povestirea despre Danko a lui Gorki. Danko, înconjurat de mulţimea furioasă, îşi smulge inima din piept şi luminează cu ea drumul mai departe. Levinson recurge la lumina raţiunii şi puterii sale asupra oamenilor şi-i stăpîneşte, îi linişteşte, îi îndrumă. Autoritatea lui încovoaie orice încercare de răzvrătire. Cuvîntul lui îi readuce pe oameni în acelaşi ritm afectiv şi raţional cu al său. Sincronismul se restabileşte.

Un astfel de om, un astfel de conducător comunist, nu poate fi înfrînt. Levinson este înfrîngerea înfrîngerii.

Dumitru Solomon

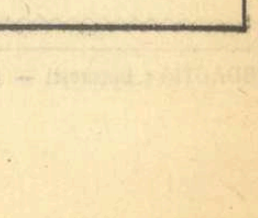

T. GVINIAȘVILI „Tînăra țesătoare"

UN FAPT PE SĂPTĂMÎNĂ

Mc CLINTOCK și LIBANUL

Cînd trupele americane au sosit în Liban, la invitația personală a lui Șamun, Departamentul de stat al S.U.A. pretexta că ele se află acolo pentru a apăra ordinea împotriva unor „subversiuni din afară". Ce ordine au apărat și mai ales față de cine, asta s-a văzut și mai bine după ce Sami Solh, fostul prim-ministru, a dat bir cu fugiții în Turcia și fostul președinte Șamun s-a ascuns undeva în munți pentru ca să nu împărtășească soarta lui Feisal din Irak. In aceste condiții, cînd nu se mai putea îndoi nimeni cine e hoțul și cine păgubașul, musafirii nepoftiți au fost obligați să anunțe că la 31 octombrie vor pleca acasă. Cu o mică rezervă însă, și anume dacă nu cumva „o eventuală schimbare produsă în această țară ar determina guvernul libanez să solicite forțele americane să mai rămînă pe teritoriul Libanului". Față de această „mică rezervă", guvernul libanez, în frunte cu primul ministru Karami a adresat ambasadorului S.U.A. în Liban, Mc Clintock, o notă în care cere evacuarea trupelor străine înainte de sfîrșitul lunii „oricare ar fi împrejurările".

Pînă la 31 octombrie nu mai sînt decît două săptămîni. Timpul presează și de aceea domnul Mc Clintock a început să desfășoare o febrilă activitate.

Nu-l cunoaștem pe domnul ambasador din Liban, nu știm dacă în S.U.A. e senator, bancher sau industriaș; oricine poate însă constata că personajul respectiv a simțit că are ocazia să-și înscrie numele în istorie și mai ales în istoria Libanului. Prezența trupelor americane îl face să se considere acasă, ca și cum ar fi pe teritoriul unuia din cele peste patruzeci de state ale S.U.A. Deși în Liban există un președinte al republicii și un președinte al consiliului de miniștri, Mc. Clintock convocă personalități politice, mediază, ventilează demiterea guvernului, sugerează ideea unui guvern de militari, ceea ce în limbajul domnului Dulles s-ar chema „subversiune din afară". Pentru ca acțiunile sale să fie mai convingătoare, trupele americane, cu totul întîmplător, defilează înarmate pînă-n dinți pe străzile Beirutului iar bande falangiste, cu totul asemănătoare bandelor de gangsteri din Chicago, la ordinul bossului, devastează magazine, provoacă dezordini în capitala Libanului.

Sîntem dispuși să înțelegem anumite activități diplomatice, chiar și plecarea subită a lui Dulles, catolic cucernic binecunoscut, la catafalcul Papei Pius al XII-lea, dar domnul Mc Clintock inovează prea mult în ale diplomației. Ce-a pățit înainte cu cîțiva ani într-o țară vecină un englez care și-a zis Glub-pașa, poate a aflat și domnul Mc Clintock. Glub-pașa nu era nici măcar diplomat, obligat ca atare să respecte anumite reguli binecunoscute. Mc Clintock ar face mai bine să se intereseze dacă flotele S.U.A. sînt pe aproape, dacă sînt pregătite să îmbarce pușcașii marini și toți pușcașii americani care n-au ce căuta nici în Liban, nici în Taivan.

Pînă la 31 octombrie mai este puțin timp. Fuga e rușinoasă, dar e sănătoasă, zice un proverb. In Orientul Mijlociu, ca și în toată Asia, suflă un vînt care nu este prielnic nici lui Mc Clintock, nici altor diplomați și generali yankei. Gulva îi bate ceasul acolo.

Ion Mihăileanu

Actualitatea culturală sovietică

IN AJUNUL UNEI AMPLE DISCUȚII

Viața literară în Uniunea Sovietică devine din ce în ce mai intensă. Au început congresele scriitoricești republicane (în total vor fi 15, printre care și cel al Federației Ruse), continuă conferințele regionale, diferitele consfătuiri tematice. La începutul anului viitor, probabil că se va aduna la Moscova cel de al 3-lea Congres al scriitorilor din URSS și după cum o cere tradiția literară sovietică — în întîmpinarea importantului eveniment — s-au și pornit dezbaterile. Deocamdată ciocnirile de păreri n-au atins încă o tensiune prea mare, e vorba mai degrabă de primele „recunoașteri"... Totuși ele prezintă de pe acum un interes deosebit pentru toți cei preocupați de destinele literaturii contemporane.

Impresionează în primul rînd marea varietate a preocupărilor. Scriitorul Marșak publică în „Novîi Mir" un articol în care se ocupă de folosirea cuvîntului în creație și de... literatura fantastico-științifică. La o întîlnire între poeții sovietici și italieni, criticul Cornelii Zelinski ține un referat despre „Poezia în veacul atomului și al comunismului", în timp ce poetul gruzin Murzidi vestește într-un scurt articol de polemică descoperirea de către poezie a unor noi ținuturi geografice. I. Elsberg scrie în „Znamea" despre imaginea plastică a omului în literatură, în timp ce I. Iuzovski, în „Oktiabr", polemizează cu bătrînul Gladkov în legătură cu „patosul distanței și lozinca actualității". In paginile revistei „Literaturnaia Gazeta" întîlnim, pe lîngă luările de atitudine ale unor scriitori „vîrstnici" ca Ana Brodele, Semion Chirsanov, Mehti Guseim, Dimitrii Gulia, și intervențiile combative (uneori chiar „teribiliste") ale unor critici tineri. Se discută despre diferite metode de sprijinire a tinerilor scriitori și despre politica tirajelor. Filiala din Moscova a Uniunii scriitorilor a organizat dezbateri despre actualitate în proza ultimilor ani, despre romanul detectiv, despre poezia lirică. Consiliul științific al Institutului de literatură mondială „Gorki" a studiat multilateral într-o ședință de două zile diferitele aspecte ale luptei împotriva revizionismului în domeniul științei literare.

Dar în ciuda varietății tematice, diversitatea preocupărilor e dominată de un element comun, unificator. E străduința de a răspunde la întrebarea: ce trebuie să facem ca literatura să servească și mai bine, și mai eficient, și mai operativ cauza construcției comunismului.

Chiar atunci cînd nu este formulată explicit, preocuparea aceasta se simte în toate luările de atitudine. Literatura trebuie să devie și mai combativă, și mai bună, și mai legată de popor... Fiecare o vrea și fiecare spune ce crede că trebuie făcut, în ce direcție și cum să fie îndreptat efortul principal... Și evident: cîți oameni, atîtea păreri... Totuși, din totalitatea lor, cîteva se desprind ca mai frecvente și mai „centrale" (în sensul că celelalte gravitează în jurul lor).

Dintre acestea trebuie să fie amintită în primul rînd mult dezbătuta (și la noi) teorie a „distanței": necesitatea unui răgaz în timp pentru reflectarea actualității. Foarte prețioasă este respingerea tendinței de a falsifica discuția prin invocarea „actualității" unor lucrări scrise pe teme istorice. După cum a subliniat și „Pravda" într-un articol de fond, nimeni n-are intenția de a deprecia aceste lucrări. De aceea, zelul unor apărători nu poate fi calificat altfel decît ca o tendință rău mascată de a îneca în discuții inutile latura principală a problemei: datoria vitală pe care o resimte literatura de a reflecta nemijlocit cele mai noi eforturi constructive ale poporului, felul cum capătă viață hotărîrile de azi ale partidului. „Teoria „distanței". — precizează „Pravda" — n-a fost inventată de scriitorii care lucrează serios și rodnic în domeniul literaturii istorice, ci de leneșii literari, care uită de bună seamă de misiunea înaltă a literaturii și cărora le e frică să se atingă în creația lor de temele mari și ascuțite".

Deci nu e vorba de o simplă socoteală aritmetică: ce distanță există între anul apariției și anul acțiunii, ci de atitudinea scriitorului față de viața poporului, de măsura în care scriitorul trăiește evenimentele esențiale (de cotitură) în viața poporului...

Discuția privitoare la actualitate și „distanță" este de fapt un schimb de păreri pe tema: „despre ce trebuie să scriem". Cel puțin tot atîta interes prezintă și diferite moduri de a răspunde întrebării „cum trebuie să scriem?". In această ordine de idei se cuvine subliniată mai ales replica fermă dată teoriei „temelor mici". Cuvîntul „melcotemie" a fost lansat în critica lituaniană, în cadrul unei discuții, iar sensul lui ar putea fi rezumat așa: nu vă îngrijiți despre ce scrieți; pînă și în întîmplările cele mai mărunte și mai nesemnificative pot fi descoperite valențe mari. De fapt, partizanii temelor mărunte îl reduceau pe scriitor la rolul de înregistrator pasiv al unor fapte urîte și neesențiale. Tocmai împotriva unor atari atitudini obiectiviste s-au ridicat mulți critici tineri. „Noțiunea-temă — scrie Antonov în „Literaturnaia Gazeta" — include în ea și reliefarea faptelor vieții de pe anumite poziții estetice, politice, ideologice". „Simțul timpului, — vorbea în legătură cu aceeași chestiune F. Husti la cel de al 4-lea Congres al scriitorilor tătari, — presupune cel puțin două calități. Trebuie să-ți însușești întreaga bogăție din trecut a experienței poporului. Dar trebuie să fii totodată în miezul evenimentelor, să te dezvolți împreună cu ele, să simți răspunderea". Tot mai mult se încetățenește în discuția purtată în U.R.S.S., ideea că una din calitățile esențiale ale literaturii realist-socialiste e simțul „dimensiunii", stabilirea unei juste proporționări între fapte, în raport cu problemele actuale ale construcției comunismului. Se poate spune că într-un anumit fel tot acestei probleme, a aprecierii vieții prin artă, i-a răspuns și criticul Cornelii Zelinski în raportul său despre „Poezia în veacul atomului și al comunismului". Interesantă mai ales e încercarea de a deosebi trei tendințe principale în poezia contemporană: cea „idilică", subtilă, cizelată, răspunzînd nevoii unei părți a intelectualității din apus de a „evada" din meschinăria raporturilor capitaliste într-o lume „pură" a formelor ideale; cea „apocaliptică", dominată de deznădejde, de credință în fatalitatea prăbușirii civilizației și prin care se exprimă impasul burgheziei, gata oricînd să identifice prăbușirea ei cu prăbușirea omului; și, în sfîrșit, cea „eroică", bazată pe încredere în om, în forțele creatoare, în viitorul său. Această din urmă poezie se identifică în mare parte cu poezia realist-socialistă. Ideea de mai sus o vom regăsi într-o anumită formă și în alte studii. Discutînd despre tendința spre plasticitate, caracteristică literaturii realiste, în opoziție cu zugrăvirea „discontinuă" a caracterelor, frecventă în literatura modernistă, I. Elsberg vede în modul specific de a concretiza figura eroilor pozitivi una din marile inovații ale realismului socialist. Referindu-se în mod concret la proza lui Șolohov, criticul sovietic remarcă, pe drept cuvînt, că felul specific al acestui mare scriitor de a plasticiza eroii săi („luminos, plin de sănătate și bucuria vieții") reflectă „trăsături ale realismului socialist în actuala etapă istorică a dezvoltării sale". Iată deci cum problema optimismului literaturii sovietice a fost adusă în albia ei firească. Au fost spulberate tendințele revizioniste de a prezenta acest optimism ca o atitudine „conformistă". Optimismul e o consecință firească a încrederii în forțele tale și în dreptatea cauzei pe care o servești. In cadrul discuției cu poeții italieni, Vera Inber a polemizat cu poetul Giuseppe Addamo, ridicîndu-se împotriva afirmației acestuia cum că „pesimismul e un element pozitiv în societatea burgheză... Pesimismul doar și prin faptul existenței sale sapă la temeliile regimului capitalist". „Dar neîncrederea naște pasivitate, — a răspuns Vera Inber. — Cum poate să sape la temeliile lumii burgheze o poezie pasivă, lipsită de vreo chemare la acțiune?".

Se pare deci că una din problemele-cheie ale creației contemporane — așa cum reiese din paginile presei literare sovietice, — este aceea a aprecierii într-un mod pozitiv sau negativ, din punct de vedere ideologico-estetic, a diferitelor sectoare ale realității de azi. Iată de ce scriitorii și criticii sovietici condamnă fără cruțare orice răbufnire a negativismului. Cu tărie s-a ridicat critica sovietică împotriva încercării insinuante a revizioniștilor de a trișa, de a masca lucrurile, prezentînd demascarea negativismului ca un fel de „interdicție" de a se dezvălui greșelile și laturile negative ale realității. Pe drept cuvînt s-a atras atenția asupra faptului că în unele romane noi ca: „Bătălie în marș" de Galina Nikolaeva, sau „Pîraie de primăvară" de Permihin (a căror acțiune se petrece în regiunea pămînturilor desțelenite) se dezvăluie lipsuri mult mai grave decît în „Nu doar cu pîine..." de Dudințev. Insă în timp ce aceasta din urmă prezintă în mod răutăcios lipsurile ca o „fatalitate" inerentă socialismului, cu care un om de ispravă n-are cum lupta, în celelalte romane patosul compoziției, al stilului și al destinului personajelor este acela de afirmare a nestrămutatei încrederi în forța societății socialiste, în înțelepciunea partidului, în spiritul creator al masei, al colectivului. Ca atare, problema criticii apare din nou nu ca o problemă îngust-tematică, ci în primul rînd ca o problemă de orientare, de o anumită viziune asupra lumii. Tînărul critic Vl. Nikonov scrie pe bună dreptate în „Literaturnaia Gazeta": „Deosebit de dăunătoare e azi părerea greșită, potrivit căreia n-ar exista, chipurile, nici eroi, nici ticăloși, ci numai oameni, oameni așa-ziși „obișnuiți", în caracterele cărora s-ar îmbina în proporții date și „eroul", și „ticălosul". Pe o atare „bază filozofică" se înalță doar opere șubrede din punct de vedere ideologic, iar uneori cu totul vicioase".

In lupta pentru evitarea unor asemenea greșeli, problemele orientării ideologice se împletesc organic cu cele ale realizării artistice. Această condiționare reciprocă este relevată cu competență în studiul lui I. Elsberg. Autorul opune plasticității (procedeul specific realist, singurul în măsură să prezinte caracterele în autodezvoltarea lor firească), — descriptivismul plat, lipsa de relief, pierderea coordonatelor determinante ale eroilor. In sfîrșit, un subiect al discuției literare din Uniunea Sovietică, care ne amintește parcă și de unele înfruntări de opinii de la noi, este și acela al îndrăznelii în inovație. După cum subliniază și cunoscuta scriitoare lituaniană Ana Brodele, așa-numita îndrăzneală în inovație este formală, atunci cînd ascunde sărăcia de conținut, lipsa materialului inedit, rămînerea în urmă față de viață. In asemenea situații, au loc uneori „descoperiri de Americi" — reveniri la procedeele de mult părăsite ale anilor 1920—30. Pentru a combate asemenea tendințe nesănătoase, s-a cerut, și pe drept cuvînt, criticilor literari să acorde o mai mare atenție problemelor istoriei realismului socialist, istorie pe care mulți tineri n-o cunosc decît superficial. In felul acesta — după cum s-a arătat în ședința Consiliului științific al Institutului „Gorki" — vor fi demascate și calomniile revizioniștilor cu privire la literatura anilor 1920—30, încercările lor neputincioase de a-l exclude pe Gorki și Maiakovski din literatura sovietică și de a-i transforma pe Babel, Artiom Vesiolîi, Pasternak, Zoscenco și alți scriitori contradictorii în niște „etaloane ale perfecțiunii".

Deși nu constituie încă „marea discuție" ci doar „ajunul" ei, luările de atitudine din presa sovietică se evidențiază prin caracterul lor ofensiv. De altfel, ofensiva aceasta se conjugă și se armonizează perfect cu cea de pe frontul creației ca atare: apariție de numeroase romane substanțiale cu teme și eroi noi. Literatura sovietică culege acum o recoltă bogată, în stare să ofere un material bogat de fapte pentru referatele și discuțiile congresului.

Mihai Novicov

Conferința unională a oamenilor de teatru sovietici

La 7 octombrie s-a deschis la Moscova Conferința unională a oamenilor de teatru, dramaturgilor și criticilor teatrali. Au prezentat rapoarte ministrul Culturii al URSS, N.A. Mihailov, vorbind despre „Sarcinile teatrului sovietic în etapa actuală", și dramaturgul Boris Lavreniev, care a vorbit despre „Dramaturgie și contemporaneitate".

După ce a evocat istoria formării teatrului sovietic, sub înrîurirea directă a Revoluției din Octombrie, și a vorbit despre condițiile politice actuale în care se desfășoară această conferință, după ce a analizat succesele dramaturgiei și artei teatrale sovietice din ultimii ani și a subliniat greșelile săvîrșite în unele sectoare, N. A. Mihailov s-a ocupat îndeaproape în raportul său de importanța metodei realismului socialist în teatrul sovietic și de atacurile revizioniștilor împotriva acestei înaintate metode. In încheierea raportului său, ministrul Culturii al URSS a arătat covîrșitoarea însemnătate a documentelor PCUS pentru legăturile dintre artă și popor, subliniind menirea de instrument educativ și de cunoaștere a artei sovietice.

Al doilea raport, al lui B. Lavreniev, s-a ocupat de marea importanță pe care o are scena pentru reflectarea vieții contemporane. „Contemporaneitatea, a spus raportorul, este sufletul repertoriului, este fața literaturii și a teatrului." Raportul însă distinge diferențele firești pentru artist între diferitele fenomene ale contemporaneității. Există o contemporaneitate a datelor, numelor, străzilor, faptelor memorabile, costumelor, cuvintelor de spirit, care e o contemporaneitate superficială, caducă. Dar există și altă contemporaneitate, aceea a gîndirii umane, a atitudinii față de viață și de fenomenele ei, aceasta fiind contemporaneitatea a însăși atmosferei existenței umane și a muncii, străbătută de o puternică încredere în viitor, de optimismul înțelept al oamenilor sovietici, de spiritul colectiv de muncă.

In această lumină, raportorul a analizat producția dramatică a ultimilor ani, relevînd succesele și condamnînd erorile.

S-au realizat multe fapte importante pe tărîmul teatrului și multe succese proeminente s-au recoltat. Sarcina principală a dramaturgiei este însă de a reflecta mult mai bogat realitatea contemporană, patosul zilelor noastre. Operele așteptate de popor vor putea izvorî numai din legătura strînsă, organică, a creatorilor cu viața poporului.

P. I.

A murit Johannes R. Becher

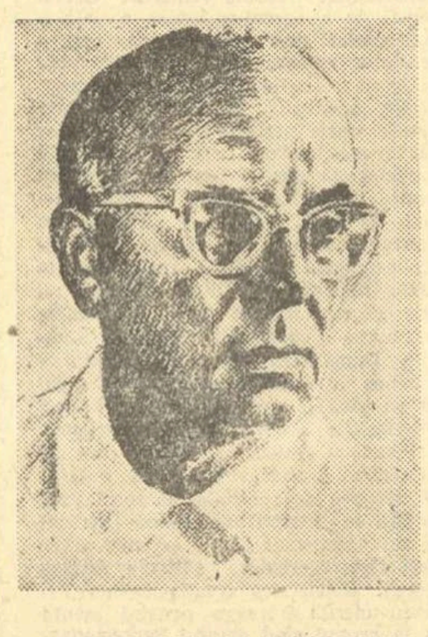

In Johannes Robert Becher, care a murit în mod neașteptat la 11 octombrie în urma unei suferințe perfide, oamenii muncii germani și împreună cu ei oamenii muncii din întreaga lume deplîng pe poetul și luptătorul care de 40 de ani a fost stegarul reprezentativ al literaturii germane revoluționare. Au fost ani de luptă fără preget și de jertfe eroice pentru destinul clasei muncitoare germane și al partidului ei, cărora s-a dedicat Becher pe viață și pe moarte.

Acea inimă, a cărei dragoste arzătoare pentru această clasă și acest partid a devenit mare poezie, a încetat de a mai bate.

Becher s-a născut la 22 mai 1891 la München ca fiu al unui magistrat superior. A frecventat școala elementară și gimnaziul la München și a studiat filozofia și medicina la München, Jena și Berlin. Prima sa operă importantă, volumul de versuri „Prăbușire și triumf" a apărut în 1914 și-l consacră dintr-o dată drept un poet de seamă. Imediat după izbucnirea primului război mondial începe susținuta sa activitate anti-războinică. In anul 1917 el este unul dintre primii poeți ai literaturii universale care, într-un poem, se raliază Uniunii Sovietice și ideilor Revoluției din Octombrie. Chiar în același an el devine membru al Ligii „Spartacus" și mai tîrziu al Partidului Comunist German. In anul 1924 i se intentează poetului, în urma unei culegeri de poezii și a unui roman, un proces pentru tentativă de înaltă trădare. In urma protestelor internaționale, procesul este mai întîi amînat, apoi scos de pe rol. Atunci a scris Maxim Gorki în protestul său împotriva acestui proces: „Nu există mulți oameni înzestrați. Europa celui de al XX-lea secol îi produce cu zgîrcenie. Johannes R. Becher este în primul rînd și mai înainte de toate un om înzestrat".

In anul 1927 Becher vizitează pentru prima oară Uniunea Sovietică; această vizită devine pentru dînsul un eveniment copleșitor, lăsîndu-i o impresie de neșters.

In anul 1933, Becher e nevoit să părăsească Germania. El pleacă mai întîi prin Cehoslovacia în Franța, unde desfășoară o foarte intensă și eficientă propagandă antifascistă. In anul 1934, naziștii îi anulează cetățenia germană drept represalii pentru atitudinea sa împotriva lui Hitler. In 1935, Becher se stabilește în Uniunea Sovietică unde preia editarea și devine redactorul șef al revistei „Internationale Literatur, Deutsche Blätter" și unde rămîne timp de zece ani, pînă la terminarea celui de al doilea război mondial, în anul 1945. După întoarcerea sa în R.D.G. poetul exercită funcțiuni importante în procesul de regenerare spirituală, morală și politică a poporului său. Devine președinte al „Kulturbund"-ului, Liga culturală pentru reînnoirea democratică a Germaniei, membru al Academiei Germane a Artelor, membru al Consiliului Mondial al Păcii, iar mai tîrziu președinte al Academiei Germane a Artelor, deputat al Camerei Populare și Ministru al Culturii. Inaltele onoruri care i s-au acordat sînt o mărturie a prețuirii extraordinare în țară și peste hotare a activității sale. El a primit de două ori Premiul Național clasa I, pentru întreaga sa operă poetică și pentru imnul național german (1949 și 1950), doctoratul Honoris Causa al Universității Humboldt din Berlin (1951) și Premiul Internațional pentru Pace (1952).

A contura cît de sumar importanța operei lui Johannes R. Becher, precum și influența și eficiența sa spirituală și morală într-un necrolog, ar fi o încercare pretențioasă. O culegere provizorie, reprezentativă, în 6 volume, cuprinde un fragment din opera unei întregi vieți, operă care în totalitatea ei a fost dedicată omenirii muncitoare și luptătoare: poezii, din care multe au devenit cîntece populare sau poezia „Ghetuțele de copii din Lublin" care a ajuns la o celebritate mondială, romanul „Abschied" (Bun rămas) precum și cuvîntările, studiile și paginile de jurnal care, ca importanță, n-au fost nici pe departe suficient de considerate. Este opera unei inimi infinit de iubitoare și demne de a fi iubită, a cărei expresie poetică, hărăzită luptei de zi cu zi, a pătruns acum în neuitare.

Alfred Margul Sperber

Johannes R. Becher

SONET

Ce deveneam de nu m-ar fi crescut
Partidul meu în dîrza-i strășnicie?
Un filistin ce-n țipăt de mînie
Se sfîșia pentru-un obscur trecut

Și nopțile și le pierdea-n beție;
Sau poate despre-un univers pierdut
Cîntam în vers de nimenea știut
Splendori scăldate în melancolie,

Pînă-ntr-o zi aflam că-s de prisos
Și eu, și versul meu întors pe dos,
Și-aș fi uitat în ștreang uitarea,
vidul,

Dar n-am pierit netrebnic și anost,
Căci m-a ferit de-o moarte fără rost,
Atunci cînd vajnic m-a crescut, Partidul.

In romînește de
I. C. Mătăsaru

SUCCESUL ARTEI DRAMATICE ROMÎNEȘTI LA MOSCOVA

Presa sovietică a urmărit cu mult interes spectacolele Teatrului Național „I. L. Caragiale". La Moscova i-au fost închinate articole și recenzii în „Izvestia", „Sovetskaia Kultura", „Trud", „Literaturnaia Gazeta", „Vecerneaia Moskva", revista săptămînală „Ogoniok" și numeroase alte publicații. Aceste articole, apărute sub titluri cît se poate de sugestive: „O mîndrie a artei romînești", „O tradiție sublimă", „Strălucitor, expresiv și viu", „Caragiale la el acasă" ș. a., cuprind analize amănunțite semnate de personalități ca Sofia Ghiațintova, Valentin Plucek, Prof. Markov, I. Zavadski, Șah-Azizov, E. Surkov, V. Skaterscikov, ș. a. La aceste elogii scrise se adaugă numeroase aprecieri verbale nu mai puțin laudative, aparținînd unor nume ca: Toporkov, Țarev, Turceaninova, Marețkaia, pentru a nu cita decît pe unii dintre ei.

La întîlnirea dintre actorii romîni și colegii lor sovietici în ospitaliera casă a Asociației Teatrale Unionale, prof. Markov, regizor la „Malîi Teatr", a declarat: „Cred că voi exprima părerea unanimă spunînd că Teatrul Național „I. L. Caragiale" ne-a prilejuit o mare bucurie. Este remarcabil faptul că, deși linia comediei și satirei este foarte pronunțată, acest teatru a reușit să ne dea un spectacol atît de serios, de profund, cum este piesa „Anii negri" care emoționează în mod deosebit pe spectatorul sovietic. Dar fără îndoială, pentru noi, oamenii sovietici, cel mai neașteptat a fost spectacolul cu piesa „Revizorul". Ne-ați arătat o excelentă artă interpretativă și o interesantă concepție regizorală. Am văzut în „Revizorul" multe puneri în scenă și rezolvări noi și neașteptate. Aveți un Hlestakov perfect în persoana lui Radu Beligan. Spectacolul este astfel tratat, încît spectatorul poate sezisa o mulțime de detalii interesante. Cu o admirație sinceră, acesta urmărește întregul spectacol, răspunzînd cu izbucniri de aplauze și rîsete".

Sofia Ghiațintova, artistă a poporului din U.R.S.S., scrie în „Sovetskaia Kultura": „Teatrul romînesc este optimist, spiritual, caustic în satiră, profund și emoționant în arta lui interpretativă".

E. Surkov spune în articolul său din „Izvestia": „Teatrul Național „I. L. Caragiale" se remarcă prin dezvăluirea profundă a sensului și conținutului fiecărei lucrări din repertoriu. Ideile politice, ascuțimea luptei politice, conținutul ideologic, realismul, energia interioară, iată elementele care au determinat forța spectacolului „Anii negri". Turneul artiștilor romîni constituie un mare eveniment în viața artei dramatice".

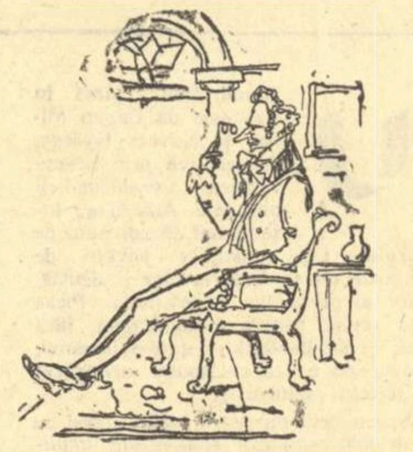

Radu Beligan în „Revizorul"
(văzut de Silvan)

Iar K. Șah-Azizov, în „Vecerneaia Moskva" subliniază că: „Repertoriul prietenilor romîni este complex și dificil, manifestînd din plin posibilitatea talentului colectiv de a interpreta cele mai variate teme și roluri. Ce deosebește în primul rînd teatrul romînesc de multe alte colective din străinătate? Răspunsul este clar: devotamentul față de cele mai bune tradiții ale artei realiste. Teatrul „I. L. Caragiale", admirabilii săi interpreți nu s-au îndepărtat de preceptele realismului, n-au plătit tribut tendințelor formaliste la modă pe multe meleaguri. Fiecare personaj, chiar și cel mai neînsemnat, este tipizat și prezentat de actori cu grijă și dragoste".

V. Skaterscikov scrie în „Trud": „Cu multă căldură au urmărit moscoviții spectacolul celui mai vechi teatru romînesc, Teatrul Național „I. L. Caragiale", care ne-a prezentat un repertoriu variat. Modele ale patrimoniului clasic romînesc, lucrări de Goldoni și Gogol, precum și o piesă contemporană, „Anii negri", care prezintă un interes deosebit prin faptul că ne arată pe comuniștii romîni, pe adevărații făuritori ai fericirii de azi a poporului. Autenticitatea conflictului, dezvăluirea istoriei luptei revoluționare, demascarea mîrșăviei și trădării fac ca piesa „Anii negri" să fie nu numai o evocare a luptei eroice a clasei muncitoare romîne, ci amintește spectatorilor faptul că și azi se dă în lume lupta aprigă a forțelor păcii cu forțele războiului. Datorită interpretării actorilor Aura Buzescu, Iulian Necșulescu, Tina Ionescu, a fost redată atmosfera unei familii muncitorești. G. Calboreanu, interpretul lui Mihai Buznea, a reușit să redea uimitor de bine figura muncitorului romîn în viața lui din trecut, grea, dar glorioasă".

I. Zavadski publică în „Pravda" un articol intitulat: „Intîlniri cu prietenii romîni", în care spune printre altele: „Deși șederea la Moscova a Teatrului Național „I. L. Caragiale" a fost de scurtă durată, totuși el a dat cercurilor teatrale și spectatorilor posibilitatea de a cunoaște posibilitățile multilaterale ale actorilor romîni. Această cunoștință a fost de mare folos pentru noi și pentru oaspeți. Ea a contribuit la o apropiere și mai mare, la întărirea prieteniei noastre". In acest articol, I. Zavadski se ocupă de spectacolul „O scrisoare pierdută", pe care l-a mai văzut la București în 1953. Revederea lui la Moscova îi produce emoția reîntîlnirii cu actorii, de jocul cărora se ocupă în detaliu.

Vineri, 10 octombrie, ora Moscovei 20. Sub bolțile uriașe ale gării Kiev puteau fi văzuți artiști de vază din Uniunea Sovietică, printre care: Ala Tarasova, I. Zavadski, Stanițin, maeștri și tineri actori de la MHAT, MOSSOVIET, MALÎI, sau de la Teatrul de satiră, veniți cu toții să conducă colectivul Teatrului Național „I. L. Caragiale" care-și continuă turneul în U.R.S.S., îndreptîndu-se spre Chișinău.

Momentele ultime sînt emoționante. Maximova, interpreta Monei din „Steaua fără nume" a MHAT-ului se îmbrățișează cu Marietta Deculescu, Mona Teatrului Național din București. Marietta Deculescu, emoționată, mărturisește: „Părăsesc Moscova cu cel mai mare regret. Spectatorii moscoviți mi-au făcut cea mai caldă primire. Am avut prea puțin timp să cunosc bine orașul, dar voi păstra în amintirea mea măreția Capitalei sovietice".

Trenul este gata să pornească. Pe una din scările vagoanelor, printre calde strîngeri de mînă și îmbrățișări, Aurel Baranga spune: „Lăsăm la Moscova inima noastră", iar Radu Beligan, în timp ce trenul s-a pus în mișcare, își ia rămasul bun cu exclamația: „Moscova, nu te vom uita!"

R. Mathus

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.16 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei, 6 luni 13 lei 1 an 26 lei Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 43 (241) - joi 23 octombrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

LUNA PRIETENIEI ROMINO-SOVIETICE

Puţine cuvinte despre marea literatură

Literatura sovietică este cronica vibrantă, cîntecul uriaş şi nesfîrşit al timpului sovietic. „Poezia adevărată trebuie întotdeauna să anticipeze, să o ia înaintea vieţii măcar cu o oră" — spunea Maiakovski. Această lege poetică a esenţei poeziei maiakovskiene este şi legea de nezdruncinat pentru literatura realist-socialistă a Uniunii Sovietice şi a întregului lagăr socialist. Previziunile poetice maiakovskiene, precum şi cele ale lui Gorki, au ieşit din cadrul prezentului ca să reflecteze pe orizontul creaţiei viitorul grandios. Literatura sovietică a crescut odată cu marile fapte ale Revoluţiei din Octombrie, odată cu etapele străbătute de viaţa sovietică. Drumul Revoluţiei şi epoca de construire a socialismului s-a reflectat în scrisul sovietic şi adesea luînd-o înaintea faptelor a călăuzit, a educat şi a înflăcărat oamenii sovietici şi generaţiile în perindare. Literatura sovietică, literatura realist-socialistă, a urmărit şi urmăreşte cu oglinda adevărului chipul omului sovietic, al omului nou, gesturile lui, răsfrîngînd în cadrul uriaş tabloul întregii lumi muncitoare, fixîndu-le în apele-i clare, imaginile, cu noile calităţi, cu noile aspiraţii. Dar literatura sovietică proiectează şi o lumină profetică spre viitor, cîntînd, semnalînd etapele viitorului. Pornind din cutele cele mai adînci ale vieţii poporului, este organic legată de conştiinţa acestuia, nu izolată de el. Puternica sudură între personal şi social este fundamentul caracteristic al literaturii sovietice. Ca şi Ma-

Radu Boureanu

(Continuare în pag. 6)

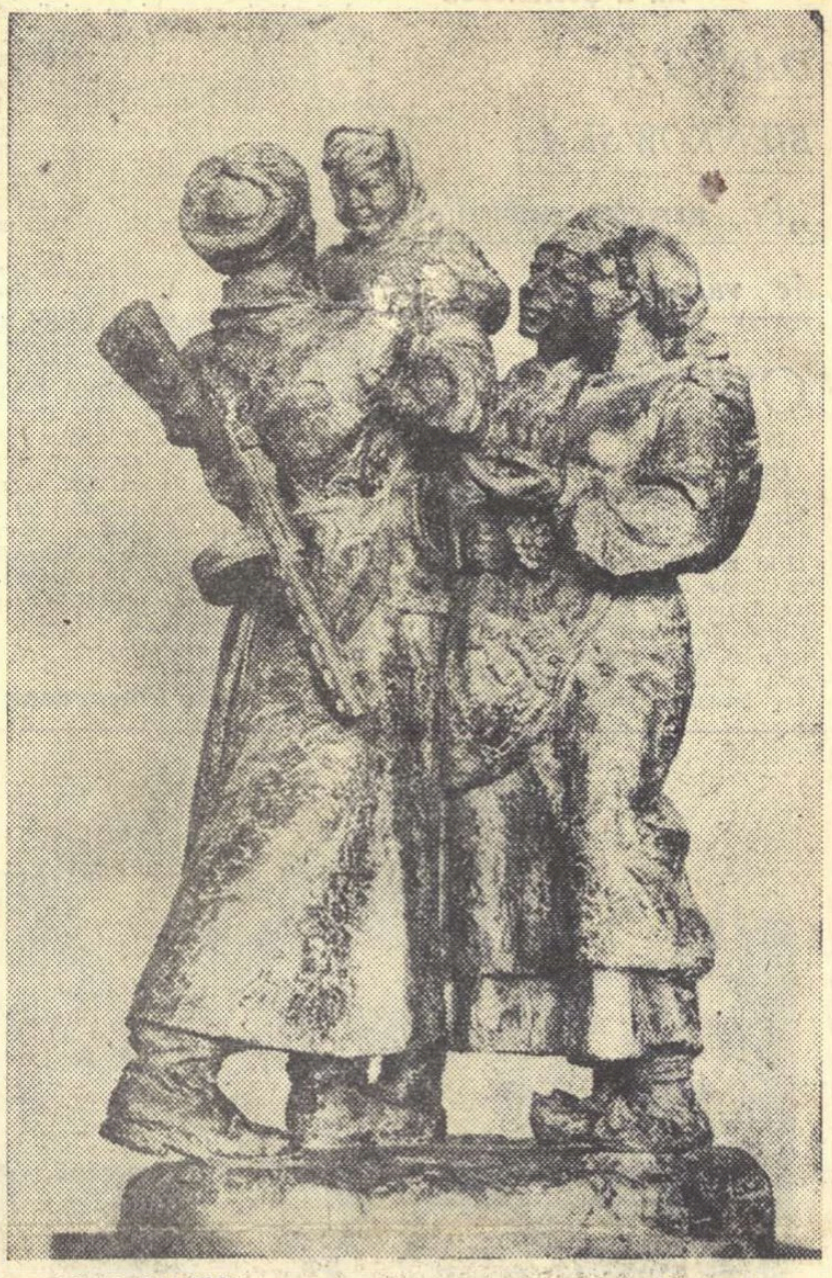

BORIS CARAGEA „Intîlnirea"

SIMFONIA CIFRELOR

Mă aflam în Kazahstan, într-o delegaţie culturală a ţării noastre, şi pe lîngă altele am fost invitaţi să vizităm staţiunea astronomică a Academiei de Ştiinţe din Alma-Ata.

Am suit de-a lungul văii Mala Almatinskaia cu urcuş greu şi pentru maşinile anume utilate acestei călătorii.

Printre uriaşe blocuri de granit, verdele de smarald al vegetaţiei luxuriante se profila pe coastele Tian-Şanului, alb de proaspăta zăpadă.

Sus, deasupra capetelor noastre, la 5000 de metri, una cu norii, vîrful Zawilesk Ala Tau, mai încolo, sub zăpezi veşnice, vîrful Abai.

Pe un platou însorit ne întîmpină observatorul astronomic cu cupolele, instrumentarul şi uriaşele sale telescoape.

Directorul staţiunii, academicianul Vesenko, ne-a condus printre aparatele sale, ne-a vorbit de cercetările asupra unui bolid uriaş căzut în partea de răsărit a Siberiei şi a înşiruit cifre şi date şi mereu alte coloane de cifre. Ca un profan ce eram, cifrele şi datele savantului m-au lăsat rece. M-a mişcat doar pasiunea care i se bănuia de sub vorbirea lui liniştită şi mai cu seamă admiraţia sfioasă cu care îl urmăreau colaboratorii.

Imi place pasiunea şi devotamentul către un ţel nobil — chiar dacă uneori se arată mai îndepărtat.

La numai cîteva zile, vizitînd Academia de Ştiinţe din Alma-Ata, privirea mi s-a oprit de îndată asupra unui bătrînel cu ţăcălie, care se mişca plin de vioiciune, cu o privire tînără şi un chip mobil.

Mi s-a şoptit: „Savantul Tihov, creatorul astrobotanicii, specialist în problemele vieţii din planetele Venus şi Marte".

In jurul biochimistului Tihov s-a făcut de îndată un cerc. Iarăşi cifre, planşe cu date, argumentări pline de pasiune, cu cifre. Cifre în şiruri de coloane.

Am scuturat din umeri şi m-am grăbit să trec la un coleg al său filolog.

Acum un an — erau ultimele zile ale lui august — nu am înţeles pentru ce atîta pasiune în jurul unor ipoteze şi cifre care de abia se pot citi. De vreme ce cei mai mulţi colegi ai săi de ştiinţă îşi foloseau energia, talentul şi cunoştinţele pentru a secate la faţă bogăţiile Kazahstanului şi a

Mihail Davidoglu

(Continuare în pag. 6)

MESAJ

Nu ştiu, tracic sau iliric
Ori ce alta-s după baştini,
Dar m-am pomenit că-s liric
Lîngă Dunărea cu mlaştini.

Nu-mi apar trei pete crunte
Ca-n poveste pe maramă,
Totuşi satul meu de munte
Cîteodată iar mă cheamă.

Ah, şi ştiu că tot mai rar mi-i
Dat să văd acele plaiuri
Cu-ale visurilor armii
Din pruncie, — stinse raiuri.

Timpul, timpu-ncet mă-nghite,
Veacul luptelor grozave,
Al materiei trezite
Şi al lumii vechi bolnave.

Şi mi-e teamă, bunăoară,
Că mesajul nu mi-l termin —
De-a vesti c-o să răsară
Fericirea, azi în germen.

Fericirea-i treabă simplă:
Vreau să-i văd pe-aceia-n groapă
Care-n viaţă se mai plimbă
Pe cînd păcii groapă-i sapă.

Cînd va fi şi cel din urmă
Palid, fără de suflare,
Nu mă supăr de se curmă
Viaţa-mi, ca din întîmplare.

Mihai Beniuc

Viaţa şi opera lui Alexandru Sahia

Erau vremuri aspre, mizeria mulţimilor era mare şi scriitorul se afla în mijlocul mulţimilor şi înţelegea să le fie de folos repede, fără să adaste, în toate felurile. Cei care l-au cunoscut nu se poate să nu şi-l reamintească primind, în strîmtul birou al ziarului unde redacta „Tribuna muncitorească", protestele proletarilor, jalbele lor, chemările lor la luptă împotriva fascismului şi a războiului care se pregătea. Atîtea lucruri pe care, de cele mai multe ori, trebuia să le facă de unul singur: citirea răbdătoare a fiecărei ştiri primite de la muncitori, redactarea informaţiilor asupra persecuţiilor patronale, ţinerea la curent a cititorilor muncitori în legătură cu mersul grevelor, reportajele prin uzine, la procesele intentate muncitorilor, pretutindeni unde era nevoie. Hăituit, mîncînd adeseori pe apucate, încălţat adeseori cu un simulacru de pantofi prin care pătrundea ploaia şi lapoviţa, a fost prezent la marile acte ale istoriei politice şi sociale a acelor ani.

Reportajele lui Sahia despre procesul de la Craiova al ceferiştilor şi cel privind judecarea atrocităţilor săvîrşite de zbirii burgheziei la Tatar-Bunar (acest din urmă reportaj oprit de cenzură), rămîn memorabile.

Iată-i pe ceferişti:

„Umăr lîngă umăr, ei s-au legat în lanţ, formînd o locomotivă cu ochi de jăratec gata de goană, dar înfundată în pămînt, cu roţile împiedicate.

Deliberarea a durat două ore.

Intre timp, becurile electrice s-au stins şi peste noi a venit dimineaţa.

Neaşteptat, uşa s-a deschis brusc şi în sală a pătruns consiliul.

Vreme de aproape o jumătate de oră, preşedintele a citit cele 106 întrebări, la care, cu unanimitate de voturi, consiliul a răspuns da.

In spatele celor opt acuzaţi s-au aruncat optzeci şi ceva de ani.

Patru goarne tari au spart deodată tăcerea, sfărmînd-o în ţăndări de gheaţă. Sunau gorniştii cazărmii deşteptarea şi se începea o zi nouă de muncă.

La porţile consiliului de război, în ploaie, soţiile acuzaţilor, îmbrobodite cu barişuri, au aşteptat toată noaptea sentinţa.

De multe ori, printre mărgele de apă, în păinjenişul gîndurilor, şi-au văzut bărbaţii, strecurîndu-se pe lîngă colţul cazărmii — şi inaintînd către ele — liberi.

Nu i-am văzut decît mai tîrziu, dar tot în lanţuri, cu rînduri duble de soldaţi, înaintînd prin inima Craiovei către aceeaşi închisoare..."

Rodul călătoriei pe care Sahia o face în Uniunea Sovietică este o carte de reportaj: U.R.S.S. azi. *Cartea apare în 1935. Insemnătatea apariţiei ei în acele timpuri este excepţională. E anul în care — coalizate — forţele reacţiunii internaţionale fac de zor repetiţii generale pentru declanşarea celui de al doilea război mondial.*

E anul în care Geo Bogza scria: „Hitler, înconjurat de mareşalul Mackensen, de generalul Goering şi de alte spectre ale morţii, printre care un general în vîrstă de 90 de ani, a primit cu o vădită satisfacţie defilarea celor cincizeci de generali, în fruntea cărora se afla însuşi fostul Kronprinz, aclamat, se zice, cu frenezie de mulţimea care participa la festivitate".

Şi Geo Bogza prevestea: „Milioanele de nemţi care n-au putut obţine pîine, vor avea în schimb generali. Peste puţin timp, vor trece din nou pe străzile Berlinului, în pas cadenţat, în uniformă militară. Defilările lor vor fi preludiul războiului. Aceasta urmăresc cei cincizeci de generali care au demonstrat duminica trecută la Berlin, cerînd dreptul de a conduce oameni la moarte".

Spania populară luptă, în acele zile, eroic sub ploile de bombe ale escadrilelor fasciste „Disperata".

Hitler seamănă Germania cu zeci de lagăre de exterminare. Torţionarii se preumblă cot la cot cu moartea, prin localităţi al căror nume înfioară: Königstein, Sonneburg, Dachau... Mussolini masacrează pe abisinieni.

Vreme cumplită, a tuturor ororilor, a rînjetelor monstruoase, a lacrimilor amestecate cu sînge, dar şi vreme a împotrivirii.

In acel an, cînd contrarevoluţia mondială revarsă un ocean de calomnii şi de ameninţări asupra singurei ţări din lume care construia socialismul, apariţia cărţii lui Sahia, U.R.S.S. azi, *a fost un eveniment. Era, după cum însuşi Sahia spunea, „prima carte romînească menită să prezinte ceva din realizările statului socialist".*

Ca să ne dăm mai bine seama asupra însemnătăţii acelei cărţi, să ne reamintim de valurile de minciuni sinistre cu care oligarhia internaţională se obosise să înconjure Uniunea Sovietică. Cetăţeanul nostru cunoştea mai puţine adevăruri asupra realităţilor din Ţara Sovietelor decît asupra oricărei alte ţări, cît de îndepărtate, de pe suprafaţa pămîntului.

Apariţia cărţii lui Sahia a însemnat o explozie de lumină pentru conştiinţele oneste, — o lovitură puternică pentru reacţiune. Cartea a avut un succes imens, dispărînd din vînzare în puţine zile.

Toate împletiturile de calomnii, în aparenţă inextricabile, toate fantasticele caiere de sîrmă ghimpată, de „cordoane sanitare" şi de absurdităţi agresive, cu care burghezia încercase în van să sufoce marea ţară a oamenilor liberi, săreau în aer.

Omul cinstit îşi putea da acum şi mai bine seama că asalturile capitalismului internaţional erau date nu împotriva unei ţări, ci împotriva unei lumi: o lume nouă, fără exploataţi şi fără exploatatori, lumea viitorului omenirii, o lume ale cărei lumini ţinteau în oligarhia de pretutindeni ca tot atîtea arme.

Asistînd, în 1934, la congresul scriitorilor revoluţionari din Moscova, Alexandru Sahia se înapoiază în ţară, aducînd cu el şi împărtăşind ecoul istoricei avîntări a lui Maxim Gorki.

„Am intrat (subliniase Gorki) într-o epocă de enorm tragism şi trebuie să învăţăm să exprimăm acest tragism în forme actuale, aşa după cum au ştiut să-l exprime tragicii antici".

Cu inima fecundată de îndemnul lui Gorki, Alexandru Sahia scria cu un an mai tîrziu, în octombrie 1935:

„Un scriitor trebuie să fie un luptător social. El trebuie să fie continuu legat, în mod strîns, de complexul social în care trăieşte. Scriitorul nu poate fi străin de fenomenele economice, politice, care agită întotdeauna masele. Viaţa zilelor noastre caută să fie împinsă după alte forme, cu mult mai aspre. Epoca romantismului languros şi a extazului mistic este îngenuncheată şi plesnită de alte realităţi ce caută să ne depăşească. Ceva mai mult. Scriitorii generaţiei mele trebuie să se convingă în momentele de faţă că nu pot face decît artă cu tendinţă şi că o altă artă nu poate să existe. In această tendinţă însă să introducem maximum de artă, pentru că numai astfel operele noastre vor căpăta viabilitate".

Literatura făcută de Alexandru Sahia este o literatură cu tendinţă. Tendinţa acestei literaturi este de a face fericiţi oamenii, revelîndu-le adevărul, luîndu-i cu căldură de braţ, zguduindu-i cînd trebuie, dezvăluindu-le aspectele dramatice ale existenţei, mobilizîndu-le forţele.

Spuneam mai înainte că Sahia nu stăruia prea mult în alegerea cuvintelor. Va trebui să precizez: nu stăruia în alegerea cuvintelor „frumoase", dar se străduia ca fiecare cuvînt şi fiecare frază, scuturate de tot ceea ce ar fi fost podoabă, inutilitate graţioasă, să simplifice şi să poarte cu un pas mai departe ideea, acei „curenţi" — pe care-i cîntă Whitman. Lapidaritatea, sobrietatea frazei lui Sahia, ar putea să pară unora schematism. Nu este cazul. Xavier de

Eugen Jebeleanu

(Continuare în pag. 6)

CUNOAŞTEREA VIEŢII

Uneori mi s-a părut o tautologie îndemnul adresat scriitorilor: „trebuie să cunoaşteţi viaţa", şi la o privire superficială lucrurile par să stea astfel: e ca şi cum ai spune unui medic: „trebuie să cunoşti anatomia".

La o analiză cît de cît atentă, apar însă unele fenomene care necesită o explicaţie: există în literatura noastră nouă, cazuri de scriitori talentaţi, unii dintre ei foarte tineri, care preferă să descrie în multe pagini procese pe care literatura romînă le-a consemnat de mult, asupra cărora istoria şi-a dat verdictul, procese în care, în cel mai fericit caz, se pot adăuga cîteva accente în plus şi chiar acelea de-o originalitate discutabilă. N-aş dori să se înţeleagă de aici că ar fi de condamnat aprioric orice lucrare care caută să lumineze trecutul nostru de luptă printr-o viziune marxistă. Dezideratul lui Miron Costin: „Prin cele trecute să pricepem cele viitoare" îşi păstrează întreaga acuitate şi poate fi realmente fructuos modul în care aspiraţia seculară spre dreptate socială a poporului este oglindit într-un moment esenţial pentru istoria noastră — moment care răspunde epocii în care revoluţia realizează *într-adevăr această aspiraţie.*

Am însă certitudinea că adevărata verificare majoră a unui scriitor în epoca noastră rămîne felul în care el răspunde problemelor acestei epoci şi, mai precis, felul în care el concepe şi realizează eroul care poartă mesajul acestei epoci, omul comunist.

Cu toate certele şi indiscutabilele victorii scriitoriceşti în acest domeniu, nu se poate face abstracţie de-o anumită viziune negativistă, tipic micburgheză, limitată, săracă şi pastişantă asupra acestui erou. Şi aici ne izbim de acel fenomen concret, care poate părea paradoxal, dar nu este (el ţine de formarea scriitorului, de cultura lui, de optica lui): necunoaşterea vieţii. Pentru cine frecventează mediile scriitoriceşti apare destul de evidentă o anume birocratizare a unor scriitori, repetarea, voluntară de data asta, a modului de viaţă pe care burghezia l-a impus creatorilor, închistarea în cercul unor probleme strict estetice (şi uneori nici măcar); de aici se nasc „conflicte" confecţionate după ureche, sau imaginate după reţetă şi îmbrăcate într-o haină „contemporană", în care oamenii vremii noastre, problemele lor, devin de nerecunoscut, apar deformate şi străine *în adevăratul înţeles al cuvîntului.*

Că eroul epocii noastre nu e un „simplu", un sărac cu duhul, cred că nu mai trebuie demonstrat. Dar de aici pînă la a identifica problematica lui, etica lui, frămîntările lui, cu ale unui mic burghez fără orizont, speriat, laş, bolnav de neînţelegere, strivit (fie că-şi dă seama sau nu) de ceea ce lui i se pare o fatalitate, constituie exact distanţa calitativă între realismul socialist şi naturalismul ponegritor. Din prisma realităţii pe care o trăim, a revoluţiei, scuza „bunelor intenţii" e săracă rău.

Există o serie de adevăruri pe care nu le repetăm dintr-o jenă fără sens şi iată că în cîteva cazuri neînţelegerea dialecticii marxiste, neînţelegerea contradicţiei *duce, în imaginea artistică, la un fel de homunculus în care sînt zvîrlite fără discernămînt (înţeleg prin asta un discernămînt* politic) *tot felul de trăsături care se bat cap în cap, se anulează chiar, totul sub eticheta „complexităţii". Cred că nu există un comunist care să susţină că viaţa e simplă, că sînt suficiente cîteva chei, cîteva formule, un „weltanschauung" de abecedar partea a II-a, ca problemele să se rezolve şi totul să decurgă frumos şi vesel. Dar, de asemenea nu poate exista un* comunist, *(activist, scriitor, inginer, muncitor) care să facă abstracţie de ceea ce ştiinţa, de ceea ce practica revoluţionară a rezolvat în domeniul cunoaşterii şi a transformării lumii: unitatea interioară indestructibilă a marxismului provine din această luciditate neîntreruptă, neînchistată, mereu vie, din această înţelegere* care are un obiect precis. *Complexitatea aparţine naturii şi numai necunoaşterea legilor care o guvernează poate duce la o atitudine, comparabilă pe alt plan cu atitudinea omului primitiv, zăpăcit şi copleşit de ceea ce se refuză înţelegerii lui limitate, iar în literatura despre vremea noastră la imaginea unui om fără şira spinării, repetînd — fără soluţie — aceleaşi dileme pe care le-au avut părinţii şi strămoşii lui.*

Libertatea înseamnă înţelegerea necesităţii iar procesul care duce la libertate e neîntrerupt şi calitativ nou, mereu.

Există un fel simplist şi aş zice romanţios (format din cuvinte mari şi dintr-o stare de spirit euforică) prin care concepem de multe ori ideea de responsabilitate a scriitorului contemporan, *rezumîndu-ne în fapt la contemplarea laturii etice a acestei profesiuni, pe care, cum am mai încercat să arăt, partidul a învestit-o cu demnitate.*

Acest lucru mi se pare însă insuficient, pentru că responsabilitatea nu e numai o chestiune strict etică ci şi

Titus Popovici

(Continuare în pag. 2)

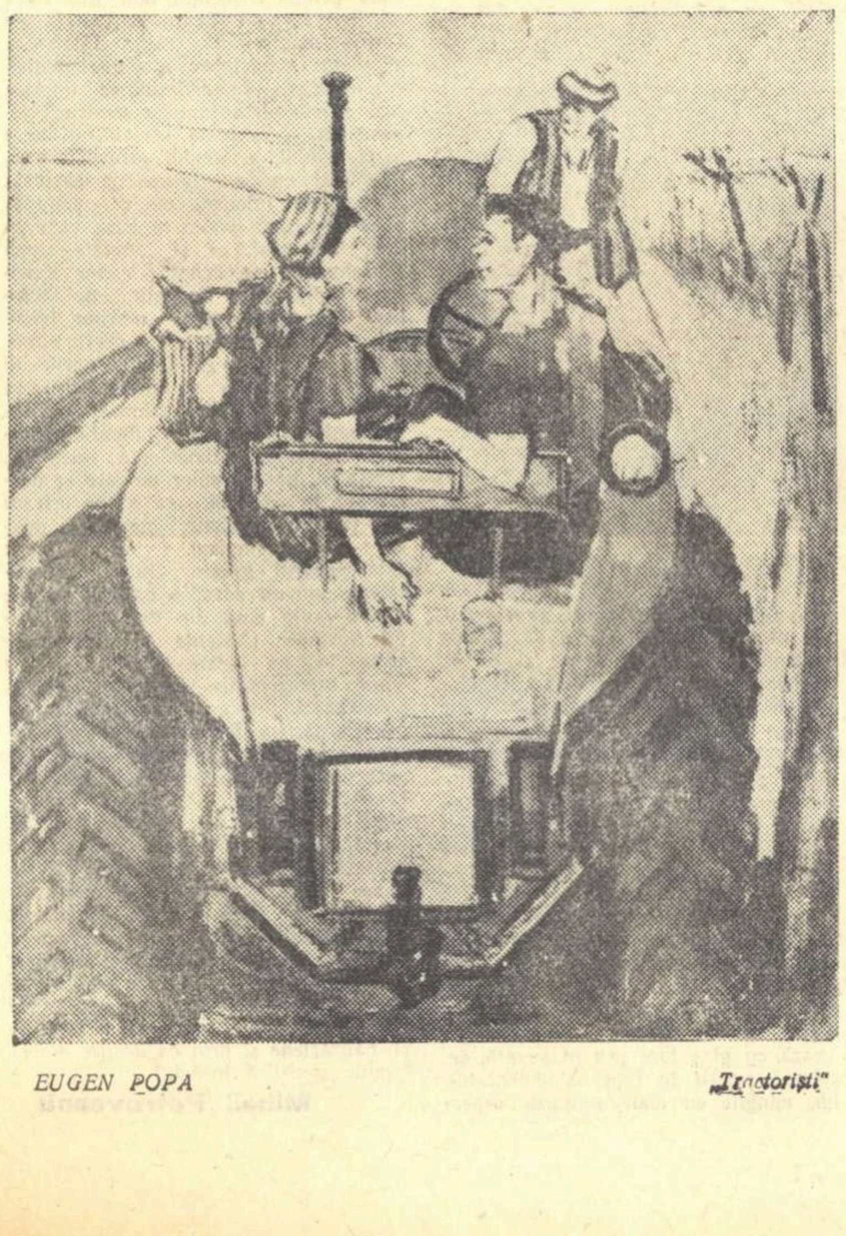

EUGEN POPA „Tractoriştii"

Pentru realismul socialist

Concepţia lui Gorki

Apariţia realismului socialist în cultura contemporană, caracteristicile noii arte cu o extraordinară putere de atracţie pe diferite meridiane ale lumii, nu pot fi izolate de numele lui Gorki. Creatorul „Mamei" a intuit, cu o fineţe remarcabilă, forţa obiectivă a noilor necesităţi istorice în materie de artă, decurgînd din noile raporturi de clasă ale epocii noastre. Maxim Gorki a meditat îndelung asupra problemelor unei literaturi care să fie specifică proletariatului, aspiraţiilor revoluţionare şi misiunii sale istorice, o literatură capabilă să se opună structural influenţelor ideologiei burgheze.

Propaganda revizionistă şi burgheză occidentală încearcă astăzi să denigreze activitatea strălucită a lui Gorki în domeniul teoriei literare, făcînd din el un serv al cultului personalităţii şi din realismul socialist o emanaţie artificială, neviabilă, a acestui fenomen criticabil. Istoricul occidental Cyril Wilczkowski în „Histoire des littératures" (Encyclopédie de la Pléiade) îl numeşte pe Gorki „un legislator" al literaturii ruse, purtător al concepţiilor „unei arte didactice chemate să formeze naţiunea rusă", iar din toată opera lui Gorki, istoricul reţine ca valoros doar volumul „Copilăria" din trilogia sa autobiografică.

Există însă un adevăr istoric, pe care nici o sofistică revizionistă de izvor imperialist nu îl poate denatura. Scrierile despre literatură ale lui Gorki, studiate în ordinea lor cronologică, dezvăluie cu claritate faptul că problematica realismului socialist a apărut, în meditaţiile sale de natură estetică, sub impulsul necesităţii istorice şi în urma unui întreg proces şi timp de reflectare. Departe de a fi un „legislator" al Parnasului, Gorki apare mai curînd ca un geniu indiscutabil, dotat cu excepţională clarviziune şi previziune ştiinţifică în materie de literatură. Conceptul de realism socialist a apărut, în studiile sale despre literatură, nu sub constrîngerea vreunui cult al personalităţii, dar sub imperiul istoriei contemporane al noilor relaţii dintre oameni, pe care viaţa socială şi istoria le-au generat.

Ca o constantă a activităţii lui teoretice este ostilitatea netă faţă de liberul arbitru estetic, faţă de presupusa independenţă absolută a creatorului de artă. Impotriva acelora care refuzau spiritul critic şi concepţia politică a proletariatului, socotindu-le ca limitări ale libertăţii creatoare, Gorki scria în 1931: „Unora, de pildă, li se pare că sînt supuşi unei constrîngeri din partea criticii, a politicii, în timp ce — dacă într-adevăr e vorba de o constrîngere — aceasta este exercitată de istorie şi mai cu seamă de trecutul istoric. Pe cît se pare, literaţii protestează împotriva dreptului revoluţiei de a dispune de energia creatoare a individului — protestează tocmai într-o vreme cînd individul, aparţinînd clasei muncitoare, îşi cheltuieşte fără preget energia în slujba unor realizări aproape legendare, cînd tineretul muncitor face adevărate minuni, cînd stră-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

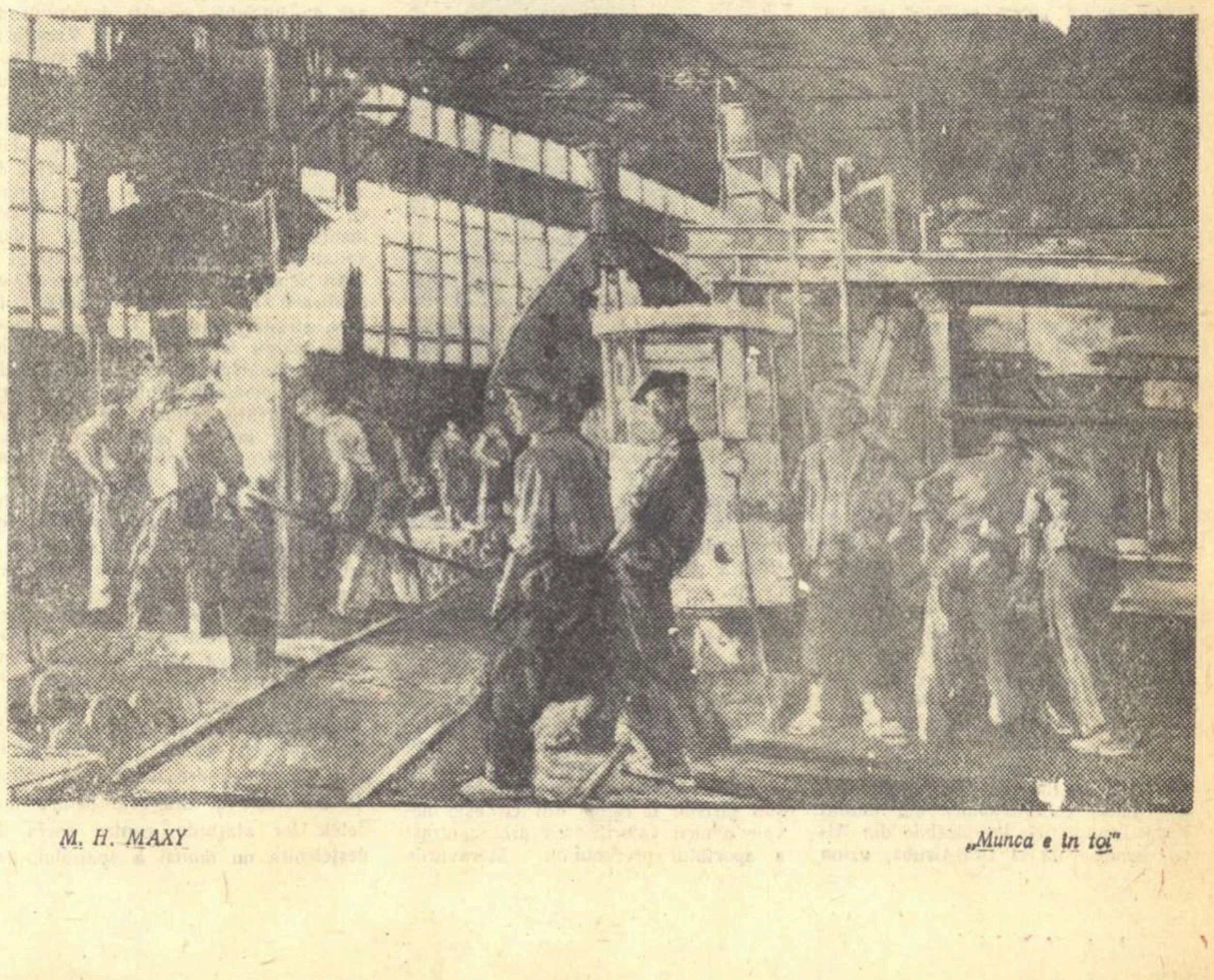

M. H. MAXY „Munca e în toi"

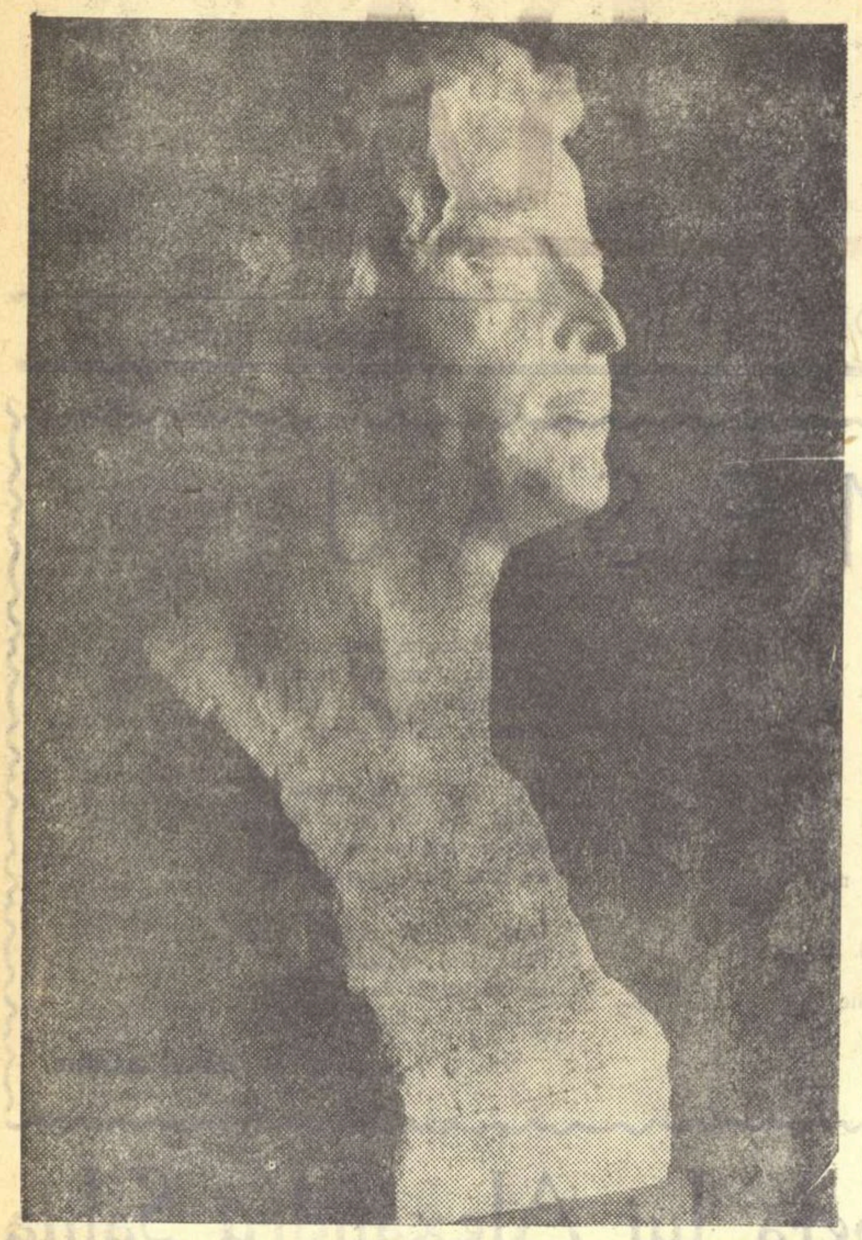

I. IALEA „George Enescu"

CUNOAŞTEREA VIEŢII

(Urmare din pag. 1)

practică, efectiv concretă şi în acest sens se poate vorbi de scriitorul participant la construirea socialismului.

Dincolo de faptele pe care le pot aduna într-o fabrică, sau într-o gospodărie colectivă, unde am fost pentru o zi, sau pentru o săptămînă, sau pentru mai multe luni, ar trebui să existe, în continuare, responsabilitatea mea precisă, interesul permanent pentru oamenii pe care i-am cunoscut, care mi s-au dezvăluit, (ştiind că oferă unei eventuale creaţii viaţa lor, experienţa lor, aspiraţiile lor). E vorba deci de o angrenare activă şi concretă şi pe plan uman în procesul construirii socialismului, care trebuie să apară scriitorului nu numai în direcţia generală a mişcării ci şi ca o prezenţă care are nume: drumul gospodăriei colective din satul X, sau destinul muncitorului Petre Popescu de la Fabrica de rulmenţi din oraşul Y, a cărui încredere personală e necesară, stimulatoare.

Mă gîndesc de multe ori că s-ar putea găsi atîtea forme vii, practice, cu scop precis prin care scriitorul să cunoască realităţile contemporane nu contemplîndu-le, nu făcînd prospecţii şi căutînd un fel de „pitoresc social", un fel de „culoare locală" a vremii.

Să fim sinceri: uneori reportajele noastre sînt atît de anoste, atît de lipsite de interes (cu toate că natura, să zicem, e bine şi inedit surprinsă în manifestările ei tomnatice, cu toate că impresia pe care un mare combinat siderurgic o produce asupra unui novice e copleşitoare) pentru simplul fapt că se face un soi de informare, ceva mai bine „adusă din condei", legată doar de lucruri generale, pe care le ştim cu toţii mai mult sau mai puţin şi cu care sîntem de acord din principiu.

Mă gîndesc, de pildă, la formula reportajului colectiv, axat pe o problemă arzătoare, în care mai multe temperamente artistice deosebite ar putea alcătui adevărate monografii inteligente, alerte, profund interesante, ale unui moment de stringentă actualitate; la legăturile directe care s-ar putea stabili între scriitori şi activişti de partid a căror muncă ar putea fi popularizată cu mijloace artistice, constituind astfel un adevărat dosar de experienţă comunistă. Sînt convins că odată trecute greutăţile inerente oricărui început, dezideratul „legătura cu viaţa" ar deveni o necesitate interioară a celor mai mulţi dintre noi, prilej de reale şi fecunde „schimburi de experienţă" de pe urma cărora literatura noastră n-ar avea decît de cîştigat.

Sînt convins că în contact cu viaţa plină de frumuseţe bărbătească, de poezie a realizării, a încrederii şi a înţelegerii, procedeele farmaceutice, dozajul perfect ridicol de „bine şi rău" ar apărea şi mai evident decît pînă acum în perfecta lor sterilitate.

Pentru ca lozinca „cunoaşteţi viaţa" să nu rămînă doar o dorinţă, unanim acceptată în semnificaţia ei generală, mi se pare necesară prezenţa armelor scriitoriceşti în etapele concrete ale politicii partidului.

Titus Popovici

CĂRŢI

CELLA SERGHI

„Fetele lui Barotă"

Cella Serghi este una din reprezentantele cele mai sîrguincioase ale prozei noastre. Scriitoare consacrată încă de la apariţia „Pînzei de păianjen" *Cella Serghi a „dat", rînd pe rînd,* „Cad zidurile", „Cîntecul uzinei", „Cantemiriştii" *şi, recent,* „Fetele lui Barotă". *Nu intră în intenţia noastră de a stabili evoluţia autoarei de-a lungul acestor cinci cărţi. (De altfel a mai publicat şi altele). Lăsăm aceasta în sarcina criticilor. Rîndurile de faţă doresc doar să semnaleze două lucruri: întîi că Cella Serghi nu s-a bucurat suficient de ajutorul criticii noastre literare; al doilea, că* „Fetele lui Barotă" *este un roman care pune probleme interesante.*

In ultima vreme, şi poate nu numai în ultima vreme, multe articole de critică şi teorie literară, atunci cînd abordează problemele prozei contemporane, îşi ilustrează tezele cu exemple extrase dintr-un număr limitat de opere şi autori. Dincolo de Mihail Sadoveanu şi Zaharia Stancu, dincolo de „Moromeţii", „Pasărea furtunii", „Bărăgan", etc., cîmpul de investigaţie al criticului pare să prezinte de multe ori o zonă cufundată în obscuritate. De curînd, din această zonă a ţîşnit, pe drept cuvînt de altfel, „Setea" de Titus Popovici. Nimeni nu contestă necesitatea aprofundării neobosite a autorilor şi operelor de mai sus. Dimpotrivă. Limitarea voluntară a cîmpului de observaţie poate duce însă la rezultate nedorite: crearea unei impresii de sărăcie a prozei contemporane (şi cît de fals e acest lucru!); ignorarea unor autori talentaţi şi a unor opere interesante; lipsirea unora dintre scriitori de sprijinul criticii; lipsirea criticului de suportul elementar al exercitării funcţiei sale — cunoaşterea cît mai completă a vieţii literare.

Activitatea prozatoarei Cella Serghi, aşa cum am arătat încă din prima frază, este bogată. De ce nu s-a preocupat nici un critic de a schiţa coordonatele pe care se desfăşoară această creaţie? Este prezumţios dar se poate totuşi afirma că drumul Cellei Serghi reproduce, „mutatis mutandis", evoluţia generală a prozei noastre în ultimii 15 ani. Dar nu numai acesta este un aspect demn de atenţia eventualului cercetător. Fără a cădea în superstiţia literaturii „feminine", trebuie să observăm că Cella Serghi este una dintre prozatoarele contemporane fruntaşe... Nu este de loc lipsit de interes pentru critica noastră literară să demonstreze că Hortensia Papadat Bengescu (a cărei operă, foarte importantă, nu-i întotdeauna considerată cu suficientă principialitate marxistă) nu-i un fenomen izolat în literatura noastră. Şi, de ce să nu o spunem? critica noastră a tratat cu prea multă asprime pe o tînără prozatoare ca Maria Vlad.

Pe de altă parte, eforturile pe care Cella Serghi le-a făcut, atît în ce priveşte abordarea unei tematici vii, actuale (cel puţin în ultimele trei romane) cît şi ce priveşte însuşirea metodei realismului-socialist, îi dau dreptul, modest dar real, să intre în atenţia celor care apreciază şi analizează viaţa noastră literară.

Nu fac vreun proces criticilor noştri din această problemă şi nici nu-mi închipui că-i voi putea suplini cu micile însemnări de mai jos asupra „Fetelor lui Barotă". *Dar să nu uităm că printre datoriile principale ale criticului marxist intră şi îndrumarea propriu-zisă a creatorului literar, sprijinirea cu solicitudine tovărăşească a străduinţelor lui promiţătoare.*

Iată acum, cîteva dintre problemele interesante pe care mi s-a părut că le pune cartea. „Fetele lui Barotă" *este un roman, clasic iar nu „deschis", construit cu stringenţă. Acţiunea se întinde doar pe două zile şi atacă alternativ două planuri. Două familii, una burgheză, alta muncitorească, locuiesc în aceeaşi casă dar au concepţii şi destine diferite. Familia burgheză se prăbuşeşte şi acest fenomen e zugrăvit cu artă. Cea muncitorească, progresează şi se dezvoltă. Şi aici, unele personaje (Barotă, Horia) sînt realizate. Altele, din păcate chiar „fetele" lui Barotă, mai puţin. Una din cauzele care duc la acest din urmă neajuns, este, după părerea noastră un „exces de construcţie". Să ne explicăm. Voica, l-a iubit pe Victor (fiul utemist al familiei burgheze). l-a părăsit temporar şi s-a logodit cu Tudor, pe care nu-l iubeşte. Geta, a doua fiică a lui Barotă, a fost logodită cu Matei (un sportiv) dar îl iubeşte cu succes pe Horia. Tînărul inginer Horia, a avut o iubire, Genia, dar acum se leagă trainic de Geta. Victor a iubit-o pe Voica, n-o poate uita, dar se „distrează" cu Nicoleta. Tudor însuşi ezită între Voica şi Li Su Gin, o dansatoare coreeană. Şi aşa mai departe. Simetria este supărătoare şi unele dintre personaje suferă din pricina bipolarităţii, un proces nu de „complexizare" psihologică, cum poate spera autoarea, ci unul de împuţinare sufletească, de „superficializare".*

Altă problemă interesantă este cea a temei romanului. Cella Serghi a vrut să pună faţă-n faţă familia comunistă şi cea burgheză şi să arate cum rezolvă fiecare dintre ele problema „părinţi-copii". E discutabil dacă o astfel de temă nu împinge în mod obiectiv spre vestita pseudo-temă burgheză: conflictul între generaţii, destinat să camufleze singurul şi veritabilul conflict, cel dintre clase. Scriitoarea ştie care-i adevărul, dar trecerea finală a lui Victor de partea clasei muncitoare nu-i suficient de convingătoare şi apare, într-o măsură, ca o veritabilă „integrare paşnică".

Pe linia cultivării de către scriitor mai ales a acelor teme care-i sînt familiare, care-l preocupă mai mult, se poate plasa şi următoarea observaţie. Autoarea a dorit să scrie un fel de „Părinţi şi copii" ai societăţii actuale. De altfel, tema educaţiei a inspirat-o pe Cella Serghi şi în „Cantemiriştii". *Dacă însă între părinţii şi copiii familiei burgheze poziţiile sînt foarte clare, între Barotă şi fetele lui „contradicţiile neantagonice" apar lipsite de un profund interes. In schimb, prin toată cartea, la toate personajele, aproape fără excepţie, circulă cu dezinvoltură şi deseori foarte convingător problema dragostei. Şi Artemiza şi Clemansa şi Barotă şi Elena, şi chiar doctoriţa, ca să nu mai repetăm „triunghiurile" tinerei generaţii sînt din plin preocupaţi de problemele dragostei. Personal, cred că romanul are ca temă nu „părinţii şi copiii" ci „dragostea la părinţi şi la copii". Aceasta nu e o scădere. Cella Serghi se dovedeşte o mai bună analistă a dragostei decît a relaţiilor dintre părinţi şi copii. Dar atunci poate că nu mai trebuie să abordeze o temă, pe care în fond o părăseşte parţial pe drum.*

Ar fi interesant de discutat cum e cu putinţă ca după ce a realizat un capitol foarte frumos despre divergenţele dintre Horia, tînăr inginer impetuos şi pripit, şi Barotă, bătrîn muncitor, chibzuit dar ros de unele nemulţumiri, autoarea să expedieze rezolvarea acestor divergenţe prin descrierea unei experienţe tehnice, în care detaliul ştiinţific anost are întîietate faţă de observaţia psihologică.

Şi încă o observaţie. In descrierea unui festin de „foşti", care are loc în casa familiei burgheze, în cadrul conversaţiei generale, autoarea amestecă destul de des nume ca Darius Milhaud, Poulenc, Beethoven, Paul Valéry, Shakespeare, Socrate, etc. Chiar dacă unele personaje sînt „baletiste" sau ingineri, chiar dacă sfîrşitul reuniunii este animalic (se dansează o dezmăţată congă!) cititorul are un sentiment de jenă. El ştie că burghezia nu numai că nu frecventa cu asiduitate marile valori culturale (chiar burgheze!) dar le şi dispreţuia. Asocierea noţiunii de clasă exploatatoare cu cea de cultură este valabilă doar în anumite împrejurări, care nu ni se par minuţios respectate în scena mai sus amintită.

Romanul Cellei Serghi pune desigur mult mai multe probleme şi nu numai dintre cele care pot suscita critici. Prin orientarea clară a mesajului de idei, prin calităţile de construcţie şi de tipologie de care am pomenit, din păcate atît de sumar, prin pasiunea etică făţişă, susţinută în genere cu bune mijloace artistice, a autoarei, „Fetele lui Barotă" *constituie o prezenţă pe deplin justificată în arena noastră literară. Iar dacă o considerăm sub unghiul locului pe care-l ocupă în opera Cellei Serghi, atunci credem că nu sîntem departe de adevăr, situînd-o alături, dacă nu chiar înainte, de „Pînza de păianjen".*

„Cea mai bună carte" a unui scriitor nu intră întotdeauna în rîndul „celor mai bune cărţi" ale literaturii respective, dar ea este garanţia cea mai sigură a dezvoltării pozitive ulterioare a scriitorului respectiv, şi ca atare, trebuie să intre cu precădere în cîmpul supus investigaţiei lucide şi eficace a criticii literare.

Al. I. Ştefănescu

DANUTA BIENKOWSKA :

„Pe urmele cuiburilor de vulturi"

Cartea scriitoarei poloneze Danuta Bienkowska *„Pe urmele cuiburilor de vulturi"* e destinată copiilor.

Personajele ei nu au atributele eroilor din basme, nu săvîrşesc minuni incredibile, într-un cuvînt nu ies cu nimic din comun. Sînt copii între 12-13 ani, cu multe calităţi dar şi cu destule neajunsuri. Staszek la mînie îl snopeşte în bătaie pe timidul Michal, Felek cam fură, Romek e un îngîmfat, Adam e prea distrat. In vacanţă pleacă cu toţii sub conducerea inimosului profesor Komarnicki într-o excursie pe jos de la Cracovia la Cestochowa, pe urmele vulturilor de munte. Pentru cea mai frumoasă descriere de călătorie, Asociaţia polonă de turişti oferă premii ademenitoare. Se poate urmări în amănunţime călătoria lor prin Giebultow, Ojcow, Olkusz, Drodzienic, Zloty, Tolpok şi Olsztyn precum şi încercările la care au fost supuşi excursioniştii. In fond excursia e un pretext. Autoarea urmăreşte insistent, şi acest lucru se observă cu pregnanţă, să redea poezia copilăriei.

Sfiosul Michal reuşeşte să învingă pustiul de la Blezdow, Romek şi Staszek luptă fără teamă contra flăcărilor care ameninţă sute de hectare de pădure, Kasia o convinge pe văcăriţa cocoşată să-şi părăsească stăpîna nemiloasă, toate manifestările fiind roadele unei concepţii noi care biruie egoismul, laşitatea, lenevia. Eroii cărţii se simt răspunzători pentru ce se întîmplă în jurul lor. Sentimentul proprietăţii obşteşti creşte viu în conştiinţele lor.

Intîmplările excursiei au o influenţă adîncă asupra acestor improvizaţi turişti, impunîndu-le o conduită dreaptă şi o judecată sănătoasă asupra fenomenelor vieţii. Colectivul de copii, la început dezbinat de mărunte certuri, începe să se închege. Munca laolaltă şi răspunderea colectivă acţionează pozitiv, corectînd defecte şi sădind trainic în caracterele lor trăsături nobile.

Fără a pierde specificul copilăriei, păstrîndu-se la nivelul vîrstei, cartea ne arată, în comportarea eroilor, urmările influenţei educative pe care o exercită neîncetat ideile revoluţiei socialiste. Autoarea s-a străduit să surprindă modul subtil în care apar şi se dezvoltă în conştiinţa acestor copii însuşirile tînărului comunist. Dragostea pentru patria socialistă se relevă ca o împlinire a educaţiei lor în spiritul tradiţiei de luptă a poporului polonez şi a marilor transformări revoluţionare. Danuta Bienkowska a scris o carte actuală, bogată în sensuri, o carte care va fi îndrăgită şi de micii noştri cititori.

Teşu Milcoveanu

MARIN MIHALACHE :

„Moscova-Leningrad"

Cititorul are în faţă o carte de însemnări de călătorie ale cărei pagini vorbesc despre muzeele şi monumentele din cele două mari oraşe anunţate în titlu.

Sfera acestor însemnări este însă mult mai largă, nelimitîndu-se doar la comentariul asupra exponatelor din muzee sau la descrierea unor monumente. Autorul care în tinereţe citise „U.R.S.S. azi" de Al. Sahia şi care năzuise încă de atunci să vadă cu ochii marea ţară a socialismului, împlinindu-şi azi visul, călătoreşte confruntînd permanent imaginile pe care şi le făcuse din lecturi cu realitatea care acum i se dezvăluie nemijlocit. Izbînzile socialismului îl impresionează puternic pe M. Mihalache şi imaginea lor îl urmăreşte obsedant chiar şi atunci cînd, găsindu-se în muzee se află în intimitatea unor realităţi din secolele trecute. Privind, de pildă, celebrul tablou „Edecarii" de Repin, autorul îşi aminteşte de uriaşele vapoare care plutesc azi pe canalul ce leagă Moscova de Volga.

Alături de M. Mihalache, cititorul călătoreşte sub două aspecte: în spaţiu şi în timp. Prezentarea monumentelor din Moscova şi Leningrad nu se limitează doar la descriera lor, ci se insită asupra semnificaţiei lor istorice.

Arta rusă se caracterizează printr-un puternic şi permanent mesaj social şi preocuparea principală a autorului volumului de faţă e îndreptată spre descifrarea acestui mesaj.

De aceea, păstrînd acest criteriu, privirea sa trece firesc, fără stridenţe, de la pictura clasică rusă la pictura sovietică şi de la muzeul Revoluţiei la grandioasa construcţie de granit şi marmură a Universităţii „Lomonosov" din Moscova.

Pentru că, sugerează întregul volum, — monumentele cele mai impunătoare sînt construcţiile şi realizările înfăptuite azi de întregul popor sovietic şi muzeul cel mai cuprinzător ar fi cel în care s-ar oglindi toate actele de eroism ale muncii paşnice a oamenilor sovietici.

V. Nicolae

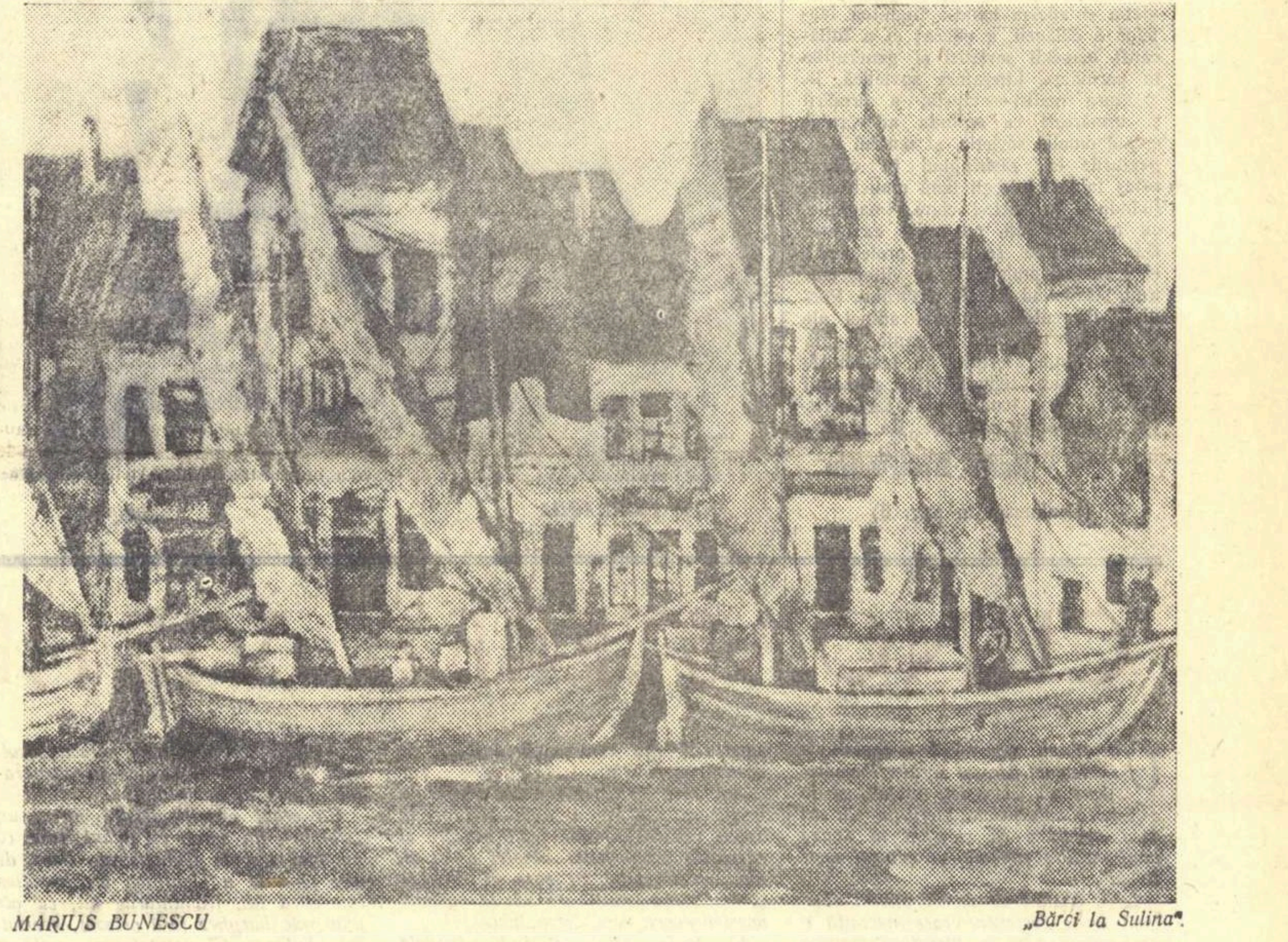

MARIUS BUNESCU „Bărci la Sulina"

Cronica LITERARĂ

AL. ŞAHIGHIAN

„De la Tian Şan la munţii de jasp"

Marele Octombrie despotmoleşte Kazahstanul din inerţia sa cvasi-geologică. Foştii robi ai beilor sar, încă ameţiţi de somnul feudal, direct în istoria contemporană. In cursul primelor cincinale, pînzele iurtelor se dau la o parte, întîi bănuitoare apoi bucuroase, spre a face loc socialismului venit din Rusia călăuzitoare. Ultimii ani răscolesc febril şi de la un cap la altul „aceste pustiuri teribile de nisip şi ţărînă". Bărbăţiei omului liber nu-i rezistă nici cea mai stearpă femeie. Tineretul chemat de comunişti preface pămîntul înţelenit în cîmpii mănoase. Kazahstanul este un nou teritoriu al genezei neîntrerupte care este Uniunea Sovietică. O călătorie sub cerul lui vast, dar atît de încins vara încît fierbe ca un „uriaş castron" este o trecere de la un neant la creaţie.

Al. Şahighian nu şi-a înţeles altfel parcursul. Pe unde a umblat, de la sud la nord, a strîns semnele civilizaţiei ca plantele într-un ierbar. Fac retorică? Insuşi autorul foloseşte comparaţia botanică pentru a caracteriza intervenţia omului în natură. Cea dintîi floare prinsă în filele reportajului este Alma-Ata, întîlnită ca o floare într-o oază, după o cale dezamăgitoare de sute de kilometri pustii străbătuţi cu avionul. Altădată loc de exil al vieţii, Alma-Ata se ridică la orizont „splendid oraş modern cu clădiri grele aliniate pe bulevarde şi străzi largi asfaltate, cu animaţie care dovedeşte o pulsaţie de viaţă deosebit de intensă". Apoi vizitatorul romîn se urcă printre cabanele afectate pionierilor, pe muntele vecin, unde se îndreaptă spre cosmos un mare observator astronomic. Panorama naturală, întărindu-i parcă încrederea în viitorul regiunii, îl îndeamnă să meargă mai departe. Drumul croit pe alte, mereu alte sute de kilometri, e jalonat în toate direcţiile de întocmiri industriale impunătoare, datînd cele mai multe din timpul şi după război şi în jurul cărora s-au înfiripat oraşe: bazinul carbonifer al Karagandei, replică covîrşitoare a Donbasului, Ekibastuz, altă bază carboniferă, Temir Tau (muntele de fier) producător de oţel, combinatul chimico-minier din munţii Kosa Tau, minele inepuizabile din Altai, sondele de la Ural-Gruba, uzina de cupru de lîngă lacul Balhaş. Incheind circuitul industrial, Al. Şahighian părăseşte avionul şi trenul. Cu maşina şi, acolo unde maşina nu răzbate, cu piciorul, intră în colhozuri. Colhozul „Stalin", cu 3600 de suflete, este milionar. I se înfăţişează avuţiile lui, proiectele de sporire a acestora şi planurile de construcţii obşteşti şi individuale. De aici înaintăm spre Sori Ozik, o staţie de însilozare pentru 8 milioane de puduri, unde ne oprim pentru o plimbare prin alte colhozuri şi sovhozuri, ne strecurăm pe

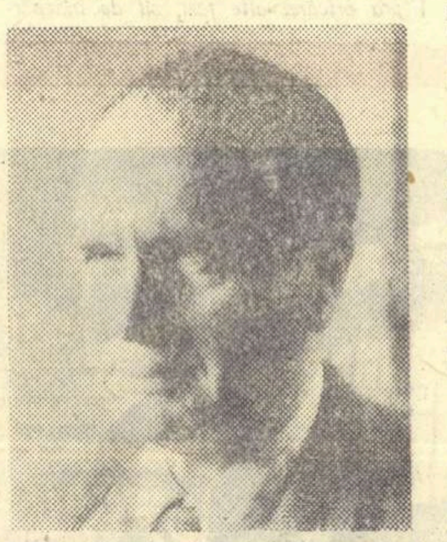

lîngă imense turme de oi (120.000), poposim la o fermă de cămile, ajungem în ţinutul Ciubar care desparte Poarta Galbenă (pustiul de nisip) a Kazahstanului de China, ca să pătrundem în regiunea de nord-est, vestită, începînd din 1953, fiindcă a fost fertilizată pe o întindere de 20 milioane de ha.

Contactul cu Kazahstanul a reprezentat pentru Al. Şahighian o scurtă dar concludentă „inspecţie" a sufletului kazah. A căutat pretutindeni să cunoască pe cel care, băştinaş sau străin de ţinut, însă nu de lupta pentru comunism, s-a consacrat vitalizării nisipului. Trecutul de stagnare, mizerie şi spaimă al localnicilor, desconsideraţi sub ţarism, îl reţine atît cît este nevoie pentru valorificarea prin contrast a aportului prezentului. Moravurile moştenite, urmele de superstiţii, coloritul specific cu alte cuvinte, îl înregistrează numai. De obicei turiştii adună provizii de pitoresc. Al. Şahighian nu descarcă din sacul de voiaj detalii mai abundente decît la descrierea mesei specifice kazahe sau a interiorului iurtelor. O face din economie de mijloace sau sărăcie de reacţii? Nu s-ar spune, judecînd după nararea împodobită niţel oriental a legendei ţinutului Kubar şi după evocarea dramatică a vînătoarei de lupi cu vulturul. Explicaţia stă probabil în interesul pentru om care constituie meritul esenţial al carnetului de note tipărit sub numele de „De la Tian Şan la munţii de jasp".

Ce figuri a schiţat? Bărbaţi în puterea vîrstei sau bătrîni colhoznici cu aer de înţelepţi ascetici dar plini de nerv şi iniţiativă precum şi Kerabaev Ahit Narmanbetov, Erou al Muncii Socialiste, Aldaberghenov, preşedinte de colhoz şi tinere ca Ramazonova, cuceritoare prin vioiciunea spiritului şi a culturii, desfăşoară virtuţile solide dobîndite de poporul lor în efortul de asimilare a progresului care, pentru ei, a început cu renunţarea la nomadism. Conştiinţa socialistă a dezvoltat în ei calităţile tradiţionale şi a sădit deprinderile legate de necesitatea calificării în industria rafinată, în artă, ştiinţă, filozofie. Cele mai generoase elogii le primesc însă „coloniştii", semănătorii de cereale ai Kazahstanului, pionierii noului. Fragmente de conversaţie, siluete de brigadieri, tractorişti, ingineri şi medici comunişti, comentarii proprii mai avîntate sau reproduse din povestirile interlocutorilor pe marginea unui episod din bătălia cu natura cumplit de ostilă sau din viaţa intimă abia încropită, scurte scene din activitatea colhoznică sau de familie „îngraşă" capitolele respective cu substanţa eroismului modest tipic constructorului comunismului (Ofensiva păcii, Kustanoi, Sovhozul Pavlov, Sovhozul Moskovski). In lipsa unei imagini adînci şi expresive, rămînem cu o serie de date, siluete şi fapte mărețe, cu un fel de fotografii sau scrisori tandre umezite la colturi de admiraţie şi dragoste pentru modelele lor ataşante, pentru opera de desţelenire nu numai a spaţiului, dar şi a timpului, întreprinsă de puterea sovietică. Imnul din epilog închinat acesteia este pe deplin justificat.

VICTOR KERNBACH:

„Ţara dintre zăpezi şi portocali"

Cartea lui Al. Şahighian este un blok-notes. Victor Kernbach a aspirat la o mică monografie, lansîndu-se în lungi şi repetate incursiuni în istoria autentică şi legendară georgiană, în tablouri după natură, în reconstituiri ale artei gruzine, în pătrunderea intimă a temperamentului şi stilului de viaţă al neamului rezemat cu spatele de Caucaz şi cu picioarele proptite pe ţărmul euxin. Kazahstanul este încă deşert. Georgia e raiul. Urmărind armonia generalizată a patriei lui Rustaveli, traducătorul acestuia şi poet el însuşi a izbutit să unifice compartimentele analizei sale într-o intuiţie centrală. Relieful, clima, vegetaţia se completează ideal în ceea ce autorul numeşte antologia naturii. In creştetele şi chiar pe pantele munţilor te afunzi în zăpadă, pe dealuri şi văi muşti din merele rumenite pe toate părţile, iar la poale te scalzi în mare, zbenguindu-te la soare pînă în decembrie. Iţi poţi compune un menu din toate soiurile de peşte şi apoi, după ce ai consumat frigăruile de berbec, îţi parfumezi palatul cu orice fel de fruct, european sau exotic. Cum ţara e îmbrăcată toată în viţă de vie, eşti obligat numai să înveţi să alegi sorturile de vin între Ţinandali, Gurgeoani sau Ilvanci-kara. Aşa a procedat şi călătorul nostru, după cum rezultă din oda cu care însoţeşte ospeţele îmbelşugate, condimentate şi stropite ce i s-au oferit.

Peisajul este favorizat de ecleraj. Lumina georgiană este lumina albă a cărei intensitate şi ale cărei efecte sînt exaltate de-a lungul traseului. La Tbilisi lumina sudică verticală conferă obiectelor un lustru platinat, într-o plantaţie de ceai sporeşte verdele specific plantei, edificiilor tot albe le imprimă o aparenţă veşnic radioasă. Dacă eşti bolnav, lucru rar printre aceşti munteni cu longevitate celebră, aproape că nu ai nevoie de îngrijire medicală, cu toate că mari sanatorii moderne îţi stau la dispoziţie. E suficient să bei dintr-unul din izvoarele cu apă minerală care se întrec în proprietăţi chimice curative.

Fecundă, imaginativă, natura a acţionat asupra ei înseşi cu un tact de artist care, observă spiritual şi ingenios contemplatorul, „se corectează din prea multă exigenţă". Aşa a procedat cu lacul Riţa.

Lucrarea omului este dominată de preocuparea similară a respectării proporţiilor. In stilul georgian, un acord pur împacă cerinţe opuse: „Linia georgiană e mult mai simplă şi mai suplă (decît cea orientală sau maură), iar ornamentaţia are un echilibru, aş zice, melodic, căruia varietatea de elemente îi dă prospeţime, eleganţă şi dinamism. Caracterul acesta dinamic al liniilor de arhitectură şi ornament este un rezultat al firii poporului, după cum impresia de monumental şi masivitate, deşi clădirile nu sînt foarte înalte, vine din talentul arhitecţilor care au ştiut să asimileze lecţia arhitectonică a naturii montane". Echilibrul luminos caracterizează arhitectura clasică ca şi cea modernă, construcţia publică şi privată, castelul regal sau mînăstirea străveche şi teatrele, instituţiile, spitalele, casele pentru muncitori şi funcţionari zidite sub orînduirea sovietică. V. Kernbach culege încîntat amprentele setei de armonie din manifestările cele mai felurite, artistice şi de viaţă cotidiană şi strict personală. Dansurile vibrează de energia subtilă, inventivă a bărbaţilor şi se înclină delicate în graţia eterică de „lebezi plutitoare" a femeilor; corurile îşi topesc vocile într-un lirism de o „bucurie calmă şi nostalgică"; poezia în care umanismul inspiraţiei degajă rezonanţe sociale profunde şi o dragoste de viaţă robustă dar fără frenezie se mulează în forme svelte şi solemne; conduita care trădează o demnitate educată în timp, este aceeaşi la masă, în conversaţie, pe stradă; fizionomia şi ţinuta renumite prin frumuseţea statuară mărturisesc o încredere voioasă şi mîndră, fără a fi îngîmfată, în destinul naţiunii stăpîne pe ea însăşi. Chiar la petreceri întinse se păstrează o anume temperanţă, o măsură în plăcerea savurată îndelung. Şi la muncă, de pildă la strînsul recoltei de ceai, gesturile se distribuie raţional, cu ştiinţa raportului dintre mişcare şi repaos, ritmic.

Alternînd impresia nudă cu informaţia cultă sau dezvoltînd-o pe cea dintîi în asociaţii cu alte fapte de viaţă, cu amintiri proprii sau tot livreşti, adoptînd o cadenţă lentă, de călător căruia îi place să zăbovească

spre a-şi degusta şi sport, prin reflexie, sentimentele şi spre a vagabonda cu fantezia, etalonul literar al lui V. Kernbach pare să fi fost „Pseudokineghetikos" şi relaţiile de călătorie ale lui G. Călinescu. (Acesta e însă mai sintetic). Genul e foarte exigent, reclamînd arta dificilă a dozajului între rigoarea erudiţiei şi spontaneitatea sensibilităţii, între obligaţia prezentării fidele a obiectului şi ispitele divagaţiilor. Autorul s-a apropiat destul de mult de pretenţiile propriilor sale modele. Receptivitatea sa plastică, aptitudinea de a se cufunda în senzaţii ca într-o baie, de a exploata sensurile artistice ale comorilor ţării care l-a devenit, cum spune, o a doua patrie, ies din comun. El se entuziasmează cu glas tare sau în şoaptă, se apleacă smerit în faţa monumentalului, mîngîie cu toate simţurile aspectele fine, gingaşe ale peisajului, descompune cu spirit critic ascuţit motivele farmecului care-l înconjoară şi deseori împleteşte cu talent de ţesător firul expunerii savante pe fondul emotiv. E un poet în proză (în capitolele consacrate istoriei şi arhitecturii georgiene). Nu odată însă apare prea insistentă, pedantă, tendinţa erudită, ca în elogiul vinului, referinţele la literatura vinicolă, convenţională şi chiar îndoielnică, ca în cercetarea sistemului lingvistic gruzin. (El singur îşi ia precauţii, e drept, prevenindu-ne asupra limitelor cunoştinţelor sale. Avizul însă nu ajunge).

In recenziile de pînă acum s-a remarcat lipsa unei atenţii corespunzătoare pentru elementul nou din viaţa mirificii Georgii. Realitatea, ca şi cerinţele monografiei înseşi, impuneau reliefarea stăruitoare a contribuţiei revoluţionare. In examinarea înfrigurată a istoriei, a luptelor pentru independenţă şi dreptate socială, în apologia tipului, a omului georgian inteligent şi curios, viguros şi sensibil, generos şi înţelept, cu o conştiinţă etică trează, în vizita la Rustavi, oraş nou, industrial, ca şi într-alte aluzii consemnate „pe drum", Victor Kernbach indică rolul îndeplinit de socialism în promovarea marilor însuşiri, în expansiunea nestînjenită a geniului Kartvel. Consemnările şi chiar sublinierile se pierd însă în masa de senzaţii. Viziunea globală predominant estetică limitează privirea, împiedică cunoaşterea integrală, sezisarea dimensiunilor pe care se desfăşoară în Georgia, ca şi pe oricare alt teritoriu sovietic, gigantica mişcare spre comunism. Oricît de artist este poporul gruzin, chiar dacă locuieşte într-un paradis natural, el nu e mai puţin unul din făuritorii Uniunii Sovietice. Absenţa notaţiilor concrete, bogate, legate de un ins sau altul reprezentativ pentru societatea sovietică, întăreşte imaginea de Georgie eternă, insuficient de istorică, cu care s-a întors scriitorul. Unde este curiozitatea pentru omul nou, evidentă la Al. Sahighian? Prieteniile pe care, după declaraţiile sale le-a legat acolo, i-ar fi furnizat mijloacele de a acoperi această lacună fundamentală. O viitoare ediţie trebuie să ţină seama de asemenea legitimă dorinţă. Complectat astfel, voiajul lui V. Kernbach, care este un mesaj de prietenie şi dragoste frăţească, va deveni una din cele mai convingătoare şi seducătoare mărturii despre fizionomia complexă a republicii caucaziene şi prin ea despre marea familie sovietică însăşi.

Mihail Petroveanu

CULTURA IN UZINE ŞI PE OGOARE

reportaj cu tipografi

Cunoşteam drumul. Dincolo de gardul de fier, clădirea roşie de cărămidă cu ceasul ei rotund, care se aprinde seara ca un ochi electronic, pare un decor de teatru. Intunericul acoperă curtea cu umbre violete. Sus, la primul etaj, în secţia Zeţărie, pe care o cunosc cum ţi-ai cunoaşte propria casă, se aprind luminile. Nu mai sînt becurile cu lumină palidă, moale, acoperite cu pălării verzi de porţelan, atîrnînd deasupra regalurilor ca mici meduze transparente. Neonul aprinde parcă aerul din jur, incendiul feeric face să scînteie literele mici de plumb, dormind în casetele de lemn. Bătrînul portar albanez mă salută cum o făcea cu opt ani în urmă. Nu pare mirat că mă vede după atîta timp, sosind din nou aici.

La prima vedere, „Atelierele grafice nr. 1" par neschimbate. Aceeaşi curte acoperită cu dale cenuşii de piatră pe care se rostogolesc baloturile de hîrtie către intrarea secţiei Maşini Plane, acelaşi zumzet făcînd să vibreze pavajul: o erupţie sonoră egală, monotonă, evocînd activitatea unor motoare de submarin. Intr-adevăr, clădirea bătrînei tipografii pare acum, în întunericul negru, un vapor străbătînd noaptea. Dar alături, în locul unor vechi magazii dărîmate, iată o grădină foşnind. Straturi de flori aprinse licărind abia în reflexele palide ale geamurilor, cîteva bănci pe care stau doi muncitori de vorbă, fumînd cu gesturi rare. Asta-i „uzina", cum o numea zeţarul Ion Hampu, a doua noastră casă. Aş vrea să mă opresc să schimb o vorbă-două cu linotipiştii, să ascult torsul maşinilor de dedesubt, să mai aud ţăcănitul regleţilor şi al vingalakului, dar dacă mai întîrzii o să plece tovarăşa Angela, bibliotecara, şi cu ea am treabă.

Urc scările clubului în goană. De sus se aud voci de bărbaţi şi un ţăcănit de zaruri aruncate. Schimbul I a terminat de mult treaba. Ah, numai s-o mai găsesc pe bibliotecară, pentru că altfel reportajul meu e compromis. Şi-i păcat. Auziţi: cum mai merge munca culturală în tipografia aceasta, şi dacă dă Dumnezeu, şi ceva pentru scriitorul zelos care vînează un subiect de schiţă: ce-aţi zice de o poveste sunînd cam aşa: am fost, am văzut. E bine totul, dar... Ei, aici e-aici! In secţia, să zicem Legătorie, am găsit pe tovarăşa X care se mai luptă încă cu buchiile alfabetului. Sau nu, mai dramatic este altfel: la Maşini Plane există un rotar (ăsta e un termen tipografic care va face praf pe neştiutori!) care abia acum a fost adus pe băncile şcolii de alfabetizare. Straşnic! Trecînd prin curte am şi văzut geamurile clasei mici, cu plafonul jos, unde cu opt ani în urmă o femeie înăltuţă şi delicată preda oamenilor de serviciu abc-ul. Acolo, tot într-o astfel de seară, mi-am simţit ochii umeziţi de lacrimi văzînd acele cîteva mîini mînjite de cerneală ale muncitoarelor, scriindu-şi numele pentru întîia oară. Nu, zău că merită să fac drumul pînă aici!

Clubul e luminat, cum se zice a giorno. Vechea casă a patronului cu ferestre înalte, acoperite cu perdele de pluş, cu parchetul lustruit lună, cu un salon strălucitor şi cu o vatră în cărămidă aparentă şi fier forjat, e plină de oameni. Taci, îmi zic, că am nimerit la o reuniune tovărăşească! Te pomeneşti că iar au luat tipografii mei steagul roşu de producţie pe întreaga secţie a poligrafiei şi e rost să-i văd cum petrec. Aş, de unde! E o seară obişnuită, ca multe altele. Pe o tablă şcolărească, neagră, se întocmeşte un clasament al celor care joacă biliard, o chestiune complicată cu multe cifre pe care n-am avut timp s-o dezleg. Intr-un colţ se discută şansele echipei de fotbal a întreprinderii care se ţine deocamdată bine în campionat. Trec mai departe; în sfîrşit, iată pe femeia aceea slăbuţă, cu ochelarii prea apropiaţi de ochi. E tot la locul ei, pe scaunul de stejar cu spătarul înalt, mitocosind în hîrţoagele ei. Parcă ieri i-am restituit ultima carte pe care mi-o împrumutase. E la fel de palidă şi de binevoitoare. Mă recunoaşte numaidecît şi-mi face loc alături. Mă întreabă ce mai fac? — Am venit cu o chestiune serioasă la dumneata. — Care? întreabă. Zic: ceva pe linie culturală. Tovarăşa Angela mă ceartă puţin: — Ţi-ai mai adus aminte şi de noi! — Ce să fac? Treburile. Mai bine mai tîrziu decît niciodată!

Cam ce-aş vrea să ştiu?

In două cuvinte şi jumătate îi spun: aş vrea ceva „gras" pentru un reportaj sau o schiţă. Mă înţelegi? Mă înţelege. E numai urechi. Ei bine, ce? — Domnule, cum staţi cu analfabeţii? Dă-mi numele unuia mai îndărătnic la învăţătură. Unul încăpăţînat care în loc să vină la cursuri trage la bufetul din colţ. Pentru că, să nu-mi spui că toate merg la voi, aşa, sfoară!

Tovarăşa Angela se uită la mine lung. Ochii îi sclipesc dincolo de lentilele ochelarilor apăsaţi pe nas. Ca şi cînd mi-ar zice: Ai băut ceva înainte de a veni aici? Tot nu înţeleg. — Atunci poate măcar o femeie de serviciu. ceva, o să găseşti dumneata. Una care are trei copii acasă şi spune că n-are timp să stea aici şi după masă. Imi trebuie un subiect dramatic. Mă cunoşti, nu pot să mă duc la redacţie şi să dau din umeri: Fraţilor, am fost şi n-am descoperit nimic! E vorba de o sarcină importantă: reportaj despre culturalizarea maselor. Au ştiut ei de ce m-au trimis. Sînt doar reporter special. Trebuie făcut ceva inteligent, sprinţar, care să-l facă pe acerbul redactor-şef să spună: o avea el (e vorba de mine) defectele lui, dar cînd se duce undeva, nu se întoarce cu traista goală. Or, mie asta-mi trebuie. Ea, să-mi spuie un nume, că restul îl fac eu! Ce dacă n-o să-l văd pe analfabetul meu! Există imaginaţie! Cam în genul ăsta: e înalt, tăcut şi încăpăţînat. Un muncitor foarte bun, dar cu prejudecăţi. Nu vrea şi pace să se apuce să deschidă o carte. „Sînt bătrîn, ar zice. La ce-mi mai trebuie mie acum să ştiu să citesc..." Şi aşa mai departe. Totul e să lucrezi în contraste. O tuşe violentă şi una aşa, mai ştearsă. Alb şi negru. Lupta binelui cu răul.

Tovarăşa Angela a înţeles. N-am noroc. Ultimul analfabet al tipografiei, pe numele său Vasile Ivan, care lucrează la secţia linotipe, şi-a luat încă de acum trei ani diploma de patru clase elementare! Să-mi fi văzut faţa... — Nu, zău, tovarăşă Angela, ia mai caută, poate mai găseşti ceva, un mohican. Ultimul mohican! stărui eu. — Ce-ai vrea, domnule, să-l inventez eu? Dacă nu e, nu e, şi gata! Ei, comedie!

Uite, de-aia nu mai scriu reportaje. Nu-mi plac reportajele roz! Te duci, vezi, scrii! Totul e bine, e frumos, e înălţător. Zic atunci: tovarăşă Angela, ia mai spune-mi ce se mai întîmplă pe aici? Poate te prind cu ceva. Ia-mă de mînă şi du-mă la vechea şcoală de alfabetizare, că eu am trecut prin curte şi am văzut lumină. Să nu crezi că-mi scapă ceva. Bine, nu mai sînt analfabeţi, dar trebuie să mă încredinţez eu, cu ochii mei. — Haide, zice, şi mă ia de mînă. Păşeşte înaintea mea cu mersul ei grăbit, mîniată puţin. Urcăm alte scări, deschidem uşa. Ia să vezi cum o prind eu pe tovarăşa asta cu fofîrlica! Ştie că sînt trimis de o revistă şi vrea să-i facem tipografiei puţină reclamă. — Bună seara! spunem. Aştept să aud un foşnet precipitat de hîrtie. Şcolarii maturi or să ascundă caietele şi eu am să rămîn cu buzele umflate.

N-am avut noroc. Am nimerit la un curs seral organizat de U.T.M.: „Să ne cunoaştem patria"! Stau şi ascult prostit. Cincisprezece sau douăzeci de tineri cu ochii aţintiţi pe o hartă. Ies ruşinat. Tovarăşa Angela nu se mai lasă: haide cu mine să-ţi mai arăt ceva. Străbatem curtea şi iar urcăm cîteva scări. Deschide o uşă. Aud un pian. Bătrînul pian al tipografilor, moştenit se pare tot de la Razidescu, vechiul patron. Era cam dezacordat. E şi acum. Noroc că nu am o ureche prea pretenţioasă. Pe clapele acestea au apăsat degetele legătoreselor de la etajul III, încercînd primele acorduri ale unor romanţe ştiute mai mult din memorie. Pe femeia asta micuţă, cu o graţie tristă a capului (ceea ce era foarte ciudat, pentru că în realitate este o fiinţă foarte veselă), o cunosc: e instructoare de dans a întreprinderii, Teodora Sebastian. Mă salută cu un gest uşor al mîinii. Dacă îmi aduc aminte, a dansat cu ani în urmă la Petersburg sau nu ştiu în ce mare oraş al lumii. Acum, după orele de serviciu, predă voluntar un curs de balet. 22 de copii, cu ochii puri, cu braţe albe şi moi: o ceată de fluturi albi pe parchetul cantinei. Ehei, pianul ăsta dezacordat, cu cîteva clape surde, face minuni! Zbor al mîinilor, euritmie plină de graţie. O grădină cu flori desfoliate, mici paraşute argintii aşezîndu-se lent pe pămînt, o aterizare moale şi iar pianul, mai grav, sunete adînci, poate măsurile unui vals uitat... 22 de copii, cu feţe strălucitoare, cu privirile pline de lumină. Copiii unor tipografi care muncesc aici în „uzina noastră". Nu 22 de copii uitaţi pe maidanele pestilenţiale de altădată, nu copii lepădaţi între gunoaie, cu bube dulci la gură, slabi, mîncaţi de tifos şi de păduchi, scheletici, ci 22 de trandafiri albi, fragezi, mişcîndu-se cu graţie pe parchet.

Acum să văd eu, spune femeia cea mică, avînd pe chip o graţie tristă. Dans, patinaj, asta s-o scriu neapărat. Creaţie proprie. Şi iar alunecarea omuleţilor în sunetele pianului dezacordat. Acest corp de balet a obţinut trei premii la concursurile de solişti cu prilejul întrecerii ţinute în cinstea Zilei Copilului. Dacă nu cred, uite diplomele aici. Poftim! Corpul de balet are o vechime de doi ani numai. Parcă predai un curs de dansuri pentru maturi, îi spun femeii cu chipul grav şi visător. — Da, dar acum se ocupă altcineva de ei, au un profesor, pe tovarăşul Holevas Gh. Echipa de dansuri a tipografiei a obţinut premiul I pe ţară la concursul dat în cinstea Festivalului de la Moscova!

Uite ce e: femeile astea vor să mă facă praf. Nu-mi plac reportajele roz. Noroc cu pianul dezacordat, că altfel prea ieşea o prăjitură epică în mai multe tablouri!

Stai, că nu s-a terminat! Ia hai dumneata cu mine, zice tovarăşa Angela, cea cu ochelari. — Nu crezi că-mi ajunge? — Ţi-o ajunge dumitale, dar prea te-ai îndoit. Alături, o uşă. Parcă am auzit ceva. Era numai un murmur stins de voci omeneşti. Corul „Atelierelor Grafice nr. 1" se afla într-o pauză. Ia aşează-te dumneata colea frumuşel şi ascultă. 70 de persoane. Astăzi avem şi ceva absenţi. — Na, mă bucur eu. Tot mai e cîte ceva care nu merge. Tovarăşul Cristache Zaharia (ah, ce-ar fi mers aici un portret cum scrie la carte! Renunţ însă. Reportajul nu suportă asemenea lucruri!) mă linişteşte. — Nu e ce crezi dumneata. Avem aproape totdeauna absenţi (aha!), dar oamenii lipsesc pentru că sînt în schimbul de după masă! M-am desumflat. Nici aici n-am nimerit-o! — Mai vrei ceva, zice tovarăşa Angela? Poftim iar afară în curte, să te urc în sala cea mică a clubului. O urmez umilit. Sus, orchestra tipografiei. Şase oameni. Nu e cine ştie ce: patru linotipişti, Oprişan Traian, Oprişan Mircea (fraţi) Cetăţeanu Vasile şi Moţoi Lambru, unul de la Expediţie: Aurică Bucur, o femeie: Stancu Janeta. Nu sînt şase. Sînt şapte, mai e şi tovarăşul Pîrvu Nicolae de la Legătorie.

Mă uit pe perete. Uite-l şi pe Molnar. Care Molnar? Molnar de la Zeţărie, cu care mă certam pentru că îi aduceam totdeauna tîrziu Bunul de tipar. Mai e şi Bartok, şeful de la offset. Ia te uită, ce costume şi ce alură de orchestră mare. Gleen Miller. Două tobe, un acordeonist, başca restul! E timpul să plec. Va să zică am scris reportajul. Ce mă fac, că e un reportaj roz? Şi mie nu-mi plac reportajele roz.

In poartă mai privesc faţada roşie, luminată de un reflector ascuns între frunze de iederă. Sus, la Zeţărie, ard bastoanele cu neon, aruncînd pe dalele de piatră o lumină albăstruie. Cei doi muncitori, tot mai fumează pe banca grădiniţii în care strălucesc abia crestele de cocoş al cannei indica. Aceasta nu e o uzină, este o şcoală...

Eugen Barbu

Bibliotecara Olga Secure

Ce-mi spuneau Buhuşii pînă acum cîteva zile? Un cerc negru pe hartă, un nume care îmi trezea în minte uniformele kaki din timpul criminalului război antisovietic (atît de favorabil prosperităţii acţionarilor şi directorilor fabricii de postav).

Altceva nimic.

De ieri însă, cînd trenul s-a oprit în gara tîrgului moldovenesc cocoţat pe deal, şi eu am luat-o de-a lungul liniei ferate, pe ploaie, între banii de aramă ai copacilor tomnatici, Buhuşii au încetat să fie pentru mine un cerc mic, negru, pe hartă, o amintire de culoarea războiului ori o vorbă de duh. De numele lui mi se leagă azi chipuri de oameni, cunoscuţi pe care i-aş recunoaşte într-o mie, şi chiar şi o prietenă: bibliotecara fabricei. Cînd mă gîndesc la Olga Secure, o fată brunetă şi slăbuţă de douăzeci şi doi de ani, îmi vine firesc în minte şi vechiul ţesător Vamanu, care a fost „angajat" în fabrică la matura vîrstă de... 10 ani, ca să adune ţevile şi să le ducă de la ţesătorie la torcătorie, şi Janeta Abovici martoră a atîtor adunări în Casa Poporului, prin anii de grevă 1920—1921, şi Maria Fieraru, contabila tînără în a cărei lungă fişă de lecturi intră şi versuri... Dar dacă din toate aceste figuri am rămas legată de Olga Secure, e poate pentru că ne-am dat amîndouă seama de o înrudire între meseriile noastre „de bază". Eu mă consider încă învăţătoare (cu stagiul întrerupt), care apropie cartea de copii; ea, bibliotecara, face acelaşi lucru pe scară de masă, pentru părinţii copiilor. Aşa că, nu odată, convorbirea noastră a avut aspectul unui puţin ciudat schimb de experienţă...

Dar s-o încep, cum se cuvine în orice portret, cu biografia. Ea nu mi se aseamănă. Tinereţea mea? Eu n-am avut ceea ce se cheamă tinereţe. De pe băncile şcoalei, cei de o seamă cu mine s-au pomenit azvîrliţi de-a dreptul în război. Peste dorurile noastre au şuierat sirenele, visele noastre au explodat cu bombele, iubirile se înfiripau sau se ratau sub feţmare camuflate. A doua zi după înmînarea diplomei de bacalaureat, m-am apucat să învăţ maşina de scris, şi ani întregi am completat sugestia de salariu didactic, cu copiatul actelor... Abia după eliberare au pornit cei de o seamă cu mine, însetaţi, să trăiască viaţa, dorind s-o trăiască repede, de două ori mai repede, spre a răscumpăra tinereţea prădata...

Iar Olga Secure? Ea avea 5 ani la izbucnirea pojarului, 9, la 23 August şi 12, la naţionalizare. Cînd tată-său o lua prin fabrica devenită şi a lui şi a ei, Olga a văzut înnoindu-se maşinile, înfiinţîndu-se un spital întreg în casa unui singur director, şi deschizîndu-se pentru prima oară biblioteca. Visele ei şi-au luat zborul ca păsările, fără teamă că vor cădea cu aripi însîngerate. La 15 ani a început să înveţe maşina de scris, a intrat ca dactilografă la fabrică, dar orele cele mai plăcute începeau după muncă, în biblioteca unde dădea ajutor voluntar, predecesoarei azi pensionare. Astfel că, în 1953, Olga Secure a fost trimisă la şcoala de şase luni a bibliotecarilor, la Bucureşti, iar în 1957, la schimbul de experienţă între bibliotecarii ţării, la Sibiu.

Aceasta e scurta biografie a unei cetăţence din Buhuşi, vechiul tîrg moldovenesc în care mai există şi azi hanul lui Ştefan cel Mare, cu ziduri groase ca de cetate şi ferestre zăbrelite, (în curînd, moara anexată clădirii va fi mutată, pentru a se păstra zidirea cea veche exclusiv ca monument istoric). In acest oraş care s-a dezvoltat în jurul fabricii de postavuri şi casînci, întemeiate de colonelul Eugen Alcaz, în 1885, şi exploatată de mari acţionari şi concerne autohtone şi străine, ca şi de coroană, printre cei 50.000 de locuitori legaţi prin cel puţin un membru al familiei sau o rudă de fabrică, Olga Secure are un loc al ei, şi un rol, pe cît de mărunt, aparent, pe atît de mare în realitate. Bibliotecara unei fabrici de proporţiile Buhuşilor? Vă daţi seama? Inseamnă că răspunde de calea spre inimile sutelor şi sutelor de cititori mai mult sau mai puţin credincioşi a celor 29.000 de cărţi. Inseamnă că şi ea răspunde de soarta de azi a literaturii, într-un cuvînt tehnic, de cultura de mase a fabricii. Dacă Iancovski responsabilul clubului, înzestrat cu table de şah, cu joc de rummy şi un mai puţin cunoscut joc, şubacul, se ocupă de destinderea muncitorilor în orele libere, de ansamblul teatral şi coral pentru care s-a adus un dirijor special şi permanent — Mihail Drimbe (devenit buhuşan prin căsătorie), prietena mea, Olga Secure, caută căi noi de dezvoltare a gustului de citit. Şi dacă fabrica se poate mîndri azi cu zeci de inovaţii, în producţie, nu mai puţin lăudabile sînt metodele şi inovaţiile Olgăi. Cea mai simplă, e seara de ghicitori şi proverbe, un fel de şezătoare aproape sătească. O metodă specială, e ceea ce se cheamă „Cartea Zilei". La bibliotecă se va prezenta un roman, nu printr-o expunere, seacă, doctă şi depărtată de inimă, nici printr-o lectură oarecare. Ai zice că te afli la teatru. Scena? Un podium. Cortina? Coperta cărţii, desenată aidoma, în mare, şi fixată într-un cadru. In faţa „copertei", se prezintă pe scurt cartea, pînă la un capitol sugestiv cînd...

...cînd „cumătrul" se dă la o parte, coperta se deschide, şi în cadrul scenei se joacă acţiunea ulterioară... (Nu-mi amintesc şi eu, cum jucam la şcoală basmele, cu elevii din clasele mici, în loc să li le povestesc?).

In sfîrşit, o altă inovaţie, nu mai puţin atractivă. Există după-amieze de „întîlniri între eroi". Bibliotecara decupează în ajun insigne cu numele multor personaje: Nataşa, Pierre Bezuhov, Nicoară Potcoavă, Darie, Adam Iora, Meresiev, Mitru Moţ, etc. etc... Insignele şi le prind la întîmplare participanţii la întîlnire. Ei trebuie să se recunoască şi să se apropie unii de alţii, aşa cum s-au întîlnit în carte. Fireşte, cei ce n-au citit istoriile eroilor, se simt îndemnaţi s-o facă, pentru a-şi găsi la viitoarea întîlnire, prietenii... predestinaţi...

Fireşte, nici una din metodele de muncă ale bibliotecarei mele, nu sînt fapte de arme pe cîmpul de bătaie... Dar aşa cum stau în clipa de faţă, pe dealul Buhuşilor, unde un buhuşan aprindea pe vremea lui Ştefan, focul de semnal la nevoie, aşa cum cuprind cu privirea fabrica între „codru de aramă" ai toamnei, ştiu sigur că războiul împotriva întunericului de secole, se duce şi cu aceste atacuri fără trompetă, de zi de zi, şi cu aceste mărunte victorii ale marilor dar modeştilor mei prieteni.

Veronica Porumbacu

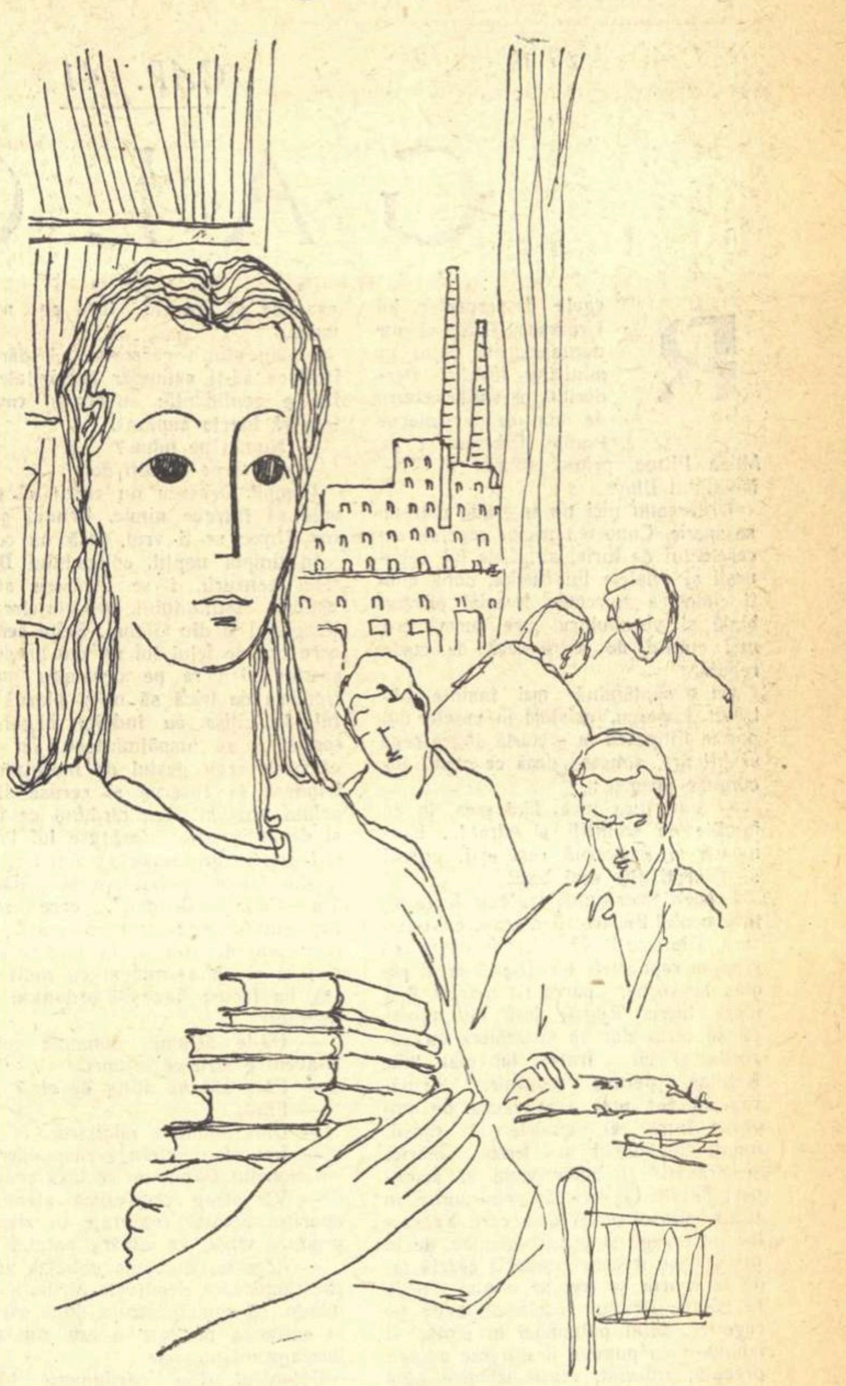

Desen de IULIAN OLARIU

EI AU UN NUME...

Cînd eram mic, îmi amintesc, venea la noi, din cînd în cînd, un bătrîn care de fiecare dată ne aducea diferite obiecte de podoabă sau casnice, cu încrustături artistice dăltuite cu migală în lemn.

El scotea de la curelele opincii, înfăşurate peste obiele pînă sub genunche, un fluier mititel din lemn de prun şi cînta doine şi hore care uimeau pe toţi cei ce-l ascultau. Uneori cîntecul îl înflorea cu strigături făcute de el. Niciodată n-am aflat însă numele „artistului", al acestui rapsod popular. Pentru mine, ca şi pentru mulţi alţii, a rămas un anonim.

Mi-am amintit acest lucru într-o zi pe la amiază, cînd mă aflam într-un sat, Poiana, din raionul Răcari, unul din raioanele megieşe ale Bucureştiului. Venisem anume în această aşezare cu rezonanţă poetică să culeg însemnări despre artiştii satului.

Am aşteptat destul de mult pînă să se adune tinerii şi bătrînii la cămin. Insă nu degeaba. Intre timp, am aflat de la preşedintele Sfatului, de la profesor şi învăţători, lucruri minunate despre viaţa satului, dar mai ales am cunoscut istoria plină de întîmplări cu tîlc a înjghebării activităţii culturale în acest sătuc îndepărtat.

In satul Poiana n-a fost niciodată activitate culturală pînă acum zece ani. Atunci, un cetăţean din sat, un om cu vază, mai în vîrstă, isteţ şi bun de glume, a făcut rost de sală pentru „Căminul cultural sătesc" cu concursul organelor locale. Cămin era, dar nu erau tineri. Noul director, Titi Nicolescu, aşa se numea, a stat de vorbă cu învăţătorii de sat, Ioana şi Pană Iancu, şi au cumpănit mult împreună ce să facă, cum să atragă tinerii. In sat activa secta „Oastea Domnului", care pe vremea aceea atrăgea destulă lume. Lupta trebuia totuşi începută. Titi Nicolescu a adus primul un mănunchi de băieţi — ţărani muncitori, şi a alcătuit un cor de vreo zece persoane. Cum? Ştie el, şi nu prea vrea să spună. El îl dirija. Cîntau cîntece cunoscute, auzite, aşa — după ureche. Dar un cor din zece persoane nu merge. Se aude fiecare voce. „Ce-ai făcut, tovarăşe învăţătoare cu fetele? Vin ori ba?" — o întreba pe învăţătoarea Ioana Iancu, necăjit. Dar cu fetele a mers ceva mai greu. Mamele nu voiau să le lase. Ziceau că la cămin „e stricătură". Dăinuia de veacuri un obicei în satul Poiana nu prea curat şi omenesc, de care se temeau pe drept cuvînt mamele. Acest obicei era încurajat şi de sectele religioase. In timpul unei adunări de oameni, seara, băieţii „furau" fetele şi le duceau acasă ori pe la neamuri prin satele vecine, fără să ştie nimeni nimic. Trăiau împreună cîteva săptămîni, şi dacă băiatul cu fata se împăcau bine, deabia după aceea îşi anunţau părinţii şi se cununau intrînd în ocrotirea legilor civile. Iată de ce mamele nu se lăsau înduplecate. Dar nici învăţătoarea Ioana Iancu n-a dat înapoi. Dintre toate mamele, cele mai arţăgoase erau Florica Dicu şi Badea Alexandrina; amîndouă aveau două fete tare frumoase, pe Oiţa şi pe Milica. Dar n-au scăpat de gura învăţătoarei. Le era şi ruşine oarecum de ea pentru că le învăţase carte atîţia ani şi „le crescuse cu omenie". Au cedat, pînă la urmă.

— Le lăsăm, pentru că avem încredere, dar de se întîmplă ceva cu ele, să vă mutaţi din sat, i-a spus Florica Dicu.

De aci n-a mai mers aşa greu cu convingerea tinerilor să vină la cămin. S-a alcătuit un cor din cîteva zeci de persoane şi o echipă de dansuri. Au pregătit primul spectacol. L-au prezentat în faţa întregului sat. A fost un moment de pomină care a răscolit multe inimi şi suflete. Cu acest eveniment a fost răsturnată tradiţia, s-au produs transformări în minţile oamenilor subjugate de credinţe deşarte. (Mamele fetelor veneau pe la cămin să vadă ce şi cum!) Au început apoi turneele prin satele vecine, concursurile la raion, regiune şi în sfîrşit pe ţară. Azi toţi pereţii căminului sînt căptuşiţi cu diplome şi steaguri roşii de mătase. Li s-au dat de către raion instrumente muzicale şi costume naţionale. Artiştii amatori au prins dragoste de cămin. Veneau regulat la repetiţii. Uneori raionul le trimetea instructori pricepuţi. Programele şi spectacolele, mesajul artei lor cîştigau calităţi artistice. N-a trecut mult şi în viaţa artistică a satului s-au petrecut lucruri de-a dreptul extraordinare. Din proprie iniţiativă, bătrînii au alcătuit o echipă de dansuri. „Vrem să nu moară dansurile noastre bătrîneşti, că tare-s frumoase" — a spus ţăranul muncitor Focaru Gheorghe, a cărui fiică, Gheorghiţa, era şi ea în echipa tinerilor. Şi astfel dansurile locale, adevărate perle coregrafice, ca **brîul, dura, resteul, băluţa, hora la patru,** au renăscut. Cînd bătrînii au fost văzuţi la dansuri, şi ţiganii rudari şi cărămidari au înjghebat o echipă. Fata rudarului Vlada, Elena, a condus echipa. Straşnic mai jucau dansul lor pitoresc „ţigănească pe bătute". Pe unde au fost la concursuri s-au întors cu glorie. Văcarul satului, Constantin Grigore, cîntăreţ din fluier, a venit şi el la cămin. Cînta solo doine ciobăneşti şi hore. Apoi şi-a făcut o echipă de tineri fluieraşi pe care i-a învăţat să cînte. Ce necaz pe el, cînd băieţii i-au plecat la armată! Era în preajma unui concurs. Alcătuise un memoriu ca „să-i amîne batîr pînă după concurs". Activitatea căminului cultural s-a dovedit folositoare de atîtea ori pentru obştea satului. Cîntecul, dansul, conferinţele cu caracter cultural şi ştiinţific, au atras toată suflarea aşezării. Dar nu numai atît: cele două brigăzi artistice de agitaţie, „Ochi şi urechi" şi „Vede tot", conduse de profesorii Păunescu Teofil şi Ion Gheorghe au avut darul să pună anumite nereguli la punct. Cei de la cooperativă au fost criticaţi că nu se găsea în permanenţă sare, chibrituri, ţigări şi gaz. A fost lăudat comitetul de femei pentru izbînzile dobîndite în acest an în creşterea păsărilor şi a viermilor de mătase. Unii se supărau cînd erau criticaţi dar le trecea. Referentul de starea civilă şi-a vărsat năduful pe fiul său Mircea care era în brigadă şi care cînta melodia „Hai, vino mîine", arătînd că aşa face taică-său cu cetăţenii care vin la sfat şi cer diferite acte de stare civilă.

Căminul cultural a devenit un punct de atracţie, mai bine zis inima satului. In momentul de faţă, corul căminului numără 150 de persoane. Programul lui atrage tot satul. Sătenii vin în fiecare seară să asculte recenzii despre cărţi, conferinţe, vin la repetiţii, la cercul de cultură generală ori la cel zootehnic. Vin cu dragă inimă şi dau prinosul lor de talent sau de atenţie. Ar veni cu şi mai multă dragoste dacă regiunea le-ar trimite aparatul de cinema promis de multă vreme, ori dacă le-ar da ajutor să-şi ridice un nou cămin cultural. Merită toată atenţia cei din Poiana: este satul cu cea mai bogată activitate artistică din raion; satul care a trminat cel dintîi cu analfabetismul, satul cu cei mai mulţi cititori ai bibliotecii, grupaţi în 35 de cercuri de citit. Ţăranul muncitor Dumitru Susai este declarat cel mai bun cititor din sat. El şi-a făcut acasă un adevărat cenaclu, o veritabilă sală de lectură, unde vin în fiecare seară vecinii să pătrundă buchiile cărţilor.

Toate acestea le-am aflat de la directorul şcolii Brîncuş Gheorghe şi învăţătoarea Ioana Iancu, aşteptînd artiştii satului să vină la cămin. Mi-am dat seama că revoluţia culturală la sate este condiţia primordială pentru a arăta oamenilor drumul spre-o viaţa adevărată. Dovadă vie sînt acele adunări ale „Oastei Domnului", care se ţin din ce în ce mai rar şi care au devenit cu totul anemice. Chiar şi cei mai înfocaţi propovăduitori ai acestei secte au căzut în mrejele îndoielii. Căminul a atras sătenii ca un torent de neînvins.

...Peste sat cobora înserarea de toamnă care strecura umbrele de-a lungul uliţelor, peste casele şi ogrăzile pline de bogăţia recoltei. Turmele satului, liniştite, se întorceau alene de la păscut. Plutea încă în aer, în transparenţa luminoasă a cerului, ceva din oboseala grea a zilei. Toamna era în toi, muncile zvîcneau pe întinderile cu porumburi şi grădini, lupta pentru strîngerea recoltei încordase toate braţele, toate forţele. N-a trecut mult şi au început să se îndrepte spre cămin, de pe toate uliţele, tineri gălăgioşi, fete chihotind, bătrîni şugubeţi care trăgeau din trabuce. Işi dădeau întîlnire la repetiţii artiştii satului. Aceşti artişti au fiecare cîte un nume. Nu sînt anonimi. Ei transmit mesajul artei lor populare, îmbogăţind comorile folclorului poporului nostru. N-aţi înţeles tîlcul întîmplării cu bătrînul artist anonim?

Vasile Căbulea

PRIETENELE

Un prieten de al meu, pictor, i-a făcut un portret acum 4 sau 5 ani. E un om de mare talent prietenul meu, dar Aristiţei nu i-a plăcut portretul. Nici nu vrea să audă de el. A urîţit-o — zice — a îmbătrînit-o. Ce, ăla-i portret? Aşa arată ea? După cît a sucit-o şi a-nvîrtit-o pictorul ăla mustăcios şi a pus-o să stea ţeapănă şi nemişcată, a crezut că o să iasă cine ştie ce, şi cînd colo, nici nu seamănă! Aşa fac şi unii gazetari. Unul scria bunăoară că-i nelipsit de la club; cum iese din producţie — zicea — la club se duce şi stă pînă seara, pînă noaptea; studiază, repetă, cîntă cu orchestra de balalaici; şi asta nu aşa de 3, de 4 ori pe săptămînă, ci zi după zi. Dar cum să fie aşa? Nici vorbă de aşa ceva. Intîi de toate că patru seri pe săptămînă e la şcoală (Şcoala serală de artă populară) şi pe urmă, dacă e vorba de studiat, studiază şi acasă, dar cît priveşte clubul, ar fi ea fericită să fie aşa cum scria ăla, numai la club să cînte, dar timpul nu-i îngăduie una ca asta; înainte de toate e munca în producţie, şi are o muncă grea; să stai ore întregi lîngă gura cuptorului, să-l îndopi cu metal şi să căleşti metalul în fum şi în căldura aceea, nu e treabă uşoară.

Mă uit la ea, la mîinile ei mici, fragile, la umerii înguşti, ca de copil, la întreaga ei înfăţişare micuţă ca de japoneză sau de chinezoaică şi încerc să mi-o imaginez în faţa cuptoarelor duduind,încălzite la roşu, sau pe scenă, cîntînd şi primind ropote de aplauze.

Pentru că nu-i plac floricelele, voi nota sec şi laconic tot ce ştiu despre ea — bine înţeles, fără comentariul de rigoare. Cu 5 sau 6 ani în urmă era elevă la Bîrlad, într-o şcoală profesională. Venea din apropiere, de la Murgeni. Fuseseră zece copii în familie, 6 fete şi 4 băieţi. Şi toţi, în afară de o soră (acum colectivistă) plecară de acasă — unde era sărăcie şi lipsuri şi pămînt puţin pentru atîţia — şi se împrăştiară prin ţară, intrară în şcoli şi în fabrici şi se calificară. Aristiţa învăţă şi ea cu sîrguinţă, termină cele 3 clase profesionale, veni la Bucureşti şi se angajă la Atelierele C.F.R. Griviţa Roşie. Veni cu prietena şi colega ei de şcoală, Aurica Buhuş, bîrlădeancă şi ea, şi se angajară amîndouă aici; ea, Aristiţa la secţia de călire; cealaltă ca strungăriţă la atelierul de fierărie. Erau prietene bune şi au rămas prietene bune; una, Aristiţa, e mică şi firavă, oacheşă, drăgălaşe, cu ochi vioi, inteligenţi, vorbăreaţă şi înfiptă: cealaltă, Aurica, e înaltă, trupeşă — Aristiţa îi spune „ţigancă", dar nu e, are numai ochi focoşi şi părul mare împletit în cozi groase şi, bine înţeles, nelipsitul breton pe frunte; îi plac dansurile naţionale şi le interpretează cu pasiune şi nerv. Aurica e acum proaspăt angajată, de la 1 septembrie, în ansamblul de dansuri C.F.R. Giuleşti; a fost în Bulgaria şi visează să cutreiere alte ţări şi să interpreteze din ce în ce mai bine dansurile noastre naţionale. Intre-timp, de cînd lucrează la Atelierele Griviţa, a devenit fruntaşă în muncă şi s-a făcut cunoscută în tot cartierul prin vocea ei melodioasă şi caldă. Aristiţa s-a căsătorit cu inginerul Neagu Artimon; „dragostea n-are margini" spune ea; urmează cursurile şcolii serale de artă populară; e hotărîtă să facă totul să ajungă la conservator şi visează să devină o bună cîntăreaţă.

Toate drumurile îi sînt deschise.

Al. I. Ghilia

Balada instructorului grăbit

Nu ştiu dacă are geamantan sau nu, dacă îi plac grădinile, ferestrele unse cu var sau dacă a întîlnit în cale o fată de arhivar. ...Ştiu însă că — la fel ca pe eroul lui Topîrceanu — un demon îl pune-n mişcare, o taină-l îndeamnă la drum. Instructorul grăbit nu se poate opri nicăieri. Azi începe instructaj la echipa din Dragomireşti, iar peste două săptămîni sau cel mult o lună, pleacă la Mogoşoaia, iar peste alte trei săptămîni sau două luni „renunţă" în favoarea căminului cultural din Popeşti. (Itinerariul şi datele nu-s obligatorii. Ambele variază de la caz la caz).

Aceştia sînt, cum s-ar spune, instructorii „descurcăreţi": vin la repetiţii, încep instructajul, repartizează chiar şi rolurile apoi, la chenzină, ridică senini „drepturile" şi... lăsînd totul baltă, trec la instruirea altei echipe. Fără nici o strîngere de mînă, fără spirit de răspundere, simplu, fără nici o complicaţie.

(Dacă rîndurile de faţă au oarecare contingenţă cu felul de a munci al instructorului A. Tomescu, care după două săptămîni de instructaj la căminul cultural Mogoşoaia a plecat în concediu şi după alte două de la întoarcere a părăsit echipa — lucrul nu este o simplă coincidenţă...). Oamenii au rămas încurcaţi? Timpul s-a pierdut? Ce contează! Au fost repetiţii? Au fost. Instructorul a venit? A venit. Deci, omul are drept să ia bani pe timpul „lucrat". Rezultatele muncii nu interesează pe nimeni. Nici chiar pe tovarăşii de la secţia culturală raională!

Dar să ne întoarcem la instructorul grăbit. Ca şi chiriaşul grăbit, el vrea „multe schimbări de decor". Şi pentru că în cadrul aceleiaşi echipe nu-şi poate realiza dorinţa, face cît mai multe instructaje — 3, 4, 5, 6. (Nici musca de pe căciula dumneavoastră nu e cu totul întîmplătoare, tovarăşi Constantin Alexandru, Al. Străjescu, Dinu Ilie şi alţii).

Există şi instructori... perseverenţi, pe care nimic nu-i înspăimîntă. Nici numărul mare de instructaje, nici lipsa de legătură între meseria lor de bază şi munca artistică de îndrumare pe care o prestează. Deşi e desenator cartograf, tovarăşul Toma Marinescu predă dansul la cooperativa „Îmbrăcămintea". Lipsa de contingenţă între meserie şi funcţia ce o deţin, nu contează. Totul e ca treaba (citeşte *leafa*) să meargă...

Cu echipa rezolvă uşor instructorul grăbit. După principiul: nu le place cum lucrează, la revedere. Aceeaşi soluţie o are şi dacă publicul este... insensibil la unele spectacole realizate de el.

De la un timp însă nu prea le mai merge acestor instructori grăbiţi. Nu-i vorbă că şi numărul lor a scăzut. Dar artiştii amatori au devenit exigenţi. Ei nu vor să se facă de rîs în faţa spectatorilor, amînînd la infinit datele premierelor, schimbînd mereu repertoriul sau prezentîndu-se cu spectacole de slabă calitate. Echipierii, directorii de cămine culturale şi şefii secţiilor culturale cer instructori pregătiţi.

Gabriela Bucur

RĂDĂCINILE

CAP. 41

GALOP

Regele îi poruncise lui Urdăreanu să-i cheme numaidecît la palat pe ministrul Justiției Derderian, pe subsecretarul de stat de la Interne Pompil Orbescu și pe Milea Pitroc, primul-procuror al Tribunalului Ilfov.

Urdăreanu nici nu se grăbi, nici nu se sperie. Cunoștea mîniile regelui, accesele lui de furie, strigătele lui nebunești și urletele lui isterice, după cum îi cunoștea zgîrcenia devenită proverbială și vocabularul care uneori era mai curînd de șatră decît de curte regală.

Cu o săptămînă mai înainte, bătrînul Lupescu, asistînd în casele din parcul Filipescu la o ceartă dintre rege și țiitcare, spusese după ce capul încoronat plecase:

— Vai, fiica mea, fiica mea, în ce familie de smintiți ai intrat!... Frumoasă și deșteaptă cum ești, puteai să găsești alta mai bună.

Vorbele bătrînului Lupescu făcuseră întîi ocolul Bucureștilor. Acum colindau țara. Diplomații străini le însemnaseră și ei în rapoartele lor. Dacă s-ar fi rămas la vorbe, parcă tot n-ar fi fost mare lucru. Regele însă nu numai că se certa dar se și încăiera cu surorile și cu fratele lui mai mic, Niculae, pentru moștenire. Se părea că tot mai aveau ceva de împărțit între ei, castele și moșii, munți împăduriți și ferme, fabrici și prăvălii și chiar vechi și scumpe bijuterii. Cu trei săptămîni numai în urmă, într-o întrevedere care avusese loc între rege și prințul Niculae, de la discuție se trecuse repede la ceartă iar de la ceartă se trecuse și mai repede la bătaie. Prințul Niculae îl lovise pe rege cu botul pantofului în pîntec și izbindu-l cu pumnul îi spărsese arcada dreaptă. Infuriat, regele izbutise pînă la urmă să-l pună jos pe prinț, să-i frîngă o coastă și să-i rupă o buză. Lacheii, grămădiți pe la uși, ascultau gemetele și înjurăturile, însă nu cutezau să intervină. Nu îndrăznise să intervină nici el, Urdăreanu. Abia după ce prințul Niculae plecase ținîndu-se de coaste și amenințîndu-l pe Buzat cu împușcarea, intrase la rege, îi pansase arcada spartă și îl ajutase să-și schimbe hainele, hărtănite în toiul luptei, cu altele.

Regele dăduse poruncă să fie chemați cei trei înalți demnitari pe cînd se afla încă în plapumă și sub stăpînirea primelor impresii pe care i le făcuse lectura ziarelor. Pînă să-i primească pe cei chemați, suveranul trebuia să-și ia baia care, fără îndoială, îl va mai calma, să trimită după frizerul care-i rădea barba deasă, țepoasă și roșcată, cu perdaf, să se îmbrace, să mănînce, să bea, să-și fumeze primul trabuc. După împlinirea atîtor tabieturi, numaidecîtul regelui însemna peste cel puțin două ore. Ii chemă la telefon pe cei trei demnitari și-i pofti la palat pentru ora 13. Pe urmă le atrase glumeț atenția:

— Maiestății-sale îi place să vă vadă în uniforma Frontului și cu decorații. Vă rog ca în această privință cel puțin să nu-i faceți maiestății-sale nici o surpriză neplăcută.

Ministrul Justiției înțelese aluzia și încercă să pipăie terenul:

— Nu știți, domnule Urdăreanu, în ce chestiune sîntem chemați? Eu unul aș vrea să nu fiu luat pe nepusă masa.

— Nu știu, răspunse Urdăreanu, însă ca să-ți astîmpăr curiozitatea, îți fac o confidență: suveranul tună și fulgeră foarte supărat.

— Numai pe mine?

— Ba și pe ceilalți doi.

Pompil Orbescu nu crezu că e nevoie să întrebe nimic. Primul procuror Pitroc ar fi vrut, însă nu cuteză.

In timpul nopții, colonelului Dănuț, șeful cenzurii, i se atrăsese atenția asupra conținutului reportajelor din Uraganul și din Globul. Șeful cenzurii, care era de felul lui un om prudent și sperios și care pe deasupra mai și tremura de frică să nu-și piardă postul, le citise cu îndoită băgare de seamă și se înspăimîntase. Cu toate că orele erau destul de înaintate, telefonase la Interne și ceruse să fie primit imediat. Aci, dîrdîind de teamă și de indignare, îi arătase lui Pompil Orbescu lungile reportaje din Uraganul și din Globul privitoare la „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan", care schimbau cursul bătăioasei campanii. Subsecretarul de stat de la Interne le citise și el cu atenție și cu mult interes, ba făcuse haz și-i ordonase colonelului:

— Dă-le drumul, domnule colonel. N-avem pentru ce le opri.

— Fără să mă ating de ele?

— Fără.

— Dar, domnule ministru...

— Imi asum întreaga răspundere.

Colonelul Dănuț nu se lăsa convins:

— Vă atrag respectuos atenția că apariția acestor reportaje în ziare va produce vîlvă, va supăra palatul, va...

— Aceasta, domnule colonel, este o chestiune care depășește atribuțiile dumitale. Iți spun pentru a doua oară că, în calitatea pe care o am, îmi asum întreaga răspundere.

Colonelul, deși nedumerit, bătuse din călcîie și se retrăsese pînă la ușă de-andaratelea.

După plecarea colonelului, Pompil Orbescu își chemă directorul de cabinet, care nu era altul decît Orbescu cel pirpiriu care lucrase pînă de curînd la Satu Mare, în subordinele inspectorului Grunz, și frecîndu-și mîinile zise:

— Ah! Ce mult îmi place! Ce mult îmi place! Nici Butaru, nici Protopopescu nu știu ce mare serviciu îmi fac.

— Da, spuse Orbescu cel pirpiriu, ne fac mare serviciu, domnule ministru.

Subsecretarul de stat se tolăni în fotoliul său larg și mare, își concedie nepotul și formă un număr de telefon:

— Dumneata ești, domnule Klaus? Da. Bine. Bine.

Vorbi nemțește o jumătate de oră. Apoi se duse acasă, se culcă și adormi mulțumit. Orbescu cel pirpiriu luă o mașină și se grăbi spre barul Colorado unde îl aștepta Mamița.

Primul procuror Pitroc avusese o noapte agitată. Ii căzuseră pe cap cîteva dosare foarte încurcate. Se descoperiseră mari fraude la o administrație financiară. Administratorul formase, în complicitate cu casierul și cu alți doi funcționari, o adevărată bandă care lucra din plin de mai bine de doi ani. Suma defraudată fusese evaluată, la prima ochire, la mai mult de o sută de milioane. Se lansaseră cuvenitele mandate de arestare împotriva defraudatorilor, însă cineva din apropierea lui îi vestise din vreme pe făptași. Toți patru vinovații dispăruseră fără urmă. Bănuia de indiscreție pe toată lumea din juru-i. De supărare și nesomn, îi vuia capul. La ora patru luase somnifere și, cu chiu cu vai, abia adormise. La șase îl trezise cu telefonul neisprăvitul de Tretin.

Nici judecătorul de instrucție nu avusese somn. Dîrzenia bancherului Drugan, care continua să susțină că nu el o omorîse pe Tia Cudalbu, declarațiile care se băteau cap în cap, ale diferiților informatori, și care în loc să-l ajute, mai mult îl încurcau, îl năucise. In ziua în care Arno Pelican și Nedelcu Nedelcovici alergau după mărturii și documente și își scriau reportajele, el își pusese în joc toată iscusința pe care o avea și-l interogase din nou pe bancher pînă tîrziu. Insă pe cînd bancherul Drugan se ținea tare, scărpinîndu-se destul de des din cauza păduchilor cu care încă nu se obișnuise, pe el îl lăsaseră nervii. Il insultase în chip grosolan pe bancher, ba chiar fusese cît pe-aci să depășească instrucțiunile pe care le primise de la primul procuror și să-l bată ca pe un delicvent de rînd. Părăsise tribunalul enervat și, ocolind restaurantele mari, se dusese să mănînce la Amiciția, lîngă Cișmigiu. Abia după ce se instalase la o masă și dăduse comanda, văzuse cît de rău fusese inspirat. Venise cu „servus, frate" și se așezase la masa lui, părintele ministru Firică, însoțit de un avocat ardelean căruia îi arătase un scaun gol între ei și pe care i-l prezentase:

— Permite-mi, stimate domnule jude, să-ți fac cunoștință cu eminentul meu prieten, domnul avocat doctor Claudiu Pap de la Satu Mare.

Nu avusese încotro. Strînsese mîna avocatului doctor și se înclinase mulțumind pentru onoare și pentru favoare.

Nici nu apucase să guste din friptură, cînd Pap îl încunoștiințase malițios că s-au tocmit mari avocați care vor intra în acțiune să-l apere pe Drugan. Adăugase, cu vădită mîndrie, că printre acești mari avocați penaliști are norocul să se numere și domnia-sa.

— Ne-am adunat pînă acum douăzeci și șase de avocați, domnule jude, care ne-am hotărît să-l apărăm în fața tribunalului pe domnul Alion Drugan. După opiniunea noastră, bancherul n-a făptuit nici o crimă. O să facem uz de toată știința și elocința noastră și-o să-l smulgem din mîinile justiției. Așa că dumneata ostenești degeaba în căutarea probelor. Nu sînt probe, domnule jude. Și fără probe îi va fi cu neputință tribunalului să-l condamne.

Judecătorul de instrucție tăcu. Infipse furculița în friptură și încercă s-o taie cu cuțitul. Furculița avea dinții strîmbi, cuțitul nu tăia, farfuria era crăpată la margine, fața de masă plină de pete. Reuși, cu greu, să taie o bucățică. O duse la gură. Era rece friptura și aproape numai zgîrciuri. O mîncă totuși. I se întoarse stomacul pe dos și-l năpădi greața. Ca să-i treacă, și ca să le facă plăcere comesenilor, ciocni păhărelul de rachiu tare cu părintele ministru Firică și cu avocatul doctor Claudiu Pap.

— Servus.

Avocatul doctor Cladiu Pap, care suferea de mîncărime de limbă, îi spuse încă o dată:

— Da, domnule jude, vă osteniți zadarnic. Nu sînt probe și fără probe...

Lui Tretin îi veni să-l repeadă, ba chiar să-l poftească să plece de la masa lui. Orchestra începu să cînte un cîntec unguresc, de pustă. Cîntecul lung, dulce și melancolic îl mai calmă.

Calmul care îi revenise, cîntecul dulce și melancolic, de pustă, care îi gîdila urechile, dorința de a părea în fața avocatului doctor de la Satu Mare un om bine crescut și, mai mult decît toate acestea, prezența la aceeași masă a unui membru al guvernului, care mai era și prieten al lui Pap și al lui Derderian îl împiedică să fie grosolan. Surîse fals și spuse încet:

— Avem probe, domnule avocat, chiar mai multe decît ne-ar trebui, ca să-l trimitem pe Alion Drugan la ocnă pe viață.

Avocatul doctor prinse această afirmație și agățîndu-se de ea, cu toate că nu credea nici o iotă din spusele judelui, îl întrebă repede pe Tretin:

— Atunci, pentru ce nu încheiați actul de acuzare, să-l cunoaștem și noi? Pentru ce întîrziați?

— O să-l întocmesc zilele acestea. N-am nici o grabă. In afară de aceasta sînt și foarte obosit, stimate domnule avocat doctor.

— Dumneavoastră nu aveți grabă. Insă noi avem. Clientul nostru, domnul Alion Drugan, după cîte sîntem informați, îndură greu detențiunea...

— Cînd a făptuit crima, trebuia să se gîndească și la consecințe. Nu e așa, părinte ministru?

— Așa e... Așa e...

Avocatul doctor Claudiu Pap insistă:

— Chiar în ipoteza că ar fi făptuit crima, dată fiind situația socială a domnului Alion Drugan, domnia-sa avea dreptul la un tratament omenos.

— L-am tratat cît se poate de omenos, domnule avocat doctor.

Indurase greu lunga conversație la care participa și părintele ministru Firică, luînd, în glumă, cînd partea unuia cînd a altuia.

Friptura rece și plină de zgîrciuri rămăsese aproape întreagă pe vînăta farfurie. Altceva nu mai comandase. Băuse însă destul de mult cu ardelenii care aveau chef și de vorbă și de băutură și care, întărîtați de orchestră, se așterneau pe petrecere lungă. Abia se despărțise de ei. Plecase pe bulevard, în sus, și apoi o cotise la dreapta, pe calea Victoriei. Il cuprinsese, cu și mai multă neîndurare, urîtul și plictiseala.

Acasă! Iar acasă! Odaia — odaie de becher — îl aștepta rece, antipatică.

In apropiere de Dîmbovița, se răzgîndi. De ce să se mai ostenească degeaba? Tot trecuse de miezul nopții. Somn nu-i era. Dacă s-ar fi dus acasă, s-ar fi răsucit singur, pînă la ziuă, în așternutul rece, fără să se lipească somnul de el. Intră în barul din vasta clădire a societății de asigurare Generala. Ca și cum ar fi vrut să nu fie văzut de nimeni în lumina albăstrie a barului, se ascunse într-un colț și ceru de băut.

— Ceva tare. Orice. Numai să fie tare.

— Numaidecît, domnule jude. Veți fi servit numaidecît.

Il ascultă pe Lizin cîntînd cîteva cîntece străine. Cîntărețul, care fusese cîndva o faimă a Bucureștilor, îmbătrînise și răgușise, însă tot se mai găseau amatori care veneau să-l asculte și mai ales să vadă numărul de senzație al barului. Către sfîrșitul programului — adică tocmai către ziuă — de după un paravan pictat cu motive japoneze, își făceau apariția surorile cîntărețului. Erau două fete roșcovane, înalte și osoase, cu nasuri lungi, ca de pasăre, care se jupuiau. Pudra, risipită din belșug, nu izbutea să acopere jupuiturile. Surorile Lizin îmbătrîniseră și ele în același bar de la etaj, capitonat în mov. După ce publicul le aplauda frenetic și ele mulțumeau surîzînd, arătîndu-și dinții mari și rari, înclinîndu-se, cîntărețul le punea în cap căpestre cu clopoței și ciucuri. Surorile Lizin, la un „hip-hip" strigat ca pe Bărăgan, începeau să alerge ca două iepe de rasă. Cîntărețul, din mijlocul rotondei, chiuind, smucind hățurile și plesnind din bici, le îndemna să fugă și mai cu temei.

— Galop! In galop! In galop...

Tretin privi și el, ca toată lumea din bar, femeile-cai. Orchestra intona, ca la circ, cînd ies caii în arenă, galopul. Se gîndi că surorile Lizin semănau cu surorile regelui Ahmet Zogu pe care le văzuse într-un jurnal la cinematograf. Galopul orchestrei îi aminti circul. Circul i-l aminti pe piticul Zeno Zadig. Da... Da... Zeno Zadig nu era chiar cu totul neștiutor cum vrusese să pară, la interogatoriu. Va trebui să-l mai aducă odată la instrucție. Și pe Carlo Ciutacu va trebui să-l mai aducă odată la instrucție. Și pe...

I se păru nesfîrșit numărul oamenilor pe care ar fi vrut să-i interogheze în „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan". Dacă s-ar fi putut, ar fi vrut să interogheze toată țara. Toată țara? De ce nu! Trebuia să interogheze chiar pe unii cetățeni străini. De ce nu i-l aduseseră încă la instrucție pe Aramic Tair? Mintea i se învălmăși. Avu, prin aburul alcoolului, o vedenie: el, Tretin, judecător de instrucție, se afla așezat pe un înalt tron de aur, iar prin fața lui alergau în galop, cu căpestre pe cap, toți oamenii din țară. El, Tretin, stînd măreț pe tronul lui de aur, plesnea dintr-un harapnic năprasnic și striga: hip-hip-hip...

— Ce-ați spus, domnule jude?

— Am spus plata.

— N-aveți nimic de plătit. Patronul... Patronul vă admiră. O să-l trimiteți la ocnă pe ucigașul Drugan. Toată lumea vă admiră, domnule jude. Un judecător de instrucție atît de ferm, atît de inteligent, atît de... La șase fără un sfert, simțindu-și capul mare cît banița, judele de instrucție părăsise barul. Se și deschiseseră chioșcurile. Se repezi, ca în fiecare dimineață, și cumpără ziarele. Curiozitatea îl îndemnă să se întoarcă în holul Generalei și să se apuce să le răsfoiască.

Reportajul lui Arno Pelican din Uraganul îl uimi. Măriuța Lupei, ticăloasa, avea o soră, pe Mălina Lupei, care slujea chiar în același bloc în care trăise și murise Tia Cudalbu. Cum de nu-i dăduse lui în gînd să cerceteze mai de aproape ce este și ce nu este cu această misterioasă Măriuța Lupei? I se va da de urmă într-o zi. O va avea el, într-o zi, în mîini. O va sili el atunci să-i plătească înșelăciunea cu vîrf și îndesat. Iar tînărul acela de care vorbise Călărașul Cine era? De unde își procurase Arno Pelican fotografia lui? Afurisită afacere mai era și „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan"! Fiecare ceas din zi și din noapte îi punea în față noi și noi probleme pe care el trebuia să se chinuiască, să-și stoarcă creierii, să le descifreze și să le dezlege. Celelalte ziare vînturau, banal, cu ușoare adăugiri, cunoscutele ipoteze despre vinovăția bancherului. In răsfoirea pripită a gazetelor, lăsă la urmă, într-adins, marele și mult răspînditul ziar Globul. Proprietarul și directorul Globului fusese de cîteva ori ministru de Justiție. Era posibil să mai fie. Mulți vorbeau și chiar credeau că s-ar putea ca Stelian Protopopescu să devină într-o zi președinte de consiliu. Globul sprijinise necondiționat eforturile judelui instructor pentru căutarea și aflarea dovezilor de netăgăduit. Il atacase temeinic pe Drugan număr de număr. El, Tretin, nu avea nici un motiv să se teamă de Globul, între altele și pentru faptul că unul din cei mai buni prieteni din presă ai săi era Nedelcu Nedelcovici. Judele de instrucție Tretin îi servea lui Nedelcu Nedelcovici taine de-ale justiției, pe care reporterul de la Globul le folosea fie pentru a da la ziar așa-zisele „lovituri de presă", fie în scopuri personale. In schimb, Nedelcu Nedelcovici îi făcea publicitate tînărului judecător de instrucție ori de cîte ori se ivea ocazia. Deschise liniștit Globul, însă cum îl deschise, i se păru că-l arde cineva cu biciul peste obraz. Văzu fotografia din mijlocul paginii. Citi dintr-o singură privire titlurile și subtitlurile. Se uită împrejur. Nu-l văzu decît pe portar dormitînd pe scaun în cușca lui de scînduri și de sticlă. Vîrî repede, ca pe niște obiecte de furat, ziarele în buzunar, ieși în stradă năuc și se repezi la tribunal. Cînd trecu peste planșeul care de cîțiva ani acoperea în dreptul tribunalului apele mocirloase, pline de gunoaie, ale Dîmboviței, era cît pe-aci să-l calce o mașină plină de cheflii care se duceau la hale să se trezească mîncînd ciorbă acră de burtă. Năvăli, galben ca un mort, peste oamenii de serviciu care făceau curățenie și îi izgoni din cabinet. Intoarse cheia în ușă de parcă s-ar fi pregătit și el să făptuie o crimă ca bancherul Alion Drugan, scoase ziarele din buzunar și le răsfoi din nou. Intîrzie cîteva clipe pe pagina Globului. Reportajul era iscălit de Nedelcu Nedelcovici. Globul! Și Nedelcu Nedelcovici! Tocmai Globul i-o făcuse. Globul și amicul său Nedelcu Nedelcovici. Se uită la ceas. Era șase. Dimineața era plină de neguri întunecoase. Norii atîrnau, ca niște uriașe burdufuri negre, deasupra orașului. De ce nu era cerul de plumb? Ar fi vrut să fie cerul de plumb și să se năruie dintr-o dată asupra orașului, să-l strivească, să-l dea nimicirii cu oameni cu tot, să nu mai apuce nimeni să citească în infamul Glob infamul reportaj al și mai infamului reporter Nedelcu Nedelcovici. Dori să se întîmple o catastrofă uriașă. Se pomeni rugîndu-se: „Distruge, Doamne, lumea. Distruge, Doamne, lumea". Nu se mai rugase de copil. Acum se ruga. De unde îi venise gîndul să se roage? Iși spuse:

— Innebunesc... Simt că înnebunesc.

Nu mai ținu seamă că e prea devreme și că trezindu-l din somn pe primul procuror la o oră atît de matinală, l-ar putea supăra. Il chemă la telefon pe Pitroc. Primul-procuror îi răspunse acru și somnoros:

— Ce vrei, dragă Tretine? Ce Dumnezeu ai cu mine? Nu puteai să ai răbdare și să mă trezești ceva mai tîrziu?

Tretin se scuză, bîlbîindu-se, apoi îi citi pe sărite cîteva tituri și subtitluri din pagina publicată în Globul de Nedelcu Nedelcovici. Continuînd să rămînă acru și somnoros, primul-procuror Pitroc îl îndemnă să rămînă calm. Prins însă ca de un fel de nebunie, Tretin stărui. Ii spuse că ține să-l vadă imediat. Pitroc nu se lăsă impresionat. Zise:

— Vino la opt și jumătate la mine, să discutăm. Fără îndoială că Globul minte. Va trebui să-i dai în judecată pentru fals și calomnie.

Telefonul se închise. Lui Tretin i se păru că acum cerul se năruie într-adevăr, însă nu peste întreaga lume și nici măcar peste oraș ci numai peste făptura lui. Il cuprinse groaza.

Tretin urlă. Oamenii de serviciu se adunară la ușă îngrijorați. Iși mușcă mîinile. Durerea îl mai potoli. Atunci descuie ușa, o deschise și-l trimise pe ușierul Ion să-i aducă de la bufet o cafea mare, amară. Ușierul spuse:

— N-a venit nimeni la bufet, domnule jude. E prea de dimineață.

Ii aruncă bani și-i porunci să-i aducă ceea ce ceruse de la o cafenea de pe cheiul Dîmboviței.

Ii ardea obrazul. Pînă acum îi plăcuse presa. Il lăudase, îl măgulise, îi crease iluzia că a devenit cineva important. Acum... Acum prea îl izbea fără milă. Va fi arătat cu degetul pe stradă.

— Fiu de curvă...

— Frate de curvă...

— Și mai are nas să-i judece pe alții...

— Ticălosul...

Dar confrații din magistratură? Il vor întoarce pur și simplu spatele...

Ii trecu prin minte, ca un fulger galben și usturător, gîndul sinuciderii. Dacă ar deschide fereastra...

Se duse la fereastră și o deschise. Se uită în gol. Aruncîndu-se, ar cădea pe mormanul de zăpadă de dedesubt. N-ar muri. S-ar schilodi numai. Inchise fereastra. Ion îi servi cafeaua amară. Ordonă să-i fie adus Drugan la ora opt. Iși aduse aminte că la opt jumătate se va duce la primul-procuror Pitroc. Contramandă ordinul. Chemă prefectura poliției. Spuse:

— Țineți-l la dumneavoastră pe asasin. Dacă o să am nevoie de el mai tîrziu, o să vi-l cer.

Comisarul de la capătul firului — probabil un tînăr licențiat în drept și neobrăzat — îl întrebă familiar:

— Dar pentru ce nu-l instruiți azi pe Drugan, cucoane Tretin? Nu cumva din pricina articolului din Globul?

— Nu, nu, — spuse judele în receptor — nu e nici o legătură între calomniile și falsurile Globului și faptul că eu nu am nevoie acum de Drugan. E altceva la mijloc.

— Da, da, desigur, domnule jude-instructor. Cum doriți dumneavoastră.

Pentru ce se simțise dator să-i dea comisarului necunoscut atîtea explicații? Presa!... Iar presa... Regele avusese grijă s-o pună în lanțuri, însă nu îndeajuns. De ce mai era regele rege, dacă nu avusese curajul să meargă pînă la capăt? Ar fi trebuit s-o suprime cu totul. Cine avea nevoie de presă în țara maiestății-sale regelui Carol al II-lea? Supușilor maiestății-sale le-ar fi ajuns Monitorul Oficial. Ah! Dacă el ar avea mai multă putere decît are. Dacă ar putea sta, într-adevăr, pe un înalt tron de aur, ce mai căpestre le-ar pune oamenilor, cum i-ar mai plesni cu harapnicul și cum i-ar mai sili să alerge în galop.

— Hip-hip-hip...

La ora 13 fără un sfert ministrul Justiției Derderian, subsecretarul de stat de la Interne Pompil Orbescu și Milea Pitroc, prim-procuror al Tribunalului Ilfov, se găseau în biroul lui Urdăreanu.

Derderian nu-și afla astîmpăr. Nu-și afla astîmpăr nici Pitroc. Singurul care își păstra nu numai calmul, ci chiar și zîmbetul, era Pompil Orbescu. Urdăreanu, cu ochii pe ceas, deschise discuția:

— Urîtă vreme, domnilor.

— Urîtă, spuse și Pompil Orbescu. Și după cum se prevede, în următoarele trei zile va fi și mai urîtă.

— Va ninge? întrebă Urdăreanu.

— Nu. Se pare că a nins destul. Va fi zloată, moină, ceață.

— Ai citit în ziare? îl întrebă Urdăreanu.

Și adăugă imediat, pripit, ca și cum ar fi voit să se scuze:

— Azi nici n-am deschis ziarele. N-am avut timp.

Pompil Orbescu îi privi pe Derderian și Pitroc și zise:

— Nici eu n-am avut vreme să citesc azi ziarele. Insă mă dor picioarele. Mă supără niște vechi reumatisme. Și știu că atunci cînd stau prost cu picioarele vine vreme urîtă, cu zloată, cu moină și cu ceață.

Mai schimbară între ei și alte cuvinte tot atît de neînsemnate și cînd ceasornicul arăta 13 fără trei minute,

SÎNT AMARE

Urdăreanu se ridică și le spuse:

— Să mergem la maiestatea-sa.

Intre timp regele se îmbăiase. Feciorul Kron îl spălase pe cap și pe spinare și-i masase obrajii care se buhăiau și-i cădeau și pîntecul care se balona. Frizerul Vili îi răsese barba, cu perdaf, și-i potrivise și mustățile.

— To, Vili, potrivește-mi și sprîncenele.

Regele își luă de unul singur micul dejun. Nu-l putea suferi în preajma lui nici măcar pe Mihai. Prințul moștenitor era greoi de cap, încrezut și nerăbdător să se urce pe tron. Multora dintre intimii le mărturisise că moartea regelui l-ar ferici.

După ce își termină masa și-și fumă havana îl pofti la el pe generalul Teofil Sidorovici și cînd acesta veni îl întrebă:

— Sidorovici...

— La ordin, maiestate...

— Ai ceva economii la Straja Țării?

— Am, maiestate.

— Cam cît, Sidorovici?

— Șaisprezece milioane, maiestate.

— Adu-mi banii, Sidorovici.

— Dar cum să justific lipsa lor din casă, maiestate?

— Cum vrei și cum te pricepi, Sidorovici. N-o faci întîia oară.

Generalul plecase, împachetase banii în patru baloturi și-i adusese personal regelui.

— I-ai numărat bine, Sidorovici?

— I-am numărat, maiestate.

— Nu lipsește nici o bancnotă?

— Nu lipsește, maiestate.

— Mulțumesc, Sidorovici. Poți să te duci.

După plecarea generalului Sidorovici, îl chemă la telefonul direct pe Negrilă, guvernatorul Băncii Naționale:

— Negrilă, vino la mine chiar acum. Doresc să te văd.

Guvernatorul, mic, negru, se înfățișă regelui în uniforma albastră a Frontului și se înclină pînă la pămînt.

— Iți stă bine, Negrilă, în uniformă.

Guvernatorul se înclină din nou.

— Vă mulțumesc, maiestate.

— Vreau să-ți mai dau o decorație, Negrilă.

— Vă mulțumesc încă o dată, maiestate, spuse guvernatorul.

— Cum stai cu dolarii?

— Cum doriți să stai...

— Bine să stai, Negrilă.

— Bine stau, maiestate.

— Atunci, Negrilă, să-mi mai transformi cincizeci de milioane de lei, în dolari, la Banca Week din Berna.

— Am înțeles, maiestate.

— Stai, Negrilă, că nu ți-am spus tot. Dolarii mi-i acoperi cu lei din fondurile Băncii Naționale. Ai fonduri, Negrilă?

— Voi găsi, maiestate.

Urdăreanu mergea înainte. După el mergeau înșiruiți: Derderian, Pompil Orbescu și Milea Pitroc. Toți trei aveau tunicile albastre croite pe trup și strînse în centiron. Pe piept, decorațiile, ciocnindu-se între ele, sunau ca niște mari nasturi de tinichea.

Pe coridor se întîlniră cu guvernatorul mic și negru și se salutară militărește, ducînd degetele la chipie.

Urdăreanu intră la rege să-i anunțe, însă nu apucă să spună nici un cuvînt. Cum îl văzu, ochii bulbucați și tulburi ai regelui scînteiară, se bulbucară și tulburară și mai mult. Il întrebă cu glasul siteav:

— Au venit măgarii?

— Au venit, maiestate.

— Să intre și să bată din copite.

Urdăreanu le deschise ușa și-i pofti. Cei trei intrară, se înclinară și-și ciocniră, militărește, călcîiele. Regele îi lăsă să stea mult timp înclinați. Le privi creștetele capetelor și spinările îndoite. Derderian avea capul lunguieț ca un pepene, ușor turtit și chel. Capul lui Pompil Orbescu era rotund, cărunt și se grăbea și el să chelească. Numai căpățîna lui Milea Pitroc era acoperită cu păr des, creț și negru. Regele gîndi: „Spinarea lui Derderian aș putea s-o rup cu pumnul. Pentru a lui Pompil Orbescu mi-ar trebui un topor. Singurul căruia nu m-aș încumeta să încerc să-i rup șira spinării nici cu securea este Pitroc. Și totuși... Și totuși... Deși are șira spinării tare, și Pitroc se îndoaie în fața mea ca și Pompil Orbescu, ca și Derderian... Aproape toată țara se încovoaie în fața mea".

Ii spuse lui Urdăreanu:

— Ii vezi, Urdăreanule?

— Da, maiestate, îi văd.

— Le-am dat ranguri mari, Urdăreanule.

— Da, maiestate, le-ați dat ranguri mari.

— Crezi că le merită, Urdăreanule?

— Le merită, maiestate. Le merită din plin.

— Atunci pentru ce oamenii aceștia nu mă iubesc pe mine, Urdăreanule?

Urdăreanu se înclină și-l contrazise curajos pe rege:

— Vă iubesc, maiestate, toți trei vă iubesc și vă adoră, maiestate.

— Atunci pentru ce nu-mi apără interesele Urdăreanule?

— Au greșit, maiestate, se cuvine să-i iertați, maiestate. In viitor nu vor mai greși.

— Garantezi, Urdăreanule?

— Nu, maiestate. Nu garantez decît pentru mine.

Regele începu să se plimbe nervos prin vastu-i birou. Incepu să-i înjure pe cei trei înalți demnitari în gînd ca să se monteze. Se montă destul de repede și răcni:

— Au greșit!... Au greșit!... De ce au greșit? Au greșit pentru că sînt măgari. Au greșit pentru că nu sînt cinstiți. Au greșit pentru că nu-mi sînt credincioși. Au greșit pentru că sînt gata oricînd să mă vîndă. Pompil Orbescu!... Era un tercheaberchea. Eu l-am cules din gunoi, Urdăreanule, și l-am făcut ministru... Ministru într-un guvern al meu!

Luă ziarele de pe masa regală de lucru și i le aruncă în cap lui Pompil Orbescu.

— Subsecretar de stat... Te-am numit ministru subsecretar de stat. La Interne. Ți-am dat pe mînă paza și liniștea țării. Ți-am dat pe mînă cenzura. Și ce ispravă mi-ai făcut, domnule ministru? Nici una. In țară se întinde neliniștea și dezordinea. Comuniștii se mișcă. Vechii politicieni uneltesc împotriva mea. Prin cafenele și restaurante, prin trenuri și prin tramvaie, prin cîrciumi și prin case, — oamenii mă înjură și mă bîrfesc. Da, da. Așa e. Am aici rapoartele lui Moruzof în care mi se spune totul. Iar în ceea ce-i privește pe ziariști... Ziariștii își fac de cap, domnule ministru subsecretar de stat, domnule șef suprem al cenzurii. Și dumneata... Dumneata dormi. Și cînd nu dormi mi te ții de matrapazlîcuri.

Pe măsură ce se uita la cei trei și-i vedea tăcuți și frînți de mijloc și pe măsură ce răcnea, regele se monta și mai mult. Ochii i se învinețeau și-i ieșeau din cap, obrazul i se umfla și i se roșea, vinele gîtului i se întindeau ca niște corzi de vioară. De cîte ori îl vedea așa, Urdăreanu se temea ca nu cumva regele să se prăbușească lovit de un atac de dambla.

Mai mult de jumătate de oră regele îi ocoli, gata să se repeadă la ei și să-i lovească în coaste cu picioarele, cum îl lovise cu puțină vreme în urmă pe prințul Niculae. Ii spurcă și îi bălăcări cum îi veni la gură pe toți trei laolaltă. Apoi se năpusti cu ocări numai asupra lui Derderian, ministrul de Justiție. Ii aminti că e clănțău de tribunal. Ii reproșă că trișează la cărți și umblă cu intrigi. Il jigni și mai adînc, pomenindu-i că nu e vrednic să păstreze pe lîngă el o nevastă. Dacă fusese bărbat, unde și cînd se transformase în muiere slabă? Se apucă iarăși să-l înjure. Și-l înjură pînă i se umplu gura de spume. Acum însă ochii îi luceau de plăcere și chiar de mîndrie. Se fălea cu un lucru pe care îl cunoștea toată țara, că încă de mic deprinsese de la ordonanțe și de la slugi, de la aghiotanții regali și de la anturajul părinților săi, să rostească bine, cu haz și cu must, sudalmele romînești. Nenorocitului de Pitroc nu-i aruncă nici o injurie, semn grav, că-l desconsideră cu desăvîrșire. In sfîrșit, cînd își simți puterile pe istovite, își pofti miniștrii și pe primul — procuror al Tribunalului Ilfov să se îndrepte de mijloc și să ia loc. Demnitarii mulțumiră din cap ca necuvîntătoarele și se așezară pe scaune. Regele îi întrebă:

— Ei, ce aveți de spus, domnilor?

Ministrul Justiției zise:

— Sînt gata, sire, să pregătesc un decret-lege pentru suprimarea ziarelor Uraganul și Globul.

După ministrul Justiției, se rosti și primul-procuror:

— Dacă mi se ordonă, pot lansa mandate de arestare împotriva indivizilor Onufrie Butaru și Stelian Protopopescu, directorii proprietari ai ziarelor numite de domnul Derderian, ministrul de Justiție, precum și împotriva reporterilor Arno Pelican și Nedelcu Nedelcovici.

Pompil Orbescu nu se grăbi să vorbească. Iși strînse buzele cu voință ca să nu scape totuși o frază nechibzuită și făcu semn cu ochii lui Urdăreanu că se miră mult de gugumăniile spuse față de maiestatea-sa de către doi oameni atît de inteligenți ca Derderian și Pitroc. Regele băgă de seamă mirarea intrigantului subtil care era subsecretarul de stat de la Interne, îi înțelese gîndurile și-l întrebă:

— To n-ai nimic de zis, Pompile? De ce taci ca lemnul?

Subsecretarul de stat se ridică în picioare, se înclină cît putu mai adînc și plin de grav respect, spuse cu vorbe mieroase:

— Ba da, maiestate. Am multe de raportat maiestății-voastre, ba chiar foarte multe. Dacă maiestatea-voastră va binevoi să mă asculte, voi fi foarte mulțumit să fac maiestății-voastre o amplă expunere.

— To, Pompile, eu trebuie să fiu mulțumit, nu to. Eu sînt rege, Pompile, nu to. To nu ești decît slujitorul tronului.

— Da, maiestate. Nu sînt decît...

— Lasă că știu, știu eu ce ești to, Pompile. Vorbește. Insă pe scurt, Pompile, că avem lipsă de timp.

Subsecretarul de stat arătă, în primul rînd, că el personal a dat drumul, tîrziu, în cursul nopții, celor două reportaje asupra „Afacerii Tia Cudalbu-Drugan" din Uraganul și Globul care au avut darul să-l supere pe maiestatea-sa. Iși asumă, prin urmare, întreaga răspundere și este hotărît să tragă consecințele, dacă va fi cazul. Colonelul Dănuț, șeful cenzurii, a fost de părere să le oprească însă el i-a ordonat să nu clintească din loc o virgulă. Este bine ca unele ziare să-l atace pe Drugan cu violență, iar altele să-l apere cu strășnicie. Cine are poftă să mai dea și pe alături, ca Globul, adică să atace o persoană sau chiar mai multe din cadrul Justiției, să fie liber s-o facă. Aceasta va înrădăcina în țară, și nu numai în țară dar și în străinătate, ideea folositoare monarhiei, că sub domnia maiestății-sale regelui Carol al II-lea presa este cu desăvîrșire liberă, că cenzura, chiar dacă există — există numai de formă. Ce-i poate păgubi palatului dacă Globul susține că judecătorul de instrucție Tretin se trage din nu știu cine și are o soră care se ocupă cu nu știu ce? Judele de instrucție Tretin e un element eminent și docil. Cu asemenea elemente eminente însă și docile, curtea regală și guvernul maiestății sale își țin la respect adversarii care sînt mai numeroși decît se crede în general. Păcat, mare păcat că justiția nu are în sînul ei multe elemente de soiul prețios al lui Tretin. Bietul jude! Nu e cîtuși de puțin — după nici o lege din lume — răspunzător de comportarea mamei — care, de altfel, nici nu se mai află printre cei vii — nici de a soră-si. Și, la urma urmelor, ce neajunsuri pot ieși din atitudinea de azi a Uraganului? Un reporter oarecare îl apără pe Drugan într-un chip destul de naiv. „Asasinul nu e Drugan. E un tînăr care..." Tînărul a cărui fotografie a publicat-o Uraganul nu are nici în clin, nici în mînecă, cu adevăratul asasin al actriței. El, Pompil Orbescu, e în măsură să afirme că omul a cărui fotografie s-a tipărit în Uraganul nu numai că nu se află în Romînia, dar că nici nu a călcat măcar prin această țară. Poate că și acesta a murit de mult. Vrea maiestatea-sa să știe totuși a cui este fotografia și cum a ajuns ea în paginile Uraganului? O va afla dintr-un raport confidențial pe care chiar l-a adus. Asupra acestei chestiuni minore nici nu e cazul să mai si vorbească. Ce va păzi el, Pompil Orbescu, ca ministru subsecretar de stat la interne? El va avea grijă — și răpunde cu capul — ca maiestatea-sa și anturajul maiestății-sale să nu fie atinși în presă cu nici un cuvînt. S-ar putea ca maiestatea-sa să se teamă că Alion Drugan, fiind apărat de unul sau chiar de mai multe ziare, ar putea să scape din mîinile justiției fără condamnare. Bine, dar de ce a pus maiestatea-sa, recent, în capul justiției țării un bărbat atît de inteligent și atît de abil ca excelența-sa, domnul ministru Derderian, aci de față, și de ce în locul de prim-procuror de Ilfov a fost păstrat tot domnul Milea Pitroc — și el aci, de față — a cărui mînă tare e bine cunoscută?

Se întoarse iar la presă și adăugă:

— Se poate aranja într-un fel sau altul ca pamfletistul Ilion Căpușă, care e și nătărău, nu numai talentat, să-l atace cu violență pe Butaru în Știrea lui Fericeanu. De asemenea, s-ar mai putea pune la cale în taină ca Garoiu de la Izbînda să-l împungă nițeluș pe Stelian Protopopescu. Incăierarea va fi, deci, generală, sau aproape generală. Acea parte din scopul urmărit prin arestarea bancherului și implicarea lui într-o crimă pasională, de a se crea o mare diversiune, va fi și mai bine atinsă. Ziariștii, între altele, vor fi dezbinați, se vor compromite reciproc și atunci, este de la sine înțeles, vor fi mai ușor de ținut în frîu și de manevrat. Cînd situația va fi coaptă, ultimele libertăți ale presei pot fi suprimate. Dacă va fi nevoie — și probabil că va fi — vor putea fi suprimate ziarele și închiși ziariștii recalcitranți. Domnul Adolf Hitler în Germania...

Regele îl ascultă atent. La sfîrșit îl și aprobă.

— To, Pompile, ești deștept. To, Pompile, ai și dreptate.

I se descleștară și lui Derderian fălcile și-l întrebă pe rege dacă nu sînt cumva motive care să ducă la îndulcirea regimului aspru aplicat bancherului Drugan.

— Nu, nu s-au ivit încă asemenea motive. Regimul de instrucție și de închisoare trebuie să rămînă același.

— Bancherul doarme pe jos, maiestate, laolaltă cu pleava. De cînd a fost arestat pînă acum nu s-a spălat și nu s-a schimbat. L-au năpădit și păduchii și a început să miroase urît, ca un derbedeu.

— To, Derderian, așa îi trebuia. Era mîndru și încăpățînat și nu lua în seamă voința și dorința noastră.

Pompil Orbescu îndrăzni să vorbească iarăși:

— Ingăduiți-mi, maiestate, să vă atrag atenția că în două-trei zile ne vom vedea totuși siliți să-i îmbunătățim asasinului atît condițiile în care este anchetat cît și condițiile de închisoare.

Regele păru adînc contrariat.

— To, Pompile... Dar pentru ce? Cine ne-ar putea sili?

— Trebuie să cunoașteți, maiestate, că, după informațiile pe care le posed, cîțiva miniștri și ambasadori ai unor țări apusene vor face demersuri în acest sens la ministerul nostru de Externe. Drugan are în străinătate mult mai multe capitaluri decît s-a presupus pînă acum, iar în afacerile din țară ale Băncii Drugan sînt interesați destui bancheri străini dintre cei al căror cuvînt atîrnă greu.

— Și ce propui, to, Pompile?

— Să le-o luăm înainte, maiestate.

— Adică?

— Să ameliorăm cît de cît viața bancherului.

Regele căută fața prelungă, plină de adîncituri și gălbuie a ministrului de Justiție și spuse:

— Să i-o ameliorezi, Derderiane, dar nu cine știe cît.

Ministrul de Justiție îl întrebă pe Pompil Orbescu:

— Străinii vor interveni numai pentru ameliorarea condițiilor de viață ale lui Drugan?

— Da, răspunse Pompil Orbescu. După cîte sînt informat, se va interveni mîine sau poimîne la Externe în acest sens.

Regelui i se păru că în aer plutește o primejdie. Spuse:

— Dar to, Derderian, crezi că vor mai interveni și pentru altceva?

— Da, maiestate. Sînt îndreptățit să cred că străinii vor interveni, în primul rînd, pentru ridicarea sigiliilor aplicate la Banca Drugan și la întreprinderile finanțate de Banca Drugan.

— Cum? Cum? Credeți că vor îndrăzni?

— Vor îndrăzni, maiestate, spuse Derderian.

— Vor îndrăzni și vor insista, zise Pompil Orbescu.

— Și dacă nu-i vom satisface, ce se va întîmpla?

Derderian tăcu. Tăcu și Pompil Orbescu. Nu deschise gura nici Pitroc și nici Urdăreanu.

Regele se mînie din nou și începu să-i înjure ca la ușa cortului.

— De ce tăceți? Lașilor! Știți mai multe decît îmi spuneți. De ce tăceți? Ce-mi ascundeți?

Pompil Orbescu spuse deschis:

— N-am vrea să vă supărăm, maiestate.

— Dar nu vedeți? Cel mai mult m-a supărat tăcerea voastră. Lașitatea voastră.

Pompil Orbescu zise:

— Eu am crezut că maiestatea voastră știe.

— De unde să știu, Pompile? De unde să stiu?

— Am crezut că v-a informat domnul Moruzof.

— Moruzof!... Moruzof!... In această chestiune nu am găsit nici o indicație în rapoartele lui Moruzof.

Subsecretarul de stat de la Interne găsi că e momentul cel mai potrivit să înceapă să-l sape pe rivalul său. Insinuă:

— De la un timp, maiestate, domnul Moruzof se ocupă de mărunțișuri, numai de mărunțișuri. Pentru marile probleme ale statului și ale tronului nu mai are nici timp, nici ochi.

Regele zîmbi:

— Nu-l iubești pe Moruzof, Pompile.

— Aș dori să vă servească mai bine, maiestate.

— Mă servește destul de bine, Pompile. Se vede de la o poștă.

— In cazul cînd condițiile în care se află azi asasinul Drugan nu vor fi îmbunătățite iar sigiliile nu vor fi ridicate, se va începe în presa apuseană o mare campanie împotriva maiestății-voastre și a Duduii.

In pofida oricărei așteptări, de data aceasta regele rămase calm. Clipi totuși de cîteva ori din ochi-i tulburi și bulbucați și zise:

— Ce-ar mai putea să scrie? Au scris tot ce-au știut.

Pompil Orbescu fu de altă părere.

— Vor publica noi amănunte asupra avuțiilor Coroanei, maiestate.

— Coroana trebuie să aibă avuții, Pompile.

— Se vor ocupa de investițiile maiestății-voastre în pămînturile și marile întreprinderi din America de Sud, maiestate.

— Un suveran poate să facă ce voiește cu avutul lui, Pompile.

— Vor scrie despre averea Duduii.

— Femeia pe care o iubesc eu nu trebuie să fie săracă, Pompile.

— Vor face mare caz de neînțelegerile dintre maiestatea-voastră și moștenitorul tronului, măria-sa, Mihai, mare voevod de Alba Iulia.

Regele tăcu un timp, apoi îl întrebă pe subsecretarul de stat de la Interne:

— To, Pompile, și altceva ce vor scrie scribii străini?

— Atîta știu, maiestate, însă este posibil să mai scrie și alte lucruri dezagreabile.

— Cine îi ajută pe corespondenții străini să culeagă date despre mine, Pompile? Ai putea să-mi spui?

— Destui, maiestate. Acum cred că vor începe să-i ajute Butaru și Protopopescu.

— Derderiane, to ce crezi? Să cedăm?

Ministrul Justiției se temu să-și dea părerea. Se înclină adînc și spuse:

— Ințelepciunea maiestății-voastre este binecunoscută, sire. Ințelepciunea maiestății-voastre va găsi singură soluția cea mai bună.

Regele îl sictiri. Pe urmă îi spuse:

— De ce te-am luat sfetnic, Derderian, dacă nu ești capabil să-mi dai sfat?

Derderian se înclină și mai adînc și spuse:

— Dacă aș avea asigurarea că maiestatea-voastră nu se supără, aș cuteza să sugerez o soluție.

— Sugereaz-o, Derderian.

— Aș opina pentru o tranzacție.

— Cu cine?

— Cu asasinul actriței. Cu Drugan.

— Am fost plin de bunăvoință față de acest tîlhar, Derderian. L-am trimis pe Sîmburaș. Banditul l-a luat peste picior. N-a cedat nimic.

— Imi permit să cred, maiestate, că discuția a fost dusă înainte de vreme.

— Poate că ai dreptate, Derderian. Am să-l chem chiar azi pe Sîmburaș să-i dau instrucțiuni, iar to, Derderian, să iei măsuri ca discuția să aibă loc în condiții favorabile.

Urdăreanu, care pînă atunci mai mult tăcuse decît vorbise, interveni:

— Cu voia maiestății-voastre, aș dori să spun și eu ceva.

— Vorbește, Urdăreanule.

— Domnul Sîmburaș va înregistra încă un eșec.

— De ce presupui aceasta?

— Drugan nu-l suferă pe Sîmburaș. Au între ei niște socoteli vechi și încurcate. Prin urmare nu-i va ceda.

— Atunci ce propunere faci, Urdăreanule?

— O propunere care o să vi se pară foarte îndrăzneață, maiestate.

— S-o auzim, Urdăreanule. Nu mă tem de propunerile îndrăznețe.

— Maiestate, propun ca astă-seară bancherul Drugan să fie adus aici de către domnul ministru Derderian și să trateze cu el chiar maiestatea-voastră

Derderian se miră. Se miră și Pitroc. Insă Pompil Orbescu zîmbi și spuse:

— Cu voia maiestății-voastre m-aș alia propunerii domnului Urdăreanu.

— Să-l despăduchiați, să-l îmbăiați, să-l primeniți și să mi-l aduci diseară pe la nouă. Ideea lui Urdăreanu e bună. Ii voi smulge eu personal acestui mistreț colții.

Vesel că s-a găsit o soluție, se întoarse către primul-procuror Pitroc și-l întrebă:

— Pitroc, este adevărat ce scrie în Globul despre judecătorul tou de instrucție?

— Din nefericire, este adevărat, maiestate. Am cercetat personal cazul azi dimineață. Tot ce se scrie la ziar este adevărat. Din nenorocire, maiestate.

— De ce din nenorocire, Pitroc? Spune-i băiatului, din partea mea, să se liniștească. Dă-i curaj, Pitroc. Și propune-mi-l la proxima ocazie pentru decorare și avansare.

Drugan se trezi, își potrivi hainele pe el și așteptă lungit lîngă zid să se deschidă ușa, să-l cheme și să-l ducă la instrucție. Ușa se deschise de mai multe ori, comisarul chemă pe unul și pe altul. La Drugan nici nu se uită. Mirat, bancherul îl întrebă:

— Cu mine ce aveți de gînd astăzi, domnule comisar? Nu mă duceți la tribunal?

— Nu te supăra, boierule. Pînă acum încă nu am primit nici o dispoziție în privința dumitale. Este probabil că se face pauză de o zi.

Drugan îi mulțumi. Ar fi vrut să mai doarmă. Foiala din jur îl împiedică.

Se ridică, se trase în colț și se ciuci țărănește, rezemîndu-se de zid. Se obișnuise cu beciul. Se obișnuise și cu pleava pe care o culegea poliția în fiecare noapte de prin cele mai tăinuite cotloane ale orașului. Incepuse să fie socotit ca un fel de edec al beciului. Ceilalți oameni care erau aduși și înghesuiți aci erau triați după o noapte ori după două nopți. Infractorii puși în urmărire și prinși, erau identificați și trimiși cu duba la Văcărești. Tot acolo erau trimiși și cei evadați de prin închisori și femeile surprinse practicînd prostituția fără condicuță. Celor ridicați din greșeală și la grămadă, li se întocmeau dosare, li se luau amprentele digitale și li se dădea drumul.

Intr-o săptămînă, bancherul cunoscu la beci mai mulți oameni decît cunoscuse în zece ani de libertate. Misterul care îl înconjurase în prima lui noapte de beci, dispăruse. Bărbații și femeile care veneau de afară îl recunoșteau. Nu li se părea ciudat că bancherul dormea laolaltă cu ei, că se scărpina ca și ei de păduchi, că respira, ca și ei, aerul greu și acru al odăii supraîncărcată de trupuri omenești vii. Un spărgător care fusese prins în zorii zilei jefuind un chioșc de tutun, îi oferi un pachet de țigări rîzînd:

— Ține, boierule, și fumează.

Drugan primi țigările, îi mulțumi și-l întrebă:

— Pentru ce mă miluiești? Eu nu ți-am dat niciodată nimic și probabil că dacă m-ai fi întîlnit și mi-ai fi cerut ceva, nici nu m-aș fi uitat la dumneata și te-aș fi refuzat.

Spărgătorul — era un tînăr bălan, cu ceafă groasă și dinți mari și albi — îi răspunse prompt:

— Tocmai de-aia...

Nu-l întrebă nimeni, cum îl întrebaseră în prima noapte, dacă a ucis sau nu. Toată lumea care trecea prin ciurul des al beciului era convinsă că el a ucis-o pe actrița Tia Cudalbu și nu altcineva. Un pungaș de buzunare îi zise:

— Bine ai făcut, bancherule, c-ai ucis-o.

— Crezi într-adevăr că am făcut bine?

— Da, îi răspunse omul.

— De ce crezi că am făcut bine?

— Dumneata o întrețineai.

— Da, eu o întrețineam.

— Și tot dumneata îi dădeai banii să-și ajute familia.

— Tot eu.

— Și ea te înșela.

— Mă înșela.

— Atunci, boierule, ai fost în dreptul dumitale s-o ucizi.

— Nu, protestă bancherul, n-aveam dreptul s-o ucid.

— Atunci de ce-ai ucis-o, dacă socoteai că nu aveai dreptul?

— N-am ucis-o.

— Cum n-ai ucis-o?

— Nu, n-am ucis-o, spuse Drugan.

— Dar dumneata o întrețineai și ea te înșela.

— Da, așa este. Eu o întrețineam și ea mă înșela și totuși n-am ucis-o.

— Dar dobitoc ai fost, boierule. Mare dobitoc ai fost, boierule. Mai bine o ucideai.

— De ce era mai bine dacă o ucideam?

— Pentru că ai lăsat s-o ucidă altul și acuma tot dumneata stai la pușcărie. Mai bine o ucideai. Atunci aveai pentru ce sta la pușcărie.

O florăreasă oacheșă, cu ochi mari și galbeni ca de șarpe, îl întrebă:

— Te-ai gîndit mult, boierule, pînă să te hotărăști s-o omori?

— Dar pentru ce întrebi?

— Pentru că și eu am vrut odată să omor un om. M-am gîndit mult dacă trebuie să-l omor sau nu. M-am gîndit atît de mult pînă a început să mă doară capul. Și cînd a început să mă doară capul mi-am spus că e bine să nu-l omor. Și nu l-am mai omorît. L-am iertat.

Spărgătorul bălan și cu ceafă groasă veni lîngă ea, o apucă de bărbie și o iscodi:

— Și acum îți pare rău că nu l-ai omorît pe omul acela?

— Nu, răspunse oacheșa, nu-mi pare rău. Era un bărbat grozav de păcătos și dacă omori un păcătos nu ai nici o plăcere. Plăcerea o ai atunci cînd omori un om nevinovat. Eu cred că dumnealui a simțit o mare plăcere cînd a omorît-o pe actriță.

— Dar actrița era vinovată. El o întreținea și ea îl înșela.

Florăreasa protestă și își argumentă protestul:

— Cînd o femeie tînără înșeală un bătrîn borțos ca dumnealui, nu are nici un păcat. E în dreptul ei. Dumnealui... Dumnealui...

— Alion Drugan...

Bancherul sări în picioare:

— Sînt aici, domnule comisar.

— Hai.

O luă după comisar. Il duse într-un birou unde — spre surpriza lui — văzu pe o canapea înșirate: un costum negru, de seară, o cămașă albă, cu pieptii scrobiți, o cravată, ciorapi, pantofi.

— Pentru mine?

— Pentru dumneata. De la dumneata. Din garderoba dumitale. Insă nu te grăbi să te schimbi. Trebuie să treci întîi pe la duș și pe la frizer.

Il duse la duș. Il dădu pe mîna unui frizer care-l tunse și-l bărbieri, apoi îi aduseră rufăria, hainele și încălțămintea.

— Schimbă-te.

Se schimbă. Fără jeg și fără păduchi, i se păru că s-a născut din nou. Intrebă cu bucurie bine ascunsă:

— Nu cumva îmi dați drumul să mă duc la mine acasă?

— Nici vorbă, Drugane.

— In orice caz, vă mulțumesc.

— Nu trebuie să ne mulțumești nouă. Am primit ordin.

— De la cine?

— De la cine are putere să ne dea ordin.

Comisarul îl duse într-un birou și trimise să i se aducă masa de la un restaurant din apropiere. După ce mîncă, i se dădură ziare. Bancherul se aruncă asupra lor cu lăcomie. Citi, bineînțeles, tot ceea ce se scria despre „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan". Reportajul lui Arno Pelican din Uraganul și pagina publicată de Nedelcu Nedelcovici în Globul îl bucurară pentru cîteva clipe. Apoi bancherul căzu pe gînduri și își spuse:

— Cît oare mă va costa apărarea ocolită a Uraganului? Și cît anume îmi va pretinde Stelian Protopopescu pentru mîna de ajutor pe care mi-o întinde prin Globul? Nici unul, nici altul, nu au sărit în ajutorul meu de dragul ochilor mei.

Comisarul veni. Il întrebă:

— Ai citit ziarele, domnule Drugan?

— Da, răspunse bancherul, indiferent.

— Și ce ai de zis?

— Mai bine nu le-aș fi citit.

— Poftește cu mine.

Coborîră. Se urcară într-o mașină închisă.

Noaptea căzuse peste oraș. Comisarul îi spuse șoferului:

— Fii bun, te rog, și du-ne la Ministerul Justiției.

Șoferul nu auzi bine. Intoarse capul și întrebă:

— Unde?

— La Ministerul Justiției.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

CARTEA RUSĂ ȘI SOVIETICĂ

CU TOATE ACESTEA

...cel puțin, așa părea: fără soluție. Căci necesitatea poate lua chipul verde al mării, se poate pietrifica în lanț de munți pleșuvi, poate fi sabie în mîna unui cazac alb; iar acești oameni aveau în dreapta poarta zăvorîtă a mării, în stînga zidul munților, înaintea și în spatele lor barierele căzăcimii răsculate din Cuban.

O poveste foarte veche ne spune cum poți ieși dintr-un labirint; dar dintre patru ziduri? — o situație complicată fiind uneori mai ușor de rezolvat decît una înfiorător de simplă.

Intr-adevăr, situația era simplă și fără soluție: niște oameni, pîndiți din cele patru zări, de moarte. Cu toate acestea au găsit o soluție, neverosimilul s-a realizat.

De altfel neverosimil păruse și amurgul zeilor: cu toate acestea, la flacăra aprinsă de Prometeu strălucirea lor a pălit; Jupiter s-a stins, Prometeu nu.

Neverosimilă păruse și geneza laică; totuși omul a recreat lumea la scara umană. S-a născut într-o lume în care marea pustie apărea ca destin, dar omul a creat trirema și transatlanticul, iar marea a putut deveni peisaj; munții se ridicau pînă la cer, dar omul a clădit catedrala, — care este adorație și, ca orice creație umană, sfidare — și zgîrie-norul; tăcerii astrelor i-a răspuns muzica lui Johann Sebastian Bach și vîjîitul helicopterului; existența lui Agamemnon, Hamlet, Sorel și Bezuhov a fost la fel de grea de consecințe ca și cea a lui Caesar sau Copernic — noi ne-am simți mai singuri fără neliniștita lor prezență. De milenii, Oedip dezleagă fără sfîrșit întrebările, vechi și noi pe care, fără sfîrșit, Sfinxul i le pune. Aceasta mi se pare a fi una din perspectivele în care se situează cartea lui Serafimovici: „Torentul de fier".

★

Personajele?

Nu au biografie. Mai exact, au o biografie colectivă: sînt mii de oameni, argați sau fii de argați ajunși marinari, tîmplari, pescari, ai bogaților cazaci din Cuban, sînt de partea „bolșevicilor" și de aceea fug, părăsindu-și gospodăriile, cu strictul necesar încărcat în căruțe, goniți de răscoala albă, să întîlnească forțele principale ale armatei revoluționare.

Despre acești oameni nu știm aproape nimic, și totuși știm totul. Apar chipuri care nu poartă nume: un marinar înalt, o femeie cu cercei și copil, un comandant spîn; despre baba Gorpina știm că avusese ca zestre un samovar și o putinică de frasin, că Ohrim sau Opanas nu văzuseră niciodată un frac, că Ancăi îi plac băieții; dar știm cum reacționează toți acești oameni cînd întîlnesc în drumul lor durerea și moartea și istoria; istoria și anume revoluția.

Cartea lui Serafimovici răspunde la întrebarea — cine a creat Revoluția? Căci revoluția a fost creație, geneză a unei lumi noi (conștiință de care, de altfel, e pătrunsă întreaga literatură sovietică, — „Și a fost ziua a doua" este un titlu semnificativ) iar creatorul — ilustru și anonim — poporul.

Orice creator, făurindu-și opera, se creează în același timp și pe sine; cu fiece lovitură de daltă sculptorul cioplește statuia, dar și pe el însuși. Autorul „Torentului de Fier" arată cum, creînd revoluția, masa devine erou. Personajul central al cărții lui Serafimovici este un personaj colectiv: masa. Cele cîteva siluete care apar de-a lungul cărții și despre care scriam mai sus, baba Gorpina, Anca, etc., sînt în mod voit imprecis profilate și în același timp violent gravate pentru a se sublinia caracterul lor anonim și tipic: aceste personaje îl interesează pe autor în măsura în care reacțiile lor sînt simptomatice pentru devenirea masei, a personajului central. O femeie are cercei: e un detaliu individual. Femeii cu cercei îi moare copilul, împușcat, în brațe; deznădejdea ei împietrită nu e numai individuală, ci are și o valoare obiectivă, marchează o treaptă în diagrama evoluției masei.

Serafimovici subliniază nu ceea ce deosebește, ci ceea ce îi unește pe oameni.

Ii unește, spre exemplu, curajul. Curajul, pare a spune autorul, poartă de multe ori o șapcă mototolită sau o căciulă mițoasă, sau o basma peticită și decolorată, curajul are cămașa zdrențuită și sumanul rupt sau, pur și simplu, pe trupul gol pînă la brîu, benzi de mitralieră încrucișate; eroul timpului nostru este anonim.

Rîsul unei fete înseamnă curaj și tot curaj înseamnă cîntecul unei armonici, atunci cînd resimți ca o noapte liniștită, noaptea a cărei tăcere este sfîșiată numai de răpăitul unei mitraliere singuratice și de țipătul disperat al unei mame. Serafimovici a suprins admirabil capacitatea omului de a reface în plin tragic universul familiar: femeile alăptează copiii, băieții îmbrățișează fetele, babele ocărăsc, și fac toate acestea fiind încercuiți de moarte.

Această capacitate a omului de a menține climatul cotidianului în plin excepțional este revelatoare pentru concepția despre eroism a autorului „Torentului de fier".

La începutul cărții observăm o alternare, o contrapunctare a cotidianului cu excepționalul: oamenii luptă cu natura, cu dușmanul de clasă; printr-o tensiune excepțională, eroică, înving, apoi mănîncă, înjură, iubesc femeile.

Dar pe măsură ce înaintăm, asistăm la o aproape imperceptibil de lent gradată metamorfoză a cotidianului în excepțional; pe măsură ce se strînge cercul necesității, pentru acești oameni a trăi devine o neverosimilă victorie asupra foamei, asupra suferinței, asupra deznădejdei.

Ce semnificație au aceste aspecte ale cărții?

Serafimovici nu spune: omul este erou, ci, omul poate fi eroic. Curajul apare nu atît ca o calitate, cît ca un răspuns, o soluție, o adaptare la coordonatele uriașe ale unei situații tragice. Ceea ce mi se pare zguduitor în „Torentul de fier" este faptul că, în luptă cu necesitatea — natura și dușmanul de clasă — puritatea de țipăt încremenit a măștii tragice nu ascunde chipul cu nas cîrn, cu mustăți și zbîrcituri al lui Ohrim, sau Stepan, sau Opanas.

Personajul eroic al lui Serafimovici nu apare atît ca un tip de om, tip excepțional, cît cu o ipostază, o disponibilitate a omului anonim, un răspuns la chemarea istoriei și a unui sens, la chemarea Revoluției.

Personajul eroic al lui Serafimovici este eroic, cu toate că și pentru că este om, adică: și crud, și devotat, și ridicol și entuziast. Curajul este o ascensiune a omului către el însuși, către demnitatea lui. Serafimovici are meritul de a arăta și punctul de plecare și cel de sosire, subliniind unitatea lor în personalitatea complexă a omului.

★

Noțiunea de tragedie optimistă a apărut odată cu revoluția. Semnificația acestei noțiuni este depășirea tragicului și anume depășirea tragicului individual.

In revoluție, cu înfrîngerea individului sau indivizilor, capcana tragică nu s-a închis; în revoluție tragedia individuală poate fi depășită, tragedia fiind stingerea oricărei perspective, iar revoluția putînd opune tragediei individuale perspectiva istoriei; în revoluție, cînd perspectiva istoriei devine perspectivă individuală, tragicul este depășit.

Cîteva mii de oameni pleacă la drum nesfîrșit de lung și infinit de greu; la începutul drumului își apără viața, spre sfîrșitul drumului apără sensul ei; de-a lungul acestui drum prin infern, oamenii își pierd bruma de avut, și copiii, și dragostea, pierd aproape totul, dar cîștigă istoria, revoluția; în acest sens tragismul individual este depășit de eliberarea clasei.

Tulburătoare în „Torentul de fier" mi s-a părut incarnarea istoriei. Serafimovici ne-a înfățișat niște oameni flămînzi, îndurerați, extenuați, cortegiu dantesc plin de speranță, dar a căror umbră uriaș profilată este însăși umbra revoluției, a reușit să evidențieze valoarea obiectivă în desfășurarea istoriei, a subiectivității lor.

Marinarii, pescarii, soldații și femeile lor sînt revoluția, dar ei nu știau acest lucru; îl descoperă înfruntînd împreună suferința și moartea, și devenind dintr-o aglomerare haotică de oameni fugăriți, dintr-o sumă de indivizi izolați, o unitate multiplă, o masă revoluționară.

„Torentul de fier", ca orice carte cu mesaj, este cartea unei descoperiri, deci a unei transformări. Serafimovici subliniază coincidența, identitatea dintre sensul unor existențe și sensul istoriei; de aceea transformarea unei gloate anarhice într-o masă revoluționară nu apare numai ca găsirea unei forme de organizare adecvate luptei revoluționare, ci și atingerea extremei limite a condiției umane: descoperirea unui sens, în numele căruia să poți înfrunta spaima, tentația cumplită a renunțării și moartea.

Dinu Zaharia

Un nou cenaclu literar

Miercuri 19 oct. a.c. la orele 19, a avut loc în Palatul Culturii din Iași ședința de inaugurare a unui nou cenaclu literar, „M. Sadoveanu", organizat din inițiativa Filialei Uniunii Scriitorilor în scopul pregătirii ideologice și artistice a tinerelor talente literare din orașul nostru. La festivitatea de deschidere au luat parte peste 80 de tineri studenți ai institutelor de învățămînt superior, elevi din ultimele clase ale școlilor medii, precum și muncitori și funcționari.

Ședința a fost prezidată de scriitorul Ion Istrati, secretar al Filialei din Iași a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. care, după ce a salutat pe participanți și a arătat rostul și modul de funcționare al cenaclului, a ținut un referat introductiv, vorbind despre sarcinile artei noastre realist-socialiste, îndrumate de partid. In expunere a fost subliniată necesitatea abordării de către tinerii scriitori a temelor mari oferite de contemporaneitatea noastră socialistă, punîndu-se un deosebit accent asupra însușirii de către creatori a spiritului de partid și asupra luptei împotriva influențelor dăunătoare ale ideologiei burgheze. Tînărul poet ieșean Florin Mihai Petrescu a citit un ciclu de poezii inspirat de noul peisaj industrial al patriei noastre și închinate muncitorilor din industria grea. Pe marginea lecturilor, au urmat susținute discuții. A fost ales un birou de conducere al noului cenaclu. Ședințele de lucru ale cenaclului, care se vor ține la 1 și 15 ale fiecărei luni, vor fi precedate de scurte referate tratînd probleme de teorie literară, ținute de către membri ai Filialei Uniunii Scriitorilor.

Viitoarea ședință a cenaclului va avea loc la 1 noiembrie a. c. orele 19, cînd, după un referat în legătură cu problema limbii literare, susținut de I. Istrati, se va citi o scurtă lucrare în proză.

Rep.

LUPTA CU TIMPUL

Romanul lui Valentin Kataev „Timp, înainte!" a apărut în 1932 și este contemporanul evenimentelor pe care le descrie, — atît de contemporan încît filele lui par rupte dintr-un carnet de reporter. Scriitorul a petrecut mult timp în mijlocul eroilor săi, pe marile șantiere ale construcției socialiste și și-a scris „cronica" atunci cînd zgomotul de bondar uriaș al betonierelor nu i se stinsese încă în urechi, iar foile cu însemnări îi mai erau acoperite cu praf de ciment. Ceva din frenezia acelor timpuri de început ale construcției socialiste, din trepidația, entuziasmul și efortul uriaș al acestor ani se păstrează în cartea lui Kataev, nu în stare conservată, ci sub forma vie a reportajului, a relatăriior unui martor ocular, el însuși profund interesat în progresul șantierului de construcții. S-ar putea întîmpla chiar — certitudinea ne lipsește, dar ipoteza nu e neinteresantă — ca în figura ziaristului modest, dar harnic, Vinkici, autorul să-și fi zugrăvit propria lui figură. In orice caz, problema care îl privea personal, ca scriitor aflat pe un șantier al construcției socialismului și avînd de îndeplinit sarcina dificilă de cronicar al unor zile cu totul deosebite, există în carte. Scriitorul este și el un personaj printre celelalte, un om sovietic care îndeplinește pe șantier o misiune specială, dar nu mai puțin importantă și utilă. Gheorghi Vasilievici e un scriitor plin de bunăvoință dar și de tabieturi, care la început se consideră spectator și de aceea și rămîne în afara înțelegerii exacte a ceea ce se întîmplă sub ochii lui. Cînd, îndemnat de Vinkici, Gheorghi Vasilievici, comodul, celebrul Gheorghi Vasilievici învață să ia parte la viața șantierului viziunea lui se schimbă fundamental, și în bine, pentru că unghiul lui de vedere este acum unghiul de vedere cel just. Vicleanul Vinkici îl lingușește „fără rușine" pe Gheorghi Vasilievici, dar nu-i iartă de fapt slăbiciunile:

— Oho! — Gheorghi Vasilievici fluieră de minune. Asta e strașnic. Și spuneți-mi, e adevărat că acum un an și jumătate aici era stepa goală?

— Absolut goală. Locuiam în corturi.

— Mărturisesc că tocmai cu asta voiam să încep. Uite așa, simplu de tot: „Acum un an și jumătate aici era stepă goală. Oamenii trăiau în corturi".

Modest, Vinkici își coborî peste ochi genele vinetii.

— Vedeți, d-voastră, Gheorghi Vasilievici, pe la noi au fost foarte mulți scriitori (firește, nu de talia d-voastră, dar...) și toți au început așa: „Acum un an și jumătate aici era stepă goală".

Kataev, ca atîți scriitori sovietici, care au împărtășit și împărtășesc viața marelui lor popor, și-a scris romanul, nu în urma unei „documentări". Există un stil, mai bine zis o manieră, pe care o ridiculizează și „modestul" Vinkici, în realitate atît de ironic, o manieră specifică scriitorilor sau reporterilor „în vizită". In fața marilor realizări, ei cad în extaz: „Acum un an și jumătate aici era stepă goală. Acum..." Aceasta este atitudinea omului care se miră, se arată încîntat, dar *nu știe* exact cîtă măreție, cîtă bucurie și cîtă durere omenească stă la baza unei uzine, care se înalță pe locul unde acum un an și jumătate era stepă goală...

Romanul lui Kataev „Timp, înainte!" care se petrece în curs de 24 de ore, absoarbe în substanța lui tot ceea ce era esențial în viața șantierului. Scriitorul, devenit propriul său personaj, ia parte dinăuntru la viața șantierului, simțind în același timp, cu toți ceilalți, febrilitatea muncii, încordarea pentru grăbirea ritmului de construcție. El strigă odată cu ceilalți: timp, înainte!

Eroii lui Kataev sînt desenați de o mînă grăbită dar sigură. Un desenator bun indică mișcarea dintr-o singură linie. Șantierul trăiește în această zi, pe care ne-o descrie Kataev, viața lui plină dar obișnuită: întrecerea, sabotajul dușmanilor, gazeta, lupta cu timpul, etc. La un dozaj exact descoperim prea puțină „viață personală". Se știe că o prejudecată nouă pretinde neapărat incursiuni copioase în viața intimă a oamenilor pentru a a le dovedi complexitatea. Valentin Kataev este probabil de părere că oamenii sînt tot atît de complexi și la locul de muncă pe cît sînt și acasă. Personajele sale își relevă personalitatea distinctă în toiul muncii aspre dar pline de entuziasm pe care o îndeplinesc. Inginerul Margulies, brigadierul Iscenko, șeful de echipă Mosea, — toți acești învingători ai Harkovului, proaspeți deținători ai recordului mondial la turnarea betonului, își manifestă individualitatea în muncă. Un șantier, un oraș, fie el și în formare, au totuși o viață din care nu lipsesc dragostea și moartea, fericirea și durerea. Prin fața cititorului trec doi îndrăgostiți: Margulies și Șura Soldatova, energica redactoare a gazetei șantierului, — se despart doi oameni care se iubesc dar nu se înțeleg, Korneev și Klara, se prăbușesc iluziile lui Foma Egorîci, americanul venit să cîștige bani pe acest șantier, (banca la care își depusese economiile adunate în ani grei de suferință a dat faliment) se naște cel mai nou personaj care nici nu are nume, băiatul lui Iscenko, etc. Viața bogată și trepidantă a șantierului pulsează în aceste mici episoade care, toate la un loc, creează imaginea grandioasă și optimistă a construcției socialismului.

Faptele relatate în această „cronică" se petrec pe un șantier, undeva în stepă. Totuși, puterea de evocare și înțelegerea profundă a vieții, de care se bucură scriitorul, au reușit să descrie viața unui popor întreg, care depune un efort uriaș pentru a clădi o lume nouă. Iată, inginerul Margulies, după această zi încordată, în care muncitorii de sub conducerea lui au reușit, depunînd o strădanie enormă, să depășească recordul constructorilor din Harkov, adică să realizeze 425 de malaxări pe oră, — se plimbă prin noaptea romantică împreună cu Șura Soldatova. Zorile îi găsesc pe cei doi alături pe o bancă, fericiți și mulțumiți de ei înșiși, de dragostea și de munca lor. Tocmai atunci apare Vinkici, avînd în buzunar ziarul proaspăt din acea zi. Cuprins de o presimțire, inginerul întreabă:

— Ia spune... unde?

— La uzina de tractoare din Celeabinsk! — îi strigă Vinkici.

— Cît?

— Cinci sute patru.

Da, la uzina de tractoare din Celeabinsk recordul fusese doborît în aceeași zi. Invingătorii n-au apucat încă să se odihnească și recordul lor a și fost doborît. Țara întreagă luptă cu timpul, țara întreagă știe că în perioada de construcție a socialismului ritmul hotărăște totul, țara întreagă e în întrecere și în continuu progres. Frumos sfîrșit pentru un roman: viața continuă să nască noi romane, tot atît de pasionante, întreceri tot atît de încordate și de mărețe. Pentru socialism timpul merge mai departe.

G. Horodincă

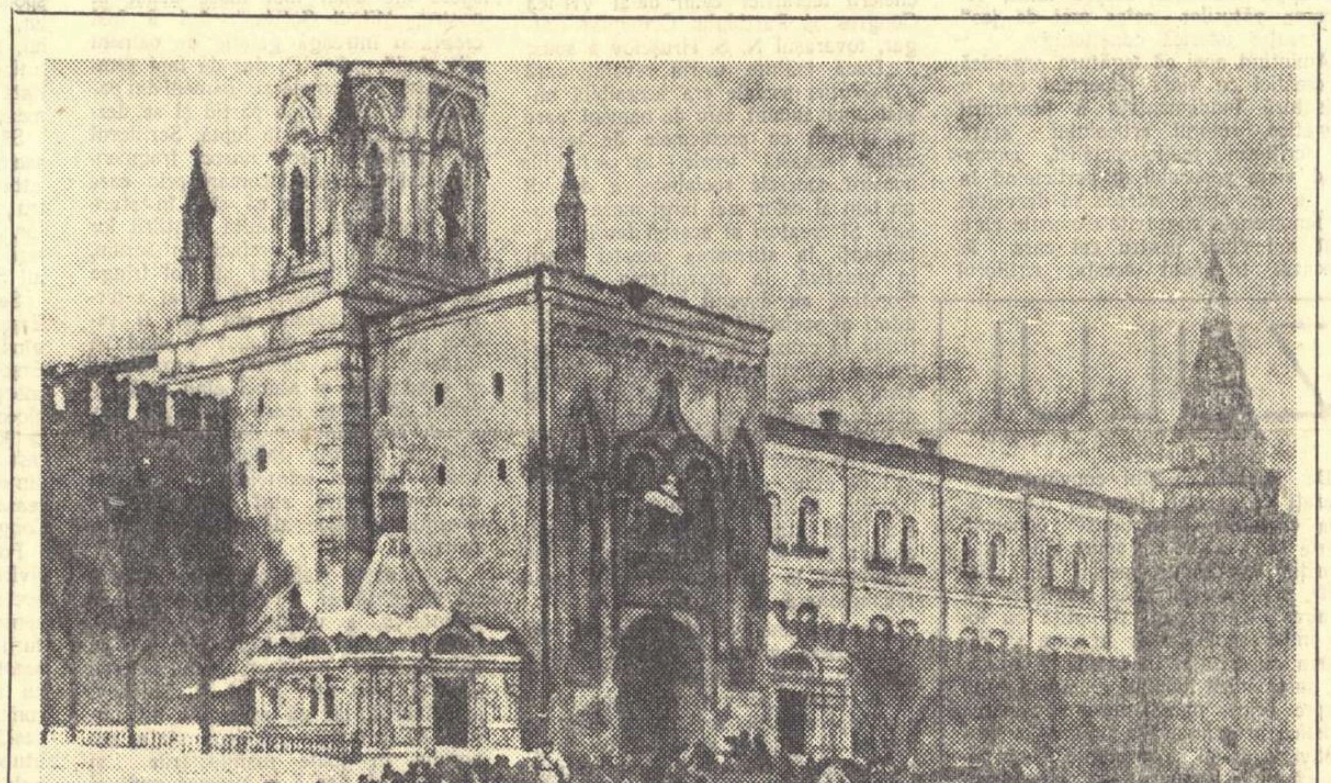

K. F. IUON „Asaltul Kremlinului în 1917"

81 poeți romîni în limba rusă

Trec ore pe care nu le număr, în timp ce răsfoiesc într-una Antologia Poeziei Romînești, apărută acum la Moscova, într-o dimensiune mai mult decît emoționantă, în format de lexicon și cu aproape opt sute de pagini dense.

Cine iubește poezia și își iubește poezia țării lui, nu poate să nu fie turburat în orice împrejurare asemănătoare. Antologia de față e însă mult mai mult decît un eveniment. Nu Alexandru Hrisoverghi, prezent în Antologie și el, dar nici Eminescu, poate, n-a visat să fie tradus, dintr-o țară mică în una mare, iar poezia romînească în întregul ei, necunoscută înainte decît unor cercuri, ca să spunem așa, mai specializate, chiar în țara ei, n-avea asemenea visuri. Cine să le fi cultivat? Străinii care veneau pe la noi — în cu totul alte scopuri — cultivau bancherii și petrolul. Paul Morand, în trecere prin această țară, îi observase cel mult sarmalele.

Și acum, iată că 81 de poeți cu semnătură și atîția baci și plugari anonimi, au trecut hotarul în țara cea mai mare din lume, chemați de ea.

Nu, hotărît, cuvintele comentatorului ar suna fade, și nici descripția dintr-un articol nu e în stare să comunice, nu numai emoția ce-l stăpînește ca cititor pătimaș de poezie romînească, dar nici măcar dimensiunile mari ale faptului propriu-zis.

Antologia este alcătuită de A. A. Sadețki și apare sub îngrijirea sa și a lui S. Șervinski. In total cuprinde 559 poezii (83 folclorice și 476 culte). Fiecare poet are și o notă de prezentare biobibliografică, cu cîte o remarcă critică esențială. Aceste note sînt redactate de A. A. Sadețki.

Partea folclorică a Antologiei cuprinde principalele balade: Miorița, Mănăstirea Argeșului, Toma Alimoș, Codreanul; apoi Plugușorul, o orație de nuntă, doine, hore, strigături și cîntece de luptă ale poporului. Poeții (în ordine cronologică) din Antologie sînt: cei patru Văcărești, I. Budai-Deleanu, Gh. Asachi, Anton Pann, I. Eliade-Rădulescu, C. Negruzzi, V. Cîrlova, A. Hrisoverghi, Gr. Alexandrescu, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, Ion Catina, G. Crețeanu, Vasile Alecsandri, G. Baronzi, Al. Depărățeanu, N. Nicoleanu, B. P. Hasdeu, Ronetti Roman, Mihai Eminescu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, N. Beldiceanu, D. Necuiuță, C. Mille, Traian Demetrescu, O. Carp, I. Păun-Pincio, Al. Macedonski, D. Anghel, St. O. Iosif (și, bineînțeles, A. Mirea), G. Ranetti, P. Cerna, M. Săulescu, Mihai Codreanu, Elena Farago, O. Goga, G. Topîrceanu, G. Bacovia, I. Pillat, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, B. Fundoianu, Al. Philippide, A. Toma, Emil Isac, Zaharia Stancu, Tudor Arghezi, Demostene Botez, Magda Isanos, Marcel Breslașu, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, D. Corbea, Virgil Teodorescu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Eugen Frunză, Mihu Dragomir, N. Tăutu, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Anatol Baconsky, Victor Tulbure, Dan Deșliu, Al. Andrițoiu, Aurel Rău și alții. Antologia se încheie cu Nicolae Labiș.

Selecția poeziilor s-a făcut cu deosebită grijă, dovedind reală cunoaștere a istoriei literaturii romînești și un gust sigur. Prea puține poezii dintre cele antologice ale poeților prezenți în carte sînt absente. Firește, regretăm că n-au intrat în Antologie — Oda în metru antic și Sara pe deal ale lui Eminescu, sau Vara lui Coșbuc. Dar acest detaliu trece de la sine pe ultimul plan al discuției în fața unui eveniment atît de pregnant și de strălucit prin el însuși, cum este această Antologie, prima în genul ei (pentru literatura noastră) din lumea întreagă. Altminteri, poeții sînt înfățișați prin ceea ce au mai reprezentativ, mai caracteristic pentru respectivul moment din istoria literaturii noastre și mai izbutit ca artă. Nu lipsesc, bunăoară, din opera lui Gr. Alexandrescu, nici Umbra lui Mircea la Cozia, nici Satira duhului meu, nici cele mai bune fabule; poeziile patriotice, unele legende și cele mai semnificative pasteluri ale lui Alecsandri își au locul în Antologie; Eminescu e prezent cu: Din străinătate, Junii corupți, Egipetul, Cugetările sărmanului Dionis, Impărat și proletar, De vorbiți, Povestea teiului, Ai noștri tineri, Eu nu cred nici în Iehova, Călin, Ah, cerut-am de la zodii, Povestea codrului, Singurătate, Pe un album, Viața, O, rămîi, Pe aceeași ulicioară, De cîte ori, iubito, Afară-i toamnă, Sunt ani la mijloc, Cînd însuși glasul, Revedere, O, mamă, Dintre sute de catarge, Scrisoarea I, a II-a și a III-a, Luceafărul, S-a dus amorul, Cînd amintirile, Pe lîngă plopii fără soț, Veneția, Somnoroase păsărele, De-or trece anii, Lasă-ți lumea, Ce te legeni, codrule, Mai am un singur dor, Criticilor mei, La steaua, De ce nu-mi vii, și Kamadeva. Din Arghezi sînt traduse poeziile: Testament, Plugule, Mihniri, Chemarea, Lumină lină, Cîntare, Belșug, Vodă-Țepeș, Caligula, Bunavestire, Cina, Dacica, Da, e lung, Drumu-i lung, Omule, Pe răzătoare, La stele, Foaie verde la Paris, Giuvaere, Stupul lor.

Este interesant de remarcat că adesea traducătorul și-a ales fie cîte un poet în întregime, fie, în cazul poeților reprezentați mai abundent, ca Eminescu sau Coșbuc, cîte o categorie de poezii, ținînd seama, firește, de preferințe și afinități. Acest sistem, care se dovedește bine gîndit, a dat rezultate excelente și de pildă, Gr. Alexandrescu, tradus de A. Golemba, V. Alecsandri de Vladimir Lugovskoi, Alex. Macedonski de R. Moran, St. O. Iosif de L. Belov, sau G. Bacovia de N. Podgoriceani, au legături esențiale cu aerul și formele plastice ale originalelor. La traducerea poeziilor din această Antologie au colaborat, pe lîngă cei peste treizeci de traducători încercați, cu bună experiență în activitatea de tălmăcire a poeziei străine, și unii dintre poeții sovietici cunoscuți, precum: V. Lugovskoi, L. Martinov, Vera Inber, Margarita Aligher, Ana Ahmatova și K. Vanșenkin.

In unele situații, cînd atmosfera cutărui poet romîn coincide sau se aseamănă cu o atmosferă cunoscută din poezia rusă, traducătorii respectivi, fără a supralicita, au regăsit pentru tălmăcirile lor aceste interesante trăsături. Așa, de pildă, unele poezii ale lui Alecsandri (îndeosebi Noaptea albă) au parcă aerul lui Pușkin, iar în tălmăcirile din opera poetică a lui Beniuc, simți adesea sunetul versului lui Esenin. Și structura romantică a Luceafărului, cu ritmica specifică a strofei sale, și-a găsit răsunetul potrivit în limba Demonului lermontovian.

Antologia are prea multe calități ca să le pot enumera chiar numai pe cele fundamentale, în scurta trecere în revistă de aici. Dar nu se poate ocoli versiunea rusească a Mioriței făcută de I. Gurova, păstrîndu-și intactă puterea de sugestie, nici impresionanta traducere a Sburătorului lui Eliade (N. Pavlovici) în care tălmăcitorul a surprins aproape toate subtilitățile de sens și de sunet ale poetului romîn, conservînd cu finețe densitatea plastică și extraordinara forță emotivă a originalului. Majoritatea poeziilor eminesciene, deși marele poet este dintre cei mai rezistenți în fața chiar și a celui mai dibaci și mai harnic traducător, sună bine. Excelente traduceri s-au făcut din Coșbuc, din Macedonski, din Bacovia, unde N. Podgoriceani a găsit o surprinzătoare echivalență la: „Verde crud, verde crud / Mugur alb și roz și pur" din bacoviana Note de primăvară; din Topîrceanu (cu excelent tradusa Baladă a popii din Rudeni) sau din Arghezi unde și selecția, neomițînd nici unul din volumele poetului, dar și grija atentă chiar pentru sintaxa argheziană, atît de greu de redat în altă limbă, izbutesc să transmită cititorului rus liniile principale ale mesajului marelui nostru poet contemporan. Nu mă pot stăpîni de a nu cita, atît de subtil lucrată, traducerea Mihnirilor, unde fapta diaconului Iachint e repovestită în rusește într-un limbaj analog, adică arhaizant și mănăstiresc, cu inversiuni topice, cu ironie discretă și cu densitate stilistică.

Cititorii de limbă rusă, în mediul cărora va circula această Antologie a poeziei romînești frumos tipărită (într-un tiraj de 20.000 ex.) și alcătuită cu dragoste, vor putea afla obiectul dragostei și mîndriei noastre și îl vor putea prețui, ca și noi.

Singurul cuvînt care poate încheia salutul adresat apariției acestei cărți, este recunoștința

Victor Kernbach

RAZLIV

Printre mesteceni, vîntul nordic cîntă,
deșiră norii și pămîntu-l zvîntă,
cum a făcut și-acuma zece ani,
sau douăzeci, sau patruzeci de ani.
Se zvîntă-ncet drumeagul peste care
ieri, după ploaie,-un om trecu spre zare
și urmele-n nisipuri i-au rămas
de le-ntîlnesc la fiecare pas.
Și-i văd peste livezi, pe cîmp, pe văi,
prin iarba-nrourată pașii săi... —
pe malul apei, pe prundiș, aproape,
deasupra apei și adînc sub ape,
în cer și pe pămînt, pe nori și-n glie,
în timp și-n spațiu, pentru veșnicie...
Dintre mesteceni albi, un nordic soare
drapel de aur suie peste zare.
Parcă salută astfel călătorul,
mișcîndu-și steagul... Parcă dă onorul
acelui ce-a trecut, sau ne arată
că-i viu cel ce-a trecut pe-aici odată.
Se oglindește-n roșiile unde
desișul vechi al papurii mărunte.
Cînd mă atinge puful ei ca neaua,
mă înfior simțindu-i catifeaua.
Mă-ndeamnă să privesc în adîncime,
pe unde joacă vietăți infime,
care loveau în barcă, val cu val,
cînd el în taină cobora pe mal.
Nu se aude nici un glas... Doar norii
se leagănă în ape, iluzorii...
Doar lunca îmi șoptește-ntr-un tîrziu, —
pe care n-am văzut-o, dar o știu...

Szemler Ferenc

In romînește de

H. Grămescu

ARTE

DOSTOIEVSKI PE ECRAN

Fără a pleda pentru exclusivism național, mi se pare că numai regizorii și actorii ruși îl pot înțelege și reda pe ecran pe adevăratul Dostoievski. Păstrînd sigiliul specific artei sale, numai artiștii ruși pot separa adevărul vieții de misticismul retrograd, tragismul social de zgura psihopatologicului, înlăturînd fără cruțare — așa cum remarca criticul Ermilov — „ceea ce este dostoievskian la Dostoievski, psihologia și ideologia impasului, tendința maladivă de savurare a răului, tot ceea ce l-a îndepărtat pe scriitor de forțele înaintate ale epocii sale".

Părerea aceasta este întărită și de magistrala exegeză artistică a romanului „Idiotul", transpus pe ecran de scenaristul și regizorul Ivan Piriev. Dintre toate romanele scriitorului rus „Idiotul" este cel care conține cele mai multe obstacole în calea unei adaptări cinematografice. Amestec difuz de realism critic și misticism mesianic, de nobile tendințe umanitariste și înverșunată filozofie reacționară, „Idiotul" este în ansamblul său metafora literară a unei parabole biblice. Romanul are două figuri centrale de o ciudată originalitate: cneazul Lev Nicolaevici Mișkin și Nastasia Filipovna, spre care converg toate firele acțiunii. Cu toate frecventele sugestii din text la o analogie între idealismul utopic al lui Mișkin și cel al eternului Don Quichotte, relațiile dintre Mișkin și Nastasia Filipovna sugerează o tălmăcire actualizată pe plan social, a parabolei despre Christ și Maria Magdalena.

Pentru prima oară în vasta galerie de portrete, dominată de tipuri faustice, torturate de tare psihice, Mișkin

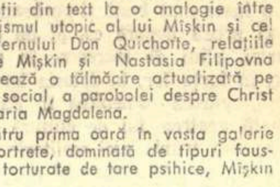

exprimă tendința scriitorului de a crea — cum mărturisea chiar el — un „om minunat, un om pozitiv, de o mare frumusețe sufletească". Epileptic, izolat mult timp de frămîntarea societății, Mișkin își păstrează candoarea și inocența care-l fac suspect de imbecilitate într-o societate în care imbecilitatea reală devine un atribut intelectual, datorită puterii magice a banului, „de a întoarce totul pe dos". Victima acestei societăți de filistini nu este însă mesianicul Mișkin, nimbat cu aureola unui sfînt, ci Nastasia, simbol al purității ultragiate și răzvrătite împotriva legilor societății burghezo-aristocratice. In jurul acestei fascinante figuri feminine gravitează reprezentanții tipici ai societății ruse: aristocraticul Toțki, mediocrul funcționar Ganea Ivolkin, cupidul și pătimașul negustor Rogojin. Un al doilea cerc de personaje, indirect interesate în tragedia Nastasiei, îl constituie familia generalului Epancin, în mijlocul căruia strălucește figura serafică a Aglaiei, familia generalului Ivolkin și prietenii lui Rogojin. Nodul dramatic al revoltei Nastasiei îl constituie excepționala scenă în care femeia „pierdută" aruncă în foc pachetul cu o sută de mii de ruble, prețul cumpărării ei de către Rogojin. Momentul prilejuiește explozia instinctelor feroce ale junglei capitaliste, descrisă cu un tragism și o incisivitate satirică zguduitoare.

Tributar concepțiilor ultra-reacționare ale timpului său, Dostoievski a înăbușit însă, odată cu protestul său, idealul de puritate și iubire omenească în mocirla smereniei și pasivității. Mișkin, eroul său, opune aspirațiilor de libertate ale omului, răzvrătirii împotriva legilor nemiloase ale banului, filozofia mistică a împăciuirii universale, a prosternării în fața „celor puternici".

Iată deci o primă dificultate, de ordin ideologic, pe care ecranizarea „Idiotului" trebuia s-o înlăture. Dar pe lîngă aceasta, cum să condensezi în tiparele unei noi compoziții artistice dinamismul excepțional al emoțiilor și sentimentelor, neîntrecuta artă cu care scriitorul pătrunde în lumea interioară a eroilor săi?

Cei care au citit romanul, fie în original, fie în vechea și mediocra traducere publicată acum două decenii, rămîn uimiți de fidelitatea corespondentelor plastice ale romanului. De la primele imagini ale trenului care străbate prin volbura nopții de iarnă viforoasă, atmosfera și tipologia romanului reînvie în cele mai autentice tonuri dostoievskiene.

Metoda de ecranizare a eliminat situațiile rezumative din biografia Nastasiei, scoțînd în relief momentele esențiale ale primei părți, care conțin expresia dinamică interioară a acțiunii. Scoțînd la suprafață, din desișul încîlcit al acțiunii, liniile directoare care dau unitate operei cinematografice, Piriev a adunat bogatul șuvoi epic în cîteva mari secvențe, care culminează cu excepționala scenă a banilor. Poate că un alt scenarist și regizor ar fi amplificat prin largi retrospecții biografia Nastasiei, pînă la venirea ei la Petersburg. Arta marilor creatori stă însă nu în discursivitate, ci în accentuarea momentelor esențiale. Pericolul unui film-spectacol, pe care-l implica această metodă, a fost înlăturat prin valorificarea tuturor elementelor sintezei cinematografice.

Montajul excelent ritmat, culoarea irizată stinsă și dramatismul comentariului muzical al cunoscutului compozitor Kriukov, se integrează în concepția „cinematografului cromatonic" — imagine, culoare, muzică — pe care Piriev și-a însușit-o de la maestrul său Eisenstein. Cu totul memorabile, prin autenticitatea lor dostoievskiană, sînt tipurile create cu o remarcabilă artă a compoziției de protagoniștii filmului. Masca palidă și hieratică a prințului Mișkin, în interpretarea lui I. Iacovlev, este subliniată de eclerajul subtil, în umbre și lumini, folosit de operator în prim planuri. Cu rezerva unor stridențe declamatorii, Iulia Borisova a redat cu o gamă de mijloace expresive împletirea frumuseții răzvrătite cu suferința și nebunia din fascinanta figură a Nastasiei. In interpretarea lui Podgornîi, Ganea Ivolghin este „cerșetorul nerăbdător", cum îl caracterizează Nastasia, obsedat de dorința de a parveni prin îmbogățire. In fine pasiunea sălbatică a lui Rogojin erupe puternic în creația actorului Parhomenco. Aria marei interpretări se reliefează și în forța memorabilă a unor roluri episodice, ca cel al pitorescului general Ivolghin (Iliubeznov), fiica sa Varia (Lidia Ivanova), Ferdîșenko (V. Minaev) sau Lebedev (Martinson).

Decorurile vetuste de interior, reconstituirea vechiului Petersburg cu străzile sale întunecate și cețoase, cu clădirile sale sumbre, învăluite într-o lumină crepusculară, sugerează plastic atmosfera de descompunere din această junglă a lăcomiei și ticăloșiei, în care se zbat cîțiva oameni generoși dar utopici.

Tragicul dostoievskian și-a găsit astfel cele mai pure mijloace de expresie cinematografică în interpretarea unui mare regizor și a unui ansamblu de străluciți actori sovietici

Emil Suter

Conferinţa scriitorilor din Asia şi Africa

— Corespondenţă din Taşkent —

Orice conferinţă care adună la un loc, într-un oraş însorit şi luminos, într-un oraş de ceţuri şi de zăpezi, oriunde, — şi oriunde locurile îşi au frumuseţea lor sporită de om, — tineri sau bătrîni din felurite ţări, chemaţi să discute laolaltă gînduri şi probleme care le stau la inimă tuturor, care îi apropie şi îi aseamănă, orice conferinţă în care chipurile şi graiurile deosebite se amestecă şi îşi răspund într-un grai comun, găsit pe loc, cu o rezonanţă deosebită şi nouă, e emoţionantă, e un izvor de viitoare înţelegeri.

Conferinţa de la Taşkent, la care participă cîteva sute de delegaţi din ţările Asiei şi Africii şi cîteva zeci de invitaţi din Europa, are un caracter deosebit de al altor conferinţe, pentru că acei care au venit să-şi spună cuvîntul aici, ca şi acei care au venit să asculte numai dezbaterile, stăpînesc toţi acea armă subtilă, tăioasă la nevoie, plină de dragoste şi de flacără alteori, acea armă neodihnită pusă veşnic în slujba ideii: verbul. Scriitorii care s-au întrunit acum la Taşkent fac parte din acea specie nu de „visători", cum li se spunea altădată celor care rîvneau o lume mai bună şi vorbeau în versuri şi proză despre ea, ci de oameni lucizi, plini de încredere în puterea lor, în forţa lor, în datoria lor.

Orientul, căruia omenirea îi datorează toată zestrea lui de cultură şi civilizaţie, şi-a trimis aici scriitorii cei mai înaintaţi, spiritele cele mai progresiste, ca să discute marile probleme actuale care îi frămîntă: dezvoltarea literaturii în ţările din Africa şi Asia, propriul lor rol în lupta pentru progresul omenirii şi independenţa naţională, pentru libertate, pentru pace în lumea întreagă.

Pe străzile largi ale Taşkentului, pe marile bulevarde străjuite de copaci, sub lumina limpede, albă, caldă a acestei toamne blajine, trec chinezi iuţi şi zîmbitori, indieni şi indiene în minunatele lor costume colorate, mătăsoase, japonezi delicaţi şi subţiri, delegaţi din Ghana, înalţi şi mlădioşi ca nişte statui de abanos, delegaţi din Senegal, în lungile lor mantii colorate, vietnamezi cu chipul rotund şi bun, egipteni, nigerieni, cambodgieni. Graiurile se amestecă şi muzicala limbă uzbecă răsună prietenos la fiecare pas, deoarece gazdele ne întîmpină pretutindeni, cu dragostea lor, cu bunăvoinţa lor nesfîrşită. Deasupra unui carnet de autografe se apleacă în acelaşi timp un cap cu turban şi un cap cu tibiteică, o fată înaltă, dreaptă ca o tanagra, cu ochi strălucitori apare pe treptele Teatrului „Alişer Navoi", unde se ţine conferinţa, şi sentimentele se schimbă în limba zîmbetelor lor largi şi luminoase.

Seara, piaţa teatrului străluceşte ca o cutie de pietre preţioase cu toate lucrurile ei colorate, scînteietoare. Fîntîna mare din mijlocul pieţii îşi ridică în aer stropii diafani, jerbe, peste oglinda bazinului.

In holurile imensului teatru, monument de artă care poate fi vizitat cu de-amănuntul ca un muzeu şi ale cărui sculpturi murale reeditează toate motivele populare uzbece, uriaş giuvaer alb, te poţi întîlni cu Tihonov şi cu Boris Polevoi, cu Sofronov şi cu Suknitki, cu Nazim Hikmet şi cu Mao Dun, cu Sei Ita şi cu Tara Shakkar, Bannerkee, cu mulţi alţi scriitori a căror operă n-a fost încă tradusă la noi, dar care ne va deschide într-o zi încă o fereastră spre o lume pe care n-o cunoaştem bine.

Conferinţa a început marţi, 7 octombrie. Şi-au spus pînă acum cuvîntul mulţi delegaţi şi din fiecare intervenţie a reieşit aceeaşi hotărîre limpede şi aprinsă de a pune şi mai mult, şi mai puternic literatura în slujba ideii de pace, de libertate, de independenţă.

Cuvintele lui Tihonov: „Trebuie să preţuim aşa cum merită moştenirea culturală, să desfiinţăm barierele care ne despart, să consolidăm prietenia şi să ne cunoaştem din ce în ce mai bine, să găsim mijloace noi pentru a ne întări prietenia", cuprind în ele chintesenţa dorinţei comune a tuturor participanţilor conferinţei de la Taşkent.

Circumstanţele politice internaţionale actuale, faptul că imperialiştii par mai puţin decît oricînd hotărîţi să renunţe la planurile lor agresive, fac ca scriitorii progresişti din Asia şi Africa să-şi strîngă rîndurile şi mai puternic, însufleţiţi de ideea de a apăra pacea şi să exprime cu toată hotărîrea această idee.

Colonialismul a sufocat pretutindeni cultura naţională, arta naţională. Despre acest lucru au putut vorbi, cu date şi cu amănunte, delegaţi din Filipine, din Cipru, din Iordania, din Indonezia, din orice ţară care a suferit sau suferă încă jugul unei alte puteri, care vine, chipurile, s-o civilizeze. S-a crezut sau nu s-a crezut, dar s-a pretins că se crede, după cum spunea la Comisia de teatru (conferinţa lucrează şi pe comisii) tînărul scriitor din Senegal Isman Sempel, că negrii nu ştiu decît să danseze şi să doarmă dar, precum spune acelaşi scriitor, „în marea grădină a lumii există flori care n-au înflorit încă. Noi sîntem răspunzători pentru mîine pentru că şi noi vom fi făuritorii lui". Popoarele care şi-au căpătat de curînd independenţa, ca şi cele care o vor dobîndi mai curînd sau mai tîrziu, vor izbuti să menţină pacea în lume şi să trăiască într-o rodnică prietenie unii cu alţii.

Scriitorii adunaţi la Taşkent văd foarte bine acest viitor, înţeleg şi răspunderea lor faţă de el şi caută căile cele mai bune pentru realizarea lui.

Lucia Demetrius

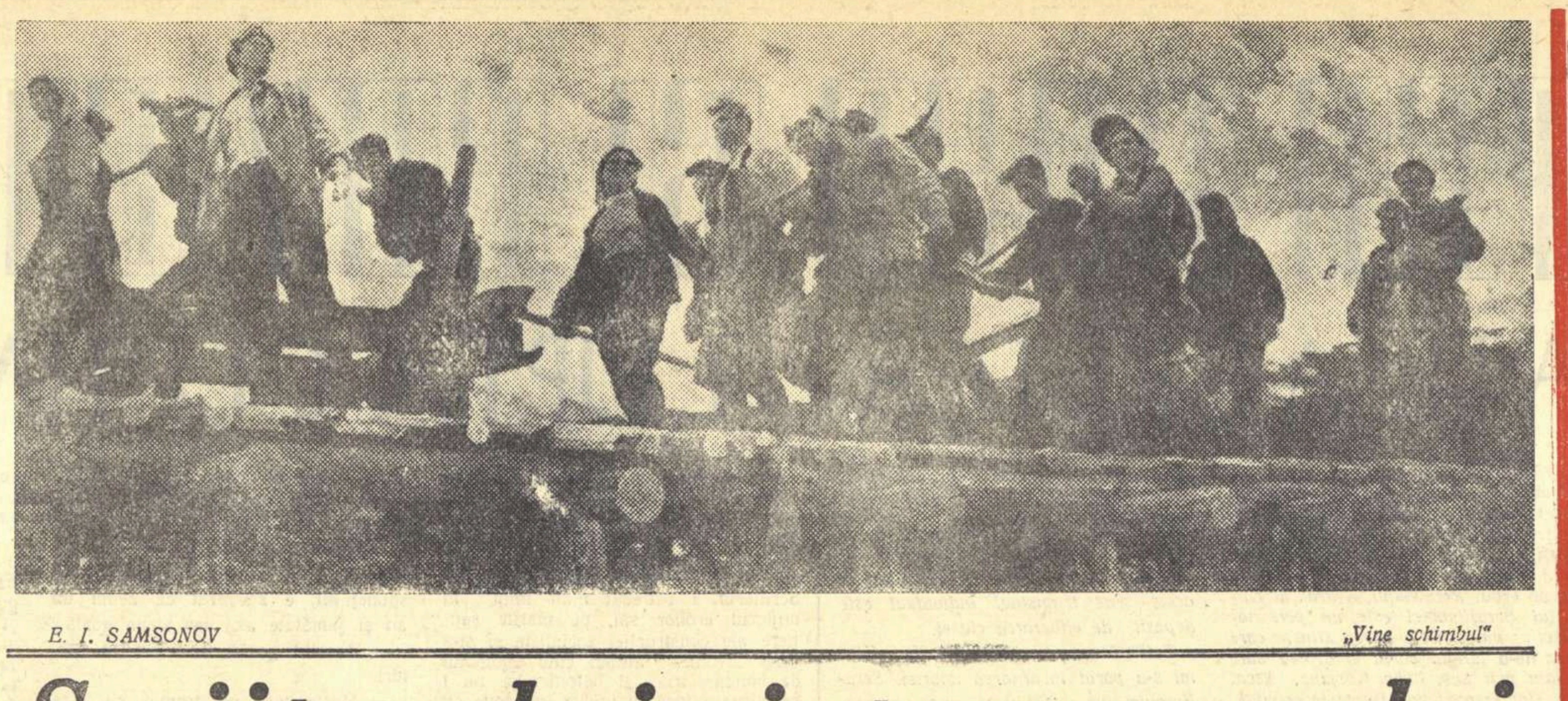

E. I. SAMSONOV „Vine schimbul"

Scriitorul şi viaţa poporului

Arta şi literatura sovietică se bucură de o mare, puternică autoritate în lumea întreagă. Cărţile scriitorilor noştri îşi cuceresc un public internaţional tot mai larg, dezvăluind cititorilor de peste hotare o întreagă lume nouă în care pentru prima dată au fost transpuse în viaţă măreţele idei ale socialismului.

Literatura sovietică are darul de a captiva pe cititorul străin prin realismul ei, prin modul luminos şi profund al ei de a reprezenta viaţa şi lumea interioară a oamenilor societăţii noi, prin atitudinea ei de apărătoare a intereselor oamenilor muncii din toate ţările, prin lupta ei împotriva robiei capitaliste, prin nesecatul său optimism şi umanism. Nu există altă literatură care să reflecte realitatea atît de vast, de multilateral şi veridic. Viaţa clasei noastre muncitoare, a ţărănimii colhoznice, a intelectualităţii, este zugrăvită de literatura sovietică în strălucite imagini.

Literatura realismului socialist şi, în primul rînd, creaţia întemeietorului ei, Gorki, a arătat, întîiaşi dată în literatura lumii, creşterea gigantică a omului din popor care-şi însuşeşte concepţia înaintată despre lume, ridicarea păturilor „celor mai de jos" la creaţia istorică conştientă.

Amintind apoi că legătura organică a creaţiei cu viaţa poporului este o trăsătură fundamentală a literaturii sovietice, autorul articolului arată că scriitorul realist-socialist, cunoscînd viaţa poporului şi participînd la ea, e în stare adesea să dezvăluie în fenomenele zugrăvite elemente care sînt noi chiar pentru cei care le creează. In felul acesta, scriitorul îmbogăţeşte viaţa spirituală a poporului său.

In societatea socialistă, legătura artistului cu viaţa poporului dobîndeşte o însuşire nouă. Politica Partidului Comunist exprimă interesele fundamentale ale poporului. Partinitatea comunistă este forma cea mai înaltă a caracterului popular. De aceea scriitorul sovietic, fidel combatant pentru cauza partidului, dispune de o busolă fără greş care-l ajută să se orienteze just în problemele complexe ale studierii şi reflectării artistice a vieţii poporului. „Cine vrea să fie cu poporul, acela va fi întotdeauna cu partidul. Cine stă solid pe poziţia partidului, acela va fi întotdeauna alături de popor" (N. S. Hruşciov, „Pentru o strînsă legătură a literaturii şi artei cu viaţa poporului"). In ultimii ani, noul a intrat atît de mult în viaţa noastră, încît studierea şi zugrăvirea cu adevărat artistică a acestor procese a devenit datoria primordială a scriitorilor. Numai în vremea noastră creaţia istorică conştientă a poporului şi viaţa lui ideologică au devenit pentru scriitor izvorul unei îmbogăţiri cum n-a mai cunoscut vreodată literatura epocilor precedente.

La mitingul din Sofia închinat încheierii lucrărilor celui de-al VII-lea Congres al Partidului Comunist Bulgar, tovarăşul N. S. Hruşciov a spus: „Dacă înainte teoria revoluţionară a evoluţiei sociale era accesibilă numai unui anumit cerc de oameni, care se ocupau cu problemele de teorie, astăzi această teorie, în condiţiile noastre concrete socialiste, a devenit un bun al celor mai largi mase populare. Şi creatori ai acestei teorii, participanţi la afirmarea acestei teorii în practică, la dezvoltarea gîndirii teoretice, au devenit masele de truditori ai societăţii socialiste, care participă la cauza cea mai nobilă: construirea comunismului. Teoria marxism-leninismului s-a contopit cu practica construcţiei comuniste".

Niciodată încă viaţa poporului n-a fost sub raport ideologic, intelectual, atît de plină, de conştientă, de multilaterală. Niciodată gîndirea poporului n-a mai atins un asemenea nivel, niciodată practica socială n-a fost străbătută în atare măsură de teoria revoluţionară.

Numai atunci va şti scriitorul să aprofundeze viziunea noastră asupra realităţii, să-şi transforme creaţia într-un element activ al vieţii poporului, cînd operele lui vor izvorî dintr-un impuls al gîndirii străbătut de spiritul de partid şi corespunzător năzuinţelor poporului. Un astfel de impuls, o mare idee creatoare, se nasc din studierea continuă a vieţii poporului în dezvoltarea ei, dintr-o muncă stăruitoare şi plină de pasiune, din zugrăvirea artistică a imaginilor născute în realitatea însăşi şi cultivate cu grijă.

Numai pe asemenea bază scriitorul poate să creeze o lume artistică inedită, bogată în caractere vii, în tablouri şi gînduri profunde.

Metoda realismului socialist, care determină calea generală a literaturii sovietice, a continuat în mod creator toate cele mai bune tradiţii ale literaturii mondiale şi în primul rînd ale realismului perioadelor precedente, devenind totodată o etapă calitativ nouă în dezvoltarea artei.

Evoluţia artistică progresivă (fireşte, care merge înainte pe calea contradicţiilor) a omenirii se exprimă printr-o cuprindere tot mai multilaterală şi mai profundă a vieţii poporului în mişcarea ei. In vremea noastră, realismul socialist este cel care îndeplineşte această uriaşă sarcină istorică. Marile transformări revoluţionare din ţara noastră, avîntul ideologic şi politic al maselor populare, „uluitoarea frumuseţe a acţiunii" (Gorki), forţa muncii transformatoare a realităţii, înflorirea personalităţii — iată unele laturi dintre cele mai importante ale vieţii poporului, care sînt zugrăvite cu deosebită forţă de literatura realismului socialist.

Dacă vom privi atent cele mai proeminente fenomene ale literaturii ultimilor ani, ne vom convinge cît de caracteristică le este zugrăvirea tot mai profundă şi mai multilaterală a vieţii poporului şi oglindirea intereselor spirituale multiple ale poporului.

Autorul analizează apoi poemul lui Alexandr Tvardovski, „Zări după zări", elogiind vastitatea viziunii şi intensitatea ideii, capacitatea de a reda caracteristicile morale ale omului sovietic.

Mişcările şi destinele populare, curenţii din adîncul vieţii se dezvăluie în faţa noastră în „Pămînt desţelenit", în „Soarta unui om" şi în alte opere ale celui mai mare artist al nostru, Mihail Şolohov. Aci a fost creată o întreagă galerie de oameni „de rînd", „simpli", dar de fapt semnificativi şi complecşi, oameni din popor care merg după partid şi se dezvoltă în muncă şi în luptă. Scriitorul îşi zugrăveşte eroii uneori fragmentar; chinuitoarele încercări prin care trec ei, s-ar părea că sînt în stare să-i ducă pînă la limita pustiirii lor tragice, care să-i prefacă în scrum, totuşi aceste încercări nu pot frînge pînă la capăt voinţa de a trăi a dîrzului şi înţeleptului om rus. Ii vedem pe eroii lui Şolohov şi cînd îşi însuşesc ştiinţa dificilă a organizării şi conducerii, şi atunci cînd sînt cuprinşi de vreun mare sentiment personal, ba chinuitor de nostalgic, ba plin de bucuria fericirii... Şi toate aceste tablouri scînteietoare, pictate cu pastă densă, sînt contopite cu imaginile poetice ale naturii nemuritoare...

A cunoaşte viaţa poporului înseamnă totodată şi a-i înţelege desluşit orientarea, a umple tabloul creat, după expresia lui Lev Tolstoi, cu „simţămîntul popular". Cînd citeşti „Soarta unui om" a lui M. Şolohov, eşti încredinţat că scriitorul nu numai că cunoaşte excelent viaţa poporului în toate manifestările şi nuanţele ei, dar a şi cugetat mult şi stăruitor asupra celor mai importante şi mai complexe probleme ale contemporaneităţii, asupra elementului care determină destinele oamenilor sovietici. De aceea şi este atît de caracteristică pentru această nuvelă densitatea vieţii şi ideilor din ea, pătrunderea ei artistică şi semnificaţia ei.

Povestea destinului lui Andrei Sokolov e străbătută de mîndria pentru omul care „va putea să îndure totul, să învingă totul în drumul lui, de-l va chema să facă asta patria lui", ca şi de durerea pentru oamenii noştri, supuşi în anii de război încercărilor celor mai chinuitoare, sau de grija delicată pentru copii, de tendinţa de a-i apăra de răni sufleteşti timpurii.

In opera lui Şolohov şi a lui Tvardovski, ca şi la alţi scriitori sovietici, se manifestă importante trăsături inovatoare ale realismului socialist, luîndu-şi începutul din Gorki. Inovaţia aceasta are rădăcini adînci în viaţă. Marxism-leninismul a devenit în vremea noastră ideologia poporului sovietic. Pentru întîia oară, conştiinţa clară a propriilor ţeluri sociale şi neîncetata creştere spirituală au devenit trăsături tipice ale milioanelor de oameni care construiesc viaţa nouă.

Literatura din trecut a creat figuri de oameni luminoşi şi talentaţi din popor. Dar zugrăvind aceste caractere în toată integritatea, prospeţimea şi spontaneitatea lor, clasicii veacului al XIX-lea, în virtutea condiţiilor istorice, n-au putut încă să arate creşterea ideologico-politică a oamenilor din popor.

Gorki a zugrăvit, cel dintîi, caractere în care se îmbina orientarea ideologică spre o ţintă precisă cu spontaneitatea şi originalitatea omului, talentul din popor, a proletarului, şi voinţa de transformare revoluţionară a realităţii cu forţa pasionată şi proaspătă a tuturor sentimentelor şi trăirilor.

Să creezi asemenea caractere înseamnă să utilizezi o încă nemaivăzută varietate de culori plastice pentru zugrăvirea omului, a sentimentelor, gîndurilor, acţiunilor lui, a creşterii lui neîntrerupte. Aşa este eroul lui Şolohov, amintit mai sus.

Se analizează apoi romanul „Fraţii Erşov" al lui Vsevolod Kocetov, atrăgîndu-se atenţia asupra lui Dmitri Erşov, personaj central al cărţii, memorabil atît prin voinţa lui de fier, clocotul pătimaş al sentimentelor cît şi bogata lui viaţă sufletească. Cu acest erou, autorul luptă împotriva tendinţelor ce au încercat să răstălmăcească în spirit revizionist hotărîrile Congresului al XX-lea al P.C.U.S.

Formarea, creşterea spirituală, activitatea omului nou, a omului din societatea socialistă, constituie tema centrală şi cea mai actuală a literaturii noastre. Cînd îl vedem pe omul acesta în împrejurările îmbucurătorului avînt contemporan al construirii comunismului, în toată viaţa spirituală obştească a poporului nostru, atunci opera de artă devine în mod autentic actuală şi-şi exercită maximum de influenţă asupra cititorului. Şi anume în acest sens poemul lui A. Tvardovski „Zări după zări" este cu adevărat contemporan.

(va urma)

(Traducere prescurtată a articolului apărut în revista „Kommunist", 12 din august 1958)

I. Elsberg

ŞCOALA REFUZULUI

In presa literară occidentală şi cu deosebire în cea din Franţa se cultivă cu asiduitate, de la o vreme, mitul pre-romanului, al ante şi anti-romanului, iar de fapt al sub-romanului. Critici preocupaţi pînă la obsesie de stimularea „literaturii degajate", publicişti ameţiţi de psihoza non-angajării, esteticienii „neutralismului" şi ai indiferentismului risipesc vervă, pasiune şi inteligenţă ca să susţie că în romanul actual francez maximum de rafinament echivalează cu propria negare. Sub presiunea numeroaselor pledoarii în favoarea unui asemenea iluzoriu reviriment, revista catolică „Esprit" şi-a dedicat ultimul număr romanului, realizînd — trebuie să recunoaştem — un adevărat record în direcţia arbitrariului şi gratuităţii formaliste.

Cineva şi-ar putea închipui că, parcurgînd revista, va afla care este contribuţia „noii şcoli" la dezvoltarea romanului. Iluzie vană! Noua şcoală — în a cărei omogenitate, în treacăt fie zis, nu cred nici apologeţii săi — se distinge tocmai prin faptul că izbuteşte să nu afirme şi să nu propuie nimic. Criticul Bernard Pingaud, care încearcă un tur de orizont, sintetizează practic unanimitatea părerilor cînd îşi intitulează articolul „Şcoala refuzului". Renunţarea la tradiţie a fost originalitatea modernismului şi, evident, ea nu-i mai poate satisface pe exponenţii noului roman. Aceştia — după cum arată Olivier de Magny în eseul introductiv „Noua literatură romanescă" — se dezic pînă şi de precursorii imediaţi: Proust, Kafka, Joyce şi Faulkner. Mergînd la concurenţă, absurdul este de astă dată împins dincolo de orice limite, punţile dintre artă şi realitate sînt suspendate pentru ca în cele din urmă să se renunţe la creaţie, ficţiunea artistică devenind, dintr-un instrument de *transfigurare*, unul de *desfigurare a* realităţii.

Protagoniştii noii şcoli consideră depăşită ideea de a situa în centrul romanului personajul şi istoria devenirii sale. Existenţa eroului la un Alain Robbe-Grillet apare copleşită, strivită şi insignifiantă în raport cu masa obiectelor spre care romancierul îşi concentrează privirea. La Marguerite Duras personajul însuşi, prin lipsa de voinţă şi incapacitatea de a acţiona, este redus la funcţia de obiect, apariţia sa fiind decorativă.

Panorama pe care ne-o oferă „Esprit" este edificatoare nu atît pentru varietatea procedeelor folosite de această şcoală a negaţiei, cît pentru lipsa de originalitate în ce priveşte concepţia pe care o ilustrează.

Nu este nimic nou în ostilitatea manifestă a romancierilor de ultimă modă faţă de orice semnificaţie morală, psihologică sau ideologică. Criticii speculează cu aerul unor descoperiri epocale despre romanul care se caută sau care se anulează singur, despre romanul „escamotării" sau al „devorării." In esenţă însă, indiferent de tehnica aplicată, acest roman traduce o ruptură totală cu realitatea. In articolele dedicate acestei şcoli, se recurge frecvent şi în sens elogiativ la noţiuni ca „obiectivism", „neutralism", „realism mitologic". Michel Butor este lăudat fiindcă nu-şi propune să comunice nimic, fiindcă se sustrage oricărei atitudini. Marguerite Duras primeşte felicitări fiindcă realizează în materie de personaj „limita zero a existenţei", în vreme ce Jean Cayrol obţine lauri pentru că se plasează totdeauna într-un „spaţiu neutru". Din chiar aceste motive de elogiu se deduce precaritatea şi caducitatea experienţei pe care o reprezintă „şcoala refuzului", apărută în romanul francez ca rezultat al unor tendinţe anti-realiste şi evazioniste.

De acest lucru sînt convinşi chiar literaţi şi gazetari francezi dintre aceia care nu împărtăşesc concepţii foarte progresiste. La scurt timp după apariţia numărului special din „Esprit", săptămînalul „Les Nouvelles littéraires" îi consacra o notiţă cu totul impersonală, dar în care se remarca observaţia, încărcată de ironie, că susţinătorii noului roman discută despre orice, numai despre valoarea artistică propriu-zisă a produselor respective omit să se pronunţe. S-ar părea că nu este străină de această poziţie polemică nici intervenţia lui André Maurois, care semna în aceeaşi revistă un articol pe tema romanului, pledînd pentru consistenţa tipurilor şi profunzimea cadrului social. Deşi nu în mod expres, printre rîndurile articolului lui Maurois se întrevede enervarea produsă de invazia „obiectelor" şi „impersonalului" în roman. Este în reacţia sa un gest de apărare, de împotrivire raţională şi judicioasă faţă de nişte practici care ameninţă să distrugă, să devitalizeze un gen literar ca romanul, prin excelenţă gen al vigoarei şi al inspiraţiei ample, adînc înfiptă în viaţă. Astfel de reacţii sînt revelatorii, întrucît nu mai lasă loc nici unei îndoieli că „şcoala refuzului" este ea însăşi întîmpinată de spiritele luminate cu un refuz categoric.

Geo Şerban

Un salut al Annei Seghers

Redacţia Gazetei literare a primit din partea marii scriitoare germane Ana Seghers scrisoarea de salut pe care o publicăm mai jos:

Salutări prieteneşti tovarăşilor romîni care îşi construiesc frumoasa lor ţară în spiritul socialismului. Mulţumiri prietenilor scriitori care s-au trimis reprezentantul lor la înmormîntarea poetului Johannes R. Becher. Acesta ne-a ajutat, prin viaţa sa şi scrisul său să ne reconstruim ţara.

A d-voastră
Anna Seghers

Suspendare sau încetare?

Generalii din Occident fac din nou profesii de credinţă atomică. Şeful comandamentului strategic aerian al S.U.A., generalul Thomas Power simpatizează Anglia. Nu geniul ei practic sau calmul insularilor. Generalul american idolatrizează „avioanele ei cu propulsie de înaltă performanţă, precum şi armele termonucleare care constituie un element esenţial al primului val al forţelor de represalii aliate". Din perspectivă transoceanică, insula britanică devine un simplu val într-un război nuclear. (Dar, ce e val...!).

Un alt general american, Samuel W. Anderson, şeful comandamentului pentru cercetări şi construcţii aeriene visează războiul atomic cu aceeaşi plăcere cu care dumneata te pregăteşti pentru o plimbare la şosea, în acest prelungit şi frumos sfîrşit de toamnă. Acest general, profund nemulţumit că armele atomice pot distruge doar ceea ce se află pe suprafaţa pămîntului, vrea să distrugă şi „obiectivele grele", adică cele ascunse sub pămînt, cu ajutorul rachetelor balistice intercontinentale americane Titan (care sînt minunate, extraordinare, am putea spune chiar formidabile... dar care nu există).

Discursurile generalilor au cel puţin meritul de a fi sincere. Vor război atomic şi gata. Cu diplomaţii occidentali, chestia stă altfel. Nu vei putea susţine de pildă că nu doreşti să înceteze experienţele nucleare pentru că altminteri ţi-ai pierde a doua zi remuneraţia mare, în afară de buget. De aceea, ani de zile a fost folosită o formulă: experienţele atomice nu pot fi detectate, care va să zică nu pot să înceteze. Dar a venit conferinţa savanţilor atomişti şi a stabilit că ele pot fi totuşi observate. Balonul propagandistic a plesnit şi atunci a fost nevoie să se inventeze un altul. Acum, S.U.A. sînt de părere, mă rog, ca experienţele să nu aibă loc, dar să fie suspendate numai pe un an. (Exact pauza de care e nevoie ca să se pregătească exploziile nucleare viitoare).

Intre timp F.D.A. (Oficiul pentru alimentaţie şi medicamente din S.U.A.) constată că gradul de radioactivitate al unor produse ale mării şi al ceaiului este într-o creştere destul de netă iar Olanda elaborează un sistem pentru verificarea regulată a radio-activităţii alimentelor, ca urmare a experienţelor atomice. Savanţii se gîndesc la urmările nefaste ale stronţiului, la cancer, la leucemii şi la alte asemenea bucurii pe care le generează praful nuclear, dar S.U.A. se pronunţă doar pentru suspendare. Avioane încărcate cu bombe atomice zboară ameninţătoare deasupra Europei; Franţa şi cine mai ştie care alt stat (poate Germania occidentală) rîvnesc să aibă „bomba" lor, dar S.U.A. vrea doar suspendare.

Un fapt pe săptămînă

E nevoie să se facă primul pas care să pună capăt cursei morţii. Puterile occidentale au complicat într-un asemenea mod problema dezarmării încît ea a devenit un soi de basm cu cocoşul roşu. Cînd Uniunea Sovietică propunea interzicerea armei atomice, i se răspundea că trebuiesc reduse mai întîi efectivele trupelor şi armamentul clasic. Cînd Uniunea Sovietică a venit cu propuneri precise cu privire la reducerea armatelor, efectuînd unilateral reduceri ale efectivelor sale, puterile occidentale au început să-şi amintească din nou de armele atomice şi să devină pesimiste asupra posibilităţii de a controla interzicerea sau reducerea. Celebrul „nu" al domnului Dulles, universal valabil pentru conferinţe la nivel înalt sau mediu, pentru comerţ internaţional sau apropiere între popoare, funcţionează şi în materie de dezarmare. Anchiloza diplomaţiei americane maschează temerile unor anumiţi afacerişti la negru al atomului, groaza în faţa perspectivei economiei capitaliste, şi aşa în declin, dar mai ales dacă ar dispare spectrul războiului.

Primul pas care să destrame labirintul discuţiilor despre dezarmare trebuie făcut. Nu există decît o soluţie simplă: încetarea definitivă şi fără niciun fel de condiţii a exploziilor atomice. E poziţia clară a Uniunii Sovietice, a ţării noastre, a celorlalte state socialiste, e atitudinea marei majorităţi a oamenilor. Azi încetarea experienţelor nucleare, mîine interzicerea totală a armelor atomice, poimîine reducerea bugetelor de război şi a efectivului armatelor, ş.a.m.d. Treptat, pe măsura stabilirii unui climat de încredere în relaţiile internaţionale.

Geneva, 31 Octombrie 1958. Fumul otrăvit al ciupercii atomice trebuie să dispară pentru totdeauna din aerul planetei.

Ion Mihăileanu

ZILE DE NEUITAT LA CHIŞINĂU

Chişinău, ultima etapă a turneului nostru în U.R.S.S. ne-a întîmpinat cu flori, cu zîmbete prieteneşti şi cu surpriza plăcută a unui teatru nou, instalat pe fermecătoarea magistrală Lenin.

In prima seară jucăm „Scrisoarea pierdută" şi se repetă primirea de la Zaporoje şi de la Moscova. Primul act este urmărit cu atenţie încordată, în al doilea încep hohotele de rîs, pentru ca actele 3 şi 4 să se desfăşoare în torente de aplauze. A doua zi „Moldova socialistă", organul central al Partidului Comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, consacră o jumătate de pagină premierei noastre. Sînt subliniate generos regia şi jocul magistral al interpreţilor. Seara jucăm „Anii negri". După emoţia spectacolului de la Moscova, actorii noştri eliberaţi de trac joacă mai frumos ca oricînd şi Aura Buzescu, George Calboreanu sau Costache Antoniu iau ropote de aplauze la scenă deschisă, pentru ca la sfîrşit spectacolul să fie încununat de o puternică manifestaţie de aplauze scandate ce par să nu se mai termine.

Cu aceeaşi promptitudine, ziua următoare, ziarele scot în evidenţă valoarea reprezentaţiei, patosul actorilor şi măiestria punerii în scenă. Jucăm în continuare „Revizorul". Spectatorii fac capodoperei lui Gogol în versiune romînească o primire entuziastă. Hlestakov în interpretarea lui Radu Beligan, cuplul Bobcinski-Dobcinski, în interpretarea lui Grigore Vasiliu-Birlic şi Marcel Anghelescu, primarul jucat de Al. Giugaru se bucură de darnicele aplauze ale spectatorilor. Intreruperile la scenă deschisă sînt atît de numeroase, încît spectacolul se prelungeşte încă 30 de minute peste durata normală. Seara, la recepţia oferită de Ministerul Culturii din Chişinău, ni se înmînează o Diplomă cuprinzînd aprecieri dintre cele mai măgulitoare la adresa teatrului romînesc. La această agapă tovărăşească domneşte o admosferă caldă şi prietenească. Se ţin toasturi solemne, dar sînt şi luări de cuvînt mai puţin protocolare, dar tocmai prin aceasta profund emoţionante.

A doua zi, teatrul muzical-dramatic din localitate ne prezintă un spectacol „Soacra cu trei surori" sau „Ochiul babei", dramatizare de G. Vasilescu după Ion Creangă. Deşi colectivul care joacă e tînăr — teatrul a luat fiinţă în 1933 la Tiraspol — spectacolul pus în scenă de prim-regizorul Gerlak e captivant, jucat cu multă vioiciune şi umor. Actriţa Tarlenko cucereşte sufragiile unanime ale trupei romîneşti. Ultimele două spectacole ale colectivului nostru „Steaua fără nume" şi „Bădăranii" se joacă într-o atmosferă de adevărată sărbătoare. La ultima reprezentaţie, coşurile cu flori, încununează turneul nostru din capitala Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, încununează turneul nostru în U.R.S.S., cel mai serios examen şi cel mai plin de răspundere dat de Teatrul Naţional I. L. Caragiale, examen de care sîntem mîndri că l-am trecut cu bine, spre cinstea teatrului romînesc şi a culturii noastre.

Aurel Baranga

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacţional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAŞU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-şef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-şef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-şef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

Pentru...

Actualitatea lui Jaurès

O frumoasă tradiţie – aceea a sărbătoririi unor oameni de cultură din Franţa şi de peste hotare – s-a încetăţenit de mai mulţi ani în paginile revistei „Europe". Ultimul ei număr, din octombrie-noiembrie a. c. este închinat lui Jean Jaurès, militantul socialist, omul politic, umanistul şi intelectualul pe care personalitatea dăruită a lui Jaurès i-a cuprins într-o remarcabilă fuziune.

Compact, divers, revelator, numărul suscită un interes deosebit datorită contribuţiilor (medalioane, note, articole, evocări) semnate între alţii de Jacques Madaule, Roger Garaudy, Leo Figuère şi Pierre Paraf. Toate articolele laolaltă subliniază un fapt asupra căruia merită să ne oprim: actualitatea lui Jaurès, vizionar luminat de învăţătura socialismului ştiinţific şi de practica luptei de clasă. In cele ce urmează vom da cîteva citate care subliniază grăitor justeţea orientării şi perspicacitatea judecăţilor lui Jaurès şi pe care actuala situaţie prin care trece Franţa nu face decît să le evidenţieze.

Din eseul „Puterea personală" (1904) se impun cu forţa unui memento aceste rînduri clarvăzătoare: **„Dacă n-ar fi fost dibăcia lui în specularea dificultăţilor prin care trece Franţa, n-ar fi reuşit odioasa lui lovitură de stat (e vorba de Napoleon, n.n.), nici n-ar fi încercat-o dacă n-ar fi ştiut să promită că va feri Franţa de oamenii şi metodele trecutului sau dacă ar fi apărut un alt apărător mai ferm decît directoratul divizat şi debil. Dar frica de a reveni la vechiul regim incapabil a înşelat Franţa şi a făcut-o să se încredinţeze mincinosului".**

In 1898, Jaurès scria cu aceeaşi ascuţime: **„Viitorul este al proletariatului care va prelua conducerea dezvoltării economice şi va călăuzi mersul dinamic al realităţilor politice. Pînă una-alta în toate crizele naţionale, va trebui să se conteze pe dînsul".**

Intrebat ce este curajul civic, Jaurès răspunde: **„Curajul civic înseamnă a accepta condiţiile noi pe care progresul le oferă ştiinţei şi artei de a lumina, organiza şi înălţa realitatea complexă din jur... Curajul civic înseamnă să cauţi adevărul şi să-l rosteşti, să nu te supui legilor minciunii triumfătoare dar efemere".**

Iar revizioniştilor de felul lui Bernstein care proclamau lozinca „ţelul nu contează, mişcarea e totul", Jaurès le replică în spiritul idealurilor socialismului: **„Ce este acţiunea, mişcarea fără gîndire? Este brutalitatea inerţiei. Nu acordaţi încrederea voastră celor care vă recomandă empirismul şi care vă sfătuiesc, în numele filozofiei instinctului, să abdicaţi de la cerinţele inteligenţei reflexive şi ale conştiinţei scopului... Numai prin socialism, activ şi militant, veţi ajunge la adevăr şi veţi tinde spre justiţie".**

Apariţia acestui număr închinat operei şi vieţii lui Jean Jaurès este un aport preţios la lupta intelectualităţii franceze împotriva regimului puterii personale, ostil democraţiei, şi un omagiu adus personalităţii unui luptător pentru adevăratele interese ale ţării şi ale oamenilor muncii.

H. Z.

Contradicţii semnificative

Dacă printre esteticienii apuseni absurditatea se află la putere, nu înseamnă totuşi că raţiunea a încetat de a exista. Ne-o aminteşte acum situaţia din domeniul criticii de artă occidentale, asupra căreia extragem cîteva observaţii dintr-un articol publicat recent de Wlodimir Weidlé (în „La nouvelle N.R.F.", an V, nr. 69, sept. 1958). Autorul pomenit nu poate fi suspectat nicicum de simpatii pentru realism; el repetă şi cu acest din urmă prilej: „N-avem nimic împotriva picturii abstracte, nici împotriva arhitecturii funcţionale", pentru a adăuga însă imediat: „sîntem împotriva ideilor fixe care corespund acestor termeni şi care ameninţă să fixeze într-un punct mort mişcarea artistică a timpului nostru. Oare n-au reuşit ele de pe acum să anchilozeze în mare parte critica de artă?".

Nu este singurul paragraf al articolului care atestă privirea lucidă a situaţiei. Weidlé dezvăluie cu limpezime o serie de contradicţii flagrante ale esteticii burgheze contemporane. In domeniul artelor plastice, această estetică promovează simultan, cu acelaşi zel, deformarea obiectului şi non-figurativismul, „fără a se gîndi că, de vreme ce nu „figurezi" nimic, n-ai nici ce deforma". Altă contrazicere: artelor plastice, muzicii, poeziei li se pretinde să devină „pure" din punct de vedere estetic, eliberîndu-se de orice contingenţe sociale, morale, utilitare etc.; arhitecturii i se recomandă de asemenea „puritatea", dar aceasta cată a se dobîndi exact invers: prin evitarea oricărei subordonări la imperativele estetice.

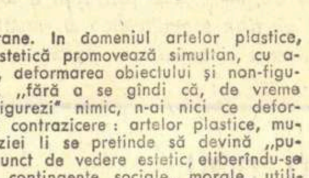

Aceste două purisme opuse îşi află desigur un numitor comun: dezumanizarea artei burgheze. Wladimir Weidlé nu pomeneşte nimic despre acest fenomen şi îl bănuim departe de înţelegerea cauzelor lui. Rămîn însă demne de reţinut observaţiile sale privind marasmul criticii moderniste şi inaderenţa acesteia la căutările unor creatori care aspiră să confere artei lor „o mai largă semnificaţie umană".

Şt. C.

„Revoluţionarul" decepţionat

Nu de mult, André Breton s-a întrerupt din contemplarea amuletelor ce-i împodobesc locuinţa, pentru a acorda un interviu criticului Pierre de Boisdeffre de la săptămînalul „Les Nouvelles littéraires". Profetul suprarealismului a fost solicitat să se pronunţe asupra poeziei contemporane şi să-i prezică destinul.

Breton nu vede în jurul său decît suprarealism, nu acceptă nimic în afara acestuia şi nu recunoaşte nimănui altcuiva drept de existenţă; astăzi, în 1958, ca şi în 1938, şi ca şi în 1924, la primul său manifest, el se încăpăţînează să creadă în supremaţia „dictеului automat".

Nu ne interesează, evident, iluziile pe care le cultivă André Breton şi n-am înregistra luarea sa de poziţie dacă această poziţie nu s-ar confunda cu o atitudine dintre cele mai reacţionare. Ca şi în trecut, Breton îşi pigmentează vorbirea cu un limbaj revoluţionar tocmai pentru a se manifesta mai liber ca adversar îndîrjit al oricărei legături dintre poezie şi idealurile politice ale maselor. Pretextul „subjugării" poeziei altor imperative, îi serveşte lui Breton pentru a relua sloganurile revizioniste în legătură cu mişcarea comunistă, faţă de care se arată decepţionat. Era un lucru de mult ştiut – dar Breton a ţinut, probabil, să-l demonstreze încă o dată – că „revoluţionarismul" modernist n-are nici în clin nici în mînecă cu fermitatea şi angajarea deschisă, conştientă pe baricadele luptei revoluţionare.

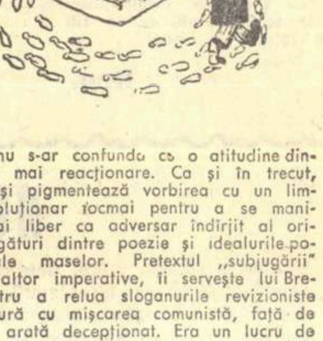

G. Ş.

...şi contra

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.30.36; 11.50.17. ADMINISTRAŢIA Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

SIMFONIA CIFRELOR

(Urmare din pag. 1)

grăbi localnicilor drumul către belşug şi cultură, pentru ce — îmi spuneam eu — cînd şi cui îi poate folosi energia desfăşurată de acest specialist în studiul vieţii din planete?!

Desigur, socoteam mult prea îndepărtat orice fel de zbor în spaţiul cosmic

N-a trecut decît o lună după această întîlnire a noastră şi, întorşi în ţară, am urmărit călătoria printre astre a primului satelit artificial al pămîntului, o călătorie fără de erori de calcul, o călătorie pregătită de coloane de cifre care nu mint...

★

Şi acum, cîteva cifre din călătoria noastră de acum un an prin Republica Kazahă: pămînt arabil, 27.500.000 hectare, din care peste 18.000.000 hectare sînt însămînţate cu grîu — recolta de cereale totalizînd peste un miliard de puduri.

Lucrau anul trecut în Republica Kazahă peste 70 de mii combine, peste 60 de mii camioane, peste 200 de mii tractoare.

Şi cîteva cifre din industrie:

Noul combinat metalurgic din Karaganda — Noua Magnitka — va da anual 4.300.000 tone oţel. Karaganda e podită cu cărbune, iar numai la 40 de kilometri e Temir-Tau — Muntele de fier. Aici se ridică cele mai mari furnale din lume. Două de cîte 1700 m.c. şi alte două de 2000 m.c. fiecare — manevra furnalelor fiind cu totul mecanizată. Apeşi pe un buton şi minereul dozat, împreună cu cocsul, se îndreaptă pe macaralele-funicular înspre gura de sus a furnalului. La timpul cuvenit, apeşi pe alt buton şi valul de fontă curge scînteind înspre uriaşele fane căptuşite cu şamotă. Acestea călătoresc înspre platoul oţelăriei, la opt cuptoare Martin de 500 de tone fiecare... Apoi halele de laminat, cu uriaşele bluminguri...

Incă un grup de cifre şi ultimul:

Inainte de Revoluţie, 98% din populaţia Kazahstanului era analfabetă. Astăzi, în Kazahstan se iniţiază o Academie de Ştiinţe, peste 40 de institute de cultură, 127 de şcoli tehnice, peste 9000 de şcoli, mai mult de 30 de teatre.

★

Ce-i pot spune cifrele unui om a cărui ocupaţie de predilecţie e să însemne faptele oamenilor?

Dar cîte fapte, cîţi oameni minunaţi nu se ascund sub cifrele amintite mai sus!

Şi cercetările savantului geolog Satpaev, preşedintele Academiei de Ştiinţe din Alma-Ata, şi munca plină de eroism şi abnegaţie a minerului Tauşkin, combiner la mina 31 Fundamentala din Karaganda şi care în iulie anul trecut, într-o singură lună, în schimbul său, a dat 30.524 tone de cărbune. Record mondial.

In aceleaşi cifre se cuprinde şi viaţa şi munca lui Ditkovski Vasili Dmitrievici, preşedintele colhozului Luci-Vostoka — „Luminile Orientului", gospodărie cu peste 70 de mii de hectare, cu 37.000 de oi, mii de cai, vite cornute, zeci de mii de păsări, porci, stupi. Cresc pînă şi vulpi argintii.

In aceleaşi cifre se cuprinde şi colectivul de tineret şi mai vîrstnici din sovhozul Kievski, pe care l-am vizitat în acele zile. Sovhozul Kievski a luat fiinţă în noiembrie 1954, cînd s-au trasat şi parcelat cele 40 mii de hectare de stepă, desţelenindu-se chiar din primul an peste 20.000 de hectare. Anul trecut au predat statului 1.290.000 de puduri de grîu. Ca o mare de aur se înfăţişau lanurile fără capăt pe care navigau uriaşe combine.

In aceleaşi cifre se cuprinde şi munca de zi cu zi a lui Baigali Dosomganov, artist al poporului, şi munca plină de elan a regizorului Kurmambec Djandarbekov, şi scrisul lui Auezov şi Sabit Mukanov, şi mesajul eroilor lui Musrepov.

★

Şi iată cum nişte cifre, nişte coloane de cifre, cifre exacte fără erori, prin viaţa pe care o închid, pot aduce cu măreţia şi sobra grandoare a unei simfonii. O simfonie a biruinţei omului asupra naturii, simfonia constructorilor de viaţă nouă, simfonia comunismului victorios!

Mihail Davidoglu

Puţine cuvinte despre marea literatură

(Urmare din pag. 1)

Maiakovski şi Gorki, care nu concepeau să fie izolaţi în scrisul lor de masele largi ale poporului, poeţii, scriitorii sovietici au conştiinţa că întreaga lor operă, raţiunea lor de a cînta, de a crea valori literare, este numai în slujba poporului şi a omenirii.

Din ce în ce mai mult, literatura sovietică şi prin exemplul ei literaturile democraţiilor populare au ajuns să fie instrumente de transformare a realităţii, fiindcă pornesc din idealul care strînge într-o singură luptă şi efort de muncă nenumăratele milioane de oameni ai muncii. Cu datele noi, adăugite pe harta politică şi istorică, sub semnul noilor evenimente, literatura sovietică, literatura realist-socialistă, nu-şi schimbă profilul ci îşi adînceşte esenţa şi-şi lărgeşte cîmpul de expresie şi probleme. Noile descoperiri ştiinţifice, epocala pornire de cucerire a spaţiului cosmic, adaugă o nouă dimensiune de largi perspective la imaginea mare a literaturii realist-socialiste, a literaturii sovietice.

Dacă în anumite zone literatura sovietică nu are un larg acces, atunci barierele le dărîmă filmul sovietic, în care se reflectă în toată plenitudinea, deşi în esenţă, în imagini tipice, toată gama de probleme, de fapte, de realizări ale lagărului socialist, a vieţii şi muncii poporului sovietic în special. Succesele filmului sovietic, succese incontestabile în masele de oameni de pretutindeni, înseamnă o adeziune din ce în ce mai largă a conştiinţei umanităţii. Roadele exemplului marii literaturi s-au făcut simţite, au apărut şi în literaturile altor popoare din apus şi din alte părţi ale pămîntului. Am depăşit de mult perioada scrisului şi a scriitorilor dintre două poziţii spirituale, dintre doi timpi de istorie, despre care Maxim Gorki spunea că sînt interpreţii a două roluri în contemporaneitate, rolul de gropar şi rolul de moaşă a literaturii şi ideologiei artistice. Fermentul a fost pus în conştiinţa şi literaturile lumii, mai intens sau mai restrîns, după natura opreliştilor. Pentru circuitul ideilor şi al sentimentelor larg umane, al aspiraţiilor tot mai puternic afirmate către aşezarea unei păci definitive, cortinele de fier ale capitalismului au devenit instabile.

Un poet azerbaidjan spunea într-un poem mai de mult apărut: „Epoca noastră este grăbită şi gravă/ Cuvintele goale nu-ţi vor cînta adevărul; / Ascultă deci minunata, adînca sinceritate / A poeziei ruse, urmează-i exemplul!"

„O, poezie! Du-te şi spune tuturor oamenilor / Că iubirea este mult mai tare ca moartea!"

Acesta este titlul puterii de penetraţie a poeziei, a literaturii sovietice în literaturile, în conştiinţa popoarelor. Sentimentul forţei creatoare, care exprimă o mare forţă morală, marea forţă a adevărului, o poziţie superioară deasupra şi în cuprinsul umanităţii.

Radu Boureanu

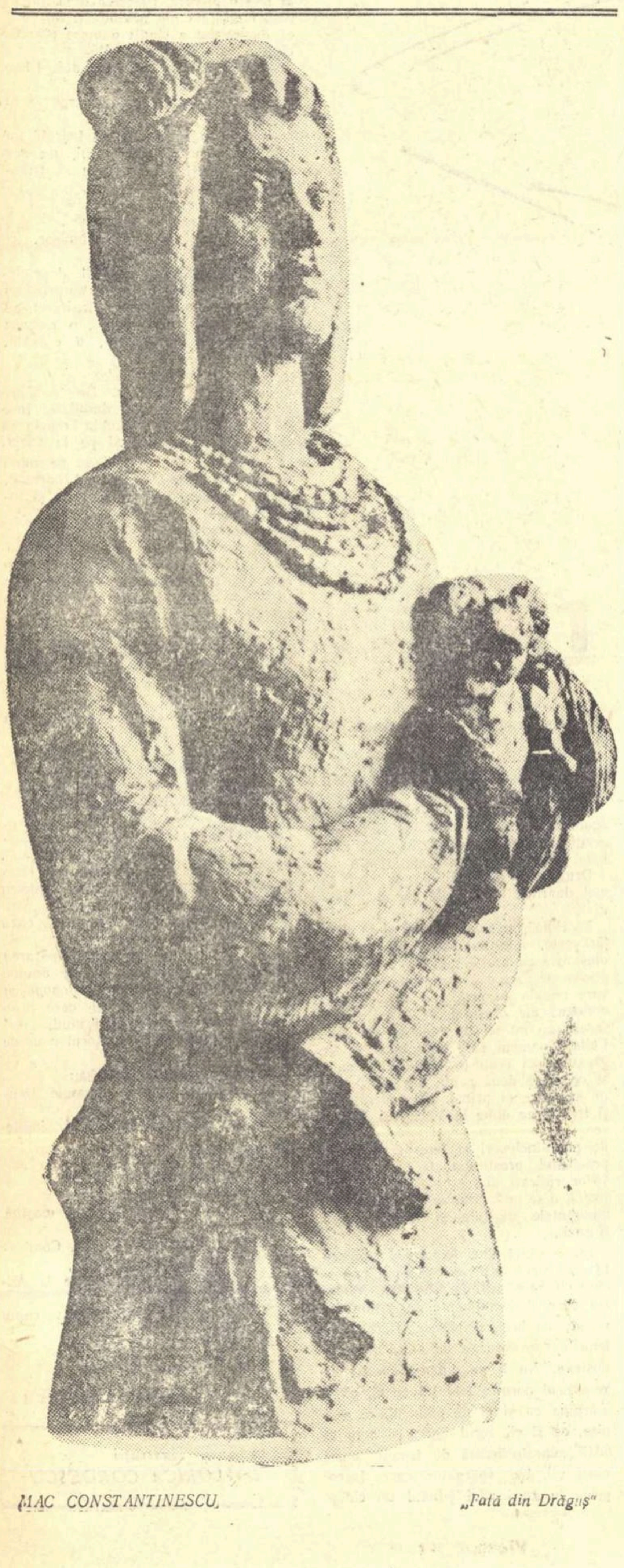

MAC CONSTANTINESCU „Fată din Drăguş"

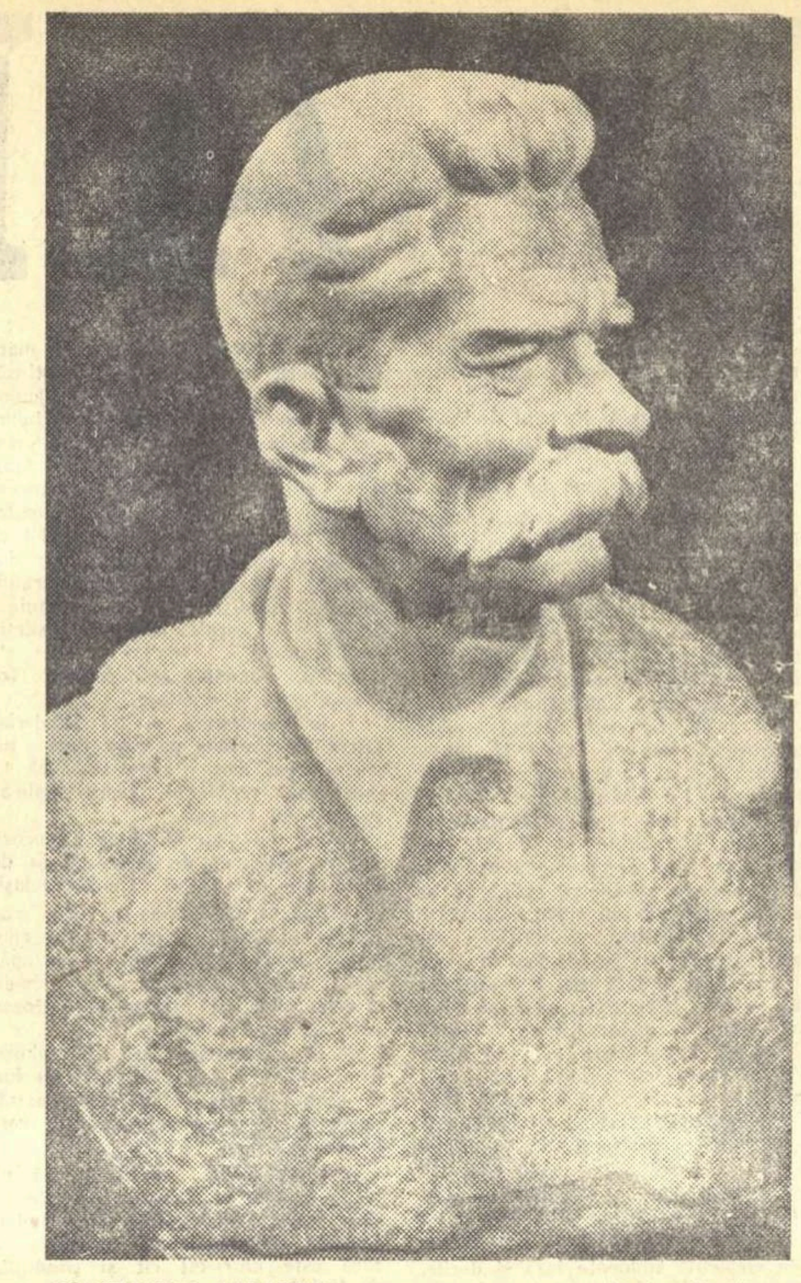

CONSTANTIN BARASCHI „Maxim Gorki"

Viaţa şi opera lui Alexandru Sahia

(Urmare din pag. 1)

Ricard, teoreticianul parnasianismului, căuta să convingă, la vremea lui, că literatura, arta în general, trebuie să fie de gheaţă.

Alexandru Sahia era, dimpotrivă, convins că arta trebuie să fie fierbinte şi că, prin urmare, flacăra trebuie să fie transmisă cititorului repede, prin mijloacele cele mai simple.

De aici, economia mijloacelor sale de expresie, de aici grija ca, de la titlu pînă la ultimul cuvînt, totul să servească la vehicularea ideii, totul să fie de ajutor comunicării adevărului.

Recapitulezi titlurile nuvelelor şi schiţelor lui Sahia — şi epoca în care a trăit scriitorul, cu luptele şi jertfele muncitorimii, cu starea jalnică a ţărănimii, cu mizeria şomerilor, cu dramele celor întorşi din iadul celui dintîi război mondial, cu ignobilele metode ale clasei posedante de a stîrni ura de rasă, îţi este de la sine sugerată: „Uzina vie", „Revoltă în port", „Ploaia din iunie", „Moartea înghiţitorului de săbii", „Intoarcerea tatei din război", „Execuţia din primăvară", „Şomaj fără rasă", „In cîmpia de sînge a Mărăşeştilor"...

De cele mai multe ori, titlurile singure vorbesc asupra atîtor probleme, care nu sînt doar ale autorului, ci ale epocii: una dintre cele mai frămîntate epoci din istoria omenirii, epoca dintre cele două războaie mondiale.

Muncitorul revoluţionar, muncitorul care — avînd conştiinţa că este un exploatat — îşi dă seama că are şi arma cu care se poate sfărîma exploatarea, apare pentru prima oară în literatura noastră. Filip din „Uzina vie" şi Mihail din „Revoltă în port" sînt fraţi de baricadă cu mecanicul Nil din „Micii burghezi" ai lui Gorki. „Drepturile nu se dau (spune Nil), drepturile se iau... Omul trebuie să-şi cucerească singur drepturile, dacă nu vrea să fie strivit sub grămada îndatoririlor..."

Cu acelaşi limbaj, care este al clasei muncitoare, vorbeşte şi Mihail din „Revoltă în port": „Aşteaptă, prietene Simioane (îşi sfătuieşte el tovarăşul de muncă), aşteaptă. Ştiu că ţi-e greu să aştepţi, însă ca să ai ceva pentru totdeauna, trebuie întîi să rumegi în tine, să muşti singur. Adică, vreau să zic, îndîrjeşte-te, strînge în tine îndîrjeală multă. Altfel nu se poate. Lupta cea mare se va da odată, nu mai e mult".

Chipurile acestor luptători sînt doar schiţate (nu era vreme de aşteptat, iar condiţiile de creaţie nu îngăduiau o muncă de perspectivă, nici reveniri), dar schiţele au mişcare, sînt vii, vibrează.

Intr-o vreme cînd la modă era misticismul şi teoria „actului gratuit", Sahia avea curajul să descrie eroismul anonim şi suferinţele umanităţii din uzine, să introducă în literatură expresia „clasă muncitoare", să vorbească despre „sindicat" şi despre „legi proletare".

In acele zile, cînd erai demn de ocară dacă nu făceai literatură de introspecţie, Sahia îşi arunca ochii pe întreaga întindere a ţării, vedea colosala zbatere a mulţimilor, luptele şi suferinţele lor, şi putea să exclame: — Cîtă suferinţă! Nimic din toate acestea nu l-a lăsat indiferent.

Drama ţăranului sărac dintre cele două războaie, iat-o reflectată — cu cîtă neostentativă artă, cu ce simplitate de colorit!... — în „Ploaia din iunie".

Subiectul — aproape că nu există. O ţărancă naşte pe cîmp, la muncă. Cei doi gemeni, alăturaţi celorlalţi şapte copii, vor lărgi cercul mizeriei din bordeiul lui Petre Măgăun. Atît.

Paleta lui Sahia, mai ales aici, e de o mare sobrietate, frazele par aruncate neglijent în tuşe scurte, dar forţa de sugestie este considerabilă, senzaţia de autenticitate imediată, de trăit, de viu, este obţinută tocmai prin rapiditatea trecerii în revistă a unor momente de viaţă în aparenţă fără legătură între ele.

Iată sfîrşitul nuvelei, surprinzînd scena de după aducerea lăuzei acasă:

„Cei şapte copii au rămas unii pe prispă, alţii în tindă şi plîng cu toţii speriaţi, neîndrăznind să intre în casă.

Sînt rupţi şi murdari.

Petre nu-i ia în seamă şi-i lasă să urle. Inaintea ochilor lui apare din cînd în cînd, ca o obsesie, masa cea de toate zilele, cu nouă guri în jurul ei, întotdeauna flămînde. Şi peste foarte puţină vreme unsprezece.

In cîmp, ploaia asta lui nu i-a fericit decît o fîşie îngustă de pămînt. Alţii au de o sută de ori atîta şi muncesc cu slugi.

Injură, ieşind din nou în ploaie să deshame murgii. Le dă drumul prin curte să se ducă unde-or voi.

O raţă măcăie disperată, rătăcită de cîrd. La piciorul şi muşchiul retezat de schije, Măgăun simte înjunghieturi pînă la os. Cei doi vecini, Vasile şi Maria, au apărut în pragul casei, cu sacii în cap.

— Nu fii supărat, Măgăune, că sînt băieţi şi să-ţi trăiască!...

Petre vrea să răspundă ceva, să mulţumească, însă ei au ieşit prea repede în uliţă. Ploaia s-a potolit şi nu mai vin decît picături mărunte şi rare. Salcîmii se scutură scormonind vrăbiile în cuiburi.

Copiii s-au înrînduit iar pe marginea prispei — şapte. Din casă, Ana a ridicat capul la geam — galbenă ca o turtă de ceară.

Petre a rămas singur în mijlocul curţii, cu labele picioarelor înfundate în noroiul ploii de iunie. N-ar mai vrea să intre în casă. A nechezat un cal, unul din murgi, şi strigătul lui flămînd parcă s-a spînzurat de salcîmi, în văzul copiilor.

Măgăun a ieşit din curte. Se duce la Antonie Lungu — să afle la cîţi le-a mai ridicat astăzi, pentru bir, boarfele.

Nici Ana, nici cîrdul copiilor, nu ştie unde se duce Petre.

Din curte, sar peste garduri alte nechezaturi de cal... Petre înaintează prin mijlocul şoselei buimăcit şi vede mereu înaintea ochilor, spînzurate prin salcîmi, glasurile murgilor lui. Işi spune, încercînd să se dumirească: „cum dracu'o mai fi şi asta, că se spînzură glasurile?"

Se lasă seara cu paşi de cenuşă şi fără ţipăt. Odată cu ea, cerul s-a spart, înflorind geamurile ţăranilor, cu o lumină de purpură".

Viaţa n-a trecut pe lîngă Alexandru Sahia fără să-l atingă. El nu s-a ferit din calea ei. A primit lupta, identificîndu-se cu tot ce a fost frumos şi eroic în ea, ridicîndu-se împotriva tuturor aspectelor ei urîte.

Spiritul de partid i-a fost busolă în luptă — busolă şi armă. Suferinţele, umanitatea, lupta comuniştilor — i-au fost muzele inspiratoare.

A trăit, a trebuit să lupte şi să scrie într-o vreme cumplită. Vremea în care muncitorul care-şi cerea drepturile era aruncat în bezna ocnei sau făcut „scăpat de sub escortă"; vremea în care ţăranii înnebuneau de foame şi de pelagră: vremea în care, după cum Sahia arăta, într-un singur an (1934) au murit din pricina subalimentării 2.400.000 de oameni, iar 1.200.000 s-au sinucis din cauza crizei economice; vremea în care, într-un singur an (tot 1934) „1.000.000 vagoane de grîu, 267.000 vagoane de cafea, 258.000.000 kg de zahăr, 26.000.000 kg de orez şi 25.000.000 kg de carne au fost distruse, pentru a nu se produce cumva o scădere a preţurilor".

Adresîndu-se poeţilor, Gh. Topîrceanu scria în 1926:

„Luaţi aminte voi, firavi exponenţi sufleteşti ai neamului, cîntăreţi fără grijă, care sporiţi cu truda voastră avutul indestructibil al patriei „mume" şi daţi pe fiecare an mai multă mlădiere şi strălucire dulcelui grai romînesc...

Cunoaşteţi soarta celor mai buni dintre voi, cunoaşteţi lugubrul şir: Vasile Cîrlova, mort la douăzeci de ani, frumos şi tînăr ca păstorul lui intristat; Sărmanul Dionis, trăind la un loc cu şoarecii şi păianjenii caselor părăsite, naufragiat mai tîrziu într-un ospiciu şi redus la umilirea unei colecte publice; Ştefan Petică, sugrumat de oftică într-o comună rurală, — ucis adică, pe îndelete şi cu rafinament, într-un loc ferit de orice privire indiscretă; Alice Călugăru, înstrăinată şi înghiţită fără urmă de valurile lumii... Traian Demetrescu... Oreste... Iacobescu... (Vd. „Lumea", an II, Nr. 45, 17 ianuarie 1926).

Alexandru Sahia cunoştea pomelnicul valorilor spirituale asasinate de burghezie. Ştia prea bine că pomelnicul nu e terminat şi nu se va termina atîta vreme cît „elitele" vor conduce ţara. In cîţiva ani doar, pieriseră atîţia scriitori, atîţia artişti: Arthur Enăşescu şi Aureliu Cornea, George Mihail Zamfirescu şi Constantin Piele, Bogdan Amaru şi Nicolae Cristea, Bob Bulgaru şi Corneliu Temensky — şi e doar un fragment dintr-un imens cortegiu de sicrie...

...Il revăd pe Alexandru Sahia, cu puţin timp înainte de moarte, într-o odăiţă a hotelului „Opera" din apropierea Cişmigiului.

Chip surpat de boală, însă inimă mereu curajoasă. „Voi învinge moartea..." — mi-a spus, în timp ce transcria la maşina de scris textul unui roman (astăzi, din păcate, pierdut): „Huliganii lui Dumnezeu".

„Voi învinge moartea..."

Nu ştiu dacă spunînd aceasta, Sahia se gîndea la moartea strecurată sub chipul bolii care-l mina, sau la un element adeseori mult mai redutabil: timpul...

Cert e că timpul nu i-a putut învinge pe Sahia. Flacăra vieţii lui Sahia, pusă în slujba acelor mulţi, în slujba luptei revoluţionare a proletariatului; opera lui Sahia, precursoare a înfloritoarei literaturi realist-socialiste de astăzi — sînt vii, prezente, în mijlocul poporului nostru.

Da, Alexandru Sahia a înfrînt moartea. Exemplul vieţii sale nu poate fi înghiţit de timp, el merge în fruntea timpului, ca un aliat al acestuia, căci l-a visat, l-a prevestit şi a luptat pentru el pînă-n ultima clipă.

Şi iată, acum, cînd fixăm cu intensitate faţa anilor duşi, ne dăm atît de bine seama că Alexandru Sahia n-a rămas acolo, în trecut: el e lîngă noi, el e în inima proletariatului nostru, el e în mijlocul poporului nostru liber, în mijlocul tuturor viselor pentru care a luptat ca ostaş al Partidului şi care au devenit şi devin faptă.

Eugen Jebeleanu

Concepţia lui Gorki

(Urmare din pag. 1)

vechiul individualist — ţăranul, care de milenii visează să aibă o gospodărie a lui personală, particulară, a ajuns să-şi dea seama că este mai bine şi mai demn pentru el să nu fie sclav, ci muncitor, maestru artist al ogoarelor". (Maxim Gorki, „Despre literatură", Ed. Cartea Rusă 1956, pag. 359—360).

Continua sa preocupare are drept obiect modalitatea de a transpune, în imagini artistice corespunzătoare, realităţile surprinzător de noi ale realismului şi luptei revoluţionare. Cititor pasionat al valorilor literaturii universale, Gorki confruntă necontenit lecturile sale cu viaţa socială, pe care o cunoaşte dintr-o vastă experienţă personală. Atitudinea sa critică rezultă din această permanentă confruntare, de fapt înfrigurată căutare a unei noi arte, capabilă să surprindă trezirea la viaţa liberă, luptele maselor oprimate şi istorica lor victorie în Ţara Sovietelor.

Obiectul literaturii, de atîtea ori afirmat de către Gorki, este omul. In uriaşul salt pe care lumea l-a făcut odată cu victoria socialismului, umanitatea şi mai ales masele muncitoare au suferit modificări profunde în mentalitate, moravuri, sensibilitate. A apărut ceea ce foarte general este numit omul nou, omul epocii revoluţionare, ale cărui trăsături morale şi sufleteşti, a cărui nouă viziune asupra lumii, energie combativă, aspiraţie către giganticul efort constructiv etc. etc. trebuiesc studiate cu ajutorul disciplinelor umaniste în cadrul cărora literatura ocupă un loc însemnat. Dar între vechea literatură şi noua realitate, Gorki surprinde un dezacord. El intuieşte faptul că ceva trebuie să se schimbe în tehnica literară (cum numeşte el, într-o accepţie generală, datele unei metode artistice) pentru a putea cuprinde enorma bogăţie de elemente noi ale realităţii contemporane. Adept al profundei capacităţi de transformare a omului sub impulsul istoriei, Gorki este un adversar al general-umanului, în care vede un principiu etic şi estetic al fixităţii, supus accepţiilor retrograde ale activităţii umane. (v. op. cit. pag. 236, 587 ş. a.). In formula general-umanului, el vede o proiecţie a pesimismului filozofic-social, care reduce speţa umană la o simplă reprezentare a unei voinţe oarbe şi unice, fixă, imuabilă, prin însăşi caracteristica ei de dat unic, odată şi pentru totdeauna. Din momentul în care esenţa umană nu se poate schimba, modificările în relaţia istorică stăpîn-sclav sînt imposibile, ori o astfel de viziune artistică este incompatibilă cu gîndirea şi sensibilitatea gorkiană. El acuză teoria general-umanului de a fi generat o literatură impregnată de „conştiinţa nulităţii rolului pe care individul îl joacă în desfăşurarea istoriei". De la începutul activităţii sale, el aspiră către o literatură a demnităţii, energiei, virtuţilor umane afirmate pe cale revoluţionară. Iniţial, tînărul Gorki află tipologia literară, a cărei necesitate istorică o simte puternică şi-l preocupă intens, în miturile bătrînei Izerghil, în viaţa aparent liberă a declasaţilor, a vagabonzilor. De la mit el trece la realitatea socială şi devine conştient de faptul că marile virtuţi umane nu pot fi puse în valoare decît prin lupta şi victoria proletariatului. Devine conştient, în plus, de faptul că numai o literatură a proletariatului poate evidenţia, în imagini pregnante, rolul omului în procesul istoric, în conducerea acestui proces şi în rezolvarea multiplelor şi dificilelor lui probleme. Atunci cînd datele realismului socialist vor fi elaborate complet în concepţia sa estetică (în jurul anului 1933), el nu va uita să insiste asupra „istorismului", ca una din caracteristicile fundamentale pentru noua artă revoluţionară. Este explicabilă astfel şi respingerea violentă, îndreptăţită, de către Gorki, a ideilor lui Paul Valéry care în „Privire asupra lumii actuale" enunţase sub formă de paradox unul din celebrele lui aforisme: „Istoria este cel mai periculos dintre toate produsele laboratorului chimic al minţii noastre". După Valéry, istoria — prin puterea ei evocatoare şi deducţiile practice pe care le implică — ar spulbera „liniştea" umanităţii (adică „tihna" claselor exploatatoare şi a sistemului de exploatare capitalist).

Care este sensul „istorismului" în estetica lui Gorki? Nu trebuie să se vadă în această noţiune o predilecţie pentru evenimentele istoriei în general şi cu atît mai puţin pentru trecut. Gorki a fost un luptător, un revoluţionar, nu un contemplativ. Istorismul este acea forţă de pătrundere în complexitatea realităţii înconjurătoare, de natură să arunce o puternică lumină nu numai asupra umbrelor trecutului, dar şi în ţinutul cu ceţuri al viitorului. In concepţia lui Gorki, înţelegerea deplină a momentului contemporan, actual, este de natură să explice evoluţia întregii temporalităţi. In critica sa literară aflăm numeroase şi remarcabile reflecţii asupra actualităţii, ca element necesar procesului artei.

Gorki porneşte de la ideea că omul nu este numai creator al istoriei, dar şi al realităţii ambiante. „Realitatea — spune el — este creaţia omului şi dacă ea nu este aşa cum ar trebui să fie, singurii vinovaţi sîntem noi". (op. cit. pag. 316).

Cînd închină lui Leonov prinosul admiraţiei sale pentru romanul „Soţi", Gorki scrie rînduri minunate în expresia lor înaltă şi directă: „La Leonov fiecare cuvînt luminează. Iar realitatea o cunoaşte ca şi cum ar fi făurit-o cu mîna lui (s.n.). Leonov este un mare talent. Un talent care nu se va epuiza niciodată şi care va mai da, desigur, opere foarte valoroase. El îşi dă perfect de bine seama că trebuie să cunoască realitatea ca şi cum el însuşi ar fi construit-o, în timp ce pentru cei ce au obiceiul să se văicărească, realitatea este ceva străin şi chiar ostil, de aceea se şi lamentează atîta." (op. cit. pag. 349). Şi Gorki nu uită să ofere o explicaţie în plus, subliniind faptul că pentru „Soţi" romancierul a „folosit tocmai material cules din realitatea curentă". Pentru Gorki: „Realitatea este o admirabilă educatoare a omului". Iar atunci cînd pune problema educaţiei estetice a noii generaţii de creatori, ridicată din masa poporului, la însuşirea culturii adaugă cunoaşterea realităţii, a sensului creator pe care viaţa îl oferă. „Abundenţa talentelor ridicate din sînul masei în toate domeniile muncii şi ale creaţiei ne uimeşte şi ne bucură în acelaşi timp. Dar pentru ca toate aceste talente să evolueze normal şi să capete adîncime, trebuie ca ele să oglindească, să înfăţişeze realitatea zilelor noastre... Fiecărui individ, în momentul de faţă, aspra realitate îi pune hotărît această simplă întrebare: încotro mergi şi cu cine? Şi în acelaşi timp îi arată: ca să te întorci înapoi nu poţi, căci drumul este închis, iar ca să te învîrteşti mereu pe loc între trecut şi viitor, înseamnă să te apuce ameţeala şi atîta tot". (op. cit. pag. 452).

Realitatea, văzută ca o creaţie a omului, implică ideea necesară că literatura trebuie să fie o modalitate de intervenţie în transformarea lumii, a realităţii. Prin urmare, Gorki nu este promotorul „unei arte didactice", nu este legislatorul unui Parnas în care estetica trebuie înlocuită cu pedagogia, cum crede Wilczkowski cu reacredinţă. Gorki este un revoluţionar şi un marxist-leninist care vede necesitatea transformării lumii şi artei. Educaţia creatorului este făcută de către realitatea practică, experienţa socială, iar sensul educativ al literaturii nu este altceva decît înaltul mesaj al pedagogiei sociale, al transformărilor revoluţionare pe care literatura trebuie să le reflecte. Gorki intuieşte cu sensibilitate şi ascuţime că realitatea nouă cere o nouă estetică. In căutarea metodei inedite, capabilă să traducă în imagini tot tumultul vieţii noi a maselor, Gorki a ajuns, neconstrîns de nimeni, sau constrîns numai de istorie, de existenţa socială a oamenilor, la ideea realismului socialist. Etapele acestei căutări vor fi cuprinse într-un articol viitor.

Ion Vitner

Viaţa UNIUNII SCRIITORILOR

Biroul Uniunii Scriitorilor din R.P.R., întrunit sub preşedinţia primului secretar al Uniunii, Mihai Beniuc, a luat hotărîrea ca — pentru dezvoltarea reportajului literar — să acorde un premiu indivizibil de trei mii de lei, trimestrial, celui mai bun reportaj publicat în revistele Uniunii Scriitorilor. Primul premiu va fi decernat pentru trimestrul octombrie, noiembrie, decembrie a. c.

★

Secţia de proză organizează marţi, 28 octombrie, ora 17.30, la Casa Scriitorilor, o consfătuire în jurul romanului „Setea" de Titus Popovici.

Vor lua cuvîntul: V. Em. Galan, Titus Popovici, Radu Popescu şi Ion Vitner.

Vor urma discuţii.

★

Comisia de literatură pentru copii organizează vineri, 31 octombrie, ora 18, la Casa Scriitorilor, şedinţa de lucru cu tema: Probleme ale dramaturgiei teatrului de păpuşi.

In vederea unei participări fructuoase la discuţii, Teatrul de marionete şi păpuşi „Ţăndărică" invită pe scriitori la spectacolele teatrului care vor avea loc între 24—31 octombrie.

Invitaţiile se pot ridica de la Casa Scriitorilor, în orice zi afară de duminică şi luni, între orele 11—21.

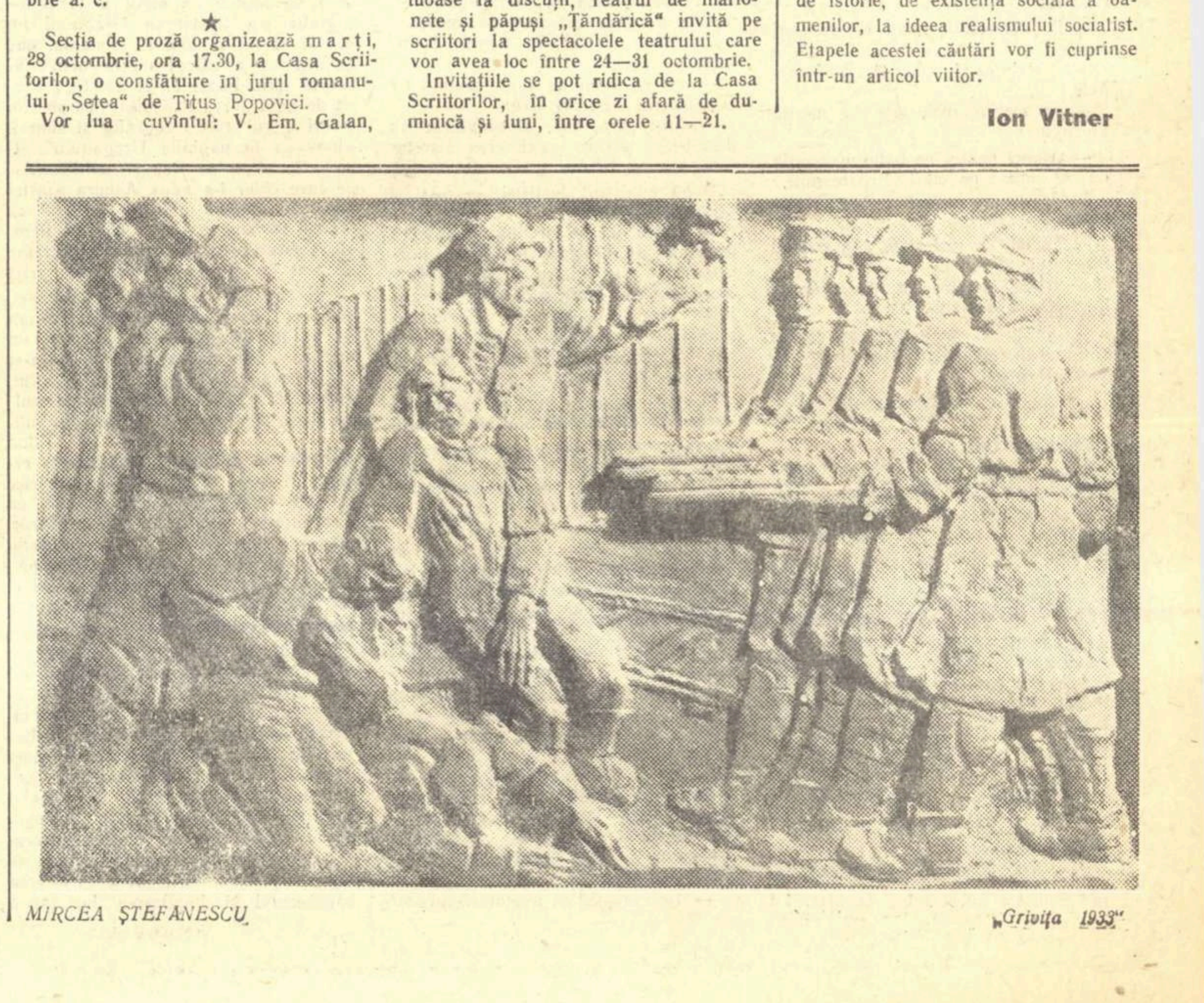

MIRCEA ŞTEFANESCU „Griviţa 1933"

D.

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 44 (242) - joi 30 octombrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

LUNA PRIETENIEI ROMINO-SOVIETICE

Ce-am învățat eu...

Pe vremea cînd am venit pe lume, secolul nostru nu se născuse. Ursitoarele abia se pregăteau să-i pună în leagăn multă deznădejde și multă speranță pentru că așa merg ele, de cînd este lumea, mînă de mînă. Iar pentru inima acestui secol, ca să-l lumineze și să-i dea suflul vieții, ursitoarele puseseră de-o parte într-o pivniță întunecoasă ori în vreo mansardă scundă, o mică lumină, ce zic, o scînteie, pe care o botezaseră „Iscra" într-o limbă ce nu era a saloanelor ci a maselor populare, obidite. Pe atunci nu aveam cum să știu toate acestea... Nu aveam decît doi sau trei ani.

Mai tîrziu aveam să aflu că secolul în care eu mă născusem trăise pe picioare de lut, cu toate că se pretindea tare; că avea sufletul găunos și bolnav, cu toate că aparențele îi erau sclipitoare. Că fusese un secol „rafinat" în care sentimentali

Tudor Șoimaru

(Continuare în pag. 6)

Cunoștințe sporite

Fiecare an aduce, cu bucuria manifestărilor felurite, Luna prieteniei romino-sovietice ca pe un dar al toamnei. Atît în sectoarele culturii cît și în alte domenii, se întîlnesc manifestări grandioase, pretutindeni unde exemplul unei țări uriașe ca Uniunea Sovietică, în continuu progres, poate să ne aducă odată cu prietenia și marele ajutor: în știință, în agricultură, în tehnică, în învățămînt, în viață. Zilnic, pentru cel ce urmărește viața însăși a acestui continent socialist, lucruri noi vor ieși la iveală, în toate direcțiile. Uniunea Sovietică luptă, fără cea mai mică abatere, pentru menținerea păcii în lume, pentru dezarmare, împotriva colonialismului, creînd în interiorul țării climatul cel mai fericit și cel mai liber pentru o muncă uriașă, creatoare. Aceste noi condiții nu puteau să nu influențeze pe om, concepția lui de viață, puterea lui de realizare. Omul cel nou este, fără îndoială, permanentul exemplu pe care Uniunea Sovietică îl înfățișează, în cadrul înfăptuirilor sale (de la sputnik la spărgătorul de gheață atomic) tuturor celor care privesc atenți spre țara neîncetatelor prefaceri. O corelație strînsă străbate toate părțile acestui imens edificiu și nu numai în așezarea dar și în devenirea lui. Monolitică se înalță puterea aceasta a Uniunii Sovietice, orice eveniment, nou mai ales, fiind condiționat de întreaga structură a edificiului social-politic. Și omul se desfășoară aci și în puterile lui de viață, în realismul existenței sale, dar mai ales în avînturile celor mai nobile idealuri. Omul acesta sovietic a fost și este oglindit neîncetat în arta și literatura sovietică. Pentru a descrie un stil de viață nou, era nevoie, firește, de o altă metodă decît cea obișnuită. Și ea a început odată cu viața complet schimbată de acum mai bine de patru decenii în urmă. Dacă omul sovietic de astăzi e așa cum e, în bună parte el se datorește și formației sale literare care nu numai l-a desfătat, dar l-a și crescut. L-a criticat, i-a îndreptat, dar i-a și prorocit viața. Literatura sovietică, a realismului socialist, l-a învățat pe om să viseze. Și nu vise serbede, rupte de orice posibilități de înfăptuire, ci, dimpotrivă, visurile mersului înainte, visurile îndrăznelilor revoluționare în întreprinderile de tot soiul. Firește că și în alte literaturi, în alte epoci, ba și în literatura clasică rusă, operele reprezentative fie că au înmănunchiat critica unor stări de lucruri, fie că au îndrăznit să ridice vălurile ireale de pe un vis ce nu îndrăznea să se realizeze. O corespondență nesincronizată totuși a existat între opera literară și fenomenul de viață. Nicăieri însă ea n-a corespuns și nu corespunde ca în realismul socialist. Astfel, literatura sovietică, dovedind strînsa ei legătură

Ion Marin Sadoveanu

(Continuare în pag. 6)

„Katiușa"

Mai gonea pe cîmpuri moartea,
Cerul spart mi-l amintesc...
Dar suna pe zări „Katiușa"
Dintr-un fluier rominesc.

Mîndru viers de libertate
Lîngă codrii cei doinași,
Din pămînt veneai și sînge,
Din străbuni și din urmași.

Miroseai a pîine nouă,
Incălzeai ca vinul fiert —
Curcubeu deasupra nopții,
Dulce umbră în deșert...

Anii trec și bat în flamuri
Și garoafe cresc și prunci,
Și tu suni de-atunci sub stele
Și în inimi, ca și-atunci.

Cine știe, poate mîine
C-un nepot voi sta în prag
Și-mi va cere dintre cînturi
Să i-l dau pe cel mai drag.

Am să-l duc atunci sub merii
Ce se pleacă la pămînt
Și-am să-i zic o sfîntă doină
Și „Katiușa" am să-i cînt:

„Ți le dau pe veci, copile —
Iar de-oi fi odată dus,
Vino, vin' de mi le cîntă
La mormînt, într-un apus.

Ah, voi ști că-i primăvară,
Că de floare-i bolta grea —
Și-mpăcat, la umbra lumii,
O să-mi dorm vecia mea!

Eugen Frunză

OMUL RUS

Imi amintesc de „sufletul rus" așa cum l-am cunoscut în adolescență din strălucitoarea literatură realistă rusă, reprezentată de coloși ca Tolstoi, Gorki, Dostoievski, Gogol, Cehov, Lermontov și alții. Primele impresii zguduitoare care-mi relevau căutarea frămîntată a acestui suflet deosebit de înzestrat năzuind arzător către adevăr, către creație, către fericire, au fost în scurtă vreme deformate de critica burgheză, reacționară, care servea cu supunere politica oficială antisovietică a statului romîn capitalist. Accentele protestatare ale acestei — repet — strălucitoare literaturi realiste erau pur și simplu escamotate de teoreticienii falsului suflet rus.

Dar în anii noștri am putut cunoaște cu adevărat sufletul rus, deopotrivă de la literatura realist-critică a clasicilor și de la literatura realist-socialistă a contemporanilor. Am pus alături „Nuvelele" lui Cehov de „Infrîngere". Și-ntr-una și-n cealaltă autorii se apleacă asupra sufletului uman, studiindu-l minuțios. Literatura este în primul rînd „știința despre om" — cum zicea Gorki. Și Cehov și Fadeev analizează în profunzime sufletul rus. Eroul primului, însetat după dreptate și adevăr, o fire sensibilă și generoasă, este împins la suferință nu de cine știe ce misterioase tare ancestrale, ci de orînduirea țaristă. In dramele lui Cehov, de vină nu e un om izolat, sufletul acestuia, ci societatea. Revoluția socialistă, valurile ei furtunoase, au scos la iveală eroi de un tip nou, cum este Levinson al lui Fadeev. Răscolit adînc, sufletul rus putea aduce la iveală adevăratele sale potențe: eroismul și umanitatea comunistă, curajul pus în slujba unei cauze sfinte, spiritul de sacrificiu în luptă pentru victoria cea mare a poporului. Sfărîmînd placa de plumb care apăsa cumplit asupra Rusiei, sufletul ei minunat s-a putut înălța pe culmile visate și năzuite de eroii literaturii realist-critice. Nikolai Ostrovski, Șolohov, Fedin, Fadeev, Ehrenburg, Gladkov, Leonov și alții au înfățișat sufletul rus în condițiile revoluției și ale construcției socialiste.

Au apărut traduse în romînește în anii noștri nenumărate opere ale realismului socialist. Putem spune că literatura rusă și sovietică ne-a adus foarte aproape adevăratul suflet al poporului de la Răsărit, prieten și frate, a servit deplin adîncirea prieteniei romino-sovietice!

Mircea Șerbănescu

EXEMPLELE

Să vorbești despre felul cum a acționat în ansamblu: ei influența literaturii sovietice în cei patrusprezece ani de la Eliberare, înseamnă de fapt să te oprești asupra aspectelor principale ale realismului socialist. Schimbările revoluționare au generat literatura revoluționară, nouă prin conținutul ei de viață și prin metoda ei artistică. Dar conștiința nu se transformă în același ritm cu existența. Transformările politico-sociale determină noi răsfrîngeri artistice, dar nu o fac automat, căci conținutul e mai mobil decît forma. E un proces desfășurat în etape, care cere artiștilor o nouă ucenicie. Așa cum „începătorul ce traduce mereu în limba sa maternă limba nouă pe care o învață", scriitorii caută uneori să zugrăvească fața înnoită a societății cu mijloace vechi. In mai toate drumurile diverselor literaturi naționale spre realismul socialist, se întîlnește un moment de început, cînd poezia se străduiește să cuprindă un conținut nou și tumultuos cu mijloace ermetizante. Poeții anunță că vor să scrie pentru cei mulți, dar o spun într-un limbaj încifrat, inaccesibil maselor. Iar dramaturgii folosesc pentru aceleași țeluri înalte limbajul piesei de bulevard. Fenomenul s-a întîlnit și în anii de început ai noii noastre literaturi, prin 1945—47. Cînd se prelungește prea mult sau se repetă, e profund dăunător și se cere combătut.

Procesul acesta de înnoire literară pornește în fiecare democrație populară de la condiții culturale diferite, de la particularitățile ideo-tematice și stilistice ale vechii literaturi realiste. Dar în toate, exemplul literaturii sovietice e un factor fundamental. Prin ceea ce oferă — prin realizările sale în toate domeniile, prin soluțiile descoperite treptat în probleme vitale ale literaturii. De asemenea, prin felul în care experiența a patru decenii de literatură sovietică ajută să se evite fundăturile, să se scurteze timpul de căutare. Cercetînd cum au izbutit scriitorii să-și asimileze o perspectivă literară nouă, cum au realizat unitatea dintre realism și romantism revoluționar, analizînd oricare aspect de bază al noii literaturi, reintîlnim rolul exemplului sovietic în educația partinică și artistică a scriitorului.

Locul acesta îl aflăm și pe altă cale — examinînd anumite schimbări specifice pentru principalele zone ale literaturii, pentru proză, poezie sau dramaturgie.

S-au împuținat sensibil tendințele de a concepe strîmt influența unui scriitor, de a o confunda cu pastișa. Aceasta e valabil pentru asimilarea modelelor clasice ca și a scrierilor revoluționare contemporane. De fapt, în imitarea servilă a marilor creatori cad mai ales debutanții. Artiștii maturi sînt receptivi la direcții largi. O demonstrează felul cum a acționat influența unui artist de anvergura lui Maiakovski. Personalitatea lui iradiază în întreaga poezie sovietică, dar nu se reduce la mimare, la o mioapă imitație stilistică. La Tvardovski ori Isakovski, contururile diferite, de neconfundat, sînt evidente și pentru cititorul puțin pregătit. Dar e tot atît de evident că de la Maiakovski provine tonul publicistic în sens înalt, lirismul care nu se teme de amploarea tribunei, dar care-i ferit totdeauna de retorică prin intensitatea afectului și noutatea gîndirii, hiperbolizarea îndrăzneață, toate trăsăturile prin care Maiakovski traduce poetic totala participare partinică. O asemenea influență se poate detecta și în literatura noastră la traducătorii

Silvian Iosifescu

(Continuare în pag. 6)

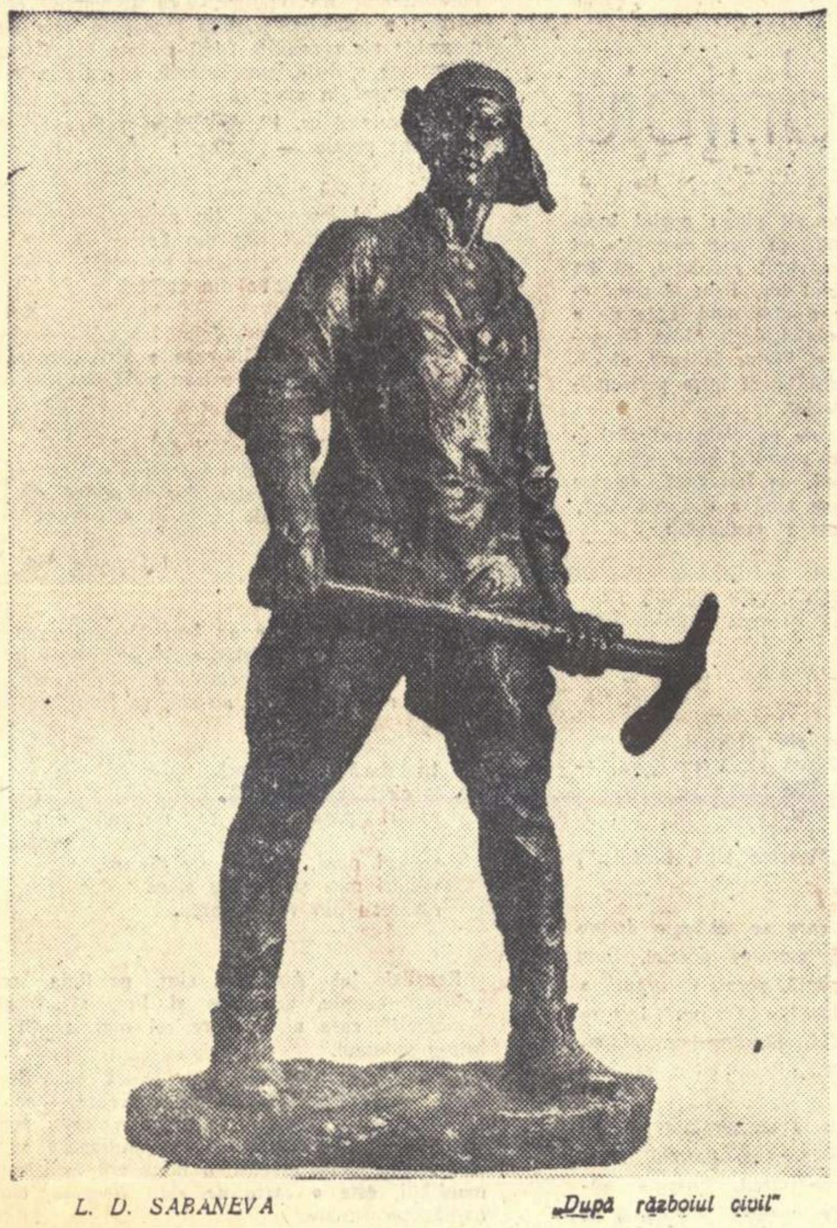

L. D. SABANEVA „După războiul civil"

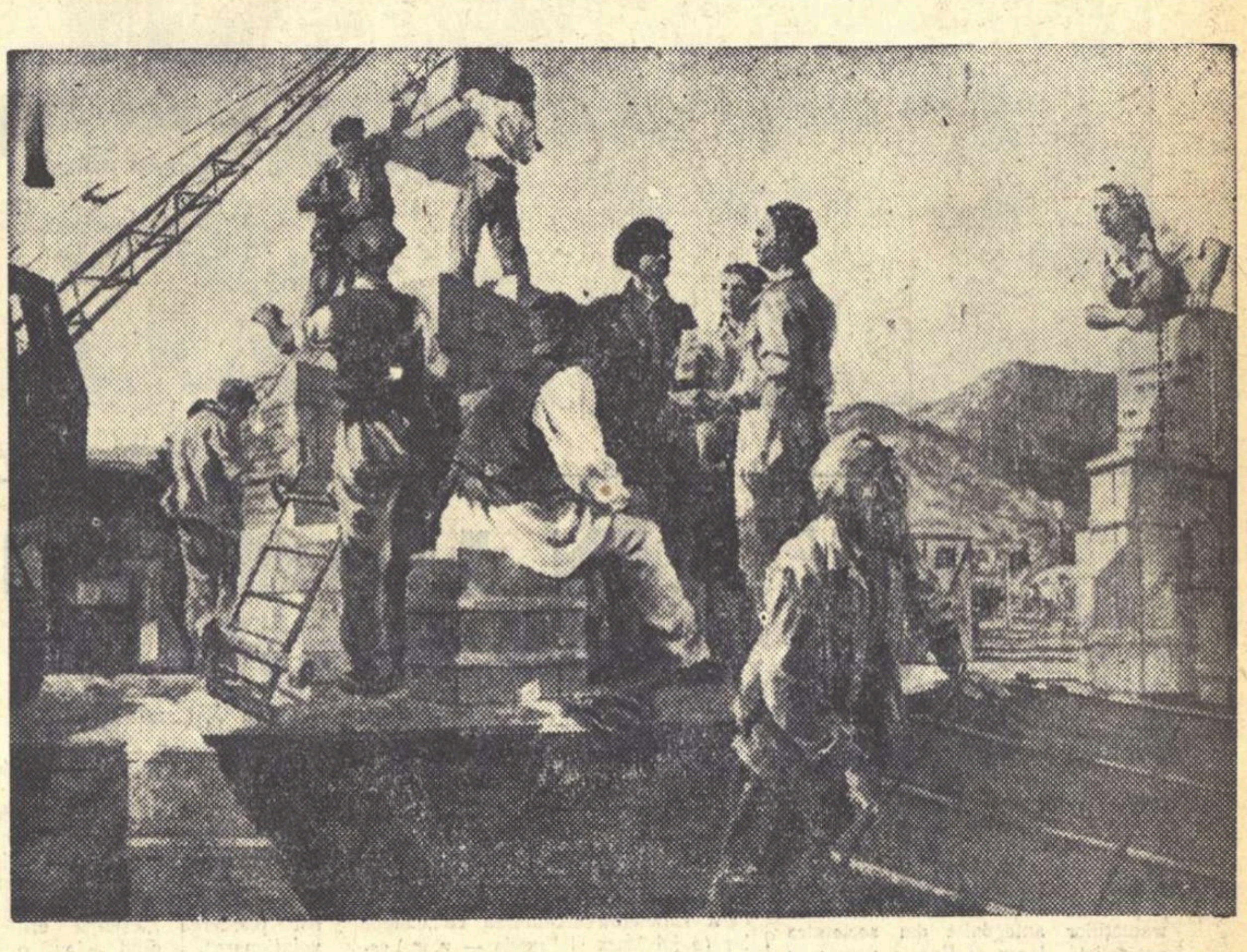

SIMONA VASILIU „Ne-a sosit utilaj sovietic"

CONCEPȚIA LUI GORKI

II

Filiația ideilor estetice în critica literară a lui Gorki este extrem de importantă și subliniază fără echivoc modul extrem de firesc în care a luat naștere conceptul de realism socialist.

Formația spirituală a tînărului Gorki este romantică și un timp romantismul va domina concepția sa despre viață și literatură. Retorica romantică va fi vizibilă, de altfel, în stilul prozei sale juvenile, pe care Cehov îl va supune unei critici aspre și amicale și va rămîne prezentă, pînă la sfîrșit, în scrierile sale despre literatură.

Este interesant de văzut ce anume iubește tînărul Gorki în domeniul literar și ce anume repudiază. Este entuziasmat de „Cyrano de Bergerac", comedia eroică a lui Rostand, expresia unei viziuni romantice asupra raporturilor dintre individ și lume. In egală măsură, din literatura franceză îi admiră pe Balzac și Stendhal, pe Flaubert și Maupassant. Pe Balzac îl iubește ca pe „un dascăl și un prieten", fiind covîrșit de *„vastitatea planurilor sale, temeritatea concepției, adevărurile rostite de el și genialele-i previziuni — care în bună parte au și început să fie confirmate în prezent..."* (Maxim Gorki *„Despre literatură"*, Cartea Rusă, 1956, pag. 111). Studiul marilor realiști francezi îi este recomandat de către Tolstoi: *„Toți aceștia știu să scrie* — îi spune Tolstoi —, *au simțul formei uimitor de dezvoltat și se pricep să concentreze conținutul. Doar Dickens și probabil Thackeray mai pot sta alături de ei"*. La Balzac, prin urmare, Gorki admiră *„geniala previziune"*, la Stendhal presentimentul viitorului, în sensul *„inevitabilei dezagregări lăuntrice a societății burgheze, miopia și obtuzitatea ei"* (op. cit., pag. 447), pe amîndoi îi consideră dascăli pentru că i-au corectat și potolit romantismul juvenil, tendința către fabulos și depărtare de realitate.

Cine urmărește suita studiilor critice ale lui Gorki, nu poate trece peste dramatica dezbatere interioară a artistului. Inițial, preferința sa e cucerită total de către romantism, pe care, însă, la un moment dat, îl simte incapabil de a opera cu precizie asupra realității vii. Romantismul său nativ este corectat de viață, în primul rînd, și de marii maeștrii ai realismului critic. In afară de clasicii francezi ai prozei realiste, o influență considerabilă asupra formației intelectuale a lui Gorki au avut-o Tolstoi, Cehov, Korolenko, pe care i-a cunoscut personal. Memorialistica sa în legătură cu acești titani ai realismului este pasionantă. Gorki a realizat aici pagini de excepțională literatură, în care vibrează mesajul profund realist și profund uman al acestor uriași ai literaturii. Il tulbură mai ales observația critică, severă, a lui Korolenko, pe marginea unor manuscrise juvenile: *„E o lucrare ciudată, plină de romantism, dar romantismul a răposat de mult. Nu știu, zău, dacă acest Lazăr mai merită să fie înviat din morți. Imi face impresia că nu cînți cu vocea dumitale. Dumneata ești un realist, nu un romantic, un realist!"* (op. cit. pag. 191).

Pentru realismul socialist

Care trebuie să fie destinul literaturii: în direcție romantică, sau în sensul realismului critic? De-a lungul unei întregi perioade, în studiile sale literare, există o dilemă în această privință, pe care Gorki o va rezolva cu ajutorul vieții. Din confruntarea permanentă a ideilor sale asupra literaturii, cu problematica dificilă a realității, cu noile date ale istoriei, va rezulta, cu încetul, conceptul de realism socialist.

Profunda sa afinitate pentru romantism îl ajută să vadă faptul că luminile realismului critic au un cîmp de acțiune limitat, iar admirația sinceră pentru maeștrii realismului îl face sensibil față de lipsurile serioase ale romanticii și mai ales îi dezvăluie adevărul că romantismul nu poate fi gîndit ca o unitate, ca un întreg neantagonic.

Gorki distinge un romantism pasiv, al deznădejdii și disoluției individuale și un romantism activ care *„tinde să întărească voința omului de a trăi, să-i stîrnească revolta împotriva realității, împotriva oricărei constrîngeri din partea ei"* (op. cit. pag. 268). Cum apare firesc, creatorul *„Albatrosului"* este partizanul acestei modalități a romantismului, pentru că la Gorki există, ca o constantă a operei sale, cultul romantic activ al omului.

Ca literatură a protestului, a revoltei împotriva orînduirii și mentalității burgheze, Gorki are o stimă considerabilă pentru marii realiști. Ceea ce admiră la realismul critic este *criti-*

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6-a)

Prietenie și colaborare

Prietenia romino-cehoslovacă este fundamentată pe lupta comună pentru socialism și pace, pentru întărirea unității lagărului socialist în frunte cu Uniunea Sovietică. In cadrul legăturilor frățești între cele două popoare, vizita recentă a delegației de partid și guvernamentale a R. P. Romîne în R. Cehoslovacă constituie un eveniment important. Pretutindeni, în orașele și satele vizitate, solii poporului romîn au fost întîmpinați cu o dragoste tovărășească. In întîlnirile prietenești, în convorbirile dintre delegația de partid și guvernamentală romînă și cea cehoslovacă, în Declarația comună semnată la Praga și-au găsit expresia trainicele legături de prietenie și colaborare. „Intîlnirea noastră este atît de cordială pentru că pe noi ne unesc părerile comune și poziția comună în toate problemele dezvoltării actuale ale socialismului și păcii", a declarat tovarășul Antonin Novotny.

Succesele care caracterizează dezvoltarea ambelor țări pe drumul socialismului se datorează relațiilor de tip nou, bazate pe sprijin tovărășesc, în spiritul internaționalismului proletar. „Ajutorul reciproc dintre țările socialiste constituie pentru întregul sistem mondial socialist un factor hotărîtor al progresului în toate domeniile construcției economice și social-culturale", a subliniat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la mitingul de la Praga.

Vizita prietenească a evidențiat marile posibilități de lărgire a relațiilor dintre R. P. Romînă și R. Cehoslovacă. Insemnate hotărîri cu privire la întărirea colaborării economice sînt înscrise în Declarația comună a celor două delegații. S-a încheiat un acord asupra principalelor probleme ale colaborării economice și ale schimbului de mărfuri pe perioada 1959—1965. E prevăzută printre altele construirea unei centrale electrice de mare putere în Romînia, utilajele necesare fiind furnizate de industria cehoslovacă, iar energia electrică fiind livrată de țara noastră. De asemenea, s-a stabilit înființarea unei comisii guvernamentale romino-cehoslovace pentru colaborarea economică și tehnico-științifică. A fost de asemenea semnată o convenție juridică.

Declarația precizează că în cursul tratativelor ambele delegații au hotărît extinderea legăturilor dintre cele două țări în domeniul relațiilor culturale, încheindu-se un nou acord în acest sens. Astfel tradițiile schimbului de experiență romino-cehoslovac pe tărîmul artei și literaturii vor fi dezvoltate în viitor.

Măsurile stabilite pentru continuarea întrajutorării frățești sînt spre folosul ambelor popoare, spre folosul lagărului socialist. Coeziunea lagărului socialist, prietenia și alianța cu Uniunea Sovietică reprezintă chezășia independenței naționale, a construirii noii orînduiri eliberată de exploatare. Intărirea continuă a unității lagărului socialist reprezintă o datorie principală a R. P. Romîne și R. Cehoslovace.

Declarația comună semnată la Praga a arătat că între cele două delegații a existat o identitate deplină de vederi în aprecierea situației internaționale. In întreaga lume se manifestă superioritatea tot mai mare a forțelor păcii și democrației în luptă pentru înțelegerea pașnică între popoare, pentru aplicarea principiilor coexistenței pașnice în relațiile dintre state cu orînduiri sociale diferite. Cele două țări urmăresc cu toată vigilența activitatea intensificată a forțelor reacționare din țările imperialiste care agravează încordarea internațională. Politica agresivă a S.U.A. este cea mai primejdioasă ma-

Gazeta literară

(Continuare în pag. 6)

Duiliu Zamfirescu și clasicii ruși

Sărbătorirea centenarului nașterii lui Duiliu Zamfirescu, incontestabil unul dintre scriitorii proeminenți ai generației ce a dăruit istoriei noastre literare — după marii clasici — pe Coșbuc, Delavrancea și Vlahuță, va ridica în fața cercetării științifice numeroase probleme și dificultăți. Contribuția lui Duiliu Zamfirescu rămîne totuși limpede și ea constă, în primul rînd, în faptul că scriitorul a consolidat — după N. Filimon — drumul romanului romînesc de factură realist-critică, în ciuda opticii încetate a scriitorului care privea deseori de pe o poziție ostentativ aristocratică ce nu-i aparținea, în fond, în mod organic.

Georgeta Horodincă a schițat, în merituosul ei studiu din „Mica bibliotecă critică" (1956), primii pași ai unei interpretări științifice a operei celui care a compus „Viața la țară". Cercetătoarea a subliniat acolo cîteva din numeroasele contradicții ce brăzdează scrisul romancierului nostru și le-a pus în contrast cu setea lui de armonie clasică pe care zadarnic încerca s-o proiecteze asupra naturii și societății cînd ea nu sălășluia de fapt nici în propriile lui încăperi sufletești. Un vast cîmp al contradicțiilor ni-l oferă îndeosebi concepțiile lui estetice.

Intr-adevăr, în timp ce în studiile lui mai cuprinzătoare, de la cercetarea monografică despre *Leon Tolstoi* (1892) și pînă la pretențioasa lucrare despre *„Metafizica cuvintelor și estetica literară"* (1911) afișează, în genere, o atitudine estetică tipic metafizică antiistoristă, refuzînd orice interpretări materialist-istorice care începuseră a apărea la noi și în străinătate, situîndu-se în genere pe poziția lui Maiorescu în care prețuia un fel de zeu tutelar — corespondența lui bogată și variată, adresată criticului „Junimii", lui Iacob Negruzzi și N. Pătrașcu, ca și unele articole mai puțin cunoscute, ca, de pildă, „Unor prieteni tineri" („Convorbiri literare", 1916, nr. 4) dezvăluie valoroase elemente pozitive. Cităm, dintre acestea, doar pătrunzătoarele lui observații despre realism, lupta lui contra cosmopolitismului, a psihologismului și naturalismului, a decadentismului în genere, prețioasele lui observații despre limba literară și opoziția sa consecventă împotriva utilizării largi a dialectelor și, în sfîrșit, admirația sa stăruitoare pentru romanul rus și virtuțile lui stimulatoare ale creației proprii. Voim să ne oprim aici numai la acest din urmă aspect, prea puțin cunoscut pînă acum.

★

In 1892, „Convorbirile literare" publicau (în nr. 1, 5 și 6) un amplu studiu al lui Duiliu Zamfirescu despre Lev Tolstoi pe care — din nefericire — scriitorul nu l-a putut termina, fiind nevoit a-l întrerupe din pricina mutărilor din cariera lui diplomatică și a preocupărilor oficiale ce avea. Lucrarea cuprindea opt capitole și printre ele, cel de-al 7-lea înfățișa „estetica" lui Duiliu Zamfirescu în mod pur teoretic; dar nu aceasta interesează aici.

Admirația lui D. Zamfirescu pentru L. Tolstoi era totală, asemănătoare de altfel celei a multor scriitori ai epocii, ca de pildă prețuirii lui Flaubert care după lectura lui „Război și pace", apărut în traducere franceză în 1879, scrisese: *„Ce artist! Ce psiholog! Primele două volume sînt uluitoare"*. Scriitorul nostru mărturisea la rîndu-i:

Al. Dima

(Continuare în pag. 6)

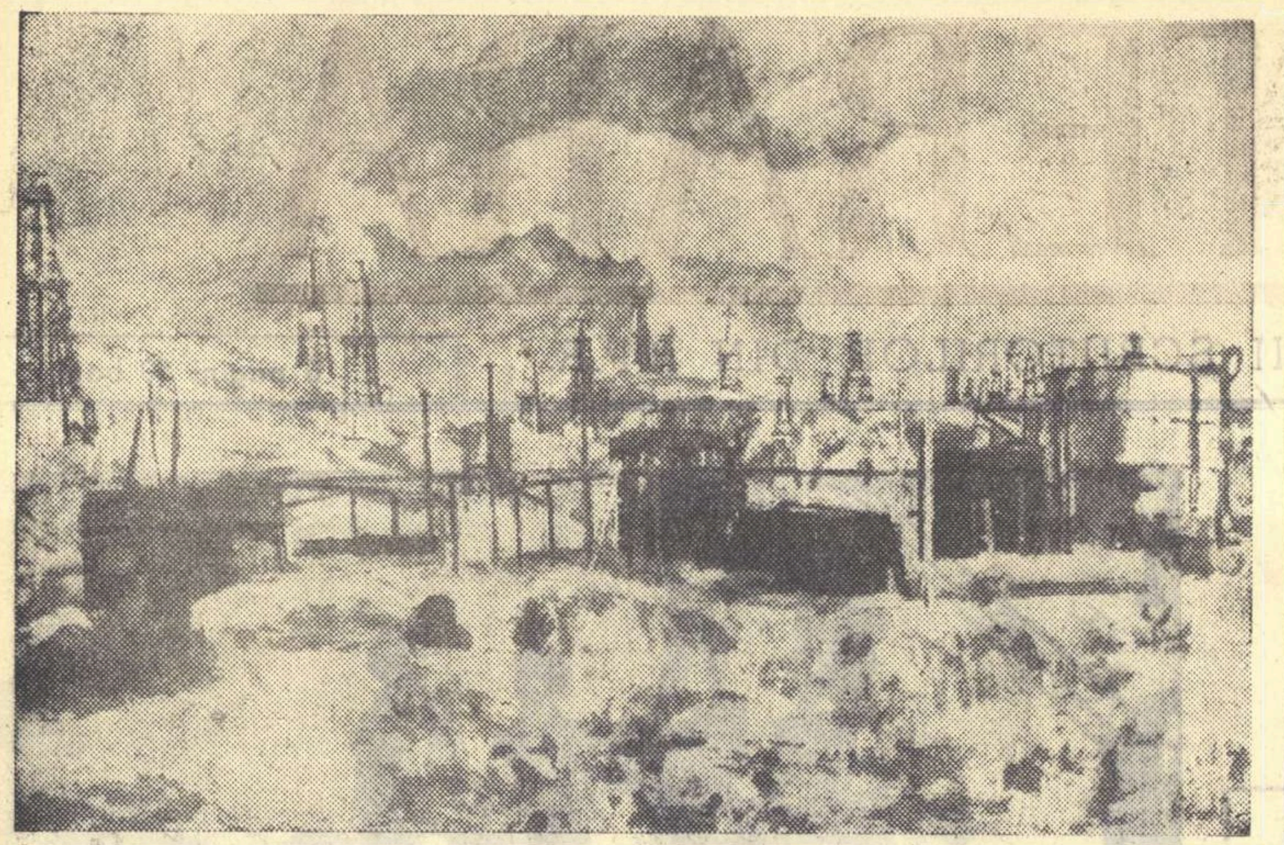

PAVEL CODIŢA „Schela petroliferă Berca"

CĂRŢI

DEMOSTENE BOTEZ: „Prin ani"

Poetul Demostene Botez se bucura în trecut de reputaţia unui elegiac, bard al plictisului provincial. Volumele publicate în ultimii ani modifică radical această imagine. Selecţiunea „Prin ani", tipărită anul acesta de ESPLA, este şi ea un argument. Exceptînd un număr mic de poeme de tinereţe („Umbrei mele" sau „Domnule Eu") şi a căror ideologie generoasă (vezi: „Fiul omului" — 1933, „Cîntecul Crăciunului" — 1932 etc.) nu depăşeşte totuşi cadrul unui umanitarism sentimental şi fără perspective, — volumul cuprinde în majoritate versuri scrise în perioada 1945-1957, şi asupra lor se cuvine îndreptată toată atenţia.

Renăscut ca poet prin aderarea sa la idealurile epocii socialiste, Demostene Botez a ajuns la înţelegerea adevărată a realităţii, la regăsirea finală şi deplină cu sine însuşi, cu preţul unei îndelungate şi chinuitoare căutări: „Şi totuşi sap într-una, într-o doară / Ca unul care caută o comoară". Această căutare îl aduce la concluzii preţioase privind ţelurile vieţii şi implicit ale artei. „Comoara" căutată şi aflată în cele din urmă este convingerea că omul nu se justifică decît dăruindu-se, împărţind semenilor săi gîndurile şi sufletul său („Şi ştiu acum că rostul tău de aur / E să te-mparţi la oameni, să te dărui" — „Poem pedagogic"), călăuzindu-i pe cei care îi vor urma pentru a-i scuti de aceleaşi rătăciri... („Pustiuri lungi eu am călcat cu paşii / Şi n-aş vrea să le calce şi urmaşii. / Să meargă spre ţinuturi fără zare" — „Descoperire").

Artistul reconfirmă un comandament uman permanent, demonstrînd că orice experienţă omenească (şi implicit artistică) trebuie să se rezolve în participarea directă la viaţa colectivă. Odată ajuns în stăpînirea acestui adevăr, poetul izolat al tristeţilor de altădată, vindecat de ele şi reintinerit, e luminat de concepţia marxist-leninistă ce-i orientează inspiraţia pe temele majore ale realităţilor noastre. Pe măsură ce parcurgem filele volumului, constatăm că universul său poetic se axează pe coordonatele largi ale actualităţii. Motivul antirăzboinic, atît de bogat reprezentat în lirica noastră, îşi găseşte în Demostene Botez un ferm reprezentant. Poemul „Mame!" este o chemare vibrantă şi mobilizatoare la luptă pentru pace: „Mame / Fiecare om de pe pămînt e copilul vostru... Mame, / Prin giulgiurile voastre îndoliate / Lumina soarelui de-abia răzbate. / Le văd deasupra lumii fluturînd / Ca nişte nouri negri pe pămînt / Sînt parcă steaguri negre-ameninţătoare / Că sufletu-i o rană ce vă doare / Şi că aveţi o sfîntă datorie / Nezdruncinată / Ca tot ce-a fost să nu mai fie / Niciodată".

Poetul dovedeşte că odată cu abordarea temelor din realitatea timpurilor noastre, registrul său poetic se lărgeşte, vibraţia lirică devine mai puternică, mai convingătoare. In acelaşi sens, ciclul „Itinerar", prilejuit de o călătorie în R. P. Bulgaria aduce o exemplificare suplimentară. Evocînd aspecte din viaţa poporului vecin şi prieten, Demostene Botez găseşte echivalenţe poetice inspirate şi autentice.

Modest Morariu

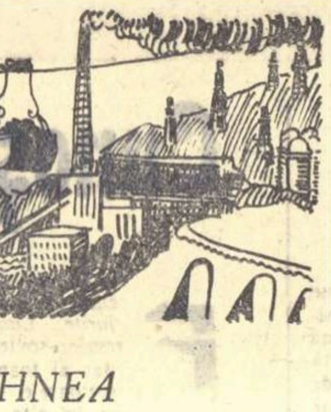

MIHNEA GHEORGHIU: „Două ambasade"

Reluînd o povestire a sa, publicată în urmă cu trei ani, „Ucenicia cărturarului", Mihnea Gheorghiu o continuă cu o imaginaţie şi cu o vervă cuceritoare. Personalitatea principelui luminat, a cărturarului de faimă europeană, care a fost Dimitrie Cantemir, e aşezată în centrul volumului şi luminată din unghiuri diferite, ceea ce contribuie la reliefarea unor trăsături impresionante. Voievodul patriot, diplomatul abil, eruditul, militarul îndrăzneţ, se întîlnesc în persoana domnitorului moldovean. Desluşind documente mai puţin cunoscute, interpretînd cu pricepere altele mai vechi, Mihnea Gheorghiu explică unele episoade ale vieţii lui Cantemir. Anii de ucenicie cînd, îndrumat de înţelepciunea dascălului Ieremia Cacavela, pătrundea adîncurile filozofiei vremii, lupta surdă împotriva boierilor spoliatori, perioada îndelungată a şederii la Constantinopol, sînt povestite nu numai cu un real simţ al culorii locale, dar şi cu înţelegerea atitudinii progresiste a prinţului. Atitudine accentuată atît în timpul scurtei sale domnii, — cînd refuză plata peşcheşului către Poartă, care ar fi atras sărăcirea înspăimîntătoare a ţărănimii moldovene — cît şi în alianţa sa cu Petru cel Mare, în lupta pentru independenţa Moldovei.

Deşi episodică în roman, figura ţarului Petru, „gospodin bombardir", e realizată cu măiestrie. Prietenia sa faţă de poporul Moldovei e subliniată în cîteva momente grăitoare: tratatul de la Luţk, vizita la Iaşi, atitudinea faţă de Cantemir.

Recurgînd treptat la un stil personal, eliberîndu-se de influenţa lui Sadoveanu, prea evidentă în capitolele de început, Mihnea Gheorghiu a reuşit să construiască o acţiune antrenantă din care nu lipsesc aventurile neaşteptate, rezolvate cu îndemînare. Poate că două din episoadele cărţii ar fi necesitat o analiză mai amănunţită din partea scriitorului. Ne referim la evadarea din turnul Goliei, cînd gestul lui Mihuţ, de a zvîrli cu pietricele în fereastra unei case străine, în care nu ştia dacă este găzduit un duşman, pare lipsit de motivare; şi la împrejurarea în care căpitanul Petrea, prietenul devotat al lui Cantemir află despre cele puse la cale de vodă Racoviţă, pentru a-i prinde pe solii brîncoveneşti trimişi la Petru cel Mare.

Partea a doua a povestirii, „Tihna valurilor", conţine nenumărate întîmplări care demonstrează fantezia antrenantă a scriitorului. Cunoaştem astfel aventurile trimisului lui Cantemir în Occident, abilitatea cu care se descurcă tînărul căpitan moldovean Mihuţ din plasa încurcată şi veninoasă a diplomaţiei curţilor europene şi a francmasoneriei. Dacă scriitorul nu ar fi zăbovit cîteodată prea îndelung asupra explicaţiilor istorice, şi le-ar fi topit, cum a izbutit de cele mai multe ori, în acţiune, volumul s-ar fi prezentat încă şi mai unitar. „Două ambasade", dovadă a dragostei scriitorului faţă de una din cele mai luminoase figuri a trecutului, se înscrie ca un succes în proza noastră de evocare istorică.

Dan Grigorescu

ÎN LUMINA IDEILOR LUI MARX ŞI ENGELS

Marx şi Engels au pus bazele unei prime viziuni consecvent ştiinţifice a istoriei literaturii universale, pe baza materialismului istoric. Literatura, reflectînd în mod concret orînduirile sociale şi forţele sociale în luptă, evoluează istoric, odată cu societatea însăşi. In cele mai importante lucrări de economie politică, de istorie şi de filozofie, Marx şi Engels abordau fenomenul literar tocmai ca pe un reflex semnificativ al structurilor sociale şi luptelor de clasă de-a lungul istoriei. De la oglindirea homerică a societăţii antice greceşti pînă la contemporana literatură a contradicţiilor antagonice din societatea capitalistă, Marx şi Engels urmăreau opera scriitorilor ca pe o creaţie necesară a epocii, determinată concret istoric.

Caracterul social şi *de clasă* al literaturii e hotărîtor pentru înţelegerea istoriei literare şi pentru orice dezbatere în legătură cu literatura. Cine uită sau se face că uită acest caracter fundamental cade, inevitabil, în plasa idealismului şi metafizicii, care privesc literatura ca fenomen suprasocial, cu trăsături eterne, străin de sarcinile sale majore în lupta de clasă.

Premisa esenţială a literaturii viitoare, socialiste, Marx şi Engels o vedeau în caracterul ei revoluţionar, de clasă. Dacă în discuţiile noastre asupra sarcinilor realismului socialist uităm de această premisă marxistă, nimic nu ne mai poate opri din lunecuşul pe panta tuturor confuziilor, a revizionismului. Literatura noastră nu poate înceta nici o clipă *să exprime lupta unei clase împotriva alteia*, adică a clasei muncitoare revoluţionare, constructoare a socialismului, împotriva clasei burgheze reacţionare, contrarevoluţionare, duşmană a socialismului.

Semnificativă este, în această privinţă, atitudinea adoptată de un articol publicat în ziarul iugoslav *„Politika"*, care încearcă să calomnieze literatura sovietică şi realismul socialist „cu Marx şi Engels în mînă..."

Cîteva citate trunchiate sau desprinse din context şi cîteva referiri vagi sînt utilizate de autorul iugoslav pentru a ataca realismul socialist şi literatura sovietică. Fără jenă şi fără scrupule ştiinţifice, *„Politika"* îşi închipuie că poate lovi cu un pseudo-marxism în arta ce întruchipează suprem concepţiile şi năzuinţele întemeietorilor marxismului. Pretinzîndu-se marxist, autorul iugoslav opune orientării principiale a literaturii realist-socialiste o orientare confuză, care nu afirmă altceva decît intenţia calomnierii realităţilor socialiste şi dorinţa de a oferi drept model literatura burgheză, luată în bloc.

Articolul recunoaşte, mai întîi, într-o frază generală, că în scrierile lui Marx şi Engels „ar putea fi căutat şi germenele artei noi socialiste care pune în centrul preocupărilor sale această misiune răzvrătitoare revoluţionară a proletariatului". Dar hotărîtoare ar fi fost precizarea concretă a acestei „misiuni răzvrătitoare revoluţionare" care nu poate fi just înţeleasă, marxist-leninist, decît ca o luptă a proletariatului revoluţionar şi constructor al socialismului împotriva burgheziei, nu ca o mic-burgheză răzvrătire haotică, fără ţel precis, fără sens distructiv şi constructiv. Autorul iugoslav însă consideră suficientă constatarea că „metoda lor (a lui Marx şi Engels — n. n.) estetică presupune întotdeauna atitudinea critică a unei opere de artă faţă de realitate". Ce înseamnă aceasta? *De pe ce poziţii? Impotriva cui? Cu ce scop?*

Marxiştii adevăraţi nu stabilesc niciodată o astfel de aserţie generală, fără concretizarea istorică a momentului respectiv, fără precizarea *poziţiilor de clasă*, fără delimitarea propriei poziţii de aceea al duşmanului, fără conştiinţa obiectivului atacat în anumite scopuri. „Realitatea" nu este o abstracţie. Marx şi Engels susţineau necesitatea atitudinii critice a operei de artă nu faţă de „realitatea" în genere, ci faţă de realitatea concret istorică a societăţii capitaliste, a cărei răsturnare constituia primul obiectiv al clasei muncitoare mobilizate la lupta revoluţionară. Iar dacă atitudinea critică faţă de societatea capitalistă este *o condiţie* a artei autentice, aceasta se datoreşte nu unui abstract imperativ categoric al criticii, ci faptului că autenticitatea imaginii realiste implică condamnarea inevitabilă a burgheziei în perspectiva istorică, conform adevărului obiectiv.

Literatura sovietică, realist-socialistă, este realizarea cea mai înaltă a previziunilor lui Marx şi Engels în privinţa artei viitoare.

Marxismul arătase că, în condiţiile capitalismului, critica revoluţionară înfăptuită de literatură urmăreşte răsturnarea bazelor înseşi ale societăţii exploatatoare şi nu mărunte reforme ce menţin această societate. Literatura societăţii socialiste îşi schimbă, evident, funcţia critică. Ea nu mai urmăreşte răsturnarea bazelor societăţii în cadrul căreia e creată, ci, dimpotrivă, consolidarea lor. Bineînţeles, şi înainte de această fază proletariatul revoluţionar depăşeşte etapa negării, afirmînd cu putere noile valori, ale sale şi ale aliaţilor săi, iar în noua fază păstrează caracterul critic, infirmînd şi eliminînd treptat, din noua viaţă, elementele vechiului, ale capitalismului, din toate sferele — economice, sociale, spirituale, afective. Criteriul principal în acţiune rămîne acela al *poziţiei de clasă*, al *luptei de clasă*, în slujba socialismului, împotriva capitalismului.

Autorul iugoslav, vorbind de „critică în genere", dă la o parte, din marxism sufletul viu al marxismului, revoluţionarismul lui. Semnatarul articolului reproşează realismului socialist pierderea „esenţei critice revoluţionare", dînd la o parte conţinutul concret-istoric al acestei critici. Dar nimeni nu poate obliga pe scriitorul ataşat construcţiei socialiste să atace această construcţie măreaţă, de dragul unei idei metafizice, a „criticii etern valabile". Scriitorul realist-socialist ştie că o asemenea „critică" nu poate fi făcută decît de duşmanii socialismului. In ceea ce-l priveşte, îşi pune tot talentul în slujba afirmării noului în creştere revoluţionară şi a denunţării prin necruţătoare critică a vechiului. Aceasta este poziţia marxistă.

Nici scriitorul iugoslav revizionist nu practică o critică abstractă la adresa „realităţii" cum cere articolul din *„Politika"*, ci o critică la adresa socialismului, în acelaşi timp cu o apologie la adresa orientării revizioniste. Fiecare cu critica lui, de pe poziţia de clasă pe care şi-o însuşeşte. Insă dreptatea istoriei e numai de partea unuia, a scriitorului realist socialist.

Dacă poziţia revoluţionară a clasei muncitoare este prima condiţie a unei arte socialiste, astfel cum o preconizau Marx şi Engels, alte indicii ale întemeietorilor marxismului precizează mai departe metoda de creaţie a scriitorilor socialişti, astfel cum a înfăptuit-o în epoca noastră literatura sovietică realist-socialistă.

Că metoda de creaţie preconizată de întemeietorii marxismului este realistă, nu mai încape discuţie. Marx şi Engels vedeau realismul ca pe o condiţie a reflectării veridice a realităţii, înfăptuind funcţia gnoseologică a artei. In acest sens ei studiau evoluţia literaturii indicînd drumul unei istorii a literaturii ca o istorie a dezvoltării realismului de la cel mijlocit al epopeii antice pînă la cel critic şi istoric din epoca burgheză. In celebra scrisoare către Mina Kautski, Engels a sugerat şi perspectiva de dezvoltare a realismului în epoca triumfului crescînd al clasei muncitoare. In acea scrisoare, Engels, după ce definea realismul, discuta problema tendenţiozităţii artei, desigur pe linia marxismului consecvent, adică în funcţie de condiţiile concret-istorice ale societăţii.

In *acel moment* istoric, Engels vedea ca *suficient* realismul critic, lucid în demascare, deşi limitat în înţelegerea perspectivei revoluţionare, a *soluţiei* istorice. El explică astfel „că în condiţiile actuale (1886—n.n.) romanul se adresează cu precădere cititorului din cercurile burgheze, deci nu celor ce ne aparţin direct nouă". *In aceste condiţii* Engels arăta just că romanul cu *tendinţe* îşi îndeplineşte menirea „cînd, prin descrierea fidelă a situaţiei reale, destramă păienjenişul iluziilor convenţionale dominante, zdruncină optimismul lumii burgheze, face inevitabilă îndoiala în ceea ce priveşte valabilitatea veşnică a situaţiei existente, chiar fără a oferi direct o soluţie, ba, după împrejurări, uneori chiar fără a lua măcar atitudine în mod net".

Orice minte limpede, chiar fără cine ştie ce educaţie marxistă a gîndirii, înţelege că situaţia analizată de Engels *la un moment dat*, devine *alta* cînd se schimbă condiţiile respective. In condiţiile noi, Lenin, marele învăţător al proletariatului, continuînd creator pe Marx şi Engels va arăta, pe linia întemeietorilor, cît de străini sînt de revoluţie cei ce „nu cunosc alt realism decît cel tîrîtor", cei ce „habar n-au de dialectica revoluţionară a realismului marxist".

Acest *realism marxist*, care vede realitatea în transformarea revoluţionară şi afirmă puternica perspectivă revoluţionară, de pe poziţiile proletariatului ce luptă şi construieşte socialismul — acesta este *realismul socialist, promovat în istoria literaturii universale de către literatura sovietică revoluţionară*.

Articolul amintit din *„Politika"*, pentru a combate caracterul acesta esenţial al realismului socialist, trunchiază citatul din Engels, omiţînd amintirea condiţiilor concrete în care se manifestă „romanul socialist cu tendinţă" şi oprindu-l la afirmaţia că „scriitorul nu este obligat să ofere cititorului de-a gata rezolvarea istorică pe care o va da cititorul conflictelor sociale descrise de el". Dar trunchierea unui citat nu e o metodă convingătoare şi deci nu „clarifică cel mai bine problema realismului socialist", cum i se pare autorului iugoslav.

O contribuţie la clarificare n-o poate aduce decît studierea cinstită şi profundă a textelor marxist-leniniste, înţelese în spiritul lor ştiinţific. Realismul socialist, născut din necesităţile istorice ale epocii socialiste, îşi află printr-o asemenea studiere fundamentarea sa teoretică esenţială.

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

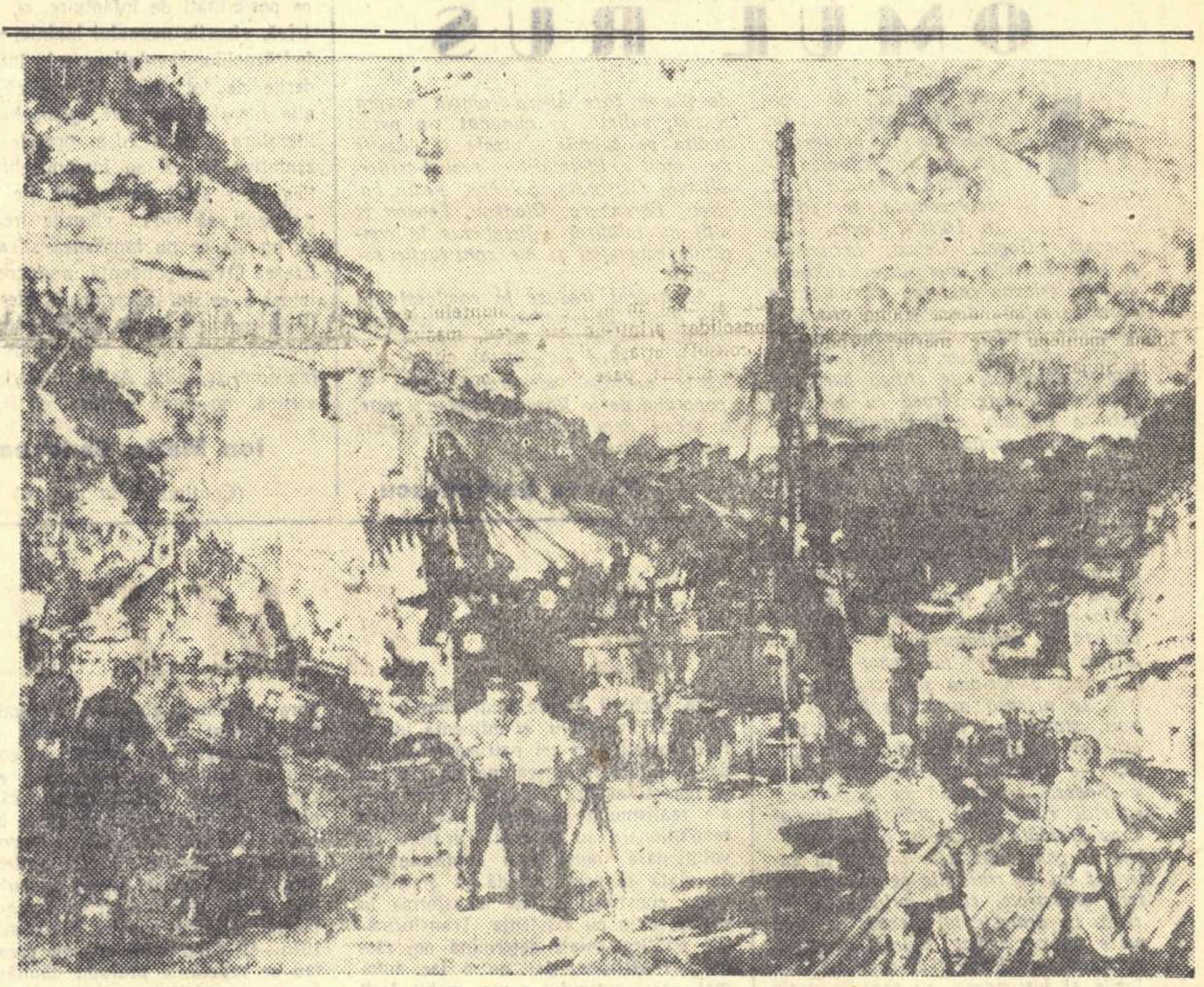

TEODOR HARSIA „Şantierul Bicaz".

Cronica LITERARĂ

„Porţile de aur" — versuri de Al. Andriţoiu

de Paul Georgescu

Intr-o cronică apărută recent în „Scînteia", Mihail Petroveanu sublinia dubla importanţă a volumului, care exprimă dragostea noastră pentru Marea Revoluţie Socialistă, fiind în acelaşi timp o poziţie activă în lupta împotriva poeziei atemporale, apolitice, care-şi mai găseşte încă loc prin presa literară. Al. Andriţoiu e un poet deosebit de fecund. Pornind de la o poezie beniuciană, trecînd prin diferite experienţe, printre care cea mai plină de consecinţe a fost aceea argheziană, Andriţoiu s-a apropiat de maturitatea sa poetică, izbutind în lirismul obiectiv. El scrie „cîntece", cuceritoare prin simplitatea lor melodioasă, care transmit o emoţie transparentă. Poetul lucrează în alb şi negru, prin contrastul sentimentelor fundamentale: dragoste şi ură. Meditaţia filozofică însă („Inhumarea comandantului", „Pragul" ş.a.) e plată şi crispantă; nereuşite sînt şi acele panorame („Panica", „Cruciada", „Colcviul cu Globul") în care se foloseşte fie alegoria încărcată şi naivă, fie se face un tur de orizont al globlui, cu epitete comune. Din fericire, ele nu predomină în acest volum. Amintim poeziile cele mai reuşite: „Setea de dăruire", „Chinul căutării", „Tortură", „Pe porţile închisorilor", „Jocul focului", „Decretul nr. 1", „Decret asupra pămîntului", „Cîntec", „Fugarul", „Oratorii", „Miracolul armonicii", „Ciocnire" ş.a.

Ca şi Mihu Dragomir în „Războiul", Veronica Porumbacu în „Generaţia mea", Victor Tulbure în „Cornul Pădurarului", mezinul Andriţoiu a simţit nevoia — la intrarea în maturitate — a unei retrospective sentimentale şi intelectuale. Această retrospectivă are însă un caracter mai puţin personal — în sensul că poetul se preocupă mai puţin de sentimentele sale (în ciclul „Mireasa roşie", de loc), — încercînd să retrăiască marile momente ale Revoluţiei din Octombrie. Poeţii amintiţi au restabilit itinerarul sentimental al unei adolescenţe marcate de evenimente grave, în timp ce Andriţoiu evocă direct aceste evenimente care au avut, asupra noastră, o covîrşitoare importanţă. Deci chiar dacă unghiul de vedere e deosebit, opoziţia nu e fundamentală, lirismul obiectiv al lui Andriţoiu contînd pe propria lui experienţă de viaţă care l-a ajutat să înţeleagă mai bine, din interior, războiul şi revoluţia. Atacînd piepţiş aceste momente esenţiale ale veacului nostru, poezia lui a avut mult de cîştigat, devenind mai gravă, mai sobră în expresie, ceea ce face din volumul „Porţile de aur" cea mai bună carte a lui Al. Andriţoiu.

Primul ciclu se intitulează concludent „Chinul căutării". Tot ce era curat şi generos în tinereţea noastră refuza monstruoasa orînduire burgheză şi falsele ei valori. Iată despărţirea de religie, înfăţişată printr-o amuzantă concretizare:

Despărţirea s-a făcut cu tristeţile protocolare:
sfinţi bizantini zugrăviţi pe altare
ne întrebau în vecernia aceea tîrzie:
— Nu vă mai desfată aroma de smirnă
şi nici de tămîie?
Vă păgîniţi neîncetat!

...Noi am dat scurt din cap şi am plecat.

(„Setea de dăruire")

Dar în atmosfera grea, prevestitoare de furtună, nu era îndeajuns să respingi:

Ne-am renegat toţi Cezarii şi Zeii,
dar aşteptam totuşi ceva:
un steag nou, o altă stemă, o stea.

E momentul căutării:

Eram într-un secol blazat, călători,
căutători cutezători de comori.

Şi al setei de dăruire:

N-aveam cui să ne dăruim
şi suferéam în această singurătate ciudată.

(„Setea de dăruire")

După chinul căutării ţîşneşte bucuria aflării marelui ideal al socialismului, simbolizat în nunta cu mireasa roşie:

Atuncea te-am văzut întîi la faţă,
mireasă roşie, aleasa mea
şi ochi-mi dezobişnuiţi de ceaţă
s-au îmbătat de-nfăţişarea ta.

(„Chinul căutării")

Poetul exaltă contopirea cu idealul revoluţiei, contopirea cu masele, cu lupta lor:

...destăinuim, în gura mare, bucuria
de a ne-ntrupa-n străbuni şi în urmaşi.

(„Vin veacurile")

De-aici, deci, trecem pe alt plan: poetul încetează de a mai fi el, pentru ca, prin contopire cu înaintaşii, eroii care au săvîrşit revoluţia, să fie glasul lor, expresia glasului lor. Prin lirismul obiectiv, Andriţoiu găseşte o altă modalitate de a vorbi despre ororile războiului decît Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu şi Victor Tulbure, al căror erou liric era o sinteză tipică între personalitatea lor şi experienţa maselor.

„Drum spre revoluţie" este un ciclu anti-războinic. Ororile primului război mondial apar într-o viziune de Sabbat, traversată de fantome alegorice (piramide de cranii, fantoma albă a tifosului etc.), asemeni unui „triumf al morţii" medieval:

...copilul moare în leagăn şi vede minuni,
bătrînul moare la masă şi vede fantasme...

sau:

Moartea albă, moartea albă, tifosul
e soră cu ciuma, prietenă bună cu lepra, —
moartea albă are prietene negre
şi seceră lumea cîntînd şi rîzînd.

(„Moartea albă, tifosul...")

Ultima strofă însă, în care se vorbeşte despre valoarea săpunului, strică unitatea poeziei. Cum se observa şi în cronica citată, poezia relevantă a ciclului, „de o vigoare lapidară", e „Tortura", în care apare portretul comunistului, făuritorul revoluţiei. Acestei revoluţii i se dedică ultimul ciclu, cel mai larg, „Mireasa roşie".

Aici, Andriţoiu se manifestă ca un bun poet al energiei descătuşate a maselor, al elanului revoluţionar, al ciocnirii dure de clasă. Energia maselor e bine gradată de la tensiunea încordată ca un arc al aşteptării, la explozia revoluţionară şi apoi la lupta aprigă de clasă, în războiul civil. Dacă în evocarea lumii palatelor, Andriţoiu e în continuare nepriceput (imagine plat-convenţională, greşeli de gust şi informare), în redarea urii poporului, poetul e spontan, firesc, convingător. Valoarea generală a ciclului constă tocmai în intensitatea urii de clasă, în sprinţena înflăcărare a optimismului revoluţionar. Ura împotriva reacţionarilor, a îmbuibaţilor, ni se transmite. Din diferite momente ale revoluţiei (deşi tratate inegal), apare o imagine globală, emoţionantă, în care trepidează ritmul clasei în atac.

In „Decretul nr. 1", Andriţoiu arată că se poate face bine poezie cu „lozinci":

Războiul iese-ncins din capital
precum veninul iese din balaur, —
războiu-i sînge-amestecat cu aur.
Războiul iese-ncins din capital.

Sau, o altă strofă, în care o idee generală, — a luptei pentru pace — e transpusă poetic:

Sătui de sînge şi sătui de scrum,
să ne spălăm pe mîini de scrum şi sînge.
Pămîntul nostru-i stea, dar steaua plînge
cu lacrimi mari de sînge şi de scrum.

(„Decretul nr. 1").

Balada „Fugarul" e un bun blestem asupra laşilor. Iar „Oratorii" înfăţişează momentul în care gurile lăcătuite ale oamenilor simpli încep să strige, la mitinguri, pe stradă, pe front, adevărul:

In tătară şi-n gruzină,
în circhiză şi în rusă,
păsări paradisiace se năşteau din vorba
spusă, —
vulturi mari, pleşuvi, de piscuri,
vulturi mici şi iuţi de stepe
răsăreau din vorba care...

Reuşitele lui Andriţoiu sînt pe linia acestui „cîntec" simplu, armonios şi firesc: „Miracolul armonicii", care ni se pare cel mai izbutit din întreg volumul.

Poezia lui Al. Andriţoiu, — nelipsită încă de stridenţe, de emfază, uneori inutil încărcată, — se află în net progres. Volumul închinat eroicelor popoare sovietice, care prin lupta lor revoluţionară au deschis, acum patru decenii, o nouă eră în istoria umanităţii, este o carte de elan tineresc, emoţionantă, cuceritoare.

REPORTAJ în MOLDOVA

DIN NOU LA BICAZ

Din nou la Bicaz. Pentru a cita oară?

La-nceput m-au cucerit locurile, priveliștea munților, solemnitatea Ceahlăului, liniștea ca de-nceput de lume, ineditul sălbatic și apele Bistriței spărgînd și mărind și mai mult liniștea. Apoi am venit a doua oară și încă o dată, vara și iarna, și mereu de-atunci Ceahlăul m-a întîmpinat de fiecare dată ca un iceberg misterios învăluit în cețuri, același totdeauna dar dominînd un peisaj mereu altul, nou, miraculos, în continuă prefacere și ochiul meu a fost din ce în ce mai puțin solicitat de spectaculozitatea bătrînului patriarh, de solemnitatea și grandoarea sa. Am sfîrșit prin a-l ignora. Acum, întors de curînd de la Bicaz, constat cu uimire că n-am mai văzut Ceahlăul și de-acum știu bine că nu-l voi mai vedea, că ori de cîte ori voi reveni aici prezența lui copleșitoare nu mă va mai tulbura, pînă ce cealaltă prezență, de-o mie de ori mai copleșitoare, prezența oamenilor și-a șantierului, nu va ajunge la apogeu, în stadiul final, pînă ce hidrocentrala nu va fi gata. Atunci, firesc și armonic, Ceahlăul se va reintroduce în peisaj; zidurile lui crenelate se vor oglindi în apele lacului creat de mîna oamenilor, împrumutîndu-le o frumusețe nouă; cele două minuni — rodul forței inconștiente a naturii și creația lucidă și entuziastă a oamenilor — vor sta față în față și se vor întrece în frumusețe și grandoare.

★

Dar grandoarea aceasta există, ea depășește încă de pe acum proporțiile obișnuitului.

Trebuie să vii să vezi șantierul noaptea, să vii să-ți lași obrazul scăldat în lumina verde a reflectoarelor, să-ți treci prelung degetele peste piatra rece și umedă de pe fundul gropii de fundație și să descoperi ce eră geologică va acoperi a doua zi, sub soarele ucigător, sau chiar atunci, noaptea, la lumina stelelor și-a reflectoarelor, talazul cald al cimentului și să trăiești senzația aceea unică, fascinantă, a fuziunii ciudate cu cimentul care se toarnă, cu prezența zguduitoare a barajului pe care-l simți deasupra ta și cu rezonanța apelor care parcă freamătă în jur, se izbesc de baraj și-alunecă vijiind prin inima muntelui spre marile turbine de la Stejarul.

Sublimul acesta a pornit de la un simplu țăruș, de la un tîrnăcop izbit în piatră, de la un bilet de tren care-l aducea aici pe minerul Roman Iosif. Intîi a fost perioada romantică a organizării, începutul, primii pioni, prima baracă, primul screper și prima groapă de fundație, peste care s-a săpat alta și alta; dinamita și-a făcut datoria și a dislocat sute de mii de metri cubi de stîncă; oamenii au scormonit mereu și tot mai adînc în inima muntelui; și-au construit barăci mai multe, au închegat colonii și s-au adunat tot mai mulți din toate părțile țării și au scormonit mereu, fără încetare; unora li s-au născut primii copii aici, pe șantier, și ei s-au îmbătat de bucurie și au săpat înainte; zi și noapte; copiii au crescut; flăcăii tineri, veniți cu ani în urmă în opinci și haine de țară, care nu știau să țină decît cazmaua în mînă, au devenit escavatoriști, mineri vestiți și mecanici și muntele a dat înapoi în fața lor, în fața priceperii și pasiunii, și acum un șir nesfîrșit de becuri strălucitoare trec dintr-un capăt la altul al muntelui; turbinele la Stejarul stau gata îngropate în corpul uzinei; Bistrița și-a mutat cursul; barajul se ridică spre stele și fabrica de ciment trimite din prețiosul ei produs pînă-n Egipt și îndepărtata Indonezie. Acum e un alt romantism, mai puțin zgomotos, mai reținut, mai sobru, mai greu sezisabil, dar mai lucid și mai profund. Printr-un proces complicat și exigent șantierul a verificat oamenii și conștiințele; s-a curățat de orice lest, a înlăturat sterilul uman nefolositor; a ars avînturile la o temperatură înaltă și le-a păstrat numai pe cele pure, generoase. Nu mă pot înșela. Există aici un eroism modest, de fiecare zi, un stoicism admirabil, o bărbăție, o dăruire și-o contopire a fiecăruia cu opera la care lucrează, care face din fiecare constructor un artist.

★

Un artist e în felul lui și inginerul acela de la Stejarul pe care l-am cunoscut; un arhitect, un alpinist temerar și un visător. Mărunt, blond, uscățiv, cu niște ochi albaștri curați ca de copil, l-am găsit, cum era și firesc, sus pe munte, la peste o sută de metri înălțime deasupra tunelului, la castelul de echilibru. Palatul telefoanelor are 70 de metri înălțime și-i una din cele mai amețitoare clădiri din București. Castelul inginerului Popescu are peste o sută și va avea o sută douăzeci sau și mai mult. Vîrful muntelui e consolidat printr-un zid greu, masiv, o consolă uriașă și la numai cîțiva metri alături, pare opera unor uriași, ceva ireal, de basm. Și măruntul, blondul și uscățivul inginer Popescu acolo, e într-adevăr un lucru uimitor. Și mai uimitor este cînd afli cîte a făcut acest inginer, acest tînăr care și-a terminat studiile în Uniunea Sovietică și și-a început aici practica profesională, crescînd și maturizîndu-se odată cu șantierul; cele trei mari inele de la tunel-ieșire sub conducerea lui s-au săpat, sub conducerea lui s-a săpat și castelul, s-a consolidat muntele; a trebuit să coboare și să urce zilnic zeci de kilometri; picioarele lui sînt tari ca ale unui alpinist și noua lui pasiune, motociclismul, nu-i de mirare aici unde zi de zi trebuie să parcurgă distanțe care ar da gata și pe un redutabil sportiv.

★

Impresionantă la Bicaz mai e, cine o cunoaște, prietenia dezinteresată și generoasă dintre inginerii Cocoș și Kamenitză, istoricul acestei prietenii, asemănarea pînă la identitate a coordonatelor biografiei lor; impresionantă e munca de răspundere a utemistului Cocoș la baraj și munca altor zeci de ingineri tineri, crescuți și maturizați aici pe șantier; munca lui Mircea Abramovici, aerul lui simpatic și inteligent; impresionantă e viața familiei Raicovici, vestiții mineri, tinerețea și vigoarea bătrînului, neastîmpărul, priceperea și pasiunea arzătoare pentru meserie a feciorilor; impresionantă, copleșitoare e și figura bătrînului miner Iosif Roman, cu bunătatea și omenia lui, care a străpuns alte zeci de tunele pînă să vină la Bicaz și care, într-o împrejurare dramatică — inelul unei galerii surpîndu-se și prinzînd înăuntru peste șaizeci de mineri — a dat dovadă de un eroism extraordinar, intrînd cu riscul de a nu se mai întoarce, în galeria prăbușită, printr-o scobitură descoperită de el și salvîndu-i pe toți; impresionant la acest bătrîn miner care a văzut moartea de atîtea ori în față și s-a luptat cu forța și viclenia muntelui, e simțul lui de răspundere în fața celorlalți oameni, solidaritatea, îndrăzneala, curajul și modestia care fac din el un adevărat erou; l-am întrebat cum de-a făcut gestul sublim de a-și salva tovarășii de muncă cu riscul propriei vieți și mi-a răspuns simplu, zîmbind cu un aer contrariat că-l mai întreb așa ceva: „Trebuia să se găsească doar cineva. Dacă nu eram eu, sărea altul și tot îi scotea de acolo pe mineri".

★

Intors de curînd de la Bicaz, constat cu uimire că n-am mai văzut Ceahlăul și de-acum știu că nu-l voi mai vedea, că ori de cîte ori voi reveni aici, prezența lui copleșitoare nu mă va mai tulbura pînă ce cealaltă prezență, de-o mie de ori mai copleșitoare, prezența oamenilor și-a șantierului nu va ajunge la apogeu, pînă ce hidrocentrala nu va fi gata. Atunci, firesc și armonic, Ceahlăul se va reintroduce în peisaj; zidurile lui crenelate se vor oglindi în apele lacului creat de mîna oamenilor, împrumutîndu-le o frumusețe nouă; cele două minuni — rodul forței inconștiente a naturii și creația lucidă și entuziastă a oamenilor — vor sta față în față și se vor întrece în frumusețe și grandoare.

Alecu Ivan Ghilia

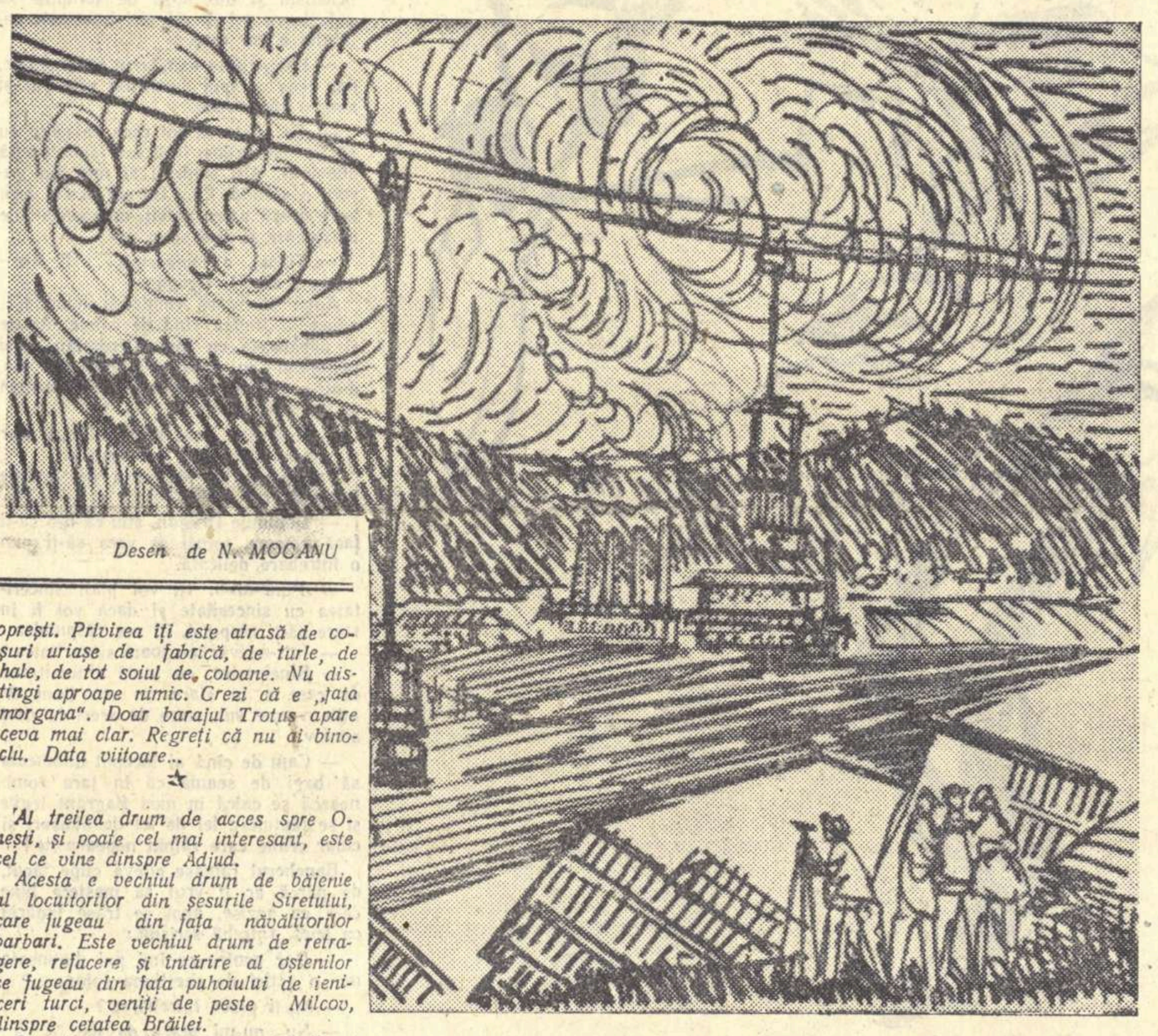

Desen de N. MOCANU

Valea TROTUȘULUI

Am umblat, nu de mult, cocoțat pe autocamioane basculante, de la Adjud pînă dincolo de Comănești și m-am încredințat, asemeni lui Calistrat Hogaș, că orice călătorie, în afară de cea pe jos, e o călătorie pe picioare străine.

Am ajuns la Borzeștii copilăriei, din urmă cu aproape cinci veacuri, a lui Ștefan cel Mare-voievod, aflînd că pe-aici tocmai au fost poposit conducători ai partidului și guvernului, în frunte cu tovarășii Gh. Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica și Emil Bodnăraș!

Deși ziua săptămînii aceleia se chema vineri, la Borzești era o atmosferă evident sărbătorească: deosebit de vizita aleșilor oaspeți, muncitorii centralei electrice de termoficare primiseră, în cadrul unei entuziaste adunări festive ținute în sala cinematografului local, drapelul de întreprindere fruntașă pe ramură de producție. Acest eveniment de seamă situa termocentrala tineretului în fruntea întreprinderilor de electricitate din întreaga noastră țară care participă la întrecerea inițiată de Departamentul Energiei Electrice.

Pe-aici pe unde azi au răsărit înalte coșuri și unde laboranți ca Maria Oprea, ca șeful de tură Gheorghe Dediu, ca lăcătușul Gheorghe Botez ori ca maistrul Ion Lupu știu stoarce energia chimică a cărbunelui, știu scoate din lignit carbonul și mînuie tărîile de basm ale miilor și răsmiilor de volți, rîmau cîndva, de nimeni stingheriți, mistreții și crănțăneau între măsele jir și ghindă!

E mult de-atunci! Nu departe de aici, pe plaiurile sterpe ieri ale Oneștilor, se orînduiesc, cu cîte trei etaje, masive blocuri muncitorești cu suple colonade, cu zvelte arcade și cu albe rozete de piatră pecetluite sus, pe frontispiciu. Jos, la partere, cu geamuri mari cît niște porți de ogradă, se amenajează luxoase magazine alimentare, textile și universale, se lustruiesc parchete, se sudează țevi de calorifere și se pavează trainic străzi pe unde nu a fost mai ieri nici barem o potecă de picior de vită.

Pe la Viișoara, ici și colo, vedem cum se însăilă în zare noile schele ale sondelor de referință care aduc mărturii despre tainele adîncurilor încă necercetate, apoi intrăm în Tg. Ocna, pe locurile baștinei înflăcăratului erou al Unirii Principatelor, Costache Negri.

Acest „dar al zeilor", precum a numit sarea bătrînul Homer, s-a scos aici, vreme de aproape jumătate de mileniu, cu burduful de bivol, tras din adînc afară cu crivacul la care erau înhămați caii herghelegiilor și care se opinteau, depănînd pe mosor odgonul. Tot cu burduful erau coborîți înăuntru ciocănașii și șangăii osîndiți să nu mai vadă cu anii lumina soarelui.

Am pătruns în galeria de coastă cu un trenuleț tras de-o locomotivă electrică, împreună cu tînărul inginer șef Virgil Caliniuc. După mai bine de-un kilometru, am coborît cu ascensorul la o adîncime de 160 m., în sălile imense asemeni unor uriașe catedrale, unde se lucrează cu perforatoarele și cu haveuza. Salina, ca de altfel întreg orașul, primește energie electrică de la termocentrala zidită în anii din urmă la Comănești, iar bulgării de sare se încarcă în vagoneți care sînt scoși și duși afară, la moară, pentru ca, plimbați pe benzi rulante, să fie uciși cu ciocancle în concasoare, măcinați la valțuri și încărcați mecanic în saci. Pentru muncitorii de-aici, aduși azi la lucru din satele Vîlcele ori din Pîngărești cu autobuzele salinei și avînd la dispoziție cantină, asistență medicală și bune condiții de muncă, vechile stări de lucruri sînt de domeniul aducerilor aminte.

După cum tot de relele cîte au fost odată povestesc minerii cei de la Comănești, care au robotit, scoțînd la ziuă cărbuni pentru concesionarii belgieni! Nu-i de loc ușor, de pildă, de mînuit piconul în galeria de la Asău, dar și-aici, ca la Rafira, deja duduie compresoarele și perforatoarele, zbîrnîie telefonul antigrizuntos și în curînd se va isprăvi lucrul la galeria din coastă și în puțurile Lumina, Asău și Rafira legate printr-un tunel betonat, minerii vor fi aduși la frontul de lucru cu trenulețul, așa precum sînt azi aduși de acasă cu autobuzele. Am fost la Comănești la clubul „1 Mai" nu de mult construit, am văzut sala de spectacole, am văzut noul spital modern cu blocul operatoriu sistem Camson și cu saloanele strălucind de curățenie, deservite de șaptesprezece medici, am intrat în școala medie mixtă de zi și serală care funcționează în fostul palat al lui Ghica-Comănești, cel care stăpînea toți munții și pădurile din partea locului, și care s-a împușcat din pricina unui pachet de acțiuni prefalimentare. De asemenea, am fost la termocentrala din orașul minerilor care alimentează întreg bazinul carbonifer, petrolifer și salinar, de sus de la Zemeș și pînă la Tg. Ocna și Onești. De aici, apoi, am întîrziat zile întregi la Moinești, la Zemeș și la Modîrzău, la Foale, la Solonț și în orașul Lucășești de pe valea Taztăului Sărat. Pe aici, pe unde cu numai două-trei decenii în urmă se scotea țițeiul cu ciubărul și cu heona, și unde calul învîrtea mosorul, depănînd ori slobozind frînghia în fundul puțului cu putar cu tot, trimițîndu-i-se aer cu foiul, umblă azi, zi și noapte, sonde moderne în foraj rotativ și turboreactor, se sapă cu sisteme percutante și se explorează mii și mii de tone de petrol cu pompe de fund și lingure de lăcărit, instalate după exemplul și cu ajutorul petroliștilor sovietici!

Sarea masivelor din Tg. Ocna va hrăni fabricile de sticlă și de săpun, atelierele de vopsitorie ori de spălat pînzeturile. Cu sarea de aici, mai luciu va fi zmalțul produselor de ceramică și mai lesne vor lucra rafinăriile și fabricile de celuloză și de hîrtie și tăbăcăriile. Așijderi, fabricile de conserve de carne și de legume, combinatele de pește și fabricile de gheață găsesc și vor găsi aici surse inepuizabile de materii prime. Am băgat de seamă la sondorii Moineștilor care pompau, trimițînd pe conducte, țiței spre cuptoarele de la Dărmănești și țevăriile rafinăriei de la Onești. Aici, rafinatorii îl spală cu apă și cu vitriol, distilîndu-l și împărțindu-l, în ordinea fracționării, în benzină, petrol lampant și păcură. Ei scot din benzenurile încălzite eter de petroleu cu rost la dizolvat rășini, cauciucuri și uleiuri — cu rost în clinicile chirurgicale. Ei obțin aici gazolină pentru purtat motoare și pentru subțierea cu ulei a lacurilor în pictură, în locul terebentinei. Ei capătă din păcură parafina, trebuitoare fabricilor de chibrituri și de lumînări și bună ca izolator electric, storcînd totodată din inima gudroanelor uleiuri lubrefiante pentru oblojit încheieturile mașinilor și ale vagoanelor de cale ferată, benzoluri și toluoluri, naftalină și ulei de antracen din cel ce stă la baza substanțelor colorante. Buni tovarăși ai petrolului de aici sînt asfalturile, ceara de pămînt și gazele naturale! Cu acestea din urmă se și încălzesc noile blocuri din Moinești și din Lucășești și creșele pentru copii care rivalizează cu cele din care am văzut în București. Cît privește zăcămintele de la Comănești, acestea aprovizionează cu cărbune o bună parte din transporturile feroviare ale Moldovei și întreprinderile industriale din această parte a țării. De la termocentrala de pe malul drept al albiei repedelui Trotuș, s-au și întins rețele electrice spre toate schelele petrolifere din regiunea țițeiului moldovenesc și a ajuns curentul și la uzina de fibre sintetice de relon de la Săvinești. Aici, în sala de eritare, s-au și montat 47 mașini de răsucit și fusele celei dintîi au și prins să se învîrtească, executînd cu succes prima probă. Nu va trece mult și în vecinătatea Săvineștilor, la Roznov, vor intra în funcțiune cuptoarele combinatului de îngrășăminte azotoase, iar de la termocentrala de la Borzești, pe stîlpi de beton armat centrifugat, cu un singur picior, va ajunge la București linia aeriană, sporind energia electrică a Capitalei, precum au îndestulat-o de mult la Iași și în alte orașe ale Moldovei. Sînt toate semnele că de imensa avuție economică a celui de al doilea mare bazin petrolifer, carbonifer și salinifer al țării se aude și se va auzi pretutindeni. Și asta numai fiindcă și pe aici, ca și în celelalte regiuni ale patriei puse în toată puterea lor de lucru, au trecut și trec comuniștii, dînd îndemnare, povețe și ajutorință oamenilor muncii, să scoată valea Trotușului din necunoscut și să se bucure obștea muncitoare de bunele binefaceri ale construcției noastre socialiste!

Ion Istrati

Onești

D-ar parea că Oneștii își trag numele de la Oană, vornicul de Suceava, care a domnit de la sfîrșitul secolului XIV și pînă pe la mijlocul secolului XV, stăpînind trei „curți" în regiuni diferite.

Faptul că Onești este situat la răspîntia unor importante drumuri de legătură și acces spre țara Moldovei arată că aici a fost o „curte întărită" și că a avut și garnizoană formată din cîteva „pîlcuri" de oșteni. O oarecare zarvă au stîrnit Oneștii pe la începutul secolului al XVII-lea, în perioada de dezvoltare a latifundiilor boierești. Neniul Mamul-diac cumpărător de sate, acaparator de ocine răzășești, cotropitor de pămînturi țărănești, era nepotolit în dorința lui de a stoarce averi. Tare mult s-a zbătut însă Neniul-diac, pentru a-și asigura stăpînirea asupra unei părți din satul Onești cu loc de iaz și moară, casă cu grădini și poiană, „prisaca" cu „temnic", cumpărate, în ianuarie 1614, toate pentru 65 de taleri, de la Odochia Cneaghina, văduva lui Vlădică-pitar și fiica ei Solonca. Insuși Ureche vornicul a trebuit să poruncească lui Septeș-răzeșul, care nu recunoștea „cumpărătura", să lase în pace „prisaca" din hotarul Onești a lui Neniul Mamul-diac.

Așa că după 1617, cînd marele logofăt Ghenghea, judecind „pîra", curmă vrăjbile, Neniul Mamul-diac a răsuflat ușurat și a prins să guste „în tihnă" mierea din „prisaca" din hotarul Onești.

★

Aveau să treacă aproape cinci secole pînă ce Onești, ca centru administrativ și cultural al bazinului industrial din Valea Trotușului, să-și cunoască adevărata măreție.

Sînt mai multe drumuri de acces spre Onești. Unul vine dinspre Ardeal, peste munții Oituzului. Drum frumos, pădure deasă, sălbatecă, brazi înalți, munți cu piscuri rotunjite, molatece, care-ți fac privirea să alunece peste vîrfuri, fără să obosești. Văile adînci nu-s prăpăstioase, nu te-nfioară și iarba lor bogată te-mbie la odihnă.

Sînt și serpentine. Scurte și abrupte, apar cînd nici nu te aștepți. Odată cu ele apare și cîte o căruță încărcată cu bușteni. Nici la căruță nu te aștepți. Șoferul strecoară autobuzul, cu abilitate, între oiștea căruței și șanț. Ți se strînge inima, ți se oprește pentru o clipă răsuflarea, tușești scurt și sec.

Ca un decor neașteptat îți apar în față blocuri, multe blocuri de locuințe. Frumos aliniate, frumos tencuite. Prin fața lor „bulevardul" betonat, cu lampadarele deja plantate. Acesta este semnul că ai ajuns la Onești. Incepi să privești, să admiri, să cercetezi.

In acest prim „cvartal" se află sute de apartamente date în folosință. Locuite. Te dumirești fără să mai întrebi. E ușor să te dumirești. Pe sfori și frînghiuțe, întinse pe balcoane și între balcoane, sînt rufe de tot felul. In „incintă" lărmuiesc copiii. Alimentarele sînt deschise. Constați că sînt și bogat aprovizionate.

Pe o stradă laterală mărșăluiesc, cîntînd voios, brigadierii.

Onești e „șantier național". Incă o pagină de glorie înscrisă de „brigadieri" în cartea de aur a construcției socialismului.

Continui să te plimbi. Te surprind multele „incinte". Probabil că arhitecții noștri, cunoscători într-ale istoriei și aprigi apărători ai tradiției, au păstrat „stilul" curților întărite de pe vremea lui Oană, ctitorul Oneștilor.

★

Cobori spre vechea așezare, pe vechiul drum, pavat recent. „Magistrala" nouă, a noului oraș e încă în lucru.

Inainte de intrarea în vechea așezare, un monument și un mic cimitir.

Două monumente față-n față. Nu-ți trebuiesc explicații. Steaua în cinci colțuri spune tot. Și în acest colț de țară ostașii sovietici au căzut, luptînd pentru libertate, pentru eliberarea țării noastre, pentru distrugerea fascismului.

Cobori mai departe, spre Cașin. Case mici, din paiantă, foarte rare cele de zid, scunde, cu acoperișurile lăsate într-o rînă. Așezarea arată ca mai toate satele, ca mai toate orașele moștenite de la regimul burghezo-moșieresc.

Inainte de a trece „podul de lemn" o faci la dreapta, pe noua magistrală în lucru.

„Pilele" podului de „beton armat" au și fost turnate. Se fac pregătiri pentru suprastructură. Se regularizează cursul Cașinului. Se creează și o plajă

Mergi mai departe. Iar o faci la dreapta. In față ți se deschide perspectiva magistralei de-a lungul căreia se construiește canalul colector al orașului.

Cvartalul 2 va fi la mijloc, între 1 și 3. Aci va fi centrul civic. Numai de aci, din acest punct central, îți dai seama că „orașul" nu s-a izolat de așezarea veche. S-a întrepătruns.

Casele vechii așezări, atît cît vor mai dăinui, beneficiază de lumină electrică, vor beneficia de alimentarea cu apă, cu gaze, de canalizarea orașului. Noua așezare contribuie la ridicarea nivelului de viață al vechii așezări.

Vechea și noua așezare au azi aproape șapte mii de suflete, locuitori permanenți. Peste cîțiva ani se va ajunge la aproape treizeci de mii.

Se construiește școală nouă, brutărie, piețe, baie, și multe altele.

Incă de pe acum locuitorii au început să gîndească la un teatru propriu, permanent!

★

Al doilea drum vine dinspre Bacău, pe la Călugăra.

Frumos drum. Serpentine alungite. Văi prelungi bogat cultivate.

Mașina merge pe muche de deal și nu știi încotro să-ți îndrepți privirile. Orizontul e larg și limpede.

Lipsesc copacii, pădurile. Se simte că locul a fost mai la îndemîna negustorilor băcăoani care l-au văduvit de arbori pentru a-și umple buzunarele.

Inainte de treci podul de fier, te oprești. Privirea îți este atrasă de coșuri uriașe de fabrică, de turle, de hale, de tot soiul de coloane. Nu distingi aproape nimic. Crezi că e „fata morgana". Doar barajul Trotuș apare ceva mai clar. Regreți că nu ai binoclu. Data viitoare...

★

Al treilea drum de acces spre Onești, și poate cel mai interesant, este cel ce vine dinspre Adjud.

Acesta e vechiul drum de băjenie al locuitorilor din șesurile Siretului, care fugeau din fața năvălitorilor barbari. Este vechiul drum de retragere, refacere și întărire al oștenilor ce fugeau din fața puhoiului de ieniceri turci, veniți de peste Milcov, dinspre cetatea Brăilei.

Și tot de aici, rezervele de pîlcuri de oșteni loveau în „coasta" cotropitorilor, alungîndu-i.

Drumul și podurile sînt în refacere. Se lucrează la „infrastructură". Nu va trece mult și și acest drum va fi betonat și asfaltat.

Pe undeva, pe la mijlocul drumului între Adjud și Onești e și satul de tristă „glorie", Coțofenești.

Aici se instalase, în timpul războiului trecut, spitalul-lupanar al reginei dezmățate și al doamnelor-bacante din „lumea-bună".

Indignați, revoltați și înfuriați de dezmățul și orgiile organizate în acest spital, aflat la cîțiva kilometri de frontul unde oamenii mureau cu miile în fiecare zi, țăranii i-au dat foc. A ars cu temelii cu tot.

Ofițerașii, ambuscații, falșii răniți au reușit cu greu să salveze „coconetul" și să-și apere pielea de furia mulțimii.

Treci mai departe.

Te apropii de Borzești. De aici drumul devine interesant. Nu mai ai iluzii de „fata morgana". Distingi clar ce se petrece.

Se construiesc uzine, uzine uriașe cum nici prin vis nu ne-a trecut vreodată.

Uzina de produse chimice, un complex măreț format din mai multe fabrici. Ne va da clor, acid clorhidric, insecticide și multe alte produse necesare economiei noastre. Apoi, rafinăria de țiței, care, terminată, va fi una din cele mai mari din Europa, combinatul de cauciuc sintetic care, din punct de vedere al capacității de producție, va fi întrecut numai de marile combinate din U.R.S.S.

In mijlocul acestor uzine, Termocentrala.

Coșul ei se profilează pe fundalul munților și parcă-i domină. Furnizează, de pe acum, curent electric Bacăului, Bicazului, Iașului și va furniza în curînd și altor orașe și industrii energie electrică.

Nu te saturi privind. Iți trebuiesc zile întregi să colinzi, să privești, să le cunoști cît de cît.

Cînd ai trecut de botul dealului „Prisaca", ai ajuns în Onești.

Pe întreg acest teritoriu lucrează mii și mii de muncitori. Săpători, zidari, dulgheri, monteri, instalatori, au „tăbărît" din toate colțurile țării să „lupte" cu „timpul", să construiască mai repede, să dea în folosință mai devreme construcțiile lor, construcțiile noastre, construcțiile socialismului.

Dacă ar afla Oană vornicul sau Neniu-diac cîte „suflete" sînt acum aici la Onești, ar învia de bucurie și ar muri din nou, de necaz, cînd ar auzi că „sufletele" s-au descotorosit de boieri.

M. Hîncu

LAMINORUL DE LA ROMAN

Inceputuri...

Comunistul Gheorghe Bosică, cu profesia de bază maistru, a venit aici la Roman, plecînd din Hunedoara cu cîțiva ani în urmă, ca șef al noului șantier deschis în Moldova. El a fost, așadar, acela care a semnat actul de naștere al noului laminor, a dirijat apoi lucrările de construcție și montaj, iar azi conduce fabrica. Comunicativ și spiritual, directorul Bosică găsește vreme să plaseze savuroasele sale „poante" în relatarea evenimentelor, cu toate că este unul dintre cei mai ocupați oameni pe care i-am cunoscut vreodată.

Tot ce vezi acolo este croit pe gigantic, pe colosal. Fostul teren arabil al comunelor Cordun și Simionești, pe care se întinde fabrica, ar constitui o moșie destul de bunicică: 85 de hectare; halele de laminare — în imensitatea cărora te rătăcești ca în labirinturi — măsoară aproape șapte hectare, iar cele două cuptoare automate pentru încinsul țaglelor ocupă un spațiu pe care s-ar putea clădi cu ușurință cîteva locuințe individuale, plus terenul pentru grădini și acareturile respective. In ambianța wagneriană de acolo, zgomotele acoperă cuvintele, urechile îți țiuie și te simți mititel ca un Guliver pitic într-o țară de monștri apocaliptici. Macaralele plimbă pe sus cîte treizeci de tone de orgi uriașe — țevile —, un agregat cîntărește nu știu cîte tone, o țaglă 750 kilograme, cleștii care scot cu delicatețe fiarele înroșite din cuptor au dimensiunea colților de animale preistorice. Majoritatea țevilor produse aici, cu grosimea interioară destul de respectabilă, necesare conductelor de apă, de gaz metan și pentru forajul sondelor, se aducea de peste hotare, deoarece capacitatea laminoarelor din țară era cu totul insuficientă față de necesitățile crescînde ale economiei naționale.

Te-ai fi așteptat ca la aceste gigantice agregate-cuptoare, linii de laminat, de găurit și de lustruit uriașe macaroane incandescente, să vezi lucrînd un soi de prometei de aceeași proporție. Dar rămîi dezamăgit. Laminatorii sînt oameni obișnuiți ca mine, ca dumneata... Unii mai înalți, alții mai mărunți. Cine ar crede oare că tînărul cu alură sportivă este inginerul Constantin Iordache, fost muncitor la București, azi șeful secției laminare la cald, unde are sub conducerea sa 340 de muncitori? Totuși, inginerul cu vorba domoală și privirile ascuțite, pătrunzătoare, este marele Hefaistos al Laminorului din Roman.

Să iau alt caz: maistrul laminator Tudor Dobre. E un june de numai 22 ani, cu o vervă inegalabilă, gata să joace unui coleg o șotie năstrușnică. Puțintel copilăros, jucătorul de rugbi Tudor Dobre depune aceeași neobosită energie în uzină ca și pe terenul de sport. După o specializare de șase luni în U.R.S.S., acest tînăr a fost promovat într-un post pe care l-ar fi putut ocupa altădată doar la vîrsta reumatismului sau a... pensionării. Locuiește într-un apartament din blocurile muncitorești ale fabricii, e căsătorit și tatăl unei fetițe de... trei zile.

Laminatorul șef Anton Ion e lung, deșirat și posac. „Nu zîmbește, domnule, nici duminica!" — se indignează operatoarea Viorica Handrea, o utemistă plină de temperament. Dar tot ea e nevoită să admită că perforatorul scîrțiie numai cînd Anton lipsește, iar după ce este chemat în grabă, agregatul se potolește ca prin minune și umblă cu precizie de cronometru. Și povestea Viorichii Handrea este cît se poate de interesantă. Fetișcana aceasta, pînă mai ieri ospătară la cantină, a făcut atîta gălăgie că vrea să lucreze în producție, încît directorul, sîcîit de insistențele fetei, susținută și de organizația de bază U.T.M., l-a chemat în birou pe inginerul Iordache:

— Ia vezi, frate, ce poți face cu zvăpăiata asta, că m-a năucit.

Așa a ajuns Viorica operatoare. A învățat în scurtă vreme să mînuiască atît de iscusit butoanele ce comandă agregatul, încît întreaga ei grupă a scăzut rebuturile de la cinci la sută (limita admisă) la numai 1,6 la sută. Și cînd te gîndești că de priceperea și atenția acestei fete curajoase și încăpățînate depinde nu numai producția și calitatea țevilor, dar chiar și viața oamenilor. Ar fi de ajuns o clipă de neatenție și... Dar fiți pe pace! Viorica își cunoaște meseria. Iar pe platoul ei de comandă e o curățenie ca de laborator... Oameni vrednici ca Anton Ion și Viorica Handrea numeri cu sutele în halele de laminare. Și Susan Ilinca, și Aneta Munteanu, și Gheorghe Crețu, și Ciobanu Vasile precum și atîția alți comuniști, candidați de partid (numai în acest an au fost primiți în rîndul candidaților aproape o sută de tineri) și oamenii fără de partid, muncesc cu spor și dau producție de cea mai bună calitate.

Dar într-o orchestră atît de numeroasă e greu să nu se ivească și distonanțe. Acestea sînt prilejuite de unii muncitori care întîrzie, lipsesc fără temei ori muncesc fără suficientă tragere de inimă. Din această categorie au făcut o dată parte și Ion Clapa și Dumitru Mazilu, muncitori pricepuți, harnici, dar care se cam lăsaseră pe tînjeală. Au fost însă aduși la realitate de criticile aspre ale tovarășilor de muncă, iar azi sînt din nou printre primii...

Lupta împotriva celor ce stînjenesc producția, îmbrățișează variate forme de tactică și strategie. Incepe de obicei cu o discuție aprinsă între patru ochi, dojeni, înțepături și caricaturi în gazeta de perete și se sfîrșește uneori cu punerea în discuția adunării generale a cazurilor mai dificile. Iar colectivul nu glumește; aplică sancțiuni moralizatoare sau exclude din rîndul său pe cei recalcitranți. Și asta din motive bine întemeiate: munca este în așa fel orînduită, încît o abatere cît de mică poate aduce pagube. Intreaga bătălie pentru corijarea puținelor elemente necorespunzătoare este condusă cu tact și multă înțelegere de organizația de partid, care a mobilizat în jurul său un larg activ de agitatori. Și roadele acestei munci sînt indiscutabile. Ele se concretizează prin numărul tot mai mare de vagoane de țevi, ieșite zilnic pe poarta fabricii...

Un oraș vechi cu o nouă înfățișare

Am cunoscut Romanul și altădată. Era un tîrg moldovenesc patriarhal și monoton. Imi făcea impresia că seamănă leit cu orașul din „Steaua fără nume", cu domnișoare Cucu ce spionau pe vecini și țineau loc de presă locală, cu profesori visători ca Miroiu, cu pensionari stînd la taclale pe la portițe, cu nesfîrșite partide de maus și cu clevetiri de tot soiul. Da, acesta era Romanul de odinioară...

L-am regăsit schimbat, plin de nerv și activitate. La această îmbucurătoare metamorfoză a contribuit neîndoios și fabrica de țevi, alături de celelalte unități industriale înființate în oraș după 23 August 1944: Fabrica metalurgică I.M.S., cele de cărămidă, de prefabricate, precum și industria locală „I. C. Frimu". Toate acestea, împreună cu fabrica de zahăr, numără peste cinci mii de muncitori, plus familiile lor. Datorită acestei sporiri de populație s-au deschis în Roman restaurante mari, magazine luxoase, încă un cinematograf, și s-a clădit un teatru de stat care va avea o formație teatrală permanentă. In parcul aflat peste drum de gară, unde pe vremuri rătăceau pe alei cîteva perechi singuratice, s-a construit un teatru de vară cu 1 200 locuri, iar la periferii se înalță văzînd cu ochii numeroase blocuri muncitorești (numai Fabrica de țevi a construit zece blocuri). Romanul pulsează azi de o viață intensă, trepidantă, aidoma altor orașele agonizante pe vremuri: Pitești, Tîrgoviște, Moinești... Roman devine un oraș mare, în plină dezvoltare.

Tudor Mihail

RĂDĂCINILE

CAP. 42

FEREASTRA

Excelenţa sa domnul Derderian, ministrul Justiţiei, ieşi în întîmpinarea bancherului Alion Drugan şi-l primi cu surîsul pe buze şi cu mîna întinsă. Mai-mai că nu-l îmbrăţişă.

— Imi pare bine că te văd, scumpe domnule Drugan, îmi pare chiar foarte bine.

Odată cu ministrul îi surise cu drăgălăşenie bancherului şi secretara voinică şi ciolănoasă care îl şi ajută, cu toate protestele lui, să se dezbrace.

După ce secretara se retrase, împreună cu comisarul, Derderian, plin de curtoazie, îi spuse musafirului:

— Fii bun, stimate domnule Drugan, şi ia loc. Nu ne-am văzut de mult şi avem de vorbit.

Drugan tăcu şi se așeză stînjenit, cu obrazul împietrit. Clipea des ca şi cum ar fi vrut să-şi ferească ochii de o lumină prea mare. Derderian îl privi atent, sperînd că-l va surprinde lăcrimînd. Drugan însă se stăpîni şi-l dezamăgi. Secretara voinică şi ciolănoasă, care primise mai dinainte instrucţiuni, aduse cafelele fierbinţi şi o cutie cu havane. Surise către ministru şi către Drugan şi plecă lăsînd în urma ei un miros stins şi dulce de morţi. Se aşeză şi Derderian într-un fotoliu adînc, în faţa lui Drugan. Intre ei se afla măsuţa rotundă şi neagră pe care fumegau, ademenitoare, cafelele.

— Ai trecut prin încercări grele, domnule Drugan, spuse compătimitor ministrul Justiţiei.

— Da, răspunse cu glas de gheaţă bancherul. Mă bucur că, în sfîrşit, o recunoşti.

Derderian, distrat, ca şi cum nu ar fi auzit răspunsul lui Drugan, scoase din buzunar un cuţitaş special, reteză vîrfurile havanelor şi-i întinse lui Drugan una. Bancherul o luă. Ministrul Justiţiei se grăbi să i-o şi aprindă. Drugan trase fumul adînc în piept, îl aruncă afară şi spuse:

— Mulţumesc. De mult n-am mai fumat o havană veritabilă.

— Depinde de dumneata ca de acum înainte să fumezi oricînd şi oricîte vei dori.

— Crezi? Crezi că numai de mine?

Derderian surîse dar nu răspunse. Se delectară cu cafelele ca nişte turci bătrîni şi fumară tăcuţi şi pe îndelete. Bancherul observă cu uşurinţă că ministrul Justiţiei nu se află în apele lui. Aci voia să-i propună ceva, aci se temea să nu fie refuzat şi ezita. Ministrului îi tremurau uşor mîinile bătrîne, pline de vine şi osoase, cu degete lungi, încărcate de inele. După repeziciunea cu care i se aprindeau şi i se stingeau luminile din ochi, bancherul bănui că Derderian ia droguri.

In birou era cald şi plăcut. In aer plutea lenea şi somnul, însă nu şi liniştea deplină. Arterele principale ale Bucureştilor, pe care cîteva săptămîni nu se putuse circula decît pe jos, fuseseră, în sfîrşit, curăţate de zăpadă. Pe Bulevard se adzeau huruind greu tramvaiele care abia se mişcau. Uneori, pe lîngă tramvaie, treceau spre Cotroceni camioane militare încărcate cu soldaţi. Atunci geamurile ferestrelor mari dinspre Bulevard zuruiau cîteva clipe de parcă ar fi bătut în ele măzărichea. Derderian se scutură de somnolenţa în care căzuse, îşi lungi gîtul, surise profesional, ca un chelner care vrea să cîştige bunăvoinţa clientului, şi zise dulceag:

— Sper, domnule Drugan, că presupui pentru ce te-am poftit la mine.

— Nu, răspunse bancherul, însă aş fi bucuros s-o aflu.

Derderian nu se grăbi să-i astîmpere curiozitatea. Sorbi zaţul gros şi dulce al cafelei, îşi şterse buzele şi mustăţile şi apăsă butonul soneriei. Secretara voinică şi ciolănoasă intră; aducînd încă o dată cu ea miros stins şi dulce de cadavru. Drugan strîmbă uşor din nas, însă Derderian adulmecă mirosul cu vădită plăcere. Secretara îşi legănă şoldurile planturoase şi întrebă:

— Doriţi ceva, domnule ministru?

Derderian, ca trezit dintr-un vis plin de farmec, zise:

— Ai spus ceva?

— M-aţi sunat, domnule ministru. V-am întrebat dacă doriţi ceva.

— Să mai vie un rînd de cafele. Sîntem amîndoi cam obosiţi.

Rămaseră iarăşi numai între ei. Ministrul Justiţiei căută sămînţă de vorbă, îşi ciuguli mustăţile, zîmbi melancolic şi spuse:

— Arăţi bine. Ai mai slăbit. De acum înainte o să placi şi mai mult femeilor.

— Cunoşti reţeta, îi replică pripit Drugan. Dacă vrei să arăţi şi dumneata bine ca mine şi să placi femeilor, n-ai decît să ţi-o administrezi.

Derderian făcu mare haz.

— Cum adică, domnule Drugan? Să dau ordin să mi se lanseze şi mie mandat de arestare, cu indicaţia să mă instruiască nătîngul de Tretin şi să mă trimită în fiecare noapte să dorm la beci, alături de pleava Capitalei?

— De ce nu? Ai slăbi în mai puţin timp decît am slăbit eu şi poate că ai deveni şi mai înţelept decît eşti.

— N-aş avea pentru ce să fiu arestat, domnule Drugan. Eu n-am omorît încă pe nimeni. Imi place o femeie, mă însor cu ea. Nu-i place ei cu mine, mă lasă. Imi caut altă nevastă. Nu mă supăr. Şi crime din amor nu făptuiesc.

— Nici eu nu am omorît pe nimeni, domnule ministru. Ştii bine că sînt nevinovat ca un prunc.

Aducîndu-şi aminte cum a fost părăsit de ultima nevastă, Derderian se posomorî. Zise:

— Dacă n-ai omorît, dacă eşti nevinovat, va trebui să te sileşti să i-o dovedeşti cît mai curînd judecătorului de instrucţie. Eu sînt ministru. Nu anchetez. Judecător de instrucţie este Tretin. Lui îi poţi spune tot ce vrei. Insă ceea ce îi vei spune, va trebui să i-o şi dovedeşti. Şi îţi va fi greu să dovedeşti că n-ai omorît.

— Atunci, dumneata crezi că întradevăr eu am omorît?

— Cred, spuse rece ministrul Justiţiei. Am toate motivele să cred.

— Atunci crezi şi că am fraudat fiscul?

— Orice bancher şi orice om care finanţează mari întreprinderi, ca dumneata, fraudează fiscul. Cu moravurile acestea care s-au împămîntenit la noi de multă vreme, cel care n-ar face-o ar fi idiot.

— Şi crezi, de asemenea, că m-am ocupat cu spionajul?

— Da, cred.

— Şi de ce m-aş fi pretat?

— Din interes. Ca să-ţi întăreşti şi mai mult relaţiile cu străinătatea. Intre alţii ai avut legături şi cu Aramic Tair.

— Am avut. Legături de afaceri.

— La instrucţie i-ai declarat lui Tretin că nu-l cunoşti pe Aramic Tair sau că-l cunoşti foarte vag.

— Oi fi spus şi aşa-ceva.

— De ce?

— Poate din oboseală. Judecătorul dumitale de instrucţie are un fel de a lucra care m-a obosit mult.

— Aşa şi trebuia.

— Aramic Tair e un om de afaceri corect. Este adevărat că are un spirit de aventurier, însă e cît se poate de corect. Niciodată n-am avut să mă plîng de el.

— S-ar putea să ai dreptate, domnule Drugan. Insă acum s-a dovedit că Tair se ocupă şi cu spionajul. A fost arestat ieri şi e supus unor aspre cercetări. Cum individul are nervi slabi, se presupune că va vărsa tot ce are în guşă.

— Nu mă interesează de loc ce va spune ori ce nu va spune Aramic Tair.

— S-ar putea, totuşi, să te intereseze.

Bancherul se hotărîse, atunci cînd aflase că este dus la Derderian, să-şi păstreze calmul, să rămînă, orice i s-ar spune şi orice i s-ar propune, rece şi să vorbească numai ce trebuie, liniştit şi chibzuit. Consecvent cu această hotărîre, făcu mari eforturi să nu-şi iasă din fire şi în prima parte a întrevederii izbuti.

— Domnule ministru, aş vrea să fim serioşi măcar cinci minute.

— Serioşi? Poftim! Nu ne împiedică nimeni.

— Dumneata crezi, prin urmare, că eu sînt asasin, defraudator al fiscului şi spion?

— Da, cred. Aşa cum ţi-am mai spus şi adineauri, nu am nici un motiv să nu cred.

— Atunci, pentru ce ai ordonat să fiu adus aici? De ce stai dumneata de vorbă, în cabinetul dumitale ministerial, cu un asasin care pe deasupra mai este şi defraudator al fiscului, ba chiar şi spion? De ce nu mă laşi să fiu anchetat în continuare de Tretin şi trimis în judecată? Să hotărască instanţa dacă sînt sau nu vinovat.

Ministrul de Justiţie clătină cu neîncredere din cap. Zise:

— Domnule Drugan, domnule Drugan, să te ferească Dumnezeu de hotărîrea instanţei.

— De ce?

— Pentru că, în cazul dumitale, instanţa va hotărî ceea ce i se va porunci să hotărască.

— Şi cine îi va porunci să mă condamne? Dumneata?

— Poate eu. Poate altcineva mai mare decît mine. Depinde. Iată, m-ai întrebat pentru ce te-am adus aici.

— Da. Te-am întrebat.

— Am primit ordin să te aduc aici şi să stau cu dumneata de vorbă. Aducîndu-te, n-am făcut decît să împlinesc ordinul primit. Inţelegi?

— Inţeleg, spuse Drugan. Vrei nu să vorbeşti, ci să tratezi cu mine. Să dau ceva. Pentru cineva.

Lui Derderian i se păru că bancherul este dispus să cedeze. Se însenină:

— Te înşeli, domnule Drugan. Nu am nici un mandat să tratez cu dumneata. De altfel, dacă mi s-ar fi dat un mandat în acest sens, aş fi rugat să fiu scutit. Chestiunea este prea delicată.

— Atunci care e scopul transportării mele aici?

— Am fost rugat, date fiind relaţiile noastre mai vechi, să stau de vorbă cu dumneata şi să te pregătesc pentru o întrevedere importantă la care, cu voia sau fără voia dumitale, te voi conduce peste o jumătate de oră.

— A! spuse bancherul zburlindu-se. Pricep. Sîmburaş. Mă duci la banditul de Sîmburaş. Vrei să tratez cu escrocul... Refuz, domnule ministru. Refuz cu indignare.

— Te superi degeaba, domnule Drugan. In cazul de faţă nu poate fi vorba de Sîmburaş. Pentru această persoană am tot atîta dispreţ ca şi dumneata. Cu Sîmburaş, de altfel, mi se pare că te-ai mai văzut.

— M-am văzut, însă împotriva voinţei şi dorinţei mele. A avut neobrăzarea să mă viziteze în cabinetul lui Tretin şi să-mi facă nişte propuneri pur şi simplu neruşinate.

— Poate că neruşinată era numai persoana lui Sîmburaş. Propunerile... Propunerile veneau, fără îndoială, din altă parte.

— Nu ştiu de unde veneau propunerile, dar te asigur, domnule ministru, că erau neruşinate.

Ministrul Justiţiei căută să-l liniştească:

— Astă-seară, domnule Drugan, voi avea onoarea să te duc la o persoană sus-pusă care... care şi-a exprimat dorinţa să te vadă.

— Nu cumva vrei să mă duci la Urdăreanu?

— Ai avea ceva împotrivă?

— Urdăreanu e tot atît de murdar ca şi Sîmburaş. Poate mai murdar.

Excelenţa sa se ridică din fotoliu şi începu să se plimbe prin cabinet. Se ridică şi Drugan, se apropie de fereastră, dădu perdeaua cu zeci de pliuri la o parte şi se uită afară. Bulevardul larg, luminat mediocru, era plin de oameni. Şi nici unuia din oamenii aceia nu-i păsa de el, de Drugan. Cei mai mulţi îi aflaseră numele abia acum cînd i-l vînturau în toate chipurile ziarele, în legătură cu moartea actriţei. Dincolo de Bulevard se înălţa, ca o pădure uriaşă şi neagră, Cişmigiul. Se miră că vechiul parc mai există! Trecuseră mai mult de douăzeci de ani de cînd nu mai văzuse Cişmigiul. Alergase pe lîngă el de nenumărate ori cu maşina. Insă fiind veşnic ocupat, veşnic cu gîndul la combinaţii, la afaceri, nu mai avusese timp nici măcar să arunce o privire într-acolo. Işi dădu seama cu tristeţe că de ani de zile nu mai văzuse arbori şi cîmp şi nici măcar cerul. Copacii pe care îi privea erau negri. Negru era şi cerul plin de nori şi de noapte. Nici la cer nu se mai gîndise de ani de zile. Prostul! Era gata să cadă în mrejele melancoliei. Nu avea ce face cu ea. Deveni dîrz. Se întoarse şi aşteptă răspunsul lui Derderian. Ministrul Justiţiei zise:

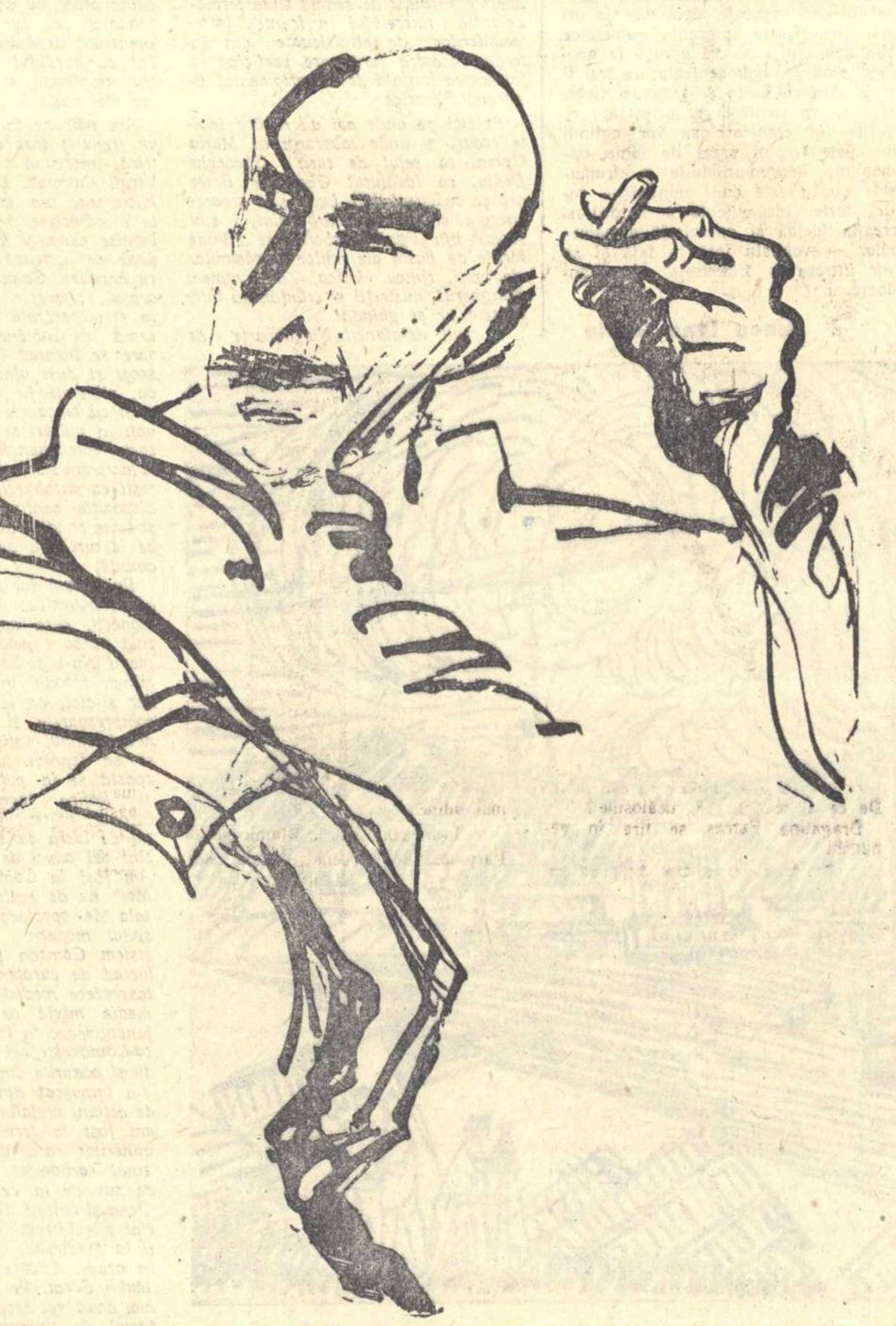

— Domnule Drugan, noi doi ne cunoaştem de multă vreme. Permite-mi deci să-ţi spun cîteva lucruri care, în situaţia în care te afli dumneata, ţi-ar putea fi de folos.

— Dacă ţii negreşit, poţi să mi le spui, însă vreau să te avertizez că nu am nevoie de sfaturi. De obicei, de-a lungul întregii mele vieţi, pînă acum, m-am condus mai mult după capul meu decît după al altora.

— Şi crezi că ai făcut bine?

— Da. Cînd am greşit, nu am avut să reproşez nimănui nimic. Acum cîtva timp, am fost ridicat de la Capşa, de la masă, în mod abuziv. Şi de atunci, în mod abuziv, sînt ţinut arestat. Judecătorul dumitale de instrucţie m-a chinuit, în tot acest timp, în mod abuziv. Şi tot în mod abuziv sînt trimis în fiecare seară să dorm noaptea pe duşumea, în beciul poliţiei, laolaltă cu spărgătorii, cu pungaşii de buzunare, cu prostituatele fără condicuţă şi cu alte lepădături ale societăţii.

Derderian îi privi faţa agitată, ochii care începuseră să i se umple de mînie, buzele din care pierise sîngele şi care îi tremurau şi deodată, prinzîndu-se cu mîinile de rezemătoarea unui fotoliu, izbucni în hohote de rîs. Rîsul hohotit îl istovi atît de mult, că încheieturile i se muiară şi nu-l mai ţinură picioarele. Se răsturnă, ca un sac plin, scăpat din braţe, în fotoliu, unde continuă să rîdă nestăvilit.

Surprins de această comportare neobişnuită, Drugan veni lîngă ministru, îl privi cum se zvîrcoleşte de rîs şi cum pe obrajii tuciurii, supţi şi brăzdaţi de vicii ai acestuia, curg în şiroaie lacrimi de veselie. Răcni la el:

— De ce rîzi, domnule ministru? Ai putea să-mi spui de ce rîzi?

Uşa se deschise. Se ivi secretara voinică şi ciolănoasă.

Văzînd-o, Derderian se mai potoli.

— Fii drăguţă, Angi, şi mai adu-ne două cafele. Poţi să pui lîngă ele şi cîte un păhăruţ de rom.

Secretara, tăcută, se retrase să fiarbă cafeaua. Derderian sări de pe fotoliu şi se înfipse în faţa lui Drugan.

— Mă întrebi de ce rîd? Păi cum să nu rîd, domnule Drugan, cum să nu rîd cînd te aud spunînd nişte gugumănii mai mari decît dumneata? Cum să nu rîd?

Bancherului îi năvăli tot sîngele în obraz. Vru să răcnească din nou. Işi aduse însă la timp aminte că, dincolo de uşă, se află secretara şi comisarul. Se stăpîni. In loc să răcnească, îl întrebă pe Derderian aproape în şoaptă:

— Şi cam ce gugumănii ai găsit dumneata în ceea ce am rostit eu, domnule ministru? Niciodată, pînă acum, nimeni n-a rîs de ceea ce am spus eu. Dumneata de ce ai rîs? Şi de ce mai rîzi încă?

— Asta e bună! Păi cum să nu rîd, domnule? Eşti om în toată firea.

— Da, se pare că sînt încă în toată firea, cu toată suferinţa pe care justiţia dumitale m-a silit s-o îndur.

— Păi dacă eşti om în toată firea, de ce te plîngi, domnule, că eşti ţinut arestat prin abuz, că eşti instruit în mod abuziv şi că tot în mod abuziv eşti trimis în fiecare seară să dormi în beciul poliţiei? A? Dacă eşti om în toată firea, de ce te plîngi, domnule?

— Şi toate acestea dumneata — dumneata, ministrul Justiţiei — le numeşti gugumănii? Şi de toate acestea, dumneata, ministrul Justiţiei, rîzi, şi încă hohotind?

— Dar cum le-aş putea numi altfel, domnule Drugan? Şi, mai ales, de ce nu aş rîde? Spui că eu sînt ministrul Justiţiei. Este adevărat. Sînt ministrul Justiţiei şi stau cu dumneata de vorbă chiar în Ministerul Justiţiei, în cabinetul meu din Ministerul Justiţiei. Dar ia întreabă-te: cine m-a făcut pe mine ministru al Justiţiei? Şi pentru ce m-a făcut tocmai pe mine? Poate crezi că meritam? Poate crezi că regele m-a făcut ministru pentru că meritam? Nu, domnule Drugan, pe mine nu m-a făcut regele ministru al Justiţiei pentru că eu meritam mai mult decît alţii acest post. Pe mine m-a făcut regele ministru pentru că ştiu să ling unde am scuipat şi nu mă jenez să scuip unde am lins. Pe mine m-a făcut regele ministru pentru că sînt lichea, pentru că sînt lipsit de caracter, pentru că sînt gata oricînd să-i ascult cele mai stupide ordine, pentru că dacă-mi spune să mă tîrăsc în faţa lui în patru labe, eu mă tîrăsc, ba şi latru... Prin abuz şi înşelînd ţara, regele şi-a însuşit întreaga putere în stat. Prin abuz şi bătîndu-şi joc de oameni, regele m-a numit ministru al Justiţiei. Crezi că regele m-a făcut ministru al Justiţiei ca să păzesc legea? Nu, domnule Drugan. Regele m-a făcut pe mine ministru al Justiţiei, prin abuz, ca tocmai prin abuz, din lipsă de caracter, din lichelism şi din lipsă de scrupule să calc legea ori de cîte ori interesele palatului o vor cere.

— Bine, spuse bancherul bîlbîindu-se, dar ceea ce spui dumneata este pur şi simplu monstruos.

— Se poate că tot ceea ce spun eu să fie monstruos, însă este sută la sută adevărat. Alţi confraţi ai mei din guvern o ascund. Eu... Eu am acum, aici, între aceşti patru pereţi, un moment de sinceritate şi ţi-o spun.

— Totuşi, e monstruos... E monstruos, repetă Drugan.

Angi, secretara voinică şi ciolănoasă, aduse al treilea rînd de cafele. Aduse şi păhărelele cu rom. Derderian sorbi păhărelul cu licoare gălbuie-maronie, dintr-o singură înghiţitură. Il îndemnă şi pe bancher să facă la fel.

— Intăreşte. Dacă bei, spui mai uşor şi suporţi mai uşor adevărurile...

Drugan sorbi. Ministrul de Justiţie îl întrebă:

— Domnule Drugan, ştiu că n-o să-ţi facă plăcere, totuşi aş vrea să-ţi pun o întrebare delicată.

— Pune-mi-o. Iţi voi plăti sinceritatea cu sinceritate şi dacă voi fi în stare să-ţi răspund, îţi vor răspunde.

— Intr-adevăr, cu toată sinceritatea?

— Bineînţeles, cu toată sinceritatea de care e în stare un om ţinut de atîta vreme sub stare de arest în mod abuziv.

— Cam de cînd ai început dumneata să bagi de seamă că în ţara romînească se calcă în mod flagrant legile şi se făptuiesc fel de fel de abuzuri şi chiar crime care rămîn nepedepsite?

Bancherul rămase cîteva clipe tăcut, de parcă ar fi vrut să mestece bine ceea ce auzise, apoi se trase îndărăt ca fript. Intrebă scrîşnit:

— Dar pentru ce îmi pui dumneata mie o astfel de chestiune spinoasă?

— Nu-ţi place întrebarea?

— Nu, nu-mi place de loc.

— Tocmai de aceea ţi-am pus-o. Tocmai de aceea şi pentru că doresc să-ţi aud răspunsul.

Bancherul măsură de cîteva ori odaia în lung şi-n lat. După aceea, se opri în faţa lui Derderian şi zise:

— De! Incă de pe cînd eram băietandru şi am început a pricepe mai limpede ce se petrece în jurul meu.

— Pînă aici ai răspuns cinstit. Să vedem însă mai departe. Dumneata, domnule Drugan, ai protestat vreodată, în vreun fel oarecare, împotriva abuzurilor pe care le vedeai petrecîndu-se în jurul dumitale?

Pe bancher îl uimi şi această întrebare. După cîteva momente de ezitare, răspunse totuşi:

— De ce să protestez? Nu mă atingeau pe mine. Ii atingeau pe alţii. Ce rost ar fi avut să protestez eu? Doar n-am venit pe lume ca să-i îndrept toate strîmbătăţile. Mi-am făcut viaţa mea. Mi-am văzut de afacerile mele.

— Bine! Bine! Să mergem şi mai departe.

— Să mergem, zise Drugan.

— Dumneata, dumneata, domnule Drugan, n-ai abuzat niciodată de nimic?

— Cum adică?

— N-ai făcut niciodată abuz de puterea pe care ţi-o dădeau banii dumitale şi situaţia dumitale? Nu ţi-ai impus niciodată prin abuz voinţa pentru a obţine anumite avantaje materiale?

— Nu ştiu dacă ceea ce am făcut eu, într-o împrejurare sau alta, ar putea fi numit abuz. Insă cînd am vrut să obţin ceva, m-am folosit de toate mijloacele pe care le-am avut la îndemînă pentru a obţine acel ceva pe care l-am dorit. Insă eu nu am omorît oameni pentru a-mi atinge scopurile şi nici nu i-am închis.

— De omorît, să zicem că nu i-ai omorît, deşi se spune că ţi-ai omorît, cu douăzeci şi ceva de ani în urmă, asociatul, pe un anume Opran Baboie, şi acum, recent, amanta, însă de închis n-ai închis pentru că n-ai avut puterea s-o faci.

Acum, lui Drugan, cuvintele ministrului de Justiţie i se părură prea dure. Il întrebă cu nelinişte:

— Dar, în definitiv, unde vrei să ajungi cu această sinistră discuţie, domnule ministru?

— Te-ai neliniştit? Te-ai speriat? Nu trebuie. Cu discuţia am vrut să ajung acolo unde, de fapt, am şi ajuns. Dar mai vreau să-ţi pun încă o întrebare, domnule Drugan.

— N-am să-ţi mai răspund.

Derderian căută ochii bancherului şi cînd îi prinse într-ai lui, stărui:

— Cu judecătorul de instrucţie să fii atent. El e periculos.

— Judecătorul de instrucţie pe care l-ai pus să mă ancheteze e un prostănac înfumurat.

— Să te fereşti totdeauna de proştii înfumuraţi. Te pot băga în foarte mari bucluicuri.

— Şi care ar fi noua întrebare?

— Una foarte simplă.

— S-o aud.

— Dacă dumneata, Alion Drugan, te năşteai şi creşteai într-o ţară ideală, — subliniez, într-o ţară ideală — ai fi putut, prin muncă cinstită, să aduni averea pe care o ai şi să ajungi la situaţia la care ai ajuns înainte de a fi arestat?

Bancherul tăcu iarăşi un timp. Tăcu şi se gîndi, uitîndu-se cu ochii amintirii în urmă. Ministrul de Justiţie se repezi asupra lui:

— Ei! Vezi? Vezi că nu ai curajul să-mi răspunzi cinstit? Vezi că nu ai curaj?

— Ba am, răspunse Drugan. De ce să n-am? Acum, pentru mine, e totuna. Ţi-am spus destule pe care altcuiva şi în alte împrejurări nu i le-aş fi spus. La drept vorbind, cred că prin muncă cinstită nu aş fi ajuns cine ştie ce. Poate, dacă aveam noroc, deveneam director de minister, ori, poate, funcţionar de mijloc la o mică întreprindere particulară. Aşa e ţara. Aşa sînt moravurile. Ca să te ridici, trebuie să-i loveşti şi să-i dobori pe alţii. Ca să aduni avere, trebuie să-ţi apropii şi să-ţi însuşeşti, ocolind pe cît posibil laţurile legilor, munca altora, uneori, de ce-aş mai tăinui-o, chiar averile altora. Cu cît îţi însuşeşti munca şi averile mai multora, cu atît devii tu însuţi mai bogat şi mai puternic.

Fără să-i ceară voie lui Derderian, cum îl obliga politeţea, bancherul reteză vîrful unei havane, o aprinse, trase cîteva fumuri, bău cafeaua care se răcise de mult şi adăugă:

— Cred însă, domnule ministru, că nici dumneata, nici alţii nu-mi fac o vină din faptul că am urmat şi eu, ca toată lumea, legea nescrisă a societăţii.

— Nu, nu e vorba despre asta!

— Atunci despre ce este vorba?

— Dumneata ţi-ai însuşit munca altora, averea altora. Este?

— Este, răspunse prompt Drugan.

— Acum, o persoană mai presus decît noi amîndoi, doreşte să-şi însuşească averea dumitale.

— Dar asta e...

— ...furt. Abuz de putere. Ticăloşie. Tîlhărie. Spune-i cum vrei. N-o să mă sperii eu, avocat faimos şi orator şi mai faimos, de cîteva cuvinte. Dar, domnule Drugan, trebuie să ţii seamă de faptul că această persoană, care e mai presus decît noi amîndoi, are în mîinile ei justiţia, poliţia, armata, puşcăriile. Dai — scapi. Nu dai... Dumnezeu cu mila... Cine ştie pe unde îţi putrezesc oscioarele!

Pentru bancher era clar că acum ministrul de Justiţie trecuse la ameninţări directe, deşi el îşi rostea cumplitele-i cuvinte cu glas de mătase. Se ţinu încă tare şi spune răspicat:

— Nu voi da nimic. De buna mea voie nu voi da absolut nimic. Să nu care cumva să crezi, domnule ministru, că m-a speriat judecătorul dumitale de instrucţie care mă tutuie şi mă ţine în picioare. Nu m-a speriat nici beciul poliţiei şi nici păduchii. Nu mă sperie nici ameninţările dumitale.

— Vei da, domnule Drugan. Pînă la urmă vei da totul. Vei da şi cămaşa, numai să scapi cu pielea întreagă.

— Nu voi da nimic, domnule ministru. Nu mă sperie nici procesul, nici puşcăria.

— Dar glonţul?

— Cum glonţul? Care glonţ? Şi al cui?

— O încercare de fugă de sub escortă, noaptea, cînd vei fi trimis de la instrucţie la Văcăreşti. Un glonţ tras la picioare dar care nimereşte din nedibăcie în cap... Li s-a mai întîmplat multora.

— S-ar merge oare atît de departe?

— De ce să nu se meargă? Cine şi cînd va avea curajul să-i ceară regelui socoteală? Regele nu dă nimănui socoteală de ceea ce face. Este stăpînul deplin al ţării şi al nostru, al tuturor.

— Ar fi întîia oară cînd regele ar porunci să fie asasinat un bancher.

— Ei şi? Te-ar măguli oare faptul că ai fi întîiul bancher din Romînia împuşcat din ordinul secret al maiestăţii-sale?

Drugan îşi simţi inima bătîndu-i neobişnuit de repede în piept. Un uriaş val de căldură porni de undeva din adîncul fiinţei lui şi-l copleşi. Il năpădi sudoarea, o sudoare deasă, fierbinte aproape. Răspunse:

— Cîtuşi de puţin, domnule ministru.

Cu toate că de data aceasta dăduse un răspuns oarecum încurajator pentru Derderian, bancherul băgă de seamă că inima nu i se potoleşte. Se înfricoşă. Inima îi bătu şi mai repede. I se păru chiar că inima îşi părăseşte locul ei ştiut şi că, prinzînd picioare, urcă spre gît să-l sufoce. Intinse mîna spre sticla de rom care-l ademenea drăceşte din mijlocul tăviţei de argint. O apucă. Mîna îi tremură aşa de tare că nu izbuti să-şi toarne în pahar. Derderian observă tremurarea mîinii bancherului şi interveni:

— Dă-mi voie...

Luă el sticla. Umplu paharul şi i-l duse lui Drugan la gură ca unui copil cu mîini crude şi neîndemînatice.

— Bea, domnule Drugan. Bea. Dacă poţi, dintr-o înghiţitură.

Bancherul bău. Inima i se mai potoli.

Ministrul sună. Intră, zîmbind şi tîrînd după ea mirosul stins şi dulce, de cadavru, secretara voinică şi ciolănoasă.

— Dă ordin, te rog, să lasă maşina la scară.

Ministrul se îmbrăcă. Apoi îl ajută şi pe bancher să-şi pună paltonul. Derderian îl luă de braţ. Coborîră amîndoi scările, urmaţi de comisar.

Drugan se clătina şi şoptea într-una, ca pentru sine:

— Totuşi, e monstruos... E monstruos... E monstruos...

SÎNT AMARE

La palatul regal din calea Victoriei, îi primi Urdăreanu. Fu deosebit de amabil. Le servi havane și-i pofti să mai aștepte. Le explică:

— Maiestatea-sa regele e obosit. A lucrat pînă acum un sfert de oră cu ministrul de Finanțe.

— Colegul meu, ministrul de Finanțe, insinuă Derderian, are prostul obicei de a-l obosi pe maiestatea-sa, ori de cîte ori are audiență de lucru la palat. E nițeluș cam pisălog cu cifrele lui.

Urdăreanu trecu, pe neașteptate, la confidențe:

— Maiestatea-sa e nemulțumit de buget. Deficite. Mereu deficite. De la un timp reflectează cu seriozitate la schimbarea șefului acestui gingaș departament. S-ar putea să fie la mijloc și altceva, nu numai incapacitatea. Maiestății-sale nu i se dau suficiente fonduri pentru armată. Și aceasta cînd, domnilor? Tocmai acum, cînd războiul bate și la ușa noastră.

Derderian, care în ceea ce privea politica internațională era cu capul în nori, tresări și întrebă:

— Credeți că ne apropiem și noi de război, domnule Urdăreanu? Ar fi o nenorocire!

Omul regelui glumi:

— Nu noi ne apropiem de război, domnule ministru, ci războiul se apropie de noi. E inevitabil. După știrile care ne parvin, se pare că la primăvară războiul va lua o nouă întorsătură. Trebuie să fim și noi gata.

Zicînd acestea, începu să bată cu degetele pe cristalul biroului său un marș militar.

Urdăreanu îl primise pe Drugan cu aceeași cordialitate cu care îl primise și pe Derderian. Nu făcuse nici o aluzie la faptul că Drugan se află sub stare de arest și că era cu totul neobișnuit ca un om arestat pentru crimă să fie chemat în audiență — și încă într-o audiență de noapte — la palatul regal.

— Bani! Bani și iar bani, observă Derderian. Războiul se duce nu numai cu oameni, ci și cu bani. De unde să mai scoată și bietul ministru de Finanțe atîția bani? Cu capul lui, mă mir că nu ne-a păscut mai de mult falimentul.

— Creșterea veniturilor bugetare este o chestiune care îl privește, spuse Urdăreanu. De aceea l-a făcut maiestatea-sa ministru de Finanțe. Să aibă cap. Să se priceapă. Și să scoată bani din piatră seacă.

— Chiar din piatră seacă, nu se pot scoate bani, zise rizînd malițios Derderian.

— Știu și eu că din piatră seacă nu se pot scoate bani, însă așa vine vorba.

— O minte mai coaptă și mai pricepută ar mai găsi. Se află în țară destui oameni bogați și destule averi. În fața iminentei primejdii a războiului, s-ar putea face apel la acești posesori de mari averi să dea cea mai mare parte a avutului lor pentru înzestrarea armatei. Țăranii — ne-o spune istoria — dacă au arme, merg la moarte cu plăcere. Așa că un apel...

— Un apel? Ar fi zadarnic. Avem, și în această privință, experiența noastră de guvernare. De bunăvoie nu va da nimeni nimic. Va trebui, domnule ministru, să recurgem la alte mijloace.

Încheindu-și fraza, Urdăreanu aruncă o privire indiferentă spre Alion Drugan, ca și cum nu ar fi fost în nici un fel vorba și despre el. Tăcu un timp, apoi adăugă:

— Îi cunoaștem noi bine pe acești posesori de mari averi. Îi cunoaște și maiestatea-sa regele. Va trebui, domnule ministru, să le punem unghia în gît. Să-i scuturăm haiducește.

Alion Drugan își pipăi fără să vrea gîtul. O unghie, chiar regală, ar fi fost el în stare să îndure în gît. Însă acum nu era vorba, cum spunea Urdăreanu, de o simplă unghie, ci de o adevărată ghiară de leu.

Omul regelui observă jena lui Drugan și schimbă vorba.. Îl întrebă pe bancher:

— Cum îți mai merg treburile, domnule Drugan?

— Bine, răspunse bancherul. Mulțumesc de întrebare. Niciodată nu mi-au mers atît de bine ca acum.

— Dar familia? Sănătoasă?

— Slavă Domnului! E cum nu se poate mai sănătoasă.

Omul regelui exprimă o cugetare de palat, profundă:

— Cea mai mare fericire pentru un bărbat cu familie este sănătatea familiei. Dacă familia e sănătoasă, restul parcă nici nu mai contează.

— Aveți dreptate, zise Drugan. Restul nici nu mai contează.

Lui Derderian i se păru că Urdăreanu face o aluzie răutăcioasă la adresa lui. Zise:

— Eu, domnule Urdăreanu, nu mai am familie. Bogdaproste! M-a părăsit și cea de a șasea nevastă.

Urdăreanu glumi:

— Nu pari de loc nefericit din cauza aceasta.

— N-am nici un motiv, domnule Urdăreanu. Mă voi căsători a șaptea oară. Sper ca de data aceasta să am un noroc mai trainic. Am și pus ochii pe o fetișcană.

— Berbantule! Nu îmbătrînești de loc și nu te mai astîmperi!... Tot cu fetițele... Tot cu fetițele...

Telefonul țîrîi. Urdăreanu puse receptorul la ureche:

— Da. Sînt la mine. Amîndoi. Venim numaidecît.

Așeză cu grijă receptorul în furcă. Spuse:

— Domnilor, ne așteaptă maiestatea-sa regele.

Becul anemic, cu pălăriuță mică și verde, atîrnat de tavan, ardea necontenit. Încăperea de la subsol nu avea nici o fereastră. Ușa dădea într-un coridor îngust, luminat și el zi și noapte de becuri anemice. Uneori, pe acest coridor, se auzeau pași grei, soldățești, grăbiți. Alteori se auzeau gemete înfundate ori chiar țipete care erau retezate repede. Oamenii închiși laolaltă pierduseră șirul zilelor. Îl pierduseră și pe al nopților.

La început fusese închis aci numai grupul de la Satu Mare. Lăpturel, care-l certase cu străşnicie pe Grunz și-l învinuise că nu se pricepe să-i ancheteze cum trebuie pe comuniști, pentru ca aceștia „să verse și laptele pe care l-au supt de la mamele lor", luase asupra lui cercetările. În prima zi adusese de la subsol, într-un birou de la etaj, întregul grup maramureșan. Era întîia oară cînd Lăpturel dădea ochii, în noua lui calitate de director la Interne, cu niște oameni despre care se spunea că ar fi comuniști. Pe scări, la urcuș, pe unii îi înjurase, iar pe alții îi și lovise cu picioarele. Arestații, care făcuseră lungul drum de la Satu Mare la București într-un vagon-închisoare aproape înghețat, arătau obosiți și trudiți. Lăpturel îi privi îndelung. Licu Oroș avea buzele crăpate și obrajii trași. Buze crăpate și obraji trași aveau și Minu Uibaru și Gavril Toduță. Ceva mai bine arăta Justin Vlaicu, care era cel mai tînăr dintre ei și care fusese arestat mai de curînd în fundătură. Barba cea mai mică o avea Dragalina Farcaș, care la Satu Mare se bucurase de un regim special. Însă tot el avea obrazul cel mai galben și ochii cei mai speriați. Galina era somnoroasă. Sînii ei mari și pietroși, pe care se odihnise de atîtea ori obrazul lui Gherghe Stoienică, împungeau obraznici flanela colorată cu care era îmbrăcată femeia. Căsca, și ca să-și acopere căscatul, își acoperea mereu gura cu mîna. Bălănica Dron nu-și pierduse nimic din sprinteneala și vioiciunea de pisică sălbatică de pădure, care făceau farmecul ei. Se ținea strînsă lîngă Marișca Balint și era vădit că o rodea să vadă cum se va termina aventura ciudată în care căzuse fără voia ei, în fundătură, pe cînd se întorcea acasă de la o petrecere, beată de dragoste pentru Justin Vlaicu și la brațul lui puternic și cald.

Lăpturel se miră. Pe urmă trecu de la mirare la indignare și-l întrebă pe inspectorul Cloanță, un specialist cu oarecare faimă, și care se îndeletnicea de ani de zile cu urmărirea, anchetarea și strivirea comuniștilor:

— Ia spune-mi, dragă inspectore, într-adevăr, aceștia sînt comuniști?

— Da, îi răspunse specialistul, sînt comuniști și încă dintre cei mai primejdioși.

Lăpturel voi să-i înspăimînte, să le arate că el e un om tare cu care nu se poate glumi, un om grozav cum ei încă nu mai întîlniseră pînă atunci și începu să urle:

— Voi sînteți comuniști, mă? De ce v-ați făcut comuniști, mă? Am să vă arăt eu vouă, mă...

Galina nu mai căscă. Își acoperi urechile cu podurile palmelor, strîmbă din nas și spuse, spre marea surpriză a lui Lăpturel și a lui Cloanță:

— Dar de ce urli la noi, domnișorule, că doar nu sîntem surzi și nu te afli în pădure să dai gură după lupi? Vorbește ca oamenii...

Pe buzele lui Cloanță fulgeră un zîmbet care se stinse numaidecît. Lăpturel debuta prost. Așa erau toți directorii aceștia care veneau la minister odată cu miniștrii și plecau odată cu ei: nepricepuți. N-avea de gînd să-l ajute pe noul director, ci să-l lase să meargă din greșeală în greșeală, din gafă în gafă, pînă ce se va compromite.

Lăpturel, care-și văzu demnitatea jignită și autoritatea surpîndu-i-se, se năpusti la femeie și o pălmui.

Galina își mîngîie ușor obrajii care se roșiseră din cauza palmelor primite și zise:

— Bătu-te-ar Dumnezeu să te bată, domnișorule, că dacă te-ar vedea maică-ta, te-ar stuchi în gură...

Lăpturel se repezi și o lovi iarăși. După ce directorul cel nou se depărtă de ea, femeia pieptoasă tăcu o vreme, pe urmă agrăi:

— Ies eu odată de aici, domnișorule, că nu mi-s eu cu nimic vinovată, și te spun eu lui Gherghe al meu. Nici în gaură de șarpe n-o să scapi dumneata de cuțitul lui Gherghe al meu...

Lăpturel răcnise și la Marișca Balint, răcnise și la Bălănica Dron, însă nu le mai pălmuise. Se gîndi că, într-un fel, se răzbună pe nevastă. Acasă țipa la el Moa Lăpturel. Ba uneori, cînd îl bănuia de infidelitate, îl și înghesuia. Aci, el, Lăpturel, era acela care țipa la oameni și-i lovea.

Întreaga zi îi frecase pe Licu Oroș, pe Gavril Toduță, pe Minu Uibaru și pe Justin Vlaicu. Strigase la ei, îi pălmuise, îi lovise cu boturile pantofilor în pîntece. Pe Justin Vlaicu, care îl indispusese cu tinerețea lui mîndră și frumoasă, îl și scuipase. În noul director, numit la Interne de Pompil Orbescu la stăruitoarea cerere a excelenței-sale Stănică Păleacu, ieși la suprafață tot gunoiul pe care fostul derbedeu și trișor — pe care îl cunoscusem cu ani și ani în urmă, prin frații Pițigoi, la Rușii de Vede — îl purta în suflet. Averea pe care i-o adusese, multă și toată deodată, căsătoria pripită cu Moa Buculei, fiica mezină a petrolistului Decebal Buculei din Cîmpina, lumea în mijlocul căreia trăia pe picior mare în București, îl spălase și-l ferchezise numai pe dinafară.

Vechiul copoi, inspectorul Cloanță, îl asistă trei zile și trei nopți și nu-l stînjeni cu nimic. Îl lăsă să-și facă de cap. Grupul comuniștilor din Maramureș, cu excepția lui Dragalina Farcaș, de care Lăpturel nu se atinse, fu făcut zob. După ce trecu acest timp, Cloanță raportă subsecretarului de stat Pompil Orbescu:

— Domnul director Lăpturel lucrează ca un măcelar. Urlă, țipă și lovește. Lovește, țipă și urlă.

— Și rezultatul?

— Egal cu zero.

— Ce propui, inspectore?

— Domnului Lăpturel să i se dea alte misiuni. De acest interesant grup — care s-ar putea să aibă legătură și peste frontieră, în Slovacia — aș dori să mă ocup personal.

— Și dumneata ce mijloace vei utiliza pentru a-i aduce în stare să vorbească?

— Mijloacele cele mai moderne, domnule ministru, absolut cele mai moderne.

— Îți urez succes, inspectore. Și... să te văd la lucru.

Cloanță nu se grăbise cu interogatoriile. Îi lăsase pe comuniștii de la Satu Mare să se odihnească într-una din întunecoasele și sufocantele încăperi din beci și să-și mai vindece vînătăile cu care le umpluse trupurile Lăpturel. Apoi poruncise ca în fiecare seară să fie băgați peste ei fie deținuți de drept comun, care poposeau în capitală pentru o noapte, în drumul lor de la o închisoare spre altă închisoare, fie adunătură de felul aceleia în care-l amestecau, de la arestare, pe bancherul Alion Drugan.

Printre deținuții de drept comun se găseau mulți care aveau în urma lor cîte zece cincisprezece ori chiar cîte douăzeci de ani de închisoare, ceea ce echivala cu o vastă experiență. Unii tîlhăriseră la drumul mare și omorîseră oameni, alții spărseseră și jefuiseră case de bogătași. Se găseau destui, în general oameni de pe la țară, care uciseseră înfierbîntați la încăierare și la beție și care spuneau: „Așa mi-a fost scris" și trăiau resemnați așteptînd fără nici o bucurie, dar așteptînd totuși, de dragul așteptării, ziua în care se vor închide în urma lor, pentru totdeauna, porțile închisorilor pe care le cunoșteau pînă la fund. Erau și dintre aceia care omorîseră din gelozie sau din ură și nu lipseau nici dintre aceia care făptuiseră omor de om la împărțirea unei moșteniri, pentru o palmă de pămînt. Polițiștii îi duceau și-i băgau buluc peste grupul care acum primise denumirea de grupul lui Oroș. Vechii pușcăriași își căutau locuri mai comode, pe lîngă ziduri sau prin colțuri, ca să se poată odihni peste noapte mai bine. Îi întrebau:

— Voi ce-ați făcut?

În asemenea împrejurări răspundea totdeauna Licu Oroș:

— Politici.

— A! Sînteți comuniști?

— Cei care ne-au arestat și ne țin aici pentru cercetări spun că am fi comuniști.

— Și voi susțineți că nu sînteți?

— Așa susținem.

— Aveți printre voi caiafe?

— Poate.

— Care?

— Descoperiți-le singuri.

Licu Oroș, deși numai de rîs nu-i ardea, rîdea totuși, și atunci i se vedeau gingiile pline de rădăcinile dinților pe care îi avusese altădată și pe care i-i rupsese la Satu Mare inspectorul Grunz. Rîdea și Gavril Toduță. Rîdeau și Minu Uibaru cu Justin Vlaicu. Și cele trei femei rîdeau, începînd cu Galina cea pieptoasă. Numai Dragalina Farcaș nu rîdea. Se făcea ghem lîngă zid, lăsa capul în jos și începea să tremure. Îl recunoșteau numaidecît.

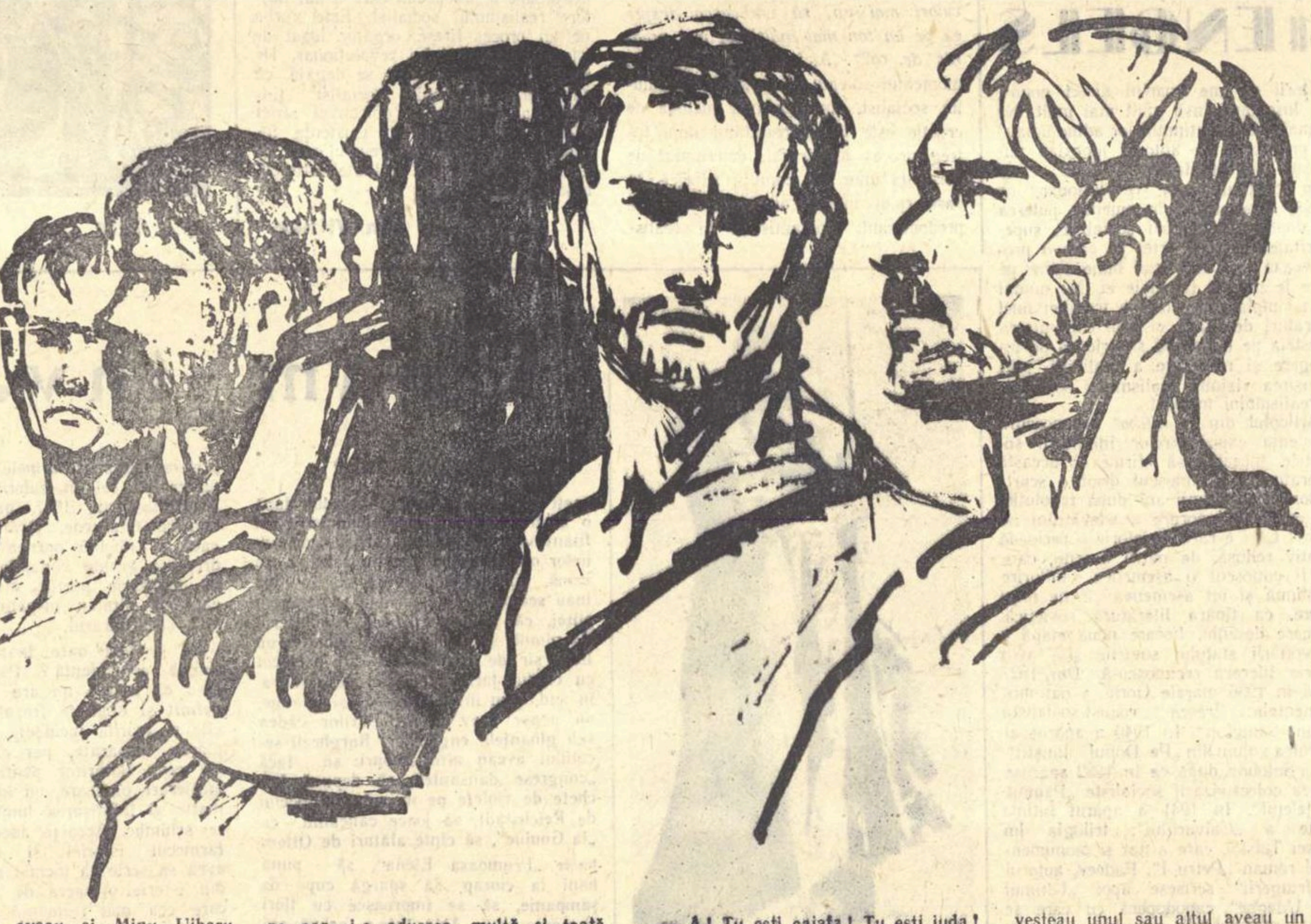

— A! Tu ești caiafa! Tu ești iuda! De ce ai trădat, mă, ticălosule?

Dragalina Farcaș se tîra în genunchi.

— De frică. Mi-a fost frică să nu mă bată. Iertați-mă...

Voiau să-l lovească, să-l calce în picioare. Viețașii, care nu mai aveau nimic nici de pierdut și nici de cîștigat, propuneau deschis să-i facă de petrecanie. Licu Oroș intervenea:

— Lăsați-l în pace. Un păcătos. O să-l judecăm noi cînd va veni timpul.

De la rîndurile de pușcăriași care poposeau lîngă ei o noapte ori chiar două, acești arestați aflau multe. Aflau în primul rînd că se poate trăi și în închisoare, cu toate că regulamentele erau dure iar aplicarea lor și mai dură. Dormeau cum puteau și cît puteau. Nopțile de iarnă erau lungi, iar în subsolul acela fără ferestre, pe care numai becuri anemice, atîrnate de tavan, îl luminau, ele păreau și mai lungi, aproape fără sfîrșit. Pușcăriașii erau bucuroși de cunoștințele noi pe care le făceau și ca tuturor să le treacă mai repede timpul, povesteau feluritele întîmplări pe care le trăiseră ori pe care le auziseră și ei de la alții. Mulți își depănau pe îndelete, cu meșteșug și cu înflorituri, propria lor viață ca pe un basm auzit de la alții.

Licu Oroș asculta. Ascultau și ceilalți, tăcuți. Dar Galina pieptoasă se mira și cerea ca unele fapte, care ei i se păreau neclare, să fie povestite încă o dată și mai pe larg. Făcea și reflecții.

— Ah! Doamne, Doamne, dacă ar fi fost acolo Gherghe al meu!

— Ei, ce s-ar fi întîmplat, muiere, dacă ar fi fost acolo Gherghe al tău? Ar fi căzut și el ca noi în mîinile jandarmilor.

— N-ar fi căzut! Gherghe al meu n-a căzut niciodată nici în mîinile poliției și nici în mîinile jandarmilor. Gherghe Stoienică al meu n-a căzut niciodată nici măcar în mîinile grănicerilor maiorului Blîndu.

— Dar ce aveau grănicerii cu Gherghe al tău?

— Cum ce aveau? Gherghe cunoaște mai bine decît oricare altul toate potecile și toate cotloanele de pe lîngă graniță. Gherghe al meu trece cînd vrea și cu ce vrea, sau pe cine vrea, de la noi în Slovacia și din Slovacia la noi. E-he! Cît aur a dus Gherghe dincolo...

— Și tu cu ce te alegeai?

— Uneori îmi da un inel, alteori o salbă.

— Numai atît?

— Dar ce? Nu era destul? Gherghe al meu trăiește cu multe femei și nici una nu se plînge de el. E harnic și e darnic.

— Cam cu cîte trăiește?

— Poate cu șapte. Poate cu opt.

— Grozav rumîn!

Galina rîdea fericită cu gîndul la Gherghe al ei care, atunci cînd va afla că Lăpturel a pălmuit-o, va veni din Maramureș la București și-și va spăla cuțitul în pîntecul directorului de la Interne.

Într-o seară, un viețaș tînăr o apucă de bărbie și o întrebă:

— Eu sînt mai urît decît Gherghe, muiere?

— Nu, zise Galina. Ești chiar mai frumos decît el.

— Vrei să te lași iubită de mine? De cinci ani n-am mai îmbrățișat femeie.

Galina îl rugă să-și retragă mîna și-i răspunse:

— M-aș lăsa, dar nu pentru că îmi placi, ci de milă.

— Și de ce nu te lași?

— Unde?

— Aici.

Galina ieși numaidecît din întunericul poftei și al visării și-i răspunse scîrbită:

— Dragostea! Dragostea se face departe de ochii lumii. Într-o odaie închisă ori într-un ascunziș de pădure, unde să nu te vadă nici ochi de pasăre. Numai cîinii se împreună sub privirile oamenilor. Cîinii!... Și am auzit că și unii boieri în care a intrat stricăciunea.

Uneori întîmplările pe care le povesteau unul sau altul aveau un sens mai adînc.

— L-am cunoscut la Rîmnic pe unul Parpală... Boier vechi și, după cîte se spunea, avînd în vine și o picătură de sînge domnesc. Moșier mare. Împărțise treizeci de ani dreptatea ca judecător, întîi prin provincie și apoi la Curte, aici, la București. Știți cum își petrecea el noaptea de Anul Nou? Scotea un mic catastif pe care-l ținea în buzunar și după însemnările mîzgălite acolo zi de zi, făcea socoteala cîte sute ori cîte mii de ani de pușcărie a dat el oamenilor pe care-i judecase în anul care se stinsese. Totdeauna găsise că nu fusese îndestul de aspru. Se ducea la icoană — era de altfel bun creștin, bisericos nevoie mare, purta și barbă, ca sfinții apostoli — îngenunchia și se ruga lui Dumnezeu ca în anul care începe să-i dea prilejul și tăria să condamne la pușcărie și mai mulți oameni la și mai mulți ani. Nu se însurase. Trăia cu o țărancă pe care o adusese la București de la moșie. A bănuit că țăranca s-a încurcat cu un șofer din vecini. A ucis-o cu satîrul de la bucătărie, a făcut-o bucăți și a pus-o în sac. A fost prins pe cînd voia să arunce sacul în Dîmbovița. La pușcăria din Rîmnic, se bate cu oamenii pentru un colț de pîine și face printre ceilalți deținuți pe caiafa directorului, pentru o lingură de fasole în plus la porția de prînz. Atunci, cînd se afla afară și era moșier și judecător, cu ce era el mai bun decît oricare dintre noi?

Licu Oroș înțelese ceea ce înțeleseră și Gavril Toduță, Minu Uibaru și Justin Vlaicu, că pușcăria îi schimbă pe oamenii slabi în jalnice zdrențe.

Careva o întrebă pe Galina:

— Ascultă, ia spune-ne, și tu ești comunistă? Și dacă ești, pentru ce te-ai făcut?

— Nu sînt comunistă, răspunse Galina. Dacă aș fi, nu m-aș feri s-o spun. Însă îmi pare rău de tot că nu sînt. Dar după ce am să scap de aici, am să devin.

Licu Oroș se uită la ea cu uimire. Cu uimire se uitară la ea și ceilalți comuniști. Dar de spus, nici unul dintre ei nu spuse nimic. Același pușcăriaș de drept comun care îi pusese întîia întrebare, i-o aruncă și pe a doua:

— Și pentru ce ai vrea să devii comunistă?

— Vezi tu, prea limpede nu mi-e nici mie gîndul, așa că n-aș putea să te lămuresc îndeajuns. Totuși, o să încerc, după cît o să mă ajute mintea. Eu trăiam liniștită cu Gherghe al meu; bună sau rea, îmi aveam viața mea. Nu făceam nimănui nici un rău. Trăiam. Și într-o noapte m-am pomenit ridicată din patul meu de oamenii inspectorului Grunz, dusă într-o casă cu obloane. Acolo am fost smintită în bătaie ca să recunosc că sînt comunistă și să spun tot ce știu despre ceilalți comuniști pe care îi cunosc. „Nu sînt comunistă", le-am spus. Ei nu m-au crezut și m-au bătut mai departe. „Nu cunosc nici un comunist", le-am spus. Ei nu m-au crezut și m-au bătut mai crunt. Păi, spune-mi și tu, omule, ce fel de țară e asta în care oamenii nevinovați pot fi luați noaptea de la casele lor și omorîți în bătăi pentru fapte la care nici nu s-au gîndit? Acolo, la noi, în Maramureș, inspectorul Grunz și haidamacii lui au schingiuit mulți oameni și-au făptuit și omoruri. Acum, de curînd, au omorît o studentă care venise de la București, și-au aruncat-o la marginea orașului, în rîu. Apa n-a păstrat-o și-a aruncat-o afară și așa s-a aflat despre omor. A pățit ceva Grunz? N-a pățit nimic. Eu am înțeles, din cîte am văzut de cînd m-au arestat pînă acum, că oamenii aceștia, comuniștii, vor să facă o țară mai bună și o lume mai bună, în care să domnească dreptatea. Mi-ar place și mie să trăiesc într-o lume mai bună și mai dreaptă... Aici... Aici m-a pălmuit unul Lăpturel, un domn în toată firea. De ce m-a pălmuit? Ah! Cînd o să ies eu de aici, cum o să-i povestesc eu lui Gherghe al meu cîte am pătimit!... Și cum o să vină aici, să-l caute și să-l spintece pe domnișor Gherghe al meu...

După cîteva zile, inspectorul Cloanță îl chemă la el în birou pe Dragalina Farcaș:

— Cum stă cu moralul grupul lui Oroș?

Dragalina Farcaș nu-l cunoștea prea bine pe inspector. Se temu să nu-l supere spunîndu-i adevărul. Tăcu. Inspectorul se răsti la el:

— N-auzi? Ori ești surd?

— Nu sînt surd, domnule inspector.

— Atunci spune-mi cum stă cu moralul grupul lui Oroș?

Dragalina Farcaș se trase lîngă ușă și se lipi de ea. Scînci:

— Sincer?

— Desigur că sincer. Să nu-mi servești minciuni, Farcaș, că n-aș avea ce să fac cu ele.

— Contactul cu pușcăriașii nu i-a demoralizat de loc, domnule inspector. Ba pot spune că i-a întărit. În afară de astea, le-a trecut mai ușor timpul. Pușcăriașii au îndrugat tot soiul de povești.

— Să fie adevărat ce-mi spui, Farcaș?

— Pe onoarea mea, domnule director.

— Taci, mă, prăpăditule, din gură. Unul ca tine n-are onoare!

Cloanță încetă să mai trimită deținuți de drept comun peste grupul lui Oroș. O noapte îi lăsă numai între ei, însă, într-a doua comuniștii din Maramureș se pomeniră cu trei țărani care fură azvîrliți cu violență între ei.

Ușa grea, de fier, se încuie în urma lor. Auziră scrîșnind broasca și pașii îndepărtîndu-se. Cei trei țărani își pipăiră părțile din trup pe unde fuseseră loviți, se uitară la bărbații peste care fuseseră aruncați și nu se mirară cînd observară că printre ei se află și trei femei. Se uitară întîi unul la altul, se înțeleseră din ochi și luîndu-și căciulile mari și flocoase din cap, spuseră toți trei într-un glas:

— Bună seara, fraților.

— Bună seara, le răspunseră locatarii mai vechi ai subsolului.

Comuniștii din Maramureș îi privîră și observară numaidecît că cei trei țărani se aseamănă la chip și la statură între ei, dar că unul e blond, altul smead și al treilea roșcovan.

Țăranii se ciuciră lîngă zid și tăcură. Blondul se scociorî în brîu și scoase la iveală o bășică de porc doldora de tutun. Smeadul se căută prin buzunare și găsi foiță. Roșcovanul fu gata cu chibriturile.

— Răsucim țigări? îi întrebă pe ceilalți doi blondul.

Smeadul tăcu, dar roșcovanul se grăbi să-i răspundă:

— De ce să nu răsucim, dacă avem și cu ce le aprinde?

Bășica de porc trecu din mînă în mînă. Tot din mînă în mînă trecu și foița. Cînd țigările fură răsucite și lipite, roșcovanul aprinse un băț de chibrit.

Traseră fiecare cîte un fum. Smeadul îi întrebă pe blond și pe roșcovan:

— Le dăm și lor?

— Dacă zici tu să le dăm, le dăm.

— Dar voi ce spuneți, sînt oameni de treabă ori nu sînt?

— Întîi să mai sorbim cîte un fum și să-i mai privim, zise roșcovanul.

— E dreaptă propunerea, zise blondul.

Mai traseră un fum. Roșcovanul grăi:

— Mie mi se par oameni de treabă.

— Afară de unul, zise blondul.

— Care dintre ei? întrebă smeadul.

— Acela din colț, preciză blondul.

Smeadul hotărî:

— Atunci aceluia să nu-i dăm.

Roșcovanului i se muie inima de milă.

— Zic să-i dăm și lui. Mucurile.

Blondul adăugă:

— Dacă mai rămîn mucuri.

Răsuciră țigări pentru Licu Oroș, pentru Gavril Toduță, pentru Minu Uibaru și pentru Justin Vlaicu.

— Lipiți-le cu scuipatul vostru.

Oamenii își lipiră țigările, le aprinseră și începură să fumeze.

— De pe unde sînteți, fraților? îi întrebă Licu Oroș.

Cei trei țărani se uitară iarăși unul la altul și se înțeleseră din ochi. Răspunse smeadul pentru toți trei:

— Dar voi de pe unde sînteți?

— Din Maramureș, zise Licu Oroș, de la Satu Mare.

— Cam știm noi pe unde vine orașul acesta, spuse roșcovanul.

— Este destul de departe de București, adăugă smeadul.

— Dar pentru ce v-au adus aici? îi întrebă blondul. Văd că pe unii v-au adus și cu femeile...

— Nu știm, răspunse Oroș.

— Nici femeile nu știu? întrebă roșcovanul.

— Nu, nici ele nu știu, răspunse în locul lor Gavril Toduță.

Blondul întrebă:

— Acela din colț știe, fără îndoială.

— Știe, zise Uibaru. Și dacă o să-i dăruiți nu numai un muc de țigară ci și două palme, o să vă spună.

— N-o să-i dăruim palme, că nu ne intră în obicei să pălmuim oameni, mai ales cînd sînt închiși, însă nici muc de țigară. Aceasta să-i fie pedeapsa.

Își fumară țigările pînă cînd chiștocurile le arseră degetele. Atunci le stinseră cu grijă și le băgară în buzunare. Țăranul smead — care părea a fi și cel mai în vîrstă — zise:

— Nici noi n-am făcut nimic.

— Și totuși ne-au arestat, adăugă blondul.

Roșcovanul întregi:

— După ce ne-au arestat, ne-au bătut de ne-au smintit.

— N-am spus nimic, zise smeadul.

Blondul grăi:

— Ce era să spunem dacă n-aveam ce spune?

— Și de acum înainte o să tăcem, orice ne-ar face, zise roșcovanul.

Lui Licu Oroș și tuturor celorlalți oameni din Maramureș care se aflau aci, li se luminară ochii.

Oroș spuse încet și apăsat:

— Nici noi n-o să spunem nimic, chiar dacă ne-ar omorî.

Dintr-o notă confidențială a lacheului Kraft de la palat, Gavrilă află că regele și-a petrecut noaptea în compania lui Simburaș, a lui Rotin și a lui Țibică. Cu lux de amănunte, Kraft îi raportă prefectului de poliție cum regele a părăsit palatul, a dat tîrcoale barului de noapte Raiul, a agățat patru profesioniste și le-a introdus pe poarta din dos a palatului. Kraft indica ora tîrzie la care se spărsese petrecerea și adăuga că, din nefericire, nu era în măsură să dea nici o informație cu privire la identitatea celor patru profesioniste și a discuțiilor care avuseseră loc între rege și cei cu care își trecuse noaptea.

Citind nota lui Kraft, Gavrilă spumegă de mînie. Așadar regele se săturase de el, cum se săturase cu cîțiva ani mai înainte de Puiu Dumitrescu pe care îl aruncase nu numai în dizgrație, dar și dincolo de hotarele țării.

Începu să se frămînte și să se întrebe: „Cine mă sapă la rege? Urdăreanu? Nu. Urdăreanu e carne și unghie cu mine. Avem prea multe interese comune. Urdăreanu nu mă poate săpa. Atunci, cine? Duduia? Dar Duduia, la rîndul ei, e carne și unghie cu Urdăreanu. Țibică? Nici bețivanul de Țibică nu are interes. Rotin! Rămînea Rotin! Și mai rămînea canalia de Simburaș!... Pe aceștia doi trebuia el să-și țină ațintiți ochii. Va pune să fie urmăriți pas cu pas și minut cu minut. Va cere să i se raporteze fiecare întîlnire a lor, indiferent cu cine. Va cere să i se raporteze fiecare cuvînt al lor și chiar cuvintele bîlbîite pe care vreunul dintre ei le-ar rosti în somn. Îl chemă pe Renescu și-i dădu instrucțiuni precise în acest sens:

— Răspunzi cu capul... Auzi? Dacă aflu pe alte căi că ți-a scăpat ceva, răspunzi cu capul.

Trimise apoi după Caloianu. Îi arătă nota confidențială a lui Kraft și-l întrebă:

— Ai putea să-mi aduci într-o oră pe cele patru fete care s-au bucurat de favoarea maiestății-sale?

— Da, răspunse Caloianu, specimenele de acest fel nu-și țin gura. Pălăvrăgesc ca să se laude. S-ar putea să vi le aduc chiar într-o jumătate de oră.

— Adu-mi-le, Caloianule, nu mă aștepta să-ți spun a doua oară.

Peste o jumătate de oră, Caloianu se întorcea la prefectură aducînd în Lincolnul lui patru femei fanate, luate pe neașteptate din pat și de pe al căror obraz nu se risipise încă somnul.

Prefectul poliției Capitalei le primi molfăind în gol din fălcile lui mari și jucîndu-se cu o vînă de bou.

Caloianu îi raportă:

— Acestea sînt domnișoarele, domnule prefect.

— Bine. Mersi. Lasă-mă cu ele.

Caloianu plecă. Gavrilă le pofti să se așeze în fotoliile din jurul lui. Femeile, ostenite și încă somnoroase, se așezară, își deschiseră poșetele, scoaseră pufușoarele și oglinzile și începură să se fardeze. Gavrilă le întrebă:

— Voi sînteți?

— Noi, răspunse una pufoasă și grăsună.

— Ați petrecut bine?

— Bine, răspunse una slăbănoagă.

— Să-mi spuneți ce s-a vorbit.

— Vă spunem, domnule general, cum să nu vă spunem, nu sînteți dumneavoastră tatăl nostru? Regele l-a spus aceluia, cu chelie, domnului Simburaș, că dumneavoastră...

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

Prietenie și colaborare

(Urmare din pag. 1)

nifestare a acestor forțe, ea constituie principala cauză a tensiunii în relațiile internaționale. Condamnînd instigările criminale ale imperialiștilor, cele două țări cer guvernelor S.U.A. și Angliei ca măcar acum să dea răspuns pozitiv la inițiativele sovietice cu privire la încetarea imediată și necondiționată a experiențelor nucleare. R. P. Romînă și R. Cehoslovacă sprijină propunerile guvernului sovietic în problemele dezarmării, propuneri prezentate în cadrul actualei sesiuni a Adunării generale O.N.U.

Popoarele celor două țări resping cu hotărîre încercările revanșarzilor vest-germani, de a amenința securitatea în Europa, formulînd cereri provocatoare de anexare a Republicii Democrate Germane, ridicînd pretenții de revizuire a frontierelor Poloniei și Cehoslovaciei, reînviind vechile planuri de cotropire ale imperialismului german.

Politica colonială agresivă a puterilor imperialiste, amestecul brutal în treburile interne ale țărilor din Orientul apropiat și mijlociu sînt condamnate cu indignare în Declarația comună de la Praga. Cele două țări privesc cu simpatie și solidaritate lupta dreaptă a poporului chinez pentru eliberarea Taivanului și a insulelor de coastă care-i aparțin.

In Declarație se arată că atît timp cît există pactul agresiv al Atlanticului de Nord, este necesară menținerea Tratatului de la Varșovia, în interesul păcii și al securității. Cele două popoare se angajează să lupte cu fermitate, alături de celelalte țări socialiste pentru victoria principiilor coexistenței pașnice între toate statele, pentru destinderea încordării internaționale.

Problemele activității celor două partide marxist-leniniste au fost dezbătute pe larg în cadrul convorbirilor prietenești. Declarația arată hotărîrea celor două partide de a milita pentru întărirea unității mișcării comuniste internaționale, în spiritul marxismului și al internaționalismului proletar, călăuzindu-se neabătut după istoricele documente: Declarația de la Moscova a consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste și Manifestul păcii.

Pentru apărarea purității învățăturii marxist-leniniste, sînt respinse cu intransigență orice manifestări ale revizionismului contemporan, care și-a găsit îndeosebi expresia în programul și politica Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia. Partidul Muncitoresc Romîn și Partidul Comunist din Cehoslovacia vor lupta și în viitor cu toată fermitatea împotriva oricărei încercări de subminare a unității și legăturilor puternice de colaborare dintre țările socialiste, de scindare a mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Poporul romîn a primit cu deosebită satisfacție fructuoasele rezultate ale vizitei delegației de partid și guvernamentale a R. P. Romîne în R. Cehoslovacă.

In această săptămînă poporul cehoslovac a aniversat o dată importantă în istoria sa. S-au împlinit 40 de ani de la proclamarea la Praga a independenței popoarelor ceh și slovac și de la întemeierea primei Republici Cehoslovace. Premizele pentru desăvîrșirea acestei lupte revoluționare le-au creat triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ideile marxism-leninismului.

La sărbătoarea poporului cehoslovac participă și oamenii muncii din țara noastră, care doresc să se întărească prietenia și colaborarea lor frățească. Ei urează tovarășilor lor din R. Cehoslovacă noi succese în lupta pentru înflorirea economică a țării, pe calea socialismului pentru întărirea păcii în întreaga lume.

Gazeta literară

CONCEPȚIA LUI GORKI

(Urmare din pag. 1)

cismul și *raționalismul*. Balzac, Stendhal, Tolstoi, Cehov etc. etc. au educat generații întregi în spiritul protestului împotriva multiplelor inechități burgheze. Literatura realismului critic Gorki o numește *prerevoluționară*, nu numai pentru a o fixa istoricește, dar și pentru a-i preciza sensul mesajului ei. In același timp însă, în legătură cu noile date ale istoriei, Gorki subliniază categorica insuficiență a realismului critic. Tematica fundamentală a literaturii europene și ruse din secolul al XIX-lea era *„individualitatea ca element opus societății, statului, naturii... Tema principală, fundamentală, a literaturii dinainte de revoluție, o constituie tragedia omului, căruia viața i se pare prea strîmtă simțindu-se de prisos în societate, a omului care... nereușind, suferă, se ratează"* (op. cit. pg. 618-619). Viziunea critică a vechiului realism surprindea analitic fenomene esențiale ale realității, avea un rol activ prin protestul ei implicit și darul previziunii, prin disoluția societății burgheze pe care o prevestea. In lumea socialistă Gorki constată brusc caracterul caduc al acestei literaturi și rolul negativ pe care-l are, atunci cînd modelele ei sînt folosite ca atare. Cînd vorbește despre dificila dezvoltare a noii literaturi socialiste, Gorki observă cît se poate de judicios faptul că „glasul istoriei noi" este slab auzit în literatură din cauza prestigiului și influenței vechii literaturi. Glasul istoriei nu este deplin auzit pentru că: *„subordonîndu-se în chip pasiv tradiției vechi, atitudinii critice de demascare a realității, ea* (literatura, n.n.) *nu oglindește suficient de clar cea de a doua realitate; zugrăvind starea de lucruri anterioară, ea n-o vede pe cea nouă, nu observă, în haosul lumii vechi scăpătate, noul din lăuntrul omului, noul ce s-a născut și va trăi în veci, noul ce nu va pieri niciodată, ci doar se va schimba în mai bine... Cred că literatura noastră nu are încă imaginea clară a acestor oameni, n-a ajuns încă să-i înțeleagă cum trebuie și nu prea este în stare să sprijine, să dezvolte dorința lor de viață și activitate creatoare. Literaturii îi lipsește optimismul și spiritul eroic în timp ce realitatea a și devenit eroică"*. (op. cit. pag. 308). Citatul face parte dintr-un articol intitulat *„Tînăra literatură și sarcinile ei"*, scris în 1929, articol care precizează în mod fundamental dezacordul dintre noua realitate istorică și vechea literatură.

De aici și ideea lui Gorki că literatura sovietică nu se poate realiza pe deplin decît pe baza unei noi estetici: *„Literatura sovietică își creează propria ei estetică la temelia căreia se află eroismul epic al proceselor de muncă și lupta de clasă, iar după victoria obținută în această luptă, la temelia esteticii va rămîne lupta împotriva naturii"*.

Căutarea unei modalități de transpunere în artă formează obiectul multor articole și studii ale lui Gorki.

In articolul *„Despre literatură și altele"*, din 1931, găsim rezolvarea problemei sub aspectul ipotezei: *„Nu este oare cazul*, — se întreabă Gorki — *să se caute o posibilitate de a îmbina realismul cu romantismul, formînd un al treilea curent apt să redea realitatea eroică a zilelor noastre în culori mai vii, să vorbească despre ea pe un ton mai înălțător, mai vrednic de ea?"*. Aici Gorki se află în momentul solemn al genezei realismului socialist. Apariția noii metode de creație este astfel rezultatul unui întreg proces intelectual, determinat de existența unor noi condiții istorice, în care rolul masei, al poporului, este predominant. Romantismul și realismul critic, ca atare, în vechea lor accepție au încetat de a mai exista, pentru că a încetat să mai existe opoziția dintre individ și societate. Societatea socialistă nu mai zdrobește individul deosebit prin virtuți morale și aspirații înalte, îl cultivă pînă la dimensiunile eroismului și îl face simbol al existenței sociale. Momentul istoric e fundamental deosebit. In locul contradicției dramatice dintre individ și lumea ostilă, a apărut contradicția între clasa muncitoare și burghezie, cu neputință de surprins prin intermediul vechilor mijloace literare. Realismul socialist este expresia firească, organică, a acestei noi etape istorice.

In studiile lui Gorki sînt extrem de interesante reflecții asupra realismului socialist, ca expresie a *„existenței în acțiune"* sau asupra *„perspectivei"* ca element fundamental pentru realismul socialist. Gorki a creat astfel o întreagă *„fiziologie"* a noii metode, asupra căreia nu mai insistăm. In momentul în care valabilitatea și viabilitatea realismului socialist este pusă la îndoială de către cercuri imperialiste și de către adepții revizionismului, ne-a interesat în primul rînd urmărirea îndeaproape a procesului care a dat naștere realismului socialist. Este vorba de un proces firesc, organic legat de istoria proletariatului revoluționar. De aici impresia clară care se degajă, că adversarii realismului socialist țintesc mai departe de obiectivul strict literar sau artistic, în existența însăși a proletariatului revoluționar și a socialismului, ca realitate istorică, indestructibilă.

Ion Vitner

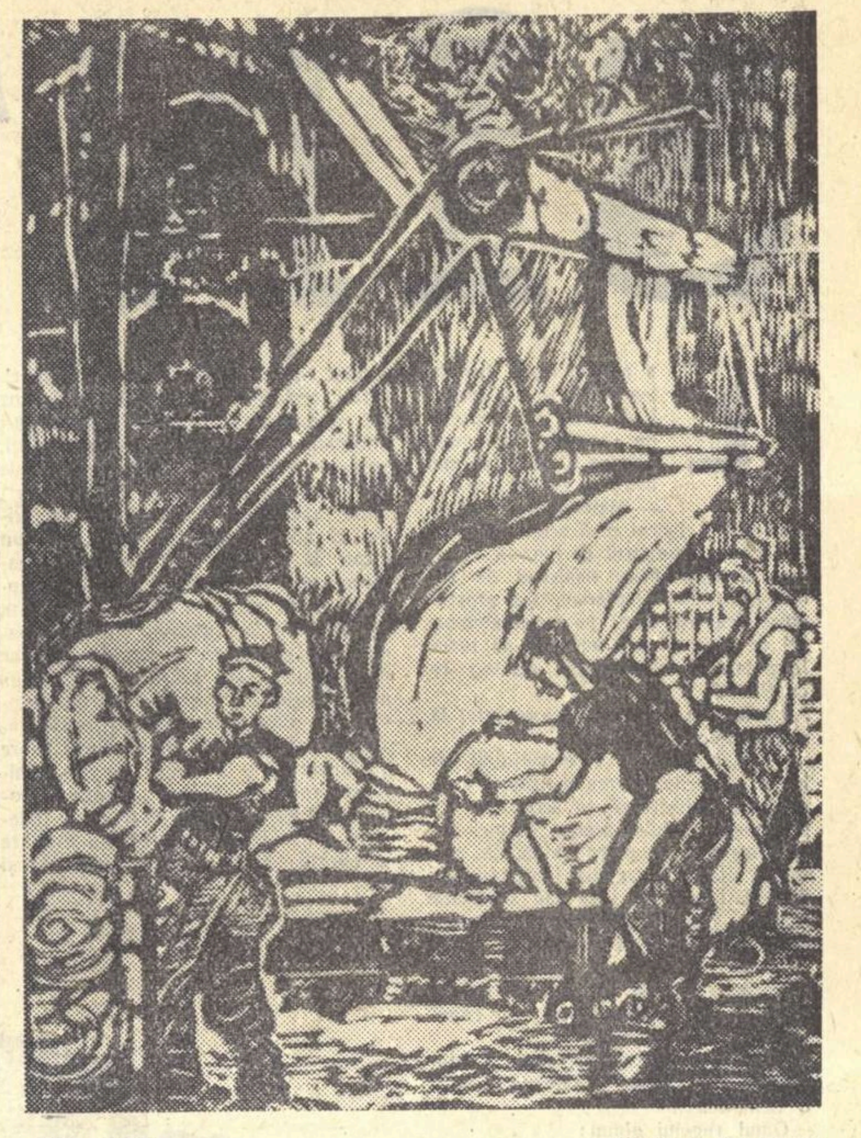

ANA ILIUȚ „Filatură" (linoleum)

IN LUMINA IDEILOR LUI MARX ȘI ENGELS

(Urmare din pag. 2-a)

Cu privire la viitorul realism socialist, cititorul atent și bine intenționat descoperă la Marx și Engels o sumă de observații creatoare, de mare însemnătate. Ne vom opri la una, fundamentală.

Opera de artă a societății socialiste astfel cum o vedeau Marx și Engels, are capacitatea și sarcina de a depăși atitudinea critică demascatoare prin afirmarea forței proletariatului. Literatura realist-socialistă se vede astfel în fața unei posibilități și a unei trebuințe de a depăși realismul critic. Nu printr-o creație arbitrară, subiectivă, cum crede despre eroul pozitiv autorul din *„Politika"*, ci printr-o justă reprezentare a forțelor în luptă. Ironizîndu-l pe filistinul „adevărat-socialist", Karl Beck, Engels arăta chiar că, spre deosebire de acesta, care-l cîntă „pe pauvre honteux cu dorințele lui modeste, pioase și lipsite de consecvență", pe „omul mărunt sub toate aspectele sale" el vede, ca erou al realismului socialist pe „proletarul mîndru, amenințător și revoluționar".

Istoria a născut apoi realismul socialist, cu eroul său principal, acest „proletar mîndru, amenințător și revoluționar", confirmînd cererea lui Engels, pentru că însuși mersul istoriei trebuia să fie acesta. Literatura realist-socialistă nu s-a născut la comanda altcuiva decît a istoriei însăși. Cînd clasa muncitoare conștientă, revoluționară, condusă de partidul ei, a ajuns în momentul decisiv al luptei pentru preluarea puterii, scriitorii legați de ea devin scriitori realiști-socialiști, adică oglindesc societatea în complexitatea deplină a luptei de clasă, denunță capitalismul cu eroii săi reprezentativi și anunță socialismul, cu eroii reprezentativi ai săi, astfel cum îi oferă realitatea însăși.

Maxim Gorki, marele înfăptuitor al realismului socialist, a găsit în viață confirmarea previziunilor lui Marx și Engels. După el, alții. *Astfel* ceea ce întemeietorii marxismului au văzut în viitor, ei au putut concretiza într-o imagine autentică, reflectînd prezentul în perspectiva desfășurării sale revoluționare. Și noi, romînii, cunoaștem acest proces istoric de naștere a realismului socialist ca nevoie a evoluției sociale și a angajării scriitorului revoluționar în lupta proletariatului. Cînd partidul comunist devenise expresia celor mai înaintate forțe sociale, lupta pe plan literar a cunoscut și ea afirmarea pozițiilor de luptă ale partidului. Al. Sahia în proză sau M. Beniuc în poezie, apar, evident, în deceniul al patrulea al secolului nostru, ca exponenți ai acestei poziții, vestind, prin arta lor, trebuința istorică a realismului socialist. Referindu-se la literatura sovietică, autorul articolului din *„Politika"* recunoaște că a fost „entuziasmat de multe opere mai importante pe care le-a dat arta sovietică". „Prin conținutul lor adînc uman și prin sugestivitatea stilului, aceste opere (să nu le citâm aici) — scrie autorul iugoslav — continuă tradiția marii literaturi ruse care a dat în secolul al XIX-lea o întreagă pleiadă de artiști geniali de însemnătate mondială". Pentru asemenea cauze, marile opere ale literaturii sovietice, de la scrierile lui Gorki, Alexei Tolstoi și Șolohov, pînă la recentele scrieri ale unui Fedin, Leonov, Panova, Ovecikin și ale multor altora, care reprezintă actuala literatură sovietică, pot fi receptate și apreciate cu entuziasm nu numai de criticul iugoslav ci și de orice om cu gust din întreaga lume capitalistă. Pentru cititorii ce „ne aparțin direct nouă", ele înseamnă însă mult mai mult. Nu numai prin „conținutul lor adînc uman" și prin ceea ce autorul iugoslav numește „sugestivitatea stilului", ci și prin conținutul lor revoluționar, de clasă, care afirmă în omenire puterea creatoare a orînduirii socialiste, superioritatea ei și a artei pe care o promovează prin cele mai bune opere pe care le produc talentele ei. Nu numai prin simpla continuare a tradiției unei literaturi de titani, ci prin continuarea acesteia pe o treaptă superioară de înțelegere și reflectare a realității, prin însușirea viziunii realismului socialist, a realismului marxist.

Articolul din *„Politika"* recunoscînd existența capodoperelor literaturii sovietice, încearcă să afirme că această literatură n-a cunoscut decît o scurtă înflorire, în primii ani după revoluție. Ce curioasă ignorare a adevărului istoric! Căci e rară în istorie o perioadă relativ redusă, de patru decenii, care să fi cunoscut o asemenea înflorire continuă și un asemenea șir de mari opere, ca tînăra literatură sovietică. Fiecare deceniu, fiecare nouă etapă a dezvoltării statului sovietic și-a avut gloria literară recunoscută. Din 1927 pînă în 1936 marele Gorki a dat monumentala frescă realist-socialistă „Klim Samghin". In 1940 a apărut al patrulea volum din „Pe Donul liniștit" al lui Șolohov, după ce în 1932 apăruse cartea colectivizării socialiste „Pămînt desțelenit". In 1941 a apărut ultima parte a „Calvarului", trilogia lui Alexei Tolstoi, care a dat și monumentalul roman „Petru I". Fadeev, autorul „Infrîngerii" scrisese apoi „Ultimul din Udeghe" capodoperă cu care se poate mîndri literatura universală. Scriitori ca Fedin și Leonov, cu o creație continuă în literatura sovietică, nu sînt ușor comparabili în nici o altă literatură contemporană.

Autorul iugoslav insinuează că ar fi vorba de o „paliditate" a literaturii sovietice în anii post-belici! Dar ce literatură se poate mîndri cu un asemenea șir de opere într-un răstimp atît de scurt: „Tînăra Gardă" a lui Fadeev, „Pădurea rusă" de Leonov, „Primele bucurii" și „O vară neobișnuită" de Fedin, trilogia autobiografică a lui F. Gladkov, „Vasili Tiorkin" al lui Tvardovski, „Furtuna" de Ilya Ehrenburg, noile volume de versuri ale lui Isacovski, piesele lui Korneiciuk, creația lui Upit și lirica lui Samed Vurgun, pînă la noua creație a lui Șolohov „Povestea unui om". Palidă e literatura care, în cîțiva ani, și-a reafirmat vigoarea promovînd, alături de cei vechi, noi scriitori valoroși ca Galina Nikolaeva, A. Beck, Vera Panova, Cocetov, Ovecikin, Martînov și atîția alții?

Eroul pozitiv, eroul central al literaturii sovietice și al literaturii realist-socialiste în genere, nu e o inventie, cum afirmă autorul iugoslav, ci o reflecție a realității. Engels îl văzuse în jurul său, la începuturile mișcării revoluționare, cu atît mai mult îl vedem noi astăzi, cînd *el* construiește socialismul și conduce societatea. In el vedem, concret, prin mii de individualități proprii, încarnarea umanismului socialist, pe care-l prevedea Marx, — „adevărata rezolvare a conflictului dintre om și natură și dintre om și om, adevărata soluționare a conflictului dintre existență și esență, dintre obiectivare și autoafirmare, dintre libertate și necesitate, dintre individ și specie. El este enigma dezlegată a istoriei și e conștient că este această dezlegare".

Savin Bratu

L. V. ȘERVUD „De strajă"

Cunoștințe sporite

(Urmare din pag. 1)

cu viața, s-a integrat epocilor determinate istoric și politic prin care a trecut statul sovietic, fie în luptă, fie în consolidare. „Trenul blindat" al lui Ivanov, „Cimentul" lui Gladkov, „Și a fost ziua doua" de Ehrenburg, „Pămînt desțelenit" de Șolohov, „Hidrocentrala" de Marieta Șaghinian, „Soți" de Leonid Leonov, reprezintă prezența literară a scriitorilor, mobilizați cu producția lor în epoci și evenimente deosebite în desfășurarea vieții colective. Și în felul acesta literatura a fost permanent prezentă cu descrierea clipei de față dar și cu o largă perspectivă a viitorului — visul de mîine pe care l-a pus la îndemîna omului sovietic ce sporea și se forma într-o anumită direcție constructivă și folositoare.

Firește că în afară de înseși operele realizate de scriitorii sovietici, literatura Uniunii ne mai aduce și exemplul acestei poziții active a scriitorului în construirea valorilor de temei ale colectivității din care face parte. Descriind pe omul sovietic și devenirea lui, ea ne este un exemplu pentru ceea ce trebuie să fie literatura noastră de astăzi, parte integrantă din construirea socialismului la noi.

Sărbătorirea Lunii prieteniei romîno-sovietice, și în anul acesta, este prilejul de meditare și imbold în această deosebit de importantă problemă.

Ion Marin Sadoveanu

Ce-am învățat eu...

(Urmare din pag. 1)

poeți suspinau pe malul lacului după o Elvira pierdută iar romancierii din filantropie își ofereau inima curtezanelor ofticoase, ca să și-o retragă, pe urmă, din prejudecăți de clasă. Abia luau seama poeții suavi și romancierii elitei, că undeva, departe, sub cerul de plumb și prin zăpezile Siberiei un lung șir de condamnați era petrecut cu cnutul țarismului, sau că undeva, în sud, cam între Transval și Orange, un popor brav ca al Burilor cădea sub gloanțele englezilor. Burghezii secolului aveau alte treburi: să facă „congrese dansante", să depună buchete de violete pe mormîntul ducelui de Reichstadt, să joace cancanul cu „la Goulue", să cînte alături de Offenbach „Frumoasa Elena", să pună bani la ciorap, să spargă cupe de șampanie, să se împroașce cu flori și serpentine. Abia într-o primăvară avea să se deștepte puțin din dulcea-i existență: Comuna din Paris suna pe baricade deșteptarea! Și proletariatul lumii, cu inima nerăbdătoare și zvîcnind de speranțe, înălța rugi pentru cel dintîi guvern al clasei lui muncitoare.

Flacăra Comunei avea să se stingă sub gloanțele lui Gallifet și ale trădării, dar flacăra ei pîlpîise și amintirea morților de pe baricade avea să rămînă vie în sufletul oamenilor, fiindcă cei care mor pentru biruința maselor populare sînt tot atît de vii și după moarte.

Cînd secolul nostru a împlinit cinci ani, în Rusia țaristă poporul începuse să se ridice. Pe străzile Petersburgului, oameni cu pieptul dezgolit preferau să moară de glonțul soldaților decît să se stingă în robie și de mizerie. N-au trecut decît doi ani și în Franța, la Raon L'Etape mi se pare, primul drapel roșu începe să fîlfîie pe acoperișul unei fabrici de încălțăminte. Iar cînd podgorenii din Beziers și Carcasson s-au alăturat muncitorilor din fabrică, regimentele din Narbonne aduse ca să-i împuște, au preferat să zvîrle armele și să fraternizeze cu cei în suferință. Dar tot în același an, 1907, pe meleagurile noastre dunărene, țărănimea nemîncată și obidită pornea să-și facă dreptate arzînd conacele și doborînd cu topoarele porțile masive, după care se pitulau înspăimîntate bunul plac și arbitrarul.

Să fi fost oare toate acestea o simplă coincidență? Pentru cei ce cred că istoria nu are un curs bine definit și dinainte trasat, toate micile și marile incidente, toate întîmplările disparate, par să poarte în ele ceva hotărîtor pentru istorie. O încăierare oarecare, un incident diplomatic și înfățișarea lumii poate să se schimbe. Aceasta face vraja și farmecul istoriei și un cronicar avea să scrie că tocmai aceasta „face din istorie o operă de artă față de care cea mai frumoasă poezie pare grosolan cizelată"... Dar sub acest farmec de aparență, noi știm acum că nimic nu este datorit hazardului, după cum nimic nu poate fi fără scop. Adevărul e că în cele ce-ți dădeau impresia de coincidență nu era decît desfășurarea logică spre care ducea arbitrarul și exploatarea: oamenii erau sătui să-și mai poarte crucea și voiau s-o lepede, sufletele lor întunecate voiau libertate și bucurie. Din tranșeele umede ale primului război mondial a scăpărat, într-o primăvară, acea scînteie pe care ursitoarele o rezervaseră secolului nostru; că a fost nevoie de un al doilea măcel pentru ca scînteia din noiembrie să se transforme în văpaie și să înfierbînte sute de milioane de suflete; acestea erau scrise de mult în paginile istoriei. Iar cei care nu înțeleg nici azi sau refuză să vadă sînt orbii unui secol sortit păcii, bucuriei și luminii.

Și acum viu la ceea ce am înțeles abia azi, la bătrînețe, la acele lucruri eterne dar simple pe care oamenii Revoluției din Octombrie ni le-au trasat cu sacrificiul vieții lor: că mai presus de toate trebuie să pui demnitatea umană; că trebuie să cunoști oamenii și viața și să lupți pentru libertatea lor; că trebuie să fii, tu scriitorul, cîntărețul realității ce te înconjoară și al lucrurilor minunate ce se înfăptuiesc în jurul tău; că munca nu mai este un blestem, ci o bucurie pe care mîinile știu s-o dea sufletului omenesc...

Și-am mai învățat ceva, privind bine în jurul meu: că secolul nostru a început să se descotorosească de acei Iharevi, al căror scop în viață era s-o trăiască „cu dibăcie și cu artă, înșelînd pe toată lumea și numai tu să nu te lași înșelat"...

Nu, Iharev.*) Scopul vieții e altul. Dar dacă nu ai priceput-o încă, la ce ți-aș mai spune-o... Zilele tale tot sînt numărate.

Tudor Șoimaru

---

*) Iharev, personaj din piesa lui Gogol „Jucătorii de cărți".

Viața Uniunii scriitorilor

Uniunea Scriitorilor din R.P.R. și Uniunea Ziariștilor din R.P.R. organizează vineri, 31 octombrie, ora 18, la Casa Ziariștilor, Calea Victoriei nr. 163, comemorarea clasicului coreean Ha Ghiun.

Festivitatea, la care își va da concursul poetul și ziaristul Li Iong Ak, membru în comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor din R.P.D. Coreeană, va fi prezidată de Mihail Davidoglu, laureat al premiului de stat.

Despre viața și opera lui Ha Ghiun va vorbi criticul literar Aurel Martin.

Va urma un program de muzică coreeană.

Duiliu Zamfirescu și clasicii ruși

(Urmare din pag. 1)

„entuziasmul meu pentru el nu mai avea margini"[1]). Caracterizarea globală ce schițează folosind pentru realism termenul italian de verism ce-i sta mai la îndemînă (Zamfirescu se legase pe atunci de cultura italiană) suna astfel: *„e un verism clasic ridicat pînă la înălțimea sufletelor omenești care n-are nimic a face cu verismul pornografic al lui Zola și cu verismul rachitic al decadenților"*[2]). Se vede deci că D. Zamfirescu distingea realismul de naturalism cu excesele lui zoliste.

Prețuirea lui pentru Lev Tolstoi era atît de înaltă încît alăturîndu-l de *Darwin*, ale cărui teze materialiste le cunoștea și aprecia, putea să scrie în același studiu: *„Dacă veacul al 19-lea ar fi produs numai pe Darwin și Tolstoi ar avea dreptul să se cheme un pas înainte în istoria omenirii"*[3]).

In romanele uriașului rus, D. Zamfirescu stima *„desăvîrșita realitate"* a personajelor, individualizarea caracterelor, *„exacta și agera interpretare a vieții"*[4]), îndepărtarea trivialității, la care se adăuga sentimentul învăluitor al naturii ilustrat de scriitorul nostru prin reproducerea unui vast pasaj de patru pagini din „Ana Karenina".

Intr-o scrisoare către Iacob Negruzzi din 1893, Duiliu Zamfirescu revenea asupra studiului său notînd că *„e făcut cu credință, cu deplină convingere"*[5]), după ce mai înainte observase că *„Tolstoi e un izvor nesecat de observații și de studiu"*.

Admirația fusese atît de covîrșitoare încît ducea aproape la stingherirea creației proprii. Cînd într-adevăr Duiliu Zamfirescu a scris „In război", amintirea epopeii cu aceeași temă a lui Lev Tolstoi l-a copleșit și el i-o scria lui N. Pătrașcu, punînd problema *„valorii și originalității lucrării mele"* în raport cu cea a romanului rus.

Lectura lui Tolstoi i-a prilejuit în sfîrșit scriitorului romîn asemănări între țăranul nostru și cel rus, dar adăuga aplicîndu-și pe dată optica de clasă și înfățișîndu-se ca retrograd: *„primejdioase din punct de vedere politic"*[6]).

Lev Tolstoi simboliza pentru Duiliu Zamfirescu întruparea ideală a creatorului epic însuși, povestind faptele cu largi motivări, caracterizînd personajele cu vigoare spre a deveni *„ființe cît mai vii"*, încadrîndu-le firesc în societate și natură, dar fără excese psihologiciste de felul lui P. Bourget pe care romancierul romîn îl combătuse de mai multe ori pentru insistența lui analitică depășind cerințele economiei artistice și tulburînd receptarea naturală a cititorului.

Analiza psihologică nu-l supăra însă pe Zamfirescu în cazul lui *Dostoievski* care e cel de-al doilea romancier rus admirat de scriitorul romîn. D. Zamfirescu avea simțul nuanțelor și el intuia că în Dostoievski psihologia se îmbina cu arta[7]) nefiind o investigație pe cont propriu, menită a înfrîna procesul însușirii estetice a operei. Cărțile citate de D. Zamfirescu sînt *„Precocii"*, o lucrare *„grozav de curioasă"*[8]). *„Amintiri din casa morților"* și *„Crimă și pedeapsă"* despre care susținea și el că l-a înrîurit pe Caragiale din „O făclie de Paști" și „Năpasta" prin studiul accentuat al *„complexului firii omenești"* și al *„particularităților patologice"*[9]).

Și *Turgheniev* e citat de scriitorul romîn ca fiind împreună cu Dostoievski și Tolstoi unul dintre *„cei trei genii moderne"*[10]).

Iată însă că nu lipsește dintre clasicii admirați de scriitorul romîn nici *Gorki*. Laolaltă cu Tolstoi, el e socotit un model la care s-ar putea raporta literații noștri: *„cît de departe sînt scriitorii noștri de unii scriitori ruși ca Tolstoi și Gorki"*[11]).

Pentru cel din urmă, D. Zamfirescu dovedește un interes deosebit referindu-se la concepția lui de viață pe care i-o citează. După acest *„autor nou, Gorki* — spune scriitorul nostru la 1902 — *sensul adevărat al existenței trebuie căutat în Frumusețe și Energie"*, în ascensiunea către *„un scop superior care ar putea fi continua perfecționare morală a individului"*[12]). După cum se vede, D. Zamfirescu subliniază aici elemente care creează despre conținutul artei o altă imagine mai apropiată de adevăr decît cea senină, impasibilă, plutind nepăsătoare deasupra zbuciumului vieții așa cum o preconiza Maiorescu influențîndu-l pe romancierul romîn în alte comentarii estetice ale sale.

Prețuirea romancierilor ruși de la Tolstoi la Gorki demonstrează strîngentele afinități ale lui Duiliu Zamfirescu cu formele cele mai autentice ale realismului european, cu cele ale noului roman rus care dobîndise — în ultimul deceniu al veacului trecut — o recunoaștere și apreciere unanimă, în toată lumea epocii. Scriitorul romîn se orientase deci spre cele mai rodnice izvoare ale artei romanului universal, refuzîndu-se totodată incitațiilor psihologismului și naturalismului.

Mai tîrziu, peste un deceniu, și apoi mult mai tîrziu, peste un al doilea, G. Ibrăileanu va celebra din nou pe marii romancieri ai literaturii rusești, adăugînd paginilor și notelor lui Duiliu Zamfirescu, aprinsele lui rînduri, adevărate revărsări lirice, cuprinzînd de asemenea pe Tolstoi, pe Turgheniev și pe Gorki.

Al. Dima

---

1) „Convorbiri literare", 1892, p.274.
2) Ibidem, p. 276.
3) „Convorbiri literare", 1892, p.278.
4) Ibidem, p. 297.
5) I.E. Torouțiu: *Studii și documente*, vol. VI, p. 82.
6) Ibidem, p. 130.
7) Op. cit., p. 37.
8) Op. cit., p., 51.
9) Op. cit., p. 67.
10) Op. cit., p. 67.
11) Op. cit., p. 295.
12) Op. cit. p. 292.

EXEMPLELE

(Urmare din pag. 1)

lui Maiakovski care sînt în același timp personalități poetice foarte diferențiate — Beniuc, Cicerone Theodorescu, Mihu Dragomir.

Influența literaturii sovietice, în ansamblul ei, se regăsește în coordonatele scrisului nostru din ultimul deceniu și nu se poate limita la împrumutul vreunui procedeu tehnic ori al vreunei formule stilistice. Roadele acestei influențe se pot urmări mai ales în proză și poezie, unde s-au exercitat mai fertil.

Dacă ne mărginim, pentru moment, la proză, vedem că difuzarea și comentarea literaturii sovietice e destul de veche, continuă și a constituit unul din obiectivele acțiunii culturale a partidului. Ciocnindu-se de greutăți multiple, cu puține excepții, sugrumate de Siguranță după cîteva numere, revistele scoase ori influențate de partid au recenzat, comentat și adesea reprodus pagini din literatura sovietică. Interesul intelectualității progresiste a fost trezit de fragmentele publicate în „Cultura proletară" ori în „Bluze albastre". Mulți au luat pentru prima oară contact cu Maiakovski, descoperind în revista lui Sahia „150.000.000". Dar odată trezit, interesul acesta era alimentat mai ales prin traducerile franceze ori germane, cîte scăpau de sub ochii polițiștilor fără competență literară. Au putut astfel răzbate Șolohov, Leonov, Ehrenburg, stîrnind strigăte de entuziasm chiar la unii intelectuali apolitici. Dar volumele acestea străine care soseau în cîteva exemplare aveau o rază de acțiune destul de redusă. Mai larg pătrundeau traducerile în romînește. Dar nu mult mai larg. Ele se tipăreau cu mari dificultăți și erau greu de găsit. Le întîlneai rar în librării ori în magazinele anticarilor cunoscuți și mai mult pe mesele anticarilor ambulanți. Așa au circulat „Hoțul" lui Leonov, „Cimentul" și „Pămînt nou" ale lui Gladkov, ori în colecțiile „Dimineața" și „Lectura" nuvele de Fedin, de Vera Inber. Alături de aceste traduceri oneste, o mutilare scandaloasă a primului volum din „Pe Donul liniștit".

Acțiunea intensă asupra creației a căpătat-o difuzarea literaturii sovietice după Eliberare cînd prin amploarea, caracterul ei sistematic și calitatea traducerilor, acestea au devenit o latură a revoluției culturale.

Ce a adus prozei contactul progresiv cu literatura sovietică? Ii aflăm acțiunea în primul rînd în densitatea epică sporită care sub multe aspecte poate fi considerată drept o reîntoarcere la epică și la realitate. Fenomenul depășește proza. Și în poezie, apariția poemului epic mai vast e caracteristică. A acționat aici un complex de cauze. Intoarcerea artistului către realitate se datorește în primul rînd dublei transformări pe care au trăit-o și realitatea și artistul sub acțiunea forțelor revoluționare. Noua realitate socială — uzina lucrînd pentru îndeplinirea planului, gospodăria colectivă — au pretins artiști extravertiți, eliberați de individualism, de universurile interioare baricadate. Și aceasta s-a petrecut în măsura în care angajarea artistului a ajuns pînă la stadiul nou al spiritului de partid.

Dar nici aici acțiunea realității transformate asupra conștiinței nu s-a înfăptuit prin declanșare. Pentru ca artistul să se elibereze de vechiul lui limbaj, el a trebuit să pornească de la modelul pe care-l oferea epica sovietică.

Ar fi o gravă simplificare de fapte să vorbim de dispariția epicii între cele două războaie, atunci cînd au scris Rebreanu și Sadoveanu, cînd romanul și schița s-au maturizat. Atîtea nume ar dezminți aserțiunea. Dar în ansamblul dezvoltării literare se remarcă în această perioadă un proces progresiv de subțiere epică, de îngustare tematică. Ea se întinde ca o pată în proza din al treilea și al patrulea deceniu, mai ales în preajma și în timpul ultimului război mondial. Subiectivizarea, pasiunea pentru o literatură de clinică psihică, a fost la ordinea zilei și a ținut prizoniere resursele deosebite ale lui Gib Mihăescu, între alții.

Transformările sociale impun artistului nu numai obiectivarea, ci prin dimensiunile lor cer schimbarea de ton și de mijloace artistice. Cu registrul lui propriu, romanul redevine corespondentul epopeii, pentru a înfățișa ridicarea unei uzine sau munca pe un șantier. Raporturile mai complexe între oameni par a sparge cadrele romanului de proporții obișnuite, pretind ciclul și fresca epică. La aceleași mijloace recurge evocarea trecutului care se face în etape întinse, cu mare cuprindere orizontală și verticală, urmărind viața pe multe decenii a unei societăți, cu toate contradicțiile ei de clasă. Preferința pentru romanul-ciclu e astfel explicabilă.

In literatura noastră mai veche, romanul-ciclu n-a avut o mare răspîndire. Proza sovietică a oferit însă modele de epică vastă caracteristice unei perioade revoluționare în care evenimentele se desfășoară tumultuos. In „Calvarul" sau în „Pe Donul liniștit", ciclul îmbină fresca epică și construcția de tip dramatic. După apele la suprafață calme ale primei părți, ciclul lui Șolohov capătă acea alcătuire frămîntată prin care compoziția reproduce faptele din viață.

Rolul acestor modele în proza noastră actuală e evident. Infăptuirile cele mai certe sînt cicluri — adesea încă neterminate. Dar există aici și riscul unei anumite unilateralități. Pentru că pornind adesea de departe, unele cicluri n-au ajuns încă în contemporaneitate. Și pentru că romanul-ciclu e caracteristic prozei sovietice dar e departe de a-i epuiza domeniul. Alte mijloace folosite de literatura sovietică pentru a putea cuprinde infinitatea de aspecte contemporane n-au fost suficient înțelese. In special, romanul-reportaj a fost încercat arareori, cu toate posibilitățile lui excepționale. In general, reportajul a rămas în proza mai recentă un fel de rudă săracă, lucru surprinzător pentru că-l avem pe Bogza. Dar Bogza a fost mai mult pastișat. In acest domeniu, la capitolul înfăptuiri recente, intră paginile lui Eugen Barbu sau Traian Coșovei. Dar nu s-a epuizat din ceea ce pot oferi romanele-reportaje ale lui Ehrenburg — firește nu pentru pastișe, ci ca un stimulent creator. Aici, ca și în alte domenii, mai sînt multe de fructificat.

Silvian Iosifescu

Cărţi noi în U. R. S. S.

Un itinerar liric al lui Alexei Surkov

Lectura poeziei lui Alexei Surkov e totdeauna o infuzie de vigoare. Optica lui matură şi sensul patetic al tendinţei poetului de a arăta lumii adevărul cel mai modern (covîrşitoarea semnificaţie a comunismului, a fertilităţii păcii, a importanţei prieteniei dintre popoare pentru progresul uman) sînt esenţa poeziei sale din orice perioadă a celor trei decenii de creaţie. De la placheta „Inceput de cîntec" (1930) pînă la ultima culegere, tipărită acum cîteva luni şi de care ne vom ocupa aci („In lumea largă"), Alexei Surkov s-a dovedit a fi un poet substanţial al chemării veacului, al energiei erei sovietice. In timpul războiului scria numeroase poezii de mare putere emotivă, care se puteau număra alături de armele cele mai bune cu care Uniunea Sovietică îşi apăra teritoriul atacat. Sunetul acelui patos eroic se asemăna cu al spartanului Tyrteu. Războiul s-a sfîrşit şi pacea de după el a fost iarăşi ameninţată de lăcomia imperialistă. Uniunea Sovietică a pornit în fruntea campaniei pentru apărarea păcii, şi A. Surkov a fost de la început unul din soldaţii ei cei mai prezenţi. Legăturile noi şi vaste de prietenie, între popoarele care luptau pentru pace sub acelaşi scut, i-au prilejuit şi poetului călătorii numeroase. Activitatea de apărător al păcii rodise în creaţia lui Surkov; acum cîţiva ani, volumul „Pace lumii!" Călătoriile recente s-au oglindit în culegerea cea mai nouă, „In lumea largă".

Alexei Surkov este un călător cu spiritul critic bine antrenat şi un om care caută oamenii şi noul. De aceea, poeziile lui de itinerar nu sînt un jurnal liric de călătorie în înţelesul obişnuit al cuvîntului. Consemnînd, în această carte a sa, mai bine de jumătate din vastul continent asiatic, pătruns în vechile cărţi europene, odinioară, numai prin exotisme şi ciudăţenii, poetul sovietic izbuteşte să arate tocmai contrariul vechilor imagini, adică realitatea, şi încă realitatea nouă, în clocot. Poetul reţine şi comunică concluziile categorice ale raţiunii sale de om comunist ce-i sînt sugerate pretutindeni de peisajul social în necontenită mişcare.

In China salută construcţia socialismului şi în India salută poporul care şi-a cucerit independenţa naţională. In China remarcă semnele masive şi pline de must ale înnoirii, iar în India, de pildă, asistînd la un dans religios în jurul focului şi vizitînd şantiere, consemnează inconcordanţa celor două timpuri coexistente: cel vechi, al eresurilor, şi cel nou, al construcţiilor industriale moderne:

> Adam, strămoşul, cît e de vivace,
> Cînd iar trezit, priveşte printre pleoape.
> Azi lumea-n veac atomic se preface,
> Şi-un veac de piatră poţi zări de-aproape.

Şi în China, şi în India, şi în Scoţia, poetul caută poporul, oamenii simpli păstrători şi cultivatori ai marilor speranţe ale istoriei. Aici un soldat din armata populară chineză sau un inginer hidraulic, dincoace constructorii oraşelor indiene, în nord mineri şi pescari scoţieni. In China, poetul priveşte lucrările de pe Fluviul Galben sau unităţile militare care apără cuceririle revoluţiei, în India trece de pe malurile Gangelui spre Pendjab, urmărind naşterea unui oraş, iar în Scoţia, după ce a vizitat satul natal al poetului Robert Burns, se întîlneşte cu mineri şi cu pescari şi asistă la petreceri populare.

Trecînd dintr-o ţară într-alta, poetul nu înregistrează în itinerarul său curiozităţile geografice sau momentele senzaţionale ale călătoriei. Specificul geografic şi naţional e văzut în liniile elementare, definitorii, notate discret, aparent în treacăt, de fapt însă dens, impunîndu-se distinct şi colorînd bine imaginea generală. Poetul relieFează mai ales specificul social care deosebeşte o ţară de alta şi care în acelaşi timp le aseamănă, uneşte popoarele contemporane în fluxul (aci mai lent, dincoace mai impetuos) către aceeaşi ţintă supremă: pacea fertilă.

Timbrul liric al lui Alexei Surkov are o surprinzător de subtilă capacitate mimetică de a reflecta, în tonuri şi nuanţe, locul inspirator. Bunăoară poezia Glasul Moscovei parcă respiră aerul de fină acuarelă al vechilor poeţi chinezi, deşi conţinutul acestei poezii (oriunde s-ar duce, poetul poartă cu sine amintirea pregnantă a patriei şi o iradiază, atrăgînd spre imaginea ei pe cei vizitaţi) este de acută actualitate. Poetul ascultă Moscova la radio:

> Lîngă Fluviul de mărgăritar
> Unde-s scorţişoare şi sînt lotuşi,
> Unde aerul e vînăt şi e rar
> Şi ca primăvara străveziu,
> Lîngă mine neadormiţi stau totuşi
> Un soldat în post şi-un grădinar
> Care ascultă-n miez de ceas tîrziu
> Ora ţării mele-n sunet clar.

O imagine impunătoare ne dă acest volum şi sub alt raport. Energia temperamentală a lui Surkov, asociată cu patetica energie a ţării care construieşte comunismul şi cu ritmul mereu febril al călătoriei, surprinde, în popasuri, nu elementele statice, nu peisajele încremenite, ci tot mişcarea. Poezia din volumul „In lumea largă" este prin excelenţă o poezie a mişcării. Această particularitate se vădeşte de la începutul călătoriei. Siberia, prin care trece, poetul o vede scurgîndu-se de la Urali la Baikal; în tren, poetul nu e atent la poziţia sa statică de călător aşezat pe canapea, ci la mişcarea trenului (Grăbit, rapidul numără traverse), iar din avion vede plutind sub aripă continente şi ţări; într-un peisaj chinez de munte, norii coboară pe pantele stîncoase; vuietul sirenelor de vapoare se rostogoleşte şi se rostogoleşte şi discul lunii spre marginea de orizont; o sală de spectacol se mişcă şi ea, ovaţionînd.

Aci e tocmai, cred, lucrul cel mai important pe care l-a sezisat Alexei Surkov în călătoria sa lirică, mai ales prin Asia: imensul continent e viu. Unde sînt vechile prejudecăţi ale călătorilor occidentali despre o Asie amorţită!? Văzînd din continentul asiatic mai mult de jumătate, Alexei Surkov serbează în versurile sale trezirea acestuia la viaţa nouă, urmăreşte ritmul energiei populare şi acţiunile de înnoire socială, exclamînd:

> Cine-a stîrnit basmul somnului Asiei?

Şi pretutindeni în această solemnă şi vivace mişcare, omul e motor şi sens, cauză şi ţintă.

Volumul îşi prezintă cele trei cicluri sub o acoladă: poezia Căile prieteniei, care este şi argumentul poetic al întregului itinerar. Oriunde s-ar duce, poetul sovietic Alexei Surkov, poartă mesajul de pace al Uniunii Sovietice, mesajul ei de prietenie cu toate popoarele lumii. Iată de ce poezia citată se încheie, ca odinioară o poezie a lui Maiakovski, cu versurile mustind de mîndrie:

> Tovarăşe, ce bucurie este azi
> Să fii sovietic cetăţean pe globul nostru!

Străbătînd ţările pe care le-a oglindit în jurnalul său liric, Alexei Surkov nu s-a abătut de la ideea magnifică strigată senin şi lucid în acest distih.

Victor Kernbach

PENTRU TRIUMFUL COMUNISMULUI

Ar fi cel puţin temerar, dacă nu chiar hazardat, să faci afirmaţii categorice, să emiţi judecăţi de valoare definitive în privinţa unei opere literare, ştiind că autorul intenţionează să-i aducă amendamente substanţiale. Dar, din moment ce opera în cauză prezintă o incontestabilă garanţie de substanţialitate, chiar şi în versiunea ei iniţială sau provizorie în care a fost oferită cititorului, ea se pretează la comentariu critic. Un astfel de fenomen se întîmplă cu noul roman al Galinei Nikolaeva, „Bătălia în marş". Nou — în măsura în care profilul lui cu tangente multiple reflectă realitatea sovietică actuală într-o diversitate de aspecte, confruntări şi ciocniri decisive prin dinamica lor revoluţionară — deşi această cea mai recentă producţie a cunoscutei scriitoare s-a înfăţişat la o primă probă de examen în faţa exigenţei legitime a cititorilor şi criticilor de profesie, acum mai bine de o jumătate de an. Şi proba n-a fost dintre cele mai uşoare. Dovadă că la scurt interval după apariţia în paginile revistei „Oktiabr" (nr. 3-7/1957) a „Bătăliei în marş" s-a stîrnit o adevărată bătălie în care s-au înfruntat păreri de cele mai multe ori controversate, puncte de vedere uneori diametral opuse, inerentele pro şi contra rostite cu aprindere, cu pasiune.

Şi care este, în esenţă, acest conflict? Inceputul acţiunii se situează în primele zile din martie 1953.

Făcîndu-şi loc prin mulţimea de pe străzile Moscovei, merg alături doi oameni — Valgan şi Bahirev — în care cititorului nu-i va fi greu să ghicească pe viitorii protagonişti ai romanului şi totodată adversari neîmpăcaţi din momentul cînd poziţia fiecăruia se va defini în raport cu problemele vitale ale societăţii socialiste, cu legitatea progresului ei istoric, cu funcţiile superioare ale omului ca determinante ale acestui progres, în sfîrşit, în raport cu munca, cu tehnica, cu tot ce angajează conştiinţa omenească la grele, dar şi înălţătoare răspunderi faţă de popor, faţă de partid.

In acea noapte în care drumul vieţii lui Bahirev s-a încrucişat cu acela al lui Valgan, un gînd îşi face loc în mintea celui dintîi, gîndul care-i dă echilibrul sufletesc, asemenea unei busole ce-l va orienta de acum înainte în toate acţiunile lui îndrăzneţe, neînfricate: „Unitatea poporului şi tăria de monolit a partidului" — iată deviza lui clară şi precisă în viaţă.

Spiritul drept şi intransigenţa partinică a lui Bahirev, care preia postul de inginer-şef la uzina de tractoare condusă de Valgan undeva într-un colţ îndepărtat din partea de nord-est a Uniunii Sovietice, se va ciocni de rutina acestui director plin de sine şi birocrat înveterat. Valgan se teme de orice prefaceri, de orice înnoiri şi preocupat numai de cifre de plan şi rapoarte, din păcate, pur formale, neglijează procesul muncii, ignorînd colectivul şi pe muncitori. Ros de ambiţii şi îngîmfat, în egoismul său feroce, el nu vede în uzină decît o trambulină pentru atingerea ţelurilor personale. Iată de ce, avînd sprijinul secretarului comitetului regional de partid — un oportunist ce se demască pînă la urmă — Blikin, directorul Valgan va reuşi la început să pună piedici şi să frîneze elanul constructiv al lui Bahirev, discreditîndu-l în faţa partidului şi a organelor superioare de stat. Retrogradarea lui Bahirev nu-i frînge însă voinţa; el nu face complexe, ci continuă să lucreze cu aceeaşi modestă tenacitate ce-l caracterizează, experimentîndu-şi inovaţia cu scopul de a remedia avariile grave care periclitează producţia de tractoare.

Reabilitarea lui Bahirev, sprijinit de clarviziunea şi principialitatea adevăraţilor comunişti — secretarul comitetului raional de partid, Kurganov şi partorgul uzinei Ciubasov — înseamnă triumful dreptăţii şi al adevărului în bătălia hotărîtă împotriva minciunii, falsităţii, a stagnării pe care se sprijină aventurierii şi oportuniştii.

Dragostea dintre Bahirev şi Tina Karamiş, inginerul tehnolog al uzinei, nu este un simplu episod, menit să complice coliziile principale ale romanului. Tina intră în viaţa lui Bahirev cu aceeaşi intensitate atotstăpînitoare ca şi problemele vitale ale uzinei cărora acest om, ce nu cunoaşte jumătăţi de măsură, se consacră integral. Este de mirare cum principialitatea lui Bahirev se poate împăca, nu fără chinuri şi frămîntări — e adevărat — cu această dublă existenţă, care-l face să accepte situaţii umilitoare şi echivoce pentru el şi pentru femeia iubită. Dar şi în această împrejurare, Tina şi Bahirev reuşesc să rămînă neîntinaţi sufleteşte, cu demnitatea umană neştirbită, deşi toate aparenţele sînt împotriva lor. Numai dragostea pentru cei trei copii, îl întoarce pe Bahirev în sînul familiei.

Aceeaşi mirare stîrneşte şi caracterul contradictoriu al figurii Tinei, înzestrată cu atîtea calităţi reale: cinste, fermitate, capacitate de muncă, generozitate, multă înţelegere umană şi care, totuşi, se manifestă, tot din voia autorului, ca o femeie „fatală", exercitînd o atracţie inexplicabilă asupra bărbaţilor, purtînd amprenta unei tinereţi plină de nebulozitate, cu experienţa a două căsnicii alături de soţii pe care nu i-a iubit niciodată, ci numai i-a respectat (un adevărat „roman în roman").

Tangenţial, romanul „Bătălie în marş" ridică problema căsătoriei, a familiei şi a copiilor, a adevăratei dragoste şi a adevăratei fericiri, deşi aglomerarea atîtor probleme şi episoade adiacente complică mult acţiunea, făcînd-o uneori artificială şi nu suficient de închegată.

Ne farmecă în romanul Galinei Nikolaeva perechea tinerilor muncitori comsomolişti, Daşa şi inovatorul Serghei Sugrobin, care pornesc alături într-o viaţă nouă, cu încredere în forţa şi unitatea lor morală, întărind astfel mesajul major al romanului orientat spre idealurile superioare ale erei comuniste.

De aceea este pe deplin legitimă şi îndreptăţită nerăbdarea cititorilor de a cunoaşte romanul Galinei Nikolaeva în versiunea lui perfecţionată, care urmează să vadă în curînd lumina tiparului în volum separat. Alături de ultimele producţii valoroase ale realismului socialist ca: „Sîngele oamenilor nu-i apă" de Stelmah, „Fraţii Erşov" de Kocetov, alături de lucrările promiţătoare în curs de publicare: „Departe, în spatele frontului" de B. Polevoi şi „Roman sentimental" de Vera Panova, „Bătălia în marş" — prin poziţia ideologică fermă faţă de aspectele negative ale realităţii, ca şi prin autenticitatea plină de dramatism a conflictului în jurul căruia gravitează o problematică complexă de stringentă actualitate — va îmbogăţi patrimoniul literaturii sovietice, fructificînd tradiţiile revoluţionare ale realismului socialist.

Tamara Gane

ODIHNA

Copiii lui Octombrie au contemplat din leagăn
Străluminatul nimb, înzăpezit pe faţă,
Ca un izvor în spume prin codrii de mesteacăn
Li-e rîsul cristalin ţîşnit în dimineaţă!

Ostaşii lui Octombrie împovăraţi de bruma
Atîtor osteneli, cînd spulberau paragini,
Işi string la piept nepoţii şi se-odihnesc acuma
In rîsul cristalin, bucuria fără margini!

Nicolae Tăutu

NOTE DIN EXPOZIŢIA AGRICOLĂ UNIONALĂ

Cu munţi de bogăţii
Ridică mîna
Pustiuri care-n noaptea neputinţei
N-au ascultat cum cîntă-n brazde plugu'
In boabele de aur, de cristal,
In fructele rotunde, aromate,
In vinuri de pe-al Georgiei liman,
In blănurile moi de Astrahan
Simţi cald avîntul stepelor domoale
Şi-al munţilor cu braţele întinse.

Prin sălile de vis înmiresmate
Ce-şi dezvelesc privirilor belşugul,
Cu prietenii tăcut am ascultat
Inima
Măreţului popor.

Şi-acolo ca-ntr-un fulger,
Mi-a fost dat
Să văd al omenirii viitor.

Al. Jebeleanu

MĂRTURISIRE

Pe plaiuri sovietice n-am fost
(Cît jinduiesc această împlinire!)
Dar m-am legat prin ani, cu trainic rost,
De cei care le poartă în privire.

Intîiul sol, prietenul cărunt
Răzbind spre-Apus în toamna volburată,
A îmbiat cu pîine şi cu unt
Copilăria mea înfometată;

La vîrsta întrebărilor, apoi,
Zbătîndu-mă-ntre arşiţi şi omături,

Cînd sufletul voiam să mi-l ogoi
Korceaghin, Koşevoi, mi-erau alături;

N-am lunecat pe Donul liniştit
Şi n-am gonit prin stepă cu tretinii,
Dar ceasu-n care m-am îndrăgostit
'L-nchin tulburătoarelor Acsinii

Precum închin pocalul meu de vis,
Resunoştinţa-mi limpede şi gravă,
Acelor oameni care au trimis
Intîia stea de purpură în slavă!

Ion Hobana

ZOIA ŞI NOI

Ţii minte cît de tineri eram şi cum păşeai,
cu buzele uşor întredeschise,
cu buzele albite de ger, cu palmele
subţiri ca umbra frunzelor, ţii minte
cum la tribuna iernii ridicam
cu voioşie pumnul stîng — şi cum
ne-nfăşuram în fumul fabricilor,
ca într-o lungă mantie romantică,
în iernile de după liberare,
în iernile de-atunci,
noi, cei mai tineri?

O cunoscusem de curînd pe Zoia.
Din filme sau din carte, nu ştiu; dar
era frumoasă şi-avea coade lungi
şi-i adoram obrajii, tulburîndu-se
ca o oglindă, la suflarea vîntului...
Plîngînd ne bucuram cît de frumos
tăcuse-n faţa morţii. Iar zăpezile
păreau o flamură de doliu-n amintirea
prietenei care-a murit. Purtam
pe umeri, pe revere, tinerescul
doliu-al zăpezii... Ţi-l mai aminteşti?

Paltonul strîmt, se încheia cu greu:
creşteam şi n-aveam încă ce-mbrăca,
în locul hainelor adolescenţei...
Prin puritate-naintam ca prin zăpadă
şi ne intra zăpada după guler,
şi cu zăpadă ne frecam urechile...

Rosteam: „tovarăşe", cîntînd. Increderea
venea curată ca o mare tînără,
urcînd molcom şi-nvăluindu-ne,
precum şi azi ne-nvăluie, imensă.
De la tribuna inimii vorbeam.
Ştiam că-n dragostea ce va spori mereu,
mai sigură de sine, mai matură,
ne va rămîne pururea ceva
din îndrăzneliile adolescenţei...

Aşa ne-am cunoscut: tu, Zoia, eu,
strigînd lozinci de la tribuna iernii,
venind unul spre altul, să ne strîngem
în braţele puternice, sub stelele
din iernile de-atunci,
noi, cei mai tineri...

Florin Mugur

ŞANTIERUL DE LA SÎSANLIN

Sub petalele de laur ale soarelui de aur
Stau de secoli sanctuare la încrucişări de drum.
Stau privind cu ochi de piatră, — Buda, miniaturi de piatră —
Din mormintele de piatră, toată dinastia Min.
Şi petalele de laur ale soarelui, prin secoli,
Se însîngereau de rana vie-a Chinei răsculate,
Se înegurau ca norii de furtună vestitori,
Sau păleau ca şi ţăranul mort de foame-n cortul lui.
Iar de secole, ca Buda, stă privind cu ochi de piatră
Din mormintele de piatră, toată dinastia Min.

Iată, ultimă mlădiţă, iată-mpărăteasă Min,
Inutilă şi absentă stai aici de-o veşnicie.
Iată-aici locomotiva minunata jucărie
Ce-ai primit-o să te plimbe printre văile cu lotus,

Darul care ţi-l făcură manciurienii-nvingători.
(Tu le-ai dat în schimb să prade şi popor şi-mpărăţie...)
A călătorit trei veacuri şi-a adus-o aici intactă
Presimţirea-acestor timpuri, a milioanelor de frunţi.
Iat-o, urcă pe coline şi coboară iute-n văi
Şi încarcă şi descarcă pufăind sub ochii tăi...
Şantier de viaţă nouă, scriu petalele de laur
Insă ochii tăi de piatră, ca un Buda tot de piatră
Inutil privesc prin veacuri şi prin veac nu văd nimic.

Sub petalele de laur ale soarelui de aur
Şîsanlin e monumentul timpurilor care vin
Lîngă umbra inutilă a împărătesei Min...
Şi petalele de laur ale soarelui, prin secoli,
Se vor polei cu aur din grînarul fără margini
Şi din unda ce scînteie-n lacul de la Şîsanlin.

Suzana Delciu

LA O FLOTĂ DE PIRAŢI

Pofta de aur numai, din toate te-a momit
mai mult decît minunea pagodelor în mărmuri
ori vieţii limpezite de umbră, şi-ai venit
cu marea cînd îşi zvîrle cadavrele pe ţărmuri.

Degeaba-i. Braţul Chinei n-a aţipit pe armă
iar ochii tăi de pietre şi aur suferinzi,
că nu-i tocit tăişul s-o ştie şi că sfarmă
odgoanele privirii pe care le întinzi!

Nichita Stănescu

CRONICA DRAMATICA

„Tragedia optimistă" de Vs. Vişnevski

(Teatrul Naţional din Craiova)

De unde vine aerul tare, de mari înălţimi, care stăruie de-a lungul „Tragediei optimiste"? In piesă apar oameni obişnuiţi, cu porniri pătimaşe, vorbind un limbaj aspru, bolovănos. Ce se întîmplă cu aceşti eroi taciturni? Ce miracol operează asupra acestor feţe împietrite, trezind simţăminte pure şi desenînd aripi albe de înger pe tunicile bătute de vînturi şi scrobite de sarea mărilor nesfîrşite? Nu încape îndoială că marinarii revoluţionari din piesa lui Vişnevski se numără printre acei care au descoperit cu adevărat, în Colchida sau pe alte ţărmuri, lîna miraculoasă de aur a încrederii în victoria omului descătuşat. In loc să-l înconjure cu distihuri pătrunse de mizericordie pe Prometeu, înlănţuit de piscurile Caucazului, ei s-au hotărît să lupte pentru eliberarea titanului; în loc să asiste impasibili la asasinarea lui Agamemnon, ei se preocupă de stîrpirea mizeriei morale şi materiale. Eroi tragici, marinarii lui Vişnevski se deosebesc de vechile figuri ale tragediei antice, întrucît ei au încetat să fie robi ai ignoranţei şi, ca posesori ai ştiinţei mişcării universului, şi-au închinat viaţa creării unui destin nemaivăzut, pe măsura visurilor celor mai buni şi celor mai mulţi dintre locuitorii bătrînului glob. Dacă ar fi să creăm o linie de legătură cu vechea tragedie elină, am putea spune că în piesele contemporane din familia operei lui Vişnevski, chorul antic a ocupat pînă la refuz primul plan, transformîndu-se din comentator în factor de acţiune şi refuzînd cu străşnicie uniformitatea psihologică, ca şi predica monocordă. Anonimii din cor („un bătrîn", „o femeie", ş.a.m.d.) au căpătat relief şi personalitate. Intr-o tragedie în care comentariul înţelept aparţine nemijlocit principalilor protagonişti, totul se ţese pe canavaua unei supreme lucidităţi. Persoanele tragediei cunosc izvorul tragicului şi i se împotrivesc, jertfindu-se unul pentru fiecare dintre ceilalţi.

Optimismul tragediilor care povestesc despre faptele eroice ale revoluţionarilor leninişti se alimentează din credinţa fermă în victorie a celor care ştiu ce este bine şi ce este rău, unde este adevărul şi sub ce chipuri se ascunde minciuna. Tragismul este în aceste ode eroice legat de ideea jertfei de sine. Necontenit, eroii înregimentaţi în armata pornită să cucerească marea şi unica fericire a colectivităţii sînt solicitaţi de rigorile luptei să renunţe la bucuriile de trei parale la satisfacţiile pentru uzul propriei lor persoane. A te comporta eroic înseamnă, în aceste condiţii, tocmai să dobîndeşti tăria de a privi necontenit spre scopul suprem, obţinînd marea forţă a îngenuncherii totale şi reale a pornirilor anarhice, individualiste.

Nu mi se pare o întîmplare că dorind să scrie o epopee dramatică închinată marinarilor martiri ai Marii Revoluţii, Vs. Vişnevski a opus fermităţii bolşevicilor nu oricare dintre grupurile vrăjmaşe care s-au opus detaşamentului încercat al partizanilor lui Lenin. Punînd-o pe Femeia-comisar faţă în faţă cu tagma anarhiştilor, autorul a obţinut un clar-obscur pregnant şi de un bogat relief. Comisarul şi celula de comunişti au meritul de a pricepe destul de repede marea primejdie a propagării unei „libertăţi" abulice cu periodice izbucniri teroriste. Anarhiştii se opun luptei organizate împotriva contrarevoluţiei, acoperindu-se cu lozinci demagogice. In ultimă instanţă, o asemenea „libertate", care se ridică împotriva organizării forţelor revoluţionare, ascunde nu numai îngustime de vederi, trivialitate şi indiferenţă faţă de om, dar mai cu seamă laşitate şi vaste resurse de pactizare cu inamicii declaraţi ai revoluţiei.

Drama îşi dezvăluie sensurile de la prima ridicare a cortinei. Sosind pe vas, Femeia-comisar pare să poarte în buzunarul hainei de piele un instrument minuscul, dar impecabil, pentru măsurarea calităţii de om. Mulţi dintre marinari fac pe grozavii, zîmbesc cu superioritate şi aruncă priviri dispreţuitoare acestui comisar politic în fustă. Dar unul cîte unul, de-a lungul acţiunii, sînt atraşi în marele examen al caracterelor. Comisarul întreabă, ordonă, sfătuieşte şi toate se petrec astfel, toate sînt formulate într-un asemenea chip, încît fiecăruia i se oferă zeci de posibilităţi de a descoperi în fundul inimii ultima rămăşiţă pură şi preţioasă. Anchetatorul psihologic însuşi este supus, nu odată, probelor majore şi nu se poate spune că această confruntare a principiilor cu viaţa cade, pentru un moment măcar, în discursivitate şi grandilocvenţă.

Intreaga piesă este, de altminteri, concepută în chipul unei lecţii solemne şi substanţiale despre eroism. Vişnevski adoptă, în acest scop, mijloacele dramei epice care avea să renască în deceniile următoare, devenind atît de necesară dramaturgiei realist-socialiste. Nu lipsesc din formulă prezentatorii naraţiunii scenice, dar aceştia nu par dispuşi să devină simpli povestitori, mai ales pentru că n-au cum să accepte o poziţie obiectivată faţă de termenii vii ai dramei. Cei doi marinari, care nu figurează pe lista şefului de echipaj, alcătuiesc în primul rînd un comentar liric care împlineşte construcţia de poem eroic a „Tragediei optimiste". In loc de a preveni publicul asupra celor ce vor urma, ei extrag mereu marile sensuri din cele ce s-au petrecut în tabloul anterior, însărcinaţi poate să vegheze ca nu cumva întîmplările de pe scenă să fie acceptate într-un înţeles strîmt, pierzîndu-se aureola lor deosebită.

Pentru că în „Tragedia optimistă", epopee tragică de înaltă inspiraţie, nu solicită interes faptul mărunt, întîmplarea în sine. Intr-o asemenea cantată eroică nu este important să aflăm dacă Alexei o iubeşte pe Femeia-comisar şi dacă dînsa, la rîndul său, nu s-a îndrăgostit cumva de marinarul acesta ager şi zbuciumat. Nu are importanţă, de asemenea dacă inocentul Vainonen a fost singura victimă a Răguşitului sau dacă înmănuşatul comandant se va transforma sau va rămîne pînă la moarte îngheţat în morga sa aristocratică.

Toate aceste întîmplări şi probleme aduc cu ele nuanţe şi semitonuri semnificative cînd sînt cuprinse în sîmburele de foc al dramei. Transformarea unui echipaj demoralizat şi bezmetic într-un regiment puternic capabil să dea lovituri nimicitoare, adică tot ceea ce priveşte munca fără odihnă a Comisarului, drumul ascendent al oamenilor de felul lui Alexei, încrederea în Revoluţie a unui număr mereu mai mare de oameni adevăraţi, iată ce dă piesei lui Vişnevski marea sa valoare. Femeia-comisar cade răpusă de inamic, dar finalul este optimist, pentru că el se referă la neputinţa duşmanului de a o sili pe eroină să-şi trădeze tovarăşii. Vainonen moare străpuns de un fugar anarhist, dar finalul e optimist, pentru că Marinarul răguşit se lamentează ca un vierme neputincios în faţa grupului de prizonieri patrioţi. Cei doi ofiţeri cinstiţi sînt executaţi samavolnic, dar tabloul se termină optimist, pentru că actul acesta nedrept, trezeşte la realitate alţi marinari înşelaţi de propaganda anarhistă. Tragismul dispariţiei unor luptători apare aşadar continuu iluminat de optimismul pe care-l iradiază forţa cauzei care a cerut asemenea sacrificii.

★

Vsevolod Vişnevski a scris „Tragedia optimistă" cu un rar simţ al viziunii scenice. Realizarea suflului cuceritor al acestei piese este puternic legată de transpunerea inteligentă şi entuziastă a textului într-un spectacol cu valenţe corespunzătoare. Piesa este dintre acelea care procură, în raport de regizor şi interpretare, răsunătoare succese (atunci cînd scriitorul este redescoperit) sau căderi totale (atunci cînd autorii spectacolului nu-şi pot ridica vocea pînă la tonalitatea impusă de text). Colectivul Teatrului Naţional din Craiova a găsit forţe pentru a răzbate într-o mare măsură către mesajul răscolitor al acestei tragedii moderne. Regia (Vlad Mugur) a realizat, cu multe „trouvaille"-uri mărunte care-i aparţin pe de-a-ntregul, o altă variantă pe schema generală a spectacolului lui Tovstonogov, de la Teatrul Academic „Puşkin" din Leningrad.

Scenă din actul I

Cu alte cuvinte, i se datoresc lui Vlad Mugur cîteva soluţii remarcabile (apariţia din întuneric a celor doi marinari-corifei, tabloul despărţirii marinarilor de rude etc.) ca şi cristalizarea unui ansamblu unit cu o respiraţie vie şi uniformă şi, mai cu seamă, aprofundarea ideilor principale ale piesei pe care le-a servit continuu, cu o remarcabilă consecvenţă. In liniile sale mari, spectacolul a izbutit să dea contururi impresionante temei sale eroice, iar dacă i-am putea obiecta ceva regiei, ar fi să ne referim tocmai la preferinţele sale pentru alcătuirea grupărilor plastice, expresive, în detrimentul muncii active cu interpreţii principali. Ion Marinescu a realizat un Alexei neliniştit, poate puţin prea neliniştit, dar interesant şi personal. Scena cu armonica (ce păcat că nu cînta chiar actorul!) a atras atenţia asupra marii expresivităţi a trecerilor interpretului de la o gamă de sentimente la alta. Dar bănuim în acest actor resurse care n-au fost valorificate şi regretăm unele pasaje zgomotoase, exterioare, care au acoperit momente dintre cele mai de seamă pentru crearea personajului.

In ceea ce priveşte interpretarea Femeii-comisar, nu putem să nu ne ascundem decepţia pentru simplificarea neaşteptată a acestui personaj tulburător. Olga Tudorache, pe care cronicile noastre s-au obişnuit s-o laude aproape fără rezerve, a confundat tăria de caracter a eroinei cu rigiditatea şi a înlocuit tonul conducătorului de mase, cu răceala de gheaţă a şefului tiranic. Comisarul este un luptător bolşevic, dar nu rămîne pentru asta mai puţin o femeie şi încă una foarte tînără. In scena cu Alexei, sau în momentul compunerii scrisorii, glasul actriţei n-a comunicat cea mai mică umbră de emoţie. Comparaţiile nu sînt oricînd potrivite, dar exemplele bune trebuiesc amintite. Cine poate uita îmbinarea firească a fermităţii comuniste cu o undă de feminitate mereu prezentă în creaţia Olgăi Lebzak? Regia s-ar fi cuvenit să dea o mai mare atenţie nuanţării replicilor lui Vainonen pentru care a fost distribuit un actor atît de înzestrat ca V. Niţulescu.

Reuşita spectacolului s-a bazat mai ales pe scenele de ansamblu, ca şi pe crearea în culori tari a personajelor negative. C. Rauţchi, în primul rînd, a obţinut o versiune memorabilă a Marinarului răguşit.

V. Mîndra

Pasternak? N-am auzit de Pasternak!

Sînt patruzeci și unu de ani de cînd detașamentul muncitorilor și țăranilor înarmați pornea asaltul împotriva Palatului de Iarnă. Din aceeași clipă, un alt detașament de combatanți pornea ofensiva împotriva preistoriei lumii, alături de frații lor obidiți, detașamentul scriitorilor sovietici, soldați credincioși și apărători devotați ai Revoluției.

Odată cu ordinele de zi ale Armatei Roșii, odată cu victoriile repurtate de soldații Revoluției, porneau în lume ordinele de zi ale scriitorilor sovietici, procurori acerbi ai unui trecut putred și condamnat de istorie, apărători înflăcărați ai cuceririlor revoluționare.

Lumea de dincolo de granițele Rusiei lua deopotrivă cunoștință de comunicatele militare anunțînd izbînzi împotriva lui Mahno sau Petliura și tot ce avea omenirea mai bun și mai cinstit se bucura deopotrivă de victoriile împotriva gardiștilor albi ca și de paginile glorioase, dătătoare de încredere și de speranță, ale scriitorilor sovietici.

Oriunde există o minte limpede și o inimă cinstită, în Japonia sau în America Latină, în satele pescărești adormite sub cercul polar sau în țările nisipoase ale Africii, oriunde există un singur om năzuind spre o viață mai bună și spre o societate eliberată de spaime și servituți, — literatura sovietică a însemnat în acești patruzeci și unu de ani un tonic dătător de viață, un elixir menit să aline multe dureri înăbușite și să însenineze ceasuri grele de deznădejde. Literatura sovietică, literatură a izbînzii omului împotriva tiraniei și umilinții, a exploatării și a deznădejdii, a luminat calea a milioane de oameni, pătrunzînd pînă în celulele întunecoase ale temnițelor fasciste, unde a dus o licărire de fericire și a galvanizat demnitatea umană a multor deținuți, luminînd clipa din urmă a multor condamnați la moarte.

Prin caracterul ei demn, tonic, prin filozofia luminoasă pe care o propovăduiește, pentru stima și încrederea în om pe care o revarsă, pentru combativitatea și îndrăzneala ei creatoare, — literatura sovietică a devenit de mult prietenul credincios și sfetnicul de speranță a sute de milioane de oameni, pe întreaga noastră planetă, îndrumătorul ferm și înțelept al lumii scriitoricești de pretutindeni.

Nu odată, în întîlnirile mele cu scriitorii sovietici, le-am spus unor vechi prieteni din țara socialismului biruitor acest lucru: Nu știu dacă vă dați seama întotdeauna ce-ați însemnat și ce însemnați pentru scriitorii de dincolo de hotarele patriei voastre.

Revăd anii grei cuprinși între deceniul al doilea și al treilea al veacului nostru, retrăiesc în minte anul 1920, cu greva generală, retrăiesc anii de cumplită criză de după primul război mondial, cu cohortele de șomeri și de invalizi, retrăiesc Lupenii. Îi revăd pe intelectualii noștri, pe cei mai buni dintre intelectualii noștri, în acei ani.

Ne parveneau, greu, pe ascuns și pe căi ocolite, primele cărți sovietice. De fiecare titlu și de fiecare nume se lega un anotimp de speranță: Maiakovski, cu poemele lui înflăcărate, Alexei Tolstoi, cu zguduitorul său „Calvar", Gladkov cu „Cimentul". Vreau să spun de la început, în deplină sinceritate — și o mărturisește un om care în acei ani a căutat literatura sovietică cu patima cu care un orb caută lumina — n-am auzit atunci de Pasternak. Mi-au fost prieteni de nădejde Vladimir Maiakovski și Alexei Tolstoi, Fedor Gladkov și Vsevolod Ivanov, Marieta Șaghinian și Treniov, Leonov și Fadeev și încă atîția și atîția alții. N-am auzit atunci de Pasternak.

A venit al patrulea deceniu al veacului nostru, cel mai chinuit și cel mai grav, fiindcă a fost deceniul venirii la putere a fascismului cu ofensiva lui odioasă, cu primele masacre naziste, cu cele dintîi știri care ne parveneau din imperiul morții hitleriste. Ne stringeam într-o odăiță cîțiva scriitori, îngroziți de perspectivele funebre și funeste ce se deschideau omenirii. Aflam de moartea cutărui scriitor german, de întemnițarea celor mai buni care n-au reușit să fugă, asistam la procese monstruoase și se încrîncena carnea pe noi.

În țara noastră am trăit glorioasele zile ale lui februarie 1933, cu ridicarea masivă, sub conducerea glorioasă a Partidului Comunist din Romînia, a muncitorilor ceferiști și petroliști, am trăit ceasurile procesului și mîndria de a vedea că s-a ridicat în țara noastră primul val de protest împotriva fascismului în marș.

Călcîiul reacțiunii a devenit apoi pe grumazul nostru și mai apăsător, și mai greu, libertățile ne-au fost smulse treptat și întrezăream, cei mai lucizi dintre noi, prăpastia către care eram împinși.

În acei ani, singura lumină și singura mîngîiere erau pentru noi veștile primelor cincinale sovietice victorioase și mărturiile scriitorilor sovietici, adevărat balsam pentru inimile noastre chinuite. Am citit atunci „Pe Donul liniștit" al lui Șolohov, „Soți" al lui Leonid Leonov, ne-au parvenit disparate, și după lungi așteptări, pe sub mînă și trecute din mînă în mînă, cu mari riscuri, cărțile lui Serafimovici, ale lui Fadeev, ale lui Tihonov.

N-am auzit în acei ani grei, sîngeroși, de numele lui Pasternak. Sau, ca să fiu sincer, am auzit de un poet simbolist, ermetic, abscons, prețios, aristocrat, dedicat unei minorități și unei capele de inițiați. Nu m-a interesat și n-a mîngîiat inima mea însîngerată și chinuită scrisul lui Pasternak.

Și-a venit războiul, cea mai cumplită încercare pe care a cunoscut-o istoria. S-au bătut munți în creștete, a curs sîngele a șaizeci de milioane de oameni, au fost năruite mii de așezări omenești și milioane de cămine au rămas îndoliate. S-au confruntat atunci, între anii 1941 și 1944, și s-au luptat crîncen, la proporții mitologice, întunericul cu lumina, viața cu moartea. Sînt încredințat că noi, contemporanii acestui apocaliptic eveniment, n-avem nici astăzi deplina lui perspectivă și că numai cei care vor veni după noi își vor da seama de pericolul prin care a trecut umanitatea, pîndită de perspectiva unui jug nazist calculat să dureze o mie de ani.

Anii 1941—1944 ne sînt tuturor proaspeți în memorie, pentru ca să mai fie nevoie de o evocare a lor în amănunt. Ținem minte noaptea adîncă și sîngeroasă a acelei vremi, ținem minte închisorile și lagărele, ținem minte trenurile morții și execuțiile, și ne este încă vie în amintire imaginea țării noastre transformată de naziști într-o cazemată infernală.

În acea noapte care unora li se părea fără sfîrșit și fără ieșire, singura licărire, singura geană de lumină, era cuvîntul Partidului nostru, imprimat în condiții eroice pe manifeste minuscule, sau cîte-o pagină a scriitorilor sovietici ajunsă pînă la noi prin miracol, pe calea unor emisiuni radiofonice captate în ascuns de către un ascultător devotat.

Am citit atunci, cu respirația tăiată, pe Ehrenburg, cu pamfletele lui nimicitoare, pe Simonov, cu poeziile lui pline de avînt, pe Gorbatov, cu schițele lui răscolitoare, pe Surkov, trimițînd acasă, de pe front, buletine de luptă și de victorie, în strofe patetice care făceau serviciul unei salve de tun trasă în dușman.

Nu l-am citit atunci și n-am auzit atunci de Pasternak.

Nu știu cu ce se îndeletnicea în acea vreme poetul simbolist, ermetic, abscons și aristocrat, dar nici eu, nici prietenii mei — și sînt încredințat că nici Aragon, în maquis, nici poeții greci, refugiați pe Gramos, nu l-au auzit atunci glăsuind pe Pasternak.

Și iată că astăzi se vorbește despre Pasternak.

Afacerea Pasternak e simplă ca toate afacerile „senzaționale".

Pasternak a scris o carte intitulată „Doctor Jivago", în care își îngăduie să ponegrească cuceririle Revoluției și ale marelui stat sovietic. Confrații săi au respins-o. Atunci Pasternak a încredințat manuscrisul său unei edituri străine. Cartea a plecat în lume. A fost tradusă în mai multe limbi. De curînd, această carte a fost încununată cu Premiul Nobel.

Sînt de descifrat în această tenebroasă întîmplare cîteva fapte.

Unu. O carte calomnioasă, respinsă în U.R.S.S., este lansată de o editură burgheză și face scandal în țările capitaliste.

Mă întreb, ce e nou în acest fapt? E pentru prima dată cînd maculatura antisovietică e lansată cu surle și tromboane de editurile comerciale, în scopul denigrării Uniunii Sovietice? Să fim serioși. De patruzeci și unu de ani, toți transfugii, capabili să țină un creion în mînă, odată ajunși peste granițele Uniunii Sovietice, au devenit „scriitori" peste noapte și maculatura lor a fost decretată, pentru o săptămînă sau pentru o lună, „literatură". Cine îi mai ține minte? Să facem un efort de memorie. Nu sînt decît cinci ani de cînd un transfug, frizînd codul penal, a devenit peste noapte Kravcenko, autorul romanului „J'ai choisi la liberté". Cine-și mai aduce aminte de el astăzi, chiar și în America, unde s-au cheltuit multe sute de mii de dolari pentru lansarea acestei imunde manufacturi? Cine-și mai aduce aminte de Kravcenko și de jalnicul său delir? Și nu este singurul caz.

Doi. Pasternak a luat Premiul Nobel.

Crede oare o singură minte lucidă și poate bănui însuși Pasternak, oricît ar fi chinuit de morbul înfumurării, că i s-a acordat acest premiu pentru valorile certe literare ale romanului său? Nu-și pune însuși Pasternak întrebarea, de ce nu s-a gîndit nimeni vreodată să acorde acest mare premiu internațional lui Maiakovski, lui Alexei Tolstoi sau lui Mihail Șolohov, ale căror cărți și-au dobîndit de mult o faimă mondială și aprecierea superlativă chiar și a celor mai înrăiți critici burghezi?

Mai există vreun dubiu că Premiul Nobel i-a fost acordat lui Pasternak tocmai fiindcă și-a ponegrit patria, pozînd în rezistent împotriva Uniunii Sovietice? Mai există vreo umbră de îndoială că Premiul Nobel a fost acordat anul acesta nu unei opere literare ci unui pamflet antisovietic?

În prima clipă cînd am aflat că s-a acordat Premiul Nobel lui Pasternak pentru „Doctor Jivago", am fost încredințat că acest act va fi urmat de un gest reflex al scriitorului care va mai găsi în el rațiunea civică elementară care să-l conducă la respingerea acestei distincții înjositoare.

Văd însă cu stupefacție și durere că Pasternak, consecvent cu sine însuși, tace ca în deceniul al doilea al veacului nostru, ca în anii ofensivei fasciste, ca în timpul războiului mondial.

N-am auzit de Pasternak.

Acad. Zaharia Stancu

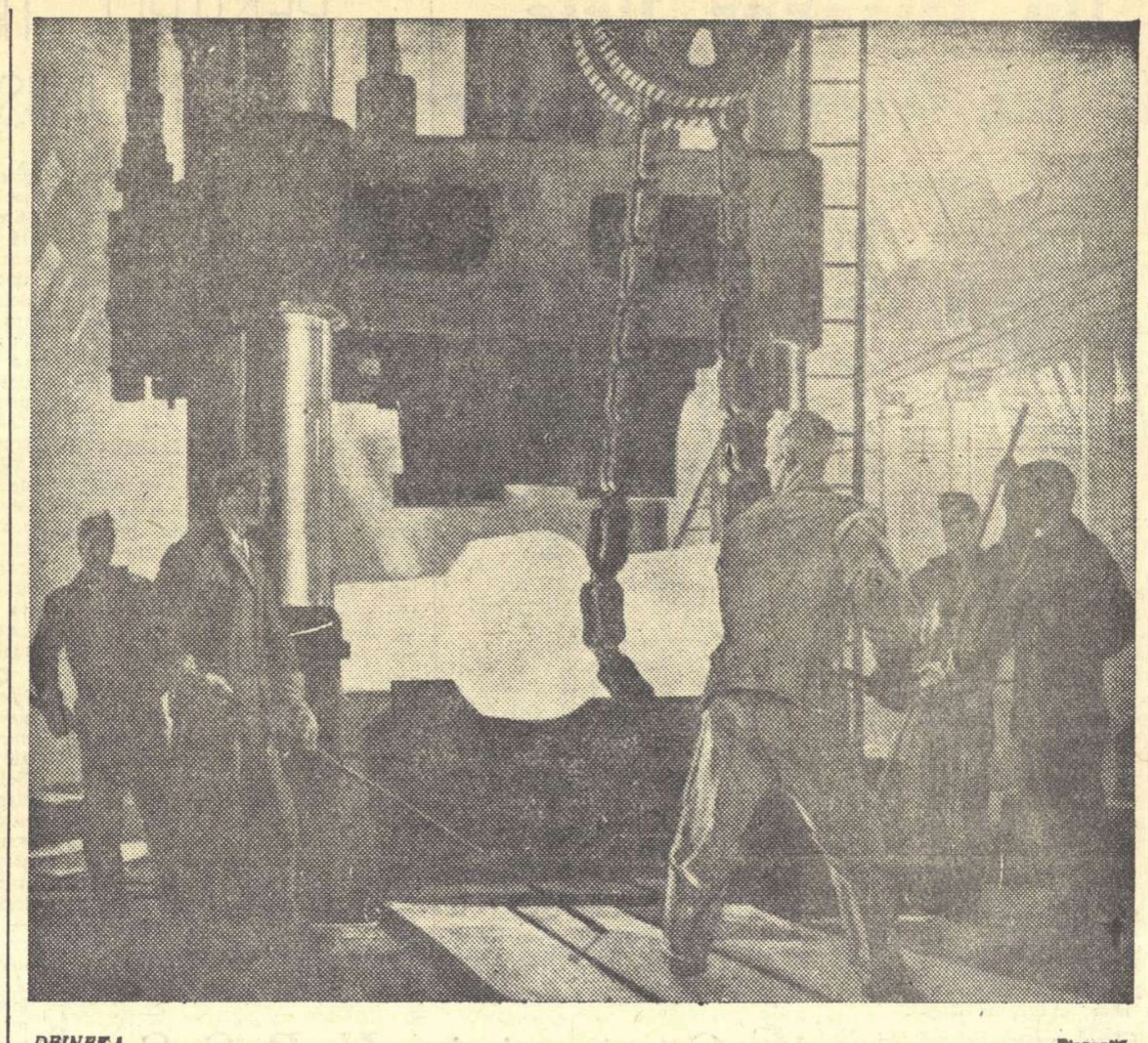

DEINEKA

Scriitorul și viața poporului

II

În hotărîrile și documentele C.C. al P.C.U.S. s-au definit în mai multe rînduri sarcinile care stau în fața literaturii în cutare sau cutare moment istoric, și totdeauna s-au subliniat marile cerințe ideologico-artistice pe care partidul și poporul le ridică față de artă. Cu toate acestea, mai apar la noi destule lucrări aflate la un nivel ideologico-artistic nu tocmai înalt.

Destinul literar al unora dintre scriitorii noștri s-a format în asemenea chip, încît primele lor cărți întrec cu mult prin conținut și prin expresivitate lucrările lor ulterioare. Aceasta s-a petrecut din cauză că acești scriitori s-au rupt de izvoarele vieții, s-au izolat în birourile lor din Moscova, au căzut în contemplativitate, în speculații abstracte; este firesc că imaginile create de ei au devenit palide, firave.

Uneori i se oferă cititorului o lucrare care, într-o măsură mai mare ori mai mică arbitrară, înfățișează subiectivist viața poporului; pe de altă parte, se manifestă nu arare tendințe destul de sincer naturaliste, care duc la cenușiu, la neputință artistică.

O cunoaștere insuficient de adîncă a relațiilor sociale, a vieții poporului, înclinarea de a se închide în propria lume interioară, atitudinea necritică față de propriile observații, gînduri sau sentimente și supraevaluarea acestora sînt capabile să ducă pînă și pe un scriitor de talent la greșeli serioase. Gorki îi scria dramaturgului A. N. Afinoghenov, explicîndu-i cauzele unui insucces în creație al acelui: „...Dumneata ai nimerit în prizonieratul îngust al celui mai grosolan empirism, și ai acordat o prea mare importanță propriei dumitale experiențe". Această critică e cu atît mai plină de autoritate, cu cît Gorki se referea aci și la propriile sale greșeli, la atitudinea sa sceptică față de puterea proletariatului, pe care o manifestase în 1917.

Concluziile subiectiviste ale scriitorilor își au adesea rădăcinile în observațiile lor empirice. Un caracter subiectivist și empiric similar au avut și lucrările apărute în 1956, în primul rînd în „Novîi mir" și în almanahul „Literaturnaia Moskva" și supuse unei critici profunde și principiale în documentul de partid referitor la problemele literaturii și artei. Acestor lucrări le e caracteristică izolarea în universul stărilor subiectiviste, categoric pesimiste, ce acopereau tabloul obiectiv al realității.

La timpul său, marele realist Gogol, sufocîndu-se în lumea Cicikovilor și Sobakevicilor, a știut să vadă poetic drumul acela larg al vieții rusești pe care aleargă neîntrecuta troică: patria, Rusia... Pe cîtă vreme în zilele noastre, cînd întregul popor este strins unit în jurul partidului și construiește comunismul, V. Dudințev a văzut, pe „drumul care pleacă departe", nu poporul, ci numai pe singuraticul său erou, pe „drumețul veșnic", un individualist anarhizant pe care l-a înconjurat cu aureola spiritului de sacrificiu și de mucenicie...

E criticat apoi poemul lui Semion Kirsanov, „Cele șapte zile ale săptămînii", fiindcă însușirile spirituale ale vieții poporului sînt văzute doar ca visuri ale eroului liric.

Cititorul sovietic iubește literatura care înfățișează veridic viața poporului și el nu se împacă nici cu întinarea ei, nici cu trecerea sub tăcere a greutăților și fenomenelor dureroase care se întîlnesc în ea.

Șolohov și Tvardovski, Fadeev și Leonov și alți reprezentanți dintre cei mai de seamă ai realismului socialist, transmit fără teamă durerea sufletească, singurătatea, suferințele care apar în cutare ori cutare împrejurare în destinul oamenilor sovietici, însă adevărul obiectiv și sublim al vieții noastre nu este perdeluit, nu se deformează la acești scriitori prin cine știe ce interpretare subiectivistă a realității.

Se știe că scriitorii în opera cărora s-au manifestat oscilații ideologice, au înțeles sub înrîurirea criticii eroarea poziției pe care se situaseră la timpul său. Dar această lecție nu poate fi uitată, căci literatura noastră nu are bilet de asigurare împotriva recidivelor cutăror tendințe subiectiviste în creația artistică, cu atît mai mult cu cît aceste tendințe s-au manifestat nu numai în tipăriturile din Moscova, ci și în cele locale. Asupra acestui fapt stau mărturie, de pildă, unele poezii din volumul lui Mihail Lvov, „Trăiesc în veacul douăzeci" (1957), în care neîndoioasele posibilități ale poetului sînt tocite de stările de spirit și de gîndurile ce nu-și găsesc teren în viața poporului.

Sînt criticate unele poezii pesimiste ale poetului, căruia i se amintește supraestimarea de care dădea dovadă după război cînd aștepta totul numai de la generația sa.

În presa noastră a fost supusă unei critici aspre lozinca subiectivistă a „autoexprimării" care, chipurile, ar indica drumul poeziei sovietice. Se înțelege că poetul exprimă acele sentimente pe care le trăiește și că nu e obligat să se transforme într-un protocol al unor fenomene din realitate ce-i sînt indiferente sau să rimeze noțiuni formulate de publiciști. Cu toate acestea adevărata semnificație a autodezvăluirii lirice o dă numai legătura organică a lumii spirituale a poetului cu viața, cu interesele și sentimentele poporului.

Alături de greșelile de caracter subiectivist, se întîlnesc în literatura noastră și descrieri naturaliste superficiale de copiști ale fenomenelor vieții. În astfel de opere, viziunea individuală inedită asupra lumii, adîncimea generalizărilor și curajul imaginației artistice, tabloul vieții în complexa ei dezvoltare revoluționară, sînt înlocuite prin scheme simpliste, prin fraze edulcorate. Aici nu există nimic original, nimic gîndit, nimic simțit de scriitor. Aici, dacă ar fi să folosim o expresie a lui Șcedrin, nu există „nici un fel de prilejuri pentru gîndire", adică gîndirea cititorului nu se agață de nimeni, nu se oprește la nimic. Judecînd după datele exterioare, s-ar părea că autorul scrie despre timpul nostru. Dar oamenii caracterizați de el, cu toate că pronunță deseori fraze zgomotoase, trăiesc totuși o viață plictisitoare, veștedă, diurnă, departe de acele mărețe fapte istorice care se petrec în realitate. Necunoscîndu-și răspunderea față de popor, lipsit de exigență față de sine, un asemenea scriitor e fără îndoială neputincios să întruchipeze forța și complexitatea caracterului, strălucirea și talentul omului sovietic.

Trebuie să spunem că critica noastră acordă prea puțină atenție acestui gen de scrieri indirecte și cenușii, chiar dacă lipsite de neajunsuri ideologice acute. Nu e de mirare că editurile mai tipăresc adesea cărți slabe din punct de vedere artistic.

★

Tendințele nesănătoase, manifestate în practica artistică, sînt nutrite și de greșelile admise în unele lucrări teoretice. Apar unele opinii în problemele de estetică ce iau prea puțin în considerație orientarea de bază a dezvoltării artei noastre, dînd o imagine sărăcită și îngustă despre problemele artei și literaturii. Aceasta se manifestă înainte de toate în subprețuirea rolului de instrument de cunoaștere al artei, în neînțelegerea faptului că anume cuprinderea din ce în ce mai largă și mai profundă a vieții poporului determină evoluția progresivă a artei realismului socialist.

O atare subprețuire — mai mult sau mai puțin înăbușită — s-a reflectat în unele dizertații și unele lucrări de estetică tipărite în ultimii ani, dar mai ales în diferite luări de cuvînt la discuțiile consacrate acestor probleme.

În culegerea de curînd apărută, „Probleme de estetică" (Edit. „Iskusstvo", 1958) este publicat articolul lui V. Tasalov „Despre însușirea estetică a realității". E bine că tînărul cercetător al artei încearcă să definească specificul artei pe calea cercetărilor proprii. E bine de asemenea că el ia atitudine împotriva nejustei interpretări a artei ca a unei serii de ilustrații la cutare sau la cutare noțiuni teoretice. Din păcate însă, concluziile personale ale autorului sînt foarte unilaterale.

La începutul articolului, răspunzînd întrebării retorice dacă „arta este cunoaștere?", V. Tasalov declară: „Ar fi ridicol să negi acest lucru". Totuși, de fapt, în articolul său, rolul de cunoaștere al artei este limitat și, în ultimă analiză, se neagă. S-ar părea de aici că o artă «„gnoseologică" nici nu există în lume și nu poate exista» iar „însușirea estetică" se definește ca „valorificare omenească".

I. Elsberg

(Traducere prescurtată a articolului apărut în revista „Kommunist", nr. 12 din august 1958).

(Va urma)

LI IONG AK

Poetul Li Iong Ak s-a născut la 23 noiembrie 1914, dintr-o familie de țărani săraci din orașul coreean Ghen Sen.

Între anii 1934 și 1939 a urmat la Tokio Facultatea de Arte. În acest timp apare primul lui volum de poezii, „Cumpenele" (1937), după care urmează „Casa învechită" (1938).

În toamna anului 1939 poetul se întoarce în țară.

După eliberarea patriei, Li Iong Ak a intrat în rîndurile scriitorilor progresiști, care luptau împotriva imperialiștilor americani și a clicii lisînmaniste. În 1949 e arestat de poliția lisînmanistă și condamnat la 10 ani închisoare, de unde a ieșit odată cu eliberarea orașului Seul, la 28 iunie 1950 și s-a înrolat în rîndurile armatei populare coreene.

Astăzi Li Iong Ak lucrează ca redactor adjunct la redacția revistei centrale a Uniunii Scriitorilor.

De curînd i-a apărut volumul antologic „Poezii alese".

SOSESC OASPEȚI DRAGI

(Cu prilejul vizitei făcute în R.P.D. Coreeană de delegația guvernamentală și de partid a Republicii Populare Romîne — 1956).

Albastru e cerul, albastru ca marea,
Mai verde decît e smaraldul;
Prin ploaia de-argint a luminii, sosi-vor
Dragi oaspeți din zări depărtate.

Livezile-așteaptă-nvelite-n miresme,
Cu crengile grele de roadă...
V-așteaptă Chongjinul, Hichonul, Heungnamul,
Cu coșuri de fabrici tăind orizontul.

Cîmpia sub care-ngropat-am războiul
Vă-ntîmpină astăzi cu freamătul ierbii;
Din holde se-nalță spre voi melodia
Năvalnică-a muncii: fiți bineveniți!

Și rîu-nspumat și munții și codrul
V-așteaptă, dragi oaspeți, fiți bineveniți!

De-aici auzi-veți cum vîntul dezmiardă
Departe,-n Moldova, domoalele dealuri,
Șuvoiul albastru al Dunării, marea
Și munții și lanul cu bobul rotund.

Iar țara aceasta a noastră înaltă
Pădurile toamnei ce ard ca o torță,
Cinstind sărbătoarea poporului care
Primește dragi oaspeți venind de departe.

În romînește de
Aurel Ionescu

Cărți romînești în U.R.S.S.

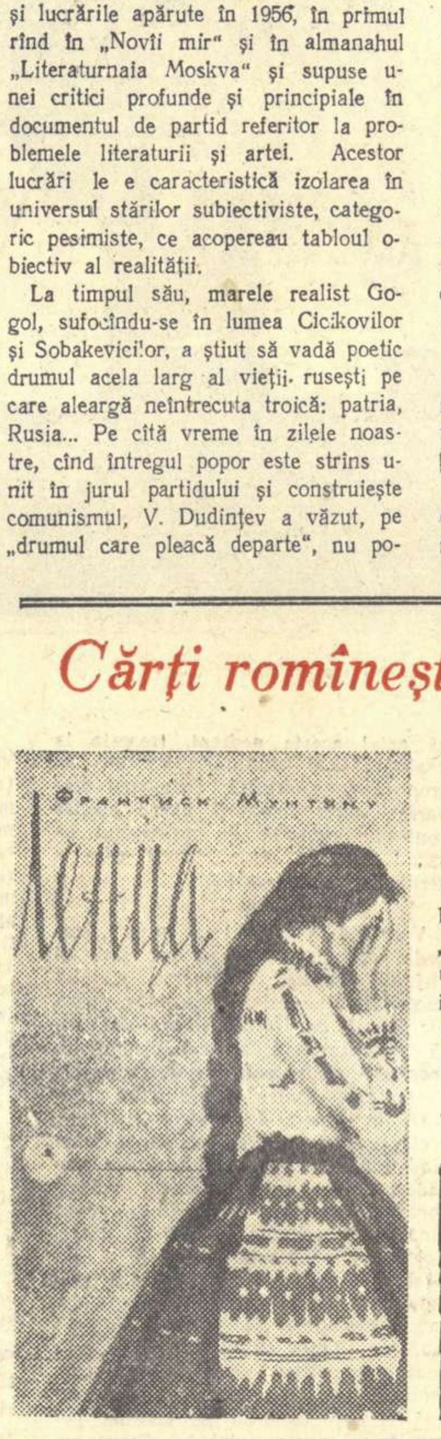

Unul dintre tinerii scriitori romîni des traduși în U.R.S.S. este Francisc Munteanu. Acum cîțiva ani îi apăruseră într-o antologie două nuvele, iar de atunci cinci cărți (în limbile rusă și ucraineană). Recent editura „Molodaia gvardia" din Moscova a tipărit în traducere rusă nuvela „Lența", iar la Kiev s-a editat (în ucraineană), nu de mult, romanul „În orașul de pe Mureș" (tradus și în rusește).

În curînd, va apare în Uniunea Sovietică și volumul „Hotel Tristețe".

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

Un fapt pe săptămînă

Intre elefant și măgar

Din doi în doi ani, cetățeanul american își manifestă preferința pentru unul din aceste două animale. Alegerea nu este zoologic-sentimentală ci politică, elefantul întruchipînd imaginea partidului republican, iar măgarul pe cea a partidului democrat.

Din 1952, elefantul se află la Casa Albă iar măgarul deține majoritatea în Congres. Cu toate acestea, măgarul nu și-a manifestat decît supunerea față de elefant și de loc încăpățînarea-i din fabulă. Numai înaintea alegerilor, cele două animale se burzuluiesc și-și spun unul altuia cuvinte grele.

La 4 noiembrie, cînd americanii vor alege cei 435 deputați din Camera Reprezentanților, 33 din cei 96 senatori și 32 din cei 48 guvernatori, ei vor arăta mai ales ceea ce nu vor să se mai întîmple, pentru că sistemul politic din S.U.A. nu îngăduie o posibilitate de selecție, o alternativă reală. Vin ai noștri, pleacă ai noștri, — cuvinte valabile altădată în vechea Romînie pentru liberali și țărăniști, sînt deplin actuale și astăzi în S.U.A.

E totuși important de știut, la 5 noiembrie, cine și mai ales de ce va fi înfrînt. Pe lîngă că e elefant, partidul republican întruchipează administrația Eisenhower — Dulles, administrație care este legată de cîteva fenomene de loc plăcute cum ar fi declinul economic, șomajul record, scandalul. Adaus, războiul rece și politica pe marginea prăpastiei, cursa înarmărilor și un deficit bugetar de 10 miliarde dolari, eșecurile din Orientul Apropiat și Extremul Orient.

Ziarul vest-german „Die Welt", comentînd alegerile din S.U.A. observă că „adepții elefantului au putut vedea din titlurile ziarelor și sondajele întreprinse în rîndurile opiniei publice că pielea animalului care simbolizează partidul lor n-a fost destul de groasă pentru a rezista la eșecurile politicii republicane de la Washington".

Pe lîngă piele, mai e vorba și de obraz. Și apropo de obraz, remarcă ziarul vest-german, candidații republicani aveau obiceiul să se fotografieze cu „Ike", pentru a demonstra sprijinul „prietenului meu Ike Eisenhower".

Anul acesta, în campania lor electorală, acești candidați îi întorc președintelui spatele și se feresc ca de dracul să discute problemele politicii interne și externe a țării, doar-doar s-or gîndi alegătorii numai la chestiunile locale.

Republicanii au promis altă dată pacea în Coreea și în lume, un avînt al economiei și al nivelului de trai, cinste și incoruptibilitate în administrația de stat. Așa se explică succesul electoral de altă dată al președintelui Eisenhower.

Ce s-a ales din aceste promisiuni, o știe prea bine domnul Dulles, domnul Sherman Adams (eroul afacerii de corupție) și cine a cules promisiunile, (să nu întrebăm cumva cele cîteva familii de vază de pe Wall-Street).

De aceea, se pare că elefantul va fi pedepsit să stea la colț, iar insuccesul său va avea un răsunet și o semnificație mondială. Pentru că oamenii din alte țări, fără să se amestece în treburile interne ale S.U.A., nu pot fi împiedicați să fie satisfăcuți că politica de forță va primi o palmă usturătoare.

Măgarului, îi dorim poate ceva imposibil: să nu fie măgar sau să fie măgar încăpățînat în a-și aminti și mai tîrziu de promisiunile de azi dinaintea alegerilor...

Ion Mihăileanu

Pentru...

Caracterul multilateral al artei

În „Literaturnaia Gazeta" din 14 oct. 1958, la rubrica „Tribuna Congresului", închinată întîmpinării apropiatului congres al scriitorilor sovietici, V. Scerbina consacră un vast articol problemelor cunoașterii cît mai complexe a realității, pe plan artistic.

Totodată, articolul este și un răspuns, de pe o poziție fermă, la unele defăimări aduse literaturii sovietice de critici burghezi din Occident, care neînțelegînd raportul stil-metodă, susțin că în literatura sovietică realismul socialist nu îngăduie un stil personal al artistului.

O rezolvare autentică a problemei raportului stil-metodă, spune autoarea, o poate da numai cunoașterea adîncită a literaturii sovietice, în care principiile generale ideologico-artistice sînt determinate de însăși imensa varietate de stiluri a acestei literaturi.

În continuare, autoarea articolului se ocupă de formele romantice și de așa-numitele forme convențional-simbolice.

A. Lefèbvre, rupîndu-se de marxism, își construiește concepția sa revizionistă, afirmînd că realismul socialist și romantismul se exclud și consideră că arta se poate dezvolta numai dacă romantismul se substituie realismului socialist. Aceste concepții, arată V. Șcerbina, falsifică nu numai metoda realismului socialist, dar scopul lor este în special acela de a îneca arta în mlaștina modernism-subiectivismului abstract.

Realismul și romantismul constituie două aspecte ale aceluiași proces de reflectare artistică a realității. Din corelația strînsă ce există între aceste două aspecte, se realizează pe de o parte îmbogățirea conținutului emoțional al realismului, pe de alta conturarea reală și precisă a viziunii romantice.

Cel care cercetează atent istoria literară sovietică se convinge că realismul socialist nu înseamnă ruptură cu romantismul, nu înseamnă ruptură cu cuceririle valoroase ale artei prerevoluționare, sau cu unele realizări pozitive ale artei occidentale contemporane.

Și, arătînd contrastul între uniformitatea dezolantă a poeziei și prozei moderniste occidentale precum și caracterul variat și complex al literaturii sovietice, autoarea întreprinde o concludentă exemplificare cu date din peisajul literar al acesteia.

Nu putem nega, arată V. Șcerbina, caracterul convențional al unor imagini artistice, deoarece ar însemna să negăm multe din personajele lui Gorki și Maiakovski, să negăm figuri întruchipînd imagini scumpe nouă. În același timp, nu ne putem împăca cu convenționalitatea abstracționistă, străină adevărului vieții.

Formele convenționalului în artă sînt radical opuse în aceste două cazuri: în primul, ele au un caracter concret-istoric viu, în al doilea sînt scheme moarte, arbitrare, subiectiviste.

„Reprezentarea concret istorică a vieții presupune îmbogățirea și diversificarea mijloacelor de expresie, proprii realismului socialist".

Încheindu-și articolul, autoarea constată că structura multilaterală și complexă a literaturii sovietice oferă o excelentă bază de discuții pentru congres, unde se vor dezbate problemele fundamentale ale creației și se va urmări desăvîrșirea continuă a literaturii sovietice.

C. B.

DELIR

Un ilustru om de știință se îndrăgostește de colaboratoarea sa. Femeia se îmbolnăvește pe neașteptate și doctorii nu-i pot da nici un ajutor. Savantul nu disperă. Își duce iubita în Sicilia, într-un sat unde se află o... icoană făcătoare de minuni și femeia se vindecă miraculos. Dragostea însă moare în sufletul bărbatului care simte aripa divinității între el și femeia dorită.

Acesta e subiectul unei piese de teatru intitulată Delirio și semnată de cunoscutul dramaturg catolic Diego Fabbri. Jucată de curînd la Genova, la Teatro Stabile și bucurîndu-se de o distribuție aleasă în fruntea căreia figura foarte apreciatul actor Renzo Ricci, piesa a fost primită cu răceală și s-a jucat cu sălile goale — după cum era și firesc.

Fabbri surîde batjocoritor, ridicînd din umeri față de „neînțelegerea" spectatorilor, iar un critic catolic aruncă praf în ochii lumii declarînd că autorul încearcă „un teatru cu adevărat popular, care trebuie să fie un teatru mai presus de clase, în care toți să se întîlnească sub semnul problemelor și sentimentelor comune tuturor oamenilor, nu un teatru de clasă". Cu alte cuvinte, Diego Fabbri încearcă formula unui teatru care să nesocotească nedreptățile sociale, șomajul sau mizeria țăranilor din Italia și în locul lor să pună pe scenă divagații absurde de soiul „delirului" de care pomeneam mai sus.

F. C.

...și contra

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.39.36; 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

Trăiască a 41-a aniversare A MARII REVOLUTII SOCIALISTE DIN OCTOMBRIE !

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 45 (243) - joi 6 noiembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

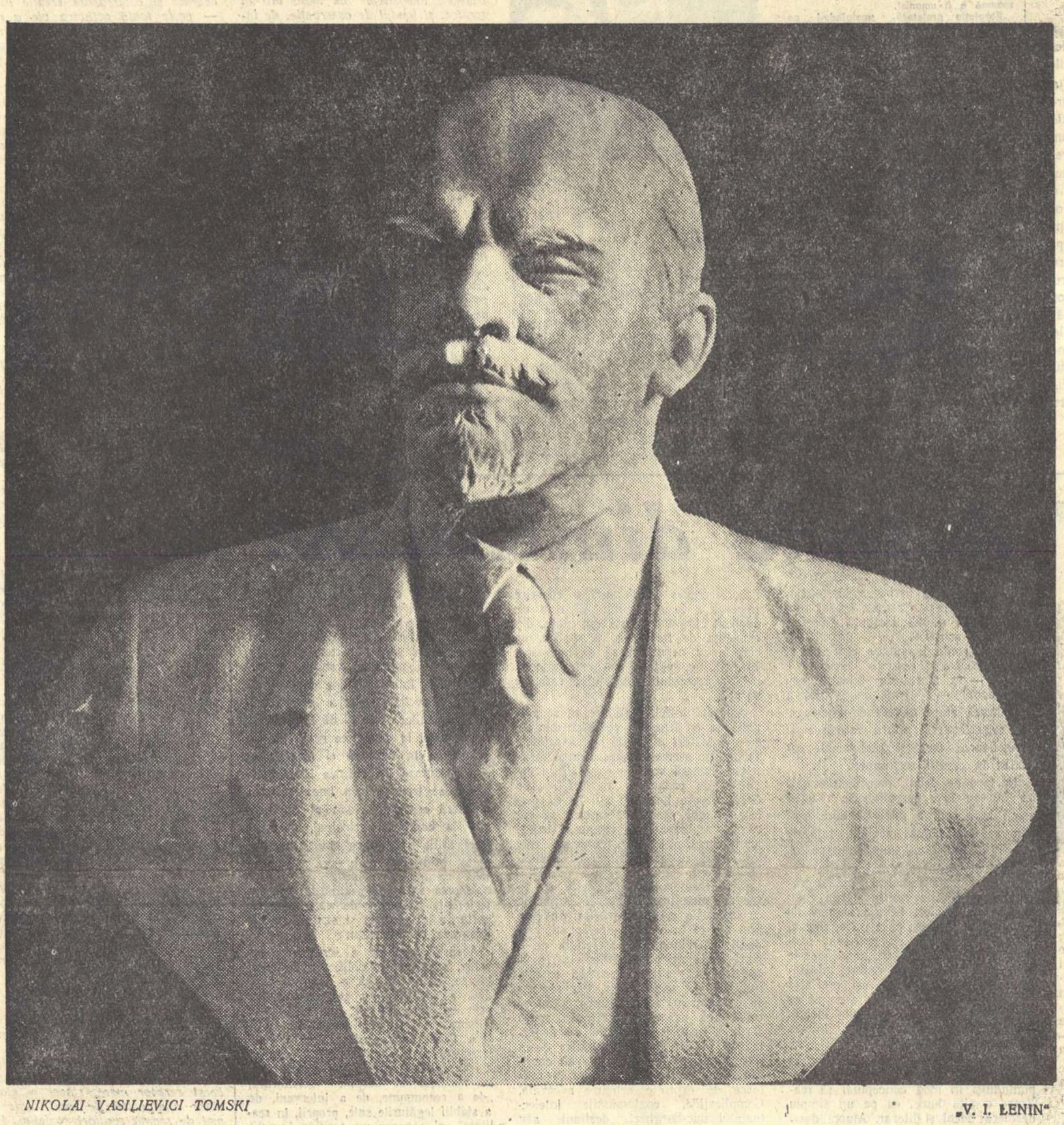

NIKOLAI VASILIEVICI TOMSKI — „V. I. LENIN"

VLADIMIR MAIAKOVSKI

Poemul lui Octombrie

— fragment —

Peste casele noastre,
incendii, puzderii.
Asasine
mîini fine
la gît
sar din nou.
Dar...
„It's a long way
to Tipperary,
it's a long way
to go!"
Impotriva primei
republici
a muncitorilor și țăranilor,
zvîrlea
cu pîrjol
canonada dușmanilor;
mînară
armate
și flote-n mîinii
bogații,
puterile toate
știau ei de ce...
Blestemate
veți fi —
monarhii, putregaiuri, democrații,
cu falsele
„fraternité"
și „egalité!"
Ce singuri eram
cu moartea pe cap,
fierbeam
într-un clocot
de plumbi
și incendii.
„Yankee
doodle
keep it up,
Yankee doodle
dandy"...
Era ca o insulă
Moscova
și pe insulă, noi;
dar sparserăm
marea
— de puști și de tunuri —
stăpînă,
noi
ăștia săraci,
ăștia goi,
cu Lenin în frunte,
cu naganul în mînă.

In romînește de **Cicerone Theodorescu**

Frunze și steaguri

Novembrie cu degete de brumă
Luminile le deapănă din pomi
A frunzelor cu dor bolnav de humă
Și vîntul cîntă-n șoaptă: Frunză, dormi...

Dar iată că s-au înălțat pe case
Foi roșii, uriașe, de mătase
Și-n faldurile lor sînt alte șoapte:
Inalță-te, lumină, peste noapte!

Poetul între-aceste două cînturi,
De tihnă unul, altul de avînturi,
Se scoală din trecut cu fața pală
Și-n aurora vremii noi se spală.

Mihai Beniuc

41 de ani

Sărbătorim acum 41 de ani de la Marea Revoluție din Octombrie. Ce puțin e de-atunci! Ce mult e de-atunci! Și asta nu-i un paradox, nu-i un joc de cuvinte. Puțin pentru o revoluție care desparte istoria lumii în două, în așa măsură incît, cu adevărat o eră istorică nouă a început atunci, în acel Octombrie 1917. Și pentru o eră care va însemna apogeul dezvoltării omenirii, ce înseamnă acești 41 de ani? Mult, cînd în comparație cu ritmul de progres al omenirii în alte epoci, măsurăm ceea ce a realizat în acest scurt timp Uniunea Sovietică, în toate domeniile și activitățile umane.

Dar răsunetul Marii Revoluții din Octombrie a făcut de-atunci ocolul globului pămîntesc, ea este, figurativ vorbind, întîiul și cel mai mare sputnik care a revoluționat pentru milenii de aci înainte viața oamenilor de pe întreg pămîntul. Căci dacă socialismul se construiește astăzi de o treime din populația lumii, care este angajată la statornicirea și dezvoltarea lui, iar în Uniunea Sovietică s-a început construirea comunismului, asta nu înseamnă că restul omenirii își duce viața ei de dinainte de Revoluție și nu-i simte mereu prezența.

Popoarele de pretutindeni sînt atente la tot ce se întîmplă în Uniunea Sovietică, îi urmăresc de aproape vertiginoasa dezvoltare și politica ei internațională de pace și prietenie între toate popoarele lumii. Manifestările lor, după împrejurări și duritatea regimurilor locale și naționale, sînt mai mult sau mai puțin fățișe.

Colonialismul trosnește din toate încheieturile și pretutindeni. Lupta de eliberare a popoarelor din colonii nu mai poate fi stăpînită. Marea Revoluție, primul stat socialist din lume, le-a deschis ochii și le-a întins mîna. Și în climatul etic internațional pe care l-a creat Uniunea Sovietică, dreptatea cauzei popoarelor care luptă pentru eliberare nu mai poate fi înăbușită de nici o armată, de nici un fel de bombă. Războiul din Algeria este demonstrativ din acest punct de vedere.

Ipocrita justificare a colonialiștilor care prezintă de decenii colonialismul drept o operă altruistă și de sacrificiu pentru civilizarea supușilor e o gogoriță al cărei cinism țîșnește chiar din statisticile „UNESCO" care denunță analfabetismul din colonii în cifre astronomice.

Marea Revoluție e singura din istorie care instituie o democrație adevărată, una de fapte, nu de vorbe, în care puterea este preluată de popor.

Marea Revoluție nu seamănă cu nici una din revoluțiile dinainte, care nu făceau decît să treacă puterea sub privilegiul exploatării de la o clasă dominantă la alta, exploatarea rămînînd mai departe, în alte forme, uneori mai grave și mai istovitoare.

Demostene Botez

(Continuare în pag. 6)

Literatura Revoluției

Fiecare aniversare a Revoluției din Octombrie este un prilej de meditare asupra marilor probleme ale existenței. Căci acest eveniment istoric, de o imensă importanță, a influențat și a schimbat existența omenirii întregi, și nu numai în momentul respectiv, ci și pentru generațiile viitoare. In mod direct sau indirect, existența fiecărui cetățean al globului a fost modificată în mai mică sau mai mare măsură de această formidabilă descătușare de energii. Este darul pe care popoarele bătrînei Rusii — și mai cu seamă poporul rus — l-au făcut omenirii, trecînd prin sîngele și lacrimile războiului civil, prin anii grei, dar, tot atît de eroici, ai primelor cincinale, și prin al doilea război mondial, în care povara cea mai grea și jertfele cele mai mari au fost tot ale Uniunii Sovietice, creația Revoluției din Octombrie.

Imprejurări istorice atît de mari au o particularitate: că antrenează în desfășurarea lor miliarde de fapte mici, milioane de ursite individuale, un bagaj de sentimente și idei incalculabil de mare. De aceea, 7 Noiembrie 1917 e o dată care pecetluiește și viața dumitale, cititorule, și pe-a mea, și pe-a fiecăruia din noi.

Literatura, de bună seamă, n-a rămas nici ea neînsemnată de pecetea de foc a Revoluției din Octombrie. Intîi de toate, literatura mondială s-a resimțit adînc de șocul primit din partea marii literaturi ruse din veacul al XIX-lea. Era aici o originalitate, o forță, o intensitate a sensibilității și o îndrăzneală a gîndirii, care au făcut să pară serbede și pale multe opere ale Occidentului și anume occidentalilor înșiși. Realitatea rusă îi fascinează de atunci pe toți cei ce-au avut în mînă cartea vreunuia din marii realiști din veacul XIX.

Cu atît mai mult a stîrnit curiozitate și a fascinat explozia, în literatură, a acelor cărți, a acelui tip de operă, născute din Revoluția din Octombrie și din construirea socialismului într-o singură țară din lume, cea dintîi. Opera lui Șolohov și a lui A. Tolstoi, a lui Serafimovici, N. Ostrovski, Gladkov, Fedin, teatrul lui Vișnevski și Treniov au exercitat o influență incalculabilă; noi, scriitorii din țările de democrație populară, îi privim ca modele, nu de imitat servil, firește, ci de urmat lăuntric, pe drumul lor creator de literatură nouă. Nouă, adică deosebită de cea dinainte, prin conținutul ei nemaivăzut: patosul vremii noi, început în Octombrie 1917. Intr-adevăr, literatura de după Octombrie 1917, în Uniunea Sovietică și apoi în țările socialiste, e o literatură de o originalitate extraordinară, prin conținutul ei și prin țelurile pe care și le-a ales.

Niciodată, în nici un punct al spațiului sau timpului, literatura n-a tins să transforme realitatea oglindind-o. Niciodată, în nici un punct al spațiului și timpului, ea nu a avut de exprimat irupția în istorie a so-

Petru Dumitriu

(Continuare în pag. 6)

Contemporan cu Revoluția

Dacă îmi aduc bine aminte, cu patruzeci și unu de ani în urmă mă aflam în vechiul tîrg al Iașilor. Ne găsisem adăpost aici cei care, părăsind căminele natale din pricina urgiei frontului, așteptam înfrigurați și neliniștiți zorile unei limpeziri. Erau zile de foamete, de mizerie, de neliniște și nesiguranță. Cîți din cei pe care-i întîlneam atunci pe străzile Iașului n-au plecat dintre noi fără să se mai întoarcă! Epidemiile secerau, mai cumplit poate decît gloanțele, viețile a mii de oameni sărmani, lăsați pradă lipsurilor de tot soiul. Revăd și acum, deși de atunci au trecut patruzeci și unu de ani, Iașul acela trist și disperat, revăd și acum zilele care treceau una după alta mereu mai negre, mereu mai triste, mereu mai apăsătoare. Căutam, fără să știm unde o vom afla, o fărîmă de lumină, în negura acelor zile de opresiune morală. Căutam și bănuiam că de undeva lumina avea să se ivească, totuși. Și iată că într-o bună zi visul nostru și-a aflat împlinire. Cu sufletele pline de speranță am auzit vestea răsturnării regimului țarist din Rusia. Revăd și acum, deși, cum spuneam, ani mulți au trecut de atunci (aproape o jumătate de secol!) surîsul plin de speranță al oropsiților, al tuturor celor ce visam alte orînduieli în lume. Revăd și acum bucuria noastră și nădejdile ce ne-au înflorit în suflet, atunci cînd am auzit că Revoluția din țara vecină așează în fruntea înfăptuirilor ei — Pacea. Pacea, care însemna sfîrșitul vărsărilor de sînge, al foametei și molimei, al refugiului, pacea care avea să ne aducă pe cei pribegiți la casele noastre. Aflam atunci — ca și în anii ce au urmat — cu greu vești despre Marea Revoluție, totuși ecourile transformărilor petrecute acolo nu se stingeau la

Mihail Sorbul

(Continuare în pag. 6)

Istoria biruie

Se vorbește mult despre eroii constructivi, despre personajele afirmative ale literaturii sovietice. Și este firesc să fie așa... Se vorbește mai puțin despre personajele eșuate, pe care le zugrăvesc cărțile sovietice, despre tema ratării, care a căpătat în literatura realismului socialist o nouă semnificație.

Tema este destul de veche. Am putea-o caracteriza drept o temă prin excelență dinamică și a apărut, în literatura europeană, cu oarecare întîrziere în raport cu altă temă prin excelență dinamică, tema ascensiunii, a arivismului social, față de care e oarecum simetrică. Atmosfera socială a veacului al XIX-lea s-a arătat deosebit de propice ascensiunilor vertiginoase și naufragiilor — scriitori numeroși au tratat tema decăderii, a prăbușirii atît în ordinea faptelor sociale, cît și a celor morale sau psihologice. Firește, se impun disocieri, căci tema ratării a îngăduit o imensitate de variațiuni. Parcurgerea literaturii care s-a apropiat de această problematică ne arată că figurile de ratați din literatura secolului al XIX-lea și a celui următor, presupun o nuanțare mult mai subtilă în ceea ce privește condițiile sociale și trăsăturile psihologice, decît figurile de arivișți. Există inadaptabilul romantic de tip byronian (*Childe Harold, Corsarul, Peciorin* sau *René* al lui Chateaubriand), există apoi ratatul romanelor realiste. Uneori prăbușirea, ratarea, efect incontestabil al dinamicii sociale — nu afectează straturi adînci ale conștiinței. Cade cel ce a urcat. De aceea unele romane ale arivismului devin, în partea finală, romane ale ratării. Așa se întîmplă în *„Bîlciul deșertăciunilor"* al lui Thackeray sau în *„Ciocoii vechi și noi"* de Filimon. In altele, elementul exterior, presiunea socială se combină în dozaje subtile cu mediocritatea sau abu-

Vera Călin

(Continuare în pag. 6)

Speranța păcii

O dată cu salvele „Aurorei", Revoluția din Octombrie a adus pe arena internațională, pentru prima dată în istorie, în relațiile dintre state, primul mesaj al speranței, primul decret leninist asupra păcii. In cei peste 41 de ani de existență, Uniunea Sovietică a întruchipat întotdeauna, cu consecvență, năzuința unanimă a popoarelor de a se curma flagelul războiului imperialist.

Anii dinaintea celui de al doilea război mondial sînt ani în care glasul Uniunii Sovietice s-a înălțat cu curaj pentru promovarea dezarmării, iar atunci cînd la orizont s-a ivit cea mai mare primejdie care a amenințat vreodată omenirea, fascismul, țara Revoluției din Octombrie a înflăcărat prin exemplul ei mulțimile de pretutindeni la rezistență eroică împotriva cruntului dușman. Uniunea Sovietică a purtat principala povară a războiului antihitlerist, ea a salvat omenirea de noaptea preistoriei, aducînd lumii, o dată cu steagul roșu înfipt pe Reichstag, speranța într-o pace trainică.

E greu să se poată face o recapitulare a eforturilor dîrze pe care le-a făcut Țara păcii și a socialismului, după cel de-al doilea război mondial, pentru ca năzuințele popoarelor să nu fie înșelate.

După ce la Hiroshima a explodat prima bombă atomică americană, în timp ce la Fulton Churchill inaugura seria discursurilor atomice, în octombrie 1946, la O.N.U., reprezentanții marii puteri socialiste propuneau încheierea unui acord internațional privind interzicerea producerii și fabricării armei atomice și reducerea efectivă a tuturor armamentelor.

In 1948, 1949, 1951, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, aproape în fiecare an și de cîteva ori pe an au răsunat propunerile de pace ale Uniunii Sovietice.

Să fie interzise armele atomice! Să înceteze experiențele nucleare! Să fie reduse efectivele armatelor! Să dispară bazele militare agresive! — cele mai populare lozinci care exprimă voința întregii opinii publice mondiale

Ion Mihăileanu

(Continuare în pag. 6)

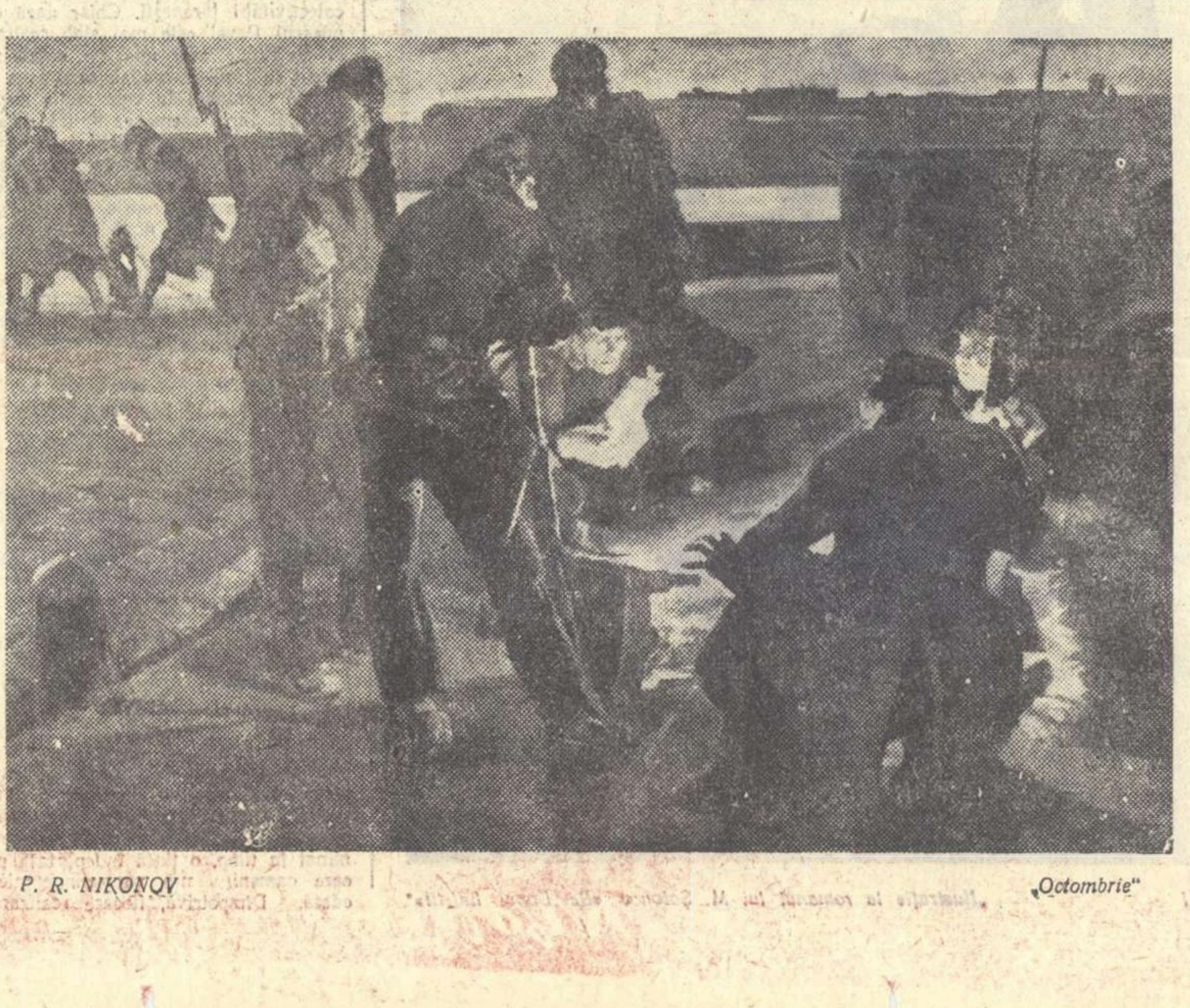

P. R. NIKONOV — „Octombrie"

La 5 noiembrie a.c. s-au împlinit 78 de ani de la nașterea maestrului Mihail Sadoveanu. In numărul viitor, „Gazeta literară" va dedica o pagină marelui nostru scriitor.

Scriitorii sovietici, prietenii noștri

Marele martor al epocii

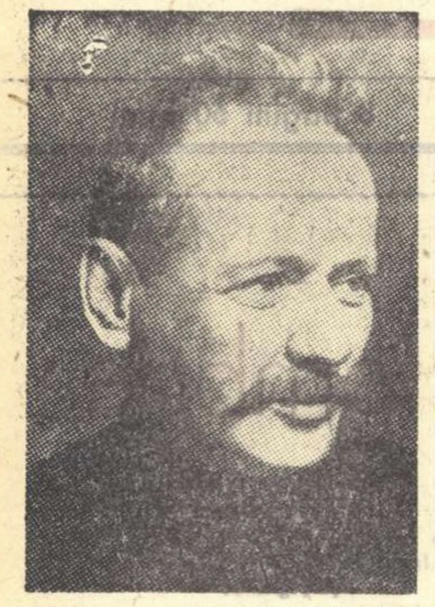

De la o vreme, tot citind, simți nevoia să păstrezi tot mai puține cărți, să arunci ca pe un balast ceea ce prisosește și în cele din urmă te încurcă. Printre cele cîteva opere la care m-am oprit se află și epopeea lui Șolohov: „Pe Donul liniștit".

Cu ani în urmă mi-a căzut în mînă prima parte a „Pămîntului desțelenit". Am înțeles atunci cît de absurdă era prejudecata că despre un subiect cum e cel al colectivizării nu se poate scrie mare lucru. Acțiunea încordată, forța epică a autorului, stilul colorat, m-au furat. N-am să spun multe lucruri despre această carte pe care Șolohov a terminat-o recent și din care nu cunosc decît jumătate, dar pentru cine a citit-o este evident că cronica colectivizării cazacilor de la Don va fi ca și „Donul liniștit", o grandioasă realizare epică. Un erou ca Davîdov, construit cu mijloace simple, cu atît mai convingătoare, nu se uită ușor. Muncitorul trimis de partid la Gremeacii-Log este unul dintre numeroșii comuniști devotați cauzei socialismului pentru care nu există greutate în stare să-l învingă. Inzestrat cu o înaltă conștiință de clasă, lăcătușul de la „Putilov" are de luptat cu dușmani bine organizați. Aceștia folosesc mijloace subtile de sabotaj, cînd împotrivirea brutală nu mai ajută la nimic. Pentru a convinge, pe unii dintre țăranii îndătinați, de binefacerile muncii colective, se cere răbdare, inteligență și suplețe. Amintiți-vă de stîngistul Nagulnov care voiește să realizeze totul cu forța și comparați-l cu destoinicul Davîdov. Revoluția i-a dat nu numai personalitate, făcînd din el un factor activ al vieții sociale; revoluția i-a dăruit și o filozofie. Conducătorul treburilor obștești din Gremeacii-Log nu este un funcționar obișnuit, orb și surd la cele din jur, aplicînd mecanic dispozițiile primite, ci un înțelept capabil să deslușească cu ușurință ceea ce aparent era obscur în vălmășagul prefacerilor revoluționare. Cunoașterea profundă a sufletului omenesc, a vieții, a epocii înfățișate, acestea sînt secretele măiestriei lui Șolohov! Există în volumul amintit și alte personaje ce se impun cititorului. Iată-i pe Maidannicov, pe Lușka sau pe moș Sciucar!

Cine poate uita scena omorîrii lui Nikita Hoprov sau foamea lui Timofte? In toate se vede mîna unui maestru, zugrăvind cu un penel sigur anii cumpliți ai împotrivirii chiaburești. Scepticul care deschidea cu îndoială primul volum al „Pămîntului desțelenit" așteaptă cu înfrigurare continuarea, reluînd ori de cîte ori are ocazia, lectura „Donului liniștit".

Sînt convins că la început, epopeea cazacilor de la Don m-a impresionat prin culoare, prin mișcarea interioară a eroilor și mai ales prin stilul autorului. Era o surpriză. După Tolstoi și Dostoiewski, după lectura Titanilor, sprinteneala tînărului Șolohov, plasticitatea imaginii, ah, și mai ales paginile stepei, ale pelinului albastru, ale mirosului de cai umeziți, ale fumului de staniță, mă surprinseseră. Incă nimeni nu reușise să dea în atîtea dimensiuni o lume patetică pe care o încinge focul revoluției. Este din ce în ce mai limpede pentru mine că numai un martor ocular al teribilei epoci, numai un participant care a plătit cu sînge și cu sudoare o experiență măreață, putea să scrie paginile dureroase și înălțătoare ale „Donului liniștit". Numai unui artist însuflețit de principiile revoluției bolșevice, bătîndu-se cu arma în mînă pentru cucerirea puterii de către proletariat îi era dat să fie scriitorul cel mai strălucit al generației sale.

După prolog, proza lui Șolohov se solidifică, rămînînd în cele din urmă un tablou, cînd sumbru, cînd luminos al războiului civil. Este artă lui Homer și a lui Dante la un loc. Autorul „Donului liniștit" este un zgîrcit cu vorbele, un compozitor care a ajuns foarte devreme la măiestrie și știe că simplitatea este supremul lux al marilor artiști. Sînt în cartea lui, scene de o măreție neegalată. Mijloacele epice sînt uluitoare și pare paradoxal ce spunem, dar tocmai sărăcia voită a cuvintelor dă grandoare și patos momentelor pomenite. Este de ajuns să evoc capitolul care ne prezintă pe Axinia născînd, tabloul refugiului căzăcimii peste Doneț sau halucinanta boală a lui Melehov, delirul lui de-a lungul stepei.

Romanul are o schelărie de beton. E uluitor cum cu mijloace în aparență obișnuite, Șolohov a reușit să înfățișeze lumea pitorească, uneori sălbatică, vitează, neînfricată a cazacilor. Nicicînd o epocă istorică ce a angrenat o întreagă națiune, n-a fost descrisă cu atît talent și cu o atît de mare pătrundere. Scenele războiului civil, ale ciocnirilor „albilor" cu „roșii" rămîn un model al genului. Totdeauna după lectura „Donului liniștit" recitesc și „Război și pace" și niciodată nu pot să-mi răspund cine a izbutit, între Tolstoi și Șolohov, să înfățișeze mai plastic ciocnirile maselor de oameni porniți unii împotriva altora. Indrăznesc să afirm că fresca epică a comunizării cazacilor nu își are asemănare decît cu sculpturile lui Michel Angelo și cu simfoniile lui Beethoven. Șarjele maselor de viteji ce luptă pentru o viață mai bună întrec în grandoare mișcările umane din fața Troiei.

Rîndurile de mai sus nu sînt o recomandare fierbinte a unei opere care se poate lipsi de așa ceva, deoarece este cunoscută în toată lumea, pentru că „Pe Donul liniștit" nu e numai un roman „frumos", nu e numai o epopee nemuritoare, nu e numai un cîntec sublim demn de rapsozii cei mai cunoscuți, nu e numai o operă epică perfectă, ci toate la un loc; rîndurile acestea, spun, sînt o mărturisire a unui scriitor recunoscător unui mare artist de la care a învățat foarte multe lucruri. Iată de ce, acum cînd am aflat cu indignare că s-a atribuit premiul Nobel pentru literatură pe anul 1958 unui scriitor mărunt pentru o operă calomnioasă (este vorba de Boris Pasternak și de pamfletul său antisovietic) simt dureros adînca nedreptate ce se face poate celui mai mare romancier al timpurilor noastre. Pentru noi, pentru conștiința milioanelor de cititori din lumea întreagă însă, Șolohov rămîne mai departe marele artist cetățean, mărturul cel mai înzestrat al epocii pe care o trăim, poate cea mai dramatică și semnificativă perioadă de istorie din cîte cunoaștem.

Eugen Barbu

Revoluția proletară, ridicîndu-l pe creator din umilința unde aștepta favoarea meschină a interesului privat, l-a așezat pe treapta de sus a demnității sociale. De aceea, de la 7 Noiembrie 1917, a fi scriitor înseamnă a îndeplini un serviciu de onoare.

Revoluția proletară, chemînd creatorul să-și rostească cuvîntul în glasul răspicat al tribunei nu în murmurul echivoc al saloanelor, despre datoria omului de a alege între socialism și capitalism ca între viață și moarte, i-a restabilit adevărata menire. De aceea, de la 7 Noiembrie 1917, a fi scriitor înseamnă a fi umanist.

Revoluția proletară, smulgîndu-l pe creator din oarba indiferență socială, l-a mobilizat la realizarea celui mai nobil efort al istoriei, suprimarea exploatării omului de către om. De aceea, de la 7 Noiembrie 1917, a fi scriitor înseamnă a fi soldat.

Revoluția proletară, îndreptînd privirile obosite de căutări sterile ale creatorului înspre munca eroică a muncitorilor și țăranilor, l-a atras în entuziasmul concentrat al construcției socialiste. De aceea, de la 7 Noiembrie 1917, a fi scriitor înseamnă a fi constructor.

Revoluția proletară, aprinzînd în creator dragostea de om, îi întreține ura deopotrivă de sacră împotriva imperialismului barbar. De aceea, de la 7 Noiembrie 1917, a fi scriitor înseamnă a fi un militant al păcii.

Revoluția proletară, încredințînd creatorului misiunea de a participa la făurirea destinului omenirii, l-a învățat să răspundă pentru cuvîntul său. De aceea de la 7 Noiembrie 1917, a fi scriitor înseamnă a fi deputat al conștiinței.

Revoluția proletară, condusă neîntrerupt spre triumful comunismului de partidul comunist, a arătat creatorului că țelul acestuia se identifică cu propria sa cauză. De aceea, a fi scriitor înseamnă a fi partinic.

M. P.

REGĂSIRE

In începuturile literaturii realist-socialiste, opera masivă și puternic construită a lui Alexei Nicolaevici Tolstoi stă ca o neclintită piatră de hotar. „Petru I" și „Calvarul" cresc nu numai la intersecția dintre două literaturi, dintre două orientări ale scrisului rusesc, dar și în conștiința scriitorului cu carieră mai de mult începută, ca un nou început, ca o regăsire în el însuși.

Bănuim procesul petrecut în frămîntarea intimă a scriitorului, proces care a determinat creșterea și renașterea sa creatoare. A fost mai întîi de bună seamă în anii exilului voluntar dintre 1918 și 1923 resimțirea patriei, a limbii și a poporului său cu o mare putere, cu o putere care l-a copleșit și s-a impus. Era în Alexei Tolstoi un vechi fond de viață și experiență rusească, dobîndit în toate aspectele lui, care cerea și impunea rostirea lui. Era acolo acumulat și viu, așa cum trăiesc depozitele de viață într-un scriitor, și fondul de observație, de înregistrare obiectivă, care a putut da mai tîrziu realismul atîtor neîntrecute tablouri din romanul lui Alexei Tolstoi, descrierea, cu mîna apăsată din atîtea priveliști din „Calvarul", a burgheziei în descompunere, dar era tot acolo și ceea ce viața țărănească a Rusiei de altădată a împrumutat sănătos și robust atîtor scriitori: limbă, datini, folclor. Și cu această zestre scriitorul a servit aproape întreaga sa operă atît în romanele istorice cît și pe cele contemporane marilor răsturnări sociale pe care le descrie.

Apoi, pentru a ne reîntoarce la procesul esențial în prefacerea scriitorului, o a doua putere și anume cea determinantă a dat impuls noului drum al lui Alexei Tolstoi, și anume prefacerea progresistă și creatoare adusă de Marea Revoluție din Octombrie. Că simbolistul conte de odinioară s-a lăsat pătruns și entuziasmat de viața nouă din tînăra Uniune Sovietică, viață menită să pună în valoare toate trăsăturile constructive ale poporului său și să-l ducă pe drumul unei mari puteri, ne-o dovedește opera sa.

„Petru I", romanul istoric, puternic prin evocare, plin de acțiune și de culoare, aduce o lume întreagă grupată din diferite stări sociale dominate de Țar, pe care Tolstoi se pricepe s-o mînuiască în diversitatea ei. Limba și înfățișarea iobagului sînt tot atît de autentice ca și ale ambasadorilor sau curtenilor. Dar cine se ridică — enormă și covîrșitoare creație literară — peste toată acțiunea vie a romanului e Petru însuși, dezlănțuit în putere fizică și morală dar și prudent, reflexiv, logic, socotind izbînzile și învățînd din înfrîngeri.

Lui Alexei Tolstoi i-a plăcut, din mîndrie națională, din adîncă înțelegere și total atașament pentru progresul poporului rus, la epoci deosebite, să înalțe dintr-o artă definitivă, cu un stil clar și precis „diamantin", cum îi plăcea să-l numească, figurile mari de înnoitori, de înainte-mergători ai marei vieți ruse. De aceea alături de figura lui Petru I, cu aceeași admirație și dragoste, Tolstoi zugrăvește în „Pîinea" figura lui Lenin din anii grei ai începuturilor stăpînirii sovietice. Aceeași siguranță de mînă, pe mijloace schimbate însă, și potrivite fiecărei epoci. Dacă din tălmăcirea trecutului întreprinsă din nevoile și învățăturile clipei de față s-a legat romanul „Petru I", din priveliștea marilor prefaceri sociale determinate de lupta proletariatului s-a născut „Calvarul". Zugrăvit în culori vii și trăsături sigure, sfîrșitul decadenței burgheze, intelectuale și artistice de dinainte de 1917 este urmat de nu mai puțin pregnantul drum de foc și sînge al revoluției, pînă ce mijesc zorile comunismului întrevăzute în visul celor patru eroi: surorile Dașa și Katia și tovarășii lor de viață nouă. După multe tragice întîmplări, „Calvarul" se încheie cu acea perspectivă a viitorului, pe care autorul o întrevede glorios din greutatea zilei celei dintîi, cu bucurie și mare nădejde în ea. Scena de încheiere a romanului, cu ședința de la Teatrul cel Mare, în fața hărții de electrificare a Rusiei și în prezența lui Lenin, e în același timp grandioasă și adînc umană. Și aici surprindem procedeele artistice ale lui Alexei Tolstoi, ca pe ale unui scriitor sigur de arta lui precisă, selectivă, expresivă, limpede și adînc răscolitoare. In tabloul măreț ce ni se înfățișează, cu o singură trăsătură scriitorul sugerează denivelarea dintre aspra realitate a răsturnărilor cu dificultățile enorme ivite și entuziasmul visului care-i cuprinde pe toți: „Micile ochiuri de lumină ca niște stele se aprindeau în penumbra imensei scene. Pentru a lumina această hartă cîteva secunde a trebuit să fie mobilizată toată energia centralei din Moscova. Chiar la Kremlin în cabinetul de lucru al Comisarilor Poporului s-au deșurubat toate lămpile în afară de una de 16 lumini". Se simte în această relatare simplă și reală, așa cum e formulată și așa cum e împletită în text, tot înțelesul și tîlcul politic al devenirii și creșterii socialismului.

După regăsirea cu el însuși, din adîncirea experienței de scriitor, din cunoștințe de viață și mai ales din entuziasmul pentru visul măreț al poporului său, Alexei Tolstoi a scris una din cele mai mari opere ale realismului socialist: „Calvarul". Și astfel, acest scriitor mare, sincer și clarvăzător ajunge să fie unul dintre cei mai de seamă scriitori sovietici. Posibilitățile de creație ale lui Alexei Tolstoi au fost bogate și multiple. De la realism la fantastic întreaga gamă i-a stat la îndemînă. Și deși romancier prin excelență, el nu este lipsit de putere și de o strînsă economie convingătoare în poezia dramatică. Regăsindu-se pe el însuși în puterea întreagă a mijloacelor sale în lumea cea nouă a Uniunii Sovietice, Alexei Tolstoi s-a întregit cu un mare scriitor universal.

Ion Marin Sadoveanu

A treia dimensiune

Făcînd parte dintr-o pleiadă de scriitori străluciți ca Alexei Tolstoi, Gladkov, Șolohov, Fedin, Ehrenburg, Leonid Leonov ocupă o poziție importantă și bine definită în configurația literaturii sovietice. A încerca să descifrezi universul său creator, cu unele atribute specifice, caracteristice — ceea ce-i determină și personalitatea — este o întreprindere dificilă într-un spațiu atît de restrîns.

De aceea, ne vom mărgini doar la una din dimensiunile ei care, credem totuși, că poate arunca o lumină asupra întregii sale opere: atitudinea față de realitate. Aci ni se pare a fi găsit un punct de orientare, deoarece modul în care un scriitor privește realitatea, o reflectă în opera sa, te ajută să-i descoperi viziunea, sensul filozofic și în ultimă instanță chiar și mijloacele artistice.

Dacă Leonid Leonov a exercitat asupra noastră o seducție deosebită e fiindcă — în afară de talentul său excepțional — linia sa evolutivă marchează etape extrem de interesante, semnificative pentru formarea și consolidarea metodei realismului socialist în creația scriitorului.

In faza de debut, preocupările sale se limitau la surprinderea reacției micii burghezii, a intelectualului ieșit din această pătură socială, față de revoluție. Individualismul animalic, cinismul, duplicitatea, sînt tot atîtea racile care-i incită sarcasmul, satira grasă, cu predilecție pentru stările complicate ale eroilor. Leonid Leonov nu e numai un caustic, ci și un analist al zonelor de umbră ale sufletului micburghez. Se simte în stil, în mijloacele artistice, în unghiul de vedere, influența unora dintre clasicii ruși, mai ales în latura sumbră, de care avea să se desprindă treptat, și de unde începe, de fapt, pasionantul nostru interes pentru marele scriitor.

Această desprindere nu este un act voluntar, premeditat, scriitorul nepropunîndu-și în mod conceptual să realizeze o altă lume, ca pe un simplu deziderat ideal și literar. Atunci desigur că opera sa ar fi fost o construcție abstractă și artificială. Această lume exista; elementele ei înaintate depuneau eforturi nemaivăzute pentru a statornici forme de viață superioare, adesea chiar cu sacrificiul propriei lor persoane. In această încleștare epică, pe plan social cît și spiritual, se năștea o nouă realitate, generînd alte probleme, alte relații între oameni, alt fel de eroi, pe care literatura nu-i mai cunoscuse niciodată.

Or, realitatea care se făurea sub ochii săi îi impunea lui Leonov să părăsească chipurile umane și literare depășite de istorie, chiar dacă unele din ele mai supraviețuiau în societatea sovietică. Ele încetaseră să aibă o funcție organică, vie, și, în consecință, nu mai puteau avea nici o legitimitate artistică. Intr-un cuvînt, erau vidate de conținut și deci sortite pieirii.

Dramaticul destin al lui Simeon din „Bursucii" și al țăranilor care nu înțeleg că merg împotriva sensului dezvoltării istorice este de asemenea edificator.

In acest roman se relevă pentru întîia oară darurile scriitoricești neobișnuite ale lui Leonov; culoarea, descripția, portretul, adîncimea psihologică, echilibrată într-o viziune veridică netă, limpede asupra drumului colectivității țărănești. Chiar dacă comisarul Pavel este mai slab realizat, el constituie acel nou tip uman zămislit în focul revoluției, care avea să devină dominant în construcția socialismului. Iar o asemenea figură, creată de însăși viața, trebuia să-și găsească neapărat modelul în literatură. Ea circula în societatea sovietică, era expresia ei cea mai proprie, reprezenta o concepție, o etică nouă și în sfîrșit, reprezenta chiar motorul acestei realități în continuă transformare.

In acest uriaș proces de transformare a naturii și a oamenilor, Leonov ne dă „Soți", roman al construcției socialiste, în care locul central îl ocupă comunistul Uvadiev, așadar eroul timpului nostru, acela care determină realitatea noastră și fără de care ea nici nu poate fi înțeleasă. Eroii ulteriori din creația lui Leonov, de pildă Kurilov din „Drumul spre ocean", Vihrov din „Pădurea rusă", alături de Uvadiev și alții, sînt de fapt exponenți tipologici ai aceleiași realități sociale, sînt variate ipostaze umane ale socialismului. Temperamentele, caracterele lor sînt cu totul diferite, ca atare și reacțiile lor sufletești, dar numitorul comun constă în atașamentul, în abnegația, în dragostea lor pentru societatea sovietică.

O anume perspectivă, o anume proiecție în viitor ține de însăși viziunea lor asupra vieții. Nici o existență nu poate fi mare și frumoasă, fără această a treia dimensiune a realității: viitorul. El nu este un punct nedeterminat în timp, o țintă îndepărtată pe care oamenii n-o vor atinge niciodată. Dimpotrivă, fiecare realizare, fiecare succes înseamnă o cucerire treptată a acestui viitor. El este un element care face parte din lupta, din existența de fiecare zi a eroilor, de care e cu neputință să se lipsească. In definitiv, viitorul nu este altceva decît prezentul generațiilor care ne succed.

Judecată astfel, realitatea ni se prezintă ca un fenomen complex, dar ale cărei trăsături esențiale sînt exprimate tocmai de asemenea eroi. Numai în această lumină vom putea înțelege cuvintele de prețuire ale lui Maxim Gorki despre Leonov: „El își dă perfect de bine seama că trebuie să cunoască realitatea ca și cum el însuși ar fi construit-o". A cunoaște este însă egal cu a participa. Și participînd la această schimbare a realității, Leonid Leonov se străduiește să fixeze în plan literar tipul ei dominant, cu însușirile ei caracteristice, cu profilul din ce în ce mai precizat în procesul de reînnoire a societății, pe o nouă tablă de valori. Participarea la construirea realității incumbă scriitorului un rol social activ, dar sarcina sa cea mai grea abia începe odată cu reflectarea acestei realități în opera de artă. In mod necesar, el s-a depărtat de vechile formule estetice, deoarece aflîndu-se în fața unui alt conținut uman, trebuia să folosească mijloace de expresie artistice adecvate. Complicațiile, contorsiunile intelectualului mic-burghez, destinul său eșuat presupunea un anume stil, mai mult, o anume optică neguroasă, în timp ce realizarea unor eroi ca Uvadiev, Kurilov, Vihrov, etc., adică a acelora care determină și sînt determinați de realitatea sovietică, cereau scriitorului mijloace luminoase, plastice, pline de vigoare, într-o creștere simfonică a puterii sale creatoare.

Măreț și solemn cînd descrie „Pădurea rusă", imaginativ și romantic cînd aruncă punți în viitor („Drumul spre ocean"), dur, aspru și avîntat în clocotul construcției („Soți"), de fiecare dată arta sa își îmbogățește valențele, viziunea se amplifică, cunoașterea devine mai profundă.

Realitatea nu e investigată de Leonov într-un singur sector, ci în raporturile ei multiple, variate, orchestrate însă într-o viziune unitară, în sensul dezvoltării istorice a societății și a oamenilor. Asta îți dă sentimentul că participi la devenirea realității, cuprinzînd-o în întreaga ei amplitudine și desfășurare. In ordinea literară, aceasta se traduce prin imposibilitatea reducerii oricărui roman al lui Leonov la conflictul principal, deoarece implicațiile sale merg mult mai departe, prin eroii secundari, care sînt însă elemente indispensabile în cunoașterea sferică a realității. Prin interferența planurilor de viață, prin raporturile lor mutiple și stricte, rezultă imaginea complexității.

Această facultate a scriitorului sovietic, strălucit exemplificată de creația sa, ne învață că o imagine veridică a realității nu se poate obține prin exaltarea idilică sau prin poza sumbră, negativistă, amîndouă pozițiile fiind false, decurgînd dintr-o fragmentară și unilaterală înțelegere a realității. Atunci cînd romancierul ne vorbește de dreptul scriitorului „de a recompune, de a interveni, de a stabili legăturile sale, proprii, în realitate", el concepe un scriitor învestit și cu darul de a descifra, de a alege ceea ce constituie notele dominante și esențiale ale acestei realități. De aceea, personalitatea atît de diferită, de pregnantă a unor eroi ca Uvadiev, Kurilov și Vihrov, ni se relevă nu independent, ci în raport direct cu realitatea sovietică, pe care o afirmă prin existența și lupta lor nobilă și pasionată în slujba omului.

Ieronim Șerbu

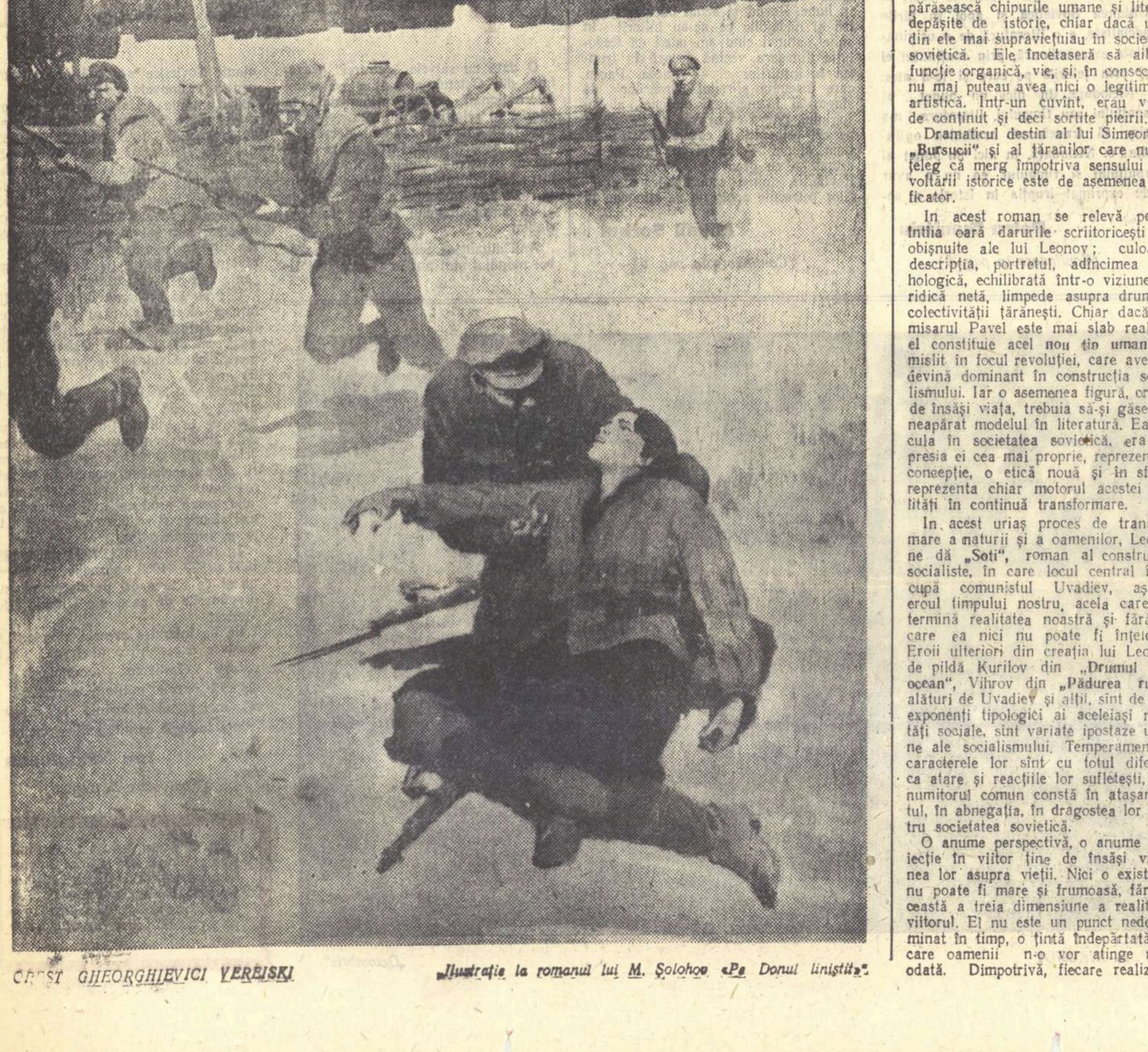

OREST GHEORGHIEVICI VEREISKI — „Ilustrație la romanul lui M. Șolohov «Pe Donul liniștit»".

Pasiunea actualității

Imi vine deosebit de greu să scriu despre Alexandr Stein, din două motive: mă leagă de scriitor o trainică prietenie și îi apreciez în chip deosebit opera. In configurația variată, multilaterală și diversă a dramaturgiei sovietice, Stein ocupă un loc aparte. E un dramaturg frămîntat de problemele contemporaneității, concepută în plan major, martor și judecător al unei epoci, deschizător de perspective, întrunind deci condițiile superioare ale artistului-cetățean. Cele două piese jucate în țara noastră, „Chestiunea personală" și „Hotel Astoria" m-au cucerit de la prima lectură prin cîteva atribute esențiale: sinceritatea fără ostentație, curajul fără grandilocvență, simplitatea fără mediocritate și fără cenușiu. Stein are meritul de a descoperi în cotidian drama chintesențială, tipică, nu prin răspîndirea de ordin numeric, ci prin dimensiunea care o ferește de apocrif, de invenția farmaceutică. Omul apare în piesa lui grandios în anonimatul său acceptat și liber consimțit. Scriitorul are decența mărturisirii sentimentelor și posedă în chip magistral cheia și misterul descifrării conflictelor omenești, zguduitoare prin firescul lor. Intr-o convorbire recentă, avută cu Alexandr Stein la Moscova, dramaturgul îmi mărturisea, într-o pauză a Conferinței unionale a oamenilor de teatru din Uniunea Sovietică, că nu cunoaște o patimă mai mare și nu trăiește altă curiozitate decît aceea de a descoperi conflicte dramatice mărunte zilnice și obișnuite. Stein punea ghilimele cuvîntului mărunt, fiindcă eram împreună de acord că frămîntările cotidiene implică o măreție, așa cum principiul exploziv e ascuns în cartușul de dinamită. Această contopire la temperatură înaltă a dramaturgului cu frămîntările și bucuriile oamenilor oarecari, face secretul succeselor pieselor sale, jucate în sute de teatre din Uniunea Sovietică și de dincolo de hotarele patriei sale. Alexandr Stein oferă spre judecata oamenilor aparente cazuri, propunînd în fond judecății obștești, procese morale care angajează o epocă. „Chestiunea personală" este un model de dezbatere deschisă, proces public în care autorul nu intervine niciodată cu un verdict al său propriu, deși scriitorul ia atitudine cu fiece replică și se mărturisește civic prin fiecare personaj. In zilele în care mă aflam la Moscova, cei mai buni oameni de teatru din țara celei mai înaintate arte teatrale din lume dezbăteau pasionați problemele creației lor. Stein și-a spus și cu acest prilej cuvîntul. O intervenție sobră, plină de conținut, expresie a unei mature chibzuințe. Pledoaria sa pentru actualitate și partinitate în artă izvorăște dintr-o credință adîncă, adeverită și prin operele sale. Intr-o altă lungă convorbire, Alexandr Stein continua să-mi comunice încrederea sa într-o artă majoră, care nu-și poate trage seva decît din frămîntarea clipei contemporane. Ne-am regăsit într-o pasiune comună pentru Cehov. „Și nu este Cehov exemplul cel mai strălucit al scriitorului care-și asigură nemurirea fiindcă și-a descris actualitatea?" Am avut bucuria să ne înțelegem și asupra cîtorva probleme de meșteșug. Neofiții sau impostorii care, fie din nepricepere, fie din rea-credință, neagă rolul construcției dramatice, se referă, uneori, la Cehov. Ne-am amuzat copios împreună de această expresie a agramatismului artistic, fiindcă Cehov constituie un model de constructor genial, arhitect savant și policrom.

Piesele lui Alexandr Stein, libere de o construcție prefabricată, sînt armonii contrapunctate cu pricepere, gust și fantezie, stadiu superior la care scriitorul a ajuns după un studiu laborios și îndărătnic. Imi plac piesele lui Stein, fiindcă îmbină clipa dramatică cu umorul popular tonic și contagios, pentru că logodesc mînia scriitorului, exprimată în diatribă necruțătoare, cu gluma și cu ironia, ca o lamă de brici. Scriitorul, fidel propriului său crez artistic, redă în acest chip viața în contradicțiile ei fulgurante, în farmecul ei veșnic viu. Și-i citesc cu plăcere piesele, pentru dialogul lor simplu, scăpărător, concis, direct și convingător.

Intr-un moment cînd dramaturgia apuseană, mai ales, — și nu numai cea occidentală — cunoaște criza refugiului în absurd, în morbid, în extravagant, în tenebros și în abscons, stilul lui Alexandr Stein e limpede, stenic și elementar în accepția vitală și fericită a acestei expresii.

Alexandr Stein este un dramaturg sovietic, un dramaturg pentru care metoda realismului socialist reprezintă un mod de expresie modern, îndrăzneț, cuceritor și proaspăt, un scriitor al acestei epoci, pe care-l salut cu dragoste și cu respect.

Aurel Baranga

CĂLĂTORIND PRIN UNIUNEA SOVIETICĂ

meleaguri ucrainene

Legăturile dintre țara noastră și Ucraina sînt foarte vechi, după cum știut este, și grăiesc despre ele cronici și letopiseți, și grăiesc îndeosebi operele lui Mihail Sadoveanu, cel mai mare dintre rapsozii noștri. De aceea, cînd am primit veste că voi pleca în Ucraina, la aniversarea lui Ivan Franko, nu mică a fost bucuria mea! Parcă zăresc și acum, ca prin fereastra de mărgean a unui vis, Poarta de aur de la Kiev, Niprul învolburat de vînturile toamnei și înflăcărat de un amurg mare, amintind vechi pojaruri din stepe de pe vremea vînturării semințiilor.

Intr-o zi, în holul unui hotel din capitala Ucrainei, mi s-a înfățișat un tînăr voinic și domol la vorbă. Il chema Vladimir Pianov, și avea să-mi fie tălmaci și călăuz. Din primele clipe am devenit foarte buni prieteni. Călăuzul meu învățase românește, trecînd prin țara noastră în timpul războiului, cu Frontul II Ucrainean. I-a plăcut limba romînă și poporul romîn, și cum s-a întors acasă și și-a dat în primire echipamentul de soldat, a prins să-și dedice mare parte din timp literaturii noastre. Astfel, Vladimir Pianov a devenit prieten statornic al prozei și versurilor romînești, traducîndu-le în cîntătorul lui grai natal.

Cu omul acesta cu inimă bună ca o pîine, am colindat Ucraina, și-mi aduc aminte de serile de la Liov, de preumblări prin parcuri și pe la monumentele vechimii. Impreună cu prietenul meu, am evocat mari cărturari moldoveni veniți la Liov să învețe arta verbului de la meșterii veacului. De sub bolțile unor palate vechi se ridicau, parcă înviați din colburi, ochii Costineștilor, mirați sub cușmele cu bold. Și în liniștea bisericii valahe din Liov, parcă auzeam pașii solemni ai Movileștilor, ctitorii acelei biserici. Am trăit în preajma acestor monumente clipe de adîncă și înaltă evocare, și parcă simțeam cum firul timpurilor vechi se leagă cu firul timpurilor noi, punînd în același ritm de frăție și iubire, inima poporului ucrainean și inima poporului romîn.

Atunci am văzut sate, orășele și orașe, am văzut cîmpii și munți, și ceea ce am văzut și niciodată n-am să uit, e sufletul mare și fierbinte al poporului ucrainean. Dacă am putut pătrunde pînă la pragul acelui suflet, dacă l-am cunoscut și-l iubesc și astăzi, o datorez bunăvoinței călăuzului meu. Imi aduc aminte de ziua petrecută sub zarea Carpaților, în satul Neguevici, și de mai bine de două mii de oameni adunați ca la un praznic voievodal, pe iarba verde, ascultînd cuvintele celor veniți în satul natal al lui Ivan Franko, spre a-l evoca. Mărturisesc că m-am simțit, acolo la Neguevici, ca-n sat la mine. Mi-am odihnit ochii pe niște zări blînde și m-am uitat la păsările din văzduhul Neguevicîului, ca la păsările din văzduhul udeștean. Gospodarii și gospodinele îmi aminteau de consătenii mei, tot așa de frumoși la fire, tot așa de domoli la vorbă și înțelepți. Cînd m-a potopit setea, îmi aduc aminte cum m-am oprit la o fîntîniță și cum îndată s-a înfățișat o ucraineancă să scoată apă proaspătă.

— Apă rece fără miere, nu merge... a zîmbit gospodina spre noi.

Și țin minte cum ne-a poftit și cum am așteptat o secundă în prag, și cum după aceea îmbiam miere într-o încăpere cu scorțuri, cu icoane vechi și cu mirosnă de sulfină. De lîngă sobă ne zîmbea o bătrînică, și îndată mama a răsărit în inima mea și-n lumină. Eram ca în casa mea natală, în clipele acelea de bine profund și total, și în gestul îmbierii cu apă rece și cu miere am văzut în fața mea sufletul Ucrainei. Așa l-am cunoscut și așa mi-a rămas într-o cămăruță a sufletului meu, unde țin stelele iubirilor fără stingere.

Am cunoscut atunci un popor cu mult zbucium pe ariile vechi ale istoriei sale, cu pătimiri vechi și grele cum numai poporul romîn a mai avut. Pătimirile acelea au dus deseori la unirea popoarelor noastre sub aceleași arme și steaguri, purtate de hatmani care au lăsat dire de foc în fabulația cea mai frumoasă, Istoria. Cînd am urcat pe munte la Neguevici, am stat și ne-am închipuit vîrtejuri de odinioară, și ne ajuta vîntul prelung, prieten de totdeauna al farmecului evocării. Pe urmă, Vladimir Pianov m-a dus către cele noi, și am văzut fumurile „Californiei" sud-est europene, cum i se spunea în trecut unei mari localități petrolifere; și m-a preumblat călăuzul meu printre holde, prin cîmpii nesfîrșite, și am urcat împreună treptele școlilor elementare, universităților, institutelor academice, pretutindeni aflînd poporul ucrainean în plină și entuziastă muncă.

De atunci s-au scurs ani, însă totul parcă s-a întîmplat ieri sau alaltăieri, așa de proaspete și așa de puternice îmi sînt aducerile aminte! Dacă am izbutit să cunosc un popor mare într-un timp scurt, o datorez bunului meu prieten Vladimir Pianov.

Parcă-l văd, răsfrînt în valul Niprului, uriaș, blînd, stîngaci, evocînd fapte mari din istoria seminției sale.

Eusebiu Camilar

IN CASA TITANULUI

Una din multiplele forme de dragoste și grijă pentru cultură este, în U.R.S.S., răspîndirea pe întreg cuprinsul patriei sovietice a caselor-muzee. Ele au format, după Revoluția din Octombrie, obiectul preocupării atente a oficialității. In perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei, au fost distruse multe din cele care au căzut în zona de ocupație a invadatorilor fasciști. Ce a mai scăpat din labele gorilelor sîngeroase ale veacului XX, fumegînde și scrijelate, au fost așezate cu grijă, împreună cu noi descoperiri, cu noi achiziții de vestigii, în cuiburile reconstituite peste locurile calde încă ale pîrjolului. Dacă au mai rămas încă una sau două, ele ființează ca un reproș dramatic istoric, ca o acuzare a frumuseții și valorii ei insultate, violentate, ca o abominabilă ștampilă neagră pe memoria sumbrilor făptuitori, a invadatorilor sălbatici. Este una, în vecinătatea unor locuri scumpe omenirii muncitoare din Soviete, cum sînt Razliv și Krasavița, locuri cu amintiri despre Lenin. Pot fi văzute în localitatea Kuokala, într-un parc, temeliile casei-atelier în care a lucrat marele pictor Ilya Repin, distrusă cu furie vandală de către „supraoamenii" dementului Adolf. Autoritățile locale au pus în pancarte sub sticlă fotografii și desene, întreg materialul documentar care arată vizitatorilor cum a fost casa, atelierul și clișee din viața pictorului cu renume mondial. Intr-una din fotografii, Feodor Șaliapin îi pozează pentru un portret, în alta Cehov, Andreev, Gorki cu Ilya Repin în parcul în care azi mîini harnice și grijulii nu dau pas pustiului și sălbăticiei vegetației să-și încurce speciile în anarhică creștere. Aleiele sînt astfel dichisite de parcă pasul celor care au fost, ar fi să treacă peste o clipită de-a lungul lor în nesfîrșită conversație. Pustiul de la Kuokala doare, dar documentele și ruinele dau în vileag oribila faptă, o crimă dintre crimele istoriei. Moscova poartă în inima ei amintirile acestea palpabile, casele, obiectele care au aparținut, în care au trăit scriitori, artiști, oameni de știință.

Erau ultimele zile ale lunii octombrie din anul trecut, cînd le-am cercetat. In una din diminețile sure treceam pragul porții, intrînd în curtea casei-muzeu L. N. Tolstoi, de pe fosta stradă Hamovniki, aproape de locul unde fusese odată „cîmpul fecioarelor". Prima senzație încercată, odată intrat în curte, a fost aceea a unei curățenii aprige, a unei ordine nestricate și aceea a patinei vremii, a senzației că ești lîngă culoarea și aerul timpului. Pereții de lemn ai casei, de culoare cenușie, obloanele maronii, grajdurile strălucitoare, curtea pietruită, toate strălucesc. Din loja portarului, din dreapta, cum pătrunzi în curte, ai senzația că prin ferăstruică privește un chip sever, cu favoriți albi, portarul bătrîn, veghind ca ordinea și curățenia să fie respectate. Pare că peste toate plutește neobosita priveghere a spiritului Sofiei Andreevna, soția marelui Lev Tolstoi.

Dacă fac abstracție de ghidul care ne întîmpină la ușa din față și pătrund în vestibul, mi se năzare pentru o clipă că în anticamera luminoasă și bine încălzită, de-a lungul zidurilor, sînt atîrnate multe blănuri și, contrastînd cu ele, un surtuc țărănesc cu lînă de oaie. In fața ta suie o scară dreaptă, cu un covor roșu, la dreapta, sub scară, o ușă închisă. Indărătul ei se aud sunete de chitară și glasuri tinere? Te-aștepți să apară în capul scării, sau să te întîmpine în salon, un bătrîn cu barbă albă, cu mers vioi, trădînd o anumită stîngăcie, privindu-te ascuțit pe sub sprîncenele stufoase. Te aștepți să se așeze cu tine într-un colț al salonului, pe sofa, lîngă măsuța pe care arde cu lumină blîndă o lampă cu abajur roz, sub portretul grav al Sofiei Andreevna. Ar fi un sentiment, o așteptare legitimă, dacă ai fi un Cehov sau un Gorki, văzut în sens invers prin ocheanul timpului. Pe ei sau pe alții i-a primit adesea astfel. De altfel, în acest salon au petrecut ceasuri neuitate toți acei care au meritat prietenia și interesul celui ce s-a numit Lev Tolstoi. Intre anii 80 și 90, aici, în această casă de lemn din strada Hamovniki, era centrul vieții culturale a Moscovei. Privesc jur împrejur; salonul, pianul, scaunele rînduite de-a lungul pereților sau grupate în jurul mesuțelor. Aici au stat toți cei care au luptat pentru o literatură rusească, pentru o literatură a poporului, toate gloriile Rusiei. Aici au stat și au frămîntat aluatul spiritual al vremii lor un Gorki, un Cehov, un A. N. Ostrovski, Korolenko. Aici au vorbit despre esența artei și de adînca legătură ce trebuie s-o aibă cu sufletul și viața poporului pictori mari ca Repin, Surikov, Serov. La acest pian, sicriu sublim al adîncilor armonii și valori chemate din cîntecul popular, au cîntat Rahmaninov, Rimski Korsakov, Rubinstein. Glasul lui Șaliapin a vibrat cu undele vrăjite între acești pereți. Stanislavski, Stasov și cîte alte valori, cîte înalte conștiințe au fost priveghiate, luminate de surîsul acela vrăjitor, de ochii aceia mici cu privirea ascuțită, pătrunzătoare, scrutătoare ai uriașului de statură mică. Toți biografii lui arată, chiar și în însemnările lui Cehov și Gorki apare acea trăsătură a instabilității, a caracterului și opiniilor schimbătoare ale lui Lev Nicolaevici. „Tot ce spunea era uimitor de simplu și de profund și cu toate că, după părerea mea, uneori nu era absolut just, — era strașnic de bine. Dar principalul e că tot ce spune e cît se poate de simplu. La urma urmelor, el e totuși o orchestră întreagă, dar nu toate instrumentele cîntă în armonie. Și acest fapt este foarte bun, deoarece e foarte omenesc" — spunea Gorki.

Intr-adevăr, cine înțelege bine pe Tolstoi, cine l-a înțeles, a simțit, a văzut că el a fost întotdeauna același, că nu s-a schimbat. Era el, fiindcă el era alcătuit din bătrînul Bolkonski, din prințul Andrei, din Natașa Rostova, din Ieroșka, din Karataev, din prințesa Maria și din calul Kolstomer.

Puterea de identificare cu personajele operelor sale o făcea simțită, o transmitea cititorului. Turgheniev i-a spus întru aceasta lui Lev Tolstoi, după citirea nuvelei „Kolstomer": „— Lev Nicolaevici, acum sînt cu totul convins că în altă viață ați fost un cal".

Pentru a-l înțelege pe Tolstoi trebuie să ții seama și să-ți dai seama de nemăsurata-i complexitate. Dar ceea ce e mai prezent și mai permanent în această casă, cum a fost și la Iasnaia Poliana, e frămîntarea etică, viața cu toate componentele ei și mai ales senzația prezenței poporului. Acestea nu mai sînt noțiuni, cadru sau elemente de susținere a operelor, ci însăși lumea și rațiunea vieții creatorului, organic mișcate în tiparele sufletului și în limitele conștiinței sale, a concepțiilor sale uriașe.

In dosul cabinetului de lucru e o odăiță mică în care sînt unelte de cizmărie și obiecte eteroclite, pe care le-a folosit mîna lui în timpul vieții. Apoi, vin camerele copiilor, la etaj, la parter... Patina vremii, atmosfera aceea care te face să umbli în vîrful picioarelor, dar în același timp simți cum în inimă îți umblă degete nevăzute care trag de corzile ei sensibile într-atît încît ea se dilată pînă la senzația de durere și stă să-ți aducă lacrimi sub pleoape. Cobori repede scările. Te oprești în fața ușii de la sufragerie în care masa e așezată de parcă acum — e ceasul amiezii — familia Tolstoi o să coboare să prînzească.

Trebuie să ne grăbim, să scurtăm această vizită la Lev Nicolaevici. Cercetăm în grabă austeritatea încăperii. E de o sobrietate și o simplitate mănăstirească. Singur, bufetul larg — un „Bidermayer?" — dă o notă de confort și eleganță. Masa lungă, cu fața albă, cu tacîmurile rînduite și scaunele așezate pe laturile mesei, ne întărește convingerea că familia va coborî din clipă în clipă.

Ghidul ne arată, printr-o atitudine politicoasă, că a sosit ceasul închiderii muzeului. Familia nu va coborî astăzi la masă. Acest astăzi este etern. Ieșim în vestibulul în care blănurile și scurta de oaie pe care le-am văzut, care mi-au nălucit la intrare, au dispărut. Dar este oare locul să vorbim de niște recuzite? Ce preț ar avea, dacă le-ai vedea chiar, după o regizare naturalistă?

Goethe spunea: „Natura nu glumește. E întotdeauna serioasă, severă; întotdeauna adevărată".

Ca și natura, Tolstoi era întotdeauna serios și infinit de „adevărat". Deci și aici trebuie să se păstreze totul în simplitate gravă, în adevăr. Ce-ar folosi o tehnică de muzeu Grevin?

Părăsim muzeul, casa Tolstoi, ducînd o sarcină prea grea pe cumpăna inimii și a cugetului. Și înlăuntru, în acea casă a geniului avem simțămîntul că a rămas totul. A rămas valoarea-noțiune a poporului, a vieții tumultuoase și adînci, fiindcă în opera lui se mișcă veșnic puterea, grandoarea poporului. Cum odată aceste mulțimi, cu toate destinele și sufletul colectiv, au trecut prin gîndul creatorului lor spre zecile de mii de pagini nemuritoare, ecoul acela larg poate că stăruie ca o eternă vibrație între pereții simpli ai lăcașului gîndului tolstoian.

Radu Boureanu

R. A. DIDENKO „La monumentul Zoiei"

DOUĂ LUMI

Insemnări de la Tașkent

Am intrat în curtea mică a căsuței roșii, cu un cat, de pe una din străzile centrale, înguste, pline de patina trecutului, ale Moscovei, și m-am oprit emoționată în fața ușii. Strînsă de ea, încă vechea, modesta tăbliță de fier pe care scria: „Dr. A.P. Cehov", ca pe vremea în care medicul își primea pacienții într-una din încăperile de la parter. Inăuntrul ei cîteva camere au fost reconstruite tot ca atunci. Canapeaua, lampa de masă cu lumină caldă și adunată, biroul așezat în firidă, fotoliul cuminte, toate vorbesc despre o viață de intelectual discret, studios, lipsit de orice fel de fanfaronadă în gesturi, deprins cu tovărășia propriei lui biblioteci și a prietenilor tot atît de puțin zgomotoși ca el. Celelalte odăi, sortite muzeului, cuprind manuscrise, fotografii, opere în prime ediții, programe, afișe de teatru, urmele laborioasei și scurtei vieți a scriitorului. Ți se pare că ai venit în vizită la el, casa te-a cuprins în farmecul ei cald, și-l aștepți să iasă dintr-o odaie vecină, cu privirea lui blajină și ironică sub ochelarii cu ramă de metal.

Panourile de fotografii care înfățișează Soniile, Mașele, Astrovii, unchii Vanea, Variile, Lopahinii de pe toate scenele lumii, spectacolul admirabil al MHAT-ului cu „Livada cu vișini" pe care l-am văzut în aceeași seară, m-au dus încă o dată, cu o putere neobișnuită, în mijlocul acelei lumi pe care subtilul, dulcele, ascuțitul scriitor a zugrăvit-o ca nimeni altul. O lume care doarme pe picioare, năzuiește uneori, dezordonat și tulbure, la altceva, simte uneori propria ei moarte dar n-are puterea de a i se împotrivi și merge către ea prin puterea inerției, singura putere pe care o mai are. O lume în care nu se face nimic absolut, în care chiar cei care lucrează și obosesc o fac parcă în vis, insuficient, lent și munca asta nu-i duce nicăieri.

Lumea asta, în care de fapt m-am născut și eu, mi s-a părut atunci extrem de ciudată, pentru că sînt ani de zile de cînd ea nu mai există decît în fragmente care se încăpățînează să dureze în jurul nostru, pentru că ritmul nostru de viață azi, pentru că obiectivele noastre, sînt cu totul altele, și pentru că mă aflam în Uniunea Sovietică.

Fusesem eu cîteva zile înainte în Uzbekistan și vizitasem, lîngă Tașkent, un colhoz. Cutreierasem ogoarele lui întinse, intrasem în gospodăriile largi, curate și luminoase ca niște sere, luasem un prînz de pomină, pe o masă pe care străluceau cristale și porțelanuri delicate, sub o boltă de viță dantelată de soare. Președintele, Ismailov, un uzbek voinic, cu privire fățișe și gravă, ne povestise pe scurt istoricul colhozului lui, ne înfățișase cîteva date din care se vedea cît produc oamenii, cît cîștigă, și cît anume trimit orașului. Colhozul „Svetlov" alimenta cu legume Tașkentul. Mă uitam la președinte, îmi mutam privirea la ceilalți colhoznici fruntași, șefi de brigăzi, femei care purtau o răspundere sau alta, care nu stăteau în față, și căutam să deslușesc sub chipurile lor deschise și inteligente, figurile pe care trebuie să le fi avut părinții lor, acei oameni care se închideau în case cu dosul la uliță, în curți cuprinse între ziduri înalte, care își băteau nevestele și le purtau cu chipul acoperit, își măritau fetele încă mici cu bărbați bătrîni, cu harem și cu avere, și nu visau decît înavuțire, nu năzuiau decît la proprietate, la agoniseală. In jurul lor lumea nu exista, nu exista decît casa ca o mizeră citadelă, familia pe care o terorizau și grija pentru ban sau robia la vecinul bogat. Și nu puteam găsi în fundul privirilor clare ale colhoznicilor, privirea mărginită, încăpățînată, obtuză a părinților, a străbunilor lor.

Acum, în tot ceea ce povesteau, în cuvintele și în expresia lor, în acel aer de mîndrie bucuroasă cu care ne înfățișau lucrurile și cu care ne dădeam seama că trăiesc, se vădeau alte griji și alte preocupări, alte țeluri. Era vorba de planul gospodăriei, și planul acesta interesa pe toată lumea, părea o preocupare individuală în măsura în care era și una a colectivului, era vorba de belșugul pe care gospodăria îl punea la îndemîna orașului, de manifestările lor la Casa Culturală a gospodăriei, de producția totală de lapte. Adică niște oameni simpli, în cel mai bun înțeles al cuvîntului, trăiau sub ochii noștri probleme de muncă, de muncă grea și brută, dar aceste probleme nu se încheiau sub nasul lor la o șchioapă, ci aveau o perspectivă nemărginită, se angrenau în probleme generale de bun trai al întregului popor și fiecare muncitor colhoznic își simțea rostul în societate, și însemnătatea, și locul. Seninătatea și demnitatea lor veneau nu numai din activitate, din sentimentul trăirii pe care îl dă o activitate vie, inteligentă, ci și din această conștiință a însemnătății muncii lor, și a lor, ca oameni care o îndeplinesc desăvîrșit.

Lîngă Baku, pe o estacodă, la a 6-a secție de extragere a petrolului, am văzut muncitorii, tineri și bătrîni, mînuind mașinile lor perfecte, diriguindu-le ca niște stăpîni ai mării, ai vînturilor, ai petrolului. In jurul lor marea înfuriată, se cățăra pe înaltele picioare de metal ale digului, vîntul se repezea năstrușnic, dar oamenii și mașinile, atenți și neclintiți, își continuau munca în același ritm exact, repede, neîntrerupt. In încăperea plină de pompe, o singură femeie supraveghea și mînuia întreaga instalație, dirijînd toate sondele estacadei nr. 6. O femeie dintre acelea care acum 40—50 de ani ar fi tors lînă lîngă vatră, neștiutoare de carte, speriată de pașii străini care treceau pe uliță, sfioasă, umilă, lipsită de cea mai măruntă idee despre viață, despre lume, despre posibilitățile propriei ei ființe.

Acum, în privirea ei sigură și lucidă, ca și în ochii tuturor muncitorilor de pe estacodă, ca în ochii celor de la rafinăria de petrol pe care o văzusem în ajun, ca în zîmbetul colhoznicilor, se deslușea același sentiment de liniște, același viguros sentiment că ceea ce făptuiește este exact lucrul pe care trebuie, pe care e bine să-l făptuiască, că munca mîinilor ei nu duce numai la un rezultat imediat, ci se leagă și se înfrățește cu un șir nesfîrșit de activități, al cărei rezultat e tot, tot ceea ce se împlinește strălucit într-o viață nouă, strălucită.

Același sentiment îl aveau și scriitorii pe care i-am întîlnit la Tașkent, aceiași cei pe care i-am vizitat la Baku, același sentiment însuflețește și pe locuitorii Moscovei, ai căror ritm de viață îl simți cînd treci pe o stradă, cînd intri într-un restaurant, cînd te duci la un spectacol sau la o demonstrație oarecare.

Și toate aceste gînduri m-au cuprins și mai puternic în casa lui Cehov, scriitorul care a cîntărit atît de bine o lume mîncată, ca de rugină, de inactivitate și lipsa unui interes colectiv, unui ideal colectiv. Lumea din jurul meu, lumea vie, mi-a părut atunci mai dinamică, mai plină de noblețe omenească, mai vrednică de slavă decît oricînd, această lume care s-a născut din clocotul revoluției, care trăiește în socialism și care descoperă în fiecare zi noi condiții pentru o și mai deplină fericire a omului.

Lucia Demetrius

STRADA GORKI

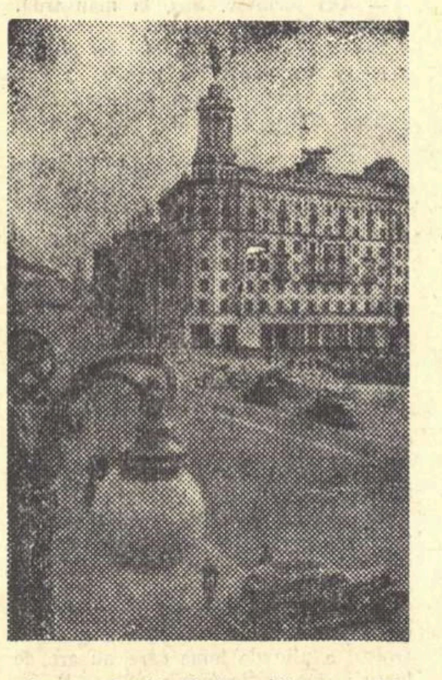

Strada Gorki. Vedere dinspre piața Pușkin

Am crezut totdeauna în farmecul interior al străzilor. Monumentale sau nu, străzile urmăresc viața oamenilor cu un zîmbet înțelept care vine parte din conștiința longevității lor, parte din simțămîntul participării active la mișcarea umanității. Ele, străzile mari ca și cele înguste, sînt teatrul străvechi al celor mai memorabile acte ale istoriei pe care le-au susținut după ce au adăpostit cu răbdare și căldură numeroasele repetiții prealabile. Străzile au un cîntec al lor surd, dar persistent și un parfum specific, dar aceste atribute și frumuseți nu se pronunță decît atunci cînd oamenii pășesc pe trotuare, ferestrele se deschid cu zgomot, afișele adresează chemări înflăcărate. Străzile își împlinesc frumusețea prin oameni, pentru care au și fost create. Părăsite de locuitori, străzile nu mai păstrează din vechea lor frumusețe decît ceeace, ca și în povestirile femeilor bătrîne, amintește de vremea vie a tinereții lor clocotitoare.

Strada Gorki este o panoramă de tip cinematografic a ritmului vieții contemporane socialiste. După cum Moscova este capitala Uniunii Sovietice, strada Gorki este inima fermecătoarei Moscove, o inimă — după cum se și cuvine — uriașă și covîrșitoare. Din Piața Revoluției și pînă la Gara Bielorusiei, peste doi kilometri și jumătate, strada Gorki se întinde largă și primitoare, cu o revărsare de zgomote și culori, care toate se organizează pînă la urmă în imagini suculente, pilduitoare.

Intr-una din clădirile vechi și solemne ale acestei artere principale se află Muzeul Revoluției, unde se poate urmări, prin cercetarea documentelor și vechilor relicve, înfăptuirea marelui act istoric al întemeierii primului stat socialist din lume. O asemenea vizită este neîndoielnic instructivă, dar strada Gorki însăși este o expoziție documentară neobișnuit de convingătoare despre socialism și fericirea oamenilor eliberați de exploatare. Pentru aceasta trebuie numai să dai ochi cu abundența din magazine, cu ultimele produse ale electrotehnicii sovietice expuse în vitrine și să angajezi un schimb de vederi cu privirile scînteietoare ale oamenilor cu care te încrucișezi la fiecare pas.

Pe strada Gorki am avut de curînd o convorbire cu o fată blondă care se oprise întîmplător înaintea acelorași afișe care îmi reținuseră și mie atenția. Se anunțau noile premiere ale MHAT-ului și cele „Trei surori" nu mai aveau să fie, în noua stagiune, nici Elanskaia, nici Tarasova și nici Stepanova. Pentru această fată blondă, strada Gorki era legată de pasiunea sa pentru teatru, căci pe această cale scînteietoare sînt așezate trei teatre moscovite (Teatrul Ermolova, Teatrul de dramă „Stanislavski" și Teatrul lui Obrazțov!) și tot aci se află librăria oamenilor de teatru, unde se pot cumpăra, între altele, textele proaspete ale ultimelor creații originale, abia puse în repetiție. De la un alt cunoscut am aflat că strada Gorki comportă un interes deosebit pentru iubitorii de muzică. Aci se pot cumpăra magnetofoanele „Melodia" și ultimul tip „Dniepr" și tot aci se află cel mai bine utilat magazin de discuri, unde eu însumi am cumpărat „Nevski" de Prokofiev în interpretarea orchestrei din Leningrad, condusă de Mravinsky. Dacă nu găsești un anume obiect într-un magazin, vînzătoarea îți răspunde invariabil: „Incercați pe strada Gorki!".

Strada Gorki traversează maiestuos piețele închinate Revoluției, lui Pușkin și descendentului său Maiakovski. Din strada Gorki o cotești pe romanticul Tverskoi Bulvar și tot de aci, ocolind marele hotel „Moskva", ajungi în Piața Roșie. Pe Gorki a locuit în ultimii săi ani Nikolai Ostrovski și astăzi, într-un apartament de pe această stradă, lucrează un om cu mustață căruntă și gesturi repezi care se cheamă Leonid Maximovici Leonov.

Pe strada Gorki... Cîte nu se pot spune despre vesela și totuși severa uliță Gorki? De exemplu, că seara, după orele zece, pe trotuarele largi ale acestei străzi, poate mai ales înspre ultimele sale case, spre șoseaua Leningradului, au loc plimbările cuplurilor

Piața Pușkin

înamorate. Poate așa se explică misterul florilor mereu proaspete pe care, cei care se scoală devreme, le întîlnesc mereu cu aceeași surpriză la monumentul autorului lui „Oneghin".

V. Mîndra

Vechiul oraș siberian Tiumen, cunoaște în anii puterii sovietice o înflorire deosebită. In clișeu: piața centrală a orașului.

RĂDĂCINILE

CAP. 43

Căderea Taunosului

Părintele Coriolan Bold o ajută pe Velica să-și prindă picioarele de trup și să se îmbrace. Apoi îi spuse:

— Du-te cu Dumnezeu, femeie, și caut-o pe Rafira. Umblă cu băgare de seamă, să nu cazi.

— Nu-mi purta de grijă, părinte Cori. Am început a mă obișnui.

Plecă. Și bălăbănindu-se pe picioarele ei artificiale care scîrțîiau și scrîșneau dar de care totuși ea era grozav de mîndră, și sprijinindu-se în două bastoane de corn, Velica străbătu orașul peste care atîrnau nori vineți și grei, de miez de iarnă. Mergea și cînd ostenea se oprea și se rezema de un gard ori de un zid. Dacă n-ar fi fost bine îmbrăcată prin bunăvoința părintelui Cori, văzîndu-i infirmitatea, mulți i-ar fi aruncat pomană un gologan. După ce se odihnea puțin, pornea voinicește mai departe. Abia după multe popasuri și după îndelungă osteneală ajunse la locanta domnului Maicu. Se apropiase ora prînzului. Chelnerul Fred, ajutat de picol, așeza fluierînd fețele de masă și tacîmurile. Velica dădu bună ziua și rosti plină de cuviință:

— Să mă ierți, domnule, că te conturb. Dar o fac pentru că vreau să vorbesc cu Rafira din Condor, o prietenă a mea care lucrează aici.

— Așteaptă. O să vină numaidecît, îi răspunse chelnerul.

Cioanta se mișcă, voind să se lase mai cu temei în bastoane. Picioarele scîrțîiră și scrîșniră din nou. Picolul, năting, rîse de-a binelea iar chelnerul Fred glumi:

— Scîrție! Scîrție, leleo! Se vede că nu le-ai uns la încheieturi.

Velica nu luă în seamă nici rîsul picolului năting, nici gluma chelnerului ci răspunse cu nădejde:

— Ba le-am uns, domnule, însă nu le-am uns cum trebuie. Pînă le-oi lua seama.

— Sînt bune?

— Bune, rele, plec la drum cu ele...

Pe ușa din fund, de lîngă tejghea, se arătă Rafira din Condor cu brațele încărcate de farfurii. O văzu pe Velica și pricepu că o caută să-i aducă veste. Puse farfuriile pe o masă și se duse la ea.

— Dumneata, Velico, poate că te-a trimis părintele Cori, cu vorbă.

— Da, răspunse Velica, întocmai așa. Însă ca să vorbim în voie se cuvine să ne tragem mai la o parte.

Chelnerul Fred auzi și ca să nu le stingherească luă picolul și se duse cu el la bucătărie. Velica zise:

— Părintele Cori te sfătuie să cauți să-l vezi. Pe Licu l-au trimis la București pentru proces. E grabă mare.

— Mulțam. Am să-l caut pe părintele Cori chiar azi, Velico.

— No! Că asta e bine. Dar să nu-l cauți acasă, la preoteasa Tilda.

— Doamne! Dar unde să-l caut eu, în altă parte, pe părintele Cori? Că doar n-o sta toată ziua la sfînta biserică?

Velica rîse, mulțumită parcă dinainte de mirarea pe care o va vedea scrisă pe obrazul Rafirei.

— La mine, pe ulița Căpriței. Mi-a închiriat sfinția-sa o odaie, la familia Loghil. In afară de ceasurile de slujbă părintele Cori își petrece toată vremea la mine.

Rafirei însă nu i se păru nimic neobișnuit și fața ei rămase mai departe îngrijorată.

— Cum nu cunosc încă bine orașul îmi va fi greu să găsesc ulița de care îmi vorbești dumneata, Velico. Mai bine am merge acum împreună.

Chelnerul Fred și picolul se întoarseră în locantă. Veni, după ei, și patronul, domnul Maicu. Rafira îi ceru voie să plece cu Velica și patronul îi îngădui.

Ieșiră în stradă și o porniră la drum. Rafira din Condor ar fi vrut să zboare, însă trebuia să țină pas cu Velica iar picioarele artificiale ale cioantei scîrțîiau și scrîșneau jalnic. Se depărtaseră de locantă cu o sută și ceva de pași cînd le ajunse din urmă Jol, fata pistruiată a lui Ioil Kern, cu birja. Opri în dreptul lor. Le spuse:

— Vă duc unde vreți. Urcați-vă. Imi dați cît vă lasă inima. De azi dimineață și pînă acum, deși am bătut toate străzile, n-am cîștigat un cinci.

Velica se supără:

— Nu, nu, fată. Părintele Cori s-ar face foc dacă ar afla că am dat un gologan pentru birjă.

Rafira se gîndi o clipă și zise:

— Suie-te în birjă, Velico. O să-i plătesc eu fetei.

— Dacă o să mă ajuți, o să mă urc. Singură n-aș izbuti. Picioarele sînt țepene și îmi atîrnă greu de șolduri.

Rafira o ajută în timp ce birjărița îi ținu bastoanele de corn.

Părintele Cori vorbi multă vreme cu Rafira. Avea obrazul senin și mulțumit și glasul cald, de om fericit. De la sfinția-sa, Rafira din Condor află că Licu Oroș a fost trimis pe neașteptate la București împreună cu ceilalți oameni arestați de Grunz.

— Eu zic să mă duc, părinte Cori, să vorbesc și cu domnul avocat doctor Claudiu Pap, care s-a angajat să mi-l apere pe Licu în proces.

— Avocatul doctor, Rafiră, se află și el la București.

Inima aspriță a Rafirei se lumină:

— S-o fi dus pentru procesul fiului meu, părinte Cori?

— Nu, Rafiră. Cînd domnul cumnatu-meu a plecat la București, Licu se afla încă aici. Domnul avocat doctor a fost chemat în Capitală de părintele ministru Firică să apere un bancher care a făptuit omor de om.

— Atunci e musai să mă duc și eu la București, zise Rafira. Numai că pentru țug o să am nevoie de bani și nu știu nici cum și nici unde să-i găsesc.

— Pentru țug, pentru dormit, pentru mîncat...

— Numai pentru țug îmi trebuie, părinte Cori. Pentru dormit și pentru mîncat, voi lucra. Am învățat, de cînd mă aflu aici, să lucru la locante.

Părintele Cori îi propuse să vîndă lucrurile care-i mai rămăseseră la Condor, în casa pe care i-o cumpărase frate-său, prefectul Marius Bold.

— Ai vrea să le cumperi chiar sfinția-ta?

— Ca să te ajut. Ca să-ți fac un bine, Rafiră. Rafira i le înșiră, părintele Cori le scrise pe hîrtie iar Rafira semnă hîrtia și primi în schimb, de la sfinția-sa, prețul unui bilet de tren de clasa a treia, de la Satu-Mare la București, plus zece lei.

— Să ai în primele zile pentru pîine, că dacă omul mîncă o fărîmă de pîine pe zi și bea o cană de apă, trăiește, Rafiră.

— Da, părinte Cori, trăiește.

— De lucrurile pe care mi le-ai vîndut, nici să-ți pară rău, nici să le duci grijă, Rafiră. Au încăput pe mîini bune și harnice. Le-am cumpărat pentru Velica, să n-o mai țin cu odaie mobilată, să-i închiriez odaie goală și s-o mut acolo cu ce vom găsi și vom putea aduce de la Condor...

Patronul îi dădu pentru munca ei, două pîini mari, să aibă ce mînca pe drum și chiar la București. Grataragiul fură o bucată mare de carne de vacă, o fripse, o înfășură într-un jurnal și i-o dărui. Cu această hrană în desagă, Rafira din Condor se duse la gară, își cumpără bilet, și se sui în țug. Găsi loc pe un colț de bancă, lîngă fereastră. Țugul, după ce locomotiva fluieră de două sau de trei ori, plecă. Rafira se uită pe geam. Văzu lumini la cîteva case, văzu cîteva felinare aprinse apoi nu mai văzu nimic. Intunericul venise de undeva de departe și copleșise cerul acoperit de nori și pămîntul.

In vagon era lume multă. La început oamenii se îmbulziseră la uși, se călcaseră unii pe alții pe picioare, strigaseră, însă îndată ce pătrunseseră în vagoane și găsiseră locuri pentru ei și pentru bagaje, se potoliseră. După plecarea trenului se apucaseră să vorbească vrute și nevrute pentru a le trece mai repede vremea.

— Mă duc la Cluj. Am un fecior care își face armata acolo.

— Eu tocmai la București, la o soră care a intrat în leafă la stat.

După cum reieșea din vorbele lor, cei mai mulți dintre oamenii aceia, pe care trenul îi tîra prin noapte, aveau treburi la București. Rafira, care acum se urcase pentru întîia oară în tren, ascultîndu-le vorbele nici nu se bucură, nici nu se întristă. Cu uruitul năprasnic al roților, cu legănatul — care, de fapt, era mai mult zdruncinătură decît legănat — al vagonului, se obișnui în mai puțin de un sfert de oră. Și obișnuindu-se i se păru că întreaga ei viață de pînă acum nu făcuse altceva decît să călătorească mereu cu trenul. Oamenii aceia mergeau, ca și ea, la București. Fiecare își avea pricina sau necazul lui care-l pusese pe drumuri. Puteau vorbi cît voiau. Ea, Rafira, nu era vorbăreață. Viața pe care o dusese în munți, la Condor, o învățase, între multe altele, să nu simtă nevoia de a vorbi oricînd și orice. Cît trăise bărbatul ei, Balc, vorbise cu Balc. După ce venise pe lume Licu și crescuse mărișor, vorbise cu Licu. Balc plecase la război și nu se mai întorsese. Licu plecase și el la lucru, la armată și pe urmă iar la lucru și nici Licu nu se mai întorsese în munții mîndri de la Condor. Acum afară era noapte. Și ea, Rafira, se afla în țug. Iar țugul alerga prin noapte, huruind năprasnic, către un oraș care era departe și care se numea București. In acel oraș se afla fiul ei Licu, zăvorît într-o închisoare din ordinul mai-marilor țării pentru că se făcuse comunist. Trebuia întîi să găsească închisoarea și după ce va găsi închisoarea să afle om care să-i ducă, acolo, înăuntru, veste lui Licu, că ea, Rafira, a venit în marele oraș, și că se ocupă de procesul lui. Omul acela va trebui să-l aducă și ei știre afară de la Licu, dacă mai e viu și cum stă cu sănătatea... Dacă mai e viu! Cum să nu mai fie viu fiul ei? Poate că l-au bătut iarăși. Poate că l-au mai chinuit iarăși. Poate că îl țin tot în lanțuri, ori numai închis departe de lumina soarelui. O să afle ea. De viu însă trebuie să fie viu. Altfel i-ar fi spus-o inima. Deseori inima ei îi spunea ceea ce nu-i grăia nici o gură de om.

Trudită și sleită cum era, nu mai auzi huruitul roților și nici vorbele care se răreau și se stingeau, ale oamenilor din jurul ei. Își lăsă capul pe umăr și adormi cît ai zice pește.

Dormi adînc, întreaga noapte. Se trezi abia dimineața, cînd țugul se opri într-o gară cu multe linii și cu multă forfotă. Ii atrase atenția mai ales două trenuri lungi, militare. O parte din soldați stăteau înfofoliți în mantale, în vagoane de marfă. Aveau toți fețele vinete. Gerul iernii și umezeala nopții care se scursese mușcase adînc din ei. Alții se aflau ghemuiți în vagoane-platforme lîngă tunuri sau lîngă chesoane. Tunurile erau acoperite cu prelate verzui însă țevile lungi ieșeau de sub prelate și amenințau cerul cu gurile lor mari și buzate.

Rafira, deși trăise departe de vîltoarea orașelor, în munții Maramureșului, la Condor, și apoi în locanta plină de zgomot și de bețivani a domnului Maicu, știa și ea ceea ce știau toți oamenii, că bîntuie din nou, în lume, războiul. Vederea soldaților zgribuliți de frig, a chesoanelor și a tunurilor o umplu de tristețe. Își aduse aminte de tinerețea ei îndepărtată din care nu-i mai rămăsese decît amintirile. Bîntuise și atunci pe lume războiul. Orașele, satele din șes și acelea dintre dealuri și dintre munți se goliseră de bărbați. Din cei plecați pe cîmpurile de luptă puțini se întorseseră. Judecă îndelung cu mintea ei simplă și sănătoasă. Războiul!... Războiul era un blestem care se năpustea din cînd în cînd asupra oamenilor. Dar oamenii pentru ce se supuneau blestemului? Pentru ce nu se ridicau ei, nu unii împotriva altora, — ci toți laolaltă împotriva războiului? Războiul care bîntuise lumea, atunci cînd ea fusese tînără, i-l luase și i-l mîncase pe Balc. Războiul acesta, care se apropia cu tălpile lui mari, grele și pline de sînge de hotarele romînești, avea oare să i-l fure și să i-l ucidă pe Licu? Soldații tremurau zgribuliți pe platformele vagoanelor lîngă chesoane și lîngă tunuri. Licu se afla la închisoare. Poate că acolo, la închisoare, aveau să-l ucidă.

O chinui iarăși și iarăși gîndul morții fiului ei. Faptul că știa că acum pe toate mămucile din lume le chinuia gîndul morții fiilor lor plecați la război, nu-i aduse nici o alinare.

Locomotiva pufăi, vagoanele se ciocniră violent unele de altele, cîteva cufere și desăgi rău așezate se rostogoliră cu zgomot de la locurile lor și căzură în capetele călătorilor. Trenul porni. Stația rămase în urmă, cu forfota ei și cu trenurile militare.

Rafira își alungă gîndurile și își plimbă multă vreme privirea peste cîmpurile acoperite de zăpadă, peste păduri și peste sate pierdute în zare. Din unele localități mai depărtate, ochii ei nu văzură decît turlele înalte ale bisericilor. Case ale lui Dumnezeu, ridicate cu trudă de oameni, se aflau pretutindeni, însă Dumnezeu nu se vedea pe nicăieri. Nu se vedea nici măcar umbra lui.

Trenul trecu munții a doua zi după amiază și Rafira ajunse la București seara tîrziu. Foiala din gara de nord, cu care ochii ei nu erau obișnuiți, nu o miră. Orașul în care descinsese era mare și i se păru firesc ca aici să sosească toate trenurile și ca tot de aci să plece, spre marginile țării, toate trenurile. Cu desaga ei vărgată, de păr de capră, la spinare, se luă după șirul de oameni care pogorîseră odată cu ea din țug, ieși în piața gării și apoi, ținîndu-se mereu după alții, o apucă pe calea Griviței, spre centrul orașului. Ieși în calea Victoriei și coti, instinctiv, spre dreapta. Vitrinele luminate nu-i chemau privirile. Mergea încet, cu băgare de seamă, cu ochii mai mult în jos. Cînd trecu prin fața palatului regal se opri ca să lase să-i treacă pe dinainte și să intre în curte Lincolnul albastru în care, lîngă șofer, se afla un comisar iar în spate ministrul Justiției, Panait Derderian, și bancherul Alion Drugan. Mașina intră în curtea palatului, trase la scară și poarta se închise. Rafira văzu soldatul care, nemișcat, făcea de gardă. Se duse la el și-l întrebă:

— Rogu-te, maică, să-mi agrăiești, nu cumva aici se află închisoarea? Fiul meu se găsește închis și eu caut închisoarea.

Soldatul, care nu avea voie să vorbească, îi făcu semn cu ochii să plece. Rafira din Condor nu înțelese semnul și stărui:

— Rogu-te din inimă, maică, agrăiește-mi dacă aici se află pușcăria.

Ora era tîrzie și trecătorii rari. De milă, soldatul trecu peste consemn și-i spuse încet, printre buze:

— Nu, mămucă, aici nu se află închisoarea. Aici e palatul regal. Aici locuiește maiestatea-sa regele. Pleacă. N-am voie să vorbesc.

Rafira privi palatul luminat și zise:

— O fi, maică. Dar tare seamănă a pușcărie.

Soldatul, ca să nu pară că a auzit-o, se uită la cerul nopții acoperit cu nori deși fără să clipească și strînse tare, cu mîna-i înmănușată în alb, arma rece.

Urdăreanu avusese dreptate. Ministrul de Finanțe Crum Canciu îl supărase nespus de mult pe rege. Vechiul buget se încheia cu cîteva zeci de milioane de lei deficit. Posibilitatea, pe care între cele două războaie mondiale o avuseseră aproape toate guvernele care trecuseră pe la cîrma țării, de a face mari împrumuturi de la bancherii din țările apusene, nu mai exista. Atît Franța cît și Anglia se aflau de mai mult de un an în război cu Germania hitleristă. Nu numai că nu mai erau în măsură să împrumute altora bani, dar aveau ele însele nevoie de mari împrumuturi. Dacă frontul din apus, care rămăsese încremenit chiar de la începutul războiului, nu începuse încă să mănînce oameni, el mînca destui bani. De concesionat, guvernul Frontului nu mai avea ce să concesioneze și nici cui. Tot ceea ce putuse fi concesionat — extracția petrolului, exploatarea telefoanelor, monopolul tutunului și al chibriturilor — fusese concesionat cu mult înainte. Neputînd să prevadă cu certitudine cînd și în favoarea cui se va sfîrși războiul, bancherii din țări neutre ca Elveția și Suedia nu mai investeau nici o para în concesiuni și se ocupau intens cu afacerile de război care însemnau pentru ei o adevărată nouă mană cerească. Pentru ei, ploua cu aur.

Intre altele, în după-amiaza acelei zile, regele inspectase Comandamentul general al jandarmeriei de pe șoseaua Bonaparte. Ca totdeauna cînd inspecta jandarmeria, regele îmbrăcase uniforma — în care realmente îi stătea bine — de general de jandarmi. In locul generalului Dumitrescu, care se prăbușise odată cu fiul său Puiu, pe care camarila îl alungase din sînul ei, regele numise la Comandamentul jandarmeriei pe generalul Burete, om mult mai docil. Jandarmilor, pe care îi trecuse într-o scurtă revistă, regele le spusese:

— Me bocor de chite ori ve ved. Voi sinteți mandria me. Pe voi se sprijine tronul me... Sa traiți...

Generalului Burete regele îi declarase că noua uniformă a jandarmilor, deși e nouă, nu-i mai place.

— La tron poternic, trebuie jandarmerie poternică. Iar jandarmeria poternica fara uniforma faloasă no se poate. To, Burete, precepi?

— Pricep, maiestate.

— To, Burete, de bani ma îngrijesc eo...

Ministrul de Finanțe Crum Canciu însă îi demonstrase regelui cu creionul în mînă că schimbarea uniformelor jandarmeriei ar costa o avere și că o asemenea avere, el, Crum Canciu, ministru de Finanțe, nu mai are de unde s-o scoată.

— To, Canciole, o să te schimb. To, Canciole, nu-ți iobești suveranul.

— Mai îngăduiți-mi o săptămînă, maiestate, să revăd bugetul.

— To, Canciole, o să te schimb cu Negrila.

— Dar Negrilă are Banca Națională, maiestate.

— O să-i dau și Finanțele, to, Canciole! Negrila a învățat de la Porcu să-și servească soveranul...

Cînd mareșalul palatului intră cu Derderian, ministrul Justiției, și cu bancherul Alion Drugan, îl găsiră pe rege îmbrăcat în uniforma lui de general din jandarmerie și cu o vînă de bou în mînă. Se plimba prin vastu-i birou, agitat și cu ochii mult ieșiți din orbite. Mareșalul palatului și cei doi care îl însoțeau se înclinară. Regele se uită o clipă la ei, îi veni poftă să-i lovească peste grumaz cu vîna de bou mlădioasă, se stăpîni însă și spuse:

— To, Urdăreanule, ia-l cu tene pe Derderian și lasați-ma singur cu Drogan...

Mareșalul palatului se retrase în anticameră. In urma lui se retrase, mergînd de-a-ndaratelea către ușă, și ministrul Justiției. Abia apucară să închidă ușa în urma lor că-l auziră pe rege răcnind ca scos din minți. Tremurînd ca un copil slăbănog prins de friguri, Derderian îl întrebă pe Urdăreanu:

— Ce credeți, domnule mareșal, îl bate? Ar fi îngrozitor.

Urdăreanu îi răspunse zîmbind:

— S-ar putea, domnule ministru. Uneori maiestății-sale îi place să se asemuie lui Constantin Vodă Brîncoveanu. Atunci se interesează cu ardoare de faza în care se află tipărirea noii traduceri a Bibl' Alteori îi place să se asemuie lui Ștefan Vodă al Moldovei despre care cronicul spune că atunci cînd chefuia și i se aprindea mintea își mustra boierii cu buzduganul. Maiestatea-sa își dă seama că în timpurile noastre moderne, mustrarea cu buzduganul nu ar mai fi posibilă. Iși ironizează și uneori chiar își înjură miniștrii. Ba îi și amenință cu vîna de bou. Insă cazuri de lovire a miniștrilor, de către maiestatea-sa la chef sau la mînie, ce este drept, este drept, pînă acum încă nu s-au înregistrat. In ceea ce îl privește pe domnul Drugan, cu domnia-sa este o altă chestiune. Domnul Drugan nu este ministru al maiestății-sale ci un simplu bancher, ba încă un bancher arestat pentru crimă pasională și pentru încă multe alte călcări grave de lege. Dacă maiestatea-sa nu-și va putea stăpîni mînia îl va mustra pe bancher cu vîna de bou.

Răcnetele creșteau și se întețeau. Mareșalul palatului se apropie de ușă și își ciuli urechea. Se apropie de ușă și își ciuli urechea și ministrul de Justiție. Ascultară ce ascultară ca niște lachei. Pe urmă își dezlipiră urechile de ușă și se depărtară de ea. Urdăreanu zise:

— Vorbește numai maiestatea-sa. Ticălosul de bancher tace!

Panait Derderian clătină din cap admirativ și spuse șoptit de parcă s-ar fi temut să nu-l audă, de dincolo de ușa capitonată, regele care răcnea:

— Se ține tare bancherul!...

— Da, se pare că se ține destul de tare. Va fi vai de capul lui.

— In cazul acesta, domnule mareșal, cu toate că îmi pare rău de el — e totuși un om de lume — mă voi vedea nevoit să-l trimit din nou, să doarmă și să se aprovizioneze cu păduchi, la beci.

Regele deschise ușa și strigă:

— Urdăreanu!... Derderian... Poftiți!...

După ce intrară iarăși în biroul regelui, se uitară la Drugan. Bancherul sta în picioare, milităreşte, cu călcîiele lipite și cu mîinile lungite și înțepenite pe lîngă trup. Vîna de bou din mîna regelui lăsase pe obrazul lui două dungi negre.

— E on magar Drogan, domnilor. E on magar. N-oș iobește țara și n-oș iobește soveranul. Sa mi-l iei, Derderian și sa mi-l bagi la poduchi...

Ministrul Justiției înclină capul în semn că a înțeles. Regele strigă:

— Acum sa mi-l iei, Derderian, chiar acum! Și sa mi-l doci la zdop.

Ministrul Justiției îl luă pe bancher de braț. Regele rămase să se sfătuiască cu Urdăreanu. Inainte de a se urca în mașină, ministrul Justiției îl întrebă pe Drugan:

— Ce mi-ai făcut, domnule? M-ai nenorocit, domnule, m-ai nenorocit.

Bancherul tăcu. Iritat, Derderian insistă:

— Ți-a cerut mult?

— Aproape tot, spuse Drugan. Și înainte de a-mi cere, a strigat a mine și m-a lovit.

Derderian ridică din umeri:

— N-am nici o putere.

Se urcară în Lincoln. Comisarul trecu lîngă șofer. Ministrul Justiției îi spuse șoferului:

— La prefectura poliției:

Apoi îi spuse comisarului:

— Il duci să doarmă la beci, la păduchi. Nici o concesie. Pînă la noi ordine, bineînțeles.

Rafira merse mai departe pe calea Victoriei. Orașul n-o înfricoșă de loc. Dimpotrivă, îi plăcu. Oamenii izbutiseră în bună parte să alunge întunericul nopții. Vitrinele sclipeau. Automobilele, cu toată ora tîrzie, se țineau aproape lanț. Ajunsă în piața Teatrului Național, văzu și citi firma luminoasă a restaurantului Continental. Își aduse aminte de Velica. Ii povestise că aci dormise și mîncase ea cu părintele Cori tot timpul pe care și-l petrecuseră, cu puțin înainte, la București. Curajul nu-i lipsea. Invățase să deschidă și să închidă ușile mari și grele ale clădirilor din oraș. Patronii nu o speriau. Cu domnul Maicu de la Satu-Mare vorbise cum ar fi vorbit la ea în munți, la Condor, cu cîrciumarul Ford. Nu o speriau nici portarii cu toate ifosele pe care unii dintre ei și le dădeau. Așteptă pînă se rări șirul mașinilor, trecu strada și intră în holul hotelului.

— Pe cine cauți, muiere? o întrebă portarul.

— Pe cineva de la noi din Ardeal, care ar lucra aici.

— Cauți de lucru?

— Caut adăpost, pentru care aș da muncă.

Portarul era un bărbat înalt, deșirat și negricios de pe lîngă Dunăre, colțos din fire și rău. Era în ceartă cu femeile care lucrau în hotel și la restaurant și care, mai toate, veniseră din Ardeal. Din această pricină nu le avea de loc la inimă pe ardelence. Se răzbună pe Rafira:

— Așa ceva nu poți găsi dumneata la noi. Caută în altă parte.

Rafira îi simți răutatea și dușmănia în glas și nu mai insistă. Plecă mai departe și o ținu drept înainte. Se iscă vînt rece. Vîntul o ajunse din urmă la Dîmbovița. Rafira întoarse spatele vîntului și o apucă, pe chei, la stînga. La hale intră într-o foială de oameni care descărcau din niște camioane hălci de carne și coșuri cu pește. Mirosul cărnii plină încă de sînge și al peștelui, îi izbi nările. Își aduse aminte că nu gustase peste zi nici măcar o fărîmă de pîine. Se trezi foamea în ea. Ieși din forfota în care intrase pe neașteptate și vru să meargă mai departe pe chei. Dîmbovița neagră sclipea ici și colo unde lumina unui bec se răsfrîngea în apă. Vîntul se înteți și o înfășură înghețînd-o. Inainte, încotro voia să se ducă, cheiul era aproape pustiu. Nu avea nici un rost să mai meargă cine știe cît pentru a ajunge la marginile orașului, în cîmp. Trebuia să se cuibărească pînă la ziuă pe undeva, pe aci, prin preajma oamenilor care lucrau. Erau destule ferestre luminate în spatele halelor.

Se duse într-acolo. In cîteva din casele acelea cam răpănoase, auzi scîrțîit de viori și zdrăngănit de cobze. Mai văzu rezemați de ziduri și icnind cîțiva domni care se întrecuseră cu băutura. Locante! Acestea erau locante asemănătoare locantei din Satu-Mare a domnului Maicu. Cum spălase acolo vasele și dușumelele, le putea spăla și aci, numai să dea peste un om cu inimă s-o primească la lucru. O s-o ajute Dumnezeu să izbîndească? O s-o ajute. Și dacă n-o s-o ajute Dumnezeu o să dea ea peste un om de omenie. Nu se poate altfel. Mai sînt pe lume și oameni de omenie, nu numai ticăloși. Impinsă de nevoie, dar și de vîntul aprig care nu-i dădea pas, pătrunse într-una din locante, la întîmplare. Fumul vînăt îneca încăperea scundă cu pereți mohorîți. La mesele înghesuite una într-alta din lipsă de spațiu se aflau o sumedenie de bărbați, mai toți băuți. Pe lîngă ei se aciuiaseră femei care se osteniseră să-și ascundă veștejirea sub straturi groase de fard. Osteneala fusese zadarnică. Straturile de fard se topiseră, nu se mai vedeau din ele decît urme vagi, și obrajii palizi și plini de crețuri ieșiseră, parcă și mai bătrîni, la iveală. Prin ceața beției care le acoperise ochii chefliii, care poate că nici nu erau de felul lor prea pretențioși, nu le vedeau. Un lăutar negricios, cu fața adînc mîncată de vărsat și purtînd sub nas o mustăcioară-muscă, plecat pe ieftina-i vioară, cînta:

> Bea, bea, nu te lăsa,
> Uită că viața e grea...

Bețivanii îi ascultau sfatul. Umpleau paharele, le duceau la gură și le răsturnau pe gît. Femeile aciuiate pe lîngă ei beau și ele la fel, fără măsură și fără socoteală.

— O ciorbă de burtă... Acră.
— O cafea cu cenușă...
— Cinci mititei...
— Trei fleici în sînge...
— O baterie...

> Bea, bea, nu te lăsa,
> Uită că viața e grea...

Rafirei i se strînse inima. Aerul îmbîcsit de fum, de mirosul acru al vinului prost și al mîncărurilor începute și lăsate să se răcească și să se sleiască pe farfurii, îi făcu greață. Toate erau aci mai cu moț decît la locanta domnului Maicu din Satu-Mare. Ii veni să-și scuipe sufletul de scîrbă. Ca să n-o facă, fugi cu toate gîndurile la munții înalți și pietroși, plini de păduri și de sălbăticiuni, unde trăise ea pînă nu de mult, unde îi cunoscuse și-l iubise ea pe Balc al ei, unde îl născuse și-l crescuse pe Licu și unde atîta amar de ani pușcase lupi și vulpi cu coadă stufoasă.

— Ce vrei, mătușico? De ce nu iei loc la masă? Te servim îndată...

Picolul care o întrebase era nătîng, avea nasul turtit și obrajii trași de nesomn și de aerul otrăvit pe care îl respira, însă ochii îi erau mari și negri și nu-și pierduseră încă vioiciunea.

— N-am venit să iau loc la nici o masă, dragul mămuchii, că nu-mi arde de petrecere. Du-mă dumneata la domnul patron să-i agrăiesc.

— N-avem patron, zise picolul. Avem patroană, pe doamna Meza Deftu, însă dumneaei nu se află acum la local ci numai mîine către prînz.

— Atunci du-mă, băiatul mămuchii, la cine e mai mare aici în noaptea asta.

— Mai mare? Noaptea e mai mare peste noi nepotul doamnei Deftu, domnul Tavi Deftu. Dacă vrei să vorbești cu dumnealui, vino după mine.

Rafira îl urmă pe picol. Trecură pe lîngă bucătărie și ajunseră într-o odăiță în care se afla o masă, cîteva scaune și o canapea șoldie. La masă scria într-o condică cu scoarțe groase și verzi un domn slăbănog, blond, cu ochelari groși pe nas.

— Domnule Tavi, dumneaei vrea să vorbească cu dumneata.

Domnul Tavi Deftu înălță fața din hîrtii, o privi pe Rafira și zise:

— Zi-i...

Rafira nu se pierdu cu firea.

— Am picat astă-seară tîrziu la București. Mă aduc aici mari necazuri...

Nervos, domnul Tavi Deftu o întrerupse:

— Și ce am eu cu necazurile dumitale? Ce sînt eu vinovat că dumneata ai necazuri?

— Caut de lucru. Dacă s-ar putea să lucrez aici în schimbul dormitului și al...

— Da, da... Să lucrezi aici în schimbul dormitului și al mîncării. N-am loc. N-am loc și nu pot.

Se răsti la picol:

— De ce-mi aduci mă, scîrnăvie, la miezul nopții, lume care mă deranjează?

Picolul o trase de mînecă pe Rafira:

— Hai, leleo...

Pe coridor, picolul mai spuse:

— L-am găsit în toane rele. Altfel nu e om rău. Să încerci să-l vezi iarăși mîine spre seară.

— Mă gîndesc cum și unde să-mi petrec noaptea. Mîine dimineață o să văd eu ce-o să fac.

— Dacă e vorba numai pentru o noapte...

In local picolul se duse la una din femeile veștede care sta singură, într-un colț, și ațipise cu capul pe masă. O trezi din ațipeală și-i spuse ceva la ureche. Femeia veștedă se ridică, se duse la Rafira și-i zise:

— N-am la ce să mai pierd vremea în noaptea asta. Tot n-o să-mi pice nimic. Dacă vrei, te iau să dormi la mine. Stau aproape. Numai să nu ai cine știe ce pretenții.

— Cum o fi, spuse Rafira, cum s-o putea. Mulțam frumos, cucoană.

— Nu sînt cucoană, zise femeia veștedă, și nici n-am fost. Mă cheamă Linca. Linca Licurici.

— Pe mine, zise Rafira, pe mine mă cheamă Rafira Oroș și sînt din satul Condor.

— N-am auzit de satul ăsta, spuse femeia veștedă.

— N-aveai de la cine. Condorul se află tare departe. Tocmai la capătul pămîntului, în munții Maramureșului.

Afară, vîntul nopții se repezi asupra lor și le îmbrățișă cu îmbrățișare rece.

— O să ningă iar, zise femeia veștedă.

— Dacă nu chiar în noaptea asta, mîine o să ningă negreșit, adăugă Rafira.

Femeia veștedă nu locuia chiar în apropierea halelor, așa cum spusese, ci ceva mai departe. Merseseră un timp pe lîngă cheiul Dîmboviței pînă ajunseseră la un pod. Trecuseră podul și intraseră într-o ulicioară cotită, cu case mici, ca în orașele de provincie. Curînd se ivi pe cerul nopții silueta masivă a unui bloc. Femeia veștedă spuse:

— Aici locuiesc. Sus, la mansardă. Aproape de cer...

Rafira răspunsese glumei cu glumă.

— Și Dumnezeu te vede?

— Nu, zisese Linca Licurici. Deși locuiesc aproape de cer, Dumnezeu nu mă vede.

Urcaseră pe o scară dosnică. Odaia era mică însă curată și albă ca un ghioc. Femeia veștedă pregăti patul. Ii pregăti și Rafirei culcuș jos, lîngă patul ei. Rafira se dezbără de desagă și se uită în noapte peste oraș. Pîlpîiau pretutindeni lumini mărunte.

— Ce mare e orașul, spuse Rafira. Parcă s-ar întinde pînă la marginea lumii.

— E mare, zise și Linca Licurici. E mare și urît și mănîncă mulți oameni.

— Pe oameni îi mănîncă pămîntul, spuse Rafira.

Se culcară. Femeia veștedă stinse lumina. Vîntul rece le înghețase carnea și le alungase somnul. Femeia veștedă o întrebă:

— Dumneata ce cauți aici? Ai venit după servici? Greu să găsești. Orașul e plin de lume care nu are de lucru și moare de foame.

— Am venit să-mi caut și să-mi văd băiatul.

— Face armata la București?

— Nu, spuse Rafira, armata și-a făcut-o la noi, în Maramureș, la Satu Mare.

— Atunci are servici aici, la București?

— N-are nici un servici.

— Dacă n-are servici, cum de trăiește?

Rafira, care de obicei era destul de închisă și scumpă la vorbă, zise:

— Nici nu știu măcar dacă trăiește. L-au arestat la Satu-Mare. Lucra la Căile Ferate și l-au arestat. Și acum cîteva zile l-au adus la București.

Linca Licurici sări din pat, răsuci butonul și lumina becului umplu odaia. Rafira, surprinsă, își acoperi mai bine pieptul. Gazda întrebă repezită:

— Nu cumva a omorît om? ori a furat?

Rafira tăcu o vreme. Apoi răspunse:

— Poate că ar fi fost mai ușor pentru fiul meu dacă ar fi omorît om ori dacă ar fi furat.

Caloriferul se răcise de mult. In odaie se făcuse frig. Femeia veștedă lăsă lumina aprinsă și intră în pat. Rafira o întrebă:

— Dar pentru ce te-ai speriat dumneata atît de tare? In locanta aceea în care... în care ne-am întîlnit, trebuie să fi văzut destui oameni care au furat ori au omorît om. Cît am stat acolo, în fum acru, nu mi-am ținut ochii închiși. M-am uitat destul de

SÎNT AMARE

bine la ei. Nu mi s-au părut a fi oameni de soi, ci adunătură, pleavă.

— Am cunoscut prea mulți bărbați care au furat și care au ucis. Am ajuns să am spaimă de ei... Cînd aud numai de asemenea oameni mă și cuprinde spaima.

— Totuși, zise Rafira, după cît am înțeles, îți petreci acolo fiecare noapte.

— Da, îmi petrec în locantă fiecare noapte. Foamea — dar dumneata n-ai de unde să cunoști asta — e mai puternică decît orice spaimă.

Se auziră undeva departe, mai către margine, sirenele fabricilor. Apoi, după cîteva clipe se auziră sfărîmînd liniștea zorilor, care se apropiau, cîteva sirene ce se aflau chiar în preajma blocului. Văzduhul vibră și se potoli.

— Fiul meu nici n-a furat avut străin, nici n-a omorît om, zise Rafira.

— Atunci ce-a făptuit ?

— Nimic. Fiul meu nu putea să făptuie și nici n-a făptuit ceva rău.

— O fi căzut pe capul lui o năpastă, își dădu cu părerea femeia veștedă. Uneori se întîmplă.

Rafira din Condor mărturisi brusc:

— Fiul meu a fost arestat pentru că e comunist...

Gazdei i se păru că n-a auzit bine.

— Cum ?

— Fiul meu a fost arestat pentru că e comunist.

Femeia veștedă nu zise nimic. Se duse, stinse lumina și se vîrî la loc, sub plapumă. Fereastra deveni fumurie. Rafira spuse :

— Ți-e teamă ?

— Nu, răspunse Linca Licurici. Nu mi-e teamă.

— Dacă socotești că vei avea neajunsuri după urma mea, pot să mă îmbrac și să plec. Văd, de alt fel, că s-a apropiat dimineața.

— Acum, că ai venit, poți să rămîi. Insă altcuiva să nu-i mai spui ce mi-ai spus mie.

Iarăși se așternu între ele o tăcere lungă și apăsătoare. Fereastra se albi și mai mult. Incepu să sfîrîie caloriferul. Se auzi urcînd și coborînd ascensorul. Se auziră și voci și pași omenești. Dinspre Dîmbovița porniră și ajunseră pînă sus, la urechile lor, sudalmele grozave pe care le aruncau căruțașii care își băteau caii de povară. Peste toate acestea răsunară clare clopotele unei biserici. Rafira se sculă din așternut, se spălă la chiuveta prinsă în perete și se îmbrăcă. Se intoarse cu fața spre răsărit și se închină de trei ori. Scoase o pîine, rupse din ea o bucățică și o mîncă. Își legă desaga la gură și zise :

— Mulțumesc pentru găzduire. Acum pot să plec.

— N-ai pentru ce să-mi mulțumești, spuse simplu Linca Licurici. Sîntem oameni. Și de plecat, încotro vrei să pleci ?

Rafira din Condor arătă cu mîna spre partea orașului care nu se vedea dar pe care ea o străbătuse cu o seară mai înainte :

— In oraș, să-mi caut băiatul.

Linca Licurici rîse din toată inima și spuse :

— Iartă-mă că rîd. Dar cum o să-ți cauți dumneata băiatul, dacă nu știi unde se află ?

— Nu știu unde se află însă am să-l găsesc.

— Stai să ne sfătuim, zise gazda. Nu te grăbi. E prea de dimineață.

Se sculă și se spălă și ea, se îmbrăcă și pregăti două cești cu ceai. Rafira dezlegă din nou desaga, scoase pîinea, rupse din ea și mîncă pîine cu ceai. Pîine și ceai mîncă și gazda care o întrebă pe Rafira :

— Cum socotești să dai de urma fiului dumitale ?

— Se află aici, la București, tras la un hotel, un domn avocat doctor de la noi, de la Satu-Mare, căruia i-am dat eu bani să-mi apere băiatul, domnul avocat doctor Claudiu Pap.

— Și știi la care hotel a tras ?

Rafira scoase din sîn o bucată de hîrtie și i-o arătă gazdei :

— Scrie aici...

Linca Licurici citi biletul.

— Domnul Pap trebuie să fie un avocat meșter dacă locuiește la un hotel atît de luxos.

— Este, spuse Rafira.

— Cum să nu fie ! Cînd un avocat prinde omul la strîmtoare îi ia și pielea.

— Cu mine, pînă acum domnul avocat doctor Claudiu Pap s-a purtat cu omenie. Nu mi-a luat decît casa pe care o aveam la Condor, în munți...

Linca Licurici se oferi s-o conducă pe Rafira pînă la marele hotel din centru la care trăsese eminentul avocat doctor din Satu-Mare.

In grupul de mari penaliști pe care Chilim Cartianu, șeful contenciosului de la Banca Drugan, izbutise să-i angajeze pe credit pentru apărarea patronului său învinuit de crimă și de defraudare a fiscului, avocatul doctor Claudiu Pap nu întîrzia să se remarce. La consfătuirile care aveau loc seară de seară în casa lui Chilim Cartianu, avocații din provincie nu participau. Maeștrii baroului de Ilfov veneau grăbiți, aruncau o vorbă-două, se uitau la ceas și spuneau :

— Te rog să mă scuzi, domnule coleg, nu pot să rămîn mai mult. Sînt foarte ocupat. Mîine am un proces greu la Casație. Trebuie să-l pregătesc. Dacă nenorocitul meu de client pierde procesul, pierd și eu o jumătate de milion.

Unii se retrăgeau sub pretextul că le-au venit niște veri din provincie. Cei căsătoriți îi serveau lui Chilim Cartianu același și același motiv :

— Mă așteaptă nevasta cu masa întinsă, iubite colega. Dacă nu mă duc la timp, îmi atîrnă lingura de gît.

Deseori rămîneau pînă tîrziu să dezbată problemele legate de procesul care i se pregătea bancherului numai Chilim Cartianu și avocatul doctor Claudiu Pap de la Satu-Mare.

Părintele ministru Firică nu greșise de loc atunci cînd îi spusese lui Pap că din „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan", a cărei importanță nu consta în crima banală pe care o înfăptuise ori nu bancherul, ci în multe și ciudate dedesubturi, el, Claudiu Pap, și-ar putea făuri norocul. La sugestia avocatului doctor se ceruse și se obținuse prin intermediul bancherului elvețian Krauss, care se afla, ca din întîmplare, în trecere prin București, o sumă fabuloasă. Nu se știa cu claritate de unde veneau banii, însă Krauss fusese acela care îi adusese și îi depusese în mîini lui Cartianu, luîndu-și, bineînțeles, toate măsurile ca mai curînd sau mai tîrziu să-i fie restituiți. După ce avocatul doctor Claudiu Pap îl văzuse pe Chilim Cartianu în posesia banilor, propusese înființarea unui birou de presă care să încerce să cîștige de partea bancherului unele ziare din Capitală și chiar pe cele din provincie.

— Să dăm bani presei ? întrebase Cartianu.

— Să-i dăm. Dacă lîngă Uraganul și lîngă Globul cu ai căror patroni va discuta însuși domnul Drugan cînd aceasta va fi posibil, se vor mai alătura și cîteva ziare mai puțin importante, atmosfera se va schimba mult în favoarea clientului nostru. La proces, străduința noastră, a avocaților, va fi mult mai ușoară.

— Dar dacă jurnaliștii ne vor păpa banii și nu ne vor servi ?

— Una ca asta nu se va putea întîmpla, zisese, sigur de sine, avocatul doctor Cladiu Pap. Garantez.

Avocatul doctor de la Satu-Mare era și el amestecat, de multă vreme, în contrabandele cu vite care se făceau la frontiera slovacă. Oameni ca Gherghe Stoienică, iubitul Galinei, nu puteau fi crezuți pe cuvînt și nici acte în care să se spună că ei se obligau să treacă peste graniță atîtea capete de vite în schimbul cutărei sume nu se încheiau. Ințelegerile se făceau totuși. Contrabandiștii treceau cirezile de vite dincolo și apoi își încasau partea. Nu se încheiau convenții scrise nici cu maiorul Blîndu, comandantul grănicerilor. Procedeul era simplu. Maiorului de grăniceri, care închidea ochii, și contrabandiștilor, li se înmînau sumele convenite, în bancnote, înainte de trecere, adică atunci cînd se făcea înțelegerea. Insă bancnotele erau tăiate în două cu foarfeca. Maiorul și contrabandiștii primeau deci numai o jumătate din pachetul de bancnote. A doua jumătate era dată după trecere. Așa se făcea că în tot nordul Ardealului circulau, în epoca pe care ne ostenim s-o înfățișăm aici, bancnote de o mie, de cinci sute și chiar de o sută de lei lipite la mijloc cu o bandă îngustă de hîrtie transparentă. Avocatul doctor Claudiu Pap se gîndi să aplice și aci metoda tăierii în două a bancnotelor. Ii spuse lui Chilim Cartianu :

— Banii nu trebuie dați toți deodată, ci de la zi la zi. Să zicem că-i dăm unuia bani luni seara.

— Să zicem...

— Ne servește marți ? Ne servește ! Ii dăm marți pentru miercuri și așa mai departe.

— Dar dacă totuși unul căruia îi dăm luni bani nu ne servește pentru marți, ce facem ? Pierdem banii. N-aș vrea să ne păcălească nimeni. Sîntem juriști iar banul pe care-l dăm nu e al nostru.

Avocatul doctor Claudiu Pap se văzu silit să-l pună în curent pe Cartianu și cu metoda de a tăia drept în două, cu foarfeca, bancnotele.

— Ne trebuie o foarfecă.

— Nu costă mare lucru. Merită să investim cîțiva lei și în cumpărarea unei perechi de foarfeci.

— Și cine va sta de vorbă cu gazetarii ? Dumneata ?

— Vom găsi omul potrivit. Operația ne-ar putea compromite. Nu e de obrazul nostru, domnule Cartianu.

Pierdut în milionul de oameni care populau Capitala, ca o picătură de apă în Dîmbovița, trăia de peste douăzeci de ani în București un bărbat trecut de puterea vîrstei, scund și groscior ca un butoi de bere, cu cap mare și față lată și care se legăna pe picioare scurte și îndoite ca de călăreț mongol. Era publicistul Iliuță Voinic. Unde scrisese, cînd scrisese și ce anume scrisese, nu știa nimeni.

In 1918 se proclamase, pe cîmpia istorică de lîngă Alba-Iulia, unirea Ardealului cu patria mumă, Romînia. In timp ce soldații romîni înaintau către Cîmpia Tisei, trei politicieni ardeleni se urcau în tren și porneau spre București să-i aducă guvernului lui Ferdinand „actul unirii". Se luase după ei și publicistul Iliuță Voinic, care se lăudase că el cunoaște Capitala Romîniei și că dacă îi îngăduie să-i însoțească el, va descrie drumul lor într-o carte care va deveni nepieritoare și că odată ajunși la București îi va conduce de la gară direct la Președinția Consiliului de miniștri.

Cei trei politicieni — între care se afla și un popă cu barba roșie — făcuseră haz :

— Să-l luăm, părinte ?

— De ce să nu-l luăm ? Să-l luăm, că doar nu-l ducem la spinare. Il duce țugul.

Pe drum îi amuzase spunîndu-le snoave și bancuri. La București — ce era adevărat, era adevărat — îi dusese cu birja, la Președinția Consiliului. Cum ? Se urcase cu ceilalți într-o birjă și poruncise :

— Să ne duci la domnul prim-ministru.

— Acasă ? întrebase birjarul.

— Nu, direct la Președinția Consiliului de miniștri.

Politicienii intraseră la Președinție unde fuseseră primiți cu onoruri. La ieșire se repeziseră fotografii să-i prindă în obiectiv. Iliuță Voinic se vîrîse între ei :

— Lăsați-mă și pe mine, domnilor, să ies în poză.

Părintele cu barbă roșie spusese :

— Vino lîngă mine Voinicule. Poate îmi porți noroc.

Fotografia popularizată de presa timpului continua să fie popularizată de Iliuță Voinic. Publicistul o multiplica mereu în sute și mii de exemplare. Pătrundea prin ministere, cerea audiențe la secretarii generali și la miniștri:

— Cumpărați-mi, vă rog, o sută de fotografii.

— Ce fotografii ?

— Poftiți ! O fotografie istorică. Actul unirii adus la București. Am făcut, cum se vede, parte din delegație. Sînt, din nefericire, șomer. Nu m-am priceput, ca alți făuritori ai unirii să mă căpătuiesc.

Vindea ilustrația istorică prin restaurante, prin cafenele. Odată sau de două ori pe an întreprindea lungi călătorii de „desfacere" prin provincie.

— Dați pentru un crainic al unirii.

— Sprijiniți un delegat care...

Ajunsese proverbial. Cunoștea pe toată lumea și îl cunoștea toată lumea.

Avocatul doctor Claudiu Pap îl văzuse dîndu-i tîrcoale prin holul hotelului.

— Aveți ceva pentru mine, cucoane Pap ?

— N-am Voinicule. Insă mai treci pe la mine.

— Cînd ?

— Dimineața. Intre 9 și 10 mă găsești totdeauna în hol.

La acest om bun la toate și la nimic se gîndi avocatul doctor.

— Ai ceva pentru mine, cucoane Pap ?

— S-ar putea să am. Poftim sus, să vorbim între patru ochi.

Vorbiră și nu puțin. Iliuță Voinic întrebase :

— Și partea mea ?

— Cît poți să rupi de la fiecare.

— Dar dacă unii declară că nu știu ce să scrie ?

— Să reproducă tot ce se publică în favoarea noastră în Uraganul și în Globul.

Din banii pe care Chilim Cartianu îi dădea avocatului doctor pentru presă, acesta își oprea pentru sine o treime. Din ce i se înmîna lui Iliuț Voinic ajungea în mîinile jurnaliștilor care-i făceau servicii mai mari sau mai mici — după posibilități — cam un sfert. Avocatul doctor Claudiu Pap se ruga lui Dumnezeu drăguțul ca „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" să dureze cel puțin o lună. Pe urmă, după proces, îl va veni marea răsplată din partea bancherului Alion Drugan.

Iliuț Voinic însă nu aștepta nici o răsplată. Era posibil ca Drugan să intre, totuși, la pușcărie. Era posibil însă și ca Drugan să fie achitat. Și într-un caz și în altul, un om neînsemnat ca el, nu avea nimic de așteptat. Nădejde în cioara de pe gard nu-și punea ci ținea cît mai strîns vrabia grasă care îi căzuse în mînă. Aduna ban lîngă ban. Pusese ochii chiar pe o căscioară. Incă o săptămînă de activitate și își împlinea un vis vechi : devenea proprietar în București.

Chilim Cartianu nu-și precupețea de loc admirația pentru noul său colaborator și prieten.

— Domnule avocat doctor, mă simt obligat să ți-o mărturisesc deschis : mă întreb cu toată seriozitatea, cum a fost posibil ca un om atît de priceput ca dumneata să-și piardă atîția ani într-un oraș de provincie de la marginea țării ?

— Nu i-am pierdut zadarnic, iubite colega. Am mai învățat cîte ceva și pe acolo.

Imbrăcămintea de care la Satu-Mare era mîndru, în Capitală începu să-l jeneze. Se vedea, după ea, că e provincial. Renunță la gambetă. Renunță la haina închisă sus, aproape de gît. Renunță și la gulerul tradițional înalt și scrobit. Își comandă straie noi, din stofe englezești, la Mathias Neuwirth, croitorul la modă al bărbaților cu pretenții de eleganță. Se aproviziona din belșug cu cămăși, cu cravate, cu ciorapi și cu o jumătate de duzină de pantofi. Miile veneau zilnic și multe se lipeau de buzunarul lui și nu-l mai părăseau. Deveni năzuros. Găsea că vinul nu e destul de vechi sau destul de aromitor. Bucatele cele mai alese nu-i mai plăcură. Icrele negre i se părură că nu sînt destul de negre și cele roșii nu îndeajuns de roșii. Racii ! Racii ori nu erau îndestul de mari ori prea puțin fierți. Cînd plătea nota pentru masă ori pentru odaie punea pe tava chelnerului ori pe a portarului șef tot mii noi ieșite parcă atunci din tiparniță. Circulau bancnote de o mie, de cinci sute și chiar de o sută tăiate drept în două și lipite la loc cu bandă îngustă și străvezie. Nu se sezisa și nu se sinchisea nimeni, însă atunci cînd se întîmpla ca în teancul de sute care i se aducea rest să se găsească una din ele, o restituia cu silă :

— Dă-mi, te rog, una nebandajată...

Ardelenii, trăitori în București, văzîndu-l cum se schimbă la fire, la obiceiuri, la port și chiar la vorbă, spuseră :

— Avocatul doctor Claudiu Pap al nostru calcă a ministru. N-o să mai treacă mult și o să vedem că-l întrece în carieră pe părintele ministru Firică.

Vorbele, repetate de unul sau de altul, ajungeau la urechile lui Pap și-l bucurau. Își spunea : „Numai să iasă bancherul din pușcărie, și să se înfigă el, Claudiu Pap, temeinic în cașcavalul Băncii Drugan. Atunci vor vedea ei, prietenii, de cîte este el în stare și pînă unde poate el să se înalțe"...

Linca Licurici o duse pe Rafira la marele hotel din centru unde aflase din biletul pe care aceasta i-l arătase că locuiește avocatul Pap. Intrase cu ea în hol. Rafira îl văzuse pe cel căutat îndreptîndu-se spre bar. Ii spusese femeii veștede :

— Uite, acela e domnul avocat doctor Claudiu Pap pe care îl caut eu.

— Atunci te las să vorbești cu dînsul. Dacă vrei să ne mai vedem, să mă cauți diseară la locantă.

— Mulțam. O să te caut negreșit, zise Rafira.

Se duse după avocatul doctor. Il găsi urcat pe un scaun înalt și rotund așteptînd să i se servească un păhărel cu băutură.

— Bună ziua, domnule avocat doctor.

— Bună, îi răspunse Pap abia uitîndu-se la ea.

Barul era gol. Chelnerul îi întinse păhărelul. Pap îl dădu pe gît.

— Aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră, domnule avocat doctor. Eu sînt... Mă cunoașteți dumneavoastră... Eu sînt Rafira Oroș. Am venit acasă la dumneavoastră cu părintele Coriolan...

— Da, da, îmi aduc aminte.

Obrazul înghețat de frig al Rafirei se îmbună și se lumină.

Avocatul doctor adăugă însă numaidecît :

— Și ce vrei dumneata de la mine ?

— Cum ce vreau ? Am venit pentru băiat. Pentru proces. L-au adus pe Licu aici, la București, să-i facă proces.

— Bine, bine. O să mă interesez. Unde se găsește acum fiul dumitale ?

— Nu știu. Poate că dumneavoastră o să vă fie mai ușor să aflați...

— Bine, bine. O să mă interesez. O să aflu.

— Cînd să mai trec pe la dumneavoastră ?

— Peste o săptămînă. Ba nu. Nu peste o săptămînă. Peste două săptămîni să treci. Ori chiar peste trei.

Rafira înțelese ceea ce trebuia să înțeleagă. Ii dădu bună ziua și plecă.

Afară o înfășură iarăși frigul și o izbi. Ca și seara trecută o luă înainte, pe calea Victoriei, către Dîmbovița. Ajunse la bulevard. Așteptă să treacă tramvaiul și vardistul să dea cale liberă. Se simți prinsă ușor de mînă. Intoarse capul și văzu lîngă ea un bărbat bălan, cu sprîncene albe și ochi albaștri. Bărbatul îi zîmbi și o întrebă:

— Pe dumneata te cheamă Rafira Oroș ?

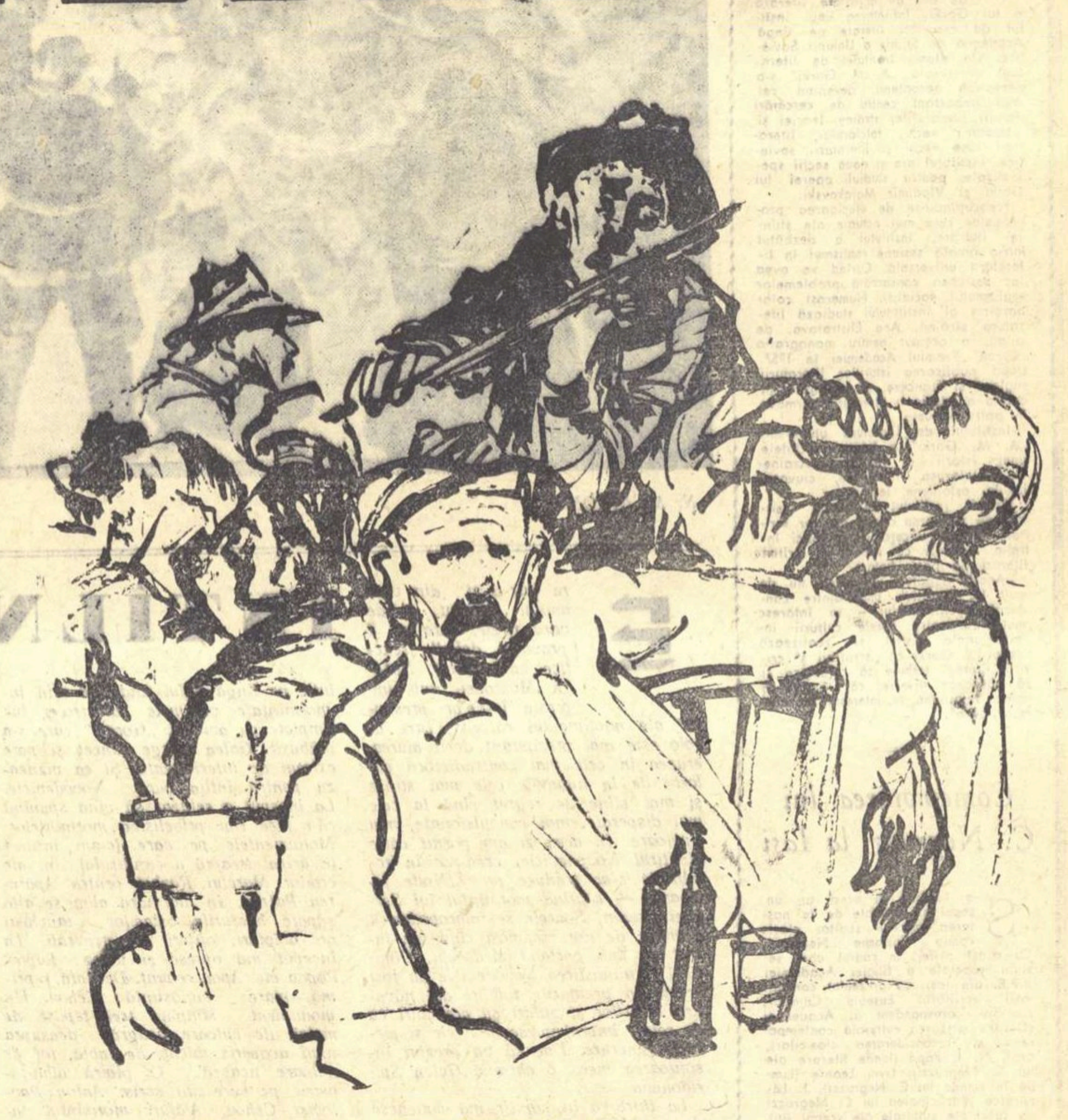

— Da, răspunse ea. Rafira Oroș mă cheamă.

— Ține-te de departe după mine în așa fel ca să nu se bage de seamă.

Calea deveni liberă. Bărbatul bălan o apucă înainte. Rafira trecu și ea bulevardul și se luă după el. De teamă să nu-l piardă parcă se făcuse toată numai ochi.

Mă prinsese înserarea într-o cafenea de pe Lipscani. Mă aflam singur la masă și isprăvisem un lung poem liric. Il reciteam și cum nu-mi plăcea, mă gîndeam să mototolesc hîrtia pe care îl scrisesem și s-o arunc la coș. Cînd citeam sau lucram prin cafenele, nu auzeam nimic din cîte se vorbeau în preajma mea și aproape că nici nu vedeam nimic. Chelnerul tocmai îmi adusese a cincisprezecea cafea și a patra cutie de țigări, cînd simțisem că mi se așezase cineva, pe bancă, alături. Intorsesem capul și văzusem obrazul galben, de mort, al lui Ilion Căpușă. Publicistul mă sfredelise cu ochii lui cenușii-gălbui și-mi spusese :

— Iar ai comis...

— Iar...

— Citește-mi...

M-am apucat și i-am citit încet poemul. Publicistul m-a ascultat atent. Cînd am terminat de citit, mi-a spus :

— Rupe-l. N-are vlagă.

Am rupt hîrtia în zeci de bucățele. Nu se afla nici un coș prin apropiere. Am pus bucățelele de hîrtie în scrumieră.

— Trebuie să-mi rămîi recunoscător.

— Pentru ce ?

— Te-am împiedicat să te faci de rîs în fața posterității.

— Și cum ai vrea să-ți arăt recunoștința ?

— Să-ți petreci seara cu mine. Mi-e urît.

— Cu plăcere. Dezbracă-te și să cerem ceva de mîncare.

— Nu aici.

— Dar unde ?

— In altă parte.

Am plecat cu Ilion Căpușă. Vîntul se întețise. Incepuse din nou să ningă. Am ieșit în calea Victoriei, lîngă palatul poștelor.

— Să mergem la Grand, i-am propus.

— Am trecut pe acolo. Localul e plin. In afară de asta, mă plictisesc caricaturile cu care Haim a pus să se acopere pereții cafenelei.

— De ce ? Cîteva sînt foarte reușite.

— Au murit prea mulți dintre scriitorii și artiștii ale căror caricaturi stau sub sticlă. De cîte ori intru la Grand și dau cu ochii de caricaturi, mi se pare că mă aflu într-un cimitir.

L-am întrebat, cunoscînd că boala de care suferea îl făcea să aibă mereu frică de moarte :

— Și nu-ți place cimitirul ?

— Ești sinistru, mi-a spus Căpușă. Știi bine că mă zburlesc numai cînd aud cuvîntul.

Ne pătrundea frigul. Am oprit un taxi și ne-am urcat în el. Șoferul ne-a întrebat :

— Incotro ?

Inspirat, Ilion Căpușă i-a spus :

— Pe 11 Iunie, la Leul și cîrnatul. Vrem să ne regalăm cu fripturi în sînge.

— Am înțeles, a zis șoferul și a pornit mașina.

— Ascultă, Căpușă, dispui ?

— Din plin. Trăiască „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan". Acum sînt ca mielul care suge de la două oi...

— Cum ?

— Tu nu urmărești ziarele ?

— Nu prea.

— Faci rău. Ai avea multe de învățat. Sub semnătură îl atac pe Drugan. Pentru asta mă onorează Sîmburaș. Alături reproduc fragmente din reportajele pe care le publică Uraganul și Globul și în care Drugan e apărat.

— Și pentru apărare cine dă bani ?

— Ți-am mai spus odată, însă tont cum ești ai uitat. E la mintea cocoșului. Pentru apărare dă bani cine are interes ca Drugan să iasă cu fața curată din proces.

Localul era aproape plin. Ne-am găsit loc mai în fund, în apropierea orchestrei. Alături de noi, pe o masă mai mare se afla o inscripție : REZERVAT. Nici eu, nici Ilion Căpușă nu am dat vreo atenție deosebită inscripției, însă n-a trecut mult și au venit și s-au așezat la masa rezervată Norocel Tăunosu și Onufrie Butaru. I-a indispus faptul că le căzuse să stea lîngă noi, nici nouă nu ne-a plăcut, însă altă masă neocupată în local nu se afla. Butaru ne-a dat bună seara. Tăunosu s-a făcut că nu ne vede. Ilion Căpușă nu s-a putut abține și i-a spus cu vocea lui răgușită :

— De cînd ai ajuns ministru, ai căpătat orbul găinilor, domnule Tăunosu. Nu mai vezi lumea.

— Sînt ostenit, i-a răspuns Tăunosu, am atîtea treburi că nu mai îmi văd nici capul. A fi ministru e o adevărată nenorocire.

Rînjind și arătîndu-și dinții mari și galbeni, verzi la rădăcină, Căpușă i-a zis :

— De ce te-ai îndesat ? Mureai să ajungi ministru.

— Soarta — i-a replicat Tăunosu — așa a vrut soarta. Nu mă puteam opune.

Am mîncat și-am pus pe limbă și cîteva picături de vin. Căpușa s-a cherchelit repede. Cei doi de lîngă noi s-au îndopat și ei. Tihniți, au vorbit mult în șoaptă și din cînd în cînd au și rîs zgomotos. Orchestra, vulgară, cînta într-una de ne spărgea urechile. Căpușă, care se uita în toate părțile să vadă și să fie văzut, s-a plecat spre mine și arătînd discret cu degetul, m-a întrebat :

— Cunoști cumva pe doamna aceea?

— Care ?

— Aceea negricioasă și voinică, de la a treia masă, care e însoțită de băiețandrul pirpiriu, cu ochelari.

— Nu.

— E noua senzație a Bucureștilor. Umblă noapte de noapte prin toate localurile.

Femeia pe care mi-o arătase Ilion Căpușă era într-adevăr negricioasă și monumentală. Purta o coafură ciudată, o rochie de modă veche cum nu mai văzusem, cercei rari și scumpi și degetele, aproape toate, pline de inele. Am crezut că, fără îndoială, băiețandrul care o însoțea nu putea să-i fie decît fiu. Ilion Căpușă, în curent cu toate, s-a grăbit să mă scoată din eroare :

— Pe femeie o cheamă Mamița. E putredă de bogată. Băiatul e bărbatul ei, un nepot al lui Pompil Orbescu. Subsecretarul de stat de la Interne l-a adus din provincie și l-a luat director de cabinet. O să se umple și mai mult de bani.

Mamița trona și mînca distinsă salată de portocale. Tînărul Orbescu se lupta cu o friptură dublă, în sînge. Trecuse și murise de mult timpul în care mă miram de unii oameni și de unele fapte ale lor. Am lăsat în pace perechea ciudată și nepotrivită. Poemul pe care îl scrisesem în cafeneaua de pe Lipscani, și pe care îl rupsesem la îndreptățitul îndemn al lui Ilion Căpușă, nu se lăsa omorît. Invia și se închega în mintea mea zăbăucă și strîmbată de puținul vin pe care îl băusem sub altă formă, într-un alt cadru și cu alte imagini. Așteptam ca pamfletistul cu cap galben, de mort, să se plictisească, să plecăm și să ne despărțim ca să mă adăpostesc undeva, într-o cafenea care ar ține deschis pînă în zori, și să-l scriu. L-am auzit pe Onufrie Butaru spunîndu-i oberului :

— Să ni se cînte Steluța. E dorința mea și a domnului ministru Tăunosu.

— Dar, domnule Butaru, orchestra nu are această romanță în programul de astă-seară.

— S-o aibă.

Peste cîteva clipe diseurul cînta :

Tu, care ești pierdută în neagra
veșnicie
Steluță mult iubită a sufletului meu...

Onufrie Butaru, care iubise în tinerețe o fată pe care o chemase Steluța și de care îl despărțise războiul, beat turtă, începuse să suspine și să plîngă. Tăunosu căzu și el în melancolie cîteva clipe și apoi se reculese, dădu un pahar pe gît și amintindu-și vremea îndepărtată în care fusese seminarist, se ridică în picioare și începu să facă exerciții țîrcovnicești :

pa, vu, ga, di
che, zo, ni, pa...

Surprinsă, orchestra tăcu. Publicul din local făcu haz. Ilion Căpușă aplaudă. Mai aplaudară și alții. Butaru îl apucă de mînecă :

— Stai jos, ministrule, rîde lumea de tine și nu e bine.

Tăunosu se așeză. Bău mai departe. Privi. Și o descoperi pe Mamița. Femeia negricioasă și monumentală făcu o impresie puternică asupra lui. Luă o bucată de pîine din coșuleț, îi scoase miezul și începu să făurească între degete gogoloaie de pîine. După ce făuri zece, le apucă și le aruncă unul cîte unul în obrazul Mamiței, spunînd tare :

— Dulce ești, negricioaso ! Voinică ești, negricioaso ! Imi placi, negricioaso !... Vin'la mine, negricioaso...

Tînărul Orbescu fu uluit. Nu-l cunoștea încă pe Tăunosu și nici nu bănuia că e ministru în același cabinet cu unchi-său Pompil. Mamița, văzînd că nu-i ia apărarea, îi reproșă :

— Grunz n-ar fi îngăduit în ruptul capului una ca asta. Pînă acum l-ar fi făcut bucăți, bucățele pe impertinent. Iar tu, Orbescule, tu...

Tînărul Orbescu își scoase ochelarii, și-i puse pe masă, se ridică și veni la Tăunosu. Onufrie Butaru vru să zică ceva, însă tînărul Orbescu îi astupă gura cu un dos de palmă. Norocel Tăunosu holbă ochii. Tînărul Orbescu îl prinse de grumaz, îl trase lîngă el și cum știa să bată, îl băgă cît ai clipi din ochi într-un nemaivăzut vîrtej de palme.

— Nu da, nu da, striga Tăunosu. Sînt ministrul maiestății-sale. Nu da, nu da că sînt ministru.

Orbescu îl pocnea și zicea :

— De ce să nu dau ? Ești ministru ? Și ce dacă ești ministru ? Și unchiu-meu e ministru.

Clienții localului, afumați și veseli, făcură în jurul lor cerc larg. Butaru se trase deoparte. Ilion Căpușă rînji și se urcă cu picioarele pe masă ca să vadă tot. Imi spuse :

— Petrecem. Niciodată pînă acum n-am văzut cum e bătut un ministru.

După ce-l pălmui, tînărul Orbescu îl culcă pe Norocel Tăunosu pe dușumea și-l călcă în picioare. Il lăsă. Tăunosu se trezi din beție, se ridică în genunchi, își împreună mîinile și spuse printre sughițuri :

— Iartă-mă, domnule...

Tînărul Orbescu se întoarse către femeia negricioasă și monumentală și o întrebă :

— Să-l iert, Mamițo ?

— Iartă-l, cu condiția să se tîrască pînă la mine în genunchi.

Norocel Tăunosu o auzi. Se tîrî în genunchi pînă lîngă ea și-i sărută pantofii. Mărinimoasă, Mamița îi întinse mîna și zise :

— Sărută-mi-o, dacă într-adevăr ești ministru, sărută-mi-o.

Tăunosu spuse :

— Da, sînt ministru.

Și îi sărută mîna.

Veni — anunțată de patron — poliția. Tînărul Orbescu se legitimă. Comisarul luă poziție de drepți și-l salută. Pe Norocel Tăunosu îl culeseră de pe jos și-l duseră cu ei. Onufrie Butaru se folosi de învălmășeală și plecă.

A doua zi, Buzatul află din rapoartele care i se aduceau dimineața, și din ziare, întîmplarea. Il chemă pe Urdăreanu și-i spuse :

— Tăunosu nu-mi era fedel, Urdăreanule. Telefonează-i premului menestru și spune-i că l-am scos din govern pe Tăunosu. Meneștrii mei no trebuie să se îmbete pren cărciumi.

— Da, maiestate, miniștri maiestății-voastre nu trebuie să se îmbete prin cîrciumi.

— Urdăreanule, cine spui că e tînărul care l-a bătut pe Tăunosu ?

— Un nepot al lui Pompil Orbescu. Lucrează la interne.

— Să fie propus spre decorare.

— Am înțeles, maiestate.

După ce plecă Urdăreanu, regele rămas singur simți că i s-a uscat gîtul. Sună și ceru de băut.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

Institutul sovietic de literatură universală „A. M. Gorki" a împlinit 25 de ani

Au trecut 25 de ani din ziua în care s-a hotărît, cu prilejul sărbătoririi a patruzeci de ani de activitate literară a lui Gorki, înfiinţarea unui institut de cercetări literare pe lîngă Academia de Ştiinţe a Uniunii Sovietice. De atunci Institutul de literatură universală „A. M. Gorki" s-a dezvoltat necontenit, devenind cel mai important centru de cercetări asupra literaturilor străine, teoriei şi literaturii vechi, folclorului, literaturii ruse vechi şi literaturii sovietice. Institutul are şi două secţii specializate pentru studiul operei lui Gorki şi Vladimir Maiakovski.

Preocupîndu-se de elucidarea problemelor cele mai actuale ale ştiinţei literare, Institutul a dezbătut într-o amplă sesiune realismul în literatura universală. Curînd va avea loc sesiunea consacrată problemelor realismului socialist. Numeroşi colaboratori ai Institutului studiază literatura străină. Ana Elistratova, de pildă, a obţinut pentru monografia „Byron" Premiul Academiei în 1957. După publicarea istoriilor literaturii engleze şi franceze, se va tipări în curînd o istorie a literaturii germane în patru volume.

Institutul de literatură universală „A. M. Gorki" a întocmit schiţele unei istorii a literaturii ucrainene, bieloruse, lituaniene, ciuvaşe, iakute, estoniene, letone.

Intrucît Institutul se ocupă insistent de studierea operei marilor scriitori străini, cercetătorii sovietici întreţin legături cu istorici şi critici literari de peste hotare.

„Aceste legături — spunea nu de mult U. Guraliuk, unul dintre conducătorii Institutului — se întăresc metodic pentru binele culturii internaţionale. Astfel se realizează ideea lui Gorki că „scriitorii şi criticii literari trebuie să cerceteze şi să găsească diverse căi pentru a munci împreună în interesul maselor muncitoare".

Comemorarea lui C. Negruzzi la Iaşi

S-a împlinit în acest an un secol şi jumătate de la naşterea marelui scriitor clasic romîn Costache Negruzzi. Cu acest prilej, în cadrul unei sesiuni speciale a filialei Academiei R.P.R. din Iaşi, au prezentat comunicări scriitorul Eusebiu Camilar, membru corespondent al Academiei (Despre mişcarea culturală contemporană şi reconsiderarea clasicilor), prof. N. I. Popa (Ideile literare ale lui C. Negruzzi), Liviu Leonte (Limba în opera lui C. Negruzzi), I. Lăzărescu (Participarea lui C, Negruzzi la curentele culturale ale vremii lui), Al. Teodorescu (Trecutul naţional de luptă în opera lui C. Negruzzi). De asemenea, au fost prezentate şi 5 comunicări ale cercetătorilor din Cluj.

Viaţa Uniunii Scriitorilor

Secţia de Traducători organizează marţi, 11 noiembrie ora 18, la Casa Scriitorilor, o discuţie despre **Traducerile de teatru.**

Referent : Radu Popescu.

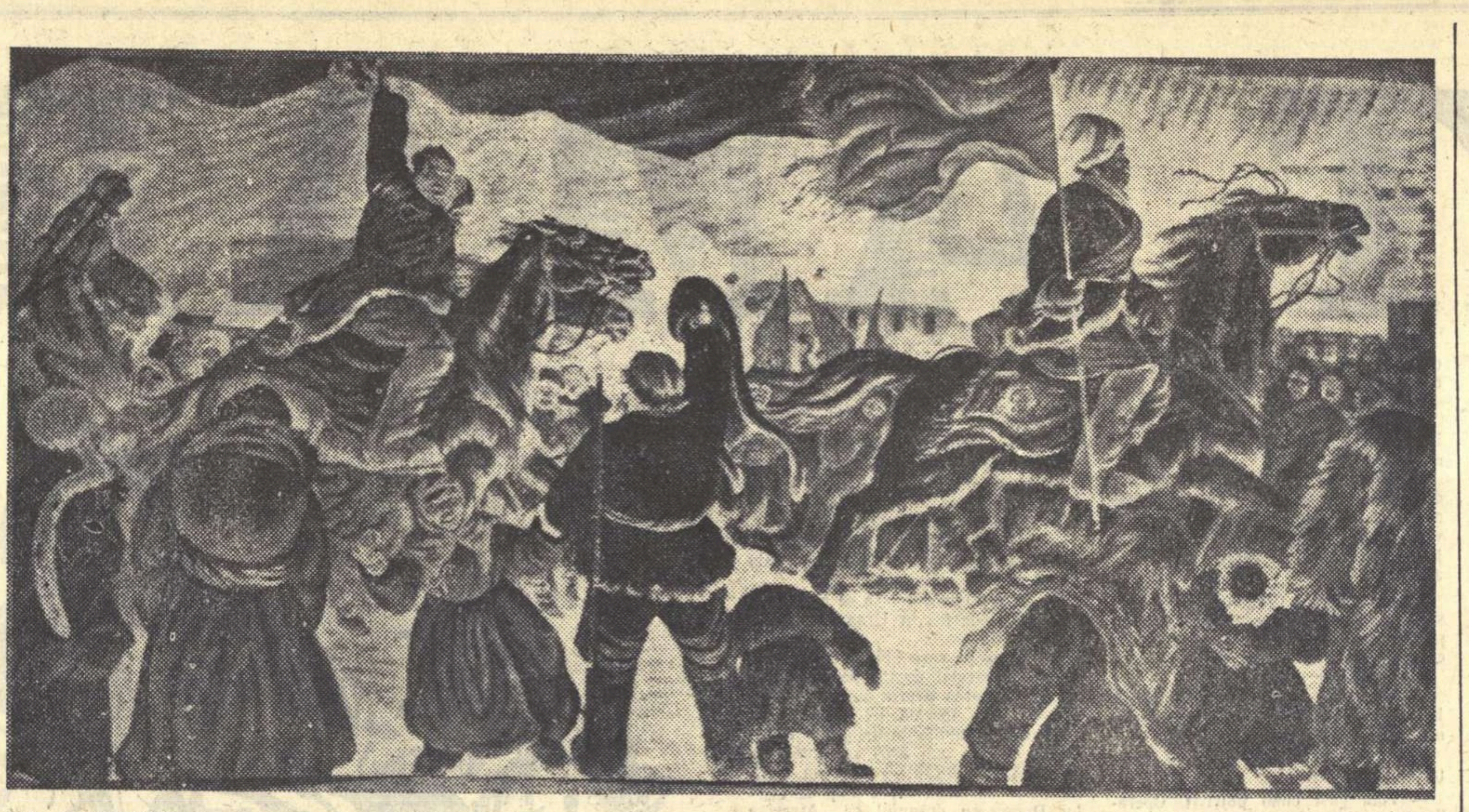

N. M. NIKONOV „Partizani roşii în 1919"

ÎNTÎLNIRE CU EROII

Era într-o zi din vara anului trecut, zi de vară tîrzie, care ar fi provocat delicii frenetice unui pictor. Natura Moscovei, sub impresia întîielor presimţiri ale anotimpului răcoros, care acolo este mai precipitant decît aiurea, erupea în cele mai contradictorii culori: de la nuanţele cele mai stinse şi mai pline de regret pînă la cele mai disperate, mai convulsionate, mai ţipătoare. In acea zi am pornit către cimitirul Novodevicie, ceea ce în romîneşte s-ar traduce prin „Noile fecioare" — căutînd mormîntul lui Serghei Esenin. Soarele se îmbrobodea cu grămezi de nori scămoşi cînd am intrat pe sub portalul străvechi. Cimitirul şi mînăstirea Novodevicie au fost create în vremurile tulburi ale năvălirii tătarilor şi ziduri cu creneluri ca de cetate împrejmuiesc movilele şi pietrele funerare. Dar să vă prezint însoţitoarea mea: o cheamă Galea Spiridonova.

La intrarea în cimitir mă poticnesc de o piatră. Galea citeşte inscripţia şi aflu cu spaimă că m-am lovit de mormîntul unui cneaz. Intrăm. Monumente ori cruci, rare cavouri şi verdeaţă. Foarte multă verdeaţă. Nenumărate boschete, cu feluriţi arbuşti, înecate în verdeaţă luxuriantă. Numeroase tufe de liliac. Multă lume. Şi ceea ce te surprinde, cea mai mare parte, tineri. Cîte doi sau trei păşesc tăcuţi şi cu aceeaşi înfăţişare gravă şi solemnă cu care i-am văzut vizitînd monumentele istorice. Trecurăm mai întîi pe lîngă zidul unde se află înmormîntate victimele catastrofei întîmplate cu avionul „Gorchi" care s-a prăbuşit. Galea merge încet şi pare extrem de interiorizată. Şi ea vizitează pentru întîia oară Novodevicie. La început a refuzat să vină spunînd că-i face rău priveliştea mormintelor. Monumentele pe care le-am întîlnit în aripa dreaptă a cimitirului sînt ale eroilor Marelui Război pentru Apărarea Patriei. In marmură albă se află săpate busturile ostaşilor tanchişti ori aviatori, ofiţeri ori generali. La început mă opresc şi notez: Lupov, Popov etc. Apoi, renunţ. Deodată, o primă, mare cunoştinţă: Cehov. Un monument simplu: trei ţepuşe de metal, de culoare neagră, deasupra unui acoperiş micuţ, de tablă, tot de culoare neagră. O piatră albă-fumurie pe care stă scris: Anton Pavlovici Cehov. Alături mormîntul tatălui său. Chiar dacă n-aş fi ştiut cine este răposatul şi tot m-aş fi oprit în faţa mormîntului. Totul respiră modestie şi poezie tăcută. Imi spun că dacă ar trebui vreodată să meditez asupra tristeţilor şi speranţelor omenirii aici aş veni să-mi găsesc locul de reculegere.

Sîntem atraşi de afluenţa vizitatorilor către un mormînt. Mergem şi, pe neaşteptate, mă simt ca electrocutat de emoţie: în faţa mea se află „mohila" — cum spun ruşii — Zoiei Kosmodemianskaia. Sculptată în marmură, o fetişcană cu trăsăturile feţii atît de dulci şi atît de severe, atît de copilăroase şi atîta de dureros de mature. Imbrăcată cu un cojocel, cu capul descoperit, tuns băieţeşte. Zoia ţine mîna sub dulamă, gata parcă să scoată afară arma. Pe mormîntul ei, flori şi ilustraţii. Multe ilustraţii. Citim: „Dragă Zoia, am vrut neapărat să te vedem! Pionierii de la şcoala Nr. 83 din Harkov". „Zoici, iubita noastră soră" — tinerii din raionul Petrogrodscki din Leningrad". Ceea ce te răscoleşte este tonul intim, familiar şi care se foloseşte numai în cazul unor fiinţe vii. Stam îndelung în faţa monumentului. Tinerii vin, aruncă flori, îi scriu Zoiei pe margini de ilustraţii, şi-şi depun insignele de comsomolişti pe pînza roşie a steagului de pe mormînt. Nu vorbim. Eu îmi amintesc de jurnalul Zoiei unde stăteau scrise cuvintele eroului lui Cehov, doctorul Astrov: „La un om totul trebuie să fie frumos: şi faţa, şi îmbrăcămintea şi sufletul". Sau ceea ce spune Cernişevski: „Mai bine să mori decît să dai un sărut fără să iubeşti"! Nu ştiu dacă Zoia a sărutat pe cineva. Multă vreme rămînem tăcuţi. Continuăm să colindăm printre morminte, stropiţi de razele unui soare care fără nici o noimă pare vesel. Auzim cîteva fete vorbind despre mormîntul lui Maiakovski. Intrebăm încotro se află. Ni se răspunde. Mergem în direcţia arătată. Degeaba. Nu-l găsim. Intrebăm încă o dată şi ni se spune că am trecut pe lîngă el. Ne întoarcem. Iar întrebăm. Intr-adevăr, era greu să-l descoperim. Eu îmi imaginasem că voi afla un monument înalt pînă la cer, cu statura uriaşului poet, iar părul rebel căzîndu-i peste ochii mînioşi. Şi cînd colo, o piatră dreptunghiulară albă, de înălţime obişnuită pe care stă scris: „Vladimir Vladimirovici Maiakovski". Mormintele alăturate, ale soţiei şi copilului său. Şi nu ştiu cum, dar abia acum înţeleg sensul profund al modestiei maiakovskiene, căci cînd el striga în gura mare „eu", prin asta înţelegea Revoluţia, Partidul Comunist, Puterea Sovietică. Imi vin în gînd versurile sale: „Să ne unim în glorie / Avem un bronz mai bun/Las-să ne fie socialismul/Monument comun". Intr-adevăr socialismul creat în U.R.S.S. este monumentul grandios al gigantului poet. Lumea trece — şi după cum spunea Galea, oprindu-se în faţa mormîntului îi recită din poezii. Ii recit şi eu Galei, în romîneşte stihuri maiacovskiene. Din nou cerul s-a întunecat puţin. Soarele îşi acoperă faţa cu un zăbranic fin de nori prin care cerne o lumină ce în peisajul verde al cimitirului pare ciudată, nefiresc de albă ca şi cum ar veni de la un astru mort.

Aflăm cu tristeţe că mormîntul lui Esenin se află în alt cimitir. Ne îndreptăm către ieşire cînd Galea se opreşte brusc, şi-mi aruncă o privire timidă. Caut să descifrez semnătura de pe acel monument: Nicolai Ostrovski. Zăpăcit o întreb pe Galea: Ostrovski, Pavel Korceaghin? Capăt un răspuns afirmativ. Mărturisesc că la început nu simţeam ceva deosebit. Intîlnirea fusese prea neaşteptată. Mă uitam la piatra funerară şi eram foarte calm. Piatra era de culoare roşiatică şi-l arăta pe Ostrovski ridicîndu-se pe jumătate de pe patul de suferinţă şi încleştînd pumnul deasupra unei cărţi. Jos, pe placa mormîntului, căciula ţuguiată de cavalerist roşu deasupra săbiei de şarjă. Şi ceea ce te cutremura, era faptul că oamenii veneau, se opreau cîteva minute tăcuţi şi apoi plecau tot atît de tăcuţi.

La fel am privit şi eu în tăcere mormîntul, căutînd să-i sorb imaginea în tainiţele cele mai adînci ale sufletului. Şi am plecat, tot în tăcere, amestecîndu-mă cu cetele de ruşi fără măcar să mai întorc capul îndărăt. Păşeam printre zecile de oameni, unii sosiţi de la mari depărtări din republica Tadjichistan ori Kazahă. Şi deşi atît de diferiţi ca naţie şi limbă, ne simţeam ciudat de aproape unii de alţii. Dar mi-am explicat: ne întîlniserăm cu cei mai mari oameni dintre oameni. Căci eu ca şi ceilalţi n-am avut impresia că am fost doar într-un cimitir, ci într-un fel de muzeu, unde din cînd în cînd simţi nevoia să te duci să-ţi limpezeşti clipe de înegurare sufletească, să-ţi învingi cumpene din viaţă, să sorbi putere şi tinereţe morală.

Al. Oprea

Teatrul Revoluţiei

Teatrul Revoluţiei a însemnat revoluţia teatrului. Dacă Maiakovski a impus o nouă structură a poeziei, preschimbînd versul în afiş şi strofa în cuvîntare de front, dacă Fedin, Şolohov, Ehrenburg au deschis porţile romanului atît de violent şi de larg, poftind înăuntru nu 100 ci 100 de milioane de oameni, dacă Eisenstein a înfăptuit în „Crucişătorul Potemkin" un Octombrie al cinematografiei, dramele Revoluţiei au îndeplinit în teatru un rol similar. Liubov Iarovaia, Trenul blindat, Uraganul, Tragedia optimistă ne apar astăzi, la 41 de ani după 7 Noiembrie, ca umbrele unor marinari roşii, cu puştile-n mînă, izbind în poarta de fier a Palatului de Iarnă. Umbre? Nu, pentru că astăzi ele ne sînt mai vii, mai cu sînge şi suflu decît atîtea lucrări „noi". Piesele Revoluţiei din Octombrie au suportat cu succes examenul timpului: ele există.

Ce trebuie să învăţăm din teatrul acesta alcătuind, după expresia binecunoscută, „fondul de aur" al dramaturgiei sovietice?

In primul rînd trebuie să învăţăm că marea artă izvorăşte dintr-o mare gîndire şi din conflicte adînci. Alungînd ispita comodă a conflictului mic, „intelectualitatea" stătută, drama meschină a buduarului burghez, teatrul Revoluţiei îndrăzneşte masiv — reflectînd firesc îndrăzneala infinită a Revoluţiei — şi atacă, ca să zicem aşa, marele repertoriu al existenţei şi conştiinţei. Eroii pieselor acestea gîndesc istoric, sînt dăruiţi unei cauze, au dialoguri fundamentale cu moartea. Liubov Iarovaia nu pregetă a-şi executa soţul trădător, marinarii Tragediei optimiste pier în valuri cu măreţia tragediei antice. Există, aşadar, ceva mai presus şi mai grav decît problematica „triunghiului" care a acaparat vremuri de-a rîndul inima şi scena cucoanelor. Teatrul Revoluţiei, în replică la Bataille, de ieri (şi de azi) a mers, ca să reluăm o expresie a lui Arghezi, „la suprem"...

In al doilea rînd, trebuie să învăţăm că o revoluţionare a conţinutului implică, oricum ai lua-o, o înnoire a expresiei. Nu explorezi luna într-o sanie cu zurgălăi. Trebuie altceva... Acest altceva, drama revoluţionară l-a definit. Acest altceva alungă „situaţiile" clasice, „loviturile de teatru" ale lui Bataille de ieri (şi de azi), patetismul facil. In general, acest altceva alungă foarte multe şi, îndeosebi, foarte mult din ceea ce se cheamă „teatral". Teatrul nou nu este teatral în sensul rău al cuvîntului. Inteligenţă în locul emfazei, replica scurtă, concentrată, încărcată, în locul discursivului, faptul simplu, aparent linear, în locul complicaţiilor puerile. Ca în arhitectură: linia albă contra acţibildului. Teatrul Revoluţiei ne-a dat marea simplitate a Liubovei Iarovaia şi dinamismul, nervul, „focurile bengale" ale lui Maiakovski. Cine umblă după spiritul contemporan în teatru, să-l caute în Baia lui Maiakovski, unde energia artistică s-a dezlănţuit inspirată şi în libertate, — nu în lăzile de gunoi ale lui Samuel Becket, lăzile acelea în care — atît de simbolic — vieţuiesc şi mor părinţii eroului din Fin de partie. Comedia lui Maiakovski te duce în spaţiul planetar, „modernitatea" lui Becket într-o ladă de gunoi. E de ales?...

Al. Mirodan

Speranţa păcii

(Urmare din pag. 1)

au fost lansate de ţara Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Deşi este o forţă militară de neînvins, deşi posedă rachete intercontinentale şi toate genurile de arme nucleare şi termonucleare, o aviaţie şi o marină militară de prim ordin împreună cu o puternică armată de uscat modern înzestrată, necesare pentru apărarea cuceririlor socialismului, Uniunea Sovietică a dovedit în repetate rînduri că este partizana dezarmării şi a întemeierii unui climat al păcii între popoare.

Socialismul nu are nevoie de tunuri în loc de pîine, de bombe în loc de unt. Nu în Uniunea Sovietică există coşmarul crizei economice şi al şomajului; nu în Uniunea Sovietică există miliardari care se îmbogăţesc din masacrele mulţimilor. Popoarele ţărilor socialiste sînt oricînd dispuse ca în locul a noi arme să se construiască alte şcoli, teatre, cinematografe, spitale, locuinţe, noi sputnici pentru cucerirea spaţiului sideral.

In zilele noastre, ideile leniniste ale păcii şi socialismului sînt atît de puternice şi atît de răspîndite pe întregul glob, încît niciodată nu le-a fost mai greu hienelor morţii să dezlănţuie un cataclism mondial.

Acum, la Geneva, Uniunea Sovietică poartă o nouă mare bătălie pentru viitorul umanităţii. Ea propune încetarea definitivă a experienţelor nucleare ca prim pas pe calea dezarmării. Puterile occidentale susţin că nu doresc decît să suspende experienţele pe timp de un an. Cît de cusută cu aţă albă este această manevră, o recunoaşte pînă şi ziarul burghez englez „Observer" care constată că „oferta puterilor occidentale, de a suspenda experienţele nucleare pe timp de un an, este oarecum înşelătoare: fiecare ştie că Marea Britanie şi Statele Unite, după ce au terminat recent o lungă serie de experienţe, ar fi dispuse să suspende experienţele timp de 12 luni, chiar fără a se semna un acord în acest sens, pentru a studia datele obţinute pînă acum... Dacă aceasta este cu adevărat poziţia occidentală, atunci ar trebui să o spunem şi să nu pretindem că dorim suspendarea experienţelor atunci cînd nu dorim acest lucru".

Din Octombrie 1917 şi pînă azi, lumea ştie de unde vine speranţa...

Ion Mihăileanu

ISTORIA BIRUIE

(Urmare din pag. 1)

lia personajului. Aşa mi se pare că se întîmplă cu Frédéric Moreau din *„Educaţia sentimentală"* a lui Flaubert. Cîteodată elementul psihologic e dominant, ratarea apărînd ca rezultatul unei fatalităţi interioare. Scriitorii ruşi ai secolului trecut au ştiut însă să arate că acest fatum are profunde cauze obiective. Plictiseala lui Oneghin şi abulia lui Oblomov sînt rezultatul pe plan psihologic al traiului dus de o clasă parazitară.

Ne mai izbeşte cînd cercetăm acest capitol al literaturii varietatea imensă a tipurilor umane: un ratat este şi romanticul neînţeles Evghenii Oneghin şi abulicul inteligent şi generos Oblomov; de asemenea, abulicul mediocru şi abject Hyalmar Ekdal din *„Raţa sălbatică"* a lui Ibsen ca şi grandilocventul, mondenul Rudin al lui Turgheniev.

Tema se menţine în literatura realismului socialist, unde determină variaţiuni noi şi modalităţi inedite de tratare. Ne surprinde, în primul rînd, caracterul pe care-l capătă fenomenul psihologic şi social al ratării în societatea socialistă.

Romane ale ratării există numeroase în literatura sovietică. Nu mergem atît de departe încît să afirmăm că epopeea lui Şolohov *„Pe Donul liniştit"* este un roman al ratării, dar este cert că axîndu-se în jurul unui caracter slab, în jurul unui şovăielnic ce cade, pînă la urmă, strivit de forţele învingătoare ale istoriei, opera lui Şolohov nu rămîne străină de tematica amintită. Alte romane tratează tema mai stăruitor şi mai pregnant. Ne oprim la două dintre ele: romanul de tinereţe al lui Fedin *„Oraşe şi ani"* şi cel al lui Ilya Ehrenburg *„Şi a fost ziua a doua"*.

Ceea ce ne surprinde parcurgînd aceste romane, ca de altfel şi epopeea lui Şolohov, este obiectivarea temei. Destinul ratatului apare ca o consecinţă inevitabilă a mersului istoriei, al cărei determinism se exercită riguros, înlăturînd din drumul ei tot ceea ce se opune unei desfăşurări fireşti. Atît Andrei Starţev din romanul lui Fedin *„Oraşe şi ani"* cît şi Volodia din *„Şi a fost ziua a doua"* a lui Ilya Ehrenburg, cît şi Grigore Melehov sînt oameni înzestraţi, cu merite, nelipsiţi de o anumită onestitate individuală şi uneori chiar de posibilităţi creatoare. Scriitorii amintiţi au ştiut să-i facă pe alocuri cuceritori şi umani, solicitînd uneori chiar simpatia cititorului pentru fiecare dintre ei, considerat ca individ izolat. Această învestire a unor personaje sortite eşuării, cu trăsături de umanitate, e menită să sublinieze mai puternic incompatibilitatea realizării pe plan social, dar şi individual, a unor oameni lipsiţi de însuşirea indispensabilă cetăţeanului ce trăieşte în societatea socialistă: înţelegerea drumului istoriei, a legilor în virtutea cărora progresează societatea. De aceea şi afirmam că tema ratării se obiectivează în literatura sovietică. Frédéric Moreau eşuează pentru că e un om mediocru, un nevertebrat, un laş şi un bovaric; Oblomov se scufundă din pricina inerţiei şi abuliei care îl caracterizează pe el şi categoria lui socială; Hyalmar Ekdal se împotmoleşte în propria lui abjecţiune.

Andrei Starţov şi Volodia Sofonov pier, *deşi* sînt înzestraţi cu inteligenţă, *deşi* nu par lipsiţi de un anumit fel de onestitate, — onestitate care însă, pe planul larg, social, nu este onestitate, ci cu totul altceva, după cum vom vedea, *deşi* sînt frămîntaţi de probleme. Mai sînt multe deosebiri între rataţii literaturii anterioare realismului socialist şi cei ai romanelor sovietice. Ne izbeşte, între altele, una: Oblomov moare pe canapeaua pe care şi-a făcut veacul; Hyalmar Ekdal va muri, probabil, în podul cu raţe sălbatice şi iepuri; Frédéric Moreau va continua aceeaşi existenţă searbădă şi goală pînă la adînci bătrîneţe. Verdictul societăţii noi este însă mult mai aspru şi mai categoric. Indivizii de prisos se elimină singuri sau sînt eliminaţi în mod violent, fiindcă nu-şi mai pot găsi loc. Andrei Starţov e împuşcat de prietenul său. Volodia Sofonov se spînzură. Despre Grigore Melehov se ştie.

Destinul lui Andrei Starţov din romanul de tinereţe al lui Fedin (1922—1924), ca şi cel al lui Grigore Melehov, poartă în sine o judecată implicită, deşi Fedin nu-şi condamnă niciodată personajul cu propriul său comentar. Starţov e un intelectual destul de confuz, de fapt un descendent al oamenilor de prisos din romanele ruseşti ale secolului trecut. Ca şi aceştia, se destramă. Starţov nu deosebeşte multă vreme sensul luptei care se dă în ţara lui şi atunci cînd începe să-i priceapă rostul, e prea tîrziu. „In definitiv, parcă nu-i totuna încotro mergi? Şi nu-i totuna unde ajungi? Şi apoi, la drept vorbind, poţi să ştii dacă ai s-ajungi vreodată?" — spune acest om, pe care viaţa personală îl copleşeşte într-atît încît nici în problemele lui intime nu e în stare să ia vreo hotărîre definitivă. Şi, totuşi, înspăimîntat de luptă cum era, Andrei Starţov a cunoscut, cel puţin o dată în viaţă, fericirea pe care ţi-o dă dăruirea pînă la capăt, în folosul unei cauze mari. De acea întîmplare avea să-şi amintească mereu ca de ceasul cel mai luminos, ceasul care justifică o viaţă întreagă. Numai că o tinereţe de concesii şi pendulări i-a închis orice poartă de scăpare. Andrei Starţov se simte îndatorat faţă de markgraful von und zu Mühlen Schönau, un iuncher german, o bestie rece, care a salvat odată, în Germania, viaţa lui Starţov, din motive interesate, nebănuite de acesta. Cei doi se revăd în Rusia anului 1919 — von und zu Mühlen Schönau este un criminal, un om periculos pentru patria socialistă. Şi totuşi, neştiind să ierarhizeze valorile, Andrei Starţov îi scapă viaţa.

E tragic sfîrşitul acestui intelectual *„care dorea din tot sufletul ca viaţa să-l primească în sînul ei"*, dar n-a ştiut niciodată să aleagă esenţialul. Cu mintea rătăcită, descompus şi inutil, Andrei Starţov, acest om cu bune intenţii, primeşte moartea de la cel mai bun prieten al său: pictorul Kurt Warm, omul care a găsit drumul. Verdictul nu a fost al lui Kurt Warm, a fost al vieţii, a fost al istoriei, aşa cum se întîmplă şi în romanul lui Şolohov.

Andrei Starţov e un sentimental confuz şi vag năzuitor. Volodia Sofonov al lui Ilya Ehrenburg este un *„raisonneur"*. E rece, sarcastic, sceptic, înăcrit. *„Intreaga mea persoană e o eroare"* — se caracterizează singur. O eroare într-adevăr într-o epocă de constructivism avîntat şi de afirmare a valorilor pozitive. E un prinţ fără moşie acest intelectual, acest tînăr de douăzeci de ani, care nu crede că tristeţea doctorului Faustus se explică prin fenomenele perioadei de acumulare primitivă. In mijlocul entuziasmului celor ce construiesc în condiţii aprige giganţii din Kuzneţc, Volodia e singur, închistat în egoismul său, privindu-se cum trăieşte, cum gîndeşte, cum se descompune. Ochiul lui prinde mai ales înfăţişarea grotescă a lucrurilor. Simţul sublimului îi este atrofiat. Volodia ştie să rînjească amar; rîsul şi zîmbetul îi sînt necunoscute.

Volodia e un om cinstit, un studios; ştiinţa (istoria, matematica) îl pasionează. Matematica, mai ales, care-i dă iluzia unui adevăr absolut, deasupra a tot ce este efemer şi tranzitoriu. Căci pentru el există două adevăruri: *„Unul temporar, pe care ei l-au dobîndit; celălalt veşnic, pe care nimeni nu-l posedă, căci nu e nici în timp nici în spaţiu"*. „Ei" sînt oamenii ceilalţi; el e singur, căutînd absolutul dincolo de oameni, de timp, de spaţiu. Atemporală şi antiistorică, gîndirea lui îl exclude pe Volodia din rîndurile oamenilor care, în epocile de mare încordare, trăiesc intens istoric, temporal, spaţial.

De dragoste e incapabil. Iubirea apropie individul de cea mai largă comunitate posibilă, de seminţia umană. Pentru a-şi dovedi detaşarea şi luciditatea invincibilă, Volodia întrerupe un moment de efuziune lirică cu un citat ironic din Anatole France. Il irită gîndul că nu e *„un original solitar, nici măcar un Peciorin sovietic, ci pur şi simplu un student care îmbrăţişează o studentă, îşi trece examenele, va trebui să muncească, să se căsătorească şi să trăiască"*. Il irită faptul că astăzi oamenii caută în Caucaz minereuri, în loc să caute demonul, aşa cum făcea Lermontov.

Volodia nu iubeşte nimic, nici măcar cărţile pe care le citeşte. Se socoteşte *„intoxicat de cărţi"*, ca un alcoolic de băutură şi se declară gata să dea foc bibliotecii. Că Volodia ajunge, onest fiind, autorul moral al unui act de sabotaj, e în logica lucrurilor. Obiectiv vorbind, el este un anacronic. Irina îl caracterizează: *„Poate că nu s-a născut la momentul potrivit. Altădată oameni ca el erau fericiţi. Adică nu erau fericiţi, dimpotrivă. Dar toată lumea credea că e o mare nobleţe să fii nefericit. Ar fi fost în elementul lui"*.

Instrăinarea lui Volodia e incapacitatea lui de a vedea altceva decît pe sine. El afirmă: să nu credeţi că eu sînt contra, dar, spune, văzînd un gigant al Kuzneţcului: *„Maiestuos şi stupid"*. Volodia este *„contra"* pentru că nu înţelege nimic din ce este obiectiv valabil în epoca pe care o trăieşte. In ratarea lui tragică desluşim logica de fier a societăţii, care elimină nemilos din rîndurile ei pe cei orbi faţă de sensurile istoriei. Este o semnificaţie nouă, pe care o cîştigă, în literatura realismului socialist, vechea temă a ratării, semnificaţie pe care, dacă o aprofundăm, descoperim că întăreşte pe deplin înţelegerea marxistă despre raporturile dintre individ şi societate.

Vera Călin

Literatura Revoluţiei

(Urmare din pag. 1)

cialismului. Iată ceea ce deosebeşte de orice alte literaturi literatura născută din Revoluţia din Octombrie; iată ce-i constituie originalitatea profundă. E vorba de o nouă concepţie a literaturii, de un nou rost social al ei. Folosim atît de adesea cuvintele „nou" şi „niciodată în trecut", încît nu totdeauna le simţim toată semnificaţia. In cazul literaturii create de Revoluţia din 1917, această semnificaţie este deplină. Şi deoarece ţara noastră merge şi ea pe drumul deschis de Uniunea Sovietică, iar literatura noastră pe acela al literaturii sovietice, cele spuse mai sus trebuie să se potrivească, de-a lungul anilor şi pe măsura eforturilor noastre creatoare, şi în cazul literaturii noastre. Şi astfel, pentru întreaga noastră viaţă literară, pentru activitatea artistică a fiecăruia din noi în parte Octombrie 1917 se adevereşte a fi de o neasemuită importanţă, aşa cum este pentru întreaga istorie a omenirii.

Petru Dumitriu

ŞTEFAN BARABAŞ „Ajutorul sovietic".

Contemporan cu Revoluţia

(Urmare din pag. 1)

graniţele ţării sovietelor. Acum însă iată că avem bucuria să sărbătorim cu toţii într-o ţară liberă, bogată şi fericită, Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, căreia îi datorăm libertatea, bogăţia şi fericirea. Visurile noastre, ale celor din generaţia mai vîrstnică, s-au împlinit tîrziu. Am cunoscut între cele două războaie negura îndoielilor şi contradicţiilor, am încercat noi toţi cei care, cu gînduri cinstite, ţineam condeiul în mînă, impasuri. Şi totuşi am sperat, şi totuşi oamenii Revoluţiei din 1917, fiii şi nepoţii lor ne-au adus libertatea. Am renăscut, am devenit alţii, am învăţat să cunoaştem şi să vedem ceea ce nu cunoşteam şi nu puteam vedea. Am dat la iveală opere pe care ani de zile a trebuit să le ţinem în sertare, am fost fericiţi să vedem că truda noastră de ani este preţuită, stimată şi îşi află ecou în noile împrejurări sociale. Scriitorul şi-a recăpătat demnitatea de om şi a început luminat deplin să slujească poporul din mijlocul căruia a pornit. In viaţa şi creaţia noastră s-au petrecut transformări adînci, tulburătoare.

Oare nu Marii Revoluţii din Octombrie, care atunci, în 1917, a aprins în sufletul nostru speranţa, îi datorăm toate aceste cuceriri? Desigur. Şi de aceea gîndul nostru, al celor ce am fost contemporanii Revoluţiei şi peste decenii am avut fericirea să ne bucurăm de marile ei roade, se îndreaptă recunoscător spre partidul care a condus proletariatul rus la victoria deplină.

E prinosul nostru sincer, pornit din adîncul inimii acum, la a 41-a aniversare de cînd salvele „Aurorei" vesteau naşterea lumii socialiste.

Mihail Sorbul

41 de ani

(Urmare din pag. 1)

Marea Revoluţie a desfiinţat exploatarea omului de către om. A dat fiecărui om, indiferent de munca pe care o prestează, o demnitate, un sens, un rost în societate.

De aici nenumărate consecinţe în regimul economic şi social şi, ca un reflex, în însăşi instituţiile statului, în noua lui formă şi concepţie, în toate manifestările ideologice, în artă şi literatură.

Ca scriitor, semnalez noua concepţie despre cultură în statul socialist. Concepţia progresistă a deschis larg porţile tuturor celor destoinici pentru a da cea mai strălucită dezvoltare culturii, ştiinţei şi artei.

Izolată de consensul complotist al conducătorilor ţărilor imperialiste care au simţit, cu instinctul exasperat al celor care văd cu ochii şi sfîrşitul şi de unde vine, Uniunea Sovietică, prin propriile ei mijloace, numai în aceşti 41 de ani a ajuns în toate domeniile în fruntea omenirii. Dintr-o ţară înapoiată sub ţar, a ajuns să aibă un imens potenţial industrial care să răspundă la toate nevoile de progres ale unei mari puteri; să aibă o agricultură în întregime mecanizată; să aibă cea mai avansată literatură, acea care a revoluţionat prin concepţia despre viaţă şi rolul scriitorului şi prin metoda realist-socialistă însăşi justificarea şi misiunea literaturii; să impuie omenirii pentru întîia oară în istorie o lege morală în relaţiile dintre popoare; să ridice Pacea la un deziderat universal, care să asigure prosperitatea şi progresul tuturor popoarelor; să însemne în ştiinţă cel mai înalt nivel atins pînă astăzi de ingeniozitatea omului; să reprezinte în jocul de forţe din lume puterea preponderentă pe care nici o alta, în nici o împrejurare, nu o poate ignora; să creeze un tip de om nou de o forţă morală neînchipuită.

Nu se poate vorbi de Marea Revoluţie fără a vorbi totodată de Lenin, marele ei conducător şi apoi marele arhitect al construirii comunismului care a prevăzut, cu inteligenţa şi pătrunderea sa, toate etapele, toate greutăţile ca şi toate mijloacele de a le învinge.

De obicei, marii oameni ai istoriei sînt amintiţi la ziua naşterii şi a morţii. Se cuvine mai ales să fie aniversaţi în ziua cînd au făcut acel fapt de neuitat pentru care au binemeritat de la omenire.

7 Noiembrie e ziua aniversării lui Lenin, tot atît cît este a Marii Revoluţii.

Demostene Botez

CE E NOU...

Biblioteca Republicană „Karl Marx" din Tbilisi

Cărţi, cărţi, cărţi...

In ultimele săptămîni, editurile sovietice au tipărit, între altele, următoarele volume de **poezie**: Pavel Antokolski, „Poezii şi poeme", Mihail Isakovski, „Cîntecul tinereţii", N. Braun, „Versuri lirice noi", V. Zameatin, „Versuri alese", Vera Inber, „Opere alese" (3 volume), Veronica Tuşnova, „Memoria inimii", Ilia Selvinski, „Kazahstan", Alex. Iaşin, „Poezii"; de **proză**: P. Nikitin, „In ţara fiordurilor" (note de călătorie), Lev Kassil, „Oamenii veacului nou" (memorii), A. Avdeenko, „Iubesc" (roman), Vs. Ivanov, „Povestiri despre partizani", N. Gribaciov, „Pamflete şi foiletoane", Vadim Sobko, „Viaţă obişnuită" (roman); de **teatru**: S. Alioşin, „Piese", Vera Panova, „Ilia Kosogor. In vechea Moscovă. Viscolul. Fetiţele", D. Deviatov, „Piese", A. Arbuzov, „Şase iubiţi" (comedie); şi de **critică**: B. Meilah, „Probleme de literatură şi estetică", V. Ozerov, „Pe drumul realismului socialist", O. K. Borodin, „Vsevolod Vişnevski" (monografie).

De asemenea, s-au publicat numeroase traduceri din literatura străină, printre care, volumele de **poezie**: Ruben Dario, „Versuri", Antonio Machado: „Versuri alese", Mihail Eminescu, „Poezii" (ediţia a doua, sporită), „Cîntecul lui Roland"; de **proză**: B. P. Haşdeu, „Pamflete", Barbu Delavrancea, „Opere alese", Jan Drda, „Pămînt în flăcări. Călătorie în Chili şi Brazilia în 1954", Albert Maltz, „O zi lungă dintr-o viaţă scurtă" (roman), Alfred de Musset, „Confesiunea unui copil al secolului", Erich Maria Remarque, „Trei camarazi" (roman), Jules Verne, „Istoria marilor călătorii"; **teatru**: Gerhard Hauptmann, „Şobolanii", Jean Anouilh, „Piese"; **critică**: O. L. Fişman, „Li Po – viaţa şi opera" ş. a.

Ultima oră în librării

G. V. PLEHANOV: „LITERATURA ŞI ESTETICA"

In două volume însumînd laolaltă peste 1200 de pagini, Editura de stat pentru literatură din Moscova a tipărit opera critică şi estetică a lui Plehanov. Ediţia cuprinde studii consacrate teoriei artei şi istoriei gîndirii estetice, precum: „Scrisori fără adresă", „Literatura dramatică franceză şi pictura franceză din sec. XVIII din punct de vedere sociologic", „Mişcarea proletară şi arta burgheză", „Arta şi viaţa socială", „A.I. Hertzen şi dreptul feudal", „Bielinski şi realitatea naţională", „Opiniile literare ale lui V.G. Bielinski", „Centenarul naşterii lui V.G. Bielinski", „Teoria estetică a lui N.G. Cernîşevski" şi numeroase studii critice despre Dobroliubov, Ostrovski, Nekrasov, Gleb Uspenski, Lev Tolstoi, H. Ibsen şi alţi scriitori ruşi şi străini.

KORNEI CIUKOVSKI: „AMINTIRI"

Bătrîn poet sovietic, autor a numeroase versuri originale şi excelent traducător în ruseşte al lui Walt Whitman, K. Ciukovski şi-a publicat recent memoriile, în care dă multe detalii interesante şi adesea inedite asupra relaţiilor sale literare şi prieteneşti cu oamenii pe care i-a cunoscut temeinic. Printre aceştia sînt: Repin, Gorki, Briusov, Maiakovski.

ALEXANDR TVARDOVSKI: „VERSURI DESPRE SIBERIA"

Preţuitul autor al poemelor „Vasili Tiorkin", „Ţara Muravia" şi „Zări după zări" precum şi al atîtor poezii lirice, a publicat într-o plachetă opt scurte poeme siberiene. Intîlnim în ele solemnitatea epică a construcţiei comunismului, cu magnificele lucrări de pe Angara, cu luciul diamantin al zăpezilor sau cu soarele revărsat peste ierburi, cu pulsul unei inimi noi în pieptul taigalei, cu transformarea rîurilor şi fluviilor în ape docile; poetul cîntă un imn omului comunist care a schimbat înfăţişarea acestor meleaguri, altădată sălbatice în cleştele stihiilor, azi domolite şi puse de om în slujba sa.

KONSTANTIN SEDIH: „MELEAGURI NATALE"

Acest roman, continuare a acţiunii din „Dauria", zugrăveşte în peisaj dinamic viaţa oamenilor din Transbaicalia pe frontul războiului civil, şi apoi în acţiunea de consolidare a puterii sovietice pe aceste meleaguri natale, după distrugerea gărzilor albe. Continuator al tradiţiei şolohoviene, K. Sedih îşi înfăţişează cazacii în pînze pictate cu pastă groasă, în acţiuni în care se împletesc zeci de destine omeneşti şi caracterele evoluează în condiţiile complexe ale istoriei, ale ciocnirii în prag a două epoci: una care pleacă, cealaltă care vine. Se pare că romanul va fi urmat de altul, care va încheia o trilogie, începută cu „Dauria".

NIKOLAI GRIBACIOV: „LIRICE"

Sensibilitatea specială a lui Gribaciov pentru natura în mişcare şi pentru culorile şi sunetele ei se manifestă în această culegere nouă, adunînd 35 de poezii într-o plachetă a colecţiei „Ogoniok". Dar poetul nu e un pastelist, cu toate că elementele naturii nu sînt în poezia sa nici numai un simplu cadru de agrement. Insă ţesînd cu fineţe peisajul cu acţiunile umane, într-o pînză compactă, poetul dăruieşte ideilor sale poetice un aer înviorător, de mare frăgezime lirică. Aci găsim ploaia, dincoace un tablou de toamnă, în alte părţi viscolul, un măr, primăvara, o seară siberiană, apele Baicalului, o noapte de iarnă, iarba tînără, privighetorile, tunetul, un platan sau inima poetului. Dar ploaia îmbibă cernoziomul, pregătind recolta, accesoriu natural al omului harnic; dar privighetorile sînt rugate să cînte imnul dimineţii, al trezirii; dar inimii sale poetul nu-i îngăduie odihnă:

Bate-ntr-una, inimă, în pripă.
Cînd puterea însă ţi s-a şters,
Să nu-mi ceri să mă opresc vreo clipă:
Rupe-te şi mori aşa, din mers.

Iată sensul viziunii dinamice a naturii la N. Gribaciov!

„PENTRU O STRÎNSA LEGATURA A LITERATURII ŞI ARTEI CU VIAŢA POPORULUI"

In editura „Iskusstvo" a apărut o culegere de hotărîri, cuvîntări şi alte importante documente privind legătura strînsă dintre artă, literatură, şi viaţa poporului. Astfel, sînt incluse aici: capitolul închinat problemelor muncii ideologice din raportul C.C. al P.C.U.S. prezentat la Congresul XX al partidului; cuvîntarea tovarăşului N.S. Hruşciov la recepţia oferită în Palatul mare al Kremlinului în onoarea intelectualilor sovietici, la 8 februarie 1958; saluturile Comitetului Central al P.C.U.S. adresate celui de-al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici, Congresului unional al artiştilor plastici sovietici, celui de al doilea Congres unional al compozitorilor sovietici, prezidiului Academiei de Arte a U.R.S.S. şi Conferinţei lucrătorilor din cinematografie; de asemenea, hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 28 mai 1958 «Despre îndreptarea greşelilor făcute în aprecierea operelor „Marea prietenie", „Bogdan Hmelniţki" şi „Din toată inima"».

Mihail Isakovski

25 Octombrie 1917

Din nou, păstrîndu-i amintirea viu,
Mă-ntoarce gîndul răsunînd pe dombre:
N-a cunoscut întreaga lume, ştiu,
O altă zi ca ziua lui Octombre.

E începutul începuturilor ea,
Noi i-am văzut atunci făptura clară,
Poporul nostru cînd întîmpina
Inaltul lui destin, întîia oară.

Puterea-ntîiaşi dată dobîndind
Spinarea prea căznită şi-aplecată,
Şi-a dezdoit-o robul, stăpînind
Pămîntul şi tăria-ntîia dată.

Şi răsfirînd din juru-i ceaţa grea
In largurile largi ca de genune,
Răsare-naltă proletara stea
Lumina adîncindu-şi-o pe lume.

Ce s-a-mplinit şi ce se va-mplini —
O, roadele izbînzii proletare!
S-au închegat de-a-ntregul zi cu zi:
Octombrie le-a scris cu slovă tare.

Şi dacă-această zi a străbătut
Prin zarea fumului de puşcă,-albastră,
Din zilele ce-n slăvi s-au petrecut,
E neuitată sărbătoarea noastră.

Inalta ei lumină se-aşternu
Pe şantierele suind sub schele:
Nicicînd nu se va stinge-n lume, nu!
Ci, mai înaltă, va urca spre stele.

In romîneşte de
Nichita Stănescu

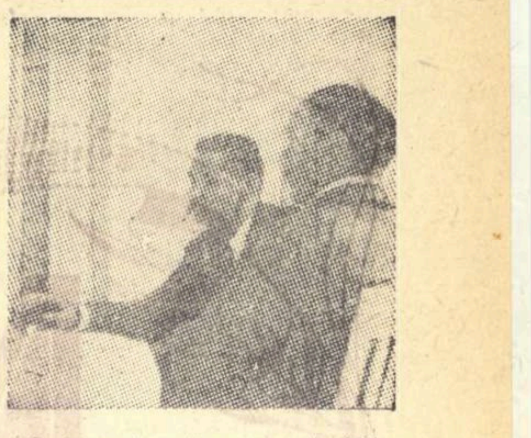

O fotografie puţin cunoscută înfăţişînd pe Maxim Gorki şi pe H. G. Wells, într-o vilă de lîngă Moscova, în 1934 (anul primului congres al scriitorilor sovietici).

Revistele în 1959

Unele dintre revistele literare sovietice şi-au şi anunţat programul pentru anul viitor. Iată o parte din lucrările principale pe care le vor publica:

„ZNAMEA" – Vera Ketlinskaia, „Numai aşa" (roman), Tihon Semuşkin, „Trezirea oceanului" (roman) şi alte romane şi nuvele de I. Naghibin, Muhtar Auezov, Wanda Wasilewska, D. Granin, N. Gribaciov, Stepan Zlobin, V. Kaverin, Em. Kazakievici, Lev Kassil, A. Korneiciuk, Vs. Kocetov, Leonid Leonov, B. Polevoi, K. Simonov, N. Tihonov ş. a.

„OKTEABR" – versuri de S. Kirsanov, M. Lukonin, Margarita Aligher, Pavel Antokolski, N. Aseev, N. Gribaciov, S. Mihalkov, A. Prokofiev, M. Svetlov, Ilia Selvinski, I. Smeliakov etc.; romane de S. Babaevski („Bogăţie"), F. Gladkov („Tinereţe zbuciumată"), Galina Nikolaeva („Directorul uzinei"), F. Panferov („In numele tinereţii"), K. Paustovski („Trandafirul de aur"), romane noi de V. Kataev şi K. Simonov, nuvele de Vera Panova şi N. Pogodin şi o comedie de S. Mihalkov. Aceeaşi revistă va publica un studiu critic despre dezvoltarea realismului socialist şi, la cererea cititorilor, în cadrul acţiunii de pregătire a congresului scriitorilor, un mare număr de portrete de scriitori sovietici din ultimele generaţii; de asemenea, se vor purta discuţii ample în jurul unor probleme esenţiale, precum: „Cum trebuie să fie romanul sovietic", „Ce este contemporaneitatea" şi altele.

„MOSKVA" – romanul lui Mihail Şolohov, „Ei au luptat pentru patrie", nuvele de L. Sobolev, V. Poltoraţki, P. Nikitin, poezii de M. Isakovski, S. Smirnov, N. Rîlenkov ş.a.

„INOSTRANNAIA LITERATURA" anunţă apariţia romanelor „Omul nostru din Havana", de Graham Green, „Hotărîrea" de Anna Seghers, a unei serii de nuvele de Mao Dun. De asemenea revista va publica proză şi versuri de: Aragon, Tudor Arghezi, Johannes Becher, Pierre Gamarra, Stephan Heym, Erskine Caldwell, Leon Kruczkowski, Erich Maria Remarque, Mihail Sadoveanu, John Steinbeck, Lion Feuchtwanger, Ernest Hemingway, Arnold Zweig, Krishan Chandar etc.

O revistă nouă

O REVISTA NOUA a început să apară în U.R.S.S. Se numeşte „Hudojnik", e scoasă de Uniunea artiştilor plastici din R.S.F.S.R. şi va apare lunar, în format mare, cu ilustraţii şi cuprinzînd următoarele secţoare: artă sovietică, teorie şi critică; moştenirea artistică; actualitatea curentă.

MHAT şi dramaturgia de azi

MHAT, Teatrul Academic de Artă din Moscova, a împlinit 60 de ani de activitate. Intemeiat de K. S. Stanislavski şi V. Nemirovici-Dancenko, debutînd cu concursul lui Cehov şi al lui Gorki, creînd o tradiţie dintre cele mai proeminente în arta scenei, MHAT-ul aparţine de mult lumii întregi. Printre apropiatele premiere ale Teatrului de Artă se numără „A treia patetică" de N. Pogodin, „Luptă pe drum" după romanul Galinei Nikolaeva şi „Toţi rămîn oameni" de S. Alioşin.

Şi filmul

„OGLINDA FERMECATĂ" este titlul unui film documentar nou, de lung metraj pentru ecran lat, care va transporta pe spectatori din regiunile arctice în livezile înflorite de la sud, de pe Marea Neagră la Expoziţia internaţională din Bruxelles, din China în tînărul oraş sovietic Angarsk şi din Leningrad în... lună. Filmul e alcătuit din patru „poveşti": „Povestea nordului", „Poveştile minunatelor transformări", „Povestea chineză" şi „Povestea poveştilor". Autorii filmului sînt L. Kristi şi V. Komissarjevski.

60 de ani pe scenă

OLGA KNIPPER-CEHOVA, una din marile actriţe sovietice şi soţia lui Anton Cehov, a împlinit zilele trecute 90 de ani de viaţă şi 60 de ani de activitate pe scenă.

Cel mai mare cinematograf

4000 de locuri va avea noul cinematograf care se clădeşte acum la Moscova, într-o formulă arhitectonică modernă şi originală, urmărind estetica sălii şi a clădirii şi confortul desăvîrşit al spectatorilor, după proiectul arhitecţilor L. N. Pavlov şi L. I. Goncear.

Înainte de Congres

Pînă la cel de-al treilea Congres unional al scriitorilor sovietici au mai rămas cîteva luni şi acţiunea de pregătire a lui în presa literară s-a intensificat. Folosindu-se de experienţa congresului precedent, de dezvoltarea literaturii sovietice în ultimii ani, în condiţiile unei lupte mai intense împotriva tuturor nuanţelor de revizionism, pentru o cît mai strînsă legătură cu viaţa poporului, pentru realismul socialist, scriitorii sovietici analizează în articolele publicate problemele de bază ale literaturii sovietice.

La o recentă plenară a conducerii secţiei din Moscova a Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R., romancierul Konstantin Fedin spunea aceste cuvinte: „Noi sîntem scriitori ai societăţii sovietice. Sarcinile noastre sînt sarcinile ei, viaţa ei este viaţa noastră. Şi anume de aici rezultă îndatorirea inevitabilă a rezolvării sarcinilor literaturii în fiecare etapă, la fiecare pas, căci poporul îşi rezolvă sarcinile existenţei sale în fiecare etapă, la fiecare pas al dezvoltării istorice a societăţii. Noi ne-am declarat mereu şi deschis legătura noastră cu viaţa şi repetăm acest lucru deosebit de stăruitor, azi, cînd curentele extremiste ale literaturii burgheze îşi flutură din răsputeri steagurile închipuitei independenţe a scriitorului faţă de viaţa poporului". Reluînd cuvintele scriitorului chinez Lu Sin asupra legăturii inseparabile, în activitatea unui artist care luptă pentru prezent, dintre prezent şi viitor, K. Fedin adaugă: „Intrucît comunismul este nu numai viitorul nostru, ci şi al tuturor ţărilor socialiste, şi în ultimă instanţă al lumii întregi, noi, scriitorii sovietici, fiind precursorii literaturii comunismului, în chip firesc ne luptăm pentru prezent, pentru ceea ce este contemporan cu noi. Dar ce este contemporaneitatea? Putem lua orice moment, orice oră a zilei noastre, orice minut sau secundă. Dar pentru a pătrunde în esenţa acestei secunde, pentru a vedea cum ea caracterizează omul, trebuie ştiut ce anume a precedat-o. Omul e o fiinţă istorică în toate manifestările lui, prin toate însuşirile lui, şi îl formează timpul." Dînd cîteva exemple, K. Fedin conchide: „Pentru a înţelege un caracter, trebuie să-i înţelegem creşterea, trebuie să înţelegem ce elemente contribuie la această creştere. In ce familie a trăit, în ce casă, şcoală, societate, în care stat s-a format eroul? Nu înseamnă că trebuie negreşit să istorisim biografic tot ceea ce a alcătuit viaţa eroului, dar înseamnă că nu putem înţelege clipa lui prezentă, fără să ştim cum s-a format el ca să poată ajunge pînă la această clipă".

Pledînd pentru contemporaneitate, scriitorul leton Vilis Laţis aduce într-un articol al său („Datoria literaturii noastre", Literaturnaia Gazeta, nr. 122) acest argument logic: „Nimeni nu se gîndeşte să le interzică scriitorilor care au însuşiri şi erudiţie pentru aşa-ceva, dreptul de a scrie romane sau piese istorice. Totuşi prima sarcină a literaturii trebuie să fie crearea tabloului autentic al vremii căreia această literatură îi este părtaşă şi martor ocular. Atît de veridic şi deplin, aşa de direct artistic ca noi, nici un scriitor al viitorului nu va putea oglindi viaţa şi oamenii timpului nostru. Dacă n-o vom face noi, nimeni n-o va face în locul nostru." Ca un corolar la această idee, iată ce mai spune Vilis Laţis: „Trebuie să scriem adevărul veacului nostru! Aci e o idee simplă şi în acelaşi timp profundă. Eu socot că societatea se poate bizui ferm pe scriitorii noştri. Scriitorul care şi-a însuşit metoda de creaţie a realismului socialist va găsi proporţiile juste pentru zugrăvirea elementului pozitiv şi a celui negativ, a luminii şi umbrei. Arătînd latura negativă, el nu-şi va lăsa cititorul needificat asupra atitudinii sale şi nu va jubila pe socoteala greutăţilor încă nerezolvate de viaţa noastră, aşa cum fac nihiliştii, ci va chema cu glas tare şi cu căldură societatea la lupta împotriva neajunsurilor. Fără îndoială că el, scriitor realist-socialist, va şti să vadă tot ce e pozitiv, bun, nou, care duce înainte viaţa noastră, şi va arăta acest lucru în imagini literare luminoase care să-l convingă pe cititor şi să trezească într-însul nevoia de a urma exemplul eroilor zugrăviţi. Dacă scriitorul nu va face acest lucru, el poate fi încredinţat că cititorul sovietic nu-l va accepta, ci îl va respinge".

O chestiune similară discută într-un alineat din articolul închinat problemelor prozei contemporane (Literaturnaia Gazeta, 122) scriitorul uzbek O. Şarafudinov, subliniind importanţa în creaţie a atenţiei faţă de zugrăvirea eroului negativ, care nu trebuie expediat printr-o simplă schemă: „Să nu uităm de eroul negativ. Aceasta nu e o chestiune secundară. De felul cum e zugrăvit personajul negativ, depinde adesea şi forţa de convingere a eroului pozitiv. Cu cît adversarul e mai elastic, mai inteligent, cu atît e mai grea lupta împotriva lui".

Aci se ridică problema conflictului, căreia şi-a consacrat articolul V. Litvinov (Literaturnaia Gazeta, 127). El subliniază următorul lucru: „Atenţia scriitorului faţă de conflictele mari, pline de semnificaţii sociale, este în directă legătură cu măiestria lui." Şi adaugă: „Natura operelor cu conflicte acute e stabilită chiar de viaţă, de viaţa noastră, sovietică, în care fiece fibră respiră lupta pentru victoria noului. Vie şi febrilă, mereu nouă, ea nu poate fi introdusă în cine ştie ce «scheme de conflicte» virtuale".

Răsfoind toate revistele sovietice din ultimele săptămîni, putem observa cît de intens şi de profund trăieşte în preocuparea tuturor scriitorilor problema legăturii lor organice cu viaţa poporului. Iată ce spune şi scriitorul azerbaidjan K. Kasum-Zade („Poezie şi contemporaneitate", Drujba narodov, 10): creaţia poetului este „ca o pădure minunată pe care dacă o priveşti de departe nu zăreşti la început decît stejarii puternici, uluitori prin măreţia lor. Dar acolo cresc nu numai stejari. Apropiindu-te, vei vedea şi trandafiri şi viorele, şi apă de izvor care curge alene printre ierburile verzi. Creaţia poetului este tot atît de multilaterală, multicoloră şi bogată ca şi viaţa. Şi numai această anvergură a cuprinderii vieţii îi dă putinţă poetului să dezvăluie fiece temă deosebită, cu autentică originalitate, cu profunzime şi vitalitate. Numai în acest caz apare libertatea creatoare şi fiecare temă se îmbibă cu toată bogăţia experienţei de viaţă a poetului şi este scăldată de lumina unui larg orizont poetic.

Dacă însă poetul, luînd pana în mînă, nu trăieşte prin nimic altceva decît prin sentimentele lui intime, dacă nu ne poate spune nimic afară de cîteva episoade din propria lui biografie, el nu va ieşi niciodată în marea arenă a creaţiei. Oricît de frumoase ne-ar părea şi oricît de pline de aromă florile poeziei lui, de departe ele nu vor atrage nimănui luarea aminte. Forţa poetului, izvoarele originalităţii lui de creaţie se află numai în legătura sa organică cu viaţa poporului".

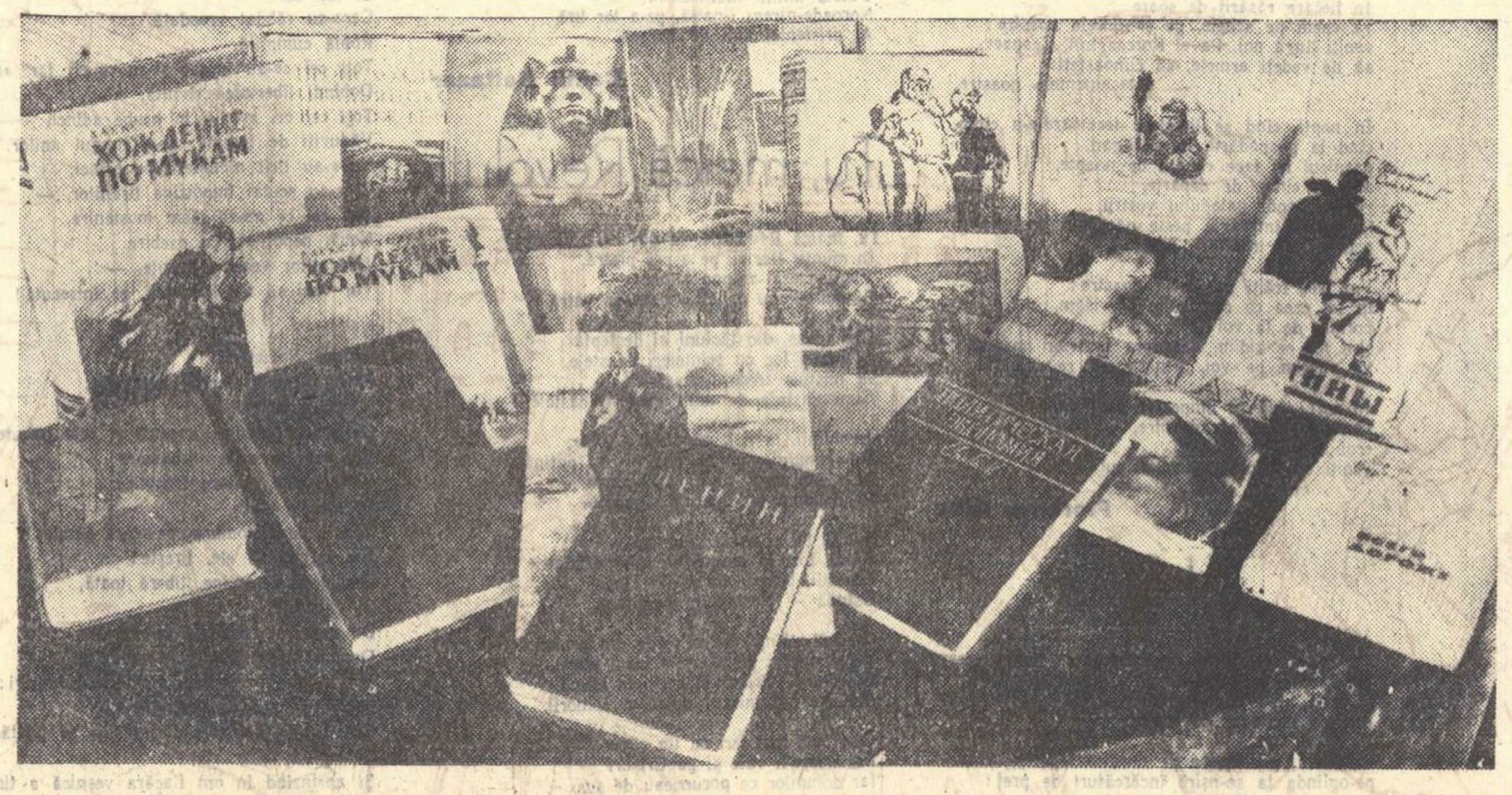

Noi tipărituri literare şi de artă din Uniunea Sovietică.

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacţional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAŞU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-şef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-şef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-şef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

...IN LITERATURA SOVIETICĂ

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23–25 xxxxx

SLAVĂ MARII REVOLUȚII

In parcul din Gorki

In parcul din Gorki e tăcere.
Soarele și luna își trec tăcerea
din mînă în mînă.
Aleile cu nisipuri aurifere
ascund freamătul ierbilor zvîcnind în țărînă.
Norii își lunecă în muțenie velele,
e-o tăcere-ncordată, ca într-un gînd.
Băncile pe care se-așează doar stelele
au încremenit, așteptînd.
Numai mestecenii, în alba lor mantă,
se mai apleacă lîngă ferești,
poate vor prinde cu-auzul de plantă
știutele voci omenești.

Și ceas după ceas
de pază-i tăcerea
cu greul ei nimb...
Aici e tăcere —
ca-n restul pămîntului să urce mai limpede-un glas,
ca o punte trecînd peste timp.

Aici e tăcere —
ca mai limpede s-auzim
cuvintele lui nemuritoare,
incandescente zburînd,
ca planetele, sub ochii noștri rupîndu-se
din marele soare.

In tăcere și eu am trecut
această punte,
cu secolul față în față.

In parcul din Gorki e tăcere,
ca într-o frunte
aplecată imens asupra-ntrebării de viață.

Mihu Dragomir

O altă revoluție sosise

Burghezi cu pălărie englezească,
papuci francezi și haine-americane,
șampanie cît timp or să ciocnească?
Spuneți, cît timp vor mai fuma havane?

Văd suflecîndu-și mîinile Rusia,
venind cu respirarea-ntretăiată,
pe mii de drumuri străbătînd cîmpia,
și coborînd din mii de munți deodată.

S-a înroșit, ca la un semn, pămîntul.
Drapele-s? Sînge-i? Sînge și drapele!
Miroase-a pulbere de pușcă vîntul
Iar viscolu-i de fier: zvîcnesc șrapnele.

Așa-ncepură multe revoluții
și, între ele, semănară toate:
prin munți și pe cîmpie evoluții
de sînge, și de imnuri, și de gloate.

Atîta doar că se schimba puterea,
trecea cravașa dintr-o mînă-ntr-alta,
sorbind, otrava o schimbai cu fierea
cînd sîngele se întindea ca balta.

Dar altă revoluție sosit-a
îmbujorînd obrajii omenirii, —
Ea a zdrobit, plesnind ca dinamita,
bancherii, grofii, țarii și emirii.

Dansau morții jobenele burgheze,
în gura fină se stingea havana,
iar libertatea, sus, pe metereze
își vindeca pentru vecie rana.

Otrava nu se mai schimba în fiere,
cravașa nu trecea în altă mînă,
ci se scria porunca altei ere
în legi, în viers și-n inimi să rămînă.

Omul se curăța, în foc, pe sine,
era, pe steaguri, mîna mai cinstită,
simțeam cum între mine și-ntre tine
puterea noastră crește mai unită.

Ca într-un mare magnetism al vremii
ne comasam în sute de victorii,
știind că pentru veacuri și milenii
au triumfat, în luptă, muncitorii.

O altă revoluție sosise
deasupra celorlalte, ca furtuna.
Ne-a mai rămas, tovarășe de vise,
un singur vis: să împlinim Comuna.

Al. Andrițoiu

De patruzeci și una...

Toamna, vîntul e galben și arborele gol,
Dar primăvara poate răzbi din noi în lume
Chiar dacă vîntu-și plimbă prin aer, rostogol,
Din cețuri mari hrănite, imensele-i volume.

De patruzeci și una de toamne, adunind
Tot patruzeci și una de primăveri în inimi,
Spre viață se ridică atîtea țări, pe rînd
Făcînd pași mari din pașii odinioară minimi.

Atunci, un nume: Lenin, și mii de mii de inși
Purceși în căutarea sublimelor soluții,
S-au dus spre libertate, găsind-o, neinvinși,
Și dăruind-o lumii în marș de revoluții.

Balanța lumii astăzi se-nclină înspre noi
Și-oricît venin ar curge din talerul usure,
Balanța ne aduce pe drumurile noi
Spre zările urzite din gîndurile pure.

In patruzeci și una de toamne, a crescut
Călită-n răni și lupte, speranța omenirii
Că numai noi sîntem al vieții scut
Că numai printre noi cresc trandafirii.

Victor Kernbach

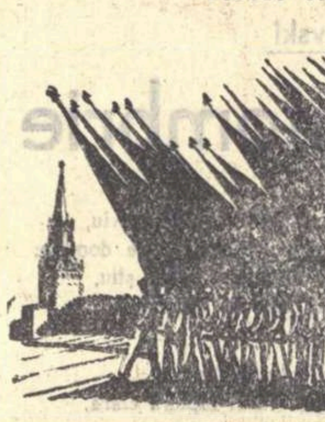

Primul căzut în luptă

De la Smolnii a pornit în veston sărac,
Fără epoleții de fir, fără decorații,
Și așa s-a prăbușit în primul atac,
Anonim l-au îngropat printre fulgi, soldații!

In pămîntul înghețat și pierdut sub nea
Trupu-i postament a fost unei lumi întregi,
Prima oară liniștit somnul și-l dormea
Că-a răpus lungi dinastii de-mpărați și regi

De la Smolnii a pornit în veston sărac,
Dar în aur l-a-mbrăcat astăzi omenirea,
Aur vechi din inimi rupt, luminînd prin veac,
Care-l poate făuri numai nemurirea!

Nicolae Tăutu

Urmașii lui Octombrie

Au vîrsta voastră, visele mele,
au flamura voastră, visele mele;
în tot ce e faptă și crez
vă simt pe voi și vreau și cutez.

In fiecare răsărit de soare
vă chem pe schele, pe șantierele noastre;
veniți lîngă noi, Pavel Korceaghin, Ceapaev,
să ne vedeți armele, să cunoașteți detașamentele noastre.

In nopți, cînd se liniștesc tractoarele-n cîmp,
cînd la gospodării, în Bărăgan,
paznicul își face rondul de noapte,
aud în cîmp, de departe,
venind ecoul galopului vostru,
în lumea întreagă, peste pămîntul același,
pentru toți truditorii pămîntului.

Voi, voi trăiți în visele noastre;
în tot ceea ce construim și visăm,
pornim de la voi
și-n tot ce zidim, deasupra urmelor noastre,
vă simțim pe voi, generație-a revoluției!

In zori, cînd se limpezesc ochii țării,
veniți pe schelele noastre,
eroi ai lui Octombrie,
veniți să salutăm comunismul!

Florența Albu

Neva

Tu, Nevă, tulburată de toamnă ca de-un vers,
cu bărcile mărunte-ale frunzelor plutind,
și luna albă care-aruncă-n apă
monede lucitoare de argint,

tu, Nevă, purtătoare de nordice legende,
pe-oglinda ta se-nșiră încărcături de preț:
vapoare, și palate, și stele, și statui,
și chipul de aramă al unui călăreț,

ai răsfoit istoria odată cu Rusia,
dar liniștile tale în țăndări au sărit,
cînd tunul Aurorei a tras întîia salvă,
că-n luptă nu sînt tunuri să tragă liniștit.

Mătasa transparentă a clipelor de tihnă
în fire de lumină și foc s-a destrămat.
Și Revoluția te-a-ncărcat cu luptă,
și luptătorii te-au făcut soldat.

Cunosc întinderi multe de apă și de farmec,
și le slăvesc în cîntec pe toate cîte sînt.
Dar slava cea mai înaltă ți se cuvine ție,
tu, Nevă a Rusiei, și-a-ntregului pămînt.

Aurel Storin

Leningrad

Pe Nevski-Prospekt, mult popor
se-adună, val multicolor.
Pe unda marilor mulțimi
trec chipuri, mii de anonimi.
Ca niște licurici: se-aprind
priviri albastre-verzi, sclipind.
Și murmurul atîtor guri
e ca un vuiet de păduri.
Intreaga stradă treapădă
de pași. Asfaltul freamătă.
Pe poduri flutură din coamă,
mari, aprigi, caii de aramă.
De pe canale, din grădini,
se-nalță cînturi și lumini.
Ca apa,-n zidurile toate
bat milioanele de coate.
Doar pleacă unul, și-altul vine.
autobuzele-arhipline.
Mari case albe și uzini
așteaptă harnicele mîini.
Răsună-n cer și pe pămînt,
adîncul, spornicul lor cînt.
Și pare răsuflarea lor,
pe Neva, fumul toamnelor.
Vin, vin, ca niște ape mari,
și spații cresc, fără hotar.
Ce vast decor!... Ce vast decor!...
Popor... popor... popor... popor...

Szemler Ferenc

In romînește de
H. Grămescu

Stindardul prieteniei

De ce-i atîta luminozitate
Și-Octombrie coloritul lui, avut,
L-împrăștie pe lucrurile toate?
Taftale galbene și stacojii-a țesut

A toamnei mînă, suplă și măiastră;
Dar din culorile care roiesc,
A roșului-i predominanta glastră,
Iar celelalte doară lui slujesc;

Ii sînt nuanțele complementare,
Așa precum de drept i se cuvin:
El steag e luptei revoluționare
Și-al prieteniei senin, sublim;

Ca să se nască și ca să se-nchege
Prieteșugul nostru cu Ivan, —
Sîngele-a curs, și-a luptei dîrză lege
Ne-alătură în veac, inimi și-n an.

De-aceea cînd Octombrie prefiră
Paleta infinit multicoloră,
Noroade-ntregi i-nalță, pe-a lor liră
Al prieteniei imn de auroră.

Camil Baltazar

Tu, maică Revoluție

Tu, maică Revoluție, la noi
In munții Horiei, pe aspra piatră,
Vieții așezat-ai nou altoi
Și noi lumini pe strămoșească vatră.

Din spuze, din tăciuni ai deșteptat
Al luptei foc cu scînteieri de stele
Să mistuie trecutu-nnegurat,
Cum mistuia de mult grofești castele.

In munți, la noi, pămîntul e avar,
De-i smulgi o pîine, neagră-i și puțină,
De-aceea moțul alungat de-amar
Pe drumuri colinda fără hodină.

Avutul tot și truda alor mei
Ne-au fost în lungul vremilor prădate:
Gorunii, brazii, aurul din stei,
Osîndă — blestemata bogătate.

Cînd îi strîngeam sclipirile din prund
Vechi aurari pe văi și-n iazul morii,
Cei domni vîrîndu-și colții în afund
Mușcau din miezul dulce al comorii.

Ce-a fost mai ieri ca un zăpor s-a dus
Pe Arieșe-n vale și pe Crișuri
Iar domnilor ce porunceau de sus
Le-am răsturnat rădvanu-n povîrnișuri.

Pămîntul parcă și el s-a-mblînzit
Și s-a făcut mai darnic în bucate
De cînd, din zeci de holde, întîlnit,
Își simte gliile-mpreună toate.

Tu, maică Revoluție, mi-ești steag
Și viitorul rodnic ca un pom mi-i.
Pămîntul nostru-i aspru, dar mi-e drag,
Și nu l-or mai avea-n robie domnii.

Vlaicu Bîrna

Ilustrații de IULIAN OLARIU

Patrie a celor liberi

Uniune Sovietică,
Patrie a celor liberi, liberatoare,
Maică a Revoluției:
Oare numai acele popoare
Care-au ajuns la maturitate

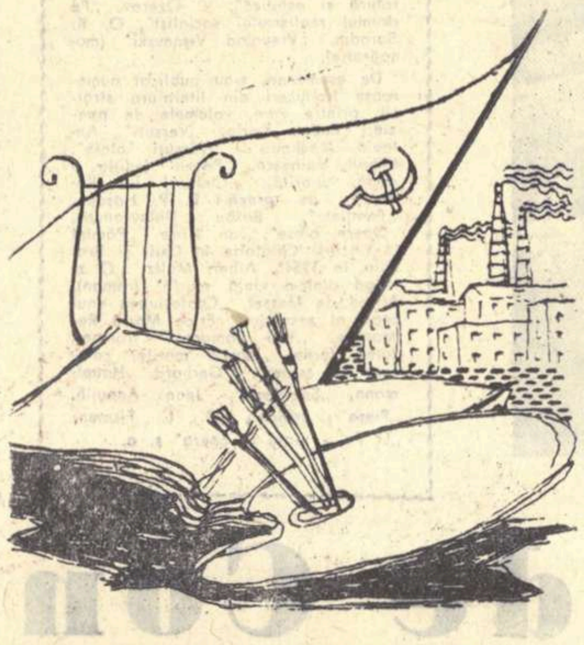

Vor defila prin orașe și sate,
Inălțîndu-și cîntarea frenetică
In marele vînt
Stîrnit de Octombrie pe-acest pămînt?
Nu, nicidecum!
Toate milioanele, nenumărate,
Ce se mai zbat în robie și-acum,
Toți cei ce-și mai au în beznă sălașele
Și-ndură ce-a îndurat
Și poporul tău, altădat',
Vor mărșălui alături de tine, în toate orașele.
Infruntînd atîtea primejdii,
Ei așteaptă marea lumină
Și poartă, nestinsă, făclia nădejdii.
Lupta lor s-a născut dintr-a ta.
Lanț după lanț va cădea.
Mîine și ziua lor va să vină!

Uniune Sovietică,
Patrie a celor liberi, liberatoare,
Maică a Revoluției:
Oare doar oamenii care
Sînt azi în ființă
Vor veni să-și înalțe cîntarea frenetică
De recunoștință,
In marele vînt
Stîrnit de Octombrie pe-acest pămînt?
Nu, nu doar ei!
Ci toți cei
Care-au răbdat vreodată
Robia cumplită,
Toți cei ce-au luptat și-au murit făr' să-și poată
Dobîndi libertatea rîvnită,
Toți cei ce, zvîrliți în hrube adînci,
Văduviți de lumină, de-a lungul anilor,
Nu s-au tîrît niciodată pe brînci,
Ci s-au sculat împotriva tiranilor, —
Toți cei ce ne-au lăsat moștenire,
Nouă, nepoților, cu osebire,
Ura atîtor veacuri durute, —
Vor veni să te slăvească, pe întrecute!

Uniune Sovietică,
Patrie a celor liberi, liberatoare,
Maică a Revoluției:
Oare doar vremea noastră și cele trecute
Vor veni la a ta sărbătoare
Să-ți înalțe cîntare frenetică
In marele vînt
Stîrnit de Octombrie pe-acest pămînt?
Nu, nu numai ele, firește!
Omenirea de mîine, liberă toată,
Și eliberată
De nevoi și războaie, pe veci;
Omenirea aceasta, care-mplinește
Tot ce-am sperat noi, visînd ani întregi;
Omenirea aceasta, descătușată,
Ce va sili și Imposibilul însuși să poată,
Dezlegînd taina vieții
Și aprinzînd în om flacăra veșnică a tinereții, —
Omenirea aceasta iți mulțumește și ea
Pentru că prin lupta-ți măreață și grea
Și-a dobîndit libertatea, tăria
Și bucuria!

Uniune Sovietică,
Maică a Revoluției celei mai mari din istorie:
Ieri, Azi și Mîine se-ntrec în faptă, gînd și simțire frenetică,
Să-ți slăvească inegalabila glorie!

Alfred Margul Sperber

In romînește de
Petre Solomon

Legendă

Regii s-au mîniat
că Volga s-a revărsat — cincizeci de metri —
precum și Nilul odinioară se revărsase
și se mîniase regele Feros,
regele Egipetului, Feros,
așa s-au mîniat și regii lumii
că Volga a băut sudoare, sînge
și lacrimi a băut, s-a revărsat
rostogolind copacii seculari în mersul ei,
rostogolind și munții în mersul ei,
conace și cazărmi și temple,
așa s-a revărsat și Nilul în vechime
și se mîniase regele Feros,
regele Egipetului, Feros,
și pe terasă a ieșit cu sulițe de aur
cu vîrful de oțel muiat în zeci de otrăvuri
ce numai vracii săi le cunoșteau și regele Feros:
„Unde te duci tu, fluviule? Oprește, îți spun!"
Și-n pieptul Nilului el sulița-și zvîrli,
precum zvîrliseră și regii lumii sulițele
în pieptul Volgăi.
Iar Volga doar a rîs,
cum rîd fluviile
lovind pietricelele pe prundul lor,
numai că Volga a rîs mai tare
că munți rostogolea în mersul ei,
rostogolea copacii seculari,
și s-a deschis și s-a închis într-o clipită
și sulițe regești înghițind,
acele sulițe de aur
cu vîrful lor muiat în zeci de-otrăvuri
ce numai vracii lor le cunoșteau și regii lumii.
Și totul a pierit în fluviu,
conace și cazărmi, și temple,
și regii, și palatul au pierit
precum pierise regele Feros,
regele Egipetului, Feros...

Dimos Rendis

Venise Octombrie

In ochii lui se rotea stepa întinsă,
marginea ei de cenușă. Ca și ceilalți din tranșee,
își atîrna uneori nostalgia de sîrma ghimpată;
alteori cîte un surîs; alteori cîte o fîșie de zare...
Cînd era obosit își ștergea cu mîinile murdare de pămînt
somnul de pe frunte. Dar știa că totul se va sfîrși curînd;
știa că timpul crește ca un val, se rostogolește
nestăvălit; vuietul adînc al timpului
se auzea, dincolo de șuierul gloanțelor, dincolo de explozii...

Venise Octombrie cu nesfîrșite nopți albe.
Cuvintele oamenilor se sfîrșeau
într-un început de lumină; gîndurile erau
flăcări mari de adevăr, hotărîrile
fîșii lungi de metal roșu.
In ultimele nopți clandestine, apăsătoare
se prăbușeau clipe arzînd
ca bucăți mari de mătase putrezită în palatele vechi.
Cu semnele roșii ale viitorului venise Octombrie...

Și atunci și-a dat seama că prin el,
soldatul simplu cu stepa nostalgică-n ochi,
timpul trece mai limpede. Călca
peste trecutul ciuruit de gloanțe,
peste vechile lui dureri, pierdut în șuvoiul de oameni
cu umbre sfîșiate pe față, cu armele dreptății în mîini.
Ardeau și ultimele bucăți de noapte
iar în vîntul puternic al dimineții
roșul fîlfîia peste acoperișuri, fîlfîia peste lume...

Matei Călinescu

Sărbătoare

Soarele se prelinge în rodii, lumina ochilor tăi
înflorește străzile, pasul
iți udă cu aur asfaltul. In fiecare chip
întîlnești propria ta bucurie, elanul.
Sărbătoare! Steagurile roșii ușor legănîndu-se cîntă,
trezesc amintirile:
Aici a fost o cocioabă îmbrăcată în zdrențele amurgului,
vînturile fluturau departe glasul ros de cancer; aici
un sărăcăcios depozit de lemne; acolo
bodega sărmanilor măturători, a poetului
traducător al lui Keats. Șomerii
dormeau pe cuburile de piatră din piață — soarele
îi mîngîia cu degete uscate, vîntul
le zvînta plămînii umezi.
Dar a venit Octombrie Roșu prin poarta de aur
a lui August '44! A venit
ca o ploaie de lumină peste țară. Fără el
și dragostea noastră ar fi crescut altfel:
tu poate și acum m-ai privi
ca o aspră statuie a suferinții
de sub ferestrele înalte ale inimii mele. Degetele tale
ar fi crescut peste ochii mei ca zece flori palide;
ne-am fi hrănit
cu pîinea marilor incertitudini. Sufletul
s-ar fi plecat în mută crispare — o ramură uscată,
legănată în nori cenușii,
Și străzile ar fi rămas melodii de jazz dureros,
populate cu țipetele copiilor alungați din orfelinate,
poate cu țipetele noastre de nesfîrșită căutare.
Dar Octombrie a venit ca o ploaie de lumină
sub care creștem mereu
înalți și puternici, siguri și tineri. Steagurile roșii
ușor legănîndu-se cîntă,
trezesc amintirile...

Petre Stoica

Chipuri

Parcă eu însumi aș fi fost de față, aș fi atins
mîinile, hainele, armele,
dreptunghiul luminos al privirii căzut peste zăpadă,
luminînd adînc prospețimea zăpezii.

Știu acele fețe bărboase, obosite, ascuțite de-ncordare;
ochii: două frunze, primele, surprinse de soarele primăverii;
strigătele răgușite de încordare și de veghe;
arbori dezgoliți — îndărătul lor, brusc, liniștea mării.

Știu și pașii. Altfel se-aud pașii lor, ciudat și măreț,
ca lumina gărilor natale în nopțile înghețate,
ca un lanț regulat de pușcași roșii coborînd dealul,
cu Internaționala limpezită de mai multe graiuri prietene.

Răsună, tovarăși, pașii voștri în cugete,
trec, noaptea sau ziua, granițele,
își îngroapă cu sunetul lor grav pe cei căzuți,
și trezesc, și înfig steagul dreptății în inima capitalismului.

Grigore Hagiu

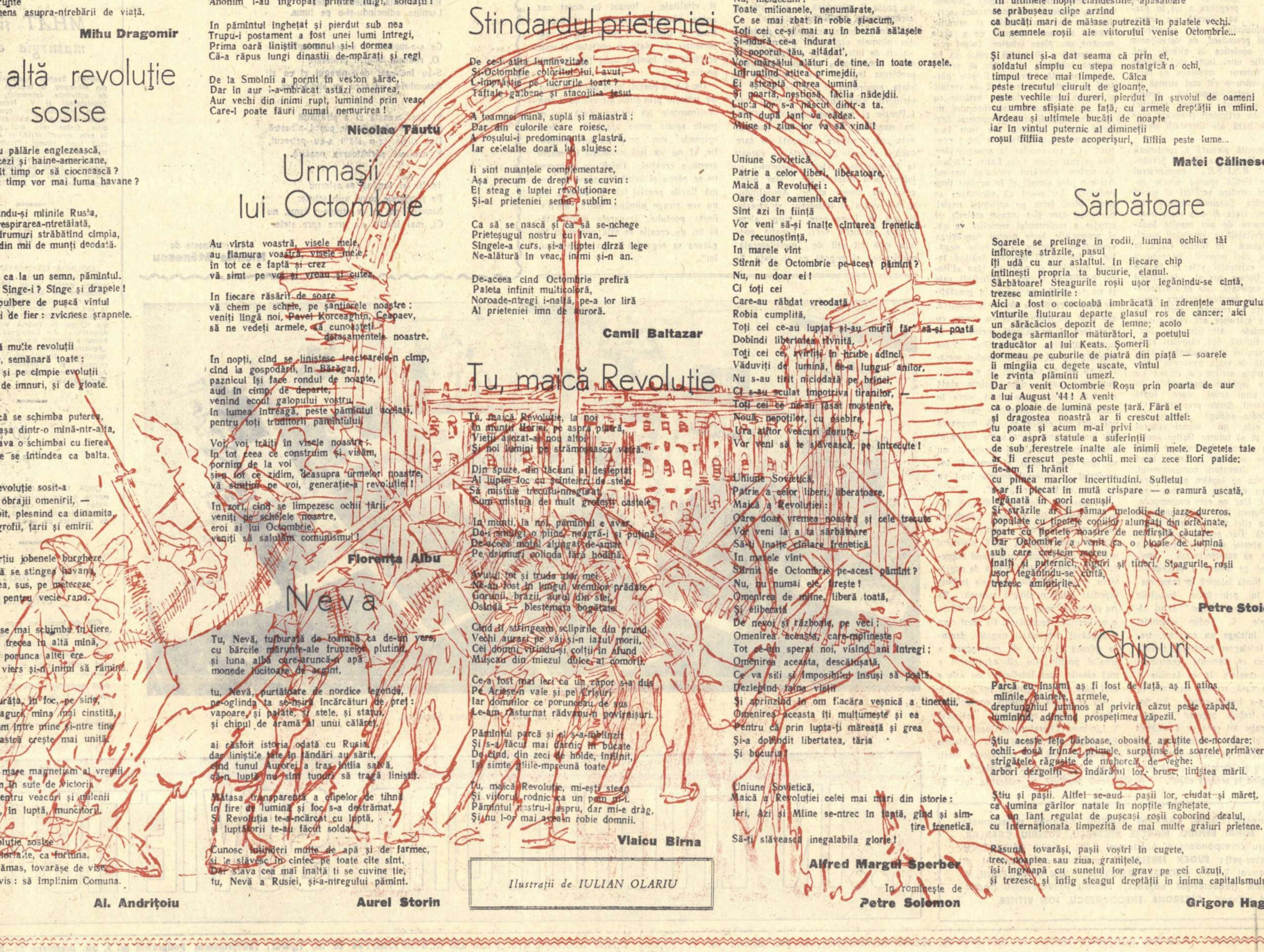

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 46 (244) - joi 13 noiembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Partidul și creația mea

„Să fii partidului oștean"

Anul 1958 este al douăzecilea de cînd, la Sighișoara, mi s-a tipărit întîia carte de versuri tutelată de N. D. Cocea, și al treizecilea de cînd, într-o foaie literară a lui Tudor Arghezi, nu mai mare decît o batistă, mi-au apărut primele încercări poetice originale.

Mi-aduc aminte cîteodată de aceste timpuri de mult trecute. Ce greu îmi era la început să scriu! Nu cuvintele-mi lipseau, nici meșteșugul, atît cît exista, de a le lega între ele, așa ca să întruchipeze imagini. Altul era baiul, cum spun ardelenii: nu aveam despre ce să scriu. Mi se părea că Alecsandri, Eminescu, Macedonski, Coșbuc, Goga, Arghezi au spus tot despre tot ceea ce e frumos și mă simțeam ades un stîngaci ucenic al lor sau al altor maeștri ai altor popoare. Mi se părea că moi o pană veche într-o călimară cu cerneală uscată.

Dar iată că după ani de căutare cerneala a început să se umfle și să clocotească în vasul ei devenit neîncăpător, iar pana să joace sprintenă pe hîrtie! Ce se întîmplase? De unde bogăția de probleme și dorința irezistibilă de a le comunica în versuri semenilor?

Venirea lui Hitler la conducerea Germaniei și fascizarea ei fulgerătoare mi-a cimentat, prin ororile fascismului, în suflet o ură pe care nimic n-o poate dinamita. Am luat apoi cunoștință de glorioasa luptă a comuniștilor romîni, de greva ceferiștilor din 1933 la Grivița, și mi s-a umplut sufletul de mînie împotriva domnilor din Romînia, sîngeroșii călăi ai muncitorilor greviști, dar și de mîndrie că, în acele momente cînd în Europa creștea talazul fascismului, în țara mea se ridica o stîncă.

Toate acestea mi-au indicat cu roșu drumul spre aceia ce luptau împotriva fascismului, spre aceia ce susțineau cauza oamenilor muncii. La început nu mi-am dat seama că această nouă situație, această atitudine schimbată față de viață va pune capăt și secetei de probleme literare în care mă zbăteam. Dar cînd mi-a venit să scriu despre acest nou drum în viață, despre această perspectivă, blocată de munți și de neguri, dar și despicată de văi luminoase, am simțit că vreau să le vorbesc oamenilor. Iată ce nu era nici în Alecsandri, nici în Eminescu, nici în Macedonski, nici în Coșbuc, nici în Goga, nici în Arghezi pe atunci. De atunci m-am simțit un om căruia i s-a arătat un drum și nu se mai învîrte nedumerit la răscruce, de atunci parcă mi-a săpat cineva în suflet o fîntînă cu izvoare bogate. Această îndrumare, inițial mai mult o îndreptare personală către un țel, șovăielnică, cu abateri spre focuri mincinoase de pe comori inexistente, s-a transformat într-o orientare conștientă, cu obiective clare, în urma contactului nemijlocit cu mișcarea muncitorească. Rezultatul a fost rapida mea dezvoltare literară și apariția primului volum, axat în liniile lui principale pe idei revoluționare, deși nu fără confuzii uneori.

Drumul apucat o dată, chiar dacă pe el sînt și urme în zig-zag, l-am ținut una înainte, iar carul poeziei de-atunci încoace nu l-am băgat în șanț, măcar că erau gropi și întuneric destul. Meritul este al Partidului Comunist din Romînia, care pe oamenii ce s-au îndreptat spre el a căutat să-i țină mereu aproape. Meritul meu a fost numai de a fi iubit poporul muncitor, de a fi crezut în cel ce voiau să-i creeze o soartă dreaptă și de a fi fost pasionat de meșteșugul scrisului.

Desigur, n-a fost ușor în acele timpuri să treci, cu cîntece potrivnice unei lumi asupritoare și prădalnice, prin toate hățișurile, capcanele, ispitele și mai cu seamă sub ochii veșnic atenți ai organelor de control, cenzura burgheză și Siguranța Generală. Totuși, recitite primele volume ale mele: „Cîntece de pierzanie", „Cîntece noi", „Orașul pierdut", „Poezii" și „Un om așteaptă răsăritul", scrise în timpuri cumplite, ultimele două în plin război, ele rezistă îndeosebi prin miezul lor revoluționar al cărui autor este de fapt partidul.

Școala lui, cu ideile mari ale comunismului și cu lupta patriotică și revoluționară dusă de clasa muncitoare mobilizînd poporul, școală pe care am frecventat-o atunci pe ascuns, mi-a fost larg deschisă după actul revoluționar de la 23 August 1944 și în anii ce-au urmat. Fără să mă consider cine știe ce înzestrat, mă simt totuși unul din școlarii cei puțin dornici și silitori de-a se pătrunde și de-a aplica în practica poetică de fiecare zi învățătura marxism-leninismului și lupta multiplă, bogată a partidului, precum și toate indicațiile lui, în construirea, pe toate planurile, a Romîniei socialiste.

Ești comunist, fii deci erou!
Răspunzi de fericirea lumii
Aici pe suprafața humii
In evul luminos și nou,

sînt versuri pe care le-am spus nu numai pentru alții, ci și pentru mine însumi. Această răspundere, pe care o împărtășesc împreună cu toți tovarășii mei poeți, devotați cauzei socialismului și a păcii, și care nu este decît însușirea conștientă a punctului de vedere al partidului și a îndrumării sale pe tărîm cultural, artistic și cetățenesc, mă face să nu simt istovire în muncă și să țin cu strășnicie drumul realismului socialist, pentru a reda într-o fărîmă de poezie cît de cît ceva din măreția timpurilor noastre. Numărul cărților mele după Eliberare a crescut, dacă e să număr și pe cele de critică și proză, a crescut de la cinci la douăzeci, cele mai multe fiind de versuri, realizate în mai puțini ani decît mi-a trebuit pentru un pătrar din numărul lor înainte de Eliberare. Totuși, eu le socotesc pe toate numai niște modeste încercări, debuturi mereu reluate, către o desăvîrșire artistică și cetățenească, pe care probabil nu voi atinge-o niciodată complet și care cred că se rezumă în aceste versuri, deziderat și îndreptar:

Să fii partidului oștean
Gata mereu în gînd și faptă
Să dai o judecată dreaptă
Și să nu tremuri de dușman.

Acest drum, care nu este ușor, căci necontenit cere o împrospătare a cunoștințelor teoretice și practice, precum și un contact fără întrerupere cu realitățile vieții, este pentru mine singurul mergînd către adevărata libertate a omenirii și către deplina desfășurare, în pace, a forțelor ei creatoare, și acest drum duce în comunism.

Mihai Beniuc

Coperta albumului Sadoveanu — Foto Dan Grigorescu

album SADOVEANU

In vitrinele librăriilor a apărut o carte nouă, — o carte cu totul deosebită. O îmbinare de carte și album. Sînt în ea mai multe fotografii decît text, și totuși paginile ei parcă ar fi scrise, toate. Rîndurile par niște versete din cine știe ce pravilă veche în care s-a fixat înțelepciunea unui popor, iar fotografiile, — unele întregesc epopeea vieții de muncă și de creație a acelui scriitor în opera căruia a prins glas și istoria acestui neam și multe vieți umile și necunoscute dintre fiii lui, iar altele oglindesc, strălucit, frumusețile celor mai pitorești plaiuri din țara noastră.

Ați înțeles firește că este vorba de volumul omagial pe care Constantin Mitru, cel care l-a alcătuit, l-a închinat vieții și operei maestrului Mihail Sadoveanu.

In țara noastră, ca și aiurea, s-au alcătuit monografii de pictori, s-au publicat și volume omagiale, s-au scris vieți romanțate, sau de-a dreptul romane cu viața unui om deosebit, a unui poet sau luptător pentru libertate. Recunoștința și admirația poporului pentru cei mai aleși fii s-au exprimat în felurite chipuri prin pana unui scriitor care și-a preluat asupră-și această sarcină.

Dar volumul despre care vorbesc, intitulat „Aspecte din viața și opera lui Mihail Sadoveanu", reprezintă un gen nou, necunoscut la noi și, pe cît știu, nici aiurea. El e o operă delicată de compoziție în care cititorul va găsi: citate din opera și cuvîntările maestrului, facsimile, fotografii de familie, — cele mai multe necunoscute, — peisaje, case și locuri legate de viața și opera celui mai mare cîntăreț al pămîntului nostru; chipuri de oameni din opera maestrului, care au trăit sau trăiesc pe undeva, uneori prin adîncuri de codru sau prin stufăriile Deltei; fotografii cu grupuri de scriitori care zugrăvesc viața prietenească a acestora; coperțile volumelor și reproduceri numeroase din ilustrațiile lor cele mai artistice, acte și documente de demult care jalonează de-a lungul a aproape opt decenii viața unui om, dăruită, zi cu zi, afirmării geniului acestui popor; minunate peisaje din țara noastră, acele a căror frumuseți au intrat, nemuritoare, în paginile operei maestrului; reproduceri de tablouri, nenumărate scene din viața marelui nostru scriitor, dintre care unele, prin semnificația lor, sînt

Demostene Botez

(Continuare în pag. 2)

După sărbătoare

Da, fiecare an e-un an festiv.
Istoria nu-ngheață-n catastif.

Un sens-al Revoluției — străbate,
drept ca lumina, lumea jumătate.

Un miliard — din două miliarde —
Sărută roșul simplelor stindarde.

Și trece-nflăcărata lor ștafetă
Fertilizînd deșertul pe planetă.

Sărbătorim. Mereu sărbătorim.
Mulțime-am fost. Acum sîntem mulțimi.

Iar ziua va rămîne sărbătoare
Și-acum — și-n cosmicele calendare.

Nina Cassian

PENTRU REALISMUL SOCIALIST

Imperativul calității

Discuția despre realism ne este necesară în aceeași măsură în care un comandant de unitate militară, înainte de a porni la atac, nu poate să nu consulte încă o dată harta, oricît de bine ar cunoaște terenul. Ar fi greșit să bănuim că ar exista printre noi scriitori care se declară partizani ai realismului socialist, dar nu-i înțeleg cel puțin principiile esențiale. A le explica pe acestea înseamnă deci, și pe drept cuvînt, a forța uși deschise. Unele aspecte ale noii metode au fost însă întrucîtva încețoșate și de unele greșeli ale noastre (neîndreptate sau insuficient îndreptate pînă în momentul de față). Și mai ales, de diversiunile „nimicitoare" ale revizioniștilor. A le lămuri și a curăța astfel concepția asupra metodei realismului socialist de zgura unor interpretări cînd vulgarizatoare, cînd fals înnoitoare, este o sarcină ce ni se pare a fi pe cît de actuală, pe atît de însemnată.

Nu de mult, în presa literară sovietică a fost viu criticată părerea potrivit căreia unele lucrări slabe, apărute în ultimii ani, nu sînt realism socialist.

S-a arătat, și pe drept cuvînt, că a pune problema așa înseamnă, de fapt, a capitula în fața unor diversiuni revizioniste. Pe scurt, istoricul chestiunii e următorul:

Incă de la primele lor atacuri, avînd drept scop compromiterea totală a realismului socialist, revizioniștii au căutat exemple literare în stare să demonstreze pretinsa neputință artistică a acestuia. Și le-au găsit, în mod firesc, printre acele lucrări sovietice ce fuseseră un timp lăudate de o parte a criticii, cu toate că lipsurile lor artistice erau evidente. (Cele mai des citate au fost „Lumină deasupra pămîntului" de S. Babaevski. „Oameni la volan" de Ribakov și altele). Revizioniștii țipau: ce e realism socialist? Și răspundeau tot ei: realismul socialist înseamnă cutare și cutare (enumerau toate lucrările slabe de care își aminteau). Deci...

Lipsa de bună-credință a unor atari argumentări e mai mult decît evidentă. S-ar părea că nu e nimic mai firesc și mai ușor decît s-o demaști, subliniind falsitatea premiselor și a argumentării. Totuși unii critici n-au făcut-o, ci au început să se apere. Ei enumerau din nou și din nou lucrările slabe scoase de sub raftul uitării de revizioniști, declarînd că ele nu reprezintă realismul socialist. Realismul socialist înseamnă Gorki, Maiakovski, Șolohov, Alexei Tolstoi etc. In acest fel se accepta tacit tocmai acea confuzie a valorilor pe care revizioniștii se străduiau s-o răspîndească. Luînd în discuție unele greșeli de acest fel ale revistei „Voprosi literaturi", prezidiul Uniunii Scriitorilor sovietici arată, și pe bună dreptate, că nu trebuiesc amestecate două probleme cu totul distincte: cea a orientării ideologico-artistice și cea a realizării. Apartenența sau neapartenența la metoda realismului socialist a unei lucrări reiese nu din realizarea sa artistică, ci din orientarea ei ideologico-artistică. Dacă nu o subliniem răspicat, ajungem în situația unor elevi proști, dispuși oricînd să supraliciteze pe mentorii modernismului, atunci cînd, pentru a face reclama „teoriilor" lor, ei enumeră de-a valma (în tabăra modernistă) pe Șolohov și Kafka, Leonov și Joyce.

O lucrare realist-socialistă, oricît de stîngace și slabă ca realizare artistică ar fi, este totuși, ca orientare, infinit superioară oricărui roman rafinat decadent. Și nu e de demnitatea noastră să renegăm această convingere. Iar dacă o facem, cădem cu necesitate în alte greșeli și anume: în primul rînd restrîngem nepermis sfera de manifestare a realismului socialist, eliminînd din ea tocmai acel izvor imens de inițiative creatoare, în care și prin care se plămădesc viitoarele opere într-adevăr reprezentative. Realismul socialist continuă și duce mai departe, pe o treaptă mai înaltă întreaga tradiție progresistă a artei umane. Dar totodată e și moștenitorul direct al artei proletare de la începutul secolului, al acelei arte care, fără a avea pretenție de a concura marile piscuri ale geniului artistic, a constituit totuși izvorul mișcării de revoluționare a concepțiilor estetice, în raport cu noile cerințe ale epocii revoluționare proletare, ale construcției socialismului.

In al doilea rînd, acceptînd ideea de a exclude din discuție tot ce este mai puțin reprezentativ din punct de vedere al realizării, cedăm fără să vrem presiunii estetizante, transformînd — împotriva concepției marxist-leniniste asupra artei — criteriul estetic într-un criteriu unic și determinant.

Dar dacă în problema care ne interesează aici (raportul între realism-socialist și realizarea artistică) greșeala de mai sus este desigur posibilă, cel puțin tot atît de dăunătoare e și acea care se înscrie în aparență la extremitatea cealaltă. Avem în vedere anume tendința unora de a porni de la premisa justă a priorității orientării, pentru a desconsidera criteriul realizării artistice. In această ordine de idei, nu e lipsit de interes să reamintim una din prețioasele indicații cuprinse în raportul C.C. al P.M.R., prezentat

Mihai Novicov

(Continuare în pag. 6)

PIESE NOI IN REPERTORIILE TEATRELOR SOVIETICE

articol scris pentru „Gazeta Literară"

Teatrele noastre, aflate acum la început de stagiune, au pus în repertoriul lor piese interesante și atrăgătoare, care aduc în scenă caractere semnificative, evenimente importante și conflicte veridice. Aproape toți dramaturgii au oferit teatrelor piese noi, împletindu-și propriile eforturi creatoare cu avîntul general al muncii cu care poporul nostru întîmpină cel de al XXI-lea Congres al Partidului Comunist.

Printre piesele noi sînt două drame ale lui N. Pogodin: „A treia patetică" și „Mica studentă". In „A treia patetică", piesă care încheie trilogia închinată marelui Lenin, începută cu „Omul cu arma" și „Orologiul Kremlinului", dramaturgul a înfățișat figura profund umană a lui Ilici, în zilele tragice ale bolii care i-a adus moartea. Prezența nemuritoare a lui Lenin în faptele și în gîndurile poporului constituie tema acestei piese importante, de vastă cuprindere a evenimentelor și caracterelor omenești. In „Mica studentă" Pogodin înfățișează un crîmpei din viața tineretului nostru universitar, arătînd cum se consolidează și se călește o fire tînără. Dramaturgul dezaprobă în această piesă a sa complicațiile sufletești cultivate intenționat, ca și atitudinea de răceală față de oameni care se poate tranforma în indiferență sau chiar cruzime.

Dramaturgul Victor Rozov termină și el acum piesa „O luptă inegală", închinată deasemeni tineretului, afirmînd dreptul celor încă foarte tineri la dragoste, la căsătorie. O piesă care condamnă unele atitudini revizioniste a fost scrisă de dramaturgul Gheorghi Mdivani. „O noapte de furtună" nu e numai titlul piesei și nu reprezintă numai timpul acțiunii. Doar cu întunecimea nopții poate fi comparată acea rătăcire, acele serioase greșeli ideologice pe care le fac unii oameni care s-au rupt de mișcarea victorioasă a poporului lor, care s-au situat pe poziția unor meschini panicarzi cuprinși de spaima mic-burgheză în fața noilor realizări, în fața noilor perspective îndrăznețe ale dezvoltării economiei naționale.

Celei de a patruzecea aniversări de

Al. Pimenov

redactor-șef adjunct al revistei „Teatr"

(Continuare în pag. 7)

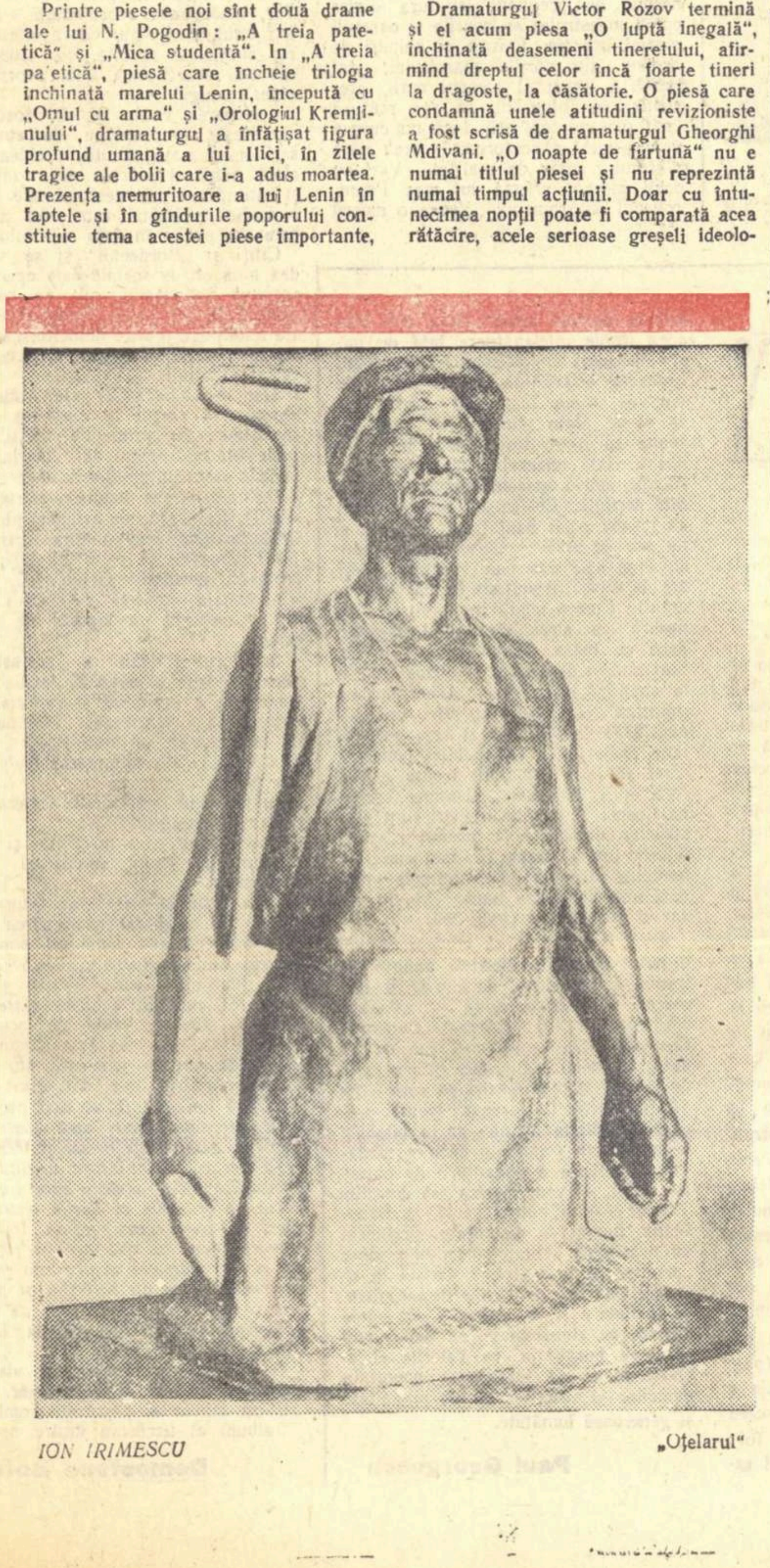

ION IRIMESCU — „Oțelarul"

CREATORI ȘI OPERE

TITUS POPOVICI

După cîteva schițe, semnate în colaborare cu Francisc Munteanu, și un mic volum de „Povestiri" cu eroi pe care îi vom întîlni ulterior în creația sa romanescă (Mihai Jurca, Holtzmann), Titus Popovici cucerește atenția cititorilor și a criticii cu două romane masive (**Străinul — 1955 și Setea — 1958**), captivante prin universul creat și problematica densă, acută, în imediata ei actualitate. Surprinzătoare este maturitatea romancierului la o vîrstă afectată de obicei exercițiilor, dibuirilor. Cu o viziune sigură, de o excepțională amploare, Titus Popovici își începe creația de prozator prin construirea unei lumi organizate după complexa dialectică a vieții, cu o mișcare impetuoasă în timpul istoric, cu medii sociale variate și drame omenești, impresionante. Din această lume romanescă, multiformă, se detașează prezențe vii, tulburătoare prin conștiința pe care o impun, prin transformările pe care le trăiesc, prin mesajul pe care-l aduc: Andrei Sabin, George Teodorescu, Mitru Moț.

Titus Popovici este pînă acum un romancier al momentelor revoluționare, al epocilor de puternică tensiune și efervescență socială, de bruscă schimbare calitativă a valorilor umane. „Străinul" își concentrează întreaga tramă epică în jurul evenimentelor din august 1944, începutul revoluției socialiste din țara noastră, iar în „Setea" drumurile ficțiunii literare converg către exproprierea marilor latifundiari și împroprietărirea țărănimii, realizarea unui vis de secole al maselor de truditori ai pămîntului. Titus Popovici evoluează, prin urmare, în timp, trecînd prin revoluții. Orgoliul legitim al marilor creatori ai realismului critic era de a face concurență stării civile. Realismul socialist adaugă acestei extrem de importante cuceriri a literaturii din trecut, obligația estetică de a face concurență istoriei. „Istorismul", ridicat la rangul de principiu estetic de către Maxim Gorki, adaugă stării civile, starea socială și timpul istoric. Eroul romanesc nu se mai determină numai prin contemplare, meditație asupra rostului său în lume și autoexplicare, dar prin participare la transformarea inevitabilă a lumii sau la încercarea zadarnică, retrogradă, de a opri istoria în loc. Este clar că „starea civilă" capătă în acest mod o perspectivă nouă, planuri și profunzimi remarcabile, nebănuite. Trebuie adăugat că aici nu este vorba de un simplu comandament estetic, elaborat în mod dogmatic, ci de un comandament al vieții, al desfășurării istorice pe care estetica nu-l poate ignora.

Din universul romanesc, coherent și străbătut de impetuoasa mișcare înainte a istoriei, pe care a început să-l edifice Titus Popovici, se ridică o întrebare esențială pentru înțelegerea lumii socialiste: cum ajung oamenii la comunism, în epoca noastră; pe ce drumuri și în ce împrejurări? Intrebarea constituie, de fapt, impulsul activității romancierului și în romanele sale aflăm răspunsul. In esență, lumea romanescă a lui Titus Popovici este o largă reprezentare epică a modului în care ia naștere și se formează conștiința comunistă, spiritualitatea comunistă în toată complexitatea ei dramatică, la oameni diferiți prin educație și proveniență socială. In universul creat de Titus Popovici, contactul oamenilor cu fenomenul sovietic este hotărîtor, dar procesul revoluționar are loc în virtutea destinului pe care oamenii de pe aceste meleaguri și l-au ales. Suslănescu, intelectual pervertit totalmente de mentalitate burgheză, întreabă, auzind vorbindu-se de revoluție: „Vă bizuiți pe ruși, pentru revoluție?" La care Mitru Moț, țăran sărac și urgisit, răspunde: „Ba, ne bizuim pe multele noastre amaruri, domnule!" Mitru Moț este posesorul unor certitudini grave, oferite de o existență tragică sub imperiul exploatării. Și cu toate acestea, nici drumul său spre comunism, spre conștiința înaltă a constructorilor socialismului, nu va fi ușor. Cu atît mai greu, mai sinuos și plin de imprevizibil, va fi același drum pentru Andrei Sabin, tînărul răzvrătit din „Străinul".

Andrei Sabin este un personaj luciferic, la vîrsta adolescenței, ceea ce complică și mai mult fișa personală a eroului. El aspiră cu puritate juvenilă către un tărîm spiritual; pus sub semnul demnității umane, al onestății și libertății văzută încă prin prisma individualului. Se simte ultragiat de mediul ipocrit, deficitar din punct de vedere intelectual, al liceului, unde totul se desfășoară ca un ritual pentru transformarea tinerilor în instru-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

vitrina

NAGY ISTVAN:

„Dincolo de barieră"

Acum 18 ani, în 1940, cînd războiul se anunța tot mai amenințător și teroarea fascistă devenea tot mai odioasă, Nagy Istvan începuse lucrul la romanul „Dincolo de barieră".

Lumea romanului e aceea a periferiei orașului industrial. Pe strada Coșbuc, ca în toate străzile situate, undeva, dincolo de barieră, se înșiră pe cele două părți căsuțe mărunte, dărăpănate, adevărate „adăposturi de închiriat", numerotate „cu soț și fără". formînd un fel de comunitate neorganizată, în care unitatea spirituală are evidente determinări sociale. Locuitorii străduței sînt aproape toți oameni necăjiți, cu sărăcia transformată în tradiție, adăpostind în sufletele lor generoase idealuri totdeauna gata să-și împartă puținul cu cel în mai grea cumpănă, mereu amenințați de pericolul șomajului. Bedö textilistul a visat în tinerețe un petec de pămînt și o căsuță la țară. A trăit cincisprezece ani cu familia în desăvîrșită mizerie „economisind" bănuții, și așa puțini, pentru „marele vis". De fiecare dată se părea că izbînda e aproape, dar realitatea se grăbea să-i demonstreze implacabil, contrariul. Intre timp a rînduit nenumărate profesiuni și la sfîrșit, cînd și-a dat seama că aleargă după himere, a constatat că din toată truda s-a ales „cu mîna goală" Tóth pantofarul muncește ziua și noaptea la „reparații urgente", ar vrea să citească, să înțeleagă rostul lucrurilor dar nu poate pentru că „numai pir-

Z. Ornea

(Continuare în pag. 6)

V. NICOROVICI:

„400 zile în orașul flăcărilor"

Cartea lui V. Nicorovici, tipărită în Editura tineretului, în colecția „Patria noastră", dă o replică serioasă acelui gen de reportaj literar în care domină nu fenomenul social abordat, sensurile lui intime, majore, ci impresiile mai mult sau mai puțin sugestive ale reporterului respectiv pe marginea fenomenului. N-am aminti un asemenea gen de reportaj care operează asupra unei realități specifice, din afara ei, tinde să-i descifreze elementele prin comparații, prin categorii aduse îndeobște din domeniul livresc sau din domeniul naturii și nu caută cheile în chiar interiorul lumii luate în discuție — dacă el n-ar atinge, în ansamblul reportajului actual, proporții remarcabile. Și mai ales dacă tinerii scriitori, care se consacră reportajului, n-ar cultiva cu preponderență o astfel de modalitate care lasă porți deschise influențelor neasimilate, superficialității, atemporalității. Mai mult decît oriunde, în reportaj ne aflăm în fața unor originalități copleșite, în speță, de ilustrele modele oferite de arta lui Geo Bogza, preluate formal de tineri

V. Nicorovici a înțeles că problema rezolvării actuale a reportajului ține

Ștefan Bănulescu

(Continuare în pag. 6)

Maestrul la 78 de ani

Mihail Sadoveanu memorialist

Intr-un sens cît mai larg, întreaga operă sadoveniană e mărturia unui suflet de o receptivitate neobișnuită, e memorialistică indirectă. Și mai este act de prezență, chiar atunci cînd mitul în care se înfășoară confesiunea, aparține trecutului istoric sau fabulos al poporului. Povestitorul cu resurse nesecate mărturisește undeva că e mai la largul său în invenție decît în „copii după natură". Afirmația nu ne surprinde. In esența ei, creația epică e rodul imaginației, pe terenul, firește, al realității. Puțini însă dintre făuritorii artistici ai unui univers poetic și-au luat răgazul de a se destăinui cu privire la formația lor, la „anii de ucenicie" ai meșteșugului scriitoricesc. Mihail Sadoveanu ne-a dăruit, sub acest titlu 1), istoria începuturilor sale literare de pe băncile școlii și pînă la retragerea sa gospodărească la Fălticeni, în 1906. Este una dintre cele mai frumoase cărți ale maestrului și o culme a literaturii noastre memorialistice. De aceea ne-am bucurat de reapariția ei, în primăvară, în „Biblioteca pentru toți" și într-un tiraj de peste douăzeci de mii de exemplare. Mai e nevoie să adăugăm că am făcut, cu un fel de voluptate, colaționarea textelor, ca la clasicii din trecut, ca să verificăm diferențele de la o ediție la alta? Textul a fost redat integral, cu respectul cuvenit și clasicilor în viață. Lexicul și fonetismele provinciale, atît de savuroase, au fost mai totdeauna conservate, cu excepția formei vrai de la verbul a vrea, sistematic înlocuit cu vrei. E singurul act arbitrar... de voință, pe care-l imputăm responsabilului cărții, pe lîngă cîteva greșeli de tipar 2) și inadvertențe. Astfel, expresia cea justă, în ediția princeps, este „lei aur", iar nu „lei de aur", ca la pag. 103, și somnia iar nu insomnia, ca la pag. 157. Frumosul cuvînt somnie e atestat de Dicționarul limbii romîne literare contemporane, v. IV, S—Z, Editura Academiei R.P.R., 1957, la pag. 173, cu două texte din Sadoveanu și al treilea din Odobescu. Tălmăcirea propusă de noul dicționar este: somnolență. Am propune și sensul mai general: stare de somn, ca termen antinomic la insomnie, stare de nesomn. Reducem la atîta observațiile noastre care nu s-ar slei decît într-o cercetare de metodologie editorială, aci neoportună. Incă o dată, ne bucurăm că s-a retipărit în întregime și în genere corect, una din cele mai puțin răspîndite opere al marelui scriitor. Am caracterizat-o ca una din cele mai frumoase totodată. Intr-adevăr, exemplarul din 1945 l-am citit cu multă luare-aminte la apariție, cînd i-am relevat semnificațiile cele mai izbitoare și l-am recitit, de atunci, fără nici o obligație profesională, pentru simpla noastră desfătare. Este o carte de căpătîi pentru oricine dintre familiarii scrisului sadovenian și ar mai putea folosi ca atare pentru oricine, mai ales, năzuiește la o carieră scriitoricească.

Cartea începe, în Introducere, cu note asupra originilor scriitorului. Tatăl, Alexandru, avocat la Pașcani, era fiul unui gorjan, refugiat în Moldova după răscoala lui Tudor Vladimirescu. Autorul restabilește arătările paharnicului Constantin Sion, în parte eronate, din Arhondologia Moldovei. Să ne fie îngăduită observația că arhondologul e paharnicul Constantin Sion, iar paharnicul Costake, pe care maestrul îl dă ca autorul cărții, nu e unul și același cu arhondologul, într-o variantă onomastică, ci un frate al său, despre al cărui caracter dîrz am întreținut cîndva pe cititorii noștri.

Mama, a doua soție a avocatului, era o urmașă de răzeși (răzeș, răzeși, așa ortografiază autorul în prima ediție, nu răzăș și răzăși, ca noul editor!), deposedați de apucătorul domn Mihai Sturza și se numea Profira Ursaki. Mezalianța, simțitoare și în clasele sociale mijlocii, n-a fost lipsită de unele consecințe morale, fin analizate de memorialist. Tatăl, un sceptic de tip voltairian, și-a crescut copiii într-un spirit de libertate remarcabil, îngăduind primului născut din noua alianță să plece cu pușca la umăr încă din primele clase de gimnaziu. Nici nu ne putem închipui un alt Mihail Sadoveanu, dar este sigur că fără această latitudine pedagogică, povestitorul ar fi fost lipsit de marile descoperiri sufletești din „împărăția apelor" și de la „nada florilor", care au înlesnit colectarea timpurie a unui rezervor mereu împrospătat de senzații și impresii naturiste. Sub acest raport, așadar, educația paternă a fost favorabilă evoluției spirituale sadoveniene. Pe de altă parte, însă, tatăl era un citadin categoric, dublat cu un dispreț total față de țărănime, dispreț mergînd pînă la repulsie. Moartea neașteptată a mamei, în vîrstă numai de 34 de ani, a pus pe adolescent în față cu o nouă realitate: lumea țărănească, cu tradițiile ei vii, în familia defunctei, care-l cucerește. Această evoluție morală e dezvoltată în cap. X, **Inițiere**, unul din cele mai pregnante și mai revelatoare asupra formulei spirituale a autorului.

Unul din cuvintele cele mai folosite în critica de azi e substantivul patos. Vechiul sens peiorativ, de emfază verbală, sau de retorică goală, a căzut, făcînd loc celui nou, spre a desemna pateticul unui sentiment sau al unei acțiuni, dramatismul unei existențe. Accentul se pune, așadar, azi, pe autenticitate și patosul se decerne exprimării acesteia. Dacă este așa, întrebuințînd cuvîntul în același sens, rareori am întîlnit în literatura noastră memorialistică un patos mai sobru și mai convingător decît istorisirea pendulării adolescentului între cele două influențe morale părintești.

Maestrul memorialist se caracterizează printr-o neobișnuită stăpînire de sine, printr-un stil al reținerii, printr-o frînă proprie clasicilor. Discreția sa proprie ne stînghereşte într-un fel apăsarea prea puternică în analiza unor sentimente gingașe ale adolescenței. E suficientă indicarea acestui proces sufletesc, care și-a pus pecetea pe toată activitatea scriitorului în germene de atunci.

Tot atît de interesantă e prima reacțiune a adolescentului față de exploatarea la care erau supuși țăranii în fața vechii justiții:

„Intr-o zi, fiind în camera grefierului judecătoriei, am văzut pe un țăran năcăjit între „scriitorii" oficiului. Avea nevoie de un act și îl înconjuraseră toți. Se aflau împrejurul lui ca dihănii de pradă, îmi făceau cu ochiul, socotindu-mă fără nici o îndoială aliat al lor.

— Bade, îi zicea unul dintre contopiști, — află dumneata că fără parale nu se face nimic. Trebuie timbru și scrisoare.

— Bine, răspunde țăranul cu supunere. Să dau dreptul judecății. Cît?

— Apoi să vedem și să facem socoteală.

Scriitorul începe a face socoteală, în vreme ce țăranul trage punga de la brîu și-i desface baierele. Erau trei în jurul lui. In clipa aceea i-am văzut cum își apleacă o dată tustrei privirile, sondînd, să vadă ce este acolo, în săraca pungă a nevoiașului, — ca să înțeleagă cît pot lua. Dacă se poate să-i ia tot, îi iau tot cu inima ușoară. După ce ridică ochii de la pungă, îmi fac iar semn de înțelegere.

— Acest om se afla între lupi... i-am zis eu tatălui meu, cu aprindere.

Tata a ascultat atent ce-i spuneam și m-a privit lung. Nu-i plăcea pasiunea pe care o puneam în chestia asta" (pag. 121—122).

Fragmentul acesta ne sugeră dublul aspect al umanismului sadovenian. Este întîi acela de ordin cultural, întemeiat pe cunoașterea adîncită a marilor literaturi din vechime pînă astăzi, pe cunoașterea modelelor nepieritoare ale literelor frumoase, cu totul nelipsită oricărui începător, care nu poate năzui la o diferențiere în necunoscut.

Anii de ucenicie ne introduc în atelierul scriitorului care a cunoscut natura ca pictorii pleneriști, iar mai înainte, în formația sa culturală serioasă, favorizată de mediul cultural al Liceului Național din Iași și de o întinsă curiozitate intelectuală. Hoinarul cu undița și cu pușca era în același timp un neostenit cititor și un scriitor precoce, înzestrat cu spirit autocritic, care-l îndemna să-și revizuiască necontenit manuscrisele și să nimicească fără regret ceea ce nu-l satisfăcea. La optsprezece ani, liceanul se văzuse tipărit la București, fusese nevoit din disciplină școlară să-și aleagă un pseudonim, poligrafia reviste scrise de dînsul în întregime, citind totodată pe marii povestitori ruși și occidentali. De pe băncile școlii, elevul își construise stilul demnității personale, neîngăduind nimănui să i-o jignească. Tot de atunci a înțeles să cultive „prietinia" și și-a făcut numeroși „prietini" dintre colegi sau dintre oamenii din popor pe care i-au scos în față nenumăratele-i drumeții.

Și cu aceasta ajungem la al doilea aspect al umanismului său.

Mihail Sadoveanu a iubit din tinerețe omul muncitor, cu aspirațiile, bucuriile și mai ales suferințele lui, pe care le-a intuit cu simpatia creatorului epic. Literatura sa a urmărit totdeauna ridicarea semenului său prin cultură și bunăstare. Opera sadoveniană nu e numai o vastă orchestrație a naturii, în al cărei sîn primitor autorul ei s-a simțit mai bine decît în „barbaria civilizației" (pag. 304). In mijlocul ei se ivește omul muncitor, cu dreptul la o viață mai bună și cu care scriitorul leagă prietenie, cum este „Vlad Nunchievici de la Pașcani, maistru cu renume în atelierele căilor ferate" (pag. 140).

Anii de ucenicie sînt și un repertoriu bogat al vieții literare bucureștene dintre anii 1900 și 1906. Numeroase siluete de scriitori se perindă, unele în care simpatia portretistului nu e lipsită de o ironie abia perceptibilă. Literatura era pe atunci sub semnul boemei, căreia memorialistul i se sustrase ca să se facă prisăcar, în preajma „Dumbrăvii minunate".

Carte nerezumabilă prin bogăția ei de amănunte de viață și aproape neanalizabilă prin farmecul ei lingvistic, **Anii de ucenicie** se cuvine să fie interpretată în clasă, pentru lecțiile ei de frumusețe.

Șerban Cioculescu

1) *Anii de ucenicie*, Cartea Romînească, 1945, 323 pagini.

2) *Cu* pentru *eu*, pag. 227, *iubeau* pentru *iubeam*, pag. 172, „*domeniile* voastre" pentru „*domniile* voastre", pag. 85, *subțire* pentru *subțirel*, pag. 157, „*făr'a crede*" pentru „făr'a o crede", pag. 186 etc.

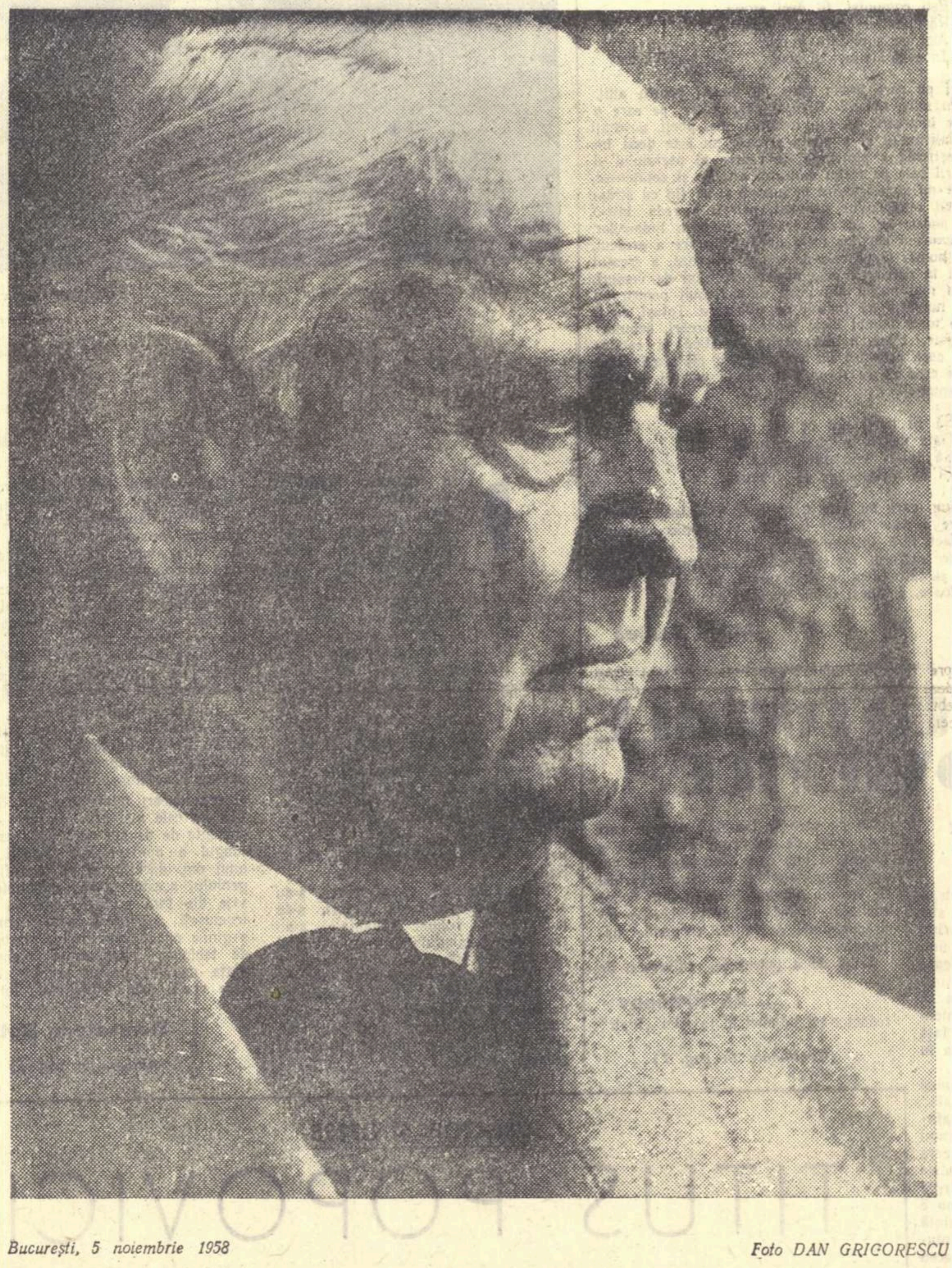

București, 5 noiembrie 1958

Foto DAN GRIGORESCU

Album SADOVEANU

(Urmare din pag. 1)

scene din istoria culturii poporului nostru.

Astfel, cu aceste multiple elemente grafice și plastice, volumul prezintă cronologic, laolaltă, viața și opera lui Mihail Sadoveanu, — o viață mereu împletită, ca un fir de aur, cu acea a neamului său din străbuni și pînă astăzi, și... o operă, cît un continent literar, în care sufletul peisajului romînesc, oameni și locuri, se recunosc prezentate fidel în forme în stare să înfrunte veacuri.

Ca orice operă de compoziție, cartea aceasta, deosebită ca alcătuire, a cerut inteligență, bun gust, măsură, o amănunțită cunoaștere a operei celui omagiat, ca și a vieții lui publice și intime. Trăind de ani de zile în apropierea lui Mihail Sadoveanu, Constantin Mitru a avut posibilitatea să cunoască deplin climatul vieții și al condițiilor în care autorul „Fraților Jderi" și-a scris operele din ultimele două decenii. El i-a putut cunoaște, ca puțini alții, marile lui preocupări, ca și acele ceasuri din viața în care, cutreierînd țara și amestecîndu-se prietenește, ca tovarăși de breaslă, cu vînători și pescari de pe toate meleagurile țării, a regăsit în oameni și locuri și sufletul, și graiul, și năzuințele strămoșilor, și pe acele ale celor umiliți și ofensați.

La această atît de frumoasă operă, au lucrat în colectiv: Constantin Mitru, redactorul volumului, Dan Grigorescu, cel care a adus arta lui în toate fotografiile reproduse, Ionel Jianu, responsabilul de carte, cu experiența și ochiul lui de critic de artă, Ida Marcus, în munca dificilă de tehnoredactor și arhitectul Ion Baroi, cel care a pus în pagină.

Variația materialului cărții te face s-o urmărești de la început pînă la sfîrșit cu o plăcere nici o clipă slăbită, ca pe romanul vieții unui om drag.

Textul, compus aproape exclusiv din scurte citate din opera maestrului, întregit cu fotografii și peisaje, alcătuiesc laolaltă minunat figura marelui nostru Sadoveanu.

Acei care au urmărit discuțiile ce au avut loc în presă asupra actualității, asupra legăturii scriitorului cu viața și cu poporul, asupra adevăratului patriotism care trebuie să însuflețească opera unui scriitor pentru a reprezenta specificul național, sau asupra noțiunii de scriitor-cetățean, **vor găsi în acest volum, cu privire la toate acestea, o demonstrație concretă din viața și opera unui mare scriitor.**

Citatele din opera maestrului au un caracter lapidar de maxime scrise într-o limbă neînchipuit de frumoasă. Insăși concepțiile sociale și umane care uneori cer expresii aride și aproape tehnice, sînt exprimate aici limpede, în cea mai desăvîrșită formă literară. Incă în 1948, Mihail Sadoveanu scria apelul către cărturari:

„A venit vremea să ia toți cărturarii tuturor popoarelor pe sama lor lozinca din ultimele decenii de luptă a muncitorilor: „Cărturari din toate țările, uniți-vă!" Uniți-vă împotriva rasismului, a prejudecăților sociale, a grandomaniei naționalismelor, a celor ce propagă ura și neîncrederea. Uniți-vă pentru înfrățire și pace. Ca să aibă, în sfîrșit, răgaz neamurile, să-și aducă fiecare tributul de bine la progresul umanității".

Țesătura cărții evidențiază apoi nespus de pregnant legătura dintre opera maestrului și locurile și oamenii patriei noastre. Peisaje și chipuri de oameni din cărțile maestrului, sînt totodată locuri și oameni reali, prezentați în fotografii, în așa măsură încît nici nu mai știi dacă nu cumva natura nu s-a conformat operei, dînd plăsmuirii miez de realitate. Vezi cu ochii aievea: crîșma lui moș Precu, conacul din romanul „Venea o moară pe Siret", hanul Ancuței, Valea Bistriței, iazul Șomuzului, pe Radianu din „Insemnările lui Neculai Manea", pe Pavel Baci, pe Gheorghe Melu, pe moș Barea („indianul" de la Cristești), pe Badea Toma Orășanu din „Valea Frumoasei", pe Mistreața Grișa din nuvela Modoraș, pe părintele Isidor de Miercurei, pe ursul Musu... Sincronizarea aceasta e urmărită de autorul cărții cu multă abilitate. Uneori, un peisaj, cum este cel al rîului Moldova la Verșeni, locul de naștere al Profirei Ursache, mama maestrului Sadoveanu, explică parcă și chipul blînd, și fondul sufletesc al acesteia din fotografia imediat următoare dar și geniul naturii din opera fiului, unde, așa cum spunea Ibrăileanu, natura pare și mai frumoasă decît este în realitate.

Pagini întregi de fotografii și extrase din „*Anii de ucenicie*", dau acte și documente noi de un deosebit interes nu numai pentru biografi și istorici literari, dar și pentru zecile de mii de cititori ai maestrului: învățătorul Busuioc, coperta abecedarului Creangă din 1887, calendarul pentru toți din 1885, certificatul de absolvire, profesorul Stino, casa părintească, școala... copilăria maestrului în imagini.

Nu e lipsit de interes să vezi că, atunci, în 1893, casa din strada Romînă din Fălticeni, e neînchipuit de veche și mizeră, cu șindrila acoperișului putrezită și vînzolită de vînt, și că la cerdac și la gard sînt mai multe ostrețe lipsă decît în ființă.

Fotografia titlurilor revistei de folclor „Șezătoarea" și „Răvașul Poporului" sînt mărturie a grijii pe care maestrul a avut-o întotdeauna pentru culturalizarea poporului și valorificarea comorilor lui artistice.

Deosebit de interesantă și plină de învățătură pentru toți intelectualii apare atitudinea maestrului cu prilejul răscoalei din 1907. Facsimilul scrisorii ce a însoțit raportul pe care l-a adresat lui Spiru Haret la 3 sept. 1907 e un fapt, e ca instantaneul unei întîmplări.

„Pricina revoltelor trebuie căutată mai ales între relațiile dintre muncitor și exploatatorul de pămînt".

In altă parte, în aceeași scrisoare: *„...Dreptatea este a muncitorului obijduit. Arendașii și proprietarii, fără deosebire de naționalitate, își bat joc de munca romînului".*

In fine, tot în facsimil, referindu-se la Rădășeni: *„In jos, unde hamurile cailor îs de frînghie și traista de sac, — acolo cum să nu se ridice?... Dacă au ajuns așa, și nici ce mînca n-au, trebuie să facă oleacă de focană...".*

Și asta atunci cînd guvernul umbla după țapi ispășitori!

Din aceeași scrisoare către Spiru Haret, iată și atitudinea maestrului față de muncitori:

„Și iată armata, iată procurorul — o mulțime de lucrători sînt arestați, tîrîți noaptea prin ploaie și noroi, zvîrliți în închisori. Cunosc eu foști colegi de ai mei de școală primară, care au fost bătuți pînă ce li s-a făcut negru trupul. Și după chinuri și încercări — li se dă drumul. Au fost nevinovați".

...„Intre lucrătorii din atelier (e vorba de atelierul C.F.R. Pașcani) *am colegi care nu s-au făcut nici lipitori la sate, nici paraziți la oraș".*

Tot atît de emoționantă și de hotărîtă este și scrisoarea către St. O. Iosif:

„A ajuns cuțitul la os și trebuie să li (țăranilor n.r.) se facă dreptate. Dar, chiar dacă *deocamdată* s-ar potoli totul, sînt sigur că revoltele agrare, adevărate revolte, vor izbucni în cel mai scurt timp. Leul adormit începe a mugi".

Scrisoarea către St. O. Iosif mai dovedește preocuparea de atunci a scriitorilor noștri pentru problema socială numărul unu la acea dată, cît și atitudinea lor cetățenească. E doar o scrisoare intimă între doi prieteni care nu pozau în fața viitorului.

Citiți și „Bordeenii" și se va vedea bine cît de socială este opera maestrului Sadoveanu, atît de neclintit alături de cei mulți. Fotografiile printre linotipiști, printre muncitorii la odihnă la Olănești, întregesc trăsăturile acestei atitudini.

Dar în cursul vieții sale, Mihail Sadoveanu a pornit la luptă în contra fasciștilor, cu primejdia vieții, în primele rînduri. Albumul dă imagini din epoca în care huliganii ardeau cărțile maestrului, în care el conducea ziarul „Adevărul", fragmente de articole, protestul intelectualilor, emoționanta scrisoare a lui Topîrceanu de pe patul de moarte, protestul țăranului Grigore D. Alecu din Bălaia, coperta volumului „Baltagul" ciopîrțit cu toporul de huligani.

Scriitorul-cetățean e același, pe aceeași poziție și după 23 August 1944, dată care a însemnat și victoria aspirațiilor sale. Urmează: „Lumina vine de la Răsărit", „Mitrea Cocor", participarea la toate congresele luptei pentru pace...

Viața celui mai iubit scriitor al nostru, în imagini!

Parcă totul e o inscripție și basoreliefuri pe soclul enorm al unui monument.

Prin grija și priceperea tuturor celor ce au colaborat la făurirea acestei cărți, ea este omagiul poporului nostru, adus maestrului Sadoveanu în ziua împlinirii celor 78 de ani de viață. Și cum în această carte se întîlnesc atîtea priveliști de locuri legate de străbuni, ea este și cinstirea adusă de multele generații din urmă cărora maestrul le-a dat glas:

„Dacă am izbutit să dau ceva valabil neamului meu, apoi toate laudele pe care le primesc cu recunoștință vreau să le întorc umiliților și ofensaților vieții, acelora care s-au petrecut ca frunzele și florile anotimpurilor, și care totuși mi-au transmis depozitul lor, ca să-l pun în fața lumii nouă, mărturie pentru nedreptatea imensă pe care au suferit-o și pentru crima săvîrșită asupra lor de către asupritor". (Răspunsul de la Academia R.P.R. în 1956).

Cartea asta e fresca unei vieți de muncă, de cinste și de adevăr.

E un album al poporului romînesc, album al fiecăruia dintre noi.

Demostene Botez

Cronica LITERARĂ

VOLUMUL 14

Mi-am dat întîia dată seama de însemnătatea ironiei în creația sadoveniană atunci cînd — era o seară rece, limpede, cu ninsoare de basm — l-am auzit pe maestru, citindu-se. Nu, firește, pentru că n-aș fi surprins de la cele dintîi lecturi ironia scriitorului, dar nu realizasem încă la el nici finețea, nici funcția surîsului, funcție pe care o socot esențială. Am auzit adeseori vorbindu-se despre Sadoveanu ca despre un povestitor molcom ce vede viața mai degrabă pașnic, înlăturînd de la sine duritățile, dramele, surpările interioare; ar fi revenit de aceea scriitorilor mai noi datoria de a prezenta „viața reală": agitată, crudă, trepidantă. Impresia, falsă, provine nu din cunoașterea operei însăși, ci din confuzia dintre conținutul emotiv și atitudinea ataractică a scriitorului. Dacă am relua tabelul, de tristă amintire, început de Sanielevici și l-am extinde la întreaga creație sadoveniană, ne-am cutremura și am cutezanța să afirm că nimeni (nici chiar Rebreanu) nu a așezat pe scena literaturii noastre o asemenea acumulare de tragedii, drame și zbateri omenești ca Mihail Sadoveanu. Natura însăși, al cărei poet e renumit a fi, nu este pentru dînsul decît un loc al uciderii, al hăituirii necurmate, al pîndei și al spaimei dobitoacelor, loc din care țîșnește țipăt de durere și moarte. Sunetul ataractic al operei, sensul ei optimist nu vine de fel din ascunderea adevărurilor crude ale trecutului, ci din raportul dintre scriitor și dramele ce ni le povestește, adică o problemă de concepție.

Realitatea e că Sadoveanu ar trebui așezat printre marile spirite critice, printre marii ironiști, alături de Voltaire, Anatole France, Cehov și Shaw, firește cu specificul său. Crohmălniceanu l-a asemuit odată cu France și a vorbit de influența lui Cehov în acea parte a operei care dezvăluie viața oamenilor de prisos din tîrgurile vechii Moldove. Asemănările merită a fi extinse fără suprapuneri ridicole, ele fiind nu expresia unor spirite săltărețe ci — spuneam — urmare a unei concepții. Atitudinea față de pasiuni, înțelepciunea, nu trebuie confundată cu desprinderea lașă de suferința umană sau cu calmul glandular. Este privirea lucidă a pasiunilor, descrierea lor cu calmul naturalistului, dar — simultan — cu simpatie și solidaritate omenească. Această simpatie (destul de slabă la Voltaire și Shaw) ni-l face atît de drag pe marele Cehov. Și pe marele Sadoveanu.

Dacă Voltaire a scris „Candide", nu e pentru a combate optimismul, adică încrederea în posibilitățile umanității, ci prosteasca încredere în fatalitatea și spontaneitatea binelui. Marii ironici umaniști n-au respins catastrofalele pasiuni ce ne bîntuie, orgoliul stupid și întreaga viziune subiectivistă a lumii, în numele ascetismului, a „lepădării de sine", a mortificării pentru „păcatul originar". Ei nu doreau stearpa renunțare la bucuriile firești; fiind oameni, nimic nu le era străin. Era vorba, dimpotrivă, de o trăire deplină, totală. Pasiunea tinde să devină exclusivă, exhaustivă, unilateralizează și prin aceasta produce alienarea. Luciditatea de sine, cunoașterea obiectivă a propriei sale vieți dă posibilitatea unei trăiri multidimensionale, a dezvoltării armonioase, imposibilă fără participarea inteligenței. Refuzînd includerea în obiect, asimilarea cu parțialul, acești mari umaniști — printre care și Sadoveanu — au folosit ironia ca o distrugere prin disoluție a pasiunilor exhaustive, au refuzat primatul vieții instinctuale asupra rațiunii. Desprinderea de obiect nu e deci o chestiune de tehnică literară, de curent sau școală, ci o atitudine epică decurgînd din concepție.

E de mirare cîtă apropiere se află între o anume latură a ironiei lui Sadoveanu și a lui I. L. Caragiale, mai ales a lui Caragiale din „schițe" și „momente". Această modalitate a ironiei sale o folosește (apare la) Sadoveanu întru micșorarea micilor orgolii ce amintesc de „broasca mică cît un ou"... D-sa, domnul Vasile Berbec, notar de Movileni, își ascunde micile sale găinării prin delirul absurd de tip Rică Venturiano. Cînd i se vorbește de dreptate, măcăie: „Vorbești cu mine fleacuri. Parcă n-aș fi făcut și eu studii. Am făcut, slavă domnului! Spune-mi de rege — mă închin, salut și zic: să trăiască! Dar încolo, cultura ne arată că nu este decît electricitate. Prin urmare, slăbește-mă. Să-mi fie mie bine și să trăiesc ani mulți pe pămînt!" („Paștele blajinilor", pag. 90). Acest „să-mi fie mie bine și să trăiesc ani mulți pe pămînt" e crezul burgheziei mari și mici de dragul cărui crez era gata a săvîrși ticăloșii mici și mari. Doamna Aglaie Berbec (sîntem la ticăloșiile mici) nu suferea că soția vehilului, Natalia, după ce îi trecea pe dinaintea ochilor covoarele, horbotele și giuvaierurile (cumpărate, știa ea, cu ce bani...) începuse de la o vreme să afirme că sînt moștenire de familie (pag. 149). Repertoriul scriitorului, în scene în care doamnele satului își spun răutăți cu zîmbet și se lovesc în fraze ceremonioase, e nesfîrșit. De asemenea, nesfîrșită e și nuanțarea, ironizarea micilor orgolii. Cu simpatie: zice, proaspătul tată Laurențiu Costea: „Numele copilei mele va fi Eugenița. Se împotrivește cineva?" (pag. 190) Scena cu vizita lui Costea la circiuma lui Bercu Prințu, cînd află că e tată, amintește de moftangiul lui Caragiale, care mergea la berărie, din sensibilitate, cînd îi făcea nevasta. Sau, alt dialog caragialian: „— De aceea ți-am dat pe Aripina. Ca s-o faci fericită. — O voi face, cocoană Smarando: ai parola mea de onoare" („Cazul Eugeniței Costea", pag. 194). Circiuma unde notabilii satului fac politică înaltă e berăria unde Mache și Lache, la aperitiv, discută aprins cestiuni arzătoare (id. pag. 201). Alteori, disprețul e accentuat, ca la petrecerile vehilului care (acesta e un ticălos mare...) zice: „Ce să facem și noi? Ca niște oameni val de capul nostru! Mîncăm oleacă de icre, ș-acelea negre! bem niște vin, ș-acela vechi!" (id. pag. 149).

Discrepanța dintre esență și aparență — sursa comicului — este la Sadoveanu un mod de temperare (blajin sau aspru) a moravurilor. Natura socială a umorului său (afirmația ar avea nevoie de o amplă exemplificare, dar faptul e categoric) face — atît la Sadoveanu cît și la Caragiale — ca tratamentul, atitudinea, să difere după poziția socială a personajelor. Afectuos față de oamenii simpli, cu ironie îngăduitoare față de micii funcționari și negustori, el ia, în fața burgheziei, o atitudine totală de respingere. Ifosele micii burghezii care, părăsind străvechea tradiție populară, se alătură unei alte culturi, noi, pe care nu reușește s-o cunoască, îi prilejuiește deseori glume. Iată scrisoarea de amor a Paulinicăi, fata lui Bercu Prințu: „A iubi este o plăcere. A fi iubit este o fericire. Iubești și ești iubit, iubesc și sînt iubită. Iată ambele defecte (s.n.) pe care noi le posedăm. A ta pour toujours". (pag. 205). O cucoană se miră că Dumas a scris aceeași carte și în franțuzește, o înaltă doamnă zice hîrchii, carche, levorver. E ironia filologică a lui Caragiale care ne dezvăluie multe.

Sadoveanu nu ține discursuri despre mînie. Iată un omuleț scund și congestiv, tulburat de mînie: „Asta era prea mult. Domnul Gherasim Tulbure se zvîrcoli, ca să se smulgă din pămînt, și se repezi la moșneag" (pag. 86). Ridicolul ucide. Alteori, ironia e o euforie domolă, transparentă, ca aceea în care se află simpaticul Levi Tof: „Atențiune! zise el vesel. Levi Tof salută pe domnul notar" (pag. 88). Sau acea ironie înțelegătoare față de micile necazuri ale existenței: „Eu n-am cunoscut o prietinie la un pahar de vin, eu n-am fost beat odată, așa ca să-mi cînte lăutarii. Of! Nu pot spune că n-am fost fericit, însă am dus o viață mizarabilă..." (pag. 208). Alteori, sub o aparență inocentă, ironia este teribilă. Costea își anunță soția că i s-au găsit bani lipsă, la casă, și nu are de unde-i restitui, soția (care nu vrea să-i dea banii necesari, deși are de unde), îl poftește la masă: „Laurențiu Costea izbuti în sfîrșit să răcnească cu strășnicie: — Lasă-mă-n pace cu masa. Nu-mi trebuie nimic. Sînt un om dezonorat și tu mă poftești la supă și friptură. — Avem pui cu smîntînă". („Cazul Eugeniței Costea" pag. 244). Și teribilă e și acea gesticulație oratorică a insensibilei femei al cărei soț s-a împușcat. Ironia e aici rece, dură, ascunsă: „...doamna Agripina Costea a țipat de trei ori cu-n glas sfîșietor, după care a început a spune felurite lucruri despre cea mai mare nenorocire care s-a putut întîmpla vreodată unei femei pe lumea asta în decursul veacurilor" (pag. 259).

Ar fi o naivitate să credem că am fi putut enumera diferitele nuanțe ale ironiei sadoveniene, dacă n-ar fi nici măcar din aceste două — „Paștele blajinilor", 1935; „Cazul Eugeniței Costea", 1936 — romane. Ele nu au putut da decît o sugestie. Și mai ales nu au rezolvat problema pe care o ridicasem aici, la început. Ironia, trecînd în infinite nuanțe, de la blîndețe la mînie, nu constituie decît o modalitate esențială a distanțării de obiect. De altfel, — vom încerca s-o dovedim ulterior — nu putem vorbi, la Sadoveanu, numai de distanțare. Scriitorul nu urmărește defilarea pasiunilor doar „privitor ca la teatru...". Există la el, în același timp, o mișcare de apropiere, de includere și de contopire. Se poate afirma, cu rigurozitate, că Sadoveanu respinge burghezia, cu valorile ei achizitive, și se integrează poporului muncitor și valorilor lui de umanitate și generoasă bunătate.

Paul Georgescu

ÎNTÎMPLAT LA 23 AUGUST 1938

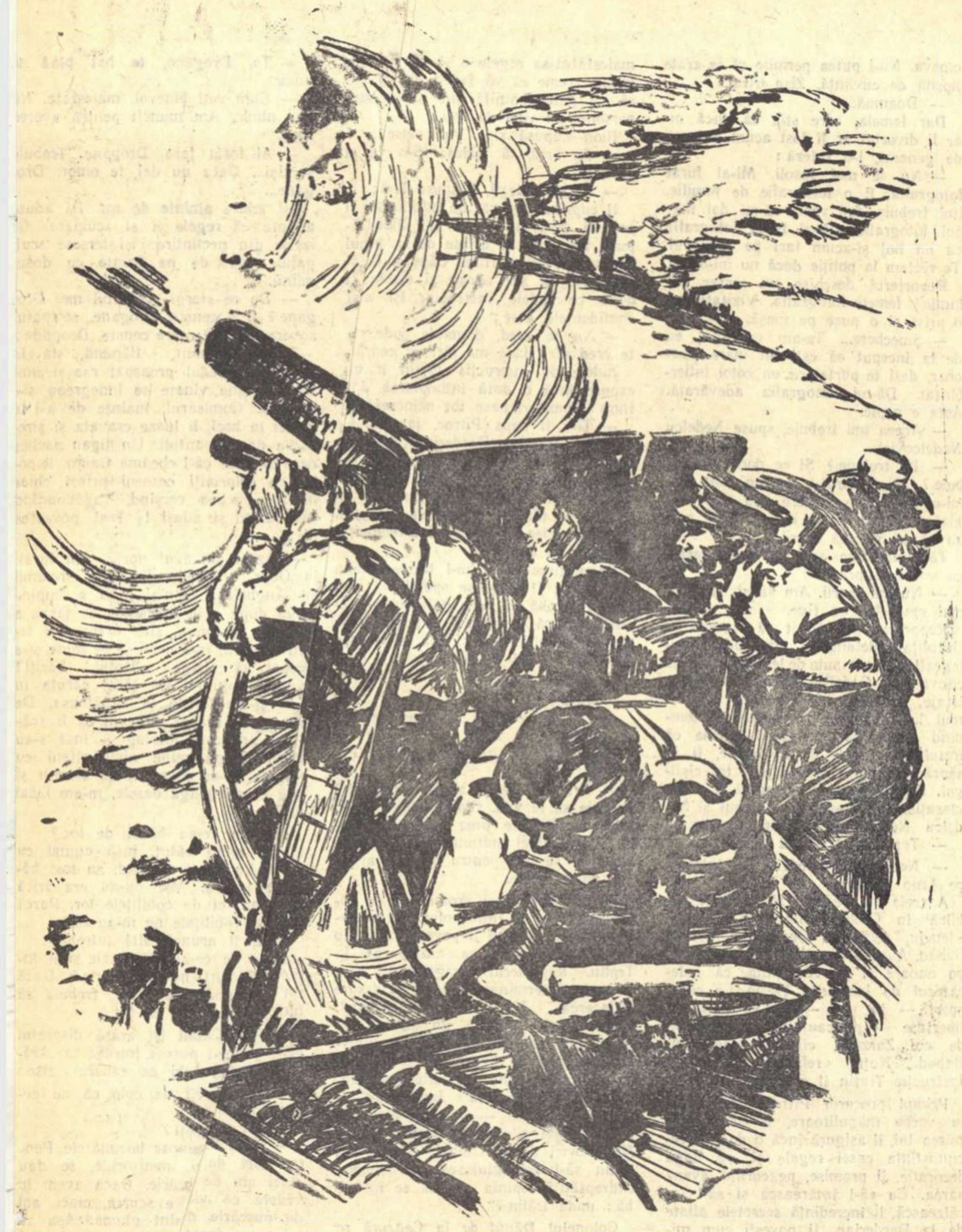

Î ntre np, regimentul romîn de artilerie se bătu iulie în bătălia de Brunete, şi în au t sprijini înain- ta brigăzii a 35-a internaţionale, în Aragon, ceva mai nord de Saragosa. n ziua de 23 august, pe la prînz, unurile trăge în orăşelul Quinto. Erau în poziţ într-o pădurice de pini u balsam d răşină. Oamenii lucrau dezbrăcaţi pî la brîu, uzi de sudoare. Tunurile er fierbinţi, aerul era ca dintr-o gur de cuptor. Atanase Anghel, care se ui cu binoclul la obiectiv — turla înal a bisericii profilată galben pe cerul un albastru adînc — simţea veni din cînd în cînd dinspre dîmburi din faţă o duhoare cumplită: e căl aceasta, morţii lăsaţi în bătaia arelui începeau să putrezească n cît ore. Turla bisericii şi trîmbe le f erau singurele lucruri care se v au; între oraş şi poziţiile artiler se înălţau coline galbene-cenuşii, iarbă scurtă, rară. Pe colina mai apropiată stătea oprită o nă de tancuri desfăşurată pentru : se vedeau oamenii în picioare gă tancuri, sau aşezaţi pe turelă, ghemuiţi la umbra puţină a cului; fumau şi vorbeau. O coloană de camioane urca şoseaua care ea peste deal: erau încărcate cu neni înghesuiţi. Ofensiva mergea e.

Dintr-o pădure de măslini, din ga, ieşi altă coloană de tancuri urcă pe şosea; deodată primul c cîrmi în loc, cu mişcarea caraoasă, oprită, a vehiculelor cu şenile ă de cele cu roţi, şi o luă la dreapta te cîmp; al doilea o luă la stînga, tot aşa, din doi în doi, coloana schimbă într-un rînd rar; se oră apoi, îndărătul primei coloane. ghel se uită atent: se pregătea iit încă un salt al ofensivei. In apta lui tunurile bateriei trăsneau bubuiau.

Comandantul regimentului, scund şi chiulos şi negricios, trecea pe acolo un bărbat în haine civile, cu pan ii scîlciaţi şi plini de pămînt, şi vestonul pe braţ. Acesta se opri zîndu-l pe Anghel, şi-l strigă; ghel se întoarse, îl recunoscu şi lumină la faţă:

— Ce e cu tine pe-aici? strigă el se repezi la noul venit. Se îmbrăţişară amîndoi, se sărutară.

— Ce faci, mă? Ai venit şi tu? mai fac tovarăşii?

— Stai încet, Tăsică. Lasă-mă, că aşa e destul de cald, zise celălalt ind. Apoi începu să povestească spre cei de la Bucureşti.

— Andreica îţi trimite salutări, e el printre altele.

— Care Andreica?

— Costi Andreica-Dan, dacă nu-l i altfel. Al de ţi-a organizat plecarea.

— El era? întrebă Anghel mirat. din procesul de la N...? Nu deam că-i atît de tînăr. Va să zică el era...

Comandantul îl trase discret de necă pe omul cu vestonul pe braţ. ţelegea că acesta şi cu Anghel erau ieteni, că lucrează împreună, şi de eea nu-i venea să-i întrerupă; dar au chemaţi la comandamentul brigăzii.

— Ei, atunci te las, poate ne mai dem, Tăsică.

— Stai, mă, puţin, zise Anghel, şo i o clipă, apoi întrebă, privindu-l în hi: uite ce te rog să-mi spui: ştii a de ai mei?

Celălalt clipi din ochi şi zise:

— Sînt bine — sănătoşi. Nu ţi-au ris?

— Da, zise Anghel, apoi cu un nou efort, întrebă:

— Dar nevastă-mea ce face?

— Ce, nu ţi-a scris? întrebă celălalt.

— N-am primit nici o veste de la ea, zise Anghel în silă.

— Ce să-ţi spun? îngînă celălalt şi dădu din umeri: dacă ştiam, mă interesam, o întrebam; după cîte am aflat, e sănătoasă, n-are nimic, încheie dînsul pe un ton reţinut. Anghel îl privea ţintă, cercetător şi bănuitor. Comandantul zise:

— Hai, măi tovarăşe, nu mai putem întîrzia.

Plecară amîndoi repede spre maşina oprită în marginea păduricii de pini.

Se urcară în maşină şi porniră peste cîmp, tîrînd un nor de praf, către culmea dîmbului. Se opriră la o sută de metri şi merseră pe jos, ultimii zece metri pe brînci, pînă coborîră într-o tranşee scurtă în care se aflau telefoane de campanie, un telemetru, foarfece, o planşetă portativă acoperită cu hărţi; soldaţi vorbeau la telefoane, doi ofiţeri calculau cu compasul şi creionul ceva pe hartă, iar generalul şi încă vreo cîţiva ofiţeri din statul său major se uitau cu binoclul la cîmpul întins în faţa lor şi care urca spre Quinto. Cîmpul părea presărat cu muşuroaie de cîrtiţă: erau gropile făcute în grabă de infanterie. Se vedeau, prin binoclu, spinările trăgătorilor, mai încolo cadavrele celor care merseseră şi mai departe. Apoi cîmp gol. Apoi case de piatră galbenă-cenuşie, altele şi mai sus, mai mari, deasupra altele şi mai mari; acoperişuri peste acoperişuri, de olane cafenii. Sus de tot, părînd mare cît un sfert de orăşel, biserica. Şi într-o coastă a tîrgului de piatră, un zid galben-cenuşiu, lung de tot: zidul cimitirului. Se vedeau cu binoclul deschizăturile ca nişte liniuţe negre, prin care trăgeau tunurile antitanc şi mitralierele grele. Comandantul regimentului de artilerie pricepu de ce nu trecuseră dîmbul cele două valuri de tancuri. Inţelese şi de ce, de cîteva ore, ofensiva se oprise aici. Inţelese şi că tunurile lui nu pot trage, peste dîmb, decît pe deasupra zidului, nu în zid, şi mai ales nu în deschizăturile adăposturilor betonate de la rădăcina zidului. Cimitirul din Quinto domina cîmpul de bătaie şi oprise în loc asaltul în mijlocul cîmpului. Era evident că infanteriştii spanioli şi internaţionali care nu mai putuseră înainta şi se îngropaseră pe loc, nu primiseră altă apă decît pe cea din bidoane, dacă mai aveau, în august, sub soarele de plumb topit; cît despre mîncare, aveau să primească poate la noapte. Telefoniştii nu putuseră întinde firele, comandanţii de batalioane nu aveau contact cu companiile, curierii nu se puteau mişca pe cîmp, în bătaia mitralierelor din zidul cimitirului.

Generalul, slab, numai vine şi oase, se uita cu binoclul. De sub şapca pusă cam pe frunte, o picătură de sudoare îi curgea pe ceafa rasă, albăstrie, şi de acolo pe gîtul ars de soare. Se întoarse. Comandantul îl salută şi i-l prezentă pe noul venit din Romînia. Polonezul zîmbi, dar ochii îi rămaseră reci. Se întoarse spre comandantul regimentului de artilerie şi-i arătă oraşul:

— Vezi?

— Ce? Cimitirul?

— Da. Chiar dacă stăm pînă la noapte, oamenii noştri pot ajunge cel mult pînă la zid. Dar nu pot trece deasupra. Are trei-patru metri.

Urmă o pauză. Tunurile celorlalte brigăzi internaţionale se auzeau bubuind spre Belchite. Ofensiva înainta pretutindeni. Aici se oprise.

— Trebuie să-mi spargi o breşă în zidul acela, zise generalul şi-l privi rîzînd pe tînărul maior de artilerie; îi plăcea de el. Apoi generalul îi vorbi omului cu vestonul pe braţ:

— O să ai ce vedea.

Şi iar comandantului:

— Cum vrei să faci?

— Dacă-mi dai voie, tovarăşe general, iau un tun şi-l aduc aici în cîmp. Altfel nu se poate.

Generalul îl privi ţintă, cu o licărire veselă în ochii de un cenuşiu pal.

— Să trimiţi numai ofiţeri. Să vadă trupa că în armata republicană nu-i trimitem la moarte ca la fascişti, cu ofiţerii rămaşi la adăpost. E bine pentru moral.

— Mă duc chiar eu, zise maiorul. Generalul îl privi gînditor, multă vreme. Maiorul, un om de treizeci şi doi sau treizeci şi trei de ani, scurt şi muşchiulos, fusese muncitor electrician la Bucureşti. Nu clipi din ochi. Incet, încet, gura i se lărgi într-un surîs. Generalul nu surîse însă. Se gîndea dacă nu e păcat să-l lase să moară. „Are o şansă", se gîndi. „Şi nu putem rămîne aici".

— Bine, zise el. Dar lucraţi repede. Vor fi surprinşi.

— Pe asta contez şi eu, zise maiorul; salută şi plecă.

Generalul îl opri pe omul cu vestonul pe braţ:

— Stai aici, să vezi ce fac compatrioţii tăi.

Peste douăzeci de minute, un camion care trăgea un tun, ieşi dintre pini, trecu printre coloane de infanterie spaniolă care veneau în marş, apoi printre cele două valuri de tancuri oprite. Tanchiştii, strigau din camion miraţi. Nimeni nu le răspunse. Şoferul, Jesus Mortera, se uita la şosea. Se gîndea că trebuie să forţeze motorul la maximum de viteză din clipa cînd ajunge pe culmea dîmbului. Dar trebuia să evite şi gropile: dacă rupea un arc sau ceva la direcţie, înainte de a ajunge la distanţa de tragere... de altfel şi după aceea. Un taxi în Plaza Mayor din Jaĕn. Nu, probabil că *no mas*. Niciodată. Se cutremură de un fior. Vîntul fierbinte mirosea a carne împuţită la soare. Comandantul îl privi pe Jesus:

— Que tal? întrebă el rîzînd crispat.

— Muy bien, răspunse cu demnitate Jesus. Algo caliente; cam cald; dar bine, foarte bine totul.

Comandantul şi comisarul începură să vorbească în limba lor. Jesus, ca orice spaniol, socotea că nici o altă limbă de pe lume nu e atît de frumoasă ca a lui şi nu merită învăţată. Nu înţelegea. Ii auzea vorbind prea tare, rîzînd. Se uita la şoseaua albă, plină de praf. Buni băieţi, străinii. Toţi sîntem buni. Deocamdată. Pe urmă n-o să mai fim buni, nici răi; o să mirosim tare la soare. Jesus zîmbi în sinea sa, cu mîndrie. Nu-i era frică. Mîndria de-a fi aici era, adică, mult mai mare decît frica. Trecu din viteza întîia într-a doua, într-a treia şi apăsă acceleratorul pînă la refuz. Camionul începu să se zdruncine; o luă peste cîmp.

Sus, în camion, locotenentul Atanase Anghel şi alţi patru tineri ofiţeri stăteau ghemuiţi, se ţineau de scîndurile laterale, se uitau la lăzile cu obuze strălucitoare, cu focoasele vopsite roşu, albastru, sau doar din metal nevopsit, lucios. O salvă de 76,2 trecu peste ei vîjîind: regimentul trăgea peste ei, ca să le atragă atenţia într-altă parte apărătorilor cimitirului. Atanase Anghel se uită peste cabina camionului. Cîmp gol. O mitralieră începu să tragă din dreapta.

— Trage în noi! strigă unul din cei din camion. Atanase Anghel se zgîrci, dar nu se clinti; se ţinea cu amîndouă mîinile de acoperişul cabinei, ca să nu zboare afară. Aici, sub mîinile lui, sub acoperiş, erau Jesus, comandantul şi comisarul, îndărăt erau ceilalţi. Cîmp gol, care urca prin zidul cimitirului, ce părea a fi departe, departe. Zidul cimitirului. Mai degrabă jos. Posturile de tragere, amplasamentele betonate şi blindate, erau jos, la temelie. Nu trebuia lovit pe o lăţime mai mare decît douăzeci-treizeci de metri; să se facă o breşă pentru infanterie. De ce nu trag în noi? întrebă frica. Nu trebuiau descărcate lăzile în primul moment. Date obuzele de la mînă la mînă. Incă n-au tras în noi nici un foc. De ce? Atunci, la Cetatea Universitară, avuseseră noroc. Dar acum? De două ori noroc? Ii vedeau. Pe tot cîmpul gol, un camion singur. Se uită îndărăt: praful cenuşiu clocotea în rotocoale groase îndărătul camionului.

— Tase, stai jos! strigă unul din ceilalţi, care se ţineau din răsputeri să nu dea cu capul de pereţi; unul ţinea între genunchi o ladă de obuze.

Pii! Pii! Pii! făcură gloanţele prin aer.

— Trag în noi! Sînt ai noştri! strigă unul din cei patru. Alţi doi se uitară peste marginea camionului. De ce nu trag cei de sub zidul cimitirului? se întrebă Anghel. I se zdruncinau creierii în cap, îi clănţăneau măselele; se lăsă pe vine: simţea că dintr-o clipă într-alta poate zbura afară. Deodată fură zvîrliţi toţi într-o parte şi se treziră înecaţi într-un nor gros de praf. Apoi se simţiră repeziţi grămadă spre cabină: camionul oprise. Atanase Anghel puse mîinile pe marginea scîndurii şi sări jos; se repezi la tun, desfăcu cîrligul de remorcă, se-ntoarse şi văzu prin praf faţa lui Jesus la fereastră:

— Jesus! răcni el, — patru metri!

Şi-i arătă cu mîna. Camionul se urni uşor şi se depărtă cîţiva metri. Ceilalţi veneau în goană. Anghel ţinti prin lunetă, ceilalţi încărcau. Comandantul se uita cu binoclul la zidul cimitirului, prin praful care se risipea.

— O mie două sute, la dreapta zece miimi! răcni comandantul.

— Foc! strigă Anghel. Bubuitura îi asurzi: praful se rări într-o clipă, gonit de gazele exploziei. Comisarul striga:

— Ţine aici, că ţi-l dau la mînă!

In zidul cimitirului sclipi flacăra, izbucni fum.

— Bine! Bine! răcni comandantul sărind în sus: foc!

Topăia pe loc; tunul se zguduia, ţeava aluneca îndărăt şi înainte, peste o clipă se zguduia din nou. Pînze de praf zburau peste cîmp din faţa tunului. Cei care dădeau obuzele la mînă urlau ceva neînţeles; Anghel striga:

— Mai repede! Mai repede!

— Două miimi la dreapta! Bine, foc, foc!

De la postul de comandă al brigăzii generalul, statul major şi oaspetele din Romînia priveau cu binoclurile. Sudoarea curgea pe ei, de cînd auziseră mitralierele din flancul drept că trag în camion, crezînd că dezertează la fascişti. Acuma un uruit asurzitor crescu, venind dindărăt, şi umbre mari trecură pe deasupra: avioanele republicane se duceau să mitralieze şi să bombardeze cimitirul. Generalul lăsă binoclul de la ochi şi se întoarse către unul din ofiţerii de stat major, căruia-i spuse:

— Seicias, s tankami, davaite.

— Sluşaiu! exclamă celălalt şi pocni din călcîie milităreşte: se vedea că e ofiţer de meserie. Se repezi la un toc de piele aruncat în fundul tranşeii, scoase un pistol cu ţeava mai groasă decît o ţeavă de puşcă de vînătoare, îl încărcă pe gură cu o rachetă şi trase în sus. Racheta ţîşni sfîrîind cu dîră de scîntei roşii. De undeva, din primul şir de tancuri, o altă rachetă roşie urcă în văzduh. Oamenii se urcară în tancuri.

In faţă, fum şi praf învăluiau tunul: cădeau împrejurul lui obuze sau proiectile de aruncătoare. Dar el trăgea mereu. Generalul se întoarse către omul venit din Romînia, care era palid şi pe care curgea sudoarea:

— Trag. Nu i-a atins.

Se uită după ei cu binoclul, apoi spuse iarăşi:

— Acum nu se mai poate pune mîna pe ţeava tunului.

Şi începu să rîdă. Uruind şi duduind, primul val de tancuri trecu pe lîngă ei, cu un miros de motorină arsă şi de ulei fierbinte; pămîntul se cutremura; cădea pămînt din buza tranşeii. Peste cîteva clipe, fură înconjuraţi de praf gros, cenuşiu. Al doilea val de tancuri trecu; un tanc coti în ultimul moment, înainte de a călca peste tranşee. Toţi se ghemuiră, se ridicară; alte tancuri treceau prin praf abia ghicite. Generalul înjura în poloneză şi ruseşte. Abia peste cîteva minute se risipi norul de praf. Şi atunci văzură cum trec înainte tancurile peste cîmp, şi infanteriştii însetaţi, ameţiţi şi înnebuniţi de soare, se ridică şi se iau după ele. Tunul trăgea mereu în zidul cimitirului din Quinto. Generalul îi spuse romînului cu vestonul pe braţ, care rîdea, palid:

— N-ai mai văzut aşa ceva? Hai cu mine. Mergem înainte.

Şi ieşi din tranşee, să-şi caute maşina.

Statul major al brigăzii se opri în plin cîmp, lîngă tunul care nu mai trăgea, căci îşi isprăvise muniţia, o sută şaptezeci de obuze în cîteva minute. Tunul stătea părăsit, cu culata deschisă, cu vopseaua îngălbenită, cafenie, din pricina temperaturii ţevii. Oamenii vorbeau, rîdeau; aveau feţele negre de praf şi de fum, cu dungi şi mai negre pe unde sudoarea le făcuse un fel de noroi în creţurile feţei; aveau ochii mari, rătăciţi. Generalul îi luă în braţe şi-i sărută pe fiecare, le spuse că sînt avansaţi în grad începînd din ziua aceea:

— Mîine facem o petrecere cu şampanie, zise el. Dar întîi trebuie luat Quinto.

După-amiază, două baterii luptau pe străduţele orăşelului. Atanase Anghel era cu un tun, pe o stradă plină de hîrtii, de moloz, de mobile sfărîmate căzute pe ferestre, de paie, de parcă ar fi dormit pe stradă mulţi cai şi oameni chiar pe paiele acelea; cadavre de soldaţi fascişti erau grămădite pe sub zidurile caselor. La stînga, o casă ardea; se auzeau pîrîind căpriorii acoperişului. Tunul trase; un nor de praf răbufni de sub ţeavă spre cotitura străzii. Acolo un zid se prăbuşi, pietre şi cărămizi zburară prin aer. Cîţiva infanterişti înaintau, lipiţi de ziduri. Era cald. Mirosea a hoit. Atanase Anghel îşi simţea gura încleiată în gîtlej. Incerca să înghită în sec şi nu putea: beregata îi era lipită. Dar se simţea bine. Era fericit. Scăpase. Făcuseră treabă cu tunul. Erau nişte oameni straşnici. Există pe lume oameni de ăştia. Asta înseamnă că omenirea merită să faci orice pentru ea. Omenirea naşte oameni de ăştia. Şi erau prieteni cu el, îl iubeau, lucrau împreună cu el. Era fericit. Fusese o zi ca nici una alta.

Tunul trăsni încă o dată. Clenc! făcu tubul obuzului alunecînd îndărăt şi căzînd pe pavajul de pietre sure. Incă o bucată de zid în aer. Apoi o rafală de puşcă mitralieră pîrîi. Anghel văzu puşca şi capul trăgătorului deasupra unui morman de pietre. Internaţionalii din stînga se prăbuşiră. Nu se aruncaseră la pămînt. Căzuseră.

— Douăzeci de miimi la dreapta! Foc! răcni Anghel.

Infanteriştii din dreapta se trîntiră la pămînt şi începură să tragă. Tunul bubui şi peste mormanul de pietre căzu o bucată de zid. Dar puşcaşul mitralior se urca iarăşi pe pietre; scăpase; se vedea ţeava puştii. Lîngă puşca mitralieră se căţăra pe pietrărie un soldat în uniformă verde-gri deschis, cu o carabină în mînă. Puşca mitralieră răpăi din nou. Praf de piatră pisată ţîşni din zidul casei din dreapta. Nu trage în tunari, se gîndi Atanase Anghel. Clenc! făcu tubul obuzului căzînd pe jos.

— Foc! răcni Atanase Anghel şi văzu chiar în aceeaşi clipă pe italianul cu carabina că-l ţinteşte pe el. Era un băiat brun, palid, cu barba neagră crescută pe obraz. Mîinile îi săriră la tocul pistolului de la şold. Auzi plesnetul puştii şi răpăitul puştii mitraliere: rap-rap-rap! Apoi trăsnetul tunului, şi tot ce era în faţa lui, mormanul de moloz, zidul, sări într-un nor de fum prin care zburau pietre. Ce am? Mi s-a făcut rău, se gîndi Anghel. Ii venise o greaţă din tot corpul, o slăbiciune dezgustătoare, leşinată. Alunecă în jos, în întuneric.

Tunarii îl văzură cum se lasă din genunchi şi cade aşezat apoi pe spate. Era lovit în piept, în stînga, mai la stînga de inimă. Trăia, dar nu avea cunoştinţă. Glonţul trecuse prin el. Il duseră la spitalul de campanie al brigăzii, apoi, cu o maşină, la Beni Casim, pe coasta mării. Şoseaua urcă pe coasta dinspre Almeria, Malaga, Alicante, Valencia, printre livezi de portocali şi vii şi palmieri; cînd bate vîntul dinspre pămînturi, pescarii şi vasele care trec în larg simt parfumul greu şi dulce al florilor de portocali. Aici zăcu Atanase Anghel, căpitan în regimentul de artilerie al brigăzii a 14-a internaţionale. După două luni, era sănătos şi plecă iarăşi pe front, în Aragon.

Petru Dumitriu

Desen de GH. ADOC

DARUL

— DINTR-O GOSPODĂRIE COLECTIVĂ —

Ţin minte cum gospodarul acela uriaş, netuns, pe umeri cu un suman cîrpit, înroşit de vechime, nu se mai dezlipea de noi, nici zi nici noapte. Sala de adunare rămînea goală, era frig în tîrziile nopţi ploioase, şi lampa cu sticlă cîrpăcită cu ziar fumega straşnic, şi omul acela o privea ţintă şi tăcea, sprijinit în sapa cu coadă lungă. La ce se gîndea? Veneau cîteodată nişte copii, vreo şapte, rupţi şi descuiţi, şi-l tulburau din linişte; cei mai mărişori îl trăgeau de poalele sumanului, îl chemau acasă, spunîndu-i că s-a isprăvit făina de porumb şi nu mai au ce mînca; să vie şi să facă o rînduială... Omul clătina din cap, îi privea buimac şi-i amăgea cu un glas moale, cald, învăluitor:

— Hei, viermilor! Aveţi o ţîră de răbdare, şi o să vă aduc o mămăligă mare, mare cît roata carului... Are să fie ca arama la faţă şi ca sfîntul soare... Hai, duceţi-vă acasă!

Copiii întîrziau însă în preajma lui, îşi lingeau buzele, visau cu ochii lor mari şi plini de lumină la mămăliga uriaşă din descrierea părintelui, îl întrebau, mai cu seamă cei mărunţei de tot:

— Dar o să avem ceaun atît de mare, pentru o mămăligă atît de mare? Va încăpea mămăliga pe măsuţa noastră?

— Va încăpea, viermuşorii tatei, va încăpea... Hai, duceţi-vă...

Şi rămînea iar singur, şi căuta cîteodată pe fereastră afară; aştepta să vină şi ceilalţi înscrişi, însă aceştia nu mai veneau; se arăta cînd cîte-o babă, cînd cîte-un moşneag; băgau capul pe uşă, se uitau la încăperea goală şi-şi căutau de drum. Treaba mergea prost de tot. Lucrau în draci bogătanii şi bogătanele, şi cînd lucrul era maimai, iar se strica; şi se lua treaba de la capăt: „Măi oameni, nu vraţi voi o ţîră de fericire? Ce urmăreşte bogătana, lele Măndiţă? Gîndeşte-te! Oare-ţi vrea binele, fericirea?" „Inţelegeţi, cinstiţilor gospodari, că noi nu vă vrem răul... De ce vă împiedică bogatul?" Cam aşa grăiam cu oamenii; şi grăia aprins, mai ceva ca toţi, cheferistul acela de la Paşcani, mic la stat, cu ochii mici ca argintul viu, însă cu o minte bine aşezată şi cu o inimă fierbinte. Ici-colo, cîte-o babă îşi prindea lacrima tocmai pe vîrful nasului, auzindu-l cît de adînc, cît de convingător cuvîntă. Şi pentru o clipă treaba mergea, mergea binişor. O luam toţi la deal spre sală, gospodari şi activişti; umpleam încăperea; se scoteau pe masă foile pentru declaraţii; aici era buba, la punerea iscăliturii! Işi aminteau de bouţi, de căluţi, de haturi, şi deodată şovăiau: se strecurau înapoi afară, cîte unul, şi sala rămînea goală.

— Cum a rămas? întreba gospodarul acela uriaş. Ne întemeiem? Nu ne întemeiem?

— Răbdare, bade! Pînă la urmă tot ne întemeiem! Aşa îi răspundea cheferistul paşcănean, şi i se vedea pe faţă bătălia ce se da în fiinţa lui, între mintea bine aşezată şi inima prea fierbinte.

Incet-încet, lucrurile au ajuns la un capăt, s-au întemeiat adică, după vorba gospodarului uriaş. Il chema Petrea Cocoran. Cînd a fost să-şi aducă lucrurile „devale", ne-am dat şi mai bine seama cît de sărman era: ducea de funie un bouţ plăvan, iar în spinare purta un plug vechi; îl urmau copiii în gloată, şi mai în urmă venea nevastă-sa, plînsă, ameţită de atîta omenire, ameţită de strigăte, de muzici... Spunea în răstimpuri:

— ...mă auzi, Petrea, omule? Ne duci pe toţi la cumpănă!

— ...să taci, Iftimio, să taci! îi răspundea Petrea Cocoran, şi întorcea către ea nişte ochi amarnici. Era asudat tot, sub plugul purtat ca pe-o cruce a chinurilor. Urca un deluşor şi icnea. Cînd a repezit plugul jos, în ograda largă, s-a descoperit, şi-a şters fruntea de sudoarea grozavă şi a dat un chiot scurt, un strigăt din tot sufletul, al unei eliberări:

— I-hi, mă!

Şi a adăugat, aproape răcnind, peste glasurile trimbiţelor, peste glasurile oamenilor şi mugetele vitelor:

— Aţi văzut? Vedeţi? In sfîrşit!..

S-a întors către gloata lui de mărunţei:

— Ha? Nu v-am făgăduit? Calea către mămăliga cea mare, rumenă ca arama şi ca sfîntul soare, s-a deschis! Lăsaţi de-acum să vedeţi ce ştie Petrea Cocoran!

Se uita lacom către pămînturile negre, nemărginite.

Parcă mai ieri se petreceau toate acestea, şi, iată, avem o istorie, ne putem mîndri cu amintiri! Petrea Cocoran mi-a rămas la suflet, şi de multe ori m-a îndemnat inima să urc dealurile vechi, spre satul cu mălini la porţi, să văd dacă prietenul meu s-a ţinut de vorbă; să văd dacă a dat într-adevăr gloatei lui mămăliga făgăduinţii cu lucire veche, de aramă... Am urcat dealurile, mai deunăzi, într-o duminică; am apucat pe ulicioara ştiută, încotro se afla bordeiul lui Petrea Cocoran. Mergeam cu capul în pămînt, potopit de amintirile nopţilor de odinioară, de luptele, de frămîntările de-atunci. In minte îmi stăruia omul acela îmbătrînit, cu suman vechi. Oare se ţinuse de cuvînt? Cînd mi-am ridicat ochii, m-am oprit, pesemne de zăpăceală: mă aflam în faţa unei case noi, de piatră, văruită proaspăt, în mijlocul unei ogrăzi cu merişori înfloriţi. In prag sta un gospodar în bondiţă albă, cu flori; sta şi rîdea la mine...

...pesemne că am rătăcit drumul... am bîiguit cuprins de ruşine, şi năzuiam să mă întorc. Căutam, bade, bordeiul unui vechi prieten, Petrea Cocoran. Cu sănătate bună!

— Stai, stai... a rostit omul. M-am oprit. Venea spre mine rîzînd, ca un flăcău gătit pentru horă.

— Da, cum îţi spuneam... căutam...

Şi iar a rîs omul:

— Ştiu, ştiu... l-ai cunoscut în nopţile de-atunci! Cîţi ani să fie? Şase? Te întreba Petrea Cocoran: „Ne întemeiem? Nu ne întemeiem?"

Abia în clipa aceea l-am recunoscut. M-am dat un pas înapoi, cu ochii cînd la el, cînd la aşezarea nouă:

— He... bade Petrea... bată-te să te bată! Cum aşa? Va să zică... hai?

— Da... Iţi aminteşti? Mămăliga de aramă...

Şi m-a poftit în ogradă, şi am urcat treptele în casă. Petrea Cocoran m-a poftit să mă aşez la masă, şi de bucuria venirii mele îi tremura paharul plin în mînă. A ferit ştergarul: cînd am văzut pîinea mare, albă, burduhănoasă, mi-am amintit de gloata flămîndă a prichindeilor:

— Unde-s? Hei... aşa, va să zică!

— Şi-au luat zborul! mi-a răspuns Petrea Cocoran, şi tăia în vremea asta hrinci de pîine, mari, ca pentru calici. Ospătează, slujeşte-te din plin! Cum îţi spuneam, gloata şi-a luat zborul! Unii învaţă să iasă ofiţeri, alţii la şcoala de învăţători, altul la mecanici. Hai, pofteşte, foloseşte din plin din masa lui Petrea Cocoran! Păcat că nu-i acasă Iftimia... e dusă la Bursuci, căci se întemeiază oamenii şi acolo... S-a dus să se mire şi să se bucure...

Pînă tîrziu am tot vorbit. Am depănat întîmplările de odinioară. Petrea Cocoran mi-a înfăţişat numere amarnice de zile-muncă, pămînturi arate şi pe vremea nopţii, holde şi secerişuri nemaiauzite pe la noi. Am ascultat istoria dărîmării bordeiului şi a zidirii casei... cîte şi mai cîte!... Cînd am pornit la drum, Petrea Cocoran mi-a dat într-un ştergărel o jumătate de pîine mare, urîndu-mi cu glas nespus de tulburat:

— Nu-ţi dau pîinea asta pentru că n-ai avea, ci ca probă că m-am ţinut de vorbă şi am dobîndit, nu mămăligă, ci pîine de aramă! Ospătează sănătos, împreună cu fiinţele dragi ale domniei tale!

Eusebiu Camilar

Din volumul „Tunetul a brăzdat văzduhul", aflat sub tipar, la ESPLA.

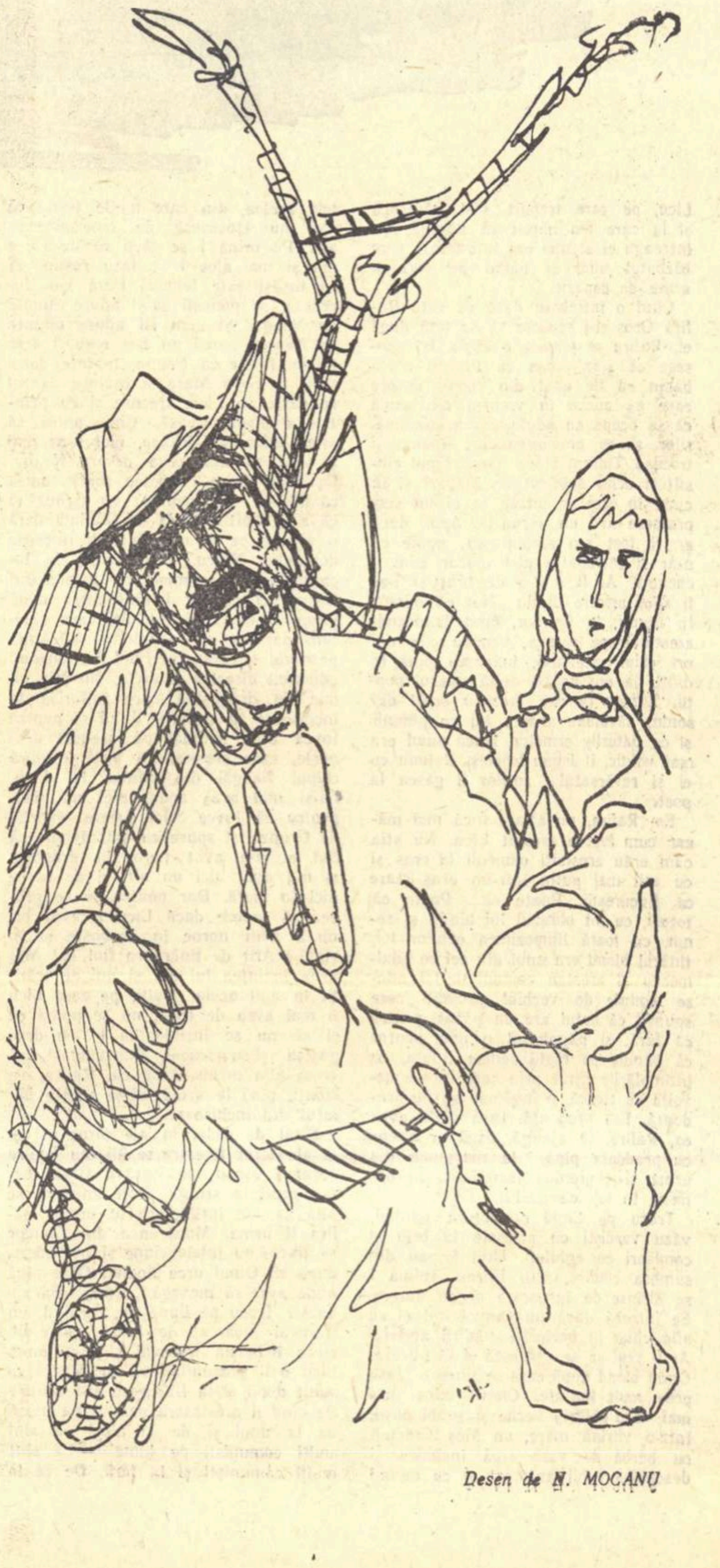

Desen de N. MOCANU

RĂDĂCINILE

CAP. 44

VÎNA DE BOU

Ziua era de nesuferit. Din cerul vînăt și scund, zăpada se cernea în fulgi mici și rari. Furios că se izbea de atîtea case, de atîția oameni și de atîtea vehicule, vîntul șuiera ascuțit. Orășenii, încă neobișnuiți cu asprimea iernii, mergeau zgribuliți, cu gulerele paltoanelor ridicate și cu pălăriile trase adînc pe ochi. Crescută și trăită pînă de curînd la Condor, în munții mîndri și colțuroși ai Maramureșului, unde vîntul era mai sălbatic și iarna crîncenă și mai lungă, Rafira nu se ferea nici de vînt și nici de zăpadă. Mergea cu băgare de seamă, purtînd la spinare desaga ei vărgată, de păr de capră, în care una din pîinile dăruite de domnul Maicu înghețase și se uscase. Intregul ei gînd era dus la Licu, pe care trebuia să-l găsească și la care era musai să ajungă, iar întreaga ei atenție era îndreptată spre bărbatul tînăr și bălan pe care îl urma de departe.

Cînd o întrebase dacă ea este Rafira Oroș și-i spusese să se țină după el, Rafira se temuse o clipă. Iși spusese că s-ar putea ca tînărul acela bălan să fie unul din copoii despre care ea auzise în vremea din urmă că se ocupă cu adulmecarea comuniștilor și cu arestuirea lor. Teama îi trecuse. Tînărul blond avea chipul cinstit și ochii deosebit de limpezi și în clipa în care se uitase în ei nu surprinsese nici un ascunziș. Apoi, dacă ar fi fost s-o arestuiască, poate că n-ar fi întrebat-o nici măcar cum o cheamă. Ar fi luat-o de braț și i-ar fi spus printre dinți: „Hai cu mine". In munți, la Condor, cînd jandarmii arestuiau pe careva, veneau cîte doi ori chiar cîte trei, înarmați pînă în dinți, la om acasă, după miezul nopții. Băteau la ușă, trezeau omul din somn, năvăleau asupra lui cu pumnii și cu paturile armelor. Dacă omul era mai voinic, îl legau fedeleș, îl luau cu ei și revărsatul zorilor îi găsea la post.

Ea, Rafira, nu aflase încă nici măcar cum fusese arestat Licu. Nu știa cum erau arestuiți oamenii la oraș și cu atît mai puțin într-un oraș mare ca Bucureștii. Poate că... Poate că totuși, cu tot obrazul lui blajin și senin, cu toată limpezimea ochilor lui, tînărul blond era unul din cei ce adulmecau și arestau comuniști. Iși aduse aminte de vechiul proverb care spunea că hoțul are un păcat, pentru că fură, și păgubașul o mie, pentru că bănuie pe toată lumea. Viața, cu întîmplările crude prin care fusese nevoită să treacă, o învățase să fie prudentă. Era prudentă. Insă unde avea ea, Rafira, să ajungă, dacă ar merge cu prudența pînă la marginea din urmă și-și pierdea încrederea în oameni, în toți oamenii?

Trecu pe lîngă prefectura poliției, văzu vardiști cu pistoale la brîu și comisari cu eghileți. Unii ieșeau din sumbra clădire, alții intrau. Inima i se strînse de întristare și de durere. Se întrebă dacă nu cumva fiul ei se afla chiar în beciurile clădirii aceleia. Ar fi vrut să se oprească și să întrebe. Omul blond după care se ținea o luase prea mult înainte. Cîteva clipe nu-i mai văzu pălăria veche și grăbi pașii. Intr-o vitrină mare, un Moș Crăciun cu barbă de vată albă închidea și deschidea ochii automat și cu mîna-i metalică arăta spre jucăriile risipite în juru-i. O mulțime de oameni se opriseră și-l priveau. Rafira ocoli oamenii. Tînărul blond și bălan se oprise la colț și o căuta îngrijorat cu ochii prin mulțime. O văzu. Il văzu și Rafira. Tînărul plecă însă cu pași mari, înceți. Ajunse lîngă Dîmbovița și o apucă la dreapta. Pe aci, trecătorii erau destul de rari. Vîntul sălbatic vîntura zăpada și o învîrtejea. Rafira își acoperi aproape în întregime obrazul cu colțul broboadei. Pe la ușile caselor înșirate de-a lungul cheiului, văzu o mulțime de fete vopsite care se legau de bărbații care treceau, aruncîndu-le vorbe desucheate și poftindu-i să intre la ele. Incercară să-l ademenească și pe tînărul bălan, însă acesta nici măcar nu întoarse capul să se uite la ele. Pe Rafira o cuprinse o milă nesfîrșită de toate fetele acelea, din care multe poate că nici nu trecuseră de cincisprezece ani. Pe urmă i se făcu rușine că e om și mai ales i se făcu rușine că ea însăși este femeie. Fără s-o dorească, se pomeni că-și aduce aminte de Neaga. Și cum își aduse aminte de Neaga, parcă un fier roșu îi arse inima. Poate că Neaga, înainte de a veni la Satu Mare și înainte de a-l cunoaște pe Licu, trecuse și ea printr-o asemenea casă. Cine putea să știe. Acum, ea, Rafira, nici n-ar mai fi vrut să afle ceva despre Neaga. La Satu Mare cunoștea toată lumea că Neaga s-a încurcat cu Grunz și că a devenit unealta lui. Ultima dată o văzuse pe Neaga chiar în locanta domnului Maicu. Insă acolo, la locantă, ea nu venise cu inspectorul Grunz, ci cu un bărbat între două vîrste, spilcuit și fercheș, care cheltuia paralele cu nemiluita și căruia patronul și chelnerul Fred îi spuneau: „domnul director Ianoș"... Nu știa nimic de dragostea care înflorise la închisoare în sufletul fiului ei pentru Iovca Silef și nici că această dragoste, care ștersese în bună măsură chipul Neagăi din mintea lui Licu, nu-și mai avea acum nici un rost, pentru că Iovca Silef fusese omorîtă de Grunz. Iși spuse cu amărăciune că fiul ei n-a avut noroc în dragoste și n-a avut nici un alt fel de noroc nici în viață. Dar pentru ce se grăbea să judece dacă Licu a avut ori nu a avut noroc în dragoste și în viață? Atît de tînăr era fiul ei! Mai avea înaintea lui ani și ani de trăit. Și în anii aceia, mulți, pe care Licu îi mai avea de trăit, nu se putea ca el să nu se întîlnească și cu dragostea și cu norocul. Deocamdată, fiul ei se afla închis. Insă ea, Rafira, va izbuti, pînă la urmă, să-și scoată băiatul din închisoare.

Șirul de case, în ale căror uși și la ale căror ferestre se hlizeau fete cu obrazul vopsit, se isprăvi. Omul bălan ocoli la stînga peste un pod, se uită ca din întîmplare în urmă. Rafira îl urma. Munteanca din Condor se ținea, cu înțelepciune și prevedere, după el. Omul urca dealul. Oare pînă unde avea să meargă? Unde voia s-o ducă? Trecu pe lîngă ea, zuruind, un tramvai încărcat de lume. Pe urmă trecu încă un tramvai și încă unul. Licu o fi presimțind că ea, Rafira, a venit după el la București și-l caută? De cînd îl arestaseră pe Licu, ea aflase de la unul și de la altul că sînt mulți comuniști pe lume și că sînt mulți comuniști și în țară. De ce la Satu Mare n-o căutase pe ea nici unul din tovarășii lui Licu, s-o învețe ce să facă și cum să facă pentru a ajunge la fiul ei, sau măcar pentru a afla vești de la fiul ei? Părintele Coriolan Bold o ajutase să-și vîndă casa și apoi o ajutase să-și vîndă puținul care îi mai rămăsese. Părintele Coriolan Bold o înșelase. O înșelase și avocatul Claudiu Pap. Gura îi era amară, amară. Și inima îi era amară. Surîse totuși. Nu-i văzu nimeni surîsul, nu pentru că gura ei era acoperită cu broboada, ci pentru că nimeni nu se uita la ea. Orașul, cît era de mare, era plin de țărani care veniseră aci din toate părțile, în căutare de lucru. Puțini găseau. Cei mai mulți se adăposteau noaptea prin ganguri, pe sub poduri ori în sala cea mare, de așteptare, a gării. Văzuse destui care întindeau mîna și

cerșeau, uitîndu-se în toate părțile și ferindu-se să nu fie văzuți de polițiști. Prin satele și prin tîrgurile din munții Maramureșului, oamenii care întindeau mîna și cerșeau erau schilozi din naștere ori deveniți schilozi în vremea în care munciseră prin păduri ori pe la fabrici. Aci, în oraș, aproape toți cei care cerșeau erau oameni în toată firea, zdraveni, numai că nu aveau unde lucra pentru pîine.

După o oră și ceva de mers, Rafira își purtă pașii pe trotuare sparte. Capătul liniei tramvaiului rămăsese de mult în urmă. Pe aci casele erau mici, mărunte, cu acoperișuri teșite și cu ferestre strîmbe. La ferestre se vedeau capete zburlite și galbene de copii. Se răriseră și trecătorii. La un colț văzu o brutărie. Dincolo de fereastră, pe o masă, se găseau o sumedenie de pîini mari și negre. In cuptor focul ardea cu flăcări roșii. Tînărul blond trecuse colțul și se înfundase într-o ulicioară îngustă. Peste mormanele vechi de zăpadă, vîntul aprig aducea și așeza zăpada proaspătă care se cernea, cu zgîrcenie, din cerul mohorît și mărunt. Tînărul bălan se opri la o poartă atît cît Rafira să bage de seamă la care anume. Pe urmă nu se mai văzu. Rafira ajunse la poarta care fusese lăsată deschisă și intră în curte. Merse cîțiva pași printre nămeții uriași de zăpadă și printre pomi negri, goi de frunze și rămuroși. Apoi bătu în ușa casei mărunte la care ajunsese. Nu fu nevoie să bată de două ori. Ușa se deschise numaidecît și tînărul bălan îi spuse:

— Poftim, intră, și fii binevenită în casa noastră.

Inainte de a intra, Rafira își scutură bine cizmele de zăpadă. In tindă își mai scutură o dată cizmele, își dezgoli obrazul, își potrivi și își strînse broboada pe cap.

— Să știi că aici te afli între prieteni, îi spuse o femeie tînără, bălană și ea, și care părea, după chip, sora băiatului care o îndemnase să-l urmeze.

Rafira strînse mîna care i se întinse și răspunse:

— Era și timpul. De aseară de cînd am picat în oraș, pot spune că aproape numai de neprieteni am avut parte.

Femeia tînără și bălană zise:

— S-a aflat, totuși, în drumul dumitale, un om de-al nostru, care te-a cunoscut și ne-a dat știre că ai venit la București.

— Să-i spuneți omului acela, cînd îl veți mai vedea, că-i aduc mulțumire.

Iși scoase bundra, o atîrnă de ușă, în cui, și se așeză pe scaun lîngă o sobiță de tuci în care duduia focul.

— Să mă dezgheț... Aș vrea să mă dezgheț... Calea a fost lungă și vîntul dușman.

Prin fereastra vînătă, dacă te uitai mai bine, vedeai că acolo se sfîrșea orașul și începea, neted și nesfîrșit, cîmpul peste care șuierînd, vîntul amestecat cu zăpada alerga în voie.

La minister, unde îl aștepta răbdătoare secretara voinică și ciolănoasă care își îmbiba părul și veșmintele cu parfum dulce-stins ca mirosul de mort proaspăt, Derderian ajunse abătut. Ii telefonă primului procuror Milea Pitroc și-l chemă la el. Cînd primul procuror veni, Derderian îl puse în curent cu cele petrecute la palat.

— Da, da, domnule prim-procuror, așa e, cum îți spun. Regele l-a bătut pe bancher cu vîna de bou peste obraz. Dacă se află, îți închipui și dumneata, va ieși scandal. Drugan are multe relații de afaceri în străinătate. Va urla presa din apus. Maiestatea-sa va fi, din nou, ținta unor atacuri violente și denigratoare. Numai asta nu ne trebuia, dragă domnule prim-procuror.

Cu toate că acela care-i făcea această relatare era însuși ministrul Justiției, primului procuror nu-i venea să creadă.

— Cu vîna de bou, ziceți, domnule ministru? Peste obraz, ziceți, domnule ministru? Extraordinar! Extraordinar!...

— Intocmai, domnule prim-procuror. Intocmai. Dacă nu aș fi fost acolo, de față, îți mărturisesc că mi-ar fi fost și mie greu să cred.

— Ați fost chiar de față, domnule ministru? Ați văzut cu ochii dumneavoastră cînd regele l-a bătut pe bancher?

— Propriu-zis n-am fost de față, ci în anticameră, cu mareșalul palatului, cu Urdăreanu. L-am auzit pe rege urlînd la Drugan multă vreme. Apoi regele a tăcut, a deschis ușa și ne-a poftit înăuntru. Maiestatea-sa ținea încă vîna de bou în mînă iar bancherul avea urme de lovituri pe obraz.

Primul procuror Pitroc se uită grijuliu în jur, deși știa că în biroul acela nu se afla decît el și Derderian și zise:

— Nu credeți, domnule ministru... Dar ceea ce vreau să vă spun eu acuma... Nu credeți, domnule ministru, că maiestatea-sa...

Nu-și duse vorbele mai departe. Derderian îi înțelese gîndul însă nu vru să discute problema. Răspunse repede:

— Da, domnule prim-procuror... Intr-adevăr... Vezi și dumneata... Cred că maiestatea-sa a cam exagerat.

Primul procuror Pitroc se înfricoșă de gîndul care îi trecuse o clipă prin minte: „Regele e nebun! Regele e nebun". Răspunse:

— Tocmai la aceasta mă gîndeam și eu, domnule ministru... Maiestatea-sa a cam exagerat. Să bată personal un bancher! Da. Aveți dreptate. Maiestatea-sa a cam exagerat...

Derderian spuse:

— Pe Drugan l-am lăsat la poliție. Dumneata să iei măsuri, sau mai bine să controlezi dumneata personal, în cursul nopții, ca bancherul să doarmă la beci, să nu cumva să i se îngăduie vreo concesie. Dacă află maiestatea-sa că ne purtăm cu Drugan ceva-ceva mai omenește, ne spînzură. Iar lui Tretin... lui Tretin să-i dai instrucțiuni să fie fără milă cu bancherul, fără nici o milă. Să-l trateze și mai aspru ca pînă acum. Să-l trateze ca pe un delicvent de rînd. Fără nici un menajament...

— Tretin a început să se teamă de presă. Campania care s-a pornit împotriva lui este îngrozitoare. Bietul om își vede numele compromis, își vede cariera zdrobită. A început să-l arate lumea cu degetul pe stradă. Cît despre colegi, ce să vă mai spun! Il ocolesc de parcă ar fi ciumat. Mulți se duc seara, pe furiș, în casa aceea în care se afla soră-sa, s-o cunoască.

— Asta are haz, spuse ministrul Justiției surîzînd.

— Are, într-adevăr, zise Pitroc, însă Tretin suferă îngrozitor.

Derderian își omorî surîsul și zise ferm:

— Comunică-i din partea mea să nu se teamă de nimic, domnule prim-procuror. Regele va ști să-i răsplătească serviciile. Să aibă încredere în maiestatea-sa și în noi. Să se țină tare, e doar bărbat, și să-și îndeplinească datoria. Și... auzi domnule prim-procuror? Să-și țină capul sus, cu mîndrie... Cu mîndrie, domnule prim-procuror...

Primul procuror se duse la tribunal și avu o lungă întrevedere cu judecătorul de instrucție Tretin, pe care îl găsi profund dezamăgit. Nedelcu Nedelcovici nu-i da răgaz să răsufle. Primului reportaj îi urmase un al doilea. Garofița Tretin, care se văzuse dată la gazetă și devenită celebră într-o zi, se înveșmîntă cu tot ce găsi mai bun în dulapul ei, trecu strada și intră în clădirea impunătoare a Globului. Oamenii de serviciu o recunoscură și o duseră la Nedelcu Nedelcovici. La început, reporterul se sperie. Crezu că Garofița Tretin a venit să-i facă scandal pentru fotografia furată. Femeia însă nici nu se gîndea la așa-ceva. Ii surîse dulce, profesional, și-i spuse:

— Șmechere!... Mi-ai plătit două sticle de șampanie și mi-ai șterpelit fotografia. Șmechere... Mi-ai șterpelit fotografia și-ai plecat fără să mă onorezi. Nici nu te-ai gîndit că mă jignești, domnule...

Lui Nedelcu Nedelcovici, care sta țeapăn la masa lui de lucru, nu-i plăcu limbajul vizitatoarei. Acolo, în odaia ei, avea dreptul să-i vorbească oricum. Aci însă, în palatul sever al Globului, el, Nedelcu Nedelcovici, era cineva. Nu-și putea permite să se arate lipsită de cuviință. Zise iritat:

— Doamnă...

Dar femeia, care știa că dacă nu ar fi divorțat ar fi fost acum nevastă de general, i-o reteză:

— Nu te mai fasoli. Mi-ai furat fotografia. E o fotografie de familie. Imi trebuie. Am venit să-mi dai înapoi fotografia. Mi-ai furat fotografia ca un hoț și-acum faci pe grozavul. Te reclam la poliție dacă nu mi-o dai.

Reporterul deschise un sertar și-i înmînă femeii fotografia. Vizitatoarea o privi și o puse pe masă.

— Șmechere... Te-am cunoscut eu de la început că ești un mare șmecher, deși te purtai ca un cotoi înfierbîntat. Dă-mi fotografia adevărată. Asta e copie.

— Aceea îmi trebuie, spuse Nedelcu Nedelcovici.

— Iți trebuie? Și ce dacă îți trebuie? Mi-ai furat-o ca un hoț. Dă-mi-o îndărăt, șmechere. Nu mai umbla cu șoalda și nu mai face pe grozavul, că nu mă sperii.

Tăcu un timp apoi se repezi iarăși cu vorbe asupra lui:

— Nu mă sperii. Am văzut eu mulți mai cevașilea ca tine.

Reporterul fu nevoit să trateze cu Garofița îndelung. Ii plăti pentru fotografie cîteva sute de lei. Pentru alte cîteva sute Garofița, dornică de publicitate, se lăsă fotografiată în biroul lui Nedelcu Nedelcovici semnînd declarația în care afirma că fratele ei, judele de instrucție, îi ia săptămînal, prin amenințări, tot cîștigul. Publicarea noii fotografii și a declarației stîrni senzație. Globul și Nedelcu Nedelcovici stîrniră invidie.

— Tot Globul e mai tare.

— Nedelcu Nedelcovici l-a întrecut pe Arno Pelican.

A treia zi, Nedelcu Nedelcovici publică în Globul fotografia Aureliei Clenciu, secretara obscurului avocat Babad. Aurelia Clenciu declara în scris, pe onoare și pe conștiință, că judecătorul de instrucție Tretin i-a cerut șperț — în aur — ca să pună în libertate — pe cauțiune — pe hoțul de cai Zarzără, clientul maestrului Babad... Hoțul refuzase. Judele de instrucție Tretin îl pălmuise.

Primul procuror Pitroc îl învălui în vorbe măgulitoare, îi arătă prețuirea lui, îl asigură încă o dată de recunoștința casei regale și, pe lîngă decorație, îi promise, pe curînd, avansarea. Ca să-l întărească și să-l încălzească, îi încredință secretele aflate de la Derderian. Ii povesti cum ministrul Justiției l-a dus pe Drugan la palat și cum regele, enervat de încăpățînarea bancherului, care nu numai că nu mărturisește crima dar rezistă presiunii regale și pe alte chestiuni mult mai importante decît „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan", îl lovise pe acesta cu vîna de bou peste obraz.

— Mîine, cînd ai să începi să-l instruiești din nou, ai să vezi că bancherul are obrazul umflat și înnegrit.

— Domnule prim-procuror, pot să-l string pe bancher în chingi? Pînă acum l-am cam cruțat.

— Cît poți și cît vrei, domnule jude. Ordinul maiestății-sale, transmis mie prin domnul ministru Derderian, este să-l tratezi pe Drugan ca pe un asasin de rînd.

Mulțumit oarecum și ceva-ceva mai liniștit, Tretin, căruia îi pierise somnul, se duse să-și petreacă noaptea la barul de la etaj, din clădirea Generalei. Se aciuă într-un colț întunecos. Mîncă și bău. Il ascultă pe cîntărețul îmbătrînit Lizin și aplaudă numărul de atracție în care acesta, în plesnetul harapnicului, își punea surorile să alerge ca niște cai, cu căpestrele în cap. Către miezul nopții îl primise la masa lui pe pamfletistul Ilion Căpușă cu care avea raporturi de cafenea. Pățania cu Nedelcu Nedelcovici nu-l învățase însă minte. Amețit de băutură cum era, i se plînse lui Ilion Căpușă de presă.

— Totdeauna am servit și am respectat presa, dragă Căpușă, și acum, cînd mă străduiesc să înfund ocna cu un asasin sinistru ca bancherul Drugan, presa mă dă în stambă.

— Te referi la Nedelcu Nedelcovici și la Globul?

— In primul rînd. Insă mă mai refer și la alții.

— Nu cumva te plîngi și de mine?

— Nu. Dumneata încă nu m-ai atacat.

— S-ar putea ca într-o zi să te atac și eu, dacă interesul mi-o va cere, zise Ilion Căpușă.

— Presa — se lăudă Tretin — nu mai are multe zile de trăit. O să i se pună botniță. Ce credeți voi? Că maiestatea-sa regele o să vă mai lase multă vreme să vă faceți de cap? O să vă pună botniță și-o să vă bată personal cu vîna de bou...

Ilion Căpușă rîse. Apoi zise:

— Aș vrea să trăiesc. S-o văd și pe asta.

— Ai să trăiești, îi spuse Tretin.

Il cuprinse un val de înfumurare. Ii povesti de-a fir a păr lui Ilion Căpușă tot ceea ce aflase de la primul procuror Pitroc. Ilion Căpușă îl ascultă cu un aer obosit și distrat, și după ce judele instructor își sfîrși confidențele, zise:

— Nu te cred, domnule jude. Nu te cred nici dacă mă pici cu ceară.

Judele de instrucție Tretin îi mai expuse încă o dată întîmplarea, însă Ilion Căpușă rămase tot neîncrezător.

— Ți-o fi spus Pitroc, iar lui Pitroc i-o fi spus Derderian, însă întîmplarea nu poate fi adevărată. Și, domnule jude, cu un om care îmi relatează niște întîmplări care nu au existat, eu nici nu concep să mai stau la masă. Plec. Plătește-mi consumația și spune-mi mersi.

Pamfletistul nici nu-i întinse mîna lui Tretin. Ii întoarse spatele și ieși. La garderobă își ceru paltonul și pălăria, aruncă un bacșiș și pogorî scările sărind cîte două și cîte trei trepte deodată. Năvăli la portar.

— Ai un telefon?

— Iată-l aci.

— Dă-mi voie să dau un telefon în oraș.

Chemă, la Uraganul, pe Arno Pelican.

— Tot mai ești acolo, Pelicane? Trebuie să te văd. Cînd? Chiar acum. Mîine? Mîine e prea tîrziu. In mai puțin de cinci minute sînt la tine. Cînd ai să afli pentru ce vin, ai să mă pupi, șefule.

In schimbul unei promisiuni de co-interesare — ca între colegii de breaslă — Ilion Căpușă îi povesti lui Arno Pelican tot ceea ce auzise de la Tretin. Reporterul Uraganului, care tocmai își terminase reportajul despre „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan", redactă la repezeală un adaos sub titlul: „La cine l-a dus aseară ministrul Justiției pe bancherul Drugan și în ce scop? Cine l-a bătut pe bancher cu vîna de bou? Judecătorul de instrucție Tretin — a cărui biografie o întregește zilnic confratele Nedelcu Nedelcovici de la Globul — a primit ordin să-l schingiuiască pe bancher. Indreptățită, opinia publică se întreabă: unde trăim?"

Colonelul Dănuț de la Cenzură se duse și cu acest reportaj la subsecretarul de stat Pompil Orbescu:

— Nu pot, domnule ministru, nu pot să dau drumul unor asemenea insinuări.

— Ba ai să dai drumul reportajului, domnule colonel, fără să te atingi de o iotă.

— Nu pot, domnule ministru.

— Dai drumul. Pe răspunderea mea.

— Dar este vorba aici de însăși maiestatea-sa regele?

— Unde vezi dumneata că e vorba de rege? Nu e vorba de nici un rege aci, domnule colonel. Cum o să bată maiestatea-sa un bancher, cu vîna de bou? Maiestatea-sa...

Vîna de bou lăsase pe obrazul bancherului cîteva dungi. Pînă atunci nimeni și niciodată nu cutezase să-l lovească pe Drugan, nici măcar cu vîrful degetului. Cînd regele îl lovise întîia oară cu vîna de bou peste obraz, aproape că nu-i venise să creadă. Lovitura îl duruse atît de tare, încît îi venise să țipe. Iși dăduse seama fulgerător că țipînd ar da dovadă de slăbiciune și i-ar procura regelui o mare plăcere. Iși înăbușise țipătul în gît, își strînsese fălcile și își mușcase buzele. Atunci căzuse asupra lui a doua lovitură, a treia, a patra. Văzuse stele verzi și albastre jucîndu-i drăcește prin față. Printre aceste stele care jucau, se spărgeau în țăndări și se închegau iarăși, i se păruse că însuși obrazul regelui se sfărîmă în țăndări și țăndările, după ce dansează cîteva clipe separat, se adună la loc. Regele îl lovise peste față însă nu numai fața îl duruse ci întregul trup. Fiecare lovitură îl despicase parcă în două.

— Să-mi dai tot, Drogane, îi spuse regele cu gura plină de balele poftei și ale mîniei.

— Nu pot să vă dau nimic, maiestate. Mi-am adunat averea cu sudoare, nu pot să v-o dau.

— To, Drogane, te bat pînă t omor.

— Cum veți binevoi, maiestate. N dau nimic. Am muncit pentru avere mea.

— Ai forat țara, Drogane. Trebui se dai... Daca nu dai, te omor, Drogane...

Iși aduse aminte de tot. Iși adus aminte că regele îl și scuipase. Is ieșise din neclintire și își ștersese scuipatul regal de pe frunte cu dosu mîinii.

— De ce ștergi scoipatul me, Drogane? E o cinste, Drogane, scoipatu suveranului. O mare cinste, Drogane...

Acum, ghemuit, flămînd, sta la beci. Pe obrazul proaspăt ras și umflat, dungile vinete se înnegreau și-l usturau. Comisarul, înainte de a-i da brînci în beci, îi luase cravata și șireturile de la pantofi. Un țigan oacheș care spusese că-l cheamă Caian, le povestea celorlalți oameni prinși chiar în ziua aceea cerșind, vagabondînd sau furînd și aduși la beci, povestea lui:

— Azi n-am avut noroc. Am furat la Obor, o căruță din fața circiumii lui Angheluș. Tocmai cînd o împin[illegible] după colț, afurisitul de țăran a [illegible] din circiumă, și-a văzut caii le[illegible] la gard, m-a ochit și pe mine și-a [illegible] să strige: „Hoțul! Săriți! [illegible] hoțul!" Am lăsat căruța în [illegible] și-am luat-o la sănătoasa. De [illegible] aș fi scăpat eu cum aș fi scă[illegible] — era cam tolofog — însă s-au [illegible] după mine niște olteni cu colițele, m-au ajuns, m-au încolțit și ca nu-mi frîngă oasele, m-am lăsat prin[illegible]

—și nu te-au bătut de loc?

—[illegible] m-au bătut, însă numai cu pumni. La drept vorbind, au fost băieți [illegible] treabă. Mie nu-mi era frică de pumnii, ci de cobilițele lor. Parcă știau [illegible] cobilițele nu m-au atins.

Care îi aruncă altă întrebare:

— D[illegible] de ce-ai lăsat caii și-ai încercat [illegible] furi numai căruța? Dacă tot te-apucat de furat, trebuia să furi căru[illegible] cu cai cu tot.

Oacheșul Caian își arătă disprețul pentru cel [illegible] pusese întrebarea. Arătîndu-și dinții albi ca zahărul, zise:

— Se vede cît de colo că nu cunoști legea.

— Tu o cunoști?

— Cum îmi [illegible] cunosc buzunarele. Pentru furt de [illegible] nenișorule, se dau cinci ani de pușcărie. Dacă avem în vedere că viața [illegible] scurtă, cinci ani de pușcărie nu-i glumă. Așa că eu n-am furat niciodată cai și nici n-am să fur. Fur [illegible] căruța. O vînd la oamenii mei care-și schimbă vopseaua și-o mărită. Dacă-s prins, cum am avut nenorocul să mi se întîmple astăzi, iau șase luni. Atît dă pentru furt de căruță: șase luni. Șase luni de pușcărie trec mai repede decît cinci ani, nenișorule. Socoteala e la mintea cocoșului.

— Cu alte cuvinte [illegible] faci prost?

— Eu? Te-am făcut [illegible] prost? Eu nu te-am făcut prost. [illegible] te-a făcut, nenișorule, stimata dumitale mumă.

Inchișii gustară gluma. [illegible] povestiră și alții întîmplări, însă Drugan nu le mai ascultă. Ghemuit într-un colț și înfășurat în paltonu-i cald, încercă să doarmă. Obrazul îl [illegible] durea cumplit și cu toate că [illegible] sleit de osteneală, somnul nu venea. Păduchii se furișară pe sub straie, pe sub cămașa lui albă și-l năpădiră. Se scărpină de zor însă fără folos. [illegible] că i se aprinde pielea. Parcă [illegible] gol pușcă într-un uriaș mușuroi de furnici. Iși spuse murmurînd:

— Păduchii! Trebuie să mă o[illegible] niuesc cu păduchii.

Iși încordă voința, se concentră, încercă să-și adoarmă pielea, să n mai simtă arsura mușcăturilor mărunte, însă, de cînd se afla închis, puterea lui de concentrare mai slăbis Nu izbuti decît în parte.

Tîrziu se deschise ușa. Veni comisarul de serviciu însoțit de prim procuror Pitroc.

— Iată-l pe asasinul Drugan, spus comisarul. Se află unde îi e locul. N ne-am îngăduit să-i facem nici o co cesie, domnule prim-procuror. Am fo bănuiți pe nedrept.

— Da, da, asasinul se află aici. N v-am bănuit, însă am primit indicați să controlez.

— Sper că veți raporta rezultatu inspecției, domnule prim-procuror.

— Fără îndoială. Atît maiestatea-s regele cît și domnul ministru Derderia se interesează îndeaproape de ace criminal încăpățînat.

Primul procuror Milea Pitroc ni nu se uită la ceilalți arestați, ci n

SÎNT AMARE

mai la bancher. Clătină a întrebare din cap și-l întrebă:

— Cum te simți, domnule Drugan?

Ca să-i strice buna dispoziție pe care o arbora, bancherul rînji și-i răspunse:

— Ca în sînul lui Avram, domnule prim-procuror. Mai bine nici că s-ar putea.

Adunătura rîse de răspunsul bancherului. Rîse și comisarul. Primul procuror îl privi cu încruntare. Se încruntă și comisarul și răcni la oameni:

— De ce vă rînjiți, mă, păcătoșilor? A? De ce vă rînjiți?

O muiere slăbănoagă, cu buze subțiri, îi răspunse:

— Doar n-oți vrea să plîngem.

Comisarul o numi „muma pădurii" și o înjură ca la ușa cortului.

Primul procuror și comisarul plecară. Muierea slăbănoagă, cu buze subțiri, se tîrî pînă lîngă Drugan. Se uită la obrazul lui negru de lovituri și umflat și zise:

— Va să zică dumneata ești bancherul care a omorît actrița de la Colos?

— Da, răspunse Drugan, eu sînt.

— Și de bătut cine a cutezat să te bată, bancherule?

— Regele, spuse Drugan. M-a chemat la palat și m-a bătut cu vîna de bou.

Unii dintre oamenii din beci îl crezură. Alții socotiră că bancherul se laudă. Careva spuse:

— S-ar putea să-l fi bătut chiar regele. Cu ani în urmă, pe cînd eram șofer de taxi, pe mine m-a bătut prințul Niculaie. Îi plăcea să șofeze. I se părea că șoferii nu se dau destul de repede la o parte din calea lui. Oprea mașina, se ducea la ei, și-i pălmuia.

Femeia slăbănoagă, cu buze subțiri, tăcu un timp. Pe urmă zise ca pentru sine:

— Pe noi ne bat vardiștii și comisarii. Pe bancheri îi bate regele. Dar, la urma urmelor, oricine te-ar bate, bătaia rămîne bătaie și nu se mai întoarce.

Drugan recunoscu:

— Da. Așa e. Bătaia rămîne bătaie. Și uneori se întoarce.

— M-au ridicat de acasă, spuse femeia slăbănoagă, cu buze subțiri, pentru că le ghicesc oamenilor în palmă și le dau în cărți. Mi-a zis comisarul de la circă: „Omul nu trebuie să știe ce-l așteaptă. De ce te-ai apucat tu, fa, să le spui oamenilor azi ce-o să li se întîmple lor mîine? Dacă omul știe ce-o să i se întîmple mîine sau la anul, viața nu mai are nici un gust". I-am răspuns: „Parcă altfel are. Nici dacă știi ce-o să ți se întîmple mîine, nici dacă nu știi, viața tot nu are cine știe ce gust".

O durdulie vopsită la chip o contrazise:

— Ba are. Uneori e dulce. Alteori e amară. De cele mai multe ori însă e o amestecătură de dulce cu amar.

Slăbănoaga se întoarse spre Drugan:

— Pe mine, bancherule, m-a bătut comisarul cu vîna de bou, la fund. Pe mătăluță, zici că te-a bătut regele, tot cu vîna de bou, însă pe obraz. Mai greu de mătăluță. Obrazul omului e sfînt. Seamănă cu obrazul lui Dumnezeu. Nu trebuie atins.

Se iscă între închiși lungă și aprinsă dispută. Unii susținură că orice i s-ar întîmpla omului pe pămînt viața are totuși rost și gust. Unii spuseră că viața nu e decît un fel de vis.

— Eu, spuse un bătrînel ciung care fusese arestat și aruncat în beci pentru vagabondaj și cerșeală, de cînd mă știu pe lume, visez că umblu în zdrențe, că mi-e foame și că dorm pe lîngă garduri. Dumnealui — îl arătă pe Drugan — pînă acum a visat că e bancher, a visat că e puternic, a visat că e iubit de femei tinere și frumoase, și deodată acest vis a pierit și i-a luat locul altul. Acum dumnealui visează că e la pușcărie. Intr-o zi n-o să mai viseze nimic. Intr-o zi nici eu n-o să mai visez nimic. Atunci nici unul dintre noi n-o să mai fie.

Caian, hoțul de căruțe, zise:

— Bine ar fi fost să visez eu că astăzi am încercat să fur o căruță și apoi să visez că am fost prins. Insă nu am visat. Tot ce s-a întîmplat cu mine și alaltăieri, și ieri, și azi a fost adevărat.

— Și care e deosebirea între ce ai visat și ce ai trăit? îl întrebă cerșetorul. După ce ai visat nu mai rămîne nimic din vis și după ce ai trăit, nu mai rămîne nimic din ce ai trăit. Unde e zîmbetul de ieri? Și unde lacrima?

— Dacă numai aș fi visat că fur căruța și că am fost prins, nu m-aș afla aci și mîine n-aș fi trimis la Văcărești.

— Aș! Ți se pare! Visezi și acum. O să visezi și mîine. O să visezi pînă n-o să mai visezi...

Femeia slăbănoagă și cu buze subțiri luă mîna bancherului și-i examină îndelung palma. Apoi spuse:

— Ai să trăiești mult, bancherule și-o să mai nenorocești mulți oameni cu capul și cu mîinile mătăluță. N-ai să fii fericit și nici pe alții n-o să-i faci fericiți.

Bancherul Alion Drugan își smulse mîna dintre mîinile ei.

— Este adevărat. Niciodată n-am fost fericit.

— Atunci la ce-ți slujeau banii pe care îi aveai? îl întrebă cerșetorul bătrînel. Și la ce-ți slujea faptul că aveai putere pe unii oameni să-i pricopsești iar pe alții să-i lași în sapă de lemn?

— Poate că îmi slujeau, spuse Drugan. Și s-ar putea să-mi mai slujească și de aci înainte.

— Spui că n-ai fost fericit. Crezi că de acum înainte o să fii? Crezi că o să visezi că ești fericit?

Bancherul nu răspunse. In sfîrșit îl ajunse somnul. Căscă. Il durură fălcile... Se văietă încetișor. Slăbănoaga îl auzi. Il întrebă:

— Bancherule, te doare rău obrazul?

— Mă doare, zise Drugan. Rău de tot.

Slăbănoaga scoase din sîn o cutiuță rotundă, de metal. Zise:

— De cîte ori mă arestează, iau la mine cutiuța asta cu alifie. După ce mă bate comisarul de la circă, mă duc la umblătoare și-mi ung șezutul cu alifie. Durerea mi se mai ostoiește. Uite, mai am alifie. Vrei mătăluță să-ți ung nițeluș obrazul? O să-ți treacă durerea de parcă ți-aș lua-o cu mîna.

— Da, răspunse Drugan, ți-aș rămîne îndatorat.

— Nu e nevoie. Zice zicala: „Fă binele și aruncă-l în apă". Deschise cutiuța. Luă alifie pe degete. Unse și masă fața umflată a bancherului. Niciodată Drugan nu simțise pe obrazul lui lunecînd degete mai dulci și mai mîngîietoare. Durerea i se micșoră. Mulțumi slăbănoagei, mai căscă o dată și adormi.

Judecătorul de instrucție Tretin, furios că Ilion Căpușă relatase întîmplarea de la palat lui Arno Pelican iar acesta o făcuse publică prin Uraganul, începu să-l ancheteze pe Drugan de la opt dimineața. Urlă cît putu la el. Il insultă. Il batjocori în toate chipurile ca pe un pungaș de rînd. Il amenință cu pumnii. De lovit însă nu-l lovi. Bancherul răbdă totul însă cînd îl văzuse ridicînd pumnii, îi spusese:

— Nu cumva să îndrăznești! Dumneata nu ești rege. Dacă te atingi de mine fac un scandal monstru. Se va auzi pînă la capătul lumii.

— Am să dau ordin să fii pus în lanțuri, spuse Tretin. Am să te instruiesc în lanțuri... Iar scandal poți să faci cît poftești. Nu mă tem de nimeni. Nici de Dumnezeu nu mă tem.

— N-ai dreptul s-o faci și n-ai s-o faci. N-ai să mă pui în lanțuri.

— Pot să fac tot ce doresc, auzi?

— Aud, însă nu te cred.

Judecătorul de instrucție spuse cu ură și cu ciudă:

— Mi-am sleit creierii de cînd te instruiesc și încă nu mi-ai mărturisit.

— N-am ce mărturisi.

— Cum ai ucis-o pe Tia Cudalbu și pentru ce ai ucis-o?

— N-am ucis-o eu pe Tia Cudalbu și nici nu aveam pentru ce s-o ucid.

— Cîți bani te-a costat Tia Cudalbu?

— Mulți. Foarte mulți.

— Cîți anume? Spune-mi suma.

— Nu-mi aduc aminte.

— Dar familia Cudalbu cît te-a costat?

— Nu-mi aduc aminte.

— Cum se poate ca un om de cifre să nu-și aducă aminte cifrele?

— N-am ținut niciodată socoteala banilor cheltuiți pentru plăcerile mele personale. Cheltuiam cît voiam. Slavă Domnului, aveam de unde.

— Așadar, recunoști că ai cheltuit mulți bani cu Tia Cudalbu?

— N-am negat niciodată faptul acesta care, de altfel, era de notorietate publică.

— Dar otrava? Cine ți-a procurat-o și cît te-a costat?

— Care otravă?

— Otrava cu care ai ucis-o pe Tia Cudalbu.

— N-am ucis-o eu pe Tia Cudalbu. Dacă te amuză poți să-mi mai pui această întrebare de un milion de ori, tot n-am să-ți dau răspunsul pe care îl aștepți.

Judecătorului de instrucție îi zvîcneau la tîmple vinele. Drugan privea zvîcniturile vinelor umflate și gîndea: „Dacă îi plesnește una se prăbușește. Atunci îl voi lăsa aici. Voi făgădui un sfert de milion de lei gardianului de la ușă, să mă facă scăpat. Voi fugi și mă voi ascunde. Dar unde să mă ascund? N-am nici un prieten. Niciodată n-am avut prieteni adevărați pe care să mă pot bizui la caz de nevoie".

— De ce ți-ai încercat otrava pe cîinii baronului Ciutacu?

— Cînd? Și unde?

— Acum un an sau acum doi ani, la moșia baronului Ciutacu, la Șopîrla. Ai stat cîteva zile, în vizită, la conacul de la Șopîrla al baronului Ciutacu.

— N-am otrăvit nici un cîine iar la Șopîrla am fost o singură dată.

— Cînd?

— Acum doi ani.

— De ce?

— M-a invitat baronul.

— Cît timp ai rămas acolo?

— Trei zile.

— Ce-ai făcut în aceste trei zile?

— M-am odihnit.

— Și altceva?

— Am discutat cu baronul Ciutacu încheierea unor afaceri.

— Și le-ați încheiat?

— Nu.

— De ce?

— Baronul Ciutacu e un om ciudat.

— In ce-i constă ciudățenia?

— Vrea ca în afaceri să cîștige mult fără să riște nimic.

— Și nu ai otrăvit nici un cîine al baronului?

— Nu. N-aveam nimic cu cîinii. Nici măcar nu mă lătrau.

— Dar cît ai stat acolo n-ai fost supărat?

— Am fost, însă nu pe cîinii baronului, ci pe baron.

— De ce ai fost supărat pe baron?

— Pentru că nu-mi ceda. Pentru că vedeam că nu pot încheia cu el afacerile proiectate.

— Despre ce fel de afaceri era vorba?

— Am uitat.

— Dar în timpul pe care l-ai petrecut la Șopîrla nu i-a murit baronului Ciutacu un cîine de vînătoare?

— La drept vorbind, mi se pare că am auzit într-o zi, la masă, povestindu-se și despre moartea unui cîine de vînătoare.

— Cine omorîse cîinele?

— Carlo Ciutacu, fiul baronului.

— Prin otrăvire?

— Nu. Il împușcase din greșeală, la vînătoarea de prepelițe. Carlo Ciutacu e un foarte prost trăgaci.

Tretin simți că-l prinde amețeala. Se așeză pe scaun, sună și cînd omul de serviciu intră, îi ceru un pahar cu apă. Bău paharul pe nerăsuflate. Alcoolul pe care îl consumase fără nici o socoteală în timpul nopții, îi ardea măruntaiele.

— Mai adu-mi încă unul.

Apa băută îi mai potoli arsurile, însă de calmat nu-l calmă.

Se ridică și se repezi din nou asupra bancherului:

— Atunci, în depoziția pe care mi-a făcut-o, Carlo Ciutacu m-a mințit?

— De ce nu? Mint nu numai portarii. Mint și baroneții.

— Pentru ce ai rupt legăturile cu baronul Ciutacu?

— Nu avea nici un rost să mențin relații cu un om cu care nu izbuteam să mai închei afaceri.

— Nu te lega de el nici o prietenie?

— Nu. Cînd dispar interesele dispare și prietenia.

— Ce interese te leagă de Onufrie Butaru și de Uraganul?

— Nici unul. Pe Butaru nu l-am servit niciodată cu nimic. Ziarul lui? Nu l-am citit.

— Dar pe Stelian Protopopescu l-ai servit vreodată?

— O singură dată.

— Cu ce?

— Am subscris cinci sute de mii de lei pe lista lui pentru reconstrucția bisericii din Constandini.

— Bănuiai că Stelian Protopopescu nu va reconstrui niciodată acea biserică?

— Nu numai că bănuiam. Eram sigur că folosește pretextul pentru a aduna ceva bani de la credincioșii naivi și de la bancheri și industriași.

— Atunci de ce ai subscris?

— Am crezut că e bine ca un bancher ca mine să nu fie rău văzut de un om ca Stelian Protopopescu. Ziarul lui are mare influență asupra opiniei publice. Ziarul poate să-i aducă unui om ca mine și folos și prejudicii. N-am vrut ca într-un fel sau altul Globul să-mi aducă prejudicii. Era normal.

— Știi că de cîteva zile atît Butaru cît și Protopopescu încearcă să te apere?

— Am aflat.

— Dacă scapi din mîinile noastre o să-i răsplătești, nu?

— Voi vedea. In orice caz acum nici nu pot hotărî, nici nu pot declara nimic în această privință. Insă dacă voi izbuti să scap te-aș fi răsplătit și pe dumneata, bineînțeles dacă te-ai fi purtat cu mine omenește. Dar nu te-ai purtat.

— Nici n-am de gînd să mă port.

— Păcat. Mai mult pentru dumneata decît pentru mine.

— Știi că Globul — care acum nu e numai al lui Stelian Protopopescu, ci într-o oarecare măsură și al tău mă atacă și acționează în vederea compromiterii mele?

— Nu știu. Și, de fapt, nici nu mă interesează. Dumneata ești și așa destul de compromis. Nu va trece mult și vei rămîne pe drumuri.

Tretin ridică mîna și se apropie de bancher să-l pălmuie. Bancherul se trase îndărăt să se ferească și să ia poziție de apărare. Tretin nu avu timp să-l lovească pe Drugan. Tocmai atunci se deschise ușa și omul de serviciu anunță:

— Domnul prim-procuror Pitroc.

Tretin își stăpîni mînia, se întoarse și schimbîndu-și mina ieși înaintea primului procuror cu surîsul pe buze.

— Să trăiți, domnule prim-procuror. Să trăiți...

Pitroc îi strînse mîna, îi aruncă o privire ștearsă lui Drugan și-l întrebă pe Tretin:

— Ei! Cum a mers? A început să mărturisească ori tace, ca și pînă acum, cu încăpățînare?

— Tace, domnule prim-procuror. Tace. Insă... Insă vă rog să aveți încredere. Il voi...

— Știu... Știu... Il vei face să verse și laptele pe care l-a supt de la sînul maică-si. Insă acum trimite-l jos. Să fie ținut jos, în izolare, pînă diseară. După ce se întunecă să dai ordin să-l ducă tot la beci. Mîine... Ehe! Mîine o să vedem noi cum se descurcă dumnealui, bancherul, dumnealui, asasinul...

Drugan fu luat și dus. Primul procuror îl întrebă pe Tretin:

— Cum de au aflat, domnule, măgarii aceia de la Uraganul că regele l-a cravașat pe Drugan?

— Eu știu, domnule prim-procuror? N-am de unde să știu... Ziariștii, scuzați-mă, sînt dați dracului, află tot, mai și născocesc.

— Eu, zise Pitroc, eu cred că Derderian nu și-a ținut gura. Cine știe față de cine o fi pălăvrăgit. Azi dimineață cînd a văzut știrea în Uraganul regele a turbat. Pe onoarea mea, cît e el de ministru n-aș vrea să fiu în pielea lui Derderian. O să-i tragă regele o săpuneală de-o s-o țină minte toată viața.

— Nici eu, pe onoarea mea, nici eu, deși nu sînt ministru n-aș vrea să fiu în pielea domnului ministru Derderian.

Glumiră mult pe seama ministrului de Justiție. Intre altele Pitroc îi spuse:

— Are o secretară, dragă jude, o mătăhală, nu altceva, care mai miroase și a mort. Mi se pare că i-a căzut cu tronc. Nu m-aș mira dacă aș auzi că inteligenta căzătură, care e ministrul nostru, ar cere-o în căsătorie. E maniac. Mereu se căsătorește.

Pe urmă Pitroc îl informă pe Tretin:

— L-au dibuit pe Aramic Tair. L-au dibuit și l-au prins azi dimineață în zori. De aceea am și venit la dumneata: să-ți comunic această importantă veste.

Judecătorului de instrucție vestea i se păru de necrezut:

— Cum? Au izbutit să-l prindă pe Aramic Tair?

— Inchipuiește-ți, dragă jude, l-au prins. L-am văzut. Și am dat ordin să ți-l aducă azi după-amiază, la patru. Să începi fără întîrziere să-l anchetezi.

— Ah! zise Tretin. Am să-l confrunt imediat cu Drugan.

— Nu, spuse Pitroc. Să nu faci această greșeală. S-ar putea molipsi de la dîrzenia bancherului. Stoarce tot ce poți de la el și numai după aceea confruntă-l cu Drugan.

— Aveți dreptate, domnule prim-procuror. Dar cum l-au prins? Unde l-au găsit?

— La Carlton, în odaia de la mansardă a călărețului de circ Zeno Zadig. Ți-ai fi închipuit?

— Nu, domnule prim-procuror. Mărturisesc că n-aș fi mers atît de departe cu imaginația.

— Nici eu, dragă jude.

— Atunci l-au ridicat și pe Zeno Zadig?

— Desigur. Zeno Zadig știa că Tair era pus în urmărire și totuși l-a adăpostit la el. O să dezlegi dumneata și legătura dintre Tair și Zadig. N-am nici o îndoială că o s-o dezlegi. Acum, dragă jude, du-te și odihnește-te. După cum vezi, te așteaptă o după-amiază grea și o noapte și mai grea. Iți urez succes.

Din „Jurnalul secret al lui Darie". 21 Decembrie 1939. Azi după-amiază, la ora 5, mă aflam la Capșa cu poetul Alexandru Theodor Stamatiad. Maestrul, al cărui volum intitulat „Din trîmbițe de aur" l-am citit pe cînd aveam doisprezece ani și locuiam în cel mai frumos sat din lume, Omida, pe Călmățui, cunoaște că-i port o veche, caldă și neștirbită admirație și mă apucă de nasturele hainei, mi-l răsucește pînă mi-l rupe și-mi mărturisește cu fecioarelnică nevinovăție:

— Am mai scris ceva...

Cum de felul meu nu sînt prea greu de cap, mi-am dat seama că iubitu-mi maestru a bătut șeaua ca să priceapă iapa și i-am întrebat:

— Versuri?

Maestrul iubit s-a uitat la mine ca la un vițel de lapte și a rostit una din nemuritoarele sentințe cu care își înflorește de obicei vorbirea:

— Un poet adevărat nu se exprimă decît în versuri. In proză poate să scrie chiar și acest picol imberb care a uitat să ne aducă șvarțurile.

Cu tot respectul nemărginit pe care i-l port, am cutezat a-i spune:

— De imberb, picolul e imberb, maestre iubit. Insă vină nu are nici cît negru sub unghie.

— Cum n-are vină? Are. Dacă am zis eu că are, are.

Pusese mîna pe baston să mă lovească pentru că îl contrazisesem. Nimeni nu are voie să-l contrazică pe maestru, cu atît mai puțin admiratorii. Deși știam că-mi periclitez integritatea corporală, l-am contrazis încă o dată, însă nu înainte de a-i lua bastonul noduros din mînă. Am zis:

— Picolul n-are vină. Nu ne-a adus șvarțurile pentru că noi, afundați în discuții divine, încă nu i le-am comandat.

— Trebuia să ni le aducă, mi-a răspuns maestrul, domolit. Știe că în fiecare zi venim aci pentru șvarț, nu pentru ochii lui zgîiți.

Am rugat picolul să ne aducă două șvarțuri fierbinți, apoi i-am spus maestrului Alexandru Theodor Stamatiad:

— Te rog, citește-mi versurile. Ard de nerăbdare. Și în genunchi n-ar sta frumos să cad. M-ar rîde confrații de care cafeul e plin.

— Mă rogi din inimă?

— Din inimă, nu numai din buze.

Maestrul știe că țin foarte mult la talentul meu. M-a atins deci tocmai unde știa că mă doare:

— Pe talentul dumitale?

— Pe talentul meu, iubite maestre.

M-a crezut. A scos din buzunar un caiet și-a început să-mi citească „Eșarfele de mătase". Am ascultat cam preț de jumătate de ceas. Șvarțurile ni se răciseră. Maestrului puțin îi păsa. El își bea șvarțul rece. Eu însă dacă nu-l beau fierbinte, dacă nu-mi opăresc buzele și limba, este ca și cum nu l-aș bea. Maestrul a închis caetul și mi s-a uitat în ochi.

— Minunate! Sînt minunate, i-am spus șoptind și cu ochii plini de lacrimi. Asemenea versuri n-a mai scris nimeni pe lume.

— Nici Eminescu?

— Nici Eminescu, maestre.

— Nici Macedonski?

— Nici Macedonski, maestre.

A lăcrimat. Și-a șters ochii și nasul jupuit cu batista și mi-a mărturisit:

— Le-am tradus din chineză. Insă, le-am tradus în așa fel că nici nu se mai cunoaște că sînt traduceri și încă din chineză. Le-am creat cu genul meu, din nou. Pot spune că sînt ale mele în întregime.

Mă pregăteam să-l întreb cînd a învățat chineza. A venit însă și s-a așezat la masa noastră pamfletistul Ilion Căpușă. Maestrul Alexandru Theodor Stamatiad nu poate să-l sufere pe Căpușă însă nici curaj să se certe cu el nu are. A chemat chelnerul, și-a plătit șvarțul, și-a plecat agitîndu-și bastonul noduros cu care, în nenumărate polemici literare s-a apărat.

— Cînd o să ne mai vedem, mi-a spus maestrul, înainte de a pleca, o să-ți mai citesc și altele.

— Abia aștept...

Ilion Căpușă și-a comandat o porție de icre negre și o sticlă de vin franțuzesc. Mi-a explicat:

— Am lucrat de azi dimineață, de la șase. N-am avut vreme să-mi iau nici micul dejun și nici masa de prînz. Am o foame de lup.

— Scrii o carte?

— Da. Voi cîștiga cu ea nemurirea.

— Proză?

— Dar ce? Eu sînt năuc ca Stamatiad să scriu versuri?

— Mă jignești, i-am zis. Și eu scriu versuri, nu numai maestrul Stamatiad.

— Aș! Ceea ce scrii tu nu sînt versuri, ci articole de ziar versificate. N-ai nici un talent, băiete. Ți-o spun deschis. Apucă-te de altceva.

— De ce anume m-ai povățui să mă apuc?

— Eu știu? Fă-te acrobat. Umblă pe frînghie. Vîră-ți, la circ, capul în gura leului.

Mi-a părut foarte rău că Ilion Căpușă nu mă apreciază ca poet. Mă gîndesc chiar dacă n-ar fi timpul să mă las de scris și să-i urmez sfatul. Meseria de om care își vîră, sub ochii mulțimii uimite, capul în gura leului nu mi-ar displace.

Pamfletistul a mîncat, și-a băut vinul. Mi-am băut și eu șvarțul rece. Ilion Căpușă a strigat să-l audă toată cafeneaua:

— Plata!

Chelnerului i-a întins o hîrtie de o mie de lei bandajată.

— Adu-mi restul.

— Numaidecît, cucoane Căpușă.

— Nu-mi zice cucoane, că nici nu sînt și nici nu vreau să devin boier.

— Ba sînteți, domnule Căpușă, că aveți milă de sărac. Dați bacșiș gras.

— Cînd am. Cînd nu, consum pe credit.

— Păi... de la cine nu are, nici Dumnezeu nu pretinde.

Restul i l-a adus chelnerul, tot în bancnote bandajate la mijloc; Căpușă mi le-a arătat:

— Le cunoști povestea?

— Le-o cunosc. Mi se pare că tot tu mi-ai spus-o.

— Dacă mai durează mult „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan", nu vor circula în toată țara decît bancnotele bandajate. Corupția! Corupția o să ne mănînce! Pînă atunci, dragă, mîncăm grație sfintei corupții.

Imi sorbeam ultimele picături de șvarț rece și mă gîndeam să-mi mai comand unul, pe care să-l beau fierbinte, cînd am auzit la spatele meu, prin zumzetul cafenelei, vocea lui Norocel Tăunosu care ne întreba:

— Pot să stau și eu la masa voastră?

Respectînd omul, dar și poetul care zace în Tăunosu, am sărit în picioare și i-am oferit scaunul meu. Căpușă însă i-a răspuns rece:

— Poți.

Norocel Tăunosu s-a așezat pe scaun iar eu m-am înghesuit pe bancă, lîngă Ilion Căpușă. Tăunosu și-a aprins trabucul, ne-a aruncat cîteva trîmbe de fum în nas și ne-a întrebat cum stăm cu sănătatea.

— Bine, i-am răspuns. Nici capul nu ne doare. Fumăm, bem cafele și stăm la taifas, ca pașalele.

Ilion Căpușă, harțăgos, s-a înfipt în el:

— Dar dumneata?

— Nici eu nu stau rău cu sănătatea, i-a răspuns Tăunosu. Insă de cîteva zile, parcă nu mă simt în apele mele.

— Obrajii te mai dor? a tunat Căpușă.

— Nu, nu mă mai dor.

— Nici oasele?

— Nici oasele.

Răspunsurile ferme ale lui Norocel Tăunosu nu i-au plăcut lui Căpușă. Și-a arătat dinții mari și galbeni, verzi la rădăcină, și i-a zis rîtos:

— Va să zică, după ce te-au bătut, te-au dat afară și din guvern?

Norocel Tăunosu nu s-a supărat, așa cum eram îndreptățit, cunoscîndu-i firea țifnoasă, să mă aștept. A zîmbi unsuros și a spus:

— Mi se pare că erați amîndoi de față cînd a avut loc incidentul.

Ilion Căpușă a rîs în lege. M-am temut pentru el. Credeam că-i cad dinții, așa de tare i se clătinau, și că din greșeală și-i înghite. Nu i-au căzut.

— Ce incident! Tînărul Orbescu te-a bătut de te-a smintit. Apoi te-a mai și silit să te tîrăști în genunchi și să-i săruți Mamiței pantofii și mîna...

— Era beat. Tînărul Orbescu era beat, a spus Tăunosu. Cred că la mij loc a fost vorba nu de o întîmplare stupidă, ci de o provocare. Buzatul începuse să nu mă mai înghită. Voia să mă scoată din guvern, mă pîndea cu lumînarea, mi-o cocea. Buzatului nu-i place să aibă sfetnici oameni de talent și de caracter. Vrea să vadă în juru-i numai lichele. Motiv real să mă scoată din guvern nu avea.

— Poate că avea, i-a trîntit-o Căpușă. Afacerea cu șoseaua București–Turnu Severin... Comisionul...

Tăunosu a tras adînc din trabuc, ne-a învăluit în fum și a zis oftînd:

— Comisionul! Toată lumea vorbește de comisionul meu. N-am apucat să-l iau. O să-i fie transferat Buzatului...

— Cred că ai fost destul de înțelept ca să-l și încasezi, i-a spus Ilion Căpușă.

— N-am apucat să-l iau. Nu m-am grăbit. Socoteam că o să rămîn mult timp în guvern. Mi se dăduse asigurări. Acum comisionul meu o să-i fie transferat Buzatului.

— Te ustură, îi spuse Căpușă.

— Evident că mă ustură. Insă nici Buzatului n-o să-i meargă bine. N-o să mai treacă mult și-o să se curețe.

— Cine-o să-l curețe? l-a întreba Căpușă.

— Cine? O să vedeți voi cine...

A mai pufăit de cîteva ori din trabuc și pe urmă a scos din buzunar o hîrtiuță.

— Să vă citesc un poem...

Eu am tăcut. Ilion Căpușă și-a ară tat dinții mari, galbeni și verzi la rădăcină și a rînjit:

— După ce ne-ai otrăvit cu fumul trabucului, ce mai contează că o să ne otrăvești și cu cîteva strofe? Otrăvește-ne, deci, păgubosule.

— Ești curios? l-a întrebat Tăunosu.

— Sînt curios. Vreau să văd dacă în puținul timp cît ai fost ministru ți-ai pierdut și neînsemnatul talent pe care îl aveai.

— Măgar... Tot măgar ai rămas Căpușă.

— Ca și dumneata...

Am intervenit, ca să nu le dau timp să se încaiere. Dacă nu aș fi intervenit și i-aș fi lăsat să se încaiere aș fi avut mustrări de conștiință.

— Citește, domnule Tăunosu. O să te ascultăm.

Norocel Tăunosu a desfăcut hîrtiuța.

— Poemul, ne-a lămurit el, se cheamă „Vina de bou"...

— Citește-l. Nu mai da explicații. Un poem care are nevoie de explicații ca să fie înțeles, nu mai e poem, e ghicitoare.

Tăunosu a început să citească:

Vina de bou, vina de bou
O minune regele nou.
Pe obraz de bancher, pe obraz
de ministru
E sinistru. Sinistru.

O! Națiune... O! Națiune,
Cazi în adîncă rugăciune.
Roagă-te Domnului, că e uituc
Să-l vezi pe rege dus la butuc.

— Taci! Taci odată, domnule Tăunosu, i-a spus Ilion Căpușă, poruncitor.

Norocel Tăunosu a îndoit hîrtiuța, pus-o în buzunar și apoi l-a întrebat:

— De ce? Nu-ți place?

— Nu ți-am spus să taci pentru că nu-mi place poemul. Dar dumneata nu vezi cîte urechi s-au întins spre masa noastră? Pentru strofele astea proaste, regele, dacă aude, te bagă la pușcărie.

— A! Ți-e frică? Păi dumneata nu înțelegi, domnule, că eu tocmai pușcăria o caut? Buzatul e pe drojdie, ascultă-mă pe mine. Mîine-poimîine cade. Nu-l înghite cuconul Führer. Și atunci domnule, ce contează cîteva luni de pușcărie? Cu poezioara asta eu îmi asigur viitorul, domnule Căpușă. Pentru că, România, domnule, va fi ocupată de cuconul Führer și guvernată de acela pe care l-a persecutat Buzatul. Iar cuconul Führer va stăpîni lumea o mie de ani. Prin urmare, domnule Căpușă, eu voi fi iarăși ministru...

Ilion Căpușă îi retează avîntul:

— Iar dumneata vei fi iarăși ministru. O mie de ani.

Norocel Tăunosu, trezit din beția propriilor lui cuvinte, zise:

— Nu chiar o mie de ani, dar cîteva ceva mai puțin: pînă la capătul vieții mele. Ai să trăiești, Căpușă, și-ai să vezi că am fost în această privință un adevărat prooroc.

— N-o să trăiesc, zise pamfletistul mohorîndu-se. N-o să mai trăiesc.

Arătă cu mîna spre gît, cum avea, de la o vreme, obiceiul și adăugă:

— Răul progresează. Mă curăț. Dacă mai am cîteva luni de trăit.

Chemă chelnerul și îi porunci încruntat, cu aprigă dușmănie:

— Incă o porție de icre. Și o sticlă de vin. Vechi. Franțuzesc. Repede.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

O ANIVERSARE

PRIMA TIPĂRITURĂ ÎN ȚARĂ NOASTRĂ

La 10 noiembrie 1508 a apărut cea dintîi carte tipărită pe teritoriul țării noastre. Este vorba de cunoscutul Liturghier al lui Macarie, tipărit din porunca și probabil cu cheltuiala domnului muntean Radu cel Mare. Lucrarea este, așa cum arată și titlul ei, o carte religioasă destinată oficierii anumitor ritualuri consacrate de biserica creștină.

Cartea tipărită la noi în țară, după toate probabilitățile la Tîrgoviște, care era pe atunci capitala Țării Romînești, poartă pecetea unei munci migăloase, efectuate în timp îndelungat. Ea este un monument de artă tipografică, vădind mult gust și adîncă pricepere. Exemplarul, care se află în Biblioteca Academiei Republicii Populare Romîne, este un volum mic în 4⁰, cuprinzînd 128 de foi. Liturghierul lui Macarie este tipărit pe hîrtie groasă cu cerneală neagră și roșie. Are trei frontispicii frumoase, împodobite cu diverse împletituri, unul din ele cuprinzînd stema Țării Romînești.

Apariția acestei tipărituri este legată indisolubil de formele de cultură slavă preponderentă în țările romînești în vremurile acelea de grea cumpănă pentru poporul nostru. Tipăriturile slavonești constituiau un corolar firesc al acestei culturi care a jucat un rol atît de însemnat în viața țării noastre. Țările romînești erau strîns legate prin interese comune de ordin politic și militar de statele slave. Cultura care s-a dezvoltat pe atunci în țara noastră constituia un sprijin al legăturilor romîno-slave și al luptei împotriva unor tendințe contrare intereselor țărilor romînești.

In același timp, datorită împrejurărilor grele prin care au trecut țările slave sud-dunărene din cauza cotropirii turcești, țările romîne, în special Muntenia, au devenit adevărate focare de cultură slavă. Aici, în țara noastră, și-au găsit adăpost numeroși oameni de cultură slavi care au desfășurat o activitate vie, bogată, ajutînd și pregătind apariția celor dintîi traduceri și lucrări cu caracter original în limba romînă.

In plină dezvoltare a culturii slave, din pricina vremurilor zbuciumate prin care trecea țara sa, a sosit în Țara Romînească călugărul sîrb Macarie, aducînd cu el literă frumoasă de tipar, pentru a-și continua aici activitatea pe care o începuse mai înainte în orășelul muntenegrean Cetinje. Din tipografia rudimentară a călugărului Macarie, instalată în Țara Romînească, au ieșit doar trei cărți. Una din ele este Liturghierul, de la apariția căruia s-au împlinit 450 de ani, o a doua este un Octoih, apărut în 1510 și în sfîrșit, cea de a treia tipăritură, un Evanghelier, a apărut doi ani mai tîrziu, în 1512. De aici încolo, vreme de 33 de ani, nu mai apare nici o carte tipărită. De abia în anul 1545 tiparul începe să funcționeze din nou, de astă dată la inițiativa lui Dimitrie Liubavici, care din pricina acelorași împrejurări grele vine în țara noastră.

Apariția celei dintîi cărți tipărite în țara noastră are o mare importanță. Ea a constituit un adevărat imbold pentru continuarea unei atari activități și în același timp a apropiat de meșteșugul tipografic o serie de cărturari romîni, care au devenit încetul cu încetul meșteri desăvîrșiți ai acestei nobile îndeletniciri. In permanență și strînsă legătură cu formele culturii slave, de care eram legați prin mii de fibre datorită condițiilor specifice ale dezvoltării țării, tiparul romînesc se va dezvolta necontenit. In secolul al XVII-lea, cînd ajutorul rusesc, prin intermediul mitropolitului chievlean Petru Movilă este masiv, tipărirea de cărți se face pe scară tot mai largă.

Astfel, cultura slavă are o însemnătate capitală în ceea ce privește dezvoltarea tiparului și implicit a majorității formelor de cultură manifestate pe teritoriul țării noastre.

Mitu Grosu

Patru veacuri și jumătate de tipar romînesc

Prezenți în cataloagele prețioaselor incunabule numai prin lucrări despre țările romînești — precum cele cîteva cărți tipărite înainte de 1500 în Germania și istorisind isprăvile lui Țepeș vodă — ai noștri au cunoscut tîrziu tiparul. De la Maienza prin Veneția și Cetinie, minunata născocire, piatră de hotar în istoria culturii și, mai cu seamă, în istoria răspîndirii culturii în mase, tiparul a făcut pînă pe meleagurile noastre o călătorie de o jumătate de veac. In adevăr, Liturghierul *lui Macarie, de la a cărui apariție se împlinesc astăzi 450 de ani, poartă în epilogul său :* „...s-au săvîrșit de tipărit... în anul 7016 (1508), crugul soarelui 16, al lunii 5, indiction 11, luna noiembrie 10 zile". *Infruntînd anii, lucrarea vechiului meșter își bate joc de ocara vremii: așa cum se poate admira în colecțiile Academiei R.P.R., sau în ediția facsimilată scoasă de Editura Academiei R.P.R. cu prilejul acestei comemorări, cartea, tipărită pe o limpede hîrtie albă fabricată din cîrpe, cu cele 22 de rînduri pe pagină, tipărite în două culori, cu frumoasele sale inițiale ornate, constituie un model de acuratețe tipografică, așa cum abia tîrziu după aceea s-au mai realizat.*

Fost-a călugărul Macarie într-adevăr mai marele tipografiei adusă de el în țară (corectarea unei erori a lui Bianu-Hodoș în traducerea epilogului slavonesc al cărții, eroare perpetuată pînă de curînd la toți cercetătorii, este de natură să aducă o nouă lumină: în zicerea „ostenindu-se și smeritul ieromonah Macarie", și lipsește, în realitate, în textul original) sau fost-a el numai un mijlocitor al faimoasei case de editură Toresano-Aldo Manuzzio din Veneția? Fost-a Radu Vodă ctitorul meșteșugului tipografiei sau numai al celui dintîi al său descălecat? Dar tiparul însuși, a cui născocire este, a lui Iohan Gensfleisch, zis Gutenberg, sau a lui Iohann Fust? Lipsa unor date istorice va mai perpetua, poate, încă multă vreme controversa cărturarilor. Oricum însă, cu sau fără „sacul cu buchi în spinare", sosirea lui Macarie a fost un fericit început, iar handicapul de o jumătate de veac a fost curînd recuperat: o dată înfiripat, noul meșteșug a cunoscut curînd o dezvoltare pe care poate că nici nu o visa modestul călugăraș. In scurta domnie a lui Constantin vodă Brîncoveanul, cele cinci tipografii muntene scoteau de sub teascurile lor peste 80 de titluri în șase limbi, iar voievodul muntean făcea să se ducă vestea iscusenței valahe pînă la arabii din Alep și la ivirii din munții Caucazului, unde meșteri romîni însoțeau tiparnițele ce el li le dăruise.

Astăzi, cînd din giganticele rotative și mașini plane ale Combinatului Poligrafic „Casa Scînteii" țîșnesc zilnic, în toate colțurile țării, tiraje tot mai amețitoare, vedem figurile modeștilor înaintași — care, în ateliere primitive și în condițiuni de lucru ce i-ar face să se înfioare pe lucrătorii modernelor linotipuri, trudeau luni întregi la înfăptuirea cîte unei cărți — depășind cadrul istoricului unui meșteșug și profilîndu-se ca niște adevărați pionieri ai culturii.

Liturghierul din 1508 este un început; prăznuirea de astăzi un jubileu.

Radu Albala

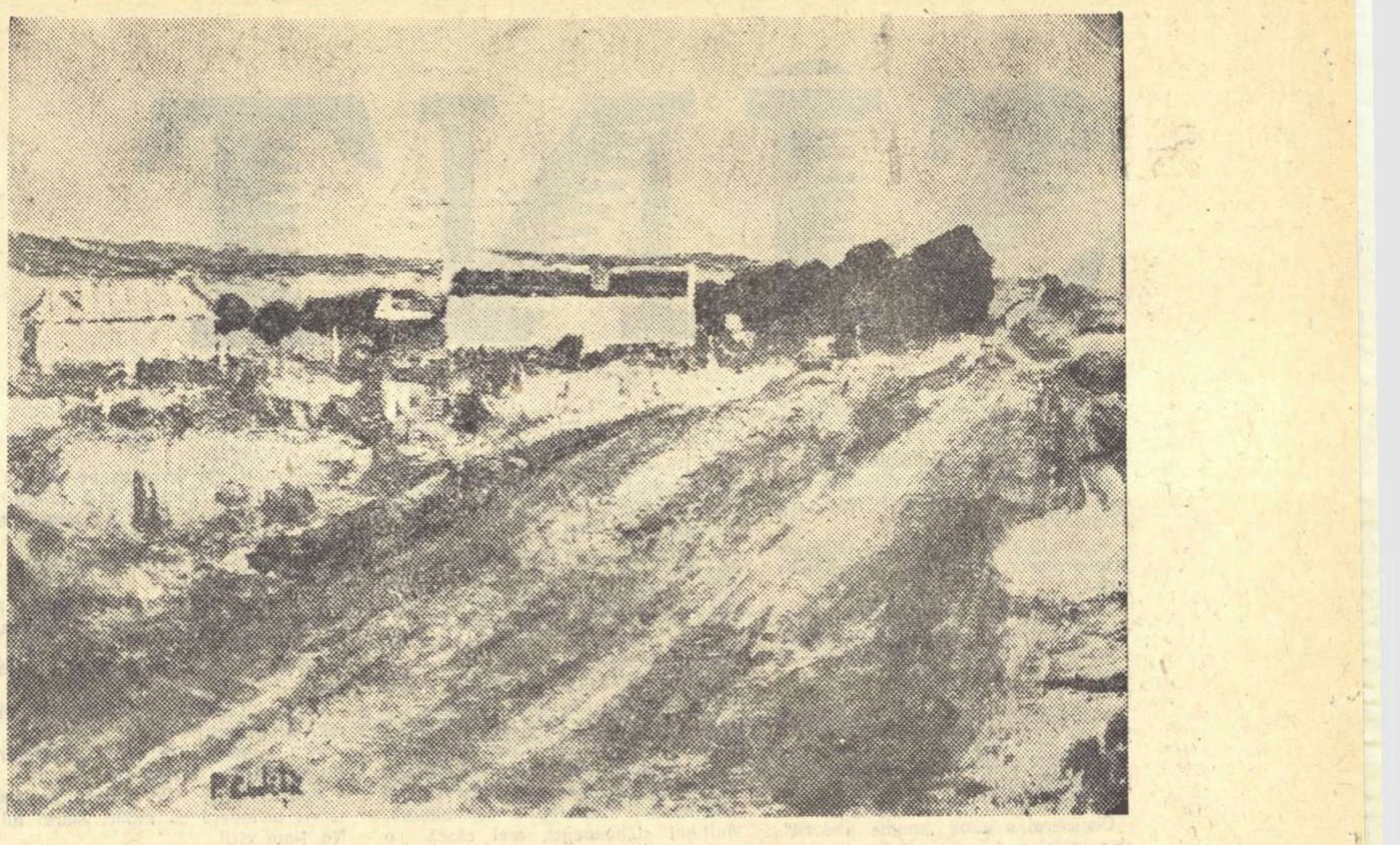

PAVEL CODIȚĂ „Spre arie"

CREATORI ȘI OPERE

TITUS POPOVICI

(Urmare din pag. 1)

mente ale conformismului burghez, de nuanță fascistă, la ora cînd începe romanul. In cadrul unui concurs județean pe tema: „Războiul sfînt, catalizator de energii" — Andrei Sabin, elev eminent al liceului, scrie, spre stupoarea și indignarea profesorilor, o lucrare centrată pe întrebarea gravă, hotărîtoare: „Ce căutăm noi în Rusia?". In mijlocul ritualului care proclamă „sfînt" războiul antisovietic, glasul pur al elevului denunță ca oribil ceea ce fusese sanctificat. „Iar noi, — scria Andrei Sabin — otrăviți de tineri, oameni jefuiți, ne sufocăm în regulile stupide ale unei societăți imbecile. Și cu toate acestea, cred, cred din tot sufletul meu că viața e frumoasă și că odată, dacă vom ști să rămînem noi înșine, vom fi cu adevărat pentru totdeauna liberi!"

Lucrarea stîrnește un scandal imens și tînărul elev este eliminat din toate școlile țării. „Străinul" este Andrei Sabin. „Sîntem niște străini în propria noastră țară" gîndește el despre sine și toți aceia care nu vor să se supună normelor etice ale lumii burgheze. Pentru că drama lui Andrei Sabin are în primul rînd un aspect etic, în accepția largă a etosului, și ea este luminată socialmente de-a lungul romanului.

Personajul creat de către Titus Popovici este, fără îndoială, cuceritor și chiar fascinant, dacă am lua în considerație faptul că o bună parte a criticii literare a văzut în el un tînăr revoluționar, care se desăvîrșește trecînd prin impasuri morale, prin experiența vieții. Au fost chiar critici care i-au reproșat romancierului o prea mare afinitate față de eroul creat, în sensul elogiilor fără reticențe.

Singura circumstanță atenuantă care poate fi acordată unei astfel de interpretări eronate, constă în caracterul captivant al eroului cărții, care a adormit și derutat spiritul critic. Sensul evoluției lui Andrei Sabin ni se pare însă că trebuiește privit altfel, în varietatea de planuri sufletești și morale din care romancierul și-a construit eroul. Am spus că Andrei Sabin este un personaj luciferic pentru că este alcătuit din înălțări și căderi, dintr-o zbatere interioară între elanuri și deznădejdi, cuceriri de înălțimi etice și renunțări la ele, pînă ce experiența istoriei, participarea la tumultul, tragismul și eroismul ei, rezolvă, în finalul romanului, pendularea sa între instanțe antagonice, într-un echilibru moral și o convingere termă, cel puțin pentru momentul surprins în acest final.

Andrei Sabin, să nu uităm, este vlăstarul unui mediu mic-burghez tipic, aspirînd către o viață tihnită, modestă, fără strălucire, dar și fără cutremure. Octavian Sabin, tatăl, mic slujbaș la C.F.R., este suficient de onest pentru a fi împotriva războiului antisovietic și a o spune cu glas tare, fapt pentru care este mutat disciplinar în alt colț al țării. In virtutea onestității sale, declanșează acțiunea de salvare a ucenicilor din vagoanele plumbuite, menite să-i transporte ca pe vite în Germania lui Hitler. In același timp însă este robit politicește naționalismului endemic, fără șovinism, și ca partizan al „d-lui Maniu" își dă afară din casă băiatul devenit utecist. Intre tatăl și mama lui Andrei se petrece de ani de zile o dramă ascunsă băiatului, o tensiune izvorîtă dintr-o nepotrivire de temperament. Andrei nu trebuie însă să știe nimic, în afară de sacrificiile pe care amîndoi le fac pentru ca băiatul să devie inginer sau medic. Prin Andrei, atît Sabin cît și Ana vor să scape din orizontul redus, întunecat, al existenței lor.

Titus Popovici a surprins cu finețe, în psihologia lui Andrei, reflexul multiplelor contradicții posibile și caracteristice mentalității mic-burgheze.

Gestul de bravură care i-a creat o aureolă de erou și răzvrătit și care este determinant pentru evoluția lui viitoare, pornește din acumularea lentă, mult timp inconștientă, a unui sentiment de oroare față de meschinăria existenței mic-burgheze. Mamei, zdrobită de știrea eliminării lui din școală, Andrei îi spune: „— Nu mai puteam, gemu el. Toată viața noastră... atît de fără orizont... Mi-e groază să trăiesc viața pe care ați dus-o voi... Nu pot... Iartă-mă!"...

Impotriva conformismului mic-burghez, Andrei își construiește un nonconformism ale cărui rădăcini mic-burgheze nu le va înțelege decît cu mult mai tîrziu. Mai întîi apare bravada adolescentă, liceană. Elevul eminent începe să copieze la lucrările scrise, deși nu are nevoie, pentru că întotdeauna este excelent pregătit, frecventează cinematografe cu filme interzise, joacă poker și comentează cu aprindere „întîlnirile" fenomenale, la cenaclurile literare epatează asistența cu citate inventate din Maiorescu, Ibrăileanu, Lovinescu, deși cultura lui este autentică, rezultat al studiului. Pînă la urmă are o iubire romantică și carnală în același timp, cu o prostituată.

Față de Lucian Varga, conșcolar și vlăstar al unei familii extrem de bogate, tip crescut la adăpost de vibrația vieții, cu o curioasă nuanță de senectute la vîrsta adolescenței, Andrei este anarhist. Predică inexistența lui dumnezeu, inutilitatea școlii (Lucian este unul din cei mai buni elevi), condamnă relațiile familiale. „Lucian îl privea plin de o îngrozită admirație".

Acestea nu sînt decît datele prime ale complicatului circuit psihologic creat de romancier, în personalitatea aceluia pe care critica generoasă l-a intitulat: „un erou al generației noastre".

Ion Vitner

IMPERATIVUL CALITĂȚII

(Urmare din pag. 1)

de tovarășul Gheorghiu-Dej la Congresul al II-lea al Partidului: „In condițiile regimului democrat-popular, operele de literatură și artă sînt cunoscute și prețuite de milioane de oameni. Acest public nou, setos de frumos, cere creatorilor ca operele lor să fie făurite la un înalt nivel de măiestrie, așa cum merită temele mărețe cărora le sînt consacrate. Artei veritabile îi este străin tot ce este searbăd, cenușiu, simplist, îi sînt străine trivialitatea și naturalismul".

In cadrul discuției începute în paginile „Gazetei literare" în jurul problemelor realismului socialist, s-a vorbit foarte mult și cu totul îndreptățit despre perspectivă. E cît se poate de firesc, întrucît capacitatea de a proiecta din prezent o perspectivă clară asupra viitorului e o calitate nouă a literaturii și artei realist-socialiste. Asupra acestei inovații revoluționare, au o dată a insistat și Gorki. Dar Gorki, și după el alți scriitori sovietici au subliniat în același timp că mai cu seamă această cerință nouă impune scriitorului și o grijă în plus pentru realizare. Tocmai pentru că e o creaie superioară din punct de vedere storic (fiind creația care oglindește rtistic împlinirea unor sensuri istoice de uriașă complexitate), creația ealist-socialistă nu se poate împlini a nivelul cerut decît printr-o folosire și mai complexă, și mai desăvîrșită a procedeelor specifice creației artistice. Aceasta este înalta semnificație a încrederii Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în scriitorii sovietici, exprimată în raportul C.C. la Congresul al XX-lea al Partidului: „Arta și literatura țării noastre pot și trebuie să facă eforturi de a deveni cele dintîi din lume nu numai prin bogăția conținutului, dar și prin forța artistică a măiestriei".

Istoria literaturii sovietice este plină de exemple concludente ale rodniciei unei atari atitudini. Neslăbirea pentru nici o clipă a exigenței artistice a dat pînă la urmă scriitorilor lumii socialiste posibilitatea de a rezolva probleme de creație dintre cele mai grele. Ne vom mărgini să invocăm doar un singur exemplu. In primii ani după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, unii scriitori, impresionați de priveliștea grandioasă a marilor mase de oameni trezite de revoluție la o activitate politică conștientă, dar neînțelegînd în adîncime legile revoluționare care guvernau mișcările acestor mase, au scris o seamă de opere, așa-zise „științifice", în care revoluția apare ca o dezlănțuire spontană a unor forțe aproape oarbe, mînate în luptă doar de un fel de instinct social. Insuficiența artistică a unei atari reprezentări era evidentă, cu atît mai mult cu cît la unii scriitori (Babel, Artiom Vesiolîi) ea a degenerat firesc în alunecări naturaliste de prost gust. Exigența artistului îi cerea scriitorului să descopere în haosul aparent al revoluției „factorul conștient" conducător. Dar, din nou din cauza contactului prea superficial cu realitatea vie a luptei — mulți scriitori nu l-au putut descoperi decît exterior. In consecință, romanele și piesele de teatru s-au umplut de tot felul de „oameni în scurte de piele", cu pumni de oțel, voință de fier, profil de piatră, etc. S-ar fi părut că creația a ajuns într-un impas, dar tocmai o asemenea concluzie decepționantă scriitorii sovietici nu puteau s-o accepte. Căutările și eforturile de creație au culminat, pentru ca în cele din urmă, din această confruntare neostenită a celor mai variate preocupări, să ne nască „Ceapaev" de Furmanov, „Infrîngerea" de Fadeev, „1918" de Alexei Tolstoi, primele două volume ale „Donului liniștit", etc.

Se pare că de aici am putea extrage un învățămînt foarte prețios. Realismul socialist nu este, evident, un etalon de măiestrie, ci o metodă de creație, deci în primul rînd o anumită atitudine estetică față de lume. Dar realismul socialist este totodată și creația epocii socialiste, ceea ce presupune datoria de a răspunde artistic unor realități infinit mai complexe decît tot ce a văzut omenirea pînă acum. Iar asta cere măiestrie, măiestrie și iar măiestrie.

Cerința de a ridica neîncetat calitatea lucrărilor ne apare deci azi, nu ca o cerință oarecare, ci ca un imperativ al vremii. Pentru a apăra realismul socialist de atacurile diversioniste ale revizioniștilor, pentru a-l dezvolta în toate direcțiile, sîntem datori să creăm condițiile optime de afirmare a potențialului creator. Iar asta înseamnă să combatem fără șovăială mediocritatea și munca de mîntuială, să combatem mai ales cu tărie și intransigență revoluționară impostura partizanilor de ieri ai estetismului care, trecînd peste noapte printr-o miraculoasă schimbare la față, pretind astăzi că publicul se poate mulțumi și cu lucrări mai slabe. Ei protestează zgomotos și obraznic atunci cînd factorii de răspundere ai vieții culturale nu acceptă o atare poziție.

A fi partinic și principial în orice domeniu, deci și în viața literară, înseamnă a apăra cu fermitate interesele și năzuințele poporului constructor al socialismului. Iar asta înseamnă, în raport cu problema care ne interesează, datoria de a respinge cu hotărîre și tentativele de a se distruge prin dispreț estetizant operele modeste, dar care vădesc căutări cinstite în spiritul cerințelor realismului socialist (tentative ce s-au simțit printre altele și în articolele lui Nicolae Mărgeanu în „Tribuna" cu privire la noul roman al Letiției Papu) și tendințele (în fond tot atît de estetizante) de a se promova insinuant și cu zîmbete condescendente „părerile" mincinoase potrivit cărora, ca să fii „pe linie", nu poți să nu faci rabat în problema realizării artistice.

Arta realismului socialist, ca arta cea mai complexă și mai multilaterală, cere eforturile de realizare cele mai mari. Scriitorii noștri de frunte, atașați sincer poporului și partidului, sînt gata să facă tocmai asemenea eforturi. Literatura nouă a Republicii Populare Romîne s-a și îmbogățit, tocmai prin însușirea metodei realismului socialist, cu opere de înaltă realizare artistică. De la această treaptă putem și trebuie să obținem noi și impresionante realizări.

Mihai Novicov

CONSFĂTUIRE CU DRAMATURGII

***Marți** dimineața a avut loc la Casa Ziariștilor o consfătuire a Ministerului Invățămîntului și Culturii cu autorii dramatici. Obiectul: discutarea repertoriului pe stagiunea în curs, analizarea pieselor originale care s-au reprezentat, care se vor reprezenta și, mai ales... care ar trebui să fie reprezentate.*

Consfătuirea — alcătuită din reprezentanți ai Ministerului, dramaturgi, directori și critici de teatru — a avut cel puțin două calități ce se cuvin subliniate.

In primul rînd, a fost o dezbatere sobră, concentrată, de lucru. S-a înfățișat, în raportul directorului general al artelor, V. Florea, și în discuții, starea de fapt la două luni după deschiderea stagiunii și s-au indicat sarcini și sugestii practice.

In al doilea rînd, consfătuirea aceasta a fost organizată nu postfestum, la închiderea activității, ci „în mers", adică într-un moment cînd este timp pentru înlăturarea neajunsurilor și pregătirea pieselor, consacrate celei de a 15-a aniversări a Eliberării.

La sfîrșit, tov. Constanța Crăciun, adjunct al ministrului Culturii, referindu-se la raport și la cîteva probleme esențiale care au constituit obiectul discuțiilor, a indicat sarcinile actuale ale dramaturgilor și activiștilor din lumea teatrului.

...Peste cîteva luni, 23 August 1959!

EUGENIA BRATEȘ „Din Deltă"

VITRINA

NAGY ISTVAN

„Dincolo de barieră"

(Urmare din pag. 1)

gele îmi scapără ochii... nici măcar gazeta n-am vreme s-o citesc". Furkán lucrează la fabrica de ghete, cîte zece ore pe zi, are o casă de copii înfometați, e în continuă goană după nași și a trecut nevestei grija de a distribui copiii, într-o ordine strictă, după necontenitele împrumuturi, la vecini. Sós Ferenc, mașinistul manipulant, are degetele ciuntite într-un accident și forțează... prosperitatea cu tot felul de tentative „sigure" printre care figurează la loc de cinste creșterea porumbeilor, albinăritul și viermii de mătase. Balinth căruțașul și Szász Pal, muncitor la fabrica de piele, speră că într-o zi vor putea mînca pe săturate și vor avea o casă în care se va putea face duș. Iar Kovács, zugravul, cu pasiunea lecturii practicată, din motive de economie, la lumina felinarului, imaginează îndepărtate călătorii prin Tibet, Africa și înghețatul Pol Nord.

Dar strada nu e condusă de bărbați. Adevăratele ei stăpîne sînt femeile, forță știută și temută în cartier. Ele nu sînt numai mame și gospodine ci, efectiv, tovarășe de muncă ale soților, suferind deopotrivă acasă și în fabrică. Sînt toate muncitoare și în zori, cînd pornesc grăbite la lucru, lasă copiilor, o dată cu îndemnul la cumințenie, oala cu fiertură pentru prînz. Ținute în întuneric, n-au, cu excepția lui Sósné, conștiința clasei din care fac parte, căzînd, ca Bedőné, pradă superstițiilor. Mereu amărîte și în penurie caută, fără succes, dușmanul pe care-l identifică — ironie — în persoana bietei văduve Gigzáné, acuzată, medieval, de vrăjitorie. Bătrîna cu existență solitară a avut o copilărie nefericită în casa părintelui, cizmar mistuit de dorința de a inventa „pantofii minune, tari ca fierul, cu neputință de rupt, fini și ieftini, adevărată binecuvîntare pentru nevoiași". A intrat de tînără muncitoare la fabrica de tutun, se visa actriță aclamată și s-a căsătorit cu „un tîmplar de mobilă de artă, care se pricepea totuși și la uși", fără însă a fi părăsită de vise bovarice. Neputînd să se realizeze altfel, a pornit să-și construiască o casă ciudată în formă de pavilion de vînătoare, plină de turnuri și turnulețe, ridicată, încăpățînat, de-a lungul a cîtorva ani, numai prin munca ei și a soțului. Cînd casa a fost terminată soțul, istovit, a murit fizic iar ea accidentată, a rămas cu o mînă inertă, trăind, ferecată în suferință și regrete, dintr-o mică pensie. Furată de lupta pentru finisarea construcției a uitat că trăiește printre oameni, s-a însingurat condamnîndu-se involuntar la o existență înghețată, neluminată de căldura aproapelui. Locul oamenilor l-a luat ciurda de cîini tratați matern, îmbăiați după un ritual anume, încotoșmăniți ca să nu răcească și educați, la ore fixe, cu lungi și obositoare lecturi dintr-o biblie ferfenițită,

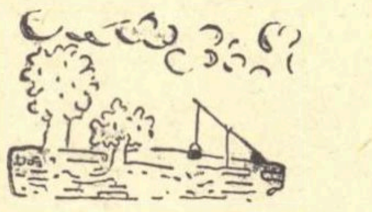

la a cărei apariție cățeii reacționează prin lătrături. Bătrîna văduvă dorește acum cu înfrigurare apropierea de vecini, dar nu mai găsește calea spre inimile lor, continuînd să rămînă pentru unii o egoistă neîndurătoare iar pentru alții o declarată vrăjitoare, în relații amicale cu Satana, pricina tuturor nenorocirilor în care se zbate strada.

Lucrurile vor fi luminate, ițele vor fi descurcate pe deplin de curajoasa Takács Mári, luptătoare comunistă, deținută o vreme în închisoarea Mislea. Răbdătoare, ea se împrietenește cu bătrîna Juli Gigzáné, își lămurește vecinele, mijlocind apropierea dintre cele două tabere. Treptat, casa văduvei se transformă într-un cămin de zi în care locuiesc toți copiii străzii Coșbuc, femeile se constituie într-un colectiv puternic, condus de un comitet activ. In locul bibliotecii de împrumut a domnului Köblös, populată cu romane de aventuri gen „Expresul morții" și „Groaza galbenă", apare în cartier biblioteca dăruită de Mári, plină de cărți care vorbesc muncitorilor despre viața lor și despre lupta pe care trebuie s-o ducă. Strada capătă o altă înfățișare, Kovács și Bedő pleacă să lupte în Spania, oamenii încep să înțeleagă fapte altădată de nepătruns, întărindu-se pentru bătălia ce o vor duce cu autoritățile care vor să desființeze căminul, considerat un primejdios focar comunist.

Romanul lui Nagy Istvan e de fapt o carte a rezistenței. Dacă lupta comuniștilor nu apare mai limpede în variatele ei forme în roman, aceasta se datorește cenzurii fasciste pe care autorul trebuia s-o deruteze într-un fel. E vizibilă însă ostilitatea muncitorimii față de rînduielile nedrepte și influența și prestigiul comuniștilor care știu, în condiții de cruntă ilegalitate, să conducă masele, să le îndrepte pe căile revoluționare. „Dincolo de barieră" anunță evident romanul de mai tîrziu „La cea mai înaltă tensiune". Pe Bucsi Karoly îl înțelegem mai bine cunoscîndu-i pe Kovács și Takács Mári. El continuă lupta lor în noi condiții istorice, împlinind visul spre care năzuiseră cei mulți.

In creația lui Nagy Istvan „Dincolo de barieră" ocupă un loc însemnat, el constituind o grăitoare ilustrare a valorii literaturii sale dintre cele două războaie. Realizat cu o mare economie de mijloace, colorat cu un umor sănătos, popular, pigmentat cu plăcute note de pitoresc (menționabilă e traducerea lui Ion Urcan) romanul cucerește simpatia și interesul cititorului.

Z. Ornea

V. NICOROVICI

„400 zile în orașul flăcărilor"

(Urmare din pag. 1)

de un conținut istoric nou. După o lungă documentare, de un an de zile, în mijlocul muncitorilor Combinatului siderurgic din Hunedoara, în care timp a urmărit activ viața acestora, îmbrățișînd profesia de gazetar de provincie la ziarul local, V. Nicorovici a studiat realitățile în specificul lor, la locurile de muncă, a căutat să surprindă relațiile, țesăturile intime dintre fenomene. Ceea ce e esențial în cartea lui V. Nicorovici e faptul că autorul privește Hunedoara ca pe o imagine puternică, particulară, reprezentativă a revoluției socialiste din țara noastră. Monografia sa literară, *„400 de zile în orașul flăcărilor"* privește în același timp viața socială actuală a Hunedoarei ca pe o culminare și o rezolvare a tot ce s-a întîmplat pe aceste locuri mai înainte. Acestor idei generale, centrale, le sînt subsumate elementele îmbrățișate de monografie și fiecărui fenomen abordat i se încearcă o descifrare pe calea devenirii lui prin revoluție: condiția istorico-geografică a Hunedoarei (*„Elogiul Hunedoarei"*), schimbările actuale survenite în peisaj, construcțiile noi și atitudinile față de muncă ale creatorilor acestor construcții, văzuți în esențialul profesiei lor (*„Nașterea unui titan"*, *„90 de metri deasupra Hunedoarei"*, *„Modalitatea simplă a eroismului"*, *„Oțelarii sînt Prometei"*). Iar mai departe, capitolul *„Caleidoscop uman"* dă o imagine de ansamblu asupra tabloului complex al lumii atrase în orbita Hunedoarei revoluționare, care transformă viețile, mentalitățile deosebite, ale celor atrași spre combinat (*„Ipostaza muncitorului țăran"*, *„Tinerii"*, etc.) Ca o concluzie la acest capitol, pot fi citate cuvintele autorului care subliniază că în Hunedoara de astăzi, *„formarea omului nou"* coincide cu un proces de *„creștere și de continuă geneză a clasei muncitoare înseși, cazurile cele mai semnificative, sub raport moral și uman, sînt tocmai cele mai subordonate acestui colosal fenomen istoric"*. Hunedoara e cîntată prin categoriile ei specifice de viață și muncă, iar eroismul e descifrat de cele mai multe ori în lumina conștiințelor noi ale muncitorilor și autorul accentuează mereu pe aspectul luminos, cu totul nou, al uzinei. Acolo unde autorul scapă ideea centrală a revoluției și a rolului ei în destinele oamenilor, capitolele devin confuze și se operează asupra fenomenelor cu elemente din afară. E cazul capitolelor închinate furnaliștilor Victor Pall și Ștefan Cazan cărora le sînt privite biografiile prin unghiuri livrești. (Victor Pall e văzut printr-o analogie cu Julien Sorel, iar Ștefan Cazan cu un erou sadovenian din literatura trecutului istoric). Volumul lui V. Nicorovici e de natură să suscite discuții interesante chiar în ce privește părțile lui socotite neizbutite.

„400 de zile în orașul flăcărilor" se înscrie deopotrivă și ca un succes al Editurii tineretului, care a deschis prin acest volum un drum nou colecției „Patria noastră", și în ceea ce privește condițiile grafice deosebite.

Ștefan Bănulescu

REALISMUL SOCIALIST ȘI PERSONALITATEA UMANĂ

Preocuparea de „tipologie", afirmarea însemnătății sociale și umane a tipului literar, constituie privilegiul de totdeauna al orientării realiste în creație. Pentru exponenții acestei orientări — singura științifică și valabilă — problema centrală în caracterizarea unei literaturi, în dezvăluirea conținutului ei social, a tendințelor care o animă, rămîne, în ultimă instanță, problema eroului. Articolele lui Bielinski sînt de cele mai multe ori lungi analize amănunțite ale unui tip literar, în dezvoltarea căruia marele critic urmărea pasionat să descifreze mentalitatea epocii, sensul devenirii istorice. Pisarev, în analiza întreprinsă asupra lui Bazarov sau a eroilor din **Război și Pace**, Dobroliubov în cunoscuta sa expunere asupra **Oamenilor de prisos** manifestă același interes pentru problema eroului literar ca problemă-cheie. Critica marxistă nu numai că păstrează tradiția acestei orientări, tradiția preocupării majore pentru tipologie, pentru psihologia socială, pentru adevărata umanitate revelată în opera literară, dar pentru întîia oară îi asigură un fundament științific, într-o legătură directă cu necesitatea luptei revoluționare pentru transformarea societății.

Aceeași preocupare definește în mare parte tradiția materialistă, științifică a criticii noastre. Dobrogeanu-Gherea analizează categoria tipologică a proletarului intelectual și tipologia țărănească în poezia lui Coșbuc; Ibrăileanu studiază într-o cercetare detaliată psihologia „inadaptabilului"; preocupările de „psihologie socială" sînt manifeste și în scrisul lui M. Ralea.

In aprecierea dată eroului literar ne este dezvăluită cu mare claritate propria atitudine, propria concepție despre viață a criticului. Un critic marxist-leninist va aprecia totdeauna semnificația personajului literar în funcție de propriile sale convingeri comuniste, în funcție de criteriile etice generate de aceste convingeri și va folosi prilejul analizei specifice a fenomenului artistic pentru a afirma superioritatea, înalta valoare etică a principiilor socialismului. A deduce din specificitatea operei literare, absolutizînd această specificitate, ideea „autonomiei" morale a eroului literar în raport cu viața însăși, înseamnă în fond a accepta posibilitatea unei arte independente de societate, neutre din punct de vedere ideologic și a te situa în mod obiectiv pe pozițiile „artei pentru artă", al căror caracter fals, diversionist și ridicol a fost de multă vreme demascat de reprezentanții esteticii materialiste. Intr-un articol (**Critica literară și prezentul**), am susținut că ar exista o „moralitate" a operei literare, independentă de etica „cetățeanului" obișnuit, fără să-mi dau seama că, în mod obiectiv, asemenea afirmații mă situau în afara și împotriva criteriilor principiale, marxist-leniniste de apreciere a operei literare. Vreau să folosesc acest prilej pentru a arăta că articolul publicat în „Scînteia": „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară", a însemnat pentru mine un mare sprijin în înțelegerea spiritului adînc partinic și al rostului militant specific criticii literare și în genere literaturii noastre, ca parte integrantă a cauzei socialismului. E pe deplin îndreptățită critica principială ce mi-a fost adresată și care m-a îndemnat să reflectez mai profund asupra mesajului social și educativ al operei literare — mesaj dezvăluit în tipologia operei, în personajele create de scriitor — precum și asupra falsității punctului de vedere idealist care neagă determinarea socială a literaturii, mesajul educativ al personajului literar, proclamînd în cel mai pur spirit diversionist, „autonomia esteticului". Afirmații asemeni celor criticate în „Scînteia" reprezintă o concesie făcută esteticii idealiste și deschid drum liber — nedorit de mine — tezelor false, mincinoase și neserioase ale „autonomiei esteticului". Neserioase în raport cu datoriile mari și grave ale artei epocii noastre. Personajul literar, tipul, caracterul, nu numai că sînt într-o strînsă relație cu atitudinile fundamentale umane și tendințele sociale și ideologice existente în realitate, dar reprezintă expresia cea mai concentrată, sinteza limpede și pregnantă a acestor tendințe și atitudini. Nicăieri mai bine decît în analiza tipului literar nu ni se dezvăluie cu atîta vigoare și putere de convingere caracterul specific al unei literaturi, concepția despre lume a scriitorului și în ultima instanță caracterul orînduirii sociale al cărui produs suprastructural este literatura epocii corespunzătoare.

★

Despre afirmarea personalității în cadrul realismului socialist putem vorbi într-un dublu sens. Socialismul, adeziunea la cauza revoluției, stimulează personalitatea creatoare, o eliberează din îngrădirea viziunilor false sau schematice, oferindu-i posibilitatea să se manifeste în libertate — adevăr pe care Lenin l-a demonstrat magistral. Relațiile capitaliste sînt ostile marii creații realiste și contribuie la degradarea însușirilor artistice, la uniformizarea talentelor în spiritul curentului mediocru și dominant. Literatura e bîntuită de teroarea sterilității. Tentativele explorării în psihologia morbidă au dovedit încă o dată neputința ei. Dar capitalismul împiedică afirmarea personalității și într-un alt sens, legat de astă dată nu atît de autorul operei literare cît de materia reală, de substanța realității oglindite. Capitalismul mutilează, schematizează tipul uman, macină însușirile pozitive, epuizează resursele sufletești, suprimă adevărata complexitate, nivelează aspectele individualității. Intr-un cuvînt dizolvă „caracterele".

Am avut prilejul să citesc cîte ceva despre o stupefiantă și monstruoasă descoperire a unor sociologi americani care au „stabilit" că oamenii inteligenți sînt mai mult dăunători decît utili societății; mediocritatea ar fi de preferat. In consecință ei propun o limitare, o „raționalizare" a inteligenței prin reducerea mai mult decît simțitoare a procentului de oameni inteligenți care absolvă în fiecare an studiile universitare: 150 de oameni inteligenți ajung pentru un an. Propunerea, făcută cu liniștit și dezgustător cinism, dezvăluie din păcate o stare de lucruri reală. Analizînd caracterul specific al muncii în capitalism, Marx observase încă în urmă cu aproape un secol că proprietatea capitalistă interzice afirmarea unor calități umane deosebite și cu atît mai puțin excepționale, interzice omului orice manifestare de inteligență, orice inițiativă, orice dăruire spontană. Mărturiile de personalitate sînt inutile în capitalism, personalitatea e indezirabilă. Dezvoltarea capitalistă, observă Marx, e mai evidentă „acolo unde oamenii se dispensează cel mai mult de inteligență" (Capitalul, vol. I). Valorile sufletești sînt incompatibile cu o societate care, cum spune Manifestul Partidului Comunist, „a făcut din demnitatea personală o valoare de schimb".

Această împrejurare nu întîrzie să-și arate reflexul în diversele forme ale conștiinței sociale, în primul rînd în literatură. Limitarea treptată a personalității umane, dezagregarea eroului literar reflectă — în ultimă analiză — caracterul anti-uman al raporturilor sociale în capitalism. Faza actuală de existență a societății capitaliste concentrează mai clar și mai pregnant decît niciodată viciile fundamentale, viciile de totdeauna ale capitalismului. A fost o vreme cînd societatea burgheză încă în dezvoltare încuraja, într-un anume plan, manifestările de personalitate și dinamiza inițiativa individuală.

Spun „într-un anume plan": niciodată, chiar în epoca sa de tinerețe, cînd se bucura de toate avantajele unui organism viguros, capitalismul n-a încurajat virtuțile nobile ale personalității, dimpotrivă, s-a arătat chiar de la început ostil „omeniei", batjocorind și supunînd unui proces de nemiloasă degradare însușirile umane veritabile care nu rentau, care refuzau să se adapteze legilor cinice ale societății burgheze, supremației absolute a banului. Burghezia s-a arătat, de la început și categoric, ostilă poeziei ce nu putea fi decît expresia liberei afirmări a personalității.

Socialismul oferă omului posibilitatea să se manifeste cu toate însușirile sale desfășurate, într-o armonioasă plenitudine. Socialismul stimulează pe om să fie cît mai mult el însuși; și cu cît își manifestă mai mult existența, calitățile sale morale și intelectuale, cu atît e mai util societății. Afirmîndu-se ca personalitate bogată în însușiri, omul nu e „nenorocit", ci dimpotrivă „se simte bine" (Marx).

E locul să precizăm că această noțiune: afirmarea personalității — are un înțeles concret istoric; conținutul ei real variază în funcție de evoluția societății însăși, în funcție de interesele sociale și idealurile etice ale societății într-o fază dată. Pentru societatea burgheză tipică de la începutul veacului trecut, modul ideal de afirmare a personalității era reprezentat de oameni ca Rastignac și, în mare măsură, Julien Sorel; personalități desigur deosebite, dar ale căror însușiri erau determinate în cele din urmă și modificate, uneori mutilate de legile celui mai feroce parvenitism. Pe cînd socialismul afirmă adevărata personalitate umană, trăsăturile sale cele mai nobile. Literatura sovietică ne-a oferit multe asemenea exemplare umane memorabile: Levinson, Cojuh, Pavel Corceaghin, Davîdov. Spre deosebire de eroii lui Stendhal și Balzac, eroii lui Gorki, Șolohov, Fadeev, Alexei Tolstoi, Fedin, Leonov, Ehrenburg, Gladkov se afirmă în planul valorilor omenești superioare, create în focul revoluției și al construcției socialiste. Această apartenență la idealurile eticii comuniste colorează într-un fel aparte, cu totul specific, însușirile personalității: inteligența și energia lui Levinson, de pildă, sînt altceva, sînt opusul inteligenței și energiei eroilor lui Balzac, ele nu slujesc unei realizări individualist-burgheze, ci unor idealuri infinit superioare, slujesc revoluției, cauzei eliberării omului de individualism și exploatare.

Faptul că literatura atașată ideilor revoluției dezvoltă în zilele noastre pe o treaptă calitativ superioară marea tradiție realistă, faptul că afirmă valorile umane și drepturile personalității, trebuie explicat în primul rînd prin caracterul adînc umanist al cauzei socialiste. Societatea comunistă este „singura în care dezvoltarea liberă și originală a indivizilor nu este o vorbă goală" (Marx și Engels: **Ideologia germană**). „Desființarea proprietății private este prin urmare completa emancipare a tuturor simțurilor și însușirilor omenești" (Karl Marx: **Manuscrise economico-filozofice**). Valoarea literaturii — așa cum a arătat Lenin în articolul **Organizația de partid și literatura de partid** — e asigurată de această capacitate de a dezvălui condiția nouă, liberă a omului descătușat din exploatarea capitalistă.

Literatura demonstrează că lupta pentru socialism mobilizează enorme resurse umane și oferă un cîmp de valorificare a însușirilor omenești înjosite în condițiile capitalismului. In **Pasărea furtunii**, Petru Dumitriu formulează o apologie a puterilor omenești inepuizabile pe care conștiința comunistă le stimulează, le duce la înflorire. Numai în condițiile bătăliei pentru socialism izbutește Adam Jora să ducă spre afirmare și perfecțiune calitățile sale native, în primul rînd rezistența la „destin", puterea de a ieși învingător în lupta cu moartea. In **Desfășurarea** lui Marin Preda, inteligența nativă a eroului se manifestă în libertate abia cînd izbutește să se elibereze din rețeaua de prejudecăți și umilințe și se integrează luptei active. Figura lui Ilie Barbu strălucește de fericirea demnității întîia oară cucerite, de posibilitatea unei vieți frumoase. Intrezărirea acestei posibilități fascinează pe Ilie Barbu, descoperindu-i un univers luminos, nesperat. In starea de „limpezire", de „ușurință", de juvenilă prospețime și ingenuitate a eroului în dimineața înscrierii sale în gospodărie, e admirabil prefigurat acest univers. Sentimentul că și el, Ilie Barbu, e cineva, capătă forma unui lucru obișnuit, cotidian, de la sine înțeles, dar e ușor de intuit că-i numai o formă de sub care abia se stăpînesc să nu izbucnească emoția, uimirea bucuroasă provocată de noul univers întrevăzut, un univers al demnității cucerite și al emancipării personalității umane. **Setea**, recentul roman al lui Titus Popovici, e o carte a descătușării unor mari energii omenești, apăsate, strivite, reduse la forme automatice în condițiile capitalismului: prin Mitru Moț, aceste uriașe forțe încep să se miște, învață să acționeze pentru înlăturarea nedreptății. In felul spontan, foarte „liber" de constringere și disciplină care definește la început pe Mitru Moț, e concentrată energia unor mari categorii sociale, a maselor de oameni care „simt" că socialismul le asigură un ideal eliberator. Nu orice „afirmare", în indiferent ce plan, trebuie recomandată. Aproape toți eroii lui Francisc Munteanu nutresc arzătoarea voință de afirmare, sînt dezgustați de inacțiune și mediocritate, aproape toți aspiră spre ceva mai presus de situația existentă. Dar numai eroii angajați în lupta revoluționară ca Horvath (**Statuile nu rîd niciodată**), ori ridicați la o viață conștientă, precum Lența, afirmă însușiri umane pozitive, o conduită nobilă, dictată de normele etice ale socialismului; pe cînd „tericitul negustor" și alții ca el se „afirmă" într-o luptă necinstită care promovează tocmai ce e josnic și imoral în ei; o astfel de existență macină pe nesimțite personalitatea umană, aducînd-o în starea unei epave, după ce o vreme o nutrise cu iluziile mincinoase ale „afirmării".

Conținutul umanist al noii literaturi precizează și natura particulară a tipului literar, determină caracterul specific actual al „esteticii" personajului literar. Dar despre acestea, într-un articol următor.

Lucian Raicu

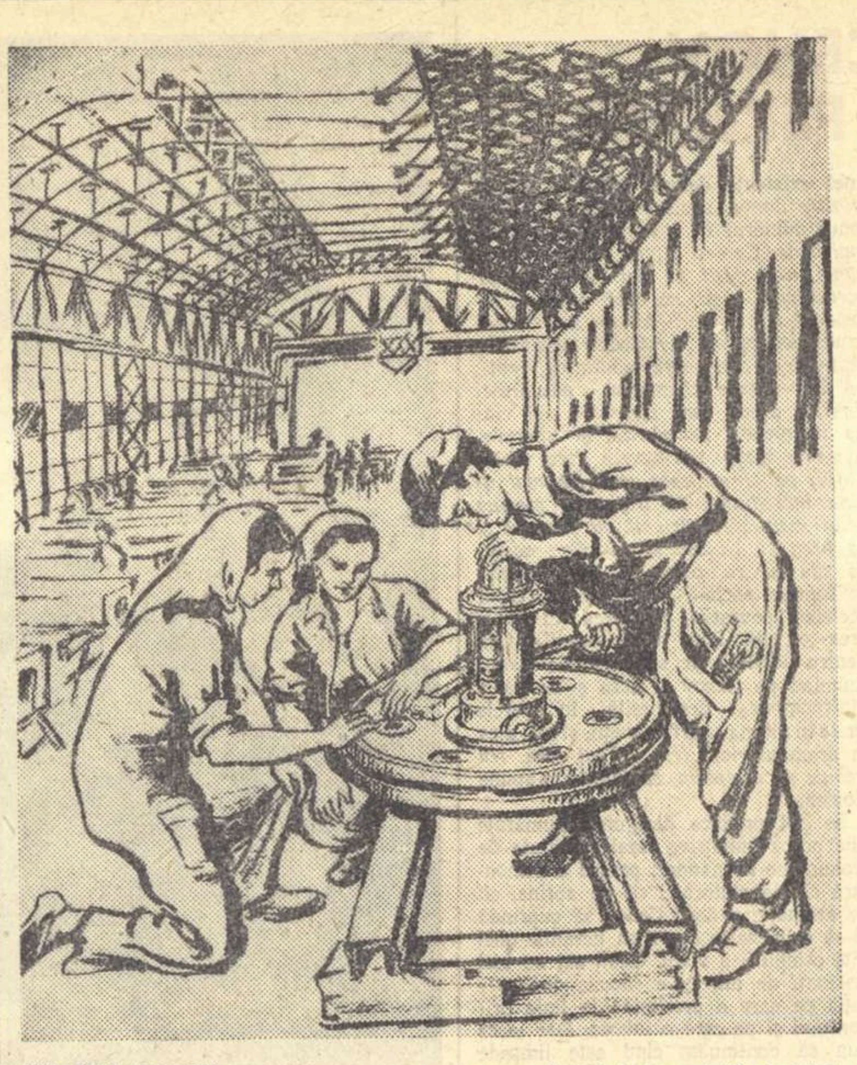

IULIANA DANCU „Practică la uzină" (schiță)

Răsfoind REVISTELE

„Lupta de clasă" nr. 10

In „Lupta de clasă" nr. 10/1958 se publică articolul „O realizare a prozei noastre realist-socialiste: „Setea" de Titus Popovici". Autorul recenziei, criticul literar Dumitru Micu, apreciază romanul ca o puternică frescă a mișcării maselor țărănești, antrenată de revoluția populară condusă de partid, a uriașelor transformări declanșate în viața oamenilor de reforma agrară din primăvara 1945, prima treaptă spre eliberarea din făgașul vechii orînduieli bazată pe exploatare. Paralela între destinul Anei Moț și cel al lui Mitru arată cum se spulberă prejudecata setei atavice de pămînt a țăranului, punînd în lumină trezirea conștiinței politice a maselor, care cunosc pentru prima oară în istorie sentimentul dezlipirii de robia pămîntului, sentimentul demnității omenești. In „Setea" reforma agrară din 1945 apare, conform adevărului istoric, ca o reformă de un tip aparte, ca un proces revoluționar ce definește o etapă a luptei pentru crearea orînduirii democrat-populare. Dumitru Micu relevă veridicitatea tablourilor bătăliilor de clasă înfățișate în roman și evidențiază bogăția de tipuri sociale intuite cu măestrie. „Setea" reflectă examenul pe care clasele și indivizii, concepțiile lor de viață îl dau în vîltoarea unor evenimente politice hotărîtoare.

In încheiere, articolul din „Lupta de clasă" calificà romanul ca o viguroasă creație epică. Prin problematica lui, prin unghiul de vedere din care sînt privite fenomenele reflectate, prin concepția de viață pe care e clădit, el se rînduiește în categoria operelor literare în care se concretizează fenomenul cel mai caracteristic, tendința cea mai înaintată a dezvoltării literaturii. El înscrie o nouă izbîndă a realismului socialist în proza noastră.

„Viața romînească" nr. 8

„Viața romînească" s-a arătat receptivă la criticile ce i s-au adus, verificîndu-și orientarea generală ideologică și estetică. Ultimul număr dovedește eforturile colectivului de redacție îndreptate în direcția situării revistei pe baze principiale, ferme.

Poezia, proza și reportajul (îl separăm de proză pentru a sublinia faptul că revista a început să acorde atenție și acestui gen) publicate în nr. 8 al „Vieții romînești" au, privite în ansamblu, o trăsătură comună distinctă: caracterul militant. Amplul poem „Surîsul Hiroșimei" de Eugen Jebeleanu este un impetuos și convingător act de acuzare a imperialismului asasin și, implicit, o pledoarie fierbinte pentru pace. (Asupra acestui poem „Gazeta literară" va reveni.) Frumoasa povestire a lui Aurel Mihale, „Ultima noapte de război" (intitulată, poate, ca o replică la romanul lui Camil Petrescu, „Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război") este o condamnare a fascismului și a războiului provocat de el, dar o condamnare care se degajă, impresionantă, din pagini de veritabilă artă, pagini în care Mihale a dat, se pare, cea mai elocventă probă a calităților sale de povestitor. Interesante sînt și amintirile de război ale lui Aurel Lambrino și cele ale lui Haralamb Zincă. Scrise la persoana întîia ca și povestirea lui Mihale, aceste evocări au acea căldură intimă, transmisibilă direct, pe care o dă senzația participării la evenimente. In toate se exaltă prietenia creată în lupta comună împotriva hitlerismului, între ostașii romîni și ostașii sovietici, ura împotriva cotropitorilor naziști. Reportajele de la Magistrala de Est, semnate de Ștefan Luca, Pop Simion și Nicolae Țic aduc suflul proaspăt și viu al șantierului socialist, al tinereții și entuziasmului, precum și un spor de cunoaștere a sufletului celor ce construiesc.

Poezia, multiplă în teme și stiluri, este și ea orientată în direcția luptei pentru socialism și pentru pace. In „Răspunsul veacului" Mihai Beniuc închipuie un colocviu grav cu veacul nostru care „poartă nimbul nuclear". Poetul îl previne pe marele său interlocutor: „Mîndru veac, solară-ntruchipare / Tu ce prinzi a-ntinde-n cosmos punți, / Fii atent, stau cămătarii crunți / Gata să te surpe, să te darme!" Dar veacul, simțind forța imbatabilă a apărătorilor săi, replică ferm, el însuși prevenitor: „Nu mă tem, răspunde, cît nu doarme / Greul pumn al lumii proletare!" Apelul la vigilență este implicat, ca și hotărîrea neclintită de a apăra veacul ce „viitoare glorii poartă-n frunte" de ura celor care-i vor pieirea. Poeziile semnate de Victor Tulbure, Nicolae Tăutu, Mihu Dragomir, Al. Andrițoiu, Alfred Margul Sperber, Radu Boureanu, Cristian Sîrbu, Florin Mugur și Petre Solomon sînt închinate prieteniei cu poporul sovietic, construirii socialismului în patria noastră, luptei împotriva imperialismului.

Dacă sectorul beletristicii ne oferă un tablou reprezentativ al literaturii militante, critica îl susține. Articolul lui Ov. S. Crohmălniceanu, „Realismul socialist și revizionismul" răstoarnă eșafodajul de calomnii și mistificări ridicat de revizionism, respingînd „argument cu argument", ca să spunem astfel, principalele atacuri îndreptate de revizioniști împotriva realismului socialist. Intre altele, criticul ia, în sfîrșit, atitudine față de caracterul fals revoluționar, diversionist, al anumitor curente moderniste (suprarealismul, ermetismul, futurismul etc.), pe care revizioniștii le servesc ca modele de atitudine protestatară împotriva sistemului capitalist. Este combătută îngăduința față de confuzii, infiltrări ale ideologiei burgheze, manifestate de critici, scriitori sau reviste din țara noastră. Ov. S. Cromălniceanu se referă, autocritic, și la unele articole sau poezii publicate în „Viața romînească". In articolul „Spiritul de partid, trăsătură fundamentală a literaturii noastre", S. Damian demonstrează că principala trăsătură distinctivă a literaturii contemporane, în comparație cu literatura antebelică, este spiritul de partid, existent nu ca o constrîngere din afară, ci ca o necesitate internă, organică, generată de însuși procesul de oglindire a realității noi. Georgeta Horodincă, în articolul „Actualitatea literaturii noastre noi" se referă la faptul că, din totdeauna, actualitatea a constituit principala sursă de inspirație a scriitorilor, dar că abia acum, în condițiile realismului socialist, atracția actualității a devenit un principiu, pe care scriitorii îl aplică, metodic și conștient, conform concepției lor despre lume. Cronica literară la volumele „Cornul pădurarului" de Victor Tulbure și „Ceva mai greu" de Dan Deșliu, semnată de I. D. Bălan și Notele de lector, prin accentul pe care-l pun pe actualitate și partinitate, pe reliefarea marilor valori social-umane contemporane, contribuie și ele la ținuta combativă a revistei.

Nu putem trece cu vederea însă caracterul neorganizat al cronicii literare, pe care titularul a abandonat-o, pentru a se relua ulterior sporadic și fără titular. Insuși faptul că un volum apărut de aproape un an („Cornul pădurarului") este recenzat atît de tîrziu arată consecințele acestei inconsecvențe. In afară de aceasta, au apărut în ultimele luni o serie de cărți — mai bune și mai slabe — care, în presă, au stîrnit discuții cu caracter destul de larg. „Viața romînească" trebuie să ia atitudine și în aceste cazuri „concrete", dar mai bine decît a făcut-o în cazul romanului „Setea" de Titus Popovici.

Revista manifestă totuși îmbunătățiri care urmează a fi consolidate și dezvoltate.

Cronicar

Măiestria baletului sovietic

In cartea sa „Arta maestrului de balet" Rostislav Zaharov, scrie despre rolul important pe care-l are metoda marelui Stanislavski în arta coregrafică. Sistemul lucrului cu actorul dramatic se poate aplica atît cîntărețului de operă cît și interpretului coregraf, deoarece pentru toți este la fel de important să cunoască viața pe care s-o redea spectatorilor într-o formă artistică cît mai desăvîrșită, personajele trebuind a fi vii, adevărate, pentru a fi crezute și iubite. Nu de mult am avut ocazia să mă conving din nou de adevărul acestor învățăminte dansînd în spectacolul „Fîntîna din Baccisarai" alături de soliștii teatrului Mare din Moscova Nina Ciorohova și Iurii Gofman artiști emeriți ai R.S.F.S.R., veniți pentru a da cîteva spectacole în cadrul lunii prieteniei romîno-sovietice.

Cînd privesc dansînd balerinii sovietici caut să urmăresc fără să vreau conținutul dansului, evoluția personajelor și nu forma tehnică a mișcării în care ei au atins perfecțiunea. Cînd dansează Ulanova, sau Dudinskaia, Alla Selest, Lepeșinskaia Neceslova sau Ninel Petrova, Sergheev, Jdanov sau Vahtang Ciabukiany trăiesc în fața ochilor, întîmplările eroilor din zilele noastre, dramele lui Shakespeare sau Pușkin; toți acești maeștri ai baletului sovietic știu că idealul unui dansator este însușirea perfectă a tehnicii, încît prin dans să poată exprima trăirea interioară intensă a sentimentelor omenești.

Cu Nina Ciorohova și Iurii Gofman am avut, ca și altădată dansînd alături de balerinii sovietici, revelația puternicii trăiri a personajelor, a participării totale la acțiune prin contopirea dintre interpret și eroul interpretat, marea dramă pușkiniană impresionîndu-ne atît pe mine (Ghirei) cît și pe Valentina Massini (Zarema).

Iurii Gofman s-a dovedit a fi un bun partener interpretînd cu multă căldură rolul lui Vaslav, prințul polonez, logodnicul Mariei, prințesa răpită de Ghirei hanul tătar. Nina Ciorohova pe lîngă multiplele-i calități de balerină (săritură mare, precizia piruetelor, echilibru perfect) este și o bună artistă care simplifică la maximum gestul făcîndu-l să fie înțeles de spectatorul profan, convingîndu-l prin interiorizarea expresiei. O lecție de înaltă ținută artistică a fost dansul Mariei — Ciorohova — din actul III. Maria prizoniera hanului tătar era ca o pasăre plăpîndă pe care o apăsa greutatea pereților îngreunați de durerea ei, își aducea aminte de logodnicul ucis. Părea resemnată dar din lăuntru izbucneau strigăte disperate. Nu mai era mîndra prințesă sigură de farmecele ei, la palatul tatălui său, toate acestea erau undeva departe, o amintire. Acum n-a mai rămas decît durerea și dorința de libertate. Privirea ei îl îndepărtează pe puternicul Ghirei, interzicîndu-i apropierea, făcîndu-l să rămînă singur cu gîndurile sale. In acele momente Ciorohova nu mai era Ciorohova ci Maria eroina lui Pușkin ai cărei ochi cereau libertatea...

Iată dezvăluirea marelui secret: studiul metodei lui Stanislavski aplicat artei baletului.

Gelu Barbu

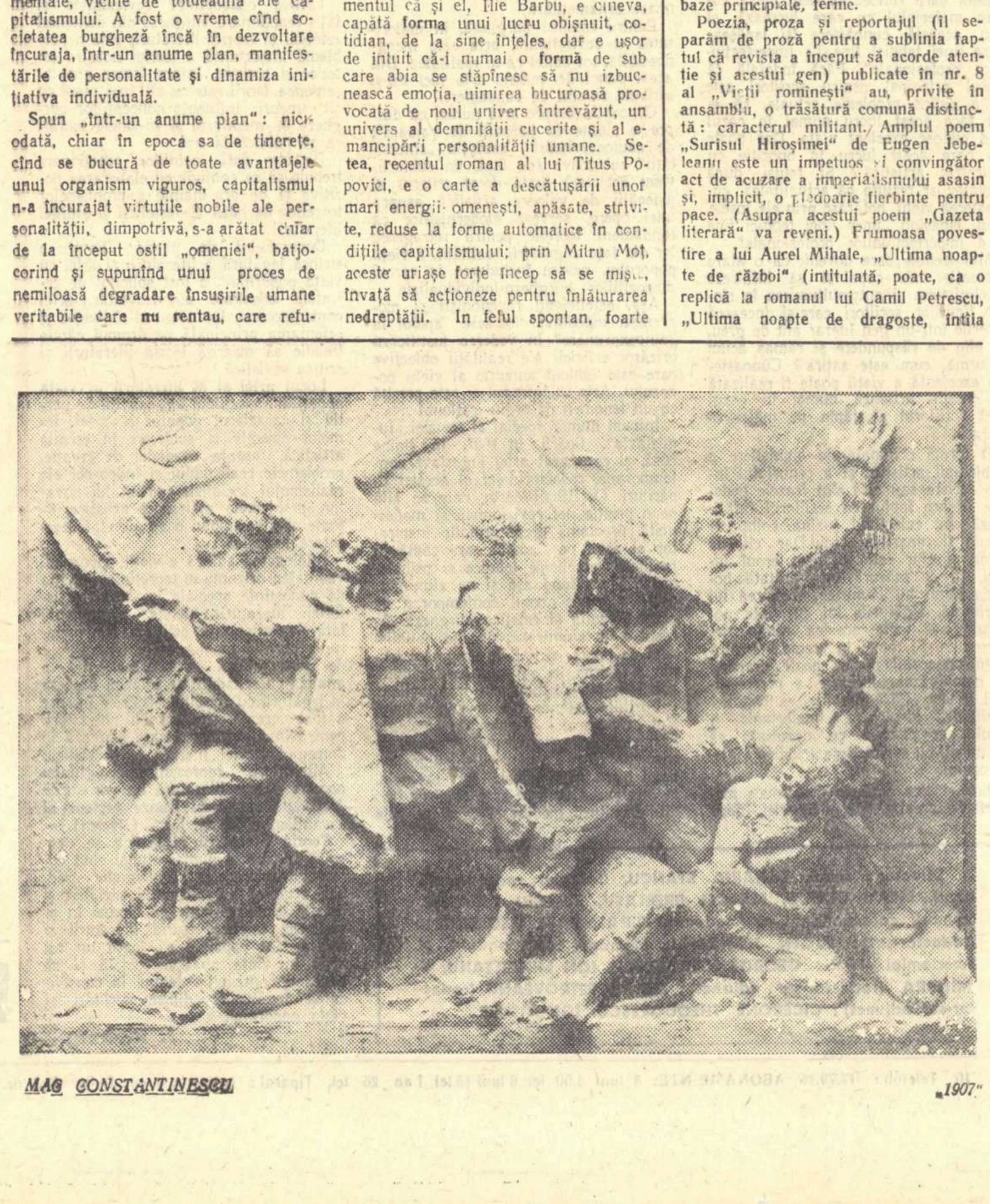

MAC CONSTANTINESCU „1907"

Piese noi în repertoriile teatrelor sovietice

— articol scris pentru „Gazeta Literară" —

(Urmare din pag. 1)

la înființarea Comsomolului Leninist, dramaturgul Alexandr Galici i-a închinat piesa „«Pui de vultur» se numește vaporul". Flăcăii și fetele dintr-un orășel redau viață unei vechi corăbii naufragiate care a stat ani îndelungați la mal, servind ca depozit de legume. Copiii află de istoria luptei și a aportului la revoluție a acestei corăbii care cîndva ca și „Aurora", a tras la Petersburg asupra clădirii Consiliului Municipal. Corabia este readusă la viață. Oamenii care se urcă pe puntea ei își reamintesc de anii lor tineri, de lupta pentru Republica Sovietelor. Cu forțe noi, cu bucurii noi, se reîntorc la munca lor de fiecare zi.

Despre faptele tineretului nostru pe pămînturile desțelenite, despre prietenia popoarelor noastre frățești, despre dezrobirea femeii cazace și osîndind mentalitatea veche ce mai persistă la unii oameni, vorbește piesa „Legea nescrisă", a dramaturgului Vladimir Pistolenko.

Dramaturgul Lev Șeinin și-a închinat noua sa piesă „Fiul ambasadorului" problemelor luptei pentru pace, consolidării și creșterii solidarității internaționale a muncitorilor.

O comedie veselă și plină de voie bună, care vorbește despre munca și viața oamenilor dintr-unul din colhozurile noastre a scris dramaturgul Zarudnîi. Piesa lui, intitulată „Curcubeul", arată că numai apropierea de popor îi dă omului putere și că orice fel de individualism, orice încercare de a renunța la bunele sfaturi și la un ajutor tovărășesc duce la izolare, la singurătate sufletească, la o bătrînețe rece și plictisitoare. Piesa lui Zarudnîi conține mult umor viu și ascuțit, multe cîntece și dansuri populare.

Și dramaturgul estonian E. Rannet a oferit teatrelor o piesă — „Fiul rătăcitor", în care după ani îndelungați de absență, se întoarce în casa părintească un om socotit de toți ai săi mort pe front. Soția lui iubește acum alt bărbat, însă bătrîna lui mamă tot mai spera că fiul ei se va întoarce acasă. Și iată că fiul s-a întors. S-a întors spunînd că a fost prizonier și că n-a avut cum să le trimită vești. De fapt însă omul acesta a devenit spion și a fost trimis aici, orbit de tot soiul de povești mincinoase asupra unei Estonii care ar fi înecată în sînge și ar pieri, chipurile, sub jugul bolșevic. Dar viața însăși îl convinge pe eroul lui Rannet de falsitatea propagandei ce l-a otrăvit sufletul. El rupe legăturile cu dușmanii patriei, recunoscîndu-și cinstit față de popor rătăcirile. Această piesă care vorbește despre superioritatea morală a omului sovietic este scrisă într-un ritm dramatic foarte viu, obligîndu-l pe spectator să urmărească cu atenție încordată desfășurarea evenimentelor.

Teatrelor noastre li s-au oferit și multe alte piese noi. Mai putem cita: „Meridianul 361" de M. Șatrov, care are ca temă prietenia dintre școlarii sovietici și cei indieni; „O poveste din Irkuțk" de A. Arbuzov care se ocupă de activitatea tineretului pe unul din marile șantiere contemporane; „Necunoscutul", de M. Sobol, consacrată mărețelor fapte ale eroilor Marelui Război pentru Apărarea Patriei, și „Oameni buni" de D. Zorin.

Scriitorii noștri au abordat teme diferite, rezolvînd în moduri diferite conflictele din viață și destinul oamenilor. Dramaturgia noastră a devenit mult mai variată în ceea ce privește tematica și stilul.

Dar teatrele așteaptă cu încredere alte lucrări mari și veridice, în care să fie puse problemele cele mai arzătoare ale actualității și să se reflecte avîntul în muncă al oamenilor noștri. Piese de acest fel mai sînt încă puține în repertoriul nostru. Totuși avîntul general al dramaturgiei noastre făgăduiește pentru viitor apariția pe scară întinsă a unor lucrări care să vorbească de faptele și de soarta omului din zilele noastre.

Al. Pimenov
redactor-șef adjunct al revistei „Teatr"

ARTE

Filmul „Pe Donul liniștit"

Intre romanul lui Mihail Șolohov și realizarea cinematografică a lui Serghei Gherasimov nu se poate stabili, și nici nu trebuie făcută încercarea de a stabili, un raport de echivalență. Nu se poate pune semnul egal între două arte, între doi artiști, între un film și o carte, ca și între multe alte lucruri de pe lumea aceasta, care nu sînt făcute pentru a se înlocui unele pe altele. Opera lui Șolohov este o epopee grandioasă, care-l situează pe autorul ei alături de creatorii tragediei antice. Filmul lui Gherasimov nu trebuie privit ca o reproducere cinematografică a romanului lui Șolohov, reproducere căreia, firesc ar fi, să-i cerem numai să fie cît mai exactă. Dacă am fotografia un tablou de Repin, n-am avea probabil decît pretenția ca poza să fie cît mai exactă, nu și cît mai artistică; ne-ar interesa firește arta lui Repin mai mult decît talentul fotografului.

Filmul lui Serghei Gherasimov e o operă independentă, care nu trebuie judecată în raport cu romanul lui Șolohov, în sensul mărunt pe care-l iau comparațiile de acest fel: e mai bun sau mai puțin bun decît cartea? Desigur, un film realizat după o carte este un film realizat după o carte. Cinematograful imprimă însă propria lui lege materialului organizat de scriitor, după cerințele literaturii și, dacă cerem filmului să respecte spiritul șolohovian, în aceeași măsură sîntem obligați să-i cerem independență și, oricît ar fi de curios, independență tocmai pentru a rămîne fidel artei și modelului care l-a inspirat. Privindu-l pe Piotr Glebov, interpretul lui Grigori Melehov, cum netezește mormîntul proaspăt al Acsiniei, cu gesturile cu care mîngîia altă dată trupul femeii, auzi glasul lui Șolohov: „Dragostea lor era atît de vădită și atît de ca nealta, îi mistuia pe amîndoi o văpaie atît de arzătoare și deșănțată, fără să le pese de nimeni, încît vecinii se rușinau să se uite fățiș la chipurile lor dogorite de patimă".

Filmul lui Gherasimov n-a calchiat figurile eroilor lui Șolohov ci a creat cu mijloacele cinematografiei eroi independenți. Despre ochii Elinei Bistrițkaia, în rolul Acsiniei, se poate scrie nu o cronică, ci un poem. Actrița a creat femeia pasionată și autentică, Acsinia, așa cum a văzut-o Șolohov. Ochii ei sînt uneori întunecați de patimă și ură, cum sînt apele Donului tulburi și rele primăvara. Atunci îi strigă lui Pantelei Prokofievici, tatăl lui Grigori: „Grișa-i al meu! Al meu! Al meu!" Alteori sînt dureroși, ca două răni: Grigori se însoară. Alteori ironici și vrăjmași ca o sabie: „Grișa, cum trăiești cu tînăra nevestică?" Melancolie, deznădejde, speranță, fericire și o durere mare, supraomenească. In ochii acestei femei se poate citi cum citești într-o carte.

Piotr Glebov, în rolul lui Grigori Melehov, a realizat un erou interiorizat, veșnic cutremurat de prăbușiri care se fac vizibile în gesturi mici, reținute, în sprînceana care se ridică într-un semn de întrebare sau se coboară pe privirea întunecată a ochilor ca o pecete peste o taină. Actorul ne-a dat un erou cu sînge aprig. Bogăția, căldura interioară a omului înzestrat în mod neobișnuit, dar în același timp secat de un individualism tenace, și-a găsit în Glebov un interpret excepțional. Grigori Melehov, în timpul războiului civil se desparte de prietenii lui, de ostașii roșii în mijlocul cărora era locul său și trăiește aventura trupelor albe care degenerează pînă la urmă în bande răzlețe, teroriste, lipsite de orice speranță în victorie, alcătuite din oameni dezabuzați, dezrădăcinați, privați de orice țel. Incercarea lui Melehov de a se alătura trupelor lui Budionîi se termină repede. Greșelile lui erau prea grave pentru ca trupele roșii să mai aibă încredere în el. In timp ce făcea parte din gărzile albe, Melehov a tras în marinarii roșii. El însuși a țipat deznădăjduit: „Pe cine am omorît fraților? Pentru mine nu există iertare!" Intr-adevăr, pentru Grigori Melehov nu există iertare.

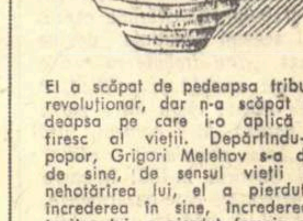

El a scăpat de pedeapsa tribunalului revoluționar, dar n-a scăpat de pedeapsa pe care i-o aplică mersul firesc al vieții. Depărtîndu-se de popor, Grigori Melehov s-a depărtat de sine, de sensul vieții lui. In nehotărîrea lui, el a pierdut totul, încrederea în sine, încrederea prietenilor lui, a pierdut femeia pe care o iubea, a pierdut și voința de a lupta pentru ceva. Intorcîndu-se în satul lui, după tentativa de a fugi cu Acsinia, undeva departe, în Cuban, ca să uite tot trecutul greu, plin de rătăciri, tentativă sfîrșită cu moartea Acsiniei, Melehov e un om înfrînt. Trecînd Donul înghețat, alb ca un lințoliu, el aruncă în fundul apelor reci și clare armele. Nici la sfîrșit Grigori Melehov nu a reușit să se hotărască pentru ce și pentru cine să lupte. El renunță pur și simplu la luptă. Istovit, cu sufletul pustiu, Grigori Melehov se întoarce în satul lui, ca să-și ispășească soarta. Deznodămîntul acesta este deznodămîntul sorții unui om care avea totul ca să trăiască în cinste și demnitate și care a pierdut totul din vina lui. Pe umerii lui Piotr Glebov apasă trist soarta grea a lui Grigori Melehov, sfîrșitul lui lipsit de glorie și de onoare. Priviți statura înaltă a actorului pe care operatorul o prinde din spate, tristețea umerilor, care se apleacă asupra copilului, fiul lui Melehov și al Nataliei, nefericita lui soție, — acesta este sfîrșitul lui Grigori.

Despre realizarea lui Gherasimov ar fi multe de spus. Fiecare personaj este conturat cu precizie, oricît de episodică este apariția lui. Scenele de masă dovedesc măiestria unui regizor priceput, care are știința de a mișca în fața obiectivului mulțimile. Revoluția și războiul civil capătă pe ecran aspectul autentic pe care-l au reportajele lucrate cu mare artă, care păstrează spontaneitatea întîmplărilor și în același timp reușesc să organizeze materialul faptic în așa fel încît să reflecte coerența secretă și fatală a istoriei.

Trăind împreună cu Acsinia și Grigori Melehov frămîntarea dramatică dată oamenilor, spectatorul înțelege mai bine sensul unei lupte uriașe, lupta pentru apărarea Revoluției din Octombrie. Filmul lui Gherasimov este, pentru vremurile noastre, pentru epoca cinematografului, a televiziunii și a energiei atomice, versiunea zguduitoare, ieșită din condițiile concrete ale Revoluției Socialiste, a luptei omului cu destinul. Melehov a fost învins, dar filmul face clară ideea că omul nou ține fruntea sus și nu se teme de ceea ce anticii numeau cu spaimă, socotind-o o realitate teribilă și inevitabilă, destin.

Georgeta Horodincă

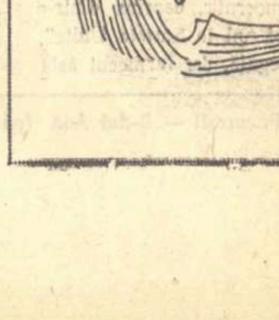

INTRE CEHOV ȘI DOMINIQUE FERNANDEZ

Adînca frămîntare pe care opera lui Cehov a trezit-o, ecoul răscolitor pe care l-au avut tablourile în care scriitorul a zugrăvit agresiunea egoismului, prostiei și stupidității burgheze, răsunetul acelor pagini în care el proclamă năzuința și putința omului de a fi fericit, au contribuit la ascuțirea sensibilității timpului său față de injustiția regimului țarist. Prin întreaga sa creație Anton Pavlovici Cehov anunță și cheamă revoluția socialistă. Cine citește cărțile lui Cehov receptează distinct fiorul unor conștiințe jignite, tresărirea unor suflete dornice de frumos.

Atîtea replici închinate bucuriei de a trăi, frumuseții pe care o va aduce viitorul nu mai lasă nici un loc îndoielii. Iată însă că într-un articol recent, Dominique Fernandez încearcă să amortizeze șocul „primejdios" al acestui mesaj, schimbîndu-i direcția. «Criticii sovietici, scrie el, au luat întotdeauna în serios declarațiile personajelor lui Cehov care, măcinate de plictisul și deșertăciunea vieții ce o trăiesc, exclamă: „Dar peste două sute de ani viața va fi frumoasă"». Intr-adevăr „vina" criticilor sovietici este de neiertat: ei țin seamă de cuvintele eroilor, de înțelesul intim al faptelor, de articulațiile interioare ale operei și-și îngăduie să audă și să înțeleagă ceea ce Dominique Fernandez refuză să asculte și să priceapă.

Autorul articolului din N.R.F. restrînge registrul de sentimente pe care-l presupune teatrul lui Cehov la cîteva afecte (sila de a trăi, pasivitate descurajată) făcînd din toate celelalte simțăminte (dorința de a munci, năzuința de a modifica lumea) pure declarații verbale, lipsite de un conținut determinat istoric și social. „De fiecare dată cînd personajele lui Cehov vorbesc despre muncă și necesitatea de a munci, un motiv secret le inspiră cuvintele și spulberă trei sferturi din semnificația lor. Colonelul Verșinin discută mult despre necesitatea de a făuri un viitor senin, de îndată ce observă că Mașa, cea mai nefericită dintre cele trei surori, e sensibilă la acest discurs. Cînd doctorul Astrov în „Unchiul Vania" proclamă că în Rusia trebuiesc sădite grădini întregi, el se află între două femei. Una este Elena pe care vrea s-o cucerească și care abia-l ascultă, iar cealaltă Sonia care e îndrăgostită de doctor..." Așadar tot ceea ce este în teatrul cehovian nostalgic și aspirație spre viitor ar porni de la un mărunt calcul de seducător, ar constitui un mijloc galant de a forța atenția ! Așadar toată drama acestor personaje, a căror viață este tînjirea sfîșietoare după o fericire care întîrzie, rămînînd pentru ei un proiect, o speranță încă fără termen, nu-i decît un artificiu de retorică pentru a ademeni femeile...

Incercarea lui Dominique Fernandez de a escamota problemele de conștiință care l-au frămîntat pe scriitor și pe eroii săi este mărturie a unei animozități secrete față de înțelesurile operei lui Cehov și pe care criticul francez o împărtășește, spre dezonoarea sa, cu burghezia țaristă.

Nu numai dramaturgia, dar toată evoluția creației lui Cehov se refuză, se împotrivește interpretării impuse de Dominique Fernandez. Credința în eficacitatea protestului social, în necesitatea acțiunii, nădejdea în viitor, sînt adesea afirmate de scriitor, fac corp comun cu întreaga sa creație, care s-a apropiat mereu mai mult de adevărurile revoluției.

Cehov a învins de-a lungul unei evoluții complicate acest sentiment care ani de zile, ca o umbră nevăzută, dar prezentă, sufocantă i-a oprimat conștiința: sentimentul neputinței. Nu o dată, sub apăsarea acestui simțămînt, el s-a simțit gol sufletește, îndepărtat de oameni, iremediabil trist. Gîndul că trebuie să sfărîme cercul blestemat al acestei neputințe devine de neînlăturat. *„Imi trebuie măcar o fărîmă de viață socială și politică, o fărîmă cît de mică; viața între patru pereți, fără natură, fără oameni, fără patrie... nu este propriu-zis viață"* îi scrie el lui Suvorin în 1891. In opera sa, plină de personaje care dezarmează, victime ale unei deznădejdi incurabile, au apărut însă, pe măsură ce scriitorul a pătruns sensul acestei înfrîngeri, al necesității depășirii ei, eroi care nu părăsesc o clipă încrederea în zorii unei existențe demne. *„Poți fi sigur, stimate domn*, spune Gromov din „Salonul numărul 6", *că vor veni și zile mai bune. Ce are a face că mă exprim banal, n-ai decît să rîzi de mine, dar zorile unei vieți noi vor străluci, adevărul va birui..."* An de an au pătruns în opera lui Cehov asemenea făpturi, oameni care adulmecă, gata să îmbrățișeze chemarea adevăratei fericiri, aceea care izvorăște din viața întemeiată pe adevăr și libertate. Așa este Iarțev din nuvela „Trei ani": *„Știu, pe zi ce trece sînt tot mai adînc încredințat că trăim în preziua celui mai măreț triumf cu putință și aș vrea să cunosc și eu clipa aceea, să iau și eu parte la ea"*. Voința de înnoire socială a lui Costea, eroul aceleiași povestiri, hotărîrea lui de a crea o altă lume este semnificativă pentru ideile și sentimentele care-l chinuiau pe Cehov și care și-au găsit întruchipare desăvîrșită în operele scrise în ultima parte a vieții, și mai ales în dramaturgie. *„Nu, dragul meu. Nu trebuie să așteptăm, să luptăm"*, spune Costea.

Se pot produce desigur nenumărate alte probe împotriva tezei susținute de Dominique Fernandez, pentru a demonstra cît de statornic, cît de aprins, cît de dramatic a dorit Cehov să cuprindă și să exprime în opera sa luminile unei alte orînduiri a vieții. Ochii săi au fost fascinați de mișcările sociale, de Revoluția pe care o presimțea la linia orizontului și pe care o invoca. Dar la ce bun să continuăm cînd este limpede că întreaga operă a lui Cehov polemizează cu interpretarea lui Fernandez. Iar în dialogul dintre Cehov și Fernandez, oricît de tîrziu ar fi venit pe lume criticul francez, ultimul cuvînt îl are tot Cehov.

B. Elvin

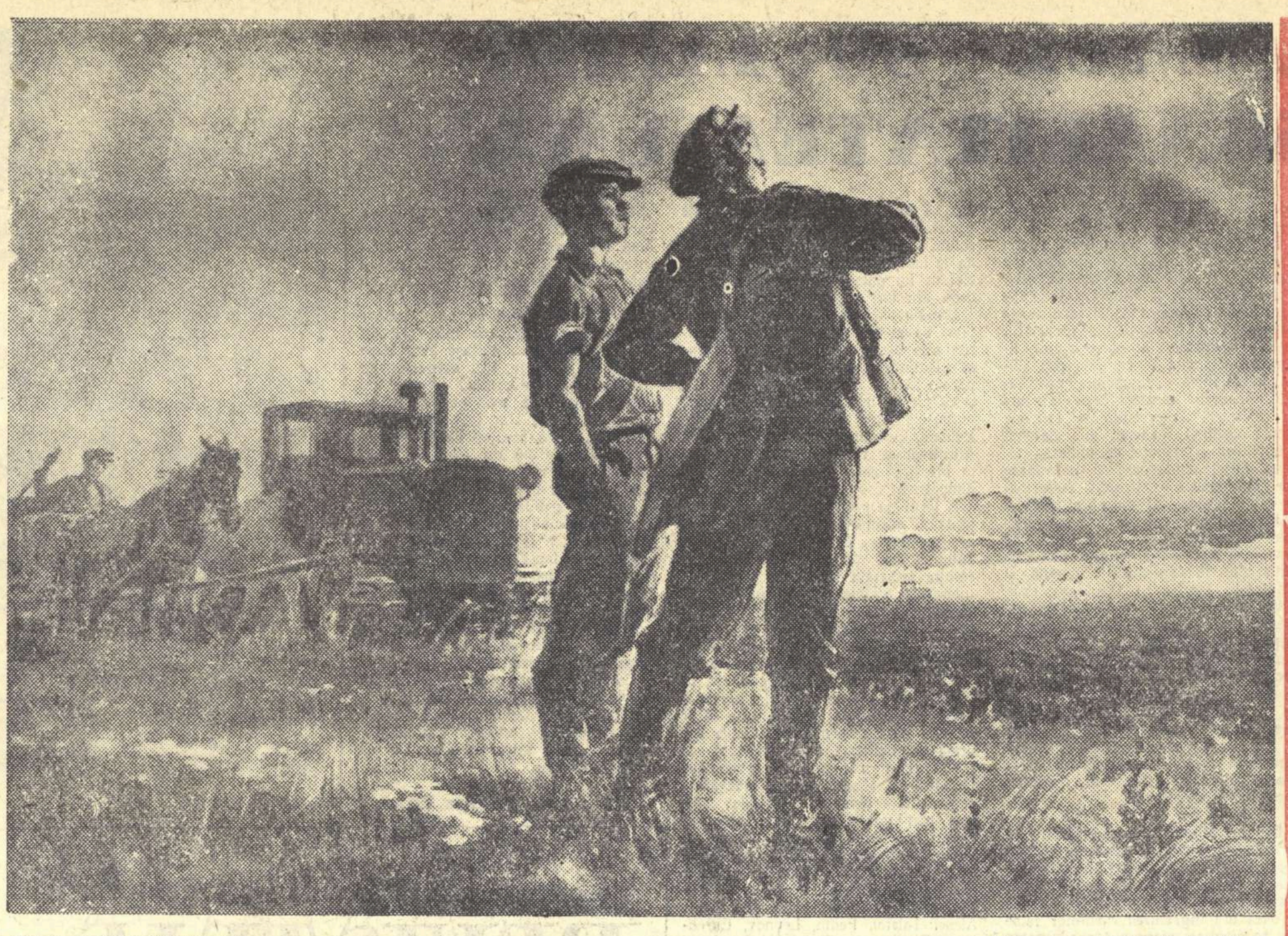

ȚIGAL VIKTOR EFIMOVICI „Dimineața, schimbul tractoriștilor"

Scriitorul și viața poporului

III

Opinii analoage, deși uneori exprimate și mai distinct, sînt caracteristice și pentru articolul, apărut în aceeași culegere al lui L. Pajitnov, «Probleme de estetică în „Manuscrisele economico-filozofice" ale lui K. Marx». După spusele autorului, «specificul însușirii artistice a lumii este evident că constă anume în aceea că este, potrivit esenței sale, „creația frumuseții", în vreme ce însușirea științifico-teoretică pe același plan poate fi definită convențional drept „creație a adevărului"». In acest chip, într-o grosolană contrazicere cu toată practica artei progresiste, frumosul și esteticul sînt aici diametral opuse adevărului și autenticității.

Autorul ajunge pînă la afirmația că și „însușirea religioasă își are locul, ca fiind înrudită cu mijlocul artistic de însușire a realității". Apoi, lăsînd la o parte rezervele, autorul trage concluzia că „în însușirea religioasă" „în principiu raportul dintre subiect și obiect este... analog cu ceea ce este caracteristic pentru însușirea artistică. Aceasta explică, în speță, împletirea strînsă a celor două mijloace de însușire în istoria anterioară". In acest chip, de dragul unei scheme preconcepute, se ignoră aci contradicțiile cele mai acute ce s-au manifestat (de pildă, în sculptura medievală) între conținutul de viață al artei și canoanele religioase care deformau acest conținut. Mai e oare necesar să demonstrăm că apropierea religiei de artă este o greșeală grosolană ?

După spusele lui L. Pajitnov, „raportul subiectiv" dintre individ și societate ar fi însuși obiectul specific al artei. Desigur, în artă se reflectă lumea spirituală a omului, dar absolutizarea acestei laturi duce inevitabil la îngustarea ideii de conținut al artei, care în acest caz s-ar putea reduce la autocunoașterea artistului. Un asemenea mod de a pune problema ar fi în stare să justifice orice atitudine subiectivistă arbitrară a unui scriitor.

Este citat apoi, pe larg, Goethe, care lua poziție împotriva subiectivismului.

Disprețul față de tablourile obiective ale vieții poporului și în legătură cu aceasta, concentrarea unilaterală a atenției asupra lumii interioare a omului, contrazic și marile tradiții ale realismului clasic, și cerințele estetice ale contemporaneității noastre.

De ce V. Tasalov și L. Pajitnov au ajuns la niște concluzii atît de eronate ? In primul rînd fiindcă ei au încercat să înțeleagă specificul și semnificația artei fără legătură cu rolul ei în viața poporului. Problema veridicității zugrăvirii realității lipsește la ei cu desăvîrșire. In lucrările lor nu se simte prezența înțelegerii marii însemnătăți pe care o are teoria leninistă a reflectării pentru studiul problemelor de estetică. In articolele discutate se deslușește tendința, proprie unora din lucrările de estetică apărute în ultimii ani, și anume de a izola problemele esteticii, de a le analiza separat de practica social-istorică, de lupta politică, ideologică și de clasă, de a se închide într-o anumită lume estetică, accesibilă doar „inițiaților".

Deosebit de negativă s-a arătat a fi împrejurarea că autorii articolelor discutate nu au pus în frunte practica artistică a orientării principale a artei contemporane: realismul socialist, și lupta lui neîmpăcată împotriva tuturor soiurilor de fenomene reacționare, antirealiste, moderniste, manifestate în artă.

In acest chip ar însemna că în fiece epocă „independent de diferențierea socială", adică independent de faptul ce poziții de clasă și ideologico-politice ocupă cutare sau cutare orientări în artă, ele se întrunesc în același stil unic.

Aici, V. Tasalov are în vedere anume contemporaneitatea, adică ajunge să afirme unitatea stilistică între modernismul contemporan și arta realistă înaintată, între arta burgheză contemporană și realismul socialist. Discuțiile științifice sînt absolut necesare, deoarece fără ele nu se poate dezvolta nici estetica, dar discuțiile pe marginea indiscutabilului îndepărtează atenția de la analiza problemelor teoretice importante și acute și produce încurcături în interpretarea lor.

Dacă în literatura noastră teoretică se manifestă tendințe vădite care duc în ultimă analiză la subiectivism, tot astfel în rînd cu ele se manifestă și înclinarea de a nega cu totul însemnătatea personalității scriitorului, a talentului său în creația artistică.

Baza teoretică a acestor concepții își are rădăcinile într-o opinie asupra literaturii, potrivit căreia problema metodei de creație a scriitorului ar avea o importanță mai mult sau mai puțin secundară. Față de aceasta, cade și întrebarea asupra nivelului artistic al măiestriei în cutare sau în cutare operă.

In critică, aceste concepții capătă un caracter și mai simplist. Nu arare se întîlnește prin recenzii, în diferite variante, formula: „Scriitorul cunoaște bine viața; nu-i lipsește decît măiestria artistică". Dar de fapt, fără măiestrie, adică fără știința de a vedea artistic, de a retrăi, de a valorifica și de a zugrăvi fenomenele vieții poporului, nu poate fi vorba nici de cunoașterea ei artistică. Scriitorul care nu are măiestrie artistică nici nu este scriitor, nu este artist. Nu e decît un diletant care, probabil, a făcut o greșeală serioasă alegîndu-și profesiunea.

(Traducere prescurtată a articolului apărut în revista „KOMMUNIST", nr. 12 din august 1958)

Cu toate acestea, se mai aud încă discuții despre faptul că măiestria nu ar fi obligatorie pentru un scriitor, că nu ar fi esențială. Astfel, în „Literaturnaia gazeta" (11 martie 1958) s-a publicat articolul lui Boris Privalov despre satiricii și umoriștii din orașele regionale. Fără îndoială că acest detașament de literați trebuie sprijinit și în acest sens inițiativa gazetei nu poate fi decît salutată. Dar, năzuind să-și ajute „tovarășii de arme", Boris Privalov își formulează gîndurile insuficient de clar. Lăsînd la o parte faptul că el vede în creația satiricilor regionali și „primitivism și multe alte nenorociri", tot acolo el le caracterizează cărțile în chipul următor: „Principal la ei este faptul că ei ridică problemele cele mai actuale ale vieții noastre interne, înfierînd și demascînd pe ticăloși, demascînd viciile. Autorii acestor cărți cunosc excelent viața, cunosc materialul cu care lucrează, și prin această cunoaștere își ispășesc lipsa unei tehnici fine și a imperfecțiunilor profesionale". Fără îndoială că lucrul principal pentru scriitori este de a ridica probleme actuale, că ei pot face acest lucru numai în cazul cînd cunosc excelent viața. Dar poate sta oare acest lucru în opoziție cu măiestria artistică ? Și totuși, după Privalov ar rezulta că actualitatea, cunoașterea vieții, hotărăsc prin ele însele totul, ispășind „lipsa unei tehnici fine și a imperfecțiunilor profesionale".

Mai trebuie oare dovedit că o atare afirmație este capabilă să infiltreze autoliniștirea și automulțumirea în rîndul tinerilor scriitori care-și încearcă puterile într-un gen literar atît de greu, de plin de răspundere și rămas acum în urmă, cum este satira ? Cunoașterea excelentă a vieții poate fi realizată în creația artistică numai în cazul cînd scriitorul e stăpîn pe măiestria literară.

O formă originală de amnistiere a slăbiciunii artistice și a cenușiului într-o scriere sau alta sînt frazele generale despre faptul că scriitorul înfățișează clar colectivul (uzina, colhozul) căruia îi aparține eroul. Dar cît de adînc și clar este înfățișat eroul însuși, în ce măsură este arătată bogăția lumii lui lăuntrice, creșterea lui spirituală, legăturile lui cu viața poporului — toate acestea rămîn necunoscute. Și totuși în vremea noastră viața poporului nu se poate despărți de nemaivăzuta înflorire a personalității umane. Fără dezvăluirea bogăției spirituale, ideologice, intelectuale a omului sovietic, e cu neputință să oglindești cu veridicitate artistică viața poporului.

Dacă critica ocolește problemele metodei de creație, ale măiestriei, dacă ea nu-și pune întrebarea cît de profund a înțeles și a retrăit scriitorul fenomenele de viață a poporului pe care le zugrăvește, ea nu contribuie la rezolvarea sarcinilor celor mai importante ce stau în fața literaturii sovietice.

★

Hotarul distinct care desparte literatura progresistă contemporană de literatura reacționară se stabilește în primul rînd în funcție de atitudinea față de popor, față de viața lui.

Accelerarea progresului social, creșterea neabătută a spiritului istoric activ al maselor populare, formarea și consolidarea lagărului socialist, victoriile ideilor comunismului au trezit în ideologii burgheziei o frică din ce în ce mai mare în fața clasei muncitoare a țărilor lor, în fața poporului, și o neîncredere tot mai acută în om.

Unul dintre cei mai la modă și mai cu faimă literați ai lumii capitaliste contemporane, scriitorul și publicistul francez Albert Camus, declară fățiș că el nu se adresează poporului, ci milioanelor de singuratici. Pentru Camus poporul nici nu există, iar omul e pentru el un singuratic dezolat. Mai mult, cu cît omul are o conștiință mai clară a singurătății sale, cu atît mai viu poate percepe, din punctul de vedere al lui Camus, lumea înconjurătoare. Dar și în acest caz nu e în stare să cunoască realitatea; ea nu i se dezvăluie decît irațional. In ultimă instanță, sensul acestor opinii este demoralizarea poporului, împiedicarea lui în unirea pentru lupta în scopuri progresiste.

Esteticienii burghezi propovăduiesc refuzul adevărului vieții, al realismului artistic, și susțin individualismul burghez, subiectivismul fără limită, arta modernistă decadentă, modul de a percepe lumea ca pe ceva ininteligibil, lipsit de sens și aflat pe marginea catastrofei. Omul de rînd este privit ca o făptură de nimic și singuratică, ca un jalnic accesoriu al tehnicii și ca o jertfă viitoare a războiului atomic. Arta modernistă năzuiește să se retragă în subsolul sufocant al nălucilor tulburi, al senzațiilor indistincte și al impulsurilor instinctuale. Totodată, în estetica și în critica burgheză se aude și se predică pentru un pseudorealism de confecție falsă, chemat să prezinte viața oamenilor muncii din orînduirea capitalistă într-o înfățișare de mincinoase ornamentări.

Pentru estetica burgheză, în majoritatea ei covîrșitoare, arta este incognoscibilă, tot astfel ca și realitatea. Din acest punct de vedere, arta nici nu-și atribuie sarcini de cunoaștere.

Concepția despre artă numai ca despre o „lume de judecăți de valoare", de „autoexprimări", accepția „sincerității" subiective (de fapt, un subiectivism arbitrar) luată drept criteriu al judecății de valoare artistică asupra unei opere, servesc moderniștilor ca fundament teoretic pentru retragerea lor din fața zugrăvirii realității, a vieții poporului, pentru închiderea în cercul dispozițiilor burghezo-individualiste.

Așa, esteticienii revizioniști și moderniști iugoslavi folosesc apelul la „autoexprimare" în vederea justificării oricăror scîlcieli ale realității obiective care este tabloul autentic al vieții poporului. Arta în întregul ei este privită ca un fenomen de ordin irațional.

Intr-un număr special al revistei „Iugoslavia", tipărit în 1957, în limba rusă, și consacrat artei iugoslave contemporane, redactorul-șef al acestei tipărituri, O. Bihali-Merin, care se află pe o poziție net revizionistă și modernistă, proclamă drept prototip inspirator al artei pe „omul care caută în realitate cataclisme tehnice și psihologice". Și în fond așa și nu altminteri este zugrăvit omul contemporan de către filozofia și estetica burgheză. Acesta e un singuratic, un individualist rupt de popor, strivit de progresul tehnic și retras în subsolurile spiritului, adică în subconștient, în iraționalism.

Pozițiile estetice ale revizionismului sînt inseparabil legate de ideologia burgheză, de naționalismul burghez, de cosmopolitism. La moderniștii iugoslavi acest lucru se manifestă, spre exemplu, în încercarea de a se sprijini și pe tradițiile culturii medievale ca și pe cele mai noi investigații ale saloanelor burgheze pariziene de artă.

Autorii articolelor publicate în revista „Iugoslavia" anunță nu fără emfază că și ei își au proprii lor „abstracționiști", „fauviști", „cubiști", „primitiviști" etc.

Mersul servil pe urmele ultimei mode moderniste caracterizează majoritatea tablourilor ale căror reproduceri umplu amintita revistă. Făcînd reclamă acestor tablouri, pesemne că redactorii revistei erau convinși că ne fac cunoștință cu cea mai autentică înflorire a picturii iugoslave. Poate că ei au scontat, nu fără o satisfacție secretă, să epateze cu asemenea „realizări" pe oamenii sovietici. Dar cît de ridicole sînt aceste pretenții ! Omul sovietic vede aci, în loc de realizări, numai o imitație provincială a artei decadente contemporane din Europa apuseană, numai niște uși dosnice ale modernismului occidental.

Oamenii sînt în aceste tablouri grosolani, dezgustător de monstruoși, sfîrtecați. Aceste imagini sînt străbătute de o maladivă viziune schimonosită a lumii. Aceasta e o artă a descompunerii și degenerării spirituale.

Negînd rolul de cunoaștere al artei, concepțiile revizioniste din domeniul esteticii își vădesc mereu rădăcinile subiectiv-idealiste. E necesar să subliniem odată cu aceasta și particularitățile de concepție ale esteticienilor și teoreticienilor literari revizioniști care manifestă înclinări spre obiectivism. Un reprezentant de vază al lor este cercetătorul literar maghiar G. Lucács, despre ale cărui greșeli s-a scris în presa sovietică. Totodată, revizioniștii de această categorie se întîlnesc cu revizioniștii aflați pe poziții subiectiviste, în ce privește minimalizarea rolului concepției despre lume și mai ales al metodei de creație; și unii și alții iau atitudine împotriva principiului leninist al spiritului de partid în literatură, împotriva realismului socialist.

Concepțiile revizioniste obiectiviste tratează pe scriitor nu ca pe un luptător pentru comunism care cercetează pătrunzător viața poporului și care retrăiește cu pasiune destinele acestuia, nu ca pe un ideolog și activist social, ci ca pe un contemplator pasiv retras într-o lume de viziuni poetice și doar înfățișînd inconștient ceea ce a văzut.

Critica concepțiilor revizioniste și fățiș reacționare burgheze din domeniul esteticii și teoriei literaturii este o problemă importantă a teoriei noastre estetice și literare. Insemnătatea unei asemenea teorii este cu atît mai mare cu cît uneori influența concepțiilor burgheze se manifestă și în unele lucrări ce se publică la noi.

Riposta dată opiniilor reacționare trebuie să se conjuge cu elaborarea pozitivă și de aci înainte a problemelor teoretice de bază ale esteticii și științei literaturii.

Documentul de partid „Pentru o strînsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului" a fost solicitat de cerințele esențiale ale dezvoltării artei contemporane. De aceea el definește și orientarea principală pe drumul căreia trebuie să meargă teoria literaturii și critica sovietică.

Locul artei și al literaturii în viața poporului, specificul lor, spiritul de partid și caracterul popular al artei, temeiul obiectiv și subiectiv în creația artistică, esența metodei de creație, problemele realismului și îndeosebi ale realismului socialist, spiritul lui novator, problemele măiestriei artistice — toate acestea impun o aprofundată cercetare teoretică.

Ințelegerea adîncă a vieții poporului, vastitatea orizontului teoretic și bogăția de cunoștințe speciale în domeniul istoriei literaturii, atenția permanentă față de experiența artistică contemporană, curajul creator neînduplecat față de dogmatism, priceperea de a analiza cu sensibilitate estetică o operă în legătură cu condițiile istorice în care a fost creată, sînt calități obligatorii pentru învățații noștri care lucrează în domeniul teoriei literare și al criticii.

Altminteri, reprezentanții științei noastre despre literatură nu vor crește decît „un copac cu frunze veștede al savantlîcului de atelier" (Herțen).

Teoria literaturii și critica se dezvoltă cu succes numai atunci cînd corespund intereselor și cerințelor practicii artistice a realismului socialist și rezultă din experiența ei. Numai în acest caz estetica, teoria literaturii și critica sînt capabile să joace un rol activ în viața noastră socială și să aducă o contribuție demnă la consolidarea legăturilor dintre scriitori și viața poporului.

I. Elsberg

Un fapt pe săptămînă

EX-PRINCIPESA ORATOR

Una e o prințesă din basm și alta e o principesă oarecare. Prințesa e diafană, sublimă și așteaptă doar să fie răpită de Făt-Frumos, principesa visează să ajungă moștenitoare sau regină pe vreunul din puținele tronuri care mai există în Europa.

Cînd asemenea speranțe nu-s decît deșertăciunea deșertăciunilor și mai ales cînd principesa nici nu mai e principesă, nu te miră cînd o vezi redusă la proporții mai modeste, devenind artistă de varieteu, vînzătoare de țigări la un dancing sau manechin la o casă de mode.

A existat odată și pe la noi, în vremuri — de puțin timp, dar pentru totdeauna apuse, — o anumită ființă care se intitula principesa Ileana. Odată cu vagonul încărcat cu multe din cele jefuite de fosta familie domnitoare din avutul poporului romîn, a dispărut de pe teritoriul Romîniei și această fostă principesă. Zilele trecute, o revistă britanică, „Spectator", într-o notă pitită undeva într-o pagină, probabil că la rubrica de curiozități, își informa cititorii că ex-principesa Ileana e bine mersi și a devenit (surpriza surprizelor)... conferențiară. Nu conferențiară universitară, pentru că rar s-a întîmplat ca vreun vlăstar regal să aspire la un asemenea titlu, ci oratoare.

Dar să dăm cuvîntul revistei engleze: „La Royal Institution Theatre din Londra, doamnele erau așezate după rang. In față, pompoasă, o prințesă balcanică deposedată. Ex-principesa Ileana a Romîniei a făcut cîțiva pași înainte, primită cu aplauze discrete de asistență. Și-a rostit discursul, regală, dar cu farmec democratic, deprins dintr-o perioadă de opt ani în Statele Unite".

Regală ca regală, dar farmecul ăsta democratic ne-a dat și pe noi gata, mai ales că-i știm și practica de-acasă.

Democratica ex-principesă ține discursuri în fața doamnelor „bine" nu numai la Londra, dar și în alte părți, e care va să zică în turneu. Voiajul oratoric are un singur scop, să arate, după cum s-a exprimat chiar ex-principesa, „ororile comunismului, așa cum le-am trăit eu în Romînia".

Care sînt ororile care-au lovit-o atît de grav pe duduia ex-principesă ?

Prima oroare: un copil a sărit să ridice un cotor de măr pe care-l aruncase duduia Ileana. Ințelegem, depărtarea amestecă amintirile și ex-principesa visează la vremea cînd avea domenii întinse și cînd un pui de țăran jinduia pînă și fărămiturile de la masa familiei domnitoare. Numai că pe aici există fenomene de neînțeles pentru un vlăstar regesc: Palat al Pionierilor la Cotroceni, mașini cu „Atențiune, copii !", cămine și creșe în care se află cîte ceva, în orice caz ceva mai mult decît cotoare de mere.

A doua oroare: „A trebuit să primim în propria noastră casă oameni plasați de autorități și (culmea, n.n.) am fost obligați să folosim băile noastre în comun cu ei". Ex-principesa e discretă, pudică și mai ales impresionabilă, de aceea n-a vrut să pomenească de cocioabele din mahalalele muncitorești sau de camerele cu igrasie în care ploua toamna și ningea iarna, lăsate nouă moștenire la plecare de regimul domeniilor regale. Iar expresia „noi" dovedește că ex-principesa are spirit de clasă, pentru că mila ei princiară se revarsă generoasă la adresa tuturor foștilor moșieri, bancheri, fabricanți, negustori care au fost obligați, o dată în viață, să stea alături în palatele lor cu Ion și cu Vasile, cu adevărații făuritori ai tuturor bunurilor, inclusiv a palatelor și băilor regale și princiare.

Nici astăzi fosta principesă n-o duce rău, pentru că „ororile comuniste" n-au împiedicat-o, după cum ea însăși mărturisește, „să duc cu mine unele bijuterii, reușind să fac în Statele Unite ceea ce am sperat".

Ceea ce reușește duduia Ileana nu reușesc probabil mulți americani, pentru că în aceeași conferință susținută la Londra, inteligenta ex-principesă remarca cu aerul cel mai serios din lume că „există desigur și oarecare sărăcie în America, dar cei săraci sînt săraci din cauza nepriceperii lor". „Nepricepuții" din Romînia au priceput mai demult cine e veritabilul nepriceput și sperăm ca în viitor și cele cîteva milioane de americani nepricepuți să priceapă cît e de pricepută ex-principesa și cei de o seamă cu ea.

Pînă cînd o fostă principesă va trece definitiv în lumea basmului (urît, bineînțeles !) e cazul să risipim naivitatea revistei britanice „Spectator", care susținea că nimeni nu știe cine finanțează turneul de conferințe al prințesei balcanice deposedate. Printr-o telegramă cu răspuns plătit pe adresa Senatului american și printr-o ușoară aluzie la o oarecare sumă de 100 milioane de dolari, se va afla că nici măcar un os domnesc cu farmec democratic pe chipu-i de principesă nu se dă la o parte cînd în joc sînt, pentru ca să ne exprimăm astfel, interesele națiunii.

Că orzul nu trebuie să-l dai pe gîște, chiar dacă ele au rangul de foste principese, asta-i o altă poveste care-i privește numai pe filantropii din Wall-Street.

Ion Mihăileanu

Pentru...

„El Jaroma"

Printre romancierii spanioli care s-au afirmat în perioada ce a urmat celui de al doilea război mondial, Sanchez Ferlosio ocupă un loc aparte. El s-a impus atenției marelui public cu romanul său „El Jaroma" care a obținut, în 1955, premiul Nadal, unul din cele mai importante premii literare ce se atribuie scriitorilor din peninsula iberică.

Romanul, alcătuit dintr-o serie de clișee prinse pe viu, zugrăvește cu o necruțătoare cruditate realitatea vieții spaniole. „El Jaroma" amintește, prin construcția sa și mijloacele de realizare folosite, de unele filme ale școlii neorealiste italiene, dar de un film neorealist conceput și înfăptuit de un spaniol, care nu face nici o concesie și nu-și tinctureaza cu prea mult umor adevărurile crude ce le înfățișează.

Intriga reușește să dea o imagine foarte exactă asupra Spaniei de azi. Iat-o, în cîteva cuvinte: un grup de băieți și fete așteaptă, toată săptămîna, cu multă înfrigurare, duminica, zi care le va îngădui să meargă la țară, să evadeze din chingile unei munci monotone și apăsătoare, în sfîrșit, să se distreze puțin. Iată că sosește și mult așteptata duminică, în care toți acești tineri își pun atîtea nădejdi de fericire. Realitatea e însă cu totul alta. Deși au așteptat atît de mult această zi, toți tinerii aceștia ajung să se plictisească atît de rău, încît orice fapt devine motiv de ceartă și de harță. Așa că în loc să se distreze, să se bucure de aer, soare și apă, iată-i pe toți sfădindu-se, pe cînd una din fete se îneacă în apa rîului din apropiere.

Critica literară, – vorbim de cea oficială – nu s-a declarat mulțumită de acest roman, pe care l-a considerat doar drept o fotografie, iar nu o operă de artă. Adevărul e că „El Jaroma" e mai mult decît atît, căci romanul acesta reușește să redea de minune imaginea unei vieți lipsită de orice orizont, a unei existențe vegetative, în care nu există perspectiva nici unui ideal, ci doar o îngrozitoare mediocritate.

Romanul lui Sanchez Ferlosio contribuie la risipirea negurii minciunilor fasciste.

P. B. M.

Adevăratul deznodămînt

Societatea A.R.C.A. din Berlinul de Vest, devenită faimoasă prin producerea unor filme fasciste la înălțimea tradiției trecutului apropiat, proiectează de astă dată împreună cu o întreprindere cinematografică din Zürich, un film cu titlul: „Un repatriat întîrziat: Adolf Hitler". Fiindcă scenariul a trecut de prima fază a elaborării, subiectul a fost dat publicității: Hitler sosește în anul 1958 la Friedland, părăsind un lagăr sovietic de prizonieri. Urmează o scurtă ciocnire neînsemnată între statul constituțional federal și reînviatul dictator. Autorii ne anunță enigmatic că acțiunea turbulentă se va termina cu un deznodămînt uimitor (surpriza este rezervată pentru vizionare !). Probabil că din pricina nelimitatei lipse de rușine care caracterizează propaganda odioasă a lui Adenauer, inițiatorii filmului au început să uite adevăratul deznodămînt și totodată avertisment al anului 1945.

De ce e bine să fie gangsteri...

Administrațiile mai multor închisori din statul american Michigan editează ziarul „Spectator". Cu un legitim spirit de solidaritate, ziarul se ocupă de perspectivele șomajului în S.U.A. Concedierea în masă a muncitorilor ca urmare a crizei economice este comentată cu „aplicații locale". Se constată cu satisfacție că datorită cifrei impresionante de criminali trebuie menținut și un aparat mare de poliție. Dacă s-ar restrînge numărul polițiștilor, ei n-ar avea unde să capete de lucru, remarcă ziarul.

Deci, toată gratitudinea gangsterilor care luptă atît de eficace împotriva... șomajului !

L. D.

Neliniște, neliniște în Anglia

Alan Price-Jones, redactorul șef al revistei literare „Litterary Supplement of the Times", a publicat recent un articol de sinteză despre cei mai însemnați scriitori englezi contemporani. Price-Jones afirmă o serie de lucruri revelatoare, pe care considerăm interesant să le reproducem, tocmai pentru că e vorba de o autoritate în lumea literaturii engleze. Iată ce spune el între altele:

„Mă întreb dacă scriitorii actuali ne oferă niște cărți pe care nimeni nu le poate înțelege, sau societatea în care trăim a produs niște cititori prea obtuzi pentru a înțelege mai mult decît cuvintele bisilabice?" Criticul englez consideră că cititorul contemporan este mai puțin receptiv decît cel de altădată; ba, mai mult, că avînd tendința de a renunța la literatură, ca mijloc de comunicare și de a se retrage într-o lume, a cărei singură cultură este aceea a comicsurilor, cititorul caută să elimine tot ce i se pare de prisos, mergînd chiar pînă la elementele esențiale ale stilului.

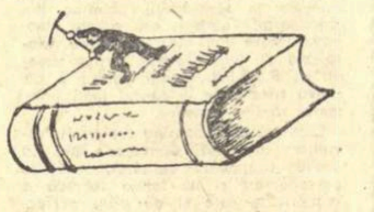

Scriitorul contemporan are de luptat cu faptul „că stocul de idei simple este epuizat" și de aceea literatura actuală este presărată cu lucruri cu două înțelesuri, cu complicații care fac imposibilă orice comunicare, în afară de specialiști. Scriitorul contemporan nu poate ajunge pînă la casa cititorului, el n-are nici o idee despre mesajul pe care trebuie să-l aducă, despre faptele pe care trebuie să le consemneze. Nimic nu mai ajunge pînă la el afară de zgomot și de niște voci confuze.

Ne putem închipui în viitor – mai spune Price-Jones, – de o mie de ori mai grotesc pentru cărți decît prezentul, ba chiar ne putem imagina că operele literare vor fi atît de rare, încît vor fi păstrate într-o clădire specială, înregistrate pe microfilme pentru amatori. „Dar – conchide dînsul – este și mai verosimil că viitorul cărților va rămîne direct legat de viața socială a umanității... Deoarece, în măsura în care se poate prevedea, oamenii vor avea totdeauna nevoie să-și păstreze acest mijloc de comunicare cu ceilalți pe care-l pot oferi numai cărțile".

...Și în S.U.A.

- Scriitorul american John Dos Passos a ținut recent o conferință la Rio de Janeiro despre literatura americană. Passos este, la rîndu-i, îngrijorat.

El a afirmat că „singura justificare a unei cărți este reprezentarea realității" și s-a pronunțat pentru cunoașterea autorilor clasici, care constituie „un studiu indispensabil atît pentru critici, cît și pentru creatori".

John Dos Passos a condamnat pasiunea publicului cititor pentru așa-zisele cărți „best sellers" (cărțile cu cel mai mare tiraj). „Aceasta este o boală care ia amploarea unei adevărate epidemii atît în Europa cît și în America".

T. M.

...și contra

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.39.36; 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 «xxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 47 (245) - joi 20 noiembrie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

AȘA VA FI!

VIS ȘI REALITATE

Poporul sovietic ne arată de patruzeci și unu de ani încoace un mod nou, nou în istorie, de a preface visul în realitate. Acolo oamenii visează cu glas tare, visează lucid, în cifre și date, propriul lor viitor și pe urmă, tot atît de lucid, trec la fapte și visul devine împlinire, cifrele și datele trec în viață cu forța cu care au fost proiectate în viitor de năzuință și creează, la rîndul lor, o platformă mai înaltă pentru alte vise și mai curajoase. Acest chip nou de a visa, necunoscut în istorie pînă la înfăptuirea Marii Revoluții se cheamă planificare, termen tot nou pentru fenomenul vast, concret, extraordinar, pe care îl exprimă.

Așa au fost visate, sau planificate, crearea marii industrii sovietice, astăzi cea mai înaintată din lume, crearea agriculturii socialiste, marile canaluri care fertilizează pustiurile uscate pînă mai ieri, imensa rețea de școli sau de spitale, progresele uluitoare ale științei sovietice, sputnicele și cîte altele, care pun azi Uniunea Sovietică în fruntea țărilor celor mai bogate, celor mai înaintate.

Acum, tov. N. S. Hrușciov va prezenta la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. un raport. Cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale ale U.R.S.S. pe anii 1959—1965 cuprinse în raport au fost date publicității. Cifre și procente, calcule precise delimitează clar și puternic liniile de dezvoltare ale unei țări uriașe cu resurse inepuizabile, făurind tabloul grandios al unor perspective economice fără precedent.

Se asociază în acest document limpede o poezie cuprinzătoare, vastă, un entuziasm viguros și matur, cu previziunea științifică fermă, realistă, a aceluia ce-și cunoaște forțele. Numai în comunism este cu putință această asociație, numai în comunism sorții ei de izbîndă sînt siguri, numai în comunism visarea ilimitată devine, cu siguranță, împlinire concretă.

Oamenii sovietici trasează acum limitele dezvoltării economiei naționale, parte componentă a planului de perspectivă de 15 ani, ani în care U.R.S.S. va ocupa primul loc în lume. Nu numai în privința volumului global al producției, ci și în privința producției pe cap de locuitor. Asta înseamnă o depășire categorică a nivelului producției din cele mai înaintate state capitaliste. Dar mai ales asta înseamnă o uriașă biruință a omului sovietic, a partidului care a deschis omului orizonturi nemărginite, care a făcut din el stăpînul naturii, al vieții, stăpînul destinului, al fericirii odinioară cerșite și așteptate zadarnic.

Imaginația artistului e stimulată puternic, imaginația lui întrecută de aceea a „omului obișnuit", a omului care face din viață ceva mai frumos și mai plin decît arta, definită de unele concepții drept o desăvîrșire a vieții. Imaginația artistului și marea lui dragoste din care se naște creația trebuie să încerce să cuprindă acest vis măreț și, ridicîndu-se la nivelul lui, zugrăvindu-l, să încerce să se ia la întrecere cu el.

Lucia Demetrius

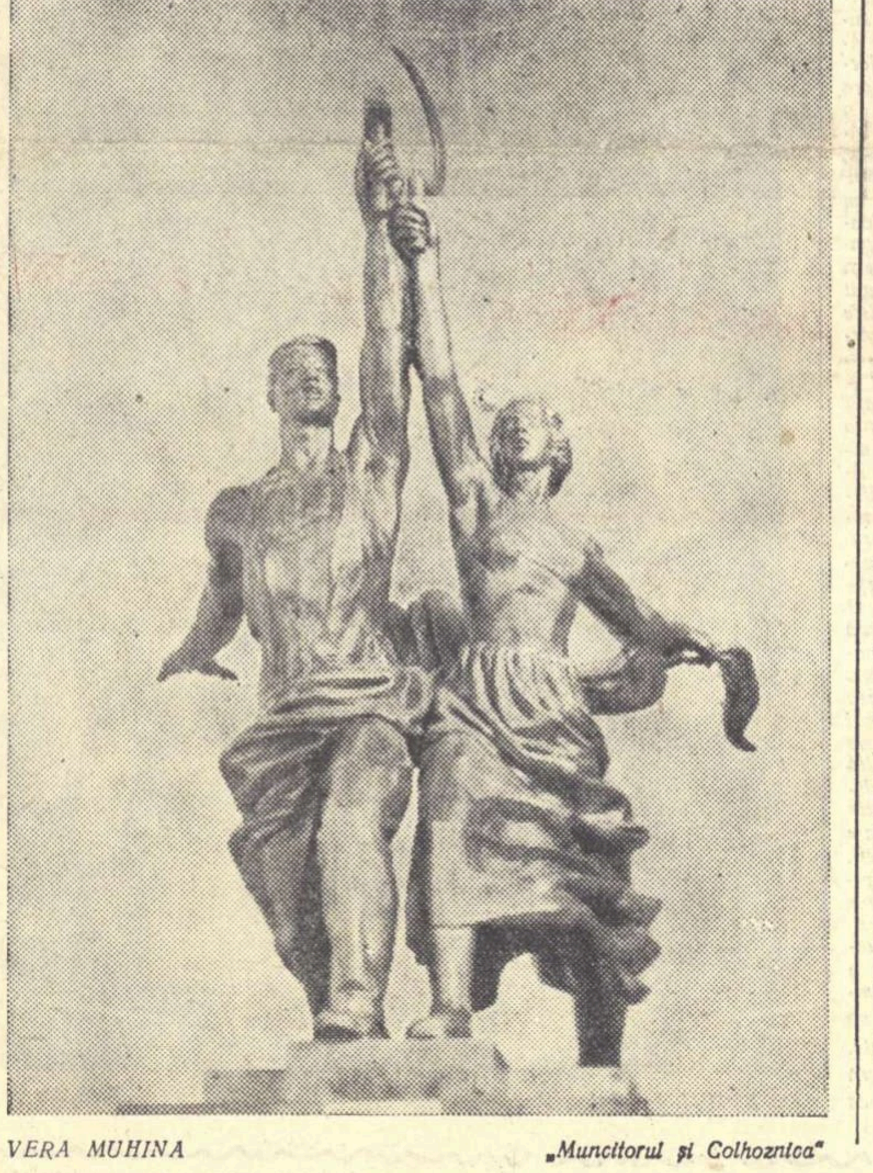

VERA MUHINA „Muncitorul și Colhoznica"

Raport despre viitor

Nu prea de mult am vizitat Uniunea Sovietică și amintirea acelei călătorii este încă vie în inima mea. In mai mult de 20 de zile am putut să văd orașele și oamenii sovietici, să înțeleg cît de cît sufletul acestui popor eroic în sensul cel mai înalt al acestui cuvînt.

Intr-o dimineață, aflîndu-mă undeva, dincolo de linia de centură a Leningradului, mi s-a spus:

— De aici băteau nemții cu artileria spre periferiile orașului.

In cîmpul verzui și umed se mai zăreau urmele gropilor de obuze și către clădirile de lemn, niște fermecătoare cottage care păzeau șoseaua se mai vedeau șanțurile anticar. In stînga și în dreapta șoselei mai rămăsese înfiptă în pămînt o plantație ciudată de piloni de beton care cu 14-15 ani în urmă trebuia să împiedice înaintarea Panzerelor germane. Numai aceste fructe de ciment erau singurele urme ale războiului, pentru că înaintînd cu autobuzul am intrat pe un bulevard imens în Leningrad, primul oraș din lume fără periferii pe care l-am văzut. Ochii curioși ai turiștilor căutau ruinele, rămășițele negre și sinistre ale acelor zile, rămase în istorie sub numele de „asediul Leningradului". Nu se zărea nimic. Kilometri întregi au fost străbătuți printre blocurile galbene-cenușii ale magistralei ce ducea spre centrul orașului. (In afară de o casă-muzeu a lui Petru, aflată pe cheiul Nevei, o mică bijuterie, ciudată și încîntătoare, nu-mi amintesc să fi văzut la Leningrad vreo casă cu mai puțin de un etaj).

Mai tîrziu, la Moscova, privind orașul de la etajul 17 al unui building de oțel și cristal, am căutat de asemenea urmele trecutului război, fără să le găsesc. Intr-o plimbare făcută peste cîteva zile aveam să văd un cartier imens de locuințe, ridicat în ultimele luni, un Ploiești, de pildă, cu bulevarde, scuaruri, cinematografe, magazine, muzee etc. un oraș într-un oraș, o Moscovă în marea Moscovă, clădită în mai puțin de 300 de zile.

Au trecut de atunci aproape 2 ani. Cred că dacă aș revedea Kievul nu l-aș mai recunoaște. Incă de la trecerea noastră pe acolo, capitala ucraineană își arunca brațele spre Nipru, înaintînd cu pași gigantici spre romanticele sale împrejurimi.

Iată de ce mă gîndeam cu revoltă la hoardele care au făcut din acest pămînt al muncii un loc pîrjolit, sperînd să lase în urmă un pustiu sterp. Iată de ce mă gîndesc astăzi cu mîndrie și încredere la poporul acesta harnic, tenace și pașnic pe care l-am văzut muncind în uzine uriașe și pe întinsele cîmpii ale sovhozurilor.

Apariția tezelor Congresului XXI anunțînd cifrele planului de 7 ani constituie un eveniment covîrșitor pentru istoria mondială. Raportul tovarășului Hrușciov vestește lumii într-un viitor apropiat ajungerea societății sovietice la țărmul comunismului. Nu voi înșira aici cifrele amintite pentru că nu are nici un rost. Vreau numai să subliniez că nici măcar cei mai sceptici politicieni din apus, adică cei care pînă nu de mult, la începutul fiecărui cincinal sovietic se mulțumeau să dea din umeri cu dispreț, spunînd printre dinți că este vorba iar de „propagandă roșie", de data aceasta nu mai au curajul să persifleze acest plan de perspectivă ale cărui proporții depășesc orice închipuire. Dacă e să luăm numai cifrele produselor industriale, ce vor întrece jumătate din producția industrială a întregii lumi sau volumul imens al tipăriturilor, este suficient pentru a înțelege că în întrecerea dintre cele două sisteme politice și so-

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

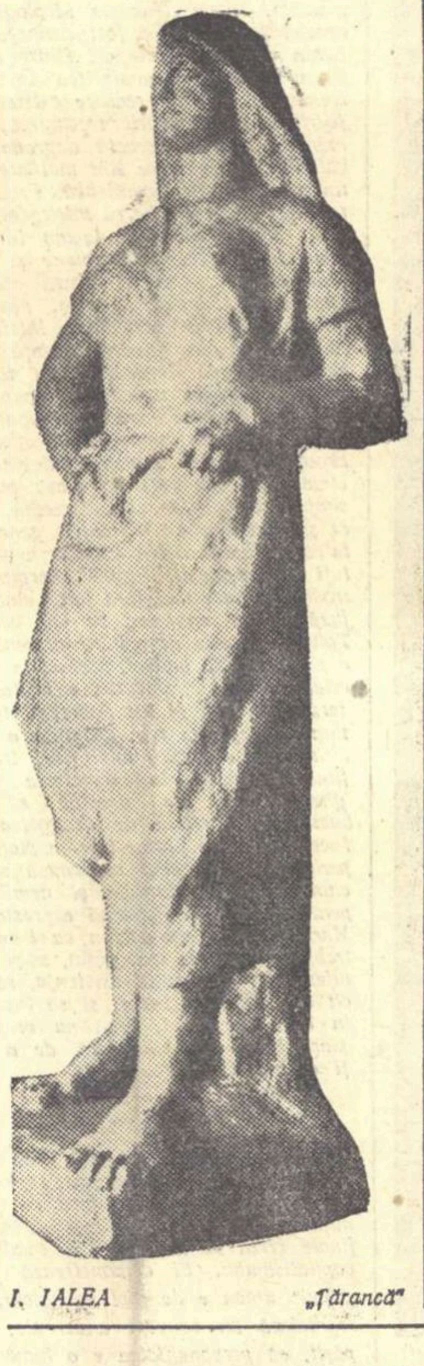

I. IALEA „Țărancă"

Zîna văii

Ea nu era frumoasă în chipu-n care sînt
zeițele mondene cu farmece feline
înfiorînd privirea mulțimii citadine,
nu tăinuia-ntre gene scîntei diamantine,
n-avea viori în glasu-i, nici pletele în vînt.

Din cenușiul bluzei de fiecare zi
puternicele brațe pluteau stăpînitoare
(de fildeș — murmurasem — cu irizări de soare...)
peste rotirea calmă a vastelor motoare,
ca mîngîierea mamei pe tîmple aurii.

De-ar fi lăsat năframa să-i cadă spre conduri
și părul ei în rîuri de foc să se desfacă
pe umerii de mîndră cariatidă greacă,
putea un meșter antic în marmură s-o treacă,
precum Diana, zîna romanticei păduri...

„Tu nu ești frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond..."

Era cu toate-acestea o fată de mineri
sau tăietori de lemne, dintr-un cotlon de munte,
îndătinați de veacuri să rabde și să-nfrunte
adîncurile oarbe, domniile mărunte,
la noi, în Maramureș, între pămînt și cer.

Acolo unde ursul avea cîndva sălaș
și s-aprindeau doar luna și stelele spre sară
și răsuna doar doina și dulce și amară,
domnește steaua noastră, nestinsă stea polară
pe culmile uzinei cu licăr pătimaș.

Dar soarele de ziuă și noapte e aci,
sub ochii mei, în hala cu ziduri de cetate...
Și se rotesc în juru-i planete fermecate
de focul dintre gene, de inima ce bate
sub bluza cenușie de fiecare zi.

Dan Deșliu

Partidul și creația mea

CONFESIUNE

Punîndu-mi această problemă, nu pot să nu mă gîndesc la împrejurările care au marcat o schimbare decisivă în modul de a privi valorile, arta și societatea, impunîndu-mi, prin forța realității, o nouă concepție, o nouă viziune care să justifice în ochii mei și existența și scrisul. Le pierdusem pe amîndouă în anii terorii antonesciene. Mă pomenisem, odată cu invazia fascismului, înconjurat de ruine. Tot ceea ce clădisem cu trudă, cu numeroase privațiuni, cu exigențe aspre față de mine însumi, se năruise ca un castel din cărți de joc. Nimic din ceea ce-mi închipuisem că este de preț nu rezistase în toiul furtunoaselor evenimente. O serie de idei scumpe mie, privind integritatea spirituală a omului, demnitatea și libertatea sa, se dovediseră a fi simple ficțiuni, neîntemeiate pe nimic real în societatea burgheză. Crezusem în ele, pînă a nu fi înjosite, desfigurate, mutilate, pînă a nu fi devenit niște fantome fîlfîind în lumina sîngerie a ororilor fasciste. Pe urmă, înțelesesem că aceste idei nu pot trăi în sine, ca niște entități abstracte cu care oamenii nu aveau ce face. Dar asta se întîmplase mai tîrziu.

Aceeași eroare o săvîrșisem și în artă; îi acordasem un sens restrîns, deși în vederile mele înalt, deoarece conflictul era de natură să-l determine pe individ în raport cu sine însuși, nu cu lumea în care trăia. Cu alte cuvinte, dramele erau strict individuale, egoiste, și în consecință limitate. Trebuie însă să-mi fac un act de dreptate, fiindcă într-un fel, desigur că îngust, eram preocupat de problemele sufletești sau de conștiință ale omului. Niciodată nu mă ispitise arta ermetică și aristocratică, după cum nu mă atrăsese o literatură pitorească, de culoare sau una excesiv anecdotică, pe care le consideram inferioare ca gen. Ele mă nemulțumeau, întrucît exprimau parțial, fragmentar realitatea, și adesea în laturile cele mai de jos.

Dar această preocupare, oricît ar fi fost de serioasă, de aplicată și de atentă, suferea prin aceea că dezbăteam aceste probleme ale omului nu în funcție de mediu, de ambianța socială care le generase, ci le priveam ca rezultate ale unor stări psihologice specifice. Eroii erau astfel sechestrați într-un univers izolat, nereușind să comunice cu lumea din afara lor. De aceea, nu izbuteau să priceapă ce se petrece nici cu ei înșiși, nici cu cei din jurul lor. Drama lor căpăta astfel o semnificație umană redusă. Deci, scopul principal pe care și-l propune orice artă, de a realiza o imagine complexă și unitară a omului, nu putea fi atins. In condițiile existente atunci, acest lucru nici nu era cu putință, ceea ce avea să mi se lămurească ulterior. Sigur e că, odată ajuns la capătul unei amare experiențe, trăite nu numai de mine, ci de o întreagă generație, pot spune chiar cu riscul patetismului că mă trezisem cu desăvîrșire pustiu. Nu mai aveam nimic, totul era pulbere. Eram viu; dar sceptic cu valorile, fără o ordine interioară, fără o credință care să înnobileze viața și să-i dea un sens. Examenul istoriei fusese nemilos.

Este un moment crucial în existența fiecărei ființe gînditoare, cînd tot ceea ce constituie idealurile, credințele, valorile sale sînt supuse unui examen de foc. Adeseori rămîne din ele puțin lucru. Alteori numai cenușă. Acesta era cazul meu. Poate că dacă n-ar fi fost războiul, anii de teroare, aș fi continuat să mă iluzionez într-un lume ideală, care la verificarea severă a evenimentelor, se dezvăluise atît de precară, de falsă și de inconsistentă. Nu știam nici încotro să mă duc, nici ce să fac. Această propoziție trebuie bine înțeleasă. Ca acțiune imediată, îmi era limpede că trebuie să lupt împotriva acelora care reprezentau corupția, exploatarea, formele vechi sociale, în care clociseră ideile otrăvite și asasine ale fascismului. E ceea ce și făcusem în activitatea publicistică, cot la cot cu alți scriitori. Era însă mai mult o acțiune de măturare a gunoaielor, de netezire a terenului, de dezintoxicarea spiritelor. Mie îmi trebuia și altceva. Eram scriitor și aveam nevoie să-mi restabilesc universul meu lăuntric, să aflu puncte de contact cu realitatea, să-i descopăr alte coordonate, în sfîrșit, să găsesc

Ieronim Șerbu

(Continuare în pag. 6)

PENTRU REALISMUL SOCIALIST

Coordonatele dezbaterilor literare actuale

Elementul cel mai pozitiv al lungii discuții care s-a purtat în presa noastră literară cu privire la problemele criticii, stă în faptul că, treptat, în centrul atenției s-au situat problemele teoretice ale realismului socialist. In prezent, dezbaterea este deosebit de rodnică și la ea participă deopotrivă criticii literari și scriitorii. Laturile teoretice sînt luminate și de experiența practică a unor talentați creatori, care, în anii din urmă au dat cărți de valoare ce se așează alături de cele mai bune ale literaturii noastre anterioare. Și ce e și mai important e faptul că aceste cărți aparțin nu realismului în general, ci realismului socialist; mesajul lor e unul nu umanist în general, ci partinic; eroii lor sînt nu numai oameni însuflețiți de idei nobile, ci militanți pentru socialism și comunism.

Aș vrea să subliniez și un alt element al dezbaterii, pe care-l socot cu deosebire constructiv și dătător de bune rezultate: domină o atmosferă de conlucrare, dorința de a aduce noi contribuții folositoare, de a corecta și a îmbogăți și nu de a afla pricini de rîcă în scrisul celuilalt. E de înțeles că nu toate articolele care apar sînt complete sub toate aspectele teoretice și în argumentări și exemplificări. Cu satisfacție trebuie să constatăm cu toții că atitudinea care s-a generalizat e de a socoti punctele juste de vedere exprimate drept poziții cîștigate de toți la un loc și de fiecare în parte. Articolele care apar, și care în ansamblu sînt bine orientate, sînt apreciate din perspectiva aceasta și nu din unghiul a ce nu au ele izbutit. Aș spune, deci, că, odată cu larga extindere a dezbaterii despre realismul socialist, s-a consolidat și etica în discuții corespunzătoare metodei noastre de creație.

Toate acestea sînt o nouă dovadă a tăriei și unității frontului nostru literar, care se caracterizează prin febrile căutări creatoare în direcția realismului socialist și nu în direcții contrarii. Lucrul este important sub raport teoretic,— al elaborării profunde a esteticii realismului socialist — și sub raport practic, — al dezvoltării creației realist socialiste. Acest lucru ne îndreptățește să afirmăm că ne aflăm în fața unui nou avînt al literaturii

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

vitrina

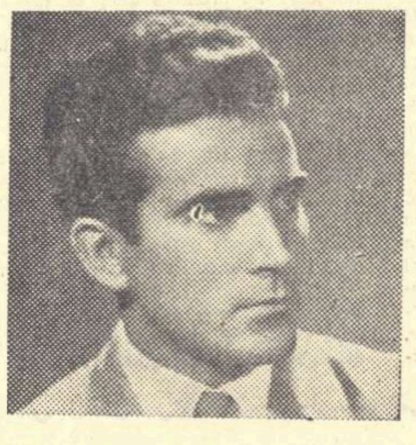

MIHNEA GHEORGHIU:

„Orientări în literatura străină"

Desfășurînd o bogată, polivalentă activitate literară de prozator, poet și traducător, Mihnea Gheorghiu este în același timp un critic abil, pătrunzător, un eseist cu reale înzestrări. Recentul său volum, intitulat „Orientări în literatura străină", vine să confirme încă o dată, după interesanta încercare de a reconstitui biografia lui Shakespeare, elucidînd aspectele ei controversate prin ample referiri la operă, valabilitatea celor afirmate mai sus. Cu toate că o parte din lucrările incluse în acest volum ne erau cunoscute dinainte, ca prefețe la diferite traduceri din literatura engleză sau americană (Shakespeare, Walt Whitman, Mark Twain, Fenimore Cooper), reunirea lor împreună cu alte studii și articole ne dă posibilitatea de a judeca în ansamblu această latură a activității scriitorului și de a-i stabili coordo-

Matei Călinescu

(Continuare în pag. 6)

VICTOR VINTU:

„La masa de lucru"

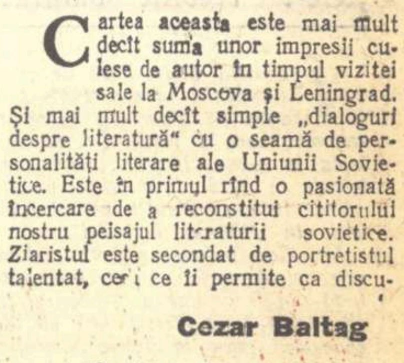

Cartea aceasta este mai mult decît suma unor impresii culese de autor în timpul vizitei sale la Moscova și Leningrad. Și mai mult decît simple „dialoguri despre literatură" cu o seamă de personalități literare ale Uniunii Sovietice. Este în primul rînd o pasionată încercare de a reconstitui cititorului nostru peisajul literaturii sovietice. Ziaristul este secondat de portretistul talentat, ceri ce îi permite ca discu-

Cezar Baltag

(Continuare în pag. 6)

CUVINTELE ȘI LUMEA COMUNISTĂ

Sînteți crăpătura din Casa lui Usher
Cînd se despică în două zidul
Și se străvede, palidă, dincolo luna.
Sînteți zdrențele de pe trupul Radei,
Țiganca, tînăra, bruna țigancă, jucînd cu pulpele goale.
Sînteți gardul spinos
De după care copilul
Ieșit cu bobocii-n livadă
Pîndește soarele-n răsărit
Ca pe-un vițel proaspăt fătat
Lins cu limbi de argint
De ziua cea nouă.
Sînteți negura destrămată
Prin care se zărește profilul
Plin de forță și de geometrice frumuseți
Al unui combinat metalurgic.
Sînteți frunzișul ascunzînd în umbră
Perechea-ndrăgostită.
Sînteți săgeata colorată
Drumul indicîndu-l din arbor în arbor,
Pe coaja molizilor,
Către culmea cea mai înaltă.
Cuvintelor, cuvintelor,
Ce sărace sînteți cînd vorbiți
De lumea comunistă!
Dogoarea Marii Revoluții
Trece prin voi ca vîlvoarea
De foc printre ierburi uscate.
Sînteți niște stoluri de păsări
Cu penele arse-n incendii.
Vai! Ce-au făcut din voi Sudul și Vestul.
Ați stat după meridianele lor
Ca după gratii de fier,
Cîntecul vostru e tîngă,
Aripile voastre-s ca mînile-ntinse
La poduri pe o apă murdară
Ori poate la poarta pustie
A unei biserici.
Și eu, amețit, am plutit
Pe Marea de Sargase
A vorbelor crescute fără rost.
Imi place însă verdele curat
Al orezăriilor din China Populară
Sau întinderile fără hotar
A colhozurilor din Kuban.
In locul Codrului Vlăsiei
Cu haiduci și domnițe țîvlind
Prefer centrala hidroelectrică Lenin
De la Bicaz.
Prefer studenții aplecați
Pe o pagină din Capitalul lui Marx
In locul bețiilor de la Heidelberg.
Unde-i cuvîntul în stare să zică
De fericirea că la noi în țară,
In Romînia fără Hohenzollerni,
Fără Aușnit, fără Malaxa,
Nu mai sînt neștiutori de carte?
Ah! visurile viitorului cad
Peste noi ca primele raze de soare
După zăpezi pe foile veștede.
Iar dragostea de oameni a lui Lenin,
Cuvinte, vai, n-aveți puterea
Nici pe departe s-o cuprindeți.
E cunoscut că Maiakovski,
Geniu matematic al cuvîntului,
A găsit ecuații strălucite
Ca niște pînze de Goya,
De van Gogh,
Să prindă-n jerbe de scîntei
Cascada omeniei
Declanșată-n istorie de Lenin
Salutînd întiia rîndunică,
Ce-i drept uriașă,
A primăverii omenești,
Eu strig de pe țărmul Dunării bătrîne:
Veniți, veniți, voi păsări măiestre!
Delta mea cu ape bogate,
Cu nuferi, cu trestii,
Cu forfota primordială a vieții
V-așteaptă.
Sînteți negreșit obosite
De zările putrede,
De-o lume ce se dărîmă
Troznind în viciu și ură.
Ciocul vostru
Miroase-a norol și-a cadavru.
Știu, prea bine știu, —
Ajunge doar numele meu,
Simplul meu nume,
Și Radio Roma spumegă verde,
Vocea Americii se bîlbîie mînioasă,
Londra mă-mproșcă cu flegma englezească,
Parisul nazalizează contra mea,
Iar Münchenul mă-njură birjărește.
Cuvintele mele îi dor într-atît?
Nu cuvintele, faptele voastre,
Oameni ai petrolului;
Ai recoltelor grase
Din Dobrogea colectivizată;
Ai fierului de la Reșița
Ori de la Hunedoara; —
Acestea-i usucă și-i dor
Pe foștii stăpîni,
Pe cînii lor crunți,
Pe lacomii stăpîni ai stăpînilor,
Pe proprietarii de acțiuni
De la marile bănci transatlantice.
Și iată noi n-am găsit încă
Adevăratul cuvînt
Ce spune pe de-a-ntregul faptele noastre,
Ale celor cu munca,
Ale celor ce spun
Cînd îi lauzi pe merit:
„Partidul, nu noi..."
Partidul!
Trecutul de luptă,
Prezentul de muncă,
Lumina de mîine. Lumina!
Ce oare le lipsește cuvintelor,
Că nu pot cuprinde
Această lumină?
Credința?
Tăria de-a convinge
Omul să treacă la fapte?
Forța exploziei. în lanț
Din atomii-ntărîtați de căldură?
Cînd prin vechi putregaiuri,
Ca rîma prin frunze căzute,
Vorbele pipăie,
Orbecăind,
Lumina cea nouă,
Atît le lipsește:
Partidul!
Printr-însul și numai printr-însul
Devii contradicție
Pentru neant, nimicitoare;
Rană mortală,
Cactus cu spinii de foc
In trupul tenebrelor;
Prăpastie dintre moarte
Și nemurirea colectivă;
Devii ceea ce vine
După sfîrșitul sfîrșitului
Și-ncepi să fii
Raza de aur
Luminînd cupola veacului.
Cuvintelor, voi sînteți o tufă spinoasă
De roșii trandafiri
Inflorițí peste noapte!

Mihai Beniuc

MIHAIL SADOVEANU

Foto Dan Grigorescu

Vitalitatea eroului pozitiv

Societatea capitalistă transformă însuşirile umane într-un nonsens, le situează într-o perspectivă cu totul nefavorabilă şi adeseori ridicolă. Dezumanizarea omului în condiţiile exploatării nu poate fi acoperită de frazeologia ipocrită a burgheziei în jurul conceptului „umanist". Inţelesul precis ideologic al acestei frazeologii a fost denunţat de Lenin de nenumărate ori (între altele în articolul „In amintirea Contelui Heiden"). Scrierile realiste existente în patrimoniul literaturii trecutului stau mărturie pentru această degradare a valorilor umane care sînt mutilate continuu sau se automutilează. Eroii inteligenţi n-au ce face cu inteligenţa lor decît dacă acceptă s-o pună în serviciul unei cauze anti-umane şi profund imorale. Cei ce refuză această sfîşiere sînt incapabili să-şi păstreze intacte însuşirile individuale. Inteligenţa, dacă e afirmată într-o viaţă cinstită, poate să degenereze cu timpul în ceva aproape monstruos, opus vieţii. Generozitatea pare caraghioasă şi deseori se transformă în contrariul ei. Eroul „pur" sau „generos" devine un cinic dacă nu vrea să piară pur şi simplu, zdrobit de cursul mediu, greoi şi mediocru al existenţei; generozitatea, puritatea devin stupide, nişte virtuţi donchişoteşti. Eroul „energic" se iroseşte, de asemeni, fără folos cînd refuză să se angajeze pe căi venale. Totul se opune dezvoltării armonioase a personalităţii umane, accesul la demnitate, dragoste, bucurie, e brutal interzis. La Ion al lui Rebreanu tentativa de depăşire prin dragoste a condiţiei sale e sortită unui final tragic, fiindcă omul, în societatea burgheză, nu are dreptul să se bucure în libertate de dragostea sa. Incercînd să se afirme într-un plan superior, el manifestă nepermisă slăbiciune în lupta brutală şi nemiloasă pentru existenţă. Folosind expresia lui Marx, putem spune că Ion, ca să existe, trebuie să fie cît mai puţin, să-şi manifeste cît mai puţin existenţa, să fie cît mai puţin el însuşi şi să înceteze în cele din urmă, dacă nu vrea să piară într-o luptă inegală, de a mai fi el însuşi.

*

E caracteristic faptul că de multă vreme psihologii, sociologii şi literaţii burgheziei justifică prin mijloace mai mult sau mai puţin rafinate criza personalităţii în condiţiile capitalismului. Ei demonstrează că „tipul" uman e de fapt inexistent, că reprezintă un concept anacronic, depăşit, că personalitatea e o himeră în care marii creatori ai trecutului s-au încrezut cu regretabilă naivitate. Ţinta celor mai insistente atacuri este conceptul de „erou literar". Romanul „abstract", care e expresia-limită a dezagregării literaturii burgheze, se remarcă în primul rînd prin refuzul tipologiei distincte, prin refuzul de a înfăţişa „caractere". Un critic observă „anonimatul corporal" al personajului. Eroul „constituit, identificabil" e abandonat: „există într-adevăr două moduri de a elimina personajul: unul constă în a-l escamota pur şi simplu, celălalt în a-i cere să se autodevoreze". Varietatea de „cazuri" individuale nu trebuie să iluzioneze. Ceea ce se pulverizează în structură şi adîncime, ceea ce se pierde din substanţa reală a tipologiei umane nu poate fi compensat prin stearpa şi exterioara agitaţie psihologistă în jurul „trăirii", a spaimelor, neliniştilor şi halucinaţiilor. Această agitaţie nu produce nimic în planul cunoaşterii efective a sufletului omenesc şi mai degrabă măsoară un mare pustiu lăuntric.

Nu e desigur, întîmplător că, în împrejurările de astăzi, în special literatura legată de cauza revoluţiei şi progresului social, literatura realismului socialist, menţine tradiţia creaţiei realiste, tradiţia artei umaniste în preocuparea sa pentru om, în atenţia deosebită dată conceptului de „erou" literar. In această preocupare se manifestă în modul cel mai pregnant consecvenţa caracterului umanist al literaturii revoluţionare. (Comunismul — spune Marx — este „umanism desăvîrşit".) Spiritul de partid descoperă scriitorului talentat zonele de umanitate activă, umanismul militant şi constructiv ca ideal etic superior al vremii noastre.

E vorba întîi de faptul că literatura realismului socialist este o literatură cu eroi; ea menţine şi dezvoltă pe o treaptă nouă interesul pentru tipologie, dominant în creaţia realistă a trecutului. Literatura actuală aduce cu sine un nou tip de erou, personajul cel mai interesant şi mai reprezentativ al epocii contemporane: comunistul — şi în acelaşi timp reabilitează conceptul creator de erou literar, concept negat îndeobşte de psihologia şi literatura decadentă. Eroul literaturii noastre este o personalitate unitară, explicabilă şi inteligibilă.

Eroul reprezentativ nu e un tip literar static, linear, din acărui dezvoltare să fie excluse elementul surprinzător, ineditul, saltul chiar. In parcursul unei singure zile, Ilie Barbu, eroul nuvelei lui Marin Preda, e mereu „altul", apare într-o succesiune neaşteptată de ipostaze care măsoară în fond limpezirea conştiinţei politice a eroului. Dar personajul rămîne o unitate, oricît de surprinzătoare se dovedeşte diversitatea comportamentului său. Aceeaşi individualitate de neuitat, aceeaşi clară ingenuitate, aceeaşi aspiraţie spre demnitate, aceeaşi inteligenţă nativă, iscoditoare, constituie suportul unitar al personalităţii sale. Această unitate nu are un caracter formal, ea traduce o nouă viziune asupra lumii, este în cel mai înalt grad o problemă de conţinut. Ilie Barbu, Adam Iora, Licu Oroş, Anton Filip, George Teodorescu sînt oameni pentru care principiile socialismului au devenit o necesitate interioară. Sînt oameni a căror intimă moralitate e angajată în construirea vieţii socialiste şi întrupează principiul leninist potrivit căruia „la baza moralităţii comuniste stă lupta pentru întărirea şi desăvîrşirea comunismului. (V. I. Lenin — „Sarcinile Uniunilor Tineretului"). Coeziunea interioară a personalităţii lor se explică prin faptul că voinţa lor de acţiune şi convingerile lor alcătuiesc o unitate bine articulată. Această omogenitate psihologică diferenţiază puternic operele create în ultimul deceniu, le distinge de literatura psihologistă în care analiza evazivă a unor stări sufeteşti amorfe se substituie observaţiei realiste. O notă distinctivă la fel de importantă este afirmarea unor eroi activi, conduşi de idealuri superioare, eroi puternici şi atrăgători care concentrează în sine aspiraţiile nobile ale vremii noastre. Pentru noi, eroul „activ" este constructorul socialismului. Multă vreme, literatura mai veche ne obişnuise să confundăm pe eroii „puri" sub aspect moral cu nişte personaje incapabile să ia contact cu realitatea, oameni pe care ideea acţiunii îi speria. Literatura realismului socialist ne-a dat de pe acum tipuri de eroi care unesc frumuseţea morală, puritatea interioară cu voinţa şi capacitatea de a acţiona. Adam Iora nu e pur şi simplu un însetat de dreptate, el ştie să acţioneze pentru triumful dreptăţii sale. Ca instructor de partid, desfăşoară printre pescarii şi muncitorii de pe vas o intensă muncă politică, ştie să dejoace planurile duşmanului, inteligenţa sa e aplicată „la obiect". Deşi nu e lipsit de o dimensiune filozofică, eroul acţionează într-un cadru concret şi imediat, înfruntă destinul nu numai pe mare, în timpul unei furtuni înfricoşătoare, dar mai ales într-o activitate constructivă şi cotidiană care reclamă tact, răbdare, simţ politic şi organizatoric. Nu este un „inadaptabil" ci un om pregătit să înfrunte viaţa, capabil să o schimbe. La fel Mitru Moţ, eroul lui Titus Popovici. Aceeaşi orientare spre concretul vieţii, aceeaşi capacitate de a stabili un contact rapid şi imediat cu viaţa din jurul său defineşte şi pe eroul din „Setea", îndeosebi după ce înfrînge în sine pornirea spontană şi oarecum nebuloasă care-l îndeamnă la gesturi anarhice. Nici Anton Filip, eroul din Bărăgan al lui V. Em. Galan, nu e un lunatic. Infruntă, condus de un veritabil patos comunist, împrejurările cele mai dificile, are un fel metodic, specific activistului, de a dezlega situaţiile cele mai complicate.

Mari categorii sociale, condamnate altădată la inadaptabilitate, la cheltuire zadarnică, sînt chemate astăzi la o activitate conştientă, susţinută şi constantă, în stare să le regenereze, să refacă sensul pozitiv al vieţii lor, să-i reintegreze procesului muncii sociale care încetează să fie un factor de mutilare. E cazul „derbedeilor" lui Nicuţă Tănase.

Socialismul eliberează pe om de sentimentul umilitor al neputinţei, inerţiei şi automatismului, redîndu-i întreaga libertate de acţiune şi prin aceasta, adevărata demnitate. Eroul revoluţionar este activ în sensul că încetează de a mai suporta cu resemnare umilinţa nedreptăţii şi întrevede pentru întîia oară posibilitatea de a reacţiona împotriva „destinului", afirmîndu-se în această luptă ca personalitate integră şi puternică, avînd un cuvînt de spus în conducerea societăţii.

Automatismul specific vieţii satului în condiţiile capitalismului, automatismul redat cu atîta forţă în opere marilor scriitori realişti e supus unui teribil „şoc" şi se destramă sub acţiunea puternică şi conştientă a comuniştilor, oameni ca Ţurlea (Desfăşurarea de Marin Preda) Mihai Bocriş (A venit un om de Francisc Munteanu). Interesul nuvelelor lui Remus Luca stă în primul rînd în capacitatea scriitorului de a sezisa, dincolo de formele statice şi greoaie, dincolo de reacţiile aparent mecanice, elementul unei solide şi emoţionante umanităţi socialiste în curs de formare, deprinse a judeca viaţa la fel de cumpănit, dar după alte criterii decît cele specifice satului „etern", cu existenţa sa „automatică" şi inerţia sa.

Apariţia eroului activ exprimă tendinţa obiectivă a socialismului de a elibera marile resurse de energie şi activitate umană, tendiţa conştientă de a asigura acestei energii extraordinare ţinta cea mai nobilă. Eroii literaturii noastre sînt continuu stăpîniţi de necesitatea interioară de a acţiona pentru cauza revoluţiei. Scriitorii noştri rezolvă problema „condiţiei" eroului, în procesul de făurire a unei literaturi la înălţimea construcţiei socialismului. Fiindcă participă cu toate forţele sufleteşti la bătălia pentru socialism, fiindcă necesitatea acţiunii revoluţionare alcătuieşte motivul unităţii lor sufleteşti, eroii literaturii noastre se înscriu într-o foarte distinctă tipologie a lumii contemporane. Realismul socialist opune figurilor indistincte, amorfe, pulverizate de mulţimea spaimelor şi îndoielilor ale literaturii decadente, figura puternică şi omogenă a eroului revoluţionar. Problema condiţiei eroului se rezolvă în funcţie de atitudinea scriitorului şi de realitatea care-l inspiră pe scriitor. Nu e o întîmplare că absolutizarea „îndoielii", a „neliniştii" produce în planul literar figuri omeneşti indistincte, confuze, lipsite de vitalitate şi caracter unitar, după cum nu e o întîmplare că refuzul „îndoielii" şi „neliniştii" ridicate la rangul de filozofie a vieţii şi afirmarea, în schimb, a concepţiei revoluţionare condiţionează apariţia unor eroi puternici. Fiindcă în clipele cele mai grele rezistă spaimei şi îndoielii („sîngele cui te-a făcut, îndoială! Cu tine de gît sigur că m-aş înneca! Dar am să-ţi spun una la care n-ai să-mi răspunzi. Orice gînd e bun după ce urmează din el!... Din tine iese înec, din gîndul meu iese c-am să trăiesc! Să vedem care are dreptate!") se impune Adam Iora ca personalitate vie, cu substanţă solidă şi contururi ferme.

Eroul contemporan are acces la sensul devenirii istorice, are o înţelegere superioară a rostului vieţii, are o perspectivă. Astfel dobîndeşte tăria morală şi armonia sufletească necesară unei vieţi eliberate de exploatare şi consacrate construcţiei socialiste.

Lucian Raicu

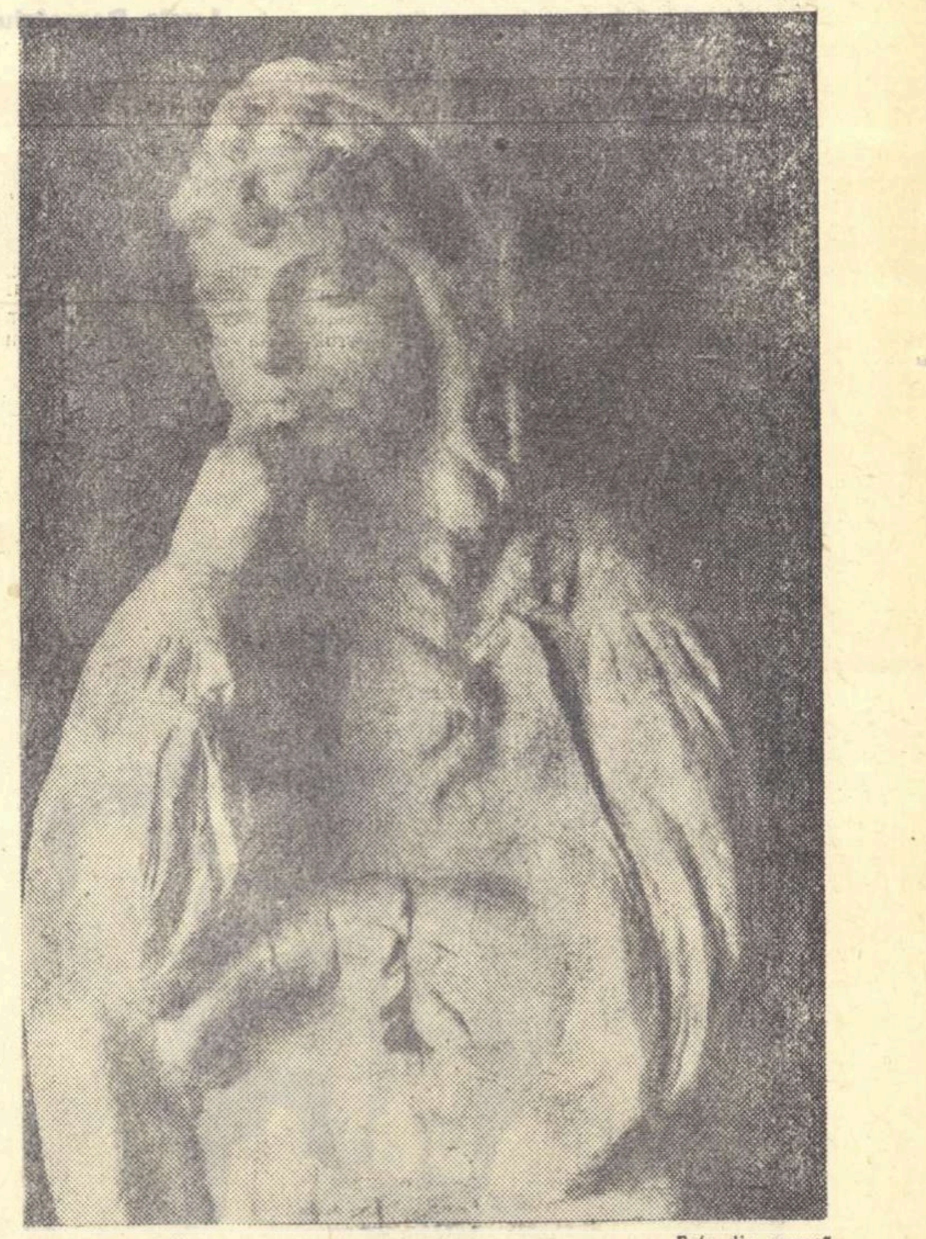

ROMUL LADEA

„Fata din popor"

CĂRŢI

D. D. PĂTRĂŞCANU

„Un prînz de gală"

Selectînd cîteva nuvele din cărţile lui D. D. Pătrăşcanu, volumul „Un prînz de gală", apărut de curînd la ESPLA, reface legătura cu un scriitor care între anii 1900 şi cei ai primului război mondial realizase în proza romînească o modalitate artistică personală.

Adoptînd faţă de realitatea socială a timpului său o atitudine de cele mai multe ori critică, D. D. Pătrăşcanu îşi exersează satira cu preferinţă asupra lumii şi mentalităţii mic-burgheze. E încă lumea teatrului şi a schiţelor lui Caragiale, fapt pentru care influenţa maestrului este la D.D. Pătrăşcanu, — ca şi la Bassarabescu de altfel — implicită. Oferind un material abundent, această lume solicită de la scriitor aplicarea unor mijloace de comic diferenţiate. Rîsul este înţelegător atunci cînd zugrăveşte un năpăstuit al societăţii, ca profesorul de franceză Jean Renaud. Acesta este, în brutalul angrenaj al societăţii burgheze, un dezarmat („Un prînz de gală"). O victimă este şi călugărul Mihail, propagator naiv al unei bunătăţi franciscane, alungat de fraţii săi din tagma mănăstirească („Arhanghelui Mihail"). Faţă de aceştia, rîsul nu reclamă o negare totală şi-i învăluie cu căldura umorului. Dar rîsul se transformă în şarjă acidă atunci cînd, denunţînd pe beneficiarii vieţii, dezvelește racile sociale adînci. Există periodic în viaţa politică burgheză momente în care aceste racile sociale — poate mai puţin vizibile — sînt demascate complet. Aceasta se întîmplă în focul luptelor electorale, cînd adversarii politici îşi denunţă în faţa opiniei publice viciile reciproce. Bucăţile „Reţetă pentru un discurs parlamentar", „Ce cere publicul de la un deputat", „In faţa autorităţilor" şi mai ales „Candidat fără noroc", fixează într-un astfel de moment edificator, viaţa politică burgheză.

Conceput ca expresie a unei atitudini critice, comicul lui D. D. Pătrăşcanu îşi pierde uneori sensul social fundamental. In schiţa „Decoraţia lui Vartolomei", un membru al oficialităţii unui tîrg trebuie să ţină un discurs la sosirea unui ministru. Dar în noaptea în care vrea să-şi compună cuvîntarea, o muscă îndrăcită îl împiedică. Acţiunea se deplasează în legătură cu acest fapt mărunt, scontîndu-se efecte rizibile comicului de situaţii. Fac concesii facilităţii şi schiţele „Un caz special", construită exclusiv pe o confuzie de persoane, sau „Invingătorul lui Napoleon" în care un om cumsecade este lovit de insomnie neaşteptată din cauza unui lapsus.

Retipărirea unor lucrări ale lui D.D. Pătrăşcanu reactualizează un moment al realismului nostru critic în schiţa umoristică.

G. Dimisianu

ILYA EHRENBURG

„Ce-i trebuie omului"

Inchinată luptei dusă de poporul spaniol în anii 1936—1939, cartea lui Ehrenburg zugrăveşte eroismul care a însufleţit Spania în lupta sa pentru libertate. Faptele petrecute în 1938 şi în prima parte a anului 1939, scriitorul le va relua mai tîrziu în „Căderea Parisului".

In „Ce-i trebuie omului", viziunea este caleidoscopică, nuvela fiind alcătuită din fragmente de multe ori lipsite de legătură directă între ele, dar concurînd toate la fixarea atmosferei Spaniei acelor ani. Obiectivul scriitorului se mută mereu din tabăra fasciştilor în cea a roşilor, de aci la Madrid sau la Barcelona, Valencia sau Toledo, unde facem mereu cunoştinţă cu alţi oameni.

Procedeul poate fi urmărit cu uşurinţă, de altfel, în ansamblul creaţiei, de la reportaje sau însemnări de călătorie, şi pînă la romane, care nu sînt axate pe o acţiune unitară sau pe analiza evoluţiei unor personaje, ci urmăresc fixarea ansamblului. Stilul incisiv, nervos, imaginile brusc alăturate, trezind neaşteptate asociaţii, arta de a releva cîte un amănunt şi de a încărca cu semnificaţii adînci, sugerează prin desfăşurarea sa rapidă ritmul epocii.

In „Ce-i trebuie omului" personajul principal este întregul popor spaniol, marea masă ridicată la luptă împotriva fascismului: metalurgişti, soldaţi, ţesătoare din Sabadell, contabili, toreadori, poştaşi... Dragostea pentru libertate şi dorinţa pentru o viaţă mai bună îi însufleţeşte pe fiecare dintre ei. Pe front oamenii parcă trăiesc cu adevărat pentru prima dată în viaţă: şi ghitaristul Antonio şi lustragiul Juanito care stă în tranşee cu abecedarul pe genunchi şi căruia „cuvintele misterioase i se par un jurămînt". Alături de spanioli luptă tovarăşi din brigada internaţională: comunistul german Walter, cehul Karl Maşek sau francezul Marius Legrand. Cartea lui Ehrenburg dă posibilitatea cititorului să întrevadă semnificaţia istorică a luptei poporului spaniol. Sînt zugrăvite în ea victoriile forţelor populare dar şi greşelile săvîrşite de anarhişti. Ca o forţă în continuă creştere, se simte din zi în zi mai puternic cuvîntul partidului comunist. De el se apropie tot mai mult unul din eroii principali, Manolo, învaţă de la comunişti că bunul cel mai de preţ al omului este libertatea. Acest lucru îl înţelege şi pictorul francez Bernard. „Ce-i trebuie omului" este un vibrant apel la lupta împotriva fascismului şi îşi păstrează o acută actualitate în condiţiile prezente de vigilenţă în faţa acţiunilor criminale ale imperialiştilor

Sergiu Şerban

A. BEK

„Viaţa lui Berejkov"

Stăpînind o documentaţie amplă, Alexandr Bek a scris romanul creării primelor avioane sovietice care au premers unor excepţionale realizări. Romanul evocă mai întîi epoca anterioară Revoluţiei din Octombrie cînd, încă tînăr, inginerul Berejkov, cu o încredere oarbă în sine, se lasă contaminat de spiritul anarhic al lumii capitaliste.

Revoluţia, izbînda poporului în războiul civil, construcţia statului socialist, au fost pentru Berejkov marea şcoală politică a vieţii. In perioada ridicării unui stat nou pe temeiuri noi, el este pus în faţa unui stil inedit de muncă ştiinţifică, unde va întîlni disciplina gîndirii organizate. In mod firesc, ajunge uneori la conflicte deschise, cu oameni tot atît de devotaţi dezvoltării tehnicii şi ştiinţei, însă anchilozaţi în rutină.

Izvorul îndrăznelilor lui Berejkov, al tăriei lui de caracter, stă în conştiinţa că în socialism are în sfîrşit posibilitatea de a-şi realiza visurile temerare. Abnegaţia nu mai rămîne o formulă de închistare în cadrul restrîns al ştiinţei, ci se revarsă ca o dăruire entuziastă pentru cauza poporului. Inţelegînd deplin că sensul vieţii sale de tînăr om de ştiinţă e trasat de îndatoririle ce i le solicită patria, Berejkov, în lumina acestor chemări, e neiertător cu acei oameni obtuzi care stau în calea imperativelor ştiinţei. E memorabilă indignarea şi izbucnirea lui violentă, cînd inginerul Liubarki, conducătorul unei întreprinderi, caută să-i clatine încrederea că s-ar putea realiza vreodată motorul său cu resursele modeste pe care le avea pe atunci tehnica lor la dispoziţie, — opunîndu-i cu superioritate posibilităţile ştiinţei occidentale. Mai repede decît credea Berejkov s-a dovedit cît de vane erau insinuările gratuite ale lui Liubarki şi cît de reale previziunile şi încrederea lui Berejkov.

In „Viaţa lui Berejkov" se urmăreşte una din căile de dezvoltare a ştiinţei şi tehnicii sovietice care astăzi e reprezentată cu cinste de TU-104, de sateliţii artificiali, de racheta stratosferică, dovedind că zborul interplanetar e posibil. Este romanul curajului sovietic, al curajului comunist, care a uimit întreaga lume.

G. Demetru-Pan

Cronica LITERARĂ

MIHAIL SADOVEANU: „Paştile Blajinilor", „Cazul Eugeniţei Costea", „Istorisiri de vînătoare", „Valea Frumoasei"

de Paul Georgescu

Comicul e disociativ (esenţă-aparenţă), dar nu toate modalităţile sale acţionează în acelaşi fel. Uneori, el pătrunde în obiect, pe care îl subminează sau — acţionînd asemeni unei încărcături de dinamită — îl aruncă în aer. Alteori, comicul acţionează dramatic, izbindu-se minios de obiect. Şi, în sfîrşit, poate acţiona prin desprindere, îndepărtare. Acest comic (şi la el ne-am raportat scriind despre ironia sadoveniană) procedează prin subsumare, raportînd obiectul la alte planuri, faţă de care obiectul apare neînsemnat. Atitudinea lui Sadoveanu faţă de pasiuni este de descriere a lor din afară şi de raportare a lor la natură, ca eternitate materializată. Natura, la Sadoveanu, are funcţie ataractică, prin reducerea pasiunilor la proporţiile reale, obiective. Amintim, fireşte, doar o latură a naturii sadoveniene, valenţa etică, decurgînd din proprietatea sa enunţată, aceea de a fi timp materializat.

Procedînd astfel, scriitorul obiectivează pasiunea. El serveşte vechiul ideal umanist: omul ca totalitate, ca echilibru dinamic. Pasiunea e şi ea, fireşte, un dinamism, care însă unilateralizează, desfigurează, generează alienare. Dinamismul pasional se vrea universal şi etern, ceea ce nu poate fi, de unde discrepanţa esenţă-aparenţă, de unde, de asemeni, dublul său aspect: comic şi tragic. Prin acest ideal al său, umanismul e, în esenţă, antiromantic. Ar trebui să facem o paranteză, precizînd că umanismul socialist, preluînd acest ideal uman, l-a ridicat pe o treaptă superioară prin spiritul de partid. Se ştie că între adevărul obiectiv şi misiunea revoluţionară a proletariatului există concordanţă deplină. Spiritul de partid este deci pasiunea obiectivă pentru adevăr, pentru bine, categorii concretizate istoric prin linia generală a partidului. Spuneam că idealul uman a fost ridicat de umanismul socialist pe o treaptă superioară, fiindcă vechiul umanism închidea primejdia, deseori transpusă în fapt, a stagnării. In raportul dialectic dintre echilibru şi dinamism, prin lipsa unui scop obiectiv, social-istoric, vechiul umanism punea accentul pe echilibru, transformînd adesea ataraxia în stagnare, luciditatea în scepticism şi lăsînd dinamismului simplul rol de „luptă interioară", luptă „cu sine" (ca în tolstoism). Fireşte, lupta „cu sine" nu e eroare decît dacă, prin unilateralizare, devine luptă „în sine", ruptă de societate. In umanismul socialist, lupta interioară nu este scop, ci mijloc, care îngăduie individului, prin rezolvare, de a participa eficient în lupta cea mare.

Spuneam că la Sadoveanu există două tendinţe: una de disociere, de desolidarizare (manifestată prin ironia specifică, prin raportare la natură ca eternitate materializată) şi una de implicare, de contopire. Natura celor două mişcări e socială, Sadoveanu respingînd lumea burgheză şi pseudovalorile ei, implicîndu-se în viaţa poporului, în valorile lui, contopindu-se cu natura patriei. S-ar părea că există aici o contradicţie: pasiunile fiind „etern-umane", suprasociale, iar natura fiind aistorică şi asocială. Dar este realmente aşa? Sînt pasiunile asociale, ţinînd de natura umană permanentă? Fireşte, pasiunile majore, ca expresie a unor necesităţi general-umane, se manifestă în întreaga istorie a umanităţii. Dar ele se manifestă în societate. Manifestările unei pasiuni fiind social-istorice, determinate de un conţinut social concret, sînt deci sociale. O gîndire cît de cît dialectică ne sileşte, deci, să afirmăm că o esenţă ale cărei manifestări sînt sociale este modificată în însăşi natura ei şi nu poate rămîne în afara determinismului social-istoric. Să exemplificăm.

In cazul Eugeniţei Costea, d-l Laurenţiu Costea îşi iubeşte soţia — doamna Agripina Costea, născută Popa — cu amor; şi invers. Agripina, „ducesa", primeşte cu graţie iubirea soţului, sentiment etern uman, manifestat prin cadouri, toalete, giuvaeruri ş.a. D-l Costea se află a fi, concret istoric, casier general şi pentru a-şi putea manifesta pasiunea sa etern umană, împrumută din casa de fier sumele necesare, fără a le mai acoperi. Soţii trăiesc deci fericiţi şi ar trăi fericiţi pînă la adînci bătrîneţe dacă, descoperindu-se echivalentul fericirii în suma ce lipsea din casa de fier un inspector tipicar nu i-ar fi cerut restituirea grabnică a banilor. Agripina îşi manifestă atunci „esenţa", refuzînd să-i dea soţului, din micile ei economii, suma prin care acesta şi-ar fi reparat onoarea şi ar fi scăpat de rigorile legii. Laurenţiu Costea se împuşcă. Agripina se mărită din nou şi trăieşte fericită. Ce înseamnă fericirea? Iată programul fericirii în dragoste, trasat de Micu Columbaru, noul ei soţ (care avusese un rol determinant în sinuciderea fostului soţ). Dar mai întîi, iată baza materială a fericirii, expusă de părinţii Agripinei, soţii Popa: „Banul e o cheie cu care deschizi toate porţile viitorului. Mihai Columbaru, ginerele dumitale, e o persoană care are această cheie. Pe lîngă asta, ştie să se folosească de dînsa. Şi pe lîngă toate, e un om inteligent, capabil să creeze resurse nouă. E ceea ce se cheamă în ziua de azi un adevărat om de afaceri". Şi: „Costea a fost un naiv. Vremea naivilor a trecut. O femeie îşi poate da seama mai bine despre asta, decît bărbaţii. Agripina a ales bine." (pag. 319). Programul fericirii, expus de Micu Columbaru: „Viaţa e scurtă." „Vreau să trăiesc, să iubesc, să mă bucur de toate" (pag. 329). Există şi o expunere mai largă a principiului acesta fundamental (la pag. 327), dar nu-l mai cităm fiindcă toţi burghezii au gîndit aşa. Plimbări în străinătate, petreceri, mîncăruri şi stofe fine, bijuterii: „Neapărat. Nu opunem nici o rezistenţă lumii. Trecem cu veacul cîntînd şi rîzînd". Auzind acest program, doamna Costea „se simţea în starea cea mai plăcută cu putinţă, vibrînd prin toate simţurile, în stare să facă orice fel de prostie cu asemenea om interesant şi plăcut" (pag. 330). Nu e aceasta dragoste, sentiment etern uman? „Văd că-mi eşti drag şi simpatic mai mult decît mă aşteptam", zice Agripina.

„Cazul Eugeniţei Costea" e tocmai demonstrarea faptului că un asemenea mod de viaţă e o eroare, cu toate aparenţele atrăgătoare. Şi, prin logica lucrurilor, Micu Columbaru este acela care ajunge la concluzia că aceasta e „o viaţă absurdă", „o viaţă fără noimă" (pag. 375). Dacă respinge asemenea dragoste, Sadoveanu priveşte cu surîs prietenos căsnicia soţilor Popa („Cazul Eugeniţei Costea"), cu un surîs amar iubirea dramatică a Simionei Ignea (unul dintre frumoasele tipuri de ţărancă din literatura sadoveniană) pentru haiducul Ile Siminicaru („Paştile blajinilor"). Şi mai ales, e nevoie să amintim iubirea lui Broz („Valea Frumoasei"). Sadoveanu respinge sentimentele din care s-au împletit interese şi care, prin aceasta, şi-au pierdut spontaneitatea, firescul. Dragostea burgheză (ca în general sentimentele sub capitalism; ne amintim geniala analiză marxistă din „Manifestul Comunist") e bazată pe valori străine sentimentelor, pe achizitiv şi posesiv, ceea ce meschinizează, falsifică sentimentele. Surîsul scriitorului este pentru dragostea spontană, firească, ajungîndu-şi sieşi, ca a Simionei Ignea, a Aniţei („O poveste de demult"), a Haiei Sanis, a Vitoriei Lipan. Surîsul lui înţelegător este pentru pasiunea directă, sinceră, a lui Broz.

Broz e un om al pădurilor singuratice, de munte, de pe lîngă acel rai, al stărilor primordiale, numit Valea Frumoasei. Respingînd de la sine ticăloşia burgheză, Sadoveanu s-a întors către rai („Raiul"), în „Valea Frumoasei", către natură şi viaţa naturală, nefalsificată de capitalism. Eroii săi sînt nişte „buni sălbateci", oameni ai naturii care păstrează marile virtuţi fundamentale ale poporului. Iubirea lui Broz pentru o fată frumoasă care i-a întins un măr, apoi s-a măritat după un bogat, e asemuită (printr-o paralelă plină de semnificaţii) cu veninul strecurat prin muşcătură de şarpe. Iar drumul lui, orb, mut, pînă la femeia măritată, pentru a o sudui scurt şi a se reîntoarce, vindecat, e drumul instinctului despre care vorbeşte în capitolul „Păstrăvii se duc către izvoarele vieţii". Această descărcare vitală a energiei fără viclenie, nefalsificată, scriitorul o priveşte cu înţelegere. Dar nu e mai puţin adevărat că şi asemenea pasiune duce la suferinţă şi chiar la moarte. In orice caz, pasiunea ce alienează (cîţi din eroii săi, scîrbiţi, nu se trag în păduri, în stuful bălţilor) nu constituie, pentru Sadoveanu, drumul fericirii. In orice caz, ataraxia, ca echilibru dinamic, nu poate urma decît marilor incendii ale pasiunii. Şi fericirea, în arta sadoveniană, e interzisă acelora care au intrat în hora pseudovalorilor burgheziei. Burghezia degradează fiinţa umană.

REPORTAJ '45

Comedie, dramă şi mai ales tragedie în trei acte

CEI PATRU

UNU — utecist, 22 ani
ARISTOTEL — utecist, 17 ani
PANAITIU — utecist, 23 ani
MAGDALENA — utecistă, 18 ani

TRECATORII

OMUL CARE CAUTĂ UN IDEAL
I-iul DOMN BINE — 45 ani
AL 2-lea DOMN BINE — 50 ani
1-a DOAMNA BINE — 35 ani
A 2-a DOAMNĂ BINE — 39 ani
UN BAIAT BINE — 20 ani
1-a FATĂ BINE — 18 ani
A 2-a FATĂ BINE — 19 ani
SOLDATUL ROŞU CU ARMONICA — ce însemnătate are vîrsta?

Acţiunea (în măsura în care se poate vorbi de o acţiune) se petrece în luna februarie a anului 1945, la Bucureşti, în Piaţa Palatului.

ACTUL I

SEARA

Patru tineri se plimbă prin Piaţa Palatului. Este iarnă, e seară şi frig. Patru tineri se plimbă prin Piaţa Palatului. Deocamdată sînt doar trei...

ARISTOTEL: Mi-e foame.

PANAITIU: De cînd te ştiu, numai de foame vorbeşti...

UNU: Aşa e. Aristotel, eşti un veşnic înfometat. De cînd n-ai mai mîncat pe săturate?

PANAITIU: De-o lună?

UNU: De-un an, de cinci, de o mie de ani?

ARISTOTEL (meditativ): Nu mai ţin minte... Unde o fi Magdalena? (strigă: mîinile pîlnie) Magdaleeenaa! Unde eşti Maria Magdalena? (Dar nimeni nu răspunde la chemare). De ce nu vine cu mîncarea? Nu-mi place lipsa de punctualitate. Niciodată nu mi-a plăcut lipsa de punctualitate... Tovarăşe Unu, nu-i aşa că punctualitatea este o calitate de preţ a comunistului?

UNU: Gura! E pe drum. Trebuie să vină.

PANAITIU (insinuant): Dacă nu i s-o fi întîmplat ceva...

ARISTOTEL: Nu-mi place lipsa de punctualitate. (Revelat) Ce să i se întîmple?

UNU (uşor neliniştit): Da... Ce să i se întîmple?

PANAITIU: Ştiu eu... Poate un accident...

UNU: De tramvai?

PANAITIU: Nu...

ARISTOTEL: Tramvaiele nu circulă.

UNU: De autobuz?

PANAITIU: Nu...

ARISTOTEL: Sînt atît de puţine autobuze în Bucureşti...

PANAITIU: Sînt şi altfel de accidente...

ARISTOTEL: Ai?

PANAITIU: De conştiinţă...

UNU: Magdalena este fată cinstită...

PANAITIU: Venind în mijlocul nostru dintr-o familie de medici nu mai puţin cinstiţi...

UNU: Oh, există şi doctori care vindecă pe bolnavi...

ARISTOTEL: Eu am cunoscut odată un doctor cinstit. Avea...

UNU (dur): Nu te-am întrebat. Cît e ceasul?

ARISTOTEL (scoate cu băgare de seamă din buzunar un ceas enorm, tip 1895 sau 1902): Zece... Şi Magdalena nu mai vine... Mi-e foame.

UNU: Isprăveşte! Eşti slab ca un bărbat...

ARISTOTEL: Revoluţia nu se face cu stomacul gol.

UNU: Revoluţia se face numai pe stomacul gol. Revoluţia nu se face la Athénée Palace... Ţi-e foame, Aristotel?

ARISTOTEL (cruciş): Mie? In general, da...

UNU: E bine. Foarte bine. (Pauză). Foarte, foarte bine.

ARISTOTEL (suspicios): Găsiţi?

PANAITIU: Şi dacă, totuşi frumoasa Maria Magdalena nu mai vine? Şi dacă, totuşi, între U.T.C. şi modistă a ales modista? Şi dacă totuşi între ideal şi ciorapii de nylon a ales ciorapii de nylon? Şi dacă totuşi...

UNU (întrerupîndu-l): Eşti deştept.

ARISTOTEL (admirativ): Este...

UNU: Şi ai să ajungi departe.

ARISTOTEL (idem): Oho!...

UNU: Dar Magdalena nu s-a dus la croitoreasă.

PANAITIU: Nădăjduiesc.

UNU: Cred.

ARISTOTEL: Vreau... Am auzit că la ei acasă au o cămară plină. Aş vrea să am şi eu o cămară plină. Şi nişte robinete...

PANAITIU: Ce fel de robinete?

ARISTOTEL (un poem): Nişte robinete ca toate robinetele... Le-aş instala deasupra patului. Dintr-unul să curgă sirop la gheaţă, dintr-altul cafea cu lapte, din al treilea şpriţ... Şi aşa mai departe. Cînd mă scol dimineaţa mahmur, să zicem, şi am poftă de ceva răcoritor, dau drumul la robinetul cu sirop şi... Crezi că în socialism sînt robinete?

PANAITIU (în aparté, cu vocea schimbată şi faţa la public. El va vorbi adesea în aparté şi, de fiecare dată, partenerii îşi vor estompa mişcările, stingîndu-se oarecum): E idiot...

UNU: Socialismul are două faze. Faza I-a şi faza a 2-a. Tu trebuie să ştii mai bine, l-ai citit pe Marx.

PANAITIU: Da.

ARISTOTEL: Marx a fost un om mare. Trebuie să-l citesc şi eu... Mi-e foame...

UNU: Cît e ceasul?

ARISTOTEL (acelaşi joc, acelaşi ceasornic): 10 şi un sfert (amar, amar)... Ah, Maria Magdalena...

PANAITIU: Poate a avut un accident.

ARISTOTEL: Ah, Maria Magdalena!

PANAITIU: Poate a obosit... Şi s-a aşezat, înfrîntă, la masă, în sînul familiei. La dreapta mama, în faţă tata, doctorul, la stînga frăţiorul, la mijloc supa.

ARISTOTEL: Cu tăiţei. Mie îmi place cu tăiţei.

PANAITIU: Pe urmă friptura.

ARISTOTEL: Cu cartofi prăjiţi. Mie îmi place cu cartofi prăjiţi...

PANAITIU: Pe urmă felul trei...

(Din spate, pe nevăzute, s-a apropiat fata cu sufletul şi sacoşa pline. Şi ascultă).

ARISTOTEL: Compot de caise.

(Maria Magdalena scoate o cutie de compot de caise, aruncînd-o cu zgomot pe caldarîm în faţa celor trei şi mai ales în faţa lui Aristotel, încremeniţi. Aristotel ridică obiectul mult visat, se întoarce fulgerător, dă ochii cu fata şi strigă): Compot de caise! Magdalena, te iubesc! (o îmbrăţişează).

MARIA MAGDALENA (rîzînd): Pînă cînd?

ARISTOTEL (indignat): Pînă la moarte...

MAGDALENA (teatru): Juri?

ARISTOTEL (luîndu-i din mînă sacoşa, în timp ce n-o slăbeşte din îmbrăţişare): Jur!...

PANAITIU: Să nu crezi în jurămintele bărbaţilor.

MAGDALENA (lui Aristotel, rîzînd încă): Auzi, Aristotel, să nu cred în jurămintele bărbaţilor.

ARISTOTEL (jignit): Eu nu sînt ca alţi bărbaţi...

MAGDALENA (desfăcîndu-se din îmbrăţişare): Nu, dar eşti bărbat... Gata, la masă... Eu, eu, te iubesc. (s-au aşezat cu toţii turceşte.... Fata scoate lucrurile din sacoşă: pîine, sare, le arată, le împarte, oamenii mănîncă...).

ARISTOTEL (apreciind): Şuncă... pîine... pateu de ficat... compot... Cornuri albe n-ai găsit?

MAGDALENA: Nu...

ARISTOTEL: Caşcaval, o conservă... Şervetele n-ai adus?

MAGDALENA: Nu se găsesc.

ARISTOTEL: Bucureşti, oraşul fără şervetele!

UNU (spărgînd pacea): Magdalena, ai întîrziat, de ce ai întîrziat... Ştii că nu mi-a plăcut niciodată lipsa de punctualitate.

MAGDALENA (interzisă): Am întîrziat...

PANAITIU (cu gura plină): Cu jumătate de ceas.

ARISTOTEL (scoate ceasornicul): Douăzeci şi opt de minute.

UNU: De ce ai întîrziat? Unde-ai fost pînă acuma? La coafor, la modistă, să-ţi faci manicura, să-ţi faci pedicura? Ia să-ţi văd unghiile, cum sînt? roşii, violete, portocalii?

MAGDALENA: Am avut o discuţie...

UNU: Cu croitoreasa?

MAGDALENA: Cu părinţii.

UNU: Ai mai avut discuţii cu părinţii. In fiecare zi ai avut cîte o discuţie cu părinţii.

MAGDALENA: Asta a fost ultima.

PANAITIU: Te-au convins?

MAGDALENA: Nu.

UNU: I-ai convins?

MAGDALENA: Nu.

UNU: Atunci?

MAGDALENA: Au plecat.

UNU: Cînd?

MAGDALENA: Astă-seară.

UNU: La Sinaia?...

MAGDALENA: La Londra.

(Tăcere. Oamenii s-au oprit pentru o clipă din mestecat... S-a oprit şi Unu. A zvîcnit....)

UNU: Ce înseamnă asta?

MAGDALENA: Tata are bani şi o casă la Londra. Şi un frate, medic. I s-a telegrafiat să nu mai piardă vremea şi să fugă. Să facă ce-o şti numai să ajungă la Londra. Au vrut bineînţeles să mă ia şi pe mine. N-am vrut să plec. Mama a ameninţat că se otrăveşte dacă nu viu cu ei. N-am vrut. Tata m-a blestemat. N-am vrut să plec. Fratele meu m-a închis în cameră, ca să nu mai viu aici, în piaţă, la întîlnire. N-am vrut. N-am vrut să lipsesc de la întîlnire. Am spart uşa. A fost cam greu, dar am spart-o.

UNU: De ce ai spart-o?

MAGDALENA (dramă interzisă): Ştiam că Aristotel mă aşteaptă. I-am făgăduit de mîncare.

ARISTOTEL (rîzînd): Mă iubeşte.

MAGDALENA (rîzînd): Il iubesc.

PANAITIU (aparte): Eu nu voi iubi niciodată. Iubirea costă scump. Iubim în pierdere. Numai ura rentează...

MAGDALENA: Totuşi îmi pare rău că am întîrziat la întîlnire...

PANAITIU (aparte): E proastă. Intîlnirile fericite sînt acelea pe care le pierzi.

UNU: Mă rog. Astă-seară ai avut, să zicem, condiţii obiective. Dar mîine...

(către ceilalţi): Gata mîncarea? Sus! (Toţi se ridică). Uite ce este... Nu ne-am adunat aicea ca să facem promenadă pe Calea Victoriei, nici să bem un filtru la Capşa. O să-l bem cu băieţii de la „Gazeta Literară" în 58. Deocamdată ne-am strîns aicea ca să avem grijă de ceva şi de cineva.

MAGDALENA: De ceva?

UNU: De piaţă. Trebuie să supraveghem piaţa.

ARISTOTEL: De cineva?

UNU: De manişti. S-au adunat în Clémenceau la sediu, au intrat în şedinţă. Trebuie să avem grijă de manişti.

ARISTOTEL (excitat): Oho, ne desfăşurăm?

UNU: Nu, fără bătaie Aristotel. Noi, U.T.C.-ul, răspundem de piaţă.

PANAITIU: Pînă cînd?

UNU: Pînă cînd ni se va spune să plecăm de-aici. Un ceas, o zi, un an. Nu ştiu. Nici nu mă interesează. Noi, U.T.C.-ul, răspundem de piaţă. S-au alcătuit grupe de U.T.C.-işti care patrulează lîngă Telefoane şi pe Academiei, în spatele Ateneului şi lîngă hotel. Noi rămînem aici. Dacă se întîmplă ceva, trebuie să înştiinţăm băieţii de legătură. E clar? (pauză).

ARISTOTEL (convins): E limpede.

UNU: Am uitat să vă atrag atenţia asupra unui amănunt: probabil că vom fi împuşcaţi. Cine vrea, rămîne cu noi, cine nu, pleacă. Aristotel, rămîi?

ARISTOTEL: Mă... jigneşti, tovarăşe Unu.

UNU: De ce rămîi? (Unu îl apucă de umeri şi îl împinge cu faţa la public).

ARISTOTEL: Pentru că am o răfuială cu foamea.

UNU: Magdalena, rămîi?

MAGDALENA: Te îndoieşti?

UNU: Acum nu mă îndoiesc de nimeni şi de nimic. De ce rămîi? (acelaşi joc ca mai sus).

MAGDALENA: Pentru că am o răfuială cu minciuna.

UNU: Panaitiu, rămîi?

PANAITIU: Fireşte.

UNU: De ce rămîi? (acelaşi joc ca mai sus).

PANAITIU: Pentru că am o răfuială cu (ultimele cuvinte sînt acoperite de zgomotul unei maşini...) (aparte): De fapt rămîn aici, lîngă anflamaţii ăştia, pentru că am intrat în joc, e miză mare pe masă şi trebuie să-mi joc cartea. Sînt prea deştept ca să nu am la nevoie riste curaj.

MAGDALENA (către UNU): Dar tu, — tu rămîi?

UNU: Eu am fost întotdeauna aici.

ARISTOTEL (acelaşi joc ca mai sus): De ce rămîi?

UNU: Pentru că am o răfuială cu istoria omenirii.

(Dinspre Biblioteca Fundaţiilor se apropie Omul care caută un ideal. E un cetăţean fără vîrstă, destul de prost îmbrăcat, căutînd de zor, pe sus, la dreapta, la stînga, un ceva... Aristotel l-a observat şi, suspicios, s-a înfipt în faţa lui. Cei doi se află la o oarecare distanţă de grupul U.T.C.-iştilor).

ARISTOTEL: Hei, ce te-nvîrţi pe-aici?...

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Caut...

ARISTOTEL: Ce cauţi? (A venit lîngă ei şi fata).

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Caut ceva...

MAGDALENA: Toată lumea caută ceva.

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Eu caut, caut, caut...

MAGDALENA: Ce anume, nu se poate şti?

ARISTOTEL: Bani?

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Nu.

ARISTOTEL: Cartela de pîine?

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Nici.

ARISTOTEL: Biroul populaţiei?

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Altceva, cu totul altceva.

MAGDALENA: Ce anume, spune ce cauţi? Poate găseşti la noi...

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: La voi? Cine sînteţi voi? Eu caut un ideal...

ARISTOTEL: Poftim?

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Un ideal.

MAGDALENA: L-ai pierdut?

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: Nu, nu l-am găsit încă.

(Aristotel, vigilent, se repede pînă la tovarăşul Unu).

ARISTOTEL: Tovarăşe Unu!

UNU: Da...

ARISTOTEL: E unu aicea care caută un ideal.

UNU (în nervi): La ora asta? N-am timp, să vină mîine...

ARISTOTEL: In regulă. (Face stînga-mprejur, aleargă pînă la om, îl bate pe umeri şi îi spune): Auzi şefule, vino mîine... (strigînd către Unu, cu mîna pîlnie): Unde să vină?

UNU (strigînd): La sediu.

ARISTOTEL: La sediu. In Slătineanu 15. Sui la etaj şi întrebi de tovarăşul Pavel.

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: In strada Slătineanu? La ce oră?

ARISTOTEL (către Unu, acelaşi joc): La ce oră?

UNU (răspunde, acelaşi joc): Trei.

ARISTOTEL (omului): La trei.

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: La trei după-amiază?

ARISTOTEL (către Unu, acelaşi joc): La trei, ziua?

UNU (acelaşi joc): Noaptea. Ziua se lucrează...

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: In strada Slătineanu... Ce e acolo?

MAGDALENA: Casa cu idealuri. Vino mîine acolo.

ARISTOTEL (împingîndu-l pe om, uşurel): Dac-a spus tovarăşul Unu, înseamnă că se găseşte. Inţeles?

OMUL CARE CAUTA UN IDEAL: (ieşind din scenă): In strada Slătineanu se găsesc idealuri... Ciudat... In strada Slătineanu... (iese).

PANAITIU (lui Unu): Sînt curios să aflu dacă vine mîine. (aparte): E un tip dintre aceia care nu pot trăi fără a-şi mobila sufletul cu ceva. Să zicem cu un ideal. Dar dacă-ţi risipeşti puterile pentru hrana sufletului, cu ce-ţi mai umpli stomacul? Asta-i întrebarea. In ce mă priveşte — să bat în lemn — (gest corespunzător deşi nu ştiu unde va găsi lemn în decorul pieţii) sufletul meu e înţelegător, nu strigă după hrană. E un suflet modest şi altruist...

(Cei patru sînt, din nou, împreună).

UNU: In Clémenceau nu s-a terminat şedinţa. Maniştii sînt în şedinţă. La Palat luminile aprinse. Şi aici trebuie să fie şedinţă.

ARISTOTEL: Cum or fi şedinţele la Palat, tovarăşe Unu? Tot ca la noi, cu ordine de zi?... Magdalena, mi-e foame.

MAGDALENA (scoate un biscuit din sacoşă): Ia un biscuit.

ARISTOTEL: O fi şi bufet?

UNU: Unde?

ARISTOTEL: La Palat.

UNU: Cred că da (în el). Da... da... (ascultă...)

PANAITIU: Auzi ceva?

UNU: Nu, ascult.

PANAITIU: Eşti îngrijorat?

UNU: Nu, atent...

PANAITIU: Crezi că vor încerca... astă-seară... să?

UNU: Nu astă-seară. Nu, în toate serile şi mai ales în toate nopţile. Cred că noi nu vom mai avea somn adevărat pînă la capătul vieţii.

(Trecători. Doi domni bine traversează piaţa şi vorbesc).

I-iul DOMN BINE: Am auzit cu urechile mele.

Al 2-lea DOMN BINE: Londra?

I-iul DOMN BINE: Londra. Se pregăteşte o debarcare la Constanţa. Vin americanii, îi lichidează pe ruşi că sînt frînţi, se încheie armistiţiu cu nemţii, pe urmă e o formalitate.

Al 2-lea DOMN BINE: Londra?

I-iul DOMN BINE: Londra... Vin... Oh, nu — vin sigur. E o chestie de zile. Se pare că americanii au dat un ultimatum... Sînt la Constanţa. Iar de la Constanţa la Bucureşti, sînt trei ceasuri...

Al 2-lea DOMN BINE: Şi trei milioane de oameni.

I-iul DOMN BINE: Şi trei mii de avioane americane. Nu-ţi ajunge? Nu ţi-e destul? Ce mai pofteşti? 5000 de avioane? Vor fi 5000. 10.000? Vor fi 10.000. Credeam că-ţi aduc o veste plăcută.

Al 2-lea DOMN BINE: E plăcută vestea...

I-iul DOMN BINE: Atunci ce nu-ţi place?

Al 2-lea DOMN BINE: Harta.

I-iul DOMN BINE: Care hartă?

Al 2-lea DOMN BINE: Harta. Harta Romîniei.

I-iul DOMN BINE: Eşti nebun. Ce legătură are harta Romîniei cu noi?

Al 2-lea DOMN BINE: Are. (Scoate liniştit din buzunarul interior al paltonului o hartă, desfăcînd-o). Din păcate are. Dragul meu, de cinci luni de zile nu fac altceva decît să privesc petecul acesta de hîrtie care este harta Europei. L-am furat de la fiu-meu din ghiozdan. De cinci luni de zile nu fac altceva decît să privesc şi privind să gîndesc, şi, gîndind, să sufăr... Ţi-ai aruncat vreodată ochii pe harta Europei?

I-iul DOMN BINE: Cred că în vremea liceului.

Al 2-lea DOMN BINE: Păcat. De-atunci s-au schimbat multe. Foarte multe. Prea multe (cu degetul pe hartă). Uite-aici... la răsărit, de zece ori, de cincisprezece ori, de douăzeci de ori cît noi, Uniunea Sovietică, unde ştii ce se întîmplă; mai încolo, la nord, Polonia şi Cehoslovacia, unde ştii ce se întîmplă; la apus, Ungaria, unde ştii ce se întîmplă; în Bulgaria să nu mai discutăm. Dragul meu, nu-mi place harta Romîniei. E coşmarul meu de cinci luni de zile. O detest. O urăsc. Aş vrea s-o sfîşii cu mîinile mele, dar...

I-iul DOMN BINE (ameninţător): Dar?

Al 2-lea DOMN BINE (înfrînt, aruncă harta): Dar...

(Intre timp, Aristotel, care l-a observat, îi comunică lui Unu rezultatul investigaţiilor).

ARISTOTEL: E unu care are ceva cu harta Romîniei.

UNU: Spune-i să lase-n pace Romînia...

PANAITIU: Asta-i bună...

ARISTOTEL (care s-a apropiat de cei doi domni bine): Hei, domnu, ce-ai cu Romînia? Las-o-n pace (ridică harta de pe jos cu grijă, vrea s-o vîre-n buzunar).

Cei trei s-au apropiat de locul incidentului.

UNU: Aristotel, ai grijă de Romînia. Să n-o pierzi.

I-iul DOMN BINE (perplex): E nemaipomenit!

UNU: Nemaipomenit! Iată un cuvînt care va fi pomenit foarte adesea...

I-iul DOMN BINE: E nemaipomenit. Cum îţi îngădui domnule?

UNU: Imi îngădui. E bine să-ţi îngădui, nu-i aşa?

Al 2-lea DOMN BINE: Dă-mi îndărăt harta, domnule. Dă-mi îndărăt Romînia, domnule! (Vrea să i-o smulgă lui Aristotel, dar acesta o apără).

ARISTOTEL: Mîna! Poate-oi fi f-un zmeu, ai? Las-o aici la băiatu, că şade bine...

UNU: Aristotel, ai grijă de Romînia... Răspunzi! (Către cei doi domni): Harta rămîne la noi. Romînia rămîne la noi.

I-iul DOMN BINE: Dă-mi îndărăt harta!

Al 2-lea DOMN BINE: Dă-mi îndărăt Romînia!

ARISTOTEL: Nu pot. (Arătînd spre Unu). Sarcină.

UNU: Gata. Romînia rămîne la noi. Hai, căraţi-vă!

I-iul DOMN BINE: Asta-i furt curat. Să chemăm poliţia!

I-iul DOMN BINE: Hoţii!

Al 2-lea DOMN BINE: Hoţii!

MAGDALENA: De ce hoţi?

I-iul DOMN BINE: Cum de ce? Ne-aţi furat harta. Ne-aţi furat..

Al 2-lea DOMN BINE: Romînia...

UNU: Era a dumneavoastră?

Al 2-lea DOMN BINE: Nemaipomenit. Am cumpărat-o mai de mult, cu mîinile mele.

UNU: Unde?

Al 2-lea DOMN BINE: La prăvălie.

UNU: Cît te-a costat?

Al 2-lea DOMN BINE: Nu mai ţin minte. 5 lei, 10 lei. 100 lei.

UNU: 5 lei Romînia...

I-iul DOMN BINE: Ţi se pare puţin?

UNU: Foarte puţin. Pe noi, ne-a costat mai mult. E a noastră.

I-iul DOMN BINE: Asta-i furt, domnule! (ridică mîna să lovească).

PANAITIU: Hai, căraţi-vă de-aici...

ARISTOTEL: Tovarăşe Unu.

UNU: Da.

ARISTOTEL: Pot să-i sparg capul?

UNU: Nu.

ARISTOTEL (mîrîind): Biiine.

UNU (brusc): Ai spus ceva?

ARISTOTEL (înger): Eu? (se uită împrejur) Poate m-aţi confundat.

UNU: Credeam c-ai spus ceva.

Al 2-lea DOMN BINE (către I-iul domn): Hai să mergem. Nu vezi că am pierdut harta? (îl împinge spre ieşirea din scenă).

I-iul DOMN BINE (în furie): Săriţi! Hoţii! Să vină poliţia! Hoţii! Ne-au furat Romînia... Au furat Romînia.... (ies amîndoi).

PANAITIU (aparte): I-iul domn bine este un dobitoc. Al 2-lea domn bine, mai lucid, înţelege cîte ceva. S-ar putea să se adapteze. Oamenii care înţeleg cîte ceva se adaptează pînă la urmă.

(Tăcere).

MAGDALENA: Ce facem acuma, tovarăşe Unu?

UNU: Facem.

MAGDALENA: Totuşi, am impresia că nu facem nimic...

UNU: Te înşeli, Magdalena, facem totul.

(Trecători. Străbat acuma piaţa trei urmaşi ai Romei; două fete bine şi un băiat bine. Vorbesc, vorbesc..)

PANAITIU (fetei): Uite Magdalena, sînt nostimi, nu-i aşa? Sînt băieţi de familie bună. Nu se poate să nu-i cunoşti.

MAGDALENA: Nu, nu-i cunosc pe toţi băieţii de familie bună. Nici pe tine nu te cunosc îndestul.

PANAITIU: Eu nu sînt băiat de familie bună. Eu sînt băiat de prăvălie.

MAGDALENA: Şi te pricepi să vinzi?

PANAITIU (Ar vrea să răspundă, dar cei trei tineri bine s-au apropiat şi glasurile lor se aud şi sînt ascultate).

BAIATUL BINE: Mă mistuie o angoasă, Bebsi.

ARISTOTEL (care, potrivit obiceiului, vede tot şi spune tot): Il mistuie o angoasă. Ce e o angoasă?

MAGDALENA: O angoasă este... cum să-ţi spun... a... a apărut anul ăsta... la Paris, e o...

ARISTOTEL (lămurit): Aha!

I-a FATĂ BINE: Unde mergem... la Colorado?

ARISTOTEL: Ce e Colorado?

MAGDALENA: Un bar. Un bar de noapte.

ARISTOTEL: Cum e un bar?

MAGDALENA: Nu ştiu.

A 2-a FATĂ BINE: Sau la Fu-Chang...

ARISTOTEL: Ce e Fu-Chang?

MAGDALENA: Tot un bar.

BAIATUL BINE: La Fu-Chang. E o negresă acolo... Un ritm... Şi un zazou.

(fredonează în ritm de jazz. Aristotel, fredonînd la rîndu-i se apropie de grup. Băiatul şi fetele bine schiţează cîţiva paşi de step. Aristotel se apropie de grup.

Grupul bine, neplăcut surprins, se opreşte din exerciţiu).

BAIATUL BINE: Hei, cine eşti dumneata?

I-a FATĂ BINE: Vai, Tob, ce individ...

A 2-a FATĂ BINE: Vai, Tob, e unul din ăia...

ARISTOTEL (descumpănit): Cine sînt eu? (se repede pînă la Unu). Tovarăşe Unu, de fapt, cine sînt eu?

UNU: Vei afla mîine... (Intre timp grupurile s-au apropiat).

BAIATUL BINE: Mîine? Mîine o să vă dau pe mîna poliţiei. Mîine o să vorbim noi altfel...

I-a FATĂ BINE: Aşa, Tob, fii masculin!

BAIATUL BINE: Las' că vă arăt eu mîine...

UNU: Imposibil...

I-a FATĂ BINE: Auzi, Tob, ce se crede...

MAGDALENA: Crede — nu se crede...

A 2-a FATĂ BINE (dispreţ pentru Magdalena): Dumneata...

BAIATUL BINE: De ce e imposibil, domnule? Pot să ştiu şi eu?

UNU: O, dac-am şti că nu putem şti... Este imposibil, pentru dumneata, dumneaei... dumnealor... nu-l mai aveţi pe mîine...

A 2-a FATĂ BINE: Ha, ha, auzi Tob, nu-l mai avem pe mîine...

ARISTOTEL (aprobă): Dacă spune tovarăşul Unu, e sfînt...

I-a FATĂ BINE: E teribil, auzi Tob?

UNU: Este...

BAIATUL BINE: Şi... cum aş putea să ştiu în cazul ăsta, unde se află susnumitul mîine?

UNU: A fost confiscat.

A 2-a FATĂ BINE: Auzi, Tob, a fost confiscat.

ARISTOTEL: Rechiziţionat.

A 2-a FATĂ BINE: Auzi, Tob, a fost rechiziţionat.

MAGDALENA: Naţionalizat...

I-a FATĂ BINE: Să naţionalizezi ziua de mîine... auzi Tob?

BAIATUL BINE: Aud Bebsi.

A 2-a FATĂ BINE: Şi nu spui nimic Tob?

BAIATUL BINE: Spun Bebsi. Cum să nu spun? Şi... hm... dacă nu vă e cu supărare, cine l-a... hm... confiscat?

MAGDALENA: Rechiziţionat.

ARISTOTEL: Naţionalizat...

UNU: Noi.

I-a FATĂ BINE: Ei Tob!

BAIATUL BINE: Voi. Hm... Şi dacă nu sînt indiscret... Ce-aţi făcut domniile voastre cu respectivul mîine? L-aţi închis?

UNU: Dimpotrivă, i-am redat libertatea. Dar el s-a refugiat, cerînd azil politic...

BAIATUL BINE: Unde?

UNU: Aici. La noi (arătîndu-l pe Aristotel). La el. Ziua de mîine se află în buzunarul lui Aristotel.

ARISTOTEL (surprins, după o clipă de meditaţie): La mine, tovarăşe Unu? Eu n-am nimic în buzunar.

UNU (crîncen): Ai!

MAGDALENA: Ai Aristotel, ai...

ARISTOTEL: Eu, frate? Mi-aţi dat careva ziua de mîine în păstrare?

MAGDALENA (dulce): Sigur că da, Aristotel... Ai uitat?

UNU: Sau n-ai aflat încă. Caută prin buzunare.

ARISTOTEL (executîndu-se cam năuc. Se caută prin buzunare): Ala din dreapta e găurit. Poate-o fi scăpat prin cusătură.

UNU: Nu, în buzunarul din stînga. Caută în buzunarul din stînga...

MAGDALENA: N-ai găsit nimic?

ARISTOTEL (dezvăluind conţinutul buzunarului): Un colţ de pîine...

UNU: Şi...?

ARISTOTEL (acelaşi joc): Nişte gologani de tramvai.

MAGDALENA: Şi..?

ARISTOTEL (acelaşi joc): Un briceag.

UNU (nerăbdător): Şi?

ARISTOTEL (cu mîna înţepenită în fundul buzunarului)...

MAGDALENA: Şi...

ARISTOTEL (acelaşi joc plus ochii holbaţi)

BAIATUL BINE (în nervi): Şi...

ARISTOTEL (revelaţie)...

I-a FATĂ BINE: Şi...?

A 2-a FATĂ BINE: Şi...?

ARISTOTEL (uşurat): Este...

BAIATUL BINE: Ce anume?

ARISTOTEL (senin): Ziua de mîine... Este...

BAIATUL BINE (explozie): Nu se poate... Absurd!

ARISTOTEL: Este, dacă-ţi spun că este... O pipăi... o mîngîi... o simt...

BAIATUL BINE: Nu cred.

I-a FATĂ BINE: Nu vedem!

A 2-a FATĂ BINE: Nu vedem!

UNU: Nu crezi pentru că nu vrei să crezi. Pentru că ţi-e frică să crezi.

BAIATUL BINE: Nu cred. Ia s-o văd (întinde mîna).

ARISTOTEL (îi dă peste mînă): Nix! Poate-i fi f-un jmecher, ai?

I-a FATĂ BINE: Să o vedem numai!

A 2-a FATĂ BINE: Să o vedem!

BAIATUL BINE: Nu-ţi fac nimic... numai s-o văd.

UNU: Lasă-i Aristotel, să privească.

BAIATUL BINE: Să vedem.

UNU: Să priviţi.

BAIATUL BINE: Nu-i totuna?

UNU: Nu.

(Băiatul bine, I-a fată bine, a 2-a fată bine, vor să vadă bine... Se uită în buzunarul lui Aristotel, dar.. evident...)

BAIATUL BINE: Nu văd nimic.

UNU: Eram sigur.

I-a FATĂ BINE: Nu vedem nimic.

A 2-a FATĂ BINE: Nu vedem nimic.

MAGDALENA: Era de aşteptat.

BAIATUL BINE (despre Aristotel): E nebun! (dă să fugă).

I-a FATĂ BINE: Ajutor!

A 2-a FATĂ BINE: Ajutor!

UNU (strigînd în urma lor): Ajutor? Prea tîrziu...

PANAITIU: Prea tîrziu. Proştilor! (aparte) Proştilor! Tovarăşul Unu avea dreptate: nu vezi pentru că nu vrei să vezi. Adame, a spus Dumnezeu tatăl, nu muşca din pomul cunoştinţei, vei pătimi cumplit. Cînd eram copil, mama gătea nişte prăjituri, se chemau minciunele. Ce bune erau minciunelele. Fragede... şi calde... şi dulci... Şi-mi plăceau... Şi-aveam nevoie de ele... Şi-mi îndulceam cerul gurii. Oh, minciunelele? (normal) Proştilor! Fugiţi de adevăr! (grupul bine a ieşit).

UNU: Dar o să-i prindă adevărul din urmă, precum undiţa peştii. (Trecători. Alţi trecători. Adică trecătoare... Cele două doamne bine).

I-a DOAMNĂ BINE: M-a asigurat Pierre că e o chestie de zile.

A 2-a DOAMNĂ BINE: Scarlat mi-a jurat că e vorba de ceasuri...

I-a DOAMNĂ BINE: Scarlat e un băiat aît de drăguţ... Probabil că are dreptate... E o chestiune de ceasuri... Apropo, cît e ora?

A 2-a DOAMNĂ BINE: 12, fără ceva...

DINCOLO...

(de aci înainte, pînă aproape de sfîrşitul scenei cu doamnele se va juca în două grupuri, dialogînd fără a se ciocni).

UNU: Aristotel, cît e ceasul?

ARISTOTEL: 12 fără ceva... (îi dă ceasul lui Unu).

DINCOLO...

I-a DOAMNĂ BINE: Să ştii, draga mea, că mi se topeşte răbdarea. Simt cum se scurge picătură cu picătură.

A 2-a DOAMNĂ BINE: Fii calmă... Se-apropie ceasul al doisprezecelea.

(îi întinde la ureche mîna cu ceasul-brăţară)

DINCOLO...

ARISTOTEL: Tovarăşe Unu... Să ştii că mi se topeşte răbdarea. Simt cum se scurge picătură cu picătură.

UNU: Fii calm Aristotel... Se-apropie ceasul al doisprezecelea.

DINCOLO...

A 2-a DOAMNĂ BINE: Auzi? (I-a doamnă bine ascultă bătaia ceasului, dar noi în sală nu auzim nimic).

DINCOLO...

UNU (ridicînd ceasul lui Aristotel): Auzi? (Şi auzim, cu ajutorul inginerului de sunet, un tic-tac puternic). Răbdare.

MAGDALENA: Trebuie să avem răbdare? Pînă cînd?

UNU: Pînă cînd vom primi sarcina să ne pierdem răbdarea...

ARISTOTEL: Tovarăşe Unu, e ceva mai bun pe lume decît să te înalţi în stradă şi să urli: Nu mai rabd!!

DINCOLO...

I-a DOAMNĂ BINE: Nu mai rabd, draga mea, nu mai rabd. Dac-ai şti cum aştept ceasul al doisprezecelea...

DINCOLO...

MAGDALENA: Nu mai rabd. Dac-ai şti cum aştept ceasul al doisprezecelea...

UNU: Dac-ai şti cum ne-a aşteptat el pe noi...

DINCOLO...

I-a DOAMNĂ BINE: Ca să mă văd odată cu un paşaport în mînă pe Coastă, la Cannes, la Casino... Ţii minte, draga mea, în 38?...

DINCOLO...

ARISTOTEL: Ca să o scot pe mama din sărăcie... E spălătoreasă. I s-au jupuit palmele. O înjunghie plămînii. Aş vrea să-i cumpăr un şal. Cît costă un şal?

DINCOLO...

A 2-a DOAMNĂ BINE: Ca să-i văd pe ăştia cu botul pe labe, ni s-au urcat în cap. Spălătoreasa mea s-a obrăznicit de la o vreme, n-o mai recunosc. Are alţi ochi. Şi alt glas. Imi vorbeşte de fii-său care s-a făcut comunist. Abia aştept să o văd cum se tîrăşte la picioarele mele şi cum se tînguie să-i scot odrasla din puşcărie. Sau de la cimitir...

DINCOLO...

MAGDALENA: ...Ca să nu se mai împartă lumea în unii şi în alţii, să nu mai fie oameni umiliţi, să nu mai tremure noaptea în somn, să preschimbăm coşmarul în vis...

DINCOLO...

I-a DOAMNĂ BINE: ...Ca să ridicăm în piaţa palatului o mie de felinare şi de fiecare felinar să atîrnăm un comunist...

DINCOLO...

UNU: Ca să ridicăm în piaţa palatului, în fiecare iarnă, o mie de brazi şi de fiecare brad să atîrne o mie de jucării...

MAGDALENA: Sau o păpuşe...

ARISTOTEL: Sau o pereche de crenvurşti.

DINCOLO...

A 2-a DOAMNĂ BINE: Ah, tu!...

DINCOLO...

ARISTOTEL: Oh, tovarăşe UNU!...

PANAITIU (aparte): Visuri. Toată lumea se hrăneşte cu pîine, cu apă şi cu vise. Numai eu nu visez. Sînt prea deştept ca să visez. Eu nu visez. (Către ceilalţi). Sînt două doamne bine care-şi fac de lucru prin piaţă. Ce-or fi căutînd?

(Cele două doamne observîndu-i pe utecişti, se apropie de ei).

I-a DOAMNĂ BINE: Nu ştiţi, vă rog, cît e ceasul...

ARISTOTEL: Douăsprezece fără cinci...

A 2-a DOAMNĂ BINE: Aşadar mai sînt cinci minute pînă la 12.

UNU: Numai cinci minute.

A 2-a DOAMNĂ BINE: Mulţumesc.

UNU: Cu plăcere... (doamnele ies din scenă).

MAGDALENA: Am impresia că doamna în albastru ne-ar atîrna cu plăcere de un felinar...

ARISTOTEL: Şi pe mine?

MAGDALENA: Mai ales pe tine... Dar nu te speria; orice femeie vrea să ucidă un bărbat...

ARISTOTEL: Hm... Ce i-am făcut?

UNU: Multe. In primul rînd te-ai născut.

ARISTOTEL: Eu, eu m-am născut?

UNU: Da, Aristotel, am plăcerea şi onoarea să te informez că te-ai născut. La mulţi ani!

CEILALŢI: Ura!

ARISTOTEL: Nu vă deranjaţi, frate... Şi, zi... de-un felinar? (face semnul de cuviinţă).

PANAITIU: Te-ai întristat, iubitule...

ARISTOTEL: In general, da... De-un felinar?

PANAITIU: Să nu exagerăm. Poate s-or mai îmblînzi cu vremea. Oamenii se schimbă.

UNU: Oamenii nu se schimbă.

PANAITIU: L-ai citit pe Marx?

UNU: Nu prea l-am înţeles.

PANAITIU (aparte): E inteligent tovarăşul Unu. Trebuie că a suferit mult.

TACERE

ARISTOTEL: Apropo de morală. Magda, nu mai dai o fuguţă pînă acasă...

MAGDALENA: Cum doriţi. Eu aş încerca.

UNU: Nu încerca nimic. Aristotel, dacă dau cu tine de pămînt!

ARISTOTEL: Nu e bine. Magda, stai aici. Mi-a trecut foamea.

(Trecători. Adică un trecător. Un trecător şi o armonică. E un soldat sovietic. Vine din stînga, traversează piaţa cîntînd... e nonşalant, nu priveşte nici la stînga, nici la dreapta, cu toate că Aristotel face semne prieteneşti cu mîna).

ARISTOTEL (salutîndu-l de la oarecare distanţă): Hei, zdrasvuite... (nici un răspuns: doar cîntecul şi o privire). De ce nu vorbeşte?

UNU: Vorbeşte.

MAGDALENA: Da, e foarte limpede...

ARISTOTEL (Cruciş): Vorbeşte? (ascultă cîntecul cu atenţie; se încruntă, se scobeşte în urechi). Eu nu înţeleg nimic. (strigă): Hei, tavariş... zdrasvuite!... Haraşo!... Oci ciorniia! (cîntecul, cîntecul şi o privire). De ce nu răspunde?

UNU: Răspunde.

MAGDALENA: Da, răspunde. N-auzi, Aristotel? Ţi-a răspuns. (Cîntecul, doar cîntecul şi o privire. Soldatul a traversat scena şi iese).

ARISTOTEL: Mi-a răspuns? Mie? Mi-a răspuns mie?

MAGDALENA: Da.

ARISTOTEL (pe gînduri profunde): Ciudat... Aşa nu mai merge... Trebuie să învăţăm ruseşte.

(Se-aude din depărtare un fluierat. Oamenii au tresărit).

UNU: Auziţi? Semnalul. Panaitiu, Aristotel, fulger! V-aţi întors? (Cei doi pleacă mai mult sau mai puţin fulger).

MAGDALENA: Crezi că?

UNU: Cred.

MAGDALENA: Crezi că se va întîmpla...?

UNU: Trebuie să se întîmple. Nu simţi? E încărcat aerul cu disperare. Coşurile fabricilor ţipă, locomotivele în gara de nord cheamă, molozul de la Teatrul Naţional geme, foamea plînge, în Moldova gerul strigă, iar sufletul, ei bine, sufletul urlă. Sufletul nostru strivit de bocanci... Nu simţi, Magdalena? Revolta nu se înţelege, se simte... E încărcat aerul cu revoltă, precum cu dinamită...

MAGDALENA: Va sări în aer revolta.

UNU: Va sări istoria în aer. Din veac în veac, istoria pierzîndu-şi răbdarea sare în aer.

(Vin în fugă Aristotel şi Panaitiu).

ARISTOTEL: Alarmă!

PANAITIU: Se aduc mitraliere la Ministerul de interne.

ARISTOTEL: Şi la palat.

PANAITIU: In Clémenceau maniştii se pregătesc pentru ziua de mîine.

ARISTOTEL: Soldaţii au primit ordinul să tragă.

PANAITIU: Pe Episcopiei au fost găsiţi doi utecişti în sînge.

ARISTOTEL: Studenţii de la medicină au revolvere. Şi uite, un bilet de la tovarăşul Pavel (îi dă un bilet lui Unu).

(Unu desface biletul, citeşte, rupe).

UNU: In regulă. (pauză). Tovarăşi. Am primit o sarcină de răspundere. In primul rînd să patrulăm în piaţă toată noaptea.

MAGDALENA: N-am dormit de trei nopţi... dar se poate...

UNU: In al doilea rînd să veghem asupra maniştilor, şi legionarilor, adică asupra maniştilor.

ARISTOTEL: N-am mîncat de trei ore... dar şi asta se poate.

UNU: In al treilea rînd, să schimbăm istoria contemporană.

ARISTOTEL: Oh, asta nu-i o problemă...

UNU: De acord? Cine este pentru? (Toată lumea ridică o mînă în sus). Cine este împotrivă?.. Cine se abţine?

UNU: Propunerea fiind adoptată în unanimitate, istoria contemporană va fi schimbată...

CORTINA

(Sfîrşitul actului I)

Al. Mirodan

RĂDĂCINILE

CAP. 45

Arhiva lui Eulampie

Presa află numaidecît despre arestarea lui Aramic Tair. Se află, în acelaşi timp, şi amănuntul, care multora li se păru curios, că faimosul şi frumosul levantin fusese dibuit şi ridicat din blocul Carlton, unde se adăpostise în modestul apartament din turn al călăreţului de circ Zeno Zadig. Reporterii năvăliră pe culoarul Tribunalului, unde îşi avea cabinetul judecătorul de instrucţie Tretin. Levantinul fusese arestat în legătură cu „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan". Pe bancherul Drugan şi pe toţi cei implicaţi în această tenebroasă afacere, îi ancheta Tretin.

Apoi, cu carnetele în mînă, se repeziră asupra lor. Ii rugară:

— Noutăţi! Daţi-ne noutăţi, domnule prim-procuror.

— Noutăţi, daţi-ne noutăţi, domnule jude.

Tretin tăcu, însă primul procuror Pitroc zîmbi şi spuse:

— Noutăţi? Să vă dau eu dumneavoastră noutăţi? Dumneavoastră ştiţi totdeauna mai multe decît noi. Aştept, domnilor, ca dumneavoastră să-mi daţi mie noutăţi...

Zîmbiră şi reporterii:

— Lăsaţi, cucoane Milea, dacă am şti noi măcar o parte din cîte ştiţi dumneavoastră... Sînteţi totdeauna doldora de taine şi de noutăţi.

pe acest asasin laolaltă cu alţi asasini şi hoţi prinşi asupra faptului. Uneori, arestaţii se mai ceartă între ei, ba chiar se mai şi încaieră. Ce putem face? O să cercetăm şi dacă se va constata că într-adevăr bancherul Drugan a fost lovit, o să deschidem anchetă. Vom lua măsuri ca supărătorul caz să nu se mai repete.

Primul procuror Pitroc şi judecătorul de instrucţie Tretin plecară. Reporterii rămaseră între ei. Nedelcu Nedelcovici îl chemă deoparte pe uşier şi-l iscodi dacă judele se va întoarce după-amiază la cabinet. Uşierul îi răspunse:

— Cred că se va întoarce pe la orele patru.

Era firesc deci ca şi pe Aramic Tair să-l ancheteze acelaşi judecător de instrucţie. Reporterii îşi pregătiseră carnetele şi aparatele de fotografiat.

Cu puţin înainte, Drugan fusese dus în subsolul Tribunalului. Reporterii nu apucară să-l vadă şi să-l fotografieze. Ca să se aleagă totuşi cu ceva, tăbărîră cu întrebările pe uşier:

— Cine se află la domnul jude, Niculae?

— Nu mă cheamă Niculae, mă cheamă Ion. Niculae e altul.

— Scuză-ne. Cine se află la domnul jude, Ioane?

— Nu ştiu.

— Pe cine a interogat azi domnul jude?

— Nu ştiu.

— Domnul Drugan...

— Nu ştiu...

Reporterii se sfătuiră. Unul dintre ei scoase din buzunar o bancnotă bandajată şi i-o puse în mînă. Uşierul o primi, însă nu mulţumi pentru ea.

— Poate îţi aduci aminte, Ioane.

Uşierul făcu pe tontul. Intrebă:

— Ce să-mi aduc aminte?

— Poate îţi aduci aminte dacă domnul jude l-a anchetat azi pe bancher?

— L-a anchetat.

— Unde se află acum bancherul?

— Jos, la subsol.

— Domnul jude a plecat?

— Nu, n-a plecat.

— Anchetează pe cineva?

— Nu. Nu anchetează pe nimeni. Stă de vorbă.

— Cu cine?

— Nu ştiu.

Acelaşi reporter mai scoase o hîrtie de o sută, tot bandajată. Uşierul o luă ca şi pe cealaltă şi iarăşi nu mulţumi.

— Cu cine stă de vorbă domnul jude, Ioane?

— Domnul jude stă de vorbă cu domnul prim-procuror Pitroc.

— De mult stau de vorbă, Ioane?

— Să tot fie un ceas, un ceas şi jumătate. Ori poate chiar două ceasuri.

— Pînă cînd crezi că mai au de vorbit?

— Asta numai Dumnezeu poate s-o ştie.

Primul procuror Pitroc ieşi cu judecătorul Tretin. Amîndoi erau bine dispuşi. Reporterii se traseră îndărăt, luară distanţă şi-i prinseră în obiective.

Măgulit, primul procuror căzu în cursa întinsă.

— Dacă vreţi să-mi puneţi întrebări, mă voi sili să vă răspund. Bineînţeles, dacă întrebările vor fi decente.

Reporterii îl înconjuraseră. Nu mai era chip să scape cu una cu două de ei. Arno Pelican de la Uraganul deschise focul.

— Este adevărat, domnule prim-procuror, că a fost arestat supusul turc, cunoscutul om de afaceri Aramic Tair?

— Da, răspunse Pitroc, este adevărat.

— In ce împrejurări?

— Ingăduiţi-mi ca deocamdată, în interesul cercetărilor, să păstrez secretul.

Nedelcu Nedelcovici de la Globul spuse:

— Ziarul nostru ar vrea să ştie dacă odată cu Tair a fost arestat şi călăreţul de circ Zeno Zadig.

— Desigur, răspunse Pitroc, Zadig îl adăpostea pe Tair, deşi ştia că acesta e pus în urmărire.

Arno Pelican zise:

— Eu aş mai avea de pus o singură întrebare, domnule prim-procuror.

— S-o auzim, domnule Pelican.

— Este adevărat că bancherul Drugan a fost bătut ieri cu vîna de bou peste obraz? Şi dacă da, cine l-a bătut? Opinia publică vrea să ştie iar noi sîntem obligaţi s-o informăm cu obiectivitatea care ne caracterizează.

Tretin tuşi semnificativ.

Reporterii deveniră numai ochi şi urechi. Se uitară la primul procuror şi aşteaptară să-i audă răspunsul. Primul procuror îşi accentuă zîmbetul pe care îl schiţase mai înainte şi zise:

— Trebuia să mă fi întrebat înainte de a fi publicat aceste neadevăruri sfruntate în Uraganul, domnule Pelican. V-aş fi răspuns la timp ceea ce vă răspund şi acum: nici judecătorul de instrucţie şi nici vreo altă persoană din aparatul ministerului de Justiţie sau al ministerului de Interne nu s-a atins de arestatul Alion Drugan.

— Totuşi, domnule prim-procuror, insistă Arno Pelican, ştim cu certitudine că bancherul a fost bătut cu vîna de bou peste obraz. Cine l-a bătut şi pentru ce? Aştept să-mi răspundeţi.

— Ar fi posibil ca arestatul Alion Drugan să aibă oarecare semne pe obraz. Noi îl ţinem noapte de noapte

— Va continua să-l interogheze pe bancher?

Uşierul Ion, care trăsese cu urechea la conversaţia dintre judecător şi procuror, negă.

— Nu, nu pe bancher îl va cerceta azi după-amiază domnul jude.

— Dar atunci pe cine? Nu cumva pe Zeno Zadig?

— Nu, zise uşierul, nici pe călăreţul de circ. Pe celălalt, pe turc.

Reporterii tineri, mulţumiţi cu ceea ce aflaseră, se risipiră. Arno Pelican şi Nedelcu Nedelcovici rămaseră pe loc. Uşierul le aduse două scaune. Ii mulţumiră şi se aşezară. Apoi îl traseră mai departe de limbă pe Ion. Aflară că, într-adevăr, bancherul are obrazul umflat şi plin de dungi negre. Mai aflară că înainte de a fi dus la persoana care-l bătuse cu vîna de bou, bancherul fusese ras, tuns, primenit şi îmbrăcat în straie curate, aduse de el de acasă.

— Dar judecătorul, domnul Tretin, cum arată de obicei? E bine dispus? E rău dispus?

— Parcă îi plouă şi-i ninge într-una, răspunse Ion. Niciodată, de cînd lucrează la noi, nu l-am văzut atît de abătut.

— Cînd îl anchetează pe bancher, urlă la el?

— Mamă, mamă... Uneori ne temem să nu i se spargă gîtul şi să rămînă, Doamne fereşte, fără glas. N-ar mai putea să-i înjure pe arestaţi. N-ar mai putea să ne certe şi să ne înjure nici pe noi.

— Citeşte ziarele?

— Le mănîncă, nu altceva. După ce le citeşte, le rupe în bucăţi şi le aruncă la coş.

— Ştii cumva unde ia masa astăzi?

— Cred că de cîteva zile i-a pierit cu totul pofta de mîncare. Ii e ruşine să mai intre prin restaurante. Il arată lumea cu degetul. Se plimbă de unul singur pe străzi. Vine şi ne trimite să-i cumpărăm covrigi şi să-i aducem ceai de la bufet. Ronţăie covrigi uscaţi şi bea ceai. Asta e toată mîncarea dumnealui.

— Mai primeşte, ca altădată, femei în cabinet?

— Nici pomeneală. Mi-a dat ordin ca, dacă mai văd pe vreuna din tîrcoale pe aici, s-o izgonesc.

Uşierul Ion, fericit că nişte jurnalişti atît de cunoscuţi ca Arno Pelican şi Nedelcu Nedelcovici îşi pierd vremea stînd de vorbă cu el, spuse tot ce ştiu, ba mai şi născoci. Astfel, le mărturisi celor doi reporteri că într-o zi, după ce-l anchetase opt ore în cap pe Drugan, judecătorul de instrucţie, rămas singur, începuse să plîngă. El, Ion, îl văzuse cu ochii lui plîngînd. Il întrebase: „De ce plîngeţi, domnule jude?" Judecătorul nu-i răspunsese. El, Ion, se retrăsese de teamă să nu-l supere, iar judecătorul plînsese pînă i se roşiseră ochii, ca la iepuri.

Arno Pelican îl întrebă:

— Cam cînd s-a petrecut asta?

Uşierul Ion îi răspunse:

— In ziua în care domnul Nedelcovici i-a publicat fotografia soră-sei în Globul.

Nedelcu Nedelcovici se bucură. Ii spuse lui Arno Pelican:

— Dacă l-am făcut să plîngă, e bine. Inseamnă că i-am trezit conştiinţa, că am înviat în el, măcar pentru cîteva clipe, omul.

Arno Pelican îi răspunse:

— Nu cred. Tretin nu are conştiinţă. Meseria pe care o face de cîţiva ani l-a abrutizat, l-a transformat într-o brută. Tretin nu mai e om. E neom.

— Atunci de ce a plîns?

— De ciudă. De ciudă că bancherul încă nu s-a prăbuşit. Sau din cauza propriei sale neputinţe.

Judecătorul de instrucţie se întoarse. Cei doi ziarişti nu-l salutară. Tretin trecu pe lîngă ei cu capul în jos. Avea faţa palidă, însă ochii îi erau veseli. Se închise în cabinet. Arno Pelican şi Nedelcu Nedelcovici îşi pregătiră aparatele de fotografiat şi se aşezară la pîndă. Nu trecu mult şi la capătul coridorului se iviră doi poliţişti care duceau între ei un bărbat tînăr încă, înalt şi frumos, cu ochi mari, languroşi şi cu mustaţă galbenă şi subţire. Ziariştii îl prinseră în obiectiv zîmbind cu trufie între poliţişti. Se părea că situaţia neobişnuită în care se afla îl amuza ca o aventură plină de farmec. La uşa cabinetului judecătorului de instrucţie ezită şi întoarse faţa către reporteri. Aceştia vrură să-l mai fotografieze o dată. Unul din poliţişti deschise uşa, iar celălalt îl împinse cu brutalitate înăuntru. Reporterii fură bucuroşi să prindă în obiectiv scena. Era mai mult decît se aşteptaseră.

Judecătorul de instrucţie rugă poliţiştii să aştepte în culoar. Apoi îi telefonă primului procuror Milea Pitroc.

— Vă rog, domnule prim-procuror, să luaţi măsuri ca să nu se mai circule pe coridorul unde se află cabinetul meu. Este posibil să năvălească din nou reporterii şi să-mi pîndească uşa. Pelican şi Nedelcu Nedelcovici l-au fotografiat pe Tair pe cînd era introdus la mine. Da? Se aprobă? Vă mulţumesc călduros. Să trăiţi, domnule prim-procuror. Să trăiţi.

Puse receptorul în furcă şi-l privi pe Aramic Tair care aştepta, cuminte, în picioare, lîngă cuier. Zise:

— Va să zică dumneata eşti Aramic Tair?

Levantinul era bine dispus. Zîmbi şi spuse:

— Da, domnule judecător, eu sînt Aramic Tair. Ai ghicit.

Pe Tretin îl supără întîi neobişnuita bună dispoziţie a arestatului. Apoi îl supără că, deşi el îi spunea lui Tair „dumneata", acesta, răspunzîndu-i, nu-i zisese „dumneavoastră". Răcni:

— Mă, dar unde crezi că te afli tu? A? Unde crezi că te afli tu acum?

Aramic Tair rîse de-a binelea şi după ce se mai potoli, spuse încet şi cu voce dulce, catifelată:

— De, mă, acum nici eu nu prea ştiu unde mă aflu. Poliţiştii mi-au spus că mă duc la un judecător de instrucţie, adică la un domn, la un magistrat. Probabil că m-au păcălit şi în loc să mă ducă la un magistrat, m-au dus la vreun subcomisar sau la vreun agent de poliţie oarecare, ca tine.

Judecătorului de instrucţie i se urcă sîngele la cap. Răcni din nou:

— Cum îţi permiţi să-mi zici mie „tu"? A? Cum îţi permiţi? Eu sînt judecător de instrucţie, înţelegi? Eu sînt magistrat, înţelegi? Numit în postul meu cu decret regal, înţelegi?

Aramic Tair, în ciuda urletelor, judecătorului de instrucţie, îşi păstră buna dispoziţie. Rîse cu şi mai multă poftă şi după ce rîsul îi trecu, zise:

— Nu cred. Nu cred că eşti magistrat. Un magistrat nu poate fi nici atît de prost crescut şi nici atît de îngîmfat ca tine. Fă bine, băiatule, şi du-mă la un judecător de instrucţie adevărat, la un magistrat adevărat. Cu tine nici nu catadicsesc să stau de vorbă.

Trase un scaun şi se aşeză comod. Puse picior peste picior. Adăugă:

— N-ai priceput, băiete? Du-mă la un magistrat ori trimite să vină aici un magistrat.

Galben, abia stăpînindu-şi turbarea, Tretin îngăimă:

— Eu sînt... Eu sînt magistratul care te va cerceta.

— Nu te cred, băiete, nu pot să te cred. Orice mi-ai face şi orice mi-ai spune, nu pot să te cred. Nu semeni a magistrat.

— Aş putea să te bat, zise judecătorul. Aş putea să te bat, să te calc în picioare şi să te las fără suflare.

— Degeaba! Tot nu te cred că eşti magistrat. Iar cît despre bătaie, nici vorbă nu poate fi. Te lăuzi. Cum o să mă baţi? Pe lîngă mine eşti un sfrijit.

— Vrei să încerc?

— Incearcă. Eu unul însă nu te sfătuiesc. Iţi atrag serios atenţia că în afară de faptul că eu nu sînt oricine, sînt şi cetăţean străin. Statul vostru îmi va plăti daune grele pentru orice injurie care mi s-ar aduce şi pentru orice lovire.

Tretin căzu pe gînduri. Nu mai instruise pînă atunci cetăţeni străini şi s-ar fi putut ca Aramic Tair să aibă dreptate. Insă el primise ordin să se poarte cu Tair cu brutalitate, să facă pe dracul în patru şi să scoată de la levantin cît mai multe declaraţii compromiţătoare pentru bancherul Drugan. Trecu peste neobrăzarea arestatului şi găsind că e potrivit să-şi schimbe tactica, trecu de la o extremă la alta. Zîmbi larg, scoase pachetul de ţigări şi chibriturile şi-l întrebă pe arestat:

— Fumezi?

— Da, răspunse Tair, fumez, însă ţigări ceva mai bune.

— Mai bune nu am.

— Nu face nimic. Aştept. S-ar putea ca judecătorul de instrucţie la care mă vei duce să aibă ţigări mai bune.

— Domnule Tair, lasă gluma, eu sînt judecătorul de instrucţie.

— Da? Mi-e greu să te cred, domnule. Chiar dacă aş vrea, mi-e greu să te cred.

— De ce ţi-e greu să mă crezi?

— M-ai primit ca un derbedeu.

— Să trecem peste asta.

Amuzîndu-se, Aramic Tair răspunse:

— Dacă ţii negreşit să trecem, să trecem, dar să nu te mai răsteşti la mine şi să nu mă mai tutuieşti că noi doi, după cîte mi-aduc aminte, pînă acum nici nu ne-am cunoscut şi nici peste burtă nu ne-am bătut.

— N-am să mă mai răstesc. Şi nici n-am să te mai tutui.

— Dacă ai şti ce rău îţi stă, domnule! Grozav de rău îţi stă cînd strigi. Obrazul ţi se îngălbeneşte. Ochii ţi se bulbucă. Vinele ţi se umflă la gît şi la tîmple! Să nu mai strigi la nimeni, niciodată, domnule!

Judecătorul de instrucţie îşi aprinse o ţigară. După ce trase cîteva fumuri îl întrebă:

— Dumneata, domnule Tair, îl cunoşti de mult pe Drugan?

— Pe domnul Alion Drugan, bancherul?

— Da, de el te întreb.

— Il cunosc de opt ani, ba nu, ca să-ţi dau un răspuns corect, trebuie să-ţi spun că îl cunosc de nouă ani.

— Drugan mi-a spus că te cunoaşte foarte puţin.

— A îmbătrînit. Bărbaţii care se ţin prea mult de femei îmbătrînesc repede. I s-o fi slăbit memoria.

— Unde v-aţi cunoscut? Iţi mai aduci aminte?

— La Instanbul.

— Ce căuta Drugan la Istanbul?

— Ce-a mai căutat şi prin alte oraşe mari ale Europei: să încheie afaceri.

— Şi a încheiat afaceri la Istanbul?

— Destule.

— Cu dumneata?

— Cu mine, însă şi cu alţii.

— Ce ţi-a vîndut dumitale Drugan?

— Lemnărie.

— Multă?

— Multă. Noi ducem lipsă de lemnărie, iar lemnăria romînească are mare preţ în Orientul Apropiat.

— Şi mai pe urmă unde te-ai mai întîlnit cu Drugan?

— La Bucureşti, la Paris, la Londra, la Roma, în Elveţia...

— Călătoreşti mult?

— Foarte mult, deşi călătoriile mă obosesc.

— Cum se face că ştii atît de bine romîneşte?

— Ştiu multe limbi. Romîna am învăţat-o de la bunica mea care îşi petrecuse tinereţea la Brăila.

— La Bucureşti, după cîte sînt informat, ai venit destul de des.

— Da, însă nu atît de des cum aş fi voit-o.

— Ce te-a atras la Bucureşti? Afacerile?

— M-au atras şi afacerile. Cu romînii se pot face afaceri bune. Insă cel mai mult m-au atras femeile. Aveţi femei grozave...

— Pe răposata Tia Cudalbu ai cunoscut-o?

De pe obrazul frumos al lui Aramic Tair pieri veselia. Pieri şi buna dispoziţie. Ochii languroşi i se întristară.

— Aş dori, dacă este posibil, să nu-mi pui nici o întrebare cu privire la răposata Tia Cudalbu.

Judecătorul de instrucţie se miră tare mult.

— Cum să nu-ţi pun nici o întrebare cu privire la Tia Cudalbu? Dumneata nu ştii pentru ce ai fost arestat?

— Nu, răspunse simplu Aramic Tair, nu ştiu. Mă aflam la prietenul meu Zeno Zadig, în vizită, au năvălit peste mine nişte poliţişti, m-au arestat, m-au dus la poliţie, m-au percheziţionat, m-au tuns, m-au lăsat să dorm pe o masă şi m-au adus aici.

— De cîte zile n-ai mai trecut pe la hotel?

— De patru zile.

— Şi aceste patru zile şi patru nopţi ţi le-ai petrecut la Zeno Zadig?

Lui Aramic Tair i se ivi iarăşi bucuria vieţii pe faţă.

— Vai! Domnule! Ce-aş fi putut eu să fac patru zile şi patru nopţi la bietul Zeno Zadig?

— Atunci unde ţi-ai petrecut aceste patru zile şi patru nopţi?

— Este absolut necesar să-ţi răspund la această întrebare?

— Absolut necesar, domnule Tair.

— Dar această întrebare priveşte viaţa mea personală, viaţa mea intimă.

— Trebuie să-mi spui.

— La... La Marin Cudalbu acasă.

— Ce căutai dumneata la Marin Cudalbu? Şi de unde îl cunoşti dumneata pe Marin Cudalbu?

— De mult.

— Precizează.

— De trei ani.

— Cum ai ajuns să-l cunoşti pe Marin Cudalbu?

— Mi l-a prezentat Tia.

— Atunci dumneata ai cunoscut-o pe Tia Cudalbu înaintea lui Drugan?

— Desigur.

— Ai iubit-o?

— Mult. Mult de tot.

— Dacă ai iubit-o, de ce i-ai lăsat-o lui Drugan? Cu mijloacele financiare de care dispui...

— Tia nu avea nevoie numai de un om care s-o întreţină, ci de cineva care să stea mereu de veghe în preajma ei, de un prieten.

— Şi crezi că tocmai Drugan era omul cel mai potrivit?

— Nu, însă Tia se obişnuise cu el.

— Crezi că-l şi iubea?

Aramic Tair rîse de se prăpădi. Apoi zise:

— Cine? Tia? Tia să-l iubească pe Drugan? Nu! Nici vorbă! Am spus că Tia se obişnuise cu Drugan. A te obişnui cu un om e una şi a iubi acelaşi om e cu totul altceva.

— Drugan ştia că Tia Cudalbu nu-l iubeşte?

— Ştia şi prea ştia! Orice bărbat — bineînţeles dacă nu este un dobitoc notoriu ori un îmbrobodit — simte dacă o femeie îl iubeşte cu adevărat ori numai se preface că-l iubeşte. Dumneata nu împărtăşeşti această părere?

Judecătorul de instrucţie tăcu. Uită că se află în exerciţiul funcţiunii. Uită că omul din faţa lui, care era atît de cuceritor, atît de fermecător, se afla sub stare de arest şi că el îl anchetează. Uită totul. Privi în urmă, la anii pe care şi-i trăise. Şi se cutremură. Ii văzu goi de dragoste şi de zîmbete. Ii văzu negri, pustii, trişti. Nu iubise pe nimeni şi nu fusese iubit de nimeni. Nu sărutase nici o gură fierbinte şi nu mîngîiase nici o femeie care, la rîndul ei, să-i fi sărutat lui gura şi să-l fi mîngîiat. Il cuprinse tristeţea şi durerea. Işi închipui o clipă că Aramic Tair îi e prieten. Işi ridică fruntea dintre palme şi spuse:

— Pe mine nu m-a iubit niciodată nimeni. Şi nici eu n-am iubit pe nimeni.

Aramic Tair nu-şi putu stăpîni rîsul.

— Ai timp, domnule jude, ai timp să iubeşti. Şi depinde numai de dumneata ca să fii şi iubit.

Glasul arestatului, care era plin de înţelegere şi de compătimire, îl aduse la realitate pe judecător. Intreabă cu voce uscată:

— Drugan, bancherul Alion Drugan o gelozea pe Tia Cudalbu?

— O gelozea. Ii era ciudă pe spectatorii de la Colos care o vedeau aproape goală şi o auzeau cîntînd. Ura pe toţi prietenii şi pe toate prietenele Tiei. Dacă ar fi putut ne-ar fi ucis pe toţi ca să rămînă el singur cu Tia.

— Aşadar, dumneata îl crezi pe Drugan capabil de crimă.

— Da, domnule jude, cred că bancherul Alion Drugan e capabil de crimă.

— Mulţi se îndoiesc şi, cum ai văzut desigur, unele ziare încearcă să-l apere.

— Rămîn la părerea mea, indiferent de ce cred unii sau alţii, sau de ce se scrie ori nu se scrie în ziare: bancherul Alion Drugan e capabil de crimă.

Observă că faţa judecătorului de instrucţie se înseninează. Părerea lui, a lui Tair, cu privire la Drugan îl satisfăcea. Il cuprinse un fel de poftă de a trăncăni fără rost şi se miră el însuşi de vorbele care-i ieşeau printre buze cînd se auzi spunînd:

— De altfel, domnule jude, nu numai bancherul Alion Drugan e capabil să omoare om din ură, din gelozie sau din interes. Şi eu sînt capabil de crimă. Dacă aş fi pus în situaţia să văd cum un om se aşează de-a curmezişul intereselor mele, fără îndoială că l-aş urî şi dacă mi-ar fi la îndemînă l-aş şi ucide. Iar gelozia... Dacă aş iubi cu patimă o femeie şi aş avea dovada că acea femeie mă înşeală n-aş ezita s-o ucid. Nu m-aş gîndi deloc la consecinţe.

— Pe Tia Cudalbu cum ai iubit-o? Cu patimă sau fără patimă?

— La început, să-ţi spun drept, la început am iubit-o cu infinită patimă. Apoi... Apoi s-a întîmplat cum se întîmplă deseori în dragoste. Patima s-a micşorat, s-a stins.

— Dacă patima dumitale pentru Tia Cudalbu s-a stins, atunci ce te mai lega de ea? Ştiu că o vedeai uneori. Ştiu că îi scriai destul de des.

— Uneori mă cuprindea un fel de duioşie. Mi-era dor de ea. Voiam s-o văd.

— Şi-o vedeai?

— Dacă atunci cînd mă cuprindea dorul, mă aflam la Bucureşti, o vedeam.

— Unde?

— La ea acasă. Potriveam să ne vedem cînd bancherul era plecat din Bucureşti. Alteori, însă, se trezea în mine vechea poftă. Ii scriam ori îi telefonam şi ne întîlneam.

— Şi unde vă întîlneaţi?

— La Carlton. In micul apartament al lui Zeno Zadig.

— Ce-i plăteai lui Zadig pentru că îţi punea la dispoziţie apartamentul lui?

— Chiria apartamentului o plăteam eu, prin Zadig, bineînţeles.

— Drugan ştia că dumneata continui să întreţii relaţii cu Tia Cudalbu?

— Nu mi-am dat niciodată seama dacă bancherul Alion Drugan ştia ceva precis. Insă cred că avea destule bănuieli. Mă ocolea. Cînd ne întîlneam din întîmplare, se purta cu mine cu răceală. In orice caz, se vedea cu claritate că nu mă suferă.

— Dar acum, după ce Tia Cudalbu a murit, ce mai căutai dumneata la Marin Cudalbu?

— Cum, ce căutam? Trăiesc cu una din fetele Cudalbu.

— Fetele Cudalbu sînt amîndouă minore.

— Tocmai de aceea trăiam cu una dintre ele.

— Cu care?

— Evident, cu cea mai tînără.

— De cînd durează această legătură?

— De mai bine de un an.

— Răposata Tia Cudalbu ştia?

— Ştia, chiar ea mă îndemnase.

— Ştia şi restul familiei?

— Cum să nu ştie? Imi era greu să aduc fata la hotel. Imi era greu s-o aduc chiar în apartamentul lui Zadig de la Carlton. Aşa că mă duceam la familia Cudalbu. Mi se punea acolo la dispoziţie o cameră.

— Dacă patima dumitale pentru Tia Cudalbu se stinsese, cum spuneai adineauri, atunci pentru ce ai ucis-o?

Aramic Tair făcu un cap nemaipomenit de mirat:

— Pe cine să ucid?

— Pe Tia Cudalbu.

— Cum? Am ucis-o eu pe Tia Cudalbu? Domnule jude, să fim serioşi. Pe Tia Cudalbu a ucis-o bancherul Alion Drugan. Or, dacă pe Tia Cudalbu a ucis-o bancherul Alion Drugan, cum puteam s-o mai ucid şi eu?

Judecătorul de instrucţie Tretin observă că pe fruntea înaltă şi limpede a lui Aramic Tair apar, mari şi dese, broboane de sudoare. Levantinul zise:

— Chiar dumneata susţii că pe Tia Cudalbu a ucis-o bancherul Alion Drugan.

Tretin zîmbi slinos:

— Să-ţi fac o confidenţă, domnule Tair, însă te rog să n-o trîmbiţezi, s-o păstrezi pentru dumneata: susţin, într-adevăr, că bancherul a ucis-o pe Tia Cudalbu, însă pînă acum nu am nici o dovadă concretă la mînă, iar Drugan nu vrea să mărturisească.

— Că bancherul Alion Drugan nu-şi mărturiseşte crima, înţeleg. Dacă ar mărturisi, şi-ar zdrobi viaţa. El n-o s-o mărturisească niciodată. Dar Măriuţa Lupei, servanta Tiei, nu v-a spus nimic? Nu v-a mărturisit nimic? Măriuţa Lupei ştia multe şi-ar fi putut să vă mărturisească măcar o parte din ce ştia.

— Din nefericire, Măriuţa Lupei a dispărut şi încă nu i-am dat de urmă.

— Dar cu sora Măriuţei, cu Mălina Lupei care slujeşte în acelaşi bloc, la doctorul Drăguş, mi se pare, ai stat de vorbă, domnule jude? Şi Mălina Lupei cunoştea multe fapte care v-ar fi interesat.

Acum fu rîndul judecătorului de instrucţie să se mire. Işi ţuguie buzele. Zise:

— Dar văd că eşti grozav de bine informat, domnule Tair, nu numai asupra familiei Cudalbu şi a lui Drugan, dar şi asupra neînsemnatei familii Lupei.

— Am vizitat-o deseori pe Tia la ea acasă. Era firesc s-o cunosc pe Măriuţa Lupei. Şi tot atît de firesc era

SÎNT AMARE

s-o cunosc și pe Mălina Lupel. Cînd luam masa la Tia, Mălina Lupei venea s-o ajute pe Măriuța Lupei.

— Le atrăgea, desigur, pe servante, farmecul dumitale.

— La drept vorbind cred că le atrăgeau bacșișurile.

— Se poate. Insă nu mi-ai mărturisit cum și pentru ce ai ucis-o pe Tia Cudalbu?

— N-am ucis-o eu pe Tia Cudalbu.

— Nu cumva surorile ei au fost acelea care te-au îndemnat să făptui această crimă?

— Ce motiv ar fi avut să mă îndemne la crimă?

— Poate că erau geloase pe sora lor mai mare. Tia avea succese la teatru. Avea succese și la bărbați. Le cam punea în umbră.

— Intr-adevăr, amîndouă erau geloase și pe succesele Tiei și pe frumusețea ei. O și urau. Insă nu cred că o gelozeau și o urau într-o asemenea măsură, încît să-i dorească moartea, și chiar să îndemne pe cineva s-o ucidă. In orice caz, dacă fetele Cudalbu ar fi dorit aceasta nu eu aș fi fost omul care să le împlinească ticăloasa dorință.

— De ce nu? Fără ca eu să te întreb mi-ai mărturisit cu puțin timp mai înainte că ai fi capabil, la o adică, din ură, din interes, sau din gelozie, să ucizi.

— De la a spune un lucru și pînă a trece la înfăptuirea lui, calea e lungă. Dumneata, ca judecător de instrucție, cu multă practică, trebuie să cunoști aceasta mai bine decît mine. Și apoi nu eram gelos pe Tia. Dragostea mea pentru ea se stinsese. N-o uram. Nici interese speciale ca Tia Cudalbu să nu mai trăiască nu aveam.

— De la gînd la faptă, uneori calea nu e lungă deloc; dimpotrivă, în unele cazuri, e chiar foarte scurtă.

— Totuși, domnule jude, cred că nu îți închipui cituși de puțin că eu aș fi ucis-o pe Tia Cudalbu. Cred, de altfel, că nu am fost arestat sub bănuiala de asasinat. Cred că am fost arestat din greșeală — de aceea m-am și amuzat — și sînt încredințat că vei pune capăt acestei regretabile erori și că voi fi eliberat de îndată. Douăzeci de ore de arest, în care timp am fost tuns, silit să dorm pe o masă, lăsat fără țigări și interogat de dumneata, îmi ajung.

— Nici nu mă gîndesc măcar să te pun în libertate, domnule Tair. Sîntem abia la începutul anchetei.

— Dar ce vrei să afli de la mine?

— In primul rînd amănunte care mi-ar întări convingerea că dacă nu dumneata ai ucis-o pe Tia Cudalbu, atunci actrița de la Colos nu a putut să fie asasinată de altcineva decît de Drugan.

— Și în al doilea rînd?

— In al doilea rînd... Hehe... In al doilea rînd...

Judecătorul de instrucție se înveseli savurînd mai dinainte spaima în care se va zbate Tair. Levantinului i se păru ciudată veselia lui Tretin. Il întrebă:

— De ce rîzi? Ce năpastă vrei dumneata să mai arunci asupra mea?

Tretin, ca la comandă, își izgoni veselia de pe obraz și din ochi se întunecă, se ridică de pe scaun și repezindu-se asupra lui Aramic Tair îl întrebă aspru:

— Acum... Acum... Pentru ce ai venit dumneata la București? Pentru femei? Pentru minorele lui Cudalbu? Ori pentru afaceri?

— Nu e nevoie nici să te încrunți și nici să începi iarăși să țipi la mine. De data aceasta am venit la București mai ales pentru afaceri.

Judele de instrucție nu-l slăbi:

— Pentru ce fel de afaceri? Spune-mi! Auzi, domnule Tair, trebuie să-mi spui!

— Am să-ți spun, dacă insiști, domnule jude. Insă înainte de a-ți răspunde, te avertizez că încerci să-mi smulgi un secret de stat de cea mai mare importanță. Ești autorizat să afli și secrete de stat?

— Sînt — răspunse Tretin. Sînt autorizat să aflu tot ce pot să aflu.

— Bine. Iți voi spune, însă răspunderea va cădea asupra dumitale. M-ai silit.

— Da, te silesc. Te silesc și te voi sili. Și-mi asum întreaga răspundere.

— Am fost chemat în țară de către domnul Simburaș printr-un mesaj confidențial care mi-a fost transmis de ministrul romîn de la Ankara.

— Cine te-a chemat?

— Domnul Simburaș.

— In ce scop?

— Trebuie să închei cu statul romîn un contract de armament.

— Ce fel de armament?

— Tunuri antiaeriene. Mitraliere. Tunuri de cîmp. Obuze de diferite calibre.

— Dar de cînd se fabrică asemenea jucării în Turcia?

— Ți-am spus eu că asemenea jucării — cum le spui dumneata — se fabrică în Turcia? Nu ți-am spus.

— Atunci de unde poți dumneata să procuri armamentul de care ai vorbit?

— Din Elveția.

— Dar nici Elveția nu fabrică armament.

— Ca Elveția să-mi vîndă armament, nu e numaidecît necesar să-l și fabrice.

— De unde cumpără Elveția armamentul?

— Din Suedia, dacă ții neapărat să știi.

Judecătorul de instrucție se miră prostește:

— Și cum, domnule!... Armamentul pleacă din Suedia... Trece prin Germania... Ajunge în Elveția... Și din Elveția trece iarăși prin Germania și prin Ungaria și ajunge la noi... Gogoși, domnule Tair... Gogoși de tufă! Germania se află în stare de război de cîteva luni.

— Elvețienii fac numai formele. Romînia îmi plătește mie armamentul în dolari. Eu îl plătesc elvețienilor. Elvețienii îl plătesc suedezilor. Iar Suedezii trimit armamentul în Romînia. Pe unde? Ii privește.

Aceste socoteli complicate îl încurcară pe judecător. Incetă să le mai descifreze și să le mai discute.

— Să zicem că așa stau lucrurile, cum le prezinți dumneata. De altfel, o să verific tot ce mi-ai afirmat aci. Voi sta chiar astă-seară de vorbă cu domnul Simburaș. Dar, ia spune-mi, domnule Aramic Tair, cu spionajul cam de cînd te ocupi dumneata?

Lui Tair i se tulburară ochii. Fața i se strîmbă. Dinții îi clănțăniră. Ingînă printre buze:

— Cu spionajul?

— Da, urlă Tretin. Cu spionajul. S-au găsit documente acuzatoare la Banca Drugan și acum s-au găsit și în bagajele dumitale de la hotel Splendid.

— In bagajele mele?

— Da, da... Chiar în bagajele dumitale pe care le-ai lăsat în camera de la hotel Splendid în timp ce petreceai acasă la Marin Cudalbu cu cele două surori...

Nimeni nu intrase în apartamentul lui Aramic Tair de la hotel Splendid și nimeni nu-i cercetase cuferele. Judecătorul de instrucție Tretin aruncase din întîmplare o vorbă, atunci cînd spusese că în bagajele levantinului fuseseră descoperite documente compromițătoare. Din uluiala în care căzuse Tair și din frica pe care i-o citise în ochi și pe față, judecătorul de instrucție trase concluzia că dacă într-adevăr ar cerceta cu atenție apartamentul lui Tair și i-ar umbla prin boarfe ar fi posibil să și descopere ceva date care l-ar ajuta în cercetările care începuseră să alunece pe o pantă nouă însă extrem de dificilă.

Il mai sucăli pe levantin, cînd strigînd la el, cînd zîmbindu-i, pînă se lăsă seara. Atunci luă măsuri să se golească de oameni coridoarele și porunci polițiștilor să-l ia între ei pe Aramic Tair, să-l ducă la subsol și să-l pună sub cea mai mare și mai strașnică pază. Mai porunci să i se dea mîncare și chiar țigări, însă în nici un chip să nu i se îngăduie să ia contact cu cineva. Pe urmă, satisfăcut, îi telefonă lui Pitroc și-l rugă să-l primească numaidecît.

— Vino, îi răspuse primul procuror. Te aștept chiar acum. Sper însă că nu-mi aduci vești proaste. Am avut destule de azi dimineață și pînă acum.

— Dimpotrivă, domnule prim-procuror, dimpotrivă. Vin cu vești mari, uluitoare. O să vă crească inima.

— Atunci grăbește-te, domnule jude. Fă-mi plăcerea.

Tretin, mergînd spre biroul primului procuror, se pomeni fluierînd încet un cîntec de inimă albastră. Levantinul îi dăduse argumente împotriva lui Drugan. Din declarațiile acestuia ieșise la iveală încă o afacere încurcată cu armament în care era amestecat și omul palatului, fost de mai multe ori ministru, Simburaș. „Ah! Ah! In sfîrșit, regele va afla că Simburaș e un tîlhar — își spunea judecătorul de instrucție în gînd — și-l va înlătura din camarilă. Ah! Ah! Și cine a făcut această mare descoperire? se va întreba maiestatea-sa. Derderian îi va răspunde: «Tretin, maiestate. Am spus noi maiestății-voastre că Tretin e un om și jumătate». Regele se va bucura. Va zîmbi și va spune: «Bravo, Derderian. Să mi-l trimiți la palat pe Tretin, să-l cunosc personal și să-l felicit.»".

El, Tretin era mai mult decît mulțumit de rezultatele la care ajunsese. Dacă în bagajele lui Tair se găseau cîteva date cît de cît interesante, avea să fie, în viitorul apropiat, și mai mulțumit. Crimă. Spionaj. O afacere necurată cu armament. Va ucide nu două ci trei muște — și încă ce muște — dintr-o singură lovitură. Ce-și putea dori mai mult un judecător de instrucție încă tînăr și care năzuia să facă mare carieră? Il cam șifonase presa. Oamenii uită. Dacă el va birui, oamenii vor uita tot ce s-a scris rău și urît despre el. Acum îl avea sub mînă pe Drugan. Numai pe Drugan? Il avea sub mînă și pe Aramic Tair. Nu era exclus ca într-o zi să-i cadă în plisc și niște ziariști. Poate Pelican. Poate Nedelcovici. Poate chiar Onufrie Butaru și Stelian Protopopescu. Numai să aibă el răbdare. Să-i aștepte la potecă. Și tărie. Să nu se frîngă acum cînd este atacat.

Primul procuror Pitroc îl primi cu bunăvoință.

— Ei! Ai descoperit America? Cum s-a comportat frumosul levantin? Tace? Vorbește? Sînt dornic s-o aflu.

Judecătorul de instrucție îi povesti totul, cu amănunte. Cînd Tretin ajunse la afacerea cu armament și primul procuror Pitroc auzi pomenindu-se numele lui Simburaș, se posomorî.

— In această afacere, Simburaș nu e Simburaș. Desigur că își are asigurat comisionul, însă la spatele lui se ascunde o persoană mult mai importantă, dragă jude. Afacerea e mai complicată decît o vezi dumneata.

Tretin, căruia îi și pierise pe jumătate elanul, riscă o întrebare:

— Urdăreanu?

— Nu, răspunse Pitroc, nu poate fi vorba de Urdăreanu, ci de persoana care stă deasupra lui Urdăreanu.

Tretin înțelese. De teamă îi înghetă capul. Totuși orgoliul ieși la suprafață și îl domină. Zise:

— Aș propune să facem chiar în cursul acestei nopți o descindere în apartamentul lui Aramic Tair de la hotel Splendid.

— Nu-mi asum răspunderea. Voi încerca să iau asentimentul ministrului Justiției. Dumneata rămîi aici și mă aștepți. Plec după Derderian. Găsesc propunerea interesantă. Sper să-l conving pe ministru.

Se întoarse abia la miezul nopții. Pe Derderian nu-l găsise nici la minister și nici acasă. Il căutase prin toate marile restaurante, fără să-i dea de urmă. Tocmai cînd era gata să renunțe, îi zărise Lincolnul albastru tras în fața barului Pisica Neagră. Se dusese și trezise șoferul care dormea cu capul pe volan. Il întrebase:

— Ești cu domnul ministru?

— Da, îi răspunse omul, încă buimac de somn. Cu domnul ministru și cu încă altcineva.

Primul procuror își lăsase paltonul și pălăria la garderobă și intrase în bar. Pe estradă o femeie fără oase se frîngea de mijloc și se încolăcea ca șarpele. Ii aruncă o singură privire apoi începu să-l caute pe ministru. Il găsi într-o nișă, cu secretara voinică și ciolănoasă care mirosea a mort proaspăt, pe genunchi.

— Bine ai venit, Pitroc. Imi pare bine că te văd și pe dumneata umblînd prin baruri. Te mai destinzi. Tot cu munca, tot cu munca... Ajunge omul să se îndobitocească.

Il poftise să ia loc la masa lui. Și-l mai spusese:

— Vreau să fii dumneata cel dintîi care o află: mă căsătoresc, dragă Pitroc, cu dumneaei. Incepînd de mîine nu mai e secretara, ci soția mea. Sărută-i doamnei ministru mîna.

Ii sărutase mîna „doamnei ministru" și spusese:

— Vă felicit, domnule ministru. Vă felicit și vă urez noroc. Vă felicit și pe dumneavoastră, doamnă ministru.

Ciolănoasa care mirosea a mort proaspăt îl mîngîie, pe sub masă, cu piciorul. Pitroc îi răspunse printr-o apăsare și mai puternică.

— Cu dumneaei voi fi fericit, zisese Derderian. Noua mea soție îmi va fi credincioasă, dragă Pitroc, și nu mă va părăsi cum m-au părăsit celelalte.

— Sînt încredințat că așa va fi, domnule ministru. De aceea v-am și felicitat.

Femeia șarpe își isprăvise exhibițiile Incepuse dansul. Un vlăjgan cu părul ciufulit, îmbrăcat în haine negre, venise și-i ceruse voie lui Derderian să danseze cu secretara voinică și ciolănoasă. Derderian zise:

— Se aprobă.

— Imi pare bine că am rămas între noi, domnule ministru.

Ii expusese situația. Derderian era puțin amețit. Il ascultase însă cu atenție pe Pitroc și-i spusese:

— Faceți percheziție. Am avut asentimentul palatului să-l arestăm pe Tair. Nu văd de ce nu i-am percheziționa apartamentul. Cine știe ce drăcie mai scoate capul. Cel puțin să ne distrăm ca lumea. Fără distracții, dragă Pitroc, viața ar fi destul de plicticoasă.

— Totuși, aș dori să-mi dați ordin scris.

Derderian scoase o carte de vizită din portmoneu și scrise:

„Ordon să se percheziționeze apartamentul lui Aramic Tair de la hotel Splendid".

— Ajunge, domnule prim-procuror?

— Ajunge. Vă mulțumesc.

Percheziția o făcu Pitroc personal, ajutat de judecătorul de instrucție Tretin și de grefierul Augustin Eulampie, un bătrîn cu cap chel și colțuros, neobișnuit de mare. Augustin Eulampie era omul de care făcea haz întregul tribunal. De ce? Pentru că avea mania nerentabilă de a aduna documente rare și ciudate și de a scrie literatură pe care nici o revistă nu accepta să i-o publice. „Asta e literatură?" i se spunea. „Nu seamănă ce scrii dumneata nici cu ce-a scris Creangă, nici cu ce-a scris Caragiale. Cauți drumuri noi. Cauți și-o limbă nouă. Ești maniac domnule Eulampie."

Pitroc și Tretin umblară prin hainele lui Aramic Tair și ca niște vechi meșteșugari ce erau îi umblară și prin cufere. Magistrații îi invidiară pe Tair pentru rufărie și pentru costume. Judecătorul de instrucție profită de un moment de neatenție a lui Pitroc și-și strecură în buzunar cîteva cravate. Hotărî să le poarte după ce levantinul va fi judecat și încarcerat.

Găsiră carnete de cecuri. Găsiră caiete cu însemnări. Găsiră prin buzunarele hainelor lui Tair și-o sumedenie de scrisori, de bilete scrise în grabă de către cuconițe nostime ce urmau a fi identificate după numerele de telefon la care cereau să fie chemate. Bucuria judecătorului de instrucție fu fără margini cînd, într-un fund de cufăr, descoperi un pachet gros de scrisori adresate de Tia Cudalbu din țară sau din străinătate lui Aramic Tair. Primul procuror Pitroc se bucură pentru altceva. Intr-unul din caietele levantinului descoperi, printre multe alte însemnări și cifre, trei rubrici pe care le mai găsise și în caietul secret, pe care Drugan îl păstrase în sertarul său de la bancă. Aceste trei rubrici sunau astfel:

1. Amicis, ut juvent...
2. Inimicis, ne impediant...
3. Catellis, ne latrent...

In dreptul fiecărei rubrici erau trecute, la diferite date, inițiale misterioase și cifre.

— Domnule jude...

— Da, domnule prim-procuror...

— Vino să-ți arăt ceva...

Pitroc îi arătase lui Tretin rubricile și sumele.

— Nu înțeleg, spuse Tretin.

— Cum? Se miră Pitroc. Nu înțelegi latinește?

— Nici boabă, răspunse Tretin. Am învățat realul.

— Află, dragă jude, că nici eu nu știu latinește. Am știut cîndva, însă nu știu cum s-a făcut că am uitat tot. Să facem, deci, apel la cunoștințele lui Eulampie. Grefierul veni și traduse:

1. Pentru prieteni, să mă ajute...
2. Pentru dușmani, să nu-mi pună piedici...
3. Pentru cățel, să nu mă latre...

— Șperțuri, zise Pitroc.

— Sau comisioane, spuse Tretin.

Grefierul se retrase.

— Trebuie să-ți comunic, dragă jude, că rubrici și însemnări asemănătoare am găsit și în carnetul secret al bancherului Drugan.

Intîi, Tretin se însenină. Apoi se înfierbîntă de-a binelea.

— Spionaj... Dovada spionajului e făcută. Amîndoi se ocupau laolaltă cu spionajul...

Grefierul Eulampie, care inventaria cu meticulozitate profesională tot ceea ce se găsise în apartamentul lui Tair, ridică fruntea înaltă și-l privi o clipă disprețuitor pe judecătorul de instrucție. Apoi continuă să-și întregească inventarul. Primul procuror Pitroc însă zîmbi și-i spuse lui Tretin:

— Nu te repezi, domnule jude. Nu te repezi și nu te înfierbînta. Poate, la o cercetare mai atentă, vom găsi, în hîrtiile levantinului și dovezile pe care le căutăm cu privire la spionajul pe care îl practică de mulți ani suspectul individ. Insemnările acestea dovedesc însă altceva: că Tair, ca și Drugan, acordau cu larghețe, unor înalte personaje politice, care le înlesneau afacerile necurate, comisioane grase. Vastă operă de corupție întreprinsă de Drugan, dragă domnule jude. Vastă operă de corupție întreprinsă, pe de altă parte, de levantinul Aramic Tair. De azi înainte datoria mea și a dumitale va fi — în afară de cercetările referitoare la crimă și la spionaj — să descifrăm aceste enigme, să aflăm, adică, cine și cu cît s-a împărtășit din comisioanele și darurile lui Drugan și ale lui Aramic Tair. Văd aici înșirate zeci de semne. Acestea, după părerea mea, înseamnă nume de oameni. Dumneata va trebui să afli, dragă domnule jude, atît de la Drugan cît și de la Tair, numele acestor oameni. Sînt îndreptățit să cred că toți, sau aproape toți, sînt oameni politici. Regele va fi mai mult decît mulțumit și de mine și de dumneata, dragă domnule jude. Ii vom da arme la mînă, cum nu a avut încă pînă acum, să-și întărească dictatura.

— Credeți că ne va decora, domnule prim-procuror?

— Cine? Maiestatea-sa regele?

— Dar cine altcineva?

— Ne va decora, ne va avansa. Ai avut o idee excelentă cu percheziția, domnule jude. O idee excelentă, excelentă! Putem să ne socotim de pe acum niște oameni făcuți.

Luară documentele cu ei. Sigilară ușa apartamentului și plecară. Jos îi aștepta mașina lui Pitroc. Grefierul Eulampie se urcă lîngă șofer. In spate se urcară Pitroc și Tretin. Il lăsară pe Pitroc acasă. Pe urmă îl duseră și pe Tretin la domiciliu.

Mașina era veche. Motorul se încălzea. Pe drum, spre marginea orașului, unde pe ulița Artileriei locuia Eulampie, grefierul îl rugă pe șofer să oprească.

Ningea. Vîntul vîntura cu dușmănie zăpada.

— Mi s-au înfierbîntat picioarele. Vreau să trec pe banca din mașină.

— Cum poftești, nene Lampi.

Grefierul schimbă locul și închise ușa mașinii. Șoferul porni cu motorul duduind. Grefierul vru să se așeze mai bine pe bancă. Simți că îl supără ceva. Pipăi și găsi pachetul cu scrisorile Tiei Cudalbu către Aramic Tair. Il luă și-l strecură discret în buzunarul larg și adînc al paltonului vechi pe care îl purta de peste douăzeci de ani.

La poartă, șoferul opri din nou.

— Iți mulțumesc, amice.

— Să trăiești, nene Lampi.

Vîntul care vîntura și învălmășea zăpada, se repezi asupra lui. Grefierul se ținu dîrz, intră în curte, trecu printre pomii negri și ajunse în prag. Scoase cheia și deschise. Casa măruntă și veche — fusese clădită pe la jumătatea celuilalt secol — îl primi.

Grefierul zăvorî în urma lui ușa. Aprinse lampa. Se dezbrăcă de palton. Aruncă în sobă cîteva lemne. Turnă peste ele gaz și le dădu foc. Scoase pachetul cu scrisori din buzunar, se așeză la masa lui de lucru, îl desfăcu și începu să examineze una cîte una scrisorile.

Grefierul Augustin Eulampie era una dintre cele mai interesante și mai pitorești figuri ale Bucureștilor din epoca de care ne ocupăm în aceste capitole. Insă cititorii mai trebuie să afle și din aceste rînduri, nu numai din ceea ce am izbutit a spune pînă acum, că epoca era grozav de zbuciumată și că nimeni, sau aproape nimeni, nu avea timp să bage în seamă pe bătrînul grefier și cu atît mai puțin să se intereseze de viața lui, de visurile lui care încă nu se veștejiseră, deși omul era de mult cărunt, de prețioasa lui arhivă și de extrem de valoroasele lui scrieri și însemnări. Pot afirma fără să mă tem că unul sau altul se vor grăbi să-mi arunce vina de lăudăros că în ceea ce-l privește pe Eulampie, am fost, ca să spun așa, o excepție. L-am cunoscut și l-am admirat. Mai mult: l-am iubit cum nu știu să-mi fi iubit nici frații. Eulampie m-a răsplătit din plin. Prieteniei mele arzătoare i-a răspuns cu arzătoare prietenie.. Dragostei mele adînci pentru el i-a răspuns cu adîncă dragoste. Numai într-un singur punct Eulampie mi-a rămas dator, însă trebuie să mărturisesc cinstit, vina îmi aparținea numai mie. Eu îl admiram pe Eulampie ca scriitor și ca memorialist. El nu avea ce să admire la mine. Scrierilor mele nu le acorda nici un credit. „Iți pierzi timpul degeaba — îmi spunea. Nu mai mîzgăli hîrtia. N-ai umbră de talent". „Totuși — îi replicam — Eugen Lovinescu a scris despre mine că sînt «un gingaș pastelist.»" Eulampie rîdea de mine și-și îngăduia să rîdă și de ilustrul critic. „Tu și pastelist? Și încă — auzi măgărie — gingaș! Nu ți-a văzut colții, Darie! Dacă tu prețuiești ceva, prețuiești numai din cauza colților pe care îi ai."

— Dar, nene Lampie, scriu și public.

— Ei, și? Cine nu scrie și nu publică la noi? Scrie și publică pînă și Alexandru Theodor Stamatiad.

— Să nu te legi de maestrul meu.

— Și dacă mă leg?

— Mă supăr, nene Lampi.

— Supără-te! Mie îmi placi cînd ești supărat. Atunci semeni cu o furtună. Cînd nu ești supărat, cînd nu-ți scapără ochii, pari bleg și prostuț.

— Pentru asemenea vorbe, nene Lampi, dacă nu te-aș iubi, te-aș strînge de gît.

— Ar trebui să ai mîini de fier ca să-mi rupi mie gîtul.

Ne certam, dacă aveam vreme, și ne ciondăneam ore întregi.

La începutul prieteniei noastre, m-am hrănit cu iluzia că bătrînul se ține de glume ori că îmi neagă talentul numai ca, rănindu-mi greu și continuu orgoliul, să-mi încerce tăria. Mai tîrziu însă, m-am convins singur nu numai că el credea profund în ceea ce îmi spunea, dar și că tot ceea ce îmi spunea cu privire la lipsa mea de talent era adevărat. Insă — vai, vai mie! — era tîrziu, era chiar mult prea tîrziu. De scris, chiar dacă aș fi vrut să mă las, nu mai puteam. Cărțile mele alergau prin lumea largă ca niște cai sălbatici. Nu aveam cum să le mai prind din urmă și să le pun frîu. Și apoi mai era la mijloc și vanitatea pe care nu izbutisem încă să mi-o ucid. Și mai era la mijloc și dorința de a nu le face pe plac confraților cărora fiecare succes al meu le otrăvea viața și le alunga pe pustii pofta de mîncare și somnul. Ca să nu mai vorbesc de tinerețea care îmi fierbea în trup și care nu accepta să mă dau învins. In sfîrșit, să trecem mai departe.

Acum un an și ceva, Eulampie a căzut la pat. Mi-a scris o carte poștală:

Darie,
Mă sting. Vino să mai sporovăim.
Eulampie.

M-am grăbit să ajung în strada Artileriei, unde nu-mi mai călcase piciorul de multă vreme.

— Nu te-ai curățat, nene Lampi.

— Nu, colțosule. Dar am să mă curăț. Curînd de tot am să mă curăț.

Trăgea din pipă. I se umflase pintecul. Ii îngălbenise obrazul. Și albul ochilor îi îngălbenise.

Era în miezul verii. Mahalaua dormita. Dormitau și salcîmii, și sălciile dormitau. Dormitau în grădina lui veche merii și prunii, piersicii și caișii încărcați de roadă. Numai albinele din cei cinci stupi de lîngă zidul casei nu dormitau. Le auzeam zumzetul harnic de uzină.

— Iți place casa și grădina mea? m-a întrebat.

— Imi place. Parcă nici casa, nici grădina nu s-ar afla în București.

— Mă gîndisem să ți le las moștenire, însă am renunțat. Nu vreau să-ți leg ghiulele de picioare. Și apoi... M-a descoperit în bîrlogul meu de urs bătrîn și fără dinți o nepoată de soră. Se pare că acum cincizeci și ceva de ani am botezat-o eu. O cheamă Augustina. Vreau s-o fericesc. O las moștenitoare. Dar și pe tine te las moștenitor.

— Nu trebuie, nene Lampi. Dă-i tot ce ai Augustinei.

— Cum o să-i dau tot ce am? E o natantoală. Ii dau numai casa și grădina. Ție, Darie, îți las un lucru de mai mare preț: hîrțoagele mele în care nu o dată ți-am îngăduit să-ți bagi nasul cîrn.

Cum cunoșteam cea mai mare parte din hîrțoagele lui Eulampie este lesne de înțeles cît am fost de emoționat și cît i-am mulțumit.

— Nu-mi mulțumi, mi-a spus Eulampie. N-o fac din bunătate și nici din prietenie. Ci din interes.

M-am mirat:

— Dar ce interes ai avea dumneata, nene Lampi, să-mi lași mie arhiva dumitale? Prețuiește o avere.

— Prețuiesc. Hîrtii adunate și hîrtii mîzgălite. Dacă i le las moștenire nepoatei, înfășură brînza și pătlăgelele în ele, ori face curat prin casă și le aprinde, odată cu gunoiul, în curte. Tu... Tu o să te uiți prin ele și cum încă nu te-ai dezbărat de meseria scrisului, poate le folosești. Le iscălești și le publici. N-o să mai spună nimeni atunci că nu ai talent.

— Dar nu văd, în cazul acesta, ce ți-ar folosi.

— Mă! Eu te cunosc. N-o să te lase inima să nu pomenești și de mine — de mine Augustin Eulampie, măcar ca strîngător de ciudate documente omenești.

I-am făgăduit solemn. Nu este momentul să povestesc acum și aci cum a murit nenea Lampi și nici să descriu tristețea cu care l-am dus eu la groapă. Insă nu pot trece peste faptul că a doua zi după înmormîntare, cînd Augustina Eulampie își lua în primire casa și grădina, eu intram — în fața reprezentanților legii — în posesia curioasei arhive a răposatului. Din această arhivă, în zilele care vor veni, voi transcrie aci paginile pe care le voi socoti strict necesare desfășurării acțiunii acestei lucrări. Și, odată ce ți-am dat aceste lămuriri te rog să-mi permiți, iubite cititor, să înnod firul povestirii, dacă va fi posibil, chiar de acolo de unde, fără să te consult, l-am rupt.

Prima scrisoare trimisă de Tia Cudalbu lui Aramic Tair, la Istanbul, era datată din 12 iulie 1937 și, după ștampila aplicată pe marca poștală, se vedea că este expediată din Brașov.

După ce bătrînul hapsîn care era grefierul Eulampie stabili data scrisorii și locul de expediție, desfăcu plicul, scoase scrisoarea caligrafiată cu litere mari și dezordonate și citi:

Dragul meu Aramic,

Mă aflu de trei zile în acest oraș ploios cu noul meu prieten, cu bancherul Drugan. Nici nu mi-aș fi închipuit că în acest om în aparență delicat și cu bune maniere..

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Poșta redacției

Ionel Drîmba. Det. M. 16. Dodeni-Bicaz.

Ai înțeles foarte bine că prietenia cu Uniunea Sovietică este chezășia independenței și a viitorului fericit al țării noastre. Versurile au energie, deseori o cadență solemnă și aproape fiecare deschide cîte o perspectivă, exprimă o idee. Cităm prima strofă plină de mîndrie patriotică: „Din zbuciumata-mi obîrșie / Cobor adînc din veac în veac / Privesc peste frumoasa-mi glie / Și poposesc pe țărmul dac”. De ce ne-ai trimis o singură poezie și de ce nu scrii mai clar?

Al. C. Aldea – comuna Cotu Văii, raion Negru Vodă.

Nu ai dreptate cînd îți consideri „lira” prea „timidă”. Am întîlnit versuri care ar trebui să-ți dea curaj. Socialismul văzut ca o „mare dimineață a lumii” reprezintă o imagine izbutită. Scrie cu mai mult avînt și îndrăzneală. Te așteptăm.

Marcoci Mihai – comuna Sînta Maria, raion Ringhilești, reg. Suceava.

Iartă-ne că nu-ți spunem nimic, dar nu e vina noastră. Abia ți-am putut desluși numele și adresa. Te rugăm să ne scrii citeț și nu cu creionul.

Iuga Ioan – elev. Școala nr. 1, Săcele, reg. Stalin.

Folclorul este o școală excelentă pentru poezie și îți recomandăm să continui a strînge poezii populare. Invață de la acest dascăl ce înseamnă inspirație curată și bogăție de sentimente. In ce privește publicarea, adresează-te revistelor de istorie literară și folclor. De la d-ta dorim producție proprie și cît mai diversă.

Eleonora Ghiță – str. Unirii 283, Brăila.

Ne-a bucurat salutul adresat partidului în care vezi pe singurul conducător luminat al poporului nostru. Poezia nu este însă... poezie. Seamănă prea tare cu un articol de ziar rimat. Arta presupune transformarea unei atitudini în imagine.

(George Saul) **Gh. Feldei** – str. Baia de Nisip 14, Mediaș, reg. Stalin.

Cu o singură poezie nu se face... o părere.

Al. Șt. Georgescu – str. Gozdei 3, Timișoara.

Nu înțelegem de ce ești d-ta atît de avar cu noi. După poezia pe care ne-ai expediat-o sîntem înclinați să credem că nu ești deloc timid: „C-așa-i a proletarului plămadă / Cuvîntul lui e fulgerat de spadă”. De aceea permite-ne să-ți cerem să deschizi din nou sertarul și încredințează-ne rîndul viitor dacă nu tot caietul, cel puțin un stoc mai mare de versuri.

M. P.

Adevărata față a lui T. S. Eliot

Considerînd că „opera lui T. S. Eliot marchează un moment important în dezvoltarea liricii engleze contemporane”, „Steaua” publică, în ultimul său număr (7/1958), o amplă „Convorbire” cu acest poet și eseist britanic de origină americană, semnată de Roy Mac Gregor Hastie, corespondentul londonez al revistei. Acesta mărturisește de la începutul

acestă întrevedere a constituit pentru el „o cinste”, deoarece „nici un poet englez din secolul al XX-lea nu poate pretinde că are asupra contemporanilor săi măcar un sfert din influența lui T. S. Eliot”, calificat drept „omul care a debarasat poezia de toate zorzoanele unui clasicism supracopt”.

Este foarte adevărat că „Steaua” face o timidă tentativă de a tempera aceste înflăcărate aprecieri ale lui Mac Gregor Hastie, informîndu-și laconic cititorii că opera lui Eliot n-ar fi totuși „scutită de unele elemente mistice, nerealiste”. (s.n.).

Dacă ar fi cercetat însă temeinic atît această operă, cît și studiile criticilor marxiști Rossell Hope Robins („The T. S. Eliot Myth”. New York, 1953), R. Ames („Decadence in the Art of T. S. Eliot”, în „Science and Society”, 1952) sau Alick West („The Abuse of Poetry and the Abuse of Criticism by T. S. Eliot”, în „Marxist Quarterly”, 1954), „Steaua” ar fi putut constata că:

1. T. S. Eliot este un obscurantist care, după o primă perioadă în care a apărut ca apostol al deznădejdii și „prinț al țării pustii” („Waste Land”), s-a proclamat în „For Lancelot Andrewes” (1928): „a classicist in literature, royalist in politics and anglo-catholic in religion” („clasicist în literatură, regalist în politică și anglo-catolic în religie”);
2. a avut — după propria-i mărturie — drept mentori spirituali pe reacționarii Charles Maurras și Era Pound;
3. în calitate de șef al școlii poetice mistice și antisociale numite „imagism” nu se bucură de prestigiu decît în cercurile literare decadente din Anglia și Statele Unite;
4. departe de a fi „debarasat poezia de zorzoane”, el a încărcat-o pînă la refuz, făcînd în permanență uz de citate din poezia secolului al XVII-lea, de aluzii clasice, mituri, superstiții și expresii străine de limba engleză, pentru a demonstra „grandoarea trecutului și decadența prezentului”;
5. a sprijinit întotdeauna cu entuziasm pe „Agrarienii sudiști” din Statele Unite, pentru care societatea ideală este „confederația” organizată pe bază sclavagistă;
6. fiind un mare admirator al fascistului Oswald Moseley, a făcut, în preajma celui de al doilea război mondial, tot ce i-a stat în putință pentru a bloca activitatea antihitleristă a intelectualilor englezi;
7. a devenit, după război, promotorul unui plan imperialist de „unificare culturală a eterogenității Europei”, atacînd — în „What is a Classic?” (1945) — principiul culturii naționale independente și prezentînd continentul nostru ca un „organism” cosmopolit unitar, iar tradițiile obscurantismului catolic ca „aparatul circulator” comun al acestui „organism”.

Poate că, dacă ar fi fost în posesia tuturor acestor date, „Steaua” nu s-ar mai fi grăbit să publice reportajul ditirambic al lui Mac Gregor Hastie. Rămîne însă și pentru noi o enigmă cum au putut să vadă lumina tiparului în anul 1958, într-o „Revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.”, fără nici o rezervă din partea redacției, sentințele lui T. S. Eliot că, pentru tinerii poeți din țările capitaliste „cel mai bun mijloc de a-și cîștiga existența este acela de a fi o rotiță pierdută în mașina de birouri a instituției mari, a unei bănci, a unei societăți de asigurare”, că nu e bine ca aceiași tineri poeți „să-și piardă timpul citind operele contemporanilor”; și că ei trebuie să refuze „o luare de poziție prea directă într-o controversă” și „să adopte punctul de vedere fabian adică al infiltrării în mase, cînd e vorba de idei elaborate de o elită”.

Alf. Adania

Coordonatele dezbaterilor literare actuale

(Urmare din pag. 1)

noastre noi, pe care îl putem prevedea afirmîndu-și primele rezultate în anul celei de-a 15-a aniversări a eliberării de sub fascism. Șantierul literar — despre care publicațiile noastre ar face bine să scrie mai des și mai mult — ne îndreptățește aceste convingeri.

Împrejurarea expusă mai sus e util s-o punem în comparație cu situația pe un plan mai larg, al modului cum se prezintă dezbaterea în jurul literaturii pe plan mondial. Nu e deloc greu de văzut că, într-o formă sau alta, cu înțelegere sau cu rea credință, cu atașament sau cu ostilitate, în centrul atenției se află realismul socialist. Cred că niciodată în cursul dezvoltării mondiale a literaturii, nu a existat o problemă atît de solicitată, atît de comună scriitorilor și teoreticienilor de pe toate meridianele. Să facem mențiunea că, în unele prilejuri, nu se întrebuințează exact și conștient formulele teoretice consacrate ale realismului socialist, deși în esență despre această metodă e vorba. Mă gîndesc la scriitorii cinstiți, bine intenționați, pentru care devine scumpă orice nouă cucerire care poate să ducă literatura cu un pas măcar înainte în ce privește puterea de a explora sufletul omenesc, viața socială, marile probleme ale momentului.

Va să zică, aderenților din toată lumea ai realismului socialist trebuie să le adăugăm o întreagă categorie de scriitori care, prin forța realismului lor și a convingerilor lor democratice ajung practic în creație la rezultate care vestesc realismul socialist. Mai devreme sau mai tîrziu, majoritatea dintre ei vor putea deveni reprezentanți ai acestei metode. De pe acum scrisul lor întărește baza practică pe care se dezvoltă realismul socialist. In momentul cînd în concepția lor vor intra conștient ideile revoluționare ale marxism-leninismului, atunci realismul socialist va triumfa deplin în scrisul lor. Pînă atunci, viața, masele, concluziile firești date de metoda realistă și de observația lucidă și atentă a vieții, a mersului dezvoltării sociale, impun apariția în opera lor a unor elemente noi, vestitoare ale revoluției care plutește pretutindeni în aer, elemente pe care, pe drept cuvînt, trebuie să le socotim ca aparținînd realismului socialist.

Numărul scriitorilor care aparțin acestei categorii nu este deloc mic. Cred chiar că încă nici nu izbutim să înfățișăm cititorilor noștri adevăratele proporții ale marii mișcări care se desfășoară în literatura mondială în direcția realismului socialist. N-am subliniat încă principala categorie reprezentativă a acestei mișcări, și anume a scriitorilor a căror metodă de creație este în mod conștient realismul socialist. Ei se află în primul rînd în Uniunea Sovietică și în țările de democrație populară. Dar se află și pretutindeni unde există o mișcare revoluționară, pretutindeni unde a pătruns marxism-leninismul.

Frontul realismului socialist este deci uriaș și e de înțeles de ce problemele sale se află în centrul atenției, în literatura mondială. Dovadă vie stă și înverșunarea cu care se ocupă de realismul socialist dușmanii socialismului, apărătorii ideologiei burgheze. Cu sau fără voia lor — mai mult fără voia lor — ei confirmă într-un fel puterea metodei noastre și tot mai marea ei extindere. Inainte de primul război mondial, cînd apăreau primele elemente și primele opere ale acestei metode, era firesc ca nici dezbaterile și nici combaterea ei să nu solicite atîta cerneală. Că mari creatori i-au constatat apariția și s-au bucurat ca de o mare victorie a literaturii, aceasta rămîne un fapt necontestat. Prin cuvintele cu care scriitori ca Anatole France și Korolenko, Cehov și Andersen Nexö, apreciază opera lui Gorki, vorbește de fapt conștiința vechiului realism în fața elementelor noului realism, ale realismului socialist. Dar, atîta vreme cît metoda era abia la început, scutierii antirealismului și dușmanii socialismului și revoluției nu i-au putut aprecia nici importanța, nici perspectivele. Abia după Marea Revoluție din Octombrie s-au pornit campanii împotriva noii literaturi care triumfa în Uniunea Sovietică și prindea teren în lumea întreagă. Iar în prezent asistăm la o adevărată mobilizare generală a forțelor ostile socialismului, împotriva realismului socialist. Această împrejurare trebuie să o privim și ca o confirmare a generalizării metodei noastre de creație. Dar ea trebuie să ne și stimuleze în apărarea teoretică și în dezvoltarea tezelor fundamentale ale esteticii realismului socialist, acțiune în care se întîlnesc astăzi mari forțe creatoare ale literaturii mondiale.

Larga dezbatere despre realismul socialist din coloanele presei noastre literare trebuie socotită și ca o participare la această mare acțiune, care în arena mondială literară ocupă astăzi primul loc și are cea mai însemnată pondere din cîte le-a avut vreodată o chestiune literară.

Se impune cu necesitate concluzia că realismul socialist este rezultatul firesc al unei dezvoltări istorice și nu un produs întîmplător, generat de anumite împrejurări prielnice dar de scurtă durată. Felul cum s-a pus și se pune astăzi pe plan mondial problema realismului socialist, ne arată că literatura se dezvoltă în această direcție în mod inevitabil, că ea s-ar fi dezvoltat în această direcție chiar dacă nu s-ar fi realizat revoluția socialistă într-o serie de țări. Firește, s-ar fi dezvoltat într-un ritm mai scăzut, pe căi specifice, și într-un timp probabil mai îndelungat, dar ea ar fi ajuns neapărat la această treaptă. Fenomenul s-ar fi petrecut, oricare ar fi fost, în anumite momente, soarta revoluției dintr-o țară sau alta, pentru că realismul socialist se leagă de un întreg stadiu de dezvoltare a conștiinței societății, de un sens al mișcării societății, și nu de o persoană, de o școală literară, de o modă, sau de un anumit fenomen cultural. Rădăcinile și izvoarele realismului socialist se află în elemente permanente și anume în masele în care pătrunde conștiința revoluției. Rezultat al unei dezvoltări care se petrece pe baza unor legi obiective, realismul socialist reprezintă el însuși o lege obiectivă în dezvoltarea literaturii; oglindind în mod realist și obiectiv realitățile sociale în etapele înaintării și desăvîrșirii revoluției socialiste, este firesc ca această literatură să reprezinte o calitate esențial nouă față de vechiul realism, calitate care scapă operei vechiului realism, o depășește și nu poate fi definită decît prin tezele teoretice ale realismului socialist; întemeindu-se pe necesitatea de a reflecta noul în viața oamenilor și a societății — nou impus de însăși dezvoltarea vieții — metoda realismului socialist impune militarea pentru acest nou, care este dezvăluit lumii și pus în practică de ideologia revoluționară a marxism-leninismului.

Realismul socialist, este fără discuție, o problemă privind domeniul artei — al creației și al teoriei despre artă. Dar el realizează acea superioară și desăvîrșită sinteză între artă și necesitățile luptei sociale, pe care literatura adevărată a rîvnit-o dintotdeauna și pe care abia acum a izbutit s-o realizeze.

Din acest punct de vedere, cred că e mai îndreptățită și, în orice caz, mai precisă afirmația lui I. Vitner care spunea recent că nu e de așteptat apariția în realismul socialist a unor forme artistice excepționale și cu totul noi, profund diferite de cele cunoscute anterior în literatură. Argumentația contrară desfășurată de George Munteanu mi se pare că e prea abstractă. In adevăr nu văd cum ar apărea o bogăție de specii sau genuri noi, total sau măcar esențial diferite de ceea ce a înregistrat pînă acum experiența istorică a literaturii. Ceea ce a adus realismul socialist fundamental deosebit în domeniul formei, este tocmai această sinteză superioară între specificul artei și specificul luptei sociale. Toate formele artei realiste, unele crezute depășite, pot dobîndi — și experiența arată că dobîndesc o nouă viață în cadrul realismului socialist; aceasta e principala înoire adusă de metoda noastră de creație, iar această înoire nu e numai una de conținut, ci, în primul rînd una artistică. Ea privește în mod integral structura imaginii, în toate elementele și laturile ei. Iar acest rezultat a fost dobîndit prin eforturile scriitorilor realiști-socialiști și ale celor mai buni scriitori realiști contemporani, sensibili la fenomenele noi ale conștiinței sociale și artistice și întemeiați pe toată marea experiență a realismului anterior. Fenomenul se află în același timp și într-un continuu proces de dezvoltare.

Insă realismul socialist nu este o sumă de componente, deși el sintetizează o întreagă experiență istorică. E concludentă în această privință echivalența pe care o putem face cu raportul dintre marxism și cele trei izvoare și părți constitutive ale sale, cum le numește Lenin: ceea ce a fost mai bun în filozofia germană, în economia politică engleză și în socialismul francez din sec. XIX. Marxismul nu e nici una din aceste trei, și nici suma lor, ci o filozofie nouă. Tot astfel, realismul socialist este o metodă nouă, — către care se îndrepta încă literatura anterioară și către care se îndreaptă realismul contemporan, cu puterea cu care se îndreaptă viața către lumină, — către lumina fără de care viața nu poate fi concepută.

Mihai Gafița

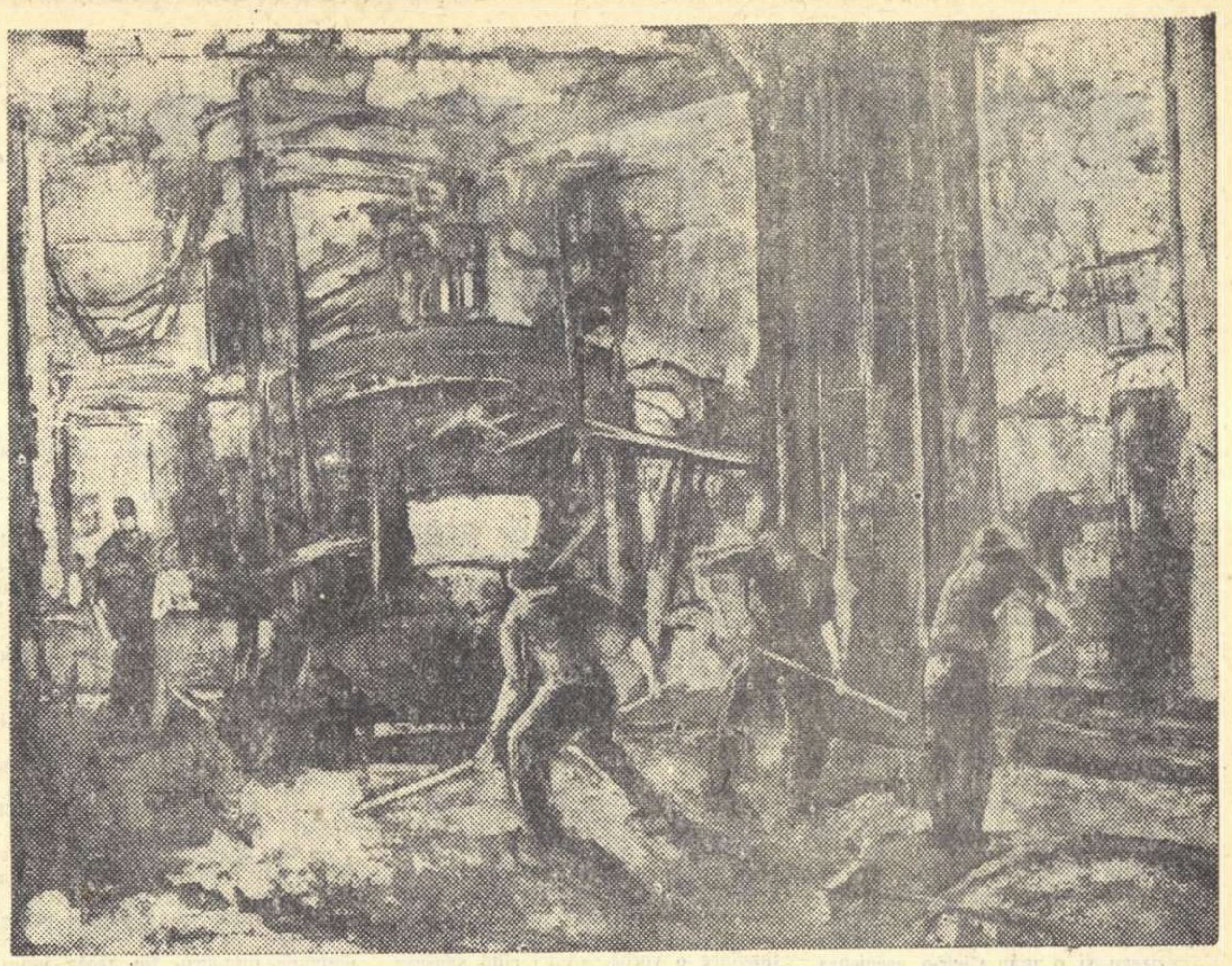

NICOLAE TOMA „Uzina «1 Mai» Ploești. Cuptorul”

CONFESIUNE

(Urmare din pag. 1)

o rațiune nevoii de a scrie. Această nevoie nu se mai putea satisface prin ea însăși, într-un pur exercițiu epic. O asemenea artă nu m-ar mai fi mulțumit. Prea fuseseră dure, radicale experiențele prin care trecusem, ca să mă mărginesc la o literatură care să nu poarte în ea o mărturie și un mesaj. Mărturia o cunoșteam: dar care era mesajul? Nu putea fi altul decît acela adus de oamenii care suferiseră închisoarea, tortura și unii dintre ei chiar moartea, îl păstraseră neștirbit în întunericul clandestinității și ni-l dăruiseră odată cu zorile libertății. Nu putea fi altul decît al acelora care minaseră și răsturnaseră monstruoasa schelărie a fascismului, a acelora care acum luptau pentru restaurarea valorilor în care crezusem, pulsîndu-le un sînge nou în vine, dîndu-le un sens și o legitimitate pe care înainte nu o aveau. Și acei oameni erau comuniștii. Prin ei începusem să văd mai limpede, să deosebesc sensul necesității transformărilor sociale. Mi se oferea o nouă viziune asupra lumii, științifică, sprijinită pe valori certe, umaniste, în care integritatea omului, acordul lui cu societatea în care trăia să fie posibilă. Din acea clipă, drumul literar pe care urma să-l apuc îmi devenise clar. Nenumărate teme care pînă mai ieri mi se păruseră interesante, chiar importante, îmi deveniseră indiferente. Ele aparțineau unei lumi detestate, al cărei edificiu social se prăbușise cu oamenii, cu concepțiile, cu ideile ei. Merita poate să-i zugrăvești descompunerea treptată, să-i surprinzi reacțiile, zvîrcolirile agonice în fața inevitabilei sale pieiri. Procesul nu era, firește, lipsit de dramatism. Dar un observator atent băga de seamă că drama eroului burghez, complicațiile sale erau depășite, desuete, cădeau pe un plan secundar. Din punct de vedere literar și social, eroul burghez începuse să coboare versantul istoriei, în timp ce un alt erou urca biruitor pe scenă: comunistul.

Fenomenul era cît se poate de semnificativ. Il reflecta și literatura occidentală, unde scriitorii cei mai proeminenți, în operele lor de seamă, îi făcuseră loc acestui erou, un loc dominant, pe măsura rolului său în vremurile noastre. Spiritul epocii purta pecetea acțiunii și gîndirii comuniste. Adeziunea sau opoziția față de el constituia, în ambele ipostaze, un factor definitoriu pentru individ și pentru societate. In ce privește a doua atitudine, era clar că nici o societate nu putea împietri veșnic în negație. Viața este luptă și afirmație. Și această luptă a comuniștilor a influențat destinul nostru, atît ca oameni cît și ca artiști.

Așa stînd lucrurile, după oarecare timp de reculegere, de stabilire a obiectivelor, am scos în 1949 „Vițelul de aur” cea dintîi lucrare a mea din actualitate și, cred, printre primele de acest gen în frontul nostru literar. De atunci și pînă în ziua de astăzi, în toate lucrările tipărite n-am ostenit să mă ocup cu predilecție de diferite aspecte ale vieții contemporane, deoarece ele îmi solicitau interesul în cel mai înalt grad. Nu vreau să spun că am încheiat socotelile mele cu fascismul, că într-o zi nu voi mai încerca să zugrăvesc acea neagră perioadă, pe care o cunosc atît de bine, cu excesele și deformările morale și psihologice cărora le-a dat naștere. Dar pentru mine, o importanță deosebită, imediată și stringentă, o prezintă problematica unui anume erou, a aceluia care edifică o nouă societate, care prin eforturi supraomenești stabilește altfel de raporturi între oameni, o altă etică, o altă ierarhie de valori, cuprinse laolaltă în realitatea socialistă. Și acest erou este comunistul, care devine și expresia și motorul realității noastre. Dacă este ceva demn să fie reflectat în artă, atunci sînt problemele lui, care se confundă cu ale noastre, greutățile, pasiunile, înfrîngerile trecătoare, bucuriile și victoriile lui. Iată de ce sînt ancorat cu toate forțele mele în actualitate, de ce ambiția oricărui scriitor este de a realiza un tip de erou comunist real și puternic, de ce procesele sufletești ale acestui erou sînt mai dramatice și mai semnificative. El reprezintă conștiința și spiritul epocii în care trăim. Care scriitor nu rîvnește ca în opera sa să exprime spiritul epocii? Și acest spirit se află în actualitate, care de fapt nu este altceva decît istoria în mers. Un mare scriitor francez spunea că „romancierul este istoricul prezentului”. Definiția este parțial adevărată. Scriitorul socialist nu este doar un istoric, ci și un participant, un făuritor al prezentului, în care sînt angajate viitorul societății, al lui personal și al creației sale.

Ieronim Șerbu

RAPORT DESPRE VIITOR

(Urmare din pag. 1)

ciale ce coexistă azi pe glob, învingătorul este cunoscut încă de pe acum.

Poporul care a reușit primul în lume să arunce un braț de foc în cosmos, să alăture stelelor veșnice, alte neliniștite stele, nu este numai un Phoenix oarecare (Phoenixul rus, cum îl numesc unii, cu o metaforă la îndemînă). Poporul, care sub conducerea Partidului Comunist a reușit să treacă în numai patruzeci de ani (ceea ce în istorie este un biet minut) de la căruță la vehicolul sideral, așa cum e de bănuit, nu se va opri aici. Acest fapt îl cunosc mai bine cei care iubesc cel mai puțin acest popor. Ei știu bine că pacea este condiția principală pentru ca robii de ieri, descătușați de o revoluție fără pereche, să rămînă pentru veșnicie exemplul întregii omeniri.

Mai puțină sudoare! se spune în aceste teze care constituie poemul cel mai înălțător al zilelor noastre. Mai mult confort! Mai multă bună stare! Mai multă fericire!

Este deci firesc ca apologeții neființei, ai contemplării veșnice, ai silei de muncă să citească cu groază aceste cifre uluitoare, și să se întrebe cu grijă ce le rezervă viitorul.

Intrecere, colaborare, cum vreți să-i ziceți, domnilor, să nu stăm să pregătim obuze și avioane. Să ne plimbăm și să sădim pomi, să ne eliberăm de teamă, cum a spus atît de frumos Roosevelt. Să privim cu încredere peste gardul vecinului și să ne bucurăm de bucuria lui! Pămîntul acesta ne încape pe toți și să ne bucurăm de bucuria lui! Pămîntul acesta ne încape pe toți, și dacă nu ne ajunge avem cerul înaintea noastră! Să-l răscolim, să-i desfacem tainele și să poposim pe stelele de fier!

Prosperitatea unui popor nu poate amenința pe nimeni, iată de ce mi se pare absurd să aud ici și colo, voci care să spună: Atenție, toate aceste milioane de tone de oțel în plus sînt o amenințare pentru noi! Nu, domnilor, nu tancuri vrem să facem din oțelul nostru, nu tunuri, ci tractoare și aștri artificiali! Nu ne place pîrjolul și gustul fără gust al morții. Visăm ca această planetă, atît de des încercată de consecințele rătăcirilor unor filozofi cu sabie la brîu, să fie o grădină înfloritoare în care să încapă toți!

Scrîșniți, amenințați, blestemați, dar priviți-ne! Veți avea ce vedea...

Eugen Barbu

VITRINA

MIHNEA GHEORGHIU: „Orientări în literatura străină”

(Urmare din pag. 1)

natele. Inteligentă, vioaie, susținînd un dialog diferențiat cu valorile, eseistica lui Mihnea Gheorghiu se situează fără echivoc pe pozițiile umanismului marxist care-i dăruiesc perspectivă, lărgime, o solidă fundamentare. Autorul volumului dovedește, pe lîngă informație, capacitate de sinteză și un talent incontestabil al formulărilor concise, împletite cu luciditatea analizei pe care i-o conferă orientarea marxistă în problemele culturii. Toate acestea îl ajută pe Mihnea Gheorghiu să caracterizeze esențial aportul la tezaurul literaturii mondiale al unor personalități ca Shakespeare, Byron, Whitman, Fielding etc. și să sugereze soluții interesante, demne de a fi reluate cu mijloace mai ample, în probleme atît de dificile și controversate ca aceea a lui Poe („Edgar Poe calomniatul”). Explicarea pesimismului lui Poe prin contradicțiile care sfîșiau mica burghezie americană în prima jumătate a veacului trecut, relevarea profundei lui ostilități față de democrația burgheză și față de orînduirea capitalistă în general, cu argumente precise, reprezintă, credem, un succes în rezolvarea științifică atît a problemei marelui poet, cît și a celorlalți romantici americani (Nathanael Hawthorne și Herman Melville). Alte eseuri ca „O antologie dincolo de zare”, în care este analizată creația lui Eugene O'Neill, „Orientări în drama apusului” sau „Generația iubirii pierdute” sînt incursiuni în literatura occidentală contemporană însoțite de o expunere a cauzelor decadenței și destrămării literaturii burgheze. Autorul însă nu uită să sublinieze însemnătatea tradițiilor progresiste, caracterizînd aportul unor personalități proeminente ca Bertolt Brecht, Arthur Miller etc. Cu mult adevăr este surprinsă importanta contribuție a lui Federigo Garcia Lorca la dezvoltarea teatrului modern („Prezența lui Lorca”), dualitatea spirituală clasicism-romantism proprie geniului baroc al acestuia și, în același timp, justificarea de ordin profund a împrospătării teatrului printr-o întoarcere spre sursele de inspirație populară (comparată cu așa-numita „renaștere celtică” a teatrului irlandez reprezentat de W. B. Yeats și John Millington Synge).

Una din dimensiunile majore ale criticii lui Mihnea Gheorghiu este polemica, o polemică directă, virulentă, împotriva celor care nu înțeleg sau nu vor să înțeleagă fenomenul cultural în adevăratele lui implicații, împotriva celor care încearcă, inconștient sau conștient, să falsifice valorile. Această polemică evidențiază caracterul acut, actual al problemelor discutate (fie că este vorba de Shakespeare sau de Cervantes, fie că este vorba de scriitori cronologic apropiați de epoca noastră sau trăind chiar în ea), căci, la urma urmelor, caracterul valorilor este totdeauna acela de strică actualitate. Dialogul cu valorile nu trebuie să fie un dialog obiectivist, ci unul pasionat, implicînd nu numai afirmarea adevărului ci și negarea falsificărilor criticii burgheze, precum și operația delicată de selectare a elementelor capabile să intereseze imediat, intens, vremea noastră. Fundamentarea marxist-leninistă asigură discuției asupra problemelor abordate consecvență științifică. Pe linia aceasta se înscriu eforturile lui Mihnea Gheorghiu. Volumul „Orientări în literatura străină” reprezintă o contribuție valoroasă la înțelegerea unor probleme importante de literatură universală, clasică și contemporană.

Matei Călinescu

VICTOR VINTU: „La masa de lucru”

(Urmare din pag. 1)

țiile în jurul acestor probleme, purtate cu scriitori ca I. Ehrenburg, K. Fedin, L. Leonov, M. Isakovski și alții, să devină foarte interesante.

Lumina albastră a ochilor lui Ehrenburg, zîmbetul jucăuș, ironic al privirilor lui Isakovski, mobilitatea gesturilor lui Boris Polevoi, felul categoric și aproape ostășesc de a fi al lui Kataev, iată simple amănunte de ordin fizic, în care însă întrezărești înalta conștiință comună a misiunii lor de scriitori sovietici. Leonid Leonov, al cărui portret fizic și moral îl reținem ca realizat în mod deosebit de autor, te cucerește prin vitalitatea sa tumultuoasă, simplă și deschisă, prin convingerea cu care vorbește. „*Spre deosebire de Fedin* — notează V. Vîntu — *bunăoară la care surprinde spontaneitatea, elaborarea de moment, simți că în creierul lui Leonov s-a plămădit pe îndelete, după un finisaj de ani, acest sistem armonios de idei*”.

In limitele timpului rezervat „dialogurilor”, scriitorii sovietici își dezvoltă concepțiile cu privire la caracterul social, partinic, al artei. K. Fedin consideră sterile multe din discuțiile criticii literare referitoare la evoluția formelor în artă, propunînd discuții axate în mod special pe problema *materialului* artistic. Dacă Maiakovski s-ar fi deosebit de poezia dinaintea lui doar prin tehnică (rime, aliterații) și n-ar fi descoperit un material de viață revoluționar, cu totul nou, n-ar fi fost Maiakovski, spune Fedin. Ehrenburg, Isakovski, condamnînd profesionalizarea scriitorului, consideră că artistul trebuie să fie în primul rînd *factor social.* V. Kataev, Nikolai Ohlopkov, actor și director al Teatrului Mic, scriitorul cazah Muhtar Auezov și dramaturgul N. Pogodin, înțeleg de pe aceleași poziții rolul social al artei.

Aceasta nu înseamnă de loc că părerile exprimate, în special acelea legate strict de creația propriu-zisă, nu oferă varietate. Simți cu fiecare dialog nou, o personalitate deosebită, care se profilează pe același orizont larg al realismului socialist.

Cartea lui Victor Vîntu, „La masa de lucru”, rămîne un document literar, cu atît mai prețios, cu cît e legat de numele unor mari scriitori sovietici contemporani.

Cezar Baltag

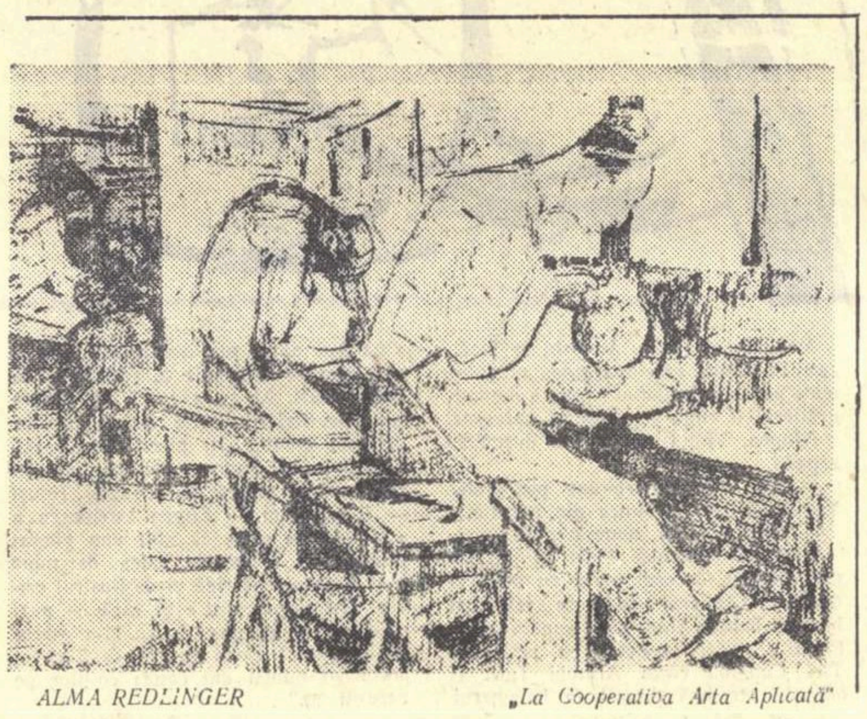

ALMA REDLINGER „La Cooperativa Arta Aplicată”

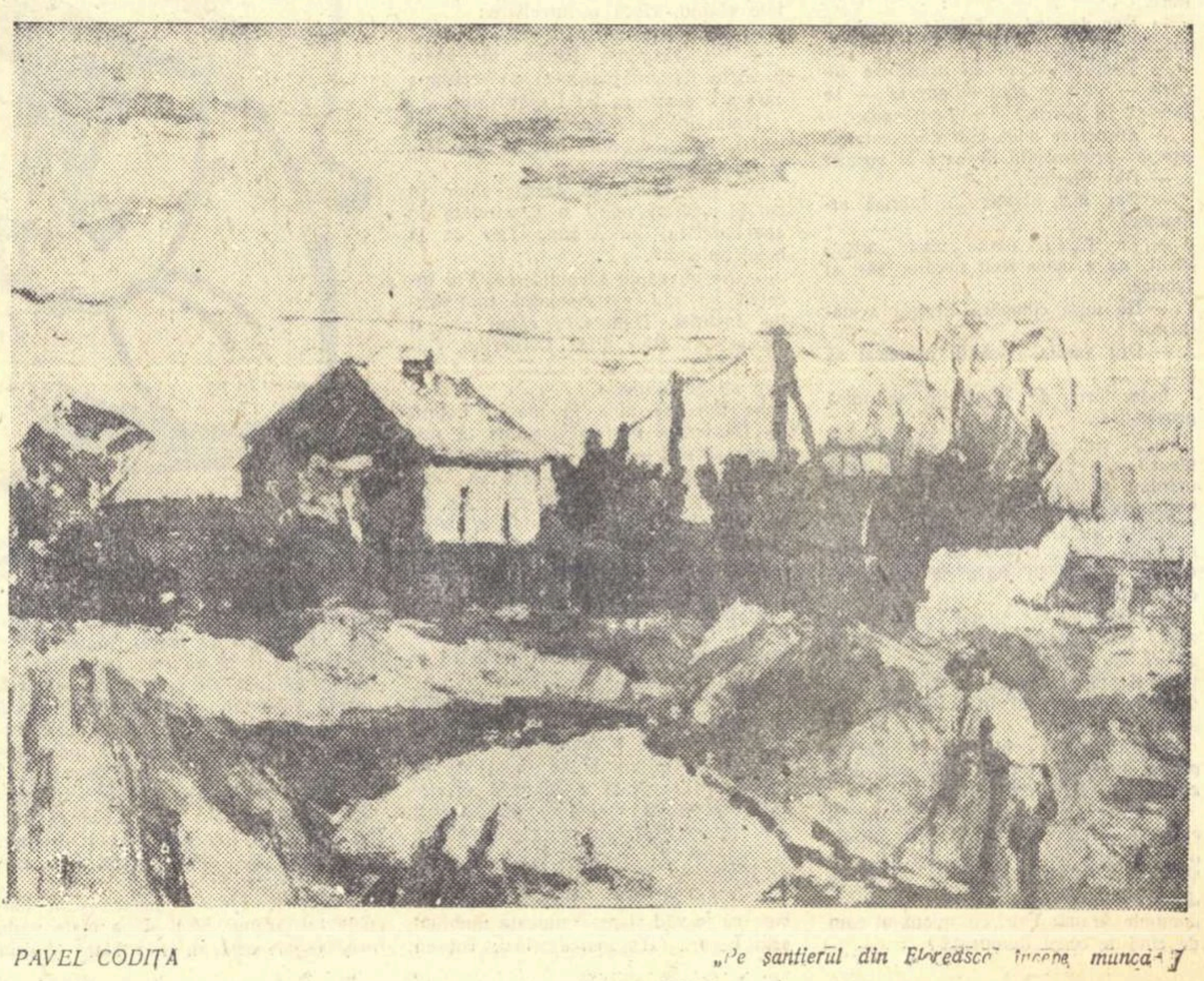

PAVEL CODIȚA „Pe șantierul din Floreasca încep munca”

CREATORI ŞI OPERE

Sensul răzvrătirii

Apare destul de limpede faptul că Andrei Sabin, „Străinul", nu este un „erou al generaţiei noastre" cum l-a definit cu entuziasm generalizator o parte a criticii literare. De altfel, Titus Popovici nu este creator de eroi în sensul lui Pavel Vlasov sau Pavel Korceaghin, în care converg aproape exclusiv liniile istorice şi etice cele mai bune, mai înaintate, ale unei epoci, pentru că şi personajele respective ilustrează clasa socială cea mai avansată, revoluţionară prin esenţă. Pînă acum Titus Popovici este interesat de modul în care suflul revoluţionar al socialismului ruinează nu numai vechea orînduire burgheză, dar şi mentalitatea ei, salvînd din uriaşul capital uman al trecutului tot ce poate fi salvat. Problematica pasionantă a romanelor sale este evoluţia către comunism a indivizilor din acele clase sau pături sociale care au suferit timp de decenii influenţa individualismului burghez, care au trăit şi s-au dezvoltat în atmosfera existenţei pentru sine a educaţiei burgheze.

Acesta este de altfel şi sensul răzvrătirii, al înstrăinării lui Andrei Sabin, adolescent mic-burghez în care, la un moment dat, explodează un spirit de revoltă. Cu doi sau trei ani înainte, Andrei Sabin trăia într-un univers închis, dominat în întregime de educaţia burgheză. Suslănescu, profesorul său de istorie, îi aminteşte într-o scrisoare de acest trecut recent, care nu poate fi ignorat pentru că este punctul de pornire al chinuitoarei evoluţii a eroului: „...acum doi sau trei ani ai scris o lucrare strălucită despre război. Vorbeai de acest „măreţ fenomen" care permite omului să se ridice deasupra sinistrei sale platitudini, te entuziasmai în faţa rezistenţei pînă la ultima clipă (Waterloo sau Thermopyles), tocmai pentru că e lipsită de finalitate. Nu ştiu care a fost drumul tău de atunci pînă azi, nu ştiu ce s-a întîmplat cu tine, nu ştiu nimic..."

Cu Andrei Sabin nu s-a întîmplat nimic altceva decît faptul că războiul, pe care l-a glorificat cu doi ani în urmă, a spart, cu aspra lui realitate, universul de perfectă ignoranţă în care se afla închis. După Stalingrad, toată lumea avea presentimentul că „are să se ducă dracului toată şandramaua asta". Lumea extrem de diversă pe care romancierul o surprinde în „Străinul" acţionează în virtutea acestei realităţi noi. Muncitorii şi comuniştii luptă activ pentru a dărîma „şandramaua" cu o clipă mai devreme. Lumea burgheză (Papp de Zerind, familia Varga, Vîslan, Suslănescu, etc. etc.) caută să se acomodeze dezastrului iminent, să-i anihileze consecinţele vizibile, să şi-l supună intereslor de clasă.

Andrei Sabin, în lucrarea sa, nu a făcut, prin urmare, alt lucru decît să proclame public, cu bravadă juvenilă, un adevăr pe care cei din jurul său îl comentează în surdină. Actul său de revoltă îl pune în conflict nu numai cu ordinea burgheză constituită, cu lumea burgheză a profesorilor, elevilor şi prietenilor, dar — ceea ce este cu mult mai important — îl aşează într-o situaţie contradictorie cu sine însuşi. In Andrei Sabin, unitatea perfectei ignoranţe şi împăcări cu sine şi cu lumea de pînă mai ieri a fost spartă şi scindată în două lumi interioare, antrenate într-o dezbatere dramatică. Titus Popovici a cuprins într-o excelentă analiză psihologică (una din cele mai bune din literatura noastră actuală), cele două planuri divergente ale personalităţii eroului: un Andrei Sabin al trecutului, dominat de povara egoismului individualist al micului burghez şi un Andrei al mulţimilor oprimate, al oamenilor căutînd un destin mai bun, un Andrei al viitorului.

Disputa dintre cele două laturi ale insului numit Andrei Sabin creează înălţările şi căderile eroului, victoriile şi înfringerile sale etice, deruta şi certitudinile pe care le cucereşte.

Noul Andrei Sabin a strigat în auzul tuturor că ordinea burgheză este menită să se ducă dracului, dar adolescentul mic-burghez, în momentele tragice ale bombardamentului asupra gării, lucrează la operaţiile de salvare cu gîndul fugar că prefectul Belega îl va remarca şi absolvi de pedeapsă. Un Andrei Sabin prin care viaţa şi istoria a clamat un adevăr îl înfruntă pe bătrînul şi atît de versatul politician Papp de Zerind, în timp ce un altul primeşte fără revoltă categorică banii pe care abilul om politic i-a strecurat în buzunar.

Tînărul onest şi curajos din Andrei Sabin a intuit că „nu se mai poate trăi în lumea asta", cum îi spune tatălui în clipa cînd acesta îi descoperă culpa; intelectualul mic-burghez se gîndeşte la izolare, la suferinţa singurătăţii şi la sinucidere. Actul de curaj este urmat de o disperare şi o dezolare lăuntrică: „i se părea că e scufundat în fundul unei grote unde, după ce ţi-ai obosit plămînii încercînd să respiri aerul rarefiat, te cuprinde un fel de nepăsătoare ameţeală".

In lucrarea care a provocat scandalul, el a fost credincios unui adevăr comun tuturor oamenilor de bine; în acelaşi timp dublura sa antagonică proclamă ca unic adevăr şi deviză: „Mai presus de orice să-ţi fii credincios ţie însuţi!" Acela care a simţit la un moment dat că „in jurul lui viaţa, destinul oamenilor, aveau ceva copleşitor, brutal" şi că uitarea, împlinirea „într-o lume intimă, închisă pentru orice altceva ar fi fost un lucru imoral şi nepotrivit" este în vizibil conflict cu *alter ego*-ul său care strigă: „vreau să fac întotdeauna ce voi crede eu de cuviinţă!" pentru a nu-i fi ruşine de sine însuşi.

Cu o fineţe remarcabilă, Titus Popovici a ilustrat în Andrei Sabin fenomenul de claudicaţie morală atît de specific intelectualului mic-burghez, supus ipocriziei şi meschinăriei generată de individualism, care poate fi dezgustat de existenţa generată de individualism, care poate fi dezgustat de existenţa în lumea burgheză şi în acelaşi timp să ajungă la o deplină împăcare cu ea, poate fi disponibil faţă de bine şi în acelaşi timp faţă de rău, dezbaterea interioară rezolvîndu-se în cele din urmă, în lumea burgheză, prin indiferenţă, ratare, sinucidere sau parvenire (altă ipostază a sinuciderii).

Tot atît de subtil se desprinde din roman şi un alt fenomen. Din momentul în care a intrat în conflict cu ordinea constituită şi cu sine, forul interior al lui Andrei Sabin este o scenă pe care două personaje se înfruntă vehement. Drama este vizibilă pentru cititorul atent şi constituie interesul pe care epicul psihologic al acestui erou contradictoriu îl incită. Mult timp această periculoasă dedublare nu este încă conştientă şi pentru erou şi nu-i permite astfel nici o rezolvare. El continuă să se mişte în lumea din jur pe o traiectorie extrem de sinuoasă în virtutea mişcărilor sale interioare, antagonice, fără să aibă foarte clară senzaţia claudicaţiei sale. Aceasta se petrece atîta timp cît Andrei Sabin vine în contact cu indivizi care constituie într-un fel o completare a sa, oglinzi reflectînd imagini care îi seamănă.

Pentru Lucian Varga, Sabin este „un blazat timpuriu", pentru că şi el este în felul lui, un blazat, nemaiaşteptind de la viaţă decît o lectură interesantă. Pe Sabin caracterizarea nu-l irită. Inainte de a săvîrşi la şcoală gestul curajos, el „se simţea bătrîn şi blazat. Ar fi vrut să facă ceva ieşit din comun, dar nu ştia ce anume".

Pentru Suslănescu, curioasă specie intelectuală de nematod, tîrîndu-şi existenţa prin parazitări succesive pe organisme foarte diferite, cu întreaga capacitate mimetică pe care orice parazitare o comportă, Sabin este un „enfant terrible". Suslănescu însuşi se socoteşte o astfel de fiinţă deosebită şi primejdia pentru Andrei Sabin stă tocmai în unele puncte de contact cu această personalitate dezgustătoare.

Sonia, faţă de care Andrei Sabin nutreşte o prietenie amestecată cu iubire, este aceea care îl defineşte ceva mai precis: „Uneori, voi băieţii, simţiţi nevoia să ieşiţi din comun, mai ales la o anumită vîrstă".

Dar nimeni din mediul său nu are acea distanţă necesară faţă de el pentru a-i atrage atenţia asupra periculoasei sale dedublări. In acest sens, întîlnirea cu Schwarz, fostul său coleg, este hotărîtoare. Schwarz este posesorul unei logici ferme şi a unei lucidităţi, pornite din credinţa într-o idee. El crede în revoluţia proletară, în comunism şi va acţiona la timpul oportun în virtutea credinţei sale. Pe Sabin, adevărurile formulate de colegul său au darul de a-l surprinde şi a-l irita. Cu nimeni din clanul său nu a avut dialoguri atît de uluitoare. Schwarz îi întăreşte convingerea că Hitler a pierdut războiul şi este primul care anticipînd viitorul, într-un mod curios pentru Andrei, veşteşte revoluţia care va urma după acest război. Tot el este acela care umilindu-i spiritul de frondă, de care Andrei este atît de mîndru, îl defineşte ca pe o altă manifestare a conformismului burghez. „Intelectualul, îi spune Schwarz, trăieşte o tragedie. In fond e nemulţumit de societatea prezentă. Dar prin activitatea lui practică e un stîlp al ei". Atunci cînd comite în şcoală gestul de revoltă, în el închide şi ceva din convorbirile avute cu Schwarz, dar la un mod opus de fapt idei limpezi despre activitatea practică ale acestuia. Andrei, după ce trăieşte drama eliminării sale din şcoală şi a conflictului cu familia, simte nevoia să-l vadă. Doreşte de fapt o validare a acţiunii sale. Dar găseşte în Schwarz un adversar care-i striveşte cu violenţă şi cruzime carapacea de fals eroism în care se închisese. Cu voită exagerare, colegul său îi blamează atitudinea, prezentîndu-i lucrarea pe care a scris-o ca pe un act gratuit, gidian, iar pe el, Andrei, ca pe un nou Lafcadio. In exagerarea lui Schwarz este o doză de adevăr, în măsura în care Andrei declară cu vehemenţă că a făcut toate acestea pentru *a se regăsi* pe sine, ca *să fie sincer faţă de sine*. O atitudine îndreptăţită în consensul unei colectivităţi, el o diformează, îi anulează perspectiva, reducînd-o la sfera propriei lui individualităţi. Dialogul dintre el şi Schwarz, în acest sens, este cu neputinţă de realizat, fiecare vorbind un altfel de limbaj, cu toate că aparent se exprimă în aceeaşi limbă. „Toţi purtăm în noi o sete de fericire" îi spune Andrei. La care interlocutorul răspunde cu brutalitate: „*Individuală, a noastră proprie.* Şi în numele ei, făptuim conştienţi sau nu, tot felul de trădări. Fericirea e o chestiune de ştiinţă şi de laborator, Andrei ,un efort comun". Eliberarea lui Andrei de sub povara contradicţiilor interioare nu se va realiza într-adevăr decît atunci cînd va găsi conştient drumul către acest efort comun. Drumul către oameni.

Ion Vitner

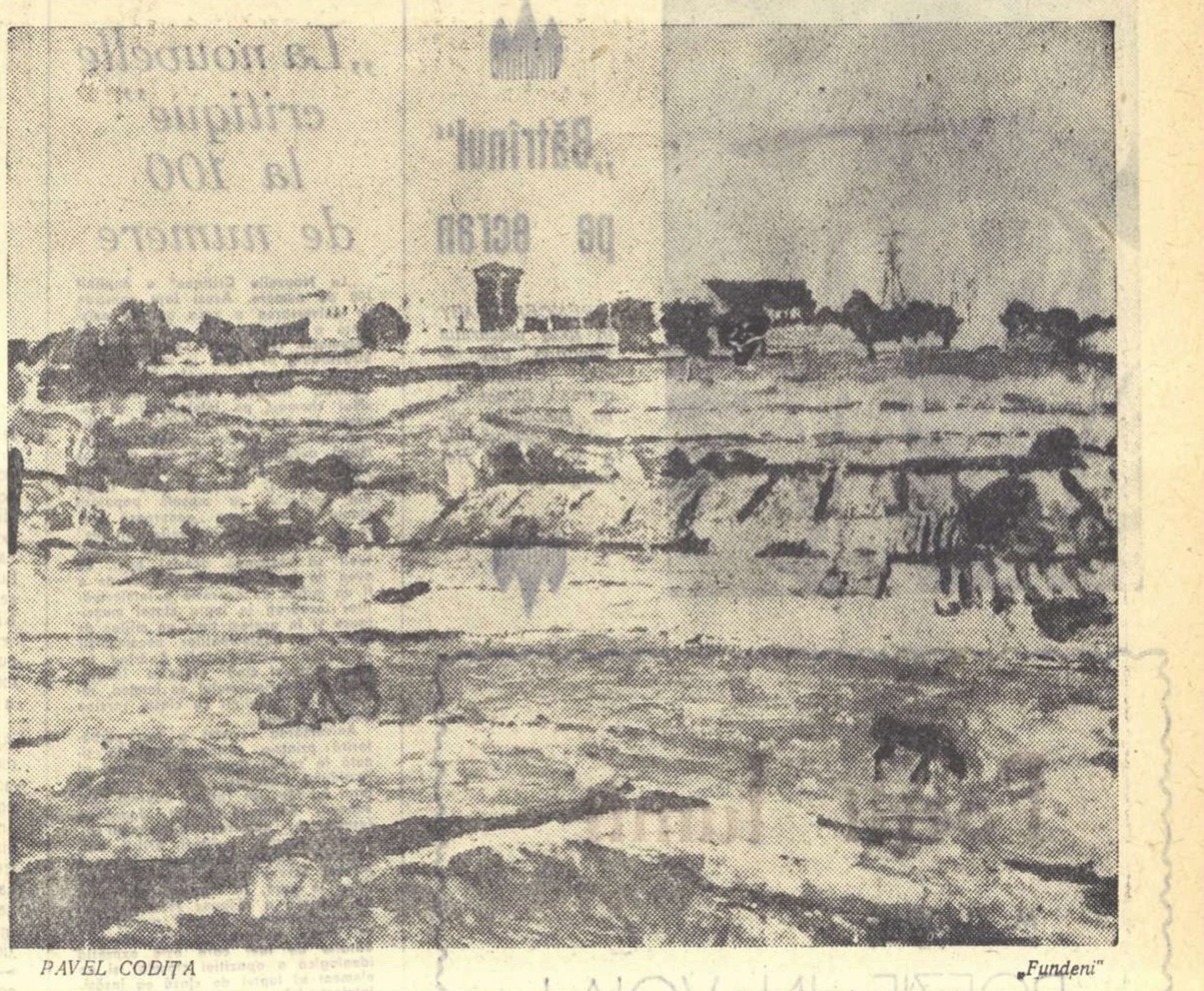

PAVEL CODIŢA „Fundeni"

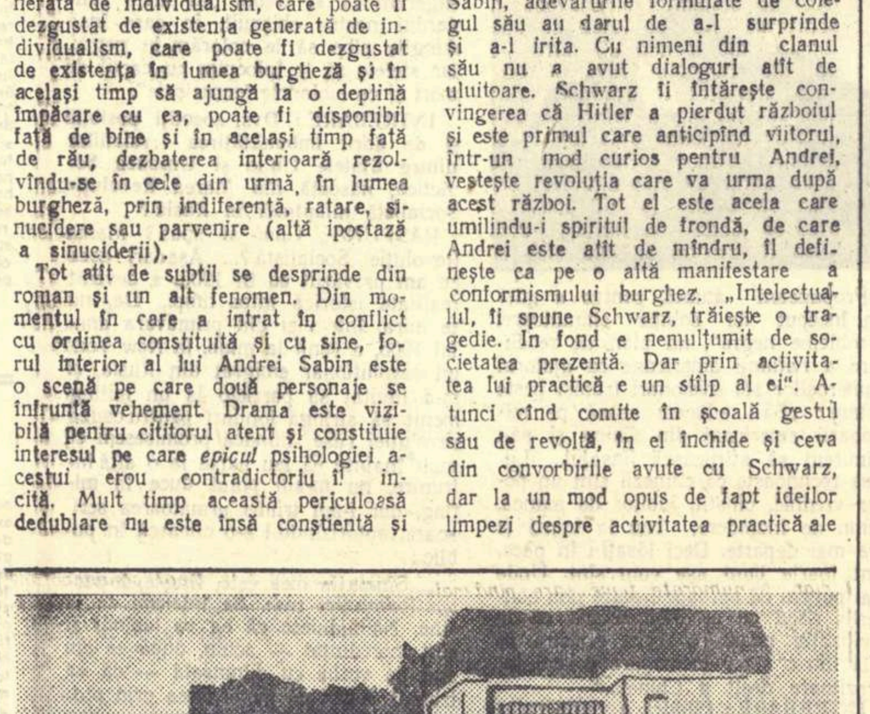

TEODOR CONSTANTINESCU „Clădiri noi la Eforie"

Răsfoind REVISTELE

„Scrisul bănăţean" nr. 10

Revistă care nu de mult se mulţumea cu versuri şterse, apoase, vidate de un conţinut ideologic actual şi cu o critică ce-şi drapa adesea suficienţa şi caracterul atemporal în fraze contorsionate şi termeni preţioşi (singură proza reuşea să impună o ţinută sobră şi o orientare actuală revistei), „Scrisul bănăţean" a devenit acum mai matur, şi-a abandonat vechile şi dăunătoarele „obişnuinţe", s-a apropiat mai stăruitor de momentul contemporan. Progresul se face simţit atît în poezie cît şi în proză, lăsîndu-se încă aşteptat în critica literară. N-rul 10 — apărut la timp, pildă de punctualitate pentru alte publicaţii lunare — dovedeşte categoric că forţele locale, întărite de colaborări din afară (E. Camilar, Al. Andriţoiu etc.) ne pot oferi o revistă şi actuală, şi interesantă, şi chiar cu o prezentare grafică atractivă (contribuţia în acest sens a finelor desene semnate de Victor Gaga, inspirate dintr-o călătorie în U.R.S.S., e certă). Ultimul număr al „Scrisului bănăţean" se remarcă printr-o concentrare pe temele Revoluţiei şi ale construcţiei socialiste. — mai ales în poezie, — prin combativitate şi prin calitate artistică sporită. Poeziile semnate de Al. Jebeleanu sînt omagii închinate marii patrii a Revoluţiei. Poetul îi aduce lui Lenin „macii roşii ai recunoştinţei / De pe buzele ţăranilor mei". Foştii argaţi coboară, odată cu poetul, în mausoleu şi privesc înfioraţi, cu ochii poetului, fruntea marelui conducător. In „Liliacul din Leningrad", Al. Jebeleanu explică ideea poetică a primăverii care, la Leningrad, nu are sfîrşit, printr-o inspirată imagine: spre Leningrad, oraşul care a vestit lumii noua eră, „au zburat toţi cocorii viselor noastre".

Poeziile lui Haralambie Ţugui, Ion Acsan, Ilie Măduţa, închinate Revoluţiei, au patos şi fermitate. „Copilului meu" şi „Seara prin oraş" de Al. Andriţoiu, fără a fi la înălţimea celor mai bune versuri ale poetului, aduc totuşi cu ele acel elan pasionat cu care ne-a obişnuit Andriţoiu în ultimele sale creaţii. In sfîrşit, poeziile lui Alexandru Lungu, Dim. Rachici, Gabriel Manolescu, evident superioare versurilor publicate înainte de către revista timişoreană, au şi avantajul prezenţei vii în contemporaneitate.

Proza oferă pagini semnificative. Povestirea „Clopotele" de Eusebiu Camilar e o impresionantă evocare a unui moment din timpul războiului. Femeile dintr-un sat, incitate de tragica istorisire a unei mame care şi-a pierdut patru fii în război, au făcut să răsune mult timp clopotele satului în semn de durere şi protest împotriva uciderii celor dragi. Schiţele lui Mircea Şerbănescu, „Tractoriştii" şi „Creionul auriu" dezvăluie o latură mai puţin ştiută a povestitorului: înţelegerea universului sufletesc al copilului şi a sentimentelor celor maturi faţă de acesta. Schiţele, mai ales cea de-a doua, dovedesc delicateţe în configurarea stărilor sufleteşti ale eroilor şi siguranţă în definirea raporturilor dintre personaje. Grăbit şi superficial se înfăţişează însă reportajul Sofiei Arcan „Simfonia muncii", în care datele şi detaliile tehnice tind să covîrşească totul, inclusiv elementul uman. Bine scris, „Jurnalul sovietic" al lui Leonard Gavriliu conţine multe impresii interesante.

Aşa cum arătam la început, critica nu se prezintă la înălţimea celorlalte sectoare. Nici un articol de sinteză sau de discuţii asupra fenomenului literar actual, asupra realismului socialist, nu arată că aceste teme ar constitui o preocupare continuă a revistei. Cronica literară a lui N. Ciobanu despre „Poezii" de Maria Banuş trece în revistă, succint, problematica volumului.

Cronica teatrală însă este atît de plină de confuzii şi contradicţii încît nu înţelegi dacă autorului (Traian Liviu Birăescu) îi place spectacolul sau nu, dacă laudă piesa ori, dimpotrivă, o critică. Este vorba de „Anii negri", la Teatrul de Stat din Timişoara. Aflăm că piesa „nu şi-a pierdut nimic din actualitatea sa pasionantă, istorică" (actualitate... istorică), mai aflăm despre comunişti că sînt „reprezentanţii fruntaşi ai avangardei clasei muncitoare". Pînă acum ştiam că însăşi avangarda clasei muncitoare o constituie comuniştii. Mihai Buznea, un personaj al piesei, e caracterizat astfel: „Uman, clocotind de ură împotriva asupritorilor, dar cu sufletul plin de dragoste neţărmurită pentru popor". De ce dar? In ce constă opoziţia? Şi despre spectacol: „...colectivului artistic i se cere să scoată din text tot ceea ce acesta poate da şi, în acelaşi timp, să-i umbrească scăderile. E ţinta urmărită de regizorul şi de actorii timişoreni". Pentru ca, mai jos cu cîteva rînduri, să aflăm uimiţi că „regia nu s-a străduit să estompeze racilele rămase în construcţia piesei, meandrele acţiunii, şovăiala în creşterea acesteia, paliditatea şi convenţionalitatea unor personaje". Că regia nu putea să estompeze nişte racile şi, mai ales, o paliditate (aceasta ar fi devenit... mai palidă) e limpede. Nu e limpede însă de ce nu s-a străduit s-o facă, din moment ce-a urmărit tocmai această ţintă (vezi primul termen al contrazicerii lui T. L. Birăescu).

„Scrisul bănăţean" publică un documentat articol de istorie literară, semnat de Teodor Virgolici, în care sînt puse în lumină tendinţele sociale din romanul celei de-a doua jumătăţi a sec. XIX, de la Filimon la Duiliu Zamfirescu, Vlahuţă, Sadoveanu.

La rubrica „Miniaturi critice" este discutată o singură carte romînească („Dobrogea de aur" de Traian Coşovei), iar prezentarea se face sub orice critică. Autorul (Petre Pascu) ni se adresează retoric: «Observaţi, cititori, fina satirizare a apucăturilor războinice în perfectul ritm: „Inaltă Heracleea se oglindeşte în limpezimea undelor şi, scufundate sub ape, cîrduri de şalău şi de crapi o cutreieră"». (Să ne fie cu iertare, dar nu observăm ironizarea apucăturilor războinice): Traian Coşovei e situat (cel puţin prematur) alături de autorul „Cîntării Romîniei", alături de Bălcescu şi de Bogza.

O menţiune specială pentru traducerile din Esenin, Iarov, Neruda, Hughes, Broniewski, semnate de Ion Maximilian, Gh. Pavelescu şi George Demetru Pan. Pozitiv, de asemenea, articolul „Franz Mehring şi critica militantă" de Sergiu Levin.

★

Privită în ansamblul activităţii ei, revista s-a ridicat sensibil, în ultimul timp, la înţelegerea sarcinilor artistice şi ideologice ce-i revin. (In treacăt, fie spus, de ce de la un regionalism excesiv s-a ajuns la abandonarea aproape totală a rubricilor consacrate Banatului şi a materialelor legate de mişcarea artistică bănăţeană?) Colectivul redacţional al revistei timişorene trebuie să-şi lărgească şi să-şi consolideze cuceririle de pînă acum. Este necesară mai ales o mai activă participare la dezbaterile ideologice pe tărîmul criticii literare.

Cronicar

Un repertoriu interesant

Teatrul de păpuşi din Piteşti a prezentat recent două premiere cu piese originale.

Una din cele mai cunoscute balade populare, **„Gruia lui Novac"**, a prins viaţă scenică. Cristian C. Ghenea a dramatizat cîntarea seculară a baladei epice bogată în fapte şi tîlcuri. Depăşind uneori vîrsta eventualilor săi spectatori, C. Ghenea a păstrat farmecul iniţial al baladei, urmărindu-şi eroii în scenă pe linia inspiraţiei folclorice. E primul nostru spectacol de păpuşi inspirat din marea carte a folclorului, e prima încercare de a înzestra păpuşa — atît de propice interpret — cu harul nemuritoarei inspiraţii populare, de aceea vom saluta şi creaţia autorului, dar şi iniţiativa teatrului care deschide un drum şi sugerează o invitaţie şi mai largă spre noi realizări. Ne vom opri mai puţin asupra dificultăţilor spectacolului şi vom saluta totodată generoasa lui prezentare scenografică (Ileana Popescu şi Adriana Lemescu) în care unele momente au fost tot atîtea izbutite creaţii — şi o regie care a fructificat potenţialul unui tînăr colectiv (Nella Stroescu).

Cea de a doua premieră îşi are însemnătatea ei specială: e singurul spectacol de păpuşi care aduce la rampă copii contemporani, pionieri; **Gica Iuteş**, autoarea piesei „Praştia năzdrăvană" cunoscută ca o inspirată povestitoare pentru copii, şi-a autodramatizat una din cele mai izbutite povestiri. „Fantasticul" e împletit organic cu acţiunea reală, planurile se întrepătrund, se completează. Nuanţa satirică (la adresa copiilor chiulangii, leneşi, stricători) e firesc încadrată în suflul de aur al basmului. După o scurtă introducere mai statică, acţiunea trepidantă urmăreşte peripeţiile a doi copii care se ocupă prea mult de „sportul" cu praştia în detrimentul şcolii, în ţara lui Praştie-Voievod.

Luptînd încă cu unele dificultăţi tehnice (destul de mari ţinînd seama de inexistenţa unei muzici de scenă, a unei iluminaţii corespunzătoare) şi altele artistice (mult mai mici faţă de anul trecut, căci colectivul a înregistrat un simţitor progres, a marcat o creştere a mijloacelor tehnice) — teatrul din Piteşti dovedeşte o înţeleaptă orientare în alegerea repertoriului. Regizorii şi mînuitorii merită laude pentru munca lor

Şi toate ar fi desigur şi mai bune dacă acest colectiv ar avea la dispoziţie mijloacele necesare pe măsura entuziasmului său, şi în primul rînd o sală corespunzătoare.

Al. Popovici

O precizare

In nr. 46 (244) din 13 nov. a.c. al Gazetei literare **a apărut articolul** Mihail Sadoveanu memorialist, **semnat de Şerban Cioculescu. Cum acest articol conţine unele afirmaţii* care se cer lămurite — socotim de datoria noastră să precizăm pe această cale că înlocuirea unor forme de limbă (vrai pentru vrei, răzeş pentru răzăş s.a.) nu sînt un „act arbitrar... de voinţă" al responsabilului cărţii sau al noului editor, ci un act de voinţă al scriitorului, care a operat aceste modificări în ediţia sa de Opere, tipărită la ESPLA „sub supravegherea autorului", după cum se menţionează, de altfel, pe fiecare volum. Cercetînd această ediţie, s-ar fi observat că răzăş apare peste tot în această formă, iar vrai nu s-a menţinut decît acolo unde redă vorbirea locuitorilor din valea Bistriţei (v. vol. VII, p. 361–408 — Bulboana lui Vălinaş).**

In ceea ce priveşte „greşelile de tipar şi inadvertenţele" semnalate — ele sînt, într-adevăr, regretabile greşeli de tipar şi nu inadvertenţe — ediţia nouă (ESPLA, 1958) reproducînd întocmai textul ediţiei princeps (Cartea Romînească, dec. 1944), fără interpretări şi fără alte modificări decît acelea care reprezintă voinţa autorului. Pentru aceste greşeli de tipar nu s-a mai alcătuit o erată, deoarece cititorul le poate corecta lesne la lectură, din context reieşind adevăratul sens al termenilor alteraţi la tipar.**

G. Rădulescu

* Cu privire la Anii de ucenicie de M. Sadoveanu, ESPLA, 1958 (Biblioteca pentru toţi).

** S-a urmat ediţia de Opere, ESPLA, care conţine nu numai modificări ortoepice, ci şi ortografice şi stilistice, expresie a voinţei autorului.

CRONICA DRAMATICA

„OMUL CU ARMA" de N. Pogodin

(Teatrul Municipal)

Reconstituirile istorice au găsit mereu alte posibilităţi în arsenalul artei teatrului, care s-a interesat consecvent de cronica vie a umanităţii. Legendele tragice ale antichităţii au fost şi ele tablouri istorice comentate, în care personajele au căpătat valoare simbolică într-o discuţie aprinsă despre destinul omenirii. Istoria suscitînd un enorm interes tocmai pentru caracterul său instructiv, teatrul şi-a permis adeseori să-l instruiască pe spectator cu ajutorul istoriei. Shakespeare construia uluitoare cronici istorice urmărind pe două planuri mersul evenimentelor şi comparînd faptele regilor cu ecourile acestora surprinse la circiuma „Capul de mistreţ" în compania burtosului Falstaff. Drama romantică a ilustrat cu strălucire virtuţile tematicii istorice în realizarea unor creaţii cu răsunătoare chemări în actualitate. Iubirea nefericită a lui Don Carlos a susţinut cu sentiment chemarea patetică a Marchizului de Posa pentru obţinerea libertăţii de gîndire. Contractul diavoiesc cu Don Salluste a făcut posibilă tirada lui Ruy Blas împotriva lăcomiei nobililor.

Tălmăcirea istoriei la lumina prietenoasă a rampei a prilejuit necontenit dezbateri spectaculoase de idei. In ultimele decenii, vechi eroi de letopiseţ au mijlocit cu uimire, sub pana unor scriitori îndrăzneţi, rezolvarea unor probleme noi, aparţinînd lumii contemporane. Cezar sau Napoleon la Bernard Shaw, Ivan cel Groaznic la Alexei Tolstoi, primii în gamă satirică, cel de-al doilea în tonuri grave şi profunde, au avut în vedere chestiuni arzătoare la ordinea zilei. Paginile de cronică au devenit din ce în ce mai mult un simplu cadru convenţional pentru discuţia inteligentă pe teme actuale.

Dramaturgia sovietică a deschis, cum era şi firesc, calea cu totul nouă către înţelegerea actualităţii ca istorie. Intr-o ţară care a realizat prin victoria revoluţiei socialiste **intrarea omenirii într-o nouă eră, formarea conştiinţei creatorilor de istorie a devenit nu numai posibilă, dar obligatorie.** Revoluţia socialistă a chemat pe anonimii oameni ai muncii la elaborarea unei alte vieţi cu totul **inedite.** Sarcina consta în lichidarea unei vieţi statornicite de veacuri şi în alcătuirea unui altfel de trai, bazat pe ideea cuceritoare a fericirii omului care munceşte. In acest scop totul, dar absolut totul, a căpătat o altă lumină, iar ierarhia lucrurilor s-a schimbat hotărîtor. Din clipa în care a înţeles la ce operă grandioasă a fost chemat să participe, omul simplu a avut de ales între vechile convenţii şi înţelesul nou al tuturor întîmplărilor. Revoluţia socialistă însemnînd schimbarea din temelii a lumii n-a avut şi n-are ce face cu dramele individualiste şi cu crizele sentimentale. Omul nou păşeşte în spaţiul larg al istoriei şi ţinteşte spre viitor cu o încredere care izvorăşte din convingerea că mersul său se călăuzeşte după o cadenţă unică. El visează cu ochii larg deschişi în vreme ce creează în jurul său mereu mai amplu lumea de basm în care s-a pus capăt exploatării şi umilinţei.

„Omul cu arma", prima piesă din trilogia închinată de N. Pogodin Revoluţiei din Octombrie şi anilor războiului civil, nu este o piesă istorică în sensul obişnuit al genului. Piesa se referă la zile apropiate în timp şi este deosebit de actuală în problematica abordată. **„Omul cu arma" pune frontal în lumină procesul înţelegerii sensului istoriei de către oamenii de rînd care au săvîrşit actul de îngropăciune al epocii capitaliste.** Reconstituirea atmosferei de înaltă tensiune a zilelor insurecţiei creează un cadru sensibil pentru înregistrarea mişcărilor eroului principal care parcurge drumul de la individualismul îngust al ţăranului patriarhal, la viziunea largă a revoluţionarului ardent. Povestea pare simplă.

Soldatul Ivan Şadrin capătă, după trei ani petrecuţi pe front, permisia mult visată. Ştie că acasă i-a murit vaca şi treburile merg cum nu se poate mai rău. In drum spre casă trece prin Petersburg, dar... toate astea se întîmplă a doua zi după 7 Noiembrie 1917... In Petrogradul revoluţionar, Şadrin devine eroul unor întîlniri care se petrec pe negîndite, dar se răsfring hotărîtoare asupra drumului „omului cu arma". Pe una din străzile Piterului, Şadrin dă peste muncitorul Cibisov şi participă, alături de acesta, la prima sa întîlnire cu forţa revoluţiei, într-o acţiune energică de evacuare a imobilului unei familii de mari bogătaşi. Incă stăpînit de idealul mărunt al cumpărării unei văcuţe, dar tulburat adînc de vîntul proaspăt al revoluţiei, Şadrin se trezeşte pe scările Institutului Smolnîi.

Aci, cu ceainicul gol în mînă şi căutînd în dreapta şi în stînga o sursă de ceai, eroul nostru pare să fi pornit, modern Diogene, într-o înfrigurată cercetare, cu un scop mult mai înalt decît cel mărturisit. Ceaiul este, evident, un pretext. Mai exigent decît filozoful antic, Şadrin este hotărît să afle răspunsuri complete la întrebările care cresc în el, nedesluşite încă. In această postură îl găseşte Lenin, cu care soldatul Ivan Şadrin angajează o vie convorbire despre viaţă şi revoluţie, fără să ştie numele interlocutorului său. Intîlnirea cu Lenin clarifică în mintea „omului cu arma" simţăminte pînă atunci tulburi şi mai ales îi dezleagă drumul către înţelegerea sensului înalt al luptei revoluţionare. Din acest moment, Şadrin schimbă preocupările sale mărunte de ţăran individual şi pătrunde pe teritoriul noilor mişcări ale istoriei, unde clasa sa întreagă are de obţinut victorii decisive. Cînd Şadrin va povesti soldaţilor nelămuriţi dintr-o unitate adversă despre discuţia sa cu Lenin în această confruntare a vorbelor marelui conducător cu viaţa însăşi, el va descoperi dimensiunile întregi ale misiunii care revine tuturor muncitorilor şi ţăranilor pentru întîia oară eliberaţi de ruşinea exploatării.

Evoluţia soldatului Şadrin este profilată în piesa lui Pogodin pe un larg fundal istorico-social. Piesa nu este scrisă pentru a tălmăci, pur şi simplu, transformarea demnă de interes a unui om oarecare. Valoarea dramei stă în trasarea explicită a coordonatelor istorice care dau relief drumului lui Şadrin. Trecerea acestui om simplu de la mizeria morală a agitării micilor sale „năcazuri" la ideea apărării intereselor de clasă, duce la dobîndirea unei noi semnificaţii a figurii „omului cu arma". In loc de a mai fi „ciine de pază" al burgheziei, omul care poartă armă, devenit posesor al unei conştiinţe avansate, va fi privit — pe drept cuvînt — de către cei ce muncesc, ca sprijinitorul năzuinţelor acestora de mai bine. Discursul lui V.I. Lenin închinat „omului cu arma" expune limpede şi viu, în ultimul tablou al piesei, morala întregii povestiri dramatice închinate schimbării semnificaţiilor unui simbol, ca urmare a răsturnărilor istorice care au dat tuturor lucrurilor un alt sens, nou şi tulburător.

La începutul acestei cronici s-au făcut unele referiri la reconstituirile istorice în teatru. „Omul cu arma" este o naraţiune pasionantă despre zilele Marii Revoluţii, dar nu în sens descriptiv. Tablourile piesei evocă fapte, nume şi personaje pentru a comunica, într-un climat potrivit, adevăruri răscolitoare care au fost spuse prima oară în acele zile, dar care îşi păstrează întreaga tărie şi astăzi. Figura lui Lenin chiar, prezentă în cîteva tablouri ale piesei, atestă că nu avem de a face cu o piesă istorică. Lenin este doar contemporanul nostru, mai viu şi mai prezent ca oricînd.

★

La Teatrul Municipal regia (Ion Olteanu) a fost foarte preocupată de redarea scrupuloasă a cadrului istoric. Cu ajutorul unor decoruri sugestive, care au utilizat în mare măsură panourile fotografice (nu întotdeauna bine combinate cu efectele de lumină), s-a urmărit întocmirea unor izbutite tablouri evocatoare, intenţie în mare măsură realizată.

Spectacolul s-a bucurat de participarea unui mare număr dintre actorii cei mai buni ai teatrului, care au dat culoare şi relief chiar şi unor scurte apariţii ca Sibirţev (Jules Cazaban), Un industriaş (V. Ronea), Un eser (Gh. Aurelian), Varvara Ivanova (Nelly Sterian), Bunica (Marietta Rareş), Marinarul Dîmov (Ion Lucian).

Ideea fericită a distribuirii lui Ştefan Ciubotăraşu în rolul „omului cu arma" a dat acestui spectacol o undă constantă de căldură. Ciubotăraşu l-a descoperit pe Şadrin cu vădită emoţie replică după replică şi a înţeles că farmecul „omului cu arma" stă tocmai în contrastul dintre asprimea exterioară şi fondul său pur, care se deschide firesc şi deplin elanului eroic revoluţionar. Şadrin nu este un soldat oarecare, cu trăsături şterse, lesne confundabile. Anonim şi, la început, neştiutor, Ivan Şadrin este totuşi „un tip" cu păreri proprii rostite ferm şi cu o demnitate interioară care atrage atenţia tuturor. Şt. Ciubotăraşu a refuzat aşadar, pe bună dreptate, tentaţia jocului uniform pe coarda facilă a tonului şugubăţ şi duhliu. El a găsit zeci de nuanţe şi semitonuri într-un rol dificil pe care l-a interpretat într-o gradaţie continuă, care a subliniat fericit linia ascendentă a rolului.

Liviu Ciulei, actor talentat şi regizor deosebit de înzestrat, ne-a apărut în spectacol depăşit de sarcina considerabilă a interpretării rolului lui V.I. Lenin. Realizarea scenică a figurii marelui învăţător al proletariatului cerea o muncă profundă pentru găsirea în personalitatea artistică a interpretului a acelor trăsături şi accente care să dea laolaltă căldură şi naturaleţe fiecărei mişcări şi fiecărei replici. Creaţia celebră a lui Sciuchin şi, recent, realizarea lui Smirnov la MHAT se disting prin găsirea căilor către simplitate şi firesc, urmărind mai ales izbutirea siluetei morale a conducătorului Marii Revoluţii din Octombrie. Interpretarea lui Liviu Ciulei a ţinut seama de descrierea fizică a lui V. I. Lenin, a reluat unele gesturi ale creaţiei lui Sciuchin, dar n-a izbutit îndeajuns să dea figurii lui Vladimir Ilici strălucirea morală şi omenescul său cuceritor. Nu ne îndoim că revenind asupra muncii sale cu stăruinţă, Liviu Ciulei poate să-şi îmbunătăţească simţitor contribuţia la un spectacol altminteri meritos.

V. Mîndra

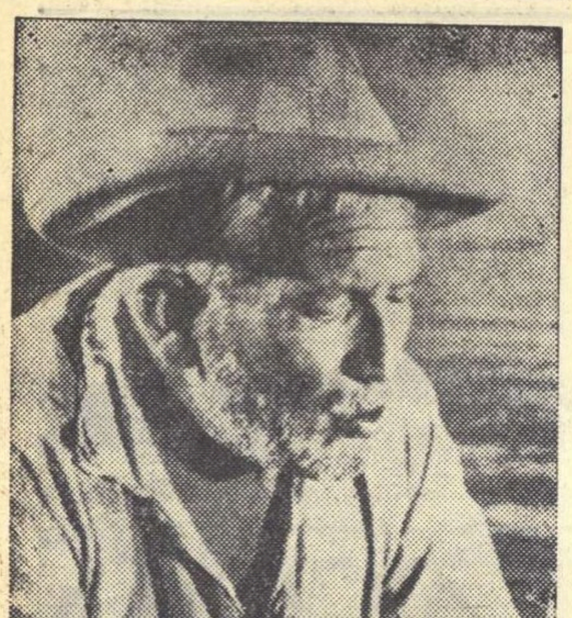

„Bătrînul" pe ecran

SPENCER TRACY în rolul pescarului Santiago din filmul „Bătrînul și marea", turnat după cunoscuta nuvelă cu același titlu a lui Ernest Hemingway.

Poeţii lumii

M. LUDEMIS

POEZIE ÎN VOIAJ

Ieri, la ora douăsprezece,
(ora Observatorului din Atena: douăsprezece)
a sosit aici un poet. La ora douăsprezece.
Purta un costum alb, de mătase
și ochelari de soare Mac Arthur.
El și-a lăsat pletele să fîlfîie la vîntul din Sud,
apoi și-a cufundat privirea în durerea noastră.

„Nefericiților... mîine voi suferi pentru voi, negreșit.
Mîine, fără doar și poate...
Deocamdată peisaju-i plin de flori atît de roșii,
și soarele se cufundă atît de divin în Salonic!
Eroismul, oh, e-atît de barbar,
da, barbarie și nimic altceva.
Viața e ca o mătase
nimic altceva.
Sărmane Ludemis, tu aici, și tu?
Visător încăpățînat,
pumnul încleștat îți stă atît de prost...
La revedere".

A plecat, cu pletele în vînt,
a plecat transportîndu-și capul lui ușor
capul lui ce semăna cu o bășică înotînd în sînge

Aici el a văzut un singur lucru.
Că viața e ca o mătase.
Nimic altceva.

în romînește de
Tașcu Gheorghiu

„La nouvelle critique" la 100 de numere

„La Nouvelle Critique" a împlinit 100 de numere. Acest fapt coincide cu aniversarea a zece ani de existență a revistei, care s-a născut în decembrie 1948 după Congresul de la Strassbourg al P.C.F. In raportul prezentat recent în numele Comitetului Central, Maurice Thorez declara: «Noi chemăm pe intelectuali să renunțe la falsele probleme ale individualismului, pesimismului, estetismului decadent și să dea un sens vieții lor, legînd-o de viața celorlalți. Noi îi chemăm să-și tragă din contactul cu masele populare elanul și forța care „generează opere durabile"». „La Nouvelle Critique" a avut sarcina să-i ajute pe intelectuali să răspundă acestui apel. Ea avea de atins îndoitul obiectiv de a fi un mijloc de expresie a intelectualilor încadrați în lupta clasei muncitoare și în același timp un mijloc de raliere a intelectualilor necomuniști la ideea socialismului. Apărînd într-un moment cînd ofensiva ideologică a imperialismului se întețea, revista și-a îndeplinit cu cinste sarcina dată de partid.

Aniversarea revistei a fost sărbătorită printr-o reuniune amicală ținută la sediul Comitetului Central al Partidului Comunist care a strîns în jurul lui Maurice Thorez, Laurent Cassanova, Raymond Guyot, Jeannette Vermeersch, numeroși intelectuali comuniști, savanți, scriitori, artiști, universitari. Intr-o atmosferă frățească Marcel Servin a pronunțat o alocuțiune la care, în numele comitetului de redacție a răspuns Jean Kanapa.

„La Nouvelle Critique", a spus Marcel Servin, a întreprins indispensabila bătălie de idei care este expresia ideologică a opoziției claselor și un element al luptei de clasă ea însăși. Intelectualul comunist, a subliniat el, nu trebuie să uite niciodată legătura permanentă care unește ideile cu interesele de clasă, fără de care el pierde simțul responsabilității față de partidul său comunist

„In acest domeniu, în Franța ca și în lumea întreagă, lucrurile se ordonează din ce în ce mai mult, în raport cu marxism-leninismul, în raport cu materialismul dialectic. De o parte pentru a-l asimila, a-l apăra, a-l îmbogăți, a face din el instrumentul mereu actual al luptei poporului. De cealaltă parte, pentru a-l combate sau, după expresia la modă, pentru a-l „depăși". După cum se știe această așa-zisă depășire nu duce întotdeauna decît la idealismul burghez, revopsit și cîrpit încă o dată. Intr-o perioadă dificilă „La Nouvelle Critique" s-a plasat în totul pe terenul marxism-leninismului militant... Lupta nu s-a terminat. In cadrul situației create de la 13 mai în care intelectualii din Franța și în special tinerimea intelectuală ne privesc și așteaptă de la noi mult, ca să nu spunem, totul...

Și „La Nouvelle Critique", pe care azi o sărbătorim, a arătat ce armă de neînlocuit a însemnat ea pentru a duce cuvîntul adevărului printre intelectualii Franței".

In „Salutul" pe care Maurice Thorez îl adresează revistei în fruntea numărului 100, se spune: „Revista va întări legăturile cu masa intelectualilor pentru a-i strînge sub drapelul democrației și progresului social, pentru a-i uni și a-i orienta spre această aare luptă..."

Urăm revistei „La Nouvelle critique" noi succese pe drumul acestei mărețe lupte.

T. G.

Mark Twain despre unele chestiuni la ordinea zilei

Intr-o carte publicată acum cîțiva ani, scriitoarea franceză Simone de Beauvoir sublinia, printre altele, următoarea caracteristică a vieții literare din Statele Unite:

„Un scriitor care nu fabrică în mod voit best-sellers-uri, nu poate trăi din scrisul său. Nici o compensație de ordin moral nu i se oferă: nu există, pentru el, prietenie cu alți scriitori, fiecare este singur; nu există nici o influență asupra publicului, care nu este sensibil decît la reușitele monetare. Nici măcar succesul nu deschide unui scriitor porțile societății bune: reputația lui e totdeauna mai puțin zgomotoasă și mai vremelnică decît aceea a stelelor de la Hollywood..."

Singurătatea înseamnă tăcere, și Simone de Beauvoir constată, ca și mulți alți călători prin Statele Unite, adîncimea și gravitatea acestei tăceri a multor scriitori americani. In vechiul oraș Santa Fe din Statul New Mexic, există o întreagă colonie de scriitori și artiști, care, la foarte mică distanță de orășelul Los Alamos — unul din centrele industriei de bombe atomice — practică intens „arta pură". „Mă întreb — scrie Simone de Beauvoir — dacă esteții din Santa Fé privesc vreodată fumul ce se înalță dinspre Los Alamos".

Cu foarte rare și onorabile excepții, această indiferență și corolarul ei — tăcerea — caracterizează un întins sector al vieții literare din Statele Unite. De aceea, glasurile scriitorilor americani — și mă refer la cei care au avut, cîndva, un glas puternic — nu prea se fac auzite în problemele care frămîntă astăzi omenirea. Ernest Hemingway tace — sau, în orice caz, vorbește prea încet ca să-i percepem undele sonore, John Steinbeck nu emite, de ani de zile, nici un mesaj, Carl Sandburg, de asemenea, tace — avînd, cel puțin, scuza unei bătrînețe impunătoare. In schimb, vorbește — și încă foarte zgomotos! — Mickey Spillane, autorul unei maculaturi îmbîcsite de crime sîngeroase. Pentru a regăsi adevăratul glas al Americii ești nevoit să te întorci cu fața spre trecut, spre izvoarele unei tradiții democratice pe care actualii stăpîni ai Statelor Unite au reușit, în bună măsură, s-o înăbușe.

E uimitor, însă, să constați cît de actual poate fi un scriitor din acest trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat. Mă gîndesc la Emerson, la Whitman, și la mulți alții, dar dintre toți, cel mai actual și mai contemporan mi se pare a fi un anume Samuel Clemens, care obișnuia să semneze Mark Twain.

Imi îngădui să-i iau un interviu, ca unui scriitor viu ce se află.

INTREBARE: Ce părere aveți domnule Mark Twain, despre democrația americană?

RASPUNS: „De vreo 50 de ani încoace, țara noastră este o monarhie constituțională, avînd pe tron Partidul Republican... Ea nu este o monarhie pur și simplu, ci una ereditară, în cadrul unei singure familii politice. Ea trece de la un moștenitor la altul cu aceeași regularitate, siguranță și inevitabilitate cu care trece orice tron din Europa. Monarhul nostru este mai puternic, mai arbitrar și mai autocrat decît oricare altul din Europa, Casa Albă nu e stînjenită de legi, de anumite tradiții sau de constituție, ea poate reduce la tăcere Congresul într-o măsură mai mare decît poate Țarul să reducă la tăcere Duma..." (Deschid o paranteză, pentru a preciza că am emis această opinie în ziua de 16 iulie 1908, — vezi volumul de însemnări autobiografice publicate de dl. Bernard de Voto în 1940, sub titlul: „Mark Twain in Eruption").

INTREBARE: Bine, dar dl. Dulles pretinde că țara dvs. este patria tuturor libertăților:

RASPUNS: N-am avut onoarea să-l cunosc pe dl. Dulles, dar în ce privește libertățile, să-mi dai voie să repet o butadă pe care am făcut-o în urmă cu vreo 60 de ani: „Grație mărinimiei Domnului, în țara noastră avem trei bunuri de nepreţuit: libertatea de exprimare, libertatea conștiinței și prudența de a nu ne exercita niciodată aceste libertăți".

INTREBARE: Au trecut aproape o sută de ani de la războiul civil, în urma căruia a fost desființată sclavia negrilor în Statele Unite. Ce părere aveți dvs. în legătură cu actuala condiție a compatrioților dvs. de culoare? Se pare că persecutarea lor e din nou la ordinea zilei.

RASPUNS: Nu ne miră. In 1901, într-un articol intitulat „Statele Unite ale linșajului", am tras semnalul de alarmă în această privință, spunînd printre altele „Linșajul s-a întins pînă în Colorado, în California, în Indiana — și acum în Missouri! E foarte posibil să apuc ziua cînd, în mijlocul Union Square-ului din New York, sub ochii unei mulțimi de cincizeci de mii de oameni, va fi ars de viu un negru, fără a se zări nicăieri vreun procuror, vreun guvernator sau vreun polițist, vreun colonel, vreun preot sau măcar vreun reprezentant al legii și al ordinii".

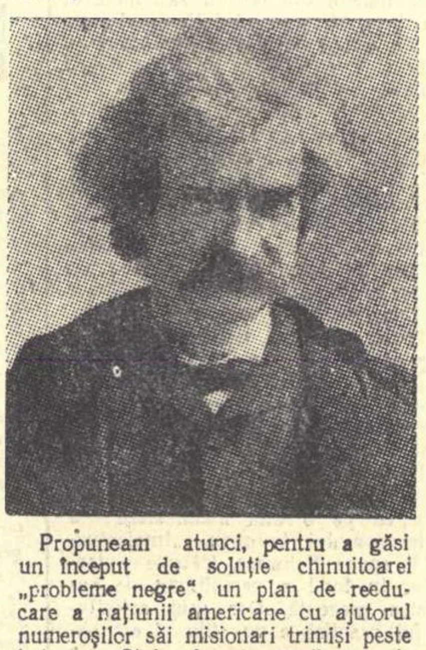

Propuneam atunci, pentru a găsi un început de soluție chinuitoarei „probleme negre", un plan de reeducare a națiunii americane cu ajutorul numeroșilor săi misionari trimiși peste hotare: „Să-i aducem acasă pe misionarii americani din China și să-i trimitem să stîrpească linșajul... Lumea recunoaște că chinezii sînt un popor vrednic, cinstit, iubitor de muncă, demn de încredere, bun la inimă și așa mai departe. Deci lăsați-i în pace, sînt foarte buni așa cum sînt. Unde mai punem că aproape fiecare nou convertit riscă să se molipsească de la civilizația noastră... Țara noastră se află într-o stare incomparabil mai îngrozitoare decît a Chinei..."

INTREBARE: Fiindcă a venit vorba despre China, m-ar interesa cum priviți dvs. repetatele încercări ale guvernului american de a se amesteca în viața poporului chinez?

RASPUNS: In urmă cu vreo 58 de ani, cînd în China a izbucnit o răscoală patriotică împotriva străinilor, răscoală cunoscută sub numele de „răscoala Boxerilor", am condamnat cu asprime intervenția Statelor Unite. Luînd cuvîntul la liceul Berkeley din New York, am spus atunci:

„Pentru ce nu s-ar elibera China de străini, care nu fac decît rău pe pămîntul ei? Dacă străinii ar pleca la casele lor, ce țară plăcută ar deveni China pentru chinezi! Noi nu le dăm voie chinezilor să vină aici, și eu afirm, cu toată seriozitatea, că ar fi un lucru foarte frumos să-i lăsăm pe chinezi să hotărască singuri pe cine să primească la ei în țară. China nu i-a dorit niciodată pe străini mai mult decît i-au dorit străinii pe chinezi; în această problemă, eu sînt alături de boxeri. Boxerul e un patriot. El își iubește țara mai mult decît oricare altă țară. Ii doresc izbîndă..."

INTREBARE: Guvernul țării dvs. are o concepție foarte bizară despre granițele Statelor Unite...

RASPUNS: Știu la ce te referi. Incă „pe vremea mea", acest guvern avea obiceiul de a-și trimite trupele departe peste hotare, în numele „libertății" și al altor asemenea idealuri. Sub cuvînt că vor să elibereze Filipinele, Statele Unite au cotropit aceste insule și au masacrat mii de patrioți. In 1906, aflînd de măcelărirea unui trib filipinez de către armata americană de sub comanda generalului Leonard Wood, am întrerupt dictarea memoriilor mele, și i-am arătat d-lui Paine (secretarul meu) ce cred despre această ispravă, calificată de o anumită presă, și chiar de președintele Statelor Unite, drept „o strălucită faptă de arme": „Această afirmație e cu totul formală... Președintele știe prea bine că asasinii noștri în uniformă nu numai că n-au susținut onoarea drapelului american, dar au făcut ceea ce fac necontenit, de opt ani încoace, în Filipine, — și anume, au dezonorat acest drapel..."

INTREBARE: Pe cîte știu, ați luat și în public atitudine împotriva agresiunii americane în Filipine. Mai țineți minte, bunăoară, pamfletul publicat de dvs. în revista „North American Review" în 1901, sub titlul: „Omului care trăiește în beznă"?

RASPUNS: Cum nu țin minte? Propuneam acolo o măsură menită să pună în concordanță forma cu fondul acțiunilor întreprinse de guvernul american peste hotare. Printre altele, sugeram că ar trebui „să luăm stindardul nostru obișnuit, în care însă dungile albe să le colorăm în negru, iar stelele să le înlocuim cu capul de mort și cu ciolanele încrucișate".

INTREBARE: Dvs. socotiți posibilă și de dorit îmbunătățirea relațiilor dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică, născută din Marea Revoluție Socialistă înfăptuită în Rusia?

RASPUNS: Cum ai spus? Marea Revoluție Socialistă?... Așadar, ceea ce am prevăzut eu în 1906, a devenit realitate istorică între timp... Da, nu te mira, într-o zi din primăvara anului 1906, a venit la mine, la New York un revoluționar emigrat din Rusia, și m-a invitat să particip la un miting menit să strîngă fonduri pentru cauza revoluției ruse. Fiindcă promisesem cu mult înainte să iau parte la o altă întrunire, nu m-am putut duce la miting, dar i-am trimis următoarea scrisoare, autorizîndu-l s-o citească în public:

„...Simpatia mea este, firește, de partea Revoluției ruse. Se înțelege de la sine. Nădăjduiesc că ea va izbîndi și sînt încredințat — acum, după ce am stat de vorbă cu dumneata — că va izbîndi. Socot că guvernarea prin promisiuni deșarte, prin minciună, prin înșelătorie și prin satîrul casapului, pentru propășirea unei singure familii de trîntori și a acoliților ei leneși și corupți, a fost îndeajuns suportată în Rusia. Și este cazul să sperăm că poporul ei indignat, care se ridică acum în masă, va pune capăt acestei guvernări și va instaura în locul ei o republică. Unii dintre noi, chiar cei cu părul alb, vor apuca, poate, acea binecuvîntată zi cînd țarii și marii duci vor fi la fel de rari pe pămînt, pe cît sînt de rari și în cer".

Dar întrebarea dumitale se referea la altceva. Dacă socot posibilă și de dorit îmbunătățirea relațiilor ruso-americane? In amintita călătorie întreprinsă de mine în 1867, am trecut și prin Crimeea. Am avut atunci prilejul să-l întîlnesc personal, la Yalta, pe țarul Alexandru al II-lea, căruia i-am adresat, în numele grupului nostru de turiști americani, un mesaj solemn, în care scriam printre altele:

„America îi datorează mult Rusiei, și în multe privințe, însă în primul rînd pentru neclintita prietenie arătată în clipele de cea mai grea cumpănă. Ne rugăm, cu încredere, ca această prietenie să dăinuie și în viitor... Nici nu putem concepe că America ar fi vreodată în stare să compromită această prietenie prin vreo faptă nesăbuită sau nedreaptă, ori prin vreun gest neelegant..."

Dacă m-am schimbat în privința sentimentelor mele față de țar, am rămas statornic în ce privește prietenia dintre popoarele rus și american. Te rog să mă crezi, chiar dacă nu vorbesc între ghilimete...

INTREBARE: Se vorbește foarte mult, în ultima vreme, despre problema încetării cursei înarmărilor. Ce părere aveți dvs. în această privință?

RASPUNS: După cum ți-ai putut da seama, sînt un adversar hotărît al războiului. Pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea, aflîndu-mă la Viena, am fost solicitat de dl. Stead, redactorul unui mare ziar londonez, să răspund la o întrebare similară. Mai precis, mi se cerea să-mi spun părerea în legătură cu niște propuneri făcute de țarul Rusiei cu privire la dezarmare. Iată ce i-am răspuns: „Dragă domnule Stead, țarul e gata să dezarmeze. Eu sînt, la rîndul meu, dispus să dezarmez. Strînge-i laolaltă și pe ceilalți — nu cred că acum dezarmarea mai poate fi o problemă dificilă".

INTREBARE: Din păcate, dvs. erați singura putere mondială dispusă într-adevăr să dezarmeze. Acum, situația e cu totul diferită, din multe puncte de vedere, nu-i așa?

RASPUNS: Imi dau seama, și regret că am murit în 1910...

PRECIZEZ: Nu sînt de acord cu dvs. Și îmi permit să vă contrazic, amintind de o altă butadă a dvs., făcută la Londra în iarna anului 1896—97, cînd un tînăr corespondent al unui ziar new-yorkez v-a vizitat pentru a constata dacă zvonurile lansate de o anumită presă în legătură cu moartea dvs. sînt sau nu întemeiate. Constatînd că sînteți cît se poate de viu, tînărul a rămas perplex și v-a întrebat ce să transmită ziarului cu pricina. „Transmite-le că știrea despre moartea mea e exagerată" — i-ați răspuns. Și răspunsul acesta continuă să fie valabil.

p. conf.

Petre Solomon

Pentru...

Cifre

Sînt cifre care depășesc prin amploarea lor caracterul statistic. Aceste cifre sînt uneori martorii unei activități gigantice, neobișnuite, de o arzătoare intensitate. Cifrele iau dintr-o dată înfățișarea unui imens șantier sub ochii celui ce le cercetează. Iți imaginezi clădiri, îți imaginezi mașini, îți imaginezi oameni și te convingi definitiv că îndărătul fiecărei cifre se ascund realități nebănuite. Astfel te apropii și îndrăgești lumea pe care ele o reprezintă. In cazul de mai jos, cifrele demonstrează ceva mai mult, demonstrează grija continuă a guvernului sovietic pentru satisfacerea nevoilor spirituale ale maselor de oameni sovietici, pentru necontenita ridicare a nivelului cultural al acestora.

In U.R.S.S. se editează zilnic impresionanta cifră de 3,5 milioane exemplare de cărți. Fondul anului 1957 numără, în cele aproximativ 400.000 de biblioteci ale Uniunii Sovietice, cifra de 1,5 miliarde de cărți.

In întreaga țară sînt 513 teatre. Totalul anual al premierelor e de cîteva mii. Zilnic în Uniunea Sovietică 300.000 de spectatori populează sălile acestor teatre.

In cinematografie cifrele confirmă prețuirea deosebită pe care o acorda V. I. Lenin acestei tinere arte. Astfel producția filmelor de lung metraj a crescut de trei ori în raport cu anul 1953.

In decursul anului 1957, studiourile Uniunii Sovietice au realizat peste 700 de filme. 70.000 de instalații de cinematograf proiectează zilnic filme în fața a 10 milioane de spectatori. In 1957, filmele au fost vizionate de 3 miliarde de spectatori, adică aproape o dată și un sfert din toată populația globului.

C. B.

De ce nu le place Brecht

In R. F. Germană se desfășoară o campanie deschisă împotriva lui Bertolt Brecht. Partidul Social Democrat-German sprijină intens această campanie. Consiliul Cultural din Worms, aflat sub influența acestui partid, împreună cu organizațiile bisericești și profesorii reacționari, au interzis reprezentarea piesei „Opera de cinci parale" la Teatrul de cameră din Karlsruhe. Directorul superior de studii a declarat ritos: „Noi, profesorii, ne vom pierde prestigiul moral în fața tineretului, dacă vom accepta să aducem pe scenă opera lui Brecht, care toată viața lui a luptat pentru comunism". Cel puțin onorabilul pedagog nu poate fi învinuit de lipsă de sinceritate. Inverșunarea nu cunoaște însă limite și iată că se emit și caracterizări literare defăimătoare. Intr-un capitol din volumul „Capetele secolului XX", apărut în Editura „Colocviu" din Berlinul de Vest, criticul Willy Haas, alegîndu-și ca victimă tot creația lui Bertolt Brecht, îl califică drept un meșteșugar lipsit de originalitate, un imitator în literatură: „Opera lui Brecht este destul de primitivă, el a fost un cinic nesimțitor și brutal". In lumea întreagă teatrul lui Brecht este considerat ca unul din mijloacele de regenerare a dramaturgiei moderne, prin suflul lui eroic și umanist. In R.F.G. însă obtuzitatea politică duce la răstălmăciri și ponegriri nerușinate.

D. L.

Din prea multă evlavie

„Și Domnul a lăsat să cadă din cer lăcuste..." Pentru că în regiunea aceea nu existau lăcuste, s-au adus cincizeci de mii de baloane. De baloane s-au atîrnat tot atîtea biblii. Apoi, pe tăcute, într-o noapte, au fost lansate din Bavaria de Nord spre țările răsăritene. Aterizarea scripturilor sfinte este în planul campaniilor anti-comuniste, o acțiune inedită, de tip „ceresc". Inițiatorul noii evanghelizări este pastorul I.C. Maris din Amsterdam, secretarul „Consiliului internațional al bisericilor creștine". Frămîntat de ideea mîntuirii semenilor săi, despre care a aflat că au comis nelegiuirea de a scutura robia capitalului, el a născocit un mijloc neobișnuit de a transmite salutul său. Dacă bibliile vor cădea întîmplător pe un teren părăginit sau pe un morman de gunoi, ce bucurie pentru agenții reacționari! Ziarele și posturile de radio occidentale vor putea răspîndi știrea senzațională: comuniștii își bat joc de credința religioasă. Pastorul, apucat de frenezie politică, s-a gîndit la toate.

Ce abilitate dovedesc — trebuie să recunoaștem — cucernicii care, păstrînd masca ipocrită a intereselor pur religioase, știu să slujească totuși scopurilor celor mai josnice.

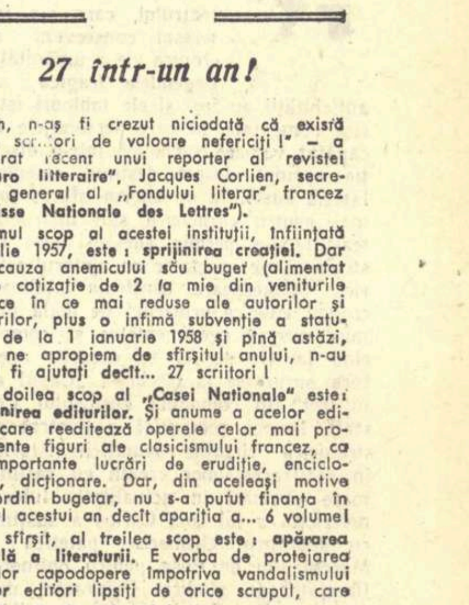

27 într-un an!

„Ah, n-aș fi crezut niciodată că există atîția scriitori de valoare nefericiți!" — a declarat recent unui reporter al revistei „Figaro littéraire", Jacques Corlien, secretarul general al „Fondului literar" francez („Caisse Nationale des Lettres").

Primul scop al acestei instituții, înființată în iulie 1957, este: sprijinirea creației. Dar din cauza anemicului său buget (alimentat de o cotizație de 2 la mie din veniturile din ce în ce mai reduse ale autorilor și editurilor, plus o infimă subvenție a statului), de la 1 ianuarie 1958 și pînă astăzi, cînd ne apropiem de sfîrșitul anului, n-au putut fi ajutați decît... 27 scriitori!

Al doilea scop al „Casei Naționale" este: sprijinirea editurilor. Și anume a acelor edituri care reeditează operele celor mai proeminente figuri ale clasicismului francez, ca și importante lucrări de erudiție, enciclopedii, dicționare. Dar, din aceleași motive de ordin bugetar, nu s-a putut finanța în cursul acestui an decît apariția a... 6 volume!

In sfîrșit, al treilea scop este: apărarea morală a literaturii. E vorba de protejarea marilor capodopere împotriva vandalismului acelor editori lipsiți de orice scrupul, care le sfîrtecă, după bunul lor plac, reducîndu-le la niște oribile „digeste". In această privință „Figaro littéraire" spune cît se poate de limpede: «Aceasta va fi pentru „Casa Națională" o misiune dificilă, în care se va izbi de puternice interese». Adică, pe romînește: este sortită de la bun început unui total eșec.

Numai „Valori sigure"

Editura pariziană „Flammarion" este binecunoscută prin politica sa de „austeritate" pe care o practică față de tinerii scriitori. In cursul actualului sezon literar, René d'Uckermann și-a propus însă să-și bată propriul său record.

„— Nu vom publica decît un singur debutant — a declarat el unui ziarist — pe Claire France, o tînără canadiană care, de fapt este la a doua sa carte".

Incolo... numai valori sigure!

Ad.

...și contra

UN FAPT PE SĂPTĂMÎNĂ

Memoriile bătrînului Monty

La 150 km. de Londra, într-un orășel cu numele de Binsted, s-a retras de cîtva timp la pensie feld-mareșalul Montgomery, viconte de El Alamein. Faima pe care și-a cucerit-o mareșalul britanic, poreclit în intimitate bătrînul Monty, se datorește nu atît faptelor de arme din timpul ultimului război mondial, cît mai ales discursurilor atomice pe care le-a rostit în calitate de prim strateg al NATO.

„Bătrînul" nu s-a săturat nici la vîrsta de 71 de ani de plăcerea de a fi vedetă mondială pentru că de curînd a dat publicității un volum de memorii în legătură cu desfășurarea ultimei conflagrații mondiale și situația internațională postbelică.

Bătrînul Monty polemizează. Polemizează cu Eisenhower, cu poporul italian, cu actuala strategie NATO, cu guvernul britanic și, bineînțeles, cu pacea lumii.

N-am vrea să arbitrăm conflictul care a izbucnit între cei doi buni amici, Eisenhower și Montgomery. Cine are dreptate? Montgomery cînd afirmă că „actualul președinte Eisenhower, pe atunci comandantul șef al trupelor aliate, este un om nehotărît, un militar cu idei strategice elementare, a cărui concepție consta cam în următoarele: toată lumea trebuie să atace peste tot în același timp". Sau haut-parleurul lui Eisenhower, generalul american Spaatz care a răspuns că „strategia lui Monty ne conducea către dezastru. Noroc că Ike se afla acolo". Am fi tentați să răspundem: noroc că se aflau unele armate la Stalingrad și nu numai acolo. Dar să lăsăm strategia anglo-americană să-și spele rufele în familie.

N-o să ne ocupăm nici de aprecierile jignitoare pe care le-a făcut Montgomery la adresa poporului italian, nici de faptul că întoarcerea de către italieni a armelor împotriva Germaniei hitleriste a calificat-o drept „cea mai mare înșelăciune din întreaga istorie". Ziarele italiene de toate nuanțele au grijă la ora actuală să amintească baronetului britanic de anumite fapte cam lipsite de glorie pentru armata maiestății sale, cum ar fi catastrofa de la Dunquerque și luptele din Africa, sau să-l asemuiască pe feld-mareșalul britanic cu un feld-mareșal nazist.

Ceea ce ne interesează mai mult este licărirea de adevăr din memoriile unuia din principalii strategi ai NATO.

Montgomery recunoaște că puterile NATO au cheltuit fără nici un rost 20 de miliarde de lire sterline (aceasta este suma alocată în bugetul lor militar pe 1956).

Proaspătul acuzator al puterilor occidentale susține că NATO nu are încă o noțiune clară în materie de strategie nucleară pentru că și-au închipuit în mod greșit că vor folosi primele forța nucleară indiferent de atitudinea Uniunii Sovietice.

Montgomery își dă abia acum seama că o asemenea acțiune „ar atrage după sine din partea rușilor represalii care ar scoate din joc Marea Britanie și S.U.A.".

Actualul acuzator suferă însă de amnezie, pentru că acuzatul nu este altul decît feld-mareșalul Montgomery care, într-o cuvîntare rostită la Paris la 24 mai 1954, susținea că „Occidentul trebuie să fie gata să folosească cel dintîi armele atomice".

Montgomery vede numai copacul din față. El consideră că arma nucleară nu mai poate fi folosită într-un război de proporții mici, pentru că ar duce la un război general și ar scoate din circulație țări întregi.

De aici însă concluzia... logică: jos războaiele mici, trăiască războaiele mari, trăiască războiul nuclear general!

E greu să înțelegem de ce în cazul unui „mic" război nuclear S.U.A. și Anglia s-ar sinucide, iar în cazul unuia „mare" nu.

Logica strategilor NATO, chiar atunci cînd e trimisă la pensie, e atacată de un morb straniu, același morb care l-a făcut pe Forrestal să aterizeze pe trotuar de la etajul III.

E bine însă că din cînd în cînd, cîte un strateg occidental își scrie memoriile. Află cu ocazia asta contribuabilii din Occident pe ce dau banii. 20 miliarde lire sterline anual.

Ion Mihăileanu

Se vorbește despre Robert Musil

Din ce în ce mai des, în ultima vreme, se vorbește în Occident despre Robert Musil. Pretextul l-a oferit apariția la Paris, în editura „Le Seuil", a celor patru volume din ciclul „Omul fără însușiri" cu care, postum, pînă mai ieri ignoratul scriitor austriac a dobîndit laurii recunoașterii internaționale.

„Omul fără însușiri" este în același timp o galerie de portrete și o suită de tablouri din care se reconstituie atmosfera europeană în preajma, în timpul și după primul război mondial. E o carte care întreprinde, după cum remarca Pierre Daix într-un elogios comentariu, un dublu sondaj: în viața unui erou al acelei epoci (cu numeroase referințe autobiografice) și în existența unei societăți măcinate de convulsii sociale și imoralitate.

Critica literară franceză a cerut juriului Academiei regale suedeze să înregistreze „Omul fără însușiri" printre operele ce candidează la Premiul Nobel, deși această distincție nu se acordă decît autorilor în viață. Dacă poate surprinde faptul că o lucrare de valoarea celei pe care o discutăm a putut trece necunoscută în Austria și ulterior și în Elveția, unde Robert Musil s-a refugiat din cauza Anschlussului, este evident că lectura romanului edifică și pe cel mai sceptic lector.

„Omul fără însușiri" debutează cu o largă și sugestivă frescă a societății austriace în ultimul deceniu de existență al imperiului habsburgic. E în aceste prime pagini mai puțin preocuparea de sezisare a culorii locale și de anecdotică. Totul e creionat sever, auster chiar pe linia surprinderii pulsului etic, psihic al unei lumi în care, după cum observă unul dintre personaje „nu mai merită să credem". Se cercetează teze, opinii acreditate însă false, se confruntă ideologii, totul fără ca paginile să devină plicticoase ori publicistice. Musil are meritul de a întreține un interes permanent prin nivelul înalt la care poartă dezbaterile și urmărește controversele. Cartea sa respiră un aer de acidă spiritualitate, calitate ce îl îndreptățește pe André Wurmser să-l înscrie în aceeași familie de spirite cu Thomas Mann, Lion Feuchtwanger și Proust.

De fapt, în opera lui Musil se întrepătrund cîteva conflicte, evident nu autonome în raport cu conflictul — să-i spunem princeps — dar fără îndoială că cel mai ispititor, mai dramatic și mai omenesc este cel care urmărește avatarurile lui Ulrich, un fel de alter-ego al romancierului. Căci ca și acesta, Ulrich are silă de ipocrizia patriotardă a gazetelor guvernamentale și de puritatea de fațadă a lumii saloanelor, distinsă prin maniere și coruptă pînă la străfundurile ei. Refuzul lui Ulrich de a accepta tranzacții detestabile sub cuvînt că „vezi bine, conștiința e o ghiulea care te trage la fund" potrivit părerii unui personaj din carte este, în ultimă instanță, refuzul de a pactiza cu o societate descompusă ale cărei vicii eroul nu dorește nici să le acopere și nici să le mai suporte.

Fizionima lui Ulrich este cea a unui individualist, dar a unui individualist care a devenit solidar din prea multă omenie și a cărui conformație sufletească nu acceptă înjosirea umanității, abuzurile și umilințele la care, vai! este atît de des supusă în condițiile capitalismului. Ulrich urăște incertitudinea, caută adevărul și exclamă mîhnit cînd simte că „nouă ne lipsește ceva indispensabil: idealul și mijloacele sigure ca să-i dea viață. Nu se poate trăi fără el".

Ulrich se întoarce din război cu un vid psihic dureros. Moartea tatălui îl apropie de sora lui Agata, singura ființă din familie care îl iubește și pe care o adoră. De astă dată eroul apare ca un dezechilibrat, are complexe, totuși și clipe de pătrunzătoare luciditate cînd, judecîndu-și contemporanii face observații de reală ascuțime, între care cel puțin una îmi pare memorabilă: „Cînd oamenii nu mai au energia să construiască și dispoziția să se respecte reciproc, pleacă la război. E ceasul degradării lor la un regn inferior".

Procesul destrămării interioare a lui Ulrich se adîncește și dintr-o altă cauză. Ulrich este în căutarea permanentă a adevărului, a acelui adevăr larg „care singur poate să prezideze experiențele, proiectele și satisfacțiile noastre". Este în actele sale o încercare deznădăjduită de a pune ordine în haosul moral al unei societăți crepusculare, de a stăpîni dezechilibrul ce caracterizează regimul burghez și civilizația promovată de el. Romanul se încheie tragic. Ulrich nu descoperă adevărul, își recunoaște neputința de a reforma o lume prost alcătuită. Dar căutările sale, zbaterile și înălțările sale temporare dau romanului acel caracter zguduitor, propriu documentelor omenești autentice.

„Mizeria a pus stăpînire pe minți și pe inimi" constată Ulrich în una din ultimele sale confesiuni. Pe ruina speranțelor sale se desemnează conturul unei Europe fascizate, stăpînită de spectrul lui Hitler. Drama și eșecul lui Ulrich reprezintă drama acelei intelectualități „care n-a știut, n-a putut sau n-a vrut să aleagă. Barbaria răpus-o". După cum se vede, concluzia e limpede: inteligența, spiritul singur nu poate transforma lumea. El trebuie să se alieze cu acele forțe ale progresului capabile să restituie culturii adevăratul ei conținut umanistic. Acesta este mesajul lui Robert Musil și al romanului său.

H. Z.

„Ultima oră" la Paris

Teatrul romînesc continuă încă să surprindă pe spectatorii din țări străine. De curînd „Ultima oră", piesa lui Mihail Sebastian a fost prezentată cu un mare succes de public pe scena Teatrului Gramont, din Paris, sub regia lui René Dupuy.

„Trebuie să ne bucurăm — scrie ziarul „l'Humanité" că teatrul romînesc își face apariția sub trăsături atît de simpatice". După ce amintește, că piesa s-a bucurat de un mare succes acum doi ani la Paris, la Théâtre des Nations, unde a fost prezentată de către trupa Teatrului Național I. L. Caragiale, Guy Leclerc scrie: „Nu încape îndoială că unul dintre rolurile Teatrului Națiunilor este să trezească interesul pentru adaptări de piese străine care, fără el, ar rămîne necunoscute".

T. M.

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39. 36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 48 (246) - joi 27 noiembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Mai aproape de viaţă

— Chemare către scriitorii patriei noastre —

Dragi tovarăşi,

Ne apropiem de cea de a 15-a aniversare a eliberării patriei de sub jugul fascismului. In aceşti ani, în ţara noastră a fost creată o literatură nouă, izvorîtă din noile realităţi şi destinată să slujească poporul pe drumul său spre socialism. Succesele dobîndite de scriitorii noştri se datoresc însufleţirii şi dragostei cu care, încă din primii ani ai eliberării, ei au urmat calea arătată de partid. Scriitorii noştri şi-au închinat talentul şi munca lor măreţei sarcini de a reflecta grandioasa operă de făurire a societăţii socialiste.

Conştienţi de sarcinile şi de rolul scriitorului în zilele istorice pe care le trăim, ne consacrăm toată energia creatoare lucrărilor inspirate din actualitate.

Prin scrisul nostru ne străduim să contribuim la victoria deplină a socialismului în patria noastră. Invăţînd să oglindim acest proces revoluţionar, învăţăm să devenim factori activi în lupta pentru înfăptuirea şi dezvoltarea noii orînduiri, învăţăm să ne transformăm pe noi înşine.

Dragi tovarăşi,

Biroul Uniunii Scriitorilor din Republica Populară Romînă consideră că, pentru a imprima un tot mai mare avînt literaturii noastre, este necesar să îmbinăm cunoaşterea adîncă şi multilaterală a vieţii de azi cu o participare directă şi eficace la transformarea ei socialistă.

In acest scop, chemăm scriitorii ca, în iarna aceasta, să-şi desfăşoare munca de documentare şi cunoaştere a realităţilor într-un mod nou.

Să ne îndreptăm într-un număr mare, în lunile care urmează, către sate şi să ne integrăm activ în viaţa acestora, îndeplinindu-ne astfel datoria patriotică, de cea mai mare importanţă, de a contribui efectiv la ridicarea culturală a ţărănimii muncitoare.

Chemăm, aşadar, pe scriitori să se stabilească cîtava vreme într-unul din satele noastre, unde să ia parte nemijlocit la viaţa de fiecare zi a oamenilor muncii de pe ogoare, la activitatea căminelor culturale, a bibliotecilor, la popularizarea marilor realizări ale poporului muncitor, la avîntul de nestăvilit al revoluţiei culturale.

Legătura vie cu eroii epocii constituie izvorul puterii creatoare a scriitorilor noştri, temelia literaturii noastre. Să folosim această perioadă de contact strîns cu ţărănimea muncitoare, ca un prilej deosebit de a-i cunoaşte viaţa, de a învăţa din experienţa ei rodnică, pentru a da noi aripi activităţii noastre creatoare.

Revistele literare vor ţine legătura cu scriitorii plecaţi la sate pentru a publica permanent şi cu precădere reportaje şi corespondenţe despre activitatea lor.

Tovarăşi,

Adresîndu-vă această chemare, Biroul Uniunii Scriitorilor din Republica Populară Romînă îşi exprimă convingerea că patriotismul, spiritul de partid al scriitorilor noştri va fi confirmat şi de astădată, că scriitorii, îndeosebi cei fruntaşi, vor fi la înălţimea rolului lor, la înălţimea aprecierii cu care îi cinsteşte poporul.

BIROUL UNIUNII SCRIITORILOR
DIN R.P.R.

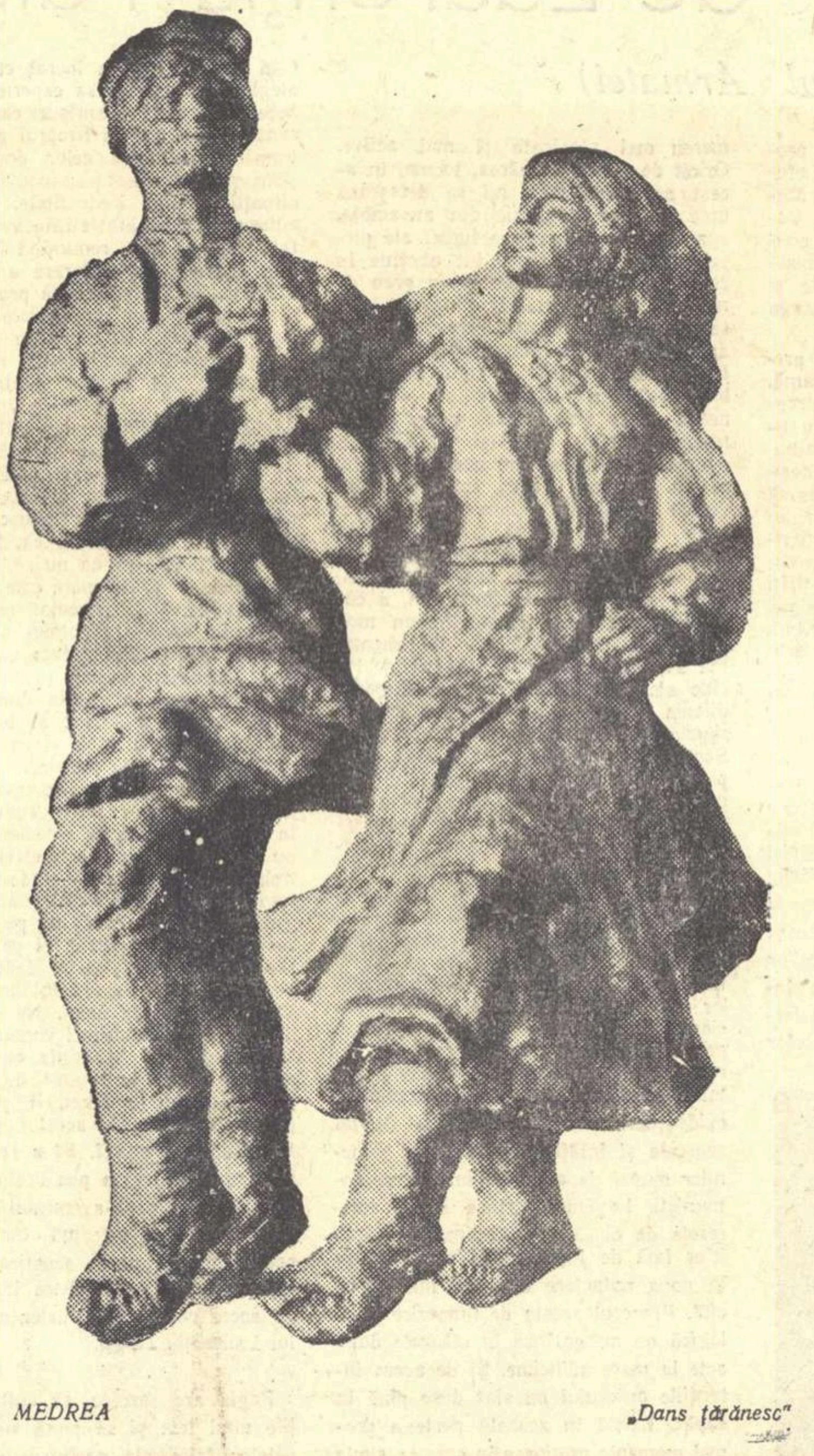

C. MEDREA „Dans ţărănesc"

Partidul şi creaţia mea

Literatură militantă

Publicasem prin anii 1922—23, în revista de stînga „Omul liber" cîteva sonete care se voiau filozofice. In confuzia în care se scălda majoritatea generaţiei intelectuale nu izbutisem încă să mă pătrund de marile întîmplări pe care le trăisem, şi versurile mele nu puteau să spună limpede ceea ce simţeam. Anii treceau şi devenea tot mai greu de spus ceva pentru orice tînăr căruia îi lipsea un suport sau o sănătoasă orientare ideologică spre a vorbi altfel decît se exprimau „moderniştii". Se scurseseră astfel mai mulţi ani de la războiul care adusese ruina economică şi zdruncinase sufletele intelectualilor. Şi poate tocmai de aceea spiritele erau dezorientate. Curentele noi căutau în poezie formule tari care să dea satisfacţie asemeni unui alcool. Elementele morbide, dovadă a dezechilibrului sufletesc, domneau. Afirmarea feroce a individualismului, negarea a tot ce existase pînă atunci, căutarea noului cu orice preţ şi cu mijloace pur formale, erau ridicate la rangul de genialitate. Toate aceste tulburau minţile, te furau, şi era foarte greu să găseşti un drum al liricei tale. Despre interesele maselor nici nu se pomenea.

A te juca cu ideile şi cuvintele — mai ales abracadabrante — era mai atrăgător pentru un tînăr (şi cine n-ar fi vrut să „epateze pe burghezi", cum cerea moda). Căci puţini erau scriitorii care considerau că a scrie înseamnă să scrii pentru mase ori pentru a sluji poporul sau idealurile umanităţii. Şi astfel, ideile care făceau tapaj şi care preconizau poezia negaţiei tuturor valorilor, se aflau mai uşor în atenţia celor ce se interesau de aceste probleme. O altă poezie — cînd apărea pe undeva — se ivea sfioasă şi fără tam-tam, ucisă de gălăgia stridentă şi de bîlci, a diferitelor curente care se supralicitau în zgomot, imagistică şi formă.

Imi amintesc de un manifest al dadaiştilor publicat într-o revistă franceză şi preluat la noi de felurîtele curente, sub diverse forme. O frază suna cam aşa şi reda foarte bine „ideologia" epatantă, dar totuşi goală de conţinut: Voi, desigur că nu pricepeţi ce vrem. Ei bine, trebuie să vă spunem că nici noi nu ştim!

Ordine în conştiinţele tinerilor hărtuiţi de divagaţii şi gongorisme, nu putea pune decît cineva care, pe deasupra gravelor zguduiri sufleteşti şi bazat pe o teorie izvorîtă din realităţile care strigau în juru-ne, să poată proclama cu tărie şi autoritate: deschideţi ochii, nu vă lăsaţi tîrîţi de haos; iată, alături de voi mai mor încă oameni ca o consecinţă a războiului; durerile omeneşti sînt crunte, fas-

Al. Şahighian

(Continuare în pag. 6)

AŞA VA FI!

Cu admiraţie şi încredere

Am citit în presa noastră telegramele care transmiteau expunerea tovaraşului N. S. Hruşciov cu privire la cifrele de plan ale dezvoltării economiei sovietice. Am fost profund impresionat şi cuprins de admiraţie, iar fiecare compatriot de-al meu cu care am vorbit, era stăpînit de aceleaşi sentimente.

Intîi, te impresionează seriozitatea, perseverenţa şi succesul fără precedent în istorie al construirii unei imense forţe economice în 41 de ani, în mod conştient, deliberat, potrivit unui plan dinainte stabilit. Perioade de avînt economic din alte momente ale istoriei, ca avîntul Angliei în secolele XVIII şi XIX, au avut un caracter elementar, inconştient. De data aceasta însă, s-a putut vedea cum o idee devine o forţă materială, de îndată ce-a cuprins masele popoarelor vechii Rusii. Acum 41 de ani, au existat profeţi care au prezis falimentul acestei uriaşe încercări. Şi iată că s-a dovedit în modul cel mai concret şi mai pipăibil că nu ei aveau dreptate, ci dreptate avea Lenin, bolşevicii şi poporul care l-a urmat.

Al doilea, te impresionează un sentiment care s-ar putea exprima, poate naiv, cam în felul acesta: „Dacă s-a realizat ce s-a realizat în 41 de ani, cu atît mai sigur se va realiza ceea ce e plănuit pentru următorii 7 sau 15 ani". Te umple de admiraţie sentimentul de încredere, de fermitate şi de avînt extraordinar ce se desprinde din cifrele de plan. Aici, omenirea întreagă se află în faţa unei trebi serioase, realiste, în ciuda dimensiunilor şi cantităţilor fantastice despre care e vorba. Despre asemenea dimensiuni, despre asemenea îndrăzneală nu se mai poate vorbi într-un stil romantic. Aici romantismul stă chiar în cifre, în datele reale.

Petru Dumitriu

(Continuare în pag. 6)

Noua şcoală sovietică

Neistovite şi uimitoare sînt înfăptuirile Uniunii Sovietice. După cei trei sateliţi, care pregătesc zborul spre lună, iată acum planul de producţie pe 7 ani şi mai ales planul de creştere al omului însuşi, în comunism. Tezele cu privire la întărirea legăturii şcolii cu viaţa şi la dezvoltarea continuă a sistemului învăţămîntului public, aduse în discuţia întregului popor ca o chestiune esenţială, de viitor, privind întreaga populaţie a vastei Uniuni, sînt menite să fixeze pentru o etapă nouă directivele de creştere şi de formaţie ale tineretului sovietic. Puse în aplicare, ele nu vor întîrzia să dea o lume nouă, sporită, solid înarmată pentru o viaţă de progres material şi moral al comunităţii, ruptă definitiv de vechile metode pedagogice ale lumii capitaliste, rămase în urmă.

Chiar astăzi, după ce în Uniunea Sovietică nu mai poate fi vorba de analfabetism, baza de cultură obligatorie se modifică şi se amplifică. Şcoala de 8 ani înlocuieşte în faza pregătitoare şcoala de 7 ani, pregătind pentru şcoala medie asupra căreia se pune accentul principal. Această şcoală medie stă în centrul noilor preocupări cu două trăsături esenţiale, prima, apropierea şi îmbinarea educaţiei şi pregătirii teoretice cu viaţa prin participarea efectivă a elevilor din şcoala medie la munca productivă, în industrie şi agricultură; a doua, extinderea studiilor medii la o masă cît mai mare de producători, muncitori şi colhoznici. In felul acesta, prin două mişcări ce tind să se apropie şi să se unească în sfera şcolii medii, cultura împletită cu practica va străbate o masă cît mai mare a populaţiei, sporind considerabil cele aproape 30 de milioane de elevi ai şcolilor medii de astăzi, întărind completînd, şi adîncind noua stare psihologică, bine înar-

Ion Marin Sadoveanu

(Continuare în pag. 6)

Enciclopedismul comunist

M-am întrebat adesea cum se va rezolva, în mod practic, trecerea spre comunism, cum se va realiza, între altele, ştergerea deosebirilor între munca manuală şi cea intelectuală. Tezele privind reforma învăţămîntului în Uniunea Sovietică răspund întrebării mele. Ele vorbesc despre multilateralitatea viitoare a omului comunist, despre o cultură enciclopedică realizată pentru prima oară în înţelesul deplin al cuvîntului. Nici practicismul limitat al omului lipsit de învăţătura teoretică, nici ruptura de viaţă pe care o manifestă adesea intelectualul unilateral orientat doar spre ştiinţa

Vera Călin

(Continuare în pag. 6)

Lovitura de planetă

Există lovituri de stat.

Există — de la o vreme — şi lovituri (dacă ni se îngăduie expresia) de planetă: planul construcţiei comuniste a zvîcnit în lume ca o asemenea lovitură, nesfîrşit de vastă şi de hotărîtoare. O lovitură masivă, solidă, densă. O lovitură atît de gravă încît la aflarea ei, adversarul adînc zdruncinat şi pe gînduri, a recunoscut ceea ce era de recunoscut, înclinîndu-se. Forţa se impune şi impune. Există argument mai convingător decît zece milioane de tone?

S-a tras îndărăt şi s-a înclinat, într-un fel sau într-altul, lumea veche, simţind pesemne că se naşte în cifrele care şi-au luat zborul, o putere mai presus de îndoială sau interpretare. S-au tras îndărăt şi s-au înclinat ziarele, agenţiile de ştiri şi posturile de radio, mai cu gravitate încă decît în faţa sputnicilor. Sputnicul asaltează cerul; planul de şapte ani, mai „primejdios", asaltează pămîntul.

Şi înţelegînd, se pare, toate acestea sau măcar o parte, s-au înclinat, măcar pentru o zi, în faţa puterii de la răsărit.

Parisul: „Un plan grandios".

New-York: „Săptămîna de 6-7 ore!"

Londra: „Blocul socialist va produce mai mult decît restul lumii".

Ziarul american New-York Times şi-a modificat anume pagina I-a, după primele ediţii, pentru a publica ştirea corespondentului său de la Moscova cu privire la planul de 7 ani.

— Cîţi ani au trecut de cînd acelaşi ziar nu acorda revoluţiei sovietice decît o lună şi jumătate de existenţă...?

Al. Mirodan

Un fapt pe săptămînă

Un Cézanne la butonieră

Londra. O seară în celebra galerie Sotheby. Nu o seară obişnuită, ci o seară senzaţională. Senzaţională pentru că de faţă sînt miliarde de dolari şi lire sterline (adică posesorii lor) negustori americani, lorzi, maharajale, lady Churchill, Somerset Maugham, candelabre strălucitoare, scaune aurite, smokinguri şi rochii de seară, proiectoare ale televiziunii, pe scurt Londra selectă.

Scopul adunării: dolarii şi lirele sterline îşi dispută cîteva picturi puse în vînzare de Irwin Goldschmidt, fericitul moştenitor al bancherului cu acelaşi nume.

Ceremonialul se desfăşoară aidoma cu licitaţia unor obiecte depuse la muntele de pietate, numai că mai distins, vocea care rosteşte cifrele sacramentale aparţine unui gentlemen englez, mister Wilson.

De vînzare sînt patru celebrităţi ale picturii mondiale: Manet, Van Gogh, Cézanne şi Renoir.

Prima achiziţie: de la 5000 de lire, personajul ciudat, cu pălărie de fetru neagră, cu barba creaţă şi ochii uimiţi, reprezentînd autoportretul lui Manet saltă la 65.000 de lire graţie unui negustor american John Summers, care intră în posesia tabloului. In cîteva minute, alte două picturi semnate de Manet, „Plimbare" şi „Drapelele de pe strada Mosnier", împărtăşesc aceeaşi soartă, cu variaţii în materie de lire sterline (89.000 şi 113.000). Cumpărător: tot un negustor american, George Keller.

Pe bună dreptate, revista pariziană „Paris Match" care a dedicat acestei licitaţii nemaivăzute un amplu reportaj, remarca cu ironie că arta franceză, demnitatea britanică şi banii americani făceau minuni. Dar între 1878 şi 1879 cînd Manet pictase aceste trei tablouri, pavilionul Artelor de la Expoziţia universală i le refuzase, în timp ce evenimentul anului era triumful pictorului Lemaire cu giganticul său tablou „Samson trădat de Dalila", definitiv intrat azi sub vălul uitării.

N-o să facem pînă la capăt filmul întregii licitaţii. Ar fi şi obositor şi n-ar merita osteneala. Vom remarca numai faptul că vedeta celebrei seri de la Londra a fost „Jeune homme au gilet rouge" al lui Cézanne, timid, sfios, în hăinuţa lui roşie, aruncînd priviri încurcate asupra selectei adunări în mijlocul căreia a fost adus fără voie. A fost achiziţionat cu 264 milioane de franci, suma cea mai mare care a fost plătită vreodată pentru un tablou. In 1888, micuţul italian pe care Cézanne îl luase model la Aix,

Ion Mihăileanu

(Continuare în pag. 6)

Pentru realismul socialist

POEZIA CETĂŢENEASCA ŞI PATRIOTICA

Pretutindeni unde s-a creat o operă poetică mare şi nemuritoare, deplina frumuseţe artistică n-a ieşit nicicînd din preocupări meschine, din contemplarea extaziată a unui univers izolat, plasat în afara societăţii şi ostil ei; operele durabile s-au ivit din solul unui anumit spaţiu geografic, dintr-o anumită istorie şi dintr-un anumit univers spiritual, care poartă în el puternice trăsături ale specificului naţional şi popular. Nicăieri, poate, această legătură a artistului cu veacul său, cu realităţile ţării sale nu e mai evidentă ca în poezia direct cetăţenească şi patriotică şi cred că niciodată literatura romînă n-a cunoscut atît de îmbelşugat o atare poezie, ca în vremea anilor de democraţie populară. In acest sens, prin foarte multe trăsături ale ei, literatura de azi aminteşte de ceea ce literatura revoluţionară, cetăţenească şi patriotică de la 1848 avea mai înălţător şi mai izbutit în ea.

Epocile de adînci prefaceri sociale, străbătute de un înviorător suflu revoluţionar, au cultivat poezia cetăţenească şi patriotică, adică acea poezie care aducea în conştiinţa maselor virtuţi civice şi sădea idealuri măreţe, indispensabile pentru cucerirea unor forme mai bune de viaţă. Scriitorii înaintaţi şi-au înţeles întotdeauna menirea; ei au contribuit neobosit la progresul societăţii umane, la îmbunătăţirea ei şi la înflorirea patriei. De aceea niciodată poezia cetăţenească n-a putut fi despărţită de poezia patriotică şi invers. Această mutilare n-au realizat-o decît unii poetaştri şovini dintre cele două războaie mondiale care, înlocuind vibraţia interioară cu urletul, căldura inimii cu spumele retorice, chipul real al patriei cu imagini împrumutate timbrelor cu zimbri, au confecţionat cele mai proaste modele de limbuţie patriotardă.

Patria e o realitate istorică — aflată în corelaţie cu alte ţări şi alte po-

I. D. Bălan

(Continuare în pag. 6)

Creatori şi opere

TITUS POPOVICI*)

Ostilitatea „Străinului" faţă de mediul din care face parte, căutarea unui drum înspre oameni (despre care are încă o noţiune foarte vagă), apoi procesul complicat prin care află acest drum, configurează în romanul lui Titus Popovici o întreagă evoluţie literară. Mă gîndesc, cînd spun aceasta, la ceea ce este caracteristic realismului critic şi la saltul efectuat în tipologia literară, de către realismul socialist. Dacă literatura este un reflex specific al vieţii (şi neîndoielnic că este), putem spune, cu toată simplitatea firească marilor adevăruri, că realismul socialist, pe lîngă faptul fundamental al introducerii în literatură a eroului revoluţionar, a salvat din marasm şi descompunere morală o întreagă lume de eroi literari. „Străinul". Andrei Sabin, nu este într-o bună parte a traiectoriei lui morale, decît unul din zecile de „oameni de prisos" ai literaturii realismului critic, care abundă în creaţia unor prozatori ca Vlahuţă, Brătescu-Voineşti, Sadoveanu, Rebreanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, etc. etc., fiecare surprinzînd alte laturi şi manifestări ale unui destin unic. Titus Popovici a beneficiat în construirea eroului său, de întreaga experienţă literară, a uneia din cele mai strălucite epoci din istoria literelor romîne. Dar ca tînăr şi extrem de talentat creator al unei etape istorice noi, el a supus creaţia sa perspectivei îndrăzneţe, revoluţionare a socialismului şi a realismului socialist, transformînd „omul de prisos", într-un ins util societăţii, luînd parte la transformarea lumii în măsura în care, în contact cu violenţa adevărurilor vieţii, reuşeşte să se transforme el însuşi.

„Străinul" este astfel captivant nu numai pentru virtuţile sale romaneşti, dar şi sub raportul exegezei literare, făcînd sensibilă, prin evoluţia eroului său, deosebirea specifică dintre realismul critic şi cel socialist.

Cu fineţe, Titus Popovici a subliniat pînă acum faptul că, în pofida răzvrătirii sale, Andrei Sabin are multe şi solide puncte de contact cu un univers uman sortit unei decăderi şi dispariţii inevitabile, univers reprezentat prin Lucian, Suslănescu, etc. etc. Va urma el destinul acestei umanităţi crepusculare, sau va rupe punctele de contact şi va urma o cale nouă, spinoasă, dureroasă, dar singură în stare să-l scoată din impas? Există în Andrei Sabin, dincolo de etosul său frămîntat, contradictoriu, alcătuit din înălţări şi prăbuşiri, o certitudine care cuprinde în germene modalitatea de a se integra unei noi umanităţi: credinţa sa că „viaţa nu trebuie trăită oricum". Tot antagonismul său interior provine din faptul că nu cunoaşte viaţa decît parţial, nu ştie cum trebuie trăită. Romancierul îl va lăsa pe eroul său să ia contact cu această viaţă despre care nu are, în bună măsură, decît o informaţie livrescă, şi va urmări modul în care viaţa reală, aspră, dramatică şi multiformă îi va modela conştiinţa.

Romanul care a urmat pînă acum drumul oarecum lent al meandrelor psihologiei lui Andrei Sabin, se precipită în contact cu mersul vertiginos al vieţii. Ritmul meditaţiilor filozofice, al soliloculilor şi dialogurilor despre viaţă, devine un ritm impetuos al istoriei, al vieţii autentice a oamenilor. Prin Mitru Moţ, trimis în război în mod arbitrar, datorită unei manevre a chiaburului Cloambeş, în locul fiului acestuia, Andrei ia contact cu temeiurile profunde ale unei răzvrătiri

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

---

*) Vezi „Gazeta literară", nr. 46 şi 47.

vitrina

WILLIAM BLAKE:

„Poeme"

Poet a cărui creaţie se situează la confluenţa dintre iluminism şi preromantism, depăşind însă, prin puternica ei originalitate şi prin implicaţiile ei de ordin profund, amîndouă aceste curente, William Blake este una din personalităţile cele mai interesante ale literaturii engleze. Prin opera pe care a lăsat-o, marele poet ne apare ca un spirit esenţial contradictoriu, oscilînd între extreme. El este poate singurul poet englez de la sfîrşitul veacului al optsprezecelea şi începutul celui de-al nouăsprezecelea, care, limitîndu-şi aproape exclusiv arta la domeniul umanului, rămîne străin de încercările de evaziune din realitatea aspră a epocii, de cultul iluminist sau preromantic al naturii, de exotism sau de paseism. Dacă în primele sale versuri („Cîntecele inocenţei") putem surprinde anumite ecouri din idealizarea simplităţii patriarhale şi a „omului natural" (motive de largă circulaţie în sec XVIII), totuşi, încă din această perioadă, Blake îşi dă seama de cruzimea lumii în care trăieşte („Băieţelul de negru", „Hornarul" etc.). Mai tîrziu, amărăciunea pe care i-o inspiră realitatea înconjurătoare creşte, ajungînd la accentele profunde din „Cîntecele experienţei" şi „Gînduri despre bine şi rău". Cu toate că îşi dă seama că răul are determinări strict umane, că el nu ţine de o fatalitate exterioară, Blake interpretează răul social ca pe un reflex al răului etic, inversînd oarecum ordinea firească a lucrurilor. Aceasta nu-l împiedică însă pe poet să condamne cu vehemenţă orînduirea epocii sale, cu toate nedreptăţile ei: „In oamenii aceştia care gem, / In scîncetele plodului, pierdute, / In orice glas, în fiece blestem, / aud cătuşele de om făcute".

Blake însă nu vede clar posibilitatea extirpării răului, ceea ce îl duce la o dialectică ceţoasă a valorilor etice, rupte din contextul lor social, şi prezentată sub forma unei lupte dintre dumnezeu şi diavol, care nu sînt, pentru poet, decît cele două modalităţi antagonice ale sufletului omenesc. („Cărţile profetice", dintre care în special „Căsătoria cerului cu iadul"). Dar pe lîngă toate neclarităţile, pe lîngă simbolica aproape inextricabilă, se pot găsi în „Cărţile profetice", ca şi în celelalte mari poeme ale lui Blake, intuiţii profunde, fragmente de o rară frumuseţe poetică şi totdeauna o nobilă, înflăcărată afirmare a valorilor superioare ale umanităţii.

Matei Călinescu

(Continuare în pag. 6)

SAVIN BRATU:

„Cronici" (II)

După cît ne putem da seama chiar din simpla parcurgere a tablei de materii, autorul celui de-al doilea volum de cronici — apărute în răstimp de un an de zile — dovedeşte de-o potrivă pasiunea pentru cronica imediată, ţinută cu sîrguinţă ca şi pentru studiul mai larg, cerînd fie minuţioase investigaţii istorice („Arta poetică" a lui Boileau sau „Meşterul Manole" de Mihai Beniuc), fie o cercetare sintetică retrospectivă, redusă poate numai la definiţii categorice („Criterii pentru o istorie a criticii literare romîneşti"), fie o analiză exhaustivă pe plan tipologic sau stilistic a unei opere de seamă a literaturii contemporane aprobînd sau rectificînd părerile unor critici ce şi-au exprimat mai devreme părerile („Arta «Cronicei de familie»").

După cum ţine să precizeze şi în postfaţă, cele două volume de cronici năzuiesc să constituie *„o pledoarie pentru realismul socialist, înţeles ca cea mai înaintată metodă de creaţie a epocii noastre"*.

Cititorul va reţine faptul că Savin Bratu şi-a conceput îndeletnicirea sa de cronicar drept un post avansat de luptă pentru lărgirea şi promovarea neîncetată a cuceririlor literaturii noastre realist-socialiste. Fiind în primele linii de atac, el ştie că orice prezenţă amică sau inamică trebuie tratată ca atare şi că orice greşeală poate deveni un element pernicios. De aceea Savin Bratu nu-şi „alege" obiectul cronicii sale. Recenzentul se opreşte şi la lucrările de prim ordin,

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 6)

CRONICA DRAMATICA

„Ultimul mesaj" de Laurențiu Fulga

(Teatrul Armatei)

Reîntoarcerea lui Laurențiu Fulga la piesa sa de debut „Ultimul mesaj" poate fi privită și ca o înturnare a dramaturgului către uneltele dramei realiste și totodată înspre problematica epocii. După ce a surîs fugar vechilor modele romantice (în „Ion Vodă cel Cumplit") sau, mai recent, legendelor dramatice cu rezonanță tradiționalistă („Meșterul Manole"), Fulga a revenit la prima sa lucrare teatrală care se preocupă de contemporaneitate cu entuziasm și limpezime. Este probabil că readucerea pe masa de lucru a „Ultimului mesaj" este legată și de febra care a însoțit activitatea de prozator a scriitorului. Elaborarea „Eroicii" a proiectat poate printr-un ricoșeu lesne de înțeles o altă lumină și asupra piesei de război a autorului, piesă care se alimentează din materialul de viață care a dat naștere și romanului apărut nu demult. Oricum, experiența refacerii unei piese scrisă cu zece ani în urmă este demnă de interes, nefiind vorba despre un retuș grăbit și amabil (așa cum s-a întîmplat cu alte lucrări reluate în actuala stagiune).

Modul în care Laurențiu Fulga a lucrat asupra vechiului manuscris al „Ultimului mesaj" se deosebește desigur fundamental de maniera „Meșterului Manole". Construcția greoaie și fumul înecăcios de mirodenii hagiografice, simbolistica derutantă ca și grandilocvența retorică a „mitului romînesc" reprezentat anul trecut au fost abandonate de autorul „Eroicii". Fulga a îndreptat textul „Ultimului mesaj" în sensul unei observații realiste mai profunde, care a dus la adîncirea reliefului unor tipuri și, implicit, la conturarea mai nuanțată a conflictului. Valoarea politică a piesei a crescut considerabil, mai ales în privința demascării războiului fascist antisovietic și aceasta în strîns raport cu izbutirea remarcabilă a primului act.

Laurențiu Fulga, romancier de preferințe epopeice pare a fi, în dramă, atras mai ales de reprezentarea pregnantă a masei. Dacă ar fi scris în tiparele tragediei antice grecești, autorul „Ultimului mesaj" ar fi dat, desigur, cea mai bună și cea mai expresivă parte a textului său dramatic Chorului și nicidecum eroilor protagoniști. Scriitorul s-a interesat stăruitor de realizarea dramei oamenilor simpli tîrîți fără de voia lor într-un complot ucigaș și a făcut acest lucru mai cu seamă prin acumularea detaliilor individuale, printr-o deschidere largă a compasului observației, pentru a cuprinde cît mai mulți indivizi, cît mai multe detalii, într-o frescă vie și convingătoare. Primul act se detașează astfel net din întreaga compoziție a lucrării dramatice. Strînși laolaltă între ruinele unei case, pe frontul din Răsărit, soldații înfometați, înghețați și răscoliți de revoltă construiesc, prin întrebările lor suprapuse, o impresionantă piramidă a disperării. Dar piramida se colorează treptat prin intervențiile corifeilor înțelepți ai acestui Chor modern înveșmîntat cu tunici militare, transformîndu-se într-un baraj al protestelor mereu mai răspicate și mai active. Oricît de curios ar părea, tocmai în acest act unde eroii nu se detașează încă în mod categoric din ansamblu, apar cele mai expresive figuri ale piesei, dintre care unele sînt absente în celelalte acte, iar altele devin greu de recunoscut din pricina diluației. Unitatea primului act este rezultatul unui ansamblu de imagini parțiale prinse într-o suită logică cu totul remarcabilă. Profiluri disparate se condiționează și se armonizează reciproc, întrucît aparțin aceleiași familii spirituale, exprimînd în consecință, din ce în ce mai clar, un punct de vedere comun asupra problemelor acute care-i solicită. Trecerea prin scenă a soldatului Lascăr și actul său de o cuceritoare noblețe umană, apelul stereotip al telefonistului, a cărui minte rătăcită leagă într-un mod neașteptat numele iubitei de chemarea sa absurdă în gol, intervențiile lucide ale caporalului comunist Bogdan, dilema morală a căpitanului Zarandu, zbuciumul intens al greu-încercatului Soare, toate acestea și încă altele compun tabloul acuzator al atacului criminal antonescian și servesc prin autenticitate psihologică o lecție memorabilă despre caracterul inuman al războaielor nedrepte.

Scena finală din „Ultimul mesaj"

Supunînd unor însemnate refaceri și celelalte două acte, Laurențiu Fulga a izbutit să înlăture în mare măsură balastul parazitar și mai ales să clarifice exactitatea istorică a evenimentelor din preajma Eliberării și din perioada imediat următoare. Autorul a prezentat în linii clare momentul insurecției armate, scoțînd în evidență rolul conducător al Partidului Comunist, evidențiind caracterul eroic al luptei acestuia și înfățișînd adeziunea oamenilor muncii la acțiunile inițiate de comuniști. Legătura strînsă dintre interesele de clasă și atitudinea personajelor față de lupta antihitleristă apare în noua redactare a piesei mai explicită. Procesul acesta de limpezire ideologică nu merge însă în ultimele două acte la mare adîncime. Și de aceea intențiile autorului nu sînt duse pînă la capăt. Există în această parte a dramei momente prețioase în care se simte adevărata forță a adevărurilor pe care le rostesc unii dintre eroi, de multe ori însă idei valoroase și situații de mare însemnătate sînt figurate palid sau rămîn pur și simplu enunțate.

Excesul de „teatralitate" devine evident în actele II și III ale piesei. Din momentul în care autorul desprinde din ansamblu cîteva figuri desemnate să treacă în primul plan, impresia de autenticitate scade simțitor, în ciuda faptului că prin gradația creșterii conștiinței revoluționare a eroilor săi, piesa s-ar cuveni să devină cu fiecare scenă mai bogată, mai substanțială. Lucrurile se petrec ca și cum ar fi intervenit pe neașteptate o defecțiune la sursele de lumină ale scenei. Personaje ca: Zarandu, Bogdan, Soare, care în primul act se anunțau promițători, își pierd în mare măsură trăsăturile distinctive și sînt reduse la conturul lor liniar. Pozitive sau negative, personajele dramei, după un act de lansare impresionant, odată trecute de pragul actului II nu evoluează, nu se dezvoltă, nu se lasă supuse fluidului vieții. Cauzele acestor neajunsuri trebuiesc căutate în schimbarea de atitudine a scriitorului față de exigențele procesului de prelucrare a faptelor vii. Cîtă vreme Fulga a lucrat cu migală, alegînd din propria sa experiență acele accente, cuvinte și surîsuri care să dea sens fiecărui pas și fiecărui gest, atîta timp cît opunerea celor două tabere potrivnice a crescut în mod necesar din situații firești, ireductibile, intențiile autorului au căpătat strălucire și vitalitate. Atunci cînd, renunțînd la mijloacele artistice de explorare a realității, scriitorul își încredințează problematica piesei rezolvărilor superficiale de „meșteșug" teatral insistînd cu mult mai puțin asupra veridicității, rezultatele sînt, fatal, sub nivelul sarcinilor dramei. Asistăm astfel la o încurcătură de ițe neverosimilă în actul III, se creează un joc simbolic de șah învăluit în replici ambigue care ține acțiunea în loc peste un sfert de ceas, se face mereu uz de bombe și împușcături fără de număr. Ați observat că, în „Omul cu arma", aproape că nu se trage nici un glonte și cît de mare este economia de muniție în „Tragedia optimistă"? Dacă am cerceta „Ultimul mesaj", ca și cum ne-am afla în fața unui monument închinat eroilor războiului, am constata diferența vădită dintre caracterul viu, impresionant al basoreliefurilor aplicate pe soclu și în care eroii se află laolaltă cu mulțimea, în vreme ce sus, pe platformă, grupul statuar a înlemnit într-o poză convențională în care trăsăturile se amestecă și ochii nu au decît culoarea pietrei. Autorul trebuie să țină seama și de faptul că eroii „Ultimului mesaj" sînt făcuți pentru ca să evolueze, nu pe marmura rece a unui monument, ci pe scîndura sensibilă a scenei, unde ideile deosebit de prețioase care le sînt încredințate trebuie să capete aripi. Nu ne aflăm, desigur, în fața ultimei versiuni a „Ultimului mesaj". Stăruința cu care autorul a trecut la munca de împlinire a unei piese de debut, îl recomandă pentru continuarea acestui efort pînă la adîncimea cerută. El a redactat un act remarcabil și a pus ordine în construcția exterioară a restului piesei. În interior îl mai așteaptă încă lucrări care, singure, pot da acustica potrivită unei teme de o asemenea însemnătate ca aceea care a atras talentul și rîvna lui Laurențiu Fulga.

*

Regia are sarcina să cultive virtuțile unui text și să pună surdină sunetelor false ale partiturii dramatice. La Teatrul Armatei, George Rafael — care ne-a dăruit deseori spectacole remarcabile (vă amintiți de vesela sa „Femeie îndărătnică?") n-a crezut necesar de astă dată să evite nadele aparent „teatrale" ale piesei, filînd dimpotrivă momentele „tari" cu o insistență pe care n-o înțelegem. Regia a compus însă cu multă grijă și forță evocatoare primul episod al dramei, utilizînd inspirat resursele textului. S-au remarcat printr-o comportare sensibilă și au făcut să se audă timbrul unic al autenticității Val Săndulescu în rolul telefonistului, Sebastian Radovici (Soare) și G. Sion (Volghin). Geo Maican (Rudeanu) și C. Neacșu (Dobre) și-au utilizat excesiv glasul și de obicei pe o singură coardă. Florin Stroie (Zarandu) și mai ales G. Cîmpeanu (Bogdan), defavorizați și de text, s-au resemnat într-o postură monocordă. C. Brezeanu în rolul doctorului Timuș a fost, desigur, amuzant.

Spectacolul a început prin a fi remarcabil și a terminat prin a fi corect. Deosebit de sugestiv a fost decorul lui Dan Nemțeanu pentru întîiul act al dramei.

V. Mîndra

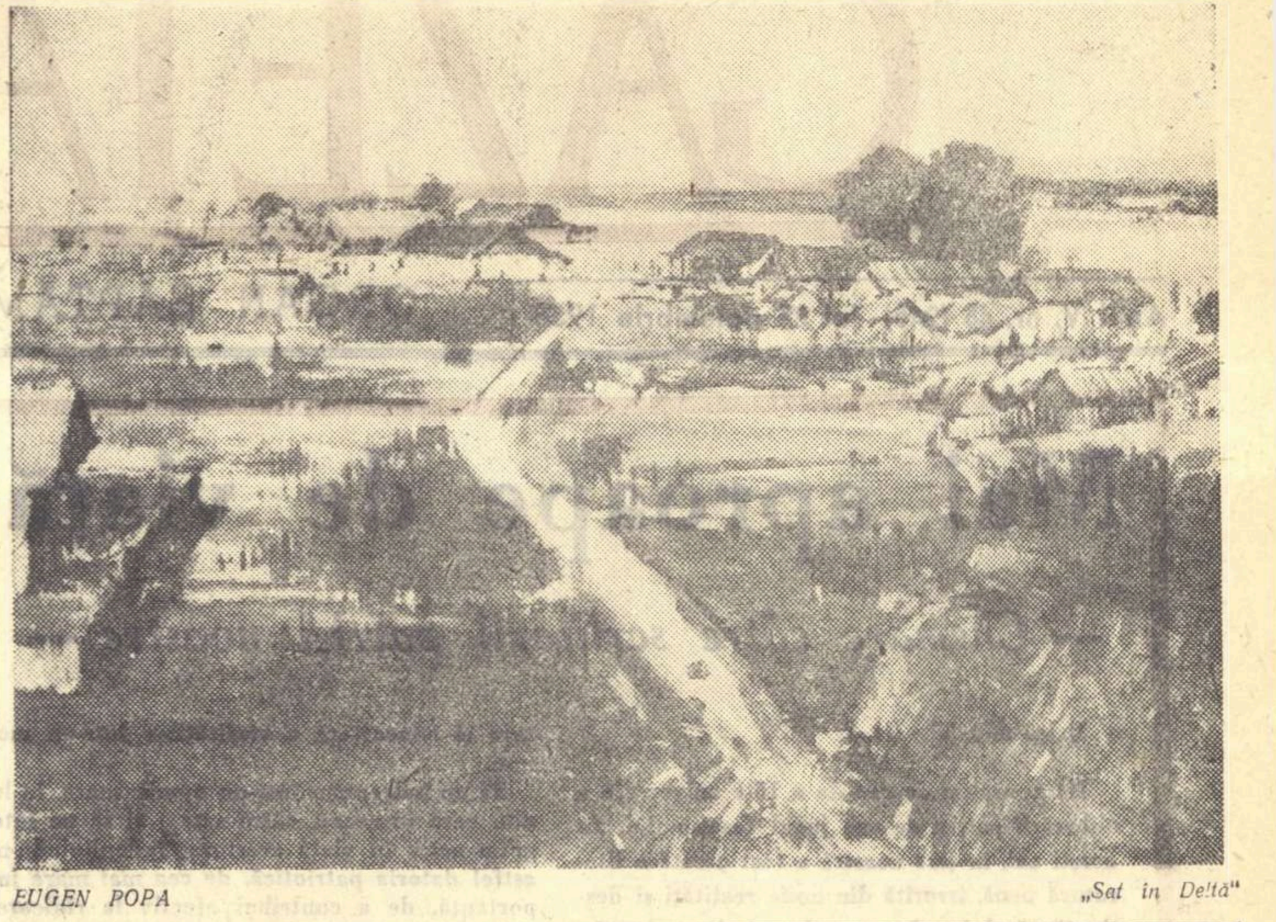

EUGEN POPA „Sat în Deltă"

Reportaj și actualitate

Pînă acum, participanții la discuția despre realismul socialist s-au referit cu deosebire la experiența romancierilor, rar la cea a poeților. Reporterii au fost, ca de obicei, uitați, deși experiența lor în ce privește tocmai problema cheie a dezbaterii — oglindirea veridică și pasionată a prezentului — poate prilejui concluzii prețioase pentru orientarea și activitatea tuturor scriitorilor.

Un scriitor se prevalează de „viziunea contemporană" sau de „optica prezentului" și se adîncește, pe urmele istoriei, în trecut pînă la epoca getotracilor, crezîndu-se absolvit de orice alte relații cu epoca sa. Un reporter, care ar recurge la pretexte asemănătoare, s-ar anula. Există diverse tipuri de reportaje: informativ, documentar, narativ, cu sau fără subiect, descriptiv și încă altele pe care teoreticienii genului n-au ajuns încă să le sorteze (nici nu prezintă prea mare interes din punctul de vedere primordial al eficacității!), dar un reportaj arhaic apare de neconceput. Reportajul, prin definiție, se raportează la actualitate și reporterului i se pretinde să satisfacă cel dintîi condiția elementară de a fi martor. Ceea ce s-a numit, pentru scriitor, documentare permanentă, corespunde în planul activității reporterești deplasării continue.

John Reed, Egon Erwin Kisch, Malaparte, Ehrenburg, toți au fost călători neobosiți. Despre un reporter, a spune că dă semne de inerție sau că manifestă tendințe spre sedentarism, înseamnă a-i pune la îndoială însușirile cerute.

Singură mobilitatea însă, prezența asiduă pe teren doar, nu-i asigură reporterului merite deosebite. Pentru a se impune, pentru a fi remarcată, prezența sa trebuie să beneficieze de o orientare care-i permite să sesizeze prompt dialectica realității, sensul dezvoltării și să se situeze pe poziția cea mai avansată. Absența orientării sau, mai exact, orientarea exclusivă spre senzațional face inutilă mobilitatea, ducînd la reportajul nud, fără semnificație și, de multe ori, fals, cum se întîmplă în presa capitalistă.

Realismul socialist fertilizează activitatea reporterilor și le dă impuls să-și fructifice experiența prin faptul că relieiează necesitatea interpretării, atitudinii active față de evenimentele la care sînt martori. Concepția joacă aici, ca și în creația oricărui scriitor, rolul de clarificare și de coordonare. Cu condiția să nu se îndepărteze de prezent, domeniul reporterului este practic nelimitat: sînt nenumărate aspectele de viață pe care le poate aborda. Tot astfel, modalitățile la care poate recurge sînt variate. Mai ales pentru reporterul care urmărește — cum este cazul la noi — antrenarea maselor într-o activitate constructivă fără precedent, nașterea unor atitudini radical deosebite față de trecut, ca urmare a edificării socialismului pe plan economic și politic, posibilitățile virtuale ale reportajului sporesc. Pretutindeni reporterul este solicitat să ia pulsul momentului, temperatura acestei clipe, să surprindă prompt desfășurarea, modificarea realității. Este o sarcină plină de răspundere care implică ceva din frumusețea pionieratului. Și reporterul chiar este un pionier. N-avem încă un roman al Bicazului, dar reportaje bune despre constructorii hidrocentralei ne-au familiarizat cu proporțiile efortului uman desfășurat pe acest șantier și cu multe dintre sentimentele specifice constructorilor. Pătrunderea socialismului la sate este, incontestabil, bogat și divers reflectată în reportaj. Aceasta ilustrează o altă calitate a reportajului — operativitatea. Tocmai ca să ajungă aici, reporterul are nevoie de o busolă sigură pentru a nu se rătăci în mulțimea faptelor, știind să selecteze pe cele semnificative și să aleagă mijloacele corespunzătoare de prezentare. Concepția marxistă îi canalizează căutările spre esența fenomenelor, învățîndu-l să discearnă necesarul de accidental și astfel să scoată la lumină germenele noului, triumfător în lupta cu rămășițele vechiului.

Operativitatea reportajului pledează pentru încurajarea lui printr-o înscriere mai frecventă pe ordinea de zi a discuțiilor literare și prin reprezentarea constantă și susținută în paginile rezervate beletristicii. Inițiativa unor publicații de a include regulat reportaje în paginile lor a adus, în ultima vreme, în profilul acestora un expresiv spor de actualitate. Este cazul „Luceafărului" care a dedicat de la începutul existenței sale spațiu apreciabil reportajului. „Gazeta literară" publică de cîtva timp grupaje reporterești în jurul unor aspecte ale vieții socialiste din cele mai diverse colțuri ale țării. În ultimul său număr, „Viața romînească" face loc însemnărilor a trei tineri reporteri (cîndva ar merita să fie analizate indisolubilele relații ale reportajului cu entuziasmul și curiozitatea tinereții) de pe magistrala de est. În „Tribuna" au apărut de asemenea cîteva izbutite reportaje de actualitate.

Cine parcurge recenta producție reporterească din revistele literare se află în situația de a aprecia pe viu bogăția sursei de inspirație pe care o oferă actualitatea. Se poate vorbi despre serviciul stimulativ adus de reportaj literaturii, atrăgînd atenția asupra unor laturi ale realității contemporane de mare acuitate. Dincolo de înregistrarea evenimentului sub forma brută, netransfigurată, pe care alte specii beletristice, ca romanul sau piesa, n-o rețin, sînt surprinse reacții și gînduri definitorii pentru psihologia omului nou, conflicte lăuntrice caracteristice unei epoci de transformare, pătrunderea mentalității socialiste pe o scară mereu mai largă. Elocventă este experiența reporterilor care se întîlnesc în tratarea aceleiași teme. Eugen Barbu și H. Rohan în „Gazeta literară" (14 august), Ștefan Luca, Pop Simion, Nicolae Țic în „Viața romînească" nr. 8, iar Ștefan Ureș în „Scînteia tineretului" (26 oct.) s-au oprit asupra magistralei de est, uneori reținuți chiar de aspecte identice. Dacă totuși impresia de monotonie nu se naște și dacă diversitatea se realizează, faptul nu se explică prin particularități de optică scriitoricească atît, cît prin varietatea formelor pe care realitatea unitară și în fond comună a șantierului le îmbracă, dezvăluind înțelesuri și frumuseți inedite, nu numai de la un sector la altul, dar și de la un brigadier la celălalt. Teoriile absurde și calomnioase despre nivelarea personalităților, despre anularea inițiativei și despre refularea pornirilor generoase în condițiile orînduirii democrat-populare își primesc un răspuns convingător în aceste pagini străbătute de elanul încordărilor patetice, al eroismului neafectat și al dăruirii modeste. Sînt în aceste secvențe sau instantanee, sau scurte istorisiri sugestii pline de tîlc pentru scriitorul care își va propune să reflecte destinul uman în socialism.

Reporterul poate contribui la cunoașterea și înțelegerea acestui destin uman, direct, relatînd date biografice, cum se întîmplă în cele mai multe din exemplele citate; poate asocia la elementele de viață trăită un sens simbolic, cum procedează Romulus Rusan în „Drumul îndrăznelii" („Tribuna", 18 octombrie); poate, în fine, să facă abstracție de existențe anume, pentru a descifra sensul prezenței lor în atmosfera, în mișcarea, în înfățișarea de ansamblu a unor locuri. Ioanichie Olteanu realizează o excelentă panoramă a Bicazului („Luceafărul", 1 noiembrie) încărcată de semnificații profunde despre trezirea la activitate a unor regiuni altădată cufundate în liniștea stărilor patriarhale și, implicit, despre evoluția ascendentă a oamenilor antrenați în acest reviriment, fără să citeze nume. Cu toate acestea, reportajul său nu poate fi considerat abstract, se simte, în fiecare afirmație sau constatare, acumularea unui vast material de fapte care susțin perfect viziunea poetică a revoluției produsă de construcția hidrocentralei ce va face să se reverse „peste noaptea de secole a Moldovei o explozie de lumină".

Dacă actualitatea reprezintă mediul predilect reporterului, viabilitatea reportajului, se înțelege, o asigură concretețea. Plutirea în generalități comode și la îndemîna oricui ucide reportajul, îi răpește sufletul care participă în fapt. Lumea petrolului sau țara moților descrise de Bogza se disting prin atribute concret-istorice și toată plasticitatea acelor imagini memorabile își trage substanța din participarea reporterului la evenimentul imediat, din raportarea la condiții precise și nu la realitatea în general.

Însă ar fi păgubitor să se confunde concretețea cu pitorescul. Este adevărat că unii reporteri îi cunosc cîteodată ispitele. Chiar aerul mirat și uluirea unora dintre cei care, mergînd pe traseul magistralei, insistă peste măsură asupra uneltelor extraordinare, sînt indicii în acest sens. Sînt și cazuri de cedare totală. Cineva care își propune să consemneze mărturii despre Bicazul de astăzi începe ca pe vremea excursiilor lui Alecu Russo prin partea locului: „Crestele munților acoperite de cușme imense, țesute din caiere de neguri sau bătute în nestematele soarelui, cristalul apelor și cîntecul pădurilor sînt de o prospețime rară. Bătrînul Ceahlău, domnitor milenar peste întinderi și zări, te salută deasupra Cheilor din înălțimea tronului său uriaș, iar Bistrița murmură într-una o melodie jucăușă, ademenitoare". Acest început dă tonul întregului reportaj, caracterizat tocmai printr-o viziune „jucăușe, ademenitoare", departe de dinamica transformărilor actuale. Muncii încordate și schimbărilor profunde petrecute în viața oamenilor și a regiunii li se substituie întîmplări amuzante cu tineri neastîmpărați sau babe conservatoare, aluzii intime menite să „umanizeze" spectacolul și petreceri „tovărășești" la „Texasul renovat". Evident, totul culminează cu lipirea în final a unei perspective naive (vezi „Iașul literar", nr. 6/1958). Sînt bizare și cu totul stridente astfel de „închipuiri" care ar vrea să traducă efortul uman de o tensiune dramatică și gesturile de o gravitatea neobișnuită. Asemenea reportaje renunță de bunăvoie la caracterul de mărturie care le conferă valoarea și la operativitatea care le asigură capacitatea de pătrundere și de influențare a conștiințelor.

În transformarea conștiințelor și educarea omului nou, reportajul își aduce aportul său distinct și prețios. De aceea virtuțile sale artistice se cer cumpănite și puse în valoare pentru a răspunde cu succes îndatoririlor pline de răspundere. Dar care sînt aceste virtuți?

Geo Șerban

Cronica LITERARĂ

DEMOSTENE BOTEZ: „Prin ani"

Demostene Botez, specializat altădată ca simbolist în tratamentul liric al suferinței fără obiect, provocate de spleenul provincial și duminical, n-a fost însă un afon social. Poeziile „Moartea șomerului", „În mină", „Fabrica", incluse în precedentul volum de „Versuri alese" sau „Cîntecul Crăciunului" din actuala retrospectivă „Prin ani", scrise în jurul anilor de avînt ai mișcării muncitorești, în jurul lui 1933, îl arată îndurerat de viața de robot pe care, în fabrici, în mină, o consumau zadarnic oprimații: „E Crăciun, un alt Crăciun / Pentru cine, la ce bun? / Iarăși o să-nceapă iureșul de roți, / Moara vieții mele, moara de iloți, / Iar cobor în iadul din ateliere / Isus fără tată, fără înviere". Pudoarea emoției care a fost o obsesie a poetului, sensibilitatea sa de origine simbolistă la stereotipia muncii industriale, mai mult decît la exploatare, deci față de o altă formă de „spleen", lipsa orientării către viitorul de stăpîni al stăpîniților, l-au împiedicat să-și transforme simpatia spontană pentru sărmani în protestul radical. Compătimirea e numai o cale de acces, o poartă, și încă laterală, spre poziția revoluționară. Drumul începe de-aci încolo. A milita este a gîndi cu perspectivă, a vedea cum proletarul capătă conștiința forței sale, ajungînd luptător pentru cucerirea propriului destin. Triumful puterii populare, construirea socialismului, înălțarea spre cer a „florii-soarelui", — numele dat de el însuși noului din țara sa — au deschis pe fața blazată a poetului Demostene Botez zîmbetul luminii, al încrederii în om.

Singurătatea continuă să-i dea tîrcoale, alimentată de melancolia vîrstei, de ofensiva insinuantă a amintirilor, a amorurilor defuncte, de meditația asupra sfîrșitului. Teme vechi la autorul care s-a simțit bătrîn și la tinerețe. Atitudinea este însă alta.

În 1957, senzația destrămării, a labilității era copleșitoare. Îi pierise și sentimentul unității elementare a eului, conform aceleiași viziuni simboliste. Demostene Botez era complet străin lui Demostene Botez: „Ce altul ești acum, Domnule eu! / Bătrîn paznic, straniu, de muzeu. / Cu peisaje din copilărie. / Cu casa părintească din anul una mie... / Cu galerii uitate de portrete, / Cu schițe de amintiri și de regrete, / Și cu statui / Ce azi îmi par a fi a nimănui". Elegiacul în stil minulescian de atunci exalta și euforia artificială a narcozei pentru proprietatea de a-i dizolva eul, de a-i infiltra iluzia eternității prin anularea conștiinței și gustul neantului: „Și am intrat cu zîmbet în val de veșnicie, / Ca începutul veșnic, ca într-o copilărie / A neființei mele, / De care n-am știut./ ...Și n-a mai fost durere, nici lume, nici lumini. / Nici existență n-a fost / ...E greu să viu în mine, de unde-am fost uitat. / Cînd port încă narcoze neant stratificat".

În 1957, Demostene Botez îl regăsește pe Demostene Botez, deși biologic procesul trebuia să fie opus. Ce s-a întîmplat? Între timp a avut loc descoperirea umanității a cărei țintă, dobîndirea fericirii pe pămînt, pentru toți și cît mai repede „aci, acum, acasă" cum ar spune Marcel Breslașu, a devenit și ținta poetului. Cercetarea de sine s-a dovedit sterilă, ca încăpățînarea de a scoate apă dintr-o fîntînă secată, ca perforarea unei galerii pe fundul căreia nu află decît „mîl," „scoici și moaște de prin alte ere" cîtă vreme, și vreme îndelungă, s-a desfășurat ruptă de societate. Încadrarea, chiar tîrzie, în coloanele ce înaintează spre mîine, pas cu pas, este în schimb creatoare pentru că dă speranță. Tînăr, Demostene Botez se considera în mod nejustificat pesimist și inconsistent. Bătrîn, el se consideră tînăr și optimist: „Prin galerii cu-nalte bolți de dom / Acum tîrziu de tot am dat de-un Om / Ce m-a-nvățat că steaua mea polară / De-abia acum începe să răsară./ Dar n-o cat în ce-a fost și-n mister./ Ci să mă uit încrezător spre cer. / Și înainte să tot merg mereu... / Iar omu-acela, ce-am găsit, sînt eu".

Poetul nu poate trăi și nici muri decît pe pămîntul pe care ai săi îl colectivizează. Fostul simbolist suspină, la Paris, după țară, după „țara mea de frumusețe" unde „ai mei să-mi dea de zor binețe" și unde îl cheamă glasul de pădure al străbunilor, al mamei pe care o și strigă copilărește din întuneric: „Și tare aș vrea să mai pot spune „mamă" / Și cineva din jur să mă-nțeleagă." Iar la gîndul morții, îl stăpînește nu neliniștea simbolistă, ci calmul aproape țărănesc, mulțumirea de a o întîmpina cu datoriile plătite: „Eu am trecut pe aici./ Bătut cîndva de bici / Și fără de cuvinte, / Dar astă mîna mea / Făcu ceva și ea / De-a mers lumea-nainte".

Fostul simbolist arbora orgoliul izolatului, temperat doar de autoironie. Poetul de azi își întocmește un crez al modestiei, al anonimatului, cuvîntul pe care l-a slujit fiind o sămînță a binelui aruncată la îndemîna oricui e dispus să-l culeagă. De aceea nu reclamă răsplata supremă la care năzuie artistul: gloria. El nu e un poet. E un om: „Puțin a însemnat sau chiar nimic: / C-am fost un om... De aceea poate oamenii, mereu / Au căutat în toate cîte-un zeu, / Dar fără-a ști că cel mai bun din zei / E-n fiecare totuși dintre ei".

A pune versul la picioarele omului simplu devine dintr-un program de viață o artă poetică pe care generațiile tinere trebuie să o cristalizeze pură „ca un vis", să o spună „ca pe o confesiune" și să o cultive ca un rod într-o atmosferă de afecțiune respectuoasă: „Hai, seamănă, ca să vedem ce sameni. / Din vorba ta vor crește poate flori. / Le-așteaptă un milion de muncitori... Hai, scutură-ți tot rodul tău din pom. / Prieteni, iată-a mai sosit un om!"

Fostul simbolist părea un citadin iremediabil, amator de naturi moarte, de obiecte în lumea închisă a odăii, acoperindu-l pînă și pe acel Demostene Botez care cutreiera țara alături de Mihail Sadoveanu.

Realistul și patriotul „îngrășindu-și" vocabularul cu materia primă oferită de natură, primenindu-l cu elementele tehnicii socialiste, însoțește pe ogoarele colectivizate brigadierii tractoriști care manifestă o grijă de vistiernic pentru sarcina încredințată sau înțelepciune. Matei, șoferul de pe combină din poezia cu același nume, sare din somn de teama ploii ce ar putea strica recolta nesecerată și lucrează pînă în zori întreaga porțiune de lan: „Sfinte Ilie, poți să vii, / Să-ți mîi iar surii bidivii, / Că grîul colectivei mele, / Ast-noapte l-am cules cu stele. / Și e-n hambar ca-ntr-un tezaur, / Cu cloșca cea cu pui de aur". Niculai din „Roua", la întrebarea — „De unde noaptea roua asta oare!", răspunde cu o alegorie socială: „Nu-i din cer / Ci din pămînt. Sînt lacrimi și sudoare... / Acum pămîntul ni le dă-napoi / Cînd a rămas el singur noaptea toată, / Să crească mare frunza de trifoi / Și glia să rodească mai bogată". Decorul de pastel, de „noapte de vară", naivitatea voită a dialogului sau monologului („Matei") și încheierea în chip de poantă tîlcuitoare — sînt în genul unui didacticism vioi, miniatural, idilic. În „Floarea-soarelui", satul se contura mai divers și mai nutrit poeticește.

Comunicativ, ca tot ce aparține autorului, dar beneficiind de un avînt cald, bogat, este ciclul bulgar „Itinerar". Solidaritatea cu poporul de peste Dunăre emană direct ca dintr-o îmbrățișare între rude. Ca și Nina Cassian, dar mai sentimental, Demostene Botez a cutreierat Bulgaria ca pe propria țară. Contemplarea țăranului bulgar „trăgînd din deal la vale / Cu-același plug pe care-l știu de acasă, / În brazda umedă și grasă, / Meridianul țării..." și rămasul bun: „Nu te-oi uita! / Cînd m-oi întoarce-acasă / Am să le spun flăcăilor de țara ta... / Am să-i găsesc la coasă", deși prin caracterul lor de omagiu simbolic implică solemnitatea, distanța, le simțim totuși apropiate grație notațiilor de viață cotidiană, de muncă și de ideal identic. Reculegerea în fața monumentului de partizani de pe apa Rilei apare și ea ca un act elementar, simplu. Dacă vulturul a încremenit „de vrajă" „acolo sus, pe cerul gol" ca și cum „ar fi păstrat... ca partizan adevărat, / O lungă clipă de tăcere", dacă „munții au tăcut și ei", dacă toată firea tace elocvent, deci grandios, „tăcerea" poetului este în schimb antiretorică, umanizează atmosfera. Partizanul, menținîndu-și nimbul de martir, rămîne un frate pe care-l deplîngi tot ca pe un frate. „La mînăstirea Rila", mica baladă a călugărului Dionis, luptător pentru eliberarea țării sale de sub turci, familiarizează eroul prin parodierea stilului monahic care amintește și de indulgența maliție argheziană din „Mihniri". Diacul Dionis este un diacon Iachint, ostaș încins pe sub sutană cu o flintă și iatagan: „La Rila-n munți, în paraclis, / Cînta diacul Dionis / poruncile: „Să nu ucizi!"... / Dar, dacă-și spuse-atunci în gînd, — / Ți-i țara plină de omizi, / Mai bine-i tu să mori plîngînd? / Și Domnul Dumnezeu, atunci, / Cu harul și blîndețea lui, / De pe-o icoană prinsă-n cui, / Uită de sfintele porunci, / Și l-a iertat pe Dionis, / Acolo, chiar, în paraclis." Comuniunea frățească, ideea ciclului, o proclamă însuși D. Botez în „Către Vapțarov": „O! Cum voiam să-ți întind mîna, / Să ți-o pun pe umăr, / pe spate. / Să te-mbrățișez ca pe un frate". De aceea ochii poetului bulgar se văd, buzele lui se mișcă și cuvintele, „cuvinte de ură / Și de iubire / Strigăte puternice de luptă" se aud iar cel ce le-ascultă le transmite ca pe-ale sale, pline de un aflux de dragoste de viață, de forță: „De cînd mi-ai vorbit, sînt și eu mai tare, / Și mi-e mai aproape orice ființă".

Patetismul se poate desfășura foarte bine în limbajul cel mai vorbit și vorbitor chiar, oratoric, pornind dintr-o convingere profund omenească, cum este aceea a necesității luptei pentru socialism, pentru strîngerea noroadelor împrejurul steagului internațional al proletariatului, pentru păstrarea vieții pașnice: „Mame, / Fiecare om de pe pămînt e copilul vostru, / Voi l-ați născut, — Voi l-ați legănat, / Voi i-ați dat primul sărut... Mame, / Prin giulgiurile voastre îndoliate, / Lumina soarelui de-abia răzbate... Sînt parcă steaguri negre-amintitoare, / Că sufletu-i o rană ce vă doare / Și că aveți o sfîntă datorie / Nezdruncinată, / Ca tot ce-a fost să nu mai fie. Niciodată!" Socialismul, spuneam, l-a eliberat pe Demostene Botez de obsesia sentimentalismului, dînd impuls pornirii sale către patetic. Fiind patetic, există riscul de a scăpa versuri convenționale, prozaice. Ei și? Decisivă pentru artă este intensitatea, amploarea sentimentului. Fluviul chiar cu impurități dar cu debit mare, poate fi transformat în energie!

Mihail Petroveanu

ANARHIŞTII

In decembrie se face noapte devreme chiar şi în Andaluzia, şi chiar şi în Andaluzia e frig. In noaptea aceea, Atanase Anghel şi Mitu Busuioc umblară prin livezi de măslini, pînă spre dimineaţă; apoi dormiră pe pămîntul gol, fără mantale nici pături. Inainte de zori, încă în beznă, Mitu Busuioc se ridică şi începu să caute ceva cu palmele pe jos. Parcă mîngîia pămîntul. Cum stătea el aşa, se-ntoarse să se uite peste umăr la Anghel şi-i desluşi prin noapte sticlirea ochilor.

— Tase, tu nu dormi, mă ?

— Nu, zise Anghel cu glas foarte treaz.

— Tase, ţie nu ţi-e foame ?

— Nu prea.

— Eu nu mai pot ; tu ai mîncat, mă ?

— Nu.

— Şi cum, nu ţi-e foame, mă ?

— Nu, Mitule, zise Anghel şi se întoarse pe partea cealaltă, cu spatele la el. Apoi aşa, cu spatele la el, întrebă :

— Tu ce faci acolo, culegi măsline ?

— Mda, răspunse Mitu, mestecînd. Nu vrei şi tu?

Anghel oftă adînc.

— Ai, mă ? Nu vrei să-ncerci ?

— Nu, murmură Anghel.

— Sînt şi nasoale, amare ca dracul, mormăi Mitu Busuioc şi înjură, apoi scuipă. — Ca fierea sînt, steagul mă-si ; nu le poţi mînca, zise el. — Mă, Tăsică, ţie nu ţi-e frig ? Crăp de frig.

— Ba da, zise Anghel.

Mitu Busuioc se culcă iar, se lipi de Anghel şi zise :

— Mă dor oasele de frig. Dar bine că nu e ca la noi, zăpadă şi ger. Ştii ce zi e azi ? Moş Ajun, mă Tăsică.

Şi începu să rîdă dîrdîind.

— La noi acasă de te culci pe cîmp fără manta de Moş Ajun, hăhă ! nu te mai trezeşti. Tu de ce nu dormi, mă ?

— Nu pot, suflă Anghel.

— Nici eu nu pot ; mi-e prea frig ; mă dor oasele, zise Mitu Busuioc. Anghel se-ntoarse deodată şi zise cu glas foarte limpede şi desluşit :

— De ce, măi Mitule, de ce? Ce am făcut ? Care-a fost greşeala ?

— Stai mă, nu sări aşa ca un peşte, mormăi Mitu. Stai dracului aici şi ţine-mi cald, că te-ncălzeşti şi tu.

Anghel se lipi iarăşi de Mitu şi zise la fel, pe un ton aproape certăreţ :

— Ce-am făcut ? A cui e vina ?

Mitu Busuioc simţi că nu-l întreabă pe el, de aceea nu răspunse.

— Toţi, zise Atanase Anghel. Toţi.

Aici Mitu Busuioc înţelese că trebuie să vorbească.

— Nu ; ăi patru francezi care-au luat-o încolo, după gardul ăla, au scăpat : i-am văzut eu cum intrau în pădurice.

Anghel nu spuse nimic. Stătea pe spate şi se uita la ţesătura neagră a coroanelor de măslini de deasupra lui.

— Ce trebuia să fac ? întrebă el.

Nu departe (nu se putea ghici însă unde anume), se auziră deodată focuri de puşcă, pocniturile de dop ale unui pistol : **dop-dop-dop-dop-dop !** Şi două grenade: **baum ! baum !** Apoi alte focuri de puşcă. Pe urmă nimic : tăcere.

— A dat o patrulă peste unii de-ai noştri, şopti Mitu Busuioc. Anghel se întoarse pe burtă şi-şi rezemă fruntea şi ochii pe braţ. Nu spuse nimic. Mitu Busuioc pipăi în juru-i cu o mînă tremurîndă ; parcă mîngîia pămîntul cu palma. Găsi o măslină, încă una, încă una, le adună în palmă şi vîrî una în gură. O mestecă în neştire, de nervozitate, se cutremură şi o scuipă.

— Sau s-or fi întîlnit de-ai noştri şi s-au împuşcat între ei ; sau două patrule de-ale lor, zise el cu glas scăzut de tot: puteau fi auziţi, şi erau numai doi oameni sleiţi de puteri; nu mîncaseră şi nu băuseră apă de peste treizeci de ore.

— Ai noştri n-au avut grenade, murmură Anghel, cu faţa în jos şi fruntea pe braţe. Spusese asta cu un glas ciudat. Mitu nu luă aminte, se gîndea la ceva.

— Mă ăsta, marinarul, tu ai chef de vorbă, sau vrei să mai dormi ?

— Nu mai pot dormi, Tăsică, mă dor oasele de frig.

— Atunci o luăm din loc pînă nu se face ziuă. Tu mai ţii minte unde e rîul ăla ?

Mitu se uită la cer printre două coroane de măslini, apoi, scuipînd măslina din gură, arătă cu degetul în beznă. In acelaşi moment trosniră nişte crăci uscate. Anghel întinse mîna, pipăind prin întuneric şi uitîndu-se spre locul de unde venise sunetul. Simţi sub mînă puşca, o apucă şi, rezemat în coate, se întoarse tîrîş cu faţa spre locul de unde se auzise trosnetul; ridică puşca şi manevră închizătorul, încercînd să nu facă zgomot. Mitu se întinse şi el îndărătul trunchiului de măslin. Anghel îi şopti la ureche :

— Aşteptă să trag eu.

Mitu dădu din cap mut.

Patrula veni drept spre ei. Patru oameni, umblînd cam încovoiaţi, la doi paşi unul de altul. Se auzeau bocancii lor grei cum strivesc bulgării de pămînt. „Dacă aruncă o grenadă, s-a isprăvit", se gîndi Atanase Anghel. Ii era frig ; simţea însă că-i sînt fierbinţi urechile şi fruntea. Un tremur uşor îi frămînta corpul. Iarăşi se aplecă la urechea lui Mitu :

— Ia-l pe ăl din stînga.

Apoi se lăsă în coate, şi cu mîini îngheţate de frig şi de frica morţii care nu putea întîrzia acum mai mult de o secundă, ridică puşca. Cum să ocheşti bine, noaptea ? Nu vezi cătarea. Nu vezi înălţătorul. Ochi totuşi cu grijă pe cel din dreapta. Cei doi din mijloc aveau să fie mai uşor de nimerit — dacă n-aveau grenadele la îndemînă, căci atunci nu mai era cine să-i nimerească. Ochi în mijlocul corpului care se apropia printre măslini. In mijlocul pieptului. Mai jos de mijloc. Acum, în clipa asta, dacă nu trage, ei n-o să-l simtă, n-o să se întîmple nimic. N-au nimic unii cu alţii. De ce să tragă ? Nu era nimic adevărat, nu era război, era o situaţie ciudată, absurdă. „Eu sînt ăsta ? Ce fac ?" Asta simţi, vreme de o zecime de secundă. Frica. O uită ; se limpezi. Cu degetul îngheţat, apăsă uşor pe trăgaci. Puşca îl izbi în umăr ; plesnise o detunătură seacă, Anghel ţinu ochiul deschis. Se obişnuise cu sila să şi-l ţie deschis ; acum îl văzu pe omul din faţă cum se poticneşte şi cade grămadă, cu capul înainte şi braţele moi, scăpînd puşca. Trăsnise şi puşca lui Mitu. In faţă nu erau decît două mogîldeţe negre după doi trunchi negri, şi în dreapta un mort lungit pe pămîntul cenuşiu. Două sclipiri de flacără şi două plesnete. Intuneric.

— Fuga, Mitule ! răcni Anghel. Se ridică şi porni în goană printre măslini în direcţia în care-i arătase Mitu că trebuie să fie rîul. Işi reîncărcă puşca din goană; Mitu tropăia greoi pe lîngă el, gîfîind. Pocnete şi ţiuituri de gloanţe îi urmăriră, pe urmă măslinii din faţă, spre care alergau, se luminară scurt, violet palid : **Baum !** Alergînd, Anghel se zgîrci o clipă ca sub o lovitură grea, neaşteptată, apoi se gîndi : „S-a lovit de un pom ! S-a lovit de un pom" : **Baum !**

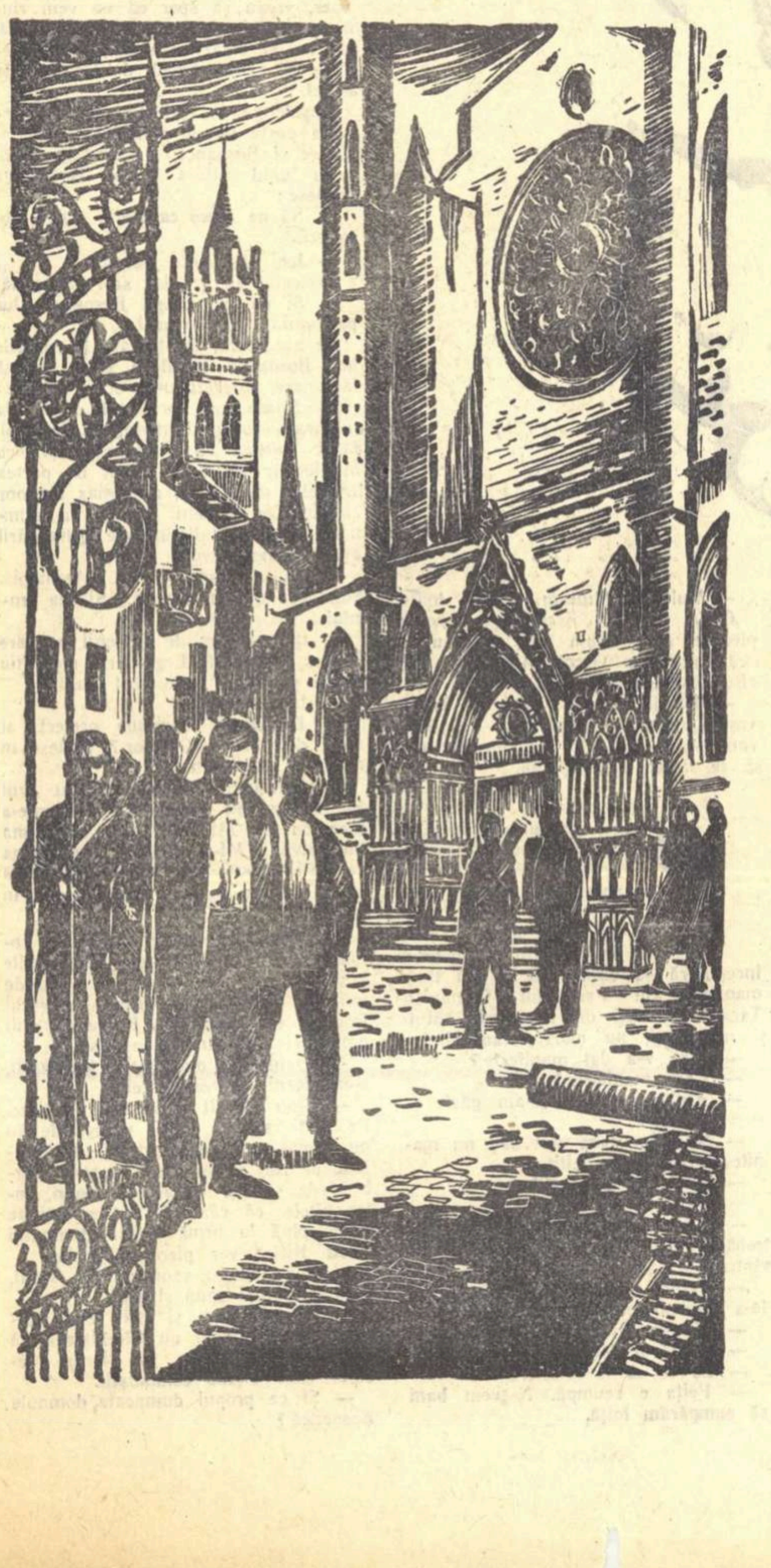

— Mitule, gîfîi el. Mitule!

— Da, şuieră Mitu — hai, hai !

Şi goniră mai departe, ieşiră din livada de măslini, trecură prin nişte tufe, urcară, cu pietrele scrîşnind sub bocanci, taluzul căii ferate, se prăvăliră dincolo în şanţ, în bălării cu frunze mari, tari, lustruite, lemnoase, şi iarbă ţeapănă ; gîfîiau ca nişte cîini care au alergat prea mult ; erau înfierbîntaţi, leoarcă de sudoare. Intinseră puştile spre păduricea de măslini. Nimeni nu ieşi din ea.

— Eu sînt lovit, şopti întretăiat Mitu Busuioc. M-a ars odată peste umăr.

Apoi tăcură amîndoi ; zăceau în şanţ, răsuflînd scurt. Atanase Anghel se adună de pe jos şi şopti :

— Hai.

Mitu se ridică întîi pe brînci, apoi în picioare. Anghel ieşi din şanţ, îndoit în două. Mitu îl urmă, tot încovoiat ; trecură peste şosea şi intrară, după cîţiva paşi, în răchită şi papură. Urlau cîini undeva departe. Se auzi un foc de puşcă. Pe urmă numai foşnetul răchitelor şi papurei şi gîfîiala celor doi fugari. Anghel umbla ca în vis. Era foarte obosit. Iar i se părea că ce i se întîmplă nu e adevărat. „Sînt obosit rău" se gîndi el. Apoi se gîndi : „Incă doi care nu-şi mai văd muierea". Inaintă dînd la o parte papura cu mîna ; începuse să-i intre apă în bocanci. „Dacă trăieşte cu alţii, înseamnă că nu trebuie să fiu aşa nebun după ea". Apa îi ajunse la genunchi ; sub genunchi nu-şi mai simţea picioarele. „Nu se poate. Mă aşteaptă. Mi-a scris ; s-au pierdut scrisorile. E război. Scrisorile se pierd uşor". Apoi uită. Trebuia trecut înot fluviul larg şi umflat de ploi şi rece ca gheaţa.

*

In dimineaţa următoare, patrule de cavalerie curăţau terenul luptelor din ziua de 24 decembrie. Una trase după doi oameni care se ascundeau în tufişuri pe partea cealaltă a Guadalquivirului; fugarii împuşcaseră un soldat şi un cal, apoi dispăruseră.

După-amiază cei doi umblau printr-o pădurice de pin, uitîndu-se încordat înainte şi împrejur. Paşii lor nu făceau zgomot pe covorul gros de ace de pin, roşcate ; trunchiurile roşii şi covorul de un verde negru miroseau a răşină. In faţă era cîmp, peste cîmp trecea şoseaua. Intr-un şanţ al şoselei, zăcea un camion căzut într-o rînă, şi lipsit de roţi. Anghel şi Mitu Busuioc erau murdari, cu hainele rupte, cu bărbi ţepoase, galbeni şi cu ochi încercănaţi. Se uitară unul la altul, fără să-şi dea seama cum arată.

— Ieşim din pădure ? întrebă Mitu. Era cu un cap şi jumătate mai înalt decît Anghel şi mai lat în umeri, cu gîtul lui gros şi muşchiulos, de statură atletică. Dar aştepta ce va spune celălalt, cel scurt şi cu capul rotund. Anghel se uită peste cîmp în lungul şoselelor pustii, spre casele gălbui de pe deal, îngrămădite din ce în ce mai sus, pînă la nişte clădiri înalte şi lungi, cu multe ferestre deasupra cărora se înălţau patru turnuri de biserică galbene în văzduhul înnourat şi cenuşiu.

— Hai, Tăsică, zise Mitu Busuioc.

Vorbea fără vlagă. Nu mîncaseră de două zile ; merseseră repede toată dimineaţa, ca să se încălzească după înotatul în apa rece ca gheaţa. Acum umblau ca în vis. Anghel văzu un muşuroi de pămînt de-a curmezişul cîmpului, lîngă şosea. „Acolo sînt şi ne aşteaptă" se gîndi el ; dar ce erau? Republicani sau fascişti ? De dincolo de rîu, dinspre Montoro, se auzeau bubuind tunuri. Aici era o ciudată linişte. Poate că tranşeele sau gropile de lîngă şosea erau goale ? Aici nu se putea calcula, prevedea, organiza nimic. Deschise magazia puştii. Era goală. „Cum am uitat ? Sînt obosit rău". Erau atît de obosiţi amîndoi încît peste cîteva ceasuri aveau să nu mai fie buni de nimic.

— Mitule, zise Anghel cu glas slab şi liniştit, pornim pe şosea, fiecare pe lîngă un şanţ. La primul foc, sărim în şanţ ; de acolo putem trage şi noi.

— Dacă ne ia vii, ne-mpuşcă, zise Mitu.

Anghel scoase din buzunarul pantalonilor ultimele trei cartuşe, şi le vîrî în puşcă, apoi împinse înainte închizătorul şi ieşi din pădure.

Mergeau amîndoi încet, cu puşca oblic de-a curmezişul pieptului. O luară pe şosea, unul pe-o parte, unul pe cealaltă. Pe cîmp creştea **esparto** cu tirul bătos, galben. Intre oraş şi lunca Guadalquivirului, între ziduri galbene şi cenuşii şi plopii înalţi şi stufoşi, erau vii împrejmuite cu ziduri scunde de piatră. Bătea vîntul rece peste cîmp. Dinspre oraş se auziră deodată, depărtate, mici, focuri de puşcă. Incetară. Pe urmă altele. Iarăşi încetară. Anghel începu să desluşească, deasupra pămîntului uscat al parapetului, capete. Iarăşi se simţea dezbrăcat, fără nici o apărare. Ii venea să se arunce în şanţ, ca să aştepte acolo primul foc. „Aşa măcar aş fi acoperit"; dar era o prostie. Merse înainte. Işi mişca picioarele anevoie. Mitu Busuioc, cu ochii la muşuroiul de pămînt şi la capetele oamenilor din tranşee, zise cu glas domol, de parcă vorbea într-o cameră, nu pe un cîmp pustiu :

— Tăsică, auzi ?

— Dă, răspunse Anghel, tot cu ochii înainte. Işi împingea fiecare picior înainte, cu sila. Erau grele, inerte, ca de paralitic.

— Dacă sînt rănit, să mă împuşti tu.

Anghel nu răspunse.

— Tase, te rog, auzi. Să nu mă laşi.

— Bine, zise Anghel.

Merseră mai departe. Dinspre oraş începu iar să vie pîrîitul mărunt al împuşcăturilor. Tunul bubuia înăbuşit dincolo de Guadalquivir, după dealurile peste care se zăreau departe de tot crestele fumurii ale Sierrei Lucena.

Oamenii din tranşee nu se mişcau. Stăteau înăuntru ; li se vedeau capetele, puştile trecute prin nişte adîncituri săpate în parapet. Anghel şi Mitu înaintau, încet, ca la plimbare. Apoi **tot mai încet. Ca după un dric care** merge la cimitir. Aşteptau primul foc. Cînd aveau să tragă ? O secundă trecu. Cei doi înaintau. Incă o secundă. „De ce nu trag ?" Incă un pas, doi, trei, patru. Incă o secundă, două.

Mitu zise cu glas înecat :

— Nu sînt în uniformă.

Asta văzuse şi Anghel. Un om se ridică pe parapetul tranşeii, cu mîna goală. Se uită la ei, vîrînd mîinile în buzunare. Era în **mono**, salopeta albastră care ţinea loc de uniformă multor unităţi republicane. Era negricios, cu capul gol, cu obrajii supţi şi-o faţă îngustă ; ochii apropiaţi de nas, negri şi străpungători îi priveau bănuitor pe cei doi. Scoase mîinile din buzunare. Avea o grenadă în dreapta. Vîrî degetul în inelul grenadei şi strigă :

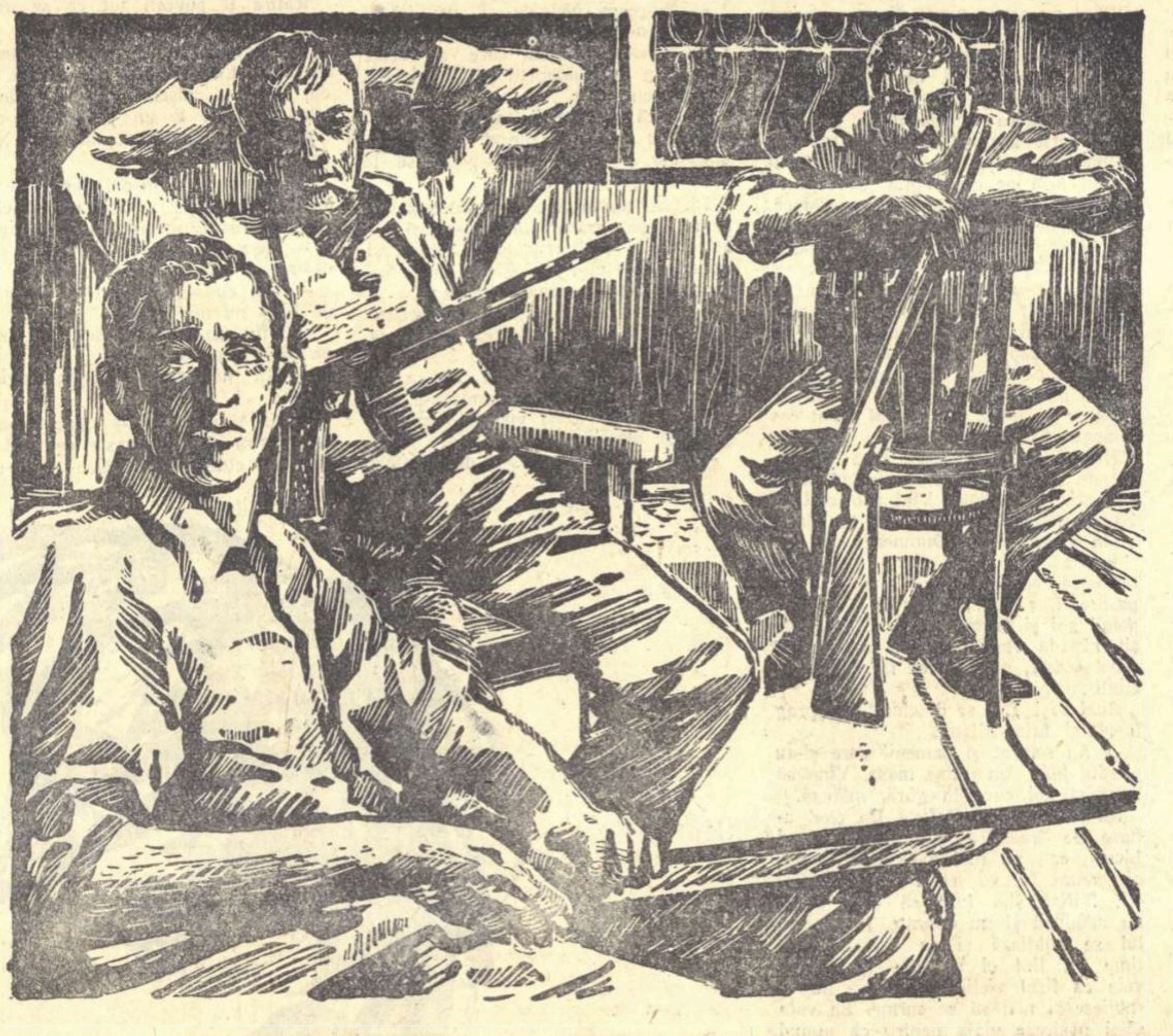

— **Echad las armas en tierra !**

— **Viva la Republica !** strigă Mitu Busuioc cu glas spart.

— Aruncă puşca jos, zise Anghel, ăştia sînt gata să tragă.

— **Somos internacionales**, zise tare şi el, păstrînd puşca în mîini ; Mitu o aruncă pe a lui. Cei din tranşee ieşiră grămadă şi-i înconjurară.

Pînă în oraş, Atanase Anghel şi Mitu Busuioc nu-şi veniră în fire. Ii duseră sus trei miliţieni în **mono**, dintre care cel tuciuriu şi cu faţa suptă care acuma vorbea cu ei, rîdea cu dinţi mari şi galbeni, îi bătea pe umeri.

— Dacă veneaţi din partea cealaltă, zise el, dinspre fascişti, nu era nimic, ziceam că sînteţi dezertori. Dar aici e spatele poziţiei, nu ne plac necunoscuţii care sosesc prin partea asta.

Anghel se uita la cei trei miliţieni. Erau veseli, bărbieriţi şi umblau cu puştile atîrnate pe umăr cu ţeava în jos ; Mitu Busuioc care avea două luni şi jumătate mai mult de cînd era în Spania şi învăţase mai bine, vorbea cu ei repede, rîzînd. Anghel nu înţelegea. Se uita împrejur la casele vopsite galben sau roz cu ferestre mari cu gratii la parter, la prăvăliile închise, la lumea de pe stradă, miliţieni, civili, femei tinere ; unii din miliţieni n-aveau puşti ; unii din civili aveau ; femeile negricioase şi ochioase, cu umerii înveliţi în şaluri negre, sau negre cu flori roşii, umblau alene pe stradă, cîte două la braţ, răspundeau rîzînd la ce le spunea cîte un bărbat pe lîngă care treceau. Impuşcăturile se auzeau mai tare. Trecură pe lîngă o biserică pe al cărei portal erau sfinţi şi îngeri şi nori sculptaţi în piatră ; sfinţii făceau gesturi mari cu braţele, îngerii aveau mîini frumoase, cu degete ca fusele şi braţe ca de femeie. Uşa bisericii era deschisă şi se auzea muzica vuind înăuntru, o muzică puternică şi solemnă ce răsuna ca un vînt mare într-o pădure, într-un codru de argint. Erau multe lumini înăuntru.

— **Que miras ?** întrebă rîzînd miliţianul cel smead şi cu obrajii supţi. Faţa osoasă cu fălcile albastre, i se încreţi; rîdea. O şuviţă de păr negru şi neted îi căzu peste tîmpla înaltă, palidă-vînătă.

— **Tienen la libertad del culto**, zise el rîzînd dar şi cu o anumită seriozitate. Rîdea de cei din biserică şi de mirarea lui Anghel, dar era mîndru de libertatea cultului. Anghel dădu din cap cu gravitate : libertăţile democratice erau un lucru mare şi grav, pentru care el simţea respect.

Ajunseră în piaţă. De jur împrejur arcade de piatră cu stîlpi groşi, pătraţi şi deasupra case galbene, albe şi roz ; o biserică mare cu două turnuri, cu cruci aurite, cu, între turnuri, un fronton ascuţit, şi pe fronton un Cristos mare de piatră care desfăcea braţele şi se uita în piaţă. Dinăuntrul bisericii se auzea de asemeni muzică de orgă ; jos în piaţă umblau sute de porumbei pe lespezile de piatră. In faţa bisericii vreo douăzeci de bărbaţi în **monos** sau în civil, cu puşti, traseră o salvă în statuia de pe biserică : mîna stîngă dispăru. Porumbeii îşi luară zborul, nu prea speriaţi ; fluturară din aripi, apoi se puseră iar pe lespezi. Statuia de pe biserică n-avea mîini, şi faţa de asemenea îi era ciobită de gloanţe.

Incă o salvă pîrîi. Porumbeii se ridicară fluturînd.

Unul din cei trei miliţieni, un băiat de nu mai mult de optsprezece ani, **scund, frumuşel**, cu pielea albă şi netedă şi o faţă de statuie, rîse de ţiganul subţire şi înalt care vorbise cu Anghel :

— **Mira Jesús** : îl împuşcă pe sfîntul tău.

Cel numit Jesús se uita la ce se petrece în piaţă. Era întunecat şi nemulţumit.

— **Era un gran anarquista**; la fel de mare ca Bakunin, zise el. **A los curas si que se los debe fusilar** : pe popi, nu pe el.

Şi nu mai rîse, nici nu mai vorbi. Ajunseseră în faţa unei case mari pe care scria **Ayuntamiento.** In faţa ei erau oprite patru camioane goale, pe **treptele peronului erau stive de lăzi,** iar la poarta mare cu grilaj de fier forjat, şedeau pe alte lăzi cîţiva miliţieni în jurul unui om de vreo patruzeci de ani, slab şi negricios şi lăţos, care cînta încet, lîngă un miliţian care zbîrnîia din ghitară. Mitu Busuioc se-ntoarse spre Anghel :

— Ai văzut steagul ? Aştia sînt băieţii mei, zise el zîmbind obosit. Anghel se uită la steagul care atîrna sus deasupra intrării şi cuvîntului **Ayuntamiento** : pătrat şi împărţit în două triunghiuri, roşu şi negru. Insoţitorii (sau paznicii) lor îi împinseră înăuntru. Ocoliră o mitralieră care stătea în poartă, îndreptată spre piaţă, şi cu banda de cartuşe în ea, dar nepăzită de nimeni ; urcară pe scări largi de piatră : se auzeau glasuri şi încă o ghitară, strigăte, rîsete ; bolţile văruite alb răsunau ca o biserică. Miliţienii îngrămădiţi sus într-o sală vorbiră cu cei care-i aduceau pe Anghel şi pe Mitu Busuioc, apoi îi priviră pe cei doi.

Intr-altă sală în care nu erau decît cîţiva oameni, îi primi şeful, aşezat la un birou. Era un bărbat de patruzeci şi ceva de ani, pieptos, cu umeri solizi şi un cap frumos, cu păr creţ negru, lucios şi buclat scurt, şi obrajii pietroşi, ciopliţi parcă în marmură şi lustruiţi : era proaspăt ras şi-i luceau obrajii. Avea o bluză de piele, ca un motociclist. La colţul biroului şedea, lăsat pe spate, cu braţul atîrnînd după spetează, un tînăr slab, palid, care fuma. Pe masă o sticlă de vin şi pahare şi un pistol Parabellum în toc de lemn ; pe jos mucuri de ţigări, bucăţi de ziare. Cîţiva miliţieni în **mono** şedeau călare pe nişte scaune, cu coatele pe spetează.

Jesús spuse ce e cu cei doi. Şeful se uita la ei. Rîse la ei. I se vedeau dinţii, albi, strălucitori, şi cei de sus şi cei de jos.

— **Internacionales** ? Aţi venit să luptaţi pentru libertate. Foarte bine, foarte bine. Din ce unitate sînteţi ? Brigada, batalionul, compania. Bine, foarte bine. Şi ce vreţi ?

— Să ne întoarcem la Andujar, zise Mitu Busuioc. Anghel tăcea. Işi amintea de ce-i spusese, într-o odăiţă unde nu-i ştia nimeni, delegatul Comitetului Central, despre partidele din Spania şi despre anarhişti. Stătea în picioare, sleit de puteri, cu creierul pustiu, şi se uita la omul cu bluză de piele, care rîdea la el cu nişte dinţi cum nu mai văzuse Anghel de frumoşi, şi la puştiul slab şi palid şi înalt care fuma cu ţigarea lipită în colţul gurii, ca francezii, şi-i privea rece prin fumul albastru.

— De ce ? Staţi cu noi.

Şi iar rîse, strălucitor şi optimist, omul cu bluza de piele.

— Aici e mîncare bună, serviciu opt ore pe zi, pe urmă liber. Ca la uzină. Sîntem proletari.

Jesús îl bătu pe umăr pe Mitu Busuioc :

— Tu ce eşti ?

— Marinar.

— Si tu ?

— Muncitor.

Şeful asistase binevoitor la acest mic dialog. Slăbănogul palid îşi legăna braţul ce-i atîrna peste speteaza scaunului. Scuipă ţigarea, pe care o isprăvise, şi rîse şi el — cu dinţi stricaţi şi rari :

— **Para nosotros hay también el sindicato de la piel.**

Sindicatul pielii. Mitu Busuioc începu să rîdă slab, fără vlagă. Anghel nu înţelegea.

— Tu ştii ? întrebă Jesús, care se înveselise şi el, dar cu măsură. Mitu dădu din cap, rîzînd mereu.

— Dragostea trebuie socializată ; de la toţi, pentru toate ; şi invers, zise tînărul cel slab. Şeful rîdea indulgent. Apoi se adresă lui Anghel :

— Tu de ce nu spui nimic ? Ai avut un grad ? Aici te alege trupa, poţi să comanzi. Alegeri libere, vot secret.

Anghel dădu din cap :

— N-am avut grad.

— A fost comisar, o zi, zise Mitu. „N-aveam cum să-i fac semn" se gîndi Anghel. „Sînt prea obosit ; nu m-am gîndit să-i spun dinainte. Trebuia să mă gîndesc. Nu m-am gîndit. Sînt prea obosit. Iar ăsta e treaz şi deştept : m-a simţit".

I se închideau ochii. Il usturau pleoapele.

— A, comisar ? Foarte bine, foarte bine. Comunist. **Està claro.**

Anghel era prea obosit ca să se mai gîndească limpede cum să răspundă. „E prea tîrziu, l-a luat pe Mitu gura pe dinainte".

— Da, zise el.

— Şi nu vrei să vii cu noi ?

— Vreau să mă-ntorc la Andujar sau la Albacete.

Afară, pe sală, ghitară, gălăgie. Aici, tăcere. Toţi se uitau la Anghel. Altfel decît pînă atunci. Numai şeful nu se uită la el, ci la Mitu.

— Tu nu vrei să stai cu noi ?

Mitu simţise. Ii văzuse cum s-au schimbat. Zîmbi silit, fals :

— Eu merg cu tovarăşul meu. Unde merge el, merg şi eu.

Şeful rîse :

— Sînteţi liberi. Noi nu sîntem pentru disciplina militară, ca voi, comuniştii. Sîntem pentru indisciplină.

Şi le arătă pe perete un afiş pe care scria **Viva la indisciplina heroica,** cu un semn de exclamare răsturnat înainte şi unul în picioare, la coadă.

— La Andujar, zise el. Dar nu vă pot da călăuză. **No alquilemos guias aqui** : nu închiriem călăuze.

Şi izbucni în rîs. Incepură să rîdă toţi, afară de tînărul slab, care fuma iar şi se uita rece la cei doi. Şeful însă se făcuse roşu la faţă de atîta rîs.

— Mergem singuri, zise Mitu Busuioc.

— Nu vă pot da drumul fără un **documento** ; altfel puteţi fi opriţi pe drum ; o să se tragă asupra voastră. Să vă facem un document. Cum te cheamă pe tine, comisarule ?

— Ionescu, zise Anghel automat. Ii trecuse senzaţia de oboseală ; dar iarăşi i se părea că pluteşte, că totul se petrece în vis. Mitu îl privi brusc, apoi se uită pe fereastră.

— Ai vreo dovadă ? Ai acte ?

— Nu. N-am acte.

Omul în haină de piele zise :

— Şi nici marinarul n-are acte ?

Mitu înghiţi. Mărul lui Adam i se mişcă în sus şi-n jos între muşchii gîtului gros şi atletic.

— Nu, nici eu : **yo tampoco.**

O salvă plesni în piaţă. Il executau în continuare pe Isus Cristos. Omul în bluză de piele începu să rîdă ; scoase din buzunarul de la piept un carnet cu scoarţe împărţite în două triunghiuri, unul roşu şi unul negru :

— Eu am, zise el rîzînd cu poftă, cu toţi dinţii, şi de sus şi de jos. Era singurul vesel din toată sala. Ceilalţi se uitau curioşi dar rece la cei doi. Mitu Busuioc pălise. Anghel clipea din ochi El înţelesese deja de cîteva clipe. „Ar fi trebuit să primim să mergem cu ei, ca să putem scăpa mai tîrziu". Da, dar nu putea intra într-o unitate anarhistă. Şi dacă-i simţeau că vor să fugă, tot acolo ajungeau. Nu era nici o ieşire. Nu era nici o soluţie.

Şeful vorbea cu Jesús ; Anghel nici nu asculta. Şeful nu se mai uita la cei doi. Tot zîmbitor şi binevoitor, îi spunea lui Jesús ce să facă. Acesta le făcu semn celor doi. Ei nu se mişcară. Jesús îşi luă puşca de pe umăr, o întinse spre ei şi-l împinse uşor cu ţeava pe Anghel. Acesta îi spuse lui Mitu Busuioc, cu glas scăzut şi răguşit.

— Spune-le : toată compania noastră s-a curăţat pentru libertatea voastră. Noi doi am rămas şi am venit în tranşeele voastre ca la nişte fraţi. Trimiteţi-ne la Andujar sau la Albacete.

Mitu traduse. Comandantul se uită la ei. Nu mai rîdea nici el.

— **...en vuestras trincheras como de hermanos,** traducea Mitu Busuioc. Comandantul îl privea pe Anghel cu ochii lui negri. Anghel înţelese ce înseamnă privirea. Murmură :

— Lasă, Mitule. Nu mai e nevoie.

Se întoarse şi plecă, cam aplecat din umeri, plin de praf şi de pămînt, cu ace uscate de pin pe hainele rupte sau pătate (se trîntise de atîtea ori la pămînt strivind măsline căzute). Mitu se întrerupse, se uită după el, apoi la omul cu bluza de piele ; acesta îl privea fără să clipească. Mitu înţelese şi el, se-ntoarse şi plecă. Ceilalţi se uitau după ei. Tinerelul cel slab care şedea cu braţul spînzurînd peste speteaza scaunului, zise prin fumul ţigării lipite în colţul gurii :

— **Esto fué fino hablar.**

Jesús îi duse într-o odaie goală şi înaltă de la parter. Avea o fereastră aproape pînă în tavan, cu gratii de fier forjat de sus pînă jos ; gratiile erau prea frumos făcute ca să arate a închisoare. Odaia era văruită, îmbrăcată în lemn pînă la înălţimea pieptului unui om ; în pereţi erau urme de tablouri, cuie ; alături, cu creionul, **Viva la anarquia, F.A.I., Viva la C.N.N., Joaquin Maroto, 3 de nov. 1936,** şi desene scîrnave. Mitu se uită pe fereastră afară. Se făcuse noapte, se aprinseseră luminile. O stradă pustie, paralelă cu clădirea primăriei. In faţa ferestrei, o străduţă îngustă, cu felinare rare, fără trotuare, pavată cu lespezi mari ; nu era dreaptă, iar zidurile caselor, vechi de bună seamă, erau strîmbe. Din ziduri ieşeau cuşti plate de gratii, frumos lucrate, care apărau ferestrele de la parter.

Jesús aduse trei scaune. Era morocănos. Se aşeză, cu puşca între genunchi. Se uită la ei, grav şi demn, dar cu o anumită bunăvoinţă. Se aşezase la patru paşi de ei. Peste o clipă intră şi tinerelul cu cap de statuie, care-i adusese pe ei în oraş împreună cu Jesús. Şi el ţinea puşca în mînă. Se uită împrejur, apoi ieşi şi aduse un scaun pe care se aşeză. Cu el intră încă unul, subţire, uscat, negricios, cu nas lung, vulturesc, şi bărbia prea mică şi buze groase, vinete. Se aşezară amîndoi şi se uitară la prizonieri, puştiul cu nepăsare iar buzatul cu un fel de ironie sumbră.

De fiecare dată cînd se deschisese uşa, venise ţîrîit de ghitară. Jesús se uită la al treilea. Acesta zise :

— Stau şi eu cu voi. Dar numai pînă vine şi Nieves şi Juanito.

Apoi nu mai spuseră nimic. Mitu Busuioc bărbos, murdar, cu hainele rupte, se duse la fereastră şi se uită în stradă. Jesús îl întrebă pe Anghel:

— Sînteţi străini ?

Anghel îi spuse ce sînt. Incepuse să-i treacă oboseala ; era treaz ; dar trezia îi era ciudată : ascuţită, şi mereu cu simţămîntul că se întîmplă ceva ciudat, absurd.

— Cum aţi venit în Spania ? Impreună ? întrebă Jesús, cu aceeaşi bunăvoinţă demnă şi gravă. Anghel începu să-i povestească. Mitu Busuioc se întoarse de la fereastră. Voia să-l întrebe pe Anghel ceva, dar acesta povestea. Apoi se întoarse către Mitu :

— Spune şi tu istoria cu Otrăvel al tău.

Mitu murmură, galben sub stratul de murdărie de pe faţă :

— Mă, tu crezi că ăştia au ceva cu noi ?

Anghel zise :

— Povesteşte.

Mitu povesti. Cei trei ascultau : Jesús fără să se schimbe la faţă, puştiul interesat, buzatul încruntat şi bănuitor.

— Cum ? întrebă deodată puştiul, aplecîndu-se înainte : Vă bate ? Ca pe copii ?

— Ca pe... zise Mitu, căutînd cuvîntul. **Come a esclavos.**

— **Mentiras**, mormăi buzatul şi rîse scurt. Cît de subţirel era şi cu feţişoara lui de uliu, avea un glas frumos, bărbătesc.

— **Sois espias**, adăugă el. Jesús îi răspunse cu un proverb pe care cei doi nu-l înţeleseră. Părea ofensat că-l întrerupe cînd ia un interogatoriu. Ii întrebă tot pe ei :

— Şi cum aţi ajuns aici ?

Ii povestiră. Puştiul se aplecă înainte :

— Fără grenade ? Fără dinamită ?

Mitu dădu din umeri :

— Şi cu treizeci şi şase de mitraliere din care patru mergeau.

Anghel zise sever :

— Trebuia astupată spărtura.

— Şi cei din Jaén ? Ai noştri ? întrebă Jesús, mereu cu un aer de jignit şi întunecat.

— Morţi, răniţi, zise Anghel.

Jesús păru mai mulţumit. Dădu din cap, în semn de încuviinţare : aşa era bine : muriseră, nu fugiseră. Jesús se uita la cei doi prizonieri, ca un corb atent şi gînditor.

— Iar voi ? întrebă el.

— Ţi-am mai spus.

— Toţi ?

— Toţi.

— Tot batalionul ?

— Batalionul, nu ştiu. Compania noastră.

Jesús se întoarse către negriciosul cu buze vinete, de parcă-i spunea : „Vezi ?" Acesta rîse iar, sec, şi înălţă din umeri :

— **Mentiras.** Vorbesc ce le trece prin cap, de frică. **Por miedo.** Vă e frică, măi, le zise el celor doi romîni :

— **Tenéis miedo, hombres.**

Atanase Anghel şi Mitu Busuioc se uitau la el şi tăceau. Mitu Busuioc înghiţi foarte greu şi îngăimă, fără să mişte buzele, pe romîneşte :

— Tase, ăştia sînt nebuni. Vor să ne curete.

Atanase Anghel întrebă pe spanioleşte :

— Aici în oraş i-aţi împuşcat pe comunişti ?

Jesús nu se uită la el şi nu răspunse. Tinerelul cel frumos se întunecă. Cel cu buzele vinete rîse :

— Nu pe toţi.

Petru Dumitriu

(Urmare în nr. viitor)

Ilustraţii de VAL. MUNTEANU

RĂDĂCINILE

CAP. 46

SOARE CU LACRIMI

Lumea !... Lumea era mică. Mică? Nu. Lumea era mare. Nu avea început. Nu avea sfîrșit. Nu avea nici margini.

In munții plini de păduri bătrîne și întunecoase ai Maramureșului, satele erau rare, risipite pe văi și coaste iar oamenii puțini. Atîta vreme cît trăise în acei munți, sus, la Condor, Rafirei î se păruse că lumea lui Dumnezeu era puțină și neînsemnată. Cunoștea Condorul și oamenii din Condor. Cunoștea și celelalte sate dimprejurul Condorului. Cunoștea aproape toți oamenii care viețuiau în acele sate. Mare, nesfîrșit de mare i se părea numai cerul. Multe i se păreau a fi numai frunzele arborilor, firele ierburilor și stelele de argint ori de aur ale cerului. Pe cînd era copil, Licu o întrebase, într-o noapte adîncă și limpede de vară:

— Mămucă, din ce sînt făcute stelele?

— Din argint, Licule.

Copilul se gîndise o clipă, apoi spusese:

— Cele alburii sînt din argint. Argintul e alburiu. Am văzut bani de argint. Dar stelele galbene și cele care bat ușor în roșu din ce sînt făcute, mămucă?

— Din aur, Licule.

— N-am văzut bani de aur.

Copilul era doritor să afle tot. Deseori o punea în încurcătură. Aproape că nu știa cum să-i răspundă și ce să-i răspundă.

— Luna din ce e făcută, mămucă? Luna e și albă și galbenă.

— Din argint amestecat cu aur, Licule.

Arestuirea lui Licu de către copoii Inspectorului Grunz o silise pe Rafira să părăsească satul din munți, să-și piardă vitele și casa și să trăiască un timp în Satu-Mare. Față de lumea din Condor și din toți munții, pe care ea îi cunoștea cum își cunoștea podul palmei, orașul de pe frontieră, cu centrul lui gălăgios și cu mahalalele lui răpănoase și întinse, i se păruse uriaș. Se obișnuise repede cu orașul. Se obișnuise repede și cu munca de slugă la locanta domnului Maicu. Mai greu îi venise să îndure jignirile și umilințele la care o supuneau unul sau altul. Ca să poată lucra și trăi, de dragul lui Licu și pentru a-i salva viața lui Licu, își ascunsese mîndria în inimă, iar inima și-o împietrise. Impietrirea voită a inimii se oglindea pe obrazul ei și Rafira știa că dacă i-ar privi cineva cu băgare de seamă ochii, ar vedea că apele lor au rămas limpezi, însă au împietrit și ele. Nimeni nu avea timp să se uite la obrazul Rafirei și cu atît mai puțin la ochii ei care se tot afundau în cap.

După ce îl chinuiseră în chip și fel, zile și nopți de-a rîndul, pe Licu îl trimiseseră la București împreună cu ceilalți oameni arestuiți la Satu-Mare. Dorind să trăiască în apropierea fiului ei închis și mai ales să continuie să încerce a-i da o mînă de ajutor, Rafira venise la București. Intîlnirea cu avocatul doctor Claudiu Pap o dezamăgise. In zadar își vînduse vitele. In zadar își vînduse și casa vechestrăveche din Condor. Prefectul Marius Bold o înșelase. Avocatul doctor Claudiu Pap o înșelase. O înșelase, cu știința preotesei Tilda, și părintele Coriolan Bold pe care Velica schiloada ajunsese să-l fericească.

Lumea din Condor era măruntă și neînsemnată pe lîngă lumea din Satu-Mare. Acum, cînd ea se afla la București, își dădea seama că și lumea din Satu-Mare era cu totul măruntă și neînsemnată față de lumea Bucureștilor. Ea intrase în această lume fără teamă că se va pierde.

Rămase multă vreme aproape nemișcată lîngă sobă. Gîndurile îi alergară sprintene spre Condor, spre Satu-Mare. Se gîndi cel mai mult la fiul ei. Se gîndi însă și la Balc Oroș, la care nu se mai gîndise de mult. Pentru Balc Oroș lumea fusese mult mai mare decît petru ea. Balc Oroș cunoscuse Maramureșul, întregul Ardeal îl cunoscuse. După ce îl luaseră în armată, Balc Oroș cunoscuse Buda și Viena. Ba, după cîte își amintea ea, soldatul Balc Oroș fusese purtat un timp pînă departe, la Praga. Războiul îi purtase bărbatul pe toate fronturile. Mulți munți și multe cîmpuri, multe sate și multe orașe și grozav de multe făpturi omenești trebuie să fi cunoscut Balc Oroș. Cu cît umbli prin lume, cu atît vezi mai multe chipuri omenești. Dacă vezi numai un petec de pămînt și numai oamenii legați de acel petec de pămînt, lumea ți se pare mică. Lumea cîrtiței este atît cît poate umbla ea, cîrtița, pe sub pămînt, de la un mușuroi la altul. Pentru broasca din fundul unei fîntîni, lumea se mărginește la ce se află în fundul acelei fîntîni. Pentru omizile care rod frunzele unui măr, mărul acela pe care îl rod e întreaga lor lume. Lumea ei, a Rafirei, e largă. Dar lumea lui Licu? La Satu-Mare fiul ei fusese închis singur, într-o celulă, sub acoperiș. Aici, la București, se afla închis de unul singur sau laolaltă cu alții? Ea, Rafira, nu se speriase niciodată de singurătate. Iarna, Balc o lăsa singură, își lua securea și pleca în pădure, la tăiatul copacilor. Se întorcea acasă primăvara. Pe urmă pe Balc îl trimisese la război împăratul din Viena. Și ea, Rafira, vară-iarnă, rămăsese singură. Il născuse pe Licu și-l crescuse. Avusese lîngă ea, cîțiva ani, suflet de om. Apoi crescuse mare Licu și plecase și el în căutarea pîinii. Căutînd pîinea, o întîlnise pe Neaga, blestemul vieții lui. Și după Neaga întîlnise închisoarea. Cînd va izbuti ea să-l scoată pe Licu din închisoare?

Tînărul bălan care o adusese în casa de la marginea orașului băuse o ceașcă de ceai fierbinte, își dezghețase mîinile la sobă, apoi se îmbrăcase și plecase. Ii spusese fetei cu care semăna la chip:

— Mă întorc după ce se lasă întunericul. Pînă atunci să nu mă așteptați.

— Să fii atent, Miule.

— Voi fi, Anastaso.

Fata bălană trecuse în cealaltă odaie. Poate citea. Poate lucra cu acul. Rafira nu auzea nimic. Era ca și cum în toată casa s-ar fi aflat numai ea. Se duse la fereaștră și privi multă vreme curtea plină de mormane de zăpadă veche peste care vîntul aducea și vîntura zăpadă nouă. De cealaltă parte a uliței se mai aflau trei colibe. Șuvița de fum negru abia apuca să iasă pe coș. Vîntul se repezea asupra ei, o destrăma și o risipea. Dincolo de cele trei colibe și de pomii goi și negri din jurul lor se întindea, alb și neted, pînă la marginea zării, cîmpul. De-a lungul uliței trecu un cîine jigărit către brutăria din colț. In urma lui se ivi un copil care își acoperise capul cu o căciulă mare și care trăgea după el o săniuță. La cîteva minute după aceea, copilul se întoarse și intră în casa al cărei coș fumega. Cîinele nu se mai întoarse. Ciriiră peste casă ciori, însă de văzut nu se văzură. Pe bulumacul porții se opri o coțofană. Vîntul o clătină. Zbură coțofana. Se pierdu în vîntul și în văzduhul lui Dumnezeu.

Rafira privi încă multă vreme pe fereastră. Nu mai văzu nici om, nici pasăre. Dacă vîntul n-ar fi zbuciumat pomii goi și negri și n-ar fi învălmășit zăpada rară care se cernea din cerul scund, peisajul ar fi rămas neclintit.

Auzi pași. Ușa se deschise. Din prag îi zîmbi fata bălană.

— Au mîncat și oamenii care și-au pierdut boii. Am întins masa. Vino să luăm și noi ceva în gură, mătușă.

Nu avea foame Rafira. De cînd aflase de arestuirea și închiderea lui Licu, ea nu mai avea nici foame, nici somn. Numai sete i se făcea uneori. Rafira știa însă că dacă omul nu mănîncă și nu doarme, firul vieții lui se subțiază și se curmă. Atîta timp cît fiul ei se afla închis, ea voia ca firul vieții ei nici să nu se subțieze și nici să se curme. Ea voia să-și păstreze viața pentru că numai astfel putea să ajute la salvarea vieții fiului ei. Deși nu mai avea foame și somn, îi poruncea gurii ei să mănînce și trupului ei îi poruncea să doarmă. Gura o asculta. O asculta și trupul ostenit. Cel mai greu îi era să-și adoarmă capul. Oricît s-ar fi zbuciumat, gîndurile nu osteneau. Se zbăteau și se zbuciumau mai departe.

Mîncă ciorbă de praz cu orez și puțină pîine. Se închină și-i spuse gazdei mulțam. Fata bălană strînse masa, se îmbrăcă de plecat și-i spuse Rafirei:

— Am și eu puțină treabă prin vecini. Dacă vrei, încuie ușa pe dinăuntru și dormi.

— Nu am somn noaptea, necum ziua. Mai bine dă-mi ceva de lucru, să-mi omor mai ușor timpul. Dacă lucrez îmi sînt mai ușoare gîndurile.

Anastasa îi dăduse Rafirei un maldăr de rufe vechi, să le astupe rupturile cu petice. Rafira se așezase mai la lumină, lîngă fereastră.

— Cînd se întunecă, întorci butonul.

— Știu, răspunse femeia din Condor. Nu e întîia oară cînd mă aflu într-o casă de la oraș. La Satu-Mare am lucrat într-o locantă și dacă nu m-ar fi adus aici fratele dumitale, poate chiar astă-seară aș fi lucrat și aici, tot într-o locantă. Știu să spăl vase fără să le sparg și mai știu și să mătur.

Anastasa plecă și Rafira se așternu pe lucru. Timpul trecu greu. Pogorî înserarea mohorîtă. Rafira aprinse lumina, mai aruncă două lemne în sobă, trase la fereastră perdeaua și continuă să aleagă petice potrivite și să le coasă. Cîrpea cămăși mai micuțe și cîrpea cămăși largi pe care mai înainte de a se rupe le purtaseră oameni voinici. Pe cînd cîrpea cămășile, își dădu cu socoteala că rufele acelea nu puteau să fie ale unei singure familii. Păreau adunate de la mai multe familii sărace pentru a fi spălate și cîrpite și apoi dăruite spre folosire altor familii și mai sărace.

— Tot săracul îl ajută pe sărac.

Cea dintîi se întoarse acasă fata. Se scutură de zăpadă, se dezbrăcă de haină, intră în odaie și se așeză pe un scăunaș lîngă sobă. Fata i se înroșise. I se înroșiseră și mîinile. Privi maldărul de cămăși reparate:

— Ai avut spor la lucru, mătușă.

— Am avut. Mîinile mele cam leneviseră în zilele din urmă și cum nu sînt învățate cu lenevirea, începuseră să tînjească. Mă și mir cum pot trăi unii oameni fără să lucre. La noi, în munți, ca să trăiască, omul trebuie să lucre mereu. La oraș, la Satu-Mare, am văzut mulți oameni care trăiau, și încă bine de tot, fără să lucre.

— Aici la noi, la București, sînt și mai mulți oameni care trăiesc fără să lucreze. Lucrează alții pentru ei.

Anastasa îi vorbi Rafirei despre București. Ii descrise cartierele mai vechi, din centru, cu case mari, adevărate palate, care au parcuri în jurul lor și care aparțin marilor moșieri ori marilor negustori și fabricanți. Ii zugrăvi apoi cartierele noi, care se ridicaseră, ca din pămînt, în anii de după război.

— In aceste cartiere și-au zidit palate cei care s-au îmbogățit în ultimii cincisprezece-douăzeci de ani.

— E mare orașul, spuse Rafira. Pe cînd trăiam în munți, la Condor, nici nu mi-aș fi putut închipui să se afle pe lume un oraș atît de mare.

— Da, orașul e mare.

— N-am apucat să văd decît o părticică din el.

— La primăvară o să fie timp frumos. O să te iau cu mine, mătușică, să ți-l arăt.

Rafira, nițeluș sperïată, ridică fruntea. Intrebă:

— Cum, la primăvară? Dumneata crezi că eu am să rămîn în București pînă la primăvară?

— S-ar putea să fie nevoie să rămîi și mai mult, mătușică.

— Nutream nădejde să mă întorc la noi în Maramureș mai devreme.

— Pricina pentru care ai venit dumneata la București nu e simplă.

— O cunoști?

— Dacă nu am fi cunoscut-o, fratele meu nu ar fi plecat în căutarea dumitale și nu te-ar fi poftit să te ostenești pînă aici.

Tăcură multă vreme amîndouă. Și tăcînd, ascultară duduitul ușor al sobei, în care mai aruncaseră lemne, și vuietul viscolului de afară. Fata bălană se uită la ceas. Spuse:

— Este opt și un sfert, întunericul s-a lăsat de mult și fratele meu încă nu s-a întors acasă.

— Nu te nelinişti, zise Rafira, se va întoarce. Poate locul unde s-a dus e departe. Mai e și viscolul care îngreuiază mersul.

— Da, locul unde s-a dus fratele meu este destul de departe. Totuși, el ar fi trebuit să se întoarcă pînă la opt.

Iarăși tăcură îndelung și nici măcar nu se mai uitară una la alta de teamă să nu-și vadă scrise pe chipuri teama și neliniștea.

Prin vuietul viscolului, auziră țipete ascuțite la început. Pe urmă auziră hărmălaie. Rafira întinse gîtul. Apoi întrebă încet:

— Ce se întîmplă?

Anastasa îi răspunse:

— Ceea ce auzi dumneata acum, noi auzim aproape în fiecare seară.

Rafira făcu semn că totuși nu înțelege. Fata bălană zise:

— Brutarul... Topoloagă... Brutarul din colț. Se îmbată și își bate nevasta. Sar băieții din brutărie și-o scapă de jumuleală.

Țipetele ascuțite ale brutăriței mai continuară un timp, apoi se stinseră. Se stinse și hărmălaia. Rămase numai vuietul vîntului.

Tînărul bălan veni însoțit de un rumîn vînjos, cu fața slabă și osoasă, oacheș, care să tot fi avut treizeci de ani. Noul sosit dădu mîna cu tînăra gazdă, dădu mîna și cu Rafira care, la vederea lui, se ridicase în picioare.

Omul se descotorosi de căciulă și de paltonul greu și plin de zăpadă și se așeză pe marginea patului. Din felul în care se purta, Rafira socoti că este îndreptățită să creadă că acel om nu intra pentru întîia dată în casa de la marginea orașului. Ca și cum s-ar fi aflat la el acasă, o invită pe Rafira să ia loc. Rafira îi mulțumi. Pe obrazul ei împietrit se vedeau totuși nădejdea că va auzi veste de la fiul ei sau despre fiul ei, și nerăbdarea ca această veste să-i ajungă cît mai curînd la urechi. Bărbatul osos nu se grăbi însă să-i dea vreo veste. Scoase tabachera din buzunar — o tabacheră neagră, pătrată, făcută din carton presat, — luă tutun și foiță, răsuci țigara, o aprinse și trase pe gît cîteva fumuri. Apoi o întrebă pe Rafira:

— Ei! Ce poți să-mi spui? De cînd ai venit din Maramureș?

— Am picat în București seara trecută, tocmai pe vremea asta.

— Unde și cum ți-ai petrecut noaptea?

Rafira îi povesti tot ce se întîmplase cu ea.

— Da, da, spuse omul, ai dormit la Linca Licurici. E o fată bună. Da, da, și te-a înșelat avocatul doctor Claudiu Pap. E un porc de cîine domnul Claudiu Pap, un mare porc de cîine...

Țigara i se stinse la jumătate. O aruncă în sobă. Scoase tabachera neagra, rasuci și aprinse alta țigara.

— Așa... Așa... Va să zică dumneata ești mămuca lui Licu Oroș.

— Da, eu sînt. Și alt fiu în afară de Licu nu mai am...

— Știu, eu îl prețuiesc foarte mult pe fiul dumitale.

— Iți mulțumesc pentru cuvinte, însă...

Tăcu. Vrusese să-l întrebe dacă are pentru ea vreo veste de la Licu, însă nu cutezase. Gîndise că s-ar putea să nu primească răspuns și atunci ar copleși-o și mai mult mîhnirea. Omul îi înțelese gîndul. Zise:

— Ai vrea să știi unde și în ce stare se află fiul dumitale?

— Aș vrea, răspunse Rafira, însă nu știu dacă dumneata cunoști ori dacă se cade ca eu să te întreb. Cuget că o dată ce nu mi-ai agrăit fără să te întreb, ori nu cunoști nimic despre fiul meu, ori cunoști și nu se cade să-mi agrăiești.

— Licu se află sănătos, spuse omul. Și nu mai stă singur în celulă.

— Har Domnului, se grăbi să zică Rafira, mai are și el cu cine schimba un cuvînt.

— Se află laolaltă cu prieteni și tovarăși buni.

— S-o fi isprăvit cu anchetarea și cu sfărîmarea lui?

— După cîte știu, nu. Ancheta merge mai departe. S-ar putea ca și schingiuirea lui Licu și a celorlalți să meargă mai departe, însă limpede nu știu. Intr-o zi-două, o să știu mai multe și n-o să întîrzii să-ți aduc și dumitale la cunoștință. Pînă atunci îți mai pot spune că ancheta, și o dată cu ea și chinurile la care sînt supuși oamenii noștri, va ajunge la capăt chiar zilele acestea. Guvernul este hotărît să înceapă procesul comuniștilor imediat după Anul Nou. Și pînă la Anul Nou nu mai sînt decît nouă zile.

— Așadar îl vor judeca pe Licu...

— Nu numai pe tovarășul Licu Oroș îl vor judeca în acest mare proces, ci și pe mulți alți tovarăși aduși la București, în acest scop, din mai toate colțurile țării.

Chipul Rafirei se lumină dintr-o dată, de parcă l-ar fi văzut pe Licu liber. Zise:

— Așadar nu mult după Anul Nou o să-mi văd fiul.

— S-ar putea să-l vezi. La proces. O să ne străduim ca măcar cîțiva dintre noi să intrăm în sală, să asistăm la proces.

Nădejdile Rafirei se risipiră întocmai cum se risipea afară zăpada pe care o spulbera și o învălmășea vîntul aprig. Intrebă totuși:

— Dar după proces... După proces, fiul meu nu va fi liber?

Omul cu fața oacheșă și osoasă scoase iarăși tabachera neagră, răsuci a treia țigară, o aprinse și o fumă cu sete pînă își arse buzele. Se ridică și se apucă să măsoare odaia cu pași mărunți.

Rafira îi auzea pașii și auzea cum afară vîntul vuia și răscolea, între pămînt și cer, zăpada. Omul cu fața oacheșă și osoasă se opri în dreptul ei, îi luă mîinile într-ale lui și-i spuse încet și cu voce caldă, plină de dragoste:

— Ascultă, mămucă Rafiră, trebuie să-ți vorbesc cinstit, cum i-aș vorbi mămuchii mele, dacă mămuca mea ar mai trăi! Tovarășii noștri care au căzut în mîinile autorităților au fost chinuiți cum nu se poate mai îngrozitor. Unii au fost chinuiți pînă au rămas fără suflare. Știm că tovarășul Licu Oroș, deși a fost supus la toate cruzimile, s-a purtat ca un comunist de frunte. A tăcut. N-a rostit nici unul din cuvintele pe care călăii se așteptau să le rostească atunci cînd îl chinuiau. Tot așa s-au purtat și ceilalți tovarăși din Maramureș, în afară de un ticălos de funcționar de la poștă. Aici însă, la București, nu va fi judecat numai grupul de la Satu-Mare. Vor fi amestecate la un loc mai multe grupuri. Regele și guvernul vor să strivească și să nimicească partidul nostru. Insă nu vor izbuti. Nimeni și niciodată nu va izbuti să sfărîme partidul nostru.

Rafira își trase mîinile dintre mîinile omului oacheș. Pînă atunci stătuse aplecată, frîntă din umeri, copleșită de durere, dar purtînd în inima ei și o fărîmă de nădejde. Se îndreptă. Și dintr-o dată, celor trei oameni care se mai aflau în odaie li se păru că Rafira e înaltă și tînără, plină de vigoare și de mîndrie. Rafira spuse:

— Licu va fi osîndit la temniță. Poate că nu-l voi mai vedea niciodată.

Omul cu față oacheșă și osoasă zîmbi:

— Nu te grăbi să cazi în deznădejde, mămucă. La proces, tovarășii noștri vor fi apărați de avocați. In afară de aceasta, se vor apăra și singuri. Tovarășii noștri știu să vorbească. Va vorbi și se va apăra și tovarășul Licu.

— Totuși, vor fi condamnați. Eu nu-l voi mai vedea niciodată pe Licu slobod.

— Vor fi condamnați. Cei mai mulți dintre ei vor fi condamnați. Aș grăi un neadevăr dacă ți-aș spune că trag vreo nădejde ca tovarășul Licu Oroș să fie achitat. El va fi condamnat. La cîți ani? Aceasta nu are nici o importanță, mămucă.

— Cum, spuse Rafira, cum să nu aibă?

— Se vor schimba multe. In curînd se vor schimba multe. Trebuie să-ți păstrezi nădejdea întreagă, mămucă. Noi, comuniștii, vom birui. Inţelegi, mămucă? Vom birui.

Omul cu fața oacheșă și osoasă îi mai vorbi încă mult timp. Rafira, deși îi ascultă cu atenție vorbele, nu înțelese mare lucru. Gîndul că fiul ei va fi judecat peste cîteva zile, condamnat și ținut la închisoare cine știe cîți ani de acum înainte, o năucea. Il va pierde pe Licu. Il va pierde? Il și pierduse. Ea, Rafira, va rămîne iarăși singură. Nu se sperie de singurătate. Se va gîndi la Balc Oroș și la îndepărtata ei tinerețe. Se va gîndi la Licu. Se va gîndi la toți oamenii pe care îi cunoscuse și care-i fuseseră dragi. Se va gîndi la munții Maramureșului, la Condor și la casa ei din Condor care, acum, era a prefectului Marius Bold. Omului, chiar dacă i se ia tot, îi rămîn gîndurile. Uneori gîndurile îi aduc omului suferință. Alteori însă gîndurile îi aduc omului alinare.

Nici Licu nu se va speria de singurătatea închisorii. El își va putea trimite oriunde, în lume, gîndurile. Fără îndoială că multe din gîndurile lui, Licu le va trimite către ea, către Rafira. Numai la Neaga să nu se gîndească Licu.

— O să mai trec mîine seară, sau poimîine seară pe aici, mămucă, să-ți aduc noutăți.

— Mulțam. Mulțam pentru toate.

Omul cu fața oacheșă și osoasă plecase. Avea drum lung și greu de străbătut prin viscol. Anastasa îi zise Rafirei:

— Rămîi la noi. Pînă se isprăvește procesul. Pe urmă... Pe urmă vom vedea noi... In nici un caz n-o să te lăsăm fără sprijin.

Peste grupul comuniștilor din Maramureș fuseseră aruncați, din ordinul inspectorului Cloanță, cei trei Gînji aduși tocmai din județul Teliu. Prin nordul județului începuseră să circule de la un timp manifeste ale Partidului Comunist. Țăranii arestați de jandarmi, bătuți și interogați, nu mărturiseau nimic.

— Cine v-a dat manifeste?

— Care manifeste?

— Acelea pe care le-am găsit asupra voastră.

— Nu știm dacă sînt sau nu manifeste. Nu le-am citit.

— De unde le aveți?

— Intrebați vîntul.

— Ce? Sînteți nebuni? Cum să întrebăm vîntul și de ce să întrebăm vîntul?

— Pentru că vîntul le-a adus și le-a aruncat prin curțile noastre

— Și voi de ce le-ați ridicat?

— Ca să le folosim.

— La ce să le folosiți?

— Foița e scumpă. N-avem bani să cumpărăm foiță.

Ii înghesuiau, le frîngeau oasele, îi lăsau fără dinți. Nu izbuteau să scoată nici o mărturisire de la ei. Atunci intervenise Bosoancă. Se prezentase la prefectură și stătuse de vorbă cu Zenobie Bușulenga, prefectul Frontului, care mai fusese și înainte prefect, pe vremea guvernării național-țărăniștilor.

— Degeaba arestează jandarmii țărani din nordul județului și-i supun la chinuri. N-au să ajungă la nici un rezultat, domnule prefect. Jandarmii arestează pe cei care citesc manifestele comuniștilor. Ar trebui să-i aresteze pe cei care împrăștie aceste manifeste.

— O dată ce ai venit la mine să-mi faci cunoscută părerea dumitale, sper, amice, că ai să-mi dai și o sugestie folositoare. Domnul subsecretar de stat Pompil Orbescu l-a trimis la mine acum cîteva zile pe inspectorul general Alistar Mînzu. Mi s-a trecut pe sub nas amenințarea că dacă nu dăm de urma celor care au împînzit județul cu manifeste comuniste, zboară scaunul de sub mine. Dumneata ai interes ca eu să rămîn prefect sau nu ai?

— Dacă n-aș avea interes, nu aș fi venit la dumneata, domnule Bușulenga. Cunosc, aici și la București, și alte persoane oficiale. Totuși, nu m-am dus la altcineva. Am venit întins la dumneata.

Prefectul Bușulenga îi mulțumise iar fostul deputat Bosoancă îi spusese mai departe:

— Iubite domnule prefect, și în trecut și astăzi, și probabil și în viitorul mai apropiat sau mai depărtat, noi am făcut și vom face fiecare altă politică. Insă avem dușmani comuni. Și acești singuri dușmani comuni ai noștri sînt comuniștii.

— Da, ai dreptate, amice. Comuniștii sînt dușmanii noștri comuni. Deși pe alte probleme nu sîntem și nu vom fi niciodată de acord, această problemă, a distrugerii comuniștilor, trebuie s-o rezolvăm împreună. Această acțiune de nimicire a comuniștilor interesează îndeaproape monarhia, interesează guvernul maiestății-sale, mă interesează și pe mine personal ca proprietar, interesează și organizația legionară din care dumneata faci parte de la un timp. Dar cum să le dăm de urmă comuniștilor? S-au infiltrat și în sate, iar organele noastre, parcă s-ar fi bolnăvit de orbul găinilor, nu izbutesc să pună mîna pe capătul firului. Cine aduce în județ manifestele? Cine le răspîndește?

— Tocmai de aceea m-am și deplasat acum, la vreme de iarnă, pînă la dumneata, domnule prefect. Guvernul maiestății-sale regelui ne-a aruncat și pe noi, legionarii, în ilegalitate. Noi însă — și dumneata ca prefect o știi foarte bine — continuăm să activăm. Victoria Germaniei în Polonia ne-a întărit în credința că n-o să treacă mult timp și vom fi obligați să preluăm puterea în această țară. Nu ar fi exclus ca atunci să colaborezi și dumneata cu noi. M-aș bucura. Pînă atunci trebuie să știi, domnule prefect, că eu am legături cu multe sate. Vreau să-ți spun că nu se află sat în regiune în care să nu-mi am oamenii mei, legionarii mei devotați care nu-mi ies din cuvînt.

Prefectul Zenobie Bușulenga zîmbise:

— Știu, domnule Bosoancă, știu prea bine! Eu te acopăr pe dumneata azi, s-ar putea ca mîine să mă acoperi dumneata pe mine. Pentru ce ne-am scoate ochii unii altora? Iar dacă va fi posibil — și acum nu văd de ce nu ar fi posibil — voi colabora și cu legiunea.

— Iți mulțumesc, domnule prefect. Sper, vreau să sper că va veni ziua în care îți voi aduce servicii asemănătoare și chiar ceva mai multe decît poți să-mi aduci dumneata mie astăzi.

Bușulenga se ridicase și-i întinsese mîna peste biroul prefectorial. Se ridicase și Bosoancă. Pe cînd își strîngeau unul altuia mîna, Bușulenga spusese:

— Să ne avem ca frații, dragă Bosoancă.

— Jur, răspusese Bosoancă.

Prefectul se grăbise să-i răspundă:

— Și eu jur, dragă Bosoancă. Jur pe lumina ochilor mei.

Se așezaseră, emoționați, la locurile lor. Bosoancă simulase și o ușoară lăcrimare. Ștergîndu-și ochii, zisese:

— Știam eu, prefectule, că la dumneata voi găsi înțelegere. Deși ai făcut politică cu Mihalache și cu Maniu iar acum ai trecut de partea lichelelor din Front, ai rămas tot om cinstit. De oameni cinstiți ca dumneata și pricepuți într-ale guvernării avem și noi nevoie.

— Nu se putea altfel. Amîndoi... Amîndoi sîntem romîni. Și ca romîni...

— Iți vorbeam de oamenii pe care îi am prin sate. Legionarii mei știu multe și mi-au comunicat multe.

— Imi închipui.

— Dumneata, domnule prefect, ai auzit de neamul Gînjilor? Trăiesc în nord, la Urlăvînt.

— Am auzit. De cîte ori au avut loc alegeri în județ, am avut de-a face cu ei. Mi s-au pus totdeauna împotrivă. Mi-au făcut totdeauna greutăți. Mi-au scos peri albi. Dacă mi-ar sta în puteri i-aș trage în țeapă.

— Gînjii răspîndesc manifeste comuniste în județ. După informațiile temeinice pe care le am — și nu de ieri, de alaltăieri, — Gînjii au vechi legături cu comuniștii. Poate că unii dintre ei sînt chiar comuniști.

— Oamenii dumitale, legionarii, s-au ciocnit deseori cu ei?

— S-au ciocnit și se mai ciocnesc. Pe unde ajung, Gînjii vorbesc de rău nu numai partidul Frontului, dar vorbesc de rău și legiunea noastră. Vorbesc de rău și Germania. Spun, între altele, că războiul se va întinde și că pînă la urmă ostașii domnului Adolf Hitler vor pierde războiul.

— Aceasta n-o spun numai Gînjii, aceasta o mai spun și alții.

— O mai spun și alții, este adevărat. Insă nimeni nu trîmbițează că domnul Adof Hitler va pierde războiul cum o fac comuniștii.

— Și ce propui dumneata, domnule Bosoancă?

SÎNT AMARE

— Propun ca Gînjii de la Urlăvînt să fie arestați. Să înfundați ocnele cu ei.

— Dar sînt foarte mulți, domnule Bosoancă. Dacă nu mă înșel, la Urlăvînt mai mult de un sfert de sat e locuit de Gînji. Ca să-i arestăm pe toți ne-ar trebui un regiment de polițiști.

— S-ar putea cere de la București.

— Ar însemna să exagerăm.

— Atunci sînt de părere să fie arestați măcar cei mai colțoși dintre ei. Jandarmeria locală îi cunoaște.

— Desigur, oamenii dumitale au informat jandarmeria.

— M-am ostenit s-o informez personal, însă, spre mirarea mea, văd că încă nu s-a luat nici o măsură. De aceea am și venit la dumneata, domnule prefect.

— Iți mulțumesc încă o dată, amice Bosoancă.

Prefectul Zenobie Bușulenga se sfătuise prin firul direct cu inspectorul general de la Interne, Alistar Minzu, și se căzuse de acord ca să fie ridicați de pe la casele lor și supuși unor aspre cercetări cinci sau șase Gînji. Atunci cînd se trecuse la efectuarea operațiilor de arestare, jandarmii, deși ceruseră și primiseră întăriri din satele vecine, nu izbutiseră să pună mîna decît pe trei Gînji. Ceilalți prinseseră de veste din timp și, la adăpostul întunericului, se strecuraseră afară din sat și se pitulaseră prin ascunzișuri numai de ei cunoscute.

Cei trei Gînji arestați fuseseră duși legați la postul de jandarmi. Familiile Gînjilor însă, trezite din somn de către jandarmi, se îmbrăcaseră și, cu mic cu mare, se adunaseră în drum, în fața postului de jandarmi. Se apucaseră să strige:

— Nu bateți.

— Nu bateți oamenii.

— Nu v-atingeți de oameni.

— Nu bateți oamenii.

— Liberați arestații.

Jandarmii vruseseră, la început, să facă uz de arme. Insă gălăgia Gînjilor ridicase întregul sat în picioare. Oricît ar fi fost jandarmii de colțoși, nu avuseseră curajul să se încaiere cu sutele de săteni care, întărîtați de silnicia jandarmilor pe care îi urau, strigau într-una:

— Nu bateți oamenii!

— Nu v-atingeți de oameni!

— Dați drumul oamenilor pe care i-ați arestat!...

Șeful de post ieșise și-i somase:

— Duceți-vă pe la casele voastre. Am avut ordin să-i arestăm și i-am arestat.

— Nu ne ducem!

— Rămînem aici pînă dați drumul oamenilor!

— Să nu-i bateți cum aveți obiceiul!

— Să nu v-atingeți de ei!

— N-o să le facem nimic.

— Dați-le drumul!

— Nu putem să le dăm drumul. Am primit ordin să-i arestăm și să-i ducem la Teliu.

— Cînd porniți cu ei la Teliu?

— Miine dimineață.

Satul rămăsese adunat în fața postului de jandarmi. Gînjii pe care jandarmii îi căutaseră fără să-i găsească și care se pitulaseră prin preajma satului, auzind hărmălaia și înțelegîndu-i pricina, se întorseseră și ei în sat și se amestecaseră în mulțime. Apoi se trăseseră mai la o parte și se sfătuiseră. După ce se sfătuiseră, unii intraseră din nou în mijlocul mulțimii și o înfierbîntau să nu înceteze cu strigătele. Alții însă se duseseră pe la casele lor și făcuseră pregătiri pe care jandarmii închiși în localul postului și înconjurați de oameni nici măcar nu le bănuiau.

— Nu bateți oamenii!

— Nu v-atingeți de oameni!

— Dați drumul oamenilor!

Cîteva muieri mai dințoase și mai rele de gură le aruncaseră jandarmilor ocări și sudalme. Gînjii însă le dibuiseră prin întuneric și le spuseseră:

— Nu-i ocărîți.

— Nu-i spurcați.

— Nu le dați prilejul să folosească armele împotriva noastră.

Văzduhul era senin și cerul atîrna deasupra lumii plin de stele. Se lăsase ger. Oamenii își frecau mîinile și frămîntau zăpada cu picioarele să se mai încălzească.

— Nu bateți oamenii!

— Nu v-atingeți de oameni!

— Dați drumul oamenilor!

Dimineața jandarmii îi urcaseră pe cei trei Gînji arestați și legați într-o sanie. In alte două sănii se suiseră șase jandarmi cu armele încărcate. Cinci sănii încărcate cu femei și copii mai mari de-ai Gînjilor le-o luaseră înainte. Alte trei sănii se înșiruiseră după jandarmi. Cînd ieșiseră din sat, jandarmii văzuseră o mulțime de Gînji călări. Unii escortau săniile din față, alții se țineau pe lîngă săniile din urmă.

— Unde vă duceți, mă? îi întrebaseră jandarmii.

— Acolo unde vă duceți și voi.

— Luați-o înaintea noastră, ori rămîneți mai în urmă.

— De ce? Vă supără că mergem și noi odată cu voi la Teliu? Drumul e slobod.

— S-ar părea că nu noi i-am arestat pe aceștia trei, ci că voi toți ne-ați arestat pe noi.

— Nu v-am arestat. Nu avem noi putere să arestăm pe nimeni. Ne ținem după voi ca să nu-i bateți pe drum ori chiar să-i împușcați pe oamenii pe care i-ați arestat.

Jandarmii nu avuseseră ce să le facă. Gînjii nu-i scăpau din ochi. Ca să nu le dea prilej jandarmilor să spună că ei, Gînjii, au încercat o rebeliune ori un atac armat asupra lor, sătenii plecaseră la drum nu numai fără arme de foc dar chiar și fără obișnuitele ciomege. Trei Gînji veniseră cu fluiere și cu cavale. Unul adusese cu el un cimpoi. Mergeau călări cînd în urma, cînd înaintea săniilor cu jandarmi și cîntau cîntece de veselie, ca la nuntă.

Trecuseră, pînă să ajungă la Teliu, prin cîteva sate. Fluierele, cavalele și cimpoiul Gînjilor scoteau lumea din case și o umpleau de mirare.

— Incotro, fraților?

— La Teliu.

— Nuntă?

— Nu tocmai. Gineri avem trei. Ne lipsesc însă miresele.

Țăranii îi vedeau pe cei trei Gînji legați fedeleș și ghemuiți în sănii între jandarmi și înțelegeau despre ce este vorba. Rîdeau, cu gurile întinse pînă la urechi, de jandarmi.

— Dar bine i-ați legat.

— Știți să legați oameni.

— Știți să omorîți oameni...

— Cu Gînjii nu v-a mers, domnilor jandarmi.

Gînjii îi strîngeau pe jandarmi între săniile lor, cei călări se apropiau, își puneau fluierele și cavalele la brîu și începeau să strige cît îi ținea glasul:

— Nu bateți oamenii!

— Să nu v-atingeți de oameni!

— Dați drumul oamenilor!

— N-au furat!

— N-au ucis!

— De ce i-ați arestat?

— Nu bateți oamenii!

— Dați drumul oamenilor!...

Ieșeau din sate. Săniile din față se mai depărtau. Cele din spate rămîneau ceva mai în urmă. Gînjii călări se răsfirau pe cîmp, în dreapta și în stînga șoselei. Cînd străbăteau strîmtorile dintre dealuri sau cînd treceau prin cîte o pădure, Gînjii se apropiau din nou de săniile în care se aflau cei trei arestați.

— Nu bateți oamenii...

— Nu v-atingeți de oamenii...

Alaiul plecat în zori de la Urlăvînt ajunsese abia spre seară la Teliu. Acolo jandarmii își predaseră arestații. Gînjii continuaseră să facă tămbălău. Inconjuraseră comandamentul jandarmeriei și strigaseră:

— Nu bateți oamenii!

— Să nu v-atingeți de oameni!

— Dați drumul oamenilor!

— N-au furat!

— N-au omorît!

— Dați-le drumul...

Orășenii se adunaseră ca la urs.

Prefectul însă se consfătuise cu celelalte autorități locale apoi raportase asupra situației și la București.

— Puteți să-i risipiți pe țărani cu forța?

— Putem.

— Cu vărsare de singe?

— Da. Cu vărsare de singe.

— Căutați și evitați vărsarea de singe. Nu e momentul.

— Atunci ce să facem?

— Folosiți-vă de vicleșuguri. Scoateți-i pe cei arestați din jandarmerie și trimiteți-i cu trenul la București. O să-i lăsăm noi fără măsele.

Două zile și două nopți Gînjii călări, nevestele și copiii Gînjilor strigaseră:

— Nu bateți oamenii!

— Nu v-atingeți de oameni!

— Dați drumul oamenilor!

A treia zi comandantul jandarmeriei ieșise cu prefectul Zenobie Bușulenga înaintea Gînjilor și le spusese:

— Vă agitați degeaba. Arestații au fost trimiși la București.

Intr-adevăr, cu puțin înainte, noaptea, pe cînd Gînjii călări dormitau iar cei din sănii căzuseră de oboseală, în somn adînc, cei trei Gînji arestați fuseseră scoși în taină din clădirea comandamentului, duși la gară și trimiși, sub pază zdravănă, la București.

La început Gînjii, care veniseră împreună cu cei arestați la Teliu, nu crezuseră și mai făcuseră cîteva ore tămbălău. Autoritățile scoseseră două plutoane de jandarmi. Procurorul ieșise în fața jandarmilor, care așteptau ordin să tragă, și-i somase pe țărani să părăsească orașul. Gînjii se retrăseseră.

Licu Oroș, Gavril Toduță, Minu Uibaru, Marișca Balint și ceilalți îi ascultaseră pe cei trei Gînji povestind întîmplarea de la Teliu. Ascultase și Dragalina Farcaș, care sta ghemuit și izolat de ceilalți, într-un colț, cu capul mare și gras între mîini.

Licu Oroș îi întrebase pe Gînji:

— Cînd s-au petrecut toate acestea?

— Acum o săptămînă.

— Și la București cînd v-au adus?

— Acum cinci zile.

— V-au anchetat?

— Da, ne-au anchetat.

— Cine?

— Intîi ne-a anchetat unul căruia i se spunea „domnul director Lăpturel".

— Și mai pe urmă?

— Mai pe urmă ne-a anchetat altul. Cei care îl ajutau să scoată sufletul din noi îi ziceau „domnule inspector". Unul i-a spus: „Să trăiți, domnule inspector Cloanță"...

— V-au bătut?

— Dacă ne-au bătut!... Ar fi fost bine dacă ne-ar fi bătut. Bătaia o puteam răbda.

— N-ați răbdat?

— Am răbdat. Insă ne-a fost tare greu.

Gînjul smead spuse:

— Ne-au arestat degeaba și ne-au chinuit degeaba.

Gînjul bălan zise:

— Frații și verii noștri mai aveau manifeste.

— Mai aveau... Mai aveau atunci cînd ne-au arestat jandarmii pe noi. Insă acum aș pune rămășag pe capul meu că nu mai au nici un manifest, spuse Gînjul roșcovan.

— De ce? întrebă Licu Oroș. Nu cumva le-au dat pradă focului?

Gînjul smead se uită supărat la Licu Oroș. Se uită supărat și la ceilalți. Se uită supărat chiar la Marișca Balint. Zise către Oroș:

— Imi pare rău că nu ne cunoști. Dacă ne-ai cunoaște, ai avea altă părere despre noi. Cum să dea Gînjii pradă focului manifestele partidului?

— Atunci poate că le-au ascuns? spuse Licu Oros.

Ii răspunse Gînjul bălan:

— De ce să le ascundă?

Licu Oroș stărui:

— Atunci ce au făcut cu ele?

— Cum ce să facă? zise Gînjul roșcovan. Le-au împrăștiat prin sate.

— Nu le-a fost teamă că au să-i prindă jandarmii?

Acum Gînjul smead se supără de-a binelea:

— Dar dumitale ți-ar fi fost teamă?

— Nu, răspunse Licu Oroș, nu mi-ar fi fost teamă.

— Atunci de ce crezi că fraților și verilor noștri le-ar fi fost teamă? îl întrebă pe Licu Oroș Gînjul roșcovan.

Gînjul bălan spuse:

— Cine se teme de jandarmi, de polițiști și de iude ca domnișorul care stă ghemuit ca ariciul în colț, nu are ce căuta în partid.

Dragalina Farcaș nu mai reuși să-și păstreze calmul. Incepu să strige ca ieșit din minți:

— Nu mi-au spus că am să fiu bătut. Nu mi-au spus că am să fiu pălmuit și călcat în picioare. Nu mi-au spus nimic...

— Taci, Farcaș, taci, îi spuse Licu Oroș.

— Cum să tac? Nu mai pot să tac. Auziți? Nu mai am putere să tac...

— Dacă nu taci, s-ar putea să-ți astup gura cu dosul palmei, spuse încet Gînjul smead.

— Nu trebuie să-ți spurci palma pe gura lui, zise Gînjul blond. Ajunge piciorul.

— Nici măcar, își dădu cu părerea Gînjul roșcovan. Să-l lăsăm să urle pînă îl prinde siteveala.

Dragalina Farcaș sări în picioare și se repezi la cei trei Gînji. Ridică mîinile în sus ca și cum ar fi vrut să-l ia martor pe însuși Dumnezeu din ceruri că spune adevărul. Strigă:

— Voi știți ce mi-a făcut mie inspectorul Grunz? Nu știți...

— Spune-ne, zise Gînjul smead. Dacă vrei să aflăm, spune-ne. La ghicit nu ne pricepem.

Pe Dragalina Farcaș îl podidiră lacrimile. Zise printre suspine:

— M-au despuiat. Și după ce m-au despuiat, au asmuțit un cîine uriaș asupra mea, să mă sfîșie.

— Și tu, îl întrebă Gînjul, ce-ai făcut atunci?

Dragalina Farcaș tăcu. Tăcură și ceilalți. Vorbi Galina Pora:

— Eu nu știu ce-a făcut, că, slavă Domnului, n-am fost de față. Insă văzîndu-l aici pe acest domnișor grăsun cum se zbate și plînge, pot să-mi închipui: a căzut în genunchi, i-a cerut inspectorului Grunz iertare și și-a trădat tovarășii...

Gînjul blond îl întrebă:

— Așa ai făcut, domnișorule?

— Da, răspunse Dragalina Farcaș, chiar așa. Mă mir de unde știe femeia.

— N-am spus că știu, zise Galina Pora, am spus că-mi închipui.

Gînjii tăcură. Tăcură și ceilalți arestați.

Trecu ce trecu, apoi Galina Pora spuse:

— Mă, domnișorule, mă, dacă Gherghe al meu te-ar fi luat tovarăș la măsluitul cărților, la contrabandele de vite ori la cele de aur și tu l-ai fi trădat, mă, domnișorule, mă, Gherghe al meu de mult și-ar fi spălat cuțitul în pîntecul tău, mă, domnișorule...

Dragalina Farcaș se trase la locul lui, în colț, plînse și suspină multă vreme, însă nici unul din arestați nu-i mai aruncă nici o vorbă.

Intr-un tîrziu Gavril Toduță îl întrebă pe Minu Uibaru:

— Cam cît să fie ceasul, Minule?

Uibaru se uită la pereții cenușii, se uită la tavanul scund și mohorît al subsolului. Apoi trase cu urechea la zgomotele de pe coridoare care ajungeau pînă la ei destul de puternice. Zise:

— Să tot fie zece, înainte de miezul nopții.

Ușa încăperii de la subsol se deschise. Comisarul Zainea se arătă în prag. Ii întrebă:

— Tot n-ați adormit, mă?

— N-am adormit, îi răspunse Galina Pora.

— De ce? spuse Zainea, de ce n-ați adormit?

— Salteaua e de vină, îi răspunse Galina Pora arătîndu-i dușumeaua de ciment. Salteaua... E prea pufoasă.

Comisarul Zainea gustă gluma. Zîmbi și zise:

— Se află printre voi unul pe care îl cheamă Dragalina Farcaș?

Omul care sta ghemuit în colț scînci:

— Eu sînt, domnule comisar. Eu sînt. Pe mine mă cheamă Dragalina Farcaș.

— Hai cu mine, mă, hai cu mine. Se pare că ești un personaj important. Te cheamă domnul inspector Cloanță, mă. Vrea să stea de vorbă cu tine între patru ochi.

La două zile după ce îi adusese pe Gînji în subsol și-i aruncase peste grupul arestaților din Maramureș, inspectorul Cloanță mai înghesuise în aceeași încăpere încă șapte oameni. Doi erau din Oltenia, dintr-un port de lîngă Dunăre, cinci din Constanța. Cîteva ore vechii locatari ai subsolului îi priviră pe noii sosiți și tăcură. Același lucru îl făcură, la rîndul lor, și noii sosiți.

Orașul era bîntuit de vînt și de zăpadă. Cu toate acestea fremăta de viață. Se apropia Crăciunul. Se apropia și Anul Nou. Ziarele erau pline de noi amănunte cu privire la „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan" și la evenimentul cel mai de seamă care intervenise în această afacere și anume: arestarea supusului turc, a omului ciudat și plin de farmec pe care toți îl cunoșteau sub numele de Aramic Tair.

In ziua de 23 decembrie, ziarele publicară o știre care suna astfel: „Papa a intervenit ca în zilele acestea de mare sărbătoare și pînă după Anul Nou, pe frontul anglo-franco-german să nu se tragă nici un foc de arme". Se găsiră destui oameni care spuseră:

— Pacea! Se încheie pacea!

— Gata! S-a isprăvit războiul!

— Dar dacă nu s-a isprăvit?

— In orice caz, pînă la primăvară se isprăvește.

In aceeași zi de 23 decembrie 1939, printre multe altele, Darie, care era plin de acreală și de amărăciune, notă în jurnalul lui secret următoarele:

„Acum cîteva zile m-am certat cu gazda mea din Șerban Vodă, doamna Agripina Mădălin și m-am mutat pe strada Rinocerului, la numărul 33, la domnul doctor dentist Luduță. Odaia e largă și luminoasă. Nu trece nici un tramvai pe aproape. Am destulă liniște. Domnul doctor dentist Luduță e căsătorit. Pe doamna Luduță o cheamă Viorica. E o persoană drăguță, spălăcită, numai piele și os. Au și un băiețaș de cinci ani, căruia îi spun Lulu. Domnul doctor Luduță mi-a spus că pot primi și vizitele prietenilor mei, bineînțeles, dacă doresc și dacă am prieteni. Doamna Luduță, întrecîndu-se în amabilități cu soțul, a adăugat:

— Cînd ai vizite poți suna servanta și comanda cafea. Vei fi slujit cu promptitudine. Vom nota și la capătul lunii vei plăti și cafeaua odată cu chiria. Ține minte. Pe servantă o cheamă Barbara. E poloneză. Pretinde că strămoșul ei a fost conte.

Le-am mulțumit amîndorura, din inimă.

La plecarea mea din Șerban Vodă i-am dat fostei mele gazde noua adresă și i-am spus:

— Dacă mă caută cineva să fii drăguță și să-i spui că mă găsește în Rinocerului 33, la domnul doctor dentist Luduță.

— Și dacă te caută moartea?

— Dă-i noua mea adresă. Nu ezita. O aștept cam de multișor. Cum am s-o văd am s-o cotonogesc.

In Șerban Vodă moartea nu m-a căutat. M-a căutat însă vechiul meu cunoscut din lumea literelor, prozatorul Ludovic Schimbașu. Doamna Mădălin îl știa:

— Du-te, i-a spus, în strada Rinocerului, la 33. S-a mutat la un dentist. O să-i hîrîie toată ziua în cap mașina dentistului.

Ludovic Schimbașu a sărit din tramvai în tramvai, a alergat printre mormanele de zăpadă cu limba de-un cot și mi-a bătut în ușă. Nu știam cine ar putea fi.

Abia mă trezisem din somn. Eram mahmur. Nu. Eram mai mult decît mahmur. Eram otrăvit. Am spus încet și lenevos:

— Intră.

Văzîndu-l pe Ludovic Schimbașu atît de mult m-am bucurat că era cît pe-aci să mă lovească damblaua.

— In sfîrșit, te-am descoperit.

— Cum?

— Te-am căutat în Șerban Vodă. Doamna Mădălin...

— Așa e, i-am spus, uitasem. I-am lăsat doamnei Mădălin noua mea adresă.

— Dar ce ți-a venit să te muți pe Rinocerului?

— Eu știu? Poate mi-a plăcut liniștea cartierului. Poate mi-a plăcut numele străzii.

— S-ar putea, a binevoit să zică Schimbașu. Strada Rinocerului!... Sună frumos.

Și-a scos galoșii, paltonul și căciula și s-a așezat pe scaun. Am sunat. Servanta domnului doctor dentist Luduță, blonda Barbara, și-a vîrît nasul prin deschizătura ușii.

— Ce dorește domnul?

— Cafele, i-am spus, vreau să-mi tratez musafirul. Mi-e drag, Barbara. Mă topesc după dumnealui. E cineva. Ii admir nu numai talentul ci și caracterul.

Bucuroasă că i-am dat atîta atenție, blonda Barbara mi-a surîs și a plecat fredonînd o polcă poloneză. Ludovic Schimbașu mi-a făcut cu ochiul.

— Nostimă bucățică...

— Poate. Nici nu am avut cînd să mă uit bine la ea.

Ludovic Schimbașu mi-a spus:

— Nu te cred, dar, în sfîrșit, ce-ai mai scris?

— Mare lucru nu. Cîteva poeme.

— Proaste, desigur.

— Am spus eu că sînt bune? Nici nu ți le-am citit, nici nu ți-am cerut părerea.

— Dragă, mi-a spus Schimbașu cu reproș, te-am văzut la Capșa.

— Se poate să mă fi văzut. Nu am, ca tine, familie. Mă duc uneori la Capșa pentru un șvarț ori pentru un capuținer.

— Erai cu Ilion Căpușă.

— Intr-adevăr, am stat într-o zi la Capșa cu Ilion Căpușă.

— Să nu mai stai, dragă, te vede lumea, dragă.

— Dar pentru ce să nu stau de vorbă cu Ilion Căpușă?

— E pungaș, dragă, te compromite, dragă, e pungaș.

— Bine Schimbașule, îți mulțumesc. N-am să mai vorbesc cu Ilion Căpușă.

— Te-am mai văzut, dragă, vorbind și cu Vîrtej.

— Da, am vorbit cu Vîrtej.

— Să nu mai vorbești, dragă, niciodată cu Vîrtej. Te compromiți.

— De ce?

— E pungaș, dragă, e pungaș.

— N-am să mai vorbesc nici cu Vîrtej.

— Imi făgăduiești?

— Iți făgăduiesc.

Ne-a adus Barbara cafele. Ludovic Schimbașu i-a făcut și ei cu ochiul. Poloneza a plecat. Schimbașu a sorbit din cafea. A pus ceașca pe măsuță.

— E infectă.

— Cine? Barbara?

— Nu, dragă, cafeaua. Deși poloneza se laudă că se trage dintr-un conte, cafea nu știe să pregătească. Numai soacră-mea știe.

— Mă rog, dacă nu-ți place...

— Te-am văzut vorbind cu Arno Pelican.

— Da, uneori vorbesc cu Arno Pelican.

— Să nu mai vorbești, dragă, te compromiți.

— De ce mă compromit dacă vorbesc cu Pelican?

— E pungaș, dragă, e pungaș.

I-am făgăduit solemn prietenului meu Ludovic Schimbașu că nu voi mai vorbi în viața mea nici cu Arno Pelican.

— Te-am văzut, dragă, vorbind cu dramaturgul Buburuz.

— Da, am vorbit cu Buburuz. Mi-a împărtășit proiectul lui. Vrea să scrie o dramă, în cinci acte, în versuri, despre Vlad Inecatul.

— Să nu mai vorbești, dragă, în viața ta cu Buburuz.

— Și Buburuz e pungaș?

— Cine? Buburuz? E cel mai pungaș dintre toți pungașii din lume.

Ludovic Schimbașu a rămas la mine în vizită nouă ore încheiate. Mi-a trecut pe sub ochi toate cunoștințele. Unii din oamenii pe care îi cunoșteam erau, după Schimbașu, pungași. Alții erau hoți. Alții tîlhari de drumul mare. Pînă la urmă a trebuit să cad de acord cu el că singurii oameni cumsecade din lume eram noi doi. Inainte de a se îndura să plece mi-a citit o povestire de trei pagini despre niște iepuri de casă care gîndeau și acționau ca niște pungași. L-am întrebat:

— De ce n-o publici?

Răspunsul lui Ludovic Schimbașu a căzut prompt:

— Unde s-o public? N-am unde.

— Cum n-ai unde?

— N-am unde, dragă. Toți editorii sînt pungași.

După plecarea lui Ludovic Schimbașu am răsuflat.

Nu au trecut nici cinci minute și după ce a bătut discret în ușă, a venit la mine doamna Viorica Luduță.

— Să ți-l prezint pe fiul meu. Mi se pare că încă nu v-ați cunoscut.

Băiețașul cu ochi mari și frunte înaltă mi-a spus:

— Am venit să-ți arăt ceva.

— Arată-mi.

Mi-a pus sub ochi o foaie mare de hîrtie. M-am uitat mirat și îndelung la ea.

— Ai talent, i-am spus. Ai mare talent. Vei deveni un pictor de seamă.

Băiețașul m-a întrebat:

— Ce zici de desenul meu? Iți place?

— Imi place.

— Am desenat aici războiul.

— Da, i-am spus, ai desenat războiul și nu l-ai desenat rău.

Pe foaia de hîrtie băiețașul desenase o întreagă flotă. Vasele de război se bombardau reciproc. Obuzele zburau prin aer și explodau. Unele vase, lovite, erau pe punctul de a se scufunda. Altele luaseră foc. In văzduh escadrilele participau și ele la bătălie. In apă, sub vase, pești și homari, meduze și lei de mare fugeau speriați spre adîncuri. Băiețașul mi-a spus:

— Vietățile de apă fug, se ascund în adîncul mării...

— De ce se ascund? i-am întrebat.

— Nu le place războiul. Se ascund de teama războiului.

Intr-un colț al hîrtiei, băiețașul desenase, cu cap de om, soarele. Din ochii soarelui cădeau peste cumplita bătălie navalo-aeriană, mari lacrimi.

— De ce plînge soarele? l-am întrebat pe tînărul pictor. Nu înțeleg.

— Cum nu înțelegi? E război. Soarele plînge de mila oamenilor care mor din pricina războiului. Cînd e război, soarele are lacrimi. Plînge.

N-am izbutit să scriu nimic toată ziua, deși nu am ieșit din casă și-am stat ore întregi aplecat deasupra hîrtiei. Mă tem că la noapte voi visa că soarele plînge cu lacrimi mari, peste lume".

Zaharia Stancu

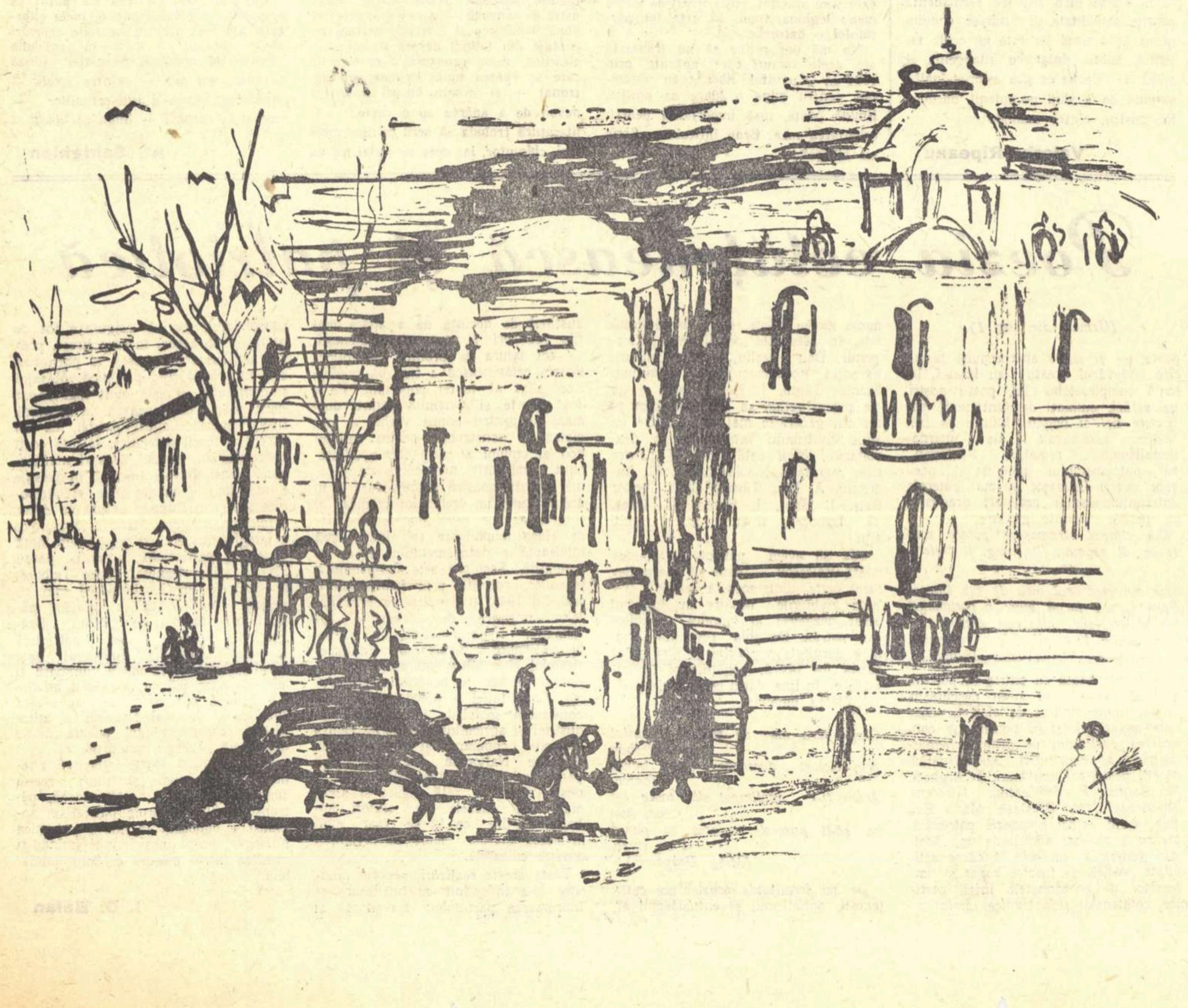

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Viața Uniunii Scriitorilor

Zilele acestea a avut loc în București, la sediul Uniunii Scriitorilor, ședința Comisiei pentru Literatura Minorităților Naționale a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

Au participat Acad. István Nagy, președintele Comisiei, Ferencz Szemlér, secretar al Uniunii Scriitorilor, I. Asztalos, L. Bányai, W. Bossert, A. Breitenhofer, V. Ciocov, K. Endre, Zs. Gálfalvi, J. Gréda, S. Kacsó, L. Létay, Fr. Liebhardt, E. Majtényi, P. Marosi, J. Méliusz, P. Schuster, A. M. Sperber, A. Sütö, L. Szabédi.

A fost analizată munca desfășurată în perioada anterioară și s-au stabilit măsuri organizatorice privind activitatea în viitor a Comisiei.

In centrul discuției a stat creația scriitorilor minorităților naționale în întîmpinarea celei de a 15-a aniversări a eliberării țării noastre și măsurile de sprijinire și stimulare a literaturii cu temele actualității.

Poeții de lîngă Bicaz

Sub titlul de mai sus, a apărut o culegere din lucrările membrilor cercului literar „Slovă nouă" din Piatra-Neamț, cu prilejul împlinirii a zece ani de la înființarea cercului. Sînt strînse în paginile acestei culegeri lucrările unor debutanți, poezii, schițe și reportaje, scrise de muncitori, de elevi și funcționari, tinere talente ivite din rîndurile maselor populare. Revoluția culturală le oferă astăzi, prin atîtea cercuri literare care împînzesc țara, posibilități concrete de afirmare. „In urmă cu zece ani — își amintește într-un lapidar cuvînt înainte Constantin Prisnea — a fost necesară o listă de subscripții pentru tipărirea unei plachete. De atunci au apărut vreo șapte plachete închinate Revoluției, Reconstrucției, Republicii, Orașului... Numărul mînuitorilor de condei, al făuritorilor de slovă nouă — s-a mărit. Cei de atunci poartă și mai departe steagul. Cu aceeași dragoste, cu același entuziasm. Un amănunt: nu mai e nevoie de subscripție". Intr-adevăr, recenta culegere este editată de Statul Popular Regional și Casa de creație populară.

Ne bucură să constatăm faptul pozitiv că majoritatea membrilor cercului literar „Slovă nouă" se inspiră direct din realitățile socialiste (apar, de pildă, numeroase lucrări despre șantierul de la Bicaz). Această particularitate a imprimat culegerii un specific propriu. Din poeziile lui Șt. Cazimir, Nichita Bistriceanu, Cicerone Cernegura, Nicolae Dumbravă, Har. Mihăilescu și Lucian Mircea, cititorul reține multe versuri proaspete, bogate în semnificații. Slăvind în cîntecele lor „**tinerețea, dragostea, munca, biruința vieții**", cum se exprimă scriitorul Dumitru Almaș, — tinerii poeți și prozatori din Piatra-Neamț au încercat să redea aspecte specifice ale vieții oamenilor din regiune. Se evidențiază, în acest sens, lucrările lui Ion Apetroaie, Delu Derner, B. Munte, Ion Pavelescu, Lazăr Solorez. In domeniul prozei se remarcă îndeosebi schița „Ochiul de sticlă" de Valeriu Lazarov.

Inscriindu-și producțiile în sfera actualității, abordînd teme ale realității socialiste, tinerii scriitori ai cercului literar „Slovă nouă" din Piatra-Neamț au biruit de cele mai multe ori dificultățile debutului în literatură.

T. S.

Abonamentele pe anul 1959 la „Gazeta literară"

se primesc prin difuzorii de presă din întreprinderi, instituții, factorii poștali și oficiile poștale

Costul unui abonament la „Gazeta literară" este de lei: 26 pe 12 luni, 13 pe 6 luni, 6,50 pe 3 luni.

TITUS POPOVICI

(Urmare din pag. 1)

autentice. Il tulbură tragedia lui Mitru Moț. Il tulbură și unica speranță a acestuia în perspectiva contactului cu frontul: „D-apoi, chiar dacă oi ajunge, cum pot ridic mîinile și gata. Rușii-s oameni, așa să știi... Cum pot mă dau prins... Că să știi ceva: la ruși e altfel decît la noi". Prilej pentru Andrei de a se gîndi: „Intr-adevăr, ce știu eu despre Rusia?... Ce-i bolșevismul? După războiul celălalt rușii au făcut revoluție, au omorît pe țar. Atît. Interesant, știu mai multe despre asiro-chaldeeni sau despre etrusci..." Il tulbură masivitatea certitudinilor lui Ardeleanu, mecanicul morii din sat... Acesta iubește ideile generoase, discuția despre libertate și omenie, dar îi prezintă lui Andrei necesitatea faptelor. Andrei își dă astfel seama că existența sa a fost alcătuită mai mult din verbozitate, decît din acțiune concretă. Este umilit și chinuit de profunda sa ignoranță și începe să dorească ceva nou, autenticul nou: „Și tot mai mult creștea în el impresia că tuturor ideilor și cunoștințelor lui le lipsește un punct de sprijin, un catalizator în jurul căruia să le poată orîndui. Ii era sete de adevăr, de ceva pentru care să merite să trăiești".

Cu violență, Andrei este azvîrlit în acele mari puncte nodale, momente de mare acuitate istorică și socială, cu largi desfășurări de mase, prin care romancierul marchează timpul istoric al narațiunii și definește conturul etic al eroilor săi.

Un astfel de moment este bejenia celor din Lunca înspre răsărit pentru a întîlni armata roșie și a se pune la adăpost de acțiunea distructivă, răzbunătoare, a armatelor hitleriste. Pentru masa haotică a refugiaților care împînzesc drumurile de țară și în care foarte puțini știu, în mod concret, ce este comunismul, Uniunea Sovietică devine brusc identică cu viața. Armata sovietică reprezintă apărătoarea existenței lor, a femeilor, copiilor și a avutului lor. Intîlnirea acestei mase cu soldații sovietici, are vibrația apoteozei. Pentru Andrei Sabin este momentul crucial al faptelor, al eroismului simplu și firesc pentru oamenii din popor. In timp ce Suslănescu fuge înebunit, fără o țintă precisă, Andrei rămîne alături de comunistul Ardeleanu și luptă împreună cu soldații romîni împotriva anvangărzilor hitleriste. Această „rămînere pe loc", într-o luptă inegală pe viață și pe moarte, creează în nisipul mișcător de pînă atunci al psihologiei lui Andrei prima fîșie de pămînt solid, indestructibil. Un pas mai departe de acest „drum înspre oameni" și înspre adevăr, îl constituie spectacolul înfiorător al asasinării țăranilor unguri din Varseg de către bandele lui Maniu. Andrei salvează satul de la distrugere în masă, cerînd ajutorul ostașilor sovietici. Cînd, reîntors la oraș, va face public adevărul asupra masacrelor de la Varseg, adevăr pe care național-țărăniștii și burghezia în general vor să-l tăinuiască, va fi a doua sa răzvrătire, urmată de astă dată de ruperea tuturor legăturilor cu mediul său; vechile prietenii devin dușmănii, tatăl său îl alungă din casă. Andrei Sabin intră în rîndul uteciștilor. După articolul de ziar în care a demascat ororile bandelor maniste și după cuvîntarea în fața activului tinerilor comuniști, Andrei se simte copleșit de revelația noii umanități în care a intrat prin faptele sale și prin dramaticele întîmplări ale vieții: «„Acum stătea mîngîind cu degetele fierul umed al felinarului. Ar fi vrut să adauge celor spuse înainte rugămintea lui caldă, plină de speranță: „Oameni, primiți-mă între voi... V-am întîlnit în drumul meu care se oprește aici, în această regăsire"». Andrei Sabin va începe un alt drum, pe care curiozitatea răscolită a cititorului se angajează de pe acum cu ipoteze. Romancierul a terminat adolescența lui Andrei Sabin pe un fundal psihologic care este menit să genereze imprevizibilul. Andrei Sabin se cufundă în masă și în activitatea revoluționară cu sentimentul unei băi stenice, dar nu fără ecouri ale vechii lui mentalități: „Nu știu, spune el noilor săi prieteni, mi se pare că vin de undeva dintre cețuri. Știu că sînt acasă și totuși nu mă simt așa de mulțumit cum credeam. Poate din pricină că așteptăm totdeauna să se realizeze totul dintr-o dată..." Va reuși masa muncitorilor, lupta revoluționară să anihileze individualismul funciar al lui Andrei? Sau nu? Viața, istoria, oamenii, au făcut totul pentru salvarea lui din marasm. Este clar că-i rămîne eroului să răspundă acestui ajutor și acestei solicitări. In orice caz, romanul se închide peste multiple surprize posibile, rămîne, prin urmare, deschis în conștiința cititorului.

Ion Vitner

Răsfoind REVISTELE

„Luceafărul" nr. 9—1958

Deși totalizează abia cîteva luni de existență, revista „Luceafărul" a parcurs o evoluție remarcabilă. La numărul 9, ea se înfățișează cu un profil bine precizat, urmărind consecvent, în promovarea creației literare, anumite sarcini ideologice. Intr-o prezentare grafică excelentă, revista a reușit să impună rubrici cu preocupări limpede definite, deținute de colaboratori competenți. Merită, în primul rînd, să subliniem constanta atenție acordată temelor actualității, cărora li se oferă un spațiu larg în coloanele revistei.

Pe tărîmul prozei, în ultimul număr al „Luceafărului", se remarcă schița lui V. Em. Galan: „...Ca scaiul!", admirabilă satiră la adresa mărunților intriganți, măcinați de pofta parvenirii, gata să renunțe pentru aceasta la orice scrupul moral. Nepotrivirea între atitudinea lor josnică și noile relații sociale stabilite în regimul de democrație populară este demonstrată artistic, viu și nuanțat. „Nu mai e Valea Seacă" de Nicuță Tănase și „Ce-a aflat un reporter în documentare" de Ion Băieșu zugrăvesc aspecte semnificative din viața clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare. Al. I. Ștefănescu publică un sugestiv fragment dintr-un roman a cărui acțiune se petrece în primele luni după Eliberare. Promițătoare, scurta povestire a lui Paul Everac.

Poezia revistei se îndreaptă cu insistență spre lirica patriotică și cetățenească. Se cultivă un vers combativ, realizat cu claritate, accesibil maselor largi. Mai pronunțat ca în trecut, poeții relevă conținutul nou socialist al patriotismului și caracterul militant, în spiritul internaționalismului proletar, al efortului de apărare a păcii. Este importantă această delimitare principală care stăvilește net de data aceasta recrudescența tradiționalismului. Semnează în acest număr: Eugen Frunză, Ion Brad, Cezar Drăgoi, Dragoș Vicol, Victoria Ionescu, Florența Albu. Pe linia lăudabilă a popularizării poeziei progresiste mondiale, s-a alcătuit un reușit „atlas liric" cehoslovac. (Traduceri de Al. Philippide, Demostene Botez, Ioanichie Olteanu etc.).

Critica literară din „Luceafărul" întîmpină parcă mai multe dificultăți în dezvoltarea ei. Ultimul număr cuprinde două pagini festive închinate aniversării lui Mihail Sadoveanu. Mențiunile critice ale lui Perpessicius comentează culegerea „Poeții libertății" întocmită de Eugen Jebeleanu. In cadrul cronicii literare, Aurel Martin aduce elogii volumului de poezii al lui Al. Andrițoiu: „Porțile de aur". Ca de obicei, o pagină a revistei este dedicată recenzării cărților originale și străine. Este regretabil însă faptul că articolele de sinteză, tratînd probleme generale de orientare nu sînt publicate cu aceeași perseverență. „Notele despre eroismul contemporan în literatură" semnate de Mircea Mancaș suferă din pricina lipsei de aprofundare a problemei și a monotoniei ideilor. Caracterul militant al revistei s-ar întări dacă sectorul de critică ar tipări articole teoretice mai substanțiale, cu o eficiență critică sporită (reproșul acesta nu obligă la mărirea numărului de pagini acordat rubricilor respective).

Preocuparea pentru cadrele noi de scriitori se evidențiază încă o dată în numărul 9 al „Luceafărului" între altele prin sfaturile calificate ale poetului Mihu Dragomir.

Cu consecvență revista stimulează genul publicistic. Articolul de fond „Tinerețe glorioasă" de Dan Hăulică este un model izbutit al genului. Se cuvine amintit și cursivul polemic al lui Al. Oprea: «O nouă ediție a „trădării cărturarilor"».

Numărul 9 al „Luceafărului" arată străduințele redacției de a aborda temele principale ale contemporaneității, cu mijloace literare adecvate. Ar fi necesară o lărgire mult mai reprezentativă a cercului de colaboratori și o întărire a îndrumării ideologice în coloanele revistei.

Cronicar

Un Cézanne la butonieră

(Urmare din pag. 1)

nu știa că va deveni calul de bătaie al miliardarilor lumii, după cum nici Cézanne, căruia îi plăcea să picteze muncitori, țărani și copii din împrejurimile localității Aix n-ar fi visat că muncitorii (plus-valoarea din viață) pot fi transferați și în tablouri la un preț fabulos.

In acea seară au fost puși la bătaie un miliard de franci. Un domn mic de statură, cu barbișon sur, nota melancolic cifrele într-un carnețel: era reprezentantul Muzeului Luvru. Alături de el, aceleași sentimente le împărtășea John Rothenstein, directorul Galeriei Tate. Nici unul, nici celălalt nu putea visa ca galerii celebre în întreaga lume să poată intra în posesia acestor tablouri renumite, care luau drumul Americii, peste ocean, direct spre proprietatea particulară a doi magnați ai marii finanțe yankee, Paul Mellon și John Ford.

Desigur că e strigător la cer ca acei care vînd sudoarea și sîngele oamenilor la licitație să poată dispune în același timp contra dolari, de visurile întrupate în pînze ale marilor creatori. Dacă măcar ar avea o fărîmă de înțelegere în fața artei...

Dar nici Mellon, nici Ford nu se deosebesc cu nimic de miliardara americană Peggy Gugenheim, care a prețuit într-atît suprarealismul încît l-a achiziționat în căsătorie pe suprarealistul en-vogue Max Ernst.

Și Mellon și Ford amintesc de vîlva stîrnită de o altă reprezentantă a lumii bune, Isabelle Stuart Garther, care a adus la un picnic o locomotivă, a ieșit la plimbare cu un leu în zgardă, iar de postul Paștilor s-a îmbrăcat într-o rochie de sac pentru a spăla treptele unei biserici.

Aceeași dorință de a fi celebru, același exhibiționism, aceeași dorință de a epata publicul.

Pastă de dinți sau Renoir, ce nu face bietul miliardar cînd reclama e sufletul comerțului! Bineînțeles că arta e un comerț mai subtil, dar nu-i nimic, șade bine, îl face pe Mellon să-și simtă casa de bani mai fină, mai pură, mai diafană.

De ce nu, un Cézanne la butonieră? Parcă te simți decorat cu Legiunea de Onoare.

Ion Mihăileanu

VITRINA

WILLIAM BLAKE:

„Poeme"

(Urmare din pag. 1)

Este meritul poetului Cicerone Theodorescu, traducătorul în romînește al lui Blake, de a fi izbutit să extragă ceea ce este mai valoros, mai interesant din bogata operă poetică a acestuia, și de a fi găsit echivalențe romînești remarcabile pentru versurile atît de greu de tradus ale marelui poet englez. Apariția unei culegeri din operele lui Blake în romînește, în tălmăcirea unui poet de valoarea lui Cicerone Theodorescu reprezintă, de bună seamă, un eveniment însemnat pentru viața noastră literară. Am sugera E.S.P.L.A.-ei să extindă la publicarea traducerilor din marii poeți străini prezentarea bilingvă. de care se bucură „Poemele" lui Blake, cu atît mai mult cu cît iubitorii de poezie ar dori ca o asemenea frumoasă inițiativă să nu rămînă un fenomen izolat, întîmplător.

Matei Călinescu

SAVIN BRATU:

„Cronici" (II)

(Urmare din pag. 1)

dar și la unele apariții modeste ce îndreptățesc numai speranțe. O gamă largă de cărți își găsesc în el un analist atent care știe să le descopere nota specifică. Surprinzătoare și remarcabilă într-adevăr, această calitate îl duce la aprecieri judicioase. Bratu caută valoarea cărții acolo unde ea rezidă și nu acuză pe autor pentru ceea ce el nici n-a intenționat să realizeze. Citindu-i acum cronicile adunate în volum, am descoperit o sistemă în ordonarea și dispunerea materialului. Bratu pornește mai întotdeauna de la delimitarea și sublinierea foarte precisă a părților remanente și izbutite, aceasta de multe ori printr-o descriere abundentă (cu nerv realizată) sau printr-o citație copioasă (parantezele vin adeseori să mai tempereze unele afirmații ce i s-ar părea prea direct elogioase) după care urmează o scurtă incursiune în domeniile stilistice, și ca apoi să treacă în revistă, cum spunem de obicei „neîmplinirile" și punctele de minimă ale operei. Cronicile lui Bratu au din pricina acestei organizări riguroase (rareori componentele amintite se amalgamează) limpezime, sobrietate și reușesc să facă evidente intențiile autorului. Nu-i mai puțin adevărat că unele prețiozități stilistice și unele repetări fac pe alocuri mai puțin accesibil înțelesul unor pasaje, în ciuda faptului că Savin Bratu știe să depășească graba și operativitatea cu care trebuie să se scrie cronicile printr-un ton direct, familiar, nelipsit de unele efuziuni lirice, impregnat cu ironii, aluzii etc.

Criteriile prin prisma cărora cercetează Savin Bratu opera literară sînt cele ale științei marxist-leniniste. Acest fapt este evident în mai toate cronicile, criticul simțind însă necesitatea să-l reafirme pe parcurs în cadrul unor articole teoretice și de atitudine a căror includere în volum a fost binevenită. De aceea Savin Bratu se va apleca în cronicile sale cu dragoste asupra lucrărilor de actualitate și va sublinia părțile lor valoroase.

Din cărțile aparținînd domeniilor istorice, va căuta și va descifra punțile lor de legătură cu viața contemporană și învățămintele ce le putem extrage (vezi cronicile la volumele acad. Ralea și Perpessicius). Lucrările tinerilor sînt cercetate cu înțelegere și bunăvoință însă cu grija pentru reliefarea punctelor de minimă. (vezi Traian Coșovei, Ion Horea, Andrițoiu), cele ale maeștrilor cu entuziasm; nu lipsesc nici superlativele, însă se urmărește mereu aportul respectivilor scriitori la consolidarea literaturii realist-socialiste. De aceea ne miră lipsa simțului critic și escamotarea dezbaterii de pe pozițiile marxist-leniniste, atunci cînd se prezintă volume cu un conținut criticabil „Legenda cerbului", un poem confuz al lui Tudor George, este elogiat și discutat mai mult sub raporturi pur formale. De aici și absența poziției combative față de simbolurile mistice ale acestei lucrări. Volumul „Dincolo de iarnă" de A.E. Baconsky este analizat dintr-un punct de vedere mult sărăcit și îngust, care nu-l poate duce pe cronicar decît la concluzii evazive ce nu ating esența problemei: în ce măsură poeziile din respectivul volum poartă amprenta epocii socialiste sau nu? Creația mai veche a lui Camil Baltazar nu beneficiază de o interpretare nouă, marxistă, care ar fi dus la o mai puternică subliniere a limitelor sale ideologice, ci de o prezentare în care predomină aprecierile academicianului Călinescu însușite fără rezerve de cronicar.

Savin Bratu pare a fi resimțit această carență a unora din cronicile sale și de aceea a ținut să precizeze în postfață: „*Dacă luate izolat unele cronici apar descriptive, nădejdea autorului este că luate ca parte dintr-un tot, chiar acele cronici analizează o notă în plus în gama artei noastre realist-socialiste*". In mod sigur nădejdea cronicarului nu e deșartă, dar dacă ne gîndim bine nici nu poate oferi o consolare deplină, pentru că un rateu dă inamicului posibilitatea să efectueze o breșă. Și acest fapt Savin Bratu îl știe prea bine și îl întărește în repetate rînduri chiar în cuprinsul acestui volum. Cronicile lui Savin Bratu dovedesc însă ardoare permanentă pentru actualitate și întăresc convingerea că autorul lor este un critic talentat, subtil, dotat cu inteligență și spirit de selecție ce și-a asumat înalta sarcină de a sluji necontenit partidului nostru, clasei muncitoare.

Valeriu Rîpeanu

Literatură militantă

(Urmare din pag. 1)

cismul își face loc și pregătește un alt război... Ce faceți voi pentru a preîntîmpina o nouă distrugere a civilizației?...

Și-am cunoscut mai de aproape pe oamenii aceia care din fericire s-au ocupat de mine cu dragoste, așa cum am cunoscut partidul, acea sigură călăuză prin labirintul marilor confuzii. El a fost acela care mi-a deschis ochii, s-au îngrijit și de alții. Și prin ei mi-a arătat un drum, mi-a pus în mînă o faclă ca un ghid.

Inarmat astfel, cu alți ochi am privit lumea. Cu alți ochi am cercetat oamenii care colcăiau în jurul meu și pe care — de-i văzusem — nu spuseseră nimic cugetului meu. Porți mari încuiate se deschiseseră în vînt. Oamenii din juru-mi vorbeau și le auzeam glasul. Visau și visul lor mă cuprindea și pe mine. Așa s-au trezit în sufletul meu cuvintele spuse de către țăranii pe care-i văzusem săvîrșindu-se pe paturi de spital. Mi-au răsunat tîrziu, dar au răsunat puternic în auzul meu, litaniile ostașilor schilozi, îndurerați de nevoile pe care nu le putuseră stinge mai înainte și care deveniseră de nestins. Și-atunci am pus deoparte tot ce scrisesem sub imboldul feluritelor reacții ale tinereții. Și sub înrîurirea noilor sentimente pe care partidul le desferecase, am început să scriu despre oameni și pentru ei.

Imi amintesc de primele versuri care s-au așternut pe hîrtie aproape singure și-au constituit întîii și adevărații mei pași — pe drumul acela luminos indicat de partid, drum de care nu m-am mai despărțit. Amintirea lor mi-i nespus de dragă, nu numai pentru că sînt primele începuturi, dar pentru că ele m-au ferit mai apoi de cea mai rușinoasă decădere morală în care s-au afundat atîția tineri de vîrsta mea: legionarismul. Și asta tot partidului o datoresc.

Nu mă pot reține să nu transcriu aci, acele versuri care, apărute prin 1934 în „Cuvîntul liber", au însemnat pentru mine o luare de poziție, timidă poate, însă importantă pentru orientarea mea. Erau intitulate „Scris cu stînga":

Mamă, mi-am lăsat o mînă-n cîmp
Să mi-o ciocăne cu grijă, corbi
Și îți scriu cu stînga, slab și tîmp.
Pentru ochii tăi sărmanii, orbi.
In spitalul unde-mi vindec cotul
Ciunt, cusut la gură ca un sac,
Mi-au murit nădejdile cu totul.
Nu știu, mamă, nu știu ce-am să fac
Că nici patru mîini nu prididesc
Să învingă lipsa ce ne-apasă
Și cu stînga cum să izbutesc,
Mamă, cînd voi fi acasă?
Că mai bini nu mă nășteai nătîng
Să mă duc la luptă, fără rost.
Vezi, de-aceea mă frămînt și plîng
Și îți scriu cu stînga, ca un prost!

Așa am continuat să scriu la chemarea partidului sau la chemarea conștiinței mele modelată de partid despre fascism, despre război sau despre acea mare epopee de la 16 februarie 1933.

Inchinasem cu acea ocazie un sonet eroicilor luptători ceferiști, sonet pe care a trebuit mai tîrziu să-l public cu alt titlu și dedicat altora. Dar el era cunoscut — ca și alte poezii ale mele sau ale altora, care nu puteau apărea în reviste din cauza cenzurii — pentru că toate acestea deveneau publice la „ceaiurile" ilegale ale partidului unde, alături de Alexandru Sahia și alții, le citeam cu satisfacția că cei care m-ascultau — muncitori și intelectuali — le simțeau deoarece ele vorbeau pe înțelesul și în interesul oamenilor din rîndul cărora făceam și eu parte.

Eram mîndru că sînt un scriitor militant, un scriitor angajat, atunci cînd a scrie însemna renunțarea la multe bunuri: tihnă, plăceri și uneori pîine. Am scos o gazetă antifascistă, împreună cu un alt tovarăș, în 1936 — săptămînalul „Atlas" — din banii noștri atît de puțini, gazetă pe care am pus-o la dispoziția partidului. Cu un an înainte pusesem bazele alteia, suprimată de cenzură — cum a fost interzis, după 9 numere și „Atlas". Scriam reportaje din fabrici despre traiul muncitorilor, acea groaznică mizerie în care se zbătea muncitorimea sub patronat — și aveam uneori nostalgia nevoii de a apărea cu o carte. Dar literatură trebuia să scrii printre picături, chinuitor, iar ceea ce scriai tu, nu era pe placul burgheziei și șanse de apariție nu aveai.

Totuși, la îndemnul tovarășilor, am trimis la Fundațiile regale (dragă doamne), mai mult demonstrativ, un volum de poezii pentru concurs. Evident, a fost premiat un legionar cu volumul „Finister", apărut mai apoi. Dar nu mi-a părut rău, pentru că mă simțeam liber și nu depindeam de „sacul cu bani", cum spunea Lenin.

In 1940 s-a dus și slujba, pîinea, adică posibilitatea de a trăi, pe care de bine de rău o aveam. Fusesem aruncat afară.

In condițiile acestea „trăiau" mulți tovarăși, dacă nu cumva aveau asigurată „pîinea" la Doftana.

Și mă întreb, oare astăzi, în condițiile date de partid, cu atîtea avantaje acordate scriitorului, mai are cineva dreptul să se întrebe dacă trebuie sau nu să fie un scriitor angajat, cînd ceea ce i se cere este să se pună în slujba poporului eliberat și să-i cînte bucuriile, nădejdile și succesele? Mai poate crede cineva că indicațiile partidului despre felul cum trebuie să scrii poate constitui o frînare a libertății de creație cînd îndrumarea lui de atîția ani stă mărturie că este pusă în slujba servirii omului și adevărului?

A scrie în spiritul acesta, din contemporaneitate, avînd drept călăuză partidul, iată valoarea majoră pentru care trebuie să militeze un scriitor cu sau fără de partid. Este un mare comandament al timpului, cu atît mai mult cu cît dușmanii țării noastre din lăuntrul și din afara granițelor, nu odată au încercat să producă breșe în rîndurile scriitorilor și intelectualilor atașați de popor, folosind lozinci ademenitoare ca un cîntec de sirenă — cu scopul de a slăbi unitatea poporului nostru spre a ne înrobi.

După 23 August, cînd am putut să respir în voie aerul patriei mele eliberate, am fost prezent la noile chemări ale partidului, și astfel în comedia „Pensiunea doamnei Stamate", scrisă în 1946, am pus — printre altele — problema atragerii intelectualilor — retrași în turnuri — lîngă cei mulți.

Al. Șahighian

AȘA VA FI!

Enciclopedismul comunist

(Urmare din pag. 1)

abstractă și teoretică, ci o îmbinare armonioasă a orientărilor teoretice cu interesul pentru utilitatea socială imediată — iată idealul educativ pe care îl comunică tezele raportului lui N. S. Hrușciov. Adoptarea învățămîntului mediu de opt ani, obligativitatea studiilor medii pentru colhoznici, apropierea învățămîntului mediu și superior de viață și producție, toate la un loc deschid o eră nouă învățăturii.

Se profilează pentru cel ce citește aceste teze figura țăranului cărturar, a cărturarului în modul cel mai concret util vieții sociale, a unui specialist, a unui savant, a cărui erudiție permanent alimentată de cunoașterea celor mai noi realizări ale științei se justifică prin utilitatea ei practică. Enciclopedismul comunist, etapă calitativ deosebită de tot ce s-a realizat pînă acum în istoria învățămîntului — iată țelul spre care vor fi orientate de aci înainte, în Uniunea Sovietică, străduințele tuturor instituțiilor și cetățenilor ce se ocupă de educarea oamenilor.

Vera Călin

Noua școală sovietică

(Urmare din pag. 1)

mată pentru viață, la absolvenți. Studiile propriu-zise ale școlilor medii vor fi politehnice, adică de multilaterale cunoștințe, întărite însă în conștiințele tineretului ce se va forma de acea siguranță a contactului direct cu problemele importante ale vieții. Priveliștile grave, incredibile aproape, ale rupturii dintre munca practică și activitatea intelectuală duse la maximum, ni le-au oferit societatea capitalistă și le mai oferă încă. Invățămîntul superior universitar se va îmbunătăți din ce în ce, punîndu-se firește accentul și aci pe științele vieții. De asemeni, pentru o ridicare a întregului cuprins al Uniunii, din acest punct de vedere, se propune, în teze, descongestionarea centrelor universitare de astăzi. Siberia nouă, țară de viață intensă și de productivitate, ținuturile Orientului îndepărtat se cer dăruite cu noi instituții de învățămînt superior. Școlile speciale care să corespundă artisticește și științific unor înclinări speciale și dăruiri individuale, nu sînt uitate, după cum nici nu e uitat studiul limbilor străine ce se cere nu numai teoretic, ci practic, adică predat în vorbirea limbii respective. Ar fi o perfecțiune adusă numai unei stări existente.

Și acum, în lumina acestor modificări propuse de teze, cărora li se aplică, desigur, la toate nivelurile, o temeinică studiere și cunoaștere a marxism-leninismului, să ne închipuim cu anticipație societatea și omul sovietic de peste cîțiva ani. Școala medie, pătrunzînd, cu legătura ei cu viața, cît mai adînc în mase, va da un popor de sute de milioane complex informat, sănătos educat, luminat, practic, urmărind totuși (avînd prin formație această posibilitate să urmărească) cele mai îndrăznețe planuri constructive. Nivelul acesta uriaș, astfel creat în întreaga populație, este lesne de înțeles ce sus va sta viața de știință și de cultură a Uniunii Sovietice față de celelalte țări. Sarcinile trasate de planul de 7 ani, oricît ar părea ele de uluitoare, nu vor fi grele și nici de neînfrînt pentru omul sovietic intrat cu noua lui școală în comunism. Și firește că, acolo unde literatura și creația literară face parte integrantă din însăși realitate, nu e greu de descifrat ce bogăție de teme va oferi pentru scriitor viața acestor milioane de oameni sporiți în înțelegere și cultură, construind neîncetat pe întinderi de zeci de ceasuri de zbor, de la Kiev și Vladivostok, transformînd natura, dar și iubind-o și cîntînd-o și, mai ales, păstrînd în adîncul luminat al ființei lor o umanitate bună, simțitoare, care pe deasupra podoabelor și darurilor celor noi ale culturii va alcătui viața superior morală a cetățeanului sovietic, în comunism. In țara în care astăzi editurile își numără tirajele clasicilor ruși și sovietici și ale scriitorilor din literatura universală cu milioanele, vedeți pe lectorul viitor alături de milioanele sale de tovarăși și, mai ales, înțelegeți calitatea lui deosebită și discernămîntul său?

Transformînd imensele bogății ale țării pentru idealuri cît mai înalte, care vor fi ale omenirii întregi, urzind visuri tot mai înalte, nedezlipit însă de viață și de problemele ei, omul de mîine sovietic, trecut prin școala cea nouă, atît de înțelepțește orientată și legată de viață, prinde locul cel mai de frunte în mersul progresului pe care nu-l va părăsi.

Ion Marin Sadoveanu

CU ADMIRAȚIE ȘI INCREDERE

(Urmare din pag. I-a)

Noi, cetățeni dintr-o țară mai mică și care urmează Uniunea Sovietică pe drumul socialismului, simțim o mare speranță și o mare îmbărbătare. Prietena noastră, reazemul existenței noastre de stat și al culturii noastre originale, va fi și mai tare, și mai bogată. Este garanția dezvoltării noastre cu succes de acum înainte.

Cred că opinia publică mondială meditează în clipa aceasta asupra următoarei idei: Uniunea Sovietică, în loc să amenințe alte țări cu război, le „amenință" că va realiza un nivel de trai mai înalt decît al lor. Uniunea Sovietică, în loc să înconjure teritoriul altor țări cu baze aeriene și de rachete, înconjură pămîntul cu sputnici purtători de pașnice instrumente de cercetare științifică. Uniunea Sovietică, în loc să se lupte pe față sau pe ascuns pentru colonii, colonizează pe propriul ei teritoriu, pămînturile desțelenite.

Și acuma să mi se îngăduie să spun cîteva lucruri în calitate de scriitor. Noi, scriitorii romîni, dorim succes oamenilor sovietici în realizarea marelui lor viitor, deoarece ideea și exemplul unei culturi socialiste în formă națională, originală, proprie fiecărui popor, are ca principal apărător și purtător astăzi în lume Uniunea Sovietică.

Iar eu, care în clipa aceasta mă străduiesc cu romanul meu „Biografii contemporane", mă gîndesc la scriitorii sovietici: ce strașnice vieți de oameni vor lua formă în marea lor patrie, în viitorii cîțiva ani! Ce lucruri noi, originale, nemaiîntîmplate, vor trăi oamenii aceia. Nu poate exista mai mare noroc pentru un povestitor, decît acela de-a trăi într-o asemenea țară și o asemenea vreme și de-a putea descrie viața oamenilor pe care i-a cunoscut — și dintre care și el este unul, alături cu ei, în mijlocul vieții.

Petru Dumitriu

Poezia cetățenească și patriotică

(Urmare din pag. 1)

poare — și nu o abstracțiune himerică. Adevărul acesta l-au înțeles, în toată complexitatea lui, poeții noștri de astăzi, animați de sentimente patriotice noi și bogate, întinse pe frăteștile coordonate ale internaționalismului proletar. Sentimentul patriotismului socialist al poeților noștri întărește și mai puternic internaționalismul proletar, dragostea lor pentru celelalte popoare:

Din cîmpul strămoșesc putere sorb
Il ar, îl seamăn, îl culeg, îl treier.
. . . .
Dar din pridvorul meu de sub Carpat
Spre lumea largă zvîrl o porumbiță,
Să zboare spre măslinul depărtat
C-o cetină în plisc, c-o romaniță.
(Victor Tulbure)

Eliberați odată cu patria și poporul de sub fascism, ei și-au descătușat visele, ținute rînduri de vieți în obezile neputinței, și-au pornit sub conducerea partidului pe drumul revoluționar al construirii socialismului. Poeții noștri cei mai buni, T. Arghezi, M. Beniuc, E. Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, M. Breslașu, Maria Banuș, scriu astăzi o poezie patriotică, pentru a nu mai aminti de unii poeți din generația mijlocie, a căror activitate poetică se înscrie bogat și impunător pe coordonatele liricii partinice, cetățenești și patriotice; amintim nume mereu citate, și pe bună dreptate, în asemenea ocazii: Mihu Dragomir, Dan Deșliu, Victor Tulbure, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Nicolae Tăutu, I. Bănuță etc. și nu ne putem reține să nu pomenim pe cei din generația mai tînără, care au adus contribuții interesante la dezvoltarea liricii cetățenești și patriotice: regretatul Nicolae Labiș, Al. Andrițoiu, A. Rău. Tiberiu Utan, Teodor Balș, I. Brad, I. Horea, Șt. Iureș, G. Tomozei, și mulți, foarte mulți alții.

„Ca să avem patrioți — spunea odată Bălcescu — cată să avem fiecare parte dintr-această patrie". De abia vremurile noastre au îngăduit acest deziderat al marelui revoluționar patriot. De abia revoluția socialistă dăruiește poporului și scriitorilor patria lor liberă, bogățiile și frumusețile ei, în fine, darul cel mai de preț: demnitatea umană:

Crești țara mea de cîntec, pămîntul meu străbun
prin cicluri dureroase ți-ai înmiit vigoarea.
Acum ți-e anotimpul din toate cel mai bun
ca să-ți primești norocul cu pîinea și cu sarea.
(Mihu Dragomir)

De aci fermitatea poeziei noi cetățenești, optimismul și entuziasmul ei, susținut de dorința de a apăra marile realizări și cuceriri cetățenești, de aci latura ei profund patriotică. Poezia cetățenească a fost un credincios aliat al luptei poporului. Ea a fost glonte și dinamită pentru dușmani și pentru lumea veche, a fost piatră de construcție pentru sufletul nou al omului și plug care-a „deștelenit pămînturi" nerăscolite de milenii. Poezia noastră cetățenească e în același timp un credincios cronicar al tuturor actelor revoluționare săvîrșite de clasa muncitoare sub îndrumarea înțeleaptă a detașamentului ei de avangardă. Seculara sete de pămînt a țăranilor, potolită prin împroprietărirea din 1946, naționalizarea principalelor mijloace de producție, alungarea odioasei monarhii a Hohenzollernilor, lichidarea analfabetismului și a atîtor alte moșteniri rușinoase lăsate de burghezie, elaborarea Constituției populare, uriașele construcții socialiste în domeniul industriei și agriculturii, alegerile pentru sfaturile populare și pentru Marea Adunare Națională, au devenit sub pana celor mai talentați poeți ai noștri opere de artă, iubite și apreciate de masele de cititori, îmbogățite din ce în ce mai mult în acest glorios marș al revoluției noastre culturale.

Toate aceste realizări, poporul muncitor le-a îndeplinit cu învățătura și îndrumarea partidului; dezvoltarea și consolidarea lor e asigurată tot de partid și de aceea, în chip firesc, poezia noastră cetățenească și patriotică este în primul rînd partinică. Mesajul și conținutul ei este mult mai bogat decît poezia cetățenească de altădată. Insăși poezia naturii patriei, ca un aspect al liricii patriotice, la unii poeți contemporani, capătă sensuri mai bogate. Sensibilitatea înscrisă în peisaje e mai acută, dimensiunile ei ideologice sînt mai întinse; natura ca decor o întîlnim mai rar. Mai adesea apare ca o imagine lirică cu o bogată substanță civică și patriotică: în multe poezii ale lui Mihai Beniuc, Victor Tulbure, în poemele lui Jebeleanu și mai cu seamă în izbutita „Odă pămîntului meu" de Mihu Dragomir. Poezia bună patriotică nu mai folosește dulceagul pastoralism atît de la modă odinioară și nici nu operează cu „elecțiuni mistice ale plaiului național", care au accentuat nota naționalist-șovină a atîtor tirade patriotarde din poezia dintre cele două războaie mondiale.

Chiar dintr-o foarte schematică enumerare de nume și titluri reiese limpede că poezia cetățenească, pătrunsă de un puternic patriotism socialist a cunoscut la noi o puternică înflorire, poeții noștri îndeplinindu-și menirea într-o măsură cu totul lăudabilă.

I. D. Bălan

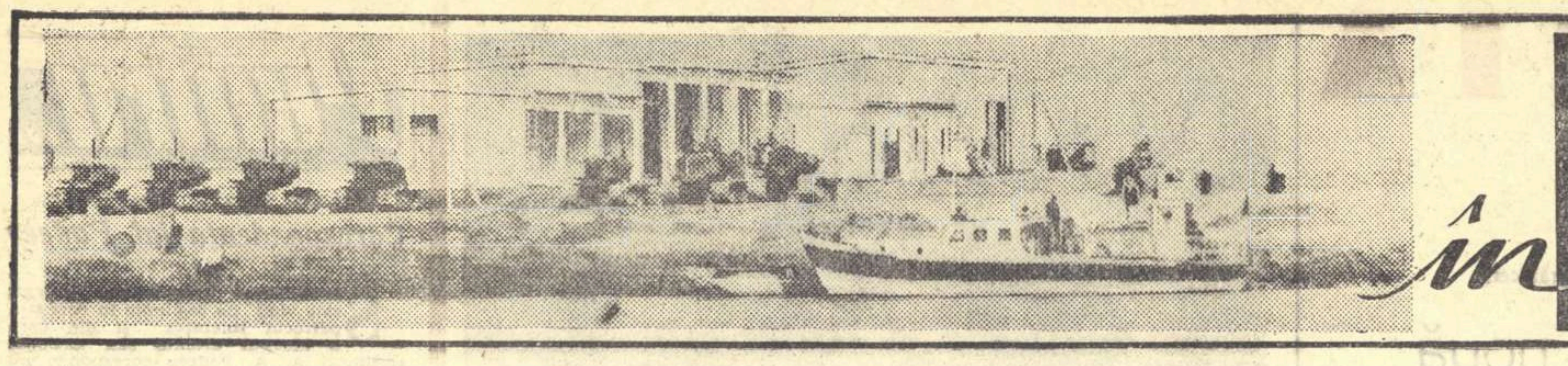

Reportaj în DOBROGEA

PRINTRE MILIONARI

In timp ce mașina alunecă pe asfaltul lucios, ne amintim foarte lămurit de unele lucruri din anii trecuți, cînd am umblat pe aici, exact în același timp, toamna, ca și acum, și am văzut stepa întinsă sub cerul putred, cenușiu, și șoseaua lucioasă printre copaci rari, urcînd clina domoală a dealului, spre Cumpăna. Acum ne închipuiam c-o să fie la fel, casele și oamenii, și-o să întîlnim aceleași lucruri, sau aproape aceleași, dar surprizele se ivesc repede: copăcei noi pe marginea șoselei; plopi zvelți și firavi cu frunzișul zbuciumat de vînt; construcții de cărămidă roșie, ridicate în stepă; o livadă tînără de meri și peri la Filimon Sîrbu; pătule de porumb; glugi de paie și iarăși pătule; la Amzacea case noi de piatră, cu fața la stradă, cochete și albe și acoperiș de țigle, ca niște vile; și dincolo, pe dreapta și pe stînga șoselei, alți copăcei și alte case, unele terminate, altele în lucru, la Cumpăna, la Topraisar... Topraisar însemna, în turcește, cetatea de pămînt. Dobrogea; pămînt fără pomi. Dobrogea era țara secetei; țara de foc și de vînt; țara în care fetele nu se puteau mărita dacă nu aveau ca zestre măgărușul și burduful pentru apă și-n care oamenii își iubeau mai mult caii decît pămîntul, și decît copiii, și decît orice pe lume. Acum în Dobrogea caii trebuie să dispară. In locul lor au apărut mașinile. La Topraisar vizităm clădirile Semeteului, solide, încăpătoare; curtea largă în care stau aliniate combinele galbene și semănătorile, plugurile și discurile rotunde, negre, greoaie, și tractoarele întoarse ca niște soldați glorioși din luptă și care sînt reparate, desfăcute piesă cu piesă și înviate. Topraisar a devenit cetatea tractoarelor.

La Cumpăna, colectiviștii ne întîmpină veseli, cu mîinile înnegrite de must. Mustul e dulce ca mierea, negru, uleios; curge din două teascuri mari și împrejurul teascurilor pămîntul e negru de must. Negre sînt și mîinile oamenilor, și căldările cu care se cară mustul, și butoaiele groase de stejar; și cerul de toamnă îmbelșugată, încărcat de nori, pare vast și hilar, mînjit de must. Bem must negru și dulce și ascultăm povestea lui Amet C. Amet și-a fiului său, Giulsem, poveste amară și ciudată, ca multe din poveștile vechii Dobroge.

Sorbim o ultimă gură de must negru și dulce și plecăm mai departe, pe aceeași șosea asfaltată, lucioasă, către inima raionului Negru Vodă, grînarul Dobrogei. Oprim la Comana, una din cele mai bune gospodării din regiune. Ne întîmpină un tînăr zvelt, osos, cu ochi vioi și inteligenți, Nicolae Raicu, inginer zootehnist. Facem recomandările de rigoare și intrăm în vorbă. Se bucură că venim de la Gazeta literară și ne întreabă noutăți din lumea scriitorească; e un pasionat cititor de poezie. Il întrebăm dacă nu-i cumva moldovean, după preferințele literare. Nu. E bănățean. A făcut facultatea la Timișoara și a cerut să vină aici. Ce l-a atras? Poezia Dobrogei, țara vînturilor, cum îi spune el și, bineînțeles, faima de-a fi prima regiune colectivizată pe țară. A venit cu încă 15 colegi.

S-au risipit toți prin stepă. Aici, la Comana, sînt doi ingineri, el și Barbu Victor, agronom. Gospodăria e mare; peste 2700 de hectare, dintre care 2600 pămînt arabil. Raicu e de un an la gospodărie; gospodăria împlinește opt ani; a luat ființă în februarie 1950. Au pornit de la o singură vacă; sau, nu, n-aveau nici una! Acum au 48 de vaci; 413 porci; 2150 oi; 800 păsări; plus animale de muncă — boi, cai... Veniturile gospodăriei de la 1 ianuarie pînă la 1 octombrie sînt de 2.000.000 lei. Valoarea mijloacelor de bază, — inventarul viu și mort, clădirile construite, uneltele, instalațiile — se ridică și ea la peste 2.000.000. Numai anul acesta gospodăria și-a construit un cămin cultural în valoare de peste 200 mii lei; un grajd; o maternitate de scroafe; o magazie de cereale; 1 coteț de păsări. De la început, din 1950, s-au construit în total 2 grajduri pentru vaci, fiecare de cîte o sută de locuri; 2 cocine de porci; 3 cotețe de păsări; 2 grajduri pentru boi și cai; 3 saivane; 2 magazii; 2 pătule de porumb; 1 basculă fixă cu o capacitate de 10.000 kg.; sediul gospodăriei; o grădiniță sezonieră pentru copii...

— Ca să vă dați seama de puterea economică a gospodăriei noastre — ne spune inginerul — trebuie să știți că avem contractat cu statul anul acesta, bunăoară, 35 vagoane grîu, șapte vagoane și jumătate de floarea soarelui, 35 de vagoane de porumb și peste 160 de porci grași. Pînă acum am și dat 104. Dar stați c-am uitat — se neliniști el — nu v-am spus încă nimic de garaj. Am ridicat și un garaj pentru patru camioane. Avem trei camioane și urmează să ne mai programăm să-l cumpărăm și pe-al patrulea.

— Dar oamenii — întrebăm noi — sînt mulțumiți? Vin la lucru?

— Cum să nu fie! Avem un președinte grozav, tovarășul Hudițeanu Nicolae, deputat și-n Marea Adunare Națională...

— Păcat că nu-l putem cunoaște. Am auzit că-i plecat la București sau la Constanța, unde-i plecat? spunem noi.

— La București, dar vă poate spune oricine despre el — ne consolează amabil inginerul. E un om... are 36 de ani, n-are mai mult. A fost tehnician agronom la S.M.T. A făcut o școală de tehnicieni, da-i mai bun ca un agronom. Știe să se descurce la toate... Și cu oamenii, știe pe fiecare cum să-l ia. Cu cine trebuie să fie iute, cu cine nu, nu... La el nu există să spună la cineva ceva și să nu-l asculte. E mic de stat, uite-atîta-i! Da-i numai inimă într-însul.

— Familia lui vine la lucru? Nevastă-sa...

— Păi dacă n-ar veni, ce prestigiu ar mai avea el! La noi toată lumea vine la lucru, nu există unu' să nu vină. Sînt oameni care au făcut și 500 de zile.

— De pildă?

— Bîjă Dumitru, cioban, 520 de zile a făcut singur. Sau Șoplogu Vasile... Dar așa, dacă stăm să-i luăm pe fiecare-n parte, fiecare brigadă a lucrat bine. Avem patru brigăzi de cîmp. In iarna asta vom organiza și două brigăzi complexe. Dintre brigăzile de cîmp, brigada 3-a și-a 4-a sînt fruntașe. Pe urmă, mai avem o brigadă zootehnică... Atelier de lemnărie, fierărie, atelier auto...

— Și cît ați dat dumneavoastră anul acesta pentru o zi-muncă?

— Am dat 10 lei la zi-muncă, lunar. Plătim lunar. Au fost oameni care au scos și cîte 500 lei pe lună astă-vară. Pe urmă, am dat ca avans 40%, două kilograme și jumătate de grîu, trei kilograme de porumb... Acum am cumpărat vin. Noi avem puțină vie, vreo 12 hectare în total, 7 din ele plantate acum cinci ani... așa că am cumpărat, am dat cereale, grîu, și-am cumpărat vin... dacă ieșim în curte îi vedem pe oameni cum cară cu măgărușii butoaiele de vin...

— Să ieșim.

Ieșim și dăm cu ochii de zidurile masive ale căminului cultural. Un adevărat palat. Lîngă cămin, o altă clădire, apoi sediul, toate cu fațada spre stradă; și-n spate, împrejmuită de acareturi, pătule și magazii, curtea gospodăriei. Glugi uriașe de porumb stivuiesc zarea; batoza roșcată mestecă porumbul auriu și-l scuipă jos, desfăcat: movile mari de coceni stau prinprejur, unele galbene, de un galben suav, ca gutuile, altele vineții-roșiatice, de un roșu închis, mineral. Pămîntul e plin de pănuși uscate, foșnitoare. Călcăm prin pănuși, le răscolim cu picioarele și foșnetul lor ne amintește pădurile arămii de stejar. In fundul curții, la magazie, oameni mulți, zgomotoși, cărucioare, măgăruși înhămați la cărucioare, mici ca de operetă și butoaie, antale de vin burduhănoase rostogolite pe pămîntul negru, bătătorit. Alexandru Popa își încarcă cel dintîi căruciorul cu butoaie — duminică are nuntă. Iși însoară feciorul. Cu-o duminică în urmă, sau cu două, a fost și nunta lui Anghel N. Petre, cel mai mic dintre frații Petre.

— S-a însurat cu o fată de la Negru Vodă — ne spune inginerul.

— A fost o nuntă frumoasă?

— Grozavă! Era să iasă și cu bătaie!

— Cum așa?

— Mecanicul a oprit curentul la ora patru dimineața. La noi arde lumina pînă la patru dimineața. Frații Petre erau cu chef (sînt patru frați) și erau să-l bată că de ce-a oprit lumina.

Oamenii din jur rîd și ne povestesc despre frații Petre... Istoria cu iepele lui Ion... bătaia cu Palangă... Anul trecut, s-au înscris frații Petre. Aveau cai, țineau la cai, nu se puteau despărți de cai. Ion avea două iepe; erau cele mai bune din sat. Bocea femeia ca după mort cînd le-a adus la gospodărie. Ion a umblat săptămîni întregi ca năuc. Numai la grajd stătea. Nu suferea pe nimeni să le atingă. Acu-i mulțumit. Lucrează Anghel, la brigadă, cu iepele lui și el, Ion, lucrează cu caii lui Anghel.

— Dar cu bătaia, cu bătaia ce-i?

— Ce să fie? L-au bătut pe Palangă, la cooperativă, ăia doi mai mici, Anghel cu Vasile. Acu' s-au împăcat. Sînt buni prieteni. Erau făcuți, ăla a trecut pe-acolo și dracu' știe ce le-a spus de nu le-a convenit lor și ăia au sărit pe el. Is toți iuți, foc. Să nu-l calce nimeni pe coadă. Și nici n-ascultă de toți. Tovarășul președinte, dacă le spune ceva, și prin foc trec și fac ce le spune el, da' cu ei trebuie să știi cum să te porți. Dacă știi cum să-i iei, îs cei mai muncitori și de nădejde oameni.

Ii urăm lui Popa Alexandru, pentru feciorul-su, o nuntă grozavă, fără conflicte cu mecanicul electrician, și plecăm.

După pătulele de porumb, după glugile uriașe și acareturile curții, ne întîmpină, întinsă pînă-n zarea albastră, stepa cenușie, și-n stepă, pe nu știu cîte hectare, clădirile mari, noi, ale gospodăriei; grajdurile vitelor, cocinele de porci, crescătoria de păsări... Inginerul ne arată un șir de movile aliniate la distanțe egale, ca niște piramide lățite; un miros acru, înțepător se ridică din pămînt și vîntul îl împrăștie în stepă; sînt silozurile gospodăriei; peste 1800 tone de nutreț însilozat. La dreapta, spre șosea, terenul de fotbal și dincolo de șosea, case noi, din cărămidă, din chirpici, cu acoperiș de țigle, de draniță, casele noi, ale colectiviștilor milionari; 35 de case noi în tot satul. Pe șosea, una după alta, se scurg încet cărucioarele mici de operetă trase de măgăruși. Oamenii merg pe-alături și sprijină butoaiele grele de vin. La mașină, șoferul claxonează disperat. E timpul să ne despărțim. Pînă la Constanța mai avem încă mulți kilometri de făcut și atîtea lucruri noi ne mai așteaptă în drum.

— Rămas bun, tovarășe inginer!

— Cu bine! La revedere! Și să mai veniți pe la noi!

— O să venim negreșit! Printre milionari e oricînd plăcut să petreci cîteva ceasuri. Noroc și succese mari și pe viitor!

Al. I. Ghilia

Pescari

SPRE DELTĂ

Așteptam în portul Tulcea să mă îmbarc pe un vas pentru o călătorie lungă în Deltă. Aveam de mers pînă la cherhanaua ghiolurilor Matița și Babina, între brațul Chilia și canalul Sulina. In jurul vaselor, remorcherelor, șalupelor ce veneau și plecau într-una spre Deltă, roia mulțimea de lucrători și marinari ai portului tulcean, cu varietatea ei de nații — romîni, lipoveni, bulgari, greci, turci. La această mulțime se adăugau oameni de diverse profesii, veniți de aiurea, chemați de construcțiile noi care se ridică pe întinsul Deltei, de multiplele cercetări întreprinse în această parte a țării. Stînd în fața halelor Intreprinderii de industrializarea peștelui, la cîțiva pași de un grup de vase ancorate, din care se descărcau lăzi cu morun și nisetru, cu crap și somn, căutam să descopăr prin mulțime pe Leo Vladimirov, căpitanul vasului cu destinația Matița. Nu-l cunoșteam pe căpitan, iar puținele semnalmente pe care mi le dăduse cineva din hală despre el, precum că ar fi „un om tînăr, scund, negricios și cu șapcă de tîrg", m-au pus în situația să întreb în zadar cîțiva oameni tineri, scunzi, negricioși și cu șapcă de tîrg, dacă nu cumva sînt ei Vladimirov. Am descoperit pe rînd, cu aceste semnalmente, un naturalist, un inginer de diguri și un specialist de la Comisia de stat a apelor, — care, ca și mine, îl așteptau pe Vladimirov să se îmbarce spre Deltă. Cunoștința n-a fost deci neplăcută. Specialistul de la Comisia apelor era adîncit profesional asupra unei hărți a Deltei.

— Bine, i-am zis, privind spre hîrtia de calc din mîinile sale, dar harta asta nu mai corespunde, e veche! Canalul ăsta din zona Sulinei și a Dunării Vechi e înfundat, iar aici, în sectorul ăsta, s-a tăiat un canal nou. Apoi, ghioiul ăsta e notat greșit...

— Aveți dreptate, mi-a răspuns, e o hartă veche, dar alta n-avem, acum sîntem pe cale să obținem una nouă. Pînă atunci...

— Ați rămas nu numai în urma genezei naturale a Deltei, dar prin harta asta sînteți mult înapoia creațiilor naturale, din geneza socialistă a Deltei. Unde-i Maliuc pe harta de față? Il văd notat incorect, *Maliu*, și numai ca simplu grind, cînd de fapt Maliuc e azi un mic orășel, ridicat în plină Deltă, îndiguit, electrificat, cu laboratoare, ateliere și blocuri muncitorești. E un punct important al cercetărilor și experiențelor de industrializare a stufului.

Naturalistul ne-a făcut semn să renunțăm la discuția noastră, zicîndu-ne că e inutilă, din moment ce harta e depășită și ne-a atras atenția asupra felului original de a conversa al oamenilor din port. Convorbirile din jur i se păreau de o surprinzătoare noutate. Nu departe de noi, doi lucrători — unul lipovean și altul bulgar — care prindeau din căngile macaralei niște moruni imenși și-i așezau în lăzile de pe vagonete, se angajaseră într-o discuție cu totul deosebită. Lipoveanul se adresa celuilalt în bulgărește, iar bulgarul, la rîndul său, îi răspundea în lipovenește. Inginerul de diguri, cunoscînd și rusa și bulgara, ne-a informat că cei doi căutau să cadă de acord asupra unei chestiuni pe cît de intime pe atît de delicate, și prin folosirea reciprocă a limbilor materne, găsiseră un mijloc fericit de a se arăta foarte politicoși și curtenitori unul față de celălalt. Mai alături, un tînăr lucrător lipovean, care arunca lăzi pe banda rulantă ce le purta vertiginos spre calele vaselor, se adresa altuia în lipovenește, folosind din cînd în cînd unele verbe romînești pe care le forma cu procedee ale limbii ruse: spunea „activaete" și „criticaete". De o stricare a limbilor nu putea fi vorba, tînărul sublinia importanța unor cuvinte devenite, în limbajul muncii, bunuri comune.

— Vă rog, dumneavoastră mergeți spre Matița? ne întrerupse din observațiile noastre, cu o voce tăioasă, un om tînăr, scund, negricios și cu o șapcă de tîrg.

— Exact, spre Matița. Și dumneata tot într-acolo mergi? îi întoarse vorba inginerul de diguri.

— Da, și eu. Sînt căpitanul Leo Vladimirov. Poftiți pe vas. Plecăm.

Abia cînd vasul s-a desprins de mal și a înaintat pe Dunăre, luînd drumul spre canalul Sulina, ne-am dat seama de fondul original al priveliștii pe care se petrecea neastîmpărul mulțimii din port. Tulcea e așezată într-un amfiteatru larg, pe cîteva coline ce coboară spre Dunăre și e obișnuită cu lumina orbitoare a soarelui care-i dezvăluie ultimul ungher. Ii este proprie bogăția de culori aprinse, de la albul pur al caselor lipovenești, la nuanțele vii, variind după anotimp, ale frunzișului copacilor, la roșul cu reflexe violete de flacără al străvechilor dealuri din jurul orașului. Tulcea e o imensă pînză de pictură vie, de un optimism cuceritor, rezemată de dealurile din nordul Dobrogei, oglindindu-și culorile în apele Dunării. N-o văzusem niciodată toamna. Dimineața rece și cețoasă în care pornisem cu Vladimirov, nu izbutea să-i șteargă culorile ei, dimpotrivă, i le scotea în evidență printr-un joc capricios de umbre transparente, acoperind-o doar cu o patină plutitoare.

Mulțimea din portul tulcean, cu varietatea ei de nații, mi se părea un mod de răsfrîngere a luminii multiforme pe plan uman. Pe măsură ce înaintam cu vasul pe Dunăre, descopeream în fața noastră, de-a lungul malului drept, prin aburul ceții, trupuri de vase petrolifere, remorchere cu șlepuri încărcate cu stuf abia sosite din Deltă, mașini plutitoare pentru înlăturarea aluvionărilor. Iar pe mal, defila lanțul de fabrici și întreprinderi noi tulcene, conturîndu-și puternic, fiecare pe rînd, siluetele, priveliștile lor proaspete, apărute în ultimii ani: fabrica de celuloză, de plăci de solomit, întreprinderile de produse alimentare, de industrializare a peștelui, șantierele navale. Fără să-i fi cerut, Vladimirov ne dădea ample biografii pentru fiecare construcție și întreprindere în parte. Nu ne privea, parcă-și vorbea sieși, considerînd tot ce era construcție nouă pe maluri ca pe niște puncte sigure de orientare.

Cînd am ajuns la Ceatal și vasul a cotit pe canalul Sulina, lăsînd în dreapta albia lată și întortochiată a brațului Sfîntu-Gheorghe, Vladimirov a căutat să ne suplinească priveliștile brațului lăsat de-o parte. Ne-a vorbit despre ele, alegîndu-le pe cele mai noi și pe care le socotea și cele mai frumoase. Ne-a vorbit despre un dig ridicat într-un timp record în toamna asta, la miază-zi de brațul Sfîntu-Gheorghe, de colectiviștii din Murighiol, Mahmudia, Isaccea și alte sate. Digul va ajuta la fertilizarea a peste 600 de hectare care se întind între localitățile Beștepe și Mahmudia. Trecînd de Ceatal, ca și cînd ar fi continuat să se păstreze pe firul noutăților Deltei tînărul căpitan a abordat propria sa viață care, ne-am dat seama, își avea locul ei deosebit în mijlocul acestor noutăți. Membru de partid, cel mai tînăr dintre căpitanii de vas ai întreprinderii tulcene, a înregistrat numeroase succese. Intre cherhanaua „Mila 23", care la mijlocul lui octombrie și-a terminat, prin pescarii săi, planul de pescuit pe anul acesta, și între Vladimirov și vasul său, care transportă pește de la Mila 23 la Tulcea există o legătură strînsă de muncă și de izbînzi. Din lunile iulie și august, cînd Vladimirov a îndeplinit aproape două planuri de transport, el se află mereu trecut pe lista celor care și-au achitat sarcinile cu prisosință.

— In lunile iulie și august — ne spune Vladimirov — m-am simțit și eu marinar de cursă lungă. Făceam curse zi de zi, între Mila 23, Sulina și Galați, fără să mai opresc la Tulcea.

Aici Vladimirov găsește prilej să-și evoce anii petrecuți pe mare, pe bricul *Mircea*, unde a fost nu de mult cartnic major. Păstrează în memorie amintirea orașelor Batum, Yalta cu imensele ei șantiere navale unde lucrează mii de muncitori. Memoria sa a reținut grandiosul, imaginile de muncă colectivă extraordinare. Povestind, re-creează totul prin gesturi largi, prin cuvinte aproape strigate, arătînd spre malurile Sulinei, ca și cînd ar vrea să localizeze construcțiile sovietice aici, pe malurile romînești, printre pădurile arămii de plopi și printre sălciile bătrîne. Cînd trecurăm cu vasul pe lîngă Rusca, pe lîngă întocmirile noi dintre satele Vulturul, Gorgova, Crișan și mai ales cînd ne apropiarăm de noua localitate Maliuc, își întrerupse însă brusc relatarea. Nu mai era nevoie. Cu toții cercetam așezările omenești. De-a lungul malurilor Sulinei se înșirau lucrătorii care munceau la îndiguiri pe distanțe de kilometri. Pe maluri se ridicau, surprinzătoare pentru sălbăticia locurilor, clădiri etajate, citadine, ateliere, garaje cu mașini de consolidarea solului sau de recoltat stuf; în depărtări bănuiam lucrările de la stăvilare. Maliucul cu blocurile sale muncitorești în curs de înălțare, cu birourile și laboratoarele sale, domină această parte nouă a Deltei, în care au pătruns știința, electricitatea, colectivele socialiste de muncă, ca într-un important centru de creație al țării.

După ce am lăsat în urmă Maliucul și am intrat de pe Sulina pe Dunărea veche, îndreptîndu-ne spre Mila 23, ca să ne introducă direct în evenimentele deosebite legate de aceste ținuturi, Vladimirov s-a oprit asupra omului celui mai reprezentativ de aici: pescarul comunist Perfil Kozlov, de la Cherhanaua „Mila 23", care realizînd în ultimii opt ani 24 de planuri anuale, pescuiește azi pentru anul 1974. Intre un asemenea om și edificiile impunătoare, apărute în anii socialiști în Deltă, e o legătură directă; de aceea Vladimirov a trecut cu mult firesc de la blocurile cu etaje ale Maliucului la isprăvile lui Perfil Kozlov.

Despărțindu-ne de Vladimirov la Mila 23, m-am gîndit că în drumul spre Matița multe și mulți oameni au să-mi rămînă necunoscuți... Dar teama mi-a fost spulberată. La Matița, printre cei 50 de pescari ai cherhanalei de acolo, am cunoscut alți comuniști. De data asta, în plină Deltă, pe ghioluri, la „opușină", la pescuitul de toamnă, prin întinsele păduri de stuf...

Ștefan Bănulescu

La Maliuc

CHIMIE ÎN STEPĂ

Trecem peste valuri domoale de uscat și deodată ne pomenim pe o colină, iar în jos, spre țărm, termocentrala Ovidiu II. O clădire albă, asemănătoare cu o uriașă navă, măiestră întruchipare a politicii înțelepte a Partidului și a forței clasei pe care o conduce spre izbînzi. Imi amintesc: a început în anul 1951. Era viscol și vînturile stepei băteau mai năprasnic ca oricînd. Aici au sosit 3000 de oameni. Fumegau stîncile cenușii, iar zgomotul exploziilor se auzea pînă departe în liniștea de nepătruns a mării. Pe porțiuni largi pămîntul de stîncă se umfla și crăpa, sfîșiat de pușcăturile de astralită. Un bec ardea zi și noapte. Doar un bec. Oamenii lucrau însuflețiți de măreția țelului pe care-l realizau, într-o încleștare vrăjmașă cu urletul uraganului, cu stînca goală și lipsa de apă. Acesta a fost începutul. După numai un an și ceva s-au aprins becurile peste stepa dobrogeană, au strălucit luminile celei mai noi și încîntătoare constelații. Din cărbuni, păcură, apă și foc, din aceste elemente supuse unor transformări cosmice țîșnește lumina, forța electrică pe care — ca niște străjeri ai stepei — o poartă pe umeri stîlpii de înaltă tensiune înspre sud și nord, la est și la vest, lărgind orizonturile, limpezind destinul inimilor descătușate.

Ne apropiem de Năvodari. Din depărtare, combinatul chimic pare o gigantică cetate de culoare cărămizie. Pe măsură ce te apropii, cetatea crește, ia proporțiile unui munte cu mai multe piscuri: sînt cele cîteva corpuri ale combinatului de îngrășăminte chimice. Satul străvechi de pescari, mic și prăpădit, din cîteva familii doar, rămîne undeva departe, în dreapta, iar lîngă el se văd siluetele blocurilor muncitorești construite pentru muncitorii marelui combinat de îngrășăminte chimice de la Năvodari. Pe garduri au rămas agățate bucăți de năvoade. Pesemne că pescarii și-au lăsat meșteșugul de obîrșie, ca să învețe altul aici, la combinat. Pentru ei statornicirea acestor obiective industriale aici, în Dobrogea, a însemnat trezirea la viață.

Privită din curte, uzina de acid sulfuric, o anexă a combinatului, această ultramodernă fabrică de curînd intrată în funcțiune, cu arhitectura ei complicată, cu instalațiile, cu mașinile care duduie surd, unele mici ca niște piese de laborator, altele gigantice, toate fixate între pereții solizi de cărămidă, între pilonii de oțel și ciment, pe deasupra cărora se întind kilometri întregi de scări și poduri aeriene, te uluiește. S-ar putea spune că tot ce vezi aici, fier, beton, cărămidă, este un concentrat de energie omenească, de emoții și înțelepciune. Iți pui o firească întrebare: cîte nopți de veghe, cîte drăcești soluții și frămîntări ale unor pricepuți oameni de știință și constructori n-au fost necesare ca să se ridice aici, în stepă, un gigant al chimiei de asemenea proporții? Dar toate acestea luate la un loc, oarecum, înseamnă civilizație! Se spune că potențialul unei țări industriale, progresul ei, se măsoară prin consumul de acid sulfuric. Deci definiția civilizației după ceea ce se vede în stepa dobrogeană, și mai ales aici, la Năvodari, înseamnă armonie și plenitudine! Dar gigantul chimic, cu conductele sale uriașe prin care trece acel lichid arzător, cu toată această îngrămădire ordonată și calculată de fier, beton, cărămidă, apoi aparataje și mașini care se întind pe o suprafață de 17 ha., din dosul cărora — chiar dacă nu-l vezi — apare figura impunătoare a omului, ne fac să întregim definiția: civilizație mai înseamnă și rațiune, sentiment, pricepere. Ne gîndim la oameni: tot ce se vede e plăsmuirea lor. Ei au făcut ca prin aceste locuri să nu mai bîntuie mirosul de pește, să nu mai ajungă briza mării! Acum miroase a sulf. Marea se vede în depărtare: ai impresia că talazurile ei urcă, vin spre tine, spumegînd năvalnic, prăvălindu-se unele peste altele, albe ca niște oi după ploaie, pînă cînd se sfarmă de țărm. Dar briza nu mai ajunge aici. In schimb, miroase a sulf, acest element cu care deschizi tainele chimiei și deci viitorul unei țări. Și acest element a fost descoperit tot în stepa dobrogeană: la Altin Tepe. Munții Măcinului au fost treziți din somnul veșnic: din adîncul lor minerii scot pirita. Sute de vagoane de asemenea pulbere cenușie-verzuie sosesc la Năvodari. Alchimiștii, foștii pescari și păstori, o zvîrl în focarele cuptoarelor. Pirita arde în focul mistuitor: se extrage sulful, iar în cenușa sîngerie rămîne cuprul. Apoi printr-o sumedenie de aparate, trecînd printr-o neînchipuită metamorfoză, se formează acidul sulfuric. Zilnic ies cantități industriale de proporții unice în țara noastră. Acidul sulfuric se depozitează. In ianuarie va intra în funcțiune și fabrica de superfosfați care de fapt este scopul final al gigantului chimic de la Năvodari. Amestecul dintre acid sulfuric și apatită dă superfosfatul, îngrășămîntul chimic care va însemna pentru stepa Dobrogei o întinerire, ca și pentru ogoarele întregii țări. Sute de mii de hectare de pămînt vor fi smulse din somnul lor geologic și vor fi redate agriculturii. Este suficient să arătăm că în urma îngrășării ogoarelor cu superfosfați, patria va primi în plus un milion tone grîne anual. O sută de mii de vagoane. Extraordinar, nu? Și cînd te gîndești că toată această bogăție se datorește acestui adînc și tainic laborator cosmic din stepa dobrogeană, unde lucrează oameni pasionați, fascinați de misterele chimiei. Lucrul cel mai impresionant este faptul că aici, în stepă, în bătaia vînturilor și în arșița pustiitoare a verilor, s-a ridicat acest institut al științei înaripate: chimia a pătruns în stepă. Și că un popor de păstori și pescari au devenit mai întîi constructori, apoi pur și simplu s-au calificat chimiști. Unul din aceștia este comunistul Alexandru Vasile, cuptorar. Sub privirile lui arde pirita. Cu ani în urmă mergea cu oile boierilor la păscut. Singura lui alinare era fluierul din care își cînta amarul. In 1954 a venit pe șantier ca muncitor necalificat. Acum e chimist. Pentru specializare a fost trimis în Uniunea Sovietică. Nu s-a gîndit el niciodată că va deveni cercetător al misterelor chimiei. Dar și mai puțin s-a așteptat ca, drept răsplată pentru munca și străduințele sale, să primească un apartament chiar lîngă Cazinoul din Constanța, să asculte cîntecul mării și să privească de pe terasă, în seri de liniște și tihnă, zborul pescărușilor. Vechea pasiune, muzica, nu și-a uitat-o. Numai că acum nu-și mai face fluier din salcie, ci ascultă la un aparat de radio cu șase lămpi. Are el o vorbă a lui, nu lipsită de tîlc, pe care o spune adesea: „Chimia și electrica e cheia viitorului, frate dragă!" Oameni ca el sînt mulți aici la Năvodari. Sînt cîțiva entuziaști ingineri care, la chemarea Partidului, au sosit aici în '54, pe vremea cînd peste întinderile de pămînt coborîse toamna. Inginerul Nicolae Pislaru a pus primul țăruș de la care au pornit apoi toate măsurătorile și, în sfîrșit, construcția. Am ținut neapărat să stau de vorbă cu el. Trei ore în șir am alergat după șeful sectorului de la acid sulfuric. „Uite, acum a fost pe la noi", mă întîmpinau oamenii. In goană după cel care este sufletul uzinei, întîlnind oameni cu măști, femei în halate albe împărțind sticle de borviz și lapte, trecînd prin sala de pompe, unde zgomotul care duce la surzenie totală îți dă impresia că ești înconjurat de o mie de tancuri în plină acțiune, urcînd mii de scări, trecînd prin sute de uși și privind prin sute de ferestre, mi-am dat seama că oricîte comparații aș încerca să fac, oricîte atribute aș vrea să le atribui făuritorilor acestui gigant, sînt mult prea palide și inexpresive. Totul e mai mult decît grandios. Cînd însoțitorul meu, un tînăr de 17 ani, elev la liceul seral, care are de gînd să intre la facultatea de chimie, la „fără frecvență", mi l-a prezentat pe inginerul Nicolae Pislaru, nu-mi venea să cred. Era un om mult prea așezat la vorbă și modest îmbrăcat ca să încapă în impresiile mele făcute din ceea ce auzisem de la alții despre el. Deși nu pare în vîrstă are totuși părul încărunțit. A lucrat 16 ani în Ardeal la diferite uzine chimice. Acum patru ani a venit la Năvodari. Și-a adus și familia. „Ca să pot fixa aparatele de măsurat, am chemat un copil din sat să taie porumbul. Am început de la o baracă de 2/2 m." își amintește el. Apoi a început construcția, cu bucuriile și necazurile ei. Dar aici s-au ivit parcă mai multe greutăți. Era stepă, iarna viscole năprasnice, vara caniculă. Pămîntul era de stîncă, iar oamenii cu obiceiuri diferite, erau închiși în sufletul lor.

— In orice caz aici v-ați stabilit definitiv — zic eu.

— Aș, pînă la primăvară doar mai rămîn aici. Am făcut fabrica, am crescut oameni care au învățat meserie... Nouă, călătorilor, ne șade bine cu drumul...

Am aflat, nu fără mirare, de planul plin de curaj dar și de devotament și sacrificiu al grupului celor cinci care au pus temelie marelui combinat chimic din Năvodari și altor construcții asemănătoare din țară. După intrarea în întregime în funcțiune a combinatului, cei cinci vor pleca în altă parte a țării, pe alte șantiere asemănătoare. Doar se știe astăzi că patria noastră este un vast șantier iar chimia este știința progresului, a viitorului. Și grupul entuziaștilor vrea să fie tot el cel dintîi care asistă la prima șarjă de noi produse chimice. Ce visuri înaripate se ascund în figurile acestor oameni modești, obișnuiți. Dar ei și-au făcut datoria; în cei patru ani au crescut înlocuitori dintre dobrogeni: unii sînt în uzină, lucrează, alții sînt la școli și facultăți. Aceștia se vor întoarce tot aici.

Fiecare din ei a trecut prin examene grele în focul construirii acestui combinat, s-au maturizat, au dobîndit cunoștințele necesare la locul de muncă: de veghe au stat cei cinci în frunte cu directorul Grădinaru Nicolae. Stînd de vorbă cu chimiștii dobrogeni, acei care și-au afirmat de-acum prezența creatoare, acei care au început să cucerească întinderile stepei, să-i alunge seceta și să facă să crească în imensitatea ei lanuri bogate de grîu și porumb, cirezi și turme, privindu-le chipurile entuziaste, arse de vînt și de soare, cu trăsături încă țărănești, nu te mai întrebi cine sînt, de unde vin, unde i-ai mai văzut.

Vasile Căbulea

Fotografii:
DAN GRIGORESCU

14 ani de la eliberarea Albaniei

SKIPETARIA

MOTTO:
Cu pîine și sare îți întîmpini prietenii
pe pămîntul tău, Albanie,
cu pîine și sare
și porțile caselor deschise
ca și inimile fiilor tăi.

Se află între munți și mare,
undeva,
unde oleandrul își schimbă
culoarea petalelor în fiecare anotimp;
unde tunete se rostogolesc din senin
peste liniștea amiezii
și ecoul din munți încă nestins al tunetelor
e acoperit de strălucirea soarelui;
se află între munți și mare
undeva,
unde femeile cu leagănul în spate
umblă torcînd
pe poteci trecute în curmeziș de broaște țestoase,
unde fiecare măslin
e înconjurat cu garduri de bolovani
ca apele să nu spele pămîntul;
se află între munți și mare,
undeva,
unde luna răsare printre stele
mai puține zile ca în țara mea,
unde pe creste cu zăpezi neîntinate
vulturii își fac cuiburile
și turme de capre negre urcă stîncile
aidoma fumului corăbiilor;
se află între munți și mare
undeva,
o țară locuită de un neam de păstori,
o țară cu rîuri năvalnice și curate,
cu lacuri bogate în pești
și munți înalți;
o țară care vine din legendă
pe drumurile aspre ale istoriei
cu fii îndrăzneți ca și vulturii,
duri ca și stîncile.

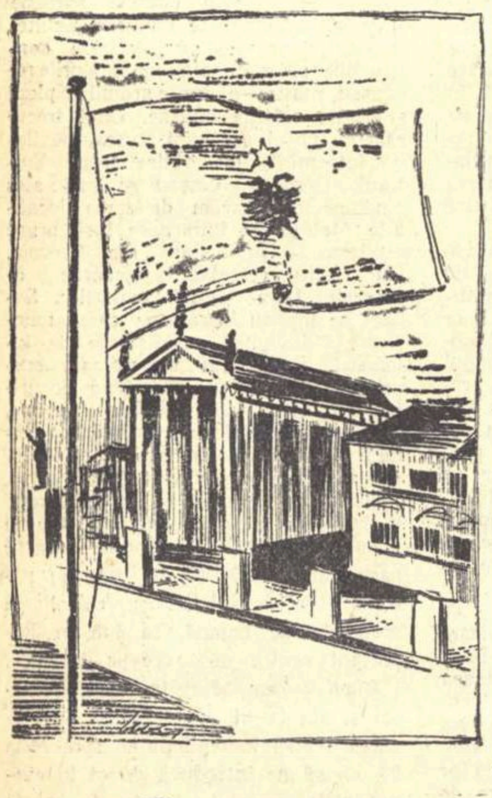

Geneză

Se spune despre această țară
așezată, undeva, între munți și mare,
că în zilele genezei,
cînd luminile încă nu se despărțiseră
de umbre,
umblînd cu un sac în spinare,
ca să așeze pămîntul, domnul,
ar fi deșertat pe meleagurile acestea
doar puținul rămas în fundul sacului:
pietre și bolovani.
Dar din pietre și stînci
au țîșnit vulturii
și crescîndu-le aripile
s-au înălțat peste prăpastii adînci,
și-au muiat pliscul în soare
și din stînci au izbucnit
neasemuite izvoare.

Nașterea culorilor

Pe pămîntul tău, Albanie,
se nasc culorile.
Și violetul înserat
al munților tăi îngenunchiați în mare,
și jarul soarelui tău căzut peste orizont,
potecile de argint
ale bărcilor de pescari, noaptea pe Adriatica
clocotul vînăt al țițeiului
vărsîndu-se din arterele tale
în gigantica inimă de la Țerik,
și curcubeul portului tău montan
și zborul alb al pescărușilor.
Am privit cerurile suprapuse ale Ohridei
și păsările muindu-și pliscul în azurul lor,
goana neagră a mistreților
și salturile albastre ale ciutelor,
eflorescența corolelor pe străzile Valonei,
și cărămizile arse ale cetăților vechi;
colinele roșii ca și cuprul,
pădurile verzi de eucalipt și smochin,
golfurile de peruzea
și dealurile strălucind ca nichelul.

Pe pămîntul tău, Albanie,
se nasc culorile.
Și peste toate culorile și nuanțele
majestuoasă și superbă,
e stăpînă o singură culoare:
roșul steagului skipetar
și plutirea lină a pajurilor.

Te salut steag skipetar,
sînge vărsat de eroi
și zbor nemărginit spre înălțimi!

Cîntecul pădurilor

Ați auzit vreodată
cîntecul pădurilor de măslin?
Cîntecul gencalei ce învăluie munții?...
Gencala se naște în fiecare dimineață
în cîntec
și moare în fiecare seară în cîntec.
Dar cu fiecare răsărit de soare
cîntecul gencalei
e mai răsunător și plin
căci cu fiecare răsărit de soare
pădurile de măslin
urcă mai înalt pereții munților tăi,
Albanie.

Drumurile

Pe drumurile tale, Albanie,
în lung și-n lat,
trec prin arșiți roșii
și leasa deasă a ploilor torențiale
tineri bronzați, cu staturi atletice,
și lovesc stînca
cu tîrnăcoapele și dinamita cerbiciei lor.
Tineri bronzați, cu staturi atletice
taie în stînca munților
drumurile tale, Albanie.

Focurile

Dogoresc apele hidrocentralei Marx.
Ard în ele săgețile încinse ale taulanților
arcuite de pe armăsari cu boturi înspumate
spre inima năvălitorilor,
paloșul de jar al lui Skanderbeg
pălind ienicerii,
și buzele arse ale partizanilor aprinzînd izvoarele
după victorioase bătălii cu fasciștii.
Dogoresc apele hidrocentralei Marx:
arde în ele istoria unui popor.
Eroismul unui popor.
Și luminile lui Ilici,
îi răspîndesc focurile peste toată Albania.
Vă salut focuri veșnic vii
luminînd depărtările trecutului și zilele viitorului!

Cetăți

Iată crenelurile roase de vreme
ale străvechilor cetăți,
ziduri gîrbovite de milenii,
și iată cum aievea,
crește din zidurile vechilor cetăți
o nouă cetate.
Și la poalele zidurilor,
în locul șanțurilor de apărare
pline de apă sălcie,
vuiește marea,
și în locul crenelurilor
fruntea munților e mîngîiată de nori.

Dîrzenie

In amurguri
pe potecile munților
la granițe
se întorc de la muncile lor
călări pe catîri
bărbați și femei.
La granițe
bărbați și femei călări pe catîri
poartă legate de șeaua de lemn
unelte de muncă.
Și alături de cazmalele și sapele lor,
puști.
N-am întîlnit în amurguri
pe potecile munților
la granițe
soldați.
Căci fiecare albanez e un grănicer.

Istorie nouă

Pe drumurile tale, Albanie,
— în lung și-n lat —
trec oameni
ce-au învățat să scrie întîi cu gloanțele
și mai apoi cu condeiul;
pe arii vuiesc batoze
acoperind ultimele și încăpățînatele
lovituri ale îmblăciei.
Din amfiteatrele Universității tale pleacă
spre cătune ascunse în munți
prima promoție de 68 medici,
tineri ivesc din mlaștini
cetăți industriale.
Un popor stă dîrz în fața furtunilor
cu pieptul descoperit
ca și stîncile tale aspre în fața vijeliilor.
O, răsărituri de soare pe Adriatică!
Dansuri voinicești ale bărbaților
premergătoare parcă luptelor,
și cîntece molcome ale femeilor
culcînd pe cîmp grîul cu secere mici ca o semilună
Pionieri pe malurile lacului Școdra
zburdînd în fostul palat a lui Zogu
și cimentul fabricii Lenin
vărsîndu-se ca un torent nestăvilit
în baraje uriașe,
în fundații de uzine, de școli, de spitale,
în ziduri de case cu olanele roșii.
Și peste tot, peste tot tineri
și pe buzele lor
marele cînt de recunoștință,
pentru visele împlinite
și pentru cele ce s-or împlini,
închinat Partidului Muncii,
închinat Uniunii Sovietice.

La porțile viitorului

De pe terasa Palatului Brigăzilor
răsună cuvintele Partidului;
ca niște chei fermecate,
ele deschid porțile viitorului;
Plantații de viță de vie, măslin și smochin
îmbracă coastele mai ieri sterpe ale munților,
munții sfredeliți de tunele și galerii
își descoperă comorile,
turme și cirezi roșcate
pasc pe clinele văilor,
strălucește pe falezele Adriaticii
șiragul de perle al stațiunilor balneare.
Fumurile albe ale vaselor tale, Albanie,
învăluie oceanele și în calele lor poartă aurul lichid
al uleiului de măsline.
Bogățiile subteranelor de ape și pămînt
prind formele perfecțiunii
în uzinele tale moderne.
Grădini și livezi
și-n mijlocul lor,
înconjurate de cîntece și ode
palate de marmură și neon.

Te salut, Skipetarie,
țară care naști viitorul
cu fiecare răsărit de soare!

Toma George Maiorescu
Durres, 19 iulie 1958.

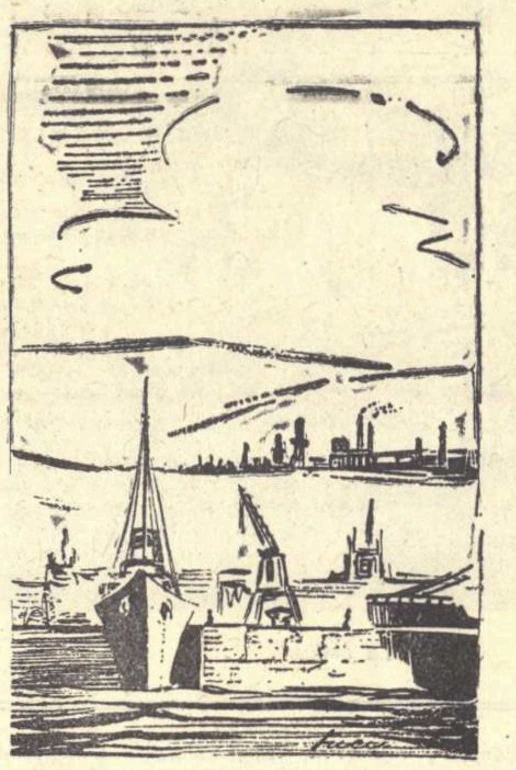

Desene de LUCIAN POPA

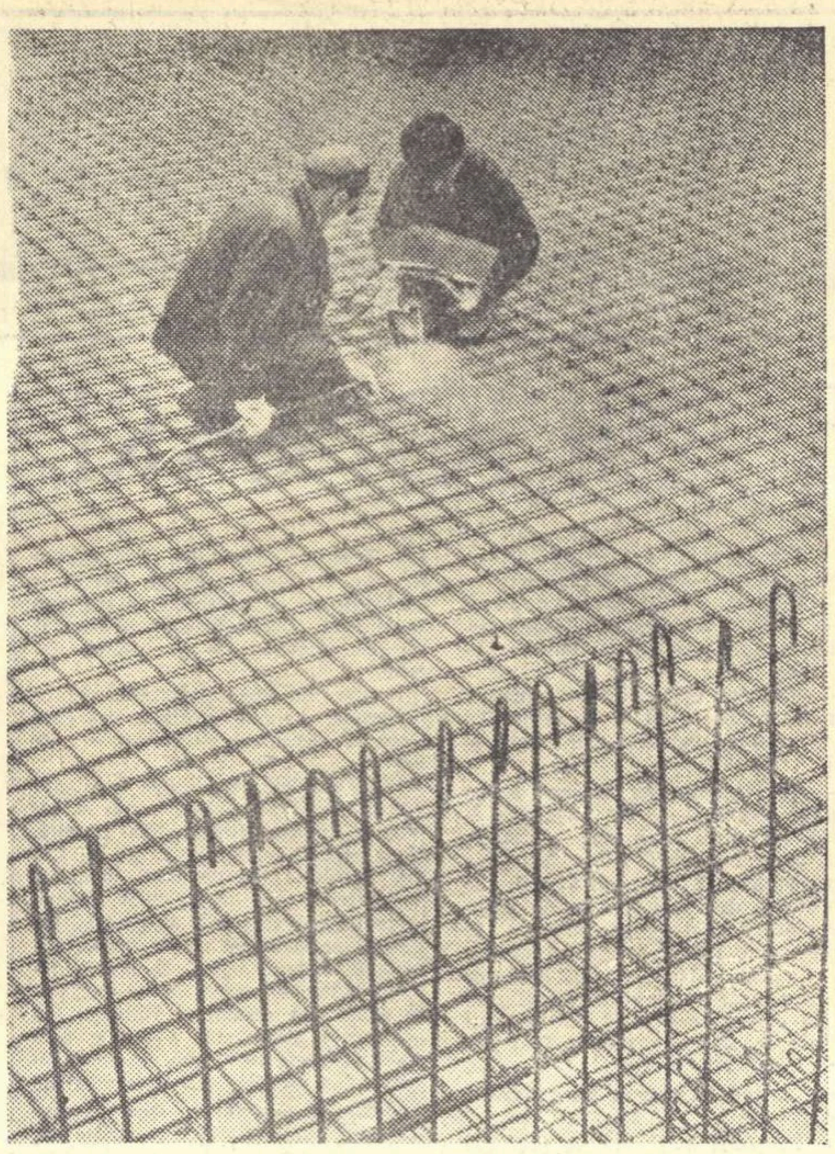

La Harkov, pe stadionul Dinamo, se construiește unul din cele mai mari bazine de înot din lume.

Aniversarea R. P. Mongole

MONGOLIA CONTEMPORANĂ

> Această țară cu obiceiuri barbare și plină de aburii sîngelui, se va transforma într-o țară unde oamenii se nutresc cu legume; această țară unde se ucide, într-o țară în care se încurajează facerea de bine.
>
> Dintr-o inscripție din secolul IX.

Mongolia contemporană, țară cu o istorie îndepărtată și cu spații care ar permite fiecărui locuitor să domnească peste o vastă singurătate, impresionează pe călătorul străin în primul rînd prin tinerețea și prin caracterul colectiv al elanurilor de viață. Evident tot ce s-a construit în ultimii treizeci de ani și întreg acest avînt care o înviorează, așezînd-o cu privirile spre viitor, ar fi de neconceput în afara democrației populare. A cincia ca întindere în continentul Asiei și încadrată de două mari puteri ale socialismului, țara aceasta, odinioară cu „moravuri barbare și plină de aburii sîngelui", și-a făcut un țel înalt din dorința de muncă. Spre răsărit și apus, pe șoselele asfaltate și apoi pe drumul cămilelor, caravane de camioane se duc și vin între capitală și cele mai izolate puncte de activitate productivă. Spre nord și sud, oprind la cîte o gară mică, abia răsărită din nisip, străbat trenuri pe noua linie ferată care taie în două fluviile adormite ale Mării Uscate). In cea mai mică așezare omenească se află o școală, un club, și toată lumea știe cititul și scrisul. Pîlcurile de nomazi sînt însoțite uneori, în peregrinările lor, de „corturile roșii", un fel de biblioteci ambulante. Prin locuri oricît de accidentate omul e descoperit pînă la urmă de echipele artistice și de caravana cinematografică. In văile lacurilor și în genere în văile cu pămînt roditor, sub soarele verii, tot mai răspîndite se coc legume. Mongolia contemporană înfăptuiește socialismul. La Surbu-Nor, unde s-ar fi născut Ginghis-han, se află acum o cooperativă de arați, iar la un kilometru de mănăstirea Erden-Dzu o gospodărie de stat îți oferă corturile sale salubre. Imi amintesc că într-un asemenea cort am stat în fotolii grațioase, în fața unei mese acoperite cu pluș verde, întreținîndu-ne despre bunul mers al secerișului. Erau aici birourile. Aerul proaspăt intra prin fereastra de sus, în permanență deschisă spre bolta cerească. Corturile sînt practice și cu toată apartenența la vremurile trecute, slujesc în felul lor socialismul. Totuși, acesta presupune case. Unitățile cooperatiste de pe cuprinsul țării au la loc de frunte și această sarcină. Mergînd mai departe, o altă problemă e așezarea satelor. Ca să te simți la larg în drumul spre comunism, trebuie să-i fixezi pe nomazii care au mai rămas. Să-i unești mai mulți laolaltă și să le faci case și să clădești grajduri pentru vite și parcuri de mașini agricole. Schimbarea aceasta, desăvîrșită în parte, cere multă energie, multă grijă, mult tact. Partidul Popular Revoluționar Mongol va repurta fără îndoială, și această victorie, împreună cu cea principală, a colectivizării depline. Socialismul mai presupune și desăvîrșirea construcției de orașe. După ce le-a conceput, le-a trasat primele jaloane, trebuie să le ducă la strălucirea și confortul care se cuvin. Trebuiesc înzestrate cu blocuri de locuit, împodobite cu parcuri și legate unul de altul cu drumuri de piatră și drumuri de fier. Și, lucrul cel mai important, trebuiesc transformate în serioase centre industriale și culturale. Noua clasă muncitoare care stă în primele rînduri ale noii societăți este și ea o creație a acestor ani. Pe zi ce trece, sporește și greutatea ei specifică, și e demnă de interes informația, atestată de documente, conform căreia numai în patrusprezece ani, din 1940 pînă în 1954, numărul muncitorilor a crescut de trei ori.*

In opera construcției și dezvoltării continui, Mongolia contemporană se bucură de sprijinul celorlalte țări socialiste și în modul cel mai pregnant de sprijinul marilor vecini de dincolo de Baical. Sentimente de solidaritate, de colaborare frățească, o leagă apoi de statele Asiei, iar prin îmbrățișarea cauzei păcii, această mare aspirație, Mongolia e alături de toate popoarele lumii. Aspirația e cea a progresului și a înțelegerii. Viața trebuie să aducă oamenilor fericire și bunăstare.

Aurel Rău

---

*) Denumire dată de chinezii vechi deșertului Gobi.

SELMA LAGERLÖF

KARL OTTO ZAMORE
Vicepreședinte al Asociației tinerilor scriitori din Suedia

Amintindu-ne de Selma Lagerlöf, de la a cărei naștere s-au împlinit la 20 noiembrie anul acesta 100 de ani, gîndul ne duce spre mărețul sobor al popoarelor — Congresul pentru dezarmare și colaborare internațională care a avut loc, în iulie, la Stockholm, capitala Suediei. Oamenii de cultură din diferite țări au atras atenția cu această ocazie asupra necesității imperioase de a intensifica lupta pentru cauza păcii. Acest apel a fost adresat și oamenilor de știință, și scriitorilor, și artiștilor.

Congresul a avut deci loc în Suedia și este foarte îmbucurător să poți constata că activitatea în favoarea păcii și dragostea pentru pace are rădăcini adînci în rîndurile scriitorilor din țara mea. Indrăznesc să afirm că activitatea în favoarea păcii este o chestiune de conștiință pentru o mare parte din scriitorii suedezi. Acest lucru e valabil de multă vreme pentru mulți dintre scriitorii suedezi, a căror străduință pentru ideile păcii a fost de mare însemnătate. Spunînd aceasta, mă gîndesc desigur la scriitoarea suedeză Selma Lagerlöf. Dragostea ei pentru pace, munca ei în favoarea păcii a avut o deosebită importanță în țara noastră și a jucat un rol de seamă în întreaga lume.

Selma Lagerlöf s-a născut și a crescut în Värmland, provincie în partea de vest a Suediei, cu o cultură veche specifică și una dintre cele mai frumoase regiuni ale țării noastre. Această regiune a alcătuit cadrul primei cărți vestite a Selmei Lagerlöf, „Saga lui Gösta Berling". Aproape în toate lucrările care au urmat, scriitoarea a continuat să descrie natura și oamenii, legendele și obiceiurile provinciei natale și ale patriei. Astfel sînt cărțile „Ierusalim", „Trei povestiri despre Löwenskolzi" și, înainte de toate, „Minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia", povestirea despre băiatul prefăcut în pitic și care s-a plimbat prin toată Suedia pe spatele unei gîște sălbatice. Selma Lagerlöf este cea mai mare povestitoare a literaturii suedeze. Ea a fost însă ceva mai mult decît atît. Dragostea ei pentru patrie, pentru suedezi, pentru țara ei, a devenit o dragoste pentru întreaga omenire, pentru pace între toate popoarele.

Cînd a apărut prima carte a Selmei Lagerlöf, povestitoarea avea vîrsta de 33 de ani și lucrase mai mulți ani la ea. In acest timp funcționase ca profesoară în orașul Landskrona. Succesul ei în literatură nu a fost imediat, însă de pe la mijlocul anului 1890, după ce prima ei carte a fost apreciată în străinătate, mai ales în Danemarca, ea a putut să se consacre cu totul activității de scriitoare. A făcut călătorii lungi în străinătate și a vizitat printre altele: Italia, Egiptul, Palestina și, în 1912, Rusia, unde a fost primită aproape ca o prințesă de către cei ce dețineau bogăția și puterea în imperiul țarist. Ea și-a dat seama însă de golul din viața acestor cercuri, a avut înțelegere față de clasele nevoiașe și asuprite din Rusia țaristă. Aceste observații ale ei le-a expus într-o mare cuvîntare ținută după revoluția rusă, la Academia suedeză. Datorită călătoriilor, și-a putut forma o imagine mai profundă asupra condițiilor de viață ale oamenilor nevoiași, atît în străinătate cît și în Suedia.

Iată cîteva cuvinte dintr-o cuvîntare a scriitoarei:

„Unde există un stat în care să nu se găsească copii care rătăcesc fără cămin, unde nici un tînăr să nu fie neglijat, unde tineretul să fie educat cu răbdare și într-un spirit optimist, așa cum li se cuvine tinerilor? Unde poate fi găsit statul care să ofere tuturor bătrînilor săi săraci o bătrînețe asigurată și respectată? Unde există un stat care să acorde tuturor talentelor posibilități corespunzătoare de dezvoltare? Unde este statul care să dea tuturor cetățenilor posibilitatea să-și trăiască viața lor proprie liberă, în măsura în care acest lucru nu deranjează armonia generală?"

Această cuvîntare a stîrnit iritare în unele cercuri, entuziasm și aprobare în altele.

Următoarele cărți ale Selmei Lagerlöf au apărut în tiraje mari și au fost traduse în mai multe limbi.

In 1909, Selma Lagerlöf a primit premiul Nobel pentru literatură și în 1914 a fost prima femeie aleasă ca membră a vechii Academii suedeze. Cam pe atunci s-a reîntors în locul natal, unde a locuit pînă la moarte (16 martie 1940). Era deci în vîrstă de 82 ani.

Prin marele ei succes literar și datorită faptului că lucrările ei au fost traduse în numeroase limbi străine și au fost apreciate de multe popoare, Selma Lagerlöf, ajunsă la o vîrstă înaintată, a devenit o autoritate nu numai în propria ei țară, dar și în străinătate. Mii de oameni urmăreau cu interes ceea ce declara scriitoarea în ceea ce privește problemele sociale și ale păcii din acea vreme.

Această autoritate, Selma Lagerlöf a folosit-o în interesul păcii și a idealurilor umanitare. Ea nu a fost socialistă însă înțelegerea ei caldă pentru cei nevoiași a făcut-o să capete o vie simpatie față de problemele de ordin material ale socialismului. Perspectivele ce le deschidea acesta claselor nevoiașe au stîrnit marele ei entuziasm.

In anii dintre cele două războaie mondiale, interesul Selmei Lagerlöf pentru pace și oroarea ei față de război și violență erau aceleași ca și înainte.

In 1930, ea a aderat la un manifest antimilitarist, semnat de personalități de frunte din întreaga lume, ca Thomas Mann, Romain Rolland, Rabindranath Tagore, Upton Sinclair, Albert Einstein, Taiohiko Kagava. Apelul glăsuia: „Jos militarismul! Educați tineretul în spiritul umanității și păcii!"

Ultimii ani ai Selmei Lagerlöf au fost întunecați de îngrijorarea provocată de nazism și de brutalitatea acestuia. Cu cîteva săptămîni înainte de moarte, a început să lucreze la o biografie a prietenei ei defuncte, scriitoarea suedeză Sofia Elkan. Cartea a fost numai începută. Dar și din acest început reiese clar umanitarismul Selmei Lagerlöf, care avea acum 82 de ani. Sofia Elkan, fiind evreică, ultima lucrare neterminată a Selmei Lagerlöf a devenit deci un protest pasionat împotriva barbariei hitleriste.

Astfel, viața îndelungată a povestitoarei suedeze a fost, pînă la sfîrșitul ei, o viață închinată nu numai literaturii, ci și păcii și umanității.

N. D. GHERMAN „Schimbul"

Pentru...

Corespondența lui Fadeev

Strîns legat de-a lungul întregii sale vieți de regiunile în care și-a petrecut tinerețea și din care a început drumul său artistic, scriitorul A. A. Fadeev corespondа cu mulți scriitori și prieteni din Orientul Indepărtat, avea susținute relații cu profesorii și învățătorii școlii din Ciuguevo-Primorie, care-i poartă numele, fără să-i fi uitat nici pe bătrînii partizani siberieni, tovarăși de arme în anii războiului civil.

Multe din aceste scrisori au fost date publicității de către A. F. Kolesnikov, prietenul din copilărie al autorului neuitatului roman „Infrîngere". Multe din aceste scrisori sînt adevărate schițe, desăvîrșit realizate, înfățișînd zilele legendare ale gloriosului război civil.

De curînd „Literaturnaia Gazeta" anunță că un vast material documentar, care inserează nu numai corespondența ci și prețioase fotografii ale lui A. A. Fadeev împreună cu siberieni și numeroase amintiri ale acestora în legătură cu eminentul scriitor sovietic, a fost sistematizat și pus la punct în vederea publicării de către scriitorul din Primorie, V. T. Kuceriavenco. Un deosebit interes prezintă scrisorile lui Fadeev adresate poetului P. Beliaev, istoricului V. Levițki și altora. De asemenea, mărturii prețioase constituie amintirile fostului medic din timpul războiului civil, T. A. Vetrov-Marcenko, cel care a vindecat prima rană a lui Fadeev.

Numeroasele amănunte și detalii biografice încorporate în culegere, întregesc figura nepieritoare a acelui care a fost Alecsandr Alecsandrovici Fadeev.

C. B.

Capacul oniric

„Să nu mai dăm oamenilor psalmi din puritanism, narcotice sub cuvînt că le oferim nectar și nici mătrăgună drept liliac", spune un personaj, dialogînd cu altul despre ceea ce am putea numi respectarea noțiunii de umanitate.

Nuvela din care am extras promițătorul citat a apărut în fruntea numărului din octombrie al revistei „Les lettres nouvelles" sub semnătura tînărului prozator Jean Douassot.

Cu îndreptățit optimism, am purces așadar la lectură. Dar, vai, așteptările ne-au fost înșelate. Jean Douassot istorisește în nuvela sa, „Capacul canalului de scurgere", o întîmplare petrecută în vis. Totul, pretextul narațiunii, intriga, eroii și actele lor, stau sub semnul oniricului, dar un oniric al exaltării pornograficului și trivialului, al detracării sexuale și morbidității.

Tînărul erou al nuvelei visează cum în somn apele subterane saltă capacul canalului de scurgere și inundă, odată cu parterul casei unde odihnește, și propria sa cameră. In timp ce apa urcă în odaie, intră pe nesimțite tînăra jupîneasă Perny și, ațîțată de spaima citită în ochii adolescentului, îl silește să facă dragoste cu dînsa. Apoi dispare, pentru a reveni cînd apa a început să poarte patul prin cameră ca pe o corabie și îl supune din nou pe tînărul „naufragiat" dorințelor ei pătimașe. Detalii legate de întîmplările amintite mai sus sînt nu o dată minuțios reluate, pentru ca, aidoma unui film cu imagini decupate lent, să simțim mai adînc obiectul situațiilor. Mai curios și în același timp semnificativ, pentru abdicarea de la cerințele realismului, este faptul că în final tînărul erou al nuvelei, treaz de astă dată, devine într-adevăr amantul dezlănțuitei jupînese, ca într-un fel de prelungire a aventurii onirice în realitatea propriu-zisă, după formula trăiristă propusă de Kafka: „Contopiți iluzia cu realitatea în aceeași magmă. Impresia nu va fi mai deplorabilă decît cotidianul însuși".

...Și, evident, nici decît nuvela lui Douassot.

H. Z.

Salvarea unui oraș: 4 ani închisoare

Imaginați-vă un cetățean oarecare dintr-unul din multele orașe și orășele ale Republicii Democrate Germane. Intr-o bună zi, în concediul de vară, se hotărăște să-și viziteze niște rude tot în Germania, însă aceea aflată sub oblăduirea d-lui Adenauer. Sosit în gara de destinație, omul abia așteaptă să-și îmbrățișeze rudele, dar în locul lor este el îmbrățișat nu de cei dragi, ci de poliție, și e închis. Ce-a făcut acest om pentru ca să fie „primit" în felul acesta? A furat? A săvîrșit vreo încălcare a legilor umanității? Nu! a fost în timpul războiului comandantul unei garnizoane, și în această calitate a refuzat să execute ordinul fasciștilor de a se împotrivi înaintării armatelor sovietice. In felul acesta a scutit un orășel de distrugere și a salvat poate viața a sute de germani care ar fi trebuit să moară pentru Hitler. Oricine, care are judecata sănătoasă, îl va fi aprobat pe Robert Petershagen, căci de el e vorba. Nu însă și autoritățile „democrate" ale lui Adenauer care l-au judecat și l-au condamnat, pentru că n-a executat ordinul fascist, la patru ani închisoare. Asta se întîmpla în anul 1951. Petershagen s-a înapoiat la familia sa în 1955 și acum a scris o carte despre „șederea lui silită în lumea liberă" pe care a intitulat-o „Conștiința zbuciumată". Bineînțeles că volumul a trecut și în R.F.G. unde însă a fost confiscat și interzis să apară în librării, conform «principiilor constituționale federale care asigură „deplina libertate a conștiinței"».

Hitler poate dormi liniștit. Ordinele sale sînt executate și astăzi...

T. E.

Imprudența unui diplomat

Pînă nu de mult domnul Peyrefitte nu era o persoană despre care să se vorbească chiar dacă făcea parte din corpul diplomatic francez acreditat pe lîngă Vatican. Contactul acesta nemijlocit — ca să spunem astfel — cu Sfîntul Scaun nu i-a dat domnului Peyrefitte nici accese de misticism, ca sorei Pasqualina, de pildă, care a furat jurnalul intim al recent defunctului papă (bineînțeles nu fără un anume scop comercial) nici nu i-a întărit convingerile într-o fericită viață pe lumea cealaltă. Raționalist, ca foarte mulți francezi d. Peyrefitte nu a făcut decît să-și dezvolte spiritul de observație, calitate de altfel indispensabilă unui diplomat. Vreme de ani de zile, d. Peyrefitte a avut ce vedea în jurul Sfîntului Scaun. Să ne amintim numai de afacerile nu prea curate ale uriașei organizații bancare, cel mai mare institut de credit financiar din Italia, depinzînd de Vatican, sau de orgiile organizate de diferiți acoliți ai Vaticanului, terminate cu asasinate (vezi cazul Vilma Montessi). In calitatea sa de diplomat, d. Peyrefitte ar fi trebuit să înregistreze totul, dar să „închidă" ochii. D. Peyrefitte însă n-a închis ochii. A avut chiar nemaipomenita îndrăzneală să descrie cîteva din întîmplările la care a fost martor, în două romane: „Cheile sfîntului Petru" și „Cavalerii Ordinului de Malta".

Imprudența sa a fost aspru sancționată. Mai întîi a fost șters de pe lista purtătorilor bicornului diplomatic (adică a fost dat afară din slujbă). Apoi a fost dat în judecată. In fața judecății, d. Peyrefitte și-a apărat romanele, invocînd niște texte de legi în care e vorba despre libertatea opiniei și de libertatea scrisului. D. Peyrefitte s-a dovedit a fi a doua oară un naiv. Și s-a văzut cu cărțile confiscate.

Nu știm ce s-a mai întîmplat apoi. Cert este că — spunînd adevărul — d. Peyrefitte și-a „mîncat" cariera diplomatică, ceea ce nu-i tocmai grav, și s-a manifestat ca un om cu opinii incomode, ceea ce în „democrația" atlantică este foarte grav...

T. M.

...și contra

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 49 (247) - joi 4 decembrie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

PLAN DE CREAŢIE

Toţi cei care au citit expunerea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej făcută la şedinţa plenară a C.C. al P.M.R. din 26-28 noiembrie, au înţeles că magnificele perspective concrete ale proiectului de plan pentru anul următor, 1959, înseamnă o treaptă nouă, de ascensiune sensibilă, a succeselor construcţiei noastre socialiste.

Faţă de acum douăzeci de ani, producem astăzi, de pildă, de 5,6 ori mai multă fontă, de 3,3 ori mai mult oţel, de 17 ori mai mult gaz metan, mai multe ţesături de bumbac, lînă, mătase, mai mult cărbune, ciment, zahăr şi ulei. Salariul mediu al oamenilor muncii a crescut numai în ultimii doi ani cu peste 18%.

Industrializarea ţării, transformarea socialistă a agriculturii, sporirea producţiei, asigurarea unei circulaţii băneşti sănătoase, consolidarea bugetului, creşterea în volum şi sortimente a exportului, revoluţia culturală, colaborarea avantajoasă şi pe picior de egalitate cu toate ţările lagărului socialist şi în primul rînd cu Uniunea Sovietică, — au deschis ţării noastre largi posibilităţi de dezvoltare impetuoasă.

Tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej arată în expunerea sa că asigurarea ritmului susţinut al industrializării socialiste depinde de mobilizarea tuturor eforturilor şi rezervelor materiale şi financiare, în vederea sporirii rapide a acumulărilor ce sînt necesare investiţiilor, acest fapt chezăşuind avîntul întregii economii naţionale, creşterea venitului naţional, şi ca urmare, ridicarea din ce în ce mai sus a nivelului de trai al oamenilor muncii.

Este important de reţinut, în această privinţă, că proiectul planului de stat pe anul viitor prevede un volum de investiţii de 17,4 miliarde lei, deci cu 15% mai mult decît în 1958.

O caracteristică esenţială a proiectului de plan pe 1959 este faptul că fondurile destinate investiţiilor sînt îndreptate spre lucrările de mare eficacitate economică. Aceasta face cu putinţă perspectiva unei mari sporiri de producţie industrială (cu 38% mai mult oţel ca în 1958 sau 25.000 tone anual de cauciuc sintetic), şi totodată punerea în funcţiune şi construirea unor noi instalaţii industriale. Proiectul planului pe anul viitor urmăreşte, între altele, creşterea producţiei bunurilor de consum în aşa măsură, încît în anii următori să se lichideze complet importul de zahăr, ulei şi lînă.

Realizarea acestei perspective atîrnă de colaborarea industriei noastre cu agricultura. Prin întărirea şi extinderea sectorului socialist, prin lărgirea suprafeţelor arabile, prin ameliorarea ogoarelor şi prin combaterea efectelor inundaţiei şi secetei, forţa agricolă a patriei noastre se va ridica pe o treaptă nouă.

Proiectul de plan pe 1959 prevede şi numeroase alte înfăptuiri de interes naţional, ca bunăoară dezvoltarea reţelei de drumuri şi modernizarea drumurilor existente, construirea a cît mai multe locuinţe, ieftine şi de bună calitate etc.

Toate aceste perspective, într-adevăr magnifice, ale proiectului de plan pe 1959, au drept scop fundamental întărirea patriei, creşterea rapidă a nivelului de trai material şi cultural al întregului nostru popor muncitor. Parcurgînd cifrele dense şi pline de semnificaţie ale înfăptuirilor recente, care ilustrează cu strălucire justeţea politicii partidului nostru, cititorul noilor cifre, ale perspectivelor anului viitor, vede în ele creşterea puterii ţării noastre, asigurarea succeselor ei pe drumul păcii şi socialismului, întărirea capacităţii ei de apărare împotriva celor care ar rîvni la bogăţiile şi libertatea ei.

Nouă, scriitorilor din R.P.R., ne revin sarcini măreţe, căci cuvîntul scris cu artă şi inspirat de realitatea noastră, de spiritul de partid, este una din principalele arme în lupta pe care o duce poporul pentru construirea socialismului. Trăim la începutul unei ere cînd pe o jumătate a planetei noastre oamenii îşi hotărăsc singuri destinul. Perspectivele măreţe ale noului plan de stat, sînt astăzi sarcini concrete pe care poporul nostru harnic şi talentat, condus de încercatul său partid, le va realiza şi depăşi.

Gazeta literară

ŢELUL

PARTIDUL şi CREAŢIA MEA

Din păcate nu mai sînt un „autor tînăr". Nu vreau să amintesc de debutul meu literar. Dar trebuie precizat că acest debut se situează într-o perioadă mult anterioară Eliberării.

Intre cele două perioade ale creaţiei mele, adică între perioada dinainte de Eliberare şi cea de după acest eveniment decisiv în viaţa mea, nu se ridică un zid de netrecut.

De la începutul poeziei mele, chiar în timpul circulaţiei celor mai confuze teorii literare, mi-am propus totdeauna să cînt *ceva*, ca poezia mea să aibă un conţinut de idei, înţeles şi de alţii, ca poemele mele să aibă un scop.

Dar tocmai acest *scop*, mi-a pricinuit multe nopţi nedormite, multe ceasuri petrecute degeaba lîngă masa mea de scris, precum şi multe, foarte multe foi de hîrtie rupte!...

Călătorind pe oceanul viforos al unor idei mai mult sau mai puţin ceţoase, nu dispuneam de un ghid sigur. Mi-am dibuit deci drumul cam pe neştiute. Nu am fost niciodată sigur de direcţia în care am mers şi dacă direcţia, în care drumul mă conducea, este justă sau nejustă... Poeziile mele adică aveau un scop, numai că nu ştiam dacă acest scop coincide sau nu cu ţelurile progresiste ale societăţii.

In mod concret, de exemplu, nu am fost sigur dacă scopul activităţii mele poetice, şi deci al poeziilor mele scrise de-a lungul anilor, este exprimarea adevărului... (şi a *cărui* adevăr?). A fost oare exprimarea personalităţii mele proprii?... A fost oare materializarea frumosului, sau a ideii de frumos ce plutea în mintea mea, sau poate şi în mintea altora?... Nu m-am împăcat niciodată cu iraţionalismul, mi-a plăcut totdeauna să ştiu pe care lume mă aflu, deci nu m-am rătăcit în mlaştina automatismului verbal — cu toate acestea raţionalismul meu, ca să zic aşa, înnăscut, nu mi-a dat nici un răspuns la problema arzătoare a scopului!

Rezolvarea acestei probleme vitale pentru poezia mea — şi (cred, vitală) pentru orice altă poezie — a fost în strînsă legătură cu eliberarea noastră, cu instaurarea regimului democrat-popular, cu îndrumarea înţeleaptă a partidului, cu victoria unui alt mod de gîndire. Eu, personal, am văzut datorită învăţăturii partidului că scopul oricărei activităţi umane, şi deci şi al creaţiei poetice, este un serviciu adus umanităţii în împrejurările istorice concrete în care trăim.

In anii aceştia ai puterii populare deci, finalitatea poeziilor mele se îndreptase totdeauna către acest scop al slujirii socialismului, exprimat cîteodată în mod deschis şi patetic, cîteodată ascuns şi mai intim, dar el, scopul, a fost prezent indiferent dacă am scris despre flori sau furnale, despre dragoste sau drumuri spre viitor.

Aceasta este, cred eu, nota caracteristică a creaţiei mele în anii puterii populare. Realizarea unui asemenea scop depinde de multe condiţiuni: şi de talent, şi de materialul întrebuinţat pentru exprimarea ideii poetice, şi de o sumedenie de alte împrejurări. Nu ştiu dacă în volumele mele de versuri publicate în aceşti ani sau în traducerile mele din poeţii romîni şi străini (eu fiind un poet maghiar al Republicii Populare Romîne), sau în cărţile mele de proză editate în această perioadă, am reuşit măcar în parte să-mi desăvîrşesc intenţiile.

Un singur lucru rămîne sigur: în anii puterii populare am devenit un creator conştient, nu atît de mine însumi, de creaţia mea (acolo mă frămîntă multe incertitudini şi dubii, fără încetare), cît de înţelesul final al creaţiei poetice, de esenţa imuabilă a poeziei mele. Acest înţeles, această esenţă este în deplină concordanţă cu ţelurile maselor populare care construiesc o lume nouă pe aceste meleaguri.

Acesta este scopul pe care încearcă să-l realizeze poemele mele.

Szemler Ferenc

SCRIITORII RĂSPUND

Camil BALTAZAR:

Chemarea corespunde dorinţei mele de a cunoaşte temeinic viaţa omului nou. Contactul cu satul şi oamenii lui mă va ajuta să completez şi să îmbunătăţesc lucrările începute mai de mult, în vederea sărbătoririi, aşa cum se cuvine, a 15 ani de la eliberarea ţării noastre.

Eugen BARBU:

Trăim o epocă de romantism revoluţionar. Scriitorii merg la sate, nu numai să contribuie la luminarea minţilor ţăranilor muncitori, ci să şi înveţe de la ei preţul unei vieţi însorite, cucerite cu trudă şi sînge.

Acţiunea iniţiată de Biroul Uniunii noastre trebuie sprijinită de orice intelectual pentru care cuvîntul „cultură" nu înseamnă o vorbă goală.

Ury BENADOR:

Pentru mine una din semnificaţiile importante ale Chemării constă în faptul că ea era undeva, în conştiinţa mea. Chemarea i-a dat glas. Cred, de altfel, că cei mai mulţi dintre prozatorii care, ca şi mine, sînt citadini, s-au resimţit nu numai de lipsa unei documentări la ţară, ci mai ales de o „integrare activă" în viaţa satului. Astfel ne vom îmbogăţi experienţa.

Ion BRAD:

Aş putea spune, într-un anumit sens, că am trăit toată viaţa la sat. Cunosc oamenii de prin părţile Tîrnavei Mici şi am încercat să le exprim frămîntările, munca şi viaţa lor nouă, în cîntece. Totuşi, zi de zi, satul e altul, problemele se schimbă; politica partidului nostru de ridicare a agriculturii la nivelul cerinţelor specifice socialismului, deschide noi căi de observaţie, dă noi aripi cîntecului.

Savin BRATU:

Plec într-unul din satele patriei noastre cu dorinţa aprinsă de a învăţa cît mai mult din măreţul proces de transformare socialistă a agriculturii. Sînt convins că voi fi un om mai bogat sufleteşte şi intelectualiceşte, prin cîştigarea unei experienţe scumpe. Oare nu se va răsfrînge aceasta în scrisul meu?

Vasile CĂBULEA:

Ne vom cunoaşte mai bine eroii cu care am stat de vorbă, adesea în trecere şi vom spori neîncetat cunoştinţele noastre.

Emilia CĂLDĂRARU:

Răspund cu însufleţire Chemării Biroului Uniunii Scriitorilor de a merge pentru un timp mai îndelungat în mijlocul ţărănimii muncitoare, spre a cunoaşte mai îndeaproape viaţa tumultuoasă în plină transformare socialistă a satelor noastre.

Vera CĂLIN:

Plecînd la ţară, odată cu toţi ceilalţi scriitori, lucrînd ca activişti culturali în mijlocul oamenilor din sate, criticul cîştigă o cunoaştere a vieţii ale cărei efecte sper că nu vor întîrzia să se arăte în scrisul lui. E o documentare care ne-a lipsit nouă tuturor criticilor literari. Voi încerca s-o folosesc cu cît mai mult profit pentru cei în mijlocul cărora voi lucra vreme de o lună şi pentru scrisul meu.

Mioara CREMENE:

Acolo, printre oamenii minunaţi crescuţi de partid, nu ca spectator, ci ca participant al vieţii lor, este locul scriitorului.

Mihail DAVIDOGLU:

O lună de zile la ţară în munca culturală. Dar pînă acuma, ori pe unde mă purtau drumurile, am stat de-o parte „spectator rece"?... Desigur, nu... Prin firea mea mi-e greu să nu particip la întîmplările din jurul meu. Intors acasă, din călătoriile de documentare mă vedeam însoţit de eroi, bine cunoscuţi mie, cu înfăţişarea şi obiceiurile lor şi numai ale lor, cu replicile lor, cu problemele lor şi aceştia nu erau alţii decît grupul de oameni cu care mă adusese în faţă viaţa în miile ei de aspecte şi întîmplări. Şi de data aceasta cînd participarea se va desfăşura sub emblema de activist cultural, gîndesc că în afară de activitatea concretă pe care o voi desfăşura, să mă întorc desigur şi cu viitori eroi ai altor piese.

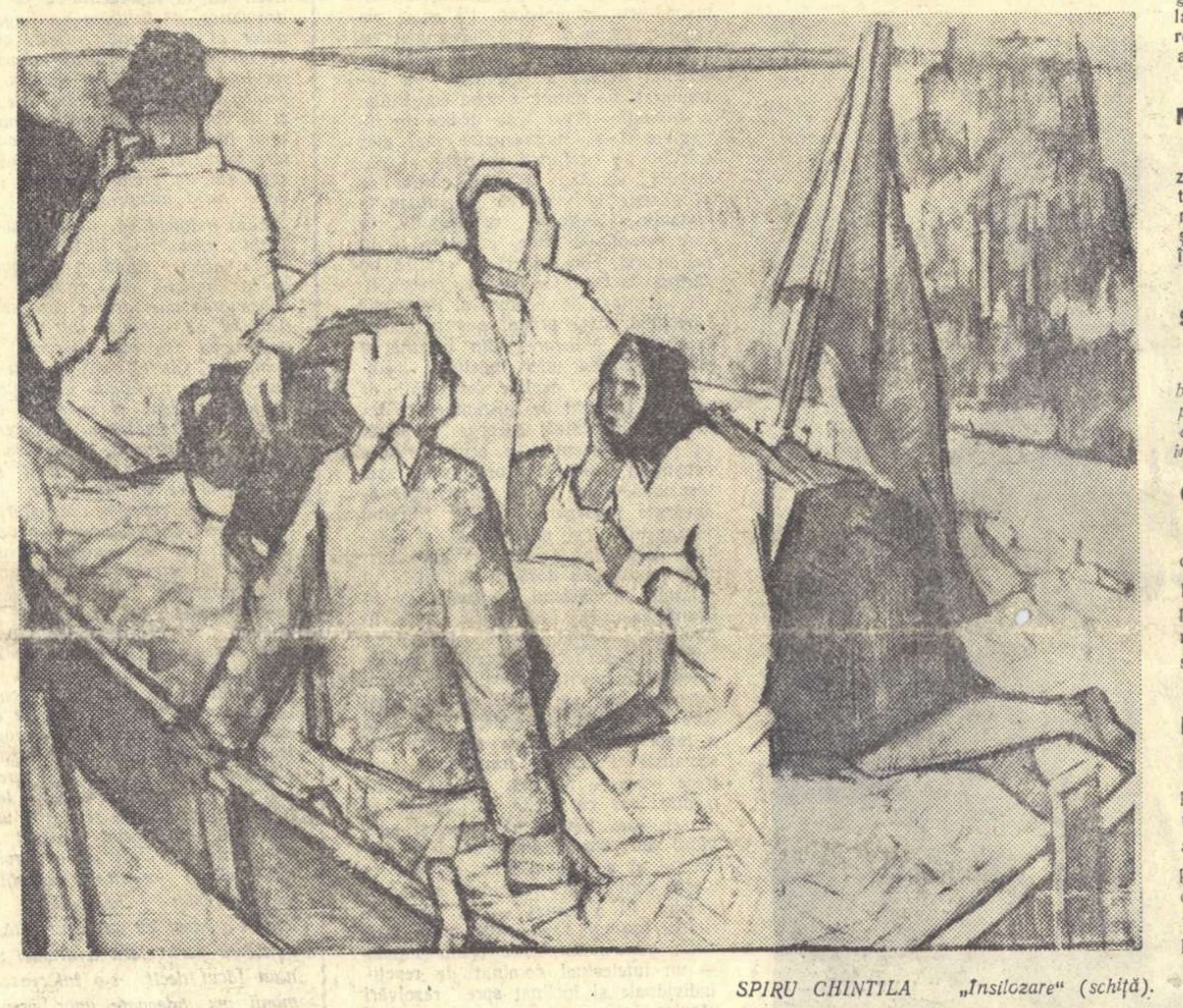
SPIRU CHINTILA „Insilozare" (schiţă).

Suzana DELCIU:

Consider Chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor din R.P.R. ca un îndemn al nostru către noi înşine. Atît de mult corespunde ea dorinţelor şi necesităţilor scriitorilor. Nu ştiu de mai înainte ce voi scrie, poate reportaje, poate poezii, poate şi una şi alta, sigur este însă că acolo unde voi merge, oriunde ar fi, voi găsi fapte de viaţă nebănuit de frumoase care se vor impune de la sine, cerîndu-şi cuprinderea în forme literare.

Nicolae DELEANU:

Un fericit prilej de învăţăminte, de cunoaştere adîncă şi multilaterală a vieţii poporului nostru.

Dan DEŞLIU:

Plecarea la sate nu este ceva neobişnuit nici pentru mine şi nici pentru alţii din colegii mei — Galan, Camilar, Davidoglu, — care şi-au petrecut o bună parte a timpului în gospodării agricole, în întreprinderi, colaborînd cu oamenii muncii. Mi se pare deosebit de important că de această dată este solicitată întreaga masă a scriitorilor, prin tot ce are mai bun literatura noastră. Invăţînd de la popor, vom dobîndi noi succese, opere artistice de înaltă valoare, reprezentative, pe drumul realismului socialist.

Eugen FRUNZĂ:

De pe urma prezenţei noastre active în mijlocul maselor, nu vom avea decît de cîştigat. Vom trăi bucuria de a contribui zilnic şi concret la soluţionarea atîtor probleme interesante ivite pe teren; ne vom întoarce, fără îndoială, cu tolba doldora de noi idei şi subiecte. Şi cerneala din călimară va mirosi a busuioc autentic. Toate acestea dau imbold scrisului şi îi asigură rodnicia.

La Chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor din R. P. R. răspund şi eu: PREZENT!

Al. I. GHILIA:

A fost o veche dorinţă a mea, aceea de a participa intens la activitatea culturală a unui sat. Alături de eroii pe care m-am străduit să-i cunosc şi să-i înfăţişez în lucrările mele, de data aceasta nu voi mai fi numai spectatorul care le contemplă munca. Scriitorii vor învăţa imens în această perioadă.

Ion GRECEA:

Chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor a găsit un adînc ecou în rîndul nostru, cu atît mai mult în rîndul acelora care avem în perspectivă lucrări despre viaţa de azi a satelor noastre.

Scriem despre multiplele realizări ale regimului nostru la sate, dar trebuie să fim şi propagandiştii acestor realizări în mijlocul eroilor cărţilor noastre.

Ion HOREA:

Plec la ţară pe timp mai îndelungat, cu sentimentul celui care pleacă la învăţătură. Am certitudinea unor rezultate fructuoase, pentru oamenii artei şi literaturii.

Mira IOSIF:

Sînt convinsă că răspunsul entuziast al tinerilor scriitori se va arăta acum concret, în seriozitatea muncii pe care o vor depune acolo şi care se va repercuta fericit şi în creaţia lor.

Ştefan IUREŞ:

Ideea este excelentă. Ceea ce mă bucură cu deosebire este că voi avea prilejul să învăţ nespus de multe de a oamenii muncii. Chemarea găseşte în mine un aderent entuziast.

Gica IUTEŞ:

Aştept cu emoţie ziua plecării. Gîndul că, undeva, într-un sat pe întinsul patriei e nevoie de mine mă înaripează cu speranţa că la vremea secerişul viitor voi recunoaşte şi bobul străduinţei mele.

Eugen JEBELEANU:

E bine, e *indispensabil* ca poeţii, prozatorii, dramaturgii, criticii, artiştii în genere, să ştie nu numai cum se ajunge de la declanşarea inspiraţiei pînă la întruparea ei în opera de artă, ci să cunoască şi procesul prin care trece bobul de grîu pînă la prefacerea lui în pîine.

(Continuare în pag. 6)

Spor la muncă!

Chemarea adresată de Biroul Uniunii Scriitorilor din Republica Populară Romînă tuturor scriitorilor patriei noastre, în care aceştia sînt îndemnaţi să meargă pe o perioadă de timp la sate, pentru a contribui acolo în mod activ şi direct la procesul de transformare socialistă a agriculturii şi de a da un impuls muncii culturale la sate, a avut un larg răsunet în rîndurile celor care slujesc, prin scrisul lor, poporul şi patria socialistă.

Hotărîţi să cunoască mai bine viaţa nouă a satelor pentru a o oglindi, adînc şi multilateral, în operele lor, convinşi că prin activitatea lor de popularizare a măreţelor realizări ale poporului muncitor vor contribui la înflorirea agriculturii socialiste şi la răspîndirea culturii în masele cele mai largi ale ţărănimii muncitoare, scriitorii din generaţii diferite — dintre care comuniştii au fost şi de data aceasta printre primii — au răspuns cu entuziasm Chemării, luîndu-şi angajamentul să se integreze acestei mari acţiuni patriotice iniţiate de Biroul Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

Pentru ca roadele muncii lor să fie cunoscute şi popularizate, revistele literare, între care şi „Gazeta literară", vor ţine legătura cu scriitorii plecaţi la sate, publicîndu-le corespondenţe şi reportaje.

In faţa scriitorilor care pleacă la sate se deschid frumoase perspective de creaţie şi de activitate rodnică pusă în slujba construirii socialismului în scumpa noastră patrie.

Tovarăşi scriitori, vă dorim din toată inima: spor la muncă!

SENSURI NOI

Noua calitate a literaturii, care vestea realismul socialist şi care se situează între izvoarele şi părţile constitutive ale realismului socialist, s-a manifestat în primul rînd în acea latură a artei cuvîntului care era intitulată în trecut literatura socială. Lucrul este de înţeles, întrucît în această latură realismul dobîndise succese dintre cele mai importante; pe dreptate spunem că realismul critic a realizat treapta cea mai înaltă a literaturii, înaintea realismului socialist. Trăsătura distinctă a realismului critic faţă de realism în general stă tocmai în abordarea excepţional de largă a socialului, şi anume pe baza unei evidente atitudini de condamnare a unei anumite societăţi.

In linii foarte generale, s-ar putea spune că, prin noua calitate dobîndită de literatură, realismul critic devine mai profund şi mai ferm în condamnarea societăţii burgheze. Această societate este condamnată în numele necesităţii şi posibilităţii de a o schimba. Metoda realismului socialist, chiar de la apariţia ei, avea să aducă o perspectivă nouă; ea avea să indice chiar noua societate care urma să înlocuiască societatea burgheză şi să-şi desfăşoare critica sa socială şi mai ales să exploreze noile forţe sociale, noile straturi ale conştiinţei umane, din perspectiva noii orînduiri a cărei înfăptuiri avea apoi s-o ateste istoria.

Odată elementele noii metode verificate în literatura socială, înnoirea s-a extins treptat către toate genurile şi speciile literaturii. In momentul istoric pe care-l străbatem, procesul de cuprindere a altor genuri şi specii literare este în curs. Succesele realizate de realismul socialist în literatura atîtor ţări impun această metodă tot mai mult; dar caracterul ei experimental nu lipseşte din unele domenii încă şi nici împletirea cu alte tendinţe şi curente. In asemenea împrejurări spunem, de obicei, că avem de a face numai cu „elemente ale realismului socialist". Formula ne scapă de la o încurcătură, căci ar fi foarte util să definim, pe lîngă elementele realismului socialist, şi acele părţi, probabil însemnate, care nu sînt realism socialist. Ce sînt ele? Unde le putem încadra din punct de vedere estetic sau istoric? Faptul că în multe prilejuri critica nu dă un răspuns la aceste probleme şi laturi, de loc secundare, ale operei literare, arată că încă nu abordăm cu destul curaj — sau cu destulă competenţă — analiza multilaterală a literaturii.

Fie şi din aceste exemple, se înţelege că n-am isprăvit de loc cu elaborarea teoretică a metodei noastre; că nu va fi de ajuns să enunţăm tezele generale ale realismului socialist, ci că va trebui să le ilustrăm şi să le concretizăm în analiza literară. Este tocmai ceea ce lipseşte multora din rubricile noastre care fac aşa-numita „cronică literară", adică analizează curent fenomenul literar în curs de desfăşurare. In locul analizei fenomenului, se petrece foarte des o prezentare de subiecte şi de procedee ale cîte unui autor, fără a se sublinia tocmai noul pe care-l realizează aceste subiecte şi aceste procedee, din punctul de vedere al metodei noastre.

Pentru realismul socialist

★

Vom rămîne însă şi noi, în rîndurile de mai jos, la a semnala noua calitate apărută în literatura noastră anterioară Eliberării, precum şi într-o bună latură a literaturii de după Eliberare, şi mai ales vom sublinia drumul istoric al **elementelor realismului socialist.**

Vom începe cu epoca dintre 1918—1944, unde cele două fenomene devin cu totul evidente, nuanţîndu-se şi distingîndu-se clar în realismul romînesc.

Cel mai larg şi mai puţin precizat, din punctul de vedere al realismului socialist, este treapta nouă pe care o dobîndeşte literatura realistă şi critică, prin aceea că problemele sociale sînt puse din perspectiva necesităţii şi, uneori, chiar a posibilităţii de a schimba orînduirea existentă.

Să ne oprim la Rebreanu. Nuvelistica sa, privită în ansamblu, pînă la „Ion", împreună cu romanul „Ion", se desfăşoară pe linii care nu diferă de ale literaturii lui Slavici. Sînt dramele unui proces istoric care înaintează, ale unei orînduiri care încă suie. Ion al Glanetaşului se prăbuşeşte, ca şi morarul Ghiţă din „Moara cu noroc" a lui Slavici; într-un fel, un înfrînt este şi Baciu, socrul lui Ion al Glanetaşului, cu care acesta se înfruntă pentru pămînt. Dar orînduirea pe care ei o reprezintă e tare şi mesajul respectivelor cărţi este că ea va mai pricinui multe astfel de drame. Asupra orînduirii nu se pronunţă un verdict, ci o constatare — tragică dar fără perspectiva vreunei schimbări.

Şi să ajungem la „Răscoala", unde aceeaşi orînduire este privită în momentele unei formidabile zguduiri a temeliilor ei, ale unei mişcări ce seamănă în multe privinţe cu o revoluţie. Indîrjirea pentru pămînt, întîlnită şi în „Ion", capătă aici semnificaţia unei înfruntări între clase şi romanul sugerează şubrezenia uneia din ele — a aceleia reprezentînd regimul capitalist. Adăugind poziţia lui Titu Herdelea şi dezbaterea care se poartă între unii intelectuali — chiar cînd e confuză şi fără o direcţie clară — nu putem să nu observăm că romanul pune sub semnul îndoielii chiar bazele orînduirii şi anume din punctul de vedere al posibilităţii de a o schimba.

Drumul suitor al lui Rebreanu, de la nuvele la „Ion", apoi prin „Pădurea spînzuraţilor" pînă la „Răscoala", s-a frînt, din păcate, şi a coborît către „Gorila", cînd s-a împotmolit în fascism.

Premisele destinului său scriitoricesc erau altele, fireşte, judecîndu-le prin operă; dar, chiar aşa, tragica prăbuşire a unui mare realist nu este şi ea oare, prin contrast, expresia unui impas în care ajunsese orînduirea în acea epocă? In loc de soluţie, Rebreanu a sfîrşit prin a ajunge el însuşi în impas şi la fatalul deznodămînt — căci fascismul nu-i o soluţie a relelor unei orînduiri, ci paroxismul lor, dincolo de care nu mai există decît revoluţia.

Realismul romînesc dintre cele două războaie aduce în multe opere conştiinţa despre acest impas al societăţii burgheze, impas a cărui ultimă treaptă a fost fascismul. Preocupaţi să înfăţişeze realitatea, procesele sociale în curs de desfăşurare, scriitorii nu puteau să nu ajungă şi la zugrăvirea acestui impas. Rebreanu a eşuat, solidarizîndu-se cu el, cufundîndu-se el însuşi în acest impas, şi creaţia lui din această epocă este expresia acestei decăderi; alţi scriitori, ca Brătescu-Voineşti, ca Octavian Goga, au cunoscut un asemănător declin şi faliment. La fel Ionel Teodoreanu, prozatorul suavei copilării din „La Medeleni", care a devenit admiratorul legionarilor în „Crăciunul de la Silivestri" şi în cele patru volume ale romanului „Tudor Ceaur Alcaz"

Mihai Gafiţa

(Continuare în pag. 6)

Creatori și opere

TITUS POPOVICI

Romanul „Setea" nu este o continuare a „Străinului", ci o lărgire amplă a universului acestuia, prin ridicarea la rangul de protagoniști a unor figuri episodice. Din mediul citadin trecem în cel sătesc și eroii devin țăranul sărac și învățătorul satului. Mitru Moț ne este bine cunoscut din „Străinul" și în „Setea" el nu face decît să-și dezvolte virtuți pe care i le cunoaștem, ceea ce nu înseamnă de loc că trecerea sa prin timp nu e lipsită de surprize și deci de interes romanesc.

George Teodorescu a făcut parte din zona de penumbră a „Străinului". Știm despre el doar că este unchi al lui Andrei Sabin și tatăl lui Dan, văr și prieten al lui Andrei. „George era un om liniștit, închis în sine: avea o bibliotecă plină cu cărți de pedagogie. Își iubea meseria." Existența domestică a familiei Teodorescu din Lunca este răvășită de război. George luptă pe frontul antisovietic și dispare în bătălia pentru Stalingrad. Emilia, soția lui, îl crede mort, vrea să vîndă pămîntul și să se mute la oraș. Dar între timp se află că e prizonier. George face parte din Divizia „Tudor Vladimirescu" și luptă pe frontul antihitlerist, unde pierde brațul drept. In „Străinul" există o scrisoare a sa către Andrei, care pregătește destinul ulterior al eroului: „Pentru mine prizonieratul a însemnat mai mult decît toată viața pe care am trăit-o pînă azi. Acum aș vrea să vă spun doar atît: cumpăniți bine totul, nu repetați greșelile generației mele, vinovată în parte de tot ce s-a întîmplat, generație obtuză, indiferentă și egoistă. Noi am trăit fără să știm de ce, am trăit prost și a trebuit să vie războiul și toate grozăviile anilor acestora ca să înțelegem în sfîrșit că există un singur drum care-ți justifică viața: alături de poporul tău cu toată inima, cu toate puterile".

Andrei Sabin, George Teodorescu, Mitru Moț, sînt legați prin relații de rudenie. Dar pe romancier problema „familiei" nu-l interesează decît în subsidiar. Aici sînt trei destine, figurînd fiecare un anume drum înspre comunism. In „Străinul" e surprins drumul dramatic, sinuos, pornind de la incertitudini. In „Setea", George Teodorescu și Mitru Moț ajung la comunism, avînd ca punct de plecare certitudini mari, grave și profunde, dăruite de propria lor existență. Dar drumul lor spre înțelegerea superioară a vieții nu este de loc simplu. Undeva, George va spune: *„La adevăr nu se ajunge ușor"*.

Cu George Teodorescu, romancierul operează într-o tipologie literară extrem de familiară literaturii noastre din trecut: învățătorul de sat. Din mediul acesta, literatura realismului critic a recrutat eroi și lichele, „apostoli" și parveniți. Titus Popovici nu modifică datele fundamentale ale mediului, așa cum ne-au devenit cunoscute prin vechea literatură. In opoziție cu Teodorescu, „apostolul", este creat Cordiș, un fel de Marius Chicoș Rostogan ca profesor, lichea cu mare sete de parvenire în administrația învățămîntului, naționalist șovin în ceea ce privește concepția politică. Prin urmare, aparent nimic nou. Dar sub această aparență, invenția artistică este considerabilă și pornește din remarcabila aplicație a romancierului de a fi credincios datelor istoriei, ale vieții în marea și multipla ei desfășurare. Cu un material tipologic vechi, arhicunoscut și răspîndit, romancierul a construit un erou emoționant prin destinul lui, plin de inedit.

Și George Teodorescu este un „străin" în felul lui. Este „străin de pămînt, de proprietate ...Toată viața fusese așa, fără să-și dea seama, împlinind ritualuri. Sărac, nu s-ar fi simțit nefericit, nici umilit". E orfan de tată din naștere, pentru că s-a născut în anul tragic 1907. A trăit greu, a învățat trecînd prin mari dificultăți și la 19 ani s-a trezit director de școală în satul Lunca și soț al Emiliei Moț, de la care a primit în zestre ceva pămînt, două iugăre. Prin sesia școlară a căpătat șase iugăre și din vînzarea unei recolte bune a mai cumpărat trei iugăre. Este prin urmare un înstărit, rezultat datorat în bună măsură Emiliei care a moștenit de la Ana Moț, mama ei, aptitudini în această privință. George este preocupat în primul rînd de viața lui profesională și îl intuim acumulînd mica sa avere cu indiferență. Toate acestea, desigur, nu ar merita o atenție deosebită dacă nu ar constitui nexul cauzal al dramei morale pe care o va străbate George. Există în acest roman două drame cu proporții de tragic, strîns legate între ele, ca două fețe ale unei medalii: George este nefericit pentru că *are* pămînt, Mitru Moț pentru că *nu are* pămînt. In jurul acestei străvechi probleme a pămîntului se desfășoară drame omenești cu totul noi, pentru simplul fapt că luminînd toată această problematică cu perspectiva istorică pe care o oferă marxism-leninismul, Titus Popovici a extras din ceea ce părea etern și imuabil o surprinzătoare cantitate de necunoscut.

Războiul i-a demonstrat cu claritate lui Teodorescu că singurul drum posibil înspre o nouă existență închinată demnității și desăvîrșitei libertăți umane, este comunismul. Pe acest om modest, închis în sine, preocupat cu ardoare de probleme profesionale, experiența amară a războiului l-a cutremurat, i-a dăruit o nouă conștiință, o credință căreia i se dedică în întregime. L-a impresionat mai ales spiritul de profundă echitate al oamenilor sovietici, datorită căruia se și găsește în viață ca participant la revoluție. Capitolul retrospectiv, în care personajul reface existența sa în prizonierat, completează și explică hotărîrea cu care George Teodorescu își dă adeziunea de membru al Partidului Comunist. Este primul pas pe care-l face după eliberarea din armată și este rezultatul unor îndelungi meditații, a unei depline seriozități de gîndire. Intrebat de Suslănescu ce înseamnă libertatea, George răspunde cu patos evident: „In primul rînd e conștiință și adevăr! Comunismul asta înseamnă, și de aceea va învinge! Adevărata înțelegere a lumii! Sfîrșitul superstițiilor, al minciunilor, al relațiilor false între oameni!" Figură austeră, cu o bună doză de timiditate în relațiile cu oamenii (agravată de infirmitatea sa), Teodorescu este în fond un pasionat pentru adevărul pe care l-a descoperit cu greu. El se dăruiește cu puritate idealurilor comunismului, dar cu înțelegere absolută, oarecum rigidă și, evident, deficientă a fenomenelor concrete ale revoluției socialiste. Puternica dramă prin care trece pornește de aici. El are sentimentul clar că există un adevăr al masei, care trebuie să devie și adevărul său propriu. In procesul de asimilare al acestui adevăr, de fapt se ivește contradicția interioară a personajului. El a rămas — cu toată puritatea pasiunii sale pentru masa asuprită, pentru idealurile comunismului — un intelectual dominat de reacții individuale și înclinat spre rezolvări utopice.

Ion Vitner

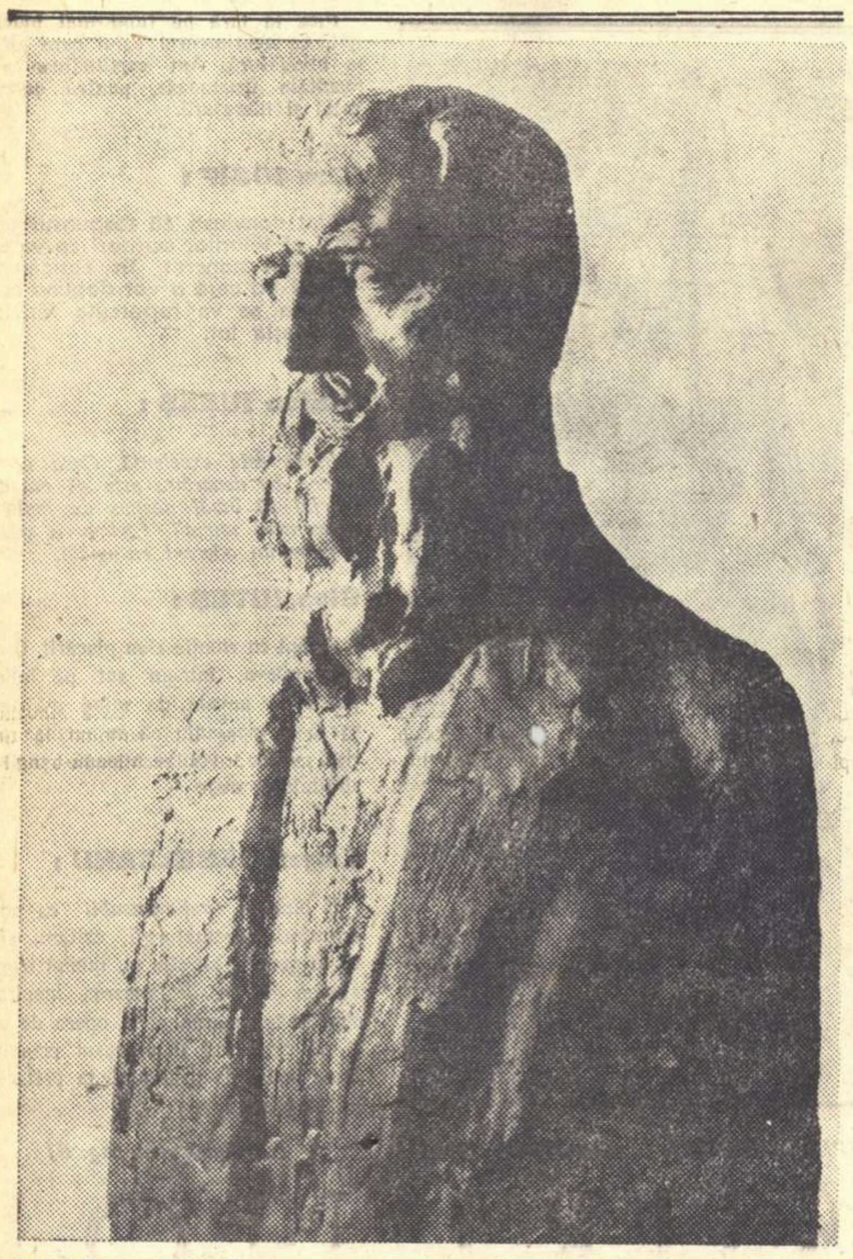

GABRIELA MANOLE „Eroul comunist Constantin Ivănuș"

Vezi „Gazeta literară" nr. 46, 47 și 48.

CRONICA DRAMATICĂ

„DANSATOAREA, GANGSTERUL ȘI NECUNOSCUTUL".

de Victor Bîrlădeanu

(Teatrul Municipal și Teatrul de Stat din Timișoara)

Piesa de debut a lui Victor Bîrlădeanu se recomandă a fi un „film scenic". Formularea ni se pare discutabilă. Nu știm ce-o fi vrînd să însemneze tocmai pentru că ne vine greu să luăm termenul în înțelesul său textual. Un film scris pentru scenă? Soiul acesta al odraslelor rezultate din împerecheri ciudate nu ni se pare propriu tărîmului artei. Un „film scenic" ar echivala cu realizarea în laborator a unei specii vii de centauri, întrucît cinematografia și teatrul aparțin fiecare unui alt regn artistic, cu alte legi interioare și cu altă organizare intimă. Se pot găsi, desigur, puncte de contact între teatru și film, dar nu putem să nu observăm că acestea se reduc la elemente adiacente — și nu implicite — fiecăreia dintre cele două arte și că de fiecare dată aceste asemănări sînt însoțite de cîte un corectiv determinant. Astfel, putem constata că pe ecran, ca și pe scenă, apar actori-interpreți de roluri, dar imediat sîntem obligați să ne întrebăm ce se cere unui actor de teatru și ce anume unui interpret de film, de ce mereu mai mult cinematograful preferă protagoniști aduși „din viață" și nu pe cei formați pentru scîndura scenei etc. Se vorbește în ultima vreme despre „dramaturgie cinematografică" în sensul unui gen similar literaturii dramatice. Dar teatrul este o artă a cuvîntului în care textul literar ocupă primul loc, în vreme ce cinematografia se bizuie pe succesiunea inteligentă a imaginilor vizuale, utilizînd scenariul ca izvor de idei regizorale sublime. Ni s-ar părea cu totul nepotrivit ca, la reprezentarea pe scenă a unei lucrări dramatice, să întîlnim pe lîngă un dramaturg, un autor al dialogurilor. Insă, oricît de absurdă ni se înfățișează în teatru această detașare a creatorului replicilor de autorul povestirii scenice, pentru cinematografie ea este pe deplin firească și de loc condamnabilă. Să nu uităm că scenariul unui film este creat pentru o unică operă de interpretare, al cărei autor principal este și rămîne regizorul, în vreme ce piesa de teatru se bucură de o certă independență.

Fără îndoială că, numindu-și piesa sa de început „film scenic", V. Bîrlădeanu nu s-a gîndit, în ciuda acestei titulaturi categorice, decît la utilizarea limitată de „mijloace cinematografice" în construirea unei drame care se ocupă cu probleme deosebit de actuale. Intr-un articol publicat în programul teatrului, autorul „Dansatoarei..." ne comunică, astfel, că a intenționat pe această cale să dea mesajului ideologic „o maximă expresivitate scenică" și se referă la nume ilustre din teatrul și dramaturgia contemporană cum ar fi Maiakovski, Brecht, Vișnevski sau Vahtangov, Ohlapkov, Tovstonogov. Deși autorul nu explică în articol ce înțelege prin abordarea „filmului scenic", noi reținem din citarea numelor de mai sus că, cel puțin teoretic, el s-ar referi la trăsături ale teatrului revoluționar contemporan, care, — aparent și exterior — amintesc unele atribute ale cinematografiei, cum ar fi caracterul epic, ritmul viu al acțiunii și, în sfîrșit, unele procedee de tehnică a conjugării imaginilor. Nu mai este nevoie să spunem că atît ideea dramei epice, cît și necesitatea acordării ritmului la problematica și sensibilitatea proprie epocii noastre, s-au dezvoltat în teatru pe baze diferite de cele ale artei ecranului și că influența cinematografiei trebuie înțeleasă aci numai ca un impuls în direcția unei evoluții firești, corespunzătoare specificului artei teatrale. In ceea ce privește tehnica cinematografică (construcția în secvențe, utilizarea de planuri paralele, comentariul nevăzut al crainicului, cadrul muzical etc.) ea a servit desigur teatrului din zilele noastre sugestii prețioase, dar cu caracter neesențial, întrucît atunci cînd s-a făcut cu adevărat artă, în loc să altereze structura particulară a dramei și artei scenice, ele n-au făcut decît s-o întărească, slujind-o cu armonii noi, adecvate unor preocupări inedite.

Din asemenea considerente, ca cele amintite mai sus, eticheta „filmului scenic" ne apare impropie și bizară. V. Bîrlădeanu a scris mai curînd o piesă de idei alcătuită pe tipul unei discuții deschise între trei personaje cu virtuți simbolice. Un proletar (Luc) aduce în scenă prezența concepției despre lume a clasei muncitoare; un gangster (Nell) dă replica poziției opuse apărînd, printr-un paradox remarcabil, „ordinea" capitalistă. O dansatoare nefericită (Rimma) dansează între cei doi inamici baletul artei sugrumate de domnia banului și sfîrșește optimist prin a-și găsi eliberarea alături de mulțimea exploatată. Discuția aprinsă între cei trei termeni ai dramei nu are în esență nimic comun cu filmul, întrucît nu are decît vagi raporturi cu zona epicului. In piesă nu se povestește nimic și nici nu se face operă de observație. La drept vorbind, piesa nu are o acțiune vie, dinamică, întregul interes fiind captat de duelul argumentelor și contraargumentelor într-o dispută cu caracter mai ales teoretic. Din cînd în cînd, autorul introduce cîte un pasaj evocator, exterior planului prim al discuției între cele trei roluri, dar totdeauna aceste pasaje sînt simple ilustrații, planșe colorate pentru a sublinia valabilitatea sau duplicitatea cîte unei afirmații. Uneori aceste întreruperi rup artificial și uitat focul viu al înfruntării de idei, alteori sînt mai sugestive. (Mai izbutit ni se pare tabloul de pe puntea iahtului).

Ideea introducerii monologului interior, într-o piesă care dorea să se apropie de ritmul cinematografic, a fost, desigur, nepotrivită. Intr-adevăr, spre diferență de funcția acestuia în film, unde el este realizat pe fondul unei succesiuni necurmate de imagini într-o dinamică intensă care aparține ecranului, în „Dansatoarea..." monologul interior oprește brusc acțiunea și îngheață pe neașteptate schimbul de replici, amintind mai curînd experiențele lui O'Neill decît mișcarea vie a peliculei. Este în piesa lui V. Bîrlădeanu o contradicție continuă între natura dramei și coafura sa cinematografică. Cu cele trei personaje ale sale, autorul „Dansatoarei..." a pus temeliile unei confruntări de teze în cîteva probleme fundamentale ale vieții contemporane. Pentru a dezvolta veridic acest conflict de idei, s-ar fi cerut o tratare pasionantă în spiritul auster al discuției centrale, tinzîndu-se către o dinamizare a ideilor, prin crearea unui dramatism alimentat exclusiv, sau mai ales de raporturile dintre cei trei oameni care ocupă scena.

Situată între cei doi poli ficși ai dramei (Luc și Nell) dansatoarea trebuia să se afle în fața unor situații dramatice în continuă creștere, care să însoțească profund și strîns drumul eroinei către clarificarea sa deplină. Pe scurt, pentru piesa sa de idei, V. Bîrlădeanu avea imens de profitat dacă s-ar fi adresat posibilităților de aprofundare ideologică pe care le dă teatrul, ar fi avut numai de cîștigat, dacă n-ar fi recurs la „nadele" cinematografice care stau bine dramelor cu substanță epică (vezi Vișnevski, Maiakovski, Brecht, ș.a.m.d.). Trebuie să spunem că în textul dramei există momente demne de remarcat și că, adeseori, autorul dă dovadă de reale calități în redactarea suculentă a dialogurilor.

Cîștigarea Rimmei de partea clasei muncitoare indică singurul izvor al artei adevărate și încoronează un colocviu înflăcărat despre libertatea omenirii și despre menirea socială a artei. In acest colocviu, V. Bîrlădeanu a colorat intens intervențiile gangsterului, a dăruit o ușoară undă de emoție unora dintre gîndurile Rimmei, dar în dorința de a găsi tonul viguros, potrivit, — a dat frazelor lui Luc o simplicitate care a mers, în unele momente, pînă la platitudine. Din cauza defecțiunilor de construcție pomenite mai sus, convertirea dansatoarei se săvîrșește grăbit și convențional, deși începuse firesc și convingător.

Tonul critic al cronicii de față se datorește, bineînțeles, interesului pe care-l produce apariția lui V. Bîrlădeanu în dramaturgia noastră. Pasiunea pentru idei, poziția limpede și fără echivoc, interesul sincer pentru tratarea în forme cît mai vii a unor probleme de cea mai mare însemnătate, ca și calitățile sale scriitoricești, atrag atenția. Cu toate rezervele pe care le facem aci, este evident că preferăm categoric debuturi stîngace dar interesante, ca cel prilejuit de piesa lui V. Bîrlădeanu, unor piese liniștite și bine lustruite, cum ar fi „Ultimul tren".

Reprezentarea unei noi lucrări scrise de autorul căutărilor febrile din „Dansatoarea, gangsterul și necunoscutul" o așteptăm cu o curiozitate explicabilă.

*

Avem din nou prilejul să observăm modul în care două dintre teatrele noastre au înțeles să slujească succesul unei lucrări de dramaturgie originală. Astfel, la Teatrul de Stat din Timișoara, emblema „filmului scenic" a fost luată în considerație cu un entuziasm nejustificat. Regia (Ion Maximilian) a realizat cu mult antren „atmosfera" reședinței lui Nell. Au apărut prin surprindere scări secrete sau paturi nevăzute, au țîrîit prelung sonerii fioroase, s-a acordat o vie participare muzicii sincopate. Au fost savant degustate momentele „monologului interior" și, pentru a nu se rupe vraja cinematografică, nu s-a acordat spectatorilor dreptul la pauză. Ar fi greșit să considerăm că Teatrul din Timișoara și regizorul spectacolului s-au dezinteresat de soarta piesei. Dimpotrivă, regia și colaboratorii săi au muncit intens, dar mai ales în direcția reprezentării exterioare a „filmului" și mai puțin pentru aprofundarea interpretării celor trei roluri. Astfel, textul lui Luc, care poartă răspunderea principală în precizarea mesajului piesei, a fost încredințat unui actor neexperimentat (Gh. Pătru), ales poate pentru fizionomia sa expresivă, dar deocamdată imobilă. Singură interpreta Rimmei (Marina Bașta) a izbutit uneori să emoționeze. Insuccesul teatrului din Timișoara nu este desigur tipic pentru colectivul și regizorul care au realizat deosebit de merituos montarea „Ploșniței" lui Maiakovski. El se datorează pierderii din vedere a principiului primordialității actorului față de ansamblul elementelor care compun arta scenică.

La Teatrul Municipal, tînărul regizor Horea Popescu și-a dovedit încă o dată maturitatea și înțelepciunea. Bineînțeles, nu s-a mers nici aici împotriva particularităților de construcție ale piesei, dar pauzele au fost repede resorbite, cadrul a fost fericit simplificat, discuția de idei a trecut categoric în primul plan. Regia a insistat evident asupra valorificării duelului de principii și a acordat însemnătatea cuvenită gestului expresiv, replicii nuanțate. S-a acordat în mod fericit un spațiu larg mișcării celor trei eroi în momentele-cheie ale piesei. Rar s-au remarcat în spectacol idei regizorale arbitrare. Gina Petrini (Rimma) și G. Ionescu-Gion (Nell) au discutat cu vivacitate și adeseori cu un ton sincer, neafectat.

Mircea Albulescu (Luc) a fost inegal, confundînd în răstimpuri fermitatea caldă a exprimării unei mari forțe morale cu bravada ostentativă.

Horea Popescu s-a bucurat de sprijinul remarcabil al excelentei rezolvări scenografice (cele două planuri suprapuse și fundalul sugestiv) semnată de Paul Bortnovski.

V. Mîndra

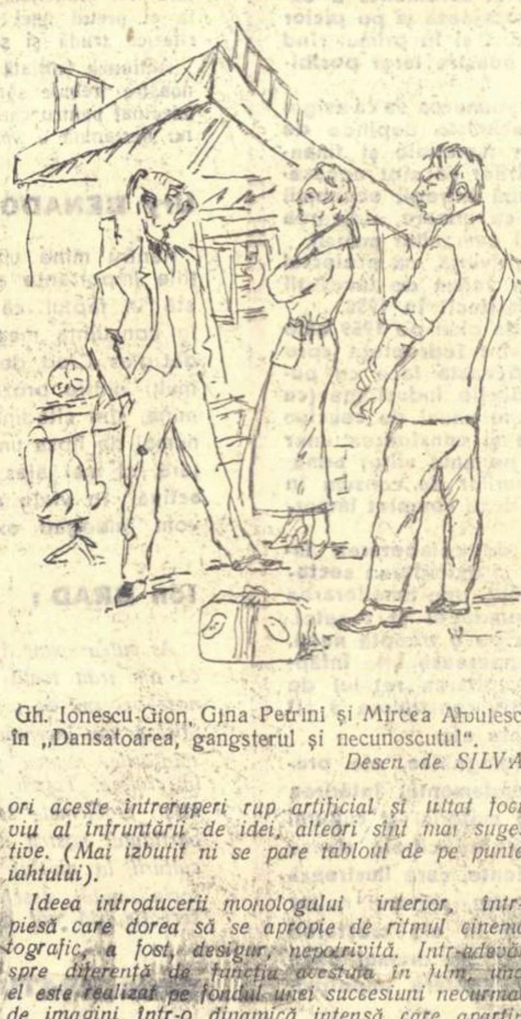

Gh. Ionescu-Gion, Gina Petrini și Mircea Albulescu în „Dansatoarea, gangsterul și necunoscutul".
Desen de SILVAN

CRONICA LITERARĂ

„CULEGĂTORII DE AUR" reportaj de Vasile Căbulea

de Paul Georgescu

Fiindcă, în primul rînd, reportajul este informație. Asta nu înseamnă de loc singura lui calitate și nici măcar cea mai însemnată. Am zice doar că informația nu e o calitate a reportajului, ci posibilitatea lui: posibilitatea să fie cunoaștere, literatură, pedagogie în acțiune. Un reportaj care nu informează, nu ne spune nimic nou despre oameni și locuri necunoscute nouă (sau despre locuri pe care le-am cunoscut cîndva, dar în care s-au desfășurat evenimente noi, surprinzătoare), își pierde calitatea sa de reportaj și, implicit, toate celelalte calități ale sale. Confruntarea cu realitatea, legătura directă cu viața, pe care reportajul o are la un mod sporit, îi dă reportajului o valoare sporită. Reporterul e însă scriitor, ca toți scriitorii: el descoperă, selectează, tipizează. In schimb, ce-i este interzis reporterului? Nimic. Pornind de la fapte concrete, el poate deschide porțile fantaziei, poate visa viitorul sau trecutul, poate asocia ca un erudit, poate filozofa eseistic, poate muta faptele pe planul poemului. Reporterul are mișcările libere în cel mai primitor dintre genuri, manifestîndu-se ca romancier, eseist, filozof sau poet. Dar toate acestea sînt condiționate de capacitatea lui de a surprinde realul în mișcarea sa unică.

Literatura e cunoaștere și o carte care nu ne spune nimic nou despre psihologia umană e o carte inutilă, indiferent de panglicuțele ei stilistice. O carte de literatură nu e ie, nici ou de paști, de aceea găteala vorbelor sau „meșteșugirea slovelor" nu reprezintă o valoare literară durabilă. Reportajul reprezintă aspectul sau gradul cel mai direct al cunoașterii, cel informativ. Un reportaj din care nu aflăm nimic nou nu are valoare. Această calitate informativă se epuizează cu timpul, e adevărat, dar nu-i mai puțin adevărat că ea hrănește toate celelalte calități, trece în ele. Altfel spus, un reportaj care nu aduce nimic nou nu poate avea nici alte calități literare. Tipizarea are la bază spiritul de observație, generalizarea locurilor comune se resimte, poetizarea vidului e penibilă. Numai acumularea materialului (rezultat al spiritului de observație) poate fi mutată în artă. E inutil să adăugăm că saltul calitativ nu este efectul mecanic al acumulării.

Reamintim aceste lucruri într-un moment de înviorare a reportajului. După volumele lui Eugen Barbu, Horia Liman, Brunea-Fox, V. Nicorovici, Tr. Coșovei ș.a., revistele și ziarele noastre acordă un spațiu tot mai larg reportajului literar. Petru Vintilă, Victor Vîntu, Al. Ivan Ghilia, Pop Simion, Tudor Mihail, Ștefan Luca, Șt. Bănulescu, ș.a. și-au făcut un nume în acest domeniu. Tot mai mulți prozatori (uneori și poeți) abordează reportajul. Avem deci motive să fim mulțumiți. Și totuși... multe din lucrările citite nu ne pot satisface. Asemenea proze, deși respectă formal legile speciei respective (ni se dau nume autentice de oameni din partea locului, se citează cîteva fraze, se numesc anumite mașini etc.) nu aduc nimic nou, se feresc de concret și abundă în generalități sentimentale. Nu găsim — în asemenea materiale — nimic concret din experiența specifică de muncă, din modul specific de a învinge dificultățile locale, iar la ora fatală în care cutare gospodărie colectivă sau uzină a fost vizitată de reporter, toate problemele se găsesc închise. Or, reportajul cetățenesc are, între altele, datoria de a sezisa probleme și a fi, în felul acesta, eficient.

Presa noastră („Scînteia", „Romînia liberă", „Informația Bucureștiului") publică des asemenea materiale care dau un ajutor efectiv celor „reporterizați" (din păcate, în unele ziare, calitatea literară a materialelor de acest fel lasă însă de dorit). Există, în multe reportaje literare, o tendință spre abstractizarea poetică, spre generalitatea sentimentală care dăunează acestor proze și sub aspectul eficacității dar și (cum am încercat să demonstrăm mai sus) sub aspect literar. Lipsa informației concrete, a bogăției de observații, nu poate fi înlocuită de bibiluri gen „cerul strălimpede", „susurul izvoarelor" și alte acadele stafidite din proza minoră de la 1897.

Mă va ierta (poate?) V. Căbulea pentru această paranteză, dar cu ce prilej să vorbim despre reportaj dacă nu la recenzarea unui volum de reportaje? „Culegătorii de aur" (poți culege fructe, bumbac, dar aur?) se încadrează în tematica utilei colecții „Patria noastră" care e o realizare a „Editurii tineretului". Volumul lui Căbulea cuprinde, cu intenții monografice, vestita Țară a Moților. Cu multă minuțiozitate, autorul ne introduce în Țara de Piatră, ne descrie locurile, satele, ne face cunoștință cu diferite proeminențe locale etc. Prefacerile revoluționare care au cuprins viața moților, trezindu-i la o nouă existență, alternează cu scurte povestiri prin care aflăm despre vechea, dura lor muncă. V. Căbulea nu și-a cruțat osteneala și a străbătut locurile natale notînd cu sîrg tot ce ne-ar fi putut trezi interesul (și, cîteodată, chiar mai mult...) Satele, orașele, minele, cooperativele de dogari, tîrgul de fete de pe muntele Găina, legendele, modul de muncă, folclorul — ne sînt descrise cu migală, însoțite de notații istorice, arheologice etc., totul stropit din abundență cu descrieri de natură. Căbulea e un călător care nu se grăbește, mai zăbovește o zi ca să afle urmarea la o întîmplare, pe care povestitorul nu avusese vreme să o termine, și această excursie lentă ne familiarizează cu Țara Moților, lucru cu atît mai interesant cu cît imaginea care ne stăruia, literar vorbind, era aceea creată de Bogza (imagine care pe mine mă obseda chiar după o lună de ședere — era îndată după război — prin acele locuri). Indeosebi, noile forme de muncă, modul în care socialismul prinde a rezolva problemele dramatice ale moților, sînt lucruri inedite, care ne trezesc interesul.

Literar vorbind, Căbulea nu e un bogzian (tocmai de aceea ne-au supărat tare cîteva fragmente care seamănă ciudat cu acelea ale ilustrului reporter, fără însă a ni se indica modelul vizibil), iar influența lui Sadoveanu se reduce la cîte o „cumplită izbeliște". El e un sfătos sentimental care ascultă cu atenție un regiment de moși (ce se simt tineri, cu toată vîrsta înaintată...), ce povestesc „cu tîlc" și „cu noimă". Chiar și Arieșul e „sfătos". „Se povestește din bătrîni", e o formulă care exclude îndoiala. Deși ne vorbește cu drag de noile fabrici și de minele modernizate, Căbulea e un pastoral pentru care Turda apare ca o înspăimîntătoare metropolă tentaculară: „Aici, în orașul modern de acum zece, cincisprezece, douăzeci de ani (...), aici în barurile și cafenelele Turzii..." Fiecare prilej de a contempla natura e folosit: „Jos, în fundul văii, străjuită de un plop înalt, secular, moara bătrînă stă de vorbă cu pîrîiașul ce fuge printre bolovanii abia rotunjiți, pătați cu smoală verzuie" (pg. 35). Natura Țării de Piatră, care la Bogza era ostilă, dură, dramatică, aici e prietenoasă, blîndă, idilică: „Cîntau și pîraiele, și păsările, cîntau în valuri și-n prisăci cîntecele lor. Pămîntul mirosea a reavăn și florile împurpurau ierburile, stîncile și bolovanii" (pg. 90).

Nefiind un dramatic, Căbulea nu e nici un discipol al lui Hogaș, cu voluptăți enorme, autorul excluzînd viziunile hiperbolice, marile spații dezolate, furtunile cumplite etc. Ca și furtunile, mîniile oamenilor trec iute și dramele trecutului sînt povestite cu ton potolit. Meritul volumului constă în caracterul său monografic, în multilateralitatea și minuțiozitatea informației. Dacă despre viața din trecut a moților am mai citit (surpări în mină, mizeria cronică, nesfîrșitele drumuri prin țară cu doniți, ciubere și fluiere etc.), aspectele noi, ale vieții socialiste, sînt inedite.

Citind volumul lui Căbulea, facem o călătorie interesantă, deși cam lentă, în Țara Moților.

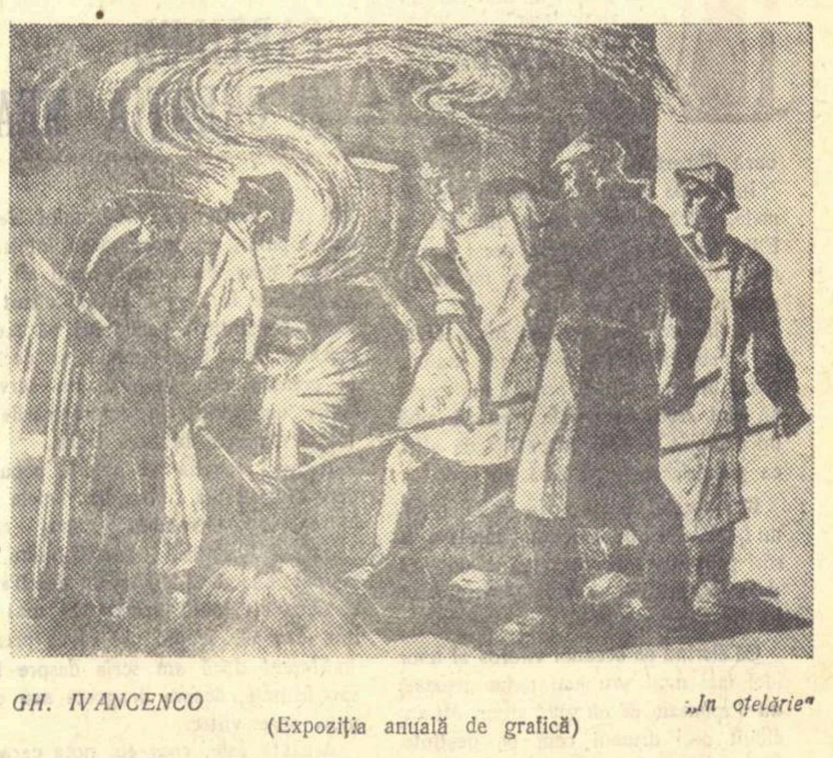

GH. IVANCENCO „In oțelărie"
(Expoziția anuală de grafică)

ILIE BARBU

Ilie Moromete n-a putut fi el însuși. Orînduirea concurenței și înșelăciunii l-a obligat să-și ascundă umanitatea chiar față de familie, față de copiii mușcați și ei de demonul averii. Proprietatea privată neavînd ce face cu el, l-a respins, l-a închis în sine. De aceea, Ilie Moromete e un izolat și un sceptic.

Ilie Barbu își dezvăluie, își „desfășoară", dacă vreți, adevărata fire, generoasă și demnă. Nu complet, nu dintr-o dată, nu fără dezamăgiri. Cînd Ghioceoaia îi cere să-i cumpere tutun în văzul oamenilor, socotind că cel ce-i lucrase bumbacul trebuia să-l slugărească, Ilie Barbu nu se duce, dar nu are îndrăzneala de a-i arăta deschis motivul. Cînd Bădîrcea îl strigă poruncitor — tot în văzul oamenilor — refuzul lui Ilie Barbu e net, dar mînia e totuși mută. Respectul persoanei la care el năzuie din copilărie încă nu este o trăsătură generalizată în mase. Asprimea tonului cu care, la înscrierea în gospodărie, i se cere să dea locul altuia, îi spulberă emoția solemnă, lovindu-i sensibilitatea. Și prietenii intimi îl jignesc, nevoind să dea crezare mărturiei sale despre rezultatele obținute de gospodăria colectivă pe care o vizitase. Chiaburimea și elementele aflate sub influența ei îl disprețuiesc și, din momentul în care ajunge primejdios, încearcă să-l timideze, să-l asasineze chiar. Partea înapoiată a satelor abia se urnește. Dar societatea nouă în curs de formare a muncitorilor și țăranilor asemeni lui și partidul, forța care o clădește și l-a primit în rîndurile sale, îl ajută, îl solicită, are nevoie de el. Ceea ce înseamnă că îi acordă încredere. Pe măsură ce i se dau sarcini importante, printre care funcția de socotitor, pe măsură deci ce simte adîncindu-se încrederea biroului organizației și a raionului de partid, prin secretarul său Țurlea, într-însul, Ilie Barbu capătă conștiința propriei personalități. Devenind activ, își dezleagă limba spre a convinge pe alții, așteaptă și cere singur sarcini (ce încîntat e de formula „trasarea sarcinilor"!), contribuie din proprie inițiativă la demascarea intențiilor chiaburești și a instrumentelor lor și nu se îndoiește o clipă că partidul, înlăturînd pe dușmani, va pune capăt și politicii deviatorilor de sprijinire a acestora. Vă amintiți cum atitudinea lui Ilie Barbu se schimbă? Din greoaie și împiedicată, înfățișarea sa devine degajată, stăpînă pe sine, respirînd acea seninătate voioasă care nu-l părăsește nici la locuința lui Enache unde înfruntă atacul chiaburului, reflectînd acordul dintre năzuințele și faptele sale, dintre el, Ilie Barbu și lumea făurită pentru Ilie Barbu, socialismul.

Ilie Moromete, fără speranță, în contradicție cu lumea și cu sine, era nefericit. Ilie Barbu e plin de speranță, în armonie cu lumea și cu sine. De aceea e fericit.

Mihail Petroveanu

Marin Preda: „Desfășurarea", ed. III-a, E.S.P.L.A.

SEARĂ DE FOLCLOR

(Urmare din nr. trecut)

— Șeful vostru, zise Anghel pe un ton ațîțător, este un ucigaș. Un bandit.

— Ține-ți gura, **hombre**, zise sever Jesús. Pepe e un proletar ca și noi. Și un bun comandant.

— **Pepe est un macho!** zise rînjind buzatul.

Jesús îi privi pe cei doi romîni:

— **La gente bravia sabe sufrir y morir**, zise el. Nu e nevoie de atîta vorbă, adaugă el cu aceeași blîndețe gravă și sumbră.

După asta urmă un sfert de oră de tăcere. Cei trei paznici fumau în tăcere, plictisiți și răbdători. Atanase Anghel se gîndea cu înfrigurare cum ar putea scăpa. Mitu Busuioc se dusese la fereastră. Se uitase la gratii: nu era nimic de făcut. Apoi la ulicioara din față: la o fereastră cu **reja** de fier, un bărbat tînăr și subțire, cu mîinile agățate de gratii, stătea de vorbă cu cineva dinlăuntrul casei. Vorbea însuflețit, încăpățînat, aproape pisălog. Era un logodnic care-i făcea curte logodnicei sale. Mitu Busuioc se uită la ei, mult; mult de tot; pînă uită de sine însuși. După care se trezi cu lacrimile curgînd pe obraji. Le înghiți cu greu, se luptă cu ele pînă le învinse. Își șterse fața cu palmele murdare. Apoi se întoarse și zise furios:

— Mi-e foame! Mi-e sete! Dați-mi să mănînc și să beau! Și o femeie!

Cei trei începură să rîdă:

— Femeie n-avem, sindicatul nu lucrează azi, sînt superstițioase, înapoiate, le e frică de iad. Dar de mîncat și de băut îți aducem, zise Jesús și-l trimise pe tinerelul cel frumos care se-ntoarse cu două gamele cu **garbanzos**, o strachină de metal cu pîine, o cutie de unt conservat și o sticlă de vin. Puse totul pe scaunul său și le arătă ce le adusese, numind fiecare lucru:

— **Garbanzos, pan, mantequilla, vino.**

Atanase Anghel se uită la cutia de unt: scria pe ea, cu litere cirilice, că e fabricată pentru Ministerul Alimentației din Republica Socialistă Sovietică Ucraina, în iulie 1936. Puse cutia jos.

— **No te gusta la manteca rusa?** întreabă rîzînd cel cu buzele vinete. Anghel nu răspunse. Nu-i venea să mănînce. Se gîndea încordat. Lîngă el, Mitu Busuioc mîncă însă cu o lăcomie de animal înfometat.

— Tu nu mănînci? întrebă el într-un tîrziu.

— Nu.

Mitu, fără un cuvînt, mîncă și ce mai rămăsese. Cei trei se uitau într-altă parte, discreți. Mitu isprăvi, se șterse cu dosul mîinii peste gură, oftă, apucă sticla.

— Nici nu bei?

— Nu.

— Hai, bea, te rog. Nu mă lăsa să beau singur.

Atanase Anghel întinse mîna după sticlă; luă în gură un degetar de vin, apoi îi întinse sticla îndărăt. Mitu se uită la el, apoi la sticlă, apoi la cei trei păzitori care-l priveau nepăsători. Ii spuse lui Jesús:

— Nu pot bea singur.

Bău un gît și-i întinse sticla. Jesús bău și el!

— **A la tuya**, zise el cu gravitate.

Mitu le dădu și celorlalți. Pe urmă se uită la ei cu ură și le zise:

— Ajunge pentru voi. Nu pe voi vă împușcă mîine.

Puse sticla la gură și bău pe nerăsuflate ce mai rămăsese, trei sferturi de sticlă. Apoi o ridică în sus și o izbi de pămînt de se făcu țăndări. Cei trei îl priveau cu gravitate.

— **Es buen muchacho**, zise Jesús. La care nimeni nu răspunse nimic. Mitu Busuioc se duse iar la fereastră să se uite afară. Logodnicul era tot la gratii s-o vrăjească pe novia sa cu șoapte dulci. Mai tîrziu sosi un om în fugă, pe strada paralelă cu spatele primăriei; se auzi undeva o împușcătură, omul se poticni și zbură pe brînci pe trotuar, unde rămase întins, cu fața în jos. Doi milițieni cu puștile pe braț sosiră din aceeași direcție peste două-trei minute, se aplecară, unul îl întoarse cu fața în sus. Celălalt îi împinse capul într-o parte, cu țeava puștii, și-i trase un glonț după ureche. Apoi plecară amîndoi. In străduța laterală, bărbatul cel subțire care vorbea, agățat cu mîinile în împletitura de fier, nici nu întoarse capul și șopti mai departe prin **reja**, la fel de insistent.

Atanase Anghel și Mitu Busuioc nu mai vorbeau. Ce să-și vorbească? Nu mai era nimic de spus. Trebuia să treacă timpul. Să vie dimineața. Iar dimineața avea să se isprăvească totul. Nici unuia din ei doi nu-i venea să creadă cu adevărat. Nimănui nu-i vine să creadă cu adevărat că are să moară peste cîteva ore. Omul nu simte nimic; e sănătos, viu, plin de poftă de viață; e obosit dar treaz, cu nervii ațîțați, înfricoșat, plin de speranță; cum să nu mai existe, peste cîteva ore? Cum să nu mai existe? Se uită împrejur. I se pare că vede pereții, scaunul, fețele păzitorilor, întiia oară. Niciodată n-a avut o vedere atît de ascuțită, ochi atît de limpezi. Lucrurile astea, pe care le vede, niciodată nu le-a văzut cu adevărat: acum abia le vede cu adevărat. Parcă ar exista și ele abia acum. Chiar și el, pe sine însuși, abia acum se simte trăind cu adevărat. Niciodată n-a știut că trăiește; abia acum simte că este în viață. Ca atunci cînd a scăpat teafăr dintr-un atac sau de sub un bombardament de artilerie; dar mult mai tare; atunci era amețit de beția care urmează încordării; acum nu; acuma stă și așteaptă ceasul și clipa în care va muri.

Un om vîrî capul pe ușă și-l chemă pe tînărul cu buzele vinete. Se auziră, prin ușa întredeschisă, glasuri, rîsete, ghitara și un rîset de femeie. Buzatul se ridică și-i spuse lui Jesús:

— Au venit. Mă duc.

Ieși. Jesús nici nu clipise din ochi. Celălalt însă se uita la ușa deschisă. Apoi păru nehotărît. La urmă însă nu mai răbdă:

— Jesusito, vino cu mine să-i ascultăm. Pe ăștia îi încuiem aici.

Jesús șovăi și el. Ii privi pe cei doi, Mitu Busuioc la fereastră cu spatele la odaie și Atanase Anghel cu ochii trezi, atenți, ațintiți pe paznici. Jesús se ridică:

— Ii luăm cu noi, zise el.

Il chemă pe Mitu. Acesta se-ntoarse încet și-i privi cu ochii întunecați: credea că sosise momentul. Serios, Jesús îi făcu semn din cap; Anghel se ridicase și el; ieși, urmat de Mitu și de cei doi cu puștile în mînă.

In sala cea mare de la intrarea primăriei erau adunați douăzeci sau treizeci de milițieni, împrejurul unui loc pe care-l lăsaseră gol. Ședeau pe lăzi de cartușe, pe scaune, pe mese, stăteau în picioare rezemați de coloanele masive, rotunde, de piatră, care țineau bolțile. Jesús și cu tînărul cel frumușel îi împinseră pe cei doi prizonieri către cercul de privitori și se opriră în spatele lor.

In mijlocul cercului, pe un scaun, la o masă pe care erau vreo zece sticle goale și una plină pe jumătate, ședea

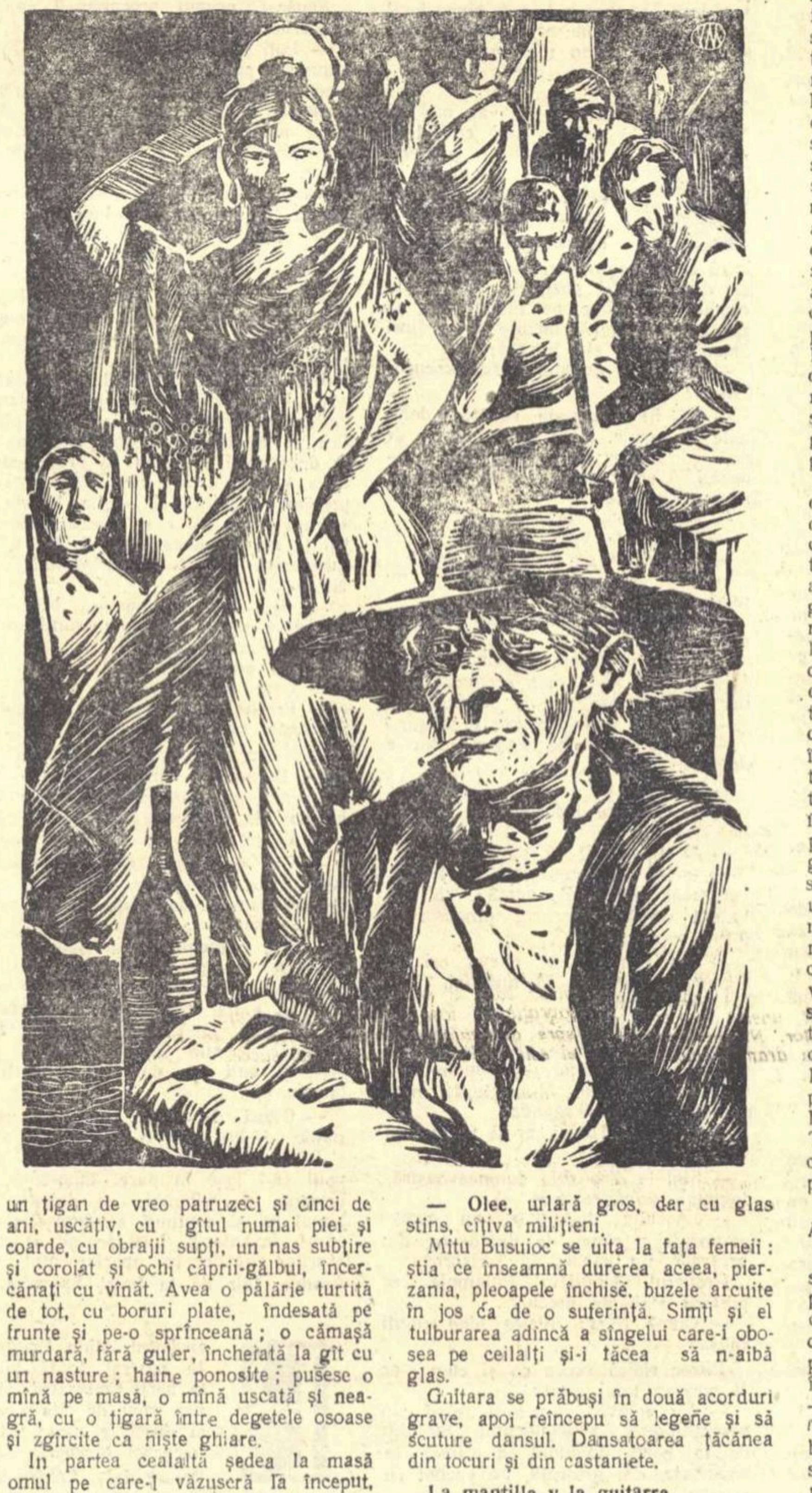

un țigan de vreo patruzeci și cinci de ani, uscățiv, cu gîtul numai piei și coarde, cu obrajii supți, un nas subțire și coroiat și ochi căprii-gălbui, încercănați cu vînăt. Avea o pălărie turtită de tot, cu boruri plate, îndesată pe frunte și pe-o sprînceană; o cămașă murdară, fără guler, încheiată la gît cu un nasture; haine ponosite; pusese o mînă pe masă, o mînă uscată și neagră, cu o țigară între degetele osoase și zgîrcite ca niște ghiare.

In partea cealaltă ședea la masă omul pe care-l văzuseră la început, cînd intraseră în clădire, înainte de-a se însera; atunci, ședea pe o ladă și cînta la ghitară; acuma ședea la masă și cînta tot la ghitară, încovoiat deasupra ei, cu șuvițe de păr negru și lucios căzute peste frunte.

Iar în picioare, pe lespezile de piatră lustruită presărate cu scuipaturi și mucuri de țigări strivite în picioare, stătea o femeie de vreo treizeci de ani cu mîinile în șolduri. Era mai degrabă scundă, într-o rochie cenușie, largă; cu un șal negru înfășurat în jurul umerilor; cu mîini scurte și cam groase și picioarele mușchiuloase în pantofi cu tocul scurt și legați cu baretă. Femeia era cu capul gol, cu părul despărțit printr-o cărare, lins pe tîmple, și strîns pe ceafă într-un coc. Avea fruntea joasă, netedă, albă, sprîncene lungi și subțiri și ochi migdalați, verzi, cu gene lungi. Umerii obrajilor lați și o gură buzată, cu colțurile trase în jos; și nasul lung dar turtit. Stătea dreaptă, cu capul sus, cu buzele acelea care păreau că surîd disprețuitor, și pleoapele plecate; mereu cu mîinile în șolduri. Se uita cu coada ochiului la țiganul cu pălăria plată. Acesta părea trist și gînditor. Omul cu ghitara țîrîia stins, ca de departe de tot. Nu se auzea nici o răsuflare. Cel cu pălăria trase un fum de țigară, o aruncă, întinse mîna și luă de pe masă, dindărătul lui, un tamburin pe care i-l dădu femeii. Talgerele tamburinului zornăiră tainic. Omul murmură ceva către ghitarist. Deodată ghitara începu să zbîrnîie și să plîngă ritmic; ghitaristul bătea în ea cu pumnul și cu palma; coardele sunau legănat și dulce, iar lemnul pocnea în tact zmucit: **toc-pac! toc-pac!** Femeia lovi o dată tamburinul care tresări cu zornăit scurt și ațîțător. Toți cei dimprejur își ținură răsuflarea. Atunci țiganul, cu țigara între degete, cîntă cu un glas răgușit și pătimaș, privindu-i pe oameni cu ochi catifelați, triști și parșivi:

Viva el reino de Almeria...

— E laa, gemu ghitaristul sforcînd în brațe și ciupind ghitara, aplecat asupra ei cu părul căzut peste ochi.

El Alcarzaba ў sus mujeres...

Cîntărețul zîmbi galeș și mîndru: curvăsărește și împărătește:

Viva el reino de Almeria,
La de lo fino querer...

Incheiase dulce de tot, cu glas de catifea. Ghitara se cutremură scurt și adînc. Femeia țipă deodată, parc-ar fi pișcat-o ceva:

— **Ole, Juanito, o-lé!**

Cu sau fără puști, milițienii în menos, cu țigara lipită în colțul gurii, cu pleoapele clipite, priveau, muți, prin fumul de țigară. Pepe, comandantul, ședea în față și zîmbea împietrit. Lîngă el, ședea tinerelul slab cu dinți stricați, pe un scaun: și aici lăsa brațul să-i spînzure peste spetează. Părea rece și nepăsător.

— Olee, urlară gros, dar cu glas stins, cîțiva milițieni.

Mitu Busuioc se uită la fața femeii: știa ce înseamnă durerea aceea, pierzania, pleoapele închise, buzele arcuite în jos ca de o suferință. Simți și el tulburarea adîncă a sîngelui care-i obosea pe ceilalți și-i făcea să n-aibă glas.

Ghitara se prăbuși în două acorduri grave, apoi reîncepu să legene și să scuture dansul. Dansatoarea țăcănea din tocuri și din castaniete.

La mantilla y la guitarra
En pleno Andalucia,
Que es la región más gitana
Que tiene la patria mia...

Se auzi un geamăt. Ghitara urma glasul pierdut, depărtat, muri și ea, topindu-se în tăcere. Ciocănitul dansului încetase de două clipe — sau poate de mult, de mult.

Ghitara zdruncină auzul cu acorduri furtunoase. Cîntărețul se îndreaptă din șale și țipă, cu colțul buzelor crispat de zîmbetul lui de trufie:

No teñgo pena ninguna...

— **Olee, urlară cîteva glasuri răgușite.**

Aunque el mundo me critique

— **Olee, gemură glasurile**

No tengo pena ninguna·
Yo soy aguilla imperiaaal!

zbieră lung și strident cîntărețul, cu glas de fiară ce urlă din pustie, peste nisipuri fierbinți, în văzduhuri uscate pline de vedeniile setei. Ascultătorii începură să strige, răscoliți, și nu se mai auzi sfîrșitul ghitarei nici al dansului. După ce se liniștiră, ghitara începu să vibreze adînc, melancolic, ca un clopot, dar cu accente ritmice, violente, care apăsau inima și ațîțau nervii. Tăcerea era mai mare ca înainte, mai încordată. Dansatoarea stătea împietrită și se uita la cîntăreț dintr-o parte, cu un fel de îngrijorare. El pălise. Deodată scoase un urlet prelung, cutremurător, de parcă-i vîrîse cineva un cuțit în inimă și-l răsucea în rană:

Momento en la nocheeee!

— **Olee**, gemu din măruntaie, cu glas adînc, dansatoarea.

Cîntărețul se jelui sălbatic:

Por tu curpa momentito tengo
Que la muerta apeteciaaa...

O secundă de tăcere. Apoi ghitara izbucni într-un ritm scăpat din frîu, iar dansatoarea începu să ciocănească din tocuri și din castaniete, răsucindu-se ca o șerpoaică apucată de pandalii, dar rămînînd cu fața nemișcată — doar mai palidă. Privitorii nu mai știau de sine; erau cu ochii la fața ei pală cu umerii obrajilor prea sus și prea lați și cu gura disprețuitoare; cu auzul și cu creierii stăpîniți de vrăjitoria tocurilor și castanietelor, cu inima tulburată de ghitară. Cei doi prizonieri, în clipa ceea, uitaseră că aveau să fie împușcați peste cîteva ore.

Atanase Anghel dormea pe scaun. Un somn ciudat îl învinsese în ceasurile tîrzii ale nopții. Ședea cu mîinile pe genunchi, cu bărbia în piept. Dormea. Visa. Dar auzea tot ce se petrece în jurul său. Cîteodată i se părea că vede prin pleoapele închise: ciudate efecte ale celei mai mari oboseli și încordări. De bună seamă că auzea și îndată visa că vede. Intrările și ieșirile păzitorilor, care se duseseră să doarmă și fuseseră înlocuiți cu alții. Pași afară, în sală, glasuri. Apoi, spre ziuă, tăcere.

Ii aduseseră îndărăt după ce plecaseră cîntăreții și dansatoarea, împreună cu cîțiva milițieni cu care se vedea că sînt prieteni. Asta, tîrziu după miezul nopții. Și de atunci stăteau în odaia mare și goală. Mitu Busuioc se întinsese pe pămînt, pe lespezile reci de piatră. Ofta din cînd în cînd. Odată i se păru lui Anghel că Mitu geme. Dar somnul acela străveziu, cu auzul treaz, îi îngreuiase trupul; nu se putea mișca ca să-i vorbească lui Mitu. Voia să-i vorbească, să-i spuie ceva de o importanță covîrșitoare; dar nu putea mișca limba și buzele. Apoi alerga pe cîmp, la dreapta și la stînga lui și îndărăt alergau alții, se poticneau, cădeau cu fața la pămînt, iar el trebuia să le strige ceva, să-i facă a înțelege cum trebuie să înainteze la atac ca să nu moară așa, prostește, și nu putea, limba îi era paralizată; dar mai rău decît atîta: nu știa ce trebuie făcut, știa, simțea, că nu știe, dar totodată i se părea că a știut cîndva, că poate știe încă și că dacă ar face un efort mare, dacă și-ar încorda mintea și-ar aminti; însă cu cît se opintea cu gîndul, cu atît simțea mai ascuțit și neștiința lui, și faptul că poate și-ar putea aduce aminte, iar în vremea aceasta care nu era decît o secundă sau mai puțin decît o secundă, dar i se păru lui de o durată nesfîrșită, alerga pe cîmp spre tufișurile de unde trăgeau mitralierele, iar tovarășii lui, la dreapta și la stînga, cădeau la pămînt din goană, fără un cuvînt, și rămîneau grămădiți pe iarba uscată, morți.

Nu mai putea. Se trezi, cu un nod de lacrimi în gît, cu inima bătînd, nădușit, și simțind sudoarea cum îi răcește trupul. Se uită împrejur cu ochii tulburi și rătăciți. Unde era? De ce era aici? Ce aștepta? Aștepta ceva foarte grav, de multă vreme. Ochii i se opriră asupra lui Jesús care ședea în fața lui, sprijinit în pușcă. Jesús era galben, cu cearcăne vinete sub ochii săi mari de cărbune; o barbă neagră, nerasă la timp, îi mînjea obrajii. Privirile celor doi se întîlniră, apoi fiecare se uita într-altă parte. Atanase Anghel se-ntoarse să-l vadă pe Mitu Busuioc. Acesta dormea răsturnat pe spate, cu gura întredeschisă; i se deslușeau prin haine pieptul mare, boltit și pîntecul supt; gîtul gol era gros și mușchiulos; sprîncenele nițel încruntate îi dădeau un aer de seriozitate cam naivă, tinerească. Atanase Anghel se duse la fereastră, să vadă dacă nu se poate cățăra cumva pe aici. Simțea între umeri privirea lui Jesús. Celălalt, tinerelul cu trăsături de statuie, stătea pe jos, cu spatele rezemat de ușă, și cu pușca de-a curmezișul genunchilor. „Am putea sări la unul din ei, dar celălalt ar trage în plin și la sigur. Am putea sări fiecare la cîte unul, dar cum să ne apropiem?" Trebuie încercat. Făcu un pas spre cel mai apropiat: Jesús. Acesta ridică pușca.

— **Dame un cigarillo**, zise Atanase Anghel.

— **Ouédate allá**, răspunse Jesús, scoase o țigară din buzunarul de la piept al salopetei și i-o aruncă la picioare. Anghel se apleacă. In aceeași clipă o cutie de chibrituri îi căzu la picioare. „Să sărim la ei? Au puștile încărcate și neasigurate. Să-i arunc — nu acum, dar după ce-i spun lui Mitu și-l pregătesc — să-i arunc chibriturile în obraz și să sar? Tot trage; sîntem la cinci pași; nu se poate să nu ne nimerească. Pe urmă se pune întrebarea cum ies din Ayuntamiento, cum străbat piața". Aprinse țigara (prima și ultima țigară din viața lui) și, cu chibriturile în mînă făcu un pas spre Jesús; acesta ridică pușca, cu degetul pe trăgaci:

— **Alto! Echa un paso atras!**

Puștiul de la ușă rîse rece:

— Lasă prostiile; **deja estas tonterias, no te sirven de nada.**

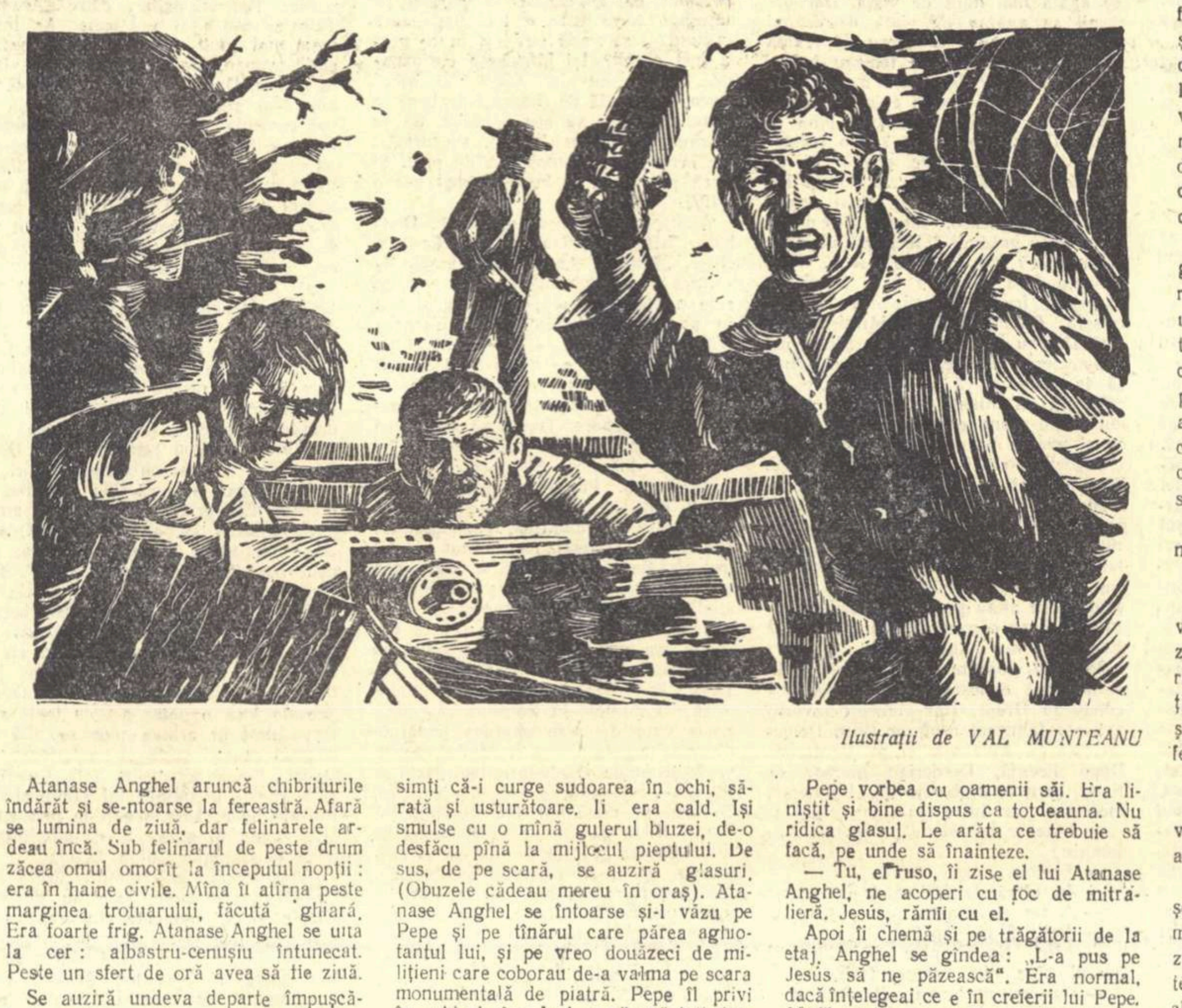

Ilustrații de VAL MUNTEANU

Atanase Anghel aruncă chibritul îndărăt și se-ntoarse la fereastră. Afară se lumina de ziuă, dar felinarele ardeau încă. Sub felinarul de peste drum zăcea omul omorît la începutul nopții: era în haine civile. Mîna îi atîrna peste marginea trotuarului, făcută ghiară. Era foarte frig. Atanase Anghel se uita la cer: albastru-cenușiu întunecat. Peste un sfert de oră avea să fie ziuă.

Se auziră undeva departe împușcături, apoi, repede una după alta, bubuituri de grenade, uscate ca o tuse din plămîni cu caverne. Atanase Anghel se întoarse cu voiciune și se uită la cei doi care-l păzeau. Trăgeau cu urechea. O detunătură apropiată, mult mai puternică decît o explozie de grenadă, făcu să tremure geamurile. Mitu sărise într-un cot și se uita la ceilalți, clipind din ochi. Altă bubuitură. Incă una. Se trăgea cu tunul asupra orașului. In același timp însă nu înceta pîrîitul puștilor; se auzeau rafale lungi de mitralieră.

— Ce e, nene Tăsică? întrebă Mitu Busuioc.

— Cred că atacă fasciștii, zise Atanase Anghel. Jesús îi aruncă o privire, apoi vorbi cu celălalt, cu glas scăzut:

— Dați-ne arme! strigă deodată Atanase Anghel.

Jesús se uită la el, dar nu-i răspunse. Ieși, urmat de cel mai tînăr, încuiară ușa cu cheia și cei doi prizonieri rămaseră singuri. O nouă bubuitură trăsni aproape de tot, de parcă se crăpase cerul de sus pînă jos. Geamurile se umplură de-o rețea de linii, ca un păienjeniș neregulat, apoi căzură în odaie, zornăind. Fereastra rămase ca o imagine de cioburi ascuțite. Mitu se repezi la dînsa, scoase mîinile printre cioburi, apucă gratiile șerpuite măiestru și le zgîlțîi din răsputeri. Nu se mișcară. Un uruit muzical începu să crească deasupra orașului, prin bubuiturile bombardamentului de artilerie și pîrîitul puștilor: avioane. Atanase Anghel, treaz și încordat, asculta. Auzea din cînd în cînd focuri de pușcă, foarte aproape. Numai cîte unul odată, arare, la intervale neregulate; și parcă la primul colț de stradă. Asta ce era?

Uruitul avioanelor crescuse, ajunsese uriaș; începură să șuiere bombele. Apoi primele salve de detunături le sfîșiară celor doi auzul. Ei se priviseră și se aruncaseră la pămînt în aceeași secundă. Alte șuierături; o bubuitură le înjunghie urechile, înlăuntrul capului, cu ace lungi și ascuțite; un vînt umplu camera de praf. Un nor de praf: nu vedeau împrejur decît printr-o ceață cenușie. Alte bombe: le simțeau în trup prin vibrația pămîntului: parcă izbea cineva pămîntul cu un ciocan mare cît un munte.

Apoi bubuiturile se depărtară, încetară. Dar nu încetaseră nici o clipă bubuiturile obuzelor de tun, nici focul armelor de infanterie.

Atanase Anghel se uită împrejur: praful din odaie se risipise. Ușa era smulsă din țîțîni.

— Mitule! După mine! strigă Atanase Anghel în hărmălaia bubuiturilor dimprejur. Se repezi la ușă cu umărul înainte. Ușa trosni dar nu se deschise. O izbi și Mitu; sări din țîțîni cu broască cu tot și căzu pe jos.

Sala cu coloane de piatră era goală, cu moloz căzut pe jos, lăzi răsturnate și, în zidul fațadei, o gaură mare cît o casă. Trei milițieni morți erau întinși pe jos, acoperiți de moloz, îndărătul mitralierei răsturnate. Atanase Anghel se repezi la mitralieră, cu Mitu după el. O puseră iar pe roate, o împinseră pe treapta cea mai de sus a peronului. Piața era goală, plină de găuri mari de bombe; biserica ardea; se auzea pîrîind în foc cherestelea acoperișului. In fundul pieții, se zăreau morți; un om trecu în goană, încovoiat, pe una din străzile care dădeau în piață. Anghel ținti într-acolo. Al doilea om încercă să treacă. Anghel apăsă pe trăgaci. După o rafală, omul care fugea mereu se împletici și căzu. Lîngă Anghel, Mitu întins pe burtă și sprijinit în coate, petrecea prin mîini banda de cartușe.

— Vezi prin lăzi, zise Anghel răgușit, apăsa pe trăgaci. Doi alergători se prăbușiră în mijlocul străzii, parcă le-ar fi tras cineva pămîntul de sub picioare. Îndărăt. In strada din dreapta, un grup de soldați în kaki se adună, venind parcă din casele de pe-o parte și de pe cealaltă; cărau o mitralieră; o instalară și se trîntiră pe burtă lîngă ea. „Dacă mă vede trage în mine. Dacă nu ochesc bine, m-am curățat" se gîndi Atanase Anghel ochind. Apăsă ușor pe trăgaci și trase.

Cîtă vreme trăsese? Metalul se încălzise. Manșonul dogorea și scotea aburi. Mitraliera din față era singură, oamenii de pe lîngă ea zăceau lipiți de pămînt. Unul se mișcă. Atanase Anghe îl ochi, și trase. Clic! se isprăvise banda. Omul nu se mai mișca. Mitu încărcă altă bandă. Atanase Anghel simți că-i curge sudoarea în ochi, sărată și usturătoare. Ii era cald. Își smulse cu o mînă gulerul bluzei, de-o desfăcu pînă la mijlocul pieptului. De sus, de pe scară, se auziră glasuri. (Obuzele cădeau mereu în oraș). Atanase Anghel se întoarse și-l văzu pe Pepe și pe tînărul care părea aghiotantul lui, și pe vreo douăzeci de milițieni care coborau de-a valma pe scara monumentală de piatră. Pepe îl privi în ochi și rîse de i se văzură toți dinții, și de sus și de jos, albi și strălucitori:

— **Qué tal?** întrebă el. Atanase Anghel, în cot îndărătul mitralierei nu-i răspunse. Jesús se ivi dintre milițieni și se lăsă pe burtă lîngă cei doi romîni. Ii privi pătrunzător, apoi se uită la cele două străzi și la morții depărtați, mici. Pepe își punea oameni la ferestre și la spărturi. Junele ce-l urma își aprindea o țigară. **Vieau!** făcu un obuz și plezni undeva sus în clădirea primăriei: atît de aproape, încît toți se zgîrciră. Pepe rămase în picioare. Incepu să rîdă, uitîndu-se împrejur. Oamenii se prefăcură nepăsători. Tînărul cel slab mai aprinse un chibrit și începu să tragă din țigară. Avea atîrnat la șold un pistol Parabellum într-un toc lung de lemn, încins peste vestonul civil.

In fundul străzii din stînga apăru un automobil verde. Atanase Anghel îl ochi.

— **Pepe, vienen los tanques!** strigă un milițian care pîndea în marginea găurii făcute în zid de bomba de avion. Atanase Anghel recunoscuse și el că nu era un automobil ci un tanc. Incepu să tragă. Tancul trecu peste cadavrele soldaților atinși de mitraliera lui Anghel, le strivi și ieși în piață. Se opri. Trase o lovitură de tun; se văzu țeava cum intră îndărăt în turelă apoi iese iar înainte. Obuzul se sparse în celălalt capăt al pieții. Anghel nu trăgea. Pepe strigă la el să nu tragă; Anghel dădu din cap; nu era nevoie: înțelesese și el. Pepe avea în mînă un pachet, o cutie care părea de carton, cu ceva greu înăuntru. O cîntărea în mînă. Aghiotantul său, la fel.

In piață, tancul înaintă. Acum se zăreau și soldați ascunși îndărătul lui. Tancul se apropia încet. Din cînd în cînd trăgea rafale de mitralieră.

Atanase Anghel se simți privit. Se uită în sus. Il întîlni privirea lui Pepe. Acesta îi spuse cu un aer vesel:

— Mă acoperi: **me cubres. Está claro?**

Anghel dădu din cap, cu ochii în ochii lui Pepe. Tancul ajunsese la douăzeci de metri de **Ayuntamiento**. Pepe porni în goană pe scări în jos, urmat de aghiotant, acesta mereu cu țigara în gură și cu ochii clipiți din cauza fumului de tutun. In clipa cînd ajunseră în piață, Anghel începu să tragă în blindajul tancului, ochind mitralierele. De la etaj și din jurul lui Anghel, milițienii trăgeau în soldații de după tanc. Pepe alerga lateral spre stînga. Aghiotantul, tînărul slăbănog, prin dreapta; trecea prin fața mitralierelor, cu țigara lipită în gură și cu ochii îngustați ca să evite fumul de tutun. Anghel trăgea, cu privirea lipită de mitralierele tancului, amîndouă în partea din față. Auzea duduitul motorului. Pe urmă o explozie și încă una. Văzuse nelimpede un obiect zburînd prin aer pe deasupra tancului. Tancul se opri, amuțit. Atanase Anghel trăgea acum în lungul celor două străzi: nu se mai vedea nimic. Fusese un singur tanc — deocamdată. Anghel auzi pe cineva vorbind lîngă el.

— Impușcă-l, parastasul cui l-a făcut, zicea Mitu Busuioc cu o ură sălbatică.

— Ce, ești prost? mîrîi Anghel. Pepe se ridică în picioare, se uită îndărătul tancului, la soldații morți, apoi il ocoli, se opri să se uite la cadavrul aghiotantului, în haine negre, cămașă albă, cravată, încins cu pistolul și cu ochii deschiși. Il descinse și se-ntoarse spre peronul primăriei. Un milițian striga:

— Bravo, Pepe!

Pepe începu să rîdă și, cu cureaua într-o mînă, făcu un gest, ca și cum ar fi cîntărit în palme doi pepeni verzi din cei mari:

— **Porque tengo cojones tan grandes!** strigă el. La etaj, jos la ferestre, milițienii începură să rîdă.

— De ce nu l-ai curățat? întrebă Mitu Busuioc pe romînește Atanase Anghel răspunse încruntat:

— Cum, bă? De la spate?

— De oriunde, zise Mitu Busuioc. Ce, el nouă ce ne făcea? Ce, parcă acuma ești sigur?

— Acuma s-o fi lămurit, zise Anghel.

— Parcă poți să știi, cu nebunii ăștia? murmură Mitu Busuioc.

Prin oraș, se auzeau împușcături izolate, ca mai înainte. Oamenii din jurul celor doi romîni ridicau capul să asculte. Atanase Anghel îl întrebă pe Jesús ce înseamnă focurile de pușcă.

— **Los pacos**, zise Jesús. Fasciștii din oraș. Abia așteptau. Acum stau în casă și trag pe ferestre, pe urmă se ascund.

Pepe vorbea cu oamenii săi. Era liniștit și bine dispus ca totdeauna. Nu ridica glasul. Le arăta ce trebuie să facă, pe unde să înainteze.

— **Tu, el ruso**, îi zise el lui Atanase Anghel, ne acoperi cu foc de mitralieră. Jesús, rămîi cu el.

Apoi îi chemă și pe trăgătorii de la etaj. Anghel se gîndea: „L-a pus pe Jesús să ne păzească". Era normal, dacă înțelegeai ce e în creierii lui Pepe. Afară, piața era goală, cu găuri în pavaj, cu un tanc oprit și cîteva cadavre. Fațadele caselor erau împroșcate de schije. Acoperișul bisericii ardea trosnind și pîrîind. Porumbeii umblau iarăși pe lespezile de piatră.

Pepe coborî scările, cu un pistol mitralieră în mîini; unul după altul, în șir, ceilalți îl urmară. Era tăcere. Din cînd în cînd un foc de pușcă în oraș; un avion, departe, și pîrîitul focului.

Pepe și cu cîțiva alții mergeau încet prin piață. Un rînd rar de oameni în salopete sau în haine civile. Un șir înainte, pe lîngă casele din dreapta. Alt șir, lipiți de cele din stînga. In fața, nu se vedea nimic: două intrări de străzi, cu niște cadavre risipite de-a curmezișul. Rîndul de oameni cu puști înaintau încă; trecuseră de mijlocul pieții. Atanase Anghel se uita încordat la ferestrele caselor din fundul pieții. Toate aveau obloane din lame subțiri de lemn ca niște jaluzii. Toate obloanele erau închise. El însă căuta mereu cu ochii, unde ar putea găsi locul suspect. I se umplură ochii de lacrimi, de prea mare încordare a văzului. Clipi repede și-i șterse cu dosul mîinii.

Atunci răpăi prima rafală de mitralieră. Atanase Anghel începu să tragă în ferestrele din față.

— Unde sînt? strigă el la Jesús.

In piață, oamenii care înaintau cu puștile în mîini, porniră în goană înainte.

— **Donde están? Donde están?** striga Atanase Anghel.

Jesús se ridicase în genunchi și se uita cu ochi rătăciți la casele cu obloane închise. In piață, șase oameni se prăbușiseră; ceilalți alergau. Atanase Anghel trăgea mereu; mitraliera se încălzise, mirosea a ulei și a metal cald. Ultimii oameni ai lui Pepe, și Pepe însuși alergau înainte, cu armele în mîini. Nu strigau. Căzură, întîi trei deodată, peste o clipă încă patru, apoi unul; mai rămăsese Pepe; căzu și el. Se ridică în genunchi, în picioare, făcu un pas, apoi scăpă pistolul-mitralieră și se prăbuși.

A doua zi de dimineață pe la orele unsprezece, pe cînd batalioanele de comuniști din vestitul **quinto regimiento** și brigada a 14-a internațională înaintau dinspre Andujar spre Montoro și Villa de Rio cucerite de fasciști în 24 și 25 decembrie, comandantul brigăzii a 14-a umbla pe un drum de țară bătut de artileria fascistă. In stînga, în livezile de măslini, trăsneau tunurile brigăzii. Pe niște dîmburi din față, trei oameni, mărunți de tot la depărtarea aceea, în picioare, semnalizau ca să dirijeze tirul. Pe lîngă șosea, pe cîmp, cădea cîte un obuz: șuierul ascuțit, pocnitura, pămînt, fum. In șanțurile drumului, niște englezi tineri și blonzi se lipeau de pămînt. Pînă își dădură seama ce face generalul. Acesta stătea în picioare și se uita cu binoclul la valea dintre două dîmburi din față. Era un bărbat subțire, uscățiv, în uniformă kaki și manta de piele. Ras în cap: șapca înfundată pe frunte îi descoperea ceafa țeapănă, albăstrie. Avea o față osoasă, slabă, cu obrajii supți și cute adînci pe lîngă gură. Lăsă binoclul de la ochi și se uită zîmbind la tinerii din șanțul drumului. Vieauu-bang! Pămînt și pietre zburară prin aer. Generalul nu clipise. Spuse tare pe franțuzește, cu accent slav:

— De ce vă aplecați? Era prea tîrziu. Englezii nu pricepeau. Unul din ei le traduse. Ei se ridicară și porniră înainte pe șosea. Generalul, înconjurat de cîțiva ofițeri care stăteau la fel cu el, în picioare și făcîndu-se că nu observă exploziile, ridică iarăși binoclul și-l puse la ochi. Apoi se uită, peste ocularele binoclului, la compania de englezi care se desfășura de-a dreapta și de-a stînga drumului, și ai cărei oameni nu se mai aruncau la pămînt la sosirea oricărui obuz, cît de depărtat. Brigada era pe punctul să fie nimicită; de două zile nu izbutise decît, cu mare greutate, să țină în loc înaintarea inamicului. Generalul se uită cu ochii săi cenușii, palizi, după compania care înainta. Aveau să atace bine. Acuma, aveau să se țină bine.

Dintre măslini tunurile bubuiau și trăsneau necontenit. Ofițerii din spatele generalului vorbeau tare. El se întoarse spre ei. Văzu doi voluntari cu puștile pe umăr și între ei trei zdrențăroși, bărboși, murdari, și ei cu puști pe umăr. Doi purtau ceva ce fusese uniforma brigăzii a 14-a; unul era scund și cu un aer încăpățînat și calm, al doilea înalt, atletic, tînăr de tot. Al treilea era în **mono**, murdar și rupt și se vedea cît de colo că e spaniol: țigănos, cu o șuviță de păr negru, neondulat, căzută pe frunte, și cu ochi adînci, încercănați. Ofițerii vorbeau cu cei trei.

— Ce e cu oamenii ăștia? întrebă generalul. Ii explicară: doi voluntari romîni din regimentul de artilerie, și un milițian spaniol. Cei doi fuseseră trimiși cu batalionul nimicit de fasciști la Montoro în ziua de 24; scăpaseră, nimeriseră în pozițiile milițiilor anarhiste, zdrobite apoi și ele de fasciști; scăpaseră și de acolo, împreună cu un milițian anarhist, și se întorseseră.

— La unitate! ordonă aspru generalul. Apoi se uită la spaniol.

— Unde e unitatea ta?

— Nu mai există. Vreau să vin cu voi, îi spuse omul, care deși era în zdrențe, cu o barbă neagră de pușcăriaș și arăta ca un bandit, păstra o ținută gravă și demnă. Ochii cenușii și reci ai generalului licăriră de un fel de veselie ironică.

— Ce meserie știi?

— Eram șofer de taxi în Jaén. Am venit cu taxiul pe front; s-a stricat; acuma sînt infanterist.

— Voi, romînilor, aveți nevoie de șoferi la camioane. Duceți-l la regiment și vedeți dacă-l primesc ai voștri, zise generalul, apoi le întoarse spatele și continuă să se uite cu binoclul la valea dintre cele două dîmburi. Pe dîmbul din stînga, observatorul de artilerie care semnaliza, căzu. In vale, compania de tineri englezi înainta în tăcere. Un sîmbure de flacără roșie-gălbuie sclipi la pămînt, pieri, și un nor de fum se umflă în locul acela. Generalul văzu cum zboară prin aer trupurile celor mai apropiați; totuși linia de trăgători înainta mereu, la pas, dar foarte repede. Da, atacau bine.

Petru Dumitriu

RADACINILE

CAP. 47

SCRISORI ŞI JURNALE

Grefierul Augustin Eulampie citi una cîte una scrisorile în posesia cărora ajunsese din întîmplare şi care fuseseră adresate de Tia Cudalbu ciudatului aventurier şi om de afaceri, levantinul Aramic Tair. După ce le citi, le numără. Erau 127 de epistole, de la patru pînă la şase pagini mov, scrise cu litere mari, nervoase şi fără nici o ştersătură. Il iritară cîteva neologisme şi cîteva expresii grosolane. Răposata avusese, fără să ştie, talent literar. Se întristă. Dacă ar fi întîlnit, în scurtul ei drum prin lume, alţi oameni, poate că Tia Cudalbu şi-ar fi aflat un loc în literatură nu mai prejos decît al celebrei romanciere Cezara Babadag. Pe urmă, întristarea îi pieri. De ce să regrete că n-a devenit scriitoare Tia Cudalbu, cînd el însuşi nu izbutise, deşi era mult mai înzestrat şi mai pregătit? Dacă nu se mohora pentru propria-i soartă, ce rost avea să-şi lase buna dispoziţie umbrită de regrete pentru soarta altora? Ajuns cu gîndul aci îşi spuse, cum avea obiceiul cînd se simţea copleşit de singurătate, cu glas tare:

— Ai îmbătrînit, Eulampie! Ai îmbătrînit şi tot acru ai rămas. Ar fi timpul să devii bun, Eulampie.

— De ce să devin bun? Are cineva nevoie pe lume de bunătatea mea? Nu are.

— Dar nici de răutatea şi de acreala ta nu are nimeni nevoie, Eulampie. E plină lumea de acriţi, de răi şi de răutăţi.

— Nu am făurit eu lumea, aşa că nu sînt răspunzător.

— Ba eşti, Eulampie.

— De ce? De ce sînt?

— Pentru că nu ai făcut nimic ca să alungi răul din lume şi în locul răului să aduci bunătatea. Toată lumea are nevoie de bunătate.

— Poate că nu are nevoie de bunătate chiar toată lumea. Iar pentru cîţiva, nu merită să te osteneşti.

In odaia scundă, cu tavan şi pereţi afumaţi, se făcuse frig. Absorbit de pasionanta lectură, Eulampie uitase să mai arunce un lemn-două în sobă. Nu se mai asculta pe sine însuşi vorbind. Nu-şi mai asculta nici gîndurile. Asculta vîntul care vuia sălbatic, izbindu-se de zidurile şi de acoperişul casei, răsucind şi supunînd la chinuri pomii negri şi goi din grădină. Curăţă soba de cenuşă. O umplu cu ţăndări uscate şi cu lemne. Stropi ţăndările şi bucăţile de lemn cu gaz şi le aprinse. Se gîndi o clipă dacă nu ar fi mai bine ca, în loc să le păstreze, sporind cu ele bogata şi interesanta lui arhivă, să arunce scrisorile Tiei Cudalbu în foc. De ce să le arunce în foc? Se afla acolo, în acele pagini, povestea unui om. Dacă el, Eulampie, ar nimici povestea scrisă, ar fi ca şi cum ar nimici însuşi omul care o scrisese. Nu voia să nimicească pe nimeni. Nici măcar un gîndac.

Desigur că judecătorul de instrucţie Tretin, observînd lipsa scrisorilor, a fost apucat de turbare. Cu atît mai bine. Tretin nu-i era simpatic. Nici primul procuror Pitroc nu-i era simpatic. Cît despre Derderian, ministrul Justiţiei...

Veniră zorile alburii şi-i alungară negura din dreptul ferestrei. Zorile alburii alungau de pretutindeni negura nopţii, însă Eulampie nu văzu decît ceea ce se petrecea în dreptul ferestrei lui. Deseori noi, oamenii, nu vedem decît ceea ce se petrece la un pas de noi. Uneori nu vedem nici atît.

In urma zorilor, luptîndu-se cu vîntul şi cu zăpada răvăşită, sosi şi bătu la uşă lăptăreasa.

— Bună dimineaţa, domnule Lampi.

— Bună? Unde vezi dumneata că e bună? Dimineaţa e vînătă, urîtă şi plină de viscol îndrăcit.

— Te-ai trezit devreme, domnule Lampi.

— Nici nu m-am culcat.

După plecarea ei, Eulampie îşi pregăti cafeaua cu lapte pe care o sorbi fierbinte în timp ce ronţăi doi covrigi cu susan îngheţaţi.

Scrisorile Tiei Cudalbu către Tair! Ah! Ce capete de acuzare ar fi scos din ele judecătorul de instrucţie Tretin! Cu ce nesaţ le-ar fi citit Pitroc! Dar Derderian! Cît s-ar fi amuzat!...

Işi prepară, cu belşug de dichisuri turceasca, şi-şi aprinse ţigara. Osteneala, pe care i-o adusese în trup noaptea nedormită se risipi. Ciolanele însă îi rămaseră tot grele. Il mai şi dureau. Vorbi cu ele cum ar fi vorbit cu nişte oameni:

— Hai, hai, n-am vreme să vă las să leneviţi. O să leneviţi destul după ce voi muri. Nu vă supăraţi şi nu-mi mai faceţi mizerii. Nu mai am mult de trăit. Zece, în cazul cel mai bun cincisprezece ani... Vă povăţuiesc ca pînă atunci să vă ţineţi bine.

Glumea!... Poate avea să trăiască mai puţin. Forţele i se împuţinau de la an la an. Uneori i se părea că şi mintea i se împuţinează. Cu mintea împuţinată şi cu trupul obosit şi plin de metehne, mai avea gust viaţa? Poate că avea. Cu cît sînt mai şubrezi şi mai dărîmaţi, cu atît oamenii se agaţă mai mult de viaţă. Dar oamenii se agăţau de viaţă de dragul vieţii? Nu cumva o făceau de teama morţii? Dar de ce se temeau oamenii de moarte? De viaţă trebuiau să se teamă. Viaţa uneori e lungă şi oamenii sînt nevoiţi s-o îndure pînă la capăt. De ce s-o îndure? S-o trăiască. Avea el, Eulampie, motive să se plîngă de viaţă? Nu avea. Soarta fusese darnică cu el. Işi retrăi repede copilăria. Crescuse, simplu, între pomii şi stupii grădinii. Ii făcuseră lui pomii vreun rău? Nu. Dar albinele? Nici albinele nu-i făcuseră rău. Pomii îi dăruiseră fructe. Stupii miere îi dăruiseră. Pomii, deşi îmbătrîniseră, îi mai dăruiau şi acum fructe. Stupii nu îmbătrîneau. Albinele! Nu avea cum să le deosebească pe cele tinere de cele bătrîne. Mierea pe care i-o dăruiau stupii acum era tot atît de dulce ca şi mierea pe care i-o dăruiseră, cu cincizeci de ani în urmă, aceiaşi stupi. Dar oamenii? Oamenii îi făcuseră vreun rău? Ei? Cu oamenii era altă poveste. Unii încercaseră chiar să-l nimicească. Cu toate acestea el, Eulampie, îl prefera pe cel mai ticălos om celui mai amabil elefant, admiţînd că se aflau pe lume şi elefanţi amabili. Erau oameni ticăloşi pe lume? Erau! Şi nu puţini.

Nu mai departe decît Panait Derderian... Il cunoştea bine. Fuseseră colegi la Drept. Doi studenţi favoriţi avusese faimosul profesor Coco Demetrescu: pe Eulampie şi pe Derderian. După licenţă, Derderian plecase la Paris pentru doctorat. El, Eulampie, încercase să intre în magistratură.

— Cine te recomandă, domnule Eulampie?

— Diploma mea.

— In afară de diplomă?

— N-am pe nimeni.

— Politică nu faci?

— Nu. Nu-mi plac nici liberalii, nu-mi plac nici conservatorii.

— Nu avem locuri, domnule Eulampie.

Incercase să intre copist la primărie.

— Nu avem locuri, domnule Eulampie.

— Măturător aş putea intra?

— Nu avem locuri, domnule Eulampie. Sînt toate ocupate.

Profesorul Coco Demetrescu se îndurase şi-l recomandase lui Victor Veza, ministrul din acel timp al Justiţiei:

«Iubite Veza, domnul Eulampie mi-a fost student. Este un excelent cunoscător al legilor. Ajută-l. Dă-i un post. Moare de foame, bietul om!...»

Ministrul îl primise în audienţă. Ii privise obrazul rotund şi fălcos, cu ochi ageri. Ii privise şi hainele sărăcuţe, şi ghetele scîlciate.

— Colegul Coco afirmă că mori de foame. Colegul Coco exagerează. In Romînia n-a murit nimeni de foame. Chemase pe directorul personalului:

— Domnul Coco Demetrescu ne roagă să-i găsim dumnealui un loc. Deşi colegul Coco ne este adversar politic, aş dori să-l servim.

— Avem un singur loc vacant, domnule ministru.

— Unde?

— Lîngă Bucureşti.

— Foarte bine, foarte bine. Fă-i dumnealui numirea şi adă-mi-o la semnat.

— Dar, domnule ministru, locul e modest.

Eulampie se grăbise să spună:

— Nu face nimic, domnilor. Oricît de modest ar fi locul, îl primesc.

Plecase mulţumindu-i ministrului. După un sfert de oră, domnul Blesian, directorul personalului din Ministerul Justiţiei, îi înmînase hîrtia rîvnită, îl felicitase şi-i urase, călduros, succes în carieră. Pogorîse scările sărind cîte trei trepte deodată şi ieşit în stradă, în lumina puternică a soarelui de august, i se păruse că întreaga lume este a lui. Să scoată ordinul şi să vadă unde şi în ce post a fost numit? Işi înfrînsese curiozitatea. Se dusese la „Carul cu bere". Avea o monedă de cincizeci de bani în buzunar. Voise să bea o halbă. Să se răcorească. Să se bucure. Pe urmă... Pe urmă să ia cunoştinţă de post. Şi dacă postul va fi bun, să mai bea o halbă.

Ajunsese la „Carul cu bere". Două halbe băuse. Apoi scosese hîrtia şi o citise. „Domnul Augustin Eulampie, licenţiat în drept magna cum laude, este numit pe ziua de 15 august a.c. în postul de gardian la închisoarea Văcăreşti". Să rupă numirea? Cum s-o rupă şi de ce s-o rupă? Pîinea era amară dar era, totuşi, o pîine.

Aşa îşi începuse el cariera, ca paznic de închisoare. Trecuseră de atunci aproape patruzeci de ani. Caietele lui cu note din acel timp se aflau pe fundul lăzii. Poate că într-o noapte ar fi bine să se mai uite prin ele. După cîte îşi amintea, cunoscuse el acolo, la Văcăreşti, un deţinut arestat pentru furt de argintărie din casa unei mătuşi. Tînărul pretindea că studiase teologia şi dreptul şi că-l cheamă Orbescu. Nu cumva acel Orbescu era una şi aceeaşi persoană cu noul subsecretar de stat de la Interne, Pompil Orbescu? Ei şi? Multe văzuse Eulampie în Romînia cea mică peste care domnise aproape jumătate de veac regele Carol I. Multe văzuse şi în Romînia cu hotare mai largi a regelui Ferdinand, a regenţei şi care, de aproape nouă ani, era Romînia lui Carol II, în care toate se încurcau, se învălmăşeau şi stăteau gata să se răstoarne. De s-ar răsturna odată! El, Eulampie, era un adevărat maniac. Nimic nu-l mulţumea şi toate cîte le văzuse ori numai le auzise, le însemnase zi de zi, ori mai precis, noapte de noapte, în caietele lui.

Poate că aceste însemnări erau zadarnice. Cine avea să se mai uite prin ele şi cînd? Oamenii sînt grăbiţi. Nu au vreme să răsfoiască hîrţoage vechi şi, în general, nu au timp să se uite în urmă. Oamenii se uită mai ales înainte, să desluşească în viitor ce va fi mîine, ce va fi poimîine, ce va fi la anul... El, Eulampie, cînd se uita înainte, nu vedea decît groapa care îl aştepta deschisă să-şi odihnească bătrînele-i şi obositele-i ciolane pe fundul ei. Incepu să rîdă. Işi spuse iarăşi cu glas tare:

— Ai devenit pesimist, Eulampie. Semn că ţi s-a împuţinat mintea. Te-ai prostit ca Tretin şi ca Pitroc. Mai ai niţeluş şi-o să te prosteşti şi mai mult, ca excelenţa sa Panait Derderian care se însoară mereu şi tot n-are nevastă.

Ziua crescuse. Auzi cum o fabrică din apropiere îşi cheamă cu sirena lucrătorii. Mai auzi vîntul vuind. Oamenii oboseau, îmbătrîneau şi mureau. Numai vîntul nu obosea şi nu îmbătrînea. Vîntul ocolea pămîntul şi rămînea într-una tînăr şi sprinten.

Trase perdeaua, aprinse lumina pe care la ivirea zilei o stinsese şi se aşeză la masă. Deschise caietul care purta pe scoarţă numărul 329 şi scrise: 23 decembrie 1939. Apoi notă: «Aseară m-a chemat domnul prim-procuror Pitroc şi mi-a spus: — Domnule Eulampie, pregăteşte-te. Avem noapte mare.

— L-am întrebat, plin de respectul pe care i-l datorez gradului său:

— Percheziţie?

— Da, mi-a răspuns domnul prim-procuror Pitroc. Ai ghicit, moşule, percheziţie.

Domnul prim-procuror Milea Pitroc, deşi e mai tînăr decît mine numai cu doi sau trei ani — cînd eu îmi treceam licenţa el îşi lua cu cunună bacalaureatul — îmi spune „moş Eulampie". Zic că-mi spune „moş" pentru că deseori umblu neras şi mi se vede barba albă.

— La vreo bancă, domnule prim?

— Nu, moş Eulampie, la un domn, la un ticălos. Sper să găsim documente importante şi să-l vîrîm la gherlă.

Am rămas la serviciu şi am lucrat. La miezul nopţii a venit judele instructor Tretin şi-am plecat, toţi trei, la hotelul Splendid, cu maşina lui Pitroc. Domnul prim-procuror a cerut, în numele legii, să ni se deschidă apartamentul deţinut de supusul turc Aramic Tair. Hotelierul a executat ordinul. Apartamentul luxos al turcului a fost percheziţionat cu amănuntul. S-au confiscat toate hîrtiile turcului. Eu le-am inventariat. In timpul percheziţiei, domnul jude-instructor Tretin şi-a însuşit mai mult de o duzină de cravate. Domnul prim-procuror Pitroc şi-a strecurat în buzunar nişte pachete cu ciorapi de mătase. Mai pe urmă, judele instructor Tretin a examinat cu atenţie nişte butoni de aur şi cîteva ace de cravate, tot de aur, încrustate cu perle. L-a chemat pe primul procuror într-un colţ şi i-a arătat prada.

— S-o împărţim, i-a spus Pitroc lui Tretin.

— Dacă ziceţi dumneavoastră... Numai să nu trăncănească Eulampie.

— Cine? Eulampie? Lucrez cu el de ani de zile. Nu vede nimic, nu aude nimic, nu înţelege nimic. E cam tîmpit. Socot că tîmpenia i se trage din burlăcie.

Pe fundul unui cufăr au dat peste o importantă sumă de bani: dolari, lire engleze şi lire turceşti, franci elveţieni şi coroane suedeze.

— Tretine...

— Da, domnule prim-procuror?

— Ce facem cu gunoiul ăsta?

— Ce credeţi dumneavoastră...

O treime din bancnote le-a luat Tretin, două treimi i-au revenit primului procuror Milea Pitroc. Mie mi s-a dat să inventariez numai banii romîneşti. I-am trecut în inventar: 7214 lei... Tretin se bucura. Se bucura şi Pitroc. Eu zic: să tot fii jude instructor şi prim-procuror în Romînia!

— Ne-a scăpat ceva ce n-am văzut, domnule jude?

— Nu ne-a scăpat nimic, domnule prim-procuror.

— Avem experienţă, Tretine.

— Avem, domnule prim.

Mie nu mi-au adresat nici un cuvînt. Nici nu trebuia. Am eu nevoie de cuvintele lor cum are chelul de tichie de mărgăritar.

In drum spre casă, judele instructor a uitat în maşină scrisorile Tiei Cudalbu, găsite în bagajele lui Aramic Tair. Aceste scrisori mi-au revenit, din întîmplare, mie. Le-am citit atent şi am hotărît să le păstrez în arhiva mea. După ce am ajuns acasă, am citit aceste scrisori. Cu uşoare îndreptări şi cu puţine adăugiri, scrisorile Tiei Cudalbu către Aramic Tair ar putea fi publicate. Ar interesa mai mult decît cel mai meşteşugit roman. Dacă, după ce voi ieşi la pensie, Dumnezeu îmi va mai dărui zile, voi reciti aceste scrisori şi le voi comenta mai pe larg în caietele mele de însemnări. Dacă omul care-mi va moşteni arhiva va voi să le publice, n-are decît. In groapa în care mă voi odihni atunci nici că o să-mi pese. Deocamdată condeiul meu nărăvit la scris îmi dă ghes să mai notez aci cel puţin următoarele:

a) Tia Cudalbu nu l-a iubit pe Drugan. Dimpotrivă. L-a urît şi l-a dispreţuit.

b) Drugan n-a iubit-o pe Tia Cudalbu. A avut pentru ea o pasiune care nu are nici o legătură cu ceea ce în mod obişnuit, pămîntenii în uriaşa lor prostie, numesc iubire.

c) Tia Cudalbu l-a înşelat pe Drugan, între alţii şi cu Aramic Tair.

d) Drugan ştia că Tia Cudalbu îl înşeală. Era grozav de gelos. O ameninţa deseori că o va ucide. Odată chiar i-a spus: „Eu nu mă tem să ucid om. Am mai ucis o dată". Tia Cudalbu l-a întrebat: „Ai ucis o femeie?" „Nu, i-a răspuns bancherul. Un bărbat". „Pentru ce l-ai ucis?" „Mă încurca în afaceri". Cred că a fost vorba de fostul asociat al lui Drugan, bancherul Opran Baboie. Aceasta însă o notez aci cu toată rezerva deşi în arhiva mea se află şi dosarul acestei vechi şi misterioase afaceri. Dacă scrisorile Tiei Cudalbu ar fi rămas în mîinile lui Tretin şi nu într-ale mele, judecătorul de instrucţie ar fi avut, în sfîrşit, o dovadă împotriva bancherului Alion Drugan.

e) In ultimul an, relaţiile dintre Tia Cudalbu şi Aramic Tair au devenit simple relaţii amicale. La repetatele insistenţe ale Tiei Cudalbu, levantinul s-a încurcat cu Loti Cudalbu, sora mai mică a răposatei. Aramic Tair i-a înmînat lui Marin Cudalbu numeroase sume de bani ca să-i cîştige bunăvoinţa.

f) Sîmburaş i-a propus Tiei Cudalbu s-o ducă la palat şi să i-o prezinte regelui. Tia Cudalbu a acceptat. Intîlnirea între Tia Cudalbu şi rege trebuia să aibă loc după Anul Nou.

g) Colbert Cudalbu a aflat de la Tia despre aceasta. Fata s-a lăudat. Colbert Cudalbu i-a comunicat noutatea lui Alion Drugan.

h) In ultimele două luni, Drugan era grozav de nervos şi întrevederile dintre bancher şi Tia se soldau cu scandaluri.

i) Oricît se va zbate judecătorul de instrucţie Tretin şi primul procuror Pitroc pentru a da de urma acestor scrisori, nu vor izbuti. In casa mea am nenumărate tainiţe. Intr-una din ele voi ascunde scrisorile Tiei Cudalbu pînă cînd această afacere se va lichida într-un fel sau altul.»

Inchise caietul şi-l vîrî într-un sertar. Apoi, Eulampie se îmbrăcă şi plecă spre tribunal. Ajuns în uliţă şi văzîndu-se izbit din toate părţile de viscol, mai observînd şi uriaşii nămeţi de zăpadă care îi barau drumul, se întrebă dacă va reuşi sau nu să ajungă la timp la serviciu. Intrebarea şi-o puse cu mare nelinişte. Căci Augustin Eulampie, între multe alte calităţi pe care le avea, era şi un funcţionar model. Autorul acestei scrieri l-a cunoscut bine pe Eulampie, cum, de altfel, a şi mărturisit mai înainte. El adaugă că dacă Eulampie s-ar fi căsătorit ar fi fost şi un soţ model iar dacă Dumnezeu l-ar fi blagoslovit cu copii, Eulampie ar fi fost — pot să şi jur — şi un tată model.

Cu chiu cu vai, mai lunecînd, mai căzînd şi ridicîndu-se, grefierul Augustin Eulampie ajunse la timp la tribunal, semnă condica, se scutură de zăpadă, intră în odaia în care lucra de obicei şi, după ce îşi dezgheţă mîinile, ţinîndu-le un timp pe lîngă sobă, se apucă să-şi pună hîrtiile în ordine. Chemă uşierul şi-l întrebă:

— A venit domnul prim-procuror Pitroc?

— Să fii dumneata sănătos, domnule Eulampie. Abia se luminase de ziuă că ne-am şi pomenit cu dumnealui. A venit cu o falcă în cer şi cu alta-n pămînt.

— De mine a întrebat?

— Numai de vreo zece ori.

— Şi pentru ce nu mi-ai spus?

— Cum era să-ţi spun dacă nu m-ai întrebat?

— Prost eşti, Albeaţă. Eşti prost de dai în gropi.

— Prost, domnule Eulampie, că dacă n-aş fi fost prost, eram eu grefier şi dumneata om de serviciu.

— Domnul prim-procuror e singur?

— Cum o să fie singur? Nu e singur.

— Cu cine e?

— Cu domnul judecător de instrucţie Tretin.

— Ar fi trebuit să ştiu.

Se grăbi spre cabinetul lui Pitroc. Intunecat la faţă de parcă i se înecaseră corăbiile, primul procuror îl primi cu răceală.

— Am întrebat de cîteva ori de dumneata, moşule. Ai întîrziat.

Eulampie zîmbi.

— Dumneavoastră aţi venit mai devreme decît de obicei, domnule prim-procuror. Om tînăr. Pe mine m-a împiedicat viscolul. M-am luptat mult cu viscolul şi cu zăpada.

— Te cred. Totuşi, ar fi trebuit să vii mai devreme.

— Sînt la dispoziţia dumneavoastră, domnule prim-procuror.

— Ascultă, Eulampie, nu cumva az-noapte a rămas la dumneata, din greşeală, un pachet cu scrisori?

Grefierul Augustin Eulampie se prefăcu slab de urechi.

— Cum? N-am înţeles bine ce-aţi spus.

Pitroc ridică vocea ca şi cum s-ar fi adresat unui surd:

— Nu cumva, az-noapte, cînd am percheziţionat apartamentul turcului de la hotel Splendid, a rămas la dumneata, din greşeală, un pachet cu scrisori?

— A! Pachetul cu scrisorile răposatei?

— Da, da, acela.

Eulampie făcu un cap dezolat. Zise:

— Nu, domnule prim-procuror. Pachetul cu scrisori l-a luat domnul judecător de instrucţie Tretin. Nu e aşa, domnule judecător, că pachetul cu scrisori l-aţi luat dumneavoastră? Eu l-am văzut întîi în mîinile domnului prim-procuror Pitroc. Pe urmă l-am văzut în mîinile dumneavoastră. Pe urmă v-am văzut cum l-aţi băgat în buzunarul paltonului. Pe urmă nu am mai văzut de loc pachetul cu scrisori.

Judecătorul de instrucţie Tretin zise:

— Da, tot ce ai spus dumneata este adevărat, însă... însă l-am pierdut. Poate mi-a căzut din buzunar. In orice caz, nu-l mai am. Poate... Poate l-am pierdut.

Eulampie ridică din umeri. Era treaba lui Tretin să se descurce. Primul procuror Pitroc spuse:

— Mare pagubă, domnule jude. Scrisorile Tiei Cudalbu către Aramic Tair ne-ar fi lămurit asupra multor chestiuni pe care nu vedem cum o să le descurcăm.

— Sînt vinovat, zise Tretin cu cel mai umilit glas din lume. Imi dau seama că sînt foarte vinovat, domnule prim-procuror. Dar dacă le-am pierdut... Tăiaţi-mă... spînzuraţi-mă...

Supărat, primul procuror îi spuse grefierului:

— Poţi să te duci, Eulampie. Cînd transcrii pe curat inventarul cu obiectele găsite la Tair, nu mai trece pachetul cu scrisori. Consideră că acest pachet n-a existat. Ai înţeles?

— Am înţeles, domnule prim-procuror.

Milea Pitroc şi judecătorul de instrucţie Tretin rămaseră închişi în biroul primului procuror întreaga zi. Tot închişi în cabinet îi găsi şi miezul nopţii.

Ziarele făcuseră mare zgomot în jurul arestării supusului turc Aramic Tair. Vorbiră şi de percheziţia amănunţită de la hotel Splendid însă nu dădură amănunte reale ci numai fantezii. Reporterii, în frunte cu Arno Pelican şi Nedelcu Nedelcovici, îl pîndiră pe Augustin Eulampie cînd acesta se duse să-şi ia masa de prînz, cum avea obiceiul, în circiumioara din preajma tribunalului, „La Veselul". Intrară după el, i se aşezară nepoftiţi la masă, mîncară cu el, băură, îl ademeniră cu vin vechi, veritabil de Nicoreşti...

— Bea, nene Eulampie, bea şi spune-ne măcar cîteva mărunţişuri.

— Cu privire la ce?

— La percheziţie.

— Care percheziţie?

— Percheziţia pe care aţi făcut-o az-noapte la Splendid.

— N-am făcut nici o percheziţie.

— Dumneata, nu. Dar i-ai însoţit pe primul procuror Pitroc şi pe judecătorul de instrucţie Tretin.

— Cine? Eu?

— Da, dumneata, chiar dumneata, nene Eulampie. Ne-au spus oamenii de serviciu ai hotelului.

— Oamenii de serviciu?

— Da, oamenii de serviciu.

— De la care hotel ziceţi?

— De la hotelul Splendid.

— In viaţa mea n-am trecut pragul acestui hotel. Nici nu ştiu cam pe unde se află acest hotel.

— Iţi baţi joc de noi, nene Eulampie.

— Cîtuşi de puţin. Insă nu ştiu nimic, despre nici o percheziţie.

După două ore ziariştii fură nevoiţi să-l lase în pace. Eulampie se întoarse la tribunal, se încuie în biroul lui şi continuă să transcrie pe curat inventarul hîrtiilor şi al lucrurilor găsite în apartamentul lui Aramic Tair de la hotel Splendid.

Bancherul Alion Drugan fu păstrat toată ziua la beci. Comisarul Zainea veni de cîteva ori şi deschise uşa întunecoasei încăperi. De fiecare dată, Zainea lua cu el cîte un grup din oamenii arestaţi. Către amiază bancherul rămase singur. Auzi paşi pe sală, cheia scrîşni în broască şi comisarul Zainea intră peste el. Bancherul crezu că a sosit timpul să fie luat şi trimis la interogatoriu. Gîndindu-se că se va întîlni iarăşi cu Tretin, că va fi silit să stea iarăşi şi iarăşi în picioare şi să răspundă aceloraşi întrebări sîcîitoare, îl cuprinse o mare plictiseală şi o mare deznădejde. Se ridică şi, potrivindu-şi paltonul pe trup, se pregăti să-l urmeze pe comisar. Zainea însă rîse şi zise:

— Poţi să stai jos, domnule Drugan. Se pare că astăzi domnul judecător de instrucţie nu are nevoie de dumneata.

— Mulţumesc pentru veste.

— S-a ivit ceva nou care o să-i dea şi mai multă bătaie de cap.

Bancherul ar fi vrut să întrebe ce anume se ivise nou, ca să nu fie luat prin surprindere atunci cînd va fi dus la Tretin. Insă nu cuteză. Se miră de lipsa lui de îndrăzneală. Trebuia să îndrăznească. Orice i s-ar mai întîmpla de acum înainte, el trebuia să îndrăznească din ce în ce mai mult. Dacă oamenii aceştia — care au pus mîna pe el, îl chinuie şi-l dispreţuiesc chiar mai cumplit decît pe un infractor de rînd, — îşi vor da seama că i-a slăbit voinţa şi i-a pierit îndrăzneala, vor face din el o simplă cîrpă şi-i vor stoarce toate mărturisirile pe care le doresc, începînd cu asasinarea actriţei Tia Cudalbu şi sfîrşind cu spionajul. Totuşi, nu-i adresă nici o întrebare comisarului. Zainea se miră că n-a stîrnit în mintea bancherului nici o curiozitate. Atitudinea de tăcere şi de nepăsare a lui Drugan nu o puse pe seama slăbiciunii în care căzuse bancherul ci, dimpotrivă, pe tăria lui. Omul tare, omul stăpîn pe sine şi sigur de nevinovăţia şi de dreptatea lui, nu se sinchiseşte, într-adevăr, de nimic.

— Nu eşti curios să ştii despre ce este vorba, domnule Drugan?

— Nu, răspunse bancherul. De vreme ce sînt ţinut arestat, anchetat pentru fapte pe care nu le-am comis şi maltratat, pot să afirm că sentinţa mea de condamnare a şi fost scrisă. Atunci, ce m-ar mai îndreptăţi să mă emoţionez că, pe parcurs, se poate ivi azi ceva şi mîine altceva?

— A fost arestat levantinul Aramic Tair, spuse Zainea. Un prim interogatoriu i s-a şi luat.

Lui Alion Drugan îi tremurară o clipă buzele vînete şi mustăţile. Se stăpîni şi spuse tern:

— Aramic Tair? Dar ce legătură poate fi între mine şi Aramic Tair? Aproape că nici nu-l cunosc.

— Unele ziare susţin că-l cunoaşteţi foarte bine!

— Foarte bine! Cuvinte fără miez. Foarte bine n-o cunosc nici pe nevastă-mea, deşi am trăit cu ea aproape treizeci de ani sub acelaşi acoperiş.

— In sfîrşit, credeam că v-ar putea interesa.

— Iţi mulţumesc, în orice caz. Dumneata, domnule comisar, eşti singurul om de aici care s-a purtat cu mine cavalereşte.

— Mă gîndesc şi eu la viitor, domnule Drugan. Dacă scăpaţi...

— Fii sigur, domnule comisar, că nu voi uita.

Zainea îi dărui un chibrit şi un pachet de ţigări.

— Eu nu fumez. Mi le-am procurat special pentru dumneata. Dacă te întreabă cineva de unde le ai, să spui că ţi le-a dat de pomană unul din pungaşii care au dormit az-noapte aici. N-o să se mire nimeni. Uneori derbedeii şi pungaşii fac gesturi de acest fel.

— Crezi că le fac din milă?

— Nu. Din grandomanie.

Comisarul Zainea îl salută şi plecă. Bancherul Alion Drugan se apucă să fumeze ca un şarpe. Aprinse ţigară de la ţigară. Fumul acru şi amar îl ameţi şi îl linişti.

Nu trecu mult şi iarăşi cheia scrîşni în broască. Zainea îmbrînci peste Drugan doi tineri cu faţă smeadă şi ochi galbeni. Le spuse:

— Să nu vă mai certaţi. Auziţi? Şi mai ales să nu vă încăieraţi, că vin la voi şi vă fărîm.

Tinerii ţinură capetele în jos şi tăcură. Paşii comisarului se depărtară. Unul din ei zise:

— De ce m-ai vîndut, Rică?

— Eu? Te-am vîndut eu pe tine?

— M-ai vîndut, Rică.

— Nu te-am vîndut, Chirică. Să mă bată Dumnezeu dacă te-am vîndut.

— Atunci cine m-a vîndut?

— Nu ştiu, Chirică.

SÎNT AMARE

— Tu... Tu și să nu știi. Tu m-ai vîndut, Rică.

Tînărul smead numit Rică nu mai zise nimic. Atunci Chirică se apropie de el și îi puse mîna în beregată.

— N-auzi, mă? De ce m-ai vîndut, mă, Rică?

Se iscă o încăierare grozavă. Tinerii se loviră unul pe altul cu pumnii, își sîngerară nasurile, căzură pe jos, se prinseră și se izbiră cu picioarele, se descleștară și se încleștară iar și tot lovindu-se, înjurîndu-se printre dinți și rostogolindu-se, ajunseră pînă lîngă Drugan. Cum sta ghemuit într-un colț, bancherul întinse piciorul și împinse oamenii încleștați în luptă ceva mai departe de el. Atît le trebui tinerilor. Se opriră din bătaie și săriră în picioare. Își potriviră hainele vechi și rupte, de haimanale, pe trup și-l priviră pe Drugan.

— Ce zici, Rică, de el?

— Ce să zic, Chirică, nu zic nimic.

— Cum? Nu zici nimic?

— Nu, nu zic nimic.

— Ba eu zic.

— Ei, zi, să te aud.

— De ce se amestecă el în cearta noastră?

— Intreabă-l pe el, de ce mă întrebi pe mine?

Smeadul numit Chirică se duse lîngă Drugan. Se duse lîngă Drugan și smeadul numit Rică. Smeadul numit Chirică îl întreabă pe Drugan:

— De ce m-ai lovit cu piciorul, mă, borțosule?

Smeadul numit Rică adăugă:

— Și de ce te-ai amestecat în cearta noastră?

Bancherul Alion Drugan înțelese că oamenii fuseseră aruncați peste el în beci ca să-i caute rîcă și să-l bată. Era, și acesta, un mijloc de a-l supune la presiuni. Se uită la cei doi cu ochi blînzi. Le spuse:

— Căutați-vă de treabă.

Văzu însă că tinerilor le jucau umerii obrajilor și că se pregăteau să-l atace. Se sculă și-și aruncă paltonul gros și greu pe care îl ținea pe umeri. Tinerii se traseră îndărăt. Rică spuse:

— Se pune în poziție de apărare babalîcul...

— E dreptul lui, adăugă celălalt.

Intîi se repezi asupra bancherului Chirică. Cu pumnul ridicat, îi căută tîmpla să i-o izbească. Drugan se feri la timp și-l pocni pe Chirică în bărbie. Pe cînd Chirică se împleticea, Rică sări și el asupra lui Drugan. Vru să-l izbească în pîntec, cu piciorul. Drugan i-l prinse și i-l ridică. Rică se frînse și căzu pe spate. Bancherul nu-și exploată dubla victorie. Se trase și mai mult în colț și se rezemă cu spatele de perete. Cei doi tineri se tîrîră pînă lîngă ușă. Se sfătuiră din ochi. Scoaseră de la brîu șișurile. Pe Drugan îl trecură fiorii morții. Sudoarea rece ca gheața îi scăldă trupul. Își șterse fruntea și obrazul cu mîna, se încruntă și se pregăti să-și vîndă cît mai scump pielea. Chirică zise:

— Nu te speria, boierule. Nu vrem să te omorîm.

— De ce nu vreți? Omorîți-mă. Sînteți doi. Aveți și cuțite.

— Este adevărat că sîntem doi contra unul și că avem și șișuri, însă nu vrem să facem moarte de om, zise Chirică.

— Nu vrem să te purtăm în spinare pe lumea cealaltă, zise Rică.

— Cum să mă purtați în spinare pe lumea cealaltă?

Chirică rîse și se adresă lui Rică:

— Te uiți la el? Pe cît e de boier, pe atîta e de neștiutor.

— Ce să-i facem? îi răspunse Rică. N-avem ce să-i facem, Chirică.

— Dacă cineva omoară om pe lumea asta, îl poartă în spinare pe lumea cealaltă, boierule. Și noi nu vrem să te purtăm și pe tine în spinare. Ești prea gras. Și îi mai avem și pe alții de purtat.

— Atunci, ce vreți cu mine? De jefuit, nu aveți de ce mă jefui. Nu mai am nimic asupra mea.

— Nu poate fi vorba de jaf, boierule.

— Atunci de ce poate fi vorba?

Chirică îi zise lui Rică:

— Ți-am spus eu că e prost.

— Da, îi răspunse Rică, ai avut dreptate. O fi fost el cine o fi fost, o fi omorît el pe cine o fi omorît, dar de prost, e prost de n-are pereche.

Chirică îi spuse lui Drugan:

— Boierule, noi am primit ordin să te batem măr. Poți să strigi cît poftești. N-o să vină nimeni să te scape din mîinile noastre. Așa că îți propunem un tîrg cinstit.

— Ce tîrg? întrebă bancherul. Nu înțeleg despre ce tîrg poate fi vorba.

— Il auzi, Rică? E prost. E mai prost chiar decît mi-am închipuit pînă acum.

— Așa prost, Chirică, nici eu n-am mai întîlnit.

— Boierule, zise Chirică, iată care ar fi tîrgul: ne lași să te batem, ca să împlinim ordinul pe care l-am primit. Altfel, ne bate pe noi domnul comisar Zainea. Și nu numai domnul comisar Zainea. Ne mai bat și alții.

— Și dacă mă apăr? Am să mă apăr pînă la ultima suflare.

— Și ce-o să cîștigi? Dacă te aperi, înseamnă să ne lovești cum ne loviși adineauri. Și dacă ne lovești, noi te înțepăm cu șișurile. Și dacă în fierbințeala încăierării noi te înțepăm cu șișurile, s-ar putea ca, fără voia noastră, să te omorîm. Și noi nu vrem să te omorîm.

— Nu de alta, spuse Rică, dar ești gras și nu vrem să te mai ducem și pe tine în spinare.

— Iți propunem să te lași bătut fără să te aperi.

Drugan tăcu. Ii privi mirat și așteptă să audă ce-i vor spune cei doi mai departe.

Rică îi zise lui Chirică:

— Vezi, Chirică? Nu e chiar prost de tot.

— Nu. E chiar deștept. Bănuie că mai avem să-i facem încă o propunere.

Intre timp bancherul se gîndi că multe „tîrguri" făcuse el în viață, dar că la un tîrg atît de grozav nu se gîndise niciodată.

Rică îi spuse:

— In timp ce noi o să te batem, tu să țipi cît poți de tare.

— Pînă acum nu m-a bătut nimeni. Iar de țipat, nu am țipat niciodată, spuse bancherul.

— Ei! Ca bătaia ai tot timpul să te înveți, mai ales după ce o să intri în pușcărie. De țipat, ce să-ți spun, boierule! Să știi că nu e greu. Cu cît o să țipi mai tare, cu atît noi o să te batem mai cu milă.

Drugan se pomeni că-l interesează în cel mai înalt grad această problemă. Intrebă:

— Ce înseamnă „să te batem mai cu milă"?

Chirică izbucni:

— Retrag ce-am recunoscut mai înainte. Boierul e prost.

— Ai dreptate, zise Rică. Recunosc și eu.

Chirică îl lămuri pe Drugan:

— Putem să te batem în așa fel încît să înnebunești de durere și să te lăsăm și schilod. Putem însă — bineînțeles, dacă vrem — să te batem „cu milă", adică mai mult să-ți facem semne și să te doară mai puțin. Pentru „milă" însă, trebuie să ne dai ceva.

— N-am ce să vă dau, spuse Drugan, chiar dacă aș dori să vă dau ceva, nu am ce.

— Ți se pare că nu ai, spuse Chirică.

— Numai să vrei și găsești, zise Rică.

— De pildă, adăugă Chirică, mie să-mi dai cămașa.

— Și mie izmenele și ciorapii.

— Cum? Să rămîn fără cămașă, fără indispensabili și fără ciorapi?

— Prostule, îi zise Chirică, dar ce? Ar fi mai bine să rămîi fără viață?

— Nu stărui, Chirică; dacă vrea să-i luăm viața, să i-o luăm. Cum o să putem să-i ducem la spinare pe ceilalți oameni pe care i-am omorît, la o adică, putem să-l ducem și pe borțos.

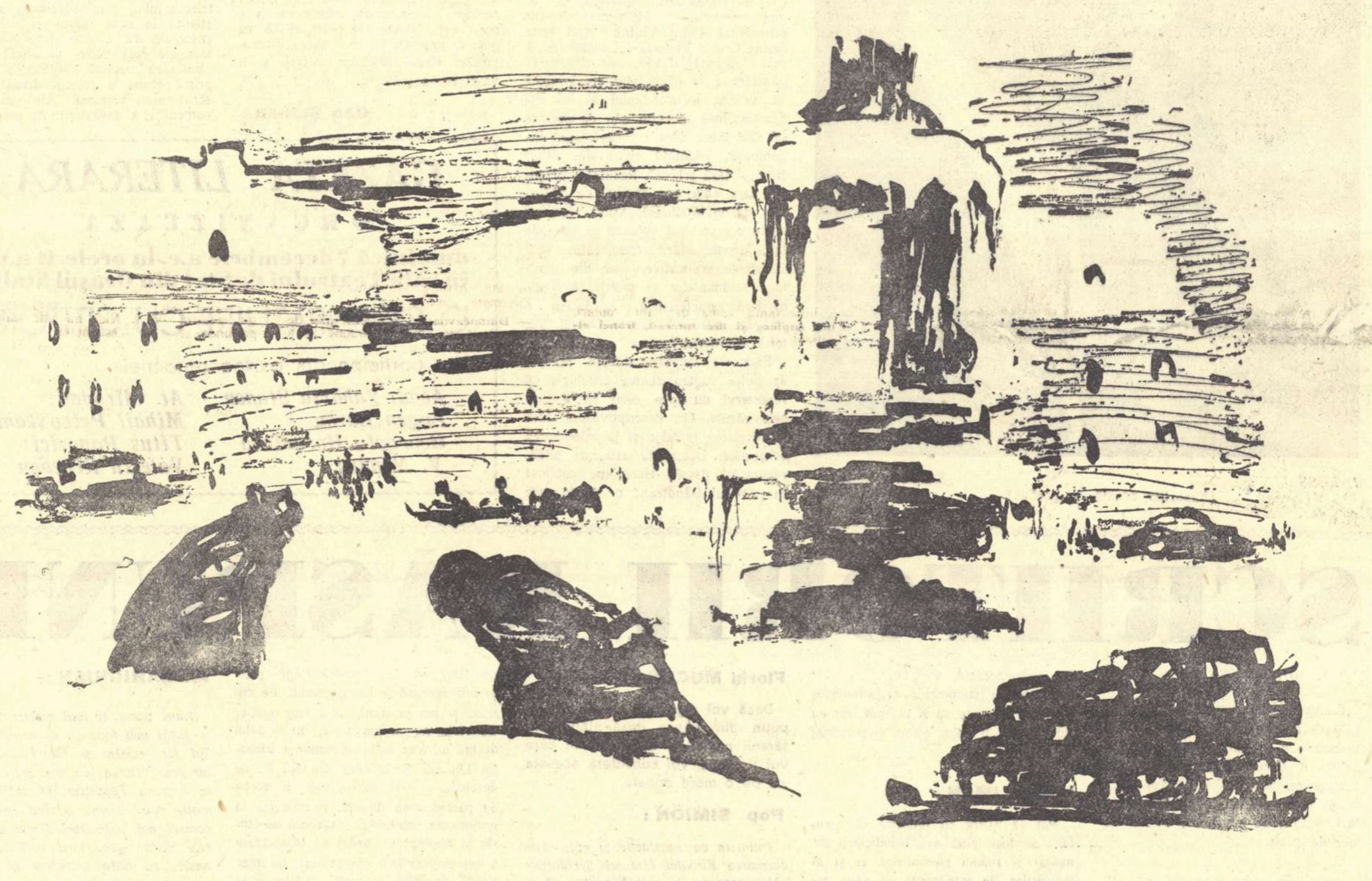

Chirică îi ceru lui Rică șișul. Rică i-l dădu. Chirică se apucă să ascută șișurile unul de altul. Bancherul Alion Drugan îi întrebă:

— Ce trebuie să fac?

— Dezbracă-te.

— De tot?

— La piele.

Drugan se dezbrăcă. Pielea i se încreți. Chirică îi puse hainele deoparte, chită. Cămașa, izmenele și ciorapii le luară și le duseră în cealaltă parte a încăperii. Puseră șișurile peste rufe. Chirică zise:

— Boierul e gras.

Rică își dădu și el cu părerea:

— Și păros. Parcă ar fi maimuță.

— Nu. Nu seamănă cu maimuțele, zise Chirică. Maimuțele sînt sprintene.

Se duseră la Drugan, îl luară între ei și-l împinseră pînă lîngă ușă. Pe pielea albă, păroasă și încrețită a bancherului, apărură iarăși șuvoaie de sudoare.

— Țipă! Țipă cît poți!

Drugan țipă. Deși cei doi nu-l atinseseră măcar, Drugan țipă cît îl ținură puterile.

— Știe să țipe, spuse Chirică.

— Să vedem dacă știe și să rabde, zise Rică.

Ii prinseră obrajii grași între degete și-i răsuciră pînă se înnegriră. Ii făcură semne pe la gît. Ii umplură pieptul, coastele și spinarea de vînătăi. Iar Drugan, cu toate că durerile pe care le simțea erau ușoare, țipă și urlă cum nu se putea mai desăvîrșit. In fața ușii se adunaseră o sumedenie de oameni. In răstimpurile în care tăcea, bancherul le auzea șoaptele. Nimeni însă nu ciocănise în ușă și nimeni nu venise să deschidă și să-i potolească pe cei doi derbedei. Cînd socotiră că și-au împlinit datoria, Chirică zise:

— Să-l lăsăm.

— N-am nimic împotrivă.

Drugan își pipăi trupul. Apoi se îmbrăcă. Pantalonii, vesta și haina i se lipiră de piele și-l enervară. Cel mai mult însă îl supără lipsa ciorapilor. Contactul picioarelor goale cu pantofii tari era neplăcut. Totuși, dacă sta și se gîndea mai bine, scăpase ieftin. Băieții se purtaseră ca niște oameni de cuvînt. In definitiv nimic nu-i oprise să-l chinuie cu asprime și să-l înțepe cu șișurile. Se întoarse către ei.

— Vă mulțumesc. Vă mulțumesc din inimă.

— N-ai pentru ce, îi răspunse Chirică.

— Pentru puțin, boierule, zise Rică.

Chirică îmbrăcase cămașa lui Drugan pe sub zdreanța lui. Rică își pusese izmenele și ciorapii bancherului. După cum își privea picioarele, se vedea cît de mult îl încîntau ciorapii aproape noi.

— Să nu cumva să te plîngi comisarului că ți-am luat ce ne-ai dăruit și că te-am maltratat cu milă.

— N-am să mă plîng.

— Ba să te plîngi. Să te plîngi că te-am bătut zdravăn. Să țipi și să urli, să protestezi și să ceri să fim pedepsiți.

— Dacă n-o să faci cum te povățuim, o să trimeată pe alții. Iar aceia, te asigurăm, n-o să se poarte ca noi. Noi sîntem băieți buni, zise Chirică. Cuțitari din Tei.

— Ca noi, să tot umbli prin pușcării și n-ai să mai întîlnești, își dădu cu părerea Rică.

Drugan își luă paltonul pe umeri și se așeză la locul cu care se obișnuise, în colț. Mai avea țigări și chibrituri. Se apucă să fumeze cu sete. Acum fumul amar și acru îl seca la inimă, însă el fuma înainte. Intră Zainea. Li se adresă celor doi tineri:

— Ce s-a întîmplat aici, mă derbedeilor? Nu cumva v-ați atins de domnul Drugan?

— Noi? Nu! Nu, domnule comisar.

— Atunci ce scandal a fost aici? Mi s-a raportat c-ați făcut scandal.

— Ne-am certat între noi, domnule comisar.

— Da? Pușlamalelor!... Haideți cu mine. O să vă învăț eu minte să mai faceți scandal. Vă dau eu vouă scandal, haimanalelor...

In aceeași zi de 23 decembrie 1939, regele, care încă din adolescență ținea un caiet în care din cînd în cînd nota cîte ceva pentru viitorul său biograf, scrise următoarele: «Am văzut-o azi pe Duduia. Albă. Grasă. E încă frumoasă. Mi-a servit cu tandrețe ceai. Seara trecută a fost vizitată de industriașul M. și de bancherii B. și L. Fiecare i-a adus cadouri superbe. Au rugat-o să stăruie pe lîngă Mine ca să nu-l iert pe Drugan. Industriașul M. i-a spus Duduii: „Drugan e dușmanul Măriei-Sale. Măria-Sa trebuie să vegheze ca Justiția să-l distrugă". Duduia l-a întrebat: „Dacă Drugan va fi distrus cu totul, ce se va întîmpla cu Banca Drugan și cu întreprinderile finanțate de Banca Drugan?" Industriașul M. — ce grec parșiv! — s-a grăbit să-i declare: „Iau totul asupra mea, Duduie. Și-l interesez și pe Măria-Sa, vă interesez și pe dumneavoastră, Duduie". După plecarea industriașului M., au venit la Duduia bancherii B. și L. Duduia s-a temut că acești bancheri îi vor cere sprijinul pentru salvarea colegului lor Drugan. I-au spus Duduii cuvinte dulci și lingușitoare pe care Duduia le-a primit. „Sînteți îngrijorați de soarta domnului Drugan?" „Da, Duduie. Ne temem că acest bandit care ne face breasla de rîs, va scăpa. Ziarele Uraganul și Globul au sărit în ajutorul tîlharului". Duduia — înțeleaptă — le-a pus aceeași întrebare ca lui M. Bancherii B. și L. i-au răspuns: „Măria-Sa nu va avea pagubă. Garantăm. Dacă propunerea noastră se aprobă, sîntem gata să ducem tratative chiar cu Măria-Sa, Duduie". Imbecilii. Se bucură că-l strîng cu ușa pe Drugan. Deviza mea e să-i distrug pe toți. Să le iau averile la toți... Afacerea Drugan se complică. Azi a intervenit pentru punerea în libertate a lui Drugan ambasadorul F. Mi-au cerut audiențe — probabil în același scop — miniștrii plenipotențiari B. și A. Le-am fixat audiențele cerute, după Anul Nou. Pînă atunci, mai cîștig timp. Curios!... Orbescu mi-a trimis un raport secret în care susține că și Ambasada Germană este enervată de arestarea bancherului Drugan. Se pare că respectivul le aducea și lor unele servicii. De la Externe mi s-a anunțat că sînt atacat de presa turcă în legătură cu arestarea suspectului Aramic Tair. Aștept și pentru acest caz o intervenție diplomatică. M-am sfătuit cu Duduia asupra situației. Este de părere că trebuie să rezist tuturor presiunilor. „Tu, tu ești un rege tare! Trebuie să dovedești că ești și mai tare". Mărețe cuvinte! Pe Sîmburaș, pentru că a trăncănit, am să-l pedepsesc. Il voi trimite departe de țară și departe de Mine, ambasador în America Latină. Moruzof susține că Pompil Orbescu e spion german. Pompil Orbescu mi-a arătat niște documente din care ar reieși că Moruzof lucrează pentru englezi. I-am comunicat acestea lui Ebianu. Acest distins tînăr care-mi veghează viața, a zis: „Au amîndoi dreptate, Măria-Voastră". Și pentru că astă-seară m-am apucat să scriu aci fapte care te vor interesa — necunoscut biograf al Meu din viitor — mai notez cîte ceva din viața Mea. Meseria de rege e urîtă. Am greutăți cu miniștrii Mei. Ministrul Domeniilor mă fură. Mă fură Negrilă, guvernatorul Băncii Naționale și mă fură Canciu, ministrul Meu de Finanțe. Dar cine nu mă fură? Prințul N. — fratele Meu — îmi cere mereu parale. Sînt nemulțumit și de moștenitorul Meu. Nu-mi seamănă și mă cutremur de pe acum de ziua în care țara Mea va încăpea pe mîna lui. Mă împac însă cu ideea că pînă atunci mai este mult. Mi-am pus în gînd să trăiesc, pentru a ferici țara, cel puțin o sută de ani. Așa să-mi ajute Dumnezeu».

Grunz se întorsese acasă, ca de obicei, cu puțin înainte de a se lumina de ziuă. Descuiase ușa cu grijă și în antreu se dezbrăcase încet și pe întuneric, să nu cumva s-o trezească pe Mamița din somn. De atîtea ori îi spusese cu dulce reproș:

— Ah! Puiule, Puiule, vii totdeauna acasă în zori și mă trezești tocmai cînd mi-e somnul mai dulce!...

— Meseria. Mamițo...

— Meseria! Știu... Am lucrat și eu cîndva într-o meserie care nu mă lăsa să adorm decît spre ziuă. Te înțeleg. Ar fi bine totuși dacă ai veni acasă mai devreme. Nopțile nedormite au început să te veștejească. Nu mai ești tînăr, inspectore și a sosit timpul să te gîndești că viața e scurtă și slujba lungă.

— Nu am pe cine să las în locul meu, Mamițo.

— Cum nu ai pe cine? Mai lasă-l pe prăpăditul de Orbescu.

— Subinspectorul nu e omul care să facă față serviciului.

— Poate că nu-l cunoști bine, Puiule.

— Pe Orbescu? Il cunosc cum mă cunosc pe mine însumi.

Așa era, cum spunea el, inspectorul. Avusese din nou discuții dure cu maiorul Blîndu de la grăniceri și cu cei trei frați Inocențiu. Ultima contrabandă de vite fusese cea mai importantă. Trecuseră dincolo, în Slovacia, peste trei sute de capete de vite. Landră îi adusese cifra exactă: 314 boi și vaci. Maiorul Blîndu și frații Inocențiu îi dăduseră altă cifră: 226. Prin urmare, nici maiorul Blîndu, nici frații Inocențiu nu înțelegeau să lucreze corect cu el. Grunz îl amenințase pe Blîndu:

— Am să te raportez la București. Am să cer să te schimbe.

Maiorul ridicase glasul:

— Dar ce crezi, frate Grunz, că eu am să tac? Am să te raportez și eu la București. Am să cer și eu să fii schimbat. Ce! Nu cumva îți închipui că numai dumneata ai rude la Ierusalim? Mai avem și noi.

Frații Inocențiu făcuseră apel la arbitrajul lui Peter Heger. Neamțul spusese:

— Să nu fie nici cum spune domnul maior, să nu fie însă nici cum susține domnul inspector. Să considerăm deci că s-au trecut dincolo 250 capete de vită. Să vedem cît s-a cîștigat și să împărțim între noi frățește.

Cît era el de inspector, nu avusese încotro. Primise hotărîrea neamțului.

Vrusese ca în timp ce el discuta cu maiorul, cu Peter Heger și cu frații Inocențiu în casa lui Geza, subinspectorul Orbescu să facă niște descinderi și, dacă va fi cazul, să opereze și cîteva arestări. După ridicarea și trimiterea la București a lui Ignatz Gross, patronul fabricii de cherestea, cîțiva dintre principalii colaboratori ai acestuia se agitau. Intocmeau proteste. Făceau intervenții și presiuni. Răspîndeau zvonul că Gross ar fi fost arestat pe nedrept, pentru că un om puternic din Capitală voia să-i ia fabrica de cherestea pe nimic și încă multe altele. Grunz îl căutase pe subinspector să-i dea instrucțiuni cu privire la descinderi și arestări. Subinspectorul Orbescu însă parcă se ascunsese în gaură de șarpe. Nu-l găsiseră. Grunz se văzuse nevoit să amîne operația pentru noaptea următoare. Acum, dacă Mamița îi va reproșa din nou că a venit prea tîrziu acasă, îi va spune cît de păcătos e subinspectorul și cum își neglijează serviciul. Se gîndea chiar s-o roage pe Mamița să nu-l mai primească în casă pe nemernic.

Intră în odaie desculț și în vîrful picioarelor. Iși scoase și hainele. Rămase în cămașă, băgă de seamă că în casă e frig. Cînd dormea, Mamiței îi hîrîia gîtul. Ascultă. Nu auzi hîrîitul cu care se obișnuise de atîta vreme. Nu auzi pe nimeni respirînd. Pipăi patul. Vru să intre în așternut, lîngă trupul cald al Mamiței. Găsi patul gol. Atunci Grunz se repezi și întoarse butonul. Odaia fu inundată de lumină. Grunz se uită împrejur și se văzu desculț și ridicol, aproape gol, multiplicat la nesfîrșit în numeroasele oglinzi de mare preț cu care Mamița își împodobise după gustul ei vastul dormitor. Se îmbrăcă și se încălță. Năvăli, sălbatic, peste femeia de serviciu, o sculă din somn și, în vreme ce femeia speriată își acoperea pieptul, o apucă de umeri și începu s-o zguduie:

— Unde e Mamița? Spune-mi, unde e Mamița? Dacă nu-mi spui, te omor.

— Stai, domnule, stai, nu mă omorî. Stai, că nu mi-s vinovată cu nimic.

— Unde e Mamița? Spune-mi unde e Mamița?

— Doamna? Și-a pus cîteva rochii și ceva rufărie în două geamantane și a plecat.

— Era singură?

— Cum o să fie singură? Nu era singură.

— Cu cine era?

— Cu domnul subinspector Orbescu.

— Și unde s-a dus Mamița?

— Unde s-a dus? De unde vrei să știu eu unde s-a dus? Nu știu. Ți-a lăsat o scrisoare.

— Unde e scrisoarea?

— Pe măsuță. In dormitor. Dumneata nu ai văzut-o?

— Nu. N-am văzut-o.

— Caut-o. Trebuie să fie acolo unde a lăsat-o conița. După ce a plecat conița cu domnul subinspector Orbescu, eu am încuiat ușa și m-am culcat. N-a mai intrat nimeni în casă.

Inspectorul se întoarse în dormitor. Oglinzile îl multiplicară iarăși la nesfîrșit. Nu avu timp să se uite în ele și să-și vadă chipul descompus. Pe măsuța de lîngă pat găsi, într-adevăr, scrisoarea. O luă. O deschise și citi.

Scumpe inspectore,

Am plecat la București cu Orbescu. Trăiesc cu el de cînd a venit la Satu-Mare. M-a făcut și mă va face fericită. Ne căsătorim. Nu veni acum după mine. Ar fi zadarnic. Caută-mă în Capitală, peste o lună, se discutăm condițiile divorțului. Pînă atunci sper să-ți treacă furia și nebunia. Dacă vei încerca să-mi faci mizerii, sînt hotărîtă să dau la iveală unele fapte ale dumitale și să te înlătur astfel din calea mea. Te știu însă cuminte și cred că vei continua să fii cuminte.

Banii și bijuteriile le-am luat. Ți-am lăsat, pentru cheltuielile mărunte, două mii de lei în sertarul biroului.

Cea care a fost a ta,
te-a iubit
și n-ai știut-o păstra,

Mamița

Grunz se văzu părăsit. Dar nu numai părăsit, ci și jefuit. Din imensa avere pe care o avea Mamița, la care se adăugase tot ceea ce adunase el din afaceri și contrabande, nu-i rămăseseră decît două mii de lei. Mamița luase totul cu ea și plecase cu Orbescu. Fără îndoială că mai tîrziu Mamița va cere să i se trimită la București mobila, covoarele și tacîmurile. Se va opune? Nici gînd. Va trebui s-o asculte și mai departe pe Mamița. Altfel, femeia amăgită și cu mințile sucite de tînărul Orbescu, nu va întîrzia să-l denunțe. Abia acum înțelese Grunz pentru ce Mamița îl îndemnase cu atîta tenacitate s-o ucidă pe Iovca Silef. Furie oarbă îl cuprinse. I se întunecă mintea și apucîndu-l pandaliile, căzu pe covor. Se zvîrcoli. Făcu spume la gură. Țipă și urlă. Iși sfîșie hainele și își rupse cămașa de pe el.

Femeia de serviciu se îmbrăcase. Auzindu-l cum urlă și cum țipă, veni. Deschise ușa și-l privi din prag. Se sperie. Ieși din casă și plecă. Se gîndi să se întoarcă mai tîrziu, după ce inspectorul va fi iarăși în toate doagele.

După un timp inspectorul își veni în fire și se potoli. Se văzu multiplicat la nesfîrșit în oglinzile de preț ale Mamiței și se sperie de propriu-i chip strîmb și încă răvășit. Se sperie și mai mult de spuma care îi înconjura gura și de hainele făcute ferfeniță.

Hainele rupte îi dădură o idee grozavă. Adică pentru ce supărîndu-se de fuga Mamiței cu tînărul Orbescu să-și rupă hainele lui — iar rochiile, oglinzile, și mobila Mamiței să rămînă neatinse? Se culese de pe jos, se duse, ținîndu-se de pereți, pînă la bucătărie, luă toporul de spart lemne și se întoarse în dormitor.

— Mi-a trecut furia? Mi-a trecut. Dacă nu mi-ar fi trecut, aș țipa. Sînt calm? Sînt. Niciodată n-am fost atît de calm ca acum. Ah! Mamițo! Iți arăt eu ție, Mamițo! Te învăț eu minte pe tine, Mamițo.

Sparse oglinzile în cioburi mărunte — mărunțele, una cîte una. Pe urmă tăbărî pe rame și nu se lăsă pînă nu le transformă în așchii bune numai de aprins focul. Sfărîmă, în același fel, patul și garderobul. Apoi schimbă în țăndări sufrageria. Aceeași soartă o avură și icoanele pe care, cu puține zile în urmă, le admirase atît de mult rarul cunoscător care era Stînjinel. Mai rămăseseră întregi, rochiile Mamiței, hainele Mamiței, rufăria Mamiței, pălăriile și pantofii de modă veche și de modă nouă pe care le purtase și pe care încă mai spera să le poarte Mamița.

— Nu, Mamițo. N-o să le mai porți, Mamițo.

Cu un calm desăvîrșit, Grunz le adună pe toate și le făcu grămadă în mijlocul odăii. Apoi se așeză în genunchi pe parchet, și, cu o răbdare drăcească, le tocă bucată cu bucată. Lovea cu toporul și spunea încet:

— Na, Mamițo. Rabdă, Mamițo. Mai na una, Mamițo. Vezi ce face din tine Grunz al tău, Mamițo?

Se duse la baie. Se spălă cu apă rece. Se bărbieri. Ba se și pudră. Apoi se găti ca un ginere și plecă. La cîțiva pași de poartă întîlni o sanie goală. Se urcă în ea și-i dădu vizitiului adresa Neagăi. Copiii se duceau grăbiți la școală. Negustorii își deschideau prăvăliile și dughenele.

In drum spre Neaga sania trecu pe lîngă cafeneaua Mioloș. Grunz îi spuse vizitiului să oprească și să-l aștepte. Intră în cafenea și ceru o cafea mare. I se aduse. O bău pe îndelete, fumînd trei țigări. Cafeaua îl învioră și mai mult decît îl înviorase aerul tare și rece al dimineții de iarnă. Plecă uitînd să plătească. Patronul îl petrecu pînă la ușă. Acolo îl salută și îi făcu o plecăciune.

Grunz nu-i răspunse la salut.

Ajuns la Neaga inspectorul vru să intre însă ușa era încuiată. Ciocăni în fereastră. Neaga veni și-i deschise. Se miră:

— Nu te așteptam.

— Cu atît mai bine. Sper că surpriza te bucură. Am venit la tine să ne veselim.

Neaga îi spuse:

— N-ai vrea să te plimbi un sfert de oră? Pe urmă te întorci și ne veselim cît vrei. Punem și patefonul să ne cînte.

— De ce să mă plimb?

— Să aerisesc odaia. Să fac curat.

— Glumești. N-am poftă de plimbat.

— Te rog, Grunz.

Insistențele femeii iscară în mintea lui Grunz o bănuială. O întrebă:

— Nu cumva ai pe cineva la tine?

Neaga bîlbîi cîteva cuvinte pe care inspectorul nu le înțelese. Vînăt de frig și de mînie, o împinse cu violență în lături și intră în casă. Il găsi în pat, îmbrăcat într-o pijama verde, și treaz numai pe jumătate, pe domnul Ianoș, director la Banca Maramureșului.

Grunz o întrebă pe Neaga:

— Ce caută la tine domnul acesta?

Neaga își ieși din țîțîni.

— Cum ce caută? E domnul Ianoș, director la Banca Maramureșului. Nu mi-ai poruncit dumneata să mă încurc cu el? Ei bine, m-am încurcat.

— Ți-oi fi spus, zise Grunz, ți-oi fi spus, însă am uitat. Și acum.. Acum vreau să plece. Numaidecît să plece.

Directorul Băncii Maramureșului se ridică. Spuse:

— Treci dincolo, te rog, domnule inspector.

— De ce să trec? N-am să trec de loc.

— Vreau să mă îmbrac.

— Poți să te îmbraci și față de mine.

— Mă jenez, domnule inspector.

— A? Te jenezi? Te jenezi de mine? Atunci trebuie să pleci chiar așa cum ești.

— Domnule inspector...

Grunz îl apucă de păr, îl scoase în antreu și dîndu-i cu genunchiul în spate, îi făcu vînt. Domnul Ianoș alergă cîțiva pași. Se împiedică și căzu. Se sculă și, tremurînd de frig și de frică, se întoarse spre Grunz care-l privea rîzînd din prag și-l rugă:

— Ingăduie-mi să-mi i-au măcar paltonul și pantofii, domnule inspector. Nu pot să străbat așa, la ora asta, orașul. Sînt notabilitate. Mă cunoaște toată lumea.

Drept răspuns Grunz scoase revolverul și trase cîteva focuri în aer. Directorul Băncii Maramureșului o luă la goană. Ieși în stradă și începu să alerge și mai repede. Copiii care-l întîlneau întorceau capul după el. Intorceau capul după el și negustorii care abia își deschiseseră prăvăliile și dughenele. Unul spuse:

— E domnul Ianoș, director la Banca Maramureșului.

Altul adăugă:

— E domnul Ianoș, care a fost prefect de Maramureș pe vremea domnului Maniu. Strașnic prefect mai era domnul Ianoș...

— Săracul! O fi înnebunit...

— Aș! Domnul Ianoș e cam afemeiat. L-o fi prins careva la nevastă.

Il văzură și doi vardiști. Il fluierară.

— Un nebun...

— Umblă desculț și în pijama...

Vardiștii, văzînd că nebunul nu ține seamă de fluierăturile lor, se luară după el să-l prindă.

— Stai, nebunule! N-auzi? Stai... Stai să te prindem.

Domnul director Ianoș de la Banca Maramureșului, credea că printre urmăritorii săi se află și inspectorul Grunz. Se făcea, deci, că nu aude și fugea ca scăpat din pușcă fără să se uite îndărăt.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

„Descrierea Chinei" în romînește

Cu ocazia împlinirii a 250 de ani de la moartea învățatului moldovean Nicolae Milescu, ESPLA tipărește lucrarea „Descrierea Chinei" (netradusă pînă acum în romînește). „Descrierea Chinei" este o vastă monografie întocmită de Milescu în 1677–1678, după ce s-a întors din misiunea diplomatică (vezi „Jurnalul de călătorie în China"). Ediția este îngrijită de Corneliu Bărbulescu (traducere, prefață, note și comentarii), care demonstrează pe baza unor noi documente că lucrarea lui Nicolae Milescu nu este nici traducerea și nici prelucrarea „Atlasului Chinei" scris de Martinius Martini, precum susținea J. F. Braddley.

T. S.

Concret, despre literatura actuală

In ultimul număr al revistei „Contemporanul", scriind o frumoasă și caldă cronică despre Nicolae Labiș, G. Călinescu își confirmă interesul și atașamentul pentru literatura nouă din patria noastră, de data aceasta abordînd analiza, ca să spunem astfel, „la obiect" a unor opere și scriitori contemporani.

Criticul îl consideră pe Labiș un poet reprezentativ al noii generații de scriitori ridicată după Eliberare: **„N. Labiș a evocat ororile războiului, copilăria săracă, foametea, pe tatăl răspîndind „Scînteia", pădurile natale în care vînătorul își caută din penurie hrana. A evocat Partidul, lupta comuniștilor. Temele sînt (...) socialiste și combative. Setea sa de viață îl așează fără discuție printre poeții vremurilor noi".** Concluzia cronicii e polemică și revendicativă, poezia lui Nicolae Labiș fiind considerată **„unul din răspunsurile la calomnia celor care susțin că sub regimul nostru cerul poeziei s-a întunecat".**

Salutăm cu bucurie articolul și așteptăm de la George Călinescu o „Cronică a optimistului" care să fie, în același timp, și o cronică a literaturii noastre noi.

I. A.

Nimic despre autori

O vreme, editurile noastre au răspuns în mod pozitiv la deziderațul cititorilor ca lucrările nou apărute să fie însoțite de o prefață sau un scurt cuvînt introductiv. Pentru că e firesc ca la aparițiile literare cititorul să cunoască măcar datele cele mai sumare despre autor și despre epoca în care a fost scrisă respectiva carte. Remarcăm în acest sens prefețele cuprinzătoare și în genere judicioase la volumele care apar în colecția „Clasicii literaturii universale" și la Cartea Rusă.

Observăm însă că, în ultimul timp, editurile nu-și informează cititorii în cazul unor lucrări traduse pentru prima oară în romînește. Nu poți afla nimic, de pildă, despre autorii volumelor „Cavalerul libertății" de Diego Viga, „Marinarul Karel" de A. J. Urban, „Copiii noștri" de Jan Otcenásek, „Tăurașul de fier" de Alex. Wedding, „Pe urmele cuiburilor de vulturi" de Dănuta Bienkovska, „Prepelița" de Grigor Vitez, etc.

...Nimic.

M.

Obrazțov la Londra

Pe Serghei Obrazțov l-am cunoscut mai întîi ca scriitor (vezi „Profesiunea mea"), apoi ca maestru păpușar, regizor, interpret, cîntăreț.

Il reîntîlnim acum în ultima sa realizare literară: **„Ce am văzut, ce am aflat și ce am priceput în cursul celor două călătorii făcute la Londra".**

Zîmbind tot timpul, uneori amar, reporterul are totdeauna o privire larg analistă, impresia primă nu-l mulțumește, caută cauza lucrurilor, caută să generalizeze.

Obrazțov a notat cuvinte de admirație despre muzeele și arta teatrală londoneză, despre sufletul minunat al oamenilor simpli, acei „cockney" urmași ai eroilor lui Dickens, dar a știut să vadă cu ochi critic invazia „comicsurilor" care otrăvesc sufletul tinerei generații, absurditatea ridicolă a unor tradiții conservatoare, campania de minciuni anticomuniste a unor ziare aflate în slujba unor mari capitaliști.

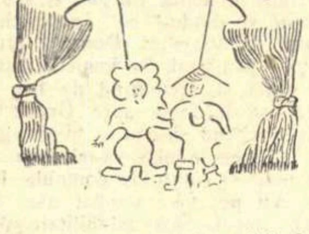

Reportajul lui Obrazțov este revelator pentru că el este un itinerar psihologic; fiecare împrejurare este ilustrată cu un profil uman, fiecare episod capătă forță plastică prin prezența unui nou tip caracteristic. Fiecare capitol devine astfel o mică schiță literară autentificată de notația reporterului, fină, sugestivă dar neostentativă.

Deși cititorului îi stau la îndemînă numeroase cărți, reportaje despre Anglia și Londra, cele scrise de Obrazțov sînt o minunată imagine a vieții sociale și spirituale londoneze.

Al. Popovici

Abonați-vă pe anul 1959 la publicațiile Uniunii Scriitorilor din R.P.R.:

Gazeta literară
Viața romînească
Utunk
Luceafărul
Steaua
Igaz Szó
Iașul literar
Scrisul bănățean
Neue Literatur
Novi Jivot

Abonamentele se primesc de către difuzorii de presă din întreprinderi, instituții, factorii poștali și oficiile poștale

Amintim din nou corespondenților noștri că manuscrisele nepublicate nu se înapoiază. Autorii sînt rugați să-și păstreze copii după textele trimise redacției.

ANTIDOTUL BANALULUI

Reportajul este, într-un fel, antidotul banalizării din obișnuință și al uniformizării conformiste. Talentul reporterului stă în a supune din nou discuției ceea ce altora poate să li se pară definitiv stratificat, dezvăluind laturi inedite acolo unde nimic nu mai promitea să fie necunoscut. Dar ineditul nu este totuna cu senzaționalul. A urmări în sine faptul ieșit din comun înseamnă a reține doar întîmplătorul, accidentalul. Ineditul nu presupune izolarea unui fapt, ci tocmai integrarea lui în lanțul elementelor care-l explicitează, observarea corelației determinative. Se spune că reportajul trăiește din consemnarea faptului exact. Pentru a fi întru totul adevărat mai trebuie adăugat că, fără o percepție dialectică, consemnarea aceasta, oricît de fidelă și precisă, nu marchează un spor real de cunoaștere. Faptul, știrea, evenimentul sînt mijloace, scopul reporterului rămîne acela de a le descifra *sensul*, semnificația în timp. Cu această accepție vorbea Paul Georgescu de „senzaționalele aventuri ale banalului" scriind despre Geo Bogza. Criticul remarca „valoarea dinamică" a faptului în reportajul bogzian, adică tocmai capacitatea de a se asocia, de a intra în lanțul determinant. Este de altminteri singurul mod pentru reportaj de a-și dobîndi perenitatea. Faptul izolat se perimează amenințînd cu aceeași soartă vitregă și scrisul reporterului neperspicace.

Interesul pe care-l deșteaptă reportajele de la Hunedoara ale lui Nicorovici se justifică prin accentul pus pe conținut. Nu s-ar putea susține că reporterul n-a fost impresionat de spectaculozitatea muncii la furnale. Elaborarea unei șarje îi prilejuiește pagini de poetizare a încordării fizice, elogiu al înverșunării omului hotărît să supună elementele: *„Patru oameni apucară o rangă lungă de fier, de vreo zece metri, și o introduseră în gîtlejul colosului, răsucind-o în toate sensurile, fără să țină seama de temperatura drăcească emanată din jgheabul încins la peste 1000 de grade. Toți patru, încleștați de acest drug lung și greu, păreau o ființă ciudată, cu brațe mușchiuloase, nepăsătoare de foc, dirijată de o singură voință, puternică și neînfricată".* Tabloul, sugestiv prin grandoare, n-ar prezenta totuși prea mare interes dacă reporterul s-ar mulțumi cu atît. Dincolo de efortul titanic se profilează însă o mentalitate, mentalitatea *muncitorului creator* — și aceasta este observația nouă pe care o aduce și o impune Nicorovici. Reporterul folosește bine împrejurările date pentru a surprinde pe viu cum socialismul lichidează înstrăinarea omului de obiectul muncii sale, redîndu-i demnitatea. Dacă nu s-ar fi lăsat uneori tentat să alcătuiască tipologii, fantazînd livresc, reportajele sale ar mai fi putut încă să cîștige în expresivitate.

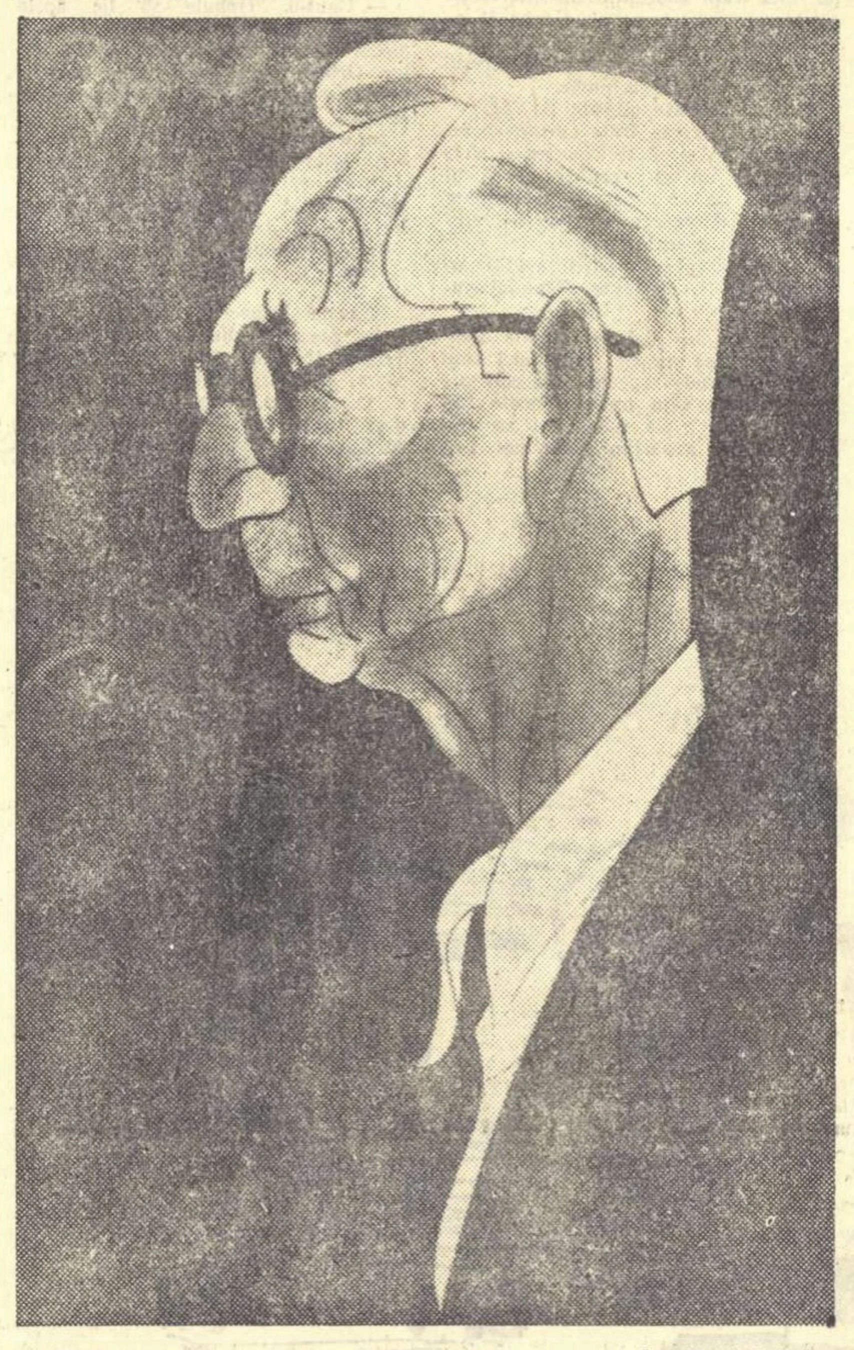

I. ROSS „Sculptorul Jalea"

(Expoziția anuală de grafică)

Cine preferă ficțiunea, s-o caute în roman. Reportajul — aceasta îl și diferențiază — comunică prin limbajul faptelor nemijlocite. Reporterul observă și expune fără afectare literară, fără pretenții de recreare. Formulată astfel, sarcina sa pare simplă și la îndemîna oricui, dar nu-i decît o iluzie. In realitate, această expunere spontană cere măiestrie și muncă încordată ca în orice domeniu artistic. Un reporter cu suficientă experiență practică și cu realizări meritorii, cum este Pop Simion, întîmpină greutăți pe care nu izbutește să le depășească într-un reportaj despre munca specifică unui șantier naval. In loc să abordeze direct obiectul, reporterul o ia de departe, cu ocoluri inutile, prevenitor și în fond nesigur: *„Am intrat în orașul de la cotul superior al Dunării noastre, să-mi măresc cunoașterea mea despre oamenii care alcătuiesc nave. Deși nu mă aflam pentru întîia oară într-un asemenea loc, abia aici, la Galați, am întîlnit imaginea amplă, sugestivă, plenară, a ceea ce înseamnă un șantier naval. Tot timpul șederii mele am fost un explorator, un călător aflat vremelnic pe o „terra incognita". Așadar, priviți mărturiile mele la valoarea lor subiectivă reală, cîntărindu-le ca pe niște impresii ivite spontan în fața unei lumi capabile să biciuiască în cel mai înalt grad sensibilitatea unui reporter".* Sensibilitatea reporterului ar fi fost tocmai ce era de dorit să se simtă mai mult în reportaj. Acesta plutește în generalități amabile, în ciuda celor cîteva referiri concrete care, neavînd relief personal, nu trezesc nici interesul, nici emoția cititorului. Mult mai eficient procedează Petru Vintilă cînd scrie despre Orașul Victoria („Luceafărul", 1 sept.). Reportajul său, cam discursiv-gazetăresc, ar părea, din acest punct de vedere, inferior celui al lui Pop Simion. Insă punctul său de pornire se află într-o idee reportericească ingenioasă, enunțată chiar din titlu: „Orașul fără arhive". Realitatea orașului care abia s-a născut, cu pulsul său de viață tînără, prinde imediat contur: reporterul notează ca în niște fișe, laconic, fără comparații, fără insistențe explicative, iar din mulțimea amănuntelor se profilează o atmosferă caracteristică, ne facem o imagine adecvată despre Orașul Victoria *din acest moment*.

Expunere, relatare directă, acestea ar putea sugera cumva concluzia că reporterul nu face decît să descrie cele văzute. Or, descriptivismul duce la nivelarea faptelor și la estomparea sensurilor. Descriptiv este, de pildă, reportajul despre Herculane publicat în „Scrisul Bănățean" nr. 9, în care lipsa coordonării deservește intenția inițială de a înfățișa revitalizarea acestei vechi stațiuni balneare. Relatarea este amorfă, cu treceri de la un aspect la altul fără să se înțeleagă rostul succesiunii și fără să se realizeze o imagine omogenă. Reporterul într-adevăr înzestrat cu receptivitate dialectică, supune materialul observației sale unei operații de selectare și ierarhizare. Ințelegerea marxistă îl orientează spre legătura necesară și intimă a fenomenelor, spre esența lucrurilor. Elocvent în acest sens este reportajul lui Horia Liman, „Chemarea Deltei". Printr-o plastică analogie cu farmecul natural al Deltei, reporterul dezvăluie „chemarea" noului care se afirmă în viața oamenilor din aceste locuri. Pitorescul etern este concurat de pătrunderea mașinilor și a electricității în Deltă, factori care modifică radical fața locurilor, revoluționînd conștiințele, felul de a simți și de a se purta al pescarilor deveniți tractoriști sau al tîrlașilor ajunși mecanizatori.

Operația de selecție și ierarhizare, călăuzită de o clară înțelegere implică aportul fanteziei (încă o dată: nu al ficțiunii!). Fantezia reporterului se poate compara cu arta unghiurilor și a decupajului în film. Nu e simplă tehnică, însușirea cîtorva procedee, deși — fără îndoială — le presupune. Este știința de a pune în lumina cea mai favorabilă faptul, evenimentul. Acesta poate fi dilatat, cum procedează uneori Bogza, pînă la dimensiuni cosmice sau poate fi comprimat la maximum și restituit sub forma telegramei, a anunțului decupat din ziar, cum face Pozner. Prescripții infailibile ar fi riscant să se formuleze. Modalitățile alese corespund nu numai viziunii, dar și temperamentului reporterului. Un reporter înclinat spre reflecție cultivă abstracția, speculația suplă (Eugen Barbu), altul, solicitat mai mult de formele lirismului, optează pentru pictural (Traian Coșovei). Dreptul la fantezie ar trebui apărat mai bine de reporterii înșiși în activitatea lor. Scrisul cu pretenții literare nu este suficient pentru a alunga, ba chiar întreține impresia de monotonie, de uzat, pe care lectura reportajelor publicate curent în presă o naște uneori.

Față de atîtea cerințe impuse reportajului, satisfacția muncii de reporter este de a capta istoria vie a epocii sale. Posteritatea socialistă va găsi în paginile lui frumusețea începuturilor, elanul primelor victorii și îi va fi recunoscătoare.

Geo Șerban

SENSURI NOI

(Urmare din pag. I-a)

cu care și-a încheiat practic cariera sa de scriitor.

Sub alte forme, impasul proiectat în creația altor scriitori, — a acelora care s-au cufundat în el, s-au identificat cu el, — a avut drept rezultat decadentismul.

Dar, în întreaga epocă dintre cele două războaie, realismul romînesc a adus puternice denunțări impasului societății burgheze, condamnări vehemente. Aceasta s-a petrecut cu opera lui Mihail Sadoveanu, cu principalele scrieri ale lui Rebreanu, cu numeroase creații ale lui Camil Petrescu, Cezar Petrescu etc.

Neîmpăcarea cu impasul societății, condamnarea lui, s-au manifestat în creație sub diferite forme, și au constituit, în ultimă instanță, atitudini de militare împotriva vechiului, adică tocmai un element care intră în trăsăturile esențiale ale realismului socialist. Aceasta a dus la adîncirea criticii sociale realizate de realism; iar încercarea de a propune soluții pe baza studiului societății, a fost și primul semn al unei atitudini creatoare.

Vom semnala căile a doi scriitori, profund diferiți, dar atît de caracteristici sub raportul unei noi atitudini în creație. Este vorba de Camil Petrescu și Cezar Petrescu.

Camil Petrescu a urmărit și el, ca și alți scriitori ai epocii, destinul societății contemporane lui; mai mult decît alții, poate, a fost preocupat să afle soluții viabile și-a ajuns, prin premise pe care nu e cazul să le discutăm, la crearea unei întregi filozofii personale despre rolul salvator al intelectualilor. Opera sa este expresia tragică a neputinței de realizare a propusei soluții, dar, în același timp, o intensă dezbatere a problemei intelectualului. Soluția scriitorului nu era, evident, adevărată; dar căutarea lui febrilă, îndîrjirea de a-și apăra o soluție, izvora din conștiința că o asemenea soluție există, că ea poate fi realizată practic și că din perspectiva acestei soluții societatea trebuie schimbată. De aceea, îndată după Eliberare, Camil Petrescu a și aflat atît de repede drumul către soluționarea însăși a problemei intelectualului prin adeziunea sa conștientă la noul regim și prin însușirea sinceră a unor teze fundamentale ale realismului socialist. Piesa „Bălcescu", scrisă în 1948, a marcat prima etapă a acestui drum nou al scriitorului; romanul „Un om între oameni" l-a desăvîrșit. In pragul terminării acestei opere, scriitorul se afla cu tot sufletul și cu toate marile sale posibilități creatoare deschise către un roman al contemporaneității; s-a stins înainte de a-l fi putut contura măcar.

Cezar Petrescu a intuit cu precizie stadiul nou al dezvoltării capitalismului, caracterul lui imperialist. E mai puțin important că l-a definit altfel; principalul e că l-a sezisat și l-a fixat ca atare în cărți, între care — în primul rînd — „Aurul Negru", „Calea Victoriei", „Duminica orbului", „Plecat fără adresă" și, firește, „Intunecare". Mai puțin preocupat de soluții, el le-a căutat, totuși, resemnîndu-se, ca Zaharia Duhu în „Aurul negru", să-și acopere cu pămînt îndelung rîvnita comoară, adică lăsînd pe seama viitorului rezolvarea destinului societății, al cărei dezastru s-a îndemnat să-l afle înscris pretutindeni, în semnele veacului său. L-a înscris chiar în titlul unuia din cele trei volume ale romanului „1907": „Mane, Tekel, Fares", după fatidica inscripție de pe zidurile legendarului banchet biblic. „Mane, Tekel, Fares", — măsurat, cîntărit, împărțit, — spunea autorul; societatea sa era în pragul prăbușirii. Soluțiile propuse în acest roman nu erau adevărate, erau chiar contrarii adevărului istoric, dar conștiința deznodămîntului — și de altfel chiar senzația falimentului soluției sale — scriitorul le avea certe. Alte romane ale sale ajung la încheierea că sfîrșitul societății nu poate să nu fie catastrofic; în scrierile sale din anii 1938—44, apare tot mai des un personaj ciudat, călugărul nebun Filaret care pronunță profeții și blesteme, indicînd cataclismul apropiat; romanul „Carlton" începe în prolog cu această profeție și sfîrșește cu prăbușirea blocului, care „soluționează" brusc, adică încheie destine care ajunseseră aproape toate la un impas; romanul „Adăpostul Sobolia" se încheie cu căderea unei bombe care spulberă și reduce la neant pe cei doi eroi centrali.

In mesajele și soluțiile lor, unele din aceste romane sau altele menționate mai sus, și încă altele, care n-au fost amintite aici, nu pot fi acceptate; dar rămîne mai presus de orice îndoială existența în epocă a unei alte atitudini în problemele sociale, diferite de aceea a realismului critic anterior.

Impasul societății epocii devenise clar multor conștiințe; el era proclamat — în forme diferite — de literatură; deznodămîntul plutea în aer.

Această stare de lucruri o determinase în principal valul revoluționar al mișcării muncitorești; conștiința acestei stări de lucruri o crease climatul determinat de ideologia mișcării muncitorești, care începea să cuprindă masele. Exemplul Marii Revoluții din Octombrie se multiplica, prindea putere, chiar în acele suflete care nu erau încă deschise socialismului, marxismului, teoriei revoluției. Dar starea de spirit revoluționară exista ca aerul și ca apa și intra prin toți porii în ființa umanității acelei epoci.

Mișcarea revoluționară și partidul trecuseră la ofensivă, mai ales după 1932. In literatură, cuvîntul răspicat de condamnare a societății capitaliste în numele orînduirii fără exploatare, al orînduirii socialiste, aveau să-l spună scriitorii legați de partid, în a căror operă apar și primele elemente ale realismului socialist.

Mihai Gafița

GAZETA LITERARĂ

ORGANIZEAZA

duminică 7 decembrie a.c. la orele 11 a.m.
în sala Teatrului de Stat din Orașul Stalin

O CONSFĂTUIRE CU CITITORII

Vor participa din partea redacției:

Acad. Zaharia Stancu
Eugen Barbu
Georgeta Horodincă
V. Mîndra
Al. Mirodan
Mihail Petroveanu
Titus Popovici
Valeriu Rîpeanu

SCRIITORII RĂSPUND

(Urmare din pag. 1)

Contactul mai adînc cu lumea de la țară în plină transformare revoluționară e o necesitate. Iată pentru ce salut cu bucurie Chemarea Uniunii Scriitorilor. Sînt fericit că voi sta o vreme mai îndelungată printre țăranii care, alături de muncitori, clădesc lumea de mîine.

Nicolae JIANU:

Sînt sigur că urmînd chemarea Uniunii noastre deschidem pentru noi înșine perspectivele unor succese viitoare, ale unui avînt literar încă necunoscut.

Victor KERNBACH:

Stabilirea pentru un anume răstimp într-un sat îmi va da prilejul, cred, să lucrez cu folos în viața nouă a satului și, ca soldat al literaturii de partid, să lupt pentru oglindirea vieții autentice a mediului în care voi trăi, în ceea ce voi scrie.

Aurel LAMBRINO:

Incă nu cunosc pe nimeni din cei în mijlocul cărora mă voi afla în curînd. Nu-i cunosc, dar parcă i-aș și cunoaște: președintele sfatului popular, președintele colectivei. Or fi avînd ei deja colectivă, sau abia o alcătuiesc? Incă nu știu.

Știu însă că o să am multe de scris.

Ion LĂNCRĂNJAN:

E de datoria scriitorilor și a oamenilor de cultură să participe din plin la viața țărănimii muncitoare. Să plecăm deci la sate. Altfel nu vom fi vrednici de primăvara care va veni.

Corneliu LEU:

Scriind aceste rînduri, mă-ncearcă o plăcută emoție: la ora cînd ele vor apare, tot ceea ce există azi în mine sub formă de planuri, de proiecte, își va fi găsit întruchiparea exactă. Oamenii alături de care voi trăi și voi lucra în iarna aceasta, vor avea precizate și numele și fizionomiile și psihologia. Carnetul de note va fi început, iar eu nu voi mai fi autor acum, ci personaj în acțiune.

Horia LIMAN:

Pot să afirm cu hotărîre că scriitorii au fost, pînă azi, beneficiarii nu numai ai roadei pămîntului, ci și al însușirilor de inteligență și simț artistic excepțional cu care sînt înzestrați țăranii noștri. Chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor din R.P.R. vine să restabilească raporturi de reciprocitate, pentru ca fluxul bucuriei de viață să învioreze de-o potrivă pe creatori ca și pe eroii lor. Ogorul fiind mai fertil și roadele se vor întoarce mai bogate spre aceia ce l-au lucrat.

Remus LUCA:

Tot ce am scris în ultimii ani în nuvelele mele, am cunoscut în perioada cît am fost ziarist. Voi merge și de astă dată o lună de zile, în ianuarie, și voi sta tot timpul într-un sat; sînt convins că voi avea multe de învățat din cunoașterea mai aprofundată a procesului de prefacere socială.

Radu LUPAN:

Sînt convins că participînd la munca politică și culturală de la sate îmi va fi înmulțită cunoașterea realității în chip nemijlocit, îmi va fi direct înlesnită această permanentă înfruntare a realității cu literatura — sarcină esențială a criticii.

Toma G. MAIORESCU:

Comuniunea în muncă naște relații cu totul noi între oameni. De aceea voi pleca cu entuziasm. Dacă voi reuși să fiu folositor, dacă voi închega prietenii sincere și stabile, sînt sigur că și cei cu care voi lucra împreună vor trăi cu adevărat în paginile mele.

Tudor MIHAIL:

Sînt bucuros că voi face parte dintre scriitorii cărora li se dă prilejul să trăiască un timp mai îndelungat în sate, în mijlocul oamenilor și al frămîntărilor lor.

Florin MUGUR:

Dacă voi reuși să învăț cît de puțin din munca dusă alături de țăranii muncitori din satul în care voi fi trimis, voi considera aceasta ca pe o mare onoare.

Pop SIMION:

Intîmpin cu satisfacție și entuziasm chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor „Mai aproape de viață" pentru că și eu port în mine de mai multă vreme o atare chemare, căreia îi răspund după puterile mele, ucenicind la școala prozei de actualitate, slujind povestirea, schița, reportajul. In anii de cînd bat drumurile țării, m-am convins că acesta e un lucru primordial pentru un scriitor care vrea să-și pună talentul în slujba partidului, a vieții noi.

Veronica PORUMBACU:

Plecare la țară? Am cutreierat nu o dată satele de pe malul Mureșului și din Bărăgan, de la poalele Făgărașului și din apropierea Bucureștiului. Le cunosc și am prieteni, mi-a fost aproape viața lor și am scris, nu o dată, despre ei. Dar acum, Chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor din R.P.R. ne deschide o altă perspectivă. E vorba de participarea directă, nemijlocită la problemele satului. E o sarcină de cinste și implicit un prilej de tezaurizare a impresiilor. Din observatori, fie chiar atenți, devenim activiști, zidim — și zidim și pentru noi. Ne modelăm pe noi înșine ca oameni și scriitori.

Cristian SÎRBU:

Plec bucuros să adaug la zorii satului entuziasmul meu pentru lumină și socialism.

Nicolae STOIAN:

Să plec la sate — e pentru mine un lucru cît se poate de firesc; e o dorință și o datorie totodată.

Al. ȘAHIGHIAN:

I-am văzut în anii puterii populare pe foștii mei tovarăși de armată și pe fiii lor, romîni și tătari dobrogeni; iar acum cîteva luni am stat o vreme în comuna Topraisar. O nesfîrșită emoție m-a cuprins privind pe acești oameni noi, muncitori demni pe ogoarele noilor gospodării colective milionare, cu atîta încredere în viitorul care li s-a deschis,

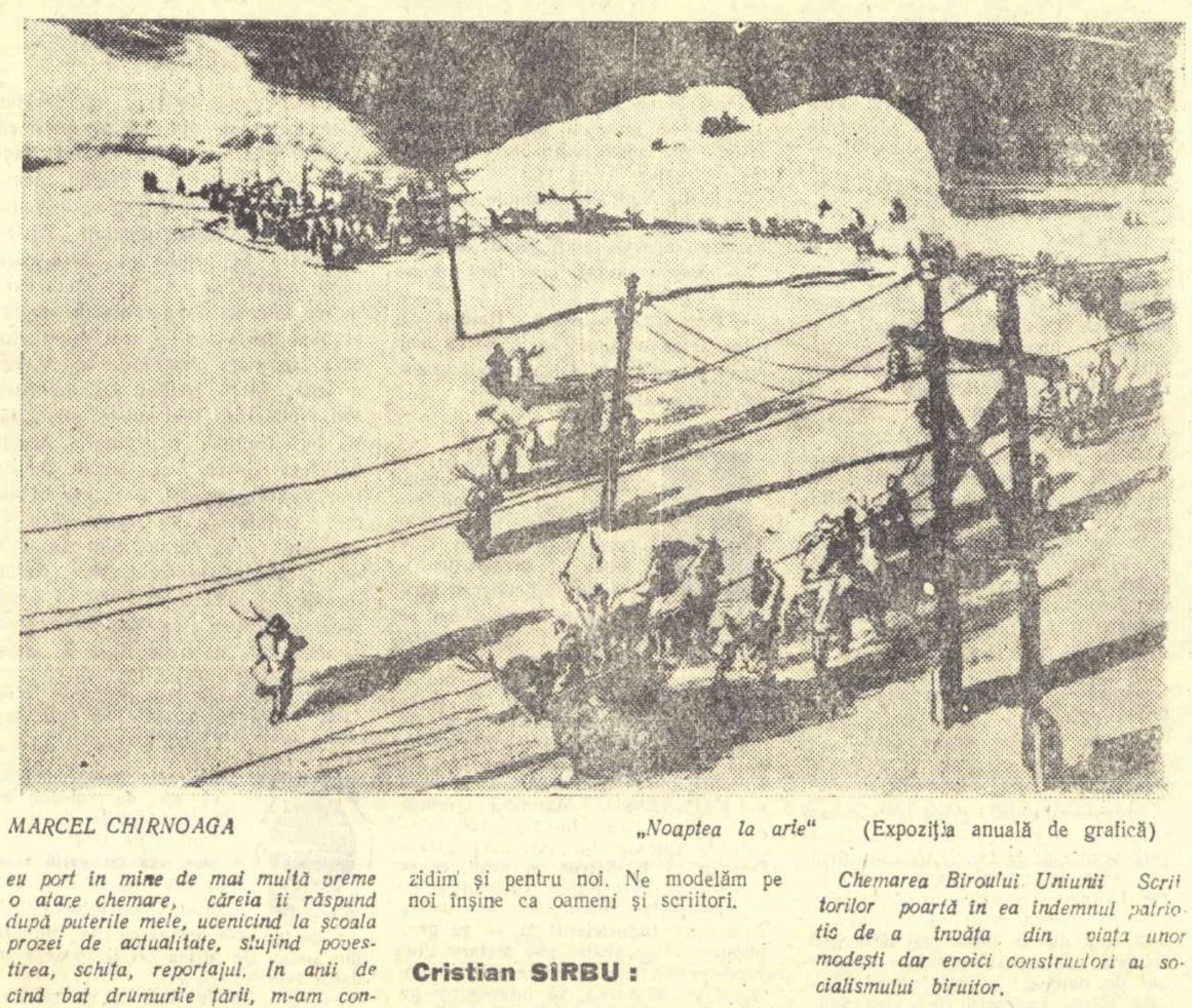

MARCEL CHIRNOAGA „Noaptea la arie" (Expoziția anuală de grafică)

Chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor poartă în ea îndemnul patriotic de a învăța din viața unor modești dar eroici constructori ai socialismului biruitor.

Nicolae TĂUTU:

Pe lîngă o documentare fructoasă, pentru mine plecarea la sate îmi trezește și o emoție deosebită: întîlnirea cu foștii cititori și eroii despre care am scris în ziarul „Apărarea Patriei". Mă voi revedea cu vechii prieteni de pe cînd își făceau stagiul sub arme, astăzi colectiviști și oameni cu munci de răspundere. Vă imaginați că o asemenea colaborare nu poate fi decît rodnică și dorită din adîncul sufletului.

Pe curînd, tovarăși dragi!

Ștefan TITA

Această acțiune are un scop înalt și este de datoria tuturor scriitorilor să participe cu însuflețire la realizarea ei.

Florin TORNEA:

Nu știu mijloc mai rodnic de cunoaștere a vieții și de verificare a cunoașterii vieții decît propria experiență. Și, pe lîngă învățătura partidului, nu cunosc instrument de lucru, pentru mine ca scriitor și critic de artă, mai plin de făgăduințe creatoare decît acest prilej pe care mi-l dă partidul de a trece prin experiența mea nemijlocită realitățile în plină transformare socialistă ale satului nostru. E un prilej care îmi va îmbogăți mult cunoștințele. Pentru acest prilej mulțumesc încă o dată partidului.

Petru VINTILĂ:

Socot că acțiunea la care Biroul Uniunii Scriitorilor ne cheamă să participăm în iarna aceasta ne va da posibilitatea de a ne integra în colectivitatea unui sat, de a lua parte la viața de fiecare zi a satului respectiv, de a deveni propagandiști ai liniei Partidului în opera grandioasă de transformare socialistă a satului.

Violeta ZAMFIRESCU:

Nu poate fi bucurie mai mare pentru mine decît să stau într-un sat vreme mai îndelungată, să iau parte la toate frămîntările și bucuriile sătenilor al căror suflet îl cunosc și îl iubesc mult.

Haralamb ZINCĂ:

Munca noastră de luminare politică și culturală a găsit întotdeauna un ecou adînc în sufletele oamenilor. Iată și de ce la „Chemarea" lansată de Biroul Uniunii Scriitorilor răspund din toată inima: cu primul eșalon voi pleca și eu.

A FOST O ZI

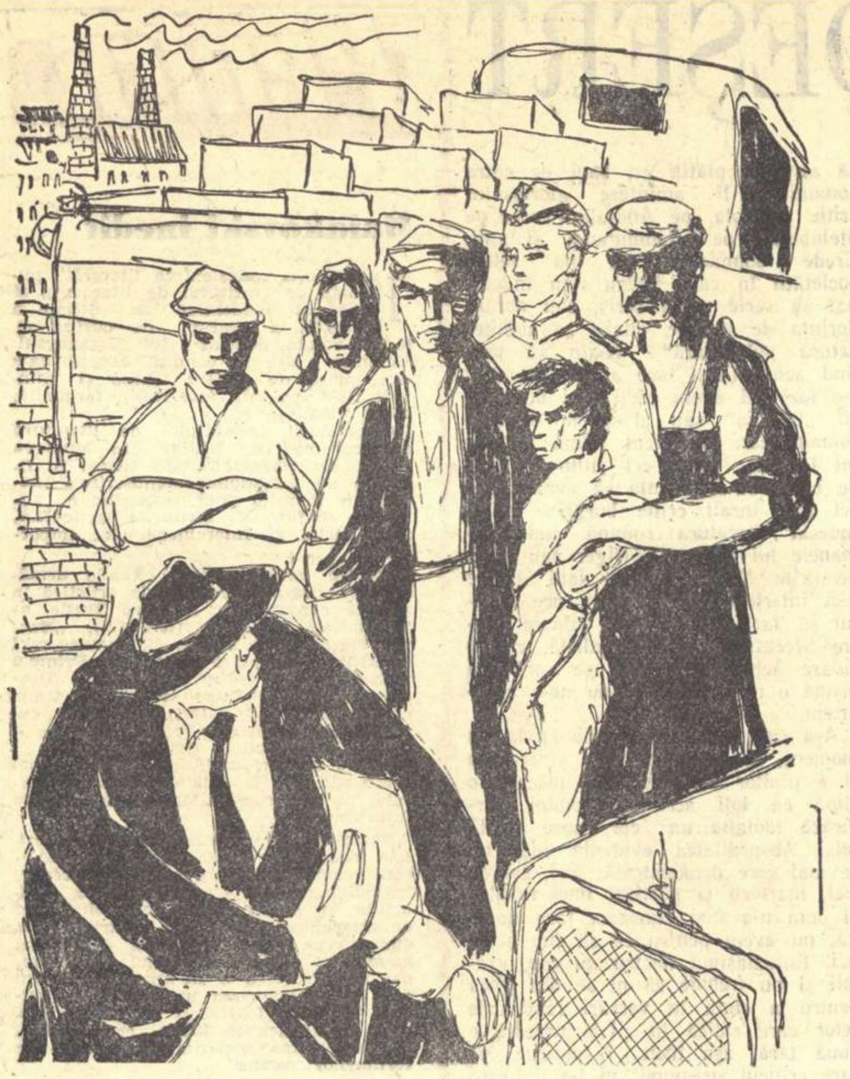

Cu brațele rezemate de rama de metal a geamului, priveam fascinat zarva ce domnea afară. Peronul stației gemea. O mulțime pestriță, trezită ca prin minune de fluieratul scurt al locomotivei, se năpusti în dezordine spre garnitura pornită în cursă.

Cîțiva pionieri, urcați în primele vagoane, începură să cînte, dînd un aer de veselă sărbătoare acestei plecări. De jos, o bătrînă albită de furtuni trecute, își legăna cu mișcări domoale batista umezită de lacrimi. Un băiețel de vreo cinci ani, ținut de mînă lîngă o femeie îmbujorată de emoție, începu să-și cheme cu glas plîngăreț surioara mai mare, plecată în excursie cu școala. Cineva strigă un nume neînțeles. Un tînăr, venit în fugă, sări sprinten pe scara ultimului vagon, luînd o poză de curajos toreador și salutînd cu reverențe caraghioase două domnișoare rămase în urmă.

Inghesuiți pe la ferestrele vagoanelor, călătorii răspundeau cu dărnicie chemărilor, agitînd șepci și pălării mototolite. Gălăgioși, școlarii desfășurară o mulțime de stegulețe multicolore. Răsună subțire o trompetă, durui înfundat o tobă. Apoi locomotiva acoperi cu pufăitul ei totul, împroșcînd peronul cu un val de aburi și luînd viteză spre zarea ce se deschidea limpede, largă, uriașă, dincolo de oraș.

. Pe nesimțite farmecul despărțirii se șterse. Gara, oamenii, rămaseră departe, umbre cenușii sub razele roșietice ale soarelui apărut la răsărit; încetară chemările, amuțiră cîntecele, se înteți tot mai mult uruitul metalic al roților, țăcănitul înfundat al acelor de la macaze.

Am ridicat cu o zmucitură bruscă geamul și m-am așezat pe locul meu de lîngă fereastră. Vecinii de compartiment — cinci la număr — mă cercetară iscoditori, cu stăruința unor încercați călători de diligențe. Pe urmă, tot după o lege a trecutului, fiecare își căută o ieșire din impasul ce avea să-l aducă plictiseala și oboseala drumului; omul în bluză de doc, aflat în colțul opus, își lăsă binișor capul pe spate și ațipi; femeia de lîngă mine deschise cu mișcări meticuloase o carte voluminoasă, vîrîndu-și nasul de vrăjitoare în paginile îngălbenite; bărbatul ei, un bătrînel nervos și nestatornic, ieși pe culoar și aprinse o țigară; oamenii din fața mea, entuziasmați de-o revedere neașteptată, se avîntară într-o discuție aprinsă.

Conversația celor doi prieteni, pasionantă, plină de amintiri și exclamații nestăpînite, îmi atrase din bun început atenția. Cel mai în vîrstă, un om roșcovan și puternic, cu vocea profundă, vibrantă și pătrunzătoare de bas, își întărea spusele legănînd mîinile în aer. Celălalt, mult mai tînăr, părea de un calm deosebit, cumpănit și reținut la vorbă, cu o expresie de copil cuminte pe chipul negricios, gata să asculte și să învețe.

Urmăream tulburat schimbul lor de cuvinte. Și ca să nu-i stingheresc, mi-am lăsat tîmpla pe colțul plușat al băncii, am închis ochii și, prefăcîndu-mă că dorm, am înregistrat aproape cuvînt cu cuvînt cele ce urmează...

Imi pare bine, Tomo! zise roșcovanul emoționat. Nici nu mă gîndeam ca un prichindel ca tine să ajungă directorul uzinei! Te-ai ridicat și mă bucur! Vezi cum se schimbă lumea!

— Da, se schimbă! adăugă și Toma furat de visare. Nici uzina nu mai e cum o știi! S-a construit mult în ultima vreme, au apărut ateliere noi, au fost instalate mașini moderne... E greu să mai recunoști ce ai lăsat tu în patruzeci și șase!...

Roșcovanul oftă.

— Au trecut doisprezece ani ca vîntul, Tomo! Eram un flăcău cînd am fost trimis în Moldova! Ții minte seceta de atunci, foametea, calamitatea... anii aceia de călire, de încercare? Am plecat doar pentru o lună, ca să ajut la împărțirea ajutorului sovietic... Viața, însă, a vrut altfel și... am rămas pentru totdeauna acolo! Acum tot cu aprovizionarea populației mă ocup...

— Iar pe noi ne-ai uitat...

— Nu, nu v-am uitat! De ce vorbești așa?! De atunci n-am mai văzut Bucureștiul! Astăzi am trecut întîmplător! Vin de la Constanța, unde am avut niște treburi și mă duc la Sinaia. Și așa mi-am pierdut două zile din concediu...

— In locul tău mai pierdeam încă una și-mi revedeam prietenii!

— Poate că așa ar fi fost bine! zise după o scurtă pauză roșcovanul. Uite, cîteodată mi-i tare dor de Ruja! Strașnic om mai era și ăsta! Trebuie să fi ieșit la pensie...

— Nu, n-a ieșit la pensie! Conduce organizația de bază a uzinei...

— Ruja?

— Da, Ruja! Ce te miri!? Oamenii de soiul lui nu îmbătrînesc niciodată...

— Și Mihalcea?

— E primul secretar al raionului de partid...

— Ce spui, frate? Tare-aș vrea să-l văd și pe el! La Băneasa, în luptele cu fasciștii, mi-a salvat viața! M-a tras de picioare într-un șanț, cu o clipă înainte de a exploda o bombă...

— Și el își amintește de tine! Vine mereu pe la uzină, stăm de vorbă, povestim...

— Mă bucur că nu m-a uitat!

— Mihalcea nu uită pe nimeni! Prietenia oamenilor îi este scumpă! Chiar ieri mi-a făcut o surpriză...

— Ce fel de surpriză...

— E o poveste întreagă, Vladimire! Dacă vrei, ți-o spun...

— Spune... Ce altceva avem de făcut?

Liniștea cuprinse pentru cîteva momente compartimentul. Se auzea doar respirația ușoară a omului în bluză de doc, care dormea; foșnetul abia simțit al filelor întoarse de femeia pasionată în lectura ei. Apoi, peste această liniște nefirească, tremură glasul lui Toma, molcom, sfătos, curgător, ca o apă lină ce se deapănă în lunecări ușoare la vale, spre niște depărtări tainice, scăldate-n azur...

Pe la amiază a sunat telefonul. Am ridicat receptorul. De la celălalt capăt al firului, vocea lui Mihalcea a răsunat grăbită:

— Vezi că vin la dumneata cu un musafir! Intr-o jumătate de oră vom fi acolo...

— Și cine-i musafirul acela? am întrebat eu curios.

— Un tovarăș care ține să vadă uzina voastră! Abia a intrat la mine în birou și nu-ți pot da alte lămuriri... Așa că, așteaptă-ne... In curînd vei avea...

Doar atît, cîteva cuvinte fugare, aproape neclare, ascunzînd mistere.

M-am ridicat tulburat de pe scaun. Cine să fie musafirul acela ciudat? Ce să fac? Cum să-l primesc?

Noroc că tocmai atunci a intrat în birou Ruja.

— Gînd la gînd cu bucurie! am exclamat eu.

Bătrînul s-a oprit la doi pași, m-a privit dintr-o parte, cercetător.

— Iar o încurcătură? a întrebat el.

— Și încă ce încurcătură! am răspuns eu. Tovarășul Mihalcea mi-a anunțat un musafir necunoscut...

— Și pentru atîta lucru te agiți!? s-a mirat Ruja. Oh, tinerețe, tinerețe... cum le mai pui toate la suflet!

Se pare că-i un om însemnat! am căutat eu să-l lămuresc. Poate un ministru! Poate un scriitor cu renume!

— Ei și!? N-are decît să poftească... Il vom primi cu brațele deschise, cu dragoste, cu prietenie... Auzi, un musafir necunoscut!? Să vină sănătos în mijlocul nostru... Iar pînă atunci, ia loc pe scaunul tău, aprinde o țigară și așteaptă liniștit...

Avea dreptate bătrînul. Socoteala lui simplă îmi potoli avîntul. El s-a apropiat de mine, m-a cercetat stăruitor.

— Ia spune, directore, cum îți merge?

— Nu prea bine! am răspuns eu încurcat. Cu funcția asta mă obișnuiesc greu! Toate trebuiesc luate de la capăt! Am cerut o documentație completă asupra producției! Pe funcționari i-am pus să întocmească situații financiare! Iar pînă or fi ei gata, stau ca într-o cușcă și mă plictisesc...

Pe fruntea bătrînului s-a lăsat norul îngîndurării:

— Eu te știu de pe cînd erai copil, Toma! Ții minte ziua în care ai pătruns pentru prima oară în atelier? Nu te pricepeai la nimic, nu știai aproape nimic! Muncitorii, însă, te-au luat sub ocrotirea lor, ți-au dat viață din viața lor, te-au învățat să mînuiești uneltele, mașinile... Tot ei or să te învețe și acum ceea ce e bine și ceea ce e rău! Dacă ți-i greu și dacă simți că nu te poți descurca singur, cere sprijinul colectivului și vei ieși din impas...

— Să n-ai grijă bătrîne! l-am încredințat eu. Chiar mă gîndeam să convoc o adunare pe uzină. In două-trei zile ne vom întîlni cu toții și vom discuta...

Bătrînul Ruja mi-a întins mîna lui aspră, caldă, prietenoasă.

— Era tocmai gîndul care mă adusese la tine! mi-a spus el surîzînd. Acum plec la raion, deși tare-aș fi vrut să-l văd și eu pe musafirul acela!

L-am condus pînă la ușă. Pe urmă, rămas din nou singur, am început să mă plimb prin birou. Nu-mi venea să mă așez. M-am oprit lîngă fereastră și m-am rezemat cu umărul de pervazul lucios.

Incă din prima zi, intrînd în biroul acela spațios, cu mobila lui veche și masivă, m-am simțit ca într-un pustiu. Făceam ce făceam și mă duceam la fereastră, priveam afară. Era un colțișor drag, care mă liniștea, dîndu-mi încredere și umplîndu-mi sufletul de nostalgii trecătoare. Vedeam uzina, vedeam frămîntarea ei, oamenii. O viață intensă trăia sub ochii mei; la turnătorie scăpărau lumini albăstrii, dinspre strungărie venea murmurul abia ghicit al mașinilor, ciocanele de la cazangerie, de la fierărie, cutremurau cu lovituri năprasnice pămîntul.

Priveam îndelung, cu ochii pierduți în visare. Amintiri îndepărtate mi se înfiripau cu stăruință în minte. Reînnodam întîmplări, reconstituiam fapte. Iar în aceste retrăiri intense, adeseori, trăiai și tu, Vladimire.

Chiar ieri pe cînd îl așteptam pe Mihalcea, mi-a venit în gînd ziua în care v-ați înarmat ca să plecați la Băneasa. V-am rugat atunci să mă luați și pe mine și n-ați vrut. Socoteați că sînt prea mic și prea firav pentru zile și nopți grele. Nici nu știi cît m-am frămîntat după aceea. Mă retrăgeam prin colțurile atelierului și lăcrămam de ciudă. Și nu mi-am revenit din deznădejde decît în dimineața în care au început să treacă armatele sovietice pe șoseaua din fața uzinei.

Mare a mai fost în ziua aceea entuziasmul nostru. Noi, ucenicii, am lăsat lucrul și am ieșit în stradă. Pe urmă au venit și lucrătorii, în frunte cu Ruja, care abia umbla. Fusese rănit cu cîteva zile înainte, la picior, în primul bombardament fascist.

Apariția sovieticilor, însă, l-a trezit din suferință. A ridicat brațele spre văzduh, a strîns pumnii și a început să strige lozinci cu voce de tunet.

Ostașii Armatei Roșii, tinerii aceia eliberatori pe care n-o să-i uit niciodată, prăfuiți de drum, înăspriți de lupte, răspundeau aclamațiilor cu zîmbete prietenești și fluturări de mînă. Iar sub cerul nepătat de august, în căldura blîndă a verii, se zbăteau zeci de steaguri sîngerii, se perindau spre victorie tunuri și tancuri uriașe.

Mi-am amintit de-o întîmplare hazlie. Pe la prînz, din coloana nesfîrșită, chiar în fața atelierelor noastre, a rămas în pană un autocamion. Șoferul, un soldat bălan și spătos, s-a dat jos din cabină, și-a privit necăjit mașina. Dintr-o motocicletă, oprită pentru cîteva secunde, un ofițer oacheș i-a strigat ceva pe rusește. Ostașul a luat poziția de drepți, a răspuns printr-un salut scurt. Pe urmă a ridicat cu un gest nervos capota motorului, suflecîndu-și mînecile strîmte ale tunicii.

Atunci l-am văzut noi pe bătrînul Ruja ducîndu-se lîngă ostaș, începînd să discute cu el aprins. Am rămas uluiți. Fierarul nostru cunoștea limba răsăritului și nouă nu ne spusese niciodată nimic.

Ne-am apropiat de ei și am asistat la o convorbire îndelungă, fără să pricepem măcar o iotă.

— Ce spune, nea Ruja? am întrebat cu toții.

Bătrînul și-a rotit ochii întunecați asupra noastră.

— Spune că motorul trebuie demontat... S-a stricat ceva în angrenaj...

— Il demontăm noi! săriră cu gura cîțiva.

— Ne pricepem, spuse un altul.

Ruja și-a trecut palma peste părul încărunțit, s-a înseninat.

— Atunci băgați autocamionul în curte! a strigat el. Pînă la noapte ostașul trebuie să-și ajungă unitatea din urmă...

O clipă mai tîrziu, treizeci de oameni au împins mașina și au făcut-o să zboare cu ușurință de fulg dincolo de poarta uzinei. Șaizeci de brațe s-au întins să demonteze capota motorului. Fiecare muncitor căuta să dea o mînă de ajutor în timp ce soldatul se învîrtea de colo-colo fără rost.

Apoi bătrînul Ruja l-a luat de braț pe tînărul în haine militare, i-a șoptit ceva la ureche. Ostașul a încuviințat din cap, rostind un „harașo" vesel și a rămas deoparte.

Vorbea cu Ruja și zîmbea. Prietenia noastră se pare că-l emoționase. De pe chipul lui bălan, de pe fruntea înaltă, din ochii verzui și mari, dispăruse întunecarea. Iar noi îl priveam mulțumiți, bucuroși că i-am putut fi de folos, că i-am putut da o mînă de ajutor la nevoie

Și lui i se deschisese încetul cu încetul inima. Il întreba pe Ruja fel de fel de lucruri, se înfierbînta, insista asupra unor vorbe ce i se păreau nelămurite.

— Cum îl cheamă? s-a auzit de undeva o voce curioasă.

— Butenco! a răspuns Ruja.

— Și de unde-i?

— Din Moscova! Metalurgist ca și noi... strungar...

— Să fie sănătos! a zis careva. O să-i facem o mașină pe cinste... să străbată cu ea toată Germania...

Butenco se pare că a priceput vorba omului. S-a înflăcărat deodată, a arătat cu mîna spre apus, rostind:

— Pobeda! Berlin! Pobeda!

Pe la prînz mașina a fost gata. Ambalat, motorul mergea cu bătaie de ceasornic. Graba cu care lucraseră oamenii, îl surprinse pe ostaș. Ne-a strîns mîinile, l-a îmbrățișat pe Ruja și s-a urcat vesel la volan.

Dar tocmai atunci s-a petrecut un lucru neașteptat. Pe poarta încă deschisă, a intrat automobilul cel mic al patronului. Mihăilescu a frînat brusc în fața noastră, s-a dat jos din mașină. Scund, gras și îndesat ca o buturugă, ne-a privit o clipă nedumerit. Pe urmă, vocea lui spartă a spintecat văzduhul:

— Așa domnilor, stați; ce vă pasă... Țara fierbe și... leafa merge...

Cineva chicoti caraghios. Rîsul acela, venit ca dintr-un fund de pămînt, ne făcu apoi pe toți să hohotim. Mihăilescu s-a îngălbenit. Autoritatea lui de stăpîn se afla în primejdie. Și ca să și-o refacă cît de cît, se năpusti spre noi, ucenicii.

Ceilalți s-au speriat. Eu, însă, n-am fugit din calea lui. După o clipă de cumpănire, patronul a ridicat mîna grea de inele, gata să mă lovească. Am închis ochii, am strîns pleoapele. Dar palma așteptată n-a venit. In schimb am auzit un glas care-mi devenise drag, cuvinte rusești, pline de mînie. Cînd m-am uitat din nou, l-am văzut pe Mihăilescu retrăgîndu-se grăbit. Ruja, muncitorii, înaintau spre el amenințători. De lîngă mine, Butenco privea încruntat la patron, ținîndu-mă cu mîna lui ocrotitoare de după umeri.

Urcîndu-se cu spaimă de iepure în automobil, Mihăilescu a virat scurt, a dispărut cu viteză în șosea. In urma lui, rîsul molipsitor a cuprins mulțimea de oameni. Apoi, cu recunoștința unor copii, am privit la Butenco. Rîdea și el cu noi, el care aprinsese scînteia în inimile noastre, scînteia aceea adevărată, ce avea să crească, să nu se mai stingă cît lumea și pămîntul.

A fost o zi de răscruce, Vladimire; o zi în care noi am înțeles multe și am învățat multe. Pe Butenco l-am urcat cu alai la volan; l-am petrecut o parte bună de drum. Ne-am despărțit greu de el. Iar de atunci, de cîte ori discutăm despre zilele frămîntate ale lui august, chipul ostașului acela ne urmărește, este alături de noi, ne însoțește în luptă, ne dă încredere...

Dar iată că timpul s-a scurs cu graba lui de ciută nestatornică. Am văzut de la fereastra biroului cum se deschide larg poarta uzinei, cum se strecoară în curte „Pobeda" raionului de partid. M-am depărtat de lîngă geam și m-am dus să deschid ușa. Pe culuar, alături de Mihalcea, înainta musafirul: un bărbat blond și spătos

In fața mea s-au oprit zîmbitori.

— Il cunoști? m-a întrebat primul secretar raional.

— Butenco! am exclamat eu.

Și, emoționat de această revedere neașteptată, m-am apropiat de fostul ostaș și l-am cuprins în brațe.

Ștefan Gheorghiu

Desen de N. MOCANU

Dimineața pe Dunăre

Plutesc pe ape zdrențe mari de ceți
Ca niște albe scame revărsate.
Sub Arpadhid, cu linii estompate,
Incremenite-s nopțile, nămeți.

... Sclipește cerul. Undele culcate
Se-aprind domol, gonind printre pereți.
Văd țara-mi, dintr-a brazilor săgeți,
Cum îi surîde-Ungariei surate.

Și-așa cum stau sub cerul de smirdar,
In destrămări de aburi și în soare,
Simt din pămînt și ape, ca un far,

Cum ne-nvelește forța-aceea mare
Visată peste vremi de Ady Endre...
Și ne-a-nfrățit pe veci: romîn-maghiar.

Octombrie 1958, Budapesta.

Al. Șahighian

Comuna de aur

Ne smulge viitorul. Lumina lui ne soarbe
Cu buze de jăratic, și pașii amîndoi
Nu către frunți de neguri fantastice și oarbe,
Ci către culmi pe care le-am limpezit în noi.

Aproape de vîlvoarea a tot mai largi întinderi,
In miezul setei care ne mînă peste veacuri

Cuvintele lui Lenin, cu noi și noi aprinderi,
Ard ultimele neguri din lîncezile lacuri.

Zidim tovarăși, vîrsta visată de milenii...
Mereu mai tineri veacul acesta ne arată
Căci peste șapte bucle de aur ale vremii,
In propriile palme, ne-om naște înc-odată.

Cezar Baltag

Cinstitu și alții

Piesă... banală în 3 acte de dare-n judecată

PERSONAJELE:

CINSTITU — *salariat, delapidator, vîrsta: cîteva zeci de ani, plus încă vreo zece care-i vor reveni la sfîrșitul piesei.*

GURĂ-CASCĂ — *șef, gură-cască, ins cu „probleme mai importante", vîrsta indescifrabilă.*

TOVARĂȘUL — *om, vîrsta e a epocii noastre.*

MILIȚIANUL — *personaj care se ocupă cu deznodămîntul piesei.*

(Acțiunea se petrece, din păcate, în zilele noastre).

ACTUL I

(Scena reprezintă biroul unei întreprinderi. La trei mese diferite — a lui Gură-Cască e de șef — lucrează cele trei personaje ale piesei. La ridicarea cortinei, Cinstitu tocmai sustrage niște bani din sertarul biroului său și-i strecoară în buzunar. Deoarece e o scenă care se consumă de obicei fără martori, spectatorii sînt rugați să se prefacă a nu o vedea, așa cum procedează, de altfel, și Gură-Cască).

CINSTITU *(după ce și-a însușit banii)*: Domnilor, v-am salutat din mers. Ne vedem mîine. *(Iși ia din cui pardesiul și pălăria, ambele noi-nouțe, și iese grăbit. — Pauză).*

TOVARĂȘUL: Tovarășe Gură-Cască, cred că ai văzut, iar a sustras din banii întreprinderii.

GURĂ-CASCĂ *(sincer nedumerit)*: Cine, tovărășele?

TOVARĂȘUL: Cinstitu, bineînțeles.

GURĂ-CASCĂ: Imposibil *(cu indignare)*. Dar ăsta e om cinstit, tovărășele. *(mîndru)* Eu l-am recomandat.

TOVARĂȘUL: Știu că l-ai recomandat. Totuși fură.

GURĂ-CASCĂ: Te privește. Eu n-am văzut. Eu am probleme mai importante de rezolvat. *(Se adîncește în problemele sale mai importante. Pauză).*

TOVARĂȘUL: Dar a furat și înainte. De aceea l-au dat afară din alte locuri.

GURĂ-CASCĂ: Eu știu un lucru după care mă călăuzesc. *(rîtos)* Nu trebuie să judecăm omul după meritele trecute. *(conchide)* Ce face în prezent, asta e principalul.

TOVARĂȘUL: Am să-ți spun eu ce face în prezent. In prezent, Cinstitu se află la „Bijuteria" unde cumpără un colier...

GURĂ-CASCĂ: ... pentru soție, știu.

TOVARĂȘUL: Nu pentru soție, dar nu asta e important. Interesant este că nu cumpără din banii lui...

GURĂ-CASCĂ: Ha! Ha! Dar din ai cui bani?

TOVARĂȘUL: Din banii mei, ai dumitale, ai noștri.

GURĂ-CASCĂ *(duce instinctiv mîna la buzunar, ca pentru a-și da seama dacă îi lipsesc bani. Apoi revenindu-și.)*: Incetează, domnule, că era să te cred. Cum o să cumpere din banii mei? El nu are banii lui? Ciudat om!

TOVARĂȘUL: Cinstitu?

GURĂ-CASCĂ: Nu, dumneata. Spui niște bazaconii!... Cum o să rîvnească tovărășelul la banii noștri, cînd el are mai mulți bani decît noi doi la un loc? Nu vezi ce s-a mai îmbrăcat? Și-a luat și motocicletă. Om serios.

TOVARĂȘUL: Da. Numai că hainele și motocicleta și le-a luat din banii statului.

GURĂ-CASCĂ: Toți trăim din banii statului *(omul e categoric pus pe aforisme).*

TOVARĂȘUL: Cu precizarea că unii îi cîștigă cinstit iar alții nu. Amicul dumitale îi fură.

GURĂ-CASCĂ: Isprăvește, te rog. Am probleme mai importante. La urma urmei, lasă-l să fure. Ce, fură de la dumneata? Fură de la stat. Dumneata ești statul?

TOVARĂȘUL: Da, statul sînt eu.

GURĂ-CASCĂ *(amuzat la culme)*: Ha! ha! ha! Dumneata? Statul? Ha! ha! ha! Cum spunea ăla ... Francisc... ă ... Ludovic ... cum dracu' spunea? Aha! Mi-am adus aminte: „Letá semoá"! Ha! ha! ha! *(rîde cu hohote. In momentul acesta gura începe să-i semene foarte mult cu numele...).*

TOVARĂȘUL *(așteaptă ca celălalt să se potolească și repetă apăsat)*: Da, statul sînt eu. Eu și alții. In total cîteva milioane. Statul sîntem noi.

GURĂ-CASCĂ *(tot amuzat și teribil de spiritual)*: Și pe noi, toți ăștia, cîteva milioane, ne fură un biet individ ca Cinstitu? Nu prea-mi vine să cred.

TOVARĂȘUL: Da, ne fură. De aceea îți cer să iei măsuri. Trebuie dat pe mîna justiției.

GURĂ-CASCĂ: De ce să-l dau pe mîna justiției? Cît poate să fure Cinstitu de la cîteva milioane de oameni? O nimica toată. Imparte și dumneata suma pe care crezi că a delapidat-o la cele cîteva milioane și ai să vezi că ajungi la niște cifre neînsemnate. Ne facem de rîs, zău așa. In buzunarul meu, de exemplu, nici nu se simte această pierdere.

TOVARĂȘUL: Dumneata simți cu buzunarul?

GURĂ-CASCĂ: Cînd e vorba de bani, da.

TOVARĂȘUL: Adună-i atunci pe toți Cinstiții dumitale care fură de la stat și calculează cam la cît se ridică suma. Tot nu simți nimic?

GURĂ-CASCĂ *(se pipăie la buzunar)*: Nu.

TOVARĂȘUL: Atunci, scuză-mă, ești un ...

GURĂ-CASCĂ *(calm, cu strivitoare superioritate)*:... nesimțit. Nu-i așa?

TOVARĂȘUL: Ești un gură-cască.

GURĂ-CASCĂ *(„n-a înțeles", expeditiv și hotărît)*: Tovărășele te invit să mă slăbești cu măruntișurile astea. Eu am probleme mai importante de rezolvat *(Și se cufundă adînc și ireversibil în problemele sale mai importante).*

TOVARĂȘUL: Voi rezolva eu darea în judecată. Primul act e gata.

Cortina

ACTUL II

(Peste cîteva zile. Aceleași personaje, inclusiv Cinstitu. Același decor. Nimic nu s-a schimbat, fapt care trebuie să dea de gîndit).

CINSTITU *(după ce a executat gestul familiar de a transfera banii din sertar în propriul său buzunar)*: Domnilor, v-am salutat din mers. Ne vedem mîine. *(dă să iasă).*

TOVARĂȘUL: O clipă, Cinstitule, rămîi pe loc.

CINSTITU *(neobișnuit cu asemenea atitudine)*: Pardon?!

TOVARĂȘUL: Avem de discutat ceva.

CINSTITU: In orele de producție?

TOVARĂȘUL: Azi unde-ți faci orele de producție: la Romarta sau la Athenée Palace?

CINSTITU: E o chestiune internă a mea și nu admit imixtiuni.

TOVARĂȘUL: Deocamdată e externă. Export de capital. Dar nu asta e problema. Ce faci cu banii aceia?

CINSTITU *(șmecher)*: Cît îți datorez?

TOVARĂȘUL *(prinde mănușa)*: Destul de mult: o motocicletă, cîteva costume, niște bijuterii și altele. Le poți restitui?

CINSTITU: Devii amuzant. De unde pînă unde motocicleta mea îți aparține?

TOVARĂȘUL: E cumpărată cu banii mei, ai noștri.

CINSTITU: Ce, ai jucat cu mine la Pronosport? *(satisfăcut de replică, pufnește ironic)* Banii noștri!

TOVARĂȘUL: Sînt banii statului.

CINSTITU: Și tu ești avocatul lui?

TOVARĂȘUL: Nu, eu sînt statul.

CINSTITU *(tresare)*: Cum adică? *(rîs nervos)*. Tu ești statul? *(Către Gură-Cască)* Auzi, tovarășe Gură-Cască, el e statul.

GURĂ-CASCĂ *(care pînă acum n-a făcut decît să-și justifice numele)*: O fi!... *(amar)* Lăsați-mă-n pace cu fleacurile voastre. Am probleme mai importante. Nu s-au dat primele.

CINSTITU *(cel mai zguduit)*: Cum? Nu s-au dat primele? De ce?

GURĂ-CASCĂ: Zice că întreprinderea noastră are pierderi serioase...

TOVARĂȘUL: Acuma simți, tovarășe Gură-Cască?

GURĂ-CASCĂ: Ce să simt tovărășele?

TOVARĂȘUL: Să simți, de pildă, că motocicleta lui Cinstitu te costă și pe dumneata ceva.

CINSTITU: Văd că vă preocupă serios motocicleta mea. Vă las să discutați despre ea și eu mă duc s-o plimb nițel, *(se îndreaptă spre ieșire).*

TOVARĂȘUL: Stai! Cît crezi c-o să-ți meargă? *(replica se rostește cu calm).*

CINSTITU: Motocicleta? Zece ani, fără reparații capitale.

TOVARĂȘUL: Nu. E vorba de acumularea de capital.

CINSTITU *(mucalit)*: Asta întreabă-l pe tovarășul Gură-Cască.

TOVARĂȘUL: Părerea lui o cunosc. El crede cu tărie în meritele trecute.

GURĂ-CASCĂ: Invers, tovărășele.

TOVARĂȘUL: Da, da, invers. In meritele prezente. Dar îi promovează pe pungașii care au și merite trecute.

GURĂ-CASCĂ: Ești cam tare.

TOVARĂȘUL: Dumneata, în schimb, cam moale.

CINSTITU: Nu înțeleg de ce vă certați.

TOVARĂȘUL: A, e o chestiune neînsemnată: dînsul pretinde că ești cinstit, iar eu pretind că ești hoț.

CINSTITU *(amenințător)*: M-ai făcut hoț!

TOVARĂȘUL: Nu eu. Te-ai făcut singur.

CINSTITU: Ai să-mi plătești.

TOVARĂȘUL: Cred că tu ai să plătești. Eu am plătit pînă acum.

CINSTITU: Calomnia se pedepsește. Poate nu știai!

TOVARĂȘUL: Cu atît mai mult hoția. O știi bine.

CINSTITU *(mai moale)*: Dar nu văd ce interes ai. De ce să mă înfunzi? Ce cîștigi?

TOVARĂȘUL: Interesul meu e cît se poate de clar: n-ai să mă mai furi.

CINSTITU: Ți-am băgat mîna în buzunar?

TOVARĂȘUL: Ai băgat mîna în buzunarul statului.

CINSTITU: Dar ce te deranjează? Statul are de unde. Statul e bogat.

TOVARĂȘUL: Ințelege odată că statul sînt eu.

CINSTITU: Te joci cu cuvintele.

TOVARĂȘUL: Nu. Tu te joci cu propria-ți soartă.

CINSTITU: Mă amenință?

TOVARĂȘUL: Da. Te amenint. Și-mi voi realiza amenințarea. Și al doilea act de dare în judecată e întocmit.

Cortina

ACTUL III

(Același decor. Aceleași personaje. Ceva totuși s-a schimbat. La biroul pe care-l ocupa înainte Gură-Cască stă Tovarășul. Cinstitu e la biroul său).

CINSTITU *(bagă mîna în sertar, cu gestul cunoscut, dar negăsind nimic, și-o retrage încetișor. Se ridică, îndreptîndu-se spre ieșire. E cam abătut)*: Domnilor, v-am salutat din mers. Ne vedem mîine.

TOVARĂȘUL: Ești liber.

CINSTITU *(mirat de atita generozitate)*: Pardon!?

TOVARĂȘUL: Nu mai lucrezi la noi. Ești liber.

MILIȚIANUL *(care a intrat pe ultima replică, salută politicos)*: Scuzați. Nu e chiar liber. *(către Cinstitu)* V-am adus o brățară.

CINSTITU *(marșind)*: „Bijuteria"?

MILIȚIANUL: Nu, „Ferometal". *(scoate, spre edificare, niște cătușe. Cinstitu rămîne perplex, Gură-Cască, rămîne gură-cască).*

MILIȚIANUL: Vă rog să mă urmați amîndoi.

GURĂ-CASCĂ *(nu înțelege. Se uită în jur, căutîndu-l pe cel de-al doilea).*

MILIȚIANUL *(adresîndu-se lui Gură-Cască)*: Dumneavoastră, chiar dumneavoastră.

GURĂ-CASCĂ: Pardon, tovarășe, e o greșeală, cu mine n-ai nimic. Eu sînt tovarășul Gură-Cască. *(bagă mîna în buzunar după buletin).*

MILIȚIANUL: Tocmai de aceea. Vă rog să mă urmați.

CINSTITU *(ieșind)*: Domnilor, v-am salutat din mers. Ne vedem mîine... asta... ă...

TOVARĂȘUL *(îi ajută)*:... Peste vreo zece ani.

CINSTITU: Phiii... Exact cît calculasem pentru motocicletă. Fără reparații capitale.

GURĂ-CASCĂ *(către milițian)*: Uite ce-i, tovărășele. Eu nu pot să pierd atîta timp pentru un fleac. Eu am probleme mai importante de rezolvat.

MILIȚIANUL: Toate problemele, importante sau nu, se rezolvă. *(arătînd spre ieșire)* Poftiți, vă rog. *(Ies toți trei. După o clipă, milițianul se întoarce către Tovarășul)* Nu vă supărați, dumneavoastră cine sînteți?

TOVARĂȘUL *(se ridică în picioare, și se recomandă, ca orice cetățean politicos)*: Eu sînt statul. *(Orice emfază este nu numai de prisos, ci chiar dăunătoare).*

MILIȚIANUL *(întîi nedumerit, apoi revenindu-și)*: Am înțeles. Să trăiți. *(Salută și iese. Tovarășul rămîne în picioare pînă coboară definitiv, peste ultimul act:*

Cortina)

Dumitru Solomon

Desen de VAL MUNTEANU.

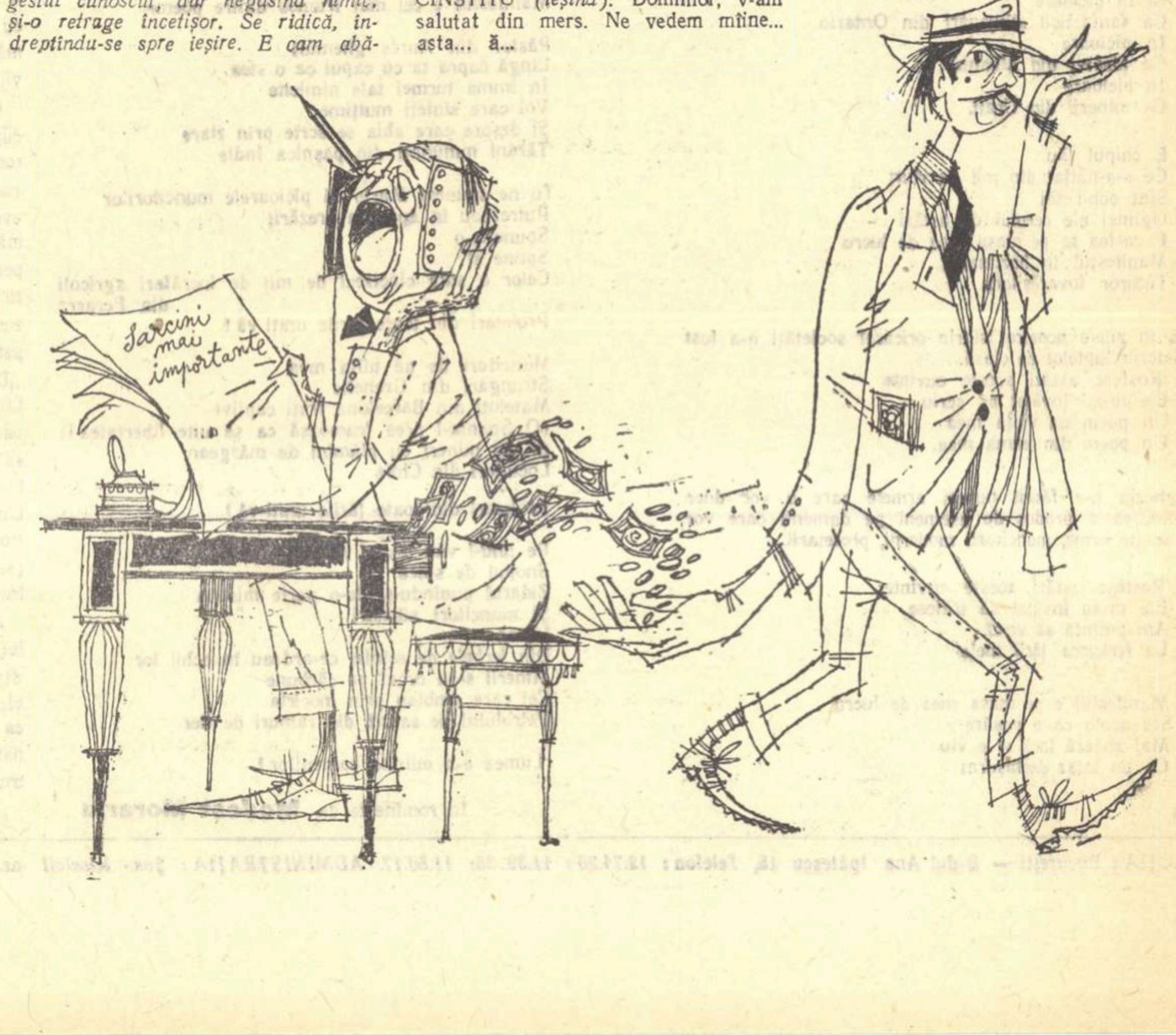

O stradă din Berlinul democrat

LOGICA ȘI ISTORIA

Există o „logică" specială a imperialismului contemporan, după care granițele Statelor Unite s-ar afla cînd pe fluviul Ialu, cînd în apele teritoriale ale Chinei, cînd sub cedrii Libanului, cînd — dacă s-ar putea — pe Vistula sau pe Prut. Argumentul esențial și de mare valoare îl constituie zăngănirea armelor, fluturarea bombelor (A sau H) ori, atunci cînd nu se poate altfel, invocarea unor tratate pe care primii, și în pofida opiniei publice mondiale, imperialiștii le calcă în picioare.

...S-au scurs abia 13 ani de cînd Europa era acoperită de ruine; fumul incendiilor, mirosul aspru al morții, trupurile a milioane de oameni semănate de-a lungul acestui continent chinuit, acesta era decorul cu care se încheia tragedia sîngeroasă izvorîtă din mintea unui descreierat care și-a îndreptat primele lovituri împotriva celor care-l sprijiniseră și care l-ar fi ajutat pînă la capăt, dacă instrumentul s-ar fi dovedit mai docil.

...S-au scurs abia 13 ani din clipa cînd pe Reichstagul în flăcări a filfiit steagul roșu al speranței; în curtea unui bunker, cîțiva fanatici îngropau corpul carbonizat al lui Adolf Hitler; omenirea, atît de cumplit încercată, chinuită, flămîndă, dezrădăcinată, umilită, credea, cu optimismul acela miraculos al naturii omenești, că s-a încheiat ultimul coșmar pe care i-a fost dat să-l trăiască și că secolul nostru va fi, de acum încolo, așa cum l-au visat făuritorii de valori: o patrie în timp a libertății, a demnității și a înțelegerii creatoare; că niciodată militarismul german, acest paradox înfiorător al Europei civilizate, nu va mai renaște din cenușa lui, pentru a umple de deznădejde, de spaimă și de mizerie, existența acestei lumi.

Au trecut 13 ani de cînd Europa încearcă să-și vindece rănile materiale și morale, atît de adînci, dureros de durabile.

Iar în acești 13 ani, cu sprijinul nemijlocit, nici măcar deghizat al imperialismului american, lugubrul vultur negru al revanșarzilor germani a început din nou să-și fluture aripile aducătoare de dezastru. Berlinul, așa cum arată nota sovietică adresată S.U.A., „care a fost martorul celui mai măreț triumf al luptei comune... a devenit acum un nod primejdios de contradicții între marile puteri, aliate în războiul trecut".

„Cap de pod", „vîrf de lance" cum îl numesc — poetic — niște militari americani, subit supuși unor emanații lirice, cuib de spionaj, loc de întîlnire al mercenarilor legionari, szalasiști sau cetnici, permanentă amenințare împotriva păcii, așa cum îl știu oamenii lucizi din lumea întreagă.

După „logica" specială a imperialismului, este perfect normal ca un oraș aflat în inima Germaniei, capitala ei istorică, să fie „vîrf de lance" îndreptat nu numai împotriva R.D.G., dar și a întregului lagăr socialist, a Uniunii Sovietice; este perfect normal ca spațiul teritorial și aerian al R.D.G. să fie folosit nu numai împotriva R.D.G., dar și a întregului lagăr socialist, a Uniunii Sovietice, este perfect normal ca pentru menținerea acestei stări absurde și periculoase, să fie invocat acordul de la Potsdam pe care puterile occidentale l-au nesocotit, l-au negat și l-au redus la un simplu petec de hîrtie atunci cînd au pornit la înarmarea Germaniei Federale, atunci cînd au inclus-o în NATO, realizînd prin aceasta scindarea Germaniei.

Dar „logica" imperialistă nu este nicidecum logica istoriei, și nota guvernului Uniunii Sovietice demonstrează acest lucru cu fermitate de granit, făcîndu-se încă o dată ecoul aspirațiilor de pace și liniște ale lumii întregi.

Pentru țara noastră, de două ori cotropită în acest secol de armatele imperialismului german, pentru munca fără precedent căreia ne-am dedicat forțele și nădejdile, pentru liniștea și siguranța necesare creației, nu este de loc indiferent faptul că sectorul occidental al Berlinului e un focar permanent de război, un recipient în care fierbe ideea de tristă memorie a lui „Drang nach Osten".

Nota guvernului sovietic, plină de înțelegere față de situația complexă creată în Berlin, oferă și soluția rațională de rezolvare a acestei situații: Berlinul trebuie să devină un oraș al păcii. *Este soluția la care aderă, fără rezerve, toți aceia care n-au uitat catastrofa ultimului război, toți aceia care vor să trăiască într-o lume eliberată de amenințarea unei noi conflagrații, pentru a-și putea pune forțele, inteligența și resursele sufletești, în slujba progresului.*

Titus Popovici

A fost jucat de 30 de teatre, a fost tradus în 7 limbi :
copiii lui n-au ghete...

Nu știm ce a îndemnat revista „Die Kultur" din München să publice rezultatele anchetei inițiate de societatea pentru apărarea intereselor scriitorilor vest-germani. In orice caz, răspunsurile scriitorilor, care dezvăluie situația lor materială, reprezintă poate, cele mai zguduitoare pagini literare ale acestora. Iată cîteva modele:

1. Un tînăr autor, poet, romancier, nuvelist și reporter arată că el, împreună cu familia sa, trăiesc într-o singură încăpere mică și că dorm pe paturi rămase de la adăposturile aeriene... „Noaptea, cînd se face puțină liniște, încerc să scriu. Noul meu roman e aproape terminat, dar trebuie să astup guri flămînde. Caut, de aceea, un serviciu de ambalator la poșta federală pentru sezonul Crăciunului".

2. Un dramaturg cunoscut, a cărui piesă a fost jucată de 30 de teatre germane, al cărui roman a fost tradus în șapte limbi străine, răspunde: „In ultimele luni n-am mai mîncat ca lumea. N-am combustibil suficient, nici unul dintre copiii mei nu are ghete de iarnă, iar eu însumi sufăr din cauza lipsei de cărbuni și subalimentației".

3. Autorul a 15 romane și piese a răspuns: „Suferim pur și simplu de foame. N-am hîrtie pentru a lucra mai departe, n-am ghete întregi. Asigurarea de viață și cea de boală mi-au fost anulate. Fiica mea, în vîrstă de 16 ani, n-are palton de iarnă; am făcut datorii ca să putem trăi. Nu-mi pot încălzi camera".

4. Autorul a două romane mult citite și discutate, scrie: „Mi se cer interviuri, mi se publică fotografia și în aceeași zi portărelul îmi pune sechestru și trebuie să mă ascund cînd vine încasatorul de la gaze".

5. Un alt scriitor, care a creat — după opinia criticii — „cea mai frumoasă carte de după război" răspunde: „In prezent sînt fără palton, am un singur costum uzat, nici un aparat fotografic, nici o mașină de scris, nu mai posed nimic. Ce mai pot să aștept?".

Ce vreți, scriitorii nu sînt baze militare ca să poată atenta la bugetul R.F.G.

L. D.

UN STRIGĂT IN DEȘERT

Intrețin o discuție penibilă cu un necunoscut aciuat la tribuna postului de radio „Europa liberă", discuție pe care n-aș fi reluat-o dacă o afirmație a interlocutorului anonim nu m-ar fi silit să fac unele precizări în legătură cu articolul publicat acum cîteva săptămîni în revista „Contemporanul". Pe scurt, acolo, voiam să arăt criticului improvizat că realismul socialist, metodă literară superioară, a fost adoptat de scriitorii noștri și că roadele acestei metode nu pot fi confundate cu unele subproduse literare, întîlnite în orice literatură.

După ce sîntem acuzați că ne-am năpustit pur și simplu asupra cronicarului literar amintit, acesta ne face „cinstea" de a socoti că nu credem o iotă din toată „apologia literaturii realist-socialiste" și că articolul nostru n-ar fi altceva decît o fandare falsă, la îndemnul unei autorități superioare.

Textul sub orice critică, de o naivitate care produce surîsul cel mai plin de compătimire, un discurs iritat de o manieră jalnică, ne-a convins cu greu să punem mîna pe stilou și să răspundem teribilului cărturar, ancorat cu arme și bagaje undeva în Europa. Intre un citat memorabil, cuprinzînd panseul unui fabricant de automobile (ah, cît de lesne s-ar putea face unele asociații la care renunțăm) și o afirmație despre propria-i ignoranță, a cărei sinceritate produce stupoare, adversarul nostru mărturisește că a polemiza cu „intelectualii din R.P.R. este greu și într-un fel nedrept".

La prima vedere, „cinstea" făcută și grațioasa reverență pot înșela pe un neavizat. In realitate, subtilul domn care are grijă să ne înveselească destul de des cu cronicile sale literare, conținînd un umor personal de o calitate apreciabilă, a trecut de la atacul direct, de la invectivă, la intrigă. In puține cuvinte, domn'a-sa ar vrea să spună că scriitorii romîni de astăzi sînt un fel de Ianus care încasează bani de la Fondul literar ziua pentru opere realist-socialiste, iar noaptea, la lumina luminărilor, fabrică opere de sertar îngropîndu-le în zori sau ascunzîndu-le cu grijă în safeuri, în așteptarea unor vremuri „mai bune".

O asemenea duplicitate pe lîngă faptul că este odioasă, nici nu este posibilă. Spiritul nu este o stambă pe care o poți vopsi în două culori. Criticul literar al postului de radio „Europa liberă" confundă meseria de scriitor cu aceea de prestidigitator.

Insistînd în a afirma că literatura noastră nouă nu este decît un produs publicitar, impus de o autoritate inflexibilă, vreau să-i fac o mărturisire tenebrosului om de cultură: una din primele mele cărți înfățișează o lume subumană, mistuită de patimi, o lume fără speranță, ținută în întuneric de către o societate odioasă care rămîne nepăsătoare la zbaterea larvară a unor semeni părăsiți. Critica literară din țara noastră, la apariție, s-a împărțit în două, apărînd — sau criticînd — romanul amintit. Ceea ce a rămas evident pentru toată lumea, a fost faptul că nu avem de-a face cu un produs al realismului-socialismului, că este o operă scrisă după principiile realismului critic și cu destule păcate. Cu toate că discuțiile despre utilitatea publicării acestei cărți au început încă înainte de apariție în volum, nimeni n-a împiedicat vînzarea ei în librării, ceea ce dovedește că înăbușirea libertății de creație, sloganul atît de drag domnilor de la „Europa liberă", nu este decît o calomnie. Drumul fiecărui scriitor către metoda realist-socialistă este deschis, după cum nimeni nu împiedică pe nimeni să scrie cum vrea și ce vrea. Că editurile noastre nu publică acele produse dușmănoase pe care le-ar vrea criticul „Europei libere" în rafturile librăriilor, sau cărți fără nici un mesaj, menite să satisfacă un gust diformat, este un lucru ce nu se mai cere explicat. La noi, literatura este o hrană spirituală, nu gumă de mestecat și nu ne putem permite să strecurăm otravă în această hrană.

Ce supără în realitate pe straniul om de litere care-și mărturisește (și o și dovedește!) cu atîta candoare propria-i ignoranță? Că scriitorii romîni, în unanimitate, la îndemnul partidului, au smuls falsul văl care acoperea cultura noastră, că a fost scuturat praful de pe operele adevărate și că ele au fost restituite poporului, că au fost aruncate la gunoi falsele valori impuse de burghezie. Este adevărat: noi facem în literatura noastră propagandă, literatura noastră este o literatură tendențioasă, o literatură artistică în același timp.

Ce-l supără pe „eminentul" om de cultură de la Salzburg, sau de la München, sau de a urea? Il supără că în cărțile noastre demascăm tot ce a fost putred în viața socială a Romîniei sub burghezie, îl supără că în locul doamnelor măcinate de tristeți iremediabile înfățișăm masele de oropsiți băgați în pămînt de glonțul jandarmilor, că facem apologia eroilor clasei muncitorilor, a tuturor răzvrătiților din toate timpurile care au luptat pentru libertate, pentru pîine și pentru dreptate.

Această literatură ce se mîndrește a nu fi gratuită înnumără între reprezentanții ei și pe alți scriitori, născuți pe pămîntul Europei sau al Americii despre care nu se poate spune că sînt realiști-socialiști sau că au fost plătiți cu bani de către comuniști. Ii amintesc gloriosului critic pe Zola, pe Anatole France, pe Steinbeck, pe Hemingway și alții. Crede domnia-sa că nu relele societății în care trăiau i-au îndemnat să scrie ce-au scris, sau numai dorința de a face, citez: „o subliteratură publicitară"? N-am să pretind acum (deși tare aș fi îndemnat s-o fac) că avem cărți mai bune decît „Bătălia" sau „Fructele mîniei", romane care au făcut faima autorului lor, dar unele cel puțin tot atît de bune, cu siguranță că avem. Nici cel mai înrăit critic burghez nu a judecat literatura romînă după romanele lui Rădulescu-Niger sau după versurile Maicii Smara, iată de ce nici interlocutorul meu nu are dreptul să facă judecăți de valoare despre literatura realist-socialistă, citînd cutare schiță nereușită, pe care noi înșine o ridiculizăm și nu ne-o apropriem.

Așa cum spune și domnia-sa la un moment dat, creația cere sinceritate și e uluitor să bănuiești măcar o clipă că toți scriitorii romîni formează laolaltă un cor care cîntă fals. Absurditatea evidentă nici nu se mai cere demonstrată. Noi, cei de aici, martorii și părtașii unei revoluții cum n-a mai cunoscut țara noastră, nu avem pentru ce să fim sceptici. Entuziasmul nostru nu este gratuit și nu trebuie să ni se dea ghes pentru a cînta în versuri realizările celor care ridică în zilele noastre o nouă țară, așa încît răspunsul pe care criticul sus-numit ni l-a dat, cu o promptitudine demnă de o cauză mai bună, rămîne un strigăt în vînt. Cu acestea zise, în ceea ce ne privește, credem că nu avem ce să ne mai spunem.

Eugen Barbu

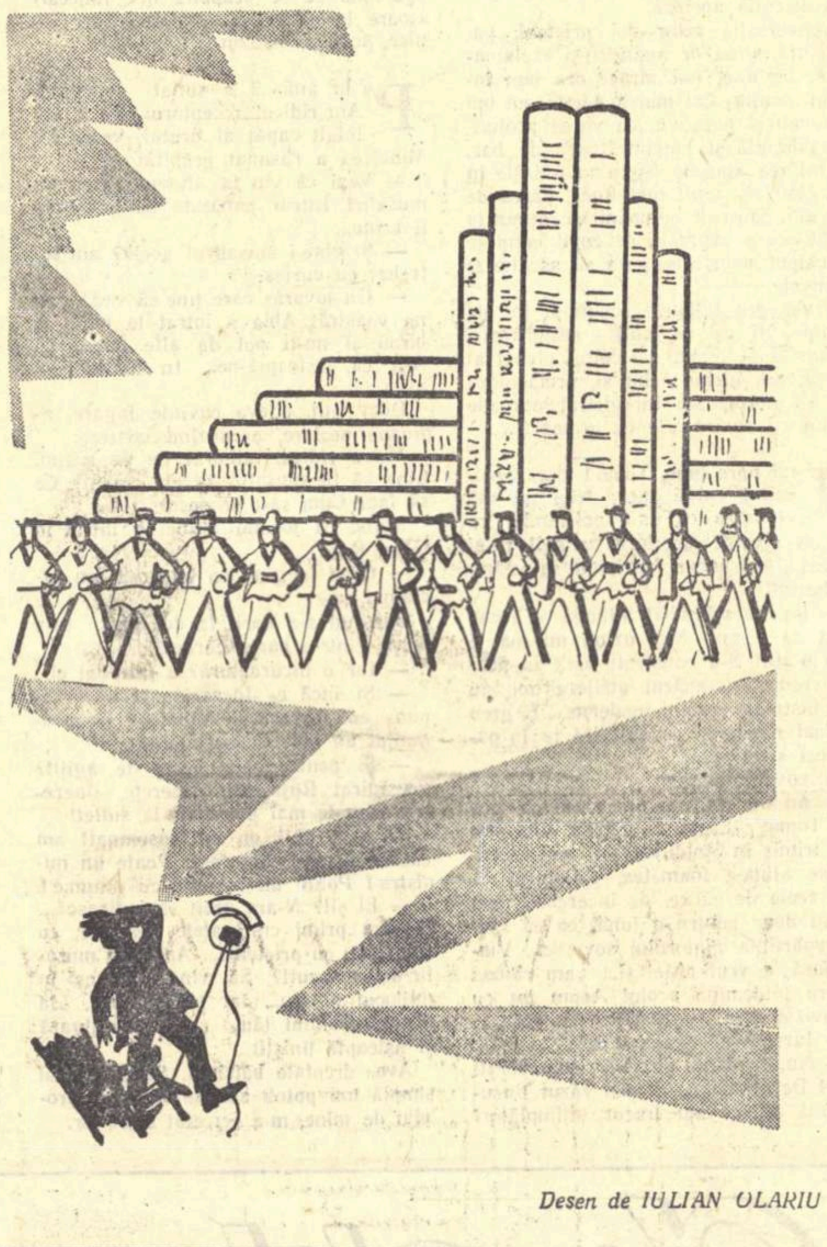

Desen de IULIAN OLARIU

Pierre Lartigue

MANIFESTUL COMUNIST — *cel mai frumos poem*

fragment

Karl Marx
Eu te salut.
Nu în cimitirul tău umil din Londra
Umbrit de frunzele uscate ale toamnei
Așa cum te vedem în cărțile de școală
Ci în picioare
Ca fantasticii stînjenari din Ontario
In picioare
Ca țăranii din Albania
In picioare
Ca minerii din Urali.

E chipul tău
Ce s-a-nălțat din mii de rîuri
Sînt ochii tăi
Oglinzi ale cerului de astăzi
E cartea ta pe masa mea de lucru
Manifestul în buzunarul
Tuturor tovarășilor.

Pînă în zilele noastre istoria oricărei societăți n-a fost decît istoria luptelor de clasă.

Rostesc astăzi aceste cuvinte
Ele m-au învățat să scriu
Un poem ca viața mea
Un poem din inima mea.

Burghezia n-a făurit numai armele care o vor duce la pieire, ea a produs de asemeni pe oamenii care vor mînui aceste arme, muncitorii moderni, proletarii.

Rostesc astăzi aceste cuvinte
Ele m-au învățat să trăiesc
Am putința să visez
La fericirea țării mele

Manifestul e pe masa mea de lucru
Stă acolo ca o pasăre
Mai zboară încă și e viu
Ca un talaz desfășurat

Cel mai frumos poem e acela
Ce-l ții în mîini ca pe-o unealtă
Cel mai frumos cîntec e acela
Care ne luminează nopțile
Ca un soare peste gesturile oamenilor
Manifestul e cel mai frumos dintre poeme

Păstor din Aurés ghemuit
Lîngă capra ta cu capul ca o stea
In inima turmei tale nimicite
Voi care sînteți mulțime
Și despre care abia se scrie prin ziare
Țărani minunați din pașnica Indie

Tu ne spuneai Mario că picioarele muncitorilor
Putrezeau în apa din orezării
Spune-le-o
Spune și
Celor o sută cincizeci de mii de lucrători agricoli
din Ferarra

Proletari din toate țările uniți-vă!

Muncitori de pe ulița mea
Strungari din Grenelle
Mateloți din Barcelona frați captivi
(O Spania-i prea frumoasă ca să uite libertatea!)
Și voi mineri cu plămîni de mărgean
Locuitori din Chile

Proletari din toate țările uniți-vă!

Pe unu-i văd lăsînd să cadă
Snopul de spice
Zidarul punîndu-și de-o parte mistria
Și muncitori albaștri
Ieșind
Din jerbele de scîntei ce-ardeau în ochii lor
Minerii s-au urcat pe cărbune
Cei care umblau prin mocirla
Petrolului ne salută din ramuri de fier

Lumea e-n mîinile oamenilor!

In romînește de **Modest Morariu**

ALEGERILE DIN FRANȚA

388.000 voturi = 1 deputat comunist
25.000 voturi = 1 deputat U.N.R. (Soustelle)
TOTAL = „democrație" burgheză

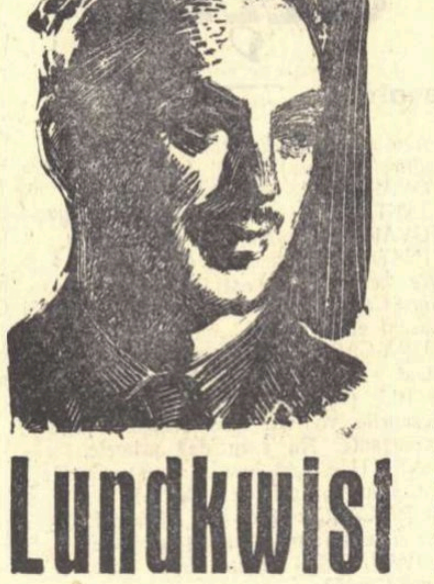

Lundkwist

Scriitorul suedez Arthur Lundkwist a debutat în literatură în 1928, cu un volum de poezii în care își mărturisea încrederea nelimitată în viitorul omenirii.

Creația sa bogată și multilaterală cuprinde peste 30 de volume: poeme, romane, eseuri, însemnări de călătorie. Scriitorul, reflectînd principalele evenimente din ultimele trei decenii, mărturisește o înțelegere crescîndă pentru marile probleme ale umanității, o ură neîmpăcată față de burghezie, dragoste de oameni, de lupta lor pentru pace. In ultimul său roman, „Darunga sau laptele lupoaicei", Lundkwist își exprimă convingerea că pacea e posibilă și că oamenii vor ști să o impună. Această convingere i-a fost întărită și de vizitele făcute în Uniunea Sovietică și în Republica Populară Chineză, unde a deslușit „semnele promițătoare pentru pacea întregii lumi".

Activitatea sa pusă în slujba omului a fost cinstită de Consiliul Mondial al Păcii care, în 1952 l-a ales vicepreședinte al său. Anul acesta, ca o încununare supremă, i s-a decernat Premiul Internațional Lenin pentru Pace.

ACȚIUNE PSIHOLOGICĂ

UN FAPT PE SĂPTĂMÎNĂ

In revista lunară oficială a Ministerului Apărării din Franța, „Revue militaire d'information", a apărut de curînd un articol despre o așa-zisă acțiune psihologică pe care ar trebui s-o întreprindă armata franceză. Autorul, un căpitan, susține că puterea de stat nu poate rămîne neutră față de comunism, deoarece această neutralitate ar face ca poporul francez să uite opera civilizatoare a Franței, l-ar duce spre decadență și spre pierderea conștiinței morale. După părerea căpitanului, deosebit de periclitată e armata care trebuie să fie pregătită în vederea unui război revoluționar total. Acțiunea psihologică e învăluită în niște termeni care sună foarte frumos: adevăr, bine, educație morală etc. etc.

Acest articol e, de fapt, teoretizarea a ceea ce se întîmplă de cîteva luni de zile în Franța. Lovitura de stat din Alger nu este altceva decît o „acțiune psihologică". Massu sau Salan — „încarnări ale binelui". Represiunile coloniale — „educație morală" a algerienilor.

Tot ce-a făcut și face De Gaulle — o manifestare a unei politici „mai liberale". Cel mai reacționar parlament din istoria Franței — pasul cu care a intrat în istorie „democratica" Republică a V-a. Cunoscutul iubitor al libertăților republicane Soustelle — îngerul moderației. Și, „artă a acțiunii psihologice", cele mai trunchiate alegeri, pe care le-ar invidia poate și Li Sin Man (Partidul Comunist Francez obține adeziunea a milioane de cetățeni reprezentînd 20% din voturi și doar 2% din mandate).

Un ziar vest-german, „Deutsche Zeitung und Wirtschafts Zeitung", referindu-se la articolul căpitanului apărător al acțiunii psihologice, de care aminteam mai înainte, spunea despre el că este un amestec de fascism și psihanaliză. Nostim este că un ziar burghez vest-german face asemenea observații critice și dă lecții de democrație Franței. Au învățat probabil ceva din istoria recentă a unor evenimente de dincolo de Rin.

„Acțiunea psihologică" operează în Franța. Se hrănește din confuzie, din trădarea unor social-democrați care s-au intitulat „stînga franceză" și mai ales din mistificare.

Există, însă certitudini care vor destrăma amestecul de fascism și psihanaliză. 1 din 5 francezi care a votat pentru comuniști pe scara întregii Franțe, realitățile palpabile, pîinea cea de toate zilele, „indigenii" ce se vor independenți și mai ales o aprigă și veritabilă sete de libertate.

Ion Mihăileanu

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.

Pentru...

Maiakovski inedit

In colecția „Moștenirea literară", publicată de Institutul de literatură și limbă al Academiei de Științe a U.R.S.S., a apărut de curînd al 65-lea volum dedicat lui Maiakovski. Volumul apare în condiții excepționale din punct de vedere tehnic și științific (628 pagini, fotografii, facsimile, toate inedite).

Cercetătorii Institutului de literatură al Academiei de Științe din Moscova (L. M. Rosenblum, Natalia Efros, A. D. Levin) au selecționat manuscrisele inedite ale marelui poet, publicînd cu adnotări cuvîntările, scrisorile, articolele, însemnările și interviurile mai importante.

Printre cuvîntări sînt citabile următoarele: „Despre propaganda artistică la primul congres pe întreaga Rusie al lucrătorilor ROSTA" (19.V.1920), „Despre dramaturgia lui A. V. Lunacearski (26.XI.1920), „Despre discuția „Primele pietre ale noii culturi" (9.II.1925), „Despre discuția „Politica teatrală a Uniunii Sovietice" (5.X.1926), „A doua cuvîntare la Adunarea Federației unite a scriitorilor sovietici" (22.XII.1928) etc.

Dintre scrisori amintim cîteva: „Scrisoare către L. I. Brik", „Scrisoare înainte de moarte", „Maiakovski despre futurism" etc.

Deosebit de valoroase sînt manuscrisele inedite, în special variantele elaborării poemelor „Despre asta" și „E bine".

Studiile, notele bio-bibliografice, indicațiile și comentariile volumului sînt de asemenea o valoroasă contribuție la cunoașterea vieții și operei celui mai mare poet sovietic. Volumul e un model de cercetare a manuscriselor unui poet și programarea unei colecții similare de către Institutul de istorie literară al Academiei R.P.R. ar contribui la cunoașterea materialelor inedite ale scriitorilor romîni.

Aportul artei

La ridicarea barajului de lîngă Pekin, una din giganticele construcții din cadrul celui de al doilea cincinal al Chinei Populare, au participat și numeroși artiști. Timp de patru luni au muncit acolo poeți, scriitori și pictori care au realizat în această perioadă numeroase opere artistice. Cele mai reprezentative vor fi expuse în muzeul construit în acest scop, chiar lîngă baraj.

Poezia romînească în Bulgaria

In ultimul număr – 11/1958 – al revistei Uniunii Scriitorilor din R.P. Bulgaria „Plamik" (Flacăra), cîteva pagini sînt închinate poeziei romînești contemporane. Sub semnătura scriitorului bulgar A. Todorov revista publică un articol cuprinzînd o trecere în revistă a relațiilor scriitoricești dintre cele două țări, precum și scurte biografii ale unor poeți romîni. Revista publică de asemenea poezii de Tudor Arghezi, Mihai Beniuc, Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu, Szémler Ferenc, Nina Cassian, Victor Tulbure și Cezar Drăgoi. Cele opt portrete ale scriitorilor romîni sînt executate de pictorul bulgar St. Zahariev.

„Trișorii" și alți trișori

Cunoscutul regizor francez Marcel Carné a turnat un film „Trișorii", zugrăvind viața tinerilor din marea burghezie franceză care-și petrec timpul în jocuri de cărți și, firește, trișează. Premiera filmului a stîrnit entuziasm. George Sadoul a declarat că e cel mai bun film al lui Carné după „Quai des brumes". Nu de aceeași părere a fost și d-l Médecin, primarul orașului Nissa, un reacționar notoriu. El a interzis filmul. In fața manifestației organizate de cercurile progresiste din Nissa, d-l primar a trebuit să cedeze. „Trișorii" au ajuns pe ecran. „Cacialmaua" primarului nu s-a prins.

Tragedie și statistică

Il Contemporaneo publică în ultimul său număr, (5-6/1958), următoarele date statistice regionale asupra familiilor italiene „care nu citesc":

Abruzzi 69,1%, Puglia-Basilicata Calabria 65,7%, Sicilia 61,6%, Lazio meridionale-Campania 54,1%, Sardinia 49,1%, Toscana-Umbria-Alto Lazio 39,7%, Emilia-Marche 39,9%, Veneția 31%, Lombardia 27%, Roma 25%, Piemonte-Liguria 24,7%.

40% din membrii celorlalte familii nu citesc decît periodice și ziare, iar 3% din familiile recenzate citesc numai cărți, periodice și ziare profesionale sau didactice.

Realități

Luigi Squarzina este un autor dramatic italian care și-a permis actul de mare curaj de a spune realităților pe nume. El a scris o piesă denumită simplu „Realități", în care dezvăluie pe de o parte mizeria îngrozitoare în care se află populația insulei Sardinia, iar pe de altă parte demască caracterul mincinos al reclamei care se face în Italia cu privire la „modul de viață american". După ce și-a scris piesa, Squarzina a vrut s-o vadă jucată și pe scenă. A bătut însă zadarnic la ușile teatrelor italiene. Nici unul nu a voit s-o reprezinte.

Numai 11

N-am avut pînă acum decît 11 amanți!", declară cu regret Holly Gollightly, eroina în vîrstă de 18 ani a nuvelei „Breakfast la Tyffani" apărută în noul volum cu același titlu al lui Truman Capote.

Ne putem foarte ușor închipui ce culmi ale scabrosului ating spovedaniile acestei „nimfe" yankee dacă — înainte de a fi tipărită de o editură de scandal — nuvela lui Capote a fost respinsă pînă și de cunoscuta și „senzaționala" revistă americană de tiraj „Harper's Bazaar".

Gusturile literare ale neofascismului

Editura Iserlohn din München și-a convocat recent într-o ședință cu caracter consultativ grupul de consilieri și referenți literari, cu scopul de a întocmi planul editorial pentru următorii doi ani. La prima vedere, acest fapt nu are proporții de eveniment. In definitiv, orice editură obișnuește să-și reunească cei mai calificați colaboratori ca să hotărască cu ajutorul lor ce urmează a tipări. Totuși... cei mai „calificați" colaboratori au făcut ce-au făcut și întîlnirea lor a ieșit din comun. Și iată de ce. Cînd a fost propusă spre publicare o ediție a operelor lui Voltaire — răspunsul consiliului a fost negativ, întrucît numitul Voltaire **„a ironizat Prusia"**. Discutarea lui Heine a fost amînată sub cuvînt că marele poet este **„oarecum depășit de gustul modern"**. Lessing este **„cel puțin plicticos și didactic"**, iar Lenau **„retoric și inegal"**.

In schimb, consiliul a aprobat în unanimitate reeditarea fascistului Papini, un volum omagial consacrat filozofului reacționar Ortega y Gasset și publicarea lui Louis-Ferdinand Céline, colaboraționist notoriu, prieten al trădătorului Laval. La întrebările reporterilor, un reprezentant al editurii a explicat presei că în alegerea făcută, membrii consiliului artistic au chibzuit bine lucrurile și că au dovedit... simțul orientării. In privința asta, nimic de zis. Intr-adevăr orientare spre dreapta! Pe cînd publicarea lui Horst Wessel, Baldur von Schirach și a ciracilor lor?

...și contra

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.39.36; 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

despre teatru

Anul V, nr. 50 (248) - joi 11 decembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

13 decembrie 1918

In acest decembrie însorit se împlinesc patru decenii de cînd încă o sută de trupuri de muncitori asasinați mișelește de către reprezentanții unui guvern orb și surd la cererile legitime ale unei clase oprimate, au sporit temelia de umbre a istoriei revoluționare.

Sub placa de bitum care acoperă fosta piață a Teatrului Național au rămas urmele neșterse de sînge ale măcelului care urma celui din 1907 și-i preceda pe cel din 1933.

13 decembrie 1918 a însemnat numai prologul dramei de mai tîrziu a ceferiștilor, avînd ca protagoniști o mulțime flămîndă și niște soldați beți, conduși de către doi ofițeri lipsiți de glorie, dornici să adauge carierei lor lipsite de strălucire, niște lauri negri, răsplată a unei crime pe care istoria a înregistrat-o cu silă, dispreț și revoltă.

Urmînd unor acțiuni la fel de dezgustătoare, declanșate în numele unei false democrații și ale unei false libertăți, răspunsul dat prin gurile puștilor mulțimii înfometate și chinuite de urmările unui război imperialist, nu era decît semnul trist al unei neputințe vechi.

Dincolo de hotarele Romîniei, în Rusia ținută în bezna țarismului se aprinsese focul teribil al răzvrătirii săracilor. Pe tronul șubred de la București, regele prusac al romînilor tremura de spaima robilor împinși de foamete și boli către porțile mute ale celor avuți. Guvernul burghez de la Iași dibuia în căutarea unei soluții capabile să salveze țara de urmările dezastruoase ale războiului și hotărîrea muncitorilor ieșiți în stradă părea o sum-

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

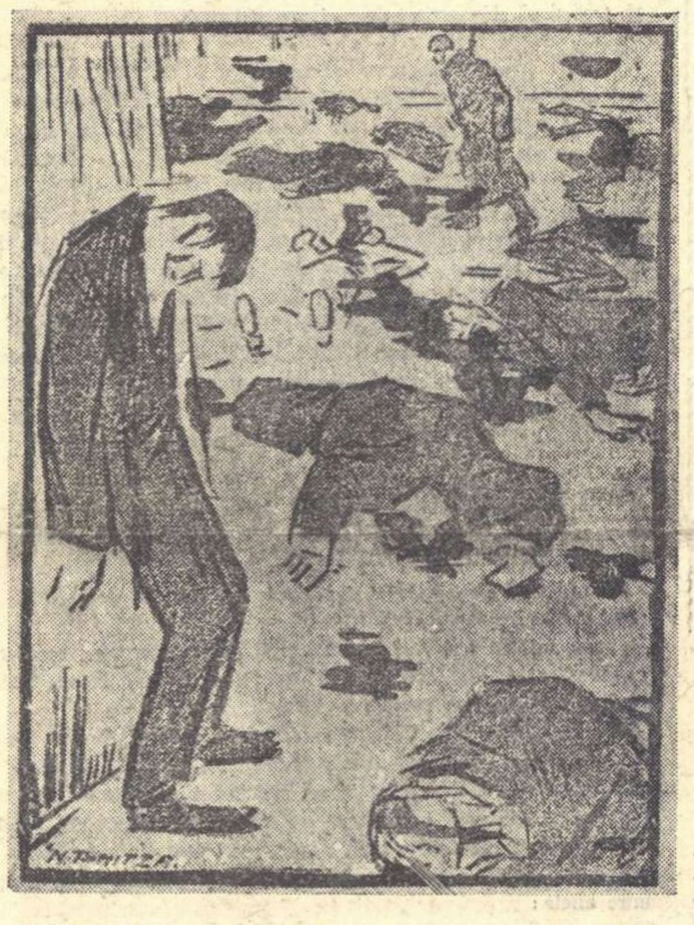

N. TONITZA (desen după natură) Ora 7 seara...

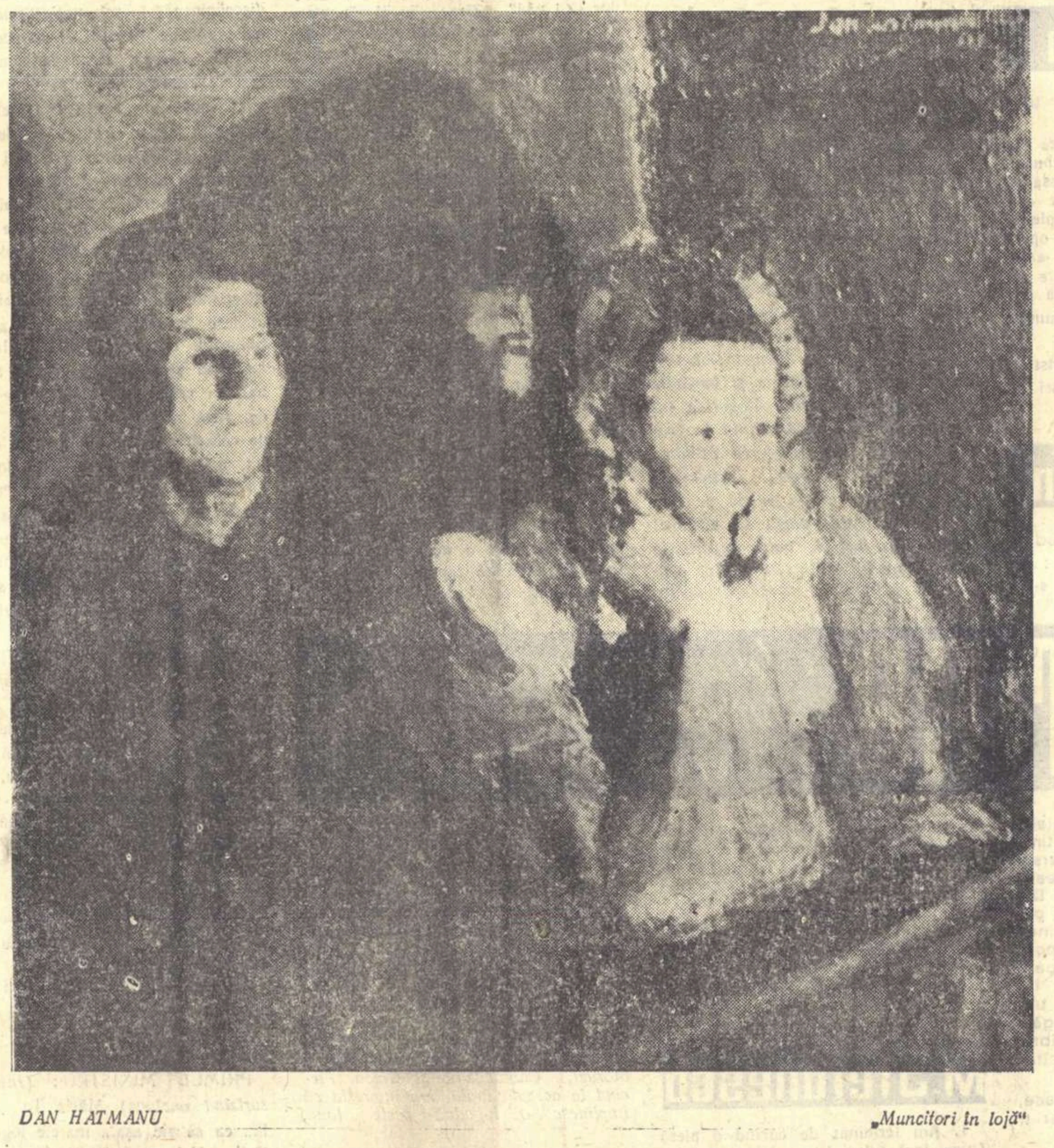

DAN HATMANU „Muncitori în lojă"

Pentru ce teatru?

GAZETA LITERARĂ își consacră numărul de față problemelor teatrului. In întregime. De ce ne [illegible], se vor intriga, fie și în tăcere, poate, unii cititori familiarizați cu deprinderile limitate ale revistei noastre — și neapărat unii colegi pedanți? Tocmai fiindcă nu facem parte înregistrată cu acte în regulă dintre diplomații acreditați ai genului, sîntem tentați să răspundem eventualilor alarmați, atrăgîndu-le luarea aminte că specialistul adevărat profită totdeauna de pe urma bunelor intenții și modestiei amatorului pentru care el produce. Arta este o chestiune de perspectivă. Jalonarea drumului artei cere un ochi pătrunzător. Cum să judece profesionistul miop zborul pasării care e arta în văzduhul ideilor? In același timp știm că îndemnul măsurii a pornit din teatru. De aceea, ocupîndu-ne de arta care ne recomandă să nu provocăm „mult zgomot pentru nimic", nu ne închipuim a-i aduce, cu voia lui Aurel Baranga, „rețeta fericirii". Ne semnalăm numai opinia.

Motivul profund al imixtiunii noastre în afacerile interne ale teatrului ține însă chiar de specificul acestuia. Teatrul nu e, înainte de orice, nici sală, nici decor, nici interpretare, nici regie, nici cassă, da nici cassă. De aceea nu ne interesează în primul rînd dacă sala trebuie să fie conică sau piramidală, dacă decorul trebuie să sugereze sau să epuizeze cadrul acțiunii, dacă scena trebuie să se demarcheze sau să dispară în contactul nemijlocit cu spectatorii, dacă actorul trebuie să se potențeze sau să nu se simtă, dacă regizorul trebuie să guverneze ca monarh absolut sau numai constituțional. Așa cum am afirmat cu o nobilă încăpățînare prin cronica dramatică sau prin articole anume, teatrul ieșit din sămînța cuvîntului, este pentru noi, înainte de orice, literatură. Sarcinile principale ale teatrului sînt deci sarcinile literaturii în ansamblul ei. De aceea ne interesează în primul rînd dacă teatrul care se joacă în 1958 merită data de onoare 1958, dacă el transportă din viață direct în ficțiune generația înfăptuitoare a socialismului pe pămîntul poporului romîn; dacă conflictele teatrului sînt conflictele generate de ura dușmanului de clasă, de cramponarea vechiului în afara și deseori înlăuntrul nostru, de asperitățile nu odată alpine care încurcă pașii noului în ascensiunea sa spre viitor; dacă soluțiile teatrului sînt soluții edificatoare, corespunzătoare exigențelor societății care, dînd omului totul așteaptă totul de la el; dacă eroii teatrului sînt eroii hidrocentralei de la Bicaz, ai combinatelor din Moldova și furnalelor de la Reșița, ai gospodăriilor colective din Dobrogea sau Nordul Ardealului; dacă protagoniștii teatrului sînt cadrele armatei civile de muncitori și țărani muncitori, comuniștii răspunzători de soarta ofensivei pentru fericire. Acestea sînt întrebări în funcție de a căror dezlegare putem să deschidem apoi concursul celor mai eficace mijloace de reprezentare teatrală, de la geometria sălii și culoarea din actul II a părului eroinei pînă la sfera de influență a regizorului și libertatea actorului de a interveni în textul lui Caragiale.

Intrebările nu sînt noi și nu ne aparțin. Le ridică și le va ridica, prin intermediul oricărei conștiințe critice, viața atît timp cît ea însăși le consideră actuale. Calitatea teatrului contemporan este aceea a răspunsurilor pe care le dă întrebărilor epocii.

Din acest punct de vedere trebuie să examinăm valoarea „răspunsurilor", a operelor de pînă acum. Dramaturgii noștri au avut și au succese, lansînd chiar eroi de reținut ca Petru Arjoca, Mihai Buznea, Cerchez, dr. Murgu. Societatea are însă dreptul să ceară teatrului mai degrabă decît oricărui alt gen, satisfacerea maximă și promptă a aspirațiilor sale întrucît teatrul reprezintă arta capabilă să-i comunice cel mai clar intențiile. Iar socialismul își poate revendica cu atît mai vîrtos acest drept, cu cît furnizează teatrului cele mai prielnice condiții. Punînd omului neîncetate probleme și antrenîndu-l în luptă, în luptă cu forțele ostile progresului și păcii, în luptă cu universul, în lupta cu propriile sale limite, socialismul este o epocă cu vocație dramatică. Or, ce este teatrul decît arta care concepe omul ca problemă și acțiunea ca luptă prin care omul rezolvă problemele impuse de destinul său? Și destinul este istoria.

Mihail Petroveanu

ADEVĂRATUL ROMANTISM

AM CITIT recent două noi piese originale. Una se petrece în lumea satelor, a doua la București, într-o întreprindere de metalurgie.

Amîndouă aceste comedii — drame — satire sînt bine intenționate, demascatoare, cu vădita preocupare de a servi construirii socialismului.

Am însă de făcut unele rezerve.

Deși finalitatea e optimistă, constructivistă, impresia generală e deprimantă. Lectura îți lasă pe cerul gurii un gust de cenușă, în suflet o amărăciune.

E cazul și altor drame sau filme, realizate în ultimii ani și cari reprezintă o tendință de a micșora oameni și stări. Parcă nu s-ar face nimica bun în această țară. Așa numitele „vîrfuri" ale instituțiilor sînt învăluite într-o lumină posomorită. Ca și cum ar fi rămășițele unor clase putrede, ca și cum n-ar fi fost alese și promovate din masă. Directorii, conducătorii de instituții sînt arătați ca oameni plini de racile, ca niște epave ale trecutului. Mîntuirea vine de la un biet mic slujbaș, om din popor, — ca și superiorii săi, de altfel. Inaugurăm o nouă luptă de clasă? Șeful și subalternul?

Ințelegem și apreciem satira. Satira e ca sarea în bucate. Dar prea multă sare face bucatele incomestibile. Avem nevoie de o dramaturgie optimistă, mobilizatoare, în care să treacă pe primul plan spiritul constructiv, ritmul alegru al muncii, dinamismul sănătos al orelor de repaos, bucuria vacanțelor, pregătirea muncii viitoare, toate în plină lumină, cu o permanentă proiectare la orizont, a unui viitor de apoteoză.

★

Dezolant e decorul unor piese de teatru sau filme într-o țară cu atîtea frumuseți ale naturii. De ce nu luăm pildă de la cineaștii sovietici, cari se întrec să ne arate o lume sănătoasă, muncitori plini de bunăvoie, ai cîmpurilor și ai uzinelor?

Sovieticii nu s-au oprit la „Puterea întunericului" a lui Tolstoi, nici noi nu

Acad. Victor Eftimiu

(Continuare în pag. 6)

Inedit PRIMA PIESĂ ROMÎNEASCĂ

Manuscrisul autograf al comediei „Sfatul familii" a fost găsit printre hîrtiile vechi ale familiei Lafari, originară din Bîrlad. Despre intîiul membru al acestei familii stabilită în țară la începutul secolului trecut, a scris paharnicul Constantin Sion (Arhondologia Moldovei, Iași, 1892, pag. 201—202). *Nouă ne-a fost înminat manuscrisul de către prof. Remus Caracaș, istoric literar, bibliofil și paleograf critic, care a descifrat cum nu se poate mai bine grafia destul de dificilă a originalului. Au rămas vreo trei pasaje obscure, în cele 24 pagini manuscrise, format hîrtie „ministerială" veche, fără filigran cu marcă de fabrică sau dată. Manuscrisul este însă cel original, cu îndreptări și ștersături care nu pot fi decît ale autorului.*

După o cercetare sumară de unul singur, am ajuns să atribui piesa vornicului N. Dimachi, colaboratorul lui Costache Conachi, împreună cu D. Beldiman, la Comedia Banului Constantin Canta ce-i zic Căbujan și Cavaler Cocoș, și care nu lipsește nici el din Arhondologie.

Iar N. Iorga îl caracterizează astfel: „Despre Dimachi știm că se afla în 1821 printre „rusofilii democrați". Era Spătar și ținea pe Profirița Miclescu, stăpîna moșiei tîrgului Bîrlad. Pare să fi fost fiul unui Vornic Manolachi. Era și el, ca și Conachi, un cunoscător al meșteșugului ingineriei". Vornicul Dimachi ținea în zestre moșia orașului Bîrlad și că soția lui se numea Profirița Miclescu. Tot o Profiră este și una din eroinele Sfatului familii, *și anume eroina pozitivă, singura dintre cele trei surori*

Șerban Cioculescu

(Continuare în pag. 3)

SCRIITORUL DE TEATRU

Autorul dramatic este un scriitor care aude voci. Cum însă creatorului de drame i se cere o excepțională maturitate, spre deosebire de Ioana d'Arc, el preferă colocviilor confuze cu divinitatea, audierea emoționată a glasurilor omenești. Elaborînd, dramaturgul își ascultă încordat personajele, cu scopul de a verifica prezența fiorului vieții. Aparent, el așterne pe hîrtie replici și paranteze, dar de fapt îmbină, într-o anume succesiune, șoapte și strigăte, chemări și tăceri. Abordarea dramaturgiei presupune capacitatea particulară de a realiza, pe baza unui text literar eminent, reînvierea serală a unor oameni adevărați surprinși într-un conflict autentic. Piesa de teatru nu evocă figuri, nu comentează împrejurări și nu comunică impresii. Ea recreează, cu ajutorul cuvintelor și al artei scenice, fapte de viață, acțiuni revelatoare și pe această cale dezvăluie spectatorilor caractere umane complexe și viabile.

Ințelegînd greșit o teză predată la cursul de literatură, un student nu îndeajuns de studios a afirmat cu aplomb în ultima sesiune, la examenul de specialitate, că teatrul nu trebuie privit dintr-un fotoliu. Temerarul concurent la diploma de literat încurcase evident ideea respingerii dramaturgiei ateatrale („teatrul pentru lectură") cu chestiunea dezolant de măruntă a locului pe care-l ocupă spectatorul în sala teatrului. Fără să știe însă și în deplină inocență, el a exprimat în răspunsul său împleticit, un alt adevăr, de loc neglijabil. Teatrul de bună calitate nu se împacă, desigur, cu imaginea unui public instalat comod și senin într-un fotoliu, ca și cum, venit în vizită de complezență, așteaptă să i se servească nelipsita tratație cu dulceață de trandafiri. Intrucît prin specificul său genul dramatic reface de la înălțimea scenei fragmente semnificative de viață clocotitoare, el n-are cum să ofer spectatorului o seară de convenții amabile. Dimpotrivă, teatrul autentic răscolește sufletul omului din stal și-l provoacă la contemplarea filozofică a vieții, cerîndu-i opinia, solicitîndu-i afectivitatea, incomodîndu-l stăruitor cu problematica sa excepțional de interesantă.

Dacă este adevărat că autorul de dramă captează în cercul de foc al conflictului voci tulburătoare, este ușor de înțeles că — mai mult și mai direct decît ceilalți creatori — el este legat de imperativul actualității. Intîlnindu-se față în față cu oamenii care trăiesc astăzi, textul dramatic nu-și poate permite să conferențieze, mai mult sau mai puțin subtil, pe teme generale. Lui i se cere dimpotrivă să reproducă în forme stilizate gîndurile și glasurile celor care populează sala de spectacol. Liric cu reținere, cîteodată „epic" într-un sens înrudit prin simpatie doar cu artele narative, scriitorul de teatru trebuie să spună totul, dar absolut totul, prin intermediul eroilor săi. Dacă acești eroi nu izbutesc să fie recunoscuți de către spectatori drept semeni și egali ai lor, toată construcția este compromisă și cea mai sublimă dintre idei capătă culoarea cenușie a frazelor serbede.

Toate aceste observații cu privire la munca dramaturgilor au în vedere — în primul rînd — literatura dramatică a realismului socialist. Apărînd rolul social al teatrului, relevînd sensul său cetățenesc și evidențiind natura umanistă a dramei, realismul socialist deține astăzi un rol de o importanță considerabilă în dezvoltarea istorică a acestei arte complexe. Față de teoriile teatrului „anti-teatru" ca și față de convertirea textelor clasice la nurii comediei muzicale, condamnînd scepticismul incurabil al intelectualității burgheze și respingînd cu dispreț deșănțarea negustorească a prăvăliilor de prostituție teatrală, realismul socialist preia singur sarcina continuării și înnobilării neîncetate a teatrului, ca mandatar unic al unei arte străvechi într-un veac uluitor de nou.

★

Cititorul nu trebuie să creadă că vom abuza într-atît de răbdarea sa, încît menținîndu-ne la considerații de principii să transformăm rîndurile de față într-un capitol doct de teorie a dramei. Este mai potrivit, desigur, să ne adresăm experienței dramaturgilor noștri pentru a înțelege cauzele unor

V. Mîndra

(Continuare în pag. 2)

Genul dificil

TEATRUL este experiență concentrată. Scena lumii e prea vastă pentru a fi cuprinsă cu privirea, iar evoluția unui personaj durează cît și a unui spectator. De aceea teatrul prescurtează fulgerător, simplifică și clarifică. Piesa merge deci vertiginos spre sens. Firește, întreaga artă e o stilizare a realității și ar fi absurd ca opera artistică să dubleze realitatea în loc să se orienteze spre semnificația ei. Romancierul are însă mai mult spațiu, la propriu, el poate întrerupe „Război și pace" pentru a ne vorbi de strategie; în plină pasiune a abatelui Mourret, Zola plasează o largă descriere a unei grădini iar Șolohov mai are timp, în plin război civil, să admire stepa. Dramaturgul nu are spațiu, nici timp: el trebuie să reducă totul la esențial.

Ceva nou și esențial! Și cititorii nu se află risipiți undeva, prin biblioteci sau pe la casele lor, ci aici, acum, în fața ta: rîd, aplaudă, freamătă sau tac, nemișcați sau... pleacă. Dramaturgul este judecat în fiecare seară și nu de cîțiva critici (despre critici se spun cîteva cuvinte tăioase, întru liniștea conștiinței) ci de zeci de spectatori. Mîine vor veni alții: ei ce vor spune?! Concentrare, esențial... nu sînt oare acestea coordonatele locului comun? Și spectatorul vine la teatru să vadă ceva nou, ceva necunoscut, se duce la spectacol cu febrilitatea cu care răsfoiește ziarul. E de mirare că în toate literaturile vechi, poeții, prozatorii buni se numără cu zecile în timp ce dramaturgii care supraviețuiesc nu trec în nici una dintre aceste vechi literaturi de numărul degetelor de la o mînă... Concentrare, esențial, noutate!

In acest număr al revistei, Horia Lovinescu spune că dramaturgul nu e

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 2)

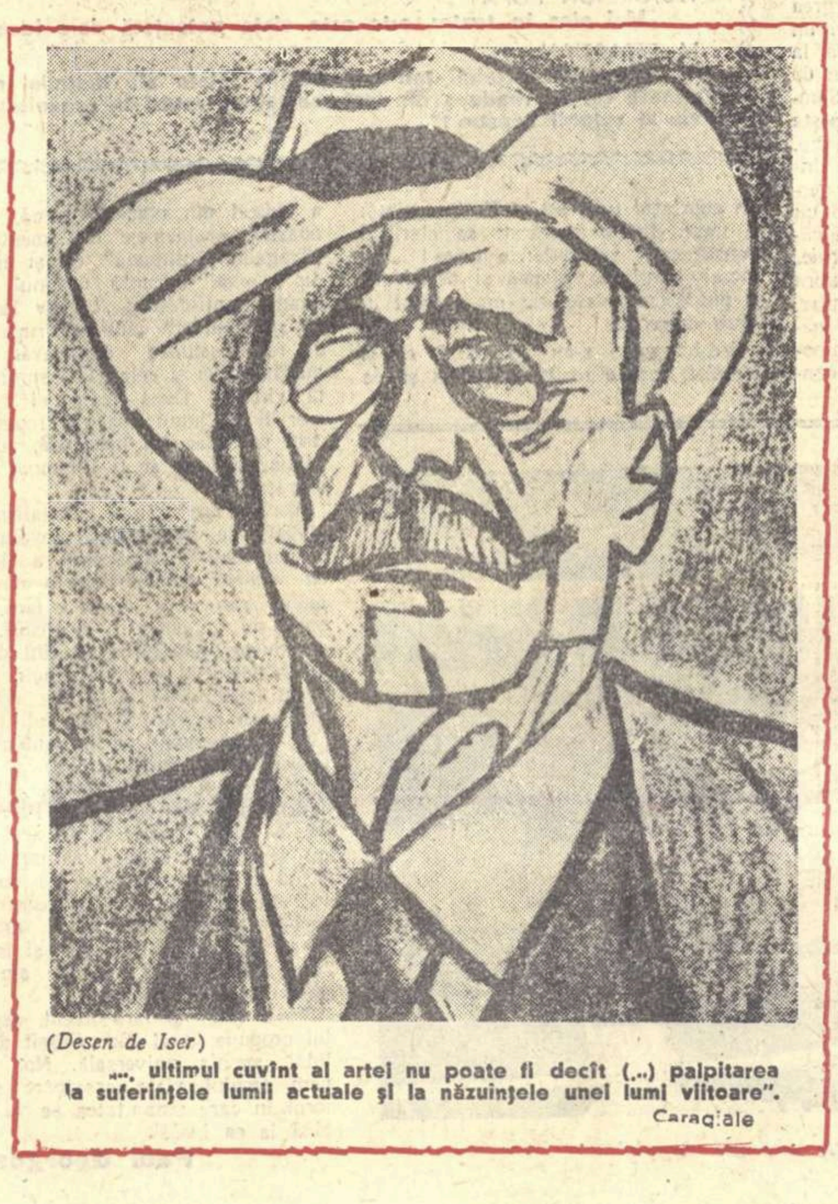

(Desen de Iser)

„..., ultimul cuvînt al artei nu poate fi decît (...) palpitarea la suferințele lumii actuale și la năzuințele unei lumi viitoare".
Caragiale

NOUL

PARTIDUL ȘI CREAȚIA MEA

Imi scrutez viața literară care, în cea mai bună parte, se confundă cu însăși existența mea fizică și încerc să-i descifrez liniile de forță, lucid.

Am debutat acum treizeci de ani cu poeme de notație intimă, cu o poezie fulgurantă și violentă, exprimînd o revoltă sinceră dar inoperantă. Vinovată nu era adolescența noastră lirică cheltuită în elanuri seducătoare dar sterile, ci însăși busola dezolată și stelele mincinoase care ghidau o călătorie fără țintă. Scriam o poezie pe care o doream cu îndîrjire cît mai aliterară, cît mai dezorganizată și mai liberă față de orice logică. Și nutream, în felul acesta, împreună cu prietenii mei de generație, speranța și trufia că ne exprimăm total adînc și tulburător în raport cu marile frămîntări ale lumii.

Scriam această poezie amară și damnată, fără nici o corespondență cu realitatea, în timp ce continentele se pregăteau pentru cea mai tragică dintre convulsiile care au cutremurat vreodată Istoria.

Și a venit anul 1933 cu marșul fascismului german, dar și cu eroicile bătălii ale ceferiștilor și petroliștilor noștri, prima ridicare masivă a clasei muncitoare din Europa împotriva valului nazist ce avea să cotropească peste cîțiva ani lumea.

Distanța dintre ceea ce scriam noi și ceea ce se întîmpla în omenire era prea flagrantă, iar confruntarea cu întrebarea teribilă și necruțătoare: „de partea cui ești?" a avut efectul trezirii dintr-o narcoză vinovată.

Am deschis ochii la lume și din acea clipă Partidul mi-a condus pașii.

Caut să-mi aduc aminte ce am învățat întîi, și-mi dau seama că primul comandament moral ce mi-am impus a fost al răspunderii. A devenit clar faptul că orice cuvînt așternut pe hîrtie te angajează definitiv cu ființa ta întreagă, și că nu poate funcționa în această direcție nici un compromis.

Am învățat apoi că nu te poți diviza arbitrar și că nu-ți este îngăduit să aderi parțial la o cauză. Te dărui total, sau cazi treptat de partea baricadei adverse.

Mi-aduc aminte cîte nopți am cheltuit cu discutarea acestei legi care nu iartă, și cîtă pasiune punea Alexandru Sahia ca s-o demonstreze. Fiecare cuvînt al lui era o chemare la o ordine a conștiințelor, un apel, și chiar dacă discutam într-o odăiță în care abia încăpeau, înghesuiți, patru oameni, glasul lui stins căpăta la flacăra unei patime demne, amploarea unui manifest.

Am intrat curînd după aceea în presa democrată a vremii, la „Reporter", „Cuvîntul liber" sau „Lumea romînească". Consider această perioadă hotărîtoare pentru dezvoltarea mea ulterioară, fiindcă acolo, în atelierul febril sau în redacția unde ajungea directiva Partidului am învățat valoarea cuvîntului, sunetul și nuanța lui. Acolo m-am silit să deprind meșteșugul scrisului, nu pentru el însuși, și nu ca un mercenar, ci în slujba cauzei. Sînt și astăzi încredințat că presa de Partid constituie cea mai desăvîrșită universitate literară fiindcă te obligă la un contact nemijlocit cu viața, te silește la o primenire cotidiană, îți incumbă un efort de fantezie și de gust. Scrisul zilnic e un exercițiu obligatoriu pentru un condei tînăr, iar presa, am mai spus-o și cu un alt prilej, îl conține pe literat în germene, în măsura în care reporterul de talent îl va da pe viito-

Aurel Baranga

(Continuare în pag. 6)

ANCHETĂ

ȘANTIER

1. La ce piesă lucrați?
2. Cîteva cuvinte despre piesă
3. O replică preferată

V. Bîrlădeanu

1. Finisez ultimele scene ale unei povestiri dramatice intitulate „Orașul fără istorie", a cărei primă variantă am terminat-o încă din toamnă.

2. M-am străduit să surprind un episod din construirea unui nou oraș în preajma unei exploatări miniere.

3. Un text dramatic e o țesătură complexă de idei, simțăminte, caractere, atmosferă, etc. Părerea mea este că o replică, oricît de strălucită ar fi, nu prețuiește mai nimic dacă nu evocă întregul complex din care e desprinsă. Ce valoare ar avea replici celebre devenite maxime de circulație populară — „e ceva putred în Danemarca", „dau un regat pentru un cal", etc. — dacă nu ți le-ai imagina în contextul dramatic respectiv? De aceea e foarte greu să preferi o replică alteia, mai ales într-un text aflat încă pe masa de lucru. Dacă ar fi totuși să desprind o replică din piesă, m-aș opri asupra uneia care reflectă, într-o oarecare măsură, filozofia piesei. Un personaj spune, arătînd o cărămidă: **„Cîte zeci, sute de milenii a trăit omul bîntuit de ploi și viscole și zăpezi, dîrdîind în adăposturi vremelnice, pînă ce a descoperit această bucată de lut ars! Uite, e un nimic, veți spune, și totuși, credeți-mă, descoperirea ei a costat omenirea tot atîtea eforturi și sînge cît și descoperirea energiei atomice. Da, da, respectînd adevărul istoric, ăsta e omul înainte de orice: constructor!"**

M. Davidoglu

1. Retușez în ultima formă „Uriașul din cîmpie", dramă în 4 acte.

2. Acțiunea se petrece în sudul Dobrogei, avînd în centrul său un țăran care, de-a lungul prefacerilor din ultima vreme, ajunge să fie conducător cu conștiința că răspunde de o colectivitate.

3. DUMITRU GROZAVU: „Eu unul m-aș da ucis, dar de-aicea nu plec. Un'să mai găsesc așa pămînt îndestulat? Și cerul ăsta fără de margini, și gorganele cu amiros iute de pelin? Unde? In primăvară, cînd ies pe cîmp, parcă umblă cîmpul cu mine, și-mi vorbește, și-i răspund. Munca mi-i tot în bucurie și nu m-aș mai întoarce acasă".

L. Demetrius

1. Lucrez în prezent la o piesă care se numește „Despărțire fără regrete".

2. Tema piesei este fidelitatea față de partid, sau mai clar, felul în care reacționează în diferite momente dificile ale vieții feluriți oameni. Piesa accentuează ideea că noua societate se desparte fără regret de omul care pune orgoliul și chestiunile personale mărunte mai presus decît interesele colectivității.

3. DOGARU: Ei, drăguță, fericirea seamănă cu omul. Nu e aceeași pentru toți, fiecare cu felul lui de fericire, pe măsura lui. Unii numesc fericire ceva foarte pocit, care nouă nu ne-ar trebui. Nu, ei doi au hazul lor. Sînt și prea tineri. Alții... sînt oameni care știu să croiască ceva frumos și alții parcă n-ar fi în stare toată viața.

H. Lovinescu

1. Am terminat piesa cu titlul „Surorile Boga".

2. Acțiunea piesei se petrece într-un orășel de provincie în zbuciumații ani 1944—46. Fără ca piesa să urmărească un paralelism cu cele „Trei surori" ale lui Cehov, ea pleacă totuși de la o aluzie clară la opera cehoviană, pentru a încerca să arate că în condițiile istorice create de transformările revoluționare de la noi, dramele oamenilor, oricît de amare, pot găsi soluții pozitive.

3. Nu sînt un scriitor aforist și deci o replică din contextul piesei nu ar spune prea mare lucru.

Al. Sahighian

1—2. Ideea generală a comediei (titlul nefixat) e următoarea: în casa unei bătrîne pensionare s-au aciuat cîteva neamuri ale aceleia, oameni lipsiți de orizont, victime ale unor mărunte neplăceri personale dar pe care le augmentează imaginația lor prăpăstioasă. Din aceste pricini, ei nu văd nimic pozitiv în jurul lor. Dar atitudinea plină de optimism și plină de poezie a unei tinere fete care apare în mijlocul lor le tălmăcește însemnătatea zilelor pe care le trăiesc. Și astfel toți își vor regăsi drumul spre liniște, spre echilibru.

3. Replici preferate? Nu, ci cîteva replici de atmosferă.

BATRINA (în fotoliu); Cîtă pace, Doamne! Dacă ar mai dura, ar fi un paradis.

CLAVIA (intrînd): Ai spus ceva?

BATRINA: Nu.

CLAVIA: Totuși, te-am auzit vorbind.

BATRINA (cu ochii închiși): Eram fericită. Liniștea e o mare mîngîiere a sufletului.

CLAVIA (cu oarecare dispreț): Da (mai aspru) Toată ziua vorbești. Nu ți-a tors nimeni pe limbă.

BATRINA (oftînd): Iar începi.

CLAVIA: Nu încep. Sînt în continuare.

BATRINA: Mai fă o pauză. Sau alege-ți alt partener.

CLAVIA: Numai tu ești acasă. (Intră Maria).

T. Șoimaru

1. Am definitivat zilele acestea „Poveste despre Unire".

2. Piesa este inspirată din evenimentele petrecute în Moldova și Muntenia în anii 1857—1859. Luptătorii de la 1848, unii dintre ei reîntorși din exil, preiau făclia lui Nicolae Bălcescu care s-a stins din viață departe de patrie și încep lupta pentru înfăptuirea Unirii Principatelor. In piesa mea vor fi prezenți ca eroi principali acești cărturari luminați, reprezentanți ai aspirațiilor poporului ca Vasile Alecsandri, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, două figuri tulburătoare feminine: Elena Doamna, ființă de o mare blîndețe și bunătate sufletească și Ecaterina Vogoride care, renunțînd cu bună știință la toate avantajele ce i le oferea calitatea de soție a domnitorului, acționează pentru triumful Unirii și dă pe față uneltirile celor ce voiau să zădărnicească acest act de mare importanță pentru poporul romîn. Pe primul plan vor sta acțiunile maselor populare care, reușind să înfrîneze uneltirile marilor proprietari, impun, prin acțiunea lor energică, ca domn al Munteniei și Moldovei pe Alexandru Ion Cuza.

3. Kogălniceanu (către Cuza): „Pentru a fi un Domn-cetățean, urechea lui trebuie să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire".

M. Stefanescu

1. Am terminat de curînd o piesă (n-are încă titlu) despre Unire și domnia lui Cuza.

2. Această simplă enunțare mă scutește să mai povestesc.. subiectul. Vă pot spune însă că acțiunea se petrece între 1857 (căimăcămia lui Vogoride) și 1866 (detronarea lui Cuza).

3. CUZA (Lui moș Ion Roată): Ei.. ce te-o adus pe la mine?

ROATA: Mi-o fost dor să vă văd, măria-voastră.

CUZA: Nu vine nimini la mine doar să mă vadă, dragă uncheșule.. De dor vin ei cu nemiluita... da de alte doruri: după protecțiuni și chiverniseli.. la zi drept!

ROATA: Aiasta-i.

CUZA: Asta-i tot? Pentru atita lucru ai vinit pînă la București?

ROATA: Apoi să vedeți potriveală.. că zîc fimeii mele: „Mă duc să-l văd pi vodă".. Zice: „Ai vo treabă cu el?" Zic: „Treabă n-am, da mi s-o făcut dor să-l văd"... Zice: „Tu ai căpcniet, bre omule?"... Eu înham și zic: „Căpchiet, necăpchiet, aiasta-i"... „Ei, stuchite-ar mițele", zice — și mă-ntreabă: „Pentru atîta lucru, să pleci pînă la București?".. Intocmai ca măria-voastră m-o-ntrebat; da eu de colo: „Da ci fel de minte ai, fa fimeie, să-mi pui așă-ntrebare?"

N. Țăutu

1. O piesă a mea intră acum în repetiție la Teatrul Armatei. Lucrez în prezent la o piesă care va continua lucrarea mea dramatică anterioară, „Ecateria Teodoroiu" și se va intitula, probabil, „Logodnă peste timp".

2. Piesa este închinată zilei de 23 August și cuprinde viața logodnicului Ecaterinei Teodoroiu, învățătorul Gheorghe Bănoiu care, datorită atitudinii sale protestatare față de regimul antonescian a avut de suferit o serie întreagă de represiuni. Cu tîmplele albite, în etate de 54 de ani, a plecat pe front în toamna anului 1944 ca voluntar. A fost cel mai bătrîn voluntar care a luptat în Ardeal, unde a și căzut în luptele de la Oarba pe Mureș, fiind îngropat la Tîrnăveni.

3. BANOIU: Ascultă, Drăghici, ți se pare curios că mă duc acum pe front cu tîmplele albe? Tu spui că mă duc ca un moșneag, eu spun că mă duc ca un logodnic, o voi răzbuna pe Cătălina și contra acelor care i-au ucis trupul cu gloanțe și contra acelor care i-au ucis sufletul, familiile Moruzi, Cantacuzino și Ghica. Plecînd la această luptă, am impresia că împlinesc o logodnă peste timp.

T. Vornic

1. Am terminat pentru teatrele noastre două piese de teatru. Una poartă titlul „Inimă de piatră". Are 3 acte și un tablou. Cealaltă se cheamă „Invierea lui Vlad Țepeș" comedie satirică în 4 tablouri.

Mă găsesc cu amîndouă piesele în faza de „greblare", adică, după cum vine vorba la sat, carul e încărcat, prăjina legată, boii prinși în jug, dar avînd a trece pe dinaintea atîtor gospodari pricepuți, doresc să le înfățișez nu numai carul bine încărcat, cu recoltă substanțială, ci și o bucurie estetică. Asta înseamnă: echilibru, linie, frumusețe și grijă să nu atîrne de car, ori să se tîrîie după car fîn zvîrlit la întîmplare.

2. Subiectul piesei „Inimă de piatră" cuprinde un aspect de profunzime al vieții noastre de azi. Sînt implicați muncitori și intelectuali de formație veche și nouă. Antiteza nu discriminează schematic cele două categorii de oameni, deoarece conflictul e așezat ferm pe simțul de clasă. Prezența sau absența acestui simț călăuzește actele și faptele eroilor. Am atacat frontal problema și, de ce n-aș mărturisi că tocmai această împrejurare dă eroilor un relief puternic iar mie o adîncă mulțumire. Adaug că întreaga desfășurare a acțiunii dramatice e închinată celor mai pasionante probleme ale zilelor noastre: muncii, omeniei, dragostei și încrederii în marea frumusețe a vieții. Subiectul comediei satirice „Invierea lui Vlad Țepeș" leagă ultimii ani dinaintea războiului hitlerist de epoca de după război. In ambianța creată de coborîrea lui Dumnezeu la Maglavit, unde a stat de vorbă în bună limbă romînească cu ciobanul Petrache Lupu, nu poate fi mirare că a înviat și Vlad Țepeș... Pare ușor de priceput ce complicații aduce și la ce întîmplări duce apariția acestui strașnic străbun în lumea care urzea mișelia războiului.

3. Replică preferată?

VLAD ȚEPEȘ: Citește diace!

DIACUL: *(Face un pas, desfășoară sulul și citește).* Un cîntăreț de stihuri, cu chip de luceafăr, a îndreptat Măriei Sale Vlad voievod această lăcrimație năcăjită: Cum nu vii tu, Țepeș Doamne, ca punînd mîna pe ei/ Să-i împarți în două cete, în smintiți și în mișei/ Și în două temnițí large cu de-a sila să-i aduni/ Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni.

VLAD ȚEPEȘ: *(îndreptîndu-se de mijloc)* Dînd ascultare chemării, am venit! Unde-i vistiernicul?

MINISTRUL DE FINANȚE: Aicea sînt, Măria Ta.

VLAD ȚEPEȘ: *(Privindu-l lung)* Ai plătit turcilor peșcheșul?

PRIMUL MINISTRU: *(Intervine, surîzînd onctuos)* Măria Ta... eu aș fi... ca să zic așa... marele logofăt al țării... Noi nu mai plătim peșcheș. Sîntem țară liberă și neatîrnată...

VLAD ȚEPEȘ: Așa... In scaunul meu cine șade?

PRIMUL MINISTRU: Maiestatea sa regele Carol al II-lea, într-al optulea an al glorioasei sale domnii.

VLAD ȚEPEȘ: A tăiat turci?

Mă opresc aici. Sper să ne revedem în scurtă vreme în sala de teatru.

Maiakovski: O baie de optimism („Baia" la Teatrul Giulești)

TEATRUL scurt

TEATRUL scurt se găsește față de teatrul lung în aceeași poziție ca nuvela pe lîngă roman; nu e o deosebire de calitate, ci de mod. Il putem acuza pe Cehov că n-a scris roman-fluviu? Folosim dinadins expresia „teatrul scurt" și nu foarte utilizata formulă „piesa într-un act", pentru că — așa cum remarca Horia Lovinescu într-un prilej asemănător — piesei într-un act i se atribuie, din nu știu ce inerție și prejudecată, un sens mai jos, asemeni cupletelor rimate sau răvașului de plăcintă. Nu stă în intenția noastră să pledăm pentru piesa scurtă, a făcut-o mai cu succes Caragiale, creionînd în 143 replici figura conului Leonida; dacă stăruim totuși asupra formulei „teatrul scurt", este ca să nu se uite că înainte de a fi scurt, respectivul e teatru.

★

L-am întrebat pe Balaban, tehnoredactorul gazetei noastre, cîte coloane ar ocupa „Conu Leonida" cu 8 aldine. Măsurînd, la liniametru, mi-a răspuns că vreo două. Un articol de idei are mai mult.

★

Scurt. Teatrul scurt s-a născut în vechime, totuși niciodată n-a fost el mai în acord cu necesitățile de spectacol ca astăzi și ca aici.

...Ca astăzi, deoarece, spre deosebire de omul elisabethan care degusta cinci ore de Shakespeare, contemporanul, urcat din poștalion în TU—104, cunoaște alt ritm al zilei, mai dens și mai intens. De ieri pînă azi, prin revoluție, nu s-au schimbat numai timpurile, s-a schimbat și timpul. Răspunzînd condiției obiective, spectacolul a cunoscut o abia perceptibilă dar necontenită concentrare a duratei, precum recordul pe 100 m. plat, cu fărîma, de la 11 sec. la 10 sec., ajungînd (vezi filmul) la o medie de o oră și jumătate.

...Și, ca aici, deoarece construcția noii societăți impune, ca nicicînd și nicăieri, o totală îmbinare a activității teatrale cu necesitatea socială. Teatrul — spunea Maiakovski — este o arenă pentru propaganda cincinalului, dar dacă afirmația e valabilă pentru arta realist-socialistă în genere, cît de lesne realizabilă și practică este ea pentru genurile scurte!

★

Să precizăm. Teatrul scurt are, în acest sens al artei eficiente, cel puțin două atu-uri ce se cuvin reținute și speculate cu inteligență:

1. Oricît de tainic și inefabil ar fi procesul creației artistice, trebuie să admitem că o piesă scurtă se scrie mai repede decît o dramă în cinci acte, prolog și epilog.

2. Oricît de tainic și inefabil ar fi procesul creației spectacolului, trebuie să admitem că un text poate fi învățat și montat incomparabil mai repede decît o tragedie în versuri.

Formațiile de amatori, radio-ul, televiziunea și, firește, teatrele toate, au destule resurse pentru a utiliza piesele scurte de azi și de mîine, ca răspuns la comanda socială. S-a petrecut un eveniment ce trebuie comentat și explicat (rugăm ca termenul explicat să nu irite subțirii: într-un „tabel" foarte interesant, unde pune față-n față, pe două coloane, caracteristicile teatrului dramatic, în sensul aristotelic și trăsăturile teatrului epic, Bertolt Brecht nota, între altele:

Forma dramatică a teatrului	Forma epică a teatrului
— Ii (spectatorului, n.n.) provoacă sentimente.	— Il obligă la hotărîri.
— Ii transmite experiențe.	— Ii transmite cunoștințe.

...subliniind astfel funcția revoluționară, educativă, de influențare directă a conștiinței spectatorului...). Dacă poetul poate răspunde în 24 de ore la chemarea redacției, de ce n-ar reacționa dramaturgul în chip asemănător? Teatrul e poezie. Plan pe '59, comemorarea lui 13 decembrie, explozie atomică în Nevada, o conductă de gaz metan din Ardeal în Moldova, scriitorii la sate, record mondial la înălțime, cum au primit americanii cifrele de control ale planului sovietic, demonstrație pentru pace la Hiroshima, lupta împotriva hoției...

— Tovarășe dramaturg, v-am ruga, pînă miercuri, un act, un tablou, o scenă. 2—3 personaje. Simplu. Vrem să jucăm (sau să transmitem la radio, sau la televiziune) duminică dimineața... Teatrul scurt, înțeles mai cu seamă ca mijloc agitatoric, poate deveni, prin stimulare și organizare, unul din cele mai însemnate și expresive genuri de artă ale realismului socialist. El ar putea intra de asemenea ca element într-un spectacol compus, cu film, recitare, muzică, pe o temă de actualitate. In 1935, la New York, Elmer Rice a încercat un asemenea „ziar viu" consacrat invaziei imperialiste în Abisinia. Dar concurența Broadway-ului s-a dovedit ucigătoare. Noi nu avem un Broadway.

Au trecut vreo cîteva sute de ani de cînd, în 1661, la comanda lui Fouquet, superintendentul de finanțe ale regelui-soare, Molière, a scris o piesă menită a fi înfățișată cu prilejul serbărilor de la Vaux: „Pisălogii". Așa cum mărturisește, nu fără orgoliu mulțumit autorul „Avarului", piesa a fost „plăsmuită, scrisă, învățată și reprezentată în 15 zile".

Record!

Recordul lui Molière trebuie doborît.

Al. Mirodan

GAZETA LITERARĂ recomandă:

- Să nu fie uitat, la alcătuirea repertoriilor, Camil Petrescu, ale cărui piese n-au fost reprezentate încă pe măsura valorii lor sociale și artistice. Ne gîndim mai întîi la admirabilul „Joc al ielelor", dramă scrisă cu vreo patru decenii în urmă și sensibil înrîurită de ideile socialismului. Ne gîndim pe urmă la „Act venețian", care s-ar cuveni studiată și luată în considerație de lumea scenei. In sfîrșit, într-un moment cînd s-au reluat atîtea piese din primii ani ai dramaturgiei realist-socialiste, ne gîndim la „Bălcescu" și, îndeosebi, la ultima dintre dramele scriitorului: „Caragiale în vremea lui", piesă interesantă și de înaltă ținută, tipărită în volum și nejucată încă pe scenă...
- Satirele lui Tudor Mușatescu. Nu s-ar cuveni excelentei comedii care este „Titanic-Vals" (și care se reprezintă în mari distribuții la Moscova, Leningrad și în alte orașe europene) un spectacol de cinstire a textului? Poate Naționalul (cu ai săi „comici de aur"), poate Municipalul... Și „Escu" — această demascare a politicianismului dintre cele două războaie — n-ar putea fi reluată?
- Piese despre muncitori. Ne-am fi așteptat să se reia, la începutul stagiunii în curs, „Cetatea de foc" a lui M Davidoglu (e vorba în piesă de oțelari). Nu s-a reluat. Am fi așteptat să se reia, la începutul stagiunii în curs, „Minerii" a aceluiași M. Davidoglu (e vorba în piesă despre mineri). Nu s-a reluat. Avem prea multe spectacole despre clasa muncitoare?

SCRIITORUL DE TEATRU

(Urmare din pag. I)

succese și pentru a formula explicația unor eșecuri. Drumul creației unor autori dramatici de frunte este, după 15 ani de literatură nouă, suficient de bogat și variat pentru a prilejui constatări dintre cele mai interesante. Teatrul lui Aurel Baranga, de pildă, atrage stăruitor atenția. După piesele sale de început („Voiaj în Noua Caledonie", „Bal în Făgădău"), scriitorul a creat una dintre primele noastre lucrări dramatice care au reflectat direct și generos problematica socialismului în construcție („Iarbă rea"), cu o virtuozitate moralizatoare. Baranga a izbutit să-l diferențieze pe Spiridon Biserică de personajele pure care „turbează" în comediile burgheze de tipul lui „Topaze", atribuindu-i cu verosimilitate un alt mobil și adăugînd ideea esențială a conștiinței de clasă determinante în ducerea operei de demascare pînă la capăt. Cu alte cuvinte, Baranga i-a potrivit eroului principal un glas care chiar dacă n-a răsunat deosebit de puternic, a avut inflexiuni inedite, înregistrate de autor în contactul său cu realitatea nouă. Scriind „Mielul turbat", Aurel Baranga și-a descoperit vocația de autor comic, dar totodată a

EMINESCU

„... să compunem un repertoriu național romîn, care nu numai să placă, ci să și folosească, ba înainte de toate să folosească".

CAMIL PETRESCU

„Muncitorii, oameni toată ziua aplecați asupra realității, adică în orice clipă în contact cu rădăcinile incomensurabile ale concretului (..) vor să stea în bănci la teatru, în rînd cu toată lumea."

te care a indicat posibilitățile reale de dramaturg ale poetului și prozatorului de pînă atunci. Drama avea, desigur, o construcție simplistă, dar pe anumite linii, în unele scene, în cîteva intervenții înflăcărate, spectatorul a distins accentele unui patetism autentic.

„Iarbă rea" a izbutit să adauge un pas pentru trecerea în dramaturgie la o dezbatere a destinului personajelor în raport cu marile întrebări ale epocii. Mai tîrziu, A. Baranga a încercat în „Recolta de aur" să reliefeze un aspect semnificativ al înnoirii vieții satelor, depășind lumea intelectualilor și pătrunzînd într-un sector nou, străin experienței de viață a scriitorului. Intențiile lăudabile ale autorului „Recoltei de aur" n-au fost, din păcate, încoronate de succes. Incercînd să asculte vocile personajelor sale, Baranga n-a avut desigur cum să le distingă timbrul, întrucît nu deținea o suficientă cunoaștere a țăranilor pentru a putea să procedeze la recunoașterea lor. Cel mai de seamă succes al acestui autor fecund a fost înregistrat cu comedia „Mielul turbat", unde cîteva glasuri au răsunat limpede și intenția satirică a fost realizată într-o bună măsură. Reușita s-a datorat aci găsirii unei scheme de organizare interioară a conflictului care a dat formulei de farsă o reală eficacitate căpătat un nemăsurat respect pentru tehnica exterioară a textelor destinate scenei. Este probabil că autorul „Mielului turbat" a atribuit în prea mare măsură simpatia cu care a fost primită această comedie de actualitate dantelăriei împrumutate din vechea recuzită a comediei de bulevard. De aci încolo, scriitorul a acordat adeseori un interes exagerat „meseriei" în detrimentul realizării originale a eroilor și, în consecință, în defavoarea pronunțării puternice a sarcinilor ideologice. „Arcul de triumf" — mai ales în prima sa versiune — a suferit urmările acestei preferințe pentru tehnicitate, cu toate că piesa are merite. Nu încape îndoială că, de această dată, Baranga a rîs cu multă poftă scriind „poantele" lui Mayer Bayer dar n-a acordat timpul necesar ascultării glasurilor eroilor pozitivi pe care i-a simplificat regretabil. Așa se explică faptul că la recentul „Festival al teatrelor dramatice", „Arcul de triumf" a apărut în culori șterse, în vreme ce „Mielul turbat" a prilejuit o nouă viziune regizorală și a stîrnit, din nou, după cinci ani de la premieră, rîsul homeric al spectatorilor

V. Mîndra

(Urmare în nr. viitor)

Genul dificil

(Urmare din pag. 1)

obligat să se exprime prin aforisme. Eu cred că este. Spre deosebire de film, unde ideea e transmisă prin imagine artistică vizuală, în dramaturgie ideea se transmite în primul rînd prin replică (expresie memorabilă a unei situații, a unui caracter). O piesă bună „are replică". Replicile din „O scrisoare pierdută" circulă pe stradă. Sînt proverbe, aforisme, expresii populare. Camil Petrescu și Mihail Sebastian au replică. Și Horia Lovinescu.

Nimic inutil: nu e timp. Ca în viață: totul are consecințe. Se expune cazul, se judecă, avocatul apără, procurorul acuză, sentința se dă repede (nu e timp), cortina cade ca o ghilotină. Cineva e vinovat și cineva acuză, ideile se ciocnesc, o piesă e o bătălie, autorul pledează pentru ceva, acuză ceva: indiferența nu poate exista în teatru. Mai mult decît în orice alt gen, dramaturgia (care a folosit „imbroglio") cere claritate în idei.

Tipizarea e în teatru mai necesară ca oriunde. Un personaj nu poate sta pe scenă, degeaba: se vede. In conflict, el trebuie să ia poziție și cea mai grea poziție e aceea de șovăielnic: nici un personaj n-o poate menține pînă la capăt. In viață, cineva poate șovăi 60 de ani (dacă are vocație), Clim Samghin sau Grigori Melehov șovăie peste 1.000 de pagini. Hamlet numai trei ore. Un roman poate rezista printr-un singur personaj bine creat. Un singur personaj inconsistent și piesa — ca un balon înțepat sau ca o locomotivă căreia i s-a furat o piesă, — se năruie.

Orice operă de artă este echilibru delicat între universal și particular. Opera dramatică face loc, într-o măsură mult mai mare, simbolului ca modalitate a concentrării. Existența convenționalului în teatru (care-l enervează pe autorul volumului „NU", devenit el însuși autor de piese convenționale, pe franțuzește, și cu nume cu o în coadă) dă tocmai spectacolului acel aer ciudat, datorită căruia spectatorul are impresia că asistă la ceva osebit. Spectacolul e o sărbătoare deși pe scenă apare cotidianul. Simbolul (realist) și convenționalul (inteligent) ajută piesa să fie mai reală decît realul.

Tipizare maximă, replică-maximă, construcție impecabilă, conflict implacabil, idei clare, mesaj limpede. Nu e puțin. Dar a-i influența pe oameni, a-i face să-și înțeleagă existența, a-i ajuta să se depășească și asta în modul cel mai direct, adresîndu-te personal cîtorva mii de oameni care te aclamă: nu e puțin. Dramaturgul nu modifică realitatea, el o concentrează.

și Cehov, au găsit măsura tuturor lucrurilor în om. Ibsen și Gorki au căutat adevărul. Teatrul burgheziei opulente a fost reuniune mondenă în sală, care privea reuniunea mondenă de pe scenă, prilej pentru domni să vadă femei elegant îmbrăcate în sală și elegant dezbrăcate pe scenă. Cu Pirandello, omul a început să se despartă de umbra lui, pentru a rămîne pe scenă, la actualii dramaturgi fezandați, numai umbra. Umbrele trăiesc coșmare iar teatrul e anti-teatru.

Social, militant, agitatoric, marele teatru, teatrul etern a devenit revoluționar fiindcă marele teatru caută adevărul, iar adevărul e revoluționar. Teatrul e comunist fiindcă opera dramatică e „drumul de la eroare la adevăr", iar adevărul epocii noastre e comunist. Realismul socialist a înviat sensul major al dramaturgiei fiindcă

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

„Teatrul este sinteza pasiunilor și ideilor, a frămîntărilor și elanurilor colective, teatrul artă a prezentului, teatrul pentru marele public."

VICTOR ION POPA

„Mai ales în teatru, arta este viața potențată de-o idee".

M. SEBASTIAN

„Cine va restabili într-o zi punțile tăiate ale teatrului romînesc și-l va readuce din izolarea lui de astăzi în organismul viu al culturii noastre?"

In cuprinsul unei seri trăiești o viață: e mult. Intr-o seară ți se clarifică sensul unei existențe: e uriaș! De aceea burghezia ajunsă și decadentă a putut face piese dar nu a creat opere dramatice.

Vechii greci s-au întrebat, ca și Hamlet, care e rostul existenței și, ca a ridicat din nou, pe scenă, în fața noastră, problemele fundamentale. In „Tragedia optimistă" ca și în „Oedip", omul înfruntă destinul fiindcă omul e anti-destin; „Liubov Iarovaia" ca și „Hamlet" caută să rupă binele de rău, pasiunea de adevăr; „Micii burghezi" ca și cele „Trei surori" caută viitorul. Dacă realismul socialist s-ar fi mulțumit doar să repună teatrul pe calea lui imperială, adică umană, și încă ar fi însemnat că l-a salvat.

Vorbim, în legătură cu realismul socialist, de perspectiva revoluționară a viitorului. Comunismul a descoperit viitorul. Comunismul a dăruit omului viitorul. Fiindcă fără viitor omul nu ar putea fi el însuși, total, dinamism creator. Și nu sînt dramele lui Maiakovski creațiile omului căruia i s-a dăruit viitorul...? Dar comunismul ne-a restituit și trecutul. Fiindcă fără trecut omul nu ar putea fi el, însuși, total, cunoscîndu-se și descifrîndu-se din drumul anterior. Căci nu putem păși pe vid ca și Petre pe apele Mării Moarte. E în acel trecut un sens pe care numai marxist-leninistul îl poate descifra. Și comunistul știe să găsească în trecut valori mobilizatoare. Sînt valori mobilizatoare în „Mutter Courage" și în „Galileo Galilei". Noi, oriunde am privi, găsim valori creatoare.

Fără viitor și fără trecut, capitalistul propune în al său „Sfîrșit de partidă" agonia universală. Noi propunem omului viața creatoare și viitorul în care umanitatea se va ridica pînă la ea însăși.

Paul Georgescu

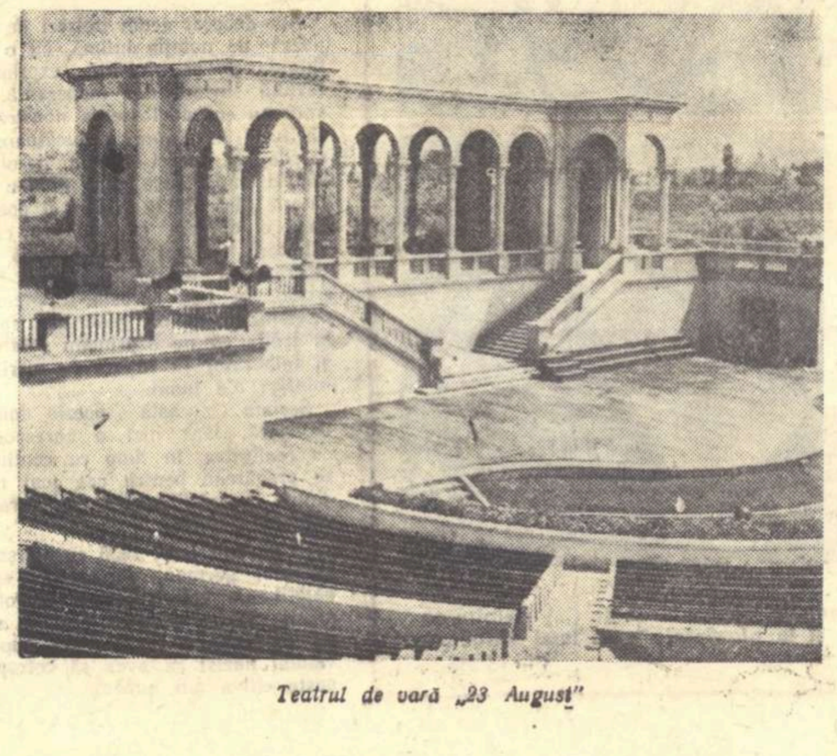

Teatrul de vară „23 August"

Rețeaua subterană

Actul I *(Tabloul I)*

O tindă țărănească. Lingă fereastra din fund, ce dă spre uliță, este o mașină de fiert, mare, cu vase de bucătărie pe ea, cu oale aburind. In colț, la stînga, de-a lungul păretelui e și un pat cu capul spre fereastră. In dreapta e o ușă ce duce spre odaia din fața a casei. In stînga e ușa de intrare din curte. In mijlocul tinzii este o masă de brad, cu scaune împrejurul ei. Al patrulea „părete" e cel dinspre public. In avantscenă sînt niște saci plini, un scăunaș pe care șade Toma, și un ciubăr în care el sfarmă porumb. Alăturea de el lingă scăunaș e o sticlă din care soarbe din cînd în cînd, strîmbîndu-se amarnic, ca după rachiu tare.

TOMA: Nu ți-am spus că vouă nu vă dă nimeni premiu? Ei și le împărțesc între ei, aceia de la București. Făcurăți și voi calea mînzului, fără nici un rost. Păcat de Ignat, că s-a chinuit cu ansamblul din Valea Cucului. A vrut să facă și el brici din coada măturii. De tine nu-mi pare rău; barem ai văzut Bucureștiul. *(după o pauză)* Și zi, v-a dus pînă și la tiatru?

CATIȚA *(cu spatele la tată-său și mestecînd cu o lingură într-o oală)*: D-apoi!

TOMA: Și tot așa-i tiatru la București, ca-n Valea Cucului? Două capre de lemn cu scînduri peste ele, o masă cu pînză roșie și în față lepedeul lăsat de mă-ta, fie iertată, și pe care-l ridică pruncu lui Ciucuru țiganul? Ș-apoi voi îmbrăcați ca niște moime, în ședință?

CATIȚA: Ce știi dumneata, tată! La București e teatru adevărat. Intîi nu-i zice „tiatru" ca dumneata. Teatru tată, te-a-tru. Apoi, ce să-ți spun? Dacă n-ai văzut, tot nu pricepi nimic!

TOMA: Ni mă ni! Draga tatei, cumu-i zîsa, puiu-i mai săhăstru ca găina, iada știe mai multe decît capra. Adică, eu pricep cum își bagă cel din fundul bălții coada la noi în tovărășie și nu pot pricepe cum mere „teiatrul" la București.

CATIȚA *(întorcîndu-se de la cratiți)*: Tată, n-ai cum pricepe. N-ai văzut, n-ai cum știi.

TOMA: Hai, limpezește-mă tu la cap.

CATIȚA *(lămurește făcînd gesturi cu lingura de lemn)*: Toate-s ca-n viață, numai că-i mai frumos. Dacă-i odaie, apoi așa-i ca-n biserică la Paști, numai că-i cu lumină electrică. Dacă-i uliță, apoi ca ulița-i, numai că nu umblă nimeni desculț. Și este cîte-o doamă cu tocuri atîta de mari, de-o șchioapă, și ascuțiteee! ca plaivasul lui tovarășul Bădescu.

TOMA: Ni mă ni! și nu pică, să-și rupă grumazul, buleandra?

CATIȚA: Nu zău aceea, că-i învățată. Asta știe ea, că ce altă treabă are? Da' să-ți spun mai departe cu teatrul. Apoi, dacă-i tindă, poate fi chiar și numai ca tinda noastră...

TOMA: Numai că ceva mai curată.

CATIȚA: Tată! Abia m-am întors de la București. Ce vrei de la mine?

TOMA: Taci tu, Cătiță, că așa-s eu, îmi cresc pe la gură scăieți. Spune cumu-i cu „teiatrul".

CATIȚA: Uite așa poate fi ca-n tindă la noi. Tocmai așa. Numai atîta că păretele acesta *(arată către sală, desemnînd cu lingura păretele)* lipsește. Și noi vorbim aici de-ale noastre și nici nu știm că ne aude cineva. Nu-i vedem, nu ne uităm într-acolo. Nu ca la noi că te tot uiți în sală să vezi cine-a venit și cine nu. Ruja Lucoaia cînd joacă face de pe scenă cu ochiul la feciori. Dar pe noi ne văd și ne aud cei din sală. Văd tot ce facem și aud tot ce zicem!

TOMA: Ni mă ni! Asta nu-i chiar bine. Că omul multe zice, de președintele tovărășiei, de furtișagurile de la sfat; ba se mai scapă omul și cu alte vorbe rele...

CATIȚA: Ba-i bine, tată, că omul la teatru aude spunînd ceea ce el gîndește dar nu spune totdeauna. Și rîzi, și te mînii, și mai prinzi corajie, și mai începi să te gîndești...

TOMA: Da! că n-am eu destul gînduri și fără tiatru.

CATIȚA: Nu zi așa, tată. Nu te gîndești ce bine ar fi să se schimbe lucrurile în viață așa ca la teatru?

TOMA: Ba să se schimbe cum trebuie, nu ca la tiatru. La asta mă gîndesc eu noaptea, cînd nu-mi vine somnul. Dar cu gînditul rămîn, că de zis... *(cu un gest plictisit)* n-ai cui spune! Poate acuma, de cînd a venit noul secretar la partid s-or mai schimba treburile.

CATIȚA: In teatru poți spune tot. Adevărul așa cum e. Toate le înțelegi mai bine ca-n viață, apoi te întorci mai luminat acasă. *(Se oprește, apoi continuă)*. Eu am văzut cum l-au demascat pe un președinte de colectivă, un mare tîlhar!

TOMA: *(oprindu-se mirat din sfărîmatul cucuruzului)*: Ni mă ni! Grebla cu care strînge dumnezeu pînă-n ziuă stelele de pe cer! Zi, a pus raful pe el, noa! cercul de fier, cum îl pune faurul pe roata carului! Hai povestește-mi cum s-a-ntîmplat.

CATIȚA: Bine s-a-ntîmplat. Așa era de lotru că nici Baba Scoaba cu bobii nu l-ar fi putut ghici cum le sucea și le-nvîrtea, de totdeauna el avea dreptate. Și toți vedeau că-i hoț, dar nu știau de unde să-l apuce, că le aluneca printre degete ca țiparul în heleștău.

TOMA: Dar partidul ce păzea? Că doar nu umbla secretarul numai la pescuit, cum a umblat al nostru, pe care l-a scos.

CATIȚA: Pentru Ruja l-a scos, nu pentru pescuit. Apoi să vezi, că tot partidul l-a descoperit, cu ajutorul oamenilor din sat.

TOMA: Ni mă ni! Asta-i cu brînză și cu mac. Richtig! cum zicea neamțul cînd eram cătană.

CATIȚA: Stai să-ți spun! L-a făcut pe președinte cu ortacii lui cu care lucra pe ascuns, chiar așa cum erau ei. Numai numele le-o schimbat. Dar faptele erau ale lor, așa cum le știa satul. Ai! și ce-au început oamenii de-acolo să rîdă și să strige: „Asta-i președintele nostru!".

TOMA: Și el?

CATIȚA: El? S-a sculat în picioare, s-a suit pe scenă și-a zis: Nu rîdeți! De cine rîdeți voi? Asta-i minciună! Tot ce-ați văzut e minciună! Și dau în judecată pe cine a făcut așa teatru! Noa! Și a dat în judecată pe un scriitor, i-am uitat numele. Apoi la judecată să vezi ce l-au descusut pe președinte, de-și blestema ceasul cînd s-a născut. Toate a ieșit la lumină. L-au condamnat la închisoare.

TOMA: Vivat! Să trăiască.

CATIȚA: Cine?

TOMA: Cum? Cine l-a demascat! Partidul! Și la judecată cîți ani a luat?

CATIȚA: Trei.

TOMA: Numai? Asta-i concediu! Eu îi dădeam vr-o zece. *(Stă un timp, se gîndește, apoi continuă)* Ascultă Cătiță! Dar toate aieștea ce mi le spuseși sînt adevărate, ori numai așa, tiatru?

CATIȚA: Teatru.

TOMA: Păcat.

CATIȚA: Cum? Doară nu-i poţi ca din teatru să-l ducă pe om de-a dreptul la închisoare!

TOMA: Ba da. Să-l ducă, dacă-i tîlhar.

CATIȚA: Tată, nu te pricepi, spunu-ți. Omul învață de la teatru. Vede că sînt dușmani și hoți și devine mai vigilent.

TOMA: Da' nu cumva se fac mai vigilenți tîlharii și se ascund mai bine de partid?

CATIȚA: Ei! Cum? Tot poporul devine mai vigilent. Se deschid o mie de ochi și se uită. Și o mie de ochi văd mai bine. Incep să înțeleagă, încep să ajute. Oricum, hoții și dușmanii se răresc, dacă toți ajută la plivit. Nu-i istină?

TOMA: Ba e! Numai că eu aș vrea să nu-i închidă pe lotri ca la tiatru și după aceea să meargă la crîșmă să bee și să mănînce friptură cu castraveți acri. Ar trebui un teiatru, ca să demaște chiar hoți adevărați. Cum l-ai demascat, zdup cu el în vagon și hai la muncă!

CATIȚA: De-așa teatru ar fugi oamenii ca dracul de biserică.

TOMA: Păcat. Dac-ar fi așa tiatru, l-aș aduce aici în Valea Cucului.

CATIȚA: Ce să caute aici la sărăcie cu ciucuri?

TOMA: Ni mă ni! Noi nu avem la tovărășie, la Sfat... tîlhari? O lecuță de demascare ne-ar prinde bine! Prinde zău! *(apoi cu un gest plictisit și apucîndu-se iar de sfărîmat)*. Pe Holdemulte al nostru nici dracu nu-l poate demasca! *(bate cineva la fereastră. Cătița deschide. Apare capul lui Dumitru Colac)*.

HOLDEMULTE: Bade Toma, mi-a venit o idee! Deseară ținem ședință. Să vii la șapte pont.

TOMA *(fără să ridice capul)*: D-apoi veni-oi da. *(apoi pentru sine)* Drac să se tragă-n ședințele și-n ideile tale că nimic bun din ele n-are să iasă. *(scoate punga de tutun și tacticos umple pipa și-o aprinde)*.

HOLDEMULTE *(către Cătița)*: Ha-ha! s-a-ntors turtureaua noastră de la București. Cînd ai venit, Cătiță? Am auzit că n-ați luat premiu. Nu se pricepe nici Bădescu al nostru chiar așa bine la cor.

CATIȚA: De Bădescu n-ai ce te lega.

TOMA *(pîcăind din pipă)*: Inchide fereastra ceea, că se bagă frigul.

HOLDEMULTE *(retrăgîndu-și capul)*: Vii și tu, turtureaua noastră, la ședință. Ne-am înțeles, Moș Toma! La șapte pont!

CATIȚA *(închizînd fereastra și zgribulindu-se de frig)*: Tată, să-ți dau niște cartofi, pînă se face mămăliga?

TOMA: Că, doară nu mi-i da pui fript. Cartofii, săracii, îs pentru noi și malaiul, rodească-l pămîntul *(se oprește din sfărîmat și scoate pipa din gură, se gîndește, apoi spune)* Cătiță!

CATIȚA: Ce-i tată?

TOMA: Hm, spunu-ți ori nu-ți spun? Mi-i că-i rîde de mine și-i zice c-am ajuns în mintea pruncilor.

CATIȚA: Ce-i tată? Hai spune. De ce-i vorba?

TOMA: De președintele ăsta al nostru și de „teiatru", cum îi zice la București. Vorba lui Colac Holdemulte, mi-o venit o idee! *(pune degetul la tîmplă, apoi îl lasă jos)* Dar nu cred că se poate. Asta numai la București se întîmplă și acolo numai la teiatru. La noi nu se poate... N-ai cum...

CATIȚA: Hai spune odată, că se afumă mămăliga dacă te mai gîndești mult.

TOMA: Nu, nu... Lasă... Așa vine luzia pe om la bătrînețe. Mintea pruncilor...

CATIȚA: Apoi, nu mă ținea atîta, că mai am și alte treburi!

TOMA: Noa! Hai să-ți spun. Uite ce m-am gîndit. Ce-ar fi să facem și noi teatru adevărat, teiatru cum zici tu, și să-l demascăm pe cineva, să zicem pe Colac cu mișcolănțiile lui? Colac să fie și el la teiatrul nostru în rîndul întîi, unde-i place să stee ca un domn! Și să se vadă ca-n oglindă!

CATIȚA *(rîzînd)*: Tată, chiar că ai ajuns, doamne iartă-mă, să vorbești ca pruncii. Teatru adevărat, ca la București? Asta nu se poate, zău tată. Ce se poate la București nu se poate-n Valea Cucului. Apoi ce ai cu președintele! Ai altul mai bun ca el? Nu muncește de se rupe? Nu-l aleg oamenii într-una de cînd s-a făcut tovărășia? Ai dumneata un piron în cap...

TOMA: Spus-am eu. In Valea Cucului se poate numai cum vrea Colac și Fugătă, și Hinea și Lucoaia...

CATIȚA: Tată, ia seama ce vorbești! De Fugătă nu mai știe nimeni! 'Ice că-i plecat în Turcia. Nu te băga-n bai.

TOMA: Lasă că știu eu ce spun. Dac-oi greși, om zice că-i teiatru. Tu să-mi spui numai atît. Se poate face teiatru adevărat în Valea Cucului ori ba?

CATIȚA: Ba! Intîi n-avem piesă care să vorbească de Colac Holdemulte. Al doilea n-avem sală cu lumini și cu tot ce mai trebuie. Tovarășul Ignat oricît s-ar sili nu poate el să facă teatru chiar ca la București! Al treilea, nimeni n-are să te aprobe cu Holdemulte. Nici partidul. Tovarășul Colac s-a scris primul în tovărășie. El a pornit-o. El o ține. Face ședințe, planuri. Lucrează. Ii vin idei, cum zice el. Cine altul e în stare să piardă toată ziua numai cu treburile tovărășiei? Cine altul se descurcă mai bine ca el?

TOMA: Hm! Spus-am eu că nu se poate. Așa-i omul cînd îmbătrînește. Numai prostiile-i tună-n cap.

CATIȚA: Iar cînd e tînăr face prostii.

TOMA: Asta cam așa-i. Și eu am făcut destule cînd am fost tînăr. Dumnezeu s-o ierte pe mamă-ta, acolo unde-o fi pe ceea lume, că multe mi-a iertat și ea mie pe lumea asta. *(După un timp, scărpinîndu-se pe bărbie cu pipa)* Păcat că n-avem o pesă de-aceea! Ignat n-ar putea face una? Că scris are frumos. Iese foaia din mîna lui ca oul împistrit la Paști.

CATIȚA: Pînă-i cuc și aramă! La București sînt oameni mari care scriu piese. Eu am auzit de ei, dar nu i-am văzut. Da-s oameni mari, care numai la case de odihnă stau cîtu-i lungul anului...

TOMA: Ni mă ni! Ce-or mai fi și acele *case de odihnă!* Eu cînd îs rupt de trudă și am o țîr' de vreme duminica mă așez pe laviță sub nuc ori mă duc și mă culc după stogul de fîn, la răcoare. Lor le trebuie case de odihnă și încă tot anul! Trebuie că-s mari domni atuncea. Și trebuie să fie și tare învățați. Nu poate oare tovarășul Ignat să vorbească cu tovarășul prim-secretar de la raion, doară ne aduce unul și nouă, un tare scriitoraș pe cîteva zile, să ne scrie tiatru? Eu îl țin pe mîncare și băutură. Jumătate de litră de oloi de creangă de prune a lui, în fiecare dimineață, de la cooperativă.

CATIȚA: In Valea Cucului să vină? La o întovărășire ca a noastră? N-au ei gospodării colective mari și bogate cu președinți decorați; S.M.T.-uri cu tractoriști fruntași? Nici să nu te gîndești, tată!

TOMA: Păcat. Mare păcat, că i-aș spune eu ce să scrie. Și i-aș face pe cîțiva să joace ca ursul cu veriga-n nas. Uite așa l-aș face să joace! *(umblă prin odaie agitat)* Zici că de la Ignat nu-i nici o nădejde, nu-l duce capul să ne facă un tiatru de-aiesta.

CATIȚA: El nu-i scriitor, ți-am mai spus. O piesă de teatru-i lucru mare. Te laudă pentru ea și-n „Scînteia", îți dă și premiu de stat, o grămadă de bani. Apoi mai trebuie artiști mari nu glumă, artiști ai poporului, artiști emeriți. Vrei să-i aduci la Valea Cucului, să frămînte noroaiele?

TOMA: Păcat. Eu, și cu Ignat cred că aș putea face treabă, numai să vrea el *(bate cineva la ușă, bătrînul răspunde)* Slobod! Placă și intră! *(apoi pentru sine)*. Pe cine-l mai poartă dracul la casele oamenilor și n-are hodină? *(Intră Ignat Bădescu, scuturîndu-și de zăpadă căciula de oaie)*.

BĂDESCU: Bună ziua bade Tomo, bună ziua Cătiță. *(I se răspunde cu fețe vesele: „bună-ziua tovarășe Ignat", deodată, și învățătorul le strînge mîna, pe rînd, uitînd-o pe-a Cătiței în a sa pentru cîteva clipe)*. Astă-seară începem repetițiile cu noua piesă „Berbecul împiedicat". Vii, Cătiță, așa-i?

CATIȚA *(cu părere de rău)*: Nu cred că pot. Astă seară-i adunare generală la tovărășie.

BĂDESCU: Nu te las, trebuie să vii! Nu se poate.

TOMA *(reluînd sfărmatul porumbului, către Cătița)*: Să mergi! Lasă ședințele și adunările pentru hodorogi ca mine, că tot ne ocolește somnul. *(Apoi către Ignat)*: Tovarășe Ignat! Am o vorbă cu dumneata.

CATIȚA: Lasă-l tată, nu te face de proverb.

TOMA: Ce știi tu? Lasă-mă să zic. De-o fi prostie, doară nu mi-a da premiu pentru ea.

BĂDESCU: Ascult, bade Toma.

CATIȚA *(dă din mînă plictisită și pleacă spre mașina de gătit)*: A!

TOMA: Tovarășe Ignat, ți-oi spune ceva. Dar știi ce? Nici o grămujdă nimănui! Mormînt! Secret! Ințelesu-ne-am?

IGNAT (intrigat): Ințeles, bade Toma.

TOMA *(Se duce și deschide fereastra, să controleze dacă nu-i nimeni sub ea; controlează și ușa, deschizînd-o; deschide și ușa dinspre odaia din față; apoi pipăe „păretele" dinspre public, cu fața serioasă și hîtră. Cei doi se uită la el, nedumeriți. Cătița înțelege, Ignat se uită în ochii ei mirat. Apoi Toma zice)*: Acuma încă să nu fie cu public ca la București. Să nu ne audă și să nu ne vadă nimeni...

CATIȚA: Tata vrea să facă teatru ca la București. Nu-nțelegi, tovarășe Ignat? Să fie ca-n viață.

TOMA: Așa cum se întîmplă în viață. Ca la București...

BĂDESCU: Și cu ce piesă?

TOMA: Pesa? Scriem noi doi una, adecă dumneata. Eu numai spun, dumneata scrii.

BĂDESCU: Nu se poate! Eu nu sînt scriitor. Ar trebui un scriitor...

TOMA: Să-ncercăm noi, fără scriitori, că știu că-s ocupați pe la casele de odihnă. Iți spun eu de ce-i vorba. Știi cum fac șerpii mărgeaua? S-adună toți grămadă unii peste alții, se-mpletesc, se sucesc, se răsucesc, le curg balele și pînă la urmă maimarele lor se ridică peste grămadă cu un mărgăritar strălucitor în gură. Cu mărgeaua șarpelui poți omorî pe oricine dacă i-o pui într-un pahar de băutură numai o clipă, cît ai scăpăra din amnar și ară o scoți. Dar dacă vii și dai peste șerpi, înainte de a fi ieșit maimarele lor deasupra cu mărgeaua în gură, și strigi: „Mărgeaua"! deodată se împrăștie toți, tîrîndu-se care încotro și poți călca-n picioare toată adunarea lor generală, de speriați ce-s. Așa fac și pe la noi cîțiva mărgeaua să ne-o bage după aceea nouă în băutură. Noi să facem tieatru și să arătăm cum fac ei mărgeaua și să strigăm înainte de a li ea gata: „Mărgeaua!"

BĂDESCU: Nu prea pricep eu bade Tomo, pilda cu șerpii.

CATIȚA: Auzi? Ce tot vorbești dumneata, tată?

TOMA: Lasă că ai să pricepi! Dacă nu-i adevărat ce cred eu, rămîne tiatru și mergem cu el la București, în fața orășenilor. Dacă-i adevărat, prindem șarpele și-i zdrobim capul.

CATIȚA: Dumneata nu știi nimic și nu te lega la cap dacă nu te doare. Doamne, nu ne lăsa!

TOMA: Asta-i că mă doare! Ș-apoi știința mea drept e că-i slabă, tovarășe învățător, dar ca s-o pricepi, ți-oi spune o pildă. Un lotru a furat o oaie și s-a suit în pod s-o belească. Asta era mai demult, cînd eram și eu prunceș. Lotrul avea un țînc și i-o spus cînd s-a dus în pod, că dacă vine cineva să-l întrebe ceva, el atîta să răspundă: „Eu mi-s mic, nu știu nimic!" că eu, dragul tatii — a zis lotrul — mă duc în pod să belesc oaia. Au venit jandarmii și au găsit pruncul în curte, căci femeia lotrului lipsea de acasă. L-au întrebat că unde-i tatăl său? Da' copilul: „Eu mi-s mic, nu știu nimic, tata-n pod belește oaia!" Așa și eu.

CATIȚA: Numai să nu te belească pe dumneata cineva, că prea n-ai astîmpăr, acuma la bătrînețe.

TOMA *(fără s-o asculte)*: Ce zici, tovarășe învățător, facem tiatrul aesta?

CATIȚA: Nu băga omul în bai, lasă-l în pace!

BĂDESCU *(scărpinîndu-se după ureche)*: Mai știu și eu, bade Toma? Ar trebui să vorbim cu un dramaturg de la București, că-i treabă grea.

TOMA: Ce *dramator* îți mai trebuie? Că aici îs eu. Dumneata numai să scrii.

CATIȚA: Nu te băga, tovarășe învățător!

TOMA: Taci tu, Cătiță! Odată vreau să fac și eu o țîr' de teiatru în sat și nici atuncea nu mă lași. Ce zici, tovarășe Ignat, facem treabă?

BĂDESCU: Să mă gîndesc. Nu zic nu. Trebuie să-mi spui de ce-i vorba. Apoi vreau să scriu și unui prieten al meu de la București.

TOMA: *Drămătorului*, cum îi ziseși.

BĂDESCU: Da.

TOMA: Apoi atuncea nu iese nimic. Dar cheamă-l, că s-o odihni și aicea, batăr că la noi nu-i casă de odihnă. Ș-apoi dac-oi vedea că altfel nu se poate, fac eu tiatru cum n-a văzut Bucureștiul!

CORTINA

Mihai Beniuc

Desen de G. ADOC

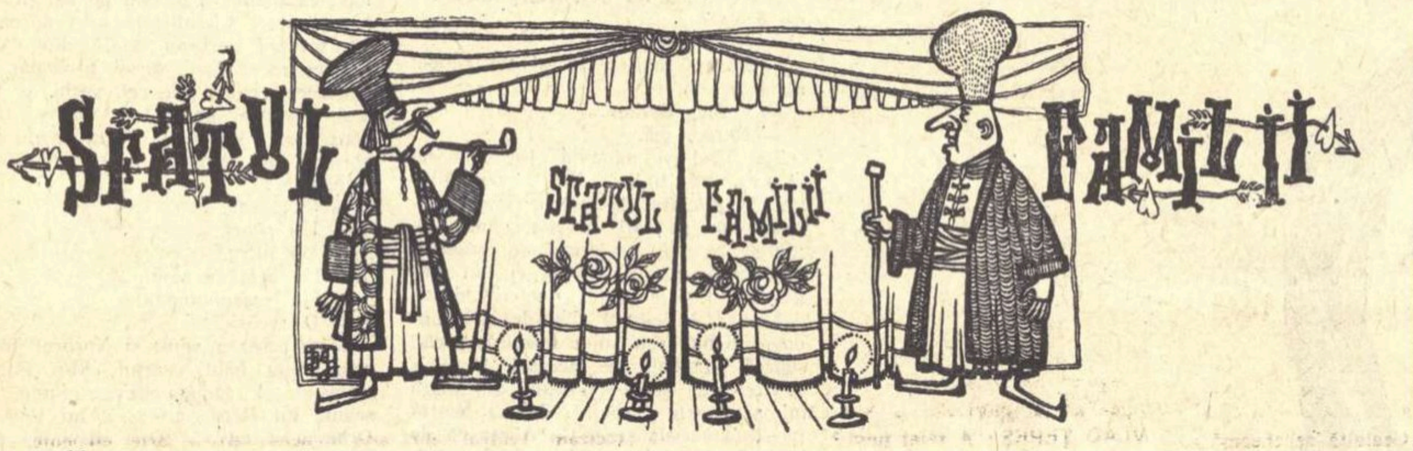

comedie în 5 acte („seri") și în versuri de vornicul N. Dimachi *) înainte de 1834

Sara întîi

Sfatul întîi

Marghioala cu Prohira

MARGHIOALA: Ai auzit, Prohiriță, pentru ce Donici venisă?
Negreșit Smărăndița, că va veni făgăduisă!
PROHIRA: Nu să poate, țîțacă... E un prepus a dumitale!
Cînd dracul s-au întîlnit de s-au pus la cale?
N-ai auzit dumneata că are cu Docan,
Că s-au și întîlnit pe drum, la un han?
MARGHIOALA: Și-apoi?... Ce mirare, nu poate cu doi?
Niciodată unul îi destul pentru noi!
Că eu totdeauna am avut un secondant
Cum și acum am pe colonelul aghiotant!
PROHIRA: Doamne, țîțăcuță, mata îndestulată,
Și eu mă chinuiesc, fără a fi amorezată!
MARGHIOALA: Așa este! Ai dreptate, dar ce sînt eu vinovată,
Dacă nu ești, surioară, de boieri căutată?
Iar, așa, să te feștelești cu toți ciocoii
Dai pricină lumii a vorbi ca cocorii (?)
PROHIRA: Ce lume? ce lume? ce spui dumneata?
Așa lumea vorbește și pentru măriia ta!
Și sînt adevărate toate acele spusă:
Fiind fată, în Tecuci, te-ai iubit cu soldații
Dintîi cu comendantul cel bălanu
Și la Costăndăchioaia te-ntîlneai cu căpitanul!
MARGHIOALA: Aceasta este minciună și eu o ințălegu
Că este de la Smăranda sau de la Elencu.
Numai cu comendantul la dînsa m-am întîlnit,
Iar baronul din Tecuci, la Sălceni au venit!
PROHIRA: Eu numai de Trandafilu la Sălceni am știut!
Ce, și cu baronul acolo ai avut?
Doamne, țîțacă! Poznașă ai fost fată,
Și cu vîrv pe urmă ai fost măritată!
MARGHIOALA: Să deie samă cine m-au îndemnat
A merge după un bătrîn și urît bărbat!
PROHIRA: Mai frumos au fost Vasilică Nas-mare?
Fie! Dar pe Lupul, bătrînu și grosanu,
Nu l-ai avut tot atunce, cîndu la Belihanu
Ai fost tu într-o sară cu Vasilică în căruță?
MARGHIOALA: Doamne, Prohiro, lumea nemică crută!
Eu cu Lupușoru numai o noapte am avut,
Și îndată vestea aceasta prin lume s-a știut!
PROHIRA: Dar pe Ionică pentru ce l-ai datu afară?
MARGHIOALA: Colonelul pe atunce să mîniesă tare
Și au pretindarisit ca să nu (-l) mai priimescu,
Cu mine în casa me să nu mai șuguiescu!
PROHIRA: Și-apoi cu această credință ce ai arătat
Spune-mi pe urmă mata ce ai cîșligat?
Că și la Eși în zadar ai triimes
Pe Mămachina pezevenche, plină de-nteres,
Că dupe Bogdan pentru mata s-au dus
Și au împlut lumea... sîngur-au spus!
Și acum îți spuiu drept că-i primești amîndoi.
Mata faci rău și-i rușine pentru noi!
Iancul este tînăr și țapăn bărbat
Apoi pentru ce mata l-ai schimbat?
MARGHIOALA: Iancul este varvar, zuliar și interesat
Colonelul îi bătrîn, dar îi țivilizat!

Sfatul al doilea

Vasilică, Marghioala și Prohira

VASILICĂ: Bună vremea, Marghioală! Ce mai faci, Prohiriță?
PROHIRA: Sănătoase, ședem sîngurele, bădiță!
VASILICĂ: Cum? Cumnatul Iancu astăzi n-au fostu?
MARGHIOALA: Iți este de merari, că s-au lăsat postu?
Eu i-am spus să mai rărească, să nu șadă cucu
Culcat ca un moronu și bè ciubucu!
In casa me, de răul lui, a priimi pe altul nu pot,
Dimineața pînă sara șade trîntor într-un cot!
VASILICĂ: Doamne, Marghioală, pentru ce nu te disfaci,
Să rămîi cu Bogdanu în liniște și paci?
MARGHIOALA: Nu, bădiță, eu nu știu dacă va fi polcovnicu,
Totdeauna în Bîrladu și cu mine statornicu.
PROHIRA: Iar așa, cum se poate țîțacă Marghioală,
Să-nvîrtești pentru unul și pentru altul oala?
VASILICĂ: Tăceți, se aude o bicfușcă! Surugiu de-a neneacăi este!
N-auziți cum strigă și departe plesnește?

Sfatul al triile

Smărăndița și cei mai dinainte

VASILICĂ: Bine ai venit, soro Smărăndiță!
SMĂRĂNDIȚA: Bine v-am găsit, sărut mîna, bădiță!
Ce mai faci, țîțacă, sănătoasă Prohiriță?
PROHIRA: Sărut mîna, mătale, dar eu mult mă mier
Cum ai venit și ai lăsat
Fără milă bietul bolnavul cumnat?
SMĂRĂNDIȚA: Lua-l-ar dracu! Spune-mi mai bine, Donici aice este?
VASILICĂ: Mi-au scris că mă așteaptă ori aici ori la Căbești!
Au fostu, s-au dus și dacă pe mine nu (mă) crezi
Intreabă pe fata soru-mi, dacă vrei s-o vezi,
Unde am fostu, ce am făcut, întreabă pe Marghioala:
Ea știe că am fostu toți cu chele goală!
SMĂRĂNDIȚA: Ah, l-am scăpat! Ce să fac acum, bădiță?
MARGHIOALA: Să te duci pînă la dînsul la Eși, Smărăndiță!
VASILICĂ: Ba cum se poate? A afla al tău bărbat!
SMĂRĂNDIȚA: Spune-mi dar ce să facu? Vai de mine, l-am scăpat!
MARGHIOALA: Ei, vă spui eu, ce sîntu mai învățată!
Intr-această stratagema-i fiind amorezată!
Om credincios pe Costache, feciorul,
Pe dînsul cu o scrisoare să-l triimeți, soro!
SMĂRĂNDIȚA: Bine zici! Triimite la poștă, țîțăcuță,
Că eu voi scrie pîn-a veni căruța.
Hîrtie, vă rogu, dați-mi de-acè poleită
Că vroiescu a scrie inimei mele iubită!
(se duce)

Sfatul al patrule

PROHIRA: Doamne, toți răi sîntu bărbații
Pentru fete, vădane și măritate!
Ea, sărmana, pătimește, dar el nici gîndește!
VASILICĂ: Ce-ai mai auzit, Prohiră? Știi vreo veste?
PROHIRA: Eu nimică știu. Spune-mi dumneata, bădiță!
VASILICĂ: Dar, voi spune eu, soro Prohiriță,
O veste de tot nouă: Marița popii Roșca
Au pus să vorbească pe Catinca a Draculescăi
Vărului Iancu, ca cu dînsa să facă amor,
Vroind a să întîlni măcar de două ori!
PROHIRA: N-o cred, bădiță, îi minciună a dumitale!
VASILICĂ: Cinstit, îi adevărul! Mi-au spus tale cvale
Insuși vărul și m-au încredințat a Drăculoaiei
Dar cu mare giurămîntu, ș-a o spune n-am voie!

Sfatul al cincile

Marghioala, de o parte, Smărăndița de alta, intră cu o scrisoare în mînă.

MARGHIOALA: Căruța de poștă, Smărăndiță, au venit.
SMĂRĂNDIȚA: Și eu, țîțacă, scrisoare am gătit.
Și-am scris așa: „Sufletele prè iubite
Iartă întîrzierea și că atunce n-am venit
Mult am plîns și-am suspinat
Ca să-mi dei voi un varvar bărbat.
Iartă-mă, drăguță, nu ese vinovată
O inimă robită, ce se zice măritată!
Vin-acum, sufletele, făr-întîrziere
Că dorescu nebunește a ta îmbrățoșere!"
MARGHIOALA: Bine, pecetluiește-o, să dau la fecior!
Dîndu-i cheltuială pentru drum, soro!
PROHIRA: Țîțacă, întreabă pe bădița, că știi, să nu iasă veste
VASILICĂ: Pentru cine și la ce? Să vedem nimerește?
MARGHIOALA: Va fi de-a dumisale minciună cu ochi
VASILICĂ: Dacă este așa, nu spui.
MARGHIOALA: Bădiță, să mă-ngrochi.
VASILICĂ: Nu! Mă faceți mincinos, de-acum nu mai spunu!
MARGHIOALA: Ai auzit, poate că cu Iancul mă cununu.
PROHIRA: Nu țîțacă, s-au auzit că Maria popii Roșca
S-ar fi întîlnit cu vărul Iancu la Mitroșca.
VASILICĂ: Ce Mitroșca? Ce întîlnire? Amintrele ți-am (spus)
Ș-altfel o spui însuși: un simplu prepus.
MARGHIOALA: Ce vă este di merare. N-au (s)pus mai înainte
Pentru Iancul nostru (și-mi aduc aminte).
Că Catincăi a Drăculoaiei i-au făgăduit
Galbeni 50, blangu, din al său venit!
VASILICĂ: Știu, cînd ea umbla după cumnatul Iancu,
Atunci ea ar fi dat mulți galbeni cu blangu!
SMĂRĂNDIȚA: Știu, bădiță. Acum îmi spune pricina cu coltucu!
VASILICĂ: Dintîi s-au dus să ieie din candelă mucu,
Că nici trebuia, fiind afară lună
Și vroind eu pe urmă a o trage de mînă,
Mi-au zis: „Drăguliță, stăi să puiu un coltucel
Ți-a veni mai bine, ridicîndu vîntricelul!
SMĂRĂNDIȚA: P(t)iu! rușine mare! Zău, n-o cred, bădiță!
VASILICĂ: Dacă nu mă crezi, noa(p)te bună, Smărăndiță!
MARGHIOALA: Stăi, că eu o cred: Sărmana este postită.
Bărbatu-său îi bătrîn și-i isterisîtă!
VASILICĂ: De cînd au suit în trăsura sa
Pe polcovnicu ce astăzi face haz pe mata!
Eșindu de la adunare, ce-au avut cumnatu
Dreptu Giurge polcovnicu pe dînsa au așteptatu
Și suindu-se în trăsură, acasă l-au dus!
Fiind bărbatul la Gălați, n-au avut nici un prepus!
MARGHIOALA: Dar apoi la Gălați sînt nenumărați!
Afară de Străjăscu, cîți alți amorezați!
SMĂRĂNDIȚA: Vai mie, inima-mi să sfîrșește, sînt cu nerăbdare!
Ai zis, țîțacă, feciorului să meargă tare?
MARGHIOALA: Dar! Soro, și mi-au făgăduit
Că mîne sară va veni negreșit.

Desene de BENEDICT GANESCU

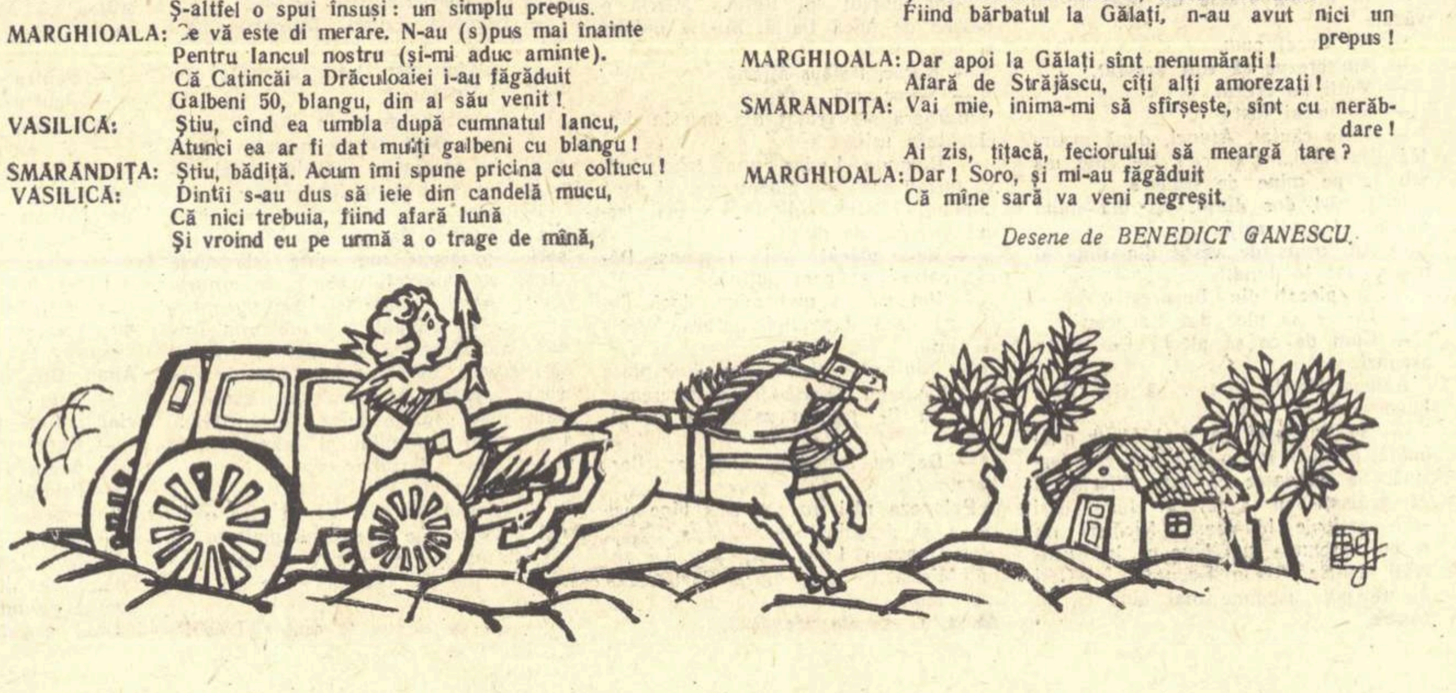

---

*) Atribuită lui (nesemnată) după manuscrisul original, nedatat.

(Urmare din pag. I-a)

care nu are purtări urîte, ba chiar singura care-și judecă sever surorile, încurajate de cei doi frați prezenți în scenă.

Sfatul familii *ar fi încununarea unei activități literare abia făgăduite cu* O adunare a trii cucoane, *unde după D. Popovici, Dimachi „se arată de altfel bun cunoscător al psihologiei feminine, pe care o zugrăvește în versuri ce nu pot fi gustate decît în limba romînă"* (ibid. *pag. 411*). *Este întiia comedie originală din literatura noastră, căreia nu i s-ar putea găsi modelul în teatrul străin. Firul acțiunii e cam subțirel: două aventuri amoroase ale surorilor Marghioala și Smărăndița și lăudăroseniile corespunzătoare ale celor doi frați ejusdem farinae. In timp ce se soldează fără scandal expediția erotică a Smărănditei, — Marghioala își va feșteli obrazul, căutînd să facă față în aceeași noapte la două întîlniri amoroase, una extraconjugală, cealaltă similiconjugală, cu concubinul ei.*

Protipendada bîrlădeană trîndavă nu-și găsea alte distracții decît în aventuri de acest soi, în „suarele dănsante" și baluri, în lux și în petreceri ruinătoare. Marghioala are venituri anuale modeste, de 500 galbeni, dar vrea să introducă „spermanțeta" la petrecerile ei de noapte și să-și angajeze un cofetar, ca să fie pizmuită, chiar dacă ar fi să-și vîndă două păduri pentru acoperirea cheltuielilor somptuare. E încă vremea robilor țigani și a bătăii „la falangă", desființată de generalul Kisseleff, înainte de 1834. Acesta ar fi un jalon cronologic pentru datarea piesei. Acțiunea e însă mai veche, întrucît eroul neprezent, dar care o pune pe Smărăndița pe drumuri, Andronache Donici, murise în 1829, în vîrstă de circa 70 de ani. Smărăndița se teme de căsătoria lui cu o Ioroaie. Aceasta face acțiunea databilă chiar înainte de 1815. Legătura Marghioalei cu polcovnicul țarist, din trecutul pe care i-l impută Profira, se situează între anii 1806—1812. Autorul prezumat, N. Dimachi (1778—1837), a scris așadar cronica unei familii bîrlădene înainte de venirea doctorului Lafari în țară. „Doftoroaia Anicu" e o autohtonă. Comedia nu putea fi reprezentată cu denumirile fățișe sau transparente din piesă. Poate nici n-a fost trasă în mai multe copii. S-ar fi supărat Profira, suflet simțitor la suferințele slugilor ținute în mizerie, de publicitatea care nu i-ar fi crutat surorile? Este singura explicație plauzibilă a îngropării unei piese, înzestrată cu vioiciune, cu simțul dialogului și cu un netăgăduit pitoresc local. Limba e în dialect moldovenesc pur, cu o dozare moderată de turcisme, neogrecisme, rusisme și mai ales franțuzisme, dar fără intenții de umor lexical cu atitudine galofobă, ca la muntenii Faca și Bălăcescu. Autorul, Dimachi sau altul, pînă la proba contrarie, a fost un lucid, care nu-și făcea iluzii asupra comportărilor clasei sale sociale, în pragul prăbușirii ei. El n-a ales însă calea comodă a condamnării ei prin intervenții directe în text. A lăsat pe fiecare personaj să se zugrăvească singur și a încredințat unuia singur o anumită frînă morală.

Clasicii antichității socoteau ca Juvenal, că experiența unei singure familii are valabilitatea cunoașterii universale: „Humani generis mores tibi nosse volenti sufficit una domus" (O singură casă ți-e de ajuns ca să cunoști moravurile omenirii întregi). *Inainte de a năzui către universalitate, tipicul e însă icoana unui moment istoric. Autorul* Sfatului familii *a căzut norocos peste un subiect tipic și l-a tratat curajos, în versuri nu dintre cele mai cursive. Dacă s-ar fi decis să schimbe doar numele proprii și să renunțe la unele expresii licențioase, inițiul nostru dramaturg realist ar fi dat desigur un viguros impuls comediei romîne și n-ar fi rămas fără urmași. Ce este cronica lui de familie decît prima noastră comedie realist-critică? E păcat că* Sfatul familii *s-a mulțumit cu o audiență obscură, în lecturi strict confidențiale. Mesajul ei social atît de salubru era vrednic de un alt destin.*

Șerban Cioculescu

RĂDĂCINILE

CAP. 48

MAZURCA

Din „Jurnalul secret al lui Darie". 24 decembrie 1939. „Ziua de ieri, așa cum am notat mai sus, mi-am pierdut-o zadarnic. Aseară am adormit greu și tîrziu. Am avut somnul zbuciumat și puțin, tulburat de vise. M-am trezit devreme. Vuietul cumplit al viscolului m-a trezit. Am aruncat un halat pe mine, mi-am vîrît picioarele-n papuci și am pogorît încet, să nu deranjez pe nimeni, scările. Cartierul era încă afundat în întuneric. Am atîrnat halatul de clanța ușii și am intrat, gol, într-un nămete. Mai mult de zece minute m-am frecat cu zăpadă din creștet pînă în tălpi. Spălîndu-mă cu zăpadă, mi se părea că mă spăl cu fîșii de cer. Cînd am simțit că mă pătrunde frigul, am luat halatul pe mine și am urcat repede. Ajuns în odaie, mi-am șters trupul cu un prosop cald, am îmbrăcat o pijama curată și am intrat în așternut. M-am apucat să citesc din Tacit. Acest autor este una din slăbiciunile mele. Nu am avut parte de lectură. Tocmai pe cînd mă plimbam cu împăratul Tiberiu prin împrejurimile Romei, afurisita de Barbara a întredeschis ușa:

— Nu vă este frig?

— Nu, domnișoară.

— Nu ați dormit bine.

— De unde știi?

— Locuiesc alături. Peretele e subțire. V-am auzit cum v-ați zvîrcolit toată noaptea în așternut. Vă răsuceați mereu, ca un pui în frigare.

— Adevărat. N-am dormit bine.

— Nici eu.

— Mie mi se mai întîmplă.

— Și mie, domnule. Să vă aduc cafea?

— Ți-aș rămîne recunoscător.

— De ce să-mi rămîneți recunoscător? Ce consumați trec la socoteală. Doamna Luduș mi-a făgăduit că dacă vă fac să consumați mai mult, îmi am și eu partea.

— Așa ți-a spus doamna Luduș?

— Așa.

— Atunci adu-mi o cafea mare. Nu uita pîinea și untul.

— Nu am să uit. Am să vă aduc pîine mai multă și unt mai mult. Trebuie să vă îngrășați.

— Crezi că e necesar?

— Da. Acum sînteți uscat ca o scovergă.

Cafeaua fierbinte m-a încălzit. Pîinea și untul m-au săturat. Privindu-mă cu jale, Barbara mi-a spus:

— Să nu mai intrați gol în zăpadă.

— M-ai văzut?

— V-am văzut. Eu, domnule, văd tot ce se întîmplă.

— De ce să nu intru gol în zăpadă?

— Muriți. Răciți și muriți.

— De cînd mă știu, iarna mă spăl cu zăpadă și iată, încă nu am murit.

— Văd că nu ați murit. Dar într-o zi răciți, tușiți și muriți.

— N-ar fi rău, Barbara. Mi s-a cam urît cu viața.

— O!...

Barbara și-a pus mîinile la ochi și a plecat. M-am dus la baie să-mi rad barba. M-am uitat în oglindă. Paloare de moarte îmi cuprinsese obrazul. Era, desigur, consecința nopților nedormite, a zilelor mohorîte și, poate, și a vizitei lungi pe care mi-o făcuse Ludovic Schimbașu. Colegul meu de presă și de literatură izbutise, între altele, să-mi umple inima cu venin. Sînt, pe lume, oameni care împrăștie în jurul lor buna dispoziție și bucuria, așa cum trandafirul împrăștie plăcută mireazmă. Dar — o, Doamne — tot pe lume sînt destui care strică, pe unde trec, văzduhul. Din nefericire pentru noi toți care nu avem curajul să-l izgonim din anturajul nostru, Ludovic Schimbașu e dintre aceștia. L-am cunoscut — mai bine nu l-aș fi cunoscut — cu aproape douăzeci de ani în urmă, la înmormîntarea de pomină a lui Bordea, cînd un comisar de poliție a găsit bijuteriile pe care le reclama sora mortului — o teleleică și jumătate — sub perna din coscigul răposatului boier. De atunci Ludovic Schimbașu îmi mănîncă sufletul. Intre timp, a devenit jurnalist și scriitor cunoscut. Chipul însă i-a rămas tot strîmb, sfrijit, chinuit, iar glasul tot de scapet. Limba tot de viperă i-a rămas. Gura tot rea, bănuitoare și bîrfitoare, ca de țață stearpă.

— Nu mai moare soacră-mea...

— De ce vrei să moară, Schimbașule? Nu ai loc în lume de dînsa?

— Prezența ei printre cei vii mă indispune.

— E destul de drăguță cu tine. Iți dă casă. Iți dă masă. După cîte mi-ai mărturisit, te atinge și cu bani de buzunar. Ce vrei tu mai mult de la o soacră?

— Imi dă. De toate îmi dă. Insă mi le scoate pe nas.

— Ce-ți reproșează?

— Că nu cîștig. Că nu aduc bani în casă.

— Bine, dar ea nu știe că din literatură nu se poate trăi? Știe și acum, știa și atunci cînd te-a primit să-i fii ginere.

— Știe. Nu-i place să scriu. Vrea să lucrez ca funcționar, la fabrica ei de clei. Mă vezi tu pe mine funcționar la o fabrică de clei? Mă vezi tu pe mine lucrînd?

— De ce nu?

— Cum să lucrez? Scriu. Un om care scrie nu trebuie să mai muncească și altceva.

— Cam cît ai scris anul acesta?

— Povestea cu iepurii pe care ți-am citit-o...

— Adică trei pagini de manuscr.s...

— Trei pagini! Dar ce pagini! Nemuritoare... Vrei să ți le mai citesc o dată? Am demonstrat negru pe alb că iepurii sînt tot atît de pungași ca și oamenii. Și această demonstrație, Darie băiete, este făcută pentru întîia oară în literatură. A? Ce spui? Să ți-o mai citesc?

Ochii mici și vicleni îi sclipeau în cap. Am strigat:

— Ferească sfîntul.

— Ești un păcătos. Și... și habar nu ai de ce înseamnă literatură adevărată și inovație în literatura adevărată.

Ca să nu mai lungesc vorba, i-am spus:

— S-ar putea să ai dreptate.

— S-ar putea? Nu. Nu „s-ar putea". Sigur. Sigur am dreptate. Scriitorul adevărat trebuie să scrie puțin și bun. Și mai ales să scrie ce n-au mai scris alții. Pînă acum scriitorii au scris despre oameni. Despre iepuri n-au scris. Despre iepuri numai eu am scris.

A rămas un timp pe gînduri. Pe urmă, cu oarecare melancolie în glas, mi-a spus:

— Pe mine, de fapt, un singur om m-a înțeles.

— Cine? Aș vrea să-i aflu și eu numele.

— Căiuț. Poetul Căiuț. Trăiește în Franța. A părăsit de bună voie această țară.

— L-am cunoscut cu puțin timp înainte de plecarea lui la Paris.

— Da? Nu știam. La Paris... Ehe! Aici, Căiuț ar fi ratat. Ar fi rămas un geniu necunoscut și nefericit. Ehe! La Paris alt mediu, altă atmosferă. La Paris amicul meu Căiuț s-a realizat, și-a rotunjit personalitatea. Cu alte cuvinte, a devenit cineva. A publicat și două volume de eseuri. A revoluționat gîndirea. A dat o nouă strălucire limbii franceze. Tu ai citit volumele lui Căiuț?

— Le-am citit. Le-am citit chiar cu multă atenție.

Vorbeam cu vorbe domoale, cenușii. Glasul meu simplu și cuvintele obișnuite pe care le foloseam l-au supărat pe admiratorul lui Căiuț. S-a uitat la mine ca la un netrebnic și mi-a spus:

— Nu pari entuziast.

— N-am motiv.

— Gugumanule! Căiuț e un geniu. Pledează pentru arta abstractă, adică pentru singura artă valabilă. A... Nu ți-am spus... Am primit chiar zilele acestea o scrisoare de la el. Francezii — îmi scrie Căiuț — sînt niște gușați. Se războiesc cu nemții. El, Căiuț, s-a izolat în mansarda lui. Pregătește al treilea volum despre arta abstractă... Și... Și mai pregătește încă o carte. Știi pe ce temă? Nu știi! Gugumanule!... Căiuț scrie o carte în care va arăta că omul care scrie și omul de artă în general trebuie să se țină departe de frămîntările sociale și, bineînțeles, departe de orice fel de politică... Ce te uiți așa la mine? Nu-ți convine? Ești un gușat. Are dreptate. Balbus Mierlă cînd spune că ar trebui să fii împușcat. Rîzi? De ce rîzi? Mierlă e simpatic. Plecînd de la scrisoarea lui Căiuț, mă gîndesc să mă izolez și eu. Mi-a venit în cap o nouă poveste.

L-am întrebat pe Schimbașu fără nici o umbră de ironie:

— Tot cu iepuri?

— Nu. Cu purici. Cu trei purici. Cred că într-un an, dacă mă supun unor eforturi serioase, o isprăvesc.

— Va fi, desigur, o poveste mai amplă.

— Poate Mă gîndesc să depășesc trei pagini.

— Cu mult?

— Cu o jumătate de pagină sau chiar cu o pagină întreagă.

Oaspetele meu se sucea și se răsucea pe scaun, mă sfredelea cu ochii, aștepta să-l laud și să-i cer amănunte despre povestirea cu purici care îi clocea în cap. Nu știu ce mi-a venit să-i arunc o întrebare care nu avea nici o legătură cu iepurii și cu puricii.

— Și ce vei face dacă va intra și România în război?

— Nu mă interesează. Voi urma exemplul genial al lui Căiuț. Mă voi izola, îmi voi scrie și-mi voi cizela povestirea. Vreau să scot din ea un adevărat diamant. Vreau să depășesc nu numai tot ce s-a scris mai valoros în literatura universală — asta nu e greu — dar chiar ceea ce am scris eu însumi pînă acum.

După plecarea lui Ludovic Schimbașu, așa cum am mai notat în acest caiet, am rămas singur, am încercat să-mi adun gîndurile și să lucrez. Mi-a tulburat liniștea doamna Luduș, care mi l-a prezentat pe fiul ei, pictorul precoce. Pe urmă, pînă seara tîrziu, mi-a tulburat liniștea mașina cu bîzîit de avion a dentistului. Cînd infernala mașină a tăcut, a venit și mi-a ciocănit la ușă domnul Luduș. Spre deosebire de fața strîmbă, crispată și chinuită a lui Ludovic Schimbașu, fața doctorului dentist Luduș e calmă și e, toată, numai zîmbet.

— Un client și un prieten al meu a aflat că te-ai mutat la noi. Vrea să te vadă. Cum nu ai ieșit toată ziua din casă — de altfel nici nu este de ieșit — m-am gîndit că vizita lui o să-ți facă plăcere.

— Desigur, domnule doctor, îmi face plăcere. Orice vizită îmi face plăcere! Cu atît mai mult vizita unui client care vă este și prieten. Pînă acum nici dumneata, nici onorata doamnă Luduș nu ați avut timp să mă cunoașteți bine. Mă omor după conversație și după vizite. Conversațiile și vizitele fac farmecul vieții.

— Noi, ardelenii — mi-a spus domnul doctor Luduș — sîntem toți prieteni între noi. Pot zice chiar că ne avem ca frații. Insă acest client și prieten al meu este și prieten al dumitale!

— Prieten al meu?

— Da, da, și încă unul la care se pare că ții în chip deosebit. Ai și de ce, domnule! E plin de înțelepciune ca stupul de miere. Și e un tînăr de mare viitor. Eu îl cultiv. Te-aș povățui să faci la fel.

— Aș putea să-i cunosc numele?

— Dacă ți l-aș comunica, te-aș lipsi de plăcerea surprizei.

— Scuzați-mă, domnule doctor.

— Rețiproca.

Cu scriitorii și ziariștii ardeleni mă aveam precum cîinele cu pisica. M-am întrebat îngrijorat cam cine putea fi. Adevărul adevărat era că eu numai de conversație nu mai aveam poftă. Domnul doctor Luduș a plecat și s-a întors cu Balbus Mierlă. Filozoful m-a impresionat profund: avea ochii roșii și o falcă vînătă și umflată.

— Vă las singuri, ne-a spus doctorul. Dacă aveți nevoie de poloneză, dumneata, domnule Darie, cunoști obiceiul casei: nu ai decît s-o suni.

— Servus, dragule, mi-a zis Mierlă.

— Servus, i-am răspuns

— Mă supără dinții.

— O să ți-i vindece domnul doctor Luduș. Se pare că e mare meșter în repararea dinților găunoși.

— Este. A învățat meșteșugul la doctori nemți, la Viena.

Vorbind se strîmba îngrozitor și se ținea cu mîna de prăpădita-i falcă.

— Te doare?

— Mă doare de-mi vine să urlu.

Se aștepta să-l compătimesc și să-i spun: «urlă, dragule, urlă cît poftești». Din gura mea însă a ieșit alt cuvînt. Nu i-am spus decît:

— Rabdă.

Filozoful s-a uitat la mine cu ochi fioroși.

— Se vede că nu te-au durat niciodată dinții!...

— Ba m-au durut.

— Și ce-ai făcut? Spune-mi repede cum te-ai vindecat de durerea de dinți? Cum ai scăpat?

— Am răbdat.

— Cît ai răbdat?

— Am răbdat pînă nu m-au mai durut.

— Multe zile?

— Multe zile. Și chiar multe nopți.

— Eu — mi s-a destăinuit Balbus Mierlă — am un mare cusur: nu pot îndura durerile fizice. De durerile fizice mă tem tot atît de mult cum mă tem de moarte.

— Nu te-a bătut nimeni, niciodată?

— Nu.

Se așezase pe același scaun de pe care abia se ridicase Ludovic Schimbașu. Gemea. Scrîșnea. Se frămînta. Mă temeam să nu rupă scaunul. Doctorul Luduș nu ar fi ținut socoteală că l-a rupt scumpul lui prieten și mi-ar fi urcat nota de cheltuieli. Ca să-l fac pe Balbus Mierlă să-și mai uite durerea am zis:

— In ultima vreme nu prea te-am văzut.

— Nu aveai cum.

— Am crezut că ești arestat.

— Mulți au crezut.

— Și nu ai fost?

— M-au căutat. Atunci, după moartea Chiorului... Dar ce? De cînd mă știi tu pe mine de fraier?

Uită că-l dor dinții. Işi luă mîna de la falcă și rînji.

— Am prins de veste din timp și m-am dat la fund.

— Ai plecat din București?

— De ce să plec din București?

— Cum de ce să pleci? Ca să te ascunzi.

Balbus Mierlă începu să rîdă de-a binelea:

— Se cunoaște că n-ai făcut niciodată politică într-o mișcare clandestină. Se cunoaște că ești nătărău și că trăiești cu capul în lună deși scrii articole bătăioase. Nicăieri nu te poți ascunde mai bine ca în București, băiete. Și în București nicăieri nu te poți ascunde mai bine ca în centru.

— O să țiu minte ce-mi spui. Dacă vreodată va fi nevoie să mă ascund de voi...

— De noi n-o să ai cum să te ascunzi. Sau, dacă o să încerci să te ascunzi, o să te dibuim.

Tăcu un timp. Işi pipăi cu grijă falca umflată. Veni Barbara, deși nu o chemasem. Imi spuse:

— V-am adus țuică fiartă. Doamna Luduș s-a gîndit că țuica fiartă o să-i mai ușureze domnului Mierlă durerea de dinți.

I-am mulțumit Barbarei și am rugat-o să-i transmită și doamnei Luduș mulțumiri pentru grija pe care o arată prietenului meu Mierlă.

— Așa gazdă n-ați avut dumneavoastră niciodată, domnule.

Am recunoscut și am băut țuica fiartă cu zahăr și cu piper, cu Balbus Mierlă.

— Noroc, Balbus.

— Noroc, mă.

— In sănătatea ta.

— Da, ai face bine să ții minte ceea ce îți spun acum. Poate nu peste mult o să-ți prindă bine. Nicăieri, în toată țara, nu se găsește un loc mai potrivit pentru ascuns ca Bucureștii și mai ales în centru, în blocurile din centru.

Am lăsat gluma deoparte și l-am întrebat:

— Dar de ce crezi, Mierlă, că va trebui să mă ascund?

— Pentru că nu va trece mult și noi, legionarii, vom veni la putere. Ni se apropie timpul, băiete. O să preluăm puterea și o să omorîm, o să omorîm...

Nu-mi plăceau amenințările pe care le rostea și pe care eu le mai auzisem și altă dată din gura lui. I-am spus cu răutate:

— Deocamdată v-a rărit vouă rîndurile Armand Călinescu și cei care i-au urmat lui Armand Călinescu.

Pe Balbus Mierlă nu-l impresionă că-i amintii de camarazii lui uciși de curînd. Zise zîmbind:

— Aș! Am mai rămas destui. O să omorîm, băiete, o să omorîm. Multora o să le omorîm și familiile și chiar copiii din fașă, acelora care vor avea copii de fașă. O să te omorîm și pe tine. N-ai vrut să te potolești cum te-am povățuit de atîtea ori. In vara și în toamna asta dosarul tău a crescut. Ai scris o sumedenie de articole împotriva noastră și împotriva führerului.

— Am scris, Balbus, și o să mai scriu. Cîtă vreme o să mai țin un condei în mînă am să scriu.

— Tot împotriva noastră?

— Tot.

— Atunci n-o să mai scrii multă vreme.

— Dece?

— Pentru că foarte curînd noi venim la putere. După ce venim la putere, n-o să mai ai timp nici să-ți tragi sufletul, necum să scrii.

I-am umplut lui Balbus Mierlă o ceașcă de țuică fiartă. Mi-am umplut și mie ceașca.

— Noroc, Balbus Mierlă.

— Noroc, mă.

Barbara s-a arătat din nou în deschizătura ușii.

— Doamna Luduș m-a trimis să vă întreb dacă v-a plăcut țuica și dacă domnului Balbus Mierlă i-a mai trecut durerea de dinți.

— Ne-a plăcut, i-am răspuns. Păcat că a fost cam puțină.

— Pot să vă mai aduc, dacă doriți și dacă domnului Balbus Mierlă îi ajută.

— Adu-ne, Barbara. Mie îmi place iar domnului Mierlă îi ia durerea.

— Să fie tot cu zahăr și cu piper?

— Da, cu zahăr și cu piper, Barbara.

Poloneza nici nu a închis bine ușa că a și deschis-o iar.

— Doamna Luduș știe că domnului Mierlă îi place țuica fiartă. Era mai mult ca sigură că o să mai doriți. O aveam pregătită.

— Mulțumesc, Barbara.

Am umplut iarăși ceștile.

— Noroc, Balbus.

— Noroc, mă.

Aproape că ne-am fript buzele. Țuica doamnei Luduș — adusă din Ardeal în butoiaș de lemn — era grozavă. Tare. Dulce. Piperată. Să tot bei. După ce am mai ciocnit de cîteva ori l-am întrebat pe Mierlă:

— Domnul doctor Luduș e de-ai voștri?

Am crezut că la această întrebare Balbus Mierlă ori va tăcea butuc ori îmi va sări, ca un cocoș, în cap. Filozoful nu a făcut nici una, nici alta ci mi-a răspuns sincer:

— Simpatizant, însă varsă cotizații ca și cum ar fi legionar.

— Cînd o să fie, dacă o să fie, o să mă luați de aici ca din oală.

— De ce să te luăm? Te scoatem în stradă, te punem la zid și te împușcăm. O să avem prea mulți de omorît ca să ne mai pierdem vremea să-i ridicăm și să-i judecăm. Noi, băiete, avem în fața noastră exemplul führerului, n-o să ne împiedicăm de legi și n-o să ne încurcăm în forme.

— Noroc, filozofule.

— Noroc, mă.

— Dar doamna Luduș este și ea simpatizantă?

— Și încă dintre cele mai înfocate. Este aproape tot atît de înfocată ca Dorina Țap. Și Dorina Țap e o figură în mișcarea noastră.

— Noroc, Mierlă.

— Noroc, mă.

— Te pomenești că și poloneza o fi tot de-a voastră?

— Dar tu ce crezi? Dacă n-ar fi, nu ar avea ce să caute în această casă. Soții Luduș n-ar ține slugă care să nutrească alte păreri politice decît ale lor. Sluga te trădează cînd te aștepți mai puțin.

— Atunci, pe mine pentru ce m-au primit chiriaș?

— Ca paravan. Dacă tu stai la ei, sînt mai feriți de bănuială.

— Și tu, Mierlă, pentru ce îmi spui mie aceste secrete?

— Pentru că te cunosc și sînt sigur că o să le păstrezi în tine ca într-un mormînt.

— Noroc, Balbus.

— Noroc, mă.

— Ascultă, Balbus, tu ai putea, dacă ai primi ordin s-o faci, să mă omori?

— Auzi vorbă? De ce să nu pot? Ești pe listă. Este datoria mea să te omor. Nu e nici o nevoie să-mi dea cineva un ordin special. Așa că te-aș omorî cum mă vezi și te văd. Ți-am mai spus-o.

— Noroc, Mierlă.

— Noroc, mă.

Am sunat. Barbara a venit repede. Ne-a surîs.

— Să vă mai aduc?

— Da, Barbara, mai adu-ne.

— Doamna Ludus întreabă dacă nu ați dori și o gustare.

La rîndul meu l-am consultat pe Balbus Mierlă:

— Ce zici? Ideea nu e rea

— Dimpotrivă. Dacă mîncăm ceva, mai ales sărătură, o să bem mai departe cu și mai multă poftă.

Poloneza ne-a adus al treilea clondir cu țuică fiartă. Ne-a mai adus șoric proaspăt de porc și niște cîrnăciori ardeiați prăjiți în untură. Țuica fiartă, poate și medicamentul pe care i-l administrase doctorul Luduș, au făcut ca lui Balbus Mierlă să-i treacă durerea de dinți. A ros șoric ardeiat, a mîncat cîrnăciori, a băut mai departe țuică fiartă. Parcă i s-a mai dezumflat și falca.

— Noroc, filozofule.

— Noroc, mă.

— Și așa, Balbus, va să zică o să mă omori? N-o să treacă mult, o să vii să mă iei din pat, o să mă duci să mă pui la zid și — o să mă omori...

— De ce să nu te omor? Trebuie. Regele a pus să fie otrăvit profesorul Niță Ion. Cu alte cuvinte, regele l-a omorît pe profesorul Niță Ion. A dat ordin să-i mai omoare și pe alții. S-a indignat cineva? A protestat cineva? Regele își omoară adversarii. De ce nu ne-am omorî și noi adversarii. Și tu... Tu nu poți pretinde că ești prietenul nostru. Ai scris împotriva noastră și împotriva führerului sute de articole. Fire-ai al dracului să fii, le-ai mai scris și bine. Cum o să te iertăm și de ce să nu te omorîm? O să te omorîm ca pe un cîine, băiete...

— Ludovic Schimbașu susține că scriu prost.

— Schimbașu! Mai bine să nu vorbim de el... Profesorul Niță Ion îl prețuia. Avea o slăbiciune pentru el.

— Dumnezeu să-l ierte pe profesor.

Balbus Mierlă și-a pus țuică fiartă în ceașcă. Mi-a umplut și mie ceașca și m-a întrebat iritat:

— Dar de ce să-l ierte Dumnezeu pe profesor?

I-am întors întrebarea:

— Dar de ce să nu-l ierte? A păcătuit. A fost de partea voastră. Iar meseria lui Dumnezeu este să-i ierte, pe cei care au păcătuit, de păcate.

— A fost — a spus Balbus Mierlă — într-adevăr, profesorul Niță Ion a fost cu noi. Insă dacă mai trăia — și ar fi trăit sigur dacă nu-l otrăvea regele, era sănătos, om în putere — ne-ar fi încurcat și ar fi trebuit să-l omorîm noi. De fapt, omorîndu-l, regele ne-a adus un serviciu.

— Cum v-ar fi încurcat?

— Ar fi încercat să submineze actuala noastră conducere, ar fi încercat să conducă el mișcarea noastră și noi, ca să scăpăm de el, am fi fost nevoiți să-l ucidem. Trebuie să știi, dragule, că noi, după ce vom veni la putere nu ne vom ucide numai adversarii. Ii vom ucide și pe legionarii care nu vor recunoaște conducerea lui Sima.

— Cine e Sima?

— Führerul nostru. El a pus la cale și a condus omorîrea lui Armand Călinescu.. Tu nu ai auzit pînă acum de Sima?

— N-am auzit.

— Păcat. Insă o să ai tot timpul să auzi.

— Noroc, Balbus.

— Noroc, mă.

Tot bînd și mîncînd, tot mîncînd și tot bînd, Balbus Mierlă s-a îmbătat. Mi-a cîntat la ureche toate cîntecele lor pe care le știa, mi-a făgăduit că mă va cruța de suferințe împușcîndu-mă în cap și cu un singur glonț și a plecat împleticindu-se.

Așadar, în cursul zilei de ieri, Ludovic Schimbașu mi-a mărturisit că-l supără existența pe această lume a soacrei sale și că-i dorește, din toată inima, moarte grabnică. Balbus Mierlă mi-a mărturisit și el, la o ceașcă de țuică fiartă, cele notate aci. Nu este de mirare că somnul meu a fost scurt, greu și plin de visuri tulburi. Nu e de mirare nici că obrazul meu poartă paloarea morții. Trec la masa de lucru. Trebuie să încerc să scriu un poem. Sper să izbutesc».

In seara aceleiași zile, de 24 decembrie 1939, Darie a mai notat în „Jurnalul secret" pe care-l ținea, următoarele:

„Cu toată vremea urîtă, anticamera domnului doctor dentist Luduș s-a umplut de clienți. La zece dimineața, aparatele doctorului au început să scrîșnească și clienții să urle. Am sunat-o pe Barbara. Poloneza s-a prezentat numaidecît. Mi-a surîs și m-a întrebat:

— Cu ce să mai servesc pe domnul scriitor?

— Ascultă, Barbara, te rog să-mi spui, în fiecare zi aveți atîta lume?

— Lume? Astăzi avem puțină. Cînd e timp frumos, domnul doctor abia pridideşte. Lucrează de dimineața pînă seara tîrziu. Uneori ne mai vin clienți și noaptea. Il apucă pe cîte unul durerea de dinți. Vine. Sună. Face tărăboi. Trezește toată casa. Ii scoate domnul doctor dintele sau măseaua. Il potolește. Plătește omul tariful de noapte. Pleacă.

— Mulțumesc, Barbara. Acum cel puțin știu ce mă așteaptă.

Poloneza s-a uitat la mine ca la un om ciudat:

— Nu vă place zgomotul mașinii?

— Imi place, Barbara, cum să nu-mi placă? E ca o muzică.

— La început enervează. Pe urmă vă obișnuiți cu el. Nici nu-l mai auziți.

Văzîndu-mă neconvins, a adăugat:

— Ar fi păcat să vă mutați de la noi. Cartierul e foarte liniștit.

— Da, Barbara, cartierul, într-adevăr, e foarte liniștit.

Am luat viscolul în piept și, trecînd din uliță în uliță, m-am tîrît pînă în centru. Am intrat la Capșa înghețat os. Capul galben, de mort, al lui Ilion Căpușă, mi-a zîmbit:

— Incepi să îmbătrînești, băiete, și încă n-ai ajuns să-ți cumperi un palton care să-ți țină de cald. Dîrdîi ca prins de friguri și-ți clănțănesc dinții.

— Ce vorbă e asta? Am palton.

— Asta e palton? Foiță de țigară, nu palton. Eu mi-am cumpărat o blană. O să-mi fac pomană, să-ți cumpăr și ție una.

— Cu bancnote bandajate?

— De ce nu? Sînt tot atît de bune ca și cele nebandajate. Și-am adunat atîtea că aproape nici nu mai știu ce să fac cu ele!

— Depune-le la o bancă.

— Pentru cine?

— Pentru tine.

Imi arătă gîtul.

— Se agravează de la zi la zi. N-am pentru ce strînge bani N-am cui să-i las. Trebuie să-i mănînc singur. Și cît mai repede.

— Mănîncă-i sănătos.

— Asta și fac.

Toată lumea din cafenea nu discuta decît despre arestarea lui Aramic Tair și despre pericolul prin care trecuse, în beciul poliției, bancherul Alion Drugan.

— Prin ce pericol a trecut în beciul poliției Drugan?

— Cum? N-ai auzit nimic?

— N-am auzit.

— Primul procuror Pitroc a pus doi derbedei să-l ucidă cu cuțitele.

— Și l-au ucis?

— Nu. Bancherul, în pofida faptului că se afla cu mîinile goale, s-a apărat ca un brav.

Unul contra doi! Auzi, domnule! Unul contra doi!...

— De unde știi?

— Din Uraganul. Arno Pelican s-a întrecut pe sine. A scris un reportaj! O minune...

Am cerut ziarele și le-am răsfoit. Intr-adevăr, reporterul Uraganului dăduse lovitura. In partea întîia a reportajului său arăta pe larg cum s-a deghizat în vardist, cum a pătruns în beciul poliției și cum, lipindu-și urechea de ușă, i-a auzit pe derbedei amenințîndu-l și lovindu-l și pe bancher gemînd și urlînd sub lovituri. Despre faptul că tinerii derbedei din Tei îi luaseră lui Drugan cămașa, indispensabilii și ciorapii, Arno Pelican nu aflase încă.

— Justiția cam întrece măsura.

— La ce ne putem aștepta dacă în fruntea Justiției se află un individ spurcat ca Derderian?

— Babalîcul s-a căsătorit a șaptea oară.

— E în luna de miere.

— S-o fi dus și el la Sinaia.

— Aș! La Constanța.

Stă înfundat în cazinou. Joacă pe miare.

— Dacă are.

— Ce mai e cu Tair?

— Il ancheteză Tretin.

— Tair! Aramic Tair e spion. Cum de nu l-au mirosit mai devreme?

— De mirosit l-au mirosit de mult, însă l-au ținut sub supraveghere ca să-i afle complicii. Se spune că turcul ar avea o sumedenie de complici. Printre alții și pe Zeno Zadig.

— Zadig! Cine și-ar fi închipuit că piticul Zeno Zadig se află în slujba turcului...

— Nu ar fi de mirare să se afle că pe Tia Cudalbu n-a ucis-o Drugan, ci Tair.

— Mai știi? Pînă la urmă toate învinuirile au să cadă asupra lui Tair.

— Turcul o să plătească toate oalele sparte.

Cafeneaua era plină de fum greu și acru. Cînd intra sau ieșea cîte cineva prin ușa deschisă, cîteva clipe năvălea înăuntru un val de aer proaspăt și rece. Clienții de prin apropierea intrării sorbeau odată din valul de aer rece. Apoi, aerul proaspăt se amesteca repede cu cel vechi și fumul devenea parcă mai dens, mai acru, mai înecăcios. Prin zumzetul obișnuit al vechiului local străbăteau comenzile:

— O cafea.

— Un șvarț.

— Un filtru.

— Un ceai cu rom.

— Un marghiloman.

— O secărică.

Către prînz a venit și Norocel Tăunosu. Și-a băut șvarțul. Și-a fumat trabucul. A făcut cîteva glume pe seama lui Derderian și a lui Pompil Orbescu. Cînd să plece sătul de pălăvrăgeală și de bîrfă m-am pomenit că-mi spune țam-nesam:

— E ajunul Crăciunului. Te invit să iei masa cu mine.

Plictisit, acrit și amărît de cîte se întîmplau, i-am răspuns:

— Mulțumesc. Sînt foarte încîntat de invitația dumitale, domnule ministru.

— Ministru! Domnule Ministru!... Sună dulce în auzul meu cuvîntul ministru, însă, din nefericire, nu mai sînt.

— O să fii, nene Norocel. O să mai fii. Dumneata ești născut să fii mereu ministru.

— De te-ar auzi Dumnezeu! De-ai avea gura aurită...

M-am îmbrăcat și am plecat cu Tăunosu. Locuiește pe Brezoianu, în apropierea Cișmigiului. Am ajuns repede. Doamna Odochia Tăunosu, care mă cunoștea de mult, îmi prețuia versurile dar nu mă putea înghiți pentru articolele mele de ziar, i-a spus soțului zîmbind, însă cu un ușor reproș:

— Mi-ai adus musafir, Norocele, fără să te ostenești să mă avertizezi cu un telefon...

— Am de vorbit cu el.

— Puteați să vorbiți și la cafenea.

— Odochio!...

— Bine, bine, nu te răsti la mine că nu mă supăr. E ajunul Crăciunului!... Mă duc să pun masa.

M-am simțit vinovat și am arătat prin gesturi că vreau să mă retrag. Norocel Tăunosu a zis:

— N-o lua în seamă. Așa sînt femeile, ciudate. Iar Odochia mea e mai ciudată decît oricare altă femeie. O iubesc însă și o suport. Pictează, cu real talent, icoane pe sticlă. Vorbește și albaneza.

Spunîndu-mi acestea, și încă multe altele pe care nu le-ar răbda hîrtia, fostul ministru m-a introdus într-o încăpere vastă. Pereții erau acoperiți pînă la tavan cu rafturi încărcate de cărți.

— Biblioteca mea... Aici am toți poeții lumii, de la antici pînă la cei de azi. Aici, cărți de specialitate, teologi. Dincoace, lucrări privitoare la politică...

Lîngă rafturi, masă mare, de scris, acoperită cu cristal:

— Aici îmi scriu poemele. Articolele — cînd fac gazetărie — le scriu la ziar. Articolele de ziar scrise acasă sînt lipsite de nerv.

— Și aceasta — am spus eu rîzînd — aceasta e fereastra pe unde intră îngerii cînd scrii versuri.

Norocel Tăunosu mi-a răspuns cu seriozitate:

— Nu, dragă, îngerii pot pătrunde într-o casă și prin ziduri.

Pe biroul lui Norocel Tăunosu se aflau două portrete înrămate. Pe cînd le priveam, poetul și pamfletistul Norocel Tăunosu, m-a lămurit:

— Dumnezeii mei politici: domnul Benito Mussolini și domnul Adolf Hitler... Dumnezeii mei și viitorii stăpîni ai lumii.

— Lipsește Salazar, am observat.

— Il aveam și pe Salazar. Insă de cînd a început să-l admire și Onufrie Butaru, l-am aruncat la coș.

— Dar Butaru se închină, ca și dumneata, și lui Hitler și lui Mussolini. Ar trebui să-i arunci și pe aceștia.

— Hitler și Mussolini sînt prea uriași ca să-mi pot permite să le tratez portretele ca pe al lui Salazar. Apoi, de la Hitler și Mussolini aștept mult bine.

— Pentru dumneata sau pentru țară.

— Pentru mine. Dacă îmi va fi mie bine pot considera că îi este bine și țării.

SÎNT AMARE

Ca să-mi arate că la sfîrşitul ultimei fraze a pus glumă, Norocel Tăunosu s-a pornit pe rîs.

— Poftiţi la masă, domnilor, ne-a spus doamna Odochia Tăunosu.

Am trecut în sufragerie şi ne-am aşezat toţi trei la masă. A venit numaidecît, cu oala cu supă pusă pe tavă de argint, o ţărăncuţă măruntă, oacheşă şi buzată, nu lipsită de oarecare prospeţime şi frumuseţe. Deşi buzata semăna pe undeva cu poetul în casa căruia mă aflam, nu mi-a trecut prin gînd că ar putea să-i fie neam.

— Lasă tava pe masă, i-a spus doamna Odochia. Mai departe servesc eu.

Norocel Tăunosu s-a imposocat. Parcă i-a căzut cerul în cap. Fata oacheşă şi buzată s-a retras sfioasă, de-a-ndaratelea. Poetul şi pamfletistul Tăunosu şi-a întrebat nevasta:

— Cînd a venit tîmpita?

— Cine? Soră-ta? Acum un ceas.

— Mă mir că n-au mîncat-o lupii pe drum.

Amabilă şi toată numai zîmbet, doamna Odochia i-a răspuns:

— Poate o mănîncă la întoarcere.

— N-o mănîncă. Pe proşti nu-i mănîncă nici lupii... Să plece ea la drum pe-o vreme ca asta! Neamurile! Ah! Neamurile! De n-ar fi... O să scap de neamuri cînd o să intru în pămînt.

— Dacă nu-ţi plac, ar trebui să le-o spui de la obraz, bărbate.

— Mă mai ruşinez şi eu de oameni.

— Atunci îndură. Nu te mai văicări. Neamurile mele de ce nu te supără?

— Tu nu ai neamuri.

— Ba am, Norocele...

— Odochio!...

— Taci, frate, s-au cutremurat geamurile, atît de tare ai strigat.

— Odochio!...

— Tac... Iaca... Tac...

Doamna Odochia ne-a servit masa pînă la sfîrşit. Tăcut, am înghiţit mîncarea cu noduri. Cu noduri şi-a înghiţit porţiile lui masive şi Norocel Tăunosu. Numai doamna Odochia era veselă. Cînd ne-am ridicat să trecem iarăşi în bibliotecă, doamna Odochia i-a spus soţului:

— Poate că era bine s-o fi poftit şi pe soră-ta la masă.

— De ce? Dă-i să mănînce la bucătărie.

— Orişicît, Norocel, o soră îţi rămîne soră, chiar dacă n-a învăţat carte şi trăieşte din te miri ce la ţară.

— Odochio!...

In bibliotecă, Norocel Tăunosu mi-a împărtăşit proiectele lui:

— Mă pregătesc să scot un nou ziar. Se apropie ziua marii răfuieli. Va trebui să-l dărîmăm pe Buzat. Şi n-aş vrea ca ziua prăbuşirii Buzatului să mă prindă fără ziar.

— De ce?

— Fără un ziar al meu ar fi ca şi cum m-aş afla în mijlocul unei haite de cîini cu mîinile goale. Cîinii nu pot fi ţinuţi la respect decît cu ciomagul.

— Intenţionezi să duci campanie împotriva regelui şi a camarilei? Mi se pare, dacă îmi aduc bine aminte, că ai mai încercat o dată. Atunci cînd ai condus Zodiacul.

— Chiar dacă aş dori, nu aş avea cum s-o fac. Nu mi-ar îngădui cenzura. Colonelul Dănuţ îşi păzeşte bine stăpînul care i-a aruncat şi lui un os de ros.

— Atunci ce linie vrei să dai ziarului dumitale?

— Deocamdată l-aş sprijini pe Buzat. Voi încerca să mă împac încă o dată cu el. Insă cînd se va prăbuşi, peste un an ori peste doi, îl voi ataca, voi dezvălui publicului toate matrapazlîcurile pe care le-a făcut şi pe care le cunosc. Atacîndu-l pe regele căzut, îl voi intimida pe regele cel nou şi-l voi sili să mă introducă în guvern.

— Ţii atît de mult să fii ministru?

— Enorm. A fost visul vieţii mele să ajung ministru. Puterea, dragul meu, îţi dă o mare voluptate şi o mare satisfacţie. Habar nu ai.

Fata oacheşă şi buzată ne-a adus cafelele. Norocel Tăunosu care, între timp, se mai luminase la faţă, s-a împosocat din nou. Fata oacheşă şi buzată i-a spus mai mult înţepată decît umilită:

— Să nu te superi, nene. N-am vrut să viu. Ştiam că nu-ţi face plăcere să mă vezi. Dar m-a trimis mama. Nu i-a tăcut gura pînă nu m-a văzut plecată la drum.

— Mama! Tot mai trăieşte?

— Mai trăieşte, că nu s-a îndurat Dumnezeu să-i ia zilele.

— Şi de ce te-a trimis la mine? Ce mai vrea de la mine? Ce mai vreţi de la mine? Dece nu vă hotărîţi odată să mă lăsaţi în pace?

Fata oacheşă şi buzată, ruşinată de ce îi auzeau urechile şi de ceea ce avea să spună, şi-a lăsat ochii în jos şi a rostit încet:

— Mama a zis să ne dai bani. Pentru mălai. Şi pentru niţică făină. S-avem măcar de făcut bolindeţi. De Crăciun o să umble copiii prin sat după bolindeţi şi dacă nu le dăm, rîde satul de noi.

— Cerşetori! De cînd vă ştiu, tot veniţi şi întindeţi mîna. De unde să vă dau? N-am.

— Mama a zis că ai. Că ai fost ministru şi că te-ai umplut de bani.

Ca şi mai înainte, nici acum poetul pamfletist nu s-a jenat de prezenţa mea. Furios, a şuierat printre dinţi:

— Ieşi! Du-te la bucătărie şi aşteaptă.

— Mă duc, nene, dar să ştii că mult nu pot să aştept. Am venit cu nişte oameni de la noi, de la Tăunoasa, care au adus lemne la oraş, cu săniile. Cu ei am venit, cu ei trebuie să mă întorc. Pe viscol nu pot să mă întorc singură acasă.

— Mai eşti şi obraznică.

— Nu, nene, nu sînt obraznică. Dar dumitale ţi s-a împietrit inima. Cînd mă gîndesc la asta îmi vine să-ţi plîng de milă.

— Ieşi! N-auzi? Du-te la bucătărie şi aşteaptă.

Fata oacheşă şi buzată s-a retras. Indignat, Norocel Tăunosu mi-a spus:

— Grozavi sînt ţăranii noştri, domnule... Grozav de încăpăţînaţi. Ai văzut-o? Eu îi spun că nu am bani şi ea insistă. Pînă la urmă, va trebui să deschid baierile pungii şi să-i dau. Nu scapi de ei ca de lepră. Ah! Ţăranii! Ţăranii! Mă întreb dacă li se vor lumina vreodată capetele. Şi tot întrebîndu-mă am început să mă cam îndoiesc.

Am schimbat vorba. L-am întrebat:

— Şi cam cînd ai de gînd să scoţi noul ziar?

— Spre primăvară. Pînă atunci va trebui să fiu atent, să văd cum evoluează situaţia internă. Legionarii se agită. Se mişcă şi generalul Antonescu.

Şi-a aprins trabucul. Mi-am aprins şi eu o ţigară.

— Am să-ţi fac o propunere.

— In legătură cu ce?

— Nu ai vrea să intri la ziarul meu?

— Am alte vederi.

— Ştiu. Insă ar fi timpul să renunţi la ele.

— Imi place să fiu consecvent.

— Consecvent! Numai boul e consecvent.

— Mulţumesc de apropiere.

— A fost întîmplătoare.

— Mă rog...

S-a dus la birou şi a întors cele două portrete cu faţa către mine.

— Ii vezi? Aceşti dumnezei ai mei sînt astăzi oamenii cei mai puternici din lume. La primăvară intră şi Mussolini în război. Poate şi Franco. Adolf Hitler se va năpusti asupra Franţei şi a Marii Britanii. Mussolini va ataca din sud. Poate va ataca şi Franco. Führerul va ataca Rusia Sovietică. Armatele germane vor da mîna cu armatele japoneze în Siberia. După aceea, va urma cucerirea Indiei şi a insulelor din Pacific... Vom fi martorii acestor mărețe fapte de arme, care vor schimba faţa lumii pentru cel puţin o mie de ani... Inţelegi?

— Da, înţeleg, însă nu cred că Germania şi Italia vor cîştiga războiul. Dimpotrivă, cred că îl vor pierde. Dacă Romînia va trece de partea Germaniei...

— Va trece. Va trece. Asupra acestei chestiuni nu am nici o îndoială. Germania nu va îngădui Romîniei nici să se ridice cu armele împotriva ei, nici să rămînă neutră. Germania are nevoie de petrolul nostru, de grîul nostru, iar în războiul ei împotriva Rusiei Sovietice, are nevoie şi de soldaţii noştri. Burghezia va sprijini acest război. Strivirea Rusiei Sovietice va înlătura pentru totdeauna primejdia comunismului, nu numai din ţara noastră ci din întreaga lume. Puterea Germaniei este înfricoşătoare şi nu are egal pe glob, dragul meu.

— Tot ceea ce îmi spui acum am citit sub semnătura multora. Butaru, Stelian Protopopescu, doctorul Ilie, cred la fel cu dumneata. De altfel, am citit aceste argumente chiar sub semnătura dumitale.

— Am crezut că este bine să ţi le reamintesc. Treci la dreapta, băiete. Mai ai încă vreme. Treci la dreapta, pentru că viitorul este al dreptei.

— Adică al fascismului.

— Al fascismului, dacă îţi place să numeşti dreapta fascism. Ia aminte. Acum se hotărăşte soarta lumii pe o mie de ani... Ia seama... Fii băiat deştept. Urcă-te în căruţa noastră. E căruţa veacului, a mileniului chiar.

In prag s-a arătat fata oacheşă şi buzată, îmbrăcată ca pentru drum.

— Plec, nene.

Norocel Tăunosu a vîrît mîna în buzunar şi i-a dat fetei două hîrtii bandajate, de cîte o sută de lei.

— Ţine şi spune-i mamei să nu te mai trimită. Este adevărat că am fost ministru, însă de bani nu m-am umplut, cum credeţi voi.

— Mulţumesc, nene. Altceva ce să-i mai spun mamei?

— Să mă lase în pace.

M-am sculat. I-am spus:

— Iţi mulţumesc pentru masă.

— Pleci?

— Da. Mai am ceva treburi.

— Fă-mi un serviciu. Arată-i soră-mii drumul spre Piaţa Mare, unde o aşteaptă ţăranii din Tăunoasa. Toantă cum e, s-ar putea rătăci şi mi-ar mai da şi altă bătaie de cap. Şi aşa am destule.

Buzatei, care aştepta în prag şi care pusese mîna pe două sute de lei, i-a sărit ţîfna.

— Toantă? Mă faci toantă, nene? Rîzi de mine, nene? Pentru că mi-ai dat pentru mama două prăpădite de sute de lei, mă faci toantă? Tu eşti tont. Cu toate că ai fost ministru, eşti tont.

Norocel Tăunosu a aruncat cu tamponul în ea şi a înjurat-o de mamă.

— Cum de o înjuri aşa? Mi se pare că aveţi aceeaşi mamă...

— Avem, însă eu o înjur de partea ei.

Am plecat cît am putut de repede. Abia în stradă am îmbrăcat paltonul. In viscol, am întrebat-o pe sora lui Tăunosu:

— Să te însoţesc? Fratele dumitale se temea să nu te rătăceşti!

— Nu trebuie, domnule. Cunosc drumul. Iar cît despre rătăcit cred că frate-meu o să se rătăcească. I s-a urcat mărirea la cap.

Pînă la mine, în strada Rinocerului, am făcut un ceas şi mai bine. Cartierul era într-adevăr liniştit. Nu auzeam nici fluieratul locomotivelor, nici huruitul de fiare vechi şi ruginite ale tramvaielor, ci numai vuietul vîntului care răvăşea zăpada proaspătă şi pură. Anticamera doctorului Luduş era tot plină de clienţi, cum o lăsasem, iar maşina infernală bîzîia şi scrîşnea ca un motor uzat de avion.

In acest bîzîit sîcîitor şi în acest scrîşnet lugubru, la care se adăuga, din cînd în cînd, răcnetul unui client sau al unei cliente, am însemnat în caietul meu cele de mai sus. Sînt ostenit. Aş vrea să închid caietul, însă simt imperioasa trebuinţă să mai scriu în continuare măcar cîteva rînduri. De felul meu sînt om tare, rezistent, plin încă de viaţă şi optimist. Privesc cu încredere viitorul meu. Privesc cu încredere şi viitorul acestui popor din care mă trag şi în mijlocul căruia vieţuiesc. Războiul vine. Se apropie. Vom trece printr-o baie de sînge şi printr-un uriaş pîrjol. Fascismul va avea o victorie. Socot că această victorie va fi trecătoare. Dar cît va dura? Aceasta nu mai sînt în măsură s-o prevăd. Convorbirile de ieri cu Ludovic Schimbaşu şi cu Balbus Mierlă m-au îndurerat. Vizita pe care i-am făcut-o azi lui Norocel Tăunosu şi scenele la care fără voia mea am asistat, m-au scîrbit. Ştiu că mîine dimineaţă sănătatea mea va învinge. Voi fi bine dispus, voi fluiera şi voi lucra cu spor. Acuma însă s-a năpustit asupra mea, m-a învăluit din toate părţile şi m-a cuprins o arzătoare sete de moarte. Bătrînul meu prieten Eulampie, dacă m-ar vedea, mi-ar citi în ochi tristeţea şi mi-ar spune:

— Incă nu eşti destul de călit, Darie, deşi ai trecut ca şi mine prin ciur şi prin dîrmon. Bea o cafea, aprinde o ţigară, deschide o carte şi lasă-te pradă unei lecturi ademenitoare şi întăritoare. Aş putea, dacă nu-l ai, să ţi-l împrumut pe înţeleptul Hafiz...

— Bătrîne! Bătrîne! Tristeţea mea n-o pot alunga nici poemele lui Hafiz şi nici poemele altor mari vrăjitori.

— Amorezează-te şi afundă-te în chinurile şi desfătările iubirii.

— Dumneata, nene Eulampie, mi-o spui? Nici nu ştiu dacă dumneata ai fost sau nu îndrăgostit vreodată!...

— Ai s-o afli după ce fiinţa mea mătăhăloasă şi dezagreabilă nu va mai face umbră pămîntului.

— De unde?

— Din însemnările mele... Am să ţi le las moştenire... Sper să le răsfoieşti înainte de a le vinde cu cîntarul.

Mă uit la condeiul cu care scriu. Şi-mi aduc aminte că am învăţat să scriu cu degetul în praful uliţei care trecea pe lîngă coşmelia noastră de la Omida. Pe urmă am scris, din lipsă de condei, cu un cui strîmb şi ruginit pe un ciob de tăbliţă. Umblam ciufulit şi desculţ şi nu aveam altceva de îmbrăcat decît o cămaşă de stambă albastră, peticită cu petice mari de toate culorile... A! Doamne!... Praful în care am scris cu degetul e tot praf. Pămîntul nu îmbătrîneşte. Dar degetul meu? Il privesc. Degetul meu a crescut, a început să se umfle şi să se încreţească. E altul. Ce s-o fi ales din ciobul de tăbliţă pe care am scris primele cuvinte? Dar din cuiul acela ruginit care mi-a slujit drept condei? Şi ce s-o fi ales din cămaşa mea de stambă albastră şi din peticele mari cu care era cîrpită? Dar din băiatul ciufulit şi palid de atunci ce s-a ales? Nu ştiu. Nimic nu ştiu. Intre băiatul acela, între cel ce am fost şi între cel ce sînt acum, mai este oare vreo legătură? Mi se pare că nu mai este nici una. Hainele pe care le-am purtat, pălăriile cu care mi-am acoperit de-a lungul anilor capul, pantofii care mi-au ferit picioarele de pietrele ori de umezeala drumurilor, au pierit. Cum? Nu ştiu. Nu mai ştiu. Cea mai mare parte dintre oamenii pe care i-am cunoscut, în anii copilăriei şi ai adolescenţei, au pierit şi ei. Unde este obrazul aspru al bunicii de la Cîrlomanu şi unde e barba galbenă a blajinului meu bunic? In ce s-au schimbat ochii frumoşi ai mamei? Dar mîinile ei cu degete lungi şi subţiri?

— Darie!...

— Da, nene Eulampie...

— Pune condeiul jos...

— Il pun, nene Eulampie.

— Cheamă-o pe Barbara.

Am sunat şi numaidecît a venit Barbara.

— Ce pofteşte domnul?

— Cîţi ani ai dumneata?

— Eu? O! Domnule!... Sînt bătrînă. Peste cîteva zile împlinesc nouăsprezece ani... Să-mi pregăteşti un cadou.

— Am să-ţi pregătesc, Barbara.

— Da?

— Sigur, Barbara.

Poloneza mi-a zîmbit galeş.

— De ce m-a chemat domnul?

— Eu! Te-am chemat? Da... Da... Te-am chemat să-mi cînţi o mazurcă.

Poloneza mi-a cîntat mazurca. Pe urmă, tot zîmbind, a plecat.

M-am dus la fereastră şi m-am uitat peste oraş. Viscolul se potolise. Cerul se limpezise. Luceau, sus, stelele. In lumina lunii oraşul copleşit de zăpadă se pregătea să adoarmă. Maşina infernală a domnului doctor Luduş zbîrnîia şi scrîşnea. Mie însă mi se părea că o aud mereu pe Barbara cîntînd încet, numai pentru mine, mazurca".

In ajunul Crăciunului, ministerele luară vacanţă. Regele plecă la Sinaia cu Duduia. Luă vacanţă şi Tribunalul. Zeloşi, plini de dorinţa de a se distinge şi porniţi împotriva celor doi arestaţi, primul procuror Milea Pitroc şi judecătorul de instrucţie Tretin, după ce examinară cu cea mai încordată atenţie hîrtiile confiscate la Banca Drugan, la domiciliul bancherului şi pe cele descoperite în apartamentul de la hotel Splendid al supusului turc Aramic Tair, adoptară o hotărîre eroică: să-l confrunte pe bancher cu Tair.

— Am să-ţi dau şi eu o mînă de ajutor, Tretine.

— Vă mulţumesc, domnule primprocuror.

— Am să te asist la confruntare. Sper, cu experienţa pe care o am, să-ţi fiu de folos.

— Vă mulţumesc, domnule primprocuror.

Bancherul, după ce comisarul Zainea îi luase cu el pe Rică şi pe Chirică, rămăsese din nou singur. Il cuprinse o cumplită slăbiciune. Vru să se ridice, însă nu-l ţinură picioarele. Ca să-şi alunge singurătatea care îl speria, dori să audă glas de om sau măcar paşi de om. Se tîrî în patru labe pînă la uşă şi îşi lipi urechea de ea. Auzi destule glasuri. Auzi paşi care se grăbeau. Auzi şi nişte ţipete de femeie.

— Ce mă voi face dacă acum comisarul Zainea sau altul ca el vor trimite din nou oameni care să mă bată ori chiar să mă omoare? Putere să mă apăr nu mai am. Şi nu mai am ce să le dau derbedeilor ca să mă bată mai cu milă.

Lui Rică şi lui Chirică le dăruise — era adevărat, nu de buna lui voie, ci silit — cămaşa, indispensabilii şi ciorapii.

— Aş mai putea să dau vesta. Aş mai putea să dau paltonul. Chiar pălăria aş mai putea s-o dau. Numai să nu mai fiu bătut.

Pe cînd se afla afară, liber, puternic, cu o armată de funcţionari şi de slugi la dispoziţie, mai frunzărea uneori ziarele ori îşi mai pleca urechea şi mai auzea ce se spune unul sau altul. Afla că se bat oamenii, ba chiar că se împuşcă. I se păruse firesc. Cine erau bătuţi? Oamenii arestaţi. De ce fuseseră oamenii aceia arestaţi? Furaseră. Ce era mai potrivit decît să fie bătuţi oamenii care furau? Legea nu-i speria. Nu-i speria nici puşcăria. Poate că avea să-i sperie şi să-i facă să-şi bage minţile în cap şi să nu se mai atingă de ceea ce nu era al lor — bătaia. Dar oamenii aceia care după ce erau schingiuiţi erau împuşcaţi fără judecată şi ca din întîmplare, ce vini purtau? Vini mari! Erau comunişti. Voiau să schimbe orînduirea socială. Voiau să schimbe felul de viaţă al oamenilor. Voiau să schimbe faţa lumii. Să instaureze dreptatea. Dar ce? Lumea nu era destul de bună aşa cum era? Şi nu era şi destul de dreaptă? Lumea era şi bună, era şi dreaptă. Foarte bine procedau autorităţile atunci cînd îi arestau, îi schingiuiau şi-i împuşcau pe comunişti.

Aşa gîndea el, bancherul Alion Drugan, atunci. Dar acum?

Medită îndelung. Şi constată cu satisfacţie că şi acum gîndeşte la fel. Hoţii trebuie să fie pedepsiţi cu pedepsele cele mai grele. Chiar cu bătaia. Cît despre comuniştii care voiau să răstoarne totul, fără îndoială că li se cuveneau chinurile la care erau supuşi şi gloanţele. Dar el, bancherul Drugan, nu făptuise hoţii? Cîtuşi de puţin! El făcuse afaceri. Afaceri legale. Il învinuiau de asasinarea Tiei Cudalbu şi-l mai învinuiau şi de spionaj. După lege nu era destul să-l învinuiască. După lege cei ce-l învinuiau mai trebuiau să şi aducă dovezi care să sprijine învinuirile. Cum aveau să dovedească acuzatorii că el a omorît prin otrăvire pe Tia Cudalbu? Şi cum aveau să dovedească aceiaşi acuzatori că el se ocupase cu spionajul sau finanţase o oficină de spionaj? Regele şi camarila voiseră să-l despoaie de avere, să-i ia totul, să-l lase sărac lipit pămîntului. El, Drugan, rezistase. De aci i se trăgea nenorocirea. Ar fi putut încă să dea totul şi să scape, să iasă din procesul care i se pregătea cu atîta zgomot, curat şi sărac. Dar mai era el în stare, după ce se obişnuise cu bogăţia, cu puterea şi cu voluptatea pe care o dă bogăţia, să trăiască asemeni unui om de rînd? Poate că era. In orice caz trebuia să reziste. Să nu dea nimic. Trebuiau să-l salveze cei care, în ţară şi în străinătate, aveau interes ca el să nu se prăbuşească. Intenţionaseră, într-adevăr, cei doi golani, să-l ucidă sau numai se lăudaseră? O frică teribilă îl cuprinsese cînd văzuse şişurile. Ii fu ruşine că se lăsase stăpînit de frică şi le îngăduise celor doi să-şi bată joc de el şi să-l maltrateze cu milă. Frica însă îl mai stăpînea şi acum. Se hotărî s-o alunge. Işi adună puterile, se ridică în picioare şi mergînd drept şi cu fruntea sus, se duse în colţul în care se obişnuise să se aciueze în nopţile pe care şi le petrecea aci, la beci. Il jenă lipsa cămăşii. Il jenă şi mai mult absenţa ciorapilor. Işi zise cu glas tare:

— Dacă vor mai arunca peste mine oameni cu poruncă să mă bată, am să mă opun, am să rezist şi am să mă apăr cu orice preţ. Da, da, bancherul Alion Drugan nu s-a moleşit. Voinţa bancherului Alion Drugan n-a slăbit. Bancherul Alion Drugan se oţeleşte.

Uşa hurui şi se deschise. Comisarul Zainea îmbrînci în odaie o namilă de om. Din prag îi spuse ceea ce le spusese şi celor doi golani cu şişuri:

— Să nu cumva să te atingi de boier. Să nu cumva să aflu că l-ai supărat cu ceva pe domnul, că te pun în fiare, asasinule!

Comisarul Zainea plecă. Bancherului îi îngheţă inima. Namila avea peste doi metri înălţime. Nasul îi era turtit, faţa plină de semne adînci, tăieturi de cuţit, ochii spălăciţi şi zbanghii iar fruntea îngustă de numai două degete. Umerii namilei erau laţi iar pe trup carnea parcă-i fusese pusă la întîmplare şi cu lopata. Drugan se uită şi la mîinile uriaşului. Erau neobişnuit de mari şi neobişnuit de păroase.

Bancherul rămase neclintit şi lipit de zid. I se păru că i-au crescut în cap o mie de ochi şi că nici unul nu-i clipeşte. Avu impresia că, respirînd, şuieră şi că acest şuierat uşor ar putea supăra şi întărîta namila. Se apucă să respire încet-încetişor ca un copil îmbăiat şi culcat în scutece moi şi calde. Un timp, care bancherului i se păru nesfîrşit, namila rău croită nu-i aruncă nici o privire. Se lăsase pe vine şi-şi sprijinise capul mare cît baniţa şi colţuros în mîinile-i păroase. Apoi se ridică brusc, se întoarse şi se apropie cu paşi largi şi înceţi de Drugan. Bancherului i se tăie respiraţia. Abia se ţinu să nu se prăvălească. Spaima îl paraliză. Namila i se opri în faţă. Nu întinse mîna să-l prindă de gît, cum se aştepta bancherul, şi nici nu o ridică să-l izbească în creştet. Spuse blajin:

— Să mă ierţi, boierule, că te supăr c-o întrebare. Nu ai mata cumva o ţigară? N-am mai tras fum în piept de-o săptămînă, adică de cînd sînt arestat.

Lui Drugan i se muiară încheieturile. Căzu. Işi luă şi el capul în mîini şi începu să plîngă. Lacrimi mari şi calde îi izvorau din ochi şi i se scurgeau şiroaie pe obrajii umflaţi şi plini de vînătăi. Era a doua sau a treia oară de cînd, aflîndu-se arestat, îi venise să plîngă şi plînsese. Plînsul îl durea, îl umilea însă îl şi uşura de spaimă şi de nelinişte.

Namila se aplecă asupra lui, îi mîngîie faţa cu degetele groase şi păroase şi-l întrebă:

— De ce plîngi, mă, omule? Ce e cu dumneata, mă, omule?

Drugan ar fi vrut să-i răspundă. Ar fi vrut, mai ales, să se ridice, să-l îmbrăţişeze şi să plîngă pe umărul lui. Tăcu. Plînse şi tăcu mai departe. Namila i se aşeză alături, îl privi cu nesfîrşită milă şi zise:

— Nu mai plînge, mă, omule... Potoleşte-te, mă, omule... Nu ajută la nimic plînsul.

Intr-un tîrziu, Drugan se potoli. Căută în buzunar, găsi pachetul pe care i-l dăruise mai înainte comisarul Zainea şi chibriturile. Le întinse namilei. Namila luă o ţigară şi şi-o aprinse. Mai luă încă una şi o înfipse între buzele bancherului.

— Trage şi dumneata un fum. Alină.

Fumară amîndoi pînă isprăviră ţigările.

Namila îl întrebă încet şi drăgăstos pe bancher:

— Ţi-a fost frică de mine, omule?

— Da, răspunse Drugan. Mi-a fost frică. Nu vezi că am obrazul plin de semne? Au băgat peste mine doi derbedei care m-au bătut. Am crezut că Zainea te-a adus aici ca să mă omori.

— Eu? Dar de ce să te omor eu pe dumneata, mă, omule? Ce am eu cu dumneata? Că nici nevasta nu mi-ai furat-o, nici porumbul de pe foc nu mi l-ai luat! Şi apoi, mă, omule, eu nu omor oameni. Eu sînt boxer de meserie. Mă bat pe ring. pentru bani. Şi de cele mai multe ori nici nu mă bat de adevăratelea, ci numai aşa, de ochii lumii.

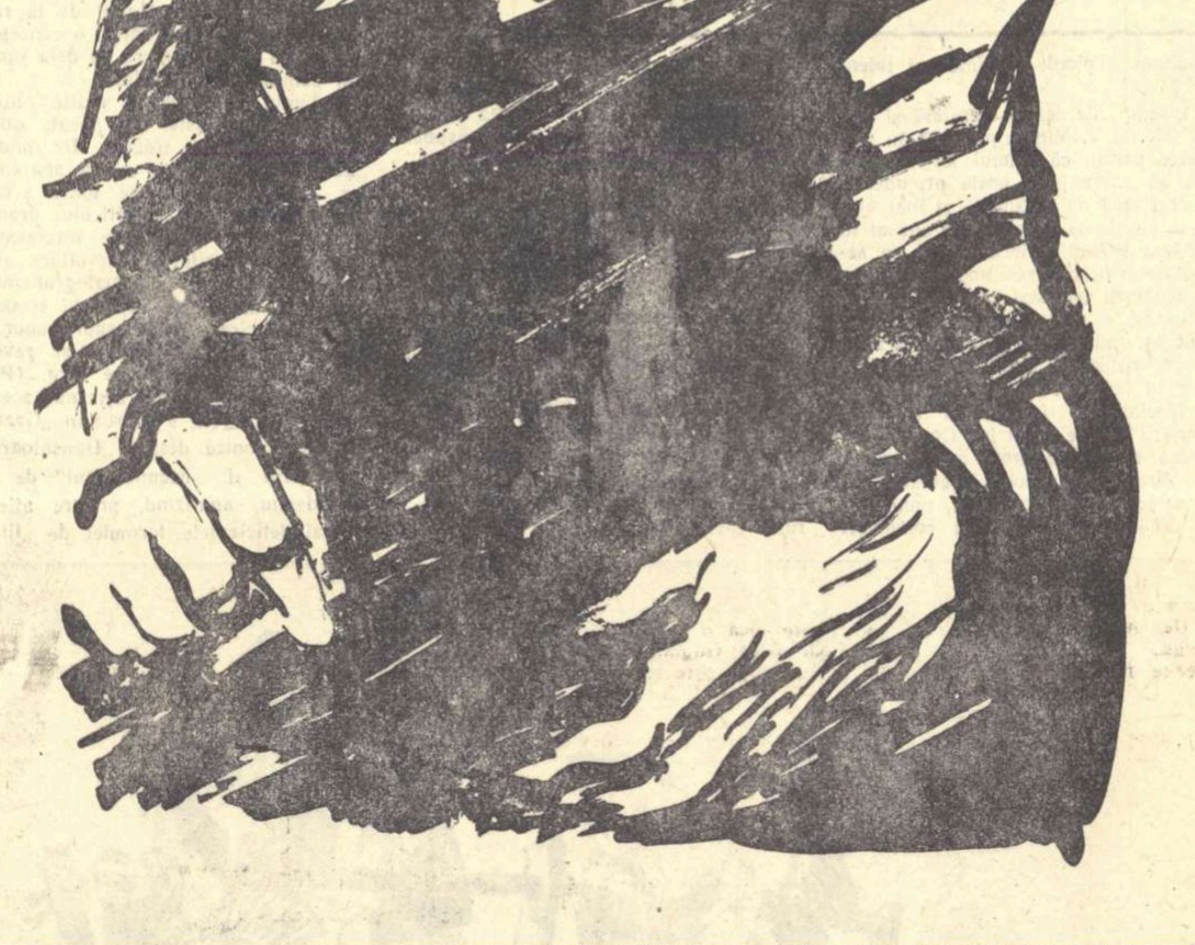

— Boxer?

— Da, domnule, boxer. Poate că vei fi auzit dumneata de boxerul Şerpe, campion la categoria grea! Eu sînt acela, mă, omule. Eu sînt acela...

— N-am auzit, spuse bancherul. Imi pare rău însă n-am auzit.

— Mă mir. Poate că n-oi fi de pe la noi. Aici, la Bucureşti, pe mine mă cunoaşte toată lumea. Pot spune că mă cunosc pînă şi copiii.

Drugan se gîndi la viaţa lui care se risipise şi se pierduse. Căzu în melancolie. Se înduioşă de propria-i soartă şi mărturisi:

— Sînt din Bucureşti. Am dus un fel de viaţă care nu mi-a îngăduit aproape nici un fel de bucurie. Am muncit pe brînci.

Namilei i se muie inima. Privi cu atenţie hainele şi paltonul lui Drugan. Işi dădu seama după stofă şi după croială că sînt veşminte de om bogat, însă nu ghici după ele îndeletnicirea celui care le purta.

— Dar cam ce meserie ai avut dumneata înainte de a fi arestat?

— Una destul de chinuitoare şi de urîtă.

Namila se trase îndărăt şi-l privi pe bancher cu îngrijorare şi teamă.

— Nu cumva ai fost judecător şi ai judecat oameni şi i-ai trimis la puşcărie şi acum ţi-a venit şi dumitale rîndul?

— Nu, spuse Drugan. N-am fost judecător.

Namila răsuflă uşurată. Zise:

— Eu unul cred că cel mai greu pe lumea aceasta este să fii judecător.

Drugan spuse:

— De ce? A fi judecător înseamnă a avea o meserie ca oricare alta.

— Vezi dumneata, mie mi se pare că nu ai dreptate. Judecătorul stă pe scaunul lui. Şi prin faţă îi trec fel de fel de oameni. Unii sînt, într-adevăr, vinovaţi. Dar alţii nu sînt. Şi ce face judecătorul? Se uită prin dosare şi citeşte nişte hîrtii. Ascultă ce spun învinuiţii şi avocaţii învinuiţilor. Ascultă ce spun reclamanţii şi avocaţii reclamanţilor. Mai ascultă ce spune şi procurorul. Pe urmă chibzuieşte şi dă o hotărîre. Uneori hîrtiile mint. Uneori şi oamenii mint. Luîndu-se după hîrtii şi după oameni, judecătorul poate da o sentinţă greşită, poate trimite oameni nevinovaţi la puşcărie şi chiar la moarte.

Drugan tăcu. Tăcu un timp şi boxerul. Apoi îl întrebă pe bancher:

— Dumneata eşti vinovat?

— Nu, răspunse Drugan, nu sînt vinovat.

— Atunci pentru ce te-au arestat?

— M-au învinuit de omor.

— Şi nu ai omorît?

— Nu, n-am omorît pe nimeni.

— Ai mulţi duşmani?

— Am. Orice om are duşmani.

— Atunci au să te condamne.

— S-ar putea să mă condamne. S-ar putea însă să mă şi achite.

Namila se plimbă prin odaie multă vreme. Fruntea îngustă i se încreţi. Ochii i se stingeau obosiţi şi parcă adormeau. Drugan îi spuse:

— Pari obosit. De ce nu te odihneşti? N-o să treacă mult şi-o să mai aducă peste noi alţi oameni. Atunci o să-ţi fie mai greu să te odihneşti.

— Nu sînt obosit. Mă gîndesc dacă nu cumva eşti bancherul acela despre care se scrie în ziare că ar fi otrăvit o femeie tînără, o actriţă.

— Da, eu sînt, răspunse Drugan încet.

Dintr-un salt namila fu lîngă bancher. Il apucă de umeri, îl zgudui şi-l întrebă:

— Cum ai putut să omori om, mă, omule? Poţi să-mi spui şi mie? De ce ai omorît om, mă, omule?

Lui Drugan, care cu puţin înainte luase hotărîrea de a nu se mai înfricoşa de nimic, de a rămîne tare şi stăpîn deplin pe voinţa lui, îi pieriră iarăşi toate puterile. Totuşi spuse:

— De unde ştii că am ucis? Nu am ucis pe nimeni. De ce te faci judecătorul meu, mă judeci şi mă condamni fără nici o dovadă? A? Cine ţi-a dat dreptul să mă judeci?

Namila îi dădu drumul, îşi scutură mîinile mari şi păroase de parcă ar fi umblat cu un lucru necurat şi zise:

— Intr-adevăr, nu am nici o dovadă că ai ucis. Probabil că nu are nici judecătorul care te instruieşte. Insă nu se poate ca un om cu situaţia dumitale să fi fost arestat numai pe presupuneri. N-oi fi omorît pe actriţa aceea, cu care trăiai. Se poate. Dar pe cineva trebuie să fi omorît.

— Ce te face să crezi aceasta?

Boxerul îşi reluă plimbarea prin încăperea scundă şi sărac luminată. Iarăşi i se încreţi fruntea îngustă. Cînd bancherul nu mai aştepta nici un răspuns, namila spuse:

— Ochii! Te dau de gol ochii. Ai ochii unui om care a omorît om.

Intre timp, peste oraşul urlaş, plin de vînt şi zăpadă, se prăvălise întunericul nopţii. Comisarul Zainea înţesă odaia din subsol cu oameni de toate vîrstele culeşi de prin circiumi de mahala, de pe sub poduri şi din tăinuite cotloane. Namila se aşeză lîngă Drugan în aşa fel încît să ocupe cît mai mult loc. Un mărunţel cu părul ţepos îi spuse boxerului:

— Mai strînge-te, ce te-ai întins aşa, ca o plăcintă! Mai strînge-te şi mai fă loc şi altora. Puturosule!...

Boxerul Şerpe se sculă, îl apucă de mijloc, îl ridică deasupra capului şi-l azvîrli ca pe un pachet în cealaltă parte a încăperii. In cădere, mărunţelul cu păr ţepos lovi cîţiva oameni. Unii ţipară. Alţii îl înjurară pe boxer. Namila, care lui Drugan îi vorbise cu glas blajin, urlă:

— Gura!... Ţineţi-vă gura că vă sfărîm.

Işi arătă pumnii mari, noduroşi şi păroşi. Oamenii, înfricoşaţi, tăcură.

Namila îi spuse lui Drugan:

— Ii cunosc eu bine pe toţi aceşti necăjiţi. Dacă nu-i iei cu reteveiul, ţi se urcă în cap. Acum, după ce le-am băgat spaima în oase, ne vor lăsa să dormim liniştiţi.

Bancherul se ghemui în colţ. Namila se întinse pe jos, întoarse spatele către ceilalţi, îşi puse mîna sub cap şi adormi. De bancher însă somnul se apropie abia către ziuă.

Pe Aramic Tair îl aduseră după ce căzu seara şi-l închiseră tot la subsol, în aceeaşi sumbră clădire, însă într-o odaie separată. Comisarul Zainea primise ordin să-l trateze pe turc cu oarecare grijă. Potrivit acestui ordin, comisarul Zainea veni în celula lui Aramic Tair însoţit de un vardist care purta sub braţ o pătură veche, soldăţească. Zainea îi spuse vardistului:

— Dă-i turcului pătura. Să aibă cu ce se învelî. Să nu tremure de frig.

Aramic Tair îl rugă pe Zainea să-l facă favoarea de a-i pune la dispoziţie şi o pernă. Comisarul rîse:

— Pernă? Vrei pernă? Dar ce? In puşcăriile voastre din Turcia li se dau spionilor perne? Mai dormi şi fără pernă, spionule!...

— De unde ştii că sînt spion?

— Ştiu, zise Zainea, cum să nu ştiu.

Aramic Tair glumi:

— Te rog, domnule, păstrează acest secret pentru dumneata. Cu ce te alegi dacă îl răspîndeşti? Cu nimic.

A doua zi îl duseră pe Alion Drugan la Tribunal. In cabinetul judecătorului de instrucţie îl aştepta pe bancher nu numai Tretin ci şi primul procuror Pitroc.

Magistraţii îl priviră un timp. Il lăsară să stea în picioare. La gît i se vedea pielea. I se vedea pielea şi la picioare.

— Hehe! zise primul procuror Pitroc, bancher fără cămaşă...

— Şi fără ciorapi, domnule primprocuror, adăugă Tretin.

— Ce spui de el, Tretine? Coşcogea bancherul şi şi-a dat cămaşa pe băutură... Iar ciorapii...

Se duse lîngă bancher şi continuă:

— Iar ciorapii... Pe ce ţi-ai vîndut ciorapii, bancherule?

Drugan nu spuse nimic. Se uită la chipurile obosite ale celor doi magistraţi şi gîndi: „Au lucrat toată noaptea. S-au pregătit să mă chinuie. Nu le voi face voia".

Primul procuror Pitroc îi spuse lui Tretin:

— Te rog, domnule jude, fii bun şi dă ordin să-l aducă aici şi pe celălalt individ.

Tretin sună. Apăru grefierul Mavru. Tretin îi spuse:

— Introdu-l...

Grefierul Mavru plecă. Se întoarse repede, însoţit de Aramic Tair. Apoi grefierul salută şi se retrase.

Bancherul Alion Drugan îl privi pe Aramic Tair. Ochii turcului erau tineri şi veseli.

Zaharia Stancu

Ilustraţii de FLORICA CORDESCU

In serviciul artei dramatice

La cel de al V-lea Congres internațional al criticii dramatice — care, în ciuda titlului său pompos, mi se pare că n-a realizat mare lucru — Marcelle Capron s-a amuzat prezentînd o mică antologie de răutăți la adresa criticii și a criticului: „viermi care rod fructele și florile" (Voltaire); „bondarii" deprinși să bîzîie antipatic împotriva „albinelor" (Th. Gauthier); „otravă care se strecoară și distruge arborele" (Goethe)... Această enumerare foarte incompletă — la care trebuie să adăugăm inevitabil tradiționala noastră „muscă la arat" — dovedește, oricum, că de-a lungul secolelor critica a reușit să „deranjeze" nu puține spirite ilustre. Pe unii poate că i-a deranjat de la lucru, dar cu siguranță că pe alții i-a zgîlțîit din somnolență. Asta a depins de multe lucruri și mai ales de poziția socială, de orientarea ideologică și de idealul estetic al criticului. La drept vorbind, imaginea lui Sainte-Beuve atacîndu-l „subtil" pe Balzac și reproșîndu-i... ce anume? Pasiunea, căutarea! — nu mă entuziasmează. Cine ar putea contesta însă valoarea actului critic al curajosului Bielinski, capabil să spună unui Gogol aflat în culmea gloriei: „...Cînd omul se lasă pradă minciunii își pierde și mintea și talentul"?

„Insemnările despre literatură și teatru" ale lui V. Mîndra prezintă un real interes pentru că autorul lor nu pregetă să „deranjeze" unele prejudecăți — deși încă nu destule — și mai ales nu se sfiește să se pronunțe apăsat în favoarea noului. Criticul apără cu seriozitate principiile realismului socialist, ale legăturii teatrului cu viața, cu actualitatea, e clar și ferm în aceste principii, nu se lasă influențat de așa-zisa „atmosferă". Cînd, de pildă, o parte a criticii dramatice, în frunte cu revista de specialitate, încerca să torpileze „Ziariștii" și pe eroul lor Cerchez, V. Mîndra saluta cu drept cuvînt piesa lui Mirodan — „poem dramatic închinat acestui erou comunist, unul dintre cei mai autentici eroi comuniști ai pieselor noastre"; iar cînd o altă — sau poate aceeași — parte a criticii, în articole ce răspîndeau un puternic parfum de frizerie, aplauda renașterea melodramei, el se grăbea să arate că noua problematică a vremii noastre nu încape în haina ponosită a dramoletelor de tip Bernstein — Bataille. In fața inovațiilor îndoielnice cu iz modernist, criticul își manifesta preferința pentru „principiile mai vii și mai trainice ale lui Stanislavski, după care confundarea actorului cu rolul său este cheia de boltă a realizării unui spectacol de artă realistă". In fine, într-o perioadă cînd Teatrul Național oscila penibil între „Blestematele fantome" și „Doctor Faust vrăjitor", el a demonstrat că „totul, dar absolut totul, depinde de repertoriul scenei Naționalului". Dacă este adevărat, cum spune Mîndra, că stilul teatrului se profilează în preferințele sale literare, este la fel de adevărat că stilul criticului se profilează în preferințele sale teatrale. Ce-i place lui V. Mîndra? Ii place efervescența dezbaterilor de idei ale lui Horia Lovinescu, admiră teatrul lui Leonov (căruia îi dedică un articol și o convorbire), gustă poezia subtilă a lui Mihail Sebastian, entuziasmează la spectacolele MHA lui. In gust nu e îngust, se ceartă cu esteții care strîmbă din nas la auzul numelui lui Alecsandri, recunoaște și drepturile comediei sprintene, ușoare (vezi cronica la „Patriotica Romînă" de Mircea Ștefănescu) dar sancționează sever tratarea superficială a unor teme de mare răsunet social (vezi cronica la „Zorii Parisului" de Tudor Șoimaru). Numai cînd și cînd „bonus dormitat Vicus", — și atunci citim cu surprindere că piesa slăbuță a lui Alexandru Sever, „Boieri și țărani" s-ar distinge prin „sobrietate", „înțelesul tulburător", „țesătura trainică", realismul ei „dur, colțuros", etc., etc. și se aduce ca mostră de „înțelepciune" a eroului metafora îngrozitoare: „Cînd ne-o crește capul, atunci o să fim tari", pe cînd delicioasa, necesara, plina de miez comedie a lui Victor Ion Popa „Take, Ianke și Cadîr" e depreciată în treacăt sub cuvînt că s-ar fi putut alege din opera autorului ceva „mai substanțial". Dar despre gusturi poate și trebuie să se discute, esențialul rămînînd orientarea ideologică, limpede și consecventă a volumului.

Ca eroul lui Ciprian, Mîndra își are „mîrțoaga" lui, care este „primatul textului dramatic în spectacol", iar această idee oropsită multă vreme de „cunoscătorii" teatrului exhibiționist, își dovedește, în condițiile dezvoltării realist-socialiste a teatrului nostru, deosebita însemnătate și prospețime. „Apărarea primatului textului literar a însemnat, în primele patru decenii ale secolului nostru, lupta pentru apărarea mesajului ideologic al pieselor realiste, împotriva încercărilor intempestive de a coborî teatrul în mlaștina experiențelor fade, gratuite, ale unor regizori tiranici", scrie criticul.

Teatrul e pentru el o tribună de unde pornesc întrebări adînci, de unde se rostesc adevăruri fundamentale și se înfăptuiește o mare operă educativă. Această poziție justifică maxima exigență față de text, precum și maxima atenție pentru fidelitatea cu care spectacolul redă mesajul textului dramatic. Cu greu ar putea fi acceptată afirmația exagerată — de altfel izolată în volum — că există dezbateri cu adevărat artistice în cadrul cărora „spectatorul nu este solicitat pe cale afectivă" (p. 71), dar este perfect verificată teza generală: „drama modernă este în primul rînd o dramă de idei" (p. 58). Iar de aici decurge că regia modernă trebuie să fie și ea o regie de idei, iar nu o regie de chițibușuri formale; că jocul actoricesc modern trebuie să fie și el un joc de idei iar nu de marionete. Analizînd în această lumină realizările teatrale, criticul demonstrează deopotrivă că asimilarea și întruchiparea creatoare a unui anumit text înseamnă un pas înainte în dezvoltarea proprie a unui mare actor contemporan (Beligan, în rolul comunistului Cerchez, a spulberat pentru totdeauna legenda „manieristului" Beligan) dar și că talentul excepțional al unei artiste ca Aura Buzescu (în „Hanul de la răscruce") nu a putut salva o concepție regizorală care denatura pe de-a întregul semnificația textului.

Volumul cuprinde și multe observații teoretice juste, din păcate unele notate numai în treacăt. De pildă: „Este probabil că, în ciuda aparentelor, filmul este, dintre toate artele, mai puternic opus specificului dramei și teatrului." Idee foarte interesantă care ar fi meritat o dezvoltare, mai ales astăzi, cînd „cinematografismul" amenință uneori să invadeze scenele. Ar fi de mirare dacă asupra unor asemenea aspecte autorul n-ar reveni cu un alt prilej mai pe larg. (P.S. A doua zi după ce am așternut aceste rînduri pe hîrtie, a apărut în „Gazeta literară" cronica despre „Dansatoarea, gangsterul și necunoscutul" de V. Bîrlădeanu, analizînd, printre altele, tocmai deficiențele formulei de „film-scenic"). De altfel, deși cronicile și articolele sale nu sînt așezate în ordine cronologică, cine a urmărit activitatea lui V. Mîndra a remarcat desigur că preocupările sale critice merg către o tot mai amplă generalizare, către dezbaterea problemelor teatrale de sinteză, tendință pozitivă ce caracterizează în ultima vreme aproape întreaga noastră critică dramatică, din ce în ce mai conștientă de răspunderile ei.

Prin atitudinea lor militantă „Insemnările despre literatură și teatru" se integrează unei lupte care îmbracă forme variate și care are drept obiectiv dezvoltarea teatrului nostru pe drumul realismului socialist. Cronica dramatică vie — scrie V. Mîndra — e „o poziție înaintată de luptă"... „un act cetățenesc prin excelență".

Nimic nu seamănă mai mult a bîzîit de bondar decît o cronică dramatică rece, indiferentă. Cronicile discutate mai sus sînt scrise însă cu pasiune, cu bucurie pentru succese, cu durere pentru eșecuri. Iar aceasta e o calitate de prim ordin. Cine nu știe să iubească și să se indigneze, nu poate aprecia creațiile unei arte care a înscris pe emblema ei o mască veselă și una înlăcrămată.

Andrei Băleanu

„Gazeta literară" întreabă:

...Cînd va apare, în sfîrșit, un program săptămînal al teatrelor (și în general al tuturor spectacolelor din Capitală) care să nu fie nici caiet hibrid ca „Scena și ecranul", nici foaia editată de Sfatul Popular?

Un program ca o broșură, simplu, practic, atrăgător.

Un program indicînd, în interesul publicului și fără pretenții de revistă, spectacolele, ora și locul, subiectul, distribuția, tăieturi din presă despre text și interpretare, fotografii, informații despre prețul și vînzarea biletelor.

Un program indicînd, în același timp, filmele, muzeele și expozițiile, conferințele.

Adică un program practic.

Viața Uniunii Scriitorilor

Vineri, 5 decembrie a.c., la Casa Scriitorilor, Wilhelm Bieck ambasadorul R.D. Germane la București, a vorbit despre Revoluția germană din 1918. S-a citit apoi o scrisoare din închisoare a Rozei Luxemburg. In continuarea adunării, poetul Dan Deșliu a citit o poezie de Arnold Zweig, tradusă de Mihu Dragomir, iar poetul Petre Solomon a citit poezia „Cîntec despre steagul roșu" de Weiner.

Apoi a rulat filmul documentar: „Noiembrie ne amintește".

★

Săptămîna trecută (miercuri 3 decembrie) a avut loc la Casa Scriitorilor o consfătuire a secției de dramă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Au fost prezenți peste 20 de dramaturgi veniți să discute problemele legate de realizarea pieselor închinate celei de a 15-a aniversări a eliberării patriei noastre. In referatul prezentat de Florin Tornea s-a arătat că angajamentele luate trebuie să devină la timp realizări valoroase. Răspunsul operativ la chemarea Biroului Uniunii Scriitorilor va da posibilitatea dramaturgilor să cunoască transformările petrecute în patria noastră în acești cincisprezece ani și să le dea viață artistică.

A vorbit apoi Aurel Baranga, Radu Boureanu, Liviu Bratoloveanu, Mihail Davidoglu, Tudor Mihail, St. Tita, Al. Gheorghiu-Pogonești și alții, care s-au angajat ca în cursul viitoarelor luni să predea teatrelor piese consacrate mărețului act al eliberării patriei.

Tov. Aurel Mihale, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. a vorbit despre importanța pieselor într-un act și a cerut dramaturgilor să includă în planurile lor de creație și aceste lucrări jucate de mii și mii de echipe artistice.

Discuțiile au continuat miercuri 10 decembrie.

NOTE

● EMINESCU DESPRE NATURALISM: „Pentru dumnezeu! Nu tot ce e natural e frumos. Aceasta trebuie să fie regula de aur a tuturor artiștilor, fie ei poeți, fie pictori, fie muzicanți, fie actori... Nu credem că reprezentarea crudă... a slăbiciunilor trupești este menirea artei dramatice".

● POMPILIU ELIADE ȘI PROMOVAREA DRAMATURGIEI ORIGINALE (în atenția teatrelor, n. red.). „O piesă romînească nu trebuie judecată după lipsurile ei, ci după calitățile ei, mai ales cînd lipsurile sînt de mîna a doua și calitățile de mîna întîia... Dacă nu îngăduim piese romîneștj cu însușiri și cu lipsuri, acel cap de operă mult așteptat nu va sosi niciodată".

● DE CE A FOST INLATURAT MIHAIL SADOVEANU DE LA CONDUCEREA TEATRULUI NAȚIONAL DIN IAȘI. După cum se știe, Sadoveanu a fost, înainte de primul război mondial, director al Teatrului Național din Iași. La un moment dat, activitatea sa devenind incomodă pentru regim, autoritățile l-au scos din funcție. „Ministerul Instrucțiunii — ne informează monografia Teatrului Național I. L. Caragiale de S. Alterescu și Fl. Tornea — îl revocă pe Mihail Sadoveanu din funcția de director al Teatrului Național din Iași, pentru că la Iași se reprezentase încă din 1905 „Azilul de noapte" de Gorki... pentru că în personalul Teatrului Național din Iași domnea, după cum era informat ministrul, «o adevărată anarhie prin faptul că actorii în loc să facă teatru, fac politică», și pentru că directorul Teatrului Național combătuse diversiunile șovine ale lui A. C. Cuza".

● MANIU ȘI TEATRUL. Ca semn de prețuire pentru arte în general și pentru arta dramatică în special, guvernul Maniu a hotărît în 1929 să desființeze Ministerul Artelor și să treacă problemele vieții teatrale în sarcina.. Ministerului Sănătății.

La același etaj cu pelagra.

● CRONICA. Intr-un moment cînd (se-apropie a 15-a aniversare a Eliberării), pentru ridicarea dramaturgiei, ar trebui concentrate toate forțele scrisului și, în tot cazul, ale criticii, constatăm cu părere de rău, că firească și foarte necesara cronică dramatică lipsește mai mult sau mai puțin sistematic din paginile cîtorva reviste de literatură.

● „VIAȚA ROMINEASCA" publică sporadic, cam improvizat și nu întotdeauna competent, cronici la piese originale. Așteptăm o cronică **permanentă** la „Viața romînească" (poate și una cinematografică).

● „LUCEAFARUL" s-a profilat exclusiv „literar". E de vină prejudecata că teatrul este un fenomen absolut specific, în afara literaturii? Așteptăm o cronică dramatică și la „Luceafărul".

● „STEAUA" publica mai de mult cronica spectacolelor clujene, fiind utilă mișcării teatrale din Ardeal. Așteptăm reînvierea cronicii dramatice din „Steaua".

● AVANPREMIERE. Bună, inițiativa Teatrului Național de a organiza — după cum am aflat dintr-o gazetă — avanpremiere la viitoarele spectacole ale teatrului. Avanpremiera, avînd loc într-o dimineață, la puține zile sau ceasuri înainte de premieră, este alcătuită, îndeobște, dintr-o prezentare a piesei, o convorbire cu sau între autor, regizor, eventual un actor, eventual un critic și din cîteva fragmente de spectacol jucate „în perdele" și la costum de stradă. Avanpremiera, moment de explicare a sensului operei dramatice, este menită să lumineze spectatorului dornic de a pătrunde „tainele" artei, procesul de creație și substanța ideologică și artistică a textului și montării, fiind astfel un excelent mijloc de educare. Pe cînd premiera avanpremierelor?

● ESTRADA. Se discută — cam de la începuturile Estradei, adică de foarte multă vreme, — în legătură cu înălțarea genului la rangul de artă. Poate că ar fi timpul să se întreprindă ceva în direcția mai sus pomenită. Poate că ar fi timpul — dincolo de discuții, de cronici etern mușcătoare și de clamări la adresa negustorilor de cuplete, să se închege o echipă de creatori cu sarcina precisă de a pune la cale mult rîvnita „estradă superioară". Ar intra în rîndurile echipei cîțiva dramaturgi cu umor și experiență (pornind de la Mușatescu, Mircea Ștefănescu, Baranga sau de la poeți ca Cicerone Theodorescu și M. R. Paraschivescu), doi-trei regizori și decoratori cu spirit contemporan, și cîțiva actori (avem) de comedie și artă, la care s-ar adăuga cupletiștii inteligenți și capabili a depăși vulgaritatea (vezi, de pildă, autorii spectacolului „N-aveți un bilet în plus?") și — evident — compozitorii de melodie. Estrada trebuie ridicată chiar de păr dacă trebuie, pînă sus, la etajul 3. Acolo — cum spune Francisc Munteanu — începe cerul.

● SE AFLA SUB TIPAR și va fi în librării cu prilejul „Săptămînii cărții" un volum de teatru de Victor Ion Popa. Autorul lui „Take, Ianke și Cadîr" a scris cîteva piese interesante și prețuite și a desfășurat o neistovită muncă de animator, regizor și decorator, cu principii solide, cu caracter progresist. Să-i citim piesele...

● DE FAPT ar trebui să citim mai multe piese aparținînd mai multor autori de ieri și de azi. Dar, în ce privește dramaturgii care n-au apucat să decedeze, situația textelor lor e ceva mai ingrată. De la o vreme ESPLA nu mai publică piese de teatru (pentru că se joacă pe scenă...). „Editura Tineretului", la rîndul ei, nu mai publică, de mult, teatru (pentru că... publică ESPLA). Ce să facă dramaturgii? Să încerce la editura Agro-silvică?

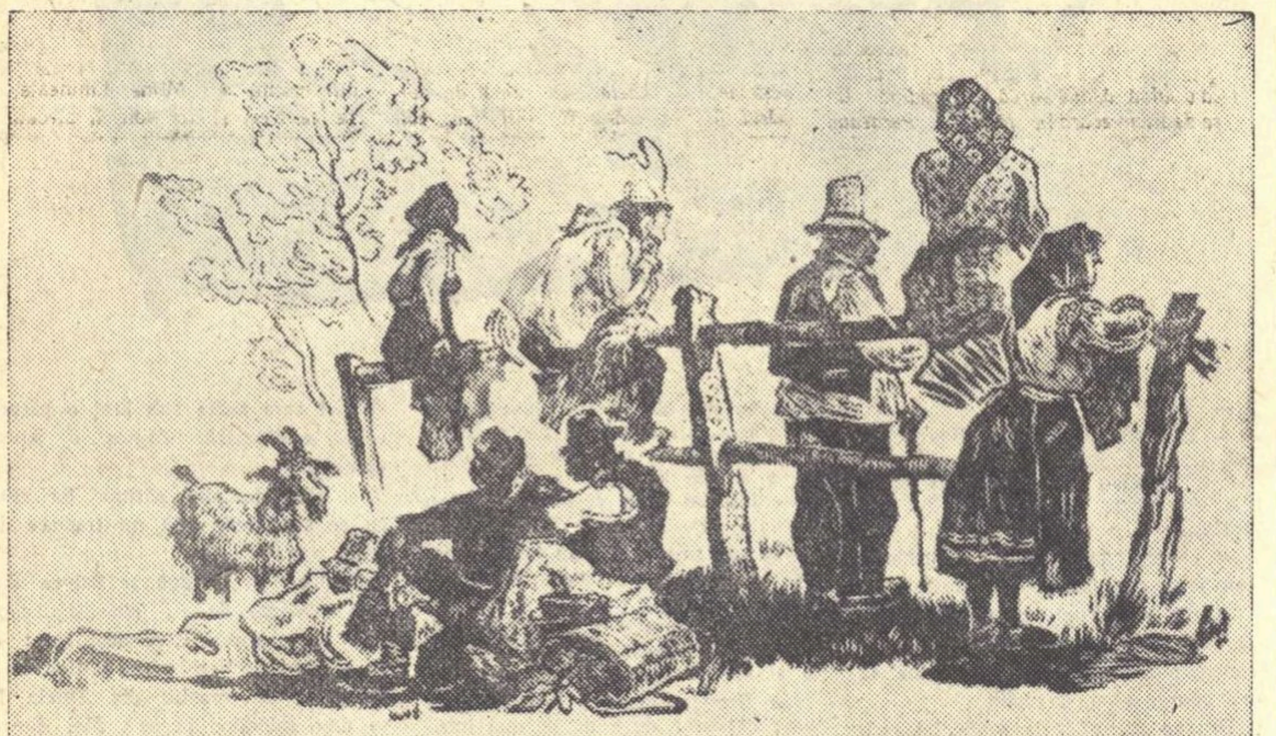
GH. IVANCENCO „Spectatori"

NOUL

(Urmare din pag. 1)

rul romancier, sau pamfletarul acid pe dramaturgul de mîine.

Incursiunea mea gazetărească m-a întors la literatură îmbogățit și m-a ajutat să înțeleg mai temeinic îndrumarea Partidului. Veneam după o muncă grea de fiecare zi și de fiecare noapte, muncă tăcută și dîrză menită să mă facă să pricep sensul unei literaturi chemată să nu fie doar ilustrarea unei epoci, ci și mistrie laborioasă sortită să edifice un nou edificiu social.

Știu că nu spun lucruri noi. A fost o vreme, e mult de atunci, cînd năzuiam să spun și eu lucruri absolut inedite și irefutabile. Muream de necaz că nu sînt eu acela care a spus cel dintîi „mens sana in corpore sano" sau cel puțin „toute proportion gardée". Mă silesc astăzi să scriu, dacă nu lucruri noi, măcar utile.

Pentru ca să scrii o asemenea literatură prezentă și activă, am învățat că singura sursă de inspirație e viața. Nu dezabuzatele elucubrații ale unei literaturi negre și viscerate, ci viața cu bucuriile și luptele ei, iată adevăratul izvor de inspirație al unui scriitor ce nu se consideră ca Beckett „sinucigaș în mijlocul unei lumi alienate".

Partidul m-a împăcat cu oamenii și cu viața și cu mine însumi.

Am înțeles că literatura nu poate fi ruptă de idealurile poporului, că dimpotrivă trebuie să le exprime și să le slujească.

Scriitorul care înțelege adînc acest principiu fundamental încît devine al lui, capătă o conștiință care-i dă forță, o perspectivă temerară, fermecătoare prin ineditul ei, iar artistul devine mai puternic fiindcă se dezvoltă în mijlocul oamenilor și crește prin puterea lor, ca arborele din seva pădurii.

Am devenit scriitor de teatru în acești ultimi cincisprezece ani din datorie: ca să servesc. Mi-am scris prima piesă fără să cunosc meșteșugul atît de necesar și de obligatoriu în dramaturgie. Partidul m-a învățat să învăț. Să nu disprețuiesc experiența înaintașilor, să nu trec nepăsător pe lîngă o nouă, obligatorie, ucenicie. M-a educat în spiritul literaturii realiste, chiar dacă nu mă simt în stare să dau o definiție exhaustivă acestei noțiuni acum, aici. A scrie însă limpede, pe înțelesul semenilor tăi la care nu privești cu dispreț și cărora nu le subapreciezi capacitatea de înțelegere, a scrie omenește, iată o datorie pe care caut s-o îndeplinesc în primul rînd.

Partidul mi-a insuflat această sfîntă nemulțumire care silește pe artist să caute necontenit forme noi de expresie, mai captivante, mai directe, mai elocvente, mai emoționante. A căuta însă cu adevărat noul, m-a învățat Partidul, nu înseamnă a descoperi acum în al șaselea deceniu al veacului nostru, ceea ce au consumat fără apetit unele spirite avariate în anii care au urmat primului război mondial. Mă cuprinde o nespusă jale și o tristețe fără margini cînd văd că unii confrați tineri repetă sau încearcă să repete astăzi exercițiile noastre avortate acum trei decenii.

A fi nou începe de la obligația elementară de a fi tu. Cum poți fi însă inedit cînd începi de la pastișă, chiar dacă modelul e unul de stimă și se numește Bertolt Brecht?

Există însă, evident, și o cale reală, fertilă, a noului. E calea ce trece prin frămîntarea clipei tale, calea intraripată a visului lucid, calea descifrării realității în desfășurarea ei dialectică, drumul luminat de cea mai cuprinzătoare filozofie a istoriei, filozofia marxist-leninistă, calea unei literaturi cutezătoare care, pe măsura sporirii conținutului, descoperă și impune forme noi. Este calea literaturii comuniste, cale de luptă ce nu cunoaște ambuscați.

A fi scriitor comunist, a fi un artist ce contribuie prin creația sa la fericirea lumii, iată ce m-a învățat Partidul.

Cărui artist i-a fost hărăzită vreodată o cinste mai mare?

Aurel Baranga

„În așteptarea lui Godot"

„CINE-I GODOT?..."

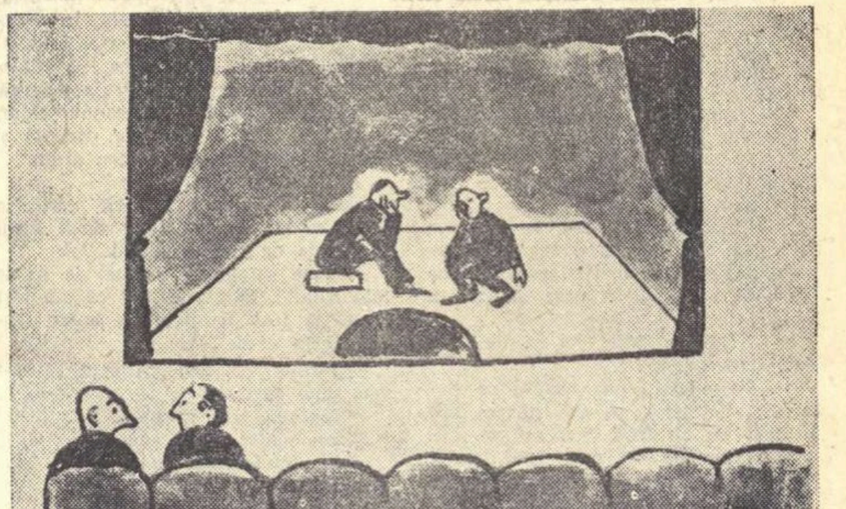
— N-am înțeles: ce anume așteaptă?...
— Să plecăm și noi doi, ca să poată termina spectacolul.
Desen de ALADIN

13 decembrie 1918

(Urmare din pag. 1)

bră amenințare pentru reprezentanții burgheziei și moșierimii ce presimțeau forța proletariatului încă neorganizat.

Manifestația urma unei greve a ceferiștilor și a celor de la Regie. Unsprezece mii de oameni încrucișaseră brațele pentru că nu mai puteau suporta condițiile de muncă impuse de tirania patronilor. Unsprezece mii de nemulțumiți erau înconjurați de simpatia celorlalți muncitori din întreaga țară. Anul acesta însemna într-un fel și repetiția ultimă a grevei generale din 1920. Avuseseră loc acte similare de protest și în Moldova și în Transilvania, la Moreni, Ochiuri, Țintea și Cîmpina, ceea ce trăda nemulțumirea generală și incapacitatea guvernului burghez de a soluționa arzătoarele probleme sociale create de război și de izbînda revoluției proletarilor din Rusia.

Regele fusese oprit în dimineața memorabilei zile de către mulțimea ce se strîngea în fața clădirilor sindicatelor și miniștrii săi priveau cu grijă demonstrația pașnică a femeilor, copiilor și bărbaților care cereau pîine, încetarea stării de asediu, pămînt pentru țărani și reducerea zilei de muncă la opt ore.

Trebuia o „mînă tare" și un instrument docil pentru execuția în masă ce se pregătea. Această mînă a fost găsită și, culme a cinismului, încă de cu seară, într-un cimitir periferic fuseseră săpate mormintele viitoarelor victime.

In dimineața de 13 decembrie cîteva mii de oameni, înarmați numai cu niște steaguri roșii și cu cîteva pancarte pe care erau scrise revendicările tipografilor de la „Sfetea" și de la „Minerva" s-au îndreptat către piața Teatrului Național. In mulțime se aflau lucrătorii de la „Belvedere", ceferiști, turnătorii de la Haug și metalurgiștii din Filaret. Muncitorii au fost întîmpinați de către soldații amețiți mai întîi cu țuică la Băneasa, conduși de ofițeri hotărîți la orice, ceea ce dovedea nesiguranța celor ce puseseră la cale masacrul. A avut loc un scurt și tragic dialog între manifestanți și călăii lor. Inchipuiți-vă această scenă de un dramatism zguduitor și înțelegeți de ce a fost nevoie să se aducă trupe proaspete pentru desăvîrșirea crimei. A fost devastată clădirea sindicatelor din strada Sf. Ionică, s-au arestat încă 2000 de muncitori (între ei aflîndu-se și I. C. Frimu) și cortina s-a lăsat peste ziua sîngeroasă care însemna pentru unii „moartea mișcării muncitorești din Romînia". Pronosticul, mai e nevoie s-o spunem?, s-a dovedit însă cu totul neîntemeiat, pentru că luptele ulterioare, printre care aceea de la Grivița, încununate cu victoria forțelor muncitorești de la 23 August 1944 au demonstrat că mișcarea revoluționară din țara noastră nu numai că nu murise, dar se dovedise în stare să răstoarne tirania burghezo-moșierească.

Au trecut 40 de ani de atunci și o placă modestă de marmură, spălată de ploi, cu literele mîncate de eroziunea timpului, buchetele mereu proaspete de flori de iarnă, depuse la baza pietrei, amintesc trecătorului tributul de sînge dat de clasa muncitorilor.

Să nu uităm ziua aceasta! Rîndurile mele înflorite într-o cerneală tipografică sînt numai un omagiu sărac adus celor o sută de morți al căror sînge hrănește falnicul copac al biruinței Revoluției.

Eugen Barbu

CONSFĂTUIREA NOASTRA CU CITITORII

Duminică, în sala Teatrului de Stat din Orașul Stalin. Muncitori, elevi, studenți, profesori, actori, activiști culturali, funcționari, scriitori din localitate. Consfătuirea „Gazetei literare" cu cititorii, prima dintr-un ciclu mai mare de asemenea întîlniri proiectate de redacția noastră.

Cîteva cuvinte de bun sosit adresate de secretarul Filialei Regiunii Stalin a Uniunii Scriitorilor, poetul Gherghinescu-Vania și un îndemn de participare activă la discuții rostit de Mihail Petroveanu și, după oarecare ezitări, cititorii încep să-și spună părerile. Iau cuvîntul: Voinea-Delast, M. Gătej, V. Calmuc, G. Tăutan, Gheorghe Robu, Virgil Fătu, Ștefania Meltzer, Darie Magheru, Marcu Florin, N. Șmilovici, V. Dăescu, Ionașcu Iulian, N. Fancelian, Ioana Baciu, Costel Ionescu, ș.a.

Din numeroasele probleme ridicate vom nota aici cîteva. Cititorii au vrut publicarea unui număr mai mare de poezii în paginile „Gazetei literare" ca și evitarea acelor strofe abstracte, cu sensul greu de descifrat. Au recomandat mai multă grijă pentru dezvoltarea tinerelor talente, o mai strînsă legătură cu cercurile și cenaclurile literare din fabrici și uzine, și o grijă deosebită pentru scriitorii din provincie. S-a insistat îndeosebi asupra unei temeinice și permanente legături cu viața de zi cu zi a oamenilor muncii. Cîțiva cititori au vorbit despre efortul grandios al oamenilor muncii din regiunea Stalin, adevărată cetate a industriei socialiste și au invitat pe scriitori să cunoască mai îndeaproape activitatea lor. S-a propus de asemeni continuarea inițiativei de a publica pagini dedicate diferitelor regiuni ale țării, readuse la viață în anii regimului de democrație populară. S-au pus întrebări scriitorilor prezenți asupra eroilor, locurilor pe unde se petrece acțiunea cărților și asupra planurilor de viitor.

Din partea redacției au răspuns Eugen Barbu, Georgeta Horodincă, Al. Mirodan, Titus Popovici, iar concluziile au fost trase de V. Mîndra.

Consfătuirea cu cititorii din orașul Stalin, ne-a învățat multe, dar înainte de toate ne-a întărit părerea că scriitorul trebuie să fie în mijlocul vieții, alături de cei care construiesc socialismul.

ADEVARATUL ROMANTISM

(Urmare din pag. 1)

mai sîntem contemporanii „Năpastei" lui Caragiale.

Socotesc că nu trebuie să insistăm în zona reflectoarelor asupra țăranilor zdrențăroși, bețivi, nebuni, asasini.

Mai puțină beznă, mai multă lumină de primăvară. Acum un sfert de veac, am văzut desfășurîndu-se la Paris un film romînesc, așa-zis „de propagandă", în care culturalii de pe vremuri reduseseră „pitorescul" țării la niște mlaștini unsuroase, în care se bălăceau bivoli. Pe planul întîi, o babă desculță și zdrențăroasă rîdea la public dintr-o gură scofîlcită, știrbă.

Unde e tineretul satelor și orașelor, flăcăii noștri chipeși, fetele și nevestele robuste?

Desigur, nu cerem reîntoarcerea la idilica Rodica a lui Vasile Alecsandri, la romantismul roz de odinioară. Dar nici nu trebuie să ne cufundăm în celălalt romantism, în romantismul negru. Nici unul, nici altul, nici romantismul roz, nici romantismul negru n-au ce căuta în epoca de realism socialist, pe care o străbatem.

Acad. Victor Eftimiu

„Gazeta literară" roagă:

● pe tovarășii din Ministerul Invățămîntului și Culturii să înființeze un consiliu artistic alcătuit din dramaturgi, regizori, actori și critici de teatru pentru a ajuta Direcția teatrelor la îndeplinirea sarcinilor sale.

● pe tovarășii de la Ministerul Industriei bunurilor de consum: să cedeze unui teatru (să zicem unui mic studio experimental) sala din blocul ministerului de pe calea Victoriei, sala aceasta unde se țin ședințe de producție, sala aceasta unde s-ar putea reprezenta piese despre producție...

● pe tovarășii de la... (nu cunoaștem inițialele) care amenajează de multă, multă vreme, noua sală a Teatrului Nottara, să nu uite că stadionul 23 August a fost construit în cîteva luni și să dea, mai repede (dacă se poate) teatrul în folosință.

Regizorii politici

Un fapt pe săptămînă

Germania occidentală naște la ora actuală regizori. Nu regizori de teatru sau de film, ci regizori politici. De unul am mai pomenit înainte cu cîteva luni la această rubrică. Franz Joseph Strauss e maestrul emerit al „apărării" celui de-al 4-lea Reich și cuvîntul apărare cam știm ce înseamnă.

El regizează divizii, dezgroapă recuzita și pe vechii actori ai tragediei care s-a terminat în niște pivnițe din Berlin, visează focoase, rachete și bombe atomice. Uită bineînțeles de o localitate de care e imposibil să nu-și amintească orice fost, prezent sau viitor general hitlerist: Stalingrad.

Pe urmele lui Franz Joseph mărșăluiește un doctor, (în litere, filozofie, medicină sau drept? — nu știm) doctorul Schroeder, ministru de Interne la Bonn. E posibil să se fi distins mai înainte cu cîțiva ani, cînd a fost interzis Partidul Comunist din Germania occidentală. Din obscuritate a ieșit, în orice caz, de cîteva zile, cînd a scos din buzunar o lege denumită „pentru caz de primejdie", prevăzînd „centralizarea în cadrul Siguranței Statului a tuturor serviciilor poliției, care să acționeze coordonat".

Scamatorul-regizor nu scoate din pălărie altceva decît Gestapoul într-o versiune actualizată. Și fără să pomenească măcar un cuvînt de numele ilustrului predecesor Himmler.

Se pare că pe domnul doctor îl urmărește viziunea unui proces grandios, regizat la Leipzig prin 1933 și care a făcut celebru în lume un anume regim. Pînă una alta, se mulțumește cu mai puțin, arestează vreo 47 de oameni, acuzați pentru teribila crimă de a fi difuzat manifeste, broșuri, ziare și mai ales „Das freie Wort", (Cuvîntul liber), urmărește seri de dans, spectacole de estradă cu săli arhipline unde se pare că se introduce „virusul comunist".

Cei doi regizori Franz Joseph Strauss și doctorul Schroeder, adună dosare voluminoase, unul în armată, altul în viața civilă. O rețea vastă începe să urmărească viața și gîndurile fiecărui cetățean german, continuînd tradiții ilustre care au dat faimă celui de al 3-lea Reich. Incolo, totul e liber în Germania de vest, inclusiv adunările combatanților de pe diverse fronturi de luptă din timpul celui de al doilea război mondial, inclusiv dreptul S. S.-iștilor de a fi primari, generali și miniștri.

Ca regizori politici ce sînt, Strauss și Schroeder nu inovează. Calea lor e bătătorită. Același subiect, același număr de acte, aceiași actori în alte costume, doar decorul e schimbat.

Să regizezi un nou Gestapo, un Bundeswehr, să visezi procese politice pentru ca apoi să organizezi Auschwitzuri și Buchenwalduri, să regizezi axe anticomuniste doar cu capitole schimbate, e ceva tare vechi, deși îți trezește amintiri încă proaspete.

Atențiune însă, decorul e altul și cînd spunem decor ne gîndim la viața noastră contemporană, unde regizori și actori ca Strauss și Schroeder nu sînt decît niște triste fantome.

Ion Mihăileanu

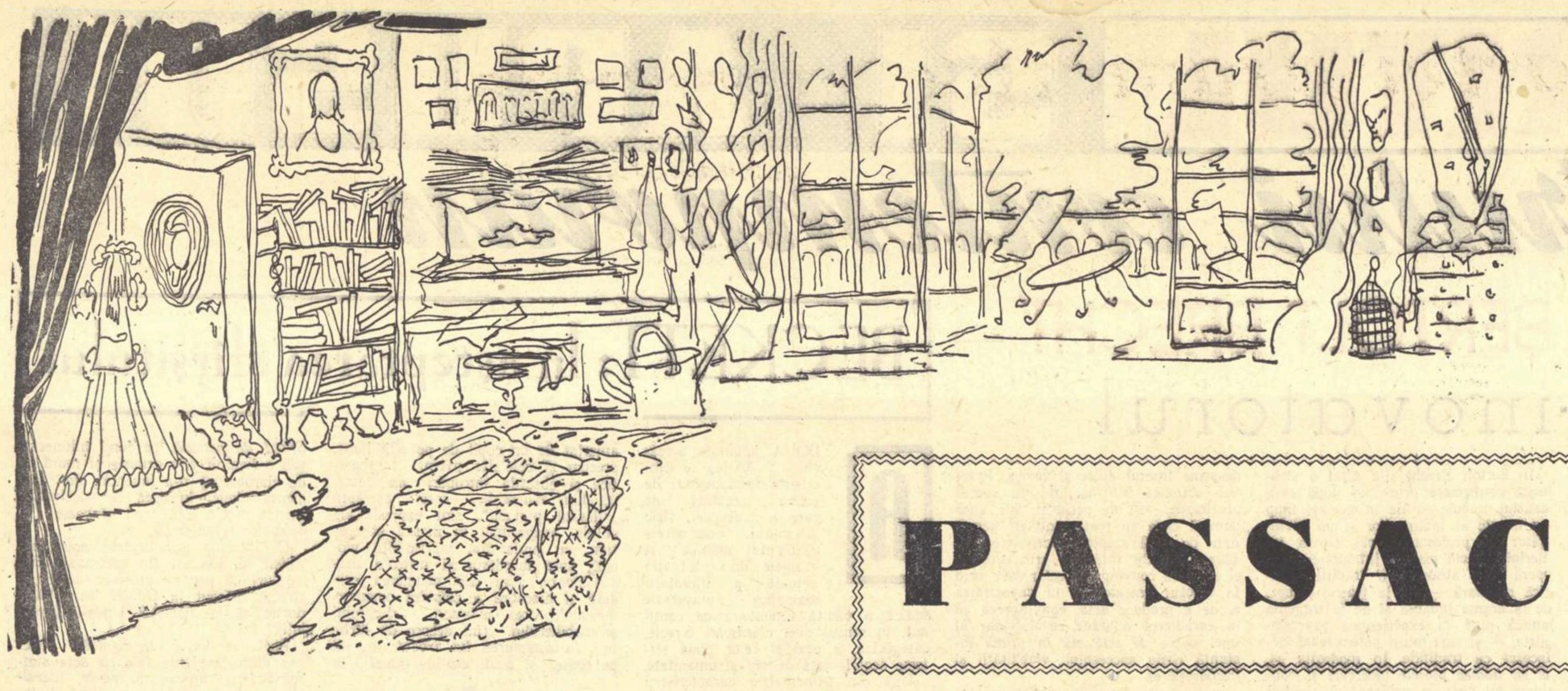

Personajele:

1) PROFESORUL	45—50 ani
2) ADA	17—18 ani
3) ERVIN	25—26 ani
4) ANDREI	25—26 ani
5) LOCOTENENTUL KNAPP	45—50 ani
6) CAVALERUL „CRUCII DE FIER"	17—18 ani
7) LEGIONARUL	indiferent

PASSACAGLIA

— Piesă în trei acte —

Fragment din actul I

Scena reprezintă holul foarte mare al unei clădiri care n-a fost niciodată isprăvită de tot.

In fund, o ușă mare de sticlă, pătată murdară, opacă, dă pe o terasă năpădită de bălării. Cîteva scaune și o măsuță de paie, prăpădite. In fund, pomi stufoși și se ghicește parcă prezența unui drum, a unor case învechite.

Uși — foste albe — în stînga și în dreapta.

Atmosferă de casă părăsită de adevărații ei proprietari, în locul cărora au venit niște oameni triști și indiferenți.

E un talmeș-balmeș de lucruri fără noimă: etajere cu cărți, borcane și colivii goale de păsări, o armă veche, rămășiță a unei panoplii devastate, o stropitoare mare, verde, cutia deschisă a unui violoncel, plină cu ceapă și cartofi, un ficus neîngrijit, foarte frumos și mare pe vremuri, agonizează; într-un cuier, o haină de catifea unsuroasă și o pălărie neagră „de boem", plină de pete; un armoniu acoperit de maldăre de note, hîrtii și rochii de vară, vesele și necălcate; o mască a lui Beethoven; pe pereți foarte multe tablouri colective, dintre acelea care se fac atunci cînd o promoție termină liceul: figuri rigide de băiețandri intimidați și încîntați de smokingul de ocazie, încadrate de desene alegorice din care sînt nelipsite făclia, craniul, compasul, mistria, peana de gîscă și avîntate versuri insipide; mai departe, o diplomă veche în latinește și — vizibil — un tablou splendid: portretul unei femei hieratice, realizat în tonuri palide-cenușii: o față de culoarea ivoriului vechi, uimitor de tînără și de fără vîrstă în același timp.

In mijlocul holului o ladă imensă, acoperită cu scoarțe. Iar într-un colț, distonînd total cu restul, ceva ce s-ar putea numi, dacă ar avea pereți s-o izoleze, „odaia visurilor" unei fete de 18 ani: multe perne în culori vii, un covor foarte gros cu tonuri nobile, o blană de urs alb cam năpîrlită; un desen stîngaci, dar foarte ciudat, albăstrui, reprezentînd un tînăr cu barbă scurtă și ascuțită, cu ochi imenși, o mînă cu degete neobișnuit de lungi pusă pe piept, cu gestul nobilului castilian al lui El Greco. Efectul ciudat al desenului de care vorbeam e anulat (sau întărit, nu știu) de o săgeată deasupra căreia scrie: ERVIN, cu litere mari, de tipar. E semnat ADA. Pe un perete al acestui „colț", o rochie foarte veche, cu turnură, o pălărie mare de pai și o pereche de mănuși de bal, lungi, negre și cu toate degetele găurite.

„Colțul" e izolat de restul lumii printr-o sfoară roșie, cu noduri, de care sînt prinse nenumărate pene de curcan și de cocoș. La ridicarea cortinei, în „colțul" ei, Ada răsfoiește distrată teancuri de reviste foarte vechi din care, la fiecare întoarcere de filă, se ridică un praf alb, ca făina. E frumoasă, cu un păr foarte lung negru-albăstrui. Zveltă, bronzată tare, cu grația nonșalantă, inconștient provocătoare a vîrstei. Intr-o rochie de stambă roșu-țipătoare, scurtă, veche și ruptă. Desculță. Citind, mănîncă struguri și scuipă semințele și pielița în toate părțile.

Din cînd în cînd, atît de vag încît nu-ți poți da seama dacă e în realitate sau nu, se aud acorduri de pian, venind dintr-un loc nedefinit.

De afară se aude tusea groasă a unui om otrăvit de tutun, apoi pe terasă apare Profesorul. Poartă un fel de salopetă albastră, ruptă, e murdar de pămînt și de var pe mîini. In cap, o vastă pălărie de paie, de damă, destrămată. Are mustața cenușie, mare, ca de focă și privirea opacă a unui om care știe că în interior, undeva, s-a rupt un resort: îl cunoaște, poate uneori știe ce ar trebui făcut ca lucrurile să se îndrepte, dar e prea obosit și apoi mai știe că totul tebuie primit așa cum e, fără nădejdi, fără desperări, cu un fel de austeritate a renunțării.

In clipa cînd intră, de afară se aud bubuituri înfundate, apoi rafale. El trage perdeaua de catifea albastră, grea, a ușii care dă pe terasă. Se face, brusc și neașteptat, aproape întuneric. Profesorul aprinde lumina.

PROFESORUL: Se petrece ceva în oraș, nu știu ce *(foarte grav, pentru că lucrul iese din ordinea lumii)* Se împușcă. *(merge și se spală pe mîini într-un lighean a cărui apă n-a mai fost schimbată de cine știe cînd)* Știi că n-o să avem varză anul acesta? Toate căpățînile sînt roase, ciuruite. *(îngîndurat)* Să fie iepurii? *(așteaptă inutil un răspuns; sever, profesoral)* Ada! Am întrebat: crezi că iepurii?...

ADA: Nu încape nici un fel de îndoială. *(evident, n-a auzit întrebarea).*

PROFESORUL: In cazul acesta mă voi așeza la pîndă și voi prinde cîțiva. Mîncarea de iepure e excelentă. Tu știi cum se gătește iepurele? *(nici un răspuns)* Ada! Am întrebat: cum se gătește iepurele?

ADA: Habar n-am. Știi prea bine că sînt o ignorantă, că tu faci totul și, pe cinstea mea, foarte bine.

PROFESORUL: Ada! Nu mă sili să repet că expresia „pe cinstea mea" e totalmente nefeminină. Iar iepurele se gătește împănat cu slănină.

ADA: Datorită fericitei rime, amîndouă observațiile s-au întipărit pe vecie în mintea mea. *(profesorul se îndreaptă spre un dulap vechi, întinde mîna să-l deschidă, privește la ceasul din perete care evident merge aiurea, ezită, oftează, renunță)* Tată!? Cum arătau femeile în 1921?

PROFESORUL: Splendid.

ADA: Cu rochiile astea ca niște saci? Fără talie? Fără piept? Cu pălăriile astea ca niște oale de noapte trase pe ochi? Mă faci să rîd.

PROFESORUL: Binevoiește a-ți nota că plasticitatea unei imagini nu implică expresia vulgară. *(se îndreaptă spre dulap, hotărît).* Cred că un pahar de rachiu mi-ar face bine.

ADA: Tată! Nu s-a înserat încă!

PROFESORUL *(Stînjenit)*: Intr-adevăr... ai dreptate... *(stă o clipă, apoi se bosumflă)* Pîrtește și ieși de acolo!

ADA: De ce? E așa de bine!... Și apoi, aștept o vizită.

PROFESORUL: A cui?

ADA: A ta. *(El o privește lung, clatină din cap cu amărîtă duioșie, oftează, apoi surîzînd se apropie, bate într-o ușă imaginară, Ada strigă „Intră!" și-și compune fața prefăcută și amabilă a celor care primesc; el se apleacă, trece pe sub sfoară și se așează lîngă fată pe blană).*

PROFESORUL: Nu reușesc să-mi imaginez ce reprezintă penele astea.

ADA: Zborul. Infinitul. *(a spus-o cu cea mai mare seriozitate).*

PROFESORUL: Da... într-adevăr... cu puțină bunăvoință... Infinitul... *(trage cu urechea, apoi, încet de tot, în șoaptă)* Lucrează? *(Ada dă din cap, subit devenită și ea gravă)* Mai are o oră... *(departe un bubuit înfundat)* Iți spun că se întîmplă ceva în oraș... Ți-o spun cu toată seriozitatea... Az-dimineață a trecut prin fața grădinii, Gociman, plutonierul de jandarmi și mi-a spus: Să trăiți! Zîmbea unsuros. Am profitat de ocazie și m-am plîns că iar mi-a fost mînjit gardul cu inscripții injurioase și cu amenințări... Și atunci... ascultă, Ada, e de necrezut! a spus că va lua măsuri, a notat chiar într-un carnet și mi-a dat să înțeleg că ar avea anumite bănuieli... Săracii oameni! Ce complicat e să trăiești, cînd aștepți tot timpul schimbări care să-ți răstoarne viața, sau să ți-o împlinească! *(Ridică din umeri, rîde stins; în clipa aceea o nouă bubuitură)* Auzi? *(Devenind grav, aproape speriat)* Să nu-i spui nimic. Să nu afle. El nu trebuie să afle. Să lucreze calm, detașat, senin... In mod sigur se întîmplă ceva în oraș, dar el nu trebuie să știe.

ADA: Desigur, tată...

(In clipa aceea, de dedesubt se aud cîteva bătăi. El se fisticește, încearcă să ascundă sticla, să se scoale, nu poate)

PROFESORUL: Ada, fii drăguță... dă tu lada la o parte *(jenat, trist)* Tata nu se poate scula.

ADA: Bine, bine, stai liniștit. Dar nu mai bea. *(Se ridică, merge la lada din mijlocul camerei, o împinge băiețește la o parte, deschide o trapă de unde iese Ervin. E tînărul pe care l-a desenat Ada. Asemănarea e izbitoare. Inalt, foarte palid, cu părul și barba scurte, ochi imenși. Un pulover și un pantalon negru, guler alb, răsfrînt, mîini lungi, albe. Mișcări lente, de om extrem de obosit și ceva aerian, greu de definit, care nu e „poză" de artist, ci reflexul unei absențe de care nu e conștient și care nu-l deranjează. Face cîteva mișcări de destindere, cîțiva pași, Ada împinge la loc lada, apoi rămîne cu brațele atîrnînd, ciudat de sfioasă pe neașteptate, așteptînd poate o remarcă asupra rochiei, a ținutei acesteia neobișnuite. Dar el n-o vede).*

PROFESORUL: *(Și el schimbat, cu o îngrijorată solicitudine și cu jena că e văzut iar beat, deși se întîmplă în fiecare seară)* Ai... Ai terminat?... Mai aveai o jumătate de oră de lucru...

ERVIN: Sînt obosit.

PROFESORUL: Și, desigur, ți-e foame... Indată... îndată mă scol de aici și pregătesc cina... Avem... avem... A rămas de la prînz ceva piept de rățoi... Ervin! știi că l-am sacrificat pe Hercule?

ERVIN: Da. Știu. Mi-ai spus la prînz...

PROFESORUL: A, da, exact, uitasem... Așa că... *(Se ridică foarte greoi, mai bea un pahar, iese din „odaie" și cum nu se apleacă, rupe sfoara).*

ADA: Tată! Ce faci?

PROFESORUL: Ce să fac?... Am limitat infinitul... *(enervîndu-se)* Ar fi cazul să termini cu prostiile astea! Sfori, pene! Nu mai ești fetiță! Ce părere ai Ervin?

ERVIN: Ba da. E o fetiță și e foarte bine așa...

ADA: *(cu un surîs amărît)* Vezi tată? Așa că, dă-mi voie să-mi repar infinitul deranjat... *(leagă sfoara, ezită, apoi hotărîtă ia fotoliul, îl duce „înăuntru", se așează și declară)* Astă-seară nu primesc vizite! Ale nimănui! *(și nimeni n-o amenință că va vizita-o).*

PROFESORUL *(Clătinîndu-se, ia o cratiță, scoate de sub etajeră o lampă de petrol, o aprinde, lampa fumegă cribil, el e gata s-o răstoarne. Apoi deschide un splendid „secretaire" căruia îi lipsește un picior, scoate farfurii. Sînt murdare. Se duce într-un colț, dă la o parte o perdeluță: descoperim un lavabou care în mod evident a fost instalat aici de curînd. Incepe să spele, la un moment dat se oprește, trage o dușcă din sticlă, pe care o poartă în buzunarul de la piept al salopetei. Se apropie de măsuța pe care a pus cina și sticla de țuică. Acum e beat de-a binelea, dar încearcă să se stăpînească din toate puterile)*: Așezați-vă... Ervin, te rog să mă scuzi... Sînt puțin... oarecum... Nu sînt în apele mele... Eram atît de obosit, nu-ți poți închipui, am băut un păhărel și m-a dat gata... Nu face nimic, nu-i așa? Am să dorm mai bine la noapte. Ție nu-ți ofer *(vrea să-și toarne. Ervin îl oprește).*

ERVIN: Cred că e destul ca să poți dormi bine.

PROFESORUL. *(După ce l-a privit în ochi)*: Ai dreptate. *(se așează. In clipa aceea, foarte aproape, o rafală de mitralieră, împușcături răzlețe).*

ERVIN *(sărind în picioare)*: Ce se întîmplă?

PROFESORUL: Nimic. Nimic, ce să se întîmple? Fac manevre soldații... Trag... Trag cu gloanțe oarbe... *(după o pauză, în care timp au mîncat)* N-o să avem varză. Au prăpădit-o iepurii.

ERVIN: Iepurii mănîncă varză?

ADA *(izbucnind într-un hohot de rîs, gesticulînd, gata să-și ridice rochia din pricina ilarității, ca o țărancă)*: Nu știe! Cîntă tot repertoriul mondial... recită versuri latinești și habar n-are ce mănîncă iepurii! Extraordinar...

PROFESORUL: Există o decență a veseliei. Nu sînt absolut necesare efuziuni de precupeață. *(drept care își toarnă un pahar și-l golește. Din nou împușcături. De data asta foarte aproape).*

ERVIN: Astea nu mai sînt manevre...

PROFESORUL: Te asigur. Le-am urmărit și eu un timp, azi după masă... *(s-au ridicat de la masă, Ada s-a lipit de perete, cu mîinile lîngă corp, într-o atitudine visător teatrală, care ar reclama întrebarea: „Ți-e urît?" Profesorul adună farfuriile. Scapă una care se sparge cu un zgomot strident, care-l face pe Ervin să tresară; bombăne: pardon. Trebăluiește. El se mai plimbă puțin, se oprește în fața ei, instinctiv simte că ar trebui să facă ceva și... o mîngîie pe față.)*

ADA: *(Pleznindu-l peste mînă, țipă)* De ce ai făcut asta? De ce ai făcut asta?

. . . .

ADA: *(După o pauză în care au continuat plimbarea)* Ervin... Ieri-seară, după ce tu te-ai culcat... am văzut o stea. Plutea.

ERVIN *(foarte pozitiv)*: O stea căzătoare?

ADA *(serioasă)*: Nu, nu era o stea căzătoare. Mergea drept pe cer...

ERVIN: Probabil se mișcau norii, împinși de vînt. Iluzie optică.

ADA *(mirată)*: Cum? Crezi că e mai interesant așa? Crezi că e mai frumos?

ERVIN *(zîmbind)*: Nu e. E plat și penibil. Dar tu trebuie să vezi stelele așa cum sînt, să știi calcula distanțele între pămînt și ele, între una și alta. Tu vei ajunge o a doua madame Curie.

ADA: Știu. Nebunatică, părul lung, pe umeri, gen Alida Valli, dar țigănoasă, bronzată, halat alb, trecînd solemnă pe coridoarele unui laborator unde se fabrică perpetuum mobile. *(jucînd)* O vezi? Are 22 de ani și a primit premiul Nobel... Acasă se joacă cu păpușile. E atît de ingenuă, de pură. A inventat un sirop care te face invizibil. *(cu un pic de reproș)* Cunosc. Și de ce e mai bine asta decît steaua care se plimba prin fața ochilor mei? Se plimba încet și gînditoare. *(căutînd)* Plictisită și puțin melancolică.

ERVIN: De ce?

ADA: Pentru că atunci cînd apare Soarele, nimeni n-o mai vede... *(observînd privirea lui brusc interesată, o întoarce)* Nici măcar eu. prietena ei. *(sînt aproape unul de altul și plutește ceva nou între ei. dar în clipa aceea)*

PROFESORUL: *(năulește într-un mod îngrozitor, lugubru)* Duuuuceeem-aaaș și tooooot... m-aaaș duuuuuuuceeee! *(amîndoi tresar, se întorc spre el. Beția l-a schimbat: e urît, asudat, cu mustața pleoștită, mîinile roșii din pricina spălatului)* Iertați-mă... *(rîde penibil)* Nu știu ce s-a întîmplat... Mi-a venit... să cînt... Cred că sînt beat... Dar am o beție lucidă și plină de demnitate. *(Ei tac. Ii privește lung).* Acum știu că ar trebui... să spun ceva adînc, o constatare neobișnuită... *(rîde)* Dar uite, că nu pot. Și la urma urmei, tot eu am să mă scol mîine dimineață... la cinci... să mulg capra... Pe Artemiza... să încerc să ucid un iepure asasin... deși mă îndoiesc... Așa că *(își toarnă și bea. O rafală aproape de tot)* Ce se întîmplă în oraș de trag? Nu știu... *(numărînd pe degete)* Rușii n-au putut ajunge. Ultima dată cînd am citit ziarul erau undeva, pe la Iași... sau la Chișinău... Așa că... Revoluție, nu cred... domnul primar Ionescu-Catalizator veghează... Ada, ești frumoasă... *(chicotește)* Rochia asta a îmbrăcat-o pentru tine...

I-am spus să n-o pună că tot n-ai s-o bagi în seamă, dar...

ADA: Tată! Te rog să te culci imediat!

PROFESORUL: Ah, ça non! Ah, ça non, ma Biquette! *(încearcă să schițeze un french-cancan, dar evident nu poate)* A, da! Vorbeam de o altă oboseală... *(blînd și cu respect aproape)* Tu n-o cunoști, dragă Ervin și n-o s-o cunoști niciodată. *(împușcături dese, parcă și strigăte, dar nici unul nu le ia în seamă)* Ervin... aș vrea să te rog... Nu te supăra... să-mi cînți ceva? Vreau să văd cum ai progresat azi. *(a spus-o cu un rest de energie, puțin ridicolă).*

ERVIN: E tîrziu, maestre...

PROFESORUL: Te înșeli. E foarte devreme... La început... *(dar nu spune ce anume)*

ERVIN: Nu se poate... Trece cineva pe stradă, aude...

PROFESORUL: Așa? Așadar, dacă din casa mea se aude muzică... înseamnă că e cineva la mine, care cîntă?

ERVIN: *(își dă seama de enormitatea greșelii)* Maestre... îmi cer iertare...

PROFESORUL *(bineînțeles nu l-a auzit. Nu aude nimic)*: Eu nu mai pot? Nici măcar un exercițiu banal, pe un acord? Da, poate că așa e... Nu, nu. Sigur că e așa. *(își privește mîinile, își freacă bătăturile din palmă, ostentativ)* Nu, nu Ervin, nu sînt supărat. De ce aș fi? Ai perfectă dreptate... Dacă la ora asta s-ar auzi armoniul afară, toată lumea s-ar putea întreba, pe bună dreptate, cine e la Profesor? Cine a venit în vizită la el, cînd afară se trage? Da, da, cine? Și atunci truda noastră, grijile, precauțiile pe care le luăm de patru ani, ar fi inutile...

ADA: *(strigînd)* Tată! Incetează! E hidos ce faci acum!

PROFESORUL: Iartă-mă, draga mea... iartă-l pe tata. E puțin beat. dar e lucid... Nu! Incerc doar să-i explic lui Ervin... *(acesta stă împietrit, palid ca varul)* că nu sînt supărat, că am înțeles remarca lui... *(cu un țipăt de deznădejde)* Bine, dar eu m-am împăcat de mult cu asta! Eu nu mai sufăr din pricina asta! Ar fi ridicol, ar fi dezgustător! Eu am înțeles de mult! Și maică-ta a înțeles și a zîmbit! Și pe urmă, nu-i așa, Ervin? mi-am făcut datoria... am fost profesor... Am condus coruri, am dat lecții... Tu, la patru ani *(rîde)* bineînțeles, nu ții minte, cînd mi te-a adus doctorul Weiss... Vai, tare urît copil erai... și puțin prea cuminte, prea silitor... Acuma, bineînțeles, eu n-am putut să-ți fiu profesor pînă la capăt... Tu aveai venit și, desigur, aici, în provincie... Pe urmă, succesul tău, copil minune... faptul că ai traversat atît de natural criza de la 14-15 ani și ți-ai găsit maturitatea... Dar, Ervin, cum aș putea fi eu supărat? Cînd a fost greu, unde ai venit? La cine? La bătrînul tău profesor. Primul tău profesor. Ada, ești de-o simplitate în psihologie, stupefiantă! Eu să mă supăr pe Ervin, care cînd a avut nevoie de cineva s-a gîndit la mine și nu la altul... Și erau mii, mii de oameni care ar fi fost fericiți... Eu sînt fericit pentru el. A putut lucra, în măsura în care am putut și noi, l-am înconjurat cu dragostea noastră... Și Ada te iubește...

ADA: *(țipînd)* Pentru Dumnezeu, tată! Taci!

ERVIN: *(mergînd spre pian. Ii tremură mîinile îngrozitor)* Ce să vă cînt?

PROFESORUL: *(clătinîndu-se, merge spre el)* Nu, dragul meu, nu e nevoie... Ești surmenat, ai muncit toată ziua... Nu lua în serios ce-am spus... Dorință de bețiv: hai, cîntă-mi ceva... Ca unui lăutar. Nu, nu. Nici nu sînt în stare să ascult...

ERVIN *(întorcîndu-se spre el, îl privește cu o intensitate insuportabilă. Bătrînul își pleacă ochii)*: Ce să cînt?

ADA: *(izbucnind)* Doamne, tată, ce s-a întîmplat cu noi? Că tot ce spui e atît de lipsit de bucurie și de speranță?... atît de deznădăjduit... Ca și cum ar trebui să ne ferim unii de alții... Chiar noi, care de patru ani sîntem legați pe viață și pe moarte?

PROFESORUL *(își ia fruntea în palme, se așează)*: Nu știu. Iertați-mă.

ERVIN *(cu aceeași intensitate ca și cum de răspunsul acesta ar depinde enorm)*: Ce să cînt?

PROFESORUL: *(încet)* Passacaglia. *(Dar abia răsună primele acorduri că o salvă răsună parcă în grădină. Ușa de sticlă zboară în țăndări. Perdeaua fîlfîie. Toți sar în picioare, încordați nedumeriți, apoi se aud pași fugind, pe terasă, perdeaua se dă la o parte și apare Andrei. E un tînăr de 25 de ani, înalt, bine făcut, în cămașă, cu mînecile suflecate. Brasardă tricoloră. Murdar tot de pămînt, cu o zgîrietură pe frunte. Incins cu o centură militară, de care atîrnă tocul unui revolver. Pistolul automat nemțesc de gît).*

ANDREI: *(strigînd)* Stingeți lampa! *(mașinal Ada întoarce comutatorul. Odaia e luminată de afară, de flăcările unui incendiu)*

ADA: Arde casa lui Goman... Dar ce s-a întîmplat?

ANDREI: Dar voi unde dracu' trăiți? De az-dimineață ne batem cu nemții. Am dezarmat garnizoana... și acum a sosit o coloană care se retrage și... a încercuit grupul nostru.

ERVIN *(sărind și el, luîndu-l de piept)*: Ce spui? Ce vorbești?

ANDREI *(aruncîndu-i mîinile la o parte)*: Poate-ți pare rău, părinte. N-am ce-ți face, sfinția-ta.

ADA *(începe să rîdă cu hohote).*

PROFESORUL: Așadar... s-a terminat cu ei... In cazul acesta... cred că e momentul să scot sticla care... *(merge la dulap, scotocește)* Armagnac, grande fine, mille neuf cent deux!

ERVIN: Bine, dar e minunat! Ada, tu auzi?

ADA: *(lui Andrei)* Dumitale nu ți-e foame?

ERVIN: Și eu să nu știu nimic... să stau ascuns ca un șobolan în ziua asta!

ADA *(căutînd prin „secretaire")*: A rămas ceva din bietul Hercule...

ANDREI *(rîzînd)*: N-are importanță, mănînc și de asta... De az-dimineață...

PROFESORUL *(care s-a apropiat cu un pahar-balon, solemn)*: Tinere, dă-mi voie să-ți ofer acest pahar. El conține...

ADA *(rîzînd)*: Băutura speranței. Care nu prea merge cu un rest de aripă de rățoi, dar...

ANDREI *(curățind dintr-o dată carnea de pe os)*: Merge foarte bine. *(Dă paharul pe gît, tușește)* Al dracului!

PROFESORUL *(care a degustat)*: Tinere, ceea ce faci dumneata e un sacrilegiu... Dar... poate că ai dreptate... *(bea direct din sticlă).*

ADA: Tată, a fost destul...

ANDREI: Eu trebuie să vă spun că nemții sînt pe aproape... Ne caută pe noi. Eram vreo 25 prin cartier... Așa că s-ar putea să...

ERVIN: Fii liniștit... avem unde să te ascundem...

ANDREI: Nu ține mult. A fost anunțat regimentul de Vînători de Munte care o să contraatace încă în noaptea asta! Aș mai bea din rachiul ăsta, dacă se poate...

ERVIN *(săritor)*: Cum să nu? *(se îndreaptă spre Profesor, care, trăznit, moțăie pe un scaun, îi ia sticla din degete. In clipa aceea se aude de afară: Hier! Ich habe ihm geshen! Nein! Dort! etc. etc. Andrei sare, se lipește de perete, trage piedica pistolului automat.)* Nu! *(vorbește în șoaptă, în timp ce afară, tot mai aproape, se aud vocile nemțești, pași, un foc tras aiurea)* Ada... intrați amîndoi în pivniță... Imediat. N-are să vă găsească! Hai, hai, să nu pierdem vremea...

ADA: Și tu?

ERVIN: Mă descurc eu... Dacă-l găsește aici, ne împușcă pe toți, imediat...

ADA: Și tata?

ERVIN: E beat mort. Doarme. Poate nici nu-l observă. Repede, Ada! *(lui Andrei)* Dă, te rog, la o parte lada aceea... Eu nu pot, să nu-mi stric mîinile...

ANDREI *(executîndu-se, nu se poate opri să nu spună)*: Ia te uită ce domnișor! Mîinile! *(a dat lada la o parte, Ervin ridică trapa. Adei)*

ERVIN: Intră! Reepede! Lumînarea e pe pian! *(ea coboară, apoi Andrei. Ervin împinge la loc lada, cu spatele, potrivește scoarțele, aprinde lampa, îl așează pe profesor mai bine, pune coniacul la loc vizibil, apoi se așează la pian, exact în clipa cînd de pe terasă dau buzna: Oberleutnant Knapp, 45-50 de ani, figură tipică de rezervist neamț: ochelari cu ramă de aur, părul foarte încărunțit, uniforma mult prea largă, pistolul în mînă ne la locul lui. După el vine Cavalerul: un tînăr blond, foarte frumos, în ținuta de camuflaj a trupelor SS, cască cu plasă, mînecile suflecate; la gît, cea mai înaltă decorație militară germană: „Crucea de Cavaler al Crucii de Fier". In toate mișcările lui ceva sălbatic, ca și cum tot ce-ar face e un sport total, singurul de conceput pentru un bărbat. Are cel mult 18 ani. Al treilea, Legionarul, poartă cămașă verde, cu o insignă SS pe guler, pantaloni negri și duce în spate un acordeon Mustața mare, haiducească.)*

KNAPP: Mîinile sus! Mîinile sus că trag!

ERVIN *(se supune. Face semn cu capul)*: Profesorul doarme. E beat.

KNAPP: A? Profesor? Lăsați mîinile jos!

LEGIONARUL: Lăudat fie Domnul nostru Iisus Cristos. Binecuvîntează, părinte.

ERVIN *(după o scurtă ezitare, în care s-a gîndit dacă n-ar fi bine să joace acest rol)*: Nu sînt preot.

LEGIONARUL *(brusc devenit „el însuși")*: Da' ce mă-ta ești?

ERVIN: Pianist. *(In timpul acesta Cavalerul a scotocit peste tot, cu priceperea SS-istului ideal. A dat de sticla cu coniac și scoate un fel de răcnet scurt, prin care vrea să-și exprime satisfacția. De altfel, tot timpul piesei nu va scoate un singur cuvînt numai țipete, răcnete, mormăituri scurte, pe care Legionarul le va traduce conștiincios. Knapp a auzit și el „Pianist", se întoarce zîmbind, observă că s-a întors cu pistolul îndreptat către Ervin și, scuzîndu-se cu un zîmbet, îl vîră în toc.)*

CAVALERUL *(prin cîteva sunete nearticulate și mimică și gesturi cu țeava pistolului „întreabă" dacă n-a fost cineva pe aici)*

LEGIONARUL: Intreabă dacă n-a fost pe aici cineva... Dacă nu l-ați ascuns... Un bolșevic înarmat.

ERVIN: N-a fost nimeni... *(cu compasiune spre Cavaler)* E mut?

LEGIONARUL: Ai sictir! Ii e scîrbă să vorbească!

KNAPP: Vă atrag atenția, domnule profesor... că orice [illegible] atrage după sine execuția imediată...

CAVALERUL *(scoate un sunet plin de dispreț)*

LEGIONARUL: Zice că sîntem trădători și porci. *(Cu logica particulară a fascistului „cult")* Vezi, ce ne făcurăți?

CAVALERUL *(ia sticla de coniac, vine la Locotenent, ia poziție impecabilă și i-o prezintă. Acesta umple două pahare, apoi i-o înapoiază. Cavalerul face stînga-mprejur, face un semn Legionarului și împreună își caută un loc unde să se așeze. Nu e decît „odăița" Adei. Cu o lovitură de picior, Cavalerul rupe sfoara, face un semn cu mîna la tîmplă, se trîntește pe covor. Incep să bea. Ca să nu piardă vremea, Legionarul ia pistolul automat al Cavalerului și începe să i-l curețe, ștergîndu-i piesele cu rochia de crinolină de pe perete și în general cu tot ce-i cade în mînă)*

KNAPP: *(Celor doi)* Așteptăm aici ordinul de încolonare. *(Cavalerul, cu o agilitate uimitoare, sare în picioare, salută, răcnește ceva ce poate să însemne „Am înțeles" și cu aceeași viteză se așează la loc)* Așadar... *(ridică din umeri)* Ne despărțim... Romînia a ales altă cale. Vă bucurați, nu? *(Ervin tace)* Am întrebat: vă bucurați, nu?

ERVIN: E o întrebare la care nu se poate răspunde.

KNAPP: Desigur... *(rîde)* Și totuși, ați răspuns...

ERVIN *(foarte nesigur, îl privește. Nu-și dă seama, îl provoacă, și în general nu știe ce vrea de la el)*

KNAPP: E normal... Și dumnealui *(face semn spre Profesor care doarme dus în fotoliu)* s-a îmbătat de bucurie, nu?

ERVIN: Nu, se îmbată în fiecare seară... *(surîzînd palid)*

KNAPP: De ce?

ERVIN: Din motive metafizice...

KNAPP *(brusc și neașteptat emoționat)*: A! Da? Mai există metafizica? Și mai sînt oameni care se pot îmbăta din pricina ei? Mîine dimineață, cînd se va trezi și noi vom fi plecați, să-i transmiteți felicitările mele. *(se ridică, pocnește din călcîie)* Profesorul de filozofie Oberleutnant Knapp!

ERVIN *(vag, abia perceptibil)*: Popescu...

CAVALERUL *(răcnește ceva, face semn spre acordeonul Legionarului)*

LEGIONARUL: Zice să cînți ceva. Lily Marlen... Die Fahne hoch, Gegen Engeland... sau una d-alea d-ale noastre: Hora morții ori Imnul legionarului căzut...

ERVIN: *(ridicînd din umeri)* Nu... nu le știu...

LEGIONARUL: Cum nu le știi, mă? Da' ce fel de muzicant ești, hai? *(Cavalerul strigă și el)*

KNAPP: Liniște! *(lui Ervin)* E un tip ciudat... Cea mai mare decorație militară a Reich-ului... Nu știu de ce a primit-o... Un produs tipic și splendid al lui Nietzsche... care n-a auzit niciodată de Nietzsche și dacă l-ai întreba, ar răcni că trebuie să fie cel puțin nearian. Generația nouă. O admir, dar n-o înțeleg... Eu, văd altfel lucrurile. Kant, Hegel, rațiunea germană, disciplina germană a rațiunii... Totuși, n-ați vrea să ne cîntați ceva?

ERVIN *(se așează la pian, cu repulsie aproape)*: Ce doriți să vă cînt?

KNAPP *(închizînd ochii, gustînd de pe acum plăcerea muzicii)*: Passacaglia!

ERVIN *(are o tresărire, apoi cu un violent și vizibil efort asupra lui însuși începe să cînte și închide ochii, strîns, încercînd să se închidă în el.)*

CAVALERUL *(răcnește, face un semn spre pistol)*

LEGIONARUL: Zice că ce? Ești nebun? Da' sîntem la biserică? Nu știi aia? Die Faaahne hoch...

KNAPP *(sărind în picioare și zbierînd dar cum nu e obișnuit, vocea i se frînge destul de caraghios)*: Tăcere! Drepți! *(cei doi se înt în picioare, încremenesc)* Vă rog, domnule profesor, vă rog... Scuzați...

ERVIN *(Cîntă. Knapp se lasă transportat, fulgerat cu privirea)*

KNAPP: Dumnezeule... Bunule Dumnezeu... Cîtă liniște, cîtă pace, cîtă încredere... Cîtă liniște...

— Cortina —

Titus Popovici

Ilustrații de IULIAN OLARIU

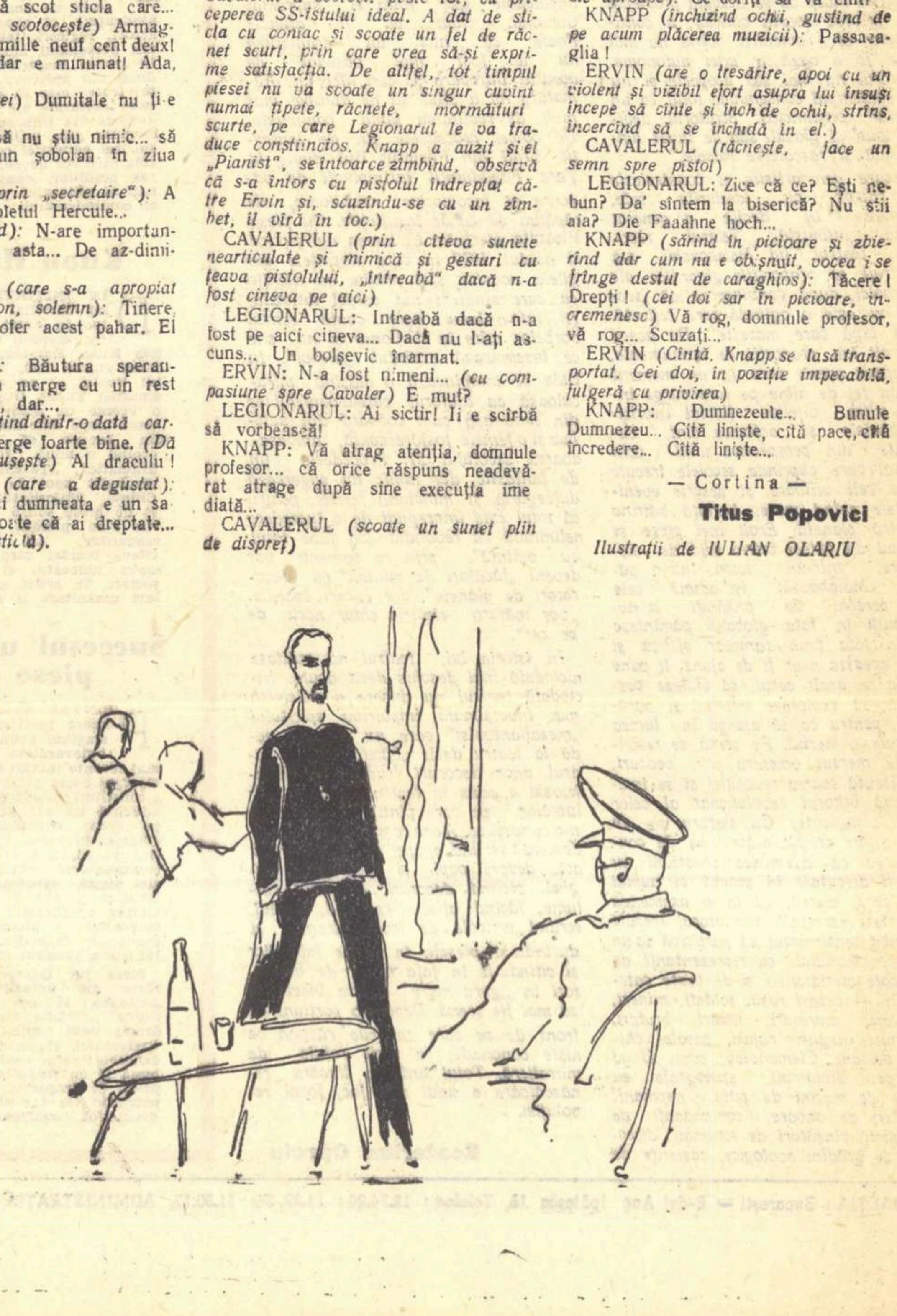

RASARITUL SI APUSUL teatrului contemporan

A. P. KIBALNIKOV „Maiakovski"

Maiakovski: Teatrul este o arenă pentru propaganda cincinalului

MAIAKOVSKI a aterizat în teatru ca un meteor producînd în spațiul rampei o adevărată explozie atomică. Convențiile teatrului burghez au fost pulverizate. Conflictele teatrului burghez au fost pulverizate. Au sărit în aer și s-au dezagregat eroii dramelor intimiste cu lacrimile lor de glicerină, eroii comedioarelor de bulevard, cu conversațiile lor dulci-acrișoare, cu pălăriile lor tari, cu blănurile lor moi, cu fastul lor de staniol și pene de struț. Decorul, ca element de cadru, a dispărut. Pe scenă nu se mai reconstituie budoare roz și salonașe Louis XIV, se joacă cu scena aproape goală, cortina nu mai este o perdea de catifea somptuoasă, ci un afișier pe care sînt lipite avertismente: „Psihologi, încuiați-vă în cușcă. Teatrul este o arenă pentru propaganda cincinalului!". Personajele nu mai cunosc rigorile timpului și spațiului. Cînd timpul nu le mai ajunge, perforează viitorul și descind în anul 2030, braț la braț cu o femeie fosforescentă. Cînd cuvintele nu le mai sînt suficiente, actorii nu mai vorbesc, apelează la elocința mută a gestului și pe scenă apare o pantomimă. Din culise năvălesc cohorte de personaje noi care nu mai au timp să suspine și nici să cînte romanțe pentru că pe scenă încep să se dezbată probleme care privesc soarta claselor, a continentelor și a omenirii. Scena nu mai poate fi o oază a artei autonome. Scriitorul nu mai stă deoparte și nu mai contemplă consemnînd totul ca un secretar conștiincios. Scriitorul devine tribun și glasul său de tunet umple sala și răscolește masele.

Fiecare gen artistic se construiește în raport cu idealurile sale. Burghezia în declin a generat drama intimistă. Teatrul revoluției, teatrul lui Maiakovski, s-a construit pe proporțiile gigantice ale hiperbolei, după convingerea că „teatrul nu este o oglindă care reflectă, ci o lupă care mărește". De aceea oamenii iau proporții de monumente, de aceea scena pare la un moment dat un fel de albie pe care curge într-un ritm vijelios fluviul istoriei Personajele și acțiunea sînt zugrăvite din perspectiva unui ochi colosal care cuprinde secolele trecute și pe cele viitoare și descrie evenimentele avînd mereu în față bătrîna noastră planetă. Eroii unei piese se adunau de obicei într-o sală de așteptare, într-un salon, într-o pădure. Maiakovski își adună cele 14 perechi de prihăniți și neprihăniți în fața globului pămîntesc ca în fața unui samovar și, ca și cum aceasta n-ar fi de ajuns, îi pune să ia cu asalt cerul, să violeze cosmosul, să exploreze infernul și paradisul, pentru ca să ajungă în lumea pe care o merită. Pe scenă se reconstituie mersul omenirii prin veacuri, se discută soarta revoluției și se imaginează viitorul revoluționar al celor cinci continente. Cu statura sa de uriaș care recită, autorul ne dă convingerea că asemenea chestiuni nu pot fi discutate în șoaptă ci numai „în gura mare", că la o asemenea dezbatere esențială, spectatorul trebuie să aibă sentimentul că participă la un congres mondial, cu reprezentanți de pe toate meridianele și de toate categoriile — ostași roșii, soldați, mineri, tîmplari, marinari, fierari, brutari, mecanici, neguși, rajahi, pașale, chinezi, persani, Clémenceau, popi, Lloyd George, diplomați, stenografe cu nume de mașini de scris, nepmani, cavaleri de onoare, comandanți de pompieri, vînzători de scrumbii, directori de grădini zoologice, casierițe de frizerii. Ca într-o nouă arcă a lui Noe. Maiakovski aduce cîte o pereche din fiecare specie omenească ca să refacă pe cei cîțiva zeci de metri pătrați ai scenei viața celor cinci continente. Fiecare act dă impresia că este un moment din încleștarea milenară dintre exploatatori și exploatați. In fiecare act ai sentimentul că este dezbătută soarta a milioane de oameni. De aici sentimentul grandoarei.

Același sentiment este alimentat și pe o altă cale. Revoluția a descătușat pe om și l-a făcut atotputernic. Pentru prima oară în biografia speciei sale, omul a devenit stăpîn al viitorului, iar viitorul nu mai este un cuvînt abstract, un vis cețos prin care se străvăd mișcîndu-se siluete cu contururi tulburi. Viitorul devine o realitate precisă pe care o poți atinge. Introducîndu-l pe scenă, Maiakovski dă teatrului o a treia dimensiune. Scena care a fost de-a lungul atîtor epoci terenul tuturor îndoielilor, este invadată dintr-o dată de sentimentul unei mari certitudini istorice. Omenirea poate trece prin încercări cumplite. Direcția spre care se îndreaptă istoria nu se poate schimba. Peste comploturile monstruoase ale „neprihăniților" din Misterul Buf, peste rugămințile împăciuitoristului care cere „și capra sătulă și varza întreagă", peste nunta și exercițiile de shimmy ale lui Burtă Verdis Vulgaris din Ploșnița, peste discursurile birocraților din Baia, istoria înaintează implacabil spre ținta ei supremă: Comuna. Cum va fi atunci? Poate că nici un dramaturg nu a fost mai obsedat de această întrebare și cert, nici un dramaturg nu a știut să ne apropie mai mult de realitatea lumii comuniste. De obicei procedeele țin de fantastic. Eroii din Misterul Buf ajung în Țara Făgăduinții întîmpinați de vapoare și locomotive vorbitoare, de căpățîni de zahăr însuflețite. Cu piesa Ploșnița aterizăm în lumea antiseptică a anului 1979 în care ploșnițele din zilele noastre sînt privite cu atenția cu care studiem noi astăzi ihtiozaurii, într-o lume care caută sensul vorbelor urîte în dicționar și nu știe ce înseamnă cuvîntul „alcool". In Baia se imaginează o mașină miraculoasă cu ajutorul căreia oamenii ies din timp așa cum coboară din autobuz și o femeie fosforescentă, ambasadoarea secolului 21. Procedeele țin de fantastic, dar nimic nu sugerează dulcegăria și minciuna feeriei, pentru că totul este impregnat de o încredere nelimitată că revoluția „va face totul cu putință": prin ea oamenii vor deveni „făcători de minuni" și „decoratori de planete", vor cuceri spațiile, „vor mătura electric chiar norii de pe cer".

In istoria lui, teatrul nu militase niciodată mai deschis decît acum. Niciodată teatrul nu dusese o polemică mai înverșunată împotriva spiritului „mezaliantovist" care nu vrea să vadă la teatru decît „băieți vioi în cadrul unor decoruri frumoase". Maiakovski a adus în teatru o patimă de luptător, pe care pînă la el teatrul n-o cunoscuse. A ars ca o flacără incandescentă scriind epopei și piese într-un act despre popi și despre Vranghel, pictînd decoruri, desenînd costume, făcînd afișe, regizînd, jucînd, scriind articole de teoria dramei și ducîndu-și piesele în halele fabricilor și citindu-le în fața miilor de muncitori în „gura mare". Scena încetează să mai fie scenă. Devine o porțiune de front de pe care replicile răsună ca niște canonade, ca niște rafale de mitralieră. Totul arde la flacăra renăscătoare a unui nou foc, focul revoluției.

Ecaterina Oproiu

BERTOLT BRECHT — inovatorul

In Bertolt Brecht și-a aflat o strălucită confirmare principiul după care artistul trebuie să fie în același timp un ucenic al înaintașilor și un învingător al profesorilor săi. Opera lui Bertolt Brecht este în intimitatea ei o operă care absoarbe o tradiție artistică milenară — de la teatrul chinez, de la drama indiană și de la tragedia antică pînă la experiențele expresioniste, — și care totuși polemizează neîncetat cu tradițiile. In modestia sa, el își numea piesele încercări și considera tot ceea ce realizase pe tărîmul dramaturgiei, cît și pe tărîmul artei spectacolului, o experiență și o contribuție pe care teatrul viitorului, teatrul revoluționar va face bine dacă și-o va însuși, dar și mai bine dacă o va depăși. Impins necontenit de patima descoperitorilor care îl făcea să spună după montarea unui spectacol într-o anumită viziune: „Să încercăm și invers", asemeni personajului său Galileo Galilei, Bertolt Brecht se pare că nu putea rezista „ispitei unui vin vechi și unei idei noi". El a supus toate tradițiile artei dramatice unei reconsiderări critice și n-a avut infatuarea, oricît de mare artist a fost, de a crede că le-a găsit o rezolvare definitivă și deplin potrivită cu timpurile noastre.

Ca un artist care-și cunoaște responsabilitatea și care înțelege toată gravitatea pe care o comportă îndeletnicirea sa, Brecht a procedat la aceste experiențe nu mînat de dorința de a face cu orice preț altceva, ci de dorința de a găsi ceea ce este cu adevărat nou și trebuie aflat, de dorința de a găsi acea formulă artistică spre care, în mod obiectiv, ne îndeamnă istoria. La baza eforturilor sale stătea credința neclintită în putința omului de a schimba lumea. El a subordonat de aceea activitatea sa unui țel înalt, revoluționar: „Chiar dacă nu întreaga lume consideră cauza comunismului drept cauza sa proprie, comunismul este cauza lumii întregi..." Brecht, care era profund conștient de mare răspundere care revine artiștilor în transformarea oamenilor, s-a comportat în activitatea și în operele sale întotdeauna ca un creator angajat, ca un creator care înțelege că emoționalitatea conținută într-o operă de artă facilitează acțiunea ei morală, drept care tendința ei morală trebuie să fie dintre cele mai precise și mai pure.

Născut sub astrele revoluției și ale încrederii în transformarea omului, teatrul lui Brecht ne poartă spre culmile amețitoare și pure spre care este cu totul îndreptățită să aspire arta contemporană. Arta, după părerea ideologilor burghezi și a artiștilor sterilizați de lipsa oricărei încrederi în viitorul omenirii, se va usca și se va răsuci ca un vrej mort de pe care s-a desprins fructul dulce și zemos. Practica artistică infirmă însă cu succes prezicerile atît de pesimiste ale unor oameni care au toate motivele personale de a fi sceptici. Activitatea lui Bertolt Brecht întărește prin propriul ei exemplu convingerea celor care cred în viitorul omenirii și în capacitatea ei de a produce artă, convingerea că în caracterul militant, revoluționar al unei opere de artă stă în primă instanță cheia succesului, viabilității și frumuseții ei.

Chiar cînd s-a folosit ca dramaturg de subiecte istorice, de personaje care au trăit în timpul războiului de 30 de ani, sau într-o țară îndepărtată și într-o epocă istorică nedefinită, piesele lui Brecht au urmărit să dea o rezolvare problemelor vieții contemporane sau măcar să pună o întrebare în legătură cu probleme de cea mai acută actualitate. „Omul cel bun din Sîciuan", spre o pildă, dezbate o problemă care atinge cu săgeata ei exact inima orînduirii burgheze. Imposibilitatea în care se află Șen De, de a fi în același timp bună cu semenii ei și ea însăși, demonstrează de fapt neputința omului de a fi bun într-o societate rea. Urmînd poruncile zeilor, înțelegînd prin acestea comandamentele absolute ale moralei burgheze, Șen De ajunge inevitabil într-un impas.

Care este concluzia spre care ne îndreaptă dramaturgul? Concluzia face explozie, o explozie de lumină: bunătatea nu stă în supunerea față de principiile unei morale abstracte; bunătatea adevărată înseamnă a face revoluție, a schimba lumea, a da oamenilor posibilitatea să pună de acord năzuințele lor nobile cu o realitate zilnică.

„Viața lui Galileo Galilei" dezbate magistral o problemă care a devenit în timpurile noastre de o acută și tragică importanță: răspunderea morală a omului de știință. Brecht militează pentru ideea supunerii științei năzuințelor spre bine ale omenirii: „Eu susțin sus și tare, spune Galilei, că singurul scop al științei este de a ușura viața neînchipuit de grea a omenirii". Și nenorocire celor care în timpurile noastre, infinit mai primejdioase decît timpul lui Galilei, vor avea să-și reproșeze asemeni lui: „Timp de cîțiva ani am fost la fel de tare ca stăpînitorii. Și cu toate astea le-am predat știința mea, lăsînd la voia lor să uzeze sau să nu uzeze de ea, ba chiar să abuzeze de ea, după cum cereau interesele lor".

Iată-l deci pe Brecht apărînd năzuințele cele mai fierbinți ale omenirii de astăzi. El pune în fața spectatorilor exemple pline de semnificație gravă. Fiecare piesă a sa este un indicator care arată durerile de care omenirea trebuie să se vindece și de care, după părerea sa, se va vindeca.

Georgeta Horodincă

BECKETT: In așteptarea sfîrșitului

A DOUA jumătate a veacului al XX-lea se deosebește fundamental de prima jumătate, de care o despart, fizic și moral, dezastrele războiului mondial și dramele lui. Situația actuală a literaturii dramatice universale indică o vădită schimbare de conținut, în sensul unei clarificări directe, categorice, a poziției celor două sisteme sociale față de om și umanitate.

Una din principalele caracteristici ale literaturii destinate teatrului antirealist este nihilismul negru, e răspunsul ei negativ la întrebarea teatrală clasică: a fi, sau a nu fi. Incercînd să justifice sterilitatea fără ieșire în care s-a înfundat această ramură a literaturii burgheze de după 1950, o parte din critica dramatică apuseană o dă drept o reacție la șocul produs de „spaima cosmică", iscată de perspectivele dezlănțuirii atomului. Formele de manifestare ideologică ale numitului „șoc" variază, de la sentimentul de inconfort și neliniște fără odihnă, pînă la deznădejdea totalei zădărnicii. Filozofii și creatorii din lumea sănătoasă și progresistă a socialismului, au arătat temeiul istoric al acestor concepții despre „existența tragică" și „agonică" a omului modern, dînd în vileag, pe larg și la obiect, poziția de clasă pe care o reprezintă antiumanismul contemporan.

Direcția nihilistă și apatridă a teatrului burghez parizian (apoi „european" și „mondial" — pentru lumea capitalistă) poartă semnături străine printre care în principal Beckett și Ionesco. Simptomele ei artistice comune par a fi două primordiale negații: omul nu este o creatură sociabilă, ci o victimă individuală (vezi Kafka), iar teatrul care de mii de ani a luat în serios dramele oamenilor, nu este teatru. De unde și formula noului spectacol, care rupe definitiv cu trecutul, prezentul și viitorul omenirii: *mono*-drama și *anti*-teatrul. Sub această dublă titulatură a fost lansată în 1952, cu reclamă și scandal, *In așteptarea lui Godot*, (En attendant Godot, Ed. de Minuit, 1953), piesă în două acte, scrisă în limba franceză, de irlandezul Samuel Beckett. Cinci ani mai tîrziu, o altă piesă, în patru personaje, intitulată cu tîlc *Sfîrșit de partidă* (Fin de partie, Ed. de Minuit, 1957) l-a făcut „mondial" pînă dincolo de Atlantic. Ultima, (Krapp's Last Tape, Evergreen Review, NY, 1958), a treia „monodramă" a apărut în „anti-teatrul" din S.U.A. astă-vară.

Spectatorul sau criticul de bună credință, decis să „ia în serios" piesele lui Beckett, constată că arta teatrului, artă *colectivă* prin excelență, se refuză „inovațiilor" nihiliste.

In primul rînd, pentru că nimic nu-i absolut nou într-un „spectacol Beckett" care să nu fie o traducere (în negru și tragic) a unui număr „excentric", clovnesc, de circ provincial. Cele patru personaje grotești care stau, se strîmbă și se-agită pe loc, în așteptarea unui Godot inexistent, anunțat de un copil de pe altă lume, precum și celelalte patru, fantomatice și absurde întrupări ale decrepitudinii omenești, care așteaptă „sfîrșitul partidei", sînt expresii ale stilului exagerației în mască și costum, cu preferința, mărturisită violent, spre murdăria și urîțenia dezgustătoare, spre descompunerea sordidă și macabră a chipului omenesc.

Simplificarea extremă a decorului și mobilierului (un arbore de hîrtie în *In așteptarea lui Godot*; un jilț pe rotile și două lăzi de gunoi, în *Sfîrșit de partidă*, pe fond întunecat, sub o lumină violt cenușie și murdară de clarobscur) n-a inventat, de asemenea nimic, în ceea ce spectacolul teatral dintre cele două războaie a denumit „avangardă".

Ce-i rămîne, prin urmare, nou „inovației" lui Beckett (în particular, fără legături cu scena: profesor de limbi străine, născut la Dublin, în 1906, domiciliat la Paris)? Unde-i „revoluția" lui?

Poate în dialog, în replică? Nici una dintre replicile sale cu aere simbolistice și rătăcite nu poate, literalmente, ține tovărășie onorabilă dialogului îndeobște strălucitor și spiritual al școlii făcute de Giraudoux și Anouilh în teatrul francez contemporan!

Verbiajul „filosofic" trădează imediat trucul suprarealist în scene, îndelung citate, ca aceasta din *Sfîrșit de Partidă*:

„*Clov* — In fiecare zi aceeași comedie, de ce?

Haam — Cu rutina asta nu știi niciodată. (După un timp) Azi noapte se făcea că mă uitam în pieptul meu: aveam o bubă mare.

Clov — O fi fost inima.

Haam — Nu, că era ceva viu. (După un timp, cu spaimă) Clov...

Clov — Da.

Haam — Oare ce se întîmplă?

Clov — Ceva își urmează cursul. (Un timp).

Haam — Clov!

Clov (plictisit) — Ce mai vrei?

Haam — Crezi că noi... noi... însemnăm ceva?

Clov — Noi? Noi să însemnăm ceva? (Rîde scurt) Asta-i bună!..."

Atunci în ce constau însușirile trompetistice ale monodramei lui Beckett? Credem că el are meritul, foarte minor dealtminteri, de a fi încercat o transpunere a tragediei în farsă. Nimic nou, prin urmare, în acest efort circumscris în limitele tragicomicului. Disprețuita de Occident istorie a teatrului conține mai valoroase exemple.

Atunci, totuși?

Ni se pare că decadența, adînc întristătoare, a teatrului apusean, a găsit în anti-teatrul lui Beckett un mod de expresie al dramaturgiei „fără nădejde și fără semnificație" preferată de snobii capitalismului agronizat, mod ce se poate chema și: moartea, ca spectacol. O asemenea dramaturgie, în care sfîrșitul fiecărui individ se confundă cu sfîrșitul omenirii, iar plecarea finală dintre ai săi, a omului, miroase a cadavru, și *numai atît*, nu-i o treabă de artist. A răpi oamenilor speranța în progresul ființei lor și în permanența operei lor, spre a-i livra, dezarmați sufletește, negustorilor de războaie și celei mai crunte exploatări, nu-i o treabă de artist. *C'est un sale métier*, cum se spune în Franța.

Teatrul lui Beckett, ca și societatea a cărei ideologie o reflectă, se află în așteptarea lui „Godot", pseudonimul *Sfîrșitului;* e o operă care s-a născut din nimic și în nimic se întoarce.

Mihnea Gheorghiu

De la dramaturgie cu capul în jos la interpretare cu capul în jos. Il recunoașteți pe excelentul actor François Périer? Dacă nu, întoarceți pagina. Il veți vedea silit la acrobație în piesa bulevardieră „Bobosse".

Pentru...

Teatru studențesc

LA MOSCOVA, pe strada Herțen, s-a deschis anul acesta un nou teatru, Teatrul Studențesc, ai cărui colaboratori, actori, regizori, tehnicieni, oameni din personalul administrativ, sînt în marea majoritate tineri studenți din Moscova. Menirea acestui teatru este să răspundă cerințelor culturale ale tineretului studențesc din Uniunea Sovietică, să formeze prin mijloacele artei, în spiritul educației comuniste, pe aceia care vor deveni, după terminarea studiilor, constructorii luminați ai viitorului patriei sovietice, ai comunismului.

Kuan Han-cin

DIN INIȚIATIVA Consiliului Mondial al Păcii are loc în acest an sărbătorirea marelui dramaturg chinez Kuan Han-cin, (născut în jurul anului 1210, la Tatu, actualul Pekin, — pe atunci capitala dinastiei Yuan). După ce lucrează o vreme ca actor și regizor al unor trupe ambulante, Kuan Han-cin începe să scrie teatru creînd o nouă formă de artă dramatică, „Ța-Kiu", care s-a răspîndit apoi în întreg nordul Chinei. Majoritatea celor peste 60 de piese scrise de Kuan Han-cin s-au pierdut de-a lungul veacurilor. Au rămas doar cîteva lucrări care descoperă un aspru judecător al nedreptăților sociale, un artist animat de idealuri umanitare și democratice.

Succesul unei piese politice

PRINTRE numeroasele premiere pariziene ale acestei stagiuni abundentă în piese bulevardiere, premiera celei mai recente lucrări dramatice a lui Georges Soria „Străina din insulă" a constituit un adevărat eveniment, aducînd un aer proaspăt și tare pe scena teatrului Studio des Champs-Elysées. Critica dramatică pariziană a fost unanimă în recunoașterea meritelor deosebite ale piesei, evidențiind măiestria artistică a dramaturgului, verdicitatea conflictului și deplina omogenitate a piesei. (De alt fel cronicarii dramatici au decernat lui Soria premiul Ibsen.)

Piesa lui Georges Soria izvorăște din actualitatea politică. Acțiunea ei se desfășoară în Cipru. „Străina din insulă" este drama unui cuplu format dintr-o englezoaică și un cipriot a căror dragoste este confruntată într-o bună zi cu tragedia poporului cipriot. Și dragostea și sentimentul patriotic ies întărite din această dramatică confruntare

Umbra uitării...

NU DE MULT teatrul „Picadilly" din Londra a anunțat cu o zgomotoasă reclamă noua sa premieră: „Umbrele eroilor". Spectatorii crezînd pe semne că este vorba de niște eroi... au umplut sala teatrului. Nu mică le-a fost însă surpriza cînd s-au văzut în fața unei mistificări: „Umbrele eroilor" încerca să dea viață gogoriței pe care o agită, din cînd în cînd, imperialiștii, așa numita „problemă maghiară". A doua zi în presa britanică, se puteau citi asemenea calificări: „Umbrele eroilor" e o piesă plicticoasă, lipsită de viață, melodramatică" (Spectator), sau „piesa nu este decît o înșăilare de țipete și alergături prin întuneric, amintind de filmele cu cow-boy" (Time and Tide), etc. Asta a fost părerea presei, și a spectatorilor. Lordul Birdwood, reprezentant al aripei drepte a partidului conservator, a fost însă de altă părere. Intr-o scrisoare deschisă, publicată în ziarul „Daily Telegraph", el îndemna deunăzi pe londonezi să pornească pe străzi și să lipească afișele de reclamă pentru „Umbrele eroilor".

Nu știm dacă venerabilul lord a luat oala cu pap și sulul de afișe subsuoară. Un lucru e cert: cu tot zelul său propagandistic, peste „Umbrele eroilor" s-a pogorît cu o repeziciune plină de tîlc umbra definitivei uitări.

Cînd crima devine virtute

ALUNECAREA în iraționalism, cultivarea obscurantismului și a pornirilor instinctuale reprezintă un fenomen caracteristic pentru dramaturgia burgheză contemporană. Din acest punct de vedere, volumul de teatru al lui Jean Genêt este perfect ilustrativ. Genêt mărturisește singur în prefață că și-a propus să reabiliteze crima. De altfel, autorul se rostește astfel prin gura unui personaj: „Criminalul adevărat este un inspirat sau un ales. Grația ucigerii e o virtute. Lumea noastra nu se poate dispensa de ea".

Henri Gouthier, comentînd teatrul lui Genêt într-un articol apărut în revista „La Table Ronde" nr 199 din septembrie 1958 și referindu-se la volumul acestuia, constată critic: „Teatrul lui Genêt este o manieră de a batjocori genul dramatic, deci esența teatrului. Visează la o formulă de teatru liturgic, ale cărui dialoguri să se încîlcească într-o rețea de simboluri, capabile să vorbească sibilinic, prin supoziții și presimțiri. Punctul de plecare, pretextul dramatic și tot ce îi succede să dispară sub profuzia ornamentelor și parabolelor tulburătoare dar vane".

...și contra

MOLIÈRE îl plictisește pe Ionesco

IN ANUMITE cercuri artistice pariziene, d. Eugen Ionesco este socotit un scriitor de avangardă, cu mult haz și care renovează teatrul contemporan. Atîta e de ajuns. Cine-i cere domnului Eugen Ionesco, autorul a cîtorva piese de scandal, să fie serios? Cine-l poate învinui că nu a cucerit decît audiența cîtorva mii de spectatori? Cine, mai ales, se gîndește să ia de bună filozofia acestor lucrări dramatice?

D. Eugen Ionesco este scriitorul care începe prin a consterna, continuă prin a nedumeri și sfîrșește prin a dezarma: glume bufe, făcute în momentele penibile ale inteligenței asociații de idei care par a fi fiicele hazardului și sînt copiii munciți ai unui mecanism de produs umor, calambururi vesele dar vide de sens prin neașteptatul lor. Aceste glume amuză un public dornic să audă un glas care să spargă obișnuințe somnoroase sau să biciuie un uzat interes pentru artă.

Atitudinea extatică a celor ce au văzut în teatrul lui Eugen Ionesco o revoluție radicală, a făcut de mult loc oboselii și dezamăgirii. Teatrul d-lui Eugen Ionesco nu mai e „nou". Lumea asistă acum tot mai puțin la reprezentarea pieselor sale, blazată, iritată că nu reușește să se distreze, dar sperînd că undeva, în subteranele textului, se află un adevăr profund, iar ei sînt printre cei puțini care l-au putut zări în fulgerarea unei replici. Piesele d-lui Eugen Ionesco satisfac însă tot mai puțin acea dorință expresă de originalitate din care, de altfel, s-au și născut.

D. Eugen Ionesco și-a intitulat piesele sale „antiteatru" exprimîndu-și într-o confesiune, făcută după toate regulile artei dramatice, vederile sale artistice. E, în această confesiune, o atmosferă de cabotinaj, de false adevăruri și de false emoții care țintesc să te facă prizonierul lor. Articolul intitulat „Experiența teatrului" începe într-un ton violent și pătimaș. Tot ceea ce a fost considerat factice și artificial în teatru: cartonul decorului, mecanica ridicării și coborîrii cortinei, antracte, aplauze, reflectoare, tot ceea ce a fost socotit inferior și sumar în teatru: intrigă precipitată, absența nuanțelor, efecte groase, atîtea și atîtea acuzații care datează cam de cînd există această artă, sînt reluate în diatriba scriitorului nostru. Pe un ton patetic, învinuirile curg unele după celelalte: „Teatrul nu este limbajul ideilor", ce-i amestecul acesta avortat de ficțiune și realitate, cum poate fi iertat sentimentul straniu pe care îl trezește în spectatori teatrul? Un strigăt de oroare, de revoltă, de protest, îi deșteaptă lui Eugen Ionesco ideea că artistul plînge cu lacrimi reale nefericirea personajului pe care-l interpretează. „E insuportabil, e indecent" fulgeră el. După o scurtă pauză, autorul reia rechizitoriul privind cu un îndurerat dispreț literatura dramatică universală: „Corneille, sincer vorbind, mă plictisește, Schiller e insuportabil, comediile lui Musset sînt slabe. Dramele sîngeroase ale lui Victor Hugo mă fac să izbucnesc în hohote de rîs. Oscar Wilde? facil; Ibsen? greoi; Strindberg? stîngaci... Chiar Molière mă plictisește".*

După asemenea cuvinte decisive, ce mai rămîne de spus? S-ar părea că între teatru și d. Eugen Ionesco s-au rupt toate punțile și ceea ce menține interesul pentru această artă e numai ostilitatea pe care o nutrește împotriva ei. Dar nu. Lovitură de teatru. Prevederile cele mai rezonabile, deducțiile cele mai logice sînt brusc răsturnate. Punctul de plecare a fost abandonat, argumentele schițate au fost definitiv părăsite. Diatriba cedează locul unui monolog liric. D. Eugen Ionesco își amintește deodată ce înfiorat a privit repetiția actului I al primei sale piese. Cît a fost de zguduit în acele clipe! „M-am înspăimîntat. Cu ce drept am făcut toate acestea? Imi era îngăduit oare? Era aproape diabolic" exclamă el pe tonuri variate, cu neașteptate izbucniri de melodramă. Veți recunoaște, desigur, în aceste rînduri, o inimă de dramaturg care se ignoră, un suflet de dramaturg care se umilește tresărind într-una din cele mai patetice scene la chemarea destinului. Pînă una alta, atenția publicului este deviată de la ideea susținută la jocul de scenă spre a-l împiedica astfel pe spectator să meargă cu gîndul la faptul că singurul scriitor dramatic care a izbutit să-l convingă pe d. Eugen Ionesco de farmecul teatrului a fost... d. Eugen Ionesco. Zgomotul pricinuit de atîtea vocative tunătoare îi îngăduie apoi d-lui Eugen Ionesco să-și uite convingerile exprimate cîteva pagini mai înainte. Un val de căldură și duioșie îl cuprinde și-l leagănă. Da! Teatrul mai poate fi salvat. A căutat și a găsit o ieșire pentru ca această artă să spargă cercul blestemat al inferiorității. Autorul vorbește acum alarmat și grav, înălțîndu-și vocea ori de cîte ori invocă, în numele unui teatru nou, „liberalismul metafizic". Dacă vrem să creăm un teatru care să nu aibă soarta nefericită „a pieselor nemetafizice (!? n.n.) scrise de Molière" atunci să îngroșăm efectele, să exagerăm pînă la limita extremă sentimentele personajelor, dislocînd astfel realitatea și dezarticulînd limbajul, — propune el. Prin exces de virtuozitate, autorul acestei confesiuni a transformat textul într-o serie de tirade, declamate magistral, dar fără o coerență intimă. Cel mult le leagă fără glorie și fără noblețe o poziție cam cabotină și un mod de gîndire reacționar. Dar, tăcere. D. Eugen Ionesco își reia rolul. In numele constructivului nostru program și pentru a-l împlini, spune el, să uzăm de prestigiile spectacolului, de toate mijloacele lui de seducție, plasîndu-l în afara timpului, în afara istoriei. O privire aruncată în culise și autorul continuă: trebuie să facem din teatru sediul adevărurilor metafizice, căminul abstracțiilor eterne.

Autorul rostește cuvintele zorit și pentru întîia oară pe chipul unui personaj din teatrul lui Eugen Ionesco a apărut o expresie reală, sinceră: „Nu mă întrerupeți, pare a spune el, cuiva pe care nu-l vede, dar a cărui prezență o simte, a cărui privire ironică îl stînjenește. Sînt aici și nu vreau să ies din scenă. Nici eu, nici lumea mea. Să ne refugiem în afara timpului, în afara istoriei"... De astă dată, vocea are vibrații sincere, dar zgomotul cortinei care cade le acoperă. Și nimeni nu-l cheamă la rampă... Iar autorul se înfurie: „Ce absurd! să ratezi rolul vieții tale"...

B. Elvin

---

*) „Nouvelle Nouvelle Revue Française"

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.29.36; 11.50.17, ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 51 (249) - joi 18 decembrie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R.

8 pagini 50 bani

I. IALEA „MIHAIL EMINESCU"

„Rădăcinile sînt amare"

de Zaharia Stancu

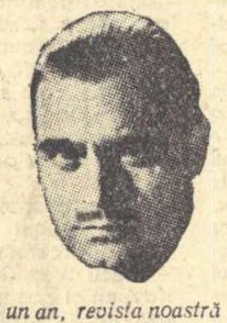

De aproape un an, revista noastră publică săptăminal, în foileton, romanul lui Zaharia Stancu „Rădăcinile sînt amare".

Oricine a urmărit număr de număr publicarea acestui roman, îşi dă seama că Zaharia Stancu a întreprins o acţiune gigantică, ale cărei dimensiuni se întind din ce în ce mai mult în timp, în spaţiu, în straturile societăţii, fără să lase impresia că o oprelişte ar putea exista, alta decît aceea care fatalmente limitează experienţa unui singur om, oricît de vastă: ceea ce el poate vedea, auzi şi trăi într-o singură viaţă. Construcţia romanului are aspectul expunerii autobiografice („... eu, Darie, care scriu acest roman"...) fără obişnuitele limite ale literaturii autobiografice. Scriitorul are capacitatea de a extinde propria lui biografie şi de a-i încorpora aspectele cele mai felurite ale vieţii sociale din ultimele decenii. Punctul de plecare al romanului este, de fapt, o revenire: revenirea scriitorului în satul lui de baştină, Omida. Aici, în mijlocul neamurilor, al prietenilor din copilărie, al bătrînelor de azi pe care le-a iubit pe vremea cînd el era flăcău iar ele seducătoare ca fecioarele din tablourile lui Grigorescu, scriitorul rememorează trecutul, propria lui viaţă şi, inevitabil, societatea sub zodia căreia ea s-a petrecut. Zaharia Stancu a adoptat gestul literar: „... şi singur lîngă foc/Petrec în minte viaţa-mi fără de noroc", dar îmbogăţind acest gest cu mişcarea unei societăţi întregi în care el se inscrie. Regretele şi amărăciunea horaţiană inspirate de trecerea timpului, se nasc pe fondul neplăcerii scriitorului de a fi trăit o mare parte din viaţă — „lipsită de noroc", — în formula societăţii burgheze, în care Darie şi-a îndreptăţit poreclele „Dinţosul" şi „Colţosul". Aceste regrete se estompează în perspectiva viitorului socialist, la care şi-a adus şi el contribuţia.

Datorită tehnicii literare care se sprijină pe cea mai mare libertate, libertatea şi fluenţa memoriei, romanul lui Zaharia Stancu realizează, sub raportul construcţiei, al bogăţiei materialului utilizat şi al modalităţilor artistice, o varietate şi o originalitate de netăgăduit. Scriitorul a înlăturat tiparul clasic al romanului şi, dacă se poate spune astfel, a luat construcţia lui Proust, fără Proust. Folosind ideea acestuia de a sprijini arhitectura romanului pe fluxul dirijat al memoriei, Zaharia Stancu a inventat o formulă literară cu totul nouă. El nu a folosit tăişul introspectiv al memoriei, ci capacitatea ei de a readuce în scenă, vie şi nevătămată, o lume. Urmînd capriciile aparente ale amintirii, scriitorul foloseşte pentru fiecare episod modalitatea de expresie care i se pare cea mai potrivită, fără să se simtă obligat de a respecta legile unui gen fix. De aceea, „Rădăcinile sînt amare" se prezintă, la o lectură integrală, pe care o va facilita apariţia cărţii în volum, sub aspectul celor mai variate şi mai neaşteptate genuri literare ca: schiţa cu parfum liric („Liliacul"), reportajul („Roza", care reproduce o vizită, de după război, a scriitorului la Buchenwald), comedia cu înţeles tragic şi sfîrşit gogolian („Zăpada"); nu lipsesc paginile de poezie, paginile de analiză,

Georgeta HORODINCA

(Continuare în pag. 6)

„Surîsul Hiroşimei"

de Eugen Jebeleanu

Despre ultima creaţie a lui Eugen Jebeleanu s-a spus că ar folosi procedee datorate artei cinematografiei. Compoziţia ne-a evocat mai degrabă formula oratoriului. Prin arhitectonica sa masivă, cu roluri soliste şi intervenţiile substanţiale pe parcurs ale masei corale, dar mai ales prin acest sentiment răscolitor şi profund dramatic, conţinut de fiecare parte componentă a lucrării

Eugen Jebeleanu evocă una din cele mai cumplite tragedii ale istoriei contemporane, dar nu cu sentimentul îndoielii şi deznădejdii. Poemul său scris sub impresia cutremurătoare a contactului direct cu locurile pustiite de radiaţiunile atomice, nu este străbătut nici de teamă, nici de resemnare, nici de îngenunchere. Litaniile pentru cei pieriţi în dimineaţa acelei zile de august conţin în fiecare vers mînie şi revoltă. Poemul său nu rememorează crima imperialistă pentru a înspăimînta oamenii şi a le paraliza voinţa. Dimpotrivă, evocînd momentele premergătoare şi următoare ale acestui îngrozitor cataclism premeditat, cu cinism şi sînge rece, de oamenii aurului şi ai calculului egoist (admirabil surprinşi în capitolul Călăii), caută să ne creioneze pe cît pot cuvintele întreaga măsură a grozăviilor întîmplate acolo. De fapt Jebeleanu şi-a creat poemul pe planuri antitetice. Antiteza între visul cîtorva oameni oarecari în noaptea dinaintea declansării bombei şi ceea ce a urmat în dimineaţa respectivă, antiteza între sufletul curat şi simplu al acestor oameni şi moartea cumplită căreia i-au căzut victimă. Antiteza tragică şi acuzatoare ce dă acestui poem un dramatism în multe pagini cutremurător. Eugen Jebeleanu a scris „Surîsul Hiroşimei" nu cu obiectivare cerebrală. Din primele rînduri transpare îndurerarea şi sentimentul de profundă înfiorare ce ţi-l dă vizitarea pămîntului **„tăcut, cu pielea pîrjolită, cu statura goală".** Cuvîntul iertare revine ca un obsedant leit-motiv în primul capitol, potenţialul afectiv crescînd neîncetat pînă la patosul eroic din final. Pentru că gama de tonuri la care Eugen

Valeriu RÎPEANU

(Continuare în pag 6)

BEAU DIN IZVOR

Mă simt din nou Anteu. Prin ţara mea
cutreier iarăşi — pururea mai nouă.
Beau din izvor cu mîinile-amîndouă,
şi, încă însetată, aş mai bea.

Sclipeşte roua sfîntă, fără seamăn,
pe frunzele de-aramă ce-au căzut
în codrul vechi, mereu necunoscut,
sub toamna caldă-a focului meu geamăn.

Nu, bunul meu, străvechi şi nou pămînt,
nu îndeajuns te mîngîiară paşii...
Ades te-mbrăţişez cu Făgăraşii,
la cumpene de ape, lîngă vînt.

Mă simt din nou Anteu. Cu sigur pas,
în văile pădurilor natale
înalţ din temelii hidrocentrale —
şi umbra în zidirea lor îmi las.

Imi trec mîndria-n stîlpii ce mereu
mi-o-mprăştie prin cabluri mai departe
şi tînără mă simt — şi fără moarte, —
şi ţara-mi dă puteri ca lui Anteu...

Veronica PORUMBACU

„Oameni şi dragoste"

de Cicerone Theodorescu

Cicerone Theodorescu preţuieşte în dragoste omul, iar despre *oameni* scrie cu *dragoste*. Participarea emoţională — cînd patetic-entuziastă, cînd melancolic-sentimentală — exigenţa morală sobră alcătuiesc principalele coordonate ale universului său poetic. Insăşi poezia este pentru el afectivitate şi răspundere. Artele sale poetice, destul de numeroase, exaltă datoria, conştiinciozitatea, dăruirea:

Mă ştiu dator pe lume, tuturor.
Ca o vioară mîinii care-o-nstrună,
Ca bunelor fîntîni, un trecător
Şi ca pămîntul către ploaia bună.

Datoria, poetul şi-o înţelege mai ales ca apărător al valorilor etice: demnitatea în viaţă, devotamentul în muncă, fidelitatea în dragoste, sinceritatea în creaţie, sînt motive frecvente ale creaţiilor sale. Trecutul, prezentul şi viitorul se supun judecăţii poetului din această perspectivă. Muncitorii şi ţăranii s-au bătut „să-nfrîngă minciuna", asigurînd izbînda „credinţei" statornice. In amintire, trecutul se însoţeşte cu toate formele umilirii şi injustiţiei, care alienau făptura şi spiritul uman. Prezentul, prin înfăptuirea egalităţii şi libertăţii, permite triumful integrităţii morale. Cicerone Theodorescu este profund contemporan, prin lauda pe care o aduce solidarităţii umane, patriotismului socialist, visului spre cele mai cutezătoare înfăptuiri ale minţii omeneşti.

Poetul priveşte cu mîndrie transformările revoluţionare actuale, descifrînd în fiece nouă realizare condiţia unei adevărate renaşteri spirituale. Ca şi altădată, el contemplă emoţionat priveliştea Dobrogei în plină transformare.

Peisajul închipuit de el presupune o „omenie" proprie, care nu este altceva decît răsfrîngerea atitudinii adoptate de om. Cînd trebuie să înfiereze bestialitatea hitleristă, poetul o denunţă ca pe

Geo ŞERBAN

(Continuare în pag. 6)

„De la potop încoace"

de V. Em. Galan

Volumul „De la potop încoace" cuprinde lucrări tipărite recent prin diverse publicaţii („Scînteia", „Viaţa romînească", „Luceafărul"), cu excepţia povestirii „Potopul", apărută în 1947. Printre piesele de greutate ale volumului, povestirile „La Răzeşi" şi „A cincea roată la căruţă" înscriu deosebite reuşite artistice în creaţia autorului şi în acelaşi timp ilustrează şi cele două categorii distincte în care se grupează lucrările volumului: povestirea unde domină proza sobră, densă, în care virtuozităţile stilistice nu-şi găsesc locul — şi povestirea satirică, ingenios construită, scrisă atractiv, cu umor captivant, cu momente şi finaluri neprevăzute, dar pregătite abil şi cu subtilitate. De fapt ne aflăm în faţa a două laturi majore ale scrisului lui V. Em. Galan. Umorul original al lui V. Em. Galan

Ştefan BANULESCU

(Continuare în pag. 6)

UN EVENIMENT LITERAR

Sînt coincidenţe pe care epitetul cel mai curent le califică drept tulburătoare. Una dintre acestea e şi apariţia întîii ediţii complete de Poezii ale lui Eminescu, — într-un singur volum, la ESPLA, pe hîrtie velină biblie şi în legătură de pînză, format Insel-Verlag sau Pléiade, in 16, — aproape zi la zi după 75 de ani de la ediţia princeps. O notă destul de întinsă, la rubrica Ştiri d-ale zilei, în ziarul Romînul, la 22 decembrie 1883, anunţa evenimentul în modul cel mai elogios; cităm doar începutul: „A apărut în editura librăriei Socec din Bucureşti, Poesiile lui Mihail Eminescu, într-un splendid volum de 300 pagine, care face cea mai mare onoare artei tipografice romîne". Ce e drept, din punct de vedere grafic, tipăritura editurii Socec, împodobită mai ales cu vignete foarte îngrijite, era remarcabilă. Emendarea textului, cu care se însărcinase Titu Maiorescu, lăsa însă mult de dorit şi greşelile de lecţiune s-au perpetuat cu duiumul, pînă la ediţiile contemporane C. Botez, G. Ibrăileanu şi Perpessicius, care au reuşit treptat să le elimine cu desăvîrşire. Mai nu este nevoie să menţionăm meritele covîrşitoare ale acad. Perpessicius, adevăratul restaurator al fizionomiei originare a liricii eminesciene. De peste 20 de ani, eruditul critic şi-a consacrat existenţa descifrării manuscriselor marelui poet, în vederea publicării acelui corpus al operei lui integrale, din care nu cunoaştem încă pînă astăzi decît membrele ei risipite. Sînt puţine luni de la apariţia celui de al doilea volum de Postume în Editura Academiei R.P.R., prin care se întregeşte imaginea laboratorului liric eminescian cu nesfîrşita lui migală şi nemaiîntîlnită onestitate profesională, şi iată că avem într-o singură carte, elegantă şi portativă, conţinutul întregii lirice în textul cel mai curat! In volumul ei subţire încap 657 pagini numerotate, iar în acestea, poeziile publicate de Eminescu în timpul vieţii, apoi cele „postume" şi, în sfîrşit, cele grupate la rubrica „anexe". Un criteriu axiologic a prezidat la această din urmă discernere şi cernere, dar oricît de justă ar fi judecata de valoare a acad. Perpessicius, geniul eminescian răzbate şi prin sita densă a valorificării ultime. Astfel ne apare ca un pur cîntec, de esenţa celor mai preţuite elegii „antume", poezia cu titlul Luna iese dintre codri şi datată în paranteză (1874): „Luna iese dintre codri. / Noaptea toată stă s-o vadă. / Zugrăveşte umbre negre / Pe linţolii de zăpadă. / Şi mereu ea le lungeşte / Şi suind în cer le mută, / Parcă faţa-i cuvioasă / E cu ceară învăscută. / Ce gîndeşte? — numai norii / Lini se-mbină, se dezbină / Ca făşii de gaz albastru, / Ca şi aburi cu lumină. / Lin prin iarbă sco-

Şerban CIOCULESCU

(Continuare în pag. 6)

SĂPTĂMÎNA CĂRŢII

Săptămîna cărţii literare ar trebui să fie totuna cu săptămîna poeziei. Intr-adevăr, nu poate fi o carte bună, una de literatură, fără poezie. Versul nu este decît o condensare, o concentraţie de grad mai înalt a poeziei, distilată din experienţa vieţii. Căci viaţa însăşi, în ceea ce are ea mai frumos, este poezie. Iar această poezie, realizată şi întruchipată în arta cuvîntului, face parte din bunurile cu caracter obştesc, ca parcurile şi grădinile publice — ce înfloresc pentru toţi — ca fîntînile arteziene, jucînd ca nişte cozi de păun în soare. In lumea lui Homer, aedul, cîntăreţul primitiv, poetul făcea parte dintre demiurgi, adică dintre lucrătorii obşteşti, deţinători ai unor virtuţi magice în crearea de bunuri pentru colectivitate.

Cu timpul, această funcţiune s-a degradat, ajungînd — în lumea capitalistă — pe cea mai de jos treaptă a ierarhiei sociale. Poetul englez de origine americană T. S. Eliot, bucurîndu-se de mult prestigiu în cercurile literare tipic burgheze, pentru ideile sale mistico-reacţionare, recunoaşte că, în lumea capitalistă, din poezie nu se poate trăi şi el socoteşte necesar ca poetul să se angajeze la un patron, într-o întreprindere, pentru a putea trăi. Cu cît întreprinderea este mai mare şi patronul mai avut, cu atît mai bine — zice el — căci poetul va dispune eventual de mai mult răgaz, ca să se dedice artei pure. Problema răgazului este discutabilă, cred eu, însă un lucru este sigur: că poetul nu va fi angajat de o mare întreprindere dacă el, de pildă, va scrie versuri împotriva exploatării omului de către om sau va proslăvi o societate în care au fost doborîte clase jefuitoare ale muncii. Cea mai bună dovadă ne-o serveşte chiar Eliot, care profesează misticismul şi ideile antisocialiste în arta sa. Deci, ca să apuce cîteva grăunţe din sacul cu aur al capitalismului, poetul trebuie să renunţe la cel mai frumos ideal din lume: o societate omenească trăind în pace şi bună stare, fără să aibă deasupra pe marii proprietari de tot felul de bunuri şi pe înrăiţii pregătitori de războaie, pe imperialiştii de astăzi. Poetul care, în aceste condiţii, se lasă încununat în viaţă, în locul frunzelor de laur, cu o coroană de dolari, nu poate spera, în lumea care-şi urmează drumul spre comunism, în nemurire în conştiinţa urmaşilor.

In lumea noastră nouă, poetul şi-a redobîndit locul de cinste meritat pe drept în ierarhia socială, iar poezia a devenit o valoare din cele mai de preţ pentru masele largi muncitoare, a căror viaţă în trecut era lipsită de poezie şi la propriu şi la figurat, şi din punct de vedere al existenţei lor şi din punct de vedere al accesului lor la cultură.

In Romînia, bunăoară, Eminescu abia după Eliberare, deci la un veac de la naştere şi la jumătate de veac de la moarte, a ajuns să fie cu adevărat cunoscut de poporul său. Se tipăresc anual din opera sa zeci de mii de exemplare şi toate se vînd ca primele cireşe, se caută ca primii ghiocei. Tudor Arghezi, cel mai mare poet în viaţă, atît de iubit la noi şi atît de urît de duşmanii noştri de peste hotare, pentru că-şi iubeşte ţara şi-i este dragă munca gigantică a poporului nostru pentru clădirea socialismului, îşi scoate astăzi versurile în 20 — 25.000 exemplare şi cărţile nu-i rămîn niciodată să se scorojească şi să se decoloreze de soare în vitrinele librăriilor.

Aş putea să mai adaug aici, ca exemple asemănătoare de succes în căutarea de către public a cuvîntului lor poetic, pe cei mai de seamă reprezentanţi ai poeziei noastre revoluţionare noi, poeţi al căror nume de mult s-a schimbat în renume şi în ţară şi în străinătate.

Mîndria noastră cea mai mare, şi singura care nu duce la îngîmfa-

Mihai BENIUC

(Continuare în pag. 2)

SEMNELE VIITORULUI

Pentru realismul socialist

Cu literatura care a fost străbătută de spiritul revoluţiei, între cele două războaie, se petrece procesul semnificativ pe care-l străbat toate momentele de seamă ale istoriei literare: cu cît trec anii şi ne îndepărtăm de epoca în care această literatură a fost creată, cu atît prestigiul ei ni se dezvăluie mai mult, şi în aceeaşi măsură creşte şi importanţa ei în faţa cititorilor.

Aceasta mai ales din două cauze: întîi pentru că literatura progresistă şi revoluţionară din acea epocă îşi dovedeşte în faţa unui număr tot mai mare de cititori valoarea artistică şi valabilitatea; ea intră în conştiinţa maselor, dobîndeşte consacrarea timpului; al doilea, pentru că însăşi dezvoltarea realismului socialist contemporan în literatura noastră luminează într-altfel — mai viu şi mai clar — izvorul său principal, prima sa etapă.

Literatura cu conţinut revoluţionar dată între 1918—1944 de A. Toma, Emil Isac, Mihai Beniuc, Dumitru Corbea, Miron Radu Paraschivescu, Alex. Şahighian (în poezie); Al. Sahia, N. D. Cocea, Ion Călugăru, Geo Bogza (în proză), o aşezăm ca primă etapă în dezvoltarea realismului socialist. Spunînd acestea, avem pe deplin conştiinţa că literatura la care ne referim a realizat mai rar în întregime caracteristicile metodei noastre aşa cum o cunoaştem noi astăzi; de asemenea că, în cărţile aceloraşi scriitori, putem afla manifestîndu-se în măsuri diferite şi alte curente de creaţie; că apariţia elementelor pe care noi le socotim ca aparţinînd realismului socialist atunci a fost adesea numai rezultatul atitudinii militante a scriitorilor, a ataşamentului lor la cauza revoluţiei şi mai rar rodul abordării conştiente a unei noi metode de creaţie.

Toate acestea sînt reale. Dar cel puţin tot atît de real este fenomenul apariţiei noii metode. Că acest fenomen s-a petrecut în acest chip şi nu într-altul se datoreşte faptului că, spre deosebire de zgomotoasele curente moderniste lansate programatic, prin manifeste şi constituiri de asociaţii, realismul socialist a fost definit şi teoretizat după ce el devenise o realitate literară, după ce un număr de scriitori îl practicau şi existau opere reprezentative. In Uniunea Sovietică numărul lor era mare şi succesele categorice; în ţara noastră, datorită condiţiilor politice, în primul rînd, dezvoltarea noii metode a fost frînată o vreme şi întîrziată. Trebuie să ne gîndim la faptul că ideologia marxistă şi activitatea partidului erau interzise, că ele se desfăşurau subteran, ceea ce însemna că noua realitate şi elementul ideologic — adică factorii esenţiali pentru noua metodă — ajungeau numai cu greutate şi în mod fragmentar la conştiinţele scriitorilor; trebuie să ne gîndim şi la regimul de cenzură care oprea o anumită tematică, tocmai aceea mai semnificativă pentru realismul socialist — tematica revoluţiei.

Cu atît mai importante trebuie să considerăm apariţiile unor creaţii valoroase care conţineau, fie şi numai parţial, elementele realismului socialist. Cu toate restricţiile, cu toate condiţiile vitrege, aceste creaţii n-au fost puţine la număr şi de aceea nu vom greşi spunînd că ele constituie prima etapă a noii mişcări literare. Greutatea pe care au avut-o ele în dezvoltarea literaturii noastre o putem aprecia şi raportîndu-ne la epoca imediat ulterioară Eliberării; existenţa lor a făcut posibilă adoptarea şi însuşirea metodei de către scriitori, generalizarea ei în numai cîţiva ani, atunci cînd condiţiile social politice au fost prielnice. Acest lucru nu se putea întîmpla dacă în structura însăşi a literaturii noastre n-ar fi prins un teren ferm elementele realismului socialist, dacă nu s-ar fi desfăşurat între cele două războaie prima etapă — a apariţiei noii metode.

In germene încă, împletite cu atitudini şi cu trăsături aparţinînd altor curente de creaţie, astfel de elemente configurează însă cu claritate noua metodă.

Critica noastră literară va trebui să analizeze metodic toate aceste elemente noi, operele în care au apărut, pentru a reconstitui proporţiile reale pe care le-a avut această latură a realismului romînesc dintre cele două războaie. Avem convingerea că mişcarea literară pe care a determinat-o pătrunderea spiritului revoluţionar şi influenţa clasei muncitoare, a partidului, a avut o arie încă mai largă de desfăşurare în creaţia epocii decît a arătat-o pînă acum critica literară. Fireşte că va trebui să ne ferim de exagerări şi să nu lăsăm loc alunecării primejdioase de a confunda realismul în general cu spiritul revoluţionar şi cu realismul socialist. Dar în acelaşi timp trebuie să nu lăsăm nerelevate acele trăsături şi acele elemente care se defineau ca aparţinînd viitorului şi pe care avea să le dezvolte epoca noastră.

Mihai GAFIŢA

Al. TVARDOVSKI

PRAG DE SĂRBĂTOARE

La Moscova, pe noua magistrală,
In pragul marii noastre sărbători,
Un grup de fete şi băieţi de şcoală
Sădeau tei uriaşi, strălucitori.

Ii coborau din camion cu sfiiciune,
Cu bulgării materni la rădăcini
Şi-i răsădeau în rînd ca o minune,
Spre Minsk ducînd frunzişul de lumini.

In gînduri adîncit, un trecător,
Cu tîmplele de vreme argintate,
Văzu că vîrsta dreaptă-a teilor
Copiii o-mplinesc pe jumătate.

— Ani patruzeci, e-o vîrstă pentru tei!
Apoi, oftînd, găsi tristeţii leacul:
— Ei, vreme, vreme! Şi zîmbind: — Ce vrei?
A mai rostit: — Ei, da, acesta-i veacul!

— din „Pravda" —

In romîneşte de TAŞCU GHEORGHIU

CĂRȚILE „SĂPTĂMÎNII"

„Cerul începe la etajul III"

de Francisc Munteanu

Lui Francisc Munteanu îi displace stilul împodobit. El insistă cu bună știință asupra faptelor nude, reproduse în toată cruditatea și prospețimea lor. De aceea poate fi un excelent cronicar al actelor de eroism. Fără zorzoanele „scrisului frumos", se acordă mai degrabă un credit de autenticitate gestului bărbătesc de luptător. Schițele despre războiul imperialist și ororile fascismului evidențiază în mod firesc tăria morală a oamenilor care nu acceptă teroarea și nici rezistența pasivă la crimă. Francisc Munteanu este continuu solicitat de imaginea omului de acțiune și culegerea „Cerul începe la etajul III" devine o succesiune palpitantă de peripeții. Ceea ce-l atrage mai întîi pe scriitor este întorsătura inopinată a întîmplării. Odată cu această revelație se sfîrșește probabil și chinul lui în fața foii albe de hîrtie. Goana după subiecte captivante e favorizată chiar de propria biografie. Numai în „Cerul începe la etajul III" îl vedem schimbînd cîteva profesii cu aceeași naturalețe a comportării: calfă de croitor, muncitor, marinar, pązitor de cinematograf, reporter, funcționar la studioul „București" etc. Dar „profesia" cea mai pasionantă rămîne cea de militant împotriva fascismului, eroul escaladînd ziduri, înșelînd patrule hitleriste, suportînd frigul și mizeria, păstrîndu-și demnitatea în fața dușmanului. De aci o bogăție de fapte ajustate pe ici pe colo pe latura senzațională sau comică.

Talent de povestitor, lui Francisc Munteanu i se potrivește schița în care cel mai adesea, la persoana întîia, narează o istorioară cu tîlc. Le scrie cu degajare, fără digresiuni, mizînd pe resortul surprizei. Inevitabil, în încheiere, rezultatul e mirarea, uluirea, exclamația de stupefacție. Cititorul e introdus de la început în acea zonă în care trebuie să se miște prudent și suspicios, pentru că tot ce-i neprevăzut e posibil. O schiță începe astfel: „Am hotărît să mă fac poet în anul 1958, în luna februarie". Procedeul derutant, uneori cu o ascunsă ironie, revine pe diferite planuri. Noaptea, într-un parc, autorul e cufundat în reverie. Pe bancă, lîngă el, un bărbat îl interpelează: „E tîrziu, domnule?" — Da, e tîrziu. — E lună sau e întuneric?" După prima iritare, autorul observă că nu este farsa unui șugubăț, ci o întrebare ciudată pusă de un orb.

Refuzînd a fi prizonierul unei formule, care-l împinge spre manierism, Francisc Munteanu caută un sens superior în tehnica surprizei. Datorită răsturnărilor ingenioase, reliefează pe neașteptate un interes moral, adeseori mai accesibil astfel. Un luptător antifascist trece prin încercări teribile, suferind năprasnic de foame. Știind că are într-un pachețel o bucată de pîine salvatoare, speranța îl menține tare și abia cînd ajunge la ai săi constată că în învelișul prețios se găsea doar o scîndurică. Valoarea schiței nu rezidă numai în stratagema finală, scriitorului plăcîndu-i să întrețină o falsă impresie, pe care o mimează abia perceptibil pe parcurs, pentru ca deodată s-o spulbere definitiv. In așteptarea deznodămîntului, Francisc Munteanu știe să sugereze atmosfera apăsătoare a terorii fasciste. Aici arta lui concentrată obține efecte puternice. Starea de pîndă a oamenilor, amenințați de primejdii văzute și nevăzute, este foarte bine descrisă în schițe ca: „O felie de pîine", „Cerul începe la etajul III", „Kilometrul 1314", etc.

Actele de umanitate, de solidaritate în fața fascismului, capătă o deosebită rezonanță. Pe tonul epurat de patetism al naratorului, se pot transmite admirabil fiorul luptei, nașterea eroismului.

S. DAMIAN

„Cînd au plecat cocorii"

de Nicolae Tăutu

„Carnet de front", subtitlul noului volum pe care ni-l înfățișează Nicolae Tăutu, reușește să precizeze caracterul dominant al versurilor incluse aici. Notații lirice, incrustate parcă pe spatele raniței în clipele de răgaz și reculegere, fără pretenția unui travaliu de atentă dăltuire și de migăloasă șlefuire asupra cuvîntului și a imaginii, dar parcă mai emoționante prin sentimentul nealterat ce ni-l comunică. — ele au fost concepute ca o mărturie a anilor de luptă antifascistă. Sînt pline de interes aceste crîmpeie de viață tocmai prin expresia lor adeseori nudă, lipsită de artificiu, prin sîngele pe care îl simțim pulsînd în versuri. Și le citim cu atenție, pentru că readuc înaintea ochilor noștri momentele eroice ale luptelor împotriva trupelor fasciste aflate la cîțiva pași de înfrîngerea finală. Poetul își precizează de cîteva ori „arta poetică", avertizînd criticii asupra semnificațiilor culegerii sale. Precauție inutilă! Pentru că mesajul lor patriotic se evidențiază chiar și fără acele prea sunătoare profesiuni de credință care parcă vor să acopere anume carențe.

Poeziile de acest gen constituie unul din punctele de minimă rezistență ale volumului. Mult mai vibrante, mai saturate de un fierbinte mesaj cetățenesc, sînt catrenele care vorbesc simplu, concis și fără solemnitate artificială despre eroismul celor care au luptat împotriva fascismului. Ni se pare că din aceste instantanee, multe din ele surprinzînd stările de spirit ale ostașilor, se încheagă mult mai precis și mai înălțător imaginea vitejiei soldatului romîn care, alături de cel sovietic, a știut că arma cu cea mai sigură bătaie este ura. Ni se pare că Tăutu reușește incomparabil mai mult atunci cînd, rememorîndu-și clipele sfîrtecate de șuierul obuzelor și de țiuitul șrapnelelor, notează strofe de o concentrare lirică ce denotă un poet veritabil și cer a fi recitite. Tăutu relevă faptul îndeobște cunoscut, dar de aceea poate de prea multe ori uitat, că în manifestările aparent obișnuite, stă adevăratul eroism; că această atitudine superioară de viață ți-o dă numai conștiința integrării în lupta pentru o cauză dreaptă. Și Nicolae Tăutu a reușit să facă din acest volum un „carnet de front" în care retrăim toată gama de emoții a vieții de luptător. Dar, din păcate, ca și anterioarele volume ale lui Nicolae Tăutu, — „Cînd au plecat cocorii" ne pune în fața unor probleme încă nedezlegate de evoluția sa scriitoricească. Este vorba anume de prea puținul spirit de selecție pe care-l dovedește poetul față de propria sa creație. Și cît de mult regretăm tributul plătit grandilocvenței, balastului zgrunțuros, ne dăm seama numai atunci cînd admirăm cristalele de adevărată frumusețe răspîndite și ele cu dărnicie pe parcursul acestor prea multe pagini. Numai ele poartă către noi un mesaj optimist, încrezător în viață, de dragoste față de prietenii noștri adevărați — ostașii roșii — și de ură împotriva fascismului. In aceste versuri, în care sînt notate cu sensibilitate momentele de luptă și victorie pe podișul Transilvaniei, cîmpia Ungariei și munții Cehoslovaciei, trebuie căutat adevăratul poet Nicolae Tăutu.

R. VALERIU

„Să nu fugi singur prin ploaie"

de Al. I. Ştefănescu

Despre Al. I. Ştefănescu se poate spune că gîndește și scrie în dialog. Cele mai dificile momente, zbuciumul interior, dezbaterile conștiinței, clarificările colective, înțelegerea realității înconjurătoare, entuziasmul mulțimii eliberate, au forma dialogului, care îmbracă după împrejurări tonalitatea potrivită.

„Omul de pe catarg" demonstrase deja aceasta, anunțînd totodată un scriitor cu certe resurse. Romanul apărut recent la „Editura tineretului" depășește cu mult stadiul promisiunilor, verificînd pronosticurile criticii. De fapt romanul reia pe un plan mai amplu povestirea „Lică Postolache și cei 15 covrigari" din „Omul de pe catarg", păstrînd ca atare nu puține din caracteristicile încă de atunci dezvăluite. „Să nu fugi singur prin ploaie" are o desfășurare trepidantă, fugoasă. E construit parcă din secvențe cinematografice, încărcate uneori cu prea mult dialog. Sînt creionate memorabile portrete, realizate nu prin minuție descriptivă, ci cumva parcă în goana conflictului.

Lică Postolache e proprietarul magazinului bucureștean „La Mehedințeanu — Papetărie și Mărunțișuri". In galantar și-n prăvălie are „de ochii ălora" cîteva biete cutii de scobitori, suluri de hîrtie igienică, cutioare cu vopsele, subțiratice caiete de dictando și aritmetică, toate prăfuite, decolorate și pătate de vreme și muște. Prăvălioara din Sfîntul Ioan Nou e de altfel mai tot timpul închisă. Nea Lică nu se ține de fleacuri. Concepînd existența în mod strict biologic, cu o mentalitate efectiv subumană, negustorul e pus pe „ajungere" și „îmbogățire" în aceste vremuri cînd lipsurile după război prilejuiesc afaceri bănoase și „sigure". Alimentele sînt hrăpăreț speculate. Nea Lică văicărindu-se însă mereu că e înșelat de clienții, cărora — pretinde — le vinde prea ieftin, și de țăranii care-l „jecmănesc". Afacerile nu se limitează însă la produsele depozitate în magazia de pe Pieptănari. 15 copii flămînzi și desculți, aleargă, pentru el, pe străzile Bucureștiului, vînzînd covrigi. Covrigarii, orfani sau copii ai unor oameni ajunși la sapă de lemn, n-au voie, sub amenințarea concedierii, să treacă peste o mie în știința numărătorii, trebuie să se mulțumească, în schimbul muncii, numai cu mîncarea apoasă servită în silă de „Madamana", dorm în pod pe paie și rogojini „după posibilitățile chiriașului", suportă bătaia „nașului" și a mai marelui Sile, se ascund de sergenți care-i întreabă de „otorizație", rezistă eroic la usturimile unsorii Vleminschi și speră, oftînd să scape de datoria înscrisă cu „chimic" de coana Mimi în registrul verde. Numai așa, — zicea profesoral Nea Lică — vor învăța meserie, care, se știe, e „brățară de aur". Și ei, vezi bine, își fac ucenicia nu într-o meserie oarecare, ci în aceea de negustor („Vă facem negustori, gorobeților"). Marin al lui Boată nu simte... chemare pentru... brățara făgăduită de naș. Are el, ideea lui: „Eu... vreau mecanic..." îndrăznește speriat copilul. „Deocamdată, o să vinzi covrigi", hotărăște stăpînul supărat. Și Marin își începe, alături de Enache ofticosul, Spiru și Iordache, Niță și Jaravete, Mitulică și Ghițoc, cu coșul în mînă și geanta pe umăr, ucenicia în care „papagalul" joacă un rol de seamă. („Dacă nu țipi — îl previne un coleg — nu vinzi nimic și-o iei seara pe coajă de la nașul"). Tabloul existenței copiilor la „binefăcătorul" Postolache demască brutalitatea exploatării și nemiloasa sugrumare a dorurilor infantile. Din truda copiilor înșelați („Sînt foarte buni — spunea Nea Lică despre copii. Costă puțin și produc mult") suma „nașului se tot rotunjește, încît seara, căscînd „obosită" coana Mimi îi amintește îngrijată soțului: „Ică! Iar s-au strîns în șifonier vreo cinci sute de mii. Ar fi bine să-i duci undeva d-aci".

In Bucureștiul lui '45, în care manifestanți scandează „Vrem guvern fe-ne-de" și „U-re-se-se", candidații la titlul de negustor apostrofați de trecători cu, pentru ei, neînțelesul „speculant", încep să se deștepte. Seara, în podul „amenajat" ca dormitor, copiii angajează discuții, dialogînd despre sensul unor ciudate cuvinte: „Isploatat, înseamnă sărac", își dă cu părerea Iordache". „— E cînd exploatează și nu mai rămîne nimic, se amestecă altul, mai deștept" — „Taci, mă boule. Exploatarea-i un fel de speculă, precizează Spiru". De acum încolo, vor deveni vindicativi, cerînd, într-un miting improvizat, spre stupoarea lui Sile, a bolovănosului Mielu și a coanei Mimi, dormitor cu paturi, leafă haine și bocanci „așa cum se dă-n alte părți la toți muncitorii" pentru că „și noi sîntem muncitori". Tovarășul Mircea îi va duce apoi la șantier, unde vor avea, în condiții omenești, „haine, bocanci, casă, masă... și dacă altfel nu se poate, o să facem și nițică școală". Marin își va realiza visul. Invață „fără bani și fără bătaie" meseria de mecanic, adevărata... brățară de aur.

„Să nu fugi singur prin ploaie" dezvăluie un scriitor inteligent, cu vădită înclinare spre teatru. Scris cu plăcută vioiciune stilistică, evocînd realist și emoționant Bucureștiul lui '45, zugrăvind pitoresc și cu umor cald zbuciumul covrigarilor din „azilul" nașului Lică, romanul lui Al. I. Ştefănescu e o certă realizare artistică.

Z. ORNEA

„Cîntece de drumeție"

de Alecu Ivan Ghilia

Un reporter trebuie să aibă percepția lirică a peisajului sub toate aspectele sale. Fără emoție, fără vibrație spontană, reportajul nu poate fi conceput. Enumerarea statistică își are utilitatea ei de netăgăduit într-un articol cotidian, dar nu poate fi asimilată literaturii. Reportajul se înrudește cu poezia! Nu e vorba de poezia stărilor vagi, contemplative, ci de aceea care exprimă esența prezentului, elanul oamenilor muncii în construirea socialismului. In acest sens, reportajele lui Ghilia din volumul **Cîntece de drumeție** sînt cît se poate de grăitoare. De fapt, reportajul lui Ghilia e mai degrabă o povestire lirică, o continuă vibrație. Chiar atunci cînd călătoria pare să fie o simplă preocupare turistică, intervin detalii care să explice scopul real al acesteia. Reporterul nu călătorește gratuit ci din dorința pasionată de a cunoaște realitatea în continuă transformare, omul constructor al socialismului.

Ajuns la Vădeni lîngă Dunăre, în locuri pînă nu demult acoperite de apă, descoperă în figura lui Radu Ciocanu luptătorul dîrz, fermecător de tînăr în ciuda vîrstei, plin de energie în acțiunile sale. Din discuția cu Radu Ciocanu reporterul află multe și se simte îndreptățit să exclame, privind imaginea nouă a locurilor: „Rodnic și generos pămînt! Mii de ani a zăcut sub soare și sub apă, acoperit de sălbatica pădure a stufului și a papurii, acoperit de mii și mii de organisme, care s-au născut și au pierit, topindu-se, amestecîndu-se cu el, îngrășîndu-l, făcîndu-l fertil. Mii de ani n-a folosit decît păsărilor și peștilor.

Acum, oamenii l-au smuls apelor și s-au apucat să-i stoarcă bogățiile, nesecatele bogății".

Alecu Ivan Ghilia e scriitor moldovean și aceasta se simte și în ritmul frazei, în înclinația către evocare. **(Orașe moldovenești și Hramuri moldovenești).** O anume oralitate, proprie reportajului, vine să sporească impresia de spontan, de notație vie. Alecu Ivan Ghilia, cînd trebuie să relateze sau numai să rezume o conversație cu interlocutorii săi, este firesc, autentic. **(Schițe portretistice).** Sub titlul **Șantierul luminii** găsim pagini frumoase despre Bicaz. Și ca o continuare luminoasă ne apar **Nopțile albe la Leningrad** și **Nopți ucrainiene.**

Se poate spune despre volumul de reportaje al lui Ghilia că este pe drept cuvînt un bun exemplu de ceea ce trebuie să fie genul: poezia omului nou, a construcției socialiste.

Liviu CALIN

„Fiul lui Monte Cristo"

de Theodor Constantin

Este neîndoios că Theodor Constantin, scriind în urmă cu un an, romanul „La miezul nopții va cădea o stea", iar recent „Fiul lui Monte Cristo", a pornit de la o premiză care a tentat și pe alți scriitori actuali: reabilitarea romanului așa numit polițist, pe care scriitori burghezi l-au golit de conținut, i-au alterat mesajul și l-au coborît la rangul de simplă maculatură. Nu este de mirare că genul, ca atare, a intrat la un moment dat în penumbră datorită sutelor și miilor de fascicole cu aventuri.

Constituie un merit al literaturii noastre noi faptul că s-a putut ajunge la reconsiderarea părților bune ale acestui gen de literatură, pusă astăzi în serviciul stimulării inițiativelor pozitive, folositoare colectivității. Această trăsătură nouă era vizibilă încă din primul roman al lui Theodor Constantin care dovedea că folosindu-se chiar recuzita clasică a romanului polițist, se poate scrie o lucrare valoroasă, atractivă, corespunzătoare cerințelor vieții noi și în stare să satisfacă totodată setea de aventuros (în sensul bun al cuvîntului), de fapte excepționale, eroice, a tineretului. In noua sa carte, „Fiul lui Monte Cristo", Theodor Constatin face un pas înainte pe acest drum. Cheia succesului noii realizări a lui Theodor Constantin stă în interesul dramei pe care o trăiește adolescentul Răducu Mănăilă. Ar fi ineficace în cazul romanului de față să facem cît de cît un rezumat al celor 600 de pagini ale povestirii. O singură subliniere este necesară, aceea că autorul pornește de la o întîmplare simplă, zguduitoare pentru orice om care crede în valoarea sentimentelor: trădarea unei prietenii cimentate solid, în vremuri grele, între doi foști membri ai legiunii străine, romînul Mănăilă, devenit ulterior un pașnic și familist muncitor în Brăila și încertul Walther, care alunecă pe panta descompunerii morale, ajungînd spion nazist. Decăderea individului merge atît de departe încît își ucide pe fostul său prieten, convins că acesta îl va denunța. Băiatul victimei, supranumit „fiul lui Monte Cristo" va porni pe calea descoperirii asasinului, cu atît mai înverșunat cu cît, datorită unor întîmplări stranii, el se crede ucigașul tatălui său. Cu acest prilej va descoperi și va spulbera cuibul de viespi al spionilor, unii dintre ei primindu-și pedeapsa încă înainte de izbucnirea războiului, alții după înfrîngerea nazismului. Plimbîndu-și eroul, pe Răducu, prin toate straturile sociale ale Brăilei antebelice, începînd cu lumea dezmoșteniților soartei și pînă la protipendadă, Theodor Constantin jalonează cadrul societății burgheze. Epoca evocată va permite autorului folosirea recuzitei clasice a romanului polițist. Făcînd apel, nu fără un zîmbet ironic pe care îl subînțelegem, la o astfel de recuzită, Theodor Constantin o folosește totuși cu toată seriozitatea, conștient fiind că ea nu reprezintă un scop în sine. Firește, că într-un asemenea roman în care se ciocnesc zeci de personaje asupra cărora plutește vălul misterelor și în care se amestecă tot atîtea fapte fără o legătură aparentă între ele — satisfacția cititorului constă, în clipa cînd întoarce ultima filă — să rememoreze momentele principale și să le confrunte cu logica internă a întregii acțiuni. In felul acesta, cititorul acordă credit scriitorului atunci cînd el s-a ghidat după legea veridicității întîmplărilor. Sub acest aspect noul roman al lui Theodor Constantin nu rămîne dator cititorului.

„Fiul lui Monte Cristo", este, în ansamblul lui un reușit roman de aventuri prin care Theodor Constantin contribuie la restituirea conținutului educativ și a mesajului umanitar pe care acest gen de literatură, atît de compromis în trecut, trebuie să-l aibă.

Teșu MILCOVEANU

„In lumea contrastelor"

de N. Moraru

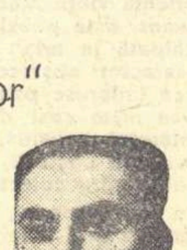

Autorul volumului de față sfătuiește cititorul să nu caute în paginile cărții „un studiu științific", înfățișînd ordonat, rece și doct realitățile și „nici obișnuitele note de drum". El se mărginește doar să înfățișeze cît mai exact și mai cuprinzător ceea ce observă. De aici tonul convingător al cărții și sentimentul de participare pe care-l încerci răsfoind-o. N. Moraru este un călător cu o curiozitate complexă, un observator perspicace care apreciază realitățile Braziliei și Argentinei după criteriul „salariului mizer", al coșniței goale și al chiriilor enorme" și nu se lasă fascinat de centrele feeric luminate ale metropolelor Rio de Janeiro, Sao Paolo sau Buenos Aires. Din această perspectivă, America de Sud i se înfățișează scriitorului ca o „lume a contrastelor" și aproape toate observațiile autorului se grupează și converg spre sublinierea acestei trăsături a lumii pe care o vizitează. Contrastele au o suită întinsă de nuanțe. Mai întîi, un contrast general, acela dintre bogăția naturală a celor două țări și mizeria socială a populației muncitoare, „țara bogată, oameni săraci", cum spune autorul vorbind despre Argentina. Urmează contrastul dintre centrele metropolelor, beneficiind de cuceririle civilizației, și suburbii, unde există colibe ridicate din resturi de lăzi de ambalaje, apoi decalajul dintre orașele înzestrate cu televiziune și satele unde se ară cu plug de lemn, etc. Toate acestea nu sînt înregistrate însă doar pentru pitorescul și ineditul lor, subliniindu-se că ele constituie indiciul puternicelor diferențieri și contradicții sociale și naționale din America de Sud.

Volumul prezintă detaliat aspecte din lupta popoarelor brazilian și argentinian împotriva imperialismului nord-american care se împotrivește emancipării economice, politice și culturale a Americii de Sud. O parte întinsă a cărții e consacrată înfățișării vieții culturale a celor două țări. Și aici se fac distincții nete între arta legată de aspirațiile poporului și improvizațiile moderniste. Din convorbirile avute cu personalități artistice și culturale, N. Moraru reține efortul intelectualilor cinstiți de a se opune degradării culturii dorite și impuse de imperialiști și de a se încadra în frontul larg al poporului „spre afirmarea ființei naționale, a culturii și virtuților pînă ieri încătușate".

Este de remarcat strădania autorului de a realiza o imagine cît mai cuprinzătoare a celor două țări vizitate și de a face cunoscute cititorului aspectele cele mai diverse ale istoriei, înfățișării geografice și ale vieții contemporane din America de Sud.

N. VELEA

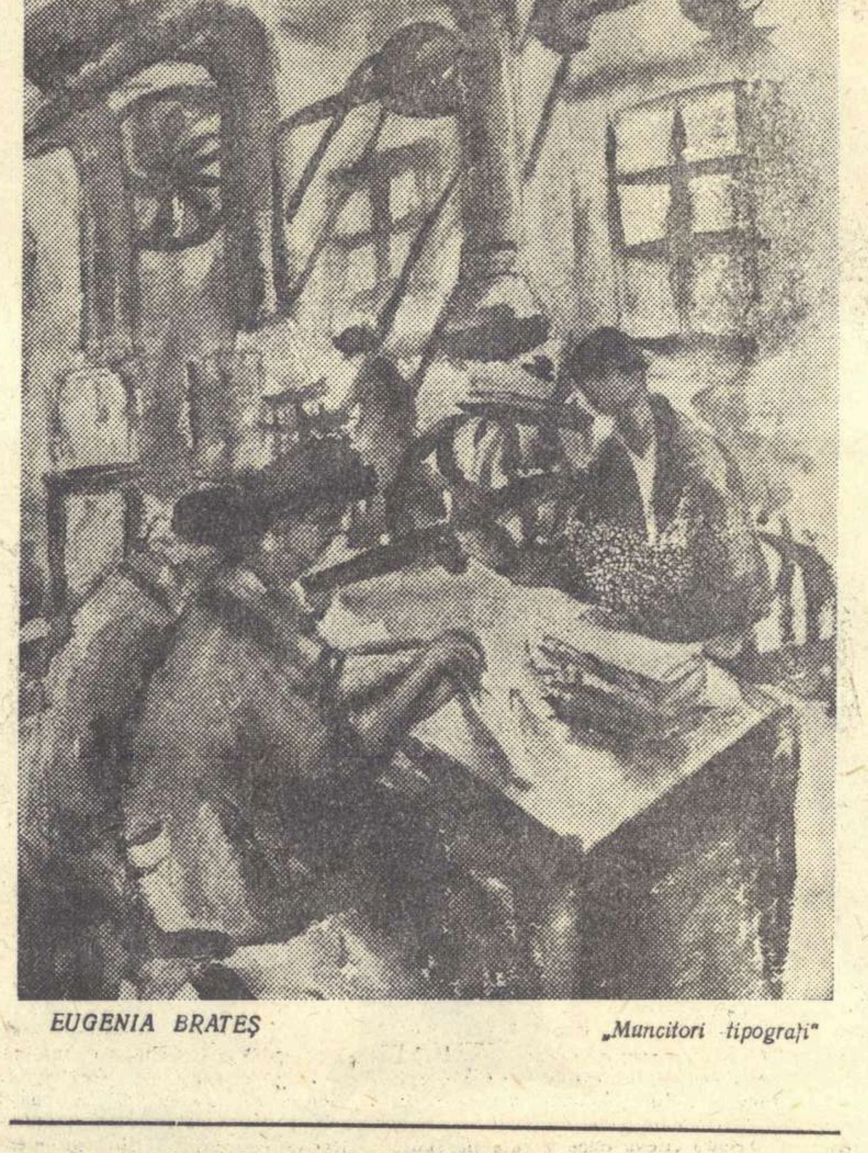

EUGENIA BRATEȘ „Muncitori tipografi"

„Paralela 45"

de Pop Simion

Reporterul trebuie să fie un om curios. Să știe să vadă și să aibă ochiul proaspăt. Pop Simion știe să vadă și ceea ce vede poartă în așa măsură pecetea noului, încît ai zice că el este cel dintîi explorator al locurilor. Insă Pop Simion este un reporter socialist. Ca atare, el se și entuziasmează. Il încîntă pitorescul peisajului, frumusețea unor monumente, arhitectura orașelor. Vibrează și în fața vestigiilor trecutului, dar mai ales îl înflăcărează opera de construire a socialismului, sesizează pretutindeni noul și, alături de mineri, de sondori, de geologi, de chimiști, de tractoriști și agronomi, visează imaginea de mîine a țării. Ca și oamenii pe care-i cunoaște și despre care scrie, constructori ai socialismului, Pop Simion e un liric.

A avut o idee fericită: să pornească pe această linie imaginară care e o paralelă — paralela 45⁰ — de la „orașul de piatră" Oravița, pînă în Deltă și în Mare, notînd ceea ce i s-a părut vrednic și semnificativ. Carnetul lui de reporter are file mici. Deci însemnările sînt scurte. In mai puțin de 200 de pagini, pe secțiuni pe care le intitulează ca în geografie (Zona de piatră, Zona Jiului, Zona petrolului oltenesc, Zona de lut, Zona Deltei, etc.), se perindă tabloul unor orașe și sate (Oravița, Herculane, Tismana ș.a.m.d.), al unor terenuri petrolifere, mine, construcții industriale, gospodării agricole colective, exploatări pescărești. Ca în lucrările clasice, călătorul comunică date istorice și geografice, dar fără exces. Cu precizia naturalistului, ne informează despre floră și faună (pe Mehedinți sînt 1328 specii de fluturi!) Citiți cele două pagini intitulate Păduri de castani sau Moartea molidului, sau Ia romînească, sau Trandafirul Mașei și altele și veți vedea că Paralela 45 e într-adevăr o carte de poeme. Pitorescul îl farmecă pe reporter: atenția lui principală se îndreaptă însă înspre om. Alături de monografia locurilor, biografia oamenilor, adevărate comprimate de romane ale unor vieți, Minerul Cazacu Constantin, parcagiul Scînteie Nicolae, Vasile Șerban — „sondor din tată-n fiu" —, tractoristul Iosif Botocan, Sevastian Dănilă pescarul, Florea Gheorghe — „gazetar de provincie" — chimista Daria, sînt numai cîțiva dintre eroii (de multe ori nu în sens literar, ci în acela propriu-zis) cu care prin mijlocirea scriitorului facem cunoștință. In contururi reliefate și vii, se detașează figura comuniștilor. Aș zice că biografiile succinte din Paralela 45 sînt tot atîtea fișe vrednice de atenția romancierilor. Mai curînd, Paralela 45 este o convingătoare invitație la cunoașterea directă a vieții însăși, a noilor realități din țara noastră, pe care reporterul le-a scrutat din turla sondelor, de pe potecile Bărăganului, de sub rețeaua în care „dansează volții", a termocentralelor, din bărcile pescărești, din culoarele minelor de cărbuni sau de sare, descoperind peste tot mersul victorios spre socialism.

Ion ROMAN

Deschiderea „Săptămînii"

LUNI la prînz s-a deschis Săptămîna cărții romînești. In mod obișnuit cartea are viză de intrare și ieșire din librării, ca și în casele și viața oamenilor, în toate săptămînile anului. Dar luni a fost o festivitate de un fel deosebit. S-a făcut bilanțul anului. Acolo, la Librăria Noastră nr. 1 de pe Calea Victoriei n-am văzut atîta animație în nici o altă zi. Era firesc. Se încununau succesele unui an de trudă scriitoricească. Cititorii se întîlneau cu autorii cărților. Era, într-un fel, carnavalul autografelor. Cititorii stăteau emoționați în fața vitrinelor librăriei care le pricinuiau plăcute surprize prin noutățile expuse: splendida ediție a poeziilor lui Eminescu, albumul Sadoveanu, vastul și interesantul roman „Rădăcinile sînt amare" din seria căruia au apărut primele patru volume, precum și numeroase alte cărți noi apărute cu această ocazie. Aceste cărți, ca și multe alte cărți bune au fost așteptate cu un legitim interes de către cititori. Și cei pe care i-am văzut perindîndu-se prin fața vitrinelor, pot spune că sînt cititori pasionați. Infrigurarea cu care cercetau standurile, emoția și grija cu care răsfoiau o nouă carte constituie semnul caracteristic pentru setea de carte a poporului nostru sau cum voia să spună scriitorul V. Em. Galan în cuvîntul său de deschidere pentru noi „cartea este cel mai sincer prieten și sfătuitor, un aliat de nădejde la crearea căruia își dau concursul o sumă întreagă de factori". *Că este așa, avem atîtea dovezi grăitoare. Iată de pildă una: procentul de difuzare a cărții a crescut în 1958 față de 1951 cu 183,9%, iar cel al difuzării cărții la locul de muncă cu 358,6%. Și încă o dovadă: în ultimii opt ani în țara noastră au apărut 23.072 titluri de cărți într-un tiraj impresionant: 329.053.272.*

Și acea festivitate întîmplată luni la orele amiezii a dezvăluit rolul cărții în viață, ca și datoria scriitorilor de a crea opere din ce în ce mai bune, mai apropiate de viața poporului. N-am să uit niciodată cum cititorii se alăturau scriitorilor noștri prezenți printre ei ca Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, V. Em. Galan, Aurel Mihale, Mihai Gafița ș.a. dornici ca reporterii-foto să-i prindă în aceeași imagine sau ca operatorii de la televiziune și cinematografie să imortalizeze pe peliculă această întîlnire tradițională.

V. CABULEA

SĂPTĂMÎNA CĂRȚII

SCRIITORI LA INAUGURAREA BAZARULUI CĂRȚII De la stînga la dreapta: *Acad. Zaharia Stancu, Alfred Margul Sperber, Acad. Mihai Beniuc, Al. I. Ştefănescu, Szemler Ferenc, Aurel Mihale.*

rea ce înăbușă adeseori talentele, este de a ști ce să scriem, cum să scriem, cui să scriem. Ne cunoaștem steagul de luptă și culmea de cucerit. Este pur și simplu vorba de steagul partidului oamenilor muncii și de inima poporului nostru.

Treaba noastră nu este ușoară. A lupta sub steagul partidului înseamnă a învăța să cunoști viața nouă, să participi la înaintarea plină de avînt a sutelor de mii de oameni la sate și orașe pe un drum care nu-i bătătorit, un drum liber dar aspru, cu victorii, fără îndoială, dar victorii nu căzute din cer, ci cîștigate prin învingerea greutăților de tot felul și a unor dușmani de clasă înrăiți. A scrie versuri pentru poporul nostru nu înseamnă a te adresa unor nepricepuți, gata să se veselească la orice cuvinte legate coadă-n coadă. Nu trebuie să uităm o clipă că în fața noastră e poporul minunatelor doine, al usturătoarelor strigături, al tragicelor și totodată bărbăteștilor cîntece bătrînești. Poți oare să te înfățișezi cu orice cuvinte înaintea acelora care din leagăn au crescut în armonia doinelor și-n ritmul duios al „Mioriței", plină de frumusețe și de înțelepciune?

A face sinteza între lupta de eliberare a partidului, care a mobilizat întreg poporul muncitor pe drumul unui destin propriu, a unui viitor de fală, — și între o veche, genială moștenire artistică a unui popor deosebit de înzestrat și de bogat în poezie, moștenire ridicată la grad de universalitate de mari poeți ca Eminescu, — iată sarcina poeților romîni de azi. Și, mutînd termenii pe coordonatele propriilor lor tradiții, iată și sarcina poeților maghiari, germani sau sîrbi din Romînia.

Ultimii patrusprezece ani au dovedit că sinteza între sublimele idei ale comunismului și marile tradiții de luptă și de artă ale poporului nostru, pe tărîmul creației literare, a găsit la noi pămînt prielnic și, sub forța îndrumătoare a partidului, a crescut o bogăție și o varietate de talente poetice, cum n-am pomenit în trecut. Iar poeții mai vechi, chiar și aceia care nu erau legați prin creația lor de ideile de azi, au altoit pe trunchiul poeziei de odinioară ramura proaspătă și înflorită a dragostei socialiste de om și de viață.

Drumul nostru către socialism se mărginește, de-a lungul acestor patrusprezece ani, cu arborii înfloriți ai unei poezii tinere, plină de avînt, înaripată de spirit revoluționar, de dragoste pentru pace și pentru fericirea omenească. In săptămîna cărții aducem ramurile înflorite ale poeziei noastre noi.

Mihai BENIUC

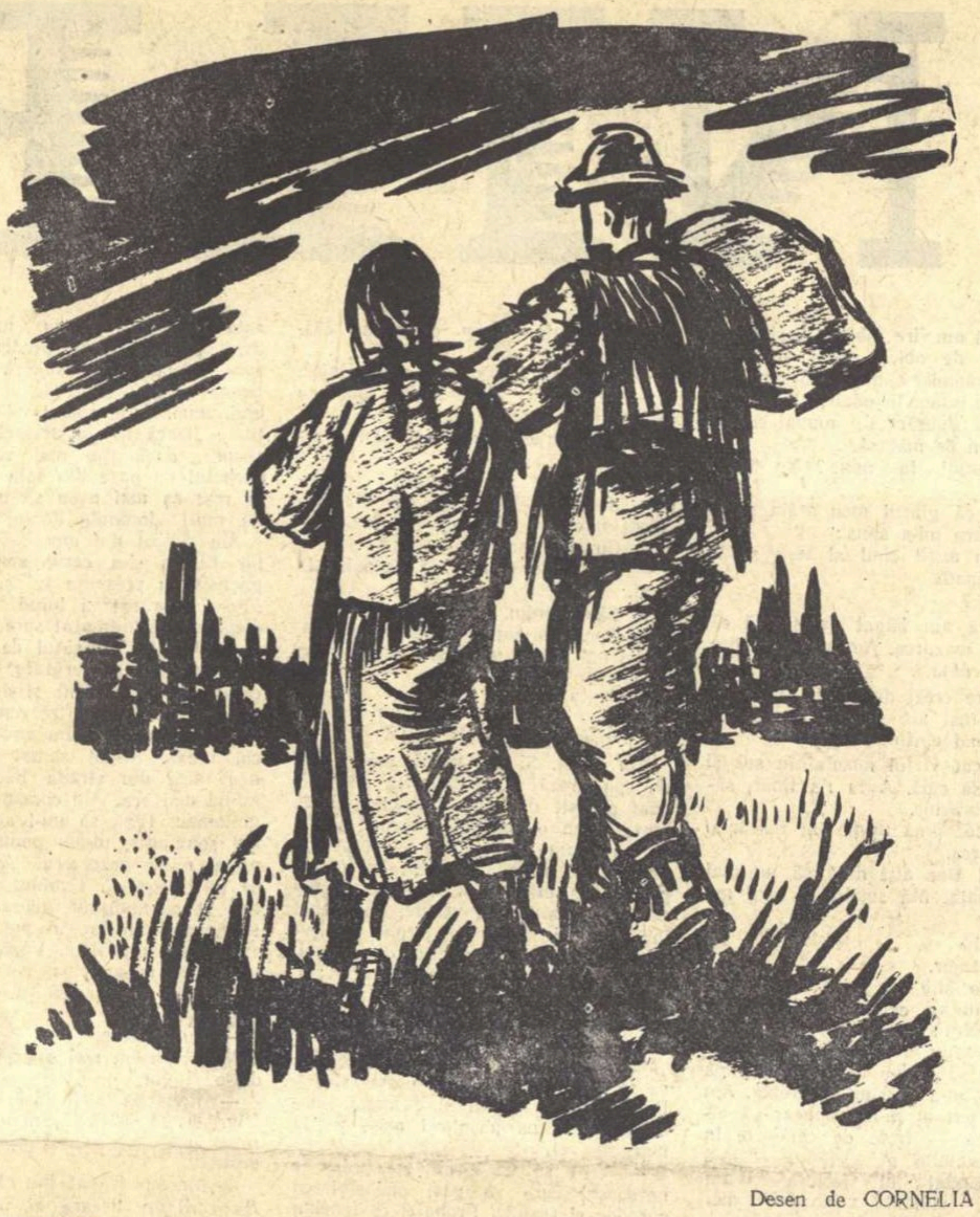

Desen de CORNELIA DANEŢ

Cuscrii

SE-NNOPTASE. Istrătenii mîncaseră şi stăteau în odaia mare de dormit, pregătindu-se de culcare. Nimeni nu scotea o vorbă. O tăcere împietrită şi nefirească se-nstăpîni peste tot, se-ntinse ca o pînză nevăzută învăluind lucrurile, paturile, ferestrele oblonite de-ntuneric, uşa, grinzile, tavanul, şi pe ei toţi, aşa cum se-ntîmplă în casele părăsite sau într-acelea în care zace un mort şi prezenţa mortului pluteşte peste tot, grea, apăsătoare.

Mişcările tuturor erau încete, obosite, şovăielnice. Parcă se temeau să nu facă zgomot. Să nu tulbure cumva liniştea. Ceva neliniştitor şi surd se-ntrezărea în mişcările acelea; în privirile care se furişau unele pe lîngă altele, străine şi reci şi se ocoleau cu un fel de înverşunare, în muţenia aceea stăruitoare.

Lampa din tavan, cu gazul pe sfîrşite, sfiriia încet cu un sunet aproape omenesc şi pîlpîia pripit, gata să se stingă, mărind parcă şi mai mult tăcerea dimprejur. Ferestrele păreau ca nişte ochi goi, pînditori, ameninţători şi orbi.

Ileana şedea în fundul casei pe un scaun, nemişcată, cu genunchii strînşi, cu coatele pe genunchi, cu faţa îngropată-n palme şi se uita undeva într-un punct fix, cu nişte priviri care ardeau. Părea absorbită cu totul de ceea ce vedea ea acolo, în punctul acela nedefinit şi faţa ei frumoasă şi rumenă de obicei, cu sprîncenele ridicate a veselă mirare, era albă, împietrită, uşor străvezie. Nu mai semăna de loc cu fata aceea sprintenă şi nebunatică după care întorceau flăcăii capul la hore. Pe faţa ei se citea acum pe lîngă încordarea şi înfrigurarea cu care-şi urmărea gîndurile, ceva străin şi duşmănos, o hotărîre rece, neînduplecată.

Mama aşternea paturile. Era trasă la faţă; avea ceva speriat şi nesigur în gesturi, în priviri şi chiar în felul cum îşi mişca buzele parcă să spună ceva sau să-şi înăbuşe plînsul care-i gîlgîia în gîtlej. Umbla încet de colocolo, prin casă, parcă buimacă, neştiind pe ce să pună mîna; ori de cîte ori privea la Ileana, tresărea şi se apuca de pat sau de marginea hornului, ameţită.

Lîngă pat, bătrînul Miron se dezbrăca încreţindu-şi faţa şi pufnea mînios. Işi scotea hainele cu nişte mişcări încete, obosite, parcă l-ar fi durut mîinile, sau ar fi fost vlăguit din cale-afară. Se urcă apoi în pat şi rămase întins cu faţa la perte, de i se vedeau numai spatele uscat, ceafa subţire şi-ncreţită ca un vrej şi creştetul ţuguiat şi sur.

Trîntit pe pragul casei, Petre fuma cu-nverşunare şi se uita mirat şi atent în toate părţile, cu nişte ochi trişti, parc-ar fi vrut să descopere acel lucru apăsător şi neliniştitor care plutea în aer. Să-l descopere şi să-l arate tuturor: „Ileană, Smarandă, uitaţi-vă de ce trebuie să vă feriţi... Uite, asta-i nenorocirea noastră..." şi să arate nenorocirea aceea care trebuia descoperită şi alungată din casă. Dar lucrul acela era greu de văzut şi Petre se-ntristă şi mai tare, strîngea între dinţi capătul ţigării şi-şi mişca mîinile parcă să spargă liniştea şi să alunge ameninţarea cuibărită în aer.

Şi de afară, vîntul şi noaptea trimiteau într-una prin pereţi, prin geamuri, nedesluşite şoapte, zgomote uşoare, învălmăşite, cu hohotiri scurte de rîs, sau tînguitoare şi stinse, ca nişte gemete grele, aducînd cînd cu nişte voci omeneşti, cînd cu nişte foşnete, cu nişte mişcări furişe.

. . . .

După ce toţi ai casei se culcară şi adormiră, Ileana îşi aruncă o flanea pe umeri şi ieşi afară. Cerul ţipa de lumină, prispele păreau văruite, ograda spoită cu humă şi toate ninse şi depărtate. Era răcoare şi mirosea a pămînt umed. Fata se aşeză pe prag, cu genunchii strînşi, cu braţele încolăcite, cu bărbia sprijinită-n genunchi şi rămase aşa privind în ogradă. Se uita la nuc, privea plopii din poartă, turnaţi ca-n argint, întorsătura drumului lîngă casă şi gardurile de dincolo şi părea că aşteaptă ceva. Stătea şi-şi mişca ochii prin ogradă, tresărea la fiece zgomot, gata să sară-n picioare. La un moment dat un fluierat scurt spintecă liniştea. Sări repede, îşi potrivi părul şi flaneaua pe umeri şi alergă în grădină. Mitriţă ieşi din umbra răchitelor şi o luă în braţe. Tremura din tot trupul şi faţa-i frigea. Ileana nu-l lăsă s-o sărute. Il întrebă ce-a făcut. El oftă şi prinse să tremure mai tare. Tremura şi-şi muşca buzele, stăpînindu-şi cu greu ciuda şi-i spuse totul dintr-o răsuflare.

— Te-o alungat! şopti ea moale, cu-o voce adormită şi-l privi cu uimire şi spaimă.

— Nici nu mai vreau să ştiu. Plec! Mă duc în lume! rosti el cu-o durere sfîşietoare şi luînd-o de umeri o privi adînc în ochi. Ileană... fără tine nu pot... Nu te las! Hai cu mine!

Trecură cîteva clipe şi fata nu spuse nimic. Se desprinse din braţele lui, întoarse spatele, îşi îngropă obrazul în palme şi izbucni în plîns.

Mitriţă îşi pierdu capul. Aşteptă încordat, ţeapăn, abia mai suflînd.

Şi fata tot nu scotea o vorbă. Numai codiţele pe umeri îi tresăreau mereu şi faţa i se pleca spre pămînt. Deodată îşi îndreptă umerii; se-ntoarse şi şopti repede cu o voce uscată:

— Bine, Mitriţă, aşteaptă-mă că viu! şi alergă spre casă ştergîndu-şi faţa de lacrimi.

Păşi pe cerdac încet să nu facă zgomot — toată casa era scufundată în întuneric, tăcere şi somn — şi bîjbîind cu mîinile pe lîngă pereţi, deschise uşa şi intră în odaia cea mare. Cîteva clipe rămase înţepenită lîngă prag, înaltă, dreaptă, tot aşa cum se oprise atunci cînd tată-su, aplecat deasupra mesei, sub icoane, îşi scria cererea de intrare în colectivă. In lumina albastră a lunii care se cernea prin geamuri, ca şi atunci, de sus, de sub grindă, o fixau batjocoritor şi rece ochii de gheaţă ai sfîntului Ilie. Un mănunchi de raze tremurau pe grindă şi-i cădeau drept în faţă; ochii lui se vedeau bine, scînteiau în întuneric, ţintuind-o pe loc şi buzele lui parcă se mişcau într-o mută întrebare. „Ce vrei să faci? Nu ţi-i ruşine! spuneau buzele acelea şi ochii o priveau necontenit, rece şi-ameninţători, parcă îngheţîndu-i sîngele. Gîndeşte-te ce-o să spună oamenii! Ce-or să spună ai tăi! Chiar maică-ta ce-o să spună!" „Nu-mi pasă! şopti Ileana deodată simţind cum un fior de răzvrătire şi-nverşunare trece prin ea. Cu ruşinea asta nu mai pot! Dacă mama a putut face una ca asta... Am să mă duc la capătul lumii, să nu le mai ştiu nici de nume, să uit tot, tot, tot..." Şi-nfuriată, se repezi la sipet, dădu pernele într-o parte, le trînti pe jos în mijlocul casei, deschise capacul şi cu mîinile tremurînde de încordare prinse să cotrobăiască prin lucruri. Erau lucrurile ei, basmale, cămăşi, fuste aşezate cu grijă şi ea simţi acum o durere crudă, răzbunătoare, să le răvăşească pe toate, să le împrăştie care-ncotro, să le arunce prin odaie. Erau lucrurile ei, ţesute, cusute, migălite în ceasurile tîrzii din nopţile de iarnă, zestrea ei de fată, şi de fiecare lucru o lega cîte ceva, o amintire, un vis numai de ea ştiut, o nădejde, ceva adînc şi tainic care n-avea să se mai împlinească niciodată, care se curma acum crud şi definitiv. Cum visase ea în ziua cînd avea să scoată zestrea asta să înceapă viaţa ei cea nouă, viaţa aceea necunoscută şi tulburătoare lîngă el, şi ce se alegea acum din toată închipuirea ei! Luă lucrurile care i se păreau cele mai trebuincioase şi le îndesă cu-nfrigurare, cu un fel de ciudă şi de deznădăjduitoare nepăsare într-o faţă de pernă. Cînd isprăvi, se-ncruntă şi o porni grabnic spre uşă. In prag se opri. Mai aruncă o privire fugară prin cameră, ţinti cu ură şi batjocură ochii reci şi ficşi ai sfîntului Ilie şi ieşi repede.

Mitriţă o aştepta în poartă. Fără o vorbă îi luă bocceaua, şi-o aruncă în spate şi porniră amîndoi. Ieşiră în drum. Ea nu se putu stăpîni şi mai aruncă o privire înapoi. Casa dormea sub razele lunii ca o vietate ostenită. Imprejurul ei, poarta, gardul, ograda, nucul bătrîn păreau acum schimbate, înstrăinate.

O porniră repede. Mergeau alături fără să se privească, şi privind mereu în stînga şi-n dreapta cu teamă, parcă să nu fie descoperiţi de cineva. Ajunşi lîngă pod fără vorbă, ca şi cînd ar fi fost de dinainte înţeleşi, părăsiră drumul şi o luară pe cărare. Aici întunericul era mai mare şi singurătatea mai adîncă. Pîrîul susura undeva foarte aproape lîngă cărare. Cîteodată îl şi zăreau prin rariştea răchitelor aruncînd sclipiri verzi, vineţii, în bătaia lunii. Deasupra se-ntindea un cer uriaş, albastru-cenuşiu, ca o cîmpie răsturnată, din care răsăreau mii de stele înţepătoare ca nişte ace de argint, cum răsar din arătura neagră firele de grîu, primăvara. Faţa lunii, palidă, mistuită de tristeţe, îi urmări cu lumina ei de vis pînă-i scoase în marginea satului; aici îi întoarseră deodată spatele şi-o luară de-a dreptul peste cîmp, în direcţia oraşului.

Era un loc cu desăvîrşire singuratic. Undeva, departe, se întrezăreau contururile vagi ale bisericii de la Sendriceni, casele de pe coastă şi grădinile învăluite în întunericul nopţii. Pe costişa din apropiere se căţăra marginea pădurii ca o pată lunguiaţă, neagră, uniformă, zimţată ici şi colo de petice mai deschise la culoare, de ogoare şi poeni. Un vînt răcoros culca la pămînt, răscolea şi frămînta ierburile înalte ce le-ajungeau pînă la genunchi. Mergeau acum mai încet şi trăgeau adînc în piept cu un fel de tulburare şi lăcomie, mirosul tare de pămînt, mirosul cîmpiei şi al nopţii. Mirosurile acelea veneau de departe, din adîncul copilăriei, şi cine ştie dacă aveau să se mai întîlnească vreodată cu ele! Cine ştie ce fel de miros avea să aibă pămîntul străin şi necunoscut spre care se-ndreptau! Aici lîngă ei, la picioarele lor, mirosul de cimbruşor se îmbina cu izul dulceag al ierburilor sforogite de soarele zilei; aroma amar-sărăţică a pelinului s-amesteca cu mirosul stătut şi aţîţător al mîlului şi rogozului foşnitor de pe baltă; adierea delicată, abia simţită, a macilor sălbatici se împletea cu mirosul stăruitor al buruienilor putrede de pe malul pîrîului, cu cucuta şi mătasa-broaştei.

Şi-n liniştea nopţii, cînd şi cînd, pe deasupra cîmpiei şi pe deasupra capetelor, zburau păsări nevăzute şi alte păsări speriate de foşnetul paşilor, ţopăiau printre ierburi, zburătăceau razant cu ierburile şi se pierdeau în noapte.

In cimitirul de la biserică jelea o bufniţă şi ţipătul ei jalnic tulbura liniştea.

Supăraţi că nu le mai vine somnul, buratecii se grăbiră să-i răspundă dintr-un fund de baltă:

— Ra-ra-ca-ra-ca-ra... Ra-ca-ra-cara...

— Pe-aici... pe-aiciiil, pe-aici! ţipau nagîţii momindu-i mereu către inima cîmpiei şi jur împrejur, la picioarele lor, toată fîneaţa stătea de veghe şi le urmărea mersul; ţîrîiau greierii, se îngînau pitpalacii, zumzăiau cristeii...

Inaintea lor, în zare, se întrezăreau luminile oraşului, becurile scînteind bogat la regiment, pe deal; un val de lumină ceţoasă ca un abur ridicat deasupra dealului de la prefectură şi mai jos, în vale, drept în faţa lor, licărind slab, cele cîteva becuri de la gară. In liniştea nopţii se auzeau pînă departe fluierăturile prelungi şi repetate ale unei locomotive şi odată cu ele un glas neînţeles şi ciudat, plin de chemări şi speranţe. Dincolo de luminile acelea fîlfîitoare, dincolo de glasul acela chemător, se întindeau oraşe mari, şantiere, fabrici, uzine, cîmpii, şi munţi, şi ape, şi grădini, şi case.., se întindea ţara întreagă şi necunoscutul.

Şi ei mergeau cu încetineală, dar nu pentru că le-ar fi fost într-atît teamă de necunoscut, ci pentru că le venea peste măsură de greu să se despartă de locurile prin care treceau. Cu cît se îndepărtau mai mult, cu atît fiecare pas îi durea. Cu fiecare pas le venea să se oprească şi să se-ntoarcă-ndărăt, sau măcar să privească într-acolo. Şi, cînd ajunseră la marginea cîmpiei, de unde se zărea în fund de tot prima stradă luminată a oraşului şi de unde veneau mereu în valuri iarăşi şi iarăşi, neîncetat, fluierăturile ascuţite şi chemătoare ale locomotivei, se opriră şi fără voie se uitară îndărăt spre sat.

— Am ostenit, şopti Ileana.

— Să şedem, spuse Mitriţă.

Iarba era dulce la pipăit şi răspîndea răcoare. Cînd o rupeai trosnea uşor şi pe degete rămînea un suc aromat şi lipicios. Ileana se-ntinse pe spate, se lungi şi-şi culcă faţa în iarbă. Mitriţă îngenunche lîngă ea, îi luă capul în mîini şi fără o vorbă începu să i-l legene uşor.

Nu mai erau decît ei doi în mijlocul cîmpului şi dorinţa care creştea din pămînt, mare şi grea ca pămîntul.

Al. I. GHILIA

---

*) Fragment din romanul cu acelaşi titlu, care va apare la ESPLA

POEŢI TINERI DE AZI DESPRE ZIUA DE MÎINE

POEM DESPRE CIFRA 7

Şi iată, cînd saltul de ciută al soarelui
loveşte în dunga depărtării
în gînd mi se întorc minunatele cifre:
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7...

Şi fiecare cifră îmi este aproape
ca sprîncenele iubitei mele
cînd se bucură,
fiecare cifră îmi este aproape
ca mîinile fratelui meu
cînd dă o şarjă rapidă.

Şi iată cascada lină a luminilor
îmi desluşeşte conturul oraşelor noi;
fiecare cifră înseamnă un furnal
fiecare cifră înseamnă o hidrocentrală
fiecare cifră înseamnă un sputnic
fiecare cifră înseamnă un cîmp desţelenit
ştiu,
fiecare cifră înseamnă pace.

Şi iată cînd globul de aur încins al soarelui
îmi colorează ochii cu ţării şi cu orizonturi
mă gîndesc,
de şapte ori, tovarăşi, inimile noastre
vor mai înconjura globul de lumină
al soarelui, şi apoi
vor bate dincolo de pragul Comunei.

Nichita STANESCU

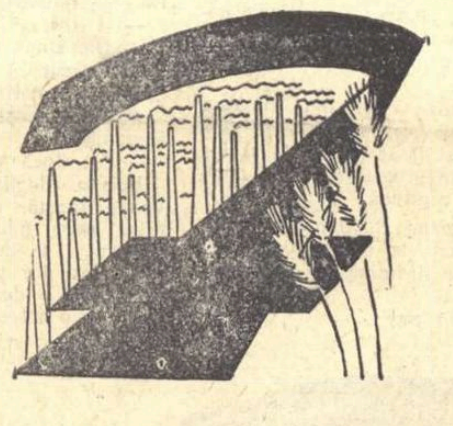

PERSPECTIVA

Viitorul începe de aici:
de lîngă mîinile tale puternice, aspre,
cu ramurile vinelor sculptate în bronz,
de lîngă surîsul tău,
de lîngă inimă.
Şi poate că niciodată lumina lui
n-a fost mai aproape, răsfrîntă calm în lucruri,
în gesturile tale care atît de firesc desfăşoară
orizontul rotund al certitudinii.

Şi acum hai să privim
prin fereastra aceasta de la capătul visului.
Totul ne apare nespus de real, palpabil,
totul e adevărat, sigur, marginile sînt limpezi.
Şi parcă am auzi paşii mari, apăsaţi
ai timpului. Au pornit de foarte departe,
de undeva din adîncul întunecos al memoriei
şi acum străbat lumina, se apropie
de străzile acestea late şi drepte,
paralele cu visul. Priveşte
marele oraş al viitorului, arhitectura lui muzicală...
Şi oamenii priveşte-i, cum trec
prin clara vibraţie a zilei, prin timpul mai dens.
Totul a început
de lîngă mîinile lor puternice, aspre,
cu ramurile vinelor sculptate în bronz,
de lîngă surîsul lor, de lîngă inimă...
Ştim bine că liniile visului nostru
seamnă cu imaginea viitorului
şi că vom izbîndi, asemeni acestor oameni...

Da, comunismul începe
de lîngă încleştarea mîinilor tale puternice
pe uneltele curajului şi ale speranţei,
de lîngă surîsul tău.

Matei CALINESCU

NOUA GENEZĂ

Credincioşii pe Cel-de-Sus lăudau:
puricele-i negru fiindcă cearşafu-i alb,
iar înţelepciunea Domnului n-are hotar.
Dumnezeu dacă-i aşa cum spune legenda
a fost un moşnegel cam superficial
care a despărţit apele de pămînturi alandala
şi a făcut o lume de mîntuială
o lume cu pustiuri,
o lume cu războaie,
o lume cu ploşniţe, cu cancer şi cu foame:
la Ecuator e mult prea cald,
la poli în schimb dîrdîi de frig.
A dormit apoi fără să poată pricepe
efortul primului peşte
hotărît să fie pasăre,
străduinţa primului om
să umble ca oamenii pe două picioare.
Oamenii mult mai înţelepţi,
s-au hotărît să-l concureze pe Dumnezeu.
Nu şapte zile, e adevărat, ci şapte ani
dar noua geneză va repara
neîndemînarea celui de care spune Biblia.
De şapte ori pămîntul se va învîrti după soare,
şapte primăveri, şapte veri, şapte toamne şi şapte ierni
pentru pregătirea definitivei primăveri
într-o lume în care fluvii disciplinate
vor înflori toate pustietăţile;
o lume fără de războaie,
fără de cancer şi fără de foame;
.. încălzire centrală în Siberia!
.. caravane de turişti spre lună!
o lume cu pîine pentru toată lumea
cu jucării pentru toţi copiii
cu parcuri pentru toţi îndrăgostiţii.

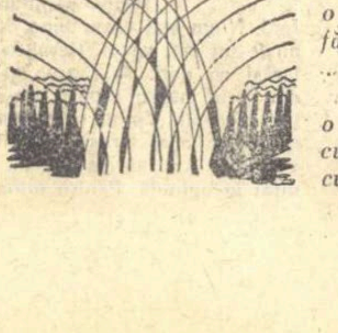

Modest MORARIU

DUPĂ ŞAPTE ANI

După şapte ani oamenii vor număra sputnicii
cum îndrăgostiţii stelele, pierzîndu-le şirul. Copiii
vor desena noii sateliţi ca altădată noi
luna cu sprîncene şi mustăţi.
După şapte ani: alături de caii gonind
cu nările umplute de vînt
prelungi trenuri aerodinamice vor sfichiui zările, unde
renii caută hrana cu boturile aburind gheaţa,
lămîii îşi vor despleti lumina departe peste icebergurl,
în adîncul pădurilor de brazi somnoroşi
ritmul motoarelor va înălţa palate sonore,
şi unde cămila caută ochiul apei stins
vor curge rîuri care poartă umbră de pasăre şi nor.
După şapte ani
oamenii vor uita înţelesul cuvîntului cancer. Poeţii
vor cînta priceperea medicilor
care au învăţat să asmută atomii împotriva bolilor.
După şapte ani
crînguri din cîmpuri întinse
vor deveni parcurile oraşelor unde uzine
vor creşte solemne ca marile catedrale gotice
şi vuietul uzinelor, adînc
va creşte rotund în urechi, mai înalt
ca un cîntec de orgă cu glas de pădure.
După şapte ani, peste fluvii
alte şi alte poduri de oţel vor uni malurile
ca o strîngere de mînă.
După şapte ani, pe hartă
geografii vor scrie din nou: „Cetatea oţelului",
„Cetatea cărbunelui", „Cetatea îmbrăcăminţii",
„Cetatea automobilelor". Vor însemna: viaducte,
noi cîmpuri fertile, canale imense.
După şapte ani oamenii vor spune: Pacea
ne-a fost călăuză
aşa cum patruzeci şi unu ani înainte.
După şapte ani, oamenii din continentul sovietic
vor spune:
întîiul sputnic, luna cu coamă de aur
a vestit lumii victoria noastră
aşa cum tunurile Aurorii
au vestit lumii Comunismul.

Petre STOICA

INTR-UN ORAŞ

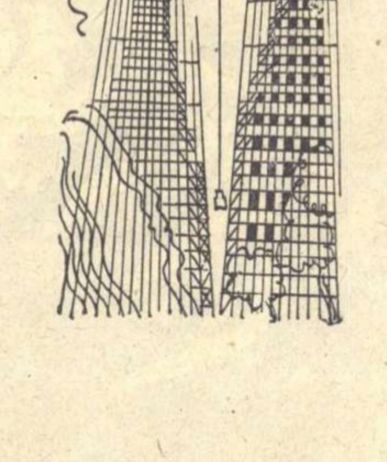

Prin mijlocul străzii treceam
Ocolind ţepoasele schele
Şi-n rîsete dănţuiam amîndoi,
Băteam din aripi pe gheaţă,
Intr-un oraş cu case noi.

Vulturi peste vulturi urcau în văzduh
Cărămizile. Doi uriaşi potriveau o fereastră
Păreau colonadele zilelor noastre
Intr-un oraş cu case noi.

Ca munţi porniţi să lunece spre mare,
Inaintau cvartalele profilate pe cer.
„Ce oameni vechi sîntem", ţi-am spus.
„N-am mai trecut pe-aici de ieri".

Apoi am intrat în casa visată,
Caldă de întunericul cald,
Inaltă de ceasul înalt,
Luminată de mirezmele păcii.
Valsa ninsoarea în toi.

Şi-am ieşit în balcon s-o întîmpinăm,
Intr-un oraş cu case noi.

Barbu CIOCULESCU

SECERA ŞI CIOCANUL

Speriind înălţimea cu stele, două unelte:
Secera şi Ciocanul; două unelte simple,
meşteşugite din metalul bărbăţiei —
statornicie la capătul celor şapte ani,
imagine sigură-a comunismului.

Un ciocan greu şi rotund cît un soare de toamnă,
sigur de el ca o strîngere de mînă muncitorească,
prăvălit peste întuneric,
dezvelind cu fine lovituri cizelate
monumentul comun al demnităţii, arcuit în pieţele publice.

O seceră destinsă, subţire, feminină,
ca un rîs tare, cu toţi dinţii, dăruit bărbatului,
ca o mînă bronzată încolăcită pe grumazul adevărului,
ecou repetat al belşugului verii,
cadenţă a lunii în creşterea tonică-a grîielor.

Un ciocan şi o seceră. Impreunare ingenioasă şi cuprinzătoare,
semn al izbînzii celor ce ştiu sfinţenia muncii,
duritatea luptei, zarea curbată de foc a belşugului.

Un ciocan pentr-un metalurgist, o seceră pentru-o colhoznică,
un simbol clar pentru toţi ochii,
un simbol înălţat pe cea mai înaltă treaptă a lumii.
Şi ce adîncime capătă lumea îndărătul încrederii lui!

Grigore HAGIU

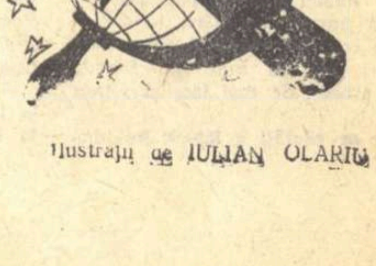

Ilustraţii de IULIAN OLARIU

RĂDĂCINILE

CAP. 49

ZI GREA

A doua zi după sosirea Rafirei, pe inserat, la ușa casei dintre zăpezile de la marginea orașului, prin vuietul năprasnic al vîntului amestecat cu zăpadă, se auziră ciocănituri. Rafira se opri din lucru, ridică ochii și privi fața bălană a Anastasei pe care se și scrisese o umbră de îngrijorare. Inima i se strînse, însă frica nu se apropie de ea. Se apucă să împungărească mai departe cu acul. Anastasa spuse șoptind:

— Nu știu cine ar putea să fie. Nu aștept pe nimeni, iar fratele meu vine mai tîrziu și cînd vine bate altfel la ușă.

Ciocăniturile se repetară stăruitoare. Anastasa păli de-a binelea. Se sculă totuși, ieși în tindă și se duse la ușă. După ce ascultă un timp, întrebă:

— Cine bate?

Ii răspunse glas de femeie rebegită de ger:

— Om bun, din Dobrogea...

Anastasa deschise ușa. O dată cu femeia rebegită de ger intră în săliță vîntul aprig și aduse cu el un vîrtej de zăpadă. Dobrogeanca se scutură de zăpadă. Anastasa nu o întrebă nimic. O pofti cu glas puțin în odaie și o rugă să se descotorosească de veșmintele-i grele și să se încălzească la foc. Rafira lăsă lucrul și aruncă în sobă cîteva bucăți de lemne. Dobrogeanca își scoase de pe ea gheba groasă și aspră, țărănească, apoi se dezbrobodi. Capul îi rămase acoperit numai cu un cimber negru. Se așeză pe un scăunel, lîngă sobă, și întinse mîinile umflate și roșii să și le dezghețe. Rafira și Anastasa se uitau la ea și tăceau. Dobrogeanca să tot fi avut patruzeci-patruzeci și cinci de ani. Era potrivită de stat și vînjoasă. Avea obraz sănătos, nițeluș colțuros și smead iar ochii mari și negri ca smoala. Femeia străină își trase mîinile de lîngă sobă și începu să și le frece una de alta. Spuse:

— Mă furnică...

— Se vede că au fost tare înghețate.

— Au fost. Cel mai mult însă mi-au înghețat picioarele.

— Așa se întîmplă totdeauna cînd mergi drum lung, zise Rafira. Picioarele îngheață os.

Ii priviră picioarele. Dobrogeanca era încălțată cu bocanci bărbătești. Anastasa îi spuse:

— Ar fi bine dacă ți-ai scoate bocancii. Ți s-ar dezgheța mai repede picioarele.

Dobrogeanca încercă să-și dezlege șireturile. Degetele umflate și roșii n-o slujiră îndeajuns.

— Dă-mi voie să te ajut, spuse Rafira.

Se aplecă, desfăcu șireturile și-i trase bocancii. Dobrogeanca își pipăi gleznele și degetele picioarelor. Zise:

— Parcă n-ar mai fi ale mele. Nici nu le mai simt. Parcă ar fi de lemn.

Rafira îi scoase și ciorapii groși, de lînă. Picioarele femeii erau albe ca zăpada, ca și cum ar fi fost cu totul lipsite de sînge.

— S-ar putea să-ți fi degerat picioarele, spuse Anastasa.

— S-ar putea, spuse dobrogeanca, fără nici un fel de părere de rău în glas. Li s-a mai întîmplat și altora.

— Dar de unde ești dumneata? o iscodi Rafira.

— Din Dobrogea, de la Isar.

Anastasa tresări și o întrebă repede:

— Și de cînd ai plecat dumneata de acasă?

— De la Isar? De la Isar am plecat acum trei zile. Era o vreme grozav de urîtă. Mai urîtă decît pe aici. Vuia ca turbat vîntul și învălmășea noian de zăpadă peste toată Dobrogea. Iar marea... Marea urla și sfărîma de țărm valuri mai înalte decît casa. Pînă la Constanța nu am avut necaz. M-a adus bărbatul cu sania. Nu am avut necaz nici pînă la Cernavodă. Necazul l-am avut pe Bărăgan. Trenul a fost prins și ținut în cîmp de viscol două zile și două nopți. Acolo am înghețat. Mă mir că nu m-am prăpădit de tot.

Rafira și Anastasa o luară și o întinseră pe pat. Anastasa pregăti și-i dădu să bea ceai fierbinte iar Rafira îi îngriji și-i oblojí picioarele.

După ce dobrogeanca își mai veni în fire, femeia din Condor o întrebă:

— Dar ce te-a adus pe dumneata la București acuma, în puterea iernii, și pe o vreme atît de cîinoasă?

Dobrogeanca își strînse buzele uscate și plesnite de ger și căută ochii tinerei gazde. Anastasa îi înțelese gîndul și, la rîndul ei, spuse:

— Da, da, odată ce ai venit la noi și te-ai ostenit să ne cauți și să ne găsești tocmai aici, la marginea orașului, poate că ar fi potrivit să ne spui ce supărare îți roade inima, ca să te putem ajuta. Sîntem oameni săritori și dacă o să fie nevoie să te ajutăm, n-o să ne codim.

Dobrogeanca nu se grăbi să-i răspundă Anastasei. Vreme îndelungată își frecă mîinile una de alta și își strînse buzele albe, uscate și crăpate de ger și abia într-un tîrziu se hotărî să deschidă gura:

— Nu am venit de plăcerea de a vedea orașul. L-am văzut altă dată vara, pe timp frumos. Noi, oamenii de la țară, nu plecăm la drum de plăcerea de a pleca la drum, ci numai cînd avem treabă.

— Mi-am închipuit, zise Rafira, că nici eu n-am venit de plăcere. Eu mi-s tocmai din Maramureș, din munți, de la Condor. M-a pus pe drumuri nevoia. Fiul meu Licu a fost arestat și ținut închis la Satu Mare. Acolo l-au chinuit ca pe Domnul nostru Isus Christos, numai că nu l-au dat să bea cupă amară și nu mi l-au răstignit pe cruce. Și... Și de cîtva timp l-au adus aici, la București. S-aude că-i fac proces. Se mai face și altora proces.

— Dar ce răutăți a făptuit fiul dumitale de l-au închis, l-au chinuit și acuma îi mai pregătesc și proces?

— Nimic, spuse Rafira. Fiul meu nu a făptuit nici o răutate.

Dobrogeanca se adînci iarăși în tăcere. Multă vreme își ținu buzele strînse. Soba duduia. Afară vîntul vuia, învălmășea zăpada și alerga pe cîmpul neted și nemărginit din apropiere. Adresîndu-se mai mult Anastasei decît Rafirei, dobrogeanca spuse:

— Am venit să-mi caut fata, pe Ștefana. Sînt cîteva săptămîni de cînd nu am mai căpătat știri de la ea. Tinerii din Isar, care se află aici la București la învățătură, ca și Ștefana, ne-au trimis vorbă că i s-a întîmplat o nenorocire.

— O nenorocire? întrebă Anastasa. Ce fel de nenorocire?

— Dacă aș ști, v-aș spune, însă mai mult decît atît nu știu nimic.

— Ii cunoșteai adresa?

— I-o cunoșteam. Locuia pe Apolodor.

— Și ai căutat-o pe Apolodor?

— Am căutat-o. Mi s-a spus că s-a mutat pe Dumbrava Roșie. Am căutat-o și pe Dumbrava Roșie. Am întrebat de fată, de Ștefana. Nu știa nimeni de ea. Am plecat. Cînd am ajuns în altă stradă, a venit la mine un tînăr și mi-a dat adresa acestei case. L-am întrebat dacă aici îmi voi găsi fata. Mi-a spus: „Nu. Insă acolo ai putea să afli despre ea". După multe ocoluri am ajuns aici. Aștept să-mi spuneți dacă știți ceva. Pe fata mea o cheamă Ștefana Bogdanof și e studentă. Pe mine Boiana Bogdanof mă cheamă. Și, cum v-am mai spus, sînt de la Isar, din Dobrogea.

Acum îi veni rîndul Anastasei să se adîncească în tăcere. Rafira o întrebă pe dobrogeancă:

— Dumneata ești bulgarcă?

— Da, îi răspunse Boiana Bogdanof. Sînt bulgarcă. In Dobrogea trăiesc și bulgari.

Rafira auzise pe cînd lucra la locanta domnului Maicu, la Satu Mare, că inspectorul Grunz ar fi omorît o studentă, o bulgăroaică, venită de la București, și că ar fi aruncat-o în apa rîului de lîngă oraș. Bănui că femeia care sta lungită în pat, cu mîinile umflate și roșii și cu picioarele degerate, ar putea să fie mama nefericită a fetei ucise de Grunz. Nu își închipui însă cîtuși de puțin că fiul ei o cunoscuse pe fata aceea și că se și îndrăgostise de ea. Totuși, inima uscată i se uscă și mai mult. Își simți inima în piept, grea cît un bolovan. Să-i spună dobrogencii din Isar ceea ce auzise la Satu Mare despre studenta bulgăroaică ucisă de Grunz? Dar dacă bănuiala ei nu era întemeiată? Tăcu. Anastasa spuse:

— Eu o cunosc pe Ștefana Bogdanof însă nu aș putea să-ți spun nimic, nici dacă se află în București și la ce adresă, și nici dacă o fi plecată pe undeva, prin provincie. Uneori pleacă pentru o săptămînă ori pentru două. Nu peste mult va veni frate-meu. Poate că el știe ce este cu Ștefana. Pînă atunci, ar fi bine dacă nu te-ai lăsa pradă îngrijorării.

— Știrea care a ajuns pînă la noi la Isar nu era bună. A vrut să vină la București soțul meu, însă nu a avut cum. A trebuit să rămînă acasă, să îngrijească vitele. Eu sînt prea șubredă ca să țin greul casei pe umeri.

Ca să-i abată gîndul chinuitor de la fata moartă ori pierdută în lume, Rafira o întrebă:

— La Isar nu sînt munți?

— Nu, răspunse Boiana, la noi e numai cîmp. Mai e și marea.

Rafira zise cu părere de rău:

— Nu știu cum e marea. Nu am văzut-o niciodată. Pînă acum cîteva zile, cînd am plecat de la Satu Mare spre București, nu văzusem nici cîmpul.

— Sînt multe de văzut pe lume, zise Boiana. Dacă vrei să le vezi pe toate, nu-ți ajunge o viață de om...

Veni și intră în casă, plin de zăpadă și înghețat, băiatul bălan. O văzu pe Boiana culcată în pat și cu picioarele goale și fără sînge în ele. Dădu bună seara. Își sărută și își îmbrățișă sora, apoi se duse lîngă dobrogeancă. Anastasa îi spuse:

— A venit după Ștefana. E maică-sa.

Miu se întunecă la față. Boiana băgă de seamă. Se sprijini în mîini și se ridică. Își trase picioarele și și le acoperi cu fusta groasă, lungă și creață. Anastasa continuă:

— Dada Boiana Bogdanof e îngrijorată. I-a ajuns la ureche vestea că Ștefanei i s-ar fi întîmplat o nenorocire.

Tînărul bălan zise:

— Oricui i se poate întîmpla o nenorocire și mai ales nouă.

— Dacă știi ceva despre Ștefana, spune-mi, maică. Imi arde sufletul.

Miu tăcu. Fața i se întunecă și mai mult. I se întunecară și ochii. Boiana Bogdanof îl rugă iarăși:

— Spune-mi ce știi. Spune-mi tot ce știi. Orice veste mi-ai da, cît de grea, voi ști s-o primesc cu tărie, deși alt copil în afară de Ștefana nu am... Dacă o mai am și pe Ștefana...

Tînărul blond rămase mai departe tăcut și întunecat la față. Boiana Bogdanof mai spuse:

— Și eu și Iordan cunoaștem drumul pe care a apucat fata noastră. Știa că sîntem oameni aprigi și în stare să păstrăm taina. Pasul l-a făcut cu îndemnul lui Ilf, însă cu știrea și cu voia noastră. Ștefana îl iubea pe Ilf cum își iubea lumina ochilor. După ce a intrat în mișcare și a cunoscut-o, Ștefana și-a dăruit întregul suflet mișcării. Ilf a pierit. Și de cînd a fost ucis Ilf, fata mea nu a mai trăit decît pentru mișcare. Așa că, vezi, tinere, nu sînt pentru dumneata nici neștiutoare, nici străină. Spune-mi ce cunoști despre Ștefana...

Rosti aceste cuvinte încet, cum ar fi rostit o rugăciune. Ascultînd-o, Rafira își spuse că tot așa, încet și dulce, rostea și ea cuvintele atunci cînd vorbea cu alți oameni despre fiul ei. Zise:

— Nici eu nu am alt copil, ci numai pe Licu și nu știu dacă o să mai mi-l văd vreodată.

— Cel puțin îl știi închis, însă în viață, iar eu nu știu nimic despre Ștefana, în afară de ceea ce am auzit, de la unul sau de la altul, că ar fi fost lovită de o mare nenorocire.

— Prea multe nu știu nici eu despre Ștefana, zise Miu.

— Știi totuși mai multe decît mine, spuse Boiana Bogdanof. In orice caz, dumneata știi ce i s-a întîmplat Ștefanei și unde se află.

Tînărul bălan tăcu. Tăcu un timp care tuturor celor din casa dintre zăpezile de la marginea orașului li se păru nesfîrșit de lung. Ochii tînărului bălan se umeziră. Băiatul își mușcă buzele adînc, pînă îi sîngerară. Ochii i se uscară. Privi în jos și spuse încet:

— Imi e grozav de greu să vorbesc, totuși cred că sînt dator să nu-ți ascund nimic...

Boiana Bogdanof luă mîinile băiatului între mîinile ei umflate și roșii, i le strînse și cu glasul pierit îl întrebă:

— Fata mea a murit?

Tînărul blond înclină capul:

— Da.

— A fost prinsă și omorîtă?

— Da, spuse Miu. A fost prinsă și omorîtă.

— Aici, la București?

— Nu, zise Miu, la Satu Mare. A fost trimisă de partid să ducă niște manifeste la Satu Mare. Acolo a fost arestată împreună cu alți tovarăși între care și tovarășul Licu Oroș. Pe ceilalți tovarăși i-au chinuit numai. Insă pe tovarășa Ștefana au omorît-o.

— A fost chinuită?

— Da. După cîte știu a fost chinuită. A tăcut. A păstrat toate tainele. Și a fost omorîtă.

— Se cunoaște locul unde a fost îngropată?

— Nu. Incă nu se cunoaște.

Boiana Bogdanof rămase multă vreme tăcută, cu obrazul împietrit prins între mîini. Suspină îndelung. Obrazul i se înnegri. Se mișcă și se dădu jos din pat. Atinse cu picioarele goale dușumeaua curată. I se păru că o izbește cineva cu o rangă de fier peste picioare și i le retează. Nu țipă. Nici nu se prăbuși. O întrebă pe Anastasa:

— Am umblat pe multe străzi astăzi. A mai fost și viscolul. Nu știu încotro e Răsăritul. Spune-mi, te rog, încotro e Răsăritul?

Anastasa îi arătă cu mîna fereastra. Boiana Bogdanof îngenunchie. I se umplură ochii de lacrimi. Își împreună mîinile și începu să se roage pe șoptite:

— Iartă, Doamne, greșelile Ștefanei. Primește, Doamne, la sînul tău sufletul curat al Ștefanei mele...

Incepu să se roage lîngă Boiana Bogdanof și Rafira Oroș.

Afară iarna se întețea și se asprea. Vîntul sălbatic învălmășea zăpada, o aduna pe lîngă uluci și pe lîngă case și o alunga pe cîmpul nesfîrșit de sub nesfîrșitul cer al nopții. Undeva, mai departe, se auziră glasuri de copii pătrunși de frig:

— Steaua Domnului... Steaua... Cine primește Steaua...

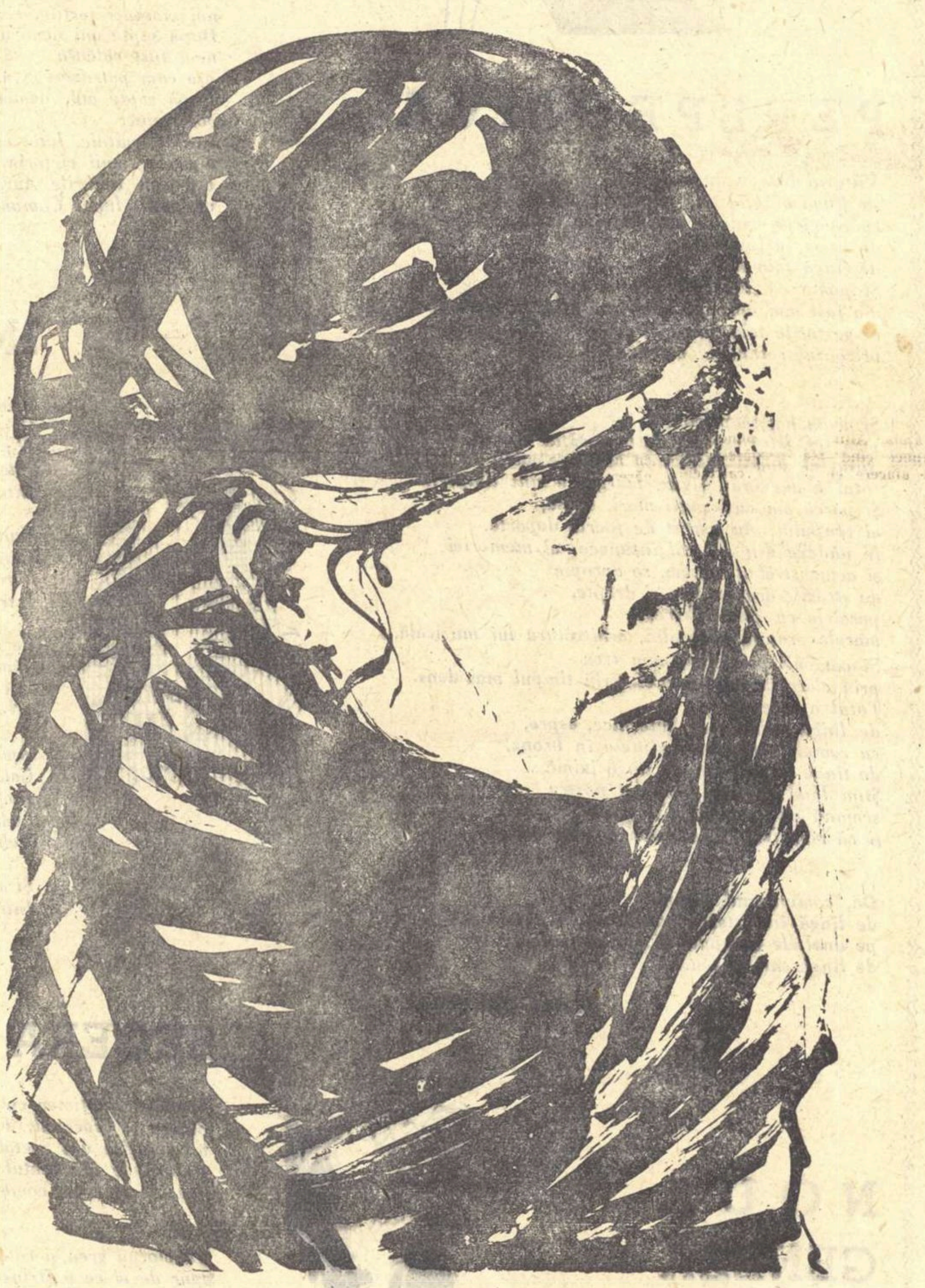

Din jurnalul secret al lui Darie.

„25 decembrie 1939. Seara. M-am trezit și astăzi tot înainte de a se lumina de ziuă. Tot vuietul vîntului m-a trezit. M-am dus la fereastră. Am tras perdeaua și m-am uitat afară. N-am mai văzut luna. Nici stelele nu le-am mai văzut. Cerul se acoperise iarăși cu nori. Ninsoarea se prăvălea din cerul negru asupra orașului adormit și tăcut. Vîntul o învălmășea și o risipea și apoi iarăși o învălmășea în vîrtejuri. Am aprins lumina și m-am uitat în oglindă. Pentru întîia oară am observat că am fire albe în barbă. Am pogorît ca de obicei scara și m-am spălat cu zăpadă. Cînd, după zece minute, m-am întors în odaie, am găsit-o pe Barbara îmbrăcată numai cu un halat galben de mătasă.

— Ce cauți la mine? Nu te-am chemat.

Probabil că glasul meu arăta supărare. Barbara mi-a spus:

— Te-am auzit cînd ai ieșit să te speli cu zăpadă.

— Ei, și?

— Aseară am băgat de seamă că ți-a plăcut mazurca. Am venit să ți-o mai cînt o dată.

— Dar ce crezi dumneata, Barbara, că eu nu mai am și altă treabă decît să te aud cîntînd?

Și-a ridicat vîrful nasului în sus și a început să rîdă. Avea rîs tînăr, sănătos și obraznic.

— Nu plec pînă nu-ți cînt măcar o dată mazurca.

— Bine! Dar altă dată să nu mai vii nechemată. Mă supăr. Și cînd mă supăr...

— Injuri?

— Da. Injur.

— Și eu știu să înjur.

— Să nu vii decît atunci cînd te chem. Ințelegi?

Mi-a făgăduit solemn. Sînt însă sigur că n-o să-și țină făgăduiala. După ce a plecat, m-a cuprins lenevealа. Am rămas în pat și m-am apucat să citesc. Cartea — Note de călătorie în Japonia secolului al XVII-lea — m-a prins. Afundat în lectură, n-am auzit nici vuietul viscolului, nici obișnuitele zgomote ale casei. M-am și mirat cînd, intrînd la mine, domnul doctor Luduș m-a luat la trei păzește:

— A! Boierul! Ai devenit boier, domnule! Sînt douăsprezece ore!... Și dumneata trîndăvești în pat! La sfînta biserică ai fost?

— Nu. Dar de ce trebuia să mă duc la biserică, domnule doctor?

— Auzi întrebare! Cum de ce să te duci la biserică, domnule? Astăzi e Crăciunul. Orice creștin se duce la biserică și se roagă lui Dumnezeu.

— Dumneata ai fost?

— Am fost. Cu doamna. Noi nu scăpăm o duminică fără să ne ducem la biserică, necum o sărbătoare atît de mare cum este sfînta zi a nașterii Domnului.

— Nu obișnuiesc.

— Păcat!...

Domnul doctor Luduș m-a mustrat aproape o jumătate de oră ca un judecător, dar vorbind cu plăcere, ca un avocat de mare clasă. I-am și spus-o:

— Nu te supăra, domnule doctor. Te-am ascultat cu răbdare. Te-a împodobit destinul cu frumosul dar al elocvenței. Cum de nu a ieșit din dumneata un avocat? Ai fi ajuns să cîștigi mare faimă.

— Noi, Ludușii, mi s-a destăinuit doctorul, sîntem cinci frați. Eu mi-s cel mai tînăr dintre ei. Ceilalți patru au devenit avocați. Părîndu-mi-se că s-a săturat lumea de atîția avocați Luduși, eu am luat hotărîrea să mă fac doctor. La frații mei, oamenii auzindu-i vorbind, cască gura. La mine oamenii cască gura ca să le scot dinții care îi dor ori măselele cariate.

Mi-am dat seama că domnul doctor Luduș a glumit și am rîs cu poftă. Aceasta i-a dat mare satisfacție gazdei mele. M-a bătut pe umăr și mi-a spus:

— Dacă doamna Luduș o să fie de acord cu mine, o voi trimite să te poftească să iei masa de prînz cu noi. Nu trebuie să te jenezi. Consumația se pune la socoteală.

Gîndindu-mă că aș fi silit să ascult anecdote, glume ardelenești și sfaturi, m-a cuprins teama. I-am răspuns repede:

— Vă mulțumesc. Insă am făgăduit să țin companie altor persoane.

Domnului doctor Luduș i-a părut rău.

— Poate cu altă ocazie.

— Cu altă ocazie, da.

S-a uitat la ceas. A zis:

— Se apropie ora unu. Ia un halat pe dumneata și vino la fereastră.

Mi-am pus niște papuci în picioare și am luat pe umeri halatul. M-am dus la fereastră lîngă domnul doctor Luduș.

— Vrei să-mi arăți cum viscolește? Intr-adevăr, e minunată priveliștea. Viscolește frumos.

— Uită-te peste drum, m-a îndemnat doctorul. Nu se admite, domnule, să locuiești pe strada Rinocerului și să nu cunoști tainele acestei străzi.

M-am uitat peste drum și am văzut o casă mare, boierească, cu marchiză și cu un singur cat, cum se construiseră destule, în acest amețitor București, prin preajma anului 1900, cînd eu încă nu venisem pe lume. Curtea era mare. In fund, grajd pentru cai și odăi pentru slugi.

— Casă boierească, am zis, cu grădină cu nuci și meri bătrîni. E plin orașul de asemenea case și de asemenea grădini. Ce vezi dumneata deosebit aci? Și despre ce fel de taine poate fi vorba? Sînt lipsit de fantezie și nici să ghicesc nu mă pricep.

— La fereastra dinspre stradă perdelele sînt trase, mi-a atras atenția doctorul Luduș.

— Nimic mai firesc, domnule doctor. Viscolul...

— Perdelele rămîn totdeauna lăsate.

— N-o să-mi spui acum că această frumoasă casă este pustie sau că o populează fantomele! Coșurile, toate patru, fumegă.

Domnul doctor Luduș și-a îndreptat, la gît, staiful care se strîmbase și cu glas plin de reproș a zis:

— Ești și dumneata, ca oricare alt om născut și crescut în vechiul regat, lipsit de răbdare. Noi, ardelenii, sîntem alt fel. Plini de tact, plini de răbdare.

— Și de înțelepciune, am adăugat eu.

— Nu ne lipsește nici înțelepciunea, a convenit domnul doctor Luduș, cum nu ne lipsește nici chibzuința în administrarea banilor. Dumneata, dacă ai avea bani, ai da cu ei de-azvîrlita.

— Da, i-aș arunca în cele patru vînturi.

— Dacă n-o să-ți vină mintea la cap o să mori pe rogojină și-o să fii îngropat cu talerul.

— Mort să mă văd, că pe urmă fac eu rost și de parale pentru îngropare.

— Eu, domnule, tot ce cîștig investesc în valori sigure. Cu primii bani cîștigați mi-am cumpărat căscioara asta...

— Căscioara! Bloc cu șase etaje...

— Căscioară. Visez un bloc cu douăsprezece etaje.

— Să te ajute Dumnezeu să-l construiești.

— De ce să nu mă ajute? In fiecare duminică mă duc la biserică. Sărut icoanele. Mă rog. Mă închin.

— Cu doamna.

— Bineînțeles... Dar să revenim la bani.

— Să revenim.

— Apoi mi-am cumpărat mobilă. Acum mă aflu într-un stadiu superior: tezaurizez.

— Aur?

— Nu, nu numai aur. A! Privește!... Privește!...

Am privit. Și am văzut, prin zăpada spulberată și învălmășită de vînt, cum a ieșit din casa boierească de peste drum o cucoană bătrînă infofolită în haine groase. S-a luptat cu nămeții de zăpadă, a ieșit în strada pustie, s-a uitat atentă în toate părțile și a pus jos, la vedere, un pachet înfășurat în hîrtie de jurnal. Mulțumită că nu a fost văzută de nimeni, s-a întors repede în casă.

— Uită-te acum la fereastra din margine, de lîngă poartă, mi-a spus domnul doctor Luduș.

Curios peste măsură de ce avea să se mai întîmple, i-am urmat sfatul. Perdeaua s-a mișcat și cucoana infofolită și-a scos nasul și ochii pe la marginea ei.

— Vrea să vadă, am spus, cine e norocosul care va găsi pachetul cu cozonac și stafide. Probabil că bătrîna cucoană este, ca și dumneata, o bună creștină. Banii creștini îi ajută cu dragă inimă pe săraci.

— Creștină? Desigur, domnule. Boierii și-au păstrat credința întreagă. Mai întîi, trebuie să cunoști că bătrîna știe cine va ridica pachetul. Al doilea, în pachet nu se află cozonac cu stafide. Ți-am mai spus o dată că ești lipsit de răbdare. Așteaptă. Rabdă. Cu răbdarea trece omul marea.

Am așteptat. De fapt, chiar dacă aș fi dorit-o, nu era în puterea mea să precipit, ca să spun așa, evenimentele. Cum însă ostenisem de atîta stat în picioare, am tras un scaun și m-am așezat comod pe el. A dat Dumnezeu și nu am așteptat prea mult. Venind de pe strada Leopardului, s-a arătat la colț o bătrînică zdrențăroasă. Imitînd aidoma gesturile generoasei boieroaice care lăsase pachetul în zăpadă, s-a uitat și ea cu multă băgare de seamă în toate părțile. Vădit mulțumită că strada bîntuită de viscol era pustie, s-a apropiat de pachet. Atunci a privit ferestrele casei boierești. N-a văzut decît perdelele trase și nemișcate. A luat pachetul și a fugit repede, pe cît îi îngăduiau bătrînețele, pe după colț, pe strada Leopardului.

— Asta e tot? I-am întrebat oarecum dezamăgit, pe domnul doctor Luduș.

— Da, mi-a răspuns doctorul. Asta e tot. Ți se pare puțin?

— Nu am înțeles mare lucru.

— Desigur!... Dar cum vrei să înțelegi dacă nu ai răbdare și nu aștepți să-ți spun povestea?

— Este și o poveste la mijloc?

— Dacă n-ar fi și o poveste la mijloc, întîmplarea nu ar avea nici un haz.

— Te rog, domnule doctor, spune-mi-o.

— Am să ți-o spun, a zis domnul doctor Luduș, însă cu o condiție.

— O primesc înainte de a ști despre ce este vorba.

— Mulțam frumos. Sun-o pe Barbara și comandă-i o ulcică de țuică fiartă cu zahăr. Mă omor după țuica fiartă...

Am apăsat pe butonul soneriei. A venit Barbara. Ii străluceau ochii.

— Ce dorește domnul?

— Țuică fiartă, cu zahăr.

O avea pregătită. Ne-a adus-o numaidecît. Ne-a umplut ceștile și a plecat fredonînd un vechi cîntec polonez pe care îl auzisem, cu ani în urmă, pe vremea vagabondărilor mele prin lume, într-o circiumă din Lodz.

— Noroc, domnule doctor.

— Noroc, domnule chiriaș.

Am băut. Doctorul Luduș și-a mai exprimat încă o dorință:

— Grozav ar fi dacă i-ai mai comanda Barbarei și niște cîrnăciori.

— Se poate. Cred că-i are pregătiți.

Ne-a adus Barbara și niște cîrnăciori ardelați. Ne-am ospătat amîndoi destul de bine. Doctorul Luduș prinsese chef. Mi-a sugerat, pe departe, s-o poftesc la gustare și pe doamna Luduș. M-am scuzat:

— Sînt în pijama.

— Da, ai dreptate. Nu se cuvine. Noi ținem la protocol încă de pe vremea împăratului din Viena. Putem spune că protocolul ne-a intrat în sînge. Ca și educațiunea.

— Povestea, i-am reamintit respectuos, mi-ai făgăduit o poveste...

— No! Că iar te grăbești.

— Nu mă grăbesc, dar...

— Peste drum de căscioara mea, în casa boierească despre care mi-ai mărturisit că-ți place, trăiește văduva Vernișan... Trebuie să fi auzit dumneata de Vernișan. A fost, în țara romînească, în mai multe rînduri ministru sub Carol cel bătrîn. Om chibzuit. Cu scaun la cap. Strîns la mînă.

— Am auzit...

— In ciuda timpurilor care s-au tot schimbat, văduva Vernișan a izbutit să-și păstreze, întreagă, averea moștenită de la răposat. Unii obișnuiți ai casei spun că nu numai că și-a păstrat averea, dar chiar și-a mai crescut-o. Din țăranii de pe moșiile ei scoate untul. Joacă și la bursă.

— O cunoști bine?

— Destul ca s-o pot vorbi de rău. Anul trecut i-am reparat dantura. La optzeci și cinci de ani i-au plesnit două măsele.

— Probabil că e femeie miloasă. Să pună pachete cu bunătăți în drum, pentru săraci, nu am mai pomenit.

— Miloasă? Cu cîinii e miloasă și cu caii. Ai văzut-o pe zdrențuita care a cules pachetul din zăpadă...

— Am văzut-o.

— E sora mai mică a boieroaicei. S-a măritat, din dragoste, cu un risipitor. Risipitorul, după ce i-a tocat averea, s-a prăpădit... A ajuns cum ai văzut-o. Surorile, în tinerețe, s-au certat pe moștenire. Certate au rămas. Singura plăcere pe care o are văduva Vernișan este aceea de a-și vedea sora culegînd din stradă pachetul cu oase rămase de la masa ei. Pentru asta trăiește. Pentru momentul în care, pîndind după perdea, își vede sora culegînd pachetul. A? Ce zici? Scena se petrece zi de zi în preajma orei unu... Anul trecut mi-a spus textual: „Dacă moare neisprăvita de soră-mea, dacă n-o mai văd culegînd pachetul cu oase din fața porții mele, ce rost aș mai avea să mai trăiesc? Aș muri, domnule doctor".

Am ridicat din umeri. Domnul doctor Luduș și-a cerut scuze că m-a plictisit cu prezența lui și s-a retras. M-am îmbrăcat și luînd viscolul în piept, m-am îndreptat spre centrul orașului. Cum eram sătul de conversație și dornic de singurătate, m-am ferit de marile restaurante și de obișnuitele cafenele pe care le frecventam în mod regulat și unde eram cunoscut ca un cal breaz. M-am aciuat într-o cafenea mică din strada Băcani. Foame nu-mi mai era. Am comandat un marghiloman. Pînă să mi-l aducă chelnerul somnoros, m-am pomenit că vine peste mine reporterul Arno Pelican de la Uraganul. Ocolind marile localuri și aciuindu-mă aci sărisem, cum se spune, din lac în puț. Nu aveam parte de singurătate. Văzîndu-mă, m-a salutat și mi-a spus:

— Imi permiți să stau cu dumneata?

— Cu plăcere.

Nu-i cerusem nici o explicație.. Mi-a dat-o singur.

— Redacția e închisă. La mine e frig. O să pălăvrăgim un ceas, pe urmă o să mă retrag să-mi scriu reportajul.

— Mare pedeapsă ți-a căzut pe cap! Să scrii în fiecare zi o pagină de ziar!...

— De ce pedeapsă? Scriu cu plăcere. Nu m-a bătut nimeni la tălpi să mă fac ziarist, dar o dată ce m-am făcut trebuie să lucrez.

— S-a mai ivit ceva nou în „Afacerea Tia Cudalbu-Drugan"?

— A fost arestat Aramic Tair.

— Aceasta nu mai e o noutate.

— Azi dimineață, în zori, s-a sinucis călărețul de circ Zeno Zadig.

— Aceasta e o noutate. Dar ce zic noutate. O adevărată bombă. Unde s-a sinucis?

— In beciul poliției.

— Se afla singur în celulă?

— Singur cuc.

— Și cum s-a sinucis?

— S-a dezbrăcat de cămașă, și-a rupt-o în fîșii. A înnodat fîșiile, le-a răsucit și și-a făcut ștreang. Și-a pus ștreangul în jurul gîtului și a tras de capătul lui pînă i s-a tăiat răsuflarea.

— Și dumneata, reporter încercat și om umblat prin lume, ai putut să dai crezare acestei povești?

— Aceasta este versiunea oficială care mi s-a servit acum o oră. Care ar putea fi adevărul?

— Părerea mea este că Zeno Zadig a fost asasinat în beciul poliției prin strangulare. Călărețul de circ știa prea multe și există persoane sus puse care au avut interes ca pe gura lui Zeno Zadig să se aștearnă pecetea tăcerii...

— Așadar ai de înregistrat încă un asasinat polițienesc.

— Din nefericire nu este nici primul, nici ultimul.

Din restul conversației cu Arno Pelican nu mai găsesc nimic demn de notat. Ba nu. Parcă ar mai fi ceva. Arno Pelican mi-a povestit cum s-a întîlnit din întîmplare cu Ludovic Schimbașu. Publicistul l-a apucat de nasturele hainei, l-a tîrît într-o cafenea, l-a pus să-i plătească consumația, i-a făcut un elogiu lui Balbus Mierlă apoi s-a ocupat de mine bîrfindu-mă preț de două ore încheiate. Primul cap de acuzare era: „Scrie. Scrie în fiecare zi. Un artist adevărat gîndește cinci ani și scrie cinci rînduri în cinci ore. Scriind mult, șchiopul a renunțat la artă. Eu nu..."

— Și tu ce i-ai spus?

— Ca un prieten adevărat ce-ți sînt, i-am cîntat în strună, și răul pe care Schimbașu a uitat să-l mai spună despre tine l-am spus eu.

— Ca să-i faci plăcere lui Schimbașu?

— Nu. Ca să-mi fac plăcere mie. Intr-un fel și eu sînt ca Schimbașu. Dacă nu-mi spurc prietenii și nu innod intrigi mi se pare că trăiesc degeaba! N-am încotro! Așa mi-e firea.

Am rîs amîndoi. Arno Pelican a rîs de naivitatea mea. Eu, de candoarea lui. „Ferește-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani știu să mă feresc și singur".

Dacă vîntul n-ar fi vuit, n-ar fi învălmășit și n-ar fi răscolit zăpada, orașul ar fi fost cuprins de tăcere. Pe străzi abia ici-colo se vedea cîte un trecător zgribulit, mergînd cu pași repezi, cu gulerul paltonului ridicat și ținîndu-și pălăria cu mîna să nu i-o ia și să nu i-o rostogolească vîntul cine știe pînă unde. Marile restaurante și marile cafenele erau aproape goale. Intîrziau prin ele numai oamenii fără familie. Bucureștenii, în ciuda evenimentelor grave care se pregăteau, și în ciuda războiului care se apropia, petreceau, bînd, mîncînd, cîntînd și aruncînd cu căciulile după cîini.

— Ce-o fi, o veni.

— Acuma e pace. Să trăim.

Unii trăiau. Mai erau însă și unii care mureau sau omorîți.

In cabinetul judecătorului de instrucție Tretin, primul procuror Pitroc fu acela care luă ofensiva. Vru să le dovedească arestaților că el nu e ca Tretin, un magistrat oarecare, lipsit de bunăcuviință și de educație, care își chinuie și-și tutuie clienții, și le spuse, amîndurora de la început, „dumneata".

— Dumneata, domnule Drugan, îl cunoști de mult pe domnul Aramic Tair?

Bancherul tăcu cîteva clipe, apoi spuse:

— Nu-mi aduc aminte de cînd. De altfel, nici nu-l cunosc prea bine.

Pitroc zîmbi. Zise:

— Răspunsul dumitale nu mi se pare mulțumitor, dar, în sfîrșit, poate că în cursul zilei de azi o să-mi dai alte răspunsuri mai mulțumitoare.

— Dacă va fi posibil...

Pitroc își îndreptă toată atenția asupra turcului.

— Dar dumneata, domnule Tair, cam de cînd îl cunoști pe domnul Drugan?

SÎNT AMARE

Intrebîndu-l, Pitroc îşi păstrase zîmbetul. Zîmbi şi Aramic Tair şi-i răspunse limpede:

— De şapte ani. Poate chiar de şapte ani şi jumătate.

— Domnul Drugan ne-a mărturisit aci că nu te cunoaşte prea bine pe dumneata. Oare domnul Drugan a spus adevărul?

— Nu, zise Tair, domnul Drugan mă cunoaşte bine. Mă cunoaşte chiar foarte bine. Mă mir că se poartă cum se poartă.

— Il auzi pe domnul Tair, domnule Drugan?

— Il aud, însă nu cred ceea ce aud. Eu şi domnul Tair ne cunoaştem destul de puţin. Iar cît despre comportarea mea, nu domnul Tair are căderea s-o califice.

— Domnilor, zise Pitroc, sîntem cu toţii oameni de lume. Vă rog pe amîndoi să înţelegeţi că nu are nici un rost să vă contraziceţi şi să încercaţi să mă induceţi în eroare. De la dumneavoastră sau de la alţii, pînă la urmă eu tot voi afla adevărul care vă priveşte şi pe care îl caut.

Aramic Tair îl întrebă pe primul procuror:

— Imi daţi voie să vorbesc?

— Da, chiar te invit.

— Eu nu mă pot pune de acord cu domnul Drugan. Eu sînt hotărît să vă răspund cinstit la toate întrebările pe care mi le veţi pune. Nu mi-e teamă nici de dumneavoastră, nici de justiţia pe care o reprezentaţi aici. Sfătuiţi-l deci pe domnul Drugan să se pună dumnealui de acord cu mine. Atunci totul, dar absolut totul, va fi clar.

Pitroc zise:

— Domnule Drugan, atît eu cît şi domnul judecător de instrucţie Tretin, aci de faţă, te sfătuim să fii, în sfîrşit, om rezonabil şi să nu ne mai faci dificultăţi. Ingreunezi instrucţia. Şi îţi îngreunezi şi dumitale situaţia. Iată, astăzi e sfînta zi a naşterii Domnului. Toată lumea petrece. Toată lumea se odihneşte. Numai noi ne pierdem timpul în tribunal. Şi aceasta, din cauza dumitale, mai ales din cauza încăpăţînării dumitale.

Alion Drugan rămase calm şi rece. Spuse:

— Nu v-am rugat eu să mă confruntaţi astăzi cu domnul Tair. Era timp şi mîine şi poimîine. N-au intrat zilele în sac.

Primul procuror Pitroc se indignă:

— Dar dumneata, domnule Drugan, nu înţelegi că trebuie să ajungem la capătul perioadei de instrucţie şi să deschidem procesul? Mai avem şi alte cazuri de care trebuie să ne ocupăm. Nu putem sta pe loc.

— Inţeleg. Insă de dragul dumneavoastră şi al scurtării instrucţiei eu nu voi recunoaşte niciodată că sînt vinovat. Nu recunosc şi nu voi recunoaşte pentru că, într-adevăr, nu sînt vinovat.

— Pînă la urmă vei recunoaşte, domnule Drugan. Avem destule mijloace să te aducem în stare să recunoşti tot ceea ce ai făptuit.

Bancherul îşi aduse aminte de bătaia îndurată de la cei doi tineri din Tei care îl ameninţaseră cu şişurile şi-l dezbrăcaseră. In fond, Rică şi Chirică se mulţumiseră cu puţin. Dar cine îl putea asigura pe el, pe bancher, că peste un ceas ori peste o zi nu va fi trimis din nou la beci şi lăsat la discreţia altor deţinuţi care l-ar putea asasina? Desigur că la astfel de mijloace făcuse aluzie primul procuror. Se hotărî să tacă, sau, în cel mai rău caz să vorbească puţin.

Judecătorul de instrucţie Tretin i se adresă lui Pitroc:

— Domnule prim-procuror, vă rog să-mi îngăduiţi să-i pun şi eu o întrebare domnului Aramic Tair.

— Poftim, pune-i, domnule jude.

— Domnule Tair, ai putea să ne spui ce fel de relaţii au existat între dumneata şi răposata Tia Cudalbu?

Levantinul se întristă ca şi cum ar fi fost cuprins brusc de o adîncă durere, lăsă ochii în jos şi spuse:

— Intrebarea este mult prea delicată. Nu cred că ar fi potrivit să vă dau un răspuns cinstit, de faţă cu domnul Drugan.

— Tocmai de aceea ţi-a pus domnul jude întrebarea, pentru că e delicată, iar răspunsul dumitale vrem să-l audă o dată cu noi şi domnul Drugan. Să-l audă şi să-l usture.

— Mă rog, dacă nu se poate altfel, voi vorbi. Permiteţi-mi însă ca înainte de a mărturisi adevărul în această chestiune, să-i cer scuze memoriei răposatei Tia Cudalbu şi să vă declar că mărturisirea o fac silit de împrejurări neobişnuite.

— S-a luat notă, zise Pitroc.

— Am iubit-o mult pe răposata Tia Cudalbu şi a fost metresa mea cu un an înainte ca răposata să-l fi cunoscut pe domnul Drugan.

Bancherul se cutremură şi gemu. Nici Pitroc, nici Tretin şi nici măcar Aramic Tair nu-i luară în seamă geamătul. Tretin îl întrebă pe Tair:

— Relaţiile dumitale cu Tia Cudalbu au continuat şi după ce actriţa a căzut în mrejele domnului Drugan?

Răspunsul turcului căzu limpede:

— Fireşte. Au continuat. In această privinţă eu nu sînt robul nici unei prejudecăţi.

Bancherul gemu din nou. Pitroc se întoarse spre el şi-l sfătui:

— Fii calm, domnule Drugan, fii calm. Astăzi e o zi grea pentru noi toţi. Toţi trebuie să fim calmi. Altfel nu ajungem la nici un rezultat.

— Dă-ne amănunte, domnule Tair, dă-ne cît mai multe amănunte, stărui judele instructor; avem nevoie de cît mai multe amănunte.

— Amănunte! Ar fi să vă fur prea mult timp. De vreme ce m-aţi arestat, presupun că nu v-aţi mulţumit numai cu atît.

— Ce vrei să spui? îl întrebă Pitroc.

— De vreme ce m-aţi arestat, presupun că mi-aţi supus unei amănunţite percheziţii şi apartamentul în care locuiam la hotel Splendid.

— Presupunerea dumitale este îndreptăţită, domnule Tair.

— Atunci, domnule judecător, este neîndoios că aţi găsit în bagajele mele şi colecţia scrisorilor pe care mi le-a trimis, în răstimp de trei ani, Tia Cudalbu. Dacă vă veţi da osteneala să le citiţi, veţi afla toate amănuntele pe care le doriţi, ba chiar mai multe. Eu am găsit foarte interesante scrisorile Tiei Cudalbu. Le reciteam uneori. De aceea le şi purtam cu mine.

— Nu am dat în bagajele dumitale peste scrisorile răposatei Tia Cudalbu.

Aramic Tair începu să rîdă cu poftă. Zise:

— Inseamnă că nu aţi percheziţionat bagajele mele cu atenţie. Unui judecător de instrucţie de la Istanbul nu i-ar fi scăpat nimic. Reluaţi percheziţia şi căutaţi scrisorile. Pus în faţa lor domnul Drugan va recunoaşte multe lucruri din cele pe care astăzi le tăinuie.

— O vom relua, spuse Tretin, fără îndoială că o vom relua. Pînă atunci însă daţi-ne cîteva amănunte.

— Vă rog, nu insistaţi, domnule jude. Dacă aş vorbi aşa cum îmi cereţi, ar însemna să-l supun pe domnul Drugan unor aprige suferinţe. O astfel de comportare nu intră nici în vederile mele şi nici în caracterul meu. Nu uitaţi că sînt oriental şi deci, pînă la un anumit punct, cavaler.

Primul procuror chibzui un timp, apoi spuse:

— Vom reveni ceva mai tîrziu asupra acestei chestiuni. Acum vreau să lămuresc cu dumneata o altă problemă. In bagajele dumitale s-a găsit, între altele, un caiet cu nişte însemnări ciudate.

— Ce însemnări? In bagajele mele existau multe hîrtii cu însemnări. La care anume vă referiţi?

— Ai răbdare, zise Pitroc. Ai răbdare, domnule Tair.

Scoase din buzunar un carneţel, îl răsfoi, spuse:

— Iată, aici de exemplu. Ai scris în susul paginei: „Amicis, ut juvent", Adică: „Pentru prieteni, să mă ajute". Apoi: „Inimicis, ne impediant". Adică: „Pentru duşmani, să nu mă împiedice". Apoi: „Catellis, ne latrent". „Pentru căţei, să nu mă latre". Dedesubtul acestor fraze latineşti, dumneata, domnule Tair, ai făcut o mulţime de semne pe care noi încă nu am apucat a le descifra.

Aramic Tair se înveseli de-a binelea. Il întrebă pe primul procuror:

— Nu cumva acestea sînt faimoasele documente pe temeiul cărora îmi aduceţi stupida învinuire că m-aş fi ocupat cu spionajul?

Pitroc spuse:

— Dumneata nu ai fost adus aici ca să pui întrebări, ci ca să răspunzi la întrebări.

— Scuzaţi-mă.

— Ce poţi să ne spui cu privire la aceste ciudate însemnări din carnetul dumitale? Te avertizez că în cazul în care nu ne vei răspunde corect, noi avem mijloace să le descifrăm. Poate că le-am şi descifrat.

— Atunci pentru ce mă mai întrebaţi?

— Pentru că vrem să vedem dacă tot ceea ce am descifrat noi corespunde cu spusele dumitale.

— Domnilor magistraţi, zise Tair, poate că dumneavoastră vă miraţi că din momentul arestării mele şi pînă acum eu nu m-am arătat în faţa dumneavoastră nici înfricoşat, şi nici măcar speriat, deşi v-aţi bătut joc de mine şi m-aţi pus să trăiesc în condiţii destul de grele.

— Nu ne-am mirat, spuse primul procuror Pitroc, nu ne-am mirat cituşi de puţin. Prin faţa noastră au trecut pînă acum sute dacă nu chiar mii de oameni. Unii au fost mai slabi şi au cedat de la început. Alţii au fost tari şi au cedat mai tîrziu. Am cunoscut şi cazuri de încăpăţînare. Pînă la urmă, însă, noi am procedat în aşa fel încît nu ne-a scăpat din mîini nici un vinovat. Te asigur, în numele meu şi al domnului jude-instructor Tretin, că nu ne vei scăpa nici dumneata.

Aramic Tair rîse din nou.

— Mie nu-mi veţi putea face nimic în afara mizeriilor la care mă supuneţi. Nu sînt vinovat. Eu nu am făcut moarte de om ca domnul Drugan. Eu nu am ucis nici una din femeile care mi-au plăcut. Şi nu am ucis nici una din cele care nu mi-au plăcut. Le-am lăsat să-şi trăiască mai departe viaţa.

Judecătorul de instrucţie Tretin se repezi cu o întrebare:

— Cum? Dumneata ai avut de-a face şi cu femei care nu ţi-au plăcut?

— Un om cu situaţia mea are de-a face cu fel de fel de femei. Cu frumoase. Cu urîte. Cu deştepte. Cu toante. Nu eu am umblat după femei. Femeile au umblat după mine.

— Ai plăcut atît de mult femeilor?

— Unora le-a plăcut chipul meu. Altora le-au plăcut banii mei.

In timp ce Aramic Tair vorbea, judecătorul de instrucţie Tretin i se acri atît de mult sufletul, încît îi fu silă de propria-i viaţă. Ii trecură prin faţă, într-o clipă, femeile pe care le cunoscuse şi care acceptaseră apropierea lui: epave spălăcite, căzături urduroase, jigărituri şi lepădături. Il urî pe frumosul şi bogatul levantin mai mult chiar decît pe Alion Drugan. Primul procuror citi în ochii judecătorului de instrucţie mînia şi ura şi dorinţa aprinsă de a-l sîcîi pe Tair cu noi întrebări. Ii făcu semn să se astîmpere. Triumful asupra lui Aramic Tair voia să-l aibă el, Pitroc, nu judecătorul de instrucţie.

Ii spuse turcului:

— Dumitale nu ţi-a fost şi nu-ţi este teamă de noi, pentru că, probabil, eşti un om tare. Dar, aşa cum ţi-am mai spus, te vom frînge.

— Nu mă veţi frînge, domnule prim-procuror, pentru că nu mă voi lăsa frînt. Mie nu mi-e teamă de dumneavoastră, pentru că, în primul rînd, sînt nevinovat. In al doilea rînd dumneavoastră aţi uitat un lucru elementar: eu sînt cetăţean străin, sînt supus turc şi sînt om de afaceri cu renume internaţional. Pentru punerea mea în libertate va interveni guvernul nostru şi vor mai interveni şi alte persoane mai puternice chiar decît guvernul nostru de la Ankara.

— Nu ne speriem noi nici de guvernul de care ne vorbeşti, nici de oamenii de afaceri la care faci aluzie.

Aramic Tair şi mai bine dispus decît înainte rîse iarăşi. Zise:

— Dumneavoastră nu, însă guvernul dumneavoastră da. El va trebui să cedeze presiunilor care se vor face mîine-poimîine asupra lui.

— Nu va ceda.

— Ba va ceda. In această privinţă dumneavoastră nu trebuie să vă faceţi nici o iluzie. Comerţul Romîniei cu Apusul, din cauza războiului, este ca şi paralizat. Cu Răsăritul nu aveţi relaţii comerciale. Mai faceţi unele tranzacţii cu Elveţia şi cu Suedia. Baza comerţului dumneavoastră este acum cu Sudul. Iar eu sînt din Sud. Mai mult: multe din firele care vă leagă cu Elveţia şi cu Suedia trec prin mîinile mele. Arestarea mea e o gravă eroare pe care guvernul dumneavoastră o va plăti cu grele sacrificii. Am ţinut să vă spun toate acestea nu pentru a vă sugera să-mi oferiţi un scaun — mă ţineţi de două ore în picioare — ci pentru a vă deschide ochii cu un ceas mai devreme.

La această lungă peroraţie, primul procuror Pitroc nu dădu nici o replică iar Tretin răspunse cu un singur cuvînt:

— Spionule...

Aramic Tair ridică din umeri. Apoi spuse:

— Dacă aceasta este tot ce aveţi să-mi spuneţi...

— Nu, zise Pitroc. Acum trebuie să ne lămureşti ce este cu aceste însemnări ciudate din carnetul dumitale. Ce se ascunde sub semnele misterioase?

— Insemnările nu sînt misterioase decît pentru un ochi profan.

— Cum adică?

— Orice om de afaceri le-ar descifra într-o clipă. Chiar şi domnul Drugan. Presupun că asemenea carnete aţi descoperit şi la dumnealui.

Pe primul procuror Pitroc, în ciuda experienţei pe care o avea, îl luă gura pe dinainte:

— Da, şi la domnul Drugan am găsit cîteva carnete cu însemnări misterioase.

Bancherul protestă:

— Nu aveaţi cum găsi. N-am ţinut asemenea carnete.

— Ba am găsit. Sînt de cîteva zile în posesia noastră.

— Poate le-aţi găsit la altcineva şi le aruncaţi în seama mea.

— Insemnările sînt scrise de mîna dumitale.

— Neg. Protestez şi neg.

— O să vină o zi cînd n-o să mai negi.

— Ziua aceea, orice s-ar întîmpla cu mine, nu va veni.

— Vom vedea.

Pe Alion Drugan îl întărise fermitatea lui Aramic Tair pe care, în fundul inimii lui, începu să-l admire fără să înceteze de a-l urî. Aramic Tair zise:

— Domnule prim-procuror, vă rog, împrumutaţi-mi pentru cîteva minute carnetul să vă descifrez conţinutul lui...

Primul procuror i-l întinse spunîndu-i:

— Te fac atent, domnule Tair, că încercarea de a-l distruge nu-ţi va aduce nici un folos. Carnetul dumitale a fost fotografiat pagină cu pagină.

— Nici nu m-am gîndit la aşa ceva, domnule prim-procuror. De altfel, la rîndul meu, ţin să vă comunic că în arhiva birourilor mele din Istanbul se găseşte un carnet asemănător, al cărui conţinut este aidoma cu al acestuia.

Zicînd acestea luă carnetul din mîna primului procuror Pitroc şi deschizîndu-l spuse:

— Se află în acest carnet trei rubrici: 1) Amicis, ut juvent; 2) Inimicis, ne impediant; 3) Catellis, ne latrent... Aşadar: Pentru amici, să mă ajute; Pentru inamici, să nu mă împiedice; Pentru căţei, să nu mă latre... Este clar?

— Da, spuse primul procuror Milea Pitroc, pînă aici totul este cît se poate de clar. Dar mai departe? Descifrează-ne ce ai însemnat mai departe.

— Voi descifra. Insă înainte de aceasta, aş mai avea ceva de spus.

— Poftim, spune... Şi dacă doreşti, poţi lua loc pe scaun. Să nu ne crezi lipsiţi de bună creştere.

— Mulţumesc.

Aramic Tair luă un scaun, îl încercă să vadă dacă nu cumva e prea şubred, apoi se aşeză.

— Eu, aşa cum bine ştiţi, sînt om de afaceri. Afacerile pe care le închei într-o ţară sau alta nu le închei de dragul ochilor oamenilor din acele ţări, ci din interes. Fac afaceri ca să cîştig bani, ca să-mi măresc capitalul. Insă cei cu care închei eu afaceri, vor şi ei să cîştige. Mai mult, în jurul celor cu care închei afaceri roiesc o sumedenie de indivizi. Unii dintre aceşti indivizi sînt prietenii mei sau sînt prietenii celeilalte părţi contractante. Alţii sînt duşmanii mei sau duşmanii părţii contractante. Unii ne pot ajuta. Alţii ne pot pune piedici. Atunci cînd mă pregătesc să închei o afacere eu pun în calculele mele şi suma pe care se cuvine s-o dau prietenilor dar şi suma pe care trebuie, vreau nu vreau, s-o dau duşmanilor, ca să le închid gura. Şi apoi acestor sume le mai adaug una: suma pe care o dau presei ca să mă ignore, ca să nu se ocupe nici de afacerile mele şi nici de persoana mea. Un om de afaceri care nu este menajat de presă este un om pierdut, poate să se lase de meserie, să se facă văcsuitor de ghete sau să se spînzure. Aceasta se întîmplă în Turcia şi în Romînia şi în oricare din ţările în care eu am încheiat afaceri şi le-am dus la bun sfîrşit. In acest carnet, care, precum vedeţi, nu este cituşi de puţin misterios, sînt trecute persoanele din Romînia, prietene sau neprietene, precum şi ziariştii din Bucureşti care s-au împărtăşit într-o măsură mai mare sau mai mică din cîştigurile mele.

— Cu alte cuvinte, zise Pitroc, dumneata ai notat în carnet persoanele pe care le-ai mituit ca să faci afaceri în Romînia.

— Da, însă cuvîntul mită nu-şi are rostul. Inlocuiţi-l cu cuvîntul comision. Comisionul e legal. Iar eu am dat comisioane şi, dacă vreţi, cadouri.

— Mă rog, o să vedem noi dacă dumneata ai dat mită sau comisioane. O să vedem. N-ai nici o grijă. Presupunem însă că ai notat şi sumele date.

— Nu ar fi avut nici un rost să notez numai nume. Am notat şi sumele. Doriţi să vă citesc ce-am scris aici?

— Pentru ce mai întrebi? Citeşte. Dar nu. Incă nu. Aşteaptă un moment. Să nu te punem să citeşti de două ori. Numai un moment.

Primul procuror Pitroc se întoarse către judecătorul de instrucţie Tretin şi-l întrebă:

— Nu ştii, la grefă se află cineva? Ar fi bine să consemnăm într-un act oficial ceea ce ne va citi din carnetul său domnul Aramic Tair.

— Mavru are petrecere în familie. I-a născut nevasta al optulea copil. L-a rugat pe Eulampie să-i ţină locul. Cred că bătrînul o fi venit de mult.

— Cu atît mai bine. Tîmpitul înregistrează totul ca o maşină, fără să reţină nimic.

Tretin chemă uşierul. Ii porunci:

— Spune-i domnului Eulampie să vină.

Mătăhălos, colţuros, grefierul veni, salută şi se aşeză la masă, gata să scrie ceeace va auzi.

— Citeşte, domnule Tair. Sperăm că prezenţa domnului grefier Augustin Eulampie nu te intimidează. Iar dumneata, domnule grefier, fă-ţi meseria.

— Nu, nu, dacă doriţi mai puteţi chema şi pe alţii să asiste. Nu mă jenez. Dacă nu m-am jenat să dau nu văd dece m-aş jena s-o spun.

— Citeşte, domnule şi, ar fi de dorit, fără comentarii. Comentariile lasă-le în seama noastră.

Aramic Tair citi:

Import de aramă al firmei mele şi al Băncii Drugan.

Plătit:

— Pentru prieteni:

1) A. Zamora, ministru, lei 20 milioane.

2) I. Bogoi, secretar general, 5 milioane.

3) A. Papai, general, 8 milioane.

4) I. Cujbă, deputat, 3 milioane.

5) N. Corod, ministru, 3 milioane.

6) I. Baciu, general, 4 milioane.

7) B. Lincă, deputat, 2 milioane.

8) P. Cociu, manist, 5 milioane.

9) F. Garoiu, liberal, 6 milioane.

10) Butaru, ziarist, 10 milioane.

11) Stelian Protopopescu, ziarist, 12 milioane.

12) I. Fericeanu, ziarist, 1 milion.

13) T. Ciobîncă, ziarist, 1 milion.

14) J. Bobu-Cireşan, ziarist, 2 milioane.

15) Alexe Ciortan, senator, 3 milioane.

16) Sîmburaş şi mai marii săi, 100 milioane.

Aramic Tair citi încă multe alte nume şi încă multe alte sume. Grefierul Augustin Eulampie îl ascultă pe turc cu atenţie şi notă totul cu exactitate, ca o maşină.

In timp ce Aramic Tair citea iar Eulampie nota, Drugan stătea ţeapăn, cu obrazul încrîncenat, iar primul procuror Pitroc şi judecătorul de instrucţie Tretin făceau capete din ce în ce mai mirate şi mai mîhnite. Mirarea le-o produceau cifrele care, comparate cu modestele lor salarii şi plocoane, le păreau pur şi simplu astronomice, iar mîhnirea le venea de acolo că din acest fantastic dans al milioanelor ei nu se împărtăşiseră cu nimic. Jale adîncă îi cuprinsese. Le venea să plîngă, să urle şi să-şi dea cu pumnii în cap. Pentru ce se făcuseră ei magistraţi şi nu politicieni ori ziarişti?

In sfîrşit, Aramic Tair tăcu. Ca abia ieşit dintr-un vis tulbure, primul procuror Pitroc întreabă:

— Altceva?

— Altceva nimic. Vi se pare puţin, domnule prim-procuror?

— Nu, nu mi se pare puţin, însă mă întreb cît ai cîştigat dumneata şi domnul Drugan la această afacere de v-a convenit să daţi o sumă atît de mare prietenilor, ca să vă ajute, duşmanilor, să nu vă împiedice şi căţeilor din presă să nu vă latre.

Neîntrebat, bancherul Drugan spuse:

— Eu nu am dat nimic. Eu numai am finanţat în mod legal afacerea şi nu m-am ales decît cu comisionul strict legal, pe care l-ar fi luat oricare alt bancher care ar fi finanţat afacerea.

Aramic Tair îi răspunse primului procuror:

— In ceea ce priveşte cîştigul meu, nu vi-l pot comunica, domnule prim-procuror. Este un secret profesional.

— Presupun însă că ai cîştigat destul de mult.

— Am cîştigat. In vreme de război se cîştigă mult.

Primul procuror zise:

— Dar Romînia nu a intrat în război.

— Va intra. Peste o lună sau peste un an. Ţara dumneavoastră are nevoie de armament. V-aţi apucat să fabricaţi armament. Armamentul nu se poate fabrica fără aramă. Am procurat ţării dumneavoastră o mare cantitate de aramă. Aşteptam să fiu decorat. In loc să mi se recunoască meritul, am fost arestat...

Pe primul procuror Pitroc începu să-l roadă o mare curiozitate. Ca să şi-o satisfacă, îl întrebă pe Tair:

— Şi aceşti bani i-ai plătit persoanelor numite direct, sau prin Banca Drugan?

— Atîţia bani, domnule prim-procuror, nu se plătesc niciodată cu bancnote. Ar fi trebuit să am la hotel maldăre de bani. Şi nici prin bancă.

— Atunci cum?

— Prin cecuri emise către bancherul meu din Elveţia. Persoanele numite nu au încredere nici în stabilitatea politică din ţara dumneavoastră şi nici în leul dumneavoastră.

— Domnule Tair, acum, cînd dumneata te afli la ananghie, crezi că prietenii dumitale te vor ajuta, duşmanii te vor ataca, iar căţeii te vor lătra?

— Cred că mă vor ajuta şi prietenii şi duşmanii. Cred că mă vor ajuta încă mulţi oameni pe care nu-i cunosc. Iar cît despre căţei, oricît le-ai da nu poţi fi sigur de ei. Unii mă vor lătra. Alţii se vor gudura la picioarele mele.

— De ce?

— Vor spera, şi pe bună dreptate, că după ce voi ieşi din mîinile dumneavoastră, îmi voi arăta recunoştinţa faţă de ei.

— Şi nu-i vei dezamăgi?

— Nu, nu-i voi dezamăgi. Dimpotrivă, răsplata pe care o vor primi din partea mea va întrece cu mult toate aşteptările lor.

— Pentru astăzi mai am să-ţi pun o singură întrebare, domnule Tair. Apoi ne vom despărţi pînă mîine.

— O aştept, domnule prim-procuror.

— Cum se face că dumneata, spre deosebire de domnul Drugan, ne-ai dat în vileag atîtea nume?

— Dacă le-aş fi ascuns, aş fi făcut o mare greşeală. Dumneavoastră nu veţi păstra cele aflate de la mine numai pentru dumneavoastră, ci veţi raporta mai departe. Dacă mai-marii dumneavoastră vor avea interes să-i compromită pe toţi cei care au luat comisioane de la mine, va izbucni un scandal atît de mare, că în vuietul lui numele meu se va pierde sau va răsuna mai puţin. Dacă însă interesele cercurilor dumneavoastră conducătoare vor socoti că este mai potrivit să îngroape toată această afacere, mie va trebui să mi se dea drumul. De altfel, mie mi se va da drumul chiar dacă scandalul va izbucni. Aşa cum v-am mai spus, se vor exercita presiuni din afară asupra guvernului dumneavoastră, care nu va putea să reziste. Sînt cetăţean străin. Se va lua împotriva mea măsura expulzării. Mai tîrziu însă, lucrurile se vor schimba, aşa că eu tot voi mai avea prilejul să vizitez Bucureştii, domnule prim-procuror. Sper ca atunci să vă revăd în alte condiţii.

Cu acestea, ancheta condusă de Pitroc luă sfîrşit. Aramic Tair fu trimis la beci cu indicaţia să fie ţinut singur în celulă şi, pe lîngă pătură, să i se pună la dispoziţie şi pernă, iar dacă va cere ţigări, să i se servească.

Bancherul Alion Drugan fu amestecat iarăşi cu o mulţime de vagabonzi şi hoţi. Cînd ajunse în subsol, însoţit de comisarul Zainea, bancherul găsi încăperea supraîncărcată. Zainea închise şi încuie uşa în urma bancherului. Aerul acru şi cald al încăperii îl sufocă. Se rezemă de uşă, gîndindu-se dacă peste noapte va putea să rămînă în picioare fără să se prăbuşească. Il văzu boxerul Şerpe. Se ridică, îşi făcu loc pînă lîngă Drugan şi-l trase după el. Ii alungă din preajmă pe cîţiva, cu lovituri de pumni şi de picioare, şi-i făcu loc lîngă perete. Văzîndu-l aciuat pe duşumea, la fereală, lîngă perete, boxerul Şerpe îi zise:

— Imi pare bine că te-ai întors, asasinule. Poate mă mai miluţi cu o ţigară.

— Mai am cîteva, spuse Drugan. Astăzi m-au ţinut toată ziua în picioare. Nu am avut cînd trage un fum.

— Şi ţi-ai mărturisit crima?

— N-am mărturisit-o.

— Rău ai făcut. De ce te laşi chinuit? Pînă la urmă tot ai s-o mărturiseşti.

— Nu sînt vinovat.

— Aiurea! Tu ai omorît om, mă, domnule. Ai omorît om cum te văd şi mă vezi.

Se înseră. Judecătorul de instrucţie Tretin se despărţi de Pitroc. Se despărţi şi de Eulampie. Grefierul se îndreptă, luptîndu-se cu vîntul şi cu zăpada, spre casa lui de pe strada Artileriei. Tretin scoase portofelul şi-şi numără banii. Nu avu prea mult de numărat. Se îmbrăcă şi trecu Dîmboviţa. Intră în locanta doamnei Deftu şi ceru ceva de mîncare.

— Vă putem servi sărmăluţe.

— Fie şi sărmăluţe.

— Şi o sticlă de vin negru.

— Fie şi negru.

Dacă i s-ar fi propus să mănînce cîlţi amestecaţi cu clei ar fi acceptat fără să ezite.

Era posomorît şi acrit. Zgomotul din jur îl enerva. Il enervau şi lăutarii care se ameţiseră şi cîntau brambura. Ar fi vrut să se ducă undeva, într-o familie, să vadă în jurul lui chipuri plăcute. Nu avea familie. Nu avea nici prieteni. Ba, familie avea. Sora aceea care se spovedise lui Nedelcu Nedelcovici de la Globul şi care izbutise să-l facă, într-o singură zi, de rîsul lumii. Mai bine n-ar fi avut-o. De supărare, bău pînă căzu sub masă, unde adormi. Chelnerii şi picolii nu-l supărară cu nimic. Il lăsară să doarmă.

Abia intrat în cabinetul său, primul procuror Pitroc îi telefonă la palat lui Urdăreanu şi-l rugă să-l primească.

— Chiar astăzi?

— Da, domnule mareşal. Am a vă face comunicări urgente care vă vor interesa nu numai pe dumneavoastră, ci şi pe maiestatea-sa.

— Tocmai mă pregătesc să plec la Sinaia, domnule prim-procuror. N-ai vrea să mă însoţeşti? Vorbim pe drum.

— Cu plăcere, domnule mareşal. Imi face onoare.

— Lasă onoarea. Să fii la gară într-o jumătate de oră.

In vagonul salon al lui Urdăreanu era cald şi plăcut. Mareşalul palatului îl ascultă cu interes pe Pitroc şi trecu de două-trei ori cu ochii peste lista celor ce primiseră comisioane de la Aramic Tair. Se feri să facă vreun comentariu. Un bun curtean nu-şi dă niciodată cu părerea asupra unei chestiuni, înainte de a cunoaşte părerea suveranului său. Pitroc însă, necunoscînd acest punct de vedere al lui Urdăreanu îl întrebă:

— Oare, domnule mareşal, prezenţa pe această listă a domnului Sîmburaş şi a atîtor înalţi demnitari şi faimoşi oameni din presă, nu va supăra pe maiestatea-sa?

Urdăreanu îi răspunse rece:

— Aceasta n-o pot şti, domnule prim-procuror. S-ar putea ca noutăţile aduse de dumneata să-l supere pe suveran. S-ar putea însă ca aceste noutăţi să-l bucure. Voi cunoaşte adevărul după ce voi prezenta maiestăţii-sale această foaie de hîrtie frumos caligrafiată.

Trenul alerga prin noapte şi prin viscol. O dată cu trenul alergau pe zăpada învălmăşită şi spulberată de vînt luminile din vagoane.

După două ore, cei doi pogorîră la Sinaia. La gară îi aştepta o maşină cu coroana regală. Se urcară în ea şi plecară. Prin viscol şi printre nămeţi maşina urcă greu muntele.

La Foişor, primul-procuror Pitroc fu lăsat să aştepte în odaia aghiotantului de serviciu de lîngă intrare.

Urdăreanu îl găsi pe rege prost dispus, cu obrazul puhav, ca după o beţie crîncenă, şi cu ochii tulburi ieşiţi din cap.

— Duduia... Imi face mizerii Duduia. Are nervi, Urdăreanule. Are şi gotorai...

Mareşalul palatului îi raportă:

— Am venit cu Pitroc.

— Cu Pitroc? Pentru ce cu Pitroc, Urdăreanule? A scos ceva de la Drogan?

— Nu, zise Urdăreanu, de la bancherul Alion Drugan n-a scos nici un cuvînt. Bancherul a rămas tot încăpăţînat.

— Atonci de ce mi l-ai ados, Urdăreanule? Ca să-l destitui?

— Nu, maiestate, l-am adus cu mine pentru instrucţiuni. Derderian e la Constanţa. Numai maiestatea-voastră puteţi să-i daţi instrucţiuni. Aramic Tair...

— Ce e cu Aramic?

— A vorbit.

— Şi ce-a mărturisit torcul?

Urdăreanu îi întinse regelui foaia de hîrtie scrisă de Eulampie şi pe care se aflau înşirate patruzeci şi şapte de nume şi patruzeci şi şapte de sume de bani.

Regele citi lista o dată. O citi de două ori. De trei ori o citi. Apoi zise:

— Bene se traieşte în ţara me, Urdăreanule. Grozav de bene. Vezi? Oamenii aceştia n-au moncit nemec şi au caştigat milioane. Bene se traieşte în ţara me, Urdăreanule.

— Da, maiestate, numai ticăloşii spun că se trăieşte prost la noi, maiestate, numai ticăloşii.

— O să le pon eu botniţa la toţi, Urdăreanule. Ordonă-i lui Pitroc să înceteze ancheta pana dopa sarbatori. Trebuie sa ma gandesc, Urdăreanule sa vad ce este de facut cu aceşti banditi. Cu aceşti banditi şi cu Samburaş al nostru, Urdăreanule. Ai vazot cat a loat pongaşul? Mie mi-a decontat nomai jomatate.

Urdăreanu coborî şi-i transmise primului procuror ordinul regelui. Dădu dispoziţii să i se pună, pentru o noapte, o odaie la dispoziţie şi să i se servească cina. Urcă din nou la rege. Il găsi vorbind tare şi repetînd automat aceeaşi frază:

— Bene se traieşte în ţara me, Urdăreanule. Bene se traieşte în ţara me...

Zaharia STANCU

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

Primul Congres al Scriitorilor din R.S.F.S.R.

De curînd a avut loc Congresul de constituire a Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. la care au participat delegați ai scriitorilor din întreaga Republică. Raportul prezentat de tov. L. S. Sobolev, președintele Comitetului organizatoric al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. a fost viu discutat de către delegații la Congres. Dezbaterile care au avut loc cu acest prilej au demonstrat încă o dată forța de neînvins a literaturii sovietice, viabilitatea și superioritatea realismului socialist.

Reproducem extrase din raportul tov. L. S. Sobolev.

L. S. SOBOLEV și-a început expunerea cu problema esențială a legăturii dintre literatură și actualitate.

L. S. Sobolev a subliniat noile și mărețele sarcini care revin scriitorilor în reflectarea grandioasei epoci actuale de construire a comunismului. O teorie ca aceea a necesității „distanței" e negată de însăși istoria literaturii și artei universale: „Dacă această teorie ar fi adevărată, noi am fi astăzi lipsiți de monumentele artistice ale tuturor timpurilor".

„Inseparabil legată de problema contemporaneității în literatură este problema de excepțională însemnătate a eroului actual". Rezolvarea problemei eroului contemporan ține de rezolvarea sarcinii majore a literaturii sovietice de azi, pe care N.S. Hrușciov a arătat-o limpede în articolul său „Pentru o strînsă legătură a artei și literaturii cu viața poporului".

IN PARTINITATEA LENINISTA CONSTA FORȚA LITERATURII NOASTRE

Dezbătînd laturi importante ale problemei partinității, L.S. Sobolev a vorbit despre frontul puternic unit, ferm, al scriitorilor sovietici legați adînc de istoria, de viața și de realizările poporului, a arătat continua datorie de a combate și a nimici revizionismul și orice infiltrații ale ideologiei burgheze, sub orice haină, hîdă sau „îmbietoare", s-ar arăta ea. „Partinitatea literaturii este sistemul estetic al gîndurilor și sentimentelor scriitorului, legat în mod cinstit de soarta poporului său" — spune Sobolev. „Partinitatea literaturii înseamnă posibilitatea organică pentru artist de a înțelege viața în sensul evoluției sale istorice care exprimă filozofia comunismului. Partinitatea literaturii înseamnă dorința scriitorului de a lupta convins și deschis, cu toate mijloacele talentului și minții sale, pentru triumful măreței cauze cuprinse în programul partidului, construirea noii societăți. Și, în sfîrșit, partinitatea literaturii înseamnă atitudinea neîmpăcată față de dușmanii comunismului, principialitate fățișă în discutarea problemelor artei".

SA NE DESAVIRȘIM MAIESTRIA ARTISTICA

L.S. Sobolev a invitat în raportul său, Uniunea Scriitorilor din Federația Rusă să dezvolte o muncă susținută, să pornească la dezbateri ample cu privire la problema esențială a măiestriei artistice. Totodată a propus în atenția acestor viitoare dezbateri o seamă de probleme care se cer discutate în strînsă legătură cu fenomenele concrete ale literaturii actuale: „Stăpînirea tuturor elementelor care formează ceea ce numim noi „literatura artistică", începînd cu limba cărților noastre și terminînd cu caracterul lor interesant, atrăgător (ceea ce la noi, din păcate, se cam uită) este cea mai de seamă problemă legată de existența noastră ca artiști ai cuvîntului.

Disprețuirea legilor măiestriei (și uneori chiar a regulelor elementare de meșteșug artistic), disprețuirea limbii, a dezvoltării subiectului, a compoziției, a peisajului, a artei dialogului — și a tuturor acelor elemente care determină specificul literaturii, ne păgubesc pe noi înșine. E clar că odată și odată trebuie să vorbim și despre lucrul acesta.

Discuții despre asemenea noțiuni ca arhitectonica operei, despre lumea ei interioară, despre logica imaginilor, simțul limbii, arta metaforei, necesitatea căutărilor unor noi mijloace de expresie, la noi nu prea se fac. Sînt unii care se alarmează chiar: oare asta nu înseamnă formalism?".

O deosebită atenție a dat în raportul său L.S. Sobolev discuției asupra limbii literare, pe care a numit-o „principala forță a măiestriei noastre".

GRIJA PENTRU EDUCAREA GENERAȚIEI TINERE

Literatura pentru copii și tineret, a arătat raportorul, e un sector în care efortul literaturii sovietice trebuie să se îmbogățească în lumina noilor sarcini pe care le ridică epoca actuală: „Astăzi viața cere de la noi o nouă ridicare în acest sens, o deplină mobilizare a forțelor noastre creatoare. Partidul pune din nou problema învățămîntului școlar și superior, din nou indică principiile tineretului din care cresc viitorii membri ai societății comuniste... In lumina restructurării muncii de învățămînt, importanța literaturii pentru copii și tineret a crescut în așa măsură încît sarcina care revine Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. în această direcție este una dintre cele mai mari".

Deosebit de interesante se prezintă cuvintele raportului privind generația tinerilor scriitori: „Prima condiție pentru un tînăr scriitor trebuie să fie apropierea sa de viață nu în calitate de observator, ci în calitate de colaborator, înțelegînd prin aceasta munca sa alături de ceilalți membri ai societății".

INAINTE SPRE COMUNISM!

In încheierea raportului său, L. S. Sobolev a arătat marea actualitate a creării Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. care are loc într-un moment crucial al istoriei popoarelor sovietice, care se îndreaptă cu pași siguri spre înfăptuirea societății comuniste: „Cele cincisprezece luni de muncă ale comitetului organizatoric au arătat cu maximum de forță cît de dorită și actuală este crearea Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. Infiintarea Uniunii a lărgit imens orizontul acelor tovarăși ai noștri care trăiesc și lucrează de-a lungul uriașelor întinderi rusești. Incepînd de azi, proeminentele detașamente din Moscova și Leningrad, literaturile tinere din Tataria, Bașkiria și literaturile în formare din Iakuția și Tuvi și scriitorii din Habarovsk și Smolensk, Arhangelsk și Stavropol, Sverdlovsk și Rostov pe Don, Novosibirsk și Voronej, Gorki, Irkuțk — din toate orașele noastre se bucură de drepturi egale. Nu există scriitor de centru și de periferie, există numai scriitori ai Federației Ruse... Expediția corăbiei Uniunii Scriitorilor Federației Ruse a început într-un ceas de bun augur: de abia își va ridica ancora și va pătrunde în mare și în fața ei se va aprinde un nou far, a cărui lumină va dăinui vreme îndelungată. Acest far va fi Congresul XXI al P.C.U.S. Față de el își va controla poziția corabia noastră, în raport cu el își va stabili itinerariul către țelul mult dorit... Intr-un ceas fericit începem, tovarăși, expediția și nemărginită va fi fericirea acelora dintre noi care vor zări de pe punte țărmul de aur al comunismului".

NOI LA SATE

CHEMAREA lansată de Uniunea Scriitorilor în vederea deplasării membrilor ei la sate n-a fost o surpriză pentru acei mînuitori de condei care merg în pas cu vremea. Toți simțeau de mult nevoia să zăbovească mai îndelung în mediul rural, acolo unde astăzi se dă marea bătălie a colectivizării agriculturii.

Există scriitori care își împrospătează avîntul prin contactul cu masele țărănești în unele perioade de documentare. Inițiativa Uniunii Scriitorilor depășește însă tot ce s-a făcut pînă acum pe cale individuală și marchează începutul unei acțiuni de proporții necunoscute în istoria literaturii romîne.

Marii noștri înaintași n-au ignorat folosul contactului cu viața truditorilor de la țară. Șincai și Bolliac au drumețit cu desaga în spinare prin sate noroiate, urmărind frînturi de izvoare istorice și literare; Russo a cules, la hanuri și stîne, podoabe ale inspirației populare; Bălcescu s-a statornicit în vremuri vitrege sub scutul cetății de munți a Apusenilor; Alecsandri a colindat vreme de trei ani Moldova din șes pînă-n Ceahlău și Rarău strîngînd acel monument de balade și cîntece pe care le-a nemurit în colecția „Poezii populare"; Eminescu a cutreierat ținuturi ardelene de unde a cules particularități de limbă și a călătorit apoi, ca revizor rural, prin sate moldovene în care a aflat povești și basme care i-au înaripat versul, cuvinte care i-au îmbogățit vocabularul și dureri care i-au călit revolta; rafinatul Odobescu n-a scris „Pseudokinegheticos" fără ca mai întîi să i se fi prins de pulpana domanului ciulini de Bărăgan; Coșbuc și Vlahuță se simțeau ca la ei acasă cînd umblau în căruțe cu coviltir și notau, pe hîrtia sprijinită în palmă, impresii de pe coclaurile țării; Hogaș ne-a lăsat minunate pagini de peisaj și de înțelepciune populară, simțite nemijlocit în mijlocul naturii și al oamenilor ei în straie albe.

Dintre scriitorii în viață, cu nume consacrate, nu putem să uităm pilda maestrului Mihail Sadoveanu care a scris „Bordeenii" și „Baltagul" documentîndu-se de la izvoare; nici pe Eusebiu Camilar, Zaharia Stancu, Geo Bogza, V. Em. Galan și alții din generația mai tînără, scriitori cu rădăcini adînci în țarina copilăriei, care n-au rupt contactul cu glia și, ca urmare, cele mai frumoase pagini din creația lor literară sînt acelea în care vibrează viața satului.

Apelul Uniunii Scriitorilor se situează deci pe linia unei tradiții. Nu putem spune însă: „Nimic nou sub soare!" Chemarea adresată tuturor scriitorilor înseamnă mai mult decît prelungirea unei vechi tradiții, deoarece — din pricina împrejurărilor vitrege, specifice vieții scriitorilor de altădată — acelei tradiții i-a lipsit continuitatea și seva revoluționară.

Azi pentru prima oară în viața culturală a țării noastre, scriitorii sînt chemați organizat la o activitate de durată în mijlocul maselor țărănești.

Este evident și pentru orbi că viața satului se află în plină desfășurare revoluționară, că tot mai mulți țărani muncitori au pornit cu avînt pe calea colectivizării și cooperației socialiste, că un puternic suflu de înnoire întărește conștiințele oamenilor muncii din agricultură și din celelalte sectoare ale producției țărănești. Transformarea aceasta a oropsitului sat pe care l-am cunoscut în copilăria și tinerețea noastră ne umple sufletul de bucurie. Nu putem totuși să ne ascundem după deget și să nu recunoaștem că mai există sate în care noul bate pasul pe loc, în care nedumeriri se cer lămurite și întunecimi se cer luminate. Acolo este locul scriitorilor — prin definiție îndrumători culturali.

Continuînd tradiția progresistă a literaturii noastre, scriitorii să se pătrundă și mai adînc de menirea ce o au în epoca aceasta de mari prefaceri revoluționare; să depășească în conținut vechea tradiție a contactului cu masele și a inspirației din popor; să transforme tradiția în unealtă de înfăptuire revoluționară.

Scriitorii pleacă la sate să învețe din viața și munca poporului. Nu-i cheamă nimeni ca „narodnici" și nici ca simpli spectatori sau culegători de perle din folclor. Se vor documenta spre folosul lor și al literaturii noi realist-socialiste — și vor milita ca activiști culturali pentru acel țel revoluționar care, ridicînd agricultura la nivelul industriei socialiste, va asigura curînd buna starea și fericirea întregului popor.

Nicolae DELEANU

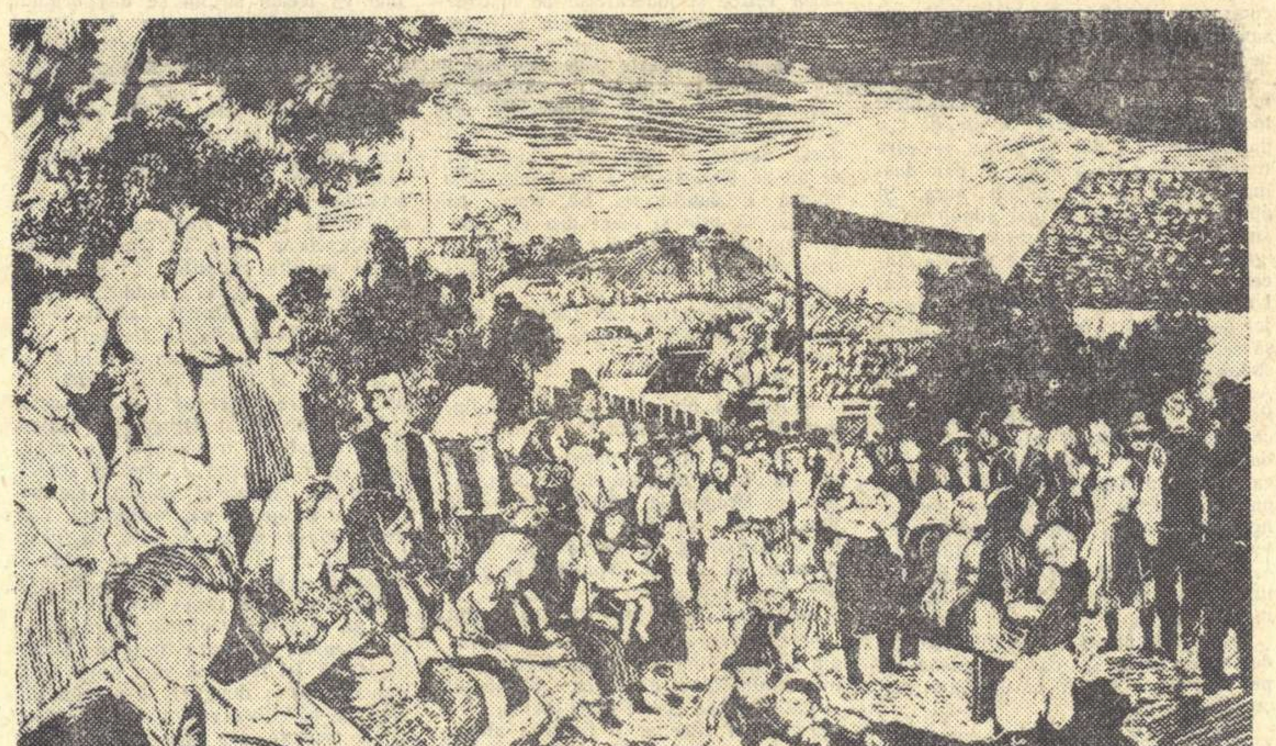

MARIA CONSTANTIN „Inainte de ședință"

NOTE

● CONSULTAȚIE. Un tînăr amator de gnoseologie din Cluj, asiduu cititor al scrierilor mele, solicită prin bunăvoința gazetei locale „Tribuna", o consultație cu privire la rolul cognitiv al neglijării, al uitării. Deși tonul solicitării este nițeluș ieșit din comun, totuși mă simt dator să redau pe înțelesul solicitantului ideile care i s-au părut mai dificile din fragmentul de carte publicat în **Cercetări filozofice** nr. 6 din 1957 sub titlul **Modalitatea cunoașterii.** Desigur, mă voi ocupa numai de acele idei care au stîrnit în mintea solicitatorului o asemenea frămîntare, încît **cele douăsprezece luni de meditație care s-au scurs de la publicarea lor** n-au fost în stare să i-o potolească. Să-i viu deci în ajutor.

Așadar, orice lucru este o unitate între însușirile lui individuale și cele generale. In procesul practicii, sensibilitatea oglindește însușirile individuale, iar rațiunea reflectă însușirile generale.

Insă rațiunea izbutește să oglindească însușirile generale ale tuturor lucrurilor de același gen abia la capătul unui proces **de estompare,** de **neglijare** a oglindirilor senzoriale ale însușirilor individuale prin care se manifestă însușirile generale.

Neglijarea oglindirilor senzoriale ale însușirilor individuale și reținerea oglindirii raționale a însușirilor generale nu sînt procese simultane, care pot fi formulate invers, ci succesive. Neglijarea precede și face posibilă reținerea. In procesul neglijării, determinat și el de procesul practicii, care pretinde cunoașterea însușirilor generale ale lucrurilor asupra cărora se exercită, nu pot fi reținute nici un fel de însușiri generale. Insușirile generale sînt accesibile numai rațiunii. Iar rațiunea ajunge să le oglindească printr-un proces de negare: neglijarea treptată a oglindirilor senzoriale ale însușirilor individuale ale diverselor lucruri care aparțin aceluiași gen. Saltul calitativ de la senzorial la rațional desparte și unește tocmai aceste două procese succesive de neglijare a însușirilor individuale și de reținere a însușirilor generale.

Pe tovarășul Langa Dionisie — tînărul care îmi cere aceste lămuriri — l-a mai încurcat și confundarea a doi termeni distincți: neglijare și neglijență. Intre neglijare — substantiv provenit din infinitivul verbului — care desemnează un proces ce se desfășoară în timp, și neglijență, care se referă la o faptă îndeplinită și este încărcat cu o semnificație etică, se întinde o distanță mult mai lungă decît aceea care desparte Clujul de București, de pildă. Și asemenea distanțe nu pot fi parcurse decît de cei ce se lasă purtați de viteza gnoseologică a neglijenței.

Ii recomand tov. Langa să studieze cu **atenție** și pp. 82 și 83, peste care, probabil, a trecut **ușor,** de vreme ce mărturisește singur că din 13 p. a citit doar 11.

Henri WALD

● DUMITRU ISAC are dreptate în „Tribuna" ca, pornind de la studiul unui cercetător sovietic despre Sadoveanu, să ceară cu energie o monografie despre maestrul prozei romînești. Ce rost au însă penibilele ocări la adresa lui Crohmălniceanu? D. Isac continuă războiul împotriva „Bucureștiului"...

● PREZENȚE ROMINEȘTI PESTE HOTARE. Numărul 5, din septembrie, al revistei cehoslovace „Svetova Literatura" (Literatura Universală), închină zece pagini din bogatul și interesantul ei cuprins marelui scriitor romîn Tudor Arghezi. Paginile închinate lui Tudor Arghezi de „Svetova Literatura" trebuiesc salutate ca o contribuție la întărirea relațiilor culturale dintre Romînia și Cehoslovacia.

Sub titlul general „Schițe în creion" revista publică, în introducere, o succintă și sugestivă prezentare a vieții și operei scriitorului, precum și o scrisoare adresată de Tudor Arghezi editorului, tipărită ca prefață la unul din volumele sale de versuri. Sînt tipărite poeziile „Testament", „Rada" „Ion Ion", „Mirele", „Cîntare", „Creion" și „Tinca", în traducerea merituoasă a poetului Oldrich Vyhlidal, și tabletele „Manual de morală practică", „Flașnetarul" și „Afacere încurcată", în traducerea lui Jan Makarius.

■ „LUCEAFARUL" din 1/10/1958 publică cinci poezii de Cicerone Theodorescu, dintre care patru sînt rondele. Șlefuitor al versului, acest făurar de frumusețe se simte la largul său într-un „coturn strîmt" și excelează în rondel care, supunîndu-l la dulci rigori, cere vers de cleștar, idee clară, densitate de conținut. Rondelul e propice moralistului, observatorului de moravuri care prinde în vers o calitate umană, un viciu, un portret concentrat.

■ POȘTA REDACȚIEI, așa cum o face Mihu Dragomir, e un succes...

■ IN ARTICOLUL „Mai multă exigență", Achiței are dreptate să critice aspru romanul „Zbateri" de Toma Spătaru (lucru pe care celelalte reviste l-au făcut demult). N-are dreptate însă cînd pune pe același plan lipsurile grave, de orientare, ale acestui roman cu deficiențele, (existente, desigur) ale altor două cărți: „Fetele lui Barotă" de Cella Serghi și „O fată din cele multe" de Mircea Șerbănescu. Aceste două romane au merite incontestabile și sînt în general bine orientate. Deficiențele lor, semnalate la timp în presă, nu anulează însă valoarea literară și politică pe care nu le-o putem refuza.

■ PROZATORUL PETRU VINTILA e și un bun reporter. „Reportaj la Salvare și Urgență" e antrenant, interesant, util.

■ CONCENTRAT, de un dramatism strîns, stil translucid, fragmentul din „Biografii contemporane" de Petru Dumitriu reliefează caracterul puternic, energia nedomolită a comunistului Atanase Anghel pe care l-am întîlnit și în fragmentele publicate de „Gazeta literară".

■ „ACUARELA DE TOAMNA" e un bun pastel citadin (Teodor Balș).

■ MIHAI BENIUC, mereu prezent pe cele mai înaintate baricade, prin poezie, articole, scene din piese, schițe, deschide acest număr interesant din „Luceafărul" prin articolul — „Profilul viitorului", — despre perspectivele deschise de noul plan sovietic de șapte ani. E un articol scris de un poet comunist!

● O INTERESANTA LUCRARE CONSACRATA LIMBII ROMINE.

Paralel cu acțiunea deosebit de susținută și organizată de traducere a literaturii romîne în limba rusă, în Uniunea Sovietică se desfășoară și o rodnică muncă științifică de studiere a limbii romîne.

O lucrare foarte interesantă în acest domeniu este recenta dizertație cu tema „Metoda de predare a declinării substantivelor romînești", susținută cu succes în iunie 1958 de Aida Sadețkaia, conferențiar universitar de limba și literatura romînă la Institutul de Relații Internaționale din Moscova.

Dizertația se întemeiază pe o experiență didactică îndelungată și pe o bună activitate științifică, în cei 15 ani cît autoarea a fost profesoară de limba și literatura romînă la diferite Institute din Moscova și cît a lucrat la Radiodifuziune.

Interesul practic al acestei lucrări este deosebit, întrucît privește deopotrivă metodologia predării limbii romîne pentru studenții și elevii ruși, precum și pe aceea a limbii ruse pentru studenții și elevii romîni. Lucrarea, prima de acest fel în limba rusă, și avînd o întindere de 300 pagini, se bazează pe analiza comparativă a sistemelor de declinare ale celor două limbi. Ea conține și importante concluzii teoretice, care vor folosi în viitor și cercetătorilor romîni, fiind un exemplu reușit de aplicare la studiul unei probleme a limbii, a unor principii esențiale ale metodei de predare a limbilor străine.

UN EVENIMENT LITERAR

(Urmare din pag. 1)

tocește / Apa-n prund și-n pietricele. / Florile surîd în taină, / Oare ce-or surîde ele? / Și(-s) cu neguri îmbrăcate / Lac, dumbravă și pădure. / Stele palid tremurînde / Ard prin negurile sure. / Lumea-n rouă e scăldată, / Lucioli pe lacuri zboară. / Luna umbrei, umbra lunii / Se amestec, se-nfășoară. / Lunecînd pe ceruri, norii / Negri acopăr tot seninul. /Se sting una după alta / Și icoana și suspinul. / Infășat în întuneric / Eu nu văd, nu aud șoapte. / Ah, mă simt atît de singur! / Este noapte, noapte, noapte".

Armonia e aceea din Floare albastră, apărută la 1 aprilie 1873, în Convorbiri literare, prin care poetul, foarte tînăr, de 23 de ani, își găsește și își fixează „timbrul" cu care își va vrăji contemporanii, acel sunet propriu, de atîtea ori imitat și niciodată atins după el.

Am ținut să dăm un asemenea citat integral, în sprijinul sentimentului comun al criticii de astăzi, pentru care retipărirea integrală a laboratorului liric eminescian nu mai constituie piatră de scandal. Am spus: sentimentul comun, dar am fi putut tot atît de bine scrie: convingerea comună. Numai că ideea noastră despre postumele eminesciene face parte integrantă din simțirea noastră artistică și de aceea cuvîntul nu ne pare greșit ales. Generația critică de pe la 1895, cu exponente atît de diferite ca orientare, cum erau G. Ibrăileanu și M. Dragomirescu, era de acord în condamnarea globală a materialului de inspirație mai tîrziu denumit postum, cînd Nerva Hodoș și Ilarie Chendi aveau să-l „despoaie" cei dintîi, din depozitele de manuscrise ale Academiei Romîne. Cunoaștem și astăzi elevi de mult încărunțiți ai lui G. Ibrăileanu. care consideră ca un sacrilegiu publicarea acelor versuri cărora meșterul nu le dăduse „finisajul". Iar cîte un cirac dragomirescian nu face excepția acordată „capodoperei", decît în favoarea poemei Mitologicale, ce e drept o minunată glumă, versificată în hexametri.

Este un merit netăgăduit al editurilor de astăzi, de a fi lărgit cu fiecare ediție nouă a poeziilor lui Eminescu, și mai cu seamă în larg difuzata colecție „Biblioteca pentru toți", numărul poeziilor postume, vrednice să fie cunoscute atît de tineretul școlar, cît și de iubitorii de poezie, indiferent de vîrstă. La cele circa 65 de poezii ale primelor ediții de la Socec, s-au mai adăugat astfel un număr aproape egal de „postume", care nu mai jignesc sensibilitatea estetică a nimănui.

Ediția cea nouă inaugurează o serie, într-un tiraj care la rîndul lui nu mai surprinde pe nimeni: 30.150 exemplare. Cititorul va întîlni cu bucurie vastul poem Memento mori (Panorama deșertăciunilor), acea „legendă a veacurilor" care începe cu omul din epoca de piatră, continuă cu singurul fragment tipărit sub titlul Egipetul, de însuși poetul, și se isprăvește cu luptele moderne ale poporului pentru libertate:

Tricolorul plin de sînge e împlîntat în baricade,
Clopotele urlă alarmă pe Bastilia ce cade
Și poporul merge falnic, ca un ocean trezit:
Sfarmă tot și pe a lui valuri, ce le urcă cu mîndrie,
El înalță firi cumplite, cari-l duc, o vijelie
Să îngroape sub ruine, ce-n picioare a strivit

Acad. Perpessicius datează poemul 1872, iar noi putem reține că Eminescu își găsise cu doi ani înainte de publicarea poemei Impărat și proletar (1 decembrie 1874) „timbrul" vastelor lui evocări. Lucrul nu e de mirare. Evoluția lirică a lui Eminescu nu este cea banală, de la versul scurt și viziunea limitată, la cel larg și la zările nesfîrșite. Dimpotrivă. Vîrsta tinereții sale studioase, de la Viena și Berlin, este aceea a concepțiilor îndrăznețe, a viziunilor „cosmice", a inspirațiilor despletite, care caracterizează romantismul delirant de pretutindeni, în tot cursul veacului trecut, pînă în pragul simbolismului. Atunci poetul ezita între expresia lirică directă și dramatizarea simbolică, de tipul lui Andrei Mureșanu sau confesiunea epică, în felul lui Geniu pustiu.

Evoluția lui Eminescu se înscrie în direcția limitării, a restrîngerii spațiului viziunii ca și a spațiului poemei, în direcția clasicizării, care este — prin definiție — limitare și perfecțiune. Poetul care-și transcria, refăcîndu-și de fiecare dată ciorna, chiar traducerile, cum e sonetul Veneției, pînă la 20 de ori, se biruise pe sine în ambițiile lui majore, ale adolescenței și întîii tinereți, ca să urce treptele grele ale desăvîrșirii de sine și ale măiestriei artistice. Lecția postumelor lui, adică a laboratorului său artistic, — cum s-ar putea numi trei sferturi din versurile date acum din nou la iveală, în această haină sărbătorească, — este o lecție de modestie, cu o valoare pedagogică exemplară, pentru oricine năzuiește a fi om de litere sau poet. Spontaneitatea rămîne piatra de încercare a impresiei lirice, dar ea se realizează artistic prin muncă îndelungată.

Noua ediție, expresie a interesului pe care societatea socialistă îl arată difuzării și valorificării operelor clasice este și un avertisment împotriva facilității și a grabei, aceasta din urmă rea sfătuitoare, cealaltă capcana în care cade cel ce i-a urmat îndemnul.

De ce lipsesc însă în fruntea cărții prefața care i-ar defini metoda, o cronologie a vieții și activității literare a autorului și elementarul aparat critic exigibil?

Șerban CIOCULESCU

„Surîsul Hiroșimei"

(Urmare din pag. 1)

Jebeleanu a făcut apel poate fi asemuită numai cu orga.

Notațiile acestea fugare și dispersate pe marginea unui poem ce înscrie o dată în evoluția liricii romînești, nu au pretenția să epuizeze bogăția sa melodică și generozitatea extraordinară de simțăminte. Ele vor numai să semnaleze apariția unei creațiuni de înaltă ținută umană și artistică, cu un mesaj anti-războinic și o puternică forță mobilizatoare.

Valeriu RÎPEANU

„De la potop încoace"

(Urmare din pag. 1)

cu bogatele-i resurse e tot atît de tonic și de mobilizator ca și proza sobră din alt gen de lucrări. După cum în povestirea „La Răzeși" centrul atenției e legat de cursul nou al vieții pe care trebuie să-l ia răzeșii din satul Vadul Vechi — sat închistat în forme de existență rigide, medievale —, în povestirea „A cincea roată la căruță", scriitorul — cultivînd modalitatea satirei, o satiră de factură nouă — rezolvă conflictul printr-un erou pozitiv comunist, răsturnînd astfel părerea că într-o lucrare satirică un erou pozitiv nu și-ar avea locul.

Unii cititori pot să pară surprinși că „La Răzeși", deși povestită la persoana întîia (povestește tractoristul Ion Dohotaru) desfășoară situațiile într-o expunere obiectivă, pe un ton aparent rece, poate chiar „cenușiu". Sobrietatea e cerută de faptele tragice — întîmplate într-un sat moldovean în anii grei de secetă de după război — și care resping, prin gravitatea și tensiunea lor, efuziunile și incursiunile lirice, podoabele stilistice. Apoi, personajul narator, maturizat de o mare experiență de viață, devenit comunist ulterior încercărilor relatate, are acum o perspectivă asupra propriei sale vieți, dar și asupra evenimentelor străbătute. De asemeni, el nu-și falsifică propria imagine din momentele trăite cîndva și evocate acum, ci avînd conștiința dezvoltării lui „istorice", se descrie pe sine așa cum a fost atunci, dominat de personalitatea odioasă a exploatatorului Iosub, la care fusese argat și care se îmbogățise speculînd mizeria altora, a țăranilor răzeși de la Vadul Vechi și concepțiile lor învechite, mîndria lor goală de a se crede în afara și deasupra satelor disprețuite, de „nerăzeși".

Esența fenomenului și nu accidentul caracterizează de asemeni fondul povestirii „A cincea roată la căruță", mai mult decît celelalte povestiri satirice — „Alegeri", „Ca scaiul", și consacrate demascării unor elemente negative — sau decît schița ocazională cu note umoristice atrăgătoare — „Marin". Particularitatea construcției lucrării „A cincea roată la căruță" ține de esența psihologiei personajului principal. Acesta, un adolescent „practicant" în comerțul socialist, pornește pentru întîia oară pe „teren", într-un sat, în coada unei echipe de achizitori cu experiență și care nu prea îl iau în seamă. Inarmat cu niște scheme prestabilite, caută să îmbrace realitatea cu ele de îndată ce vine în contact cu echipa. (Așa ajunge să considere pe unul dintre membrii ei bandit, pe altul erou salvator al comerțului, pe un altul chiabur strecurat, etc. etc.) Realitatea, inițial misterioasă pentru el, îi nimicește treptat schemele, răstoarnă rolurile pe care le împărțise arbitrar celor din jur.

Descoperirea lumii adevărate i-a fost posibilă acestui tînăr curat, cinstit, datorită comunistului Turcu, aflat în echipa de achizitori, care-i acordă încredere și-l face să ia parte la combaterea prin fapte directe a înapoierii țăranilor care voiau „tocmeli tradiționale". Nu epuizăm problematica povestirii prin cele spuse aici. Rîndurile de față au încercat să anunțe volumul lui V. Em. Galan care, sîntem încredințați, se va bucura de un deosebit succes în rîndurile cititorilor.

Ștefan BANULESCU

„Rădăcinile sînt amare"

(Urmare din pag. 1)

psihologică, după o formulă proprie care constă în dialoguri fictive între scriitor și mare de pildă, între un comunist întemnițat și păianjenul, tovarăș de singurătate, care își țese pînza în celula prizonierului; nu lipsesc paginile de roman polițist (capitolele referitoare la afacerea Drugan), paginile de jurnal intim („Jurnalul secret al lui Darie"), paginile de memorii, în care apar personaje reale din lumea gazetărească, financiară, politică, dintre cele două războaie, și — surpriza surprizelor — pagina de... critică literară, în care autorul, considerîndu-și critic propria operă, ajunge la concluzia că „orice se poate spune" despre romanul lui, în afară de faptul că e neinteresant.

In diversitatea de planuri sociale pe care se petrece romanul „Rădăcinile sînt amare", distingem două filoane puternice care fac stabilitatea lui și interesul special pe care-l suscită: unul este lupta comuniștilor, prezentată de la ilegalitatea eroică pînă la lupta deschisă în preajma campaniei electorale din 1946 și altul, degradarea din ce în ce mai accentuată a societății burgheze din țara noastră, între cele două războaie, degradare care ia, spre sfîrșit, forma cea mai odioasă și mai acută, care se numește fascism. Zaharia Stancu a adus în scenă un mare număr de eroi comuniști care luptă cu neînfricare pentru trezirea poporului și pentru coordonarea nemulțumirilor lui într-o acțiune de protest, revoluționară, condusă de partid. Acești comuniști, ca Licu Oroș, Iovca Silef, Marișca Balint, Țigănuș, reprezintă tendința luminoasă a cărții care aspiră să dea imaginea trecutului revoluționar, să refacă „rădăcinile amare" pe care a crescut tulpina sănătoasă și puternică a vieții noastre de astăzi. Zaharia Stancu a reușit să pună în lumină prin drama extinsă a lui Oroș, de pildă, sau a Iovcăi Silef, eroismul și abnegația cu care comuniștii și-au primejduit sau și-au sacrificat viața, în luptă cu odiosul regim burghez, cu aparatul lui polițienesc, cu netrebnicia trădătorilor, cu lașitatea prudenților, cu neînțelegerea victimelor. Și în același timp scriitorul a făcut, cu o aspră mînie, descripția burgheziei dintre cele două războaie, lansată în afaceri de mare anvergură, cu ramificații internaționale, urmărindu-și prin crimă, corupție, trădare și în cele din urmă, prin fascism, creșterea și consolidarea averilor ei. Noul roman al lui Zaharia Stancu nu are un precedent în literatura noastră, sub raportul formulei literare pe care o folosește și trebuie judecat, credem, în această lumină, adică în lumina experienței pe care scriitorul o face aici pentru prima oară și care este menită să dea un impuls novator prozei actuale, în general. Supunînd opera lui Zaharia Stancu unei analize ample și aprofundate, din plin meritată, noi criticii va trebui să judecăm ce se poate spune despre această carte, liberi de prejudecăți și formule de critică închistate. Va trebui, cu alte cuvinte, să procedăm, dacă nu la o renovare a mijloacelor critice (pe care în genere literatura în continuă dezvoltare o reclamă, iar o operă curajos nouă, în special) cel puțin la o atentă adaptare a operațiunii critice la ceea ce este îndrăzneț și novator în „Rădăcinile sînt amare".

Georgeta HORODINCA

„Oameni și dragoste"

(Urmare din pag. 1)

un atentat la puritatea și perfecția naturii. Prezența lui Hitler echivalează cu un act de profanare: *„Lumina nu-și găsea culcuș / Pe unde el punea piciorul..."*

Această imagine, comparată cu cea în care poetul întrevede zborul viitoarelor nave cosmice, împlinind și concurînd frumusețea eternă a spațiului astral, sugerează saltul enorm marcat în existența oamenilor o dată cu victoria idealurilor socialiste. In numele acestor idealuri, verificîndu-și o dată mai mult dragostea pentru oameni, poetul își îndreaptă mînia împotriva noilor ațîțători la război și cheamă la vigilență pentru consolidarea păcii:

Nu vrem pămîntul — un luceafăr
Gonit prin bolți, pustiu, proscris,
Nădejdea omului eu apăr,
Și-atomul, sfînt, al unui vis.

Gestul de ocrotire pe care poetul îl schițează corespunde acelei atitudini semnalate de la început, de dăruire și exigență severă. Severitatea, avîndu-și temeiuri în precepte morale ferme, nu-l împinge însă spre moralizarea rigidă și didactică; chiar dacă cultivă fabula, are grijă s-o deghizeze sub forma sprințară și grațioasă a rondelului, a terținei sau a sonetului. Vicii perpetuate ca o moștenire a trecutului sînt stigmatizate energic în versurile lui Cicerone Theodorescu. Ingîmfarea, demagogia, servilismul, birocratismul, nimicul, sînt dușmanii săi interni. Vechea serie de rondele din „Un cîntec pe ulița noastră" se împlinește cu noi piese. Ironia poetului se proiectează pe un fond de lirism nedisimulat, care-i garantează autenticitatea. Cicerone Theodorescu este în fond un sentimental, cu simțul valorilor morale mereu treaz. Poetul însuși este conștient de aceste valențe ale poeziei sale și a învățat să le aprecieze. Acum se vrea citit *„cu lacrimi în ochi"*, regretînd autocritic vremea cînd s-a lăsat sedus de arabescurile cerebrale sterile. (*„M-au înșelat cioburi reci de cleștar"*).

Pentru călătoria în necunoscut, care este poezia în accepție maiakovskiană, Cicerone Theodorescu este înzestrat cu percepția senzațiilor imediate (așa se justifică mediul familiar predilect) și cu un entuziasm generos. El are astăzi ardoarea calmă a luptătorului căruia i s-au îndeplinit previziunile și privește cu încredere viitorul generațiilor următoare, după ce, în fapte, și-a înscris temeinic prezența. Este poetul ajuns la culmea maturității.

Geo ȘERBAN

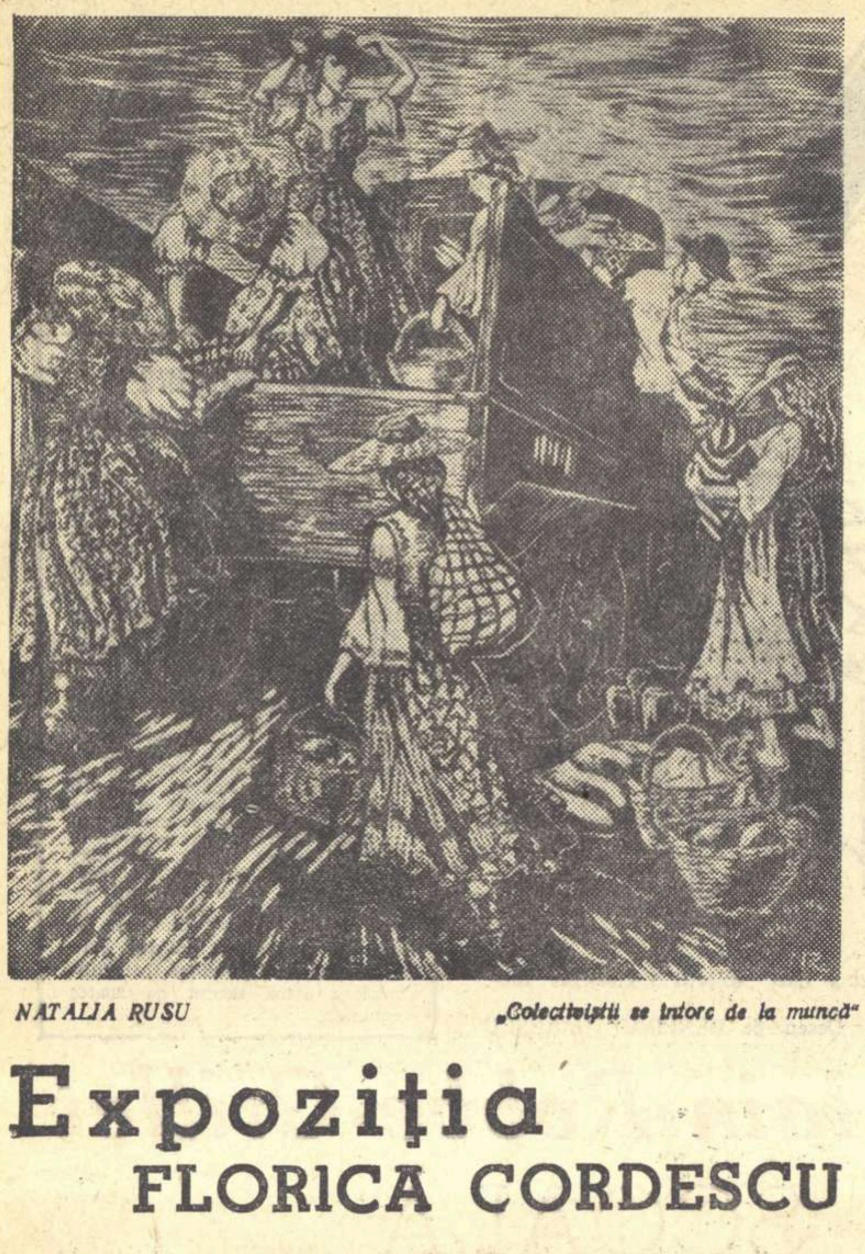

NATALIA RUSU „Colectiviștii se întorc de la muncă"

Expoziția FLORICA CORDESCU

Deși publicate, pe rînd, în „Gazeta literară", cele peste o sută de ilustrații la romanul lui Zaharia Stancu, „Rădăcinile sînt amare", expuse acum de Florica Cordescu în sala din Bd. Magheru, produc, în ansamblu, o dublă surpriză. Mai întîi, pentru că un șir atît de mare de imagini inspirate de același roman, se întîlnește rar, și apoi, din pricină că desenele, alese din cele multe tipărite, privite împreună, dau mai bine măsura evoluției artistei.

Truda îndelungată a ilustratoarei, care a urmărit săptămînal textul scriitorului, a fost rodnică. Povestea a două drumuri, unul ascendent, al obidiților spre libertate, și celălalt, al protipendadei și al slugilor ei, prăvălit prin fascism, spre catastrofă, frescă a societății romînești dintre cele două războaie mondiale, romanul lui Zaharia Stancu a oferit artistei un larg prilej de creație.

Portretele luptătorilor antifasciști, de o deosebită gravitate, în contrast cu caricaturile asupritorilor, scenele de judecată sau peisajele de atmosferă, adăugate imaginii literare, precizează mai ascuțit două lumi, în luptă pe viață și pe moarte.

Florica Cordescu a găsit limbajul potrivit stilului romanului. Pensulate în tuș, cu spontaneitate și o mare economie de mijloace, desenele ei dezvăluie o largă valorație picturală, în pofida laconismului viziunii, sau tocmai de aceea. Unele din ele, cum este portretul lui Oroș, în haină vărgată de ocnaș, al spălătoresei, al văduvei cu basma neagră, sau cel al Rafirei, cu pușca, frumos înscris în triunghi, capătă aspecte monumentale prin jocul viguros al petelor de alb și negru, prin echilibrul general al compoziției.

Variația sentimentelor, de la tristul peisaj citadin pe care se proiectează Darie cu ghiozdanul sau copiii ce vînd ziare, la frontul acuzaților antifasciști înfruntînd judecătorii, e marcată cu sensibilitate, de expresii diferite, deși unitatea stilistică se păstrează neștirbită. Nu sparg ansamblul plastic nici măcar personajele bestiale sau cele decrepite, graficate ca din bisturiu, cum sînt, de pildă, judecătorul militar, fiul baronului, „Mamița", ș.a.m.d.

Ceea ce caracterizează, în general, faza actuală, progresul artistei, este mai ales modul firesc, necăutat al expresiei grafice, redînd un bogat și profund conținut de idei. Tocmai de aceea este păcat că în volum romanul a apărut neilustrat.

Paul CONSTANTIN

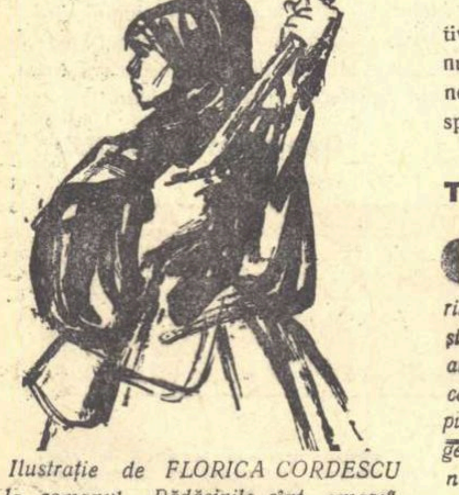

Ilustrație de FLORICA CORDESCU la romanul „Rădăcinile sînt amare"

(Expoziția deschisă în sala din bulevardul Magheru)

Un nou tratat de istorie a literaturii romîne

La Institutul de Istorie literară și Folclor al Academiei R.P.R., un colectiv format din profesori universitari, critici și istorici literari, cercetători, a început de curînd să lucreze în vederea elaborării unui tratat de istorie a literaturii romîne. In ultimii 15 ani, s-a desfășurat în țara noastră o muncă rodnică pe tărîmul istoriei literare, care s-a evidențiat prin publicarea unor studii monografice, a unor manuale de specialitate ca și a unui mare număr de ediții critice și comunicări valoroase.

La activitatea de reconsiderare în spirit științific a moștenirii noastre literare, au participat atît specialiști din generațiile mai vîrstnice, cît și un însemnat număr de tineri oameni de știință. Critica noastră literară a adus, la rîndul său, un aport însemnat la realizarea acestei opere patriotice. Tradiția realistă și militantă a apărut, în urma acestor cercetări, ca un fir roșu care traversează drumul literaturii romînești și se așează la temeliile dezvoltării literaturii realist-socialiste.

Redactarea unui tratat amplu și cuprinzător de istorie a literaturii romîne vine ca o împlinire a muncii de pînă acum în acest domeniu. Un asemenea tratat răspunde unor cerințe firești ale dezvoltării revoluției noastre culturale. El este așteptat cu nerăbdare nu numai de către specialiști, profesori și tineretul studios, dar și de către un mare număr de oameni ai muncii.

Pornind la realizarea unei asemenea lucrări, colectivul redacțional va începe, desigur, prin a rezolva problemele periodizării istoriei noastre literare, ținînd seama de rezultatele activității deosebit de interesante a cercetătorilor istoriei naționale. Noul tratat trebuie să dobîndească o temelie trainică, capabilă să susțină aparatura științifică de cercetare a evoluției mișcării literare romînești. Este vorba doar de a realiza nu o istorie literară oarecare, conținînd observații laterale mai mult sau mai puțin subtile, ci de a întocmi o lucrare de istorie marxist-leninistă care să constituie o aplicare remarcabilă a principiilor noastre estetice la un vast material beletristic.

Prezența în fruntea colectivului a acad. G. Călinescu este, neîndoielnic, o garanție pentru îndeplinirea cu succes a sarcinilor complexe care stau în fața grupului de autori. Experiența îndelungată și înalta pregătire a acad. G. Călinescu este de natură să imprime muncii tuturor participanților o extremă seriozitate și o deosebită profunzime în discuția operelor și scriitorilor. Propunîndu-și să prezinte faptele în lumina concepției despre lume a clasei muncitoare, tratatul de Istorie a literaturii romîne va deveni desigur un nou succes al științei marxist-leniniste din țara noastră. Urăm colectivului de redactare spor la muncă!

CRONICAR

Cum se face o carte

GREU, teribil de greu, veți răspunde. Nu, vă înșelați, o carte se face foarte ușor: autorul predă manuscrisul editurii, se tipărește, se difuzează în librării, se vinde și, de cele mai multe ori chiar, se cumpără. Mai simplu decît completarea unui buletin Pronosport.

Cum? Nu credeți? Vă veți convinge numaidecît. Iată un scurt metraj biografic al unei cărți. Autorul urcă treptele Editurii cu Manuscrisul — la care a lucrat luni sau ani — sub braț. E plin de încredere, de nădejdi, de îndoieli. Uneori e plin de sine. Deschide emoționat o ușă și intră, îndrăzneț sau timid, lin sau furtunos, zîmbitor sau încruntat, conform stilului pe care și l-a creat sau pe care l-a împrumutat de la alții. Nu întotdeauna cînd intră cu dreptul îi merge bine. De obicei îi merge bine cînd iese cu dreptul (dreptul de autor, firește). La un birou se află Redactorul, calm sau nervos, amabil sau indiferent, plictisit sau entuziast, în funcție de valoarea Manuscrisului pe care tocmai îl citește sau de valoarea Manuscrisului care tocmai îi sosește, o dată cu Autorul. Cîteodată starea de spirit e determinată de persoana — nu de personalitatea — Autorului. Autorul e invitat să se așeze într-un fotoliu, pe un scaun sau rămîne în picioare, după cum Redactorul e amabil, politicos sau indiferent.

EDITURA
manuscris

Manuscrisul trece cu toate sfaturile de rigoare din partea părintelui său („să nu te rătăcești", „să nu te murdărești" etc.) pentru o perioadă de timp, sub tutela Editurii, pînă ce va deveni (sau nu) proprietatea ei, prin răscumpărare.

Autorul pleacă fără Manuscris, Redactorul rămîne cu el. Uneori această despărțire și, respectiv, întîlnire, e o tragedie pentru Autor, alteori e o tragedie pentru Redactor. Vorba Autorului: „Există lucruri bune și lucruri proaste" („Aforisme", volum în pregătire). Autorul se întoarce acasă mai emoționat decît venise și intră într-o perioadă cumplită de chinuri, așa-numite profesionale. Are ezitări, îndoieli, certitudini și iar ezitări, îndoieli... Cînd i se pare că a scris ceva genial, cînd e convins că manuscrisul nu face două parale. Abia acum își dă seama că are de făcut nenumărate modificări, că n-a scris așa cum trebuie, că s-a grăbit, etc. etc. Iar în clipa cînd pășește din nou pragul Editurii e iarăși emoționat ca prima oară. Dar ce-a făcut Redactorul în acest timp? O, și pentru el au fost momente grele, chinuitoare. Citind Manuscrisul, Redactorul a trebuit să hotărască dacă e genial sau lamentabil. Asta e ușor, veți spune. Se poate, deși nu întotdeauna. Dar între aceste două extreme sînt mii, zeci de mii de trepte și Redactorul, citind, trebuie să le urce, să le coboare, să sară peste mai multe, să gîfîie, să asude, să se poticnească, să cadă, să se ridice, să plîngă ori să rîdă. Așa cum dumneavoastră înșivă procedați citind o carte. Dar sarcina Redactorului e incomparabil mai dificilă și mai riscantă. El trebuie să decidă public dacă o carte este genială, mediocră sau pur și simplu mizerabilă. El răspunde în fața Cititorului pentru educația acestuia, pentru timpul său liber, pentru hîrtie, pentru tipar, în sfîrșit, pentru banii Cititorului, investiți într-o operă sau, dimpotrivă, într-o nulitate. Și iată-l din nou pe Autor față-n față cu Redactorul. Autorul încearcă să citească verdictul în ochii Redactorului. Redactorul încearcă să citească reacția Autorului după ce va pronunța verdictul. Autorul e hotărît să facă și modificări, să îmbunătățească Manuscrisul, dacă i se va cere. Dar cînd Redactorul îi spune că sînt necesare îmbunătățiri, Autorul face o figură uimită și refuză politicos să facă cea mai mică schimbare. Iar Redactorul

PROPUNERI DE MODIFICARI

continuă să aibă iluzia că Autorul va spune la un moment dat:

— **Da, tovarășe Redactor, ai dreptate. Mîine am să elimin tot ce e de prisos, fără nici o părere de rău.**

Sau:

— **Mă declar anticipat de acord cu orice prescurtări veți crede de cuviință...**

Sau:

— **Sînt convins că un redactor conștiincios și cu experiență, care prin însăși situația lui este un intermediar între scriitor și cititor, poate totdeauna să prevadă... succesul unei lucrări cît și părerea publicului. De aceea aștept cu nerăbdare verdictul dumneavoastră. El va fi pentru mine sau un imbold de a-mi continua munca atît de dragă, sau mă va sili să distrug ceea ce am început.**

Bietul Redactor! Il citise pe Tolstoi și, impresionat de marea modestie și conștiinciozitate a marelui Scriitor, crede acum că Autorul va ceda atît de nobil în fața observațiilor sale, rostind chiar frazele tolstoiene.

In sfîrșit, Autorul se hotărăște, gîndindu-se tot la Tolstoi (**Muncă, Muncă! Cît de fericit mă simt cînd muncesc!**) și acceptă. Atunci, înveselit, „acceptă" și Redactorul. Urmează zile, săptămîni, luni de muncă (adică de... fericire, fiindcă nu numai Tolstoi, dar și Romain Rolland era de părere că adevărata fericire este fericirea creației, celelalte fiind niște umbre nomade rătăcind pe suprafața pămîntului). Apoi din nou se întîlnesc cei trei: Autorul, Redactorul și Manuscrisul, din nou se fac modificări, din nou muncă, adică fericire. Abia în momentul cînd și Autorul și Redactorul sînt mulțumiți de felul cum a crescut, uneori și calitativ, Manuscrisul, — feciorul palid și tatuat al primului și învățăcelul celui de-al doilea — acesta e trimis „în producție". (Sînt cazuri cînd Manuscrisul intră în producție fără a suferi modificări, după cum sînt și cazuri cînd Manuscrisul nu suferă modificări din cauză că ar fi inutil: atunci pleacă grăbit la coș sau la sertar, pentru a-și dospi în voie debilitatea.)

Manuscrisul e cules în tipografie literă cu literă, virgulă cu virgulă, imagine cu imagine (sau platitudine cu platitudine — depinde de talentul Autorului, dar și de talentul Redactorului) și omul care îndeplinește această muncă de re-creare, omul care nu semnează nici o operă, dar scrie atîtea, omul pe sub degetele căruia se succed geniile și mediocritățile, necunoscutul Creator, Tipograful, reface simplu și măreț, de mii de ori, ceea ce a fost cîndva Manuscrisul.

... Semn cu semn, literă cu literă, mi-ai refăcut manuscrisele în plumb, oprindu-te la punctul meu cu punctul tău și dînd slovelor dezordonate linia și simetria unui meșteșug de giuvaere. Ai ezitat la ezitările mele, te-ai împiedicat unde mă împiedicasem eu, ai fost colaboratorul îndoielii și bănuielilor mele, prezente încă pe manuscris...

...Tu, din miezurile noastre dumicate cu vîrful penei, așezate unele-ntr-altele și amestecate, ai făcut cărți și biblioteci, încet, încet, secundă după secundă, cinci sute de ani...

...Și de cîte ori mîinile tale negre de coșar, murdar de funingine și ulei pînă la ochi, îmi aduceau pe dedesubt, ca o maramă a lui Crist, purtătoare de reminiscențe selenare, coala mare de hîrtie tipărită, eu ți le sărutam cu smerenie închipuind și ți le-aș fi sărutat cu adevărat dacă nu mă sfiiam că ai să crezi că am innebunit

Acesta e omul-creator în fața căruia, cucernic și smerit, se înclină Poetul. Poetul e Arghezi.

...Și cartea devine „pagini", și paginile sînt corectate și din nou culese, din nou corectate, încă o dată culese și încă o dată corectate, pînă răsar albe, imaculate, pure, de sub mîinile negre ale Tipografului. Că mai apar greșeli, e firesc: altminteri n-am avea senzația desăvîrșirii, căci perfecțiunea o întrezărim printre nesfîrșite imperfecțiuni. Paginile sînt adunate, strînse între coperți desenate — cînd nu-s mîzgălite de pictori cu înclinații salvadordaliste — și devin ceea ce numim Cartea.

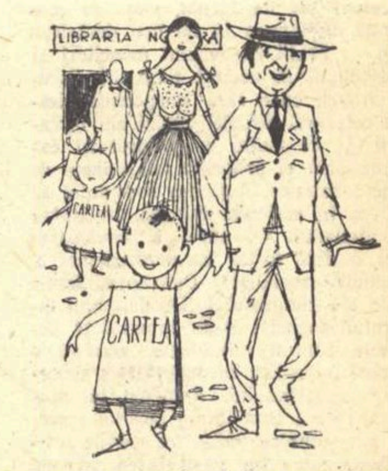

Noi o aflăm emoționați în vitrinele librăriilor, proaspătă, virgină, poate sublimă, poate oribilă, destinată și într-un caz și-n altul nouă, Cititorilor. Acum Cititorul devine stăpînul definitiv, stăpînul suprem al Cărții. Cititorul căruia același Poet i se adresa: **Și dacă sufletește îți strîng întotdeauna mîna bătătorită ca unui semen leal, cîteodată, neagră de scule și mirosind a ulei, a petrol și a pămînt, îmi vine să ți-o sărut.**

Aici, la Cititor, se încheie scurtul metraj biografic al Cărții.

După ce v-am convins că o carte se face foarte ușor, mai simplu decît completarea unui buletin Pronosport, rămîne să vă întrebați, și să ne întrebăm și noi totodată, pătrunși de enigmele încă nedezlegate ale Creației: cum se face totuși o carte?

Dumitru SOLOMON

Ilustrații de VAL. MUNTEANU

CE AȘTEAPTĂ scriitorul de la editor editorul de la scriitor ?

Titus POPOVICI

In primul rînd, în perioada muncii cu autorul, judecarea operei (mă refer, evident, la proză) în ansamblul ei, în totul organic pe care îl constituie, sau trebuie să-l constituie imaginea artistică. Izolarea unor părți — pagini, fraze — din contextul viu al operei duce de obicei la tărăgănarea apariției, la iritări inutile și — în cazurile mai grave — la scăparea din vedere a adevăratelor deficiențe ale unei cărți.

In al doilea rînd, o mai operativă organizare a fazelor prin care trece manuscrisul, de la predarea lui, la momentul apariției. Fiecare știm din proprie experiență că adeseori se produc unele contratimpuri inexplicabile (pentru autor, bineînțeles) și care, după părerea mea, ar putea fi foarte ușor evitate.

Și, în sfîrșit, o doleanță nesubiectivă: o mai mare atenție pentru manuscrisele X în care zace poate opera necunoscută și cantități nebănuite de speranțe.

Teodor MAZILU

OBSERVAȚIILE sau doleanțele de mai jos nu sînt ale unui scriitor decepționat. De legăturile de muncă cu „Editura tineretului" și B.S.P.L.A. (mai ales!) mă leagă amintiri frumoase. Ințelegerea cu care mi-au fost primite cărțile începutului a fost atît de mare, încît legendarul sentiment al debutului nici n-a mai existat parcă. Observațiile mele sînt deci ale unui om dornic de progres.

Mă simt mai în largul meu alături de redactorul care iubește și înțelege literatura noastră nouă. Desigur, sprijinirea literaturii realităților noastre socialiste nu depinde de trăsăturile de caracter ale vreunui redactor sau altul. Aceasta e o lege a activității editoriale. Dar e plăcut să vezi cum redactorul înțelege această lege din tot sufletul, nu numai din obligațiile sale de salariat.

Poate că nu e bine cînd editorul emite prematur judecăți nete de valoare, fie bune, fie rele. Valoarea unei cărți nu se poate stabili în editură, valoarea unei cărți se poate judeca numai după ce cartea a ieșit afară, în viață, la lumina soarelui, pe stradă. Graba în această privință naște drame. Am văzut cu ochii mei cum multe cărți care pe coridoarele editurilor, la serviciul tehnic și artistic erau socotite capodopere, îndată ce deschideau ușa și dădeau ochii cu lumina soarelui, se prăbușeau, sau în cel mai bun caz se mai tîrau cîțiva pași și deveneau un început promițător. Săracele capodopere sufereau de avitaminoză.

Pledez pentru o mai rațională și mai uniformă folosire a politeții și a spiritului de înțelegere.

Cînd discuți cu redactorul proiectul unei cărți, el nu e de obicei atent, ziua e de obicei frumoasă, redactorul e de obicei de 35 de ani și se gîndește că timpul trece atît de repede. Nu e atent la ce-i povestești, dar e de acord cu totul, te sfătuiește să nu mai pierzi timpul și să te apuci să scrii. După ce ai scris 500 de pagini, redactorul se trezește din reverie, le citește foarte atent, găsește greșeli, vine cu observații foarte judicioase. Calitățile redactorilor sînt mari, însă trebuiesc folosite rațional și niciodată în asalt.

Acestea sînt deci observațiile unui scriitor care are amintiri plăcute despre relațiile cu editurile, dar care iubește progresul.

Al. BALACI

CE-AM PUTEA cere altceva unui scriitor decît să reflecte profund și superior artisticește actualitatea, marea operă de construire a socialismului în toate sectoarele de activitate? Scriitorii să fie pătrunși de importanța comenzii sociale și să atace frontal cele mai stringente probleme ale actualității. Să ne dea marile romane ale industrializării țării, ale transformării socialiste în agricultură. Paginile să freamăte de avîntul creator al muncii din patria noastră. Să fie cîntați eroii zilelor noastre, comuniștii. Sînt doar atîtea nenumărate exemple pe care le oferă tot clocotul vieții noastre noi.

Să călătorească prin țară (așa cum își propun de altfel creatorii noștri), să aleagă exemplele, să sondeze profundele suflete ale oamenilor muncii, să le transfigureze literar cu marele lor talent. Să sprijine scriitorii inițiativele tematice ale editurii, mai multe romane ale zilelor noi.

Scriitorii noștri sînt conștienți de toate acestea și noi sîntem siguri că ele vor fi transformate curînd în realizări. Indeosebi, sărbătoarea celor 15 ani de la eliberarea patriei noastre va fi un deosebit prilej pentru concretizarea artistică a tuturor angajamentelor.

Și mai cerem ceva unui scriitor ideal: să respecte termenele de predare ale manuscriselor față de editură!

Al. I. ȘTEFANESCU

SCRIITORII sînt de fapt primii lucrători ai editurii, cei mai iubiți, cei mai calificați: sînt „făuritorii de prototipuri". Către ei se îndreaptă privirile pline de speranțe (și să recunoaștem, de cele mai multe ori nedezmințite) ale tuturor celor care lucrează în edituri și, prin aceștia, ale întregului popor muncitor, iubitor de literatură.

Ce așteaptă „Editura tineretului" de la scriitorii noștri s-ar părea deci că nu-i greu de spus: opere multe și bune!

Prin „opere multe" nu înțeleg doar numărul lor (avem lucrări suficiente, dar... insuficiente posibilități de editare încă neacoperite) ci, mai ales, varietatea lor tematică. Mai concret: așteptăm de la cei mai buni scriitori ai noștri să-și îndrepte privirile de aur și condeiele fermecate și spre genuri mai puțin atacate pînă acum, ca de pildă, vieți celebre, evocări ale unor momente din istoria patriei, cărți despre frumusețile patriei și despre frumusețile construcției socialiste de pe plaiurile ei, romane de acțiune și de aventuri, povestiri fantastico-științifice, cărți de călătorii, etc. Invitația este valabilă și în privința genurilor literaturii pentru copii.

Prin „opere bune" înțeleg, desigur, în primul rînd, înalta lor măiestrie artistică. Dar mă gîndesc în același timp și la altceva. N-avem încă, de pildă, romanul tinerilor eroi ai luptei partidului în ilegalitate, sau pe cel al tinerilor constructori ai socialismului din zilele noastre. N-avem încă o carte foarte populară din viața școlarilor, un „Cuore" realist-socialist. Prin „opere bune", avem în vedere operele care, prin noblețea ideilor și sentimentelor, să contribuie la educația comunistă a copiilor și a tineretului nostru.

De fapt însă, scriitori sau editori, să nu uităm că cel care așteaptă este altcineva, care nu numai că așteaptă, dar are dreptul să și „ceară" și anume: poporul.

CIFRE

ESPLA

In anii 1948—1949, la Editura de stat pentru literatură și artă, au apărut 109 titluri într-un tiraj de 1.714.700 exemplare.

In anii 1957—1958 au apărut, în aceeași editură, 854 titluri într-un tiraj de 9.309.430 exemplare.

In zece ani de existență (1948—1958), Editura de stat pentru literatură și artă a tipărit 3.100 titluri într-un tiraj de 35.000.000 exemplare.

EDITURA TINERETULUI

In 1948 au apărut 23 titluri cu 219.000 exemplare tiraj.
In 1949 au apărut 134 titluri cu un tiraj de 1.694.000 exemplare.
In 1958 au apărut 401 titluri cu un tiraj de 6.380.000 exemplare.

CONTEMPORANEITATE

AȚI INCERCAT să ascultați un disc de 78 pe turația redusă de 33? Sunetele se lungesc într-o lentă și nefirească tulburare, vocile se îngroașă neverosimil și întreaga construcție muzicală ia o alură absurdă, iritantă. Beethoven devine cacofonic, iar Șostakovici monoton și desuet. Ce s-a întîmplat? S-a aplicat unei înregistrări de glasuri și sunete surprinse într-un anume ritm regimul de redare convenabil imprimărilor operate la cu totul altă viteză. Fenomenul de aplicare anacronică a unor rețete învechite de teatru unei tematici cu totul inedite, nu duce, în practică, la rezultate mai puțin catastrofale ca eroarea patefonică pomenită mai sus. Formulele dramei burgheze nu se pot împăca cu problematica revoluției socialiste, întrucît au fost create la o altă temperatură fiind prevăzute, totodată, cu pereți groși făcuți anume pentru a pune surdină strigătelor vieții. Eroii timpului nostru au nevoie de construcții dramatice cu o nouă acustică, care să permită glasurilor lor proaspete să lanseze chemări răscolitoare. Este greu de crezut că vom putea asculta vocile limpezi ale unor personaje inedite discutînd cu aprindere probleme de actualitate în tiparele strîmte ale dramei pasionale sau printre panglicile multicolore ale comediei de bulevard. Cînd vorbim despre formulele dramei burgheze, includem, bineînțeles, în acest compartiment al experiențelor jalnice, și falsele recomandări ale modernismului expresionist, futurist sau „antiteatral". Se cere dramaturgiei realist-socialiste să găsească drumuri largi, sănătoase, care să conducă teatrul de idei în arena marilor spectacole populare. Atelierele de ajustare și racomodare a fracurilor și toaletelor învechite sînt indezirabile. In teatru rebuturile și deșeurile nu sînt recuperabile decît la capitolul minor al recuzitei de lemn și mucava.

Dacă este adevărat că autorul dramatic aude voci, trebuie să observăm că el este totodată constructorul viorii care dă rezonanță și autenticitate glasurilor însărcinate cu transmiterea mesajului ideologic. Dar, deși va ține seama de operele vechilor meșteri de lăute, scriitorul de teatru nu poate rămîne un interpret virtuos pe coardele aceluiași străvechi Stradivarius decît cu riscul anulării sale ca artist creator. El este autorul muzicii, compozitorul cuvintelor și în același timp părintele instrumentului creat anume pentru pronunțarea unor armonii încă neauzite. Pentru dramaturgii realismului socialist, găsirea unor mijloace de expresie adecvate noilor conflicte și noilor soluții revoluționare este indiscutabil obligatorie. In evoluția literaturii noastre dramatice din ultimii 15 ani este ușor de remarcat efortul continuu al celor mai buni autori, în vederea alcătuirii unor piese capabile să celebreze noul. Poate de aceea, mai cu seamă în teatru, activitatea scriitorilor noștri se caracterizează prin căutarea, de la o încercare la alta, a unui cadru dramatic cît mai potrivit sarcinilor reflectării actualității.

Mihail Davidoglu, după experiența lirică cu „Omul din Ceatal", a crezut necesar ca, pășind pe teritoriul construcției socialismului, să înlăture valurile grele ale evocărilor romanțioase. In „Minerii" scriitorul a trecut la o expresie uimitor de aspră a faptelor, păstrînd doar muzica unui limbaj folcloric. Redactînd „Cetatea de foc", remarcabila sa piesă închinată transformărilor conștiinței omului nou, Davidoglu a amplificat dramatismul încă exterior al „Minerilor", creînd aci o aglomerare de caractere supuse concomitent unui examen de conștiință hotărîtor. Simțind nevoia să spargă cercul îngust al dramelor intime de familie, autorul „Cetății de foc" a urcat pe scenă un mare număr de eroi și i-a pus să acționeze în inima unui colos al industriei socialiste. Impletirea continuă a problemelor personale cu valurile mișcării sociale, săvîrșită tot timpul în umbra marilor furnale, a dat „Cetății de foc" un farmec necunoscut. Pătrunzînd în lumea oțelarilor, Davidoglu a pictat aspectele dramei în culori vii, accentuînd (uneori excesiv) latura ineditului pitoresc, dar cu scopul vădit de a-și situa personajele (și spectatorii) dincolo de pereții alcovului clasic, în aer liber și în zgomotul străzii.

Este adevărat că în „Cetatea de foc" au pătruns influențe veriste și că din nou limbajul a fost înflorit pînă la a deveni cantabil. Important este însă faptul că această piesă muncitorească a executat o breșă în citadela dramei intimiste burgheze, indicînd posibilitatea rostirii adevărurilor într-o altă lumină și cu un ecou scenic excepțional. Din păcate, Davidoglu n-a apreciat îndeajuns noutatea reală a piesei sale și, în cele două piese care au urmat („Schimbul de onoare" și „Orașul în flăcări"), a transportat teme de substanță revoluționară în tipare croite strîmt, după modelul vechilor drame de interior. „Orașul în flăcări" trebuia astfel să fie ghicit de spectatori, după umbrele palide ale mișcărilor de stradă proiectate pe pereții unei pivnițe scunde. Totul se întîmpla ca și cum spectatorului i s-ar fi înfățișat numai ceea ce se petrece în culisele unui spectacol istoric, în vreme ce teatrul propriu-zis al dramei începea dincolo de arlechinii decorului. In aceste condiții, eroii dramei au devenit fatal, discursivi și plictisitori iar semnificația piesei n-a căpătat relieful autenticității. Mai tîrziu, în „Nemaipomenita furtună", M. Davidoglu a reunit vechea sa predilecție pentru tonurile liricii grave de legendă cu dramatismul specific epocii noastre revoluționare, într-o viziune de o noutate care atrage atenția. Critica de „atemporalitate" adusă de unii critici acestei piese o socotim cu totul discutabilă. Davidoglu a izbutit să dea proporție corespunzătoare tragismului singurătății în era victoriilor colectivității umane și a făcut acest lucru în termeni dramatici care nu înnobilează nici un moment soarta tragică, pe deplin meritată a „lupului singuratec". Ceea ce a putut să producă însă impresia de vetust (și nu de atemporalitate) este tocmai ciudata insistență a autorului în direcția realizării „culorii locale". Ultima versiune a piesei (în trei acte) are meritul că depășește interesul mărunt pentru o intrigă sentimentală, înălțîndu-se, în tonuri violente, la o înfruntare a intereselor de clasă cu adînci rădăcini în viața afectivă a personajelor. Dar peste această construcție vie, autorul a turnat, fără rost, mirodenii cu iz mistic care nu au nici un rol în evidențierea firului dramei, decît acela — nefast — de a-l năclăi. Este evident că dacă autorul și-ar propune să înlăture această rugină pitorească de pe trupul „Nemaipomenitei furtuni", orizontul dramei s-ar lumina și concluziile conflictului ar apare mai limpezi și mai categorice.

Urmărind raportul dintre intențiile inovatoare ale scriitorului de ideologie socialistă și imixtiunile vechilor modele, merită să ne oprim asupra învățămintelor care se desprind, în urma insuccesului piesei „Meșterul Manole", reprezentată anul trecut. Autorul, prozator și dramaturg înzestrat care a contribuit substanțial cu „Ultimul mesaj" la dezvoltarea dramaturgiei noastre noi în anii dificili ai începutului, și-a propus să dea în drama sa mitologică o nouă interpretare unei bătrîne legende. Era vorba să se opună versiunilor burgheze, de esență mioritică sau pur și simplu naționalistă, o reconsiderare marxist-leninistă a poveștii lui Manole, văzută ca mit al creației, dar în lumina unor noi concepții. Ideea de bază, originală și cu totul remarcabilă, ar fi trebuit să fie, în intenția autorului, condiționarea izbutirii operei artistice de legătura vie a creatorului cu masele populare. La reprezentare a fost greu însă să se mai dea de urma acestei viziuni innoitoare. Laurențiu Fulga învăluise întreaga dramă în tirade, coruri și voci nevăzute care înconjurau sîmburele dramei într-o atmosferă de evocare tradiționalistă, densă și persistentă. Limba arhaică a unor personaje, caracterul confuz al simbolurilor, introducerea unor elemente magice, au ocupat un asemenea loc în economia dramei, încît noul nu s-a putut strecura decît în răstimpuri și atunci chiar, în imagini pale. Este lesne de înțeles că tratarea într-un spirit științific a unui mit îndepărtat nu are ce face cu odăjdiile grele ale dramelor mistice. „Meșterul Manole" nu-și poate dezvălui într-un chip nou zbuciumul, dacă vorbele sale nu găsesc prospețimea unui limbaj contemporan. Intreaga legendă are nevoie de un cadru eliberat de obsesiile vechilor magii, capabil să reliefeze o dramă filozofică nouă, gîndită de un om al zilelor noastre.

In fond, realizarea unei literaturi dramatice realist-socialiste este condiționată tocmai de evidențierea cît mai pregnantă a ideilor comunismului într-un material dramatic viu și adecvat. Pentru un asemenea scop, dramaturgia nouă trebuie să fie eliberată total de intervenția formelor și canoanelor teatrului vechii societăți, care pot deturna cele mai bune intenții.

V. MINDRA

CĂRŢI şi... CĂRŢI

Kocetov

UN NOU ROMAN

Cartea apreciatului scriitor sovietic Vs. Kocetov, autorul romanelor „Neamul Jurbinilor", „Tinereţea e cu noi" ş.a., se impune ca una din cele mai valoroase realizări ale literaturii realismului socialist din ultimii ani.

Ideea centrală a romanului „Fraţii Erşov" este ideea invincibilităţii clasei muncitoare, a partidului comunist, ideea izbînzii depline a idealurilor comunismului. Eroii subliniază prin fizionomia lor spirituală, înalta morală a muncitorului sovietic transfigurat de măreţia luptei sale pentru construirea unei societăţi nemaiîntîlnite în istorie. Figura cea mai luminoasă în acest sens, de fapt eroul principal al romanului, este Dmitri Erşov. In persoana lui totul respiră forţă şi curaj revoluţionar. El concentrează trăsăturile minunate ale fraţilor Erşov, oţelari din tată în fiu, pentru care supremul comandament uman este munca.

Pentru Platon Timofeevici Erşov, fratele său, oţelar de la 16 ani, membru al uneia dintre primele celule de comsomol, mai tîrziu luptător în războiul civil şi acum, deşi vîrstnic, un excelent şef de furnal, viaţa se confundă cu munca în cel mai desăvîrşit chip. Fraţii Erşov sînt muncitori şi intelectuali în acelaşi timp. Ei discută intens, cu o rară competenţă, despre cele mai dificile sarcini ale literaturii, şi de multe ori autorul îşi exprimă prin ei propriile sale puncte de vedere estetice. Acţiunea romanului se petrece în perioada imediat următoare Congresului XX care a demonstrat încă o dată forţa de nezdruncinat a orînduirii socialiste. Denaturînd tezele juste ale congresului XX, duşmanii lagărului socialist şi-au intensificat acţiunile contrarevoluţionare, pornind o campanie josnică de defăimare a succeselor socialismului. Romanul lui Kocetov relevă cum întreg poporul sovietic a respins cu indignare teoriile revizioniste, care au găsit teren prielnic numai în cîţiva aventurieri fără scrupule şi carierişti cupizi, duşmani camuflaţi ai regimului sovietic. Impotriva lor, fraţii Erşov şi celelalte personaje pozitive duc o luptă necruţătoare, apărînd puritatea ideologică a societăţii socialiste. Şi izbînda este de partea fraţilor Erşov, a partidului, a comunismului. Orleanţev, Krutilici sau regizorul Tomaşuk, duşmanii Erşovilor sînt purtătorii celei mai meschine psihologii individualiste, străine societăţii şi poporului sovietic. Simţi din cuprinsul romanului, forţa uriaşă a societăţii socialiste, capabilă să anihileze, să zdrobească pe indivizii izolaţi care uită idealurile revoluţionare, făurindu-şi idealuri meschine de arivişti. Acţiunea romanului se desfăşoară pe planuri multiple, închegîndu-se într-o imagine globală, complexă şi multilaterală a unui centru industrial din Uniunea Sovietică. Ea demonstrează fermitatea şi justeţea politicii partidului, demonstrează frumuseţea morală a omului nou, care merge neabătut, zdrobind orice piedică, pe calea înfăptuirii comunismului. Viaţa interioară, deosebit de bogată a Erşovilor şi a prietenilor lor, e subliniată şi prin amănunte de ordin intim. Andrei Erşov este mîndru de meseria sa, gîndindu-se la faptul că cei vechi considerau aproape o vrăjitorie procesul scoaterii oţelului din lut. Visul din fiecare zi al lui Dmitri Erşov este ideea comunismului. Toţi eroii pozitivi ai romanului: fraţii Erşov, Iskra Kozakova, Kapa Gorbaciova, actorul Guleaev iau parte activă împotriva celor de teapa regizorului Tomaşuk, în disputa referitoare la sarcinile actuale ale artei contemporane. Ei sînt pentru o artă partinică, eficientă, cu răsunet în mase, combativă. Discuţiile pe această temă constituie una din laturile centrale ale subiectului romanului. Aşteptăm cu nespusă nerăbdare, ca valorosul roman al lui Vs. Kocetov să fie tradus şi editat şi la noi.

Cezar BALTAG

„EROUL PRINCIPAL AL CARŢILOR NOASTRE TREBUIE SA FIE MUNCA..."

MAXIM GORKI

GO-MO-JO

Poezie despre China

PERSONALITATE scriitoricească de o foarte mare varietate, Go-Mo-Jo este autorul a numeroase volume de versuri, critică, proză, dramaturgie şi istoria veche a Chinei. In afara dramaturgului neîntrecut (piesa „Ciu-Yuan", capodoperă a genului istoric, a fost pusă în scenă şi la noi), in afară deosebit de valorosului cercetător istoric (este considerat ca unul dintre cei mai de seamă cercetători marxişti ai istoriei vechi a Chinei) Go-Mo-Jo este şi un poet de substanţă.

Scrise în pai-hua, limba vorbită de mase, versurile sale se eliberează de timpuriu de intelectualism, dobîndind un puternic caracter popular, crescînd o dată cu istoria nouă a patriei sale.

Astfel, în cunoscutul poem „Nirvana păsărilor Phoenix", scris între anul 1920—1928, poetul reia mitul păsării Phoenix. Intr-o solemnă reprezentaţie, soră a reprezentaţiilor folclorice, Phoenix este adorat ca esenţă a focului şi simbol al victoriei asupra morţii, de către păsările nu mai puţin purtătoare de simbol: Vulturul munţilor, Păunul, Cucuveaua, Porumbelul de casă, Papagalul, Barza albă etc.

Preluînd tradiţia poeziei clasice chineze a lui Tu-Fu şi Li-Tai-pe şi îmbogăţind-o cu sensurile noi, revoluţionare, ale poeziei maiakovskiene, Go-Mo-Jo sintetizează în poemele sale aspiraţiile maselor populare în lupta de eliberare a poporului chinez. (In 1926 poetul declara: „Literatura de care avem nevoie acum este literatură care oglindeşte interesele proletariatului: realistă în formă şi socialistă în conţinut").

Astfel, regăsim istoria poporului chinez pas cu pas reflectată în versurile lui Go-Mo-Jo. Poetul ia întotdeauna atitudine profund politică, lirica lui fiind în primul rînd cetăţenească.

Să cităm poemul „Dimineaţă la Şanhai", de o cuceritoare simplitate, afirmînd cu siguranţa nedesminţită a luptătorului marxist, prăbuşirea confirmată de istorie a imperialismului in China: „Peste viaţa-nsîngerată şi amară ce-o trăim/ In şiruri trec maşinile de lux ale bogaţilor/ Dar, fraţilor, am o credinţă: N-o mai fi mult/ Şi-n inima celei mai mari din străzi,/ Pe strada Ţzin-anisilu,/ Lava unui vulcan năpraznic/ Va irumpe!" (1923) sau poemul de amplă rezonanţă „Marş", scris în 1923, în care poetul cheamă masele la lupta politică:

Fii ai poporului, 'nainte!
Fraţi muncitori şi ţărani,
Sîntem o pădure de suliţi:
Sîngele roşu care clocoteşte-n noi
Va spăla durerea şi lacrimile.
Fii ai poporului,'nainte,
Să dăm atacul şi vom vedea
Lumea cea nouă născîndu-se.

Poezia lui Go-Mo-Jo, bogată în tematică şi unitară ca stil, îmbinînd strălucita tradiţie a poeziei militante cu permanenta adeziune la comandamentele contemporaneităţii, este mereu un exemplu (încă de la primele sale cărţi de poeme „Pasărea Phoenix" şi „Zeiţa") de artă revoluţionară.

Nichita HRISTEA

Unele edituri occidentale publică o literatură de proastă calitate şi care cultivă crima, violul etc.

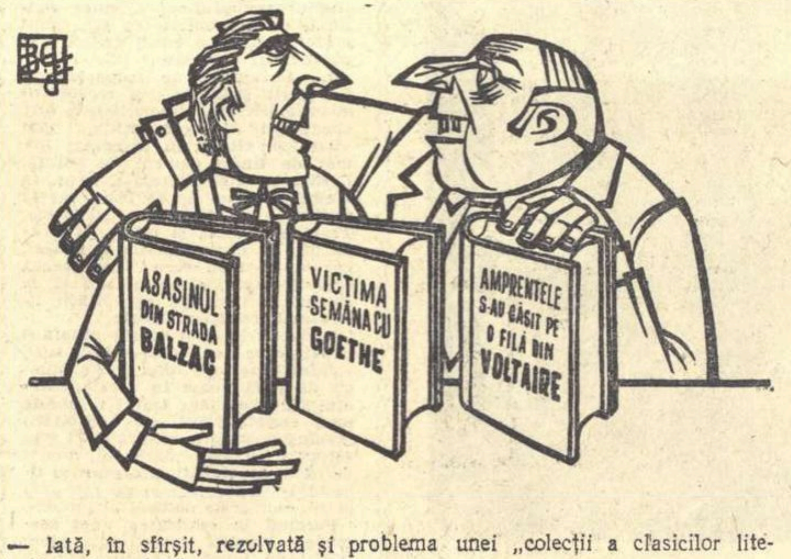
ASASINUL DIN STRADA BALZAC
VICTIMA SEMĂNA CU GOETHE
AMPRENTELE S-AU GĂSIT PE O FILĂ DIN VOLTAIRE

— Iată, în sfîrşit, rezolvată şi problema unei „colecţii a clasicilor literaturii universale"!"

Desen de BENEDICT GANESCU

Mickey Spillane
mai tare ca Voltaire

UNEORI fenomenul cultural se poate exprima şi în cifre. In SUA povestirile lui Mickey Spillane au fost pînă acum editate într-un tiraj de aproape 26 milioane de exemplare în vreme ce operele lui Voltaire au înregistrat în ultimii zece ani un tiraj de 95 de mii exemplare. Ne reprezentăm dintr-o dată una din caracteristicile fenomenului cultural american. Ea ilustrează modul cum din raţiuni comerciale se cultivă false preferinţe şi este întreţinut prostul gust literar. In legătură cu acest fenomen se cere amintit faptul că Homer, Whitman şi Dante au fost tipăriţi în ediţii care nu depăşesc 200.000 de exemplare, după cum o recunoaşte publicistul Thomas Cooney într-un articol inserat în The Saturday Review, acum trei ani. Dar aceiaşi scriitori au cunoscut în URSS ediţii care însumează în anii de după război peste 850 de mii de exemplare, dintre care numai editarea poeziilor lui Whitman a atins tirajul de 210.000 volume.

Dl. Alain Robbe-Grillet ŞI A SA ŞCOALĂ...

Dl. Alain Robbe-Grillet s-a investit cu titulatura de şef de şcoală a unui nou roman, deşi îşi reneagă acest privilegiu, afirmînd cu modestie că nu poate fi vorba de o „şcoală", ci mai degrabă de tendinţe noi care se dezvoltă în roman. Tendinţele acestea însă au ceva de familie, de vreme ce sînt caracterizate global printr-o caracteristică comună care ar consta în refuzul de a urma calea romanului tradiţional. Bineînţeles! Altfel tendinţele n-ar mai fi noi, şi nici chiar tendinţă n-ar exista.

Refuzul ar consta în aceea că, grupul acesta de romancieri consideră romanul ca ceva care evoluează şi este astfel normal ca o formă nouă să urmeze celei stabilite în secolul al XIX-lea, care a ajuns la o formă definitivă şi cu neputinţă de depăşit.

Pînă aici, toate bune.

Dar care-i evoluţia?

Romanul secolului al XIX-lea era legat de o anumită societate: de burghezia triumfătoare. Această societate se transformă; e chiar pe cale să moară (suprema transformare?). Romanul trebuie să se transforme cu ea, dacă nu vrea să moară şi el. Şi anume, să nu mai creeze personaje, nici să povestească istorii. Roman fără personaje şi fără o povestire!

Dl. Alain Robbe-Grillet, care ajunge la această stranie convingere, refuză să ia act că pe o treime din glob societatea burgheză a şi murit şi o dată cu ea, şi romanul tip secolul XIX, dar că în schimb n-a venit nicidecum un roman fără personaje şi fără povestire, ci romanul realist-socialist, în care personajele pozitive şi negative sînt elemente esenţiale iar povestirea e încadrată sau decurge din procesul de dezvoltare a societăţii, din aspectele reale ale procesului de transformare a societăţii şi din viziunea justă a căilor ei de dezvoltare.

Pornind de la o premisă justă, el ajunge la o concluzie măruntă, stranie, inumană, rizibilă, care este tocmai un produs al ideologiei burgheze în descompunere. Romanul pe care îl preconizează acest şef de şcoală nu e un roman al societăţii care va înlocui pe cea burgheză în agonie, ci e prototipul romanului care reprezintă în mod ilustru tocmai această prea lungă epocă de agonie a burgheziei. Căci Dl. Alain Robbe-Grillet preconizează un roman fără personaje, adică fără oameni, şi fără o naraţiune, adică fără oglindirea faptelor din realitate, — un roman în care „personajele" principale sînt lucrurile, obiectele.

El totuşi denumeşte această bazaconie, cu emfază, drept „elementele pozitive ale concepţiei sale despre roman", — sau, mai abstract şi mai pretenţios: „prezenţa lumii exterioare", ca şi cum cine ştie ce cumplită explozie nucleară ar fi suprimat toţi oamenii de pe pămînt, ar fi suprimat viaţa şi, ca lume exterioară, înconjurătoare, nu ne-ar mai fi rămas decît obiectele.

Alt elev, romancierul Michel Butor, completează ideea şefului său, precizînd că „ceea ce Alain Robbe-Grillet caută să evite în romanele sale printr-un anumit număr de procedee proprii, sînt implicaţiile istorice, morale".

Apoi fuga de implicaţii morale este tocmai ceea ce defineşte societatea burgheză în putrefacţie; acesta nu este unul din elementele care să caracterizeze societatea viitoare. Din contra.

Romancierii din şcoala aceasta mai au ceva comun pe care nu l-au mărturisit, pesemne tot din modestie: o teribilă confuzie de idei. Se vede că nici ideile nu fac parte din noile tendinţe ale romanului.

Cu toate acestea, invenţia noii şcoli nu-i chiar aşa de nouă, căci obiectele nici în romanul tip veacul XIX nu se limitează la rolul lor de ustensile, ci sînt prezentate pentru a semnifica valori materiale sau morale. (Vezi caschetа lui Charbovary din „Madame Bovary" a lui Flaubert).

Noutatea noii şcoli stă în aceea că „personajele şi povestirea, adică faptele, întîmplările «nu mai au astăzi nici o realitate»".

Hamlet, în celebrul său monolog, ezita, avea îndoieli: „a fi sau a nu fi". Dl. Alain Robbe-Grillet nu mai are. El este categoric: omul (personajul) nu mai este realitate. Realitatea curată e numai scaunul, masa, patul şi celelalte obiecte casnice, avuabile şi inavuabile. Mai mult: „dacă există sentimente, nelinişti psihologice, o metafizică, o morală chiar, apoi toate acestea sînt purtate mai ales de obiecte".

Iar ca o ilustrare a teoriei: „Ca să iau gelozia ca exemplu, voi spune că, dacă sînt gelos, apoi sînt sub forma unei constatări materiale: aceste două fotolii care sînt în faţa mea şi care se găsesc cam prea apropiate unul de altul". (Dar dacă fotoliile sînt de acelaşi sex?!).

Bietele fotolii! Ce intenţii scandaloase li se mai atribuie!

Pentru a da un cadru, o explicaţie acestei reabilitări psihologice a obiectelor, Dl. Alain Robbe-Grillet, şeful noii şcoli a romanului francez, destinat să fie romanul societăţii ce va urma celei burgheze, declară: „Eu nu sînt de formaţie filozofică ci... ştiinţifică (!?). Cu acestea, dacă ţineţi cu orice chip, vă voi răspunde că filozofii de profesie, care au binevoit să se intereseze de cărţile mele, m-au alipit filozofiei existenţialiste". El recunoaşte deci, de parcă se şi fuduleşte, că aparţine filozofiei existenţialiste, care-i ultimul ţipăt al ideologiei burgheze. Oricît ar căuta noile şcoli literare din Occident să deghizeze sub noi costume ideologia burgheză, urechile ei ies în orice caz prin voalul subţire şi inconsistent al filozofiei existenţialiste.

Cît priveşte romanul viitorului, acela nu-i în nici un caz romanul obiectelor, ci al omului, — al omului eliberat, stăpîn pe sine, al muncii creatoare, al victoriilor sale asupra naturii, al istoriei creării noii lumi.

Demostene BOTEZ

TANGUY

ORI de cîte ori se vorbea, în trecut, despre lumea temniţelor, despre cei supuşi torturii, se citau „Inchisorile mele" de Silvio Pellico şi însemnările de detenţiune ale lui Dostoievski, „Amintiri din Casa Morţii". Fascismul a făcut să se nască, vai, nevoia nu numai a unei cărţi noi despre suferinţa umană în care să se răsfrîngă ceva din teroarea, din cruzimea, din bestialitatea semănată de hilterism. Tanguy este una din aceste opere.

Chinurile foamei, dar mai ales convulsiunile conştiinţei în faţa agresiunii, a brutalităţii, a sadismului, găsesc în vocea pură şi nevinovată a lui Tanguy — copilul care-şi istoriseşte viaţa parcurgînd lagărele de concentrare fasciste: franceze, germane şi spaniole — o rezonanţă neînchipuit de intensă. Sensibilitatea care receptează, imaculată, gingaşă, fragilă, vibrează sfîşietor în contact cu fascismul.

Tanguy este un copil spaniol care, la vîrsta de 5 ani, ştie prea multe despre lumea aceasta: casele se prăbuşesc sub bombele lansate de avioanele fasciste, nu e bine să hoinăreşti pe stradă, poţi fi oricînd ucis sau arestat, iar pentru a cumpăra o pîine trebuie să te aşezi la coadă, în zori. Adevărul de fiecare zi în Spania războiului civil. Mai tîrziu, cînd falangiştii izbutesc să îngenunche ţara, Tanguy o însoţeşte în refugiu pe maică-sa, în Franţa. Dar tatăl, un fabricant francez dornic să se despartă de o familie incomodă, îşi denunţă soţia: este o revoluţionară primejdioasă. Odată cu ea, Tanguy ia drumul lagărului. Are 8 ani, îşi urăşte tatăl pentru mizerabila lui laşitate. După 18 luni petrecute în lagăr şi care i-au lăsat amintirea unei senzaţii persistente de foame şi acel simţămînt că eşti abandonat voinţei dure, asupritoare a regulamentului, Tanguy este îndreptat spre un colegiu religios. Pătrunde în clasă, se aşează într-o bancă din fundul sălii şi ascultă vocea profesorului. Un alt copil se întoarce spre el şi-i face un semn prietenos. Tanguy e răscolit de fericire şi răspunde surîzînd, timid. Dar totul durează prea puţin. Franţa a fost ocupată. La orizont s-a ivit o nouă ameninţare: să fie deportat împreună cu maică-sa într-un lagăr nazist. Se hotărăsc să treacă înapoi în Spania şi de aci să fugă în Mexic. Dar nu pot traversa graniţa împreună: ar însemna să fie recunoscuţi. De aceea se despart — mama pleacă cea dintîi lăsînd copilul în grija unei familii de evrei. Sîntem în 2 august 1942; mîine Tanguy va împlini 9 ani şi poate va începe o altă viaţă. Dar în aceeaşi noapte Tanguy este arestat împreună cu familia la care se adăpostise şi trimis spre Germania hitleristă. In gară copiii sînt despărţiţi de părinţi, înghesuiţi în vagoane, soldaţii ţipă, lovesc... Lagărul este un adevărat oraş, construit simetric; locuitorii lui au feţele triunghiulare, livide. Unii îl privesc pe Tanguy cu milă, alţii cu îndîrjire, cei mai mulţi cu indiferenţă. Tanguy nu îndrăzneşte să-i privească: îi face rău. Intr-o zi Tanguy simte că nu se mai poate scula. E sfîrşit. Şi cine nu se prezintă la apel ia calea camerelor de gazare. „Trezeşte-te, scoală" — stăruie o voce. E Günther, un tînăr german închis şi el în lagăr. Günther îl va salva de la moarte, îi va insufla putere să reziste, să spere, să iubească. Pentru a doua oară în viaţă, Tanguy va răspunde zîmbind. Anii vin şi trec, Tanguy s-a obişnuit cu moartea. Sîntem în 1945. Este sfîrşitul războiului. Victoria, pacea, liniştea. Dar nu pentru Tanguy care, repatriat, este încarcerat într-un lagăr spaniol pentru minori. Şi din nou începe calvarul foametei, silniciei, persecuţiilor, bătăilor, cruzimilor şi jignirilor. Lagărul franchist se află sub supravegherea unui ordin religios. Nu mai sînt SS-işti, sînt fraţi catolici. Internul e şi mai trist, şi mai sumbru, căci Tanguy nu mai are ce nădăjdui. In cele din urmă Tanguy fuge din lagăr şi reuşeşte să fie primit într-un internat. De aci va pleca în Franţa unde îl vor aştepta alte lovituri şi suferinţe...

Aceasta este povestea lui Tanguy şi ea are foarte multe puncte asemănătoare cu cea a lui Michel de Castillo, autorul cărţii, astăzi în vîrstă de 25 de ani. Dacă ne-am îngăduit s-o relatam atît de detaliat, este pentru că am avut sentimentul că ea exprimă în cel mai tragic chip soarta pe care a rezervat-o şi o rezervă fascismul omenirii şi că tot ce se poate spune pe marginea ei nu va atinge niciodată gravitatea dureroasă a faptelor nude. De altfel şi autorul s-a ferit să facă cel mai mic comentariu liric. Nu avem de-a face cu un scris tumultuos, febril, plin de înălţări şi depresiuni subite, copleşit de lacrimi şi grimase, de o întunecare apocaliptică. Domneşte numai o gravitate desăvîrşită, aşa cum e întotdeauna în apropierea morţii. Asupra tuturor întîmplărilor prin care trece, Tanguy proiectează o lumină, încercînd să înţeleagă, să alunge tot ce e monstruos în ele. Dar cu cît judecă mai cuminte şi mai logic, cu atît liniştea lui sufletească sporeşte şi copilul se simte prins într-o capcană din care nu mai poate scăpa. Lucrurile acestea sînt de neînţeles — se înspăimîntă el. Aşadar eroul cărţii e un copil care a fost destul de matur ca să înţeleagă fascismul, destul de bătrîn ca să moară în orice clipă. Că după toate acestea un copil mai poate vorbi cu atîta patimă despre viaţă, despre umanitate, că în tovărăşia sumbră a atîtor crime nu şi-a tocit fibrele revoltei morale, că mai are puterea să protesteze, să revendice — iată ceva mai mult decît un miracol, iată forţa care defineşte omul. In carte sînt rare momentele de dezolare totală. Chiar cînd pe cer se înalţă fumul crematoriului, în erou nu se stinge speranţa. Copilul are destulă fecunditate morală ca să caute un sens înalt şi curat vieţii şi să-l opună universului feroce în care este închis.

Imaginea cruzimii în formele ei cele mai reci se împleteşte cu chemarea în formele cele mai exasperante a unei vieţi demne.

Tanguy este o poveste fără sfîrşit. Din păcate, eroul rămîne mai departe singur, fără să se poată lega de acei oameni care militează hotărît şi organizat împotriva fascismului. El are încredere în om, dar nu în oameni. S-a oprit la jumătatea drumului, dezorientat şi fără nici un punct cert în această lume. Nu a fost învins, dar e dezarmat. Poate de aceea ultimul capitol al cărţii nu mai are forţa primelor pagini. Solitudinea e resimţită, de fapt, mai mult ca oricînd: revolta s-a prefăcut în resemnare.

B. ELVIN

Pearl Buck recunoaşte...

O CARTE recent apărută în Statele Unite pune din nou pe tapet problema „pierderii prestigiului" imperialiştilor americani în ţările Asiei. E vorba de volumul intitulat, cam făţarnic, „De la prieten la prieten", şi scris de cunoscuta romancieră americană Pearl Buck în colaborare cu dl. Carlos P. Romulo, fost şi viitor om de stat filipinez. Amîndoi pornesc de la constatarea unui fapt evident: ura popoarelor Asiei împotriva imperialismului american. Şi deşi se străduiesc din răsputeri să atribuie „propagandei comuniste" o bună parte din cauzalitatea acestui fenomen, autorii cărţii recunosc că, la urma urmelor, tot politica d-lui Dulles este de vină. „Mai profund decît orice altceva, şi dincolo de oricare alt fapt — scrie Pearl Buck — este faptul că noi, americanii, am fost şi sîntem cei mai răi duşmani ai americanilor. Asiaticii cred astăzi că vorbele americanilor nu sînt, şi poate nici n-au cum să fie, egale cu faptele americanilor. Ei merg chiar mai departe, punînd la îndoială dorinţa noastră de pace. Vocea Americii vorbeşte zgomotos despre principiile noastre de egalitate rasială, însă ziarele asiatice reproduc din propriile noastre ziare fotografii luate la Little Rock. Asiaticii văd cum americanii aruncă cu pietre în cetăţenii negri, ei văd feţe de americani schimonosite de ură împotriva unor oameni cu pielea tuciurie, ca a asiaticilor... Cine-ar putea să le reproşeze asiaticilor că se îndoiesc de noi? A sosit timpul să ne studiem pe noi înşine şi să descoperim dacă se poate de ce sîntem aşa cum sîntem?... Noi încă mai învăţăm cum să ne punem în practică idealurile, aici, în laboratorul propriei noastre ţări, şi iată că ni se cere (sic!) să le aplicăm în toată lumea. Şi sîntem întrebaţi, pe bună dreptate, cum am putea să le aplicăm peste hotare, dacă nu sîntem în stare să le punem în practică la noi acasă?!"

Cu toate că Pearl Buck e animată de intenţiile cele mai reacţionare (printre altele, de intenţia utopică de a-şi recăpăta personajele chinezeşti, definitiv pierdute pentru ea, pentru dl. Dulles şi pentru alţi... romancieri), faptul că recunoaşte, măcar eufemistic „lipsa de popularitate" a americanilor în Asia, este semnificativ şi denotă un anumit curent de opinie, extrem de salutar în primul rînd pentru americani!

Petre SOLOMON

Pentru...

Povestea unei cărţi

PE LA INCEPUTUL deceniului al patrulea, a apărut în China, pe atunci sub regimul gomindanist, o nuvelă-basm scrisă de Cian-Tian-i intitulată „Li cel mare şi Li cel mic". Basmul a devenit în scurtă vreme foarte popular, atît în rîndurile copiilor, cărora le era în primul rînd adresat, cît şi în lumea cititorilor maturi. Sub aspectul basmului, Cian-Tian-i vorbea despre viaţa grea a oamenilor muncii din China gomindanistă, îi învăţa pe cititori să creadă în forţele poporului, în înţelepciunea omului simplu şi, mai ales, să-i urască pe exploatatori.

Mesajul acesta cald, umanitar, al lui Cian-Tian-i nu a fost pe placul gomindaniştilor care au decretat nuvela drept subversivă şi i-au interzis difuzarea.

După eliberarea Chinei, s-a făcut dreptate şi autorului şi lucrării lui. Astăzi, în China Populară, „Li cel mare şi Li cel mic" constituie una din cele mai apreciate cărţi ale cititorilor chinezi.

Un tînăr scrie despre amor

UN TÎNĂR a simţit nevoia să scrie. Nu-i nici o nenorocire în asta. Mulţi tineri au transmis lumii mesaje, mulţi tineri au împărtăşit omenirii gîndurile lor înflăcărate, sentimentele ce le înălţau sau le sfîşiau sufletul. A mai făcut-o unul, dînd tiparului o cărţulie, punîndu-şi pe copertă numele: Philippe Sotters deasupra titlului „Une curieuse solitude"

Foarte bine. Dar unde-i mesajul tînărului, ce lucruri vrea să comunice contemporanilor şi eventual posterităţii? Poate evenimentele tragice petrecute în Franţa ultimilor ani? Poate tragedia tinerilor trimişi să moară în nisipul Saharei sau în munţii Kabiliei? Nu. Junele Sotters povesteşte două întîmplări ce-i populează adolescenţa sterilă. Eroul, în care se ascunde mărturisit autorul, pleacă în vacanţă undeva către Pirinei şi acolo descoperă amorul cu ajutorul unei doici de origină spaniolă, femeie la 30 de ani. O reîntîlneşte la Paris unde continuă să răsfoiască abecedarul amorului. Şi cînd mica aventură se isprăveşte, tînărul hotărăşte să scrie o carte. Drept care a şi scris-o.

Cărţi premiate la Paris

JURIILE premiilor literare ce se acordă spre sfîrşitul fiecărui an în Franţa, au avut anul acesta o misiune foarte grea. Pentru că spre premiere au năvălit un puhoi de inepţii, de scrieri sub orice critică.

Cîteva exemple sînt concludente. Michel Déon s-a prezentat cu „Les gens de la nuit" (Oamenii nopţii). Cartea e un fel de prospect pentru marile cabarete, menită să ispitească pe amatorii lui „Paris by night". Cartea are acelaşi decor ca şi filmul lui Carné „Trişorii" — Saint-Germain-des-Près. Numai că punctul de vedere e puţin altfel. Un fiu de bani gata, dezamăgit în dragoste, colindă cabaretele cartierului, întîlneşte o lume destrăbălată şi dezamăgită şi trage concluzia că aceasta e singura viaţă ce merită să fie trăită.

Cam acelaşi lucru spune şi Guy Ponce de Leon, în „Les Tours de la 14-e rue" (Turnurile străzii a 14-a). Numai că decorul se schimbă. Cabaretele sînt ale New York-ului.

De altfel şi premiile acordate, pun pecetea gloriei pe cărţi ce trec abia peste nivelul mediocrului. Presa a fost unanimă în a recunoaşte că premiile Femina şi Medicis au fost date lui Françoise Mallet-Joris şi respectiv lui Claude Ottile, nu pentru valoarea cărţilor, ci prin manevre de culise.

Acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu premiul Goncourt, care în virtual înseamnează cea mai bună lucrare a anului. Pentru 1958, laureatul a fost un anonim debutant în literatură, colonelul în retragere Francis Walder.

Romanul său „Saint-Germain ou la Négociation" (Saint-Germain sau negocierea) elogiază diplomaţii de pe vremea Ecaterinei de Medicis. Titlul „Negocierea" e cum nu se poate mai nimerit pentru premiere. Premiul a fost în adevăr obiectul unei tîrguieli între juriu, editorul Gallimard, unde a apărut cartea, şi editorul Julliard. Ambii editori au exercitat presiuni asupra juriului, pentru a-l sili să acorde premiul unei lucrări ieşite din tiparniţa sa. A cîştigat anul acesta Gallimard. Pentru juriu n-a contat valoarea cărţii, apreciată de altfel de critica literară drept mediocră, ci interesele reciproce ale casei Gallimard şi ale membrilor juriului care de, oameni sînt, scriitori sînt şi vor avea cîndva nevoie să fie tipăriţi.

...şi contra

Un fapt PE SĂPTĂMÎNA

POLUL INACCESIBILITĂŢII

Antarctida. Continent de gheaţă în care toată vitregia naturii se opune parcă prezenţei, dar mai ales stăpînirii omului. Şi, totuşi, la 14 decembrie, în imensul deşert polar, convoiul unor curajoşi exploratori sovietici a atins punctul cel mai depărtat de ţărm al Antarctidei, înfiinţînd la o altitudine de 3710 m. staţiunea „Polul inaccesibilităţii", unde se vor face experienţe de o mare valoare ştiinţifică. Un fapt.

Al doilea: la 13 decembrie, de două ori la 14 decembrie şi în sfîrşit la 15 decembrie, aviatorul polar sovietic Viktor Perov a zburat prin deşertul de gheaţă al Antarctidei pentru a găsi şi a salva patru exploratori belgieni care s-au prăbuşit într-un accident de avion înainte cu cîteva zile. Pe întinderea albă a polului încremenit, un aviator sovietic a salvat 4 belgieni îndrăzneţi.

Oamenii aceluiaşi popor îndrăznesc să realizeze visul de aur al tuturor exploratorilor şi în acelaşi timp oferă lumii un exemplu de admirabilă fraternitate umană. E mai actuală, şi aş zice, mai senzaţională, cursa care-ţi taie răsuflarea a unui aviator pentru a salva 4 vieţi preţioase, decît întrunirea de la Paris a şefilor diplomaţiei atlantice pentru a pompa cu oxigen un organism care exală război rece, război psihologic şi mai ales ameninţări de război cald.

Un senator american în vizită la Moscova, domnul Humphrey, se entuziasmase la ideea că Uniunea Sovietică şi Statele Unite ar putea porni cu forţe comune un război conjugat împotriva cancerului. Cine n-ar consimţi şi nu s-ar înrola la un asemenea război! Dar nu numai victoria împotriva cancerului e aproape, nu numai călătoria în spaţiul interplanetar, zborul spre lună, ploaia artificială, fertilizarea tuturor deşerturilor lumii, longevitatea speţei umane. E aproape de noi ceea ce condiţionează toate aceste vise ale viitorului, e aproape de noi era comunismului.

Se încăpăţînează strategi occidentali cu creiere înfierbîntate să închege baze militare, pacte şi alianţe falimentare cînd trăim în epoca rachetei intercontinentale sovietice, fără a sezisa că ceea ce visează noaptea în legătură cu perspectivele politicii de forţă se destramă dimineaţa la lumina zilei; se ţin discursuri războinice despre permanenţa şi agresivitatea trupelor occidentale de ocupaţie în Berlin cînd viaţa internaţională le spune acestora „good by"; se cere ajutorul Domnului pentru pansarea rănilor capitalismului, cînd în atenţia întregii lumi se află planul de şapte ani de dezvoltare a economiei U.R.S.S.

Toţi samsarii, toţi misiţii militari sau diplomatici ai bombelor atomice uită că polul inaccesibilităţii a fost atins în Antarctida. Comunismul va deveni accesibil în cîţiva ani la 200 milioane de oameni şi nu peste prea mult timp la 1 miliard din populaţia globului.

In Asia sau în Europa, în Africa sau în America de Sud, oamenii descoperă în fiecare zi forţa lor. Să se teamă de ea pactomanii, atomaniacii, echilibriştii groazei. Ii vom sui în deşertul de ghiaţă la peste 3000 m., la polul inaccesibilităţii. Să se sature de război, cald sau rece!

Ion MIHAILEANU

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacţional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAŞU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-şef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-şef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-şef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26; 11.39.36; 11.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.16 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETĂ LITERARĂ

Anul V, nr. 52 (250) - joi 25 decembrie 1958 ORGAN SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R. 8 pagini 50 bani

FURNALUL ŞI SOBA

De la giganţi împrumutîndu-şi roba
Din rugurile lor văpaia, şal,
Flămînd e de văpăi — căci e furnal.
Dar la-ncălzit, îl lasă-n urmă soba.

Cumătra-n schimb se-ncinge iute... O, ba
Ce plite-n abur, ce cuptoare-n bal!
Mîncăruri demne de-un Sardanapal
Ii dau un drept deplin de-a bate toba:

— „Fumează! Stă cu capu-n nori! Mai bine
'Ar dudui şi dumnealui, ca mine!"...
Işi umflă soba căutatu-i bust.

Şi caldă foarte, îşi explică zelul:
— „La fontă moşmondeşte? Vrea oţelul?
Dar astea n-au, pe limbă, nici un gust...

Cicerone THEODORESCU

CÎND O SĂ PLEC...

Cînd o să plec
(nu, nu acum, căci te iubesc,
lumina mea),
dă-mi Valea Prahovei,
aruncă-mă-n albia-i cu mărgăritare,
legene-mă undele repezi.
S-adorm liniştit,
dă-mi perna Ceahlăului,
pască-mi prin pletele pe văi resfirate
capre cu ochi de agrişe
şi miei...
dă-mi brebeneii copilăriei,
parfumul lor feciorelnic
şi, mai ales, mai mult decît ei,
mireasma ţiţeiului
liliachie şi neagră
şi totuşi, la fel de vie
ca o pădure-n amurg
vestind ziua de mîine...
oh, fără mireasma aceasta,
copilăria mi-e oarbă...

Iar inima ia-mi-o
şi îngroap-o sub o căpiţă de fîn.
Sub o căpiţă de fîn
pe care, spre seară,
atunci cînd roua s-aşterne
şi-ncepe să fie răcoare
un om întors de la muncă
să stea, să se-ntindă,
şi să şoptească:
— Ce cald este fînul...
Parc-ar fi viu...

Eugen JEBELEANU

SCRIITORI LA SATE

Victor Hugo la Conţeşti

SOSESC pe întuneric în comuna Conţeşti. Primul popas „organizatoric" îl fac la sediul gospodăriei colective „30 Decembrie". Preşedintele gospodăriei mă cercetează cu luare-aminte la lumina tremurătoare a unei lămpi de petrol: „Bine ai venit, tovarăşe scriitor!". Imi strînge mîna şi mă întreabă: „Ce crezi, ai să te descurci p-acilea, pe la noi?" Ii răspund printr-un zîmbet: „Am să văd, tovarăşe preşedinte!" De fapt, mă simt teribil de neliniştit şi de crispat. Dar nu într-atît de crispat încît să nu pot să observ ceea ce se petrece în jurul meu.

Un colectivist de serviciu vorbeşte la telefon cu Sfatul şi încearcă să rezolve cît mai repede problema cazării. Vorbeşte şi, în acelaşi timp, mă iscodeşte cu coada ochiului. Preşedintele trece la biroul său şi se apleacă asupra unor hîrtii. Intr-un colţ, zăresc într-o vitrină, anume construită, diploma de Laureat al Premiului de Stat acordată gospodăriei. Şi, fără voia mea, un sentiment de mîndrie îşi croieşte drum în sufletul meu: „Am fost trimis într-o gospodărie fruntaşă".

Prind o discuţie între preşedinte şi însoţitorul meu. Trag cu urechea şi aflu că preşedintele participă la concursul „Cine ştie, cîştigă!", organizat de Ministerul Agriculturii, şi că s-a împotmolit tocmai la întrebarea „Combaterea eroziunilor". Ştie el ce ştie, dar nu ştie tot, şi n-ar vrea... O, ce rău îmi pare că nu cunosc nimic despre eroziuni şi combaterea lor! Cu siguranţă că puntea dintre mine şi preşedinte ar fi fost făcută şi o primă „bătălie" s-ar fi terminat cu o victorie importantă.

Un G.A.Z. mă duce pînă la sediul organizaţiei de partid. Şoferul coboară şi porneşte în recunoaştere. Se întoarce imediat şi-mi raportează: „E în regulă. Avem însă de trecut printr-o şedinţă." Imi iau valiza şi mă avînt cu îndrăzneală. Intrerup pentru o clipă şedinţa şi trec dincolo, în camera de oaspeţi.

Şoferul a plecat. Rămîn singur. In camera alăturată, şedinţa continuă. Prind tot ce se discută. Imi dau seama că, pentru întîia oară, aud nişte ţărani vorbind despre problemele vieţii de partid. Am pe neaşteptate sentimentul că fac o mare descoperire. Dincolo e frig; oamenii stau în cojoace lungi, miţoase, ciobăneşti şi discută. Disciplina adunării mă face să reflectez la prefacerile adînci care au avut loc în conştiinţa acestor ţărani, deveniţi membri activi ai partidului clasei muncitoare...

Intr-un tîrziu, şedinţa se termină. Oamenii se ridică şi pornesc spre case. Ii aud cum se depărtează. Puţin cîte puţin, în jurul meu se lasă o linişte grea, neobişnuită pentru urechea unui bucureştean. Privesc pe fereastră; comuna pare cufundată într-un somn adînc.

Mă depărtez de fereastră şi mă opresc în mijlocul camerei. Incep s-o cercetez... Două paturi de fier, aşternute curat, cu pături groase. Un pat este ocupat. Aici doarme de mai multă vreme şi instructorul raional de partid. Instructorul de la Zimnicea! Ce fel de om o fi? Singurătatea mă îndeamnă să-i cercetez obiectele răspîndite prin cameră. Pe noptieră, zăresc un maldăr de cărţi: Lenin, „Caiete filozofice", „Cursul scurt de istorie a P.C.U.S.", „Manual de noţiuni de teorie literară", „Mic dicţionar filozofic", nuvela de aventuri „Misiunea H", de I. D. Muşat, cărţi, o

Haralamb ZINCA

(Continuare în pag. 6)

Oameni şi plante

OAMENII din Dăbuleni vorbesc puţin. Zac amintiri grele în ei şi li se nasc în ochi planuri mari. De aceea feţele lor grave nu privesc încruntat. Dacă ar fi fost pămîntul lor ca în dreapta Jiului, negru şi gras, unde şi pe drumuri răsare grîul înalt din sămînţa căzută, plug fiindu-i roata căruţei şi grapă vîntul, oamenii ar fi fost mai senini. Dar nisipurile se aşezaseră duşmănoase pe glii şi omul căruia i se dăruiseră în batjocură aceste nisipuri, nu s-a încuibat nici în deznădejde, nici în nepăsare. Era sărac omul acestui tărîm. Poate era aşa de sărac odinioară că în casa lui, cum spune o zicală, să fi învîrtit o mîţă de coadă, n-avea de ce se apuca. In şanţurile săpate prin nisipuri de omul harnic din acest sat, ca nişte tranşee în războiul său împotriva naturii zgîrcite, am văzut viţă de vie — şi de două secole. Atunci să fi început războiul?

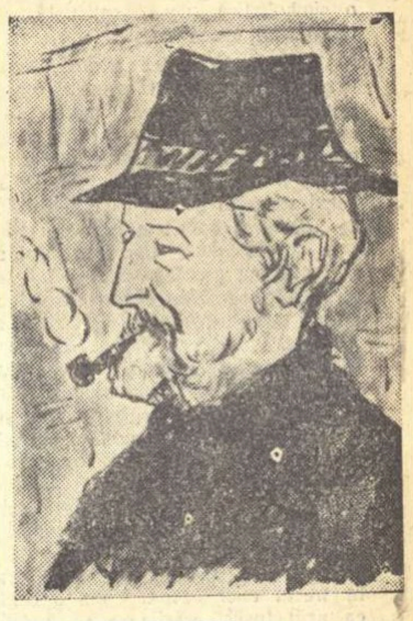

MIHU VULCĂNESCU „Ţăran din Bicaz"

Dar din împotrivirea naturii şi din pămîntul aţîţător prin batjocoritoarea lui infertilitate a ieşit un neam de oameni cumpliţi la faptă, care neputîndu-şi folosi huzurul pe care nici nu-l ştiau, şi-au întrebuinţat toată iscoditoarea minţii lor putere.

Aici, în stînga Jiului, sînt peste treizeci de mii de hectare de terenuri nisipoase, din care cinci mii şi-au deschis vinele, adăpostind în adîncimea lor vii indigene de rasă străveche, nobile, poate de soi dacic, din care vinul curge cu tării plăcute avînd culoare mai limpede ca a sîngelui, dar mai densă decît azurul. Unele vinuri din ţinut, azi mai rare, aveau pe lîngă tăria alcoolică şi o alta, ciudată şi ascunsă tărie, cum au numai vinurile înfrăţite de mult cu terenul, stoarse fără mijlocirea metalurilor din teasc şi numite romîneşti: vinuri de viaţă lungă.

Aceştia sînt oamenii locului. Ei ştiu ce vor şi cînd vor, ştiu să facă. Nu m-am mirat cîtuşi de puţin cînd mi-au spus comuniştii localnici că pînă în 1965, an nu prea depărtat, se va sădi viţă în şanţuri pe încă douăzeci de mii de hectare. Nisipurile acestea au fost întoarse de om spre folosul său şi omul a ştiut să învingă natura cu acest calcul, cu cifrele lui astăzi simple, pritocite prin toate greutăţile cîtorva veacuri. Oamenii n-au rîvnit la ce nu se putea scoate din pămîntul lor aspru, dar au socotit că un hectar nisipos nu dă niciodată mai mult de 600 kilograme de secară (de grîu neputînd fi vorba!) şi că acelaşi hectar sădit cu viţă poate să dea într-un an 5000 kilograme de struguri, adică 3000 litri de vin.

Nisipurile trebuiau întărite, căci vîntul adunîndu-le în dune le îndemna

Victor KERNBACH

(Continuare în pag. 6)

PARTIDUL şi creaţia mea

Angajament

CÎND am publicat primele versuri — în primăvara lui 1945, — aveam vreo 18 ani, un bagaj de cunoştinţe foarte sumar, o imensă dorinţă de a cunoaşte şi de a înţelege problemele complexe ale existenţei.

La drept vorbind, nu mă gîndeam pe-atunci să mă dedic muncii literare. Poezia însemna pentru mine o activitate secundară, un act mai mult sau mai puţin „gratuit". Influenţa concepţiei comuniste despre artă, despre menirea socială a scriitorului a început să se exercite asupra mea în mod indirect, nu atît pe căi teoretice, cît, mai ales, prin lecţia vieţii.

Ca actor şi recitator, participam la numeroase spectacole şi festivaluri în fabrici, la sate, în ateneele populare, în şcoli şi instituţii. Profesia mea de bază a fost, aşadar, din capul locului, aceea de agitator de partid. In această calitate, aveam nevoie de poezii limpezi, mobilizatoare, care să entuziasmeze masele şi să le pună în marş către principalele obiective politice ale socialismului. Intr-un cuvînt, claritate ideologică plus înaltă ţinută artistică — sau, cum mai concis şi mai expresiv spunea Caragiale — „tendinţă cu artă".

Acestui scop, acestor principii, le răspundeau admirabil poemele lui Maiakovski, — şi în genere lirica sovietică, iar din creaţia originală, versurile lui A. Toma, Magda Isanos, Mihai Beniuc, Maria Banuş, Marcel Breslaşu. Aşa s-a petrecut, poi zice, prima etapă a influenţei spiritului partinic asupra poeziei mele: înţelegerea prin practică a corelaţiei dintre frumos şi activ.

Odată cu intrarea mea în redacţia ziarului „Scînteia", în 1949, procesul de care vorbesc s-a adîncit, în sensul unei mai strînse îmbinări între practică şi teorie. Din 1949 pînă în 1957, ca reporter şi colaborator permanent al „Scînteii" am strîns materialul faptic şi oarecare experienţă literară, care mi-au permis să realizez, cu mijloacele mele — fireşte, încă aproximative — „Lazăr de la Rusca", „In numele vieţii", „Minerii din Maramureş", „Cîntec de ruină" etc.

Pentru mine este totodată neîndoielnic că, în ciuda deficienţelor şi erorilor cvasi-inerente oricărei activităţi umane în genere, şi perioadelor de creştere în special, înrîurirea colegilor din diferite generaţii a reprezentat o formă nu mai puţin importantă de influenţă a concepţiilor partinice asupra creaţiei mele.

Nici unul dintre scriitorii noştri de astăzi, membru activ al frontului larg de artişti — militanţi pentru realismul

Dan DEŞLIU

(Continuare în pag. 6)

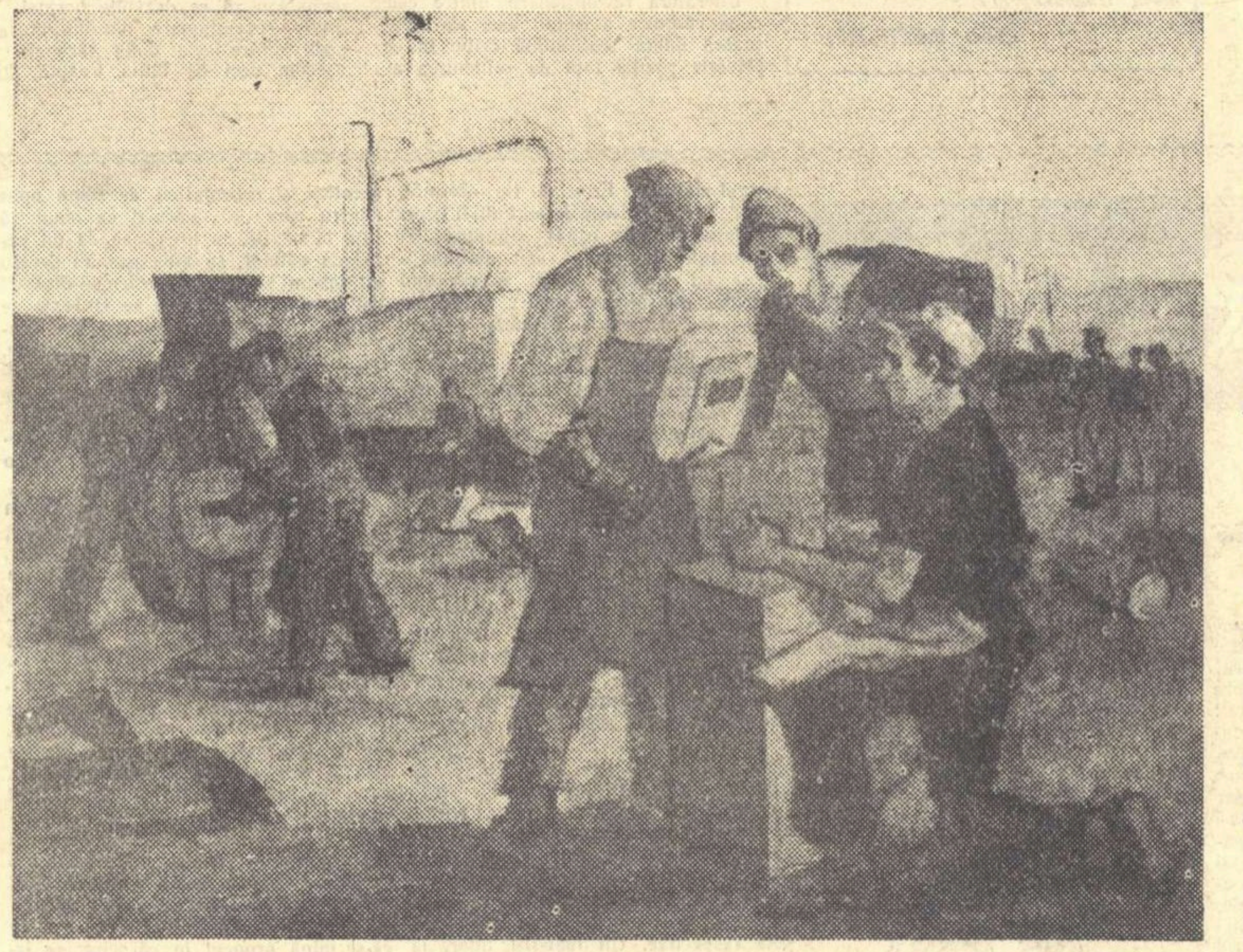

H. CATARGI „Şantier naval"

VITRINA

MIHAIL SADOVEANU

„NEAMUL ŞOIMĂREŞTILOR"

Citisem de mult „Neamul Şoimăreştilor" şi păstram amintirea unei poveşti de dragoste şi de eroism, plasată în Moldova frămîntatului veac al XVII-lea. Văzută cu ochii adolescenţei, cartea avea în special un parfum romantic, strecurat odată cu licoarea dulce a stilului lui Sadoveanu. Se vorbea acolo de o iubire nefericită, răsunau lovituri de spadă, cete călări se năpusteau cu chiote de luptă, ciambuluri tătăreşti şi podgheazuri leşeşti se învîrtejeau după pradă, palide şi subţiri fecioare se lăsau furate de farmecul poienelor din codri şi de primăvară. In contextul operei istorice a lui Mihail Sadoveanu, această povestire reprezintă însă mai mult decît atît. In „Neamul Şoimăreştilor" se aude ecoul marilor lupte sociale duse de ţărănimea încă liberă împotriva marii boierimi — ca în „Şoimii" şi ca mai tîrziu în „Nicoară Potcoavă". Istoria e înţeleasă nu ca o ciocnire între domnitorii vremelnici aduşi de vînturi, ci ca o dezvoltare a unui proces de contradicţie între o clasă şi alta. Adevăratul suc al cărţii stă în adîncirea estetică a conflictului social şi în reprezentarea lui prin personaje. Boierul Stroie Orheianu este personajul tipic pentru boierimea hrăpitoare, încălcînd pămînturile răzăşilor, umblînd cu pîri nedrepte şi cu judecăţi mincinoase, folosind viclenia sau forţa, — după împrejurare — chemînd lefegii străini în ţară împotriva propriului popor. Orheianu nu e singur. Lîngă şi în jurul acestui personaj luminat mai puternic, se agită alţi boieri, gata oricînd de răzvrătiri, punînd la cale schimbări de domni, pribegind în Lehia, la Stambul, în Ardeal, cerşind de peste tot ajutoare ca să supuie biata Moldovă, făgăduind lefi, plocoane, măriri ale haraciului. Adunaţi în divan, boierii împart dreptatea nu după cuviinţă, ci

C. BARASCHI „Mihail Sadoveanu" (bust în lucru)

Horia STANCU

(Continuare în pag. 6)

Intîia treaptă

Pentru REALISMUL SOCIALIST

Dacă am căuta să definim în linii mari elementele realismului socialist în literatura dintre cele două războaie, trebuie să aşezăm în primul rînd perspectiva revoluţiei, vestirea ei directă.

In poezia atît de caracteristică a lui Alexandru Toma se vorbeşte despre „subteranul tunet al uraganului ce vine", se adresează îndemnuri la schimbarea orînduirii.

...Nainte,
Tăiaţi o poartă-n ceru-albastru
Intraţi trufaşi în cele sfinte.
(Cîntul vieţii)

şi se schiţează tabloul „veacului ferice" al cărui „doinar" poetul vrea să fie.

Poezia lui Mihai Beniuc din această epocă este plină de freamătul revoluţiei apropiate. Poetul exprimă fără nici un ocol ameninţarea către orînduirea bazată pe exploatare:

Măiculiţă, spada mea săracă,
Oare de te-oi scoate eu din teacă?
Uite-n zare oamenii aşteaptă,
Cearcă să le-aduci o zi mai dreaptă!
(Făt frumos)

sau în altă parte:

...aud, în noaptea ce se lasă
Şuier de piatră pe tăiş de coasă.
(Aicea printre ardeleni...)

In alte poezii se vorbeşte tot atît de direct despre „sfîrşitul veacului" şi despre „viaţa nouă" care trebuie să se nască (Poeţilor tineri), despre surparea unei „întregi împărăţii putrede" şi despre „vasul roşu" care „înaintează pe talazuri, clocotind protivnic" (Cele trei corăbii) etc.

La Dumitru Corbea vom afla o îndîrjire elocventă pentru starea de spirit revoluţionară; poetul va vorbi despre „zorile întîiului nostru răsărit" (Nu sînt cîntăreţ de stele), despre prietenia sa numai cu „omul sărac" (Răzvrătirea), despre sfîrşitul orînduirilor „cu oameni răzvrătiţi de-atîta nedreptate" (Cîntec epocal). Articole ale lui N. D. Cocea, reportaje ale lui Geo Bogza, fragmente din proza lui Ion Călugăru aduc în măsuri diferite perspectiva revoluţiei, pe care nuvelele lui Sahia o arată în aspecte dintre cele mai reale şi anume o concretizează în formele directe ale luptei clasei muncitoare organizată şi condusă de partid.

In nuvelele „Uzina vie" şi „Revoltă în port" de Al. Sahia, ni se desfăşoară în faţa ochilor o etapă concretă a luptei revoluţionare. Pornind de la revendicări cu caracter mai restrîns, greva muncitorilor ţinteşte obiective politice mai îndepărtate. Conducătorii grevei sînt conştienţi că fiecare acţiune, fiecare biruinţă este o parte a marii lupte împotriva unei clase pentru o nouă orînduire şi îşi desfăşoară activitatea lor în acest sens. Filip şi Mihail, eroii centrali ai celor două nuvele, exprimă cu claritate perspectiva revoluţiei.

Astfel de prezenţe nu sînt nici puţine în literatura epocii şi nici întîmplătoare. Ele apar în mod continuu, pe măsură ce se apropie războiul şi se intensifică acţiunile comuniştilor — cu toată represiunea dezlănţuită împotriva lor.

Esenţial este faptul că perspectiva revoluţiei este pusă direct în legătură cu lupta clasei muncitoare — şi aici distingem o altă trăsătură caracteristică a realismului socialist. Era vorba despre orientarea scriitorilor către acea forţă socială căreia în adevăr îi aparţinea viitorul şi care avea să înfăptuiască revoluţia. Viziuni ale unei vieţi libere, năzuinţa către un viitor luminos au existat şi în trecut; şi în celălalt veac s-au rostit cuvinte înflăcărate despre o lume nouă, dorită ca un liman aproape nesperat. Literatura revoluţionară dintre cele două războaie leagă însă nemijlocit înfăptuirea acestei lumi noi de clasa muncitoare şi de orînduirea pentru care luptă ea.

Este adevărat că exprimarea acestei idei este mult mai rară şi ocolită în literatura epocii şi ar fi fost foarte greu să se întîmple altfel dacă ne gîndim la teroarea dezlănţuită împotriva comuniştilor. A exprima făţiş convingerea că soluţia impasului la care ajunsese societatea burgheză era societatea realizată de clasa muncitoare prin revoluţie, astfel de atitudini erau vînate de siguranţa regimului cu aceeaşi înverşunare ca şi cuvîntul clar, nepătimaş despre Uniunea Sovietică. Dar într-o serie de simboluri care reprezentau clasa muncitoare şi partidul, se strecurau imagini uşor inteligibile. Apelul frecvent la culoarea roşie, culoarea care simbolizează revoluţia proletară, titlul revistei lui Sahia „Bluze albastre" denumind salopetele muncitorimii, poezii despre uzină, despre muncitori, acestea nu lasă nici o îndoială asupra faptului că un număr de scriitori, chiar dacă restrîns, dobîndise sau dobîndea conştiinţa despre spiritul revoluţionar al clasei muncitoare în fruntea mişcării de eliberare socială. Filip, eroul nuvelei „Uzina vie" are chiar reprezentarea viitoarei societăţi eliberate de exploatare, o societate aparţinînd muncitorilor, şi fiind „organizată după legi proletare". Intr-o serie de publicaţii ocupă un loc important problemele muncitorimii, apar reportaje despre viaţa ei, se dau mereu exemple din Uniunea Sovietică, din literatura sovietică; scriitorii sînt îndemnaţi să militeze pentru înfăptuirea orînduirii fără exploatare.

Să notăm ca o altă trăsătură caracteristică a realismului socialist apariţia în literatură a unor eroi pozitivi, luptători pentru noua orînduire. Fireşte, ne gîndim mai întîi la eroii principalelor nuvele ale lui Sahia „Uzina vie" şi „Revoltă în port", dar nu numai la ei, ci în special la noul „erou liric", cum era denumită nu de mult prezenţa subiectivă a atitudinii poetului în sensul pe care-l dezvăluia poezia sa. Aceşti eroi pozitivi fac parte, în nuvelele lui Sahia, dintr-un detaşament organizat care este partidul, deşi autorul însuşi nu notează în

Mihai GAFIŢA

(Continuare în pag. 2-a)

GLADKOV

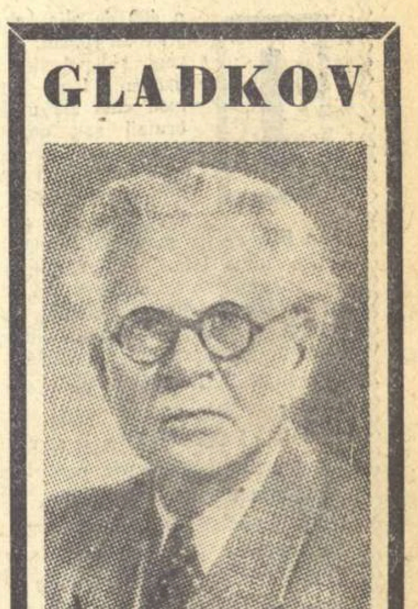

Pioasa tristeţe care înconjoară glacial momentele protocolare de doliu nu se potriveşte sentimentelor profunde. Sînt dispariţii care provoacă păreri de rău fugare şi altele care invită la reculegere. Sînt oameni care în clipa cînd ne părăsesc lăcrimează odată cu noi şi alţii care ne privesc lung, cercetător, chemîndu-ne la un examen al propriei noastre conştiinţe.

Moartea lui Gladkov ne-a îndurerat adînc şi ne-a adus aminte totodată că de numele acestui scriitor este legată pentru atîţia dintre cei care aparţin generaţiei noastre, amintirea primilor paşi către ideile lumii socialiste.

Gladkov nu va mai scrie alte cărţi, dar asta nu înseamnă că vom înceta să-i urmărim fraza înaripată şi melodia gravă a povestirilor sale. Pe Gladkov îl vom citi mereu cu o însufleţire care vine dintr-un izvor mai

V. MÎNDRA

(Continuare în pag. 6)

CĂRȚI

„Basmele omului"

de Vladimir Colin

Basmele lui Vladimir Colin au un profil aparte. Fascinantul joc al fanteziei se conjugă întotdeauna la el cu o simbolistică nouă, optimistă, contemporană epocii noastre.

Vladimir Colin s-a afirmat, relativ tîrziu, ca pasionat povestitor de întîmplări miraculoase. Primele sale lucrări vizau probleme a căror înțelegere depășea vîrsta poznelor nevinovate, a istorisirilor „la gura sobei". După succesul obținut cu întîiul volum de „*Basme*", tipărit în 1953 și reeditat apoi peste doi ani, scriitorul s-a îndreptat cu precădere spre acest sector beletristic. „*Nemaipomenita bătălie dintre Papură-Împărat și Pintilie*", „*Poveștile celor trei mincinoși*", lucrări scrise ulterior, au confirmat aptitudinile sale. Intr-un studiu, apărut în „Mica bibliotecă critică", cu privire la *Problemele și drumurile basmului cult*, Vladimir Colin pleda cu înflăcărare pentru existența unui basm al zilelor noastre, care să satisfacă setea de fantastic a copilului, oferindu-i o concepție nouă, științifică, purificată de elementele mistice retrograde, infiltrate în trecut unor basme. Colin a căutat ca prin însăși creația sa să justifice cerințele formulate. „*Basmele omului*" apărute de curînd la „Editura tineretului", întăresc convingerea că volumul este alcătuit pe baza unor criterii precise, pe baza unor exigențe riguros impuse. Vladimir Colin e un povestitor stăpîn pe tehnica construcției, a expunerii, a intonației. Deși compusă din piese separate, culegerea „*Basmele omului*" păstrează o anumită unitate; descrierile sînt făcute pe noi dimensiuni de basm. Intîlnim un „*Deșert-al-Vorbelor-Rostite*", o „*Mare-de-lacrimi*" care îmbogățesc cadrul fantastic cu elemente apropiate adevărului științific. Admirabil ca semnificație și valabilitate ni se pare „*Deșteptăciunea proștilor*", adevărat poem în proză. Simplitatea acțiunii, tonul moderat, stilul fără zorzoane, fac din această bucată, cred, cea mai reușită lucrare a volumului. Inspirația de factură populară o simțim peste tot, de-a lungul celor 192 de pagini. Vladimir Colin încearcă sinteze ample; contopește personaje, valori folclorice, într-un fluid epic nou, reușind să dea basmelor sale acel profil aparte. De cele mai multe ori strădaniile sale sînt încununate de succes. Aspirația spre un limbaj cît mai popular, mai apropiat de lumea unde s-a născut la început basmul, e în multe privințe lăudabilă. Citeodată însă autorul se lasă furat de o falsă degajare în a povesti, de un fals vocabular popular — amestec strident de arhaisme, regionalisme și cuvinte uzuale.

Gh. ACHIȚEI

„Fierul dracului"

de Niculae Stoian

Tînărul poet Niculae Stoian a debutat cu placheta „Fierul dracului" care arată o constantă dorință de a aborda temele actualității, ale realității noastre socialiste. Renunțînd la artificiile care ostenesc și uniformizează lucrările unor colegi de generație, preocupați de aspecte și teme minore, apolitice, Niculae Stoian încearcă o poezie simplă, pe linia unei directe conversații lirice cu cititorul. Ușor ironic, alteori de o vehemență neașteptată, N. Stoian nu se desprinde peste tot de influența maeștrilor pe care îi citează în **Izvoare**: Maiakovski și Esenin. Motivul liric eseninian al dezrădăcinării de satul natal, apare însă într-o altă perspectivă. Orașul muncitoresc a oferit eroului liric posibilități nelimitate de afirmare; satul nu a rămas nici el în afara circuitului unei mari înfloriri, nu numai economice:

„Nu sînt zugrav de vremi patriarhale / Nici meșter bun de cîntec bătrînesc, / Deși mi-s dragi cîmpiile natale, / Deși străvechea casă o iubesc... / E drept c-am fost copil odată, / Și mi-au plăcut aprinșii maci din grîne, / Dar mi-i mai dragă holda cea curată, / Și fără flori și fără de tăciune", sau:

„...Mi-s dragi ciobanii ce mi-au spus povești / Cu-mpărați dormind pe șapte perne, / Da-i mai plăcut acum să-i întîlnești / Ca să dezbați probleme mari, externe".

Niculae Stoian se apropie mereu de acest motiv conferindu-i sensuri noi („Fac politică", „Doar n-am uitat", „Dreptul meu").

Există o tinerețe activă, entuziastă în multe din versurile lui N. Stoian. Poeziile: „Oda hainei", „Spre voi" sau „E pesemne-aici, în adevăr" stau mărturie. Ele închid o vibrație lirică și dezvăluie o idee. Din păcate nu toate producțiile înmănuncheate în placheta „Fierul dracului" sînt la nivelul artistic dorit.

Nerăbdarea consacrării îl poartă spre fronda măruntă. E neplăcut să constați ce proporție capătă faptul că primele sale versuri n-au găsit la unii critici suficientă rezonanță: „Insă, parc-aș crește numai pui de lupi, / De tac muți în juru-mi atotvăzătorii. / Și-i drept: cînd tăcerea de pustiu n-o rupi, / Ai urla ca lupu-n beznele ninsorii..." („Buna mea vestire"). De altfel, întreagă poezie se vădește, la o analiză mai atentă, prolixă și ambiguă. De fapt și titlul poeziei e... ambiguu.

Volumul „Fierul dracului" aduce nota sa de originalitate în peisajul tinerei generații.

Niculae Stoian e abia la început. Sporind investigațiile în realitatea contemporană și lărgind mereu orizontul de cultură indispensabil oricărui artist, versul său va căpăta, cu siguranță, conturul și relieful ce încă îi lipsesc. Placheta „Fierul dracului" anticipează.

Teșu MILCOVEANU

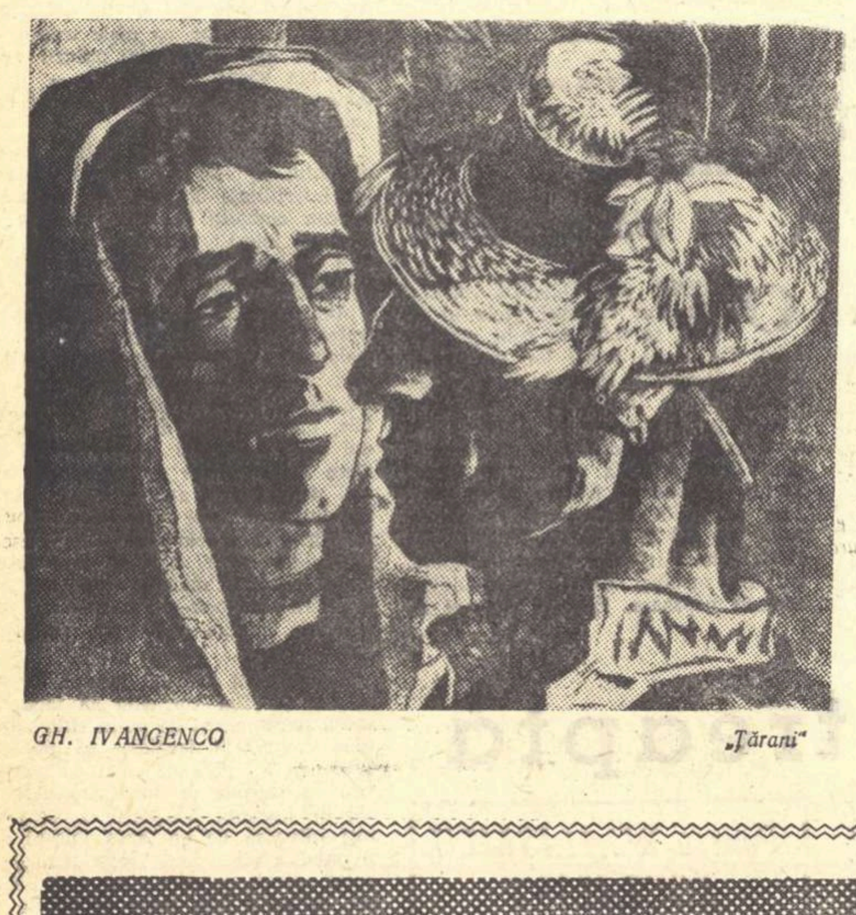

GH. IVANCENCO „Țărani"

NOTĂ la o nuvelă

IN NUMĂRUL 8/1958 din „Steaua", Dumitru Radu Popescu semnează nuvela „Sfîrșitul eclipsei". Nuvelă este poate inexact spus. Nu-i decît un episod, un moment de tensiune, o situație extremă. Dar dacă n-ar fi decît alegerea situației și încă talentul prozatorului s-ar confirma deplin. Este însă mai mult și autorul însuși, prin rezumarea succintă a subiectului la început, a ținut să evidențieze că nu pune preț pe împrejurare în sine.

Impreјurarea capătă semnificații și devine emoționantă în raport cu mișcările sufletești pe care le implică și pe care autorul s-a priceput să le descifreze cu o sobrietate și o conciziune fără egal în scrierile sale anterioare. Chiar în nuvelele cele mai izbutite ale volumului „Fuga" se observa, undeva, fisura: în „Cutia de conserve" apărea finalul demonstrativ, în „Păpușa spînzurată" lipsea omogenitatea subiectului (cu acea primă parte a „muicilor" excelentă însă independentă), în „Singur" ritmul vioi de la început se precipita brusc spre sfîrșit sub presiunea nevoii de a găsi un deznodămînt. In „Sfîrșitul eclipsei" se remarcă atmosfera egală de la început pînă la sfîrșit, tonalitatea unitară care vine din justa proporționare a părților, din repartizarea echilibrată a accentelor și din dominarea cu autoritate a întregului material epic.

Maturitatea prozatorului se verifică în spontaneitatea cu care realizează concretul psihologic, înlăturînd vălurile stărilor amorfe, pentru a descoperi nuanțele particulare, reacțiile individuale și precis determinate. Există o iritare, o încordare comună, care pune stăpînire pe cei trei protagoniști ai episodului. Dar fiecare își manifestă altfel încordarea și în fiecare manifestare se reflectă, fără posibilitate de echivoc, atitudinea socială distinctă. In fața morții posibile, fostul învățător Iordan se revoltă, privește adevărul aproape cu cinism și în orice caz eliberat de convenții, răzbunîndu-se astfel pe viața amară și tristă. Sublocotenentul Belmega, crispat de frică, afișează o demnitate ridicolă („nu vreau să mor cu un bidon de apă-n mînă") care nu face decît să scoată și mai mult în evidență absența umanității. Celălalt ostaș, Dobre, pare inofensiv și străin de această confruntare acută, numai fiindcă încordarea lui se consumă interior. Scena cînd merge la fîntînă și se scaldă atestă îndeajuns nevoia sa de destindere. Și ar fi urmat destinderea probabil pentru întregul grup, dacă sublocotenentul, laș, pradă impulsului bestial al conservării, n-ar fi tras asupra ostașului sovietic neînarmat. Gestul declanșează indignarea lui Dobre căruia nu-i rămîne decît să acționeze și într-un singur fel: impușcîndu-l pe Belmega. Impușcarea ofițerului n-are nimic din aureola destinului tragic, nu-i decît răsplata cuvenită actelor sale subumane. In schimb, pentru cel care execută această sentință, hotărîrea are valoarea simbolică a înțelegerii propriei superiorități.

„Sfîrșitul eclipsei" are calitatea dramatismului continuu, care emoționează. Nimic demonstrativ și nimic de prisos în acest episod al cărui ritm precipitat și-al cărui subtext bogat, îl recomandă pentru un eventual scenariu cinematografic.

Geo ȘERBAN

Scurte observații privitoare la ESTETICA FOLCLORULUI

In aprecierea valorii estetice a folclorului trebuie să ținem seama de două momente mai importante: unul determinat de text, — condiția obiectivă — altul determinat de subiectul vorbitor, de rapsod — condiția subiectivă. Intre cele două momente, în folclor, spre deosebire de literatura cultă, există o legătură destul de strînsă, aproape organică. Dacă în literatura cultă, simpla lectură a textului îl poate face pe cititorul avizat sau pe specialist să formuleze o serie de aprecieri asupra valorii estetice, în folclor textul propriu-zis, lipsit de celelalte două elemente caracteristice: melodia și gestul, poate deruta și, în consecință, poate duce la judecăți de valoare eronate.

Cînd avem în vedere aspectul artistic al creației populare, ne gîndim, firește, la faptul că imaginea artistică este un fenomen complex care e în funcție de poziția creatorului popular, deci de o serie de considerente determinate de condițiile specifice ale epocii în care apare sau se dezvoltă, într-o direcție sau alta, produsul folcloric. Imaginea artistică nu se judecă în primul rînd în funcție de mijloacele de expresie ale creației populare și nicidecum nu se reduce la ele, așa cum credeau într-un timp unii folcloriști și esteticieni. Imaginea artistică reprezintă, în esență acea legătură vie, durabilă între ideea pe care o exprimă produsul folcloric și mijloacele de expresie despre care a scris, cu multă competență, Barbu Ștefănescu Delavrancea, în cunoscutul său articol „Estetica poeziei populare". Luarea în considerație a imaginii artistice, sub raportul momentului obiectiv, adică a textului, impune o observație care mi se pare esențială, fundamentală. In folclor, spre deosebire de literatura cultă, imaginea artistică nu reprezintă în primul rînd rezultatul unui intens proces de analiză și de individualizare ci de generalizare. Această generalizare nu reprezintă în ansamblul ei o sinteză, ci mai degrabă o însumare de calități și de defecte ale diferiților eroi care populează producțiile populare romînești. In felul acesta se explică de ce, de fapt, în folclor eroii nu sînt atît de diferențiați și seamănă, în genere, unii cu alții. Eroii se pot împărți în două mari categorii iremediabil opuse, formînd un tablou caracterologic bine precizat: unii au numai calități, alții au numai defecte. Categorii intermediare nu există sau aproape nu există. In același timp, și cu rare excepții, creatorul popular stabilește și concordanța între calitățile fizice și cele sufletești ale eroilor. Eroul frumos și voinic are și calități sufletești adecvate. Personajul negativ, urît fizicește, are, mergînd pe aceeași linie, un suflet meschin. Cînd există discordanțe, ele sînt menite să arate că aparențele sînt de cele mai multe ori înșelătoare. Generalizarea, sau mai bine zis însumarea la doi poli opuși a calităților și defectelor, înseamnă că imaginea artistică în folclor nu e atît de complexă ca în literatură unde, datorită în special analizei amănunțite, avem a face cu o variată și nuanțată scară de situații și personaje. Faptele, în ansamblul lor, se prezintă astfel. E însă absolut necesar să observăm că mijloacele mai simple, de care uzează creatorul popular, sînt direct subordonate scopului urmărit: acela de a înfățișa eroii ca valori absolute.

Observînd și judecînd just relațiile umane la un moment dat, creatorul popular a înțeles că din punct de vedere artistic o operă nu poate fi valabilă dacă nu scoate în relief ceea ce e esențial, ceea ce poate înfățișa fenomenul în generalitatea lui. Din acest punct de vedere reține negreșit atenția modul în care creatorul popular folosește exagerarea ca modalitate de generalizare. In balade, în basme și în alte producții populare, exagerarea constituie un mijloc de idealizare, în sensul sublinierii a ceea ce e specific, esențial unui anumit proces. Exagerarea, ca modalitate de generalizare, are un puternic conținut realist, pentru că dezvăluie mai bine relațiile umane, pentru că conturează mai limpede caracterele celor buni, pe de o parte, a celor răi, pe de altă parte. Exagerarea care se manifestă în unele producții populare prin fabulos și fantastic, ajută creatorului popular să potențeze conflictele dintre oameni, dintre clasele sociale.

Cînd afirmam că în genere personajele în folclor se aseamănă foarte mult între ele, nu intenționam de loc să arătăm că ele ar fi cu totul lipsite de o anumită individualitate a lor, de o identitate a lor. Individualitatea se înțelege de la sine că trebuie să existe. Ea e determinată mai ales de elementele concrete ale acțiunii, care solicită din partea personajului punerea la contribuție a anumitor calități fizice și morale, ceea ce în ultimă instanță duce la includerea acesteia într-unul sau altul din tablourile caracterologice și tipologice specifice folclorului. Individualizarea în folclor nu este, totdeauna, atît de complexă ca în literatura beletristică cultă. Faptul acesta este, așa cum am spus mai sus, un indiciu al unei evoluții diferite a imaginii artistice în folclor față de literatura cultă și oferă creatorului popular posibilitatea de a exprima ideea poetică direct, fără nici un fel de înconjur. Aceasta e, în bună măsură, o consecință a faptului că imaginile în folclor izvorăsc din concret, vădind o strînsă legătură a omului, a creatorului popular cu mediul înconjurător, cu viața.

Cînd facem observații asupra imaginii artistice, asupra valorii estetice a folclorului, e neapărat nevoie să ținem seama de momentul subiectiv, de rapsod. Cel ce transmite folclorul — avem în vedere transmiterea pe cale orală, ca fiind specifică creației populare — are un rol deosebit de important. Rapsodul popular nu-și reduce de cele mai multe ori funcția la simpla transmitere a unor piese învățate pe de rost. El are un rol activ, creator. Momentul subiectiv se compune din două părți care sînt strîns legate între ele: interpretarea și improvizarea. Fără îndoială, nu toți rapsozii populari improvizează: cu toții însă interpretează. De aceea, observații de natură estetică asupra creației populare nu se pot face, după părerea noastră, decît ascultînd și privind. Acest lucru e cu atît mai virtos valabil în cazul în care rapsodul popular are darul de a improviza, adică de a transforma, de a șlefui un produs folcloric, în funcție de propriul său gust artistic sau în funcție de condițiile specifice în care își prezintă repertoriul. Prin urmare, folclorul se ascultă, nu se citește.

Mitu GROSU

ÎNTÎIA TREAPTĂ

(Urmare din pag. 1)

nici un moment acest lucru în mod foarte explicit. Primii comuniști, activînd în fruntea maselor în probleme esențiale, îi aflăm în literatura dintre cele două războaie. Aceste chipuri corectează imaginea deformată pe care o dăduseră despre comuniști alți scriitori. Tipul muncitorului, confundat cu un lumpen degradat, sau al revoluționarului înlocuit printr-un anarhist, și-au primit o cuvenită replică prin nuvelele lui Sahia, prin eroul liric al poeziei lui A. Toma sau Mihai Beniuc etc.

Literatura revoluționară dintre cele două războaie a izbutit deci să depășească limita realismului critic în ce privește poziția față de orînduirea acelei epoci, să treacă de la exprimarea unei năzuințe la indicarea căii și a mijloacelor concrete de înfăptuire a dezideratelor maselor, de rezolvare a complexelor probleme sociale. Această cucerire a literaturii nu este numai o nouă treaptă în dezvoltarea vechiului realism, nu este doar același realism, dar mai profund, ci este un realism de un fel deosebit.

Socotim că avem de a face cu o adevărată primă etapă a unei noi literaturi aflată încă în germene, dat fiind că și realitățile pe care le exprimă erau sau în germene sau în condiții cu totul vitrege, care nu le permiteau să se dezvolte normal. Tradițiile revoluționare din literatura epocii dintre cele două războaie le așezăm deci ca întîia treaptă, întîia etapă, deocamdată îndepărtată, nu prea puternică, dominată de realismul critic, sau de alte curente, adesea chiar moderniste, dar vestind cu claritate realismul socialist.

★

In revista „Tribuna" apar de mai multe numere articolele lui Eugen Simion, intitulate „Tradițiile realismului socialist". Autorul aduce o contribuție foarte prețioasă temei pe care și noi o discutăm întrucîtva sub alt raport. Eugen Simion a întreprins analiza și prezentarea concretă a unui material literar pe care trebuie să-l socotim bogat și concludent, pentru a arăta proporțiile mult mai largi, decît au reieșit pînă acum, ale noului fenomen literar care caracterizează literatura epocii de după Eliberare și care-și are rădăcini puternice în epoca dintre cele două războaie. Cercetarea tov. Eugen Simion poate fi încă lărgită și îmbogățită; dar ea este de pe acum valoroasă, oricare ar fi sectoarele pe care nu le-ar acoperi în mod corespunzător. Remarcăm cumpănirea și obiectivitatea aprecierilor, spiritul critic în analiza lucrărilor, preocuparea de concluzii teoretice, generalizatoare. E de nădăjduit că nu numai tov. Eugen Simion va continua activitatea sa în acest sens, dar că și alți cercetători vor veni să adauge noi contribuții, pentru a lumina tot mai mult tradițiile literaturii actuale, rădăcinile și izvoarele ei.

Mihai GAFIȚA

Intre polemică și rea-credință

Ca să te angajezi într-o polemică trebuie să acorzi un minimum de încredere preopinentului. Dispus să-ți aperi cu strășnicie opiniile vrei, însă, ca și celălalt să fie obligat a nu încălca regulile discuției de idei, a nu renunța la argumente și la un limbaj decent, civilizat. Poți oare să răspunzi științific și cuviincios cuiva care își susține teza injurîndu-te? Sau care manifestă unica preocupare de a răstălmăci cît mai mult datele controversei, convins că e suficientă autoritatea cuvîntului scris și consfințit de semnătura sa? Mai întîi emite afirmația calomnioasă. Pînă se clarifică denaturarea, pînă se decide cineva să intervină, impresia s-a sedimentat și discreditarea poate continua, chiar dacă în urmă „presupunerile" inițiale se prăbușesc. O discuție onestă devine în aceste condiții o aventură compromițătoare. Din nefericire, se pare că acest mod neloial de a provoca polemica e îngăduit rubricii de note a revistei „Tribuna". Pe o perioadă de cîteva săptămîni, Mihail Petroveanu fusese desemnat ca victimă, supus unei urmăriri insistente. Se deformau fapte evidente, i se atribuiau intenții născocite și era împroșcat cu toate noroaiele, de la insinuări perfide pînă la insulte. De două-trei numere, gloria martirajului o împarte cu Ov. S. Crohmălniceanu, căruia „Tribuna" îi rezervă un tratament similar. Ultima răbufnire o reprezintă nota lui Nicolae Mărgeanu care comentează cu o rea-credință fățișă un interviu cu Ov. S. Crohmălniceanu, apărut în „Contemporanul". Ironia disprețuitoare cu care e gratificat criticul „Vieții românești" sună cu totul străin într-o publicație destinată să promoveze relații tovărășești între scriitori și critici literari, desfășurînd lupta de opinii în limitele polemicii principiale.

Mihail Pop

Luni 22 decembrie a.c. a încetat din viață scriitorul Mihail Pop, în vîrstă de 44 de ani. Autor al volumelor de amintiri marinărești „Cerul era plin de stele" (1956), al povestirii „La vest de Majorca" și al romanului din viața tineretului sportiv „Ultimul minut", Mihail Pop era un om modest și harnic. Mihail Pop avea în pregătire și alte volume de povestiri și nuvele, precum și un scenariu de film.

Povestitor înzestrat, Mihail Pop a dat cîteva lucrări atractive și folositoare pentru tînăra generație.

CRONICA LITERARĂ

V. NICOROVICI: „400 de zile în orașul flăcărilor"

In 400 de zile se poate scrie un roman, va conveni și prozatorul cu incubație lentă sau comod cum zic unii mai brutali sau doar mai sinceri. V. Nicorovici n-a scris însă un roman. A pierdut vremea? A cîștigat-o. Reportajul său fiind de tip monografic, cuprinzînd adică toate laturile obiectului măcar în principiu, cere timp ca un studiu de bibliotecă. Motivele adînci ale zăbovirii par a fi fost totuși altele, judecînd după calitățile intrinseci ale reportajului. Impresiile recoltate de autor sînt serioase, variate și reflectate. Purtătorul lor le-a confruntat mereu cu sursa vie care le-a iscat, corectînd, eliminînd sau, dimpotrivă, insistînd ori de cîte ori avea de înlăturat o prejudecată sau de adîncit o aparență. Respirația cărții este caldă ca un abur. Prezența aburului arată că în laboratorul autorului s-a desfășurat un proces de topire în care metalele de bază au fost interesul neconvențional, nu o dată dramatic, pentru mecanismul uzinei și respectul afectuos pentru „oameni și faptele lor". „400 de zile în orașul flăcărilor" nu este rezultatul unei documentări, ci al unui devotament. (Propunem ca termenul de devotament să ia locul celui pur profesional de documentare). Din acest punct de vedere, V. Nicorovici este un caz care, fără a fi unic, e exemplar. Prea puțini încă dintre reporterii și chiar dintre scriitorii noștri, indiferent de gen, vîrstă și pretenții, consumă atîta pasiune tematică, atîta curiozitate și răbdare pentru „material". După cîte știm și după cît se ghicește din mărturiile proprii, răzlețe și pudice, tînărul și modestul lor emul, în loc să asiste, a participat nemijlocit, ca un simplu activist, dacă nu la munca propriu-zisă, la efortul cultural al localnicilor. Nu credem a greși afirmînd că s-a schimbat el însuși, s-a maturizat ca om și mînuitor de condei în urma acestei experiențe care ar trebui să intre în biografia oricărui scriitor ca oricare altă experiență. Forma de activist pe care Uniunea Scriitorilor a decis să o încurajeze chemîndu-și membrii să plece la sate, se dovedește un mod eficace parcurgerii fazei premergătoare creației, — mult discutata cunoaștere a vieții. Absorbit în circuitul zilnic al unei unități de muncă socială, artistul se identifică „fără să simtă" cu modelele viitoarelor plăsmuiri și care, la rîndul lor, îl asimilează în mediul lor, fără să-l simtă ca pe un amator ușor ridicol, de nu ca pe un oaspe nepoftit. Cine-și dorește oare situația în care s-a găsit la începutul sosirii pe șantier scriitorul din „Timp înainte", eroul lui Valentin Kataev!

Bine, bine, dar cum e reportajul, este el o monografie cum ne avertizează și autorul? Este și nu este.

Este, fiindcă Hunedoara e fotografiată din toate părțile, din față, din profil și din spate, de la distanță și din apropiere, ca vedere generală și fragmentară, ziua și noaptea. Prin developare, filmul reconstituie minunea în fier a socialismului care e Hunedoara. Imaginea inițială este de geometrie haotică: „O grupare imensă de clădiri cenușii, masive, de coșuri și hale, de turnuri de răcire, de țevi de conducte aeriene, lungi și întortocheate, care-și adună laolaltă zgomotele, aburii și fumul, într-un nor uriaș ce inundă cerul și într-un duduit neîntrerupt, surd și adînc, ce face să vibreze pămîntul". Așa cum i-ar fi apărut și lui Geo Bogza, lui Nicorovici edificiul baroc îi apare o „realitate geologică", o stihie modernă născută și educată de om. Contemplarea ei dintr-o privire globală, dominînd desișul metalic, se realizează de sus, din vîrful unuia din coșurile furnalului înălțat la 90 de metri unde s-a urcat reporterul, nițel rușinat de spaima încercată: „Aici ni se arată o priveliște magnifică. Combinatul siderurgic și orașul vechi sînt împrejurul meu, văzute parcă dintr-un avion în toată varietatea de culori și sunete. Intr-o zare stă grav castelul Huniazilor, în cealaltă zare, ca o pădure ruginită în pîcla albăstruie, șantierul laminorului bluming, jos la picioare uzinele combinatului cu acoperișuri policrome, șantiere străjuite de macarale-turn, trenuri cu oale de metal topit transportînd parcă niște cioburi de soare". Peisajul s-a ordonat, dar rămîne abstract ca o hartă. Spre a-i pipăi relieful, coborîm din coș și pătrundem în componentele sale, unul cîte unul. Familiarizarea cu uzina cocso-chimică, aglomeratorul, agregatele, furnalul, se face fără dificultățile inerente contactului cu un domeniu arid și fără un jargon tehnic abuziv, sub conducerea unei călăuze preocupate să propage entuziasmul spectacular prin propria însuflețire. In acest scop, Nicorovici mută mereu punctele de perspectivă, propune imaginației matematice cifre, comparații și ipoteze vertiginoase referitoare la cantitățile de materiale intrate în pîntecul colosului și ieșite apoi ca produse vitale formării și consolidării scheletului de oțel al țării, iar sensibilității îi creează surprize estetice. Dacă exagerează și nimerește alături cu simfonia beethoveniană a ecourilor metalice (cel mult atonală!), captează exact pe hîrtia sa de scris culorile de răsărit de soare ale fontei din șarjă, identifică traseul de ac al unei raze de soare furișate îndărătul unei macarale, desface îndemînatec dintr-o suprafață opacă nuanțe imposibile — pînă și cenușiul are pentru el nuanțe — și, cinematografic, răsucește aparatul după jocurile de lumină și umbră. Ca să intuim aspectul de oraș suprapus, babilonic, al combinatului, îl cheamă în ajutor pe Breughel bătrînul. Indicîndu-ne elementele de atracție, comentează cu vorba și cu mîinile, entuziast sau concentrat, dinamica torențială de mașini, proiecte, inițiative, energie fizică și creier care se numește Hunedoara. In drum, ne servește și o porție frugală de informații despre trecutul roman și dacic al exploatării, alta mai bogată despre stadiul ei capitalist, care a desconsiderat din interese meschine de concurență posibilitățile regiunii, și cîte ceva, mult prea puțin însă, despre acțiunile proletare și lupta comuniștilor locali. Fraza, în general degajată, mulată pe tiparele derutante ale obiectivelor industriale, se înțepenește cîteodată, bătînd pe loc în căutarea expresiei adecvate sau umflîndu-se bogzian. Planul însuși al reportajului, debutînd cu „Elogiul Hunedoarei", concepînd geneza combinatului ca „Nașterea unui titan", văzînd lucrătorii ca reîncarnări mitologice („Oțelarii sînt prometei?"), înfățișînd cunoașterea acestora ca o inițiere, în trepte, a vizitatorului (vezi cap. „Prima treaptă a înțelegerii") se desprinde ca un mineral din roca viziunii autorului „Cărții Oltului". Lucrul este de înțeles. Gigantismul se impune aici de la sine și bogzianismul este un bir pe care îl plătește obligatoriu generația tînără de reporteri în ansamblu, nu numai Traian Coșovei. Lucrul nici nu e grav fiindcă Nicorovici se scutură de prestigioasa influență, mișcîndu-se complet liber atunci cînd rămîne față în față cu făuritorul oțelului.

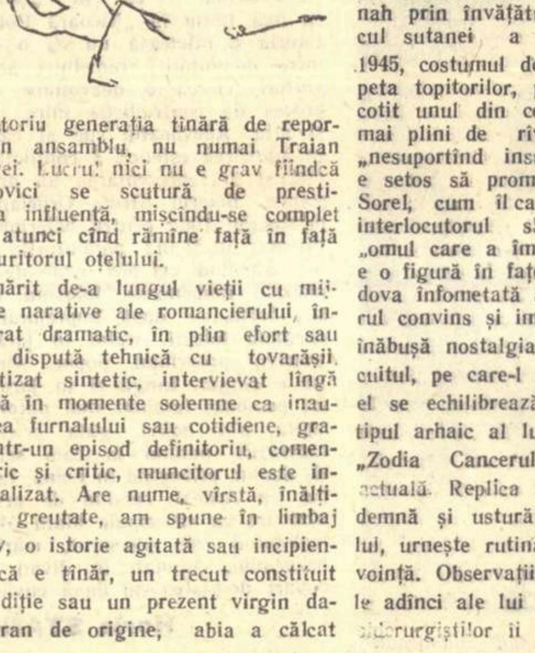

Urmărit de-a lungul vieții cu mijloacele narative ale romancierului, înregistrat dramatic, în plin efort sau într-o dispută tehnică cu tovarășii, portretizat sintetic, intervievat lîngă unealtă în momente solemne ca inaugurarea furnalului sau cotidiene, gravat într-un episod definitoriu, comentat liric și critic, muncitorul este individualizat. Are nume, vîrstă, înălțime și greutate, am spune în limbaj sportiv, o istorie agitată sau incipientă dacă e tînăr, un trecut constituit în tradiție sau un prezent virgin dacă, țăran de origine, abia a călcat pragul fabricii. Erou și tip obișnuit, cu defecte derivate deseori din însușiri utilizate pînă la capăt, silindu-se să străpungă anonimatul sau mulțumindu-se cu condiția dată, manifestînd deschis sau imperceptibil preferințe și repulsii, ambiții și dezamăgiri mari, are drame, cum le numește Nicorovici. Aha, drame, prin urmare viața personală a muncitorului începe acolo unde sfîrșește munca? Nu. E meritul lui Nicorovici de a fi valorificat producția, munca despovărată de exploatare ca pe un climat propriu afirmării omului, instinctelor creatoare, sentimentelor mature sau naive, întocmai ca o familie, o dragoste, o prietenie, — un climat propriu delimitării insului în funcție de concepția, evoluată ori înapoiată, de caracterul, robust ori crud încă, de destinul realizat ori ezitant al acestuia.

Bătrînul meșter Latzo și-a crescut brigada ca un părinte copiii; de aceea, cînd unul dintre ucenici l-a jignit, a suferit atît cît l-ar fi durut necuviința fiului de sînge. Din perechea Vasile Lăbuneț-Aurel Stanciu, cel dintîi se ilustrează printr-un stil natural, al elanului dozat, „trecut prin filtrul rațiunii", celălalt prin stilul aplicat al gospodarului metodic, conform deprinderilor țărănești cu care a venit. Amîndoi sînt contagioși pentru echipele respective. Un maistru tînăr, la semnalul de alarmă al unui vis, a sărit din somn să-și controleze cuptorul. Alt oțelar n-a voit în ruptul capului să se despartă de cuptorul său, și deoarece a trebuit în cele din urmă să treacă la altul, a ținut să administreze o lecție neînțelegătorilor dramei încercate, cerînd „cel mai rău cuptor". Gelozia nu i-a dispărut însă, nutrind gîndul părăsirii definitive a locului unde mîndria i-a fost rănită. Victor Pal, care s-a bucurat de cinstea primei șarje la furnalul inaugurat în preajma zilei de 1 Mai 1956, a fost seminarist dornic să ajungă ieromonah prin învățătură la Roma. In locul sutanei a îmbrăcat însă, după 1945, costumul de miner și apoi salopeta topitorilor, printre care este socotit unul din cei mai experimentați, mai plini de rîvnă și mai orgolioși, „nesuportînd insuccesul". Victor Pal e setos să promoveze, e un Julien Sorel, cum îl caracterizează discutabil interlocutorul său. Ștefan Cazan, „omul care a împăcat apa cu focul", e o figură în fațete. Poposit din Moldova înfometată a anului 1945, oțelarul convins și impunător de azi nu-și înăbușă nostalgia primei meserii, pescuitul, pe care-l evocă sadovenian. In el se echilibrează cu o artă secretă tipul arhaic al lui Ilie Turculeț din „Zodia Cancerului" cu mentalitatea actuală. Replica sa, de o inteligență demnă și usturătoare, umilește chiulul, urnește rutina și amorțește reaua voință. Observațiile fine și incursiunile adînci ale lui Nicorovici în spiritul siderurgiștilor îi justifică polemica cu scepticii și schematicii de semn opus pentru care „e normal ca omul să țină la o vită, la un copac, la un petec de pămînt, să aibă pasiuni pentru un tablou sau chiar pentru un timbru" dar care „de îndată ce se vorbește de dragostea lui pentru strung sau mașină" îl suspectează de schematism.

La finele unei premiere, publicul reclamă autorul. Autorul, în cazul de față, lipsește. Partidul, marele oțelar de oameni, al muncitorilor lui Nicorovici, este invocat periodic, dar ca o abstracție tutelară a noului.

Conflictul dintre nou și vechi în expresiile sale ostentative, paradoxale, derutante aproape, își are sediul la oraș. Această particularitate probabil l-a împins pe ghidul nostru să-și schimbe stilul din expozitiv în laconic, telegrafic, strict reportericesc din clipa în care colindă orașul propriu-zis. Operatorul de dinainte este acum crainicul unui jurnal de actualități în care secvențele alternează rapid, „operativ". Ce ne prezintă? Instantanee de pe stradă, din cluburi, restaurante, din case, de pe stadioane și din teatrul recent înființat. Sus, la club, muncitori adulți și tineri fac muzică sau citesc; jos, în sala restaurantului splendid, lîngă o familie de lucrători cumpăniți, s-au instalat mutre dubioase. Pe trotuar, alături de o femeie ce-și mînă pruncul în cărucior, se izmenesc un fel de malagambiști locali, șmecheri, vînînd cîștiguri ușoare; mai încolo se zăresc speculanți întorcînd prudent colțul; iar în urma camioanelor ce circulă în șir continuu și prăfos, căruțe cu țărani precupeți. Inăuntru, în locuințele muncitorești, lîngă radio sau televizor, nu rareori decorul e țărănesc: paturi cu velințe, perne numeroase, oale și farfurii pe pereți. Scenele și tipurile au realism, dar concluziile, interpretarea, sînt sumare, uneori false, prea încărcate de pitoresc pentru ca încrucișarea dintre nou și vechi, de care Nicorovici vorbește febril, să reprezinte duelul istoric, pe viață și pe moarte, dintre cele două lumi. E mai mult o cursă senzațională, sportivă și confuză. In combinatul Hunedoarei, V. Nicorovici ne-a obligat să gîndim. Ceea ce e mult. In orașul Hunedoara, V. Nicorovici ne amuză. Ceea ce e puțin.

De ce „400 de zile în orașul flăcărilor" nu este însă o monografie consecventă? Pentru că e nesistematic, acuzînd reveniri și deosebiri prea accentuate de metodă, procedee și proporții ca între compartimentele rezervate uzinei și orașului. Infidelitatea față de rigorile genului este însă neglijabilă, fiind compensată de departe de fidelitatea față de obiectivul cărții, omul de la Hunedoara. Dar, chiar ținînd seama de prescripțiile monografiei, nu le-a respectat oare Nicorovici în substanța lor, cercetînd atît de solidar omul și opera, oțelarul și oțelul?

Mihail PETROVEANU

Reportaj în TRANSILVANIA

Lut și legende pe VALEA CORUNDULUI

Cu traista pe care o luasem în băț după o lungă vreme, afară de minuscula valiză, singurul prieten credincios pe drumurile de țară, nu luasem cu mine nimic. Nici măcar o hartă a locului, nici măcar o monografie a satului. Aveam doar cîteva noțiuni vagi: un vechi crater, izvoare de borviz, păduri pe deal și, în castronul văii, satul de țărani și olari. Graiul? Cît puteau să-mi ajute versurile traduse din Vörösmarty și József Attila, într-un sat în care se vorbea secuiește? Insoțitoarea mea constantă avea să fie o fetiță bălaie, la vîrsta cînd vîrful roz al limbii iese permanent printre dinții lipsă, transformînd graiul secuilor, el însuși diferit de cel maghiar, într-un dialect cu totul personal! Rojica mea nu vorbea nici maghiara, nici secuiasca: limba îngerilor sau... a păsărilor. Ciripind.

ARHEOLOGIE ȘI JOCURI DE CUVINTE

Ce a fost pe muntele Firtos (1062 de metri), care e legenda cetății și a călugărilor, ne-au spus-o învățătorii din sat. De la Balazs-major aflasem doar că pe „vîrful vîrfurilor" au locuit odată niște călugări care au aruncat o rață în fîntîna azi astupată, și atît de adîncă era fîntîna încît rața a ieșit vie prin gura unui izvor rece ca gheața ce l-am întîlnit tocmai la mijlocul drumului.

Cît despre învățători, ei mi-au împărtășit presupuneri istorice interesante și legende pitorești. Au fost cetăți mari și pe Firtos și într-un sat apropiat, Inloceni. La Inloceni au ieșit la iveală, în cursul săpăturilor, vestigiile unei fortificații romane. Soclul monumentului cu numele împăratului Adrian a și fost dus la București. Despre Firtos, primul care a adunat date, a fost Nagyantal Kovacs Istvan în 1858. Mai tîrziu, Teglas Gabor, un istoric al antichității, o aseamănă cu cetățile dace. Las arheologilor sarcina stabilirii paternității și eu mă mulțumesc cu poezia povestirilor și a locurilor.

Care va fi fost numele cetății dace sau romane, nu se știe. Fapt istoric e că locul a intrat mai tîrziu în posesia unei familii nobile secuiești, Firtos, și Firtos i-a rămas numele. Există chiar o legendă clădită numai pe jocuri de cuvinte care nu se pot traduce în romînește.

Legenda povestită de învățătorul Iozsef are desigur savoarea calambururilor, — dar pentru originea Corundului prefer una mult mai simplă și poate mai aproape de realitate: Korong se cheamă în ungurește roata olarului. Și satul acesta e nu numai un sat de țărani, dar și de adevărați artizani olari. Intotdeauna am avut respect, aproape evlavie, față de acești mici dumnezei care frămîntă lutul și trec în forma ulcioarelor, în florile pictate, parte din sufletul lor. Aici i-am văzut la lucru, învîrtind cu talpa solidă, goală străvechiul „korong" care parcă murmură numele satului la fiecare învîrtitură. Aici am urmărit crescînd lutul în palmele lor, pe roată, aici i-am văzut rotunjind șoldurile feminine ale ulcioarelor și tot aici am auzit cîntecul olarului. Il cunosc acum pe Duka Joska-baci, creator de talere minunat colorate, pe András Balázs, pe Lorincz Ferenc și Zsigmond Sándor; ultimii doi lucrează de o vreme în una din cele două fabrici de olărie condusă de un fost olar. Și fiindcă veni vorba de sculptură, vreau să amintesc un monument al eroilor căzuți în războiul pentru eliberare, încă naiv sculptat, pe care am citit un nume cunoscut: Benczedi Sándor — 1947. Era chiar acel Anton Pann maghiar întru sculptură, satiricul, cu atîta haz pe care-l întîlnisem la expoziția sa din București. Invățător de profesie, el ceruse într-o vreme să fie numit la școala din Corund, numai și numai pentru că aici găsea argila amestecată cu kaolinul din care sculpta.

★

Cînd geologul elvețian Knopp Ventius a pornit într-o excursie în Romînia în anul de grație 1920 nu știa ce surpriză îl aștepta tocmai la Corund. Cu meticulozitatea lui de savant, însemna fiecare rocă și o clasifica printre cele cunoscute. Una singură l-a surprins: calciul topit în apa sărată a lacului și recristalizat în stîncile de aragonit. Frumusețea lucindă a rocei e de neprețuit, ca și raritatea ei. Din excursia cu surprize a lui Knopp, s-a născut fabrica de obiecte de aragonit, care lucrează azi și pentru export. Fabrica lui Knopp e acum a muncitorilor și țăranilor. Director e o fată de 19 ani, Tőfalvi Polixenia. Ca și produsele artistice din iască prelucrată numai la Corund, de meșteri pricepuți, obiectele de aragonit poartă și ele pecetea aceluiași loc unic de origine.

S-A SFIRȘIT O POVESTE

Am întrerupt scrisul. Soarele se apleacă spre apus și vreau să mai ajung azi la Lyukos Kö (Lykos-Kö, cum îi spun secuii). Prin bolovanul acesta sfredelit de la un cap la altul, zice-se că trecea odată cobilița cu gălețile zînelor. Lingă ea am înserat, singură, singură de tot. M-am trîntit în iarbă cu ochii la steaua polară și am adormit. M-am trezit într-un tîrziu. Era întuneric. Un păr de fată îmi atingea obrazul. Două stele sau doi ochi mă priveau. Voiam să mă ridic și nu puteam. Voiam să vorbesc și amuțisem: era zîna care poate venea să-și ia înapoi piatra lăsată acolo acum o zi, sau cîteva secole.

Am fost odată, zise zîna cu cobiliță, o fată-n sat, tînără ca un trandafir, mlădie ca o nuia de alun, și bună de iubit. Și iubitul meu mă iubea și învîrtea cu talpa goală roata de olar, dădea formă ulcioarelor, le picta ca un meșter mare, le ardea în cuptor și pleca din sat să le vîndă. Și-mi spunea să mă rog cîteodată stelei dintîi că și el va face așijderi, și gîndurile noastre s-or întîlni. Plecările mereu mai dese aveau gustul sărat al lacrimii, iar întoarcerile mereu mai rare mă dureau. Cînd nu era, mă suiam pe Firtos, priveam departe, în văi, cu palma streașină, în pădure, mă rugam.

Dar Dumnezeu era surd și mă lăsa să plîng lacrimi grele și sărate și pămîntul plîngea și el cu lacrimi sărate. Din plînsul nostru s-a născut lacul între stîncile de aragonit. Intr-o zi venisem cu o floare de trandafir între dinți. Trandafirul îmi căzu în lac și nu l-am mai găsit. Peste cîtăva vreme ieși din fund un alt trandafir, de sare, cum nu mai văzusem vreodată. Era floarea mea împietrită în lacrimi... In aceeași zi am aflat că olarul meu nu se mai întoarce, că a rămas pentru totdeauna în alt sat, la altă femeie și a lăsat olăria.

I-am trimis vești prin meșterii în iască. Meșterii nu mi-au adus răspuns. Am rugat vîntul să-l cheme și vîntul a stat. M-am închinat stelelor și stelele au tăcut. Intr-o seară mergeam la izvor după apă. M-am așezat obosită în iarbă și am privit cerul. Și cerul cînta:

Stelele noastre s-au depărtat,
vai, s-au depărtat.
Stelele cad în noaptea de vară,
vai, noaptea e lungă!
Cine nu doarme, în zori e nebun.
Vai, stelele noastre —
Una căzu peste munți, și alta
vai! se-necă.

Deodată am înțeles tot. Rîul era aproape, cu apele umflate de ploi. Sus era așteptarea zadarnică, în ape liniștea mea.

Era noapte cînd zînele m-au cules din rîu și m-au dus în pădure. Pe mine? Eu nu mai eram. „Acum ești zînă, fata mea, îmi spuse crăiasa pădurii. Din cînd în cînd vei merge în vale, cu-o altă surată, să iei cu cobilița apă din izvorul de jos. Luați numai seama să fiți înapoi înaintea zorilor." Am primit. Și în zori, ușoară ca umbra, gemeam sub povara ciudatei cobilițe. Poate de aceea am întîrziat cu surata mea albă pe drum, poate de aceea primul cîntat al cocoșului m-a prins înaintea pădurii. Am întors capul. Un om se deslușea în apropiere. Era olarul: în sfîrșit se întorcea. Dar zîna mă trase de mînă, înainte să-i pot vorbi. In grabă am lăsat să ne scape piatra și n-am luat cu noi decît gălețile. Umbra pădurii ne învălui înainte ca olarul meu să mă vadă. De atunci vin mereu aici, eu vin, dar el nu mă mai caută. Eu plîng, dar el nu m-aude. Eu mă uit la stele, dar stelele noastre, vai, au căzut de pe cer...

★

Am deschis ochii. In adevăr, cădea o stea. Chiar deasupra muntelui. Am vrut să-mi iau rămas bun de la zînă. Dar ea dispăruse de mult.

In ultima zi am poposit pe muntele Firtos, lîngă semnul geologic. Și pe aici au fost geologi. Și pe aici au cercetat oamenii înălțimile și adîncurile, — așa cum fac în lumea întreagă. De cîte ori am citit despre el în ziare, de cîte ori am vorbit despre el cu profesorii Observatorului astronomic! — dar niciodată nu mi-a apărut această acțiune comună în toată amploarea ei în sensul major și fratern al preocupărilor. Și aici, lîngă semnul puterii omului pe cea mai mare înălțime din Corund, am stat de vorbă, ca de la suflet la suflet, cu pămîntul acesta, o parte mică din pămîntul patriei mele și din omenire...

Veronica PORUMBACU

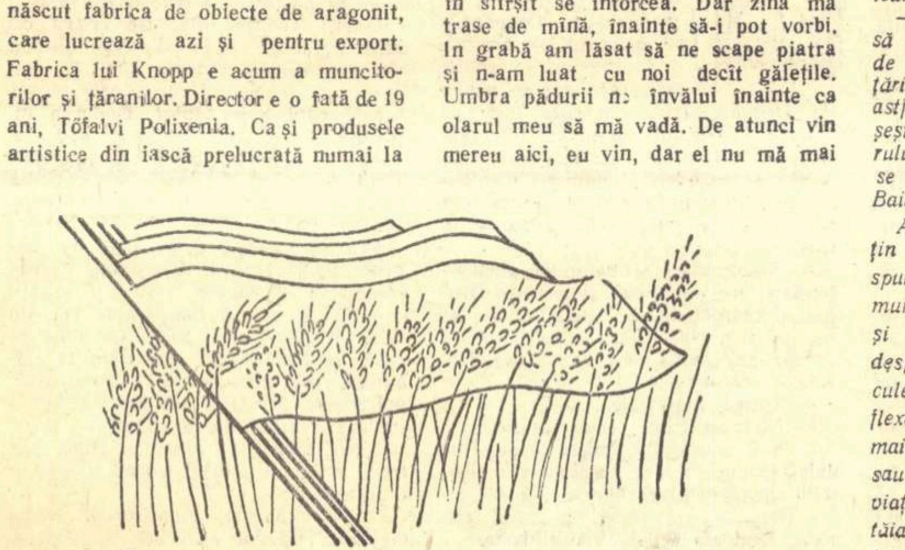

LUMINILE BĂIEȘILOR

În sfîrșit, după cîțiva ani iată-mă din nou pe drumuri, spre aceleași locuri pe unde-mi deslușesc vechile cărări ale copilăriei. Plăcută drumeție! Infiorate aduceri aminte! Dar cît de greu se ajunge în țara asta de piatră!

După ce părăsești Turda, așezat temeinic pe o bancă într-un vagon al „Mocăniței", te afunzi prin defileul munților tăiat de învolburatele ape ale Arieșului pînă-n inima Apusenilor. Ici, colo țîșnesc în cascade văile, apoi se arată stînci albe ca varul ori de un roșu ponosit ca rugina, străpungînd cerul cu tăișurile. Trenul — „țugul" — se tîrăște prin strînsoarea lor.

— Baia de Arieeș... se aude vocea conductorului de tren.

După cinci ore de mers, locomotiva răsuflă ușurată, vagoanele înțepenesc. Lumea coboară grăbită. Cobor și eu.

★

Gara, odinioară o haită afumată, plină de lemne și pustietate, a prins aspect și miros industrial. Apoi o sumedenie de instalații, conducte și un pod de funii, linii electrice care traversează Arieșul. Dincolo de liniștea apei și a pădurii ce urcă în pantă abruptă în spatele gării pe dealul Măgulicii, se profilează zidurile zvelte, albe, curate și proaspete ale noilor blocuri muncitorești, împresurate de verdele pălit al castanilor. Am pășit cîteva zeci de metri, ca să ajung într-un loc de unde să pot privi în voie noul orășel durat aici doar în ultimii ani, împlinind astfel un vechi obicei de călător singuratic, să mă pătrund de chipul așezării în care intru, de boarea care adie aici încărcată de miresmele ademenitoare ale toamnei și de priveliștile naturii ce-o înconjoară. Liniștea tihnită, umbrită de o ușoară nostalgie a revederii, m-a cuprins de îndată, chiar aici: așezarea nu mă mai primea cu cîntecul și acordurile de odinioară. Satul patriarhal, cu glăsuiri stinghere, cu scîrțîituri de osii și mirosul de lut al sutelor de prispe sărace, a dispărut ca prin minune. In locul lui s-a născut un orășel modern cu un profund iz industrial, cu o trepidație neobosită. In două părți se află în dezvoltare șantiere de locuințe muncitorești îmbrățișate de schelării. Pe drum, trăgînd din greu remorci încărcate, aleargă tractoare cu materiale, autocamioanele transportă băieșii la locul de muncă. Acolo, unde cîndva era o mică uzină și un atelier, au apărut noi clădiri uriașe care găzduiesc uzinele întreprinderii aurifere. Peste vîrfurile caselor trece un funicular cu cabluri groase cît mîna, care unește uzina cu galeria. In pieptul muntelui din față s-a deschis o galerie uriașă, care-i cheamă spre ea, îi ademenește, pe căutătorii de aur. N-aș osteni niciodată să mă amețesc de mulțimea noutăților, de frumusețea nebănuită a acestor prefaceri.

Incotro să apuc? Pe cine să caut mai întîi? Am atîtea cunoștințe aici! Chiar dintre băieși. Pe Macavei Simion îl știu de cînd stăteam împreună în gazdă. Eram elev la gimnaziu. El era băieș. Venise din Buciumani. Iși lăsase, acolo, departe, nevasta și o droaie de copii. Priceput miner, cum puțini se aflau în Baia de Arieș pe vremea aceea. Lucra în vechile galerii. Dărăpănate, primejdioase... Așa rămăseseră de la stăpînii lor. „Ce le păsa că se hurluie pe noi? Ei culegeau aurul de jos, de la uzină. Noi îl dibuiam prin stîncă, pîndiți de primejdii", spunea Macavei. D'mineața, pînă-n ziuă, Simion se scula, îi trezea și pe ceilalți ortaci, — stăteam în două încăperi patru mineri și trei elevi — își desfăceau cuferele, înfulecau ceva rece, — o bucată de brînză ori slănină cu pîine — și după ce-și puneau carbid în lampă, plecau pe „baie". O luau pe valea Ciorii, pe jos, apoi pe culmea dealului, printre brazi, cu lămpile aprinse. Șirul lămpilor de carbid lăsa impresia unui lanț de licurici. Toți știau că-s luminile băieșilor. Spre seară, se întorceau acasă obosiți, galbeni la obraz. „E greu pe baie, baci Simion?" îl întrebam eu. „E greu, da-mi place să mă lupt cu muntele" — răspundea el. In fiecare sîmbătă seara pleca acasă, la Buciumani, după mîncare, pe jos, peste munte. Imi dădeam seama că viața lui baci Simion era grea, dură, îndîrjită, și că numai un om îndrăgostit de meserie, un om devotat țării îndură asprimile acestei vieți. Minele rămăseseră ruinate de patroni. Trebuiau refăcute. Și pentru punerea lor în exploatare erau necesari băieși pricepuți, oameni de ispravă. Unul din aceștia era comunistul Simion Macavei. Ca el erau mulți, cîteva zeci, chiar sute, din satele vecine, Muncel și Lupșa, Sartăș și Brăzești. Cei din apropiere nu stăteau la gazdă. Plecau de acasă cît ce trecea de miezul nopții ca să ajungă la șut. Seara se întorceau la casele lor cu noaptea în cap. Dormeam cîteva ore. Atît. N-aveau unde să locuiască toți. Baia de Arieș era un sătuc mic; casele erau puține, greutăți de găzduire, cu carul. Satul părea pustiu toată ziua. Acolo, sub pămînt, era zarvă mare. Acolo se dădeau lupte temerare cu stînca îndărătnică. Pe cînd însera, pe culmile dealurilor dinspre Pruni, coborau minerii. Salba strălucitoare a luminilor băieșilor apărea la început ca un punct luminos, ca o stea scînteietoare, apoi șiragul creștea mereu, pînă cînd satul era împrejmuit sau tăiat în zig-zaguri de linii tremurătoare de foc. Toți știau că-s luminile băieșilor care luminau cărările munților, ale adîncurilor, spre marea bogăție a acestor locuri: aurul.

★

Au trecut doar opt-nouă ani de atunci, și locurile s-au transformat cu totul. Și oamenii, în bună parte, și-au schimbat felul de viață, modul de a gîndi, de a cugeta. Ce a dus la asta, e lesne e înțeles. Un singur lucru trebuie să faci. Să urci pînă la marginea orășelului, la deschizătura aceea din pieptul muntelui a cărei istorie începe doar cu cîțiva ani în urmă. Dacă stai o zi și o noapte aici la intrarea în galeria „Pacea" și privești minerii intrînd și ieșind din șut, dezlegi toate enigmele orășelului și ale locuitorilor săi. Dar cred că cel mai bine știe să-ți povestească inginerul șef al exploatării, tînărul Gh. Tudor. Este martorul tuturor înnoirilor petrecute. El însuși este unul din eroii acestei istorii scrise cu eforturi de neînchipuit de către minerii Băii de Arieș. Mult prea modest din fire, niciodată nu va arăta că și el are o mică parte în această uriașă operă de răsunet: deschiderea unei galerii moderne, instalarea unor utilaje de mare randament care asigură condiții omenești de muncă pentru cele cîteva sute de mineri: sporirea numărului minerilor, de la o sută și ceva, cîți erau în 1950—1951, la peste o mie; construirea a aproape o sută de apartamente, cămine muncitorești, club, baze sportive și o conductă care aduce apă rece de la poalele muntelui. Insă cu ceea ce am aflat de la alții pot să încropesc un mic portret moral al acestui cadru de nădejde crescut și educat de partid în lupta aprigă cu adîncurile. Provenit din rîndurile muncitorilor, după ce și-a terminat facultatea, tînărul inginer a trăit fiorii începerii carierei, ca și ai răspunderii, aici, între minerii Băii de Arieș. Aici, în focul muncii, a intrat în rîndurile fruntașilor, apoi în rîndurile comuniștilor. Băieșii, bravii mineri, au apreciat sîrgul „băiatului" și i-au înmînat carnetul roșu împreună cu calde și prietenești strîngeri de mînă. Iată un destin, ca multe altele, scris cu litere de foc pe peretele aspru, arid, al stîncii îndărătnice. Cîte biografii nu s-au scris în acest fel în ultimii ani, aici, în aceste locuri! Prietenul meu, Macavei Simion a devenit maistru miner și artificierul galeriei. De un an de zile s-a mutat în casă nouă unde și-a adus familia. Maistrul miner Florea Petru și-a făcut concediul în Bulgaria, Macavei Simion în Ungaria. Bătrînul aurar Pandor Nicolae a devenit din simplu miner, cercetător, un fel de geolog fără diplomă, care umblă numai cu comisiile. A lucrat patruzeci de ani în mină și-i cunoaște toate tainele, ungherele, încît cei mai învățați nu se pot lipsi de „știința lui" cînd e vorba de meargă pe urma unor noi zăcăminte. Unele biografii se scriu într-o singură zi. Așa, bunăoară, s-a întîmplat acum un an și ceva cînd se înainta cu galeria. Echipa lui Tomuș Adrian tocmai ajunsese cu străpungerea muntelui într-un strat de nisipuri — care cu doi mii de ani în urmă fusese baza unei galerii romane — și care prezenta pericolul surpării tavanului. Chiar începuse hurluirea muntelui, primejdioasă răzbunare a adîncurilor, și dacă Tomuș cu ortacii lui nu erau la post, se năruia munca de cîteva luni a sute de mineri și se îngropau poate și viețile cîtorva băieși. Printr-o luptă extraordinară cu încheieturile desfăcute ale muntelui de piatră, Tomuș cu băieșii lui au reușit, după cîteva zile de muncă încordată, fără să-și lipească pleoapele, să oprească dărîmarea, să împlînte în tavan puternici bolțari de piatră și astfel înaintarea să continue nestingherită. Asta i-a dus mai devreme la zăcămînt. Patria a primit în plus însemnate cantități de minereuri prețioase.

★

Au început să cadă primii fulgi peste creștele domole ale măgurilor. După chindie, cînd sirenele vestesc ieșirea din șut, soarele se află doar la o palmă de piscurile golașe ale munților, tîrînd în urma lui, pe cer, covoare roșii de foc, vestitoare de vînt, de viscol. Minerii vin acum la lucru în cojoace moi de oaie, ori cu pufoaice. Prin parcurile ocrotite de castani, nu mai zburdă copiii. Cu gențile și trăistuțele subsuoară, ei își deapănă pașii mărunți către școală, iar cei mai mari către liceul al cărui început s-a întîmplat deodată cu intrarea minelor în mîinile minerilor. Cucerind bogățiile adîncurilor, băieșii au cucerit și dreptul la asemenea instituții.

Acum în fiecare dimineață mașinile întreprinderii îi duc pe băieși la lucru, iar după-amiază îi aduc înapoi acasă... Cu asta, drumul de 3—4 ore pe jos, s-a scurtat la numai 15 minute.

— Dar nu e bine nici așa. M-am săturat și eu și toți, de hurducăturile astea.

Nedumerirea mea îl făcu să-mi dea explicații.

— Să vedeți, numai. Ion Roșca e deputat în sfatul regional. Știți ce-a spus acolo într-o ședință? „Tovarăși, eu fac intervenție în numele ortacilor mei, să ni se pună un tren de cursă care să ne ducă la lucru și să ne aducă acasă. Că pînă ne facem toți case în Baia, mai trece oleacă. Prea ne hurducă camioanele. Și-apoi se mai strică pe drum, întîrziem de la lucru. Iată, eu depun memoriu". S-a aprobat.

Acum minerii din satele vecine au „mocănița" lor. Un fel de tramvai cum au muncitorii din București.

— Iacă, nu-i tot ce se poate vedea și afla despre munca și viața noastră. E de-abia începutul...

Vasile CABULEA

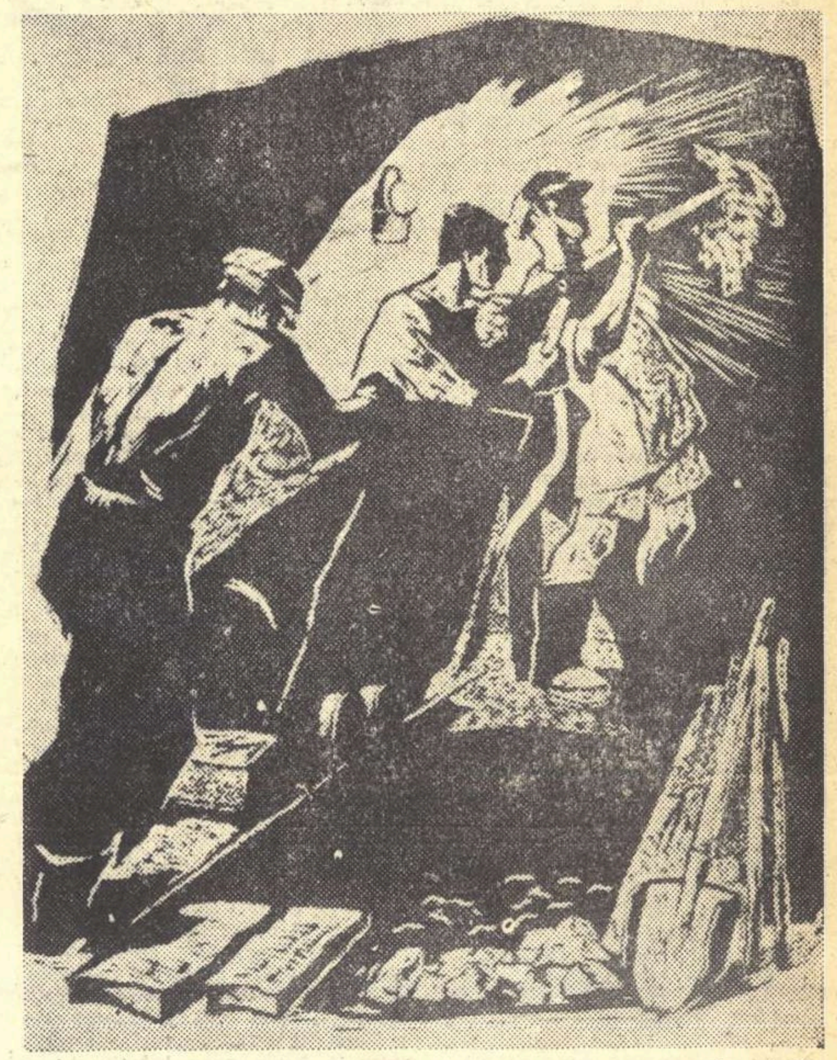

GH. IVANCENCO „In mină"

LATITUDINE NORDICĂ

Cu orașul am făcut cunoștință într-un amurg cețos de toamnă. Culmile munților se detașau întunecate, semănînd uimitor, așa, căptușite cu pădure deasă pînă pe creste, cu un cojoc de oaie întors.

Avem în față culmile Gutinului. Veneau la rînd Țibleșul și Oașul.

Mi-am adus aminte de profesorul nostru de geografie, omul invariabil prost dispus, care suferea de ficat, căruia crizele i se declarau invariabil după ascultare și înainte de predare. Palid, încovoiat de durere, ne sfătuia cu glas sfîrșit să „luăm mai departe", ca să nu fie vătămat programul și din pricina lui să rămînem în urmă. Invariabil programul era amenințat, invariabil intervenea manualul, iar noi înaintam pe întinsul țării, memorizînd conștiincios, pasuri, afluenți, vîrfuri de munți, bălți și lacuri glaciale, orașe, obcine și bogății subpămîntene, ca pe o cimilitură. Mai tîrziu am aflat, deziluzionați, că de fapt era teolog și ar fi predat cu bucurie apologetica, dar nu exista catedră liberă...

Atît am moștenit de la el. Oaș, Gutin, Țibleș. Nu știam nimic altceva. Nu ni s-a comunicat de către palidul suferind cu voia lui nimic din frumusețea munților, orașelor, cascadelor de munte, a holdelor scărmănate de vînt. Nimic decît înșiruiri de nume proprii. Unde ar fi fost nevoie de imaginație, nerv, evocare, întîlneam „luați mai departe", uscăciune și monotonie care ne-ar fi depărtat pentru totdeauna de pasiunea pentru călătorii, pentru minunile inepuizabile ale pămîntului și apei, dacă nu l-am fi întîlnit apoi pe adevăratul profesor pătimaș, nervos pînă la ridicol... și poate că dacă n-ar fi fost primul nu l-am fi prețuit atîta pe al doilea. Era neobișnuit de înalt, pe deasupra, chel. O înfățișare care nu ne-a stîrnit la început o deosebită stimă, dar omul nu ne-a băgat în seamă. Ne-a făcut semn să ocupăm loc, a scos din servietă un măr roșu, l-a așezat cu grijă pe colțul catedrei și a început să vorbească.

— Minunea aceasta — a început el să vorbească — crește la latitudinea de nord a țării. Nicăieri pe întinsul țării noastre merele acestea nu se coc astfel, nicăieri nici un pămînt nu reușește să prefacă floarea gingașă a mărului într-un asemenea fruct. Mărul se numește „Jonathan". Maramureșul, Baia Mare, latitudinea de nord...

Avea un glas plăcut, catifelat, puțin surd, cu inflexiuni joase. Ne spunea lucruri nemaiauzite despre munții din nord, despre Oaș, Gutin și Țibleș, despre pădurari și jivine, despre opincile și mizeria celor care culegeau cu grijă mărul roșu cu reflexe vișinii, cu carne tare, gust nemaipomenit, parfumat, niciodată fad sau apos... In fața ochilor prindeau viață figuri de bărbați colțuroase ca tăiate în rocă dură, păduri nesfîrșite, jocuri cu ritm sacadat și chiuituri guturale, inimitabile. Se deschidea pămîntul și-n măruntaie sclipea argintul, cuprul, plumbul. Cu ochii minții pipăiam straturile geologice și ascultam cum vorbește istoria în ocnele de sare... Am descoperit ce înseamnă mineritul și ne-am pomenit aruncați înapoi în lumea robilor, osîndiți de două mii de ani să sape în piatră după metalul galben, strălucitor. Și ne-am întors iar să auzim despre Maria Tereza, de răscoale crunt înăbușite ale minerilor, apoi am aflat că societatea se cheamă de fapt „Petroșani". Am aflat pentru prima dată de uzina chimică din Baia Mare, despre care în partea locului oamenii spuneau „uzina neagră".

Profesorul și-a încheiat lecția pe neașteptate. Știu doar atît, că ni se păreau foarte ciudate cuvintele lui.

— Plumbul provoacă boala numită „saturnism". Din chimie trebuie să știți că în preajma unor metale ca mercurul, plumbul, din pricina emanațiilor lor, nu poate crește nici vegetația, iar îmbolnăvirea este de fapt o otrăvire. Cei amenințați de boală o pot preîntîmpina numai bînd lapte, mult lapte. Ca tipografii...

Nu știam exact dacă tipografii beau lapte, mai ales mult. Dar întîmplător, asociată cu alte noțiuni, uzina chimică din Baia Mare mi-a rămas cu denumirea de „neagră" deși se pare că-n ironie stăpînii aveau mania să aleagă surprinzătoare denumiri din mitologie pentru uzinele lor: Phoenix, Phoebus, Vulcan, Helicon, Hermes...

Am întîlnit așadar orașul, dar nu așa cum îl cunoșteam și mi-a fost transmis de către urmașul teologului travestit în pasionat al meridianelor, profesorul... cu care am călătorit din nou, cu totul altfel, prin țară.

Nici nu m-aș fi așteptat la o astfel de întîlnire. Știam că pentru un școlar de astăzi explicațiile profesorului ar părea anacronice și ar ține mai curînd de istorie, în ceea ce s-a convertit de fapt neuitata prima lecție de adevărată geografie a Romîniei. Profesorului îi rămîn recunoscător pentru patimă, pentru însuflețirea lui care la început mi s-a părut ciudată, pentru mărul cel roș cu nuanțe de vișină, pentru jocurile dezlănțuite, chiuiturile guturale, inimitabile.

Uzina neagră! Nu mai există uzină neagră. Emanațiile de plumb care curmau vegetația și scurtau viața omului, care i-au pecetluit din generație în generație numele de coșmar, au dispărut. Profesorul nu mi-a pomenit atunci (dar, acum, îmi dau seama, că minat de nobila-i pasiune, pătrunsese, se mișca pe undeva nu departe de miezul lucrurilor), nu pomenise de împotrivirea muncitorilor, nu pomenise de greve și demonstrații... Uzina a primit un nume simbolic, al primei zile de mai, sărbătoarea muncii.

Omul lucrează la această uzină 6 ore pe zi. Sînt obligatorii cîteva ritualuri pregătitoare înainte de intrarea în schimb. Intîi masa gratuită, compusă din trei feluri de mîncare, în una din cele mai moderne cantine. Urmează, obligatorie, haina de protecție și luarea antidoturilor prescrise de regulament.

Două turnuri semețe de piatră, pătrunse, dacă se poate spune așa, pînă-n măduvă de importanța lor, stăpînesc peisajul. Sînt de fapt două uriașe filtruri care sorb aerul încărcat cu miasmele nedorite ale proceselor chimice și veghează...

La adăpostul acestor paznici, botanica a reușit să se manifeste. In primăvara acestui an, în curtea uzinei au fost plantate primele tulpinițe, încă firave, de frăgari și tei. Interzisă, vegetația, o dată cu viața în întregime trăită a omului, a cucerit și cuprinsul fostei „uzine negre" ca și cum ar fi dorit să șteargă cu gazonul și straturile de flori, cu coroana timidă a copăceilor, orice urmă a trecutului.

Undeva în laborator lucrează inginerul chimist Ioan Iederan. S-ar putea afirma că biografia lui nu-i ieșită din comun în ziua de azi. Iederan a fost inițial laborant. Și directorul minei „Petre Gheorghe" a fost miner. Și Victor Pop, inginerul-șef al șantierelor Floreasca a fost zidar. Sînt astăzi ingineri, în branșa lor. E un fenomen des întîlnit, o traiectorie a vieții care nu miră pe nimeni. Ioan Iederan a fost un simplu laborant. In loc de eprubetă și retorte, lucra cu mătura pe jos. Fura, trebuia să fure, meseria. Misterele chimiei îl atrăgeau. Simțea, instinctiv, neistovitul lor farmec, dorea să-l stăpînească. N-ar fi izbutit. A afirmat-o, o știam cu toții de altfel; a afirmat-o într-o scrisoare adresată ziarului local. Sărac lipit, ce putea să aștepte din partea „uzinei negre"? Iată că a venit și pe ulița lui sărbătoarea. In 1947 devine maistru, în 1950 comuniștii din uzină îl propun pentru facultate. Ca bursier al întreprinderii. După cinci ani cobora din tren în gara Baia Mare ca inginer chimist. Ucenicul laborant își împlinise visul.

„Uzina neagră" a dispărut. Va trebui căutată, fără îndoială de-acum alături de pendula arhaică de pe peretele unei săli a muzeului regional, pendulă care, dinadins se pare, simbolic, va mai vrea să bată...

Nu, nu mai e aproape nimic din ceea ce profesorul nostru ne-a pomenit atunci, în sala de clasă, cu glasul lui muncit, surd, dar cald, catifelat, cu inflexiuni joase. Singurul reper, solitar, cu înfățișare dezolantă, a rămas turnul iezuiților cu zidul știrbit de intemperii, de ani, de istorie...

Și am intrat în adînc, duși de un trenuleț, de-a lungul unui tunel încercuit în beton armat, la cîțiva kilometri în munte. Și am văzut perforatoare și ascensor, am văzut oameni îndatoritori, plini de gravitate cînd explicau, plini de voie bună cînd ne învățau cum să înteţim flacăra lămpii cu carbid. Și l-am cunoscut pe unul din minerii tineri, un bărbat blond, voinic, cu ceva copilăresc în înfățișare, ceea ce avea darul să mi-l facă de la început apropiat. Il chema Petre Bocean II și și-a luat examenul greu de miner la Salva-Vișeu. Duce o viață omenească, are un salariu bun, își poate permite să se îmbrace bine, e un om respectat, de cuvîntul căruia se ține seama.

Și am mai văzut cum crește noul oraș Baia Mare, înlocuindu-l treptat cu sute de apartamente, cu mii de locuințe individuale, pe vechiul oraș cunoscut din neuitata expunere de geografie. Creșă, policlinică, club, teatru, filarmonică, sînt termeni intrați în conversația de fiecare zi a minerilor, muncitorilor, a locuitorilor orașului. Străzile, sub lumina becurilor, cunosc animația marilor orașe. Mașini, autobuze, se duc și vin, fîsîind înăbușit pe asfaltul lucitor.

In vitrinele magazinelor, în piramide delicate, ca un fruct de preț sînt expuse mere, mere roșii „Jonathan". La prețul unui pachet de țigări Mărășești.

Aveam în față culmile Gutinului, Țibleșului, Oașului care se detașau întunecate pe cerul ca smoala al nopții. In aer pluteau miresme crude de pădure, de mușchi umed. Așteptam dimineața, ca să mă bucur de priveliștea rară și niciodată aceeași a pădurii care îți rumenește obrazul în răsăritul de foc al soarelui. Prin fața îmi treceau figuri de bărbați colțuroase, tăiate în rocă dură, ca în sculpturile lui Vida Geza...

Credeți-mă, a fost un profesor de geografie pătimaș, nervos pînă la ridicol... Cum ar mai fi explicat el azi o lecție din geografia acestei părți a Ardealului de la paralela de nord a țării.

Ștefan LUCA

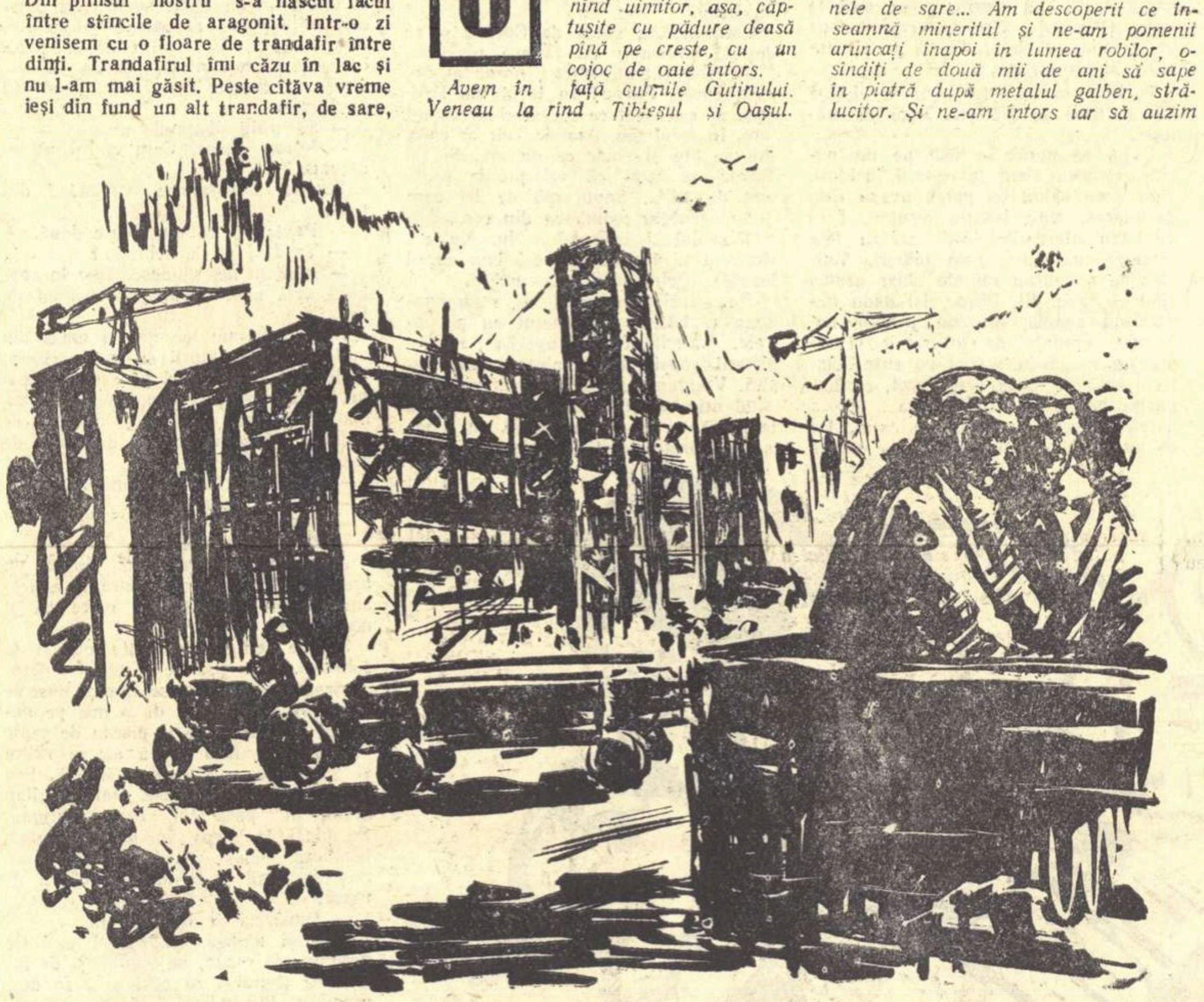

Desen de GH. ADOC

RADACINILE

CAP. 50

Noaptea poveştilor

sau

Nu tăiaţi degeaba stomacul

Pe cînd se afla în drum spre Sinaia, primul procuror Milea Pitroc se legăna nu numai pe pernele moi ale vagonului-salon, cu pază şi coroană regală, ci şi pe aripile calde ale unor mari iluzii. Regele îl va pofti în biroul său, îl va invita să-i facă un raport, îl va asculta cu interes, îi va cere lămuriri suplimentare, îi va strînge mîna, îl va felicita şi, fără îndoială, îl va opri la masă. Acolo îl va asculta pe rege vorbind. Va rîde cu hohot de glumele pe care maiestatea-sa le va rosti, chiar dacă glumele vor fi nesărate, va plasa şi el cîteva anecdote abia culese din tribunal şi, mai ales, se va întrece în complimente la adresa Duduii. Dacă atmosfera o va permite, el, Pitroc, nu va scăpa prilejul să-l denigreze pe Derderian. In definitiv, de ce să fie mai departe Panait Derderian ministru de Justiţie? Ar fi timpul, după atîtea şi atîtea servicii aduse curţii regale, să i se încredinţeze lui departamentul. Ar mai modifica legiuirile şi ar face o mare mişcare în magistratură. Şi-ar răsplăti prietenii cu generozitate şi şi-ar pedepsi, cu cruzime, duşmanii. Pe unii dintre duşmani i-ar trimite prin cele mai mici şi mai depărtate oraşe de provincie. Pe alţii i-ar pensiona ori chiar i-ar scoate cu totul din magistratură. Incepu să întocmească, în gînd, liste lungi. Constată cu plăcere că-l serveşte bine memoria. Nu uită nici un prieten. Avea puţini. Nu uită nici un duşman. Avea mulţi. Ii trecu printre duşmani pe magistraţii care i-o luaseră înainte în grad. Tot printre duşmani îi trecu şi pe magistraţii cu care avea raporturi reci sau pe cei care glumiseră cîndva, chiar pe timpul studenţiei, pe socoteala lui. Se bucură pentru serviciile pe care le-ar putea aduce prietenilor. Se bucură însă şi mai mult pentru răul pe care îl va face duşmanilor reali sau numai presupuşi. Pe urmă, ca şi cum ar fi fost chemat de rege pentru a depune jurămînt, îşi spuse:

— Ia să vedem cum ar suna:

— Domnul Milea Pitroc, ministrul Justiţiei...

— Domnul ministru Milea Pitroc...

— Domnul ministru Pitroc...

— Excelenţa-sa, domnul ministru Milea Pitroc...

— Excelenţa-sa Pitroc...

Ajunsese la concluzia că, oricum ar fi întors cuvintele în jurul numelui său, ele tot frumos sunau şi tot pline de măreţie.

In problema la ordinea zilei, a anchetării bancherului Alion Drugan şi a lui Aramic Tair, primul procuror aşteptase să i se dea instrucţiuni s-o continuie cu şi mai multă asiduitate şi s-o asprească. Toţi cei ce primiseră comisioane de la Aramic Tair sau de la Drugan trebuiau, după părerea lui, să fie arestaţi, supuşi anchetei şi trimişi, fără întîrziere, judecăţii. Era evident că ancheta începută cu bancherul Alion Drugan şi continuată cu Aramic Tair se amplifica, se complica, devenea fără precedent în analele Justiţiei romîneşti. Procesul?... Procesul avea să fie şi el fără precedent. Un asemenea proces cerea ca în capul Justiţiei să se afle nu un om corupt pînă în măduva oaselor, ca Panait Derderian, ci unul pur ca Pitroc.

— Domnul ministru Milea Pitroc.

— Excelenţa-sa Pitroc...

Pînă acum nimeni din neamul Pitrocilor nu ajunsese ministru. El, Milea Pitroc, va fi întîiul care va purta titlul de ministru, de excelenţă... Ehehe! Ehehe! Se născuse cu noroc. Se născuse în zodia porcului. Vorba ceea:

Fă-mă mamă dobitoc,
Fă-mă mamă cu noroc
Şi m-aruncă-n foc...

Pe el, răposata maică-sa, nu-l făcuse dobitoc. Il făcuse şi cu noroc şi deştept...

Regele însă, pe care îl servea cu credinţă şi cu devotament de ani de zile, îl lăsase, ca pe un oarecare, să aştepte hotărîrea în odaia aghiotantului de serviciu, iar răspunsul, scurt şi dezamăgitor, i-l trimisese prin Urdăreanu. Vai! Vai!

Fu condus la Casa Cavalerilor unde i se puse la dispoziţie o odaie cenuşie şi îngheţată. I se aduse cină rece şi o sticlă cu vin. Mîncă singur şi bău singur. Mîncarea — friptură de căprioară — îi căzu greu la stomac, ca plumbul. Vinul i se urcă la cap şi-l ameţi. Uită jignirea pe care i-o adusese regele şi prin minte începură să-i joace numele scrise caligrafic pe o foaie de hîrtie de Eulampie şi mai ales milioanele notate de Aramic Tair, cu semne misterioase, în dreptul fiecărui nume.

— Domnul ministru Milea Pitroc...

— Excelenţa-sa Pitroc...

— Să trăiţi, domnule ministru.

— Omagiile mele, excelenţă.

— Am avut astăzi audienţă la excelenţa-sa, domnul ministru Pitroc...

Nu. Buzatul nu-l va ridica niciodată la o atît de înaltă demnitate. Buzatul îşi are oamenii lui, clica lui, cîrdăşia lui. Buzatul nu va face niciodată din Pitroc un ministru, o excelenţă. Dacă ar izbuti să intre pe sub pielea Duduii ar fi altceva. Ar ajunge şi ministru. Ar deveni şi milionar. Milionar!...

Milioanele îi jucară un dans drăcesc şi ademenitor prin faţa ochilor.

Dori să vorbească cu cineva, să-şi verse focul. Dori chiar să treacă la un act de curaj neobişnuit, să se plîngă cuiva de Buzat, să-l bîrfească pe Buzat, ba chiar să-l înjure. In casă însă nu se mai afla altcineva. Il pătrunse frigul. Lemnele aruncate în sobă erau ude. Mocneau, fumegau, dar nu se aprindeau. Se îmbrăcă, salută sentinelele pe care le întîlni şi coborî muntele, prin viscol şi printre uriaşi nămeţi de zăpadă, spre oraş, în nădejdea că va găsi o cameră caldă la vreunul din hotelurile din apropierea gării. Ajunse în şosea. Viscolul aprig îl învălui şi-l orbi cîteva clipe. Primul procuror fu cuprins de frică. Se văzu îngheţat tun, mort, mîncat de lupi ori îngropat de viu într-un uriaş nămete de zăpadă. Vîntul îl răsuci de cîteva ori pe loc. Pitroc se reculese şi o apucă pe şosea înainte. Merse cu capul în jos, ca să-şi ferească ochii de viscol, cîteva sute de paşi. Auzi brazii uriaşi vuind năprasnic. Inălţă fruntea şi se uită în jur. Se pomeni înconjurat de întuneric. Mai înainte îl stăpînise frica. Acum, dintr-o dată, îl copleşi spaima. Se întoarse şi văzu că luminile oraşului rămăseseră în urmă. Işi dădu seama că în loc s-o apuce spre oraş, o luase către Poiana Ţapului. Incepu să alerge prin viscol. Se împiedică şi căzu de cîteva ori. Se ridică mereu şi alergă. Ajunse în dreptul unor ferestre care erau luminate puternic, ca o chemare. Urcă printre brazii încărcaţi de zăpadă. Urcă şi nişte trepte şi cînd se văzu intrat în holul larg al Cazinoului, spaima îi dispăru. Inima însă continuă să-i bată iute, de parcă ar fi vrut să-i spargă pieptul şi să sară afară. Se duse la garderobă şi se dezbrăcă. O femeie veni cu o măturică şi-i scutură pantalonii şi încălţămintea de zăpadă. Primul procuror voi să-i dea cîţiva lei bacşiş, se căută prin buzunare şi nu găsi mărunţiş. Ii aruncă femeii un cuvînt:

— Mulţumesc.

Sala de joc era plină pînă la refuz de lume. Cu greu îşi făcu loc printre oameni, pînă la barul din fund. Alcoolul băut la palat şi care îl ameţise un timp, nu mai avea nici o putere asupra lui. Numai gura îi rămăsese acră şi amară. In sala luxoasă şi destul de încăpătoare a barului, cînta orchestra de jazz a lui Gall, una din cele mai renumite ale vremii. Cîteva perechi băteau parchetul lucios cu picioarele şi se schimonoseau. Pitroc privi perechile agitate şi scoase din minţi de muzica sălbatică şi nu se miră văzînd-o printre dansatori, vopsită şi gătită ca o sorcovă, pe băbăţia Arabella Cornil care trecuse de două ori prin cabinetul lui şi tot de două ori prin puşcărie. Intîia oară, Arabella Cornil fusese judecată sub învinuirea că şi-a împuşcat amantul, un tînăr avocat blond şi rotofei, Vulpian. A doua oară o judecaseră sub bănuiala că şi-a otrăvit bărbatul, pe avocatul, fruntaş de barou, Alexe Cornil. Atît în primul cît şi în al doilea proces al Arabellei Cornil, pledaseră liote de avocaţi. Ii mîncaseră două din cele şase moşii pe care le avea şi o scoseseră basma curată. Tînărul care o dansa avea, probabil, să i le mănînce pe celelalte patru, dacă nu cumva băbăţia plănuia să-l ducă şi pe acesta, cu scandal, la mormînt.

Primul procuror Pitroc găsi o masă şi se aşeză. Ceru lichior şi-şi clăti gura. Jazzul încetă. Pătrunse pînă la el freamătul ca de pădure zbuciumată de vînt al sălii de joc şi huruitul uşor catifelat al bilelor. Alături se pierdeau dar se şi cîştigau milioane. Ce-ar fi să încerce? Chemă chelnerul, îşi plăti consumaţia şi îşi controlă portmoneul. Găsi în el două mii două sute de lei. Lăsă în portmoneu două sute.

— De aceste două sute de lei nu mă voi atinge, orice s-ar întîmpla.

Se duse în sală, cumpără douăzeci de fise a o sută de lei de la casă, se apropie de ruleta cea mare din mijlocul sălii şi vru să înceapă să joace numaidecît, însă îi fu cu neputinţă să găsească un loc. Scaunele erau toate ocupate, iar în spatele celor ce avuseseră norocul să găsească locuri se mai aflau cel puţin trei rînduri de oameni care jucau peste capetele celorlalţi. Primul procuror Pitroc se înarmă cu răbdare şi aşteptă. Ar fi putut să se ducă să joace la alte mese unde nu era atîta aglomeraţie însă îi intrase în cap că la masa aceea din mijloc şi nu la alta avea să-şi găsească el norocul cel mare. Văzu dînd ocol mesii un cocoşat. Jucătorii de pe margine se apropiau de el şi-i mîngîiau, ca din întîmplare, cocoaşa. Cocoşatul, mîndru, elegant, spilcuit chiar, se făcea că nu bagă de seamă. Primul procuror Pitroc, deşi nu era superstiţios, se simţi cuprins dintr-o dată de arzătoarea dorinţă să mîngîie şi el spinarea umflată ca o tobă a cocoşatului. Ii fu însă ruşine s-o facă. Cocoşatul îi citi în ochi dorinţa. Tot în ochi îi citi şi ezitarea. Trecu de cîteva ori pe lîngă Pitroc, se îndesă în el, însă magistratul tot nu-i pipăi cocoaşa. Işi luă inima în dinţi, surîse şi zise:

— N-are nici un rost să ezitaţi, domnule prim-procuror. Dacă aveţi superstiţii, mîngîiaţi-mi cocoaşa. Mîngîiaţi-mă şi dacă nu aveţi superstiţii. O să aveţi noroc la joc.

Surprins, primul procuror Pitroc îi mîngîie cu amîndouă mîinile cocoaşa din spate, i-o mîngîie şi pe cea din faţă şi-l întrebă:

— Dar de unde mă cunoşti dumneata?

Cocoşatul rîse şi-i răspunse pe un ton măgulitor:

— Vai, cucoane Pitroc, dar cine nu vă cunoaşte pe dumneavoastră? Sînteţi unul din oamenii mari ai ţării. Vă urez să ajungeţi şi mai mare.

Poate conversaţia dintre primul procuror Pitroc şi cocoşat ar fi durat multă vreme, însă tocmai atunci se auziră nişte ţipete infernale. Două jucătoare, amîndouă cucoane din lumea mare, se luaseră la ceartă şi la păruială:

— Eu am pus mia de lei pe şaptesprezece cu cal.

— Ba eu.

— Mincinoaso.

— Lepădătură...

Se ocărîră. Se înjurară bărbăteşte. Se pălmuiră. Se zgîriară. Se loviră cu poşetele în cap. Işi rupseră rochiile. Se traseră şi de păr şi se scuipară.

— Opreşte-te, doamnă Pomponiu. E ruşine doamnă Pomponiu...

— Calmează-te, dragă doamnă Mazuru.

— Teleleica...

— Otrava...

Jocul se întrerupse. Oameni de serviciu, înveşmîntaţi în straie fastuoase, cu vipuşti galbene şi nasturi mari, auriţi, se grăbiră să le despartă. Le luară în braţe să le ducă undeva, într-un salonaş, departe de privirile curioase ale jucătorilor. Cucoanele din lumea mare însă se opuneau. Ii scuipau pe oamenii de serviciu în obraz, încercau să-i gheraie, să le scoată ochii şi să le rupă mustăţile şi tot băteau aerul cu picioarele. Oamenii cazinoului însă aveau destulă experienţă. Scene asemănătoare, ba chiar mai pitoreşti, aveau loc de cîteva ori pe zi şi de cîteva ori pe noapte. Se feriră. Le prinseră de mijloc şi le imobilizară mîinile şi picioarele, şi le duseră. Orchestra de jazz a maestrului Gall ieşise în pragul barului şi, ca să acopere scandalul, făcea un zgomot drăcesc. Clarinetul ţipa ca din gură de şarpe. Trompeta suna ca la atac, în timp de război. Toba bubuia ca un tun.

Primul procuror Pitroc se folosi de învălmăşeală, unora le rupse hainele, pe alţii îi călcă pe picioare şi ajunse lîngă masă unde se aşeză pe unul din scaunele părăsite de cele două cucoane care se luaseră la harţă şi la păruială. Ţipetele cucoanelor se îndepărtară şi se stinseră. Scandalul se potoli. Tăcu şi orchestra şi se retrase la locul ei în bar.

— Faceţi jocurile, domnilor...

— Faceţi jocurile...

— Incep jocurile, domnilor.

Spiritele se calmară. Pitroc se hotărî să joace pe puţin şi cu prudenţă. Pe ce se certaseră cucoanele? Pe şaptesprezece cu cai? Mîngîie îndelung cu mîinile pe care simţea încă haina de stofă fină, englezească, a cocoşatului, fisele, apoi puse una pe numărul şaptesprezece. Bila începu să alerge. Se opri, după cîteva ezitări, tocmai la numărul pe care jucase, laolaltă cu mulţi alţii, şi el. O undă caldă, aproape fierbinte, de mulţumire, îi cuprinse întreaga fiinţă cînd i se întinse în faţă, cu lopăţica, treizeci şi şapte de fise de cîte o sută... Uşor se trăia. Bine se trăia. Riscase o biată sută. O aşezase cu neîndemînare pe numărul şaptesprezece. Bila colorată alergase, alergase, ezitase, apoi se oprise tocmai pe numărul jucat de el. Şi cîştigase, în mai puţin de un minut, trei mii şapte sute de lei. Strecurase fisele cîştigate în buzunar. Fisa de o sută îi purta noroc. Ii purta noroc şi numărul şaptesprezece. O lăsă deci tot pe numărul şaptesprezece. Se pomeni că se roagă în gînd: «Iartă-i Doamne păcatele fericitului care a născocit ruleta».

Cîştigă de cinci ori la rînd cu aceeaşi fisă, lăsată pe acelaşi număr, cîte trei mii şapte sute de lei. A şasea oară bila alergă şi se opri la zero. O pierdu. Nu-i păru rău după ea. Ii adusese cîştig. Pontă pe alt număr. Şi iar cîştigă.

— Bine se trăieşte. Uşor se cîştigă banul. Bine se trăieşte. Uşor se trăieşte.

După ce punea o fisă pe un număr, se uita atent la ceilalţi jucători. Unii erau calmi de parcă aveau chip de piatră. Nu-i bucura cîştigul. Nu-i întristau pierderile. Alţii arătau feţe chinuite, nervoase, ochi tulburi. Multora le tremurau mîinile chiar atunci cînd cîştigau. El, Pitroc, îşi dădu numaidecît seama, era un jucător nemernic, vrednic de dispreţuit şi de luat în rîs. Juca numai cu suta. Cîştigul însă îi venea prea încet, cu linguriţa parcă, pe cînd altora... Altora parcă le venea norocul cu carul. De ce juca el numai pe cîte o sută?

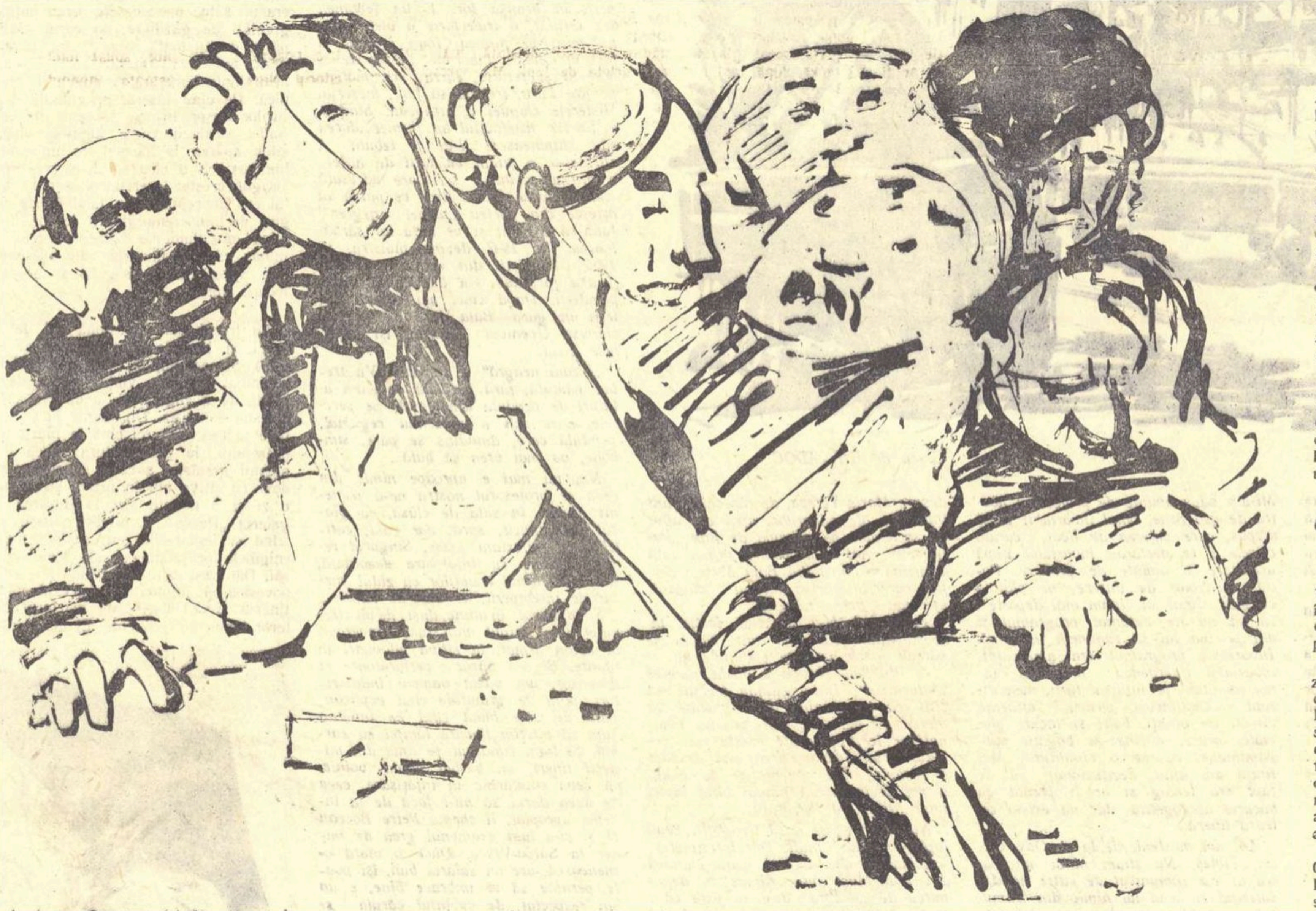

Acum ar fi putut juca pe mai mult. Slavă Domnului! Balta avea peşte.

Incepu să joace pe cîte două sute, ba chiar pe cîte trei. Cocoşatul îi purtase noroc. Cîştiga. Cîştiga mereu. Grămezi de fise după grămezi de fise veneau, împinse cu lopăţica fermecată, spre el. Le lua şi, fără să le numere, le punea în buzunar. Buzunarul din dreapta i se umflă şi i se îngreună. Apoi i se umflă şi i se îngreună şi buzunarul din stînga. Ce stupizi erau unii jucători! Să-i iei la palme, nu altceva. Işi puneau banii lor buni tot pe numere care nu ieşeau. Pe cînd el!...

Pierdu de trei ori la rînd cîte trei sute de lei. Il ustură la inimă. Se ridică binişor de la masă, lăsă pe cîţiva să se bată pentru locul pe care-l părăsise, se strecură prin mulţime, se duse la casă, îşi deşertă buzunarele de fise, le rîndui şi le numără. Le numără atent şi casierul trase sertarul plin de bancnote şi-i spuse:

— Aţi avut noroc, coane Pitroc. O sută douăzeci şi şapte de mii de lei nu e glumă. Să-i mîncaţi sănătos!...

Ii întinse pachetul cu hîrtii de o mie, toate bandajate. Pitroc numără şapte mii de lei şi le puse într-un buzunar lateral. Pachetul cel mare îl puse în buzunarul dinlăuntru al hainei, în dreptul inimii. Casierul îşi îngădui să-i dea primului procuror un sfat:

— Aţi face bine, domnule prim-procuror, dacă v-aţi duce la hotel şi v-aţi culca.

— De ce?

— Să nu vă tenteze. Să nu începeţi să jucaţi din nou. Să nu rămîneţi lefter.

Pitroc rîse.

— Cine să joace? Eu? Sînt destul de stăpîn pe voinţa mea.

Trecu iarăşi cu greu prin grămada jucătorilor înfierbîntaţi şi se duse la bar. Se ospătă cu icre negre. Bău o sticlă de Cotnar. Sîngele i se încălzi. Suta şi ceva de mii de lei de lîngă piept îl ungea pe inimă. Inghiţea o dată. Sorbea vin. Iar înghiţea. Işi privea pieptul bombat numai într-o parte. Bucuria îi pieri. I se stinse şi flacăra fericirii.

— Dacă aş mai fi jucat un ceas, aş fi avut acum pieptul bombat şi în partea dreaptă, nu numai în partea stîngă. Da... Dacă aş mai fi jucat încă trei ore, aş fi atins jumătatea de milion.

Jumătatea de milion!... Faţa i se întunecă. O jumătate de milion era ceva. Şi totuşi, în comparaţie cu sumele pe care le mînuiseră Drugan şi Tair, o jumătate de milion nu însemna mare lucru. Biata lui presupusă jumătate de milion nu însemna mare lucru nici măcar comparată cu sumele pe care Aramic Tair le dăduse comisioane la importul masiv de aramă pe care îl făcuse în Romînia.

— Dacă m-aş apuca să joc iarăşi cu aceste şapte mii puse deoparte, poate că aş cîştiga într-adevăr o jumătate de milion. Dacă aş persista, poate că aş cîştiga chiar un milion. Un milion! Da, da, un milion parcă ar fi ceva. Dar de ce numai un milion? Poate m-ar ajuta Dumnezeu şi aş cîştiga două...

Dar dacă va pierde? Ei, şi? Va pierde cele şapte mii de lei pe care le pusese deoparte „pentru cheltuieli mărunte". De suma cea mare, pusă în buzunarul de lîngă inimă, nu se va atinge cu nici un preţ.

— S-ar putea ca odată instalat la masa de joc să nu fiu în stare să mă stăpînesc şi să pierd şi puţinul pe care mi l-a dăruit norocul. Mai bine să beau. Să nu mai joc şi să beau.

Ceru încă o sticlă de Cotnar şi se desfătă îndelung cu fiecare picătură.

— Ah! Pitroc, Pitroc, noroc ai, dar n-ai curaj, Pitroc! In locul tău Drugan ar risca tot ce are şi chiar ce nu are. In locul tău, Aramic Tair ar risca tot ce are şi chiar ce nu are. Şi tu, Pitroc, te temi că vei pierde şapte mii de lei!... Şapte mii de lei care ţi-au căzut în palmă ca din cer...

Diavolul îl ispitea? Nu. Nu era diavolul ci îngerul lui cel bun care-l însoţea pretutindeni, ca umbra.

Dansatori numeroşi se schimonoseau şi băteau parchetul cu picioarele. Arabella Cornil, uscăţivă, cu botişorul vopsit ieşit înainte, era neobosită. Vlăjganul cu care o văzuse dansînd mai înainte juca. O trecuse, fără teamă că o va pierde, unuia din dansatorii profesionişti angajaţi ai localului. La o masă ceva mai departe de a lui se otrăveau cu cafele mari două cuconiţe tinere şi frumuşele însă indispuse.

— Poate că ar fi bine să le dansez pe amîndouă, pe rînd. In definitiv aici nu prea mă cunoaşte lumea. Şi chiar dacă m-ar cunoaşte careva, ca bărbat necăsătorit, îmi pot permite.

Le făcu ochiade. Cuconiţele îi zîmbiră şi se sfătuiră şuşotind între ele.

— Sînt bărbat încă tînăr. Sînt şi chipos. Am încă succes la femei, îşi spuse primul procuror.

Una dintre femei, chiar aceea blondă care îl atrăgea mai mult, veni şi-i spuse:

— Imi dai voie?

Pitroc sări în picioare de parcă ar fi stat pe arcuri:

— Poftiţi, coniţă. Vă rog, luaţi loc, coniţă. Imi face mare plăcere, coniţă.

Coniţa se aşeză fără fasoane. Il atacă direct:

— Dumneata, domnule, mă placi pe mine sau o placi pe prietena mea?

Primul procuror Pitroc, ameţit cum era de băutură, zise:

— Pe amîndouă vă plac, coniţă dragă, pe amîndouă. Amîndouă sînteţi tinerele. Amîndouă sînteţi frumuşele.

— Atunci, stimate domn, află că ne-am curăţat, amîndouă ne-am curăţat.

— Ce vrei să spui, coniţă? Nu înţeleg.

— Ne-am curăţat, stimate domn. Am jucat la ruletă şi-am pierdut tot ce aveam asupra noastră.

— Vai! spuse Pitroc. Imi pare rău, îmi pare foarte rău, coniţă dragă.

— Sîntem bucureştence, insistă femeia. Ne-ar trebui o mie de lei, să ne refacem. Imprumută-ne dumneata cu o mie de lei. Ne refacem şi-ţi restituim mia. Şi ca dobîndă... Inţelegi, stimate domn, noi amîndouă... Cînd vrei... Unde vrei... La dispoziţia dumitale... Sîntem femei de lume. Măritate. Ne ţinem de cuvînt.

Lui Pitroc îi pieri surîsul de pe buze. A împrumuta bani în cazinou înseamnă a atrage asupra ta ghinionul. Răspunse:

— Nu am, cuconiţă, pe onoarea mea că nu am. Şi eu am jucat. Şi eu m-am curăţat, coniţă.

Femeia rînji şi-i zise:

— Te cred, stimate domn. Să dea Dumnezeu să nu ai... Să dea Dumnezeu să te cureţi de cîte ori o să joci.

Lui Pitroc i se chirci trupul sub haine. Nu era superstiţios şi totuşi mîngîiase spinarea cocoşatului şi avusese noroc. Nu se temea de loc de blesteme şi totuşi, dacă ar juca, blestemul s-ar împlini şi el ar pierde banii, banii pe care îi avea asupra lui. Ba nu. Işi va dovedi că blestemul nu a prins. Va avea noroc la joc tocmai pentru că i se ceruseră bani cu împrumut şi el refuzase.

Milionul! Ii trebuia milionul. Jucînd cu îndrăzneală pînă către ziuă, unul din multele milioane care se vînturau pe mesele de joc ale cazinoului se va aciua în buzunarele lui. Apoi... Apoi va mai veni din cînd în cînd la cazinou. O dată va cîştiga o sută de mii de lei, altă dată două sute de mii de lei... Bine se trăia... Uşor se cîştigau banii. Totuşi. Poate că ar fi bine să se abţină. Să nu mai joace acum. Să se ducă să se culce şi să revină mîine spre seară. In definitiv pentru ce s-ar grăbi să se întoarcă la Bucureşti? Tribunalul se afla în vacanţă. Ii va telefona lui Tretin să întrerupă ancheta pînă la noi ordine, să se mai odihnească şi el. Şi-a bătut destul capul cu încăpăţînatul de Drugan.

Cu acest gînd se sculă şi ajunse în sala de joc. Văzu un cîntăreţ de la operă — un tenor sprîncenat după care se omorau cucoanele — străbătînd sala cu un coş în mînă. Coşul era plin pe trei sferturi cu fise de cîte o mie şi de cîte cinci sute. Il salută pe Pitroc:

— Să trăiţi, domnule prim.

— Noroc, noroc. Cam cît ai acolo, cucoane?

Tenorul îi răspunse, strîmbînd din nas:

— Poate un milion. Poate două.

— Te duci să le schimbi?

— Nici nu mă gîndesc. Trec în cealaltă sală să le dublez la drumul de fier.

Pitroc zări un loc gol la masa din mijloc unde jucătorii se mai răriseră. Unii se curăţaseră şi părăsiseră localul. Alţii mai pierdeau, mai cîştigau, mai şi priveau, în orice caz nu se îndurau să se desprindă de masa de joc.

— Faceţi jocurile, domnilor...

— Faceţi jocurile.

— Jocurile...

— Faceţi jocurile...

Ah! Cine a spus că el, Pitroc, nu are curaj? Are. Acum curajul lui trebuie să fie tot atît de mare ca şi norocul lui.

Scoase toate cele şapte mii şi le schimbă. Ceru fise de o mie. Numărul şaptesprezece îi purtase noroc. Puse de şapte ori cîte o fisă de o mie pe numărul şaptesprezece şi pierdu de şapte ori la rînd. Nici vorbă să se ridice şi să plece, aşa cum plănuise. Era adevărat că el pierduse. Dar se aflau destui în jurul lui care cîştigau. Se pipăi la piept, în partea stîngă, bombată. Scoase plicul. Numără douăzeci de hîrtii şi le întinse şefului de masă:

— Douăzeci de fise a o mie...

Jucă şi năduşi. Năduşi şi jucă. De nesomn, de tutun, de emoţie şi de încordare chipul i se ofili şi i se descompuse. Buzunarele i se desumflară. Pînă la urmă transformă în fise de un pol ultimii gologani.

— Se închid jocurile, domnilor.

— Cazinoul se redeschide astăzi după-amiază la ora patru.

— Cum astăzi?

— Nu vezi? A venit dimineaţa.

Primul procuror Pitroc îşi luă paltonul şi căciula de la garderobă. Se îmbrăcă. Afară vîntul sălbatic şi rece care răvăşea şi spulbera zăpada îl prinse din toate părţile.

Se luptă cu vîntul. Se luptă şi cu zăpada. O luă spre palatul regal. Urcînd muntele printre nămeţi, se opri. Luă zăpadă şi se spălă pe mîini. Se spălă cu zăpadă şi pe obraz. Insă de desmeticit nu se desmetici. Bila ruletei i se învîrtea, sonoră, prin cap şi ocolea mereu, cu persistenţă, toate numerele pe care el, primul procuror al Tribunalului de Ilfov, Milea Pitroc, aşeza cu mîinile tremurătoare, fise.

Cu chiu, cu vai, ajunse la palat. La Casa Cavalerilor găsi odaia caldă. Lemnele, în sfîrşit, luaseră foc şi arseseră. Sună.

Veni un om de serviciu:

— Cu ce vă pot servi, domnule prim-procuror? Cafea cu lapte? Şocolată cu lapte? Avem şi pateuri.

— Un cotlet cu cai, spuse Pitroc, serveşte-mi un cotlet cu cai.

Omul de serviciu îl salută şi se retrase, îngînînd:

— S-a tîmpit şi domnul prim-procuror Pitroc. S-a tîmpit de-a binelea. Auzi: cotlet cu cai... Poate vrea cotlet de cal! De unde să-i găsesc eu acum cotlet de cal?

Regele se sfătui aproape două ore cu Urdăreanu.

— Eo sant de parere sa-i stranga Pitroc pe amandoi cu uşa, şi pe magarul de Drogan şi pe magarul de Aramic.

— Dar nu se poate, maiestate, nu se poate. Pe Drugan, treacă-meargă, însă pe Aramic Tair e mai greu. Va interveni ambasadorul turc. Vor mai interveni şi alţi ambasadori şi miniştri plenipotenţiari. Punem în pericol şi afacerea încă nedefinitivată, cu armamentul suedez.

— Ambasadori şi meneştri plenipotenţiari vor interveni şi pentru Drogan, Urdăreanule. Eo ansa trebuie se fiu on rege tare. Iar co armamentol soedez se covine sa-l avem. Ne treboie.

— Totuşi, maiestate...

— Nici on totoş, Urdăreanule.

— S-o consultăm, maiestate, pe Duduia. Duduia a dat totdeauna maiestăţii-voastre sfaturi bune.

— Dodoie are nervi. Şi cand are nervi, Dodoaia nu da sfatori bone.

Mareşalul palatului stărui. Intoarse problema pe toate feţele, argumentă. Merse pînă acolo încît îi atrase atenţia Buzatului asupra jocului dublu pe care, fără îndoială, îl juca perfidul subsecretar de stat de la Interne, Pompil Orbescu.

— Orbescu face joc doblu. Dar nomai el face joc doblu în jorol meu, Urdăreanule? Toţi fac joc doblu. Ştiu, Urdăreanule. Şi fiul meu face joc doblu, Urdăreanule. Aşteapta sa plec sau sa mor ca sa-mi ia tronol. Dar n-am sa plec, Urdăreanule, din ţara me, nici n-am sa mor, Urdăreanule.

Veni şi-i întrerupse, poftindu-i la masă, Duduia. Era răcită. Avea nasul mare, umflat şi ochii roşii din cauza răcelii, de care nu putea scăpa, dar şi a plînsului pe care nu izbutise să şi-l stăpînească. Mareşalul palatului se înclină în faţa ei şi-i sărută mîna.

La masa pe care o luară în trei, regele bău de la început mult şi căpătă chef. Scoase din buzunar lista pe care o caligrafiase frumos Eulampie şi i-o întinse Duduii.

— Ceteşte! Ceteşte c-o sa-ţi treacă gotoraiul. Mi-a ados-o de la Bocoresti premol procoror Pitroc. Nataraul! Nici n-o ştie ce mi-a ados...

Duduia luă foaia de hîrtie şi ţinînd-o în mîinile-i albe şi grase, cu degetele vînoase care începuseră să se îngroaşe şi să îmbătrînească, înainte de a o citi şi-ai înţelege cuprinsul, zise:

— Acest document a fost scris de un maniac bătrîn. Acest maniac pare însă a nu fi prost.

— Ah! Dodoie, Dodoie!... Lasa grafologia... Patronde an text, an text...

Duduia citi documentul. Faţa ei albă şi grasă se împurpură de bucurie. Il întrebă pe rege:

— Karl!... Cine zici că ţi-a adus acest document?

— Prostol de Pitroc. Neci no ştie ce mi-a ados...

— Cu acest document, Karl, cu acest document îi ai pe toţi la mînă. Poţi să-i compromiţi pe toţi, Karl. Pe oamenii lui Maniu ca şi pe ai lui Brătianu. Pe oamenii lui Goga şi ai lui Cuza şi chiar pe legionari, Karl. Toţi au luat şperţuri de la turc, Karl. Toţi au luat şperţuri. Şi aici, Karl — ochii îi străluciră de bucurie — şi aici îi văd trecuţi şi pe Butaru şi pe Stelian Protopopescu, şi pe alţii care ne-au înjurat, Karl. Pe toţi poţi să-i compromiţi, Karl. Pe toţi trebuie să-i compromiţi, Karl. Să vadă toată lumea că numai tu, Karl, eşti vrednic să conduci ţara, Karl. Ah! Karl! Karl! Nici nu mi-am închipuit că ziua de azi o să-mi aducă o astfel de bucurie.

Buzatul îşi ciupi de cîteva ori mustaţa scurtă şi roşcată, îngălbenită uşor de tutun, zîmbi şi spuse:

— Totol e bon, Dodoie, dar oiţi ca pe aceasta lista este trecot şi omol nostru Samburaş.

Duduia îşi încreţi fruntea pe care bătrîneţea brăzdase semne adînci, greu de acoperit cu fard, şi sprîncenele subţiri îşi pierdură arcuirea. Spuse cu glas grav:

— Sîmburaş! Te-am auzit, Karl, că vrei să scapi de el, să-l trimiţi ambasador într-una din ţările Americii Latine. Cred că nu trebuie. Sîmburaş ne-a înşelat deseori. Sîmburaş ne-a înşelat şi în această afacere, cu arama, a lui Tair. A sosit timpul să te scuturi de el, Karl. Ne va înşela şi în afacerea cu armamentul din Suedia.

— Propoi sa lasam sa fie arestat, Dodoie?

— Propun să dai ordin să fie arestat.

— Ştie pre molte, Dodoie. S-ar putea sa vorbeasca.

— Pitroc va avea grijă să-l facă să vorbească numai cît trebuie. Arestarea lui Sîmburaş ar da mare satisfacţie opiniei publice. Dar unde e Pitroc? De ce nu l-aţi poftit la masă?

— La ora aceasta cred că doarme. Dacă maiestatea-sa doreşte, ar putea să fie invitat pentru mîine la prînz.

— Poftesc. Pana atunci avem vreme sa ne mai sfatuim.

Masa dură mult timp. Se luară hotărîri importante pe care nimeni în afară de ei nu le ştiu şi nici nu le bănui măcar.

Intre cer şi pămînt turme uriaşe de nori vineţi se frămîntau, se amestecau şi cerneau zăpadă albă şi pură asupra lumii. Deasupra norilor strălucea luna rotundă şi plină şi străluceau stelele. Oamenii însă nu vedeau nici luna, nici stelele nu le vedeau. Oamenii vedeau numai zăpada pe care vîntul care venea de departe, poate de dincolo de marginile pămîntului, o învălmăşea şi o spulbera. Insă erau şi oameni, şi nu puţini, care nu vedeau nici măcar zăpada şi care abia auzeau, ca prin vis parcă, şuierul aspru al vîntului de miez de iarnă.

Becul atîrnat în tavan, mic şi galben, arunca asupra lor lumină puţină şi săracă. Scundă era încăperea şi pereţii ei erau cenuşii, plini de pete şi de inscripţii de tot felul, unele vechi şi aproape şterse, altele mai noi.

— După şuierul vîntului, zise Licu Oroş, s-ar părea că şi aici, la Bucureşti, e iarnă grea, ca la noi, la Condor, în munţii Maramureşului.

— Ninge într-una. De cîteva zile ninge într-una, spuse Marişca Balint.

— Mi-e dor de Gherghe al meu, zise Galina Pora.

— Mie mi-e dor de nevastă şi de copii, spuse Minu Uibaru. I-am lăsat fără lemne şi fără pîine.

— O să-i ajute tovarăşii...

— Şi pe tovarăşi cine o să-i ajute?

Gavril Toduţă oftă. De cîteva ori oftă. Pe urmă se linişti. Unul din cei doi oameni din Oltenia zise:

— Bate vîntul. Cumplit bate vîntul. Iarna, cînd bate vîntul, Dunărea îngheaţă şi se schimbă într-un pod alb.

— Parcă numai Dunărea îngheaţă? Cînd în miez de iarnă bate vîntul îngheaţă şi marea. La noi la Constanţa...

Vru să înceapă o poveste. Se răzgîndi însă şi tăcu. Dragalina Farcaş începu să se vaiete:

— Dacă nu mă luam după voi, nu m-aş fi aflat aici. Stam la mine acasă, la Satu Mare, dormeam la căldurică, mă duceam la cinematograf, petreceam. Serviciul era serviciu. Leafa mergea. Nu mă durea capul.

Nu-i răspunse nimeni. După ce trecu un timp, Giniul smead îi aruncă o întrebare:

— Ascultă, mă, domnişorule, tu ce credeai? Că au să vină numaidecît

SÎNT AMARE

comuniștii la putere și au să facă din tine ministru? A? Asta credeai?

— Poate credeam și asta. In nici un caz însă nu credeam că am să fiu închis și bătut. Inspectorul Grunz a asmuțit un cîine asupra mea.

— A asmuțit un cîine asupra ta? Mare lucru! Te-ai speriat de un cîine. Te-ai speriat și ai trădat.

— N-am trădat. Am spus ceea ce știam.

Alt Gînj se amestecă în vorbă:

— Lasă-l în pace. Nu bagi de seamă că vorbind domnișorul strică aerul?

— Ai dreptate, hotărî al treilea Gînj.

Scoase pungociul cu tutun și adăugă:

— Mai bine să răsucim cîte o țigară.

Pungociul cu tutun și foița trecură din mînă în mînă. Aprinseră țigările și le fumară. Pe urmă iarăși se așternu între ei, grea ca de plumb, tăcerea. Trecu mult timp. Vîntul vui puternic și răscoli zăpada. Pe sală trecură în două-trei rînduri soldați. Bocancii sunară. Și iarăși vîntul vui neobișnuit de puternic și răscoli afară zăpada. Galina Pora spuse:

— Astăzi a fost Crăciunul.

— A fost, spuse Gavril Toduță.

Un Gînj rîse:

— Și de astăzi într-un an o să fie tot Crăciunul.

— Iar noi, adăugă alt Gînj, ne vom afla tot în pușcărie.

Al treilea Gînj rîse și mai tare și adăugă:

— Să nu cumva să credeți careva că nouă ne pare rău că sîntem acuma închiși și că la anul o să fim tot închiși. Nu ne pare rău. Cînd am fost primiți în partid ne-am gîndit că s-ar putea să fim prinși și închiși. Ne-am gîndit chiar că s-ar putea să fim împușcați.

Primul Gînj zise:

— Ne mirăm numai de un lucru: că nu ne-au dibuit și nu ne-au pus la păstru mai de mult.

Al doilea Gînj spuse:

— Am pricinuit destule necazuri stăpînirii.

Al treilea Gînj adăugă:

— Și i-am mai fi pricinuit încă multe, dacă nu ne-ar fi dat în gît domnul Bosoancă.

Primul Gînj întregi:

— Și dacă la arestuirea noastră n-ar fi dat o mînă de ajutor domnul prefect Zenobie Bușulenga.

Al doilea Gînj rîse din nou:

— Ne-au prins, ne-au arestuit și ne-au închis aici. Poate că prin alte subsoluri îi mai țin închiși și pe alții. Dar noi sîntem mulți. Cu cît stăpînirea va asupri și va persecuta partidul nostru, cu atît vom fi și mai mulți. Va veni timpul cînd toată țara va fi cu noi.

Lui Licu Oroș îi crescu inima de bucurie.

— Poate că acest timp va veni mai curînd decît ne închipuim noi.

Vîntul vui puternic și răscoli afară zăpada. Norii groși și vineți continuară să se frămînte, să se amestece și să cearnă zăpadă peste lume. Deasupra norilor luna străluci liniștită ca totdeauna și stelele sclipiră și clipiră ca în fiecare noapte.

Ușa de fier scrîșni și se deschise. Intră un comisar însoțit de două femei. Le împărțiră celor închiși cîte o bucată de pîine și cîte o gamelă cu zeamă de linte plină de gărgărițe. Comisarul le spuse:

— Mîncați, mă, mîncați și voi, comuniștilor, zeamă caldă. Mîncați, mă. Și bucurați-vă, mă, că azi a fost Crăciunul, mă.

Oamenii mîncară tăcuți. Peste o jumătate de oră comisarul se arătă din nou. Cele două femei de la bucătărie adunară gamelele. Una din ele se folosi de o clipă de neatenție a comisarului și strecură în mîinile celui mai vîrstnic dintre Gînji un pachet de tutun și un colțuc de pîine neagră.

După ce comisarul și femeile care adunaseră gamelele și lingurile plecară, ceilalți doi Gînji, Marișca Balint și Galina Pora îl înconjurară pe Dragalina Farcaș. Funcționarul de la poștă se sperie și începu să scîncească și să se vaiete:

— Ce aveți cu mine? Nu v-am făcut nimic. Ce vreți de la mine?

Un Gînj zise:

— Nu te speria, domnișorule, că nu-ți facem nimic.

— Atunci pentru ce ați venit la mine?

Alt Gînj spuse:

— Am venit să ne povestești o poveste din Maramureș. Vrem să auzim și noi ce fel de povești umblă din gură în gură prin Maramureș.

Femeile se înghesuiră în el, îl împinseră lîngă perete și se așezară între Farcaș și ceilalți în așa fel ca acesta să nu mai vadă ce se petrece în restul încăperii. Galina Pora adăugă:

— In noaptea Crăciunului se spun povești. Spune-ne o poveste, domnișorule Farcaș. O poveste din Maramureșul nostru.

Dragalina Farcaș scînci ca un cîine bătut.

— Eu nu sînt din Maramureș. Eu sînt de la Oravița. Nu știu nici o poveste din Maramureș.

— Ba știi, stărui Galina Pora. Știi cel puțin una. Povestește-ne, domnișorule, cu cine ai venit în Fundătura Horvath? Pe mîna cui ai avut de gînd să-l dai pe Gherghe al meu și pentru ce? Povestește-ne, domnișorule. In noaptea asta se spun povești. Povestește-ne.

In timp ce Dragalina Farcaș scîncea și se zbătea de moarte, iar cele două femei și cei doi Gînji rîdeau, al treilea Gînj scurmă cu atenție în pachetul cu tutun. Nu găsi nimic. Atunci se apucă și fărîmă în bucățele codrul de pîine, ca și cum ar fi vrut să-l împartă între toți cei care se aflau acolo. Intr-una din bucăți găsi o hîrtiuță cît unghia pe care erau însemnate litere minuscule. Intinse bucățica de pîine o dată cu hîrtiuța lui Licu Oroș. Ca la un semn toți ceilalți se duseră și-l înconjurară pe Dragalina Farcaș.

— Hai, Farcaș, hai. Nu te codi. Povestește-ne. Spune-ne cu limba ta spurcată o poveste.

— Spune-ne, Farcaș, povestea din Fundătura Horvath.

— Hai, Farcaș, dă-l drumul.

— Nu te codi, Farcaș.

— Dacă le-ai spus ce le-ai spus polițiștilor, spune-ne și nouă ceva, Farcaș. Vorbește, domnișorule, că nu-ți cade limba.

Licu Oroș lipi hîrtiuța în podul palmei, își apropie mîna de ochi și citi: „Rafira se află la București în grija noastră. Curînd începe procesul vostru. Curaj". Duse la gură bucățica de pîine. Odată cu bucățica de pîine duse la gură și hîrtiuța cît unghia. Mestecă îndelung și înghiți. Era dulce pîinea neagră. Dulce de tot. Niciodată el, Licu Oroș, nu mîncase pîine mai dulce. Amară mîncase totdeauna. Și sus, în munții de la Condor, și în oraș, la Satu Mare, pe cînd lucra la gară și era căsătorit cu Neaga.

Amintindu-și fără să vrea de Neaga, se întristă. Se gîndi la anii lui tineri pe care și-i irosise lîngă femeia care-l înșelase și care dăduse pe mîna lui Grunz atîția tovarăși cinstiți. Peste chipul spălăcit al Neagăi veni de undeva de departe, poate din ceruri, poate de dincolo de ceruri, obrazul frumos al Iovcăi Silef. Apoi veni o aripă mare și neagră, care nu putea fi decît aripa morții, și acoperi și acest obraz. Licu Oroș închise ochii. Zîmbi. I se arătă, ca o nălucă fumurie, Rafira.

Așadar, Rafira părăsise casa din Condor. Părăsise munții falnici acoperiți de codri străvechi. Părăsise chiar acel oraș urît, de margine de țară, care era Satu Mare. Venise la București. Se aflau amîndoi în același oraș. El, Licu, într-un subsol imund de poliție se afla. Dar Rafira? Nu. Nu trebuia să-i poarte el de grijă mămuchii. Pe mămuca o dibuiseră cîțiva din mulții și necunoscuții lui tovarăși și o puseseră undeva la adăpost. Deși pînă atunci Rafira nu ieșise din munți, harnică, dîrză și descurcăreață cum era, nu se pierduse în lume. Ajunsese la București și se afla între tovarăși. Poate că aștepta și ea, cum aștepta și el, cum așteptau și ceilalți comuniști, procesul.

De ce se bucurau ei că li se apropie procesul? Sperau oare că vor fi achitați? Nu. Nu nutreau asemenea speranțe. Nimic nu e mai nepotrivit cînd ești închis, decît să nutrești speranțe zadarnice. Speranțele neîntemeiate se spulberă și lasă în locul lor un fel de cenușă amară, care otrăvește sufletul și descompune voința.

In achitare nu sperau și nici nu trebuiau să spere. Insă odată trecuți prin fața tribunalelor militare și osîndiți, scăpau în bună măsură de silniciile, interogatoriile și schingiuirile la care îi supuneau diferiți inspectori și directori. Nu-și făceau nici o iluzie că la închisoare viața le va fi ușoară. Dimpotrivă, la închisoare viața lor va fi grozav de grea. Dar acolo se vor afla mai mulți laolaltă, vor cunoaște pe tovarășii mai vechi de la care vor avea multe de învățat. O mare parte din partid și cea mai mare parte dintre fruntașii partidului se găseau în pușcării, încă din zguduitorul an al grevei de la Grivița.

Vor învăța. Și pe urmă? Ce se va mai întîmpla cu ei pe urmă?

Licu Oroș se gîndi la războiul care bîntuia în Apus și care, curînd de tot, avea să se întindă și să cuprindă toată lumea și care avea să aducă mari schimbări. Va veni ziua eliberării comuniștilor din închisori. Va veni ziua în care ei vor începe lupta pentru cucerirea puterii. Va veni și ziua în care comuniștii vor cuceri puterea. Și mai pe urmă?

Mai pe urmă vor veni zile și nopți, nenumărate zile și nenumărate nopți, nenumărate luni și nenumărați ani în care comuniștii vor lucra cu temei pentru înfăptuirea unei lumi noi. Era oare speranța aceasta una din acele speranțe care nu trebuiau nutrite pentru ca nu cumva ea, neîndeplinindu-se, să nu lase loc deznădejdii și descompunerii? Lui Licu Oroș i se păru că tocmai aceasta era speranța care trebuia nutrită, că tocmai aceasta era speranța de care unui comunist nu-i este îngăduit să se despartă, pentru a rămîne mereu ferm, dîrz, neînfricat. Un luptător care nu crede pînă în măduva oaselor lui în cauza pentru care luptă nu va cîștiga niciodată bătălia. Un comunist care nu crede în viitor și în biruința deplină a comunismului, se mai poate oare numi comunist? El, Licu Oroș, nu era om învățat. Nu trecuse prin școli înalte. Citise puțin. Muncise la Condor. Muncise la Satu Mare. Iși cheltuise ani buni prin cazărmi. Mai intervenise în viața lui și căsătoria nepotrivită și nefericită cu Neaga. Poate că gîndurile care-l frămîntau și-l chinuiau uneori, iar alteori îl bucurau și-i aduceau fericire, erau ale unui tînăr naiv. El însă credea cu sinceritate în ele. De la Gavril Toduță, de la Minu Uibaru și chiar de la Marișca Balint nu prinsese, la urma urmelor, cine știe ce mari taine. El, Licu Oroș, învățase însă de la ei un lucru esențial: că atîta vreme cît în capul statului se va afla un rege — indiferent de vîrsta sau de numele lui, de bunătatea sau de răutatea lui — și țara va fi condusă de oamenii bogați, muncitorii și țăranii cei mulți și săraci vor trăi o viață de lipsuri, de chinuri, de umilințe și de suferințe. Drumul Romîniei în lume nu putea să fie altul decît drumul pe care apucase, după Marea Revoluție din Octombrie, Uniunea Sovietică. Pe el îl atrăsese în partid tocmai dorința de a lupta și el, după cîte puteri avea, împotriva acestor stări de lucruri, pînă la răsturnarea lor, pînă la schimbarea lor. Apoi... Apoi va lupta pentru țara cea nouă, socialistă.

Il despresurară pe Dragalina Farcaș și se așezară la locurile lor. Gînjul smead — care era cel mai bătrîn dintre Gînjii închiși — zise:

— Și așa, domnișorule, nu vrei să ne spui nici o poveste.

— Nu vrea, spuse Galina Pora. Deși știe, nu vrea. I-a secat glasul de parcă ar fi dat gură după lupi.

— N-a dat gură după lupi, zise al doilea Gînj. S-a înhăitat cu lupii.

— Dacă numai s-ar fi înhăitat cu lupii, încă n-ar fi nimic, zise al treilea Gînj. Domnișorul Farcaș a făcut ceva mai mult. A aruncat oameni de-ai noștri în gura lupilor, el, care s-a temut de un cîine.

— Inspectorul Grunz nu e lup, îngînă Dragalina Farcaș. E om. E om ca și mine.

— Om ca tine, da, spuse Gînjul smead, însă nu om ca noi.

— Și tu ești lup, Farcaș, zise Gînjul roșcovan. Și tu ești lup, deși ai chip de om.

Gînjul blond spuse:

— Viscolește. De cîteva zile viscolește năprasnic peste toată țara. Acum, la vreme de ger și de viscol, la noi în Moldova ies lupii flămînzi din codri, dau tîrcoale așezărilor omenești să înhațe vite și să le mănînce, să-și astîmpere foamea. Dacă prind oameni la drum, și oamenii nu au arme de foc să se apere, sar și asupra oamenilor și-i mănîncă. Așa stă scris în legea lupilor. Dar nu împotriva unor astfel de lupi ne-am ridicat noi, domnișorule. Noi ne-am ridicat împotriva lupilor cu chip de om. Și tu, după ce ai cunoscut cît ai putut cunoaște partidul, te-ai dat de partea lupilor cu chip de om și, pînă la urmă, ai ajuns și tu lup cu chip de om.

Galina Pora se duse iarăși lîngă Dragalina Farcaș și-i zise:

— Urlă, domnișorule, urlă ca lupii!

Interveni, blajin, Licu Oroș:

— Lasă-l, tovarășă Galina, nu-l mai îndemna să se ostenească. Nu știu de ce, însă sînt încredințat că o să fim duși curînd de tot — poate după Anul Nou, poate după Bobotează — la proces. Acolo, la proces, de voie, de nevoie, Dragalina Farcaș o să urle pînă o să rămînă siteav.

Gînjul smead întrebă în glumă:

— Impotriva judecătorilor?

— Nu, răspunse Licu Oroș, o să urle împotriva cui a mai urlat. O să urle împotriva noastră.

Gînjul roșcovan, căruia abia îi mijea mustața, glumi și el:

— Poate că ar fi cazul să-i smulgem limba de pe acum. Un lup cu chip de om, dacă n-are limbă, nu poate să urle.

— Nu ne-ar sluji la nimic. Acuzatorii și judecătorii noștri ar aduce în locul lui Farcaș alt lup. Poate că ar aduce chiar mai mulți, zise Licu Oroș.

Gavril Toduță se uită la Oroș și spuse încet și parcă într-o doară:

— Eu unul nu m-aș mira dacă Grunz va trimite la procesul nostru ca să urle la noi, chiar o lupoaică de pe la Satu Mare.

Gînjii rîseră. Rîseră și ceilalți. Careva zise:

— Aș vrea să trăiesc s-o mai văd și pe asta.

— Dacă n-o să te omoare în bătăi și o să ajungi cu zile pînă la proces, poate că ai s-o vezi. Ai s-o vezi și chiar ai s-o crezi.

Oamenii rîseră din nou. Rîse, și parcă mai tare decît ei, și Licu Oroș. Apoi se strînse în el, se chirci, se făcu mic de tot. Ințelese că Gavril Toduță cunoaște trădarea Neagăi și că, pe undeva, pe la marginea gîndurilor lui, îl face vinovat de căderea grupului de comuniști de la Satu Mare și pe el. Licu Oroș rugă în gînd pămîntul să se deschidă și să-l înghită de viu. Insă pămîntul, deși îi auzi rugăciunea spusă în gînd, nu se deschise și nu-l înghiți. Oamenii tăcură. Și, tăcind, auziră iarăși vuietul năprasnic al vîntului care, afară, învălmășea și spulbera zăpada albă și pură pe care negri, groși și vineți nori o cerneau din belșug deasupra lumii. Mai auziră și bocancii sentinelelor care se plimbau pe sală și păzeau ușile grele, de fier, închise și încuiate cu ivăre groase.

Intr-un tîrziu, unul din cei doi oameni din Oltenia, zise:

— De două zile și de două nopți, tovarăși, noi ne cunoaștem la față. In ce mă privește, aș vrea să mă cunoașteți și după nume.

— Dacă nu te lasă limba să nu ne spui cum te cheamă, spune-ne, — zise Gînjul smead. Spune-ne. Copoii care te-au arestat și te-au trimis aici îți știu și numele și, fără îndoială, îți știu și unele fapte. Altfel nu te-ar fi arestat. Așa că, domnișorul Farcaș, chiar dacă ar vrea să vîndă o prospătură copoilor de aici, n-ar avea ce se le vîndă.

— La noi, la Călărași, mi se spune Fărîmă.

— Frumos nume, zise Gînjul blond.

— Numele nu e urît, zise Gînjul roșcovan: Fărîmă... Parcă numele dumitale ar vrea să spună ceva.

Oamenii zîmbiră. Fărîmă spuse:

— Vorbirăți despre lupi. Ei, fraților, pe lume sînt lupi și lupi: lupi de pădure și lupi de sat; lupi de pădure și lupi de oraș. Să vedeți ce mi s-a întîmplat mie și cum mi s-a întîmplat. Acum cîteva zile am mirosit, — băgați de seamă că am nasul cam lung și cu miros bun — am mirosit, zic, acum cîteva zile, că mă caută să mă arunce la zdup. Viscolea pe la noi pe lîngă Dunăre, cum viscolește și acum aici. Poți să te culci liniștit, cînd știi că te caută? Poți să adormi cînd știi și pentru ce te caută? M-am îmbrăcat mai groscior. Mi-am luat noapte bună de la nevastă și de la copilași, — trei am, să-mi trăiască — și ai dumneavoastră, dacă aveți și cîți aveți — și am plecat, strecurîndu-mă pe lîngă gard și printre nămeți, să mă duc undeva, la vreun prieten, la vreun cunoscut, la vreun tovarăș și să mă dau afund măcar pentru cîteva zile. Dar la Călărași n-ai unde să te dai afund. Oamenii se cunosc unii pe alții ca pe niște cai breji. Iar poliția, ce să vă mai spun, ne cunoaște pe toți. Cu ciomăgelul la subțioară, am ieșit frumușel pe întuneric din oraș și am luat-o înainte prin viscol către comuna Măgura. Am eu acolo niște prăpădite de neamuri — toți săraci, lipiți pămîntului, ca și mine — la care aș fi putut să mă oploșesc pentru o săptămînă ori pentru două, pînă se mai drege vremea, ca să pot pleca în altă parte. Am mers eu ce am mers, cam un ceas, poate să fi mers chiar două ceasuri, că orașul rămăsese în urmă și nu mai vedeam licărind nici o lumină prin întuneric, și mă luptam cu viscolul și cu zăpada... Obrazul îmi îngheța și spinarea îmi nădușea. Cînd, deodată, măi fraților, aud urlete de lupi. Mă opresc și mă uit împrejur. Nimic nu văd. Mai fac eu cîțiva pași înainte și iar aud urletele. Și iar mă opresc. Și, înainte de a mă opri, cît pe-aci să dau cu nasul într-un stîlp de telegraf. Puteți să mă credeți, fraților? Trebuie să mă credeți. Am lăsat ciomagul lîngă stîlp, și, cît ai clipi din ochi, Fărîmă s-a schimbat în veveriță. Și am început să mă cațăr pe stîlp. M-am cățărat și am trecut dincolo de jumătatea stîlpului. Dar zăpada era înaltă. Și m-am cățărat pînă am ajuns cu mîinile aproape de ulcelele de care sînt legate firele telegrafului. Și mi-am strîns bine picioarele în jurul stîlpului. Și mîinile mi le-am strîns bine. Și, cu inima înghețată, m-am uitat în jos. Și am văzut, licărind în jurul meu, prin zăpadă, opt luminări aprinse. Și se tot mișcau, două cîte două, luminările în jurul stîlpului. Și eu auzeam urlete. Și vîntul șuiera peste cîmp. Și răvășea și spulbera zăpada. Și firele telegrafului șuierau și ele. Deasupra, întuneric. De jur împrejur, întuneric. Numai zăpada era albă. Și pe zăpadă, lupii, ca niște pete mari și negre, neliniștite. Și ce să vă spui... Am stat acolo, încremenit, cu lupii urlînd în jurul meu, pînă s-a făcut lumină. Și am stat și după ce s-a făcut lumină. Și viscolea... viscolea. Și nici o țipenie de om, cît era cîmpul de larg. Și mă gîndeam că o să înghet de tot și o să alunec în jos pe stîlp și o să mă mănînce lupii. Și îmi părea rău după viață... Eee! Și spre prînz auzii niște zurgălăi. Și mă uitai. Și văzui cum vine spre mine o sanie dinspre Călărași. Și numărai caii de la sanie. Și aflai că sînt patru. Numărai și oamenii din sanie și, după căciuli, văzui că sînt trei. Și mă bucurai, măi fraților, și simții că nu numai inima și sufletul mi se încălzesc, dar că mi se încălzesc și mîinile și picioarele. Simții, măi fraților, că și obrazul mi se încălzește, ba chiar că-mi arde ca flacăra. Și se apropiară greu caii, că erau nămeții mari și sania cu trei oameni încărcată. Și cînd se apropiară de mine, omul cu căciula mai mare, care mîna caii, îi opri și le spuse celorlalți:

— Uite un om în vîrful stîlpului și pe lîngă stîlp patru lupi.

Și doi oameni săriră din sanie și începură să tragă cu puștile în lupi. Și lupii o luară peste cîmp și se pierdură în zare. In viscol și în zăpadă se pierdură. Și oamenii se urcară în sanie. Și veni sania și se opri lîngă stîlp. Și din sanie se dădură jos doi polițiști. Și unul dintre ei îmi strigă:

— Dă-te jos, Fărîmă, că după tine am venit. Dă-te jos. Că dacă nu te dai jos te împușcăm.

Și mă dădui jos. Eram înghețat os. N-a fost nevoie să mă lege fedeleș. M-au pus între ei. Au întors sania și m-au dus la Călărași. Eh!...

— Pentru că, după cum văd, noaptea asta s-a schimbat într-adevăr într-o noapte a poveștilor, spuse muncitorul Niga din Constanța, îngăduiți-mi să vă spun și eu o poveste. Dar nu o poveste citită în vreo carte ori auzită de la altcineva, ci una adevărată ca și a tovarășului Fărîmă. I s-a întîmplat unuia dintre prietenii mei, pe care-l chema Nicolae Șvitz.

— Vrem s-o auzim, zise Gînjul smead.

— Pînă acum vreo șase luni, lucram în petrol, la Moreni. Prietenul meu, Nicolae Șvitz, fusese sondor. Un accident îl lăsase infirm. Om cinstit era și lucrător harnic era. Avea o soție pe care și-o iubea. Și copii avea. Și după ce a rămas infirm s-a rugat la direcția societății Industria Romînă de Petrol, pe care pînă acum o slujise ca sondor, să-i dea ceva de lucru, ca să-și întrețină familia. Și l-au primit gardian. Și l-au plătit cu te miri ce pe zi. Cinci guri avea acasă. Și mai avea și datorii pe la prăvălii. Și a răbdat omul... Și a răbdat... Și văzînd în fața lui numai negru, a luat o hotărîre cumplită: să-și omoare familia... întreaga familie, ca să n-o lase să moară de foame, iar pe urmă, să-și dea și lui moarte.

Cu toporul pe care-l avea pe lîngă casă și-a omorît copiii. I-a dat apoi cîteva lovituri în cap și nevestei. Nevasta a leșinat. Prietenul meu, Nicolae Șvitz, a crezut că a omorît-o. A plecat și s-a spînzurat de craca unui pom în pădurea dintre Moreni și Bucșani. In buzunarul hainei prietenului meu Nicolae Șvitz s-a găsit un carnet cu însemnări. In aceste însemnări, între multe altele, prietenul meu Nicolae Șvitz spunea: „Cînd m-am hotărît să-mi omor copiii și soția, era 3 aprilie. M-am sculat, m-am îmbrăcat și am fumat o țigară. M-am gîndit că decît să moară de foame copiii și nevasta, mai bine să-i omor eu. Pentru că toți copiii se joacă, numai ai mei stau și se uită. Pentru că nu sînt primiți, din cauza sărăciei lor, nici la joacă, nici la școală. Acum eu i-am omorît, iar ei au scăpat de mizerie. Să nu li se facă autopsia, fiindcă sînt nemîncați de duminică, de la opt seara. Și eu n-am mîncat astăzi, fiindcă n-am de unde. Nu tăiați degeaba stomacul, fiindcă este gol".

Către sfîrșitul însemnărilor lui, prietenul meu Nicolae Șvitz mai spunea: „...măi copii și nevastă... așteptați-mă și pe mine. Acum este aproape ora trei. Mi-am mai pus odată sfoara de gît, la perimetrul 6, dar ea s-a rupt".

Și încheia: „Nu tăiați degeaba stomacul, fiindcă este gol".

Turme uriașe de nori se zvîrcoleau, se amestecau și se frămîntau între cer și pămînt. Deasupra norilor, groși și vineți, strălucea luna rotundă și liniștită ca totdeauna. Stelele sclipeau și clipeau ca totdeauna. Insă oamenii nu vedeau nici luna, nu vedeau nici stelele. Multe erau și multe se întîmplau pe care nu le vedeau oamenii. Ei auzeau numai vîntul care vuia năprasnic, învălmășind și spulberînd zăpada care se cernea de sus albă și pură. Și vedeau numai ceea ce se întîmpla în jurul lor. Uneori nici atît.

„Nu tăiați degeaba stomacul, fiindcă este gol"...

Zaharia STANCU

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

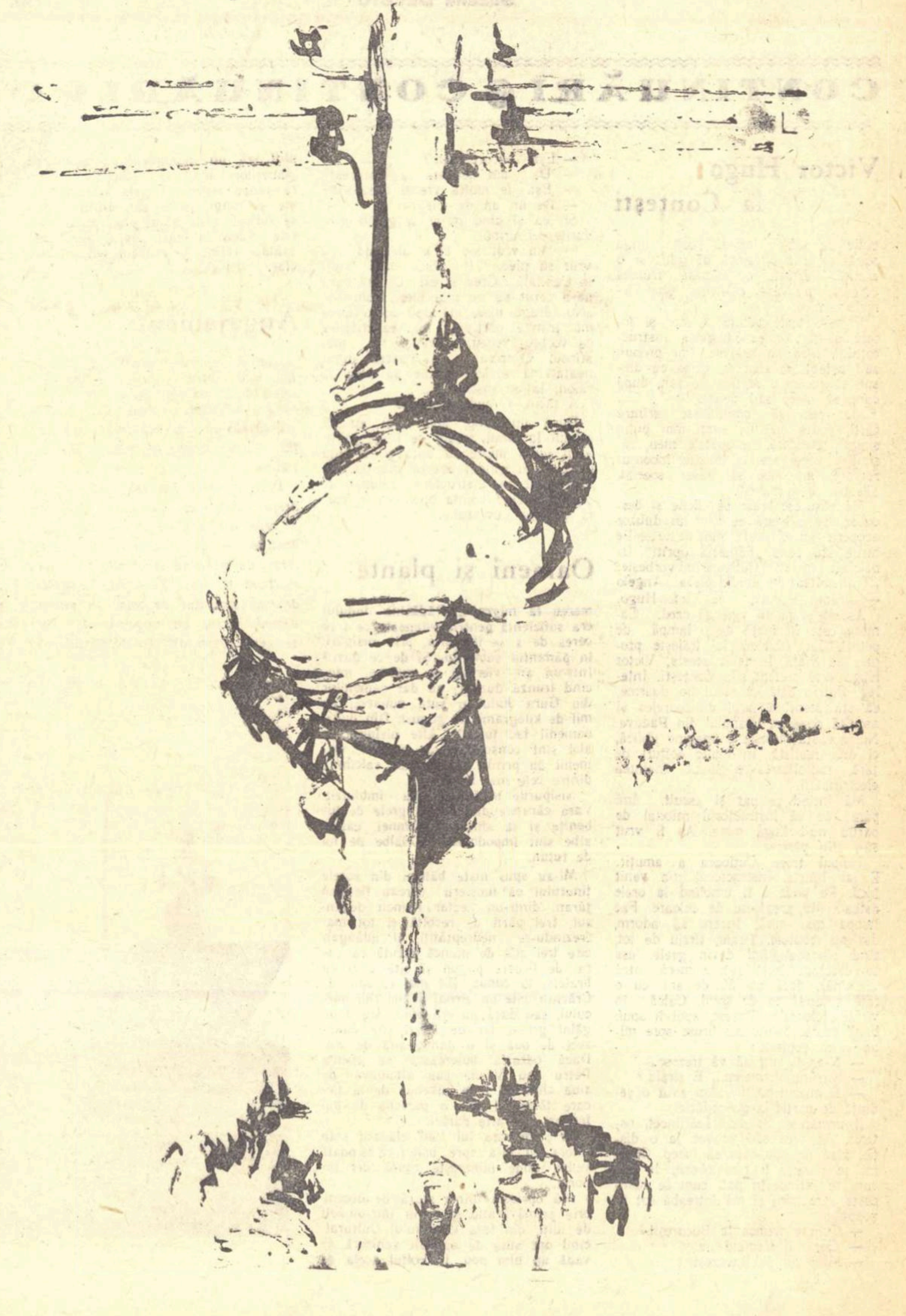

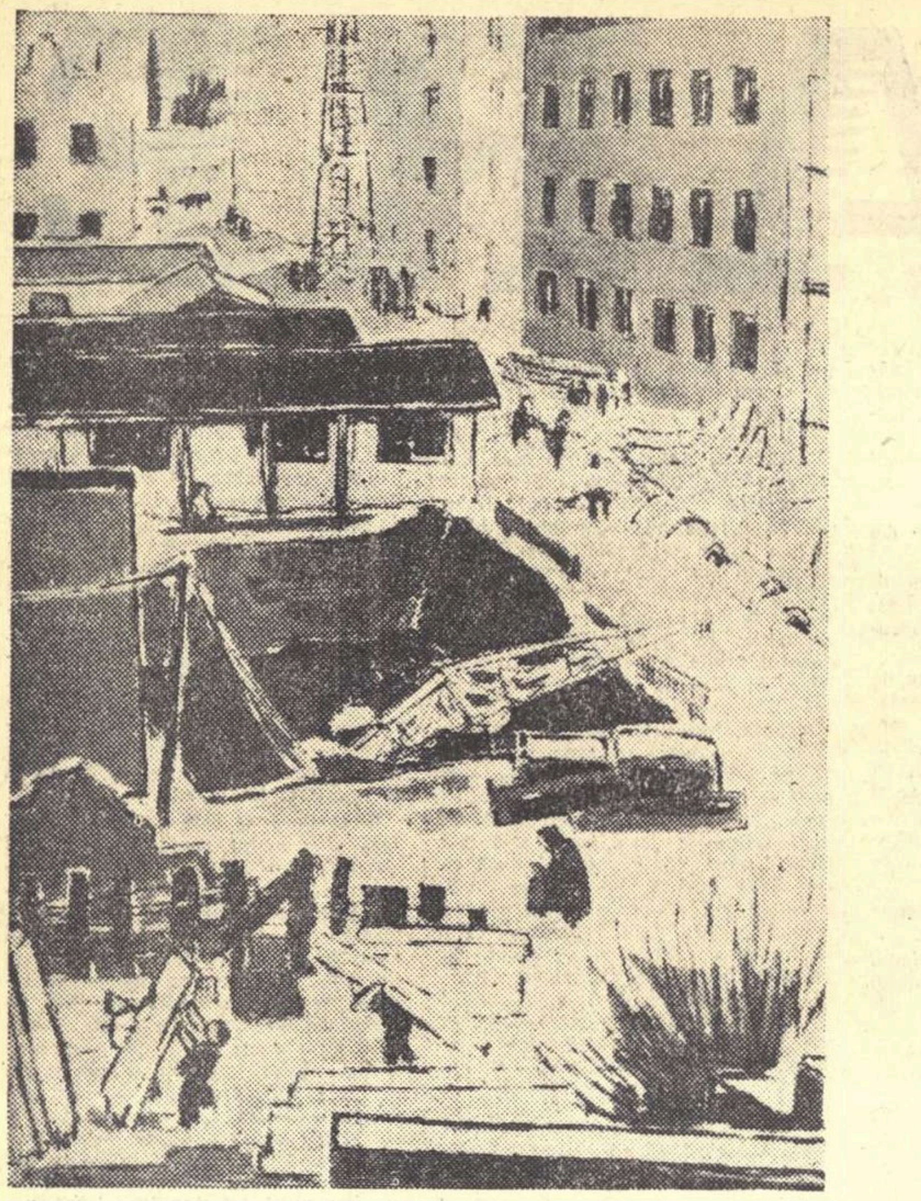

GETA BRATESCU „Construcții noi în Floreasca"

(Expoziția anuală de grafică)

Răscruce

Par oi netunse munții sub blănuri de păduri,
Păzind comori dorite de-ai veacurilor furi.
Ci veacul hotărîse: „E timpul de răscruce
Cînd spre comori ascunse orice cărare duce..."

Voi, veacuri viitoare, voi veacuri liniștite
A noastră-ncrîncenare vi-e greu de înțeles.
Dar veacu-acesta aspru cu mîini bătătorite
V-aduce libertatea și-ntregul univers.

Contemporaneitate

E cerul plin de gînduri. In nopțile cu lună
Deschide larg fereastra, căci este vremea cînd
Invăpăiate gînduri se-alungă, se adună
Și-n cămăruța plină se năpustesc arzînd.

Fereastra mi-a deschis-o furtuna într-o noapte
Și vîntul, cămăruța-mi a răvășit cumplit;
Pe-nfierbintata-mi frunte, înaripate șoapte
Un univers de gînduri cu jar au împletit.

Creșteau vedenii-n noapte din murmurele lor,
Spuneau: „Imi voi aprinde țigara de la soare..."
„Voi hoinări prin spații — al Terrei călător..."
„Paharul mi-l voi umple la-a stelelor izvoare..."

Deschide larg fereastra în nopțile cu lună
Cînd printre spații umblă ciudatele vedenii
Cutezător te-avîntă pe vreme de furtună
Și haină dă, și suflet, tu, gîndurilor vremii.

Suzana DELCIU

Cuvîntul Partidului

Cu farmecul intrat în sînge
al cîntecului popular,
simțeam cum inima se frînge,
tot năpădită de-al său har.

Pesemne bunii și străbunii
și glasul mamei mele dragi,
prin cînt, mi-au dat lingoarea lunii,
deprinderea visării vagi ...

...N-a fost ușor să-ndrept auzul
către chemarea de pe culmi,
tot se-auzea țîșnind havuzul
de doine cu șoptiri de ulmi, —

Cînd auzii cîntarea zmultă
doftanelor cu mari zăbrele, —
simții că-i izvorîtă-n luptă,
nu are modulări, ci-oțele.

Dar unduie în al ei scapăr,
un sunet nemaiîntîlnit,
cu licăr mare de luceafăr
și strălucire de zenit.

Robusta muzicalitate,
cuceritoru-accent torid
de-oșteni în zvon de bătăiie,
avea în glasul tău, partid,
o-nălțătoare melodie.

Un suflu-adînc dogorîtor,
cum este soarele pe creste.
Unind cîntarea grea de luptă
cu jarul doinei din poveste,

Cîntul de azi, din cîntul vechi rezu...
dar suflul lui jeluitor,
pieri în imnul ferm de luptă
și-n focul cel clocotitor.

Și-acum aud, ascult, avid,
din ce în ce mai clar, mai pur,
cuvîntul tău, măreț partid
cu timbrul de oțel și-azur.

Camil BALTAZAR

Chezașul

Pe orice casă-n tîrg sau sat,
în vîrf de munte sau cîmpie,
un singur steag, doar de-o culoare
e-a bucuriei chezășie.

De-asupra mărilor sihastre
și-asupra codrilor bătrîni,
de fîlfîie un singur steag,
pe veci v-om fi de-acum stăpîni.

Un singur steag, doar de culoarea.
răsăritului aprins de soare,
păzește lumea și-i chezaș,
al vremurilor viitoare.

Un singur steag, de-acea culoare
a sîngelui ce fierbe-n vine,
în primăvara vieții noi,
el e chezașul de mai bine.

Un singur steag, de-acea culoare.
ce-i simbolul marii iubiri,
ca macul viu, îmbujorat,
el e chezașu-ntemeiat,
al viitoarei fericiri.

Sub el cu toții la un gînd,
acum cînd sună trîmbițașul,
vă strîngeți mulți, și iarăși mulți...
sub el e pace și avînt,
căci pentru viață e chezașul...

Al. Gheorghiu-POGONEȘTI

NOTE

● O LACUNA... In „Viața Romînească" nr. 9/1958, la rubrica „Miscellanea", Petre Pascu, într-o notă intitulată „Ada Negri și tălmăcirile lui Vlahuță" descoperă o „lacună" în activitatea celor care s-au ocupat cu reconsiderarea lui Vlahuță. Aproape toți, semnalează autorul notei, au uitat să valorifice activitatea de traducător a lui Vlahuță sau, ca să cităm „nu fac nici o amintire în această materie" (ca excepție e citat T. Vîrgolici).

Aprecierea lui P. P. suferă însă de un mic neajuns: ignoranța. Căci încă în 1948, cu ocazia împlinirii a 29 de ani de la moartea lui Vlahuță, acad. Perpessicius acorda o excepțională însemnătate traducerilor din Ada Negri, pe care le considera ca unul din cele trei „momente" în orientarea activității lui Vlahuță pe același plan cu „Unde ni sînt visătorii" și „1907".

O mică lacună deci, de data asta, în informația lui P. Pascu pentru împlinirea căreia îi indicăm: Perpessicius, „Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956) ESPLA, pag. 32—33.

I. COLIBAȘI

● REPORTERUL e omul faptelor exacte; el caută să cunoască oameni ai zilelor noastre și relatează despre faptele acestora, garantîndu-le autenticitatea prin semnătura sa; în munca reporterului fantezia e permisă și chiar necesară, mai ales în perioada de investigație, pe urmă trebuie pusă în frîu. Silviu Georgescu, autorul reportajului „Pe Mureș și pe Tîrnave" publicat în nr. din 13 decembrie al „Flacării" procedează cam pe dos; dovedește lipsă de fantezie cînd e vorba să caute oameni și fapte și demonstrează o fantezie rar întîlnită atunci cînd le așterne pe hîrtie. Două mostre: pe lîngă comuna Fîntînele curge de secole Tîrnava Mică; Silviu Georgescu așează satul pe Mureș, un salt de circa 40 de kilometri. Comuna Dedrad se află în raionul Reghin, cam prin nord-vestul Regiunii Autonome Maghiare; Silviu Georgescu îi pune pe colectiviștii din Dedrad să discute despre amenajarea văii Nirajului, care trece prin raionul Tg. Mureș la o distanță de vreo 80-90 de kilometri. Ce părere pot să-și facă cititorii despre seriozitatea unui reporter care schimbă datele geografice?

R. LUCA

● EUGEN JEBELEANU publică, în „Luceafărul" din 15.XII o emoționantă poezie: „Pe o carte..." Scriitorul ne invită să găsim în ultimul său volum: „...Veacu-mi aspru, de uraniu/ de flăcări, veacu-mi drag, cumplit, / cu omenirea în picioare / zvîcnind spre viață-n sfîntu-i tremur...".

● MIHAIL NOVICOV, în articolul „Cuvîntul partidului, călăuză pentru creația artistică", face observații utile. E cel puțin curios însă că o temă atît de importantă e discutată în paralelă cu... „Arîmania" despre care însuși autorul scrie că era „o broșurică modestă", anonimă, care conținea „prezumții naive" de care „nu putem să nu zîmbim..." Lucrurile serioase trebuiesc făcute cu seriozitate. Deci, mai multă seriozitate.

● PROZA E INTERESANTA. In „Popas", Remus Luca — pornind de la „Ițic Strul, dezertor" — scrie o schiță bună. Doi ostași care, primind ordinul să împuște două comuniste pe care le escortau, nu execută ordinul. Momentul în care cei doi ostași caută să-și afle reciproc părerile e dramatic și scris cu finețe psihologică.

— „Aurul" e o povestire satirică reușită (Virgiliu Monda). „Semnul din larg" (Traian Coșovei), reportaj din viața moreacilor. Schița lui Pop Simion, „Glumă serioasă", se citește cu interes.

● REMARCAM frumoasa evocare a figurii lui Nicolae Labiș în poezia „Elegie de primăvară" de Victor Tulbure.

● „LUCEAFARUL" prezintă un boagt material de istorie literară (semnalăm mențiunile critice ale lui Perpessicius și articolul lui I. D. Bălan despre revista „Cultura proletară"). Cronica literară a lui Aurel Martin despre ultimul volum de poezii al lui N. Tăutu e judicioasă și bine scrisă.

● I. ROTARU scormonește cu delicii fraze cu care nu e de acord în „Filimonul" lui H. Zalis. Acuzația de plagiat e însă naivă fiindcă și acad. G. Călinescu și mult mai puțin ilustrul Zalis au parafrazat — în paragrafele citate — textul lui N. Filimon. Firește că parafrazarea lui G. Călinescu e superioară.

● ESTE INTERESANTA cronica literară a lui Ion Oarcăsu, apărută în ultimele două numere ale revistei „Tribuna". Criticul analizează cu finețe lirica Mariei Banuș.

N. T.

TUDOR ȘOIMARU la 60 de ani

Cînd prima sa piesă a văzut lumina rampei, Tudor Șoimaru număra aproape trei decenii de activitate pe tărîmul ziaristicii și al cronicii teatrale. Adevăratul său debut data încă din perioada studiilor liceale cînd refugiat la Iași, în timpul primului război mondial, începe să scrie în paginile unui cotidian în care publica și N. Tonitza. Ziarist prin vocație, stăpînit de patima permanentă a scrisului, Tudor Șoimaru, exigent cu sine însuși, a abordat sporadic construcțiile literare de mai mare amploare. Deși reviste de prestigiu, cum ar fi „Viața romînească", i-au publicat nuvele, a rămas totuși timp de aproape treizeci de ani un credincios al cronicii dramatice și al eseului teatral.

După 23 August 1944, Tudor Șoimaru — deși nu-și întrerupe activitatea ziaristică — scrie „Furtună în Olimp", comedie cu vizibile accente satirice. Protest antirăzboinic și pledoarie pentru activitatea creatoare pașnică, „Furtună în Olimp" a însemnat actul de naștere al unui dramaturg înzestrat cu o bună cunoaștere a procedeelor de construcție teatrală. A urmat „Cînd înfloresc anemonele" și după aceea, în 1952, piesa de bază a creației sale, „Afaceriștii", distinsă cu Premiul de stat, în care își relevă calitățile sale de scriitor satiric virulent.

Tudor Șoimaru e un intelectual cu multiple preocupări și deși, spre regretul nostru, îl întîlnim mai rar în paginile publicațiilor, nu înseamnă că vîrsta și-a pus amprenta asupra vioiciunii spiritului său. Dimpotrivă. In ultimii ani, a dramatizat „Ciocoii vechi și noi", a scris o piesă inspirată din evenimentele Comunei din Paris, a terminat în urmă cu cîteva luni o monografie romanțată despre viața lui Grigore Manolescu — predată Editurii tineretului — în care a evidențiat mesajul viu și mereu actual al activității și creației marelui artist; a revizuit și adaptat — în colaborare cu V. Timuș — libretul operetei „Văduva veselă", accentuînd și dezvoltînd elementele de satiră socială și antimonarhice, dînd acestui text prăfuit o valoare literară și o ținută artistică lăudabilă, iar recent a terminat o piesă închinată Unirii Principatelor.

Dorind ca făgăduința exprimată anul trecut de a scrie o piesă inspirată din actualitate să se realizeze cît mai curînd, noi credem că Tudor Șoimaru va fi și mai activ pe frontul luptei pentru literatura realismului socialist, împletind pasiunea sa de evocator epic al trecutului cu dragostea, ce o vrem convertită în opere literare, pentru contemporaneitatea socialistă.

Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață, urăm autorului „Afaceriștilor" încă mulți ani și deplină sănătate pentru a realiza planurile sale creatoare.

Valeriu RIPEANU

CONTINUĂRI ● CONTINUĂRI ● CONTINUĂRI ● CONTINUĂRI ● CONTINUĂRI

Victor Hugo la Conțești

cutie de șah... Intr-un colț, lîngă sobă, se află o lampă de gătit și o cratiță. Pe pat, o cămașă frumos călcată, trădează existența unei femei harnice.

Privesc toate aceste obiecte și încerc să-mi formez imaginea instructorului, însă nu reușesc. Imi propun să-l aștept, să stau de vorbă cu dînsul, să jucăm o partidă de șah, după care să încep să-l descos.

Mă apuc să cotrobăiesc printre cărți, poate mă voi simți mai puțin singur. Deodată, în spatele meu, răsună o voce care, în liniștea înconjurătoare, mă face să tresar speriat. „Teatru la microfon".

Mă răsucesc brusc pe călcîie și descopăr, pe o cassă de fier, un difuzor acoperit cu o coală albă de hîrtie. Pe hîrtie stă scris „Fumatul oprit!" Izbucnesc în rîs. Cutioara îmi vorbește: „Transmitem din studio piesa „Angelo — tiranul Padovei", de Victor Hugo.

Ascult și nu-mi vine să cred. Camera este luminată de o lampă de petrol, dar difuzorul își trăiește propria sa viață. In felul acesta, Victor Hugo este prezent și-n Conțești. Inteleg dintr-o dată că satul nu doarme, că stă atent în jurul difuzoarelor și ascultă povestea tiranului din Padova. Nu, aceasta nu este o imagine idilică, ci una realistă. In multe colțuri de țară, radioficarea a luat-o înaintea electrificării.

Mă întind pe pat și ascult. Imi pare rău că instructorul raional de partid nu-i lîngă mine. Aș fi vrut să-i aflu părerea...

Timpul trece. Cutioara a amuțit. E iar liniște. Instructorul n-a venit încă. Pe unde o fi umblînd la orele astea? Mă pregătesc de culcare. Fac lampa mai mică. Incerc să adorm, dar nu izbutesc. Tîrziu, tîrziu de tot, cînd pleoapele îmi devin grele, ușa se deschide încet și-n cameră intră un tînăr, dacă are 30 de ani, cu o față rotundă ca de copil. Calcă în vîrful picioarelor. Tușesc, apoi îi spun bună seara. Se-ntoarce brusc spre mine și-mi șoptește:

— N-aș fi vrut să vă trezesc...

— Nu, nu dormeam... E tîrziu?

— E miezul nopții... Am avut o ședință de partid la gospodărie.

Il urmăresc. Se dezbracă încet, ostenit. Aș vrea să-l provoc la o discuție, însă nu știu cum să încep. Omul mi se pare a fi tare obosit. Il văd cum se întinde în pat, cum se răsucește spre mine și mă întreabă tot în șoaptă:

— Cum e vremea la București?

— Ger... îi răspund eu.

— Mi-e dor de București...

— Ești bucureștean?

— Da... am nevasta la București.

— Ești de multă vreme căsătorit?

— De un an de zile.

Și, ca și cînd mi-ar fi ghicit gîndurile, el urmă:

— Am vrut s-o aduc aici, da' n-a vrut să plece. Ii place mai mult în Capitală... Cred și eu... Ultima oară mi-a cerut să nu mai plec. I-am zis: „Nu, draga mea, mă duc acolo unde mă trimite partidul... Și, pe măsură ce vorbea, vocea-i devenea tot mai stinsă. Continuă: „La patru dimineața mă scol... trebuie să plec la raion, la un instructaj...".

A tăcut. Ii aud respirația.

După un timp, adorm și eu cu gîndul la omul acesta de lîngă mine. Vom lucra împreună aproape o lună de zile. Și gîndul acesta mă bucură, căci simt în instructorul raional de partid pulsînd voința unui om în toată puterea cuvîntului.

Oameni și plante

mereu la migrație. Rădăcina dudului era suficientă pentru osteneala ce i se cerea de a se împlînta, prin nisipuri, în pămîntul subteran. Și de ce duzi? Intr-un an, viermii de mătase, mîncînd frunza duzilor, au dat oamenilor din Gura Jiului o sută nouăzeci de mii de kilograme de gogoși. Din dude, oamenii fac țuică. Alte nisipuri de aici sînt consolidate de salcîmi. Oamenii au prisăci. Mierea de salcîm e dintre cele mai bune.

Nisipurile înfrînte s-au îmblînzit. Vara căruțele duc poveri grele de lubenițe și la sfîrșitul toamnei, casele albe sînt împodobite cu salbe de foi de tutun.

Mi-au spus niște bătrîni din satele ținutului că moșierii cereau fiecărui țăran, dintr-un hectar muncit de dînsul, trei părți de recoltă și tot mai crezîndu-se nedreptățiți, îi adăugau cîte trei zile de muncă făcută cu carul de fiecare pogon și cîte o zi cu brațele, la conac, și-i mai răpeau, de Crăciun, cîte un cîrnaț și mușchii porcului, sau dacă nu era porc, cîte două găini grase, iar de Paști cîte douăzeci de ouă și o damigeană de vin. Dacă odrasla boierească se chema Petru sau Vasile sau altcumva, de ziua sfîntului i se cuvenea de la fiecare țăran și cîte o pereche de pui fragezi sau alte daruri.

In primăvara lui 1907 clăcașii s-au întors cu fața spre boieri, ca să poată vedea unde nimerește coasa ori toporul.

Mă oprisem într-o seară de decembrie primăvăratic și senin într-un colț de uliți, din fața Căminului Cultural, cînd opt sute de oameni veniseră să vadă un film nou. In colțul acela de uliți stă un monument în amintirea clăcașilor uciși la răscoale. Seara venea repede. Ulițele stăteau calme și lungi, peste sat. Dintr-o rîpă se ridicau niște aburi sau ceața. Soarele cădea în duzi. Aerul rural îmi spălase retina și vedeam viitorul mai clar.

ultimă instanță, de puterea și voința noastră de muncă, de intensitatea cu care răspundem chemărilor entuziaste — și entuziasmante — ale celor ce duc înainte viața și istoria patriei. Fiecare document de partid, fiecare acțiune pornită din rîndul maselor, găsesc un ecou inepuizabil în sufletele noastre, generează noi și valoroase realizări pe tărîmul literaturii, așa cum a dovedit-o experiența anilor care s-au scurs.

Mi se pare evident că mergînd cu consecvență și încredere pe drumul marilor tradiții ale poeziei romîne și universale, pe calea rodnică a realismului socialist, lirica noastră va înscrie la activul său succese de seamă, mărturii revelatoare ale avîntului artei în epoca construcției comuniste.

Voi fi fericit să pot considera, cu asentimentul cititorilor, că-mi revine și mie, scriitor educat de partid, o contribuție la noul curent larg, semnificativ care determină astăzi, după spusa poetului: „Creșterea limbei romînești și a patriei cinstire".

Angajament

socialist, pentru idealurile poporului, n-ar putea — cred — contesta importanța acestui factor de prim rang: activitatea comună, tovărășească, în lumina îndrumării de partid, — experiența fiecăruia transmisă tuturor.

Desigur, dacă noi ne mîndrim, pe drept cuvînt, cu succesele literaturii și artei din anii regimului democrat-popular — nu credem și nu dorim cîtuși de puțin să se creadă că ne-am mulțumi cu atît. Personal, consider drumul străbătut de mine în ultimul deceniu drept un angajament care se cere respectat. Totul depinde, în

Neamul Șoimăreștilor

după starea celui care o cere, gata oricînd să dea cîștig celor din aceeași clasă cu ei. Domnii sînt suferiți doar atunci cînd se poartă cu dragoste față de boierime. Cînd vreunul, — ca Tomșa — încearcă să-și consolideze, cu mijloacele timpului, autoritatea și să facă dreptate sărăcimii, zurbalele se țin lanț și întreaga boierime se coalizează împotriva lui vodă...

In povestirea lui Sadoveanu, contraponderea marii boierimi este reprezentată de țărănimea încă liberă, stăpînitoare de pămînt, în decădere în acest veac al XVII-lea, dar păstrînd tradițiile de vitejie și dragostea de libertate a strămoșilor care au apărat moșia. Personajul Șoimaru semnifică întoarcerea și legarea de pămînt a răzășului pribegit din cauza persecuțiilor, în bătrînul Mihu vorbește conștiința grupului social și, deși din masa întunecată a răzășilor gata să lupte cu armele pentru pămîntul lor. nu se desprind decît rare figuri — ea domină o bună parte din carte. Biruința lui Șoimaru asupra dragostei sale pentru cneaghina Magda a Orheianului este nu biruința unei voințe tari asupra patimii ci efectul dezvoltării sentimentului de solidaritate cu oamenii simpli dintre care face parte, efectul poziției sale înverșunate față de asupritori. Lupta finală, în care răzășii lui Șoimaru zdrobesc trupa de lefegii mazuri a lui Orheianu, exprimă credința temeinică în valoarea împotrivirii violente la exploatare; moartea boierului are nu sensul unei răzbunări, ci pe acela al plății pentru nenumărate împilări.

Pe acest fond, construit cu o adîncă înțelegere a fenomenului istoric, Mihail Sadoveanu a brodat colorate și pitorești sau ciudate figuri umane. Beiul Cantemir amestecă barbaria nomadului prădalnic cu o neașteptată cunoaștere a secolului său, vodă Tomșa e brutal și nestăpînit. Trufaș în izbîndă și cu mari prăbușiri sufletești în înfrîngere, în ochii vicleni de vulpe ai lui Movilă Armașul sclipește trădarea. Magda are un farmec rece și străin, Anița e duioasă și vioaie, orgoliul doamnei lui Ieremia mustește chiar din scurtele scene în care apare, panii sînt așa cum ni-i arată cronica.

Aducînd imaginea unei Moldove călcate de oști și asuprită de boierime, „Neamul Șoimăreștilor" e totuși o carte optimistă. Ea conține sîmburele speranței în izbînda de la sfîrșit a celor mulți, asupriți, nedreptățiți. Mesajul scriitorului e născut tocmai din adînca lui dragoste pentru aceștia. Dacă în trecut dragostea și încrederea în popor, cunoașterea luptelor duse puteau constitui un îndemn, astăzi ele te ajută nu numai să înțelegi cum s-au scurs veacurile istoriei, ci și cum, printr-o luptă continuă, a putut fi obținută libertatea și dreptul la o viață nouă.

Gladkov

adînc și mai pur decît acela al intereselor profesionale pentru valoarea artistică și documentară a operei sale.

Cunosc un critic învățat și solemn care judecă imparțial și rece lucrările de literatură, aplicîndu-le cu o dexteritate remarcabilă măsurători multiple și riguroase. Există asemenea specialiști care leagă cu măiestrie fire și explică cu multă suplețe nuanțele fără ca inima să le zvîcnească o clipă măcar. Necunoscînd simțămîntul dragostei aprinse și ignorînd virulența mîniei înverșunate, asemenea critici n-au plîns niciodată pe pagina unei cărți și nici n-au simțit cu întreaga lor ființă marea sărbătoare a descoperirii unor chemări înflăcărate între copertile colorate ale unui volum modest. Dar pentru a-l descoperi pe scriitor dincolo de rîndurile sale trebuie să se adauge nobleței de cuget a cercetătorului, o largă disponibilitate pentru simțire și o anume sensibilitate pentru recepționarea semnalelor luminoase care învăluie și aureolează cărțile de căpătîi ale oamenilor.

Romanele lui Gladkov fac parte din această categorie, a cărților de căpătîi. Ele au semnalat cu vigoare cititorilor din întreaga lume sensurile unei noi și depline fericiri. Pentru a-l înțelege pe Gladkov este mai întîi nevoie să te îndrăgostești de cărțile lui, cîștigat de farmecul aspru al cîntului său epopeic despre revoluție.

Intr-o vreme cînd duduițele burgheziei ascundeau sub pernă portretul fotogenic al lui Ionel Teodoreanu, n-au fost puțini tinerii care și-au petrecut nopțile citind și răscitind două romane tulburătoare de deosebite care circulau din mînă în mînă, răspîndind miresme proaspete și necunoscute. Pe care dintre ele l-am citit mai întîi nu-mi aduc aminte. Dar atmosfera fierbinte, de construcție febrilă din „Cimentul", ca și puritatea gîndurilor și visurilor exprimate în „Pămînt nou" nu le-am putut uita de atunci. Gladkov a veghiat alături de alți scriitori sovietici asupra adolescenței noastre, vorbindu-ne despre viață, ca și Șolohov, ca și Ehrenburg, ca și Leonov, adică pe șleau, fără aere de predicator moralist, dar în numele unor principii etice covîrșitoare. Gleb Ciumalov și entuziasta Dașa din „Cimentul", învățătoarea suavă și țăranii eliberați de sărăcie din „Pămînt nou" împreună cu alți eroi de literatură sovietică, au organizat în fața noastră cu douăzeci și ceva de ani în urmă, imaginea cuceritoare a viitorului, însoțind-o cu invitația stăruitoare la acțiune revoluționară. Mai tîrziu, cînd am avut prilejul să citim primele două volume din trilogia autobiografică a lui Gladkov, am înțeles cu toții mai bine cum și de ce s-a produs revoluția, cum și în ce fel s-au format oamenii care au realizat-o. Atunci am cunoscut și trăsăturile feței celui care ne-a povestit cum se formează „Cimentul", și ni s-a părut firesc că în liniile înăsprite ale chipului său de bătrîn n-am găsit nici o urmă de oboseală și nici un semn de melancolie. Gladkov se uita la noi cu aceeași severitate drăgăstoasă pe care i-o ghiciserăm în paginile primelor traduceri romînești din opera sa.

A murit Feodor Gladkov, dar vom putea uita cîndva cărțile sale cu coperți simple, galbene, pe care le-am descifrat febril în anii primei noastre tinereți?

„In larg"

Foto: DAN GRIGORESCU

CICI COSTANTINESCU

Cuptor electric la uzinele „23 August"

PREFEȚE, PREFEȚE...

Mai este oare nevoie să demonstrăm utilitatea prefețelor alcătuite științific, cu obiectivitate? In special în cazul reeditării unor opere din trecut, opere care — prin firea lucrurilor — trebuie să fie explicate și analizate din punctul de vedere al ideologiei proletariatului revoluționar? In asemenea cazuri, existența unei prefețe scrisă în respectul valorilor estetice ale operei respective, dar și în cunoștință de cauză, atunci cînd concepția scriitorului despre lume i-a știrbit rotunjimea, sînt neapărat necesare. Nu avem dreptul să punem în fața publicului larg, în mîna școlarilor și studenților, sub ochii profesorilor și ai tuturor iubitorilor de carte, opere literare care — rămînînd valoroase în esența lor, — se resimt totuși de influența unor concepții sociale și estetice diferite de cea pe care o împărtășim noi astăzi, fără să explicăm clar ce ne însușim și ce nu din aceste opere.

Credem că tovarășul Camil Baltazar nu s-ar fi supărat ci, dimpotrivă, ar fi fost satisfăcut, dacă în fruntea volumului său de Versuri ar fi apărut un studiu critic serios, care ar fi urmărit evoluția poeziei sale și ar fi delimitat precis tendințele ei progresiste de efectele presiunii exercitate de curentele literare burgheze dintre cele două războaie. Editura de stat pentru literatură și artă nu și-a dat însă silința de a face acest gest, care ar fi arătat autentică politețe și stimă față de poet și ar fi dat un sprijin necesar lectorului. De altfel, se pare că editura a transformat absența prefețelor, cel puțin la volumele de versuri, într-o regulă. Postfețele agreate pe drept cuvînt de editură, ca și de cititori, postfețe în care autorii rememorează condițiile sufletești și sociale în care au scris versurile, nu pot și poate nu trebuie să aibă caracterul unor studii științifice. De aceea nici nu pot suplini lipsa unei prefețe menită să procedeze la analiza acestor volume în mod științific, cu discernămînt critic, să stabilească locul poetului respectiv în mișcarea literară dintre cele două războaie, caracterul progresist și limitele inevitabile ale operei sale. Profesorul Tudor Vianu încheie postfața volumului său de versuri astfel: „In știință există posibilitatea adaosurilor, a revenirilor, a rectificărilor. Poetul nu mai are nimic de adăugat după ce cîntecul lui a fost cîntat". Dacă profesorul Vianu, care și-a dezvoltat activitatea mai mult pe tărîmul cercetărilor estetice decît al practicii artistice, afirmă acestea în calitatea domniei-sale de poet, era un motiv în plus ca și volumul său de versuri să fie însoțit de o prefață, în care să se exprime adeziunea publicului literar față de o anumită parte a poeziilor sale, cît și detașarea lui critică atunci cînd această poezie rămîne fidelă unei concepții depășite despre artă.

Total neprevenit se află, de asemenea, cititorul poetului Ion Th. Ilea, a cărui reeditare fără o prefață critică este cu totul regretabilă.

In fruntea volumelor de proză întîlnim mai des studii care prezintă scriitorul respectiv și analizează opera reeditată. Dar și aici recidivează tendințe de preluare necritică a moștenirii literare dintre cele două războaie. In studiul, altfel minuțios, al lui Mircea Zaciu, precedînd „Arhanghelii" de Ion Agîrbiceanu, autorul face o singură obiecție convențională romanului: „Lumea putredă a Arhanghelilor nu putea fi zdrobită de pasiunea potolită și sperioasă a celor doi îndrăgostiți. In roman nu apar însă acele forțe sociale care erau menite istoricește s-o doboare". Aceste două fraze succinte nu sînt totuși suficiente pentru a face clare cititorului contemporan condițiile în care a scris Ion Agîrbiceanu acest roman și care l-au împiedicat să se ocupe de „acele forțe sociale" de care ar fi trebuit să se ocupe, „Arhanghelii" rămîn una din treptele pe care s-a ridicat romanul romînesc. Totuși, nu ar fi fost inutil pentru lector, nici jignitor pentru scriitor, să se arate limitele inerente ale acestui roman care ignoră „acele forțe sociale", tocmai pentru că viziunea critică se întemeia pe principii morale abstracte creștine, tocmai pentru că întreaga lui concepție se sprijină pe alte principii decît cele marxiste.

Parcurgem de asemenea cu mirare, prefața semnată de M. Gafița la volumul lui I. Al. Brătescu-Voinești. M. Gafița — care s-a ocupat, de asemenea, cu o stăruință lăudabilă de analiza prefețelor, săvîrșește el însuși un păcat de indulgență față de scriitorul pe care-l prefațează. Făcînd o diferență prea tranșantă între opera lui I. Al. Brătescu-Voinești și concepțiile lui politice care, e drept, nu s-au manifestat în cuprinsul ei în forma lor acută, M. Gafița ajunge să absolve scrierile lui Brătescu-Voinești de orice influențe ale ideologiei burgheze. Dacă e adevărat că I. Al. Brătescu-Voinești este un scriitor realist, tot atît de adevărat este și faptul că de multe ori, în cuprinsul operei sale, critica burghezului este făcută de pe pozițiile artistocratului neputincios care condamna în el apariția unui rival mai tînăr și mai norocos. Este foarte greu de înțeles absența unui serios studiu introductiv la actuala (și frumoasa!) ediție a versurilor lui Eminescu.

Editura Politică publică „Mesaj din Ghana", cu o prefață de T. Cristureanu. Această carte, scrisă de un om care, fără să fie marxist și-a închinat viața luptei de eliberare a poporului său, merita o analiză mai amplă și mai aprofundată. Paginile în care bunele intenții ale autorului, care mai crede în „bunăvoința" colonialiștilor, sînt confundate cu pozițiile marxism-leninismului, reclamau o cercetare mai atentă și nu o expediere ceremonioasă prin formula: „...vor fi apreciate de gîndirea critică a cititorului nostru la justa lor valoare".

Problema prefețelor, a ceea ce înseamnă în adevăr grijă și atenție față de autor și față de cititor, rămîne o problemă de cea mai mare însemnătate, de care editurile trebuie să se ocupe cu pricepere și fermitate.

G. HORODINCA

ARTE

Revista „Teatrul"

In clipa cînd punem numărul sub tipar, primim la redacție un exemplar din revista „Teatrul" pe octombrie-noiembrie (număr dublu). Repetînd întîrzierea lunarului (e un destin acesta care apasă pe revistele noastre „groase"?), ne bucură în schimb sumarul (remarcabil la prima vedere prin răsfoirea volumului masiv de peste 200 pagini) și înfățișarea grafică, radical îmbunătățită față de un trecut nu prea depărtat. Inlăturînd piedicile ce stăteau în calea preciziei și combativității ideologice și scuturînd o apreciabilă cantitate de praf pseudo-doct, redacția a izbutit, după toate semnele, să scoată revista din impas. Recenzia pe curînd.

Vrăjitoarele din Salem

Filmul acesta, începînd cu un foarte obișnuit duel pasional, relevă pe parcurs o zguduitoare dramă morală, ridicîndu-se în final pînă la accente de tragedie antică. Este drama dezumanizării sub influența dogmelor care închistează sufletul și-i înstrăinează pe oameni unii de alții. Credința oarbă în niște precepte rigide transformă dragostea în viciu, demonilor le împrumută înfățișare de îngeri, iar din virtute face adeseori un îndemn la păcat. Evident, o asemenea răsturnare a valorilor nu se naște din senin. Forțele sociale dominante sînt acelea care întrețin ereziile, exploatînd permanentizarea lor pentru a-și asigura profitul maxim. Filmul scoate în evidență aceste determinări, chiar dacă nu atît de net pe cît ar lăsa să se creadă unele comentarii. Conflictul social apare de multe ori declarativ și exterior, mult mai puțin convingător decît se desfășoară antagonismul etic, urmărit pe planuri diverse. Scenariul lui Jean Paul Sartre, desfășurînd o subtilă analiză a proceselor psihologice, a insistat, uneori excesiv pe stările de angoasă, estompînd semnificațiile sociale. De pildă, sentimentul de frică este înfățișat în unele împrejurări autonom, ca impuls obscur, de care omul ar fi dominat. In compensație însă, este foarte bine marcat momentul înțelegerii. Aceasta coincide cu nașterea revoltei, care conduce la acțiune. Eliberarea de dogme presupune și o schimbare a ordinei sociale în favoarea claselor asuprite. Sensul acesta este sugerat destul de limpede în film. Și deși se termină tragic, mesajul său rămîne tonic, fortificant, stimulînd încrederea în demnitatea omului și aversiunea față de orice forme de oprimare.

In interpretarea rolurilor principale, Yves Montand și Simone Signoret s-au impus prin sobrietate și inteligență. Insuși jocul lor demonstrează că în film planul principal este dominat de problemele morale. Ei au jucat ca într-o dramă raciniană, aducînd un discret elogiu pasiunii care se cere trăită și înțeleasă fără compromisuri. Este ceea ce emoționează în acest film care, fără a fi scutit de unele lungimi, obține adeziunea și celui mai exigent spectator prin umanitatea caldă și comunicativă ce o degajă.

Chipul poetului

AM INCERCAT să-l înfășor pe Nicolae Labiș în mlădioasele tipare pe care le folosește de obicei critica literară ca să deosebească, unul de altul, poeții. Trebuiau stabilite sensul liricii, antecedentele ei, înclinațiile tematice, universul de imagini etc. Ceea ce scrii cu detașare despre scriitori în viață sau despre acei pe care nu i-ai cunoscut decît sub nimbul nemuririi, aici sună nespus de rece și de străin. E prea multă rutină care usucă emoția, reculegerea. Prezența fizică a lui Labiș a rămas pentru mine copleșitoare. Ii știu zîmbetul, rîsul, scrîșnetul de mînie — prilejuri în care se năștea poezia. La vîrsta noastră dispariția unui prieten este o răsturnare de lumi și fiorul acela care nu m-a părăsit în cei doi ani care au trecut îmi reține și astăzi gestul de disecție critică.

Cu permisiunea colegilor mei de redacție, aș înlocui articolul comemorativ cu o reproducere a unor crîmpeie din poezia lui Nicolae Labiș. Aș recita, de data asta cu glas tare, versuri preferate, cum probabil mulți dintre noi recităm în șoapte, cînd ne abandonăm, în cîte o seară, lecturii „Primelor iubiri" sau a „Luptei cu inerția". Că neuitatul Labiș fusese atins de o aripă rară, că talentul lui înflorit în era socialistă aparținea Partidului, „steaua lui polară", sînt certitudini pe care cred că simpla înșirare de versuri le ilustrează mai elocvent decît pretențioase exegeze. Comit doar actul critic de a alege și de a da o denumire de circumstanță frînturilor care mi se pare că pot evoca, pentru această ocazie, chipul poetului.

MITUL COPILARIEI.

Chiar de-a crescut sub aripile foamei / Și-au îngrozit-o bombele-n război / Mozaicată-n vesele stridențe / Copilăria mea era în toi. / Erau tristeți sensibile dar scurte / Punctate de naive bucurii / Era beția rîsului deplină / In jocurile noastre de copii.

MEDIUL COPILARIEI. MUNȚII.

In munți la noi cea mai curată apă / Trei șipote îngemănate-o dau / In ele cerbii noaptea se adapă / Ciobanii dimineața vin și beau.

CUM S-A IVIT POEZIA.

Bătăile versului am prins a deprinde / Nu din cărți ci din horă, din danț / Rimele din bocete și colinde / Din doinele seara cîntate pe șanț /... Insemnam cu uimire pe-un petec de foaie / Cum scapără ceru-n băltoace întors / Cum după munții ursuzi, după ploaie / Fuioare de aburi s-au tors.

DUPĂ RAZBOI. PAMINTUL.

Deasupra primăvara rotea în roiuri, fluturi / Se-ntorceau cocorii din sudice ținuturi / Fierbea sub brazdă seva și se urca durută / In țevile tulpinei vrăjmașe de cucută. / O adiere udă amețitoare prinse / De-odată să deștepte din ierburi șoapte stinse / Și glia năpădită de schije și otravă / Gemea ca o iubită rănită și bolnavă... / Lui îi venea în brațe cu milă să o strîngă / Și ca-n copilărie încetișor să plîngă.

INTILNIREA CU PARTIDUL.

Și-n miezul unui ocean de patimi / Azi am văzut mai clar decît oricînd / In gloriosu-i car de bătălie / Partidul Comunist înaintînd.

VISUL COMUNIST.

Marx, mi-amintesc de-un vis ce-i al tău și-al meu. / N-o să te supere cînd am să spun că-i al tău și-al meu / Tu ai visat c-au să spună cu toți: e al tău și-al meu; / Marx, mi-amintesc de-un vis ce-i al tău și-al meu / Să fie aspirate de flori minunate, candorile / Gîndul să urce în înalt, la popasuri s-adoarmă / Pulsul să sune normal și să lunece orele / In armonioasă și limpede larmă.

STEAGUL ROSU

...Eu știu un lucru care-i ținta vieții: / Să tii un steag destoinic cît mai sus / E steagul roșu-al meu și-al dimineții / E steagul cui? Eu cred că e al meu / Or poate-al lumii, izbutind să doară / Cînd din infernul inimii mereu / Insîngerat mi-l flutur în afară.

DRAGOSTE.

Azi sînt îndrăgostit. E-un curcubeu / Deasupra lumii sufletului meu / Izvoarele s-au luminat și sună / Oglinzile ritmîndu-și-le-n dans / Și brazii mei vuiesc fără furtună / Intr-un amețitor, sonor balans.

DESPARȚIRILE.

Și ai să stai tăcută cum am stat și eu / Cînd mi-am plîns iubirea destrămată-n toamnă, / Și-ai s-asculți cum cornul vîntului mereu / Nori pe ceruri către zări îndeamnă, / Pe cînd eu voi trece sub castani roșcați, / Cu-mpietrite buze, palid pe cărare, / Și-or să mi se stingă pașii cadențați, / In nisip, scrîșnită, lașă remușcare.

BUCURIA ARMONIEI.

Topoarele cădeau pe lemn departe, / Euritmia codrilor ritmînd, / Laborioasa viață fără moarte, / Se distila din arbori și pămînt, / La stînă mestecau tăcerea ciinii / Și cît de arzător umplea plămînii, / Ozonul curs pe palele de vînt.

CE ESTE POEZIA

Deși-i din implicații și rămurișuri pure / Or din cristale limpezi ce scînteind se rup / Intrînd în ea, să tremuri ca-n iarnă-ntr-o pădure, / Căci te țintesc fierbinte prin ghețuri, ochi de lup.

VITALITATE ȘI DOR DE INALȚIMI.

Ce larg mă simt și lacom și niciodată plin / Sorb prin pupile lumea și-n taină cu auzul.../ Am strîns atîtea drumuri în mine ca pe-un ghem, / Tamtamuri de copite în mine aspre sună, / Dar tot mi-i dor de ducă, spre mine încă chem / Acele panglici albe pudrate-n colb de lună. / Mă las purtat de focul aprins sub placa frunții / Ca norii ce se lasă mînați de vijelii / Și dornici să cunoască atingerea cu munții / Cînd trec prin brazi dau vamă și rup din ei fișii.

INCOTRO? SPRE UZINA!

Am să mă duc acolo unde fumul / Din hornuri negre șerpuește-n sus, / Unde sclipesc luminile și sună / Adormitoare cîntece de fus.

CIND S-A STINS POETUL.

Crîmpeie de idei neterminate, / Și un zbor de păsări albe și un vis / Și cîntecul sunat pe jumătate / Despre-un tărîm ce încă nu-i descris. / Iar liniștea, în cadențare fină / S-a mlădiat smerită peste burg / Și te topești și curgi fără pricină / Felină ceară, dragoste-n amurg.

S. DAMIAN

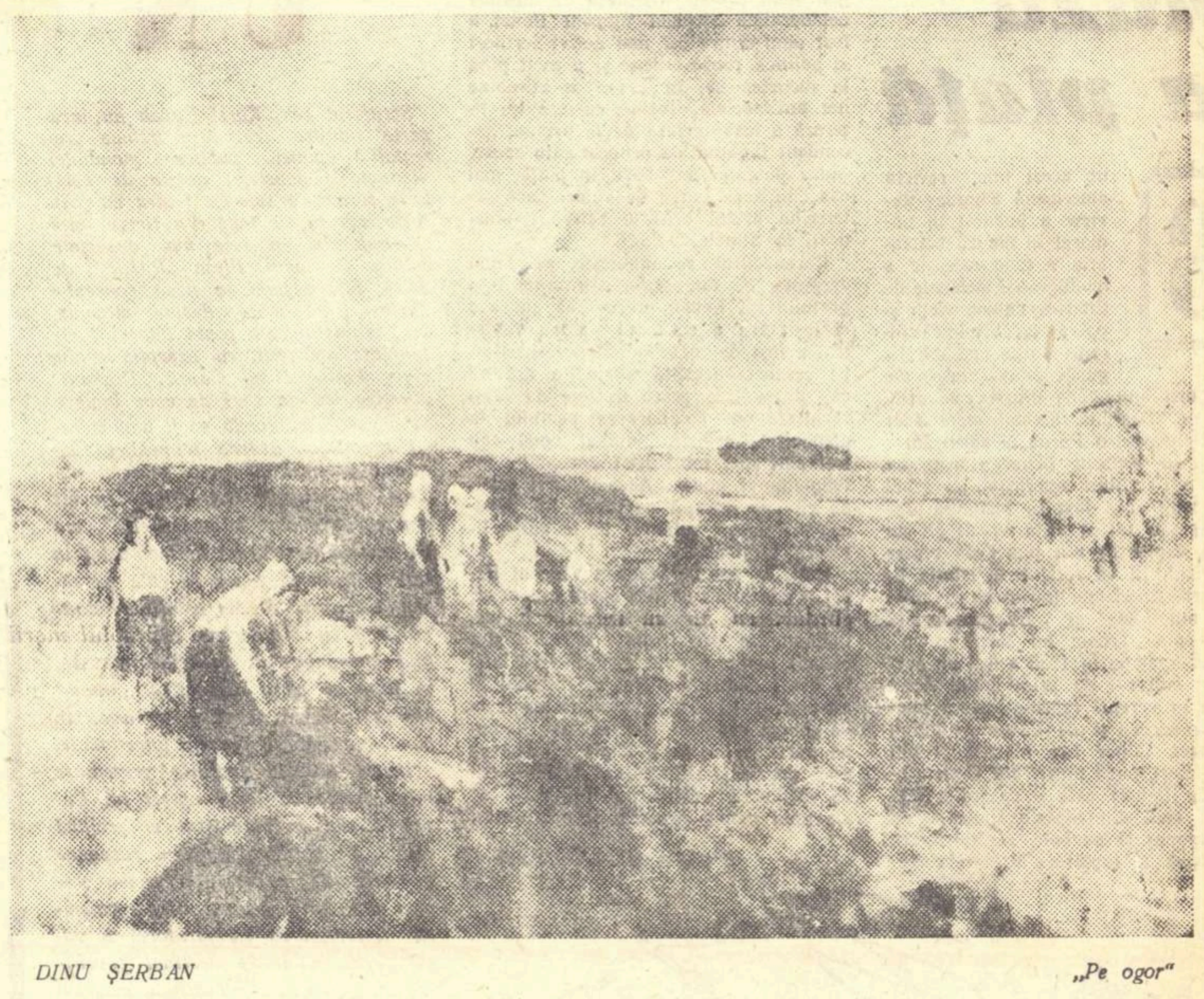

DINU ȘERBAN

„Pe ogor"

C. Otobîcu față cu limba

In articolul „Despre limbajul criticii literare" (Limba romînă nr. 3/1958) semnat de C. Otobîcu și M. Mitran, sînt combătute unele fenomene lingvistice negative din anumite articole de critică literară. Observațiile, izvorîte din necesitatea firească de democratizare a limbajului criticii literare, sînt în parte îndreptățite, dar autorii, lipsiți de o receptivitate mai largă în ceea ce privește stilul criticii literare, încearcă să impună granițe și reguli artificiale. Ii irită expresia „traiectoria ideologică" vor să elimine din limbajul criticii literare termeni pe care ei îi consideră „barbari", dar care au intrat în vocabularul curent al criticii, fiind astăzi înțeleși de cei mai mulți cititori: „dezabuzat", „trenant", „sordid", „tribulație", „truculent", „tușă" etc., să înlocuiască, prin corespondențe autohtone, unele expresii străine care au pătruns totuși în limbă și care nu pot fi traduse fără a li se altera sensul sau fără perifraze: „globe-trotter", „happy-end", „hors-texte" sau „hors-concours". Autorii combat așa-numitele „creații lexicale" ale criticilor: „adolescentin", „caricare", „a clasiciza", „deconspirat", „demoniac", „eterogenie", „imortalitate", „latență" etc. Nu-i chiar atît de sigur că aceste cuvinte au fost create de critici, în primul rînd, iar în al doilea rînd, ele au devenit proprii limbii literare și nu vedem o crimă... lingvistică în folosirea lor. Tinerii autori se mai supără pentru verbul, poate nu tocmai fericit creat „a pilatiza", uitînd sau poate neștiind că însuși Eminescu a format „verbe de la numele scriitorilor" (vezi „Cugetările sărmanului Dionis": „...heinizînd duios la lună"). Ei nu admit nici împrumuturile ce se efectuează între diversele „stiluri". De ce critica literară nu are voie să-și îmbogățească vocabularul, împrumutînd termeni de la alte discipline, dacă aceasta se face în favoarea plasticității și varietății ei? De ce e greșit „recoltă literară", care nici măcar nu e luat din terminologia științelor, cum pretind cei doi autori ultra-radicali? De ce „la un înalt nivel" e considerat clișeu preluat de la criticii consacrați de către „micii maeștri", cum, cu drepturi de inovație lexicală pe care nu le acordă altora, autorii articolului îi numesc pe criticii tineri? Nu există domeniu în economie și cultură în care să nu se vorbească azi de „un înalt nivel".

Pînă acum am discutat unele păreri. Dar autorii greșesc și acolo unde e vorba de legi stabilite. Ei consideră eronată fraza: „Frumoasă e nu numai realizarea dorinței, ci și așteptarea împlinirii ei, efortul spre momentul împlinirii", pentru că frumoasă nu se acordă cu efort. Totuși, corect, frumoasă trebuie să se acorde în primul rînd cu realizarea dorinței și în al doilea rînd cu așteptarea împlinirii, nu cu efort care e termenul cel mai îndepărtat de respectivul nume predicativ. Incercați să citiți fraza așa cum vor cei doi autori: „Frumos e nu numai realizarea dorinței, ci și așteptarea împlinirii ei, efortul spre momentul împlinirii" (frumos e... realizarea și așteptarea).

Cînd cuplul de la „Limba romînă" încearcă să se amestece și în critica literară eșuează în ridicol, netolerînd, spre exemplu, ca o poezie a senzațiilor elementare să fie... elementară.

Cît privește limbajul folosit de acești „specialiști", nu știm dacă n-ar putea fi corectat chiar de mult disprețuiții critici literari „fără o pregătire filologică temeinică". Ei scriu în „Limba romînă", la rubrica intitulată „Cultivarea limbii", criticînd greșelile de limbă, cam în felul următor: „temele vieții pe care o trăim" (spre deosebire, poate, de viața pe care o... murim); „Ea a urmat... un drum... pe care l-a străbătut"; „o îndrumare... perseverentă și continuă" (ar putea fi perseverentă fără a fi continuă?); „sînt introduse cu timbru de noutate..." (creație lingvistică în cinstea Expoziției filatelice?); „Limbajul criticii literare a fost invadat, cu ajutorul criticilor..." (bine că nu cu ajutorul vînătorilor); „cele mai abstracte idei" (cele mai concrete fiind total omise); „critica literară dispune de aceste elemente" (adică de „o poziție ideologică fermă și avansată", aceste elemente fiind, cum se vede, unul singur); „șablonul banal" (există șabloane nebanale?); dacă „recoltă literară" nu e permis, atunci de ce să admitem „cultivă... dificultatea"? „O frază așa de stufoasă și de întortochiată" (și una și alta!); „crîmpeie de gînduri" (gîndul e o unitate, nu se poate naște în felii, crîmpeie sau alte subdiviziuni); „parodii ale scrisului" (pur și simplu ale... scrisului?); „locul unei cugetări „înalte", „savante" îl ia o cugetare naivă" (dacă „înaltă" și „savantă" sînt între ghilimele, atunci cugetarea poate fi oricum naivă); „în locul analizei conținutului de idei, un critic literar scrie" (chiar în locul acela scrie!); un limbaj „care închide cititorului obișnuit orice cale de acces în critica literară" (și dacă cititorul obișnuit nu vrea să intre totuși în critica literară?); „nu numai sintaxa bizară... ci și numărul mare de neologisme inutile" (bizar fiind un neologism absolut util); „lexicul parazitar și inutil" (spre deosebire de lexicul parazitar și util); „tendința nobilă... de a da o expresie cît mai plăcută, cît mai elegantă noțiunilor și ideilor deja cunoscute" (dacă noțiunile sînt deja cunoscute, înseamnă că ele au o expresie lexicală, altfel n-ar putea fi cunoscute); „cuvinte vagi, aproximative" (există idei sau exprimări vagi, dar cuvinte vagi nu cunoaștem) etc. etc.

Concluzia? Iat-o: „mulți dintre criticii literari contemporani nu au o pregătire filologică temeinică"... precum unii dintre colaboratorii revistei „Limba romînă".

CRONICAR

Așa vor fi oamenii viitorului*)

Prima imagine a omului de mîine care mi-a parvenit a fost caraghioasă și tristă. Intr-o publicație medicală, un mic articol intitulat atrăgător și comercial „Cum vor arăta oamenii viitorului" își informa „exact" cititorii că pămîntenii anului 2000 vor fi sluți, ca o servitute (între atîtea avantaje!) a civilizației: părul va dispărea datorită neuzitării sale îndelungate (numai omului primitiv i-a folosit, ca și animalelor, pentru protecția trupului); unghiile de asemenea și din același motiv; dinții nu vor mai avea întrebuințare și vor cădea, căci alimente vor fi niște minuscule pastile sintetice; degetele mari de la mîini și de la picioare (care de pe acum nu mai au un rol atît de important ca în perioada cățărării pe copaci) se vor atrofia, deoarece munca fizică va înceta odată cu automatizarea deplină; simțurile vor slăbi și ele considerabil, pentru că nu vor mai folosi practic la apărare, muncă sau recepționarea hranei. Cam astfel se înfățișa în articolul amintit imaginea omului din anul, atît de apropiat nouă, 2000.

Am evocat această tragicomică imagine pentru a arăta că, indiferent de scopuri și de rezultate, oamenii, de la simplul „pater familias" pînă la savant și filozof, au fost întotdeauna preocupați de soarta speciei lor. Știința și fantezia s-au bătut și s-au împăcat, s-au concurat și s-au ajutat în tendința, cînd egoistă, cînd generoasă, de a înfățișa prezentului, viitorul. Pentru „mîine" s-au lovit, ca și pentru „azi" sau „ieri", prietenii omului cu dușmanii lui. De aceea ni se dau, ca și pentru prezent sau trecut, două imagini opuse ale viitorului: una sumbră și descurajantă, expresie a egoismului fanatic și agresiv al celor care se tem de el, alta luminoasă și optimistă, expresie a vitalității și încrederii celor care se vor stăpîni pe propriul destin.

Dacă pronosticurile anumitor savanți au în vedere un urmaș urît fizicește, profețiile scriitorilor burghezi contemporani sînt mai întunecate și mai dureroase, căci îl privează pe om de frumusețea morală. Cărțile în care se exaltă beția uciderii, în care ziua de mîine va profila rămășițele unei umanități nimicite de cataclism, iar omul va fi un soi de Robinson care — după exterminarea semenilor săi — pornește să refacă de la început istoria civilizației, nu sînt decît dovezi ale spaimei și disperării.

In romanul lui Leonov am aflat o altă imagine a omului de mîine. După acele mumii animate, născocite de niște savanți cu înclinare spre grotesc, dar fără stimă pentru specia din care ei înșiși fac parte, după acele brute primitive înviate, după milenii de civilizație, de către imaginația unor scriitori occidentali hotărîți să terorizeze bunul simț, omul viitorului creat de Leonov restabilește încrederea în frumos și în bine, mobilizează și cucerește, obține adeziunea deplină la idealul comunismului. Kurilov al său este un precursor al omului de mîine, dar calitatea de precursor e definită doar cronologic. El este *chiar* omul de mîine, fiindcă imaginea acestui „om de mîine" se desprinde nu din cețurile închipuirii, ci din ceea ce însăși realitatea prezentă oferă mai bun, mai uman.

Kurilov duce două existențe paralele: una, concretă, în prezent, alta, imaginară, în viitor. Ceea ce-l caracterizează în primul rînd este însă mulțimea de punți care unesc cele două existențe, le completează și le justifică reciproc. Viitorul, conceput de comunistul Kurilov ca un *viitor comunist*, este o creație a prezentului, a luptei pe care el, Kurilov, alături de toți comuniștii lumii, o duce pentru lumea de mîine. Dar prezentul are și el, la rîndul său, o înaltă justificare: pregătirea viitorului. Aici stă și sensul existenței lui Kurilov. Activitatea sa, pasionată și grea, în funcția de conducător politic al unei regionale de cale ferată, bătălia surdă, epuizantă, dusă cu dușmanii care încă mai aveau putere (statul sovietic era abia la începuturi), consacrarea sa integrală marii cauze a întăririi și dezvoltării sistemului socialist — consacrare care merge pînă la a sfida boala și moartea — se explică prin pregătirea de către el a erei comunismului. Aceasta nu i se înfățișează abstract, teoretic, ca o zonă necunoscută spre care *se* năzuiește, ci ia forme concrete și umane, etice și sociale, analizate uneori în detaliu, cu o precizie de savant și o însuflețire de artist. Unul din eroii lumii de mîine, Samuel Bothead, marele conducător al flotei comuniste, își datorește în întregime biografia lui Kurilov. Acesta i-a compus genealogia și evoluția, prilej de tristă rememorare a unei vechi plăgi sociale — sclavia — (bunicii și părinții lui Bothead au fost sclavi negri cumpărați și vînduți de coloniștii albi), dar și prilej pentru exaltarea egalității și libertății desăvîrșite pe care o realizează comunismul. Dacă în Bothead, Leonov și Kurilov sintetizau virtuțile conducătorilor de mîine, în figura primului călător în cosmos, ei proslăvesc Știința viitorului, însuflețită de morala comunistă, pentru care sacrificiul nu este nimicitor, fiind închinat binelui omenirii (căpitanul celei dintîi nave astrale pierde în cursul faimoasei sale călătorii pe cei doi fii ai săi și vederea).

Extraordinara primire pe care mulțimile i-o fac primului om care a parcurs universul, vorbește, emoționant, despre marea și unanima prețuire de care se bucură în lumea creată de scriitor și de eroul său dăruirea supremă în slujba fericirii umane.

Există însă în „Drumul spre Ocean" trei atitudini diferite față de timp. Prima este a bătrînului și izolatului profesor de istorie Dudnikov și a bătrînului și izolatului profesor de latină Pohvisnev. Pentru ei nu există viitor. (Pohvisnev are chiar o teorie, un vis împrumutat, în care i se pregătește omenirii un sfîrșit ridicol și cumplit: luna cade în Oceanul Atlantic, pămîntul este, pe rînd, inundat și pîrjolit, iar singurul om care supraviețuiește reconstituie, trezindu-se din beție, legenda lui Noe). Ei trăiesc exclusiv în trecut, Dudnikov între relicvele sale prețioase sau ieftine, ironizînd prezentul, Pohvisnev încercînd să aducă trecutul în prezent (își închipuia, în urma unei informații greșit înțelese, că femeia iubită care murise de mult se întoarce la el, și-i urmărea mental pas cu pas, revenirea). Fiindcă prezentul e relativ cînd ți-ai dat seama de el, a și devenit *trecut*), oamenii de soiul lui Dudnikov sau Pohvisnev încearcă să permanentizeze acest trecut, să impună pasivitatea lașă față de scurgerea timpului. Dudnikov o face, izolîndu-se de lumea nouă, socialistă și înconjurîndu-se de relicve. Pohvisnev, învinuindu-și-o pe necredincioasa Tania, încearcă să se convingă că prezentul nu mai există din moment ce însuși trecutul (pentru el, femeia pe care o știa moartă) vine în prezent și-l covîrșește. A doua atitudine față de timp este aceea a lui Gleb Protoklitov. Fost ofițer alb, Protoklitov nu are interes, avînd în vedere situația de „strecurat" în care se află, să-și amintească de trecut. (De aceea întîlnirea cu Kormilițin sau Kurilov, doi martori ai trecutului său, o consideră de prost augur.) El își compune chiar o biografie „corectă", pentru a termina definitiv cu veritabila sa biografie. Protoklitov nu acceptă decît prezentul. Despre viitor are o viziune foarte ciudată în care încearcă, se pare fără succes, să creadă: „*Omul nou își va construi robi de fier după chipul și asemănarea sa. Pe scurt, omul va fi un zeu. El va fi sufletul unor mecanisme uriașe, care-i vor fabrica din belșug hrană, îmbrăcăminte și tot ce trebuie pentru plăcerile vieții. Acești gogomani de fier articulați vor munci, vor cînta, vor ara pămîntul, vor dănțui de sărbători ca Salomeea și se vor și reproduce*". De trecut și de viitor se teme. Vrea să perpetueze doar clipa efemeră a prezentului pe care și-o crede favorabilă. Ca și Pohvisnev sau Dudnikov, Protoklitov se înșeală, fiindcă mizează pe *imposibil*. A treia atitudine față de timp este atitudinea lui Kurilov, singura lucidă, singura concordantă cu sensul dezvoltării, cu viața. Kurilov înțelege că prezentul nu este decît drumul spre viitor, o etapă a acestui drum, o etapă a drumului spre Ocean. Oceanul este nemărginirea luminoasă și caldă a tuturor împlinirilor, este comunismul. Toate excursiunile sale în timp, realizate pînă în cele mai mici amănunte împreună cu scriitorul, sînt investigații ale imensității Oceanului și stimulente în lupta pentru cucerirea viitorului. (Trebuie să precizez că atît autorul cît și Kurilov, apar în visele lor ca oameni care trăiesc ei înșiși în lumea comunismului). Lupta aceasta e însă complicată și multiplă. Ea presupune și negarea și afirmarea prezentului. Negi ceea ce e rău, dăunător, în prezent și afirmi ceea ce constituie germenele lumii viitoare. Numai un comunist clarvăzător ca eroul lui Leonov e în stare să deosebească obiectivele care trebuie distruse de acelea, care trebuie cucerite întregi. Gleb Protoklitov e un ofițer alb, un contrarevoluționar. Ascunzîndu-și trecutul, dovedește că n-a încheiat socotelile cu el, că face un joc ipocrit.

Liza, în schimb, deși actriță ratată, deși ofensată și învinsă de lumea veche, rămîne o femeie curată sufletește, pe care mizeria morală a societății burgheze n-a pervertit-o, n-a falsificat-o. Cînd înțelege că nu are un talent excepțional cum socotea, Liza își mărturisește sincer acest lucru și o mărturisește și altora, disprețuind autoiluzionarea. Liza trebuie cucerită pentru lumea de mîine, trebuie luată în marea călătorie spre Ocean. (E semnificativ că la un moment dat, în visurile de viitor ale lui Kurilov, apare și Liza). De fapt, acesta e unul din fronturile importante ale bătăliei comuniștilor, bătălia cu forțele trecutului pentru cucerirea celor care, mai slabi sau poate mai neluminați, șovăie încă. Pentru Liza, Kurilov luptă cu Pohvisnev, — nu cu acea creatură ruinată și inofensivă fizicește, cu bătrînul semidement, ci cu spiritul lui Pohvisnev, cu educația lumii lui Pohvisnev, cu influența lui Pohvisnev — dar luptă și cu chirurgul Ilia Protoklitov, fostul soț al Lizei, care a încercat s-o modeleze pe tiparul egoismului său rece, al indiferentismului său „savant". E o luptă grea, mai ales pentru un bărbat aflat în pragul morții. (E adevărat, Kurilov nu se teme de moarte, ci de agonia care o precede, înveselindu-i pe dușmani și îndurerîndu-i pe prieteni. Singura grijă a lui Kurilov în fața morții este însă aceea de a nu i se curma opera înainte de a fi terminată. (Pentru Kurilov moartea fizică e insignifiantă, o sfidează. El nu concepe decît o moarte spirituală). Aceasta e viața lui Kurilov, admirabil urmărită într-unul din cele mai mari romane ale literaturii sovietice și ale literaturii universale contemporane: o luptă cu moartea, cu trecutul, cu prezentul chiar, pentru cucerirea Viitorului.

Cred că am răspuns și la problema ridicată inițial: cum vor arăta oamenii viitorului. Angajîndu-se în epopeea comunistă, vor fi așa cum e Kurilov, preocupați doar de viitorul omenirii.

Dumitru SOLOMON

---

* „Drumul spre Ocean" de Leonid Leonov.

CONGRESUL SCRIITORILOR din R. S. F. S. R.

LA PRIMUL CONGRES AL SCRIITORILOR DIN R.S.F.S.R. In fotografie: Alexei Surkov, Boris Polevoi și Daniil Granin

După cum se știe, la 7 decembrie 1958, în Marele Palat al Kremlinului a avut loc deschiderea Congresului de constituire a Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R.

Raportul la Congres, ținut de președintele Comitetului Organizatoric al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R., tov. Leonid Sobolev, a fost prezentat, în extrase, în numărul trecut al Gazetei noastre.

In zilele următoare, Congresul și-a continuat lucrările în Sala Coloanelor din Casa Sindicatelor. Cu un deosebit interes a fost ascultat raportul comisiei de validare, prezentat de scriitoarea Anna Karavaeva, care constatînd că la lucrările Congresului participă 397 delegați veniți din toate colțurile Republicii, și scriind în 47 limbi diferite, a subliniat caracterul multinațional al Congresului.

Participanții la dezbateri au demonstrat în discuții vii și pasionate atașamentul lor față de mărețele țeluri ale construirii comunismului.

In cuvîntul său, poetul Alexandr Prokofiev a arătat că eroul nou al literaturii este omul contemporan, omul obișnuit și în același timp un om cu trăsături noi, pe care ieri încă nu le avea. Sarcina scriitorului este aceea de a zugrăvi în literatură pe omul viitoarei societăți comuniste.

Toți vorbitorii, printre care A. Tokombaev, Ustinovici, V. Kojevnikov, Arkadii Perventev au subliniat importanța deosebită pentru literatura realismului socialist, a tezelor raportului lui N. S. Hrușciov la Congresul XXI.

Serghei Mihalkov a vorbit despre grija deosebită acordată în Uniunea Sovietică generației tinere, exemplificînd-o cu numeroase cifre din domeniul editării cărților pentru copii și tineret.

Majoritatea delegaților și-au consacrat luările de cuvînt problemelor realismului socialist, metoda de bază a literaturii sovietice. Intervențiile au reliefat că eroul pozitiv trăiește pretutindeni, în viața de toate zilele, că el trebuie oglindit în paginile cărților.

N. Mesiațev, secretarul C.C. al Comsomolului, a stăruit asupra eroismului tineretului comunist al Uniunii Sovietice, asupra formării omului nou, încheindu-și cuvîntarea cu o chemare adresată scriitorilor pentru o cît mai mare apropiere de năzuințele și de activitatea tineretului sovietic, arătînd că această apropiere va folosi în egală măsură și tineretului și scriitorilor. Poetul bașkir M. Karim a scos în evidență datoria poeților de a dezvălui lumea interioară deosebit de bogată a omului contemporan.

Ministrul Culturii din Uniunea Sovietică, N. Mihailov, a vorbit pe larg despre dezvoltarea culturală în cadrul planului de șapte ani.

A. Vasiliev, răspunzînd atacurilor cercurilor reacționare din Occident la adresa literaturii sovietice, a amintit datoria scriitorilor de a spulbera minciunile defăimătoare ale dușmanilor socialismului.

S. Orlov a abordat problema creșterii tinerilor scriitori. In aceeași ordine de idei, poetul A. Garov a propus forme de îmbunătățire ale muncii de educație ideologică a cadrelor de scriitori. A. Musatov s-a ocupat de literatura pentru copii și tineret. O grijă deosebită au manifestat pentru noul avînt al literaturii sovietice toți vorbitorii de la Congresul Scriitorilor Federației Ruse.

In legătură cu esența și puterea creatoare a realismului socialist și-au spus cuvîntul poetul N. Gribaciov și profesorul Anisimov, iar cu privire la rolul activ al criticii în dezvoltarea literaturii s-a pronunțat poetul Solouhin.

La 13 decembrie, Congresul și-a încheiat lucrările. La Kremlin a fost organizată o recepție în cinstea participanților la Congres. Scriitorii au fost vizitați cu această ocazie de numeroși conducători ai guvernului sovietic, ai Partidului Comunist al U.R.S.S. în frunte cu N. S. Hrușciov K. E. Voroșilov, A. I. Mikoian, P. N. Pospelov, N. M. Șvernik și alții.

Zi de zi, de-a lungul dezbaterilor Congresului s-a conturat limpede atașamentul fierbinte al scriitorilor sovietici la politica Partidului, la lupta întregului popor pentru construirea comunismului. Rezoluția adoptată la Congres, precum și scrisoarea adresată Comitetului Central al P.C.U.S. reprezintă dovezile cele mai grăitoare ale atmosferei însuflețite de patriotism și credință în victoria deplină a ideilor lui Lenin care a domnit în rîndurile congresiștilor. Fiecare rînd al acestor documente ale Congresului certifică hotărîrea fermă a intelectualității creatoare sovietice de a strînge și mai mult rîndurile în jurul Partidului, conducătorul glorios al marșului popoarelor sovietice spre comunism.

REP.

GHEORGHI LEONIDZE

PATRIA

Sînt rănit de mii de dorințe de-odată,
Pentru visele mele
Prea adîncă nici marea n-am dovedit-o.
Cred în iubirea de sete-obsedată,
Inima pentru ea mi-am jertfit-o.

Patrie,
Tu cea dintîi!
In inimă mi te zbați ca un uragan,
Sînt cel ce-ți aduce ofrande,
Poet și oștean.

MI-ADUC AMINTE

Mi-aduc din nou aminte de-o floare dantelată
Sclipind intens pe murii lăcașului, sculptată.

Și-n amintire piscuri se-nalță din Cartli
Cum mi-amintesc de ochii tăi liniștiți și vii.

De chipul tău cel palid de parcă luna spusu-l
De fruntea-ți mai frumoasă, mai naltă ca Elbrusul.

Ca soarele lumina ta-mi dărui lumine
M-ai învelit tu, dragă, c-un cer de mai pe mine.

Și voi ca să rămînem alături totdeauna
Cum floarea dăltuită argintuind-o luna.

Ea înflorește-n piatră și moartea nu o știe,
De veacuri viețuiește; va mai trăi o mie.

In romînește de NIKITA STĂNESCU

Muza la piață

Sub acest titlu, revista americană Saturday Review a publicat în numărul ei din 25 octombrie a.c. o recenzie a monografiei închinate de Charles Fenton vieții și operei lui Stephen Vincent Benet, una din figurile reprezentative ale literaturii americane dintre cele două războaie. Destinul acestui mare poet este tipic pentru Parnasul american.

Stephen Vincent Benet a avut, ca mulți alți scriitori americani, un debut remarcabil și a fost la înălțimea propriului său talent atîta vreme cît nu și l-a exploatat din punct de vedere comercial. El va rămîne în istoria literaturii americane îndeosebi ca autorul amplului și impresionantului poem epic „Trupul lui John Brown", a cărui apariție în 1928 a fost un eveniment cultural de prim ordin. Acest roman în versuri (specie literară folosită cu succes și de Edwin Arlington Robinson, Edgar Lee Masters și alți cîțiva mari poeți americani contemporani cu Benet) este o epopee a războiului civil din Statele Unite, avînd ca personaj și simbol central figura luminoasă a luptătorului anti-sclavagist John Brown. Insuflețit de idealuri democratice Stephen Vincent Benet a fost unul dintre cei mai activi scriitori ai politicii rooseveltiene și a avut pînă la moartea sa, în 1943, o atitudine net antifascistă. Totuși, cariera lui literară a fost deviată de la drumul ascendent făgăduit de primele sale opere. Muza poetului a coborît în piață, mai exact în acea bursă de valori care determină prețul oricărei activități omenești în Statele Unite.

Recenzentul se îndoiește, pe bună dreptate, de temeinicia afirmației biografului lui Benet, precum că „povara copleșitoare a scrisului pentru reviste... a fost de mare folos poeziei sale". El combate această afirmație arătînd că, dintre cele peste treizeci de cărți rezultate din colaborarea poetului la pomenitele reviste, „numai două sau trei sînt mai mult decît agreabile, inteligente și bune". Aceasta, din pricină că „pe măsură ce proza lui devenea stereotipă, valoarea lui la bursa literară creștea".

Deși, în poezie, Stephen Vincent Benét a continuat să dea opere autentice, străbătute de patos democratic, totuși, îndelungata prostituție la care și-a osîndit muza, a avut urmări vizibile și în acest domeniu. Ruajul infernal al unei vieți literare guvernate exclusiv de „bursa valorilor" l-a măcinat, în bună parte, și ca poet, împiedicîndu-l să scrie poezie și silindu-l să fabrice proză mediocră pentru poftele „estetice" ale unui moloh nesățios și necruțător.

Petre SOLOMON

Desen de BENEDICT GANESCU

UN UMANIST

Scriitorul ceh, Karel Capek nu face parte dintre cei care trebuie prezentați opiniei publice mondiale. Romanele, nuvelele, notele de călătorie și piesele sale de teatru au fost citite sau jucate încă din timpul vieții autorului în cele mai depărtate colțuri ale lumii. Piesa „R.U.R.", de pildă, oferea lumii o nouă concepție despre omul robot, despre mecanismul fantastic care poate înlocui toate funcțiile omenești, cu excepția simțurilor. Romanul lui Capek „Krakatit" avertiza, cu un sfert de veac înainte ca primul nor atomic să fi umbrit cerul Hiroșimei, asupra primejdiei pe care o prezintă folosirea energiei nucleare în scopuri distructive. Un alt roman, „Războiul salamandrelor", era un semnal de alarmă în momentul în care hitlerismul punea la cale pierzania omenirii. Piesa „Molima albă" urmărea cu îngrijorare soarta societății amenințate de dictatura fascistă, în timp ce piesa dramatică „Mama" chema la luptă deschisă, cu arma în mînă, împotriva agresiunii imperialiste.

Insăși această succintă prezentare mărturisește că forța operei lui Capek constă în caracterul ei profund actual, în capacitatea de a răspunde la întrebările pe care i le punea vremea și în grija pentru viitorul omenirii. Imprejurarea că scriitorul a văzut legătura dintre destinul poporului său și acela al omenirii a asigurat gîndirii și creației sale o largă răspîndire și prețuire. Primejdia războiului atomic, tendințele de reînviere a fascismului imprimă operei lui Capek pecetea actualității imediate.

Capek a devenit celebru cel puțin în țara noastră și prin povestiri ca acelea despre „Cățelușa Dașenka" și „Cluburile engleze", al căror farmec stă în poezia vieții obișnuite, a întîmplărilor de fiecare zi pe care le înfățișează.

Fie că a scris piese utopice despre nemurirea omului, fie că a scris opere de analiză psihologică, povestiri fantastice, de aventuri, foiletoane amuzante sau „Scrisori" din Italia, din Anglia, „Excursie în Spania", „Imagini olandeze" etc., fie că a compus aforisme politice, Capek a fost întotdeauna însetat de cunoașterea adevărului, a realității, a omului. Opera lui a fost întotdeauna luptă, avînd ceva din frămîntarea caracteristică spiritului omenesc în căutarea noului.

Paralel cu valorile umaniste trebuie să subliniem darul de povestitor al autorului, aptitudinea sa de a-l cuceri pe cititor printr-un amestec subtil de tonuri. In acest sens, Capek a izbutit să întruchipeze una din trăsăturile proprii stilului epocii noastre, sinteza dintre cerințe aparent opuse, dintre adîncimea fondului și cursivitatea și concentrarea expresiei ca și, pe alt plan, dintre vis și realitate.

Inainte de toate însă, în ritmul de dezvoltare a întregii sale opere se înscrie lupta scriitorului pentru promovarea încrederii în om, în posibilitatea acestuia de a înfrînge pesimismul, în virtutea omului de a stăpîni prin știință și tehnică natura. Iar în momentul în care capitalismul a împrumutat masca hidoasă a fascismului, Capek a părăsit rolul de observator, a înfrînt în el rezidurile de scepticism față de valoarea intervenției artistului în societate și a devenit un combatant activ în opera de salvare a democrației și a păcii.

Falimentul democrației burgheze, trădarea patriei săvîrșită de clasa conducătoare în ale cărei idealuri el a continuat să creadă, i-au provocat o adevărată tragedie pe care nu a izbutit să o depășească; limitele lui Capek sînt limitele umanismului burghez — și au contribuit în mare măsură la agravarea bolii ce i-a adus și moartea.

Dar moștenirea progresistă, umanistă, a operei sale, nu a pierit în ruinele în care au căzut democrația și statul cehoslovac, în toamna anului 1938. Opera lui Capek a rămas ca o comoară de preț nu numai în tezaurul culturii cehe, dar și în cultura mondială, pentru că Capek, prin sensurile profunde ale creației sale, a încetat de mult să fie exclusiv un fiu al propriei patrii. Capek a devenit un scriitor al omenirii întregi.

Frantișek BURIANEK

Lion Feuchtwanger a încetat din viață

Scriitorul german Lion Feuchtwanger a murit luni 22 decembrie, în S.U.A., în vîrstă de 74 ani.

Prin scrierile sale Lion Feuchtwanger a participat la lupta împotriva fascismului și războiului, împotriva forțelor reacțiunii. El și-a cîștigat o faimă mondială prin romanele sale istorice „Ducesa urîtă", „Evreul Süss", „Goya", „Succes" și altele, traduse în numeroase limbi.

Pentru opera sa literară dedicată luptei pentru umanism și democrație care a constituit o parte esențială a literaturii germane contemporane, lui L. Feuchtwanger i s-a decernat în 1953 cea mai înaltă distincție a R.D. Germane — Premiul național clasa I-a pentru artă și literatură.

Cu toată campania de calomnii dusă de cercurile reacționare din S.U.A. împotriva forțelor progresiste. Lion Feuchtwanger a luptat hotărît pentru ideile progresului și păcii.

In Germania federală SS-iști, hitleriști, criminali de război, naziști ocupă locuri importante în conducerea statului.

CĂȚEAUA DE LA BUCHENWALD

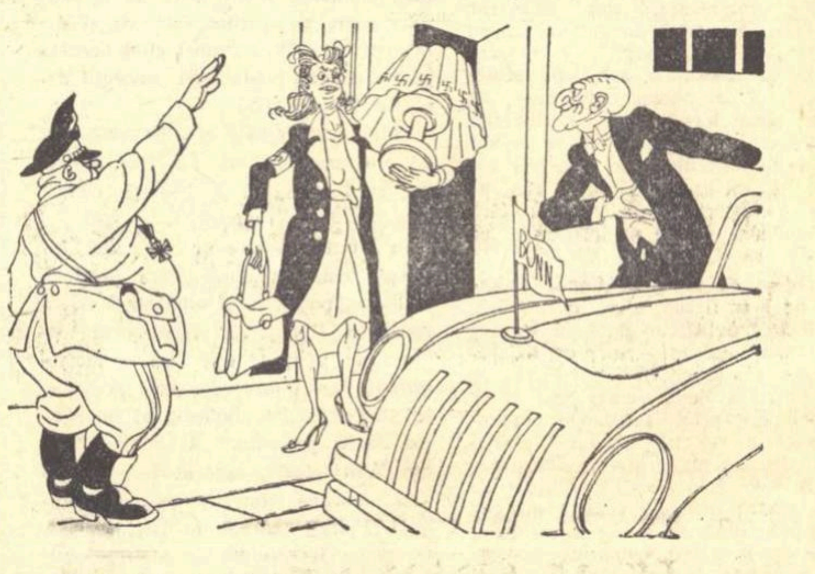

— Poftim liebe Ilse Koch. Numai tu ai rămas încă neplasată...

Desen de ROSS

Un fapt PE SĂPTĂMÎNĂ

Domnul Spaak

S-A NĂSCUT în Belgia. In țara expozițiilor internaționale, cu comori vechi arhitectonice ca în Bruges și cu veselul Mannequin Pis, care evocă spiritul popular. In afară de colonialismul din Congo și de exploatarea din industria ei dezvoltată, în Belgia nu s-a născut nimic mai infamant, pînă cînd a apărut pe lume domnul Spaak. Domnul Spaak este de meserie aghiotant și arhitect, infirmînd tradiția Belgiei care n-a dat pînă acum lumii prea mulți aghiotanți. Ca aghiotant al lui John Foster Dulles, domnul Spaak a devenit arhitectul alianței atlantice. După ce a clădit un asemenea conglomerat bizar și diform, cu un parter și etaje care sînt pe cale să se disloce, domnul Spaak umblă dintr-un colț într-altul al globului pentru a-și apăra construcția.

Pe lîngă că e aghiotant și arhitect, domnul Spaak mai este și orator. Conferințe diplomatice, strategice, aviatice, universitare, de presă — toate atlantice, bineînțeles — la niciuna nu este absent părintele NATO. Strălucitor, volubil, optimist, mai ales optimist, domnul Spaak combate. Argumentele sînt scoase de aghiotant din servieta diplomatică a șefului. Cînd Dulles preferă să tacă, vorbește Spaak cu zelul credinciosului care e mai catolic decît Papa.

Nu, nu, nu, de trei ori nu — e deviza sa preferată. Cînd la orizont apare o speranță de pace, cînd la Geneva se obține un acord asupra cîtorva puncte ale unei rezoluții, cînd Uniunea Sovietică lansează noi propuneri de coexistență și competiție pașnică între cele două sisteme, domnul Spaak răspunde nu. In materie de declarații belicoase cu privire la problema Berlinului, nimeni nu l-a întrecut în afară doar de cancelarul Adenauer. La ultima sesiune NATO, nimeni n-a fost mai încăpățînat și mai rigid ca aghiotantul european al lui John Foster Dulles.

Ca orice om iubitor de pace Paul Henry Spaak, într-un discurs de o oră consacrat bilanțului ultimei sesiuni NATO a glorificat politica atlantică. L-au iritat în special cîteva recente propuneri sovietice la care a adus argumente precum urmează:

1. Tratat de neagresiune între NATO și Pactul de la Varșovia? Inutil, există ONU, zice domnul Spaak.

— Dar, după aceeași logică sublimă, dacă există ONU, de ce mai există NATO?

2. Să fie interzisă folosirea armei atomice? Imposibil, bomba atomică ne asigură echilibrul cu U.R.S.S., zice domnul Spaak.

— Și scumpele noastre afaceri și postul meu cu retribuție mare, după buget, a uitat să adauge Omul Atlanticului.

3. Zonă denuclearizată? Ce importanță ar putea avea o astfel de zonă atunci cînd U.R.S.S. și S.U.A. (oare?!) dispun de proiectile intercontinentale, zice domnul Spaak.

— Dacă oricum n-are importanță, zona europeană denuclearizată cînd există proiectile intercontinentale, de ce trebuie totuși să nuclearizăm întreaga Europă? — adaugă bunul simț.

4. Retragerea forțelor străine din Europa? Nu ne putem angaja pe această cale în momentul de față, zice domnul Spaak.

— De ce? De teama suspinelor de regret la Hamburg sau Toulouse, la Napoli sau Bruxelles? Sau, pentru că, de data aceasta un veritabil atlantic oftat de ușurare ar face să explodeze NATO?

Nici slugărnicia aghiotantului, nici spiritul practic al arhitectului, nici debitul verbal al oratorului nu-l mai ajută pe Paul Henry Spaak. Spectacolul e trist. S-a dus fantezia, s-a învechit recuzita, la NATO domnește bezna.

Nu, nu, nu și atît.

Cine oferă un post mai onorabil domnului aghiotant? Tot John Foster Dulles?

Ion MIHAILEANU

PENTRU

Brecht la Moscova

IN CADRUL sesiunii științifice a Institutului pentru literatură mondială din Moscova, care a avut loc de curînd, s-au dezbătut problemele realismului socialist în literatura din afara hotarelor Uniunii Sovietice. Participanții la discuții au analizat, între altele, dezvoltarea literaturii contemporane din Franța, Anglia, Cehoslovacia. Referate speciale au fost consacrate creației lui Pablo Neruda, Aragon, Sean O' Casey și Bertolt Brecht. Lucrările sesiunii vor fi publicate într-un volum colectiv care va cuprinde și un articol despre Johannes R. Becher. Referatul lui Igor Fradkin a fost intitulat: „Unele trăsături ale specificului metodei artistice a lui Bertolt Brecht."

Turneul ansamblului din Berlin cu piesele lui Brecht a trezit la Moscova un interes viu pentru acest scriitor. In stagiunea viitoare, Teatrul Maiakovski va juca „Mutter Courage", prima piesă a lui Brecht care va fi prezentată de un teatru din Moscova.

Soluția adevărată

WOLFGANG LANGHOF, directorul lui „Deutsches Theater" publică în revista „Sonntag" nr. 49/1958 un articol în care relevă marea însemnătate a notelor sovietice în problema statutului Berlinului. Retragerea puterilor ocupante, demilitarizarea și neutralizarea Berlinului Occidental ar crea condițiile favorabile și pentru rezolvarea problemelor culturale. Pînă acum stăpînii Berlinului Occidental, Lemmer, Brandt, au îndrumat activitatea culturală în spiritul războiului rece, favorizînd răspîndirea produselor culturii burgheze decadente, a filmelor și cărților militariste care, propagînd psihoza șovină și antisovietică, împiedică lupta pentru destindere. Sînt interzise pînă și manifestările culturale cu caracter larg umanist. Nu sînt admise nici reprezentații ale ansamblurilor sovietice sau ale lui „Deutsches Theater" cu piesele lui Brecht. Autorul articolului subliniază cîteva postulate care ar corespunde unei vieți culturale, politice, normale: libertatea deplină pentru toate manifestările unei culturi adevărate și nici o îngăduință pentru toți acei care folosesc și cultura pentru intensificarea pregătirilor de război. Calea indicată de Uniunea Sovietică este singura aptă să ducă la realizarea rapidă a acestor cerințe, la îmbunătățirea vieții culturale din capitala Germaniei, corespunzînd astfel intereselor tuturor cetățenilor Berlinului.

Teatrul din epoca iluminismului

DRAMATURGIA franceză din epoca iluminismului și a revoluției burgheze a atras de multe ori atenția cercetătorilor sovietici. Printre cele mai importante studii asupra acestui subiect se situează lucrarea lui K. Derjavin „Teatrul revoluției franceze", care deși a apărut în anul 1938, continuă să reprezinte o bună sursă de informații. Zece ani mai tîrziu, în 1948, a apărut un substanțial volum de piese de teatru, sub titlul „Teatrul francez de bîlci". Recent o nouă culegere vine să ofere cititorilor sovietici aspecte noi din dramaturgia franceză. Este vorba de cele două volume intitulate „Teatrul francez în epoca iluminismului", tipărite de Ed. „Iskustvo". In afară de piesele clasice ale lui Voltaire, Diderot, Beaumarchais, volumele includ numeroase piese ale unor autori mai puțin cunoscuți în zilele noastre. Cele două volume sînt precedate de introducerea prof. S. Mokulski care face o amplă expunere a dezvoltării dramaturgiei franceze din secolul al XVIII-lea.

Evul mediu și Spania lui Franco

IN SPANIA lui Franco se resimte lipsa acută de școli. In acest an, 870.000 copii în vîrstă de 6—12 ani nu pot frecventa cursurile. Analfabetismul în Spania este atît de răspîndit încît fiecare al zecelea locuitor nu știe carte. Nici măcar școlile existente nu au la dispoziție combustibilul necesar pentru timpul iernii. Din cauza salariilor de mizerie, numărul cadrelor didactice s-a restrîns la maximum. „Frumoase zile în Aranjuez"...

Din nou!

S-A IMPLINIT în acest an un sfert de veac de cînd, în ura lor turbată împotriva culturii și democrației, fasciștii au ridicat ca pe vremurile inchiziției, ruguri pe străzile Berlinului. Ardeau, în acele zile ale lui 1933, opere pline de avînt cutezător, rodul celor mai luminate minți ale omenirii. Voltaire și Marx, Heine și Tolstoi, Newton și Lessing ardeau laolaltă lăsînd stigmatul rușinii pe chipurile acelora care, mai tîrziu, au extins pîrjolul războiului pe întreg cuprinsul Europei. „Și teama îi face să ardă biblioteci întregi" — spunea cu durere, în acea vreme, marele scriitor german Bertolt Brecht.

Cei care au mistuit în flăcările autodafeurilor nu numai milioane de cărți dar și milioane de oameni, au fost înfrînți. Unii dintre ei și-au primit binemeritata pedeapsă. Alții însă se plimbă nestingheriți în republica lui Adenauer și uneltesc din nou. Incă nu ridică ruguri. Incă. Se mulțumesc deocamdată să interzică apariția și difuzarea literaturii progresiste. Și, în vreme ce memoriile și amintirile „marilor" fapte de arme ale felurițilòr generali hitleriști cunosc ediții după ediții, nota de comandă (dintr-o singură lună) a Editurii Kogge din Hamburg poartă mențiunea „nelivrabil" în dreptul a 28 de titluri de cărți confiscate de Oficiul penal federal din Karlsruhe. Amintim printre ele „Ideologia germană" și „Manifestul Comunist" de Marx-Engels, „Cei nouăsprezece" de Al. Fadeev, „Neamuri și cunoștințe" de Willy Bredel, etc.

Și teama îi face să confiște biblioteci întregi.

CONTRA

DAVID DIOPP

LANȚURILE IN COMĂ

Autorul face parte dintre tinerii poeți din Senegal. Lirica sa stă sub semnul lui Rouille de Norognia, care este considerat întemeietorul poeziei realiste africane, și tribun al poporului negru.

Hiene hoinăresc în jur de cimitire.
E glia îmbibată de sîngele vărsat.
Catanele se hlizesc...
Și crește pe drumuri un huruit blestemat
In scrîșnet de șenile, și-n scrîșnetul urii.
Suspină ocnașul în Congo
Iar fratele său e linșat în Statele Unite.
Aud pașii lugubri ai tăcerii —
Umbra aripei de oțel a trecut
Pe deasupra zîmbetului renăscut.
Asupritorii mei cred în puterea torturii
Cred că tortura va strangula și speranța
Cred că pot să înece-n sudoare
Scînteia privirii arzătoare.
Dar în cîntecele noastre
Radiază soarele și toate
Brațele noastre, pregătite de luptă,
Sînt gata să poarte
De la savanele noastre, prin scînteieri,
Pînă-n junglele Asiei abundența luminei
Pentru sclavii de ieri.
Auzi? Sevele subterane sînt în clocotire!
In ele-i și cîntecul fraților uciși —
Și e cîntecul care ne chiamă
La minunata vieții-nflorire.

In romînește de GEORGE DEMETRU PAN

Director: Acad. ZAHARIA STANCU. Colegiul redacțional: Acad. MIHAI BENIUC, MARCEL BRESLAȘU, EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; **PAUL GEORGESCU (redactor-șef); EUGEN JEBELEANU,** membru corespondent al Academiei R.P.R.; **GEORGE MACOVESCU, ION MIHAILEANU, V. MINDRA (redactor-șef adjunct); MIHAIL PETROVEANU (redactor-șef adjunct); CICERONE THEODORESCU, ION VITNER.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.74.26: 11.39.36: 11.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 17.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25